L

L, *l,* s.m. **1.** A cincisprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană sonantă lichidă laterală dentală). [Pr.: *el, le, lî.* — Pl. şi: (**1**, n.) *l-uri*].

LA[1] prep. **A. I.** (Introduce complemente circumstanţiale de loc sau atribute care arată locul) **1.** (Complementul indică direcţia sau ţinta unei mişcări, a unei acţiuni) *S-a dus la el*. **2.** (Complementul indică limita în spaţiu) *Apa i-a ajuns la umeri*. **3.** (Complementul indică distanţa) *Cade la doi metri de casă.* **4.** (Complementul indică locul, poziţia unde are loc o acţiune, o stare) *Locuieşte la munte*. ✦ (Atributul indică poziţia) *Han la drumul mare*. **II.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) **1.** (Complementul indică perioada, momentul, ocazia în prezent, trecut sau viitor) *Plecăm la începutul primăverii.* ✧ Expr. *La mulţi ani!* = (ca urare făcută cuiva, de obicei cu prilejul aniversării zilei de naştere) îţi doresc să trăieşti încă mulţi ani! **2**. (Complementul indică periodicitatea) *Festivalul are loc o dată la doi ani*. **III.** (Introduce un complement circumstanţial de scop) *S-a dus la vânătoare.* ✧ Loc. adv. (Pop. şi fam.) *La ce?* = în ce scop? ce rost are? **IV.** (Introduce un complement circumstanţial de cauză) *Tresărea la orice zgomot*. **V.** (Introduce un complement circumstanţial de mod) *Caii alergă la galop.* ✧ Expr. *La preţ* (sau *la preţul) de...* = cu preţul, contra preţului; în schimbul preţului... ✦ (Complementul indică măsura) *Mătasea se vinde la metru*. **VI.** (Introduce un complement circumstanţial instrumental) *Cântă la pian*. **VII.** (Introduce un complement circumstanţial de relaţie) *Este rău la suflet.* ✧ (În legătură cu verbul „ a împărţi") Între[2] (**5**). **VIII.** (Introduce un complement indirect) *Nu răspunzi la întrebări*. **IX. 1.** (Cu valoare de num. nehot., exprimă o cantitate mare) *Bea la apă*. **2.** (Adverbial) Cam, aproximativ, circa. *Erau la 30 de oameni*. **B.** (În prepoziţii compuse) **I.** *De la*. **1.** (Introduce un complement circumstanţial de loc care indică punctul de plecare al unei acţiuni în spaţiu) *Coboară de la munte*. **2.** (Introduce un complement circumstanţial de timp care indică punctul de plecare al unei acţiuni în timp) *Doarme de la prânz*. ✧ Loc. adv. *De la o vreme* = începând cu un moment dat, după un timp, într-un târziu. **3.** (Introduce un complement circumstanţial de mod; în loc. adj.) *De la sine* = fără ajutorul sau intervenţia nimănui. **4.** (Introduce un complement indirect) *De la cine ai primit scrisoarea?* **5.** (Introduce un atribut care indică locul existenţei, proveniența sau apartenenţa) *Flori de la munte. Degetele de la mână.* **6.** (Introduce un atribut care indică timpul) *Şedinţa de la ora 12*. **II.** *Pe la.* (Dă o nuanţă de aproximaţie). **1.** (Introduce un complement circumstanţial de loc) *Vino pe la noi*. **2.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) *Pleacă pe la amiază*. **III.** *Până la.* **1**. (Introduce un complement circumstanţial de timp) *Aşteaptă până la vară*. **2.** (Introduce un complement circumstanţial de loc) *Îl conduce până la uşă*. **3.** (Introduce un complement circumstanţial de mod) *Îi chinuieşte până la exasperare.* ✧ Expr. *Până la unul* = absolut toţi. — Lat. **illac.**

LA[2]**,** *la,* s.m. Treapta a şasea din gama do major; sunetul şi nota corespunzătoare. — Din it. **la.**

LA[3]**,** *lau,* vb. I. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) spăla (pe cap); a (se) scălda, a (se) îmbăia. ✧ Compus: *lă-mă-mamă* subst. = om prost, lălâu. [Prez. ind.: *lau, lai, lă, lăm, laţi, lau*] — Lat. **lavare.**

LABÁN, *labani,* s.m. Specie de chefal din familia mugilidelor, de culoare cenuşie-albăstruie, cu capul mare (*Mugil cephalus*). — Din rus. **loban.**

LÁBARUM s.n. Stindard imperial roman, purpuriu, pe care Constantin cel Mare a pus crucea şi monograma lui Isus Hristos. — Cuv. lat.

LÁBĂ, *labe,* s.f. **1.** Parte a piciorului de la gleznă în jos la animalele patrupede şi la om; partea piciorului pe care calcă păsările (palmipede); *p. gener.* picior (al unor animale). ✧ Compuse: *laba-mâţei* = **a)** ciupercă comestibilă de culoare albă, care creşte prin pădurile umbroase şi umede *(Clavaria coralloides);* **b)** ciupercă comestibilă mare cu tulpina albă, groasă şi cărnoasă; creasta-cocoşului *(Clavaria flava); laba-ursului* = **a)** nume dat mai multor specii de ciuperci de pădure *(Clavaria)*; **b)** crucea-pământului; *laba-gâştei* = **a)** mică plantă erbacee cu flori roşii-purpurii *(Geranium dissectum);* **b)** ridurile formate în jurul ochilor (la persoanele în vârstă); **c)** (fam.) scris dezordonat, urât. ✦ (Mar.) *Labă-de-pisică* = încreţitură abia vizibilă a apei mării, semn al unui început de vânt. **2.** (Fam. şi depr.) Mână. ✧ Expr. *A pune laba* (pe cineva sau pe ceva) = a apuca, a înhăţa (pe cineva sau ceva). *A-i încăpea* (sau *a-i cădea) în labă* = a ajunge la mâna sau la discreţia cuiva. — Din magh. **láb.**

LABFERMÉNT, *labfermenţi,* s.m. (Biochim.) Cheag (**1**). — Din fr. **labferment.**

LABIÁL, -Ă, *labiali, -e,* adj. Care aparţine buzelor, privitor la buze. *Muşchi labial.* ✦ (Despre sunete) Care se articulează cu participarea buzelor. *„O" şi „u" sunt vocale labiale, iar „b", „f", „m", „p" şi „v" consoane labiale*. ✧ (Substantivat, f.) *„O" este o labială*. ✧ (Adverbial) *„B" se articulează labial*. [Pr.: *-bi-al*] — Din fr. **labial.**

LABIALIZÁ, *labializez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) pronunţa printr-o mişcare suplimentară de rotunjire a buzelor. [Pr.: *-bi-a-*] — Din fr. **labialiser.**

LABIALIZÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) labializa* şi rezultatul ei. [Pr.: *-bi-a-*] — V. **labializa**. Cf. fr. labialisation.

LABIÁT, -Ă, *labiaţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre corole şi calicii) Care are forma unei pâlnii cu marginea tăiată în doi lobi principali, aşezaţi unul deasupra altuia ca nişte buze. ✦ (Despre plante) Care are corola şi caliciul de forma definită mai sus. **2.** S.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu tulpina în patru munchii, cu frunze opuse şi cu flori în inflorescenţe compuse; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-bi-at*] — Din fr. **labié.**

LÁBIE, *labii,* s.f. **1.** (Bot.) Formaţiune caracteristică florilor unor plante alcătuită din petale dispuse sub forma unor buze. **2.** (Anat.) Element constitutiv al vulvei. [Pr.: *-bi-e*] — Din lat. **labium.**

LABÍL, -Ă, *labili, -e,* adj. Nestatornic, schimbător, instabil. ✦ (Despre un sistem fizic) Care se află în stare de echilibru instabil. — Din fr. **labile,** lat. **labilis.**

LABILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi labil. ✦ (Fiz.) Însuşirea unui sistem mecanic de a se afla în echilibru instabil. ✦ (Biol.) Însuşirea materiei vii de a-şi modifica starea în funcţie de diverşi factori. — Din fr. **labilité.** Cf. germ. Labilität.

LABIODENTÁL, -Ă, *labiodentali, -e,* adj. (Despre sunete) Care se articulează prin atingerea buzei inferioare de dinţii incisivi superiori. ✧ (Substantivat, f.) *F şi v sunt labiodentale*. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **labiodentale.**

LABIOLECTÚRĂ s.f. Aptitudine de a înţelege vorbirea după mişcările buzelor. [Pr.: *-bi-o-*] — **Labi**[al] + **lectură.**

LABIOVELÁR, -Ă, *labiovelari, -e,* adj. (Despre consoane) A cărei articulare se realizează concomitent prin rotunjirea buzelor şi atingerea limbii de vălul palatului. ✧ (Substantivat, f.) *În cuvântul latinesc „aqua" qu este o labiovelară.* [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **labiovélaire.**

LABIRÍNT, *labirinturi,* s.n. **1.** Construcţie cu un mare număr de camere şi de galerii, în care orientarea este extrem de dificilă; dedal. ✦ Grup decorativ de arbuşti care alcătuiesc alei întortocheate. ✦ Fig. Încurcătură, încâlcitură de drumuri în care te orientezi cu greutate; *p. ext.* problemă, situaţie încurcată, fără ieşire. **2.** (Tehn.) Dispozitiv format din camere şi compartimente foarte înguste, folosit în diverse instalaţii pentru a lungi parcursul unui fluid şi a-i diminua astfel viteza. **3.** Totalitatea cavităţilor (şi a organelor) care formează urechea internă. — Din fr. **labyrinthe,** lat. **labyrinthus.**

LABIRÍNTIC, -Ă, *labirintici, -ce,* adj. Care aparţine labirintului, privitor la labirint, ca de labirint; întortocheat. — Din fr. **labyrinthique.**

LABIRINTÍTĂ, *labirintite,* s.f. Boală care constă în inflamaţia acută sau cronică a labirintului urechii. — Din fr. **labyrinthite.**

LABIRINTODÓNT, *labirintodonţi,* s.m. (La pl.) Grup de amfibieni fosili din triasic, ai căror dinţi au încreţituri sinuoase; (şi la sg.) animal din acest grup. — Din fr. **labyrinthodonte,** engl. **labirynthodonta.**

LÁBIU s.n. v. **labium.**

LÁBIUM s.n. Buza inferioară a insectelor și a unor miriapode. [Pr.: *-bi-um.* — Var.: **lábiu** s.n.] — Din fr. **labium.**

LABORÁNT, -Ă, *laboranți, -te,* s.m. și f. Persoană cu pregătire medie, specializată în experiențe și lucrări (mai simple) de laborator. — Din germ. **Laborant.**

LABORATÓR, *laboratoare,* s.n. Local sau încăpere prevăzută cu instalații speciale, aparate și instrumente pentru experiențe științifice și lucrări practice în domeniul științelor experimentale sau aplicate. [Var.: (înv.) **laboratóriu** s.n.] — Din germ. **Laboratorium,** fr. **laboratoire.**

LABORATÓRIU s.n. v. **laborator.**

LABORIÓS, -OÁSĂ, *laborioși, -oase,* adj. **1.** (Despre manifestările, creațiile etc. oamenilor) Care cere multă muncă, care necesită încordare, efort și osteneală. *Cercetări laborioase*. **2.** (Despre oameni) Care lucrează (și produce) mult; sârguincios. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **laborieux,** lat. **laboriosus.**

LABORIOZITÁTE, *laboriozități,* s.f. (Rar) Faptul, calitatea de a fi laborios; hărnicie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **laboriosité.**

LABRADÓR[1], *labradori,* s.m. Rasă de câini prepelicari, de talie mare, negru sau roșcat, folosit la vânătoare sau ca însoțitor al persoanelor cu handicap. — Din engl., fr. **labrador.**

LABRADÓR[2] s.n. Mineral din grupul feldspaților, cu reflexe albăstrui și verzui, folosit ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **labrador.**

LÁBRU, *labri,* s.m. Pește marin comestibil care trăiește pe lângă țărmurile stâncoase ale mărilor calde *(Labrus)*. — Din fr. **labre.**

LÁBRUM s.n. (Anat.) Structură anatomică în formă de buză. ✦ Buză superioară la insecte și la mamifere. — Din lat. **labrum.**

LABURÍST, -Ă, *laburiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (În sintagma) *Partid laburist* = denumire a unor partide politice de orientare social-democrată din Marea Britanie, Australia. ✦ Care aparține acestui partid sau ideologiei, politicii lui, privitor la acest partid, care susține acest partid. **2.** S.m. și f. Membru al unui partid laburist. — Din engl. **labourist,** it. **laborista.**

LAC[1], *lacuri,* s.n. Întindere mai mare de apă stătătoare, închisă între maluri, uneori cu scurgere la mare sau la un râu. ✧ *Lac de acumulare* = lac (artificial) situat în amonte de o hidrocentrală, care constituie rezerva de apă necesară producerii energiei. ✧ Expr. *A sări* (sau *a cădea, a da* etc.) *din lac în puț* = a da de un rău mai mare, încercând să scape de alt rău. ✦ Fig. Cantitate mare de apă sau de alt lichid. — Lat. **lacus.**

LAC[2], *lacuri,* s.n. **1.** Preparat lichid obținut prin dizolvarea într-un solvent volatil a unor rășini, uleiuri sau a altor substanțe și care, întins pe suprafața unui obiect, formează în urma evaporării solventului o pojghiță solidă, dură, care ferește obiectul de influența aerului și a umezelii, dându-i totodată un aspect plăcut. **2.** Piele (sau imitație de piele) cu fața netedă, lucioasă, acoperită cu un strat de lac[2] (**1**). — Din germ. **Lack.**

LÁCĂT, *lacăte,* s.n. Încuietoare alcătuită dintr-un corp care conține mecanismul de încuiere cu cheia și o toartă care se petrece prin două belciuge (unul prins în partea fixă și celălalt în partea mobilă a obiectului care trebuie închis). ✧ Expr. *A avea* (sau *a-și pune) lacăt la gură* = a-și impune tăcere. [Var.: (reg.) **lăcátă** s.f., **lăcát** s.n.] — Din magh. **lakat.**

LACERÁ, *lacerez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A sfâșia, a rupe în bucăți. — Din fr. **lacérer.**

LACERÁRE, *lacerări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a lacera*. — V. **lacera.**

LACERÁT, -Ă, *lacerați, -te,* adj. (Livr.) Rupt în bucăți. — V. **lacera.**

LACERTILIÁN, *lacertilieni,* s.m. (La pl.) Subordin de reptile ovipare, cu corpul alungit și acoperit cu solzi cornoși; (și la sg.) reptilă din acest subordin. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **lacertilien.**

LACHÉRDĂ, *lacherde,* s.f. Pălămidă (cu greutatea de peste două kilograme) care, după sărare și afumare, este conservată în ulei. — Din ngr. **lakérda.**

LACHÉU, *lachei,* s.m. **1.** Servitor în casele aristocrate îmbrăcat în livrea; fecior, valet. **2.** Fig. Persoană slugarnică, servilă. — Din fr. **laquais.**

LÁCOM, *lacomi, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care mănâncă și bea cu o poftă exagerată; căruia îi place să mănânce mult; mâncăcios. **2.** Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la", „de", „după") Avid, nesățios. — Din sl. **lakomŭ.**

LACÓNIC, -Ă, *laconici, -ce,* adj. (Despre vorbire, stil) Care se exprimă în puține cuvinte; scurt, succint, concis, lapidar. ✦ (Despre oameni) Care vorbește puțin (și precis). — Din fr. **laconique.**

LACONÍSM s.n. Însușirea de a fi laconic; exprimare laconică; concizie. — Din fr. **laconisme.**

LÁCOVIȘTE s.f. v. **lăcoviște.**

LÁCRĂ s.f. v. **raclă.**

LÁCRĂMĂ s.f. v. **lacrimă.**

LÁCRIMA-CHRÍSTI s.n. Vin muscat care provine din viile de la poalele Vezuviului. ✦ Soi de viță-de-vie italiană care produce vinul cu același nume. [Pr.: *-cristi*] — Cuv. lat.

LACRIMÁL, -Ă, *lacrimali, -e,* adj. Care se referă la lacrimi. ✧ *Glandă lacrimală* = glandă din cavitatea orbitală care produce lichidul ce umezește ochiul. *Canal lacrimal* = canal prin care lichidul produs de glandele lacrimale se scurge din orbita ochiului în fundul gurii. — Din fr. **lacrymal.**

LÁCRIMĂ, *lacrimi,* s.f. **1.** Secreție lichidă, incoloră, sărată, alcalină, produsă de glandele lacrimale, care umezește suprafața globilor oculari și care se poate scurge în afară, în urma unor tulburări în starea psihofizică a omului. ✧ Expr. *Cu lacrimi de sânge* = cu mare durere. ✦ Fig. Strop, picătură. **2.** (La pl.) Plâns. ✧ Expr. *În lacrimi* = plângând (de durere). *Până la lacrimi* = până la cel mai înalt grad de înduioșare, de emoție etc. [Var.: (pop.) **lácrămă** s.f.] — Lat. **lacrima.**

LACRIMOGÉN, -Ă, *lacrimogeni, -e,* adj. (Despre substanțe) Care provoacă secreția lacrimilor. ✦ Fig. (Ir. și depr.) Care emoționează, produce plânsul (cu mijloace facile). *Film lacrimogen*. — Din fr. **lacrymogène.**

LACTALBUMÍNĂ s.f. Albumină prezentă în lapte. — Din fr. **lactalbumine.**

LACTÁMĂ, *lactame,* s.f. Compus organic obținut din aminoacizi și folosit ca materie primă pentru fabricarea unor fibre sintetice. — Din fr. **lactame,** germ. **Laktam.**

LACTÁRIU, *lactarii,* s.n. (Med.) Centru de colectare și distribuire a laptelui de mamă. — Din fr., lat. **lactarium.**

LACTÁT[1], *lactați,* s.m. Sare a acidului lactic. ✧ (Farm.) *Lactat de calciu* = sare de calciu a acidului lactic folosită în tratamentul spasmofiliei, tetaniei, rahitismului etc. — Din fr. **lactate.**

LACTÁT[2], *lactați, -te,* adj., s.n. pl. **1.** Adj. Făcut din lapte, care conține lapte, bazat pe lapte (și pe derivatele lui). **2.** S.n. pl. Produse alimentare fabricate pe bază de lapte. — Din fr. **lacté.**

LACTÁȚIE s.f. **1.** Proces de formare și de secreție a laptelui prin glandele mamare ale femelelor mamiferelor. **2.** Acțiunea de a alăpta un copil; perioadă cât o mamă își poate alăpta copilul. [Var.: **lactațiúne** s.f.] — Din fr. **lactation.**

LACTAȚIÚNE s.f. v. **lactație.**

LACTÁZĂ s.f. (Biol.) Enzimă care transformă lactoza în glucoză și galactoză. — Din fr. **lactase.**

LÁCTIC adj. (În sintagma) *Acid lactic* = acid organic care se găsește în laptele acru, în varza acră, în murături etc. — Din fr. **lactique.**

LACTO- Element de compunere însemnând „cu lapte", „pentru lapte", „din lapte", care servește la formarea unor adjective și substantive. — Din fr. **lacto-.**

LACTOBÁR, *lactobaruri,* s.n. Local unde se servesc produse lactate sau lacto-vegetariene. — **Lacto-** + **bar.**

LACTOBIÓZĂ s.f. (Chim.) Lactoză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **lactobiose.**

LACTODENSIMÉTRU, *lactodensimetre,* s.n. (Tehn.) Lactometru pentru determinarea densității laptelui. — Din fr. **lactodensimètre.**

LACTODÚC, *lactoducuri,* s.n. Conductă specială pentru transportul laptelui. — Din fr. **lactoduc.**

LACTOFERMÉNT, *lactofermenți,* s.m. Cheag (**1**). — Din fr. **lactoferment.**

LACTOFERMENTATÓR, *lactofermentatoare,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se stabilește calitatea laptelui. — Din fr. **lacto-fermentateur.**

LACTOFÍLTRU, *lactofiltre,* s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se determină impuritățile din lapte. — **Lacto-** + **filtru.**

LACTOFLAVÍNĂ s.f. Numele științific al vitaminei B_2 care se găsește în lapte. — Din fr. **lactoflavine.**

LACTOFRÚCT s.n. Produs alimentar dietetic, fabricat pe bază de lapte amestecat cu sucuri de fructe, zahăr etc. — **Lacto-** + **fruct.**

LACTOGÉN, -Ă, *lactogeni, -e,* adj., s.n. (Biol.) (Hormon) care stimulează lactația. — Din fr. **lactogène.**

LACTOGENÉTIC, -Ă, *lactogenetici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la lactogeneză, care ține de lactogeneză. — Din fr. **lactogénétique.**

LACTOGENÉZĂ, *lactogeneze,* s.f. (Biol.) Fenomen de producere naturală a laptelui. — Din fr. **lactogenèse.**

LACTOMÉTRU, *lactometre,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se determină calitatea laptelui. — Din fr. **lactomètre.**

LACTOSÉR, *lactoseruri,* s.n. Partea lichidă din lapte, rămasă după înlăturarea cheagului. — Din fr. **lactosérum.**

LACTO-VEGETARIÁN, -Ă, *lacto-vegetarieni, -e,* adj. (Despre regimuri alimentare) Care se compune numai din produse lactate, legume și fructe. ✦ (Substantivat, n.) Restaurant în care se consumă exclusiv (sau în primul rând) produse lactate, legume și fructe. [Pr.: *-ri-an*] — **Lacto-** + **vegetarian.**

LACTÓZĂ s.f. Substanță organică incoloră, solidă, cu gust dulce, care se extrage din zer, folosită în industria de medicamente. — Din fr. **lactose.**

LACTOZURÍE, *lactozurii,* s.f. (Med.) Prezență a lactozei în urină; cantitate de lactoză prezentă în urină. — Din fr. **lactosurie.**

LACUNÁR, -Ă, *lacunari, -e,* adj. Care prezintă lacune, goluri. — Din fr. **lacunaire.**

LACÚNĂ, *lacune,* s.f. Spațiu gol în interiorul unui corp; gol, lipsă în continuitatea, în integritatea unui lucru. ✦ Întrerupere involuntară și penibilă într-un text, în înlănțuirea unor fapte, a unor idei. ✦ Fig. Ceea ce lipsește pentru ca un lucru să fie bun, desăvârșit. — Din fr. **lacune,** lat. **lacuna.**

LACÚSTRU, -Ă, *lacustri, -e,* adj. Privitor la lacuri[1], care trăiește sau care crește în lacuri[1]. ✧ *Locuință* (sau *așezare* etc.) *lacustră* = locuință (sau așezare etc.) clădită pe stâlpi la suprafața apei unor lacuri[1], specifică în epoca preistorică. — Din fr. **lacustre,** lat. **lacustris.**

LÁDĂ, *lăzi,* s.f. Cutie mare de scânduri, de tablă, de carton etc. în care se păstrează sau se transportă diferite lucruri. — Din germ. **Lade.**

LÁDIN[1] s.m. (Înv.) Specie de rășină plăcut mirositoare, extrasă dintr-o plantă exotică. — Din ngr. **ládanon.**

LADÍN[2]**, -Ă,** *ladini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o populație extinsă pe o arie cuprinsă între Alpii Centrali și vestul Mării Adriatice; *p. ext.* retoroman. **2.** Adj. Care aparține ladinilor[2] (**1**), privitor la ladini[2] ✦ (Substantivat, f.) Limbă de origine romanică vorbită de ladini[2] (**1**); retoromană. — Din it. **ladino.**

LADÍNO s.n. Varietate a iudeospaniolei vorbită în Balcani, în Africa de Nord și în Orientul Apropiat de descendenții evreilor expulzați din Spania în 1492. — Din fr. **ladino.**

LADY, *lady,* s.f. Titlu dat în Anglia soției unui lord sau a unui cavaler; *p. ext.* doamnă nobilă din Anglia. ✦ Epitet dat unei femei distinse, manierate. [Pr.: *lédi*] — Cuv. engl.

LAF, *lafuri,* s.n. (Rar; de obicei la pl.) Palavră. ✧ Loc. vb. *A ședea* (cu cineva) *la lafuri* = a pălăvrăgi (cu cineva), a sta (cu cineva) la taifas. ✧ Expr. *A tăia frunză verde și lafuri* = a spune minciuni. — Din tc. **lâf.**

LÁGĂR, *lagăre,* s.n. **I. 1.** Loc de staționare a trupelor în corturi sau în barăci; tabără, campament. **2.** Loc în care sunt ținuți închiși și sub supraveghere prizonierii de război sau, în regimurile totalitare, persoanele considerate ostile regimului. **3.** (În trecut) Totalitatea statelor și a persoanelor care luptau pentru aceeași idee social-politică. **II.** Organ de mașină pe care se sprijină și se ghidează o axă, o osie, un arbore. — Din germ. **Lager.**

LAGUNÁR, -Ă, *lagunari, -e,* adj. Care aparține lagunelor, privitor la lagune, format din lagune. — Din fr. **lagunaire.**

LAGÚNĂ, *lagune,* s.f. Porțiune din bazinul unei mări sau al unui ocean separată aproape complet de rest printr-o fâșie îngustă de pământ. — Din it. **laguna.**

LAI, LÁIE, *lăi,* adj. (Pop.) Negru sau negru amestecat cu alb. ✧ Expr. *Că e laie, că-i bălaie* sau *ba e laie, ba-i bălaie* = ba una, ba alta; așa și pe dincolo. *Ori laie, ori bălaie* = ori una, ori alta; alege! *Nici laie, nici bălaie* = nici așa, nici așa. — Cf. alb. l a j.

LÁIBĂR, *laibăre,* s.n. **1.** (Pop.) Haină țărănească (de postav) scurtă până în talie, strânsă pe corp și de obicei fără mâneci; lăibărac. **2.** (Reg.) Manta lungă și largă pe care o purtau în trecut boierii și negustorii. — Din săs. **leibel.**

LAIBĂRÁȘ s.n. v. **lăibăraș.**

LÁIC, -Ă, *laici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care este din afara religiei și a tagmei bisericești, specific acestui domeniu; mirean, lumesc. ✦ Fig. (Fam.) Care nu cunoaște, nu este inițiat într-un anumit domeniu. [Pr.: *la-ic*] — Din fr. **laïque,** lat. **laicus.**

LAICÍSM s.n. Mișcare anticlericală, de sorginte iluministă, susținând independența față de autoritatea ecleziastică, care a apărut la sfârșitul sec. XVIII. [Pr.: *la-i-*] — Din fr. **laïcisme.**

LAICIZÁ, *laicizez,* vb. I. Tranz. A reorganiza o instituție cu caracter religios după principii laice, a da caracter laic. [Pr.: *-la-i-*] — Din fr. **laïciser.**

LAICIZÁRE, *laicizări,* s.f. Acțiunea de *a laiciza* și rezultatul ei. [Pr.: *la-i-*] — V. **laiciza.**

LÁIE s.f. (Pop.) **1.** Ceată de țigani (nomazi). **2.** Ceată dezorganizată și zgomotoasă (de copii, de oameni). — Din ucr. **laja,** „haită de câini”, cf. pol. ł a j a idem.

LÁINIC, -Ă, *lainici, -ce,* s.m. și f. (Reg.) Om care umblă fără niciun rost; haimana, pierde-vară. — **Laie** + suf. *-nic*.

LÁITMOTIV, *laitmotive,* s.n. Motiv ritmic, melodic sau armonic dintr-o compoziție muzicală, care caracterizează un personaj, o situație etc. și care revine ori de câte ori apare în scenă personajul sau situația dată; *p. gener.* fragment sau motiv muzical repetat. ✦ Fig. Idee călăuzitoare a unei lucrări științifice, literare etc., repetată și subliniată în mai multe rânduri. [Scris și: *leit-motiv*] — Din germ. **Leitmotiv.**

LÁIȚĂ s.f. v. **laviță.**

LAIV adj. invar., adj. v. **live.**

LALEÁ, *lalele,* s.f. Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu bulb alungit, ascuțit la vârf, cu frunze lanceolate, groase și late, cu tulpina înaltă, care face o singură floare mare, de diverse culori; tulipă *(Tulipa gesneriana)* — Din tc. **lâle.**

LÁMA[1]**,** *lama,* s.m. Preot-călugăr budist (în Tibet, în Mongolia și la kalmâci). ✧ *Marele lama* sau *Lama cel mare* = șeful suprem al religiei budiste; dalai-lama. — Din fr. **lama.**

LAMÁ[2]**,** *lamez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A prelucra suprafața frontală, circulară a unei găuri cu ajutorul unei lame speciale, când strunjirea este dificilă. — Din fr. **lamer.**

LAMAÍSM s.n. Doctrină religioasă a unei secte budiste, răspândită în special în Tibet și în Mongolia. — Din fr. **lamaïsme.**

LAMAÍST, -Ă, *lamaiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al lamaismului. **2.** Adj. Care aparține lamaismului, privitor la lamaism. — Din fr. **lamaïste.**

LAMANTÍN, *lamantini,* s.m. Gen de mamifere cetacee asemănătoare cu foca, care trăiesc în regiunile tropicale din America Centrală și din Africa, vânate pentru carnea, grăsimea și pielea lor *(Manatus)*; animal care face parte din acest gen. — Din fr**. lamantin.**

LAMARCKÍSM s.n.Teorie biologică după care evoluția viețuitoarelor se explică prin influența variațiilor de mediu asupra comportamentului și morfologiei lor și care consideră că însușirile astfel dobândite se transmit ereditar. [Pr.: *-chism*] — Din fr. **lamarckisme.**

LAMARCKÍST, -Ă, *lamarckiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al lamarckismului. [Pr.: *-chist*] — Din fr. **lamarckiste.**

LAMÁRE, *lamări,* s.f. Acțiunea de *a lama* și rezultatul ei. — V. **lama**[2]**.**

LAMARTINIÁN, -Ă, *lamartinieni, -e,* adj. Referitor la Lamartine, al lui Lamartine; în maniera lui Lamartine; lamartinist (**2**). [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **lamartinien.**

LAMARTINÍST, -Ă, *lamartiniști, -ste,* s.m., adj. **1.** S.m. Poet care cultivă motivele liricii lui Lamartine. **2.** Adj. Lamartinian. — **Lamartine** (n. pr.) + suf. *-ist.*

LAMASERÍE, *lamaserii,* s.f. Mănăstire pentru lama[1] (în Tibet). — Din fr. **lamaserie.**

LÁMĂ[1]**,** *lame,* s.f. **1.** Placă subțire de metal, de material plastic etc., cu diverse întrebuințări (în aparatura tehnică). ✦ Spec. Mică placă dreptunghiulară, subțire și de obicei cu tăișuri pe ambele laturi lungi, care se montează la un aparat de ras. **2.** Partea metalică și tăioasă a unui instrument. **3.** Placă mică și subțire de sticlă pe care se așază substanțele ce urmează a fi examinate la microscop. **4.** Strat foarte subțire de lichid, liber sau cuprins între doi pereți. — Din fr. **lame.**

LÁMĂ[2]**,** *lame,* s.f. Gen de mamifere rumegătoare asemănătoare cu cămilele, dar mai mici și fără cocoașă, care trăiesc pe platourile înalte din America de Sud și care, domesticite, sunt folosite ca animale de povară *(Lama)*; animal care face parte din acest gen. — Din fr. **lama.**

LAMBÁDA, *lambade,* s.f. Dans modern de perechi, de origine sud-americană, caracterizat prin mișcarea rapidă și ritmică a șoldurilor; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **lambádă** s.f.] — Din it. **lambada.**

LAMBÁDĂ s.f. v. **lambada.**

LÁMBĂ, *lambe,* s.f. **1.** Lanț care leagă crucea protapului unui car cu capetele osiei; vătrai. **2.** Parte proeminentă a unei piese de lemn sau de metal care se îmbucă în scobitura corespunzătoare a altei piese pentru a asigura o îmbinare perfectă; feder. **3.** Vergea lată de lemn care se introduce (cu fiecare jumătate din lățimea ei) în ulucele a două scânduri pentru a le îmbina. — Din tc. **lâmba.**

LÁMBDA, *lambda,* s.m. Numele celei de a unsprezecea litere a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului l. — Din ngr. **lámbda.**

LAMBÉRT, *lamberți,* s.m. (Fiz.) Unitate (tolerată) de măsură a luminanței. [Abr.: *L*] — Din fr. **lambert,** germ. **Lambert.**

LAMBLIÁZĂ, *lambliaze,* s.f. Boală parazitară determinată de prezența în organism a lambliei. [Pr.: *-bli-a-*] — Din fr. **lambliase.**

LÁMBLIE, *lamblii,* s.f. Animal protozoar care trăiește parazit în intestinul subțire și în căile biliare la om și la unele animale, unde ajunge prin intermediul apei, al fructelor și al zarzavaturilor nespălate *(Lamblia intestinalis)*. — Din fr. **lamblia.**

LAMBRECHÍN, (**1, 2**) *lambrechine,* s.n., (**3**) *lambrechini*, s.m. **1.** S.n. Draperie așezată în partea superioară a unei deschideri (ușă, fereastră etc.). **2.** S.n. Element decorativ de construcție al cornișelor, al balustratelor etc. **3.** S.m. Ornament în formă de panglică pe care este scrisă o deviză, care împodobește un scut sau o stemă. — Din fr. **lambrequin.**

LAMBRISÁ, *lambrisez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu lambriuri. — Din fr. **lambrisser.**

LAMBRISÁRE, *lambrisări,* s.f. Operație de executare a unui lambriu. — V. **lambrisa.**

LAMBRISÁT, -Ă, *lambrisați, -te,* adj. (Despre pereți) Care este acoperit cu lambriuri. — V. **lambrisa.**

LAMBRÍU, *lambriuri,* s.n. Îmbrăcăminte de marmură, de lemn sau de stuc, cu care se acoperă total sau parțial pereții unei încăperi. — Din fr. **lambris.**

LAMÉ, (**2**) *lameuri,* s.n. **1.** Material textil din mătase, bumbac sau lână cu fire metalice. **2.** Sortiment de lame (**1**). — Din fr. **lamé.**

LAMELÁ, *lamelez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A prelucra un material în lamele. — Din **lamelă.**

LAMELÁR, -Ă, *lamelari, -e,* adj. Care are formă de lamele, a cărui structură se prezintă sub formă de lamele; format din lamele. — Din fr. **lamellaire.**

LAMELÁRE, *lamelări,* s.f. Acțiunea de *a lamela*. — V. **lamela.**

LAMELÁT, -Ă, *lamelați, -te,* adj. (Despre materiale) Care a fost prelucrat în lamele. — V. **lamela.**

LAMÉLĂ, *lamele,* s.f. **1.** Mică placă subțire de metal, de sticlă sau de lemn, cu diferite utilizări, tehnice. **2.** Foiță subțire în structura unor corpuri sau a unor organe. — Din fr. **lamelle.**

LAMELIBRANHIÁT, -Ă, *lamelibranhiați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre unele moluște) Cu branhiile în formă de lamele. **2.** S.f. (La pl.) Clasă de moluște cu corpul turtit lateral, pe care-l acoperă o cochilie formată din două valve, și cu branhiile în formă de lamele *(Lamellibranchiata)*; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: *-hi-at*] — Din lat. **lamellibranchiata.**

LAMELICÓRN, -Ă, *lamelicorni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. (La pl.) Familie de insecte coleoptere care au antenele scurte terminate prin prelungiri lamelare; (și la sg.) insectă din această familie. **2.** Adj. (Despre insecte) Care are antenele terminate prin prelungiri lamelare. — Din fr. **lamellicorne.**

LAMELIFÓRM, -Ă, *lameliformi, -e,* adj. În formă de lamelă. — Din fr. **lamelliforme.**

LAMELÓS, -OÁSĂ, *lameloși, -oase,* adj. (Rar) Care este format din lamele. — Din fr. **lamelleux.**

LAMENTÁ, *lamentez,* vb. I. Refl. A se plânge (în mod zgomotos și adesea exagerat) de cineva sau de ceva; a se tângui, a se jeli. — Din fr. **lamenter,** lat. **lamentari.**

LAMENTÁBIL, -Ă, *lamentabili, -e,* adj. **1.** Care este vrednic de plâns, deplorabil; care inspiră milă. **2.** (Adesea adverbial) Prost, rău, mizerabil. *Purtare lamentabilă.* — Din fr. **lamentable,** lat. **lamentabilis.**

LAMENTÁRE, *lamentări,* s.f. Acțiunea de *a se lamenta* și rezultatul ei; tânguire, văicăreală, lamentație. — V. **lamenta.**

LAMENTÁȚIE, *lamentații,* s.f. Lamentare. — Din fr. **lamentation,** lat. **lamentatio.**

LAMÉNTO, *lamentouri,* s.n. Piesă muzicală populară sau cultă, preponderent vocală, cu caracter de tânguire. — Din it. **lamento.**

LAMINÁ, *laminez,* vb. I.Tranz. **1.** A prelucra un material (în special un metal) prin deformare plastică, cu ajutorul laminorului. **2.** A întinde, a paraleliza și a omogeniza cu laminorul fibrele textile în procesul de filare în vederea toarcerii lor. **3.** A reduce secțiunea de curgere a unui fluid. — Din fr. **laminer.**

LAMINÁJ s.n. Indice care caracterizează gradul de subțiere prin laminare a unei înșiruiri de fibre textile. — Din fr. **laminage.**

LAMINÁR, -Ă, *laminari, -e,* adj. Care este alcătuit din lamele sau straturi paralele. ✧ *Curgere laminară* = curgere a unui fluid care are loc prin deplasarea pe traiectorii paralele a straturilor componente. — Din fr. **laminaire.**

LAMINÁRE, *laminări,* s.f. Acțiunea de *a lamina* și rezultatul ei; laminat[1]. — V. **lamina.**

LAMINÁRIA s.f. Gen de algă marină brună care crește în mările reci, folosită în farmacie, în medicină și ca îngrășământ organic *(Laminaria)*; plantă care face parte din acest gen. [Pr.: *-ri-a*] — Cuv. lat.

LAMINÁT[1] s.n. Laminare. — V. **lamina.**

LAMINÁT[2], -Ă, *laminați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care a fost supus operației de laminare. **2.** S.n. Produs metalic obținut prin laminare. — V. **lamina.**

LAMINATÓR, -OÁRE, *laminatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor calificat care lucrează la operația de laminare; laminorist. — **Lamina** + suf. *-tor.*

LAMINÁȚIE, *laminații* s.f. (Anat.) Așezare a unor elemente anatomice în straturi suprapuse sau concentrice. — Cf. lat. l a m i n a .

LAMÍNĂ, *lamine,* s.f. **1.** (Bot.) Limb (**1**). **2.** Strat subțire care face parte din structura unei formațiuni anatomice. **3.** (Tehn.) Corp în formă de lamă sau de fir. — Din lat., engl. **lamina.**

LAMINÓR, *laminoare,* s.n. **1.** Instalație care transformă un material (metalic) în lame, fire etc. **2.** Mașină care întinde un material textil aflat în formă de bandă pentru a-i uniformiza grosimea și a-i face firele paralele. **3.** Mașină care macină sau sfărâmă anumite materiale pentru a pregăti pasta de argilă, nisipul de concasor etc. — Din fr. **laminoir.**

LAMINORÍST, -Ă, *laminoriști, -ste,* s.m. și f. Laminator. — **Laminor** + suf. *-ist*.

LÁMOSTE s.f. (Pop.) Diaree. — Cf. rus. d o m o t a.

LAMPADÁR, *lampadare,* s.n. Suport vertical care susține sau pe care sunt montate una sau mai multe lămpi sau becuri. — Din fr. **lampadaire,** it. **lampadario.**

LAMPAGÍU, *lampagii,* s.m. (Înv.) Persoană însărcinată cu aprinderea și stingerea felinarelor de pe străzi; fanaragiu. — **Lampă** + suf. *-agiu*.

LAMPÁNT adj. (În sintagma) *Petrol lampant* = produs lichid obținut în procesul de distilare a țițeiului și folosit drept combustibil în lămpi, la unele motoare etc.; gaz[2]. — Din fr. **lampant.**

LÁMPAS, *lampasuri,* s.n. Fâșie îngustă de postav, panglică sau șnur cusută pe latura exterioară, în lungimea pantalonilor, la unele uniforme; vipușcă. [Acc. și: *lampás*] — Din rus. **lampas.**

LÁMPĂ, *lămpi,* s.f. Aparat ori dispozitiv care produce lumină prin arderea unui combustibil sau cu ajutorul curentului electric. ✧ *Lampă fulger* = blitz. *Lampă cu halogen* = lampă cu incandescență în balonul căreia se introduce un amestec de gaze inerte care conține halogeni, în scopul măririi duratei de funcționare și a strălucirii. *Lampă de radio* = tub electronic. *Lampă de sudat* (sau *de lipit)* = aparat care produce o flacără foarte puternică, necesară în operația de lipire a unor piese metalice. — Din germ. **Lampe,** rus. **lampa,** fr. **lampe.**

LAMPIÓN, *lampioane,* s.n. Felinar făcut din hârtie colorată, pergament, material textil translucid etc., adesea plisate ca un acordeon, folosit pentru iluminat în împrejurări festive; lanternă venețiană. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **lampion.**

LAMPÍST, *lampiști,* s.m. Lucrător care întreține, distribuie și primește lămpile într-o mină. — Din fr. **lampiste.**

LAMPISTERÍE, *lampisterii,* s.f. (Rar) Lămpărie. — Din fr. **lampisterie.**

LAMPROFÍR, *lamprofire,* s.n. (Min.) Rocă eruptivă cu structură porfirică, bogată în fier și magneziu. — Din fr. **lamprophyre.**

LÁMURĂ s.f. Partea cea mai bună, mai curată și mai aleasă dintr-un lucru; floarea, fruntea, crema unui lucru. — Lat. **lamina** sau ***lam(i)nula.**

LAN, *lanuri,* s.n. Suprafață de teren agricol semănată cu același fel de plante (în special cereale); holdă; *p. ext.* plantele semănate pe acest teren (și aflate într-un stadiu înaintat de creștere). — Din ucr. **lan.**

LANAMÉTRU, *lanametre,* s.n. Aparat cu care se determină finețea fibrelor textile. — Din fr. **lanamètre.**

LANCASTERIÁN, -Ă, *lancasterieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Înv.; în sintagma) *Sistem lancasterian* = sistem de învățământ bazat pe ajutorul elevilor mai avansați, folosiți ca monitori. **2.** Adj., s.m. și f. (Adept) al sistemului lancasterian (**1**). [Pr.: *-ri-an*] — Din engl. **Lancasterian.**

LÁNCE, *lănci,* s.f. Veche armă de atac, formată dintr-o vergea lungă de lemn prevăzută cu un vârf metalic ascuțit; suliță. — Din it. **lancia.**

LANCEOLÁT, -Ă, *lanceolați, -te,* adj. (Bot.; mai ales despre frunze) Care are forma unui vârf de lance. [Pr.: *-ce-o-*] — Din fr. **lancéolé.**

LANCINÁNT, -Ă, *lancinanți, -te,* adj. (Livr.; despre dureri) Care se manifestă prin junghiuri și zvâcnituri. — Din fr. **lancinant.**

LÁND, *landuri,* s.n. (În Austria și în Germania) Unitate administrativă autonomă, cu organ legislativ și guvern propriu. — Din germ. **Land.**

LÁNDĂ, *lande,* s.f. Șes întins situat pe țărmurile Atlanticului, format din nisipuri marine neproductive fixe sau mișcătoare. — Din fr. **lande.**

LANDGRÁF, *landgrafi,* s.m. Titlu dat unui principe suveran german în Evul Mediu. — Din fr. **landgrave.**

LANDGRAFIÁT, *landgrafiate,* s.n. Domeniu condus de un landgraf. [Pr.: *-fi-at*] — Din fr. **landgraviat.**

LÄNDLER, *ländlere,* s.n. Dans național german și austriac, asemănător cu valsul lent; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *léndlăr*] — Din germ. **Ländler.**

LANDÓU, *landouri,* s.n. **1.** Trăsură luxoasă cu patru locuri așezate față în față și cu capota formată din două părți mobile. **2.** Cărucior pentru copiii mici, mare și acoperit. — Din fr. **landau.**

LÁNDRAS s.m. Rasă de porci de culoare albă și cu corpul foarte lung, crescuți pentru carne; porc din această rasă. — Din engl. **landrace.**

LÁNDSMÁL s.n. Una dintre cele două limbi literare norvegiene moderne, creată pe baza dialectelor. [Pr.: *landsmol*] — Din fr. **landsmal.**

LÁNDȘAFT, *landșafturi,* s.n. Porțiune din mediul geografic cu trăsături proprii. — Din germ. **Landschaft.**

LÁNDTAG s.n. Nume dat unor adunări sau organe reprezentative ori legislative dintr-un land. — Cuv. germ.

LANGURÓS, -OÁSĂ, *languroși, -oase,* adj. (Adesea peior. sau ir.; și adverbial) Plin de sentimentalism; galeș, sentimental. — Din fr. **langoureux.**

LANGÚSTĂ, *languste,* s.f. Animal crustaceu de mare, asemănător cu racul, dar lipsit de clești, cu antene foarte lungi și cu carapacea spinoasă, de culoare violacee, a cărui carne este foarte gustoasă *(Palinurus vulgaris)*. — Din fr. **langouste.**

LANITÁL s.n. Fibră textilă fabricată din cazeină, folosită ca înlocuitor al lânii. — Din germ. **Lanital,** fr., it. **lanital.**

LANOLÍNĂ, *lanoline,* s.f. Substanță grasă obținută prin prelucrarea lânii brute de oi și folosită în industrie, în medicină și în cosmetică. — Din fr. **lanoline.**

LANSÁ, *lansez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune (pentru prima oară) în circulație, a difuza, a răspândi, a face (larg) cunoscut. ✦ Spec. A da drumul pe apă unui vas nou construit sau reparat, a-l face să plutească pentru prima oară (după construire sau reparare). ✦ A emite un decret, un mandat de arestare etc. **2.** Tranz. A arunca, a azvârli (spre un obiectiv). ✦ A arunca, a îndrepta spre țintă un anumit fel de armament. **3.** Refl. A se arunca cu putere, a face o săritură îndrăzneață. ✦ Fig. A se angaja cu îndrăzneală într-o acțiune. — Din fr. **lancer.**

LANSÁJ s.n. **1.** Lansare la apă a unei nave. **2.** Oscilație verticală a șasiului unui automobil. — Din fr. **lançage.**

LANSÁRE, *lansări,* s.f. Acțiunea de *a (se) lansa* și rezultatul ei. — V. **lansa.**

LANSÁT, -Ă, *lansați, -te,* adj. Pus în circulație, difuzat, răspândit. — V. **lansa.**

LANSATÓR, *lansatoare,* s.n. Dispozitiv folosit pentru lansarea bombelor, a rachetelor sau a torpilelor. — **Lansa** + suf. *-tor*.

LANSÉTĂ, *lansete,* s.f. Undiță prevăzută cu mulinetă, cu care se poate arunca năluca la mare distanță. — Din fr. **lancette.**

LANTÁN s.n. Element chimic din grupa pământurilor rare. — Din fr. **lanthane.**

LANTANÍDĂ, *lantanide,* s.f. (La pl.) Nume dat mai multor elemente chimice care fac parte din grupa pământurilor rare; (și la sg.) element chimic aparținând acestei grupe. — Din fr. **lanthanide.**

LANTÉRNĂ, *lanterne,* s.f. **1.** Felinar. ✧ *Lanternă venețiană* = lampion. *Lanternă magică* = aparat care proiectează pe un ecran, cu ajutorul unei surse luminoase și al unui sistem de lentile, imaginea mărită a unei figuri desenate pe o placă de sticlă sau imprimate pe o placă fotografică. **2.** Lampă mică, portativă, care funcționează cu baterie electrică. **3.** Lanternou. — Din fr. **lanterne.**

LANTERNÓU, *lanternouri,* s.n. Porțiune din acoperișul unei hale, al unei săli etc. mai ridicată, prevăzută cu numeroase ferestre, pentru a permite pătrunderea aerului și a luminii; lanternă (**3**), luminator. — Din fr. **lanterneau**.

LANȚ, *lanțuri,* s.n. **1.** Șir de verigi, de plăci, de zale etc. metalice, unite între ele pentru a forma un tot, care servește spre a lega ceva, a transmite o mișcare etc. ✦ Instrument format dintr-un șir de vergele groase, cu care se măsoară lungimile

de teren. ✦ Lucrătură simplă făcută cu croșeta, care constă dintr-un șir de ochiuri înlănțuite. **2.** Lanț (**1**) mic, de obicei din metal prețios, servind ca podoabă (la mână, la gât). **3.** Fig. Tot ceea ce constituie o legătură puternică; ceea ce încătușează libertatea, independența cuiva. **4.** Șir continuu de elemente, ființe, lucruri, stări asemănătoare. ✧ *Reacție în lanț* = reacție care, producându-se într-un anumit punct al unui corp, se propagă în toată masa lui, dând naștere unei succesiuni de reacții elementare. *Lanț cauzal închis* = feedback. ✧ Expr. *A se ține lanț* = a se succeda (în număr mare). ✦ Șir format din mai mulți atomi legați între ei; catenă. — Din bg. **lanec.**

LANȚÉTĂ, *lanțete,* s.f. **1.** Instrument chirurgical format dintr-o lamă cu două tăișuri foarte ascuțite, care se folosește la vaccinări, incizii etc. **2.** Mic instrument în formă de lopățică, cu care se netezesc și se rectifică tiparele în turnătoriile de fontă. — Din germ. **Lanzette,** fr. **lancette.**

LANȚÚG s.n. v. **lănțug.**

LANÚGO s.n. **1.** (Biol.) Păr fin care acoperă unele regiuni ale corpului la făt. ✦ Fire de păr din alte regiuni decât din cele obișnuite. **2.** Puf (la plante, fructe etc.) — Din lat., fr. **lanugo.**

LAOLÁLTĂ adv. Împreună, la un loc. — **La**[1] + **o** + **alta.**

LAOȚIÁN, -Ă, *laoțieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Laosului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Laosului sau laoțienilor (**1**), privitor la Laos ori la laoțieni. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **laotien.**

LAPALISÁDĂ, *lapalisade,* s.f. Afirmație a cărei evidență naivă provoacă râsul. — Din fr. **lapalissade.**

LAPAROSCÓP, *laparoscoape,* s.n. (Med.) Instrument pentru examinarea cavității abdominale; peritoneoscop. — Din fr. **laparoscope.**

LAPAROSCOPÍE, *laparoscopii,* s.f. Metodă de investigare a cavității abdominale și a organelor abdominale cu un instrument optic. — Din fr. **laparoscopie.**

LAPAROTOMÍE, *laparotomii,* s.f. Operație chirurgicală care constă în deschiderea peretelui abdominal și a peritoneului; celiotomie. — Din fr. **laparotomie.**

LAPIÁZ s.n. v. **lapiez.**

LAPIDÁ, *lapidez,* vb. I.Tranz. (Livr.) A ucide pe cineva prin lovituri de pietre; a arunca în cineva cu pietre (ca pedeapsă sau ca răzbunare). — Din fr. **lapider,** lat. **lapidare.**

LAPIDÁR, -Ă, *lapidari, -e,* adj. **1.** (Despre inscripții, ornamente) Săpat în piatră. **2.** (Despre stil, vorbire) Care evocă prin concizie (și vigoare) stilul inscripțiilor latine; laconic, scurt, concis. — Din fr. **lapidaire.**

LAPIDÁRE, *lapidări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a lapida* și rezultatul ei; lovire (cu pietre); fig. oprobriu. — V. **lapida.**

LAPIDARITÁTE s.f. (Rar) Caracter lapidar. — **Lapidar** + suf. *-itate.*

LAPIDÁRIU, *lapidarii,* s.n. Colecție de pietre mari sculptate sau gravate (basoreliefuri, statui, pietre de mormânt etc.); loc în care se păstrează o astfel de colecție. [Var.: **lapidárium** s.n.] — Din lat. **lapidarium.**

LAPIDÁRIUM s.n. v. **lapidariu.**

LAPIÉZ, *lapiezuri,* s.n. Formă de relief rezultată prin coroziunea rocilor solubile de către apele de șiroire. [Pr.: *-pi-ez.* — Var.: **lapiáz** s.n.] — Din fr. **lapié, lapiaz.**

LAPÍLI s.m. pl. Pietricele poroase, fragmente de lavă etc. azvârlite de vulcanii în erupție. — Din fr. **lapilli.**

LÁPIS s.n. (Min.) Lazurit. — Din fr., lat. **lapis.**

LAPISLAZÚLI s.n. (Min.) Lazurit. — Din fr. **lapis-lazuli.**

LAPÍT, *lapiți,* s.m. (La pl.) Populație legendară de războinici din mitologia greacă, care trăia în Thessalia; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. — Din lat. **Lapithae,** fr. **lapithes.**

LAPÓN, -Ă, *laponi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o populație băștinașă din regiunile extrem-nordice ale Europei. **2.** Adj. Care aparține laponilor (**1**), care se referă la laponi, caracteristic laponilor. ✦ (Substantivat, f.) Limbă fino-ugrică vorbită de laponi. — Din fr. **lapon.**

LAPOVIȚÁ, pers. 3 *lapovițează,* vb. I. Intranz. impers. (Rar) A cădea ploaie amestecată cu zăpadă. — Din **lapoviță.**

LÁPOVIȚĂ s.f. Ploaie amestecată cu ninsoare; *p. ext.* zăpadă apoasă. — Din bg., sb. **lapavica.**

LÁPSUS, *lapsusuri,* s.n. Incapacitate momentană a cuiva de a-și aduce aminte de un lucru știut. ✦ Eroare, inadvertență comisă din neatenție de o persoană care vorbește sau scrie ceva. — Din fr., lat. **lapsus.**

LÁPTE, (**2**) *lăpturi,* s.n. **1.** Lichid alb-gălbui cu gust dulceag, foarte hrănitor, secretat de glandele mamare ale femelelor mamiferelor (care constituie hrana exclusivă a sugarului și a puiului de animal). ✧ *Purcel* (sau *vițel) de lapte* = purcel (sau vițel) care nu a fost înțărcat. *Lapte-de-pasăre* = desert preparat din lapte, ouă și zahăr. (Astron.) *Calea-Laptelui* = Calea-Lactee. ✧ Loc. adj. *De lapte* = (despre animale) crescut pentru producția de lapte, care produce mult lapte. ✧ Compuse: (Bot.) *laptele-câinelui* = plantă erbacee răspândită prin locuri necultivate, a cărei tulpină conține un suc lăptos; alior (*Euphorbia cyparissias*); *laptele-cucului* = plantă erbacee cu flori galbene, a cărei tulpină conține un suc lăptos; alior *(Euphorbia helioscopia*); *laptele-stâncii* = lăptișor. **2.** (Rar; la pl.) Diferite sortimente de lapte (**1**) sau de produse alimentare preparate din (sau cu) lapte. **3.** Suc care se găsește în unele plante sau fructe ori se prepară din acestea și este asemănător la aspect cu laptele (**1**). ✧ Expr. *(A fi) în lapte* = (despre plante și părți ale lor, mai ales despre cereale) (a fi) necopt, crud. **4.** (În sintagmele) *Lapte de malț* = malț măcinat și amestecat cu apă, folosit la prepararea berii. *Lapte de var* = amestec de var stins și apă, folosit la zugrăvit și în industrie; apă de var. *Lapte de ciment* = amestec format din praf de ciment și apă, folosit în lucrările de asfaltare, de construcții etc. — Lat. **lac, -ctis.**

LAPTOP, *laptopuri,* s.n. Computer personal, portabil, cu baterii sau curent electric. [Pr.: *léptop*] — Din engl. **laptop.**

LAPȚI s.m. pl. Glande sexuale masculine la pești, cu aspect de masă gelatinoasă alb-lăptoasă. — Lat. **lactes.**

LAR, *lari,* s.m. **1.** Divinitate în mitologia romană, considerată a fi protector al casei și al familiei. **2.** Fig. Cămin, casă (părintească). — Din lat. **Lar, Laris.**

LARÁRIU, *lararii,* s.n. Încăpere în casele romane unde se păstrau statuetele larilor și penaților. — Din lat. **lararium.**

LARD s.n. (Reg.) Slănină grasă. — Lat. **lardum.**

LARG, -Ă, (**I**) *largi,* adj. (**II**) *larguri,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care ocupă o suprafață mare, care este extins în toate direcțiile; întins, vast. ✧ Expr. *În lumea largă* = **a)** în locuri depărtate, departe; **b)** pretutindeni. **2.** De dimensiuni mari; lat. ✧ Loc. adv. *Pe larg* = în mod amplu, amănunțit. ✦ (Despre recipiente sau cavități) Cu dimensiunea transversală mare; *p. ext.* cuprinzător, încăpător. ✧ Expr. *Mână largă,* se zice despre un om generos sau cheltuitor. ✦ (Despre veșminte) De o croială bogată, care permite mișcarea liberă a corpului; care este prea mare față de dimensiunile unei persoane. ✧ Expr. *A da* (ceva) *cu mâneci largi* = a da bucuros, cu voie bună; a fi darnic. ✦ (Despre gesturi, mișcări etc.) Desfășurat în toată amploarea. ✦ Fig. Care nu este meschin, care este liber, generos, înaintat. *Vederi largi*. **II.** S.n. **1.** (Articulat; urmat de determinări în genitiv care indică o suprafață) Întreaga suprafață (a unui loc); partea mai largă (a unui loc). ✦ Loc pe mare depărtat de țărm. ✧ Loc. adv. *În larg* = departe de țărm, pe apă. **2.** Loc deschis care se întinde departe în toate direcțiile; întindere mare, spațiu vast. ✧ Expr. *A fi* (sau *a se simți) la* (sau *în) largul său* = a fi (sau a se simți) în deplină libertate, nestingherit. — Lat. **largus.**

LARGÁ, *larghez,* vb. I. Tranz. A desprinde un obiect (balast, lest) dintr-o aeronavă în zbor, prin aruncare sau cu ajutorul unui mecanism. — Din fr. **larguer,** it. **largare.**

LARGÁRE, *largări,* s.f. Acțiunea de *a larga* și rezultatul ei. — V. **larga.**

LARGHÉTTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Într-un tempo intermediar între largo și andante. ✦ (Substantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală creată în acest tempo. — Cuv. it.

LARGHÉȚE s.f. Dărnicie, generozitate. — Din it. **larghezza.**

LÁRGO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Într-un tempo foarte lent. ✦ (Substantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală creată în acest tempo. — Cuv. it.

LÁRICE, *larici,* s.f. (Bot.) Zadă. [Var.: **lárița** s.f.] — Din it. **larice,** lat. **larix, -cis.**

LARIFÓRMĂ, *lariforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări acvatice palmipede, din care fac parte pescărușii; (și la sg.) pasăre din acest ordin. — Din fr. **lariforme.**

LARINGÁL, -Ă, *laringali, -e,* adj. (Despre sunete) Care se articulează în regiunea laringelui. — Din fr. **laryngal.**

LARÍNGE, *laringe,* s.n. (Anat.) Partea superioară a traheii, formată din mai multe cartilaje, în structura căreia intră și coardele vocale; beregată. — Din it. **laringe.** Cf. fr. l a r y n x .

LARINGECTOMÍE, *laringectomii,* s.f. (Med.) Incizie, extirpare a laringelui. — Din fr. **laryngectomie.**

LARINGIÁN, -Ă, *laringieni, -e,* adj. Care ține de laringe, al laringelui. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **laryngien.**

LARINGÍTĂ, *laringite,* s.f. Boală care constă în inflamația (mucoasei) laringelui. — Din fr. **laryngite.**

LARINGOFÓN, *laringofoane,* s.n. Microfon care se aplică pe gât, în dreptul laringelui, folosit mai ales în transmisiunile din tanc sau din avion. — Din fr. **laryngophone.**

LARINGOLÓG, -Ă, *laringologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specializat în laringologie. — Din fr. **laryngologue.**

LARINGOLÓGIC, -Ă, *laringologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la laringologie. — Din fr. **laryngologique.**

LARINGOLOGÍE s.f. Parte a medicinei care se ocupă cu studiul laringelui și al bolilor lui. — Din fr. **laryngologie.**

LARINGOPATÍE, *laringopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile laringelui. — Din fr. **laryngopathie.**

LARINGOSCÓP, *laringoscoape,* s.n. Instrument alcătuit dintr-o oglindă prevăzută cu coadă lungă, folosit la examinarea laringelui. — Din fr. **laryngoscope.**

LARINGOSCÓPIC, -Ă, *laringoscopici, -ce,* adj. Referitor la laringoscop, de laringoscop. — Din fr. **laryngoscopique.**

LARINGOSCOPÍE, *laringoscopii,* s.f. Examinare medicală a laringelui cu ajutorul laringoscopului. — Din fr. **laryngoscopie.**

LARINGOSPÁSM, *laringospasme,* s.n. (Med.) Spasm al mușchilor glotici. — Din fr. **laryngospasme.**

LARINGOSTROBOSCÓP, *laringostroboscoape,* s.n. (Fon.) Stroboscop specializat pentru studiul coardelor vocale în timpul fonației. — Din fr. **laryngostroboscope.**

LARINGOSTROBOSCOPÍE, *laringostroboscopii,* s.f. (Fon.) Observare a coardelor vocale cu laringostroboscopul. — Din fr. **laryngostroboscopie.**

LARINGOTOMÍE, *laringotomii,* s.f. Operație chirurgicală care constă în deschiderea sau secționarea laringelui. — Din fr. **laryngotomie.**

LÁRIȚĂ s.f. v. **larice.**

LÁRMĂ s.f. **1.** Zgomot mare; gălăgie. ✦ Fig. (Rar) Frământare, zbucium. **2.** (Înv.) Alarmă. — Din magh. **lárma,** sb. **larma.**

LARVÁR, -Ă, *larvari, -e,* adj. Care este în stare de larvă; referitor la larvă. ✦ Fig. Ascuns, latent, nevăzut[2]. — Din fr. **larvaire.**

LÁRVĂ, *larve,* s.f. Stadiu în dezvoltarea individuală a unor animale la ieșirea din ou, deosebit prin formă și mod de viață de stadiul adult. — Din fr. **larve.**

LARVICÍD, *larvicide,* s.n. Substanță care ucide larvele unor insecte. ✧ (Adjectival) *Substanță larvicidă.* — Din fr. **larvicide.**

LASCÍV, -Ă, *lascivi, -e,* adj. (Despre gesturi, cuvinte etc.) Care atâță la plăceri senzuale; senzual, voluptuos; obscen, imoral. — Din fr. **lascif,** lat. **lascivus.**

LASCIVITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este lasciv; înclinare spre senzualism; senzualitate, voluptate; obscenitate, imoralitate. — Din fr. **lascivité.**

LÁSER, *lasere,* s.n. Dispozitiv pentru amplificarea sau generarea undelor electromagnetice din domeniul optic pe baza efectului de emisie forțată a sistemelor atomice, care permite o concentrare de energie corespunzătoare unei temperaturi de zeci de mii de grade. — Din engl., fr. **laser.**

LASÉTĂ, *lasete,* s.f. Cordon îngust, drept sau rotund, utilizat la confecționarea unor dantele. ✦ Obiect de decorație interioară lucrat cu acest cordon. — Din fr. **lacet.**

LASITÚDINE s.f. (Livr.) Stare sau senzație de oboseală psihică, plictiseală, dezgust etc. — Din fr. **lassitude.**

LASÓU, *lasouri,* s.n. Curea sau frânghie lungă, terminată la un capăt cu un laț, folosită în America pentru prinderea animalelor sălbatice. — Din fr. **lasso.**

LÁSTEX, *lastexuri,* s.n. Fir de cauciuc, de obicei îmbrăcat în fibre textile, care se folosește în industria confecțiilor; *p. ext.* țesătură, obiect de îmbrăcăminte care cuprinde asemenea fire. ✦ Portjartier elastic. — Din fr., it. **lastex.**

LASTÍC s.n. (Înv.) Stofă de lână asemănătoare cu satinul. [Acc. și: *lástic*] — Din fr., engl. **lasting.**

LÁSTRĂ, *lastre,* s.f. (Înv.) Stofă scumpă de lână. — Et. nec.

LAȘ, -Ă, *lași, -e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) lipsit de curaj și de sentimentul onoarei; (om) fricos, mișel. **2.** Adj. Care demonstrează, trădează lipsă de curaj și de sentiment al onoarei. — Din fr. **lâche.**

LAȘITÁTE, (**2**) *lașități,* s.f. **1.** Faptul de a fi laș; starea celui laș. **2.** (Concr.) Faptă, atitudine de om laș. — **Laș** + suf. *-itate* (după fr. *lâcheté*).

LAT, -Ă, (**1**) *lați, -te,* adj, (**2**) *laturi*, s.n. **1.** Adj. Care are o lățime (relativ) mare. ✧ Loc. adj. *Lat în spate* (sau *în spete)* = bine legat, voinic. ✧ Expr. *A spune vorbe mari și late* = a spune vorbe pompoase, dar fără conținut. (Fam.) *A fi lată (rău* sau *de tot)*, se spune pentru a arăta că o situație a luat proporții grave, îngrijorătoare. (Fam.) *A o face lată (rău* sau *de tot)* = **a)** a petrece strașnic, a face un mare chef; **b)** a face (fără voie) o poznă, o gafă, o prostie. ✦ (Fam.) Întins la pământ (fără simțire sau mort). ✧ Expr. *A lăsa* (pe cineva) *lat* = **a)** a bate (pe cineva) foarte tare (lăsându-l în nesimțire); **b)** a uimi, a impresiona puternic (pe cineva). **2.** S.n. Partea lată (**1**) a unui obiect; lățime. ✧ *Un lat de palmă* (sau *de mână*) = măsură populară de lungime, egală cu lățimea unei palme obișnuite cu degetele lipite. ✧ Loc. adv. *De-a latul* = în curmeziș. — Lat. **latus.**

LATÉNT, -Ă, *latenți, -te,* adj. Care există, dar nu se manifestă în exterior, putând izbucni oricând. — Din fr. **latent,** lat. **latens, -ntis.**

LATÉNȚĂ, *latență*, s.f. Stare latentă. — Din fr. **latence.**

LATERÁL, -Ă, *laterali, -e,* adj. **1.** Situat pe (una dintre) laturi, pe o parte a unui lucru; situat la margine, la periferie, departe de un centru; lăturalnic. ✧ *Arie* (sau *suprafață) laterală* = mărimea suprafeței unui corp prismatic, fără suprafețele bazelor lui. *Arie laterală* = zonă situată la periferia teritoriului unde se vorbește un dialect sau o limbă. ✦ Fig. Secundar. **2.** (În sintagma) *Consoană laterală* (și substantivat, f.) = consoană articulată prin atingerea vârfului limbii de palatul tare sau de alveolele incisivilor superiori, în timp ce suflul de aer iese prin cele două deschizături lăsate de marginile limbii. *„L" este o consoană laterală.* **3.** (În sintagma) *Gândire laterală* = proces specific gândirii creatoare, având ca scop obținerea a cât mai multe variante posibile ale obiectului sau fenomenului cercetat. — Din fr. **latéral,** lat. **lateralis.**

LATERÍT, *laterite,* s.n. Depozit bogat în hidroxizi de aluminiu și de fier, format prin alterarea unor roci din zona tropicală umedă. — Din fr. **latérite.**

LATERÍTIC, -Ă, *lateritici, -ce,* adj. (Min.) Referitor la laterit; care conține laterit. — Din fr. **latéritique.**

LATERITIZÁRE, *lateritizări,* s.f. (Geol.) Proces de formare a solurilor lateritice. — După fr. **latéritisation.**

LÁTEX, *latexuri,* s.n. Suc lăptos secretat de anumite plante. — Din fr., lat. **latex.**

LATICIFÉR, *laticifere,* s.n. Vas, tub, țesut ramificat al unor plante prin care este secretat latexul. ✧ (Adjectival) *Vase laticifere.* — Din fr. **laticifère.**

LATICLÁVĂ, *laticlave,* s.f. Fâșie lată de purpură care împodobea tunica senatorilor romani. — Din fr. **laticlave.**

LATIFUNDIÁR, -Ă, *latifundiari, -e,* s.m. și f. Persoană care posedă întinse domenii agricole; mare moșier, mare bogătaș. [Pr.: *-di-ar*] — **Latifundiu** + suf. *-ar.*

LATIFÚNDIE s.f. v. **latifundiu.**

LATIFÚNDIU, *latifundii,* s.n. Mare proprietate funciară particulară, moșie foarte întinsă; domeniu. [Var.: (înv.) **latifúndie** s.f.] — Din lat. **latifundium.**

LATÍN, -Ă, *latini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație indo-europeană stabilită la sfârșitul milen. II î.H. în provincia Latium din Italia Centrală; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține Latiumului sau latinilor (**1**), privitor la Latium ori la latini; *p. ext.* care se referă la limba și la literatura romanilor sau care aparține acestora; latinesc. ✧ *Limba latină* (și substantivat, f.) = limba indo-europeană vorbită de romani. — Din lat. **latinus,** fr. **latin.**

LATINÉSC, -EÁSCĂ, *latinești,* adj. Latin (**2**). — **Latin** + suf. *-esc*.

LATINÉȘTE adv. În limba latină. — **Latin** + suf. *-ește*.

LATINÍSM, (**1**) *latinisme,* s.n. **1.** Cuvânt, formă sau construcție sintactică împrumutate (fără necesitate) din limba latină (și neasimilate încă în limba care a făcut împrumutul). **2.** Curent apărut în lingvistica și în filologia românească din sec. XIX, care, pentru a demonstra caracterul latin al limbii române, a încercat să elimine din ea cuvintele de alte origini și să modifice astfel forma celor latine, încât să le apropie cât mai mult de forma originară; a contribuit la generalizarea scrierii cu caractere latine și a adus noi argumente în sprijinul originii latine a limbii române. — Din fr. **latinisme.** Cf. `latin`.

LATINÍST, -Ă, *latiniști, -ste,* s.m. și f. **1.** Specialist în filologia latină și în Anticitatea romană. **2.** Adept al latinismului (**2**). ✧ (Adjectival) *Curent latinist* sau *școală latinistă* = latinism (**2**). — Din fr. **latiniste.**

LATINITÁTE s.f. Faptul de a avea origine latină sau caracter latin. ✦ Nume dat culturii și civilizației latine. — Din fr. **latinité,** lat. **latinitas, -atis.**

LATINIZÁ, *latinizez,* vb. I. Tranz. A introduce pe cale savantă și în mod masiv cuvinte latine într-o limbă sau a reface forma cuvintelor de origine latină din acea limbă pentru a le face cât mai apropiate de forma originară. — Din fr. **latiniser.**

LATINIZÁNT, -Ă, *latinizanți, -te,* adj. Care urmărește latinizarea limbii, care lucrează în acest scop; (despre cuvinte, texte etc.) latinizat. — Din fr. **latinisant.**

LATINIZÁRE, *latinizări,* s.f. Acțiunea de *a latiniza* și rezultatul ei. — V. **latiniza.**

LATINIZÁT, -Ă, *latinizați, -te,* adj. (Despre cuvinte, texte etc.) Care a căpătat o formă, un aspect apropiat de limba latină. — V. **latiniza.**

LATINIZATÓR, -OÁRE, *latinizatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care latinizează (cu orice preț). — **Latiniza** + suf. *-tor*.

LATÍNO s.n. Gen de muzică foarte ritmată originară din America de Sud. ✧ (Adjectival) *Muzică latino.* — Din fr. **latino.**

LATINOAMERICÁN, -Ă, *latinoamericani, -e,* adj. Care aparține Americii Latine, privitor la America Latină. — Din fr. **latino-américain.**

LATÍR s.m. Plantă erbacee furajeră din familia leguminoaselor, cu tulpina târâtoare și ramificată, cu frunzele terminate cu un cârcel și cu flori albastre, violete, roz, albe sau galbene *(Lathyrus sativus)*. — Din lat. **lathyrus** (denumirea științifică a plantei).

LATITÚDINE, *latitudini,* s.f. **1.** Distanța unghiulară a unui punct de pe glob față de ecuator, măsurată pe meridianul care trece prin acel punct și exprimată în grade, minute și secunde. **2.** Fig. Libertate de acțiune, posibilitate de a acționa după voie. — Din fr. **latitude,** lat. **latitudo, -inis.**

LATRÍNĂ, *latrine,* s.f. Closet (rudimentar), privată, hazna. — Din lat. **latrina,** fr. **latrine.**

LÁTURĂ, *laturi,* s.f. **1.** Parte laterală, margine a unui obiect. ✦ Spec. Fiecare dintre cele două părți laterale ale corpului unei ființe, în dreptul coastelor. ✦ Parte, sens, direcție. ✧ Loc. adv. *În lături* = la o parte, într-o parte. *Pe lături* = într-o parte și în alta. *Pe de lături* = alături, pe lângă; *fig.* pe ocolite, indirect. ✧ Loc. prep. *Pe de lăturile...* = pe marginile... ✧ Expr. *A (nu) se da în lături* = a (nu) ezita să facă sau să spună ceva. ✦ (Înv. și pop.) Bucată, zonă de la marginea unei întinderi de pământ, a unui ținut. ✧ Expr. *A bate laturile* = a umbla fugar. **2.** Aspect sub care se poate prezenta sau sub care poate fi analizat un lucru. **3.** Fiecare dintre semidreptele care formează un unghi sau dintre liniile care mărginesc un poligon. [Pl. și: *lături*. — Var.: **láture** s.f.] — Lat. ***latora** (= *latera*, pl. lui *latus, -eris*).

LÁTURE s.f. v. **latură.**

LAȚ[1], *lațuri,* s.n. **1.** Nod larg la capătul unei sfori, făcut în așa fel încât să se poată strânge în jurul unui punct fix. **2.** Instrument pentru prins păsări sau animale, constând dintr-un ochi de sfoară, de sârmă etc. — Lat. ***laceus** (= *laqueus*).

LAȚ[2] s.n. v. **leat.**

LÁȚE s.f. pl. Șuvițe de lână netoarse și nepieptănate (de pe un animal); *p. anal.* (la om) șuvițe de păr care atârnă în mod dezordonat; mițe. — Et. nec.

LAUDÁNUM s.n. Substanță narcotică din opiu, folosită ca medicament. — Din fr., lat. **laudanum.**

LAUDÁTIO s.f. Discurs în care se elogiază cineva sau ceva; panegiric. [Pr. *laudáție*] — Cuv. lat.

LAUDATÍV, -Ă, *laudativi, -e,* adj. Care laudă; favorabil, elogios. [Pr.: *la-u-*] — Din fr. **laudatif.**

LÁUDĂ, *laude,* s.f. Exprimare în cuvinte a prețuirii față de cineva sau ceva; cuvinte prin care se exprimă această prețuire; elogiu. ✦ (În propoziții exclamative) Mărire! slavă! cinste! glorie! — Din **lăuda** (derivat regresiv).

LÁUR, *lauri,* s.m. **1.** Dafin. ✦ (La pl.) Frunzele dafinului (cu care se încununau odinioară eroii, poeții, oratorii); *fig.* glorie, victorie. ✧ Expr. *A culege lauri* = a avea succese, a deveni celebru. *A se culca pe lauri* = a se mulțumi cu succesele obținute și a nu duce activitatea mai departe. **2.** Arbust cu frunze persistente și lucioase, cu flori mici și cu fructe roșii (*Ilex aquifolium)*. **3.** Plantă veninoasă cu miros neplăcut, cu flori mari albe și cu fructul o capsulă țepoasă; ciumăfaie *(Datura stramonium)*. ✧ Expr. (Fam.; în fraze interogative sau exclamative) *Am mâncat laur(i)* sau *doar n-am mâncat laur(i)* = doar nu-s nebun. — Lat. **laurus.**

LAURACÉE, *lauracee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori și arbuști din regiunile calde, cu frunzele persistente, bogate în uleiuri eterice; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *la-u-*] — Din fr. **lauracée.**

LAUREÁT, -Ă, *laureați, -te,* s.m. și f. Persoană, colectiv etc. care a obținut un premiu pentru merite remarcabile în domeniul științei, al literaturii, al artei etc. ✧ (Adjectival) *Colectiv laureat*. [Pr.: *la-u-re-at*] — Din fr. **lauréat,** lat. **laureatus.**

LAURÚȘCĂ s.f. v. **lăuruscă.**

LAVÁBIL, -Ă, *lavabili, -e,* adj. (Despre țesături) Care se poate spăla fără a-și pierde calitățile. — Din fr. **lavable.**

LAVABILITÁTE s.f. Însușire de a fi lavabil. — Din fr. **lavabilité.**

LAVABÓU, *lavabouri,* s.n. Încăpere în cămine, internate etc., utilată cu chiuvete și cu alte instalații sanitare, servind ca spălător comun. ✦ Lavoar; chiuvetă. — Din fr. **lavabo.**

LAVÁJ, *lavajuri,* s.n. (Rar) Spălare; spălătură. [Pl. și: *lavaje*] — Din fr. **lavage.**

LAVALIÉRĂ, *lavaliere,* s.f. **1.** Cravată lată înnodată în formă de fundă, ale cărei capete, scurte, atârnă în jos. **2.** Microfon care se atașează la rever sau la buzunar. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **lavallière.**

LAVÁNDĂ, *lavande,* s.f. **1.** (Bot.) Levănțică. ✦ Parfum extras din levănțică. **2.** (Cin.) Pozitiv intermediar alb-negru, folosit în contratipare. — Din fr. **lavande.**

LÁVĂ, *lave,* s.f. Masă minerală în stare lichidă incandescentă, aruncată la suprafața pământului de un vulcan în erupție (și care, prin răcire, dă naștere la diverse roci vulcanice). — Din fr. **lave,** it. **lava.**

LAVÉTĂ, *lavete,* s.f. Cârpă de spălat (motoarele, vasele de bucătărie etc.). — Din fr. **lavette.**

LAVÍNĂ, *lavine,* s.f. Masă mare de zăpadă care se desprinde din munți și se prăbușește la vale; avalanșă. — Din it. **lavina,** germ. **Lawine.**

LÁVIȚĂ, *lavițe,* s.f. Scândură lată fixată pe țăruși de-a lungul unui perete în casele țărănești, pe care se stă. ✦ Bancă fixată afară (la poarta caselor țărănești). ✦ (Rar) Scândură pe care se stă în căruță, în sanie. [Var.: **láiță** s.f.] — Din bg. **lavica.**

LAVÍU, (**2**) *laviuri,* s.n. Mod de a colora monocrom un desen prin tente cu tuș diluat sau cu o culoare de apă. **2.** (Concr.) Desen executat în acest mod. — Din fr. **lavis.**

LAVOÁR, *lavoare,* s.n. **1.** Mobilă de toaletă, pe care se află ligheanul și celelalte obiecte necesare pentru spălat. **2.** Recipient montat într-o încăpere prevăzută cu o sursă de apă și cu un canal de evacuare, care servește la spălatul curent al oamenilor; lavabou, chiuvetă. — Din fr. **lavoir.**

LAVRÁC, *lavraci,* s.m. Pește marin răpitor, asemănător cu șalăul, de culoare cenușie-argintie, cu o dentiție foarte dezvoltată, apreciat pentru carnea sa; lup-de-mare *(Morone labrax)*. — Din ngr. **lávrax, -akos.**

LÁVRĂ, *lavre,* s.f. Mănăstire mare din unele țări ortodoxe, unde călugării locuiesc în chilii construite la distanță unele de altele, în felul caselor unui sat. — Din sl. **lavra.**

LAWRÉNȚIU s.n. Element chimic transuranic, obținut pe cale artificială. [Pr.: *lorénțiu*] — Din fr. **lawrencium.**

LAX, -Ă, *lacși, -xe,* adj. Care nu este strâns, întins sau încordat; destins, lejer. — Din lat. **laxus.**

LAXATÍV, -Ă, *laxativi, -e,* adj., s.n. (Substanță, medicament) care posedă ușoare proprietăți purgative. — Din fr. **laxatif.**

LAXÍSM s.n. Sistem, atitudine teologică, filosofică, politică tolerantă. — Din fr. **laxisme.**

LAXÍST, -Ă, *laxiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al laxismului. — Din fr. **laxiste.**

LAXITÁTE s.f. (Med.) Mobilitate crescută a unei articulații. — Din fr. **laxité.**

LAYOUT, *layoturi,* s.n. **1.** Dispozitiv al elementelor grafice ale unei tipărituri. **2.** Schemă a instrucțiunilor de lucru. **3.** Reprezentare grafică și planimetrică a unei construcții industriale. [Pr.: *léĭaut*] — Cuv. engl.

LAZ, *lazuri,* s.n. (Reg.) Teren de curând despădurit, transformat în loc arabil sau în pășune. — Din sb, ucr. **laz.**

LAZARÉT, *lazarete,* s.n. (Astăzi rar) Spital izolat pentru persoane presupuse a fi contaminte de o boală contagioasă. ✦ Infirmerie. [Pl. și: *lazareturi*. — Var.: **lăzărét** s.n.] — Din fr. **lazaret.**

LAZULÍT s.n. Fosfat natural hidratat de aluminiu, de magneziu, de fier și de calciu, cristalizat, de culoare albăstrie, abraziv, folosit la confecționarea lentilelor. — Din fr. **lazulite.**

LAZURÍT s.n. Silicat natural de aluminiu și de sodiu, asociat cu sulfură de sodiu, de culoare albastră intensă, cristalizat, folosit la confecționarea unor obiecte de artă, la prepararea unor vopsele; lapis, lapislazuli. — Din fr. **lazurite.**

LĂBĂRȚÁ, *lăbărțez,* vb. I. Refl. (Adesea fig.) A se lărgi excesiv, a se deforma; a se întinde în lături. — Et. nec.

LĂBĂRȚÁRE, *lăbărțări,* s.f. Faptul de *a se lăbărța*; lărgire (excesivă). — V. **lăbărța.**

LĂBĂRȚÁT, -Ă, *lăbărțați, -te,* adj. **1.** (Despre haine) Care și-a stricat forma, lărgindu-se prea mult; deformat. ✦ (Despre scris) Cu litere prea mari, nelegate între ele sau prea distanțate. **2.** Fig. (Despre stil) Cu dezvoltări prea mari, lipsit de concizie, prolix, diluat. ✦ (Despre felul de a vorbi) Prea rar, tărăgănat. ✦ (Despre gesturi) Care arată lipsă de vioiciune, încetineală, lene. — V. **lăbărța.**

LĂBOÁIE, *lăboaie,* s.f. Augmentativ al lui *labă*; labă mare; *p. ext.* (fam. și peior.) mână grosolană, mare. — **Labă** + suf. *-oaie*.

LĂBÓS, -OÁSĂ, *lăboși, -oase,* adj. (Rar) Cu labe mari. — **Labă** + suf. *-os*.

LĂBUȚĂ, *lăbuțe,* s.f. Diminutiv al lui *labă*. — **Labă** + suf. *-uță*.

LĂCÁR, *lăcari,* s.m. Gen de păsări călătoare și cântătoare, de mărimea unei vrăbii, de culoare brună pe spate și alb-brună pe pântece, care trăiesc în stufărișul din jurul lacurilor și al mlaștinilor *(Acrocephalus)*; pasăre din acest gen. — **Lac**[1] + suf. *-ar.*

LĂCÁȘ s.n. v. **locaș.**

LĂCÁT s.n. v. **lacăt.**

LĂCÁTĂ s.f. v. **lacăt.**

LĂCĂRÁIE s.f. Lăcărie. — **Lac**[1] + suf. *-ăraie*.

LĂCĂRÍE s.f. (Pop.) Cantitate mare de apă care acoperă un loc în urma ploilor, a inundațiilor; apă multă vărsată de cineva pe jos; apăraie, lăcăraie. — **Lac**[1] + suf. *-ărie*.

LĂCĂRÍT s.n. Procedeu de extragere a țițeiului cu ajutorul unei linguri cilindrice, folosit în sondele mai puțin adânci. — Et. nec. Cf. lac[1].

LĂCĂTÓI, *lăcătoaie,* s.n. (Fam.) Augmentativ al lui *lacăt*. — **Lacăt** + suf. *-oi*.

LĂCĂTUÍ, *lăcătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A încuia cu lacătul. — **Lacăt** + suf. *-ui*.

LĂCĂTUÍRE, *lăcătuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a lăcătui* și rezultatul ei. — V. **lăcătui.**

LĂCĂTUÍT, -Ă, *lăcătuiți, -te,* adj. (Rar) Încuiat cu lacătul. — V. **lăcătui.**

LĂCĂTÚȘ, *lăcătuși,* s.m. Meșteșugar, lucrător care face sau repară lacăte, broaște, chei etc. sau care efectuează operații de ajustare, de asamblare etc. a pieselor mecanice. — Din magh. **lakatos.**

LĂCĂTUȘĂRÍE, (**2**) *lăcătușării,* s.f. **1.** Meseria lăcătușului. **2.** Atelierul lăcătușului. [Var.: **lăcătușerí**e s.f.] — **Lăcătuș** + suf. *-ărie*.

LĂCĂTUȘERÍE s.f. v. **lăcătușărie.**

LĂCĂȚÉL, *lăcățele,* s.n. Diminutiv al lui *lacăt*. — **Lacăt** + suf. *-el*.

LĂCOMÉȘTE adv. (Rar) Cu lăcomie, în mod lacom. — **Lacom** + suf. *-ește*.

LĂCOMÍ, *lăcomesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A pofti ceva cu lăcomie; a râvni la ceea ce aparține altuia. ✦ Refl. A se lăsa cuprins, stăpânit de lăcomie, a se arăta necumpătat. — Din **lacom.**

LĂCOMÍE, *lăcomii,* s.f. Poftă pe care o are cineva de a mânca sau de a bea mult; *fig.* dorință exagerată de câștig, de avere etc.; aviditate. ✧ Loc. adv. *Cu lăcomie* = lacom. — **Lacom** + suf. *-ie*.

LĂCOMÍRE, *lăcomiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lăcomi* și rezultatul ei. — V. **lăcomi.**

LĂCOVÍȘTE, *lăcoviști,* s.f. (Reg.) Loc apătos, mocirlos, mlăștinos. [Var.: **lácoviște** s.f.] — Cf. bg., sb. l o k v a „băltoacă”.

LĂCRĂMÁ[1] vb. I v. **lăcrima.**

LĂCRĂMÁ[2] vb. I v. **reclama.**

LĂCRĂMÁRE s.f. v. **lăcrimare.**

LĂCRĂMÁȚIE s.f. v. **reclamație.**

LĂCRĂMĂTÓR, -OÁRE adj. v. **lăcrimător.**

LĂCRĂMIOÁRĂ s.f. v. **lăcrimioară.**

LĂCRĂMÓS, -OÁSĂ adj. v. **lăcrimos.**

LĂCRĂMÚȚĂ s.f. v. **lăcrimuță.**

LĂCRIMÁ, *lăcrimez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre oameni) A-i curge lacrimile (de durere, jale, înduioșare etc.); a plânge (ușor), a înlăcrima. **2.** Intranz. și refl. (Despre ochi) A se umple (continuu) de lacrimi (ca urmare a unei dureri, a înduioșării, a unei boli etc.); a (se) înlăcrima. [Var.: **lăcrămá** vb. I] — Lat. **lacrimare.**

LĂCRIMÁR, *lăcrimare,* s.n. (Arh.) Proeminență la cornișa unui acoperiș care împiedică prelingerea pe zidul construcției a apei de ploaie; piesă de lemn ori de metal fixată în același scop pe partea exterioară de la cerceveaua ușilor și a ferestrelor. — **Lăcrima** + suf. *-ar*.

LĂCRIMÁRE, *lăcrimări,* s.f. Faptul de *a lăcrima*. [Var.: **lăcrămáre** s.f.] — V. **lăcrima.**

LĂCRIMÁT, -Ă, *lăcrimați, -te,* adj. Cu lacrimi (în ochi); înlăcrimat. — V. **lăcrima.**

LĂCRIMĂTÓR, -OÁRE, *lăcrimători, -oare,* adj. (Rar) Care lăcrimează, care plânge; întristat. [Var.: **lăcrămătór, -oáre** adj.] — **Lăcrima** + suf. *-ător.*

LĂCRIMEÁ, *lăcrimele,* s.f. (Reg.) Lăcrimioară (**1**). — **Lacrimă** + suf. *-ea*.

LĂCRIMIOÁRĂ, *lăcrimioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lacrimă*; lăcrimea, lăcrimiță, lăcrimuță. **2.** (În forma *lăcrămioară*) Mică plantă erbacee cu flori mici, albe, plăcut mirositoare, de forma unor clopoței; mărgăritar, mărgăritărel, cerceluși *(Convallaria majalis)*. [Var.: **lăcrămioár**ă s.f.] — **Lacrimă** + suf. *-ioară*.

LĂCRIMÍȚĂ, *lăcrimițe,* s.f. (Reg.) Lăcrimioară (**1**). — **Lacrimă** + suf. *-iță*.

LĂCRIMÓS, -OÁSĂ, *lăcrimoși, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Plin de lacrimi, din care picură lacrimi; înlăcrimat. **2.** Care plânge ușor. **3.** Fig. Care provoacă lacrimi; jalnic, impresionant, de plâns. [Var.: **lăcrămós, -oásă** adj.] — Lat. **lacrimosus.**

LĂCRIMÚȚĂ, *lăcrimuțe,* s.f. (Pop.) Lăcrimioară (**1**). [Var.: **lăcrămúță** s.f.] — **Lacrimă** + suf. *-uță*.

LĂCȘÓR s.n. v. **lăcușor.**

LĂCUÍ, *lăcuiesc,* vb. IV. Tranz. A aplica un strat de lac[2], a vopsi cu lac[2] (suprafața unui obiect). — **Lac**[2] + suf. *-ui*.

LĂCUÍNȚĂ s.f. v. **locuință.**

LĂCUÍRE, *lăcuiri,* s.f. Acțiunea de *a lăcui* și rezultatul ei. — V. **lăcui.**

LĂCUÍT, -Ă, *lăcuiți, -te,* adj. Vopsit cu lac[2], acoperit cu un strat de lac[2]. — V. **lăcui.**

LĂCUITÓR[1], -OÁRE s.m. și f. v. **locuitor.**

LĂCUITÓR[2], -OÁRE, *lăcuitori, -oare,* s.m. și f. Lucrător specializat în lucrări de lăcuire. [Pr.: *-cu-i-*] — **Lăcui** + suf. *-tor*.

LĂCULÉȚ, *lăculețe,* s.n. Lăcușor. — **Lac**[1] + suf. *-uleț.*

LĂCUSTÁR, *lăcustari,* s.m. Pasăre migratoare cu pene trandafirii pe corp și negre-violete pe cap, pe picioare și la coadă, care se hrănește mai ales cu lăcuste *(Sturnus roseus)*. — **Lăcustă** + suf. *-ar*.

LĂCÚSTĂ, *lăcuste,* s.f. Nume dat mai multor specii de insecte din ordinul ortopterelor, dăunătoare agriculturii, care se caracterizează prin lungimea antenelor și prin picioarele posterioare foarte lungi, adaptate pentru sărit; insectă care aparține uneia dintre aceste specii. [Var.: **locústă** s.f.] — Lat. **lacusta** (= *locusta)*.

LĂCUȘÓR, *lăcușoare,* s.n. Diminutiv al lui *lac*[1]; lăculeț. [Var.: **lăcșór** s.n.] — **Lac**[1] + suf. *-ușor*.

LĂDĂȚÚIE, *lădățui,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *lădiță*. — **Lădiță** + suf. *-uie*.

LĂDIȘOÁRĂ, *lădișoare,* s.f. (Rar) Lădiță. — **Ladă** + suf. *-işoară*.

LĂDÍȚĂ, *lădițe,* s.f. Diminutiv al lui *ladă*; lădișoară, lăduță. — **Ladă** + suf. *-iță*.

LĂDÓI, *lădoaie,* s.n. Augmentativ al lui *ladă*; ladă mare. — **Ladă** + suf. *-oi*.

LĂDÚȚĂ, *lăduțe,* s.f. (Rar) Lădiță. — **Ladă** + suf. *-uță*.

LĂFĂÍ, *lăfăiesc,* vb. IV. Refl. **1.** A sta comod pe ceva sau undeva, întinzându-și corpul în voie. **2.** A trăi comod, în belșug; a huzuri, a se desfăta. [Prez ind. și: *lăfăi*]— Din magh. **leffenni** „a bălăbăni, a atârna".

LĂFĂÍRE s.f. Faptul de *a se lăfăi*. — V. **lăfăi.**

LĂFĂÍT, -Ă, *lăfăiți, -te,* adj. Comod, destins; în huzur, îmbelșugat. — V. **lăfăi.**

LĂHÚZĂ s.f. v. **lăuză.**

LĂHUZÍE s.f. v. **lăuzie.**

LĂIBĂRÁC, *lăibărace,* s.n. (Pop.) Laibăr. — **Laibăr** + suf. *-ac*.

LĂIBĂRĂȘ, *lăibărașe,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *laibăr* (**1**); lăibăruț. [Var.: **laibăráș** s.n.] — **Laibăr** + suf. *-aș.*

LĂIBĂRÚȚ, *lăibăruțe,* s.n. (Pop.) Lăibăraș. — **Laibăr** + suf. *-uț.*

LĂICÉR, *lăicere,* s.n. (Reg.) Covor țărănesc de lână care se așterne pe jos sau cu care se împodobesc la țară lavițele și pereții. [Pr.: *lă-i-*. — Var.: **lăvicér** s.n.] — **La(v)iță** + suf. *-ar.*

LĂIÉȘ, *lăieși,* s.m. Lăieț. [Pr.: *lă-ieș*] — **Laie** + suf. *-aș*.

LĂIÉȚ, -IÁȚĂ, *lăieți, -e,* s.m. și f., adj. (Țigan nomad) care face parte dintr-o laie; *p. ext.* (om) cu înfățișare neîngrijită, cu părul lung și nepieptănat. — **Laie** + suf. *-eț*.

LĂINICÍ, *lăinicesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla fără rost, a hoinări. — Din **lainic.**

LĂLĂÍ, *lălăiesc,* vb. IV. Tranz. A cânta (monoton, la nesfârșit) o melodie, înlocuind de obicei cuvintele cu silaba „la" (repetat). — Formație onomatopeică.

LĂLĂÍRE, *lălăiri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a lălăi* și rezultatul ei. — V. **lălăi.**

LĂLĂÍT, *lălăituri,* s.n. (Fam.) Faptul de *a lălăi*. — V. **lălăi.**

LĂLĂU, -ÁIE, *lălâi,* adj. (Fam.) Care are mișcări greoaie, leneșe, lipsite de grație; *p. ext.* care este neglijent, neîngrijit, rău (și murdar) îmbrăcat. [Pl. și: (f.) *lălâie*] — Probabil formație onomatopeică.

LĂMÁI, *lămâi,* s.m. Arbust din țările calde, cu frunze ovale lucitoare și florile albe, cultivat pentru fructele lui comestibile *(Citrus limon*). — Din **lămâie** (derivat regresiv).

LĂMÁIE, *lămâi,* s.f. Fructul lămâiului, de formă sferică alungită, cu coaja galbenă, aromată și cu miezul acru, bogat în vitamine. [Pr.: *-mâ-ie*. — Var.: (reg.) **alămâie** s.f.] — Din ngr. **lemóni.**

LĂMÂIOÁRĂ, *lămâioare,* s.f. Mic arbust din familia labiatelor, cu flori foarte aromate, care se folosește drept condiment *(Thymus vulgaris)*. [Pr.: *-mâ-ioa-*] — **Lămâie** + suf. *-ioară*.

LĂMÂÍȚĂ, *lămâițe,* s.f. **1.** Arbust ornamental cu flori mici de culoare albă, ale cărui frunze, frecate în mână, răspândesc un miros de lămâie *(Philadelphus coronarius)*. **2.** Floare artificială de ceară albă, din care se fac coronițe și buchețele pentru mirese și cocarde pentru cei care participă la nuntă. — **Lămâie** + suf. *-iță*.

LĂMPĂRÍE, *lămpării,* s.f. Încăpere în mine, în gări etc., în care se păstrau și se întrețineau lămpile sau felinarele de întrebuințare curentă; lampisterie. — **Lampă** + suf. *-ărie*.

LĂMPIȘOÁRĂ, *lămpișoare,* s.f. (Rar) Lămpiță. — **Lampă** + suf. *-işoară*.

LĂMPÍȚĂ, *lămpițe,* s.f. Diminutiv al lui *lampă*; lămpișoară. — **Lampă** + suf. *-iță*.

LĂMURÍ, *lămuresc,* vb. IV. **1**. Tranz. și refl. A ajuta pe cineva să înțeleagă sau a înțelege, a ajunge să înțeleagă ceva. ✦ Refl. recipr. A ajunge la o concluzie, la înțelegerea unui lucru în urma unei discuții în care s-au dezbătut aspectele neclare, contradictorii. **2.** Tranz. A face să fie clar, înțeles de cineva; a clarifica, a desluși. ✦ Refl. A deveni limpede, clar, explicit pentru cineva. **3.** Refl. (Despre obiecte) A apărea vederii în mod distinct; a se contura cu claritate. **4.** Tranz. și refl. (Înv.) A face să devină sau a deveni curat, lipsit de corpuri străine, pur. — Din **lamură.**

LĂMURÍRE, *lămuriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lămuri* și rezultatul ei; clarificare, deslușire, explicație (suplimentară). — V. **lămuri.**

LĂMURÍT, -Ă, *lămuriți, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** (Despre oameni) Care a înțeles clar ceva; limpezit[2]. **2.** (Despre idei, probleme etc.) Care este ușor de înțeles pentru cineva; explicit, clar, limpede. **3.** (Despre obiecte) Care apare vederii cu claritate. — V. **lămuri.**

LĂMURITÓR, -OÁRE, *lămuritori, -oare,* adj. Care lămurește, explică, care ajută la lămurirea cuiva. — **Lămuri** + suf. *-tor*.

LĂNCÉR s.m. v. **lăncier.**

LĂNCIÉR, *lăncieri,* s.m. Soldat din vechea cavalerie a unor țări, care era înarmat cu lance. [Pr.: *-ci-er.* — Var.: **lăncér** s.m.] — Din fr. **lancier** (după *lance*).

LĂNȚIȘÓR, *lănțișoare,* s.n. Diminutiv al lui *lanț*; lanț mic de metal prețios, servind ca podoabă; lanțug, lănțuș, lănțușor. ✦ Lucrătură sau împletitură cu un singur fir, făcută cu acul sau cu croșeta, care are forma unui lanț mic. — **Lanț** + suf. *-işor.*

LĂNȚÚC s.n. v. **lănțug.**

LĂNȚÚG, *lănțuguri,* s.n. (Pop.) Lanț (**1**); lănțișor. [Var.: **lănțúc, lanțúg** s.n.] — Din ucr. **lancuh.**

LĂNȚÚȘ, *lănțușe,* s.n. Lănțișor. — **Lanț** + suf. *-uș*.

LĂNȚUȘÓR, *lănțușoare,* s.n. (Rar) Lănțișor. — **Lanț** + suf. *-uşor*.

LĂÓR s.n. Firele de cânepă sau de in care rezultă după melițare și din care se extrage fuiorul. — Et. nec.

LĂPĂDÁ vb. I v. **lepăda.**

LĂPĂÍ vb. IV v. **lipăi.**

LĂPTÁR, *lăptari,* s.m. Bărbat care se ocupă cu vânzarea sau colectarea laptelui. — **Lapte** + suf. *-ar*.

LĂPTĂȘ, *lăptașe,* s.n. Unealtă de pescuit alcătuită din una sau mai multe plase legate în formă de sac cu gura foarte largă. — Din bg. **laptaš.**

LĂPTĂREÁSĂ, *lăptărese,* s.f. Femeie care se ocupă cu vânzarea laptelui. — **Lăptar** + suf. *-easă*.

LĂPTĂRÍE, *lăptării,* s.f. Magazin unde se vând lapte și produse lactate; local de consumație unde se servesc produse lactate. ✦ (La pl.) Produse lactate; mâncăruri preparate din lapte. ✦ (Fam. și peior.) Sâni (mari). — **Lăptar** + suf. *-ie.*

LĂPTÍC s.n. (Fam.; în limbajul copiilor) Lapte. — **Lapte** + suf. *-ic*.

LĂPTIȘÓR, (1, 2) s.n., (**3**) *lăptișori,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Diminutiv al lui *lapte*. **2.** S.n. (În sintagma) *Lăptișor de matcă* = produs secretat de glandele faringiene ale albinelor doici, care constituie hrana larvelor de matcă, utilizat în medicină și în cosmetică. **3.** S.m. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu mai multe rozete de frunze lanceolate, cu flori albe, răspândită în regiunea alpină; laptele-stâncii *(Androsace chamaejasme)*. — **Lapte** + suf. *-işor*.

LĂPTÓC, *lăptoace,* s.n. (Reg.) Jgheab de scânduri prin care trece apa la moară, pentru a învârti roata; scoc, uluc. [Var.: (reg.) **lătóc** s.n.] — Din ucr. **lotók** (prin etimologie populară).

LĂPTÓS, -OÁSĂ, *lăptoși, -oase,* adj. **1.** (Pop.; despre animale, mai ales despre vaci) Care are sau produce lapte mult. ✧ Expr. *A le crede toate lăptoase* = a le crede pe toate adevărate; a fi lesne crezător. **2.** De culoarea sau cu aspectul laptelui. — **Lapte** + suf. *-os.*

LĂPTÚCĂ, *lăptuci,* s.f. Plantă erbacee legumicolă ale cărei frunze (dispuse în formă de rozetă, alcătuind la unele varietăți o căpățână) sunt comestibile; salată, marulă *(Lactuca sativa)*. — Lat. **lactuca.**

LĂRGÍ, *lărgesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) face (mai) larg; a da sau a căpăta lărgime; a (se) întinde. ✦ Tranz. Fig. A da amploare, a extinde. ✦ Refl. Fig. A se împrăștia, a se răspândi. — Din **larg.**

LĂRGÍME, *lărgimi,* s.f. **1.** Însușirea de a fi larg; întindere în toate direcțiile; lățime, amploare; dimensiunea transversală a unui recipient, a unei cavități. ✧ Expr. *Lărgime de vederi* = orizont intelectual deschis, înțelegere cuprinzătoare. **2.** Loc larg deschis; spațiu larg în care cineva se poate mișca nestingherit. — **Larg** + suf. *-ime.*

LĂRGÍRE, *lărgiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lărgi* și rezultatul ei. — V. **lărgi.**

LĂRGIT[1] s.n. Faptul de *a (se) lărgi.* — V. **lărgi.**

LĂRGÍT[2], -Ă, *lărgiți, -te,* adj. Care a devenit mai larg, mai cuprinzător, mai amplu. — V. **lărgi.**

LĂRGITÓR, *lărgitoare,* s.n. Nume dat mai multor unelte care servesc la lărgirea unui obiect, a unei piese, a unei găuri etc. — **Lărgi** + suf. *-tor*.

LĂRGÚȚ, -Ă, *lărguți, -e,* adj. Diminutiv al lui *larg*; destul de larg, de lejer. — **Larg** + suf. *-uț.*

LĂRMĂLÁU, *lărmălaie,* s.n. (Pop.) Hărmălaie, gălăgie, zarvă. — **Larmă** + suf. *-ălău.*

LĂRMUÍ, *lărmuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și pop.) A face larmă, a produce zgomot mare. — **Larmă** + suf. *-ui*.

LĂRMUÍRE, *lărmuiri,* s.f. (Înv. şi pop.) Acţiunea de *a lărmui* şi rezultatul ei; larmă. — V. **lărmui.**

LĂSÁ, *las,* vb. I. **1.** Tranz. A da drumul unui lucru sau unei fiinţe ţinute strâns. ✧ Expr. *A lăsa* (cuiva) *sânge* = a face să curgă din corpul cuiva, printr-o incizie, o cantitate de sânge. *Lasă-mă să te las*, se spune despre un om indiferent, lipsit de energie, neglijent, comod. ✦ Spec. A da drumul să cadă; a lepăda. ✦ A pune, a depune ceva undeva. **2.** Tranz. A permite, a îngădui, a admite, a nu opri; *spec.* a accepta ca cineva sau ceva să rămână într-o anumită stare, într-o anumită situaţie, a nu interveni pentru a modifica, a schimba sau a întrerupe ceva. ✧ Expr. *A lăsa* (pe cineva) *cu zile* sau *a-i lăsa* (cuiva) *zilele* = a cruţa viaţa cuiva. *A lăsa* (pe cineva) *în pace* (sau *încolo)* = a nu deranja pe cineva, a nu-l supăra, a-l lăsa să facă ce vrea; a se dezinteresa de cineva. *A lăsa* (pe cineva) *în boii* (sau *în banii, în apele) lui* = a nu se amesteca în treburile cuiva, a lăsa pe cineva în situaţia în care se află, a nu contraria în planurile, în ideile lui pe cineva. *A lăsa* (pe cineva) *în voie* = a da cuiva multă libertate sau întreaga libertate. *A lăsa* (pe cineva) *rece* = a nu impresiona, a-l face să rămână indiferent. (Refl.) *A (nu) se lăsa (mai) pe* (sau *pre) jos* = a (nu) îngădui să fie întrecut de cineva; a (nu) se strădui să ajungă pe cineva. *A nu se lăsa (cu una, cu două, odată cu capul* etc.) = a nu admite să cedeze, a se împotrivi cu îndârjire. *A se lăsa păgubaş* = a renunţa la ceva. ✦ Refl. A-şi îngădui o anumită ţinută. ✦ A nu face ceva imediat, a amâna; a aştepta, a păsui[1]. **3.** Tranz. A se îndepărta de cineva sau de ceva, a părăsi (plecând); *p. ext.* a nu se mai interesa, a nu se mai preocupa de cineva sau de ceva. ✧ Expr. *A lăsa pe cineva* (sau, refl., *a se lăsa) în* (sau *pe) seama* (sau *grija, voia)* sau *pradă cuiva* = a (se) da în seama (sau în grija, voia) sau pradă cuiva; a (se) încredinţa cuiva. *Lasă* (sau, refl., *lasă-te*) *pe mine* (sau *pe noi)!* = ai încredere în mine (sau în noi)! *A lăsa* (pe cineva sau ceva) *la naiba* (sau *naibii, dracului, focului)* = a nu se mai gândi la... ✦ A nesocoti; a omite, a elimina, a trece cu vederea. ✦ Intranz. (La imper., urmat de o propoziţie care cuprinde o concesie, o îngăduinţă sau o ameninţare) Aşteaptă să vezi! ✧ Expr. *Las' dacă* = **a)** desigur că nu; **b)** (în legătură cu o negaţie) nu mai încape îndoială că... *Lasă că...* = în afară de faptul că... ✦ (Despre facultăţi fizice sau intelectuale ori despre obiecte care se uzează prin folosinţă) A nu mai ajuta, a nu mai servi pe cineva (decât într-o mică măsură). ✦ (Despre dureri) A înceta, a trece. ✦ (Determinat prin „în urmă"; adesea fig.) A trece înaintea cuiva sau a ceva; a depăşi, a întrece. ✦ Refl. A se dezbăra de un obicei rău, de un năravˇ. ✦ Refl. A renunţa la o întreprindere proiectată. **4.** Tranz. A ceda un bun cuiva; a transmite ceva prin moştenire. ✦ A face să rămână, să persiste, să se menţină în urma sa; a degaja, a răspândi în urmă; a provoca, a pricinui. ✦ A da o poruncă, a transmite o dispoziţie (în momentul plecării, la despărţire); (despre divinitate) a rândui, a statornici, a hotărî. ✧ Expr. *A lăsa cu limbă de moarte* (sau *cu jurământ*) = a da, în ultimele momente ale vieţii, dispoziţii care să fie îndeplinite după moarte. **5.** Refl. A merge la vale, a coborî o pantă. ✦ A se aşeza pe ceva venind din zbor. ✦ Fig. (Despre întuneric, ger, căldură etc.) A începe, a se produce, a veni. ✧ Expr. (Tranz.) *A lăsa sec(ul)* = **a)** a începe zilele de post (al Paştelui); **b)** a petrece cu ocazia ultimei zile dinaintea postului (Paştelui). **6.** Tranz. A da (mai) jos; a coborî, a apleca. ✦ Intranz. A reduce din preţ, a vinde mai ieftin; a ieftini. **7.** Refl. A se îndoi, a se apleca (sub o povară); a se aşeza; a se culca. ✧ Expr. *A se lăsa greu* = **a)** a apăsa cu toată greutatea corpului; **b)** a consimţi cu mare greutate să facă ceva. — Lat. **laxare.**

LĂSÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) lăsa* şi rezultatul ei. — V. **lăsa.**

LĂSÁT[1] s.n. Faptul de *a lăsa*. ✧ *Lăsatul* (sau *Lăsata*)*-secului* = (în practica religioasă creştină) ultima zi înainte de începerea unui post (îndeosebi a postului Paştelui); petrecere care are loc cu acest prilej. [Var.: **lăsáta** s.f. art.] — V. **lăsa.**

LĂSÁT[2], *lăsaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Căruia i s-a dat drumul sau a fost scăpat din mână. **2**. La care s-a renunţat, care a fost părăsit. **3**. (Despre bunuri) Care a fost primit ca moştenire. **4.** (Despre mirosuri, căldură etc.) Care a rămas în urma cuiva sau a ceva, care a fost degajat de cineva sau de ceva. **5.** (Despre întuneric, ger, căldură) Care s-a statornicit undeva. **6.** Care a fost coborât, care a fost dat mai jos. **7**. Încovoiat. — V. **lăsa.**

LĂSÁTA s.f. art. v. **lăsat[1].**

LĂSĂTÓR, -OÁRE, *lăsători, -oare,* adj. (Rar) Care lasă, care amână treburile de azi pe mâine, care îşi neglijează îndatoririle. — **Lăsa** + suf. *-ător*.

LĂSĂTÚRĂ, *lăsături,* s.f. (Rar) Loc în care s-a produs o denivelare. — **Lăsa** + suf. *-ătură*.

LĂSCÁIE, *lăscăi,* s.f. Monedă de aramă valorând o jumătate de para, care a circulat în Ţările Române în a doua jumătate a sec. XVIII; *p. gener.* monedă de valoare foarte mică. ✧ Expr. *A nu avea (nicio) lăscaie (frântă* sau *chioară*) = a nu avea absolut niciun ban. [Pr.: *-ca-ie.* — Var.: **lescáie, leţcáie, liţcáie** s.f.] — Din ucr. **ljackyj.**

LĂSNICIÓR, *lăsniciori,* s.m. Plantă cu tulpina agăţătoare, cu flori violete, cu fructe în formă de boabe roşii la maturitate, a cărei tulpină se întrebuinţează în ceaiuri medicinale *(Solanum dulcamara)*. — Cf. sb. lasina.

LĂSTÁR, *lăstari,* s.m. (Adesea fig.) Ramură tânără care se dezvoltă din rădăcina sau tulpina unei plante lemnoase. ✦ (La pl.) Copăcei tineri, crescuţi după tăierea unei păduri (din cioturile rămase). [Pl. şi: (n.) *lăstare*] — Din bg. **lastar.**

LĂSTĂRÁŞ, *lăstăraşi,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *lăstar;* lăstărel. [Pl. şi: (n.) *lăstăraşe*] — **Lăstar** + suf. *-aş*.

LĂSTĂRÉL, *lăstărei,* s.m. (Pop.) Lăstăraş. [Pl. şi: (n.) *lăstărele*] — **Lăstar** + suf. *-el*.

LĂSTĂRÍ, *lăstăresc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. (La pers. 3) A da lăstari; a înfrăţi; *fig.* a încolţi. **2.** Tranz. A suprima lăstarii de prisos. — Din **lăstar.**

LĂSTĂRÍRE, *lăstăriri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a lăstări* şi rezultatul ei. — V. **lăstări.**

LĂSTĂRÍŞ, *lăstărişuri,* s.n. Mulţime de lăstari: *p. ext.* pădurice tânără şi deasă. — **Lăstar** + suf. *-iş*.

LĂSTÚN, *lăstuni,* s.m. Pasăre migratoare mică, asemănătoare cu rândunica *(Delichon urbica)*. ✦ *Lăstun de apă* (sau *de mal)* = pasăre migratoare cu penajul cenuşiu-cafeniu pe spate şi alb pe abdomen, care trăieşte pe lângă ape *(Riparia riparia)*. ✦ Expr. (Adverbial) *A sta lăstun pe capul cuiva* = a plictisi pe cineva, a se ţine scai de cineva. [Var.: (pop.) **lostún** s.m.] — Din sl. **lastunъ.**

LĂSTUNÁŞ, *lăstunaşi,* s.m. Diminutiv al lui *lăstun*. — **Lăstun** + suf. *-aş*.

LĂTĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *lătăreţi, -e,* adj. Care are o formă lată şi turtită. — **Lat** + suf. *-ăreţ*.

LĂTĂÚŞ, *lătăuşi,* s.m. Mic crustaceu care trăieşte în apele dulci, cu capul turtit lateral şi încovoiat *(Gammarus pulex)*. — Din **lat.**

LĂTÓC s.n. v. **lăptoc.**

LĂTRÁ, *látru,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre câini; la pers. 3) A scoate sunete scurte, sacadate, caracteristice speciei; a hămăi, a bate. ✦ Tranz. A se repezi asupra cuiva cu lătrături furioase. **2.** (Depr.; despre oameni) A vorbi întruna, zadarnic şi pe un ton răstit, a-şi bate gura. — Lat. **latrare.**

LĂTRÁRE, *lătrări,* s.f. (Înv.) Lătrat. — V. **lătra.**

LĂTRÁT, *lătraturi,* s.n. Faptul de *a lătra* (**1**); sunete caracteristice scoase de câini când latră; lătrare, lătrătură, hămăit, hămăitură, hămăială. — V. **lătra.**

LĂTRĂTÓR, -OÁRE, *lătrători, -oare,* adj. (Rar; despre câini) Care latră. ✦ Fig. (Despre felul de a vorbi al cuiva) Asemănător cu un lătrat. ✦ (Substantivat, m.) Câine. — **Lătra** + suf. *-ător.*

LĂTRĂTÚRĂ, *lătrături,* s.f. Lătrat. — **Lătra** + suf. *-ătură*.

LĂTUNOÁIE, *lătunoaie,* s.f. **1.** (Pop.) Gaură, răritură care se produce la marginile pânzei în timpul ţesutului manual prin ruperea unor fire din urzeală. **2.** Scândură plană pe o parte şi convexă pe cealaltă, tăiată de la marginea unui buştean. [Var.: (**2**) **lătunói** (pl. *lătunoi*) s.m.] — **Latură** + suf. *-oaie*.

LĂTUNÓI s.n. v. **lătunoaie.**

LĂTUNOIÓS, -OÁSĂ, *lătunoioşi, -oase,* adj. (Înv.; despre pânză) Care are lătunoi (**1**); (despre fire) care a produs lătunoi. — **Lătunoi** + suf. *-os*.

LĂTÚRA vb. I v. **alătura.**

LĂTURÁLNIC, -Ă, *lăturalnici, -ce,* adj. Care este aşezat, se află la o parte, la o margine; lateral; colateral; (despre drumuri, străzi etc.) izolat, dosnic; lăturaş. ✦ Fig. (Rar) Ocolit, tainic, ascuns. ✦ Fig. Incorect, necinstit. — **Latură** + suf. *-alnic.*

LĂTURÁŞ, -Ă, *lăturaşi, -e,* adj. **1.** (Înv.; despre cai; adesea substantivat) Înhămat în afara hulubelor, la dreapta sau la stânga cailor dintre hulube. **2.** (Rar) Lăturalnic, dosnic. — **Latură** + suf. *-aş*.

LĂTÚRĂ, *lături,* s.f. (Mai ales la pl.) Apă murdară rămasă după spălat. ✦ Resturi de mâncare muiate în apă, folosite ca hrană pentru porci. ✦ (Depr.) Mâncare rău gătită, fără gust, urâtă la aspect, de proastă calitate. — Probabil lat. ***lavaturae** (< *lavare* „a spăla") sau din **la[3].**

LĂTURÍŞ adv. (Reg.) Dintr-o (sau într-o) parte, lateral, pieziş. — **Latură** + suf. *-iş*.

LĂŢÍ, *lăţesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) face mai lat, mai larg sau mai turtit. ✦ A (se) întinde în toate direcţiile, a face să devină sau a deveni (mai) întins; a (se) mări. ✦ Refl. Fig. A se răspândi, a se împrăştia, a se propaga. — Din **lat.**

LĂŢÍME, *lăţimi,* s.f. Însuşirea de a fi lat; cea mai mică dintre cele două dimensiuni liniare ale unei suprafeţe plane dreptunghiulare; întindere opusă lungimii. ✦ Dimensiunea mijlocie a unui corp paralelipipedic. — **Lat** + suf. *-ime*.

LĂŢÍRE, *lăţiri,* s.f. Faptul de *a (se) lăţi*. — V. **lăţi.**

LĂŢÍŞ s.n. (Pop.: în expr.) *În lăţiş şi în curmeziş* = în lung şi în lat, în toate direcţiile; pretutindeni. — **Lat** + suf. *-iş*.

LĂŢIŞÓR, *lăţişoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *laţ*[1]. — **Laţ[1]** + suf. *-işor*.

LĂŢÍT, -Ă, *lăţiţi, -te,* adj. Devenit mai lat sau mai plat; care are un aspect lat sau plat. ✦ Întins[2]. — V. **lăţi.**

LĂŢÓS, -OÁSĂ, *lăţoşi, -oase,* adj. (Despre animale şi despre coama sau blana lor; *p. ext.* despre lucruri confecţionare din blană sau din lână) Cu laţe multe, cu păr ori fir lung şi moţos. ✦ (Despre părul sau barba oamenilor) Cu şuviţe lungi, care atârnă în dezordine; neîngrijit; (despre oameni) care are părul sau barba lăsate să crească lungi şi neîngrijite. — **Laţe** + suf. *-os*.

LĂUDÁ, *láud,* vb. I. Tranz. A exprima prin cuvinte preţuirea, stima faţă de cineva sau ceva; a aduce laude, a elogia. ✦ Refl. A spune despre sine însuşi cuvinte de laudă; a se mândri, a se făli. ✧ Expr. (Fam.) *Cum te mai lauzi?* = ce mai faci? cum te mai simţi? ✦ Refl. A face pe grozavul; a se grozăvi. [Pr.: *lă-u-*] — Lat. **laudare.**

LĂUDABÍL, -Ă, *lăudabili, -e,* adj. Care este vrednic de laudă. [Pr.: *lă-u-*] — Din lat. **laudabilis.**

LĂUDÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) lăuda* şi rezultatul ei. [Pr.: *lă-u-*] — V. **lăuda.**

LĂUDÁT, -Ă, *lăudați, -te,* adj. Care a fost prețuit, apreciat prin cuvinte elogioase. [Pr.: *lă-u-*] — V. **lăuda.**

LĂUDĂCIÓS, -OÁSĂ, *lăudăcioși, -oase,* adj. (Rar) Lăudăros. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăuda** + suf. *-ăcios.*

LĂUDĂRÓS, -OÁSĂ, *lăudăroși, -oase,* adj. Care are obiceiul de a se lăuda, căruia îi place să se laude cu orice prilej; fanfaron, lăudăcios. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăuda** + suf. *-ăros*.

LĂUDĂROȘÉNIE, *lăudăroșenii,* s.f. Exagerare (sistematică) a meritelor proprii; laudă de sine; lăudăroșie, fanfaronadă. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăudăros** + suf. *-enie*.

LĂUDĂROȘÍE s.f. (Rar) Lăudăroșenie. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăudăros** + suf. *-ie*.

LĂUDĂTÓR, -OÁRE, *lăudători, -oare,* s.m. și f. Persoană care laudă. ✧ Expr. *A-i fi murit* (cuiva) *lăudătorii*, se spune ironic despre cineva sau cuiva care se laudă singur. [Pr.: *lă-u-*] — Lat. **laudatorius** sau **lăuda** + suf. *-ător.*

LĂÚNTRIC, -Ă, *lăuntrici, -ce,* adj. (Adesea fig.) Care se află în interior. — [În]**lăuntru** + suf. *-ic.*

LĂURÚSCĂ, *lăuruște,* s.f. (Reg.) Viță sălbatică al cărei fruct este un ciorchine cu boabe mici, negre *(Vitis silvestris)*. [Pr.: *lă-u-*. — Var.: **laurúșcă, răurúscă** s.f.] — Lat. **labrusca.**

LĂÚT s.n. (Pop.) Acțiunea de *a (se) la*[3]; spălat (pe cap); lăutoare. — V. **la**[3].

LĂUTÁR, *lăutari,* s.m. Muzicant popular care cântă la un instrument cu coarde sau, *p. gener.,* la orice instrument, de obicei dintr-un taraf; scripcar. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăută** + suf. *-ar.*

LĂÚTĂ, *lăute,* s.f. Instrument muzical cu coarde asemănător cu cobza; *p. gener.* instrument muzical cu coarde. [Var.: **alăútă** s.f.] — Din tc. **lâuta,** ngr. **laúto.**

LĂUTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *lăutărești,* adj., s.f. **1.** Adj. Caracteristic lăutarilor, de lăutar. **2.** S.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăutar** + suf. *-esc*.

LĂUTĂRÉȘTE adv. În felul lăutarilor, ca lăutarii. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăutar** + suf. *-ește*.

LĂUTOÁRE, *lăutori,* s.f. (Reg.) Lăut, lăutură; apă (fiartă cu leșie) pentru spălat pe cap. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăut** + suf. *-oare*.

LĂUTÚRĂ, *lăuturi,* s.f. (Reg.) Lăut, lăutoare. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăut** + suf. *-ură*.

LĂÚZĂ, *lăuze,* s.f. Femeie care se află în primele 6-8 săptămâni după o naștere. [Var.: **lăhúză, lehúză** s.f.] — Din ngr. **lehúsa.**

LĂUZÍ, *lăuzesc,* vb. IV. Intranz. A se afla în perioada lăuziei. [Pr.: *lă-u-*. — Var.: **lehuzí** vb. IV] — Din **lăuză.**

LĂUZÍE s.f. Starea lăuzei; timpul cât femeia este lăuză. [Pr.: *lă-u-*. — Var. **lăhuzíe, lehuzíe** s.f.] — **Lăuză** + suf. *-ie*.

LĂVICÉR s.n. v. **lăicer.**

LĂZĂRÉT s.n. v. **lazaret.**

LÂNĂ, (**3**) *lânuri,* s.f. **1.** Părul lung și moale care acoperă corpul unor animale, mai ales al oilor, și care se prelucrează pentru obținerea de fibre. ✦ Cantitate de lână (**1**) scoasă la o tunsoare de pe o oaie. **2.** (În sens larg) Fibră naturală de origine animală, cu proprietăți textile, folosită la fabricarea și confecționarea țesăturilor, a tricotajelor și a pâslelor. ✧ Loc. adj. *Lână în lână* = **a)** (despre țesături) care are urzeala și bătătura din lână; **b)** *fig.* de calitate superioară; veritabil, autentic. ✦ *Lână artificială* = fibră textilă obținută din cazeină, având aspectul și unele proprietăți asemănătoare cu lâna (**2**). *Lână regenerată* = fibră provenită din zdrențe de stofe și tricoturi, din rebuturi și deșeuri de fabricație, prin a căror destrămare și cardare, în amestec cu lâna obișnuită, se obțin țesături și pâsle. **3.** (La pl.) Varietăți de lână (**2**); obiecte de lână. **4.** (În sintagma) *Lână de lemn* = produs constituit din fâșii subțiri de lemn uscat, tăiat în mașini speciale, folosit la fabricarea plăcilor ușoare de construcție, ca material izolant, în tapițerie, pentru ambalaje etc. — Lat. **lana.**

LÂNĂRÍCĂ s.f. (Bot.) Bumbăcariță. — **Lână** + suf. *-ărică*.

LÂNĂRÍE, *lânării,* s.f. Filatură de lână. ✦ Prăvălie în care se vinde lână. ✦ (La pl.) Obiecte (de îmbrăcăminte) făcute din lână. — **Lână** + suf. *-ărie*.

LÂNĂRÍȚĂ, *lânărițe,* s.f. (Bot.) Bumbăcariță. — **Lână** + suf. *-ăriță*.

LÂNCED, -Ă, *lâncezi, -de,* adj. **1.** (Înv.) Slăbit de boală, sleit de puteri. **2.** Lipsit de vigoare sau de energie; moale. — Lat. **languidus.**

LÂNCEZEÁLĂ s.f. Stare de moleșeală trupească și sufletească; toropeală, lâncezire. ✦ Fig. Lipsă de activitate; stagnare. — **Lâncezi** + suf. *-eală*.

LÂNCEZÍ, *lâncezesc,* vb. IV. Intranz. (Despre oameni) A se afla într-o stare de slăbiciune sau de moleșeală; a nu avea chef de nimic. ✦ Fig. (Despre activități) A stagna. — Din **lânced.**

LÂNCEZÍRE s.f. Acțiunea de *a lâncezi*; lâncezeală, moleșeală. ✦ Fig. Stagnare. — V. **lâncezi.**

LÁNGĂ prep. **1.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) În preajma..., în apropiere de... *Acolo lângă fântână, te aștept*. **2.** (În prep. compuse) *De lângă* = din preajma..., din apropierea..., din vecinătatea... *Pe lângă* = **a)** (introduce un complement indirect) la (cineva); **b)** (introduce un complement circumstanțial de loc) prin preajma..., prin apropierea...; de-a lungul...; **c)** (introduce un complement circumstanțial de mod) alături de..., față de..., în comparație cu...; **d)** (introduce un complement circumstanțial cumulativ) în afară de..., în plus de...; **e)** (urmat de „că” și precedat de „pe”, cu valoare de conj.) în afară de faptul că..., abstracție făcând... — Lat. **longum ad.**

LÂNGOÁRE s.f. v. **lingoare.**

LÂNÍCĂ s.f. (Pop.) **1.** Diminutiv al lui *lână*. **2.** (Colectiv) Fire subțiri de lână de diferite culori, care servesc la brodat. — **Lână** + suf. *-ică*.

LÂNÓS, -OÁSĂ, *lânoși, -oase,* adj. (Despre animale) Bogat în lână (**1**), cu multă lână. ✦ (Despre părul oamenilor sau al unor animale) Ca lâna, asemănător la aspect cu lâna: *p. ext.* moale. — **Lână** + suf. *-os*.

LEAC, *leacuri,* s.n. (Pop.) **1.** Mijloc folosit în tratarea unei boli; medicament, doctorie, tratament, remediu. ✧ *Iarbă* (sau *buruiană) de leac* = plantă medicinală. ✧ Expr. *A căuta* (pe cineva sau ceva) *ca iarba de leac* sau *a umbla* (după cineva sau ceva) *ca după iarba de leac* = a căuta cu înfrigurare, pretutindeni. *A da de leac* = a descoperi medicamentul, tratamentul eficace. *A găsi* (cuiva) *leacul* = a găsi mijlocul de a stăpâni pe cineva, de a rezolva ceva, a găsi ac de cojocul cuiva. **2.** (În expr.) *Fără (de) leac de...* = fără niciun pic de... (În construcții negative) *(Nici) de leac* = câtuși de puțin, deloc. — Din sl**. lěkŭ.**

LEÁCĂ adv. v. **oleacă.**

LEÁFĂ[1]**,** *lefi,* s.f. (Pop.) **1.** Partea scobită a unei linguri; găvan. **2.** Tăișul, lama sapei, a bărzii, a toporului. — Din săs. **le(i)fel** (= germ. *Löffel*) „lingură”.

LEÁFĂ[2]**,** *lefuri,* s.f. **1.** Salariu. **2.** Soldă pe care o primesc soldații mercenari. ✧ Expr. *În leafă* = ca mercenar. [Pl. și: *lefi*] — Din tc. **ulûfe.** Cf. sb. (u) l e f a, bg. l e f e.

LEÁGĂN, *leagăne,* s.n. **1.** Pat mic de lemn sau de nuiele împletite (care se poate balansa) pentru copiii mici. ✧ *Cântec de leagăn* = cântec cu care se adorm copiii. ✧ Expr. *Din leagăn* = din fragedă copilărie; de la început. **2.** Fig. Loc de origine, de baștină. **3.** Instituție de stat sau așezământ filantropic unde sunt crescuți copiii abandonați sau orfani. ✦ (Impr.) Creșă. **4.** Scaun sau scândură suspendată cu frânghii, pe care se așază cineva ca să se balanseze; *p. ext.* scrânciob. ✧ Loc. vb. *A se da în leagăn* = a se balansa. — Din **legăna** (derivat regresiv).

LEAH, -Ă, *leși,* s.m. și f. (Înv.) Polonez. [Var.: **leș** s.m.] — Din ucr. **ljach.**

LEÁL, -Ă, *leali, -e,* adj. Care își respectă cuvântul, care este fidel față de angajamentul luat; corect, cinstit; sincer, franc[3]. [Pr.: *le-al*] — Din it. **leale.**

LEALITÁTE s.f. Însușirea de a fi leal; corectitudine, cinste; sinceritate, franchețe. [Pr.: *le-a-*] — **Leal** + suf. *-itate*. Cf. it. l e a l t à .

LEÁNDRU, *leandri,* s.m. Arbust mediteranean, înalt până la cinci metri, cu frunze lanceolate și cu flori albe, gălbui sau roșii plăcut mirositoare, cultivat la noi ca plantă ornamentală *(Nerium oleander)*. [Pr.: *le-an-*. — Pl. și: *lendri*. — Var.: **oleándru** s.m] — Din it. **leandro.**

LEÁPȘĂ, *lepșe,* s.f. Lovitură dată cuiva cu palma. ✧ *De-a leapșa* = numele unui joc de copii. — Formație onomatopeică.

LEÁSĂ[1]**,** *lese,* s.f. Împletitură de nuiele în formă de grătar, de gard, de coș etc., folosită (singură sau ca element component) în numeroase scopuri practice. — Din bg. **lesa,** sb. **ljesa.**

LEÁSĂ[2]**,** *lese,* s.f. Desiș mare într-o pădure. ✦ Desiș format din ramurile unui copac. — Din sl. **lěsŭ.**

LEASING s.n. Operațiune în care un locator (**1**) se obligă ca, la solicitarea unui utilizator, să cumpere sau să preia de la un furnizor un bun mobil ori imobil și să transmită utilizatorului posesia sau folosința asupra acestuia, contra unei plăți, numite redevență, în scopul exploatării ori, după caz, al achiziționării bunului. [Pr.: *lízing*] — Cuv. engl.

LEAT, (**1, 2**) *leaturi,* s.n., (**3**) s.m. **1.** S.n. (Înv.) An. **2.** S.n. (Pop.) Contingent. ✧ Expr. *A fi leat cu cineva* = a fi de aceeași vârstă cu cineva. **3.** S.m. Denumire familiară (de adresare) dată unui soldat. — Din sl. **lěto.**

LEAȚ, *leațuri,* s.n. Despicătură lungă și îngustă de lemn, adesea fasonată (în patru muchii), folosită în tâmplărie. [Var.: **lat** s.n.] — Din magh. **léc.**

LEBADEÁ s.f. v. **libadea.**

LÉBĂDĂ, *lebede,* s.f. **1.** Gen de păsări acvatice, mai mari decât gâsca, cu pene albe sau (rar) negre și cu gâtul lung și arcuit *(Cygnus)*; pasăre care face parte din acest gen. ✧ *Cântecul lebedei* = ultima operă sau manifestare (înainte de moarte) a unui mare creator sau interpret. **2.** (Art.) Constelație din emisfera boreală; Crucea. — Din sl. **lebedĭ.**

LEBĂDÓI, *lebădoi,* s.m. (Rar) Masculul lebedei. — **Lebădă** + suf. *-oi*.

LÉBĂR s.n. Lebărvurst. — Abr. de la **Lebărvurst**.

LÉBĂRVURST s.n. (Rar) Preparat alimentar din pateu de ficat de porc; lebăr. [Pr.: *-vurșt.* — Var.: **lebărvúrșt** (pl. *lebărvurști*) s.n.]. — Din germ. **Leberwurst.**

LÉBĂRVÚRȘT s.n. v. **lebărvurst**.

LECÍT s.n. v. **lecită.**

LECÍTĂ, *lecite,* s.f. Vas grecesc de ceramică, de formă cilindrică alungită, cu gâtul strâmt, cu gura în formă de pâlnie și cu o singură toartă, folosit pentru păstrarea parfumurilor și a uleiurilor. [Var.: **lecít** s.n.] — Din fr. **lécythe.**

LECITÍNĂ, *lecitine,* s.f. Substanță organică fosforată, care se găsește în organismele vii, mai ales în țesutul nervos și în gălbenușul de ou. — Din fr. **lécithine.**

LECTÍCĂ, *lectici,* s.f. Pat sau scaun, purtat de cai sau de oameni, folosit ca mijloc de locomoție în Antichitatea romană, în Evul Mediu și (astăzi) în unele țări orientale; litieră. [Acc. și: *léctică*] — Lat. **lectica.**

LÉCTOR[1]**, -Ă,** *lectori, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) **1.** Grad în unele instituții de învățământ superior, mai mare decât asistentul și mai mic decât conferențiarul; persoană care are acest grad. **2.** Membru al unui lectorat (**2**). **3.** (Ieșit din uz)

Persoană care ținea lecții sau care conducea seminariile în învățământul politic, în universitățile populare etc. — Din germ. **Lektor.**

LÉCTOR[2], *lectori,* s.m. **1.** (Livr.) Cititor. **2.** (Inform.) Dispozitiv periferic care permite introducerea informației după o cartelă perforată într-un sistem de prelucrare automată a datelor; cititor de cartelă. — Din fr. **lecteur,** lat. **lector, -oris.**

LECTORÁT, *lectorate,* s.n. **1.** Funcția de lector[1] (**1**) într-o instituție de învățământ superior. **2.** Catedră în învățământul superior în care se predă limba (și cultura) unui popor străin, adesea cu profesori din țara respectivă. — Din germ. **Lektorat.**

LECTURÁ, *lecturez,* vb. I. Tranz. (Rar) A citi. — Din **lectură.**

LECTÚRĂ, *lecturi,* s.f. Faptul de a citi; citit[1], citire. ✧ *Sală de lectură* = încăpere amenajată pe lângă o bibliotecă, în care publicul poate citi cărți, reviste etc. *Lectură particulară* = cărțile citite de un elev în afara manualelor. ✦ (Inform.) Culegere a informațiilor înregistrate în memoria calculatoarelor electronice. — Din fr. **lecture,** lat. **lectura.**

LÉCȚIE, *lecții,* s.f. **1.** Formă de bază a învățământului, desfășurată cu o clasă de elevi, într-un timp determinat, sub conducerea unui învățător sau a unui profesor în conformitate cu programa de învățământ; oră școlară consacrată unui obiect de studiu. ✧ Expr. *A da lecții* = a medita (elevii) în particular. *A lua lecții* = a studia o disciplină cu ajutorul unui profesor, în afara unei instituții de învățământ. *A ieși* (sau *a scoate) la lecție* = a ieși sau a fi chemat în fața învățătorului sau a profesorului pentru a fi ascultat. **2.** Ceea ce este obligat să învețe și să scrie un elev (acasă) la recomandarea învățătorului sau a profesorului. ✧ Expr. *A spune lecția* = a expune în fața învățătorului sau a profesorului cunoștințele însușite. *A-și face lecțiile* = a-și pregăti temele școlare. **3.** (În forma *lecțiune)* Forma sub care se prezintă un text, în diferitele lui manuscrise sau ediții, datorită modului în care a fost citit și interpretat de un copist sau de un editor; citire comparativă a unui text în scopul de a-i stabili versiunea autentică. **4.** Sfat, povață, regulă de conduită care se recomandă cuiva pe un ton dojenitor; *p. ext.* mustrare, dojană. **5.** Învățătură folositoare trasă de cineva în urma unei întâmplări neplăcute. [Var.: **lecțiúne** s.f.] — Din germ. **Lektion,** lat. **lectio, -onis.**

LECȚIÚNE s.f. v. **lecție.**

LECUÍ, *lecuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) îngriji, a (se) trata, a da sau a lua medicamente spre a (se) face sănătos; *p. ext.* a (se) vindeca, a (se) însănătoși. **2.** Refl. Fig. A nu mai dori cu niciun preț să facă ceva (în urma unei întâmplări neplăcute). — **Leac** + suf. *-ui*.

LECUÍRE, *lecuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lecui* și rezultatul ei; vindecare, tămăduire, însănătoșire. — V. **lecui.**

LECUÍT, -Ă, *lecuiți, -te,* adj. Care s-a vindecat (de o boală, de o suferință); însănătoșit, tămăduit, vindecat. — V. **lecui.**

LECUITÓR, -OÁRE, *lecuitori, -oare,* adj. Care vindecă; tămăduitor, vindecător. [Pr.: *-cu-i-*] — **Lecui** + suf. *-tor*.

LED, *leduri,* s.n. (Electron.) Diodă emițătoare de lumină. — Din engl. **led.**

LEFEGÍU, *lefegii,* s.m. **1.** Nume dat mercenarilor din Țările Române în Evul Mediu. **2.** (Pop. și fam.) Salariat; funcționar. — Din tc. **ulûfeci.**

LEFȘOÁRĂ s.f. v. **lefușoară.**

LEFT, (**1**) *lefți,* s.m., (**2**) *lefturi*, s.n. (Înv.) **1.** S.m. Monedă de aur sau argint (în valoare de cinci ducați), din care se făceau salbe. **2.** S.n. Obiect de podoabă femeiască în formă de colier sau de medalion. — Din ngr. **leftó(n)** „monedă mică”.

LÉFTER, -Ă, *lefteri, -e,* adj. (Fam.) Care nu are niciun ban, care este fără lăscaie (în pungă). ✧ Expr. *A rămâne* (sau *a lăsa* pe cineva) *lefter* = a rămâne (sau a lăsa pe cineva) fără niciun ban. — Din ngr. **(e)lléfteros** „liber”.

LEFTERÍ, *lefteresc,* vb. I. Tranz. și refl. (Fam.) A face pe cineva să-și piardă sau a-și pierde toți banii, a lăsa sau a rămâne fără niciun ban. — Din **lefter.**

LEFTERÍE, *lefterii,* s.f. (Rar) Credit; încredere. ✧ Expr. *A-și mânca* (sau *a-și pierde) lefteria* = a-și pierde reputația de om cinstit față de cineva. — Din ngr. **(e)leftería** „libertate”.

LEFUȘOÁRĂ, *lefușoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *leafă*[2]. [Var.: **lefșoáră** s.f.] — **Leafă**[2] + suf. *-ușoară*.

LEGÁ[1], *leg,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A împreuna, a uni strâns (printr-un nod, o fundă) capetele de sfoară, de ață, de sârmă, de lanț etc. (astfel încât să formeze un tot). ✧ Expr. *A lega* (sau *a strânge) băierile de la pungă* (sau *pungii)* = a face economii, a deveni (mai) econom. **2.** A închide la gură un sac, o pungă, o boccea etc., adunând marginile și înnodându-le sau petrecând în jurul lor o sfoară ale cărei capete se înnoadă; a strânge, a împacheta un obiect sau un material într-o învelitoare (basma, sac, pungă etc.) și a o închide în felul arătat. ✧ Expr. *A lega paraua cu zece noduri* = a fi zgârcit. ✦ A uni diferite lucruri într-un mănunchi, într-un tot (prinzându-le laolaltă). ✧ Expr. (Pop.) *A (nu) lega două în trei* = a (nu) pune la o parte ceva din câștigul obținut. **3.** A fixa, a strânge ceva cu o funie, cu un șiret etc. ca să nu se desfacă sau să nu se clatine. ✦ A strânge cu un cerc piesele care alcătuiesc un obiect pentru a realiza un tot. **4.** A prinde una de alta foile unei cărți și a-i pune coperți; a broșa, a cartona; *p. restr.* a coperta. **II. 1.** Tranz. A prinde, a agăța, a atârna un obiect de altul cu ajutorul unei frânghii, al unui lanț etc. **2.** Tranz. Fig. A înlănțui între ele sunete sau cuvinte pentru a vorbi. **3.** Tranz. A stabili o legătură între două puncte (îndepărtate) în spațiu sau în timp. ✦ (Tehn.) A stabili o legătură între două elemente ale unei instalații sau între o instalație și o sursă de forță (care-i asigură funcționarea). **4.** Tranz. și refl. Fig. A (se) înfiripa sau a (se) stabili relații (din punctul de vedere al ideilor, al sentimentelor). ✦ Refl. A se ocupa cu râvnă de ceva, a simți un mare ataşament pentru o anumită preocupare, meserie. **5.** Refl. Fig. A plictisi pe cineva (căutând ceartă); a se agăța de cineva. **III.** Tranz. **1**. A imobiliza pe cineva cu ajutorul unei frânghii, al unui lanț etc.; a pune în lanțuri, în fiare; a înlănțui, a încătușa. ✧ Expr. *Nebun de legat* = **a)** nebun furios; **b)** persoană care se poartă ca un nebun. *A lega pe cineva de mâini și de picioare* = a împiedica pe cineva să acționeze. *A lega limba* (sau *gura) cuiva* = a împiedica pe cineva să vorbească. (Refl.) *A i se lega limba* = a nu mai putea vorbi sau a vorbi cu mare greutate. *A i se lega picioarele* = a nu mai putea umbla sau a umbla cu mare greutate. **2.** A prinde un animal (de ceva) cu ajutorul unei legături pentru a-l împiedica să fugă; a priponi. **IV.** Fig. **1.** Refl. A se obliga să facă ceva; a se angaja, a se îndatora. **2.** Tranz. (În superstiții și în basme) A opri, a împiedica de la ceva prin vrăji. **V.** Tranz. și refl. A(-și) înfășura sau a(-și) acoperi o parte a corpului (reînnodând, prinzând); *spec.* a (se) pansa, a (se) bandaja. ✧ Expr. (Tranz.) *A lega la ochi pe cineva* = a înșela pe cineva. (Refl.) *Fiecare se leagă unde-l doare* = fiecare își cunoaște greutățile proprii. *A se lega la cap (când nu-l doare)* = a-și crea complicații inutile. **VI. 1.** Intranz. (Despre plante) A face rod; a rodi. **2.** Refl. și intranz. (Despre sosuri, dulcețuri etc.) A se îngroșa, a se închega. — Lat. **ligare.**

LEGÁ[2], *leghez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A lăsa ceva prin legat[2], prin testament; a testa[1]. — Din fr. **léguer,** lat. **legare.**

LEGÁL, -Ă, *legali, -e,* adj. Care există sau se face în temeiul unei legi, care este prevăzut de o lege, conform cu legea; licit. — Din fr. **légal,** lat. **legalis.**

LEGALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este legal, conform cu legea; principiu general de drept potrivit căruia autoritățile, instituțiile publice și cetățenii sunt obligați să respecte legea. ✧ Expr. *A intra în legalitate* = a se conforma legilor în vigoare. *A fi în legalitate* = a fi, a lucra sub ocrotirea și cu respectarea legilor în vigoare. ✦ Organizarea unui stat pe bază de legi; ansamblul legilor unei țări. — Din fr. **légalité.**

LEGALIZÁ, *legalizez,* vb. I. Tranz. A atesta autenticitatea; a da formă legală unui act, unui document. ✦ A da caracter legal unui fapt, unei situații, a face să fie recunoscut în mod oficial. — Din fr. **légaliser.**

LEGALIZÁRE, *legalizări,* s.f. Acțiunea de *a legaliza* și rezultatul ei. ✦ Atestare de către un notar public a autenticității semnăturii unui înscris sau a conformității unei copii, a unei traduceri etc. cu originalul. — V. **legaliza.**

LEGALIZÁT, -Ă, *legalizați, -te,* adj. Devenit legal, întărit prin autentificare; autentificat. — V. **legaliza.**

LEGALMÉNTE adv. (Rar) În mod legal, din punct de vedere legal. — Din fr. **légalement.**

LEGÁRE, *legări,* s.f. Acțiunea de *a (se) lega*[1] și rezultatul ei. — V. **lega[1].**

LÉGAT[1] s.n. Faptul de *a (se) lega*[1]. **1.** Strângere cu ajutorul unei legături a unor lucruri pentru a le împiedica să se desfacă. **2.** Broșare, cartonare a unei cărți. **3.** Rodire. — V. **lega[1].**

LEGÁT[2], *legate,* s.n. Dispoziție testamentară prin care se lasă cuiva o moștenire, un bun etc. ✦ (Concr.) Bun lăsat cuiva prin dispoziție testamentară. — Din lat. **legatum.**

LEGÁT[3], *legați,* s.m. **1.** Trimis al senatului, al împăratului etc. într-o provincie a Imperiului Roman. ✦ Comandant al unei legiuni. **2.** Reprezentant diplomatic al Sfântului Scaun. — Din fr. **légat,** lat. **legatus.**

LEGÁT[4], -Ă, *legați, -te,* adj., adv. **1.** Adj. (Despre oameni) Zdravăn, vânjos, voinic. **2.** Adj. (Despre sosuri, dulcețuri etc.) Îngroșat, devenit consistent. **3.** Adj. Imobilizat printr-o legătură. ✦ Fig. Obligat, constrâns. **4.** Adv. În mod coerent, cu înțeles logic. — V. **lega[1].**

LEGATÁR, -Ă, *legatari, -e,* s.m. și f. Persoană în favoarea căreia se face un legat[2]. — Din fr. **légataire,** lat. **legatarius.**

LEGÁTO adv. (Indică modul de executare a unui grup de note muzicale) Fără nicio întrerupere între sunete, în mod continuu. — Cuv. it.

LEGĂȚIE, *legații,* s.f. Misiune diplomatică pe lângă un stat străin, inferioară în rang unei ambasade, condusă de un ministru plenipotențiar sau de un însărcinat cu afaceri. ✦ Localul, sediul acestei misiuni. [Var.: **legațiúne** s.f.] — Din fr. **légation,** lat. **legatio.**

LEGAȚIÚNE s.f. v. **legație.**

LEGĂMÂNT, *legăminte,* s.n. **1**. Promisiune solemnă, angajament de a face ceva. **2.** Învoială, convenție. — Lat. **ligamentum.**

LEGĂNÁ, *légăn,* vb. I. **1**. Tranz. A mișca lin într-o parte și în alta un copil (cu leagănul sau pe brațe) pentru a-l adormi. ✦ Refl. Fig. A se lăsa purtat, amăgit de speranțe deșarte. **2**. Tranz. și refl. A (se) mișca într-o parte și în alta; a (se) clătina, a (se) balansa. ✦ Refl. A se da în leagăn (**4**). **3.** Refl. (Despre oameni) A se mișca ritmic (în mers, în pas de dans etc.). [Prez. ind. și: *leágăn*] — Probabil lat. ***liginare** (< *ligare* „a lega”).

LEGĂNÁRE, *legănări,* s.f. Acțiunea de *a (se) legăna* și rezultatul ei; clătinare, balansare, legănătură. — V. **legăna.**

LEGĂNÁȘ, *legănașe,* s.n. (Pop.) Legănel. — **Leagăn** + suf. *-aș*.

LEGĂNÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) legăna*. — V. **legăna.**

LEGĂNÁT[2], -Ă, *legănați, -te,* adj. **1.** Care se mișcă ritmic într-o parte și în alta; bălăbănit[2]. **2.** Fig. (Despre voce, vorbe) Tărăgănat. — V. **legăna**.

LEGĂNĂTÓR, -OÁRE, *legănători, -oare,* adj. Care (se) leagănă. — **Legăna** + suf. *-ător*.

LEGĂNĂTÚRĂ, *legănături,* s.f. Legănare. — **Legăna** + suf. *-ătură*.

LEGĂNÉL, *legănele,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *leagăn*; legănaș, legănuș, legănuț. — **Leagăn** + suf. *-el*.

LEGĂNÚȘ, *legănușe,* s.n. (Fam.) Legănel. — **Leagăn** + suf. *-uș*.

LEGĂNÚȚ, *legănuțe,* s.n. (Fam.) Legănel. — **Leagăn** + suf. *-uț*.

LEGĂTÓR, -OÁRE, (**I**) *legători, -oare,* s.m. și f., (**II**) *legători,* s.f. **I.** S.m. și f. **1.** Persoană specializată în legatul cărților. **2.** Persoană care leagă snopii. **II.** S.f. Obiect cu care sau în care se leagă ceva. ✦ Spec. Mănunchi de paie sau de spice cu care se leagă snopii. ✦ Spec. Basma. ✦ Spec. (Înv.) Cravată. ✦ Spec. (Înv.) Fular. — **Lega** + suf. *-ător*.

LEGĂTOREÁSĂ, *legătorese,* s.f. Femeie specializată în legatul cărților. — **Legător** + suf. *-easă*.

LEGĂTORÍE, (**1**) *legătorii,* s.f. **1.** Atelier sau secție dintr-o întreprindere în care se cartonează sau se broșează cărți, reviste etc. **2.** Meseria legătorului de cărți. **3.** Ramură a industriei poligrafice care se ocupă cu legarea materialului tipărit. — **Legător** + suf. *-ie*.

LEGĂTÚRĂ, *legături,* s.f. **I. 1.** Legare; mod de a uni două corpuri, prin care se limitează mobilitatea lor relativă și care permite de obicei transmiterea unor mișcări de la unul la celălalt; joncțiune. ✦ Spec. Mod de împletire a firelor de urzeală cu firele de bătătură. ✦ Conectare a mai multor elemente de circuit electric. ✦ Unire a unor particule care constituie o moleculă, un atom, un nucleu etc. ✧ *Forță de legătură* = forță care leagă între ei atomii unei molecule. *Energie de legătură* = energie eliberată la formarea unui sistem material. **2.** Mijloc de comunicare (aeriană, telegrafică etc.). **3.** Piesă, dispozitiv, obiect (flexibil) care unește sau fixează două sau mai multe obiecte, cu care este fixat, imobilizat cineva sau ceva. **4.** Basma. ✦ (Înv.) Cravată. ✦ Fașă, bandaj. **5.** Coperțile și cotorul în care se fixează filele unei cărți, ale unui caiet etc. **6.** Grup de obiecte legate împreună (într-o pânză sau cu o sfoară, o curea etc.) spre a se păstra sau a se transporta mai ușor; sarcină, boccea; mănunchi. **II.** Fig. **1**. Relație între fenomene, persoane, colectivități etc. **2.** Relație de rudenie, de dragoste sau de prietenie. ✦ (Mai ales la pl.) Relație, cunoștință printre oamenii de seamă sau influenți. **3.** Contact stabilit și menținut între diferite persoane, instituții, state etc. ✧ *Agent de legătură* = agent care ține un contact permanent între două unități militare, între două grupuri de comandă etc. *Om de legătură* = om care asigură contactul permanent între două instituții, două întreprinderi etc. **4.** (Înv.) Acord, înțelegere, convenție. **5.** Concordanță între părțile unei expuneri, ale unei argumentări. **6.** (În loc. prep.) *În legătură cu...* = referitor la... — Lat. **ligatura.**

LEGĂTURÍCĂ, *legăturici,* s.f. Diminutiv al lui *legătură*. [Pl. și: *legăturele*] — **Legătură** + suf. *-ică*.

LÉGE, *legi,* s.f. **I.** Regulă imperativă stabilită de autoritatea supremă. ✦ Modificare cu caracter regulat care intervine într-un fenomen, într-un proces etc., exprimând esența lui. ✧ *Lege fonetică* = modificare regulată a unui sunet de-a lungul evoluției unei limbi. **II. 1.** (Jur.) Act normativ care emană de la organul legislativ al statului și prin care sunt reglementate anumite relații sociale; *p. gener.* orice act normativ. ✧ *Lege nescrisă* = tradiție, obicei al pământului. *Lege fundamentală* = constituție. *Omul legii* = **a)** reprezentant al autorității de stat; **b)** persoană care respectă cu strictețe prevederile legale. *Om de lege* = jurist, avocat. ✧ Loc. adj. *Fără (de) lege* = păcătos; mișel. ✧ Loc. adv. *După lege* = just, legal. *În lege* = de-a binelea, cu totul; strașnic. ✧ Expr. *Vorba* (sau *cuvântul* cuiva) *e lege* = vorba lui se respectă cu strictețe. *Cum e legea* = cum se cuvine, cum se cade. *(Nu) e lege* = (nu) este neapărat așa. *În numele legii*, formulă folosită atunci când se invocă autoritatea legală. *În baza legii* = în conformitate cu prevederile legale. **2.** (Pop.) Proces, judecată. **3.** Legalitate; constituționalitate. **III.** Religie, credință. ✧ Expr. *Pe legea mea!* = zău! pe conștiința mea! ✦ Datină, obicei. ✧ Expr. *În legea cuiva* = în felul cuiva, cum se pricepe cineva. — Lat. **lex, legis.**

LEGENDÁR, -Ă, *legendari, -e,* adj. De legendă, de domeniul legendei, care constituie o legendă. ✦ Care a intrat în legendă datorită faptelor sale excepționale. — Din fr. **légendaire.**

LEGÉNDĂ, *legende,* s.f. **1**. Povestire în proză sau în versuri care conține elemente fantastice sau miraculoase, prin care se explică geneza unui lucru, a unei ființe etc., caracterul aparte al unui eveniment (istoric), al unui erou (mitic) sau al unui fenomen. ✦ Compoziție muzicală, vocală sau instrumentală, care are ca subiect o legendă. **2.** (Rar) Inscripție pe o monedă sau pe o medalie. **3.** Text, inscripție prin care se explică semnele convenționale de pe o hartă, de pe un plan, o imagine fotografiată sau desenată ✦ Completare sub formă de memoriu anexată la o schemă, la o hartă etc., privind unele date care nu se pot exprima grafic. — Din fr. **légende,** lat. **legenda.**

LÉGHE, *leghe,* s.f. Unitate de măsură pentru distanțele terestre sau maritime, variind între 4 și 5,5 km. — Din it. **lega.**

LEGHORN n.pr. n. Rasă de găini cu penajul variat colorat, bune producătoare de ouă. [Pr.: *legórn*] — Cuv. engl.

LÉGIC, -Ă, *legici, -ce,* adj. Care are caracter de lege obiectivă. — **Lege** + suf. *-ic* (după rus. *zakonomernîi*).

LEGIFERÁ, *legiferez,* vb. I. Tranz. A elabora și a adopta o lege; a stabili ceva prin lege. — Din fr. **légiférer.**

LEGIFERÁRE, *legiferări,* s.f. Acțiunea de *a legifera* și rezultatul ei. — V. **legifera.**

LEGIOÁNĂ s.f. v. **legiune.**

LEGIONÁR, -Ă, *legionari, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. Soldat care făcea parte dintr-o legiune romană. **2.** S.m. și f. Membru al mișcării social-politice de extrema dreaptă, reprezentată de partidul Garda de Fier; gardist. **3.** S.m. Soldat în Legiunea străină. **4.** Adj. Referitor la legionari (**2**), de legionar. *Mișcarea legionară*. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **légionnaire,** lat. **legionarius.**

LEGISLÁ, *legislez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face legi. — Din **legislație** (derivat regresiv).

LEGISLATÍV, -Ă, *legislativi, -e,* adj. Referitor la legi, la legiferarea legilor, la elaborarea și la adoptarea lor. ✧ *Organ legislativ* (și substantivat, n.) = organ care are împuternicirea de a elabora și a adopta legile. *Putere legislativă* = parte a puterii de stat, care, prin parlament, realizează conducerea țării. *Consiliu legislativ* = consiliu care cercetează proiectele de lege și contribuie la îmbunătățirea și definitivarea lor. — Din fr. **législatif.**

LEGISLATÓR, *legislatori,* s.m. Legiuitor. ✦ Fig. Persoană care stabilește regulile unei arte sau ale unui curent artistic. — Din fr. **législateur,** lat. **legislator.**

LEGISLATÚRĂ, *legislaturi,* s.f. Perioadă de timp pentru care este ales sau în care funcționează un organ legislativ. — Din fr. **législature.**

LEGISLĂȚIE, *legislații,* s.f. Totalitatea legilor unei țări sau ale unui domeniu juridic. — Din fr. **législation,** lat. **legislatio.**

LEGÍST, *legiști,* adj. (În sintagma) *Medic legist* (și substantivat, m.) = medic însărcinat cu lămurirea unor aspecte medicale care interesează justiția. — Din fr. **légiste.**

LEGITÁTE, *legități,* s.f. (Fil.) Însușire a fenomenelor de a se desfășura în conformitate cu anumite legi (obiective); ansamblul legilor din natură, din societate și din gândire. — **Lege** + suf. *-itate* (după rus. *zakonomernost').*

LEGÍTIM, -Ă, *legitimi, -e,* adj. **1.** Care este întemeiat pe lege, care se justifică prin lege, care este recunoscut conform unui drept. ✧ *Legitimă apărare* = situație a unei persoane care, pentru a înlătura un atac direct, injust și deosebit de grav, îndreptat împotriva sa, săvârșește o faptă prevăzută de legea penală, dar neconsiderată, în acest caz, infracțiune. ✦ (Despre căsătorii) Realizat cu îndeplinirea formelor legale; (despre soți) căsătoriți legal; (despre copii) născut din părinți căsătoriți sau recunoscut de tată. **2.** Care este justificat, îndreptățit; just, echitabil. [Acc. și: *legitím*] — Din fr. **légitime,** lat. **legitimus.**

LEGITIMÁ, *legitimez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) stabili identitatea pe baza unui document legal. **2.** Tranz. A recunoaște unui copil născut în afara căsătoriei drepturile de copil legitim. **3.** Tranz. A justifica, a îndreptăți. — Din fr. **légitimer.**

LEGITIMÁRE, *legitimări,* s.f. Acțiunea de *a (se) legitima* și rezultatul ei. — V. **legitima.**

LEGITIMÁT, -Ă, *legitimați, -te,* adj. **1.** Căruia i s-a cerut să se legitimeze cu un document legal. **2.** (Despre copii născuți în afara căsătoriei) Care a fost recunoscut ca legitim. **3.** Care a fost considerat just, echitabil, îndreptățit. — V. **legitima.**

LEGITIMÁȚIE, *legitimații,* s.f. Act, document personal eliberat de o autoritate și cu care cineva își dovedește identitatea. — Din fr. **légitimation.**

LEGITIMÍSM s.n. Principiu monarhic afirmat în timpul mișcărilor revoluționare ale burgheziei din Europa, care proclamă dreptul inalienabil la tron al monarhiilor legitime. — Din germ. **Legitimismus**.

LEGITIMÍST, -Ă, *legitimiști, -ste,* s.m. și f., adj. (Persoană) care susține o dinastie sau un suveran, considerați drept singurii îndreptățiți să ocupe tronul. — Din fr. **légitimiste.**

LEGITIMITÁTE, *legitimități,* s.f. Însușire a ceea ce este legitim. — Din fr. **légitimité.**

LEGIUÍ, *legiuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A hotărî prin lege; a legifera. — **Lege** + suf. *-ui*.

LEGIUÍRE, *legiuiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a legiui* și rezultatul ei. ✦ Lege (juridică). ✦ Legislație. — V. **legiui.**

LEGIUÍT, -Ă, *legiuiți, -te,* adj. (Înv. și pop.) Care este în conformitate cu legea, bazat pe lege sau cerut de lege; legal, legitim. — V. **legiui.**

LEGIUITÓR, -OÁRE, *legiuitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care elaborează legi. [Pr.: *-giu-i-*] — **Legiui** + suf. *-tor*.

LEGIÚNE, *legiuni,* s.f. **1.** Unitate de bază a armatei romane, cu efectiv variind între 4 200 și 6 000 de oameni; *p. gener.* denumire dată unor formațiuni militare sau paramilitare din diferite epoci. ✧ *Legiune străină* = formațiune militară franceză ai cărei membri sunt recrutați voluntar, în urma unei selecții dure, în cea mai mare parte, dintre străini. **2.** Fig. Mulțime; ceată, gloată. [Pr.: *-gi-u-*. — Var.: (înv.) **legioáně** s.f.] — Din fr. **légion,** lat. **legio, -onis.**

LEGUÁN, *leguani,* s.m. Șopârlă cu creastă din regiunea tropicală a Americii. [Pr.: *-gu-an*] — Din engl. **leguan.**

LEGÚMĂ, *legume,* s.f. **1.** Nume generic dat unor vegetale (fasole, cartofi, ceapă etc.) cultivate pentru hrana omului; zarzavat. ✦ (Rar; de obicei la pl.) Mâncare, hrană. **2.** Fig. Persoană redusă la o existență vegetativă. — Lat. **legumen.**

LEGUMÉALĂ, *legumeli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a legumi*. — **Legumi** + suf. *-eală*.

LEGUMÍ, *legumesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca sau a bea câte puțin; a mânca sau a bea cu măsură sau fără poftă; a ciuguli. ✦ A degusta, a savura. — Din **legumă.**

LEGUMICÓL, -Ă, *legumicoli, -e,* adj. Care aparţine culturilor de legume sau legumiculturii, privitor la culturile de legume sau la legumicultură. — **Legumă** + suf. *-icol* (după *pomicol, vinicol* etc.).

LEGUMICULTÓR, -OÁRE, *legumicultori, -oare,* s.m. şi f. Cultivator de legume. — Din **legumicultură** (după *pomicultor—pomicultură*).

LEGUMICULTÚRĂ s.f. Ramură a agriculturii care se ocupă cu teoria şi practica cultivării legumelor; cultivarea legumelor. — **Legumă** + **cultură** (după *pomicultură* etc.).

LEGUMÍNĂ s.f. Globulină care se găseşte în seminţele leguminoaselor. — Din fr. **légumine.**

LEGUMINÓS, -OÁSĂ, *leguminoşi, -oase,* adj. (Despre plante) Al cărui fruct este o păstaie. ✦ (Substantivat, f. pl.) Familie de plante dicotiledonate al căror fruct este o păstaie; (şi la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **légumineux.**

LEGUMÍRE, *legumiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a legumi* şi rezultatul ei. — V. **legumi.**

LEHÁMETE s.f. v. **lehamite.**

LEHÁMITE s.f. (Fam.) Oboseală, plictiseală, dezgust, silă (faţă de cineva sau de ceva). ✧ (În expr.) *A-i fi* (sau *a i se face)* cuiva *lehamite* (de ceva) = a-i fi (cuiva) silă, a se dezgusta, a se scârbi (de ceva). [Var.: **lehámete** s.f.] — Din bg. **liha mi ti** „mi-e silă, m-am săturat”.

LEHĂÍ, *lehăiesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. (Reg.) A vorbi mult şi fără rost; a flecări, a trăncăni. [Var.: **lihăí** vb. IV] — Et. nec.

LEHĂÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a lehăi*. — V. **lehăi.**

LEHĂMETÍ, *lehămetesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se sătura, a se plictisi, a se dezgusta, a se scârbi total (de ceva sau de cineva); a se lehămetisi, a se lehămetui. [Var.: **lehămeţí** vb. IV] — Din **lehamete.**

LEHĂMETISÍ, *lehămetisesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se lehămeti. — **Lehamete** + suf. *-isi*.

LEHĂMETÍT, -Ă, *lehămetiţi, -te,* adj. (Reg.) Plictisit, scârbit, dezgustat, lehămetuit. — V. **lehămeti**.

LEHĂMETUÍ, *lehămetuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se lehămeti. — **Lehamete** + suf *-ui*.

LEHĂMETUÍT, -Ă, *lehămetuiţi, -te,* adj. (Reg.) Lehămetit. — V. **lehămetui.**

LEHĂMEŢÍ vb. IV v. **lehămeti**.

LEHĂU, *lehăi,* s.m. (Reg.) Om mincinos sau flecar. — **Lehăi** + suf. *-ău*.

LEHÍME s.f. (Înv.) Totalitatea leşilor; mulţime de leşi. — **Leah** + suf. *-ime*.

LEHÚZĂ s.f. v. **lăuză.**

LEHUZÍ vb. IV v. **lăuzi.**

LEHUZÍE s.f. v. **lăuzie.**

LÉICĂ[1] s.f. (Pop.; adesea însoţit de numele persoanei la care se referă) Lele (**1**). — Cf. bg. l ĕ l k a „cumnată”.

LÉICĂ[2], *leici,* s.f. (Reg.) Pâlnie. — Din rus. **leika**. Cf. ucr. l i j k a .

LEICULÍŢĂ, *leiculiţe,* s.f. (Pop.) Leicuţă[1] — **Leică[1]** + suf. *-uliţă.*

LEICUŞOÁRĂ, *leicuşoare,* s.f. (Pop.) Leicuţă[2]. — **Leică[1]** + suf. *-uşoară*.

LEICÚŢĂ[1], *leicuţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *leică[1];* leiculiţă, leicuşoară. — **Leică[1]** + suf. *-uţă.*

LEICÚŢĂ[2], *leicuţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *leică[2];* pâlnioară. — **Leică[2]** + suf. *-uţă*.

LEÍT, -Ă, *leiţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** (În expr.) *A fi* (sau *a semăna* etc.) *leit* (sau *leit-poleit) cu...* = a fi întocmai, la fel, asemenea cu... **2.** (Înv.; despre îmbrăcăminte) Care cade perfect pe corpul cuiva. ✦ (Despre oameni) Îmbrăcat într-o haină care cade perfect pe corp. **3.** (Înv.; despre păr) Răsfirat pe spate şi pe umeri. — Din sl. **lejon, lejati.**

LEÍŢĂ, *leiţe,* s.f. (Înv. şi pop.) Monedă de valoare mică (egală cu 20 de parale), care a circulat în trecut. — **Leu[2]** + suf. *-iţă*.

LEJÉR, -Ă, *lejeri, -e,* adj. (Mai ales despre îmbrăcăminte) Care este uşor, comod de purtat. — Din fr. **léger.**

LEJERITÁTE s.f. Uşurinţă. ✦ Comoditate. — **Lejer** + suf. *-itate* (după fr. *légèreté*).

LÉLA adv. (Pop.; în expr.) *A umbla lela* = a hoinări, a vagabonda, a bate drumurile. — Cf. l e l e .

LÉLE s.f. (Pop.) **1**. Termen de respect cu care se adresează la ţară un copil sau o persoană mai tânără unei femei în vârstă sau cu care vorbeşte despre ea; leică[1]. ✦ (În poezia populară) Femeie (tânără) iubită; mândră. **2.** Femeie rea sau imorală. ✧ Expr. *Fecior* (sau *pui, fiu) de lele* = om şmecher, şiret, ticălos. *A umbla frunza* (sau *în dorul) lelii* = a umbla fără rost, degeaba. — Din bg. **lelja.**

LELÍCĂ s.f. (Pop.) Leliţă. — **Lele** + suf. *-ică*.

LELICÚŢĂ, *lelicuţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *lelică*. — **Lelică** + suf. *-uţă*.

LELIŞOÁRĂ, *lelişoare,* s.f. (Pop.) Leliţă. — **Lele** + suf. *-işoară*.

LELÍŢĂ, *leliţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *lele*; lelică, lelişoară, dadă. [Var.: (reg.) **líţă** s.f.] — **Lele** + suf. *-iţă*.

LÉMĂ, *leme,* s.f. **1.** (Mat.) Propoziţie preliminară a cărei concluzie uşurează demonstraţia unei teoreme. **2.** (Log.) Propoziţie preliminară a unei demonstraţii, care trebuie demonstrată la rândul ei. **3.** (Rar) Titlu sau sumar al unei lucrări. — Din fr. **lemme.**

LÉMING, *lemingi,* s.m. Nume dat mai multor genuri de mamifere rozătoare asemănătoare cu hârciogul, cu coada scurtă şi cu blana deasă, brună-roşcată, care trăiesc în regiunile nordice *(Lemmus)*; animal care aparţine unuia dintre aceste genuri. — Din fr. **lemming.**

LEMN, (2, 3) *lemne* s.n. **1.** Ţesut conducător al unor plante superioare, alcătuit din trahee, parenchim şi fibre cu lignină, folosit ca material de construcţie, drept combustibil etc. ✧ Expr. *A fi de lemn* (sau *ca lemnul)* = a nu simţi nimic, a fi insensibil. *A se face de lemn* = a înţepeni; a deveni dur. *A rămâne ca de lemn* = a înlemni, a încremeni (din cauza unei surprize, unei emoţii etc.) *A îngheţa lemn* = a înţepeni de frig, a îngheţa tun. **2.** Tulpina şi ramurile unui arbore (sau arbust) tăiat, servind pentru construcţii, drept combustibil etc.; bucată ruptă sau tăiată din trunchiul sau din ramurile unui arbore (sau unui arbust). ✧ Expr. *Doarme de poţi să tai lemne pe el*, se spune despre cineva care doarme adânc. *E ger de crapă lemnele*, se spune când e foarte frig. **3.** (Înv. şi pop.) Copac, arbust. ✧ Compuse: *lemn-câinesc* = arbust cu frunze mici şi groase, cu flori albe şi fructe negre, cultivat prin grădini, ca gard viu *(Ligustrum vulgare)*; *lemn-dulce* = plantă erbacee cu flori mici, liliachii; plutitoare-dulce *(Glyicyrrhiza echinata)*; *lemnul-Domnului* = subarbust din familia compozeelor, cu flori galbene şi cu miros de lămâie; lemnuş (*Artemisia abrotanum)*. — Lat. **lignum.**

LEMNACÉE, *lemnacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante monocotiledonate de tipul lintiţei; (şi la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **lemnacée.**

LEMNÁR, (1) *lemnari,* s.m. **(2, 3)** *lemnare*, s.n. **1.** S.m. Muncitor, meseriaş care se ocupă cu prelucrarea lemnului; dulgher, tâmplar, bărdaş. **2.** S.n. Butuc pe care se aşază lemnele pentru a fi despicate. **3.** S.n. Daltă cu care se scobeşte în lemn. — **Lemn** + suf. *-ar*.

LEMNĂRÍE[1], *lemnării,* s.f. **1.** Cantitate, grămadă (mare) de lemne. **2.** Material lemnos care intră într-o construcţie. **3.** (Reg.) Magazie de lemne. — **Lemn** + suf. *-ărie*.

LEMNĂRÍE[2], (2) *lemnării,* s.f. **1.** Meseria lemnarului (**1**); lemnărit. **2.** Atelierul lemnarului (**1**); tâmplărie. — **Lemnar** + suf. *-ie*.

LEMNĂRÍT s.n. Meseria lemnarului (**1**); lemnărie[2]. — **Lemnar** + suf. *-it.*

LEMNIŞÓR, *lemnişoare,* s.n. Diminutiv al lui *lemn*. — **Lemn** + suf. *-işor.*

LEMNÓS, -OÁSĂ, *lemnoşi, -oase,* adj. (Despre ţesuturile vegetale) De natura lemnului. ✦ Format din lemn; care are aspectul şi structura lemnului. — **Lemn** + suf. *-os*.

LEMNÚŞ, *lemnuşe,* s.n. (Reg.) **1.** Chibrit. **2.** (Bot.) Lemnul-Domnului. [Pl. şi: *lemnuşuri*] — **Lemn** + suf. *-uş*.

LEMPÍRĂ, *lempire,* s.f. Unitate monetară principală în Honduras. — Din fr. **lempira.**

LEMÚRI s.m. pl. (În mitologia romană) Suflete ale morţilor care bântuiau noaptea sub formă de stafii, căutându-şi fostele cămine. — Din lat. **lemures,** fr. **lémures.**

LEMURIÁN, *lemurieni,* s.m. (La pl.) Subordin de mamifere primate, asemănătoare la înfăţişare cu maimuţele; (şi la sg.) animal care face parte din acest subordin. ✧ (Adjectival) *Mamifer lemurian.* [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **lémurien.**

LENÁJ, *lenajuri,* s.n. Ţesătură subţire de lână. — Din fr. **lainage.**

LENCHI, *lenchiuri,* s.n. Situaţie favorabilă în jocul cu arşice. [Var.: **lenghi** s.n.] — Cf. tc. l e n k „şchiop, schilod”.

LÉNE s.f. Faptul de a se complace în inactivitate; înclinaţia celui căruia nu-i place, care nu doreşte, nu vrea să muncească, căruia îi place să stea fără să muncească; trândăvie; lâncezeală. — Din sl. **lĕnĭ.**

LÉNEŞ, -Ă, *leneşi, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Om) căruia îi lipseşte dorinţa, plăcerea de a munci, de a fi activ, căruia îi e lene; (om) trândav. **2.** Adj. Care trădează, exprimă lene. *Gesturi leneşe.* ✦ Care este domol, încet. *Mersul leneş al melcului*. **3.** S.m. (La pl.) Familie de mamifere din America de Sud, cu corp robust, cu membre prevăzute cu gheare puternice şi arcuite, care se mişcă încet şi stau zile întregi agăţate pe aceeaşi creangă *(Bradypodidae)*; (şi la sg.) animal din această familie. — **Lene** + suf. *-eş.* **(2)** Calc după fr. **paresseux,** germ. **Faultier.**

LENEVÍ, *lenevesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. A se afla, a rămâne sau a-i plăcea să rămână în inactivitate, a se lăsa cuprins de lene; a trândăvi. — Din **leniv** sau **leaniv** (înv. „leneş” < sl.).

LENEVÍE s.f. Starea omului leneş; *p. ext.* lene, trândăvie. — **Lenevi** + suf. *-ie*.

LENEVIÓR, -OÁRĂ, *leneviori, -oare,* adj. (Cam) leneş. — **Leniv** sau **leaniv** (înv. „leneş” < sl.) + suf. *-ior.*

LENEVÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) lenevi* şi rezultatul ei. — V. **lenevi.**

LENEVÍT s.n. Faptul de *a lenevi*. — V. **lenevi.**

LENEVÓS, -OÁSĂ, *lenevoşi, -oase,* adj. (Înv. şi pop.) Leneş. — **Lenevi** + suf. *-os*.

LENGHI s.n. v. **lenchi.**

LENINÍSM s.n. Doctrina lui Lenin bazată pe marxism. — Din rus. **leninizm,** fr. **léninisme.**

LENINÍST, -Ă, *leninişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine leninismului, privitor la leninism, care este creat de Lenin. **2.** S.m. şi f. Adept al leninismului. — Din rus. **leninist,** fr. **léniniste.**

LENITÍV, -Ă, *lenitivi, -e,* adj., s.n. (Substanţă, medicament) care calmează, care alină durerile. — Din fr. **lénitif,** lat. **lenitivus.**

LENJEREÁSĂ, *lenjerese,* s.f. Persoană care confecționează articole de lenjerie. — **Lenjer**[ie] + suf. *-easă*.

LENJERÍE s.f. Rufărie de corp și de pat. [Var.: **lingeríe** s.f.] — Din fr. **lingerie.**

LÉNJURI s.n. pl. Rufărie de corp; lenjerie. — Din fr. **linge.**

LENÓS, -OÁSE, *lenoși, -oase,* adj. (Rar) Leneș. — **Lene** + suf. *-os*.

LENT, -Ă, *lenți, -te,* adj. Încet, domol. — Din fr. **lent,** lat. **lentus.**

LÉNTĂ, *lente,* s.f. Panglică lată de mătase pe care o poartă regii, demnitarii, cei decorați etc. la solemnități. — Din rus. **lenta.**

LENTICÉLĂ, *lenticele,* s.f. Fiecare dintre porii care străbat scoarța arborilor, permițând respirația țesuturilor interne. — Din fr. **lenticelle.**

LENTICULÁR, -Ă, *lenticulari*, *-e,* adj. Care are forma unei lentile. — Din fr. **lenticulaire,** lat. **lenticularis.**

LENTÍGO s.n. (Med.) Pată pigmentară a pielii cu aspect de nev. ✦ Pistrui. — Din fr., lat. **lentigo.**

LENTÍLĂ, *lentile,* s.f. **1.** Piesă optică transparentă, de obicei mărginită de două suprafețe curbate (sau de una sferică și de una plană), care dă imaginea reală sau virtuală a unui obiect. ✧ *Lentilă de contact* = lentilă fină aplicată direct pe globul ocular în dreptul irisului, pentru corectarea vederii. **2.** Inel metalic care asigură legătura între două țevi de metal sau între o țeavă și un perete de metal. **3.** (În siderurgie) Lupă. **4.** (În sintagma) *Lentilă electronică* = dispozitiv format din sisteme de electrozi sau din combinații de magneți, care servește la focalizarea fasciculelor de electroni și se utilizează în construcția microscopului electronic. — Din fr. **lentille.**

LÉNTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Încet, lin, lent. ✦ (Substantivat) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală executată în acest fel. — Cuv. it.

LENTOÁRE s.f. Încetineală. — Din fr. **lenteur.**

LEOÁICĂ, *leoaice,* s.f. Femela leului[1]. [Pr.: *le-oai-*] — **Leu**[1] + suf. *-oaică*.

LEOÁRBĂ, *leoarbe,* s.f. (Reg.; depr.) Gură (ca organ al vorbirii). — Formație onomatopeică.

LEOÁRCĂ adj. invar., adv. (Fam.) Foarte ud, plin de apă; bleaşcă. [Pr.: *leoar-că*]. — **Liur** + suf. *-că*.

LEONÍN[1], -Ă, *leonini, -e,* adj. Care aparține leului[1], privitor la leu[1]; ca al leului[1]. ✧ *Contract leonin* = contract prin care una dintre părți își rezervă beneficiul cel mai mare sau contract prin care una dintre părți este scutită de a participa la pierdere. [Pr.: *le-o-*] — Din lat. **leoninus,** fr. **léonin.**

LEONÍN[2], -Ă, *leonini*, *-e,* adj. (În sintagma) *Versuri leonine* = versuri ale căror emistihuri rimează. *Rimă leonină* = rimă în care două sau trei silabe sunt asemănătoare. [Pr.: *le-o-*] — Din fr. **léonin.**

LEOP interj. Cuvânt care imită sunetul produs de un corp moale când cade pe o suprafață netedă. — Onomatopee.

LEOPÁRD, *leoparzi,* s.m. Animal carnivor din familia felidelor, cu blana de culoare gălbuie cu pete roșcate sau negre, care trăiește în Asia și în Africa; panteră *(Felis pardus)*. ✦ Blana acestui animal. ✧ *Leopardul zăpezilor* = irbis. [Pr.: *le-o-*] — Din fr. **léopard,** lat. **leopardus.**

LEOPĂÍ vb. IV v. **lipăi.**

LEORBĂÍ, *leórbăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A flecări, a trăncăni, a sporovăi. [Prez. ind. și: *leorbăiesc*] — **Leoarbă** + suf. *-ăi*.

LEORBĂIÁLĂ, *leorbăieli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a leorbăi*; flecăreală, trăncăneală, sporovăială. [Pr.: *-bă-ia-*] — **Leorbăi** + suf. *-eală*.

LEORBÁU, *leorbăi,* s.m. (Reg.) Om flecar. — **Leoarbă** + suf. *-ău*.

LEORCĂÍ, *leórcăi,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) face leoarcă, a (se) uda (tare) cu apă. [Prez. ind. și: *leorcăiesc*] — **Leoarcă** + suf. *-ăi.*

LEÓRDĂ s.f. v. **leurdă.**

LEORPĂÍ, *leórpăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A mânca sau a bea ceva sorbind cu zgomot. [Prez. ind. și: *leorpăiesc*] — Formație onomatopeică.

LEORPĂÍT, *leorpăituri,* s.n. (Reg.) Faptul de *a leorpăi*; zgomot (neplăcut) produs de cel care mănâncă sau bea ceva cu lăcomie. — V. **leorpăi.**

LEPĂDÁ, *lépăd,* vb. I. (Pop.) **I. 1.** Tranz. A lăsa ceva din mână; a arunca. ✦ A arunca un obiect nefolositor sau fără valoare, renunțând la el. ✧ Expr. *A nu fi de lepădat* = a fi vrednic de luat în seamă; a avea preț, valoare. **2.** Tranz. A dărui, a da cuiva ceva de mică valoare. **3.** Tranz. A-și dezbrăca un veșmânt, a-și scoate haina, încălțămintea etc. ✧ Expr. *A(-și) lepăda masca* = a înceta de a se mai preface, a se arăta sub adevărata înfățișare morală. *A-și lepăda potcoavele* = a muri. ✦ (Despre animale) A-și schimba părul, pielea, penele; a năpârli. **4.** Intranz. (Despre femei și despre femelele animalelor) A naște înainte de termen un făt mort; a avorta. ✦ Tranz. (Despre pești) A depune icrele. **II.** Fig. **1.** Tranz. A lăsa ceva sau pe cineva undeva; a îndepărta, a alunga. **2.** Tranz. A părăsi ceva (pentru totdeauna și de bunăvoie), a renunța la... ✦ Refl. A se lăsa de... **3.** Refl. A rupe orice legătură cu cineva. ✦ A nu recunoaște ceva; a tăgădui. [Prez. ind. și: *leápăd*. — Var.: (reg.) **lăpădá** vb. I] — Probabil lat. **lapidare** „a arunca cu pietre”.

LEPĂDÁRE, *lepădări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) lepăda* și rezultatul ei; părăsire; renegare. ✧ *Lepădare de sine* = renunțare la interesele sau la ideile personale (pentru binele obștesc). ✦ (Bis.) Dezicere de diavol și de faptele sale în ritualul creștin al botezului — V. **lepăda.**

LEPĂDÁT[1] s.n. (Pop.) Faptul de *a lepăda*; *spec.* avort. — V. **lepăda.**

LEPĂDÁT[2], -Ă, *lepădați, -te,* adj. (Pop.; despre copiii nou-născuți) Părăsit de mamă; abandonat. — V. **lepăda**.

LEPĂDĂTÚRĂ, *lepădături,* s.f. (Pop. și fam.) **1.** Copil născut înainte de termen (și adesea cu mari deficiențe fizice sau psihice); stârpitură. **2.** Fig. Om lipsit de caracter; persoană depravată, coruptă, decăzută. — **Lepăda** + suf. *-ătură*.

LEPĂÍ vb. IV v. **lipăi.**

LEPEDÉU, *lepedeie,* s.n. (Reg.) Cearșaf. — Din magh. **lepedö.**

LEPIDODÉNDRON, *lepidodendroni,* s.m. Arbore fosil din grupul criptogamelor vasculare, cu coroana în formă de umbrelă, ale cărui resturi s-au păstrat în straturile de huilă. — Din fr. **lépidodendron.**

LEPIDOLÍT, *lepidoliți,* s.m. Specie de mică bogată în litiu și fluor, de culoare albă sau roz. — Din fr. **lépidolithe.**

LEPIDOPTÉR, *lepidoptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte care cuprinde fluturii; (și la sg.) fluture. ✧ (Adjectival) *Insectă lepidopteră*. [Var.: **lepidoptéră** s.f.] — Din fr. **lépidoptère.**

LEPIDOPTÉRĂ s.f. v. **lepidopter.**

LÉPRĂ, (**2**) *lepre,* s.f. **1.** Boală contagioasă cronică, frecventă mai ales în regiunile tropicale, produsă de un bacil specific și caracterizată prin leziuni localizate pe piele, pe sistemul nervos periferic, mucoase, viscere etc. ✦ Fig. Neajuns care macină, subminează; racilă, plagă. **2.** Fig. Om lipsit de conștiință, de caracter, fără scrupule. — Din ngr. **lépra.**

LEPRÓS, -OÁSE, *leproși, -oase,* adj., s.m. și f. (Om) bolnav de lepră. — Din fr. **lépreux.**

LEPROZERÍE, *leprozerii,* s.f. Colonie sau spital special în care sunt izolați și îngrijiți leproșii. — Din fr. **léproserie.**

LEPȘÍ, *lepșesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A da cuiva palme, a pălmui; a turti prin lovituri cu palma. — Din **leapșă.**

LEPȘÍT, -Ă, *lepșiți, -te,* adj. (Reg.; despre lucruri) Turtit (printr-o lovitură), pleoștit; *fig.* (despre oameni; adesea substantivat) smintit, țicnit. — V. **lepși.**

LEPTOMENÍNGE, *leptomeninge,* s.n. (Med.) Denumire pentru arahnoidă și pia mater considerate împreună. — Din fr. **leptoméninge.**

LEPTOMENINGÍTĂ, *leptomeningite,* s.f. (Med.) Meningită în care se inflamează mai ales pia materul. — Din fr. **leptoméningite.**

LEPTÓN, *leptoni,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară cu masa de repaus mai mică decât cea a unui nucleon. — Din fr. **lepton.**

LEPTOSPÍRĂ, *leptospire,* s.f. Gen de bacterii în formă de filament spiralat, terminat la ambele capete cu câte un cârlig, foarte răspândit în natură. — Din fr. **leptospire.**

LEPTOSPIRÓZĂ, *leptospiroze,* s.f. Boală infecțioasă, comună animalelor și omului, provocată de leptospiră și care se manifestă prin febră, icter etc. — Din fr. **leptospirose.**

LEPUÍ, *lepuiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi extrem de fin suprafața unei piese metalice cu ajutorul unei substanțe abrazive speciale. — Et. nec.

LEPUÍRE, *lepuiri,* s.f. Acțiunea de *a lepui* și rezultatul ei. — V. **lepui.**

LEPUÍT[1], *lepuituri,* s.n. Faptul de *a lepui*. — V. **lepui.**

LEPUÍT[2], -Ă, *lepuiți, -te,* adj. (Despre piese metalice) Care a fost supus operației de lepuire. — V. **lepui.**

LER interj. Cuvânt care apare ca refren în colinde, cărora le dă un anumit colorit eufonic. [Var.: **léroi, léroloi, lérui, lérului** interj.] — Probabil lat. [Ha]**llelu**[iah, Domine].

LÉROI interj. v. **ler.**

LÉROLOI interj. v. **ler.**

LERPENEÁ s.f. (Reg.) Efort, trudă pe care o depune cineva pentru a face ceva. — Et. nec.

LÉRUI interj. v. **ler.**

LÉRULUI interj. v. **ler.**

LÉSĂ, *lese,* s.f. Curea cu care se leagă sau cu care sunt purtați câinii. — Din fr. **laisse.**

LESBIÁN, -Ă, *lesbieni, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din insula Lesbos. **2.** Adj. Care aparține Lesbosului sau lesbienilor (**1**), privitor la Lesbos ori la lesbieni. **3.** S.f., adj. (Femeie) care practică lesbianismul. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **lesbien.**

LESBIANÍSM s.n. Atracție sexuală între persoanele de sex feminin; safism, tribadism. [Pr.: *-bi-a-*] — **Lesbian** + suf. *-ism*.

LESCÁIE s.f. v. **lăscaie.**

LESIVÁRE, *lesivări,* s.f. (Geol.) Dizolvare și spălare a sărurilor solubile din sol de către apa din precipitații. — După fr. **lessivage.**

LÉSNE adv. (Înv. și pop.) Ușor, cu ușurință; comod. ✧ Loc. adj. *Lesne-crezător* = credul. — Din bg. **lesno.**

LESNICIÓS, -OÁSĂ, *lesnicioși, -oase,* adj. (Rar) Care este ușor de făcut sau de urmat; care înlesnește efectuarea unei munci, a unei acțiuni etc. — **Lesne** + suf. *-icios*.

LESNICIÚNE, *lesniciuni,* s.f. (Rar) Ușurință, facilitate de a face ceva. — **Lesne** + suf. *-iciune*.

LESOTHIÁN, -Ă, *lesothieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia regatului Lesotho sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine regatului Lesotho sau lesothienilor (**1**), referitor la Lesotho sau la lesothieni. — Din engl. **Lesothian.**

LÉSPEDE, *lespezi,* s.f. Placă poligonală de piatră naturală (prelucrată), de dimensiuni mari, cu care se acoperă mormintele, se pavează interiorul unor edificii, aleile etc. — Et. nec.

LESPEGIOÁRĂ, s.f. v. **lespejoară.**

LESPEJOÁRĂ, *lespejoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *lespede.* [Var.: **lespegioáră** s.f.] — **Lespede** + suf. *-ioară*.

LEST, *lesturi,* s.n. Încărcătură formată din nisip, pietriş, plumb etc. care asigură stabilitatea navelor de apă sau aeriene; balast, savură. — Din fr. **lest.**

LESTÁ, *lestez,* vb. I. Tranz. A încărca cu lest o navă sau o aeronavă pentru a le asigura stabilitatea. — Din fr. **lester.**

LESTÁRE, *lestări,* s.f. Acţiunea de *a lesta* şi rezultatul ei. — V. **lesta.**

LEŞ[1], *leşuri,* s.n. Cadavru, hoit, stârv. — Din tc. **leş.**

LEŞ[2] s.m. v. **leah.**

LEŞÉSC, -EÁSCĂ, *leşeşti,* adj., s.f. art. **1.** Adj. (Înv.) Polonez. **2.** Adj. (În sintagma) *Raţă leşească* = rasă de raţe domestice, cu penele albe sau negre, cu carnea gustoasă. **3.** S.f. art. Dans popular din Moldova; melodie după care se execută acest dans. — **Leş[2]** + suf. *-esc.*

LEŞÉŞTE adv. (Înv.) Ca polonezii, ca leşii[2], în felul polonezilor. — **Leş[2]** + suf. *-eşte*.

LEŞIÁLĂ, *leşieli,* s.f. (Pop.) Stare de slăbiciune, de sfârşeală; leşuială. [Pr.: *-şi-a-*] — **Leşie** (înv. „sfârşeală") + suf. *-eală*.

LEŞIÁTIC, -Ă, adj. v. **leşietic.**

LEŞÍE s.f. Soluţie alcalină (folosită la spălatul rufelor, în diverse procese industriale etc.) obţinută prin dizolvarea în apă a sodei sau a hidroxidului de potasiu sau prin fierbere cu apă a cenuşii de lemn. — Lat. **lixiva.**

LEŞIÉTIC, -Ă, *leşietici, -ce,* adj. Cu gust sau cu miros (neplăcut) de leşie, ca leşia; leşios. ✦ Fig. Cenuşiu, întunecat, mohorât. *Cer leşietic.* [Pr.: *-şi-e-*. — Var.: **leşiátic, -ă,** adj.] — **Leşie** + suf. *-etic.*

LEŞÍN, *leşinuri,* s.n. **1.** Pierdere subită şi trecătoare a cunoştinţei, caracterizată prin rărirea bătăilor inimii şi a mişcărilor respiratorii şi cauzată de scăderea bruscă a irigaţiei cerebrale; lipotimie. **2.** Stare de slăbiciune, de lipsă de putere, de vlagă, provocată de foame, de sete etc.; sfârşeală. [Acc. şi: *léşin*] — Din **leşina** (derivat regresiv).

LEŞINÁ, *leşin,* vb. I. Intranz. A suferi un leşin (**1**), a-şi pierde cunoştinţa. ✧ Expr. *A leşina de râs* = a râde foarte tare. — Et. nec.

LEŞINÁT, -Ă, *leşinaţi, -te,* adj. **1.** Care se află în stare de leşin (**1**), în nesimţire. **2.** Extrem de slab; lipsit de vlagă, extenuat; moleşit (de foame, de sete, de oboseală etc.); sfârşit[2]. — V. **leşina.**

LEŞINĂTÚRĂ, *leşinături,* s.f. (Fam.) Fiinţă foarte slabă, lipsită cu totul de vlagă, de putere. — **Leşina** + suf. *-ătură*.

LEŞIÓS, -OÁSĂ, *leşioşi, -oase,* adj. Leşietic. [Pr.: *-şi-os*] — **Leşie** + suf. *-os.*

LÉŞNIC, *leşnice,* s.n. (Reg.) Plasă de pescuit. [Var.: **léşniec** s.n.] — Din bg. **leštnik** „alun".

LÉŞNIEC s.n. v. **leşnic.**

LEŞUÍ, *leşuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A provoca o stare de slăbiciune, de sfârşeală. — Cf. l e ş i n .

LEŞUIÁLĂ, *leşuieli,* s.f. (Reg.) Leşială. — **Leşui** + suf. *-eală*.

LEŞUÍT, -Ă, *leşuiţi, -te,* adj. (Reg.) Sfârşit[2], slăbit (de foame). — V. **leşui.**

LETÁL, -Ă, *letali, -e,* adj. (Med.) Care provoacă moartea; mortal, de moarte. — Din fr. **létal,** lat. **letalis.**

LETALITÁTE s.f. (Med.) Mortalitate. — Din fr. **létalité.**

LETÁRGIC, -Ă, *letargici, -ce,* adj. Care ţine de letargie, privitor la letargie. ✧ *Encefalită letargică* = boală infecţioasă a encefalului, caracterizată prin febră, somnolenţă şi paralizie. — Din fr. **léthargique.**

LETARGÍE s.f. Stare patologică caracterizată printr-un somn adânc, de lungă durată, însoţit de diminuarea funcţiilor vitale. ✦ Fig. Apatie, amorţeală, inactivitate totală. — Din fr. **léthargie.**

LÉTCĂ, *letci,* s.f. (Reg.) Unealtă manuală care serveşte la depănatul firelor pe mosoare. — Din bg. **letka.**

LÉTCON, *letcoane,* s.n. Unealtă în formă de ciocan pentru încălzirea pieselor metalice în vederea lipirii lor cu cositor, cu plumb etc.; ciocan de lipit. — Din germ. **Lötkolben.**

LETÓN, -Ă, *letoni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Letoniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Letoniei sau letonienilor (**1**), privitor la Letonia ori la letonieni. ✦ (Substantivat, f.) Limba letonă. — Din fr. **letton.**

LETOPISÉŢ, *letopiseţe,* s.n. **1.** Scriere veche cu caracter istoric, în care evenimentele sunt prezentate în ordine cronologică; cronică, hronic. [Acc. şi: *letopiseţ*] — Din sl. **lětopĭsĭcĭ.**

LETRASÉT, *letraseturi,* s.n. Set de litere, cifre şi semne de punctuaţie de diferite culori şi caractere, aflate pe un suport transparent şi care pot fi transferate, prin apăsare, pe diferite suprafeţe. [Pl. şi: *letrasete*] — Denumire comercială.

LETRÍNĂ, *letrine,* s.f. (Tipogr.) Literă majusculă (de obicei ornată) folosită la început de capitol în ediţii bibliofile. — Din fr. **lettrine.**

LETRÍSM s.n. Teorie literară şi artistică formalistă, care consideră că esenţa poeziei constă în simpla sonoritate a sunetelor, dispuse mai mult sau mai puţin arbitrar. — Din fr. **lettrisme.**

LETURGHÍE s.f. v. **liturghie.**

LEŢCÁIE s.f. v. **lăscaie.**

LEU[1], *lei,* s.m. **1.** Mamifer carnivor de talie mare din familia felidelor, cu corpul acoperit cu blană scurtă de culoare gălbuie şi cu o coamă bogată în jurul capului, deosebit de puternic şi de vorace, care trăieşte în Africa şi în Asia Meridională *(Panthera leo).* ✧ (În basme) *Leu-paraleu* = leu mare şi cu o putere extraordinară; *fig.* om curajos, viteaz. ✧ Expr. *Partea leului* = partea cea mai mare, cea mai valoroasă din împărţeala unui bun şi pe care şi-o însuşeşte cel mai puternic dintre părtaşi. ✧ Compuse: *leu-de-mare* = mamifer carnivor acvatic asemănător cu foca, având o coamă pe gât, piept şi omoplat *(Otaria byronia); leul-furnicilor* = insectă asemănătoare cu libelula, ale cărei larve se hrănesc cu insecte *(Myrmeleon formicarius).* ✦ Fig. Om puternic, viteaz. **2.** N. pr. art. Numele unei constelaţii. ✦ Al cincilea semn zodiacal, între Rac şi Fecioară, corespunzând perioadei 22 iulie – 23 august. — Cf. lat. l e o.

LEU[2], *lei,* s.m. Unitate bănească oficială a României începând din 1867 şi a Republicii Moldova din 1993. — Din **leu[1]** (cu sensul după tc. *arslanly*).

LÉUCĂ, *leuci,* s.f. Parte a carului formată dintr-un lemn încovoiat, cu un capăt îmbucat în osie şi cu celălalt prins de loitră, pentru a o sprijini. ✧ Expr. *A fi lovit* (sau *bătut, pălit, trăsnit) cu leucă (în cap)* = **a)** a fi zăpăcit, prostănac, idiot; **b)** a fi beat. — Din bg. **levka.**

LEUCEMÍE s.f. Boală de sânge caracterizată prin creşterea patologică a numărului de leucocite din organism şi prin apariţia unor leucocite imature; leucoză, mieloză. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucémie.**

LEUCÍT s.n. Silicat natural de aluminiu şi de potasiu, de culoare cenuşie sau albă, cu luciu sticlos, folosit mai ales ca îngrăşământ agricol. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucite.**

LEUCOBÁZĂ, *leucobaze,* s.f. (Chim.) Leucoderivat. [Pr.: *le-u-*] — Din germ. **Leukobase,** fr. **leucobase.**

LEUCOCÍT, *leucocite,* s.n. Globulă albă din sânge, care are un rol important în protejarea organismului împotriva microbilor. [Pr.: *le-u-*. — Var.: **leucocítă** s.f.] — Din fr. **leucocyte.**

LEUCOCITÁR, -Ă, *leucocitari, -e,* adj. Care ţine de leucocite, privitor la leucocite. ✧ *Formulă leucocitară* = repartizarea diferitelor categorii de leucocite în sânge. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucocytaire.**

LEUCOCÍTĂ s.f. v. **leucocit.**

LEUCOCITOGENÉZĂ s.f. (Biol.) Proces de formare a leucocitelor. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucocytogenèse.**

LEUCOCITOLÍZĂ, *leucocitolize,* s.f. (Med.) Distrugere a leucocitelor din sânge. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucocytolyse.**

LEUCOCITÓZĂ, *leucocitoze,* s.f. Creştere patologică a numărului de globule albe din sânge (în procesul de apărare a organismului împotriva bolilor infecţioase). [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucocytose.**

LEUCOCITURÍE, *leucociturii,* s.f. Prezenţă a leucocitelor în urină; cantitate de leucocite prezente în urină. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucocyturie.**

LEUCODERIVÁT, *leucoderivaţi,* s.m. (Chim.) Compus obţinut prin reducerea unor coloranţi şi care prin oxidare formează materia colorantă iniţială; leucobază. [Pr.: *le-u-*] — Din germ. **Leukoderivat,** fr. **leucodérivé.**

LEUCODERMÍE, *leucodermii,* s.f. Decolorare a pielii cauzată de absenţa sau de dispariţia locală a unor pigmenţi. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucodermie.**

LEUCOGRÁMĂ, *leucograme,* s.f. Examen de laborator prin care se determină numărul leucocitelor din sânge. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucogramme.**

LEUCÓM, *leucoame,* s.n. Boală de ochi constând în formarea unei pete albe pe cornee şi care poate duce la orbire; albeaţă. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucome.**

LEUCOPENÍE, *leucopenii,* s.f. Scădere patologică a numărului globulelor albe din sânge cauzată de virusuri, malnutriţie etc. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucopénie.**

LEUCOPLÁST, *leucoplaste,* s.n. Fâşie de pânză acoperită cu o substanţă adezivă, folosită la fixarea pe piele a pansamentelor. [Pr.: *le-u-*. — Pl. şi: *leucoplasturi*] — Din germ. **Leukoplast,** fr. **leucoplaste.**

LEUCOPLAZÍE, *leucoplazii,* s.f. (Med.) Transformare patologică a unei mucoase în ţesut cornos de culoare albicioasă. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucoplasie.**

LEUCOPOIÉZĂ s.f. (Biol.) Proces de formare şi de maturaţie a leucocitelor din măduva osoasă, splină şi ganglionii limfatici. [Pr.: *le-u-co-po-ie-*] — Din fr. **leucopoïèse.**

LEUCORÉE, *leucoree,* s.f. Scurgere vaginală de lichid albicios, mucos, uneori purulent; poală-albă. [Pr.: *le-u-co-re-e*] — Din fr. **leucorrhée.**

LEUCORÉIC, -Ă, *leucoreici, -ce,* adj., s.f. (Med.) (Bolnavă) de leucoree. [Pr.: *le-u-co-re-ic*] — **Leucoree** + suf. *-ic*.

LEUCÓZĂ, *leucoze,* s.f. (Med.) Leucemie. ✧ *Leucoza găinilor* = boală virotică şi transmisibilă, răspândită prin ouăle infectate ale găinilor. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucose.**

LEÚRDĂ, *leurde,* s.f. Plantă erbacee bulboasă comestibilă din familia liliaceelor, cu flori albe, cu miros și gust de usturoi *(Allium ursinum)*. [Pr.: *le-ur-*. — Var.: **leórdă** s.f.] — Cf. bg. l e v u r d a.

LEUȘÓR[1], *leușori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *leu*[1]*;* leuț[1]. [Pr.: *le-u-*. — Pl. și: *leișori*] — **Leu**[1] + suf. *-ușor*.

LEUȘÓR[2], *leușori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *leu*[2]*;* leuț[2]. [Pr.: *le-u-*. — Pl. și: *leișori*] — **Leu**[2] + suf. *-ușor*.

LEUȘTEÁN s.m. Plantă erbacee aromată, cu miros pătrunzător, din familia umbeliferelor, ale cărei frunze sunt folosite drept condiment *(Levisticum officinale)*. [Pr.: *le-uș-*] — Et. nec.

LEÚȚ[1], *leuți,* s.m. Leușor[1]. — **Leu**[1] + suf. *-uț*.

LEÚȚ[2], *leuți,* s.m. (Fam.) Leușor[2]. — **Leu**[2] + suf. *-uț*.

LÉVA s.f. Unitate monetară în Bulgaria. [Var.: **lévă** s.f.] — Din bg. **leva.**

LEVANTÍN, -Ă, *levantini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Levant; *p. restr.* negustor originar din Levant. **2.** Adj. Care aparține Levantului sau levantinilor, privitor la Levant ori la levantini. ✦ (Depr.) Necinstit, ipocrit, intrigant. — Din fr. **levantin.**

LEVÁTĂ, *levate,* s.f. **1.** Operație de scoatere a mosoarelor sau a țevilor pline de pe mașinile de semitors sau de filat dintr-o filatură. ✦ Cantitate de fire toarse obținută prin această operație. **2.** (La jocul de cărți) Totalitatea cărților pe care unul dintre jucători le poate ridica de pe masă pe baza unei cărți mai mari sau a unui atu. — După fr. **levée.**

LÉVĂ s.f. v. **leva.**

LEVĂNȚÍCĂ s.f. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori albastre plăcut mirositoare, folosită în medicină și în industria parfumurilor; lavandă *(Lavandula angustifolia)*. [Var.: **levențícă, livănțícă** s.f.] — **Levantă** (înv. „levănțică" < ngr.) + suf. *-ică*.

LEVÉNT, -Ă, *levenți, -te,* s.m., adj. **1.** S.m. Marinar turc din flota de război a Imperiului Otoman, originar din Levant. **2.** S.m. Mercenar moldovean din oastea Țării Românești. **3.** Adj. (Înv.) Darnic, generos. **4.** Adj. (Înv.) Voinic, viteaz. [Var.: **levínt, -ă** adj.] — Din tc. **levent.**

LEVENȚÍCĂ s.f. v. **levănțică.**

LEVIATÁN, *leviatane,* s.n. (Text.) Agregat pentru spălarea industrială a lânii. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **léviathan.**

LEVIÉR, *leviere,* s.n. **1.** Bară rigidă basculată în jurul unui punct de sprijin și folosită pentru a ridica greutăți. **2.** Tijă de comandă a unui mecanism. **3.** Fig. Ceea ce servește la depășirea unui obstacol, a unei rezistențe. [Pr.: *-vi-er*] — Din fr. **levier.**

LEVIGÁ, *levighez,* vb. I. Tranz. A transforma un material în praf fin prin fărâmițarea în apă (sau într-un lichid) și printr-o sedimentare fracționată a materialului. — Din fr. **léviger.**

LEVIGÁRE, *levigări,* s.f. Acțiunea de *a leviga* și rezultatul ei; levigație. — V. **leviga.**

LEVIGÁȚIE, *levigații,* s.f. Levigare. — După fr. **lévigation.**

LEVÍNT, -Ă adj. v. **levent.**

LEVITÁȚIE s.f. Ridicare corporală în aer sau ridicarea diverselor corpuri prin voință, fără mijloace mecanice, atribuită mai ales unor ființe mitice, sfinți, asceți, iluziоniști. [Var.: **levitațiúne** s.f.] — Din fr. **lévitation.**

LEVITAȚIÚNE s.f. v. **levitație.**

LEVIZÍTĂ s.f. Substanță toxică cu acțiune vezicantă folosită ca gaz de luptă. — Din fr., engl. **lewisite.**

LEVOGÍR, -Ă, *levogiri, -e,* adj. (Despre unele substanțe optice) Care deviază planul de polarizare a luminii spre stânga (în raport cu observatorul care privește lumina din față). — Din fr. **lévogyre.**

LEVRIÉR, *levrieri,* s.m. Câine de vânătoare cu pântecele supt și cu picioarele înalte și puternice, foarte rapid, specializat în vânarea iepurelui. [Pr.: *-vri-er*] — Din fr. **lévrier.**

LEVULÓZĂ s.f. (Biol.) Fructoză. — Din fr. **lévulose.**

LEXÉM, *lexeme,* s.n. Unitate de bază a lexicului, având o semnificație autonomă. — Din fr. **lexème.**

LEXEMÁTIC, -Ă, *lexematici, -ce,* adj. (Lingv.) Referitor la lexem. — Din fr. **lexématique.**

LÉXIC s.n. Totalitatea cuvintelor dintr-o limbă; vocabular. ✦ P. restr. Totalitatea cuvintelor caracteristice limbii unei epoci, unei regiuni, unui scriitor etc. — Din fr. **lexique.**

LEXICÁL, -Ă, *lexicali, -e,* adj. Care aparține lexicului, privitor la lexic, de lexic. — Din fr. **lexical.**

LEXICOGRÁF, -Ă, *lexicografi, -e,* s.m. și f. Specialist în lexicografie. — Din fr. **lexicographe.**

LEXICOGRÁFIC, -Ă, *lexicografici, -ce,* adj. Care aparține lexicografiei, privitor la lexicografie, de lexicografie. — Din fr. **lexicographique.**

LEXICOGRAFÍE s.f. Disciplină a lingvisticii care stabilește principiile și metodele practice de întocmire a dicționarelor. ✦ Totalitatea dicționarelor (dintr-o țară, dintr-o epocă, dintr-un domeniu etc.). — Din fr. **lexicographie.**

LEXICOLÓG, -Ă, *lexicologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în lexicologie. — Din fr. **lexicologue.**

LEXICOLÓGIC, -Ă, *lexicologici, -ce,* adj. Care aparține lexicologiei, privitor la lexicologie, de lexicologie. — Din fr. **lexicologique.**

LEXICOLOGÍE s.f. Disciplină a lingvisticii care se ocupă cu studiul lexicului. — Din fr. **lexicologie.**

LEXICÓN, *lexicoane,* s.n. Dicționar. ✦ (Rar) Enciclopedie (pe domeniu de specialitate). — Din lat., fr. **lexicon.**

LEXICOTÉCĂ, *lexicoteci,* s.f. (Rar) Colecție de dicționare. — Din germ. **Lexikotek.**

LEZÁ, *lezez,* vb. I.Tranz. **1.** A vătăma, a răni. ✦ Fig. A ofensa. **2.** A aduce (cuiva) un prejudiciu, a păgubi (pe cineva). — Din fr. **léser.**

LEZÁRD s.n. (Rar) Piele de șopârlă tăbăcită. [Pr.: *lezar*] — Din fr. **lézard.**

LEZÁRDĂ, *lezarde,* s.f. Panglică folosită în tapițerie, pentru acoperirea locului de prindere al tapiseriei (**2**). — Din fr. **lézarde.**

LEZÁRE, *lezări,* s.f. Acțiunea de *a leza* și rezultatul ei; vătămare, rănire; ofensă; prejudiciu. — V. **leza.**

LEZIÚNE, *leziuni,* s.f. **1.** Rană (căpătată prin lovire, rănire etc. sau ca urmare a unei boli). **2.** (Jur.) Prejudiciu material al unei părți dintr-un contract. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **lésion,** lat. **laesio, -onis.**

LEZMAIESTÁTE s.f. (În statele monarhice; în sintagma) *Crimă de lezmaiestate* = crimă care constă în ofense aduse persoanei monarhului. [Var.: **lezmajestáte** s.f.] — Din fr. **lèse-majesté.**

LEZMAJESTÁTE s.f. v. **lezmaiestate.**

LIÁNĂ, *liane,* s.f. Nume generic dat plantelor cu tulpina foarte lungă, subțire și flexibilă, care se agață sau se încolăcesc pe trunchiurile sau ramurile copacilor, pe ziduri etc. [Pr.: *li-a-*] — Din fr. **liane.**

LIÁNT, *lianți,* s.m. **1.** Material fluid sau adus în stare fluidă, care are proprietatea de a lega prin întărire bulgării sau granulele unui material solid cu care a fost amestecat; aglomerant. **2.** Substanță care servește la fixarea unui pigment pe fibra textilă. [Pr.: *li-ant*] — Din fr. **liant.**

LIBADEÁ, *libadele,* s.f. (Înv.) Haină bărbătească lungă. [Var.: **lebadeá** s.f.] — Din tc. **libade.**

LIBANÉZ, -Ă, *libanezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Libanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Libanului sau libanezilor (**1**), privitor la Liban ori la libanezi. — **Liban** (n. pr.) + suf. *-ez*. Cf. fr. l i b a n a i s, it. l i b a n e s e.

LIBÁRCĂ, *libărci,* s.f. Gândac de noapte din ordinul ortopterelor, de culoare brună-roșcată, care trăiește mai ales prin bucătării; șvab *(Blatta germanica)*. — Din bg. **hlăbarka.**

LIBÁȚIE, *libații,* s.f. (În practicile religioase din Antichitate) Act ritual care consta în gustarea și apoi vărsarea unei cupe de vin, lapte etc. ca omagiu adus divinității. ✦ P. ext. Închinare a paharului cu băutură în cinstea cuiva la o petrecere. [Var.: **libațiúne** s.f.] — Din fr. **libation,** lat. **libatio, -onis.**

LIBAȚIÚNE s.f. v. **libație.**

LIBELÁ, *libelez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A redacta (corect) un act juridic sau administrativ. — Din fr. **libeller.**

LIBELÚLĂ, *libelule,* s.f. (La pl.) Ordin de insecte cu corpul lung și subțire, cu capul mare și cu aripile străvezii, care trăiesc de obicei pe lângă ape; (și la sg.) insectă din acest ordin; calul-dracului. — Din fr. **libellule.**

LÍBER[1], *libere,* s.n. Complex de vase din țesutul plantelor prin care circulă seva elaborată; parte a scoarței plantelor lemnoase care cuprinde aceste vase și în care se află țesuturile de nutriție, de susținere etc. ✦ (Cu sens colectiv) Fibre extrase din scoarța unor arbori. — Din fr. **liber.**

LÍBER[2], -Ă, *liberi, -e,* adj. **1**. (Despre oameni) Care se bucură de libertate, de independență individuală și cetățenească, care are drepturi politice și cetățenești depline. ✦ (Despre popoare, state, orașe) Independent, neatârnat, nesupus (unei puteri străine), autonom. **2.** (Despre oameni) Care are posibilitatea de a acționa după voința sa, de a face sau de a nu face ceva; care nu este supus niciunei constrângeri; slobod. ✧ *Liber-arbitru* = capacitate a unei persoane de a se detașa de orice constrângere interioară și de a alege un curs al acțiunii din mai multe variante posibile. **3**. (Despre acțiuni) Care nu este supus unei restricții cu caracter arbitrar. ✧ *Traducere liberă* = traducere care redă conținutul originalului în formele proprii limbii în care se traduce, fără să respecte riguros forma originalului. *Versuri libere* = rânduri de poezie neprozodică, în care normele prozodice, dacă apar, sunt aplicate necanonic, după dorința autorului. *Intrare liberă* = intrare fără plată într-o sală de spectacol, pe un stadion etc. *Lovitură liberă* = (la unele jocuri sportive cu mingea) lovitură acordată unei echipe drept compensație pentru o infracțiune sau o greșeală comisă de echipa adversă. *Profesie liberă* = profesie exercitată de o persoană pe cont propriu (fără să fie angajată permanent într-o instituție sau întreprindere). ✧ Compus: s.m. și f. *liber-profesionist* = persoană care exercită o profesie fără a fi angajat pe baza unui contract de muncă; *liber-cugetător* = persoană care promovează o atitudine independentă față de orice tradiție și autoritate, cu deosebire religioasă. **4.** (Despre timp) De care se poate dispune la bunul-plac, care este în afara obligațiilor (profesionale). ✧ Expr. (Substantivat) *A avea liber* = a se afla în afara obligațiilor (mai ales profesionale) pe o perioadă de timp; a fi

scutit pentru un timp oarecare de obligațiile (profesionale) pe care le are în mod obișnuit, a putea dispune de timpul său. **5.** (Despre bănci, scaune, locuințe etc.) Care nu este ocupat, gol; neînchiriat. **6.** (Despre oameni) Care nu are obligații față de alții; neangajat, disponibil. **7.** Care este lipsit de artificialitate, natural, degajat, armonios, ușor. ✧ Expr. (Adverbial) *A vorbi liber* = **a)** a ține un discurs, o prelegere etc. fără a citi un text; **b)** a fi sincer, a spune deschis ceea ce gândește; **c)** a vorbi fără perdea, obscen. (*A vedea) cu ochii liberi* = (a vedea) fără ajutorul unui instrument optic. *Desen liber* = desen artistic efectuat fără ajutorul vreunui instrument tehnic. **8.** (În loc. adv.) *În aer liber* = în plin aer, în mijlocul naturii. *Sub cerul liber* = afară, într-un loc descoperit. — Din fr. **libre,** lat. **liber.**

LIBERÁ, *liberez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. (Pop.) A da drumul sau a pleca acasă după efectuarea stagiului militar, a unei concentrări etc. **2.** Tranz. (Înv.) A elibera (o țară, un popor). **3.** (Jur.) A ierta un debitor de datorie. — Din fr. **libérer,** lat. **liberare.**

LIBERÁBIL, -Ă, *liberabili, -e,* adj. (Despre imobile) Care poate fi eliberat (imediat). — Din fr. **libérable.**

LIBERÁL, -Ă, *liberali, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care aparține liberalismului, privitor la liberalism. ✧ *Burghezie liberală* = parte a burgheziei adeptă a liberalismului. *Partid liberal* = partid având doctrina liberalistă. **2.** (Înv.) Iubitor de libertate. **3.** Înțelegător; generos; care are vederi largi. **II.** S.m. Adept, membru al unui partid liberal. — Din fr. **libéral,** lat. **liberalis.**

LIBERALÍSM s.n. **1.** Doctrină politică și economică bazată pe ideea dreptului individului la egalitate, proprietate, libertate de expresie și acțiune, care proclamă principiul neintervenției statului în economie, existența economiei de piață etc. **2.** Atitudine de îngăduință excesivă față de greșelile altora. — Din fr. **libéralisme.**

LIBERALÍST, -Ă, *liberaliști, -ste,* adj. Care susține liberalismul, care aderă la liberalism. — **Liberal** + suf. *-ist.*

LIBERALITÁTE, *liberalități,* s.f. (Livr.) Mărinimie, generozitate. ✦ (Jur.) Act juridic prin care o persoană dispune de un bun al său în favoarea alteia, fără a urmări să primească un echivalent. — Din fr. **libéralité,** lat. **liberalitas, -atis.**

LIBERALIZÁ, *liberalizez,* vb. I. Tranz. A face mai liberal, mai liber. *A liberaliza comerțul*. — Din fr. **libéraliser.**

LIBERALIZÁRE s.f. Acțiunea de *a liberaliza* și rezultatul ei.✦ Eliberarea piețelor de reglementările care îngrădesc schimbul liber de mărfuri, servicii și capital. — V. **liberaliza.**

LIBERALIZÁT, -Ă, *liberalizați, -te,* adj. Care a devenit liber, care nu mai este dirijat, frânat. — V. **liberaliza.**

LIBERÁRE, *liberări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) libera* și rezultatul ei; eliberare; lăsare la vatră. ✧ (Jur.) *Liberare condiționată* = punerea în libertate a unui deținut, înainte de executarea în întregime a pedepsei, cu condiția să fie muncitor, disciplinat și să dea dovezi de îndreptare. — V. **libera.**

LIBERATÓR, -OÁRE, *liberatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Înv. și pop.) Eliberator. — Din fr. **libérateur,** lat. **liberator, -oris.**

LIBERIÁN[1], -Ă, *liberieni, -e,* adj. **1.** (Despre țesuturile, vasele etc. plantelor) Prin care circulă substanțele organice din frunze spre diverse părți ale plantei. **2.** (Despre fibrele plantelor) Care formează țesutul liberian (**1**), vasele liberiene etc. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **libérien.**

LIBERIÁN[2], -Ă, *liberieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Liberiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Liberiei sau liberienilor (**1**), privitor la Liberia ori la liberieni. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **libérien.**

LÍBER-SCHIMBÍSM s.n. Politică economică, opusă protecționismului, caracterizată prin neamestecul statului în viața economică privind schimbul de mărfuri. — **Liber[2]** + **schimb** + suf. *-ism* (după fr. *libre-échange)*.

LÍBER-SCHIMBÍST, -Ă, *liber-schimbiști, -ste,* s.m., adj. **1.** S.m. Adept al liber-schimbismului. **2.** Adj. Care aparține liber-schimbismului, referitor la liber-schimbism. — **Liber[2]** + **schimb** + suf. *-ist* (după fr. *libre-échangiste)*.

LIBÉRT, *liberți,* s.m. (În Roma antică) Sclav eliberat care primea cetățenia romană, prenumele și numele stăpânului. — Din lat. **libertus.**

LIBERTÁTE, (4) *libertăți,* s.f. **1.** Posibilitatea de a acționa după propria voință sau dorință. ✧ Loc. adv. *În libertate* = după bunul-plac, nestingherit. ✧ Expr. *A-și lua libertatea să...* (sau *de a...*) = a-și îngădui, a-și permite să... **2.** Starea unei persoane care se bucură de deplinătatea drepturilor politice și civile în stat. ✦ Starea celui care nu este supus unui stăpân. ✦ Situația unei persoane care nu se află închisă sau întemnițată. ✧ Expr. *A pune în libertate* = a elibera din închisoare, din arest etc. **3.** Independență, neatârnare (a unui stat față de o putere străină). **4.** (La pl.) Drepturi fundamentale recunoscute prin Constituție cetățenilor, de dezvoltare și liberă manifestare a personalității (libertatea cuvântului, a presei etc.). ✧ *Libertate individuală* = dreptul care garantează inviolabilitatea persoanei. *Libertate de conștiință* = principiu formal în societatea modernă pluralistă, care face posibilă acțiunea în conformitate cu propria conștiință, în principal în ce privește religia. *Libertate de gândire* = drept al cetățeanului prevăzut de constituțiile democratice, de a-și exprima modul propriu de gândire. — Din fr. **liberté,** lat. **libertas, -atis.**

LIBERTÍN, -Ă, *libertini, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care sfidează regulile decenței și ale moralei; indecent, ușuratic, desfrânat. — Din fr. **libertin,** lat. **libertinus.**

LIBERTINÁJ s.n. Comportare, viață de libertin; desfrâu, destrăbălare. — Din fr. **libertinage.**

LIBERTINÍSM s.n. Comportare, viață de libertin; desfrâu, destrăbălare, libertinaj. — **Libertin** + suf. *-ism.*

LIBÍAN, -Ă, *libieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Libiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Libiei sau libienilor (**1**), privitor la Libia ori la libieni. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **libyen.**

LIBIDINÍSM, *libidinisme,* s.n. Însușire a unei persoane libidinoase. ✦ Comportare, atitudine libidinoasă. — **Libidin**[os] + suf. *-ism*.

LIBIDINÓS, -OÁSĂ, *libidinoși, -oase,* adj. Care se lasă stăpânit de pofta plăcerilor senzuale, înclinat spre lascivitate. — Din fr. **libidineux,** lat. **libidinosus.**

LIBIDINOZITÁTE, *libidinozități,* s.f. (Rar) Înclinare lipsită de pudoare spre plăcerile senzuale, spre lascivitate. — Din fr. **libidinosité.**

LÍBIDÓ s.n. (Fiziol., Psih.; la Freud) Energie psihică legată de impulsurile vitale, în special de cel sexual. ✧ (La Jung) Orice formă de energie psihică. — Din lat., fr. **libido.**

LIBRÁR, *librari,* s.m. Proprietar al unei librării; negustor de cărți; *p. ext.* vânzător într-o librărie. ✦ (Înv.) Editor. — Din fr. **libraire,** lat. **librarius.**

LIBRÁȚIE, *librații,* s.f. (Astron.) Oscilație periodică a Lunii față de poziția sa medie, care permite observarea de pe Pământ a mai mult de jumătate din suprafața ei totală. — Din fr. **libration.**

LIBRĂRÍE, (**1**) *librării,* s.f. **1.** Magazin în care se vând cărți. **2.** (Înv.) Ocupația librarului. — **Librar** + suf. *-ărie* (după fr. *librairie*).

LIBRÉT, *librete,* s.n. **1.** Textul unei opere muzicale, al unei operete sau al unui oratoriu. **2.** Carnet eliberat de casele de economii persoanelor care își depun aici economiile și pe baza căruia depunătorii își pot retrage (cu dobânda legală) banii depuși. [Pl. și: *libreturi*] — Din it. **libretto.**

LIBRETÍST, *libretiști,* s.m. Autor de librete (**1**). — Din it. **librettista.**

LÍCĂR, *licăre,* s.n. Sclipire, scânteiere, licărire; ceea ce sclipește; scânteie. [Var.: **lícur** s.n.] — Din **licări** (derivat regresiv).

LICĂRÍ, pers. 3 *licărește,* vb. IV. Intranz. **1.** A răspândi o lumină slabă, de-abia întrezărită sau cu sclipiri ușoare și intermitente. **2.** A sclipi, a luci. [Prez. ind. pers. 3 sg.: *lícăre*. — Var.: **licurá** vb. I, **licurí** vb. IV] — Et. nec.

LICĂRÍRE, *licăriri,* s.f. Faptul de *a licări*; licărit, licăriș. **1**. Lumină slabă, de-abia întrezărită sau cu sclipiri ușoare și intermitente. **2.** Sclipire, lucire. [Var.: **licuríre** s.f.] — V. **licări.**

LICĂRÍȘ, *licărișuri,* s.n. (Rar) Licărire. — **Licări** + suf. *-iș*.

LICĂRÍT, *licărituri,* s.n. Licărire. — V. **licări.**

LICĂRITÓR, -OÁRE, *licăritori, -oare,* adj. Care licărește. — **Licări** + suf. *-tor*.

LICEÁL, -Ă, *liceali, -e,* adj. Care aparține liceului, privitor la liceu. [Pr.: *-ce-al*] — Din it. **liceale.**

LICEÁN, -Ă, *liceeni, -e,* s.m. și f. Elev de liceu. [Pr.: *-ce-an*] — Din fr. **lycéen.**

LICÉNȚĂ, *licențe,* s.f. **1.** Titlu obținut la trecerea examenului de absolvire a învățământului superior; examen dat pentru obținerea acestui titlu; *p. ext.* diplomă care conferă acest titlu. **2.** Autorizație eliberată de administrație prin care se permite practicarea unei anumite activități. **3.** Contract de transmitere a drepturilor aferente unui brevet de invenție prin care titularul unei mărci autorizează o terță persoană să o folosească. **4.** Atitudine, ținută care depășește limitele bunei-cuviințe; lipsă de respect pentru formele obișnuite. **5.** (În sintagma) *Licență poetică* = abatere ușoară de la regulile gramaticale ale limbii, cerută de necesitatea rimei, ritmului sau din dorința de a realiza o notă stilistică particulară. — Din fr. **licence,** lat. **licentia.**

LICENȚIÁ, *licențiez,* vb. I. Tranz. (Rar) A concedia pe cineva dintr-un serviciu. [Pr.: *-ți-a*] — Din fr. **licencier** (după *licență*).

LICENȚIÁT, -Ă, *licențiați, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care a obținut o licență (**1**). **2.** (Jur.) Persoană autorizată printr-un contract de licență să utilizeze un brevet de invenție sau o marcă, de către titularii acestora. [Pr.: *-ți-at*] — Din fr. **licencié,** it. **licenziato.**

LICENȚIÉRE, *licențieri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a licenția* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-e-*] — V. **licenția.**

LICENȚIÓS, -OÁSĂ, *licențioși, -oase,* adj. Care calcă regulile bunei-cuviințe și ale moralei; indecent, impudic, imoral. [Pr.: *ți-os*] — Din fr. **licencieux,** lat. **licentiosus.**

LICENȚIOZITÁTE, *licențiozități,* s.f. Caracterul, însușirea a ceea ce este licențios; comportare, faptă, vorbă etc. licențioasă. [Pr.: *-ți-o-*] — **Licențios** + suf. *-itate*.

LICÉU, *licee,* s.n. Ciclu de învățământ urmând ciclului gimnazial în care se predau cunoștințele necesare continuării studiilor în învățământul superior sau diverse specialități pentru pregătirea cadrelor medii. — Din fr. **lycée,** lat. **lyceum.**

LICHEÁ, *lichele,* s.f. Om fără caracter, lipsit de demnitate, netrebnic; secătură. — Din tc. **leke** „nerușinare”.

LICHEFIÁ, *lichefiez,* vb. I. Tranz. A face să devină lichid, a trece un corp gazos în stare lichidă. ✧ Refl. *Gazul metan se lichefiază.* [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **liquéfier.**

LICHEFIÁBIL, -Ă, *lichefiabili, -e,* adj. (Despre substanțe gazoase) Care poate fi lichefiat. [Pr.: *-fi-a-*] — Din fr. **liquéfiable.**

LICHEFIÁNT, -Ă, *lichefianți, -te,* adj. Care poate produce o lichefiere. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **liquéfiant.**

LICHEFIÁT, -Ă, *lichefiați, -te,* adj. (Despre corpuri gazoase) Care a fost adus în stare lichidă, care a devenit lichid. [Pr.: *-fi-at*] — V. **lichefia.**

LICHEFIÉRE, *lichefieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lichefia* și rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **lichefia.**

LICHELÍSM s.n. Atitudine, comportare de lichea; lipsă de demnitate și de corectitudine. — **Lichea** + suf. *-ism*.

LICHELÚȚĂ, *licheluțe,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *lichea.* — **Lichea** + suf. *-eluță*.

LICHÉN, *licheni,* s.m. **1.** (La pl.) Grup de plante inferioare al căror tal este compus dintr-o ciupercă și o algă aflate în simbioză, care cresc pe scoarța arborilor bătrâni, pe ziduri, pe stânci etc.; (și la sg.) plantă care face parte din acest grup. **2.** Boală de piele cu evoluție cronică, caracterizată prin apariția pe piele a unor proeminențe care provoacă mâncărime, prin îngroșarea și pigmentarea excesivă a pielii etc. — Din fr. **lichen.**

LICHÉNIC, -Ă, *lichenici, -ce,* adj. (Bot.) Referitor la licheni. — Din fr. **lichénique.**

LICHENIFICÁRE s.f. (Med.) Proces constând din îngroșarea exagerată a cutelor naturale ale pielii, care devine aspră, striată. — După fr. **lichénification.**

LICHENOLÓG, -Ă, *lichenologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în lichenologie. — Din **lichenologie** (derivat regresiv).

LICHENOLOGÍE s.f. Ramură a botanicii care se ocupă cu studiul lichenilor. — Din fr. **lichénologie,** engl. **lichenologie.**

LICHÍD, -Ă, *lichizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Corp, substanță) care se află într-o stare de agregare intermediară între starea gazoasă și starea solidă, care nu are o formă stabilă proprie, ci curge sub greutatea proprie și ia forma vasului în care se află. **2.** Adj. (Despre bani) De care se poate dispune oricând; (despre creanțe, efecte etc.) care poate fi transformat în bani prin vânzare imediată. **3.** Adj. (În sintagma) *Consoană lichidă* (și substantivat, f.) = nume dat consoanelor laterale și celor vibrante. — Din fr. **liquide,** lat. **liquidus.**

LICHIDÁ, *lichidez,* vb. I. Tranz. **1.** A termina, a pune capăt unei acțiuni, unui fapt, unei activități etc. **2.** Spec. A îndeplini toate formele necesare pentru încetarea unei situații juridice sau financiare. ✦ A plăti (o datorie). **3.** (Arg.) A omorî; a asasina. — Din fr. **liquider.**

LICHIDÁBIL, -Ă, *lichidabili, -e,* adj. Care poate fi lichidat. — Din fr. **liquidable.**

LICHIDÁRE, *lichidări,* s.f. Acțiunea de *a lichida*. ✦ Operație juridică și economică prin care elementele active ale unui patrimoniu se transformă, de regulă, în lichidități servind la plata creditorilor. ✧ Loc. adj. și adv. *În lichidare* = (care este) în curs de desființare. — V. **lichida.**

LICHIDATÓR, -OÁRE, *lichidatori, -oare,* s.m. și f. Persoană fizică sau juridică autorizată conform legii să lichideze bunurile din averea debitorului și să distribuie sumele realizate prin lichidarea unei societăți comerciale. — Din fr. **liquidateur.**

LICHIDATORÍSM s.n. (În trecut) Curent de dreapta în Partidul Social-Democrat din Rusia, care preconiza dizolvarea partidului revoluționar ilegal și limitarea activității lui la formele legale. — **Lichidator** + suf. *-ism* (după rus. *likvidatorstvo*).

LICHIDIÁN, -Ă, *lichidieni, -e,* adj. (Rar) De natură lichidă. [Pr.: *di-an*] — Din fr. **liquidien.**

LICHIDITÁTE, (**2**) *lichidități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi lichid (**1**). **2.** (Fin.) Disponibilitate de active suficiente pentru a face față obligațiilor de plată, când acestea ajung la scadență. — Din fr. **liquidité.**

LICHIÓR, *lichioruri,* s.n. Băutură alcoolică preparată din spirt, sirop de zahăr și esențe aromatice. — Din fr. **liqueur.**

LICÍT, -Ă, *liciți, -te,* adj. Care este îngăduit, încuviințat de lege; legal. — Din fr. **licite,** lat. **licitus.**

LICITÁ, *licitez,* vb. I. Intranz. și tranz. A face oferte în cadrul unei licitații, a vinde ceva prin licitație. — Din fr. **liciter,** lat. **licitari.**

LICITÁNT, -Ă, *licitanți, -te,* s.m. și f. Persoană care face oferte în cadrul unei licitații. — Din germ. **Lizitant** (după *licita*).

LICITÁRE, *licitări,* s.f. Acțiunea de *a licita* și rezultatul ei. — V. **licita.**

LICITÁȚIE, *licitații,* s.f. Vânzare a unui bun făcută în public, după reguli speciale, având drept rezultat atribuirea obiectului de vânzare persoanei care a oferit prețul cel mai mare sau condițiile cele mai avantajoase, în cazul serviciilor; mezat. [Var.: **licitațiúne** s.f.] — Din fr. **licitation,** lat. **licitatio, -onis.**

LICITAȚIÚNE s.f. v. **licitație.**

LICOÁRE, *licori,* s.f. **1.** Băutură fină, savuroasă. ✦ Lichid (medicamentos). **2**. Lichid folosit ca reactiv în anumite reacții chimice. — Din fr. **liqueur,** lat. **liquor, -oris.**

LICOPÓDIU s.n. Pulbere galbenă obținută din sporii unei criptogame, folosită în farmacie, pirotehnie etc. — Din fr. **lycopode.**

LICORÍN s.m. v. **licurin.**

LICÓRN, *licorni,* s.m. (Livr.) Inorog. — Din fr. **licorne.**

LICORÓS, -OÁSĂ, *licoroși, -oase,* adj. (Rar) Ca o licoare. — Din fr. **liquoreux.**

LICTÁR s.n. (Reg.) Marmeladă de prune; magiun. — Din magh. **lekvár.**

LÍCTOR, *lictori,* s.m. (În Roma antică) Persoană care însoțea, în anumite ocazii, pe înalții demnitari, mergând înaintea lor și purtând fasciile. — Din lat. **lictor, -oris.**

LICUAȚIE, *licuații,* s.f. (Metal.) Fenomen de separare a compușilor sau a elementelor cu puncte de topire diferite dintr-un amestec sau dintr-un aliaj. [Pr.: *-cu-a-*] — Din fr. **liquation.**

LÍCUR s.n. v. **licăr.**

LICURÁ vb. I v. **licări.**

LICURÍ vb. IV v. **licări.**

LICURÍCI, *licurici,* s.m. Insectă din ordinul coleopterelor, care are pe ultimele segmente abdominale niște organe care emit lumină fosforescentă *(Lampyris noctiluca).* — **Licuri** + suf. *-ici*.

LICURÍN, *licurini,* s.m. Varietate de chefal afumat. [Var.: **licorín** s.m.] — Et. nec.

LICURÍRE s.f. v. **licărire.**

LÍDER, *lideri,* s.m. **1.** Conducător al unui partid, al unei organizații etc. ✦ Personalitate dominantă dintr-un grup. **2.** Sportiv sau echipă sportivă care se găsește în fruntea unei competiții. — Din engl., fr. **leader.**

LIDIÁN, -Ă, *lidieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația Lidiei antice sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Lidiei sau lidienilor (**1**), privitor la Lidia ori la lidieni. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **lydien.**

LIDÍTĂ, *lidite,* s.f. **1.** Exploziv fabricat pe bază de acid picric, folosit în mine. **2.** Rocă sedimentară cu granulație fină, de obicei neagră-cenușie, alcătuită mai ales din cuarț și calcedonie. — Din fr. **lyddite.**

LIECHTENSTEINIÁN, -Ă, *liechtensteinieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația statului Liechtenstein sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Liechtenstein sau liechtensteinienilor (**1**), privitor la Liechtenstein sau la liechtensteinieni. [Pr.: *lihtănștainián*] — **Lichtenstein** (n.pr.) + suf. *-an.*

LIED, *lieduri,* s.n. Compoziție muzicală (vocală) cu caracter liric, cu acompaniament muzical (de obicei la pian). [Pr.: *lid*] — Din germ. **Lied.**

LIÉN, *lienuri,* s.n. (Anat.) Splină. [Pr.: *li-en*] — Din lat. **lien.**

LIENÁL, -Ă, *lienali, -e,* adj. (Anat.) Al splinei. [Pr.: *li-e-*] — Din lat. **lienal.**

LIENOGRAFÍE, *lienografii,* s.f. Radiografie a splinei cu ajutorul unei substanțe de contrast. [Pr.: *li-e-*] — **Lien** + [radi]**ografie.**

LIFT, *lifturi,* s.n. Ascensor. — Din engl., fr. **lift.**

LIFTÁ, *liftez,* vb. I. **1.** Tranz. (La tenis) A trimite mingea imprimându-i anumite efecte. **2.** A scoate la suprafață țițeiul acumulat în sonde. — Din fr. **lifter.**

LIFTÁRE, *liftări,* s.f. Acțiunea de *a lifta*. — V. **lifta.**

LIFTÁT, -Ă, *liftați, -te,* adj. **1.** (Despre minge, la tenis) Căreia i s-a imprimat, prin aruncare sau lovire, anumite efecte. **2.** (Despre țiței) Care a fost scos la suprafață. — V. **lifta.**

LÍFTĂ, *lifte,* s.f. **1.** Termen peiorativ dat în trecut de românii ortodocși celor de altă religie; *p. ext.* denumire atribuită cotropitorilor. **2.** Termen depreciativ pentru un om rău, câinos sau, *p. ext.,* pentru un animal rău. — Din sl. **Litva** „Lituania”.

LIFTIÉR, -Ă, *liftieri, -e,* s.m. și f. Conducător de lift, persoană care manevrează (și întreține) liftul. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **liftier.**

LÍFTING, *liftinguri,* s.n. Intervenție chirurgical-estetică de redresare a structurilor cutanate lăsate. — Cuv. engl.

LIGAMÉNT, *ligamente,* s.n. Fascicul de fibre conjunctive, variabil ca formă și mărime, rezistent și puțin extensibil, realizând legătura între oase la nivelul articulațiilor sau fixând anumite organe. — Din fr. **ligament,** lat. **ligamentum.**

LIGAMENTOPLASTÍE, *ligamentoplastii,* s.f. (Med.) Procedeu chirurgical de refacere a ligamentelor rupte sau relaxate ale unei articulații. — **Ligament** + **plastie.**

LIGAMENTÓS, -OÁSĂ, *ligamentoși, -oase,* adj. (Anat.) De natura ligamentului. — Din fr. **ligamenteux.**

LIGATÚRĂ, *ligaturi,* s.f. **1.** Legare provizorie sau definitivă a unui vas sangvin, a intestinului, a ureterului etc., pentru a închide orificiul lor. ✦ Fir de ață, mătase, catgut, cu care se face o ligatură (**1**). **2.** Reunire a mai multor litere într-un singur semn grafic; logotip. — Din fr. **ligature,** lat. **ligatura.**

LÍGAV, -Ă adj. v. **lingav.**

LÍGĂ, *ligi,* s.f. Uniune, asociație sau coaliție de state, de orașe, de societăți sau de persoane fizice ori juridice, constituită în vederea realizării unui țel comun. — Din fr. **ligue,** it. **liga.**

LIGHEÁN, *ligheane,* s.n. Vas de metal, de porțelan etc. larg și puțin adânc, folosit la spălatul corpului, al vaselor, al rufelor etc. ✦ Conținutul unui asemenea vas. [Pl. și: *lighene*] — Din tc. **liğen, legen.**

LIGHENÁȘ, *lighenașe,* s.n. Diminutiv al lui *lighean*. — **Lighean** + suf. *-aș*.

LIGHIOÁIE s.f. v. **lighioană.**

LIGHIOÁNĂ, *lighioane,* s.f. **1.** Animal (sălbatic). ✦ Spec. Pasăre de curte; orătanie. ✦ Spec. Insectă, gâză (vătămătoare). **2.** Fig. Epitet dat unui om de nimic; mișel. ✦ Calificativ glumeț dat unui copil sau unui om matur. [Var.: **lighioáie** s.f.] — Din sl. **legeonŭ.**

LIGNÍCOL, -Ă, *lignicoli, -e,* adj. (Biol.; despre organisme animale sau vegetale) Care trăiește pe lemne sau pe putregaiuri. — Din fr. **lignicole.**

LIGNIFICÁ, *lignífic,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) transforma în lemn; a (se) impregna cu lignină. — După fr. **lignifier.**

LIGNIFICÁRE, *lignificări,* s.f. Faptul de *a (se) lignifica*. — V. **lignifica.** Cf. fr. l i g n i f i c a t i o n.

LIGNÍNĂ, *lignine,* s.f. Substanță organică complexă care se găsește în țesuturile plantelor lemnoase, dându-le impermeabilitate și rigiditate. — Din fr. **lignine.**

LIGNÍT[1], *ligniți,* s.m. Cărbune natural de calitate inferioară, de culoare brună-negricioasă, sfărâmicios. — Din fr. **lignite.**

LIGNÍT[2], -Ă v. **lihnit.**

LIGNOFÓL s.n. (Tehn.) Fanerit. [Var.: **lignofóliu** s.n.] — Din germ. **Lignofol.**

LIGNOFÓLIU s.n. v. **lignofól.**

LIGNÓZĂ, *lignoze,* s.f. (Tehn.) Celuloză. — Din germ. **Lignose.**

LIGULÁT, -Ă, *ligulați, -te,* adj. (Bot.; despre corola compozeelor) Cu ligulă; ca o ligulă. — Din fr. **ligulé.**

LIGÚLĂ, *ligule,* s.f. (Bot.) Apendice situat între limb și teacă la frunzele gramineelor. — Din fr. **ligule.**

LIGÚR, -Ă, *liguri,-e,* s.m. și f. (La pl.) Populație străveche așezată în nord-vestul Italiei și în sud-estul Franței și asimilată de celți și de romani; (și la sg.) persoană care aparținea acestei populații. — Din fr. **Ligures,** it. **ligure.**

LIHĂÍ vb. IV v. **lehăi.**

LIHNEÁLĂ, *lihneli,* s.f. (Înv.) Sfârșeală, slăbiciune (din cauza foamei). [Var.: **alicneálă** s.f.] — **Lihni** + suf. *-eală*.

LIHNÍ, *lihnesc,* vb. IV. Intranz. (Mai ales la part.) A avea o senzație de sfârșeală, de slăbiciune (mai ales din cauza foamei). ✧ Expr. (Refl.) *A i se lihni cuiva* = a-i veni cuiva rău (de foame, de oboseală etc.) [Var.: **aligní** vb. IV] — Et. nec.

LIHNÍT, -Ă, *lihniți, -te,* adj. (Fam.) Foarte flămând, chinuit de foame; hămesit. — [Var.: (reg.) **lignít, -ă** adj.] — V. **lihni.**

LILÁ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Violet, liliachiu. **2.** S.n. Culoare lila (**1**). — Din fr. **lilas.**

LILIÁC[1], *lilieci,* s.m. Arbust înalt cu frunze ovale, cu flori plăcut mirositoare, albe sau colorate în diferite nuanțe de violet sau albastru-violet, crescute în formă de buchete, cultivat ca plantă ornamentală; iorgovan, mălin (*Syringa vulgaris)*. ✦ Floarea acestui arbust. [Pr.: *-li-ac*] — Din tc. **leylâk.** Cf. bg. l i u l e a k.

LILIÁC[2], *lilieci,* s.m. Animal mamifer insectivor, asemănător cu șoarecele, cu aripi adaptate la zbor, formate dintr-o membrană care leagă degetele membrelor anterioare cu cele posterioare și cu coada, și care trăiește prin locuri întunecoase, de unde iese numai noaptea *(Plecotus auritus* și *Nyctalus noctula)*. [Pr.: *-li-ac*] — Din bg. **liljak.**

LILIACÉE, *liliacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee monocotiledonate, cu bulbi, rizomi sau tuberculi, cu frunze întregi, având nervuri paralele, și cu fructul de obicei o capsulă sau o bacă; (și la sg.) plantă din această familie. ✧ (Adjectival) *Plante liliacee*. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **liliacée.**

LILIACHÍU, -ÍE, *liliachii,* adj. De culoarea florii de liliac[1]; violet(-deschis). [Pr.: *-li-a-*] — **Liliac[1]** + suf. *-iu*.

LILIÁL, -Ă, *liliali, -e,* adj. (Rar) De culoarea crinului alb. [Pr.: *-li-al*] — Din fr. **lilial.**

LILIPÚT adj. invar. (Rar) Mic; pitic[2]. *Dicționar liliput*. — Din **Lilliput** (n. pr.). Cf. rus. l i l i p u t.

LILIPUTÁN, -Ă, *liliputani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. Pitic[2]. **2.** Adj. De dimensiuni foarte mici; minuscul, liliput. — **Liliput** + suf. *-an* (după fr. *lileputien*).

LIMÁN, *limanuri,* s.n. **1.** Țărm, mal; (înv.) port. ✧ Expr. *A ieși la liman* = a scăpa dintr-o primejdie; a ajunge la o situație mai bună. *A duce* (sau *a scoate) la (un) liman* (sau *la liman bun)* = a scăpa (pe cineva) dintr-o situație grea; a salva. *A ajunge la (un) liman* sau *a ajunge limanul* = a atinge ținta dorită. ✦ Fig. Adăpost, refugiu. **2.** Lac rezultat prin bararea cu aluviuni a gurii de vărsare a unui râu. [Pl. și: *limane*] — Din (**1**) tc. **liman,** (**2**) rus. **liman,** ucr. **lyman.**

LIMÁX, *limacși,* s.m. Nume dat mai multor moluște gasteropode cu corpul alungit, lipsit de cochilie. — Din fr. **limace,** lat. **limax.**

LIMBÁ, *limbez,* vb. I. Tranz. A descărca o navă pentru a-i permite trecerea prin locurile mai puțin adânci și a o reîncărca după ce ea ajunge la o adâncime mai mare. — Din **limb.**

LIMBÁJ, *limbaje,* s.n. **1.** Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceștia își exprimă gândurile, sentimentele și dorințele; limbă, grai. **2.** Limba unei comunități umane istoricește constituită. **3.** Mod specific de exprimare a sentimentelor și a gândurilor în cadrul limbii comune sau naționale. ✧ *Limbaj comun* = **a)** fel de a se exprima simplu, nepretențios; limbă obișnuită; **b)** mijloc, bază de înțelegere. ✦ Sistem de semne, socialmente codificate, care nu fac apel la cuvinte sau la scriere. *Limbajul surdo-muților.* ✦ Fig. Mijloc de exprimare a ideilor sau a sentimentelor prin culoare, sunete muzicale etc. **4.** Mod de folosire a unei limbi, în special a lexicului, specific anumitor profesii, grupuri sociale etc. **5.** (Inform.) Sistem de caractere și simboluri folosit în programare. [Pl. și: *limbajuri*] — **Limbă** + suf. *-aj* (după fr. *langage*).

LIMBÁRE, *limbări,* s.f. Acțiunea de *a limba* și rezultatul ei. ✦ Transportare a unei încărcături cu o navă fluvială până la o navă maritimă. — V. **limba.**

LIMBÁREȚ -Ă, *limbareți, -e,* adj. (Fam.) Limbut, vorbăreț, flecar. — **Limbă** + suf. *-areț*.

LIMBÁRIȚĂ, *limbarițe,* s.f. **1**. Plantă cu tulpina dreaptă, ramificată, cu flori mici, albe sau trandafirii, care crește prin locuri umede *(Alisma plantago-aquatica*). **2.** Fig. (Fam.) Tendință, înclinație de a vorbi mult (și fără rost), de a flecări, de a trăncăni. — **Limbă** + suf. *-ariță*.

LÍMBĂ, *limbi,* s.f. **I.** Organ musculos mobil care se află în cavitatea bucală, servind la perceperea gustului, la mestecarea și la înghițirea alimentelor, la om fiind și organul principal de vorbire. ✧ Expr. *A-și înghiți limba* = **a)** a mânca cu poftă; **b)** a se abține de a spune ceva nepotrivit; **c)** a fi foarte tăcut. *A alerga* (sau *a umbla) după ceva* (sau *după cineva) cu limba scoasă* = a căuta cu orice preț să obțină sau să găsească ceva sau pe cineva de care are mare nevoie. *A scoate* (sau *a-i ieși) limba de-un cot* = **a)** a-și pierde respirația, a gâfâi; **b)** a munci mult, a fi foarte ostenit. *A avea limbă de aur* = a avea darul de a vorbi frumos, elocvent. *A fi cu limba (fagure) de miere* = a vorbi frumos, prietenos, amabil. *A avea limbă lungă* sau *a fi lung de limbă* (sau *limbă lungă)* = a vorbi prea mult, a fi flecar. *A avea mâncărime de* (sau *vierme la) limbă* = a fi limbut, a nu păstra o taină. *A fi slobod la limbă* (sau *limbă slobodă)* = a spune multe cu sinceritate și fără prudență, a spune și ce nu trebuie. *A-și scurta limba* = a vorbi mai puțin. *A scurta* (sau *a tăia, a lega) limba cuiva* = a opri, a împiedica pe cineva să vorbească. *A prinde (la) limbă* = a căpăta curaj, a începe să vorbească. *A i se lua* (sau *a-i pieri, a i se încurca, a i se îngroșa cuiva) limba* sau *a nu avea limbă (de grăit)* = a nu avea curajul să vorbească. *A-și pune frâu la limbă* sau *a-și ține* (sau *băga) limba (în gură)* = a se feri de a spune ceea ce nu trebuie, a tăcea. *(A avea) limbă ascuțită* (sau *rea, de șarpe*) = (a fi) răutăcios, maliții în tot ce spune. *A înțepa cu limba* = a fi ironic, a batjocori. *A trage pe cineva de limbă* = a descoase pe cineva, a căuta să afle tainele cuiva. *A fi cu două limbi* sau *a avea mai multe limbi* = a fi mincinos, fățarnic, prefăcut. *A-și mușca limba* = a regreta că a vorbit ceea ce nu trebuia. *A-i sta (*sau *a-i umbla, a-i veni) pe limbă* = a nu-și putea aminti pe loc de ceva cunoscut. **II. 1.** Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceștia își exprimă gândurile, sentimentele și dorințele; limbaj, grai. **2**. Limbajul unei comunități umane, istoric constituită, caracterizat prin structură gramaticală, fonetică și lexicală proprie. ✧ *Limbă comună* = **a)** stadiu în evoluția unei limbi, anterior diferențierii dialectale; **b)** koine. ✦ Fel de exprimare propriu unei persoane, în special unui scriitor. **3**. Totalitatea altor mijloace și procedee (decât sunetele articulate) folosite spre a comunica oamenilor idei și sentimente. *Limba surdomuților.* **4.** (Înv. și reg.) Vorbă, cuvânt; grai, glas. ✧ Expr. *Cu limbă de moarte* = ca ultimă dorință (exprimată pe patul morții). *A lega pe cineva cu limbă de moarte* = a obliga pe cineva (prin jurământ) să-ți îndeplinească o ultimă dorință, exprimată înainte de moarte. **5.** (Înv.) Prizonier folosit ca informator asupra situa -ției armatei inamice. **6.** (Înv.) Comunitate de oameni care vorbesc aceeași limbă; popor, neam, națiune. **III.** Nume dat unor obiecte, instrumente etc. care seamănă formal sau funcțional cu limba (**I**). **1.** Bară mobilă de metal, agățată în interiorul clopotului, care, prin mișcare, lovește pereții lui, făcându-l să sune. **2.** Fiecare dintre arătătoarele ceasornicului. ✦ Pendulul unui orologiu. **3.** Obiect de metal, de os, de material plastic etc. care înlesnește încălțarea pantofilor; încălțător. **4.** Bucată de piele, de pânză etc. lungă și îngustă, care acoperă deschizătura încălțămintei în locul unde aceasta se încheie cu șiretul. **5**. Lama de metal a unui cuțit, a unui briceag etc. **6.** Flacără de formă alungită. ✦ Fâșie de lumină care străbate întunericul. **7.** Fâșie lungă și îngustă de pământ, de pădure etc. **8.** Deschizătură, gură lăsată la cotețul de pescuit. **9.** Compuse: (Bot.) *limba-apei* = broscariță; *limba-boului* = plantă erbacee acoperită cu peri aspri și țepoși, cu flori albastre, roz sau albe *(Anchusa officinalis)*; *limba-cucului* = **a)** ferigă mică cu rizom scurt și târâtor, de obicei cu o singură frunză penată compusă *(Botrychium lunaria)*; **b)** plantă erbacee cu flori de culoare albăstruie-liliachie, care crește în regiunile subalpine *(Gentiana bulgarica)*; *limba-mielului* (sau *mieluțelului)* = plantă erbacee acoperită cu peri aspri, cu flori albastre sau albe; arăriel *(Borago officinalis); limba-oii* = **a)** plantă erbacee cu frunze dințate și spinoase, cu flori purpurii, care crește prin locuri umede și mlăștinoase *(Cirsium canum);* **b)** mică plantă erbacee cu frunzele dispuse în rozetă și cu flori roz grupate în spice *(Plantago gentianoides); limba-peștelui* = plantă erbacee cu frunzele verzi-albăstrui și cu flori violete *(Limonium vulgare)*; *limba-soacrei* = nume dat mai multor specii de plante înrudite cu cactusul, cu tulpina spinoasă și flori roșii, albe sau galbene; *limba-șarpelui* = ferigă mică cu rizomul lung, cu o singură frunză, de formă ovală, răspândită prin locurile umede, prin tufișuri și păduri *(Ophioglossum vulgatum)*; *limba-vrabiei* = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze lanceolate și cu flori mici, verzui *(Thymelaea passerina);* (Iht.) *limbă-de-mare* = pește marin cu corpul oval și asimetric, cu ambii ochi situați pe o singură parte *(Solea nasuta)*. — Lat. **lingua.**

LIMBÍSTICĂ s.f. (Înv.) Lingvistică. — **Limbă** + suf. *-istică* (după fr. *linguistique*).

LIMBRÍC, *limbrici,* s.m. Gen de viermi paraziți, cu corpul de formă cilindrică, care trăiesc în intestinul subțire al omului și al unor animale, putând provoca tulburări grave; ascaridă; vierme aparținând acestui gen. — Lat. **lumbricus.**

LIMBRICÁRIȚĂ, *limbricarițe,* s.f. (Med.; pop.) Ascaridioză. — **Limbric** + suf. *-ariță*.

LIMBUȘOÁRĂ, *limbușoare,* s.f. (Pop.) Iberis. — **Limbă** + suf. *-ușoară*.

LIMBÚT, -Ă, *limbuți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) care vorbește mult (și fără rost); vorbăreț, guraliv, flecar, locvace. — Lat. **linguutus** (după *limbă*).

LIMBÚȚĂ, *limbuțe,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *limbă*. — **Limbă** + suf. *-uță*.

LIMBUȚÍ, *limbuțesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A vorbi prea mult; a flecări, a trăncăni. — Din **limbut.**

LIMBUȚÍE s.f. Înclinare, tendință de a vorbi mult și fără rost; vorbărie, flecăreală, locvacitate. — **Limbut** + suf. *-ie*.

LÍMES s.n. Sistem de apărare folosit de romani, care consta dintr-un zid de piatră sau dintr-un val de pământ, construit la granițele provinciilor. — Cuv. lat.

LIMFADENÍE, *limfadenii,* s.f. (Med.) Hipertrofie a ganglionilor limfatici. — Din fr. **lymphadénie.**

LIMFADENÍTĂ, *limfadenite,* s.f. Boală care constă în inflamarea ganglionilor limfatici. — Din fr. **lymphadénite.**

LIMFADENÓM, *limfadenoame,* s.n. (Med.) Tumoare a ganglionilor limfatici. — Din fr. **lymphadénome.**

LIMFANGIÓM, *limfangioame,* s.n. (Med.) Tumoare benignă congenitală a vaselor limfatice. [Pr.: *-gi-om*] — Din fr. **lymphangiome.**

LIMFANGIOPLASTÍE, *limfangioplastii,* s.f. (Med.) Operație de refacere a circulației limfatice prin drenaj în țesutul subcutanat. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **lymphangioplastie.**

LIMFANGÍTĂ, *limfangite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a vaselor limfatice. — Din fr. **lymphangite.**

LIMFÁTIC, -Ă, *limfatici, -ce,* adj. **1.** Care aparține limfei, privitor la limfă; (despre vase) prin care circulă limfa. ✧ *Sistem limfatic* = totalitatea țesuturilor, vaselor și glandelor care servesc pentru trecerea limfei din țesuturi în circuitul sângelui. *Ganglioni limfatici* = ganglioni mici, care se găsesc mai ales în jurul articulațiilor și care constituie un mijloc de apărare împotriva infiltrării microbilor și a slabei rezistențe la infecții. **2.** (Despre oameni; și substantivat) Care suferă de limfatism. — Din fr. **lymphatique.**

LIMFATÍSM s.n. Stare patologică (frecventă la copii) caracterizată prin mărirea volumului organelor limfatice și însoțită de paloare, lipsă de energie, slabă rezistență la infecții. — Din fr. **lymphatisme.**

LÍMFĂ, *limfe,* s.f. Lichid transparent, incolor sau gălbui, care circulă prin vasele și ganglionii limfatici și în spațiile intercelulare ale organismului vertebratelor, transportând diferite substanțe între sânge și țesuturi. — Din fr. **lymphe,** lat. **lympha.**

LIMFOBLÁST, *limfoblaste,* s.n. (Biol.) Celulă embrionară, precursoare a limfocitelor. — Din fr. **lymphoblaste.**

LIMFOCÍT, *limfocite,* s.n. Leucocit cu nucleul foarte voluminos, care se găsește în limfă și în sânge și are un rol important în imunitatea organismului. [Var.: **limfocítă** s.f.] — Din fr. **lymphocyte.**

LIMFOCÍTĂ s.f. v. **limfocit.**

LIMFOCITEMÍE, *limfocitemii,* s.f. (Med.) Creștere a numărului limfocitelor din sânge. — Din fr. **lymphocytémie.**

LIMFOCITÓZĂ, *limfocitoze,* s.f. Creștere a numărului limfocitelor din sânge peste valorile normale în unele boli infecțioase. — Din fr. **lymphocytose.**

LIMFOGRAFÍE, *limfografii,* s.f. (Med.) Radiografiere a vaselor și a ganglionilor limfatici cu ajutorul unei substanțe de contrast. — Din fr. **lymphographie.**

LIMFOGRANULOMATÓZĂ, *limfogranulomatoze,* s.f. Boală care se manifestă prin hipertrofia ganglionilor limfatici. — Din fr. **lymphogranulomatose.**

LIMFOÍD, -Ă, *limfoizi, -de,* adj. (Despre țesuturi) În care se formează limfocitele. ✧ *Organ limfoid* = organ bogat în țesuturi limfoide. — Din fr. **lymphoïde.**

LIMFÓM, *limfoame,* s.n. (Med.) Nume generic pentru proliferarea, adesea malignă, a unui țesut limfoid. — Din fr. **lymphome.**

LIMFOPATÍE, *limfopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică a bolilor sistemului limfatic. — Din fr. **lymphopathie.**

LIMFOPENÍE, *limfopenii,* s.f. Scădere sub procentele normale a numărului limfocitelor din sânge. — Din germ. **Lymphopenie.**

LIMFOSARCÓM, *limfosarcoame,* s.n. (Med.) Tumoare malignă a ganglionilor limfatici. — Din fr. **lymphosarcome.**

LIMFOTRÓP, -Ă, *limfotropi, -e,* adj. (Med.; despre virusuri) Care are afinitate pentru țesutul limfatic. — Din fr. **lymphotrope.**

LIMÍCOL, -Ă, *limicoli, -e,* adj. (Despre animale) Care trăiește în sau pe mâlul de pe fundul apelor, pe malul râurilor, în locurile mlăștinoase etc. — Din fr. **limicole.**

LIMIÉR, *limieri,* s.m. Câine de vânătoare care adulmecă și abate vânatul în direcția dorită de vânători; copoi. [Pr.: *-mi-er*] — Din fr. **limier.**

LIMINÁR, -Ă, *liminari, -e,* adj. (Livr.) Inițial, introductiv. — Din fr. **liminaire.**

LIMITÁ, *limitez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) fixa între anumite limite sau granițe; a (se) mărgini, a (se) restrânge, a (se) îngrădi. — Din fr. **limiter,** lat. **limitare.**

LIMITÁRE, *limitări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) limita* și rezultatul ei; restrângere, îngrădire. **2.** (Rad.) Menținere a nivelului unui semnal electric în limite prestabilite. — V. **limita.**

LIMITÁT, -Ă, *limitați, -te,* adj. **1.** Restrâns între anumite limite. **2.** Fig. (Despre oameni) Cu posibilități intelectuale reduse; mărginit. — V. **limita.** Cf. fr. limité.

LIMITATÍV, -Ă, *limitativi, -e,* adj. Care limitează, care restrânge între anumite limite. — Din fr. **limitatif.**

LIMITATÓR, *limitatoare,* s.n. **1.** Dispozitiv, aparat etc. care împiedică automat ca o mărime fizică să depășească o limită dată; limitor. **2.** (Rad.) Circuit electronic cu ajutorul căruia se realizează limitarea semnalelor. — **Limita** + suf. *-tor*.

LÍMITĂ, *limite,* s.f. **1.** Punct extrem, margine (a unei suprafețe, a unui obiect etc.); capăt. ✦ Tonul cel mai înalt sau cel mai profund pe care îl poate emite o voce sau un instrument. ✦ (Mat.) Valoare fixă către care tind valorile unei mărimi variabile. **2.** (În sintagma) *Limită teritorială* = linie care delimitează teritoriul unui stat, al unei provincii, al unei regiuni etc.; graniță, hotar. *Limită silabică* = locul unde se termină o silabă și începe alta în fluxul vorbirii. **3.** Fig. Punct până la care pot ajunge posibilitățile, facultățile intelectuale, mijloacele etc. cuiva. ✧ *Limită de vârstă* = vârsta până la care cineva poate ocupa în mod legal o funcție publică. — Din fr. **limite,** lat. **limes, -itis.**

LIMITÓR, *limitoare,* s.n. Limitator. — Din fr. **limiteur.**

LIMITRÓF, -Ă, *limitrofi, -e,* adj. Care se află în limita, la hotarul unei țări, unui ținut, unei suprafețe etc.; vecin, învecinat. — Din fr. **limitrophe.**

LIMNIGRÁF, *limnigrafe,* s.n. Aparat care înregistrează automat variațiile de nivel ale unui curs de apă, ale unui lac sau ale unui rezervor. — Din fr. **limnigraphe.**

LIMNIMÉTRIC, -Ă, *limnimetrici, -ce,* adj. Referitor la limnimetrie. — Din fr. **limnimétrique.**

LIMNIMETRÍE s.f. Studiul variației nivelului unei ape curgătoare, unui lac, unui rezervor etc. — Din fr. **limnimétrie.**

LIMNIMÉTRU, *limnimetre,* s.n. Instrument cu care se măsoară nivelul apei unui lac, al unui curs de apă, al unui rezervor. — Din fr. **limnimètre.**

LIMNOLOGÍE s.f. **1.** Disciplină care se ocupă cu studiul apelor continentale, modul în care aspectele fizice și chimice ale acestora influențează viața organismelor acvatice. **2.** Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul regimului hidrologic, termic și hidrochimic al lacurilor. — Din fr. **limnologie.**

LIMONÁDĂ, *limonade,* s.f. Băutură răcoritoare făcută din zeamă de lămâie (sau de un înlocuitor al ei), apă și zahăr; citronadă. ✦ P. gener. Băutură răcoritoare gazoasă preparată cu sirop de fructe. [Var.: (pop.) **limonátă** s.f.] — Din fr. **limonade,** germ. **Limonade.**

LIMONAGÍU, *limonagii,* s.m. (Înv.) Fabricant sau vânzător (ambulant) de limonadă. — Din tc. **limonatacı.**

LIMONÁTĂ s.f. v. **limonadă.**

LIMONÍT s.n. Minereu de fier cristalizat sau amorf, de culoare galbenă-brună sau roșcată până la negru, alcătuit din oxid de fier hidratat, argilă și puțin fosfor. — Din fr. **limonite.**

LIMONÍU, -ÍE, *limonii,* adj. (Înv.) Galben ca lămâia. — Din tc. **limoni.**

LIMOTERAPÍE, *limoterapii,* s.f. (Med.) Tratament constând în reducerea substanțială a alimentației. — Din fr. **limothérapie.**

LÍMPEDE, *limpezi,* adj. **1**. (Despre lichide) Curat și străveziu, transparent, clar. ✦ Fig. (Despre suflet, conștiință etc.) Cinstit, onest, curat. **2.** (Despre cer, timp, atmosferă) Senin, lipsit de nori, de ceață; luminos. **3.** (Despre ochi, privire) Pur; luminos. **4.** (Despre sunete; *p. ext.* despre glas) Care răsună distinct; clar, deslușit. **5.** (Despre minte, spirit; *p. ext.* despre oameni) Care vede, înțelege și expune lucrurile în mod lămurit, deslușit; lucid. **6.** (Despre idei sau felul de exprimare al cuiva) Ușor de înțeles, clar, lămurit, deslușit; explicit. ✦ (Despre fapte, afirmații etc.) Neîndoios, sigur, evident. — Lat. **limpidus.**

LIMPEJÓR, -OÁRĂ, *limpejori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *limpede;* destul de limpede. — **Limpede** + suf. *-ior.*

LIMPEZEÁLĂ, *limpezeli,* s.f. **1.** Limpezire. **2.** Calitatea a ceea ce este limpede; transparență; luminozitate; claritate. ✦ Fig. Vreme senină. — **Limpezi** + suf. *-eală*.

LIMPEZÍ, *limpezesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face sau a deveni limpede, transparent, a (se) curăța de impurități. ✦ Tranz. A clăti cu apă (rece) limpede ceea ce fusese spălat cu săpun, leșie etc. **2.** Refl. (Despre cer, timp, atmosferă) A deveni (mai) senin; a se lumina, a se însenina. ✧ Expr. *A se limpezi la minte* = a se calma, a se liniști. **3.** Refl. (Despre ochi) A deveni limpede, clar, curat. **4.** Refl. (Despre lucruri care se află la mare distanță) A apărea mai distinct. **5.** Refl. (Despre voce, glas) A se face limpede, deslușit, a răsuna distinct. **6.** Tranz. și refl. A (se) clarifica, a (se) desluși, a (se) lămuri. — Din **limpede.**

LIMPEZICIÚNE, *limpeziciuni,* s.f. (Rar) Limpezime. — **Limpezi** + suf. *-iciune*.

LIMPEZÍME, *limpezimi,* s.f. **1.** Calitatea de a fi limpede; claritate, limpeziciune. **2.** Întinderea limpede a văzduhului, seninul cerului; limpeziș. **3.** Claritate, precizie (în scris, în exprimare); explicitate. — **Limpezi** + suf. *-ime*.

LIMPEZÍRE, *limpeziri,* s.f. Acțiunea de *a (se) limpezi* și rezultatul ei; limpezeală. — V. **limpezi.**

LIMPEZÍȘ, *limpezișuri,* s.n. (Rar) **1.** Întindere de apă limpede. **2.** Suprafață de teren netedă, lipsită de vegetație; loc deschis. **3.** Întinderea limpede a cerului; limpezime. — **Limpezi** + suf. *-iș*.

LIMPEZÍT[1], *limpeziturі,* s.n. Faptul de *a (se) limpezi*. — V. **limpezi.**

LIMPEZÍT[2], -Ă, *limpeziți, -te,* adj. **1.** Care a fost clătit cu apă limpede (rece) după spălare. **2.** (Despre oameni) Lămurit, edificat. — V. **limpezi.**

LIMPÍD, -Ă, *limpizi, -de,* adj. (Livr.) Limpede. — Din lat. **limpidus,** fr. **limpide,** it. **limpido.**

LIMPIDITÁTE, *limpidități,* s.f. (Livr.) Limpezime, claritate. — Din fr. **limpidité,** lat. **limpiditas, -atis.**

LIMUZÍNĂ, *limuzine,* s.f. **1.** Automobil de lux, închis, nedecapotabil, cu trei geamuri laterale și patru uși. **2.** Caroserie închisă la autoturismele superioare, la care spațiul din față, destinat șoferului, este separat de spațiul pasagerilor printr-un perete de sticlă; *p. ext.* automobil cu astfel de caroserie. — Din fr. **limousine.**

LIN[1], *lini,* s.m. Pește cu solzi mărunți, cu corpul gros, acoperit de mucus, care trăiește prin bălți cu apă limpede și nu prea adâncă *(Tinca tinca)*. — Din bg. **lin.**

LIN[2], *linuri,* s.n. **1.** Vas de lemn, de tablă sau de beton în formă de jgheab, în care se adună şi se storc strugurii. **2.** Vas de lemn, de tablă sau de beton în care se pune la fermentat materia primă folosită la fabricarea berii, a spirtului etc.; vas, cadă de doage unde se pun la fermentat prunele din care se face ţuică. — Din ngr. **linós.**

LIN[3], -Ă, *lini, -e,* adj. **1.** Care se mişcă sau se desfăşoară în mod egal, fără salturi şi treceri bruşte (şi în ritm moderat); domol, liniştit, potolit. **2.** (Despre drumuri, pante etc.) Cu înclinaţie mică, uşor de urcat sau de străbătut. ✦ (Rar; despre suprafeţe) Neted. **3.** (Despre sunete) Lipsit de intensitate; blând, potolit. ✦ (Poetic; despre lumină) Cu o strălucire domoală, blândă, odihnitoare. **4.** Calm, liniştit. — Lat. **lenus, -a** (= *lenis*).

LINACÉE, *linacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu frunze întregi, flori hermafrodite şi fructe capsule; (şi la sg.) plantă din această familie. *Inul este o linacee*. — Din fr. **linacée.**

LINĂRIŢĂ, *linariţe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze asemănătoare cu cele de in, cu flori galbene şi cu fructe în formă de capsule, conţinând seminţe aripate; inişor-de-alior *(Linaria vulgaris)*. [Var.: **linăríţă** s.f.] — Cf. lat. Linaria, denumirea ştiinţifică a plantei.

LINĂRÍŢĂ s.f. v. **linariţă.**

LÍNCA interj. (Înv.; repetat) Cuvânt care imită sunetele unui clopot sau clopoţel; cling. — Onomatopee.

LINCĂÍ, pers. 3 *líncăie,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre pânza unei corăbii) A se umfla de vânt. — Cf. sl. lenkti.

LINCHÍ, *linchesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca un aliment lichid lingându-l (şi făcând un zgomot caracteristic cu limba). ✦ A mânca fără poftă, în silă, abia atingând mâncarea. — Formaţie onomatopeică.

LINCIURÍ, *linciuresc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se băga în apă bălăcindu-se, împroşcând apa etc. — Formaţie onomatopeică.

LÍNDENĂ s.f. v. **lindină.**

LÍNDINĂ, *lindini,* s.f. (Pop.) Ou de păduche. [Var.: **lindenă** s.f.] — Lat. **lens, lendinem** (= *lendem*).

LINDINÓS, -OÁSĂ, *lindinoşi, -oase,* adj. (Înv. şi pop.) Plin de lindini; *p. ext.* murdar, nespălat, neîngrijit. — **Lindină** + suf. *-os.*

LINEÁL, *lineale,* s.n. **1.** Instrument metalic de forma unei bare, folosit pentru trasare, măsurare sau verificare de dimensiuni. ✦ (Rar) Riglă. **2.** Dispozitiv (acţionat mecanic sau electric) format din piese paralelipipedice de oţel forjat, care serveşte la conducerea materialului de laminat la intrarea în unele laminoare. ✦ Bară de oţel aşezată în lungul unuia dintre valurile presei tipografice pentru a forma jgheabul de cerneală. **3.** Dispozitiv al maşinii de cusut, care serveşte la formarea cusăturilor paralele cu marginea materialului. **4.** Element al unei maşini de cardat bumbac, folosit la pieptănarea fibrelor scurte de pe tobă. [Pr.: *-ne-al*] — Din germ. **Lineal.**

LINEÁR, -Ă adj. v. **liniar.**

LINEARITÁTE s.f. v. **liniaritate.**

LÍNGAV, -Ă, *lingavi, -e,* adj. (Pop.) **1.** Mofturos la mâncare; care abia se atinge de mâncare. **2.** Slab, plăpând, bolnăvicios. [Var.: **lígav, -ă** adj.] — Cf. bg. ligav, sb. ljigav.

LINGĂREÁLĂ, *lingăreli,* s.f. (Înv. şi reg.) Faptul de *a (se) lingări*; comportarea, atitudinea omului slugarnic şi linguşitor. — **Lingări** + suf. *-eală*.

LINGĂRÍ, *lingăresc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv. şi reg.) A flata, a linguşi pe cineva cu slugărnicie. — **Linge** + suf. *-ări*.

LINGÁU, *lingăi,* s.m. (Fam.) **1.** Om căruia îi place să mănânce mult (mai ales de la alţii). **2.** (Adesea adjectival) Om linguşitor şi slugarnic. — **Linge** + suf. *-ău*.

LÍNGE, *ling,* vb. III. Tranz. **1.** (Despre animale) A trece cu limba peste ceva; a şterge sau a netezi cu limba ceva. **2**. A atinge cu limba (în mod repetat) ceva de mâncare, a lua cu limba mâncarea. ✧ Expr. *A-şi linge degetele* (sau *buzele)* ori (refl.) *a se linge pe degete* (sau *pe buze*) = a trece cu limba peste buze sau degete (pentru a lua şi ultimele resturi după ce a mâncat ceva bun sau ca manifestare a unei pofte mari, a unei senzaţii de plăcere etc.). ✧ Compus: *linge-blide* (sau *-talgere, -talere*) s.m. şi f. = (pop. şi fam.) om care trăieşte pe socoteala altora; parazit, om de nimic. **3.** (Fam.) A linguşi cu slugărnicie. — Lat. **lingere.**

LINGERÍE s.f. v. **lenjerie.**

LINGOÁRE s.f. (Înv. şi pop.) Febră tifoidă. [Var.: **lungoáre, lângoáre** s.f.] — Lat. **languor, -oris.**

LINGOTIÉRĂ, *lingotiere,* s.f. Formă metalică (de obicei din fontă) în care se toarnă metalele sau aliajele topite pentru obţinerea lingourilor. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **lingotière.**

LINGÓU, *lingouri,* s.n. Bloc de metal sau de aliaj, obţinut prin turnare în lingotieră, care urmează să fie prelucrat ulterior. — Din fr. **lingot.**

LINGUÁL, -Ă, *linguali, -e,* adj. **1.** (Anat.) Care aparţine limbii, referitor la limbă. *Nerv lingual.* **2.** (Despre sunete; şi substantivat f.) La articularea căruia limba (**I**) are rolul principal. — Din fr. **lingual.**

LINGUÍST, -Ă s.m. şi f. v. **lingvist.**

LINGUÍSTIC, -Ă s.f., adj. v. **lingvistic.**

LINGURÁR, (**I**) *lingurari,* s.m., (**II**) *lingurare,* s.n. **I.** S.m. Meşter care lucrează (sau vinde) linguri de lemn. **2.** Ţigan (care face linguri). **II.** S.n. Poliţă specială pe care se ţin (la ţară) lingurile şi alte accesorii de masă sau de bucătărie. — **Lingură** + suf. *-ar*.

LÍNGURĂ, *linguri,* s.f. **I. 1.** Obiect de metal sau de lemn pentru uzul casnic, alcătuit dintr-o parte ovală scobită şi dintr-o coadă. ✧ Expr. (Fam.) *A atârna* (sau *a pune, a lega* cuiva) *lingurile de gât* (sau *în, de brâu*) = a lăsa pe cineva nemâncat fiindcă a venit târziu la masă. *A(-şi) mânca banii* (sau *averea) cu lingura*, se spune despre un om (bogat) care cheltuieşte prea mult, care risipeşte. **2.** Conţinutul unei linguri (**I 1**). **3.** (Reg.; în sintagma) *Lingura pieptului* = furca pieptului. **4.** Compus: *lingura-zânelor* = ciupercă lemnoasă, brună-roşcată, ce creşte pe trunchiul şi pe rădăcinile arborilor; linguriţă, linguriţa-zânei *(Ganoderma lucidum).* **II.** Nume dat unor unelte sau unor părţi de instrumente sau de maşini asemănătoare cu o lingură (**I 1**). **1.** Tub cilindric închis la capătul de jos cu unul sau cu două ventile, folosit la extracţia ţiţeiului, la curăţarea găurii de sondă sau la cimentat. **2.** Unealtă de rotărie sau de dogărie, folosită la găurirea butucului roţii sau la efectuarea vranelor butoaielor. **3.** Nălucă metalică folosită la pescuit. — Lat. **lingula.**

LINGUREÁ, -ÍCĂ, *lingurele,* s.f. **1.** Mică plantă medicinală din familia crucifere-lor, cu frunze crestate, cu flori albe grupate în ciorchini, folosită în combaterea afecţiunilor scorbutice, pulmonare etc. *(Cochlearia officinalis)*. **2.** (Pop.) Furca pieptului, lingura pieptului. ✦ Cavitate situată în partea inferioară a furcii pieptului. — **Lingură** + suf. *-ea, -ică*.

LINGURÍŢĂ, *linguriţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lingură* (**I 1**); lingură mică, folosită pentru a bea ceai, lapte etc. **2.** Conţinutul unei linguriţe (**1**). **3.** Compus; *linguriţa-zânei* = lingura-zânelor. — **Lingură** + suf. *-iţă*.

LINGURÓI, *linguroaie,* s.n. (Fam.) Augmentativ al lui *lingură* (**I 1**). ✦ Polonic. ✧ Expr. *A mânca banii* (sau *paralele, averea) cu linguroiul* = a cheltui fără măsură. — **Lingură** + suf. *-oi*.

LINGUŞEÁLĂ, *linguşeli,* s.f. Linguşire. — **Linguşi** + suf. *-eală*.

LINGUŞÍ, *linguşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A căuta să câştige bunăvoinţa, favoarea etc. cuiva satisfăcându-i vanitatea, a se pune bine cu cineva prin atitudini şi vorbe măgulitoare la adresa lui, prin laude exagerate şi ipocrite; a flata, a măguli, a peria. — Cf. linge.

LINGUŞÍRE, *linguşiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) linguşi* şi rezultatul ei; vorbă, atitudine linguşitoare; adulare, linguşeală, linguşitură. — V. **linguşi.**

LINGUŞITÓR, -OÁRE, *linguşitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care (se) linguşeşte, căruia îi place să linguşească; adulator. — **Linguşi** + suf. *-tor*.

LINGUŞITÚRĂ, *linguşituri,* s.f. (Rar) Linguşire. — **Linguşi** + suf. *-tură*.

LINGVÍST, -Ă, *lingvişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în lingvistică. [Var.: **linguíst, -ă** s.m. şi f.] — Din fr. **linguiste.**

LINGVÍSTIC, -Ă, *lingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care studiază limba (**II**) şi legile ei de dezvoltare. ✧ *Lingvistică generală* = domeniu al lingvisticii care studiază limba din punctul de vedere al trăsăturilor ei generale, de mijloc de comunicare specific omului. *Lingvistică diacronică* = studiu al faptelor de limbă privite în evoluţia lor. *Lingvistică sincronică* = studiu al faptelor de limbă aşa cum se prezintă ele la un moment dat. **2.** Adj. Care aparţine lingvisticii (**1**), privitor la lingvistică. [Var.: **linguístic, -ă** s.f., adj.] — Din fr. **linguistique.**

LINIÁ, *liniez,* vb. I. Tranz. A trage, a trasa linii (drepte şi regulate) pe hârtie. [Pr.: *-ni-a*] — Din **linie.**

LINIAMÉNT, *liniamente,* s.n. **1.** Linie (**1**), trăsătură. **2.** Prima schiţă a unei lucrări. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **linéament** (după *linie*).

LINIÁR, -Ă, *liniari, -e,* adj. **1.** Care este în formă de linie dreaptă; format din linii geometrice trasate cu ajutorul unor instrumente speciale (linie, compas etc.). ✧ *Desen liniar* = desen în linii geometrice. *Mişcare liniară* = mişcare rectilinie. ✦ (Adverbial) În linie dreaptă; rectiliniu. ✦ Fig. Simplu; simplist; uniform, plictisitor. **2.** (Despre ecuaţii) De gradul întâi; (despre funcţii) care conţine o anumită variabilă numai la puterea întâi. [Pr.: *-ni-ar*. — Var. **lineár, -ă** adj.] — Din fr. **linéaire,** lat. **linearis.**

LINIARITÁTE s.f. Însuşirea de a fi liniar. [Pr.: *-ni-a-*. — Var. **linearitáte** s.f.] — Din fr. **linéarité.**

LINIÁT[1], *liniaturi,* s.n. Faptul de *a linia*. [Pr.: *-ni-at*] — V. **linia.**

LINIÁT[2], -Ă, *liniaţi, -te,* adj. Cu linii drepte şi regulate (trasate într-un anumit scop). [Pr.: *-ni-at*] — V. **linia.**

LINIATÚRĂ, *liniaturi,* s.f. Ansamblul liniilor orizontale sau verticale imprimate pe o foaie, un caiet, un registru etc. [Pr.: *-ni-a-*] — Din germ. **Lineatur.**

LÍNIE, *linii,* s.f. **1.** Trăsătură simplă şi continuă (de forma unui fir) făcută pe o suprafaţă cu tocul, cu creta, cu creionul etc. ✦ (Mat.) Traiectorie descrisă de un punct material într-o mişcare continuă sau de intersecţia a două suprafeţe. **2.** Trăsătură reală sau imaginară care indică o limită, o direcţie sau leagă (pe o hartă, pe un plan etc.) diferite puncte în spaţiu. ✧ *Linie de plutire* = nivelul apei pe suprafaţa exterioară a unei nave în timpul plutirii. ✧ Loc. prep. *La* (sau *în) linia...* = în dreptul..., la nivelul... **3.** (Fam.) Fiecare dintre subdiviziunile gradelor marcate pe un termometru; liniuţă. **4.** Riglă. **5.** Unitate de măsură de lungime folosită în Ţările Române, egală cu a zecea parte dintr-un deget. **6**. (În loc.) *În linie* = în şir drept, în rând, în aliniere. **7.** (Livr.) Rând de cuvinte într-o pagină scrisă. **8.** Succesiune, serie a strămoşilor sau a descendenţilor; filiaţie. **9.** Sistem (sau parte a unui sistem) de fortificaţii, de adăposturi şi de baraje militare destinate să întărească apărarea unui teritoriu, a unui punct strategic etc. ✧ *Linie de bătaie* (sau *de luptă)* = desfăşurare

sistematică a unor forțe militare în vederea luptei; întindere a frontului ocupat de trupele care luptă. *Linie de apărare* = întărire alcătuită din fortificații și trupe. **10.** (Adesea urmat de determinări care arată felul) Ansamblu al instalațiilor și al rețelei de șine pe care circulă trenurile, tramvaiele sau metrourile; porțiune delimitată dintr-o asemenea rețea. **11.** Itinerar, traseu (al unui serviciu de transport). ✦ Direcție, sens. **12.** Ansamblu de fire, de cabluri etc. care fac legătura între două sau mai multe puncte. ✧ *Linie electrică* = ansamblul conductelor, dispozitivelor și construcțiilor care asigură transmiterea la distanță a energiei electrice. *Linie telefonică* (sau *de telefon)* = ansamblu de conducte care fac legătura între mai multe posturi telefonice sau între posturi și centralele telefonice. *Linie telegrafică* = totalitatea conductelor și instalațiilor dintre un emițător și un receptor telegrafic. *Linie de întârziere* = dispozitiv folosit pentru întârzierea semnalelor electrice. ✦ *Linie tehnologică* = **a)** organizare a procesului de fabricație, în care operațiile sunt efectuate la locuri de muncă dispuse în ordinea succesiunii operațiilor de fabricare; **b)** ansamblu de mașini de lucru, instalații și mijloace de transport dintr-o fabrică sau uzină, dispuse în ordinea succesiunii operațiilor prevăzute de procesul tehnologic. *Linia automată* = complex de mașini-unelte sau agregate care execută în mod automat operațiile de prelucrare a unor piese, organe de mașini, produse etc. și care asigură transportul acestora de la o mașină la alta fără intervenția muncitorului. **13.** (Mai ales la pl.) Trăsătură caracteristică ce dă forma, aspectul, caracterul unui obiect, al unui tot, în special al unei figuri; contur, profil. ✦ Fig. Trăsătură fundamentală, punct esențial (ale unei probleme). ✧ Loc. adv. *În linii generale* (sau *mari)* = în ansamblu, fără a intra în detalii. **14.** Fig. Orientare principală, direcție a unui curent, a unei opinii etc. **15.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Fel, chip, mod; criteriu. *Linie de conduită*. — Din lat. **linea,** it. **linea,** germ. **Linie,** fr. **ligne.**

LINIÉRE, *linieri,* s.f. Acțiunea de *a linia* și rezultatul ei. [Pr.: *-ni-e-*] — V. **linia.**

LINIMÉNT, *linimente,* s.n. Preparat farmaceutic lichid sau semisolid, cu aspect limpede sau lăptos, folosit pentru fricțiuni sau aplicații locale. — Din fr. **liniment.**

LINIOÁRĂ, *linioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *linie*; liniuță. **2.** Liniuță de unire; cratimă. **3.** Fiecare dintre fragmentele unui metru pliabil. [Pr.: *-ni-oa-*] — **Linie** + suf. *-ioară*.

LINIOMÉTRU, *liniometre,* s.n. (Tipogr.) Riglă de metal, gradată după sistemul corpurilor tipografice, care servește pentru măsurarea liniilor (**7**). [Pr.: *-ni-o-*] — După fr. **lignomètre.**

LINIȘÓR, -OÁRĂ, *linișori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *lin*[3]. — **Lin**[3] + suf. *-işor*.

LÍNIȘTE s.f. **1.** Lipsă de zgomot; tăcere; calm, acalmie. **2.** Stare (sufletească) lipsită de zbucium, de frământări; tihnă, pace, seninătate. ✧ Loc. adv. *În liniște* = liniștit, netulburat; fără zgomot. — **Lin**[3] + suf. *-işte*.

LINIȘTÍ, *liniștesc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A înceta sau a face să înceteze zgomotele; a înceta sau a face să înceteze o acțiune, un proces (intens); a (se) calma, a (se) potoli, a (se) alina. **2.** A deveni sau a determina să fie lipsit de griji, de frământări. — Din **liniște.**

LINIȘTÍRE, *liniștiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) liniști* și rezultatul ei; liniște. — V. **liniști.**

LINIȘTÍT, -Ă, *liniștiți, -te,* adj. **1.** Lipsit de zgomot, de intensitate, de agitație. **2.** Lipsit de griji, de frământări; calm, stăpânit; flegmatic, imperturbabil, placid. — V. **liniști.**

LINIȘTITÓR, -OÁRE, *liniștitori, -oare,* adj. Care liniștește, care calmează. — **Liniști** + suf. *-tor*.

LINIÚȚĂ, *liniuțe,* s.f. Linioară. ✧ *Liniuță de unire* = **a)** semn ortografic care servește pentru a marca rostirea împreună a două sau a mai multor cuvinte sau pentru a despărți cuvintele în silabe; **b)** semn de punctuație folosit pentru a uni două sau mai multe cuvinte legate între ele printr-un strâns raport lexical, morfologic sau sintactic; linioară, cratimă. ✦ (Fam.) Fiecare dintre subdiviziunile gradelor marcate pe un termometru. [Pr.: *-ni-u-*] — **Linie** + suf. *-uță*.

LINK, *linkuri,* s.n. Adresă prin care se conectează fie modulele unui program, fie modulele hardware ale unei rețele de calcul. — Cuv. engl.

LINÓ s.n. v. **linon.**

LINOGRÁF, *linografe,* s.n. Mașină tipografică de cules și de turnat rânduri, asemănătoare cu linotipul. — Din fr. **linographe.**

LINOGRAVÚRĂ, *linogravuri,* s.f. Tehnică a gravurii în care imaginea este obținută prin imprimarea unei plăci de linoleum; (concr.) imagine obținută prin acest procedeu. — Din fr. **linogravure.**

LINOLEÁT, *linoleați,* s.m. (Chim.) Nume dat sărurilor de plumb, de mangan etc., folosite în prepararea uleiurilor sicative. [Pr.: *-le-at*] — Din engl. **linoleate.**

LINOLÉUM, *linoleumuri,* s.n. Țesătură textilă pe care s-a aplicat un amestec de substanțe grase, plastifianți, coloranți etc. și care se utilizează în industrie ca izolant, în gospodărie pentru acoperit mese, dușumele etc. [Pr.: *-le-um*] — Din fr. **linoléum.**

LINÓN, (**2**) *linonuri,* s.n. **1.** Olandă subțire pentru batiste, bluze, lenjerie de damă etc. **2.** Sort de linon (**1**). [Var.: **linó, linóu** s.n.] — Din fr. **linon.**

LINOTÍP, *linotipuri,* s.n. Mașină tipografică care (prin apăsarea unor clape) culege și toarnă literele în rânduri întregi. — Din fr. **linotype.**

LINOTIPÍE, (**2**) *linotipii,* s.f. **1.** Culegere tipografică cu ajutorul linotipului; meseria de linotipist. **2.** Atelier (sau secție tipografică) unde se lucrează cu linotipul. — Din fr. **linotypie.**

LINOTIPÍST, -Ă, *linotipiști, -ste,* s.m. și f. Muncitor tipograf care lucrează la linotip. — Din fr. **linotypiste.**

LINÓU s.n. v. **linon.**

LINS, -Ă, *linși, -se,* adj. **1.** (Despre păr) Bine netezit, întins[2], fără bucle. **2.** (Fam.; despre oale sau farfurii) Din care s-a mâncat tot, în care n-a mai rămas nicio urmă de mâncare. — V. **linge.**

LINȘÁ, *linșez,* vb. I. Tranz. A ucide pe cineva prin linșaj. — Din fr. **lyncher.**

LINȘÁJ, *linșaje,* s.n. Ucidere fără judecată a cuiva de către o mulțime agitată, aţâţată; linșare. — Din fr. **lynchage.**

LINȘÁRE, *linșări,* s.f. Acțiunea de *a linșa* și rezultatul ei; linșaj. — V. **linșa.**

LÍNTE, (**1, 2**) s.f., (**3**) *linți,* s.m. pl. **1.** S.f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albe-albăstrui și fructul o păstaie cu semințe plate, comestibile *(Lens culinaris)*; *p. restr.* fructul și sămânța acestei plante. ✧ Expr. *Până la un bob de linte* = absolut tot. *Pentru un blid de linte*, se spune despre cineva care a comis un act josnic (de trădare), chiar și pentru un profit material neînsemnat. **2.** S.f. (Med. vet.; pop.) Cisticercoză. **3.** S.m. pl. (Zool.; pop.) Cisticerci. — Lat. **lens, -ntis.**

LÍNTERS s.n. Puf dens care rămâne pe semințele de bumbac după egrenare, folosit la fabricarea vatei, a mătăsii artificiale și a nitrocelulozei. — Din germ. **Linters.**

LÍNTIȚĂ, *lințițe,* s.f. Nume dat mai multor plante acvatice lipsite de frunze și adesea de rădăcini, cu tulpina lățită, care formează colonii pe suprafața apelor stătătoare sau care curg lin *(Lemna)*. [Pl.: și *lințiți*] — **Linte** + suf. *-iță*.

LINTÓU, *lintouri,* s.n. Element de construcție monolit, dispus orizontal deasupra unei deschideri, pentru a prelua greutatea zidăriei de deasupra; buiandrug. — Din fr. **linteau.**

LINȚÓLIU, *lințolii,* s.n. Giulgiu. — Din lat. **linteolum,** it. **lenzuolo,** fr. **linceul.**

LINX, *lincși,* s.m. (Zool.) Râs[2]. — Din fr., lat. **lynx.**

LIOFÍL, -Ă, *liofili, -e,* adj. (Despre particulele coloidale) Care are afinitate pentru moleculele mediului de dispersie. [Pr.: *li-o-*] — Din fr. **lyophile.**

LIOFILÍE s.f. (Chim.) Însușirea și starea substanțelor liofile. [Pr.: *li-o-*] — Din fr. **lyophilie.**

LIOFILIZÁ, *liofilizez,* vb. I. Tranz. A supune evaporării în vid și la temperaturi foarte scăzute o soluție sau o suspensie apoasă conținând un vaccin, plasmă sangvină etc. pentru a le putea păstra timp îndelungat. [Pr.: *li-o-*] — Din fr. **lyophiliser.**

LIOFILIZÁRE, *liofilizări,* s.f. Acțiunea de *a liofiliza* și rezultatul ei. [Pr.: *li-o-*] — V. **liofiliza.**

LIOFILIZATÓR, *liofilizatoare,* s.n. (Tehn.) Aparat folosit pentru liofilizare. [Pr.: *li-o-*] — Din fr. **lyophilisateur.**

LIOFÓB, -Ă, *liofobi, -e,* adj. (Despre particule coloidale) Care nu are afinitate pentru moleculele mediului de dispersie. [Pr.: *li-o-*] — Din fr. **lyophobe.**

LIOP interj. Cuvânt care imită sunetul produs de un lucru ud care se lipește de ceva sau de un corp care cade pe un loc ud ori alunecos. — Onomatopee.

LIOPCIOFLEÁNDURĂ, *liopciofleandure,* s.f. (Rar; depr.) Lacheu. — Et. nec.

LÍOTĂ, *liote,* s.f. (Pop. și fam.) Grămadă, mulțime (de ființe), gloată. — Din bg., sb. **lihota.**

LIP[1] s.n. (Reg.) Strat (gros) de murdărie care se formează pe piele sau pe îmbrăcăminte; jeg. — Din ucr. **lep.**

LIP[2] interj. v. **lipa.**

LÍPA interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu palma sau de picioarele cuiva care umblă desculț sau în papuci. [Var.: **lip** interj.] — Onomatopee.

LIPÁN[1]**,** *lipani,* s.m. Pește asemănător cu păstrăvul, cu corpul argintiu și alungit, cu capul mic, care trăiește în zona inferioară a apelor de munte *(Thymallus thymallus)*. — Cf. sb. l i p a n, l i p e n.

LIPÁN[2]**,** *lipani,* s.m. (Bot.) Brusture. — Din bg. **lepjan.**

LIPÁZĂ, *lipaze,* s.f. (Biol.) Enzimă din sucurile digestive care hidratează grăsimile, descompunându-le în glicerină și în acizi grași. — Din fr. **lipase.**

LIPĂÍ, *lípăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A face un zgomot caracteristic, mergând desculț sau în papuci ori lovind cu palma; a cepăi. **2**. (Despre animale) A bea sau a mânca ceva făcând un zgomot caracteristic cu limba. [Prez. ind. și: *lipăiesc*. — Var.: **lăpăí, lepăí, leopăí** vb. IV] — **Lipa** + suf. *-ăi*. Cf. bg. l a p a m .

LIPĂÍT s.n. Faptul de *a lipăi*. ✦ Zgomot caracteristic produs de cineva care umblă desculț sau în papuci ori de o lovitură dată cu palma; cepăit. ✦ Zgomot caracteristic pe care îl fac (cu limba) unele animale când beau sau când mănâncă ceva. — V. **lipăi.**

LIPCÁN, *lipcani,* s.m. (Înv.) Curier oficial (turc sau tătar) care făcea legătura între Țările Române și Constantinopol sau în interiorul țării; curier, ștafetă (călare) în timp de război. — Din tc. **lipkan.**

LÍPCĂ adv. (Reg.; în expr.) *A sta* (sau *a ședea* etc.) *lipcă* (undeva) = a sta undeva neclintit, a nu se mișca (dintr-un loc), stingherind pe cineva. *A sta lipcă pe capul cuiva* = a insista mult pe lângă cineva. *A se ține lipcă de cineva* = a însoți pe cineva peste tot (stingherindu-l cu prezența sa). *A umbla lipcă după ceva* = a căuta să obțină ceva cu orice preț; a dori ceva foarte mult. — Din ucr. **lypkyj** „lipicios".

LIPEMÍE s.f. **1**. (Biol.) Prezență a lipidelor în sânge; cantitate de lipide prezentă în sânge. **2.** (Med.) Creștere anormală a numărului lipidelor din sânge. — Din fr. **lipémie.**

LIPÍ, *lipesc,* vb. IV. **1.** Tranz. **1.** A împreuna, a uni, a îmbina, a asambla între ele două sau mai multe obiecte (sau părți de obiecte) cu ajutorul unei materii cleioase sau printr-un procedeu tehnic, realizând un tot nedemontabil. ✦ Spec. A închide un plic, umezindu-i marginea cleioasă și suprapunând-o peste cealaltă margine. ✦ Refl. (Despre ochi, pleoape) A nu se putea deschide din cauza unor secreții patologice; *fig.* a se închide fără voie de somn. **2.** Refl. Fig. (Despre privire) A se fixa, a se pironi. **3.** Refl. (Despre materii) A fi lipicios, cleios, a se prinde de ceva; a adera. **4.** Refl. (Despre alimente, medicamente etc.) A produce un efect favorabil; a prii. ✧ Expr. *A se lipi învățătura* (de cineva) = a asimila ușor învățătura, a putea învăța ușor. **5.** Tranz. și refl. A (se) apropia strâns, a (se) alătura, a (se) atinge de cineva sau de ceva. ✧ Expr. (Tranz.) *A lipi cuiva o palmă* = a trage, a da cuiva o palmă. ✦ Refl. Fig. A se apropia sufletește (de cineva sau de ceva), a intra în relații strânse (cu cineva). **6.** Tranz. A întinde, netezind cu palma udă, un strat de lut pe podeaua sau pe pereții caselor, pe cuptor etc. spre a astupa crăpăturile, a nivela etc. — Din sl. **lĕpiti.**

LIPÍCI, (**1, 3**) *lipiciuri,* s.n. (**2**) *lipici*, s.m. **1.** S.n. Materie, substanță care servește la lipit (hârtia); clei. **2.** S.m. Nume dat mai multor plante erbacee care secretă o substanță lipicioasă. **3.** S.n. Fig. (Pop. și fam.) Ceea ce atrage, încântă sau seduce în înfățișarea sau felul de a fi al cuiva; farmec. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu lipici* = încântător, atrăgător, fermecător, seducător. ✧ Loc. vb. *A avea lipici* = a atrage, a fermeca, a seduce pe cineva (prin înfățișare sau fel de a fi). ✧ Expr. (Rar) *A prinde lipici de cineva* = a se îndrăgosti de cineva. — **Lipi** + suf. *-ici*.

LIPICIÓS, -OÁSĂ, *lipicioși, -oase,* adj. **1.** Care se lipește, care se prinde ușor de ceva sau de cineva; cleios, năclăit. **2.** (Pop.; despre boli) Molipsitor, contagios. **3.** (Despre oameni sau despre chipul, înfățișarea lor) Atrăgător, seducător. — **Lipi** + suf. *-icios*.

LIPÍDĂ, *lipide,* s.f. (Mai ales la pl.) Substanță organică grasă, insolubilă în apă, componentă a materiei vii. — Din fr. **lipide.**

LIPÍE, *lipii,* s.f. Pâine rotundă și plată, puțin crescută, cu coajă multă și miez puțin. — Cf. sb. l e p i n j a.

LIPÍRE, *lipiri,* s.f. Faptul de *a (se) lipi*; lipit[1]. — V. **lipi.**

LIPÍT[1] s.n. Lipire. — V. **lipi.**

LIPÍT[2], -Ă, *lipiți, -te,* adj. **1.** Prins, unit, împreunat, îmbinat cu ajutorul unei materii cleioase sau printr-un procedeu tehnic. ✦ (Despre pleoape sau despre ochi) Care nu se poate deschide din cauza unor secreții patologice; *fig.* care se închide fără voie din cauza somnului. **2.** (Și adv.) Foarte apropiat, alăturat strâns de cineva sau de ceva. ✧ Expr. *A fi lipit de foame* sau *a avea coastele lipite* = a fi foarte flămând. *Sărac* (sau *calic) lipit(-pământului)* = foarte sărac. — V. **lipi.**

LIPITÓR, -OÁRE, *lipitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.f. Specie de vierme anelid din apele dulci, cu corpul alungit, prevăzut la cele două capete cu câte o ventuză, care se hrănește cu sângele animalelor de al căror corp se lipește *(Hirudo medicinalis)*. ✦ Fig. Exploatator; parazit. **2.** S.f. Pasăre călătoare arboricolă, nocturnă, de culoare brună-cenușie, cu pete brune sau roșietice, care se hrănește cu insecte; mulge-capre *(Caprimulgus europaeus)*. **3.** S.m. și f. Persoană care are meseria de a lipi. — **Lipi** + suf. *-tor*.

LIPITÚRĂ, *lipituri,* s.f. **1.** Unire, îmbinare, asamblare a două lucruri cu ajutorul unei materii cleioase sau printr-un procedeu tehnic. ✦ (Concr.) Locul unde s-a făcut o lipire. **2.** Pământ, lut frământat cu apă care servește la lipitul podelei, pereților etc. caselor. — **Lipi** + suf. *-tură*.

LIPIȚÁN, *lipițani,* s.m. Rasă de cai de talie înaltă, folosită îndeosebi la călărie, la tracțiune ușoară și la dresaj. — Din germ. **Lipitzaner.**

LIPOBLÁST, *lipoblaste,* s.n. (Biol.) Celulă adipoasă. — Din engl. **lipoblast.**

LIPOCRÓM, *lipocromi,* s.m. (Biol.) Pigment de culoare galbenă care se găsește în țesutul adipos. — Din fr. **lipochrome.**

LIPODISTROFÍE, *lipodistrofii,* s.f. (Med.) Distrofie a țesutului adipos. — Din fr. **lipodystrophie.**

LIPOFIBRÓM, *lipofibroame,* s.n. (Med.) Tumoare mixtă, formată din țesut adipos și țesut fibros. — Din fr. **lipofibrome.**

LIPOÍDĂ, *lipoide,* s.f. Lipidă complexă, insolubilă în acetonă, având proprietăți diferite de ale lipidelor simple. — Din fr. **lipoïde.**

LIPOLÍZĂ, *lipolize,* s.f. (Biol.) Descompunere a grăsimilor în acizi grași și glicerină în procesul digestiei. — Din fr. **lipolyse.**

LIPÓM, *lipoame,* s.n.Tumoare benignă formată din țesut adipos. [Pl. și: *lipomuri*] — Din fr. **lipome.**

LIPOMATÓZĂ, *lipomatoze,* s.f. Depunere anormală de grăsime în diferite regiuni ale corpului. — Din fr. **lipomatose.**

LIPOSARCÓM, *liposarcoame,* s.n. Tumoare malignă formată în țesuturile grase. [Pl. și: *liposarcomuri*] — Din fr. **liposarcome.**

LIPOSCLERÓZĂ, *liposcleroze,* s.f. (Med.) Scleroză a unui țesut adipos. — Din fr. **liposclérose.**

LIPOSOLÚBIL, -Ă, *liposolubili, -e,* adj. (Despre substanțe) Care este solubil în grăsimi sau în uleiuri. — Din fr. **liposoluble.**

LIPOTIMÍE, *lipotimii,* s.f. (Med.) Leșin. — Din fr. **lipothymie.**

LIPOTRÓP, -Ă, *lipotropi, -e,* adj. (Biol.; despre substanțe) Care se fixează pe grăsimi și facilitează metabolismul; care previne acumularea de grăsimi. — Din fr. **lipotrope.**

LIPOVEÁN, -Ă, *lipoveni,* s.m. Persoană care face parte dintr-o populație de origine rusă stabilită în regiunea Deltei Dunării și care se ocupă mai ales cu pescuitul. — Din rus. **lipovanin** (dial. **lipovan**).

LIPOVEÁNCĂ, *lipovence,* s.f. Femeie care face parte dintr-o populație de origine rusă stabilită în regiunea Deltei Dunării. — **Lipovean** + suf. *-că*.

LIPOVENÉSC, -EÁSCĂ, *lipovenești,* adj. Care aparține lipovenilor, privitor la lipoveni. — **Lipovean** + suf. *-esc*.

LIPOVENÉȘTE adv. În felul lipovenilor. — **Lipovean** + suf. *-ește*.

LIPOVENÍME s.f. (Rar) Mulțime de lipoveni; totalitatea lipovenilor. — **Lipovean** + suf. *-ime*.

LÍPSĂ, *lipsuri,* s.f. **1.** Faptul de a nu se afla într-un loc (unde ar fi trebuit să fie în mod obișnuit); absență. ✧ Loc. adv. (Jur.) *În lipsă* = în contumacie. ✧ Loc. prep. *În* (sau *din) lipsă de...* = nefiind, neavând ceva, din cauză că lipsește. *În lipsa* (cuiva sau a ceva) = cât timp (sau în timp ce) cineva sau ceva lipsește. ✧ Expr. *Mai bine lipsă* = mai bine deloc, mai bine renunț. *A duce lipsă* (de ceva) = a nu avea ceva (în cantitate suficientă). ✦ (Adjectival) Care lipsește, absent. *Lipsă la apel*. **2.** Lucru care lipsește dintr-un ansamblu. **3.** Faptul de a avea lacune, scăderi, deficiențe, defecte; lacună, scădere, deficiență, defect al cuiva sau a ceva. **4.** Faptul de a-i lipsi cuiva cele necesare; nevoie, sărăcie. **5.** (Înv. și reg.) Necesitate, trebuință. ✧ Loc. adj. *De lipsă* = necesar, indispensabil. *Am înșirat toate cele ce-mi sunt de lipsă.* [Pl. și: (înv.) *lipse*] — Din **lipsi** (derivat regresiv).

LIPSCÁN, *lipscani,* s.m. (Înv.) Negustor care vindea pe piețele românești mărfuri aduse de la Lipsca. — **Lipsca** (n. pr. = *Leipzig*) + suf. *-an*.

LIPSCĂNÍE, *lipscănii,* s.f. (Înv.) **1.** Prăvălie de lipscan. **2.** Marfă vândută de lipscani. — **Lipscan** + suf. *-ie*.

LIPSÍ, *lipsesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A nu (mai) fi, a nu (mai) exista, a nu se (mai) găsi (acolo unde în mod normal trebuia să se afle). ✦ (Construit cu dativul) A nu avea ceva. *Ce-ți lipsește?* **2**. Intranz. (Despre oameni) A nu fi de față, a nu se găsi undeva într-un anumit moment; a absenta. ✦ (Mai ales la imper.) A se da la o parte, a dispărea, a fugi. **3.** Intranz. A fi nevoie de ceva, a mai trebui ceva, a nu ajunge, a fi neîndestulător. ✧ Expr. *Puțin lipsește* (sau *a lipsit) (ca) să* (sau *că*)... = cât pe-aici, aproape să... *Asta* (sau *atâta) (îi) mai lipsește*, se zice în fața unei perspective neplăcute, adăugată la o neplăcere deja existentă. **4.** Intranz. (Mai ales în construcții negative) A se da în lături (de la ceva), a nu îndeplini o obligație, o datorie; a se codi, a ezita. **5.** Refl. A se dispensa de ceva; a se priva, a renunța. ✦ Tranz. A lua cuiva ceva de care are nevoie, a-l face să ducă lipsă de ceva; a priva. — Din ngr. **lípso** (viit. lui *lipó*).

LIPSÍRE, *lipsiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a (se) lipsi*. — V. **lipsi.**

LIPSÍT, -Ă, *lipsiți, -te,* adj. Căruia îi lipsește, care nu are ceva; privat de... ✧ *Lipsit (de mijloace)* = sărac. — V. **lipsi.**

LIPURÍE, *lipurii,* s.f. (Med.) Eliminare de lipide prin urină întâlnită în boli ale ficatului, pancreasului și rinichilor; cantitate de lipide prezentă în urină. — Din fr. **lipurie.**

LÍRĂ[1], *lire,* s.f. **1.** Instrument muzical format din două brațe în formă de coarne și mai multe coarde, folosit în Antichitate și în Evul Mediu, mai ales la acompaniere, când se recitau poeme. ✦ Fig. Simbol al talentului, al inspirației și al creației poetice, al poeziei (lirice). **2.** (Astron.; art.) Numele unei constelații din emisfera boreală; Ciobanul-cu-Oile, Oierul. **3.** (În sintagma) *Liră de dilatație* = dispozitiv în formă de liră[1] (**1**) sau de buclă, care permite dilatarea unei conducte pentru fluide fierbinți. — Din fr. **lyre,** lat. **lyra.**

LÍRĂ[2], *lire,* s.f. Unitate monetară în Cipru, Egipt, Liban, Malta, San Marino, Siria, Turcia. ✧ *Liră sterlină* = unitate monetară în Marea Britanie. — Din it. **lira.**

LÍRIC, -Ă, *lirici, -ce,* adj. **1.** (Mai ales despre poezii) Care exprimă direct stări afective personale, sentimente intime. ✦ (Substantivat, f.) Poezia lirică (**1**), genul poetic liric. ✦ (Substantivat, f.) Totalitatea operelor lirice (**1**) ale unui poet, ale unui popor, ale unei epoci etc. **2**. Care aparține poeziei (sau literaturii) lirice (**1**), care este caracteristic poeziei lirice, privitor la poezia lirică. ✦ (Despre scriitori; adesea substantivat) Care scrie poezii lirice (**1**) sau literatură lirică. ✦ Fig. Sentimental, emotiv, sensibil; plin de entuziasm, exaltat. **3.** Care aparține muzicii de operă, referitor la muzica de operă. ✦ (Despre voce) Care se caracterizează prin sonoritate dulce, lipsită de încordare, prin mobilitate; (despre cântăreți) care are o astfel de voce. — Din fr. **lyrique.**

LIRICIZÁ, *liricizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A reflecta în mod excesiv liric un obiect, un fapt, un sentiment. — Din **liric.**

LIRICIZÁRE, *liricizări,* s.f. (Rar) Faptul de *a liriciza*. — V. **liriciza.**

LIRICIZÁT, -Ă, *liricizați, -te,* adj. (Rar) Care este plin de lirism. — V. **liriciza.**

LIRÍSM s.n. Conținutul liric (**1**) al unei opere; inspirație, atitudine lirică; mod exaltat de a simți sau de a exprima sentimentele. — Din fr. **lyrisme.**

LISÁ, *lisez,* vb. I. Tranz. A spăla și a netezi lâna pieptănată. — Din fr. **lisser.**

LISÁRE, *lisări,* s.f. Acțiunea de *a lisa.* — V. **lisa.**

LÍSĂ, *lise,* s.f. **1.** Bară orizontală de lemn, de beton sau de oțel fixată între stâlpii unei balustrade. **2.** Bară metalică sau de lemn fixată perpendicular pe cadrele fuzelajului sau pe nervurile aripii unui avion, cu rol de fixare și de susținere a învelișului acestuia. — Din fr. **lisse.**

LISÉZĂ, *liseze,* s.f. Mașină pentru spălat și netezit lâna după laminare. — Din fr. **lisseuse.**

LISTÁ, *listez,* vb. I. Tranz. **1.** A înscrie într-o listă. **2.** (Inform.) A întocmi o listă. ✦ A printa. — Din fr. **lister.**

LISTÁRE, *listări,* s.f. Acțiunea de *a lista* și rezultatul ei. — V. **lista.**

LÍSTĂ, *liste,* s.f. Foaie, document, act (scris de mână sau tipărit) care conține o enumerare de persoane, ființe, obiecte, date etc.; înșirare, într-o anumită ordine, a unor nume de persoane sau de obiecte, a unor date etc. ✧ *Listă de bucate* sau (rar) *de mâncare* = foaie pe care sunt înscrise mâncărurile și băuturile care se servesc într-un local de consum. ✦ *Listă civilă* = sumă pe care o poate cheltui anual din fondurile statului o familie monarhică sau șeful statului pentru nevoile personale. ✦ Fig. Enumerare orală. — Din fr. **liste.**

LÍȘEȚĂ s.f. v. **lișiță.**

LÍȘIȚĂ, *lișițe,* s.f. Pasăre călătoare acvatică, cu pene negre și cu o pată albă între ochi, având carnea comestibilă *(Fulica atra)*. [Var.: (reg.) **lișeță** s.f.] — Cf. bg. l i s k a, ucr. l y s u c h a.

LÍȘTAI adv. (Reg.) Întocmai, aidoma, exact. — Et. nec.

LITÁNIE, *litanii,* s.f. **1.** Rugăciune dialogată (vorbită sau cântată alternativ de preot și de credincioși), constând în scurte invocații. **2.** Fig. Expunere, înșirare lungă, monotonă, plictisitoare. — Din sl. **litanija.**

LITÁRGĂ s.f. Oxid de plumb cristalizat, obținut prin trecerea unui curent de aer peste plumb topit, folosit în vopsitorie, industria petrolului etc. — Din fr. **litharge.**

LITERÁ, *literez,* vb. I. Tranz. A pronunța cuvinte (străine) prin litera inițială a unor cuvinte obișnuite, de obicei nume proprii. — Din **literă.**

LITERÁL, -Ă, *literali, -e,* adj. **1.** Care se face, se reproduce etc. cuvânt cu cuvânt, literă cu literă; textual, exact. **2.** (Mat.) Care conține mărimi notate cu litere. — Din fr. **littéral,** lat. **litteralis.**

LITERALMÉNTE adv. În adevăratul înțeles al cuvântului, în sens strict, exact; de tot, cu totul. — Din fr. **littéralement.**

LITERÁR, -Ă, *literari, -e,* adj. Care aparține literaturii, care se referă la literatură, care corespunde cerințelor literaturii. ✧ *Limbă literară* = aspectul cel mai corect al limbii naționale, produs al unei continue prelucrări a limbii din partea scriitorilor, a publiciștilor, a oamenilor de știință etc. și constituind o sinteză a posibilităților de exprimare ale limbii întregului popor la un moment dat. — Din fr. **littéraire,** lat. **litterarius.**

LITERÁRE, *literări,* s.f. Acțiunea de *a litera*. — V. **litera.**

LITERARIZÁ, *literarizez,* vb. I. Tranz. A da aspect literar unui cuvânt, unui text, unei construcții etc.; a literaturiza. — **Literar** + suf. *-iza*.

LITERARIZÁRE, *literarizări,* s.f. Faptul de *a literariza*; literaturizare. — V. **literariza.**

LITERARIZÁT, -Ă, *literarizați, -te,* adj. (Despre cuvinte, construcții, texte etc.) Căruia i s-a dat o înfățișare literară. — V. **literariza.**

LITERÁT, -Ă, *literați, -te,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu literatura; scriitor, literator. — Din lat. **litteratus.**

LITERATÓR, -OÁRE, *literatori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Literat. — Din fr. **littérateur,** lat. **litterator, -oris.**

LITERATÚRĂ, *literaturi,* s.f. **1.** Artă sau creație artistică al cărei mijloc de exprimare este limba; beletristică. ✧ *Literatura populară* = literatură (**1**) anonimă, care, transmisă pe cale orală, devine, dintr-o operă individuală la origine, o creație colectivă. *Literatură cultă* = literatură (**1**) care aparține unor autori individuali cunoscuți ca atare și transmisă prin scris. ✧ Expr. (Peior.) *A face literatură* = a ocoli esențialul unei probleme prin artificii de exprimare. **2.** Totalitatea operelor beletristice ale unei epoci, ale unei țări, ale unui grup social etc. **3.** Totalitatea operelor scrise care se referă la un anumit domeniu (al cunoașterii). *Literatură muzicală*. **4.** Totalitatea lucrărilor cu privire la o anumită problemă, la un anumit subiect; bibliografie. — Din fr. **littérature,** lat. **litteratura.**

LITERATURIZÁ, *literaturizez,* vb. I. Tranz. A literariza. — **Literatură** + suf. *-iza*.

LITERATURIZÁRE, *literaturizări,* s.f. Literarizare. — V. **literaturiza.**

LÍTERĂ, *litere,* s.f. **1.** Semn grafic din alfabetul unei limbi, corespunzând în general unui fonem; slovă. ✧ *Literă mare* = majusculă. *Literă mică* = minusculă. ✦ Caracter tipografic în forma unui mic bloc paralelipipedic, reprezentând în relief o literă (**1**), o cifră etc. **2.** Fig. Înțelesul strict, textual al unui fragment, al unui paragraf, al unui articol (de lege) etc. ✧ Expr. *Literă cu literă* = până în cele mai mici amănunte; întocmai, aidoma. *Litera legii* (sau *a cărții*) = exact cum scrie într-o lege (sau într-o carte); *p. ext.* mecanic, rigid. *A rămâne* (sau *a deveni* etc.) *literă moartă* = (despre un tratat, o lege etc.) a nu se mai aplica, a nu mai fi luat în seamă, a nu mai avea valoare. **3.** (La pl.) Studiul literaturii. ✧ *Om de litere* = scriitor. **4.** (La pl.) Științele umanistice. — Din lat. **littera.**

LITIÁZĂ, *litiaze,* s.f. Afecțiune caracterizată prin formarea patologică de nisip sau de calculi în anumite organe sau în canalele excretoare; calculoză. *Litiază biliară. Litiază renală*. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **lithiase.**

LITIÁZIC, -Ă, *litiazici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de litiază. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **lithiasique.**

LÍTIE, *litii,* s.f. **1.** Slujbă religioasă ortodoxă pentru obținerea unor roade bogate și pentru binecuvântarea celor aduse ca jertfă de credincioși. **2.** Pâine care se sfințește cu prilejul litiei (**1**). — Din sl. **litija.**

LITIÉRĂ, *litiere,* s.f. Lectică. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **litière.**

LITIGÁNTĂ, *litigante,* adj. (În sintagma) *Parte litigantă* = fiecare dintre părțile care se află în litigiu, în fața unui organ de jurisdicție. — Din fr. **litigant.**

LITIGIÓS, -OÁSĂ, *litigioși, -oase,* adj. Care provoacă un litigiu, care este sau poate fi obiectul unui litigiu ori este supus unor discuții în contradictoriu. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **litigieux,** lat. **litigiosus.**

LITÍGIU, *litigii,* s.n. Conflict între persoane, instituții, state etc. care poate forma obiectul unui proces, unui arbitraj etc. — Din fr. **litige,** lat. **litigium.**

LITISPENDÉNȚĂ s.f. (Jur.) Situație în care același litigiu a fost supus spre soluționare în fața a două organe de jurisdicție de același grad. — Din fr. **litispendance.**

LÍTIU s.n. Element chimic din familia metalelor alcaline, de culoare argintie, moale și foarte ușor, existent în natură numai sub formă de săruri și utilizat în medicină, fotografie, electrotehnică etc. — Din fr. **lithium.**

LITOCÉRAS s.n. (Zool.) Gen de amoniți fosili caracterizat prin cochilie larg răsucită și cu deschidere circulară. — Din fr. **lithocéras.**

LITOCROMÍE s.f. Procedeu tipografic de reproducere a picturii în culori. — Din fr. **lithochromie.**

LITOFÁG, -Ă, *litofagi, -ge,* adj. (Zool.; despre unele animale) Care se hrănesc cu nisip sau pietriș. — Din fr. **lithophage.**

LITOFÍT, -Ă, *litofiți, -te,* adj. (Bot.; despre plante) Care crește pe stânci, roci sau bolovănișuri. — Din fr. **lithophyte.**

LITOGENÉZĂ s.f. Ansamblu de procese care au dus la formarea rocilor sedimentare. — Din fr. **lithogenèse.**

LITOGRÁF, -Ă, *litografi, -e,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu litografia. — Din fr. **lithographe.**

LITOGRAFIÁ, *litografiez,* vb. I. Tranz. A multiplica prin litografie. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **lithographier.**

LITOGRAFIÁT, -Ă, *litografiați, -te,* adj. Imprimat, multiplicat prin litografie. [Pr.: *-fi-at*] — V. **litografia.**

LITOGRÁFIC, -Ă, *litografici, -ce,* adj. Care se folosește în litografie, care ține de litografie, privitor la litografie. — Din fr. **lithographique.**

LITOGRAFÍE, (2, 3) *litografii,* s.f. **1.** Metodă de reproducere și de multiplicare pe hârtie a textelor, desenelor, figurilor etc., prin utilizarea de negative imprimate sau desenate pe o piatră specială, calcaroasă. **2.** Atelier, secție sau întreprindere unde se multiplică prin litografie (**1**). **3.** Desen sau tablou multiplicat prin litografie (**1**). — Din fr. **lithographie.**

LITOGRAFIÉRE s.f. Acțiunea de *a litografia*. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **litografia.**

LITOLÓGIC, -Ă, *litologici, -ce,* adj. Referitor la litologie. — Din fr. **lithologique.**

LITOLOGÍE s.f. **1.** Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul rocilor sedimentare. **2.** Compoziția unei roci sedimentare. — Din fr. **lithologie.**

LITOMETEÓR, *litometeori,* s.m. (Met.) Particulă de rocă în suspensie sau transportată de vânt, aflată în compoziția atmosferei. [Pr.: *-te-or*] — Din engl. **lithometeor.**

LITOPÓN s.n. Pigment alb mineral, compus din sulfat de bariu și sulfură de zinc, folosit în pictură, în cosmetică etc. — Din fr. **lithopone.**

LITORÁL, -Ă, (**1**) *litoraluri,* s.n., (**2**) *litorali, -e*, adj. **1.** S.n. Porțiune de teren situată de-a lungul țărmului oceanului, mării sau al unui lac. **2.** Adj. Care se află pe litoral (**1**), care formează litoralul, privitor la litoral; care se află (în apă) aproape de țărm. — Din fr. **littoral,** lat. **litoralis.**

LITOSFÉRĂ s.f. Învelișul exterior solid al globului pământesc. — Din fr. **lithosphère.**

LITÓTĂ, *litote,* s.f. Figură de stil care constă în a spune cât mai puțin și a face să se înțeleagă cât mai mult. — Din fr. **litote.**

LITOTIPOGRAFÍE s.f. Reproducere litografică a unei planșe imprimate cu caractere tipografice obișnuite. — Din fr. **lithotypographie.**

LITOTOMÍE, *litotomii,* s.f. (Med.) Operație chirurgicală pentru extragerea calculilor din organul care îi conține. — Din fr. **lithotomie,** engl. **lithotomy.**

LITOTRITÍE, *litotritii,* s.f. (Med.) Operație de spargere și extragere a calculilor vezicali, pe cale endoscopică. [Acc. și: *litotrítie*] — Din fr. **lithotritie.**

LITOTRITÓR, *litotritoare,* s.n. (Med.) Instrument care servește la efectuarea litotritiei. — Din fr. **lithotriteur.**

LITRÁJ, *litraje,* s.n. Capacitate a unui recipient măsurată în litri. ✦ Capacitate cilindrică a unui motor cu ardere internă exprimată în litri. *Automobil de mic litraj*. — Din fr. **litrage.**

LÍTRĂ, *litre,* s.f. **1.** (Pop.) Măsură de capacitate sau de greutate egală cu un sfert de litru sau de kilogram. ✦ Vas care are această capacitate; conținutul acestui vas. **2.** Măsură de capacitate sau de greutate folosită în trecut, egală cu circa o treime de litru sau de kilogram. ✦ Vas care avea această capacitate; conținutul acestui vas. — Din ngr. **lítra.**

LÍTRU, *litri,* s.m. **1.** Unitate de măsură pentru capacități, egală cu volumul ocupat de un kilogram de apă pură la temperatura de plus patru grade Celsius și la presiunea de o atmosferă. **2.** Vas care are această capacitate. **3.** Cantitate de lichid egală cu un litru (**1**). — Din fr. **litre.**

LITUANIÁN, -Ă, *lituanieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Lituaniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține

Lituaniei sau lituanienilor (**1**), privitor la Lituania ori la lituanieni. ✦ (Substantivat, f.) Limba lituaniană. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **lituanien.**

LITURGHÍE, *liturghii,* s.f. Serviciu divin creştin (ortodox) în cadrul căruia are loc săvârşirea Sfintelor Taine duminica şi la sărbătorile religioase, iar în mănăstiri zilnic. ✧ Expr. *A da (o) liturghie* = a aduce preotului o ofrandă pentru a pomeni numele persoanelor (în viaţă sau decedate) din familie cu prilejul oficierii liturghiei. [Var.: **leturghíe** s.f.] — Din sl. **liturgija.**

LITURGHIÉR, *liturghiere,* s.n. Carte cuprinzând rânduiala slujbei liturghiei. [Pr.: *-ghi-er*] — **Liturghie** + suf. *-ar*.

LITÚRGIC, -Ă, *liturgici, -ce,* adj. s.f. **1.** Adj. Care aparţine liturghiei, privitor la liturghie. **2.** S.f. Ramură a teologiei care studiază istoria, formele şi interpretarea cultului divin. — Din fr. **liturgique.**

LÍŢĂ[1], *liţe,* s.f. Fascicul de fire subţiri de metal, răsucite sau nerăsucite, folosit drept conductor electric. — Din germ. **Litze.**

LÍŢĂ[2] s.f. v. **leliţă.**

LIŢCÁIE s.f. v. **lăscaie.**

LIUDE, (**1**) *liuzi,* s.m., (**2**) *liude,* s.n. (În Evul Mediu) **1.** S.m. Om de rând (adesea străin) în raport cu fiscul, fie că era impozabil, fie că era scutit de impozite. **2.** S.n. (Mai ales în Ţara Românească) Unitate fiscală în sistemul de impunere, cuprinzând două sau patru familii. [Pl. şi: (**1**) *liude.* — Var.: **lúde** s.m., s.n.] — Din sl. **lude.**

LIULEÁ s.f. v. **lulea.**

LIUR s.n. (Reg.) Vin slab (amestecat cu apă); poşircă. — Din ucr. **ljura.**

LIVÁDĂ, *livezi,* s.f. 1. Suprafaţă de teren plantată cu pomi fructiferi. **2.** Întindere de pământ pe care se lasă să crească iarbă pentru cosit sau pentru păşunat. [Var.: (reg.) **livéde** s.f.] — Din bg. **livada,** ucr. **levada.**

LIVÁN, (**1**) *livani,* s.m., (**2**) s.n. **1.** S.m. Arbore exotic cu frunze alterne, cu flori alburii şi cu fructe drupe, din a cărui scoarţă se extrage tămâia *(Boswellia serrata, carteri* etc.). **2.** S.n. Tămâie. — Din sl. **livan.**

LIVĂNŢÍCĂ s.f. v. **levănţică.**

LIVE adj. invar., adv. (Care este) realizat, transmis în direct, pe scenă, în faţa publicului. [Pr.: *laiv*] — Cuv. engl.

LIVÉDE s.f. v. **livadă.**

LIVÍD, -Ă, *livizi, -de,* adj. (Despre faţa omului) Vânăt, învineţit (de emoţie, de frig, de oboseală). ✦ Fig. (Despre lumină) Slab, palid. — Din fr. **livide,** lat. **lividus.**

LIVIDITÁTE s.f. Culoare vânătă a feţei; paloare extremă. — Din fr. **lividité.**

LIVRÁ, *livrez,* vb. I. Tranz. A furniza, a preda mărfuri, a presta servicii etc. — Din fr. **livrer.**

LIVRÁBIL, -Ă, *livrabili, -e,* adj. Care se poate livra, furniza. — Din fr. **livrable.**

LIVRÁRE, *livrări,* s.f. Acţiunea de *a livra* şi rezultatul ei; predare, furnizare. — V. **livra.**

LÍVRĂ, *livre,* s.f. **1.** Unitate de măsură pentru greutăţi de aproximativ 0,500 kg, folosită în special în ţările anglo-saxone. **2.** Veche monedă franceză. — Din fr. **livre.**

LIVREÁ, *livrele,* s.f. Uniformă (împodobită cu galoane şi fireturi) purtată de personalul de serviciu din marile hoteluri, din restaurante sau din unele case particulare. — Din fr. **livrée.**

LIVRÉSC, -Ă, *livreşti,* adj. Întemeiat numai pe informaţia din cărţi. ✦ (Despre cuvinte, expresii) Folosit numai în cărţi şi în limbajul oamenilor culţi. — Din fr. **livresque.**

LIVRÉT, *livrete,* s.n. **1.** (În sintagma) *Livret militar* = document eliberat persoanelor care au satisfăcut serviciul militar, cuprinzând situaţia militară şi alte date privitoare la titular. **2.** (Tehn.; în sintagma) *Livret al utilajului* = document de evidenţă care cuprinde date referitoare la un utilaj (denumire, anul fabricaţiei, producătorul, caracteristici tehnice, reparaţii etc.). — Din fr. **livret.**

LÍZĂ[1], *lize,* s.f. Dezintegrare şi dizolvare a unor celule sub acţiunea agenţilor fizici, chimici sau biologici. — Din fr. **lyse.**

LÍZĂ[2], *lize,* s.f. Cărucior cu două roţi, folosit în fabricile de hârtie şi în întreprinderile poligrafice pentru transportul topurilor, baloturilor şi sulurilor de hârtie. — Et. nec.

LIZEUZĂ, *lizeuze,* s.f. Bolerou purtat de femei peste cămaşa de noapte. [Pr.: *-zö-*]. — Din fr. **liseuse.**

LIZIBÍL, -Ă, *lizibili, -e,* adj. Care poate fi citit (cu uşurinţă); citeţ. — Din fr. **lisible.**

LIZIBILITÁTE, *lizibilităţi,* s.f. Calitate a ceea ce este lizibil. — Din fr. **lisibilité.**

LIZIÉRĂ, *liziere,* s.f. **1.** Zonă de interferenţă la marginea pădurii cu terenul neîmpădurit. **2.** Fâşie îngustă de stofă, de mătase etc. aplicată ca garnitură la cusăturile sau la îndoiturile unui obiect de îmbrăcăminte. **3.** Margine longitudinală a unei bucăţi de ţesătură, pe care se imprimă marca fabricii şi calitatea ţesăturii. [Pr.: *-zi-e-*] — Din fr. **lisière.**

LIZIGÉN, -Ă, *lizigeni, -e,* adj. Care provoacă o disociere sau o distrugere a celulelor. — Din fr. **lysigène.**

LIZIMÉTRU, *lizimetre,* s.n. Instalaţie specială cu ajutorul căreia se colectează şi se măsoară cantitatea de apă infiltrată într-un anumit volum de sol în vederea studierii capacităţii de înmagazinare a apei pe diferite tipuri de sol. — Din fr. **lysimètre.**

LIZÍNĂ, *lizine,* s.f. Aminoacid esenţial cu înalte calităţi nutritive, conţinut în cantităţi variabile în majoritatea proteinelor vegetale şi animale. — Din fr. **lysine.**

LIZÓL s.n. Dezinfectant extern, preparat din săpun şi crezoli. — Din germ. **Lisol.**

LIZOZÍMĂ, *lizozime,* s.f. Proteină cristalizabilă prezentă în salivă, în lacrimi şi în albuşul de ou, cu puternică activitate enzimatică asupra unor germeni patogeni. — Din fr. **lysozyme.**

LOAIÁL, -Ă adj. v. **loial.**

LOAIALÍSM s.n. v. **loialism.**

LOAIALÍST, -Ă, s.m. şi f. v. **loialist.**

LOAIALITÁTE s.f. v. **loialitate.**

LOÁZĂ, *loaze,* s.f. (Reg.) **1.** Viţă-de-vie. ✦ Ramură verde; vlăstar. **2.** Fig. Om ştrengar, şmecher; om de nimic, secătură. — Din sl. **loza.**

LOB[1], *lobi,* s.m. **1.** Diviziune anatomică şi funcţională a unui organ intern, de obicei despărţită de rest prin cute adânci. ✦ Partea inferioară a urechii externe. **2.** Diviziune, prelungire, excrescenţă a unei frunze, a unei petale sau a unei sepale, separată de rest prin crestături adânci. **3.** (Arhit.) Element de construcţie în formă de arc de cerc, care, combinat cu alte elemente asemănătoare, formează un arc compus. — Din fr. **lobe.**

LOB[2], *loburi,* s.n. Lovitură la jocul de tenis, care constă în trimiterea mingii pe deasupra capului adversarului atât de sus, încât acesta nu o poate ajunge cu racheta pentru a o trimite înapoi. — Din engl., fr. **lob.**

LOBÁ, *lobez,* vb. I. Tranz. A executa un lob[2]. — Din fr. **lober.**

LOBÁR, -Ă, *lobari, -e,* adj. Care aparţine lobului[1], privitor la lob[1]. — Din fr. **lobaire.**

LOBÁT, -Ă, *lobaţi, -te,* adj. Care are lobi[1]; alcătuit din lobi[1]. — Din fr. **lobé.**

LOBBY s.n. Grup de persoane care influenţează în parlament, în guvern etc. adoptarea unor hotărâri; grup de presiune (politică, diplomatică etc.). [Pr.: *lóbi*] — Cuv. engl.

LOBBYSM s.n. Sistem de influenţare a parlamentarilor sau funcţionarilor superiori de stat de către grupuri de interese prin agenţi, pentru adoptarea unor hotărâri favorabile acestor grupuri. [Pr.: *lobísm*] — Cuv. engl.

LÓBDĂ s.f. v. **lodbă.**

LOBECTOMÍE, *lobectomii,* s.f. (Med.) Ablaţie chirurgicală a unui lob practicată pe un plămân, ficat sau pe creier. — Din fr. **lobectomie.**

LOBÉLIE, *lobelii,* s.f. Plantă exotică din familia campanulaceelor, cu flori frumos colorate, din care se extrage lobelina *(Lobelia inflata).* — Din lat. **Lobelia** [inflata], denumirea ştiinţifică a plantei.

LOBELÍNĂ, *lobeline,* s.f. Alcaloid extras din lobelie, care are o acţiune excitantă asupra respiraţiei şi care este utilizat în tratamentul astmei, dispneei etc. — Din fr. **lobéline.**

LOBÍTĂ, *lobite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a unui lob pulmonar. — Din fr. **lobite.**

LÓBODĂ, *lobode,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee anuale, dintre care una, cu frunzele comestibile, este cultivată *(Atriplex hortensis).* ✧ Expr. (Pop.) *A se plimba* (sau *a umbla) ca vodă prin lobodă* = a umbla fără grijă (dându-şi importanţă). — Din sl. **loboda.**

LOBÓNŢ, *lobonţi,* s.m. Ostaş care lupta pentru cauza Imperiului Habsburgic în timpul mişcării antihabsburgice din Ungaria şi din Transilvania. [Acc. şi: *lóbonţ*] — Cf. magh. l a b a n c.

LOBÚL, *lobuli,* s.m. Subdiviziune anatomică şi funcţională a unui lob[1]; lob[1] mic. — Din fr. **lobule.**

LOBULÁR, -Ă, *lobulari, -e,* adj. Care are forma unui lobul; care este împărţit în lobuli; care aparţine unui lobul. — Din fr. **lobulaire.**

LOC, *locuri,* s.n. **I. 1.** Punct, porţiune determinată în spaţiu. ✧ Loc. adv. *Din* (sau *de pe) loc* = de acolo de unde este sau se află cineva, stând nemişcat, fără a se deplasa. *În* (sau *pe) loc* = **a)** pe aceeaşi bucată de pământ, acolo unde se află cineva sau ceva; **b)** neclintit; **c)** imediat, într-o clipă. (Expr.) *Pe loc repaus* = comandă militară indicând ieşirea din poziţia de nemişcare a soldatului şi adoptarea unei poziţii mai libere. *A-i sta cuiva mintea în loc*, se spune când cineva se află în faţa unui lucru de neînţeles, pe care nu-l poate cuprinde cu mintea. *A sta pe loc* = a se opri (din mers). *La loc* = acolo unde era mai înainte, unde stătea de obicei. (Expr.) *A-i veni* (cuiva) *inima* (sau *sufletul*) *la loc* = a i se potoli (cuiva) emoţia, a se linişti; a-i trece spaima. *A pune pe cineva la locul lui* = a-i da cuiva o lecţie de bună-cuviinţă, a arăta cuiva ce se cuvine şi ce nu. (Fam.) *La loc comanda* (sau *mişcarea*), se spune pentru a reveni asupra unei dispoziţii (sau asupra unei mişcări greşite). *La un loc* = împreună, laolaltă. *Până într-un* (sau *la un*) *loc* = până la un punct sau până la un moment; într-o măsură oarecare. *În* (sau *peste*) *tot locul* = pretutindeni. *Din loc în loc* (sau *dintr-un loc într-altul*) = **a)** de colo până colo, încoace şi încolo; **b)** din distanţă în distanţă, ici şi colo. *Pe unele* (sau, rar, *une*) *locuri* = ici şi colo, pe alocuri. ✧ Expr. *A o lua* (sau *a porni*) *din loc* = a pleca de undeva. *A nu-şi (mai) afla* (sau *găsi*) *locul* ori *a nu-l (mai ţine)* (sau *încăpea*) *pe cineva locul* = a nu mai avea astâmpăr sau odihnă; a fi nerăbdător, neliniştit. *A nu (mai) avea loc de cineva* = **a)** a fi incomodat de cineva; **b)** a se lega mereu de cineva, a-i pricinui neajunsuri. *A sta* (sau *a se ţine, a rămâne, a încremeni*) *ţintuit locului* (sau *pe loc, în loc*) = a sta neclintit, fără să se mişte. *A sta la un loc* = a sta liniştit, a fi cuminte. *A muta din loc* = a duce în altă parte. (*A merge, a veni, a pleca*

etc.) *la fața locului* = (a se deplasa) acolo unde s-a întâmplat ceva (pentru a face cercetări). *O palmă de loc* = o distanță mică. ✦ (Pop.) Bucată de pământ (cultivabil). ✧ *Loc de casă* = teren destinat pentru construcție. *Loc de veci* = teren într-un cimitir aflat în proprietatea cuiva și destinat pentru morminte sau cavouri. ✦ Regiune; ținut; *p. ext.* țară. ✦ Așezare omenească, localitate; regiunea, țara, localitatea în care s-a născut cineva. ✧ Expr. *(A fi) de loc* (sau *de locul lui* ori *al ei* etc.) *din...* sau *din partea locului* = (a fi) originar din... sau din regiunea unde se află cineva. **2.** Spațiu ocupat de cineva sau de ceva. ✧ *Loc de muncă* (sau *de producție)* = parte din suprafața unei unități economice în care un lucrător sau un grup de lucrători execută anumite operații în vederea obținerii producției, folosind în acest scop utilaj și echipament tehnic corespunzător. *Loc de muncă* = întreprindere sau instituție în care o persoană își desfășoară activitatea în mod obișnuit. ✧ Expr. *A lua loc* = a se așeza. *Ia loc!* = șezi! *A-și face loc* = a-și croi un drum, a răzbate. *A face loc* = a se da la o parte pentru a permite trecerea cuiva sau a ceva. *(A fi) la locul lui* = (a fi) așa cum se cuvine. **3.** Pasaj într-o scrisoare; publicație în care a apărut un anumit lucru. **II. 1.** Slujbă, post[2]; funcție. **2.** Situație socială a cuiva; *p. gener.* situație. ✧ *Loc comun* v. *comun.* ✧ Expr. *(A se pune) în locul cuiva* = (a se închipui) în situația cuiva (pentru a-l putea înțelege). **III.** Moment potrivit; prilej, ocazie. ✧ Expr. *A da loc la...* = a avea drept urmare; a determina, a provoca. *A fi locul* = a fi cazul, a fi nimerit. *A avea loc* = a se întâmpla, a se produce. *Din capul locului* = de la început. **IV.** (În expr.) *În loc de...* sau *în locul...*, se spune pentru a arăta o înlocuire, o substituire. *În loc să...* (sau *de a...*), se spune pentru a arăta raportul de opoziție dintre două idei, două acțiuni etc. — Lat. **locus.**

LOCÁL, -Ă, (**1**) *localuri,* s.n., (**2**) *locali, -e,* adj. **1.** S.n. Clădire sau grup de încăperi de utilitate publică (ocupate de o întreprindere, de o instituție etc.). ✦ Sală special amenajată unde se servește publicului mâncare sau băutură; restaurant, birt, bodegă. **2.** Adj. Particular și caracteristic pentru un anumit loc; privitor la un loc determinat; dintr-un anumit loc. ✧ *Autorități locale* = autorități care exercită funcții administrative pe un teritoriu restrâns, delimitat, potrivit împărțirii teritoriale a statului. *Resurse locale* = resurse ale unei întreprinderi provenind din posibilități proprii sau de pe teritoriul restrâns pe care se află ea. *Tratament local* = tratament care se aplică direct pe locul bolnav. *Anestezie locală* = anestezie făcută numai la partea corpului care trebuie supusă unei intervenții chirurgicale. **3.** Adj. (Mat.) Referitor la un singur punct sau la un mic domeniu din plan sau din spațiu. — Din fr. **local.**

LOCALITÁTE, *localități,* s.f. Așezare omenească formând o unitate administrativă. ✧ Loc. adj. și adv. *Din localitate* = (care este) din satul sau din orașul despre care este vorba. — Din fr. **localité.**

LOCALIZÁ, *localizez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) limita, a (se) restrânge la un anumit spațiu, la un anumit loc. ✦ Tranz. A determina în spațiu sau în timp un fapt, o acțiune etc. **2.** Tranz. (Cu privire la opere literare) A da un caracter local, a adapta la condițiile specifice, istorice, sociale etc. ale unei epoci, ale unei regiuni etc. — Din fr. **localiser.**

LOCALIZÁBIL, -Ă, *localizabili, -e,* adj. Care poate fi localizat. — Din fr. **localisable.**

LOCALIZÁRE, *localizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) localiza* și rezultatul ei. ✧ *Localizări cerebrale* = legarea diverselor procese psihice de anumite regiuni ale scoarței cerebrale. ✦ (Tehn.) Detectare și precizare a poziției unui obiect, a locului unui defect dintr-o piesă, a unui zăcământ în scoarța terestră, a unui post de radioemisie etc. ✦ Operă literară adaptată pentru a corespunde anumitor condiții de loc sau de timp. — V. **localiza.**

LOCALIZÁT, -Ă, *localizați, -te,* adj. **1.** Care este fixat într-un anumit loc, limitat pe un anumit spațiu. ✦ Care este determinat în spațiu sau în timp. **2.** (Despre opere literare) Adaptat la specificul local, la condițiile istorice, culturale, sociale ale unei țări. — V. **localiza.**

LOCÁLNIC, -Ă, *localnici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este din partea locului; care ține de un anumit loc; local (**2**). **2.** S.m. și f. Persoană considerată în raport cu localitatea în care trăiește; om din partea locului. — Din rus. **lokal'nîi** (după derivatele în *-nic*).

LOCÁNDĂ s.f. v. **locantă.**

LOCANDIÉR, -Ă s.m. și f. v. **locantier.**

LOCÁNTĂ, *locante,* s.f. (Înv.) Han[2], local în care se servesc băuturi; ospătărie, birt. [Var.: **locándă** s.f.] — Din it. **locanda,** ngr. **lokánta.**

LOCANTIÉR, -Ă, *locantieri, -e,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care ține o locantă. [Pr.: *-ti-er.* — Var.: **locandier, -ă** s.m. și f.] — Din ngr. **lokantiéris.**

LOCÁȘ, *locașuri,* s.n. **1.** (Astăzi rar) Încăpere, casă; locuință. ✦ (În forma *lăcaș*) Biserică, mănăstire. *Lăcaș sfânt. Lăcaș de cult.* ✧ Expr. (pop.) *A da cuiva locaș* = a primi pe cineva în casă; a adăposti, a găzdui. **2.** Spațiu lăsat liber într-o piesă sau într-un sistem tehnic, în care urmează să intre un element al unei alte piese sau al unui alt sistem tehnic pentru a forma un tot. [Var.: **lăcáș** s.n.] — Din magh. **lakás** (după *loc*).

LOCATÁR, -Ă, *locatari, -e,* s.m. și f. Persoană care locuiește într-o casă (în calitate de chiriaș) pe baza unui contract. — Din fr. **locataire.**

LOCATÍV, -Ă, *locativi, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Caz al flexiunii nominale în unele limbi, care arată locul unde se petrece acțiunea verbului. **2.** Adj. Privitor la spațiul locuibil (închiriat); privitor la locație, de locație. ✧ *Valoare locativă* = venitul pe care îl poate aduce un imobil sau un apartament în cazul închirierii lui. *Spațiu locativ* = ansamblul încăperilor locuite sau destinate a fi locuite de cineva. — Din fr. **locatif.**

LOCATÓR, -OÁRE, *locatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care dă în locație un lucru. **2.** S.n. (În sintagma) *Locator radio* = radiolocator. — Din lat. **locator.**

LOCÁȚIE, *locații,* s.f. **1.** Închiriere. ✦ Chirie plătită pentru anumite lucruri luate în folosință temporară. ✧ *Taxă de locație* = taxă care se plătește drept sancțiune în caz de depășire a termenului de încărcare sau de descărcare a vagoanelor de cale ferată sau a autovehiculelor. **2.** (Jur.; în sintagma) *Contract de locațiune* = contract prin care una dintre părți se obligă să procure și să asigure celeilalte părți folosința unui lucru pentru un timp determinat în schimbul unei sume de bani. **3.** Un loc anume, precis determinat. [Var.: **locațiúne** s.f.] — Din fr. **location,** lat. **locatio, -onis,** engl. **location.**

LOCAȚIÚNE s.f. v. **locație.**

LÓCĂ s.f. Denumire dată unui grup de boli infecțioase ale puietului de albine, provocate de un bacil care atacă larvele în vârstă de 3-4 zile. — Din fr. **loque.**

LOCH, *lochuri,* s.n. Instrument cu care se măsoară distanța parcursă de o navă și viteza de deplasare a acesteia. [Pr.: *loc*] — Din fr. **loch.**

LOCK-OUT s.n. (Englezism) Închidere a unei întreprinderi și concedierea în masă a muncitorilor pe timp limitat pentru a-i forța pe muncitori să accepte anumite condiții (renunțarea la grevă, renunțarea la pretenția de mărire a salariilor sau acceptarea reducerii lor, limitarea drepturilor sindicale etc.). [Pr.: *lócaut*] — Cuv. engl.

LOCMÁ, *locmale,* s.f. (Înv.) **1.** Mâncare gustoasă. **2.** Câștig, chilipir. — Din tc. **lokma.**

LOCO[1]- Element de compunere care înseamnă „loc" și care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **loco-.**

LÓCO[2] adv. (Privitor la destinația unei scrisori, a unui colet etc.) În aceeași localitate în care se află și expeditorul. ✦ (În legătură cu achiziția unor mărfuri, precedând un substantiv, ca determinare locală) La locul de producție sau la un punct fix de transport; în, la. — Cuv. lat.

LOCOMOBÍL, -Ă, *locomobili, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre mașini) Care poate fi deplasat la locul de utilizare (având roți, tălpi, patine etc.). **2.** S.f. Agregat deplasabil pe roți, alcătuit dintr-un generator de abur care folosește combustibil inferior și un motor, care servește la punerea în mișcare a altor mașini (agricole, forestiere etc.). — Din fr. **locomobile.**

LOCOMOTÍVĂ, *locomotive,* s.f. Vehicul motor de cale ferată, cu sursă de energie proprie sau străină, folosit pentru a remorca și a deplasa vagoanele. — Din fr. **locomotive.**

LOCOMOTÓR, -OÁRE, *locomotori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. De locomoție, pentru locomoție. **2.** S.n. Locomotivă cu motor electric. — Din fr. **locomoteur.**

LOCOMÓȚIE s.f. **1.** Deplasare, mișcare dintr-un loc într-altul. **2.** Funcție a organismelor vii care constă dintr-un complex de mișcări realizate prin mecanisme și organe speciale, datorită căreia animalele și omul se deplasează activ în spațiu. [Var.: **locomoțiúne** s.f.] — Din fr. **locomotion.**

LOCOMOȚIÚNE s.f. v. **locomoție.**

LOCOTENÉNT, *locotenenți,* s.m. **1.** Grad de ofițer superior sublocotenentului și inferior căpitanului; persoană care are acest grad. *Locotenent-colonel* = grad de ofițer superior mai mare decât maiorul și inferior colonelului; persoană care poartă acest grad. (Înv.) *Locotenent-comandor* = grad de ofițer din aviația sau marina militară, echivalent cu maiorul; persoană care purta acest grad. **2.** (Înv.) Persoană care ținea locul unui demnitar. — Din it. **locotenente.**

LOCOTENÉNȚĂ, *locotenențe,* s.f. (Înv.) Funcția de locțiitor. ✧ (În epoca modernă, în Țara Românească și în Moldova) *Locotenență domnească* = formă de guvernământ provizoriu instituită pe timpul cât scaunul domnesc rămânea vacant sau al absenței domnului; căimăcămie. — Din it. **locotenenza.**

LOCOTRACTÓR, *locotractoare,* s.n. Locomotivă de mică putere, de obicei cu motor diesel, folosită pentru manevre în stații, în triaje, în ateliere etc. — Din fr. **locotracteur.**

LOCȘÓR, *locșoare,* s.n. Diminutiv al lui *loc.* [Var.: **locușór** s.n.] — **Loc** + suf. *-ușor*.

LOCȚIITÓR, -OÁRE, *locțiitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care ține locul alteia într-o funcție și îndeplinește o parte din îndatoririle acesteia. [Pr.: *-ți-i-*] — **Loc** + **țiitor** (după fr. *lieutenant*).

LOCUÍ, *locuiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A-și avea domiciliul undeva, a fi stabilit cu locuința undeva; a sta, a ședea undeva, a domicilia. **2.** Tranz. (Înv.) A așeza pe cineva într-un loc; a stabili, a coloniza. — Din magh. **lakni** (după *loc*).

LOCUÍBIL, -Ă, *locuibili, -e,* adj. În care se poate locui, bun de locuit. — **Locui** + suf. *-bil.*

LOCUÍNȚĂ, *locuințe,* s.f. Loc, casă, construcție în care locuiește sau poate locui cineva; domiciliu. [Var.: (înv.) **lăcuínță** s.f.] — **Locui** + suf. *-ință*.

LOCUÍRE s.f. Faptul de *a locui* undeva. — V. **locui.**

LOCUÍT, -Ă, *locuiți, -te,* adj. (Despre case, ținuturi etc.) În care locuiește cineva, unde sunt oameni. — V. **locui.**

LOCUITÓR, -OÁRE, *locuitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care are domiciliul obișnuit într-un loc determinat (într-un oraș, într-o regiune, într-o țară etc.). [Pr.: *-cu-i-*. — Var.: (înv.) **lăcuitór, -oáre** s.m. și f.] — **Locui** + suf *-tor*.

LOCÚL, *loculi,* s.m. (Bot.) Cavitate a unui fruct în care se află semințele; lojă (**II 1**). [Var.: **locúlă** s.f.] — Din fr. **locule.**

LOCULÁR, -Ă, *loculari, -e,* adj. (Bot.) Care este împărțit în mai multe loji (**II 1**). — Din fr. **loculaire.**

LOCÚLĂ s.f. v. **locul.**

LOCÚSTĂ s.f. v. **lăcustă.**

LOCUȘÓR s.n. v. **locșor.**

LOCUTÓR, *locutori,* s.m. (Lingv.) Vorbitor. — Din fr. **locuteur.**

LOCÚȚIE s.f. v. **locuțiune.**

LOCUȚIÚNE, *locuțiuni,* s.f. Grup de cuvinte cu înțeles unitar, care se comportă din punct de vedere gramatical ca o singură parte de vorbire. ✦ (Înv.) Expresie. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: (înv.) **locúție** s.f.] — Din fr. **locution,** lat. **locutio, -onis.**

LOCVÁCE adj. invar. (Livr.) Care vorbește mult; vorbăreț, limbut, guraliv. — Din fr. **loquace,** lat. **loquax, -acis.**

LOCVACITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea, pornirea, obișnuința de a fi locvace; limbuție. — Din fr. **loquacité,** lat. **loquacitas, -atis.**

LÓDBĂ, *lodbe,* s.f. (Reg.) Bucată lungă de lemn, despicată dintr-un trunchi de copac; scândură groasă făcută din despicătura unui trunchi, cioplită numai cu securea. [Var.: **lóbdă** s.f.] — Din ucr. **lodva.**

LÓDEN, (**2**) *lodene,* s.n. **1.** Stofă groasă și păroasă, de obicei impermeabilă. **2.** Pardesiu (raglan) confecționat dintr-o astfel de stofă. — Din fr. **loden,** germ. **Loden.**

LOESS, *loessuri,* s.n. Rocă sedimentară neconsolidată, de origine eoliană, de culoare galbenă-cenușie, cu aspect poros, formată mai ales din praf silicos și argilos. [Pr.: *lös*] — Din fr. **loess.**

LOGAÉDIC, -Ă, *logaedici, -ce,* adj. (Despre un sistem de versificație) Care este compus din anapești și iambi sau din dactili și trohei. — Din fr. **logaédique.**

LOGARÍTM, *logaritmi,* s.m. Putere la care trebuie ridicat un anumit număr pozitiv, numit bază, spre a obține numărul dat. ✧ *Logaritm zecimal* = logaritm a cărui bază este numărul 10. *Tablă* (sau *tabelă) de logaritmi* = (carte cuprinzând) tabelele logaritmului unor numere, cu care se pot calcula logaritmii tuturor numerelor. — Din fr. **logarithme.**

LOGARITMÁ, *logaritmez,* vb. I. Tranz. A găsi logaritmul unui număr sau al unei expresii algebrice. — Din **logaritm.**

LOGARITMÁRE, *logaritmări,* s.f. (Mat.) Acțiunea de *a logaritma* și rezultatul ei. — V. **logaritma.**

LOGARÍTMIC, -Ă, *logaritmici, -ce,* adj. Care se referă la logaritmi; care cuprinde logaritmi, care se face cu ajutorul logaritmilor. ✧ *Ecuație logaritmică* = ecuație în care intră logaritmul necunoscut. — Din fr. **logarithmique.**

LOGATÓM, *logatomi,* s.m. Cuvânt artificial monosilabic, fără semnificație, format din trei sunete (consoană-vocală-consoană), folosit pentru aprecierea calității unei transmisii telefonice sau a audiției într-o sală. — Din fr. **logatome.**

LÓGGIA s.f. v. **logie.**

LOGHIÓTAT, *loghiotați,* s.m. (Înv.) Învățat grec; titlu dat dascălilor greci în epoca fanariotă. [Acc. și: *loghiotát*. — Pr.: *-ghi-o-*] — Din ngr. **loghiótatos.**

LÓGIC, -Ă, *logici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Știință a demonstrației, al cărei obiect este stabilirea condițiilor corectitudinii gândirii, a formelor și a legilor generale ale raționării corecte. ✧ *Logică generală* = logică clasică, de tradiție aristotelică, care studiază formele logice fundamentale (noțiunea, judecata, raționamentul), precum și principiile gândirii. *Logică matematică* (sau *simbolică*) = ramură a logicii care cercetează operatorii logici și care are ca obiect aplicarea metodelor matematice în domeniul logicii formale, în electronică, cibernetică, lingvistică; logistică. *Logică dialectică* = concepție filosofică a logicii de pe pozițiile materialismului dialectic, care studiază dialectica formelor logice, raportul lor cu conținutul. **2.** Gândire justă, raționament corect, consecvent și temeinic. ✦ Fel de a gândi al cuiva. **3.** Cerință firească, temei rațional, rațiune. **II. 1.** Adj. Potrivit cu regulile logicii (**I**); rațional, just, întemeiat, corect. ✧ *Cap logic* = minte care gândește rațional; persoană care gândește întemeiat, rațional. **2.** (Fiz., în sintagma) *Circuit logic* = circuit electronic sau electromecanic folosit în calculatoarele electronice, cu ajutorul căruia se pot efectua operații logice elementare. **3.** (În sintagmele) *Diagramă* (sau *schemă*) *logică* = reprezentare grafică a unui algoritm; organigramă. — Din fr. **logique.**

LOGICÉȘTE adv. (Înv.) În mod logic, din punct de vedere logic. — **Logic** + suf. *-ește.*

LOGICIÁN, -Ă, *logicieni, -e,* s.m. și f. Persoană care cunoaște temeinic logica; specialist în logică; *p. ext.* persoană care judecă cu metodă, cu rigoare, urmând regulile logicii. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **logicien.**

LOGICÍSM s.n. Concepție conform căreia matematica poate fi dedusă din logică. — Din fr. **logicisme.**

LOGICÍST, -Ă, *logiciști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al logicismului. — Din fr. **logiciste.**

LÓGIE, *logii,* s.f. **1.** (În forma *loggia*) Galerie exterioară încorporată unei clădiri, acoperită și deschisă către exterior printr-un șir de arcade sprijinite pe coloane sau pe stâlpi. **2.** Construcție de tipul loggiei (**1**), independentă sau aparținând parterului unei clădiri, servind și ca tribună. **3.** Balcon mărginit cu panouri, construit pentru a proteja încăperile de arșiță. [Var.: *lóggia,* s.f.] — Din it. **loggia.**

LOGÍSTIC, -Ă, *logistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Logică simbolică (matematică). **2.** S.f. Ansamblul operațiilor care asigură desfășurarea unei activități (în special militare) de amploare. **3.** Adj. Referitor la logistică. — Din fr. **logistique.**

LOGISTICIÁN, -Ă, *logisticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în logistică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **logisticien.**

LOGO[1]- Element de compunere însemnând „cuvânt", „vorbă", „vorbire", care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **logo-.**

LÓGO[2], *logouri,* s.n. **1.** Simbol, siglă formată dintr-un ansamblu de semne grafice, care constituie marca unui produs sau a unei firme. **2.** (Inform.) Limbaj de programare cu scop pedagogic și psihologic. — Din fr. **logo.**

LOGOCLONÍE, *logoclonii,* s.f. (Med.) Defect al vorbirii constând din repetarea unei silabe la mijlocul sau la finalul unui cuvânt. — Din fr. **logoclonie.**

LOGODÍ, *logodesc,* vb. IV. Refl. recipr. și tranz. A (se) lega prin logodnă; a (se) angaja solemn pentru o căsătorie viitoare; a (se) credinți. — Din sl. **lagoditi.**

LOGODÍT, -Ă, *logodiți, -te,* adj. Care s-a legat cu cineva prin logodnă. ✧ Expr. *(Ca un) țap* (sau *găscan) logodit*, se spune despre un om mândru, fudul, înfumurat. — V. **logodi.**

LOGÓDNĂ, *logodne,* s.f. Ceremonie (religioasă) prin care un bărbat și o femeie se angajează să se căsătorească; legământ solemn, promisiune de căsătorie între logodnici; credință. ✦ Petrecere organizată cu prilejul acestei ceremonii. ✦ Intervalul de timp dintre această ceremonie și nuntă. — Din sl. **lagodĭnŭ.**

LOGÓDNIC, -Ă, *logodnici, -ce,* s.m. și f. Persoană care s-a logodit cu cineva (considerată în raport cu acesta); (la pl.) perechea logoditĕ. — **Logodnă** + suf. *-nic*.

LOGOFÁT, *logofeți,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Titlu de mare dregător în ierarhia boierilor români, membru al Sfatului domnesc; persoană care deținea acest titlu. ✧ *Mare logofăt* = (în Moldova) întâiul boier de divan, care conducea Cancelaria domnească și, în lipsa domnului sau a mitropolitului, prezida Divanul; (în Muntenia) unul dintre cei mai de seamă boieri de divan, urmând după ban. *Logofăt al doilea* = locțiitorul marelui logofăt. *Logofăt al treilea* = secretarul marelui logofăt. *Logofăt de obiceiuri* = dregător având atribuții de maestru de ceremonii. *Logofăt de taină* (sau *domnesc)* = secretar particular al domnului. *Logofăt de vistierie* = secretar al vistieriei domnești. ✦ Șeful Cancelariei domnești. **2.** (Înv.) Secretar, scriitor într-o cancelarie; grămătic, diac, pisar, copist. **3.** Vătaf (la o moșie boierească). — Din ngr. **logothétis.**

LOGOFETEÁSĂ, *logofetese,* s.f. (Înv.) Soția logofătului. — **Logofăt** + suf. *-easă*.

LOGOFEȚÉL, *logofețel,* s.m. (Înv.) Diminutiv al lui *logofăt*; grămătic, copist. — **Logofăt** + suf. *-el*.

LOGOFEȚÍE, *logofeții,* s.f. (Înv.) Demnitate de logofăt; cancelaria logofătului. — **Logofăt** + suf. *-ie*.

LOGOGRÁF, *logografi,* s.m. Denumire dată primilor istorici greci care încercau să reconstituie istoria triburilor și a orașelor grecești pe baza legendelor și a cronicilor. — Din fr. **logographe.**

LOGOGRÍF, *logogrifuri,* s.n. Joc distractiv care constă în deducerea unui cuvânt din altul prin adăugarea, eliminarea sau inversarea unor sunete sau silabe; *p. ext.* limbaj obscur, ininteligibil; lucru greu de descifrat. [Pl. și: *logogrife*] — Din fr. **logogriphe.**

LOGOGRÍFIC, -Ă, *logogrifici, -ce,* adj. Care se referă la logogrif; *p. ext.* scris ilizibil. — **Logogrif** + suf. *-ic*.

LOGOMAHÍE s.f. (Livr.) Discuție, polemică în jurul unor termeni. — Din fr. **logomachie.**

LOGOMÉTRU, *logometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară raportul dintre două mărimi electrice. — Din fr. **logomètre.**

LOGONEVRÓTIC, -Ă, *logonevrotici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de logonevroză. — Din fr. **logonévrotique.**

LOGONEVRÓZĂ, *logonevroze,* s.f. (Med.) Boală de natură nervoasă care se manifestă prin tulburarea vorbirii. — Din fr. **logonévrose.**

LOGOPÁT, -Ă, *logopați, -te,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de logopatie. — Din **logopatie** (derivat regresiv).

LOGOPATÍE, *logopatii,* s.f. Defect de vorbire care constă în exprimarea neclară, confuză a gândurilor. — Din fr. **logopathie.**

LOGOPÉD, -Ă, *logopezi, -de,* s.m. și f. Persoană specializată în logopedie. — Din fr. **logopède.**

LOGOPÉDIC, -Ă, *logopedici, -ce,* adj. Referitor la logopedie. — Din fr. **logopédique.**

LOGOPEDÍE s.f. Ramură a pedagogiei speciale care studiază, tratează și corectează defectele de pronunțare și de emisie vocală (mai ales la copii). — Din fr. **logopédie.**

LOGOPLEGÍE, *logoplegii,* s.f. (Med.) Imposibilitate de a pronunța unele cuvinte sau sunete; afazie, alalie. — Din fr. **logoplégie.**

LOGORÉE s.f. Vorbire excesivă, rapidă, incoerentă, în stări de excitație psihică (beție, manie etc). ✦ (Fam.) Faptul de a vorbi mult și inutil; limbuție, locvacitate. — Din fr. **logorrhée.**

LOGORÉIC, -Ă, *logoreici, -ce,* adj. Care vorbește mult și uneori incoerent. [Pr.: *-re-ic*] — **Logoree** + suf. *-ic*.

LÓGOS, *logosuri,* s.n. **1.** (Fil.) Termen care denumește ordinea necesară, proprie Cosmosului și gândirii omenești, rațiunea cosmică sau destinul, rațiunea divină, o

ipostază a divinității, spiritul și rațiunea universală. **2.** (Ir. și fam.) Cuvântare, discurs. — Din ngr. **lógos,** fr. **logos.**

LOGOTÍP, *logotipuri,* s.n. (Tipogr.) Ligatură. — Din fr. **logotype.**

LOHN s.n. **1.** Formă de colaborare economică internațională, care constă în tranzacții desfășurate pe baze contractuale între două firme din țări diferite. **2.** Salariu, leafă. ✦ Recompensă. [Pr.: *lon*] — Cuv. germ.

LOIÁL, -Ă, *loiali, -e,* adj. Care își îndeplinește cu cinste obligațiile asumate; sincer, cinstit, leal. [Var.: **loiál, -ă** adj.] — Din fr. **loyal.**

LOIALÍSM s.n. Loialitate. [Var.: **loialísm** s.n.] — Din fr. **loyalisme.**

LOIALÍST, -Ă, *loialiști, -ste,* s.m. și f. Persoană loială. [Var.: **loialíst, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **loyaliste.**

LOIALITÁTE s.f. Însușirea de a fi loial; sinceritate, lealitate. [Var.: **loialitáte** s.f.] — **Loial** + suf. *-itate*.

LOISIR s.n. Timp liber (al cuiva). ✦ Folosire optimă a timpului liber, potrivit dorințelor și înclinațiilor individului. [Pr.: *loazír*] — Din fr. **loisir.**

LÓITRĂ, *loitre,* s.f. Fiecare dintre cele două părți laterale ale căruței, constând dintr-un fel de scară, care în partea de jos se sprijină de dric, iar în partea de sus se prinde de leuci; draghină. — Din sb. **lo(i)tra.**

LÓJĂ, *loji,* s.f. **I. 1.** Compartiment cuprinzând un număr redus de locuri pentru spectatori, așezat, alături de altele, în jurul incintei unei săli de spectacole. ✧ *Loja orchestrei* = spațiul dintre scenă și primul rând de scaune (într-o sală de spectacol), amenajat sub nivelul scenei și al sălii, în care stă orchestra; fosa orchestrei. **2.** Mic compartiment sau cabinet la unele clădiri, comunicând cu exteriorul, destinat unor servicii de îndrumare a publicului sau de pază. **3**. (În sintagma) *Lojă masonică* = asociație de francmasoni. **II. 1.** Cavitate în floarea unei plante, în care se găsesc ovulele sau polenul; cavitate în fructul unei flori, în care se găsesc semințele. ✦ Fiecare dintre cele două părți ale staminei, care conțin polenul. **2.** Loc ocupat de un organ sau de altă formațiune anatomică. [Pl. și: *loje*] — Din fr. **loge.**

LÓJNIȚĂ, *lojnițe,* s.f. (Reg.) Leasă de nuiele pe care se usucă sau se afumă fructele, cașul etc.; cuptor (sau groapă) peste care se pune această leasă. [Var.: **lóșniță, lózniță** s.f.] — Cf. ucr. l o ž n y c'a.

LÓLOTĂ, *lolote,* s.f. (Reg.) Zgomot confuz de glasuri; gălăgie. — Et. nec.

LOLOTÍ, *lolotesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A face gălăgie, larmă. — Din **lolotă.**

LOM, *lomuri,* s.n. Rangă specială de oțel, folosită la lucrările de așezare a șinelor de cale ferată. — Din rus. **lom.**

LOMBALGÍE, *lombalgii,* s.f. Durere localizată în regiunea lombară, provocată de o afecțiune a coloanei vertebrale lombare, a rinichilor, a organelor genitale feminine etc.; durere de șale. [Var.: **lumbalgíe** s.f.] — Din fr. **lombalgie.**

LOMBALIZÁRE, *lombalizări,* s.f. (Med.) Anomalie a coloanei vertebrale, în care unele vertebre iau forma unei vertebre lombare. — După fr. **lombalisation.**

LOMBÁR, -Ă, *lombari, -e,* adj. Care se referă la regiunea șalelor, care ține de șale, din regiunea șalelor. — Din fr. **lombaire.**

LOMBÁRD, *lombarduri,* s.n. **1.** Împrumut sau avans de bani având drept garanție efecte publice (titluri de rentă, acțiuni, obligațiuni etc.), obiecte de valoare etc., depuse ca gaj. **2.** Instituție de credit care acordă astfel de împrumuturi. — Din germ. **Lombard,** fr. **lombard,** it. **lombardo.**

LOMBARDÁ, *lombardez,* vb. I. Tranz. A depune în gaj efecte publice, obiecte de valoare etc. ca garanție pentru un împrumut. — Din germ. **lombardieren.**

LOMBARDÁRE s.f. Acțiunea de *a lombarda* și rezultatul ei. — V. **lombarda.**

LOMBARTRÍE, *lombartrii,* s.f. (Med.) Lombartroză. — Din fr. **lombarthrie.**

LOMBARTRÓZĂ, *lombartroze,* s.f. (Med.) Artroză a articulațiilor vertebrelor lombare; lombartrie. — Din fr. **lombarthrose.**

LOMBOSCIÁTICĂ s.f. (Med.) Durere lombară cu iradiere pe traiectul nervului sciatic. [Pr.: *-sci-a-*] — Din fr. **lombo-sciatique.**

LOMBOSTÁT, *lombostate,* s.n. Corset medical pentru imobilizarea regiunii lombare. — Din fr. **lombostat.**

LOMBOTOMÍE, *lombotomii,* s.f. (Med.) Incizie a peretelui lojii lombare. — Din fr. **lombotomie.**

LONDONÉZ, -Ă, *londonezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Londra. **2.** Adj. Care aparține Londrei sau londonezilor (**1**), privitor la Londra ori la londonezi. — Din it. **londonese.**

LONGERÓN s.n. v. **lonjeron.**

LONGEVITÁTE s.f. Durată excepțională a vieții; viață lungă (a unui individ, a unui grup, a unei specii). — Din fr. **longévité,** lat. **longaevitas, -atis.**

LONGEVÍV, -Ă, *longevivi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care trăiește mult, depășind media de viață normală. — Cf. l o n g e v i t a t e.

LONGILÍN, -Ă, *longilini, -e,* adj. (Despre oameni) Care se caracterizează prin lungimea membrelor; cu membrele lungi și subțiri. — Din fr. **longiligne.**

LONGITUDINÁL, -Ă, *longitudinali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care este așezat în direcția lungimii, care se întinde de-a lungul. **2.** S.f. Nervură metalică aplicată în sens longitudinal (**1**) pe fundul unei nave, pe bordaje sau sub punte, pentru a întări tablele învelișului. — Din fr. **longitudinal.**

LONGITÚDINE, *longitudini,* s.f. Distanță în grade, măsurată pe ecuator, dintre meridianul care trece printr-un punct oarecare de pe glob și primul meridian (meridianul 0, care trece prin Greenwich), constituind una dintre cele două coordonate geografice. ✧ *Longitudine cerească* = una dintre coordonatele ecliptice. — Din fr. **longitude,** lat. **longitudo, -inis.**

LONGOBÁRD, -Ă, *longobarzi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Triburi migratoare ale germanilor răsăriteni, care au locuit în Antichitate în bazinul inferior al fluviilor Elba și Dunăre, iar în sec. VI s-au stabilit în nordul și în centrul Italiei; (și la sg.) persoană care aparținea acestor triburi. **2.** Adj. Care aparține longobarzilor (**1**), privitor la longobarzi. — Din lat. **Longobardus,** it. **longobardo.**

LONGRÍNĂ, *longrine,* s.f. Grindă de lemn, de oțel sau de beton armat, folosită drept cofraj lateral pentru o îmbrăcăminte rutieră de beton, în cursul executării acesteia. ✧ *Longrină de deraiere* = șină de oțel fixată paralel cu șinele căii ferate, pe poduri și la curbe, pentru a reduce pericolul de deraiere. — Din fr. **longrine.**

LÓNJĂ, *lonje,* s.f. Piesă sau instalație mobilă ajutătoare, folosită în procesul de învățare sau de perfecționare a unor mișcări acrobatice în gimnastică, sărituri în apă etc. — Din fr. **longe.**

LONJERÓN, *lonjeroane,* s.n. (Tehn.) Grindă longitudinală din metal sau din lemn, așezată în scheletul sau în cadrul unei mașini, al unei instalații, al unui agregat etc. cu scopul de a le face rigide. [Var.: **longerón** s.n.] — Din fr. **longeron.**

LOOK, *lookuri,* s.n. Înfățișare, aspect, imagine. [Pr.: *luc*] — Cuv. engl.

LOOPING, *loopinguri,* s.n. Evoluție acrobatică complexă a unui avion, constând în executarea unei bucle în plan vertical sau oblic. [Pr.: *lúping*] — Din engl., fr. **looping.**

LOPÁTĂ, *lopeți,* s.f. **1.** Unealtă formată dintr-o placă de lemn sau de fier, ușor concavă, montată pe o coadă de lemn, cu care se ridică sau se aruncă pământ, pietriș, nisip etc. ✧ Loc. adv. *Cu lopata* = în cantitate mare, din belșug, din abundență. ✧ Expr. (Fam.) *Sapa și lopata* = moartea. *A da la lopată* = (despre cereale) a vântura. ✦ Cantitate de material cât se poate lua o dată cu această unealtă. ✦ Unealtă de lemn cu care se pune pâinea în cuptor. **2.** Vâslă[1]. — Din sl. **lopata.**

LOPĂTÁ, *lopătez,* vb. I. **1**. Intranz. A vâsli. **2.** Tranz. A întoarce cerealele cu lopata pentru aerisirea și răcirea lor. — Din **lopată.**

LOPĂTÁR, *lopătari,* s.m. **I. 1.** Vâslaș, barcagiu. **2.** Lucrător cu lopata. **II**. Pasăre migratoare din grupul picioroangelor, de culoare albă, cu ciocul lung și lat ca o lopată și cu un moț de pene pe cap; cosar *(Platalea leucorodia)*. — **Lopată** + suf. *-ar*.

LOPĂTÁRE, *lopătări,* s.f. Acțiunea de *a lopăta*. — V. **lopăta.**

LOPĂȚÍCĂ, *lopățele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lopată*. **2.** Unealtă sau parte a unei unelte de forma unei lopeți sau care are o funcție asemănătoare cu a acesteia. ✦ Scândurică servind la imobilizarea unui membru fracturat sau luxat; atelă. **3.** (Reg.) Omoplat. — **Lopată** + suf. *-ică*.

LORÁN s.n. (Nav.) Sistem de radionavigație pentru distanțe mari, constând în determinarea poziției unei aero(nave) cu ajutorul semnalelor emise de două perechi de stații terestre ale căror coordonate sunt cunoscute. — Din engl., fr. **loran.**

LÓRD, *lorzi,* s.m. (În Anglia) **1.** (În Evul Mediu) Mare proprietar funciar; (în prezent) titlu nobiliar ereditar sau conferit de monarh; persoană care poartă acest titlu. **2.** Membru al Camerei superioare a Parlamentului. *Camera Lorzilor*. **3.** Termen care intră în componența titlului oficial purtat de unii înalți demnitari din Marea Britanie. — Din engl., fr. **lord.**

LORDÓZĂ, *lordoze,* s.f. Curbură cu convexitatea anterioară a coloanei vertebrale în regiunea lombară, care apare în rahitism, malformații etc. — Din fr. **lordose.**

LÓRI, *lori,* s.m. Mamifer lemurian din India și Ceylon, lung de circa 25 cm, care se hrănește mai ales cu fructe și cu semințe *(Loris gracilis)*. — Din fr. **loris.**

LORÍCĂ, *lorice,* s.f. (Latinism) Armură medievală; platoșă, cuirasă. — Din lat. **lorica.**

LORNÉTĂ s.f. v. **lornietă.**

LORNIÉTĂ, *lorniete,* s.f. Binoclu mic, folosit la spectacole. ✦ Lornion. [Var.: **lornétă** s.f.] — Din fr. **lorgnette.**

LORNIÓN, *lornioane,* s.n. Ochelari plianți, cu mâner, pe care îi folosesc mai ales femeile; lornietă. ✦ (Rar) Ochelari fixați de nas cu ajutorul unui resort. — Din fr. **lorgnon.**

LOSTOPÁN s.n. v. **lostopană.**

LOSTOPÁNĂ, *lostopane,* s.f. (Reg.) Bucată mare de pământ, de piatră, de gheață etc. [Var.: **lostopán** s.n.] — Et. nec.

LÓSTRIȚĂ, *lostrițe,* s.f. Pește răpitor, asemănător cu păstrăvul, cu corpul lung, aproape cilindric, cu gura mare și cu dinții puternici, care trăiește în râurile de munte *(Hucho hucho)*. — Cf. ucr., rus. l o s o s' „somon".

LOSTÚN s.m. v. **lăstun.**

LÓȘNIȚĂ s.f. v. **lojniță.**

LOT, *loturi,* s.n. **1.** Fiecare dintre porțiunile în care a fost împărțit un teren sau o pădure; parcelă. **2.** Grup de obiecte sau de ființe cu trăsături comune. ✦ Grup de sportivi selecționați în vederea formării unei echipe. ✦ Grup de produse identice sau asemănătoare fabricate simultan sau succesiv; grup de produse identice sau asemănătoare expediate în același timp sau sosite în același timp. **3.** (Înv.) Loz; câștig obținut de un loz. — Din fr. **lot.**

LÓTCĂ, *lotci,* s.f. Ambarcațiune de pescuit îngustă, cu prora și pupa ascuțite și ridicate, mânuită cu ajutorul lopeților. — Din rus. **lodka.**

LOTERÍE, *loterii,* s.f. Joc de noroc care constă în emiterea unor bilete prevăzute cu numere sau combinații de numere, dintre care, prin tragere la sorți, unele sunt

declarate câștigătoare, dând dreptul posesorilor lor la premii în bani, în obiecte de valoare etc.; loto (**2**). ✦ Fig. Hazard, noroc, baftă. — Din fr. **loterie.**

LOTIFÓRM, -Ă, *lotiformi, -e,* adj. Care are forma unui boboc de lotus. *Orna - mente lotiforme*. — Din fr. **lotiforme.**

LOTIZÁ, *lotizez,* vb. I. Tranz. **1.** A împărți un teren în loturi; a parcela. **2.** A împărți în loturi, după anumite criterii, o cantitate de material, o mulțime de obiecte etc. — **Lot** + suf. *-iza*.

LOTIZÁRE, *lotizări,* s.f. Acțiunea de *a lotiza*. — V. **lotiza.**

LÓTO s.n. **1.** Joc de societate la care participanții au în față cartonașe imprimate cu diferite numere, pe care le acoperă treptat cu jetoanele corespunzătoare, pe măsură ce acestea sunt scoase, la întâmplare, dintr-o grămadă (sau dintr-un săculeț); totalitatea cartonașelor și jetoanelor folosite la acest joc. **2.** Loterie. [Var.: (**1**) **lotón** s.n.] — Din fr. **loto.**

LOTÓN s.n. v. **loto.**

LOTRÍT s.n. Silicat natural hidratat de calciu, magneziu, aluminiu și fier, cristalizat, de culoare verde. — **Lotru** (n. pr.) + suf. *-it*. Cf. fr. lotrite**.**

LÓTRU, LOÁTRĂ, *lotri, loatre,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (Înv. și pop.) Hoț, tâlhar. ✦ (Pop.) Ștrengar, șmecher. **2.** Adj. (Reg.) Iute în mișcări, sprinten. ✦ Ager la minte, isteț. — Cf. pol. lotr.

LÓTUS, *lotuși,* s.m. Nume dat mai multor plante acvatice cu flori albastre, mari, plăcut mirositoare *(Nymphaea coerulea)*, trandafirii *(Nelumbo nucifera)* sau albe *(Nymphaea lotus thermalis)*. — Din fr. **lotus.**

LOȚIONÁ, *loționez,* vb. I. Tranz. A spăla, a frecționa cu o loțiune. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **lotionner.**

LOȚIONÁRE, *loționări,* s.f. Acțiunea de *a loționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **loționa.**

LOȚIONÁT, -Ă, *loționați, -te,* adj. Care a fost spălat, frecționat cu loțiune. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **loționa.**

LOȚIÚNE, *loțiuni,* s.f. Preparat cosmetic sau farmaceutic lichid folosit pentru îngrijirea pielii și a părului. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **lotion.**

LOVEÁLĂ, *loveli,* s.f. (Rar) Lovitură, izbitură. ✦ (Fam.) Coincidență, potrivire. — **Lovi** + suf. *-eală*.

LOVÉLE s.f. pl. (Arg.) Bani[1]. — Din țig. **lovo** (pl. *love*).

LOVÍ, *lovesc,* vb. IV. **1.** Tranz., intranz. și refl. A (se) atinge cu putere, a (se) izbi. ✦ Tranz. A bate. ✦ Tranz. Fig. A aduce prejudicii, pagube; a atinge, a leza. **2**. Tranz. și refl. A (se) atinge (fără violență). **3.** Refl. A da peste o piedică, a se împiedica, a se izbi de...; *fig.* a întâmpina dificultăți. ✧ Expr. *A se lovi cu capul de pragul de sus* = a dobândi experiență în urma unor întâmplări nefericite. **4.** Tranz. A izbi drept în țintă cu un proiectil, cu o săgeată etc. **5.** Refl. recipr. (Înv.; despre țări, terenuri etc.) A se învecina. **6.** Tranz. (Despre stări fiziologice, boli etc.) A veni brusc asupra cuiva, a cuprinde, a apuca, a copleși. **7.** Refl. recipr. (Înv.) A se asemăna, a se potrivi. ✧ Expr. *A se lovi ca nuca-n perete* = a nu se potrivi deloc. **8.** Tranz. (Înv.) A ataca. ✦ Refl. recipr. A se lupta. — Din sl. **loviti** „a vâna, a prinde, a pescui”.

LOVÍRE, *loviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lovi* și rezultatul ei. ✦ Infracțiune care constă în atingerea corpului unei persoane prin acte de violență fizică. ✦ Fig. (Înv.) Nenorocire, năpastă. — V. **lovi.**

LOVITÚRĂ, *lovituri,* s.f. **1.** Atingere bruscă și puternică, izbitură; (concr.) zgomot (puternic) cauzat de o asemenea izbitură. ✧ *Lovitură de grație* = (adesea fig.) lovitură finală, care răpune definitiv pe cel lovit. ✦ Bătaie. **2.** Fig. Supărare, durere sufletească; necaz; neajuns. **3.** (Mil.) Atac puternic executat asupra inamicului în scopul zdrobirii lui și al capturării armamentului său. ✦ Atac îndrăzneț venit prin surprindere. ✧ Expr. *A da lovitura* = a obține un succes (important și neașteptat. ✦ Descărcare a unei arme de foc; efect produs de această descărcare. **4.** (În sintagmele și expr.) *Lovitură de stat* = acțiune rapidă urmărind răsturnarea regimului politic existent și preluarea, prin forță, a puterii politice de stat de către grupuri de persoane. *Lovitură de trăsnet* = întâmplare, vorbă neașteptată. *Lovitură de teatru* = acțiune, întâmplare bruscă și neașteptată, care șochează, impresionează. **5.** (Tehn.; în sintagma) *Lovitură de berbec* = creștere a presiunii unui lichid dintr-o conductă, produsă prin închiderea bruscă a unei supape. **6.** (Sport) Ansamblu de mișcări rațional coordonate, folosit pentru manevrarea obiectului de joc, în vederea obținerii unui maxim de eficacitate. ✧ *Lovitură de pedeapsă* = sancțiune acordată de arbitru pentru o incorectitudine comisă de un jucător al unei echipe, care constă într-o lovitură executată de adversar în condiții avantajoase. *Lovitură de colț* = lovitură executată dintr-unul din unghiurile terenului de joc al echipei în apărare de către un jucător al echipei în atac; corner[1]. *Lovitură de picior căzută* = dropgol. — **Lovi** + suf. *-tură*.

LOXODRÓMĂ, *loxodrome,* s.f. Curbă trasată pe o hartă reprezentând globul terestru, care taie toate meridianele sub același unghi. — Din fr. **loxodrome.**

LOXODRÓMIC, -Ă, *loxodromici, -ce,* adj. (Geogr.) Referitor la loxodromă. — Din fr. **loxodromique.**

LOZ, *lozuri,* s.n. Bilet de loterie. — Din germ. **Los.**

LÓZIE, *lozii,* s.f. Specie de salcie sau de răchită din ale cărei ramuri se fac împletituri. — Din ucr. **lozá.**

LOZINCÁRD, -Ă, *lozincarzi, -de,* adj. (Peior.) Care are caracter de lozincă. — **Lozincă** + suf. *-ard*.

LOZÍNCĂ, *lozinci,* s.f. Formulare concisă și pregnantă a unei idei, destinată să rețină atenția și utilizată pentru propagandă politică, publicitate etc. ✦ Placardă, afiș etc. pe care se află o inscripție cu un astfel de conținut. — Din germ. **Losung.**

LÓZNIȚĂ s.f. v. **lojniță.**

LP, *LP-uri,* s.n. Disc cu turația de 33 de rotații pe minut și cu durata între 25 și 30 de minute pe fiecare parte [Pr.: *elpi*]. — Abr. din engl. **L**[ong] **P**[laying record].

LUÁ, *iau,* vb. I. Tranz. **I. 1.** A prinde un obiect în mână spre a-l ține (și a se servi de el) sau spre a-l pune în altă parte. ✧ Expr. *A lua altă vorbă* = a schimba (cu dibăcie) subiectul unei discuții. *A(-și) lua picioarele la spinare* = a pleca (repede) de undeva. *A lua pușca la ochi* (sau *la cătare*) = a pune arma în poziție de tragere, a se pregăti să tragă cu arma; a ochi. *A-și lua pălăria (din* sau *de pe cap)* = a saluta. *A lua pasărea din zbor,* se spune despre un vânător foarte iscusit, bun ochitor. *A-și lua nădejdea* (de la cineva sau de la ceva) = a renunța la ceva, a nu mai spera. *A-și lua seama* sau (intranz.) *a-și lua de seamă* = a se răzgândi. *A nu-și lua ochii de la* (sau *de pe*)... = a privi insistent. *A-și lua o grijă de pe cap* = a scăpa de o grijă, a se elibera. *A-i lua cuiva* (o suferință) *cu mâna* = a face să-i treacă cuiva (o suferință) imediat. (Refl.) *A i se lua* (cuiva) *o piatră de pe inimă*, se spune când cineva a scăpat de o grijă chinuitoare. ✦ A apuca pe cineva sau ceva cu mâna; a cuprinde cu brațul (de după...); *p. ext.* a înhăța, a înșfăca. ✧ Expr. (Fam.) *A lua purceaua de coadă* = a se îmbăta. (Refl. recipr.) *Poți să te iei de mână cu el* = ai aceleași apucături ca el. *A se lua de cap* (sau *de piept*) *cu cineva* = a se încleșta la bătaie cu cineva; a se certa în mod violent cu cineva. *A se lua* (cu cineva) *la trântă* = a se lupta (cu cineva) corp la corp. **2.** A mânca (pe apucate), a înghiți din ceva; *spec.* a înghiți o doctorie. ✧ Expr. *A (o) lua la măsea* = a bea peste măsură. **3.** A îmbrăca, a pune pe sine o haină etc. ✧ Expr. *A lua hainele la purtare* = a îmbrăca în toate zilele hainele de sărbătoare. (Fam.) *A-și lua nasul la purtare* = a se obrăznici. **II. 1.** A scoate ceva din locul în care se afla; a smulge, a desprinde. ✦ Refl. (Rar) A înceta să mai existe; a dispărea. **2.** A scoate ceva în cantitate limitată. ✧ Expr. *A lua* (cuiva) *sânge* = a face să curgă printr-o incizie o cantitate de sânge (pentru a obține o descongestionare, pentru analize etc.). **3.** A deposeda pe cineva de un lucru (fără intenția de a și-l însuși). ✧ Expr. *A-i lua* (cuiva) *comanda* = a înlătura (pe cineva) de la un post de răspundere, în special de la comanda unei unități militare. *A-i lua* (cuiva) *ochii* (sau *văzul, vederile*) = a fermeca (pe cineva), a orbi prin strălucire, a impresiona foarte puternic, a zăpăci, a ului pe cineva. *A-i lua* (cuiva) *viața* (sau *sufletul, zilele*) = a omorî. *A-și lua viața* (sau *zilele*) = a se sinucide. ✦ (Pop.) A face să paralizeze, a paraliza o parte a corpului. **III. 1.** A-și însuși ceea ce i se cuvine, a pune stăpânire pe ceva; *p. ext.* a primi, a căpăta. **2.** A(-și) face rost de ceva; a găsi pe cineva sau ceva. ✧ Expr. *Ia-l dacă ai de unde* (sau *de unde nu-i*), se spune despre cineva (sau despre ceva) care nu se mai găsește acolo unde era mai înainte. (Fam.) *A nu ști de unde să iei pe cineva* = a nu-ți aduce aminte în ce împrejurare ai cunoscut pe cineva. **3.** A cumpăra. **4.** A încasa o sumă de bani. **5.** A-și însuși un lucru străin. **6.** A cuceri; a ocupa. ✦ A ataca într-un anumit fel sau cu o anumită armă. **7.** A angaja pe cineva; a folosi un obiect pentru un timp determinat, contra plată. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *părtaș* = a-și asocia (pe cineva) într-o întreprindere. *A lua* (pe cineva) *pe procopseală* = a angaja (pe cineva) fără salariu, cu promisiunea de a-l căpătui. ✦ A invita pe cineva la joc, la dans. ✦ A primi pe cineva la sine; a contracta o legătură de rudenie cu cineva. ✦ Refl. recipr. A se căsători. **8.** A se angaja, a se însărcina (cu ceva). ✧ Expr. *A lua comanda* = a fi numit la conducerea unei unități sau acțiuni (militare). *A lua* (un lucru) *în primire* = a primi un lucru, asumându-și răspunderea pentru buna lui păstrare. *A-și lua răspunderea* = a se declara și a se socoti răspunzător de ceva. (Refl. recipr.) *A se lua la sfadă* (sau *la ceartă* etc.) = a se certa. **9.** A contracta o boală molipsitoare. **10.** (Despre vase) A avea o anumită capacitate, a cuprinde. **11**. (În expr. și loc. vb.) *A lua măsura* (sau *măsuri)* = a fixa prin măsurători exacte dimensiunile necesare pentru a confecționa un obiect. *A lua* (ceva) *cu chirie* = a închiria. *A lua* (ceva) *în arendă* = a arenda. *A lua parte* = a participa. *A lua pildă* = a imita exemplul altuia. *A lua obiceiul* (sau *năravul* etc.) = a se obișnui să... *A lua (pasaje* sau *idei) dintr-un autor* = a reproduce într-o scriere sau într-o expunere proprie idei extrase din alt autor (indicând sursa sau însușindu-și pasajul în mod fraudulos). *A lua ființă* = a se înființa. *A lua sfârșit* = a se termina. *A lua înfățișarea* (sau *aspectul* etc.) = a părea, a da impresia de... *A lua un nou aspect, o nouă formă* etc. = a se schimba, a se transforma. *A-și lua numele de la...* = a purta un nume care se leagă de..., care amintește de... *A lua o notă bună* (sau *rea*) = a obține o notă bună (sau rea). *A lua apă* = (despre ambarcațiuni) a avea o spărtură prin care intră apa, a se umple de apă. *A lua foc* = a se aprinde. (Înv.) *A lua veste* (sau *scrisoare, răspuns* etc.) = a primi veste (sau scrisoare, răspuns etc.). **IV. 1.** A duce cu sine. ✧ Expr. *A-și lua ziua bună* = a se despărți de cineva, rostind cuvinte de rămas bun. *A-și lua traista și ciubucul*, se zice despre un om foarte sărac care pleacă fără să aibă ce să ducă cu el. *A-și lua tălpășița* (sau *catrafusele* etc.) = a pleca repede dintr-un loc; a o șterge. *A lua* (pe cineva) *la* (sau *în*) *armată* = a înrola un recrut. *A lua* (pe cineva) *pe sus* = a lua (pe cineva) cu forța. *A lua* (pe cineva) *pe nepusă masă* = a lua (pe cineva) fără veste, cu forța. *A-l lua moartea* sau *Dumnezeu* (ori, depr. *dracul, naiba*) = a muri. *L-a luat dracul* (sau *mama dracului, naiba*), se spune când cineva este într-o situație critică sau la capătul puterilor (din cauza unui efort prea mare). (În imprecații). *Lua-l-ar naiba!* ✦ A duce cu sine una sau mai multe persoane, cu rolul de însoțitor. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *cu binele* (sau *cu frumosul, cu binișorul, cu*

încetișorul etc.) = a proceda cu tact, cu blândețe, a trata (pe cineva) cu menajamente. *A lua* (pe cineva) *cu răul* = a se purta rău (cu cineva). *A lua pe cineva cu măgulele* sau (refl.) *a se lua pe lângă cineva cu binele* = a măguli pe cineva (pentru a-i câștiga bunăvoința). *A lua* (pe cineva) *sub ocrotirea* (sau *sub aripa) sa* = a ocroti (pe cineva). *A lua* (pe cineva sau ceva) *în batjocură* (sau *în bătaie de joc, în râs, în zeflemea, peste picior* etc.) = a-și bate joc de cineva. *A lua* (pe cineva) *cu amenin-țări* = a amenința (pe cineva). *A lua* (pe cineva) *la rost* (sau *la trei parale, la refec, la trei păzește, la socoteală* etc.) = a mustra (pe cineva), a-i cere socoteală. *A lua* (pe cineva) *pe departe* = a începe (cu cineva) o discuție pe ocolite cu scopul de a obține ceva de la el sau de a-i comunica ceva neplăcut. *Nu mă lua așa!* = nu mă trata, nu-mi vorbi în felul acesta nepotrivit. *A o lua de bună* = a considera că este așa cum se spune, a primi, a accepta un lucru ca atare. *A lua* (ceva) *de nimic* = a nu lua în serios. *A lua* (ceva) *în nume de bine* (sau *de rău*) = a judeca un lucru drept bun (sau rău). *A lua* (pe cineva sau ceva) *de* (sau *drept*)... = a considera (pe cineva sau ceva) drept altcineva sau altceva; a confunda. *A lua lucrurile (așa) cum sunt* = a se împăca cu situația. ✦ Refl. (Despre vopsele) A se desprinde, a se șterge (și a se lipi pe altceva). **2.** (Despre vehicule) A transporta pe cineva. **V.** A începe, a porni să... ✦ (Despre manifestări fizice sau psihice) A cuprinde (pe cineva). ✧ Expr. *A-l lua ceva înainte* = a-l cuprinde, a-l copleși. *A lua frica cuiva* (sau *a ceva*) = a se teme de cineva (sau de ceva). (Refl.) *A se lua de gânduri* = a începe să fie îngrijorat, a se îngrijora; a se neliniști. **VI. 1.** (Construit cu pronumele „o", cu valoare neutră) A pleca, a porni. ✧ Expr. *A o lua din loc* (sau *la picior*) = a pleca repede. *A o lua la fugă* = a porni în fugă, în goană. *A o lua la galop* (sau *la trap, la pas*) = a porni la galop (sau la trap, la pas). (Reg.) *A o lua în pornealã* = a porni la păscut. *A o lua înainte* = a merge înaintea altuia sau a altora (pentru a-i conduce). *A i-o lua* (cuiva) *înainte* (sau *pe dinainte*) = a întrece (pe cineva). *A-și lua zborul* = a porni în zbor; *fig.* a pleca repede; a părăsi (o rudă, un prieten) stabilindu-se în altă parte. (Refl.) *A se lua după cineva* (sau *ceva*) = **a)** a porni în urma cuiva (sau a ceva); **b)** a se alătura cuiva; **c)** a urmări, a alunga, a fugări; **d)** a porni undeva orientându-se după cineva sau după ceva; *fig.* a imita pe cineva, a urma sfatul cuiva. (Refl. recipr.) *A se lua cu cineva* = **a)** a pleca la drum cu cineva; **b)** a se întovărăși, a se asocia cu cineva. (Refl.) *A se lua cu cineva* (sau *cu ceva*) = a-și petrece vremea cu cineva (sau cu ceva) și a uita de o grijă, de o preocupare etc., a se distra. *A se lua cu vorba* = a se antrena într-o conversație, uitând de treburi. ✦ A se îndrepta într-o direcție oarecare; a coti spre... *A luat-o la deal*. ✦ (Despre căi de comunicație și ape curgătoare) A-și schimba direcția. *Drumul o ia la dreapta*. **2.** A merge, a parcurge. ✧ Expr. *A(-și) lua câmpii* = a pleca la întâmplare, fără niciun țel (de disperare, de durere etc.); a ajunge la disperare. [Pr.: *lu-a*. — Prez. ind.: *iau, iei, ia, luăm, luați, iau*; prez. conj. pers. 3: *să ia*] — Lat. **levare.**

LUÁRE, *luări,* s.f. Acțiunea de *a (se) lua*. ✧ *Luare-aminte* = atenție, grijă. *Luare de cuvânt* = vorbire în public. [Pr.: *lu-a-*] — V. **lua.**

LÚBENIȚĂ, *lubenițe,* s.f. (Reg.) Pepene verde. [Acc. și: *lubeníță*] — Din bg., sb. **lubenica.**

LÚBRIC, -Ă, *lubrici, -ce,* adj. Excesiv de senzual; libidinos. ✦ Care atâță senzualitatea; excitant, lasciv; obscen. — Din fr. **lubrique,** lat. **lubricus.**

LUBRICÁRE, *lubricări,* s.f. Operație de introducere a unui lichid într-un sistem tehnic (sondă, conductă etc.) aflat sub presiune. — Cf. lat. lubricare.

LUBRICATÓR, *lubricatoare,* s.n. Dispozitiv de forma unui tub montat deasupra instalației de siguranță de la capul sondei, care servește la efectuarea operației de lubricare. — Din germ. **Lubrikator,** fr. **lubricateur.**

LUBRICITÁTE s.f. (Livr.) Senzualitate excesivă; lascivitate, desfrâu; obscenitate. — Din fr. **lubricité,** lat. **lubricitas, -atis.**

LUBRIFIÁ, *lubrifiez,* vb. I. Tranz. A introduce un lubrifiant între suprafețele de contact ale unor corpuri solide care se freacă între ele; a unge. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **lubrifier.**

LUBRIFIÁNT, *lubrifianți,* s.m. Material vâscos sau praf care se introduce între suprafețele de contact a două corpuri solide cu mișcare relativă, pentru a forma un strat subțire care să înlocuiască frecarea uscată cu una fluidă și să împiedice sau să reducă astfel uzura, încălzirea etc. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **lubrifiant.**

LUBRIFIÁNȚĂ s.f. Însușire a unui material de a putea fi folosit ca lubrifiant. [Pr.: *-fi-an-*] — **Lubrifi**[ant] + suf. *-anță*.

LUBRIFICATÓR, *lubrificatoare,* s.n. Dispozitiv de ungere a coroanei șinelor de cale ferată, pentru a reduce uzura. — Din fr. **lubrificateur.**

LUBRIFIÉRE, *lubrifieri,* s.f. Acțiunea de *a lubrifia* și rezultatul ei; ungere. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **lubrifia.**

LUCÁRII s.f. pl. Sărbătoare a pădurilor sacre, pe care romanii o celebrau la 19 sau la 21 iulie. — Din lat. **Lucaria.**

LUCÁRNĂ, *lucarne,* s.f. Fereastră mică, amenajată în acoperișul cu pantă mare al unei construcții, în scopul luminării și aerisirii podului sau a încăperilor aflate la nivelul podului; bageac, bageacă. ✦ (Rar) Fierestruică pe care se poate privi afară. — Din fr. **lucarne.**

LUCEÁFĂR, *luceferi,* s.m. **1.** Nume popular al planetei Venus și al altor stele strălucitoare. ✧ *Luceafărul-de-Dimineață* sau *Luceafărul-de-Ziuă, Luceafărul-Porcilor, Luceafărul-Boului* = planeta Venus (văzută dimineața, înainte de răsăritul soarelui). *Luceafărul-de-Seară* sau *Luceafărul-de-Noapte, Luceafărul-Ciobanilor* = planeta Venus (văzută seara). *Luceafărul-cel-Mare-de-Miezul-Nopții* sau *Luceafărul-cel-Frumos* = steaua Vega din constelația Lirei. *Luceafărul-Porcesc* sau *Luceafărul-Porcar* = steaua Aldebaran din constelația Taurului. *Luceafărul-cel-Mare-de-Noapte* = steaua Hiperion. **2.** Fig. Epitet dat unui om ilustru cu calități deosebite. — Lat. **Lucifer.**

LUCÉRNĂ s.f. Plantă perenă din familia leguminoaselor, cu frunze compuse din câte trei foliole și cu flori albastre-violacee, cultivată ca plantă furajeră *(Medicago sativa)*. [Var.: (reg.) **luțárnă, luțérnă** s.f.] — Din germ. **Luzerne.**

LUCÍ, *lucesc,* vb. IV. Intranz. **1**. A răspândi lumină; a străluci, a lumina. **2.** A sclipi din cauza luminii; a scânteia. ✦ (Despre ochi) A avea o strălucire deosebită, exprimând o emoție, o dorință etc. **3.** Fig. (Despre idei, sentimente) A apărea în mod brusc sau pentru scurt timp. ✦ A se remarca prin calități deosebite. — Lat. ***lucire** (= *lucere)*.

LUCÍD, -Ă, *lucizi, -de,* adj. Care are o minte clară, pătrunzătoare, care este conștient de realitate, care înțelege și exprimă clar lucrurile. ✦ (Adverbial) În deplinătatea facultăților mintale, conștient; rațional; treaz. — Din fr. **lucide.**

LUCIDITÁTE s.f. Însușire a unei persoane sau a unei minți lucide; claritate în gândire. ✦ Deplinătate a funcțiunilor intelectuale; stare de conștiență. — Din fr. **lucidité.**

LUCIFÉRIC, -Ă, *luciferici, -ce,* adj. (Livr.) Demonic. — **Lucifer** (n. pr.) + suf. *-ic*.

LUCIFERÍNĂ s.f. Substanță proteică secretată de diferite animale (licurici, pești etc.) care, prin oxidare, devine luminoasă. — Din fr. **luciférine.**

LUCIFÓB, -Ă, *lucifobi, -e,* adj. (Despre animale) Care se ferește de lumină. — Din fr. **luciphobe**.

LUCIÓLĂ, *luciole,* s.f. (Livr.) Licurici. [Pr.: *-ci-o-*] — Din. it. **lucciola,** fr. **luciole.**

LUCIÓS, -OÁSĂ, *lucioși, -oase,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care lucește; strălucitor, sclipitor, lucitor, luciu. **2.** (Despre surse de lumină) Care răspândește lumină; care strălucește, lucitor. ✦ (Despre ochi) Cu reflexe strălucitoare; lucitor. — **Luciu** + suf. *-os*.

LUCÍRE, *luciri,* s.f. Faptul de *a luci*; strălucire. — V. **luci.**

LUCITÓR, -OÁRE, *lucitori, -oare,* adj. (Despre surse de lumină) Care împrăștie lumină; strălucitor; lucios. ✦ (Despre obiecte) Lucios, sclipitor, scânteietor. ✦ (Despre ochi) Plin de viață, care lucește; lucios. — **Luci** + suf. *-tor*.

LÚCIU, -IE, (**I**) *lucii,* adj., (**II**) *luciuri,* s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre obiecte) Care răsfrânge razele de lumină, care lucește (**1**); lucitor, lucios. **2.** Cu lustru[1], lustruit; neted; *p. ext.* alunecos. ✧ Expr. *Sărăcie lucie* = sărăcie mare; mizerie. (Adverbial) *Sărac luciu* = foarte sărac. ✦ Lipsit de obstacole, neted; deschis. **3.** (Despre terenuri, drumuri etc.) Acoperit de gheață; lunecos. **II.** S.n. Aspect al suprafeței unui solid, datorit reflexiei luminii; suprafață strălucitoare a unor obiecte care răsfrâng razele de lumină. ✦ Fig. Strălucire, splendoare. ✦ Lustru. — Din **luci** (derivat regresiv).

LUCOÁRE, *lucori,* s.f. (Înv.) Lumină; lucire, strălucire. — Lat. **lucor, -oris.**

LUCRÁ, *lucrez,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. A efectua, a presta o muncă, a face un lucru; a munci. ✧ Expr. (Tranz.) *A nu avea ce lucra* = a face un lucru care putea fi sau trebuia evitat, a nu-și vedea de treabă. **2.** Intranz. A fi în mișcare, în acțiune; a dezvolta o activitate într-o direcție oarecare; a funcționa. **3.** Intranz. A acționa în chip eficace, a avea efectul dorit asupra cuiva, a fi eficient. **4.** Tranz. A da unui material brut altă formă, făcând din el un obiect oarecare; a prelucra un material; a realiza, a executa. ✦ A clădi, a construi. ✦ A face, a confecționa; a fabrica. ✦ A coase, a broda; a împleti. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A unelti împotriva cuiva. [Prez. ind. și: (reg.) *lúcru*] — Lat. **lucubrare.**

LUCRÁRE, *lucrări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a lucra* și rezultatul ei; muncă, activitate. ✧ Expr. *A pune în lucrare* = a începe executarea (a ceva), a pune în practică. ✦ (Înv.) Muncă, activitate, efort pentru a realiza ceva. ✦ (Concr.) Lucru realizat printr-o muncă fizică sau intelectuală. ✦ Studiu scris asupra unui anumit subiect; scriere, operă artistică sau științifică. ✦ Spec. Operație sau ansamblu de operații efectuate cu ajutorul mașinilor, utilajelor etc., precum și materialele și manopera respectivă, în vederea realizării, reparării, transformării etc.; sistem tehnic realizat printr-o astfel de operație. ✧ *Lucrarea solului* = ansamblul lucrărilor de arat, grăpat etc. executate în vederea creării unor condiții optime de încolțire și de creștere a plantelor. *Lucrarea pământului* = agricultură. **2.** Înfăptuire, realizare. **3**. Fig. (Rar) Lucrătură (**2**). **—** V. **lucra.**

LUCRÁT s.n. Faptul de *a lucra*. — V. **lucra.**

LUCRATÍV, -Ă, *lucrativi, -e,* adj. Care aduce câștig; profitabil, rentabil; folositor, util. — Din fr. **lucratif,** lat. **lucrativus.**

LUCRĂTÓR, -OÁRE, *lucrători, -oare,* adj., s.m. și f. **I**. Adj. **1.** Care lucrează, care muncește. **2.** (Despre zile) În care se lucrează, de lucru. **3.** (Înv.; despre plantațiile de vie) Care dă rod. ✦ (Despre mine) Care poate fi exploatat, care este în activitate. **II.** S.m. și f. Persoană care muncește (într-un anumit domeniu); *p. gener.* orice om care muncește. — **Lucra** + suf. *-ător*.

LUCRĂTÚRĂ, *lucrături,* s.f. **1.** Fel în care a fost executat un lucru făcut cu mâna; execuție. **2.** Fig. (Fam.) Uneltire, intrigă (împotriva cuiva); lucrare (**3**). — **Lucra** + suf. *-ătură*.

LÚCRU, *lucruri,* s.n. **I.** Tot ceea ce există (în afară de ființe) și care este conceput ca o unitate de sine stătătoare; obiect. ✧ *Lucru în sine* = concept din filosofia kantiană care desemnează lucrurile așa cum sunt ele „în sine", adică

independent de cunoaștere, de ceea ce sunt ele „pentru noi”. (Jur.) *Lucru imobil* (sau *nemișcător)* = lucru care, în mod natural sau prin voința omului, nu poate fi strămutat dintr-un loc într-altul. *Lucru mobil* (sau *mișcător)* = lucru care poate fi strămutat dintr-un loc într-altul. ✧ Expr. *Lucru rău* (sau *prost*), se spune, familiar, unei persoane (sau despre o persoană) de care suntem nemulțumiți sau care nu e bună de nimic. ✦ Bun care aparține unei persoane sau unei colectivități; *p. gener.* obiect, bun. **II. 1.** Activitate (fizică sau intelectuală) întreprinsă pentru realizarea unui scop; muncă, treabă; acțiune, faptă. ✧ *Front de lucru* = porțiune dintr-o construcție la care lucrează concomitent mai multe formații de lucru, echipate cu materialele și utilajele necesare. ✧ Loc. adj. *De lucru* = **a)** în care se lucrează. *Zile de lucru*; **b)** cu care se lucrează, folosit la treabă. *Haine de lucru*; **c)** întrebuințat la lucru, folosit într-o activitate. *Metodă de lucru*. ✧ Expr. *A avea de lucru* = **a)** a avea treabă, a fi (foarte) ocupat; **b)** a avea o ocupație, un serviciu; **c)** (reg.) a avea de luptat, a avea dificultăți (cu cineva). *A nu avea de lucru* = **a)** a nu avea, a nu găsi ce sau unde să muncească; **b)** se spune când cineva nu-și vede de treabă sau face un lucru nelalocul lui, nepotrivit. *A pune* (pe cineva) *la lucru* = a sili (pe cineva) să muncească. *A-și face de lucru* (cu cineva sau cu ceva) = **a)** a-și pierde vremea cu o treabă lipsită de importanță sau cu o persoană care creează dificultăți; a părea că lucrează; **b)** a-și crea singur încurcături. *A fi în lucru* = a fi în curs de fabricare, de executare, de elaborare. ✦ *Lucru în* (sau *pe) bandă* = organizare a producției în care obiectele de realizat se deplasează (continuu sau cu intermitență) cu ajutorul unei benzi rulante. *Lucru în lanț* = mod de organizare a producției în care obiectul care se lucrează se deplasează ritmic în raport cu echipele specializate de muncitori. (Ist.) *Lucru domnesc* = obligație pe care o aveau în Evul Mediu țăranii dependenți din Țările Române și care consta în prestații de muncă în folosul domnului. (Fiz.) *Lucru mecanic* = energie dezvoltată de o forță care acționează asupra unui corp, egală cu produsul dintre componența forței care acționează asupra corpului în direcția deplasării punctului ei de aplicație și mărimea acestei deplasări. **2.** Ceea ce se efectuează, rezultatul muncii. **III. 1.** Chestiune, problemă. **2.** Situație, fapt, fenomen; (la pl.) întâmplare, eveniment. ✧ Expr. *Lucru de nimic* = fapt lipsit de importanță, ceva fără însemnătate. *Lucru mare* = **a)** ceva rar, deosebit, realizare de valoare; **b)** (adverbial; cu valoare intensivă) *S-a necăjit lucru mare*; **c)** (determinând un adjectiv, îi dă valoare de superlativ) *Frumos, lucru mare*. — Din **lucra** (derivat regresiv).

LUCRUȘÓR, *lucrușoare,* s.n. Diminutiv al lui *lucru*. — **Lucru** + suf. *-ușor*.

LUCTUÓS, -OÁSĂ, *luctuoși, -oase,* adj. (Rar) Lugubru, trist. ✧ (Med.) *Respirație luctuoasă* = respirație în care expirația este însoțită de gemete. [Pr.: *-tu-os*] — Din lat. **luctuosus,** fr. **luctueux.**

LUD, -Ă, *luzi, -de,* adj. (Înv. și reg.) Simplu, naiv, fără experiență; *p. ext.* prost, nătâng, nătărău. — Din sl. **ludŭ.**

LUDDÍSM s.n. Mișcare spontană de protest a muncitorilor englezi din a doua jumătate a sec. XVIII și din prima jumătate a sec. XIX, care s-a manifestat prin distrugerea mașinilor considerate cauza șomajului. — Din fr. **luddisme.**

LUDDÍT, -Ă, *luddiți, -te,* s.m. și f., adj. (Adept) al luddismului. — Din fr. **luddite.**

LÚDE s.m., s.n. v. **liude.**

LÚDIC, -Ă, *ludici, -ce,* adj. (Livr.) Referitor la joc. — Din fr. **ludique.**

LÚDLOW s.n. (Tipogr.) Mașină de turnat rânduri, asemănătoare cu linotipul, dar fără claviatură și magazie de matrițe, folosită pentru culegerea de titluri, lucrări de ornament etc. — Din engl. **Ludlow.**

LUDOTÉCĂ, *ludoteci,* s.f. (Rar) Colecție de jucării și de jocuri. — Din fr. **ludothèque.**

LÚDOVIC, *ludovici,* s.m. Numele unei vechi monede de aur franceze, pusă în circulație de Ludovic al XIII-lea, care a circulat și în Țările Române. — Din n. pr. **Ludovic.**

LÚES s.n. (Med.) Sifilis. — Din germ. **Lues.**

LUÉTĂ, *luete,* s.f. (Anat.) Uvulă. [Pr.: *lu-e-*] — Din fr. **luette.**

LUÉTIC, -Ă, *luetici, -ce,* adj., s.m. și f. (Livr.) Sifilitic. [Pr.: *lu-e-*] — Din germ. **luetisch.**

LUFÁR, *lufari,* s.m. Pește răpitor marin cu corpul alungit și turtit lateral, cu dinți pe ambele maxilare și cu carnea fină și gustoasă *(Pomatomus saltatrix).* — Et. nec.

LÚFĂ, *lufe,* s.f. Plantă anuală din familia cucurbitaceelor, originară din India, cu tulpina lungă, cu numeroase flori galbene și cu fructul de formă alungită care, în unele țări (China, Japonia etc.), se consumă ca legumă sau, după uscare, se folosește ca burete de baie și în industria celulozei *(Luffa cylindrica).* — Din fr. **luffa.**

LUFT, *lufturi,* s.n. **1.** Distanță sau spațiu liber dintre două elemente (piese fixe sau mobile) situate foarte aproape unul de altul; interstițiu. **2.** (Sport) Eroare comisă de un jucător care șutează pe lângă minge, puc etc. — Din germ. **Luft.**

LUFTÁ, *luftez,* vb. I. Intranz. (Sport) A comite un luft (**2**). — Din **luft.**

LUGOJEÁN, -Ă, *lugojeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Lugoj. **2.** Adj. Care aparține municipiului Lugoj sau lugojenilor (**1**), referitor la Lugoj ori la lugojeni. **3**. S.f. art. Numele unui dans popular bănățean; melodie după care se execută acest dans. — **Lugoj** (n. pr.) + suf. *-ean.*

LUGOJEÁNCĂ, *lugojence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Lugoj. — **Lugojean** + suf. *-că*.

LUGÓL s.n. (În sintagma) *Soluție lugol* = soluție apoasă care conține iod și iodură de potasiu, utilizată în tratamentul hipertiroidismului. — Din fr. **lugol.**

LUGÚBRU, -Ă, *lugubri, -e,* adj. Care exprimă sau produce groază; care amintește de moarte; înfiorător, macabru, sumbru, sinistru. — Din fr. **lugubre,** lat. **lugubris.**

LÚJER, *lujeri,* s.m. Tulpină sau porțiune de tulpină subțire (la plantele erbacee); ramură tânără (de 1-2 ani) la plantele lemnoase. — Et. nec.

LULEÁ, *lulele,* s.f. Obiect cu care se fumează, alcătuit dintr-o parte mai groasă și scobită, în care se pune tutunul, și dintr-o țeavă (îndoită) prin care trece fumul; pipă; *p. restr.* găvanul pipei. ✧ Expr. (Adverbial) *Îndrăgostit* (sau *amorezat) lulea* = foarte îndrăgostit. ✦ Cantitate de tutun cât încape în găvanul unei pipe. [Var.: (reg.) **liuleá** s.f.] — Din tc. **lüle.**

LUMAȘÉL s.n. Rocă sedimentară calcaroasă, slab cimentată, alcătuită din fragmente de cochilii sau din schelete de organisme. — Din fr. **lumachelle.**

LUMÂNÁRE, *lumânări,* s.f. **1.** Obiect în formă de cilindru subțire, făcut din ceară sau din altă materie grasă solidificată, având la mijloc un fitil de material textil, care, aprins, arde cu flacără, producând lumină. ✧ Loc. adv. și adj. *(Drept) ca lumânarea* = foarte drept. *La lumânare* = la lumina lumânării. ✧ Expr. *A căuta* (pe cineva sau ceva) *cu lumânarea* = a căuta (pe cineva sau ceva) cu multă stăruință. *A ține* (cuiva) *lumânarea* = a veghea pe cineva în momentul morții (ținându-i lumânarea aprinsă). **2.** (Înv.) Unitate de măsură convențională pentru intensitatea luminii, aproximativ egală cu o candelă. **3.** Plantă erbacee cu flori gălbui, dispuse într-un spic lung *(Verbascum phlomoides*). — Lat. **luminaria.**

LUMÂNĂRÁR, *lumânărari,* s.m. Fabricant, negustor sau vânzător de lumânări. — **Lumânare** + suf. *-ar*.

LUMÂNĂRĂRÍE, *lumânărării,* s.f. (Rar) Lumânărie. — **Lumânare** + suf. *-ărie*.

LUMÂNĂRÍCĂ, *lumânărele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lumânare* (**1**). **2.** Plantă erbacee medicinală, cu frunze mari alterne, cele bazale în formă de rozetă, și cu flori galbene dispuse într-un spic *(Verbascum thapsus)*. ✦ Compus: *lumânărica-pământului* = plantă erbacee cu tulpina înaltă și cu frunze mari și flori albastre sau albe-gălbui *(Gentiana asclepiadea*). — **Lumânare** + suf. *-ică*.

LUMÂNĂRÍE, *lumânării,* s.f. Local în care se fabrică sau se vând lumânări; lumânărărie, mungerie. — **Lumânare** + suf. *-ie.*

LUMBÁGO s.n. Boală care se manifestă prin dureri localizate la mușchii din regiunea lombară, din cauza unui efort fizic ori expunerii la frig, sau unei leziuni de disc; *p. gener.* orice durere resimțită în regiunea lombară. — Din fr., lat. **lumbago.**

LUMBALGÍE s.f. v. **lombalgie.**

LÚME, *lumi,* s.f. **I. 1.** Tot ce există ca realitate și ca reflectare a ei; univers, cosmos. ✧ Expr. *De când (e* sau *cu) lumea (și pământul)* = de (sau din)totdeauna; vreodată; *Cât (e) lumea (și pământul)* = veșnic; (în construcții negative) niciodată, nicăieri. (Reg.) *Până-i lumea* = veșnic; (în construcții negative) niciodată. *Nici pentru toată lumea* sau *pentru nimic în lume* = cu nici un preț, cu nici un chip. *Că (doar) nu piere lumea*, se spune atunci când vrei să convingi pe cineva că un anumit lucru nu e prea greu de făcut sau că nu cere un sacrificiu sau o grabă prea mare. *Parcă toată lumea e* (sau *ar fi*) *a lui*, se spune despre cineva care este foarte fericit. **2.** Ansamblu de corpuri cerești format din Pământ și astrii vizibili, constituind un sistem organizat; sistem solar, sistem planetar. ✦ Vast domeniu al realității care se distinge de altele printr-una sau mai multe însușiri fundamentale. *Lumea organică. Lumea anorganică.* **3.** Globul pământesc (cu întreaga lui viață animală și vegetală), pământul locuit de om. ✧ *Lumea veche* = pământul cunoscut înainte de descoperirea Americii (Asia, Europa și Africa). *Lumea nouă* = cele două Americi și Oceania. *Lumea tăcerii* = universul adâncurilor marine și oceanice. ✧ Expr. *În* (sau *prin*) *toată lumea* (sau *lumea toată*) = pretutindeni, peste tot. *În* (sau *din*) *fundul lumii* sau *(de) peste lume* = (de) foarte departe. *A se duce* (sau *a fugi, a pleca*) *în lume* (sau *în toată lumea, în lumea largă*) = a pleca departe, fără să se știe unde. *A da cuiva drumul în lume* = a da cuiva libertatea să plece. *A(-și) lua lumea în cap* = a pleca (departe) părăsind totul (mai ales din cauza unor supărări mari, a unor necazuri etc.). *A umbla prin lume* sau *a cutreiera lumea* = a călători mult și în locuri diferite, a colinda. *A lua lumea de-a lungul (și de-a latul)* = a cutreiera toată lumea. *A dormi* (sau *a adormi*) *ca dus* (sau *ca dușii*) *de pe lume* = a dormi (sau a adormi) adânc. **4.** (Înv. și reg.) Lumină. ✧ *Lumea ochiului* (sau *ochilor*) = pupila ochiului (sau ochilor). ✧ Expr. (Rar) *A ieși la lume* = a ajunge la lumină, la loc deschis, la larg. **II. 1.** Populația globului pământesc, omenirea întreagă; umanitatea. ✦ Majoritatea oamenilor. **2.** Categorie de oameni, grup social considerat din punctul de vedere al profesiunii, al culturii, al felului de viață etc. și care prezintă trăsături specifice. *Lumea artiștilor*. **3.** Oameni, mulțime, public; societate, mediu social. ✧ *Om de lume* = persoană care are experiența vieții în societate, care cunoaște uzanțele; persoană dornică de petreceri, exuberantă, veselă. ✧ Loc. adj. *Ca lumea* = cum trebuie, cum se cuvine. ✧ Expr. *(A fi) în rând cu lumea* = (a fi) la fel cu ceilalți; (a fi) cu rost, așezat, cu o viață chibzuită. *Lume(a) de pe lume* sau *lumea toată, o lume (toată, întreagă)* = mulțime nenumărată, foarte mulți oameni. *A purta lumea pe degete* = a înșela oamenii; a-și bate joc de ei, a fi șmecher, abil. *A ieși* (sau *a scoate capul) în lume* = a apărea în societate, a lua contact cu oameni și situații noi, a începe să frecventeze societatea. *A ajunge* (sau *a fi) de râsul lumii* = a ajunge (sau a fi) într-o situație degradantă; a se face de râs. **III. 1.** Mediu în care se desfășoară existența umană; viață, existență. ✧ Expr. *A veni pe lume* = a se naște.

A se duce (fiecare) în lumea lui = a-şi vedea (fiecare) de treburile sale. *Nu ştie pe ce lume e* (sau *se află)* = nu ştie nimic din ce se întâmplă; e foarte fericit. *A-i fi* (cuiva) *lumea dragă* = a-i plăcea (cuiva) să trăiască; a-i fi foarte plăcut să... *Când ţi-e lumea mai dragă* = când te simţi mai bine; când nici nu te gândeşti, când nici nu te aştepţi. *Zi-i lume şi te mântuie!* = asta e! n-ai ce(-i) face! ✦ Viaţă laică; viaţă veselă, liberă. ✧ Loc. adj. *De lume* = care se referă la viaţa de plăceri, la dragoste. **2.** (În sintagmele) *Lumea albă* = (în basme) viaţa pământească, în care trăiesc oamenii. *Lumea neagră* = (în basme) viaţa subpământeană, în care ar trăi duhurile rele. *Lumea de apoi* (sau *lumea cealaltă, ceea lume)* = **a)** (în concepţiile religioase) viaţa de dincolo de moarte; **b)** (în basme) regiune imaginată dincolo de acest pământ, celălalt tărâm. — Lat. **lumen.**

LÚMEN, (**1**) *lumeni,* s.m., (**2**) *lumene,* s.n. **1.** S.m. Unitate de măsură a fluxului luminos. **2.** S.n. Spaţiul din interiorul unui organ tubular (intestin, vas sangvin) sau al unor fibre textile. — Din fr. **lumen.**

LUMENMÉTRU, *lumenmetre,* s.n. Instrument folosit în determinarea fluxului luminos. — Din fr. **lumenmètre.**

LUMÉSC, -EÁSCĂ, *lumeşti,* adj. Care aparţine lumii, privitor la lume, din lume. ✦ Pământesc, trupesc. ✧ *Boli lumeşti* = boli venerice. ✦ Laic; vesel, glumeţ; de petrecere. — **Lume** + suf. *-eţ*.

LUMÉŢ, -EÁŢĂ, *lumeţi, -e,* adj. (Pop.) Căruia îi place viaţa, societatea; iubitor de lume, de petreceri; vesel. — **Lume** + suf. *-eţ.*

LUMINÁ, *luminez,* vb. I. **I. 1.** Intranz. (Despre aştri sau despre alte surse de lumină) A produce, a emite, a răspândi lumină; a fi luminos, a străluci. **2.** Tranz. A revărsa, a arunca lumină asupra unui lucru (pentru a fi văzut mai bine). ✦ (Despre oameni) A însoţi pe cineva cu o sursă de lumină spre a-l face să vadă în întuneric, a face cuiva lumină. ✧ Expr. *A lumina* (cuiva) *calea* (sau *drumul*) = a călăuzi, a conduce spre ţintă. **3.** Refl. (Despre obiectele pe care cade lumina) A deveni luminos, a se umple de lumină, a căpăta mai multă lumină. ✧ Expr. *A se lumina de ziuă* = a se face ziuă. ✦ A se însenina. ✧ Expr. *A se lumina a ploaie* = (despre cer, văzduh) a căpăta o lumină difuză care anunţă venirea ploii. **II.** Fig. **1.** Tranz. şi refl. A învăţa foarte, a (se) instrui), a (se) informa; a (se) educa, a (se) cultiva. ✦ Tranz. şi refl. A (se) lămuri, a (se) clarifica. **2.** Tranz. A călăuzi, a îndrepta, a conduce. **3.** Tranz. A răspândi mulţumire, bucurie; a înveseli, a însenina. ✦ Refl. (Despre faţă, ochi etc.) A căpăta o expresie de mulţumire, de bucurie. **4.** Intranz. (Despre o idee, o imagine etc.) A apărea, a se ivi, a se înfiripa; a se contura. — Din **lumină.**

LUMINÁL s.n. Medicament care se prezintă sub formă de pulbere albă, cristalină, inodoră, cu gust amar, foarte puţin solubilă în apă, cu acţiune hipnotică, folosit mai ales în epilepsie; fenobarbital, acid barbituric. — Din germ. **Luminal,** fr. **luminal.**

LUMINÁNŢĂ s.f. (Fiz.) Strălucire. — Din fr. **luminance.**

LUMINANŢMÉTRU, *luminanţmetre,* s.n. (Fiz.) Fotometru pentru măsurarea luminanţei. — **Luminanţă** + **metru.**

LUMINÁR, *luminare,* s.n. (Tehn.) Corp de iluminat. — Din fr. **luminaire.**

LUMINÁRE s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) lumina.* **2.** Fig. Instruire; educare. **3.** (Înv.; însoţit de un adj. pos.) Luminăţie. — V. **lumina.**

LUMINÁT[1] s.n. Faptul de *a lumina*. — V. **lumina.**

LUMINÁT[2], -Ă, *luminaţi, -te,* adj. **1.** Care primeşte lumină, pe care cade lumina; plin de lumină; luminos. **2.** Fig. (Despre oameni) Cu (multă) ştiinţă de carte; care înţelege, discerne, care judecă limpede; plin de înţelepciune; instruit, cultivat, învăţat. ✦ Cu idei avansate, progresist. *Om luminat*. ✦ Lămurit, edificat. **3.** (Rar) Care răspândeşte, emite lumină; luminos, strălucitor. ✦ Fig. (Despre faţă, ochi etc.) Care exprimă, radiază mulţumire, bucurie. **4.** (Înv.; ca termen de reverenţă, adesea pe lângă cuvinte reprezentând un titlu, o calitate) Înălţat, mărit, slăvit. — V. **lumina.**

LUMINATÓR, *luminatoare,* s.n. Panou translucid sau transparent care înlocuieşte o porţiune dintr-un perete, dintr-un plafon sau din învelitoarea unui acoperiş în scopul asigurării iluminării naturale a unei încăperi. [Var.: (pop.) **luminătór** s.n.] — **Lumina** + suf. *-tor*. Cf. rus. l i u m i n a t o r.

LUMINĂŢIE, *luminaţii,* s.f. (Rar) Iluminaţie. — Din rus. [il]**liuminaţiia.**

LUMÍNĂ, *lumini,* s.f. **I. 1.** Radiaţie sau complex de radiaţii electromagnetice emise de corpuri incandescente (cu sau fără flacără) sau luminescente şi care impresionează ochiul omenesc; efectul acestei radiaţii. ✧ *Lumină albă* = lumină mijlocie a zilei, care conţine toate radiaţiile spectrului vizibil. *Lumină rece* = lumină care conţine un număr foarte mic de radiaţii infraroşii şi care are un efect termic redus. *Lumină monocromatică* = lumină formată din radiaţii de o singură culoare spectrală. *Lumină compusă* = lumină care conţine radiaţii de mai multe lungimi de undă. *Lumină naturală* = lumină complet nepolarizată, caracterizată prin diversitatea direcţiilor de oscilaţie ale radiaţiilor electromagnetice care o compun, distribuite uniform în jurul direcţiei de propagare. *Lumină polarizată* = lumină alcătuită din radiaţii electromagnetice ale căror direcţii de oscilaţie nu sunt uniform distribuite în jurul direcţiei de propagare. (Astron.) *Lumină antisolară* = pată foarte slab luminoasă care se vede noaptea pe cer în locul opus Soarelui. *Lumină zodiacală* = pată luminoasă care, la latitudinea noastră, se vede toamna spre est, înainte de răsăritul Soarelui, şi primăvara spre vest, după apusul Soarelui. (Fiziol.) *Lumină animală* = lumină produsă de unele organisme animale pe baza energiei chimice a unor substanţe. ✧ Loc. adv. *La lumina mare* = făţiş, în văzul tuturor. *Pe lumină* = în timpul zilei, de la răsăritul până la apusul Soarelui, până nu se înserează. ✧ Loc. prep. *În lumina...* = prin prisma (unei anumite concepţii), din punctul de vedere al..., potrivit cu... (Rar) *La lumina...* = cu puterea..., cu ajutorul... ✧ Loc. vb. *A da lumină* = a lumina. ✧ Expr. *A vedea lumina zilei* = **a)** a fi înzestrat cu simţul văzului; **b)** a se naşte. *A răsări* (sau *a se arăta) la lumină* (sau *la lumina zilei)* = a apărea (dintr-o ascunzătoare), a ieşi la vedere, a se arăta. *A ieşi la lumină* = **a)** a scăpa de primejdie, a ieşi dintr-o situaţie grea; **b)** a ieşi la iveală, a deveni evident, a se dezvălui. *A scoate* (pe cineva) *la lumină* = **a)** a scoate (pe cineva) dintr-o încurcătură; **b)** a ajuta (pe cineva) să dobândească o situaţie, a emancipa (pe cineva). *A pune* (ceva) *în lumină* = a scoate (ceva) în evidenţă; a sublinia. *A pune într-o lumină bună* (sau *rea, urâtă*, etc.) = a scoate în evidenţă aspectele pozitive (sau negative) din viaţa sau din activitatea cuiva. *A prezenta* (sau *a privi, a aprecia*) *ceva* sau *pe cineva într-o lumină oarecare* = a prezenta (sau a privi, a aprecia) ceva sau pe cineva într-un anumit fel sau dintr-un anumit punct de vedere ori prin prisma unei anumite concepţii. *A vedea lumina tiparului* sau (înv.) *a ieşi la lumină* = a fi publicat, tipărit. *(Limpede) ca lumina zilei* = de netăgăduit, clar, evident. ✦ Fig. Strălucire; înseninare. **2.** Izvor, sursă de lumină (**I 1**). ✧ *Lumină electrică* = iluminare pe bază de energie electrică. *Lumină de control* = indicaţie luminoasă care serveşte la controlul stării şi al modului de funcţionare a unei instalaţii de telecomandă, a macazurilor, a semnalelor de cale ferată etc. ✦ Spec. Sursă luminoasă (de obicei colorată) situată pe o navă, aeronavă etc., folosită la indicarea poziţiei sau la semnalizare. ✦ Flacără, flăcăruie. ✦ (Pop.) Lumânare. ✦ Unitate de măsură pentru fluxul luminos. **3.** (Şi în sintagma *lumina ochiului)* Pupilă; *p. ext.* ochi, privire. ✦ (Ca termen de comparaţie) Fiinţă, lucru, obiect etc. mai drag, mai de preţ, mai scump. ✧ Expr. *A-i fi* (cuiva) *drag ca lumina ochilor* = a-i fi (cuiva) foarte drag. *A îngriji* (sau *a păzi) ca (pe) lumina ochilor* = a îngriji, a feri cu cea mai mare atenţie. **II.** Fig. Ceea ce aduce claritate în mintea omenească; învăţătură, cultură, educaţie. ✧ Expr. *A arunca (o) lumină* (asupra unei chestiuni) sau *a aduce (o) lumină* (într-o chestiune) = a lămuri, a clarifica (o problemă). *A se face lumină în capul* (sau *în mintea) cuiva* = a pricepe, a înţelege. **III. 1.** Distanţa liberă dintre feţele interioare a două piese vecine ale unui sistem tehnic sau dintre feţele interioare opuse ale unui gol. **2.** (Înv.; urmat de determinări) Suprafaţă. **3.** Stăvilarul morii. [Pl. şi: (înv.) *lumine*] — Lat. **lumina** (< *lumen, -inis*).

LUMINĂTÓR[1] s.n. v. **luminator.**

LUMINĂTÓR[2], -OÁRE, *luminători, -oare,* adj. Care luminează, care emite lumină. — **Lumina** + suf. *-ător*.

LUMINĂŢÍE, *luminăţii,* s.f. (Înv.; urmat de un adj. pos.) Termen de reverenţă pentru o persoană de rang înalt, mai ales pentru un domnitor; înălţime, maiestate, mărie, domnie, excelenţă. *Luminăţia Sa. Luminăţiile Voastre.* — **Luminat[2]** + suf. *-ie*.

LUMINESCÉNT, -Ă, *luminescenţi, -te,* adj. Care prezintă luminescenţă. [Var.: **luminiscént, -ă** adj.] — Din fr. **luminescent.**

LUMINESCÉNŢĂ, *luminescenţe,* s.f. Proprietate pe care o au unele substanţe de a emite radiaţii luminoase provenite dintr-o energie netermică; emisiune de raze luminoase reci. [Var.: **luminiscénţă** s.f.] — Din fr. **luminescence.**

LUMINÍSM[1] s.n. Varietate de clarobscur contrastant, în artele plastice. — Din fr. **luminisme.**

LUMINÍSM[2] s.n. Iluminism. — **Lumină** + suf. *-ism* (după *iluminism*).

LUMINÍST[1], -Ă, *luminişti, -ste,* s.m. şi f. Pictor care foloseşte efecte de lumină. — Din fr. **luministe.**

LUMINÍST[2], -Ă, *luminişti, -ste,* s.m. şi f. Adept al luminismului[2]; iluminist. — **Lumină** + suf. *-ist* (după *iluminist*).

LUMINÍŞ, *luminişuri,* s.n. **1.** Suprafaţă fără arbori în cuprinsul unei păduri; poiană, colnic. **2.** Porţiune de cer senin. ✦ Pată de lumină. **3.** (Rar) Lumină (**I 1**). — **Lumină** + suf. *-iş*.

LUMINÍŢĂ, *luminiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lumină*. **2.** (Pop.) Lumânare mică. **3.** Plantă meliferă, cu tulpina dreaptă, înaltă, cu frunze alterne şi cu flori mari, mirositoare, de culoare galbenă *(Oenothera biennis*). — **Lumină** + suf. *-iţă*.

LUMINOBLÓC, *luminoblocuri,* s.n. Instalaţie cu generator propriu pentru iluminatul de siguranţă în cazul în care se întrerupe curentul de la reţeaua electrică. — **Lumină** + **bloc.**

LUMINOFÓR, -Ă, (**1**) *luminofori, -e,* adj., s.m., (**2**) *luminofoare*, s.n. **1.** S.m. Substanţă care are proprietatea de luminescenţă, folosită la acoperirea tuburilor fluorescente. **2.** S.n. Semnal luminos. **3.** Adj. (Livr.) Care are semnal luminos. — Din fr., engl. **luminophore.**

LUMINÓS, -OÁSĂ, *luminoşi, -oase,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care răspândeşte lumină; strălucitor. **2.** În care pătrunde multă lumină; plin de lumină; luminat[2]. **3.** Fig. Fericit, senin. **4.** Fig. Care călăuzeşte, îndrumează; demn de urmat. **5.** Fig. Clar, limpede; pătrunzător. **II.** S.f. Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu tulpina dreaptă şi cu flori albe, care creşte la marginea pădurilor din regiunile de munte şi de deal *(Clematis recta)*. — Lat. **luminosus.**

LUMINOSCHÉMĂ, *luminoscheme,* s.f. Tablou schematic luminos prevăzut cu becuri colorate convenţional, care indică, prin semnalizare luminoasă, funcţionarea corectă sau defectuoasă a acesteia. — **Lumină** + **schemă.**

LUMINOSCÓP, *luminoscoape,* s.n. (Fiz.) Aparat cu ajutorul căruia se analizează luminescenţa corpurilor în întuneric. — Din fr. **luminoscope.**

LUMINOZITÁTE, *luminozități,* s.f. **1.** Însușire a unui corp de a fi luminos (**I 1**); strălucire. ✦ (Fiz.) Caracteristică a instrumentelor optice, exprimată prin raportul dintre iluminarea imaginii unui obiect și strălucirea obiectului. ✦ (Astron.) Strălucire a stelelor, exprimată fie prin emisia totală de energie luminoasă, fie în raport cu luminozitatea Soarelui. **2.** Însușirea unui loc, a unei incinte etc. de a fi luminoase (**I 2**). **3**. Fig. Seninătate, limpezime; optimism; bucurie. — Din fr. **luminosité.**

LÚMPEN, *lumpeni,* s.m. Lumpenproletar. — Germ. **lumpen.**

LUMPENPROLETÁR, *lumpenproletari*, s.m. Persoană care face parte din lumpenproletariat. — Din **lumpenproletariat** (derivat regresiv).

LUMPENPROLETARIÁT s.n. (În marxism) Categorie socială formată din elemente declasate (cerșetori, vagabonzi, aventurieri) proveniți din diferite grupuri sociale. [Pr.: *-ri-at*] — Din germ. **Lumpenproletariat.**

LUNÁR, -Ă, *lunari, -e,* adj. **1.** Referitor la intervalul de timp de o lună (**II**); (și adv.) care se produce sau apare o dată pe lună; mensual. **2.** (Rar) Propriu Lunii (**I**), de Lună, ca Luna (de luminos, de feeric etc.). — Din fr. **lunaire,** lat. **lunaris.**

LUNÁTEC, -Ă adj. v. **lunatic.**

LUNÁTIC, -Ă, *lunatici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni, adesea substantivat) Somnambul. ✦ (Despre somn, privire, mers etc.) De somnambul. ✦ (Rar) Care are vedenii; sperios, fricos. **2.** (Rar) Fantastic, halucinant, ireal. ✦ Cu idei ciudate; cu manifestări bizare. **3.** (Pop.) Născut în aceeași lună cu altul (și considerat în raport cu acesta). [Var.: **lunátec, -ă** adj.] — Din lat. **lunaticus,** fr. **lunatique.**

LUNATÍSM s.n. (Med.) Somnambulism. — Din fr. **lunatisme.**

LUNÁȚIE, *lunații,* s.f. Interval de timp între două faze identice ale Lunii (**I 1**); lună sinodică. — Din lat. **lunatio.** Cf. fr. l u n a i s o n.

LUNAÚT, *lunauți,* s.m. (Livr.) Explorator al Lunii; selenaut. [Pr.: *-na-ut*] — De la **Lună** (după *astronaut, cosmonaut*).

LÚNĂ, (**I 3, II**) *luni,* s.f. **I. 1.** Astru, satelit al Pământului, care se învârtește în jurul acestuia și pe care îl luminează în timpul nopții. ✧ *Lună nouă* = momentul în care Luna este în conjuncție cu Soarele, când se vede o mică porțiune din suprafața sa iluminată de acesta; înfățișarea Lunii în acest moment; crai-nou. *Lună plină* = momentul în care Luna este în opoziție cu Soarele și i se vede întregul disc iluminat de Soare; Luna văzută în întregime. ✧ Expr. *A trăi în lună* sau *a fi căzut din lună* = a nu ști ce se petrece în jurul lui, a nu fi în temă, a fi rupt de realitate, lipsit de simț practic. *A apuca luna cu dinții* sau *a prinde* (sau *a atinge) luna cu mâna* = a obține un lucru foarte greu de căpătat, a realiza ceva aproape imposibil. *A promite (și) luna de pe cer* = a promite lucruri pe care nu le poate realiza. *A cere (și) luna de pe cer* = a cere foarte mult, a cere imposibilul. *Câte-n lună și-n stele* (sau *în soare)* = tot ce se poate închipui, de toate. *A da cu barda* (sau *a împușca*) *în lună* sau *a fi un împușcă-n lună* = a fi nesocotit. *A-i răsări* (cuiva) *luna în cap* = a cheli. ✦ (Adjectival) Foarte curat, strălucitor. ✧ (Adverbial) *Parchet lustruit lună.* **2.** Lumină reflectată de Lună (**I 1**). ✧ Loc. adv. *La* (sau *pe*) *lună* = la (sau pe) lumina Lunii. **3.** Satelit al unei planete. **II. 1.** Perioadă de timp care corespunde unei revoluții a Lunii (**I 1**) în jurul Pământului. ✧ *Lună calendaristică* = fiecare dintre intervalele de timp, apropiate de perioada de revoluție a Lunii (**I 1**), în care e divizat anul calendaristic. *Lună sideral*ă = perioadă de revenire a Lunii în dreptul aceleiași stele fixe. *Lună sinodică* = lunație. *Lună solară* = interval de timp egal cu a douăsprezecea parte din anul solar. **2.** (Astron.) Interval de timp egal cu fiecare dintre cele 12 diviziuni ale anului calendaristic, cu o durată de 28 până la 31 de zile. ✧ *Lună de miere* = prima perioadă dintr-o căsătorie considerată a fi cea mai plăcută. ✧ Loc. adv. *Pe lună* = lunar (**1**). *Cu luna* = (închiriat sau angajat) cu plată lunară. *Cu lunile* sau *luni de-a rândul, luni întregi, luni de zile* = timp de mai multe luni (până într-un an). — Lat. **luna.**

LÚNCĂ, *lunci,* s.f. **1.** Șes de-a lungul unei ape curgătoare caracterizat prin soluri aluvionare și prin vegetație specifică; regiune inundabilă a unei văi. **2.** Pădure formată din sălcii, răchită, anini, plopi etc. pe malurile unei ape curgătoare; zăvoi. — Din sl. **lonka.**

LUNCÉT, *lunceturi,* s.n. Totalitate a luncilor din preajma unei ape curgătoare. — **Luncă** + suf. *-et.*

LUNCULÍȚĂ, *lunculițe,* s.f. Diminutiv al lui *luncă*; lunculță. — **Luncă** + suf. *-uliță*.

LUNCÚȚĂ, *luncuțe,* s.f. Lunculiță. — **Luncă** + suf. *-uță*.

LUNECÁ, *lúnec,* vb. I. **1**. Intranz. A-și pierde echilibrul călcând pe o suprafață lucioasă; a aluneca; *p. ext.* a cădea. **2.** Intranz. A se mișca, a se deplasa cu ușurință, lin, fără zgomot; a se strecura ușor. ✦ (Despre păsări) A zbura lin, cu ușurință. ✦ (Despre mâncăruri sau băuturi) A se deplasa ușor pe gât; a se înghiți ușor, a aluneca. **3.** Refl. Fig. (Înv.) A se lăsa ispitit, a se amăgi, a se înșela; a greși. — Lat. **lubricare.**

LUNECÁRE, *lunecări,* s.f. Acțiunea de *a luneca*. — V. **luneca.**

LUNECÓS, -OÁSĂ, *lunecoși, -oase,* adj. **1.** Pe care se lunecă ușor; neted, lustruit. ✦ Care lunecă ușor. **2.** Fig. (Rar) Nestatornic. — **Luneca** + suf. *-os*.

LUNECÚȘ, (**1**) *lunecușuri,* s.n. **1.** Loc (umed sau înghețat) pe care se lunecă. ✦ Ghețuș. **2.** (Rar) Alunecare. — **Luneca** + suf. *-uș*.

LUNÉTĂ, *lunete,* s.f. **1.** Instrument optic alcătuit din mai multe lentile (și prisme) dispuse într-un tub și servind, în astronomie, în topografie, în tehnica militară etc. la observarea obiectelor depărtate. **2.** Dispozitiv de sprijinire a pieselor lungi și subțiri, în timpul prelucrării lor la strung. **3.** Element arhitectonic de forma unei bolți semicilindrice care străpunge partea inferioară a unei cupole. — Din fr. **lunette.**

LUNETÍST, *lunetiști,* s.m. Trăgător specializat în folosirea armei cu lunetă. — **Lunetă** + suf. *-ist*.

LUNG, -Ă, *lungi,* adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** Care are o lungime mare, ale cărui capete sunt depărtate unul de altul. ✧ Expr. *A avea mâna lungă* (sau *degete lungi*) sau *a fi lung de mână* (sau *de, în degete*) = a avea obiceiul să fure, a fi hoț. *A fi lung în* (sau *de*) *limbă* sau *a avea limbă lungă* = a vorbi prea mult și, mai ales, a spune ce nu trebuie; a fi limbut. ✦ (Substantivat, f. pl.) Unde lungi. **2.** De statură mare; înalt. ✧ Expr. *A cădea cât este de lung* = a cădea lungindu-se pe jos. **3.** (Despre suprafețe) Care se întinde pe o distanță mare; *p. ext.* vast. **4.** (Despre mâncăruri) Apos, diluat. ✧ Expr. *Zeamă* (sau *ciorbă) lungă* = **a)** mâncare slabă, fără gust, proastă; **b)** vorbire anostă, fără conținut. **5.** Care durează mult timp; îndelungat. ✧ *Silabă* (sau *vocală*) *lungă* = silabă (sau vocală) care are o durată de pronunțare mai mare decât durata medie. ✧ Expr. *Zile* (sau *ani*) *lungi* = timp îndelungat (care s-a scurs greu). *Vorbă lungă* = vorbărie inutilă. **II.** Adv. Mult, îndelung; adânc. ✧ Expr. *A se uita* (sau *a privi*) *lung* (la cineva sau la ceva) = a privi mirat, nedumerit sau mult și atent, insistent, cu reproș (la cineva sau la ceva). **III.** S.n. (De obicei articulat) Lungime; întindere. ✧ Loc. adv. și prep. *De-a* (sau *în*) *lung(ul)* = în direcția lungimii; pe lângă, pe marginea...; de la un capăt la altul. ✧ Expr. *În lung și în lat* (sau *larg*) = în toate direcțiile, peste tot, pretutindeni. *A nu-și cunoaște* (sau *vedea) lungul nasului* = a fi obraznic. — Lat. **longus.**

LUNGÁN, -Ă, *lungani, -e,* s.m. și f. (Fam.) Persoană neobișnuit de înaltă (și slabă), om deșirat. — **Lung** + suf. *-an.*

LUNGĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *lungăreți, -e,* adj. Care are o formă alungită; mai mare în lungime decât în lățime; lunguieț. — **Lung** + suf. *-ăreț*.

LUNGÍ, *lungesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) face mai lung; a (se) întinde în lungime. ✧ Expr. (Refl.) *A i se lungi* (cuiva) *urechile (de foame)* = a răbda de multă vreme de foame, a fi foarte flămând. *A i se lungi* (cuiva) *ochii* (sau *căutătura) a drum* = a fi dornic de a pleca (departe). *A i se lungi* (cuiva) *nasul* = a se obrăznici. (Tranz.) *A lungi pasul* = a merge mai repede, a se grăbi. ✦ Refl. (Fam.) A se înălța, a crește în înălțime. **2.** Refl. (Fam.) A se întinde pe ceva; a se culca. **3.** Tranz. A subția, a dilua (o mâncare, o băutură) pentru a mări cantitatea. **4.** Tranz. și refl. A face să dureze sau a dura (mai) mult; a (se) mări, a (se) prelungi. ✧ Expr. (Tranz.) *A (nu) lungi vorba* = a (nu) vorbi mai mult decât trebuie, a (nu) lungi discuția. — Din **lung.**

LUNGÍME, *lungimi,* s.f. **1.** Mărime fizică fundamentală care exprimă întinderea spațială a corpurilor sau fenomenelor; distanța dintre două puncte; dimensiunea cea mai mare a unui corp sau a unei suprafețe plane dreptunghiulare. ✧ *Lungime de undă* = distanță care separă într-o undă două puncte succesive aflate în aceeași fază de oscilație; spațiul parcurs de undă timp de o perioadă. **2.** Timp cât durează ceva; interval mare de timp; durată. **3.** (Inform.; în sintagma) *Lungimea cuvântului* = numărul de biți care compun un cuvânt. — **Lung** + suf. *-ime*.

LUNGÍRE, *lungiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) lungi*. ✦ Operație de deformare plastică efectuată pentru a mări lungimea unei piese prin micșorarea dimensiunilor transversale. **2.** (Tehn.) Variație a lungimii unei bare sub acțiunea unor solicitări simple de întindere sau de compresiune. — V. **lungi.**

LUNGÍȘ s.n. (Pop.; în loc. și expr.) *În* (sau *de) lungiș* sau *de-a lungișul* = în lung, de-a lungul. *În lungiș și în curmeziș* = în toate direcțiile, pretutindeni. — **Lung** + suf. *-iș*.

LUNGÍT, -Ă, *lungiți, -te,* adj. (Despre ființe) Culcat, întins. ✦ (Despre obiecte) Alungit, prelung. — V. **lungi.**

LUNGMETRÁJ, *lungmetraje,* s.n. Film (care depășește o mie de m). [Pl. și: *lungmetrajuri]* — **Lung** + **metraj** (după fr. *long-métrage*).

LUNGOÁRE s.f. v. **lingoare.**

LUNGUIÉȚ, -IÁȚĂ, *lunguieți, -e,* adj. Care este mai mare în lungime decât în lățime; ușor alungit; lungăreț. [Pr.: *-gu-ieț*] — **Lung** + suf. *-uieț*.

LUNGULÉȚ, -EÁȚĂ, *lunguleți, -e,* adj. Lunguț. — **Lung** + suf. *-uleț*.

LUNGÚȚ, -Ă, *lunguți, -e,* adj. Diminutiv al lui *lung;* lungulеț. — **Lung** + suf. *-uț*.

LUNI, *luni,* s.f. Prima zi a săptămânii, care urmează după duminică. ✦ (Adverbial) În timpul zilei de luni; (în forma *lunea*) în fiecare luni. — Lat ***lunis** (= *lunae* [dies]).

LUNTRÁȘ, -*luntrași,* s.m. Bărbat care conduce o luntre; vâslaș, năier, barcagiu. — **Luntre** + suf. *-aș.*

LUNTRĂȘÍȚĂ, *luntrășițe,* s.f. (Pop.) Femeie care conduce o luntre. ✦ Soția unui luntraș. — **Luntraș** + suf. *-iță*.

LÚNTRE, *luntri,* s.f. Ambarcațiune cu fundul plat și cu prora și pupa înclinate, folosite pe ape fără valuri mari; barcă (cu vâsle). ✧ Expr. *A se face* (sau *a se pune, a se așeza) luntre și punte* = a încerca pe toate căile și prin toate mijloacele să obțină sau să realizeze ceva sau să împiedice realizarea a ceva. [Pl. și: *luntre*] — Lat. ***lunter, -tris** (= *linter*).

LUNTRÍ, *luntresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A pluti cu luntrea; a vâsli. — Din **luntre.**

LUNTRICÍCĂ, *luntricele,* s.f. **1.** Luntrișoară. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunzele acoperite cu peri, cu tulpina întinsă pe pământ și cu flori galbene-purpurii, violacee sau alburii, dispuse în spice sau capitule *(Oxytropis campestris).* — **Luntre** + suf. *-icică*.

LUNTRIȘOÁRĂ, *luntrișoare,* s.f. Diminutiv al lui *luntre*; luntricică, luntriță. — **Luntre** + suf. *-ișoară*.

LUNTRÍȚĂ, *luntrițe,* s.f. (Pop.) Luntrișoară. — **Luntre** + suf. *-iță*.

LUNÚLĂ, *lunule,* s.f. **1.** Figură geometrică formată din două arce de cerc având aceleași extremități și a căror convexitate e situată de aceeași parte. **2.** (Anat.) Zonă albă, în formă de semilună, care se află la baza unghiei (la oameni). — Din fr. **lunule.**

LUNÚRĂ, *lunuri,* s.f. Alterație a lemnului care constă în prezența, în cuprinsul zonei de duramen, a unuia sau a mai multor inele anuale de culoarea și cu proprietățile alburnului. — Din fr. **lunure.**

LUP, *lupi,* s.m. **1.** Mamifer carnivor din familia canidelor, cu corpul de circa 150 cm lungime, acoperit cu blană sură, cu gâtul gros, cu capul mare, cu botul și urechile ascuțite și cu coada stufoasă *(Canis lupus)*. ✧ Expr. *Lup îmbrăcat în piele de oaie* sau *lup în pielea oii*, se spune despre un om șiret, rău și prefăcut. *A intrat lupu-n coșar* = păzește-te de hoț. *Vorbești de lup și lupul la ușă* = vorbești despre cineva și acesta tocmai sosește. *A da oile în paza lupului* = a lăsa pe cineva la discreția dușmanilor, a hoților. *A avea urechi de lup* = a auzi bine. *A închide lupul în stână* = a-și aduce singur dușmani în casă sau în preajmă. *A trăi ca lupul în pădure* = a trăi la largul său. *A înghiți* (sau *a mânca*) *ca* (sau *cât*) *lupul* = a înghiți sau a mânca mult și cu lăcomie. *A se duce (ca) pe gura lupului* = a dispărea cu repeziciune. *A se arunca în gura lupului* = a se expune primejdiilor. *A scăpa (ca) din gura lupului* = a (se) salva dintr-o situație foarte grea. *A scoate* (sau *a trage*) *ca din gura lupului* = a salva un lucru aproape pierdut. *Foame de lup* = foame mare. ✦ Fig. Om hrăpăreț și crud. **2.** Compuse: *lupul-bălții* = (Iht.) știucă; *lup-de-mare* = **a)** numele unei specii de focă; *fig.* marinar experimentat, încercat; **b)** specie de pasăre acvatică de mărimea unui uliu, de culoare brun-întunecat, cu partea ventrală albă în timpul iernii, care cuibărește în ținuturile nordice *(Stercorarius pomarinus)*; **c)** (Iht.) lavrac; **d)** pește teleostean marin lung de circa 1 m, cu dinți puternici *(Anarchichas lupus)*; *lupul-vrăbiilor* = pasăre cu spinarea cenușie, cu aripile și cu coada de culoare neagră; sfrâncioc *(Lanius excubitor)*; *lupul-albinelor* = gândăcel carnivor, frumos colorat cu negru, negru-albăstrui și roșu, care trăiește pe flori *(Trichodes apiarius)*. **3.** Buștean susținut de o capră deasupra jilipului, folosit ca frână pentru reducerea vitezei lemnelor. **4.** (Text.; în sintagmele) *Lup amestecător* = mașină de destrămat și de amestecat materia primă, care formează amestecul de fibre în filaturile de lână și de vigonia. *Lup bătător* = mașină de lucru folosită în filaturile de bumbac, care execută destrămarea și curățarea de impurități a bumbacului desfoiat în prealabil. *Lup destrămător* = mașină de lucru folosită în filaturile de lână și de vigonia pentru destrămarea firelor și a țesăturilor, în vederea recuperării fibrelor și a reintroducerii lor în amestec. — Lat. **lupus.**

LUPÁN, -Ă, *lupani, -e,* s.m., adj. (Reg.) **1.** S.m. Pui de lup (**1**). **2.** Adj. (Despre animale) Care este de culoarea blănii lupului; sur, cenușiu. — **Lup** + suf. *-an*.

LUPANÁR, *lupanare,* s.n. Bordel. — Din fr., lat. **lupanar.**

LÚPĂ, *lupe*, s.f. **1.** Instrument optic alcătuit dintr-o lentilă convergentă sau dintr-un ansamblu convergent de lentile care, fiind așezate în fața unui obiect, dau o imagine mărită a acestuia. **2.** (Siderurgie) Bucată de oțel buretos amestecat cu zgură, obținută prin anumite procedee metalurgice. — Din fr. **loupe.**

LUPĂRÍE, *lupării,* s.f. (Rar) Mulțime de lupi. — **Lup** + suf. *-ărie*.

LUPERCÁLII s.f. pl. Serbări religioase anuale, care se celebrau la Roma, la 15 februarie în cinstea lui Pan, zeul păstorilor și al țarinilor. — Din lat. **Lupercalia.**

LUPÉSC, -EÁSCĂ, *lupești,* adj. Care aparține lupului; ca lupul, ca de lup, ca al lupului; *fig.* cu lăcomie. — **Lup** + suf. *-esc*.

LUPÉȘTE adv. Ca lupul, în felul lupului. ✦ Fig. Cu lăcomie. — **Lup** + suf. *-ește*.

LUPÍN s.m. Gen de plante erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze compuse din foliole înguste alungite și cu flori albastre, galbene sau albe, cultivate ca furaj, ca plante ornamentale sau ca îngrășământ verde *(Lupinus)*. — Din fr. **lupin.**

LÚPING s.n. v. **looping.**

LUPINÓZĂ, *lupinoze,* s.f. Intoxicație la unele animale (rumegătoare, cai etc.) provocată de consumul unor specii de plante din genul *Lupinus*, manifestată prin febră, icter, diaree, tulburări nervoase etc. — Din fr. **lupinose,** germ. **Lupinose.**

LUPÍU, -IE, *lupii,* adj. (Rar; despre blana sau părul unor animale) Care are culoarea părului de lup. — **Lup** + suf. *-iu*.

LUPOÁICĂ, *lupoaice,* s.f. Femela lupului; lupoaie (**1**). — **Lup** + suf. *-oaică*.

LUPOÁIE, *lupoaie,* s.f. **1.** (Înv. și reg.) Lupoaică. **2.** Plantă erbacee parazită, fără clorofilă, cu flori albăstrui sau albe-gălbui, cu frunze mici ca niște solzi, dăunătoare culturilor de floarea-soarelui, porumb, cânepă, tutun etc., din care își extrage hrana, provocând reducerea recoltelor *(Orobanche ramosa)*. — **Lup** + suf. *-oaie*.

LUPÓI, *lupoi,* s.m. (Fam) Augmentativ al lui *lup;* lup mare sau bătrân. — **Lup** + suf. *-oi*.

LUPOÍD, -Ă, *lupoizi, -de,* adj. (Med.) Asemănător cu lupusul. [Pr.: *-po-id*] — Din fr. **lupoïde.**

LUPÓN, (**2**) *lupoane,* s.n. **1.** Țesătură sintetică care imită blana de lup. **2.** Palton, haină confecționată din lupon (**1**). — Denumire comercială.

LUPTÁ, *lupt,* vb. I. **1.** Refl. recipr. A se bate corp la corp cu cineva. **2.** Refl. recipr. și intranz. A se războiu, a purta războiu, a fi în război cu cineva. ✧ Expr. (Refl. recipr.) *Se luptă ziua cu noaptea* = se face ziuă. **3.** Refl. și intranz. Fig. A se împotrivi, a se strădui să învingă o greutate, un obstacol. **4.** Intranz. Fig. A se strădui să obțină ceva. — Lat. **luctare.**

LUPTÁCI, *luptace,* s.n. Voloc. — Et. nec.

LUPTÁRE, *luptări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) lupta*; luptă. — V. **lupta.**

LUPTÁȘ, *luptași,* s.m. (Înv. și reg.) Luptător. — **Luptă** + suf. *-aș*.

LÚPTĂ, *lupte,* s.f. **1.** Înfruntare, bătaie între două (sau mai multe) persoane (de obicei fără folosirea armelor), care caută să se învingă una pe alta (sau unele pe altele). ✧ *Luptă dreaptă* = luptă (**1**) corp la corp, fără arme și fără vicleșuguri. ✦ (La pl.) Ramură sportivă în care se întrec, după anumite reguli, doi luptători. ✧ *Lupte clasice* (sau *greco-romane*) = formă de lupte în care procedeele tehnice reglementare se aplică numai la partea superioară a corpului (de la linia de centură în sus). *Lupte libere* = formă de lupte la care procedeele tehnice se aplică la oricare dintre părțile corpului, putând fi executate și cu ajutorul picioarelor. **2.** Ciocnire armată între două forțe inamice; bătălie. ✦ Fig. Efortul a doi adversari sau a două puteri rivale pentru a-și impune voința. ✧ *Luptă de clasă* = (în teoria marxist-leninistă) luptă desfășurată (pe plan economic, politic și ideologic) între clase cu interese fundamentale opuse. **3**. Efort depus de cineva pentru a învinge o greutate, o nevoie sau pentru a se apăra. **4.** Străduință depusă de cineva pentru a combate o idee, o concepție, o deprindere; combatere. — Lat. **lucta.**

LUPTĂTÓR, -OÁRE, *luptători, -oare,* s.m. și f. Persoană care (se) luptă; combatant, militant. ✦ (La m.) Sportiv care practică luptele (libere sau clasice). — **Lupta** + suf. *-ător*.

LÚPUS s.n. Complex de afecțiuni de etiologie variată, cauzând leziuni ale pielii și ale mucoaselor, cu un caracter cronic evolutiv. — Din fr. **lupus.**

LÚREX s.n. Bandă fină de aur, argint sau cupru aurit, folosită în anumite țesături; țesătură sau tricot realizate cu această bandă. — Et. nec.

LUSITÁN, -Ă, *lusitani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Veche populație iberică din sud-vestul Peninsulei Iberice, supusă de romani; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. **2**. Adj. Care aparține Lusitaniei (sau, *p. gener.,* Portugaliei) ori populației ei, privitor la Lusitania (sau, *p. gener.,* la Portugalia) ori la populația ei. — Din fr. **Lusitains.**

LUSITANIÁN, -Ă, *lusitanieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Al treilea etaj al jurasicului superior, caracterizat prin amoniți. **2.** Adj. Care aparține lusitanianului, specific lusitanianului, care se referă la această perioadă. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **lusitanien.**

LUSTRAGERÍE, *lustragerii,* s.f. Atelier unde se curăță și se lustruiește încălțămintea. — **Lustragiu** + suf. *-ărie*.

LUSTRAGÍU, *lustragii,* s.m. Persoană care curăță și lustruiește încălțămintea; văcsuitor. — **Lustru**[1] + suf. *-agiu.*

LÚSTRĂ, *lustre,* s.f. Lampă ornamentală, cu mai multe brațe, suspendată de plafonul unei încăperi. [Var.: (înv.) **lústru** s.n.] — Din fr. **lustre.**

LUSTRÍN s.n. Țesătură subțire de mătase (naturală sau artificială) sau de bumbac, având un luciu specific. [Var.: **lustrínă** s.f.] — Din fr. **lustrine,** it. **lustrino.**

LUSTRÍNĂ s.f. v. **lustrin.**

LÚSTRU[1] s.n. Strălucire naturală sau obținută prin procedee artificiale a suprafeței unui obiect; luciu. ✧ Expr. *Sărăcie cu lustru* = sărăcie mare, sărăcie lucie. ✦ Aspect lucios pe care îl capătă unele obiecte, stofe etc. din cauza uzării. ✦ Luciu imprimat fețelor obiectelor de încălțăminte printr-o prelucrare corespunzătoare. ✦ Fig. (Peior.) Spoială, strălucire aparentă; superficialitate. — Din fr. **lustre,** it. **lustro.**

LÚSTRU[2]**,** *lustri,* s.m. Interval de cinci ani. — Din fr. **lustre,** lat. **lustrum.**

LÚSTRU[3] s.n. v. **lustră.**

LUSTRUÍ, *lustruiesc,* vb. IV. Tranz. A da lustru[1] (prin frecare), a face să lucească, să sclipească suprafața unui obiect. ✧ *Mașină de lustruit* = mașină pentru lustruirea mecanizată a pieilor. *Piatră de lustruit* = piatră de fildeș, de agat sau de onix, de forma unei lopățele sau a unui pinten, prevăzută cu un mâner de lemn, care servește la lustruirea aurului sau a vopselei aplicate pe marginile foilor la cărți și la reviste. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) găti, a (se) ferchezui; *p. ext.* a (se) pune într-o lumină favorabilă; a (se) lăuda. — **Lustru**[1] + suf. *-ui*.

LUSTRUIÁLĂ, *lustruieli,* s.f. **1.** Lustruire; *p. ext.* lustru[1]. **2.** Fig. Aparență de cultură, de civilizație; spoială. — **Lustrui** + suf. *-eală*.

LUSTRUÍRE, *lustruiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lustrui*; lustruială. ✦ Spec. Operație de prelucrare fină, cu ajutorul unor abrazivi, a suprafeței unor corpuri metalice sau nemetalice, pentru a-i da un aspect lucios în vederea înfrumusețării, măririi rezistenței la coroziune și a îmbunătățirii ei. — V. **lustrui.**

LUSTRUÍT[1] s.n. Faptul de *a lustrui*. — V. **lustrui.**

LUSTRUÍT[2]**, -Ă,** *lustruiți, -te,* adj. Cu lustru[1]; lucios. ✦ Fig. (Peior.) Cu o spoială sau o strălucire aparentă; meșteșugit, căutat, artificial. — V. **lustrui.**

LUSTRUITÓR, -OÁRE, *lustruitori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care efectuează operația de lustruire. **2.** S.n. Instrument confecționat din oțel sau din bronz cromat, cu mâner de lemn, care servește în legătorie la lustruirea legăturilor de piele. [Pr.: *-tru-i-*] — **Lustrui** + suf. *-tor*.

LUȘ, -Ă, *luși, -e,* adj. (Fam.) Șașiu. — Din fr. **louche.**

LUȘÁ, *lușez,* vb. I. Intranz. (Despre oameni) A privi șașiu. — Din fr. **loucher.**

LUT, (**3**) *luturi,* s.n. **1.** Rocă sedimentară, galbenă sau cafenie, formată din amestec de argilă și nisip fin, friabilă în stare uscată și plastică în stare umedă, folosită în olărie, în construcții și în sculptură; argilă. ✧ *Lut verde* = argilă de

culoare verde, folosită pentru tras brâie la casele țărănești. ✧ Expr. *A fi ca lutul în mâna olarului* = (despre oameni) a fi lipsit de personalitate, a se lăsa influențat. **2.** Pământ. ✦ Fig. Cadavru. **3.** Varietate de lut (**1**). — Lat. **lutum.**

LUTĂRÍE, *lutării,* s.f. Loc, groapă de unde se scoate sau din care s-a scos lut. — **Lut** + suf. *-ărie*.

LUTEÍNĂ s.f. Progesteron. — Din fr. **lutéine.**

LUTERÁN, -Ă, *luterani, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de luteranism, privitor la luteranism. **2.** S.m. și f. Adept al luteranismului. — Din lat. **lutheranus,** germ. **Lutheraner.**

LUTERANÍSM s.n. Doctrină a protestantismului german, întemeiată în sec. XVI de Martin Luther, care consideră esențial pentru mântuire numai credința și proclamă autoritatea exclusivă a Bibliei, recunoscând numai două Taine: Botezul și Împărtășania. — Din fr. **luthéranisme.**

LUTEȚIÁN, -Ă, *luteției, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al eocenului, ale cărui depozite caracteristice conțin faună de numuliți, lamelibranhiate, gasteropode, echinide etc. **2.** Adj. Care aparține lutețianului (**1**), privitor la lutețian. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **lutétien.**

LUTÉȚIU s.n. Element chimic trivalent din familia lantanoidelor. — Din fr. **lutécium,** germ. **Lutetium.**

LUTH, *luthuri,* s.n. Vechi instrument muzical cu coarde, asemănător cu lăuta. [Pr.: *lut*] — Din fr. **luth.** Cf. it. liuto.

LUTIÉR, *lutieri,* s.m. Meșteșugar specializat în construirea și repararea instrumentelor muzicale cu coarde. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **luthier.**

LUTÍST, -Ă, *lutiști, -ste,* s.m. și f. Instrumentist care cântă din luth. — Din fr. **luthiste.**

LUTIȘÓR s.n. **1.** Diminutiv al lui *lut*. **2.** Argilă care conține hidroxizi de fier sau de mangan, colorată în galben, roșu sau brun, folosită în pictură; pământel. — **Lut** + suf. *-işor*.

LUTÓS, -OÁSĂ, *lutoși, -oase,* adj. Care conține lut, care are culoarea sau consistența lutului; argilos. — **Lut** + suf. *-os*.

LÚTRĂ, *lutre,* s.f. (Zool.) Vidră. — Din fr. **loutre,** lat. **lutra.**

LÚTRU s.n. Blană de vidră. — Din fr. **loutre.**

LUTUÍ, *lutuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A lipi cu lut; a murui. — **Lut** + suf. *-ui*.

LUȚÁRNĂ s.f. v. **lucernă.**

LUȚÉRNĂ s.f. v. **lucernă.**

LUX[1], *lucși,* s.m. Unitate de măsură a iluminării, egală cu iluminarea unei suprafețe care primește un flux luminos de un lumen repartizat uniform pe o arie de un metru pătrat. — Din fr. **lux.**

LUX[2] s.n. Nivel de viață excesiv de costisitor. ✦ Fast, eleganță, somptuozitate, splendoare. ✧ Loc. adj. *De lux* = **a)** extrem de confortabil; care nu reprezintă un lucru de primă necesitate; elegant, somptuos; **b)** de calitate superioară, de prim rang; select; **c)** care are articole de calitate superioară și de rafinament. *Magazin de lux*. ✧ Expr. *A face lux* = a duce o existență fastuoasă, foarte costisitoare; *spec.* a se îmbrăca extrem de elegant și de costisitor. — Din fr. **luxe,** lat. **luxus.**

LUXÁ, *luxez,* vb. I. Tranz. A-și deplasa un os de la locul lui; a-și scrânti o mână, un picior etc. — Din fr. **luxer,** lat. **luxare.**

LUXÁRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a luxa* și rezultatul ei; luxație. — V. **luxa.**

LUXÁȚIE, *luxații,* s.f. Deplasare a extremității articulare a unui os din poziția normală față de articulația din care face parte, care provoacă o durere vie și pierderea capacității funcționale; scrântitură, luxare. — Din fr. **luxation,** lat. **luxatio.**

LUXEMBURGHÉZ, -Ă, *luxemburghezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Luxemburgului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Luxemburgului sau luxemburghezilor (**1**), privitor la Luxemburg ori la luxemburghezi. — **Luxemburg** (n.pr.) + suf. *-ez*.

LUXMÉTRU, *luxmetre,* s.n. Instrument fotometric pentru măsurarea iluminării. — Din fr. **luxmètre.**

LUXÓS, -OÁSĂ, *luxoși, -oase,* adj. Fastuos, somptuos; bogat. ✦ (Despre oameni) Care se îmbracă elegant, care face lux[2], care poartă lucruri scumpe. — **Lux[2]** + suf. *-os*. Cf. fr. luxueux.

LUXÚRĂ, *luxuri,* s.f. (Livr.) Viciu al celor ce se dedau fără reținere plăcerilor senzuale; desfrânare, concupiscență. [Var.: **luxúrie** s.f.] — Din fr. **luxure,** lat. **luxuria.**

LUXURIÁNT, -Ă, *luxurianți, -te,* adj. (Despre vegetație) Extrem de abundent. [Pr.: *-ri-ant*] — Din fr. **luxuriant,** lat. **luxurians, -ntis.**

LUXURIÁNȚĂ s.f. (Rar) Abundență, bogăție. [Pr.: *-ri-an-*] — Din fr. **luxuriance.**

LUXÚRIE s.f. v. **luxură.**

LUXURIÓS, -OÁSĂ, *luxurioși, -oase,* adj. (Livr.) Desfrânat, lasciv, concupiscent. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **luxurieux.**

M

M, *m,* s.m. **1.** A şaisprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană sonantă ocluzivă nazală bilabială). [Pr.: *em, me, mî.* — Pl. şi: (**1,** n.) *m-uri*].

MAC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul raţelor. — Onomatopee.

MAC[2]**,** *maci,* s.m. **1.** Numele mai multor plante din familia papaveraceelor, cu flori de obicei roşii şi cu seminţe mărunte, uleioase, închise într-o capsulă *(Papaver);* din fructele uneia dintre specii se extrage opiul, iar seminţele ei se folosesc în alimentaţie. ✦ P. restr. Sămânţa macului (**1**), folosită în alimentaţie. **2.** Compuse: *mac-cornut* = plantă erbacee părooasă cu flori roşii, având la baza fiecărei petale o pată neagră *(Glaucium corniculatum);* (reg.) *macul-ciorii* = zămoşiţă. — Din bg. **mak,** sb. **mak.**

MACÁ s.f. (Înv.) Numele unui joc de cărţi; bacara. — Din fr., it. **macao.**

MACABÉ s.n. Varietate de struguri albi cu bob mare şi rotund. ✧ (Adjectival) *Struguri macabe.* — Din fr. **maccabéo.**

MACÁBRU, -Ă, *macabri, -e,* adj. **1.** Care se referă la moarte sau la morţi, care aminteşte de moarte. **2.** Care inspiră groază; înfiorător, sinistru. — Din fr. **macabre.**

MACÁC, *macaci,* s.m. Numele mai multor specii de maimuţe mici, cu capul turtit şi cu coada (de obicei) scurtă, care trăiesc în sud-estul Asiei *(Macacus);* animal care aparţine uneia dintre aceste specii. — Din fr. **macaque.**

MACADÁM, *macadamuri,* s.n. Îmbrăcăminte rutieră formată din mai multe straturi succesive de piatră spartă; drum pavat astfel. — Din fr. **macadam,** germ. **Makadam.**

MACADAMIZÁ, *macadamizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A pietrui un drum cu macadam. — Din fr. **macadamiser.**

MACADÁU s.m. v. **măgădău.**

MACAGÍU, *macagii,* s.m. (Ieşit din uz) Muncitor (în special de la căile ferate) care se ocupă cu manevrarea şi întreţinerea macazurilor; acar. — **Macaz** + suf. *-giu.*

MACAIRÓDUS, *macairoduşi,* s.m. Animal carnivor fosil din familia felidelor, cu caninii foarte dezvoltaţi, care a trăit din pliocen până la sfârşitul cuaternarului (*Machairodus*). [Pr.: *-ca-i-*] — Din lat. **Machairodus,** denumirea ştiinţifică a animalului.

MACÁMĂ, *macame,* s.f. (Rar) Gen literar arab, în care versurile alternează cu proza ritmată. — Din germ. **Makame.**

MACARÁ, *macarale,* s.f. Dispozitiv sau sistem tehnic construit pe principiul scripeţilor, cu care se ridică (şi se deplasează) greutăţi (mari) pe distanţe scurte. — Din tc. **makara.**

MACARAGÍST, -Ă, *macaragişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar la f.) Macaragiu. — **Macaragiu** + suf. *-ist.*

MACARAGÍU, *macaragii,* s.m. Muncitor care manevrează o macara; macaragist. — **Macara** + suf. *-giu.*

MACARAGÍŢĂ, *macaragiţe,* s.f. (Rar) Muncitoare la o macara. — **Macaragiu** + suf. *-iţă.*

MACARAGÍU, *macaragii,* s.m. Muncitor care manevrează o macara; macaragist. — **Macara** + suf. *-giu.*

MACAROÁNĂ, *macaroane,* s.f. (Mai ales la pl.) Pastă făinoasă de fabricaţie industrială, în formă de tuburi lungi şi subţiri (goale pe dinăuntru). — Din ngr. **makarónia**. Cf. it. maccherone.

MACARONÁDĂ, *macaronade,* s.f. (Rar) Poezie în stil macaronic. — **Macaron**[ic] + suf. *-adă.*

MACARONÁR, *macaronari,* s.m. (Fam.) Italian. — **Macaroană** + suf. *-ar.*

MACARÓNIC, -Ă, *macaronici, -ce,* adj. (Livr.; despre versuri, poezii, stil etc.) În care cuvintele limbii naţionale sunt amestecate cu cuvinte latineşti sau capătă o terminaţie latinească. — Din fr. **macaronique.** Cf. it. maccheronico.

MACARONÍSM s.n. **1.** Mişcare literară din sec. XVI–XVII care parodia şi satiriza pedantismul moravurilor cavalereşti într-un stil burlesc plin de cuvinte latine şi latinizate ridicol. **2.** Ansamblu de aspecte care caracterizează macaronismul. **3.** Apartenenţă la macaronism. — Din fr. **macaronisme.**

MACÁT, *macaturi,* s.n. (Pop.) Cuvertură de lână, de bumbac etc. (cu desene); scoarţă sau covor care se pune pe pereţi. [Pl. şi: *macate*] — Din tc. **makat.**

MACÁZ, *macazuri,* s.n. Dispozitiv montat la bifurcarea a două linii de tren, tramvai sau metrou pe firul electric aerian, care permite trecerea vehiculului de pe o linie pe alta; porţiunea de şină mobilă care se deplasează cu ajutorul acestui dispozitiv; ac. ✧ Expr. (Fam.) *A schimba macazul* = **a)** a îndrepta în altă direcţie cursul unor evenimente; **b)** a-şi schimba atitudinea faţă de cineva sau de ceva; a-şi schimba părerile, concepţiile etc. — Din tc. **makas.**

MACEDONEÁN, -Ă, *macedoneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populaţia Macedoniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Macedoniei sau macedonenilor (**1**), privitor la Macedonia ori la macedoneni. — **Macedonia** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MACEDONEÁNCĂ, *macedonence,* s.f. Femeie care face parte din populaţia Macedoniei sau este originară de acolo. — **Macedonean** + suf. *-că.*

MACEDOROMÁN, -Ă, *macedoromâni, -e,* s.m., adj. Aromân. — **Macedo**[nean] + **român.**

MACEDOROMÁNCĂ, *macedoromânce,* s.f. Aromâncă. — **Macedoromân** + suf. *-că.*

MACERÁ, *macerez,* vb. I. Tranz. A ţine un corp solid (plante, fructe, flori etc.) vreme îndelungată într-un solvent pentru a-i dizolva părţile solubile. ✦ Refl. A elimina particulele solubile prin menţinerea îndelungată într-un solvent. — Din fr. **macérer.**

MACERÁRE, *macerări,* s.f. Acţiunea de *a (se) macera;* maceraţie. — V. **macera.**

MACERÁT, -Ă, *macerăţi, -te,* adj. Care a fost supus macerării, care a suferit un proces de macerare. — V. **macera.**

MACERATÓR, *maceratoare,* s.n. Recipient folosit pentru macerare. — Din fr. **macérateur.**

MACERÁŢIE, *macerăţii,* s.f. Macerare; *p. ext.* proces suferit de un corp solid supus macerării. — Din fr. **macération.**

MACFERLÁN, *macferlane,* s.n. (Înv.) Pardesiu bărbătesc (larg şi) fără mâneci, cu două deschizături pentru braţe şi cu o pelerină scurtă pe umeri. — Din fr. **macfarlane.**

MACH, *machi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru viteza mişcării fluidelor, utilizată în aerodinamică şi în tehnica rachetelor, egală cu 340 m/s. ✧ *Numărul lui Mach* = raport între viteza unui proiectil, avion etc. într-un fluid şi aceea a sunetului. [Pr.: *mah*] — Din engl., fr. **mach.**

MACHETÁ, *machetez,* vb. I. Tranz. A concepe şi executa macheta unui obiect, a unui proiect etc. — Din **machetă.**

MACHETÁRE, *machetări,* s.f. Acţiunea de *a macheta*. — V. **macheta.**

MACHETÁT, -Ă, *machetaţi, -te,* adj. (Despre lucrări de urbanistică, piese tehnice, opere de artă etc.) Care a fost prezentat sub formă de machetă. — V. **machetă.**

MACHETATÓR, -OÁRE, *machetatori, -oare,* s.m. şi f. Machetist. — **Macheta** + suf. *-tor.*

MACHÉTĂ, *machete,* s.f. Reproducere, de obicei la scară redusă, a unei lucrări de urbanistică, a unei piese tehnice, a unei opere de artă etc. ✦ Text integral sau fragmentar al unei opere (ştiinţifice), destinat discuţiei înainte de publicare. — Din fr. **maquette.**

MACHETÍST, -Ă, *machetişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care concepe şi execută o machetă; machetator. — Din fr. **maquettiste.**

MACHIÁ, *machiez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) farda (minuţios, cu artă); a(-şi) face machiajul (pentru scenă). [Pr.: *-chi-a*] — Din fr. **maquiller.**

MACHIÁJ, *machiaje,* s.n. Acţiunea de *a (se) machia* şi rezultatul ei; machiere. [Pr.: *-chi-aj*] — Din fr. **maquillage.**

MACHIÁT, -Ă, *machiați, -te,* adj. Fardat (minuțios, cu artă). [Pr.: *-chi-at*] — V. **machia.**

MACHIAVÉLIC, -Ă, *machiavelici, -ce,* adj. Care este lipsit de onoare și de scrupule; perfid, viclean. [Pr.: *-chi-a-*] — Din fr. **machiavélique,** it. **machiavellico.**

MACHIAVELÍSM, (**2**) *machiavelisme,* s.n. **1.** Sistemul politic al lui Machiavelli. **2.** Comportare, acțiune vicleană, perfidă; perfidie, machiaverlâc, rea-credință. [Pr.: *-chi-a-*] — Din fr. **machiavélisme,** it. **machiavellismo.**

MACHIAVERLÂC, *machiaverlâcuri,* s.n. (Înv.) Machiavelism. [Pr.: *-chi-a-*] — **Machiavelli** (n. pr.) + suf. *-lâc.*

MACHIÉRE, *machieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) machia;* machiaj. [Pr.: *-chi-e-*] — V. **machia.**

MACHIEUR, -EUZĂ, *machieuri, -euze,* s.m. și f. Persoană care execută machiaje, specialist în machiaj. [Pr.: *-chiór*] — Din fr. **maquilleur.**

MACHINÁȚIE s.f. v. **mașinație.**

MACHINAȚIÚNE s.f. v. **mașinație.**

MACHÍSM[1] s.n. (Fil.) Empiriocriticism. [Pr.: *mahism*] — Din rus. **mahizm,** germ. **Machismus.**

MACHÍSM[2]**,** (**2**) *machisme,* s.n. **1.** Ideologie bazată pe ideea că bărbatul domină din punct de vedere social femeia și că, în această calitate de stăpân, are dreptul la privilegii. **2.** Atitudine, comportament, faptă în conformitate cu această ideologie. [Pr.: *-chism*] — Din fr. **machisme,** sp. **machismo.**

MACHÍST[1]**, -Ă,** *machiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține machismului[1], privitor la machism[1]. **2.** S.m. și f. Adept al machismului[1]. [Pr.: *mahist*] — Din rus. **mahist.**

MACHÍST[2]**, -Ă,** *machiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la machism[2]. **2.** S.m. și f. Adept al machismului[2]. [Pr.:*-chist*] — Din fr. **machiste.**

MÁCHO, *macho,* s.m. Bărbat care dă dovadă de machism. [Pr.: *-čo*]. — Din sp., fr. **macho.**

MACHMÉTRU, *machmetre,* s.n. Aparat pentru măsurarea vitezei avioanelor cu reacție. [Pr.: *mah-*] — Din fr. **machmètre,** engl. **machmeter.**

MACIOÁLĂ, *macioale,* s.f. (Reg.) **1.** Femeie proastă, urâtă. **2.** Vacă sau oaie slabă. — Et. nec.

MÁCLĂ, *macle,* s.f. Formă de cristalizare în care două sau mai multe cristale se alipesc sau se întrepătrund, alcătuind o simetrie față de un plan sau un ax; cristal format în acest fel. — Din fr. **macle.**

MACMAHÓN, *macmahoane,* s.n. (Înv.) Șprițˡ. — Din n. pr. **Mac Mahon.**

MACRAMÉ s.n. v. **macrameu.**

MACRAMÉU, *macrameuri,* s.n. Dantelă făcută din fire groase de ață din bumbac mercerizat, împletite și înnodate. [Var.: **macramé** s.n.] — Din fr. **macramé.**

MACRO[1]**-** Element de compunere însemnând „mare", care servește la formarea unor substantive și adjective. — Din fr. **macro-.**

MACRÓ[2] s.n. v. **macrou.**

MACROBIÁN, -Ă, *macrobieni, -e,* adj. (Biol.; despre ființe) Longeviv; (rar) macrobit. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **macrobien.**

MACROBÍE s.f. (Biol.) Longevitate. [Pr.: *-bi-e*] — Din fr. **macrobie.**

MACROBIÓTIC, -Ă, *macrobiotici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. (Rar) Disciplină medicală bazată pe un ansamblu de reguli de igienă (alimentară) a căror respectare se consideră că poate prelungi viața omului. **2.** Adj. De macrobiotică. ✦ (Despre organisme) Longeviv. [Pr.: *-bi-o-*] — Din germ. **Makrobiotik,** fr. **macrobiotique.**

MACROBÍT, -Ă, *macrobiți, -te,* adj. (Biol.) Macrobian. — Din fr. **macrobite.**

MACROBLÁST, *macroblaste,* s.n. (Biol.) Megaloblast. — Din engl. **macroblast.**

MACROCEFÁL, -Ă, *macrocefali, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care prezintă fenomenul de macrocefalie. — Din fr. **macrocéphale.**

MACROCEFALÍE, *macrocefalii,* s.f. Malformație congenitală caracterizată prin alungirea craniului și dezvoltarea lui excesivă în comparație cu corpul. — Din fr. **macrocéphalie.**

MACROCÍT, *macrocite,* s.n. (Biol.) Megalocit. — Din fr. **macrocyte.**

MACROCLÍMĂ, *macroclime,* s.f. Climat al unei regiuni întinse. — Din germ. **Makroklima.**

MACROCÓSM s.n. v. **macrocosmos.**

MACROCÓSMIC, -Ă, *macrocosmici, -ce,* adj. Referitor la macrocosmos. — Din fr. **macrocosmique.**

MACROCÓSMOS s.n. Universul exterior în raport analogic cu omul (microcosmos); Univers, cosmos. [Var.: **macrocósm** s.n.] — Din fr. **macrocosme.**

MACROCRISTALÍN, -Ă, *macrocristalini, -e,* adj. (Chim., Geol.; despre substanțe minerale) Care se prezintă în cristale mari. — Din fr. **macrocristallin.**

MACROECONÓMIC, -Ă, *macroeconomici, -ce,* adj. Care se referă la macroeconomie. [Pr.: *-cro-e-*] — **Macro**[1]**-** + **economic.**

MACROECONOMÍE s.f. Domeniu al teoriei economice care studiază modul în care funcționează ansamblul economic al unei țări, cu scopul de a fundamenta deciziile politicii economice. [Pr.: *-cro-e-*] — **Macro**[1]**-** + **economie.**

MACROELEMÉNT, *macroelemente,* s.n. (Biol.) Element chimic necesar organismelor în doze mari, având în general în corp o concentrație de peste 0,01%. [Pr.: *-cro-e-*] — Din engl. **macroelement.**

MACROFÁG, *macrofage,* s.n. (Biol.) Fagocit mare capabil să înglobeze și să digere bacteriile, resturile de celule și alte particule eterogene sau toxice pentru organism. — Din fr. **macrofage.**

MACROFILMÁRE, *macrofilmări,* s.f. Filmare cu aparatură specială pentru obținerea unor imagini dinamice mult mărite ale unor obiecte (extrem de) mici, a căror observare cu ochiul liber este greu de făcut sau imposibilă. — **Macro**[1]**-** + **filmare.**

MACROFLÓRĂ, *macroflore,* s.f. Totalitatea plantelor mari care cresc într-o anumită regiune. — **Macro**[1]**-** + **floră.**

MACROFOTOGRAFÍE, *macrofotografii,* s.f. Fotografie făcută cu aparatură specială pentru obținerea unor imagini statice mult mărite ale unor obiecte (extrem de) mici, a căror observare cu ochiul liber este greu de făcut sau imposibilă. — Din fr. **macrophotographie.**

MACROGAMÉT, *macrogameți,* s.m. (Biol.) Gamet femelă de mari dimensiuni. — Din engl. **macrogamete.**

MACROMICÉTĂ, *macromicete,* s.f. (La pl.) Grup de ciuperci mari, diferit colorate, formate în general din picior și pălărie (*Macromycetes*).; (și la sg.) ciupercă din acest grup. — Din fr. **macromycètes.**

MACROMOLECULÁR, -Ă, *macromoleculari, -e,* adj. Care este alcătuit din macromolecule. — Din fr. **macromoléculaire.**

MACROMOLECÚLĂ, *macromolecule,* s.f. Moleculă compusă dintr-un număr mare de atomi. — Din fr. **macromolécule,** rus. **makromolekula.**

MACRONUCLÉU, *macronuclee,* s.n. (Biol.) Nucleu mare al celulei care reprezintă corpul unui infuzor. — Din fr. **macronucléus.**

MACROPÓD, -Ă, *macropozi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care are labele, picioarele sau aripioarele înotătoare lungi. **2.** S.n. (La pl.) Specie de pești exotici viu colorați; (și la sg.) pește din această specie. — Din fr. **macropode.**

MACROPÓR, *macropori,* s.m. Por vizibil cu ochiul liber. — Din fr. **macropore.**

MACROPSÍE, *macropsii,* s.f. (Med.) Tulburare a vederii constând în impresia că obiectele și persoanele sunt mai mari decât în realitate; megalopsie. — Din fr. **macropsie.**

MACROPTÉR, -Ă, *macropteri, -e,* adj. (Rar; despre păsări) Cu aripile foarte lungi. — Din fr. **macroptère.**

MACROSCÓPIC, -Ă, *macroscopici, -ce,* adj. Care se referă la cercetările făcute cu ochiul liber; care se poate vedea cu ochiul liber. — Din fr. **macroscopique.**

MACROSCOPÍE, *macroscopii,* s.f. Examinare cu ochiul liber sau cu un instrument optic a suprafeței unei piese, unui material etc. — Din fr. **macroscopie.**

MACROSEÍSM, *macroseisme,* s.n. Mișcare seismică a scoarței terestre simțită de oameni fără ajutorul aparatelor. — Din fr. **macroséisme.**

MACROSISTÉM, *macrosisteme,* s.n. Sistem social al unei forme de organizare instituționalizate. — Din fr. **macrosystème.**

MACROSOCIÁL, -Ă, *macrosociali, -e,* adj. Referitor la macrostructura socială. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **macrosocial.**

MACROSPÓR, *macrospori,* s.m. (Bot.) Spor femel la unele criptogame vasculare. — Din fr. **macrospore.**

MACROSPORÁNGE, *macrosporangi,* s.m. (Bot.) Sporange în care se formează macrosporii. — Din fr. **macrosporange.**

MACROSTRUCTÚRĂ, *macrostructuri,* s.f. Structura unui corp (metal, aliaj, plantă, animal etc.) așa cum apare la examinarea cu ochiul liber sau cu o lupă. ✧ (În sintagma) *Macrostructură socială* = totalitatea relațiilor și instituțiilor dintr-o societate. — Din fr. **macrostructure.**

MACRÓU, *macrouri,* s.n. Pește de mare cu spatele albastru-verzui cu dungi negre, care se apropie de țărmuri primăvara și vara *(Scomber scomber).* ✦ Conservă din carnea acestui pește. [Var.: **macró** s.n.] — Din fr. **maquereau.**

MÁCRU, -Ă, *macri, -e,* adj. (Despre carne) Slab, fără grăsime și fără oase. — Lat. **macer, -cra.**

MACULÁ, *maculez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A păta, a murdări, a mânji. — Din lat. **maculare,** fr. **maculer.**

MACULÁT, -Ă, *maculați, -te,* adj. (Livr.) Cu pete, pătat, murdar. — V. **macula.**

MACULATÓR, *maculatoare,* s.n. Caiet (neliniat) folosit de elevi, de studenți etc. pentru a lua notițe sau a face diferite însemnări; caiet de notițe. — **Macula** + suf. *-tor.*

MACULATÚRĂ s.f. **1.** Hârtie prost tipărtă, pătată care se rebutează; *p. ext.* hârtie scrisă sau tipărită care și-a pierdut importanța. ✦ Hârtie de calitate inferioară folosită pentru ambalaje sau, prin topire, ca materie primă pentru fabricile de hârtie. **2.** Fig. Scriere lipsită de valoare. — Din germ. **Makulatur,** fr. **maculature.**

MADÁM s.f. v. **madamă.**

MADÁMĂ, *madame,* s.f. **1.** (Fam.; astăzi în forma *madam*; urmat de nume de familie sau de prenume) Termen de politețe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (măritată); doamnă. **2.** Femeie din personalul casnic al familiilor bogate. ✦ Femeie de serviciu la un hotel. **3.** (Înv.) Guvernantă. **4.** (Înv.) Soție. **5.** (Peior.) Femeie de moravuri ușoare; *spec.* patroană a unei case de prostituție. [Var.: **madám** s.f.] — Din fr. **madame.**

MADEÁ, *madele,* s.f. **1.** (Înv.) Problemă, chestiune, afacere. **2.** (Reg.) Fel, sort, categorie. ✦ Fig. Om neserios, om fără caracter. — Din tc. **madde.**

MADIPOLÓN s.n. (Înv.) Pânză albă, deasă și fină de bumbac, folosită pentru confecționarea lenjeriei de pat și de corp. — Din fr. **madapolam.** Cf. rus. m a d e p o l a n .

MADLÉNĂ, *madlene,* s.f. Prăjitură din cocă cu ouă și unt; brioșă. — Din fr. **madeleine.**

MADMOAZÉLĂ, *madmoazele,* s.f. (Înv.) Domnișoară. — Din fr. **mademoiselle.**

MADÓNĂ, *madone,* s.f. **1.** Reprezentare plastică a Fecioarei Maria cu pruncul Isus; *p. gener.* Maica Domnului. **2.** Fig. Personificare a perfecțiunii feminine. ✦ (Ir.) Femeie cu atitudini prefăcute, care simulează nevinovăția; mironosiță. — Din it. **madonna,** fr. **madone.**

MADREPÓR, *madrepori,* s.m. (La pl.) Ordin de animale celenterate cu schelet calcaros bine dezvoltat și ramificat, care trăiesc în colonii mari în mările calde (*Madrepora*); (și la sg.) animal care aparține acestui ordin. — Din fr. **madrépore.**

MADREPÓRIC, -Ă, *madreporici, -ce,* adj. (Zool.) Din madrepori, de madrepori. — Din fr. **madréporique.**

MADRIÉRĂ, *madriere,* s.f. (Mar.) Scândură groasă care formează suprafața unui ponton de acostare. [Pr.: *-dri-e-*] — Din fr. **madrier.**

MADRIGÁL, *madrigale,* s.n. **1.** Poezie lirică scurtă cu conținut idilic sau galant. **2.** Scurtă compoziție muzicală vocală cu caracter liric, caracteristică pentru sec. XVI. [Pl. și: *madrigaluri*] — Din fr. **madrigal.**

MADRIGALÉSC, -Ă, *madrigalești,* adj. (Rar) Cu caracter de madrigal. — Din fr. **madrigalescque.**

MADRIGALÍST, -Ă, *madrigaliști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Autor sau cântăreț de madrigale. — Din fr. **madrigaliste.**

MADRILÉN, -Ă, *madrileni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din orașul Madrid. **2.** Adj. Care aparține orașului Madrid sau madrilenilor (**1**), referitor la Madrid ori la madrileni. — Din fr. **madrilène.**

MAESTOSO adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu măreție; solemn. [Pr.: *ma-es-tó-zo*] — Cuv. it.

MAÉSTRU, -Ă, *maeștri, -stre,* s.m. și f. **1.** Persoană care a adus contribuții (deosebit de) valoroase într-un domeniu de activitate, fiind adesea considerată drept îndrumător, model, șef al unei școli, creator al unui curent etc. ✧ *Concert-maestru* sau (înv.) *maestru de concert* = prim-violonist într-o orchestră. *Maestru al sportului* = titlu oficial acordat unui sportiv pentru merite deosebite; persoană care poartă acest titlu. *Maestru Emerit al Sportului* = cel mai înalt titlu oficial acordat unui sportiv pentru performanțe excepționale; persoană care poartă acest titlu. *Maestru Emerit al Artei* = titlu oficial acordat cuiva pentru activitate deosebit de meritorie în una dintre ramurile artei; persoană căreia i s-a acordat acest titlu. **2.** Titlu dat în trecut profesorilor care predau în școli discipline ca desenul, muzica etc. (fără să aibă un titlu academic); persoană care avea acest titlu. **3.** Persoană competentă, calificată într-un anumit domeniu (de obicei muzică, dans, sport), care adesea instruiește pe cineva în domeniul respectiv. **4.** Titlu ierarhic în anumite organizații militare, politice, religioase etc.; persoană care poartă acest titlu. ✧ *Maestru de ceremonie* (sau *de ceremonii*) = persoană care supraveghează desfășurarea unei ceremonii după protocol. **5.** Maistru (**1**). — Din it. **maestro.**

MÁFIA s.f. v. **mafie.**

MÁFIE, (**2**) *mafii,* s.f. **1.** (În forma *Mafia*) Organizație secretă siciliană, răspândită ulterior în SUA și în alte țări, care practică șantajul și asasinatul. **2.** Grup de indivizi cu îndeletniciri suspecte. ✦ Grup de persoane legate între ele prin preocupări comune și care își apără cu orice preț interesele (meschine). [Acc. și: *mafíe.* — Var. **máfia** s.f.] — Din it. **mafia.**

MAFIÓT, -Ă, *mafioți, -te,* s.m. și f. Membru al mafiei. [Pr.: *-fi-ot*] — Din **mafie.**

MAG, *magi,* s.m. Preot la unele popoare orientale din Antichitate; *p. ext.* învățat, filosof; astrolog; vrăjitor. ✦ (În religia creștină) Fiecare dintre cei trei regi veniți din Orient să se închine lui Isus la nașterea Sa. ✦ Fig. Sol, vestitor. — Din sl. **magŭ.**

MAGAOÁIE s.f. v. **măgăoaie.**

MAGAZÍE, *magazii,* s.f. **1.** Clădire, construcție, amenajare, încăpere în care se păstrează mari cantități de mărfuri sau de materiale; depozit. **2.** (Înv.) Magazin (**1**). **3.** Cutie metalică la pușcă în care stau cartușele înainte de tragere. — Din ngr. **magazí.**

MAGAZÍN, *magazine,* s.n. **1.** Local în care se expun spre vânzare cu amănuntul diferite mărfuri; prăvălie (mare). **2.** Publicație periodică (ilustrată) cu material din domenii variate sau, *p. ext.*, (urmat de determinări) dintr-un anumit domeniu. — Din fr. **magasin.**

MAGAZINÁJ, *magazinaje,* s.n. **1.** Depozitare a unor mărfuri într-o magazie. **2.** Timpul cât o marfă se află depozitată în magazie. **3.** Taxă care se plătește pentru depozitarea unei mărfi. — Din fr. **magasinage.**

MAGAZINÉR s.m. și f. v. **magazioner.**

MAGAZIOÁRĂ, *magazioare,* s.f. Diminutiv al lui *magazie.* [Pr.: *-zi-oa-*] — **Magazie** + suf. *-oară.*

MAGAZIONÉR, -Ă, *magazionери, -e,* s.m. și f. Persoană care are în răspundere gestiunea unei magazii. [Var.: **magazinér, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **magasinier.**

MAGDALENIÁN, -Ă, *magdalenieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultimul etaj al paleolitic superior în care apar elemente de cultură umană. **2.** Adj. Care aparține magdalenianului (**1**), privitor la magdalenian. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **magdalénien.**

MAGHÉRNIȚĂ, *maghernițe,* s.f. **1.** Casă mică, sărăcăcioasă, dărăpănată; construcție rudimentară. **2.** Prăvălie mică și sărăcăcioasă. **3.** (Înv.) Bucătărie. — Din bg. **magernica.**

MAGHIÁR, -Ă, *maghiari, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Ungariei sau este originară de acolo; ungur. **2.** Adj. Care aparține Ungariei sau maghiarilor (**1**), privitor la Ungaria sau la maghiari; unguresc, ungar. ✦ (Substantivat, f.) Limba maghiară. — Din magh. **magyar.**

MAGHIARÍSM, *maghiarisme,* s.n. Termen, expresie, construcție proprie limbii maghiare, împrumutată de altă limbă și fără a fi adaptată la sistemul acesteia. — **Maghiar** + suf. *-ism.*

MAGHIARIZÁ, *maghiarizez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) asimila cu populația de limbă maghiară. **2.** Tranz. A modifica un cuvânt, o expresie etc. după sistemul limbii maghiare. — **Maghiar** + suf. *-iza.*

MAGHIARIZÁRE, *maghiarizări,* s.f. Faptul de *a (se) maghiariza.* — V. **maghiariza.**

MAGHIRÁN, *maghirani,* s.m. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori roșietice sau albe, cultivată uneori în grădini pentru mirosul ei plăcut *(Origanum majorana).* [Var.: **măgherán, măghirán** s.m.] — Din germ. **Mageran.**

MAGHREBIÁN, -Ă, *maghrebieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Maghreb (regiune din nord-vestul Africii). **2.** Adj. Care aparține Maghrebului sau maghrebienilor (**1**), privitor la Maghreb ori la maghrebieni. [Pr.: *bi-an*] — Din fr. **Maghrébin.**

MÁGIC, -Ă, *magici, -ce,* adj. **1.** Care ține de magie, privitor la magie; ocult, misterios, tainic. **2.** Fig. Care apare ca o realizare minunată, ca un efect de magie; fermecător, încântător, feeric. — Din fr. **magique.**

MAGICIÁN, -Ă, *magicieni, -e,* s.m. și f. Persoană care practică magia. ✦ Fig. Artist desăvârșit, care obține efecte deosebite prin arta sa. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **magicien.**

MAGÍE, *magii,* s.f. **1.** Totalitatea procedeelor, formulelor, riturilor etc. prin care se invocă forțe supranaturale spre a produce miracole; practica acestor procedee, formule etc. **2.** Fig. Putere irezistibilă de atracție, de fascinare; farmec, încântare. — Din fr. **magie.**

MAGÍSM s.n. (Rar) Magie. — Din fr. **magisme.**

MAGISTRÁL, -Ă, *magistrali, -e,* adj. **1.** Care caracterizează pe maestru (**1**), de maestru; *p. ext.* perfect, desăvârșit. **2.** (Despre conducte, căi de comunicație) Principal. ✦ (Substantivat, f.) Arteră principală de comunicație rutieră, feroviară etc. **3.** (Inform.) Grup de linii de comunicație utilizate pentru transmisia informației de la diferite surse spre unul sau mai mulți destinatari. — Din (**1**) fr. **magistral,** (**2**) după rus. **maghistral'.**

MAGISTRÁT, *magistrați,* s.m. **1.** Membru al corpului judiciar (judecător, procuror). **2.** Funcționar superior sau înalt demnitar. **3.** (În Roma antică) Cetățean ales într-o funcție publică înaltă. — Din fr. **magistrat.** Cf. lat. m a g i s t r a t u s.

MAGISTRATÚRĂ, *magistraturi,* s.f. Corpul magistraților; demnitatea, profesia de magistrat; timpul cât își exercită funcția un magistrat. — Din germ. **Magistratur,** fr. **magistrature.**

MAGÍSTRU, *magiștri,* s.m. Profesor (în raport cu elevii săi); dascăl. — Din lat. **magister.** Cf. germ. M a g i s t e r.

MAGIÚN, *magiunuri,* s.n. Pastă alimentară consistentă obținută prin fierberea și terciuirea prunelor sau, *p. gener.*, a altor fructe (fără adaos de zahăr). — Din tc. **macun.**

MAGMÁTIC, -Ă, *magmatici, -ce,* adj. Care se referă la fenomenul de apariție a magmei. ✧ *Proces magmatic* = proces de mișcare și de consolidare a magmei în zonele de minimă rezistență ale scoarței Pământului. *Rocă magmatică* = rocă formată printr-un proces magmatic; rocă eruptivă. — Din fr. **magmatique.**

MAGMATÍSM s.n. Totalitatea proceselor legate de apariția, deplasarea și consolidarea magmelor în scoarța Pământului. — Din fr. **magmatisme.**

MÁGMĂ, *magme,* s.f. Masă minerală fluidă și incandescentă din interiorul scoarței Pământului, alcătuită din silicați. — Din fr. **magma.**

MAGNA CUM LAUDE loc. adv. (Livr.) Apreciere superlativă acordată la trecerea unui examen (de obicei de absolvire) în învățământul universitar sau la obținerea unui doctorat. [Pr.: *mágna cum láude*] — Expr. lat.

MAGNADÚR s.n. Ferită cu oxid de bariu utilizată pentru confecționarea magneților permanenți. — Din germ. **Magnadur.**

MAGNÁLIU s.n. Aliaj ușor de aluminiu foarte rezistent la coroziune, întrebuințat în aeronautică. — Din fr. **magnalium.**

MAGNÁT, *magnați,* s.m. **1.** Mare proprietar de capital industrial și financiar. **2.** Mare latifundiar maghiar sau polonez. — Din lat. **magnatus.** Cf. germ. M a g n a t, fr. m a g n a t.

MAGNÉT, *magneți,* s.m. Minereu de fier care are proprietatea de a atrage materialele feromagnetice; corp metalic căruia i s-a transmis calitatea, permanentă sau temporară, de a atrage obiectele de fier. — Din ngr. **maghnítis,** germ. **Magnet.**

MAGNÉTIC, -Ă, *magnetici, -ce,* adj. (Despre forțe, fenomene) Care se referă la magnet sau la magnetism; (despre corpuri) care este feromagnetic, care poate fi magnetizat. ✧ *Câmp magnetic* = stare fizică particulară a unui spațiu în care se exercită forțe magnetice; *p. ext.* spațiul respectiv. *Fluid magnetic* = forță prin care se explică, în științele oculte, fenomenele telepatice și hipnotice. *Pol magnetic* = **a)** fiecare dintre cele două puncte sau regiuni de la extremitatea unui magnet; **b)** fiecare dintre cele două puncte ale globului pământesc către care se

îndreaptă capetele unui ac magnetic. ✦ Fig. Care exercită o influenţă profundă sau o atracţie irezistibilă; care magnetizează. — Din fr. **magnétique,** germ. **magnetisch.**

MAGNETÍSM s.n. **1.** Proprietate fizică fundamentală a materiei, care se manifestă ca o formă specifică de interacţiune între curenţii electrici, între curenţii electrici şi magneţi sau între magneţi. ✧ *Magnetism terestru* (sau *pământesc*) = totalitatea fenomenelor magnetice caracteristice Pământului. *Magnetism animal* = proprietate a organismelor vii de a emite un fluid magnetic şi de a fi influenţate de emanaţii ale aştrilor sau de fluidul magnetic al cuiva; ansamblu de procedee terapeutice bazate pe această proprietate. **2.** Parte a fizicii care studiază proprietăţile magnetice ale materiei. — Din fr. **magnétisme,** germ. **Magnetismus.**

MAGNETÍT s.n. Minereu de fier de culoare neagră sau cenuşie-închis, care se găseşte în roci eruptive şi care are proprietatea de a atrage fierul. [Var.: **magnetítă** s.f.] — Din fr. **magnétite.**

MAGNETÍTĂ s.f. v. **magnetit.**

MAGNETIZÁ, *magnetizez,* vb. I. Tranz. **1.** Tranz. A face ca un corp să capete, permanent sau temporar, proprietăţi de magnet; a transforma în magnet. ✧ Refl. *Corpurile feromagnetice se magnetizează uşor.* ✦ Fig. A exercita asupra cuiva o atracţie puternică. **2.** Refl. (Fam.) A se ameţi de băutură. — Din fr. **magnétiser.**

MAGNETIZÁBIL, -Ă, *magnetizabili, -e,* adj. (Tehn.) Care se poate magnetiza. — Din fr. **magnétisable.**

MAGNETIZÁNT, -Ă, *magnetizanţi, -te,* adj. (Despre un câmp magnetic) Care poate realiza magnetizarea unui corp. ✦ (Despre un dispozitiv) Care poate produce un câmp magnetic. — Din fr. **magnétisant.**

MAGNETIZÁRE, *magnetizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) magnetiza* şi rezultatul ei. ✦ Stare a unui corp magnetizat. — V. **magnetiza.**

MAGNETIZÁT, -Ă, *magnetizaţi, -te,* adj. **1.** Căruia i s-au transmis proprietăţi magnetice. ✦ Fig. Care se găseşte sub influenţa magnetică a cuiva sau acţionează sub o astfel de influenţă. **2.** (Fam.) Ameţit de băutură. — V. **magnetiza.**

MAGNETIZATÓR, -OÁRE, *magnetizatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care poate să transmită magnetism. — **Magnetiza** + suf. *-tor* (după fr. *magnétisieur*).

MAGNETIZÁŢIE, *magnetizaţii,* s.f. Mărime care indică gradul de magnetizare al unui corp; intensitate de magnetizare. — Din fr. **magnétisation.**

MAGNETOELÉCTRIC, -Ă, *magnetoelectrici, -e,* adj. Care se referă la fenomenele electrice şi magnetice. — Din fr. **magnéto-électrique.**

MAGNETOFLÉX s.n. Aliaj feromagnetic de fier cu nichel şi cupru, folosit pentru solicitări foarte mari; magniflex. — Din germ. **Magnetoflex.**

MAGNETOFÓN, *magnetofoane,* s.n. Aparat care înregistrează şi reproduce sunetele cu ajutorul unor benzi speciale, acoperite cu o substanţă feromagnetică. — Din fr. **magnétophone.**

MAGNETOGRÁF, *magnetografe,* s.n. Aparat folosit pentru înregistrarea variaţiei în timp a intensităţii câmpului magnetic terestru. — Din fr. **magnétographe.**

MAGNETOGRÁMĂ, *magnetograme,* s.f. Diagramă obţinută cu magnetograful. — Din fr. **magnétogramme.**

MAGNETOHIDRODINÁMIC, -Ă, *magnetohidrodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a fizicii care studiază legile generale ale comportării fluidelor electroconductoare în câmp magnetic. **2.** Adj. De magnetohidrodinamică (**1**). ✧ *Generator magnetohidrodinamic* = generator electric care transformă direct în energie electrică energia termică a unui fluid fierbinte ionizat, supus acţiunii unui câmp magnetic. — Din fr. **magnétohydrodynamique.**

MAGNETOMETRÍE s.f. Ramură a geofizicii care studiază câmpul magnetic al Pământului şi anomaliile acestuia. — Din fr. **magnétométrie.**

MAGNETOMÉTRU, *magnetometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară intensitatea câmpului magnetic. — Din fr. **magnétomètre.**

MAGNETOMOTÓR, *magnetomotoare,* s.n. Electromotor în a cărui construcţie intră un magnet permanent. — Din fr. **magnétomoteur.**

MAGNETÓN, *magnetoni,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru magnetismul electronului şi a nucleelor atomice. — Din fr. **magnéton.**

MAGNETOÓPTIC, -Ă, *magnetooptici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Capitol al fizicii care studiază fenomenele produse în interacţiunea undelor electromagnetice luminoase cu câmpurile magnetice. **2.** Adj. De magnetooptică (**1**). [Pr.: *-to-op-*] — Din fr. **magnéto-optique.**

MAGNETOPÁUZĂ s.f. Regiune a spaţiului extraterestru în care nu se manifestă câmpul magnetic al Pământului. [Pr.: *-pa-u-*] — **Magnet** + **pauză** (după fr. *magnétopause).*

MAGNETOSCÓP, *magnetoscoape,* s.n. Aparat pentru înregistrarea şi redarea imaginilor pe o bandă magnetică. — Din fr. **magnétoscope.**

MAGNETOSFÉRĂ s.f. Regiune a spaţiului extraterestru în care câmpul magnetic este delimitat, în exterior, de vântul solar. — Din fr. **magnétosphère,** engl. **magnetosphere.**

MAGNETOSTÁTIC, -Ă, *magnetostatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a electro - magnetismului care studiază câmpul magnetic invariabil în timp. **2.** Adj. De magnetostatică (**1**). — Din fr. **magnétostatique.**

MAGNETOSTRICŢIÚNE s.f. (Fiz.) Deformare a unui corp sub acţiunea unui câmp magnetic variabil. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **magnétostriction.**

MAGNETOTÉCĂ, *magnetoteci,* s.f. Colecţie de benzi magnetice (înregistrate); *p. ext.* mobilă în care se păstrează astfel de colecţii; încăpere special dotată pentru audierea benzilor magnetice înregistrate. — Din fr. **magnétothèque.**

MAGNETOTELÚRIC, -Ă, *magnetotelurici, -ce,* adj. (Despre metode de prospectare geologică) Care identifică zăcăminte pe baza câmpurilor magnetice ale Pământului. — Din engl. **magnetotelluric.**

MAGNETOTERAPÍE, *magnetoterapii,* s.f. (Med.) Fizioterapie cu ajutorul câmpurilor magnetice. — Din fr. **magnétothérapie.**

MAGNETÓU, *magnetouri,* s.n. Mic generator electric de curent alternativ, folosit pentru aprinderea carburantului la anumite motoare cu aprindere electrică. — Din fr. **magnéto.**

MAGNETRÓN, *magnetroane,* s.n. Tub electronic (folosit în special ca generator de oscilaţii de înaltă frecvenţă) în care intensitatea curentului de electroni este comandată printr-un câmp magnetic exterior. — Din fr. **magnétron.**

MAGNEZIÁN, -Ă, *magnezieni, -e,* adj. (Chim.) Magnezic. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **magnésien.**

MAGNÉZIC, -Ă, *magnezici, -ce,* adj. Care conţine magneziu, de magneziu. — Din fr. **magnésique.**

MAGNÉZIE s.f. Oxid de magneziu în formă de praf alb, fără gust şi fără miros, folosit în medicină ca laxativ. — Din fr. **magnésie.**

MAGNEZÍT s.n. Carbonat natural de magneziu, de culoare albă-gălbuie sau brună, folosit în industrie. [Var.: **magnezítă** s.f.] — Din fr. **magnésite.**

MAGNEZÍTĂ s.f. v. **magnezit.**

MAGNÉZIU s.n. Element chimic, metal moale, uşor, de culoare albă-argintie, maleabil şi ductil, folosit la fabricarea aliajelor uşoare, în metalurgia nichelului, în fotografie etc. — Din fr. **magnésium.**

MÁGNICO s.n. Aliaj feromagnetic de fier, magneziu, nichel şi cobalt. — Din fr. **magnico.**

MAGNÍFIC, -Ă, *magnifici, -ce,* adj. (Livr.) Măreţ, grandios, superb, minunat; de un fast ieşit din comun. ✦ (Cu valoare de superlativ) Foarte frumos, strălucit, desăvârşit. — Din fr. **magnifique.**

MAGNIFICÉNŢĂ s.f. (Livr.) **1.** Grandoare, măreţie; fast, lux ieşit din comun. **2.** (Urmat de un adj. pos.) Termen de reverenţă. *Magnificienţa Sa. Magnificenţele Voastre.* — Din fr. **magnificence,** it. **magnificenza.**

MÁGNIFLEX s.n. Aliaj feromagnetic de fier cu nichel şi cupru, folosit pentru solicitări mecanice foarte mari; magnetoflex. — Din germ. **Magniflex.**

MAGNITÚDINE, *magnitudini,* s.f. **1.** Mărime stelară. **2.** Mărime care indică gradul de intensitate al unui cutremur de pământ. — Din fr. **magnitude,** lat. **magnitudo, -inis.**

MÁGNO s.n. Aliaj de nichel şi mangan, folosit în electrotehnică. — Din germ. **Magno.**

MAGNOLIACÉE, *magnoliacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori exotici cu flori mari, decorative, cu frunzele permanent verzi; (şi la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **magnoliacée.**

MAGNÓLIE, *magnolii,* s.f. Nume dat unor arbori exotici cu flori frumoase, mari, albe sau roşii, plăcut mirositoare, ale căror frunze sunt (la unele specii) întotdeauna verzi, cultivaţi ca plante decorative *(Magnolia).* — Din germ. **Magnolie,** fr., it. **magnolia.**

MAGÓT, *magoţi,* s.m. Maimuţă mare, fără coadă, cu faţa roşie, care trăieşte în nordul Africii şi în Gibraltar *(Macacus sylvanus).* — Din fr. **magot.**

MAHALÁ, *mahalale,* s.f. **1.** Cartier (mărginaş) al unui oraş; periferie. ✧ Loc. adj. *De mahala* = care aparţine sau este specific mahalalei; *p. ext.* de rând, vulgar, grosolan. **2.** P. ext. Populaţia unei mahalale (**1**). — Din tc. **mahalle.**

MAHALAGÉSC, -EÁSCĂ, *mahalageşti,* adj. Specific mahalagiului; de mahala. — **Mahalagiu** + suf. *-esc.*

MAHALAGIOÁICĂ, *mahalagioaice,* s.f. Femeie care locuieşte într-un cartier mărginaş, la periferia oraşelor; *p. ext.* femeie cu apucături vulgare, grosolane, care se ceartă şi bârfeşte; mahalagiţă, ţaţă. — **Mahalagiu** + suf. *-oaică.*

MAHALAGÍSM, *mahalagisme,* s.n. Vorbă sau expresie caracteristică oamenilor de la periferie; *p. ext.* obişnuinţa de a colporta informaţii (răutăcioase) la adresa cuiva; bârfeală, clevetire; (la p.l) vorbe astfel colportate. — **Mahalagiu** + suf. *-ism.*

MAHALAGÍŢĂ, *mahalagiţe,* s.f. (Rar) Mahalagioaică. — **Mahalagiu** + suf. *-iţă.*

MAHALAGÍU, *mahalagii,* s.m. Bărbat care locuieşte într-un cartier mărginaş, la periferia unui oraş; *p. ext.* bărbat cu apucături vulgare, grosolane, care se ceartă şi bârfeşte. — **Mahala** + suf. *-giu.*

MAHARADJÁH s.m. v. **maharajah.**

MAHARAJÁH, *maharajahi,* s.m. Titlu purtat de prinţii indieni suverani (până în 1956); persoană care deţinea acest titlu. [Var.: **maharadjáh** s.m.] — Din fr. **maharadjah.**

MAHARANÍ s.f. Soţie de maharajah. — Din fr. **mahārāni.**

MÁHĂR, *mahări,* s.m. (Fam.) Personaj important, puternic, influent (în domeniul afacerilor, speculaţiilor, relaţiilor). ✦ (Arg.) Mai-mare, şef. — Din germ. **Macher.**

MAHDÍSM s.n. Doctrină religioasă musulmană care preconizează credinţa în mahdiu. — Din fr. **mahdisme.**

MAHDÍST, -Ă, *mahdiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al mahdismului. — Din fr. **mahdiste.**

MAHDÍU s.m. (În islam; la sunniți) Personaj care va veni la sfârșitul lumii pe Pământ și va întrona pacea și dreptatea, înlăturând răul; (la șiiți) cel de-al 12-lea imam. — Din fr. **mahdī.**

MAHINÁȚIE s.f. v. **mașinație.**

MAHMUDEÁ, *mahmudele,* s.f. Monedă turcească de aur, care a circulat și în Țările Române în prima jumătate a sec. XIX. — Din tc. **mahmudiye.**

MAHMÚR, -Ă, *mahmuri, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care nu și-a revenit complet din beție sau din somn; care este cu capul încă tulbure. **2.** Adj. Prost dispus, lipsit de voie bună, supărat, posomorât. **3.** S.n. (Reg.) Dispoziție (bună sau rea) a cuiva. ✧ Expr. (Reg.) *A scoate mahmurul* (din cineva) = a duce la exasperare, a enerva (pe cineva). — Din tc. **mahmur.**

MAHMUREÁLĂ, *mahmureli,* s.f. Faptul de a fi mahmur; starea celui mahmur; lipsă de bună dispoziție; buimăceală, mahmurie. — **Mahmur** + suf. *-eală.*

MAHMURÍE s.f. (Rar) Mahmureală. — **Mahmur** + suf. *-ie.*

MAHOÁNĂ s.f. v. **mahonă.**

MAHOMEDÁN, -Ă, *mahomedani, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la cultul lui Mahomed, care aparține acestui cult; musulman. **2.** S.m. și f. Adept al religiei lui Mahomed, musulman; *p. restr.* turc. — Din n. pr. **Mahomed.** Cf. fr. m a h o m é t a n.

MAHOMEDANÍSM s.n. Islam. — Din fr. **mahométanisme** (după *mahomedan*).

MAHOMETÍSM s.n. (Înv.) Mahomedanism. — Din fr. **mahométisme.**

MAHÓN, *mahoni,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbori din regiunea tropicală a Americii, cu lemnul de culoare brună-roșiatică, foarte rezistent, folosit la confecționarea mobilei de lux; *p. restr.* lemnul acestor arbori; acaju. — Din tc. **mahun, mahon.**

MAHONÁRE s.f. Descărcare a încărcăturii unei nave într-o mahonă. — Din **mahonă.**

MAHÓNĂ, *mahone,* s.f. Nume dat unor vase sau unor ambarcațiuni (cu fundul plat) folosite la transportul mărfurilor, la încărcarea și descărcarea navelor, la pescuit etc. [Var.: **mahoánă** s.f.] — Din fr. **mahonne.**

MAHONÍU, -ÍE, *mahonii,* adj., s.n. (Rar) **1.** Adj. De culoarea mahonului; brun-roșcat. **2.** S.n. Culoare brună-roșcată. — **Mahon** + suf. *-iu.*

MAHÓRCĂ s.f. **1.** Plantă anuală din familia solanaceelor, cu frunze mari, bogate în nicotină și în acid citric, dar lipsite de aroma frunzelor de tutun; tutun turcesc (*Nicotiana rustica*). **2.** Tutun de calitate inferioară, fabricat din rădăcinile mahorcii (**1**). — Din rus., ucr. **mahorka.**

MAHRÁMĂ s.f. v. **maramă.**

MAI[1] adv. **I. 1.** (Servește la formarea gradului comparativ) *Mai bun.* ✧ (În locuțiuni, întărind sensul unor cuvinte) *Mai întâi (și-ntâi). Mai apoi. Mai înainte.* **2.** (Servește la formarea gradului superlativ relativ) *Cel mai bun.* ✧ (Înaintea unui substantiv) *Te comporți ca cel mai copil dintre copii.* ✧ (Precedat de „ce” în construcții exclamative, cu valoare de superlativ absolut) *Ce mai drac frumos de fată!* ✧ Expr. *Mai rar* = întâlnit extrem de rar. *Așa om mai rar!* **II.** (Atenuează ideea exprimată de cuvântul determinat) În parte, puțin, oarecum, într-o oarecare măsură, întrucâtva. *Copii și mai cuminți, și mai obraznici. Ploaia mai încetase.* **III.** (Exprimă ideea de aproximație) Aproape; aproximativ, cam. *Mai îmi vine a crede.* ✦ (Urmat de o propoziție subordonată introdusă prin conj. „că” sau „să”) Gata să..., cât pe-aci. *Cetina mai că-i ajunge la pământ.* ✧ *Mai-mai* = cât pe-aci, gata-gata. **IV.** (Înaintea unui verb). **1.** (Arată că acțiunea verbului durează) Și acum, în continuare, încă. *Mai vine la noi.* ✧ Expr. *Mai e vorbă!* = desigur! neapărat! nu încape discuție! sigur! ✦ (În formule interogative, cu referire la o situație nouă) *Ce mai faci?* **2.** (Arată repetarea acțiunii verbului) Din nou, încă o dată, iar. *Poate să ne mai întâlnim.* **3** (Exprimă nedumerire) *Nu se știe ce s-a mai făcut.* **V.** (Arată că, pe lângă lucrurile cunoscute, intervine un element nou) **1.** (În enumerări) În afară de aceasta, în plus, pe deasupra. *Avea casă, mai ceva bani.* ✧ Expr. *Ce mai atâta vorbă* sau *ce mai încoace-ncolo,* se zice când vrem să punem capăt unei discuții. **2.** (Corelativ) Când..., când; ba..., ba; parte..., parte. *Mai una, mai alta.* **VI.** (În propoziții și construcții exclamative, intensifică ideea din frază) *Ce mai zgomot, ce mai freamăt!* — Lat. **magis.**

MAI[2]**,** *maiuri,* s.n. Nume dat diferitelor unelte sau părți de unelte în formă de ciocan (de lemn), care servesc la bătut, îndesat, nivelat etc. ✦ (Reg.) Bătător[2]. — Lat. **malleus.**

MAI[3]**,** *maiuri,* s.n. (Reg.) Ficat. — Din magh. **máj.**

MAI[4] s.m. A cincea lună a anului, care urmează după aprilie; florar. — Lat. **maius,** sl. **maĭ.**

MAIÁ, *maiele,* s.f. Ferment; drojdie; *p. ext.* plămădeală. ✧ Expr. *A prinde maia* = a prinde puteri, a se înviora. [Pr.: *-ma-ia*] — Din tc. **maya.**

MAIÁL, *maiale,* s.n. (Reg.) Serbare sau petrecere câmpenească în cinstea primăverii, organizată (de școlari) în luna mai[4]. [Pr.: *ma-ial*] — După germ. **Majalis.**

MÁICĂ, *maici,* s.f. **I. 1.** (Pop.) Mamă. ✧ *Maica Domnului* (sau Precista) = mama lui Isus Hristos. ✦ Termen de politețe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (mai) în vârstă; termen afectiv cu care o femeie se adresează copiilor ei sau unei persoane mai tinere. **2.** Călugăriță; termen cu care cineva se adresează unei călugărițe. **II.** Fig. (Pop.) Izvor, cauză, origine. — Din bg., sb. **majka.**

MAIDÁN, *maidane,* s.n. Teren deschis, loc viran situat în interiorul sau la marginea unei localități. ✧ Expr. (Pop.) *A scoate* (sau *a ieși) la maidan*= a scoate sau a ieși la vedere; a (se) arăta, a (se) face cunoscut. *A bate maidanul* (sau *maidanele)* = a-și pierde vremea hoinărind sau jucându-se; a hoinări, a vagabonda. — Din tc. **meydan, mavdan.**

MAIDANÉZ, -Ă, *maidanezi, -e,* adj., s.m. și f. (Fam.) (Animal) fără stăpân, vagabond. — **Maidan** + suf. *-ez.*

MAIESTÁTE, (**2**) *maiestăți,* s.f. **1.** Caracter ori aspect impunător, grandios sau solemn care trezește admirație, respect etc.; măreție. **2.** Suveran, monarh. ✦ (Urmat de un adj. pos.) Termen de reverență folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un monarh. *Maiestatea Sa. Maiestățile Voastre.* [Var.: **majestáte** s.f.] — Din lat. **maiestas, -atis,** fr. **majesté.**

MAIESTÓS, -OÁSĂ adj. v. **maiestuos.**

MAIESTUÓS, -OÁSĂ, *maiestuoși, -oase,* adj. **1.** Care impune prin prestanță, prin demnitate deosebită sau prin caracterul solemn, ceremonios. ✦ (Adverbial) Cu gravitate, cu importanță. **2.** Care impune prin măreția înfățișării, prin grandoarea proporțiilor; impunător. ✦ (Adverbial) Cu măreție, în mod grandios. [Pr.: *-tu-os.* — Var.: **maiestós, -oásă, majestós, -oásă** adj.] — Din it. **maestoso,** fr. **majesteux.**

MAIESTUOZITÁTE s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este maiestuos. [Pr.: *ma-ies-tu-o-*] — **Maiestuos** + suf. *-itate.*

MAIÉU s.n. v. **maiou.**

MAIEÚTICĂ s.f. (La Socrate) Arta de a scoate la iveală în cursul discuțiilor filosofice, prin întrebări neașteptate, adevărul. [Pr.: *-ie-u-*] — Din fr. **maeutique.**

MAIMÚȚĂ, *maimuțe,* s.f. **1.** Nume generic dat animalelor tropicale cu conformația exterioară foarte asemănătoare cu a omului, inteligente și sociabile, cu un spirit de imitație foarte dezvoltat. **2.** (Fam.) Epitet depreciativ pentru o persoană foarte urâtă sau care obișnuiește să imite pe alții. — Cf. ngr. m a i m ú , tc. m a y m u n .

MAIMUȚĂREÁLĂ, *maimuțăreli,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) maimuțări;* imitație. **2.** Gest sau atitudine afectată, grimasă, schimonoseală, maimuțărie. — **Maimuțări** + suf. *-eală.*

MAIMUȚĂRÍ, *maimuțăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A imita pe cineva (pentru a-l lua în râs); a maimuți. **2.** Refl. A folosi gesturi sau vorbe afectate, a se strâmba, a se schimonosi; a se fandosi. — **Maimuță** + suf. *-ări.*

MAIMUȚĂRÍE, *maimuțării,* s.f. (Rar) Maimuțăreală. — **Maimuță** + suf. *-ărie.*

MAIMUȚĂRÍRE, *maimuțăriri,* s.f. Faptul de *a (se) maimuțări* și rezultatul ei. — V. **maimuțări.**

MAIMUȚÍ, *maimuțesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A maimuțări (**1**). — Din **maimuță.**

MAIMUȚÍCĂ, *maimuțele,* s.f. Diminutiv al lui *maimuță.* — **Maimuță** + suf. *-ică.*

MAIMUȚÓI, *maimuțoi,* s.m. Augmentativ al lui *maimuță;* maimuță mascul. ✦ (Fam.) Epitet dat unui bărbat foarte urât sau care obișnuiește să imite pe alții; epitet dat unui bărbat neserios. — **Maimuță** + suf. *-oi.*

MAINÁ, *mainez,* vb. I. Tranz. (Mar.) A coborî o greutate cu ajutorul unei instalații de manevră de forță. [Pr.: *ma-i-*] — Din tc. **mayna.**

MAIONÉZĂ, *maioneze,* s.f. Sos rece, gros, preparat din gălbenuș de ou frecat cu untdelemn și condimentat cu lămâie, muștar etc. [Pr.: *ma-io-*] — Din fr. **mayonnaise.**

MAIÓR, *maiori,* s.m. Grad în ierarhia ofițerilor, superior celui de căpitan și inferior celui de locotenent-colonel; ofițer care are acest grad. — Din rus. **maĭor,** germ. **Major.**

MAIOREÁSĂ, *maiorese,* s.f. (Fam. și pop.) Soție de maior. — **Maior** + suf. *-easă.*

MAIORESCIÁN, -Ă, *maiorescieni, -e,* adj. De Titu Maiorescu, al lui Titu Maiorescu; în maniera lui Titu Maiorescu. [Pr.: *-ci-an*] — **Maiorescu** (n. pr.) + suf. *-ian.*

MAIÓU, *maiouri,* s.n. Articol de lenjerie sau de echipament sportiv (cu sau fără mâneci), de obicei decoltat, purtat direct pe piele. [Pr.: *ma-iou.* — Var.: **maiéu** s.n.] — Din fr. **maillot.**

MÁISTRU, *maiștri,* s.m. **1.** Persoană care are (și practică) o meserie; meșter, meseriaș; (în special) meseriaș cu calificare superioară căruia, de obicei, i se încredințează conducerea și organizarea activității de producție dintr-un anumit sector al unei întreprinderi; maestru. ✦ Persoană iscusită, îndemânatică, abilă, pricepută. **2.** Persoană care învață, instruiește pe cineva. — Din germ. **Meister.**

MAJÁRCĂ s.f. (Pop.) Soi autohton de viță-de-vie, cu boabe mari de culoare verzuie-ruginie, cultivat pe terenuri nisipoase. — Et. nec.

MÁJĂ, *măji,* s.f. **1.** Veche unitate de măsură pentru greutăți, variind, după epoci și regiuni, între 50 și de 120 de kg. **2.** (Reg.) Cântar pentru greutăți mari. **3.** Năvod. — Din magh. **mázsa.**

MAJESTÁTE s.f. v. **maiestate.**

MAJESTÓS, -OÁSĂ adj. v. **maiestuos.**

MAJOLÍCĂ s.f. Faianță italiană caracterizată prin smalțul metalic; *p. gener.* faianță. ✦ Obiect fabricat din această faianță. — Din fr. **majolique, maïolique.**

MAJÓR, -Ă, *majori, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care a împlinit vârsta legală pentru a putea beneficia prin lege de drepturi civile și politice depline. **2.** Foarte important, principal. ✦ (Log.; în sintagmele) *Termen major* = predicatul concluziei unui silogism. *Premisă majoră* = premisă care conține termenul major al silogismului. **3.** (Înv.; Mil.; în sintagmele) *Sergent major* v. *sergent. Plutonier major* (și substantivat, m.) v. *plutonier.* **4.** (Muz.; în sintagma) *Gamă majoră* sau *mod*

major = gamă sau mod care cuprinde cinci tonuri și două semitonuri. — Din fr. **majeur, major.**

MAJORÁ, *majorez,* vb. I. Tranz. A face mai mare (un preț, un impozit, un salariu, o taxă etc.); a spori. — Din fr. **majorer.**

MAJORÁNT, -Ă, *majoranți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care majorează. **2.** S.m. (Mat.) Element sau număr care este mai mare ori egal cu oricare dintre elementele sau numerele unei mulțimi. — Din fr. **majorante.**

MAJORÁRE, *majorări,* s.f. Acțiunea de *a majora* și rezultatul ei; creștere, mărire, sporire. ✦ Sumă pe care statul o încasează în plus ca sancțiune aplicată celor care întârzie plata impozitelor, taxelor etc. — V. **majora.**

MAJORÁT[1] s.n. Vârstă la care o persoană devine majoră (**1**); starea (juridică a) persoanei majore; majoritate civilă. — Din fr. **majorat.** Cf. germ. M a j o r a t.

MAJORÁT[2]**, -Ă,** *majorați, -te,* adj. (Despre prețuri, impozite etc.) Mărit[4], sporit. — V. **majora.**

MAJORDÓM, *majordomi,* s.m. (În Franța, în Evul Mediu) Intendent al domeniilor regale și al palatului; *p. gener.* persoană însărcinată cu administrarea unui palat (regal sau princiar); *p.ext.* șeful personalului de serviciu din casele nobililor sau ale marilor bogătași. — Din fr. **majordome.**

MAJORETĂ, *majorete,* s.f. Fiecare dintre tinerele care, îmbrăcate în uniforme asemănătoare celei de toboșar, preced o defilare, deschid un spectacol, susțin o echipă sportivă etc., executând în ritmul muzicii pași de dans sau figuri de jonglerie. — Din fr. **majorette.**

MAJORITÁR, -Ă, *majoritari, -e,* adj. Care face parte din majoritate, care reprezintă cel mai mare număr, cea mai mare parte dintr-o colectivitate, care întrunește majoritatea. ✧ *Reprezentanță majoritară* = sistem electoral conform căruia sunt considerați aleși numai candidații care au întrunit majoritatea absolută a voturilor. — Din fr. **majoritaire.**

MAJORITÁTE, *majorități,* s.f. Partea sau numărul cel mai mare dintr-o colectivitate. ✦ Superioritate numerică cerută (prin lege) sau obținută în alegeri. ✧ *Majoritate absolută* = număr de voturi egal cu cel puțin jumătate plus unu din total. *Majoritate relativă* = număr de voturi care întrece numărul de voturi obținut de oricare dintre ceilalți candidați. *Majoritate civilă* = situație juridică a unei persoane care a împlinit vârsta prevăzută de lege pentru dobândirea deplinei capacități de exercițiu; majorat[1]. — Din fr. **majorité.** Cf. lat. m a i o r i t a s, - a t i s. germ. M a j o r i t ä t.

MAJÚSCUL, -Ă, *majusculi, -e,* s.f., adj. (Literă sau caracter de literă) care se folosește pentru a scrie inițiala numelor proprii și ale cuvintelor cu care începe o frază, pentru a individualiza un cuvânt într-un text etc. și care diferă de celelalte prin formă și mărime; (literă) mare. — Din fr. **majuscule.**

MAKE-UP, *make-upuri,* s.n. **1.** Înfrumusețare cosmetică a feței; machiaj. **2.** Denumire pentru anumite produse cosmetice. [Pr.: *méĭcap*] — Cuv. engl.

MAL, *maluri,* s.n. **1.** Margine (îngustă) de pământ situată (în pantă) de-a lungul unei ape; țărm; *p. ext.* regiune de lângă o apă. ✧ Expr. *A ieși la mal* = a duce ceva la bun sfârșit, a o scoate la capăt. *A se îneca (ca țiganul* sau *tocmai) la mal* = a renunța sau a fi obligat să renunțe la ceva tocmai când țelul era aproape atins. **2.** Perete, margine (abruptă) a unui râu, a unui șanț, a unei gropi. ✦ Râpă, prăpastie. ✦ (Reg.) Ridicătură de pământ mai puțin înaltă decât dealul, având coastele cu povârnișuri repezi sau abrupte. ✧ Expr. *Un mal de om* (sau *de femeie*), se spune despre un bărbat (sau o femeie) foarte mare. *Cât un mal* = (despre ființe) mare, mătăhălos. — Cf. alb. m a l l „munte”.

MALÁ, *malale,* s.f. Unealtă a zidarului alcătuită dintr-o placă de lemn cu mâner, cu care se întinde și se nivelează stratul de tencuială. — Din tc. **mala.**

MALÁC, -Ă, *malaci, -ce,* s.m. și f. Pui al bivoliței. ✦ Epitet depreciativ pentru un om gras, greoi și leneș. — Din bg. **malak.**

MALACHÍT s.n. v. **malahit.**

MALACÓF s.n. v. **malacov.**

MALACOLÓGIC, -Ă, *malacologici, -ce,* adj. Referitor la moluște; de malacologie. — Din fr. **malacologique.**

MALACOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studiul moluștelor. — Din fr. **malacologie.**

MALACÓV, *malacoave,* s.n. Crinolină. [Pl. și: *malacovuri.* — Var.: **malacóf** s.n.] — Din fr. **malakoff.**

MALADÍE, *maladii,* s.f. Boală. ✧ *Maladie mitrală* = boală de inimă care afectează valvula dintre atriu și ventriculul stâng. *Maladie albastră* = cianoză. — Din fr. **maladie.**

MALADÍV, -Ă, *maladivi, -e,* adj. (Despre oameni) Care are aspect nesănătos; bolnăvicios. ✦ (Despre stări, înclinații etc.) Care arată, trădează o boală. ✦ Care este exagerat, anormal, mai ales în comportamentul psihic. *Sensibilitate maladivă. Frică maladivă.* — Din fr. **maladif.**

MALAÉZ, -Ă, *malaezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Malaysian (**1**). **2.** Adj. Malaysian (**2**). ✦ (Și substantivat, f.) Limbă vorbită în Malaysia. [Scris și: *malaiez*] — Din **Malaysia** (n. pr.) (derivat regresiv). Cf. fr. m a l a i s.

MÁLAGA s.n. Vin (foarte) dulce obținut în podgoriile din jurul orașului spaniol Malaga. [Acc. și: *málaga*] — Din sp. **malaga,** fr. **malaga.**

MALAGUÉNA, *malaguenii,* s.f. Dans spaniol cu ritm lent; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *-ghe-nia*] — Din sp., fr. **malagueña.**

MALAHÍT s.n. Carbonat natural de cupru de culoare verde, cristalizat, folosit la fabricarea unor obiecte decorative sau a unor vopsele. [Var.: **malachít** s.n.] — Din fr. **malachite.**

MALÁR, *malare,* adj. (În sintagma) *Os malar* (și substantivat, n.) = fiecare dintre cele două oase ale craniului, situate în părțile laterale ale feței, dedesubtul orbitelor. — Din fr. **malaire.**

MALÁRIC, -Ă, *malarici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de malarie (cronică). **2.** Adj. Care aparține malariei, privitor la malarie. — Din it. **malarico.**

MALÁRIE s.f. Boală infecțioasă provocată de hematozoarul palustru (transmis prin înțepătura țânțarilor anofeli), caracterizată prin puternice accese de friguri; paludism, friguri (palustre). — Din it. **malaria.** Cf. fr. m a l a r i a, germ. M a l a r i a.

MALARIOLÓG, -Ă, *malariologi, -ge,* s.m. și f. Medic specializat în malariologie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **malariologue.**

MALARIOLÓGIC, -Ă, *malariologici, -ce,* adj. De malariologie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **malariologique.**

MALARIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care studiază prevenirea și tratarea malariei; paludologie (**2**). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **malariologie.**

MALARIOTERAPÍE s.f. Metodă de tratament care constă în inocularea parazitului malariei în vederea obținerii de temperaturi ridicate la bolnav; paludoterapie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **malariothérapie.**

MALAWIÁN, -Ă, *malawieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Malawi sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Malawi sau malawienilor (**1**), privitor la Malawi ori la malawieni. — Din **Malawi** (n. pr.) + suf. *-ian.* Cf. fr. m a l a w i e n.

MALAXÁ, *malaxez,* vb. I. Tranz. A amesteca (sau a frământa) două sau mai multe materiale pentru a obține un amestec omogen. — Din fr. **malaxer.**

MALAXÁRE, *malaxări,* s.f. Acțiunea de *a malaxa* și rezultatul ei. — V. **malaxa.**

MALAXÓR, *malaxoare,* s.n. Mașină care amestecă (sau frământă) diverse materiale pentru a le transforma într-o masă omogenă. — Din fr. **malaxeur.**

MALAXORÍST, -Ă, *malaxoriști, -ste,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la malaxor. — **Malaxor** + suf. *-ist.*

MALAYSIÁN, -Ă, *malaysieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Federației Malaysia sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Federației Malaysia sau malaysienilor (**1**), privitor la Federația Malaysia ori la malaysieni. — Din fr. **malaysian.**

MÁLDĂR, *maldăre,* s.n. **1.** Mulțime de obiecte de același fel, îngrămădite unele peste altele; *p. ext.* cantitate mare dintr-o anumită materie. **2.** Grămadă de tulpini, de plante secerate, de nuiele, de crengi etc. (legate la un loc). ✦ Grămadă (nu prea mare) de fân, de paie, de iarbă cosită etc. [Var.: (reg.) **máldur** s.n.] — Et. nec.

MALDIVIÁN, -Ă, *maldivieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Maldive sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Maldive sau maldivienilor (**1**), privitor la Maldive ori la maldivieni. — **Maldive** (n.pr.) + suf. *-ian*. Cf. engl. M a l d i v i a n.

MÁLDUR s.n. v. **maldăr.**

MALEÁBIL, -Ă, *maleabili, -e,* adj. **1.** (Despre metale) Care poate fi întins în foi subțiri la o temperatură inferioară aceleia de topire; (despre alte materiale) care poate fi ușor modelat. **2.** Fig. (Despre oameni, despre caracterul lor etc.) Care se adaptează ușor; adaptabil, docil. [Pr.: *-le-a-*] — Din fr. **malléable.**

MALEABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi maleabil. ✦ Fig. Capacitate, ușurință de adaptare. [Pr.: *-le-a-*] — Din fr. **malléabilité.**

MALEABILIZÁ, *maleabilizez,* vb. I. Tranz. A face un material maleabil. [Pr.: *-le-a-*] — **Maleabil** + suf. *-iza.*

MALEABILIZÁRE, *maleabilizări,* s.f. Acțiunea de *a maleabiliza* și rezultatul ei. [Pr.: *-le-a-*] — V. **maleabiliza.**

MALEDÍCȚIE, *malediții,* s.f. (Livr.) Blestem; nenorocire, fatalitate. [Var.: **maledițiúne** s.f.] — Cf. fr. m a l é d i c t i o n.

MALEDICȚIÚNE s.f. v. **maledicție.**

MALÉFIC, -Ă, *malefici, -ce,* adj. Care are influență nefastă, fatală. — Din fr. **maléfique.**

MALÉIC, -Ă, *maleici, -ce,* adj. (Chim.; în sintagmele) *Acid maleic* = acid obținut prin oxidarea benzenului, folosit în industriile textilă și chimică la fabricarea uleiurilor. *Anhidridă maleică* = anhidridă obținută prin încălzirea acidului maleic, folosită în industria chimică. [Pr.: *-le-ic*] — Din fr. **maléique.**

MALEOLÁR, -Ă, *maleolari, -e,* adj. (Anat.) De maleolă, al maleolei. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **malléolaire.**

MALEÓLĂ, *maleole,* s.f. Fiecare dintre proeminențele situate în partea inferioară a tibiei și a peroneului. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **malléole.**

MALFORMÁȚIE, *malformații,* s.f. Anomalie morfologică congenitală a unui organ, a unui aparat sau sistem sau a unei părți a corpului unei ființe. — Din fr. **malformation.**

MALGÁȘ, -Ă, *malgași, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Madagascarului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Madagascarului sau malgașilor (**1**), privitor la Madagascar ori la malgași. ✦ (Substantivat, f.) Limba oficială a Madagascarului. — Din fr. **malgache.**

MALIÁN, -Ă, *malieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Mali sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Mali sau malienilor (**1**), privitor la Republica Mali ori la malieni. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **malien,** engl. **Malian.**

MÁLIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid malic* = acid organic care se găsește în mere și în numeroase vegetale. — Din fr. **malique.**

MALÍGN, -Ă, *maligni, -e,* adj. (Despre boli sau procese patologice) De natură gravă, care evoluează spre agravare. ✧ *Tumoare malignă* = tumoare canceroasă. *Pustulă malignă* = dalac. ✦ (Rar) Înclinat spre rău, care face rău. [Var.: (înv.) **malín, -ă** adj.] — Din lat. **malignus.** Cf. fr. m a l i n.

MALIGNITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este malign, evoluție spre agravare a unei boli. — Din lat. **malignitas, -atis.** Cf. fr. m a l i g n i t é.

MALIGNIZÁ, pers. 3 *malignizează,* vb. I. Refl. (Med.; despre celule) A se transforma, a căpăta caracter malign; a se canceriza. — **Malign** + suf. *-iza.*

MALIGNIZÁRE, *malignizări,* s.f. Faptul de *a se maligniza.* — V. **maligniza.**

MALIGNIZÁT, -Ă, *malignizați, -te,* adj. Care a devenit malign. — V. **maligniza.**

MALÍN, -Ă adj. v. **malign.**

MALÍȚIE, (**2**) *maliții,* s.f. (Livr.) **1.** Înclinarea de a fi maliții os; răutate, maliții zitate. **2.** Vorbă, atitudine, glumă răutăcioasă. [Var.: **maliții úne** s.f.] — Din fr. **malice,** lat. **malitia.**

MALIȚIÓS, -OÁSĂ, *maliții oși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Răutăcios, caustic. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **malicieux,** lat. **malitiosus.**

MALIȚIOZITÁTE, *maliții ozități,* s.f. (Livr.) Maliție. [Pr.: *-ți-o-*] — **Maliții os** + suf. *-itate.* Cf. it. m a l i z i o s i t á.

MALIȚIÚNE s.f. v. **maliție.**

MALL, *malluri,* s.n. Complex de mari dimensiuni care cuprinde magazine, servicii utilitare, expoziții etc. închis circulației autovehiculelor; spațiu vast pe care se află un astfel de complex. [Pr.: *mol*] — Din engl. **mall.**

MALLORQUÍN, -Ă, *mallorquini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din insula Mallorca. **2.** Adj. Care aparține insulei Mallorca sau mallorquinilor (**1**), privitor la Mallorca ori la mallorquini. [Pr.: *malíorchin*] — Din sp. **mallorquín**.

MALNUTRÍȚIE, *malnutriții,* s.f. **1.** Subnutriție (**1**). **2.** Subnutriție (**2**). — Din fr. **malnutrition.**

MALONÉST, -Ă, *malonești, -ste,* adj. (Livr.) Necinstit, incorect. — Din it. **malonesto.**

MALÓNIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid malonic* = acid dicarboxilic folosit împreună cu derivații săi în sinteze organice și farmaceutice. — Din fr. **malonique.**

MALOTEÁ, *malotele,* s.f. (Înv. și reg.) Haină (lungă până la pământ), de obicei căptușită cu blană (scumpă), având marginile din față tivite cu blană, uneori cu guler și manșete de blană, purtată, în trecut, de femei; un fel de scurteică purtată de țărani în zilele de sărbătoare. — Din tc. **mallota.**

MALPOZÍȚIE, *malpoziții,* s.f. (Med.) Poziție defectuoasă (a unui organ). — Din fr. **malposition.**

MALPRAXÍS s.n. (Med.) Tratament incorect sau neglijent aplicat de un medic unui pacient, care îi produce acestuia prejudicii de orice natură, în relație cu gradul de afectare a capacității fizice și psihice. — Din fr. **malpraxis.**

MALTÁZĂ s.f. Enzimă care are proprietatea de a transforma maltoza în glucoză. — Din fr. **maltase,** germ. **Maltase.**

MALTÉZ, -Ă, *maltezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Maltei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Maltei sau maltezilor (**1**), privitor la Malta ori la maltezi. ✦ (Substantivat, f.) Limba oficială a Maltei. — Din it. **maltese.**

MALTHUSIÁN, -Ă, *malthusieni, -e,* adj., s.m. și f. Malthusianist. [Pr.: *mal-tu-si-an*] — Din fr. **malthusien.**

MALTHUSIANÍSM s.n. Teorie potrivit căreia populația globului crește în progresie geometrică, în timp ce mijloacele de existență cresc în progresie aritmetică. [Pr.: *-tu-si-a-*] — Din fr. **malthusianisme.**

MALTHUSIANÍST, -Ă, *malthusianiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al malthusianismului. [Pr.: *-tu-si-a-*] — **Malthusian**[ism] + suf. *-ist.*

MALTÓZĂ s.f. Substanță zaharoasă formată din două molecule de glucoză; zahăr de malț. — Din fr. **maltose,** germ. **Maltose.**

MALTOZURÍE, *maltozurii,* s.f. (Med.) Prezență a maltozei în urină; cantitate de maltoză aflată în urină. — Din fr. **maltosurie.**

MALTRATÁ, *maltratez,* vb. I. Tranz. A trata pe cineva cu asprime, a-i provoca dureri fizice sau morale; a chinui, a brutaliza. — Din fr. **maltrater,** it. **maltrattare.**

MALTRATÁRE, *maltratări,* s.f. Acțiunea de *a maltrata* și rezultatul ei; brutalizare. — V. **maltrata.**

MALȚ s.n. Produs obținut din boabe de cereale (mai ales de orz) încolțite, uscate și măcinate, folosit la fabricarea berii și a spirtului sau, prăjit, la prepararea unui surogat de cafea; slad. — Din germ. **Malz.**

MALȚÁT, -Ă, *malțați, -te,* adj. (Despre alimente) Cu malț. — **Malț** + suf. *-at.*

MALȚIFICÁ, *malțific,* vb. I. Tranz. A transforma orzul sau alte cereale în malț. — **Malț** + suf. *-ifica.*

MALȚIFICÁRE s.f. Acțiunea de *a malțifica* și rezultatul ei. — V. **malțifica.**

MALVACÉE, *malvacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, având flori hermafrodite cu cinci petale și multe stamine, iar fructul o capsulă; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **malvacée.**

MALVERSÁȚIE, *malversații,* s.f. (Livr.) Delapidare; fraudă. [Var.: (înv.) **malversațiúne** s.f.] — Din fr. **malversation.**

MALVERSAȚIÚNE s.f. v. **malversație.**

MAMÁCĂ s.f. (Reg.) Mamă (**1**). — Din **mamă.**

MAMÁIE s.f. (Pop. și fam.) **1.** Mamă (**1**). **2.** Bunică. — Din **mamă.**

MAMÁR, -Ă, *mamari, -e,* adj. Care ține de mamelă, referitor la mamelă; mamelar. ✧ *Glandă mamară* = organul secreției lactate la mamifere. — Din fr. **mammaire.**

MÁMĂ, *mame,* s.f. **1.** Femeie considerată în raport cu copiii ei, nume pe care i-l dau copiii acestei femei când i se adresează sau când vorbesc despre dânsa; maică, muică, mamaie, mamacă, neneacă. ✧ Loc. adj. *De mamă* = (despre relații de rudenie) care se află în linie maternă. ✧ Expr. *Vai de mama mea* (sau *ta, lui* etc.) = vai de mine (sau de tine, de el etc.). *(De) mama focului* = grozav, strașnic, extraordinar. *La mama dracului* = foarte departe. *De când mama m-a* (sau *te-a, l-a* etc.) *făcut* = de când sunt (sau ești, este etc.) pe lume; de totdeauna. *De* (sau *pe) când era mama fată (mare)* = de foarte multă vreme. (Pop.) *A cere cât pe mă-sa* = a pretinde un preț exagerat. *O mamă de bătaie* = o bătaie strașnică. ✦ Femela unui animal în raport cu puii ei. **2.** (La voc.) Termen (afectuos) cu care o femeie se adresează copiilor ei sau, *p. ext.,* unei persoane mai tinere. **3.** Termen de politețe folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (în vârstă). **4.** Compuse: *Mamă-mare* (sau, pop., *bătrână, bună)* = bunică. *Mamă-soacră* = soacră. *Mama* (sau *muma*)*-pădurii* (sau *-pădurilor)* = **a)** personaj din mitologia populară, închipuit de obicei ca o bătrână urâtă și rea, care umblă prin păduri ademenind copii, ucigând oameni etc.; **b)** plantă erbacee, parazită, cu tulpina fără frunze, acoperită cu solzi și cu flori purpurii *(Latharea squamaria).* **5.** Fig. Izvor, cauză. [Var.: (reg.) **múmă** s.f.] — Lat. **mamma.**

MÁMBO, *mambouri,* s.n. Dans de origine cubaneză, cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. — Din sp., fr. **mambo.**

MAMELÁR, -Ă, *mamelari, -e,* adj. (Rar) Mamar. — Din fr. **mamellaire.**

MAMÉLĂ, *mamele,* s.f. Organ care secretă lapte la mamiferele femele; sân, piept, țâță. — Din fr. **mamelle.**

MAMELÓN, *mameloane,* s.n. **1.** Vârful proeminent al mamelei, unde se deschid canalele care secretă laptele; sfârc. **2.** Ridicătură de teren izolată, având de obicei vârful rotunjit. — Din fr. **mamelon.**

MAMELONÁR, -Ă, *mamelonari, -e,* adj. (Anat.) Referitor la mamelon, al mamelonului. — Din it. **mammellonare.**

MAMELÚC, *mameluci,* s.m. **1.** Soldat de cavalerie din garda personală a sultanilor din Egipt. ✦ Cavalerist francez dintr-un escadron de gardă imperială. **2.** Fig. Om lipsit de personalitate, de păreri proprii. — Din fr. **mamelouk.**

MAMELUCĂRÍE s.f. (Rar) Purtare, atitudine de mameluc (**2**). — **Mameluc** + suf. *-ărie.*

MAMIFÉR, *mamifere,* s.n. (La pl.) Clasă de vertebrate superioare care au corpul acoperit cu păr, nasc pui vii și îi hrănesc cu laptele lor; (și la sg.) animal din această clasă. ✧ (Adjectival) *Animal mamifer.* — Din fr. **mammifère.**

MAMÍTĂ, *mamite,* s.f. Boală infecțioasă care constă în inflamarea ugerului la animalele în lactație. — Din fr. **mammite.**

MAMÍȚĂ s.f. v. **mămiță.**

MAMIȚÍCĂ s.f. v. **mămiță.**

MAMOGRÁF, *mamografe,* s.n. (Med.) Aparat cu care se fac mamografii. — Din engl. **mamograph.**

MAMOGRAFÍE, *mamografii,* s.f. (Med.) Radiografie a glandei mamare; (rar) mastografie. — Din fr. **mammographie.**

MAMÓRNIȚĂ, *mamornițe,* s.f. (Pop.) Femeie grasă, mare, greoaie, leneșă. — Cf. b a b o r n i ț ă.

MÁMOȘ, *mamoși,* s.m. Medic specialist în obstetrică și ginecologie; ginecolog, obstetrician. — Din ngr. **mám**[**m**]**os.**

MAMÚT, *mamuți,* s.m., adj. invar. **1.** S.m. Specie fosilă de elefant care avea corpul acoperit cu peri lungi și fildeșii foarte dezvoltați *(Elephas primigenius).* **2.** Adj. invar. (Fig.; despre întreprinderi, organizații etc.) De mari proporții. — Din fr. **mammouth.**

MANAGEMENT s.n. **1.** Activitatea și arta de a conduce. **2.** Ansamblul activităților de organizare, de conducere și de gestiune a întreprinderilor. ✦ Știința și tehnica organizării și conducerii unei întreprinderi. [Pr.: *méniğment, manáğment*] — Cuv. engl.

MÁNAGER, *manageri,* s.m. **1.** Persoană care conduce o entitate economică, îndeplinind, integral sau parțial, funcțiile de previziune și organizare a activității, de coordonare și antrenare a personalului subordonat și de control asupra obiectivelor propuse. **2.** Persoană care se ocupă cu problemele administrative și organizatorice ale unui sportiv, ale unei echipe sportive ori ale unui colectiv artistic. [Acc. și: *manáger*] — Din engl. **manager.**

MANAGERIÁL, -Ă, *manageriali, -e,* adj. Referitor la conducerea (economică) la organizarea întreprinderilor; de manager. [Pr.: *-ri-al*] — Din engl. **managerial.**

MÁNĂ s.f. **1.** Lichen comestibil care creşte pe stânci în forma unor mici gheme cenuşii, purtate uneori de vânt în locuri foarte depărtate, unde cad ca o ploaie *(Lecanora esculenta); p. ext.* pâine făcută din acest lichen. ✦ Fig. Rod; frupt. ✦ Belşug, abundenţă. **2.** Numele mai multor boli ale plantelor cultivate, cauzate de anumite ciuperci parazite. **3.** Compus: *mană-de-ape* = plantă erbacee toxică din familia gramineelor, cu frunze lanceolate şi cu flori hermafrodite dispuse în spicule *(Glyceria aquatica)*. **4.** Rouă sau ploaie de vară pe vreme însorită, care are un efect dăunător asupra dezvoltării plantelor; *p. ext.* stricăciune provocată de soarele prea fierbinte care apare imediat după o ploaie. — Din sl. **mana,** ngr. **mánna.**

MANCÁNDO adv. (Muz.; indică modul de executare) Prin rărirea tempoului şi diminuarea simultană a intensităţii. — Cuv. it.

MÁNCĂ, *mance,* s.f. (Reg.) Doică. — Din ucr. **mamka.**

MANCIURIÁN, -Ă, *manciurieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Manciuria. **2.** Adj. Care aparţine Manciuriei sau manciurienilor (**1**), privitor la Manciuria ori la manciurieni. ✦ (Substantivat, f.) Limbă din familia altaică, vorbită în nordul Chinei. [Pr.: *-ri-an*] — **Manciuria** (n. pr.) + *suf.* **-ean**.

MÁNCO s.n. (Fin.) Ceea ce lipseşte; *spec.* lipsă de bani constatată la încheierea unor socoteli; pierdere (estimată) la o marfă cu prilejul transportului, al desfacerii etc. — Din it. **manco.**

MANCOLÍSTĂ, *mancoliste,* s.f. Listă pe care un filatelist o trimite partenerului de schimb, cuprinzând mărcile poştale care îi lipsesc din colecţie. — Din fr. **mancoliste.**

MANCÚRT, *mancurţi,* s.m. Persoană lipsită de memorie, care se supune orbeşte unui stăpân. — Din rus. **mankurt.**

MANKURTIZÁRE s.f. Amnezie, uitare provocată intenţionat; supunere. — Din **mancurt.**

MANDÁNT, -Ă, *mandanţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană) pentru care se încheie un act juridic. — Din fr. **mandant.**

MANDARÍN[1], *mandarini,* s.m. Demnitar indigen din Indochina; funcţionar public (înalt) din China feudală. — Din fr. **mandarin.**

MANDARÍN[2], *mandarini,* s.m. Arbust fructifer cu flori albe, cultivat în regiunile mediteraneene pentru fructele sale comestibile *(Citrus nobilis)*. — Din **mandarină** (derivat regresiv).

MANDARINÁT, *mandarinate,* s.n. Funcţia mandarinului[1]; timpul cât un mandarin[1] îşi exercită funcţia. — Din fr. **mandarinat.**

MANDARÍNĂ, *mandarine,* s.f. Fructul mandarinului[2], asemănător cu portocala, dar mai mic decât aceasta, cu coaja portocalie mai subţire şi cu miezul mai dulce. — Din fr. **mandarine.**

MANDÁT, *mandate,* s.n. **1.** Împuternicire (contractuală) de a reprezenta o persoană fizică sau juridică şi de a acţiona în numele ei; act prin care se dă această împuternicire; procură. ✧ *Teritoriu sub mandat* = (în trecut) teritoriu administrat de o ţară străină în baza hotărârii unui internaţional. **2.** (Jur.) Dispoziţie, ordin. ✧ *Mandat de arestare* = act scris prin care organul judiciar competent ordonă arestarea unui învinuit, inculpat sau condamnat. *Mandat de aducere* = ordin scris dat unui organ de a aduce o persoană (învinuit, martor sau expert) în faţa unei instanţe judecătoreşti sau a unui organ de cercetare penală, pentru a da declaraţii, lămuriri, pentru a efectua unele expertize etc. **3.** Serviciu poştal prin care cineva poate expedia o sumă de bani pentru a fi remisă destinatarului; *p. ext.* formular completat în acest scop, pe baza căruia se face transmiterea sumei; sumă de bani expediată sau primită astfel. — Din fr. **mandat.** Cf. germ. Mandat.

MANDATÁ, *mandatez,* vb. I. Tranz. (Rar) A ordonanţa plata unei sume de bani. — Din fr. **mandater.**

MANDATÁR, -Ă, *mandatari, -e,* s.m. şi f. Persoană căreia i s-a încredinţat un mandat (**1**), care a primit o împuternicire; procurator. — Din fr. **mandataire.** Cf. germ. Mandatar.

MÁNDEA s.m. (Arg.) Persoana care vorbeşte, care se adresează cuiva. — Din ţig. **mande.**

MANDIBULÁR, -Ă, *mandibulari, -e,* adj. Referitor la mandibulă, de mandibulă. — Din fr. **mandibulaire.**

MANDÍBULĂ, *mandibule,* s.f. **1.** Maxilar inferior (la om şi animale). **2.** Fiecare dintre cele două părţi ale ciocului păsărilor. ✦ Fiecare dintre cele două părţi chitinoase ale aparatului bucal la insecte. — Din fr. **mandibule.**

MANDÓLĂ, *mandole,* s.f. **1.** Vechi instrument muzical cu coarde, asemănător cu lăuta. **2.** Instrument muzical asemănător cu mandolina. [Var.: **mandóră** s.f.] — Din it. **mandola.**

MANDOLINÁTĂ, *mandolinate,* s.f. (Rar) Serenadă cântată cu acompaniament de mandolină. — Din it. **mandolinata.**

MANDOLÍNĂ, *mandoline,* s.f. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanţă boltită şi din patru coarde metalice duble, care se pun în vibraţie prin atingere cu o pană (de celuloid) sau prin ciupire. — Din fr. **mandoline.** Cf. it. mandolina, germ. Mandoline.

MANDOLINÍST, -Ă, *mandoliniști, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care cântă la mandolină. — Din fr. **mandoliniste.**

MANDÓRĂ s.f. v. **mandolă.**

MANDRAGÓRĂ, *mandragore,* s.f. Plantă erbacee cu flori violete deschis, cu rădăcini groase, din care se extrage un tonic *(Mandragora officinalis)*. — Din sl. **manŭdragora.**

MÁNDRĂ, *mandre,* s.f. (Reg.) Îngrăditură de nuiele, de stuf sau de şipci, aşezată de-a curmezişul unei ape pentru a înlesni prinderea sau păstrarea peştilor. — Din ngr. **mándra.**

MANDRÍL, *mandrili,* s.m. Specie de maimuţă din Africa Ecuatorială, cu coada scurtă, cu faţa colorată în albastru şi roşu şi blana măslinie-brună *(Cynochephalus mormon)*. — Din fr. **mandrill.**

MANDRÍN s.n. v. **mandrină.**

MANDRINÁ, *mandrinez,* vb. I. Tranz. **1.** A îmbina cu ajutorul mandrinei două piese metalice pentru a realiza o închidere etanşă. **2.** (Tehn.) A lărgi găurile pieselor inelare sau tubulare cu ajutorul mandrinei. — Din fr. **mandriner.**

MANDRINÁRE, *mandrinări,* s.f. Acţiunea de *a mandrina* şi rezultatul ei. — V. **mandrina.**

MANDRINÁT, -Ă, *mandrinaţi, -te,* adj. Îmbinat sau lărgit cu mandrina. — V. **mandrina.**

MANDRÍNĂ, *mandrine,* s.f. **1.** Dispozitiv de fixare pe o maşină-unealtă a unei piese în vederea prelucrării acesteia sau a unei scule cu care se efectuează operaţia de prelucrare. **2.** (Tehn.) Priboi[1] (**1**). **3.** Sârmă care se introduce în interiorul instrumentelor inelare sau tubulare pentru a le destupa. [Var.: **mandrín** s.n.] — Din fr. **mandrin.**

MANEÁ, *manele,* s.f. Cântec de dragoste de origine orientală, cu melodie duioasă şi tărăgănată. — Din tc. **mānì.**

MANECHÍN, *manechine,* s.n. **1.** Figură de lemn, de ceară, de material plastic etc., care înfăţişează corpul omenesc sau o parte a lui şi este folosită ca model în pictură şi sculptură, ca suport pentru a proba ori a expune o haină etc. ✦ Fig. Epitet dat unui om care execută servil şi mecanic ceea ce i se cere; om lipsit de personalitate, uşor de condus şi influenţabil. **2.** Persoană angajată de un (mare) atelier de croitorie, de o casă de mode etc. pentru a îmbrăca diverse obiecte vestimentare, cu scopul de a le prezenta public; model. — Din fr. **mannequin.**

MANÉJ, *manejuri,* s.n. **1.** Loc special amenajat unde se dresează sau se antrenează caii, unde se învaţă călăria etc. ✦ Arenă pe care evoluează (la circ) animalele dresate. **2.** Exerciţii care se fac cu caii pentru a-i dresa sau pentru a-i antrena. **3.** Dispozitiv rudimentar pentru punerea în mişcare a unor maşini agricole cu ajutorul unui cal. — Din fr. **manège.**

MANÉLĂ, *manele,* s.f. Piesă de lemn brut, cu lungime variind după întrebuinţări, folosită mai ales în construcţii. ✦ Manetă. — Din it. **manella.**

MANÉTĂ, *manete,* s.f. Mică pârghie de mână cu care se declanşează sau se opreşte un mecanism, un motor etc.; manelă. — Din fr. **manette.**

MANETÓN, *manetoane,* s.n. (Mec.) Fus al unui arbore cotit, pe care se articulează capul bielei. — Din fr. **maneton.**

MANEVRÁ, *manevrez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre locomotive, trenuri, nave) A executa o manevră (**2**). **2.** Intranz. (Despre unităţi militare) A executa o manevră (**1**). **3.** Tranz. A manipula un aparat, un dispozitiv tehnic etc. ✦ A mânui bani. **4.** Intranz. Fig. A întrebuinţa diverse mijloace (incorecte) pentru a reuşi într-o acţiune. — Din fr. **manœuvrer.**

MANEVRÁBIL, -Ă, *manevrabili, -e,* adj. (Rar; despre sisteme tehnice) Care poate fi manevrat (**3**), pe cale manuală sau automată. — Din fr. **manœuvrable.**

MANEVRABILITÁTE s.f. (Rar) Capacitatea, proprietatea unui vehicul sau a unui sistem tehnic de a putea fi manevrat (**3**); faptul de a fi manevrabil. — Din fr. **manœvrabilité.**

MANEVRÁNT, *manevranţi,* s.m. Lucrător feroviar care efectuează cuplarea, decuplarea sau frânarea vagoanelor în timpul manevrei. — **Manevră** + suf. *-ant.*

MANEVRÁRE, *manevrări,* s.f. Acţiunea de *a manevra* şi rezultatul ei; mânuire, manipulare. — V. **manevra.**

MANÉVRĂ, *manevre,* s.f. **1.** (De obicei la pl.) Deplasare organizată şi rapidă a unor unităţi militare pentru a lovi pe adversar sau pentru a respinge lovitura lui; *p. ext.* luptă. ✦ Pregătire tactică a unei armate sau a unei flote, în condiţii asemănătoare cu cele de război. **2.** Ansamblu de operaţii executate pentru a alcătui sau a desface o garnitură de tren, pentru a deplasa vagoanele decuplate în direcţia voită etc. ✦ Ansamblu de operaţii executate pentru deplasarea unei nave în direcţia voită, în special la acostare sau la ieşirea din port. ✦ (Concr.) Parâmă folosită la legarea şi la mânuirea pânzelor, la legarea catargelor etc. **3.** Manipulare a unui aparat, a unui dispozitiv tehnic etc. ✦ (Med.) Totalitatea mişcărilor executate, după un plan dinainte stabilit, în cursul unei intervenţii. *Manevră obstetricală.* **4.** Fig. (Mai ales la pl.) Uneltire întreprinsă de cineva pentru a-şi atinge scopurile; tertip. — Din fr. **manœuvre.**

MANEVRIÉR, -Ă, *manevrieri, -e,* adj, s.m. (Persoană) care execută manevre; (fig.) (persoană) cu mare abilitate în politică. [Pr.: *-vri-er*] — Din fr. **manœuvrier.**

MANGAFÁ, *mangafale,* s.f. (Fam.) Om care nu merită nicio consideraţie; om mărginit, bleg, prost, nătâng; mangafache. — Din tc. **mankafa.**

MANGAFÁCHE, *mangafache,* s.m. (Rar) Mangafa. — **Mangafa** + suf. *-ache.*

MANGÁL, (**2**) *mangaluri,* s.n. **1.** (Cu sens colectiv) Cărbune uşor, sfărâmicios, obţinut prin arderea incompletă a lemnelor în cuptoare speciale sau prin stingerea forţată a jăraticului. **2.** Vas metalic în care se aprind cărbuni şi care serveşte iarna

pentru încălzit celor care se află în aer liber. ✧ Expr. *A târnosi manganul* = a pierde vremea în zadar. [Pl. şi: (rar, **2**) *mangale*] — Din tc. **mangal.**

MANGALAGÍU, *mangalagii,* s.m. (Astăzi rar) Persoană care fabrică mangal (**1**); cărbunar, mangalizator. — **Mangal** + suf. *-agiu.*

MANGÁLIŢĂ, *mangaliţe,* s.f. Rasă de porci de mărime mijlocie, cu rât scurt şi ascuţit, cu picioarele scurte şi cu păr creţ; porc care face parte din această rasă. — Din magh. **mangalica.**

MANGALIZÁ, *mangalizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) preface în mangal. — **Mangal** + suf. *-iza.*

MANGALIZATÓR, *mangalizatori,* s.m. (Rar) Mangalagiu. — Din **mangal.**

MANGÁN s.n. Element chimic din grupa metalelor, de culoare albă-cenuşie, strălucitor, dur şi sfărâmicios, existent în natură sub formă de oxizi şi folosit în metalurgie la fabricarea anumitor aliaje. — Din germ. **Mangan.**

MANGANÁT, *manganaţi,* s.m. Nume generic al sărurilor acidului manganic. — Din fr. **manganate.**

MANGANEZÍT s.n. (Min.) Oxid natural de mangan. — Din fr. **manganésite.**

MANGÁNIC, -Ă, *manganici, -ce,* adj. Care conţine mangan. ✧ *Acid manganic* = acid format din oxigen, hidrogen şi mangan. — Din fr. **manganique.**

MANGANÍN s.n. Aliaj de cupru, mangan şi nichel folosit în special la fabricarea rezistenţelor electrice. — Din fr. **manganin.**

MANGANÍSM s.n. (Med.) Intoxicaţie cronică cu mangan. — Din fr. **manganisme.**

MANGANÍT, *manganiţi,* s.m. Oxid natural de mangan hidratat. — Din fr. **manganite.**

MANGANOMETRÍE s.f. (Chim.) Metodă de analiză volumetrică bazată pe acţiunea oxidantă a permanganatului de potasiu. — Din fr. **manganimétrie,** germ. **Manganometrie.**

MANGANÓS, -OÁSĂ, *manganoşi, -oase,* adj. Care conţine mangan. — Din fr. **manganeux.**

MÁNGĂL, *mangăle,* s.n. (Text.) Dispozitiv mecanic care finisează ţesăturile apretate prin presare. [Var.: **mángel** s.n.] — Din engl. **mangle.**

MANGĂLUÍ, *mangăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Text.) A finisa ţesăturile apretate cu ajutorul mangălului. — **Mangăl** + suf. *-ui.*

MANGĂLUÍRE, *mangăluiri,* s.f. (Text.) Acţiunea de *a mangălui.* — V. **mangălui.**

MANGĂLUÍT[1] s.n. Mangăluire. — V. **mangălui.**

MANGĂLUÍT[2]**, -Ă,** *mangăluiţi, -te,* adj. (Despre ţesături) Finisat cu mangălul. — V. **mangălui.**

MÁNGEL s.n. v. **mangăl.**

MANGÉT, *mangeturi,* s.n. (Înv.) Garnitură la rochie, alcătuită din volane, dantele etc.; *p. restr.* volan (la rochie). — Cf. m a n ş e t ă.

MANGLEÁLĂ, *mangleli,* s.f. (Arg.) Faptul de *a mangli.* — **Mangli** + suf. *-eală.*

MANGLÍ, *manglesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A fura. — Din ţig. **manglo.**

MANGLIÉR, *manglieri,* s.m. Copac răşinos subtropical sau tropical care creşte în apa sărată a mării de la ţărm. [Pr.: *-gli-er*] — Din fr. **manglier.**

MÁNGO, *mango,* s.m., s.n. **1.** S.m. Arbore tropical cu frunze lanceolate şi flori mici, roz, parfumate *(Mangifera indica).* **2.** S.n. Fructul comestibil al acestui arbore, cu un sâmbure central, pulpa galbenă până la portocalie, parfumată şi suculentă, bogat în vitaminele B, C şi D. — Din fr. **mangue,** engl. **mango,** port. **manga.**

MANGOSÍT, -Ă, *mangosiţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Reg.) (Om) nătărău, tont, care nu este bun de nimic. — Et. nec.

MANGRÓVĂ, *mangrove,* s.f. Formaţie vegetală tropicală alcătuită din arbori şi arbuşti, caracteristică ţărmurilor maritime mlăştinoase, inundate în timpul fluxului. — Din fr. **mangrove.**

MANGÚSTĂ, *manguste,* s.f. Mamifer carnivor din sudul Asiei, cu corpul alungit, suplu, cu bot ascuţit, cu labe scurte, cu coadă lungă şi stufoasă şi cu blană cenuşie, aspră (*Herpestes mungo*). — Din fr. **mangouste.**

MANI s.m. pl. Nume dat în mitologia romanilor şi a vechilor popoare italice sufletelor morţilor, considerate zei ocrotitori ai căminului. — Din lat. **manes, -ium.**

MANIÁ, *maniez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A mânui, a manipula. [Pr.: *-ni-a*] — Din fr. **manier.**

MANIÁBIL, -Ă, *maniabili, -e,* adj. (Livr.) Care este uşor de mânuit. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **maniable.**

MANIABILITÁTE s.f. (Livr.) Calitatea de a putea fi uşor de mânuit. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **maniabilité.**

MANIÁC, -Ă, *maniaci, -ce,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de o manie (**1**); *p. ext.* (om) care este obsedat de o idee fixă sau care manifestă o preocupare exagerată pentru ceva, având adesea deprinderi ciudate; tipicar. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **maniaque.**

MANIACÁL, -Ă, *maniacali, -e,* adj. (Med.) Care se referă la manie (**1**), caracteristic, propriu pentru manie şi pentru maniaci; de maniac. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **maniacal.**

MANIAMÉNT, *maniamente,* s.n. (Zool.) Loc sub pielea corpului unui animal în care se depune de preferinţă grăsimea. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **maniement.**

MANICHIURÁT, -Ă, *manichiuraţi, -te,* adj. (Rar; despre unghiile de la mâini) Care a fost supus manichiurii; *p. ext.* (despre oameni) cu unghiile de la mâini îngrijite prin manichiură. — Din **manichiură.**

MANICHIÚRĂ, *manichiuri,* s.f. Îngrijire specială dată unghiilor de la mâini prin tăierea şi pilirea lor, urmată de curăţarea pieliţelor (şi de lăcuire). — Din germ. **Manikür, Maniküre.** Cf. fr. m a n u c u r e, m a n i c u r e „manichiuristă”.

MANICHIURÉZĂ, *manichiureze,* s.f. (Rar) Manichiuristă. — **Manichiură** + suf. *-ează.*

MANICHIURÍSTĂ, *manichiuriste,* s.f. Lucrătoare specializată în manichiură; manichiureză. — **Manichiură** + suf. *-istă.*

MANICÓRD, *manicorduri,* s.n. Instrument muzical medieval asemănător clavicordului. — Din it. **manicordo,** fr. **manicorde.**

MANÍE, *manii,* s.f. **1.** Boală mintală manifestată prin euforie, stare de excitaţie psihomotorie, logoree, halucinaţii, incoerenţă a gândirii etc.; *p. ext.* idee fixă care preocupă pe cineva. **2.** (Cu sens atenuat) Preocupare exagerată pentru ceva; deprindere bizară. — Din ngr. **manía,** fr. **manie.**

MANIERÁT, -Ă, *manieraţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are maniere (**1**) frumoase, care are o purtare aleasă şi cuviincioasă; (despre comportamentul oamenilor) care dovedeşte bună creştere. **2.** (Despre modul de a se manifesta al cuiva) Afectat, căutat. [Pr.: *-ni-e-*] — Din **manieră.** Cf. fr. m a n i é r é.

MANIÉRĂ, *maniere,* s.f. **1.** (La pl.) Fel de a se purta în societate; comportare, ţinută. ✧ *Codul manierelor elegante* = ansamblu de reguli privitoare la buna purtare în societate. ✦ (La sg.) Politeţe, amabilitate; bună-cuviinţă. **2.** Fel, chip, mod, procedeu; modalitate. ✧ Loc. adv. *De (aşa)* (sau *de o*) *manieră...* = în (aşa) chip... în (aşa) mod... **3.** Ansamblu de mijloace de expresie şi de procedee care alcătuiesc stilul particular al unui artist, scriitor etc. ✦ (Peior.) Tendinţă de a repeta, în artă, propriile procedee sau de a imita mecanic procedeele unui maestru. ✦ Folosire mecanică a unor procedee stilistice într-o operă literară, din cauza cărora se ajunge la artificialitate. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **manière.**

MANIERÍSM s.n. **1.** Comportare manifestată prin lipsă de naturaleţe, artificialitate; afectare[2]. **2.** Formalism în realizarea unei opere artistice sau literare, rezultat mai ales din folosirea mecanică şi repetată a anumitor procedee. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **maniérisme.**

MANIERÍST, -Ă, *manierişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Propriu manierismului; *p. ext.* şablonard. **2.** Adj., s.m. şi f. (Artist) adept al manierismului. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **maniériste.**

MANIERIZÁ, *manierizez,* vb. I. (Rar; despre artişti) A se manifesta ca manierist. [Pr.: *-ni-e-*] — **Manieră** + suf. *-iza.*

MANIERIZÁRE, *manierizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a se manieriza.* — V. **manieriza.**

MANIERIZÁT, -Ă, *manierizaţi, -te,* adj. (Rar; despre artişti) Care se manifestă ca manierist. — V. **manieriza.**

MANIFÉST, -Ă, *manifeşti, -ste,* s.n., adj. **1.** S.n. Declaraţie prin care şeful statului, guvernul, un partid politic, o grupare literară etc. îşi fac cunoscute în mod public programul, hotărârile, concepţiile, intenţiile etc.; text cu conţinut politic, răspândit pentru a determina acţiuni imediate. **2.** Adj. (Adesea adverbial) Vădit, clar, evident; indiscutabil. ✦ Care a fost declarat, exprimat în mod categoric; făţiş. — Din lat. **manifestum,** fr. **manifeste.**

MANIFESTÁ, (**1, 2**) *manifést,* (**3**) *manifestez,* vb. I. **1.** Tranz. A exprima, a arăta, prin comportare, prin atitudine etc., un sentiment, o tendinţă. **2.** Tranz. şi refl. A (se) face cunoscut, a (se) vădi, a (se) exterioriza, a (se) arăta. **3.** Intranz. A face o manifestaţie, a participa la o manifestaţie; a demonstra. — Din fr. **manifester.**

MANIFESTÁNT, -Ă, *manifestanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care participă la o manifestaţie (**1**); demonstrant. — Din fr. **manifestant.**

MANIFESTÁRE, *manifestări,* s.f. Acţiunea de *a (se) manifesta* şi rezultatul ei. **1.** Exteriorizare (prin vorbe, fapte, acţiuni) a gândurilor, sentimentelor, personalităţii etc. cuiva. **2.** (De obicei la pl.) Acţiune, fapt prin care cineva sau ceva îşi manifestă existenţa, activitatea; *p. ext.* realizare, înfăptuire. ✦ Spec. Spectacol. — V. **manifesta.**

MANIFESTÁŢIE, *manifestaţii,* s.f. **1.** Demonstraţie de masă (pe străzile unui oraş) ca expresie a simpatiei sau a protestului faţă de un eveniment de interes general sau faţă de o persoană. **2.** Manifestare (**1**). [Var.: **manifestaţiúne** s.f.] — Din fr. **manifestation.**

MANIFESTAŢIÚNE s.f. v. **manifestaţie.**

MANIHEÍSM s.n. Mişcare religioasă din Orientul Apropiat, potrivit căreia lumea este guvernată de două principii, al binelui şi al răului. — Din fr. **manichéisme.**

MANIHEÍST, -Ă, *maniheişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al maniheismului. [Pr.: *-he-ist*] — Din fr. **manichéiste.**

MANÍLA s.f. Fibră textilă extrasă din frunzele unei plante exotice *(Musa textilis),* folosită la fabricarea frânghiilor, a sforilor şi a unor pânzeturi. — Din fr. **manille.**

MANILOVÍSM s.n. Atitudine pasivă faţă de realitate, dominată de sentimentalism şi de visare deşartă. — **Manilov** (n. pr.) + suf. *-ism* (după rus. *manilovşcina).*

MANIÓC s.m. Plantă erbacee tropicală, din ale cărei tubercule se extrage tapioca *(Manihot esculenta); p. ext.* tapioca. [Pr.: *-ni-oc*] — Din fr. **manioc.**

MANIPULÁ, *manipulez,* vb. I. Tranz. A mânui, a manevra. ✦ Fig. A influența prin diverse mijloace modul de a gândi și de a acționa al unei persoane sau al unei colectivități. — Din fr. **manipuler.**

MANIPULÁNT, -Ă, *manipulanți, -te,* s.m. și f. Persoană care mânuiește comenzile unor mașini, aparate, mecanisme, sisteme tehnice etc.; manipulator (**3**). ✦ Spec. Persoană care conduce un tramvai; vatman. — Din germ. **Manipulant.**

MANIPULÁRE, *manipulări,* s.f. Acțiunea de *a manipula* și rezultatul ei; mânuire, manevrare. ✦ Fig. Influențare a opiniei publice printr-un ansamblu de mijloace (presă, radio etc.) prin care, fără a se apela la constrângeri, se impun acesteia anumite comportamente. — V. **manipula.**

MANIPULATÓR, -OÁRE, *manipulatori, -oare,* s.n., s.m. și f. **1.** S.n. Aparat cu care se apucă și se manipulează piesele calde într-o uzină sau într-un atelier. **2.** S.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se stabilește sau se întrerupe circuitul electric la transmiterea semnalelor telegrafice. **3.** S.m. și f. Manipulant. — Din fr. **manipulateur.**

MANIPULÁȚIE, *manipulații,* s.f. **1.** Manipulare. **2.** Vagon special pentru șeful de tren și materialele necesare drumului, atașat imediat după locomotivă. [Var.: **manipulațiúne** s.f.] — Din fr. **manipulation.**

MANIPULAȚIÚNE s.f. v. **manipulație.**

MANÍȘCĂ, *manișe,* s.f. (Înv.) Plastron (brodat), de obicei de culoare albă, la cămășile bărbătești. — Din rus. **manișka.**

MANITÁ, pers. 3 *manitează,* vb. I. Refl. (Despre vin) A se altera sub acțiunea unor bacterii specifice care transformă zahărul în manită. — Din **manită.**

MANITÁRE, *manitări,* s.f. Acțiunea de *a se manita.* — V. **manita.**

MANITÁT, -Ă, *manitați, -te,* adj. Care s-a alterat sub acțiunea unor bacterii specifice. — V. **manita.**

MANÍTĂ s.f. Substanță organică zaharată conținută în rășina de frasin și în unele ciuperci. — Din fr. **mannite.**

MANIVÉLĂ, *manivele,* s.f. Pârghie (cotită sau curbă) care servește la acționarea unui mecanism, la transformarea unei mișcări de rotație într-o mișcare rectilinie (și invers) etc. — Din fr. **manivelle.**

MANOGRÁF, *manografe,* s.n. Manometru care înregistrează presiunea gazelor sau a vaporilor dintr-un spațiu închis. — Din fr. **manographe,** germ. **Manograph,** engl. **manograph.**

MANOMÉTRIC, -Ă, *manometrici, -ce,* adj. Care aparține manometriei, privitor la manometrie. — Din fr. **manométrique.**

MANOMETRÍE s.f. Tehnică a măsurării presiunii gazelor sau a vaporilor dintr-un spațiu închis cu ajutorul manometrului. — Din fr. **manométrie.**

MANOMÉTRU, *manometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară presiunea unui gaz sau a unui lichid în stare de vapori dintr-un spațiu închis. — Din fr. **manomètre.**

MANÓPERĂ, *manopere,* s.f. **1.** Muncă manuală depusă pentru efectuarea unei lucrări; plată pentru această muncă. **2.** (Rar) Acțiune tactică; atitudine; mijloc, procedeu întrebuințat pentru realizarea unui scop. **3.** Fig. Manevră (**4**). — Calc după fr. **manœuvre,** it. **manovra.** Cf. lat. m a n o p e r a.

MANOTERMOGRÁF, *manotermografe,* s.n. (Fiz.) Aparat înregistrator pentru presiune și temperatură. — Din fr. **manothermographe.**

MANSARDÁT, -Ă, *mansardați, -te,* adj. (Despre locuințe, încăperi) Care se găsește la mansardă sau are caracteristicile de construcție ale mansardei; care are mansardă. — Din fr. **mansardé.**

MANSÁRDĂ, *mansarde,* s.f. Încăpere sau ansamblu de încăperi locuibile, așezate imediat sub acoperiș (având tavanul și pereții oblici sau neregulați); etaj situat imediat sub acoperișul unei clădiri. — Din fr. **mansarde.**

MANSUETÚDINE s.f. (Livr.) Înclinația de a ierta cu generozitate; mărinimie, indulgență. [Pr.: *-su-e-*] — Din lat. **mansuetudo, -inis,** it. **mansuetudine.**

MANSÚP, *mansupuri,* s.n. (Înv.) Funcție, dregătorie, slujbă. — Din tc. **mansıp.**

MÁNȘĂ[1], *manșe,* s.f. Pârghie folosită la comanda aripioarelor și a profundorului unui avion; *p. gener.* mâner, manivelă. — Din fr. **manche.**

MÁNȘĂ[2], *manșe,* s.f. Fiecare dintre etapele în care se împart unele probe sportive (de tir, de motociclism etc.). — Din fr. **manche.**

MANȘÉTĂ, *manșete,* s.f. **1.** Partea de jos a mânecii unei cămăși (bărbătești) sau a unei bluze; bandă (detașabilă) aplicată ca garnitură la partea de jos a unei mâneci. ✦ Marginea de jos, răsfrântă, a pantalonilor. ✦ Porțiune de la începutul unui ciorap tricotat, lucrată de obicei ca un elastic. **2.** Garnitură de piele sau de cauciuc, în formă de inel sau de cilindru, care servește la etanșarea unor deschideri. **3.** Text scurt tipărit cu alt caracter de literă pe prima pagină a unui ziar sau într-o publicație periodică, la începutul unui articol, care conține în rezumat o știre importantă din cuprinsul ziarului sau ideea principală, nota originală din cuprinsul articolului. ✧ *Manșetă bibliografică* = indicație bibliografică în partea de jos a copertei interioare a publicațiilor periodice, cuprinzând datele necesare identificării sau citării periodicului respectiv. ✦ Text scurt folosit ca titlu general pentru mai multe articole care tratează aceeași temă; *p. ext.* spațiu rezervat acestor texte. — Din fr. **manchette,** germ. **Manschette.**

MANȘÓN, *manșoane,* s.n. **1.** Accesoriu de îmbrăcăminte feminină, în formă cilindrică, deschis la ambele capete, confecționat din blană sau din stofă vătuită și folosit pentru a apăra mâinile de frig. **2.** Piesă în formă de inel sau de țeavă scurtă, care servește la îmbinarea a două țevi, bare etc.; parte lărgită de la capătul unui tub, care servește la îmbinarea acestuia cu alt tub. ✦ Bucată de cauciuc care se introduce între camera și anvelopa unei roți de automobil, de motocicletă etc. pentru a proteja camera. ✦ Înveliș de protecție (de formă inelară) în care se îmbracă mânerul sau altă parte a unor obiecte. **3.** (Bot.) Membrană protectoare a seminței, a tulpinii etc. — Din fr. **manchon.**

MANȘONÁ, *manșonez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A îmbina două țevi, bare etc. printr-un manșon (**2**). — Din fr. **manchonner.**

MANȘONÁRE, *manșonări,* s.f. Acțiunea de *a manșona.* — V. **manșona.**

MANȘONÁT, -Ă, *manșonați, -te,* adj. (Despre bare, țevi etc.) Care a fost îmbinat printr-un manșon (**2**). — V. **manșona.**

MANTÁ, *mantale,* s.f. **1.** Haină lungă, groasă sau impermeabilă care apără de frig, de ploaie etc.; *spec.* palton de uniformă militară. ✧ Expr. *Manta de vreme rea* = om pe care nu-l bagi în seamă decât atunci când ai nevoie de el. *A-și întoarce mantaua după vânt* = a-și schimba atitudinea după împrejurări. *A-și găsi mantaua* (cu cineva) = a o păți (cu cineva), a avea necazuri (cu cineva). ✦ (Înv.) Mantie. **2.** Înveliș care servește pentru a proteja o piesă sau un sistem tehnic. **3.** (La gasteropode) Răsfrângere a tegumentului care căptușește cochilia; palium. — Cf. pol., ucr. m a n t a.

MÁNTĂ, *mante,* s.f. (Înv.) Mantie. — Din fr. **mante.**

MANTÉL s.n. v. **mantelă.**

MANTÉLĂ, *mantele,* s.f. (Înv.) **1.** Haină largă, mai scurtă decât mantaua, purtată de femei peste rochie; mantilă. **2.** Mantie. — Din it. **mantello.** Cf. rus. m a n t e l.

MANTELÚȚĂ, *manteluțe,* s.f. (Înv.) Diminutiv al lui *mantelă.* — **Mantelă** + suf. *-uță.*

MÁNTICĂ s.f. Prezicere a viitorului pornind de la semnele cerești, zborul păsărilor, fenomenele naturale etc. — Din it. **mantica,** fr. **mantique.**

MÁNTIE, *mantii,* s.f. **1.** Veșmânt asemănător cu o pelerină lungă și largă, care se purta peste celelalte haine. **2.** Haină de postav lungă și largă, purtată mai ales de călugări, peste altă îmbrăcăminte. ✧ Expr. *A lua sub mantie* = a proteja, a ocroti. — Din sl. **mantija.**

MANTÍLĂ, *mantile,* s.f. **1.** (Înv.) Mantelă (**1**). **2.** Șal de dantelă (neagră), purtat mai ales de femeile spaniole. — Din fr. **mantille,** sp. **mantilla.**

MANTINÉLĂ, *mantinele,* s.f. **1.** Împrejmuire dreptunghiulară, rotunjită la colțuri, care delimitează terenul de joc la hochei pe gheață. **2.** Marginea interioară a unei mese de biliard. — Din it. **mantinella.**

MANTÍSĂ, *mantise,* s.f. Partea zecimală a unui logaritm. — Din fr. **mantisse.**

MANTÓU, *mantouri,* s.n. Palton sau pardesiu femeiesc. — Din fr. **manteau.**

MÁNTRA, *mantra,* s.f. Formulă sacră cu valoare magică și educativă, în unele practici și religii orientale (yoga, budism, hinduism, tantrism). — Din fr. **mantra.**

MANUÁL, -Ă, *manuali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Carte care cuprinde noțiunile de bază ale unei științe, ale unei arte sau ale unei îndeletniciri practice; *spec.* carte de școală. **2.** Adj. Care este făcut cu mâna; de mână. ✦ (Despre îndeletniciri, ocupații, profesii) Care se efectuează prin muncă fizică. **3.** Adj. (Despre oameni) Care execută lucrări de mână; *p. ext.* care lucrează cu mâinile. [Pr.: *-nu-al*] — Din fr. **manuel.** Cf. lat. m a n u a l i s, it. m a n u a l e.

MANÚBRIU s.n. **1.** (Zool.) Formație tubulară a corpului meduzelor, unde se află orificiul buco-anal. **2.** Structură anatomică care are formă de mâner. — Din fr., lat. **manubrium.**

MANUFACTURÁ, *manufacturez,* vb. I. Tranz. A fabrica obiecte de manufactură. — Din fr. **manufacturer.**

MANUFACTURÁRE, *manufacturări,* s.f. Acțiunea de *a manufactura* și rezultatul ei. — V. **manufactura.**

MANUFACTÚRĂ, *manufacturi,* s.f. **1.** Formă de producție premergătoare marii industrii, caracterizată prin predominarea muncii manuale, prin diviziunea amănunțită a muncii în cadrul atelierului și prin reunirea muncitorilor și a meșterilor în ateliere sub conducerea patronului. **2.** Întreprindere industrială în care predomină munca manuală, în care un rol important îl au abilitatea și talentul lucrătorului și care este destinată în special producerii unor bunuri de larg consum. *Manufacturi de porțelan.* **3.** Produse ale industriei textile; țesături. *Magazin de manufactură.* — Din fr. **manufacture.** Cf. germ. M a n u f a k t u r.

MANUFACTURIÉR, -Ă, *manufacturieri, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Care ține de manufactură, privitor la manufactură, producător de manufactură. **2.** S.m. (Astăzi rar) Patron al unei manufacturi (**2**), lucrător într-o întreprindere de manufactură. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **manufacturier.**

MANUSCRÍPT s.n. v. **manuscris.**

MANUSCRÍS, -Ă, *manuscriși, -se,* s.n., adj. **1.** S.n. Text scris de mână sau, *p. ext.,* dactilografiat. ✧ Loc. adj. și adv. *În manuscris* = (încă) netipărit. **2.** Adj. (Despre texte, lucrări) Scris cu mâna sau, *p. ext.,* dactilografiat. [Var.: (înv.) **manuscript** s.n.] — Din lat. **manuscriptus** (după *scris*).

MANUTÁNȚĂ, *manutanțe,* s.f. **1.** Subunitate din cadrul armatei care se ocupă cu depozitarea cerealelor panificabile și care este dotată cu instalațiile și utilajul necesar fabricării pâinii pentru militari. **2.** Operație de deplasare (uneori de cântărire, măsurare, ambalare) a materialelor, produselor, deșeurilor etc. în interiorul unei fabrici, al unui depozit etc. [Var.: **manutențiúne** s.f.] — Din fr. **manutention.**

MANUTENȚIÚNE s.f. v. **manutanță.**

MAOÍSM s.n. Gândire și practică politică inspirată de teoria marxistă a lui Mao Zedong, bazându-se pe o cale specifică de construcție a socialismului în China. [Pr.: *ma-o-ism*] — Din fr. **maoïsme.**

MAOÍST, -Ă, *maoiști, -te,* adj., s.m. și f. (Adept) al maoismului. [Pr.: *ma-o-ist*] — Din fr. **maoïste.**

MAÓRI, *maori,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație băștinașă din Noua Zeelandă; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. **2.** Adj. Care aparține maorilor (**1**), referitor la maori. — Din fr. **Maori**.

MAPAMÓND s.n. Planisferă, planiglob (terestru). — Din it. **mappamondo.**

MÁPĂ[1], *mape,* s.f. **1.** Obiect de birou făcut din carton, din pânză, din piele etc., uneori acoperit cu hârtie sugativă, în care se țin hârtii, foi volante etc.; dosar special în care se păstrează hârtii, desene, acte etc.; copertă de protecție în care se ține o carte, un mecanism etc. **2.** Servietă (plată), de obicei cu mai multe despărțituri. ✦ Plic gros, în interiorul căruia sunt 10–12 plicuri mai mici, împreună cu hârtia de scris necesară. — Din germ. **Mappe.**

MÁPĂ[2], *mape,* s.f. (Astăzi rar) Hartă geografică. — Din lat., it. **mappa,** fr. **mappe.**

MAQUIS, *maquis-uri,* s.n. **1.** Formațiune vegetală deasă, compusă din tufișuri și din arbuști veșnic verzi, caracteristică unor regiuni mediteraneene. **2.** Mișcare a partizanilor francezi din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. [Scris și: *machis.* — Pr.: *machí*] — Cuv. fr.

MAQUISÁRD, *maquisarzi,* s.m. Luptător din maquis (**2**). [Scris și: *machisard*. — Pr.: *machisárd*] — Din fr. **maquisard.**

MARABÚ, *marabu,* s.m. **I. 1.** Pasăre exotică asemănătoare cu barza, cu pene albe strălucitoare (*Leptoptilus crumeniferus); p. restr.* pana sau penele acestei păsări, folosite ca podoabă; *p. ext.* podoabă formată din diferite pene (sau din fulgi) de pasăre (viu colorate), înșirate pe ață. **2.** Fir de mătase pentru bătătură, alcătuit din mai multe fire sucite la un loc, care, prin prelucrare, au căpătat aspect de fulgi. **II. 1.** Membru al unui ordin religios musulman medieval din nordul Africii, care ducea viață de ascet și era venerat ca sfânt. **2.** Moschee mică în care slujea un marabu (**II 1**). [Var.: **marabút** s.m.] — Din fr. **marabout.**

MARABÚT s.m. v. **marabu.**

MARACÁS, *maracase,* s.n. Instrument muzical de percuție sud-american, construit dintr-o nucă de cocos care conține grăunțe și nisip. — Din sp. **maracas.**

MARAFÉT, *marafeturi,* s.n. **1.** (Pop. și fam.; la pl.) Fasoane, mofturi; nazuri; fițe. **2.** (Pop. și fam.; mai ales la pl.) Podoabă (pretențioasă). ✦ Lucru mărunt, fleac. **3.** (Înv.) Meșteșug, dibăcie; iscusință, pricepere, măiestrie. ✦ Procedeu, mijloc; *p. ext.* truc, tertip; înșelătorie, artificiu. — Din ngr. **maraféti.**

MARÁMĂ, *marame,* s.f. Fâșie lungă de voal fin, cu care își acoperă capul femeile de la țară când se îmbracă în costum național (lăsând capetele să atârne până aproape de pământ); ștergar (**2**). [Var.: **mahrámă** s.f.] — Din tc. **mahrama.**

MARAMUREȘEÁN, -Ă, *maramureșeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Maramureș; moroșan. **2.** Adj. Care aparține Maramureșului sau maramureșenilor (**1**), privitor la Maramureș ori la maramureșeni. — **Mara - mureș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MARAMUREȘEÁNCĂ, *maramureșence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Maramureș. — **Maramureșean** + suf. *-că.*

MARANGÓZ, *marangozi,* s.m. (Rar) Dulgher specializat în prelucrarea lemnăriei navelor sau a unor ambarcațiuni. — Din tc. **marangoz.**

MARASCHÍNO, (**2**) *maraschinouri,* s.n. **1.** Lichior de vișine sau de cireșe amare. **2.** Porție de maraschino (**1**). — Din it. **maraschino.**

MARÁSM s.n. **1.** Decădere morală și spirituală. **2.** Stare de stagnare a unei activități generale (economice, sociale etc.) **3.** (Med.) Formă gravă de denutriție manifestată prin slăbire extremă. — Din fr. **marasme,** ngr. **marasmós,** germ. **Marasmus.**

MARATÓN, *maratonuri,* s.n. Cursă atletică desfășurată pe o lungime de circa 42 km. [Pl. și: *maratoane*] — Din fr. **marathon.**

MARATONÍST, -Ă, *maratoniști, -ste,* s.m. și f. Atlet specializat în probele de maraton. — **Maraton** + suf. *-ist.*

MARÁZ s.n. v. **măraz.**

MARC s.n. Pastă obținută prin prelucrarea fructelor și a legumelor și folosită ca materie primă în industria alimentară. — Din fr. **marc.**

MARCÁ, *marchez,* vb. I. Tranz. **1.** A face, a aplica un semn caracteristic pe un obiect, pe un animal etc., pentru a-l deosebi de altele. ✦ A imprima, pe un obiect de metal prețios, semnul oficial care îi garantează calitatea și autenticitatea. **2.** Fig. A constitui o notă specifică, o trăsătură caracteristică; a reprezenta, a ilustra. ✦ A scoate în evidență, a releva, a sublinia; a manifesta. ✦ A constitui o dovadă; a indica, a dovedi. **3.** A delimita un teren, o suprafață etc. prin linii, semne; a însemna. **4.** (Sport) A obține unul sau mai multe puncte într-o competiție, într-un joc; a înscrie. ✦ A supraveghea pe unul sau pe mai mulți jucători din echipa adversă, pentru a-i împiedica să întreprindă acțiuni ofensive, sau să marcheze (**4**). — Din germ. **markieren,** fr. **marquer.**

MARCÁJ, *marcaje,* s.n. Acțiunea de *a marca* și rezultatul ei; marcare. **1.** (Concr.) Semn distinctiv aplicat pe un obiect, pe un animal etc. pentru a-l deosebi de altele. ✦ Spec. Semn făcut pe copaci, pe stânci etc. sau pe tăblițe speciale, pentru a indica turiștilor un anumit drum; *p. ext.* totalitatea semnelor care indică un drum turistic; *spec.* semn convențional care indică ceva (pe o suprafață, pe drumurile rutiere etc.). **2.** (Sport) Supraveghere a unor jucători din echipa adversă, pentru a-i împiedica să întreprindă acțiuni ofensive sau să marcheze (**4**). **3.** (În sintagma) *Tabelă de marcaj* = tabelă pe care se afișează scorul într-o competiție (sportivă). — Din fr. **marquage.**

MARCÁNT, -Ă, *marcanți, -te,* adj. Care are o valoare deosebită, care iese în evidență; de seamă, important, remarcabil. ✦ Cu autoritate, cu influență. — Din fr. **marquant,** germ. **markant.**

MARCÁRE, *marcări,* s.f. Acțiunea de *a marca;* marcaj, marcat[1]. — V. **marca.**

MARCASÍT, *marcasite,* s.n. Bisulfură naturală de fier, galbenă-verzuie, cristalizată în sistemul rombic și utilizată la fabricarea acidului sulfuric sau ca piatră prețioasă. — Din fr. **marcassite,** germ. **Markasit.**

MARCÁT[1] s.n. Acțiunea de *a marca* și rezultatul ei; marcare, marcaj. — V. **marca.**

MARCÁT[2], -Ă, *marcați, -te,* adj. **1.** Care poartă o marcă[1] (**1**). ✦ (Despre obiecte de metal prețios) Care are imprimat semnul oficial de garanție a calității și a autenticității. ✦ (Despre greutăți) Prevăzut cu semnul oficial care garantează exactitatea măsurii indicate. ✦ (Despre căi de comunicație) Care este prevăzut cu marcaj. **2.** Fig. (Despre abstracte) Care iese în evidență; accentuat, pronunțat, distinct, reliefat; nuanțat. — V. **marca.**

MARCATÓR, -OÁRE, *marcatori, -oare,* s.n., s.m., s.f. **1.** S.n. Unealtă agricolă folosită pentru a marca rândurile și locul cuiburilor în care se va pune sămânța ori răsadul. **2.** S.m. și f. Persoană care lucrează la marcarea unor produse (industriale). **3.** S.m. (Sport) Persoană care marchează (**4**) puncte sau goluri pentru echipa sa. — **Marca** + suf. *-tor.*

MÁRCĂ[1], *mărci,* s.f. **1.** Semn distinct aplicat pe un obiect, pe un produs, pe un animal etc. pentru a-l deosebi de altele, pentru a-l recunoaște etc. ✦ Tip, model, inscripție (care indică sursa) de fabricație. *Marcă de automobil.* ✧ Loc. adj. *De marcă* = de calitate superioară. ✦ (Înv.) Stemă; blazon, emblemă. ✧ Loc. adj. *De marcă* = (despre oameni) de seamă; marcant, distins. **2.** Fisă de metal cu număr de ordine, cu care lucrătorii își dovedesc prezența la lucru sau pe care o lasă în schimbul uneltelor primite. **3.** Piatră sau bucată de șină vopsită în alb, așezată transversal între două linii de cale ferată care se întretaie, pentru a indica ramificația liniei ferate și locul până unde pot înainta vehiculele fără pericol de ciocnire. **4.** Fig. Semn distinctiv, trăsătură specifică, însușire caracteristică; particularitate. — Din ngr. **márka,** fr. **marque.** Cf. germ. M a r k e .

MÁRCĂ[2], *mărci,* s.f. Unitate monetară în unele țări europene (în Germania și în Finlanda, până la introducerea monedei euro). — Din germ. **Mark.**

MÁRCĂ[3], *mărci,* s.f. **1.** Nume dat în statul franc și în Germania medievală comitatelor de frontieră, aflate sub guvernare militară. **2.** Obște sătească din Europa Apuseană medievală, în care pământul arabil rămâne proprietate privată. — Din germ. **Mark.**

MÁRCĂ[4], *mărci,* s.f. (Adesea determinat prin „poștală") Mic imprimat emis de stat și care, aplicat sau tipărit pe scrisori, pe unele colete etc., servește drept plată anticipată a transportului poștal. — Din germ. **Marke.**

MARCESCÉNT, -Ă, *marcescenți, -te,* adj. (Bot.; despre frunze) Care se usucă, dar rămâne pe arbori în timpul iernii. — Din fr. **marcescent.**

MARCGRÁF s.m. v. **margraf.**

MARCHÉR, *marcheri,* s.m. Persoană care marchează punctele câștigate la un joc. [Acc. și: *márcher*] — Din fr. **marqueur.**

MARCHETĂRÍE, (**2**) *marchetării,* s.f. **1.** Procedeu de decorare a unui obiect (de lemn), prin aplicarea pe suprafața lui a unor bucăți mici de lemn exotic de esențe și culori diferite, de fildeș, de metal etc. **2.** *P. ext.* obiect (decorativ) obținut prin acest procedeu. — Din fr. **marqueterie.**

MARCHIDÁN s.m. v. **marchitan.**

MARCHIDĂNÍE s.f. v. **marchitănie.**

MARCHITÁN, *marchitani,* s.m. (Înv.) Negustor (ambulant) de mărunțișuri din trecut. [Var.: **marchidán** s.m.] — Din pol. **markietan.** Cf. rus. m a r k i t a n t.

MARCHITĂNÍE, *marchitănii,* s.f. (Înv.) **1.** Loc unde își expunea mărfurile un marchitan; *p. ext.* mărfurile pe care le vindea marchitanul. **2.** Mărfuri metalice mărunte și variate, de uz casnic. **3.** Negustorie pe care o făcea un marchitan; comerț cu articole de marchitănie (**2**). [Var.: **marchidăníe** s.f.] — **Marchitan** + suf. *-ie.*

MARCHÍZ, *marchizi,* s.m. **1.** Titlu purtat, în societatea medievală apuseană, de către conducătorul unui comitat de frontieră; conducător militar al unei mărci[3]. **2.** Titlu de nobleță în unele țări din Europa Apuseană, superior aceluia de conte și inferior aceluia de duce. **3.** Persoană care poartă unul dintre aceste titluri. — Din fr. **marquis.**

MARCHÍZĂ, *marchize,* s.f. **I.** Soție sau fiică de marchiz. **II. 1**. Acoperiș (de sticlă) prins într-o armătură de fier și așezat deasupra intrării principale a unei case în scopul protejării intrării de intemperii. **2.** Încăpere cu (acoperiș și) pereți cu numeroase geamuri, așezată la intrarea unei case. **3.** Cabină pentru mecanic la locomotivele cu aburi. **III.** Tip de inel de podoabă cu o montură de pietre de formă ovală. — Din fr. **marquise.**

MARCHIZÉT, (**2**) *marchizeturi,* s.n. **1.** Țesătură de bumbac, subțire și transparentă, din care se fac rochii, perdele etc. **2.** Sortiment de marchizet (**1**). — Din germ. **Markisette.**

MARCIÁLE adv. (Muz.; indică modul de executare) Solemn, grav. [Pr.: *-ciá-*] — Cuv. it.

MARCOMÁN, *marcomani,* s.m. (La pl.) Numele mai multor triburi germanice, stabilite la începutul erei creștine pe cursul superior al Dunării, care au purtat numeroase războaie împotriva Imperiului Roman; (și la sg.) persoană care a aparținut acestor triburi. — Din fr. **Marcomans,** germ. **Markomannen.**

MARCOMÁNIC, -Ă, *marcomanici, -ce,* adj. Care aparține marcomanilor, privitor la marcomani. — Din fr. **marcomanique.**

MARCOTÁ, *marcotez,* vb. I. Tranz. A înmulți o plantă prin marcotaj. — Din fr. **marcotter.**

MARCOTÁJ, *marcotaje,* s.n. Procedeu de înmulțire a unei plante prin marcote. — Din fr. **marcottage.**

MARCOTÁRE, *marcotări,* s.f. Acțiunea de *a marcota* și rezultatul ei. — V. **marcota.**

MARCÓTĂ, *marcote,* s.f. Lăstar al unei plante, nedesprins de ea, înfipt cu capătul liber în pământ pentru a prinde rădăcină și care, tăiat și răsădit după ce a făcut rădăcină, dă o plantă nouă. — Din fr. **marcotte.**

MARDÁ, *mardale,* s.f. (Reg.) Rămășiță dintr-o marfă învechită sau degradată, care se vinde sub preț; vechitură, lucru lipsit de valoare, bun de aruncat. — Din tc. **marda.**

MARDEÁLĂ, *mardeli,* s.f. (Arg.) Bătaie (zdravănă). — **Mardi** + suf. *-eală.*

MARDEIÁȘ, *mardeiași,* s.m. (Arg.) Bătăuș. [Pr.: *-de-iaș*] — **Mardi** + suf. *-aș.*

MARDÍ, *mardesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A trage cuiva o bătaie zdravănă; a bate, a lovi (zdravăn). — Din țig. **mardo.**

MÁRE[1]**,** *mari,* adj. **I.** (Indică dimensiunea) Care depășește dimensiunile obișnuite; care are dimensiuni apreciabile (considerate în mod absolut sau prin comparație). ✧ *Degetul (cel) mare* = degetul cel mai gros al mâinii, care se opune celorlalte degete. *Literă mare* = majusculă. ✧ Expr. *A face* (sau *a deschide) ochii mari* (*cât cepele)* = a privi cu uimire, cu curiozitate, cu atenție. ✧ (Adverbial) *Făină măcinată mare.* ✦ (Despre suprafețe) Întins[2], vast. ✧ (Substantivat; în loc. adv.) *În mare* = **a)** pe scară amplă; după un plan vast; **b)** în linii generale, în rezumat. ✦ Înalt. *Deal mare.* ✦ Lung. *Păr mare.* ✦ Încăpător, spațios; voluminos. *Vas mare.* ✧ (Pop.) *Casa (cea) mare* = camera cea mai frumoasă a unei case țărănești, destinată oaspeților. ✦ Lat.; adânc. *Apă mare.* **II.** (Indică cantitatea) **1.** Care este în cantitate însemnată; abundent, mult; numeros. ✦ (Despre ape curgătoare, viituri; de obicei în legătură cu verbe ca „a veni") Cu debit sporit, umflat. **2.** (Despre numere sau, *p. ext.* despre valori care se pot exprima numeric) Care este în cantitate însemnată; ridicat. ✦ (Despre prețuri) Ridicat. ✧ Loc. adj. *De mare preț* = foarte valoros, prețios, scump. ✦ (Despre colectivități) Numeros. **III.** (Arată rezultatul dezvoltării ființelor) Care a depășit frageda copilărie; care a intrat în adolescență; care a ajuns la maturitate. ✧ *Fată mare* = fată la vârsta măritișului; virgină, fecioară. ✧ Expr. *Să crești mare!* formulă cu care se răspunde unui copil la salut, cu care i se mulțumește pentru un serviciu etc. *Cu mic cu mare* sau *de la mic la mare* ori *și mici și mari* = toți, toate, toată lumea; (în construcții negative) nimeni. ✦ (De obicei la comparativ sau la superlativ relativ) Mai (sau cel mai) în vârstă. **IV.** (Indică durata; despre unități de timp) De lungă durată, îndelung, lung. ✧ *Postul (cel) Mare* = postul cel mai lung din cuprinsul anului, care precedă sărbătoarea Paștilor. (Pop.) *An mare* = an bisect. **V.** (Indică intensitatea) **1.** (Despre surse de lumină și căldură) Puternic, intens. ✧ *Ziua mare* = partea dimineții (după răsăritul soarelui) când lumina este deplină, intensă. ✧ Expr. *(Ziua) în* (sau *la) amiaza-mare* = în toiul zilei, în plină zi, la amiază. **2.** (Despre sunete, voce, zgomote) Puternic, ridicat. ✧ Expr. *A vorbi* (sau *a striga) în gura mare* = a vorbi cu glas tare, cu ton ridicat. *A fi cu gura mare* = a fi certăreț, scandalagiu. **3.** (Despre fenomene atmosferice) Violent, aspru, năprasnic. *Ger mare.* **4.** (Despre ritmul de mișcare sau de deplasare) Care a depășit viteza obișnuită; crescut (ca viteză), mărit. **5.** (Despre stări sufletești, senti - mente, senzații etc.) Intens, profund, tare. ✧ Loc. adv. (Reg.) *Cu mare ce* = cu greu, anevoie. ✧ Expr. (*A-i fi* cuiva) *mai mare mila* (sau *dragul, rușinea* etc.) = (a-i fi cuiva) foarte milă (sau drag, rușine etc.). ✦ (Adverbial; pop.) Din cale-afară, peste măsură. ✦ Grav. *Greșeală mare.* **VI.** (Arată calitatea, valoarea) **1.** De valoare, de însemnătate deosebită; important, însemnat. ✧ *Zi mare* = zi de sărbătoare; zi importantă. *Strada mare* = nume dat în unele orașe de provincie străzii principale. *Drum mare* sau *drumul (cel) mare* = drum principal de largă circulație, care leagă localități importante. ✧ Expr. *Vorbe mari* = **a)** cuvinte bombastice; promisiuni goale; **b)** (rar) laude. *Mare lucru* = **a)** lucru care impresionează sau deșteaptă mirare; **b)** lucru care nu reprezintă nimic de seamă, care reprezintă prea puțin, care este nesemnificativ; **c)** (în construcții negative dă contextului valoare afirmativă și invers) n-aș crede să (nu)... ✦ Hotărâtor. ✦ Uimitor, extraordinar, impresionant. ✧ Expr. *Mare minune* sau *minune mare* = **a)** (cu valoare de exclamație) exprimă uimire, admirație etc.; **b)** (reg.; cu valoare de superlativ) foarte frumos (sau bun etc.). *Mare minune să (nu)...* = ar fi de mirare să (nu)..., n-aș crede să (nu)... ✦ Grav, serios. **2.** Cu calități excepționale; ilustru, celebru, renumit. ✦ Ieșit din comun; deosebit. **3.** Care ocupă un loc de frunte într-o ierarhie; cu vază. ✧ *Socru mare* = tatăl mirelui; (la pl.) părinții mirelui. *Soacră mare* sau *soacra cea mare* = mama mirelui. ✧ Expr. *A se ține mare* = a fi mândru, semeț, fudul. (Substantivat) *A trage* (sau *a călca) a mare* = a-și da importanță; a căuta să ajungă pe cei sus-puși. *La mai mare,* urare adresată cuiva cu ocazia unei numiri sau a unei avansări într-un post. *Mare și tare* sau *tare și mare* = foarte puternic, influent. ✦ (Substantivat) *Mai-mare* = căpetenie, șef. ✦ Superior în ceea ce privește calitățile morale. ✧ Expr. *Mare la inimă* (sau *la suflet)* = mărinimos, generos. ✦ Deosebit, ales[2], distins. *Mare cinste.* ✧ *Mare ținută* = îmbrăcăminte sau uniformă destinată pentru anumite solemnități. ✦ (Despre ospețe, serbări) Plin de strălucire; bogat, fastuos, pompos. — Lat. **mas, maris.**

MÁRE[2]**,** *mări,* s.f. Nume generic dat vastelor întinderi de apă stătătoare, adânci și sărate, de pe suprafața Pământului, care de obicei sunt unite cu oceanul printr-o strâmtoare; parte a oceanului de lângă țărm; *p. ext.* ocean. ✧ Expr. *Marea cu sarea* = mult, totul; imposibilul. *A vântura mări și țări* = a călători mult. *A încerca marea cu degetul* = a face o încercare, chiar dacă șansele de reușită sunt minime. *Peste (nouă) mări și (nouă) țări* = foarte departe. ✦ Fig. Suprafață vastă; întindere mare; imensitate. ✦ Fig. Mulțime (nesfârșită), cantitate foarte mare. — Lat. **mare, -is.**

MARÉE, *maree,* s.f. Mișcare oscilatorie zilnică și alternativă (de înaintare sau de retragere de la țărm) a apelor mărilor și oceanelor, datorită atracției Lunii și a Soarelui. ✧ (În sintagma) *Maree neagră* = strat de petrol care plutește pe suprafața apei și poluează plajele, ca urmare a accidentării vaselor petroliere. — Din fr. **marée.**

MAREGRÁF, *maregrafe,* s.n. Aparat cu care se determină și se înregistrează variația nivelului apelor unei mări (în special în timpul mareelor); mareometru. — Din fr. **marégraphe.**

MAREGRÁFIC, -Ă, *maregrafici, -ce,* adj. De maree. ✧ *Zi maregrafică* = interval de timp în care are loc un ciclu complet al mareei. — Din fr. **marégraphique.**

MARÉIC, -Ă, *mareici, -ce,* adj. Referitor la maree. [Pr.: *-re-ic*] — **Maree** + suf. *-ic.*

MAREOMÉTRU, *mareometre,* s.n. Maregraf. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **maréomètre.**

MAREȘÁL, *mareșali,* s.m. **1.** Gradul cel mai înalt în ierarhia militară din unele țări; ofițer care are acest grad. ✧ *Mareșalul Curții (regale)* sau *mareșalul Palatului* = persoană care are conducerea administrativă generală a bunurilor unui monarh și răspunde de protocolul de la Curte; titlu purtat de această persoană. **2.** Nume care se dădea în Rusia și în Polonia președintelui unui corp nobiliar. — Din fr. **maréchal.**

MAREȘALÁT, *mareșalate,* s.n. (Rar) Funcția, demnitatea de mareșal. — Din fr. **maréchalat.**

MARFAGÍU, *marfagii,* s.m. (Înv. și reg.) Negustor ambulant. — **Marfă** + suf. *-agiu.*

MARFÁR, *marfare,* s.n. Tren de marfă. [Var.: **mărfár** s.n.] — **Marfă** + suf. *-ar.*

MÁRFĂ, *mărfuri,* s.f. Produs al muncii destinat schimbului prin intermediul vânzării-cumpărării. ✧ Expr. *A-și lăuda marfa* = a-și lăuda lucrurile proprii sau meritele personale. (Rar) *Altă marfă,* se spune când este vorba despre alt aspect al unei probleme, despre altă situație, altă împrejurare. — Din magh. **marha** „vită".

MARGARÉTĂ, *margarete,* s.f. Plantă erbacee perenă din familia compozeelor, cu inflorescența compusă din flori mici, galbene, dispuse într-un disc central, și din flori marginale cu o corolă lungă, albă; mărgăriță (*Chrysanthemum leucanthemum)*. — Din germ. **Margareten**[blume], fr. **marguerite.**

MARGARÍNĂ, (**2**) *margarine,* s.f. **1.** Produs alimentar asemănător cu untul, obținut prin emulsionarea unor grăsimi vegetale sau animale cu apă sau cu lapte smântânit. **2.** Sortiment din acest compus. — Din fr. **margarine.**

MARGHILOMÁN, *marghilomane,* s.n. Cafea turcească fiartă cu rom sau cu coniac; o anumită cantitate din acest fel de cafea. [Var.: (rar) **marghilomână** s.f.] — Din n. pr. **Marghiloman.**

MARGHILOMÁNĂ s.f. v. **marghiloman.**

MARGHIÓL, -OÁLĂ, *marghioli, -oale,* adj. (Înv. și reg.) Deștept, isteț; *p. ext.* șmecher, șiret, ștrengar; ușuratic. — Din ngr. **marghiólos.**

MARGHIOLEÁLĂ, *marghioleli,* s.f. (Înv. și reg.) Fandoseală, sclifoseală, moft. ✦ Șiretlic, prefăcătorie. — **Marghioli** + suf. *-eală.*

MARGHIOLÍ, *marghiolesc,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A face mofturi, fasoane; a se fandosi, a se sclifosi, a se alinta. ✦ A se prefface. — Din **marghiol.**

MARGHIOLÍE, *marghiolii,* s.f. (Înv. și reg.; mai ales la pl.) **1.** Afectare, fandoseală, sclifoseală; alintare, cochetărie. **2.** Viclenie, prefăcătorie, șiretlic. — Din ngr. **marghioliá.**

MARGINÁL, -Ă, *marginali, -e,* adj. Care se află la margine; *spec.* (despre note, glose, comentarii) care este scris pe marginea unui text tipărit sau a unui manuscris. ✦ P. ext. (Despre chestiuni, probleme) Secundar. — Din fr. **marginal.**

MARGINÁLIA s.n. pl. Comentariu cu note și însemnări privitoare la o operă (și apărut într-o publicație periodică). [Pr.: *-li-a*] — Din lat. **marginalia.**

MARGINALÍSM s.n. Teorie economică care consideră valoarea de schimb a unui produs ca fiind determinată de ultima unitate disponibilă din acel produs. — Din fr. **marginalisme.**

MARGINALÍST, -Ă, *marginaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al marginalismului. — Din fr. **marginaliste.**

MARGINALIZÁ, *marginalizez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) situa la marginea unui obiect, a unui fenomen etc. **2.** Tranz. A diminua, a reduce (pe nedrept) valoarea, importanța unei persoane, a unui lucru, a unei idei prin neglijare în mod voit, prin neluare în seamă. — **Marginal** + suf. *-iza.*

MARGINALIZÁRE, *marginalizări,* s.f. Acțiunea de *a marginaliza* și rezultatul ei. — V. **marginaliza.**

MARGINALIZÁT, -Ă, *marginalizați, -te,* adj. **1.** (Rar) Care a fost plasat la margine. **2.** (Despre oameni) Care nu este apreciat conform pregătirii, capacității, valorii sale, care este subapreciat; care este neglijat, neluat în seamă (pe nedrept). — V. **marginaliza.**

MÁRGINE, *margini,* s.f. **1.** Loc unde se termină o suprafață; extremitate, capăt al unei suprafețe. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) margini* = nesfârșit, infinit; imens. **2.** Spec. Hotar, frontieră. ✦ Periferie. ✧ Loc. adj. *De margine* = mărginaș, periferic. ✦ Spec. Mal, țărm. **3.** Circumferință a gurii unei gropi sau a unui recipient; loc unde se termină o groapă sau un recipient. **4.** Fig. Limită până la care se poate admite sau concepe ceva. — Lat. **margo, -inis.**

MARGRÁF, *margrafi,* s.m. Titlu purtat în Evul Mediu de unii principi germani, ale căror principate erau (sau fuseseră cândva) mărci[3]; persoană care avea acest titlu. [Var.: **marcgráf** s.m.] — Din germ. **Markgraf,** fr. **margrave.**

MARGRAFIÁT, *margrafiate,* s.n. **1.** Domeniu al unui margraf. **2.** Demnitatea de margraf. [Pr.: *-fi-at.* — Var.: **margraviát** s.n.] — Din fr. **margraviat.** Cf. m a r c g r a f .

MARGRAVIÁT s.n. v. **margrafiat.**

MARIÁ, *mariez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) căsători. ✦ Fig. A (se) potrivi; a (se) combina (bine). [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **marier.**

MARIÁCHI, *mariachi,* s.m. Muzician ambulant care cântă la nunți, la sărbători etc., în Mexic. [Pr.: *mariaci*] — Din sp. **mariachi.**

MARIÁJ, *mariaje,* s.n. Căsătorie, căsnicie. [Pr.: *-ri-aj*] — Din fr. **mariage.**

MARIÁȘ, *mariași,* s.m. Monedă austriacă de argint, care a circulat și în Țările Române. [Pr.: *-ri-aș*] — Din magh. **máriás.**

MARICULTÚRĂ, *mariculturi,* s.f. Cultură (**2**) a unor plante și animale marine bogate în proteine; oceanicultură, acvacultură. — Din engl. **mariculture.**

MARIJUÁNA s.f. Stupefiant asemănător cu hașișul, extras din frunzele unei specii de cânepă. [Pr.: *marihuana*] — Din sp., fr. **marijuana.**

MARÍMBĂ, *marimbe,* s.f. (Muz.) Balafon. — Din sp. **marimba.**

MARÍN, -Ă, *marini, -e,* adj. Care ține de mare[2], care trăiește sau crește în mare[2], care este produs de acțiunea unei mări[2]; caracteristic mării[2], de mare[2]. ✦ (Și substantivat, f.) (Pictură) care înfățișează un peisaj de mare[2]. ✦ Privitor la navigația pe mare[2]; maritim. *Hărți marine*. — Din fr. **marin.**

MARINÁ, *marinez,* vb. I. Tranz. A prepara pește, carne etc. cu un sos făcut din untdelemn, bulion, lămâie sau oțet și diverse condimente (pentru consum imediat sau pentru conservare). — Din fr. **mariner,** germ. **marinieren.**

MARINÁR, *marinari,* s.m. Persoană care face parte din echipajul unei nave; matelot, matroz. ✧ *Guler marinar* = guler mare, dreptunghiular, lăsat pe spate (ca acela purtat de marinari la uniformă). — **Marină** + suf. *-ar.* Cf. fr. m a r i n i e r, germ. M a r i n e r.

MARINÁRE, *marinări,* s.f. Faptul de *a marina.* — V. **marina.**

MARINÁT, -Ă, *marinați, -te,* adj. (Despre pește, carne etc.) Preparat sau conservat cu sos de bulion, untdelemn, lămâie sau oțet și diverse condimente. — V. **marina.**

MARINÁTĂ, *marinate,* s.f. Mâncare de pește, de carne etc. preparată prin marinare. — Din bg. **marinátos,** it. **marinato.**

MARÍNĂ s.f. Totalitatea mijloacelor de navigație (pe mări, fluvii, râuri, lacuri) și a unităților navale ale unui stat, împreună cu întreg personalul aferent. ✦ Știința și tehnica navigației. — Din fr. **marine,** it. **marina.**

MARINĂRÉSC, -EÁSCĂ, *marinărești,* adj. De marinar, caracteristic marinarului sau marinei. — **Marinar** + suf. *-esc.*

MARINĂRÉȘTE adv. Ca marinarii, în felul marinarilor. — **Marinar** + suf. *-ește.*

MARINĂRÍE s.f. Meseria marinarului. ✦ Știința și tehnica navigației; matelotaj. — **Marinar** + suf. *-ie.*

MARINĂRÍȚĂ, *marinărițe,* s.f. Femeie din echipajul unei nave. — **Marinar** + suf. *-iță.*

MARINÍSM, *marinisme,* s.n. (Livr.) Stil bombastic în barocul italian din sec. XVII; prețiozitate a stilului, afectare. — Din it. **marinismo,** fr. **marinisme.**

MARINÍST, -Ă, *marinișt, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al marinismului. — Din it. **marinista,** fr. **mariniste.**

MARIONÉTĂ, *marionete,* s.f. Păpușă sau figurină acționată de o persoană (cu ajutorul unor sfori) spre a interpreta diferite roluri în teatrul de păpuși; fantoșă. ✦ Fig. Persoană care execută orbește ceea ce i se cere. ✧ (Adjectival) *Guvern-marionetă.* [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **marionnette.**

MARIONETÍST, -Ă, *marionetiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Păpușar (**2**). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **marionnettiste.**

MARITÁL, -Ă, *maritali, -e,* adj. (Jur.) Care se referă la drepturile soțului; care este specific relațiilor dintre soți, conjugal. — Din fr. **marital,** lat. **maritalis.**

MARÍTIM, -Ă, *maritimi, -e,* adj. **1.** Care se află la țărmul sau în apropierea mării[2]. **2.** Care este în legătură cu navigația pe mare[2]. ✧ *Putere maritimă* = stat care posedă o flotă puternică. [Acc. și: *maritím*] — Din fr. **maritime.**

MÁRJĂ, *marje,* s.f. Rezervă de care se poate dispune între anumite limite. — Din fr. **marge.**

MÁRKER, *markere,* s.n. Creion special, diferit colorat și fluorescent, cu care se subliniază anumite pasaje sau cuvinte într-un text. [Pr.: *-căr*] — Din engl. **marker.**

MÁRKET, *marketuri,* s.n. Magazin de mari dimensiuni. — Din engl. **market.**

MÁRKETING s.n. **1.** Ansamblul activităților prin care producția este orientată și adaptată cererilor prezente și viitoare ale consumatorului. **2.** Disciplină științifică care studiază marketingul (**1**). — Din engl. **marketing.**

MARMATÍT s.n. (Min.) Varietate de blendă feruginoasă. — Din fr. **marmatite.**

MARMELÁDĂ, *marmelade,* s.f. Produs alimentar cu aspect de pastă, obținut prin fierberea cu zahăr a fructelor proaspete zdrobite sau trecute prin sită. — Din fr. **marmelade,** germ. **Marmelade.**

MARMÍTĂ, *marmite,* s.f. **1.** Vas mare (de metal) cu două toarte și cu capac, în care se transportă mâncarea caldă. **2.** Scobitură formată prin eroziune în albia unui râu. — Din fr. **marmite.**

MÁRMOR s.n. v. **marmură.**

MARMORÁ, *marmorez,* vb. I. Tranz. A da aspect de marmură hârtiei, lemnului etc. prin anumite procedee tehnice. — Din **marmoră** (după fr. *marbre).*

MARMORÁJ, *marmoraje,* s.n. Desen colorat care imită marmura, imprimat pe hârtie. — **Marmoră** + suf. *-aj.*

MARMORÁT, -Ă, *marmorați, -te,* adj. Cu aspect de marmură. — V. **marmora.**

MÁRMORĂ s.f. v. **marmură.**

MARMOREEÁN, -Ă, *marmoreeni, -e,* adj. Ca de marmură, asemănător cu marmura; marmoreu, marmoriu. [Pr.: *-re-ean.* — Scris și: *marmorean*] — Din fr. **marmoréen.**

MARMORÉU, -ÉE, *marmorei, -ee,* adj. (Rar) Marmoreean. — Din lat. **marmoreus,** it. **marmoreo.**

MARMORÍU, -ÍE, *marmorii,* adj. (Rar) Marmoreean. — **Marmoră** + suf. *-iu.*

MARMÓTĂ, *marmote,* s.f. Gen de mamifere rozătoare cu corpul scurt și gros, cu blană cenușie, care hibernează *(Marmota);* animal care face parte din acest gen. — Din fr. **marmotte,** it. **marmotta.**

MÁRMURĂ, (**2**) *marmure,* s.f. **1.** Rocă calcaroasă cristalină, de diverse culori, care se poate ciopli și lustrui, folosită la lucrări de sculptură și arhitectură. ✧ Expr. *A fi marmură* sau *a fi rece ca o marmură* (sau *ca marmura)* = a fi insensibil, a rămâne indiferent față de orice. **2.** Bloc sau bucată de marmură (**1**) cioplită și lustruită; sculptură, statuie de marmură. [Pl. și: (**2**) *marmuri.* — Var.: **mármoră** s.f., (înv.) **mármor** s.n.] — Lat. **marmor, -oris.**

MÁRNĂ, *marne,* s.f. Rocă sedimentară compusă din carbonat de calciu și argilă, în proporții variabile, de obicei de culoare cenușie, utilizată la fabricarea cimentului. — Din fr. **marne,** it. **marna.**

MARNÓS, -OÁSĂ, *marnoși, -oase,* adj. Care conține multă marnă, cu marnă. — **Marnă** + suf. *-os.*

MARÓ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoarea castanei coapte; brun-roșcat, castaniu. **2.** S.n. Culoare maro (**1**). [Var.: *marón* adj. invar., s.n.] — Din fr. **marron.**

MAROÁNĂ, *maroane,* s.f. (Rar) Castană comestibilă coaptă sau preparată cu sirop de zahăr. — Din fr. **marron,** it. **marrone,** germ. **Marone.**

MAROCÁN, -Ă, *marocani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Marocului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Marocului sau marocanilor (**1**), privitor la Maroc ori la marocani. — Din fr. **Marocain.**

MAROCHÍN, (**2**) *marochinuri,* s.n. **1.** Piele de capră, sau, rar, de oaie sau de vițel, tăbăcită vegetal pentru a căpăta lustru și finețe; cordovan. **2.** Sortiment, obiect din marochin (**1**). [Pl. și: *marochine.* — Var.: **marochínă** s.f.] — Din fr. **maroquin,** it. **marochino.**

MAROCHÍNĂ s.f. v. **marochin.**

MAROCHINĂRÍE, (**2, 3**) *marochinării,* s.f. **1.** Meseria marochinerului. **2.** Atelier sau magazin unde se lucrează sau se vând obiecte din marochin. **3.** Obiecte făcute din marochin (sau, *p. gener.*, din orice fel de piele). [Var.: **marochineríe** s.f.] — Din fr. **maroquinerie.**

MAROCHINÉR, *marochineri,* s.m. Lucrător specializat în confecționarea obiectelor din marochin. [Var.: **marochiniér** s.m.] — Din fr. **maroquinier.**

MAROCHINERÍE s.f. v. **marochinărie.**

MAROCHINIÉR s.m. v. **marochiner.**

MARÓN adj. invar., s.n. v. **maro.**

MARONÍU, -ÍE, *maronii,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre culori) Care bate în maro. **2.** S.n. Culoare maronie (**1**). — **Maron** + suf. *-iu.*

MARÓTĂ, *marote,* s.f. (Livr.) Preocupare excesivă (uneori obsedantă) pentru un anumit lucru, idee fixă; *p. ext.* obiect al unei astfel de preocupări. — Din fr. **marotte.**

MARSHALLÉZ, -Ă, *marshallezi, -ze,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Insulelor Marshall sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Insulelor Marshall sau marshallezilor (**1**), privitor la Insulele Marshall ori la marshallezi. [Pr.: *marșalez*] — **Marshall** + suf. *-ez.*

MARSUÍN, *marsuini,* s.m., s.n. **1.** S.m. Specie de mamifer cetaceu, asemănător cu delfinul, cu spatele negru, părțile laterale gri și abdomenul alb *(Phocaena phocaena).* **2.** S.n. (Mar.) Împletitură din parâmă, fixată la prora și la pupa remorcherelor, folosită ca apărătoare. — Din fr. **marsouin.**

MARSUPIÁL, *marsupiali,* s.m. (La pl.) Ordin de mamifere inferioare, a căror femelă are o pungă abdominală în care își ține puii după naștere; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *-pi-al.* — Pl. și: (n.) *marsupiale*] — Din fr. **marsupial.**

MARSUPIALIZÁRE, *marsupializări,* s.f. (Med.) Deschidere a unei colecții de puroi la nivelul pielii. [Pr.: *-pi-a-*] — După fr. **marsupialisation.**

MARSÚPIU, *marsupii,* s.n. Pungă abdominală caracteristică femelelor din ordinul marsupialilor. — Din lat., fr. **marsupium.**

MARŞ, (1, 2, 3) *marşuri,* s.n., **(4, 5)** interj. **1.** S.n. Mers, deplasare a unei unități militare sau a unui grup organizat (într-o anumită formație). ✧ *Marş forţat* = marş executat cu o viteză sporită față de cea normală. ✦ (Înv.) Distanță parcursă de o unitate militară în 24 de ore. ✦ Acțiune militară viguroasă îndreptată asupra unui obiectiv. ✦ Probă atletică de mers rapid pe distanțe lungi. ✦ P. gener. Deplasare, drum, cursă (obositoare). **2.** S.n. Compoziție muzicală puternic ritmată, care adesea reglează cadența pasului unei formații, a unui cortegiu etc. **3.** S.n. Compoziție literară în versuri, scrisă spre a fi cântată pe o arie de marş (**2**). **4.** Interj. Cuvânt cu care se comandă pornirea unei unități militare sau a unui grup organizat. **5.** Interj. Cuvânt cu care se gonește un câine sau, *p. gener.*, un om. — Din fr. **marche,** germ. **Marsch.**

MARŞÁ, *marşez,* vb. I. Intranz. A cădea de acord, a consimți; a se lăsa antrenat într-o acțiune. ✦ A se lăsa corupt. — Din fr. **marcher.**

MARŞÁNDĂ, *marşande,* s.f. (Înv.) Patroană a unui magazin de mode. — Din fr. **marchande** [de modes].

MARŞÁRE, *marşări,* s.f. Acțiunea de *a marşa.* — V. **marşa.**

MARŞARIÉR, *marşariere,* s.n. Mers înapoi al unui automobil; (concr.) dispozitiv al mecanismului de transmisie, care permite mersul înapoi al unui autovehicul. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **marche arrière.**

MARŞRÚT, *marşrute,* s.n. **1.** Itinerar. ✦ Document, act în care este fixat itinerarul unui tren, al unei mașini etc. **2.** Mers continuu al unui tren de marfă cu parcurs lung, care nu lasă și nu ia vagoane din vreo stație de pe itinerar. **3.** (Tehn.) Metodă de lucru la mai multe mașini. [Var.: **marşrútă** s.f.] — Din rus. **marşrut,** fr. **marcheroute,** germ. **Marschrout.**

MARŞRÚTĂ s.f. v. **marşrut.**

MARŞRUTIZÁ, *marşrutizez,* vb. I. Tranz. A folosi metoda marșrutului în căile ferate sau în tehnică. — Din **marşrutizare** (derivat regresiv).

MARŞRUTIZÁRE, *marşrutizări,* s.f. Acțiunea de *a marşrutiza* și rezultatul ei. — Din **marşrut** (după rus. *marşrutizaţiia*).

MART s.m. v. **martie.**

MARTÁC, *martaci,* s.m. (Pop.) Stâlp, bârnă, par de lemn, folosit ca material de construcție. — Din tc. **mertek.**

MARTALÓG, *martalogi,* s.m. (Mai ales la pl.) Slujitor domnesc însărcinat cu paza granițelor și cu supravegherea punctelor vamale. — Din tc. **martoloz** „marinar creștin de pe Dunăre”.

MÁRTE s.m. v. **martie.**

MARTENSÍTĂ s.f. Constituent structural din aliaj fier-carbon la oțelurile călite. — Din fr. **martensite.**

MÁRTIE s.m. A treia lună a anului, care urmează după februarie; mărțișor, marț[2]. [Var.: (înv. și pop.) **mart,** (pop.) **márte** s.m.] — Din sl. **martiĭ.**

MARTÍN, *martini,* s.m. (Ornit.; de obicei urmat de determinări care indică specia) Nume dat mai multor specii de pescăruși și de pescari. — Din fr. **martin.**

MARTINÁŞ, *martinaşi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *martin;* pui de pescăruș. — **Martin** + suf. *-aș.*

MARTINGÁLĂ, *martingale,* s.f. **I. 1.** Curea de la ham în formă de furcă, care nu permite calului să se ridice în două picioare. **2.** Bară de metal în formă de suliță, care se fixează dedesubtul bompresului la navele cu pânze. **II.** Procedeu de a ponta la jocurile de noroc, constând în dublarea mizei după o lovitură pierdută. — Din fr. **martingale.**

MARTÍR[1], *martire,* s.n. (Rar) Martiriu. — Din fr. **martyr.**

MARTÍR[2], -Ă, *martiri, -e,* s.m. și f. Persoană care a avut de îndurat suferințe, chinuri îngrozitoare sau moartea pentru ideile, convingerile sale. ✦ Spec. Mucenic (al Bisericii). ✦ P. gener. Persoană care îndură persecuții, un tratament inuman, bătaie etc. — Din fr. **martyr.**

MARTIRÁJ, *martiraje,* s.n. Martiriu. — **Martir[2]** + suf. -aj.

MARTÍRIU, *martirii,* s.n. Suferință, supliciu, tortură sau moarte îndurată de cineva pentru ideile sau convingerile sale; martiraj, martir[1]. ✦ Fig. Suferință morală mare. — Din lat. **martyrium.**

MARTIRIZÁ, *martirizez,* vb. I. Tranz. A supune pe cineva la un martiriu; *p. gener.* a chinui, a maltrata, a tortura, a schingiui. — Din fr. **martyriser.**

MARTIRIZÁRE, *martirizări,* s.f. Acțiunea de *a martiriza* și rezultatul ei; *p. ext.* martiriu. — V. **martiriza.**

MARTIROLÓG s.n. v. **martirologiu.**

MARTIROLÓGIU, *martirologii,* s.n. Scriere care cuprinde lista martirilor[2] Bisericii (și povestirea suferințelor lor) sau, *p. gener.,* lista celor care au suferit ori au murit pentru o idee, pentru o convingere. [Var.: **martirológ** s.n.] — Din lat. **martyrologium,** fr. **martyrologe.**

MÁRTOR, -Ă, *martori, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care asistă sau a asistat la o întâmplare, la o discuție, la un eveniment etc. (și care poate relata sau atesta cum au decurs faptele). ✧ Expr. *Dumnezeu mi-e martor!* = jur că spun adevărul! **2.** Persoană chemată să declare în fața unei instanțe judecătorești sau a altui for de cercetare, tot ce știe în legătură cu un fapt pe care îl cunoaște direct. ✦ Persoană chemată, conform legii, să asiste la întocmirea unor acte, pe care le cunoaște direct. ✦ Persoană chemată, conform legii, să asiste la întocmirea unor acte, pe care le semnează pentru a le da valoare legală. **3.** Fiecare dintre reprezentanții celor două persoane care urmează să se bată în duel. ✧ Expr. *A trimite* (cuiva) *martori* = a provoca (pe cineva) la duel. **4.** Probă de referință folosită în experiențele de laborator. **5.** (În sintagma) *Martor de eroziune* = înălțime de dimensiuni variabile, care reprezintă restul unei vechi suprafețe atacate de eroziune. [Var.: (pop.) **mártur, -ă** s.m. și f.] — Lat. **martyr.**

MÁRTUR, -Ă s.m. și f. v. **martor.**

MARŢ[1] s.n. (În expr.) *A face* (pe cineva) sau *a fi* (ori *a rămâne) marţ* = **a)** a bate (pe cineva) sau a fi bătut categoric la jocul de table, de cărți sau la altă întrecere; **b)** a întrece sau a fi întrecut, a depăși sau a fi depășit categoric; **c)** a face sau a fi pus în situația să nu mai poată obiecta sau spune nimic. [Var.: (pop.) **marți** s.n.] — Din tc. **mars.**

MARŢ[2], (**2**) *marţuri,* s.n. (Pop.) **1.** Martie. **2.** Mărțișor. — Lat. **martius** [mensis].

MARŢAFÓI, *marţafoi,* s.m. (Fam.) Om de nimic, golan; secătură. — Et. nec.

MARŢI[1], (**1**) *marți,* s.f., (**2**) adv. **1.** S.f. Ziua a doua a săptămânii, care urmează după luni. ✦ (Adverbial) În cursul zilei de marți[1] (**1**); în ziua de marți[1] imediat precedentă sau următoare; într-o zi de marți[1]; (în forma *marțea)* în fiecare marți[1] (**1**). — Lat. **martis** [dies].

MARŢI[2] s.n. v. **marț[1].**

MARŢIÁL, -Ă, *marțiali, -e,* adj. **1.** (Livr.) Solemn și grav; impunător. **2.** Ostășesc, militar; de război. ✧ *Curte marțială* = tribunal militar instituit în timp de război, de mobilizare sau în timpul unei stări excepționale. *Lege marțială* = lege care autorizează în unele state folosirea forței armate pentru represiune internă. **3.** (În sintagma) *Arte marțiale* = tehnici de luptă și sporturi (judo, karate etc.) originare din Japonia și China. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **martial,** it. **marziale.**

MARŢIÁN, -Ă, *marțieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Presupus locuitor al planetei Marte. **2.** Adj. Din planeta Marte. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **martien.**

MARŢIPÁN, *marțipane,* s.n. Produs zaharos obținut dintr-un amestec de zahăr și de miez de migdale. — Din germ. **Marzipan.**

MARUFLÁ, *maruflez,* vb. I. Tranz. A lipi cu maruflu. — Din fr. **maroufler.**

MARUFLÁJ, *maruflaje,* s.n. Lipire cu maruflu a unei pânze pictate pe un suport; pânză pictată și lipită astfel. — Din fr. **marouflage.**

MARUFLÁRE, *maruflări,* s.f. Acțiunea de *a marufla.* — V. **marufla.**

MARUFLÁT, -Ă, *maruflați, -te,* adj. Care a fost lipit cu maruflu. — V. **marufla.**

MARÚFLĂ s.f. v. **maruflu.**

MARÚFLU s.n. Clei special pentru maruflaj. [Var.: **marúflă** s.f.] — Din fr. **maroufle.**

MARÚLĂ, *marule,* s.f. (Bot.; reg.) Lăptucă. — Din ngr. **maróli,** bg. **marulja.**

MARXÍSM s.n. Doctrină filosofică, socială, politică și economică elaborată de K. Marx și Fr. Engels. — Din fr. **marxisme,** rus. **marksizm.**

MARXISM-LENINÍSM s.n. Învățătura lui K. Marx și F. Engels, dezvoltată de V. I. Lenin în noile condiții istorice de la sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX. — Din rus. **marksizm-leninizm.**

MARXÍST, -Ă, *marxişti, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al marxismului. **2.** Adj. Care aparține marxismului, privitor la marxism. — Din fr. **marxiste,** rus. **marksist.**

MARXIST-LENINÍST, -Ă, *marxist-leninişti, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al marxism-leninismului. **2.** Adj. Care aparține marxism-leninismului, privitor la marxism-leninism. — Din rus. **marksistsko-leninskiĭ.**

MAS, *masuri,* s.n. (Reg.) Faptul de a mânea; popas (peste noapte); *p. ext.* loc de popas peste noapte. ✦ Găzduire peste noapte. — Lat. **mansum.**

MASÁ[1], *masez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) face masaj; a trage. — Din fr. **masser.**

MASÁ[2], *masez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) aduna în număr mare, în grup compact; a (se) concentra, a (se) îngrămădi. — Din fr. **masser.**

MASACRÁ, *masacrez,* vb. I. Tranz. A ucide cu sălbăticie și în masă oameni care nu se pot apăra; a măcelări, a extermina; *p. gener.* a ucide. ✦ Fig. A strica, a denatura, a descompleta o lucrare, un text etc. — Din fr. **massacrer.**

MASACRÁRE, *masacrări,* s.f. Acțiunea de *a masacra* și rezultatul ei. — V. **masacra.**

MASACRÁT, -Ă, *masacrați, -te,* adj. Măcelărit[2], exterminat; ucis. ✦ Fig. (Despre lucrări, texte) Stricat, denaturat, deformat. — V. **masacra.**

MASÁCRU, *masacre,* s.n. Acțiune sângeroasă îndreptată de obicei împotriva unei mulțimi fără apărare; omor (în masă), măcel, carnaj. — Din fr. **massacre.**

MASÁJ, *masaje,* s.n. Acțiunea de *a (se) masa*[1]; procedeu medical de stimulare și de destindere a mușchilor, de activare a circulației sângelui etc., constând din fricțiuni sau lovituri ușoare, executate cu ajutorul mâinilor sau al unor aparate speciale. [Pl. și: (rar) *masajuri*] — Din fr. **massage.**

MASALÁ, *masalale,* s.f. (Înv.) Torță, facă. — Din ngr. **masalas.**

MASALAGÍU, *masalagii,* s.m. (Înv.) Persoană care purta sau aprindea masalale (pe străzi). — **Masala** + suf. *-giu.*

MASÁRE, *masări,* s.f. Acțiunea de *a (se) masa*[2] și rezultatul ei. — V. **masa[2].**

MASÁT[1] s.n. Masare. — V. **masa[2].**

MASÁT[2], *masate,* s.n. Unealtă de oțel în formă de sul sau, rar, de pilă plată, folosită la ascuțitul cuțitelor. — Din tc. **masat.**

MÁSĂ[1], *mase,* s.f. **1.** Mulțime compactă de oameni, considerată ca o unitate; grupare mare de oameni cu anumite caractere comune; cercuri largi ale populației. ✧ Loc. adj. *De masă* = care cuprinde, care antrenează o (întreagă) colectivitate umană. ✧ *Cântec de masă* (sau *de mase)* = cântec cu conținut patriotic, având un caracter mobilizator. **2.** Îngrămădire de elemente (de aceeași natură ori diferite) care alcătuiesc împreună un singur corp; (totalitatea unui) corp format printr-o asemenea îngrămădire de elemente. ✧ *Masă verde* = nutreț pentru vite; furaj. *Mase plastice* = materiale plastice. *Masă de aer* = porțiune imensă, relativ omogenă, a troposferei, cu proprietăți distincte față de porțiunile înconjurătoare. ✧ Loc. adj. și adv. *În masă* = **a)** în cantitate mare; masiv. *Transporturi în masă;* **b)** cu toții; în număr mare. ✦ Cantitate mare din ceva (în raport cu restul ansamblului). ✧ *Masa vocabularului* = partea cea mai mare și mai mobilă a vocabularului. ✦ Corp solid, compact; bloc. **3.** (Fiz.) Cantitatea de materie a unui corp considerată ca o mărime caracteristică (în raport cu volumul). ✧ *Masă atomică* = greutate atomică. *Masă moleculară* = greutate moleculară. *Masă specifică* = densitate. **4.** (Jur.) Totalitate a creditelor sau a datoriilor unui falit; fond bănesc al unei succesiuni sau al unei întreprinderi lucrative. — Din fr. **masse.**

MÁSĂ[2], *mese,* s.f. **1.** Mobilă formată dintr-o placă dreptunghiulară, pătrată sau rotundă, sprijinită pe unul sau pe mai multe picioare și pe care se mănâncă, se scrie etc. ✧ *Masă verde* = **a)** masă[2] (**1**), de obicei acoperită cu postav verde, la care se joacă jocuri de noroc; *p. ext.* joc de noroc; **b)** masă[2] (**1**) în jurul căreia stau diplomații când duc tratative internaționale. *Masă rotundă* = dezbatere liberă pe o temă dată, la care sunt chemați să-și spună cuvântul specialiștii din domeniul respectiv (sau reprezentanți ai publicului larg). *Sală de mese* = încăpere în care se servește mâncarea într-o școală, într-o cazarmă, la o cantină etc. *Masă caldă* = un fel de tejghea metalică încălzită pe care sunt expuse și menținute calde preparate alimentare, în localurile de alimentație publică. ✧ Loc. adv. *Cu* (sau *pe*) *nepusă masă* = pe neașteptate, pe nepregătite, deodată. ✧ Expr. *Capul* (sau *fruntea*) *mesei* = locul de cinste ocupat de unul dintre comeseni. *A pune* (sau *a întinde*, *a așterne) masa* = a aranja, a pregăti și a pune pe masă[2] (**1**) toate cele necesare pentru a servi mâncarea. *A strânge masa* = a aduna de pe masă[2] (**1**) mâncările rămase și farfuriile, tacâmurile etc. cu care s-a mâncat. *A nu avea ce pune pe masă* = a nu avea cu ce trăi, a fi sărac. *Pune-te* (sau *întinde-te*) *masă, scoală-te* (sau *ridică-te*) *masă* = **a)** se spune despre cei care duc o viață plină de desfătări, care trăiesc fără griji, care așteaptă totul de-a gata; **b)** se spune când ești obligat să servești mereu de mâncare. *A întinde masă mare* sau *a ține masă întinsă* = a primi invitați mulți, a oferi ospețe, banchete; *p. ext.* a se ține de petreceri. *A pune* (pe cineva) *la masă cu tine* = a trata (pe cineva) ca pe un prieten apropiat. ✦ (Cu sens colectiv) Persoanele care stau în jurul aceleiași mese[2] (**1**) și mănâncă; mesenii. **2.** Ceea ce se mănâncă; mâncare, bucate; *p. ext.* prânz, cină; ospăț, banchet. ✧ *Înainte de masă* = **a)** în partea zilei care precedă prânzul; **b)** în fiecare dimineață. *După masă* = **a)** în partea zilei care urmează după prânz; după-amiază; **b)** în fiecare după-amiază. ✧ Expr. *A lua masa* sau *a sta* (ori *a ședea*) *la masă* = a mânca de prânz sau de cină. *A avea casă și masă* = a avea ce-i trebuie pentru a trăi. *A-i fi* (cuiva) *casa casă și masa masă* = a duce o viață ordonată, fără necazuri. **3.** Nume dat mai multor obiecte sau părți de obiecte care seamănă cu o masă[2] (**1**) și se folosesc în diverse scopuri practice. ✧ *Masă de operație* = obiect de metal pe care este întins un pacient în timpul intervenției chirurgicale. **4.** Compus: (Bot.) *masa-raiului* = plantă erbacee cu flori roz-purpurii *(Sedum carpaticum).* — Lat. **mensa.**

MASCÁ, *maschez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) acoperi obrazul sau o parte a lui cu o mască (**1**); a (se) măscui. **2.** Tranz. A sustrage vederii acoperind cu ceva, a împiedica să se vadă; a ascunde, a camufla. ✦ Fig. A ascunde ceva sub aparențe înșelătoare, cu intenția de a induce pe cineva în eroare; a disimula. — Din fr. **masquer.**

MASCARÁ, *mascarale,* s.f. **1.** (Înv.) Bufon, paiață, măscărici; *p. ext.* om ne - serios, pușlama. **2.** (Pop.) Batjocură, ocară. ✧ Expr. *A face* (pe cineva) *de mas - cara* = **a)** a face (pe cineva) de râs, de rușine; **b)** a certa cu asprime, a mustra cu severitate, a face de două parale (pe cineva). — Din tc. **maskara.**

MASCARÁDĂ, *mascarade,* s.f. **1.** Acțiune sau atitudine falsă, ipocrită; prefăcătorie, înșelătorie, farsă; înscenare. ✧ Expr. (Rar) *Om de mascaradă* = om de nimic; secătură. **2.** (Înv.) Bal mascat; grup de oameni mascați. — Din fr. **mascarade.**

MASCÁRE, *mascări,* s.f. Acțiunea de *a (se) masca* și rezultatul ei. — V. **masca.**

MASCARÓN, *mascaroane,* s.n. Element decorativ folosit în arhitectură, la obiecte de mobilier etc., care reprezintă un cap fantastic sau grotesc, lucrat de obicei în relief. — Din fr. **mascaron.**

MASCÁT, -Ă, *mascați, -te,* adj. **1.** Care poartă mască (**1**), acoperit cu o mască; măscuit. ✧ *Bal mascat* = bal la care participanții sunt deghizați și poartă mască (**1**). **2.** Care nu se vede, fiind acoperit de un alt obiect, de un strat de material etc.; care este ascuns privirilor; camuflat. ✦ Fig. Care ascunde realitatea sub o aparență înșelătoare; disimulat. — V. **masca.**

MÁSCĂ, *măști,* s.f. **1.** Bucată de stofă, de mătase, de dantelă, de carton etc. (înfățișând o față omenească sau figura unui animal) cu care își acoperă cineva fața sau o parte a ei (pentru a nu fi recunoscut), lăsând numai ochii descoperiți; obrăzar. ✧ *Mască mortuară* = mulaj în ghips al feței unei persoane, făcut îndată după deces. ✧ Expr. *A-și scoate* (sau *a-și arunca, a-și lepăda* etc.) *masca* sau *a ridica* (sau *a lua, a smulge, a rupe) masca* (cuiva) = a (se) arăta sub adevăratul aspect, a(-și) da pe față firea sau intențiile ascunse, a (se) dezvălui minciuna, înșelătoria (cuiva), a apărea sau a face să apară în adevărata lumină; a (se) demasca. ✦ Persoană mascată. ✦ Fig. Înfățișare falsă. ✦ Expresie neobișnuită a feței (provocată de o emoție, de un sentiment puternic etc.). **2.** Machiaj; *p. ext.* preparat cosmetic care se aplică pe față pentru întreținerea tenului. ✦ Fizionomia unui actor machiat. **3.** Dispozitiv care acoperă parțial sau total o persoană, un animal, un obiect pentru a le proteja, a le ascunde vederii etc. **4.** Lucrare menită să sustragă vederii inamicului un obiectiv militar; adăpost individual săpat de fiecare soldat pe câmpul de luptă. — Din fr. **masque,** germ. **Maske.**

MASCÓTĂ, *mascote,* s.f. **1.** Ființă sau lucru considerate ca purtătoare de noroc; amuletă, talisman. **2.** Numele unei prăjituri de ciocolată. — Din fr. **mascotte.**

MASCÚL, -Ă, *masculi, -e,* s.m., adj. **1**. S.m. Individ de sex bărbătesc. ✦ (Adesea depr.) Bărbat (viril). **2.** Adj. (Despre flori și despre părți ale lor) Care conține elementele de fecundație. — Din lat. **masculus,** it. **masculo.**

MASCULÍN, -Ă, *masculini, -e,* adj. **1.** De sex bărbătesc; *p. ext.* care este propriu masculului (**1**), bărbătesc, bărbătesc. ✦ Alcătuit din bărbați, de bărbați. ✦ *Gen masculin* (și substantivat, n.) = gen gramatical care cuprinde numele de ființe de sex bărbătesc, precum și nume de lucruri care, prin tradiție sau prin analogie cu cele dintâi, sunt socotite de același sex. ✦ (Gram.) Care aparține genului masculin. *Adjective masculine.*✦ (Bot.) Mascul (**2**). **2.** (Despre rime; *p. ext.* despre versuri) Care rimează pe ultima silabă accentuată. — Din lat. **masculinus,** fr. **masculin.**

MASCULINITÁTE s.f. Ansamblu de trăsături care constituie specificul unui bărbat; *p. ext.* vigoare bărbătească, virilitate. — Din fr. **masculinité.**

MASCULINIZÁ, *masculinizez,* vb. I. Tranz. fact. și refl. A face să capete sau a căpăta trăsături masculine (**1**), bărbătești. — Din fr. **masculiniser.**

MASCULINIZÁRE, *masculinizări,* s.f. Faptul de *a (se) masculiniza* și rezultatul lui; *spec.* (Med.) apariție sau dezvoltare a caracterelor sexuale bărbătești la o persoană de sex feminin ca urmare a unor tulburări endocrine. — V. **masculiniza.**

MASCULINIZÁT, -Ă, *masculinizați, -te,* adj. Cu însușiri, trăsături masculine, bărbătești. — V. **masculiniza.**

MÁSCUR, *mascuri,* s.m. (Reg.) Porc mascul (**1**) (castrat). [Acc. și: *mascúr*] — Lat. **masculus.**

MASELÓTĂ, *maselote,* s.f. Surplus de metal lăsat la turnarea unei piese și care se înlătură după solidificarea piesei. — Din fr. **masselotte.**

MASELOTIÉRĂ, *maselotiere,* s.f. Parte superioară a lingotierei în care se formează maselota. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **masselottière.**

MÁSER, *masere,* s.n. **1.** (Fiz.) Dispozitiv pentru amplificarea microundelor prin emisia stimulată a radiației electromagnetice de lungime de undă corespunzătoare. **2.** Proces de generare și amplificare a microundelor. — Din engl. **maser.**

MASETÉR, *maseteri,* adj. (În sintagma) *Mușchi maseter* (și substantivat, m.) = fiecare dintre cei doi mușchi fixați cu un capăt pe maxilarul inferior și cu celălalt pe arcada zigomatică, cu rol important în masticație. — Din fr. **masséter.**

MASEUR, *maseuri,* s.m. Specialist în practicarea masajului. [Scris și: *masor.* — Pr.: *masör*]— Din fr. **masseur.**

MASEUZĂ, *maseuze,* s.f. Femeie specializată în practicarea masajului. [Scris și: *maseză.* — Pr.: *masöză*] — Din fr. **masseuse.**

MASICÓT s.n. Oxid de plumb galben, întrebuințat la obținerea unor smalțuri în industria ceramică, chimică etc. — Din fr. **massicot.**

MASÍV, -Ă, *masivi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care se prezintă ca o masă unitară și compactă. ✦ (Despre obiecte) Care este format dintr-un material compact, fără goluri; plin; *p. ext.* greu. **2.** (Despre ființe, construcții etc.) Mare, solid, voluminos, greu; *p. ext.* impunător, impresionant (prin dimensiuni). **3.** Care este sau se produce în cantități mari, pe scară întinsă; amplu. **II.** S.n. **1.** Unitate de relief formată dintr-un grup de munți sau de dealuri (reunite în jurul unui vârf); *p. restr.* munte. **2.** Arboret în care coroanele arborilor se ating. ✦ Grupare de arbori, de arbuști sau de plante de același fel (făcută pentru a produce anumite efecte decorative). **3.** P. anal. Bloc de beton sau de zidărie de dimensiuni mari, de care se leagă sau care susține o construcție. ✦ Masă mare de material solid; grămadă mare; morman. ✦ Partea cea mai compactă, cea mai mare, cea mai importantă dintr-un întreg. — Din fr. **massif,** germ. **Massiv.**

MASIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi masiv (**1**); starea a ceea ce este masiv. — Din fr. **massivité.**

MÁSLĂ, *masle,* s.f. (Rar) Fiecare dintre cele patru culori ale cărților de joc. — Din rus. **maslo** „ulei de pictură”.

MÁSLU, *masluri,* s.n. Slujbă religioasă creștină care se oficiază pentru un om grav bolnav sau la anumite sărbători bisericești și la care se face ungerea cu mir; slujbă bisericească de sfințire a untdelemnului pentru mir, oficiată în miercurea dinaintea Paștilor. [Pl. și: *masle*] — Din sl. **maslo** „ulei”.

MASOCHÍSM s.n. Perversiune sexuală caracterizată prin apariția plăcerii sexuale numai în urma producerii unei dureri fizice. — Din fr. **masochisme.**

MASOCHÍST, -Ă, *masochiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține masochismului, privitor la masochism. **2.** S.m. și f. Persoană care practică masochismul. — Din fr. **masochiste.**

MASÓN, *masoni,* s.m. Francmason. — Din fr. **maçon.**

MASONERÍE s.f. Francmasonerie. — Din fr. **maçonnerie.**

MASÓNIC, -Ă, *masonici, -ce,* adj. Francmasonic. — Din fr. **maçonnique.**

MASS-MÉDIA s.f. Termen care desemnează ansamblul mijloacelor şi modalităţilor tehnice moderne de informare şi influenţare a opiniei publice, cuprinzând radioul, televiziunea, presa, internetul etc.; mijloace de comunicare în masă. [Pr.: *-di-a*] — Cuv. engl.

MAST, *masturi,* s.n. Construcţie metalică mobilă, folosită ca turlă de sondă, când se sapă la adâncimi mici. — Din germ. **Mast.**

MÁSTER, (**1**) *mastere,* s.n., (**2**) *masteri,* s.m. **1.** S.n. Masterat. **2.** S.m. Persoană care a obţinut acest titlu. — Din engl. **master.**

MASTERÁND, -Ă, *masteranzi, -de,* s.m. şi f. Persoană care urmează un master. — **Master** + suf. *-and* (după *doctorand*).

MASTERÁT, *masterate,* s.n. Perioadă de studii după obţinerea licenţei, pentru o specializare profesională postuniversitară. ✦ Titlu obţinut după aceste studii. — **Master** + suf. *-at* (după *doctorat*).

MASTÍC, *masticuri,* s.n. **1.** Material fluid sau vâscos alcătuit dintr-un amestec de substanţe minerale sau vegetale, care are proprietatea de a se întări în contact cu aerul şi care serveşte la lipit, chituit, nivelat etc. ✦ Preparat vâscos obţinut pe bază de colofoniu şi folosit pentru acoperirea rănilor pomilor fructiferi. **2.** Suc răşinos aromatic extras din trunchiul şi din ramurile unui arbust asiatic *(Pistacia lentiscus),* care serveşte la fabricarea masticii, la prepararea unor lacuri, ca fixator pentru parfumuri etc. — Din fr. **mastic.**

MASTICÁ, *mastichez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A mesteca[1] alimente, substanţe etc. — Din fr. **mastiquer,** lat. **masticare.**

MASTICÁRE, *masticări,* s.f. Acţiunea de *a mastica* şi rezultatul ei; masticaţie. — V. **mastica.**

MASTICÁT, -Ă *masticaţi, -te,* adj. (Despre alimente) Mestecat în gură cu ajutorul limbii, al dinţilor şi al muşchilor masticatori. — **mastica.**

MASTICATÓR, -OÁRE, *masticatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care serveşte la masticaţie, care se referă la masticaţie. ✧ *Muşchi masticator* = fiecare dintre muşchii situaţi între cele două maxilare, care pun în mişcare falca inferioară. **2.** S.n. Maşină cu ajutorul căreia se efectuează operaţia de amestecare şi fărâmiţare a cauciucului natural brut. — Din fr. **masticateur.**

MASTICÁŢIE, *masticaţii,* s.f. Mestecarea alimentelor în gură cu ajutorul limbii, al dinţilor şi al muşchilor masticatori; masticare. — Din fr. **mastication.**

MASTÍCĂ, (**2**) *mastici,* s.f. **1.** Băutură alcoolică aromată cu (esenţă de) mastic (**2**). **2.** Sort de mastică (**1**). — Din tc. **mastika.**

MASTISÓL s.n. Soluţie adezivă specială care se întăreşte în contact cu aerul şi care este folosită la lipit mai ales în medicină. — Cf. germ. Mastix.

MASTÍTĂ, *mastite,* s.f. Boală care constă în inflamarea glandei mamare. — Din fr. **mastite.**

MASTODÓNT, *mastodonţi,* s.m. Mamifer pahiderm fosil uriaş, asemănător cu elefantul. — Din fr. **mastodonte.**

MASTOGRAFÍE, *mastografii,* s.f. (Rar) Mamografie. — Din fr. **mastographie.**

MASTOÍDĂ, *mastoide,* s.f., adj. **1.** S.f. Fiecare dintre cele două proeminenţe ale osului temporal, situate dinapoia urechii. **2.** Adj. Care ţine de mastoidă (**1**), care se referă la mastoidă. — Din fr. **mastoïde.**

MASTOIDIÁN, -Ă, *mastoidieni, -e,* adj. Care ţine de mastoidă (**1**), care se referă la mastoidă, propriu mastoidei. *Muşchi mastoidian.* [Pr.: *-to-i-di-an*] — Din fr. **mastoïdien.**

MASTOIDÍTĂ, *mastoidite,* s.f. Boală care constă în inflamarea mastoidei (**1**). [Pr.: *-to-i-*] — Din fr. **mastoïdite.**

MASTOPATÍE, *mastopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile mamare. — Din fr. **mastopathie.**

MASTURBÁ, *masturbez,* vb. I. Refl. A practica onanismul. — Din fr. **masturber.**

MASTURBÁRE, *masturbări,* s.f. Acţiunea de *a se masturba* şi rezultatul ei; onanism, masturbaţie. — V. **masturba.**

MASTURBÁŢIE, *masturbaţii,* s.f. Masturbare. — Din fr. **masturbation.**

MAŞALÁ interj. (Înv.) Bravo! bine! de minune! — Din tc. **māşallah.**

MAŞCÁT, -Ă adj. v. **măşcat.**

MAŞINÁL, -Ă, *maşinali, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care acţionează mecanic, automat, fără să gândească; inconştient. **2.** (Rar) Care este caracteristic unei maşini (**1**), propriu maşinii, (ca) de maşină. — Din fr. **machinal.**

MAŞINALICÉŞTE adv. În mod maşinal, ca o maşină; în mod automat, mecanic; inconştient; *p. ext.* fără interes, cu indiferenţă. — **Maşinal** + suf. *-iceşte.*

MAŞINÁŢIE, *maşinaţii,* s.f. (Mai ales la pl.) Intrigă, uneltire, complot. [Var.: **maşinaţiúne**, (înv.) **machináţie, machinaţiúne, mahináţie** s.f.] — Din fr. **machination,** it. **macchinazione.**

MAŞINAŢIÚNE s.f. v. **maşinaţie.**

MAŞÍNĂ, *maşini,* s.f. **1.** Sistem tehnic alcătuit din piese cu mişcări determinate, care transformă o formă de energie în altă formă de energie sau în lucru mecanic util; *p. restr.* dispozitiv, instrument, aparat; mecanism, maşinărie. ✧ *Maşină-unealtă* = maşină de lucru care prelucrează materiale prin operaţii mecanice. **2.** Locomotivă. **3.** Autovehicul, automobil. ✧ Compus: *maşină-capcană* = maşină cu încărcătură explozivă care este acţionată prin telecomandă sau printr-un ceas special, folosită în atentate teroriste. **4.** Sobă de bucătărie, care serveşte la pregătirea mâncării. **5.** Fig. (De obicei urmat de determinări) Ansamblu de mijloace folosite într-un anumit scop (reprobabil). **6.** Epitet dat unui om care lucrează mult şi cu mişcări automate, mecanice. — Din fr. **machine,** germ. **Maschine.**

MAŞINĂRÍE, *maşinării,* s.f. Totalitatea pieselor şi angrenajelor care alcătuiesc mecanismul unei maşini (**1**) sau al unui grup de maşini; mecanism; *p. ext.* maşină (**1**). — **Maşină** + suf. *-ărie.* Cf. fr. machinerie.

MAŞINÍSM s.n. **1.** Utilizare pe scară largă a maşinilor (**1**) în procesele de producţie. **2.** Denumire pentru cel de-al treilea stadiu istoric de dezvoltare a industriei capitaliste, caracterizat prin trecerea de la manufactură la marea industrie maşinistă, realizată prin revoluţia industrială. — Din fr. **machinisme.**

MAŞINÍST, -Ă, *maşinişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care conduce o maşină (**1**), supraveghează funcţionarea ei, o repară etc.; mecanic. **2.** S.m. şi f. Persoană care aşază decorurile pe scenă, aprinde şi stinge luminile, mânuieşte aparatele cu efecte sonore etc. **3.** Adj. Care ţine de maşini (**1**), care se referă la maşini şi la producţia de maşini, propriu maşinismului. — Din fr. **machiniste,** germ. **Maschinist.**

MAŞINIZÁ, *maşinizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A mecaniza. — **Maşină** + suf. *-iza.*

MAŞINÚŢĂ, *maşinuţe,* s.f. Diminutiv al lui *maşină;* automobil mic. — **Maşină** + suf. *-uţă.*

MÁŞTEHĂ, *maştehe,* s.f. (Înv. şi reg.) Mamă vitregă. [Var.: **máştihă, máştigă** s.f.] — Din sl. **mašteha.**

MÁŞTER, -Ă, *maşteri, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. (Înv. şi reg.) Mamă vitregă; maştehă. **2.** Adj. (Reg.; despre fraţi, surori) Vitreg. ✦ Fig. Aspru, crud, nemilos. — Et. nec.

MÁŞTIGĂ s.f. v. **maştehă.**

MÁŞTIHĂ s.f. v. **maştehă.**

MAT[1] s.n. Situaţie în cadrul unei partide de şah în care regele uneia dintre părţi, fiind atacat, este pus în imposibilitate de a mai fi apărat, determinându-se astfel sfârşitul partidei.✧ Expr. *A face* (pe cineva) *mat* = a învinge (categoric) pe cineva (într-o luptă, într-o dispută etc.). ✦ (Cu valoare de interjecţie) Cuvânt cu care se anunţă această situaţie în cursul jocului. — Din fr. **mat,** germ. **Matt.**

MAT[2], -Ă, *maţi, -te,* adj. **1.** Care este fără luciu, fără strălucire; şters[2]. **2.** (Despre sticlă; *p. ext.* despre obiecte de sticlă) Care este lipsit de transparenţă. **3.** Fără lumină; împâclit, acoperit. **4.** Fig. (Despre sunete) Care are rezonanţă slabă; surd, înfundat. — Din fr. **mat,** germ. **matt.**

MATÁ pron. pers. (Reg. şi fam.) Dumneata. [Gen.-dat.: *matale.* — Var.: **matále** pron. pers.] — Din **dumneata.**

MATADÓR, *matadori,* s.m. Toreador care trebuie să dea taurului lovitura mortală. — Din fr. **matador,** germ. **Matador.**

MATAHÁLĂ, *matahale,* s.f. **1.** Fiinţă sau lucru de proporţii exagerate (cu contururi vagi, greu de identificat); namilă, colos. **2.** Fiinţă fantastică de mărime enormă şi cu înfăţişare îngrozitoare; *p. ext.* arătare, nălucă. **3.** Sperietoare, momâie (mare). [Var.: **mătăhálă** s.f.] — Et. nec.

MATÁLE pron. pers. v. **mata.**

MÁTCĂ, *mătci,* s.f. **I. 1.** Albie (minoră) a unei ape curgătoare; pat[1], făgaş, vad, albie. ✧ Expr. *A reveni la* (sau *a reintra în) matcă* = a reveni la starea obişnuită a lucrurilor, a-şi relua cursul normal. *A readuce* (pe cineva) *la matcă* = a readuce (pe cineva) pe calea cea bună. ✦ (Rar) Izvor al unei ape curgătoare. **2.** Fig. Origine, obârşie, început, izvor; *spec.* loc de naştere; familie, neam din care se trage cineva. **3.** Parte a năvodului în care se strâng peştii când năvodul este tras din apă; matiţă. **II. 1.** Albină femelă mai mare decât albinele lucrătoare, care depune ouă; regină, mamă. ✧ Expr. *Ca un roi fără de matcă* = dezorientat, zăpăcit, bezmetic. **2.** (Reg.) Stup de cel puţin un an, care a roit o dată sau de mai multe ori; roi[2]. **III.** Parte din foile unui chitanţier, bonier, dosar etc. care rămâne după ce s-au rupt părţile (sau foile) detaşabile; cotor. — Din bg., sb. **matka.**

MATELÓT, *mateloţi,* s.m. Marinar. — Din fr. **matelot.**

MATELOTÁJ s.n. Marinărie. — Din fr. **matelotage.**

MATEMÁTIC[1], *matematici,* s.m. (Înv.) Matematician. — Din it. **matematico,** germ. **Mathematikus.**

MATEMÁTIC[2], -Ă, *matematici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul mărimilor, al relaţiilor cantitative şi al formelor spaţiale (cu ajutorul raţionamentului deductiv). **2.** Adj. Care se referă la matematică, care ţine de matematică, bazat pe principiile matematicii; de matematică, matematicesc. ✦ Fig. (Adverbial) Precis, riguros, exact. — Din fr. **mathématique,** lat. **mathematica.**

MATEMATICÉSC, -EÁSCĂ, *matematiceşti,* adj. (Înv.) Matematic[2]. ✦ Fig. Riguros, exact. — **Matematic[1]** + suf. *-icesc.*

MATEMATICÉŞTE adv. (Astăzi rar) Conform cu procedeele întrebuinţate în matematică; matematic[1]. ✦ Fig. În mod precis, riguros, exact. — Din **matematicesc.**

MATEMATICIÁN, -Ă, *matematicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în matematică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **mathématicien.**

MATEMATIZÁ, *matematizez,* vb. I. Tranz. A studia o disciplină cu ajutorul metodei matematice. — Din **matematizare** (derivat regresiv).

MATEMATIZÁBIL, -Ă, *matematizabili, -e,* adj. Care poate fi matematizat. — **Matematiza** + suf. *-bil.*

MATEMATIZÁRE, *matematizări,* s.f. Acţiunea de *a matematiza* şi rezultatul ei. — Din **matematică.**

MATEMATIZÁT, -Ă, *matematizați, -te,* adj. Studiat cu ajutorul metodei matematice. — V. **matematiza.**

MATERIÁL, -Ă, (**I**) *materiali, -e,* adj., (**II**) *materiale,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care aparține realității obiective, existând independent de conștiință și în afara ei; care este alcătuit din materie. ✧ *Cultură materială* = totalitate a bunurilor și a deprinderilor de producție existente pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății. ✦ Palpabil, concret, real; faptic. ✦ Spec. Fizic, trupesc. **2.** Care constă în bunuri economice, care ține de venit, de avere, de aspectul economic sau pecuniar; care se referă la trai sau la întreținerea vieții. ✧ *Bază materială* = totalitatea mijloacelor (clădiri, instalații, forță de muncă etc.) care permit desfășurarea unei activități economice sau științifice. ✦ (Adverbial) Din punctul de vedere al situației materiale (**I 2**); materialicește. **II.** S.n. **1.** Totalitatea materiilor prime sau semifabricate din care pot fi executate diverse bunuri. ✧ *Materiale plastice* = nume generic al unui grup de materiale de sinteză care prezintă anumite particularități de structură, de compoziție și fizico-mecanice, având ca proprietate caracteristică generală calitatea de a putea fi prelucrate cu ușurință (sub acțiunea presiunii sau a temperaturii); mase plastice. **2.** (Rar) Bun, produs. ✦ Țesătură. *Material de rochie.* **3.** Totalitatea documentelor, informațiilor și datelor necesare pentru elaborarea unei lucrări literare, științifice etc.; ceea ce constituie fondul, substanța unei lucrări, a unei probleme etc. ✦ Expunere scrisă care cuprinde date și informații referitoare la o anumită problemă. [Pl. și: (înv., **II**) *materialuri.* — Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **matériel,** lat. **materialis.**

MATERIALICÉȘTE adv. Din punct de vedere material (**I 2**), în ceea ce privește starea materială; bănește, materialmente. [Pr.: *-ri-a-*] — **Material** + suf. *-icește.*

MATERIALÍSM s.n. **1.** Concepție potrivit căreia lumea este alcătuită în întregime din materie, toate evenimentele, actele și stările de lucruri fie sunt subordonate, fie pot fi reduse complet la obiectele materiale și la conexiunile dintre ele. ✧ *Materialism dialectic* (La Marx și Engels) = concepție potrivit căreia materia și mișcarea ei sunt guvernate de legi obiective: legea acumulărilor cantitative și a salturilor calitative, legea unității și a luptei contrariilor, legea negării negației etc. *Materialism istoric* = teză după care condițiile economice determină viața socială, politică și culturală, primele constituind baza, iar ultimele suprastructura. **2.** (Depr.) Interes exagerat manifestat de cineva pentru problemele materiale. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **matérialisme,** germ. **Materialismus.**

MATERIALÍST, -Ă, *materialiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al materialismului (**1**). **2**. Adj. Care aparține materialismului (**1**), care se referă la materialism, privitor la concepțiile materialismului. **3.** Adj., s.m. și f. (Om) preocupat excesiv de probleme materiale. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **matérialiste,** germ. **Materialist.**

MATERIALITÁTE s.f. Însușirea de a fi material, de a avea existență materială; natura materială a ceva. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **matérialité,** germ. **Materialität.**

MATERIALIZÁ, *materializez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni material, a da sau a căpăta formă materială, a (se) transpune în viață; a (se) concretiza. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **matérialiser.**

MATERIALIZÁRE, *materializări,* s.f. Acțiunea de *a (se) materializa* și rezultatul ei; concretizare. [Pr.: *-ri-a-*] — V. **materializa.**

MATERIALIZÁT, -Ă, *materializați, -te,* adj. Care a căpătat o formă materială; concretizat. [Pr.: *-ri-a-*] — V. **materializa.**

MATERIALIZATÓR, -OÁRE, *materializatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care se ocupă cu aplicarea, cu punerea în practică, cu materializarea unei idei, a unui proiect etc. [Pr.: *-ri-a-*] — **Materializa** + suf. *-tor.*

MATERIALMÉNTE adv. (Rar) Materialicește. [Pr.: *-ri-al-*] — Din it. **materialmente,** fr. **matériellement.**

MATÉRIE, *materii,* s.f. **1.** (În filosofia materialistă) Substanță concepută ca bază a tot ceea ce există; realitatea obiectivă care există în afară și independent de conștiința omenească și care este reflectată de aceasta; diversitatea fenomenelor reprezentând diferite forme de mișcare ale acestei realități. **2.** Substanță din care sunt făcute diverse obiecte; obiect, corp, element considerat din punctul de vedere al compoziției sale. ✧ *Materie primă* = produs natural sau material semifabricat, destinat prelucrării sau transformării în alte produse. *Materie cenușie* = parte a sistemului nervos central situată la suprafața creierului și în interiorul măduvei, care dă naștere fluxului nervos; *p. ext.* creier; minte, inteligență. ✦ (Pop.) Țesătură, pânză, stofă. **3.** Domeniu de cunoaștere, de cercetare etc.; problemă, chestiune. ✧ Loc. adv. *În materie* = în problema respectivă. *În materie de...* = privitor la..., în ceea ce privește... ✧ Expr. *A intra în materie* = a începe (după o introducere) discutarea sau tratarea subiectului propriu-zis. ✦ Conținut, cuprins; fond, esență. ✧ *Tablă de materii* = listă atașată la începutul sau la sfârșitul unei lucrări, în care sunt înșirate capitolele cuprinse în lucrare, cu indicarea paginilor corespunzătoare. ✦ Date, informații care stau la baza unei lucrări. **4.** Totalitatea cunoștințelor care se predau în cadrul unui obiect de studiu (în învățământ). — Din lat., it. **materia,** rus. **materiia,** germ. **Materie.**

MATÉRN, -Ă, *materni, -e,* adj. De mamă, propriu mamei, care se referă la mamă; care provine de la mamă. ✧ *Limbă maternă* = limbă pe care o învață cineva din prima copilărie, de la părinți; limbă natală. ✦ (Adverbial) Cu sentimente de mamă; ca o mamă. — Din lat. **maternus,** it. **materno.**

MATERNÁL, -Ă, *maternali, -e,* adj. Matern. — Din fr. **maternel.**

MATERNITÁTE, (**2**) *maternități,* s.f. **1.** Stare, calitate de mamă; instinct matern. ✦ (Concr.) Sarcină (a mamei). **2.** Spital care asigură asistența medicală a femeii gravide în perioada sarcinii, a nașterii și a lăuziei. — Din fr. **maternité.**

MÁTIMĂ, *matimi,* s.f. (Înv.) **1.** Lecție; obiect de studiu, materie. **2.** Pildă, morală, povață, învățătură. — Din ngr. **máthima.**

MATINÁL, -Ă, *matinali, -e,* adj. De dimineață, al dimineții, care se petrece dimineața. ✦ (Despre oameni) Care se scoală devreme. — Din fr. **matinal.**

MATINÉU, *matinee,* s.n. **1.** Spectacol care are loc dimineața sau în primele ore ale după-amiezii. **2.** (Înv.) Rochie de casă pe care o purtau femeile dimineața. — Din fr. **matinée.**

MATISÁ, *matisez,* vb. I. Tranz. A finisa o țesătură de mătase artificială pentru a-i micșora luciul. — Din **matisare** (derivat regresiv).

MATISÁRE, *matisări,* s.f. Acțiunea de *a matisa* și rezultatul ei. — Cf. fr. m a t i s a g e .

MATISEÁLĂ, *matiseli,* s.f. (Mar.) Matisire. — **Matisi** + suf. *-eală.*

MATISÍ, *matisesc,* vb. IV. Tranz. (Mar.) A îmbina capetele a două parâme sau a două cabluri, prin împletirea șuvițelor din care sunt făcute. — Cf. fr. m a t i r.

MATISÍRE, *matisiri,* s.f. Împreunare a două capete de frânghie sau a două cabluri prin împletirea șuvițelor din care sunt alcătuite. — V. **matisi.**

MATISÍT, -Ă, *matisiți, -te,* adj. (Despre capetele a două frânghii, a două cabluri) Îmbinat prin împletirea șuvițelor din care sunt făcute. — V. **matisi.**

MATISÓR, -OÁRE, *matisori, -oare,* s.m. și f. Lucrător care face operația de matisare. — Cf. m a t i s a.

MATITÁTE s.f. Aspect mat. — Din fr. **matité.**

MÁTIȚĂ, *matițe,* s.f. (Reg.) Sac de plasă care formează partea din fund a năvodului și în care se strâng peștii prinși; matcă. — Din bg. **matica.** Cf. sb. m a t i c a.

MATLASÁ, *matlasez,* vb. I. Tranz. A căptuși un material textil cu altul mai gros fixându-l pe întreaga suprafață prin cusături care scot în relief un model. — Din fr. **matelasser.**

MATLASÁRE, *matlasări,* s.f. Acțiunea de *a matlasa* și rezultatul ei. — V. **matlasa.**

MATLASÁT, -Ă, *matlasați, -te,* adj. (Despre materiale textile) Căptușit cu un material mai gros, de care e fixat pe întreaga suprafață prin cusături care scot în relief un anumit model. — V. **matlasa.**

MATOFÍ vb. IV v. **matufi.**

MATOFÍRE, *matofiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) matofi* și rezultatul ei. — V. **matofi.**

MATOFÍT, -Ă, *matofiți, -te,* adj. (Înv. și fam.) Îmbătrânit, ramolit. — V. **matofi.**

MATÓL, -OÁLĂ, *matoli, -oale,* adj. (Arg.) Beat. — Cf. țig. m a t o.

MATOLÍ, *matolesc,* vb. IV. Refl. (Arg.) A se îmbăta. — Din **matol.**

MATOLÍRE, *matoliri,* s.f. (Arg.) Îmbătare. — V. **matoli.**

MATOLÍT, -Ă, *matoliți, -te,* adj. (Arg.) Beat. — V. **matoli.**

MATOSÍ, *matosesc,* vb. IV. Refl. (Pop. și fam.) A se îmbăta. — Cf. țig. m a t o.

MATOSÍRE, *matosiri,* s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a se matosi* și rezultatul ei. — V. **matosi.**

MATOSÍT, -Ă, *matosiți, -te,* adj. (Pop. și fam.) Care este amețit de băutură; beat. — V. **matosi.**

MATOSTÁT, *matostate,* s.n. Piatră semiprețioasă de culoare verde. [Pl. și: (înv.) *matostaturi*] — Din ngr. **matostátis.**

MATRACÚCĂ, *matracuci,* s.f. (Pop.) Femeie urâtă și prost îmbrăcată; femeie proastă, bleagă; femeie rea și vulgară; femeie stricată. — Cf. ngr. m a t r a k ú k a „mandragoră”.

MATRAPAZLÁC, *matrapazlâcuri,* s.n. (Fam.) Șarlatanie, escrocherie, fraudă. — Din tc. **matrabazlık.**

MATRIARHÁL, -Ă, *matriarhali, -e,* adj. Privitor la matriarhat, care aparține matriarhatului. [Pr.: *-tri-ar-*] — Din fr. **matriarcal.**

MATRIARHÁT s.n. Denumire a perioadei comunei primitive, caracterizată prin stabilirea apartenenței la gintă pe linia descendenței materne. [Pr.: *-tri-ar-*] — Din fr. **matriarcat,** germ. **Matriarchat.**

MATRÍCE, (**1, 4**) *matrice,* s.f. **1.** (Mat.) Sistem de numere grupate într-un tablou dreptunghiular care are un anumit număr de coloane, linii sau rânduri. **2.** (Log.) Tabel reprezentând valoarea de adevăr a unui enunț pe baza valorii de adevăr a elementelor sale componente. **3.** (Anat.) Uter. ✦ Fig. Obârșie, origine. **4.** (Biol.) Partea fundamentală, nediferențiată a citoplasmei, a cromozomilor etc. — Din lat. **matrix, -icis,** fr. **matrice.**

MATRICEÁL, -Ă adj. v. **matricial.**

MATRICIÁL, -Ă, *matriciali, -e,* adj. Care se referă la matrice, privitor la matrice. [Pr.: *-ci-al.* — Var.: **matriceál, -ă** adj.] — Din fr. **matriciel.**

MATRICÍD, -Ă, (**1**) *matricizi, -de,* adj., s.m. și f. (**2**) *matricide,* s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care își ucide mama. **2.** S.n. Crima aceluia care își ucide mama. [Pl. și: (**2**) *matriciduri*] — Din fr. **matricide.**

MATRÍCOL, -Ă, *matricoli, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Registru în care se înscriu, într-o instituție, numele persoanelor a căror evidență este necesară; (în special) registru folosit în școli, în care se înscriu numele, datele personale și situația școlară a elevilor. ✦ Număr de ordine sub care sunt înscriși soldații în registrul unui

regiment. **2.** S.f. (Ieşit din uz) Bucată dreptunghiulară de pânză sau de stofă pe care se indica şcoala la care învaţa un elev (şi numărul sub care era înscris) şi pe care acesta o purta prinsă de braţ sau pe piept. **3.** Adj. De matricolă; matricular. [Var.: **matrícul, -ă** s.f., adj.] — Din fr. **matricule,** lat. **matricula,** it. **matricola.**

MATRÍCUL, -Ă s.f., adj. v. **matricol.**

MATRICULÁ, *matriculez,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A înmatricula. **2.** A aplica un semn caracteristic pe ceva. — Din fr. **matriculer.**

MATRICULÁR, -Ă, *matriculari, -e,* adj. (Rar) Matricol (**3**). — Din fr. **matriculaire.**

MATRIMONIÁL, -Ă, *matrimoniali, -e,* adj. De căsătorie, privitor la căsătorie. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **matrimonial.**

MATRIMÓNIU, *matrimonii,* s.n. Căsătorie. — Din lat. **matrimonium,** it. **matrimonio.**

MATRIŢÁ, *matriţez,* vb. I. Tranz. A prelucra un material prin deformare plastică, cu ajutorul unei matriţe. — Din **matriţă.**

MATRIŢÁRE, *matriţări,* s.f. Acţiunea de *a matriţa* şi rezultatul ei. — V. **matriţa.**

MATRIŢÁT, -Ă, *matriţaţi, -te,* adj. Prelucrat la matriţă. — V. **matriţa.**

MATRÍŢĂ, *matriţe,* s.f. Unealtă cu o cavitate interioară, alcătuită din unul sau din mai multe elemente, folosită la fasonarea, prin deformare plastică sub presiune, a unor materiale. ✦ Formă în care se toarnă literele de tipografie. — Din germ. **Matrize.**

MATRIŢÉR, -Ă, *matriţeri, -e,* s.m. şi f. Munctior specializat în lucrări de matriţare. — **Matriţă** + suf. *-ar.*

MATRIŢERÍE, *matriţerii,* s.f. Atelier, secţie de matriţare. — **Matriţă** + suf. *-erie.*

MATROÁNĂ, *matroane,* s.f. Soţie a unui cetăţean roman. ✦ P. gener. Femeie căsătorită (care impune respect). ✦ (Depr.) Femeie în vârstă (şi grasă). — Din lat., it. **matrona,** fr. **matrone,** germ. **Matrone.**

MATRONÍM, *matronime,* s.n. Nume de familie format după numele mamei. — Din fr. **matronyme.**

MATRONÍMIC, -Ă, *matronimici, -ce,* adj., s.n. (Nume, sufix) care se referă la matronime. — Din it. **matronimico.**

MATRÓZ, *matrozi,* s.m. Marinar; *p. restr.* (ieşit din uz) soldat din serviciul marinei militare, soldat de marină. — Din germ. **Matrose,** rus. **matros.**

MATÚF, -Ă, *matufi, -e,* s.m., adj. (Înv. şi fam.) **1.** S.m. Om bătrân şi ramolit; babalâc. ✦ Om ursuz, posomorât. **2.** Adj. Neglijent în ţinută; murdar. — Din tc. **mâtuh.**

MATUFÍ, *matufesc,* vb. IV. Refl. (Înv. şi fam.) **1.** A îmbătrâni, a se ramoli. **2.** A se îmbăta. [Var.: **matofí** vb. IV] — Cf. m a t u f.

MATÚR, -Ă, *maturi, -e,* adj. Ajuns la deplină dezvoltare (fizică şi intelectuală); cu judecată, cu experienţă. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care dovedeşte judecată adâncă, serios, chibzuit; *p. ext.* profund. [Acc. şi: *mátur*] — Din lat. **maturus,** it. **maturo.**

MATURÁ, *maturez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) maturiza. — Din it. **maturare,** germ. **maturieren.**

MATURÁRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) matura* şi rezultatul ei; maturizare. ✦ Maturaţie. — V. **matura.**

MATURÁŢIE, *maturaţii,* s.f. **1.** Totalitatea transformărilor pe care le suferă o celulă sexuală, un fruct sau un organism până la dezvoltarea lor morfologică completă; proces de maturizare; maturare. **2.** Totalitatea transformărilor fizice sau chimice pe care le suferă unele substanţe sau sisteme coloide înainte de a ajunge la forma definitivă; maturizare. — Din fr. **maturation.**

MATURITÁTE s.f. Stare de deplină dezvoltare (fizică şi intelectuală); calitatea de a fi matur; *p. ext.* perioadă din viaţa omului între tinereţe şi bătrâneţe. ✦ (Biol.) Stare de dezvoltare deplină a unui organ sau a organismului întreg. ✦ Stare de deplină dezvoltare a unui fruct; coacere. ✦ Fig. Stadiu înaintat de experienţă, de însuşire a cunoştinţelor; seriozitate, profunzime (determinată de vârstă, de experienţă). ✧ (Ieşit din uz) *Examen de maturitate* = bacalaureat. — Din fr. **maturité,** lat. **maturitas, -atis.**

MATURIZÁ, *maturizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină matur; a (se) matura. ✦ A ajunge sau a face să-şi însuşească o bogată experienţă, multe cunoştinţe, un mod echilibrat de a judeca. — **Matur** + suf. *-iza.*

MATURIZÁRE, *maturizări,* s.f. Faptul de *a (se) maturiza.* — V. **maturiza.**

MATURIZÁT, -Ă, *maturizaţi, -te,* adj. Ajuns la maturitate. — V. **maturiza.**

MATUSALÉMIC, -Ă, *matusalemici, -e,* adj. (Despre vârsta, viaţa unei persoane) Foarte înaintată. — **Matusalem** (n. pr.) + suf. *-ic.*

MAŢ, *maţe,* s.n. (Mai ales la pl.) **1.** Intestin[1]. ✧ Expr. *A-i chiorăi* (cuiva) *maţele* (*de foame)* = a-i fi cuiva foarte foame. ✧ Compuse: (Iht.) *maţe-negre* s.m. şi f. = scobar; (fam.) *maţe-goale* s.m. şi f. = om sărac; *maţe-pestriţe* = om rău şi foarte zgârcit; *maţe-fripte* s.m. şi f. = **a)** om sărac, care n-are nici ce mânca; **b)** om rău, afurisit; **c)** om zgârcit. **2.** (Pop.) Tub flexibil (de cauciuc); furtun. — Lat. **matia.**

MAU s.n. (Pop. şi fam.; în legătură cu verbe ca „a avea”, „a pierde”, „a-şi lua” „a-şi face”) Avânt, elan; energie, vlagă. ✧ Expr. *A lua* (cuiva) *maul* = **a)** a ameţi; a face (pe cineva) să-şi piardă cunoştinţa (în urma unei lovituri); **b)** a pune (pe cineva) în situaţia să nu mai poată spune nimic. — Cf. sb. m a h.

MÁUR, -Ă, *mauri, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană făcând parte din populaţia care locuia în Antichitate în nord-vestul Africii; persoană făcând parte din populaţia arabă care a cucerit în Evul Mediu nord-vestul Africii şi o parte a Spaniei. **2.** Adj. Care aparţine maurilor (**1**), privitor la mauri; mauresc, moresc. [Pr.: *ma-ur*] — Din lat. **Maurus,** germ. **Maure,** fr. **maure.**

MAURÉSC, -Ă, *maureşti,* adj. (Rar) Maur (**2**). [Pr.: *ma-u-*] — Din fr. **mauresque.**

MAURITÁN, -Ă, *mauritani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Republicii Mauritania sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Republicii Mauritania sau mauritanienilor (**1**), privitor la Mauritania ori la mauritanieni. [Pr.: *ma-u-*] — Din fr. **mauritanien,** engl. **Mauritanian.**

MAURITIÁN, -Ă, *mauritieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Republicii Mauritius sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Republicii Mauritius sau mauritienilor (**1**), privitor la Mauritius ori la mauritieni. — Din fr. **mauritien**.

MAUS[1], *mausuri,* s.n. Numele unui joc de cărţi. — Din germ. **Maus.**

MAUS[2] v. **mouse.**

MAUSOLÉU, *mausolee,* s.n. Monument funerar de proporţii mari, ridicat în memoria unui om ilustru, a unor eroi etc. — Din lat. **mausoleum,** germ. **Mausoleum,** fr. **mausolée.**

MAVROFÓR, *mavrofori,* s.m. Voluntar grec din unităţile de elită ale Eteriei. — Din ngr. **mavrofóros.**

MÁXI adj. invar. (Despre lungimea fustei) Care ajunge până aproape de gleznă. ✧ (Substantivat) *Fustă, palton etc. maxi*. — Din fr. **maxi.**

MAXIJÚPĂ, *maxijupe,* s.f. Fustă lungă până aproape de gleznă. — Din fr. **maxijupe.**

MAXILÁR, -Ă, *maxilari, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Fiecare dintre cele două oase ale feţei, în care sunt înfipţi dinţii; falcă. **2.** Adj. Care aparţine fălcii, care este în legătură cu falca. — Din lat. **maxillaris,** fr. **maxillaire.**

MAXÍLĂ, *maxile,* s.f. Fiecare dintre cele două plăci chitinoase de la gura insectelor, a unor viermi şi a unor moluşte, aşezate deasupra buzei inferioare. — Din lat. **maxilla.**

MÁXIM[1], *maximuri,* s.n. Maximum. — Din **maximum** (după *maxim[2]*).

MÁXIM[2], -Ă, *maximi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are cea mai mare dimensiune, durată, intensitate etc.; foarte mare; maximal. **2.** S.f. Cea mai mare valoare pe care o poate avea, într-un anumit interval, o funcţie sau o cantitate variabilă. ✦ Centru de înaltă presiune atmosferică. — Din lat. **maximus,** fr. **maxime, maxima.**

MAXIMAFÍL, -Ă, *maximafili, -e,* adj. Referitor la maximafilie, de maximafilie. — Din fr. **maximaphile.**

MAXIMAFILÍE s.f. Colecţionare de cărţi poştale cu o temă care se regăseşte în marcaj şi în obliterare. — Din fr. **maximaphilie.**

MAXIMAFILÍST, -Ă, *maximafilişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în maximafilie. — **Maximafilie** + suf. *-ist.*

MAXIMÁL, -Ă, *maximali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Maxim[2] (**1**). ✧ *Preţ maximal* = preţ a cărui depăşire este interzisă de lege. **2.** S.n. (Ieşit din uz) Tabel care conţinea preţurile fixate de stat pentru mărfurile micilor producători. — Din fr. **maximal.**

MÁXIMĂ, *maxime,* s.f. Enunţ formulat concis, exprimând un principiu etic, o normă de conduită etc.; aforism, sentinţă, adagiu. — Din lat. **maxima,** fr. **maxime.**

MAXIMIZÁ, *maximizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da valoare maximă[2]. — Din fr. **maximiser.**

MAXIMIZÁRE, *maximizări,* s.f. Acţiunea de *a maximiza* şi rezultatul ei. — V. **maximiza.**

MAXIMIZÁT, -Ă, *maximizaţi, -te,* adj. Care este la valoarea maximă[2]. — V. **maximiza.**

MÁXIMUM s.n. **1.** Limita superioară peste care nu se poate trece; maxim[1]. ✧ Loc. adv. *La maximum* = în cel mai înalt grad. **2.** Cea mai mare cantitate, valoare, intensitate; maxim[1]. ✦ (Adverbial) În cantitatea, timpul, spaţiul maxim[2] posibil. — Din lat. **maximum,** fr. **maximum.**

MAXÍT s.n. Oţel rapid standardizat, cu fier, molibden, wolfram, crom etc. în compoziţie. — Din germ. **Maxit.**

MÁXI-TÁXI, *maxi-taxiuri,* s.n. Microbuz care funcţionează după sistemul taximetrelor. — Din fr., engl. **maxi-taxi.**

MAXWELL, *maxwelli,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a fluxului magnetic. [Pr.: *máxuel*] — Din fr. **maxwell,** germ. **Maxwell.**

MÁYA[1], *maya,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. Numele unei vechi populaţii indiene din America Centrală. **2.** Adj. Care aparţine populaţiei maya (**1**), care se referă la această populaţie. ✦ (Substantivat, f.) Limba indiană americană vorbită de această populaţie. — Din fr., sp. **maya.**

MÁYA[2] s.f. (În religia hindusă) Aparenţă înşelătoare care disimulează realitatea şi provoacă ignoranţă. — Din fr. **maya.**

MAZ s.n. (Înv.; la jocul de cărţi; de obicei art.) Sumă cu care un jucător majorează miza iniţială. ✦ (Adverbial) În plus, pe deasupra. — Din rus. **maz.**

MAZAGRÁN, (**2**) *mazagranuri,* s.n. **1.** Băutură răcoritoare preparată din cafea neagră foarte concentrată, în care se introduc bucăţele de gheaţă. **2.** Porţie de mazagran (**1**). [Pl. şi: *mazagrane*] — Din fr. **mazagran.**

MÁZĂRE s.f. Plantă erbacee de cultură, din familia leguminoaselor, cu flori albe sau trandafirii şi cu seminţe sferice, comestibile, închise în păstăi *(Pisum sativum).* ✧ *Mazăre de câmp* = plantă asemănătoare cu mazărea, cultivată ca nutreţ pentru vite *(Pisum arvense). Mazăre sălbatică* = plantă erbacee agăţătoare cu flori roşii, parfumate *(Pisum elatius).* ✦ P. restr. Păstăile (cu seminţe) sau seminţele

comestibile ale acestei plante; *p. ext.* mâncare pregătită din aceste semințe. — Cf. alb. m o d h u l l ë.

MAZDEÍSM s.n. Religie a vechilor persani întemeiată pe principiul dualist al binelui și răului. — Din fr. **mazdéisme.**

MAZDEÍST, -Ă, *mazdeiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al mazdeismului. — Din fr. **mazdéiste.**

MAZDRÁC, *mazdrace,* s.n. (Înv. și reg.) Lance sau suliță lungă; măciucă ghintuită. — Din bg. **majdrak.**

MAZÉTĂ, *mazete,* s.f. (Înv.) Jucător prost, neîndemânatic (la unele jocuri de noroc, la biliard etc.). — Din fr. **mazette.**

MAZÍL, *mazili,* s.m. **1.** Domn sau înalt demnitar scos din funcție. **2.** Mic boier sau descendent de mic boier (fără funcție publică). **3.** Membru al unui corp de cavalerie format din boierii scoși din funcție. **4.** Persoană însărcinată cu strângerea birurilor; vătășel în slujba boierilor, plătit din banii birului. — Din tc. **mazul.**

MAZILÁȘ, *mazilași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *mazil.* —**Mazil** + suf. *-aș.*

MAZILÍ, *mazilesc,* vb. IV. Tranz. A scoate din domnie sau din slujbă un domn, un boier etc.; (astăzi fam.) a destitui dintr-o funcție pe cineva. ✦ Fig. (Rar) A alunga, a îndepărta. — Din **mazil.**

MAZILÍE, *mazilii,* s.f. (Înv.) Mazilire. ✦ Starea celui mazilit; perioadă de timp petrecută în această stare. — **Mazil** + suf. *-ie.*

MAZILÍRE, *maziliri,* s.f. Acțiunea de *a mazili* și rezultatul ei; mazilie. — V. **mazili.**

MAZILÍT, -Ă, *maziliți, -te,* adj. Care a fost detronat sau scos dintr-o demnitate. — V. **mazili.**

MAZÚR, *mazuri,* s.m. (Reg.; mai ales la pl.) Persoană care aparține unui grup etnic polonez din regiunile Mazuria și Mazovia. — Din ucr. **mazur,** pol. **Mazur.**

MAZÚRCĂ, *mazurci,* s.f. Dans național polonez cu ritm moderat, devenit și dans de salon; melodie după care se execută acest dans. — Din rus. **mazurka.** Cf. pol. m a z u r k a.

MĂ interj. (Fam.) **1.** Cuvânt de adresare către una sau mai multe persoane de sex masculin, mai rar feminin, care marchează între vorbitori un raport de la egal la egal sau de la superior la inferior; bă. **2.** Cuvânt folosit pentru a exprima admirație; mirare, nedumerire; neîncredere; nemulțumire; ironie. [Var.: **măi** interj.] — Et. nec.

MĂCÁR adv. **1.** (Restrictiv) Cel puțin, barem, încaltea. *Să-i dea măcar zece lei.* **2.** (Concesiv) Chiar să, chiar dacă, fie[1] și să, încă. *Măcar de-ar fi orice, tot mă duc.* ✧ Loc. conj. *Măcar că* = cu toate că, deși. **3.** (Pop.; în legătură cu un pronume sau cu adverbe relativ-interogative) Oricât, oricine, oarecare, cineva, fiecare, oricum. — Din ngr. **makári.**

MĂCĂÍ, pers. 3 *măcăie,* vb. IV. Intranz. (Despre rațe) A scoate strigătul caracteristic speciei; a face mac-mac, a măcăni. — **Mac**[1] + suf. *-ăi.*

MĂCĂÍRE, *măcăiri,* s.f. Acțiunea de *a măcăi* și rezultatul ei. — V. **măcăi.**

MĂCĂÍT, *măcăituri,* s.n. Faptul de *a măcăi;* strigătul caracteristic al raței; măcănit, măcăitură. — V. **măcăi.**

MĂCĂITÚRĂ, *măcăituri,* s.f. Măcăit. [Pr.: *-că-i-*] — **Măcăi** + suf. *-tură.*

MĂCĂLEÁNDRU, *măcălendri,* s.m. Pasăre mică migratoare și cântătoare, cu penajul cenușiu și cu fruntea, părțile laterale ale capului, ale gâtului și pieptului roșii-galbene *(Erithacus rubecula rubecula).* — Cf. ucr. m a k o l i a n d r a.

MĂCĂNÍ, pers. 3 *măcăne,* vb. IV. Intranz. (Despre rațe) A măcăi. — **Mac**[1] + suf. *-ăni.*

MĂCĂNÍT s.n. Faptul de *a măcăni;* măcăit. — V. **măcăni.**

MĂCEÁȘĂ, *măceșe,* s.f. Fructul măceșului, de formă lunguiață sau ovală, de culoare roșie, cu coaja tare, acrișor la gust. **—** Din **măceș.**

MĂCÉL, *măceluri,* s.n. Acțiune sângeroasă, îndreptată de obicei împotriva unei mulțimi fără apărare; omor (în masă); masacru, carnaj. ✦ Fig. Război, luptă (sângeroasă). — Din **măcelări** (derivat regresiv).

MĂCELÁR, *măcelari,* s.m. Persoană care se ocupă cu tăierea animalelor pentru consum și cu vânzarea cărnii lor; casap. ✦ Fig. Om crud, brutal; ucigaș sângeros. — Lat. **macellarius.**

MĂCELĂREÁSĂ, *măcelărese,* s.f. Soție de măcelar; femeie care vinde carne. — **Măcelar** + suf. *-easă.*

MĂCELĂRÉSC, -EÁSCĂ, *măcelărești,* adj. Care aparține măcelarului, privitor la măcelar, de măcelar. ✦ Care este preparat cu (multă) carne. *Ghiveci măcelăresc.* — **Măcelar** + suf. *-esc.*

MĂCELĂRÉȘTE adv. Ca măcelarii, în felul măcelarilor. — **Măcelar** + suf. *-ește.*

MĂCELĂRÍ, *măcelăresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A ucide cu sălbăticie și în masă; a masacra, a extermina. ✧ Refl. recipr. *Luptătorii se măcelăreau.* **2.** (Rar) A tăia animale pentru consum. ✦ (Înv. și reg.) A tăia în bucăți; a sfârteca, a ciopârți. — Din **măcelar.**

MĂCELĂRÍE, *măcelării,* s.f. **1.** Prăvălie în care se vinde carne; căsăpie, mesnițăă. **2.** (Înv.) Măcel. — **Măcelar** + suf. *-ie*, (**2**) din **măcelări.**

MĂCELĂRÍRE, *măcelăriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) măcelări* și rezultatul ei; măcelărit[1]. — V. **măcelări.**

MĂCELĂRÍT[1] s.n. Măcelărire. ✦ Ocupația măcelarului. — V. **măcelări.**

MĂCELĂRÍT[2]**, -Ă,** *măcelăriți, -te,* adj. Tăiat, ciopârțit, sfârtecat; masacrat. ✦ Fig. Zdrobit, frânt. — V. **măcelări.**

MĂCÉȘ, *măceși,* s.m. Gen de arbuști cu spini, cu flori roșii, trandafirii, galbene sau albe și cu fructe roșii; trandafir sălbatic, cacadâr, rujă, răsură[2], rug[1] (*Rosa*). [Var.: **măciéș** s.m.] — Et. nec.

MĂCIÉȘ s.m. v. **măceș.**

MĂCINÁ, *mácin,* vb. I. Tranz. **1.** A preface boabele de cereale în făină cu ajutorul pietrelor sau al valțurilor morii; a preface diverse boabe sau materiale în pulbere cu ajutorul morii, râșniței sau al altor unelte. **2.** (Adesea fig.) A fărâmița, a zdrobi, a ruina, a roade, a mânca. ✧ Refl. *Zidurile se macină.* ✦ Fig. A chinui, a consuma, a distruge. **3.** Fig. A examina sau a medita îndelung; a rumega, a depăna. — Lat. **machinari.**

MĂCINÁRE, *măcinări,* s.f. (Adesea fig.) Acțiunea de *a (se) măcina* și rezultatul ei; măcinat[1], măcinătură, măciniș. — V. **măcina.**

MĂCINÁT[1] s.n. Măcinare. — V. **măcina.**

MĂCINÁT[2]**, -Ă,** *măcinați, -te,* adj. Prefăcut în făină; prefăcut în pulbere. ✦ Distrus, ros, mâncat[2]. — V. **măcina.**

MĂCINĂTÚRĂ, *măcinături,* s.f. **1.** Măcinare. ✦ (Concr.) Ceea ce rezultă în urma măcinării; măciniș. **2.** Pământ ros de ape; mâncătură, surpătură. — **Măcinat**[2] + suf. *-ură.*

MĂCINÍȘ, *măcinișuri,* s.n. (Rar) Măcinare, măcinat[1]. ✦ (Concr.) Ceea ce se macină; cerealele duse la moară pentru a fi măcinate. ✦ (Concr.) Ceea ce rezultă în urma măcinării; măcinătură. — **Măcina** + suf. *-iș.*

MĂCIÚCĂ, *măciuci,* s.f. **1.** Bâtă mare, mult îngroșată (și adesea ferecată) la un capăt, folosită în trecut și ca armă de luptă; chilom; măciulie. ✧ Expr. *A i se face* (sau *a i se pune, a i se zbârli* cuiva) *părul* (sau *chica*) *măciucă* = a fi cuprins de o spaimă puternică, a se îngrozi, a se înspăimânta. **2.** Parte îngroșată și rotunjită a capătului unui ciomag sau, *p. ext.*, a altor obiecte. ✦ P. ext. Lovitură dată cu măciuca (**1**). **3.** (Bot.; pop.) Capsulă. **4.** (Sport) Obiect de forma unei măciuci (**1**) cu care se execută exerciții de mobilitate, de îndemânare etc. într-una din probele de gimnastică ritmică. — Lat. ***matteuca.**

MĂCIUCÚȚĂ, *măciucuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *măciucă.* — **Măciucă** + suf. *-uță.*

MĂCIULÍE, *măciulii,* s.f. **1.** Capăt îngroșat și rotunjit al unor obiecte. **2.** (Bot.; pop.) Capsulă. *Măciulie de mac.* — Et. nec.

MĂCRÍȘ s.m. Plantă erbacee cu frunze alungite și acrișoare, cultivată ca plantă alimentară sau medicinală *(Rumex acetosa).* ✧ *Măcriș mărunt* = varietate de măcriș cu frunzele în formă de spadă și cu flori roșietice *(Rumex acetosella). Măcrișul calului* = varietate de măcriș cu frunzele ușor încrețite și cu flori verzui *(Rumex conglomeratus).* ✧ Compus: *măcrișul-iepurelui* sau *măcrișul-caprei* = plantă erbacee cu frunze acrișoare acoperite cu peri, asemănătoare ca formă cu ale trifoiului, și cu flori albe, roșietice sau albăstrui *(Oxalis acetosella).* ✦ *Sare de măcriș* = numele popular al unei combinații de acid oxalic cu oxalat acid de potasiu. — Cf. a c r u.

MĂDULÁR, (**1**) *mădulare,* s.n., (**2**) *mădulari,* s.m. **1.** S.n. (Pop.; mai ales la pl.) Fiecare dintre membrele unei ființe; *p. gener.* fiecare dintre părțile sau organele din care este alcătuită o ființă. **2.** S.m. (Înv.) Membru al unei societăți, al unei asociații etc.; element al unui grup. — Lat. **medullaris.**

MĂDUVĂ s.f. **1.** Substanță moale, de culoare gălbuie sau roșie, aflată în canalul oaselor, care ajută la formarea sângelui și a țesutului osos. ✧ *Măduva spinării* = parte a sistemului nervos central aflată în interiorul coloanei vertebrale, care coordonează reflexele necondiționate somatice și vegetative medulare; rahis. ✧ Loc. adv. *Până în măduvă* sau *până în* (sau *la) măduva oaselor* = până în adâncul ființei, al sufletului; profund, adânc. **2.** Zona interioară, centrală, moale a tulpinii plantelor; inima (tulpinii); *p. restr.* sevă, mâzgă. **3.** Fig. (Rar) Partea esențială a unui lucru, fondul unei probleme, al unei opere etc.; esență, miez. — Lat. **medulla.**

MĂDUVIOÁRĂ, *măduvioare,* s.f. Diminutiv al lui *măduvă.* — **Măduvă** + suf. *-ioară.*

MĂDUVÓS, -OÁSĂ, *măduvoși, -oase,* adj. (Înv.) **1.** Cu (multă) măduvă (**1**). **2.** Fig. Plin de conținut, de miez; substanțial. — **Măduvă** + suf. *-os.*

MĂGÁR, *măgari,* s.m. **1.** Animal din familia calului, mai mic decât acesta, cu părul de obicei sur, capul mare și urechile lungi, folosit ca animal de povară și de tracțiune; asin (*Equus asinus*). ✧ Expr. *A nu fi nici cal, nici măgar* = a nu avea o situație precisă, a nu aparține unei categorii determinate. **2.** Epitet dat unui om prost, încăpățânat sau obraznic. — Cf. alb. m a g a r, bg. m a g a r e.

MĂGĂDÁN, *măgădani,* s.m. (Reg.) Măgădău. — Cf. m ă g ă d ă u.

MĂGĂDĂU, *măgădăi,* s.m. (Reg.) Bărbat mare la trup (și cam prost); vlăjgan, măgădan. [Var.: (reg.) **macadău** s.m.] — Cf. m ă g ă d a n.

MĂGĂOÁIE, *măgăoi,* s.f. (Pop.) **1.** Sperietoare de păsări. **2.** Ființă imaginară enormă (și urâtă); matahală, namilă. **3.** Fig. Sirenă (de semnalizare). [Var.: **magaoáie** s.f.] — Et. nec.

MĂGĂREÁȚĂ, *măgărețe,* s.f. **1.** (Înv. și reg.) Măgăriță (**1**). **2.** (Pop. și fam., în expr.) *A cădea măgăreața pe cineva* = a avea de suportat o neplăcere, o acuzație, o pedeapsă etc. fără a fi vinovat. — **Măgar** + suf. *-ață.* Cf. bg. m a g a r e c.

MĂGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *măgărești,* adj. (Rar) **1.** Care aparține măgarului, privitor la măgar, de măgar. ✦ Fig. (Despre vorbe, fapte, comportare etc.) Prostesc, grosolan, obraznic; ingrat. **2.** (Pop.; în sintagma) *Tuse măgărească* = tuse convulsivă. — **Măgar** + suf. *-esc.*

MĂGĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca măgarii (**1**), în felul măgarilor; *fig.* cu impertinență; stupid. — **Măgar** + suf. *-ește.*

MĂGĂRÍE, *măgării,* s.f. Comportare, atitudine, faptă sau vorbă obraznică, impertinentă; obrăznicie. — **Măgar** + suf. *-ie.*

MĂGĂRIȚĂ, *măgărițe,* s.f. **1.** Femela măgarului (**1**); măgăreață. **2.** Fig. Calificativ dat unei femei proaste, încăpățânate sau obraznice. [Acc. și: *măgăríță*] — **Măgar** + suf. *-iță.*

MĂGĂRÚȘ, *măgărușI,* s.m. Diminutiv al lui *măgar* (**1**). — **Măgar** + suf. *-uș.*

MĂGHERÁN s.m. v. **maghiran.**

MĂGHIRÁN s.m. v. **maghiran.**

MĂGULĂ s.f. v. **măgură.**

MĂGULEÁLĂ, *măguleli,* s.f. Faptul de *a măguli;* vorbă sau gest de măgulire; lingușeală; amăgeală. — **Măguli**+ suf. *-eală.*

MĂGULÍ, *măgulesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A satisface amorul-propriu sau vanitatea cuiva prin vorbe sau fapte; a flata; a linguși. **2.** Refl. (Înv.) A se amăgi cu..., a se împăca cu..., a se încânta cu... — Din sl. **maguliti sen.**

MĂGULÍRE, *măguliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) măguli* și rezultatul ei. — V. **măguli.**

MĂGULÍT, -Ă, *măguliți, -te,* adj. Satisfăcut, flatat, încântat (în orgoliul sau vanitatea sa). ✦ (Înv.) Ale cărui calități au fost intenționat exagerate; înfrumusețat. — V. **măguli.**

MĂGULITÓR, -OÁRE, *măgulitori, -oare,* adj. (Și adv.) Care măgulește, lingușește, flatează. — **Măguli** + suf. *-tor.*

MĂGULITÚRĂ, *măgulituri,* s.f. (Rar) Lingușeală; amăgire, înșelăciune. — **Măguli** + suf. *-tură.*

MĂGURĂ, *măguri,* s.f. Deal mare izolat (tăiat de ape); *p. ext.* munte. ✦ Movilă. ✦ Pădure (situată pe un loc înalt). [Var.: (reg.) **măgulă** s.f.] — Cf. alb. m a g u l ë.

MĂGURÍCĂ, *măgurele,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *măgură.* — **Măgură** + suf. *-ică.*

MĂI interj. v. **mă.**

MĂICULEÁNĂ, *măiculene,* s.f. (Pop.) Măicuță (**1**). — **Maică** + suf. *-uleană.*

MĂICULÍȚĂ, *măiculițe,* s.f. (Pop.) Măicuță (**1**). — **Maică** + suf. *-uliță.*

MĂICUȘOÁRĂ, *măicușoare,* s.f. (Pop.) Măicuță (**1**). — **Maică** + suf. *-ușoară.*

MĂICÚȚĂ, *măicuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *maică* (**I 1**); măiculeană, măiculiță, măicușoară. **2.** Călugăriță; termen cu care se adresează cineva unei călugărițe. — **Maică** + suf. *-uță.*

MĂIESTRÉȘTE adv. (Înv.) Cu măiestrie; artisticește. — **Măiestru** + suf. *-ește.*

MĂIESTRÉȚ, -EÁȚĂ, *măiestreți, -e,* adj. (Înv.) **1.** (Despre oameni) Care face un lucru cu măiestrie (**1**); talentat. **2.** (Despre lucruri) Care este făcut cu măiestrie (**1**). — **Măiestru** + suf. *-eț.*

MĂIESTRÍ, *măiestresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A executa ceva cu (mare) îndemânare, cu artă. — Din **măiestru.**

MĂIESTRÍE, (2, 3) *măiestrii,* s.f. **1.** Pricepere, iscusință deosebită; talent, dibăcie, artă. ✧ *Măiestrie artistică* = totalitatea elementelor pe care le pune în valoare artistul în procesul desăvârșirii unei opere literare sau de artă. **2.** (Înv.; concr.) Lucrare, operă, creație. ✦ Lucru care denotă iscusință sau meșteșug în execuție; unealtă, instrument, aparat ingenios. **3.** (Înv.) Meserie, meșteșug (care cere pricepere). — **Măiestru** + suf. **-***ie.*

MĂIESTRÍT, -Ă, *măiestriți, -te,* adj. **1.** Lucrat cu măiestrie (**1**), cu meșteșug, cu artă; *p. ext.* frumos, minunat, desăvârșit. **2.** Măiestru (**1**). — V. **măiestri.**

MĂIÉSTRU, MĂIÁSTRĂ, *măiești, măiestre,* adj. **1.** (Despre oameni) Iscusit, abil, ingenios. ✦ Măiestrit (**1**). **2.** (În basme) Înzestrat cu puteri magice; care demonstrează putere magică; (despre lucruri) efectuat prin puteri magice. ✧ *Pasăre măiastră* = pasăre din basme, înzestrată cu însușiri supranaturale. ✦ P. ext. Ca din basme; minunat; fermecat. — Lat. **magister.**

MĂIÚG, *măiuge,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *mai*[2]. ✦ Unealtă de lemn cu care se bate inul sau cânepa; măiuț. — **Mai**[2] + suf. *-iug.*

MĂIÚȚ, *măiuțe,* s.n. (Pop.) Măiug. — **Mai**[2] + suf. *-iuț.*

MĂJÁR, *mājari,* s.m. (Înv. și reg.) Persoană care transporta pește sau care făcea negustorie cu pește; *p. ext.* pescar. [Var.: **mājér** s.m.] — **Majă** + suf. *-ar.*

MĂJĂRÍT s.n. (Înv. și reg.) Negoț de pește. ✦ (În Evul Mediu; în Țara Romînească și în Moldova) Dare plătită domniei de către cei care pescuiau în bălțile Dunării. — **Mājar** + suf. *-it.*

MĂJÉR s.m. v. **mājar.**

MĂLÁI, (2) *mălaie,* s.n. **1.** Făină de porumb. ✦ (Reg.) Făină de mei. **2.** Aliment preparat din făină de porumb, de mei sau de alte cereale, dospit și copt în cuptor; aliment preparat din făină de porumb frământată cu lapte (și cu zahăr). ✧ Expr. *Și-a trăit traiul, și-a mâncat mălaiul* = a îmbătrânit; s-a învechit, s-a uzat, s-a perimat. ✧ Compus: *mălai-mare* = om mâncăcios sau om bleg, lipsit de vlagă, prostănac. ✦ Turtă formată prin presarea reziduurilor rămase după extragerea uleiului din semințele plantelor oleaginoase. **3.** (Reg.) Porumb; *p. restr.* boabe de porumb. **4.** (Reg.) Mei; *p. restr.* boabe de mei. **5.** (Bot.; reg.) Măturâ. **6.** Compus: *mălaiul-cucului* = **a)** plantă erbacee cu flori brune, dispuse la vârful ramurilor *(Luzula pilosa);* **b)** plantă erbacee cu frunze liniare și flori brune sau gălbui, dispuse în spice (*Luzula campestris)*. [Pl. și: *mălaiuri*] — Et. nec.

MĂLĂIÁȘ, *mălăiașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *mălai.* — **Mălai** + suf. *-aș.*

MĂLĂIÉR, *mălăieri,* s.m. (Înv.) Persoană care se ocupa cu negoțul de mălai (**1**). ✦ Negustor ambulant care își purta marfa în căruță și care primea plata în natură. — **Mălai** + suf. *-ar.*

MĂLĂIÉȚ, -IÁȚĂ, *mălăieți, -e,* adj. **1.** (Despre fructe sau legume) Moale și sfărâmicios, făinos; prea copt. **2.** Fig. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de energie; moale; *p. ext.* prostănac, bleg. — **Mălai** + suf. *-eț.*

MĂLĂÍȘTE, *mălăiști,* s.f. (Reg.) Loc cultivat cu porumb sau cu mei. — **Mălai** + suf. *-iște.*

MĂLÍGĂ s.f. v. **mămăligă.**

MĂLIGÚȚĂ s.f. v. **mămăliguță.**

MĂLÍN, *mălini,* s.m. **1.** Arbust decorativ din familia rozaceelor, cu flori albe mirositoare și cu fructe drupe mici, negre din a cărui scoarță amară se prepară un medicament astringent (*Prunus padus).* **2.** (Bot.; reg.) Liliac[1]. — Din **mălină** (derivat regresiv).

MĂLÍNĂ, *măline,* s.f. Fructul mălinului (**1**), după sferică de culoare neagră și cu gust amar, folosit în medicina populară. — Din bg. **malina,** ucr. **malyna** „zmeură".

MĂLURÁ, pers. 3 *mălurează,* vb.I. Refl. (Despre cereale) A se umple de mălură (**1**), a se înnegri din cauza mălurei, a se îmbolnăvi de mălură. — Din **mălură.**

MĂLURÁRE, *mălurări,* s.f. Faptul de *a se mălura.* [Var.: **măluríre**] — V. **mălura.**

MĂLURÁT, -Ă, *mălurați, -te,* adj. (Despre cereale) Atacat de mălură (**1**); măluros[1]. — V. **mălura.**

MĂLÚRĂ, *măluri,* s.f. **1.** Boală a grâului și a altor păioase, cauzată de unele specii de ciuperci care produc în boabe o pulbere neagră, formată din spori. **2.** Numele mai multor specii de ciuperci microscopice care trăiesc parazite pe grâu sau pe alte graminee și care produc mălura (**1**) *(Tilletia).* **3.** Boabe de cereale atinse de mălură (**1**); pulbere neagră din interiorul lor. **4.** (Bot.; pop.) Neghină. [Acc. și: *mắlură*] — Cf. ngr. m e l í n i.

MĂLURÍCI s.m. Plantă erbacee cu rizom noduros, cu flori roz-purpurii și cu fructul o păstaie, care are la maturitate culoarea brună *(Orobus variegatus).* — **Mălură** + suf. *-ici.*

MĂLURÍRE s.f. v. **mălurare.**

MĂLURÓS[1], -OÁSĂ, *măluroși, -oase,* adj. Mălurat. — **Mălură** + suf. *-os.*

MĂLURÓS[2], -OÁSĂ, *măluroși, -oase,* adj. Cu maluri abrupte, cu coaste repezi; râpos, priporos. — **Mal** + suf. *-os.*

MĂLUȘÓR, *mălușoare,* s.n. (Reg.) Măluț. — **Mal** + suf. *-ușor.*

MĂLÚȚ, *măluțuri,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *mal;* mălușor. — **Mal** + suf. *-uț.*

MĂMĂLIGÁR, *mămăligari,* s.m. **1.** Persoană care mănâncă multă mămăligă. ✦ Epitet depreciativ folosit (în trecut) la adresa țăranilor. **2.** Epitet depreciativ pentru un om lipsit de personalitate și de energie. — **Mămăligă** + suf. *-ar.*

MĂMĂLÍGĂ, *mămăligi,* s.f. Aliment preparat din făină de porumb (mai rar de mei, hrișcă etc.) fiartă în apă. ✧ Expr. (Fam.) *A o pune de mămăligă* = a se afla sau a ajunge într-o situație dificilă, neplăcută; a o păți; a da greș. ✦ Epitet depreciativ dat unui om lipsit de energie și de inițiativă. [Var.: (reg.) **mălígă** s.f.] — Et. nec.

MĂMĂLIGÓI, *mămăligoaie,* s.n. **1.** (Rar) Augmentativ al lui *mămăligă.* **2.** (Reg.) Făcăleț. — **Mămăligă** + suf. *-oi.*

MĂMĂLIGÓS, -OÁSĂ, *mămăligoși, -oase,* adj. (Despre oameni; depr.) Lipsit de energie, de inițiativă; molâu, bleg. — **Mămăligă** + suf. *-os.*

MĂMĂLIGÚȚĂ, *mămăliguțe,* s.f. Diminutiv al lui *mămăligă.* [Var.: **măligúță** s.f.] — **Mămăligă** + suf. *-uță.*

MĂMĂRÚȚĂ, *mămăruțe,* s.f. (Entom.; reg.) Buburuză. — Et. nec.

MĂMÍCĂ, *mămici,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *mamă;* mămiță, mămițică, mămucă, mămulică, mămuliță, mămușoară, mămuță. — **Mamă** + suf. *-ică.*

MĂMÍȚĂ, *mămițe,* s.f. (Fam.) Mămică. [Var.: **mamíță** s.f.] — **Mamă** + suf. *-iță.*

MĂMIȚÍCĂ s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *mămiță.* [Var.: **mamițícă** s.f.] — **Mămiță** + suf. *-ică.*

MĂMÓS, -OÁSĂ, *mămoși, -oase,* adj. (Fam.) **1.** (Despre copii) Care este extrem (sau excesiv) de atașat de mamă. **2.** (Despre oameni) Care este extrem (sau excesiv) de atașat de copiii săi; ocrotitor. — **Mamă** + suf. *-os.*

MĂMOȘÉNIE s.f. (Fam.) Atașament al unei ființe mămoase. — **Mămos** + suf. *-enie.*

MĂMÚCĂ, *mămuci,* s.f. (Reg.) Mămică. — **Mamă** + suf. *-ucă.*

MĂMUCÚȚĂ, *mămucuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *mămucă.* — **Mămucă** + suf. *-uță.*

MĂMULÁR, *mămulari,* s.m. (Înv.) Negustor (ambulant) de mărunțișuri. — Cf. tc. m a m u l.

MĂMULĂRÍE, (2) *mămulării,* s.f. (Înv.) **1.** Comerț de mărunțișuri sau de vechituri; ocupația mămularului. **2.** Prăvălie de mărunțișuri; *p. ext.* totalitatea obiectelor dintr-o astfel de prăvălie. — **Mămular** + suf. *-ie.*

MĂMULÍCĂ, *mămulici,* s.f. (Reg.) Mămică. — **Mamă** + suf. *-ulică.*

MĂMULÍȚĂ, *mămulițe,* s.f. (Pop.) Mămică. — **Mamă** + suf. *-uliță.*

MĂMUȘOÁRĂ, *mămușoare,* s.f. (Pop.) Mămică. — **Mamă** + suf. *-ușoară.*

MĂMÚȚĂ, *mămuțe,* s.f. (Rar) Mămică. — **Mamă** + suf. *-uță.*

MĂNÁ, pers. 3 *mănează,* vb. I. Refl. (Despre plante și recolte) A căpăta mană (**2**); a se strica din cauza manei. — Din **mană.**

MĂNÁT, -Ă, *mănați, -te,* adj. (Despre plante și recolte) Atins de mană (**2**); stricat din cauza manei. — V. **măna.**

MĂNĂSTIOÁRĂ, *mănăstioare,* s.f. Diminutiv al lui *mănăstire.* [Pr.: *-sti-oa-*. — Var.: **mânăstioáră** s.f.] — **Mănăstire** + suf. *-oară.*

MĂNĂSTÍRE, *mănăstiri,* s.f. Așezământ religios în care trăiesc, potrivit unor reguli de viață austere și izolați de lume, călugări sau călugărițe; *p. restr.* ansamblu de clădiri care alcătuiesc un astfel de așezământ; lăcaș în care serviciul divin este oficiat de călugări. ✧ Expr. *A (se) duce* sau *a (se) închide, a intra, a trimite, a băga* etc. *la (o) mănăstire* = a (se) călugări. [Var.: **mânăstíre,** (înv.) **monastíre** s.f.] — Din sl. **monastyrĭ.**

MĂNĂSTIRÉSC, -EÁSCĂ, *mănăstirești,* adj. Care aparține mănăstirii, privitor la mănăstire, de la mănăstire; *p. ext.* bisericesc, monastic. ✦ Cum se face sau cum există la mănăstire. [Var.: **mânăstirésc, -eáscă,** (înv.) **monastirésc, -eáscă** adj.] — **Mănăstire** + suf. *-esc.*

MĂNGĂLĂU, *măngălaie,* s.n. (Reg.) Obiect de lemn, lung (și dreptunghiular), cu suprafața ondulată, pe care se freacă rufele la spălat sau cu care se netezesc rufele de pânză groasă. — Din magh. **mángoló.**

MĂNGĂLUÍ, *măngăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A freca sau a netezi rufele cu măngălău. — Din magh. **mángol.**

MĂNÓS, -OÁSĂ, *mănoși -oase,* adj. **1.** (Despre pământ) Care dă rod bogat; fertil, roditor. ✦ (Despre recolte) Îmbelșugat, bogat. **2.** (Despre vaci) Care dă lapte mult și bun. **3.** Fig. Care aduce câștig mare; rentabil, bănos. — **Mană** + suf. *-os.*

MĂNTĂLÚȚĂ, *măntăluțe,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *manta.* — **Manta** + suf. *-ăluță.*

MĂNÚCHI s.n. v. **mănunchi.**

MĂNÚNCHI, *mănunchiuri,* s.n. **1.** Cantitate de fire de grâu, de iarbă etc. care poate fi cuprinsă cu mâna; mână, mănușă (**2**). **2.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Buchet de flori. ✦ Legătură de mai multe obiecte de același fel, strânse laolaltă. **3.** Mâner (la unelte și arme), coadă, plăsea. [Pl. și: (rar, m.) *mănunchi.* — Var.: **mănúchi** s.n.] — Lat. **manuclus.**

MĂNUNCHIÁȘ, (**1**) *mănunchiașe,* s.n., (**2**) *mănunchiași,* s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui *mănunchi* (**1**). **2.** S.m. (Reg.) Persoană care umblă în urma secerătorului sau a cosașului și strânge în mănunchiuri păioasele. — **Mănunchi** + suf. *-aș.*

MĂNUNCHIULÉȚ, *mănunchiulețe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *mănunchi.* — **Mănunchi** + suf. *-uleț.*

MĂNÚNT, -Ă, adj. v. **mărunt.**

MĂNUȘÁR, (**1**) *mănușari,* s.m., (**2**) *mănușare,* s.n. **1.** (Înv.) S.m. Persoană care confecționează mănuși (**1**); fabricant sau negustor de mănuși. **2.** S.n. Mănușă de protecție (folosită la manipularea unei bucăți de metal fierbinte). [Var.: (**1**) **mânușár** s.m.] — **Mănușă** + suf. *-ar.*

MĂNÚȘĂ, *mănuși,* s.f. **1.** Obiect de îmbrăcăminte confecționat din lână, tricot, piele, cauciuc etc., care acoperă mâinile, protejându-le. ✧ Expr. *A umbla* (sau *a se purta) cu mănuși* (cu cineva) = a avea o purtare plină de menajamente, de politețe, de îngăduință (față de cineva). *A arunca* (cuiva) *mănușa* = a provoca (pe cineva) la duel; *p. gener.* a provoca (pe cineva). *A ridica mănușa* = a primi provocarea (cuiva) la duel; *p. gener.* a primi provocarea (cuiva). **2.** (Pop.) Mănunchi (**1**). **3.** (Reg.; și ca termen tehnic în arheologie) Toartă (la oale, vase, căni). ✦ P. gener. Parte a unui obiect care servește pentru a prinde, a apuca, a strânge. [Var.: **mânúșă** s.f.] — **Mână** + suf. *-ușă.*

MĂR[1], *meri,* s.m. **1.** Pom din familia rozaceelor, cu frunze mari, ovale, păroase, cu flori albe-trandafirii și fructe globuloase, comestibile, bogate în vitamine *(Malus domestica).* ✧ *Măr pădureț* = arbore din familia rozaceelor, cu ramuri spinoase și fructe mici, astringente *(Malus sylvestris).* ✧ Expr. *De florile mărului* = fără rost, degeaba; fără un scop anumit. **2.** Compus: *mărul-lupului* = plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori galbene și fructe tari în formă de pară; remf *(Aristolochia clematitis); măr-gutui* = gutui — Lat. **melus.**

MĂR[2], *mere,* s.n. **1.** Fruct al mărului[1], de formă rotundă-turtită și de diferite culori. ✧ Expr. (Adverbial) *A bate* (sau *a face, a lăsa*) *măr* (pe cineva) = a bate foarte tare (pe cineva). ✧ Compus: (reg.) *măr-gutuie* = gutuie. ✦ *Mărul discordiei* = cauza neînțelegerii sau dușmăniei dintre mai multe persoane. **2.** (În sintagma) *Mărul lui Adam* = proeminență a zgârciului tiroidian, vizibilă la bărbați în partea anterioară a gâtului; nodul gâtului. — Lat. **melum.**

MĂRÁR s.m. Plantă erbacee aromatică din familia umbeliferelor, cu frunze filiforme și cu flori galbene, folosită drept condiment *(Anethum graveolens).* ✧ Expr. *A se băga în vorbă ca mărarul în ciorbă* sau (rar) *a se amesteca ca mărarul în bucate* = a participa nepoftit la o discuție. — Cf. alb. m ë r a j, ngr. m á r a t h r o n.

MĂRÁZ, *mărazuri,* s.n. (Reg.; mai ales la pl.) Mofturi, nazuri, fasoane. [Var.: **maráz** s.n.] — Din tc. **maraz.**

MĂRĂCÍN s.m. v. **mărăcine.**

MĂRĂCINÁR, *mărăcinari,* s.m. Nume dat mai multor păsări călătoare mici, insectivore, cu penajul castaniu-închis și cu gâtul negru, care trăiesc prin mărăcinișuri, în apropierea apelor *(Saxicola).* — **Mărăcine** + suf. *-ar.*

MĂRĂCINÁȘ, *mărăcinași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *mărăcine.* — **Mărăcine** + suf. *-aș.*

MĂRĂCÍNĂ s.f. v. **mărăcine.**

MĂRĂCÍNE, *mărăcini,* s.m. Nume generic dat unor plante a căror tulpină este acoperită cu spini; fructul țepos al unor asemenea plante; *p. restr.* ghimpe, țeapă, spin (al acestor plante). ✧ Expr. *A sta (ca) pe mărăcini* = a fi nerăbdător, a nu-și găsi astâmpăr. *A trăi ca pe mărăcini* = a trăi rău. ✦ (Mai ales la pl.) Mărăciniș. [Var.: **mărăcín** s.m., **mărăcínă** s.f.] — Lat. **marrucina.**

MĂRĂCINÉT, *mărăcineturi,* s.n. (Rar) Mărăciniș. — **Mărăcine** + suf. *-et.*

MĂRĂCINÍȘ, *mărăcinișuri,* s.n. Desiș de mărăcini, loc acoperit cu mărăcini; mărăcinet. — **Mărăcine** + suf. *-iș.*

MĂRĂCINÍT, -Ă, *mărăciniți, -te,* adj. Mărăcinos. — Din **mărăcine.**

MĂRĂCINÓS, -OÁSĂ, *mărăcinoși, -oase,* adj. Plin de mărăcini, mărăcinit, spinos, ghimpos. — **Mărăcine** + suf. *-os.*

MĂRĂMIOÁRĂ, *mărămioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *maramă;* mărămuță. — **Maramă** + suf. *-ioară.*

MĂRĂMÚȚĂ, *mărămuțe,* s.f. (Rar) Mărămioară. — **Maramă** + suf. *-uță.*

MĂRĂRÁȘ s.m. **1.** Diminutiv al lui *mărar.* **2.** Plantă erbacee acvatică din familia umbeliferelor, cu tulpina ramificată și cu flori albe, foarte asemănătoare cu mărarul; chimion-de-apă (sau -de-baltă) *(Oenanthe aquatica).* — **Mărar** + suf. *-aș.*

MĂRE interj. (Pop.) **1.** Cuvânt care exprimă: mirare; curiozitate; nedumerire; surprindere, uimire; admirație etc. **2.** Termen de adresare; mă, bre. ✦ Cuvânt prin care se subliniază o relatare, o afirmație. [Var.: **mări** interj.] — Cf. alb. m o r e, ngr. m o r é „prost, nebun".

MĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *măreți, -e,* adj. **1.** Care trezește admirație, care se impune prin calități deosebite, excepționale; grandios, impunător, falnic, maiestuos, fastuos. **2.** (Înv. și reg.) Mândru, semeț; îngâmfat, trufaș, orgolios. — **Mări[1]** + suf. *-eț.*

MĂREȚÍE s.f. **1.** Faptul de a fi măreț; ansamblu de calități care trezesc admirație și respect; grandoare, splendoare, fast[1]. **2.** (Înv. și reg.) Mândrie, semeție, trufie. — **Măreț** + suf. *-ie.*

MĂRFÁR s.n. v. **marfar.**

MĂRFȘOÁRĂ s.f. v. **mărfușoară.**

MĂRFUȘOÁRĂ, *mărfușoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *marfă.* [Var.: **mărfșoáră** s.f.] — **Marfă** + suf. *-ușoară.*

MĂRGĂRÉLE s.f. pl. (Rar) Mărgăritărele, perle mici. — Cf. m ă r g ă r i t ă r e l.

MĂRGĂRÍ, *mărgăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.; în urări) A prospera, a înflori. — Din **mărgărit[1]** (derivat regresiv).

MĂRGĂRÍNT s.m. v. **mărgărit[1].**

MĂRGĂRÍT[1], (**1**) *mărgărite,* s.n., (**2**) s.m. (Înv. și pop.) **1.** S.n. Mărgăritar (**1**). **2.** S.m. Lăcrămioară. [Var.: (**2**) **mărgărínt** s.m.] — Din ngr. **margharítis.**

MĂRGĂRÍT[2], -Ă, *mărgăriți, -te,* adj. (Pop.; despre pomi) Înflorit. — V. **mărgări.**

MĂRGĂRITÁR, (**1, 2**) *mărgăritare,* s.n., (**3, 4**) *mărgăritari,* s.m. **1.** S.n. Boabă rotundă și tare de culoare albă-strălucitoare cu reflexe sidefii, care se formează în corpul unor scoici și care se utilizează ca podoabă de preț; perlă, mărgărit[1]. ✧ Loc. adj. *De mărgăritar* = împodobit, bătut, incrustat cu mărgăritare (**1**). ✦ Fig. Lucru fără cusur, de mare valoare. **2.** S.n. Pietriș mărunt folosit la betoane pentru fațade, mozaicuri, pentru a fi așternut pe alei etc. **3.** S.m. (Bot.) Lăcrămioară, cerceluș (**2**). **4.** S.m. Numele unei specii de vâsc care crește numai pe stejari, cu fructe în formă de bobițe galbene; vâsc-de-stejar *(Loranthus europaeus).* — Din ngr. **margaritári.**

MĂRGĂRÍTĂ, *mărgărite,* s.f. (Bot.; pop.) Margaretă. — Din ngr. **margaríta.**

MĂRGĂRITĂRÁȘ, *mărgărităraș,* s.n. (Rar) Mărgăritărel (**1**). — **Mărgăritar** + suf. *-aș.*

MĂRGĂRITĂRÉL, (**1**) *mărgărităre,* s.n., (**2**) *mărgărităre*i, s.m. **1.** S.n. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *mărgăritar* (**1**); mărgărităraș. **2.** S.m. (Bot.; la pl.) Lăcrămioare. — **Mărgăritar** + suf. *-el.*

MĂRGEÁ, -ÍCĂ, *mărgele,* s.f. **1.** Boabă (mică) de sticlă, de piatră etc., de forme și culori diferite (înșirată pe ață, cusută pe un veșmânt etc.), folosită ca podoabă; (la pl.) șirag format din asemenea obiecte. **2.** (La pl.) Protuberanțe ale pielii de pe capul și gâtul curcanului. **3.** (În forma *mărgică)* Nume dat mai multor plante erbacee din familia gramineelor, cu flori mici, dispuse câte una sau două în vârful unor spiculețe *(Melica).* — Din lat. **margella.** — **Mărgică:** cu schimbare de suf.

MĂRGEÁN, *mărgeanuri,* s.n. **1.** (Înv. și pop.) Nume dat unor specii de animale care trăiesc în colonii marine formate din mai mulți indivizi de culoare roșie, mai rar albă, înfipți pe un schelet calcaros; coral[1] *(Corallium); p. ext.* scheletul calcaros al acestor animale, din care se fac podoabe; podoabă făcută din acest schelet. **2.** Șirag de mărgele făcut dintr-un material asemănător cu mărgeanul (**1**). — Din tc. **mercan.**

MĂRGELÁT, -Ă, *mărgelați, -te,* adj. (Rar) Împodobit cu mărgele (**1**). ✦ (Despre animale) Care are la gât niște protuberanțe în formă de mărgele (**1**). — **Mărgea** + suf. *-at.*

MĂRGELÚȘĂ, *mărgelușe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *mărgea* (**1**); mărgeluță. **2.** Plantă erbacee mică, cu flori albe, albastre sau trandafirii *(Lithospermum arvense).* — **Mărgea** + suf. *-ușă.*

MĂRGELÚȚĂ, *mărgeluțe,* s.f. Mărgelușă (**1**). — **Mărgea** + suf. *-uță.*

MĂRGHÍLĂ, *mărghile,* s.f. (Reg.) Loc mlăștinos; mocirlă, baltă. [Acc. și: *mărghilă*] — Et. nec.

MĂRGINÁȘ, -Ă, *mărginași, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se află la margine, la hotar, la extremitate; periferic, lăturalnic, limitrof. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care locuiește, care se află la marginea unei așezări omenești, a unui teritoriu etc.; mărginean. — **Margine** + suf. *-aș.*

MĂRGINEÁN, -Ă, *mărgineni, -e,* adj., s.m. și f. (Înv. și reg.) Mărginaș (**2**). — **Margine** + suf. *-ean.*

MĂRGINÍ, *mărginesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A forma limitele, marginile unui lucru, unei suprafețe etc.; a contura un lucru, o suprafață, a încadra, a delimita. ✦ A stabili anumite limite. ✦ Refl. recipr. A se învecina cu..., a avea hotar comun cu... **2.** Tranz. și refl. A (se) limita, a (se) reduce, a (se) restrânge, a (se) rezuma. **3.** Tranz. (Înv.) A ține sub pază, a fixa cuiva domiciliu forțat; a închide. — Din **margine.**

MĂRGINÍRE, *mărginiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) mărgini* și rezultatul ei. **2.** Fig. Posibilitate redusă de înțelegere, de intuiție; îngustime spirituală, mediocritate (în gândire, în concepții); prostie. — V. **mărgini.**

MĂRGINÍT, -Ă, *mărginiți, -te,* adj. **1.** Limitat, redus. **2.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de inteligență; limitat, redus, prost; (despre calități intelectuale, sufletești etc.) lipsit de agerime, de profunzime. — V. **mărgini.**

MĂRGINÚȚĂ, *mărginuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *margine;* mărgioară. — **Margine** + suf. *-uță.*

MĂRGIOÁRĂ, *mărgioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *margine;* mărginuță. [Pr.: *-gi-oa-*] — **Margine** + suf. *-ioară.*

MĂRÍ[1], *măresc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A crește sau a face să crească în dimensiuni, în număr, în cantitate etc.; a spori sau a face să sporească, a (se) înmulți. ✦ Refl. A crește în vârstă, a se face mai mare. **2.** Tranz. A crește, a ridica (valoarea, prețul). **3.** Tranz. și refl. A (se) intensifica, a (se) dezvolta. **4.** Tranz. și refl. A (se) prelungi în timp. **5.** Tranz. A da cinstea, considerația cuvenită; a stima, a prețui, a slăvi, a preamări pe cineva sau ceva. **6.** Refl. (Înv. și pop.) A se îngâmfa, a se făli, a se mândri. — Din **mare[1].**

MĂRÍ[2] interj. v. **măre.**

MĂRICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *măricei, -ele,* adj. Mărișor. — **Mare[1]** + suf. *-icel.* — **Măricică:** cu schimbare de suf.

MĂRÍE, *mării,* s.f. (Înv.) **1.** (Urmat de un adj. pos. sau de un pron. pers.) Termen de reverență la adresa unui monarh, a unui domnitor, a unui boier etc.; înălțime, domnie, maiestate. **2.** Situație înaltă, rang, demnitate, putere. ✦ Slavă, onoare, cinste, glorie. **3.** Îngâmfare, trufie, mândrie, fală. — **Mare[1]** + suf. *-ie.*

MĂRÍME, *mărimi,* s.f. **1.** Însușirea de a fi mare[1]; întindere, dimensiune, cantitate, volum. ✦ Talie, statură. ✦ Proporție, valoare. ✦ Importanță, însemnătate, gravitate. ✦ (Fiz.) Proprietate comună a unor obiecte, pe baza căreia acestea pot fi ordonate într-un șir. ✧ *Mărime de stare* = mărime a unui sistem fizic, care variază cu aceeași valoare, oricum ar trece sistemul între două stări date. (Astrom.) *Mărime stelară* = măsură a strălucirii aparente a unei stele, exprimată printr-un număr care este cu atât mai mic cu cât strălucirea astrului este mai mare; magnitudine. ✦ (Mat.) Generalizare a unor noțiuni concrete, ca lungime, arie, masă etc. **2.** Durată. **3.** Strălucire, grandoare; glorie, faimă. ✦ Loc de frunte într-o anumită ierarhie; funcție sau situație înaltă, rang, demnitate; (concr.) persoană care deține un rol important în ierarhia socială; demnitar, fruntaș. **4.** (Înv.) Noblețe sufletească, mărinimie. **5.** (Înv.) Mândrie, aroganță, trufie. — **Mare[1]** + suf. *-ime.*

MĂRINIMÍE s.f. Bunăvoință, înțelegere, bunătate, generozitate. ✦ (Înv.) Bărbăție, curaj. — **Măre[1]** + **inimă** + suf. *-ie* (după lat. *magnanimitas).*

MĂRINIMÓS, -OÁSĂ, *mărinimoși, -oase,* adj. Care este plin de mărinimie, de înțelegere, de bunătate; generos. — **Mare[1]** + **inimos** (după lat. *magnanimus).*

MĂRÍRE, *măriri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) mări[1]* și rezultatul ei; mărit[3]. ✦ (Fiz.) Operație de copiere fotografică prin proiecție, în scopul obținerii unor pozitive mai mari decât negativele copiate. ✦ Loc de frunte într-o anumită ierarhie (socială); rang, demnitate; (concr.) persoană care ocupă o funcție înaltă în ierarhia socială; fruntaș, demnitar. ✦ Glorie, strălucire, splendoare. ✦ Putere, autoritate, tărie. **2.** (Înv.) Mărie (**1**). — V. **mări[1].**

MĂRIȘÓR, -OÁRĂ, *mărișori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *mare[1];* măricel, măruț. — **Mare[1]** + suf. *-işor.*

MĂRÍT[1], *măriți,* s.m. (Înv. și reg.) Soț; mire. — Lat. **maritus.**

MĂRÍT[2] s.n. (Pop.) Măritat[1]. ✧ Loc. adj. *De mărit* = (despre fete) bună de măritat. ✧ Expr. *A-și face de mărit* = a face vrăji pentru a se mărita. — Din **mărita** (derivat regresiv).

MĂRÍT[3] s.n. Faptul de *a (se) mări[1];* mărire. — V. **mări[1].**

MĂRÍT[4], -Ă, *măriți, -te,* adj. **1.** Devenit mai mare[1]; crescut. ✦ (Despre ochi) Care este larg deschis; lărgit. **2.** Slăvit, măreț, înălțat, glorios; cinstit. ✦ Vestit, celebru, ilustru, nobil. — V. **mări[1].**

MĂRITÁ, *mărít,* vb. I. **1.** Refl. (Despre femei) A se căsători. ✦ Tranz. A da o fată în căsătorie. ✧ Compus: (Bot.) *mărită-mă-mamă* s.f. = rujă-galbenă. **2.** Tranz. (Fam.) A vinde cu un preț derizoriu un lucru nefolositor sau de proastă calitate, a se descotorosi de ceva. — Lat. **maritare.**

MĂRITÁRE s.f. Măritat[1]. — V. **mărita.**

MĂRITÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) mărita;* măritiș, măritare, mărit[2]. ✧ Loc. adj. *De măritat* = (despre o fată) de vârstă potrivită pentru căsătorie; nubilă. — V. **mărita.**

MĂRITÁT[2], -Ă, *măritați, -te,* adj. (Despre femei) Căsătorită. ✦ (Reg.; despre bărbați) Care se stabilește prin căsătorie în casa soției. — V. **mărita.**

MĂRITÍȘ, *măritișuri,* s.n. Măritat[1]. — **Mărita** + suf. *-iș.*

MĂRITÓR, -OÁRE, *măritori, -oare,* adj. Care mărește. — **Mări[1]** + suf. *-tor.*

MĂRIÚȚĂ, *măriuțe,* s.f. **1.** (Entom.; reg.) Buburuză. **2.** Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *-ri-u-*] — Cf. n. pr. Măriuța.

MĂRMURÁR, *mărmurari,* s.m. Meșter care lucrează marmura. — **Marmură** + suf. *-ar.*

MĂRMURÍ, *mărmuresc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Reg.) A lucra ceva în marmură. **2.** Intranz. Fig. (Înv. și pop.) A înmărmuri, a încremeni (de frică, groază). — Din **marmură.**

MĂRMURÍRE, *mărmuriri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a mărmuri* și rezultatul ei. — V. **mărmuri.**

MĂRMURÍT, -Ă, *mărmuriți, -te,* adj. **1.** (Înv. și pop.) Lucrat în marmură; sculptat. **2.** Fig. Înmărmurit. ✦ (Despre obiecte) Neclintit, nemișcat. — V. **mărmuri.**

MĂRÓI, -OÁIE, *măroi, -oaie,* adj. (Reg.) Augmentativ al lui mare[1]. — **Mare** + suf. *-oi.*

MĂRȘĂLUÍ, *mărșăluiesc,* vb. IV. Intranz. A se deplasa în marș; a mărșui. ✦ (Fam.) A face un drum lung, obositor. — **Marș** + suf. *-ălui.*

MĂRȘĂLUÍRE, *mărșăluiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a mărșălui.* — V. **mărșălui.**

MĂRȘĂLUITÓR, *mărșăluitori,* s.m. Atlet specializat în proba sportivă de marș. [Pr.: *-lu-i-*] — **Mărșălui**+ suf. *-tor.*

MĂRȘUÍ, *mărșuiesc,* vb. IV. Intranz. A mărșălui. — **Marș** + suf. *-ui.*

MĂRTURÍE, *mărturii,* s.f. **1.** Declarație făcută de o persoană pentru a adeveri un lucru sau pentru a-și susține părerile. ✦ Spec. Depoziție făcută de un martor în fața unei instanțe judecătorești. ✧ *Mărturie mincinoasă* = infracțiune care constă în fapta unui martor de a face afirmații mincinoase sau de a nu spune tot ce știe. ✧ Expr. *A sta* (sau *a fi) mărturie* = a se afla de față, a fi martor. ✦ (Înv.) Mărturisire a credinței. ✦ (Rar) Martor. **2.** Dovadă, atestare; semn, probă, indiciu. **3.** (Reg.) Târg săptămânal (fixat în zilele în care oamenii veneau la oraș pentru a depune mărturii **1**). — **Martur** + suf. *-ie.*

MĂRTURISÁNIE, *mărturisanii,* s.f. (Înv.) Spovedanie. — **Mărturisi** + suf. *-anie.*

MĂRTURISÍ, *mărturisesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A declara, a relata, a spune, a susține. ✦ Spec. A face o depoziție în fața unei instanțe. ✦ (Înv.) A propovădui, a predica o credință, o învățătură morală. **2.** Intranz. și tranz. A dovedi, a adeveri, a proba. **3.** Tranz. A recunoaște (ca adevărat); a admite, a accepta. **4.** Tranz. A spune deschis, a da pe față, a arăta fără ocol. **5.** Tranz. și refl. A (se) destăinui. ✦ Refl. A se spovedi. ✦ Tranz. (Despre duhovnici) A primi spovedania cuiva; a spovedi. — Din sl. **marturisati.**

MĂRTURISÍRE, *mărturisiri,* s.f. Faptul de *a (se) mărturisi;* mărturie. **1.** Afirmare, susținere. ✦ Spec. Declarație făcută de o persoană în fața unui organ de jurisdicție sau de urmărire penală despre faptele pe care le-a săvârșit. **2.** Destăinuire, confidență. **3.** Spovedanie. — V. **mărturisi.**

MĂRTURISÍT, -Ă, *mărturisiți, -te,* adj. Care este declarat, relatat; care este spus deschis, pe față. — V. **mărturisi.**

MĂRTURISITÓR, -OÁRE, *mărturisitori, -oare,* s.m., adj. **1.** S.m. (Înv.) Persoană care arată, susține, probează ceva; *spec.* persoană care depune o mărturie în fața unei instanțe; martor. ✦ Duhovnic, confesor. **2.** Adj. Doveditor, probant. — **Mărturisi** + suf. *-tor.*

MĂRȚÁNĂ, *mărțâne,* s.f. (Pop.) Iapă slabă, bătrână; mârțoagă, gloabă. ✦ (Reg.) Epitet injurios dat unei femei de moravuri ușoare. — Din bg. **mărcina.**

MĂRȚIȘÓR, (**1**) *mărțișoare,* s.n., (**3, 4**) *mărțișori,* s.m. **1.** S.n. Mic obiect de podoabă legat de un fir împletit, roșu cu alb, care se oferă în dar ca semn al sosirii primăverii, mai ales femeilor și fetelor, la 1 martie; marț[2]. **2.** S.m. (Pop.) Martie. **3.** S.m. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu frunzele crestate adânc și cu flori galbene *(Geum montanum).* **4.** S.m. (Bot., reg.) Ament (de salcie, de răchită etc.). — **Marț[2]** + suf. *-işor.*

MĂRÚNT, -Ă, *mărunți, -te,* adj. **1.** De dimensiuni, de proporții reduse; (foarte mic). ✦ Cu elemente componente foarte mici; fin. ✦ (Adesea adverbial) Tăiat, sfărâmat, rupt în bucăți de dimensiuni reduse. ✦ (Despre scris) Cu litere foarte mici. ✦ (Despre ploaie, burniță etc.) Cu stropi sau fulgi mici și deși. **2.** (Despre bani; adesea substantivat) Cu monede divizionare de valoare mică. **3.** De înălțime, de statură mică; scund, mic. ✦ Scurt. **4.** (Despre mers) Cu pași mici (și grăbiți). ✦ (Substantivat, f. art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. **5.** (Despre ființe) Care este de vârstă fragedă, abia născut sau de câțiva ani; care este nevârstnic. **6.** Fig. Care are o importanță, o valoare redusă; mic, neînsemnat. ✧ Expr. *Multe și mărunte* = lucruri de tot felul. ✦ Care se află pe o treaptă inferioară într-o ierarhie; de rând. **7.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de înțelegere, de generozitate, care dovedește orizont limitat. [Var.: (pop.) **mănúnt, -ă** adj.] — Lat. **minutus.**

MĂRUNTÁIE s.n. pl. **1.** Totalitatea organelor interne la animale și la om; viscere, vintre; *p. restr.* organele interne aflate în cavitatea abdominală. ✧ Expr. *A ști toate măruntaiele* (din cineva) = a cunoaște gândurile cele mai ascunse (ale cuiva). ✦ Spec. Totalitatea organelor interne comestibile ale animalelor. **2.** Fig. Partea cea mai adâncă a unui lucru; fund, adâncime, mijloc. ✦ Interiorul ființei omenești, considerat ca sediu al gândirii, al sentimentelor și al conștiinței. [Pr.: *-ta-ie*] — Lat. **minutalia.**

MĂRUNȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *mărunței, -ele,* adj. Diminutiv al lui *mărunt.* ✦ (Substantivat, m. art.) Dans popular românesc din Bihor, cu mișcare rapidă, executat în perechi; melodie după care se execută acest dans. — **Mărunt** + suf. *-el, -ea, -ică.*

MĂRUNȚÍ, *mărunțesc,* vb. IV. Tranz. A tăia, a fărâmița, a rupe, a împărți, a sfărâma în bucăți mici; a pisa. ✧ Loc. adv. *Pe mărunțite* = cu mișcări scurte și repezi. — Din **mărunt.**

MĂRUNȚÍME, *mărunțimi,* s.f. (Rar) Însușire a ceea ce este mărunt sau neînsemnat; (concr.) ceea ce este de vârstă fragedă, tânăr, nevârstnic. ✦ (Concr.) Lucru fără valoare, neînsemnat. — **Mărunt** + suf. *-ime.*

MĂRUNȚÍRE, *mărunțiri,* s.f. Acțiunea de *a mărunți.* — V. **mărunți.**

MĂRUNȚÍȘ, *mărunțișuri,* s.n. **1.** Lucru mărunt, fără valoare; (la pl.) obiecte și materiale accesorii (ace, ață, nasturi etc.); mărunțuș. ✦ Vânat format din animale mici. **2.** Fig. (La pl.) Fapte lipsite de importanță; nimicuri, fleacuri. **3.** (Cu sens colectiv) Monede (de metal) de valoare mică. **4.** (Înv.; în loc. adv.) *Cu mărunțișul* = în cantitate mică, cu bucata, în detaliu, cu amănuntul. — **Mărunt** + suf. *-iș.*

MĂRUNȚIȘÁR, *mărunțișari,* s.m. (Înv.) Negustor de mărunțișuri. — **Mărunțiș** + suf. *-ar.*

MĂRUNȚÍT s.n. Faptul de *a mărunți.* — V. **mărunți.**

MĂRUNȚÚȘ, *mărunțușuri,* s.n. (Înv. și pop.) Mărunțiș. — **Mărunt** + suf. *-uș.*

MĂRÚȚ, -Ă, *măruți, -e,* adj. (Pop.) Mărișor. — **Mare**[1] + suf. *-uț.*

MĂSÁI, *măsaie,* s.n. (Reg.) Față de masă. ✦ Șervet, prosop; *spec.* ștergar pentru împodobit pereții în casele țărănești. — **Masă**[2] + suf. *-ai.*

MĂSÁR, (**1**) *măsari,* s.m., (**2**) *măsare,* s.n. (Reg.) **1.** S.m. Tâmplar, dulgher. **2.** S.n. Față de masă. — **Masă**[2] + suf. *-ar.*

MĂSĂLÁR s.m. Numele popular al lunii august. — Et. nec.

MĂSĂRÍȚĂ, *măsărițe,* s.f. (Reg.) Față de masă. — **Masă**[2] + suf. *-ăriță.*

MĂSCÁRĂ, *măscări,* s.f. (Pop. și fam.; mai ales la pl.) Faptă sau vorbă necuviincioasă, nerușinată; ocară; obscenitate, pornografie. ✧ Expr. *A face de măscară* = a face de râs. — Din **măscări** (derivat regresiv).

MĂSCĂREÁLĂ, *măscăreli,* s.f. (Reg.) Batjocură, ocară. — **Măscări** + suf. *-eală.*

MĂSCĂRÍ, *măscăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A certa, a ocărî, folosind vorbe urâte; a batjocori. ✦ Fig. A înjosi, a pângări o idee, un sentiment. — Din **mascara.**

MĂSCĂRÍCI, *măscărici,* s.m. **1.** Actor de comedie în teatrul popular (de circ, de bâlci etc.), care execută și numere de acrobație, muzicale, de dresură etc.; saltimbanc, paiață, clovn. ✦ Epitet depreciativ pentru un om neserios, ridicol. **2.** (În Evul Mediu) Persoană angajată la curțile regale sau senioriale pentru a amuza asistența; bufon. — **Măscări** + suf. *-ici.*

MĂSCĂRICIÚNE, *măscăriciuni,* s.f. (Înv.) Vorbă, gest, purtare trivială; măscărie. — **Măscări** + suf. *-ciune.*

MĂSCĂRÍE, *măscării,* s.f. (Înv.) Măscăriciune. — **Măscări** + suf.*-ie.*

MĂSCUÍ, *măscuiesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se masca. — **Mască** + suf. *-ui.*

MĂSCUÍT, -Ă, *măscuiți, -te,* adj. (Înv.) Mascat. — V. **măscui.**

MĂSEÁ, *măsele,* s.f. **1.** Fiecare dintre dinții mari (terminați cu o suprafață plată) fixați în partea posterioară a maxilarelor, după canini, la om și la unele animale, servind la zdrobirea și la măcinarea alimentelor; molar[1]. ✧ *Măsea de minte* = fiecare dintre cele patru măsele care apar la sfârșitul adolescenței. ✧ Expr. *(Oltean) cu douăzeci și patru* (sau *cu gura plină) de măsele* = (om) voinic și isteț, descurcăreț, abil. *A-i crăpa* (cuiva) *măseaua* (sau *măselele*) (*în gură*) = a fi nerăbdător; a avea mare nevoie de ceva. *A trage* (sau *a o lua) la măsea* = a bea mult, a fi beție. *N-ajunge nici pe o măsea* = e foarte puțin, insuficient. *A nu avea ce pune* (sau *a nu ajunge*) *(nici) pe o măsea* sau *nici cât (să) pui pe o măsea* = a avea foarte puțin (de mâncare). *A lepăda, a arunca* etc. (pe cineva sau ceva) *ca pe o măsea stricată* = a se debarasa (de cineva sau ceva) fără părere de rău. **2.** Compus: (Bot.) *măseauaciutei* = mică plantă erbacee din familia liliaceelor, cu flori roșii, cu frunze pătate roșu-brun *(Erythronium dens canis).* **3.** Nume dat mai multor obiecte sau părți de obiecte asemănătoare, ca formă sau ca funcție, cu măseaua (**1**) (la roata morii, la grindeiul de la piuă, la grapă, leucă, tălpile saniei, bocanci etc.). — Lat. **maxilla** „maxilar".

MĂSELÁR, *măselari,* s.m. (Reg.) **1.** (Bot.) Măselariță. **2.** Nume dat diferitelor părți ale unor obiecte sau unelte. — Din **măsea** + suf. *-ar.*

MĂSELÁRIȚĂ, *măselarițe,* s.f. Plantă medicinală toxică din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă și cu flori galbene cu nervuri violete, din care se extrage atropina; sunătoare, măselar, nebunariță *(Hyoscyamus niger).* — **Măsea** + suf. *-ariță.*

MĂSELÁT, *măselați,* adj. (Reg.; despre porumb) Cu bobul mare și alb. — Din **măsea.**

MĂSELÚȚĂ, *măseluțe,* s.f. Diminutiv al lui *măsea.* — **Măsele** (pl. lui *măsea*) + suf. *-uță.*

MĂSLÁG s.n. **1.** Fructul foarte toxic al unei plante orientale *(Anamirta cocculus),* în formă de boabă roșie, folosit uneori pentru a ameți peștii pentru a-i pescui mai ușor. **2.** (Bot.; reg.) Ciumăfaie. — Din magh. **maszlag.**

MĂSLÍN, *măslini,* s.m. **1.** Arbore fructifer cu frunze persistente, lanceolate, de culoare verde-deschis pe partea superioară și albă-argintie pe partea inferioară, pieloase, lucioase, și cu fructe ovoide, brune-verzui, cultivat mai mult în regiunile mediteraneene pentru lemnul și mai ales pentru fructele lui, bogate în ulei *(Olea europaea).* **2.** Ramură de măslin (**1**), simbol al păcii. — Din **măslină** (derivat regresiv).

MĂSLINÁR, *măslinari,* s.m. (Înv.) Negustor de măsline; *p. ext.* băcan. — **Măslină** + suf. *-ar.*

MĂSLÍNĂ, *măsline,* s.f. Fructul măslinului (**1**), comestibil, de culoare brună-verzuie, foarte bogat în ulei; olivă. — Din sl. **maslina.**

MĂSLINÍU, -ÍE, *măslinii,* adj. (Despre fața sau pielea oamenilor) De culoarea măslinei (**1**); galben-verzui bătând în negru; smead. — **Măslină** + suf. *-iu.*

MĂSLUÍ, *măsluiesc,* vb. IV. Tranz. A face semne pe cărțile de joc pentru a le recunoaște sau a le aranja astfel încât să înșele pe ceilalți jucători și să câștige. ✦ P. gener. A falsifica, a trișa. — **Maslă** + suf. *-ui.*

MĂSLUIÁLĂ, *măsluieli,* s.f. (Rar) Măsluire. [Pr.: *-lu-ia-*] — **Măslui** + suf. *-eală.*

MĂSLUÍRE, *măsluiri,* s.f. Acțiunea de *a măslui* și rezultatul ei; măsluială. ✦ P. gener. Falsificare, trișare. — V. **măslui.**

MĂSLUÍT, -Ă, *măsluiți, -te,* adj. (Despre cărțile de joc) Însemnat sau aranjat pentru a da măsluitorilor posibilitatea de a înșela la joc. ✦ P. gener. Falsificat; fals, prefăcut. — V. **măslui.**

MĂSLUITÓR, -OÁRE, *măsluitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care măsluiește cărțile de joc. ✦ P. gener. Falsificator, trișor. [Pr.: *-lu-i-*] — **Măslui** + suf. *-tor.*

MĂSOÁIE s.f. v. **măsoi.**

MĂSÓI, *măsoaie,* s.n. (Rar) Augmentativ al lui *masă*[2]. ✦ (Reg.) Față de masă. [Var.: **măsoáie** s.f.] — **Masă**[2] + suf. *-oi.*

MĂSÓRIȘTE, *măsorișți,* s.f. (Înv.) Măsurare, măsurătoare. — **Măsura** + suf. *-iște.*

MĂSURÁ, *măsór,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A determina cu instrumente sau aparate de măsură, etaloane etc. valoarea unei mărimi (lungime, masă, greutate, tensiune electrică etc.); a lua măsura; *spec.* a cântări. ✦ (Rar) A aplica pedepse, lovituri etc. ✧ Expr. (Glumeț) *A măsura pe cineva* (sau *a măsura cuiva ceva) pe spinare* = a bate, a lovi (pe cineva). **2.** A evalua, a aprecia valoarea, mărimea. ✧ Expr. (Reg.) *A-i măsura* (cuiva) *vorba cu îmblăciul,* se zice despre cineva care spune nimicuri sau care vorbește neclar. **3.** A străbate (pe jos), a parcurge de la un capăt la altul un spațiu, o distanță. **4.** A cuprinde cu ochii, a cerceta cu privirea o distanță, un loc; a scruta. ✦ A privi pe cineva cu atenție; a privi disprețuitor sau amenințător. **II.** Fig. **1.** Tranz. A cântări, a modera, a înfrâna cuvintele, gesturile, manifestările etc. **2.** Refl. și tranz. A (se) compara cu cineva din punctul de vedere al forței fizice, intelectuale etc. ✧ Expr. (Tranz.) *A-și măsura puterile* = a se lua la întrecere în luptă. — Lat. **mensurare.**

MĂSURÁBIL, -Ă, *măsurabili, -e,* adj. Care se poate măsura. — **Măsura** + suf. *-bil* (după fr. *mesurable*).

MĂSURÁRE, *măsurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) măsura;* determinare a valorii unei mărimi; măsură (**I, 1**), măsurătoare, măsurat[1]. — V. **măsura.**

MĂSURÁT[1] s.n. Măsurare. — V. **măsura.**

MĂSURÁT[2]**, -Ă,** *măsurați, -te,* adj. **1.** (Despre corpuri, fenomene, dimensiuni) Determinat, evaluat. **2.** Limitat; mărginit. **3.** Fig. Moderat, cumpătat, cu măsură. ✦ (Despre pași, mers etc.) Domol, tacticos. — V. **măsura.**

MĂSÚRĂ, *măsuri* s.f. **I. 1.** Valoare a unei mărimi, determinată prin raportare la o unitate dată; măsurare, determinare. ✧ Loc. adj. și adv. *După* (sau *pe) măsură* = (despre îmbrăcăminte sau încălțăminte) potrivit cu dimensiunile corpului; după dimensiuni potrivite. *De* (sau *pe) o măsură* = deopotrivă, la fel, egal. ✧ Loc. adv. *În mare* (sau *în largă) măsură* = în mare parte, în mare cantitate, mult. *În mică măsură* = într-o proporție neînsemnată. *În egală măsură* = la fel, în mod egal. ✧ Loc. prep. *După* (sau *pe, în) măsura...* = în raport cu..., proporțional cu... ✧ Loc. conj. *Pe măsură ce* = cu cât. *În măsura în care...* = numai atât cât... ✧ Loc. vb. *A lua* (cuiva) *măsură* = a măsura diferite dimensiuni (ale cuiva) în vederea confecționării unor haine, ghete etc. **2.** Unitate convențională pentru măsurarea dimensiunilor, cantităților, volumelor etc.; vas, aparat etc. care reprezintă această unitate convențională. ✧ *Instrument* (sau *aparat) de măsură* = instrument (sau aparat) cu care se măsoară. ✧ Loc. adv. *Cu aceeași măsură* = în același fel. ✦ Conținutul unui astfel de instrument. **3.** Cantitate determinată, întindere limitată. **4.** (Muz.) Unitate ritmică divizată în timpi egali ca durată, plasată între două bare și notată cu o fracție la începutul lucrării sau fragmentului vizat. ✧ *Bară de măsură* = fiecare dintre liniuțele care taie vertical portativul, divizând durata piesei muzicale în unități metrice egale. ✧ Expr. *A bate măsura* = a executa cu mâna sau cu piciorul mișcări egale și regulate, care marchează diviziunile grupurilor de note aflate în fiecare unitate delimitată de barele de măsură. **5.** Unitate metrică compusă dintr-un anumit număr de silabe accentuate și neaccentuate sau (în metrica antică) dintr-un anumit număr de silabe lungi și scurte, care determină ritmul unui vers. **6.** (Fil.) Categorie a dialecticii care reflectă legătura dintre cantitate și calitate, cuprinzând intervalul în limitele căruia schimbările cantitative pe care le suferă un anumit lucru sau fenomen nu duc la o transformare a calității lui. **II.** Fig. **1.** (Mai ales la pl.) Dispoziție, procedeu, mijloc utilizat pentru realizarea unui anumit scop; hotărâre, prevedere. ✧ *Măsură de siguranță* = mijloc de prevenție specială, prevăzut de legea penală și folosit față de infractorii care prezintă pericol. ✧ Expr. *A lua măsuri* = a executa o serie de lucrări sau a duce o acțiune în vederea realizării unui anumit scop. **2.** Capacitate; valoare, putere, grad. ✧ Expr. *A fi în măsură (să...)* = a fi în stare, a avea posibilitatea, calitatea de a face, de a realiza (ceva). *A-și da măsura* = a-și manifesta talentul, priceperea în realizări concrete, a arăta totalitatea resurselor de care dispune, a dovedi că este capabil să facă, să realizeze ceva. **3.** Limită, punct extrem până la care se poate concepe, admite sau până la care este posibil ceva; moderație, cumpătare, înfrânare. ✧ Loc. adv. *Fără (de) măsură* = din cale-afară, nemăsurat, exagerat, excesiv. *Peste măsură* = mai mult decât trebuie,

exagerat, excesiv. *Cu măsură* = în limite acceptabile, moderat, chibzuit. ✧ Expr. *În măsura posibilului* = atât cât va fi posibil. — Lat. **mensura.**

MĂSURĂTOÁRE[1], *măsurători,* s.f. Măsurare, determinare. — **Măsurat[1]** + suf. *-oare.*

MĂSURĂTÓR, -OÁRE, *măsurători, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj. (Rar) Care măsoară; cu care se măsoară. **2.** S.m. și f. Persoană care măsoară ceva; *spec.* lucrător care efectuează operații de măsurare. ✧ (Pop.) *Măsurător de pământ* = inginer hotarnic. **3.** S.n. Nume dat unor obiecte care servesc la măsurat. ✦ Compas sau instrument folosit pentru a măsura sau a verifica dimensiunile interioare sau exterioare ale unui obiect. — **Măsura** + suf. *-ător.*

MĂSÚȚĂ, *măsuțe,* s.f. Diminutiv al lui *masă*[2]*;* mescioară, mesișoară. ✧ *Măsuță de noapte* = noptieră. [Var.: **mesúță** s.f.] — **Masă[2]** + suf. *-uță.*

MĂȘCÁT, -Ă, *mășcați, -te,* adj. (Pop.; despre cereale) Cu bobul mare, bombat, plin. ✦ Mare, gros. [Var.: **mașcát, -ă** adj.] — Din **măciucat.**

MĂTÁNIE, *mătănii,* s.f. (În unele practici religioase) **1.** Înclinare până la pământ făcută de credincioși în semn de venerație și de pocăință. ✦ P. gener. Plecăciune adâncă în semn de respect; temenea, ploconeală. **2.** (La pl.) Șirag de mărgele de os, de lemn etc. pe care călugării sau credincioșii mireni numără rugăciunile rostite. **3.** (Înv.) Mănăstire în care a fost călugărită o persoană și de care aceasta depinde din punct de vedere religios. [Var.: **metánie** s.f.] — Din sl. **metanija.**

MĂTÁSE, (**2**) *mătăsuri,* s.f. **1.** Fibră textilă naturală de borangic prelucrat. ✦ Fibră textilă vegetală sau sintetică fabricată prin diverse procedee chimice și având proprietăți asemănătoare cu cele ale firului de borangic. ✦ Țesătură fină, cu desime mare și greutate mică, executată din astfel de fibre. **2.** Varietate de țesături din aceste fibre. ✧ Loc. adj. *De mătase* = mătăsos, lucios, moale. ✧ Expr. *Crescut în mătase* = crescut în avuție, în belșug; răsfățat, cocoloșit. ✦ Ață de mătase (**1**). **3.** (Bot.; cu sens colectiv) Fire subțiri, cafenii-gălbui, care învelesc știuletele porumbului și care ies din pănuși în formă de smoc. **4.** Compuse: (Bot.) *mătăsea-broaștei* = denumire dată unor alge verzi, filamentoase, care formează mase plutitoare la suprafața apelor dulci stătătoare; *mătăsea-bradului* = mătreață-de-arbori. [Pr.: (reg.) *mătasă*] — Lat. **metaxa.**

MĂTĂCÍNĂ, *mătăcine,* s.f. Numele a două plante erbacee aromatice: **a)** plantă meliferă, originară din Siberia, cu frunze lanceolate și cu flori albastre sau albe, cultivată ca plantă ornamentală și pentru florile ei bogate în nectar *(Dracocephalum moldavica);* **b)** roiniță[2]. [Var.: **mătăciúne** s.f.] — Din bg. **maticina,** sb. **matočina.**

MĂTĂCIÚNE s.f. v. **mătăcină.**

MĂTĂHÁLĂ s.f. v. **matahală.**

MĂTĂHĂI, *mătăhăiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Reg.) A (se) mișca greoi de colo până colo; a (se) clătina, a (se) împletici. — Et. nec.

MĂTĂHĂLÓS, -OÁSĂ, *mătăhăloși, -oase,* adj. Mare și greoi (ca o matahală); diform. ✦ Fig. (Despre gesturi, atitudini, mișcări) Lipsit de suplețe, greoi. — **Matahală** + suf. *-os.*

MĂTĂHÚIE, *mătăhui,* s.f. (Reg.) Matahală. — Cf. magh. m á t o h a.

MĂTĂLÍCĂ pron. pers. (Reg. și fam.) Diminutiv al lui *matale.* [Var.: (reg.) **tălícă** pron. pers.] — **Matale** + suf. *-ică.*

MĂTĂLÚȚĂ pron. pers. (Reg. și fam.) Diminutiv al lui *matale.* — **Matale** + suf. *-uță.*

MĂTĂNĂÍ, *mătănăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A face mătănii; a se înclina. **2.** A se clătina, a se bălăbăni. ✦ Fig. A fi nehotărât; a șovăi, a ezita. — Cf. m ă t a n i e.

MĂTĂSÁR, -Ă, *mătăsari, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (Înv.) Persoană care lucra sau vindea mătase (**1**). **2.** S.m. Pasăre din nordul Europei (care petrece iarna la noi), de culoare sură-roșietică, cu aripile și gâtul negre cu pete roșii și cu un moț de pene în creștetul capului (*Bombycilla garrulus*). **3.** Adj. (Reg.) Care produce mătase (**1**). — **Mătase** + suf. *-ar.*

MĂTĂSĂRÍE[1], (**2**) *mătăsării,* s.f. **1.** Cantitate (mare) de mătăsuri. **2.** (Înv.) Țesătură de mătase; produs confecționat din această țesătură. — **Mătase** + suf. *-ărie.*

MĂTĂSĂRÍE[2], (**1**) *mătăsării,* s.f. **1.** Fabrică de mătăsuri. ✦ Industrie, comerț de mătăsuri. **2.** Meseria mătăsarului (**1**). — **Mătăsar** + suf. *-ie.*

MĂTĂSÍCĂ s.f. Țesătură subțire de mătase vegetală amestecată cu bumbac. — **Mătase** + suf. *-ică.*

MĂTĂSÓS, -OÁSĂ, *mătăsoși, -oase,* adj. Moale, neted și lucios ca mătasea (**1**). — **Mătase** + suf. *-os.*

MĂTĂÚZ, *mătăuze,* s.n. Mănunchi de busuioc, cu care preotul stropește cu agheasmă; sfeștoc, pământuf. ✦ (Reg.) Bețigaș la capătul căruia se află un ghemotoc de cârpe sau de câlți și care are diverse utilizări. — Et. nec.

MĂTCĂLĂU s.m. (Reg.) Sărbătoare populară care se ține într-una din zilele de după Paște, când băieții și fetele se adună pentru a schimba între ei ouă roșii și a se prinde frați sau surori de cruce. [Var.: **mâtcălău** s.m.] — Din magh. **mátkáló.**

MĂTRĂGÚNĂ, *mătrăgune,* s.f. Plantă erbacee otrăvitoare din familia solanaceelor, cu flori brune-violete care conțin atropină și cu fructe negre, lucitoare, folosită în medicină pentru proprietățile ei antiseptice și cardiace; beladonă, doamna-codrului, doamnă-mare *(Atropa belladonna).* ✧ Expr. *Parcă i-a dat cineva* (sau *a mâncat) mătrăgună* = parcă e nebun. — Cf. alb. m a t ë r g o n ë.

MĂTRĂȘÍ, *mătrășesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) **1.** A îndepărta pe cineva a cărui prezență este supărătoare; a alunga, a goni. ✧ Expr. *A mătrăși din lumea asta* = a ucide. ✦ Refl. A pleca (în grabă și cam fără voie); a se cărăbăni, a se căra. ✦ A concedia sau a muta, a transfera pe cineva. **2.** A cheltui, a risipi, a irosi bunuri materiale. — Cf. sb. p o t r o š i t i.

MĂTREÁȚĂ s.f. **I.** Părticele de epidermă de culoare albicioasă, care se desprind de pe pielea capului. ✦ Spec. Pitiriazis. **II. 1.** (Bot.) Mătasea-broaștei. **2.** (Reg.) Plantă erbacee cu tulpina roșie, ramificată și cu flori trandafirii *(Peplis portula).* **3.** Compus: *mătreață-de-arbori* sau *mătreața-brazilor* = lichen care crește pe ramurile coniferelor, producând pagube prin sufocarea copacilor sau adăpostirea insectelor dăunătoare; mătasea-bradului *(Usnea barbata).* — Cf. lat. *m a t r i c i a.

MĂTRÍȚĂ, *mătrițe,* s.f. Plantă acvatică cu tulpină filiformă, cu frunze înguste verzi, care se înnegresc prin uscare *(Zannichellia palustris).* — Cf. m ă t r e a ț ă.

MĂTUÍRE, *mătuiri,* s.f. Operația de prelucrare a suprafeței unui obiect, prin care acesta devine mat[2]. — Din **mat[2]**.

MĂTURÁ, *mătur,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A curăța o suprafață de praf, de gunoi etc. cu mătura (**1**); a strânge, a îndepărta praful, gunoiul etc. cu mătura. ✦ Tranz. A atinge în trecere. **2.** Tranz. P. anal. (Despre vânt, ape) A purta, a duce cu sine; a lua cu sine praful, gunoiul etc.; a străbate cu repeziciune o suprafață, îndepărtând totul din cale. **3.** Tranz. Fig. a înlătura pe cineva sau ceva, a da la o parte; a alunga, a azvârli, a goni. — Din **mătură.**

MĂTURÁR, *măturari,* s.m. (Rar) Persoană care face sau vinde mături (**1**). — **Mătură** + suf. *-ar.*

MĂTURÁRE, *măturări,* s.f. Acțiunea de *a mătura;* măturat. — V. **mătura.**

MĂTURÁT s.n. Măturare. — V. **mătura.**

MĂTURĂ, *mături,* s.f. **1.** Obiect de uz casnic în forma unui mănunchi, făcut din tulpinile plantei cu același nume sau din nuiele, paie etc., cu care se curăță o suprafață. ✧ Loc. vb. *A da cu mătura* = a mătura (**1**). **2.** Numele a două plante erbacee folosite la confecționarea măturilor (**1**): **a)** plantă bogat ramificată, cu flori verzi și violete; mei-tătăresc *(Sorghum vulgare);* **b)** plantă înaltă până la 2 metri, cu frunze late și cu tulpina bogată în materii zaharoase *(Sorghum saccaratum).* ✦ Lan de mături (**2**). **3.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată, stufoasă, cu frunze mici, alungite, de un verde-deschis, cu flori verzi, folosită la confecționarea măturilor (**1**) *(Kochia scoparia).* **4.** (În sintagma) *Mături de vrăjitoare* = simptom de boală la pomii fructiferi și la unii arbori, cauzat de unele ciuperci microscopice sau de bacterii și caracterizat prin apariția pe ramurile atacate a unor ramificații degenerescente subțiri și dese. — Et. nec.

MĂTURĂTÓR, -OÁRE, *măturători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu măturatul străzilor. **2.** S.f. Vehicul cu tracțiune mecanică, prevăzut cu o mătură mare circulară și cu o perie în formă de sul lung rotitor, cu care se mătură străzile. — **Mătura** + suf. *-ător.*

MĂTURĂTÚRĂ, *măturături,* s.f. (Rar) **1.** Măturare. **2.** (Concr.) Gunoi adunat cu mătura. — **Mătura** + suf. *-ătură.*

MĂTUREÁ, -ÍCĂ, *măturele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *mătură.* ✦ Mătură (**1**) mică pentru periat hainele. **2.** (La pl.; în forma *măturele)* Plantă erbacee albă și păroasă din familia compozitelor, cu tulpina ramificată și cu floarea compusă, de culoare roz *(Centaurea jurineifolia).* **3.** (La pl. art.; în forma *măturelele*) Numele unui dans popular. [Pl. și: *măturici*] — **Mătură** + suf. *-ică.*

MĂTURÓI, *măturoaie,* s.n. Augmentativ al lui *mătură* (**1**); mătură mare; *spec.* mătură de nuiele (folosită la țară); târn[1]. — **Mătură** + suf. *-oi.*

MĂTÚȘĂ, *mătuși,* s.f. **1.** Sora tatălui sau a mamei unei persoane; (mai rar) verișoara unuia dintre părinți sau soția unchiului; tanti, țață, tușă[2]. **2.** (Pop.) Termen de respect cu care se adresează cineva unei femei în vârstă sau folosit când vorbește despre ea; lele; *p. gener.* femeie în vârstă; babă. — Lat. **amita.**

MĂTUȘÍCĂ, *mătușele,* s.f. Diminutiv al lui *mătușă*; tușică. [Pl. și: *mătușici*] — **Mătușă** + suf. *-ică.*

MĂȚÁR, *măței,* s.m. (Rar) Persoană care pregătește și vinde mațe (pentru cârnați). — **Maț** + suf. *-ar.*

MĂȚIȘÓR, *mățișoare,* s.n. Diminutiv al lui *maț.* — **Maț** + suf. *-işor.*

MĂZĂRÁR, *măzărari,* s.m. (Reg.) Insectă care se dezvoltă în mazăre *(Bruchus pisi).* — **Mazăre** + suf. *-ar.*

MĂZĂRÁT, -Ă, *măzărați, -te,* adj. (Reg.; despre grâu) Cu bobul mare ca mazărea; măscat. ✦ (Despre ochi) Mare. ✦ (Despre precipitații atmosferice) Cu picături sau boabe mari. — **Mazăre** + suf. *-at.*

MĂZĂRÍCHE s.f. **I.** Nume dat mai multor specii de plante furajere din familia leguminoaselor: **a)** plantă agățătoare cu frunze perechi, terminate cu un cârcel, și cu flori roșii, galbene sau violete *(Vicia dumetorum);* **b)** plantă cu flori de culoare violet-deschis, cu frunze terminate printr-un vârf țepos *(Vicia lathyroides);* **c)** borceag; **d)** plantă cu tulpina înaltă acoperită cu perișori și cu flori de culoare violetă *(Vicia villosa);* **e)** plantă cu frunzele compuse și cu florile de culoare albă *(Vicia pannonica);* **f)** bob[1]. ✧ Compus: *măzăriche-neagră* sau *măzăricheacucului* = orăstică. **II.** Precipitație atmosferică sub formă de bobițe de zăpadă sau de gheață, care cade în timpul iernii. **III.** (Med.) Cisticercoză. [Var.: (reg.) **măzeríche** s.f.] — Din **mazăre.**

MĂZERÍCHE s.f. v. **măzăriche.**

MÂGLĂȘ, *mâglași,* s.m. (Reg.) Muncitor care transportă și depozitează bolovani de sare în mâglă. — **Mâglă** + suf. *-aș.*

MÁGLĂ, *mágle,* s.f. (Reg.) Stivă. — Din magh. **mágla** (var. a lui *máglya).*

MÂGLISEÁLĂ, *mâgliseli,* s.f. (Reg.) Mâglisire. — **Mâglisi** + suf. *-eală.*

MÂGLISÍ, *mâglisesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A înșela pe cineva (cu promisiuni, lingușeli etc.); a măguli, a linguși. — Et. nec.

MÂGLISÍRE, *mâglisiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a mâglisi* și rezultatul ei; mâgliseală. — V. **mâglisi.**

MÂGLISITÓR, -OÁRE, *mâglisitori, -oare,* adj. (Reg.) Înșelător, amăgitor; lingușitor. — **Mâglisi** + suf. *-tor.*

MÂHNÍ, *mâhnesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A cauza sau a simți o (ușoară) durere sufletească; a (se) întrista, a (se) amărî, a (se) supăra. — Et. nec.

MÂHNICIÓS, -OÁSĂ, *mâhnicioși, -oase,* adj. (Înv.) Care mâhnește; trist, deprimat. — **Mâhni** + suf. *-icios.*

MÂHNICIÚNE, *mâhniciuni,* s.f. (Înv.) Mâhnire. — **Mâhni** + suf. *-iciune.*

MÂHNÍRE, *mâhniri,* s.f. Faptul de *a (se) mâhni;* sentiment de întristare, îndurerare, amărăciune, supărare; mâhniciune. — V. **mâhni.**

MÂHNÍT, -Ă, *mâhniți, -te,* adj. Întristat, îndurerat; trist, deprimat. — V. **mâhni.**

MÂHNITÓR, -OÁRE, *mâhnitori, -oare,* adj. Care mâhnește. — **Mâhni** + suf. *-tor.*

MÁINE adv. În ziua care urmează celei de azi. ✧ *Máine-dimineață* = în dimineața zilei de mâine. *Máine-după-amiază* (sau *-după-masă*) = în după-amiaza zilei de mâine. *Máine-seară* = în seara zilei de mâine. ✧ Loc. adj. *De máine* = **a)** din ziua următoare celei de azi; **b)** din viitorul apropiat. ✧ Expr. *Pe máine,* formulă de salut la despărțire, indicând o reîntâlnire în ziua următoare. ✦ În viitorul apropiat; în viitor, cândva. ✧ Expr. *Ca máine(-poimâine)* sau *máine-poimâine* = într-un viitor apropiat, (în) curând. *De máine în...* (sau *săptămâni, luni)* = peste ... zile (sau săptămâni, luni). — Lat. **mane.**

MÂITÚRĂ s.f.v. **mânătură.**

MÂL, *mâluri,* s.n. Pământ (argilos) cu granulație fină acumulat pe marginea ori pe fundul unei ape sau pe terenuri inundabile; pământ noroios format sub acțiunea apei; nămol. — Cf. ucr. m u l.

MÂLC adv. (În expr.) *A tăcea mâlc* = a nu spune niciun cuvânt, a nu scoate o vorbă; a tăcea chitic. — Din **mâlci** (derivat regresiv).

MÂLCÍ, *mâlcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.; în expr.) *A o mâlci* = a amuți, a încremeni (ca urmare a unui sentiment foarte puternic). — Din sl. **mlŭčati.**

MÂLÍ, *mâlesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) umple de mâl, a (se) acoperi cu mâl. — Din **mâl.**

MÂLÍRE, *mâliri,* s.f. Faptul de *a (se) mâli.* — V. **mâli.**

MÂLÍT, -Ă, *mâliți, -te,* adj. Acoperit cu mâl, plin de mâl. — V. **mâli.**

MÂLITÚRĂ, *mâlituri,* s.f. Depunere de mâl; (concr.) loc unde s-a depus mâl. — **Mâli** + suf. *-tură.*

MÂLÓS, -OÁSĂ, *mâloși, -oase,* adj. Plin de mâl; nămolos. — **Mâl** + suf. *-os.*

MÂNÁ, *mân,* vb. I.Tranz. **1.** A dirija mersul unui animal sau, *p. ext.,* al unui vehicul (cu tracțiune animală); a îmboldi, a stimula, a îndemna la mers. ✧ Expr. (Fam.) *A mâna porcii la jir* = a sforăi în somn. (Fam.) *Mână măgaru!* = pleacă de aici! ia-o din loc! dă-i drumul! ✦ Fig. (Fam.) A determina pe cineva să facă un anumit lucru, să acționeze într-un anumit fel; a îndemna, a îmboldi. ✦ Intranz. (Pop.) A merge; a zori, a se grăbi. *Mâna cât putea de repede.* **2.** (Pop.) A lua, a duce, a târî cu sine. **3.** (Pop.) A trimite pe cineva să se ducă undeva sau să facă ceva. **4.** (Pop.) A pune în mișcare; a acționa. — Lat. **minari** „a amenința”.

MÂNÁCI, *mânaci,* s.m. (Rar) Călăreț. — **Mâna** + suf. *-aci.*

MÂNÁRE, *mânări,* s.f. Acțiunea de *a mâna* și rezultatul ei; mânat. — V. **mâna.**

MÂNÁȘ, *mânași,* s.m. (Reg.) Vizitiu. — **Mâna** + suf. *-aș.*

MÂNÁT s.n. Mânare. — V. **mâna.**

MÂNĂ, *mâini,* s.f. **I. 1.** Fiecare dintre cele două membre superioare ale corpului omenesc, de la umăr până la vârful degetelor, în special partea de la extremitatea antebrațului, care se termină cu cele cinci degete. ✧ Loc. adj. *De mână* = **a)** făcut cu mâna, lucrat manual; **b)** (despre unelte, instrumente) acționat manual. ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *la) mâna dreaptă* (sau *stângă)* = pe partea dreaptă (sau stângă). *Pe sub mână* = pe ascuns, clandestin. *În mână* = direct, personal. *Mână-n mână* = în colaborare, în înțelegere, în perfect acord. *Peste mână* = anevoios, incomod, dificil (de obținut, de realizat, de efectuat). ✧ Expr. (Pop.) *A bate* (sau *a da) mâna* (cu cineva) = a se înțelege cu cineva (în privința unei tranzacții); a face un târg, a se învoi (din preț), strângându-și mâna (în semn de pecetluire a tranzacției încheiate). *A(-și) da mâna (cu cineva)* = **a)** a strânge cuiva mâna în semn de salut sau de împăcare; **b)** a se alia, a colabora. *A putea* (sau *a fi bun*) *să se ia de mână cu cineva* = a se asemăna, a se potrivi cu cineva din punctul de vedere al defectelor sau al acțiunilor rele. (Pop.) *A se ține cu mâinile de burtă* (sau *de pântece, de inimă) de(-atâta) râs* = a râde cu mare poftă, în gura mare. *A pune* (sau *a băga) mâna în foc pentru cineva* (sau *pentru ceva)* = a garanta pentru cineva sau pentru ceva. *A pune* (sau *a încrucișa) mâinile pe piept* = a muri. *A se spăla pe mâini* = a refuza să-și ia răspunderea unei probleme (dificile) sau a unei fapte (reprobabile). *A da* (sau *a lăsa, a pierde) ceva din* (sau *de la) mână* = a da (sau a lăsa, a pierde) ceva care îți aparține sau de care ești sigur că îl poți obține. *Cu mâna goală* = fără a aduce nimic; fără a lua nimic; *p. ext.* fără a-și fi atins scopul, fără niciun rezultat. *A avea* (sau *a fi la cineva) mâna* = (la jocul de cărți) a-i veni rândul să împartă cărțile. *A trece* (sau *a ceda) mâna (cuiva)* = (la jocul de cărți) a nu juca în turul respectiv, cedând rândul jucătorului următor. *(O) mână de ajutor* = (mai ales în legătură cu verbele „a da”, „a cere”, „a solicita”, „a fi”) sprijin, ajutor. *A lega cuiva mâinile (și picioarele)* sau *a lega* (sau *a fi legat) de mâini și de picioare* = a pune pe cineva sau a fi în imposibilitate de a acționa. *A avea* (sau *a lăsa, a da cuiva) mână liberă* = a avea (sau a da cuiva) posibilitatea să acționeze după bunul său plac; a avea (sau a da cuiva) libertate totală de acțiune. *A avea* (ceva) *pe mână* = a dispune de ceva. *A pune mâna* = **a)** a face, a întreprinde ceva; **b)** a fura. *A pune mâna pe ceva* = a ajunge în posesiunea unui lucru, a-și însuși un lucru (prin mijloace necinstite). *A pune mâna pe cineva* = **a)** a prinde, a înhăța, a înșfăca pe cineva; **b)** a găsi pe cel de care ai nevoie. *A-i pune* (cuiva) *mâna în piept* (sau *în gât)* = a prinde, a înșfăca (pe cineva); a cere cuiva socoteală, a(-l) trage la răspundere. *A pune* (cuiva) *mâna în cap* = a lua (pe cineva) la bătaie. *A-i pune Dumnezeu* (cuiva) *mâna în cap* = a avea noroc; a-i merge totul din plin. *A-i lua* (cuiva) *boala* (sau *durerea) cu mâna* = a face să treacă boala (sau să înceteze durerea etc. cuiva) repede, numaidecât. *Cu mâinile încrucișate* (sau *în sân, în buzunar)* = inactiv. *A pune mână de la mână* = a strânge, a aduna (bani, obiecte etc.) prin contribuție benevolă. *A avea mână ușoară* sau *a fi ușor de mână* = a lucra cu finețe și cu abilitate (ca medic). *A fi greu de mână* = a lucra neîndemânatic, brutal (ca medic). *A avea mână bună* sau *a fi bun de mână* = **a)** a fi îndemânatic, priceput; **b)** a purta noroc cuiva; (la jocul de cărți) a da cărți bune celor cu care joacă. *A-și face mână bună la* (sau *pe lângă) cineva* = a obține favoarea cuiva, a se pune bine cu cineva. *A lua cu o mână și a da cu alta* (sau *cu zece)* = a cheltui mult, a fi risipitor. *A fi mână largă* = a fi darnic, generos. (Fam.) *A fi mână spartă* = a fi risipitor. *A avea* (sau *a fi) mână strânsă* = a fi econom; a fi zgârcit, meschin. *A-i da cuiva mâna* (să facă ceva) = a-și putea permite (să facă ceva); a-i permite situația, împrejurările (să facă ceva). *Una la mână,* se spune pentru a marca primul element al unei enumerări. *A fi mâna dreaptă a cuiva* = a fi omul de încredere al cuiva. *A cere mâna cuiva* = a cere în căsătorie. *Sărut mâna* (sau *mâinile),* formulă de salut adresată femeilor, preoților, persoanelor mai în vârstă etc. *Cu mâna lui* (sau *mea, ta* etc.) sau *cu mâinile lor* (ori *noastre, voastre* etc.) = direct, personal, fără intervenția nimănui. *A scoate castanele* (sau *cărbunii) din foc cu mâna altuia* = a se folosi de cineva pentru rezolvarea unei probleme dificile, a unei acțiuni periculoase ori riscante. *Cu amândouă mâinile* = cu bunăvoință, foarte bucuros, din toată inima. (Fam.) *A avea* (sau *a fi cu) mână lungă* = a fi hoț, pungaș. (*A fi om) cu dare de mână* = (a fi om) înstărit, bogat. (Pop.) *A da din mâini (și din picioare)* = a face eforturi pentru obținerea unui lucru, a se strădui, a-și da osteneala. *A avea mâna curată* (sau *mâinile curate)* = a fi cinstit. *A primi* (sau *a lua) în mână* = a primi o sumă netă. *A duce de mână* (pe cineva) = a călăuzi, a conduce (pe cineva); a sprijini, a proteja (pe cineva neajutorat, nepriceput). *De la mână până la gură* = foarte repede, în timp foarte scurt. *Cu mâinile la piept* sau *cu căciula în mână* = într-o atitudine umilă; supus, smerit. *Cu mâna pe inimă* (sau *pe cuget)* = cu conștiința curată, cu convingerea că e adevărat. *A ajunge pe mâini bune* = a ajunge în grija, în posesiunea cuiva competent. *A-și lua mâinile de pe cineva* = a înceta de a mai proteja, de a mai ajuta pe cineva. *Din mână în mână* = de la unul la altul, de la om la om. *A da mâna cu moartea* = a trece printr-o mare primejdie; a fi foarte bolnav. *A da pe mâna justiției* = a deferi justiției; a înainta un infractor organelor judiciare. *A fi* (sau *a cădea, a încăpea* etc.) *la* (sau *pe) mâna cuiva* = a fi (sau a cădea, a încăpea) sub puterea, sub autoritatea cuiva, la discreția cuiva. *A avea pe cineva sub mână* = a avea pe cineva sub control, în subordine. (*A fi) mână de fier* sau *mână forte* = (a fi) om energic, autoritar. *Politică de mână forte* = politică dictatorială, tiranică, abuzivă. ✧ Compus: *mâna-Maicii-Domnului* = mică plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina higroscopică și foarte ramificată, cu flori albe și cu fructele mici *(Anastatica hierochuntica).* ✦ Persoană, individ (conceput ca autor al unei acțiuni). ✧ *Mână de lucru* = forță de muncă. *Mână moartă* = (la unele jocuri de cărți) jucător fictiv căruia i se distribuie cărți, în cont. **2.** Cantitate mică din ceva, atât cât încape în palmă. ✧ (Ca epitet, precedând termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de”, indică proporții foarte mici) *O mână de om.* (Urmat de un substantiv la pl., indică un număr redus, un grup restrâns de elemente de același fel) *O mână de oameni.* **3.** (În legătură cu numerale ordinale sau, rar, cardinale) Categorie, treaptă, rang, clasă; calitate. ✧ Loc. adj. (Pop.) *De toată mâna* = de toate felurile, de toate categoriile. **II.** Numele unor unelte sau obiecte (de gospodărie) sau ale unor părți ale lor, care se aseamănă, ca formă și ca utilizare, cu mâna (**I 1**) sau care se apucă, se manevrează cu mâna. ✧ *Mână curentă* = balustradă. — Lat. **manus.**

MÂNĂSTIOÁRĂ s.f. v. **mănăstioară.**

MÂNĂSTÍRE s.f. v. **mănăstire.**

MÂNĂSTIRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mănăstiresc.**

MÂNĂȘTÉRGURĂ, *mânăștergur,* s.f. (Reg.) Ștergar, prosop; șervet. — **Mână** + **șterge** + suf. *-ură.*

MÂNĂTÁRCĂ, *mânătărci,* s.f. Ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă, foarte bombată, de culoare brună-gălbuie și cu piciorul solid, de obicei umflat la bază; hrib, burete *(Boletus edulis).* — Din bg. **manatarka.**

MÂNĂTÚRĂ, *mânături,* s.f. (În credințele populare) Farmec, vrajă; *p. ext.* boală provocată de un farmec, de o vrajă care i s-a făcut cuiva. [Var.: **mâitúră** s.f.] — **Mână** + suf. *-ătură.*

MÂNCÁ, *mănânc,* vb. I. Tranz. **1.** A mesteca un aliment în gură și a-l înghiți; a folosi în alimentație, a consuma. ✧ Expr. *A (nu) avea ce mânca* = a (nu) avea din ce trăi. *A mânca pâinea cuiva* = a fi în slujba cuiva; a se folosi de binefacerile cuiva; a fi întreținut de cineva. *A (nu mai) mânca (pâine și sare) dintr-un talger* (sau *dintr-un blid*) *cu cineva* = a (nu mai) convietui cu cineva; a (nu) se (mai) afla în raporturi intime sau prietenești cu cineva. *A-și mânca de sub unghie* (sau *unghii)* = a fi foarte zgârcit. *A mânca rahat* = a minți; a bârfi, a cleveti. *A-i mânca* (cuiva) *rațele* (sau *câinii*) *din traistă* (sau *din buzunar*) = **a)** a fi mic de statură; **b)** a fi bleg, prost. *(Parcă) a mâncat laur,* se spune despre cineva care (parcă) și-a pierdut mințile. *A-i mânca cuiva colacii* (sau *coliva)* = a vedea mort pe cineva. (Refl. pas.) *A crede că tot ce zboară se mănâncă* = a fi naiv, credul; a-și face iluzii. (Pop.) *Mănâncă-l fript* sau *mănânc-o friptă,* se spune pentru a exprima disprețul față de cineva sau de ceva, precum și renunțarea la un anumit lucru. *A mânca foc pentru cineva* = a face orice pentru a fi de folos cuiva. *A mânca foc* (sau *jăratic*) = (despre cai) a fi foarte iute. *A mânca* (cuiva sau *a-și mânca* cu cineva sau cu ceva) *viața* (sau *zilele, tinerețile* etc.) = a(-și) irosi, a(-și) distruge viața, tinerețea etc. *A-i mânca sufletul* (cuiva) = a supăra, a necăji, a chinui (pe cineva) peste măsură. *A mânca* (cuiva) *capul* = a distruge, a nimici. *A-și mânca credința* (sau *omenia, lefteria*) = a-și pierde prestigiul, cinstea, creditul. *A mânca* (pe cineva) *din ochi* = a privi (pe cineva) cu mare plăcere sau cu mare dragoste; a privi (pe cineva) foarte insistent și drăgăstos. *Să-l* (sau *s-o) mănânci din ochi (nu alta),* se spune despre o persoană frumoasă, atrăgătoare, iubită. *A mânca* (ceva) *cu ochii* = a se uita cu mare poftă (la ceva). (Pop.) *Mânca-ți-aș ochii* sau *mânca-te-aș,* se spune pentru a-și exprima afecțiunea față de persoana căreia i se adresează (căutând să-i câștige bunăvoința). *A mânca bătaie* (sau *trântează, chelfăneală* etc.) = a fi bătut de cineva; *p. ext.* a fi învins (într-o luptă, într-o competiție, la un joc de societate etc.). *A mânca (o) săpunează* (sau *papară*) = a fi (aspru) certat. *A fugi* (sau *a alerga*) *mâncând pământul* sau *a mânca pământul fugind* (sau *alergând*) = a fugi foarte repede, în graba mare. ✦ Intranz. A se hrăni, a se alimenta. ✦ Fig. (Fam.) A trăi din... ✦ Fig. A lua, a-și însuși (pe nedrept) un bun material; a cheltui, a risipi. ✦ Fig. (Pop.) A exploata, a spolia, a jecmăni pe cineva. ✦ Fig. (Pop.) A suferi, a pătimi, a îndura, a înghiți. ✦ Fig. (Fam.) A omite, litere, cuvinte, sunete în vorbire sau în scris. **2.** (Despre animale și despre păsări sălbatice) A rupe prada în bucăți, a sfâșia (și a devora). ✧ Expr. *A mânca carne de om* = (despre oameni) a fi rău, crud, agresiv. ✦ (Despre viermi, molii, agenți fizici sau chimici) A roade, a distruge. ✦ (Despre boli) A distruge (treptat), a măcina, a mina. **3.** (Despre insecte) A pișca, a ciupi. **4.** (Precedat de un pron. pers. la acuz; despre corp sau despre părți ale corpului) A produce o senzație de mâncărime. ✧ Expr. (Glumeț) *A-l mânca* (pe cineva) *spinarea* (sau *pielea*) = a se comporta ca și cum ar vrea să fie bătut. *A-l mânca* (pe cineva) *palma* (sau *palmele)* = a fi dornic, a avea chef să bată pe cineva. (În superstiții) *A-l mânca* (pe cineva) *palma dreaptă* = a avea o senzație de mâncărime în palma dreaptă, semn că va trebui să dea o sumă de bani. (În superstiții) *A-l mânca* (pe cineva) *palma stângă* = a avea o senzație de mâncărime în palma stângă, semn că va primi o sumă de bani. *A-l mânca* (pe cineva) *tălpile* = a nu avea astâmpăr să stea într-un loc, a fi nerăbdător să plece. *Te mănâncă cojocul* = nu te astâmperi, nu te potolești, vrei să te bat; cauți bătaie. (Pop.) *A-l mânca* (pe cineva) *să...* = a simți impulsul, îndemnul irezistibil să... a fi tentat să... **5.** A roade cu dinții un lucru necomestibil, a-și înfige dinții într-un lucru necomestibil. **6.** Fig. A face să dispară; a consuma, a nimici, a distruge. **7.** Fig. (Despre nenorociri, stări sufletești etc.) A face pe cineva să sufere; a consuma, a chinui. **8.** Fig. A face cuiva rău (pe ascuns); a submina. ✦ Refl. recipr. A se certa, a se dușmăni, a se săpa, a-și face rău unul altuia. — Lat. **manducare.**

MÂNCÁRE, (**1**) *mâncări,* (**3**) *mâncăruri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a mânca* și rezultatul ei. ✧ *Poftă de mâncare* = apetit. *De mâncare* sau *de-ale mâncării* = hrană, alimente. ✧ Loc. adj. *De mâncare* = comestibil. **2.** (Abstract) Prânz; cină, masă. **3.** (Concr.) Ceea ce se mănâncă; hrană, aliment. ✧ Expr. *A strica mâncarea degeaba* = a trăi degeaba, fără a fi de vreun folos, a nu fi bun de nimic. *A o duce într-o mâncare și într-o băutură* = a petrece, a chefui întruna. ✦ Fel de bucate. ✧ Expr. *Asta-i altă mâncare (de pește)* = asta e cu totul altceva. *A fi tot o mâncare de pește* = a fi același lucru, a fi totuna. ✦ Fig. (Fam. și depr.) Soi, fel. — V. **mânca.**

MÂNCÁT[1] s.n. Faptul de *a mânca.* ✧ Expr. *A se pune pe mâncat și pe băut* = a mânca mult, a mânca bine. *A ține* (pe cineva) *pe mâncat și pe băut* = a întreține (pe cineva). — V. **mânca.**

MÂNCÁT[2]**, -Ă,** *mâncați, -te,* adj. **1.** (Despre ființe) Care s-a hrănit; sătul. **2.** Ros, măcinat, distrus. ✦ Spec. (Pop.; despre dinți, măsele) Cariat, stricat. — V. **mânca.**

MÂNCĂCIÓS, -OÁSĂ, *mâncăcioși, -oase,* adj., s.m. și f. (Ființă) care mănâncă mult (și des), care are mare poftă de mâncare; (om) mâncău. — **Mânca** + suf. *-ăcios.*

MÂNCĂRÍCĂ, *mâncărele,* s.f. **1.** (Fam.) Diminutiv al lui *mâncare* (**3**). **2.** (Reg.) Tocană. — **Mâncare** + suf. *-ică.*

MÂNCĂRÍCI s.n. (Fam.) Mâncărime. ✧ Expr. *A avea mâncărici* = a nu avea astâmpăr, a nu putea sta liniștit. *A avea mâncărici la limbă* = a fi foarte vorbăreț. — **Mâncare** + suf. *-ici.*

MÂNCĂRÍME, *mâncărimi,* s.f. Senzație (neplăcută) provocată de anumite boli ale pielii, de o iritație trecătoare, de înțepătura unor insecte etc. și însoțită de nevoia de a se scărpina; mâncărici. ✧ Expr. *A avea mâncărime de* (sau *la) limbă* = a simți mereu nevoia de a vorbi; a fi foarte vorbăreț, palavragiu, limbut; a nu putea păstra un secret. — **Mâncare** + suf. *-ime.*

MÂNCĂTÓR, -OÁRE, *mâncători, -oare,* s.m. și f., adj. (Ființă) care mănâncă; consumator. ✧ (Înv. și pop.) *Mâncător de oameni* = canibal, antropofag. — **Mânca** + suf. *-ător.*

MÂNCĂTORÍE, *mâncătorii,* s.f. (Fam.) **1.** Hoție, fraudă, delapidare. **2.** Intrigă, bârfeală. — **Mâncător** + suf. *-ie.*

MÂNCĂTÚRĂ, *mâncături,* s.f. **1.** Eroziune a solului (mai ales sub acțiunea apei). **2.** (Reg.) Urmă lăsată de anumite boli care degradează țesuturile organismului. — **Mânca** + suf. *-ătură.*

MÂNCĂU, *mâncăi,* s.m. (Fam.) Om care mănâncă foarte mult sau care este lacom la mâncare; om mâncăcios. — **Mânca** + suf. *-ău.*

MÂNDĂLÁC, *mândălaci,* s.m. (Bot.) Alunea. ✧ Expr. *A căuta* (cuiva) *păcate în mândălaci* = a găsi cuiva o vină cu orice preț, a căuta (cuiva) nod în papură. — Et. nec.

MÂNDRÉȚE, (**2**) *mândrești,* s.f. **1.** Frumusețe, splendoare. **2.** (Concr.) Ființă, lucru cu aspect deosebit de frumos, de atrăgător. — **Mândru** + suf. *-ețe.*

MÂNDRÍ, *mândresc,* vb. IV. Refl. **1.** A fi mândru (**I 1**), a se lăuda, a se făli (cu ceva sau cu cineva). **2.** (Înv. și pop.) A se îngâmfa, a se fuduli. — Din **mândru.**

MÂNDRÍE, *mândrii,* s.f. **1.** Sentiment de mulțumire, de satisfacție, de plăcere, de bucurie; ceea ce produce mulțumire, satisfacție, plăcere, bucurie; sentiment de demnitate, de încredere în calitățile proprii. ✦ Ceea ce constituie prilej de laudă, de fală, de mulțumire. **2.** Sentiment de încredere exagerată în calitățile proprii; orgoliu, trufie, îngâmfare. — **Mândru** + suf. *-ie.*

MÂNDRÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a se mândri;* satisfacție, fală; fudulie, îngâmfare. — V. **mândri.**

MÂNDRIȘÓR, -OÁRĂ, *mândrișori, -oare,* s.m. și f. (Pop.) Mândruț. — **Mândru** + suf. *-işor.*

MÂNDRU, -Ă, *mândri, -e,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de”). Mulțumit, satisfăcut, încântat; care are un sentiment de demnitate, de încredere în calitățile proprii; demn. **2.** Care are încredere exagerată în calitățile proprii; orgolios, îngâmfat, trufaș. **3.** (Pop.) Frumos, falnic, măreț. **II. 1.** S.m. și f. (Pop.) Persoană pentru care cineva de sex opus simte o afecțiune deosebită; drag, iubit. **2.** S.f. pl. art. Iele. — Din sl. **mondrŭ** „înțelept”.

MÂNDRULEÁNĂ, *mândrulene,* s.f. (Pop.) Mândruță. — **Mândră** + suf. *-uleană.*

MÂNDRULÍCĂ, *mândrulici,* s.f. (Pop.) Mândruță. — **Mândră** + suf. *-ulică.*

MÂNDRULÍȚĂ, *mândrulițe,* s.f. (Pop.) Mândruță. — **Mândruță** + suf. *-uliță.*

MÂNDRÚȚ, -Ă, *mândruți, -țe,* adj., s.m. și f. (Pop.) Diminutiv al lui *mândru;* (în special) persoană dragă cuiva de sex opus. — **Mândru** + suf. *-uț.*

MÂNEÁ, *mâi,* vb. II. Intranz. (Pop.) A petrece undeva noaptea, a rămâne, a poposi, a dormi undeva peste noapte. ✦ (Reg.) A poposi o vreme undeva; a se așeza, a sta. ✧ Expr. *(Parcă) i-au mas șoarecii în pântece* (sau *în burtă),* se spune despre un om care este mereu flămând, căruia îi este mereu foame, care mănâncă mult, cu lăcomie. [Prez. ind. și: *mân*; part. *mas*] — Lat. **manere.**

MÂNECÁ, *mânec,* vb. I. Refl. și intranz. (Pop.) A se scula dis-de-dimineață; a pleca dis-de-dimineață; *p. gener.* a porni, a pleca. — Lat. **manicare.**

MÂNECÁR, *mânecare,* s.n. **1.** Haină țărănească scurtă, de stofă, de blană sau de pânză, cu sau fără mâneci. **2.** Perniță sau scândură îmbrăcată în pânză, pe care se calcă mânecile unei haine. — **Mânecă** + suf. *-ar.*

MÂNECÁRE, *mânecări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) mâneca* și rezultatul ei. — V. **mâneca.**

MÂNECÁT s.n. (Pop.) Faptul de *a (se) mâneca.* ✦ Zorii zilei. ✧ Loc. adv. *De* (sau *la, pe, în* etc.) *mânecate* = foarte de dimineață, dis-de-dimineață. — V. **mâneca.**

MÂNECĂ, *mâneci,* s.f. **1.** Parte a îmbrăcămintei care acoperă brațul (în întregime sau în parte). ✧ Expr. *A trage* (pe cineva) *de mânecă* = **a)** a insista, a stărui (pe lângă cineva) pentru a obține ceva; **b)** a atrage atenția (cuiva) că minte sau exagerează. *A (nu) se lăsa tras de mânecă* = a (nu) se lăsa prea mult rugat. *A o băga pe mânecă* = a se speria (de consecințele unei fapte săvârșite); a o sfecli. *A scoate din mânecă* = a inventa la repezeală o explicație, o soluție etc. **2.** (Tehn.) Nume dat unor dispozitive în formă de mânecă (**1**). **3.** (Înv.) Flanc, aripă a unei armate. [Var.: (reg.) **mânică** s.f.] — Lat. **manica.**

MÂNECÚȚĂ, *mânecuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *mânecă* (**1**). **2.** (La pl.) Manșete (detașabile) încheiate cu un șnur trecut printr-un șir de inele, care fac parte din costumul liturgic al arhimandriților și se poartă peste mânecile stiharului. [Var.: (reg.) **mânicúță** s.f.] — **Mânecă** + suf. *-uță.*

MÂNÉR, *mânere,* s.n. Parte a unui obiect care permite apucarea (și manevrarea) acestuia cu mâna. — **Mână** + suf. *-ar.*

MÂNEZÍ adv. (Reg.) Mâine; a doua zi. — **Mâ[i]ne** + **zi.**

MÂNGÂIÁ, *mângâi,* vb. I. **1.** Tranz. A atinge (pe cineva) ușor (și repetat) cu palma în semn de dragoste; a dezmierda, a alinta. ✦ (Ir.) A lovi, a bate. **2.** Tranz. și refl. A căuta să(-și) aline sau a(-și) alina mâhnirea, durerea, suferința etc.; a (se) consola, a (se) încuraja. **3.** Tranz. A bucura, a desfăta, a încânta. — Lat. ***manganeare.**

MÂNGÂIÉRE, *mângâieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mângâia* și rezultatul ei. — V. **mângâia.**

MÂNGÂIETÓR, -OÁRE, *mângâietori, -oare,* adj. Care mângâie; dezmierdător; desfătător, încântător; încurajator, consolator; mângâios. [Var.: (înv. și reg.) **mângâitór, -oáre** adj.] — **Mângâia** + suf. *-ător.*

MÂNGÂIÓS, -OÁSĂ, *mângâioși, -oase,* adj. (Rar) Mângâietor. — **Mângâia** + suf. *-os.*

MÂNGÂITÓR, -OÁRE adj. v. **mângâietor.**

MÂNIÁ, *mânii,* vb. I. Refl. A se lăsa ori a fi cuprins de mânie (**1**), a se supăra foarte tare, a-și ieși din fire, a se înfuria. ✧ Tranz. *Cele auzite l-au mâniat.* [Pr.: *-ni-a-*] — Din **mânie.**

MÂNIÁT, -Ă, *mâniați, -te,* adj. Înfuriat, iritat, foarte supărat. [Pr.: *-ni-at*] — V. **mânia.**

MÁNICĂ s.f. v. **mânecă.**

MÂNICÚȚĂ s.f. v. **mânecuță.**

MÂNÍE, *mânii,* s.f. **1.** Izbucnire de iritare violentă, dar trecătoare, împotriva cuiva sau a ceva; furie, supărare mare. ✧ Loc. adj. *Iute* (sau *grabnic, rău*) *la mânie* = care se înfurie ușor; irascibil. ✦ Necaz, ciudă. **2.** (Pop.; adesea determinat prin „lui Dumnezeu", „cerului", „pământului") Prăpăd, urgie, grozăvie, nenorocire, calamitate. — Lat. **mania.**

MÂNIÓS, -OÁSĂ, *mânioși, -oase,* adj. Plin de mânie (**1**); furios; foarte supărat; care exprimă sau trădează mânie. [Pr.: *-ni-os*] — **Mânie** + suf. *-os.*

MÂNJEÁLĂ, *mânjeli,* s.f. **1.** Faptul de a (se) mânji. **2.** Murdărie. **3.** (Reg.) Amestec de lut și de balegă, cu care se ung casele țărănești de lemn înainte de a se tencui și vărui. **4.** Pastă făcută din sământă de in sau din tărâțe, cu care se unge urzeala de cânepă ca să nu se rupă firele la țesut. — **Mânji** + suf. *-eală.*

MÂNJÍ, *mânjesc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) murdări, a (se) păta. ✦ Tranz. A mâzgăli. ✦ Refl. Fig. A-și păta onoarea, cinstea. **2.** A (se) acoperi cu un strat de..., a (se) unge cu ceva. — Din sl. **mazati.**

MÂNJÍRE, *mânjiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mânji* și rezultatul ei. — V. **mânji.**

MÂNJÍT, -Ă, *mânjiți, -te,* adj. Murdar, pătat; mâzgălit. — V. **mânjit.**

MÂNJITÚRĂ, *mânjituri,* s.f. (Rar) Murdărie, pată. — **Mânji** + suf. *-tură.*

MÂNTUÍ, (**1, 4**) *mântui,* (**2, 3**) *mântuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** (Pop.) A (se) salva (dintr-o primejdie, din robie, de la moarte etc.). **2.** (Pop.) A (se) vindeca (de o boală). **3.** (În religia creștină) A (se) curăța de păcate; a (se) izbăvi, a (se) salva. **4.** (Pop.) A (se) termina, a (se) isprăvi, a (se) a sfârși. ✧ Expr. (Refl.) *A se mântui cu...* = a muri. [Prez. ind. și: (**2, 3**) *mântui*] — Din magh. **menteni.**

MÂNTUIÁLĂ, *mântuieli,* s.f. (În loc. adj. și adv.) *De mântuială* = superficial, grăbit, prost. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Mântui** + suf. *-eală.*

MÂNTUÍNȚĂ, *mântuințe,* s.f. (Înv.) Mântuire. [Pr.: *-tu-in-*] — **Mântui** + suf. *-ință.*

MÂNTUÍRE, *mântuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mântui* și rezultatul ei; mântuință. [Pr.: *-tu-i-*] — V. **mântui.**

MÂNTUÍT, -Ă, *mântuiți, -te,* adj. **1.** (Pop.) Scăpat, salvat; dezrobit. **2.** (În religia creștină) Izbăvit de păcate. — V. **mântui.**

MÂNTUITÓR, -OÁRE, *mântuitori, -oare,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care mântuie (**1**), salvează. **2.** (Rar) Care mântuiește (**2**), care vindecă; tămăduitor. **3.** (În religia creștină) Care mântuiește (**3**), izbăvește (de păcate); izbăvitor. **4.** N.pr. m. art. Denumire sub care este cunoscut Isus Hristos. [Pr.: *-tu-i-*] — **Mântui** + suf. *-tor.*

MÂNTÚȘ, *mântuși,* s.m. (Iht.; reg.) Mihalț. — Din ucr. **mentus.**

MÂNUÍ, *mânuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A folosi un instrument, o unealtă, o armă cu ajutorul mâinilor. ✦ P. gener. A folosi, a aplica. **2.** A lua sau a duce cu mâna; a manipula. **3.** A administra, a manipula bani, fonduri. — **Mână** + suf. *-ui.*

MÂNUÍRE, *mânuiri,* s.f. Acțiunea de *a mânui* și rezultatul ei. [Pr.: *-nu-i-*] — V. **mânui.**

MÂNUITÓR, -OÁRE, *mânuitori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care mânuiește ceva, care are profesiunea de a mânui ceva. ✧ *Mânuitor de bani (publici)* = persoană care primește, păstrează și eliberează bani în cadrul unei gestiuni (publice). **2.** Mașinist (**2**). [Pr.: *-nu-i-*] — **Mânui** + suf. *-tor.*

MÂNURÍȚĂ, *mânurițe,* s.f. (Reg.) Mânuță. — **Mânuri** (pl. lui *mână*) + suf. *-iță.*

MÂNÚȘAR s.m. v. **mănușar.**

MÂNÚȘĂ s.f. v. **mănușă.**

MÂNUȘÍȚĂ, *mânușițe,* s.f. Mânuță. — **Mână** + suf. *-ușiță.*

MÂNÚȚĂ, *mânuțe,* s.f. Diminutiv al lui *mână;* mânușiță, mânuriță. — **Mână** + suf. *-uță.*

MÂNZ, *mânji,* s.m. **1.** Puiul (de sex masculin al) iepei. ✧ Expr. *A umbla ca mânzul după iapă* sau *a merge* (ori *a se ține) mânz* (după cineva) = a se ține pretutindeni după cineva, a nu se dezlipi (de cineva), a se ține scai (de cineva). ✦ (Reg.) Puiul măgăriței. **2.** (Fam.) Epitet dat unui copil sau unui tânăr (zburdalnic, plin de vioiciune). — Cf. alb. mës.

MÂNZÁRE, *mânzări,* s.f. (Pop.) Oaie de lapte; oaie care a fătat și are lapte. — Cf. alb. mëzore.

MÂNZÁT, -Ă, *mânzați, -te,* s.m. și f. (Pop. la f.) Viței înțărcat, a cărui limită de vârstă variază, după regiuni, între câteva luni și doi ani. — Cf. alb. mëzat.

MÂNZĂ, *mânze,* s.f. Puiul de sex feminin al iepei. — Din **mânz.**

MÂNZĂRÁR, (**1**) *mânzărari,* s.m., (**2**) *mânzărare,* s.n. **1.** S.m. (Pop.) Cioban care păzește mânzările. **2.** S.n. (Reg.) Loc sau despărțitură din strungă unde stau mânzările. — **Mânzare** + suf. *-ar.*

MÂNZÉȘTE adv. (În expr.) *A râde* (sau *a zâmbi) mânzește* = a râde (sau a zâmbi) forțat, nenatural. — **Mânz** + suf. *-ește.*

MÂNZIȘÓR, -OÁRĂ, *mânzișori, -oare,* s.m. și f. Diminutiv al lui *mânz;* mânzuleț, mânzac. — **Mânz** + suf. *-işor.*

MÂNZÓC, *mânzoci,* s.m. (Pop.) Mânz (**1**) de doi sau de trei ani. — **Mânz** + suf. *-oc.*

MÂNZÚC, *mânzuci,* s.m. (Reg.) Mânzișor. — **Mânz** + suf. *-uc.*

MÂNZULÉȚ, *mânzuleți,* s.m. (Reg.) Mânzișor. — **Mânz** + suf. *-uleț.*

MÂR interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită mârâitul câinelui. — Onomatopee.

MÂRÂÍ, *mârâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre câini; la pers. 3) A scoate sunete guturale, aspre, hârâite, care de obicei arată iritarea, nemulțumirea. **2.** Fig. (Despre oameni; peior.) A vorbi neclar, printre dinți, manifestând nemulțumire, enervare. ✦ Tranz. A spune ceva în silă, pe un ton posac, nemulțumit. — **Mâr** + suf. *-âi.*

MÂRÂIÁLĂ, *mârâieli,* s.f. Mârâit. [Pr.: *-râ-ia-*] — **Mârâi** + suf. *-eală.*

MÂRÂÍRE, *mârâiri,* s.f. Acțiunea de *a mârâi* și rezultatul ei. [Pr.: *-râ-i-*] — V. **mârâi.**

MÂRÂÍT s.n. Faptul de *a mârâi; spec.* sunet specific scos de câinii ațâțați, nemulțumiți; mârâială, mârâitură. — V. **mârâi.**

MÂRÂITÓR, -OÁRE, *mârâitori, -oare,* adj. Care mârâie. [Pr.: *- râ-i-*] — **Mârâi** + suf. *-tor.*

MÂRÂITÚRĂ, *mârâituri,* s.f. Mârâit. [Pr.: *-râ-i-*] — **Mârâi** + suf. *-tură.*

MÂRC interj. (Rar; în expr.) *A nu zice nici mârc* = a nu zice nimic, a tăcea din gură. — Contaminare între **mâr** și **mâlc.**

MÁRCED, -Ă, *mârcezi, -de,* adj. (Reg.) **1.** (Despre plante) Veșted, ofilit. ✦ (Despre lemne) Umed și putred. **2.** Fig. (Despre oameni) Slab, uscățiv; bolnăvicios, sleit de puteri, vlăguit. — Lat. **marcidus.**

MÂRLÁN, *mârlani,* s.m. (Fam.) Om prost-crescut, grosolan, necioplit; bădăran, țopârlan. — Et. nec.

MÂRLĂNÉSC, -EÁSCĂ, *mârlănești,* adj. (Fam.) De mârlan; mitocănesc. — **Mârlan** + suf. *-esc.*

MÂRLĂNÉȘTE adv. (Fam.) Ca mârlanii, în felul mârlanilor. — **Mârlan** + suf. *-ește.*

MÂRLĂNÍE, *mârlănii,* s.f. (Fam.) Atitudine, comportare, afirmație etc. de mârlan. — **Mârlan** + suf. *-ie.*

MÂRLÍ, pers. 3 *mârlește,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Pop.; despre berbeci și oi) A (se) împreuna. — Din sb. **mrljati.**

MÂRLÍRE, *mârliri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) mârli* și rezultatul ei; mârlit. — V. **mârli.**

MÂRLÍT s.n. (Pop.) Mârlire. — V. **mârli.**

MÂRȘAV, -Ă, *mârșavi, -e,* adj. Lipsit de scrupule, josnic, infam, ticălos. ✦ (Reg.) Scârbos, dezgustător. [Acc. și: *mârșáv*] — Din sl. **mrŭšavŭ.**

MÂRȘĂVÍ, *mârșăvesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A pângări, a spurca. — Din **mârșav.**

MÂRȘĂVÍE, *mârșăvii,* s.f. Atitudine sau faptă mârșavă; josnicie, mișelie, infamie, ticăloșie. — **Mârșav** + suf. *-ie.*

MÂRȘĂVÍRE, *mârșăviri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a mârșăvi* și rezultatul ei. — V. **mârșăvi.**

MÂRTÁN, *mârtani,* s.m. (Reg.) Motan, cotoi. — Et. nec.

MÂRȚOÁGĂ, *mârțoage,* s.f. Cal slab, rău îngrijit; gloabă. — Cf. mărțână.

MÂRZÁC, *mârzaci,* s.m. (În Evul Mediu) Nobil tătar care de obicei conducea o ceată ostășească. — Din tăt. **mïrza.**

MÂȘÂÍ, pers. 3 *mâșâie,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre animale) A mirosi, a adulmeca. — Et. nec.

MÁTCĂ, *mătci,* s.f. (Reg.) Băț cu care se bate laptele pentru a alege untul; bătător, brighidău. — Et. nec.

MÂTCĂLÁU s.m. v. **mătcălău.**

MÂȚ, *mâți,* s.m. **1.** (Pop.) Cotoi, motan, pisoi; *p. restr.* puiul (de sex masculin al) pisicii. **2.** Mâțișor (**2**). — Din **mâță** (derivat regresiv).

MÂȚÁN, *mâțani,* s.m. (Rar) Cotoi, motan. — **Mâț** + suf. *-an.*

MÂȚĂ, *mâțe,* s.f. **1.** (Pop.) Pisică; *p. restr.* puiul (de sex feminin al) pisicii. ✧ Expr. *A prinde* (pe cineva) *cu mâța în sac* = a surprinde, a descoperi pe cineva care caută să înșele, să mintă. *A umbla cu mâța în sac* = a umbla cu înșelăciuni. *(A fi) mâță blândă* = (a fi) prefăcut, ipocrit, fățarnic. *Ca o mâță plouată* = **a)** abătut, descurajat, fără chef; **b)** rușinat, umilit. *A trăi* (sau *a se înțelege, a se avea* etc. cu cineva) *ca mâța cu șoarecele* (sau cu *șoarecii, cu câinele)* = a fi în relații foarte proaste cu cineva. (Reg.) *A se stupi ca mâțele* = **a)** a fi în relații foarte proaste cu cineva; **b)** a se certa, a se insulta. *A trage mâța de coadă* = a fi strâmtorat din punct de vedere material, a o duce greu, a fi sărac, nevoiaș. *A se uita ca mâța în calendar* = a nu pricepe nimic, a fi cu totul străin de o problemă, de un subiect. (Reg.) *A rupe mâța în două* = a fi voinic, energic, curajos. **2.** (Depr.) Epitet dat unui animal sau unui om slab, prăpădit, jigărit. **3.** Nume dat unor obiecte, instrumente, dispozitive etc.

cu care se apucă, se prinde, se trage sau se fixează ceva. — Formație onomatopeică. Cf. alb. m i c a.

MÂȚÉSC, -EÁSCĂ, *mâțești,* adj. (Pop. și fam.) Care aparține mâțelor (**1**) sau mâților, privitor la mâțe, specific mâțelor. — **Mâță** + suf. *-esc.*

MÂȚIȘÓR, *mâțișori,* s.m. **1.** (Pop.) Diminutiv al lui *mâț;* mâț mic; pui (de sex masculin) al mâței; mâțuc. **2.** (Bot.) Ament (la salcie, stejar, alun etc.); mâț. [Pl. și: (**2**, n.) *mâțișoare*] — **Mâț** + suf. *-işor.*

MÂȚÓI, *mâțoi,* s.m. (Rar) Mâț (mare). — **Mâț** + suf. *-oi.*

MÂȚÚC, *mâțuci,* s.m. (Rar) Mâțișor (**1**). — **Mâț** + suf. *-uc.*

MÂȚÚCĂ, *mâțuci,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *mâță.* — **Mâț** + suf. *-ucă.*

MÁZGĂ s.f. **1.** Noroi moale, lipicios și alunecos. **2.** Pojghiță moale, cleioasă ori unsuroasă care se formează pe suprafața unor alimente sau pe pereții vaselor în care au stat anumite alimente. **3.** Strat de alge, de mușchi etc. care acoperă pietrele, rocile expuse la umezeală. **4.** (Pop.) Sevă; *spec.* seva arborilor (aflată sub coajă). — Din sl. **mŭzga,** bg. **măzga.**

MÂZGĂLEÁLĂ, *mâzgăleli,* s.f. Mâzgălitură. [Var.: **zmângăleálă** s.f.] — **Mâzgăli** + suf. *-eală.*

MÂZGĂLÍ, *mâzgălesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A scrie urât și murdar; a desena sau a picta neglijent, mânjind hârtia sau pânza. ✦ Fig. (Despre oameni; adesea glumeț) A scrie, a compune ceva (fără pricepere, fără talent). **2.** A murdări, a păta, a mânji. [Var.: **zmângălí** vb. IV] — **Mâzgă** + suf. *-ăli.*

MÂZGĂLÍRE, *mâzgăliri,* s.f. Acțiunea de *a mâzgăli* și rezultatul ei. [Var.: **zmângălíre** s.f.] — V. **mâzgăli.**

MÂZGĂLÍT, -Ă, *mâzgăliți, -te,* adj. **1.** Acoperit cu un scris urât, neglijent. **2.** Mânjit, murdărit, pătat. [Var.: **zmângălít, -ă** adj.] — V. **mâzgăli.**

MÂZGĂLITÚRĂ, *mâzgălituri,* s.f. Faptul de *a mâzgăli;* (concr.) scriere, pictură sau desen executate neîndemânatic și murdar; *fig.* operă literară sau plastică fără valoare; mâzgăleală. [Var.: **zmângălitúră** s.f.] — **Mâzgăli** + suf. *-tură.*

MÂZGÓS, -OÁSĂ, *mâzgoși, -oase,* adj. **1.** Noroios, cleios; lunecos. **2.** (Reg.; despre plante) Plin de sevă. — **Mâzgă** + suf. *-os.*

MDA adv. Cuvânt care exprimă o afirmație îndoielnică. — Din **da**[1].

MDE interj. Cuvânt care exprimă o afirmație, un sentiment, o atitudine de șovăială, de sfială etc. (într-o situație delicată). — Din **de**[2].

MEA CULPA loc. s.f. Formulă prin care cineva își recunoaște o greșeală. [Pr.: *mé-a cúlpa*] — Expr. lat.

MEÁNDRIC, -Ă, *meandrici, -ce,* adj. (Despre cursul unei ape) Care are sau formează meandre (**1**). [Pr.: *me-an-*] — **Meandru** + suf. *-ic.* Cf. fr. m é a n d r i q u e.

MEÁNDRU, *meandre,* s.n. **1.** Sinuozitate a cursului unei ape curgătoare, mai ales în regiunile de șes. ✦ P. anal. Sinuozitate, cotitură (a unui drum). **2.** Motiv ornamental (sculptat sau pictat) format din linii frânte sau curbe, sugerând stilizarea unor valuri de apă. [Pr.: *me-an-*] — Din fr. **méandre.**

MEÁT, *meaturi,* s.n. **1.** (Anat.) Canal îngust și subțire sau orificiul acestuia, aflate în diferite organe. **2.** Spațiu, interstițiu între celulele unui țesut vegetal. [Pr.: *me-at*] — Din fr. **méat,** lat. **meatus.**

MECÁNIC, -Ă, *mecanici, -ce,* s.f., s.m., adj. **I.** S.f. **1.** Știință care studiază mișcarea sau echilibrul corpurilor sub acțiunea forțelor exercitate asupra lor; tehnica procedeelor în care intervin aceste fenomene; mecanotehnică. ✧ *Mecanică cerească* = ramură a astrologiei care studiază mișcarea corpurilor cerești sub acțiunea atracției universale. ✦ (Înv.) Mecanism, mașină. **2.** Disciplină tehnică al cărei obiect îl constituie construcția și funcționarea mașinilor, îndeosebi a pieselor și a mecanismelor care servesc la transmiterea mișcării. **3.** Tratat, manual de mecanică (**I 1, 2**). **II.** Adj. **1.** Care aparține mecanicii (**I**), privitor la mecanică, de mecanică. **2.** (Și adverbial) Care este pus în mișcare de o mașină sau de un mecanism; care se face cu ajutorul mașinilor sau al mecanismelor; mecanizat. **3.** (Și adverbial) Care se realizează fără participarea conștiinței, a voinței; mașinal, automat. ✦ Care aplică o teză, o teorie, o dispoziție etc. fără a ține seama de specificul concret sau individual al situației, fenomenului, cazului respectiv; simplist, schematic, rigid, dogmatic. **III.** S.m. și f. Specialist în mecanică (**I 1, 2**). ✦ Persoană care efectuează operații de montaj, de reparare sau de întreținere a utilajelor, mașinilor și aparatelor. ✦ Persoană care supraveghează sau conduce un vehicul sau un motor, cu instalațiile anexe; mașinist. — Din (**I**) lat. **mechanica,** germ. **Mechanik,** fr. **méchanique,** (**II**) lat. **mechanicus,** fr. **mécanique,** (**III**) lat. **mechanicus,** germ. **Mechaniker.**

MECANICÉȘTE adv. (Înv.) În mod mecanic, automat; mașinal. — **Mecanic** + suf. *-ește.*

MECANICÍSM s.n. (Fil.) Punct de vedere conform căruia toate fenomenele naturale pot fi explicate în termenii interacțiunilor cauzale dintre particulele materiale fără nicio referire la teleologie, după modelul concepțiilor din sec. XVII, dezvoltate de Descartes și Hobbes. — **Mecanic** + suf. *-ism.* Cf. it. m e c c a n i c i s m o.

MECANICÍST, -Ă, *mecanicişti, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este în conformitate cu principiile mecanicismului, privitor la mecanicism. **2.** S.m. și f. Adept al mecanicismului. — **Mecanic**[ism] + suf. *-ist.*

MECANICIZÁ, pers. 3. *mecanicizează,* vb. I. Refl. (Rar; despre activități raționale) A deveni mecanic, automat. — **Mecanic** + suf. *-iza.*

MECANICIZÁRE, *mecanicizări,* s.f. Acțiunea de *a se mecaniciza* și rezultatul ei. — V. **mecaniciza.**

MECANICIZÁT, -Ă, *mecanicizați, -te,* adj. Care a devenit mecanic. — V. **mecaniciza.**

MECANÍSM, *mecanisme,* s.n. **1.** Sistem tehnic alcătuit din mai multe piese mobile și fixe care sunt angrenate între ele, astfel încât unele elemente mobile, transmițând forțele de la elementul conducător la elementele conduse, pot antrena mișcarea acestora. ✦ Totalitatea elementelor care alcătuiesc un astfel de sistem; mașinărie. **2.** Mod de funcționare a unui mecanism (**1**). **3.** Mod în care se desfășoară un fenomen, o reacție etc. **4.** P. anal. Sistem, mod de organizare politică, economică, socială etc. — Din fr. **mécanisme,** germ. **Mechanismus.**

MECANIZÁ, *mecanizez,* vb. I. Tranz. A introduce în procesele de producție mașini, mecanisme, aparate etc. pentru executarea unor operații, activități, cu scopul de a înlocui sau a face mai eficientă munca fizică ori intelectuală a omului. — Din fr. **mécaniser.**

MECANIZÁRE, *mecanizări,* s.f. Acțiunea de *a mecaniza* și rezultatul ei. — V. **mecaniza.**

MECANIZÁT, -Ă, *mecanizați, -te,* adj. Care se face prin intermediul unor mecanisme, dispozitive sau mașini, omul având un rol de conducere și de întreținere. ✦ Care este înzestrat cu mașini, cu mecanisme. — V. **mecaniza.**

MECANIZATÓR, *mecanizatori,* s.m. Tehnician, mecanic pentru mașini agricole. — Din rus. **mehanizator** (după *mecanic).*

MECANO- Element de compunere însemnând „mecanic", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **mécano-.**

MECANOCHÍMIC, -Ă, *mecanochimici, -ce,* adj. (Rar) Care se referă la un procedeu combinat, folosind mijloace mecanice și reacții chimice. [Scris și: *mecanochimic*] — **Mecano-** + **chimic.**

MECANORECEPTÓR, *mecanoreceptori,* s.m. Organ de simț care recepționează acțiuni mecanice (atingere, presiune, tracțiune). — **Mecano-** + **receptor.**

MECANOTÉHNIC, -Ă, *mecanotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Mecanică (**I 1**). **2.** Adj. Care se referă la un produs de mecanică (**I 1**), privitor la mecanică, de mecanică. — **Mecano-** + **tehnic.**

MECANOTERAPÍE s.f. Denumire generală pentru terapeutica prin masaj, prin gimnastică medicală, prin aparate mecanice, aplicată mai ales în boli articulare sau neuromusculare. — Din fr. **mécanothérapie.**

MECĂÍ, *mécăi,* vb. IV. Intranz. (Despre capre, rar despre iepuri; la pers. 3) A scoate strigăte caracteristice speciei. ✦ Fig. (Ir.; despre oameni) A vorbi sau a cânta cu voce tremurată. — Formație onomatopeică.

MECÉNA, *mecena,* s.m. Protector al literaturii, al artelor, al științelor; mecenat. — Din fr. **mécène.**

MECENÁT, (**1**) *mecenați,* s.m., (**2**) *mecenate,* s.n. (Rar) **1.** S.m. Mecena. **2.** S.n. Protecție și sprijinire acordate artelor, literaturii și științelor din partea unui mecena. — Din it. **mecenate.**

MECÉT, *meceturi,* s.n. (Înv. și reg.) Casă de cult pentru religia musulmană; moschee mică. ✦ Cimitir turcesc. — Din bg., rus. **mecet.** Cf. tc. m e s ç i t.

MECI, *meciuri,* s.n. Întrecere sportivă disputată între două persoane sau între două echipe; întâlnire, partidă, joc. — Din engl., fr. **match.**

MÉCIBOL, *meciboluri,* s.n. Situație din finalul unei partide de tenis sau de volei în care ultima lovitură de minge poate să decidă pe câștigător. — Din engl. **match ball.**

MECONÍNĂ, *meconine,* s.f. Alcaloid obținut prin hidroliza narcotinei, care produce convulsii. — Din fr. **méconine.**

MECÓNIU s.n. **1.** Suc de mac; opiu. **2.** Materie pe care o elimină ca excremente fătul, imediat după naștere. — Din fr. **méconium,** lat. **meconium.**

MED, *mezi,* s.m. Persoană care, în Antichitate, făcea parte din populația Mediei sau care era originară de acolo. — Din fr. **Mède.**

MEDALIÁ, *medaliez,* vb. I. Tranz. A distinge cu o medalie; a decora. [Pr.: *-li-a*] — Din **medaliat** (derivat regresiv).

MEDALIÁT, -Ă, *medaliați, -te,* adj. Care a fost distins cu o medalie; decorat. [Pr.: *-li-at*] — **Medalie** + suf. *-at* (după fr. *médaillé).*

MEDÁLIE, *medalii,* s.f. Piesă de metal (sau, uneori, de marmură), în formă de monedă, gravată cu figuri și inscripții, emisă în cinstea unei personalități sau în memoria unei acțiuni glorioase. ✦ Piesă de metal dată ca premiu la diferite concursuri sau ca distincție pentru merite deosebite în diferite domenii de activitate. ✧ Expr. *Reversul medaliei* = aspectul complementar, opus (adesea neplăcut) al unui lucru, al unei probleme, al unei situații. — Din it. **medaglia.**

MEDALIÉRE, *medalieri,* s.f. Faptul de *a medalia.* — V. **medalia.**

MEDALIÓN, *medalioane,* s.n. **1.** Bijuterie de formă rotundă sau ovală, care încadrează sau închide între două capace o fotografie, o pictură, o șuviță de păr etc. și care se poartă de obicei la gât. ✦ Ramă ovală sau rotundă în care este fixată o fotografie sau un tablou; *p. ext.* fotografie sau tablou fixat într-o astfel de ramă. **2.** Element decorativ de formă circulară sau ovală, folosit în arhitectură, mobilier etc. și cuprinzând un basorelief, o inscripție, un portret etc. **3.** Scriere literară în proză de mici dimensiuni, pe o anumită temă, în care sunt schițate trăsăturile fundamentale ale vieții și operei unei personalități, adesea urmată de exemplificări din opera acesteia. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **médaillon** (după *medalie).* Cf. it. m e d a g l i o n e.

MEDALÍST, *medaliști,* s.m. Persoană care se ocupă cu studiul sau cu colecționarea medaliilor; colecționar de medalii. — Din fr. **médailliste** (după *medalie).*

MEDALÍSTICĂ s.f. Ramură a numismaticii care se ocupă cu studierea și colecționarea medaliilor. — **Medalist** + suf. *-ică.*

MEDELEÁN, *medeleni,* s.m. (Reg.) Câine mare. — Din ucr. **medeljan.**

MEDELNICÉR, *medelniceri,* s.m. Titlu dat în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, boierului care turna domnului apă ca să se spele pe mâini și servea bucatele; boier care avea acest titlu. — **Medelniță** + suf. *-ar.*

MEDÉLNIȚĂ, *medelnițe,* s.f. (Înv.) Lighean în care domnul și oaspeții lui își spălau mâinile înainte și după masă. — Cf. sl. mĕdĕnica.

MEDIÁ[1], *mediez,* vb. I. Tranz. A mijloci o înțelegere între două sau mai multe părți adverse, a face demersuri oficiale pentru a preveni sau pentru a pune capăt ostilităților dintre două sau mai multe state; a face un act de mediație. [Pr.: *-di-a*] — Din lat. **mediare.**

MÉDIA[2] s.f. Presa scrisă și audiovizuală. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **média,** engl. **media.**

MEDIÁL, -Ă, *mediali, -e,* adj. Median. ✦ Spec. (Despre sunete, rar despre litere) Care se află în interiorul cuvântului. ✦ (Despre vocale) Care se articulează în partea de mijloc a cavității bucale; central. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **médial,** lat. **medialis.**

MEDIÁN, -Ă, *mediani, -e,* adj. Care se află la mijloc; medial. ✦ Situat la mijlocul unei figuri geometrice. ✦ (Substantivat, f.) Fiecare dintre dreptele care unesc un vârf al unui triunghi cu mijlocul laturii opuse vârfului. ✦ (Substantivat, f.) Fiecare dintre dreptele care unesc un vârf al unui tetraedru cu centrul de greutate al feței opuse. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **médian,** lat. **medianus.**

MEDIÁNTĂ, *mediante,* s.f. (Muz.) Treapta a treia sau a șasea a modurilor major și minor; acordul minor al acestei trepte. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **médiante.**

MEDIASTÍN s.n. Cavitate anatomică cuprinsă între cei doi plămâni și care conține inima, timusul, esofagul, aorta și canalul toracic. [Pr.: *-di-as-*] — Din fr. **médiastin.**

MEDIASTINÁL, -Ă, *mediastinali, -e,* adj. (Anat.) Referitor la mediastin, de mediastin. [Pr.: *-di-as-*] — Din fr. **médiastinal.**

MEDIASTINOSCÓP, *mediastinoscoape,* s.n. (Med.) Aparat care servește la examinarea vizuală a mediastinului. [Pr.: *-di-as-*] — Din fr. **médiastinoscope.**

MEDIASTINOSCOPÍE, *mediastinoscopii,* s.f. (Med.) Metodă chirurgicală pentru explorarea mediastinului în scopul stabilirii diagnosticului. [Pr.: *-di-as-*] — Din fr. **médiastinoscopie.**

MEDIÁT, -Ă, *mediați, -te,* adj. (Și adverbial) Care are legătură indirectă cu ceva; indirect; care se efectuează prin intermediar, mijlocit. [Pr.: *-di-at*] — Din fr. **médiat.**

MEDIATÉCĂ, *mediateci,* s.f. Încăpere dintr-o bibliotecă în care sunt păstrate mijloacele audiovizuale folosite mai ales la învățarea limbilor străine. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **médiathèque.**

MEDIATÍC, -Ă, *mediatici, -ce,* adj. Referitor la mass-media; transmis prin mass-media. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **médiatique.**

MEDIATIZÁ, *mediatizez,* vb. I. Tranz. A face cunoscut prin mass-media. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **médiatiser.**

MEDIATIZÁRE, *mediatizări,* s.f. Acțiunea de *a mediatiza.* [Pr.: *-di-a-*] — V. **mediatiza.**

MEDIATÓR, -OÁRE, *mediatori, -oare,* s.m., s.f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană, guvern etc. care mijlocește o înțelegere între două părți (adverse), care face un act de mediație; mijlocitor, intermediar. **2.** S.n. Intermediar chimic care asigură transmiterea influxului nervos. **3.** S.f. Perpendiculară dusă pe mijlocul unui segment de dreaptă; locul geometric al punctelor situate într-un plan, egal depărtate de capetele unui segment de dreaptă. ✦ (Adjectival) *Plan mediator* = plan perpendicular pe mijlocul unui segment de dreaptă. [Pr.: *-di-a-*] — Din lat. **mediator.**

MEDIÁȚIE, *mediații,* s.f. Acțiunea de a media; mediere, mijlocire; intervenție a unui stat, a unei organizații internaționale ori a unei persoane oficiale pentru rezolvarea pașnică a conflictelor dintre state, luând parte la tratative și uneori formulând propuneri. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **médiation.**

MÉDIC[1], *medici,* s.m. Persoană care profesează medicina (**1**) pe baza unor studii superioare de specialitate; specialist în medicină; doctor. ✧ *Medic de familie* = medic care acordă asistență medicală și îngrijiri, în mod constant, unui bolnav sau unei familii, în baza unui contract de asigurări medicale.— Din lat. **medicus.**

MÉDIC[2], -Ă, *medici, -ce,* adj. Care aparține mezilor (și perșilor), privitor la mezi (și la perși). — Din **med.**

MEDICÁL, -Ă, *medicali, -e,* adj. Care aparține medicului[1] sau medicinii, privitor la medic[1] sau la medicină; de medic[1], de medicină. ✧ *Concediu medical* = concediu care se acordă în caz de boală. *Gimnastică medicală* = complex de exerciții necesare la corectarea unor deficiențe fizice sau funcționale. — Din fr. **médical.**

MEDICAMÉNT, *medicamente,* s.n. Substanță naturală sau de sinteză utilizată pentru a vindeca, a ameliora sau a preveni o boală; doctorie, leac, medicină (**2**). — Din fr. **médicament,** lat. **medicamentum.**

MEDICAMENTÁ, *medicamentez,* vb. I. Tranz. (Rar) A trata cu medicamente, a administra medicamente. — Din fr. **médicamenter.**

MEDICAMENTÓS, -OÁSĂ, *medicamentoși, -oase,* adj. Care servește ca medicament; care se face cu medicamente. — Din fr. **médicamenteux.**

MEDICÁȚIE, *medicații,* s.f. Totalitatea medicamentelor sau a mijloacelor curative în tratarea unui bolnav; tratament medical (cu medicamente). — Din fr. **médication.**

MEDICINÁL, -Ă, *medicinali, -e,* adj. Folosit ca medicament; din care se prepară medicamente. ✧ *Plante medicinale* = grup de plante din familii diferite, cultivate sau sălbatice, care, datorită compoziției lor chimice, au proprietăți terapeutice. — Din fr. **médicinal,** lat. **medicinalis.**

MEDICÍNĂ, (**2**) *medicini,* s.f. **1.** Știință care are ca obiect păstrarea și restabilirea sănătății și care studiază în acest scop procesele fizice, chimice și biologice ale vieții, structurile și funcțiile organismului, cauzele și mecanismele de producere a bolilor, precum și mijloacele de diagnosticare, tratare și prevenire a lor. ✦ Facultate în care se studiază medicina (**1**). **2.** (Înv. și reg.) Medicament. [Pl. și: (**2**) *medicine*] — Din lat. **medicina,** (**2**) germ. **Medizin,** rus. **mediținа.**

MEDICINÍST, -Ă, *mediciniști, -ste,* s.m. și f. Student la o facultate de medicină. — **Medicină** + suf. *-ist.*

MÉDICO- Element de compunere însemnând „(cu caracter) medical", care servește la formarea unor adjective. — Din fr. **médico-.**

MÉDICO-FARMACEÚTIC, -Ă, *medico-farmaceutici, -ce,* adj. Care are un caracter medical și farmaceutic, privitor la medicină și la farmacie, de medicină și de farmacie. — **Medico-** + **farmaceutic.**

MÉDICO-LEGÁL, -Ă, *medico-legali, -e,* adj. Care aparține medicinei judiciare, privitor la medicina judiciară. ✧ *Act medico-legal* = document care conține rezultatele unei expertize medicale într-un caz care interesează justiția. — Din fr. **médico-légal.**

MÉDICO-MILITÁR, -Ă, *medico-militari, -e,* adj. Care se referă la problemele medicale ale armatei. — **Medico-** + **militar.**

MÉDICO-SANITÁR, -Ă, *medico-sanitari, -e,* adj. Care are un caracter medical și sanitar, privitor la personalul medical și sanitar. — **Medico-** + **sanitar.**

MÉDICO-VETERINÁR, -Ă, *medico-veterinari, -e,* adj. Care aparține medicinei veterinare, privitor la medicina veterinară. — Din fr. **médico-vétérinaire.**

MEDIÉRE, *medieri,* s.f. Mijlocire, mediație. [Pr.: *-di-e-*] — V. **media.**

MEDIEȘEÁN, -Ă, *medieșeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Mediaș. **2.** Adj. Care aparține municipiului Mediaș sau medieșenilor (**1**), referitor la Mediaș ori la medieșeni. [Pr.: *-di-e-*] — **Mediaș** (n.pr.) + suf. *-an.*

MEDIEȘEÁNCĂ, *medieșence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Mediaș. [Pr.: *-di-e-*] — **Medieșean** + suf. *-că.*

MEDIEVÁL, -Ă, *medievali, -e,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. Care aparține Evului Mediu, privitor la Evul Mediu, al Evului Mediu. ✦ (Substantivat) Om din Evul Mediu. **2.** S.f. pl. (Tipogr.) Litere care imită scrierea din Evul Mediu. [Pr.: *-di-e-*] — Din fr. **médiéval.**

MEDIEVALÍSM s.n. (Rar) Medievalistică. [Pr.: *-di-e-*] — **Medieval** + suf. *-ism.*

MEDIEVÍSM s.n. (Rar) **1.** Medievistică. **2.** Interes, înclinare pentru Evul Mediu. [Pr.: *-di-e-*] — Din fr. **médiévisme.**

MEDIEVÍST, -Ă, *medieviști, -ste,* s.m. și f. Istoric care se ocupă cu studiul Evului Mediu. [Pr.: *-di-e-*] — Din fr. **médiéviste.**

MEDIEVÍSTICĂ s.f. Ramură a istoriei care se ocupă cu studiul Evului Mediu. [Pr.: *-di-e-*] — **Medievist** + suf. *-ică.*

MEDIOCRITÁTE, (**2**) *mediocrități,* s.f. **1.** Faptul de a fi mediocru; situație, starea celui mediocru. **2.** Persoană lipsită de calități (intelectuale) deosebite, om mediocru (**2**). [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **médiocrité,** lat. **mediocritas, -atis.**

MEDIOCRIZÁ, *mediocrizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A face sau a deveni mediocru. [Pr.: *-di-o-*] — **Mediocru** + suf. *-iza.*

MEDIOCRIZÁRE, *mediocrizări,* s.f. Faptul de *a mediocriza.* — V. **mediocriza.**

MEDIÓCRU, -Ă, *mediocri, -e,* adj. **1.** Care se află între două limite extreme, mijlociu, potrivit; care nu iese din comun, nu se evidențiază prin nimic, modest, banal. **2.** Lipsit de inteligență, de capacitate ori cultură, de spirit; fără valoare. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **médiocre.**

MEDITÁ, *meditez,* vb. I. **1.** Intranz. A cugeta adânc asupra unui lucru. **2.** Tranz. (Înv.) A examina ceva din toate punctele de vedere, a studia. **3.** Tranz. (Înv.) A pune ceva la cale; a plănui, a urzi. **4.** Tranz. A ajuta un elev, un student etc. să-și pregătească (în afara orelor de curs) lecțiile, examenele; a da lecții particulare. — Din fr. **méditer.**

MEDITÁRE, *meditări,* s.f. Faptul de *a medita;* meditație. — V. **medita.**

MEDITÁT, -Ă, *meditați, -te,* adj. (Despre elevi) Care a primit lecții (particulare) în afara orelor de curs; preparat[2]. — V. **medita.**

MEDITATÍV, -Ă, *meditativi, -e,* adj. Înclinat spre meditație[1], căruia îi place să mediteze (**1**); gânditor. — Din fr. **méditatif.**

MEDITATÓR, -OÁRE, *meditatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care meditează (**4**) un elev; preparator (**4**). — **Medita** + suf. *-tor.*

MEDITÁȚIE, *meditații,* s.f. **1.** Reflectare, cugetare adâncă; meditare, reflecție. **2.** Specie a genului liric, cuprinzând reflecții despre condiția umană. **3.** Pregătire a lecțiilor, a examenelor cu un meditator; lecție particulară dată de un meditator; preparator (**3**). ✧ (*Sală de*) *meditație* = sală într-un internat unde elevii își pregătesc lecțiile. ✦ Perioadă de timp, în afara orelor de curs, în care elevii (dintr-un internat) își pregătesc temele. **4.** Stare de concentrare mentală sau spirituală care are ca scop,

după atingerea unor nivele succesive, obținerea eliberării spirituale. — Din lat. **meditatio,** fr. **méditation.**

MEDITERANEEÁN, -Ă, *mediteraneeni, -e,* adj. Care aparține Mării Mediterane sau regiunilor situate în vecinătatea ei, privitor la Marea Mediterană sau la regiunile din jurul ei. ✦ *Climă mediteraneeană* = climă temperată, cu ierni calde, caracteristică pentru regiunile din jurul Mării Mediterane. [Pr.: *-ne-ean.* — Scris și: *mediteranean*] — Din fr. **méditerranéen.**

MÉDIU[1], *medii,* s.n. **1.** Totalitatea condițiilor (relief, climă, sol etc.) în care trăiesc organismele. ✧ *Mediu intern* = totalitatea umorilor care scaldă celulele organismului. *Mediu de cultură* = soluție nutritivă sterilizată, utilizată pentru înmulțirea microbilor în laborator, în diverse scopuri. **2.** Societatea, lumea în mijlocul căreia trăiește cineva; ambianță. **3.** Substanță solidă, lichidă sau gazoasă, câmp electromagnetic sau gravitațional etc. în care se desfășoară fenomenele fizice. **4.** (În spiritism și în alte practici oculte) Persoană care poate comunica cu spiritele și poate fi intermediar între ele și o anumită persoană. — Din lat. **medium.**

MÉDIU[2], -IE, *medii,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se află în mijloc; de mijloc, mijlociu. ✧ *Învățământ mediu* = treaptă a învățământului public, între învățământul elementar și cel superior. *Școală medie* = școală de învățământ mediu. *Termen mediu* = al doilea termen al silogismului. ✦ (Mat.; substantivat, m. pl., în forma *mezi*) Termenii care se găsesc la mijlocul unei proporții. ✦ Fig. Moderat, echilibrat, ponderat. **2.** Adj. Care reprezintă o medie (**3**). **3.** S.f. Valoare mijlocie a mai multor mărimi. ✧ *Medie aritmetică* = rezultatul obținut din împărțirea sumei mai multor mărimi la numărul lor. *Unde medii* (și substantivat, f. pl.) = unde radio cu lungimea între 100 și 1000 m; domeniu cuprins între 186,9 m și 571,4 m destinat posturilor naționale de radiodifuziune. ✧ Loc. adv. *În medie* = luând o măsură intermediară între cantitățile sau calitățile diferitelor elemente componente; una cu alta, una peste alta. ✦ Rezultatul obținut din adunarea notelor primite de un elev, de un student etc. și împărțirea acestora prin numărul lor total. ✧ Expr. *A (nu)-i ieși* sau *a (nu) avea media* (sau *medie)* = a (nu) obține nota de trecere. — Din lat. **medius, -a, -um.**

MEDULÁR, -Ă, *medulari, -e,* adj. Care aparține măduvei spinării sau măduvei osoase, care se referă la măduva spinării sau la măduva osoasă ori are caracterele ei; care alcătuiește măduva. ✧ *Canal medular* = canal în interiorul coloanei vertebrale, în care se află măduva spinării; canal rahidian. — Din fr. **médullaire.**

MEDULÍTĂ, *medulite,* s.f. (Med.) Inflamație a măduvei osoase. — Din fr. **médullite.**

MEDULOSUPRARENÁLĂ, *medulosuprarenale,* adj. (În sintagma) *Glandă medulosuprarenală* (și substantivat, f.) = porțiunea centrală a glandei suprarenale care secretă adrenalina și derivatul ei. — Din fr. **médullo-surrénale** (după *suprarenală).*

MEDULOTRANSFÚZIE, *medulotransfuzii,* s.f. Transfuzie cu măduvă osoasă, efectuată pentru regenerarea acesteia la bolnavii cu boală de iradiere, anemie gravă etc. — Din fr. **médullo-transfusion.**

MEDÚZĂ, *meduze,* s.f. Nume dat mai multor (specii de) animale marine din încrengătura celenteratelor, cu corpul gelatinos, transparent, în formă de ciupercă. — Din fr. **méduse.**

MEFIÉNT, -Ă, *mefienți, -te,* adj. (Livr.) Neîncrezător; bănuitor. [Pr.: *-fi-ent*] — Din fr. **méfiant.**

MEFIÉNȚĂ, *mefiențe,* s.f. **1.** (Livr.) Neîncredere; bănuială. **2.** (Psih.) Suspiciune patologică; așteptare anxioasă a răului. [Pr.: *-fi-en-*] — Din fr. **méfiance.**

MEFISTOFÉLIC, -Ă, *mefistofelici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Diabolic, drăcesc; răutăcios, perfid. — Din fr. **méphistophélique.**

MEFÍTIC, -Ă, *mefitici, -ce,* adj. (Livr.) Cu miros urât; puturos, fetid, pestilențial. — Din germ. **mefitisch,** lat. **mephiticus,** fr. **méphitique.**

MEFITÍSM s.n. (Livr.) Poluare a aerului cu mirosuri mefitice sau toxice. — Din fr. **méphitisme.**

MEGA- Element de compunere cu sensul „foarte mare", „un milion". — Din fr. **méga-.**

MEGABÍT, *megabiți,* s.m. (Inform.) Unitate de măsură a informațiilor, egală cu un milion de biți. [Abr.: *Mbit/Mb*] — Din fr. **mégabit.**

MEGACALORÍE, *megacalorii,* s.f. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru căldură, egală cu un milion de calorii; termie. [Abr.: *Mcal*] — Din fr. **mégacalorie.**

MEGACOLÓN s.n. Dilatare pronunțată a intestinului gros, dobândită sau congenitală. — Din fr. **mégacôlon.**

MEGACÓSM s.n. v. **megacosmos.**

MEGACÓSMOS s.n. (Livr.) Macrocosmos. [Var.: **megacósm** s.n.] — Din engl. **megacosm.**

MEGADÍNĂ, *megadine,* s.f. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru forță, egală cu un milon de dine. [Abr.: *Mdyn*] — Din fr. **mégadyne.**

MEGAÉRG, *megaergi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru energie, egală cu un milion de ergi. [Abr.: *Merg*] — Din fr. **mégaerg.**

MEGAFÓN, *megafoane,* s.n. **1.** Difuzor de mare putere, folosit pentru transmiterea programelor sonore în piețe, pe stadioane etc. **2.** (Nav.) Ansamblu format dintr-un amplificator și un difuzor, de forma unei pâlnii, folosit pentru transmiterea la distanță a comenzilor; portavoce. **3.** Instrument de forma unei pâlnii, folosit pentru comunicări verbale la distanță. — Din fr. **mégaphone.**

MEGAGRÁF, *megagrafe,* s.n. Planșetă mare de desen, montată articular pe un suport special, pentru a i se putea da orice înclinație. — Din fr. **mégagraphe.**

MEGAHÉRTZ, *megahertzi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru frecvență, egală cu un milion de hertzi. [Pr.: *-herț.* — Abr.: *MHz*] — Din germ. **Megahertz,** fr. **mégahertz.**

MEGAHÍT, *megahituri,* s.n. Hit de foarte mare succes. — **Mega-** + **hit.**

MEGALÍT, *megaliți,* s.m. Nume dat unor monumente preistorice (milen. III–II î.H.), cu funcție necunoscută (probabil funerară sau de cult), din blocuri sau dale mari de piatră brută cioplite sumar. — Din fr. **mégalithe.**

MEGALÍTIC, -Ă, *megalitici, -ce,* adj. Care aparține megaliților sau epocii lor, privitor la megaliți sau la epoca lor. — Din fr. **mégalithique.**

MEGALOBLÁST, *megaloblaste,* s.n. (Biol.) Globulă roșie cu nucleul anormal mărit, caracteristică în anemia pernicioasă; (rar) macroblast. — Din fr. **mégaloblaste,** engl. **megaloblast.**

MEGALOCEFÁL, -Ă, *megalocefali, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care prezintă fenomenul de megalocefalie. — Din fr. **mégalocéphale.**

MEGALOCEFALÍE, *megalocefalii,* s.f. Anomalie care constă în dezvoltarea excesivă a capului. — Din fr. **mégalocéphalie.**

MEGALOCÍT, *megalocite,* s.n. Celulă roșie, mare, care apare în sânge în cursul anemiei pernicioase. — Din fr. **mégalocyte.**

MEGALOCITÓZĂ, *megalocitoze,* s.f. (Med.) Anemie pernicioasă provocată de megalocite. — Din fr. **mégalocytose.**

MEGALOMÁN, -Ă, *megalomani, -e,* adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care are o părere exagerat de bună despre calitățile sale; grandoman. **2.** (Persoană) care suferă de megalomanie (**2**). — Din fr. **mégalomane.**

MEGALOMANÍE, *megalomanii,* s.f. **1.** Faptul de a fi megaloman (**1**). **2.** Stare psihică patologică întâlnită în unele boli mintale și manifestată prin delir de grandoare, asociat cu delir de persecuție. — Din fr. **mégalomanie.**

MEGALOPÓLIS, *megalopolisuri,* s.n. Mare aglomerație urbană alcătuită din mai multe orașe fără discontinuitate. — Din fr. **mégalopolis,** engl. **megalopolis.**

MEGALOPSÍE, *megalopsii,* s.f. (Med.) Tulburare de vedere constând în impresia că obiectele sunt mai mari decât în realitate; macropsie. — Din fr. **mégalopsie.**

MEGAPÉRM s.n. Aliaj de nichel, fier și mangan cu înaltă permeabilitate magnetică. — Din germ. **Megaperm.**

MEGAPÍR s.n. Oțel aliat din fier, crom și aluminiu, folosit la confecționarea rezistențelor electrice. [Scris și: *megapyr*] — Din germ. **Megapir.**

MEGARELIÉF, *megareliefuri,* s.n. (Geogr.) Formă de relief (continent, bazin oceanic etc.) de mare întindere. [Pr.: *-li-ef*] — Din rus. **megarelief.**

MEGÁRIC, -Ă, *megarici, -ce,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Școala megarică* = școală filosofică din Grecia antică întemeiată de Euclid din Megara. **2.** S.m. Adept al acestei școli. [Acc. și: *megaríc*] — Din fr. **mégarique.**

MEGASPÓR, *megaspori,* s.m. (Bot.) Macrospor. — Din fr. **mégaspore.**

MEGASPOROGENÉZĂ, *megasporogeneze,* s.f. (Bot.) Proces de formare și de dezvoltare a megasporilor și de producere a gameților la plantele cu flori. — **Megaspor** + **genează.**

MEGASTÁR, *megastaruri,* s.n. Superstar. — Din engl. **megastar.**

MEGATÉRIU, *megaterii,* s.m. Mamifer fosil uriaș, erbivor, din epoca cuaternară, asemănător cu leneșul (*Megatherium*). — Din lat. **megatherium,** germ. **Megatherium,** fr. **mégathérium.**

MEGATÓNĂ, *megatone,* s.f. (Fiz.) Unitate (tolerată) de măsură echivalentă cu forța unei explozii produse de un milion de tone de trinitrotoluen. [Abr.: *Mt*] — Din fr. **mégatonne,** engl. **megaton.**

MEGATÓNIC, -Ă, *megatonici, -ce,* adj. (Rar; despre explozii) De forța megatonelor. — Din fr. **mégatonnique,** engl. **megatonic.**

MEGAWÁTT, *megawați,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru putere, egală cu un milion de wați. [Abr.: *MW*] — Din fr. **mégawatt.**

MEGÉRĂ, *megere,* s.f. (Livr.) Femeie rea și arțăgoasă. [Var.: **mejéră** s.f.] — Din fr. **mégère.**

MEGHISTÁN, *meghistani,* s.m. Înalt demnitar otoman. — Din ngr. **meghistán.**

MEGIÉȘ, -Ă, *megieși, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (În Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească) Țăran liber, stăpân de pământ. ✧ (Adjectival) *Țăran megieș.* **2.** S.m. și f., adj. (Pop.) Vecin. [Pr.: *-gi-eș*] — Din sb. **medjaš,** magh. **megyés.**

MEGIEȘÉSC, -EÁSCĂ, *megieșești,* adj. (Pop.) Care aparține megieșilor, privitor la megieși. [Pr.: *-gi-e-*] — **Megieș** + suf. *-esc.*

MEGIEȘÍ, *megieșesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Înv. și reg.) A se învecina, a se mărgini. [Pr.: *-gi-e-*] — Din **megieș.**

MEGIEȘÍE, *megieșii,* s.f. (Înv. și pop.) Teritoriu, țară sau oameni, ființe aflate în vecinătate; *p. ext.* vecinătate. [Pr.: *-gi-e-*] — **Megieș** + suf. *-ie.*

MEGLENÍT, -Ă, *megleniți, -te,* adj., s.m. și f. Meglenoromân. — Din n. pr. **Meglen.**

MEGLENOROMÁN, -Ă, *meglenoromâni, -e,* s.m., adj. **1**. S.m. Persoană care face parte din populația romanică aflată în sudul Peninsulei Balcanice, în regiunea Meglen. **2.** Adj. Care aparține meglenoromânilor (**1**) sau limbii lor, privitor la meglenoromâni. ✦ (Substantivat, f.) Idiom vorbit de meglenoromâni și care reprezintă un dialect al limbii române. — **Meglen** (n. pr.) + **român.**

MEGLENOROMÂNCĂ, *meglenoromânce,* s.f. Femeie care face parte din populația romanică aflată în sudul Peninsulei Balcanice, în regiunea Meglen. — **Meglenoromân** + suf. *-că.*

MEGÓHM, *megohmi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură a rezistenței electrice, egală cu un milion de ohmi. [Pr.: *-gom.* — Abr.: *MΩ*] — Din fr. **mégohm.**

MEGOHMMÉTRU, *megohmmetre,* s.n. (Fiz.) Aparat pentru măsurarea rezistențelor electrice de valoare mare. [Pr.: *-gom-.* — Scris și: *megohmetru*] — Din fr. **mégohmètre.**

MEHĂÍ, pers. 3 *méhăie,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre oi, miei, capre) A scoate sunete caracteristice speciei; a behăi. — **Mehe**[**he**] + suf. *-ăi.*

MEHĂÍT, *mehăituri,* s.n. (Pop.) Faptul de a *mehăi;* behăit. — V. **mehăi.**

MEHEDINȚEÁN, -Ă, *mehedințeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Mehedinți. **2.** Adj. Care aparține județului Mehedinți sau mehedinților (**1**), referitor la județul Mehedinți ori la mehedințeni. — **Mehedinți** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MEHEDINȚEÁNCĂ, *mehedințence,* s.f. Persoană originară sau locuitoare din județul Mehedinți. — **Mehedințean** + suf. *-că.*

MEHEHÉ interj. (Rar) Cuvânt care redă strigătul caracteristic al oii, al mielului, al caprei; behehe (**1**). — Onomatopee.

MEHÉNGHI, -GHE, (**I**) *mehenghiuri,* s.n., (**II**) *mehenghi, -ghe,* adj. **I.** (Înv.) S.n. Piatră cu care se încercau metalele prețioase. **II.** Adj. (Pop.; adesea substantivat) Priceput, isteț, abil; *p. ext.* șmecher, șiret: glumeț, poznaș. — Din tc. **mehenk.**

MEHMENDÁR, *mehmendari,* s.m. (În Evul Mediu; în Moldova și în Țara Românească). **1.** Boier (sau funcționar) care însoțea în călătorie pe domn sau o persoană oficială de rang înalt, îngrijindu-se de găzduirea lor. **2.** Comisar special însărcinat cu aprovizionarea. — Din tc. **mihmandar.**

MEHTÉR, *mehteri,* s.m. (Înv.) Muzicant într-o fanfară (turcească). — Din tc. **mehter.**

MEHTERBÁȘ s.m. v. **mehterbașa.**

MEHTERBAȘÁ, *mehterbașale,* s.m. (Înv.) Șeful mehterilor. [Var.: **mehterbáș** s.m.] — Din tc. **mehter başı.**

MEHTÚP, *mehtupuri,* s.n. (În Evul Mediu; în Țara Românească și în Moldova) Scrisoare oficială; adresă, raport. — Din tc. **mektup.**

MEHTUPCÍU, *mehtupcii,* s.m. (În Evul Mediu; în Țara Românească și în Moldova) Funcționar într-o cancelarie domnească. — Din tc. **mektupçu.**

MEI, (**1**) s.m., (**2**) *meiuri,* s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu inflorescența ramificată și cu flori albe-gălbui, folosită ca nutreț pentru vite; părâng, păsat *(Panicum miliaceum); p. restr.* semințele acestei plante, folosite în trecut pentru hrana oamenilor, azi mai ales ca hrană pentru vite și păsări. ✧ *Mei mărunt* (sau *păsăresc)* = varietate de mei ale cărei flori sunt dispuse în spiculețe care formează o inflorescență compusă; meișor *(Panicum capillare).* ✧ Compuse: *mei-păsăresc* = plantă cu frunze în formă de lance și cu fructele ca niște boabe mici, alburii și foarte lucitoare *(Lithospermum officinale); mei-păsăresc* (sau *-nebun)* = mohor; *mei-tătăresc* = mătură (**2 a**); *mei-pădureț* = meișor; *mei-lung* sau *meiul-canarilor* = iarba-cănărașului. **2.** S.n. Meiște. — Lat. **milium.**

MEIÓZĂ, *meioze,* s.f. (Biol.) Diviziune a celulei prin separarea de perechi de cromozomi din nucleu și formarea de gameți. [Pr.: *me-io-*] — Din fr. **méiose.**

MEISTERGESANG s.n. Totalitatea creațiilor poetice ale meistersängerilor. [Pr.: *máĭstărghezang*) — Cuv. germ.

MEISTERSÄNGER, *meistersängeri,* s.m. Trubadur medieval german. [Pr.: *máĭstărzengăr*] — Din germ. **Meistersänger.**

MEIȘÓR s.m. Numele a trei plante erbacee din familia gramineelor: **a)** plantă cu rădăcina târâtoare și florile de culoare verde-deschis sau violetă; mei-pădureț *(Millium effusum);* **b)** plantă cu frunze păroase și flori violacee, alcătuind spice așezate ca niște degete *(Panicum sanguinale);* **c)** mei mărunt. [Pr.: *me-i-*] — **Mei** + suf. *-șor.*

MÉIȘTE, *meiști,* s.f. Teren cultivat cu mei; mei (**2**). — **Mei** + suf. *-iște.*

MÉJDĂ, *mejde,* s.f. (Reg.) Mejdină. — Din sl. **mežda.**

MÉJDINĂ, *mejdine,* s.f. (Reg.) Hat, răzor, hotar (între două ogoare, proprietăți); mejdă. — Din bg. **meždina.**

MEJÉRĂ s.f. v. **megeră.**

MEL, *meli,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru înălțimea sunetului, egală cu a mia parte din înălțimea unui sunet care are o frecvență de o mie de hertzi. — Din engl. **mel.**

MELAFÍR, *melafire,* s.n. Rocă magmatică vulcanică de tipul bazaltului. — Din fr. **mélaphyre.**

MELAMINÁT, -Ă, *melaminați, -te,* adj., s.n. (Material plastic) fabricat din melamină. — De la **melamină.**

MELAMÍNĂ, *melamine,* s.f. Substanță chimică organică, folosită la fabricarea unor materiale plastice rezistente. — Din fr. **mélamine.**

MELÁNĂ, (**2**) *melane,* s.f. **1.** Fibră textilă sintetică cu proprietăți asemănătoare lânii. **2.** Sortiment de melană (**1**). — Denumire comercială.

MELANCÓLIC, -Ă, *melancolici, -ce,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Stăpânit de melancolie (**1**); înclinat spre melancolie. ✦ Care exprimă melancolie; care rezultă dintr-o stare de melancolie. ✧ *Temperament* (sau *tip*) *melancolic* = unul dintre cele patru tipuri de temperament din clasificarea lui Hipocrat, caracterizat prin sensibilitate și inhibiție. ✦ (Despre lucruri, peisaje etc.; adesea adverbial) Care inspiră melancolie, care predispune la melancolie; trist, posomorât. **2.** Care este bolnav de melancolie (**2**). — Din fr. **mélancolique.**

MELANCOLÍE, *melancolii,* s.f. **1.** Stare de tristețe, de deprimare, amestecată cu visare și cu dorința de izolare; *p. gener.* tristețe (ușoară). **2.** Boală psihică care se manifestă printr-o continuă depresie, prin tristețe morbidă, prin apatie, delir, halucinații, anxietate și tentația de sinucidere. — Din fr. **mélancolie,** lat. **melancolia.**

MELANCOLIZÁ, pers. 3 *melancolizează,* vb. I. Refl. (Rar) A deveni melancolic. — Din fr. **mélancoliser.**

MELANEZIÁN, -Ă, *melanezieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația negroidă din Melanezia. **2.** Adj. Care aparține Melaneziei sau melanezienilor (**1**), privitor la Melanezia ori la melanezieni. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **Mélanésien.**

MELÁNIC, -Ă, *melanici, -ce,* adj. Care conține melanină. — Din fr. **mélanique.**

MELANÍNĂ, *melanine,* s.f. Pigment organic de culoare neagră, care conține fier și sulf și care se găsește în coroidă, în păr ori în piele. — Din fr. **mélanine.**

MELÁNJ, *melanjuri,* s.n. **1.** Amestec. **2.** Fir textil obținut prin amestecul unor fibre de lână de sorturi și culori diferite sau prin amestecul fibrelor de lână cu cele sintetice; *p. ext.* țesătură obținută din astfel de fire. — Din fr. **mélange.**

MELANJÓR, *melanjoare,* s.n. (Tehn.) Amestecător. — Din fr. **mélangeur.**

MELANODERMÍE s.f. Pigmentare patologică, brună sau neagră, localizată sau generalizată, care apare în unele boli cronice ca malaria, tuberculoza sau în intoxicațiile cu săruri de aur, argint etc. — Din fr. **mélanodermie.**

MELANÓM, *melanoame,* s.n. Tumoare formată din celule ce produc melanină și localizată mai ales pe piele și la ochi și, în mod excepțional, în centrii nervoși și meninge. — Din fr. **mélanome.**

MELANOSARCÓM, *melanosarcoame,* s.n. Melanom malign cu evoluție foarte rapidă. [Pl. și: *melanosarcomuri*] — Din fr. **mélanosarcome.**

MELANÓZĂ, *melanoze,* s.f. **1.** (Med.) Denumire generică pentru pigmentația în exces a pielii și mucoaselor datorită acumulării difuze de melanină. **2.** (Bot.) Boală a viței-de-vie cauzată de ciuperci. — Din fr. **mélanose.**

MELANTERÍT s.n. Sulfat natural de fier, hidratat, cristalizat, de culoare verde, folosit mai ales în industria coloranților. — Din fr. **mélantérite.**

MELASÁ, *melasez,* vb. I. Tranz. A amesteca nutrețul cu melasă. — Din **melasă.**

MELASÁRE, *melasări,* s.f. Acțiunea de *a melasa* și rezultatul ei. — V. **melasa.**

MELASÁT, -Ă, *melasați, -te,* adj. (Despre nutreț) Care a fost amestecat cu melasă. — V. **melasă.**

MELÁSĂ, *melase,* s.f. Reziduu siropos de culoare brună, provenit de la extragerea zahărului din sfeclă sau din trestie-de-zahăr și care servește ca hrană pentru vite. — Din fr. **mélasse,** germ. **Melasse,** it. **melassa.**

MELC, *melci,* s.m. **I.** Nume dat mai multor specii de gasteropode din încrengătura moluștelor, care au corpul moale, de obicei apărat de o cochilie răsucită în spirală, și patru tentacule sensibile, la cap; bourel, culbec. ✧ Loc. adj. *Ca melcul* = **a)** răsucit, în spirală; **b)** foarte încet. ✧ Expr. *A tăcea ca melcul* = a nu scoate niciun cuvânt. **II.** P. anal. **1.** Partea anterioară a urechii interne, răsucită în spirală. **2.** Organ sau angrenaj al unor mașini destinat să transmită, să transforme sau să utilizeze în diferite feluri mișcarea de rotație. **3.** Prăjitură făcută din aluat încolăcit în spirală, presărat cu nucă dată prin mașină. **4.** (La pl.) Șuvițe de păr răsucite în formă de inelușe. — Et. nec.

MELCÁT, -Ă, *melcați, -te,* adj. (Despre piese tehnice) Răsucit (ca o cochilie de melc). — Din **melc.**

MELCIȘÓR, *melcișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *melc.* **2.** (La pl.) Paste făinoase în formă de spirală sau de inelușe. — **Melc** + suf. *-ișor.*

MELEÁG, *meleaguri,* s.n. (De obicei la pl.) Loc, teren (situat în apropierea cuiva), împrejurime, vecinătate; cuprins al unei așezări omenești, ținut, regiune, loc; tărâm. — Din magh. **mellék.**

MELEÁN, *meleni,* adj., s.m. (Reg.) **1.** Adj. (Om) înalt și voinic; vlăjgan. **2.** S.m. Fecior, flăcău. — Et. nec.

MELEGÁR[**1**]**,** *melegare,* s.n. (Reg.) Loc special amenajat pe un strat de gunoi de grajd, în care se cultivă răsadurile; răsadniță. — Din magh. **melegágy.**

MELEGÁR[**2**]**,** *melegare,* s.n. Bazin de lemn în care cade minereul sfărâmat din șteampurile țărănești. — Et. nec.

MELENÁȘ, *melenași,* s.m. (Reg.) Diminutiv al lui *melean;* flăcăiaș, fecioraș. — **Melean** + suf. *-aș.*

MELÉNĂ, *melene,* s.f. Eliminare a unui scaun negru, conținând sânge provenit din părțile superioare ale tubului digestiv. — Din fr. **melaena.**

MELESTÉU, *melesteie,* s.n. (Reg.) Făcăleț (pentru mămăligă). — Din **melestui** (derivat regresiv).

MELESTUÍ, *melestuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mesteca cu melesteul. — Din magh. **málllaszt.**

MELÉU, *meleuri,* s.n. (Sport) Luptă corp la corp. ✦ (Spec.) Grămadă la rugbi. — Din fr. **mêlée.**

MELIFÉR, -Ă, *meliferi, -e,* adj., s.f. pl. **I.** Adj. (Despre plante) Care are flori cu mult nectar și polen, din care albinele produc mierea. **II.** S.f. pl. Grup de insecte himenoptere (cuprinzând albinele și viespile) care culeg nectarul și polenul din flori, producând apoi mierea sau ceara. — Din fr. **mellifère.**

MELÍFIC, -Ă, *melifici, -ce,* adj. (Rar) Melifer (**I**). — Din fr. **mellifique.**

MELINÍTĂ s.f. Substanță chimică, având drept component principal acidul picric, folosită la fabricarea fitilelor detonante și în imprimeria textilă. — Din fr. **mélinite,** germ. **Melinit.**

MELIORATÍV, -Ă, *meliorativi, -e,* adj. (Lingv.; despre cuvinte, expresii etc.) Cu sens laudativ, favorabil. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **mélioratif.**

MELIORÍSM s.n. Concepție potrivit căreia lumea nu este nici cea mai rea cu putință, nici iremediabil rea, ci poate fi ameliorată sau este în curs de ameliorare. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **méliorisme.**

MELIORÍST, -Ă, *melioriști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al meliorismului. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **mélioriste.**

MELÍSĂ, *melise,* s.f. Plantă erbacee perenă din familia labiatelor, cu flori albe, plăcut mirositoare, mult căutate de albine, și cu frunzele ovale, folosită în medicină pentru calitățile ei stimulatoare și antispasmodice; roiniță[2] *(Melissa officinalis).* ✦ Băutură alcoolică aromată (folosită în medicina populară), obținută prin fermentarea frunzelor acestei plante. — Din lat. **melissa,** fr. **mélisse.**

MELISMÁTIC, -Ă, *melismatici, -ce,* s.f., adj. (Muz.) **1.** S.f. Totalitatea ornamentelor dintr-o compoziție; arta de a compune cu melisme. **2.** Adj. (Despre compoziții) Cu melisme. — De la **melismă.**

MELÍSMĂ, *melisme,* s.f. (Muz.) Ornament muzical rezultat din repartiția unei durate lungi într-un grup de note de valoare scurtă. — Din it. **melisma,** fr. **mélisme.**

MELIȚĂ, *méliț,* vb. I. **1.** Tranz. A zdrobi (cu melița) și a curăța cânepa și inul de părțile lemnoase, pentru a alege fuiorul sau pentru a se obține câlții de meliță. ✦ Fig. A bate strașnic pe cineva. **2.** Intranz. Fig. A trăncăni, a flecări. — Din **meliță.**

MELIȚÁRE, *melițări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a melița* și rezultatul ei; melițat[1]. — V. **melița.**

MELIȚÁT[1] s.n. Melițare. — V. **melița.**

MELIȚÁT[2], -Ă, *melițați, -te,* adj. (Despre cânepă, in) Zdrobit și curățat cu melița. — V. **melița.**

MÉLIȚĂ, *melițe,* s.f. **1.** Unealtă primitivă de lemn, folosită în industria casnică pentru melițare; zdrobitor. ✦ Mașină de melițat, prevăzută cu cuțite sau cu aripi de lemn dispuse circular pe un cilindru. **2.** Fig. (Fam. și depr.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). ✧ Expr. *A da cu melița* (sau *din meliță)* = a trăncăni, a flecări. — Din bg. **melica.**

MELIȚÓI, *melițoaie,* s.n. (Rar) Meliță mare. — **Meliță** + suf. *-oi.*

MELIȚÚICĂ, *melițuici,* s.f. (Rar) Meliță mică cu care se face ultima operație de prelucrare a fibrelor de cânepă și de in, pentru a alege fuiorul curat. — **Meliță** + suf. *-uică.*

MELÓDIC, -Ă, *melodici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care ține de melodie, referitor la melodie. **2.** Melodios, armonios. **II.** S.f. Ramură a muzicologiei care se ocupă cu studiul melodiei. ✦ Felul în care este compusă o melodie. — Din fr. **mélodique.**

MELODICITÁTE, *melodicități,* s.f. Calitatea de a fi melodic; (rar) melodism. — **Melodic** + suf. *-itate.*

MELODÍE, *melodii,* s.f. Succesiune de sunete îmbinate după regulile ritmului și ale modulației, pentru a alcătui o unitate cu sens expresiv. ✦ Compoziție muzicală, cântec. ✦ Fig. Sonoritate plăcută; armonie, muzicalitate. — Din ngr. **melodía,** it. **melodia,** fr. **mélodie.**

MELODIMÉTRU, *melodimetre,* s.n. (Fon.) Aparat electronic folosit pentru cercetări asupra intonației. — Din fr. **mélodimètre.**

MELODIÓS, -OÁSĂ, *melodioși, -oase,* adj. Plin de sunete armonioase, plăcut auzului, armonios; care emite astfel de sunete. [Pr.: *-di-os*] — Din fr. **mélodieux.**

MELODÍSM s.n. (Rar) Melodicitate. — Din it. **melodismo.**

MELODÍST, -Ă, *melodiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Compozitor de melodii; muzician care concepe melodia ca element esențial în muzică; compozitor la care predomină elementul melodic. — Din fr. **mélodiste.**

MELODRAMÁTIC, -Ă, *melodramatici, -ce,* adj. **1.** Care se referă la melodramă, privitor la melodramă, de melodramă. **2.** (Depr.) Cu caracter patetic exagrerat, fals. — Din fr. **mélodramatique,** it. **melodrammatico.**

MELODRAMATÍSM s.n. Caracter melodramatic. ✦ Exprimare de sentimente care se remarcă prin artificialitate, prin exaltare exagerată. — **Melodramat**[ic] + suf. *-ism.*

MELODRAMATIZÁ, *melodramatizez,* vb. I. Tranz. A face să devină melodramatic (**2**), a da caracter melodramatic (**2**). ✦ (Depr.) A exagera caracterul melodramatic (**2**). — Din fr. **mélodramatiser.**

MELODRAMATIZÁRE, *melodramatizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a melodramatiza* și rezultatul ei. — V. **melodramatiza.**

MELODRAMATIZÁT, -Ă, *melodramatizați, -te,* adj. Care a devenit melodramatic (**2**). ✦ Care are un caracter melodramatic (**2**) exagerat. — V. **melodramatiza.**

MELODRÁMĂ, *melodrame,* s.f. **1.** Dialog cântat în tragedia antică greacă, între un corifeu și un personaj. **2.** Dramă care folosea acompaniamentul muzical pentru a marca intrarea sau ieșirea personajelor din scenă. **3.** Operă dramatică în care acțiunea complicată, neverosimilă, cu scene pline de groază, alternează cu scene comice, convenționale, de un patetism violent, rezervându-se un loc însemnat neprevăzutului. — Din fr. **mélodrame.**

MELOFÓB, -Ă, *melofobi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care urăște muzica. — Din fr. **mélophobe.**

MELOFOBÍE s.f. Aversiune față de muzică. — Din fr. **mélophobie.**

MELOMÁN, -Ă, *melomani, -e,* s.m. și f. Persoană căreia îi place mult muzica (în special cea clasică) și o înțelege. — Din fr. **mélomane.**

MELOMANÍE s.f. Pasiune, preferință deosebită pentru muzică. — Din fr. **mélomanie.**

MELÓN, *meloane,* s.n. Gambetă. — Din fr. **melon.**

MELONÍDĂ, *melonide,* s.f. Fruct asemănător cu baca, cu epicarpul tare la maturitate și mezocarpul cărnos și suculent. — Din fr. **mélonide.**

MELOPÉE, *melopei,* s.f. Melodie lentă, ritmică și monotonă, care acompania în trecut o declamație; *p. ext.* compoziție muzicală, melodie. — Din fr. **mélopée.**

MELOPÉIC, -Ă, *melopeici, -ce,* adj. Ca o melopee; melodios, armonios. [Pr.: *-pe-ic*] — **Melopee** + suf. *-ic.*

MÉLOS s.n. **1.** Melodie, cântec; *p. ext.* muzică. **2.** Aspectul cantabil, melodic al muzicii. — Din ngr. **mélos.**

MELOTERÁPIC, -Ă, *meloterapici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la meloterapie, de meloterapie. — Din fr. **mélothérapique.**

MELOTERAPÍE, *meloterapii,* s.f. (Med.) Muzicoterapie. — Din fr. **mélothérapie.**

MÉLȘPAIZ, *melșpaize,* s.n. (Reg.) Prăjitură (de casă). — Din germ. **Mehlspeise.**

MEMBRÁNĂ, *membrane,* s.f. **1.** Nume dat țesuturilor animale sau vegetale, subțiri și suple, foarte diferite ca structură, care căptușesc, îmbracă, leagă, susțin sau delimitează anumite organe sau părți de organe; piele subțire; pieliță. ✦ Diferențiere protoplasmatică sau celulozică, care învelește și limitează celula animală și cea vegetală. **2.** (Fiz.) Corp subțire flexibil, care, prin vibrație, poate produce sau transmite sunete, fiind folosit la telefon, la microfon și la alte aparate acustice sau de percuție. **3.** Corp subțire folosit pentru a separa două medii; diafragmă. **4.** (Înv.) Pergament (pentru scris). — Din lat., it. **membrana,** fr. **membrane.**

MEMBRANÓS, -OÁSĂ, *membranoși, -oase,* adj. Care are structură asemănătoare cu cea a membranei (**1**); format din una sau din mai multe membrane. — Din fr. **membraneux.**

MÉMBRU, -Ă, *membri, -e,* s.n., s.m., s.f. **1.** S.n. (Adesea la pl.) Fiecare dintre părțile exterioare, articulate ale trupului omului sau animalului, care au rol important în îndeplinirea unor funcții de relație; mădular. ✧ *Membru-fantomă* = senzație anormală de prezență a unui membru sau segment de membru care au fost amputate. *Membru superior* = mână. *Membru inferior* = piciorul omului. ✦ Penis. **2.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o colectivitate (organizată); fiecare dintre persoanele sau unitățile care fac parte dintr-o grupare sau o organizație socială, politică etc., considerată în raport cu acestea; mădular. **3.** S.m. Fiecare dintre cele două părți ale unei expresii matematice; fiecare dintre părțile celor două rapoarte ale unei proporții. **4.** S.n. Fiecare dintre părțile unei propoziții, fraze sau perioade. — Din lat. **membrum,** fr. **membre.**

MEMÉNTO, *mementouri,* s.n. **1.** Semn distinctiv, însemnare, notă care reamintește ceva; *p. ext.* aducere-aminte. **2.** Mic carnet de buzunar în care se fac însemnări pentru a reaminti o dată, un nume, o problemă etc. **3.** Carte, de obicei de format mic, care rezumă esențialul, prin tabele, formule etc., dintr-una sau din mai multe discipline, științe; memorator. ✦ Listă a spectacolelor și conferințelor, publicată în presa cotidiană. — Din fr. **mémento.**

MEMORÁ, *memorez,* vb. I. Tranz. A reține în memorie (depunând un efort, învățând anume); a ține minte, a memoriza. — Din lat. **memorare,** fr. **mémorer.**

MEMORÁBIL, -Ă, *memorabili, -e,* adj. Vrednic de ținut minte; *p. ext.* important, însemnat, remarcabil. — Din fr. **mémorable,** lat. **memorabilis.**

MEMORÁND s.n. v. **memorandum.**

MEMORÁNDUM, *memorandumuri,* s.n. **1.** Document dimplomatic cuprinzând expunerea faptelor sau argumentelor juridice care privesc relațiile dintre state și formează sau vor forma obiectul unor tratative; memorial. **2.** (Înv.) Carnet, registru etc. pe care se făceau însemnări. [Var.: **memoránd,** *memorande,* s.n.] — Din lat. **memorandum,** germ. **Memorandum,** fr. **mémorandum.**

MEMORÁRE, *memorări,* s.f. Faptul de *a memora;* proces de înregistrare în memorie; memorizare. — V. **memora.**

MEMORATÍV, -Ă, *memorativi, -e,* adj. (Rar) Comemorativ. — Din fr. **mémoratif.**

MEMORATÓR, *memoratoare,* s.n. **1.** Memento (**3**). **2.** (Tehn.) Memorie (**3**). — Din fr. **mémorateur.**

MEMORIÁL, -Ă, *memoriali, -e,* s.n., adj. **I.** S.n. **1.** Specie literară, asemănătoare cu însemnările de călătorie și cu memoriile, care consemnează observații științifice, amintiri ori impresii personale asupra faptelor sau evenimentelor la care a participat cineva sau care s-au petrecut în timpul vieții cuiva. **2.** (Înv.) Memorandum (**1**). **3.** (Livr.) Monument sau clădire ridicate în amintirea unui eveniment sau a unei personalități. **II.** Adj. **1.** Care este înregistrat în minte; din memorie (**1**). **2.** Care servește pentru a aminti un eveniment însemnat, o persoană etc.; comemorativ. [Pr.: *-ri-al*] — Din germ. **Memorial,** fr. **mémorial,** lat. **memorialis.**

MEMORIALÍST, -Ă, *memorialişti, -ste,* s.m. şi f. Scriitor care compune memoriale sau memorii. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **mémorialiste.**

MEMORIALÍSTIC, -Ă, *memorialistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Gen de scriere literară care cuprinde memorii; (cu sens colectiv) totalitatea lucrărilor care conţin memorii. **2.** Adj. Care aparţine memorialisticii (**1**) sau care se referă la memorial (**I 1**), de memorial. [Pr.: *-ri-a-*] — **Memorial** + suf. *-istic.*

MEMÓRIE, *memorii,* s.f. **1.** Proces psihic care constă în întipărirea, recunoaşterea şi reproducerea senzaţiilor, sentimentelor, mişcărilor, cunoştinţelor etc. din trecut. ✦ Minte (considerată ca sediu al procesului de memorare). ✧ Loc. adv. *Din memorie* = din aducere-aminte, pe de rost. **2.** Păstrare în amintire, reprezentare mintală, aducere-aminte, amintire. ✦ Amintire pe care posteritatea o păstrează oamenilor iluştri sau evenimentelor de seamă. ✧ Expr. *În memoria cuiva* (sau *a ceva)* = în amintirea..., spre aducere-aminte; ca omagiu. **3.** Parte a calculatorului electronic în care se înregistrează instrucţiunile, cuvintele, valorile numerice etc. după o codificare prealabilă; memorator (**2**). — Din lat., it. **memoria,** fr. **mémoire.**

MEMORISCÓP, *memoriscoape,* s.n. Aparat electronic de afişare cu posibilitatea de memorare a curbelor afişate. — Din engl. **memoriscope.**

MEMÓRIU, *memorii,* s.n. **1.** Expunere scrisă, amănunţită şi documentată, asupra unei probleme, unei situaţii etc. ✧ *Memoriu de titluri şi lucrări* = listă în care sunt consemnate titlurile şi lucrările de specialitate ale unei persoane. *Memoriu de activitate* = expunere scrisă a activităţii desfăşurate de o persoană într-un anumit domeniu ştiinţific. **2.** (La pl.) Colecţie de conferinţe, comunicări, discuţii etc. ale unei societăţi ştiinţifice. **3.** (La pl.) Lucrare beletristică cu caracter evocator, conţinând însemnări asupra evenimentelor petrecute în timpul vieţii autorului (şi la care el a luat parte). **4.** Petiţie, cerere (colectivă) în care motivele sunt expuse pe larg. **5.** (În vechea organizare a armatei) Dosar personal al unui ofiţer sau al unui subofiţer. — Din lat. **memorium,** fr. **mémoire.**

MEMORIZÁ, *memorizez,* vb. I. Tranz. A învăţa (un text) pe de rost; a memora. — Din fr. **mémoriser.**

MEMORIZÁRE, *memorizări,* s.f. Acţiunea de *a memoriza* şi rezultatul ei; memorizat. — V. **memoriza.**

MEMORIZÁT s.n. (Rar) Memorizare. — V. **memoriza.**

MENÁDĂ, *menade,* s.f. (Livr.) Bacantă; *fig.* femeie exaltată, nestăpânită. — Din fr. **ménade.**

MENÁJ, *menajuri,* s.n. **1.** Conducere a treburilor casnice; activitatea gospodinei; gospodărie. ✧ *Şcoală de menaj* = şcoală specială pentru fete, în care se predau noţiuni de gospodărie. *Obiect de menaj* = obiect de uz casnic. **2.** Căsnicie. ✦ Familie. [Pl. şi: *menaje*] — Din fr. **ménage.**

MENAJÁ, *menajez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata pe cineva sau ceva cu înţelegere, grijă şi îngăduinţă, a se purta bine cu cineva; a cruţa. ✦ Refl. A-şi cruţa sănătatea, forţele; a se îngriji, a se feri. **2.** (Rar) A nu irosi în zadar, a economisi. **3.** A pregăti ceva cu dibăcie, a procura; a înlesni. — Din fr. **ménager.**

MENAJAMÉNT, *menajamente,* s.n. (Adesea la pl.) Tact, grijă faţă de sensibilitatea şi susceptibilitatea unei persoane (pentru a o cruţa de neplăceri, de suferinţă etc.); menajare. — Din fr. **ménagement.**

MENAJÁRE, *menajări,* s.f. Faptul de *a (se) menaja;* menajament. — V. **menaja.**

MANAJÉR, -Ă, *menajeri, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Femeie angajată să îngrijească de gospodăria cuiva. ✦ (Rar) Gospodină. **2.** Adj. Care ţine de menaj, privitor la menaj, de uz casnic. — Din fr. **ménagère.**

MENAJERÍE, *menajerii,* s.f. Loc special amenajat în care sunt ţinute animale vii, mai ales sălbatice, pentru a fi expuse publicului; totalitatea animalelor care se află într-un asemenea loc. — Din fr. **ménagerie,** germ. **Menagerie.**

MENDELEÉVIU s.n. Element chimic transuranic, obţinut pe cale artificială. — Din fr. **mendélévium.**

MENDELÍSM s.n. Concepţie care susţine că transmiterea caracterelor ereditare se face potrivit legilor dominaţiei, segregării şi combinării independente a caracterelor. — Din fr. **mendélisme.**

MENDELÍST, -Ă, *mendelişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al mendelismului. — Din fr. **mendéliste.**

MENDICITÁTE s.f. (Rar) Cerşetorie. — Din fr. **mendicité,** lat. **mendicitas, -atis.**

MÉNDRE s.f. pl. (Fam.; în expr.) *A-şi face mendrele* (cu cineva) = **a)** a-şi face toate gusturile, a-şi satisface capriciile; a-şi face de cap; **b)** a-şi bate joc de cineva; a necinsti, a batjocori o femeie. — Et. nec.

MENESTRÉL, *menestreli,* s.m. Poet şi muzicant din Franţa Evului Mediu, adesea ambulant, care cânta şi recita versuri acompaniindu-se cu un instrument; *p. gener.* cântăreţ popular. — Din fr. **ménestrel.**

MÉNGHINĂ, *menghine,* s.f. Dispozitiv de prindere a unor piese care urmează să fie prelucrate, alcătuit din două fălci şi dintr-un şurub cu manivelă, cu ajutorul căruia se efectuează apropierea şi depărtarea fălcilor. [Var.: **minghineá, menghineá** s.f.] — Din tc. **mengene.**

MENGHINEÁ s.f. v. **menghină.**

MENHÍR, *menhire,* s.n. Monument megalitic (funerar sau de cult, întâlnit mai ales în provincia Bretagne şi în sudul Angliei) de la sfârşitul epocii neolitice, construit dintr-un bloc înalt de piatră necioplită, aşezat vertical, izolat sau în grup. — Din fr. **menhir.**

MENÍ, *menesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A hotărî de mai înainte; a decide, a dispune; a destina, a sorti. ✦ Tranz. şi intranz. A exprima o dorinţă în favoarea cuiva; a ura[2]. ✦ (În credinţe şi superstiţii) A predestina, a ursi. ✧ (Înv.) A prevesti, a prezice (ceva rău). ✧ Expr. (Intranz.) *A meni a bine* (sau *a rău)* = a prezice lucruri favorabile (sau nefavorabile). **2.** (În superstiţii) A aranja bobii, cărţile etc. într-un anumit fel şi a descânta pentru ghicit. ✦ A descânta, a vrăji. — Din sl. **měniti.**

MENILÍT s.n. Rocă sedimentară silicioasă, alcătuită în cea mai mare parte din opal, argilă şi hidroxizi de fier, de culoare neagră sau brună, cu aspect vărgat. — Din fr. **ménilite.**

MENÍNGE, *meninge,* s.n. Fiecare dintre cele trei membrane care învelesc creierul şi măduva spinării. — Din fr. **méninge.**

MENINGEÁL, -Ă, *meningeali, -e,* adj. (Anat.) Meningian. [Pr.: *-ge-al*] — Din germ., engl. **meningeal.**

MENINGIÁN, -Ă, *meningieni, -e,* adj. (Anat.) Referitor la meninge; (rar) meningeal. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **méningien.**

MENINGÍTĂ, *meningite,* s.f. Boală (infecţioasă) care constă în inflamarea meningelor şi care se manifestă prin dureri de cap, vărsături, înţepenirea cefei, febră. — Din fr. **méningite.**

MENINGOCÉL, *meningocele,* s.n. (Med.) Hernie a meningelor datorată unui defect al craniului sau al coloanei vertebrale. — Din fr. **méningocèle.**

MENINGOCÓC, *meningococi,* s.m. Agent patogen care provoacă meningita cerebrospinală epidermică, prezent în lichidul cefalorahidian al bolnavilor. — Din fr. **méningocoque.**

MENINGOENCEFALÍTĂ, *meningoencefalite,* s.f. Inflamaţie a meningelui şi a creierului, cauzată de un agent infecţios (microbian sau virotic), toxic sau alergic. — Din fr. **méningo-encéphalite.**

MENINGOPATÍE, *meningopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile meningelor. — Din fr. **méningopathie.**

MENÍRE, *meniri,* s.f. Acţiunea de *a meni* şi rezultatul ei; misiune, rost, sarcină, predestinare; soartă, destin. — V. **meni.**

MENÍSC, *meniscuri,* s.n. **1.** Lentilă subţire convexă pe o parte şi concavă pe partea opusă. **2.** Curbură a suprafeţei unui lichid, care apare din cauza aderenţei sau a lipsei de aderenţă în punctele de contact cu un corp solid. **3.** Cartilaj în formă de disc, existent între unele articulaţii ale corpului. — Din fr. **ménisque.**

MENÍT, -Ă, *meniţi, -te,* adj. **1.** Care are menirea, rostul, misiunea, sarcina (de a...); care are scopul (să...); hotărât, sortit, destinat, ursit, predestinat. **2.** (În credinţe şi superstiţii) Descântat; vrăjit, fermecat. — V. **meni.**

MENITÓR, -OÁRE, *menitori, -oare,* adj. (Înv.) Care prevesteşte ceva; prevestitor. — **Meni** + suf. *-tor.*

MENÍU, *meniuri,* s.n. Totalitatea felurilor de mâncare servite la o masă. ✦ Listă pe care sunt scrise felurile de mâncare şi băuturile servite într-un restaurant, împreună cu preţurile respective; listă de bucate. ✧ *Meniu fix* = masă servită (la prânz) într-un restaurant, la care numărul şi ordinea felurilor de mâncare sunt stabilite zilnic de restaurantul respectiv (şi al cărei preţ este redus). — Din fr. **menu.**

MENOPÁUZĂ s.f. Fenomen fiziologic complex, care constă în încetarea definitivă a menstruaţiei la femei, ca urmare a încetării funcţiei ovariene. [Pr.: *-pa-u-*] — Din fr. **ménopause.**

MENORÁGIC, -Ă, *menoragici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de menoragie. — Din fr. **ménorragique.**

MENORAGÍE, *menoragii,* s.f. Afecţiune a uterului, manifestată prin pierderea unei cantităţi excesive de sânge în timpul menstruaţiei. — Din fr. **ménorragie.**

MENORÉE, *menoree,* s.f. (Med.) Menstruaţie. — Din fr. **menorrhée.**

MENÓU, *menouri,* s.n. Element de construcţie din piatră, din lemn sau din metal, folosit în trecut mai ales în arhitectura gotică, care serveşte la împărţirea unei uşi sau a unei ferestre în mai multe părţi. — Din fr. **meneau.**

MÉNSOLĂ, *mensole,* s.f. (Rar) Piesă de construcţie care susţine grinzi, cornişe etc. — Din it. **mensola.**

MENSTRUÁL, -Ă, *menstruali, -e,* adj. Care se referă la menstruaţie, care ţine de menstruaţie. [Pr.: *-stru-al*] — Din lat. **menstrualis.**

MENSTRUÁŢIE, *menstruaţii,* s.f. Hemoragie fiziologică din mucoasa uterină, care apare la femeia adultă în mod regulat şi periodic, începând din epoca pubertăţii, cu întreruperi temporare în perioadele de sarcină şi de alăptare, şi până la menopauză, când dispare definitiv; soroc, regulă, period. [Pr.: *-stru-a-*] — Din fr. **menstruation.**

MENSUÁL, -Ă, *mensuali, -e,* adj., s.n. (Livr.) **1.** Adj. Care apare sau care are loc la interval de o lună; lunar. **2.** S.n. Publicaţie de presă care apare o dată pe lună. [Pr.: *-su-al*] — Din fr. **mensuel,** lat. **mensualis.**

MENŞEVÍC, -Ă, *menşevici, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al menşevismului. **2.** Adj. Care ţine de menşevism, privitor la menşevism. — Din rus. **menşevik.**

MENŞEVÍSM s.n. Curent politic apărut la începutul sec. XX în cadrul social-democraţiei ruse, care se opunea prevederilor programatice ale socialismului, principiilor teoretice, ideologice, organizatorice, tactice ale partidului de tip comunist. — Din rus. **menşevizm.**

MENTÁL, -Ă, *mentali, -e,* adj., s.n. Care se referă la mentalitate, privitor la mentalitate. ✧ (Substantivat) *Mentalul colectiv.* — Din fr. *mental.*

MENTALITÁTE, *mentalități,* s.f. Fel particular de a-şi reprezenta lumea al unui individ sau al unei colectivități. — Din fr. **mentalité.**

MÉNTĂ s.f. Numele mai multor plante erbacee (medicinale) din familia labiatelor, cu frunze dințate şi cu flori puternic mirositoare; izmă *(Mentha).* ✧ *Mentă creață* = izmă creață. ✦ *Bomboană* (sau *pastilă) de mentă* = bomboană aromată cu esență extrasă din planta definită mai sus. [Var.: **míntă** s.f.] — Din sl. **menta,** lat. **mentha,** fr. **menthe.**

MENTÓL s.n. Substanță volatilă cu miros aromatic, în formă de cristale, obținută din ulei de mentă sau pe cale artificială, folosită în farmacie şi în cosmetică. — Din fr. **menthol.**

MENTOLÁT, -Ă, *mentolați, -te,* adj. Care conține mentă, cu mentol. — Din fr. **mentholé.**

MÉNTOR, *mentori,* s.m. Conducător spiritual, povățuitor, îndrumător; preceptor, educator. ✦ Altoi dintr-o plantă bătrână grefat pe o plantă tânără pentru a-i transmite acesteia însuşirile sale. — Din fr., lat. **mentor,** germ. **Mentor.**

MENȚÍNE, *menține,* vb. III. Tranz. **1.** A păstra ceva (în aceeaşi stare sau formă în care se afla la un moment dat), a lăsa neschimbat; *p. ext.* a face să dureze. ✦ Refl. A continua să existe sub acelaşi aspect, a rămâne neschimbat; a dura, a dăinui. **2.** (Rar) A întreține o familie, o persoană etc. **3.** (Rar) A afirma, a susține ceva cu tărie. — Din fr. **maintenir** (după *ține).*

MENȚÍNERE s.f. Acțiunea de *a (se) menține* şi rezultatul ei. — V. **menține.**

MENȚIONÁ, *menționez,* vb. I. Tranz. A semnala ceva (verbal sau în scris), a aminti (în treacăt); a pomeni. ✦ A specifica, a consemna. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **mentionner.**

MENȚIONÁBIL, -Ă, *menționabili, -e,* adj. Care poate fi menționat; citabil. [Pr.: *-ți-o-*] — **Menționa** + suf. *-bil.*

MENȚIONÁRE, *menționări,* s.f. Faptul de *a menționa;* mențiune. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **menționa.**

MENȚIONÁT, -Ă, *menționați, -te,* adj. Care a fost pomenit, citat. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **menționa.**

MENȚIÚNE, *mențiuni,* s.f. **1.** Semnalare, pomenire, menționare; (concr.) notă în care se dau informații referitoare la un eveniment, la o persoană etc. ✦ Indicație, specificare. **2.** Distincție onorifică (mai mică decât premiul) care se acordă elevilor merituoşi, concurenților la o competiție etc. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **mention,** lat. **mentio, -onis.**

MENUÉT, *menuete,* s.n. Numele unui dans de origine franceză, cu caracter ceremonios şi mişcare moderată, devenit cu timpul dans de curte şi apoi de salon; melodie după care se execută acest dans. ✦ A treia parte a simfoniei clasice. [Pr.: *-nu-et.* — Pl. şi: *menueturi*] — Din fr. **menuet.**

MENZÍL, *menziluri,* s.n., s.m. (Înv.) **1.** S.n. Nume dat în Țările Române, înainte de introducerea căilor ferate, serviciului de transport (pentru călători şi pentru corespondență); olac. **2.** S.m. Curier, ştafetă. — Din tc. **menzil.**

MEOȚIÁN, -Ă, *meoțieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al miocenului de pe teritoriul românesc, reprezentat prin faună de lamelibranhiate, gasteropode, mamifere etc. **2.** Adj. Care se referă la formațiunile sau la vârsta meoțianului (**1**). [Pr.: *me-o-ți-an*] — Din fr. **méotien.**

MEPACRÍNĂ s.f. (Fam.) Atebrină. — Et. nec.

MEPLÁT, *meplaturi,* s.n. Plan intermediar care asigură, în sculptură, tranziția între două suprafețe plate; basorelief foarte puțin înalt. — Din fr. **méplat.**

MEPRIZÁ, *meprízez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A disprețui. — Din fr. **mépriser.**

MER, *meri,* s.m. (Chim.) Unitate elementară constitutivă cu structură şi cu masă dată invariabile, care se repetă în mod constant într-un lanț macromolecular al unui polimer. — Din fr. **mère.**

MERÁR, *merari,* s.m. (Rar) Cultivator sau vânzător de mere. — **Măr**[2] + suf. *-ar.*

MERCALLÓY s.n. Aliaj de tip alpaca din cupru, nichel, zinc cu adaos de fier şi plumb, foarte plastic, folosit în construirea aparaturii electrice, medicale etc. — Din germ. **Mercalloy.**

MERCANTÍL, -Ă, *mercantili, -e,* adj. **1.** Comercial, negustoresc. **2.** (Peior.) Care se preocupă numai de câştigul material, care urmăreşte în orice împrejurare să profite; interesat, materialist. ✦ (Despre sentimente) Bazat pe interese materiale. — Din fr. **mercantile.**

MERCANTILÁJ, *mercantilaje,* s.n. Imprimat (formular, factură, etichetă) folosit în activitatea comercială. — **Mercantil** + suf. *-aj.*

MERCANTILÍSM s.n. **1.** Spirit negustoresc, interes comercial; (peior.) preocupare, tendință de a câştiga bani prin orice mijloace. **2.** Prima teorie economică modernă (sec. XV-XVIII) în țările europene (îndeosebi în Anglia şi Franța) a cărei problemă esențială o constituie găsirea celor mai adecvate mijloace de creştere a avuției naționale a unei țări, reprezentată numai de banii din metale prețioase. — Din fr. **mercantilisme.**

MERCANTILÍST, -Ă, *mercantiliști, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Adept sau teoretician al mercantilismului (**2**). — Din fr. **mercantiliste.**

MERCANTILIZÁ, *mercantilizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar.) A deveni sau a face să devină mercantil (**2**). — **Mercantil** + suf. *-iza.*

MERCANTILIZÁRE s.f. (Rar.) Acțiunea de *a (se) mercantiliza* şi rezultatul ei. — V. **mercantiliza.**

MERCAPTÁN, *mercaptani,* s.m. Derivat organic al hidrogenului sulfurat, cu miros neplăcut, folosit în odorizarea gazelor combustibile spre a semnala pierderile accidentale de gaz; tiol. — Din fr. **mercaptan.**

MERCÉDE s.f. (Înv.) Răsplată, recompensă. — Din it. **mercede.**

MERCENÁR, -Ă, *mercenari, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Ostaş angajat cu leafă într-o armată (străină); *fig.* persoană care, pentru bani sau pentru unele avantaje materiale, face orice fel de servicii. **2.** Adj. Care aparține mercenarilor (**1**), privitor la mercenari; care se compune din mercenari. — Din fr. **mercenaire,** lat. **mercenarius.**

MERCEOLÓG, -Ă, *merceologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în merceologie. [Pr.: *-ce-o-*] — Din **merceologie** (derivat regresiv).

MERCEOLOGÍE, *merceologii,* s.f. Disciplină al cărei obiect îl constituie studierea proprietăților fizice şi chimice ale mărfurilor în vederea stabilirii calității lor şi a condițiilor de păstrare. [Pr.: *-ce-o-*] — Din it. **merceologia.**

MERCERÍE, (**3**) *mercerii,* s.f. **1.** (Cu sens colectiv) Articole mărunte care servesc la cusut şi ca accesorii la îmbrăcăminte (ață, nasturi, copci etc.). **2.** Negoț cu astfel de articole. **3.** Magazin de mercerie (**1**). — Din fr. **mercerie.**

MERCERIZÁ, *mercerizez,* vb. I. Tranz. A trata firele sau țesăturile de bumbac cu o soluție de hidroxid de sodiu, pentru a le face mai netede, mai mătăsoase, mai compacte şi mai rezistente. — Din fr. **mercériser.**

MERCERIZÁRE, *mercerizări,* s.f. Acțiunea de *a merceriza* şi rezultatul ei. — V. **merceriza.**

MERCERIZÁT, -Ă, *mercerizați, -te,* adj. Care a fost supus mercerizării. — V. **merceriza.**

MERCHÉZ, *merchezuri,* s.n. **1.** (Înv. şi reg.) Tâlc (ascuns) al unui lucru; taină, rost, semnificație. ✧ Expr. *A-i veni* (cuiva) *la merchez* = a-i conveni, a-i veni (cuiva) la îndemână. **2.** (Fam.) Şmecherie, şiretlic, truc. — Din tc. **merkez.**

MERCÚR s.n. Element chimic, metal de culoare albă-argintie, cu luciu puternic, lichid la temperatura obişnuită, foarte dens şi mobil, folosit în tehnică şi în medicină; hidrargir, argint-viu. — Din fr. **mercure,** germ. **Merkur.**

MERCURIÁL[1], *mercuriale,* s.n. Listă zilnică oficială de prețuri la produsele alimentare, care se afişează în piețe. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **mercuriale.**

MERCURIÁL[2]**, -Ă,** *mercuriali, -e,* adj. De mercur, pe bază de mercur, cu mercur. *Alifie mercurială.* [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **mercuriel,** lat. **mercurialis.**

MERCÚRIC, -Ă, *mercurici, -ce,* adj. (Despre compuşii mercurului) Care conține un ion de mercur bivalent. — Din fr. **mercurique.**

MERCURÍSM s.n. (Med.) Intoxicație cu mercur. — Din fr. **mercurisme.**

MERCURÓS, -OÁSĂ, *mercuroşi, -oase,* adj. (Despre compuşii mercurului) Care conține un ion de mercur monovalent. — Din fr. **mercureux.**

MERDENEÁ, *merdenele,* s.f. Produs de patiserie preparat din foi de plăcintă umplute cu brânză sau cu carne. — Din tc. **merdane.**

MÉRE vb. III v. **merge.**

MEREÁZ s.n.v. **miraz**[1]**.**

MEREDÉU, *meredeie,* s.n. (Reg.) **1.** Minciog. **2.** Unealtă de lemn pentru frământat caşul, în formă de furculiță sau de scândurică cu zimți. — Et. nec.

MEREMÉT, *meremeturi,* s.n. (Înv. şi reg.) Lucrare de reparație sau de întreținere. ✦ (Fam.) Aranjare, dichisire. — Din tc. **meremet,** ngr. **meremeti.**

MEREMETISEÁLĂ, *meremetiseli,* s.f. (Înv. şi reg.) Meremetisire. — **Meremetisi** + suf. *-eală.*

MEREMETISÍ, *meremetisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A repara; a reface; a restaura. ✦ (Fam.) A pune în ordine; a aranja, a dichisi. — Din ngr. **emeremétisa** (aor. lui *meremetizo*).

MEREMETISÍRE, *meremetisiri,* s.f. (Înv. şi reg.) Acțiunea de *a meremetisi* şi rezultatul ei; reparare, refacere, restaurare; meremetiseală. ✦ Corvoadă, clacă. — V. **meremetisi.**

MEREMETISÍT, -Ă, *meremetisiți, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Reparat, refăcut, restaurat. — V. **meremetisi.**

MERÉNG, *merenguri,* s.n. Prăjitură preparată din albuş de ou bătut cu zahăr, coaptă la foc slab, adesea umplută cu cremă (de ciocolată) şi acoperită cu frişcă. [Pl. şi: (m.) *merengi.* — Var.: **meríng** s.m.] — Din fr. **meringue.**

MERÉU, -ÉIE, *merei, -eie,* adv., adj. **I.** Adv. **1.** Fără răgaz, neîncetat, neîntrerupt, continuu, întruna; la intervale scurte. ✦ Din ce în ce mai mult. *Se depărtează mereu.* **2.** (Reg.) Încet, fără grabă, domol; alene, liniştit, potolit. **II.** Adj. **1.** (Înv. şi reg.) Care se întinde unul după altul; neîntrerupt; *p. ext.* care se întinde până departe, întins, vast. **2.** (Reg.; la pl.; despre ființe) Mulți, numeroşi. — Cf. magh. m e r ö „rigid, fix".

MERGĂTÓR, -OÁRE, *mergători, -oare,* adj. (Şi substantivat; rar) Care se deplasează dintr-un loc în altul, care umblă. ✧ Compus: *Mergător-Înainte* = epitet dat Sfântului Ioan Botezătorul. — **Merge** + suf. *-ător.*

MÉRGE, *merg,* vb. III. Intranz. **I. 1.** A se mişca deplasându-se dintr-un loc în altul; a se deplasa, a umbla. ✦ (Despre nave sau alte obiecte plutitoare) A pluti. ✦ (Despre păsări, avioane etc.) A zbura. ✦ (Fam.; despre mâncăruri şi băuturi) A putea fi înghițit uşor; a aluneca pe gât. **2.** A pleca, a porni, a se duce; a se îndrepta (spre...). ✧ (La imperativ, ca termen de urare sau de îndemn) *Mergi cu bine!* ✧ Expr. *A merge înaintea cuiva* = a întâmpina pe cineva. *A merge la pieire* = a acționa necugetat, a-şi periclita existența. *A merge (fiecare) în* (sau *la) treaba*

lui = a-şi relua treburile obişnuite, a-şi vedea de interesele sale. *A(-i) merge* (ceva) *(drept) la inimă* (sau *la suflet)* = a(-i) plăcea foarte mult. *A merge aţă* = a se duce drept la ţintă. *De-i merge* (sau *să-i meargă) colbul* (sau *fulgii, peticile, untul)* = (în legătură cu verbul „a bate" sau cu echivalentele lui; cu valoare adverbială) zdravăn, tare, violent. *A merge pe...* = (despre vârstă) a se apropia de..., a împlini în curând... *De ce merge* sau *pe zi* (ori *pe an) ce merge* = pe măsură ce trece timpul. ✦ A urma, a frecventa cursurile unei instituţii de învăţământ. ✦ (Înv. şi reg.; despre fiinţe şi lucruri) A intra, a pătrunde. ✦ Fig. A ajunge. *A mers până la a crede că-l poate îndrepta.* ✧ Expr. *A merge prea departe* = a-şi îngădui prea multe, a depăşi limitele îngăduite. ✦ (Pop.) A se angaja (într-o slujbă). ✦ A se înrola. ✦ (Despre ape curgătoare, *p. ext.* despre lichide) A curge; a se scurge. **3.** A însoţi, a întovărăşi, a acompania. ✧ Expr. *A merge mână în mână (cu...)* = a fi în strânsă legătură, a se desfăşura concomitent, a se înlănţui. *A merge după* (cineva) = **a)** (despre femei) a se mărita; **b)** a urma sfaturile, poveţele cuiva. *A merge în urma* (sau *pe urmele) cuiva* = a urmări pe cineva. ✦ (La unele jocuri, mai ales la cel de cărţi) A se angaja, a participa la joc. **II. 1.** (Despre întinderi de pământ, drumuri etc.) A se întinde până la...; a duce la... **2.** (Despre ştiri, evenimente etc.) A ajunge la cunoştinţa cuiva; a se răspândi; a se propaga, a se generaliza. ✧ Expr. *Merge vorba* = se spune, se vorbeşte. *Îi merge* (cuiva) *vestea* (sau *numele, vorba* etc.) = se spune despre el că... *Meargă-i numele!* = să nu se mai audă despre el, să dispară definitiv. **III. 1.** (Despre acţiuni, evenimente, fenomene etc.) A se desfăşura, a evolua, a decurge. ✦ (Despre aparate, mecanisme etc.) A funcţiona. **2.** (Despre fiinţe) A o duce, a-i fi (bine sau rău). ✦ A reuşi, a izbuti. **3.** A înainta, a progresa, a se dezvolta. ✧ Expr. (Impers.) *De ce* (sau *pe zi ce) merge* = pe măsură ce trece timpul; tot mai mult. ✦ (Despre oameni) A continua, a persevera. **IV. 1.** (Despre materiale, mai ales despre alimente) A fi necesar, a se consuma, a se folosi (într-o anumită cantitate). **2.** (Înv. şi pop.) A se calcula, a se socoti. **3.** (Mat.; despre numere) A se cuprinde, a intra în alt număr. **V. 1.** A se potrivi, a fi posibil; a se putea, a se accepta, a se admite. ✧ Expr. *Aşa mai merge* = aşa se potriveşte, e bine, îmi convine. *Treacă (şi meargă)!* sau *treacă-meargă!* = fie! să zicem că se poate! să admitem (ca pe o concesie)! ✦ A se potrivi, a se armoniza, a se asorta. *Aceste culori merg bine.* **2.** (Jur.; despre termene, clauze etc.) A intra în vigoare. **3.** (Despre bani, documente etc.) A fi valabil, a fi în uz, a avea curs. **4.** (Despre salarii) A reveni (cuiva) în continuare. **VI.** A umbla îmbrăcat într-un anumit fel; a purta. [Perf. s. *mersei,* part. *mers.*— Var.: (reg.) **mére** vb. III] — Lat. **mergere** „a se scufunda".

MÉRGERE s.f. (Rar) Acţiunea de *a merge* şi rezultatul ei; mişcare (a unei fiinţe sau a unui obiect mobil) dintr-un loc în altul; deplasare, mers. — V. **merge.**

MERIDIÁN, -Ă, *meridiane,* s.n., s.f., adj. **1.** S.n. Fiecare dintre liniile imaginare care rezultă din intersecţia suprafeţei Pământului cu semiplanul sprijinit pe axa geografică, constituind liniile de reper pentru măsurarea longitudinii geografice. ✧ *Meridian de origine* sau *primul meridian, meridianul zero* = meridianul care trece prin localitatea Greenwich (Marea Britanie) şi în raport cu care se calculează, în baza unei convenţii internaţionale, longitudinea punctelor de pe glob. *Meridian magnetic* = linie obţinută prin intersecţia suprafeţei Pământului cu planul vertical indicat de direcţia acului magnetic. (Astron.) *Meridian ceresc* = mare cerc imaginar al sferei cereşti, care trece prin zenitul locului şi prin polii cereşti. *Meridianul locului* = linia de intersecţie a planului meridianului ceresc al locului respectiv cu planul orizontului. **2.** S.n. (Mat.) Curbă a unei suprafeţe de rotaţie cu un plan care trece prin axa ei de rotaţie. **3.** S.f. Cadran solar care indică ora amiezii. **4.** S.f. Canapea cu spătar şi braţe inegale, care ţine loc de şezlong. **5.** Adj. Referitor la un meridian (**1**), care trece printr-un meridian. [Pr.: *-di-an*] — Din lat. **meridianus,** it. **meridiano,** fr. **méridien.**

MERIDIONÁL, -Ă, *meridionali, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se află în partea de sud sau este originar de acolo; sudic. ✦ Care este propriu, specific ţărilor sau popoarelor din sud. **2.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia unei ţări, provincii etc. sudice sau este originară de acolo. [Pr.: *-di-o-*] — Din lat. **meridionalis,** fr. **méridional.**

MERINDÁRE, *merindări,* s.f. (Reg.) Ştergar în care se învelesc la ţară merindele; merindeaţă. — Din **merinde.**

MERÍNDE, *merinde,* s.f. Hrană (rece) pe care o ia cineva când pleacă la drum sau la lucru; *p. gener.* alimente, hrană, mâncare. — Lat. **merenda.**

MERINDEÁŢĂ, *merindeţe,* s.f. (Reg.) Merindare. — **Merinde** + suf. *-eaţă.*

MERÍNG s.m. v. **mereng.**

MERINÓS s.n., adj. invar. **1.** S.n. Rasă de oi cu lână creaţă, moale, foarte fină, de culoare albă. **2.** Adj. invar. (Despre lână) Care este obţinut de la oi merinos (**1**). ✦ (Substantivat) Lână obţinută de la oile merinos (**1**). **3.** S.n. Stofă fabricată din lână merinos (**2**). — Din fr. **mérinos.**

MERINOZÁ, *merinozez,* vb. I. Tranz. A ameliora caracterele raselor de oi prin încrucişare cu merinos. — Din **merinos.**

MERINOZÁRE, *merinozări,* s.f. Acţiunea de *a merinoza* şi rezultatul ei. — V. **merinoza.**

MERISTÉM, *meristeme,* s.n. Ţesut vegetal tânăr situat la extremitatea rădăcinii, tulpinii şi ramurilor, care se înmulţeşte continuu în vederea creşterii acestora. — Din fr. **méristème.**

MERIŞÓR[1], *merişori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *măr*[1]. **2.** Numele a doi arbori din familia rozaceelor, cu flori melifere: **a)** arbore originar din Siberia, cu frunze aproape rotunde, cu flori albe sau roz, cultivat pentru fructele sale din care se prepară dulceaţă *(Pirus baccata);* **b)** (reg.) scoruş. **3.** Mic arbust de munte din familia ericacee, cu frunze în permanenţă verzi, cu flori melifere de culoare albă sau roşiatică şi cu fructe comestibile; smirdar *(Vaccinium vitis idaea).* **4.** Cimişir. — Măr[1] + suf. *-işor.*

MERIŞÓR[2], *merişoare,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *măr*[2]. **2.** Fructul merişorului[1] (**2**), de mărimea unei cireşe sau a unei nuci, de culoare roşiatică sau galbenă, cu gust dulce, adesea folosit pentru dulceaţă. **3.** Fructul merişorului[1] (**3**), cu aspect de bacă roşie, comestibil. — **Măr[2]** + suf. *-işor.*

MÉRIT, *merite,* s.n. Calitate, însuşire remarcabilă care face pe cineva sau ceva să fie vrednic de stimă, de laudă, de răsplată; valoare, virtute. ✧ Loc. adv. *Pe merit* = pe bună dreptate, justificat. — Din fr. **mérite.**

MERITÁ, *mérit,* vb. I. Tranz. A fi vrednic de răsplată sau de pedeapsă potrivit cu faptele sale (bune sau rele); a avea dreptul să primească o răsplată (bună sau rea); a i se cuveni, a meritarisi. ✦ A justifica, a îndreptăţi preţuirea, interesul sau grija care i se acordă. ✦ Spec. (Despre mărfuri, obiecte de schimb) A justifica preţul cerut; a face, a valora. — Din fr. **mériter.**

MERITÁLĂ, *meritale,* s.f. (Bot.) Internod. — Din fr. **mérithalle.**

MERITARISÍ, *meritarisesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A merita. — **Merita** + suf. *-arisi.*

MERITÁT, -Ă, *meritaţi, -te,* adj. Care îi revine cuiva în mod justificat, care i se cuvine. — V. **merita.**

MERITÓRIU, -IE, *meritorii,* adj. (Despre acţiuni sau realizări ale oamenilor) Care este vrednic de apreciere, care are merite, merituos; care este destul de bun, de reuşit, de valoros. — Din lat. **meritorius,** fr. **méritoire.**

MERITÓS, -OÁSĂ, adj. v. **merituos.**

MERITUÓS, -OÁSĂ, *merituoşi, -oase,* adj. Care are merite; reuşit, valoros, meritoriu. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care merită să fie lăudat. [Pr.: *-tu-os* — Var.: **meritós, -oásă** adj.] — **Merit** + suf. *-os.*

MERLÓN, *merloane,* s.n. Fiecare dintre masivele de zidărie care depăşeau parapetul şi limitau crenelurile la lucrările de fortificaţie antice şi medievale. — Din fr. **merlon.**

MERLÓT, *merlot-uri,* s.n. Soi de viţă-de-vie de origine franceză, cu struguri cilindrici, cu bobul negru, rotund şi mic, care produce vinuri roşii superioare. [Pr.: *merló*] — Din fr. **merlot.**

MEROBLÁSTIC, -Ă, *meroblastici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. (Biol.) Proces de formare a blastomerelor în regiunea nucleului prin segmentarea oului sau a zigotului animal. **2.** Adj. De meroblastică (**1**). — Din fr. **méroblastique.**

MEROVINGIÁN, -Ă, *merovingieni, -e,* adj. Care aparţine primei dinastii de regi ai statului franc, privitor la această dinastie. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **mérovingien.**

MERS, *mersuri,* s.n. Faptul de *a merge.* **1.** Deplasare, mişcare dintr-un loc în altul; umblet, mergere. ✧ *Mersul trenurilor* sau *vapoarelor* = orar după care circulă trenurile sau vapoarele; (concr.) tabel sau broşură care cuprinde acest orar. ✧ Loc. adv. *Din mers* = în timpul deplasării, fără a se opri; mergând. ✦ Fel de a merge al cuiva; umblet, călcătură; ritm sau viteză cu care merge cineva. **2.** (Rar) Curs, curgere (a unei ape curgătoare). **3.** Ieşire (a fumului, a gazelor etc.). **4.** Evoluţie, dezvoltare, desfăşurare (a unui fenomen, a unui proces etc.); mod, curs, ritm de desfăşurare (a unui fenomen, a unui proces etc.). ✧ *Mers înainte* = progres. ✦ (Rar) Desfăşurare a unei activităţi. ✦ (Mod de) funcţionare a unui sistem tehnic, a unui mecanism, a unui instrument. ✧ *Mers în gol* = regim de funcţionare în care nu se produce lucru mecanic util. *Mers în sarcină* = regim în care se furnizează o anumită putere utilă. — V. **merge.**

MERSÍ interj. (Fam.) Mulţumesc. — V. **merci.**

MERSÓL, *mersoli,* s.m. Produs care se află în fracţiunile de petrol şi motorină, cu un amestec de bioxid de sulf şi de clor, folosit la fabricarea mersolatului. — Din fr. **mersols.**

MERSOLÁT s.m. Produs obţinut prin tratarea mersolilor cu o soluţie concentrată de hidroxid de sodiu, folosit în industria textilă (pentru spălare, curăţire etc.). — Din fr. **mersolates.**

MERTEPEÁ s.f. (Înv.; în loc. adv.) *De la mertepea* = cum se cuvine, cu rost. — Din tc. **mertebe** „ordine, rang, grad".

MERTÍC, *mertice,* s.n. **1.** Măsură veche pentru cereale, egală cu circa 1–2 ocale. ✦ Cantitate de cereale sau de făină cuprinsă într-un mertic (**1**). **2.** (Înv.) Plată în natură (sau în bani) care se lua la mori pentru măcinat; *p. restr.* raţie, porţie de mâncare. ✧ Expr. *A(-şi) lua* (sau *a da cuiva) merticul* = a primi (sau a da) o bătaie. [Pl. şi: *merticuri*] — Din magh. **mérték.**

MÉSA adv. (Fam.; în expr.) *A intra* (sau *a cădea, a băga) mesa* = a ajunge (sau a face pe cineva să ajungă) într-o situaţie neplăcută, a intra (sau a băga pe cineva) într-o încurcătură, într-un bucluc. — Din ngr. **mésa** „înăuntru".

MESÁDĂ, *mesade,* s.f. Bucată de blană confecţionată din mai multe piei, folosită la căptuşitul paltoanelor, scurtelor etc. [Var.: **misádă** s.f.] — Din ngr. **misadi** „jumătate".

MESAGÉR, -Ă, *mesageri, -e,* s.m. şi f. Persoană însărcinată să ducă, să transmită, să comunice cuiva sau undeva un mesaj; trimis[2], sol[2], vestitor, crainic. ✦ (Adjectival; despre porumbei) Care a fost dresat să se întoarcă la locul de plecare, adesea pentru a transmite un mesaj. — Din fr. **messager,** it. **messaggero.**

MESAGERÍE, *mesagerii,* s.f. **1.** Oficiu, întreprindere, local de unde se expediază mărfurile sau (în trecut) de unde plecau diverse mijloace de transport pentru călători. **2.** Sistem de transport al mărfurilor sau (în trecut) al călătorilor, cu trenul, vaporul sau autocamionul, organizat de o mesagerie (**1**). — Din fr. **messagerie,** it. **messaggeria.**

MESÁGIU s.n. v. **mesaj.**

MESÁJ, *mesaje,* s.n. **1.** Apel oral sau scris (cu caracter oficial) adresat poporului, armatei etc. **2.** Ceea ce se predă sau se comunică cuiva, ceea ce trebuie predat sau comunicat cuiva; ştire, veste, comunicare. [Var.: **mésagiu** s.n.] — Din fr. **message.**

MESALÍNĂ, *mesaline,* s.f. (Livr.) Femeie desfrânată. — Din fr. **messaline.**

MESÁPI s.m. pl. Populaţie care a locuit în Antichitate în Mesapia (provincie în sudul Italiei). — Din it. **messapi.**

MESÁPIC, -Ă, *mesapici, -ce,* adj. Care aparţine mesapilor, privitor la mesapi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă italică vorbită de mesapi. — **Mesapi** + suf. *-ic.*

MÉSĂ, *mese,* s.f. (La catolici şi luterani) Liturghie. — Din it. **messa,** fr. **messe,** germ. **Messe.**

MESCALÍNĂ, *mescaline,* s.f. Alcaloid care se extrage dintr-o plantă din familia cactaceelor din Mexic, folosit ca stupefiant. — Din fr. **mescaline.**

MESCHÍN, -Ă, *meschini, -e,* adj. **1.** Preocupat de interese mărunte. ✦ Lipsit de generozitate, de nobleţe sufletească, mic la suflet, egoist, josnic, murdar. ✦ Care arată sau trădează lipsă de generozitate, de nobleţe sufletească, micime sufletească. *Interese meschine.* **2.** (Mai ales despre abstracte) Lipsit de importanţă; neînsemnat, mărunt, banal. **3.** (Despre construcţii, părţi de construcţii etc.) Sărăcăcios. ✦ Lipsit de măreţie; mic. — Din fr. **mesquin.**

MESCHINĂRÍE, *meschinării,* s.f. **1.** Lipsă de generozitate, de nobleţe sufleteasc㠍 micime (sufleteasc㠍 de caracter); (mai ales la pl.) atitudine, gest, faptă de om meschin. ✦ Zgârcenie, avariţie. **2.** Lipsă de importanţă, de semnificaţie; întâmplare, fapt banal. — Din fr. **mesquinerie.**

MESCHINIZÁ, *meschinizez,* vb. I. Refl. (Rar) A deveni meschin, a da dovadă de meschinărie. — **Meschin** + suf. *-iza.*

MESCHINIZÁRE, *meschinizări,* s.f. Faptul de *a se meschiniza* şi rezultatul său. — V. **meschiniza.**

MESCIOÁRĂ, *mescioare,* s.f. Măsuţă. — **Masă** + suf. *-cioară.*

MESEÁN, -Ă, *meseni, -e,* s.m. şi f. Persoană care participă la un ospăţ, la o masă[1], la un banchet; comesean, conviv. — **Masă**[1] + suf. *-ean.*

MESERIÁŞ, -Ă, *meseriaşi, -e,* s.m. şi f. Persoană care are (şi practică) o meserie; meşteşugar. [Pr.: *-ri-aş*] — **Meserie** + suf. *-aş.*

MESERÍE, *meserii,* s.f. Profesie sau îndeletnicire bazată pe un complex de cunoştinţe obţinute prin şcolarizare şi prin practică, care permit celui care le posedă să execute anumite operaţii de transformare şi de prelucrare a obiectelor muncii sau să presteze anumite servicii; îndeletnicirea meseriaşului; calificarea profesională a meseriaşului; meşteşug, meşterie. ✦ P. gener. Profesie (de orice fel). ✧ *Şcoală de meserii* = şcoală în care se pregăteau în trecut cadre de muncitori calificaţi. ✧ Loc. adj. *De meserie* = calificat într-un anumit domeniu de activitate; de specialitate, competent. ✦ Ocupaţie; preocupare. — Din **mesereare** (înv. „slujbă, funcţie" < lat.).

MESÉRNIŢĂ, *meserniţe,* s.f. (Reg.) Măcelărie. — Din bg. **mesarnița,** sb. **mesarnica.**

MESÍA n.pr. m. **1.** (În Vechiul Testament) Denumire dată regilor Israelului sau marilor profeţi. **2.** (În Cărţile profeţilor) Nume rezervat trimisului lui Dumnezeu ca mântuitor, mesager divin esenţial, aşteptat într-un viitor nedefinit, apariţia sa pe Pământ marcând triumful poporului evreu (al lui Iahve) asupra inamicilor şi începutul unei ere paşnice de prosperitate. **3.** (În creştinism) Mântuitorul lumii, salvatorul de esenţă divină al obştei, Unsul Domnului; *spec.* Isus Hristos. [Acc. şi: *Mésia*] — Din sl. **mesiia,** ngr. **Messías,** lat. **messias.**

MESIÁNIC, -Ă, *mesianici, -ce,* adj. Referitor la Mesia; *p. ext.* care a fost prezis, care cuprinde o prezicere (de mântuire); profetic. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **messianique.**

MESIANÍSM, (**2**) *mesianisme,* s.n. **1.** Credinţa în Mântuitorul divin al lumii, care stă la baza religiei mozaice şi a celei creştine. **2.** Doctrină sau atitudine caracterizată prin credinţa apariţiei unui salvator care să instaureze o ordine a dreptăţii, păcii şi fericirii. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **messianisme.**

MESIANÍST, -Ă, *mesianişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al mesianismului [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **messianiste.**

MESIŞOÁRĂ, *mesişoare,* s.f. (Rar) **1.** Măsuţă. **2.** Mâncare, hrană modestă. ✦ (Reg.) Pomană, praznic. — **Masă**[1] + suf. *-işoară.*

MESMERIÁN, -Ă, *mesmerieni, -e,* adj., s.m. şi f. (Adept) al mesmerismului. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **mesmérien.**

MESMERÍSM s.n. Teoria magnetismului animal; (Med.) tratament bazat pe această teorie. — Din fr. **mesmérisme.**

MESOHÍPPUS s.m. Gen fosil de mamifere din familia ecvideelor, strămoş direct al calului, de mărimea unui câine. — Din fr. **mesohippus.**

MESOPOTAMIÁN, -Ă, *mesopotamieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care locuia în Mesopotamia. **2.** Adj. Care aparţine Mesopotamiei, care se referă la Mesopotamia. [Pr.: *-mi-an*] — Din fr. **mésopotamien.**

MESTEÁCĂN, *mesteceni,* s.m. Arbore cu scoarţa albă, cu lemnul alb, gălbui sau roşiatic, cu ramuri flexibile, cu frunze verzi-cenuşii şi cu flori grupate în amenţi *(Betula verrucosa); p. restr.* lemnul acestui arbore. ✧ *Mesteacăn mic* = specie de mesteacăn, arbust înalt până la un metru, care creşte în regiunile alpine *(Betula humilis). Mesteacăn pitic* = specie de mesteacăn, arbust până la jumătate de metru *(Betula nana). Mesteacăn pufos* = specie de mesteacăn, arbust sau arbore cu scoarţa albă sau brună-cenuşie cu pete albe; mestecănaş *(Betula pubescens).* — Lat. **mastichinus.**

MÉSTEC s.m. v. **mestecă.**

MESTECÁ[1], *méstec,* vb. I. Tranz. A sfărâma un aliment cu dinţii şi a-l amesteca în gură (pentru a-l înghiţi). ✦ A învârti ceva (cu limba) în gură. ✦ Fig. A pune la cale; a plănui. — Lat. **masticare.**

MESTECÁ[2] vb. I v. **amesteca.**

MESTECÁRE, *mestecări,* s.f. Acţiunea de *a mesteca*[1]. — V. **mesteca**[1].

MESTECÁT[1] s.n. Faptul de *a mesteca*[1]. — V. **mesteca.**

MESTECÁT[2], -Ă, *mestecaţi, -te,* adj. (Despre alimente) Sfărâmat, măcinat cu dinţii şi amestecat în gură. — V. **mesteca**[1].

MÉSTECĂ, *mesteci,* s.f. (Bot.; reg.) Răsfug. [Var.: **méstec** s.m.] — Din **mesteca**[1].

MESTECĂNÁŞ, *mestecănaşi,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *mesteacăn.* **2.** (Bot.) Mesteacăn pufos. — **Mesteacăn** + suf. *-aş.*

MESTECĂNÍŞ, *mestecănişuri,* s.n. Pădure de mesteceni; grup de mesteceni. — **Mesteacăn** + suf. *-iş.*

MESTECĂTÓR, *mestecătoare,* s.n. Făcăleţ. — **Mesteca[2]** + suf. *-ător.*

MESTECÁU, *mestecaie,* s.n. (Reg.) Făcăleţ. — **Mesteca[2]** + suf. *-au.*

MESÚŢĂ s.f. v. **măsuţă.**

MÉŞĂ, *meşe,* s.f. **1.** Şuviţă de păr (de altă culoare sau nuanţă decât restul părului); şuviţă falsă de păr ataşată la părul natural (pentru a-l îmbogăţi şi a-l înfrumuseţa). **2.** Bucată de tifon sau de vată care se introduce într-o rană pentru a o drena, pentru oprirea unei hemoragii, pentru cicatrizare etc. — Din fr. **mèche.**

MEŞI s.m. pl. (Înv. şi reg.) Încălţăminte fără toc, confecţionată din piele subţire şi purtată în trecut de bărbaţi, peste ciorapi. ✧ Expr. (Fam.) *A nu-i da* (cuiva) *meşii* = a nu-i conveni (cuiva); a nu avea curaj, a nu cuteza. *A-l ţine* (pe cineva) *meşii* = a fi în stare, a putea. — Din tc. **mest.**

MEŞÍNĂ, *meşine,* s.f. Piele de oaie sau de capră, tăbăcită (folosită pentru căptuşirea încălţămintei, a articolelor de marochinărie, la legătoria de cărţi etc.). — Din tc. **meşin.**

MÉŞTER, -Ă, *meşteri, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care are şi practică o meserie; (în special) meseriaş cu calificare superioară, care are, de obicei, sarcina de a îndruma şi alţi lucrători şi de a conduce o secţie productivă într-o întreprindere sau într-un atelier; maistru. ✧ Expr. *Meşter-strică (şi drege de frică),* se spune despre un meseriaş prost sau despre un om neîndemânatic. ✦ Proprietar al unui atelier (în raport cu angajaţii săi). ✦ (Rar) Nume dat profesorilor care predau, în trecut, discipline (auxiliare) ca muzica, desenul etc. **2.** S.m. şi f., adj. (Om) talentat, priceput, îndemânatic, abil; (persoană) care posedă multe cunoştinţe. **3.** S.m. şi f. (Astăzi rar) Persoană care a adus contribuţii (foarte) valoroase într-un anumit domeniu de activitate; maestru. — Din magh. **mester.**

MEŞTERÁŞ, *meşteraşi,* s.m. (Rar) **1.** Diminutiv al lui *meşter.* **2.** (Rar; depr.) Om abil, şmecher. ✦ Artist lipsit de talent, de valoare, neînsemnat. — **Meşter** + suf. *-aş.*

MEŞTERÉSC, -EÁSCĂ, *meştereşti,* adj. (Rar) Care aparţine meşterului (**1**); de meşter; specific meşterului. — **Meşter** + suf. *-esc.*

MEŞTERÉŞTE adv. (Rar) În felul meşterului (**1**), ca un meşter. — **Meşter** + suf. *-eşte.*

MEŞTERGRÍNDĂ, *meştergrinzi,* s.f. (Reg.) Grindă principală, pe care se sprijină grinzile transversale, la casele ţărăneşti; faur-maur. — Din magh. **mestergerenda** (după *grindă*).

MEŞTERÍ, *meşteresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A executa, a face, a lucra; a prelucra. ✦ Tranz. şi intranz. A lucra, a munci (cu pricepere) pentru a realiza ceva. **2.** A pune la punct, a potrivi, a aranja, a repara, a meşteşugi. — Din **meşter.**

MEŞTERÍE, *meşterii,* s.f. (Înv. şi reg.) **1.** Meserie; *p. gener.* profesie. **2.** Măiestrie, pricepere, îndemânare. ✦ Însuşire (ascunsă) a unui obiect. — **Meşter** + suf. *-ie.*

MÉŞTERIŢĂ, *meşteriţe,* s.f. **1.** (Pop.) Femeie sau, *p. gener.,* fiinţă talentată, pricepută, îndemânatică. **2.** (Pop.; adesea adjectival) Femeie care ştie să descânte, să facă farmece, vrăji. **3.** (Rar) Femeie care practică o meserie. ✦ Soţia unui meşter. [Acc. şi: *meşteríţă*] — **Meşter** + suf. *-iţă.*

MEŞTEŞÚG, *meşteşuguri,* s.n. **I. 1.** Meserie; *p. gener.* profesie, ocupaţie, îndeletnicire; meşteşugărie. **2.** Ramură, disciplină (a ştiinţei, a artei); ştiinţă, artă, consideraţ㠍 disciplin㠍 ✦ Stil (artistic). **3.** Pricepere, îndemânare, abilitate, talent. ✦ Artă, măiestrie; (rar) acţiune realizată cu pricepere, cu măiestrie. **4.** Acţiune făcută (în ascuns) cu dibăcie, cu viclenie, în vederea atingerii unui scop; procedeu, sistem (ingenios, viclean). ✦ (Pop.) Viclenie, tertip, înşelătorie. **II.** (Înv. şi pop.; concr.) **1.** Unealtă, instrument. **2.** Dispozitiv al unui obiect; parte componentă (cu rol activ) a unui sistem; meşteşugire. — Din magh. **mesterség.**

MEŞTEŞUGÁR, *meşteşugari,* s.m. Persoană calificată într-un *meşteşug* (**I 1**); persoană care are (şi practică) un meşteşug; meseriaş. — **Meşteşug** + suf. *-ar.*

MEȘTEȘUGÁREȚ, -Ă, *meșteșugareți, -e,* adj. (Înv.) Iscusit, îndemânatic, dibaci, talentat. — **Meșteșug** + suf. *-areț.*

MEȘTEȘUGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *meșteșugarești,* adj. Care aparține meșteșugarului sau ocupației lui, privitor la meșteșugar sau la ocupația lui. — **Meșteșugar** + suf. *-esc.*

MEȘTEȘUGĂRÍ, *meșteșugăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A lucra în calitate de meșteșugar. — V. **meșteșugar.**

MEȘTEȘUGĂRÍE, *meșteșugării,* s.f. Meșteșug (**I 1**). — **Meșteșugar** + suf. *-ie.*

MEȘTEȘUGÍ, *meșteșugesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A efectua, a face un lucru (cu talent, cu pricepere). ✦ Tranz. și intranz. A unelti, a urzi, a plănui (împotriva cuiva). ✦ (Rar) A falsifica. — Din **meșteșug.**

MEȘTEȘUGÍRE, *meșteșugiri,* s.f. **1.** (Rar; mai ales fam.) Acțiunea de *a meșteșugi* și rezultatul ei. ✦ Talent, pricepere, îndemânare. ✦ Uneltire, șiretlic, vicleșug. **2.** (Înv. și pop.; concr.) Meșteșug (**II 2**). — V. **meșteșugi.**

MEȘTEȘUGÍT, -Ă, *meșteșugiți, -te,* adj. **1.** (Mai ales fam.) Lucrat cu artă, cu iscusință, cu talent; (despre acțiunile, manifestările oamenilor) iscusit, abil, priceput. **2.** (Înv.) Viclean, șiret. **3.** (Astăzi rar) Artificial, nefiresc, fals; căutat. — V. **meșteșugi.**

MEȘTEȘUGÓS, -OÁSĂ, *meșteșugoși, -oase,* adj. (Înv. și pop.) Iscusit, îndemânatic, abil. — **Meșteșug** + suf. *-os.*

META- Element de compunere însemnând „după" sau exprimând ideea de transformare, de schimbare, folosit la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **méta-.**

METABIÓZĂ s.f. (Biol.) Comensualism. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **métabiose.**

METABISULFÍT, *metabisulfiți,* s.m. (Chim.) Sare a unui acid care, adăugată în soluție apoasă diluată, trece în sulfitul acidului respectiv și este folosită în vinificație. — Din fr. **métabisulfite.**

METABÓLĂ, *metabole,* s.f. Procedeu retoric prin care se repetă un enunț schimbând ordinea cuvintelor. [Acc. și: *metábolă*] — Din fr. **métabole.**

METABÓLIC, -Ă, *metabolici, -ce,* adj. Care se referă la metabolism, care aparține metabolismului. — Din fr. **métabolique.**

METABOLÍSM s.n. Totalitatea proceselor complexe de sinteză, de asimilare (cu înmagazinare de energie), de degradare și de dezasimilare (însoțită de eliberare de energie), pe care le suferă substanțele dintr-un organism viu. ✧ *Metabolism bazal* = cantitatea de calorii produse într-o oră, în condiții de repaus al organismului, raportată la un metru pătrat din suprafața corpului. — Din fr. **métabolisme.**

METABOLÍT, *metaboliți,* s.m. (Biol.) Substanță care contribuie la procesele de metabolism. — Din fr. **métabolite.**

METABOLIZÁ, *metabolizez,* vb. I. Tranz. A transforma substanțe prin procesul de metabolism. — De la **metabolism.**

METABOLIZÁRE, *metabolizări,* s.f. Acțiunea de *a metaboliza.* — V. **metaboliza.**

METABOLIZÁT, -Ă, *metabolizați, -te,* adj. (Despre substanțe) Care a fost transformat prin procesul de metabolism. — V. **metaboliza.**

METACÁRP, *metacarpuri,* s.n. Parte din scheletul mâinii cuprinsă între carp și falange, formată din cinci oase dispuse radiar; os care formează baza fluierului la picioarele din față ale unor animale. — Din fr. **métacarpe.**

METACARPIÁN, -Ă, *metacarpieni, -e,* adj. Care aparține metacarpului, privitor la metacarp. [Pr.: *-pi-an*] — Din fr. **métacarpien.**

METACÉNTRIC, -Ă, *metacentrici, -ce,* adj. (Mar.) Referitor la metacentru, care ține de metacentru. — Din fr. **métacentrique.**

METACÉNTRU, *metacentre,* s.n. Punctul în care verticala centrului de greutate al unui corp care plutește este intersectată de verticala centrului de carenă, aceasta din urmă fiind trasată pentru o poziție înclinată a corpului. — Din fr. **métacentre.**

METACRILÁT, *metacrilați,* s.m. Sare sau ester al acidului metacrilic. ✧ *Metacrilat de metil* = ester al acidului metacrilic cu alcoolul metilic, lichid incolor, inflamabil, folosit la fabricarea plexiglasului. — Din fr. **métacrylate.**

METACRÍLIC adj. (În sintagma) *Acid metacrilic* = acid carbonic care se fabrică din acetonă și acid cianhidric și care se prezintă ca un lichid incolor cu miros neplăcut. — Din fr. **métacrylique.**

METACROMÁTIC, -Ă, *metacromatici, -ce,* adj. (Biol.) Care prezintă metacromazie. — Din fr. **métachromatique.**

METACROMAZÍE s.f. (Med.) Însușirea de a se colora diferit în raport cu colorantul folosit sau cu țesuturile din jur. — Din fr. **métachromasie.**

METACRONÍSM, *metacronisme,* s.n. Eroare de dată prin postdatare. — Din fr. **métachronisme.**

METAFÁZĂ, *metafaze,* s.f. (Biol.) A doua fază în diviziunea celulei prin mitoză, în care fiecare cromozom se împarte în câte doi cromozomi. — Din fr. **métaphase.**

METAFÍZIC, -Ă, *metafizici, -ce,* s.f., s.m., adj. **1.** S.f. Parte a filosofiei care studiază știința despre ființa ca ființă (Aristotel), domeniul suprasensibilului de dincolo de lumea exterioară (Thomas d'Aquino), stabilirea principiilor prime indubitabile ale existenței și cunoașterii (Descartes, Spinoza, Leibnitz), cercetarea critică a condițiilor de posibilitate a gândirii noastre (Kant) etc. **2.** S.m. (Înv.) Metafizician. **3.** Adj. Care aparține metafizicii (**1**), privitor la metafizică; care nu poate fi perceput cu simțurile noastre, depășind cadrul realității; conform cu principiile metafizicii (**1**) — Din ngr. **metafisikí, metafisikós,** lat. **metaphysica,** germ. **Metaphysik, metaphysisch,** fr. **métaphysique.**

METAFIZICIÁN, -Ă, *metafizicieni, -e,* s.m. și f. Filosof care se ocupă de metafizică; adept al concepțiilor metafizice. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **métaphysicien.**

METAFONÍE, *metafonii,* s.f. Modificare a timbrului unei vocale din tema unui cuvânt sub influența unui sunet dintr-o silabă învecinată. — Din fr. **métaphonie.**

METÁFORĂ, *metafore,* s.f. Figură de stil rezultată dintr-o comparație subînțeleasă prin substituirea cuvântului obiect de comparație cu cuvântul-imagine; *p. gener.* figură de stil. — Din lat. **metaphora.,** it. **metafora,** fr. **métaphore.**

METAFÓRIC, -Ă, *metaforici, -ce,* adj. Care ține de metaforă; propriu metaforei; exprimat prin metafore; bogat în metafore; *p. gener.* figurat. — Din germ. **metaphorisch,** fr. **métaphorique.**

METAFORÍSM s.n. (Rar) Mod de exprimare în care se folosesc frecvent metaforele sau, *p. gener.,* alte figuri de stil. — **Metaforă** + suf. *-ism.*

METAFORIZÁ, *metaforizez,* vb. I. Intranz. (Rar) A folosi mult metafore, a da unui cuvânt valoare metaforică. — Din fr. **métaphoriser.**

METAFORIZÁRE, *metaforizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a metaforiza* și rezultatul ei. — V. **metaforiza.**

METAFOSFÁT, *metafosfați,* s.m. Sare a acidului metafosforic. ✧ *Metafosfat de sodiu* = sare de sodiu a acidului metafosforic, care se prezintă ca o masă amorfă, sticloasă, utilizată la dedurizarea apei, în tăbăcărie etc. — Din fr. **métaphosphate.**

METAFOSFÓRIC adj. (În sintagma) *Acid metafosforic* = acid oxigenat al fosforului. — Din fr. **métaphosphorique.**

METAFRÁZĂ, *metafraze,* s.f. **1.** Transpunere a unei poezii în proză. **2.** Anaforă care folosește sinonimele pentru a evita repetiția monotonă. — Din fr. **métaphrase.**

METAGALAXÍE s.f. Porțiune din Univers accesibilă în prezent observațiilor. — Din fr. **métagalaxie.**

METAGENÉTIC, -Ă, *metagenetici, -ce,* adj. Conform cu metageneza, de metageneză. — Din fr. **métagénétique.**

METAGENÉZĂ s.f. (Biol.) Înmulțire în care alternează o generație sexuată cu alta asexuată. — Din fr. **métagénèse.**

METAGRÁMĂ, *metagrame,* s.f. Joc distractiv prin care se formează cuvinte noi înlocuind mereu câte o literă din cuvântul dat inițial. — Din fr. **métagramme.**

METAHIRISÍ, *metahirisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) **1.** A folosi, a utiliza. ✦ A obișnui, a practica (un obicei). ✦ A dori, a pofti. **2.** A exercita, a practica (o meserie, un negoț etc.); a face ceva, a se îndeletnici cu... — Din ngr. **métahirísomai** (viit. lui *metahirízo)*.

METÁL, *metale,* s.n. **1.** Nume generic dat oricărui element chimic cu luciu caracteristic, bun conducător de căldură și de electricitate, maleabil și ductil, de obicei solid la temperatura obișnuită; *p. ext.* aliaj format din două sau mai multe asemenea elemente chimice, din aceste elemente și alte materiale etc. ✧ *Metal nobil* = metal care se găsește în natură în cantități mici și care se oxidează sau se alterează cu greutate. *Metal prețios* = aurul, platina și argintul. *Metal rar* = metal care se găsește în cantități mici sau în stare dispersă în scoarța Pământului. ✦ Fig. Bani. **2.** (Pop.; la pl.) Substanță chimică. [Pl. și: (rar) *metaluri*] — Din fr. **métal,** germ. **Metall.**

METALAZBÉST, *metalazbesturi,* s.n. Material constituit dintr-o țesătură de fire metalice și de azbest, din care se fac garnituri la frânele automobilelor și la alte organe de mașini; ferodou. — Din germ. **Metalasbest.**

METALDEHÍDĂ s.f. Compus macromolecular rezultat prin polimerizarea acetaldehidei în prezența acizilor, cristalin, de culoare albă, folosit drept combustibil. — Din fr. **métaldéhyde.**

METALÉPSĂ, *metalepse,* s.f. Figură de stil înrudită cu metonimia, care constă în indicarea unui amănunt antecedent pentru a sugera consecința unui fapt, sau invers. — Din fr. **métalepse.**

METÁLIC, -Ă, *metalici, -ce,* adj. **1.** Făcut din metal, de metal. ✦ Care are însușiri ca ale metalului, care are luciul sau culoarea metalului. **2.** (Despre sunete, zgomote) Produs prin ciocnirea sau lovirea obiectelor de metal; cu rezonanță (ca) de metal. **3.** Fig. Pătrunzător; aspru, strident, dur. — Din it. **metallico,** lat. **metallicus,** fr. **métallique.**

METALIFÉR, -Ă, *metaliferi, -e,* adj. (Despre minerale, minereuri și zăcăminte ale acestora) Care conține metale, bogat în metale. — Din fr. **métallifère.**

METALIMBÁJ, *metalimbaje,* s.n. Metalimbă. — **Meta-** + **limbaj** (după fr. *métalangage).*

METALÍMBĂ, *metalimbi,* s.f. Totalitatea enunțurilor despre o anumită limbă (naturală sau formalizată) supusă analizei; metalimbaj. — **Meta-** + **limbă** (după fr. *métalangue).*

METALINGVÍSTIC, -Ă, *metalingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a lingvisticii care studiază limbajul lingvistic. **2.** Adj. Care aparține metalingvisticii, care se referă la metalingvistică. — Din fr. **métalinguistique.**

METALÍSM s.n. Teorie potrivit căreia valoarea metalului din care sunt făcuți banii este determinantă.— Din germ. **Metalismus.**

METALIZÁ, *metalizez,* vb. I. Tranz. A acoperi un obiect cu un strat de metal în scopul protejării lui față de acțiunea agenților externi sau pentru a-i astupa porii, a-i da un aspect plăcut etc. — Din fr. **métalliser.**

METALIZÁRE, *metalizări,* s.f. Acțiunea de *a metaliza* și rezultatul ei. — V. **metaliza.**

METALOCERÁMICĂ s.f. Ramură a metalurgiei care se ocupă cu fabricarea de piese, obiecte etc. din metale și aliaje pe baza pulberilor metalice. — Din fr. **métallocéramique.**

METALOCHÍMIC, -Ă, *metalochimici, -ce,* adj. Care aparține metalochimiei, privitor la metalochimie. — Din fr. **métallochimique.**

METALOCHIMÍE s.f. Parte a chimiei care se ocupă cu studiul metalelor. — Din fr. **métallochimie.**

METALOCROMÍE s.f. (Tehn.) Arta de a colora suprafața metalelor. — Din fr. **métallochromie.**

METALOGENÉZĂ s.f. Ramură a geologiei care studiază formarea și răspândirea zăcămintelor minerale în scoarța Pământului; (rar) metalogenie. — Din fr. **métallogenèse.**

METALOGENÍE s.f. (Rar) Metalogeneză. — Din fr. **métallogénie.**

METALÓGICĂ s.f. Disciplină care studiază fundamentele logicii, sistemele logice, expresiile logice și raporturile dintre acestea. — Din fr. **métalogique.**

METALOGRÁF, *metalografi,* s.m. Specialist în metalografie. — Din fr. **métallographe.**

METALOGRÁFIC, -Ă, *metalografici, -ce,* adj. Care aparține metalografiei, privitor la metalografie. — Din fr. **métallographique.**

METALOGRAFÍE s.f. **1.** Ramură a metalurgiei care se ocupă cu studiul structurii metalelor și a aliajelor și cu legătura dintre proprietățile și structurile acestora. **2.** Procedeu de tipar înalt care folosește clișee din foi de metal gravate cu dalta. — Din fr. **métallographie.**

METALOGRAVÚRĂ, (**2**) *metalogravuri,* s.f. **1.** Procedeu de gravare cu dalta a clișeelor metalice, folosit la imprimarea timbrelor, bancnotelor, acțiunilor etc. **2.** Clișeu metalic gravat prin procedeul de mai sus. — Din fr. **métallogravure.**

METALOÍD, *metaloizi,* s.m. Element (chimic) rău conducător de căldură și de electricitate, lipsit de luciu metalic și de ductilitate; nemetal. [Pl. și: (rar, n.) *metaloide*] — Din fr. **métalloïde.**

METALOÍDIC, -Ă, *metaloidici, -ce,* adj. (Chim.) De natura metaloizilor; de metaloid. [Pr.: *-lo-i-*] — Din fr. **métalloïdique.**

METALOPLÁSTIC, -Ă, *metaloplastici, -ce,* adj. Care are proprietăți de metal și de material palstic. — Din fr. **métalloplastique.**

METALOPLASTÍE, *metaloplastii,* s.f. Procedeu de obținere a unui material metaloplastic; modelare a unui astfel de material. — Din fr. **métalloplastie.**

METALOSFÉRĂ s.f. (Geol.) Barisferă. — Din fr. **métallosphère.**

METALOTERAPÍE s.f. Tratament cu compuși metalici, folosit în unele boli. — Din fr. **métallothérapie.**

METALOTERMÍE s.f. Procedeu de obținere a unor metale din compușii lor prin reducerea acestora cu ajutorul unui alt metal, a cărui afinitate față de oxigen, sulf etc. este mai mare decât a metalului care se extrage. — Din fr. **métallothermie.**

METALÚRG, *metalurgi,* s.m. (Astăzi rar) Metalurgist. — Din germ. **Metallurg,** rus. **metallurg.**

METALÚRGIC, -Ă, *metalurgici, -ce,* adj. Care aparține metalurgiei, privitor la metalurgie, folosit în metalurgie. — Din fr. **métallurgique.**

METALURGÍE s.f. **1.** Știință care se ocupă cu studiul proprietăților fizice și chimice ale metalelor (și aliajelor lor), precum și cu studiul proceselor fizice și chimice care se produc la obținerea și la prepararea lor. **2.** Tehnica extragerii și prelucrării în semifabricate a metalelor (industriale). ✦ Întreprindere sau secție într-o întreprindere în care se elaborează și se prelucrează metale. — Din **métallurgie.**

METALURGÍST, -Ă, *metalurgiști, -ste,* s.m. și f. Persoană calificată în prelucrarea industrială a metalelor; specialist în metalurgie; metalurg. — Din fr. **métallurgiste.**

METAMAGNETÍSM s.n. Formă specifică de magnetism, prezentată de unele substanțe. — Din fr. **métamagnétisme.**

METAMATEMÁTICĂ s.f. Știință care cercetează teoriile și adevărurile matematice din punctul de vedere al logicii matematice. — Din fr. **métamathématique.**

METAMÉR, *metamere,* s.n. **1.** Fiecare dintre elementele constitutive ale corpului, viermilor anelizi și artropodelor, asemănătoare ca structură și așezate succesiv; segment. **2.** Segment primitiv al embrionului. — Din fr. **métamère.**

METAMERÍE, *metamerii,* s.f. **1.** Împărțire a corpului unor animale în segmente asemănătoare, care se succedă. **2.** Divizare a mezodermului și a corpului în metamere. — Din fr. **métamérie.**

METAMORÁLĂ s.f. (Rar) Parte a teoriei etice care studiază principiile fundamentale ale moralei. — Din fr. **métamorale.**

METAMÓRFIC, -Ă, *metamorfici, -ce,* adj. Care aparține metamorfismului, privitor la metamorfism; care a suferit un metamorfism. — Din fr. **métamorphisme.**

METAMORFÍSM s.n. Totalitatea transformărilor mineralogice, structurale și chimice suferite de roci în stare solidă sub influența căldurii pământului, a presiunii și a reacțiilor chimice. — Din fr. **métamorphisme.**

METAMORFOZÁ, *metamorfozez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre unele animale inferioare) A se dezvolta prin metamorfoză. **2.** Refl. și tranz. A căpăta sau a face să capete altă figură, altă înfățișare; *fig.* a(-și) schimba caracterul, firea, comportarea. ✦ (Mitol.) A (se) preface în plantă, în animal sau într-un lucru neînsuflețit. — Din fr. **métamorphoser.**

METAMORFOZÁBIL, -Ă, *metamorfozabili, -e,* adj. (Rar) Care se poate metamorfoza. — Din fr. **métamorphosable.**

METAMORFOZÁRE, *metamorfozări,* s.f. Acțiunea de *a (se) metamorfoza.* — V. **metamorfoza.**

METAMORFOZÁT, -Ă, *metamorfozați, -te,* adj. **1.** (Geol.) Care a suferit un metamorfism, care a fost afectat de metamorfism. **2.** Care a suferit o metamorfoză; schimbat, transformat, modificat. — V. **metamorfoza.**

METAMORFÓZĂ, *metamorfoze,* s.f. **1.** Totalitatea transformărilor biologice pe care le suferă unele animale inferioare în cursul dezvoltării lor de la ieșirea din ou până la faza de adult. **2.** Transformare morfologică și funcțională a unor organe ale plantelor. **3.** Transformare, schimbare a înfățișării sau, *fig.,* a caracterului, a felului de a fi al unei persoane; *p. gener.* transformare a unei ființe, a unui obiect etc. **4.** (Mitol.) Transformare a unei ființe umane în animal, în plantă sau într-un lucru neînsuflețit. — Din fr. **métamorphose.**

METÁN s.n. Gaz din grupa hidrocarburilor, fără culoare și fără miros, care arde în aer cu flacără albăstruie și care se formează din materia organică în descompunere. — Din fr. **méthane.**

METANEFRÍDIE, *metanefridii,* s.f. (Biol.) Organ tubular deschis spre exterior și spre cavitatea generală a corpului la anelide și moluște având funcție excretoare și de expulzare a gameților. — Din fr. **métanéphridie.**

METANEPHRÓS s.m. (Biol.) Rinichiul definitiv care începe să funcționeze la vertebratele amniote în stadiul de adult. [Pr.: *-fros*] — Din fr. **métanéphros.**

METÁNIE s.f. v. **mătanie.**

METANIÉR, *metaniere,* s.n. Cargobot folosit la transportarea metanului lichefiat. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **méthanier.**

METANÓL, *metanoli,* s.m. (Chim.) Alcool metilic. — Din fr. **méthanol.**

METAPLÁSMĂ, *metaplasme,* s.f. Schimbare survenită în forma unui cuvânt prin adăugarea sau prin înlăturarea unui sunet; formă a cuvântului rezultată din această schimbare. — Din fr. **métaplasme,** germ. **Metaplasmus.**

METAPLAZÍE, *metaplazii,* s.f. (Med.) Proces de transformare a unui țesut diferențiat într-un țesut cu o altă structură morfologică. — Din fr. **métaplasie.**

METAPSÍHIC, -Ă, *metapsihici, -ce,* adj. (Despre fenomene psihice) Care nu poate fi încă explicat științific. — Din fr. **métapsychique.**

METAPSIHOLOGÍE s.f. Studiul fenomenelor metapsihice. — Din fr. **métapsychologie.**

METASOMÁTIC, -Ă, *metasomatici, -ce,* (Geol.) Referitor la metasomatoză, care ține de metasomatoză. — Din engl. **metasomatic.**

METASOMATÓZĂ, *metasomatoze,* s.f. Proces de substituire, moleculă cu moleculă, a elementelor dintr-un mineral cu altele noi. — Din fr. **métasomatose.**

METASTABÍL, -Ă, *metastabili, -e,* adj. (Despre echilibru) Care aparent este stabil, dar care la cea mai ușoară perturbație exterioară se distruge. — Din fr. **métastable** (după *stabil).*

METASTABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi metastabil. — Din fr. **métastabilité.**

METASTÁTIC, -Ă, *metastatici, -ce,* adj. Care aparține metastazei, privitor la metastază, care se manifestă prin metastază. — Din fr. **métastatique.**

METASTÁZĂ, *metastaze,* s.f. **1.** Apariție în cursul unei boli a unui focar patologic secundar într-o regiune a corpului situată în altă parte față de focarul primitiv. **2.** (Fon.) Detentă. — Din fr. **métastase.**

METASTÁZIC, -Ă, *metastazici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de metastază. — **Metastază** + suf. *-ic* (după fr. *métastatique).*

METATÁRS, *metatarsuri,* s.n. Parte din scheletul labei piciorului cuprinsă între tars și falange, formată din cinci oase dispuse radial. — Din fr. **métatarse.**

METATARSIÁN, -Ă, *metatarsieni, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține metatarsului, privitor la metatars. **2.** S.n. Os al metatarsului. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **métatarsien.**

METATEORÍE, *metateorii,* s.f. Teorie asupra unei teorii date, aplicată mai ales asupra sistemelor formalizate. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **métathéorie.**

METATÉTIC, -Ă, *metatetici, -ce,* adj. (Lingv.) Referitor la metateză, care ține de metateză. — Din fr. **métathétique.**

METATEZÁ, pers. 3 *metatezează,* vb. I. Refl. pas. (Rar; despre cuvinte) A fi supuse metatezei, a-și modifica forma prin metateză. — V. **metateză.**

METATEZÁT, -Ă, *metatezați, -te,* adj. Rezultat prin metateză. — V. **metateza.**

METATÉZĂ, *metateze,* s.f. Modificare fonetică produsă prin schimbarea locului sunetelor sau al silabelor dintr-un cuvânt. — Din fr. **métathèse.**

METATORÁCE, *metatorace,* s.n. Segmentul posterior al toracelui insectelor. [Var.: **metatoráx** s.n.] — Din fr. **métathorax** (după *torace*).

METATORÁCIC, -Ă, *metatoracici, -ce,* adj. (Zool.) Al metatoracelui. — Din fr. **métathoracique.**

METATORÁX s.n. v. **metatorace.**

METAXENÍE s.f. (Biol.) Influență fiziologică a gametului patern asupra țesuturilor materne. — Din engl. **metaxenia.**

METAZOÁR, *metazoare,* s.n. (La pl.) Subregn de animale constituite dintr-un număr mare de celule variate ca structură și specializate funcțional; (și la sg.) animal care face parte din acest subregn. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **métazoaire.**

METEÁHNĂ, *metehne,* s.f. (Pop.) **1.** Defect, cusur, lipsă, imperfecțiune. ✦ Pasiune, patimă, slăbiciune. **2.** Boală, infirmitate, beteșug. — Et. nec.

METÉC, *meteci,* s.m. (Livr.; în Grecia antică; la pl.) Categorie socială lipsită de drepturi politice, precum și de posibilitatea de a dobândi proprietăți imobiliare, alcătuită din străinii stabiliți într-o cetate; (și la sg.) persoană care făcea parte din această categorie socială. — Din fr. **métèque.**

METEMPSIHÓZĂ s.f. Credința în transmigrația sufletelor individuale, care străbat, în vederea purificării, un lung ciclu de reincarnări succesive în animale, plante și oameni. — Din ngr. **metempsíhosis,** fr. **métempsyc(h)ose.**

METENCEFÁL, *metencefale,* s.n. Parte a creierului embrionar din care derivă cerebelul, protuberanța cerebrală etc. — Din fr. **métencéphale.**

METENSOMATÓZĂ s.f. (Rar) Concepție mistică potrivit căreia sufletul omenesc trece prin diferite corpuri spre a se apropia de perfecțiune. — Din fr. **métensomatose.**

MÉTEO adj. invar. Meteorologic. *Buletin meteo.* [Pr.: *-te-o*] — Din fr. **météo.**

METEÓR, *meteori,* s.m. **1.** Fenomen atmosferic de natură apoasă, electrică sau optică. **2.** Fenomen care constă în apariția, pe bolta cerească, a unui punct luminos (reprezentând corpuscule cosmice pătrunse în atmosfera terestră) care se mișcă cu mare viteză, lăsând uneori o dâră care se stinge după scurt timp; stea căzătoare. [Pr.: *-te-or*] — Din it. **meteora,** ngr. **metéoron,** fr. **météore,** germ. **Meteor.**

METEÓRIC, -Ă, *meteorici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține meteorilor (**1**), referitor la meteori. ✧ *Apă meteorică* = apă care provine din precipitațiile atmosferice. **2.** Adj. Care ține de meteori (**2**), privitor la meteori. ✦ Fig. Care se ivește pe neașteptate, produce o puternică impresie și trece repede; trecător; efemer. **3.** S.f. Capitol al astronomiei care se ocupă cu studiul meteoriților. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorique.**

METEORÍSM s.n. (Med.) Simptom caracterizat prin mărirea volumului abdomenului provocată de acumularea de gaze în stomac sau în intestin; balonare, meteorizație. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorisme.**

METEORÍT, *meteoriți,* s.m. Fragment desprins dintr-un corp cosmic (care străbate atmosfera și cade pe suprafața Pământului). [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorite.**

METEORÍTIC, -Ă, *meteoritici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține meteoriților, privitor la meteoriți. **2.** S.f. Ramură a astronomiei care studiază meteoriții. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoritique.**

METEORIZÁȚIE, *meteorizații,* s.f. Meteorism. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météori - sation.**

METEOROBIOLÓGIC, -Ă, *meteorobiologici, -ce,* adj. Referitor la meteorobiologie. [Pr.: *-te-o-ro-bi-o-*] — De la **meteorobiologie.**

METEOROBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază influența factorilor meteorologici asupra organismelor vegetale și animale. [Pr.: *-te-o-ro-bi-o-*] — Din engl. **meteorobiology.**

METEOROGRÁF, *meteorografe,* s.n. Aparat care măsoară și înregistrează, simultan și continuu, presiunea atmosferică, temperatura și umiditatea aerului. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorographe.**

METEOROLÓG, -Ă, *meteorologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în meteorologie. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorologue.**

METEOROLÓGIC, -Ă, *meteorologici, -ce,* adj. Care ține de meteorologie sau de meteori, privitor la meteorologie sau la meteori. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorologique.**

METEOROLOGÍE s.f. Ramură a geofizicii care se ocupă cu studiul proprietăților atmosferei și cu fenomenele care au loc în aceasta. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorologie.**

METEOROPÁT, -Ă, *meteoropați, -te,* s.m. și f. (Med.) Persoană care reacționează patologic la modificările factorilor meteorologici. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoropathe.**

METEOROPATÍE, *meteoropatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile cauzate sau influențate de fenomenele meteorologice. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoropathie.**

METEOROPATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul stărilor patologice provocate sau influențate de unii factori meteorologici. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoropathologie.**

METEOROSENSÍBIL, -Ă, *meteorosensibili, -e,* adj. (Rar) Meteosensibil. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoro-sensible.**

METEOROSENSIBILITÁTE s.f. (Med.) Sensibilitate a unor persoane la fenomenele meteorologice. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoro-sensibilité.**

METEORUTIÉR, -Ă, *meteorutieri, -e,* adj. (În sintagma) *Buletin meteorutier* = buletin meteorologic cu informații specifice circulației rutiere. [Pr.: *-te-o-ru-ti-er*] — **Meteo** + **rutier.**

METEOSENSÍBIL, -Ă, *meteosensibili, -e,* adj. Care prezintă meteorosensibilitate. [Pr.: *-te-o-*] — Cf. meteorosensibil.

METERÉZ, *metereze,* s.n. **1.** Întăritură sau parte dintr-o întăritură militară din trecut; val[2]. ✦ P. gener. (Rar) Întăritură la stâlpii unui pod. **2.** (Înv.) Parapet (la partea superioară a zidurilor și turnurilor de apărare ale unei cetăți); crenel. [Pl. și: *meterezuri*] — Din tc. **meteris.**

METERHANEÁ, *meterhanele,* s.f. (Înv.) Muzică turcească în care predominau tobele; *p. restr.* tobă. — Din tc. **mehterhane.**

METICULÓS, -OÁSĂ, *meticuloși, -oase,* adj. Care dă atenție tuturor amănuntelor, preocupat (în mod exagerat) de amănunte; minuțios, pedant. ✦ (Adesea adverbial) Făcut cu multă atenție și migală; scrupulos. ✦ (Adverbial) Cu de-amănuntul, amănunțit. — Din fr. **méticuleux.**

METICULOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi meticulos; minuțiozitate, scrupulozitate; pedanterie. — Din fr. **méticulosité.**

METÍL s.m. Radical organic monovalent, derivat din metan prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. — Din fr. **méthyle.**

METILÁRE, *metilări,* s.f. (Chim.) Proces de fixare a unei grupări metil pe o moleculă. — După fr. **méthylation.**

METILCELULÓZĂ, *metilceluloze,* s.f. Eter metilic al celulozei, obținut prin tratarea celulozei, în mediu alcalin, cu sulfat sau clorură de metil. — Din fr. **méthylcellulose.**

METILCETÓNĂ s.f. Compus organic lichid cu miros caracteristic, folosit ca solvent și ca intermediar la fabricarea unor medicamente și rășini sintetice; butanonă. — Din fr. **méthylcétone.**

METILÉN s.m. Radical organic bivalent, derivat din metan prin îndepărtarea a doi atomi de hidrogen. — Din fr. **méthylène,** germ. **Methylen.**

METILÉNICĂ, *metilenice,* adj. (Chim; în sintagma) *Grupare metilenică* = grupare organică ce conține radicalul metilen caracterizată prin mare reactivitate chimică în unele reacții de condensare sau cu metalele alcaline. — Din fr. **méthylénique.**

METILFENÓL, *metilfenoli,* s.m. (Chim.) Crezol. — Din fr. **méthylphénol.**

METÍLIC, -Ă, *metilici, -ce,* adj. (Despre compuși) Care derivă din metan. ✧ *Alcool metilic* = lichid incolor, inflamabil, toxic, obținut prin distilarea lemnelor sau prin sinteză și folosit ca dizolvant în industria coloranților etc.; metanol. — Din fr. **méthylique.**

METILMORFÍNĂ s.f. (Farm.) Codeină. — **Metil** + **morfină.**

METILORÁNJ s.n. Substanță organică din clasa coloranților azotici, care are proprietatea de a fi galbenă într-o soluție bazică, portocalie într-o soluție neutră și roșie într-o soluție acidă; heliantină. — Din fr. **méthylorange.**

METILSTIRÉN, *metilstireni,* s.m. (Chim.) Substanță organică, derivat al stirenului, folosită ca monomer în polimerizare. — Din fr. **méthylstyrène.**

METILURÉE s.f. Substanță chimică cristalină folosită în sinteze organice. — Din fr. **méthylurée.**

METILVIOLÉT s.n. Substanță chimică folosită ca medicament antiseptic, antihelmintic și drept colorant în industria textilă și chimică. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **méthylviolet.**

METIONÍNĂ s.f. Aminoacid indispensabil vieții omului și animalelor, conținând mari cantități de sulf, folosit și ca medicament în tratamentul afecțiunilor hepatice. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **méthionine.**

METÍS, -Ă, *metiși, -se,* s.m. și f. **1.** Descendent provenit din căsătoriile a doi indivizi de rase diferite. **2.** (Și adjectival) Animal sau plantă provenite din încrucișarea a doi indivizi de rase diferite. — Din fr. **métis.**

METISÁJ, *metisaje,* s.n. Încrucișare a două rase de animale sau de plante. — Din fr. **métissage.**

METÓC, *metocuri,* s.n. Mănăstire mică, subordonată administrativ unei mănăstiri mai mari; proprietate imobiliară a unei mănăstiri; *spec.* clădire (sau grup de clădiri) care aparține unei mănăstiri și care servește ca loc de găzduire. [Var.: **metóh,** (reg.) **mitóc** s.n.] — Din sl. **metohŭ.**

METOCÁR, *metocari,* s.m. Călugăr care are în grija lui un metoc. — **Metoc** + suf. *-ar.*

METÓD s.n. v. **metodă.**

METÓDĂ, *metode,* s.f. **1.** Mod (sistematic) de cercetare, de cunoaștere și de transformare a realității obiective. ✧ Loc. adv. *Cu metodă* = metodic, sistematic. **2.** Procedeu sau ansamblu de procedee folosite în realizarea unui scop; metodologie (**4**). ✦ Manieră de a proceda. **3.** Manual care cuprinde reguli și principii normative pentru învățarea sau pentru practicarea unei discipline, a unei arte etc.; ansamblu al acestor reguli și principii. [Var.: (înv.) **metód** s.n.] — Din fr. **méthode,** lat. **methodus,** germ. **Methode.**

METÓDIC, -Ă, *metodici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Care se conformează unei metode, făcut după un plan organizat; sistematic. — Din fr. **méthodique.**

METÓDICĂ, (**2**) *metodici,* s.f. **1.** Parte a didacticii generale care studiază principiile, metodele și formele de predare adaptate specificului fiecărui obiect de învățământ. **2.** Carte care normează aceste metode și forme. — Din germ. **Methodik,** rus. **metodika.**

METODÍSM s.n. Confesiune protestantă rigoristă, fondată în sec. XVIII, care s-a separat de Biserica anglicană, promovând o viață ascetică cu respectarea posturilor și studiul metodic al învățăturilor *Bibliei*, răspândită azi în SUA. — Din fr. **méthodisme.**

METODÍST[1], -Ă, *metodiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în metodică. — **Metodă** + suf. *-ist.*

METODÍST[2], -Ă, *metodiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al metodismului. — Din fr. **méthodiste.**

METODOLÓG, -Ă, *metodologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în metodologie. — Din fr. **méthodologue.**

METODOLÓGIC, -Ă, *metodologici, -ce,* adj. Care aparține metodologiei, privitor la metodologie. — Din fr. **méthodologique,** germ. **metodologisch.**

METODOLOGÍE, *metodologii,* s.f. **1.** Parte a filosofiei care se ocupă cu analiza teoretică a metodelor de cunoaștere. **2.** Totalitatea metodelor de cercetare folosite într-o știință. **3.** Metodă de cunoaștere cu maximum de generalitate; metoda cea mai generală de cunoaștere. **4.** Metodă (**2**). — Din fr. **méthodologie.**

METÓH s.n. v. **metoc.**

METÓL s.m. Substanță chimică de culoare albă, cristalizată, folosită ca developator fotografic. — Din fr. **métol,** germ. **Metol.**

METONÍMIC, -Ă, *metonimici, -ce,* adj. Care are caracterul unei metonimii, privitor la metonimie; bazat pe metonimie, care conține multe metonimii. — Din fr. **métonymique.**

METONIMÍE, *metonimii,* s.f. Figură de stil care constă în inversiunea voluntară a categoriilor logice ale întregului prin parte, ale părții prin întreg, ale cauzei prin efect, ale efectului prin cauză, ale abstractului prin concret, ale posesorului prin lucrul posedat etc. — Din fr. **métonymie.**

METÓPĂ, *metope,* s.f. Spațiu dintre triglifele frizei unui templu doric, închis cu o placă de piatră netedă sau decorată cu picturi sau cu basoreliefuri. — Din fr. **métope,** lat. **metopa.**

METÓPIC, -Ă, *metopici, -ce,* adj. (Anat.) Frontal. — Din fr. **métopique.**

METRÁJ, *metraje,* s.n. Lungime a unui material (măsurată în metri); cantitate de material, în special de țesături (care se vinde sau se măsoară cu metrul). ✧ *(Film de) scurt metraj* = film care are o lungime de maximum 1 500 de m de peliculă. *(Film de) lung metraj* = film care are o lungime mai mare de 1 500 m de peliculă. — Din fr. **métrage.**

METRÉSĂ, *metrese,* s.f. (Înv.) Amantă, întreținută, ibovnică. — Din fr. **maîtresse.**

METREZĂ, *metreze,* s.f. (Cin.) Instrument pentru măsurarea lungimii filmelor. [Pr.: *mtrĕză*] — Din fr. **métreuse.**

MÉTRIC, -Ă, *metrici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre sisteme de unități de măsură) Care are metrul (**1**) drept unitate fundamentală pentru lungime. ✦ *Sistem metric* = sistem internațional de măsurare a lungimilor, a greutăților și a capacităților bazat pe unități fixe, care cresc și descresc din zece în zece. **2.** S.f. Ramură a poeticii care se ocupă cu studiul structurii versului și al unităților prozodice; totalitatea regulilor privind măsura versului; sistem de construire ritmică a versului. **3.** Adj. Care se referă la metru (**2**), compus într-un anumit metru; privitor la structura ritmică a versurilor. **4.** S.f. Ramură a muzicii care se ocupă cu studiul metrului (**4**). — Din fr. **métrique,** germ. **Metrik.**

MÉTRICĂ, *metrice,* s.f. (Înv. și reg.) Registru, condică (de stare civilă); certificat de naștere. [Var. **mítrică** s.f.] — Din pol. **metryka.**

METRÍTĂ, *metrite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a uterului. — Din fr. **métrite.**

METRÓ s.n. v. **metrou.**

METROANEXÍTĂ, *metroanexite,* s.f. Inflamație cronică sau acută a uterului și a anexelor acestuia (trompe și ovare). [Pr.: *-tro-a-*] — Din fr. **métroannexite.**

METROLÓG, -Ă, *metrologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în metrologie; persoană care lucrează în metrologie. — Din fr. **métrologue.**

METROLÓGIC, -Ă, *metrologici, -ce,* adj. Care aparține metrologiei, privitor la metrologie. — Din fr. **métrologique.**

METROLOGÍE s.f. Parte a fizicii care se ocupă cu măsurările precise, cu stabilirea unităților și cu procedeele de măsură etc. ✦ Totalitatea activităților (legale și administrative) privitoare la măsurări, la etaloane, la aparate și instrumente de măsură, precum și la supravegherea folosirii lor economice. — Din fr. **métrologie.**

METRONÓM, *metronoame,* s.n. Instrument care marchează, prin bătăile regulate ale unui pendul, intervale egale de timp și care se folosește în laboratoare, în muzică etc. [Pl. și: *metronomuri*] — Din fr. **métronome.**

METRONOMÍE s.f. Ramură a metrologiei care se ocupă cu studiul și cu perfecționarea etaloanelor de măsură. — Din fr. **métronomie.**

METROPATÍE, *metropatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile uterului. — Din fr. **métropathie.**

METRÓPOLĂ, *metropole,* s.f. **1.** Nume dat marilor orașe ale lumii (de obicei capitale de state). **2.** Oraș sau stat antic, considerat în raport cu coloniile sale. **3.** Stat considerat în raport cu coloniile sale. [Acc. și: *metropólă*] — Din fr. **métropole.**

METROPOLITÁN, -Ă, *metropolitani, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține unei metropole; care are caracter de metropolă; originar dintr-o metropolă. **2.** S.n. (Rar) Metrou. — Din fr. **métropolitain.**

METRORÁGIC, -Ă, *metroragici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la metroragie. — Din fr. **métrorragique.**

METRORAGÍE, *metroragii,* s.f. Eliminare de sânge provenit din uter, în afara ciclului menstrual; hemoragie uterină. — Din fr. **métrorragie.**

METRÓU, *metrouri,* s.n. Mijloc de transport în comun pe cale ferată urbană subterană, mai rar aeriană sau la nivelul solului; tren subteran, metropolitan (**2**). [Var.: **metró** s.m.] — Din fr. **métro.**

METRÓZĂ, *metroze,* s.f. (Med.) Afecțiune uterină de origine hormonală sau nervoasă. — Din fr. **métrose.**

MÉTRU, *metri,* s.m. **1.** Unitate fundamentală de măsură pentru lungime din sistemul metric. **2.** Instrument (alcătuit dintr-o riglă, bandă gradată de metal, de lemn etc.) egal cu un metru (**1**) și divizat în centimetri și milimetri, cu care se măsoară lungimile. ✦ Bucată de lemn (de foc) lungă de aproximativ un metru (**1**); stivă de lemne (de foc) egală cu aproximativ un metru cub. **3.** Grup de silabe constituind unitatea de măsură a versului; *p. ext.* ritm determinat de împărțirea unui vers în silabe. **4.** (Muz.) Ordinea succesiunii unităților de timp, determinată de accente tari sau slabe; sistemul de organizare a ritmului; ritm, cadență. — Din fr. **métre,** lat. **metrum.**

MEU, MEA, *mei, mele,* pron. pos., adj. pos. **I.** Pron. pos. (Precedat de art. „al", „a", „ai", „ale"; înlocuiește numele obiectului posedat de vorbitor precum și numele vorbitorului) *A mea e cartea.* ✧ (La m. pl., înlocuiește numele familiei sau rudelor vorbitorului) *Ai mei au plecat.* ✧ (Înlocuiește numele avutului, bunurilor, preocupărilor etc. vorbitorului) *Am și eu ale mele.* ✧ Expr. (În legătură cu verbe ca „a rămâne", „a fi" etc.) *Pe-a mea* = după dorința sau după părerea vorbitorului. **II.** Adj. pos. **1.** (Indică posesiunea) Care aparține vorbitorului. *Cartea mea e bună.* **2.** (Indică dependența, legătura reciprocă de înrudire, de prietenie, de vecinătate etc.) *Tatăl meu este doctorul spitalului.* **3.** (Indică apartenența) Care ține de cel care vorbește; care îi este propriu. *Glasul meu.* **4.** (Indică subiectul, autorul unei acțiuni) *Greșeala mea.* **5.** (Indică obiectul direct sau indirect al unei acțiuni) *Mama grija mea o are.* **6.** Care constituie obiectul unei preocupări a vorbitorului. — Lat. **meus, mea.**

MEXICÁN, -Ă, *mexicani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Mexicului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Mexicului sau mexicanilor (**1**), privitor la Mexic sau la mexicani. — **Mexic** (n. pr.) + suf. *-an.* Cf. fr. m e x i c a i n .

MEXICÁNCĂ, *mexicance,* s.f. (Fam.) Femeie care face parte din populația Mexicului sau este originară de acolo. — **Mexican** + suf. *-că.*

MEZALIÁNȚĂ, *mezalianțe,* s.f. Căsătorie cu o persoană de condiție socială considerată inferioară. [Pr.: *-li-an-*] — Din fr. **mésalliance.**

MEZANÍN, *mezanine,* s.n. Etaj mai scund situat între parter și primul etaj. — Din fr. **mezzanine,** it. **mezzanino,** germ. **Mezzanin.**

MEZÁT, *mezaturi,* s.n. (Pop.) Vânzare publică (a bunurilor unui datornic); licitație. ✧ Expr. *A scoate la mezat* = a pune la licitație. — Din tc. **mezat.**

MEZDRÍ, *mezdresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A ciopli, a netezi cu cuțitoaia. **2.** (Despre capre, oi) A roade. — Din bg. **mezdrja.**

MEZÉL, *mezeluri,* s.n. (Mai ales la pl.) Nume generic dat mai multor preparate alimentare din carne, de tipul salamului. — Din tc. **meze.**

MEZELÁR, *mezelari,* s.m. (Rar) Persoană care prepară sau vinde mezeluri. — **Mezel** + suf. *-ar.*

MEZELĂRÍE, *mezelării,* s.f. (Rar) Fabrică sau magazin de mezeluri. — **Mezelar** + suf. *-ie.*

MEZELÍC s.n. v. **mizilic.**

MEZENCEFÁL, *mezencefale,* s.n. Segment al creierului corespunzând părții superioare a trunchiului cerebral. — Din fr. **mésencéphale,**

MEZENCHÍM, *mezenchime,* s.n. Țesut conjunctiv embrionar, format din celule fusiforme sau stelate înglobate într-o substanță omogenă și din care se formează ulterior vasele sangvine și limfatice, țesutul conjunctiv etc. — Din fr. **mésenchyme.**

MEZENTÉR, *mezentere,* s.n. Foiță a peritoneului care învelește și leagă intestinul de peretele posterior al abdomenului și în care se găsesc vase sangvine și limfatice, nervi și ganglioni limfatici; prapur. — Din lat. **mesentherium,** fr. **mésentère.**

MEZENTÉRIC, -Ă, *mezenterici, -ce,* adj. Care aparține mezenterului, privitor la mezenter. — Din fr. **mésentérique.**

MEZENTERÍTĂ, *mezenterite,* s.f. (Med.) Inflamație a mezenterului. — Din fr. **mésentérite.**

MEZI s.m. pl. (Mat.) Numitorul primului raport și numărătorul celui de al doilea raport al unei proporții, considerați împreună. — Cf. lat. m e d i u s, it. m e d i o.

MEZÍN, -Ă, *mezini, -e,* adj., s.m. și f. **1.** (Fratele) cel mai tânăr dintre mai mulți frați, considerat în raport cu aceștia. **2.** (Pop.) (Fratele) al doilea dintre mai mulți frați, considerat în raport cu aceștia; (frate) mijlociu. — Din sl. **mĕzinŭ.**

MEZOBLÁST, *mezoblaste,* s.n. (Anat.) Mezoderm. — Din fr. **mésoblaste.**

MEZOBLÁSTIC, -Ă, *mezoblastici, -ce,* adj. (Anat.) Al mezoblastului. — Din fr. **mésoblastique.**

MEZOCÁRP s.n. Parte cărnoasă a unui fruct, cuprinsă între coajă și sâmbure. — Din fr. **mésocarpe.**

MEZOCEFÁL, -Ă, *mezocefali, -e,* adj. (Med.; despre oameni; adesea substantivat) Care are craniul de formă intermediară între brahicefal și dolihocefal; (despre craniu) care are formă intermediară între brahicefal și dolihocefal. — Din fr. **mésocéphale.**

MEZODÉRM, *mezoderme,* s.n. Foiță mijlocie a embrionului, situată între ectoderm și endoderm, formată în cea mai mare parte din mezenchim. — Din fr. **mésoderme.**

MEZODÉRMIC, -Ă, *mezodermici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la mezoderm. ✧ *Muguri mezodermici* = dilatații bilaterale simetrice ale peretelui endodermic al gastrulei, din care se dezvoltă mezodermul. — Din fr. **mésodermique.**

MEZODERMÓZĂ, *mezodermoze,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru virozele care au afinitate pentru țesuturile și organele provenite din mezoderm. — Din fr. **mésodermose.**

MEZOFÍL, (**2**) *mezofile,* s.n. **1.** Țesut cuprins între epiderma superioară și cea inferioară a frunzei, format din celule care conțin clorofilă. **2.** Microorganism care se dezvoltă la temperaturi medii. — Din fr. **mésophylle.**

MEZOFÍTĂ, *mezofite,* adj., s.f. (Plantă) care se dezvoltă în regiuni cu climă temperată și în condiții de umiditate moderată. — Din fr. **mésophyte.**

MEZOGÁSTRIC, -Ă, *mezogastrici, -ce,* adj. (Anat.) Referitor la mezogastru, al mezogastrului. — Din fr. **mésogastrique.**

MEZOGÁSTRU, *mezogastre,* s.n. (Anat.) Regiune mijlocie a abdomenului. — Din fr. **mésogastre.**

MEZOGLÉE, *mezoglee,* s.f. (Zool.) Strat intermediar gelatinos situat între straturile celulare externe și interne ale corpului spongierilor și celenteratelor. — Din fr. **mésoglée.**

MEZOLÍTIC, -Ă, *mezolitici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține epocii situate între paleolitic și neolitic. **2.** S.n. Epoca mijlocie a pietrei din perioada cuaternară, situată între epoca paleolitică și cea neolitică. ✧ Serie de strate geologice din mezolitic (**2**). — Din fr. **mésolithique.**

MEZOLÓGIC, -Ă, *mezologici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la mezologie, de mezologie. — Din fr. **mésologique.**

MEZOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază influența mediilor asupra organismelor. — Din fr. **mésologie.**

MEZOMÉR, -Ă, *mezomeri, -e,* adj. (Chim.; despre substanțe) Care este în stare de mezomerie. ✧ *Structură* (sau *formulă) mezomeră* = structură ipotetică limitată care ar oferi imaginea structurii electronice a unor substanțe. — Din fr. **mésomère.**

MEZOMERÍE s.f. (Chim.) Fenomen de oscilare a structurii unei subtanțe între formele ei izomere electronic; structură intermediară. — Din fr. **mésomérie.**

MEZOMÓRF, -Ă, *mezomorfi, -e,* adj. (Fiz.; despre substanțe) Care prezintă stare mezomorfică. — Din fr. **mésomorphe.**

MEZOMÓRFICĂ, *mezomorfice,* adj. (Fiz.; în sintagma) *Stare mezomorfică* = stare de agregare a materiei între starea cristalină și cea amorfă. — Din fr. **mésomorphique.**

MEZÓN, *mezoni,* s.m. Particulă elementară instabilă, neutră sau cu sarcină electrică, având masa cuprinsă între masa electronului și cea a protonului. — Din fr. **méson,** germ. **Meson.**

MEZONEPHRÓS s.n. (Anat.) A doua fază în dezvoltarea rinichiului la embrion. [Pr.: *-fros*] — Din fr. **mésonéphros.**

MEZÓNIC, -Ă, *mezonici, -ce,* adj. Referitor la mezoni, care aparține mezonilor. — **Mezon** + suf. *-ic.*

MEZOPÁUZĂ s.f. Strat atmosferic de tranziție între mezosferă și termosfera atmosferei terestre caracterizat prin valori termice minime. [Pr.: *-pa-u-*] — Din fr. **mésopause** (după *pauză).*

MEZORELIÉF, *mezoreliefuri,* s.n. (Geol.) Formă de relief cu dimensiuni reduse ca urmare a acțiunii de coroziune a agenților externi. [Pr.: *-li-ef*] — Din fr. **mésorelief.**

MEZOSCÁF, *mezoscafe,* s.n. Navă specială asemănătoare cu batiscafele și submarinele, folosită pentru cercetări subacvatice la adâncimi de câteva mii de metri. — Din fr. **mésoscaphe.**

MEZOSFÉRĂ s.f. Înveliș cuprins între 1 200 și 2 900 km în adâncimea Pământului; strat atmosferic care se întinde deasupra stratosferei și sub ionosferă, respectiv între cca 50 și 85 km înălțime. — Din fr. **mésosphère.**

MEZOTÉLIU, *mezotelii,* s.n. (Biol.) Strat de celule de origine mezodermică care căptușește cavitățile celomice ale vertebratelor. — Din fr. **mésothélium.**

MEZOTERMÁL, -Ă, *mezotermali, -e,* adj. Care se referă la stadiul depunerii mineralelor din soluții fierbinți, când se formează minereuri de cupru, plumb, zinc etc.; care aparține acestui stadiu. — Din fr. **mésothermal.**

MEZOTORÁCE, *mezotorace,* s.n. (Entom.) Al doilea segment al toracelui la insecte, de care sunt prinse aripile anterioare și a doua pereche de picioare. — Din fr. **mésothorax.**

MEZOTORÁCIC, -Ă, *mezotoracici, -ce,* adj. (Entom.) Care ține de mezotorace. — Din fr. **mésothoracique.**

MEZOTRÓN, *mezotroni,* s.m. (Fiz.) Mezon. — Din fr. **mésotron,** engl. **mesotron.**

MEZOZÁUR, *mezozauri,* s.m. Reptilă fosilă în formă de șarpe, lungă până la aproximativ 12 m, care a trăit în mările calde cretacice. [Pr.: *-za-ur*] — Din fr. **mésosaurus.**

MEZOZÓIC, -Ă, *mezozoici, -ce,* adj., s.n. **1.** S.n. Eră geologică caracterizată prin mișcări importante ale scoarței Pământului și prin apariția primelor păsări, a primelor mamifere și a primilor pești osoși; eră secundară. **2.** Adj. Care aparține erei mezozoice (**1**), care se referă la această eră; secundar[2]. [Pr.: *-zo-ic*] — Din fr. **mésozoïque.**

MEZOZÓNĂ s.f. (Geol.) Zonă mediană de transformare metamorfică a Pământului. — Din fr. **mésozone.**

MÉZZA-VÓCE adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu intensitatea pe jumătate. [Pr.: *méța-vóce*] — Cuv. it.

MÉZZO-FÓRTE adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu intensitate mijlocie, între piano și forte. [Pr.: *méțo-*] — Cuv. it.

MÉZZO-PIÁNO adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu intensitate redusă, mai tare decât piano. [Pr.: *méțo-piáno*] — Cuv. it.

MEZZOSOPRÁNĂ, *mezzosoprane,* s.f. Voce de femeie situată ca registru între soprană și contraltă; cântăreață cu o asemenea voce. [Pr.: *méțo-*] — Din it. **mezzosoprano.**

MÉZZO-TÍNTO s.n. Gen de gravură pe metal care se obține prin granularea plăcii cu un instrument special, astfel încât la imprimare să rezulte gradații treptate de luminozitate și nuanțe de negru intense și catifelate. [Pr.: *méțo-tínto*] — Cuv. it.

MI, *mi,* s.m. A treia notă muzicală din gama do major; semn care reprezintă această notă. — Din it. , fr. **mi.**

MIA, *miele,* s.f. (Pop.) **1.** Puiul de sex feminin al oii; oaie tânără. **2.** (În forma *mială)* Arșic de miel. [Var.: (**2**) **miálă** s.f.] — Lat. **agnelia.**

MIÁLĂ s.f. v. **mia.**

MIALGÍE, *mialgii,* s.f. Nume generic dat durerilor musculare care apar după eforturi fizice mari sau în diferite boli. [Pr.: *-mi-al-*] — Din fr. **myalgie.**

MIÁMBAL s.n. (Înv.) Suc de lemn-dulce, coagulat și turnat în formă de bastonașe, folosit în trecut ca medicament contra tusei. [Pr.: *-mi-am-*] — Din tc. **meyanbalı.**

MIÁR, *miare,* s.n. (Fam.) Bancnotă de o mie de lei; (fam.) o mie de lei. [Pr.: *-mi-ar*] — **Mie** + suf. *-ar.*

MIÁRȚĂ, *miarțe,* s.f. (Pop.) Ființă pipernicită; stârpitură. [Pl. și: *mierțe*] — Et. nec.

MIASMÁTIC, -Ă, *miasmatici, -ce,* adj. Care conține sau produce miasme; puturos, pestilențial. [Pr.: *mi-as-*] — Din fr. **miasmatique.**

MIÁSMĂ, *miasme,* s.f. Emanație rău mirositoare; duhoare, putoare, exalație. [Pr.: *mi-as-*] — Din fr. **miasme.**

MIASTENÍE, *miastenii,* s.f. Boală a mușchilor scheletului, caracterizată prin oboseală anormală și rapidă, până la epuizare, la cele mai mici eforturi. [Pr.: *mi-as-*] — Din fr. **myasthénie.**

MIATONÍE, *miatonii,* s.f. (Med.) Absență a tonusului muscular. [Pr.: *mi-a-*] — Din fr. **myatonie.**

MIAU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul pisicii; miorlau. ✧ Expr. (Substantivat; fam.) *A-i lua cuiva miaul* = **a)** a face pe cineva să tacă; **b)** a omorî pe cineva. — Onomatopee.

MIÁUN, *miaune,* s.n. (Rar) Mieunat. [Pr.: *mia-un*] — Din **mieuna** (derivat regresiv).

MIÁUT, *miaute,* s.n. (Rar) Mieunat. [Pr.: *mia-ut*] — Din **miau.**

MIÁZĂ[1], *miaze,* s.f. Nume dat bolilor provocate de larvele unor insecte care se localizează în diferite țesuturi sau cavități. — Din it. **miasi.**

MIÁZĂ[2] s.f. (Înv. și pop.) Mijloc (al zilei sau al nopții). ✧ Expr. *Ziua (la) miaza mare* = în plină zi, la amiază. [Ih.: *mi-a-*] — Lat. **media.**

MIAZĂNOÁPTE s.f. **1.** Unul dintre cele patru puncte cardinale, aflat în direcția Stelei Polare, nord; *p. ext.* parte a globului pământesc, a unui continent, a unui oraș etc. situată spre acest punct cardinal. ✦ Lumea, popoarele din țările, ținuturile etc. situate în (sau spre) nord. **2.** (Înv. și pop.) Miezul nopții. — Lat. **mediam noctem.**

MIAZĂZÍ s.f. Punct cardinal opus nordului; sud; amiază; *p. ext.* parte a globului pământesc, a unui continent, a unui oraș etc. situată spre acest punct cardinal. ✦ Lumea, popoarele din țările, ținuturile etc. situate în (sau spre) sud. — Lat. **mediam diem.**

MIC, -Ă, *mici,* adj. **1.** Care este sub dimensiunile obișnuite; de proporții reduse. ✧ *Literă mică* = minusculă. *Degetul (cel) mic* = cel mai subțire și mai scurt dintre degete, așezat lângă inelar. ✧ Loc. adv. *În mic* = pe scară redusă, fără amploare. ✧ Expr. *A avea* (pe cineva) *la degetul (cel) mic* = **a)** a dispune de cineva cum vrei; **b)** a fi cu mult superior altuia. ✦ Care ocupă o suprafață redusă. ✦ Cu capacitate redusă, puțin încăpător; strâmt. ✦ Scurt; mărunt, scund. ✦ (Substantivat, m.) Fel de mâncare din carne (de vacă) tocată, de forma unor cârnăciori, condimentați și fripți direct pe grătar; mititel. ✦ (Despre ape, gropi, prăpăstii etc.) Puțin adânc sau (relativ) îngust. ✦ Subțire. ✦ Îngust. *Pălărie cu boruri mici.* **2.** Puțin numeros; redus, limitat. **3.** (Despre sunet, glas etc.) Puțin intens; slab, încet, stins[2] , scăzut. **4.** (Despre zi, noapte etc.) Care durează puțin; scurt. **5.** De vârstă fragedă; nevârstnic; tânăr. ✧ (Substantivat) *Cei mici* = copiii. ✧ Loc. adv. *De mic* = din copilărie. ✧ Expr. *Cu mic, cu mare* sau *mic și mare* = toată lumea. ✦ (Precedat de „cel" sau „cel mai") Mezin. **6.** Fără (prea) mare valoare; neînsemnat, neimportant. **7.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de noblețe sufletească, de caracter; meschin, josnic. ✧ Expr. *Mic la minte* = redus, mărginit. **8.** Care se află pe o treaptă inferioară într-o ierarhie. ✧ *Socru mic* = tatăl miresei; (la pl.) părinții miresei. *Soacră mică* = mama miresei. — Probabil lat. ***miccus.**

MICACÉU, -ÉE, *micacei, -cee,* adj. (Despre roci, minerale) Care face parte din grupa micelor[1] sau care conține mică[2]. — Din fr. **micacé.**

MICAFÓLIU, *micafolii,* s.n. Material electroizolant obținut din foi de mică[1] așezate prin lipire pe o bandă de hârtie, folosit în construcția mașinilor electrice. — Cf. fr. m i c a e n f e u i l l e.

MICANÍTĂ, *micanite,* s.f. Material electroizolant obținut din foițe de mică[1] lipite în straturi cu lianți organici și folosit mult în construcția mașinilor și a aparatelor electrice. — Din fr. **micanite.**

MICAȘÍST, *micașisturi,* s.n. Rocă șistoasă alcătuită în cea mai mare parte din straturi paralele de mică[1] și de cuarț. — Din fr. **micaschiste.**

MÍCĂ[1] s.f. Familie de minerale cristalizate, cu luciu sticlos, sidefos, care se desfac ușor în foițe subțiri (elastice și transparente), folosite în industria electrotehnică, a unor materiale de construcție, la fabricarea unor sorturi de hârtie și vopsele etc. — Din fr. **mica.**

MÍCĂ[2] s.f. (Pop.; în loc. adv.) *Într-o* (sau *pe) mică de ceas* = **a)** într-o clipă, foarte repede, imediat; **b)** foarte des, mereu. — Probabil lat. **mica** „fărâmă”.

MICÉLĂ, *micele,* s.f. Grup sau agregat de molecule care se formează în substanțele coloidale și în soluțiile lor. — Din fr. **micelle,** germ. **Micelle.**

MICELIÁN, -Ă, *micelieni, -e,* adj. (Bot.) Referitor la miceliu, al miceliului. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **mycélien.**

MICÉLIU, *micelii,* s.n. Sistem de filamente subțiri și ramificate care alcătuiește aparatul vegetativ al majorității ciupercilor. — Din fr. **mycélium.**

MICENIÁN, -Ă, *micenieni, -e,* adj. Care aparține orașului grec Micene și civilizației lui, privitor la Micene și la civilizația lui. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **mycénien.**

MICHIDÚȚĂ s.m. (Fam. și glumeț) Drac; drăcușor. — Et. nec.

MICÍ, *micesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Rar) A (se) micșora. — Din **mic.**

MICIMÁN, *micimani,* s.m. (Înv.) Grad de subofițer în marină; persoană care avea acest grad. — Din rus. **miciman.**

MICÍME, (**2**) *micimi,* s.f. **1.** Faptul de a fi mic; **2.** Fig. Josnicie, meschinărie; micșorime. — **Mic** + suf. *-ime.*

MICIURINIÁN, -Ă, *miciurinieni, -e,* adj., s.m. și f. (Rar) **1.** Adj. Miciurinist (**1**). **2.** S.m. și f. Miciurinist (**2**). [Pr.: *-ni-an*] — **Miciurin** (n. pr.) + suf. *-ian.*

MICIURINÍSM s.n. Teorie biologică potrivit căreia există o unitate între organism și condițiile sale de existență și care privește transformarea speciilor ca rezultat al îmbinării acțiunii directe a condițiilor de existență și a selecției naturale. — **Miciurin** (n. pr.) + suf. *-ism.*

MICIURINÍST, -Ă, *miciuriniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține miciurinismului, privitor la miciurinism, care se întemeiază pe miciurinism; miciurinian (**1**). **2.** S.m. și f. Adept al miciurinismului; miciurinism (**2**). — **Miciurin**[ism] + suf. *-ist.* Cf. rus. m i c i u r i n e ț.

MICOFLÓRĂ s.f. Totalitatea speciilor de ciuperci care cresc pe un anumit teritoriu. — Din fr. **mycoflore.**

MICOLÓG, -Ă, *micologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în micologie. — Din fr. **mycologue.**

MICOLÓGIC, -Ă, *micologici, -ce,* adj. Referitor la micologie, de micologie. — Din fr. **mycologique.**

MICOLOGÍE s.f. Ramură a botanicii care se ocupă cu studiul ciupercilor. — Din fr. **mycologie.**

MICORÍZĂ, *micorize,* s.f. Simbioză a rădăcinii plantelor superioare cu miceliul unei ciuperci. — Din fr. **mycorhize.**

MICOSTERÓL, *micosteroli,* s.m. Sterol care se găsește în ciuperci și în unele mucegaiuri, având un rol important în procesele celulare esențiale. — Din fr. **mycostérol.**

MICÓTIC, -Ă, *micotici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la micoze. — Din engl. **mycotic.**

MICOTOXICÓZĂ, *micotoxicoze,* s.f. Intoxicație care apare la animale în urma consumului de furaje infectate cu unele ciuperci microscopice. — Cf. m i c o z ă, t o x i c o z ă.

MICÓZĂ, *micoze,* s.f. **1.** Nume generic dat bolilor infecțioase provocate de ciuperci microscopice; microsporie. **2.** Boală infecțioasă și contagioasă a plantelor, provocată de ciuperci parazite. — Din fr. **mycose,** germ. **Mikose.**

MICRO[1]- Element de compunere însemnând „mic”, care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **micro-.**

MÍCRO[2], *micro,* s.n. (Fam.) Microradiografie. — Prescurtare de la **microradiografie.**

MICROALIÁ *microaliez,* vb. I. Tranz. A alia metale (și metaloizi) în cantități extrem de reduse. [Pr.: *-cro-a-li-a*] — **Micro[1]-** + **alia.**

MICROALIÉRE, *microalieri,* s.f. Acțiunea de *a microalia.* [Pr.: *-cro-a-li-*] — V. **microalia.**

MICROALIÁT, -Ă, *microaliați, -te,* adj. (Despre metale și metaloizi) Care a fost aliat cu altul, în cantități extrem de reduse. [Pr.: *-cro-a-li-*] — V. **microalia.**

MICROAMPÉR, *microamperi,* s.m. Unitate de măsură pentru intensitatea curentului electric, egală cu o milionime de amper. [Pr.: *-cro-am-*] — Din fr. **microampère.**

MICROAMPERMÉTRU, *microampermetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea curenților electrici foarte slabi. [Pr.: *-cro-am-*] — Din fr. **microampèremètre.**

MICROANALÍZĂ, *microanalize,* s.f. Analiză chimică în care se lucrează cu cantități foarte mici de substanță, de ordinul miligramelor. [Pr.: *-cro-a-*] — Din fr. **microanalyse.**

MICROANCHÉTĂ, *microanchete,* s.f. Anchetă cu chestionar scurt, limitată la un număr mic de subiecți. [Pr.: *-cro-an-*] — **Micro[1]-** + **anchetă.**

MICROANTOLOGÍE, *microantologii,* s.f. Antologie de proporții reduse. [Pr.: *-cro-an-*] — **Micro-[1]** + **antologie.**

MICRÓB, *microbi,* s.m. Nume generic dat unor ființe vii unicelulare, microscopice, care trăiesc în sol, în apă, în aer, în corpul plantelor sau al animalelor și care sunt agenți ai bolilor infecțioase, ai fermentațiilor, putrefacțiilor etc. — Din fr. **microbe.**

MICROBACTÉRIE, *microbacterii,* s.f. Bacterie de dimensiuni extrem de mici. — **Micro[1]-** + **bacterie.**

MICROBALÁNȚĂ, *microbalanțe,* s.f. Balanță de laborator foarte sensibilă, destinată cântăririi cantităților mici de substanță. — Din fr. **microbalance.**

MICROBÁR, *microbari,* s.m. (Fiz.) Barie. — Din engl. **microbar.**

MICROBAROGRÁF, *microbarografe,* s.n. (Fiz.) Barograf foarte sensibil care înregistrează variațiile foarte mici și rapide ale presiunii. — Din fr. **microbarographe.**

MICROBIÁN, -Ă, *microbieni, -e,* adj. Care se referă la microbi, care este cauzat de microbi; care răspândește microbi. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **microbien.**

MICROBICÍD, -Ă, *microbicizi, -de,* adj., s.n. (Substanță) care distruge microbii. — Din fr. **microbicide.**

MICROBIOLÓG, -Ă, *microbiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în microbiologie; microbiologist. [Pr.: *-bi-o-*] — Din **microbiologie** (derivat regresiv).

MICROBIOLÓGIC, -Ă, *microbiologici, -ce,* adj. Care aparține microbiologiei, privitor la microbiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **microbiologique.**

MICROBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care se ocupă cu studiul morfologiei și fiziologiei microorganismelor, precum și cu metodele de combatere a microorganismelor patologice pentru animale și plante și de folosire a celor utile. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **microbiologie.**

MICROBIOLOGÍST, -Ă, *microbiologiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Microbiolog. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **microbiologiste.**

MICROBÍSM s.n. Prezența în organism a unor germeni patogeni, uneori în stare latentă, ca urmare a rezistenței naturale sau dobândite a organismului respectiv. — Din fr. **microbisme.**

MICROBÍST, -Ă, *microbiști, -ste,* s.m. și f. (Fam.) Spectator pasionat (în mod excesiv) la o întrecere sportivă (în special de fotbal). — **Microb** + suf. *-ist.*

MICROBOFOBÍE, *microbofobii,* s.f. Teamă patologică față de microbi. — **Microb** + **fobie.**

MICROBÚZ, *microbuze,* s.n. Autobuz pentru un număr mic de pasageri. — Din fr. **microbus.**

MICROCALCULATÓR, *microcalculatoare,* s.n. Calculator sau minicalculator simplu, ieftin, de mici dimensiuni, care folosește un singur limbaj și are lungimea cuvântului de 8–12 biți; microordinator, microcomputer. — **Micro[1]-** + **calculator.**

MICROCANTÍNĂ, *microcantine,* s.f. Cantină pentru un număr restrâns de oameni. — **Micro[1]-** + **cantină.**

MICROCARIÉRĂ, *microcariere,* s.f. Carieră[1] de mici proporții. [Pr.: *-ri-e-*] — **Micro[1]-** + **carieră[1].**

MICROCEFÁL, -Ă, *microcefali, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care prezintă fenomenul de microcefalie. — Din fr. **microcéphale.**

MICROCEFALÍE s.f. Malformație congenitală caracterizată prin dezvoltarea insuficientă a craniului și a creierului. — Din fr. **microcéphalie.**

MICROCENTRÁLĂ, *microcentrale,* s.f. Centrală electrică sau centrală de termoficare de mică putere, folosită mai ales la țară. — Din fr. **microcentrale.**

MICROCHÍMIC, -Ă, *microchimici, -ce,* adj. Referitor la microchimie, la microanaliză. — Din fr. **microchimique.**

MICROCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care se ocupă cu studiul reacțiilor chimice dintre cantități foarte mici de substanță. — Din fr. **microchimie.**

MICROCHIRURGICÁL, -Ă, *microchirurgicali, -e,* adj. Referitor la microchirurgie, care ține de microchirurgie. — De la **microchirurgie.**

MICROCHIRURGÍE s.f. Chirurgie practicată la microscop. — Din fr. **micro - chirurgie.**

MICROCINEMATOGRAFÍE s.f. Filmare a unor fenomene observate la microscop. — Din fr. **microcinématographie.**

MICROCÍP, *microcipuri,* s.n. Semiconductor de mici dimensiuni în care este sau urmează a fi inserat un circuit integrat. — Din engl. **microchip.**

MICROCIRCUÍT, *microcircuite,* s.n. Dispozitiv microelectronic cu o densitate mare de elemente de circuit echivalente care constituie o singură unitate. — **Micro[1]-** + **circuit.**

MICROCÍT, *microcite,* s.n. (Biol.) Globulă roșie de dimensiuni foarte mici. — Din fr., engl. **microcyte.**

MICROCITÓZĂ, *microcitoze,* s.f. (Med.) Boală a sângelui manifestată prin prezența crescută de microcite. — Din fr. **microcytose.**

MICROCLIMÁT, *microclimate,* s.n. Totalitatea condițiilor de climă (temperatură, umiditate, vânt) particulare unor spații mici; clima spațiului din imediata apropiere a solului; microclimă. — Din fr. **microclimat.**

MICROCLIMÁTIC, -Ă, *microclimatici, -ce,* adj. Care aparține microclimatului, privitor la microclimat. — Din fr. **microclimatique.**

MICROCLÍMĂ, *microclime,* s.f. Microclimat. — Din germ. **Mikroklima.**

MICROCLÍN, *microcline,* s.n. Mineral din grupa feldspaților potasici, de culoare roz, galbenă, roșiatică sau verde, care constituie un element de bază al unor roci eruptive sau metamorfice și care este folosit în industria ceramicii și ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **microcline.**

MICROCÓC, *micrococi,* s.m. Bacterie în formă de sferă, care se prezintă izolat sau în grup, de dimensiuni mai mici decât cocii. — Din fr. **microcoque.**

MICROCOMPUTER, *microcomputere,* s.n. Microcalculator. [Pr.: *-piú-*] — Din engl. **microcomputer.**

MICROCÓSM s.n. v. **microcosmos.**

MICROCÓSMIC, -Ă, *microcosmici, -ce,* adj. Care aparține microcosmosului, privitor la microcosmos. — Din fr. **microcosmique.**

MICROCÓSMOS, *microcosmosuri,* s.n. **1.** (Fiz.) Lumea obiectelor microscopice, a moleculelor și a atomilor, a particulelor elementare etc. **2.** (În filosofia medievală și a Renașterii) Omul sau organismul omenesc, considerat ca o reprezentare redusă a Universului; lumea interioară a omului. [Var.: **microcósm** s.n.] — Din fr. **microcosme,** lat. **microcosmus.**

MICROCOULÓMB, *microcoulombi,* s.m. Unitate de măsură pentru capacitatea electrică, egală cu o milionime de coulomb. [Pr.: *-cu-*]. — Din fr. **microcoulombe.**

MICROCRISTALÍN, -Ă, *microcristalini, -e,* adj. (Despre agregatele mineralelor și structura rocilor) Care este alcătuit din cristale microscopice. — Din fr. **microcristallin.**

MICROCURÉNT, *microcurenți,* s.m. (Med.) Curent (**3**) de mică intensitate. — **Micro[1]-** + **curent.**

MICRODACTÍL, -Ă, *microdactili, -e,* adj. (Med.) Care prezintă microdactilie. — Din fr. **microdactyle.**

MICRODACTILÍE, *microdactilii,* s.f. (Med.) Malformație a degetelor caracterizată prin dezvoltare insuficientă. — Din fr. **microdactylie.**

MICRODÉLTĂ, *microdelte,* s.f. **1.** Deltă de mică întindere. **2.** Machetă a unei delte. — **Micro[1]-** + **deltă.**

MICRODISÉCȚIE, *microdisecții,* s.f. Disecție fină făcută la microscop. [Pr.: *-ți-e*] — Din fr. **microdissection.**

MICRODÓZĂ, *microdoze,* s.f. (Farm., Med.) Doză de medicament cu concentrație foarte mică, folosită în homeopatie. — **Micro[1]-** + **doză.**

MICRODÚR s.n. Material sintetic înlocuitor pentru talpă și tocuri la încălțăminte. —**Micro**[poros] + **dur**[abil].

MICROECONÓMIC, -Ă, *microeconomici, -ce,* adj. Referitor la microeconomie. — Din fr. **microéconomique.**

MICROECONOMÍE s.f. Economia sau relațiile economice la nivelul fiecărei întreprinderi în parte. — Din fr. **microéconomie.**

MICROELECTRÓNIC, -Ă, *microelectronici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. Ramură a electronicii care studiază producerea și folosirea circuitelor electronice cu grad înalt de miniaturizare. **II.** Adj. **1.** Referitor la microelectronică (**I**). **2.** (Despre dispozitive electronice) Cu grad înalt de miniaturizare. [Pr.: *-cro-e-*] — Din engl. **microelectronic**(s).

MICROELECTRONOGRÁFIC, -Ă, *microelectronografici, -ce,* adj. Referitor la microelectronografie. [Pr.: *-cro-e-*] — De la **microelectronografie.**

MICROELECTRONOGRAFÍE, *microelectronografii,* s.f. Fotografie făcută la microscop care permite studierea fenomenelor biologice celulare sub aspect electric. [Pr.: *-cro-e-*] — **Micro[1]-** + **electronografie.**

MICROELEMÉNT, *microelemente,* s.n. Element chimic care intră în compoziția hormonilor, a enzimelor, a fermenților etc. și care se găsește în cantități foarte mici în sol și în organism. [Pr.: *-cro-e-*] — Din fr. **micro-élément.**

MICROENCICLOPEDÍE, *microenciclopedii,* s.f. Enciclopedie cu volum restrâns de informații; (rar) minienciclopedie. [Pr.: *-cro-en-*] — **Micro[1]-** + **enciclopedie.**

MICROESÉU, *microeseuri,* s.n. Eseu (**1**) scurt. [Pr.: *-cro-e-*] — **Micro[1]-** + **eseu.**

MICROFARÁD, *microfarazi,* s.m. Unitate de măsură pentru capacitatea electrică, egală cu o milinionime de farad. — Din fr. **microfarad.**

MICROFÁUNĂ s.f. Totalitatea animalelor microscopice de pe glob, dintr-o regiune sau dintr-un spațiu restrâns. [Pr.: *-fa-u-*] — **Micro[1]-** + **faună.**

MICROFÍL, -Ă, *microfili, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Cu frunze (foarte) mici. — Din fr. **microfil.**

MICROFÍLM, *microfilme,* s.n. Film fotografic pe care sunt copiate documente sau cărți la o scară foarte mică, obținându-se o mare economie de spațiu. — Din fr. **microfilm,** germ. **Mikrofilm.**

MICROFILMÁ, *microfilmez,* vb. I. Tranz. A reproduce documente sub formă de microfilme. — Din fr. **microfilmer.**

MICROFILMÁRE, *microfilmări,* s.f. Acțiunea de *a microfilma* și rezultatul ei. — V. **microfilma.**

MICROFILMOTÉCĂ, *microfilmoteci,* s.f. Colecție de microfilme; *p. ext.* încăpere specială în care se păstrează astfel de colecții. — **Micro[1]-** + **filmotecă.**

MICROFÍTĂ, *microfite,* s.f. (Bot.) Plantă de dimensiuni mici și cu înmulțire rapidă. ✧ (Adjectival) *Plantă microfilă.* — Din engl. **microphyte.**

MICROFÍZICĂ s.f. Ramură a fizicii care studiază particulele elementare; fizică atomică. — Din fr. **microphysique.**

MICROFLÓRĂ s.f. Floră microscopică. — **Micro[1]-** + **floră.**

MICROFLORÍSTIC, -Ă, *microfloristici, -ce,* adj. Referitor la microfloră, de microfloră. — **Micro[1]-** + **floristic.**

MICROFÓN, *microfoane,* s.n. Aparat care transformă vibrațiile sonore în oscilații electrice, folosit în radioteleviziune și în telecomunicații. — Din fr. **microphone,** germ. **Microphon.**

MICROFÓNIC, -Ă, *microfonici, -ce,* adj. Care ține de microfon sau de microfonie (**2**). ✧ *Efect microfonic* = microfonie (**2**). — Din fr. **microphonique.**

MICROFONÍE s.f. **1.** Reacție acustică nedorită care apare între microfonul și difuzorul unui sistem electroacustic în condițiile unei amplificări mari sau ale amplasării acestora în încăperi necorespunzătoare din punct de vedere acustic. **2.** Perturbație într-un sistem electroacustic datorată vibrației mecanice nedorite a unor componente ale acestuia; efect microfonic. — Din fr. **microphonie.**

MICROFONÍST, -Ă, *microfoniști, -ste,* s.m. și f. Tehnician specializat în amplasarea și deplasarea microfoanelor. — Din fr. **microfoniste.**

MICROFOSÍLĂ, *microfosile,* s.f. Fosilă microscopică (**3**). — Din fr. **microfossile.**

MICROFOTOCÓPIE, *microfotocopii,* s.f. Copie fotografică de dimensiuni foarte mici, obținută prin microfotografie. — Din fr. **microphotocopie.**

MICROFOTOGRÁFIC, -Ă, *microfotografici, -ce,* adj. Care se folosește în microfotografie, care se obține prin microfotografie. — Din fr. **microphotographique.**

MICROFOTOGRAFÍE, *microfotografii,* s.f. **1.** Fotografie reprezentând imaginea mărită a unor ființe sau obiecte microscopice, obținută cu ajutorul unui aparat fotografic adaptat la un microscop. ✦ Fotografie de dimensiuni foarte mici, care, pentru a permite să i se distingă amănuntele, trebuie mărită. **2.** Tehnica obținerii microfotografiilor (**1**). — Din fr. **microphotographie.**

MICROFOTOMÉTRU, *microfotometre,* s.n. Aparat folosit pentru determinarea, pe zone foarte mici, a opacității plăcilor fotografice. — Din fr. **microphotomètre.**

MICROFOTORADIOGRAFÍE, *microfotoradiografii,* s.f. Tehnică radiologică prin care se pot realiza radiografii pulmonare de dimensiuni reduse; radiografie obținută prin această tehnică. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **microphotoradiographie.**

MICROFÚLGER, *microfulgere,* s.n. (Met.) Fulger (**1**) scurt, de mică intensitate. — **Micro[1]-** + **fulger.**

MICROGAMÉT, *microgameți,* s.m. (Biol.) Gamet mascul. — Din engl. **microgamete.**

MICROGENERATÓR, *microgeneratoare* s.n. (Tehn.) Generator (**III 1**) de mică putere. — Din fr. **microgénérateur.**

MICROGLOSÁR, *microglosare,* s.n. Glosar cu număr mic de cuvinte și explicații sumare. ✦ Glosar care înregistrează vocabularul specific unui domeniu foarte restrâns. — Din fr. **microglossaire.**

MICROGRÁM, *micrograme,* s.n. Unitate de măsură a masei egală cu o milionime de gram; gama (**3**). — Din fr. **microgramme.**

MICROGRÚP, *microgrupuri,* s.n. (În sociologie) Grup (**2**) mic. — **Micro[1]-** + **grup.**

MICROHÁLĂ, *microhale,* s.f. Hală (experimentală) de proporții mici. — **Micro[1]-** + **hală.**

MICROHÉNRI, *microhenri,* s.m. (Fiz.) A milioana parte dintr-un henri. — Din fr., engl. **microhenry.**

MICROHIDROCENTRÁLĂ, *microhidrocentrale,* s.f. Hidrocentrală de putere mică. — **Micro[1]-** + **hidrocentrală.**

MICROIMPRIMÁRE, *microimprimări,* s.f. Înregistrare a undelor acustice pe plăci microsion. [Pr.: *-cro-im-*] — **Micro[1]-** + **imprimare.**

MICROINTERVÁL, *microintervale,* s.n. (Muz.) Interval mai mic decât un semiton [Pr.: *-cro-in-*] — **Micro[1]-** + **interval.**

MICROINTERVÍU, *microinterviuri,* s.n. Interviu scurt și concis; miniinterviu. [Pr.: *-cro-in-*] — **Micro[1]-** + **interviu.**

MICROLÍT, *microlite,* s.n. **1.** Element cristalin microscopic, de formă prismatică sau tubulară, format prin cristalizarea topiturilor magmatice, care se găsește în unele roci vulcanice. **2.** (La pl.) Unelte și arme mici din piatră, folosite în comuna primitivă. — Din fr. **microlite,** germ. **Mikrolith.**

MICROMANOMÉTRU, *micromanometre,* s.n. (Fiz.) Manometru special pentru variațiile foarte mici de presiune. — Din fr. **micromanomètre.**

MICROMETEORÍT, *micrometeoriți,* s.m. Meteorit de dimensiuni foarte mici. [Pr.: *-te-o-*] — **Micro[1]-** + **meteorit.**

MICROMÉTRIC, -Ă, *micrometrici, -ce,* adj. **1.** Care aparține micrometrului sau micrometriei, privitor la micrometru sau la micrometrie; care servește la măsurarea dimensiunilor mici și foarte mici. **2.** (Despre șuruburi) Al cărui filet este foarte fin și precis prelucrat, putând fi utilizat la construcția instrumentelor de măsură. — Din fr. **micrométrique.**

MICROMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu măsurarea dimensiunilor foarte mici. — Din fr. **micrométrie.**

MICROMÉTRU, (**1**) *micrometre,* s.n., (**2**) *micrometri,* s.m. **1.** S.n. Instrument mecanic de precizie, pentru măsurarea dimensiunilor mici și foarte mici. **2.** S.m. (Rar) Micron. — Din fr. **micromètre.**

MICROMICÉTĂ, *micromicete,* s.f. (La pl.) Ciuperci mici, parazite sau saprofite, care nu pot fi văzute decât cu ajutorul aparatelor de mărit. — Din fr. **micromycètes.**

MICROMICRÓN, *micromicroni,* s.m. (Fiz.) A milioana parte dintr-un micron. — Din fr. **micromicron.**

MICROMILIMÉTRU, *micromilimetri,* s.m. Micron. — Din fr. **micromillimètre.**

MICROMINIATURIZÁ, *microminiaturizez,* vb. I. Tranz. A miniaturiza în limite microscopice. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **microminiaturiser.**

MICROMINIATURIZÁRE, *microminiaturizări,* s.f. Acțiunea de *a microminiaturiza*. [Pr.: *-ni-a-*] — V. **microminiaturiza.**

MICROMINIATURIZÁT, -Ă, *microminiaturizați, -te,* adj. Care a fost miniaturizat în limite microscopice. [Pr.: *-ni-a-*] — V. **microminiaturiza.**

MICROMODÚL, *micromodule,* s.n. (Electron.) Circuit realizat prin asamblarea ordonată și de mare densitate a unor componente electronice distincte care pot fi testate înainte de asamblare. — Din fr. **micromodule.**

MICROMOLECULÁR, -Ă, *micromoleculari, -e,* adj. (Fiz.) (Despre substanțe) Cu micromolecule. — Din fr. **micromoleculaire.**

MICROMOLECÚLĂ, *micromolecule,* s.f. (Fiz.) Moleculă cu un număr mic de atomi. — Din fr. **micromolécule.**

MICROMONOGRAFÍE, *micromonografii,* s.f. Monografie de dimensiuni reduse. — **Micro[1]-** + **monografie.**

MICROMOTÓR, *micromotoare,* s.n. Motor electric de putere (foarte) mică. — Din fr. **micromoteur.**

MICRÓN, *microni,* s.m. Unitate de măsură pentru lungime egală cu a mia parte dintr-un milimetru; micrometru (**2**), micromilimetru. — Din fr. **micron,** germ. **Mikron.**

MICRONEZIÁN, -Ă, *micronezieni, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) din Micronezia. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **micronésien.**

MICRONUCLÉU, *micronuclee,* s.n. Nucleul mic al celulei care alcătuiește corpul unui infuzor. — Din fr. **micronucleus.**

MICROOBIÉCT, *microobiecte,* s.n. Obiect sau sistem de dimensiuni foarte mici. [Pr.: *-cro-o-*] — **Micro[1]-** + **obiect.**

MICROÓHM, *microohmi,* s.m. Unitate electrică de rezistență, egală cu a milioana parte dintr-un ohm. [Pr.: *-cro-om*] — **Micro[1]-** + **ohm.**

MICROORDINATÓR, *microordinatoare,* s.n. Microcalculator. [Pr.: *-cro-or-*] — Din fr. **micro-ordinateur.**

MICROORGANÍSM, *microorganisme,* s.n. Nume dat organismelor microscopice vegetale sau animale. [Pr.: *-cro-or-*] — Din fr. **micro-organisme.**

MICROPALEONTOLOGÍE s.f. Ramură a paleontologiei care studiază microfosilele. [Pr.: *-le-on-*] — Din fr. **micropaléontologie.**

MICROPARTÍCULĂ, *microparticule,* s.f. Particulă materială foarte mică. — Din fr. **microparticule,** engl. **microparticle.**

MICROPÍL, *micropile,* s.n. Canal microscopic situat în partea apicală a ovulului plantelor superioare, prin care tubul polinic pătrunde la oosferă. — Din fr. **micropyle.**

MICROPORÓS, -OÁSĂ, *microporoși, -oase,* adj., s.n, s.m. pl. **1.** Adj. (Despre cauciucul sintetic sau despre materiale fabricate din cauciuc sintetic) Care are o structură asemănătoare cu a buretelui artificial. **2.** S.n. Cauciuc sintetic poros din care se confecționează talpă pentru încălțăminte. **3.** S.m. pl. Încălțăminte confecționată din astfel de material sintetic. — Din fr. **microporeux.**

MICROPROCESÓR, *microprocesoare,* s.n. Circuit integrat de mare densitate și complexitate, specializat pentru operații de calcul, comandă și control într-un computer sau alt sistem electronic. — Din engl. **microprocessor.**

MICROPRODÚCȚIE, *microproducții,* s.f. Producție de serie mică, uneori experiementală. — **Micro[1]-** + **producție.**

MICROPROTÁL, *microprotale,* s.n. Protal bărbătesc. — Din fr. **microprothalle.**

MICROPSÍE, *micropsii,* s.f. Tulburare a vederii datorită căreia obiectele sunt percepute mai mici decât sunt în realitate. — Din fr. **micropsie.**

MICRORADIOGRAFÍE, *microradiografii,* s.f. Radiografie efectuată pe un film special, de dimensiuni reduse, în anumite condiții care să permită examinarea ulterioară sau mărirea acesteia până la dimensiunile necesare; micro[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **microradiographie.**

MICRORAIÓN, *microraioane,* s.n. Element teritorial urbanistic, constituit dintr-o suprafață de 20–50 de ha și din 5 000–15 000 de locuitori cuprinzând locuințe, magazine, școli etc. [Pr.: *-ra-ion*] — **Micro[1]-** + **raion.**

MICROREÁCȚIE, *microreacții,* s.f. Reacție chimică între cantități foarte mici de substanță. [Pr.: *-re-ac-ți-e*] — Din fr. **microréaction.**

MICRORECEPTÓR, *microreceptoare,* s.n. Ansamblu format de microfonul și receptorul telefonic cu legăturile aferente, reunite printr-un mâner și legate de aparatul telefonic printr-un cordon. — **Micro[1]-** + **receptor.**

MICRORECITÁL, *microrecitaluri,* s.n. Recital cu un program scurt; minirecital. — **Micro[1]-** + **recital.**

MICRORELIÉF, *microreliefuri,* s.n. (Geol.) Formă de relief de mică altitudine (movile, crovuri etc.). [Pr.: *-li-ef*] — Din fr. **microrelief,** rus. **mikrorelief.**

MICROSCÓP, *microscoape,* s.n. Aparat optic construit pe baza unui sistem de lentile, care mărește foarte mult imaginea obiectelor foarte mici. — Din fr. **microscope,** germ. **Mikroskop.**

MICROSCÓPIC, -Ă, *microscopici, -ce,* adj. **1.** Care nu se poate vedea sau cerceta decât cu miscroscopul. **2.** Care aparține microscopului, privitor la microscop. **3.** Fig. Foarte mic, minuscul; *p. ext.* fără valoare, neînsemnat. — Din fr. **microscopique.**

MICROSCOPÍE, *microscopii,* s.f. Examinare, analiză făcută cu microscopul. — Din fr. **microscopie,** germ. **Mikroskopie.**

MICROSECÚNDĂ, *microsecunde,* s.f. (Fiz.) Unitate de timp egală cu a milioana parte dintr-o secundă. — Din germ. **Mikrosekunde,** fr. **microseconde.**

MICROSEÍSM, *microseisme,* s.n. Cutremur de pământ de intensitate mică, înregistrat numai de aparate foarte sensibile. — Din fr. **microséisme.**

MICROSIÓN, *microsioane,* s.n. Disc muzical de calitate superioară care are șanțul de înregistrare extrem de fin și turație redusă. [Pr.: *-si-on*] — Din fr. **microsillon.**

MICROSISTÉM, *microsisteme,* s.n. (Și în sintagma *microsistem social)* Sistem de integrare socială a unui individ sau a unui grup mic. — **Micro[1]-** + **sistem.**

MICROSOCIOLÓG, *microsociologi,* s.m. Reprezentant, adept al microsociologiei. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **microsociologue.**

MICROSOCIOLÓGIC, -Ă, *microsociologici, -ce,* adj. Care aparține microsociologiei, referitor la microsociologie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **microsociologique.**

MICROSOCIOLOGÍE s.f. Studiul formei de sociabilitate în cadrul micilor grupuri sociale (oamenii dintr-o echipă, elevii dintr-o clasă etc.). [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **microsociologie.**

MICROSOMÍE s.f. (Biol.) Reducere a dimensiunilor corporale. — Din fr. **microsomie.**

MICROSPÓR, *microspori,* s.m. Spor al unor plante criptogame care dă naștere unui protal mascul. — Din fr. **microspore.**

MICROSPORÁNGE, *microsporange,* s.n. Sporange în care se dezvoltă microsporii. — Din fr. **microsporange.**

MICROSPORÍE, *microsporii,* s.f. (Med.) Micoză cauzată de un microspor. — Din fr. **microsporie.**

MICROSPOROCÍT, *microsporocite,* s.n. (Bot.) Celula mamă a polenului, care are în nucleu două rânduri de cromozomi, aduși de gametul femel și de cel mascul. — Din engl. **microsporocyte.**

MICROSPOROFÍLĂ, *microsporofile,* s.f. Frunză pe care se dezvoltă microsporangele. — **Micro[1]-** + **sporofilă.**

MICROSPOROGENÉZĂ, *microsporogeneze,* s.f. (Bot.) Proces de formare a microsporilor la plantele cu flori. — Din engl. **microsporogenesis.**

MICROSTAGIÚNE, *microstagiuni,* s.f. Stagiune teatrală de scurtă durată, de obicei în cadrul unei deplasări. [Pr.: *-gi-u-*] — **Micro[1]-** + **stagiune.**

MICROSTRUCTÚRĂ, *microstructuri,* s.f. Structură de amănunt a materialelor, observată cu ajutorul microscopului sau prin alte procedee. ✧ (În sintagma *Microstructură socială* = totalitatea relațiilor personale și interpersonale și a rețelelor de integrare care definesc existența socială a unui individ. — Din fr. **microstructure.**

MICROTELEFÓN, *microtelefoane,* s.n. Receptor telefonic cu dispozitiv de format numărul atașat la el. — Din fr. **microtéléphone,** germ. **Mikrotelephon.**

MICROTÍDĂ, *microtide,* s.f. (La pl.) Familie de rozătoare din care face parte șoarecele de câmp; (și la sg.) animal din această familie. — Din engl. **microtidae.**

MICROTÓM, *microtoame,* s.n. Aparat special de secționat preparatele anatomice în felii subțiri, pentru a fi cercetate la microscop. — Din fr. **microtome.**

MICROTRANSMIȚĂTÓR, *microtransmițătoare,* s.n. Transmițător de dimensiuni (extrem de) reduse. — **Micro[1]-** + **transmițător.**

MICROTRAUMATÍSM, *microtraumatisme,* s.n. (Med.) Traumatism de mică intensitate care prin repetare frecventă poate deveni cauza unei boli profesionale. — Din fr. **microtraumatisme.**

MICROTRÓN, *microtroane,* s.n. (Fiz.) Ciclotron de tip special folosit pentru accelerarea electronilor. — Din fr., engl. **microtron,** germ. **Mikrotron.**

MICROTURBÍNĂ, *microturbine,* s.f. Turbină de dimensiuni reduse folosită în microhidrocentrale. — **Micro[1]-** + **turbină.**

MICROÚNDĂ, *microunde,* s.f. (Fiz.) Undă hertziană a cărei lungime de undă este curpinsă între 1 cm și 1 m. [Pr.: *-cro-un-*] — Din fr. **micro-onde.**

MICROUNIVÉRS, *microuniversuri,* s.n. Microcosmos. [Pr.: *-cro-u-*] — **Micro[1]-** + **univers.**

MICROUZÍNĂ, *microuzine,* s.f. Uzină de proporții reduse. [Pr.: *-cro-u-*] — **Micro[1]-** + **uzină.**

MICROVÓLT, *microvolți,* s.m. Unitate de forță electromotoare sau de diferență de potențial, egală cu a milioana parte dintr-un volt. — Din fr. **microvolt.**

MICROVOLTMÉTRU, *microvoltmetre,* s.n. Instrument de măsură a tensiunilor joase de ordinul milionimilor de volt. — Din fr. **microvoltmètre.**

MICROWÁTT, *microwați,* s.m. (Fiz.) Unitate de putere egală cu a milioana parte dintr-un watt. [Pr.: *-vat*] — Din fr., engl. **microwatt.**

MICROZOÁR, *microzoare,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale de apă foarte mici, care se pot vedea numai cu microscopul; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **microzoaire.**

MICROZÓNĂ, *microzone,* s.f. **1.** Regiune din masa solului arabil în care sunt grupate particule cu funcțiuni biochimice identice. **2.** (În sociologie) Zonă de mică întindere. — Din fr. **microzone.**

MICSÁNDRĂ, *micsandre,* s.f. Numele a două plante erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina simplă sau ramificată, cu frunzele acoperite cu peri cenușii, cu flori albe, roșii, albastre sau violete, plăcut mirositoare; micșunea, vioară-roșie *(Matthiola incana și annua).* ✧ Compus: *micsandră-sălbatică* (sau *-de-munte)* = plantă erbacee cu flori mari, galbene, plăcut mirositoare *(Erysimum officinalis).* — Et. nec.

MICȘÓR, -OÁRĂ, *micșori, -oare,* adj. (Rar) Micuț. [Var.: **micușór, -oáră** adj.] — **Mic** + suf. *-ușor.*

MICȘORÁ, *micșorez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face (mai) mic (ca dimensiune, volum, durată, intensitate etc.); a (se) diminua, a (se) mici. ✦ Tranz. (Mat.) A da unui număr o valoare mai mică decât o are. **2.** Tranz. A reduce, a scădea prețul, valoarea etc.; *spec.* a reduce ca număr, ca plafon etc. [Var.: (înv. și pop.) **micșurá** vb. I] — Din **micșor.**

MICȘORÁRE, *micșorări,* s.f. Acțiunea de *a (se) micșora* și rezultatul ei; diminuare, descreștere; scădere, reducere, împuținare. — V. **micșora.**

MICȘORÁT, -Ă, *micșorați, -te,* adj. Făcut mai mic; redus, scăzut. — V. **micșora.**

MICȘORÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *micșorei, -ele* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *micșor.* — **Micșor** + suf. *-el.*

MICȘORÍME, s.f. (Înv.) Micime. — **Micșor** + suf. *ime.*

MICȘUNEÁ, *micșunele,* s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori parfumate, galbene-aurii, cultivată ca plantă ornamentală *(Cheiranthus cheiri).* ✧ Expr. *Când va face plopul mere și răchita micșunele* = niciodată. ✦ (Pop.) Micsandră. [Var.: **micșunícă** s.f.] — Cf. tc. menekşe.

MICȘUNÍCĂ s.f. v. **micșunea.**

MICȘURÁ vb. I v. **micșora.**

MICTURÍȚIE s.f. Nevoie permanentă de a urina. — Din fr. **micturition.**

MICȚIÚNE, *micțiuni,* s.f. Emisie spontană de urină. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **miction.**

MICUȘÓR, -OÁRĂ adj. v. **micșor.**

MICÚȚ, -Ă, *micuți, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Diminutiv al lui *mic;* mititel, micșor. **2.** S.n. (Reg.) Vagonet în formă de căldare, în care se descarcă și se transportă zgura de la furnal. — **Mic** + suf. *-uț.*

MICUȚÉL, -EÁ, *micuței, -ele,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *micuț.* — **Micuț** + suf. *-el.*

MÍDI adj. invar. (Despre lungimea fustei, a rochiei etc.) Care ajunge până la jumătatea gambei. ✧ (Substantivat) *Fustă, rochie, palton etc. midi*. — Din fr., engl. **midi.**

MÍDIE, *midii,* s.f. Moluscă marină comestibilă, cu cochiliile aproape triunghiulare, de culoare brună-violacee *(Mytilus edulis).* [Acc. și: *midíe*] — Din ngr. **mídi.**

MIDINÉTĂ, *midinete,* s.f. Tânără lucrătoare sau vânzătoare în magazinele sau în atelierele de croitorie și de modă din Paris. — Din fr. **midinette.**

MIDRIÁTIC, -Ă, *midriatici, -ce,* adj. Care provoacă midriaza. [Pr.: *-dri-a-*] — Din fr. **mydriatique.**

MIDRIÁZĂ, *midriaze,* s.f. Mărire a diametrului pupilei, care poate surveni fiziologic (la întuneric), patologic (în paralizia fibrelor longitudinale ale irisului) sau ca efect al administrării unor medicamente. [Pr.: *-dri-a-*] — Din fr. **mydriase.**

MÍE, *mii,* num. card., s.f. **I.** Numărul care în numărătoare are locul între 999 și 1 001. **1.** (Cu valoare adjectivală) *O mie de ani.* ✧ (La pl.; adesea prin exagerare, indică un număr foarte mare, nedeterminat) *Mii de glasuri*. **2.** (Cu valoare substantivală) *Unde merge mia, meargă și suta.* ✧ Loc. adv. *Cu miile* (sau *cu mia)* = în număr foarte mare, cu duiumul. ✧ Expr. *Mii și sute* sau *mii și mii* = extrem de mulți. *A avea o mie și o sută pe cap* = a avea foarte multă treabă sau griji, nevoi etc. **3.** (Intră în componența numeralelor adverbiale) *De o mie de ori pe zi.* **II.** S.f. Numărul abstract egal cu o mie (**I**). ✦ Bancnotă a cărei valoare este de o mie (**I 1**) de lei; miar. — Lat. **milia** (pl. lui *mille)*.

MIED, *mieduri,* s.n. (Pop.) Hidromel. — Din sl. **medŭ.**

MIEL, *miei,* s.m. Puiul (mascul al) oii, în primele luni de la naștere. ✧ *Zăpada* (sau *omătul) mieilor* = zăpada care cade uneori primăvara târziu. ✦ Blana prelucrată a puiului oii; carnea acestui animal. — Lat. **agnellus.**

MIELĂREÁ, *mielărele,* s.f. Arbust înalt de 1-4 m, cu frunze digitale și cu flori mici violete plăcut mirositoare, cultivat ca plantă decorativă *(Vitex agnus castus).* — **Miel** + suf. *-ărea.*

MÍELEA num. ord. v. **miilea.**

MIELENCEFÁL, *mielencefale,* s.n. (Anat.) Bulb rahidian. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélencéphale.**

MIELÍNĂ, *mieline,* s.f. Teacă ce învelește fibra nervoasă, constituită din colesterol, fosfolipide, acizi grași etc. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myéline.**

MIELÍNIC, *mielinici,* adj. (În sintagma) *Nerv mielinic* = nerv învelit într-o teacă de mielină. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélinique.**

MIELINIZÁRE, *mielinizări,* s.f. (Biol.) Proces de formare și acoperire a fibrelor nervoase cu mielină. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélinisation.**

MIELÍTĂ, *mielite,* s.f. Boală care constă în inflamarea nervilor mielinici. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélite.**

MIELOBLÁST s.n. (Biol.) Celulă tânără nediferențiată din măduva osoasă care produce leucocitele polinucleate din sânge. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myéloblaste,** engl. **myeloblast.**

MIELOCÍT, *mielocite,* s.n. (Biol.) Celulă precursoare a leucocitelor care se găsește normal în măduva osoasă roșie și care apare în sânge în cazuri de leucemie. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélocyte,** engl. **myelocyte.**

MIELOGRAFÍE, *mielografii,* s.f. (Med.) Examen radiologic al canalului rahidian și al măduvei spinării. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélographie.**

MIELOGRÁMĂ, *mielograme,* s.f. Determinare cantitativă și calitativă a elementelor celulare din măduvă, utilizată pentru stabilirea diagnosticului în numeroase boli de sânge. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélogramme.**

MIELÓM, *mieloame,* s.n. Boală malignă având originea în măduva osoasă, caracterizată prin apariția unor tumori pe oasele late. [Pr.: *mi-e-*. — Pl. și: *mielomuri*] — Din fr. **myélome.**

MIELOPATÍE, *mielopatii,* s.f. Denumire generică pentru bolile măduvei spinării sau măduvei osoase. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélopathie.**

MIELÓZĂ, *mieloze,* s.f (Med.) Leucemie. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélose.**

MIELÚȘ, -Ă, *mieluși, -e,* s.m. și f. (Rar) Mieluțel. — **Miel** + suf. *-uș.*

MIELUȘÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *mieluței, -ele,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Diminutiv al lui *miel;* mieluș, mieluțor, mieluț. **2.** S.m. pl. (Pop.) Ninsoare în formă de mici particule sferice; ploaie cu gheață. — **Miel** + suf. *-uțel.*

MIELUȘÓR, *mieluțori,* s.m. (Rar) Mieluțel (**1**). — **Miel** + suf. *-uțor.*

MIELÚȚ, -Ă, *mieluți, -e,* s.m. și f. Mieluțel (**1**). — **Miel** + suf. *-uț.*

MIÉRCURI s.f. A treia zi a săptămânii, care urmează după marți. ✦ (Adverbial) Într-o zi de miercuri; (în forma *miercurea)* în fiecare miercuri; în miercurea imediat precedentă sau următoare. — Lat. **mercuris** [dies].

MIÉRE s.f. Substanță semilichidă, gălbuie, dulce și aromată, foarte bogată în zaharuri, vitamine și enzime, culeasă și produsă de albine din nectarul florilor. ✧ *Luna de miere* = prima lună din viața conjugală. ✧ Loc. adj. *De miere* = generos, bun. ✦ Nectarul florilor. ✧ Compus: *mierea-ursului* = **a)** plantă erbacee cu frunzele catifelate, cu flori albastre-violete sau roșii *(Pulmonaria officinalis);* **b)** sâmbovină. — Lat. **mel.**

MIERÍU[1], -ÍE, *mierii,* adj. (Reg.) Albastru (-deschis). — **Mier** (reg. „albastru" <lat.) + suf. *-iu.*

MIERÍU[2], -ÍE, *mierii,* adj. De culoarea mierii. — **Miere** + suf. *-iu.*

MIÉRLĂ, *mierle,* s.f. Pasăre cântătoare de pădure, neagră, cu cioc galben (masculul) și brună (femela) *(Turdus merula).* ✧ *Mierlă sură* (sau *guleratǎ)* = pasăre migratoare cu pene de culoare brună, cu un guler de pene albe în jurul gâtului *(Turdus torquatus). Mierlă de pârâu* = pescărel. — Lat. **mer(u)la.**

MIERLĂÍ vb. IV v. **miorlăi.**

MIERLĂITÓR, -OÁRE adj. v. **miorlăitor.**

MIERLÍ, *mierlesc,* vb. IV. Intranz. (Arg.) A muri. — Cf. țig. merau.

MIERLÍCĂ, *mierlici,* s.f. (Rar) Mierliță. — **Mierlă** + suf. *-ică.*

MIERLÍȚĂ, *mierlițe,* s.f. Diminutiv al lui *mierlă;* mierlică, mierlușcă, mierluță[1]. — **Mierlă** + suf. *-iță.*

MIERLÓI, *mierloi,* s.m. Bărbătușul mierlei. — **Mierlă** + suf. *-oi.*

MIERLÚȘCĂ, *mierluște,* s.f. (Reg.) Mierliță. — **Mierlă** + suf. *-ușcă.*

MIERLÚȚĂ[1], *mierluțe,* s.f. (Pop.) Mierliță. — **Mierlă** + suf. *-uță.*

MIERLÚȚĂ[2], *mierluțe,* s.f. Plantă erbacee cu flori albe în formă de stelușe și cu tulpina ramificată, formând tufe dese (*Alsine verna).* — Cf. germ. dial. Miere.

MIERÓS, -OÁSĂ, *mieroși, -oase,* adj. **1.** (Pop.; despre vorbe, privire etc.) Dulce, plăcut. ✦ Fig. Prefăcut, fals, ipocrit. **2.** (Rar; despre albine) Care produce multă miere. — **Miere** + suf. *-os.*

MIÉRȚĂ, *mierțe,* s.f. (Reg.) Unitate de capacitate pentru cereale folosită în trecut în Moldova și în Transilvania, care a variat în timp și după regiuni. — Din magh. **mérce.**

MIEUNÁ, pers. 3 *miáună,* vb. I. Intranz. (Despre pisici) A scoate sunetul caracteristic speciei, a face miau, a miorlăi. [Pr.: *mie-u-*. — Var.: **mioní** vb. IV] — Din **miau.**

MIEUNÁT, *mieunaturi,* s.n. Faptul de *a mieuna;* sunetul caracteristic al pisicii; miaun, miaut. [Pr.: *mie-u-*] — V. **mieuna.**

MIEZ, (**2**) *miezi,* s.m., (**3**) *miezuri,* s.n. **1.** Parte interioară (moale) a unui fruct, a pâinii etc.; inimă (**IV 3**). ✦ Partea cea mai dinăuntru, centrală a unui lucru, a unui spațiu etc.; interior. **2.** S.m. Spec. Partea din interior, comestibilă, a unei nuci. ✦ Expr. *A hrăni* (sau *a crește* pe cineva) *cu miez de nucă* = a ține pe cineva în huzur; a răsfăța. **3.** S.n. (Tehn.) Corp detașabil folosit în turnătoria de piese pentru obținerea golurilor de turnare. **4.** Fig. Partea esențială, fondul unei probleme; esență, fond. ✦ Valoare, sens; semnificație (adâncă), tâlc. ✧ Loc. adj. *Cu miez* = cu tâlc, substanțial. **5.** (În sintagmele) *Miezul nopții* sau *miez de noapte* = **a)** ora 12 noaptea; **b)** perioadă din jurul orei 24; toiul nopții. *Miezul zilei* = **a)** ora 12 ziua, amiază; **b)** perioadă din jurul orei 12 ziua, toiul zilei. *Miezul verii* (sau *iernii)* = perioada de mijloc a verii (sau a iernii). [Pl. și: (**2**) *mieji*] — Lat. **medius.**

MIEZÓS, -OÁSĂ, *miezoși, -oase,* adj. Cu (mult) miez. ✦ Fig. Plin de conținut; substanțial, valoros, important. — **Miez** + suf. *-os.*

MIEZUÍNĂ, *miezuini,* s.f. (Pop.) **1.** Hat, răzor (între ogoare). **2.** Gard care desparte două case, două proprietăți. [Pl. și: *miezuine*] — Cf. m i e z, m e j d i n ă.

MIEZUITÓR, -OÁRE, *miezuitori, -oare,* s.m. și f. Muncitor într-o turnătorie care pregătește miezul tiparelor în care se toarnă metalul topit. [Pr.: *-zu-i-*] — **Miez** + suf. *-uitor.*

MIGÁLĂ s.f. Minuțiozitate și scrupulozitate în efectuarea unei munci; muncă făcută cu multă răbdare și meticulozitate; migăleală. — Din **migăli** (derivat regresiv).

MIGĂÍ vb. IV v. **migăli.**

MIGĂLEÁLĂ, *migăleli,* s.f. Migală. — **Migăli** + suf. *-eală.*

MIGĂLÍ, *migălesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A lucra cu răbdare și cu minuțiozitate; a bunghini. ✦ A lucra fără spor. [Var.: **migăí** vb. IV] — Et. nec.

MIGĂLÍRE, *migăliri,* s.f. Acțiunea de *a migăli.* — V. **migăli.**

MIGĂLÍT, -Ă, *migăliți, -te,* adj. Lucrat cu migală. — V. **migăli.**

MIGĂLITÚRĂ, *migălituri,* s.f. Lucru executat cu migală. — **Migăli** + suf. *-tură.*

MIGĂLÓS, -OÁSĂ, *migăloși, -oase,* adj. **1.** Care lucrează cu migală. **2.** Care cere migală, făcut cu migală. — **Migală** + suf. *-os.*

MIGDÁL, *migdali,* s.m. Pom fructifer mediteranean, din familia rozaceelor, cu frunze lanceolate, cu flori albe sau trandafirii și cu fructe drupe comestibile *(Amygdalus communis).* — Din sl. **migdalŭ.**

MIGDALÁT, -Ă, *migdalați, -te,* adj. (Despre ochi) Ca migdala, de forma migdalei; alungit, codat. — **Migdală** + suf. *-at.*

MIGDÁLĂ, *migdale,* s.f. Fruct al migdalului, de formă alungită, al cărui sâmbure, cu gust dulce sau amar, este comestibil; *p. restr.* sâmburele acestui fruct. — Din **migdal**.

MIGMATÍT, *migmatite,* s.n. Rocă metamorfică formată prin pătrunderea magmei granitice în rocile sedimentare. [Var.: **migmatită** s.f.] — Din fr. **migmatite.**

MIGMATÍTĂ s.f. v. **migmatit.**

MÍGMĂ, *migme,* s.f. (Înv.) Amestec de liant, agregat mărunt și apă, asemănător mortarului, în care se pune cărămidă pisată și care este folosit în zidărie. — Din ngr. **migma,** lat. **migma.**

MIGNÓN, -Ă, *mignoni, -e,* adj. (Adesea substantivat) Micuț; drăguț, delicat. [Pr.: *-nion*] — Din fr. **mignon.**

MIGRÁ, *migrez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre populații) A se deplasa în masă dintr-o regiune în alta, dintr-o țară în alta. ✦ (Despre animale, mai ales despre păsări și pești) A se muta în masă din unele ținuturi în altele, în anumite epoci ale anului, în vederea reproducerii, în căutarea unor condiții mai bune de trai etc. **2.** P. anal. (Despre particule) A se deplasa într-o anumită direcție, sub acțiunea unei diferențe de concentrație sau a altor factori. — Din **migrație** (derivat regresiv).

MIGRÁRE, *migrări,* s.f. Acțiunea de *a migra* și rezultatul ei; migrațiune. — V. **migra.**

MIGRATÓR, -OÁRE, *migratori, -oare,* adj. Care migrează; călător. — Din fr. **migrateur.**

MIGRÁȚIE, *migrații,* s.f. **1.** Deplasare în masă a unor triburi sau a unor populații de pe un teritoriu pe altul, determinată de factori economici, sociali, politici sau naturali; migrare. **2.** Deplasare în masă a unor animale dintr-o regiune într-alta, în vederea reproducerii, a căutării de hrană etc.; migrare. **3.** (În sintagmele) *Migrația petrolului* (sau *țițeiului*) = proces de deplasare a petrolului și a gazelor asociate din zăcământul în care au luat naștere în zone subterane străine. [Var.: **migrățiune** s.f.] — Din fr. **migration,** lat. **migratio, -onis.**

MIGRAȚIÚNE s.f. v. **migrație.**

MIGRÉNĂ, *migrene,* s.f. Durere de cap intensă, de obicei pe o singură parte, însoțită de greață, de vărsături etc. — Din fr. **migraine.**

MIHÁLȚ, *mihalți,* s.m. Pește răpitor de râu, cu solzi mărunți de culoare brună-verzuie și având în vârful mandibulei un mic fir alungit; mântuș (*Lota lota).* — Et. nec.

MIHOHÓ interj. Cuvânt care imită nechezatul calului. — Onomatopee.

MIHONÁ, pers. 3 *mihonă,* vb. I. Intranz. (Reg.) A necheza. [Var.: **mihoní,** pers. 3 *mihonește,* vb. IV] — Din **mihoho.**

MIHONÍ vb. IV v. **mihona.**

MIHOTÍ, pers. 3 *mihotește,* vb. IV. Intranz. A necheza. — Din **mihoho.**

MIHRÁB s.n. Altar într-o moschee, de forma unei nișe, bogat ornamentat și orientat spre Mecca. — Din tc. **mihrap.**

MÍILEA, MÍA, num. ord. (Cu valoare adjectivală sau substantivală; precedat de art. „al", „a") Care se află între al nouă sute nouăzeci și nouălea și al o mie unulea. [Pr.: *mi-i-.* — Var.: **míelea** num. ord.] — **Mie** + **le** + **a.**

MIÍME, *miimi,* s.f. Număr egal cu a mia parte dintr-o unitate; a mia parte dintr-un întreg. ✦ Unitate de măsură pentru unghiuri, folosită în geometrie, în artilerie etc. — **Mie** + suf. *-ime.*

MIIȘOÁRĂ, *miișoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *mie.* [Pr.: *mi-i-*] — **Mie** + suf. *-işoară.*

MÍJA s.f. art. (Reg.; adesea cu determinări) Nume dat unor jocuri de copii; mijoarca. — Din **miji** (derivat regresiv).

MIJEÁLĂ, *mijeli,* s.f. (Rar) Mijire. — **Miji** + suf. *-eală.*

MIJÍ, *mijesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (La pers. 3) A începe să se zărească; a apărea, a se ivi. ✧ Expr. *A miji* (sau refl. impers.) *a se miji de ziuă* = a se face ziuă. *A(-i) miji (cuiva) mustața* = a începe să-i crească unui tânăr mustața, a fi pe punctul de a deveni bărbat. ✦ (Despre plante) A răsări, a încolți. **2.** A strânge parțial pleoapele spre a vedea mai bine sau spre a se acomoda cu lumina ori cu întunericul. ✧ Tranz. *Mijea ochii.* ✦ (Despre ochi) A se închide (de somn sau de oboseală). — Din bg. **miža.**

MIJÍRE, *mijiri,* s.f. Acțiunea de *a miji* și rezultatul ei; apariție, ivire, mijeală; licărire. — V. **miji.**

MIJÍT, -Ă, *mijiți, -te,* adj. (Reg.; despre ochi) Întredeschis. — V. **miji.**

MIJITÓR, -OÁRE, *mijitori, -oare,* adj. (Rar) Care mijește. — **Miji** + suf. *-tor.*

MÍJLOC, (**I 2**) *mijlocuri,* (**II**) *mijloace,* s.n. **I. 1.** Punct situat la egală depărtare de două extreme; centru; loc aflat în interiorul unui spațiu, la oarecare distanță de margine. ✧ Loc. adj. *De mijloc* = situat între limita superioară și cea inferioară; mijlociu. ✧ Loc. adv. *La* (sau *în*) *mijloc* = (aproximativ) în centru, în spațiul care separă două persoane sau două lucruri. ✧ Loc. prep. *Prin mijlocul...* = printre. *Din mijlocul...* = dintre. *În mijlocul...* = între[2]. ✧ Expr. *A fi la mijloc* = a fi în cauză, în joc. *A fi ceva la mijloc* = a fi ceva nelămurit, necunoscut la baza unui lucru. *A se pune* (sau *a sta*) *la mijloc* = a interveni între două persoane care se ceartă, pentru a le împiedica să se ia la bătaie; a media într-un conflict. *A-și pune capul* (sau *gâtul*) *la mijloc* = a fi sigur de cele ce afirmă; a garanta. **2.** Nume dat anumitor părți ale unor obiecte situate sau destinate a fi situate în partea (aproximativ) centrală a obiectului respectiv. **3.** Parte a corpului omenesc cuprinsă între torace și șolduri; talie, brâu. ✧ Expr. *A apuca* (sau *a prinde, a cuprinde, a ține* etc.) *de mijloc* = a petrece brațul în jurul taliei cuiva (în semn de afecțiune). **4.** (Înv.) Mediu[1], ambianță. **5.** Moment situat la aceeași depărtare de începutul și sfârșitul unei acțiuni, al unei perioade de timp; jumătate. ✧ Loc. adv. *La mijloc* = între două momente; între un moment trecut și cel prezent. ✧ Loc. prep. *În mijlocul...* = în cursul..., în toiul..., în puterea... ✦ (Înv.) *Veacul* (sau *vârsta) de mijloc* = Evul Mediu. ✦ Parte a unei acțiuni, a unei narațiuni etc. situată între începutul și sfârșitul ei. **6.** (Înv. și pop.) Ceea ce are calitatea, valoarea situată între o limită superioară și alta inferioară. ✧ Loc. adj. *De mijloc* = mijlociu, potrivit, mediocru. (Expr.) *Cale* (sau *drum*) *de mijloc* = poziție intermediară între două extreme, soluție moderată sau de compromis; atitudine ponderată. **II. 1.** Ceea ce servește pentru realizarea unui scop; (la pl.) posibilități (materiale sau morale) de care dispune cineva pentru un anumit scop; *p. ext.* cale, metodă, procedeu. ✦ Chip, fel. ✦ Posibilitate, putință. **2.** (Concr.; la pl.) Unelte, utilaj. ✧ *Mijloace de muncă* = totalitatea mijloacelor materiale cu ajutorul cărora oamenii acționează asupra obiectelor muncii, modificându-le potrivit scopului urmărit. *Mijloace de producție* = totalitatea obiectelor muncii și a mijloacelor de muncă pe care oamenii le folosesc în procesul de producere a bunurilor materiale. *Mijloace de circulație* (sau *de locomoție*) = vehicule care servesc pentru deplasarea persoanelor sau a obiectelor. **3.** (Concr.) Avere, bani, resurse, fonduri. [Acc. și: *mijlóc*] — Lat. **medius locus.**

MIJLOCÁR, -Ă, *mijlocari, -e,* adj. (Reg.) Mijlocaș (**II 1**). — **Mijloc** + suf. *-ar.*

MIJLOCÁȘ, -Ă, *mijlocași, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Ieșit din uz) (Țăran sau țărănime) care poseda pământ și alte mijloace de producție cu ajutorul cărora își asigura existența. **II.** S.m., adj. **1.** (Nume dat unor obiecte, ființe sau unor părți ale lor) care, într-un anumit ansamblu, ocupă locul din centru sau care sunt situate între obiecte, ființe de același fel. **2.** (La unele jocuri cu mingea) (Fiecare dintre jucătorii) care acționează între înaintarea și apărarea unei echipe. — **Mijloc** + suf. *-aș.*

MIJLOCÉL, *mijlocele,* s.n. Diminutiv al lui *mijloc.* — **Mijloc** + suf. *-el.*

MIJLOCÍ, *mijlocesc,* vb. IV. Intranz. A stărui pe lângă cineva în favoarea cuiva; a interveni, a intermedia. ✦ Tranz. A pune la cale, a înlesni. ✦ (Fil.) A realiza relația dintre alți doi termeni; a media. — V. **mijloc.**

MIJLOCÍRE, *mijlociri,* s.f. Acțiunea de *a mijloci* și rezultatul ei; intervenție, mediere, mediație. ✧ Loc. prep. *Prin mijlocirea...* = prin intermediul..., cu ajutorul... — V. **mijloci.**

MIJLOCITÓR, -OÁRE, *mijlocitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care mijlocește; intermediar, misit, samsar. — **Mijloci** + suf. *-tor.*

MIJLOCÍU, -ÍE, *mijlocii,* adj. **1.** Care se găsește la mijloc în spațiu etc. ✧ *Deget mijlociu* (și substantivat, n.) = deget situat între arătător și inelar. **2.** (Adesea substantivat) Care este al doilea născut între trei frați, considerat în raport cu aceștia. **3.** Care se situează între extrema superioară și cea inferioară în ceea ce privește dimensiunea, calitatea, valoarea etc.; de mijloc, potrivit, mediu[2]. **4.** (Sport; în sintagmele) *Categorie mijlocie (mare)* (și substantivat, f.) = categorie de greutate la box, lupte și haltere, situată între semimijlocie și semigrea. *Categorie mijlocie mică* (și substantivat f.) = categorie de greutate care cuprinde sportivii între 67 și 71 kg la box și 68 și 73 kg la lupte. — **Mijloc** + suf. *-iu.*

MIJOÁRCA s.f. art. (Reg.) Mija. — Din **mija.**

MIKADÓ s.m. Nume dat de europeni împăratului Japoniei. — Cuv. jap.

MILACÓP, *milacopi,* s.m. Pește de mare cu corpul lung până la 65 cm, de culoare argintie dungată cu brun, acoperit cu solzi mari *(Umbrina cirrhosa).* — Et. nec.

MILANÉZ, -Ă, *milanezi, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din orașul Milano. **2.** Adj. Care aparține orașului Milano sau milanezilor (**1**), privitor la Milano ori la milanezi. **3.** S.f. Tricot de mătase folosit pentru

confecționarea obiectelor de lenjerie. ✧ (Adjectival) *Cămașă milaneză.* — **Milano** (n. pr.) + suf. *-ez.*

MÍLĂ[1], (rar) *mile,* s.f. **1.** Sentiment de înțelegere și de compasiune față de suferința sau de nenorocirea cuiva; compătimire, îndurare; milostenie. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) milă* = crud, nemilos, neîndurător. ✧ Loc. adv. *De milă* sau *de mila cuiva* = dintr-un sentiment de compătimire (față de cineva). ✧ Loc. conj. *De milă să nu...* = de teamă ca nu cumva să... ✧ Expr. *De silă, de milă* sau *de milă, de silă* = vrând-nevrând; de voie, de nevoie. *(A fi) vrednic de milă* = (a se afla) într-o situație jalnică, (a fi) demn de compătimit. *A-i plânge* (cuiva) *de milă* = a fi cuprins de părere de rău pentru suferințele sau pentru starea cuiva. *A face* (cuiva) *milă* = a provoca compătimirea, a fi vrednic de plâns. *A avea milă de...* = a se purta cu grijă, cu menajamente față de cineva sau de ceva. *(Ți-e) mai mare mila* = **a)** se zice când cineva se află într-o stare demnă de compătimire; **b)** (cu valoare de superlativ) foarte tare (sau mult, dureros etc.). (Pop.) *Fără milă de păcat* = fără teama de a greși. **2.** Ajutor, binefacere; (concr.) pomană, milostenie. ✧ Expr. *A cere milă* = **a)** a cerși; **b)** a cere îndurare, iertare. **3.** Stare jalnică, de compătimit în care se află cineva; mizerie. ✦ Tristețe, melancolie, jale. **4.** Bunăvoință, bunătate, indulgență, înțelegere. ✧ Expr. (Pop.) *A nu avea* (sau *a nu afla) milă* (undeva sau la cineva) = a nu găsi bunăvoință (undeva sau la cineva). ✦ (În credințele religioase) Bunăvoință și ajutor pe care Dumnezeu le acordă omului; grație divină, ajutor, îndurare. ✧ Expr. *Unde* (sau *pe ce) pune el mâna, pune și Dumnezeu mila,* se spune despre acela căruia îi merg toate din plin. (Formulă întrebuințată mai ales în limbaj bisericesc) *Dumnezeu* (sau *Domnul) să-și facă milă* (de cineva sau cu cineva) = Dumnezeu să se îndure (de cineva). *A lăsa* (pe cineva) *în mila Domnului* = a lăsa (pe cineva) în voia sorții, a nu se mai interesa de el. (Fam.) *Dumnezeu cu mila!* = fie ce-o fi! cum o da Dumnezeu! *Mila Domnului!* = (exclamație care exprimă satisfacția sau adeziunea cuiva) slavă Domnului! (Înv.) *Prin* (sau *din, cu) mila lui Dumnezeu,* formulă de introducere la scrierile vechi, în acte administrative etc. — Din sl. **milŭ.**

MÍLĂ[2], *mile,* s.f. Unitate de măsură pentru distanțele terestre folosită în trecut, care a variat în timp și de la o țară la alta; (azi) unitate de măsură pentru distanțe egală cu 1609,3 m (folosită în Marea Britanie și în SUA). ✧ *Milă marină* = unitate de măsură pentru distanțe, folosită în navigație, egală cu 1 852 m. — Din pol. **mila.**

MILDIOGRÁF, *mildiografe,* s.n. Aparat care detectează condițiile producerii manei la vița-de-vie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **mildiographe.**

MILENÁR, -Ă, *milenari, -e,* adj. Care există, care datează de o mie de ani, care durează de un mileniu; *p. ext.* care există de mii de ani. — Din fr. **millénaire,** lat. **millenarius.**

MILÉNIU, *milenii,* s.n. Perioadă de timp de o mie de ani; *p. ext.* (la pl.) perioadă extrem de lungă, de mii de ani. — Din lat. **millenium.**

MILÉSIM s.n. **1.** (Livr.) Cifra 1 care indică mia în exprimarea miilor în cifre. **2.** Cifră (sau cifre) de pe o monedă, o marcă poștală etc. care indică data de emitere, o aniversare etc. [Var.: **milézimă** s.f.] — Din fr. **millésime.**

MILÉZIMĂ s.f. v. **milesim.**

MILIAMPÉR, *miliamperi,* s.m. Unitate de măsură a intensității curentului electric, egală cu o miime dintr-un amper. [Pr.: *-li-am-*] — Din fr. **milliampère.**

MILIAMPERMÉTRU, *miliampermetre,* s.n. Ampermetru pentru măsurarea intensităților reduse ale curentului electric. [Pr.: *-li-am-*] — Din fr. **milliampèremètre.**

MILIÁR[1], -Ă, *miliari, -e,* adj., s.n. (Stâlp sau piatră) care este așezată din milă[2] în milă[2] sau, *p. ext.,* din kilometru în kilometru la marginea șoselelor și drumurilor principale, pentru a indica distanțele. [Pr.: *-li-ar*. — Var.: (înv.) **miliáriu** s.n.] — Din lat. **milliarius,** fr. **milliaire.**

MILIÁR[2], -Ă, *miliari, -e,* adj. (Med.; despre unele formațiuni) De forma unui bob de mei. ✧ *Tuberculoză miliară* = granulie. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **miliaire.**

MILIÁRD, *miliarde,* num. card. Număr egal cu o mie de milioane; bilion; *p. ext.* (la pl.) număr considerabil. [Pr.: *-li-ard*] — Din fr. **milliard.**

MILIARDÁR, -Ă, *miliardari, -e,* s.m. și f. (Și adjectival) Persoană care posedă o avere evaluată în miliarde (de lei, de dolari etc.). [Pr.: *-li-ar-*] — Din fr. **milliardaire.**

MILIARDÍME, *miliardimi,* s.f. Număr egal cu a miliarda parte dintr-un întreg. [Pr.: *-li-ar-*] — **Miliard** + suf. *-ime.* Cf. fr. milliardième.

MILIÁRIU s.n. v. **miliar[1].**

MILIBÁR, *milibari,* s.m. Unitate de măsură pentru presiune, egală cu o miime de bar. — Din fr. **millibar.**

MILIÉU, *milieuri,* s.n. Obiect din pânză (brodată) sau din dantelă, care se așază (ca ornament) pe o mobilă. — Din fr. **milieu.**

MILIGRÁM, *miligrame,* s.n. Unitate de măsură pentru greutate (masă), egală cu o miime de gram. — Din fr. **milligramme.**

MILIHÉNRI, *milihenri,* s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un henri. [Abr.: *mH*] — Din fr., engl. **milihenry.**

MILILAMBÉRT, *mililamberți,* s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un lambert. [Abr.: *mL*] — Din fr. **millilambert.**

MILILÍTRU, *mililitri,* s.m. Unitate de măsură pentru volum, egală cu o miime de litru. — Din fr. **millilitre.**

MILIMÉTRIC, -Ă, *milimetrici, -ce,* adj. **1.** De mărimea unui milimetru; *p. ext.* foarte mic. ✦ (Adverbial) Cu mare exactitate. **2.** (Despre scări ale unor instrumente) Gradat în milimetri. ✧ *Hârtie milimetrică* = hârtie liniată orizontal și vertical din milimetru în milimetru, întrebuințată în desenul tehnic sau pentru trasarea graficelor și a diagramelor. — Din fr. **millimétrique.**

MILIMÉTRU, *milimetri,* s.m. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu a mia parte dintr-un metru. — Din fr. **millimètre.**

MILIMICRÓN, *milimicroni,* s.m. A mia parte dintr-un micron. [Abr.: *mμ*] — Din fr. **millimicron.**

MILIOERSTED, *milioerstezi,* s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un o ersted. [Pr.: *-li-ör-sted.* — Abr.: *mOe*] — Din fr. **millioersted.**

MILIÓN, *milioane,* num. card. Număr egal cu o mie de mii. ✧ (Fam.; în loc. adj. și adv.) *De milioane* = extraordinar (de frumos, de bun, de valoros etc.). [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **million.**

MILIONÁR, -Ă, *milionari, -e,* s.m. și f. (Și adjectival) Persoană care posedă o avere evaluată în milioane (de lei, de dolari etc.). [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **millionaire,** germ. **Millionär.**

MILIONÍME, *milionimi,* s.f. Număr egal cu a milioana parte dintr-un întreg; a milioana parte dintr-un întreg. [Pr.: *-li-o-*] — **Milion** + suf. *-ime.*

MILIÓNULEA, MILIOÁNA, num. ord. (Precedat de art. „al", „a") Care se află între al 999 999-lea și al 1 000 001-lea. [Pr.: *-li-o-*] — **Milion** + **(u)le** + **a.**

MILIROENTGEN, *miliroentgeni,* s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un roentgen. [Pr.: *-röntghen.* — Abr.: *mR*] — Din fr. **milliröntgen.**

MILISECÚNDĂ, *milisecunde,* s.f. A mia parte dintr-o secundă. — Din fr. **milliseconde,** engl. **millisecond.**

MILITÁ, *militez,* vb. I. Intranz. A desfășura o activitate intensă într-un domeniu social, politic, cultural; a lupta pentru un principiu, pentru o cauză. — Din fr. **militer.**

MILITÁNT, -Ă, *militanți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care militează, care luptă intens pentru un principiu, pentru o cauză, care desfășoară o activitate susținută într-un domeniu social, politic, cultural; luptător, combatant. — Din fr. **militant.**

MILITANTÍSM s.n. (Rar) Concepție, atitudine, activitate de militant. — Din fr. **militantisme.**

MILITÁR, -Ă, *militari, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din cadrele armatei sau care este chemată în armată pentru efectuarea stagiului militar, la concentrare sau la mobilizare; ostaș, oștean. **2.** Adj. Care aparține armatei sau militarilor (**1**), privitor la armată sau la militari, specific armatei sau militarilor; făcut după principii proprii armatei; milităresc, ostășesc. ✧ *Serviciu* (sau *stagiu) militar* = stagiu pe care trebuie să-l efectueze toți bărbații valizi ai unei țări în care există această obligație. ✦ Realizat sau efectuat prin sau de către armată. — Din fr. **militaire,** lat. **militaris,** germ. **Militär.**

MILITARÍSM s.n. Politică de subordonare a activității de stat, și prin aceasta, a întregii vieți sociale intereselor de mărire a potențialului militar și de pregătire pentru război. — Din fr. **militarisme.**

MILITARÍST, -Ă, *militariști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține militarismului, privitor la militarism; propriu militarismului; războinic, agresiv. **2.** S.m. și f. Adept al militarismului. — Din fr. **militariste.**

MILITARIZÁ, *militarizez,* vb. I. Tranz. A subordona întreprinderi, teritorii etc. unui regim militar sau unor scopuri militare; a organiza militărește. — Din fr. **militariser.**

MILITARIZÁRE, *militarizări,* s.f. Acțiunea de *a militariza.* — V. **militariza.**

MILITARIZÁT, -Ă, *militarizați, -te,* adj. Care este organizat militărește, condus de militari. — V. **militariza.**

MILITĂRÉSC, -EÁSCĂ, *militărești,* adj. Militar (**2**). — **Militar** + suf. *-esc.*

MILITĂRÉȘTE adv. Din punct de vedere militar; ca militarii, în felul militarilor; ostășește, soldățește. — **Militar** + suf. *-ește.*

MILITĂRÍE s.f. Serviciu, stagiu militar; viață, profesie de militar; disciplină militară; armată, ostășie, cătănie. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *la militărie* = a declara pe cineva la recrutare apt pentru serviciul militar; a încorpora (pe cineva). *A-și face milităria* = a efectua stagiul militar. (Fam.) *A face militărie cu cineva* = a se purta cu cineva aspru, a struni pe cineva. *A se pune cu milităria pe cineva* = a crea cuiva un regim (militar) sever, a ține din scurt. — **Militar** + suf. *-ie.*

MILITĂRÓI, *milităroi,* s.m. Augmentativ depreciativ al lui *militar;* persoană cu purtări de militar. — **Militar** + suf. *-oi.*

MILITĂRÓS, -OÁSĂ, *militărești, -oase,* adj. Specific militarilor, de militar; *p. ext.* rigid, aspru. — **Militar** + suf. *-os.*

MILIȚIÁN, -Ă, *milițieni, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană aflată în serviciul miliției (**1**). **2.** S.m. Soldat din miliție (**2**). [Pr.: *-ți-an*] — **Miliție** + suf. *-ian* (după fr. *milicien).*

MILIȚIÁNCĂ, *milițience,* s.f. Femeie aflată în serviciul miliției (**1**). [Pr.: *-ți-an-*] — **Miliția**n + suf. *-că.*

MILÍȚIE, *milиții,* s.f. **1.** (În unele foste țări socialiste) Instituție de stat având drept scop menținerea ordinii publice și respectarea regulilor de conviețuire socială; reprezentanții acestei instituții; *p. ext.* clădirea în care își avea sediul această instituție; poliție. **2.** (În vechea organizare militară) Armată nepermanentă sau de rezervă, care cuprindea și unele corpuri speciale de armată; *p. ext.* (pop.) serviciu militar, armată. — Din lat. **militia,** rus. **milicÿa.**

MILIVÓLT, *milivolți,* s.m. Unitate de măsură a tensiunii electrice, egală cu o miime de volt. — Din fr. **millivolt.**

MILIVOLTMÉTRU, *milivoltmetre,* s.n. Instrument de măsură pentru tensiuni electrice foarte joase (de tipul milivoltului). — Din fr. **millivoltmètre.**

MILIWÁTT, *miliwați,* s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un watt. [Abr.: *mW*] — Din fr. **milliwatt.**

MILLERÍT, *millerite,* s.n. Sulfură naturală de nichel, de culoare galbenă și cu luciu metalic puternic. — Din fr. **millérite.**

MILÓG, -OÁGĂ, *milogi, -oage,* s.m. și f. Cerșetor (infirm). ✦ Persoană care se roagă de cineva cu insistență, înjosindu-se, pentru a obține ceva. ✦ (Reg.) Om infirm, schilod. — Din **milă**[1], probabil prin contaminare cu **olog.**

MILOGEÁLĂ, *milogeli,* s.f. Faptul de *a se milogi.* — **Milogi** + suf. *-eală.*

MILOGÍ, *milogesc,* vb. IV. Refl. A cere de pomană; a cerși. ✦ A se ruga de cineva cu stăruință, înjositor, pentru a obține ceva. — Din **milog.**

MILOGÍRE, *milogiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a se milogi* și rezultatul ei; lamentare, tânguire. — V. **milogi.**

MILOGÍT, -Ă, *milogiți, -te,* adj. (Rar; despre voce, grai) Plângător, plângăreț. — V. **milogi.**

MILÓS, -OÁSĂ, *miloși, -oase,* adj. **1.** Plin de milă[1], sensibil față de necazurile sau de nenorocirile altuia; blând, bun; compătimitor, milostiv. **2.** Care dă de pomană; binefăcător, darnic. — **Milă**[1] + suf. *-os.*

MILOSÁRDIE, *milosârdii,* s.f. (Înv.) Milă[1], îndurare. — Din sl. **milosrŭdije.**

MILOSTÉNIE, *milostenii,* s.f. **1.** Binefacere, pomană. ✦ Spec. Danie făcută unei mănăstiri, unei biserici. **2.** (Înv.) Milă[1] (**1**); altruism. — Din sl. **milostinija,** prin apropiere de cuvinte formate cu suf. *-enie.*

MILOSTÍV, -Ă, *milostivi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Milos, îndurător; binevoitor, îngăduitor, iertător; *p. ext.* bun, blând. ✦ (Substantivat, m.) Epitet dat lui Dumnezeu. **2.** Adj. Darnic, generos. **3.** S.f. (Bot.) Veninariță. — Din sl. **milostivŭ.**

MILOSTIVÍ, *milostivesc,* vb. IV. Refl. A fi cuprins de milă[1], a i se face milă[1] (de cineva); a se îndura, a se îndupleca; a se înduioșa. — Din **milostiv.**

MILOSTIVÍRE, *milostiviri,* s.f. Faptul de *a se milostivi.* **1.** Milă[1], compătimire, îndurare; înduioșare, bunăvoință. **2.** Binefacere, pomană, dar[2]. ✦ Calitatea de a fi darnic, generos; dărnicie, generozitate. — V. **milostivi.**

MILUÍ, *miluiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva de pomană. ✦ Spec. (Înv.) A face o danie; a dărui. **2.** A se arăta milostiv (**1**) față de cineva; a se îndura de cineva. — Din sl. **milovati.**

MILUÍRE, *miluiri,* s.f. Acțiunea de *a milui* și rezultatul ei. — V. **milui.**

MILUITÓR, -OÁRE, *miluitori, -oare,* adj. (Înv.) Darnic. [Pr.: *-lu-i-*] — **Milui** + suf. *-tor.*

MILÚȚĂ s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *milă*[1]. — **Milă**[1] + suf. *-uță.*

MIM, (**1**) *mimuri,* s.n., (**2**) *mimi,* s.m. **1.** S.n. Scurtă comedie la greci și la romani, alcătuită din scene simple. **2.** S.m. Actor de pantomimă. — Din fr. **mime.**

MIMÁ, *mimez,* vb. I. Tranz. A reprezenta situații, sentimente etc. prin gesturi, fără cuvinte. ✦ A imita gesturile, apucăturile cuiva. — Din fr. **mimer.**

MIMÁNSA s.f. Școală filosofică indiană, fondată în sec. III î.H., care susținea că lumea veșnică, necreată și formată din atomi, se întemeiază pe un principiu material alături de unul spiritual. — Din fr. **mimansa.**

MIMÁNT, -Ă, *mimanți, -te,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care mimează. ✦ Figurant. — **Mima** + suf. *-ant.*

MIMÁRE, *mimări,* s.f. Acțiunea de *a mima* și rezultatul ei. — V. **mima.**

MIMÉTIC, -Ă, *mimetici, -ce,* adj. Care se referă la mimetism, care are mimetism. — Din fr. **mimétique.**

MIMETÍSM s.n. Proprietate a unor specii de animale sau plante de a se identifica cu mediul în care trăiesc (forma corpului, colorit) sau cu alte specii care dispun de mijloace de apărare (comportare, colorit). — Din fr. **mimétisme.**

MIMETIZÁ, *mimetizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A imita. — **Mimet**[ism] + suf. *-iza.*

MÍMIC, -Ă, *mimici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Arta de a exprima pe scenă, prin mișcările feței (și prin gesturi), sentimente și idei. ✦ Ansamblu de modificări ale fizionomiei, care exteriorizează anumite sentimente sau gânduri; expresie a feței, minã[2]. **2.** Adj. Care se referă la mim (**2**) sau la mimică (**1**); de mim (**2**). — Din fr. **mimique.**

MIMODRAMÁTIC, -Ă, *mimodramatici, -ce,* adj. De mimodramă. — Din fr. **mimodramatique.**

MIMODRÁMĂ, *mimodrame,* s.f. Operă dramatică în care actorii interpretează rolurile prin pantomimă. — Din fr. **mimodrame.**

MIMÓZĂ, *mimoze,* s.f. Numele mai multor specii de plante erbacee sau lemnoase, cu frunze compuse și cu flori mici, roz sau albe, care la cea mai mică atingere se repliază *(Mimosa); spec.* senzitivă *(Mimosa pudica); p. restr.* floarea acestor plante. — Din fr., lat. **mimosa.**

MINÁ, *minez,* vb. I. Tranz. **1.** A așeza, a pune explozibile, mine[1] (**2**) pe uscat sau în apă; a depune o încărcătură de exploziv într-o clădire, la un pod etc. pentru a le arunca în aer. **2.** (Despre ape) A săpa, a roade un teren. ✦ Fig. A slăbi, a distruge treptat; a măcina. — Din fr. **miner.**

MINÁRE[1], *minări,* s.f. Acțiunea de *a mina* și rezultatul ei. — V. **mina.**

MINARÉ[2] s.f. v. **minarea.**

MINAREÁ, *minarele,* s.f. (Înv.) Minaret. [Var.: **minaré** s.f.] — Din tc. **minare.**

MINARÉT, *minarete,* s.n. Turn înalt anexă a unei moschei, amenajat în partea superioară cu un balcon circular, de unde muezinul cheamă credincioșii la rugăciune; minarea. [Var.: (rar) **minarétă** s.f.] — Din fr. **minaret,** germ. **Minarett.**

MINARÉTĂ s.f. v. **minaret.**

MINÁT, -Ă, *minați, -te,* adj. **1.** În care sau sub care s-au pus mine[1] (**2**), cu mine[1]. **2.** Fig. Ruinat, distrus; nimicit. — V. **mina.**

MINAVÉT, *minavete,* s.n. (Înv.) Flașnetă mică. [Pl. și: *minaveturi.* — Var.: **minavétă** s.f.] — Et. nec.

MINAVÉTĂ s.f. v. **minavet.**

MÍNĂ[1], *mine,* s.f. **1.** Loc subteran cu zăcăminte de substanțe minerale utile; complex de lucrări, de instalații în subteran și la suprafață, destinate exploatării, cu ajutorul puțurilor și galeriilor, a unui zăcământ de substanțe minerale utile; subteran, baie[2]. ✦ Fig. Rezervor nesecat (de bogăție). **2.** Armă explozivă folosită la distrugerea unor obiective terestre sau acvatice. **3.** Bucată subțire cilindrică sau prismatică din grafit sau din alt material, folosită la confecționarea creioanelor. — Din fr. **mine,** germ. **Mine.**

MÍNĂ[2] s.f. Expresie a feței; fizionomie, chip, înfățișare. ✧ Expr. *A avea (o) mină bună* (sau *rea)* = a arăta bine (sau rău), a părea sănătos (sau bolnav). — Din fr. **mine.**

MÍNĂ[3], *mine,* s.f. Veche monedă grecească de aur sau de argint, a cărei valoare era egală cu o sută de drahme. — Din fr. **mine,** lat. **mina.**

MINCINÓS, -OÁSĂ, *mincinoși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este înclinat să spună minciuni; care spune minciuni, care minte; care nu se ține de cuvânt. **2.** Fals, neadevărat, neîntemeiat. ✦ Fig. Amăgitor, înșelător; himeric. — **Minciună** + suf. *-os.*

MINCIÓG, *mincioguri,* s.n. Mică plasă în formă de coșuleț, agățată de un băț, folosită pentru a scoate din apă peștele prins cu năvodul sau cu undița; meredeu, ciorpac. [Pl. și: *mincioáge*] — Cf. ucr. m i s o k „săculeț".

MINCIÚNĂ, *minciuni,* s.f. **1.** Afirmație prin care se denaturează în mod deliberat adevărul; neadevăr. ✧ Expr. *A da* (sau *a face)* (pe cineva) *de minciună* sau *a prinde (*pe cineva) *cu minciuna* = a dovedi că cineva a spus un neadevăr. *A purta* (sau *a duce, a ține)* (pe cineva) *cu minciuni* = a promite mereu (ceva cuiva) fără a se ține de cuvânt; a duce cu vorba. ✦ Deprindere de a minți. ✦ Înșelăciune, vicleșug. ✦ Ficțiune, născocire, plăsmuire. ✦ (La pl.) Fleacuri, nimicuri. **2.** Minciunea (**2**). — Lat. **mentio, -onis.**

MINCIUNEÁ, -ÍCĂ, *minciunele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *minciună* (**1**). **2.** (Mai ales la pl.) Prăjitură făcută dintr-o foaie de aluat nedospit, prăjită în grăsime; minciună (**2**). — **Minciună** + suf. *-ea, -ică.*

MINCIUNÍ, *minciunesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A minți. — Din **minciună.**

MINDÍR, *mindire,* s.n. (Reg.) **1.** Saltea umplută cu paie. **2.** Plapumă; cuvertură. **3.** Haină scurtă de iarnă, în portul popular, cu mâneci și vătuită. — Din tc. **minder.**

MINDIRIGÍU, *mindirigii,* s.m. (Înv. și reg.) Meseriaș care confecționează saltele și plăpumi. — Din tc. **minderci.**

MINÉI, *mineie,* s.n. Carte bisericească ortodoxă în care sunt indicate, pe luni și pe zile, slujbele religioase. — Din sl. **mineĭ.**

MINÉR, *mineri,* s.m. Muncitor calificat care lucrează într-o mină[1] (**1**). — Din fr. **mineur.**

MINERÁL, -Ă, *minerali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Corp solid, cu o anumită compoziție chimică, existent în natură în stare cristalină sau amorfă, în componența rocilor și a minereurilor. **2.** Adj. Care conține minerale (**1**), care ține de minerale, privitor la minerale, de natura mineralelor. ✧ *Apă minerală* sau *ape* (ori *izvoare) minerale* = apă care conține în soluție săruri, gaze sau substanțe radioactive care îi conferă proprietăți terapeutice; *p. ext.* loc, stațiune etc. unde se găsesc asemenea ape; tratament făcut cu astfel de ape. *Ulei mineral* = ulei obținut prin distilarea țițeiului. — Din fr. **minéral,** lat. **mineralis.**

MINERALIÉR, *mineraliere,* s.n. Cargobot folosit la transportul minereurilor. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **minéralier.**

MINERALIZÁ, *mineralizez,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) transforma în mineral sau în apă minerală. — Din fr. **minéraliser.**

MINERALIZÁBIL, -Ă, *mineralizabili, -e,* adj. (Rar) Care se poate mineraliza. — Din fr. **minéralisable.**

MINERALIZÁRE, *mineralizări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) mineraliza* și rezultatul ei. **2.** Mineralizație (**2**). — V. **mineraliza.**

MINERALIZÁT, -Ă, *mineralizați, -te,* adj. Care s-a transformat în mineral sau în apă minerală. — V. **mineraliza.**

MINERALIZATÓR, -OÁRE, *mineralizatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care favorizează ori determină formarea sau cristalizarea unor minerale. **2.** S.n. Substanță volatilă aflată în magmă, care ușurează cristalizarea acesteia prin reducerea viscozității sau printr-o acțiune catalitică. — Din fr. **minéralisateur.**

MINERALIZÁȚIE, *mineralizații,* s.f. **1.** Cantitate de substanțe minerale, de săruri etc. dizolvate într-o apă subterană. **2.** Acumulare de substanțe minerale din soluții în crăpăturile și porii rocilor; mineralizare (**2**). — Din fr. **minéralisation.**

MINERALÓG, -Ă, *mineralogi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în mineralogie. — Din rus. **mineralog,** germ. **Mineralog.**

MINERALÓGIC, -Ă, *mineralogici, -ce,* adj. Care ține de mineralogie, privitor la mineralogie. — Din fr. **minéralogique.**

MINERALOGÍE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul complex al mineralelor. — Din germ. **Mineralogie,** rus. **mineraloghiĭa,** fr. **minéralogie.**

MINERALOÍD, *mineraloizi,* s.m. (Geol.) Mineral de natură organică. — Din engl. **mineraloid.**

MINERÉU, *minereuri,* s.n. Acumulare de unul sau mai multe minerale din care se pot extrage, pe scară industrială, unul sau mai multe metale sau combinaţii ale acestora. — Din fr. **minerai.**

MINERÍ, *mineresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A lucra în mină[1] (**1**). — Din **miner.**

MINERIÁDĂ, *mineriade,* s.f. (Depr.) Denumire pentru deplasarea minerilor, în număr mare şi în mai multe rânduri, în cursul deceniului 9 al sec. XX în sau spre Bucureşti, însoţită de acţiuni violente. [Pr.: *-ri-a-*] — **Miner** + suf. *-iadă* (după *cruciadă, olimpiadă* etc.).

MINERÍT s.n. **1.** Ramură a industriei extractive care se ocupă cu exploatarea zăcămintelor de minerale utile şi a masivelor de roci, folosite fie în construcţii, fie ca materii prime. **2.** Îndeletnicire a minerului. — V. **mineri.**

MINERÎŢĂ, *mineriţe,* s.f. Muncitoare calificată care lucrează într-o mină[1] (**1**). — **Miner** + suf. *-iţă.*

MÍNGE, *mingi,* s.f. **1.** Obiect sferic (rar ovoidal), de diverse dimensiuni şi greutăţi, confecţionat din cauciuc, piele, celuloid, material plastic etc. (umplut cu aer), care se foloseşte în diferite jocuri (sportive), în gimnastica medicală etc.; balon (**1**). **2.** Joc cu mingea (**1**). [Var.: **míngie** s.f.] — Cf. sl. mĕč.

MINGHINEÁ s.f. v. **menghină.**

MÍNGIE s.f. v. **minge.**

MINI[1]- Element de compunere însemnând „mic”, care serveşte la formarea unor substantive. — Din fr. **mini-.**

MÍNI[2] adj. invar. (Despre lungimea fustei) Care este (foarte) scurt (până deasupra genunchiului). ✧ (Substantivat) *Fustă, palton etc. mini[2].* — Din fr. **mini.**

MINIATELIÉR, *miniateliere,* s.n. Atelier mic. [Pr.: *-ni-a-*] — **Mini[1]-** + **atelier.**

MINIATURÁL, -Ă, *miniaturali, -e,* adj. Care se referă la miniaturi, privitor la miniaturi, care are dimensiunile unei miniaturi; *p. ext.* de proporţii foarte mici; minuscul. [Pr.: *-ni-a-*] — **Miniatură** + suf. *-al.*

MINIATÚRĂ, *miniaturi,* s.f. **1.** Operă de artă plastică (în special pictură) de dimensiuni reduse, lucrată cu multă fineţe şi minuţiozitate. ✧ *În miniatură* = **a)** (loc. adj.) de proporţii reduse; **b)** (loc. adv.) pe plan restrâns, limitat; în mic. ✦ Desen ornamental sau figurativ executat în culori, care împodobea vechile cărţi şi manuscrise (religioase). ✦ Spectacol sau emisiune radiofonică ori de televiziune cu numere artistice scurte. ✦ Mică piesă muzicală. **2.** Obiect de dimensiuni reduse; *spec.* obiect de mici dimensiuni care reproduce, la o scară mult redusă, un alt obiect. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **miniature,** it. **miniatura,** germ. **Miniatur.**

MINIATURÍSM s.n. (Rar) Arta miniaturistului; *p. ext.* manieră artistică care constă în preocuparea pentru aspectele miniaturale, delicate ale realităţii. [Pr.: *-ni-a-*] — **Miniatură** + suf. *-ism.*

MINIATURÍST, -Ă, *miniaturişti, -ste,* s.m. şi f. Artist care execută miniaturi. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **miniaturiste.**

MINIATURÍSTICĂ s.f. Arta de a executa miniaturi. ✦ Studiul miniaturilor din manuscrisele vechi. [Pr.: *-ni-a-*] — **Miniatură** + suf. *-istică.*

MINIATURIZÁ, *miniaturizez,* vb. I. Tranz. A executa în dimensiunile unei miniaturi; *p. ext.* a reda ceva la scară redusă. ✦ A reduce dimensiunile, greutatea şi consumul specific în fabricarea unor maşini şi aparate. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **miniaturiser.**

MINIATURIZÁRE, *miniaturizări,* s.f. Acţiunea de *a miniaturiza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ni-a-*] — V. **miniaturiza.**

MINIATURIZÁT, -Ă, *miniaturizaţi, -te,* adj. (Despre dispozitive electronice) Cu grad înalt de miniaturizare. [Pr.: *-ni-a-*] — V. **miniaturiza.**

MINIAUTOMOBÍL, *miniautomobile,* s.n. Automobil de dimensiuni reduse. [Pr.: *-ni-a-u-*] — **Mini[1]-** + **automobil.**

MINIBÁSCHET s.n. Joc de baschet cu durată redusă, adaptat pentru copii şi tineret. — **Mini-** + **baschet.**

MINIBASCHETBALÍST, -Ă, *minibaschetbalişti, -ste,* s.m. şi f. Jucător de minibaschet. — **Mini[1]-** + **baschetbalist.**

MINICALCULATÓR, *minicalculatoare,* s.n. **1.** Calculator de nivel mediu destinat efectuării de calcule complexe şi prelucrării unui mare volum de date primite sau transmise utilizatorilor conectaţi prin terminale; miniordinator, minicomputer. **2.** (Impr.) Calculator de buzunar. — Din fr. **minicalculateur.**

MINICAMPIONÁT, *minicampionate,* s.n. Campionat cu durată redusă, adaptat pentru copii şi tineret. [Pr.: *-pi-o-*] — **Mini-** + **campionat.**

MINICÁR, *minicare,* s.n. Trenuleţ acţionat de un vehicul motorizat sau autocar mic, folosit pentru transportul persoanelor pe distanţe scurte. [Pl. şi: *minicaruri*] — Din engl. **minicar.**

MINICASÉTĂ, *minicasete,* s.f. Casetă de mici dimensiuni folosită la minicasetofoane speciale. — Din fr. **minicassette.**

MINICASETOFÓN, *minicasetofoane,* s.n. Casetofon portabil de mici dimensiuni la care se folosesc numai casete preînregistrate, ascultate în căşti; walkman. — **Mini[1]-** + **casetofon.**

MINICOMPUTER, *minicomputere,* s.n. Minicalculator (**1**). [Pr.: *-pu-*] — Din engl. **minicomputer.**

MINICONTÁINER, *minicontainere,* s.n. Container de capacitate mică. — **Mini[1]-** + **container.**

MINICRÓNICĂ, *minicronici,* s.f. Cronică scurtă; (franţuzism) cronichetă. — **Mini[1]-** + **cronică.**

MINIDICŢIONÁR, *minidicţionare,* s.n. Dicţionar cu inventar restrâns. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Mini[1]-** + **dicţionar.**

MINIENCICLOPEDÍE, *mieniciclopedii,* s.f. (Rar) Microenciclopedie. [Pr.: *-ni-en-*] — **Mini[1]-** + **enciclopedie.**

MINIÉR, -Ă, *minieri, -e,* adj. Care ţine de mină[1] (**1**), privitor la mină[1]. ✦ În care se găsesc (multe) mine[1], în care se practică mineritul. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **minier.**

MINIFOILETÓN, *minifoiletoane,* s.n. Microfoileton. [Pr.: *-fo-i-*] — **Mini[1]-** + **foileton.**

MINIFÓTBAL s.n. Joc de fotbal cu durată redusă, adaptat pentru copii şi tineret. — **Mini[1]-** + **fotbal.**

MINIFRIGIDÉR, *minifrigidere,* s.n. Frigider de dimensiuni mici (alimentat de la acumulatorul autoturismului). — **Mini[1]-** + **frigider.**

MINIGÓLF s.n. Joc de golf adaptat pentru un teren mic. — Din engl., fr. **minigolf.**

MINIINTERVÍU, *miniinterviuri,* s.n. Microinterviu. [Pr.: *-ni-in-*] — **Mini[1]-** + **interviu.**

MINIJÚPĂ, *minijupe,* s.f. Fustă scurtă mult deasupra genunchilor. — **Mini[1]-** + **jupă.**

MINIJUPÍSTĂ, *minijupiste*, s.f. (Fam.) Fată (sau femeie) care poartă minijupă. — **Minijupă** + suf. *-istă.*

MINILABORATÓR, *minilaboratoare,* s.n. Laborator mic care dă rezultatul unei analize în timp foarte scurt, folosind echipament electronic (portabil). — **Mini[1]-** + **laborator.**

MÍNIM[1], *minimuri,* s.n. Minimum (**2**). ✧ *Minim de trai* = cantitate de bunuri şi de servicii strict necesare întreţinerii vieţii unei persoane sau a unei familii, la un anumit grad de dezvoltare a societăţii. — Din **minimum,** prin apropiere de **minim[2].**

MÍNIM[2], -Ă, *minimi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are dimensiunile, durata, intensitatea, valoarea etc. cea mai mică; foarte mic, neînsemnat, neglijabil, minimal. **2.** S.f. Spec. Cea mai mică valoare pe care o poate avea, într-un anumit interval, o funcţie sau o cantitate variabilă. ✦ Centru de joasă presiune atmosferică. **3.** S.f. Categorie de greutate la box pentru juniorii între 42 şi 45 kg. — Din lat. **minimus,** fr. **minime.**

MINIMAGAZÍN, *minimagazine,* s.n. Magazin mic; chioşc (alimentar). — **Mini[1]-** + **magazin.**

MINIMAGNETOFÓN, *minimagnetofoane,* s.n. Magnetofon portabil de dimensiuni reduse. — **Mini[1]-** + **magnetofon.**

MINIMÁL, -Ă, *minimali, -e,* adj. Minim[2] (**1**). ✧ *Program* (sau *plan* etc.) *minimal* = program (sau plan etc.) care cuprinde un ansamblu de sarcini minime ce trebuie îndeplinite cu precădere. *Preţ minimal* = preţul cel mai mic cu care poate fi pusă în vânzare o marfă. — Din fr. **minimal.**

MINIMALIZÁ, *minimalizez,* vb. I. Tranz. A diminua, a reduce (la minimum), a micşora nejustificat valoarea, importanţa unei persoane, a unui lucru, a unei idei; a subaprecia, a bagateliza. — **Minimal** + suf. *-iza.*

MINIMALIZÁRE, *minimalizări,* s.f. Acţiunea de *a minimaliza* şi rezultatul ei. — V. **minimaliza.**

MINIMALIZATÓR, -OÁRE, *minimalizatori, -oare,* adj. Care minimalizează. — **Minimaliza** + suf. *-tor.*

MINIMÁRKET, *minimarketuri,* s.n. Magazin de dimensiuni mici. — Din engl. **mini-market.**

MINIMÉTRU, *minimetre,* s.n. Instrument mecanic de măsurare a lungimilor prin metoda comparativă, folosit pentru verificarea dimensiunilor unor piese. — Din fr. **minimètre.**

MINIMIZÁ, *minimizez,* vb. I. Tranz. A reduce la minimum; a minimaliza. — Din fr. **minimiser.**

MINIMIZÁRE, *minimizări,* s.f. Minimalizare. — V. **minimiza.**

MINIMIZÁT, -Ă, *minimizaţi, -te,* adj. Minimalizat. — V. **minimiza.**

MINIMOTORÉTĂ, *minimotorete,* s.f. Motoretă de mic litraj. — **Mini[1]-** + **motoretă.**

MÍNIMUM s.n., adv. **1.** S.n. Punct, limită, fază reprezentând extrema inferioară. **2.** S.n. Cea mai redusă cantitate, valoare, intensitate; minim[1]. **3.** Adv. În cantitatea, timpul, spaţiul minim[2]; cel puţin..., pe puţin...; măcar. — Din lat., fr. **minimum.**

MINIÓINĂ s.f. Oină cu reguli de joc simplificate. [Pr.: *-ni-oi-*] — **Mini[1]-** + **oină.**

MINIORDINATÓR, *miniordinatoare,* s.n. Minicalculator (**1**). [Pr.: *-ni-or-*] — Din fr. **miniordinateur.**

MINIRECITÁL, *minirecitaluri,* s.n. Microrecital. — **Mini[1]-** + **recital.**

MINIRUGBI s.n. Rugbi cu reguli de joc modificate şi adaptate copiilor. [Pr.: *miniruibi*] — **Mini[1]-** + **rugbi.**

MINISCÁF, *miniscafuri,* s.n. Ambarcaţiune mică, de agrement, pentru două persoane, care se poate scufunda la adâncimi mici. — **Mini[1]-** + [bati]**scaf.**

MINISTÉR, *ministere,* s.n. **1.** Organ central al administrației de stat care conduce o anumită ramură a activității și este reprezentat de un ministru; instituția respectivă; *p. ext.* clădirea în care își are sediul această instituție. **2.** (Înv.) Funcție de ministru. **3.** (Înv.) Guvern. — Din fr. **ministère.**

MINISTERIÁBIL, *ministeriabili,* s.m. (Rar) Persoană care aspiră la demnitatea de ministru. [Pr.: *-ri-a-*] — Din it. **ministeriabile.** Cf. fr. ministrable.

MINISTERIÁL, -Ă, *ministeriali, -e,* adj. Care aparține unui ministru sau unui minister, privitor la un ministru sau la un minister, emis de un ministru sau de un minister; de ministru sau de minister. ✧ *Bancă ministerială* = locul pe care îl ocupă reprezentanții guvernului în incinta unui parlament. *Coală* (sau *hârtie) ministerială* (sau *de format ministerial)* = coală de hârtie de format obișnuit pentru cereri. *Plic ministerial* = plic de dimensiuni mari, în care pot încăpea acte fără să fie îndoite. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **ministériel.**

MINISTERIÁT, *ministeriate,* s.n. (Rar) Perioadă în care un guvern sau un ministru este la putere. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **ministériat.**

MINISTRÁNT, *ministranți,* s.m. Ajutor de preot în ritualul catolic; paracliser. — Din it. **ministrante,** germ. **Ministrant.**

MINISTREÁSĂ, *ministrese,* s.f. (Fam. și ir.) Soție de ministru. — **Ministru** + suf. *-easă.*

MINÍSTRU, *miniștri,* s.m. Înalt funcționar de stat, membru al guvernului, care conduce un minister. — Din lat. **minister, -tri,** fr. **ministre.**

MINITELEVIZÓR, *minitelevizoare,* s.n. Televizor de mici dimensiuni. — **Mini[1]-** + **televizor.**

MÍNIU s.n. Oxid de plumb, de culoare roșie-portocalie, insolubil în apă, folosit la vopselărie. — Din lat., fr. **minium.**

MINIVACÁNȚĂ, *minivacanțe,* s.f. Vacanță de scurtă durată. — **Mini[1]-** + **vacanță.**

MINNESANG s.n. Poezie lirică de curte, creată de cavalerii medievali, în sec. XII, după model folcloric și sub influența trubadurilor provensali. [Pr.: *mínezang*] — Cuv. germ.

MÍNNESÄNGER, *minnesängeri,* s.m. Cântăreț medieval german, autor și interpret de minnesang. [Pr.: *minezengăr.* — Var.: **minnesinger** s.m.] — Cuv. germ.

MINNESÍNGER s.m. v. **minnesänger.**

MINNESOTA s.f. Rasă de porci originară din America, crescută pentru producția de carne. [Pr.: *mi-ni-sa̍u-ta*] — Cuv. engl.

MINOIÁN s.n. Perioadă arhaică a civilizației cretane și grecești. [Pr.: *-no-ian*] — Din fr. **minoen.**

MINÓLĂ, *minole,* s.f. Fruct exotic obținut din încrucișarea unui grepfrut cu o portocală. — Din lat. **Tangello Minneola,** denumirea științifică a fructului.

MINOLÓGHION, *minologhioane,* s.n. Carte bisericească ortodoxă care cuprinde numele și viețile sfinților, pe zile și pe luni. [Pr.: *-ghi-on*] — Din ngr. **minológhion.**

MINÓR, -Ă, *minori, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu a împlinit încă vârsta majoratului. **2.** Lipsit de importanță, neînsemnat, secundar; *p. ext.* șters, slab. **3.** (Muz.; în sintagmele) *Mod minor* = mod a cărui gamă are la bază o terță mică. *Gamă minoră* sau *mod minor* = gamă sau mod în care semitonurile sunt dispuse între treptele a doua și a treia, a șasea și a șaptea. **4.** (Log.; în sintagmele) *Termen minor* = termen care servește de subiect concluziei unui silogism. *Premisă minoră* = premisă care conține termenul minor al silogismului. — Din fr. **mineur,** lat. **minor.**

MINORÁT s.n. (Rar) Vârstă a unei persoane minore; perioadă cât cineva este minor; starea persoanei minore; minoritate (**2**). — **Minor** + suf. *-at.*

MINORÍT, *minorițI,* s.m. Călugăr dintr-un ordin franciscan. — Din germ. **Minorit,** it. **minorita,** fr. **minorite.**

MINORITÁR, -Ă, *minoritari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care face parte dintr-o minoritate (**1**), care reprezintă cel mai mic număr dintr-o colectivitate. **2.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o minoritate politică sau națională. — Din fr. **minoritaire.**

MINORITÁTE, *minorități,* s.f. **1.** Partea (cea) mai puțin numeroasă a membrilor unei colectivități. ✧ Loc. adv. *În minoritate* = în inferioritate numerică. **2.** (În sintagma) *Minoritate națională* = grup de oameni de aceeași limbă și etnie, care se deosebesc de cele ale majorității locuitorilor unui stat. **3.** (Jur.) Minorat. — Din fr. **minorité,** lat. **minoritas, -atis,** germ. **Minorität.**

MINOTÁUR, *minotauri,* s.m. (În mitologia greacă) Monstru cu cap de taur și trup de om. — Din fr. **Minotaure,** it. **Minotauro,** germ. **Minotaurus.**

MINTÁL, -Ă, *mintali, -e,* adj. **1.** Care aparține minții, privitor la minte; care se produce, se petrece în minte. ✧ *Alienație mintală* = nebunie. *Debil mintal* = persoană care prezintă întârzieri sau opriri în dezvoltarea facultăților psihice. **2.** Care se produce, se petrece în minte. — Din fr. **mental,** lat. **mentalis** (după *minte).*

MÍNTĂ s.f. v. **mentă.**

MÍNTE, *minți,* s.f. **1.** Facultatea de a gândi, de a judeca, de a înțelege; rațiune, intelect. ✧ Loc. adj. *Cu minte* = cu judecată normală, sănătoasă; *p. ext.* înțelept. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) minte* = nebun; nesocotit, nesăbuit. ✧ Expr. *Ieșit din minți* = nebun; care și-a pierdut cumpătul. *A-și ieși din minți* = a înnebuni; a-și pierde cumpătul. *Întreg* (sau *zdravăn* etc.) *la minte* = cu judecata normală, sănătoasă. *A fi în toate mințile* = a fi în deplinătatea facultăților mintale; a fi matur. *A-și pierde mințile* (sau *mintea*) sau *a nu fi în toate mințile* = a înnebuni sau a fi nebun. *A învăța pe cineva minte* = a pedepsi pe cineva pentru a-l face să fie mai rațional. *A se frământa cu mintea* sau *a-și frământa mintea* (sau *mințile*) = a se gândi mult, a-și bate capul. *A-și aduna mințile* = a nu mai fi distrat, a se concentra. *A-i sta* (cuiva) *mintea în loc,* se spune când cineva rămâne uluit și nu mai știe ce să facă sau ce să spună. ✦ Gând, cuget; imaginație; memorie. ✧ Expr. *A-i veni cineva în minte* sau *a-i trece, a-i da, a-i trăsni cuiva ceva prin minte* = a se gândi (dintr-odată) la cineva sau la ceva. *A fi dus cu mintea* (sau *cu mințile*) = a fi cufundat în gânduri. *A avea* (pe cineva sau ceva) *în minte* = **a)** a fi preocupat (de cineva sau de ceva); **b)** a avea intenția să facă ceva. **2.** Judecată sănătoasă, mod just de a raționa; înțelepciune, chibzuință. ✧ Expr. *A-i veni* (cuiva) *mințile acasă* (sau *la loc, la cap*) sau *a-și băga mințile în cap* = a deveni mai înțelept, mai chibzuit; a se cumința. *A-și pune mintea cu cineva* = a lua în serios pe cineva (care nu merită). *A-i lua* (sau *a-i suci, a-i fura*) *cuiva mintea* (sau *mințile*) = a face pe cineva să-și piardă judecata, să nu mai știe ce face. *A scoate pe cineva din minți* = **a)** a face pe cineva să-și piardă judecata, a zăpăci; **b)** a enerva la culme, a mânia. ✦ Inteligență, istețime, iscusință. ✧ Expr. *A ajunge* (sau *a cădea, a fi* etc.) *în mintea copiilor* = a avea judecata slăbită (din cauza bătrâneții). *La mintea omului* (sau *a cocoșului*) = ușor de înțeles, clar. **3.** Imaginație, fantezie. — Lat. **mens, -ntis.**

MINTEÁN, *mintene,* s.n. Haină bărbătească scurtă, cu sau fără mâneci, din dimie, de obicei împodobită cu găitane, folosită în portul popular. ✦ Pieptar sau tunică de stofă colorată, purtată în trecut de arnăuți sau de alte categorii de ostași. — Din tc. **mintan.**

MÍNTEN adv. (Reg.) Îndată, imediat, numaidecât; în grabă, repede; mintenaș. [Var.: **mínteni** adv.] — Din magh. **menten.**

MINTENÁȘ adv. (Reg.) Îndată, imediat, numaidecât; în grabă, repede; minten. — **Minten** + suf. *-aș.*

MÍNTENI adv. v. **minten.**

MINTÍE, *mintii,* s.f. (Reg.) **1.** Haină lungă, de obicei îmblănită. **2.** Anteriu (preoțesc). — Cf. sb. mantija.

MINTÓS, -OÁSĂ, *mintoși, -oase,* adj. (Pop.) Care are multă minte; deștept, inteligent, capabil; iscusit, isteț. ✦ Care dovedește inteligență, iscusință. — **Minte** + suf. *-os.*

MINȚÍ, *mint,* vb. IV. **1.** Intranz. A face afirmații care denaturează în mod intenționat adevărul, a spune minciuni. ✧ Expr. (Fam.) *Minte de stinge* (sau *de stă soarele-n loc, de stă ceasul, de-ngheață apele),* se spune despre un om foarte mincinos. **2.** Tranz. A induce în eroare pe cineva; a înșela. ✧ Expr. *A-și minți foamea* = a-și potoli temporar foamea cu mâncare puțină. ✦ Spec. A înșela în dragoste pe cineva. — Lat. **mentiri.**

MINȚÍT s.n. Faptul de *a minți.* — V. **minți.**

MINȚITÓR, -OÁRE, *mințitori, -oare,* adj. (Rar) Care minte; înșelător, amăgitor. — **Minți** + suf. *-tor.*

MINUNÁ, *minunez,* vb. I. Refl. și tranz. A rămâne sau a face pe cineva să rămână uluit, uimit, surprins. ✦ Refl. A-și manifesta mirarea, admirația, surpriza; a se mira mult. — Din **minune.**

MINUNÁRE, *minunări,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) minuna;* uimire. — V. **minuna.**

MINUNÁT, -Ă, *minunați, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care iese din comun (prin aspect, însușiri etc.); magnific; *p. ext.* care uimește prin frumusețe; încântător, splendid. ✦ Foarte bun, excepțional. **2.** (În basme) Care face minuni, care este înzestrat cu însușiri supranaturale. ✦ Vrăjit, fermecat. **3.** Mirat, surprins. — V. **minuna.**

MINUNĂȚÍE, *minunății,* s.f. **1.** Minune (**2**). **2.** Minune (**3**). — **Minunat** + suf. *-ie.*

MINÚNE, *minuni,* s.f. **1.** Fenomen ieșit din comun, surprinzător, atribuit divinității sau altor forțe supranaturale. ✧ Loc. adv. *Ca prin minune* = dintr-odată, pe neașteptate. **2.** P. gener. Lucru, fapt, fenomen uimitor, neobișnuit, extraordinar; minunăție. ✧ *Cele șapte minuni ale lumii* = șapte dintre operele celebre ale Antichității. ✧ Expr. *Mare minune* sau *minune mare,* exclamație care exprimă uimire, admirație, neîncredere etc. față de cele văzute sau auzite. *Mare minune să...* = m-aș mira să... *Minunea minunilor,* formulă care exprimă o apreciere superlativă. (Fam.) *A se face de minune* = a se face de râs; a produce uimire. **3.** Lucru cu însușiri excepțional de frumoase, care uimește, produce admirație; minunăție. ✧ Loc. adj. și adv. *De minune* = admirabil, minunat, extraordinar. ✦ Persoană cu calități (fizice sau morale) excepționale. — Lat. ***mirio, -onis.**

MÍNUS, (**1, 2**) *minusuri,* s.n., (**3**) adv. **1.** S.n. (Mat.) Semn de forma unei liniuțe orizontale, folosit pentru indicarea operației de scădere sau pentru caracterizarea numerelor sau mărimilor negative. **2.** S.n. Deficit, lipsă. **3.** Adv. Mai puțin, fără. — Din lat. **minus.**

MINÚSCUL, -Ă, *minusculi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De dimensiuni (foarte) reduse, (foarte) mic, infim; miniatural. **2.** Adj., s.f. (Literă) mică, de rând, folosită în mod obișnuit în interiorul cuvintelor. — Din lat. **minusculus,** fr. **minuscule.**

MINÚT, -Ă, (**1**) *minute,* (**2**) *minuturi,* s.n., s.f. **I.** S.n. **1.** Unitate de măsură a timpului, egală cu șaizeci de secunde. ✦ P. gener. Interval scurt de timp. ✧ Loc. adj. și adv. *La minut* = (care se execută) pe loc, imediat. ✧ Loc. adv. *Într-un minut* = îndată, imediat. *Din minut în minut* = dintr-un moment în altul. ✦ Moment în care se întâmplă sau trebuie să se întâmple ceva. **2.** (Concr.; la pl.) Mâncare (frugală) pregătită pe loc, la comanda consumatorului. **3.** (Mat.) Unitate de măsură

pentru unghiuri şi arcuri, egală cu a şaizecea parte dintr-un grad. **II.** S.f. **1.** Original (în creion) al unei hărţi, al unui plan topografic etc., pe baza căruia se întocmeşte harta, planul topografic etc. respectiv. **2.** (Jur.) Parte dintr-o hotărâre întocmită după terminarea deliberării, care cuprinde soluţia dată de organul de justiţie. **3.** Document în care sunt consemnate hotărârile luate în urma unei consfătuiri. — Din fr. **minute,** it. **minuto,** rus. **minuta,** germ. **Minute.**

MINUTÁJ, *minutaje,* s.n. Timp stabilit (în minute) pentru desfăşurarea unei competiţii, ceremonii etc. — Din fr. **minutage.**

MINUTÁR, *minutare,* s.n. Acul care indică minutele (**I 1**) pe cadranul ceasului. ✦ P. gener. (La pl.) Fiecare dintre cele două ace ale ceasului. — **Minut** + suf. *-ar.*

MINUTERÍE, *minuterii,* s.f. Parte a unui ceas care imprimă minutarelor mişcarea de rotaţie. — Din fr. **minuterie.**

MINÚŢIE s.f. Minuţiozitate. ✧ Loc. adv. *Cu minuţie* = amănunţit, minuţios, meticulos. [Acc. şi: *minuţíe*] — Din fr. **minutie.**

MINUŢIÓS, -OÁSĂ, *minuţioşi, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Care cercetează lucrurile în amănunt, cu multă atenţie şi răbdare; făcut cu deosebită atenţie, cu grijă; meticulos. [Pr.: *-ţi-os*] — Din fr. **minutieux.**

MINUŢIOZITÁTE, *minuţiozităţi,* s.f. Însuşirea de a fi minuţios; meticulozitate, minuţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Minuţios** + suf. *-itate.*

MIOÁRĂ, *mioare,* s.f. Oaie tânără de la vârsta de 1 an până la 2 ani; *p. gener.* oaie. ✦ (Adjectival; despre oi) Tânără. [Pr.: *mi-oa-*] — **Mia** + suf. *-ioară.*

MIOBLÁST, *mioblaste,* s.n. (Biol.) Celulă embrionară a mezenchimului care dă naştere fibrelor musculare striate. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myoblaste,** engl. **myoblast.**

MIOCÁRD s.n. Muşchiul inimii, constituit din fibre musculare striate. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myocarde.**

MIOCÁRDIC, -Ă, *miocardici, -ce,* adj. Care aparţine miocardului, care se referă la miocard. [Pr.: *mi-o-*] — **Miocard** + suf. *-ic.*

MIOCARDÍTĂ, *miocardite,* s.f. Inflamaţie acută sau cronică a miocardului. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myocardite.**

MIOCARDOPATÍE, *miocardopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile miocardului. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myocardopathie.**

MIOCÉL, *miocele,* s.n. (Med.) Hernie musculară. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myocèle.**

MIOCÉN, -Ă, *mioceni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Epoca inferioară a neogenului, caracterizată prin floră şi faună asemănătoare cu cele actuale, în care s-au format contururile actuale ale continentelor şi principalele lanţuri de munţi. **2.** Adj. Care aparţine miocenului (**1**), privitor la miocen; miocenic. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **miocène.**

MIOCÉNIC, -Ă, *miocenici, -ce,* adj. Care ţine de miocen, privitor la miocen; miocen (**2**). [Pr.: *mi-o-*] — Din it. **miocenico.**

MIOCÍT, *miocite,* s.n. (Biol.) Celulă musculară. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr., engl. **myocyte.**

MIOCLONÍE s.f. Contracţie musculară bruscă, involuntară, dezordonată, întâlnită în unele boli nervoase. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myoclonie.**

MIOCRÓM s.n. (Biol.) Pigment roşu prezent în ţesutul muscular. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myochrome.**

MIODINÍE, *miodinii,* s.f. Durere musculară care apare în anumite cazuri de reumatism, nevralgie etc. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myodynie.**

MIOFIBRÍLĂ, *miofibrile,* s.f. Filament foarte fin al ţesutului muscular, care determină contracţia muşchilor. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myofibrille.**

MIOFILAMÉNT, *miofilamente,* s.n. (Anat.) Filament al miofibrilelor cu rol important în contracţia muşchiului. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myofilament.**

MIOGÉN s.n. Proteină de tipul albuminelor, care se găseşte în ţesutul muscular. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myogène.**

MIOGLOBÍNĂ s.f. (Biol.) Proteină globulară care asigură depozitarea oxigenului în ţesutul muscular la om şi animale. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myoglobine,** engl. **myoglobin.**

MIOGRÁF, *miografe,* s.n. Aparat pentru înregistrarea grafică a contracţiei musculare. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myographe.**

MIOGRÁFIC, -Ă, *miografici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la miografie, de miografie. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **miographique.**

MIOGRAFÍE, *miografii,* s.f. Înregistrare grafică a contracţiilor musculare cu ajutorul miografului. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myographie.**

MIOGRÁMĂ, *miograme,* s.f. (Med.) Diagramă a contracţiei musculare obţinută la miograf. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myogramme.**

MIOLÓGIC, -Ă, *miologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la miologie, de miologie. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myologique.**

MIOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care studiază natura, structura şi funcţiile muşchilor; sarcologie. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myologie.**

MIÓM, *miomuri,* s.n. Tumoare benignă a ţesutului muscular. [Pr.: *mi-om.* — Pl. şi: *mioame*] — Din fr. **myome.**

MIOMÉR, *miomere,* s.n. (Zool.) Segment al benzilor musculare longitudinale la acraniate şi la peşti, care înlesneşte înotul. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myomère.**

MIONÍ vb. IV v. **mieuna.**

MIÓP, MIOÁPĂ, *miopi, mioape,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de miopie. ✦ Fig. (Persoană) fără perspicacitate, cu vederi înguste. [Pr.: *mi-op*] — Din fr. **myope.**

MIOPÁTIC, -Ă, *miopatici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la miopatie, de miopatie. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myopathique.**

MIOPATÍE, *miopatii,* s.f. Afecţiune a sistemului muscular, în special de natură degenerativă, cu localizări diverse şi caracter mai ales ereditar. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myopathie.**

MIOPÍE, *miopii,* s.f. Tulburare a vederii caracterizată prin imposibilitatea de a distinge clar obiectele situate la distanţă; miopism. ✦ Fig. Incapacitate de a vedea lucrurile în toată complexitatea lor. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myopie.**

MIOPÍSM s.n. (Rar) Miopie. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myopisme.**

MIOPLÁSMĂ, *mioplasme,* s.f. Protoplasmă care înconjoară nucleul celulei musculare. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myoplasma.**

MIÓR, *miori,* s.m. (Reg.) Miel mai mare; noaten. [Pr.: *mi-or*] — Din **mioară** (derivat regresiv).

MIORÁR, *miorari,* s.m. (Reg.) Cioban care îngrijeşte mioarele şi miorii. [Pr.: *mi-o-*] — **Mior** + suf. *-ar.*

MIORC interj. Cuvânt care imită orăcăitul broaştelor sau zgomotul produs de cel care se sufocă. — Onomatopee.

MIORCĂÍ, pers. 3 *miórcăie,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. (Despre broaşte) A orăcăi. **2.** Intranz. şi refl. Fig. (Despre copii) A (se) smiorcăi. [Prez. ind. şi: *miorcăiesc*] — **Miorc** + suf. *-ăi.*

MIORCĂÍRE, *miorcăiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) miorcăi* şi rezultatul ei. — V. **miorcăi.**

MIORCĂÍT s.n. Faptul de *a (se) miorcăi;* orăcăit; *fig.* smiorcăit. — V. **miorcăi.**

MIOREÁ, -ICĂ, *miorele,* s.f. Mioriţă. [Pr.: *mi-o-*] — **Mioară** + suf. *-ea.* — **Mioricǎ:** cu schimbare de sufix.

MIORÍTIC, -Ă, *mioritici, -ce,* adj. **1.** (Despre personaje, peisaje etc.) Din balada populară „Mioriţa". ✦ P. anal. Care aminteşte de „Mioriţa". **2.** (În sintagma) *Spaţiu mioritic* = spaţiu geografic românesc al cărui relief ondulat cu munţi şi văi este prielnic păstoritului; univers spiritual specific românesc a cărui matrice o reprezintă spaţiul geografic românesc (în concepţia lui Lucian Blaga). [Pr.: *mi-o-*] — **Mioriţa** (n. pr.) + suf. *-ic.*

MIORÍŢĂ, *mioriţe,* s.f. Diminutiv al lui *mioară;* miorea. [Pr.: *mi-o-*] — **Mioară** + suf. *-iţă.*

MIORLÁU interj. Cuvânt care imită strigătul pisicii; miau. — Onomatopee.

MIORLĂÍ, *miórlăi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre pisici) A mieuna. **2.** Intranz. şi refl. Fig. (Depr.) A vorbi, a plânge cu glas subţire şi tânguitor; a (se) smiorcăi. [Var.: (reg.) **mierlăí, miorlâí** vb. IV] — Din **miorlau.**

MIORLĂIÁLĂ, *miorlăieli,* s.f. Miorlăit[1]. ✦ Fig. Plâns, vorbire afectată; cântare nearmonioasă. [Pr.: *-lă-ia-*] — **Miorlăi** + suf. *-ală.*

MIORLĂÍT[1], *miorlăituri,* s.n. Faptul de *a (se) miorlăi;* sunet caracteristic scos de pisică; miorlăială, miorlăitură; *p. gener.* sunet asemănător scos de alte animale sau de om. ✦ Fig. (Depr.) Plâns subţire şi tânguitor. — V. **miorlăi.**

MIORLĂÍT[2], -Ă, *miorlăiţi, -te,* adj. (Despre pisici) Care miorlăie; miorlăitor. ✦ Fig. (Depr.; despre oameni sau glasul lor) Plângăreţ, tânguitor. — V. **miorlăi.**

MIORLĂITÓR, -OÁRE, *miorlăitori, -oare,* adj. Miorlăit[2]. [Pr.: *-lă-i-.* — Var.: (reg.) **mierlăitór, -oáre** adj.] — **Miorlăi** + suf. *-tor.*

MIORLĂITÚRĂ, *miorlăituri,* s.f. Miorlăit[1]. ✦ Fig. Plâns, vorbire afectată. [Pr.: *-lă-i-*] — **Miorlăi** + suf. *-tură.*

MIORLÂÍ vb. IV v. **miorlăi.**

MIOSCLERÓZĂ, *mioscleroze,* s.f. (Med.) Scleroză a ţesutului muscular. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myosclérose.**

MIOSPÁSM, *miospasme,* s.n. (Med.) Contracţie musculară spasmodică; crampă musculară. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myospasme.**

MIOTOMÍE, *miotomii,* s.f. Secţionare a muşchilor. ✦ Parte a anatomiei care se ocupă cu disecţia muşchilor. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myotomie.**

MIOTONÍE s.f. Boală caracterizată prin tulburări în contracţia muşchilor. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myotonie.**

MIOTONOMÉTRU, *miotonometre,* s.n. (Med.) Aparat care măsoară tonicitatea musculară. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myotonomètre.**

MIÓZĂ s.f. Contracţie pronunţată a pupilei, care apare în timpul expunerii la lumină, la efortul de acomodare etc. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myosis.**

MIOZÍNĂ, *miozine,* s.f. Proteină de tipul globulinelor, care se găseşte în ţesutul muscular, cu rol important în contracţia musculară. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myosine.**

MIOZÍTĂ, *miozite,* s.f. Inflamaţie a unui muşchi striat. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myosite.**

MIOZÓTIS s.m. (Bot.; livr.) Nu-mă-uita. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myosotis.**

MIR[1] s.n. (În loc. adj.) *De mir* = care nu aparţine clerului; mirean. — Din sl. **mirŭ** „lume".

MIR[2], *miruri,* s.n. Untdelemn aromat şi sfinţit, folosit la săvârşirea unor ritualuri în Biserica creştină. ✧ Expr. *A lovi* (sau *a izbi, a trăsni* pe cineva) *la mir* = **a)** a lovi (pe cineva) în frunte (mortal); **b)** a distruge, a nimici. *A-i lua (*cuiva) *mirul* = a omorî. — Din sl. **miro.**

MIRÁ[1], *mir,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A fi surprins ori nedumerit sau a surprinde ori a nedumeri; a (se) minuna. ✧ Expr. (Refl.) *Te miri cine* = un oarecare (nechemat, incompetent). *Te miri ce* = un lucru neînsemnat, mărunt, o nimica toată. *Te miri unde* = cine ştie unde, undeva. *Te miri cum* = nu se ştie cum, fără voie. *Mă miram eu să nu...* = eram sigur că... *Mă miram eu să...* = eram sigur că nu... *Să nu te miri dacă...* = să nu ţi se pară curios că..., e normal să... ✦ Refl. A-şi manifesta surprinderea, nedumerirea, admiraţia. **2.** Refl. A nu-şi da seama, a se întreba. — Lat. **mirari.**

MIRÁ[2], *mirez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se privi în sau ca într-o oglindă; a se oglindi. — Din fr. **mirer.**

MIRÁBIL, -Ă, *mirabili, -e,* adj. (Livr.) Minunat; extraordinar. — Din lat. **mirabilis,** it. **mirabile.**

MIRABILÍT s.m. (Min.) Sulfat de sodiu natural folosit în industria chimică, a sticlei, în medicină etc. — Din engl. **mirabilite.**

MIRÁCOL, *miracole,* s.n. Fenomen supranatural, minune; fapt, fenomen uimitor, extraordinar. [Var.: (înv.) **mirácul** s.n.] — Din lat. **miraculum,** it. **miracolo,** fr. **miracle.**

MIRÁCUL s.n. v. **miracol.**

MIRACULÓS, -OÁSĂ, *miraculoşi, -oase,* adj. **1.** Care este produs printr-un miracol; supranatural; uimitor, extraordinar. ✦ (Substantivat, n. sg.) Totalitatea elementelor supranaturale din basme şi legende. **2.** Care face minuni, care produce efecte excepţionale. — Din fr. **miraculeux,** lat. **miraculosus, -a, -um.**

MIRADÓR, *miradoare,* s.n. **1.** Belvedere pe terasele palatelor. **2.** Post de observaţie sau de pază (situat pe o înălţime). — Din fr. **mirador.**

MIRÁGIU s.n. v. **miraj.**

MIRÁJ, *miraje,* s.n. **I. 1.** Fenomen optic produs prin refracţia treptată a luminii în straturi de aer cu densităţi diferite, din cauza căruia, mai ales în deşert sau pe mare, apar la orizont imagini răsturnate ale unor părţi din natură, ale unor obiecte îndepărtate etc., ca şi cum s-ar reflecta într-o apă; *p. ext.* fata morgana. **2.** Fig. Imagine înşelătoare; închipuire, iluzie deşartă. **3.** Fig. Farmec, atracţie irezistibilă. **II.** (În sintagma) *Mirajul ouălor* = operaţie de examinare a ouălor supuse incubaţiei pentru a urmări dezvoltarea embrionului. [Var.: (rar) **mirágiu** s.n.] — Din fr. **mirage.**

MIRALÁI, *miralai,* s.m. Ofiţer care comanda un regiment în armata turcă. — Din tc. **miralay.**

MIRÁRE, *mirări,* s.f. Faptul *de a (se) mira.* **1.** Nedumerire; surprindere. ✧ Loc. adj. şi adv. *De mirare* = surprinzător, uimitor. ✧ Expr. *N-ar fi de mirare să...* = e posibil să..., ne putem aştepta să... (Pop.) *A-i fi cuiva de(-a) mirare(a)* = a fi nedumerit, surprins, a se mira. **2.** (Înv.) Admiraţie. ✧ Loc. adj. *(Vrednic) de mirare* = care merită admiraţie; minunat, admirabil. — V. **mira[1].**

MIRÁT, -Ă, *miraţi, -te,* adj. Nedumerit; surprins; uimit, uluit. — V. **mira[1].**

MIRÁZ[1], *mirazuri,* s.n. (Înv. şi reg.) Moştenire. [Var.: **mereáz** s.n.] — Din tc. **mirās.**

MIRÁZ[2] s.n. (Reg.) Lucru care produce mirare; minunăţie. — Cf. m i r a[1].

MÍRĂ, *mire,* s.f. **1.** Riglă gradată utilizată în topografie la măsurarea indirectă a distanţelor sau a înălţimilor. **2.** Cătare (la armă). **3.** Imagine-tip transmisă pe ecranul televizoarelor pentru reglarea imaginii acestora. — Din fr. **mire.**

MÍRE, *miri,* s.m. Nume purtat de bărbat în ziua sau în preajma căsătoriei sale. ✦ (La pl.) Nume dat, în ziua sau în preajma căsătoriei, celor două persoane care se căsătoresc. — Cf. alb. m i r ë „bun".

MIREÁN, -Ă, *mireni, -e,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care nu aparţine clerului; laic. — Din sl. **mirjaninŭ.**

MIREÁNCĂ, *mirence,* s.f. Femeie laică; mireană. — **Mirean** + suf. *-că.*

MIREÁSĂ, *mirese,* s.f. **1.** Nume purtat de femeie în ziua sau în preajma căsătoriei sale. ✧ (Bis.) *Mireasa Domnului* = călugăriţă. ✧ Expr. *A plânge ca o mireasă* = a plânge tare, cu foc. *A mânca ca o mireasă* = a mânca foarte puţin. *A sta ca o mireasă* = a nu lucra nimic, a sta degeaba. **2.** Plantă erbacee cu frunzele verzi-gălbui pe margini şi roşu-aprins în centru, cu flori albe şi roşii dispuse în spice, cultivată ca plantă ornamentală *(Coleus blumei).* — **Mire** + suf. *-easă.*

MIREÁSMĂ, *miresme,* s.f. **1.** Miros plăcut şi puternic, răspândit mai ales de plante şi flori; parfum, aromă. **2.** (La pl.) Uleiuri sau substanţe aromatice folosite pentru ungerea trupului, pentru parfumarea aerului etc.; balsam. — Din sl. **mirizma.**

MIRENÉSC, -EÁSCĂ, *mirenești,* adj. De mirean; laic. — **Mirean** + suf. *-esc.*

MIRESMÁ, *miresmez,* vb. I. Tranz. (Rar) A înmiresma. — Din **mireasmă.**

MIRESMÁRE, *miresmări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a miresma* şi rezultatul ei. — V. **miresma.**

MIRESMÁT, -Ă, *miresmaţi, -te,* adj. (Rar) Înmiresmat. — V. **miresma.**

MIRIÁDĂ, *miriade,* s.f. (Livr.; mai ales la pl.) Număr, cantitate foarte mare. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **myriade.**

MIRIAGRÁM, *miriagrame,* s.n. Unitate de măsură pentru greutăţi, egală cu 10 000 de grame. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **myriagramme.**

MIRIALÍTRU, *mirialitri,* s.m. Unitate de măsură pentru capacităţi, egală cu 10 000 de litri. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **myrialitre.**

MIRIAMÉTRU, *miriametri,* s.m. Unitate de măsură pentru lungimi, egală cu 10 000 de metri. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **myriamètre.**

MIRIAPÓD, *miriapode,* s.n. (La pl.) Clasă de animale inferioare, cu corpul vermiform şi cu multe perechi de picioare; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: *-ri-a-*] — Din lat. **myriapoda,** fr. **myriapode.**

MIRÍFIC, -Ă, *mirifici, -ce,* adj. (Livr.) Minunat, măreţ. — Din fr. **mirifique.**

MÍRIŞTE, *mirişti,* s.f. Teren agricol pe care au rămas, după recoltare, părţile inferioare ale tulpinilor de cereale sau de la alte plante cultivate; (colectiv) părţile inferioare ale acestor tulpini, rămase în pământ după recoltare. — Din bg. **merište.**

MIRMECOFÁG, -Ă, *mirmecofagi, -ge,* adj. (Zool.; despre animale) Care se hrăneşte cu furnici. — Din fr. **myrmécophage.**

MIRMECOFÍL, -Ă, *mirmecofili, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.f. (Plantă) în care trăiesc furnici sau care este polenizată de către furnici. **2.** Adj., s.m. (Animal) care trăieşte în simbioză cu furnicile. — Din fr. **myrmécophile.**

MIRMECOLOGÍE s.f. Studiu al furnicilor. — Din fr. **myrmécologie.**

MIRMIDÓN, *mirmidoni,* s.m. (Livr.; în basme) Pitic[2]. — Din fr. **myrmidon.**

MIROBOLÁNT, -Ă, *mirobolanţi, -te,* adj. (Livr.) Extraordinar, incredibil; minunat, magnific. — Din fr. **mirobolant.**

MIRODÉNIE, *mirodenii,* s.f. **1.** Nume dat părţilor unor plante (exotice) folosite pentru a da mâncărurilor un gust picant sau aromat; *p. gener.* substanţă aromatică alimentară; mirodie. **2.** Mireasmă, aromă, parfum. **3.** Numele a două plante din familia cruciferelor, cu flori plăcut mirositoare: **a)** plantă cu flori galbene-verzui, care creşte la marginea pădurilor *(Hesperis tristis);* **b)** nopticoasă. [Pr.: *-ni-e*] — **Mirodie** + suf. *-enie.*

MIRÓDIE, *mirodii,* s.f. (Înv.) Mirodenie. — Din bg. **mirodija.**

MIRONOSÍŢĂ, *mironosiţe,* s.f. **1.** (Bis.) Fiecare dintre femeile care, după Noul Testament, au dus balsamuri la mormântul lui Isus pentru a-i unge trupul; *p. gener.* femeie cucernică, smerită. ✧ Expr. *A face pe mironosiţa* = a-şi lua aere de nevinovăţie, a simula pietate şi modestie. ✦ Epitet dat unei femei prefăcute, care simulează nevinovăţia, modestia. **2.** Specie de fluture cu aripile din faţă albe cu pete cafenii şi cu cele din spate cenuşii-albăstrii (*Lymantria monacha).* — Din sl. **mironosica.**

MIRÓS, (1, 2) *mirosuri,* **(3)** *miroase,* s.n. **1.** Simţ prin care organismul percepe proprietăţile unor substanţe, venind în contact cu particulele volatile degajate de acestea; capacitate de a percepe şi deosebi aceste emanaţii; olfacţie. ✦ Fig. Perspicacitate, intuiţie, fler. **2.** Emanaţie plăcută sau neplăcută pe care o degajă unele corpuri; proprietate a unor substanţe de a produce asemenea emanaţii: senzaţie olfactivă pe care o produce această emanaţie. **3.** (Mai ales la pl.) Condiment, mirodenie. [Acc. şi: *míros*] — Din **mirosi** (derivat regresiv).

MIROSÍ, *mirós,* vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. A simţi, a percepe un miros (**2**). ✦ Tranz. A apropia nasul de ceva sau de cineva inspirând adânc pentru a percepe mirosul; (despre animale) a adulmeca. **2.** Intranz. A avea (şi a răspândi) un miros (**2**). ✧ Expr. *Miroase a...* = prevesteşte, anunţă (ceva). **3.** Tranz. şi intranz. Fig. (Fam.) A presimţi, a bănui; a intui. ✦ Tranz. A dibui, a simţi prezenţa cuiva sau a ceva. [Var.: (pop.) **amirosí** vb. IV] — Din sl. **mirosati.**

MIROSITÓR, -OÁRE, *mirositori, -oare,* adj. Care are (şi răspândeşte) un miros (**2**); odorific. — **Mirosi** + suf. *-tor.*

MIRÓZNĂ, *mirozne,* s.f. (Reg.) Miros plăcut, mireasmă. — Contaminare între **mireasmă** şi **miros.**

MIRT, *mirţi,* s.m. Arbust ornamental mediteraneean cu frunze alungite, persistente, cu flori mici, albe şi parfumate *(Myrtus communis).* — Din lat. **myrtus,** fr. **myrte,** germ. **Myrte.**

MIRTACÉE, *mirtacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu tulpina arborescentă, al cărei tip este mirtul; (şi la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **myrtacée.**

MIRUÍ[1], *miruiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A unge pe credincioşii creştini cu mir[2] (pe frunte). **2.** A consfinţi în funcţie un domnitor, un cleric etc. prin ungerea cu mir[2]. ✦ P. gener. (Fam.) A numi într-o funcţie (importantă). **3.** Fig. (Fam.) A lovi pe cineva la cap; *p. ext.* a omorî. [Prez. ind. şi: *mírui*] — Din sl. **mirovati.**

MIRUÍ[2], *miruiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A câştiga; a strânge, a agonisi. — Din magh. **nyerni.**

MIRUIÁLĂ, *miruieli,* s.f. Miruit[1]. [Pr.: *-ru-ia-*] — **Mirui[1]** + suf. *-eală.*

MIRUÍRE, *miruiri,* s.f. Acţiunea de *a mirui[1]* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ru-i-*] — V. **mirui[1].**

MIRUÍT[1] s.n. Faptul de *a mirui[1];* miruială. — V. **mirui[1].**

MIRUÍT[2], -Ă, *miruiţi, -te,* adj. Care a fost uns cu mir[2]. — V. **mirui[1].**

MIRUITÓR, *miruitori,* s.m. (Rar) Preot care miruieşte[1]. [Pr.: *-ru-i-*] — **Mirui[1]** + suf. *-tor.*

MIRÚŢĂ, *miruţe,* s.f. Plantă erbacee cu peri aspri şi ţepoşi, cu flori purpurii sau violete (*Anchusa officinalis).* — Cf. m i e r i u[1].

MISÁDĂ s.f. v. **mesadă.**

MISANDRÍE, s.f. (Med.) Aversiune morbidă faţă de sexul masculin. — Din fr. **misandrie.**

MÍSĂ, *mise,* s.f. Compoziţie muzicală polifonică pentru cor şi solişti, adesea cu acompaniament instrumental, scrisă pe textul tradiţional al liturghiei catolice. — Din lat. **missa.**

MISCELANÉU, -ÉE, *miscelanee,* adj. (Livr.) (Despre rubrici în unele periodice sau publicaţii ori volume) Care are un conţinut variat şi care aparţine, de obicei,

mai multor autori. ✧ (Substantivat) *Manuscris miscelaneu.* — Din lat. **miscellanea,** fr. **miscellanées.**

MISCELLÁNEA s.n. pl. Culegerea de articole, studii, extrase etc. variate. — Cuv. lat.

MISCHÉT s.n. Varietate de struguri tămâioși cu sâmburi foarte mici. — Din tc. **miske** [üzümü].

MISCHÍU, -ÍE, *mischii,* s.n., adj. (Înv. și reg.) **1.** S.n. Oțel de calitate superioară. **2.** Adj. De culoarea oțelului; cenușiu-vânăt. — Din ngr. **dimiski** „de Damasc".

MISCÍBIL, -Ă, *miscibili, -e,* adj. (Despre substanțe) Care poate forma (împreună cu altă substanță) un amestec omogen. — Din fr. **miscible,** lat. **miscibilis.**

MISCIBILITÁTE s.f. Proprietate a mai multor substanțe de a putea forma împreună un amestec omogen. — Din fr. **miscibilité.**

MISDIVIZIÚNE, *misdiviziuni,* s.f. (Biol.) Diviziune anormală, transversală, a centromerului. [Pr.: *-zi-u-*] — Din engl. **misdivision.**

MÍSIE s.f. v. **misiune.**

MISIONÁR, -Ă, *misionari, -e,* s.m. și f. Persoană (de obicei călugăr sau preot) trimisă să răspândească creștinismul în țări cu altă religie dominantă. [Pr.: *-si-o-*] — Din it. **missionario,** fr. **missionnaire.**

MISIONARIÁT, *misionariate,* s.n. Funcția misionarului. [Pr.: *-si-o-na-ri-at*] — Din fr. **missionnariat.**

MISIONARÍSM s.n. Activitatea desfășurată de misionari. [Pr.: *-si-o-*] — **Misionar** + suf. *-ism.*

MISÍR, *misiri,* s.m. **1.** (Pop.) Cal de rasă (din Egipt). **2.** Monedă turcească de aur (bătută la Cairo), care a circulat și în Țările Române; misirliu (**1**). — Din n. pr. **Misir,** numele (turcesc al) Egiptului.

MISIRLÍU, *misirlii,* s.m. **1.** Misir (**2**). **2.** Varietate de porumbei de rasă, cu ciocul mic. — Din tc. **mısırlı.**

MISÍT, *misiți,* s.m. **1.** Persoană care mijlocește o tranzacție comercială; intermediar, samsar. **2.** (Înv.) Emisar, sol. — Din ngr. **mesitis.**

MISITÍE, *misitii,* s.f. Ocupația misitului; plată pentru serviciile misitului. — **Misit** + suf. *-ie.*

MISIÚNE, *misiuni,* s.f. **1.** Însărcinare, împuternicire dată cuiva, sarcină de a face un anumit lucru. **2.** Grup de persoane (oficiale) trimis într-o țară străină cu un anumit scop (de obicei diplomatic); delegație. ✧ *Misiune diplomatică* = oficiu sau reprezentanță diplomatică cu grad de ambasadă sau de legație, condusă de un ambasador sau de un ministru plenipotențiar. **3.** Acțiune de propagare a creștinismului în țări cu altă religie dominantă; (cu sens colectiv) preoți trimiși într-o astfel de acțiune; *p. ext.* numele centrului religios de misiune (**3**). **4.** Rol, rost, datorie, menire. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: (înv., **1**) **mísie** s.f.] — Din fr. **mission,** lat. **missio, -onis.**

MISÍVĂ, *misive,* s.f. (Astăzi glumeț) Scrisoare, bilet. — Din fr. **missive.**

MISLÉTE s.m. Numele literei *m* din alfabetul chirilic. — Din sl. **myslite.**

MISOFOBÍE, *misofobii,* s.f. (Med.) Teamă patologică de murdărie sau de contaminare. — Din it. **misofobia.**

MISOGÁM, -Ă, *misogami, -e,* s.m. și f. Persoană care se teme de căsătorie. — Din fr. **misogame.**

MISOGAMÍE s.f. Teamă, aversiune față de căsătorie. — Din germ. **Misogamie.**

MISOGHÍN, -Ă s.m., adj. v. **misogin.**

MISOGÍN, -Ă, *misogini, -e,* s.m., adj. **1.** (Persoană) care are aversiune sau dispreț față de femei. **2.** Adj. Care manifestă aversiune sau dispreț față de femei. [Var.: **misoghín, -ă** s.m., adj.] — Din fr. **misogyne,** germ. **Misogyn.**

MISOGINÍE s.f. Atitudine de aversiune sau dispreț față de femei; misoginism. — Din fr. **misogynie.**

MISOGINÍSM s.n. Misoginie. — **Misogin** + suf. *-ism.*

MISOLÓG, -Ă, *misologi, -ge,* s.m. și f. (Livr.) Persoană care are aversiune față de rațiune sau raționamente. — Din fr. **misologue.**

MISOLOGÍE s.f. (Livr.) Aversiune față de rațiune. — Din fr. **misologie.**

MISONEÍSM s.n. (Livr.) Sentiment de neîncredere sau aversiune față de orice noutate, schimbare. [Pr.: *-ne-ism*] — Din fr. **misonéisme.**

MISOPEDÍE, *misopedii,* s.f. (Psih.) Repulsie patologică față de copii. — Din fr. **misopedie.**

MISS, *miss,* s.f. **1.** (În țările anglofone) Domnișoară. **2.** Titlu acordat de un juriu celei mai frumoase femei care participă la un concurs internațional sau național. [Pr.: *mis*] — Cuv. engl.

MISTACOCÉT, -Ă, *mistacoceți, -te,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj., s.m. (Pește) fără dinți. **2.** S.n. (La pl.) Specie de cetacee asemănătoare balenei; (și la sg.) animal din această specie. — Din fr. **mystacocète.**

MISTAGÓG, *mistagogi,* s.m. (În Antichitatea greacă) Preot care iniția pe cineva în misterele sacre; *p. ext.* epitet dat unui om înzestrat cu puterea de a pătrunde în adâncul lucrurilor, de a cunoaște aspectele ascunse ale realității. — Din fr. **mystagogue.**

MISTAGÓGIC, -Ă, *mistagogici, -ce,* adj. De mistagogie; care aparține mistagogilor. — Din fr. **mystagogique.**

MISTAGOGÍE s.f. Inițiere în misterele sacre făcută de mistagogi. — Din fr. **mystagogie.**

MISTÉLĂ s.f. Must de struguri la care s-a adăugat alcool (de vin) pentru oprirea fermentației. — Din fr. **mistelle.**

MISTÉR[1], *mistere,* s.n. **1.** Ceea ce este (încă) neînțeles sau nedescoperit; taină; secret, enigmă. **2.** Dogmă creștină pe care Biserica o consideră inaccesibilă rațiunii omenești. **3.** (La pl.) Ritualuri religioase în Grecia și Roma antică la care participau doar cei inițiați. **4.** (La pl.) Scrieri dramatice medievale în versuri, inițial cu caracter religios, reprezentate cu prilejul unor sărbători (religioase). [Var.: (înv.) **mistériu** s.n.] — Din fr. **mystère,** lat. **mysterium.**

MÍSTER[2] s.m. (Mai ales în Anglia) Termen de adresare către un bărbat care nu are titlu nobiliar; domn. — Cuv. engl.

MISTERIÓS, -OÁSĂ, *misterioși, -oase,* adj. Care este (încă) necunoscut sau greu de înțeles, tainic; care ascunde un mister[1] (**1**) sau este înconjurat de mister; enigmatic. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **mystérieux,** it. **misterioso.**

MISTERIOSO adv. (Muz.; indică modul de executare) Enigmatic; sumbru. [Pr.: *-ri-ó-zo*] — Cuv. it.

MISTÉRIU s.n. v. **mister[1].**

MÍSTIC, -Ă, *mistici, -ce,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. Care aparține misticismului, care se referă la misticism; care vădește misticism. **2.** S.m. și f. Adept al misticismului. **3.** Adj. Irațional sau inexplicabil pe cale rațională; secret, tainic. ✧ *Testament mistic* = testament secret. **4.** S.f. Totalitatea orientărilor și practicilor propagate de misticism sau de o doctrină mistică (**1**); *p. ext.* misticism. — Din fr. **mystique.**

MISTICÍSM, *misticisme,* s.n. Totalitatea atitudinilor și învățămintelor care rezultă din afirmația că realitatea autentică este inaccesibilă conștiinței și poate fi pătrunsă doar prin metode intuitiv-extatice; misticitate. ✦ Stare de spirit specifică misticului (**2**). — Din fr. **mysticisme.**

MISTICITÁTE s.f. (Rar) Misticism. — Din fr. **mysticité.**

MISTIFICÁ, *mistific,* vb. I. Tranz. A induce în eroare; a înșela; *p. ext.* a denatura, a falsifica adevărul. — Din fr. **mystifier,** it. **mistificare.**

MISTIFICÁBIL, -Ă, *mistificabili, -e,* adj. Care poate fi mistificat, care se poate mistifica. — **Mistifica** + suf. *-bil.* Cf. fr. mystifiable.

MISTIFICÁRE, *mistificări,* s.f. Acțiunea de *a mistifica* și rezultatul ei; înșelare, înșelătorie; *p. ext.* falsificare a adevărului; mistificație. — V. **mistifica.**

MISTIFICATÓR, -OÁRE, *mistificatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care mistifică. — Din fr. **mystificateur.**

MISTIFICÁȚIE, *mistificații,* s.f. Mistificare. — Din fr. **mystification.**

MISTRÁL s.n. Vânt puternic, rece și uscat, care suflă iarna în Franța, din valea Ronului spre Marea Mediterană. — Din fr. **mistral.**

MISTRÉȚ, -EÁȚĂ, *mistreți, -e,* adj. **I.** (În sintagma) *Porc mistreț* (și substantivat, m.) = animal sălbatic cu corpul masiv, acoperit cu păr aspru, negru-sur, cu greabănul înalt, capul mare, bot alungit, ochii mici și canini lungi și tăioși; porc sălbatic (*Sus scrofa).* **II.** (Pop.) **1.** Care rezultă dintr-un amestec de rase; de calități diferite; amestecat, pestriț; *p. ext.* care e de valoare mijlocie. **2.** (Despre vin, fructe etc.) Acrișor; (despre fructe) pădureț, sălbatic. — Lat. **mixticius.**

MISTRÍE, *mistrii,* s.f. Unealtă de zidărie formată dintr-o lamă triunghiulară sau trapezoidală de oțel, o tijă și un mâner, cu care se întinde mortarul pe zid. — Din ngr. **mistri.**

MISTUÍ, *místui,* vb. IV. **1.** Tranz. A transforma alimentele introduse în organism în substanțe direct asimilabile de organism; a digera. ✧ Expr. *A nu (putea) mistui* (pe cineva sau ceva) = a nu putea suporta sau suferi (pe cineva sau ceva), a nu tolera. **2.** Tranz. A distruge, a nimici. ✦ Refl. A înceta să mai existe; a dispărea, a pieri. ✦ Tranz. și refl. Spec. A (se) distruge prin ardere, a (se) preface în cenușă; a se topi. ✦ A cheltui (bani, averi), a irosi. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) chinui sufletește, a (se) distruge moral și fizic (treptat). **4.** Tranz. și refl. A (se) face nevăzut; a (se) ascunde. [Prez. ind. și: *mistuiesc*] — Din magh. **emészteni.**

MISTUIÁLĂ, *mistuieli,* s.f. (Rar) Mistuire. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Mistui** + suf. *-ală.*

MISTUÍRE, *mistuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mistui* și rezultatul ei; mistuială; digestie. [Pr.: *-tu-i-*] — V. **mistui.**

MISTUITÓR, -OÁRE, *mistuitori, -oare,* adj. **1.** Care mistuie (**2**); distrugător, nimicitor. **2.** Fig. Care chinuiește (sufletește), care distruge moral și fizic (treptat). [Pr.: *-tu-i-*] — **Mistui** + suf. *-tor.*

MIȘCÁ, *mișc,* vb. I. **1.** Intranz., refl. și tranz. A ieși sau a face să iasă din starea de repaus, de imobilitate; a(-și) schimba locul, poziția. ✧ Expr. (Intranz.; fam.) *A mișca din urechi* = a sugera cuiva că îi dai un bacșiș; a da cuiva un bacșiș. ✦ Tranz. și refl. A pune sau a fi în funcțiune, a face să funcționeze sau a funcționa. **2.** Refl. și intranz. A porni din loc, a începe să se deplaseze în spațiu, a înainta. ✦ Refl. A frecventa o anumită societate, a veni în contact cu... **3.** Refl. și intranz. A ieși din pasivitate; a acționa; a se strădui. ✦ Refl. (Despre grupuri sociale, colectivități) A se împotrivi, a se agita, a se revolta. **4.** Intranz. Fig. (Fam.) A dovedi (oarecare) pricepere, a ști să se descurce. ✦ (Despre acțiuni, întreprinderi) A da rezultate satisfăcătoare. **5.** Tranz. Fig. A determina pe cineva să acționeze; a îndemna, a însufleți. **6.** Tranz. A impresiona, a emționa; a înduioșa. — Et. nec.

MIȘCÁRE, *mișcări,* s.f. Acțiunea de *a (se) mișca* și rezultatul ei. **I. 1.** Ieșire din starea de imobilitate, de stabilitate, schimbare a locului, a poziției; deplasare a unui obiect sau a unei ființe. ✧ *Mișcare seismică* = cutremur de pământ. *Mișcări tectonice* sau *mișcările scoarței* = deplasări ale scoarței terestre produse de forțele interne sau de gravitație și care duc la schimbări geologice sau geografice. ✧ Expr. *Nicio mișcare* = liniște! tăcere! *A (se) pune în mișcare* = a începe sau a face să

începeă să se deplaseze. ✦ Schimbare a poziției corpului, a membrelor etc.; exerciții sau parte a unui exercițiu sportiv executate prin schimbarea poziției corpului, a membrelor etc.; *p. ext.* gest. ✧ Expr. (Fam.) *În doi timpi și trei mișcări* = foarte repede. ✦ Fiecare dintre mutările unei piese la o partidă de șah, de table etc. ✧ Expr. (Fam.) *A prinde* (sau *a surprinde) mișcarea* = a înțelege repede desfășurarea unei acțiuni sau rostul ei ascuns. ✦ Viteză cu care se execută o bucată muzicală sau o parte a ei; tempo. ✦ (Concr.) Parte dintr-o compoziție muzicală amplă executată într-un anumit tempo. **2.** Activitate, acțiune, faptă. ✧ Loc. adv. *În mișcare* = într-o stare de agitație, de tulburare, de încordare. ✧ Expr. *A (se) pune în mișcare* = a intra (sau a determina pe cineva să intre) în acțiune; a face să se agite, să acționeze. ✦ (Fam.) Plimbare (pe jos). **3.** Deplasare în spațiu, înaintare, circulație; *p. ext.* animație, agitație, forfotă. ✦ Serviciu care dirijează circulația trenurilor. ✦ (La pl.) Deplasare organizată, strategică, a unei unități militare. **4.** Schimbare intervenită în repartizarea personalului sau a bunurilor dintr-o unitate; mutare dintr-un post în altul. **5.** Acțiune care antrenează un număr mare de oameni în sprijinul unei idei, al unui scop comun. ✦ Acțiune (organizată) de masă cu caracter revendicativ; agitație, revoltă, revoluție. **6.** Fig. Îndemn, impuls, imbold, pornire. ✦ (Rar) Sentiment, emoție. **II.** Categorie filosofică care desemnează totalitatea transformărilor și proceselor care au loc în Univers; *p. gener.* schimbare, transformare. — V. **mișca.**

MIȘCÁT, -Ă, *mișcați, -te,* adj. (Despre oameni) Care este impresionat, emoționat, tulburat; (despre manifestări ale oamenilor) care trădează emoție, tulburare. — V. **mișca.**

MIȘCĂTÓR, -OÁRE, *mișcători, -oare,* adj.**1.** Care se mișcă, se deplasează, înaintează; mobil. **2.** Fig. Care impresionează, emoționează, tulbură. — **Mișca** + suf. *-ător.*

MIȘÉL, -EÁ, *mișei, -ele,* adj., s.m. și f. **1.** (Om) de nimic, ticălos, nemernic; (om) laș, fricos. **2.** (Înv.) (Om) de condiție modestă, de rând. **3.** (Înv. și reg.) (Om) sărac, nevoiaș; (om) vrednic de plâns. **4.** (Înv. și reg.) (Om) slab, bolnav, infirm; *p. ext.* (om) lipsit de energie. — Lat. **misellus.**

MIȘELÉSC, -EÁSCĂ, *mișelești,* adj. De mișel (**1**); ticălos, netrebnic, nemernic. — **Mișel** + suf. *-esc.*

MIȘELÉȘTE adv. Ca un mișel (**1**), nedemn; în chip mârșav; ca un laș, ca un fricos. — **Mișel** + suf. *-ește.*

MIȘELÍE, *mișelii,* s.f. **1.** Caracter specific omului mișel (**1**); faptă, purtare, atitudine de om mișel (**1**); ticăloșie, mârșăvie, infamie. **2.** (Înv.) Sărăcie, mizerie. — **Mișel** + suf. *-ie.*

MIȘÉLNIC, -Ă, *mișelnici, -ce,* adj. (Rar) **1.** De mișel (**1**); lamentabil; umilitor, degradant. **2.** Care dovedește slăbiciune, lașitate; josnic; mârșav, mișelesc. — **Mișel** + suf. *-nic.*

MÍȘINĂ, (**1, 2, 3**) *mișini,* (**4**) *mișine,* s.f. **1.** (Reg.) Grămadă de cereale, de alimente etc. adunate ca provizie; strânsură; mulțime de bunuri, bogăție, avere. **2.** (Reg.) Gaură în pământ sau mușuroi în care își depozitează unele animale hrana pentru iarnă; *p. ext.* vizuină, cuib; totalitatea animalelor dintr-o vizuină. **3.** (Reg.) Mulțime, adunătură (de ființe). **4.** Mică scobitură pe suprafața dinților (molari ai) calului și ai altor erbivore, care dispare în timp prin tocire și în funcție de care se poate stabili vârsta animalului. [Pl. și: *mișini.* — Var.: **mîșună** s.f.] — Cf. rus. мîшина.

MIȘMÁȘ, *mișmașuri,* s.n. (Fam.) **1.** Amestec de elemente eterogene; *spec.* amestec de băuturi. **2.** Afacere necinstită, bazată pe înșelătorie; învârteală. — Din germ. **Mischmasch.**

MIȘTÓ adj. invar. (Arg.) (Foarte) bun, (foarte) frumos. ✦ (Substantivat, n., în expr.) *A lua (*pe cineva) *la mișto* = a-și bate joc (de cineva), a ironiza. — Din țig. **mišto.**

MIȘTOCÁR, -Ă, *miștocari, -e,* adj., s.m. și f. (Arg.) (Om) care ironizează ceva sau pe cineva. — Din **mișto.**

MIȘTOCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *miștocărești,* adj. (Arg.) De miștocar. — **Miștocar** + suf. *-esc.*

MIȘUÍ, pers. 3 *mișuie,* vb. IV. Intranz. (Rar) A mișuna. — Cf. mîșuna.

MIȘUIÁLĂ, *mișuieli,* s.f. (Rar) Mișunare. [Pr.: *-șu-ia-*] — **Mișui** + suf. *-eală.*

MÍȘUN, *mișuni,* s.m. (Zool.; reg.) Hârciog. — Cf. mîșină.

MIȘUNÁ, pers. 3 *mișună,* vb. I. Intranz. (Despre ființe) A umbla de colo până colo; a forfoti, a viermui, a se foi[2], a colcăi, a mișui. — Cf. mîșină.

MIȘUNÁRE, *mișunări,* s.f. (Rar) Faptul de *a mișuna;* aglomerație, mișcare, forfoteală, mișuială, mișuneală. — V. **mișuna.**

MÍȘUNĂ[1] s.f. (Rar) Forfotă, aglomerație; rumoare. — Din **mișuna** (derivat regresiv).

MÍȘUNĂ[2] s.f. v. **mișină.**

MIȘUNEÁLĂ, *mișuneli,* s.f. (Rar) Mișunare. — **Mișuna** + suf. *-eală.*

MIT, *mituri,* s.n. (Adesea fig.) Povestire fabuloasă cu cacarter sacru care cuprinde credințele unui popor despre originea Universului și a fenomenelor naturii, despre zei și eroi legendari etc.; *p. gener.* poveste, legendă, basm. ✧ Loc. adj. *De mit* = fantastic, fabulos, mitic. — Din ngr. **mithos,** fr. **mythe.**

MÍTĂ, *mite,* s.f. Sumă de bani sau obiecte primite, date ori promise unei persoane, cu scopul de a o determina să-și încalce obligațiile de serviciu sau să le îndeplinească mai conștiincios; șperț, șpagă[1]. — Din sl. **mito.**

MITÉNĂ, *mitene,* s.f. Mănușă care acoperă numai o parte a mâinii, lăsând descoperite ultimele două falange ale degetelor. — Din fr. **mitaine.**

MITHRAÍSM s.n. Religie antică bazată pe cultul lui Mithra, zeul persan al luminii și adevărului. — Din engl. **Mithraism.**

MÍTIC, -Ă, *mitici, -ce,* adj. Care aparține unui mit, referitor la mit; legendar, fabulos. — Din fr. **mythique.**

MITÍCĂ, *mitici,* s.m. Persoană superficială și neserioasă. — Din n. pr. **Mitică.**

MITICÉSC, -EÁSCĂ, *miticești,* adj. (Rar; despre comportările, faptele, vorbele etc. oamenilor) Care este caracteristic miticismului; superficial, neserios. — **Mitică** (n. pr.) + suf. *-esc.*

MITICÍSM, *miticisme,* s.n. (Fam.) Atitudine, comportare, faptă, vorbă etc. proprie persoanelor care se comportă ca tipul Mitică din opera lui I. L. Caragiale. — **Mitică** (n. pr.) + suf. *-ism.*

MITIFICÁ, *mitific,* vb. I. Tranz. (Rar) A mitiza. — Din fr. **mythifier.**

MITIFICÁRE, *mitificări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a mitifica;* mitizare, mitologizare.

MITIFICÁT, -Ă, *mitificați, -te,* adj. (Rar) Mitizat, mitologizat. — V. **mitifica.**

MÍTING, *mitinguri,* s.n. Întrunire publică pentru dezbaterea unui subiect politic sau social. ✦ Demonstrație sportivă. — Din engl., fr. **meeting.**

MITINGÍST, -Ă, *mitingiști, -ste,* s.m. și f. (Fam.) Persoană care participă des la mitinguri. — **Miting** + suf. *-ist.*

MITITÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *mititei, -ele,* adj., s.m. **1.** Adj. Diminutiv al lui *mic;* micuț. ✧ Expr. *De mititel* = de mic copil; de tânăr. *A se face mititel* = a se strânge (pentru a nu fi văzut); *p. ext.* a lua o atitudine modestă, umilă (în fața cuiva). ✦ (Substantivat) Apelativ afectuos pentru a vorbi cu sau despre un copil ori (ir.) cu sau despre o ființă tânără, naivă. **2.** S.m. Cârnăcior făcut din carne tocată, amestecată cu diverse condimente, care se mănâncă fript la grătar; mic. **3.** S.m. (Pop.; art.) Unul dintre numele dracului. — Din **mic.**

MITITELÚȚ, -Ă, *mititeluți, -e,* adj. Diminutiv al lui *mititel.* — **Mititel** + suf. *-uț.*

MITIZÁ, *mitizez,* vb. I. Tranz. A transforma în mit persoane, obiecte etc.; (rar) a mitifica, a mitologiza. — Din it. **mitizzare.**

MITIZÁRE, *mitizări,* s.f. Acțiunea de *a mitiza;* mitificare, mitologizare.

MITIZÁT, -Ă, *mitizați, -te,* adj. Care a devenit un mit; mitificat, mitologizat. — V. **mitiza.**

MITÓC s.n. v. **metoc.**

MITOCÁN, *mitocani,* s.m. Om cu comportări grosolane, vulgare; bădăran, mojic. ✦ (Înv.) Locuitor de la periferia unui oraș. — **Mitoc** + suf. *-an.*

MITOCÁNCĂ, *mitocance,* s.f. Femeie mojică, vulgară; bădărancă. — **Mitocan** + suf. *-că.*

MITOCĂNÉSC, -EÁSCĂ, *mitocănești,* adj. De mitocan; mojicesc, grosolan, vulgar. — **Mitocan** + suf. *-esc.*

MITOCĂNÉȘTE adv. (Rar) Ca mitocanii, în felul mitocanilor. — **Mitocan** + suf. *-ește.*

MITOCĂNÍE, (**2**) *mitocănii,* s.f. **1.** Atitudine, comportare, afirmație etc. de mitocan. **2.** Mojicie, grosolănie, bădărănie, vulgaritate. — **Mitocan** + suf. *-ie.*

MITOCĂNÍME s.f. Mulțime de mitocani; totalitatea mitocanilor. — **Mitocan** + suf. *-ime.*

MITOCĂNÓS, -OÁSĂ, *mitocănoși, -oase,* adj. De mitocan, specific mitocanului; grosolan, vulgar. — **Mitocan** + suf. *-os.*

MITOCONDRIÁL, -Ă, *mitocondriali, -e,* adj. (Biol.) Referitor la mitocondrie, de mitocondrie. [Pr.: *-dri-al*] — Din fr. **mitochondrial.**

MITOCÓNDRIE s.f. (Biol.) Organit citoplasmatic la plante și animale alcătuit din proteine, lipide și enzime care asigură celulei energia necesară. — Din fr. **mitochondrie.**

MITOGRÁF, -Ă, *mitografi, -e,* s.m. și f. Specialist în mitografie. — Din fr. **mythographe.**

MITOGRÁFIC, -Ă, *mitografici, -ce,* adj. Referitor la mitografie, de mitografie. — Din fr. **mythographique.**

MITOGRAFÍE s.f. Disciplină științifică care cercetează și compară structurile și sensurile miturilor. — Din fr. **mythographie.**

MITOLÓG, *mitologi,* s.m. Persoană care se ocupă cu studiul mitologiei. — Din fr. **mythologue.**

MITOLÓGIC, -Ă, *mitologici, -ce,* adj. Care aparține mitologiei, care se referă la mitologie. ✦ Care se inspiră din mitologie. — Din fr. **mythologique.**

MITOLOGÍE, *mitologii,* s.f. Totalitatea miturilor create de un popor sau de un grup de popoare înrudite. ✦ Disciplină care studiază geneza și evoluția miturilor, semnificația și simbolurile vehiculate de ele. — Din fr. **mythologie,** lat. **mythologia.**

MITOLOGÍSM s.n. (Rar) Explicare (sistematică) a miturilor. ✦ Pasiune pentru mitologie, cultul mitologiei. — Din fr. **mythologisme.**

MITOLOGIZÁ, *mitologizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A mitiza. — Cf. germ. mythologisieren.

MITOLOGIZÁNT, -Ă, *mitologizanți, -te,* adj. Care mitologizează. — De la **mitologiza.**

MITOLOGIZÁRE, *mitologizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a mitologiza.* — V. **mitologiza.**

MITOLOGIZÁT, -Ă, *mitologizați, -te,* adj. (Rar) Mitizat, mitificat. — V. **mitologiza.**

MITOMÁN, -Ă, *mitomani, -e,* s.m. și f. Persoană care suferă de mitomanie. — Din fr. **mythomane.**

MITOMANÍE s.f. Boală mintală caracterizată prin nevoia patologică a unor persoane de a altera adevărul, de a fabula, de a inventa povești care le avantajează; *p. gener.* mania de a minți. — Din fr. **mythomanie.**

MITÓTIC, -Ă, *mitotici, -ce,* adj. (Biol.) De mitoză. — Din fr. **mitotique.**

MITÓZĂ, *mitoze,* s.f. Diviziune celulară caracterizată prin apariția cromozomilor. — Din fr. **mitose.**

MITRÁL, -Ă, *mitrali, -e,* adj. Care se referă la valvula orificiului auriculo-ventricular stâng al inimii, care aparține acestei valvule, care afectează această valvulă. *Insuficiență mitrală. Stenoză mitrală.* — Din fr. **mitral.**

MITRALIÁ, *mitraliez,* vb. I. Tranz. A supune un obiectiv tirului de mitralieră. ✦ Intranz. (Rar) A trage cu mitraliera. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **mitrailler,** it. **mitragliare.**

MITRÁLIE, *mitralii,* s.f. **1.** Proiectil de artilerie cu pereții subțiri, plin cu gloanțe care explodează la foarte scurt timp după ieșirea din țeavă. **2.** Fiecare dintre bucățile mici de fier cu care se umpleau în trecut ghiulelele. — Din fr. **mitraille,** it. **mitraglia.**

MITRALIÉRĂ, *mitraliere,* s.f. Armă automată de calibru mic, ușor transportabilă, care execută foc continuu sau în rafale. [Pr.: *-li-e-*] — Din it. **mitragliera.**

MITRALIÉRE, *mitralieri,* s.f. Acțiunea de *a mitralia* și rezultatul ei. [Pr.: *-li-e-*] — V. **mitralia.**

MITRALIÓR, *mitraliori,* s.m. Soldat specializat în folosirea mitralierei. [Pr.: *-li-or*] — Din fr. **mitrailleur.**

MÍTRĂ[1], *mitre,* s.f. **1.** Acoperământ al capului de formă sferică sau conică, uneori bogat ornamentat, purtat mai ales de arhierei în timpul slujbei religioase. ✦ Coroană purtată de regi, de împărați etc. **2.** Acoperământ al capului de formă specială la vechile popoare orientale. — Din sl. **mitra,** ngr. **mitra.**

MÍTRĂ[2], *mitre,* s.f. (Pop.) Uter. — Din ngr. **mitra.**

MÍTRICĂ s.f. v. **metrică.**

MITRIDATÍSM s.n. (Med.) Imunitate la otrăvuri obținută prin deprinderea organismului cu doze progresive de otravă. — Din fr. **mithridatisme,** engl. **mithridatism.**

MITRIDATIZÁ, *mitridatizez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) obișnui să consume anumite otrăvuri, obținând imunitate față de ele. — Din fr. **mithridatiser.**

MITRIDATIZÁRE, *mitridatizări,* s.f. Imunitate față de o anumită otravă, datorită ingerării ei în cantități progresive. — V. **mitridatiza.**

MITROFÓR, *mitrofori,* adj. (Rar) Care are dreptul să poarte mitră[1] (**1**). — Din ngr. **mitrofóros.**

MITROPOLÍE, *mitropolii,* s.f. **1.** Instituție administrativă a Bisericii ortodoxe, superioară episcopiei și inferioară patriarhiei, corespunzătoare unei provincii sau unei țări, care are în frunte un mitropolit. **2.** Biserica și clădirile anexe care constituie sediul unei mitropolii (**1**). **3.** Funcție de mitropolit. — Din sl. **mitropolija.**

MITROPOLÍT, *mitropoliți,* s.m. Rang în ierarhia Bisericii ortodoxe, inferior patriarhului și superior episcopului; persoană care deține acest rang. — Din sl. **mitropolitŭ.**

MITROPOLITÁN, -Ă, *mitropolitani, -e,* adj. Care aparține mitropoliei sau mitropolitului, privitor la mitropolie sau la mitropolit. — **Mitropolit** + suf. *-an.*

MITUÍ, *mituiesc,* vb. IV. Tranz. A da cuiva mită. — **Mită** + suf. *-ui.*

MITUIÁLĂ, *mituieli,* s.f. Mituire; (concr.) mită. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Mitui** + suf. *-eală.*

MITUÍRE, *mituiri,* s.f. Acțiunea de *a mitui* și rezultatul ei; mituială. [Pr.: *-tu-i-*] — V. **mitui.**

MITUITÓR, -OÁRE, *mituitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care mituiește. [Pr.: *-tu-i-*] — **Mitui** + suf. *-tor.*

MÍȚĂ, *mițe,* s.f. (Mai ales la pl.) Fire din blana unor animale, care au crescut mai lungi, formând un cârlionț; smoc de păr sau de lână. ✦ Lână tunsă pentru prima oară de pe miei; lână (de calitate inferioară) tunsă de pe capul, coada și picioarele oilor. — Lat. ***agnicius, -a** „de miel".

MIȚÓS, -OÁSĂ, *mițoși, -oase,* adj. (Despre blană, lână sau obiecte de blană, de lână) Cu fire lungi, creț și bogate; flocos; (despre animale) care are blana, lâna cu fire lungi și dese. — **Miță** + suf. *-os.*

MIȚUÍ, *mițuiesc,* vb. IV. (Pop.) Tranz. A tunde un miel, o oaie etc. de mițe. [Prez. ind. și: *mîțui*] — **Miță** + suf. *-ui.*

MIȚUIÁLĂ, *mițuieli,* s.f. (Pop.) Mițuire. [Pr.: *-țu-ia-*] — **Mițui** + suf. *-eală.*

MIȚUÍRE, *mițuiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a mițui* și rezultatul ei; mițuială, mițuit. [Pr.: *-țu-i-*] — V. **mițui.**

MIȚUÍT s.n. (Pop.) Mițuire. [Pr.: *-țu-it*] — V. **mițui.**

MIU, *miu,* s.m. Numele literei *m* din alfabetul grecesc. — Din fr. **mu.**

MIXÁ, *mixez,* vb. I. Tranz. **1.** A realiza mixajul unui film. **2.** (Rar) A amesteca (**1**). — Din **mixaj** (derivat regresiv).

MIXÁJ, *mixaje,* s.n. Suprapunere pe aceeași pistă sonoră a tuturor elementelor auditive ale unui film (dialoguri, muzică, zgomote). — Din fr. **mixage.**

MIXÁRE, *mixări,* s.f. Acțiunea de *a mixa* și rezultatul ei. — V. **mixa.**

MIXEDÉM. *mixedeme,* s.n. Boală endocrină datorată unei grave insuficiențe tiroidiene, care duce la scăderea funcțiilor organismului. — Din fr. **myxoedème.**

MÍXER, *mixere,* s.n. **1.** Amestecător hidraulic folosit la prepararea laptelui de ciment pentru cimentarea sondelor. **2.** Aparat electric care servește la amestecarea, baterea etc. alimentelor. — Din fr., engl. **mixer.**

MIXOMICÉTĂ, *moxomicete,* s.f. (La pl.) Încrengătură de plante inferioare, constituind mase gelatinoase informe, care se hrănesc cu substanțe organice vegetale în descompunere; (și la sg.) plantă din această încrengătură. — Din fr. **myxomycètes.**

MIXOTRÓF, -Ă, *mixotrofi, -e,* adj. (Biol.; despre organisme) Care se hrănește cu substanțe organice preparate sau luate din mediul înconjurător. — Din fr. **myxotrophe.**

MIXOVIRÓZĂ, *mixoviroze,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile provocate de mixoviruși cum ar fi rujeola, oreionul, gripa și alte boli virale respiratorii. — Din fr. **myxovirose.**

MIXOVÍRUS, *mixovirusuri,* s.n. (Med.) Grup de virusuri din care fac parte virusurile gripale, al oreionului etc. [Pl. și: (m.) *mixoviruși*] — Din fr. **myxovirus.**

MIXT, -Ă, *micști, mixte,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. Alcătuit din elemente deosebite (ca natură, origine, funcție etc.). ✧ *Școală mixtă* = școală în care învață elevi de ambele sexe. *Cor mixt* = cor compus din voci bărbătești și voci femeiești. *Tren mixt* = tren compus din vagoane de călători și vagoane de marfă. *Număr mixt* = număr compus din numere întregi și din fracții ordinare. **2.** S.f. pl. Produse miniere naturale constituite din mai multe minerale concrescute, care trebuie sfărâmate în vederea separării substanțelor utile. — Din fr. **mixte,** lat. **mixtus, -a, -um.**

MIXTÁ, *mixtez,* vb. I. Tranz. A alcătui o școală sau o clasă cu elevi de ambele sexe. — Din **mixt.**

MIXTIÚNE, *mixtiuni,* s.f. (Farm.) Amestec de droguri într-un lichid pentru a prepara un medicament. [Pr.: *-ti-u-*] — Din fr. **mixtion.**

MIXTUM COMPOSITUM loc. s.n.. (Livr.) Amestec artificial și nereușit. [Pr.: *mícstum compózitum*] — Expr. lat.

MIXTÚRĂ, *mixturi,* s.f. **1.** (Livr., depr.) Amestec de elemente eterogene; amestecătură. **2.** Substanță, material, amestec etc. preparate prin amestecarea mai multor substanțe, materiale etc., de obicei lichide sau granulare. **3.** (Muz.) Sunet deosebit obținut la orgă prin producerea simultană a unor timbre diferite. — Din fr. **mixture,** lat. **mixtura.**

MIZÁ, *mizez,* vb. I. Tranz. **1.** A depune ca miză; a juca pe...; a ponta. **2.** Fig. A conta pe..., a se bizui pe... — Din fr. **miser.**

MIZANSCÉNĂ, *mizanscene,* s.f. (Rar) Realizarea scenică a unui spectacol prin care se stabilește locul, decorul, mișcarea, jocul actorilor; punere în scenă. — Din fr. **mis en scène.**

MIZANTRÓP, -Ă, *mizantropi, -e,* s.m. și f. Persoană stăpânită de mizantropie; *p. ext.* persoană nesociabilă, neprietenoasă, ursuză. — Din fr. **misanthrope.**

MIZANTRÓPIC, -Ă, *mizantropici, -ce,* adj. Care se referă la mizantrop sau la mizantropie; care denotă mizantropie, provocat de mizantropie. — Din fr. **misanthropique.**

MIZANTROPÍE s.f. Lipsă de încredere, dispreț, ură față de oameni; tendință de a evita societatea, de a se izola de oameni. — Din ngr. **misanthropia,** fr. **misanthropie.**

MIZÁRE, *mizări,* s.f. Acțiunea de *a miza* și rezultatul ei; miză. — V. **miza.**

MÍZĂ, *mize,* s.f. Sumă de bani pe care o depune fiecare dintre participanții la unele jocuri de noroc și care intră în posesia câștigătorului. ✦ Fig. Ceea ce constituie obiectul unei dispute. — Din fr. **mise.**

MIZÉR, -Ă, *mizeri, -e,* adj., s.m. și f. (Livr.) **1.** Adj., s.m. și f. (Om) care se află într-o situație (materială) foarte proastă; (om) sărman, nenorocit. **2.** Adj. (Despre starea, mediul în care se află ființele, obiectele etc.) Care denotă o situație foarte proastă; *p. ext.* sărăcăcios. [Acc. și: *mízer*] — Din lat. **miser, -a,** it. **misero.**

MIZERÁBIL, -Ă, *mizerabili, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) ticălos, nemernic, infam. **2.** Adj. Lipsit de (orice) valoare, de însemnătate; de calitate foarte proastă. **3.** Adj. Care se află într-o stare foarte proastă, vrednică de plâns; nenorocit, jalnic. ✦ Care denotă o situație foarte proastă; cu aspect urât, sărăcăcios. — Din fr. **misérable.**

MIZERICÓRDIE s.f. (Livr.) Milă, îndurare, milostivire. — Din lat. **misericordia.**

MIZERICORDIÓS, -OÁSĂ, *mizericordioși, -oase,* adj. (Livr.) Îndurător, milostiv; generos. [Pr.: *-di-os*] — Din fr. **miséricordieux.**

MIZÉRIE, *mizerii,* s.f. **1.** Stare de extremă sărăcie, situație jalnică. ✧ Loc. adj. *De mizerie* = sărăcăcios; sărac; cu care nu se poate trăi. ✦ Aspect exterior care denotă o mare sărăcie, murdărie ori dezordine. **2.** Ceea ce provoacă neplăceri, greutăți, suferință, griji, necazuri. — Din lat. **miseria,** fr. **misère.**

MIZILÍC, *mizilicuri,* s.n. (Fam.) Gustare, aperitiv. ✦ Mâncare frugală. ✦ Fig. Fleac, bagatelă. [Var.: **mezelíc** s.n.] — Din tc. **mezelik.**

MLÁCĂ, *mlăci,* s.f. (Reg.) Mlaștină, smârc. — Din bg., sb. **mlaka.**

MLÁDĂ, *mlăzi,* s.f. **1.** Mlădiță (**1**). **2.** (Colectiv) Vegetație arborescentă; lăstăriș; desiș; pădure tânără și deasă. — Din sl. **mladŭ,** bg. **mlada.**

MLÁJĂ, *mlăji,* s.f. **1.** Arbust cu ramurile flexibile, cenușii sau verzi, cu frunzele lanceolate, puțin ondulate și acoperite cu peri mătăsoși, care crește mai ales pe malurile și pe prundișurile râurilor *(Salix viminalis).* ✦ Răchită. **2.** Ramură tânără de mlajă (**1**) sau, *p. gener.,* de salcie, de tei etc., tăiată din plantă și întrebuințată la împletitul coșurilor, la legatul vițe-de-vie etc. — Refăcut din **mladă.**

MLÁȘTINĂ, *mlaștini,* s.f. Depresiune naturală de teren fără scurgere, în care se adună și stagnează apa provenită din precipitații, din inundații sau din pânza freatică; mlacă. — Din sl. ***mlaština.**

MLĂDIÁ, *mlădiez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) înclina, a (se) îndoi (ușor); a (se) legăna (ușor) într-o parte și în alta. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) modula. *Mlădiez vocea.* **3.** Refl. Fig. A se adapta unei situații, a deveni conciliant, maleabil; a se supune. [Pr.: *-di-a.* — Prez. ind. și: *mlădíi*] — Din **mlădiu.**

MLĂDIÁT, -Ă, *mlădiați, -te,* adj. (Rar) Mlădios (**1**). [Pr.: *-di-at*] — V. **mlădia.**

MLĂDIÉRE, *mlădieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mlădia* și rezultatul ei; mișcare mlădioasă. ✦ Însușirea de a fi mlădios, flexibil, elastic. [Pr.: *-di-e-*] — V. **mlădia.**

MLĂDIÓR, -OÁRĂ, *mlădiori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *mlădiu*. [Pr.: *-di-or*] — **Mlădiu** + suf. *-ior.*

MLĂDIÓS, -OÁSĂ, *mlădioși, -oase,* adj. **1.** Care se îndoaie cu ușurință (fără să se frângă); flexibil, elastic; mlădiat. **2.** (Despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale corpului lor) Suplu, zvelt, elastic; cu mișcări grațioase; mlădiu. **3.** Fig. (Despre oameni, despre caracterul lor etc.) Care cedează, care se adaptează ușor; maleabil, conciliant. **4.** Fig. (Despre sunete, voce etc.) Cu inflexiuni plăcute; melodios, armonios. [Pr.: *-di-os*] — **Mlădia** + suf. *-os.*

MLĂDÍȚĂ, *mlădițe,* s.f. **1.** Ramură tânără, subțire și flexibilă a unei plante lemnoase; mladă (**1**), lăstar, vlăstar. **2.** Fig. Descendent, urmaș, odraslă. — Din bg. **mladica.**

MLĂDÍU, -ÍE, *mlădii,* adj. (Rar) Mlădios (**2**). — **Mladă** + suf. *-iu.*

MLĂȘTINÍȘ, *mlăștinișuri,* s.n. (Rar) Teren mlăștinos. — **Mlaștină** + suf. *-iș.*

MLĂȘTINÍȚĂ, *mlăștinițe,* s.f. Nume dat mai multor plante erbacee, cu frunze lanceolate, cu flori verzi, albe, roz și roșii *(Epipactis).* — **Mlaștină** + suf. *-iță.*

MLĂȘTINÓS, -OÁSĂ, *mlăștinoși, -oase,* adj. (Despre terenuri) Cu mlaștini; noroios, mocirlos. — **Mlaștină** + suf. *-os.*

MLÉCIN s.m. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina păroasă și cu flori albastre *(Mulgedium alpinum).* — Cf. sl. m l ě a č í n ŭ „cu lapte”.

MNEMOTÉHNIC, -Ă, *mnemotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ansamblu de procedee care înlesnesc memorarea cunoștințelor pe baza unor asociații dirijate; mnemotehnie. **2.** Adj. Care aparține mnemotehnicii (**1**), privitor la mnemotehnică. — Din fr. **mnémotechnique.**

MNEMOTEHNÍE s.f. Mnemotehnică. — Din fr. **mnémotechnie.**

MNÉZIC, -Ă, *mnezici, -ce,* adj. (Livr.) De memorie, al memoriei. — Din fr. **mnésique.**

MOÁCĂ, *moace,* s.f. **1.** (Pop.) Bâtă lungă și groasă cu măciulie la un capăt; măciucă. **2.** (Arg.) Cap; figură. ✧ Expr. (Fam.) *A o lua la moacă* = a primi o bătaie zdravănă. **3.** (Fam.) Persoană (mai ales femeie) bleagă, înceată, leneșă. **4.** (Iht.; reg.) Zglăvoacă. [Var.: **moc** s.m.] — Et. nec.

MOÁLE, *moi,* adj. **I. 1.** Care cedează ușor la apăsare, modificându-și forma; *p. ext.* afânat, pufos. ✧ *Carne moale* = carne fără oase. *Ou moale* = ou fiert sau copt astfel încât să nu fie complet coagulat. *Lipire moale* = operație de îmbinare, cu ajutorul unui metal străin în stare de fuziune, a două piese metalice care nu se încălzesc în prealabil. ✧ Expr. *A-i fi* (cuiva) *moale* sau *a trăi* (ori *a se așeza) pe moale* = a duce o viață liniștită, fără griji; a o duce bine; a-i fi bine. ✦ (Substantivat, n. sg. art.) Parte moale (**I 1**) a unui lucru. ✧ (Pop.) *Moalele capului* = fontanelă; *p. ext.* creștetul capului. ✦ (Despre gură, buze) Cărnos fraged. ✦ Moleșit, flasc; puhav. ✦ Puțin consistent; subțire, apos. ✦ (Despre pâine, cozonac etc.) Proaspăt; fraged. ✦ (Despre icre) Proaspăt, neconservat. ✦ (Despre fructe) Zemos; mălăieț. ✦ Flexibil, elastic. **2.** (Despre terenuri) Umed, reavăn, jilav. **3.** (Despre metale și aliaje) Cu duritate mică; care poate fi ușor îndoit, zgâriat etc. **4.** (Despre ființe, despre corpul sau despre părți ale corpului lor) Fără rezistență, fără putere; debil, slab, plăpând; gingaș, delicat. ✦ Sleit de puteri, istovit, vlăguit. **5.** (Despre oameni) Lipsit de energie, de voință; apatic, indolent; bleg, leneș; cu fire slabă, nehotărâtă, influențabilă. ✧ Expr. *A o lăsa (mai) moale* = a ceda, a face concesii. **II. 1.** Cu suprafața netedă, fără asperități; neted. ✦ Catifelat, mătăsos; plăcut la atingere. **2.** Necolțuros, rotunjit, unduios; *p. ext.* armonios, delicat. **3.** (Despre culori, lumină, sunete) Lipsit de stridență, cu intensitate scăzută; domol, potolit; blând. **4.** (Fon.; în opoziție cu *dur;* în sintagmele) *Consoană moale* = consoană palatalizată. *Poziție moale* = poziția unui sunet urmat de o silabă care conține o vocală palatală. **5.** (Despre vreme, atmosferă, anotimpuri reci etc.) Călduț (și umed); *p. ext.* plăcut, blând. **6.** (Despre ființe, despre însușiri și manifestări ale lor) Domol; blând, blajin. **7.** (Despre mișcări) Ușor, abia simțit; încet, lent; lipsit de vlagă; slab. ✦ Care se mișcă încet, lin, domol; (despre ființe) lipsit de vioiciune, de sprinteneală. — Lat. **mollis, -e.**

MOAR, (**2**) *moaruri,* s.n. **1.** Țesătură de mătase ori de bumbac mercerizat, care imită efectul optic obținut prin suprapunerea a două țesături rare și transparente. **2.** Sortiment de moar (**1**). **3.** (Tel.) Perturbație vizibilă pe ecranul unui televizor constând într-o rețea de linii cu deplasare aleatorie. — Din fr. **moire.**

MOARÁJ, *moaraje,* s.n. (Poligr.) Efect optic obținut prin suprapunerea a două tipare de clișee cu rețele de puncte sau de linii care formează între ele un unghi. — Din fr. **moirage.**

MOARÁT, -Ă, *moarați, -te,* adj. Care are aspectul moarului (**1**). — Din fr. **moiré.**

MOÁRĂ, *mori,* s.f. **1.** Instalație special amenajată pentru măcinarea cerealelor; clădire, construcție prevăzută cu asemenea instalații. ✧ Expr. *A-i merge* (sau *a-i umbla, a-i toca)* (cuiva) *gura ca o moară (hodorogită* sau *stricată, neferecată* etc.) = a vorbi mult (și inutil). *Ca la moară* = **a)** pe rând, în ordinea sosirii; **b)** (în legătură cu verbele „a intra”, „a ieși” sau cu echivalentele acestora) într-un continuu du-te-vino. *A(-i) da* (cuiva) *apă la moară* = a-i crea cuiva o situație favorabilă; a încuraja, a stimula. *A-i veni* (cuiva) *apa la moară* = a se schimba împrejurările în favoarea cuiva. *A-i lua* (sau *a-i tăia)* (cuiva) *apa de la moară* = **a)** a priva pe cineva de anumite avantaje de care s-a bucurat; **b)** a întrerupe pe cineva în timp ce vorbește, a nu-i permite să mai vorbească sau a face să nu mai vorbească. *A mâna apa la moara sa* = a căuta să tragă singur toate foloasele. *A-i umbla* (cuiva) *moara* = a-i merge bine, a-i merge toate din plin. *A-i sta* (cuiva) *moara* = a nu-i mai merge bine; a nu mai avea profituri, avantaje. *A ajunge de la moară la râșniță* = a ajunge rău; a decădea, a scăpăta. (Livr.) *A se bate* (sau *a se lupta) cu morile de vânt* = a întreprinde acțiuni inutile, ridicole; a se lupta cu dușmani ireali. ✦ (Depr.; de obicei urmat de determinări ca „hodorogită”, „stricată” etc.) Gură (considerată ca organ al vorbirii); *p. ext.* persoană care flecărește fără încetare; meliță. **2.** Mașină de lucru sau instalație folosită pentru mărunțirea fină a unor materiale tari (minereuri, produse chimice etc.); clădire, construcție prevăzută cu asemenea mașini sau instalații. **3.** (Înv.) Fabrică (în care materia primă era mărunțită, zdrobită, frământată). **4.** (Reg.) Jocul de țintar. — Lat. **mola.**

MOÁRE s.f. (Reg.) Apă cu sare sau cu oțet (folosită la conservarea legumelor); lichid acru în care se țin ori s-au ținut murături; *spec.* zeamă de varză. ✧ Expr. *A ști* (sau *a cunoaște) moarea cuiva* = a cunoaște firea, obiceiurile cuiva. *A mânca* (sau *a gusta) moarea* (sau *din moarea) cuiva* = a avea de suportat supărarea, toanele cuiva. ✦ Fel de mâncare preparat cu saramură. ✦ Fig. Fel de a fi al cuiva; fire, temperament, caracter. — Probabil lat. **moria.**

MOÁRTE, *morți,* s.f. **1.** Încetare a vieții, oprire a tuturor funcțiilor vitale, sfârșitul vieții; răposare; deces. ✧ Loc. adj. *Fără (de) moarte* = **a)** veșnic, ne - muritor; **b)** (despre obiecte) foarte durabil, foarte trainic. ✧ *De moarte* = **a)** loc. adj. și adv. moral; **b)** loc. adj. (în textele bisericești; despre păcate, greșeli) care atrage osânda veșnică; **c)** loc. adj. și adv. fig. grozav, cumplit, teribil. ✧ Loc. vb. *A face moarte de om* = a omorî, a ucide. *A-și face moarte (singur* sau *cu mâna lui)* = a se sinucide, a se omorî. ✧ Expr. *Pe viață și pe moarte* = **a)** din toate puterile, cu înverșunare, punându-și viața în joc; **b)** pentru totdeauna. *(A fi ori a se afla) pe patul de moarte* sau *pe patul morții* = (a fi) în agonie. *Între viață și moarte* = în agonie, aproape de moarte. *Ca de frica morții* = înfrigurat, febril. *Cu moartea în suflet* = extrem de mâhnit, de îndurerat; disperat, deznădăjduit. *A se da de ceasul morții* = a depune eforturi disperate; a se frământa, a se neliniști extrem de mult. *A da moartea în ceva* = a muri în număr foarte mare. *A azvârli* (sau *a băga*) *moartea-n țigani* = **a)** a învinui pe nedrept pe cineva, a da vina pe alții; **b)** a lansa o idee, un proiect fără finalitate, care provoacă doar confuzie, derută. *A da mâna cu moartea* sau *a vedea moartea cu ochii* = a trece printr-o mare primejdie. *(A fi) uitat de moarte* = (a fi) foarte bătrân. *A nu avea* (sau *a nu cunoaște) moarte* = (despre obiecte) a fi foarte durabil. ✦ (Jur.) *Moarte declarată* = situație juridică creată unei persoane dispărute în împrejurări care fac să se prezume moartea sa fizică. *Moarte fizică* = moarte constatată prin act de deces. ✦ Fig. Dispariție, pieire. **2.** Omor, ucidere; crimă, asasinat; *p. ext.* măcel, masacru. ✧ Expr. (Fam.) *Moarte de om* = mare înghesuială, îmbulzeală. ✦ Pedeapsă capitală; execuție. ✧ Expr. *La moarte!* formulă cu care se cerea pedeapsa capitală pentru un vinovat. **3.** (Înv. și pop.) Mortalitate provocată de un flagel; *p. ext.* molimă, epidemie. **4.** Ceea ce pricinuiește sau se crede că pricinuiește moarte (**1**). ✧ Expr. *Moartea mea* (sau *ta, lui* etc.) *e...* sau *e moartea mea* (ori *ta, lui* etc.), se spune pentru a arăta că un anumit lucru place cuiva în mod deosebit. **5.** Compuse: *moartea-puricelui* = plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpină dreaptă, ramificată, păroasă, cu flori gălbui, dispuse în capitule *(Inula conya);* (Med. vet.; reg.) *moartea-găinilor* = cobe. — Lat. **mors, -tis.**

MOÁȘĂ, *moașe,* s.f. **1.** Femeie (cu pregătire specială) care asistă și îngrijește femeile la naștere. **2.** (Pop.) Bunică; *p. ext.* femeie bătrână. — Cf. alb. m o s h ë „vârstă”.

MOÁȘTE s.f. pl. (În religia creștină) Rămășițe mumificate din corpul unei persoane considerate sfântă; *p. ext.* veșmânt, parte de veșmânt sau orice alt obiect care a aparținut unei astfel de persoane (și căreia i se atribuie puteri supranaturale). ✦ P. gener. Corp mumificat; mumie. ✦ Fig. Vestigii prețioase ale trecutului. — Din sl. **mošti.**

MOAZÁ, *moazez,* vb. I. Tranz. (Constr.) A îmbina cu moaze. — Din fr. **moiser.**

MOAZÁRE, *moazări,* s.f. Acțiunea de *a moaza.* — V. **moaza.**

MOAZÁT, -Ă, *moazați, -te,* adj. (Despre elemente de construcție) care a fost îmbinat cu moaze. — V. **moaza.**

MOÁZĂ, *moaze,* s.f. (Constr.) Ansamblu format din două grinzi de lemn strânse între ele cu şuruburi, servind ca element de consolidare la o construcţie din lemn. — Din fr. **moise.**

MOBÍL, -Ă, *mobili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se mişcă, se deplasează sau care poate fi mişcat, deplasat. ✧ *Bunuri mobile* sau *avere mobilă* = avere constând din obiecte care se pot transporta dintr-un loc în altul. **2.** S.n. Corp în mişcare. **3.** Adj. Nestabil; schimbător, variabil. ✦ (Despre ochi, privire, figură) Care îşi schimbă uşor expresia; care este mereu în mişcare. **4.** S.n. Cauză determinantă a unei acţiuni; impuls, imbold, scop, obiectiv. **5.** S.n. Telefon portabil; celular. [Acc. şi: (**1**) *móbil.* — Pl. şi: (**4**) *mobiluri*] — Din fr. **mobile,** lat. **mobilis.**

MOBILÁ, *mobilez,* vb. I. Tranz. A aranja, a înzestra o încăpere, o locuinţă cu mobilă. — Din **mobilă.**

MOBILÁRE, *mobilări,* s.f. Acţiunea de *a mobila* şi rezultatul ei; fel de a mobila. — V. **mobila.**

MOBILÁT, -Ă, *mobilaţi, -te,* adj. Amenajat cu mobilă. ✦ Care se închiriază cu mobilă. — V. **mobila.**

MÓBILĂ, *mobile,* s.f. (Mai ales la pl.) Obiect (cu destinaţie practică precisă) care serveşte la amenajarea unei locuinţe, a unei instituţii etc. şi care se sprijină de obicei cu partea inferioară pe podea. ✦ (La sg.; cu sens colectiv) Mobilier. — Din fr. **meuble,** it. **mobilia,** germ. **Möbel.**

MOBILIÁR, -Ă, *mobiliari, -e,* adj. (Jur.) Alcătuit din bunuri mobile, care se referă la bunuri mobile. ✦ (Despre bunuri sau averi) Care poate fi transportat; mobil. [Pr.: *-li-ar*] — Din it. **mobiliare,** fr.**mobilier.**

MOBILIÉR, *mobiliere,* s.n. Totalitatea mobilelor dintr-o încăpere, dintr-o locuinţă, dintr-o clădire; mobilă. ✦ Ansamblul mobilelor caracteristice unei epoci sau unui stil. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **mobilier.**

MOBILITÁTE, *mobilităţi,* s.f. **1.** Capacitatea de a fi mobil (**1**), de a se mişca, de a-şi schimba locul sau poziţia; proprietatea de a fi mişcat, deplasat. ✦ Uşurinţă în mişcări; vioiciune, degajare, naturaleţe (a mişcărilor). ✦ Capacitate a feţei de a-şi schimba uşor expresia, de a exterioriza stările sufleteşti. ✦ Instabilitate, nestatornicie. **2.** Capacitate de a se schimba, de a se transforma; variabilitate. — Din fr. **mobilité,** lat. **mobilitas, -atis.**

MOBILIZÁ, *mobilizez,* vb. I. **1.** Tranz. A chema sub arme, a convoca de urgenţă la unităţi (în vederea războiului); a trece de la starea de pace la cea de război. ✧ Expr. *A mobiliza* (pe cineva) *pe loc* = a păstra în timp de război (pe cineva) pe postul civil pe care-l ocupă, supunându-l disciplinei militare impuse de starea de război. ✦ Tranz. A chema într-un anumit loc, cu un anumit scop; a convoca, a întruni, a aduna. **2.** A antrena o colectivitate la o acţiune sau la o activitate susţinută, organizată şi coordonată, de interes general. **3.** Refl. A-şi impune un efort sau o concentrare maximă pentru realizarea unui scop, a unei acţiuni etc. — Din fr. **mobiliser.**

MOBILIZÁBIL, -Ă, *mobilizabili, -e,* adj. Care este supus mobilizării; apt de a fi mobilizat. — Din fr. **mobilisable.**

MOBILIZÁRE, *mobilizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) mobiliza* şi rezultatul ei. — V. **mobiliza.**

MOBILIZÁT, -Ă, *mobilizaţi, -te,* adj. Chemat sub arme, supus mobilizării. — V. **mobiliza.**

MOBILIZATÓR, -OÁRE, *mobilizatori, -oare,* adj. Care antrenează ori poate antrena o colectivitate la o acţiune de interes general; antrenant, stimulator. — **Mobiliza** + suf. *-tor.*

MOBILOMÉTRU, *mobilometre,* s.n. (Tehn.) Vâscozimetru pentru determinarea consistenţei lacurilor, vopselelor etc. — Din engl. **mobilometer.**

MOC s.m. v. **moacă.**

MÓCA s.f. Cafea care provine din oraşul arab Moka; *p. ext.* cafea de calitate superioară; băutură caldă preparată din această cafea. — Cf. fr. m o k a, germ. M o k k a.

MOCÁN, *mocani,* s.m. Locuitor (român) din regiunile muntoase (în special ale Transilvaniei), care posedă turme de oi; *spec.* cioban din aceste regiuni; mocârţan (**1**). — **Moacă** + suf. *-an.*

MOCÁNCĂ, *mocance,* s.f. **1.** Femeie (româncă) dintr-o regiune de munte (în special din Transilvania); soţie sau fiică de mocan; mocăniţă. **2.** (La sg.; art.) Numele unui dans popular asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans; mocănească. — **Mocan** + suf. *-că.*

MOCASÍN, *mocasini,* s.m. Încălţăminte din piele netăbăcită, purtată de indienii din America de Nord. ✦ Încălţăminte foarte suplă şi comodă, cu talpă platâ, fără şireturi. — Din fr. **mocassin.**

MOCĂÍ, *mócăi,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Pop. şi fam.) **1.** A lucra încet, fără spor; a (se) moşmondi, a (se) mocoşi. **2.** A pierde vremea cu nimicuri; a tândăli. [Prez. ind. şi: *mocăiesc*] — Et. nec. Cf. m o a c ă.

MOCĂIÁLĂ, *mocăieli,* s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de a (se) mocăi. [Pr.: *-că-ia-*] — **Mocăi** + suf. *-eală.*

MOCĂÍT, -Ă, *mocăiţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Pop. şi fam.) **1.** (Persoană) care lucrează încet, fără spor, care acţionează sau umblă încet. **2.** (Persoană) care îşi pierde vremea cu nimicuri. [Pr.: *-că-it*] — V. **mocăi.**

MOCĂNÁŞ, *mocănaşi,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *mocan.* **2.** (La pl.; art.) Dans popular, inspirat din viaţa pastorală, răspândit, în trecut, în Moldova şi în Dobrogea; melodie după care se execută acest dans. — **Mocan** + suf. *-aş.*

MOCĂNCÚŢĂ, *mocăncuţe,* s.f. Diminutiv al lui *mocancă.* — **Mocancă** + suf. *-uţă.*

MOCĂNÉSC, -EÁSCĂ, *mocăneşti,* adj., s.f. **1.** Adj. De mocan, al mocanului, specific mocanilor, privitor la mocani. ✧ *Oaie mocănească* = varietate de oaie ţurcană. *Cal mocănesc* = cal scund de munte. *Porumb mocănesc* = varietate de porumb cu bobul mare. **2.** S.f. art. Numele unui dans popular asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans; mocancă. — **Mocan** + suf. *-esc.*

MOCĂNÉŞTE adv. Ca mocanii, în felul mocanilor. — **Mocan** + suf. *-eşte.*

MOCĂNÍME s.f. Grup, mulţime de mocani; totalitate a mocanilor. — **Mocan** + suf. *-ime.*

MOCĂNÍŢĂ, *mocăniţe,* s.f. **1.** Mocancă (**1**). **2.** (Fam.) Tren de linie îngustă, care circulă în regiunile de munte. — **Mocan** + suf. *-iţă.*

MOCÂRŢÁN, *mocârţani,* s.m. **1.** (Pop.) Mocan. **2.** Epitet depreciativ dat unui om bădăran, mojic. — Cf. m o c a n.

MOCHETÁ, *mochetez,* vb. I. Tranz. A acoperi podeaua unei camere cu mochetă. — Din **mochetă.**

MOCHETÁRE, *mochetări,* s.f. Acţiunea de *a mocheta.* — V. **mocheta.**

MOCHETÁT, -Ă, *mochetaţi, -e,* adj. (Despre podea) Care este acoperită cu mochetă; (despre camere) Care au podeaua acoperită cu mochetă. — V. **mocheta.**

MOCHÉTĂ, (**2**) *mochete,* s.f. **1.** Ţesătură pluşată, cu bătătură de in, cânepă sau material plastic şi cu urzeală de lână, folosită pentru covoare. **2.** Bucată din acest fel de ţesătură, care acoperă (de obicei) toată suprafaţa podelei. — Din fr. **moquette.**

MOCÍRLĂ, *mocirle,* s.f. Apă stătătoare (de mică întindere) provenită din ploi, revărsări etc. şi plină de mâl, de noroi; loc mlăştinos, noroios; noroi, mâl. ✦ Fig. Decădere morală; mediu decăzut din punct de vedere moral. — Cf. bg. m o č i l o.

MOCIRLÓS, -OÁSĂ, *mocirloşi, -oase,* adj. Plin de mocirle, de noroi, de mâl; mlăştinos, noroios. — **Mocirlă** + suf. *-os.*

MÓCLES interj. v. **mucles.**

MOCNEÁLĂ, *mocneli,* s.f. Faptul de a mocni; stare a ceea ce mocneşte; *p. ext.* indispoziţie, tristeţe, posomoreală. — **Mocni** + suf. *-eală.*

MOCNÍ, *mocnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre foc) A arde înăbuşit, fără flacără; a arde sub cenuşă; a fi pe punctul de a se stinge. **2.** Fig. A-şi trece vremea fără folos, a sta inactiv; a lâncezi, a zăcea, a vegeta. **3.** Fig. A sta în aşteptare, gata să izbucnească; a nutri sentimente de ură, de revoltă etc.; a fierbe; a sta posomorât şi tăcut. — Din sl. **moknonti** „a uda, a muia”.

MOCNÍRE, *mocniri,* s.f. (Rar) Faptul de *a mocni.* — V. **mocni.**

MOCNÍT, -Ă, *mocniţi, -te,* adj. **1.** (Despre foc; adesea adverbial) Care arde înăbuşit, înfundat, fără flacără; care este pe punctul de a se stinge. **2.** Fig. Care lâncezeşte, care este fără viaţă, inactiv. **3.** Fig. Reţinut vreme îndelungată (dar gata oricând să izbucnească); tăcut, posomorât. **4.** Care (pare că) ascunde o ameninţare (gata să se declanşeze). **5.** (Despre vreme, atmosferă) Înnorat, mohorât. ✦ (Despre ploaie) Încet şi potolit, dar persistent. — V. **mocni.**

MOCOFÁN, *mocofani,* s.m. **1.** Om prost, bleg. **2.** Om bădăran, mojic. — Et. nec. Cf. m o a ţ ă.

MOCOŞEÁLĂ, *mocoşeli,* s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de a (se) mocoşi. — **Mocoşi** + suf. *-eală.*

MOCOŞÍ, *mocoşesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Pop. şi fam.) A lucra îndelung, cu migală (la ceva); a pierde prea mult timp la o treabă, a lucra prea încet, cu prea multă migală; a-şi pierde vremea; a (se) mocăi. — Cf. m o c ă i.

MOCOŞÍT, -Ă, *mocoşiţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Pop. şi fam.) (Persoană) care lucrează prea încet, care nu are spor la lucru. — V. **mocoşi.**

MOD, *moduri,* s.n. **1.** Fel de a fi, de a se manifesta, de a se desfăşura al cuiva sau a ceva; cale, procedeu, metodă. ✧ *Mod de viaţă (de trai)* = fel de a concepe şi a trăi viaţa; conţinutul şi formele specifice de satisfacere a nevoilor materiale şi spirituale ale diferitelor grupuri sociale, în funcţie de nivelul de trai, de tradiţii, obiceiuri şi mentalităţi. ✦ (Gram.; în sintagmele) *Adverb de mod* = adverb care arată felul cum se desfăşoară acţiunea, cum este starea sau însuşirea exprimată de un verb. *Complement circumstanţial de mod* = complement circumstanţial care arată cum ori în ce măsură se desfăşoară sau apare la un moment dat o acţiune, o stare sau o însuşire. *Propoziţie circumstanţială de mod* = propoziţie subordonată care arată felul cum se desfăşoară acţiunea din regentă sau cum se înfăţişează o calitate din regentă. **2.** Categorie gramaticală specifică verbului, prin care se exprimă felul cum prezintă vorbitorul acţiunea; fiecare dintre formele flexionare ale verbului prin care se exprimă această categorie. **3.** Sistemul raporturilor dintre sunetele muzicale, care determină dependenţa sunetelor instabile de cele stabile. *Mod major şi minor.* — Din lat. **modus,** it. **modo.**

MODÁL, -Ă, *modali, -e,* adj. **1.** (Gram.) Care aparţine modului (**2**), care se referă la mod, care exprimă modul. **2.** (Gram.) Care se referă la mod (**1**), care indică modul; de mod. **3.** (Muz.) Care se referă la mod (**3**), care aparţine modului. — Din fr. **modal.**

MODALITÁTE, *modalităţi,* s.f. **1.** Procedeu, mijloc, metodă folosită în vederea realizării unui scop; mod (**1**), manieră. **2.** (Log.) Determinare a caracterului necesar, contingent, posibil sau imposibil al unei judecăţi. — Din fr. **modalité.**

MÓDĂ, *mode,* s.f. **1.** Obicei, deprindere colectivă, specifică la un moment dat unui mediu social; *spec.* gust, preferință generalizată la un moment dat privind îmbrăcămintea, ținuta, comportarea. ✧ Loc. adj. *La modă* = **a)** care corespunde gustului într-un anumit moment, care se folosește frecvent la un moment dat; modern; de actualitate, actual; **b)** (despre oameni) care se comportă conform gustului, preferințelor unui anumit mediu social (la un moment dat); foarte cunoscut sau apreciat la un moment dat. ✧ Expr. *De modă veche* = **a)** care nu mai corespunde cu gustul momentului, depășit, demodat, desuet; care aparține unor realități din trecut, ieșite din uz; **b)** (despre oameni) cu concepții vechi, depășite; care se conformează unui sistem sau unui principiu din trecut, învechit. **2.** (În sintagmele) *Magazin de mode* = magazin de pălării femeiești (și de obiecte mărunte de îmbrăcăminte femeiască). *Revistă* (sau *jurnal*) *de modă* (sau *de mode*) = revistă care conține modele (noi) de îmbrăcăminte și de încălțăminte. *Casă de modă* (sau *de mode*) = atelier (de lux) unde se confecționează la comandă obiecte de îmbrăcăminte. — Din it. **moda,** germ. **Mode,** ngr. **móda,** fr. **mode.**

MODÁLCĂ, *modâlci,* s.f. (Pop.) **1.** Umflătură patologică (mică) care se poate forma pe diferite părți ale corpului omenesc. **2.** Obiect sau parte a unui obiect care are forma unei modâlci (**1**). — Et. nec.

MODÁRLÁN adj., s.m. v. **modoran.**

MODÉL, *modele,* s.n. **1.** Ceea ce poate servi ca orientare pentru reproduceri sau imitații; tipar. ✦ Reprezentare în mic a unui obiect; machetă. ✦ Tipul unui obiect confecționat. *Model de pălărie.* ✦ Obiect care, imprimat într-un material plastic, formează un tipar după care se realizează alte obiecte identice. ✦ Sistem teoretic sau material cu ajutorul căruia pot fi studiate indirect proprietățile și transformările altui sistem, mai complex, cu care primul sistem prezintă o analogie. **2.** Persoană, realizare, operă care, prin valoare sau calități, poate servi ca exemplu; *p. ext.* exemplu, pildă servită de o asemenea persoană, realizare, operă. **3.** Manechin. **4.** Persoană care pozează unui pictor sau unui sculptor. **5.** (Mat.) Sistem de relații matematice care leagă între ele mărimile de stare ale sistemului modelat. — Din fr. **modèle,** it. **modello.**

MODELÁ, *modelez,* vb. I. Tranz. A executa ceva după un anumit model (**1**); a da o anumită formă unui material plastic sau adus în stare plastică; a da materialului forma dorită; a fasona. ✦ A studia un obiect sau un fenomen inaccesibil cercetării directe, cu ajutorul unui model (**1**). ✦ Fig. A modifica după voie, a influența. — Din fr. **modeler,** it. **modellare.**

MODELÁJ, *modelaje,* s.n. Modelare. — Din fr. **modelage.**

MODELÁR, -Ă, *modelari, -e,* s.m. și f. Persoană care creează modele (**1**). — **Model** + suf. *-ar.*

MODELÁRE, *modelări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a modela* și rezultatul ei; modelaj. **2.** (Mat.) Reprezentare a unei relații prin simbolism matematic. — V. **modela.**

MODELÁT, -Ă, *modelați, -te,* adj. Căruia i s-a dat o anumită formă (după un model); *spec.* sculptat. — V. **modela.**

MODELATÓR, -OÁRE, *modelatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Artist care execută lucrări decorative din materiale plastice. ✦ Meseriaș care multiplică după un model dat. **2.** S.n. Unealtă folosită (de sculptori) pentru modelare. — Din it. **modellatore.**

MODELĂRÍE, *modelării,* s.f. (Rar) Atelier (într-o întreprindere) în care se confecționează modele. — **Model** + suf. *-ărie.*

MODELÉR, -Ă s.m. și f. v. **modelier.**

MODELÉU, *modelee,* s.n. Relief sau impresie de relief redate într-o sculptură sau într-o pictură. — Din fr. **modelé.**

MODELIÉR, -Ă, *modelieri, -e,* s.m. și f. (Rar) Modelator. [Var.: **modelér, -ă** s.m. și f.] — Din engl. **modeler.**

MODELÍSM s.n. Activitate de construcție a unor modele (**1**) de mașini și aparate (în special la demonstrațiile din cadrul unor discipline școlare). — **Model** + suf. *-ism.*

MODELÍST, -Ă, *modeliști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Modelor. — Din fr. **modéliste.**

MODELIZÁ, *modelizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A modela. — **Model** + suf. *-iza.*

MODELIZÁRE, *modelizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a modeliza* și rezultatul ei; modelare. — V. **modeliza.**

MÓDELLING s.n. Meseria de manechin. — Cuv. engl.

MODELÓR, -OÁRE, *modelori, -oare,* s.m. și f. Lucrător care confecționează modele; modelist. — Din fr. **modeleur.**

MÓDEM, *modemuri,* s.n. (Inform.) Dispozitiv care convertește semnalele digitale din terminalul unui calculator în semnale analogice pe care circuitele telefonice le pot transmite și invers. [Acc. și: *modém.* — Pl. și: *modeme*] — Din engl. **modem.**

MODENATÚRĂ, *modenaturi,* s.f. Proporția și forma diferitelor profiluri care decorează un element de arhitectură; ansamblul mulurilor unei construcții. — Din fr. **modénature.**

MODERÁ, *moderez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A face să devină sau a deveni mai puțin intens, mai puțin mare; a (se) micșora, a (se) reduce. **2.** A face să devină sau a deveni mai cumpătat, mai stăpânit; a (se) înfrâna, a (se) potoli. — Din fr. **modérer.**

MODERÁNT, -Ă, *moderanți, -te,* adj. (Rar; despre oameni) Care moderează (**2**). — Din engl. **moderant.**

MODERANTÍSM s.n. Atitudine și opinie proprii persoanelor moderate. ✦ Concepție bazată pe moderantism. — Din fr. **modérantisme.**

MODERANTÍST, -Ă, *moderantiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al moderantismului. — Din fr. **modérantiste.**

MODERÁRE, *moderări,* s.f. Acțiunea de *a (se) modera* și rezultatul ei. — V. **modera.**

MODERÁT, -Ă, *moderați, -te,* adj. **1.** De intensitate sau de mărime mijlocie, care nu este excesiv; micșorat, redus. ✦ (Despre prețuri) Care nu este prea ridicat; convenabil, modic. **2.** Chibzuit, cumpătat, ponderat. — V. **modera.** Cf. fr. m o d é r é, lat. m o d e r a t u s.

MODERÁTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Potrivit, nu prea vioi. ✦ (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziție muzicală executată în acest tempo. — Cuv. it.

MODERATÓR, -OÁRE, *moderatori, -oare,* s.m., s.f., s.n., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Element) care moderează, ponderează, frânează, potolește. **2.** Persoană care conduce cu imparțialitate o dezbatere, de obicei, publică, o masă rotundă, o emisiune cu mai mulți participanți. **3.** S.n. Dispozitiv de reglare a vitezei de mișcare a unui mecanism. **4.** S.m. Substanță folosită pentru micșorarea energiei neutronilor la reactoarele nucleare. [Pl. și: (**4,** n.) *moderatoare*] — Din fr. **modérateur,** lat. **moderator,** it. **moderatore.**

MODERÁȚIE, *moderații,* s.f. Însușirea de a fi moderat; atitudine moderată; micșorare, reducere; cumpătare, măsură. [Var.: **moderațiúne** s.f.] — Din lat. **moderatio,** fr. **modération,** it. **moderazione.**

MODERAȚIÚNE s.f. v. **moderație.**

MODÉRN, -Ă, *moderni, -e,* adj. Care aparține epocii actuale, care ține de prezent sau de trecutul apropiat; nou, recent, care corespunde stadiului actual al progresului; care este diferit de tradiție. ✧ *Limbă modernă* = limbă vorbită în zilele noastre sau într-o epocă apropiată nouă. *Epocă modernă* = perioadă după Renaștere, care cuprinde sec. XVI–XVIII, numite clasice ✦ Conform cu moda zilei. — Din fr. **moderne,** it. **moderno.**

MODERNÍSM, *modernisme,* s.n. **1.** Însușirea de a fi modern, caracterul a ceea ce este modern; atitudine modernă; preferință (exagerată) față de tot ceea ce este nou, modern. **2.** Nume generic dat mișcărilor, tendințelor, experimentelor literare și artistice novatoare (manifestate începând din ultimele decenii ale sec. XIX până în cea de-a doua jumătate a sec. XX) și caracterizate prin exacerbarea modernității, respingerea tradiționalismului și academismului și prin proclamarea exclusivistă a unor noi principii de creație. — Din fr. **modernisme.**

MODERNÍST, -Ă, *moderniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține modernismului, privitor la modernism, specific modernismului. **2.** S.m. și f. Adept al modernismului. — Din fr. **moderniste.**

MODERNITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este modern. ✦ Calitate a unui autor sau a unei opere de a fi moderne. ✦ Ansamblul trăsăturilor care definesc epoca sau spiritul modern. — Cf. fr. m o d e r n i t é.

MODERNIZÁ, *modernizez,* vb. I. Tranz. A adapta la cerințele, la realitățile prezentului, a face să corespundă stadiului contemporan al progresului; a înnoi. ✦ A da unui lucru un aspect modern, conform gusturilor și cerințelor actuale. ✦ A înzestra (o fabrică, o uzină etc.) cu instalații și utilaje moderne. ✦ Spec. A modifica un text, o ediție etc. pentru a fi în conformitate cu normele limbii actuale. — Din fr. **moderniser.**

MODERNIZÁRE, *modernizări,* s.f. Acțiunea de *a moderniza* și rezultatul ei; înnoire. — V. **moderniza.**

MODERNIZÁT, -Ă, *modernizați, -te,* adj. Adaptat, adus la nivelul exigențelor sau al cerințelor moderne. — V. **moderniza.**

MODERNIZATÓR, -OÁRE, *modernizatori, -oare,* adj. (Rar) Care modernizează, care are tendința de a moderniza. — **Moderniza** + suf. *-tor.*

MODÉST, -Ă, *modești, -ste,* adj. **1.** Care este lipsit de îngâmfare; *p. ext.* moderat, cumpătat în purtare, în pretenții. **2.** De proporții mici; de valoare sau de importanță redusă; lipsit de strălucire. — Din lat. **modestus,** fr. **modeste,** it. **modesto.**

MODESTÍE s.f. Însușirea de a fi modest (**1**); lipsă de îngâmfare. — Din lat. **modestia,** fr. **modestie,** it. **modestia.**

MÓDIC, -Ă, *modici, -ce,* adj. (Livr.) De mică valoare; neînsemnat. ✦ (Despre prețuri) Moderat, convenabil. — Din lat. **modicus,** fr. **modique.**

MODICITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi modic. — Din fr. **modicité,** lat. **modicitas, -atis.**

MODIFICÁ, *modific,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) schimba aspectul, forma, conținutul; a (se) preface, a (se) transforma. ✦ Tranz. Spec. A rectifica, a corecta. — Din lat. **modificare.**

MODIFICÁBIL, -Ă, *modificabili, -e,* adj. Care poate fi modificat. — Din it. **modificabile.**

MODIFICÁRE, *modificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) modifica* și rezultatul ei; prefacere, transformare, modificație. — V. **modifica.**

MODIFICÁT, -Ă, *modificați, -te,* adj. Căruia i s-a schimbat aspectul, forma, conținutul; transformat. — V. **modifica.**

MODIFICATÓR, -OÁRE, *modificatori, -oare,* adj., s.m. **1.** Care modifică. **2.** S.m. Genă care schimbă funcția unei alte gene situate într-o poziție diferită decât

cea determinată în structura cromozomului. — Din fr. **modificateur,** lat. **modificator,** it. **modificatore.**

MODIFICÁȚIE, *modificații,* s.f. (Înv.) Modificare. — Din fr. **modification,** lat. **modificatio.**

MODILIÓN, *modilioane,* s.n. Ornament arhitectonic în formă de consolă, care susține un vas, un bust etc. [Pr.: *-li-on*] — Din it. **modiglione,** fr. **modillon.**

MODÍSTĂ, *modiste,* s.f. Femeie care confecționează (și vinde) pălării de damă și diverse accesorii de podoabă. — Din fr. **modiste.**

MODORÁN, *modorani,* adj., s.m. (Reg.) (Om) grosolan, bădăran. [Var.: **modârlán** adj., s.m.] — Et. nec.

MÓDRU s.n. (Reg.) Mod, chip, fel; mijloc, putință, posibilitate. ✧ Loc. adv. *Cu* (sau *la) modru* = nimerit, potrivit. ✧ Expr. *A nu fi* (sau *a nu avea) modru* = a(-i) fi imposibil să... — Din magh. **mod.**

MODÚL, *module,* s.n. **1.** Unitate de lungime convențională, folosită în arhitectura clasică pentru determinarea proporțiilor elementelor componente ale unei construcții, ale unui ordin arhitectonic. **2.** (Mat.) Valoare absolută a unui număr real (fără a se ține seamă de semnul algebric). ✦ Număr pozitiv egal cu rădăcina pătrată a sumei pătratelor elementelor unui număr complex. **3.** Fiecare dintre părțile principale (și detașabile) ale unei nave cosmice. ✧ *Modul lunar* = parte a vehiculului de explorare lunară. **4.** Parte componentă a unui ansamblu (cu funcționalitate proprie). — Din fr. **module.**

MODULÁ, *modulez,* vb. I. **1.** Intranz. (Muz.) A trece de la o tonalitate la alta (după regulile armoniei). **2.** Tranz. A exprima ceva prin inflexiuni ale vocii, a trece în chip melodios de la un ton la altul. **3.** Refl. și tranz. A (se) modifica anumite mărimi caracteristice ale unei oscilații (spre a transmite semnale purtătoare de informații). **4.** Tranz. (Înv.) A modela. — Din fr. **moduler.**

MODULÁR, -Ă, *modulari, -e,* adj. **1.** Referitor la un modul, de modul. **2.** Construit dintr-un ansamblu de module. — Din fr. **modulaire,** engl. **modular.**

MODULÁRE, *modulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) modula* și rezultatul ei. — V. **modula.**

MODULÁT[1], -Ă, *modulați, -te,* adj. **1.** (Despre sunete muzicale) Care a suferit o modulație (**1**). **2.** (Fiz.) Cu modulații (**2**). — V. **modula.**

MODULÁT[2], -Ă, *modulați, -te,* adj. (Despre mobilă) Care este format din module. — Din **modul.**

MODULATÓR, -OÁRE, *modulatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care modulează. **2.** S.n. Aparat sau dispozitiv folosit pentru modularea unei oscilații. — Din fr. **modulateur.**

MODULÁȚIE, *modulații,* s.f. **1.** (Muz.) Trecere de la o tonalitate la alta după regulile armoniei; variație a înălțimii și intensității în emiterea unui sunet sau a unui complex de sunete; serie de sunete care își schimbă tonalitatea. **2.** (Fiz.) Variație a unui parametru al semnalului purtător de informații. — Din fr. **modulation,** it. **modulazione.**

MODULOMÉTRU, *modulometre,* s.n. (Tehn.) Aparat pentru măsurarea sau controlul gradului de modulație (**2**). — Din fr. **modulomètre.**

MÓDUS VIVÉNDI loc. s.n. **1.** Mod de existență. **2.** Posibilitate de împăcare a două părți aflate în litigiu; compromis. *A găsi un modus vivendi.* — Expr. lat.

MOFÉTĂ, *mofete,* s.f. Produs gazos, folosit în terapeutica bolilor pulmonare, reumatice și ale circulației sângelui, conținând în principal dioxid de carbon, degajat în fazele finale ale activității vulcanice. — Din it. **mofeta,** fr. **mofette.**

MOFÉTIC, -Ă, *mofetici, -ce,* adj. Care aparține mofetei, privitor la mofetă. — Din it. **mofetico.**

MOFLÚZ, -Ă, *mofluzi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** (Înv.) (Om) falit; (om) sărăcit, ruinat; (om) sărac. ✧ Expr. *A ieși* (sau *a rămâne) mofluz* = a da faliment. **2.** (Om) înșelat, păgubit; *p. ext.* (om) nemulțumit, dezamăgit, blazat. [Pl. și: *mofluji.* — Var.: **muflúz, -ă** s.m. și f., adj.] — Din tc. **müflüz.**

MOFLUZÍ, *mofluzesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A da faliment; *p. ext.* a se ruina; a sărăci. — Din **mofluz.**

MOFLUZÍT, -Ă, *mofluziți, -te,* s.m. și f. (Înv.) Om falit; *p. ext.* om ruinat, sărăcit. — V. **mofluzi.**

MOFT, *mofturi,* s.n. (Fam.) **1.** Lucru, problemă fără valoare, fără însemnătate; fleac, nimic, bagatelă. ✧ Expr. *A umbla cu mofturi* = a invoca motive lipsite de temei. ✦ (Rar) Șmecherie, tertip. **2.** (La pl.) Capricii, fandoseli, nazuri, fasoane. — Din tc. **müft.**

MOFTANGIOÁICĂ, *moftangioaice,* s.f. (Înv.) Femeie neserioasă, flecară, palavragioaică. — **Moftangiu** + suf. *-oaică.*

MOFTANGÍU, *moftangii,* s.m. (Înv.) Om neserios pe care nu se poate conta, flecar (și șmecher); moftolog. — **Moft** + suf. *-angiu.*

MOFTOLÓG, *moftologi,* s.m. (Înv.) Moftangiu. — Din **moftologie** (derivat regresiv).

MOFTOLÓGIC, -Ă, *moftologici, -ce,* adj. (Înv.) Lipsit de seriozitate. — **Moftolog** + suf. *-ic.*

MOFTOLOGÍE, *moftologii,* s.f. (Înv.) Șmecherie, tertip. — Din **moft.**

MOFTURÓS, -OÁSĂ, *mofturoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Persoană) care face mofturi (**2**); (om) capricios, năzuros. — **Moft** + suf. *-os.*

MOGÂLDEÁȚĂ, *mogâldețe,* s.f. **1.** Ființă sau lucru care apare neconturat, neclar din cauza ceții, a întunericului sau a depărtării. ✦ Om mic de statură. **2.** Mică ridicătură de pământ; grămadă mică. — Et. nec.

MOGLÁN, *moglani,* s.m. (Reg.) Om mare, voinic și prost; om necioplit, bădăran. — Et. nec.

MOGOROGÍ, *mogorogesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A vorbi nedeslușit, neclar (arătându-și nemulțumirea); a bombăni, a bodogăni, a mormăi. ✦ Tranz. A cicăli; a ocărî. — Et. nec.

MOGOROGÍRE, *mogorogiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a mogorogi* și rezultatul ei. — V. **mogorogi.**

MOGÚL, -Ă, *moguli, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din dinastia mongolă care a cucerit India. **2.** Adj. Referitor la mogul (**1**), de mogul (**1**). **3.** S.m. Fig. Persoană foarte importantă cu puteri discreționare. — Din engl. **Mogul.**

MOHAÍR, (**2**) *mohairuri,* s.n. **1.** Păr de capră angora, folosit în industria textilă pentru stofe, covoare, fetru etc. **2.** *P. ext.* postav sau stofă țesută din lână amestecată cu păr de capră angora (sau cu fire de mătase). [Pr.: *-ha-ir*] — Din fr. **mohair.**

MOHICÁN, -Ă, *mohicani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație de indieni răspândită de-a lungul coastei Oceanului Atlantic, în Canada și nord-estul Statelor Unite ale Americii, astăzi pe cale de dispariție; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține mohicanilor (**1**), privitor la mohicani. — Din fr. **mohican.**

MOHÓR, (**2**) *mohoare,* s.n. **1.** Numele mai multor specii de plante erbacee din familia gramineelor, cu frunze liniare, ascuțite, cu flori stacojii, galbene-ruginii etc. dispuse în spice cilindrice, dintre care unele se cultivă ca plante furajere *(Setaria).* **2.** Loc cultivat cu mohor (**1**) sau pe care crește mohor. — Din magh. **mohar.**

MOHORÂRE, *mohorâri,* s.f. Faptul de *a (se) mohorî*; fig. posomorâre, amărăciune, întristare. — V. **mohorî.**

MOHORÂT, -Ă, *mohorâți, -te,* adj. **1.** Care are culoarea de la roșu-cărămiziu la roșu-vinețiu; *p. gener.* de culoare închisă; întunecat, sumbru. ✦ Lipsit de lumină, întunecos, sumbru. **2.** Fig. (Despre oameni) Mâhnit, trist, posomorât. — V. **mohorî.**

MOHOREÁLĂ, *mohoreli,* s.f. Starea omului mohorât; posomoreală, tristețe. — **Mohorî** + suf. *-eală.*

MOHORÎ, *mohorăsc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) colora în roșu (-închis) sau, *p. gener.,* într-o culoare închisă; a (se) închide la culoare. **2.** Fig. A (se) posomorî, a (se) întrista. — Din **mohor.**

MÓIMĂ, *moime,* s.f. (Înv. și reg.) Maimuță. — Din magh. **majom.**

MOIMÍȚĂ, *moimițe,* s.f. (Înv. și reg.) Maimuță. [Var.: **momíță** s.f.] — **Moimă** + suf. *-iță.*

MOINÁ, pers. 3 *moinează,* vb. I. (Reg.) Refl. și intranz. A se face moină, a începe să se dezghețe. — Din **moină.**

MÓINĂ, (**2**) *moine,* s.f. **1.** Timp mai călduros și umed, care urmează iarna după o perioadă de înghеț; *p. gener.* timp umed și cețos; moloșag. **2.** Teren agricol lăsat necultivat unul sau mai mulți ani (pentru a-și spori proprietățile productive). ✦ (Pop.) Ogor. — Cf. m o a l e.

MOINÓS, -OÁSĂ, *moinoși, -oase,* adj. (Despre timpul iernii) Umed și relativ călduros. — **Moină** + suf. *-os.*

MOJÁR, *mojare,* s.n. Vas de formă semisferică cu pereții groși, de porțelan, sticlă, metal, material plastic, care servește, în farmacii și în laboratoare, la mărunțirea fină a diferitelor substanțe prin frecarea lor cu ajutorul unui pistil. ✦ (Pop.) Piuliță (pentru pisat). ✦ (Reg.) Piua unui șteamp. — Din magh. **mozsár.**

MOJDÉI s.n. v. **mujdei.**

MOJDREÁN, *mojdreni,* s.m. Arbore sau arbust cu frunze compuse, cu flori albe, mirositoare, a cărui coajă se folosește la vopsit; urm *(Fraxinus ornus).* — Din bg. **mâždrĕan.**

MOJÍC, -Ă, *mojici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Om) prost crescut, obraznic, impertinent; bădăran, mitocan. **2.** S.m. și f. (Înv. și reg.) Țăran; *p. gener.* om de rând. **3.** S.m. și f. (În forma *mujic)* Nume dat în trecut țăranilor ruși. [Var.: **mujíc, -ă** s.m. și f.] — Din rus. **mužik.**

MOJICÉSC, -EÁSCĂ, *mojicești,* adj. (Despre purtări, atitudini etc.) De mojic (**1**), specific mojicului; grosolan, vulgar, mitocănesc. — **Mojic** + suf. *-esc.*

MOJICÉȘTE adv. Ca un mojic (**1**), în felul mojicilor; în mod grosolan, vulgar. — **Mojic** + suf. *-ește.*

MOJICÍE, *mojicii,* s.f. Faptă, atitudine sau vorbă de mojic (**1**); obrăznicie, grosolănie, bădărănie, mitocănie. — **Mojic** + suf. *-ie.*

MOJICÍME s.f. (Înv.) Mulțime de țărani sau de oameni simpli, de rând. — **Mojic** + suf. *-ime.*

MOJICÓS, -OÁSĂ, *mojicoși, -oase,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Grosolan, vulgar; mojicesc. — **Mojic** + suf. *-os.*

MOL[1], *moli,* s.m. (Chim.) Moleculă-gram. — Din fr. **mole,** germ. **Mol.**

MOL[2], *moluri,* s.n. Dig de piatră construit spre larg, la intrarea într-un bazin portuar, pentru a micșora acțiunea valurilor sau pentru a forma cheiuri suplimentare. — Din it. **molo,** fr. **môle.**

MOL[3] subst. (Arg.) Vin. — Din țig. **mol.**

MÓLA[1] interj. Cuvânt folosit pentru a da comenzi pe vapoare; lasă! dă-i drumul! — Din tc. **mola.**

MOLÁ[2], *molale,* s.f. (Înv.) Preot musulman; judecător turc, superior cadiului, în marile orașe. [Var.: **mulá** s.f.] — Din tc. **molla.**

MOLÁ[3], *molez,* vb. I. Tranz. (Mar.) A da drumul complet unei parâme. — Din fr. **moler.**

MOLÁL, -Ă, *molali, -e,* adj. (Chim., Fiz.) De mol[1]. *Concentrație molală.* — Din engl. **molal.**

MOLALITÁTE, *molalități,* s.f. (Chim., Fiz.) Molaritate. — Din engl. **molality.**

MOLÁN[1], *molani,* s.m. Pește mic din apele de munte, cu corp cilindric, cu solzi mici și rari; molete[2], grindel *(Nemachilus barbatulus).* — **Moale** + suf. *-an.*

MOLÁN[2] s.n. (Pop.) Vin roșu din struguri nealtoiți. — **Mol[3]** + suf. *-an.*

MOLÁR[1], *molari,* adj. (În sintagma) *Dinte molar* (și substantivat, m.) = dinte mare situat în partea posterioară a arcadelor dentare, cu suprafața lată, cu mai multe rădăcini, care servește la sfărâmarea și măcinarea alimentelor; măsea. — Din fr. **molaire.**

MOLÁR[2], -Ă, *molari, -e,* adj. (Chim.) Care aparține molului[1], privitor la mol[1]. — Din fr. **molaire.**

MOLÁRE, *molări,* s.f. Acțiunea de *a mola*[3]. — V. **mola[3].**

MOLARITÁTE, *molarități,* s.f. (Chim., Fiz.) Număr de moli[1] dizolvați într-un kilogram de solvent; molalitate. — Din fr. **molarité.**

MOLÁSĂ, *molase,* s.f. (Geol.) Conglomerat slab consolidat alcătuit de obicei din gresie feldspatică și ciment calcaros. — Din fr. **mollasse.**

MOLÁSIC, -Ă, *molasici, -ce,* adj. (Geol.) Din molasă. — Din fr. **mollassique.**

MOLÁT, -Ă, *molați, -te,* adj. (Despre parâme) Care a fost complet derulat. — V. **mola.**

MOLÁTEC, -Ă adj. v. **molatic.**

MOLÁTIC, -Ă, *molatici, -ce,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** (Cam) moale. **2.** Cu pantă lină. **3.** Lent, lin, domol; care se mișcă domol; cu mișcări leneșe. **4.** Lipsit de energie, molâu. **5.** Unduios. ✦ Galeș. **6.** De intensitate scăzută. **7.** Moleșitor; duios. **II.** S.m. (Iht.) Grindel. [Var.: **molátec, -ă** adj.] — **Moale** + suf. *-atic.*

MOLĂLĂU, *molălăi,* adj. (Reg.) Molâu. — **Moale** + suf. *-ălău.*

MOLĂTÁTE, *molătăți,* s.f. (Rar) Lipsă de avânt și de energie în mișcări, acțiuni. — **Moale** + suf. *-ătate.*

MOLÂU, -ÂIE, *molâi,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Lipsit de forță, de energie, de elan; încet, greoi, leneș. **2.** Lipsit de voință, de hotărâre; indolent. [Pl. și: (f.) *molâie*] — **Moale** + suf. *-âu.*

MÓLCOM, -Ă, *molcomi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Fără violență sau intensitate; liniștit, lin, domol, potolit. ✧ Expr. (Adverbial) *A tăcea molcom* = a păstra tăcere completă, a nu spune nimic. *A sta* (sau *a ședea) molcom* = a sta (sau a ședea) nemișcat, liniștit. ✦ Pașnic, blând, potolit. [Var.: **mólcum, -ă, múlcom, -ă** adj.] — Din bg. **mŭlkom.**

MOLCOMEÁLĂ s.f. (Rar) Faptul de a fi molcom; încetineală. — **Molcom** + suf. *-eală.*

MOLCOMÍ, *molcomesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) liniști, a (se) potoli, a (se) calma. ✦ Tranz. A mângâia; a îmbuna, a împăca. [Var.: **mulcomi** vb. IV] — Din **molcom.**

MOLCOMÍT, -Ă, *molcomiți, -te,* adj. (Pop.) Încet, lent, liniștit, domol. — V. **molcomi.**

MOLCOMITÓR, -OÁRE, *molcomitori, -oare,* adj. (Pop.) Care liniștește, potolește, calmează. — **Molcomi** + suf. *-tor.*

MOLCOTÍT adv. (Reg.) Cu glas domol, potolit, blând. — Et. nec.

MÓLCUM, -Ă adj. v. **molcom.**

MOLCÚȚ, -Ă, *molcuți, -e,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *moale.* — **Moale** + suf. *-cuț.*

MOLDÁV, -Ă, *moldavi, -e,* s.m. și f., adj. (Înv.) **1.** S.m. și f. Moldovean. **2.** Adj. Moldovenesc. — Din fr. **moldave.**

MOLDAVÍT s.n. Ozocherită de culoare neagră, amestecată cu sticlă verde de origine cosmică, folosită pentru podoabe, care se găsește în Moldova. — **Moldavia** n. pr. (= *Moldova)* + suf. *-it.*

MÓLDĂ, *molde,* s.f. (Reg.) Albie, covată. ✦ Vas în care se scurge mustul după ce au fost presați strugurii. ✦ Ladă în care curge făina la moară. — Din germ. **Molde.**

MOLDO- Element de compunere cu sensul de „moldovean", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din **moldovean.**

MOLDOVALÁH, -Ă, *moldovalahi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Român din Principatele Române. **2.** Adj. Care aparține sau este caracteristic moldovalahilor (**1**), privitor la moldovalahi. [Var.: **moldovláh, -ă** s.m. și f., adj.] — **Moldo-** + **valah.**

MOLDOVEÁN, -Ă, *moldoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Moldova; moldav. **2.** Adj. Care aparține Moldovei sau moldovenilor (**1**), privitor la Moldova ori la moldoveni; moldovenesc, moldav. — **Moldova** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MOLDOVEÁNCĂ, *moldovence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Moldova. — **Moldovean** + suf. *-că.*

MOLDOVENÉSC, -EÁSCĂ, *moldovenești,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține moldovenilor sau Moldovei, privitor la moldoveni ori la Moldova, originar din Moldova, specific Moldovei sau moldovenilor. ✦ (Substantivat, f.) Graiul românesc vorbit de moldoveni. **2.** S.f. art. Dans popular în ritm vioi, executat în cerc închis; melodie după care se execută acest dans. — **Moldovean** + suf. *-esc.*

MOLDOVENÉȘTE adv. Ca moldovenii, în felul moldovenilor; în graiul moldovenesc. ✧ Expr. (Reg.) *A o lua* sau *a (o) spune moldovenește* = a acționa, a vorbi fățiș (și ferm). — **Moldovean** + suf. *-ește.*

MOLDOVENÍSM, *moldovenisme,* s.n. Particularitate lingvistică specifică vorbirii moldovenilor. — **Moldovean** + suf. *-ism.*

MOLDOVENIZÁ, *moldovenizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) transforma în moldovean (**1**), a face să capete sau a căpăta trăsăturile caracteristice moldovenilor; a da sau a căpăta o formă corespunzătoare sistemului graiului moldovenesc. — **Moldovean** + suf. *-iza.*

MOLDOVENIZÁRE, *moldovenizări,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) moldoveniza*. — V. **moldoveniza.**

MOLDOVENIZÁT, -Ă, *moldovenizați, -te,* adj. (Rar) Care a căpătat trăsături caracteristice moldovenilor; care a căpătat o formă corespunzătoare graiului moldovenesc. — V. **moldoveniza.**

MOLDOVLÁH, -Ă s.m. și f., adj. v. **moldovalah.**

MOLECULÁR, -Ă, *moleculari, -e,* adj. Care aparține moleculei, privitor la moleculă; de natura moleculei. ✧ *Masă moleculară* = număr egal cu suma maselor atomilor care compun o moleculă. — Din fr. **moléculaire.**

MOLECÚLĂ, *molecule,* s.f. Cea mai mică parte dintr-o substanță care mai păstrează compoziția procentuală și toate proprietățile chimice ale acelei substanțe. ✧ *Moleculă-gram* = cantitate dintr-o substanță a cărei greutate în grame este egală cu greutatea ei moleculară; mol[1]. — Din fr. **molécule.**

MOLESCHÍN, (**2**) *moleschinuri,* s.n. **1.** Țesătură rezistentă de bumbac, foarte netedă și cu aspect de piele. **2.** Sortiment de moleschin (**2**). — Din fr. **moleskine, molesquine.**

MOLESTÁ, *molestez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A brutaliza, a maltrata. ✦ A provoca neplăceri, a șicana, a necăji, a sâcâi. — Din lat. **molestare,** fr. **molester,** germ. **molesstieren.**

MOLESTÁRE, *molestări,* s.f. Acțiunea de *a molesta* și rezultatul ei. — V. **molesta.**

MOLEȘEÁLĂ, *moleșeli,* s.f. Senzație de diminuare a puterii, a energiei, adesea însoțită de somnolență; slăbiciune, moliciune; sfârșeală; toropeală. — **Moleși** + suf. *-eală.*

MOLEȘÍ, *moleșesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă puterea, energia (fiind adesea cuprins de somnolență); a (se) muia, a slăbi. — Cf. m o a l e.

MOLEȘÍRE, *moleșiri,* s.f. Faptul de *a (se) moleși* și rezultatul ei; *p. ext.* moleșeală. — V. **moleși.**

MOLEȘÍT, -Ă, *moleșiți, -te,* adj. Cuprins de moleșeală, de slăbiciune, lipsit de vlagă; slăbit, bleg, moale. — V. **moleși.**

MOLEȘITÓR, -OÁRE, *moleșitori, -oare,* adj. Care moleșește, care provoacă moleșeală. ✦ Care predispune la somn. — **Moleși** + suf. *-tor.*

MOLÉT s.m. v. **molete[1].**

MOLETÁ, *moletez,* vb. I. Tranz. A imprima pe un obiect striuri, zimți etc. cu ajutorul moletei (**1**). — Din fr. **moleter.**

MOLETÁRE, *moletări,* s.f. Acțiunea de *a moleta* și rezultatul ei. — V. **moleta.**

MOLÉTĂ, *molete,* s.f. **1.** Instrument prevăzut cu o rotiță cu muchia zimțată, folosit la moletare. **2.** Roată de cablu cu diametru mare, folosită pentru ghidare în instalațiile de extracție sau pentru întinderea cablurilor de funiculare în instalațiile de transport. — Din fr. **molette,** germ. **Molette.**

MOLÉTE[1], *moleți,* s.m. (Pop.) **1.** Larva morarului (**2**), de forma unui vierme solzos de culoare gălbuie sau cafenie, care trăiește în făina de grâu. **2.** Boală de copii care se manifestă prin febră, diaree, vărsături și uscarea mucoasei nazale. [Var.: **molét** s.m.] — Din bg. **molec.**

MOLÉTE[2], (1, 2) *moleți,* s.m., (**3**) *molete,* s.n. **1.** S.m. (Iht.; reg.) Molan. **2.** S.m. (Reg.) Numele mai multor specii de conifere. **3.** S.n. Tumoare seroasă care se formează pe glezna calului. — **Moale** + suf. *-ete.*

MOLETIÉRĂ, *moletiere,* s.f. (Astăzi rar) Obiect de îmbrăcăminte militară format dintr-o fâșie de stofă, cu care se înfășoară pulpa piciorului, peste pantalon, de la gleznă până sub genunchi. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **molletière.**

MOLFĂÍ, *mólfăi,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A mesteca un aliment în gură cu greutate (din cauza lipsei dinților); a clefăi, a morfoli; *p. ext.* a mânca încet, fără poftă. ✦ A roade în dinți sau a învârti prin gură un lucru neconstimbil. **2.** Fig. A rosti (ceva) nedeslușit; a îngăima. [Prez. ind. și: *molfăiesc*] — Formație onomatopeică.

MOLFĂIÁLĂ, *molfăieli,* s.f. (Fam.) Molfăit. [Pr.: *-fă-ia-*] — **Molfăi** + suf. *-eală.*

MOLFĂÍRE, *molfăiri,* s.f. (Rar) Molfăit. [Pr.: *-fă-i-*] — V. **molfăi.**

MOLFĂÍT s.n. (Fam.) Acțiunea de *a molfăi* și rezultatul ei; zgomot produs de cel care molfăie; molfăială, molfăire, molfăitură. [Pr.: *-fă-it*] — V. **molfăi.**

MOLFĂITÚRĂ, *molfăituri,* s.f. (Rar) Molfăit. [Pr.: *-fă-i-*] — **Molfăi** + suf. *-tură.*

MOLIBDÁT, *molibdați,* s.m. Sare a acidului molibdenic. — Din fr. **molybdate.**

MOLIBDÉN s.n. Metal de culoare albă-argintie, lucios şi maleabil, inoxidabil la temperatura obişnuită, folosit la fabricarea unor oţeluri speciale. [Acc. şi: *molíbden*] — Din fr. **molybdène.**

MOLIBDÉNIC adj. (În sintagma) *Acid molibdenic* = acid oxigenat al molibdenului. — **Molibden** + suf. *-ic.*

MOLIBDENÍT s.n. Sulfură naturală de molibden, de culoare plumburie, cristalizată, din care se extrage molibdenul. [Var.: **molibdenítă** s.f.] — Din fr. **molybdénite.**

MOLIBDENÍTĂ s.f. v. **molibdenit.**

MOLICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *molicei, -ele,* adj. (Pop. şi fam.) Diminutiv al lui *moale;* molişor. — **Moale** + suf. *-icel, -icea, -icică.*

MOLICIÚNE, *moliciuni,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi moale sau mlădios; flexibilitate; *p. ext.* obiect care are această însuşire. **2.** Lipsă de vigoare, de putere; stare de moleşeală, de sfârşeală; lipsă de perseverenţă, de hotărâre; *p. ext.* viaţă uşuratică. **3.** Intensitate scăzută (a sunetelor); delicateţe, graţie, dulceaţă. **4.** Stare de calm; destindere. — **Moale** + suf. *-iciune.*

MOLÍD, *molizi,* s.m. Arbore răşinos, din familia pinaceelor, înalt până la 50 de metri, cu coroana piramidală, frunzele aciculare şi conuri care atârnă *(Picea excelsa).* [Var.: **molíft,** (pop.) **molídv** s.m.] — Cf. alb. m o l i k ë.

MOLIDÍŞ, *molidişuri,* s.n. (Rar) Pădure de molizi (sau în care predomină molidul); loc unde cresc molizi. [Var.: (pop.) **molidviş** s.n.] — **Molid** + suf. *-iş.*

MOLÍDV s.m. v. **molid.**

MOLIDVÍŞ s.n. v. **molidiş.**

MÓLIE, *molii,* s.f. Nume generic dat mai multor specii de fluturi mici de noapte, ale căror larve atacă lucrurile de origine vegetală sau animală. ✧ Compuse: *molia-zidurilor* sau *molie-de-casă* = mic crustaceu terestru cu corpul oval, cenuşiu, care trăieşte în locuri umede şi întunecoase *(Oniscus murarius); molia-stupilor* = găselniţă[1]. — Din sl. **molĭ.**

MOLÍFT s.m. v. **molid.**

MOLÍFTĂ, *molifte,* s.f. **1.** (În ritualul Bisericii ortodoxe) Rugăciune (citită de preot pentru iertarea păcatelor, în împrejurări speciale); *p. ext.* oficierea acestei rugăciuni. **2.** (Înv.) Termen de reverenţă folosit faţă de clerici. [Var.: (înv.) **molítvă, molítfă** s.f.] — Din sl. **molitva.**

MÓLIMĂ, *molime,* s.f. (Pop.) Boală cu caracter epidemic; (la oameni) epidemie; (la animale) epizootie; *p. ext.* boală care atacă un număr mare de plante. — Din ngr. **mólema.**

MOLIPSEÁLĂ, *molipseli,* s.f. (Rar) Molipsire. — **Molipsi** + suf. *-eală.*

MOLIPSÍ, *molipsesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. **1.** A (se) îmbolnăvi prin contaminare; a (se) contamina. **2.** Fig. A se lăsa influenţat de cineva sau a influenţa pe cineva (în rău). — Din ngr. **mólepsa** (aor. lui *molévo*).

MOLIPSÍRE, *molipsiri,* s.f. Faptul de *a (se) molipsi;* contaminare. — V. **molipsi.**

MOLIPSÍT, -Ă, *molipsiţi, -te,* adj. Căruia i s-a transmis o boală molipsitoare; infectat, contaminat. — V. **molipsi.**

MOLIPSITÓR, -OÁRE, *molipsitori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care molipseşte; contagios. — **Molipsi** + suf. *-tor.*

MOLIŞÓR, -OÁRĂ, *molişori, -oare,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. (Rar) Molicel. **2.** S.f. pl. Mică plantă erbacee din familia orhideelor, cu tulpina dreaptă şi cu flori verzi-gălbui, dispuse în spic la vârful tulpinii *(Liparis loeselii).* — **Moale** + suf. *-işor.*

MOLÍTFĂ s.f. v. **moliftă.**

MOLITFÉLNIC s.n. v. **molitvelnic.**

MOLÍTVĂ s.f. v. **moliftă.**

MOLITVÉLNIC, *molitvelnice,* s.n. Carte de ritual ortodox, care cuprinde o serie de rugăciuni. [Var.: **molitvénic, molitfélnic** s.n.] — Din sl. **molitvĭnikŭ.**

MOLITVÉNIC s.n. v. **molitvelnic.**

MOLÓH, *moloh,* s.m. (Livr.) Simbol al cruzimii, al lăcomiei, al rapacităţii; persoană, colectivitate cu astfel de însuşiri. — Din n. pr. **Moloh.**

MOLÓN, *moloane,* s.n. Bloc de piatră naturală prelucrat pe feţele vizibile, folosit în zidărie. — Din fr. **moellon.**

MOLÓS, *moloşi,* s.m. Specie de câine de talie foarte mare, cu părul lung şi moale. — Din fr. **molosse.**

MOLOŞÁG, *moloşaguri,* s.n. (Reg.) Moină (**1**). — **Moale** + suf. *-oşag.*

MOLÓTRU, *molotri,* s.m. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albastre şi cu fructul în formă de păstaie *(Trigonella besseriana).* ✦ (Reg.) Molură. — Din sl. **molotrĭ.**

MOLÓZ, *molozuri,* s.n. Material sub formă de pulbere de tencuială, spărturi de cărămidă şi mortar, provenit din dărâmarea unor ziduri sau după executarea unor lucrări de zidărie. — Din tc. **moloz.**

MOLTÓN, (**2**) *moltoane,* s.n. **1.** Ţesătură groasă, uşoară şi moale de bumbac, de obicei pufoasă pe amândouă feţele. **2.** Sortiment de molton (**1**). — Din fr. **molleton.**

MOLÚRĂ, *moluri,* s.f. Plantă erbacee aromatică cu flori galbene dispuse în umbele, ale cărei fructe sunt folosite în medicină; molotru *(Foeniculum vulgare).* — Cf. m ă l u r ă.

MOLÚSCĂ, *moluşte,* s.f. (La pl.) Încrengătură de nevertebrate cu corpul moale (adesea închis într-o cochilie) şi de obicei cu un picior musculos; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. — Din fr. **mollusque,** germ. **Molluske.**

MOMÂIÁŢĂ, *momâieţe,* s.f. (Reg.) Mogâldeaţă. [Pr.: *-mâ-ia-*] — Et. nec.

MOMÁIE, *momâi,* s.f. **1.** Schelet de lemn înfăşurat în paie şi acoperit de zdrenţe, înfăţişând un om, care se aşază pe un teren cultivat pentru a speria şi alunga păsările şi animalele dăunătoare; sperietoare, măgăoaie. **2.** Fig. Epitet dat unei fiinţe urâte. ✦ Mogâldeaţă. **3.** (Înv.) Semn care se pune la hotarul unei moşii; semn de aliniere. — Et. nec.

MOMÂRLÁN[1], *momârlani,* s.m. (Reg.) **1.** Om prost, necioplit, bădăran. **2.** Numele unui dans popular. ✧ (În construcţia) *De-a momârlanul* = numele unui joc de copii. — Cf. m â r l a n, m o d â r l a n.

MOMÂRLÁN[2], *momârlane,* s.n. (Reg.) **1.** Moviliţă de pământ făcută de râme. **2.** Mănunchi de paie sau de zdrenţe care se pune ca semn de hotar sau ca sperietoare pe un teren cultivat. — Cf. m o m â i e.

MOMEÁLĂ, *momeli,* s.f. **1.** Faptul de *a momi; p. ext.* mijloc viclean folosit pentru a ademeni, a înşela pe cineva; ceea ce ademeneşte pe cineva; înşelăciune. ✧ Expr. *Cu şosele, cu momele* = cu viclenii, cu făgăduieli mincinoase. **2.** Spec. Mâncare care se aruncă peştilor sau care se pune în undiţă spre a-i ademeni; hrană pe care o pune vânătorul pentru a atrage vânatul; nadă. [Pl. şi: *momele*] — **Momi** + suf. *-eală.*

MOMÉNT, *momente,* s.n. **1.** Interval scurt de timp; clipă, secundă. ✧ Loc. adj. *De moment* = de scurtă durată; efemer; vremelnic. ✧ Loc. adv. *Pentru moment* = provizoriu, deocamdată, pentru scurt timp. *Pe moment* = în prima clipă, în acea clipă. *În tot momentul* = în permanenţă, tot timpul. *La moment* = imediat, pe loc; *p. ext.* la timp. *Din moment în moment* sau *dintr-un moment într-altul* = imediat, chiar acum; curând, îndată. *(Nici)un moment* = deloc, niciodată. ✧ Loc. conj. *Din moment ce...* = de vreme ce..., deoarece... ✦ Perioadă scurtă în desfăşurarea unui proces; fază, etapă. ✧ *Ultimele momente* (ale unui om) = clipele dinainte de moarte. ✧ Loc. adv. *În momentul de faţă* = actualmente, în prezent. *Din primul moment* = chiar de la început. *În ultimul moment* = chiar înainte de expirarea ultimului termen, când nu mai este nicio clipă de pierdut. *La un moment dat* = într-un anumit timp (nedeterminat); deodată. *Un moment,* se spune pentru a solicita cuiva o clipă de răgaz, o întrerupere. ✦ Episod din acţiunea unei scrieri literare; *p. ext.* specie a genului epic în care este surprins un instantaneu semnificativ din viaţa cotidiană. ✦ Dată, termen. ✦ Mărime fizică care caracterizează localizarea sau repartiţia spaţială a unei alte mărimi în raport cu un punct, cu o axă sau cu un plan. **2.** Ocazie favorabilă; prilej. — Din lat. **momentum,** fr. **moment,** it. **momento,** germ. **Moment.**

MOMENTÁN, -Ă, *momentani, -e,* adj. **1.** Care durează un moment sau puţin timp; temporar, trecător. ✦ (Gram.; despre verbe şi timpuri verbale) Care exprimă acţiuni de durată scurtă. **2.** Care se referă la momentul de faţă; actual. ✦ (Adverbial) Numaidecât; în clipa de faţă; pentru un moment. [Var.: **momentanéu, -ée** adj.] — Din lat. **momentaneus,** it. **momentaneo,** fr. **momentané,** germ. **momentan.**

MOMENTANÉU, -ÉE adj. v. **momentan.**

MOMENTÓS, -OÁSĂ, *momentoşi, -oase,* adj. (Înv.) De actualitate; *p. ext.* important pentru timpul de faţă. — **Moment** + suf. *-os.*

MOMÍ, *momesc,* vb. IV. Tranz. A atrage pe cineva prin promisiuni mincinoase sau prin măguliri, prin daruri etc.; a ademeni; a amăgi; a înşela. ✦ A seduce. ✦ Spec. A ademeni cu momeală peşti sau alte animale, pentru a le prinde. ✦ A linişti, a potoli, a domoli (pentru scurt timp). — Din bg. **mamja,** sb. **mamiti.**

MOMÍRE, *momiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a momi* şi rezultatul ei. — V. **momi.**

MOMITÓR, -OÁRE, *momitori, -oare,* adj. (Rar) Care momeşte; ademenitor. — **Momi** + suf. *-tor.*

MOMÍŢĂ[1], *momiţe,* s.f. (Pop.) Ganglion. ✦ Spec. Glandă de la pieptul şi de la gâtul unor animale, din care se prepară anumite mâncăruri. — Din bg. **momica.**

MOMÍŢĂ[2] s.f. v. **moimiţă.**

MOMIŢĂRÍE, *momiţării,* s.f. (Înv. şi reg.) Maimuţăreală. — **Momiţă[2]** + suf. *-ărie.*

MOMÍŢE s.f. pl. (Pop.; în expr.) *A umbla cu chichiţe şi momiţe* = a încerca să înşele pe cineva. — Cf. m o m i.

MOMIŢÓI, *momiţoi,* s.m. (Reg.) Augmentativ al lui *momiţă[2]*; masculul maimuţei. — **Momiţă[2]** + suf. *-oi.*

MONÁC, -Ă s.m. şi f. v. **monah.**

MONÁDĂ, *monade,* s.f. **1.** (Fil.) Termen (folosit de Leibniz) pentru a desemna singura substanţă adevărată, ca entitate spirituală, fără întindere spaţială, capabilă de percepţii şi tendinţe, dar fără legătură cu celelalte. **2.** Organism inferior, microscopic, unicelular, care face trecerea de la plante la animalele cele mai simple. — Din fr. **monade,** germ. **Monade.**

MONADÉLF, *monadelfe,* adj. (Bot.; despre androceul florii) Care are toate staminele unite prin filamentele lor, formând o coloană. — Din fr. **monadelphe.**

MONADOLOGÍE s.f. (Fil.; rar) Teorie a monadelor. — Din fr. **monadologie.**

MONÁH, -Ă, *monahi, -e,* s.m. şi f. Călugăr. [Var.: **monác, -ă** s.m. şi f.] — Din sl. **monahŭ,** ngr. **monahós.**

MONAHÁL, -Ă, *monahali, -e,* adj. Care aparţine monahului, specific monahului sau vieţii de monah; călugăresc, monahicesc. — **Monah** + suf. *-al.*

MONAHICÉSC, -EÁSCĂ, *monahiceşti,* adj. Monahal. — **Monah** + suf. *-icesc.*

MONAHÍE[1] s.f. (Rar) Monahism. — **Monah** + suf. *-ie.*

MONAHÍE[2], *monahii,* s.f. Călugăriţă. — Din sl. **monahija,** ngr. **monahi.**

MONAHÍSM s.n. **1.** Stare, viață, calitate de monah; călugărie, monahie[1]. **2.** Instituția călugăriei. — **Monah** + suf. *-ism.*

MONÁNDRĂ, *monandre,* adj. (Bot.; despre flori) Care are o singură stamină. — Din fr. **monandre.**

MONÁRC s.m. v. **monarh.**

MONÁRH, *monarhi,* s.m. Conducător suprem al unei monarhii; suveran. [Var.: (înv.) **monárc** s.m.] — Din ngr. **monárhis,** germ. **Monarch.**

MONÁRHIC, -Ă, *monarhici, -ce,* adj. **1.** Care aparține monarhului sau monarhiei, privitor la monarh sau la monarhie. **2.** (Despre idei, grupări) Care acceptă și susține monarhia. — Din fr. **monarchique,** germ. **monarchisch.**

MONARHÍE, *monarhii,* s.f. **1.** Formă de guvernământ în care puterea supremă în stat aparține monarhului (rege, împărat, țar, șah, emir etc.) și se transmite de obicei ereditar. ✧ *Monarhie absolută* = formă de conducere a statului bazată pe puterea nelimitată a monarhului. *Monarhie constituțională* = formă de conducere a statului monarhic în care prerogativele monarhului sunt limitate prin constituție. **2.** Stat care are ca formă de guvernământ monarhia (**1**). — Din ngr. **monarhía,** lat. **monarchia,** germ. **Monarchie,** fr. **monarchie.**

MONARHÍSM s.n. Doctrină politică a partizanilor monarhiei (**1**). — Din fr. **monarchisme.**

MONARHÍST, -Ă, *monarhiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care aparține monarhiei (**1**), privitor la monarhie, care susține monarhia; care se bazează pe monarhie. **2.** S.m. și f. Adept, partizan al monarhiei; regalist. — Din fr. **monarchiste.**

MONÁSTIC, -Ă, *monastici, -ce,* adj. Mănăstiresc. ✦ De călugăr, propriu călugărului; călugăresc. — Din fr. **monastique.**

MONASTÍRE s.f. v. **mănăstire.**

MONASTIRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mănăstiresc.**

MONAZÍT, *monazite,* s.n. Fosfat natural al unor pământuri rare, de culoare galbenă-brună, roșie sau cafenie. — Din fr. **monazite.**

MONDÉN, -Ă, *mondeni, -e,* adj. Care aparține înaltei societăți, care ține de viața de lux și de petreceri a acestei societăți; care reflectă sau privește o astfel de viață. ✦ (Adesea substantivat) Căruia îi place viața de societate, care frecventează reuniunile înaltei societăți. — Din fr. **mondain.**

MONDENITÁTE, *mondenități,* s.f. Eveniment, întâmplare, particularitate a vieții mondene. ✦ Faptul de a fi monden; înclinare spre viața mondenă. — Din fr. **mondanité** (după *modern).*

MONDIÁL, -Ă, *mondiali, -e,* adj. Care aparține lumii întregi, privitor la lumea întreagă; răspândit, cunoscut în toată lumea; care antrenează și interesează lumea întreagă. ✦ La care participă întreaga lume (sau majoritatea țărilor). [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **mondial.**

MONDIALIZÁ, *mondializez,* vb. I. Tranz. A extinde la scară mondială. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **mondialiser.**

MONDIALIZÁRE, *mondializări,* s.f. Acțiunea de *a mondializa.* [Pr.: *-di-a-*] — V. **mondializa.**

MONDIALIZÁT, -Ă, *mondializați, -te,* adj. Care s-a extins la scară mondială. [Pr.: *-di-a-*] — V. **mondializa.**

MONDÍR s.n. v. **mundir.**

MONDIRÁȘ s.n. v. **mundiraș.**

MONDOECONOMÍE s.f. Economie mondială; cosmoeconomie. — **Mondo-** (< fr. *monde)* + **economie.**

MONDORÁMĂ, *mondorame,* s.f. Emisiune (**3**), rubrică (**2**) ce oferă o viziune de ansamblu asupra evenimentelor de pe glob. — **Mondo-** (< fr. *monde)* + [pano]**ramă.**

MONÉDĂ, *monede,* s.f. Ban de metal (rar de hârtie) care are sau a avut curs legal pe teritoriul unui stat; *p. gener.* ban de metal (de valoare mică); mărunțiș. ✧ Expr. *A bate* (sau *a tăia, a face) monedă* = a emite bani de metal. *A bate monedă (din* sau *cu ceva)* = a insista, a face caz (de ceva). *A plăti* (cuiva) *cu aceeași monedă* = a răspunde (cuiva) printr-o comportare similară. (Fam.) *Asta e moneda plătită,* se spune despre o întâmplare neplăcută survenită în viața cuiva ca o pedeapsă pentru fapta sau faptele rele făcute; faptă și răsplată. [Pl. și: *monezi*. — Var.: **monétă** s.f.] — Din ngr. **monédha.**

MONEGÁSC, -Ă, *monegasci, -sce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația principatului Monaco sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține principatului Monaco sau monegascilor (**1**), privitor la acest principat sau la monegasci. [Pl. și: *monegașți, -ste*] — Din fr. **monégasque,** it. **monegasco.**

MONÉRĂ, *monere,* s.f. (Biol.) Protozoar ipotetic, fără nucleu, care ar face trecerea de la materia fără viață la cea vie. — Din fr. **monère.**

MONETÁR, -Ă, *monetari, -e,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care aparține monedei, privitor la monedă. ✧ *Sistem monetar* = ansamblul reglementărilor legale cu privire la moneda unui stat. **2.** S.n. Inventar al banilor, sortați după valoare, pe fișicuri și monede, întocmit de un mânuitor de bani la predarea casei. **3.** S.m. (Rar) Persoană care lucrează la baterea de monede. — Din fr. **monétaire.**

MONÉTĂ s.f. v. **monedă.**

MONETĂRÍE, *monetării,* s.f. Întreprindere (de stat) unde se bat monedele. ✦ (Colectiv) Monede. — **Monetă** + suf. *-ărie.*

MONETIZÁ, *monetizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A transforma metalul în monedă, a bate monedă. — Din fr. **monétiser.**

MONETIZÁRE, *monetizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a monetiza* și rezultatul ei. — V. **monetiza.**

MONGÓL, -Ă, *mongoli, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Mongoliei sau este originară de acolo; *p. ext.* persoană care face parte din una dintre populațiile care locuiesc în Asia Centrală. **2.** Adj. Care aparține Mongoliei sau mongolilor (**1**), privitor la Mongolia ori la mongoli; mongolic. — Din fr. **mongol.**

MONGÓLIC, -Ă, *mongolici, -ce,* adj. Mongol (**2**). ✧ *Limbi mongolice* = familie de limbi vorbite de către mongoli (**1**) pe un vast teritoriu din Asia. — Din fr. **mongolique.**

MONGOLÍD, -Ă s.m. și f., adj. v. **mongoloid.**

MONGOLÍSM s.n. Boală congenitală cauzată de prezența unui cromozom suplimentar și care se caracterizează prin debilitate mintală și printr-un facies de tip mongoloid (**2**). — Din fr. **mongolisme.**

MONGOLÍST, -Ă, *mongoliști, -ste,* s.m. și f. Specialist în mongolistică. — Din germ. **Mongolist.**

MONGOLÍSTICĂ s.f. Disciplină științifică care studiază limba, cultura și civilizația mongolă. — Din germ. **Mongolistik.**

MONGOLOÍD, -Ă, *mongoloizi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Denumirea uneia dintre cele trei mari rase omenești, răspândită în Asia Centrală, Asia de Est și de Sud-Est; (și la sg.) persoană care aparține acestei rase. **2.** Adj. Care prezintă caractere fizice asemănătoare cu ale unui mongol (**1**); care se referă la mongoloid (**1**). [Var.: **mongolid, -ă** s.m. și f., adj.] — Din fr. **mongoloïde.**

MONILIÓZĂ, *monilioze,* s.f. Boală a pomilor fructiferi provocată de o specie de ciuperci, care se manifestă prin apariția pe fructe a unor cercuri concentrice de mucegai, urmată de putrezirea acestora. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **moniliose.**

MONÍSM s.n. Doctrină filosofică potrivit căreia la baza tuturor fenomenelor lumii se află un singur principiu, fie material, fie spiritual; *p. gener.* orice concepție care explică printr-un singur principiu multitudinea fenomenelor dintr-un domeniu determinat. — Din fr. **monisme.**

MONÍST, -Ă, *moniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține monismului, privitor la monism. **2.** S.m. și f. Adept al monismului. — Din fr. **moniste.**

MONITÓR[1], *monitoare,* s.n. Navă fluvială de război, blindată, de tonaj mic, cu tunuri protejate cu turele. — Din fr. **monitor.**

MONITÓR[2], -OÁRE, *monitori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. (Ieșit din uz) Elev care menținea ordinea și disciplina în clasă, în lipsa profesorului. ✦ Elev foarte bun la învățătură, care ajuta pe profesor la predare (instruind o grupă de elevi). ✦ Persoană care învață sau supraveghează pe cei ce doresc să practice schiul. **2.** S.n. Aparat de control al unei instalații de telecomunicații, care urmărește imaginea proiectată de aparatele de luat vederi. **3.** S.n. (Urmat de determinări) Titlu dat unor periodice (oficiale). — Din fr. **moniteur,** lat. **monitor.**

MONITORÍAL, -Ă, *monitoriale,* adj. (În sintagma) *Sistem monitorial* = metodă pedagogică de predare prin monitori[2] (**1**). [Pr.: *-ri-al*] — Din engl., fr. **monitorial.**

MONITORIZÁ, *monitorizez,* vb. I. Tranz. A supraveghea prin intermediul monitorului[2] (**2**) sau al altui aparat specializat. — **Monitor[2]** + suf. *-iza* (după engl. *monitor).*

MONITORIZÁRE, *monitorizări,* s.f. Acțiunea de *a monitoriza.* — V. **monitoriza.**

MONITORIZÁT, -Ă, *monitorizați, -te,* adj. Care este pus sub supravegherea monitorului[2] (**2**) sau a altui aparat specializat. — V. **monitoriza.**

MONIȚIÚNE, *monițiuni,* s.f. (Livr.) Avertisment dat de un reprezentant al Bisericii catolice; *p. gener.* observație, mustrare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **monition,** it. **monizione.**

MONO[1]- Element de compunere cu sensul de „unic", „singur", „o dată", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **mono-.**

MÓNO[2] adj. invar. Monofonic. — Din fr., engl. **mono.**

MONOACHÉNĂ, *monoachene,* s.f. Fruct format dintr-o singură achenă. [Pr.: *-no-a-*] — **Mono-** + **achenă.**

MONOACÍD, -Ă, *monoacizi, -de,* adj. (Despre acizi) Care are în moleculă un singur atom de hidrogen. [Pr.: *-no-a-*] — Din fr. **monoacide.**

MONOARTICULÁR, -Ă, *monoarticulari, -e,* adj. (Anat.) Cu o singură articulație. [Pr.: *-no-ar-*] — Din fr. **monoarticulaire.**

MONOATÓMIC, -Ă, *monoatomici, -ce,* adj. (Despre molecule) Format dintr-un singur atom; (despre substanțe) cu molecula formată dintr-un singur atom. [Pr.: *-no-a-*] — Din fr. **monoatomique.**

MONOÁX, -Ă, *monoacși, -xe,* adj. (Tehn.) Care are un singur ax (**1**). [Pr.: *-no-ax*] — Din fr. **monoaxe.**

MONOBÁZIC, *monobazici,* adj. (Despre acizi) Care are în molecula lui un singur atom de hidrogen, apt de a fi înlocuit cu un metal și formând numai o singură serie de săruri. — Din fr. **monobasique.**

MONOBLEPSÍE, *monoblepsii,* s.f. Defect al vederii care constă în neputința de a vedea clar cu ambii ochi, în timp ce cu fiecare în parte bolnavul vede bine. — Din fr. **monoblepsie.**

MONOBLÓC, (**1**) adj. invar., (**2**) *monoblocuri,* s.n. **1.** Adj. invar. Care este constituit dintr-o singură piesă, dintr-o singură bucată. **2.** S.n. Dispozitiv, aparat sau sistem tehnic format dintr-un singur bloc nedemontabil. — Din fr. **monobloc.**

MONOBRĂZDÁR, *monobrăzdare,* adj., s.n. (Plug) cu un singur brăzdar. — **Mono-** + **brăzdar.**

MONOCAMERÁL, -Ă, *monocamerali, -e,* adj. (Despre sistemul politic și legislativ din unele state) Cu o singură cameră (**III**). — Din fr. **monocamérale.**

MONOCAMERALÍSM s.n. Sistem politic bazat pe adunarea monocamerală. — Din fr. **monocaméralisme.**

MONOCÁRP, -Ă, *monocarpi, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Care înflorește și face fruct o singură dată în timpul vieții. — Din fr. **monocarpe.**

MONOCARPELÁR, -Ă, *monocarpelari, -e,* adj. (Bot.; despre flori) Care are gineceul format dintr-o singură carpelă. — Din fr. **monocarpellaire.**

MONOCELULÁR, -Ă, *monocelulari, -e,* adj. (Despre organisme) Care este format dintr-o singură celulă; unicelular. — **Mono-** + **celular.**

MONOCÉR, *monoceri,* s.m. Animal (fabulos) cu un singur corn. — Din fr. **monocère.**

MONOCÍCLIC, -Ă, *monociclici, -ce,* adj. (Biol.; despre unele specii) Care prezintă o singură perioadă de înmulțire pe an. — Din fr. **monocyclique.**

MONOCILÍNDRIC, -Ă, *monocilindrici, -ce,* adj. (Despre motoare, compresoare) Cu un singur cilindru. — Din fr. **monocylindrique.**

MONOCINÉTIC, -Ă, *monocinetici, -ce,* adj. (Fiz.; despre fascicule) Care este format din particule cu aceeași viteză. — Din fr. **monocinétique.**

MONOCÍP, *monocipuri,* s.n. (Electron.) Circuit integrat cu schemă electrică la comandă, realizat după o tehnologie de proiectare tipizată. — Din engl. **monochip.**

MONOCÍT, *monocite,* s.n. Leucocit mare, cu nucleu nesegmentat. [Var.: **monocítă** s.f.] — Din fr. **monocyte.**

MONOCÍTĂ s.f. v. **monocit.**

MONOCITÓZĂ, *monocitoze,* s.f. (Med.) Creșterea monocitelor din sânge în diverse stări infecțioase. — Din fr. **monocytose.**

MONOCLÁT, -Ă, *monoclați, -te,* adj., s.m. (Rar) (Bărbat) care poartă monoclu. — Din **monoclu.**

MONOCLINÁL, -Ă, *monoclinali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre structuri geologice cutate) Care aparține unui singur flanc cutat. **2.** S.n. Succesiune de strate care prezintă aceeași înclinare și același sens. — Din fr. **monoclinal.**

MONOCLÍNIC, -Ă, *monoclinici, -ce,* adj. (Despre cristale) În formă de prisme oblice cu baza dreptunghiulară. ✧ *Sistem monoclinic* = sistem cristalografic cu simetrie inferioară, în care se încadrează cristalele definite mai sus. — Din fr. **monoclinique.**

MONOCLORURÁT, -Ă, *monoclorurați, -te,* adj. (Chim.; despre substanțe, compuși, molecule) Care are un atom de clor aparut prin clorurare. — După fr. **monochloré.**

MONÓCLU, *monocluri,* s.n. Lentilă rotundă, concavă sau convexă, care se fixează în orbita unui ochi pentru a corecta un defect de vedere. ✦ P. anal. Pansament făcut la un singur ochi. — Din fr. **monocle.**

MONOCÓRD, -Ă, *monocorzi, -de,* adj., (**2**) *monocorduri,* s.n. **1.** Adj. (Despre instrumente muzicale; adesea substantivat) Care are o singură coardă; care vibrează într-un singur ton. ✦ Fig. (Despre opere literare, artistice) Monoton, inexpresiv. **2.** S.n. Străvechi instrument muzical cu o singură coardă. [Pl. și: (**2**) *monocorde*] — Din fr. **monocorde,** lat. **monochordum,** germ. **Monochord.**

MONOCOTILEDÓN, -Ă, *monocotiledoni, -one,* adj., s.f. (Rar) Monocotiledonat. — Din lat. **monocotyledon,** fr. **monocotylédone.**

MONOCOTILEDONÁT, -Ă, *monocotiledonați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Al cărei embrion are un singur cotiledon; monocotiledon. **2.** S.f. (La pl.) Clasă de plante superioare erbacee, rar lemnoase, cu frunze care prezintă nervuri paralele, cu flori compuse din trei sau șase elemente și cu embrionul alcătuit dintr-un singur cotiledon; (și la sg.) plantă din această clasă. — Din fr. **monocotylédoné.**

MONOCRISTÁL, *monocristale,* s.n. Cristal cu atomii și moleculele dispuse într-o rețea cristalină spațială neîntreruptă. — Din fr. **monocristal.**

MONOCRÓM, -Ă, *monocromi, -e,* adj. **1.** Care are o singură culoare; mono - cromatic. **2.** (Despre picturi) Executat în valorile apropiate ale aceluiași ton. ✦ Fig. Plictisitor, uniform, monoton. — Din fr. **monochrome.**

MONOCROMÁTIC, -Ă, *monocromatici, -ce,* adj. Cu o singură culoare, monocrom (**1**). ✦ (Despre radiații) Care este alcătuit din componente cu aceeași lungime de undă. — Din fr. **monochromatique.**

MONOCROMATÓR, *monocromatoare,* s.n. Dispozitiv optic care servește la separarea radiațiilor monocromatice dintr-un fascicul complex. ✦ Dispozitiv electromagnetic care servește la separarea unui fascicul de particule monocinetice dintr-un fascicul neomogen. — Din fr. **monochromateur.**

MONOCROMÍE, *monocromii,* s.f. **1.** Procedeu de pictură sau de tipar care constă în folosirea unei singure culori; predominare a unei culori într-un tablou. **2.** Reproducere într-o singură culoare. — Din fr. **monochromie.**

MONOCULÁR, -Ă, *monoculari, -e,* adj. **1.** (Med.; despre vedere) Care se realizează cu un singur ochi. **2.** (Fiz.; despre sisteme optice) Cu un singur ocular. — Din fr. **monoculaire.**

MONOCULTÚRĂ, *monoculturi,* s.f. **1.** Sistem de cultivare a aceleiași specii de plante mai mulți ani consecutiv pe același teren. **2.** Predominare a plantațiilor de un anumit fel într-o țară, într-o regiune etc. — Din fr. **monoculture.**

MONODACTÍL, -Ă, *monodactili, -e,* adj., s.n. (Picior) cu un singur deget; soliped. — Din fr. **monodactyle.**

MONODIÁ, *monodiez,* vb. I. Tranz. A cânta o monodie. [Pr.: *-di-a*] — Din **monodie.**

MONODIÁT, -Ă, *monodiați, -te,* adj. (Despre opere muzicale) Care este interpretat ca monodie. — V. **monodia.**

MONÓDIC, -Ă, *monodici, -ce,* adj. (Muz.) Care este specific monodiei, de monodie. — Din fr. **monodique.**

MONODÍE, *monodii,* s.f. Melodie executată de o singură voce sau de un ansamblu la unison sau la octavă. — Din fr. **monodie.**

MONODIÉRE, *monodieri,* s.f. (Muz.) Acțiunea de *a monodia.* — V. **monodia.**

MONODRÁMĂ, *monodrame,* s.f. Piesă de teatru cu un singur personaj. — Din germ. **Monodrama,** it. **monodramma.**

MONOELECTROVALÉNT, -Ă, *monoelectrovalenți, -te,* adj. (Despre elemente chimice) Care are electrovalența egală cu unitatea. [Pr.: *-no-e-*] — **Mono-** + **electrovalent.**

MONOFÁG, -Ă, *monofagi, -ge,* adj., s.m. și f. (Organism) al cărui mod de nutriție este monofagia. — Din it. **monofago.**

MONOFAGÍE s.f. Mod de nutriție bazat pe un singur tip de hrană, propriu mai ales paraziților. — Din fr. **monophagie.**

MONOFAZÁT, -Ă, *monofazați, -te,* adj. (Fiz.; despre un circuit electric alternativ) Care este alimentat cu o singură sursă de tensiune sau cu mai multe surse având tensiunile în fază; (despre o mașină, o instalație) care folosește circuitul electric descris mai sus; monofazic. — Din fr. **monophasé.**

MONOFÁZIC, -Ă, *monofazici, -ce,* adj. (Fiz.) Monofazat. ✦ (Despre substanțe omogene) Care prezintă, la un moment dat, o singură stare de agregare. — Din **monofazat.**

MONOFAZÍE, *monofazii,* s.f. (Med.) Tulburare de vorbire care se manifestă prin repetarea aceluiași sunet, cuvânt etc. — Din engl. **monophasia.**

MONOFÍL, *monofile,* adj. (Bot.; despre caliciul florilor) Care este format dintr-o singură petală. — Din fr. **monophylle.**

MONOFILÉTIC, -Ă, *monofiletici, -ce,* adj. (Biol.; despre populații) Care descinde dintr-un strămoș comun sau dintr-o singură populație. — Din fr. **monophylétique.**

MONOFIZÍT, -Ă, *monofiziți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține monofizitismului, privitor la monofizitism. **2.** S.m. și f. Adept al monofizitismului. — Din fr. **monophysite.**

MONOFIZITÍSM s.n. Învățătură creștină despre unica natură a lui Isus Hristos, cea divină. — **Monofizit** + suf. *-ism.*

MONOFLÓR, -Ă, adj. (Despre miere, polen etc.) Care a fost cules de la o singură specie de floare. — **Mono-** + **flor**[al].

MONOFOBÍE s.f. Stare patologică caracterizată prin frica de singurătate. — Din fr. **monophobie.**

MONOFÓNĂ, *monofone,* adj. (Muz.; despre melodii) Care este executat de o singură voce sau de un singur instrument. — Din **monofonie** (derivat regresiv).

MONOFONEMÁTIC, -Ă, *monofonematici, -ce,* adj. (Lingv.; despre grupuri de sunete) Care are valoarea unui singur fonem. — Din fr. **monophonématique.**

MONOFÓNIC, -Ă, *monofonici, -ce,* adj. (Fiz.) De monofonie, al monofoniei. — Din fr. **monophonique,** engl. **monophonie.**

MONOFONÍE s.f. (Fiz.) Procedeu tehnic de transmitere și captare a sunetului prin intermediul unui singur canal. — Din fr. **monophonie,** engl. **monophony.**

MONOFÓTO s.n. Monotip adaptat pentru culegerea prin fotografiere. — Din germ. **Monophoto.**

MONOFTÓNG, *monoftongi,* s.m. Vocală provenită din reducerea unui diftong. — Din fr. **monophtongue.**

MONOFTONGÁ, pers. 3 *monoftonghează,* vb. I. Refl. (Despre diftongi) A se reduce la o singură vocală. — Din fr. **monophtonguer.**

MONOFTONGÁRE, *monoftongări,* s.f. Faptul de *a se monoftonga.* — V. **monoftonga.**

MONOFTONGÁT, -Ă, *monoftongați, -te,* adj. (Despre diftongi) Care este redus la o singură vocală. — V. **monoftonga.**

MONOGÁM, -Ă, *monogami, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. Persoană care practică monogamia. **2.** Adj. (Despre căsătorie, familie) Bazat pe monogamie. ✦ (Despre plante) Unisexuat. — Din fr. **monogame.**

MONOGÁMIC, -Ă, *monogamici, -ce,* adj. Monogam. — Din fr. **monogamique.**

MONOGAMÍE s.f. Formă de căsătorie în care unui bărbat sau unei femei i se interzice să aibă, în același timp, mai multe soții, respectiv mai mulți soți. ✦ Stare a unei plante monogame. — Din germ. **Monogamie,** fr. **monogamie.**

MONOGENÉTIC, -Ă, *monogenetici, -ce,* adj. Conform cu monogeneza, de monogeneză. — **Mono-** + **genetic.**

MONOGENÉZĂ, *monogeneze,* s.f. (Biol.) Reproducere directă, fără alternare de generații sexuate și asexuate. ✦ P. ext. Punct unic de plecare, izvor comun al unui lucru, al unui fenomen. — Din fr. **monogenèse.**

MONOGÉNIC, -Ă, *monogenici, -ce,* adj. (Biol.; despre un caracter) Care este condiționat de o singură genă sau de o pereche de gene. — Din fr. **monogénique.**

MONOGENÍE s.f. (Biol.) Producere de către o femelă numai de descendenți masculi sau numai de descendenți femele. — Din fr. **monogénie.**

MONOGENÍSM s.n. Teorie antropologică care consideră că specia umană are origine unică. — Din fr. **monogénisme.**

MONOGENÍST, -Ă, *monogeniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al monogenismului. — Din fr. **monogéniste.**

MONOGENOPATÍE, *monogenopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiuni condiționate de o singură mutație genetică. — Probabil din fr.

MONOGÉRMĂ, *monogerme,* adj. (Bot.; despre semințe) Cu un singur germen. — Din germ. **monogerm.**

MONOGRÁF, -Ă, *monografi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Autor al unei monografii. — Din fr. **monographe.**

MONOGRAFIÁ, *monografiez,* vb. I. Tranz. A trata monografic. [Pr.: *-fi-a*] — Din **monografie.**

MONOGRÁFIC, -Ă, *monografici, -ce,* adj. Care ține de monografie, privitor la monografie, propriu monografiei. — Din fr. **monographique.**

MONOGRAFÍE, *monografii,* s.f. Studiu științific amplu asupra unui subiect anumit, tratat detaliat și cvasiexhaustiv. — Din fr. **monographie.**

MONOGRAFÍST, -Ă, *monografiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în realizarea unei monografii; monograf. — **Monografie** + suf. *-ist.*

MONOGRÁM s.n. v. **monogramă.**

MONOGRÁMĂ, *monograme,* s.f. Semn scris, gravat sau brodat, format prin alăturarea sau împletirea inițialelor numelui și prenumelui unei persoane. [Var.: **monográm** s.n.] — Din fr. **monogramme.**

MONOGRANULÁR, -Ă, *monogranulari, -e,* adj. Compus din granule de aceeași mărime. — **Mono-** + **granular.**

MONOHIBRÍD, -Ă, *monohibrizi, -de,* adj., s.m. (Biol.) (Organism) provenit din monohibridare. — Din fr. **monohybride.**

MONOHIBRIDÁ, *monohibridez,* vb. I. Tranz. (Biol.) A încrucișa indivizi care diferă printr-un singur caracter. — Din fr. **monohybrider.**

MONOHIBRIDÁRE, *monohibridări,* s.f. Acțiunea de *a monohibrida.* — V. **monohibrida.**

MONOHIBRIDÁT, -Ă, *monohibridați, -te,* adj. (Despre specii, indivizi) Care a fost încrucișat cu indivizi care diferă printr-un singur caracter. — V. **monohibrida.**

MONOHIBRIDÍSM s.n. (Biol.) Încrucișare între indivizi care diferă printr-un singur caracter; monohibridare. — Din fr. **monohybridisme.**

MONOHIDRÁT, *monohidrați,* s.m. (Chim.) Hidrat al unei substanțe solide care conține o singură moleculă de apă. — Din fr. **monohydrate.**

MONÓIC, -Ă, *monoici, -ce,* adj. (Despre plante) Care are flori unisexuate, masculine sau feminine, dispuse pe același individ. — Din fr. **monoïque.**

MONOIDEÍSM s.n. (Fil.) Predominare a unei singure idei în gândire. [Pr.: *-no-i-*] — Din fr. **monoïdéisme.**

MONOLÍNGV, -Ă, *monolingvi, -e,* adj. (Despre dicționare, ediții etc.) Într-o singură limbă; unilingv. — Din fr. **monolingue.**

MONOLINGVÍSM s.n. Folosire a unei singure limbi (cea maternă) de către același individ sau același grup social. — Din fr. **monolinguisme.**

MONOLÍT, -Ă, *monoliți, -te,* adj. Care este constituit dintr-o singură bucată, dintr-un singur bloc (**1**). ✦ Fig. Bine închegat, sudat; unitar, omogen; trainic, monolitic. ✦ (Substantivat, n.) Monument construit dintr-un singur bloc de piatră. — Din fr. **monolithe.**

MONOLÍTIC, -Ă, *monolitici, -ce,* adj. Privitor la monolit; de monolit. ✦ Fig. Bine închegat, unitar. — Din fr. **monolithique.**

MONOLITÍSM s.n. (Rar) Însușirea de a fi monolitic. — Din fr. **monolithisme.**

MONOLITIZÁRE, *monolitizări,* s.f. Operație prin care elemente de construcție din beton turnate separat se solidarizează pentru a prelua împreună sarcinile exterioare. — Din **monolit.**

MONOLÓG, *monologuri,* s.n. **1.** Scenă dintr-o lucrare dramatică în care un personaj, fiind singur pe scenă, își exprimă cu glas tare gândurile. ✦ *Monolog interior* = procedeu literar specific romanului sau nuvelei de analiză psihologică, prin care este reprodus fluxul gândirii personajului. ✦ Lucrare dramatică de proporții reduse, destinată să fie interpretată de către un singur actor. **2.** Vorbire neîntreruptă a cuiva, fără a da altuia timp pentru replică; vorbire cu sine însuși. [Pl. și: *monoloage*] — Din fr. **monologue.**

MONOLOGÁ, *monologhez,* vb. I. Intranz. A vorbi singur, a vorbi cu sine însuși. — Din fr. **monologuer.**

MONOLÓGIC, -Ă, *monologici, -ce,* adj. (Rar) Care se bazează pe monolog (interior), de monolog. — Din fr. **monologique.**

MONÓM, *monoame,* s.n. **1.** Expresie algebrică în care intervin numai semnele înmulțirii și ale împărțirii. **2.** Fig. Șir, succesiune neîntreruptă (unul după altul). — Din fr. **monôme.**

MONOMÁN, -Ă, *monomani, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de monomanie. — Din fr. **monomane.**

MONOMANIÁC, -Ă, *monomaniaci, -ce,* adj. (Med.; rar) Monoman. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **monomaniaque.**

MONOMANÍE, *monomanii,* s.f. Stare patologică manifestată prin obsesia unui singur gând; idee fixă. — Din fr. **monomanie.**

MONOMÉMBRĂ, *monomembre,* adj. (Gram.; despre propoziții) Format dintr-un singur cuvânt. — **Mono-** + **membră.**

MONOMÉR, *monomeri,* s.m. Substanță chimică simplă, de obicei organică, cu masă moleculară mică și cu caracter nesaturat, care intră în constituția unui polimer. — Din fr. **monomère.**

MONOMETALÍSM s.n. Sistem monetar bazat pe un singur etalon metalic (aurul sau argintul); teorie care preconizează acest sistem. — Din fr. **monométallisme.**

MONOMETALÍST, -Ă, *monometaliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre sisteme monetare, teorii economice) Care se bazează pe monometalism. **2.** Adj., s.m. și f. Adept al monometalismului. — Din fr. **monométaliste.**

MONOMÉTRU, *monometre,* s.n. **1.** Vers compus dintr-un singur metru. **2.** Vers compus din metri de același fel. — Din fr. **monomètre.**

MONOMORFEMÁTIC, -Ă, *monomorfematici, -ce,* adj. (Lingv.) Format dintr-un singur morfem. — **Mono-** + **morfem** + suf. *-atic.*

MONOMOTÓR, *monomotoare,* adj., s.n. (Avion) care este prevăzut cu un singur motor. — Din fr. **monomoteur.**

MONONUCLEÁRĂ, *mononucleare,* s.f. Globulă albă a sângelui cu un singur nucleu. [Pr.: *-cle-a-*] — Din fr. **mononucléaire.**

MONONUCLEÓZĂ s.f. (În sintagma) *Mononucleoză infecțioasă* = boală infecțioasă acută, benignă, frecventă la copii și la tineri, care se manifestă prin febră și prin creșterea numărului de limfocite și de monocite din sânge și prin mărirea ganglionilor limfatici. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **mononucléose.**

MONOPARENTÁL, -Ă, *monoparentali, -e,* adj. Care are numai un singur părinte, de obicei mama. — Din fr. **monoparental.**

MONOPETÁL, -Ă, *monopetali, -e,* adj. (Despre flori) Cu o singură petală; (despre plante) care are flori cu o singură petală. — Din fr. **monopétale.**

MONOPLÁN, *monoplane,* s.n. Avion cu o singură aripă, așezată transversal și simetric față de fuzelaj. — Din fr. **monoplan.**

MONOPLASTÍDĂ, *monoplastide,* s.f. Organism viu, format dintr-o singură celulă (plurinucleară sau uninucleară). — Din fr. **monoplastide.**

MONOPLEGÍE, *monoplegii,* s.f. Paralizie a unui singur membru sau al unei părți din corp. — Din fr. **monoplégie.**

MONOPLOÍD, -Ă, *monoploizi, -de,* adj. (Biol.; despre celule sau organisme vii, adesea substantivat) Al cărui nucleu are un singur set de cromozomi. — Din engl. **monoploid.**

MONOPODIÁL, -Ă, *monopodiali, -e,* adj. (Bot.; despre ramificațiile tulpinii) Cu un singur ax principal; monopodic. [Pr.: *-di-al*] — Din engl. **monopodial.**

MONOPÓDIC, -Ă, *monopodici, -ce,* adj. (Bot.) Monopodial. — Din engl. **monopodic.**

MONOPODÍE, *monopodii,* s.f. **1.** Structură metrică alcătuită dintr-un singur picior. **2.** (Med.) Malformație congenitală caracterizată prin existența unui singur picior. — Din fr. **monopodie.**

MONOPÓDIU, *monopodii,* s.n. Mod de ramificație a tulpinii în care axul principal crește continuu. — Din fr. **monopode.**

MONOPÓL, *monopoluri,* s.n. **1.** Drept exclusiv al cuiva, de obicei al statului, de a dispune de ceva, de a efectua ceva; dominație într-un domeniu, într-una sau mai multe ramuri economice. ✦ (Pop.) Rachiu fabricat de o întreprindere care deține un monopol (**1**). **2.** Privilegiu exclusiv, de drept și de fapt, pe care îl posedă un individ, o întreprindere sau un organism public de a fabrica, de a vinde sau de a exploata anumite bunuri sau servicii. ✦ Firmă sau companie care exercită un control exclusiv asupra producției și comercializării unui produs material sau serviciu, pe un anumit teritoriu, astfel încât are posibilitatea să stabilească atât prețul de vânzare unitar, cât și cantitatea de produse sau de servicii oferite. **3.** Fig. Drept exclusiv pe care și-l arogă cineva. — Din germ. **Monopol,** fr. **monopole.**

MONOPOLÍSM s.n. Tendință de a forma monopoluri; sistem de asociere a marilor întreprinderi pentru a forma monopoluri (**2**). — **Monopol** + suf. *-ism.*

MONOPOLÍST, -Ă, *monopoliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Organizat pe bază de monopol, privitor la monopol. **2.** S.m. și f. Persoană care deține un monopol, participant la conducerea unui monopol. — Din fr. **monopoliste.**

MONOPOLIZÁ, *monopolizez,* vb. I. Tranz. **1.** A exercita un monopol, a pune stăpânire, cu drept de monopol, pe un domeniu de activitate; a supune unui monopol. **2.** Fig. A acapara, a-și aroga drepturi exclusive asupra cuiva sau a ceva; a reține întreaga atenție sau interesul cuiva. — Din fr. **monopoliser.**

MONOPOLIZÁRE, *monopolizări,* s.f. Acțiunea de *a monopoliza* și rezultatul ei. — V. **monopoliza.**

MONOPOLIZÁT, -Ă, *monopolizați, -te,* adj. Care ține de regimul monopolurilor, care aparține monopolurilor sau este supus unui monopol. — V. **monopoliza.**

MONOPOLIZATÓR, -OÁRE, *monopolizatori, -oare,* adj. Care monopolizează. — **Monopoliza** + suf. *-tor.* Cf. it. monopolizzatore.

MONOPÓST, *monoposturi,* s.n. Mașină de curse căreia i s-au adus îmbunătățiri majore și care nu a fost încă lansată pe pista de concurs. — Din fr. **monoposte.**

MONOPRODÚCȚIE, *monoproducții,* s.f. Specializare îngustă a unei economii naționale care se limitează la o singură ramură economică. — **Mono-** + **producție.**

MONOPTÉR, -Ă, *monopteri, -e,* adj. , s.n. (Edificiu circular) cu acoperișul susținut pe un singur rând de coloane. — Din fr. **monoptère.**

MONORÁI, *monoraiuri,* s.n. Monoșină. — Din fr. **monorail.**

MONOREFRINGÉNT, -Ă, *monorefringenți, -te,* adj. (Fiz.; despre substanțe) Cu monorefringență. — Din fr. **monoréfringent.**

MONOREFRINGÉNȚĂ s.f. (Fiz.) Proprietate a unei substanțe de a emite o singură rază refractată pentru fiecare rază incidentă. — Din fr. **monoréfringence.**

MONORÍMĂ, *monorime,* adj. (Despre poezii) Care are aceeași rimă la toate versurile. ✦ (Substantivat) Repetare a aceleiași rime într-o strofă sau poem. — Din fr. **monorime.**

MONOSCÓP, *monoscoape,* s.n. Tub cu fascicul electronic, folosit în televiziune pentru generarea unui semnal de imagine corespunzător unei imagini fixe. — Din fr. **monoscope.**

MONOSEMÁNTIC, -Ă, *monosemantici, -ce,* adj. (Despre cuvinte) Care are un singur sens. — Din fr. **monosémantique.**

MONOSEMANTÍSM s.n. (Lingv.) Caracter al cuvintelor monosemantice; monosemie. — Din fr. **monosémantisme.**

MONOSEMÍE s.f. (Lingv.) Monosemantism. — Din fr. **monosémie.**

MONOSEPÁL, -Ă, *monosepali, -e,* adj. (Bot.; despre flori) Care are o singură sepală; (despre plante) care are florile cu o singură sepală. — Din fr. **monosépale.**

MONOSILÁB, -Ă, *monosilabi, -e,* adj., s.f. (Cuvânt) format dintr-o singură silabă. — Din fr. **monosyllabe.**

MONOSILÁBIC, -Ă, *monosilabici, -ce,* adj. Care are o singură silabă; format din monosilabe. ✦ (Despre limbi) Format (mai ales) din cuvinte cu o singură silabă. — Din fr. **monosyllabique.**

MONOSPÉRM, -Ă, *monospermi, -e,* adj. (Despre fructe) Care are o singură sămânță. — Din fr. **monosperme.**

MONOSTÍH, *monostihuri,* s.n. Poezie sau strofă alcătuită dintr-un singur vers. ✦ Poem alcătuit din versuri având același metru. — Din fr. **monostiche.**

MONOSTÍL, *monostiluri,* s.n. (Arhit.) Coloană izolată. — Din fr. **monostyle.**

MONOSTRÓFĂ, *monostrofe,* s.f. Poezie formată dintr-o singură strofă. — **Mono-** + **strofă.**

MONOȘÍNĂ, *monoșine,* s.f. Cale de rulare pentru tracțiune terestră sau suspendată care folosește o singură șină; monorai. — **Mono-** + **șină** (după fr. *monorail).*

MONOTEÍSM s.n. (Bis.) Credința într-o divinitate unică și distinctă de lume. — Din fr. **monothéisme.**

MONOTEÍST, -Ă, *monoteiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de monoteism, privitor la monoteism. **2.** S.m. și f. Adept al monoteismului. — Din fr. **monothéiste.**

MONOTELÍSM s.n. (Rar) Învățătură creștină, din sec. VII, care nu admite decât o singură voință în Isus Hristos, cea divină. — Din fr. **monothélisme.**

MONOTELÍT, *monoteliți,* s.m. (Rar) Adept al monotelismului. — Din fr. **monothélite.**

MONOTEMÁTIC, -Ă, *monotematici, -ce,* adj. Cu o singură temă. — Din engl. **monothematic.**

MONOTÍP, -Ă, *monotipi, -e,* adj., (**2**) *monotipuri,* s.n. **1.** Adj. (Rar) Făcut după un singur model, de un singur tip. **2.** S.n. (Tipogr.) Mașină care culege și toarnă literele una câte una. — Din fr. **monotype.**

MONOTIPÍST, -Ă, *monotipiști, -ste,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la monotip (**2**). — Din it. **monotipista.**

MONOTÓN, -Ă, *monotoni, -e,* adj. (Despre glas, sunete, melodii; adesea adverbial) Care are sau care păstrează mereu același ton. ✦ Fig. Care indispune, plictisește etc. prin lipsa de variație sau de varietate; uniform. — Din fr. **monotone.**

MONOTONÍE, *monotonii,* s.f. Lipsă de varietate în ton; ceea ce este monoton. ✦ Fig. Lipsă de variație sau de varietate; uniformitate plictisitoare. — Din fr. **monotonie.**

MONOTONIZÁ, *monotonizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) face monoton. — Din fr. **monotoniser.**

MONOTONIZÁRE, *monotonizări,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) monotoniza.* — V. **monotoniza.**

MONOTONIZÁT, -Ă, *monotonizați, -te,* adj. Care a devenit monoton. — V. **monotoniza.**

MONOTRÉM, *monotreme,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere primitive, ovipare, cu cioc și cu corpul acoperit cu păr (sau țepi), cărora le lipsesc mameloanele; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. ✧ (Adjectival) *Mamifer monotrem.* [Var.: **monotrémă** s.f.] — Din fr. **monotrème.**

MONOTRÉMĂ s.f. v. **monotrem.**

MONOVALÉNT, -Ă, *monovalenți, -te,* adj. (Despre elemente chimice sau radicali chimici) Care are valența unu. — Din fr. **monovalent.**

MONOVÉRB, *monoverbe,* s.n. Joc distractiv care constă în a reprezenta un cuvânt prin litere combinate între ele sau prin figuri, sensul acestuia reieșind din poziția elementelor componente. — Din it. **monoverbo.**

MONOXÍD, *monoxizi,* s.m. (Chim.) Oxid cu un singur atom de oxigen în moleculă. — Din fr. **monoxyde.**

MONOXÍL, -Ă, *monoxili, -e,* adj., s.n. (Barcă primitivă) construită dintr-un trunchi de copac scobit. — Din fr. **monoxyle.**

MONOZAHARÍDĂ, *monozaharide,* s.f. Substanță chimică organică din clasa glucidelor, care poate fi obținută prin hidroliza zaharurilor și care nu se poate desface în zaharide mai simple. — Din fr. **monosaccharide.**

MONSENIÓR, *monseniori,* s.m. Titlu acordat în Occident principilor din familiile domnitoare, cardinalilor și altor înalți prelați; persoană cu acest titlu. — Din fr. **monseigneur.**

MÓNSTRU, *monștri,* s.m. **1.** Ființă mitologică cu corpul format din părți ale unor animale diferite sau din unele părți de om și altele de animal. **2.** Ființă care se naște cu mari anomalii fizice; pocitanie; *fig.* om cu mari defecte morale, om josnic, crud, denaturat. **3.** Namilă, matahală. ✦ Fig. (Adjectival) De proporții mari, extraordinar, neobișnuit. — Din lat. **monstrum,** fr. **monstre.**

MONSTRUÓS, -OÁSĂ, *monstruoși, -oase,* adj. **1.** Care are un aspect respingător, ieșit din comun, care se abate de la normal, ca un monstru, anormal, cu mari anomalii; urât, oribil, hidos; *fig.* neestetic, neartistic. ✦ Fig. Îngrozitor, rău, denaturat. **2.** Exagerat de mare; enorm, colosal. [Pr.: *-stru-os*] — Din fr. **monstrueux.**

MONSTRUOZITÁTE, *monstruozități,* s.f. Faptul de a fi monstruos; ceea ce este ieșit din comun și respingător ca aspect, ceea ce este monstruos. ✦ Fig. Ceea ce produce groază, repulsie; grozăvie, cruzime. [Pr.: *-stru-o-*] — Din fr. **monstruosité.**

MONȘÉR s.m. (Fam.) Termen familiar cu care o persoană se adresează unui bărbat. — Din fr. **mon cher.**

MONT, *monturi,* s.n. Parte care rămâne după amputarea unei mâini sau a unui picior; ciot. ✦ Capăt proeminent al unui os sau al unei articulații; *spec.* proeminență patologică a unui os sau a unei articulații, îndeosebi la degetul gros de la picior. — Din **bont.**

MONTÁ[1], *montez,* vb. I. Tranz. **1.** A fixa la locul lor diferite piese ale unui sistem tehnic; a asambla, a îmbina. ✦ A potrivi, a amplasa la locul de funcționare o parte a unui mecanism, a unui obiect. ✦ A fixa pietre prețioase într-o bijuterie. **2.** A pregăti reprezentarea unui spectacol artistic, a pune în scenă. **3.** Fig. A pune la cale. ✦ A întârâta pe cineva împotriva cuiva; a ațâța. — Din fr. **monter.**

MONTÁ[2], pers. 3 *montează,* vb. I. Tranz. (Despre animale masculine) A efectua o montă, a fecunda. — Din **montă.**

MONTÁJ, *montaje,* s.n. **1.** Montare[1]; (concr.) ansamblu, sistem rezultat în urma unei montări. **2.** Reunire a unor imagini (picturale, grafice, fotografice) independente sau a unora care fac parte dintr-o compoziție pentru a obține un ansamblu; (concr.) ansamblu realizat astfel. **3.** Fază finală în tehnica de lucru a unui film, care cuprinde selectarea scenelor, stabilirea ordinii și lungimii definitive a secvențelor, mixajul cu acompaniamentul sonor etc. în conformitate cu succesiunea indicată de scenariu și cu viziunea artistică a regizorului. **4.** Combinarea într-o ordine succesivă logică și într-un tot unitar a scenelor și a episoadelor caracteristice dintr-o operă literară, dintr-o compoziție muzicală etc., în vederea unei transmisii radiofonice, de televiziune sau pentru un spectacol. *Montaj literar.* — Din fr. **montage.**

MONTÁN, -Ă, *montani, -e,* adj. De munte, de la munte, specific muntelui. — Din lat. **montanus.**

MONTÁNT, -Ă, *montanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Ridicat în sus, înălțat, înalt. **2.** S.m. Bară de lemn sau de metal care se așază vertical într-o construcție și care servește ca piesă de susținere. — Din fr. **montant.**

MONTÁRE[1], *montări,* s.f. Acțiunea de *a monta*[1] și rezultatul ei. — V. **monta[1].**

MONTÁRE[2], *montări,* s.f. Montă (**1**). — V. **monta[2].**

MONTÁT, -Ă, *montați, -te,* adj. (Despre piese, instalații etc.) Care a fost pus, fixat, îmbinat la locul potrivit. — V. **monta[1].**

MONTATÓR, -OÁRE, *montatori, -oare,* s.m. și f. Tehnician care montează diferite părți ale unor obiecte sau aparate; montor. — **Monta[1]** + suf. *-tor.* Cf. it. montatore.

MÓNTĂ, *monte,* s.f. **1.** Împerechere a două animale de sex opus în vederea reproducerii; montare[2]. **2.** Herghelie de armăsari pentru reproducere. — Din fr. **monte.**

MONTGOLFIÉR, *montgolfiere,* s.n. Aerostat primitiv umplut cu aer cald. [Pr.: *-fi-er*. — Var.: **montgolfiéră** s.f.] — Din fr. **montgolfière.**

MONTGOLFIÉRĂ s.f. v. **montgolfier.**

MONTÍCUL, *monticuli,* s.m. **1.** (Geol.) Formă de relief cu aspect de movilă; munte mic, colină. **2.** (Anat.) Mică proeminență. [Var.: **montículă** s.f.] — Din fr. **monticule,** lat. **monticula.**

MONTÍCULĂ s.f. v. **monticul.**

MONTMORILLONÍT, *montmorillonite,* s.n. Alumosilicat natural de magneziu, aluminiu și fier, din grupa mineralelor argiloase, moale, gras, absorbant, de culoare albă, folosit la purificarea diferitelor soluții, în industria textilă, a cauciucului, cosmetică, alimentară etc. [Pr.: *-ri-lo-*] — Din fr. **montmorillonite.**

MONTÓR, -OÁRE, *montori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Montator. — Din fr. **monteur.**

MONTÚRĂ, *monturi,* s.f. Piesă sau parte a unui sistem tehnic în care se montează o altă piesă a acestuia. ✦ Spec. Mod de fixare a pietrelor prețioase într-o bijuterie; garnitură de metal care fixează o piatră prețioasă într-o bijuterie sau care adăpostește mecanismul unui ceasornic. — Din germ. **Montur,** fr. **monture.**

MONȚIÁN, -Ă, *monțieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al eocenului inferior, caracterizat prin faună de gasteropode, lamelibranhiate și foraminifere. **2.** Adj. Care

aparține monțianului (**1**), privitor la monțian; din monțian. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **montien,** germ. **Montien,** engl. **Montian.**

MONUMÉNT, *monumente,* s.n. **1.** Operă de sculptură sau de arhitectură destinată să perpetueze amintirea unui eveniment sau a unei personalități remarcabile; *p. ext.* construcție arhitectonică de proporții mari sau de o deosebită valoare. ✦ Fig. Orice operă, document istoric sau creație culturală de însemnătate națională sau internațională. **2.** (În sintagma) *Monument al naturii* = plantă, animal, formațiune naturală, teritoriu etc. de mare însemnătate științifică sau estetică, considerate bunuri ale întregului popor, ocrotite prin lege și conservate pentru posteritate. — Din fr. **monument,** lat. **monumentum.**

MONUMENTÁL, -Ă, *monumentali, -e,* adj. Care aparține monumentelor, privitor la monumente; *p. ext.* grandios, măreț, impunător prin proporțiile sale. ✦ Fig. Remarcabil. — Din lat. **monumentalis,** fr. **monumental,** it. **monumentale.**

MONUMENTALÍSM s.n. Calitatea a ceea ce este monumental; grandoare, măreție, monumentalitate. — **Monumental** + suf. *-ism.*

MONUMENTALÍST, -Ă, *monumentaliști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Autor de lucrări monumentale. — **Monumental** + suf. *-ist.*

MONUMENTALITÁTE s.f. Însușirea de a fi monumental; calitatea a ceea ce este monumental; grandoare, măreție. — Din fr. **monumentalité.**

MONUMENTALIZÁ, *monumentalizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A da sau a căpăta un caracter grandios, măreț. — Din fr. **monumentaliser.**

MONUMENTALIZÁRE, *monumentalizări,* s.f. Acțiunea de *a monumentaliza* și rezultatul ei. — V. **monumentaliza.**

MOP, *mopuri,* s.n. Spălător pentru pardoseli din gresie, mozaic, linoleum etc., format dintr-un pămătuf din fâșii de material textil prins într-un mâner lung. — Din engl. **mop.**

MOPS, (**1**) *mopși,* s.m., (**2**) *mopsuri,* s.n. **1.** S.m. Câine de talie mică, cu capul mare, globulos, cu botul turtit, cu părul scurt și neted; buldog. ✦ Epitet dat unei persoane cu nasul turtit. **2.** S.n. Clește cu fălci curbate folosit la strângerea țevilor, a vanelor etc. în cadrul operațiilor de montare. — Din germ. **Mops.**

MOR interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă mormăitul ursului. — Onomatopee.

MORACÉE, *moracee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase, rareori erbacee, cu frunze alterne, întregi sau lobate, cu flori dispuse în inflorescențe și fructe nucule, achene sau drupe, reunite într-un fruct compus; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **moracée.**

MORÁL, -Ă, (**I**) *morali, -e,* adj., (**II**) *moraluri,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care aparține moralei, conduitei admise și practicate într-o societate, care se referă la morală; etic; care este conform cu morala; cinstit, bun; moralicesc. ✦ Care conține o învățătură; moralizator. **2.** Care aparține psihicului, spiritului, intelectului, care se referă la psihic, spirit sau intelect; spiritual, intelectual. **II.** S.n. **1.** Ansamblul facultăților sufletești și spirituale. **2.** Stare afectivă, dispoziție sufletească temporară care privește puterea, dorința, fermitatea de a suporta pericolele, oboseala, dificultățile. ✦ Curaj, tărie sufletească. ✧ Expr. *A ridica moralul* (cuiva) = a îmbărbăta (pe cineva). *A(-i) scădea* (cuiva) *moralul* = a (se) demoraliza, a (se) descuraja. — Din lat. **moralis, -e,** fr. **moral.**

MORÁLĂ, (**3**) *morale,* s.f. **1.** Ansamblul convingerilor, atitudinilor, deprinderilor reflectate și fixate în principii, norme, reguli, determinate istoric și social, care reglementează comportarea și raporturile indivizilor între ei, precum și dintre aceștia și colectivitate și a căror respectare se întemeiază pe conștiință și pe opinia publică; etică. **2.** Disciplină științifică care se ocupă cu normele de comportare a oamenilor în societate; (concr.) carte care cuprinde aceste norme; etică. **3.** Concluzie moralizatoare cuprinsă într-o scriere, mai ales într-o fabulă; învățătură. ✦ (Fam.) Dojană, mustrare. — Din lat. **moralis,** fr. **morale.**

MORALICÉSC, -EÁSCĂ, *moralicești,* adj. (Înv.) Moral (**I 1**). — **Moral** + suf. *-icesc.*

MORALICÉȘTE adv. **1.** Moralmente. **2.** (Înv.) După regulile moralei. — **Moral** + suf. *-icește.*

MORALÍSM s.n. (Rar) Predominare a moralei într-o doctrină (filosofică). — Din fr. **moralisme.**

MORALÍST, -Ă, *moraliști, -ste,* s.m. și f. **1.** Filosof, gânditor, scriitor etc. care se preocupă de probleme de morală. **2.** (Fam.; peior.) Persoană căreia îi place să facă morală, să dojenească mereu. — Din fr. **moraliste.**

MORALITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este moral (**I 1**); natura, caracterul, valoarea unui fapt, a conduitei unei persoane sau a unei colectivități din punct de vedere moral. ✦ Comportare, conduită, moravuri în conformitate cu principiile morale; cinste, bună purtare. — Din lat. **moralitas, -atis,** fr. **moralité.**

MORALIZÁ, *moralizez,* vb. I. Tranz. **1.** A da cuiva învățături morale. **2.** (Fam.) A face cuiva morală; a mustra, a dojeni. — Din fr. **moraliser.**

MORALIZÁNT, -Ă, *moralizanți, -te,* adj. (Rar) Moralizator. — Din fr. **moralisant.**

MORALIZÁRE, *moralizări,* s.f. Acțiunea de *a moraliza* și rezultatul ei. — V. **moraliza.**

MORALIZATÓR, -OÁRE, *moralizatori, -oare,* adj. Care contribuie la crearea unei atmosfere morale, la răspândirea moralei, care dă învățături morale, care moralizează pe cineva; educativ. ✦ (Și substantivat; peior.) Care propovăduiește principiile morale cu ostentație. — Din fr. **moralisateur.**

MORALMÉNTE adv. Din punctul de vedere al moralei (**1**), sub raport moral (**I 1**); moralicește. — Din fr. **moralement,** it. **moralmente.**

MORÁR, *morari,* s.m. **1.** Proprietar sau conducător al unei mori; muncitor într-o moară. ✦ Muncitor într-o întreprindere în care se macină diferite materii. **2.** Gândac cu aripile lucioase, brune sau negre, care trăiește prin mori; gândac de făină *(Tenebrio molitor).* — **Moară** + suf. *-ar.*

MORATÓRIU, -IE, *moratorii,* s.n., adj. **1.** S.n. Amânare pe o anumită perioadă a plății datoriilor unui debitor, acordată de o instanță judecătorească după declararea lui în stare de faliment; amânare a plății datoriilor publice și particulare scadente, stabilită prin lege, pe un anumit timp sau pe întreaga perioadă în care există împrejurări speciale. **2.** Adj. Care ține de moratoriu (**1**), privitor la un moratoriu; care acordă un termen de plată (amânat). ✧ *Dobânzi moratorii* = dobânzile pe care urmează să le plătească cineva de la data acordării moratoriului până la achitarea datoriilor. *Daune moratorii* = despăgubiri care se acordă creditorului în caz de întârziere de plată a unei obligații de către debitor și care se calculează din momentul trimiterii somației. — Din it. **moratorio,** lat. **moratorium,** germ. **Moratorium.**

MORÁV, -Ă, *moravi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Moravia. **2.** Adj. Care aparține Moraviei sau moravilor (**1**), privitor la Moravia ori la moravi. — Din fr. **morave.** Cf. n. pr. Moravia.

MORÁVURI s.n. pl. Totalitatea obiceiurilor și deprinderilor unui popor, ale unui grup social sau ale unei persoane; conduită morală, moralitate. ✧ *Bunele moravuri* = decență în comportare. — Din **năravuri** (refăcut după lat. *mos, moris*).

MÓRĂ, *more,* s.f. (În prozodia latină) Timp necesar pentru pronunțarea unei silabe scurte. — Din lat. **mora.**

MORĂRÁȘ, *morărași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *morar;* morărel. — **Morar** + suf. *-aș.*

MORĂREÁSĂ, *morărese,* s.f. Morăriță. — **Morar** + suf. *-easă.*

MORĂRÉL, *morărei,* s.m. (Rar) Morăraș. — **Morar** + suf. *-el.*

MORĂRÉSC, -EÁSCĂ, *morărești,* adj. (Rar) Care aparține morii sau morarului, privitor la moară sau la morar, caracteristic morii sau morarului. — **Morar** + suf. *-esc.*

MORĂRÍ, *morăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A practica meseria de morar, a fi morar. — Din **morar.**

MORĂRÍE s.f. (Rar) Morărit (**1**). — **Morar** + suf. *-ie.*

MORĂRÍT s.n. **1.** Meseria morarului; morărie. **2.** Operație de măcinare a cerealelor (sau a altor materiale). ✦ Ramură industrială care se ocupă cu prelucrarea prin zdrobire și mărunțire a boabelor de cereale, producând făină, crupe, griș, orez decorticat etc. **3.** Impozit care se plătea în trecut în Țările Române pe mori. — V. **morări.**

MORĂRÍȚĂ, *morărițe,* s.f. **1.** Soție de morar; stăpâna unei mori; morăreasă. **2.** (La sg. art.; reg.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Morar** + suf. *-iță.*

MORB, *morburi,* s.n. (Livr.) Boală. ✧ *Morbul lui Pott* = tuberculoză osoasă localizată la coloana vertebrală. — Din lat. **morbus.**

MORBÍD, -Ă, *morbizi, -de,* adj. Care indică o stare bolnăvicioasă sau rezultă dintr-o astfel de stare; nesănătos (din punct de vedere fizic sau moral). — Din lat. **morbidus,** fr. **morbide.**

MORBIDÉȚĂ s.f. v. **morbideță.**

MORBIDÉȚE s.f. (Livr.) Rafinament bolnăvicios, moliciune, sensibilitate excesivă; lipsă de vitalitate, de energie. ✦ Delicatețe și moliciune reflectate în creații artistice (mai ales plastice). [Var.: **morbidéță** s.f.] — Din it. **morbidezza,** fr. **morbidesse.**

MORBIDITÁTE s.f. **1.** Faptul de a fi bolnav. **2.** Caracterul a ceea ce este morbid; predispoziție la îmbolnăvire. **3.** Raportul dintre numărul bolnavilor și întreaga populație dintr-un loc dat într-o anumită perioadă de timp. — Din fr. **morbidité.**

MORBÓS, -OÁSĂ, *morboși, -oase,* adj. (Rar) Bolnav; bolnăvicios. — Din lat. **morbosus.**

MÓRCOV, *morcovi,* s.m. **1.** Plantă leguminoasă din familia umbeliferelor, cu rădăcina groasă în formă de con, de culoare galbenă-roșiatică și cu gust dulce, folosită în alimentație *(Daucus carota sativa).* ✧ *Morcov sălbatic* (sau *de câmp)* sau *morcovul câmpului* = rușinea-fetei *(Daucus carota).* **2.** (Arg. și fam.) Fiecare dintre bornele fixate pe marginile unei șosele. — Din bg. **morkov.**

MORCOVEÁNCĂ, *morcovence,* s.f. Plantă erbacee cu frunze lucitoare, cu flori albe dispuse în umbele și cu fructe ovale, care crește în regiunile muntoase *(Pleurospermum austriacum).* — **Morcov** + suf. *-eancă.*

MORCOVÉL, *morcovei,* s.m. Diminutiv al lui *morcov.* — **Morcov** + suf. *-el.*

MORCOVÍU, -ÍE, *morcovii,* adj. (Rar) De culoarea morcovului; roșcat, portocaliu. — **Morcov** + suf. *-iu.*

MORDÁCE adj. invar. (Livr.) Mușcător (**2**). — Din lat. **mordacis.**

MORDACITÁTE s.f. (Livr.) Caracter mușcător, ironic, caustic (al unui cuvânt, al unui comentariu etc.). — Din lat. **mordacitas, -atis,** fr. **mordacité.**

MORDANSÁRE s.f. Tratament cu substanțe chimice speciale, aplicat fibrelor textile în scopul fixării pe ele a coloranților fără afinitate sau cu afinitate foarte mică pentru fibra respectivă. — Cf. fr. m o r d a n ç a g e, m o r d a n c e r.

MORDÁNT, -Ă, *mordanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Livr.) Mușcător, caustic. **2.** S.m. Substanță chimică care fixează coloranții pe fibrele textile. **3.** S.m. Mordent. [Var.: **mordént** s.m.] — Din fr. **mordant.**

MORDÉNT[1], *mordenți,* s.m. (Muz.) Ornament care constă în succesiunea rapidă a notei reale din melodie cu nota alăturată și revenirea la aceeași notă reală. — Din it. **mordente.**

MORDÉNT[2] s.m. v. **mordant.**

MORÉNĂ, *morene,* s.f. Formă acumulativă de relief, alcătuită din material detritic transportat de ghețari și depus în locul de topire a gheții. — Din fr. **moraine.**

MORÉNDO adv. (Muz.; indică modul de executare) Micșorând treptat intensitatea sunetului până la dispariția lui totală. — Cuv. it.

MORÉNIC, -Ă, *morenici, -ce,* adj. (Geogr.) De morenă. — Din fr. **morainique.**

MORÉSC, -Ă, (**1**) *moreşti,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv.) Maur. **2.** S.f. (Muz.) Dans maur cu ritm vioi. [Adj. f. și: *moreáscă*] — Din fr. **moresque,** it. **moresco.**

MORFÉM, *morfeme,* s.n. (Gram.) Element morfologic (afix, accent, desinență, alternanță fonetică, cuvânt auxiliar etc.) cu ajutorul căruia se formează, de la o rădăcină, cuvinte și forme flexionare noi; cea mai mică unitate din structura morfologică a cuvântului cu un sens determinat (lexical sau gramatical). — Din fr. **morphème.**

MORFEMÁTIC, -Ă, *morfematici, -ce,* adj. Care ține de morfem, privitor la morfem. — **Morfem** + suf. *-atic.*

MORFÍNĂ s.f. Substanță alcaloidă extrasă din opiu, folosită drept calmant, narcotic sau stupefiant; morfiu. — Din fr. **morphine.**

MORFINÍSM s.n. Intoxicație provocată de folosirea excesivă a morfinei. — Din fr. **morphinisme.**

MORFINOMÁN, -Ă, *morfinomani, -e,* s.m. și f. Persoană care folosește în mod obișnuit morfină, care suferă de morfinomanie. — Din fr. **morphinomane.**

MORFINOMANÍE s.f. Toxicomanie care constă în introducerea repetată în organism, prin injecții, a unor doze din ce în ce mai mari de morfină. — Din fr. **morphinomanie.**

MÓRFIU s.n. (Reg.) Morfină. — Din germ. **Morphium.**

MORFOFIZIOLÓGIC, -Ă, *morfofiziologici, -ce,* adj. (Biol.) Care ține de morfofiziologie, privitor la morfofiziologie, care se referă la structura și la funcția unui organism sau a unui organ. [Pr.: *-zi-o-*] — Din **morfofiziologie.**

MORFOFIZIOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea raportului dintre structura celulelor, a țesuturilor sau a organelor și funcțiile lor. [Pr.: *-zi-o-*] — **Morfo**[logie] + **fiziologie.**

MORFOGÉN, -Ă, *morfogeni, -e,* adj. (Biol.; rar) Morfogenetic (**1**). — Din fr. **morphogène.**

MORFOGENÉTIC, -Ă, *morfogenetici, -ce,* adj. **1.** (Biol.) De morfogeneză (**1**); (rar) morfogen. **2.** (Geol.) Care contribuie la crearea formelor de relief. — Din fr. **morphogénétique.**

MORFOGENÉZĂ s.f. **1.** Proces de formare a structurilor morfologice ale organismelor. **2.** Ramură a geomorfologiei care studiază originea formelor de relief; morfogenie. — Din fr. **morphogenèse.**

MORFOGENÍE s.f. Ramură a geomorfologiei care se ocupă cu studiul originii formelor de relief. — Din fr. **morphogénie.**

MORFOGNOZÍE s.f. (Med.) Identificare a formei obiectelor numai prin pipăit. — Din fr. **morphognosie.**

MORFOLEÁLĂ, *morfoleli,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a morfoli* și rezultatul ei. — **Morfoli** + suf. *-eală.*

MORFOLÍ, *morfolesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A mesteca un aliment cu gingiile, în lipsa dinților; a molfăi; *p. ext.* a mânca încet, cu greutate, fără poftă, a mesteca alene; a morfologi. ✧ Expr. *A morfoli vorbele* = a vorbi nedeslușit, a îngăima, a bolborosi. ✦ A învârti între dinți, a roade un lucru necomestibil. **2.** P. anal. A suci și a răsuci un lucru pe toate părțile; a frământa, a mototoli. ✦ Fig. A degrada, a întina, a terfeli, a deteriora, a strica. — Formație onomatopeică.

MORFOLÍT, -Ă, *morfoliți, -te,* adj. (Fam.) **1.** (Despre vorbe) Îngăimat, nedeslușit. **2.** (Despre obiecte) Terfelit, stricat. — V. **morfoli.**

MORFOLOGÍ, *morfologesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A morfoli (**1**). — Cf. m o r f o l i.

MORFOLÓGIC, -Ă, *morfologici, -ce,* adj. **1.** Privitor la structura organismelor plantelor și animalelor și la structura solului (terestru). **2.** (Lingv.) Care privește studiul părților de vorbire și flexiunea lor, care ține de morfologie (**2**), privitor la morfologie. — Din fr. **morfologique.**

MORFOLOGÍE s.f. **1.** Știință care studiază forma și structura organismelor plantelor și animalelor la nivel macroscopic sau microscopic. **2.** Parte a structurii gramaticale constituită din totalitatea regulilor privitoare la formarea cuvintelor, la structura lor internă și la modificările lor formale în diferitele lor folosiri; parte a gramaticii care se ocupă cu studiul acestor reguli. — Din fr. **morphologie.**

MORFONÉM, *morfoneme,* s.n. (Lingv.) Fonem care intră în alternanțe morfologice. — Din fr. **morphonème.**

MORFONOLÓGIC, -Ă, *morfonologici, -ce,* adj. (Lingv.) De morfonologie. — Din fr. **morphonologique.**

MORFONOLOGÍE s.f. Disciplină lingvistică având ca obiect studierea utilizării în morfologie a mijloacelor fonologice ale unei limbi. — Din fr. **morphonologie.**

MORFOPATOLÓG, -Ă, *morfopatologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în morfopatologie. — Din **morfopatologie** (derivat regresiv).

MORFOPATOLOGÍE s.f. (Biol.) Ramură a morfologiei (**1**) care studiază forma și structurile diferitelor organe în condiții patologice. — Din fr. **morphopathologie.**

MORGANÁTICĂ, *morganatice,* adj. (În sintagmele) *Căsătorie morganatică* = căsătorie între un bărbat dintr-o familie domnitoare și o femeie de rang social inferior. *Soție morganatică* = soție care a contractat o căsătorie morganatică și care nu beneficiază de toate drepturile acordate soțului. — Din fr. **morganatique,** lat. **morganaticus.**

MORGANÍSM s.n. (Biol.) Concepție potrivit căreia substratul material al eredității este cromozomul, în care genele sunt dispuse liniar, în puncte precise. — Din germ. **Morganismus.**

MORGANÍST, -Ă, *morganiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al morganismului. — Din germ. **Morganist.**

MORGĂ[1], *morgi,* s.f. Clădire special amenajată în care se depun cadavrele neidentificate și unde se fac autopsii în cazul când este necesar să se constate cauza morții; institut medico-legal. ✦ Sală specială într-un spital unde se depun morții pentru constatarea cauzei decesului. — Din fr. **morgue.**

MÓRGĂ[2] s.f. (Livr.) Atitudine afectată și disprețuitoare; aroganță, trufie, îngâmfare. — Din fr. **morgue.**

MÓRIA s.f. Tulburare psihică manifestată printr-o stare de euforie, bună dispoziție exagerată și tendința de a face glume. [Pr.: *-ri-a*] — Din ngr. **moría.**

MORIÓN, (**1**) *morioane,* s.n. **1.** Coif metalic cu marginea răsfrântă și cu o creastă înălțată pe calotă, utilizat în sec. XVI. **2.** Varietate de cuarț de culoare neagră sau brună, utilizată ca piatră semiprețioasă la confecționarea unor bijuterii. [Pr.: *-ri-on*] — Din fr. **morion.**

MORÍSC, -Ă, *morisci, -sce,* s.m., adj. (Rar) **1.** S.m. (La pl.) Populație maură din Peninsula Iberică, convertită cu forța la catolicism la sfârșitul sec. XV, persecutată și după creștinare și expulzată din Spania; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține moriscilor (**1**), privitor la morisci. — Din sp. **morisco,** fr. **morisque.**

MORÍȘCĂ, *morişti,* s.f. **1.** Mașină agricolă de vânturat cereale. **2.** Râșniță cu care se macină pesmet, cafea, piper etc. **3.** Moară mică pusă în mișcare de vânt, de apă sau cu mâna. **4.** Jucărie care înfățișează aripile sau roata unei mori de vânt; jucărie care se învârte în mână și produce un sunet caracteristic (folosită și pentru a speria păsările din semănături). ✧ *Morișcă de vânt* = obiect ornamental, imitând aripile unei mori de vânt, pus pe acoperișul caselor, care, la bătaia vântului, se rotește în direcția acestuia. **5.** (În sintagma) *Morișcă hidrometrică* (sau *hidraulică*) = aparat format dintr-un rotor, cu una sau cu mai multe palete, care se rotește sub acțiunea curentului de apă și servește la măsurarea vitezei unui curs de apă. — **Moară** + suf. *-işcă.*

MORMÁN, *mormane,* s.n. Îngrămădire de obiecte de același fel; cantitate (mare) dintr-un material strâns la un loc; grămadă, maldăr. — Et. nec.

MORMĂÍ, *mórmăi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre urși) A scoate sunete scurte și joase, caracteristice speciei; a mormorosi. ✦ P. ext. (Despre alte animale) A scoate sunete groase asemănătoare cu ale ursului. **2.** Fig. (Despre oameni) A vorbi nedeslușit, pe un ton coborât sau nazal, de obicei cu intenția de a manifesta o nemulțumire; a bombăni, a mârâi. ✧ Loc. adv. *Pe mormăite* = mormăind (pentru a-și arăta nemulțumirea); cu nemulțumire, fără plăcere, cârtind. [Prez. ind. și: *mormăiesc.* — Var.: (reg.) **mornăí** vb. IV] — **Mor** + **m**[or] + suf. *-ăi.*

MORMĂIÁLĂ, *mormăieli,* s.f. Mormăit[1]. [Pr.: *-mă-ia-*] — **Mormăi** + suf. *-eală.*

MORMĂÍRE, *mormăiri,* s.f. Acțiunea de *a mormăi* și rezultatul ei. — V. **mormăi.**

MORMĂÍT[1], *mormăituri,* s.n. Faptul de *a mormăi;* mormăială, mormăitură; sunete caracteristice pe care le scoate ursul sau, *p. ext.,* alte animale. ✦ Rostire nedeslușită, pe ton coborât, a cuvintelor (arătând nemulțumire). — V. **mormăi.**

MORMĂÍT[2], -Ă, *mormăiți, -te,* adj. (Despre cuvinte, sunete) Rostit încet și nedeslușit; îngăimat. [Var.: **mornăít, -ă** adj.] — V. **mormăi.**

MORMĂITÚRĂ, *mormăituri,* s.f. (Rar) Mormăit[1]. [Pr.: *-mă-i-*] — **Mormăi** + suf. *-tură.*

MORMÂNT, *morminte,* s.n. Groapă săpată în pământ pentru înhumarea celor decedați; loc special amenajat unde este înmormântat cineva. ✧ Expr. *A duce* (pe cineva) *la mormânt* sau *a băga* (pe cineva) *în mormânt* = a pricinui moartea cuiva; *p. ext.* a necăji, a chinui foarte mult (pe cineva). *A intra în mormânt* = a muri. ✦ Monument funerar; cavou. [Pl. și: *mormânturi*] — Lat. **monumentum.**

MORMÂNTÁ, *mormântez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A înmormânta. — Din **mormânt.**

MORMÂNTÁL, -Ă, *mormântali, -e,* adj. **1.** De mormânt. ✧ *Tăcere* (sau *liniște) mormântală* = tăcere (sau liniște) deplină, absolută. **2.** De înmormântare, funebru. — **Mormânt** + suf. *-al.*

MORMÂNTÁRE, *mormântări,* s.f. (Reg.) Înmormântare. — V. **mormânta.**

MORMOLÓC, *mormoloci,* s.m. **1.** Larvă cu coadă a batracienilor în prima fază de dezvoltare, având branhii în loc de plămâni. **2.** Fig. (Fam.) Om molatic, lipsit de energie, încet în mișcări. ✦ Epitet glumeț dat copiilor mici. — Din sb. **mrmoljak.**

MORMÓN, -Ă, *mormoni, -e,* s.m. și f. Membru al unei secte creștine din Statele Unite ale Americii, care propovăduiește întoarcerea apropiată a lui Isus Hristos și care inițial practica poligamia. — Din fr. **mormon.**

MORMONÍSM s.n. Doctrina religioasă a mormonilor. — Din fr. **mormonisme.**

MORMOROSÍ, *mormorosesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A mormăi (**1**). — Contaminare între **mormăi** și **bolborosi.**

MORNĂÍ vb. IV v. **mormăi.**

MORNĂÍT, -Ă adj. v. **mormăit**[2]**.**

MOROÁICĂ, *moroaice,* s.f. (În superstiții) Strigoaică. — **Moroi** + suf. *-oaică.*

MOROCĂNEÁLĂ, *morocăneli,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a morocăni;* mustrare, cicăleală. — **Morocăni** + suf. *-eală.*

MOROCĂNÍ, *morocănesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A certa pe cineva mereu; a mustra, a cicăli. — Cf. magh. m o r o g.

MOROCĂNÓS, -OÁSĂ, *morocănoși, -oase,* adj. (Despre oameni) Ursuz, posomorât, tăcut, posac; (despre înfățișarea, manifestările oamenilor) care trădează, exprimă o proastă dispoziție sufletească. — **Morocăni** + suf. *-os.*

MORÓI, *moroi,* s.m. (În superstiții) Strigoi, vârcolac, pricolici. — Cf. sl. m o r a.

MORÓN s.m. v. **morun.**

MORONÁȘ s.m. v. **morunaș.**

MOROȘÁN, -Ă, *moroșeni, -e,* s.m. și f. (Reg.) Maramureșean. — Cf. m a r a m u r e ș e a n .

MÓRSĂ, *morse,* s.f. Mamifer carnivor din mările polare, lung de 3-4 metri, gros și greoi, cu membre scurte în formă de lopeți, cu caninii superiori foarte dezvoltați; vacă-de-mare *(Odobaenus rosmarus).* — Din fr. **morse.**

MÓRSE s.n. (Și în sintagma *alfabet Morse)* Cod telegrafic în care literele alfabetului sunt reprezentate prin puncte și linii. ✦ (De obicei în sintagmele *aparat* sau *telegraf Morse)* Aparat cu care se transmit semnale telegrafice cu acest cod. — Din fr. **morse.**

MORT, MOÁRTĂ, *morți, moarte,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** (Despre ființe) Care nu mai trăiește, care a murit. ✧ Expr. *A se face mort în păpușoi* sau (substantivat) *a face pe mortul în păpușoi* = a se face că nu știe nimic, a simula nevinovăția, a face pe prostul. *A o lăsa moartă (în păpușoi)* = a lăsa o chestiune încurcată, a renunța la ceva. *A fi mort fără* (sau *după) cineva* sau *ceva* = a nu putea trăi fără cineva sau ceva, a fi îndrăgostit de cineva sau de ceva; a ține mult la cineva sau la ceva. *A fi mai mult mort (decât viu)* = a fi istovit, epuizat (de boală, de frică etc.). *Nici mort* sau *mort-tăiat* = (în construcții negative) cu niciun preț, sub niciun motiv, în niciun caz. *Mort-copt* = cu orice preț, necondiționat, neapărat; vrând-nevrând, cu chiu cu vai. *A umbla* (sau *a se ține) mort după...* = **a)** a lupta, a se zbate pentru a obține ceva; **b)** a-și manifesta dragostea față de cineva străduindu-se să fie mereu în preajma lui. *A fi beat mort* (sau *mort de beat)* = a fi foarte beat. ✦ *Limbă moartă* = limbă care nu mai este vorbită din motive de ordin istoric, vorbitorii ei dispărând în timp sau suferind transformări radicale. *Inventar mort* = totalitatea uneltelor, a mașinilor, a mijloacelor de transport care aparțin unei gospodării sau unei întreprinderi. *Timp mort* = lipsă de activitate a forțelor de muncă sau a mașinilor; întrerupere neprevăzută a muncii. *Unghi mort* = unghi care nu poate fi atins de un proiectil lansat dintr-o gură de foc deoarece nu se poate realiza o traiectorie corespunzătoare sau din cauza interpunerii unor obstacole pe traiectorie. *Punct mort* = poziție a unui mecanism bielă-manivelă care corespunde momentului când biela și manivela au axele în prelungire sau suprapuse. (Expr.) *A ajunge la un* (sau *într-un) punct mort* = a ajunge la un impas, în imposibilitate de a găsi o soluție. *Linie moartă* = linie de cale ferată care servește numai pentru garare. (Expr.) *A fi* (sau *a se afla, a trece) pe linie moartă* = a nu mai juca un rol de seamă, a fi înlăturat dintr-un post de răspundere. *Fier-mort* = fier de calitate inferioară. ✦ (Fam.; despre aparate, motoare etc.) Care nu mai funcționează. **2.** (Despre părți ale corpului) Cu funcțiile vitale pierdute; paralizat, înțepenit. ✧ (Pop.) *Carne* (sau *piele) moartă* = carne sau piele care se formează deasupra rănilor și prin care nu trec ramificațiile nervoase. **3.** (Despre plante) Uscat, veșted. **4.** Fig. (Despre lucruri) Fără viață, neînsuflețit; nemișcat, încremenit. ✦ Lipsit de zgomot, de activitate, de viață; liniștit. ✦ (Despre culori, nuanțe) Fără strălucire; șters. **II.** S.m. și f. Persoană care a murit, defunct, decedat; trupul neînsuflețit al unei persoane așezat în coșciug sau înmormântat. ✧ Expr. *Mortul de la groapă nu se mai întoarce,* se spune despre un lucru pierdut definitiv, despre ceva care nu mai poate fi îndreptat. *Apa morților* = fata morgana. *A scula* (sau *a trezi, a deștepta) și morții* (sau *din morți),* se spune despre zgomote sau surse de zgomote foarte intense și stridente. *A umbla* (sau *a merge*) *ca după mort* = a merge foarte încet. *Ca la mort* = (în legătură cu verbe ca „a se aduna", „a veni") în număr (foarte) mare. — Lat. **mortuus.**

MORTADÉLLA s.f. Varietate de cârnat italienesc. — Din it. **mortadella.**

MORTÁL, -Ă, *mortali, -e,* adj. **1.** Care provoacă moartea, ucigător; de moarte; ucigător. ✧ *Salt mortal* = figură acrobatică foarte periculoasă, constând dintr-o mișcare de rotire totală a corpului în aer. **2.** Specific unui mort (**II**), ca de mort. **3.** (Arg.) Extraordinar, nemaipomenit (de bun, de frumos etc.). — Din lat. **mortalis,** it. **mortale.**

MORTALITÁTE s.f. Indice rezultat din raportarea numărului de decese dintr-o populație, într-o anumită perioadă, la totalul populației respective, pe un anumit teritoriu. ✧ *Mortalitate infantilă* = frecvența deceselor în primul an de viață la o mie de copii născuți vii. — Din fr. **mortalité,** lat. **mortalitas, -atis.**

MORTÁR, *mortare,* s.n. Material de construcție constituit dintr-un amestec de var, nisip, apă, ciment sau ipsos etc., care se folosește ca element de legătură între materiale de construcție solide. — Din lat. **mortarium.**

MORTĂCIÚNE, *mortăciuni,* s.f. Stârv, hoit, leș de animale și de păsări; *p. ext.* cadavru. ✦ Fig. Ființă foarte slabă, lipsită de energie și de sănătate. — Lat. **morticina.**

MORTEZÁ, *mortezez,* vb. I. Tranz. A prelucra un metal prin așchiere cu ajutorul unei morteze. — Din fr. **mortaiser.**

MORTEZÁRE, *mortezări,* s.f. Acțiunea de *a morteza* și rezultatul ei. — V. **morteza.**

MORTEZÁT s.n. Mortezare. — V. **morteza.**

MORTÉZĂ, *morteze,* s.f. Mașină de prelucrare prin așchiere a suprafețelor metalice cu profil complex, cu ajutorul unor cuțite speciale. — Din fr. **mortaise.**

MORTEZÓR, -OÁRE, *mortezori, -oare,* s.m. și f. Lucrător la morteză. — Din fr. **mortaiseur.**

MORTIÉR, *mortiere,* s.n. (Mil.) **1.** Gură de foc de calibru mare sau mijlociu, cu țeavă scurtă și cu traiectoria de curbură mare, cu care se trage asupra obiectivelor din spatele unor obstacole. **2.** (În forma *mortieră*) deschidere îngustă în zidul unei fortificații, care permite apărătorilor să tragă cu arma. [Pr.: *-ti-er.* — Var.: **mortiéră** s.f.] — Din fr. **mortier.**

MORTIÉRĂ s.f. v. **mortier.**

MORTIFIÁNT, -Ă, *mortifianți, -te,* adj. (Livr.) Chinuitor. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **mortifiant.**

MORTIFICÁ, *mortífic,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) supune la chinuri fizice sau morale; a (se) tortura. — După fr. **mortifier.**

MORTIFICÁRE, *mortificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) mortifica* și rezultatul ei; chinuire, torturare. — V. **mortifica.**

MORTIFICÁT, -Ă, *mortificați, -te,* adj. **1.** (Despre țesuturi organice) Care nu mai este viu; mort, distrus; necrozat, cangrenat. **2.** (Rar) Torturat, chinuit. — V. **mortifica.**

MORTIFICÁȚIE, *mortificații,* s.f. **1.** Distrugere a unui țesut organic; necrozare. **2.** (Rar) Chinuire, torturare; *fig.* (la pl.) neplăceri, vexațiuni. — Din fr. **mortification.**

MORTINATALITÁTE s.f. Indice rezultat din raportul dintre numărul de copii născuți morți și numărul total al copiilor născuți vii, într-o anumită perioadă, pe un anumit teritoriu. — Din fr. **mortinatalité.**

MORTUÁR, -Ă, *mortuari, -e,* adj. Care ține de mort (**II**), de moarte sau de înmormântare, privitor la mort, la moarte sau la înmormântare; funerar, funebru. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **mortuaire,** lat. **mortuarius.**

MORȚÉȘTE adv. (Înv. și reg.) Ca la mort (**II**), ca după mort. — **Mort** + suf. *-ește.*

MORȚÍȘ adv. (Pop. și fam.) Cu orice preț, cu încăpățânare, cu insistență. — **Moarte** + suf. *-iș.*

MORȚÍU adv. (Reg.; în expr.) *A urla a morțiu* = a urla lung și trist (ca o prevestire de moarte). — **Moarte** + suf. *-iu.*

MORÚĂ, *morue,* s.f. Pește din mările arctice din al cărui ficat se extrage untura de pește; cod[2] *(Gadus morrhua).* — Din fr. **morue.**

MORÚLĂ, *morule,* s.f. Primul stadiu în dezvoltarea embrionară a metazoarelor, în timpul căruia embrionul capătă aspectul de mură. — Din fr. **morula.**

MORÚN, *moruni,* s.m. Specie de pește din familia sturionilor, cu corpul masiv, gros, ajungând până la lungimea de 4 m, cu capul mic, cu botul triunghiular, apreciat pentru carnea și icrele lui negre *(Huso huso).* [Var.: **morón** s.m.] — Din bg. **moruna.**

MORUNÁȘ, *morunași,* s.m. Diminutiv al lui *morun.* ✦ Pește teleostean de ape dulci, asemănător cu crapul, de culoare cenușie-albăstrie, cu botul prelung *(Vimba vimba).* [Var.: **moronáș** s.m.] — **Morun** + suf. *-aș.*

MÓRVĂ, *morve,* s.f. Boală contagioasă la cai sau la alte animale, caracterizată prin ulcerații pe mucoasa nazală, pe piele și pe alte organe, și care se poate transmite și la om, fiind mortală; răpciugă. — Din fr. **morve.**

MORVÓS, -OÁSĂ, *morvoși, -oase,* adj. Bolnav de morvă; răpciugos. — Din fr. **morveux.**

MOSAFÍR, -Ă s.m. și f. v. **musafir.**

MOSC, (**1**) *moști,* s.m., (**2**) *moscuri,* s.n. **1.** S.m. Mamifer rumegător de mărimea unei căprioare, lipsit de coarne, cu caninii superiori foarte lungi, originar din Asia *(Moschus moschiferus).* **2.** S.n. Substanță cu miros pătrunzător și plăcut, secretată de masculul moscului (**1**), care se folosește în industria parfumurilor, în cosmetică și în medicină. ✧ *Mosc sintetic* = substanță chimică sintetică, al cărei miros imită pe cel al moscului natural. — Din ngr. **móskos.**

MOSCÁL s.m. v. **muscal**[2]**.**

MOSCÁT, -Ă, *moscați, -te,* adj. (Rar) Cu miros de mosc; parfumat cu mosc. ✧ *Bou moscat* = mamifer răspândit în Groenlanda și în regiunile arctice ale Americii, intermediar între oi și vitele cornute, asemănător cu boul, cu corpul

acoperit cu păr des și lung, a cărui carne miroase a mosc (**2**) *(Ovibos moschatus).* — **Mosc** + suf. *-at.*

MOSCĂLÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **muscălesc.**

MOSCĂLÉȘTE adv. v. **muscălește.**

MOSCHÉE, *moschei,* s.f. Edificiu în care se oficiază serviciul religios la mahomedani. [Pl. și: *moschee*] — Din fr. **mosquée.**

MOSCHICÉSC, -EÁSCĂ, *moschicești,* adj. (Înv.) Rusesc; moscovit. — **Mosc** (înv. „Moscova") + suf. *-icesc.*

MOSCOVÍT, -Ă, *moscoviți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Moscova. **2.** Adj. Care aparține Moscovei sau moscoviților (**1**), privitor la Moscova ori la moscoviți; *p. ext.* rusesc. — Din fr. **moscovite.**

MOSLÍM, *moslimi,* s.m. (Înv.) Mahomedan. [Var.: **muslím** s.m.] — Din tc. **müslim.**

MOSÓR, *mosoare,* s.n. Piesă cilindrică de lemn, de metal sau de material plastic, cu capetele în formă de discuri, pe care se înfășoară ață, fire de mătase, sârmă etc.; *p. ext.* piesa împreună cu firele înfășurate pe ea. — Din tc. **masura,** sb. **mosur.**

MOSORÁ, *mosorez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A bobina. — Din **mosor.**

MOSORÁRE, *mosorări,* s.f. (Tehn.) Bobinare. — V. **mosora.**

MOSORÁT, -Ă, *mosorați, -te,* adj. (Tehn.) Bobinat. — V. **mosora.**

MOSORÉL, *mosorele,* s.n. Diminutiv al lui *mosor.* — **Mosor** + suf. *-el.*

MÓSTRĂ, *mostre,* s.f. **1.** Exemplar luat dintr-o serie de obiecte identice sau cantitate mică dintr-o marfă, dintr-un material etc., după care se pot aprecia anumite însușiri ale acestora; probă, eșantion. ✦ Model. ✧ *Târg de mostre* = târg la care un stat sau diverse întreprinderi expun mostre (**1**) pentru reclamă și pentru informarea cumpărătorilor. **2.** Fig. Exemplu, pildă. [Var.: (reg.) **mústră** s.f.] — Din ngr. **móstra.**

MOȘ, *moși,* s.m. **I. 1.** Bărbat (mai) în vârstă; unchiaș, moșneag; *p. restr.* apelativ cu care cineva mai tânăr se adresează unui bărbat mai în vârstă. ✧ *Moș Martin* sau (rar) *moș Ursilă* = ursul. ✧ Expr. *A-i veni moș Ene pe la gene* = a i se face somn, a începe să moțăie. **2.** (Înv. și reg.) Bunic; (mai ales la pl.) ascendent (mai îndepărtat), înaintaș, strămoș. ✧ Expr. *De când cu moș Adam* = din vremurile de demult. *Din* (sau *de la) moși-strămoși* = moștenit de la strămoși, păstrat din generație în generație; de demult, din vremuri străvechi. *A spune* (sau *a înșira, a îndruga) moși pe groși* (sau *moși păroși)* = a îndruga nimicuri, a spune vorbe fără temei, minciuni, a povesti lucruri fanteziste. *La moșii cei verzi* = niciodată, la paștele cailor. *De când cu moșii verzi* (sau *roșii)* = de foarte multă vreme. ✦ (Reg.) Unchi. **3.** Personaj mascat, reprezentând un bătrân, care însoțește brezaia sau care apare în diferite creații dramatice populare; moșneag. **4.** (Pop.; la pl.; de obicei art.) Ființe imaginare despre care se crede că alungă iarna; fiecare dintre cele nouă zile din luna martie care urmează după zilele babelor. **5.** (La pl.; în tradițiile populare) Nume dat mai multor sărbători religioase în care se fac slujbe și pomeni pentru morți. ✦ Bâlci tradițional organizat în sâmbăta dinaintea Rusaliilor; *p. ext.* târg care se ține în diverse localități și unde, pe un anumit loc, sunt amenajate și organizate o serie de distracții publice. ✧ Expr. *A se strânge* (sau *a se aduna) lumea ca la moși* = a se aduna lume multă pentru a vedea ceva neobișnuit. **II.** Partea cu cârlig a unei copci. ✦ Disc al unei capse, care se îmbucă în celălalt disc. — Din **moașă** (derivat regresiv).

MOȘCONDÍ, *moșcondesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A moșmoni (**2**). — Cf. m o ș c o t i, m o ș m o n d i.

MOȘCOTÍ, *moșcotesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. A dibui, a pipăi. **2.** Refl. A se învârti de colo până colo, fără rost. — Cf. m o ș m o l i.

MOȘÍ, *moșesc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. A da ajutorul necesar unei femei la naștere; a da nou-născutului primele îngrijiri, a-i tăia buricul. **2.** Intranz. și refl. A lucra încet, a se trudi mult la un lucru, a se căzni (fără succes); a se mocăi, a se mocoși. — Din **moașă.**

MOȘÍC, *moșici,* s.m. (Fam.; folosit mai ales ca apelativ) Moșuleț. — **Moș** + suf. *-ic.*

MOȘÍCĂ, *moșici,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *moașă.* ✦ Bunică; *p. ext.* femeie bătrână, băbuță. — **Moașă** + suf. *-ică.*

MOȘÍE, *moșii,* s.f. **1.** Mare proprietate funciară aflată în stăpânirea, de obicei ereditară, a unui moșier; proprietate (mare) de pământ cultivabil. ✦ (Înv. și pop.) Avere moștenită; *p. gener.* orice bun moștenit. ✦ (Fam.) Lucru de care cineva poate dispune cum vrea. **2.** (Înv.) Pământ strămoșesc; patrie. — **Moș** + suf. *-ie.*

MOȘIÉR, *moșieri,* s.m. Proprietar al unei moșii; latifundiar. [Pr.: *-și-er*] — **Moșie** + suf. *-ar.*

MOȘIEREÁSĂ, *moșierese,* s.f. Proprietară a unei moșii; soție de moșier; moșieriță. [Pr.: *-și-e-*] — **Moșier** + suf. *-easă.*

MOȘIERÉSC, -EÁSCĂ, *moșierești,* adj. Care aparține moșierului sau moșierimii, privitor la moșier sau la moșierime. [Pr.: *-și-e-*] — **Moșier** + suf. *-esc.*

MOȘIERÍME s.f. Categorie socială formată din marii proprietari funciari. [Pr.: *-și-e-*] — **Moșier** + suf. *-ime.*

MOȘIERÍȚĂ, *moșierițe,* s.f. (Rar) Moșiereasă. [Pr.: *-și-e-*] — **Moșier** + suf. *-iță.*

MOȘINÓI s.n. v. **mușuroi**[1].

MOȘIOÁRĂ, *moșioare,* s.f. Diminutiv al lui *moșie.* [Pr.: *-și-oa-*] — **Moșie** + suf. *-oară.*

MOȘÍRE, *moșiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a moși* (**1**); moșit. — V. **moși.**

MOȘIRÓI s.n. v. **mușuroi**[1].

MOȘÍT, *moșituri,* s.n. Faptul de *a moși;* ocupația, îndeletnicirea de moașă. — V. **moși.**

MOȘMOÁNĂ, *moșmoane,* s.f. **1.** Fructul comestibil al moșmonului, aproape sferic, moale, suculent și cu gust dulce-acrișor. **2.** Epitet pentru un om moale, nehotărât, molâu. — Din tc. **mușmula.**

MOȘMOÁNE s.f. pl. (Pop.; în superstiții) Vrăji, descântece, farmece; *p. ext.* obiecte folosite în astfel de practici. — Din **moșmoni** (derivat regresiv).

MOȘMOLÍ vb. IV v. **moșmoni.**

MOȘMÓN, *moșmoni,* s.m. Arbore fructifer din familia rozaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunze eliptice, cu flori mari, albe și cu fructe comestibile *(Mespilus germanica).* — Din **moșmoană** (derivat regresiv).

MOȘMONDÍ, *moșmondesc,* vb. IV. Intranz. și refl. (Fam.) A se mișca încet și stângaci; a lucra încet, neîndemânatic, a migăli la ceva. — Cf. m o ș m o n.

MOȘMONDÍT, -Ă, *moșmondiți, -te,* adj. (Fam.) (Despre lucruri) Făcut la nimereală, fără îndemânare. ✦ (Adesea substantivat) Care lucrează încet, fără spor; neîndemânatic, mocăit, mocoșit. — V. **moșmondi.**

MOȘMONÍ, *moșmonesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. și refl. A face mișcări încete și greoaie. ✦ A lucra încet, neîndemânatic și fără spor; a se mocăi, a se mocoși. **2.** Intranz. și tranz. A face ceva cu mișcări neprecise, a-și face de lucru; a moșcondi. **3.** Intranz. A căuta, a dibui; a adulmeca. [Var.: **moșmolí** vb. IV] — Et. nec.

MOȘNEÁG, *moșnegi,* s.m. **1.** Bărbat în vârstă; moș. **2.** Unul dintre personajele jocului popular numit capra, brezaia sau turca, reprezentând un bărbat bătrân; moș. — Cf. m o ș.

MOȘNEÁN, *moșneni,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Țăran liber, posesor în devălmășie al unei proprietăți de pământ moștenite de la un străbun comun; moștean, răzeș. **2.** (Înv.) Moștenitor, succesor. **3.** (Înv. și reg.) Băștinaș. — Cf. m o ș t e a n.

MOȘNEGĂRÍE s.f. (Rar.) **1.** (Cu sens colectiv) Mulțime de moșnegi. **2.** Epitet batjocoritor pentru un moșneag (**1**). — **Moșneag** + suf. *-ărie.*

MOȘNEGÉL, *moșnegei,* s.m. Moșneguț. — **Moșneag** + suf. *-el.*

MOȘNEGÉSC, -EÁSCĂ, *moșnegești,* adj. De moșneag (**1**), specific moșnegilor. — **Moșneag** + suf. *-esc.*

MOȘNEGÉȘTE adv. (Rar) În felul moșnegilor, ca moșnegii, bătrânește; *p. ext.* domol, încet. — **Moșneag** + suf. *-ește.*

MOȘNEGÚȚ, *moșneguți,* s.m. (Rar.) Diminutiv al lui *moșneag* (**1**); moșnegel. — **Moșneag** + suf. *-uț.*

MOȘNENÉSC, -EÁSCĂ, *moșnenești,* adj. (În Evul Mediu, în Țara Românească) Care aparține moșnenilor (**1**), privitor la moșneni, de moșnean; răzeșesc, moștenesc. — **Moșnean** + suf. *-esc.*

MOȘORÓI s.n. v. **mușuroi**[1].

MOȘTEÁN, *moșteni,* s.m. (Înv. și reg.) Moșnean (**1**). — Cf. m o ș n e a n.

MOȘTENÉSC, -EÁSCĂ, *moștenești,* adj. (Înv. și reg.) De moștean; moșnenesc, răzeșesc. — **Moștean** + suf. *-esc.*

MOȘTENÍ, *moștenesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A dobândi un bun, un patrimoniu, o avere etc., prin moștenire. ✦ A deveni succesorul, moștenitorul cuiva. ✦ P. ext. A deține pe cale ereditară o însușire, o caracteristică etc. **2.** P. gener. A obține, a dobândi. — Din **moștean.**

MOȘTENÍRE, *moșteniri,* s.f. Faptul de *a moșteni.* **1.** Transmitere a patrimoniului unei persoane decedate către una sau mai multe persoane în viață, în temeiul legii, al unui testament sau al unui contract de donație de bunuri viitoare. **2.** Fig. Patrimoniu de valori morale, idei, fenomene culturale, intelectuale, artistice care se transmit de la o generație la alta. ✦ P. ext. Caracter fizic, însușiri care se transmit ereditar. — V. **moșteni.**

MOȘTENÍT, -Ă, *moșteniți, -te,* adj. Rămas de la înaintași; dobândit prin moștenire; ereditar. — V. **moșteni.**

MOȘTENITÓR, -OÁRE, *moștenitori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care moștenește, care are drept de succesiune legală sau testamentară. ✦ Persoană care urmează pe cineva într-un post, într-o demnitate; succesor, urmaș. ✧ (Și adjectival) *Prinț moștenitor* sau *moștenitorul tronului* = persoană care urmează la tron după moartea unui suveran. **2.** Fiu, copil (în raport cu părinții săi). — **Moșteni** + suf. *-tor.*

MOȘULÉȚ, *moșuleți,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *moș* (**I 1**); moșic, moșulică. — **Moș** + suf. *-uleț.*

MOȘULÍCĂ, *moșulici,* s.m. (Fam.; folosit adesea ca apelativ) Moșuleț. — **Moș** + suf. *-ulică.*

MOȘURÓI s.n. v. **mușuroi**[1].

MOTÁN, *motani,* s.m. Masculul pisicii; cotoi, motoc, pisoi. ✦ Epitet dat unei persoane tăcute, ascunse, ipocrite, care nu-și exteriorizează gândurile sau sentimentele. — Et. nec.

MOTĂNÁȘ, *motănași,* s.m. Diminutiv al lui *motan;* motănel. — **Motan** + suf. *-aș.*

MOTĂNÉL, *motănei,* s.m. Motănaș. — **Motan** + suf. *-el.*

MOTĂNÍME s.f. (Cu sens colectiv) Mulțime de motani; neamul motanilor. — **Motan** + suf. *-ime.*

MOTÉL, *moteluri,* s.n. Unitate hotelieră de dimensiune mică sau medie, amplasată de obicei pe marginea șoselelor intens circulate. — Din fr., engl. **motel.**

MOTELIÉR, -Ă, *motelieri, -e,* adj. De motel, specific motelului. [Pr.: *-li-er*] — **Motel** + suf. *-ier* (după *hotelier).*

MOTÉT, *motete,* s.n. Gen de muzică vocală religioasă polifonică, cu sau fără acompaniament muzical, în care fiecărei strofe sau fiecărui verset din text îi corespunde o melodică şi o ritmică proprii. — Din fr. **motet.**

MOTILITÁTE, *motilități,* s.f. (Fiziol.) Proprietate a unor organe cu musculatura netedă de a efectua mişcări de contracţie şi de relaxare; motricitate. — Din fr. **motilité.**

MOTÍV, *motive,* s.n. **I.** Cauza, raţiunea, temeiul subiectiv al unei acţiuni; imboldul care împinge la o acţiune sau care determină o acţiune; mobil. ✧ Loc. adv. *Fără motiv* = nejustificat. ✧ Loc. conj. *Pentru motivul că...* = fiindcă, deoarece. ✦ Pretext. ✧ Loc. conj. *Pe motiv că...* = pretextând că..., aducând argumentul că... ✧ Expr. *A da cuiva motiv să...* = a provoca pe cineva să..., a da cuiva pretext să... **II. 1.** Cel mai mic element constitutiv al unei piese muzicale, din dezvoltarea căruia ia naştere tema muzicală; temă, melodie, intonaţie. **2.** Element pictural, sculptural sau de brodeie, folosit într-o compoziţie decorativă sau arhitecturală. **3.** Idee fundamentală sau temă principală a unei opere literare. — Din fr. **motif,** it. **motivo,** germ. **Motiv.**

MOTIVÁ, *motivez,* vb. I. Tranz. A expune cauzele unui fapt, ale unei atitudini, ale unei acţiuni; a aduce explicaţii, argumente în favoarea unei acţiuni, a unei hotărâri; a justifica. ✦ Spec. (Despre elevi, studenţi) A prezenta o motivare (scrisă) pentru justificarea absenţelor de la cursuri. ✦ A îndreptăţi o acţiune, un gest etc. — Din fr. **motiver.**

MOTIVÁBIL, -Ă, *motivabili, -e,* adj. Care poate fi motivat. — **Motiva** + suf. *-bil.*

MOTIVÁRE, *motivări,* s.f. Acţiunea de *a motiva* şi rezultatul ei; justificare. ✦ Spec. Bilet prin care se justifică absenţele unui elev sau ale unui student de la cursuri. — V. **motiva.**

MOTIVÁT, -Ă, *motivaţi, -te,* adj. **1.** Care se justifică printr-un motiv. **2.** (Psih.) Care se produce în vederea unui scop. — V. **motiva.**

MOTIVÁŢIE, *motivaţii,* s.f. Totalitatea motivelor sau mobilurilor (conştiente sau nu) care determină pe cineva să efectueze o anumită acţiune sau să tindă spre anumite scopuri. — Din fr. **motivation.**

MOTIVAŢIONÁL, -Ă, *motivaţionali, -e,* adj. Care serveşte de motivaţie; cu motivaţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **motivationnel**, engl. **motivational.**

MOTO- Element de compunere însemnând „pus în mişcare cu ajutorul unui motor", „echipat cu un motor", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. ✧ (Folosit independent) *Mijloace moto*. — Din fr. **moto-.**

MOTOÁŞCĂ, *motoaşte,* s.f. (Reg.) Boccea mică, legătură făcută dintr-o basma cu capetele înnodate, în care se ţin sau se transportă obiecte mărunte. — Din ucr. **motočka.**

MOTOBÁL s.n. Joc sportiv de echipe, în care mingea este lovită de sportivi de pe motocicletă sau cu motocicleta şi introdusă în poarta adversarului. — Din fr. **motoball.**

MOTOBLINDÁT, *motoblindate,* s.n. Autovehicul blindat care se mişcă pe pneuri sau pe şenile, dotat cu armament şi folosit pe câmpul de luptă. — **Moto-** + **blindat.**

MOTÓC, *motoci,* s.m. (Reg.) Motan. — Cf. m o t a n.

MOTOCÉL, *motocei,* s.m. Ghemuleţ; canaf, ciucure. — **Motoc** + suf. *-el.*

MOTOCICLÉTĂ, *motociclete,* s.f. Autovehicul pe două roţi în linie sau cu trei roţi în triunghi isoscel, montate pe un cadru, cu motor cu ardere internă, construit pentru una sau două persoane. — Din fr. **motocyclette.**

MOTOCICLÍSM s.n. Ramură sportivă care se practică pe motociclete (cu două sau cu trei roţi) împărţite în clase după capacitatea cilindrică. — Din fr. **motocyclisme.**

MOTOCICLÍST, -Ă, *motocicliști, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care conduce o motocicletă; sportiv care practică motociclismul. **2.** Adj. Care aparţine motocicliştilor (**1**) sau motociclismului, privitor la motocicliști sau la motociclism; care foloseşte motocicleta. — Din fr. **motocycliste.**

MOTOCÍCLU, *motocicluri,* s.n. **1.** Autovehicul cu trei roţi (mai rar, cu două) care are ghidonul fixat pe roata directoare din faţă. **2.** (Înv.) Motocicletă. — Din fr. **motocycle.**

MOTOCOMPRESÓR, *motocompresoare,* s.n. Agregat constituit dintr-un compresor şi un motor cu benzină sau electric, montate pe un cadru cu una sau cu două osii, folosit pe şantiere şi în ateliere pentru producerea aerului comprimat. — Din fr. **motocompresseur,** rus. **motokompresor.**

MOTOCOSITOÁRE, *motocositori,* s.f. Cositoare mecanică. — **Moto-** + **cositoare.**

MOTOCRÓS, *motocrosuri,* s.n. Cursă de motociclism care se desfăşoară pe teren accidentat şi în care plecările se dau de obicei în grup, pe clase, după capacitatea cilindrică a motocicletei. ✧ *Motocros nautic* = cursă care se desfăşoară pe apă, cu ambarcaţiuni speciale, pe trasee în circuit sau în linie dreaptă; motonautică. — Din fr. **moto-cross.**

MOTOCROSÍST, *motocrosişti,* s.m. Sportiv specializat în cursele de motocros. — **Motocros** + suf. *-ist.*

MOTOCULTÚRĂ, *motoculturi,* s.f. Agricultură mecanizată. — Din fr. **motoculture.**

MOTODRÓM, *motodromuri,* s.n. Teren special amenajat pentru exerciţii de conducere auto şi curse; autodrom. — **Moto-** + [aero]**drom.**

MOTOFLÉTE, *motofleţi,* s.m. (Reg.) Om neîndemânatic, moale, prost, nătâng. — Cf. m o t o t o l, n ă t ă f l e t e.

MOTOFRÉZĂ, *motofreze,* s.f. Maşină agricolă echipată cu motor şi un disc cu cuţite care pregăteşte pământul pentru cultură. — **Moto-** + **freză.**

MOTOFURGONÉT s.n. v. **motofurgonetă.**

MOTOFURGONÉTĂ, *motofurgonete,* s.f. Furgonetă autopropulsată; autofurgonetă. [Var.: **motofurgonét** s.n.] — **Moto-** + **furgonetă.**

MOTOLÓG, -OÁGĂ, *motologi, -oage,* s.m. şi f., adj. (Reg.) (Om) greoi la minte; tont, prost. — Cf. m o t o t o l.

MOTOMECANIZÁRE s.f. Mecanizare făcută cu ajutorul motoarelor. — **Moto-** + **mecanizare.** Cf. fr. m o t o m é c a n i s e r.

MOTOMECANIZÁT, -Ă, *motomecanizaţi, -te,* adj. Prevăzut cu mijloace proprii de tracţiune auto. — **Moto-** + **mecanizat.** Cf. it. m o t o m e c c a n i z z a t o.

MOTOMITRALIÉRĂ, *motomitraliere,* s.f. Autovehicul special, armat cu una sau cu mai multe mitraliere. [Pr.: *-li-e-*] — **Moto-** + **mitralieră.**

MOTONAÚTICĂ s.f. Motocros nautic. [Pr.: *-na-u-*] — Din fr. **motonautique.**

MOTONÁVĂ, *motonave,* s.f. Navă pusă în mişcare de o elice, de roţi cu zbaturi etc., antrenate de unul sau de mai multe motoare cu ardere internă. — **Moto-** + **navă.** Cf. it. m o t o n a v e.

MOTOPLANÓR, *motoplanoare,* s.n. Planor cu motor auxiliar. — Din fr. **motoplaneur.**

MOTOPLÚG, *motopluguri,* s.n. Plug mecanic pus în mişcare de un tractor sau formând un ansamblu cu acesta. — **Moto-** + **plug.**

MOTOPÓMPĂ, *motopompe,* s.f. Agregat constituit dintr-o pompă şi un motor (cu benzină sau electric), montate pe un şasiu comun, folosit în grădinărie, la stingerea incendiilor etc. — Din fr. **motopompe,** rus. **motopompa.**

MOTOPROPULSÓR, *motopropulsoare,* s.n. Agregat al avioanelor sau al elicopterelor compus dintr-un motor cu ardere internă sau o turbină cu gaz, cuplat cu o elice propulsatoare sau portantă. — Din fr. **motopropulseur.**

MOTÓR, -OÁRE, *motori, -oare,* s.n., adj. **I.** S.n. Maşină de forţă care transformă o formă de energie oarecare în energie mecanică convertibilă în lucru mecanic (pentru acţionarea altei maşini, a unui vehicul etc.). ✧ *Motor termic* = motor care transformă energia termică a unui combustibil în energie mecanică. *Motor electric* = motor care transformă energia electrică în energie mecanică. *Motor eolian* = motor care transformă energia vântului în energie mecanică. *Motor hidraulic* = motor care transformă energia hidraulică (a unei mase de apă în mişcare sau a unui fluid sub presiune) în energie mecanică. *Motor cu plasmă* = motor cu reacţie în care agentul motor este constituit dintr-un gaz ionizat aflat în stare de plasmă. *Motor fotonic* = motor cu reacţie la care agentul motor îl constituie fotonii. *Motor ionic* = motor cu reacţie în care agentul motor este constituit din particule încărcate cu aceeaşi sarcină electrică (ioni pozitivi) accelerate prin mari diferenţe de potenţial. *Motor nuclear* = motor acţionat cu ajutorul energiei nucleare obţinute prin fisiune. ✧ Compus *Motor-rachetă* = sistem de propulsie folosit în atmosfera rarefiată sau în spaţiul cosmic, la care combustibilul este un amestec de carburant şi comburant. **II. 1.** Adj. Care pune ceva în mişcare, care produce o mişcare, care comandă o mişcare; motoriu. **2.** Adj., s.n. Factor, agent (persoană) care declanşează o acţiune, care stimulează pe cineva sau ceva, care dă impuls unei acţiuni. — Din fr. **moteur,** lat. **motor,** germ. **Motor.**

MOTORÁŞ, *motoraşe,* s.n. Diminutiv al lui *motor* (**I**); motor mic, de mică putere. — **Motor** + suf. *-aş.*

MOTOREACTÓR, *motoreactoare,* s.n. Agregat folosit pentru propulsia avioanelor, format dintr-un motor cu ardere internă şi un compresor. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **motoréacteur.**

MOTORÉTĂ, *motorete,* s.f. Motocicletă uşoară, pusă în mişcare de un motor cu putere mică şi prevăzută cu pedale pentru acţionarea auxiliară cu picioarele. — Din fr. **motorette.**

MOTORETÍST, -Ă, *motoretişti, -ste,* s.m. şi f. Conducător de motoretă. — **Motoretă** + suf. *-ist.*

MOTORÍNĂ, *motorine,* s.f. Amestec lichid de hidrocarburi obţinut prin distilarea ţiţeiului sau a unor produse sintetice, folosit drept combustibil la motoarele cu autoaprindere sau ca materie primă în industria chimică. — Din germ. **Motorin.**

MOTORÍST, -Ă, *motorişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Specialist în mecanică; persoană care face, repară sau asigură întreţinerea utilajelor, a maşinilor, a aparatelor; mecanic. — Din rus. **motorist.**

MOTÓRIU, -IE, *motorii,* adj. (Rar) Motor (**II**). — Din lat. **motorius.**

MOTORIZÁ, *motorizez,* vb. I. Tranz. A înzestra cu motor, cu tracţiune mecanică; a înlocui tracţiunea animală prin tracţiune mecanică. — Din fr. **motoriser.**

MOTORIZÁRE, *motorizări,* s.f. Acţiunea de *a motoriza* şi rezultatul ei. — V. **motoriza.**

MOTORIZÁT, -Ă, *motorizaţi, -te,* adj. Care utilizează tracţiune mecanică; echipat cu motor. ✦ (Substantivat, n. pl.) Unitate militară care foloseşte mijloace mecanizate de luptă, în special tancuri. — V. **motoriza.**

MOTOSCÚTER, *motoscutere,* s.n. Scuter cu dubiţă folosit în transportul comercial. — Din fr. **motoscooter,** engl. **motor scooter.**

MOTOTÓL, -OÁLĂ, *mototoli, -oale,* s.n., adj. **1.** S.n. Obiect făcut cocoloș; ghem, ghemotoc. ✧ Expr. *A face* (pe cineva) *mototol* = a doborî (pe cineva) la pământ, a lăsa nemișcat, inert. *A se face mototol* = a se strânge, a se ghemui (de durere etc.). **2.** Adj. (Adesea substantivat) Încet la lucru, bleg, moale; nătâng, prost. — Din **mototoli** (derivat regresiv).

MOTOTOLÍ, *mototolesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) face mototol, a (se) strânge ghem, a (se) ghemui. ✦ A (se) șifona, a (se) cocoloși; a (se) boți. — Probabil formație onomatopeică.

MOTOTOLÍRE, *mototoliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mototoli* și rezultatul ei. — V. **mototoli.**

MOTOTOLÍT, -Ă, *mototoliți, -te,* adj. Făcut mototol (**1**), strâns ghem; ghemuit; înghesuit. ✦ Șifonat, botit. — V. **mototoli.**

MOTOTRICICLÉTĂ, *mototriciclete,* s.f. Vehicul folosit mai ales pentru transportul mărfurilor, având roata din față directoare și cele două roți din spate motoare. — **Moto**[1]**-** + **triciclетă.**

MÓTRICE, *motrice,* adj. (În sintagma) *Forță motrice* = forță care produce o mișcare, forță care comandă o mișcare. [Acc. și: *mitríce*] — Din fr. **motrice.**

MOTRICITÁTE s.f. Capacitate a activității nervoase superioare de a trece rapid de la un proces de excitație la altul, de la un anumit stereotip dinamic la altul; *p. ext.* motilitate. — Din fr. **motricité.**

MOTROȘÍ, *motroșesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Reg.) A căuta, a scotoci; a trebălui. — Cf. m ă t r ă ș i.

MOTROȘÍRE, *motroșiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a motroși.* — V. **motroși.**

MÓTTO, *mottouri,* s.n. Citat luat, de obicei, dintr-o operă consacrată sau semnată de un autor celebru, pus la începutul unei lucrări, a unui capitol etc. cu scopul de a releva ideea fundamentală a scrierii respective. [Scris și: *moto*] — Din it. **motto,** germ. **Motto.**

MOȚ[1]**,** *moțuri,* s.n. **1.** Șuviță de păr (mai lung și mai des) din frunte sau din creștetul capului (la oameni și la animale). ✧ Expr. (Fam.) *(A fi) cu moț (în frunte)* sau *mai cu moț* = (a se socoti) mai important, mai deosebit, mai iscusit, mai grozav. *A spune lucrurile cu moț* = a exagera, a înflori ceva. *Moț și el,* se spune când cineva intervine (nechemat) într-o discuție. *A lua* (pe cineva) *de moț* = a trage de păr. ✦ Șuviță de păr legată cu o panglică; *p. ext.* panglica cu care se leagă această șuviță. ✦ (Fam.; mai ales la pl., în forma *moațe)* Șuviță de păr răsucită pe un șiret, o hârtie etc. pentru a se încreți; *p. ext.* șiret, hârtie etc. folosite în acest scop; bigudiu. **2.** Smoc de pene de pe capul unor păsări. **3.** Panaș, ciucure confecționat din diferite materiale, care se atârnă la fes, scufie, căciuliță etc. **4.** Pielea roșie-albăstruie de pe capul curcanului, care atârnă în jos; creastă. ✧ Compus: *moțul-curcanului* = **a)** plantă erbacee mare cu flori roșii, roz sau albe în formă de spice care atârnă în jos *(Polygonum orientale);* **b)** plantă erbacee cu flori roșii, mici, așezate în spice lungi, care atârnă ca o coadă *(Amaranthus caudatus).* **5.** Nume dat unor inflorescențe. **6.** (Reg.) Plantă acvatică cu flori verzui, unite în spic, care ies la suprafața apei *(Potamogeton perfoliatus).* **7.** Partea superioară ascuțită, prelungită sau bulbucată, a unor lucruri; vârf. [Pl. și: *moațe*] — Et. nec.

MOȚ[2]**, MOÁȚĂ,** *moți, moațe,* s.m. și f. Nume dat locuitorilor din jurul Abrudului și Câmpenilor; *p. ext.* locuitorii autohtoni din partea centrală a Munților Apuseni; moțogan. — De la **moț**[1].

MOȚÁ, *moțez,* vb. I. Tranz. și refl. (Fam.) A(-și) aranja moțul[1] (**1**); *p. ext.* a (se) găti, a (se) împodobi; a se împopoțona. — Din **moț**[1]**.**

MOȚÁRE, *moțări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) moța* și rezultatul ei. — V. **moța.**

MOȚÁT, -Ă, *moțați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni și animale) Care poartă moț[1] (**1**) cu moț. ✦ Fig. Care caută să iasă în evidență, care se crede superior; îndrăzneț. **2.** Cu vârf ascuțit, țuguiat. — V. **moța.**

MOȚĂÍ, *móțăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A țipi șezând; a dormi ușor și intermitent; a picoti, a dormita. **2.** A da din cap (în semn de afirmație, de salut, de mustrare). [Prez. ind. și: *moțăiesc*] — **Moț**[1] + suf. *-ăi.*

MOȚĂIÁLĂ, *moțăieli,* s.f. Faptul de *a moțăi;* moțăit, moțăitură. — **Moțăi** + suf. *-eală.*

MOȚĂÍT s.n. Moțăială. — V. **moțăi.**

MOȚĂITÚRĂ, *moțăituri,* s.f. (Rar) Moțăială. [Pr.: *-ță-i-*] — **Moțăi** + suf. *-tură.*

MOȚÉSC, -EÁSCĂ, *moțești,* adj. Care aparține Țării Moților sau moților[2], privitor la Țara Moților sau la moți[2], caracteristic moților[2]. — **Moț**[2] + suf. *-esc.*

MOȚIONÁL, -Ă, *moționali, -e,* adj. (Gram.; despre sufixe) Care servește la modificarea genului (**2**); (despre derivate) format cu un astfel de sufix. [Pr.: *-ți-o-*] — **Moțiune** + suf. *-al.*

MOȚIÚNE, *moțiuni,* s.f. **1.** Hotărâre a unei adunări, aprobată prin vot, prin care aceasta își exprimă atitudinea, doleanțele sau revendicările în anumite probleme majore. **2.** Procedeu de formare a substantivelor feminine de la cele masculine sau a celor masculine de la feminine prin adăugarea anumitor sufixe, pentru a exprima deosebirea de sex la oameni și la animale. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **motion,** lat. **motio, -onis.**

MOȚOGÁN, -Ă, *moțogani, -e,* s.m. și f. (Reg.) Moț[2]. — Din **moț**[2]**.**

MOȚOGÁNCĂ, *moțogance,* s.f. (Reg.) Româncă din Munții Apuseni; moață. — **Moțogan** + suf. *-că.*

MOȚPÁN, *moțpani,* s.m. (Reg.) **1.** (Ir.) Domn; boier. **2.** Bărbat ușuratic, neserios, ștrengar; om de nimic. — Din pol. **miscipan, mospan.**

MOȚPÁNCĂ, *moțpance,* s.f. (Reg.; ir.) Doamnă, boieroaică. — **Moțpan** + suf. *-că.*

MOȚPĂNÓI, *moțpănoi,* s.m. (Reg.; ir.) Augmentativ al lui *moțpan.* — **Moțpan** + suf. *-oi.*

MOUSE, *mouse-uri,* s.n. Dispozitiv acționat manual, conectat la calculator, a cărui deplasare pe o suprafață antrenează deplasarea cursorului pe ecranul monitorului. [Pr.: *maűs*] — Din engl. **mouse.**

MOV adj. invar., (**3**) *movuri,* s.n. **1.** Adj. invar. Care are culoarea violet-deschisă a florilor de stânjenel. **2.** S.n. Culoarea, nuanța mov (**1**). — Din fr. **mauve.**

MOVÍLĂ, *movile,* s.f. **1.** Ridicătură de pământ naturală, mai mică și mai rotunjită decât dealul, care se află de obicei în regiunile de câmpie sau de podișuri joase. **2.** Mică ridicătură de pământ sau de pietre, făcută de om pentru a servi ca semn de hotar, de aducere-aminte pentru un mort etc. **3.** Grămadă de obiecte (de același fel); morman, maldăr. — Din sl. **mogyla.**

MOVILÍ, *movilesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A așeza grămadă, în formă de movilă. — V. **movilă.**

MOVILÍRE, *moviliri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a movili* și rezultatul ei. — V. **movili.**

MOVILÍT, -Ă, *moviliți, -te,* adj. (Reg.) Așezat, clădit în formă de movilă. — V. **movili.**

MOVILÍȚĂ, *movilițe,* s.f. Diminutiv al lui *movilă;* moviluță. — **Movilă** + suf. *-iță.*

MOVILÓI, *moviloaie,* s.n. (Rar) Augmentativ al lui *movilă.* — **Movilă** + suf. *-oi.*

MOVILÚȚĂ, *moviluțe,* s.f. Moviliță. — **Movilă** + suf. *-uță.*

MOVIÓLĂ, *moviole,* s.f. Aparat de proiecție pentru montajul filmului sonor. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **moviola.**

MOZAÍC[1]**,** *mozaicuri,* s.n. **1.** Lucrare de tehnică decorativă, care constă în ansamblarea artistică a unor bucăți mici de marmură, de ceramică, de sticlă, de smalț etc. de diferite culori, lipite între ele cu mortar sau cu mastic. **2.** Fig. Amestec de elemente eterogene. **3.** Virozã a plantelor, manifestată prin apariția unor pete decolorate pe frunze, care alternează cu porțiuni colorate normal, având aspectul de mozaic (**1**). — Din fr. **mosaïque,** it. **mosaico.**

MOZAÍC[2]**, -Ă,** *mozaici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de mozaism, privitor la mozaism. **2.** S.m. și f. Adept al mozaismului. [Pr.: *-za-ic*] — Din fr. **mosaïque.**

MOZAICÁ, *mozaichez,* vb. I. Tranz. (Rar) A decora cu mozaicuri[1]; a face să aibă aspect de mozaic[1]. [Pr.: *-za-i-*] — Din **mozaic**[1]**.**

MOZAICÁR, -Ă, *mozaicari, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Lucrător specializat în tehnica mozaicului[1], care face lucrări de mozaic[1]; mozaist. [Pr.: *-za-i-*] — **Mozaic**[1] + suf. *-ar.*

MOZAICÁRE, *mozaicări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a mozaica.* [Pr.: *-za-i-*] — V. **mozaica.**

MOZAICÁT, -Ă, *mozaicați, -te,* adj. Care a fost împodobit cu mozaicuri[1]; care are aspect de mozaic[1]. [Pr.: *-za-i-*] — V. **mozaica.**

MOZAÍSM s.n. Religie monoteistă a evreilor, fondată, potrivit legendei, de Moise la sfârșitul sec. XIII î.H. ale cărei principii sunt cuprinse în Vechiul Testament; religie mozaică; iudaism. — Din fr. **mosaïsme,** it. **mosaismo.**

MOZAÍST, -Ă, *mozaiști, -ste,* s.m. și f. Mozaicar. — Din fr. **mosaïste.**

MOZAMBICÁN, -Ă, *mozambicani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Mozambicului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Mozambicului sau mozambicanilor (**1**), care se referă la Mozambic ori la mozambicani. — **Mozambic** (n. pr.) + suf. *-an.*

MOZARTIÁN, -Ă, *mozartieni, -e,* adj. Care aparține lui Mozart, compus de Mozart; în maniera lui Mozart. [Pr.: *-țar-ti-an*] — Din fr. **mozartien.**

MOZOLEÁLĂ, *mozoleli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a (se) mozoli.* — **Mozoli** + suf. *-eală.*

MOZOLÍ, *mozolesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A frământa ceva în gură cu saliva, fără a mușca sau a sfărâma cu dinții; a molfăi, a morfoli. **2.** Tranz. și refl. A (se) murdări, a (se) mânji. ✦ Tranz. A spăla prost, de mântuială, superficial. — Din magh. **majszol.**

MOZOLÍT, -Ă, *mozoliți, -te,* adj. (Reg.) Murdar; prost spălat. — V. **mozoli.**

MOZZARÉLLA s.f. Tip de brânză nefermentată, obținută din lapte de bivoliță. [Pr.: *moțarela*] — Din it. **mozzarella.**

MRÁNIȚĂ s.f. Îngrășământ agricol natural provenit din gunoi de grajd bine fermentat sau din resturi vegetale (în special frunze) descompuse. — Din sl. ***smradŭnica.**

MRĂNIȚÓS, -OÁSĂ, *mrănițoși, -oase,* adj. (Despre pământ) Peste care s-a împrăștiat mraniță; îngrășat cu mraniță. — **Mraniță** + suf. *-os.*

MREÁJĂ, *mreje,* s.f. **1.** Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă foarte ușoară, cu ochiuri relativ mari și împletită din ață subțire, cu ajutorul căreia se pescuiește în porțiunile liniștite ale apelor curgătoare sau în bălți. ✦ Coteț de pescuit. **2.** Fig. (Mai ales la pl.) Mijloc viclean de a prinde sau de a înșela pe cineva; cursă, laț; *p. ext.* situație în care se află o persoană ademenită. ✦ Ceea ce încătușează libertatea, independența cuiva. **3.** P. anal. (Adesea la pl.) Pânză de păianjen. [Var.: **mréjă** s.f.] — Din sl. **mrěža.**

MREÁNĂ, *mrene,* s.f. Pește de râu înrudit cu crapul, cu corpul alungit, cu solzi de culoare verde-cenușie pe spate și alburie pe burtă, care poate ajunge până la o greutate de 4–5 kg (*Barbus barbus).* — Din bg. **mrěana,** sb. **mrena.**

MRÉJĂ s.f. v. **mreajă.**

MREJÍ, *mrejesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A împleti mreje. ✦ Fig. A umbla cu intrigi. — Din **mreajă.**

MRENÚȚĂ, *mrenuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *mreană.* — **Mreană** + suf. *-uță.*

MU interj. (Adesea repetat și cu „u" prelungit) Cuvânt care redă strigătul specific al vitelor cornute. — Onomatopee.

MUÁBIL, -Ă, *muabili, -e,* adj. (Livr.) Schimbător. [Pr.: *mu-a-*] — Din fr. **muable.**

MUABILITÁTE s.f. (Livr.) Capacitate, posibilitate de schimbare; instabilitate. [Pr.: *mu-a-*] — Din fr. **muabilité.**

MUC, (I) *mucuri,* s.n., **(II)** *muci,* s.m. **I.** S.n. **1.** Vârf (înnegrit prin ardere) al unui fitil de lampă, de lumânare, de candelă; *p. gener.* fitilul întreg. **2.** Bucățică rămasă dintr-o lumânare aproape consumată sau dintr-o țigară fumată. **II.** S.m. (Mai ales la pl.) Secreție (vâscoasă) produsă de glandele nazale și eliminată prin nări. ✧ Expr. (Fam.) *A-i pica mucul* (sau *mucii) undeva* (sau *la cineva),* se spune despre cineva care merge prea des undeva. *A-i pica mucul* (sau *mucii) după cineva* = a fi foarte îndrăgostit de cineva. *Nu dai nici mucii pe el,* se spune despre o persoană lipsită de orice valoare. — Refăcut din pl. **muci** (<lat. *mucci).*

MUCALÍT, -Ă, *mucaliți, -te,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care știe să stârnească râsul, păstrând un aer serios; poznaș. — Din tc. **mukallit.**

MUCALITLÁC, *mucalitlâcuri,* s.n. (Înv.) Vorbă de râs, glumă; povestire nostimă. — Din tc. **mukallitlık.**

MUCÁR, *mucări,* s.n. (Mai ales la pl.) Unealtă în formă de foarfece cu care se taie capătul ars al mucului lumânării sau al candelei, pentru a înviora flacăra; mucarniță. — **Muc** + suf. *-ar.*

MUCARÉR, *mucareruri,* s.n. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) **1.** Firman de reînnoire a domniei sau de confirmare a domnilor români de către Poarta Otomană. **2.** Sumă de bani plătită Porții Otomane de către domnii Țărilor Române, începând din sec. XVII, pentru a obține la fiecare trei ani reînnoirea domniei. — Din tc. **mukarrer.**

MUCÁRNIC, *mucarnici,* s.m. (Rar) Slujbaș care avea sarcina să aprindă și să stingă felinarele sau lumânările de pe străzi. — **Mucar** + suf. *-nic.*

MUCÁRNIȚĂ, *mucarnițe,* s.f. (Înv.) Mucar. — **Muc** + suf. *-arniță.*

MUCAVÁ, *mucavale,* s.f. Produs industrial de papetărie, realizat din diferite semifabricate fibroase, folosit la lucrările de legătorie, la confecționarea cutiilor, ambalajelor etc. — Din tc. **mukavva.**

MUCĂRÍ, *mucăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A reteza mucul unei lumânări care fumegă. **2.** A reteza vârful unor tulpini, al unor inflorescențe. — **Muc** + suf. *-ări.*

MUCĂRÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a mucări.* — V. **mucări.**

MÚCEA s.m. și f. (Fam.) Copil căruia îi curg mucii (**II**); *p. ext.* copilandru; epitet dat unui tânăr care are pretenții nepotrivite cu vârsta. — **Muc** + suf. *-ea.*

MÚCED, -Ă, *mucezi, -de,* adj. Care este acoperit, pătruns de mucegai; mucegăit, mucegăios. ✦ (Despre cărți, hârtie) Îngălbenit de vreme; degradat. ✦ (Reg.) De culoarea mucegaiului; fumuriu, negru-vânăt. — Lat. **mucidus.**

MUCEGÁI, *mucegaiuri,* s.n. Nume dat ciupercilor saprofite sau parazite care se dezvoltă pe suprafața substanțelor organice, pe ziduri, pe pietre etc. sub forma unui strat ca pâsla, cenușiu sau verzui, și care provoacă degradarea mediului pe care se dezvoltă; *p. ext.* igrasie; mucezeală. [Var.: **mucigái** s.n.] — Din **muced.**

MUCEGĂÍ, pers. 3 *mucegăiește,* vb. IV. Intranz. și refl. A prinde mucegai, a se acoperi, a fi pătruns de mucegai; a mucezi. [Var.: **mucigăí** vb. IV] — Din **mucegai.**

MUCEGĂIÁLĂ, *mucegăieli,* s.f. Strat de mucegai; *p. ext.* igrasie. — **Mucegăi** + suf. *-eală.*

MUCEGĂIÓS, -OÁSĂ, *mucegăioși, -oase,* adj. (Rar) Muced. — **Mucegai** + suf. *-os.*

MUCEGĂÍRE, *mucegăiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mucegăi;* mucezire. — V. **mucegăi.**

MUCEGĂÍT, -Ă, *mucegăiți, -te,* adj. Acoperit de mucegai; mucezit, muced. [Var.: **mucigăít, -ă** adj.] — V. **mucegăi.**

MUCENÍC[1], *mucenici,* s.m. (Pop.; de obicei la pl.) Un fel de colăcel (împletit în formă de 8) preparat din aluat copt sau fiert, cu nuci și cu zahăr sau cu miere, care se mănâncă în ziua de 9 martie. — Cf. rus. m u č n i k „plăcintă de secară".

MUCENÍC[2], -Ă, *mucenici, -ce,* s. m., s. f. **1.** S.m. și f. Martir creștin din primele secole după Hristos; *p. gener.* persoană care suferă, care se sacrifică pentru ideile, convingerile sale. **2.** S.m. pl. Sărbătoare creștină pentru pomenirea a patruzeci de martiri, care se prăznuiește la 9 martie. — Din sl. **mučenikŭ.**

MUCENICÍE, (**2**) *mucenicii,* s.f. **1.** Viața de suferință, de chin a mucenicului[2] (**1**). **2.** P. gener. Suferință extremă, martiriu, chin. — **Mucenic[2]** + suf. *-ie.*

MUCENÍȚĂ, *mucenițe,* s.f. Mucenică[2] (**1**). — Din sl. **mučenica.**

MUCEZEÁLĂ, *mucezeli,* s.f. Faptul de *a mucezi;* (concr.) mucegai. — **Mucezi** + suf. *-eală.*

MUCEZÍ, *mucezesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A prinde mucegai; a (se) mucegăi. ✦ Fig. A trăi inactiv, a duce o viață monotonă; a lâncezi. — Din **muced.**

MUCEZÍRE, *muceziri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mucezi;* mucegăire. — V. **mucezi.**

MUCEZÍT, -Ă, *muceziți, -te,* adj. Mucegăit. — V. **mucezi.**

MÚCHE s.f. v. **muchie.**

MÚCHIE, *muchii,* s.f. **1.** Linie de intersecție a două fețe ale unui corp geometric. ✧ Loc. adv. *Pe muchie* = la limită, la extremă. **2.** Margine, dungă a unui lucru, a unei suprafețe. ✧ Expr. *Bătuți pe muchie* = (despre o sumă de bani) din care nu lipsește nimic, care este întreagă, exactă. **3.** Marginea din afară, porțiune laterală a unor obiecte. ✦ Marginea palmei dinspre degetul cel mic. ✦ Partea opusă tăișului unor unelte de tăiat. ✦ Expr. *(Ca* sau *cât) (de) o muchie de cuțit* = foarte îngust, foarte subțire; foarte puțin. *Pe muchie de cuțit* = într-o situație critică, în primejdie. **4.** Partea cea mai înaltă, ascuțită și prelungită, a unui munte, a unui deal, a unei stânci; creastă, coamă, culme; *p. ext.* coastă a unui munte sau a unui deal; pantă, povârniș. [Pr.: *-chi-e.* — Var.: **múche** s.f.] — Probabil lat. ***mutila** *(= mutulus).*

MUCHIÉR, *muchiere,* s.n. Rindea care servește la îndreptatul muchiilor scândurilor. [Pr.: *-chi-er*] — **Muchie** + suf. *-ar.*

MUCIGÁI s.n. v. **mucegai.**

MUCIGĂÍ vb. IV v. **mucegăi.**

MUCIGĂÍT, -Ă adj. v. **mucegăit.**

MUCILAGINÓS, -OÁSĂ, *mucilaginoși, -oase,* adj. Ca mucilagiul; vâscos. — Din fr. **mucilagineux,** lat. **mucilaginosus,** it. **mucillagginoso.**

MUCILÁGIU, *mucilagii,* s.n. **1.** Substanță cleioasă care se află în semințele de cereale, de leguminoase sau de plante uleioase, folosită, pentru proprietățile ei emoliente, în medicină, la aplicarea de cataplasme, loțiuni etc. **2.** Material cleios (dăunător) rezultat prin degradarea compușilor celulozei din pasta de hârtie, sub acțiunea unor ciuperci și bacterii. ✦ Material cleios obținut prin măcinarea și hidratarea pastei de hârtie, până la pierderea caracterului ei fibros. — Din fr. **mucilage,** lat. **mucilago.**

MUCÍNĂ, *mucine,* s.f. Substanță semifluidă care intră în componența mucoasei gastrice și a unor mucusuri. — Din fr. **mucine.**

MUCIÓRNIȚĂ s.f. Nămol rău mirositor care se găsește pe fundul lacurilor și al mlaștinilor, provenit din putrefacția plantelor acvatice plutitoare. — Et. nec.

MÚCLES interj. (Arg.) Tăcere! ssst! [Var.: **mócles** interj.] — Din țig. **muk les.**

MUCOÁSĂ, *mucoase,* s.f. (Anat.) Membrană care căptușește organele cavitare și canalele ce se deschid la exterior sau în altă cavitate. — Din fr. **muqueux, -euse,** lat. **mucosus.**

MUCOITÍNĂ, *mucoitine,* s.f. Component al mucinei, obținut prin hidroliza acesteia. [Pr.: *-co-i-*] — Din fr. **mucoïtine.**

MUCOPOLIZAHARÍDĂ, *mucopolizaharide,* s.f. Substanță alcătuită din polizaharide și proteine, care se găsește în organismul animalelor, ca parte constitutivă a cartilajelor. — Din fr. **mucopolysaccharide.**

MUCOPROTEÍDĂ, *mucoproteide,* s.f. Materie mucoasă care se găsește în secrețiile glandelor din corpul animalelor. — Din fr. **mucoprotéide.**

MUCÓS, -OÁSĂ, *mucoși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care are muci la nas, căruia îi curg mucii, plin de muci. ✦ Epitet dat unei persoane tinere obraznice, neserioase sau cu pretenții nepotrivite cu vârsta; țângău. **2.** (Despre membranele unor organe) Care produce mucus. **3.** (Despre secrеții organice) Care are aspect cleios, gelatinos. — **Muc** + suf. *-os.*

MUCOZITÁTE, *mucozități,* s.f. Cantitate mare de mucus. ✦ Lichid vâscos pe care îl conțin unele plante. — Din fr. **mucosité,** it. **mucosità.**

MUCULÉȚ, (**1**) *muculeți,* s.m., (**2**) *muculețe,* s.n. **1.** S.m. (Rar) Diminutiv al lui *muc;* mucușor. **2.** Rest de țigară, de lumânare; mucușor. — **Muc** + suf. *-uleț.*

MÚCUS s.n. Secreție produsă de celulele mucoase ale unor glande. — Din lat., fr. **mucus.**

MUCUȘÓR, (**1**) *mucușori,* s.m., (**2**) *mucușoare,* s.n. **1.** (Rar) Muculeț (**1**). **2.** Muculeț (**2**). — **Muc** + suf. *-ușor.*

MUDEJÁR, -Ă, *mudejari, -e,* s. m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (În Castilia) Musulman care și-a păstrat religia sub dominația creștină. **2.** Adj. (În sintagma) *Arta mudejară* = artă musulmană, dezvoltată în Spania, după Reconquista, adaptată și integrată artei occidentale. [Pr.: *mudehar*] — Din fr. **mudéjar,** sp. **mudéjar.**

MUDÍR, *mudiri,* s.m. (Înv.) Administrator al unei unități teritoriale. — Din tc. **müdir.**

MUEZÍN, *muezini,* s.m. Musulman însărcinat să anunțe din minaret ora fiecăreia dintre cele cinci rugăciuni rituale zilnice. [Pr.: *mu-e-*] — Din tc. **müezzin.**

MÚFĂ, *mufe,* s.f. (Tehn.) **1.** Cilindru de metal care servește la îmbinarea sau la ramificarea conductelor, a cablurilor etc.; manșon. **2.** Partea lărgită de la capătul unui tub care servește la îmbinarea acestuia cu alt tub. — Din germ. **Muffe.**

MÚFLĂ, *mufle,* s.f. **1.** Cameră a unui cuptor industrial sau de laborator, cu pereții refractari, în care materialul supus încălzirii nu vine în contact direct cu combustibilul sau cu gazele de ardere. **2.** Dispozitiv construit din mai mulți scripeți, folosit pentru ridicarea greutăților mari. — Din fr. **moufle.**

MUFLÓN, *mufloni,* s.m. (La pl.) Gen de mamifere care cuprinde reprezentanți ai ovinelor sălbatice, cu coarne groase, în spirală *(Ovis)*; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **mouflon.**

MUFLÚZ, -Ă s.m. și f., adj. v. **mofluz.**

MUFTÍU, *muftii,* s.m. Căpetenie religioasă a unei comunități musulmane având competența de a da sfaturi în probleme de respectare a cultului islamic. ✧ *Marele muftiu* = conducătorul cultului islamic dintr-o țară, având și atribuții judecătorești. — Din tc. **müftí.**

MÚGET, *mugete,* s.n. **I.** Strigăt prelung, caracteristic, scos de unele animale cornute; răget. **II.** P. anal. **1.** Strigăt puternic, sfâșietor al omului; urlet, răcnet.

2. Şuierat puternic produs de unele maşini, sirene etc. **3.** Zgomot puternic produs de vânt, de furtună, de ape etc.; vuiet, vâjâit. — **Mugi** + suf. *-et.*

MUGÍ, pers. 3 *mugeşte,* vb. IV. Intranz. **I.** (Despre unele animale cornute) A scoate sunete prelungi, caracteristice; a zbiera, a rage. **II.** P. anal. **1.** (Despre oameni) A striga puternic; a urla, a răcni. **2.** (Despre unele instrumente muzicale, unelte etc.) A produce (prin lovire, frecare, explozie etc.) sunete puternice, supărătoare. ✦ (Despre arme de foc) A bubui puternic. **3.** (Despre ape şi despre vânt) A vui puternic; a urla. [Prez. ind. pers. 3 şi: *múge*] — Lat. **mugire.**

MUGILÍD, *mugilide,* s.n. (La pl.) Familie de peşti marini care au solzi şi pe cap (*Mugilidae);* (şi la sg.) peşte din această familie. — Din fr. **mugilidés.**

MUGÍND, -Ă, *muginzi, -de,* adj. (Rar) Mugitor. — V. **mugi.**

MUGÍRE, *mugiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a mugi* şi rezultatul ei. — V. **mugi.**

MUGÍT s.n. (Rar) Muget. — V. **mugi.**

MUGITÓR, -OÁRE, *mugitori, -oare,* adj. **1.** (Despre unele animale) Care mugeşte (**I**); mugind. **2.** P. anal. (Despre ape, furtuni) Care vuieşte, care urlă cu putere. — **Mugi** + suf. *-tor.*

MÚGUR, *muguri,* s.m. **1.** Organ al plantelor superioare, format dintr-un vârf vegetativ şi din frunze tinere (nedezvoltate încă) acoperite de frunzuliţe solzoase. **2.** Excrescenţă mică, de natură patologică, pe unele organe. **3.** Parte a pieptului dintre picioarele de dinainte la vitele cornute, la cerb, la căprioară şi la alte animale sălbatice. [Var.: **múgure** s.m.] — Cf. alb. m u g u l l.

MUGURÁ vb. I v. **muguri.**

MUGURÁŞ, *muguraşi,* s.m. Diminutiv al lui *mugur* (**1**); mugurel. — **Mugur** + suf. *-aş.*

MUGURÁT, -Ă adj. v. **mugurit.**

MÚGURE s.m. v. **mugur.**

MUGURÉL, *mugurei,* s.m. Muguraş. — **Mugur** + suf. *-el.*

MUGURÍ, pers. 3 *mugureşte,* vb. IV. Intranz. (Înv. şi reg.) A înmuguri. [Var.: **mugurá** vb. I] — Din **mugur.**

MUGURÍRE, *muguriri,* s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de *a muguri* şi rezultatul ei; înmugurire. — V. **muguri.**

MUGURÍT, -Ă, *muguriţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Înmugurit. [Var.: **mugurát, -ă** adj.] — V. **muguri.**

MUHAFÍZ, *muhafizi,* s.m. (Înv.) Comandant militar turc al unei cetăţi. — Din tc. **muhafiz.**

MUHAIÁ, *muhaiele,* s.f. (Înv.; astăzi fam.) Prost, fraier; hahaleră. [Pr.: *-ha-ia*] — Din tc. **mühayye** „pregătit", „gata".

MUHÚR s.n. (Înv.; astăzi în filatelie) Pecete, sigiliu. — Din tc. **mühür.**

MUHURDÁR, *muhurdari,* s.m. (Înv.) Dregător însărcinat cu păstrarea sigiliului domnesc. — Din tc. **mühürdar.**

MUIÁ, *moi,* vb. I. **1.** Tranz. A introduce un obiect într-un lichid, a îmbiba cu lichid; a înmuia. ✦ Spec. A băga rufele în apă cu un detergent şi a le ţine câtva timp înainte de a le spăla. ✦ A întinge cu pâine sau cu mămăligă în sos, în grăsime etc. **2.** Tranz. A uda, a stropi. ✦ A scălda. **3.** Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni mai moale, mai puţin consistent, mai puţin ţeapăn. ✧ Expr. (Tranz.) *A muia oasele* (sau *ciolanele) cuiva* = a bate foarte tare pe cineva. **4.** Refl. A-şi pierde puterile, a slăbi, a se moleşi. ✦ (Despre ger) A scădea în intensitate, a deveni mai puţin aspru. **5.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) potoli, a (se) calma, a (se) linişti. ✦ A (se) îmblânzi, a (se) înduioşa; a (se) îndupleca. **6.** Tranz. şi refl. (Fon.) A (se) palataliza. — Din **moale.** Cf. fr. m o u i l l e r.

MUIÁNT, -Ă, *muianţi, -te,* adj., s. m. **1.** Adj. (Tehn.; despre substanţe) Care face să devină elastic, moale, suplu; emolient. **2.** S.m. Produs chimic folosit în industria textilă pentru înlăturarea cerurilor şi a grăsimilor de pe fibre. — Din fr. **mouillant.**

MUIÁT[1] s.n. Muiere[2]. — V. **muia.**

MUIÁT[2]**, -Ă,** *muiaţi, -te,* adj. **1.** Introdus într-un lichid, umezit, îmbibat cu lichid. **2.** Cu hainele îmbibate cu apă; plouat, stropit, udat. **3.** Fig. Stors de puteri, lipsit de energie, moleşit, vlăguit. ✦ Abătut, demoralizat, descurajat. ✦ (Despre glas, voce) Potolit, liniştit, calmat; domol, încet. **4.** (Despre ţesături sau obiecte de îmbrăcăminte) Întreţesut cu fir de aur; *p. ext.* (despre oameni) îmbrăcat cu astfel de haine; îmbrăcat frumos, împodobit. **5.** (Fon.; despre consoane) Palatalizat. — V. **muia.**

MÚICĂ, *muici,* s.f. (Reg.) Mamă, maică. — Cf. m a m ă.

MUIERÁTEC, -Ă adj. v. **muieratic.**

MUIERÁTIC, -Ă, *muieratici, -ce,* adj. (Fam.) **1.** Afemeiat. **2.** Muieresc, femeiesc. [Var.: **muierátec, -ă** adj.] — **Muiere**[1] + suf. *-atic.*

MUIÉRCE s.f. **v. muiercea.**

MUIÉRCEA, *muiercea,* s.m. (Pop.) Bărbat muieratic, afemeiat; bărbat căruia îi place să se amestece în îndeletniciri specific femeieşti, care se comportă ca o femeie. [Var.: **muiérce** s.f.] — Din **muiere**[1]**.**

MUIÉRE[1]**,** *muieri,* s.f. (Pop.) **1.** Femeie. **2.** Spec. Femeie căsătorită; soţie. — Lat. **mulier, -eris.**

MUIÉRE[2]**,** *muieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) muia;* muiat[1]. — V. **muia.**

MUIERÉSC, -EÁSCĂ, *muiereşti,* adj. (Înv. şi pop.) De muiere[1], femeiesc; caracteristic unei femei. — **Muiere**[1] + suf. *-esc.*

MUIERÉŞTE adv. (Înv. şi pop.; adesea depr.) Ca o muiere[1]; femeieşte. — **Muiere**[1] + suf. *-eşte.*

MUIERÉT, (**2**) *muiereturi,* s.n. (Înv. şi pop.; azi depr.) **1.** (La sg. cu sens colectiv) Mulţime, grup de femei; muierime. **2.** (La pl.) Femei. — **Muiere**[1] + suf. *-et.*

MUIERÍ, *muieresc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre bărbaţi; depr.) A avea însuşiri sau a adopta atitudini de femeie. — Din **muiere**[1]**.**

MUIERÍME s.f. (Reg.; cu sens colectiv) Muieret (**1**). — **Muiere**[1] + suf. *-ime.*

MUIERÓS, -OÁSĂ, *muieroşi, -oase,* adj. **1.** (Înv. şi reg.; depr.) Femeiesc, muieresc. **2.** (Reg.) Afemeiat. — **Muiere**[1] + suf. *-os.*

MUIERÚŞĂ, *muieruşe,* s.f. (Rar) Muieruşcă (**1**). — **Muiere**[1] + suf. *-uşă.*

MUIERÚŞCĂ, *muieruşte,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *muiere*[1]*;* muieruşă. **2.** (Înv. şi reg.) Femelă. — **Muiere**[1] + suf. *-uşcă.*

MUJAHEDÍN, *mujahedini,* s. m. Combatant încadrat în unităţi paramilitare care luptă împotriva duşmanilor islamului. — Din fr. **moudjahidiu.**

MUJDÉI, *mujdeie,* s.n. Preparat alimentar din usturoi pisat, apă (sau oţet) şi sare, care serveşte ca adaos la unele mâncăruri. [Var.: **mojdéi** s.n.] — **Must** + **de** + **ai** („usturoi").

MUJÍC, -Ă s.m. şi f. v. **mojic.**

MUL[1] s.n. (Geol.) Humus pământos, fin, slab acid, afânat, brun-închis sau negru, caracteristic solurilor în care descompunerea masei vegetale se face mai repede decât acumularea ei. — Din fr. **mull,** germ. **Mull.**

MUL[2]**,** *muli,* s.m. (Rar) Catâr. — Din lat. **mulus.**

MUL[3] subst. v. **mulă.**

MULÁ[1]**,** *mulez,* vb. I. Tranz. **1.** A da formă unui obiect, prin presarea materialului plastic în tipare sau în matriţe. ✦ Fig. A da forma dorită, a modela, a fasona; a transforma. **2.** A scoate în relief, a contura corpul sau o parte a corpului omenesc. ✦ Refl. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A se lipi de corp (scoţându-i în evidenţă formele). — Din fr. **mouler.**

MULÁ[2] s.f. v. **mola**[2]**.**

MULÁJ, *mulaje,* s.n. Reproducere în ipsos, în ceară etc. a unui obiect, obţinută prin mulare. ✦ Model executat din pânză sau din hârtie, după care se croieşte un obiect de îmbrăcăminte. — Din fr. **moulage.**

MULÁRE, *mulări,* s.f. Acţiunea de *a (se) mula*[1] şi rezultatul ei. — V. **mula**[1]**.**

MULÁTRU, -Ă, *mulatri, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană născută dintr-un bărbat alb şi o negresă sau dintr-o femeie albă şi un negru. **2.** Adj. Care ţine de mulatri (**1**), privitor la mulatri. — Din fr. **mulâtre.**

MÚLĂ, *mule,* s.f. (Rar) Mulaj; *p. ext.* tipar, formă [Var.: **mul** subst.] — Din fr. **moule.**

MÚLCOM, -Ă adj. v. **molcom.**

MULCOMÍ vb. IV v. **molcomi.**

MULGÁRĂ, *mulgare,* adj., s.f. (Reg.) (Oaie, vacă) mulgătoare. [Pl. şi: *mulgări*] — **Mulge** + suf. *-ar.*

MULGĂTÓR, -OÁRE, *mulgători, -oare,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care mulge vacile, oile, caprele. **2.** Adj. (Pop.; despre oi, vaci, capre) Care se (poate) mulge, care are lapte; mulgară. — **Mulge** + suf. *-ător.*

MÚLGE, *mulg,* vb. III. Tranz. **1.** A extrage, manual sau mecanic, laptele din mamelele sau din ugerul femelelor unor animale domestice. ✧ *Maşină de muls* = aparat destinat mulgerii mecanice. ✧ Expr. *Vacă bună de muls* = persoană sau situaţie care poate fi exploatată, de pe urma căreia, prin abuz, se pot trage foloase. **2.** Fig. A trage foloase, a profita; a exploata pe cineva. **3.** Compus: (Zool.; pop.) *mulge-capre* s.f. = lipitoare. — Lat. **mulgere.**

MÚLGERE, *mulgeri,* s.f. Acţiunea de *a mulge* şi rezultatul ei; muls[1], mulsoare, mulsură. — V. **mulge.**

MULINÁ, *mulinez,* vb. I. Tranz. A răsuci două sau mai multe fire de mătase pentru a obţine un fir mai uniform, cu aspect mai frumos şi cu o rezistenţă mai mare. — Din fr. **mouliner.**

MULINÁRE, *mulinări,* s.f. Acţiunea de *a mulina* şi rezultatul ei. — V. **mulina.**

MULINÉT s.n. v. **mulinetă.**

MULINÉTĂ, *mulinete,* s.f. **1.** Dispozitiv folosit în special în pescuitul sportiv cu lanseta, fixat pe vergile de pescuit şi constituit dintr-o bobină cu manivelă, care serveşte la înfăşurarea firului, şi dintr-un mecanism de frânare. **2.** Mică elice folosită la frânele aerodinamice de încercare. **3.** Elice mică montată în partea anterioară a unei elice propulsoare de avion pentru reglarea automată a pasului acesteia. — Din fr. **moulinet.**

MULINÉU, *mulineuri,* s.n. Fir de mătase, de bumbac sau de lână obţinut prin mulinare şi folosit la cusături artistice, la broderii etc.; *p. ext.* jurubiţă din astfel de fire. — Din fr. **mouliné.**

MULLÍT s.n. Silicat de aluminiu foarte refractar, incolor sau roz, cu luciu sticlos, conţinut în materiale aluminoase şi argiloase. — Din engl. **mullite.**

MULS[1]**,** *mulsuri,* s.n. Mulgere. — V. **mulge.**

MULS[2]**, -Ă,** *mulşi, -se,* adj. (Despre vaci, oi etc.) Căreia i s-a extras lapte din mamele sau din uger; (despre lapte) care a fost extras din mamele sau din uger. — V. **mulge.**

MULSOÁRE, *mulsori,* s.f. (Pop.) Mulgere. — **Muls**[1] + suf. *-oare.*

MULSÚRĂ, *mulsuri,* s.f. (Reg.) Mulgere. — **Muls**[1] + suf. *-ură.*

MULT, -Ă, *mulţi, -te,* adj., adv. **1.** Adj. Care se află în mare număr, în cantitate mare sau în sorturi diferite; de intensitate deosebită, de proporţii mari, de durată

lungă. ✧ Loc. adv. *De (mai) multe ori* sau *în (mai) multe rânduri* = în mod repetat, adesea. ✧ Expr. *A nu mai avea zile multe* = a fi aproape de moarte. ✦ (Substantivat, n. pl.) Lucruri, fapte, întâmplări numeroase (şi variate). ✧ Expr. *A nu şti multe* = **a)** a trece repede la acţiune, a lua hotărâri energice; **b)** a se supăra uşor. *Mult cu multul* sau *multul cu mult* = oricât de mult, foarte mult. *Multe (şi de) toate* = lucruri de tot felul; probleme variate. *Multe şi mărunte* = **a)** lucruri, probleme de tot felul; **b)** fleacuri, nimicuri. *Şi mai multe nu* = neapărat, cu orice preţ. **2.** Adv. În cantitate însemnată, în mare măsură; în mod intens, stăruitor; cu valoare mare; pe o distanţă mare; în timp îndelungat; de repetate ori. ✧ *Cu mult* = în foarte mare măsură. *Cel mult* = **a)** maximum; **b)** în cel mai bun caz. *Mai mult* = **a)** în special, mai ales, îndeosebi; **b)** (reg.; în construcţii negative) de acum înainte, din acest moment. *De mult* = **a)** dintr-o vreme îndepărtată, de altădată; din vechime; **b)** de timpuriu, devreme. ✧ Loc. conj. *De mult ce* = din cauza, datorită cantităţii, duratei, intensităţii (extreme) etc. ✧ Expr. *Mai mult sau mai puţin* = oarecum, relativ. *(Asta) e prea mult* = (asta) întrece măsura, depăşeşte ceea ce trebuie sau se cuvine. *Mult şi bine* = vreme îndelungată. *A nu mai avea mult* = **a)** a fi aproape de sfârşitul unei acţiuni; **b)** a fi aproape de sfârşitul vieţii, a nu mai avea de trăit decât puţine zile. ✦ (Înv. şi reg.; înaintea unui adjectiv sau a unui adverb, dă acestora valoare de superlativ) În cel mai înalt grad; foarte, extrem. [Gen.-dat. pl. m. şi f. *multora*] — Lat. **multus, -a, -um.**

MULTI- Element de compunere exprimând ideea de pluralitate, care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din fr. **multi-.**

MULTIANUÁL, -Ă, *multianuali, -e,* adj. Din mai mulţi ani. [Pr.: *-ti-a-nu-al*] — **Multi-** + **anual.**

MULTICÉL, -ÍCĂ, *multicei, -ele,* adj., adv. Multişor. ✧ Loc. adv. *De multicel* = cam de multă vreme. — **Mult** + suf. *-icel, -icică.*

MULTICELULÁR, -Ă, *multicelulari, -e,* adj. Care este alcătuit din (mai) multe celule; pluricelular. — Din fr. **multicellulaire.**

MULTICOLÓR, -Ă, *multicolori, -e,* adj. Colorat în culori variate; care are mai multe culori; policrom. — Din fr. **multicolore,** lat. **multicolor.**

MULTICULTURÁL, -Ă, *multiculturali, -e,* adj. (Despre ţări, regiuni etc.) Care are mai multe culturi. — Din engl. **multicultural,** fr. **multiculturel.**

MULTICULTURALÍSM s.n. Coexistenţă a mai multor culturi diferite, într-o societate etc. — Din engl. **multiculturalism.**

MULTICULTURALITÁTE s.f. Existenţa mai multor culturi în cadrul aceleiaşi ţări. — Din fr. **multiculturalité.**

MULTIDIMENSIONÁL, -Ă, *multidimensionali, -e,* adj. Care are mai multe dimensiuni; pluridimensional [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **multidimensionnel.**

MULTIDIMENSIONALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este multidimensional; pluridimensionalitate. [Pr.: *-si-o-*] — **Multidimensional** + suf. *-itate.*

MULTIDISCIPLINÁR, -Ă, *multidisciplinari, -e,* adj. (Despre domenii ale ştiinţei) Care este fundamentat pe transferul de concepţie şi metodologie între două sau mai multe discipline; pluridisciplinar, interdisciplinar. — Din fr. **multidisciplinaire,** engl. **multidisciplinary.**

MULTIDISCIPLINARITÁTE s.f. Caracter multidisciplinar; pluridisciplinaritate, interdisciplinaritate. — **Multidisciplinar** + suf. *-itate.*

MULTIFÓRM, -Ă, *multiformi, -e,* adj. Care are sau poate avea mai multe forme, aspecte. — Din fr. **multiforme.**

MULTIFUNCŢIONÁL, -Ă, *multifuncţionali, -e,* adj. (Despre obiecte) Care poate îndeplini mai multe funcţii, cu mai multe întrebuinţări. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Multi-** + **funcţional.**

MULTIFUNCŢIONALITÁTE s.f. Calitatea de a fi multifuncţional. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Multi-** + **funcţionalitate.**

MULTIGRÁD, -Ă, *multigrade,* adj. (Despre substanţe, uleiuri etc.) A cărui viscozitate nu este influenţată de variaţiile de temperatură. — Din fr. **multigrade.**

MULTILATERÁL, -Ă, *multilaterali, -e,* adj. Care îmbrăţişează mai multe aspecte ale realităţii, care se desfăşoară pe mai multe planuri, orientat în mai multe sensuri. — Din fr. **multilatéral.**

MULTILATERALITÁTE s.f. Faptul de a fi multilateral, însuşirea, starea a ceea ce este multilateral. — **Multilateral** + suf. *-itate.*

MULTILÍNGV, -Ă, *multilingvi, -e,* adj. (Rar) Care este sau poate fi exprimat în mai multe limbi. — Din fr. **multilingue** (după *bilingv).*

MULTILINGVÍSM s.n. (Rar) Caracterul a ceea ce este multilingv. — Din fr. **multilinguisme** (după *bilingvism).*

MULTILOBÁT, -Ă, *multilobaţi, -te,* adj. (Despre frunze) Care este divizat în numeroşi lobi. — Din fr. **multilobé.**

MULTIMÉDIA adj. invar. Referitor la mai multe media[2]; difuzat prin mai multe media. *Campanie publicitară multimedia.* — Din fr. **multimédia.**

MULTIMÉTRU, *multimetre,* s.n. Aparat electric pentru măsurarea tensiunilor, curenţilor şi uneori a rezistenţelor electrice. — Din fr. **multimètre.**

MULTIMILENÁR, -Ă, *multimilenari, -e,* adj. Care datează de mai multe milenii, care a dăinuit timp de mai multe milenii. ✦ P. ext. Extrem de vechi. — **Multi-** + **milenar.**

MULTIMILIARDÁR, -Ă, *multimiliardari, -e,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care are o avere de mai multe miliarde. [Pr.: *-li-ar-*] — Din fr. **multimilliardaire.**

MULTIMILIONÁR, -Ă, *multimilionari, -e,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care are o avere de mai multe milioane. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **multimillionnaire.**

MULTINAŢIONÁL, -Ă, *multinaţionali, -e,* adj. (Despre state) În care trăiesc mai multe naţiuni; (despre acţiuni) la care participă mai multe naţiuni. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **multinational.**

MULTIPÁR, -Ă, *multipari, -e,* adj. (Despre animale) Care naşte mai mulţi pui deodată. ✦ (Despre femei; şi substantivat, f.) Care a avut mai mulţi copii, mai multe naşteri. — Din fr. **multipare.**

MULTIPARTÍD, *multipartide,* adj. (În sintagma) *Sistem multipartid* = sistem politic în care există mai multe partide. — Din engl. **multipartide.**

MULTIPARTIDÍSM, s.n. Sistem multipartid. — Din engl. **multipartidism.**

MULTIPARTÍT, -Ă, *multipartiţi, -te,* adj. Cu mai multe părţi. — Din fr. **multipartite.**

MULTIPLÁN, *multiplane,* adj., s.n. (Avion) cu mai multe aripi suprapuse. — Din fr. **multiplan.**

MULTIPLÉT, *multipleţi,* s.m. (Fiz.) Grup de linii spectrale cu frecvenţe foarte apropiate. — Din fr. **multiplet.**

MULTIPLÉX adj. invar. (În sintagma) *Sistem multiplex* = procedeu folosit în telecomunicaţii pentru transmiterea simultană a mai multor mesaje pe acelaşi circuit al unei linii electrice sau prin intermediul aceleiaşi unde electromagnetice. — Din fr. **multiplex.**

MULTIPLICÁ, *multíplic,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A face să fie sau a deveni mai numeros. **2.** Tranz. A reproduce un obiect, un text etc. în mai multe exemplare prin diverse procedee tehnice. **3.** Tranz. (Mat.) A efectua operaţia de înmulţire; a înmulţi. — Din lat. **multiplicare,** fr. **multiplier.**

MULTIPLICÁBIL, -Ă, *multiplicabili, -e,* adj. Care poate fi multiplicat. — **Multiplica** + suf. *-bil* (după fr. *multipliable).*

MULTIPLICÁRE, *multiplicări,* s.f. Acţiunea de *a (se) multiplica* şi rezultatul ei; înmulţire, sporire, reproducere, multiplicaţie. — V. **multiplica.**

MULTIPLICATÍV, -Ă, *multiplicativi, -e,* adj. Care multiplică. ✧ (Gram.) *Numeral multiplicativ* = numeral care arată în ce proporţie creşte o cantitate sau se desfăşoară o acţiune. — Din fr. **multiplicatif.**

MULTIPLICATÓR, (**1**) *multiplicatori,* s.m., (**2**) *multiplicatoare,* s.n. **1.** S.m. (Mat.) Factor al unui produs; număr sau expresie cu care se înmulţeşte o altă expresie matematică. **2.** S.n. Aparat sau maşină de multiplicare, în special aparat care multiplică un text. — Din fr. **multiplicateur,** lat. **multiplicator.**

MULTIPLICÁŢIE, *multiplicaţii,* s.f. (Rar) Multiplicare. — Din fr. **multiplication,** lat. **multiplicatio.**

MULTIPLICITÁTE s.f. Faptul de a fi în număr mare; mulţime; pluralitate, diversitate. ✦ (Mat.) Număr care arată de câte ori o soluţie satisface o anumită ecuaţie. — Din fr. **multiplicité,** lat. **multiplicitas, -atis.**

MULTÍPLU, -Ă, *multipli, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (Mat.) Număr întreg divizibil cu un număr întreg dat; produs rezultat din înmulţirea unui număr dat cu un număr întreg. **2.** S.m. (Mat.) Fiecare dintre unităţile de măsură mai mari decât unitatea-tip, considerate în raport cu aceasta. **3.** Adj. (La pl.) Care este în număr mai mare şi de mai multe feluri; numeros, felurit. **4.** Adj. (La sg.) Care are o structură complexă, care prezintă aspecte diverse; multilateral. — Din fr. **multiple,** lat. **multiplus.**

MULTIPÓL, *multipoli,* s.m. **1.** Sistem de perechi de sarcini electrice, una pozitivă şi una negativă, egale ca mărime. **2.** Reţea electrică având mai multe borne de acces. — **Multi-** + **pol.**

MULTIPOLÁR, -Ă, *multipolari, -e,* adj. (Despre maşini electrice) Care are mai multe perechi de poli magnetici sau mai multe borne electrice de acces. — Din fr. **multipolaire.**

MULTIPROGRAMÁRE, *multiprogramări,* s.f. (Inform.) Tehnică de exploatare a unui sistem de calcul prin care două sau mai multe programe sunt rulate simultan de un calculator. — După engl. **multiprogrammy.**

MULTISECULÁR, -Ă, *multiseculari, -e,* adj. Care durează sau care există de mai multe veacuri. — Din fr. **multiséculaire.**

MULTISPÓT adj. invar. (Electron.; despre tuburi catodice) Cu mai multe spoturi. — Din engl. **multispot.**

MULTIŞÓR, -OÁRĂ, *multişori, -oare,* adj., adv. (Fam.) Diminutiv al lui *mult;* (care este) destul de mult, cam mult; multicel. ✧ *De multişor* = **a)** loc. adj. care datează, există de mult timp; vechi; **b)** loc. adv. de o vreme destul de îndelungată. — **Mult** + suf. *-işor.*

MULTITÚDINE, *multitudini,* s.f. Mulţime (de oameni); număr mare (de lucruri); aspect variat (sub care se prezintă o problemă). — Din lat. **multitudo, -inis,** fr. **multitude.**

MULTIVÁLV, -Ă, *multivalvi, -e,* adj. (Bot.; despre fructe) Cu mai multe valve. — Din fr. **multivalve.**

MULTIVIBRATÓR, *multivibratoare,* s.n. Circuit electronic, generator de oscilaţii de relaxare, folosind rezistoare, condensatoare şi elemente neliniare de circuit. — Din fr. **multivibrateur.**

MULTIVITAMÍNĂ, *multivitamine,* s.f. Compus organic complex care conţine mai multe vitamine. — Din. engl. **multivitamin**.

MULTIVITAMINIZÁT, -Ă, *multivitaminizaţi, -te,* adj. Cu multe vitamine. — De la **multivitamină**.

MULȚÁM interj. (Pop.; adesea cu valoare verbală) Cuvânt cu care se răspunde la o urare sau la un salut ori prin care se exprimă cuiva mulțumirea, recunoștința etc. pentru un serviciu, un dar etc. — Din **mulțămi** (derivat regresiv).

MULȚĂMÍ vb. IV v. **mulțumi.**

MULȚĂMÍRE s.f. v. **mulțumire.**

MULȚĂMÍT, -Ă adj. v. **mulțumit.**

MULȚĂMITÓR, -OÁRE adj. v. **mulțumitor.**

MULȚÍME, *mulțimi,* s.f. **1.** (La sg., adesea cu determinări) Număr mare de ființe sau de lucruri, cantitate mare. **2.** (La sg.) Lume multă strânsă laolaltă, grămadă de oameni; *spec.* masele largi ale populației; colectivitate. **3.** (Mat.) Ansamblu de obiecte, numite elemente, grupate fie prin indicarea tuturor elementelor, fie prin formularea unei proprietăți caracteristice lor și numai lor. ✧ *Mulțime vidă* = mulțime (**3**) care nu conține nici un element. *Mulțimi disjuncte* = mulțimi (**3**) care nu au nici un element comun. *Mulțimi echivalente* = mulțimi (**3**) între care se poate stabili o corespondență biunivocă. — **Mult** + suf. *-ime.*

MULȚUMÉSC interj. (Adesea cu valoare verbală) Cuvânt cu care se exprimă cuiva recunoștința pentru ceva sau ca răspuns la o urare, la un salut etc.

MULȚUMÍ, *mulțumesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A exprima (cuiva) recunoștința sau satisfacția pentru o manifestare de politețe, un dar, un bine etc. care i s-a făcut. **2.** Tranz. A răsplăti, a recompensa pe cineva. **3.** Tranz. A satisface pe cineva, a face pe placul cuiva; a bucura. **4.** Refl. A fi, a se socoti satisfăcut; a nu pretinde mai mult. ✦ (Pop.) A se lăsa de ceva, a renunța la..., a se sătura de... [Prez. ind. și: (reg.) *mulțám.* — Var.: (reg.) **mulțămí** vb. IV] — Din formula de urare *(la) mulți ani!*

MULȚUMÍRE, *mulțumiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mulțumi;* exprimare a recunoștinței; răsplătire. ✦ Satisfacție, plăcere, bucurie, fericire, mulțumită; cuvânt, gest prin care se mulțumește (**1**) cuiva pentru ceva. [Var.: (reg.) **mulțămíre** s.f.] — V. **mulțumi.**

MULȚUMÍT, -Ă, *mulțumiți, -te,* adj., s.f., prep. **1.** Adj. Care se simte bine, căruia nu-i lipsește nimic; satisfăcut, îndestulat. ✦ Bucuros. **2.** S.f. (Înv. și pop.) Recunoștință (exprimată prin cuvinte sau prin recompense materiale); (concr.) ceea ce se oferă drept răsplată. **3.** S.f. (Înv. și pop.) Bucurie, satisfacție. **4.** Prep. (În forma *mulțumită;* construit cu dativul) Datorită..., cu ajutorul..., prin intermediul... [Var.: (reg.) **mulțămít, -ă** adj.] — V. **mulțumi.**

MULȚUMITÓR, -OÁRE, *mulțumitori, -oare,* adj. **1.** Care corespunde cerințelor, care produce mulțumire; satisfăcător; care convinge, convingător. **2.** (Astăzi rar; și substantivat) Care exprimă sau păstrează recunoștință; recunoscător. [Var.: (reg.) **mulțămitór, -oáre** adj.] — **Mulțumi** + suf. *-tor.*

MULÚRĂ, *muluri,* s.f. Profil arhitectural în relief cu funcție ornamentală. — Din fr. **moulure.**

MÚMĂ s.f. v. **mamă.**

MUMBAȘÍR, *mumbașiri,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Slujbaș însărcinat cu încasări și cu execuții fiscale. [Var.: **bumbașir** s.m.] — Din tc. **mübaşir.**

MUMETÁL s.n. Aliaj de nichel, crom, cupru și fier, cu permeabilitate magnetică mare, folosit la fabricarea miezurilor magnetice pentru transformatoare. [Pr.: *miumetal*] — Din engl. **mumetal.**

MUMÍE, *mumii,* s.f. Cadavru conservat printr-o îmbălsămare specială. ✦ Fig. (Depr.) Om foarte slab, foarte palid sau lipsit de vlagă. — Din ngr. **múmia,** it. **mummia,** germ. **Mumie.**

MUMIFIÁ vb. I v. **mumifica.**

MUMIFIÁNT, -Ă, *mumifianți, -te,* adj. Care mumifică. [Pr.: *-fi-ant*] — **Mumifia** + suf. *-ant.*

MUMIFIÁT, -Ă adj. v. **mumificat.**

MUMIFICÁ, *mumífic,* vb. I. **1.** Tranz. A îmbălsăma; a transforma în mumie. ✦ Refl. Fig. (Rar) A încremeni, a se opri la un anumit stadiu de dezvoltare. **2.** Refl. (Despre fructe) A se zbârci, a se usca ca urmare a ataculuiunor ciuperci. [Var.: **mumifiá** vb. I] — Din it. **mummificare.** Cf. fr. momifier.

MUMIFICÁRE, *mumificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) mumifica* și rezultatul ei. [Var.: **mumifiére** s.f.] — V. **mumifica.**

MUMIFICÁT, -Ă, *mumificați, -te,* adj. Transformat în mumie; *p. ext.* uscat, zbârcit. [Var.: **mumifiát, -ă** adj.] — V. **mumifica.**

MUMIFICÁȚIE, *mumificații,* s.f. (Rar) Mumificare. — Din fr. **mumification,** it. **mummificazione.**

MUMIFIÉRE s.f. v. **mumificare.**

MÚNCĂ, *munci,* s.f. **1.** Desfășurare a unei activități fizice sau intelectuale îndreptată spre un anumit scop; activitate prin care omul modifică și adaptează lucrurile din natură pentru satisfacerea trebuințelor sale. ✦ (La pl.) Lucru la câmp, lucrul câmpului; lucrări agricole. **2.** (Concr.) Folos material, bun agonisit prin lucru; agoniseală, câștig, profit. **3.** Efort de a realiza ceva; străduință; ocupație, îndeletnicire. **4.** (Înv. și pop.; la pl.) Torturi, cazne. **5.** (Înv. și pop.) Durere, suferință (fizică sau morală); chin. ✦ Spec. (Sens curent; la pl.) Durerile nașterii. — Din sl. **monka.**

MUNCÉL, *muncele,* s.n. Munte sau deal mic, care constituie o treaptă mai coborâtă a unui lanț sau a unui masiv muntos, cu structură cutată, alcătuit din roci dure. — Lat. **monticellus.**

MUNCÍ, *muncesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A desfășura o activitate, a depune un efort fizic sau intelectual pentru a produce, a crea ceva; a avea o ocupație; a lucra. ✦ Tranz. A efectua munci agricole, a lucra pământul, câmpul. **2.** Refl. A-și da osteneală; a se strădui, a se trudi. **3.** Tranz. (Înv. și pop.) A supune la cazne, a tortura. **4.** Refl. și intranz. (Înv. și pop.) A suporta suferințe fizice sau morale; a se chinui, a pătimi. ✦ Tranz. (Despre sentimente, gânduri etc.) A provoca suferințe (morale sau fizice), a preocupa în mod intens, a consuma. ✧ Expr. (Refl.) *A se munci cu gândul* = a se frământa. — Din sl. **monciti.**

MUNCÍRE, *munciri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) munci* și rezultatul ei; suferință, tortură, chin. — V. **munci.**

MUNCÍT, -Ă, *munciți, -te,* adj. **1.** Ostenit, trudit, istovit. **2.** (Despre terenuri agricole) Lucrat, cultivat. **3.** Câștigat, agonisit cu multă osteneală. ✦ Făcut, executat cu multă trudă, cu atenție, cu migală. **4.** (Înv.) Torturat, chinuit. — V. **munci.**

MUNCITÓR, -OÁRE, *muncitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care muncește; *p. ext.* harnic, activ. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care lucrează nemijlocit pentru obținerea unor bunuri sau în activitatea de întreținere și reparare a acestora. **3.** Adj., s.m. și f. (Înv.) (Persoană) care torturează, chinuiește, căznește. — **Munci** + suf. *-tor.*

MUNCITORÉSC, -EÁSCĂ, *muncitorești,* adj. Care aparține muncitorilor (**2**), privitor la muncitori. — **Muncitor** + suf. *-esc.*

MUNCITORÉȘTE adv. Ca muncitorii (**2**), în felul muncitorilor. — **Muncitor** + suf. *-ește.*

MUNCITORÍME s.f. Totalitatea muncitorilor (**2**); mulțime de muncitori. — **Muncitor** + suf. *-ime.*

MUNCULÍȚĂ, *munculițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *muncă;* muncușoară. — **Muncă** + suf. *-uliță.*

MUNCUȘOÁRĂ, *muncușoare,* s.f. (Pop.) Munculiță. — **Muncă** + suf. *-ușoară.*

MUNDÁN, -Ă, *mundani, -e,* adj. (Livr.) Lumesc. — Din lat. **mundanus.**

MUNDÍR, *mundire,* s.n. (Înv.) Tunică sau, *p. gener.,* uniformă (militară). [Var.: **mondír** s.n.] — Din rus. **mundir,** magh. **mondúr, mundér.**

MUNDIRÁȘ, *mundirașe,* s.n. (Înv.) Diminutiv al lui *mundir.* [Var.: **mondiráș** s.n.] — **Mundir** + suf. *-aș.*

MUNGERÍE, *mungerii,* s.f. (Înv.) Lumânărie. — **Mungiu** + suf. *-ărie.*

MUNGÍU, *mungii,* s.m. (Înv.) Lumânărar. — Din tc. **munçu.**

MUNICIPÁL, -Ă, *municipali, -e,* adj. Care aparține unui municipiu, privitor la un municipiu, de municipiu. — Din fr. **municipal.**

MUNICIPALITÁTE, *municipalități,* s.f. Administrația unui municipiu (**1**); totalitatea organelor de conducere ale unui municipiu; persoanele care alcătuiesc aceste organe; *p. ext.* oraș municipal; municipiu (**1**). — Din fr. **municipalité.**

MUNICIPALIZÁ, *municipalizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A transforma un oraș în municipiu (**1**). — Din fr. **municipaliser.**

MUNICIPALIZÁRE, *municipalizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a municipaliza* și rezultatul ei. — V. **municipaliza.**

MUNICÍPIU, *municipii,* s.n. **1.** Oraș mare, având un rol economic, social, politic și cultural însemnat; *p. ext.* administrația unui astfel de oraș; municipalitate. **2.** Nume dat orașelor romane (din Italia sau din imperiu) care aveau dreptul la autonomie în treburile interne. — Din lat. **municipium.**

MUNIFICÉNT, -Ă, *munificenți, -te,* adj. (Livr.) Foarte darnic; generos. — Din fr. **munificent.**

MUNIFICÉNȚĂ, *munificențe,* s.f. (Livr.) Generozitate. — Din fr. **munificence,** it. **munificenza.**

MUNÍȚIE, *muniții,* s.f. Denumire generică dată cartușelor pentru armamentul de infanterie, grenadelor de tot felul, proiectilelor de artilerie, bombelor de aviație etc. — Din germ. **Munition,** lat. **munitio,** fr. **munition.**

MÚNTE, *munți,* s.m. **1.** Ridicătură a scoarței pământului mai mare decât dealul, de obicei stâncoasă și depășind înălțimea de 800 de metri. ✧ Expr. *Prin munți și văi* = peste tot, pretutindeni, pe tot întinsul. ✦ Regiune, zonă muntoasă. **2.** Fig. Grămadă, cantitate mare (și înaltă) din ceva; morman. ✦ Om foarte înalt (și solid). **3.** (În sintagma) *Munte de pietate* = întreprindere de credit specializată în acordarea de credite pe baza amanetării obiectelor de uz personal; casă de lombard. — Lat. **mons, -tem.**

MUNTEÁN, -Ă, *munteni, -e,* s.m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din Muntenia. **2.** S. m. Persoană care locuiește la munte sau este originară de la munte. **3.** Adj. Care aparține locuitorilor de la munte, specific locuitorilor de la munte; muntenesc. — **Munte** + suf. *-ean.*

MUNTEÁNCĂ, *muntence,* s.f. **1.** Femeie care face parte din populația Munteniei sau care este originară de acolo. **2.** Femeie care locuiește la munte sau este originară de la munte. — **Muntean** + suf. *-că.*

MUNTENÉSC, -EÁSCĂ, *muntenești,* adj. **1.** Care aparține Munteniei sau muntenilor (**1**), privitor la Muntenia sau la munteni, care provine din Muntenia. **2.** De (la) munte. — **Muntean** + suf. *-esc.*

MUNTENÉȘTE adv. **1.** Ca muntenii (**1**), în graiul locuitorilor din Muntenia. **2.** Ca la munte, în felul muntenilor (**2**). — **Muntean** + suf. *-ește.*

MUNTENÍSM, *muntenisme,* s.n. Particularitate lingvistică specifică graiului din Muntenia. — **Muntenia** (n. pr.) + suf. *-ism.*

MUNTENIZÁ, *muntenizez,* vb. I. Refl. și tranz. (Rar) A-și însuși sau a face să-și însușească felul de a fi sau de a vorbi al muntenilor (**1**). — **Muntean** + suf. *-iza.*

MUNTENIZÁRE, *muntenizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a se munteniza* și rezultatul ei; adoptare a graiului sau a obiceiurilor din Muntenia. — V. **munteniza.**

MUNTENIZÁT, -Ă, *muntenizați, -te,* adj. (Rar) Adaptat la specificul muntenesc (**1**); transformat după modelul graiului din Muntenia. — V. **munteniza.**

MUNTICÉL, *munticei,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *munte* (**1**); muntișor. — **Munte** + suf. *-icel.*

MUNTIȘÓR, *muntișori,* s.m. (Rar) Munticel. — **Munte** + suf. *-işor.*

MUNTÓS, -OÁSĂ, *muntoși, -oase,* adj. Cu munți, format din munți, bogat în munți; de munte, al muntelui. — **Munte** + suf. *-os.*

MUR[1], *muri,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbuști din familia rozaceelor, cu tulpina spinoasă, cu frunze palmat-compuse, cu flori albe sau roz dispuse în umbele și cu fructele comestibile (*Rubus).* — Lat. **morus.**

MUR[2], *muri,* s.m. (Înv.) Zid. — Din lat. **murus.**

MURÁ, *murez,* vb. I. Tranz. **1.** A ține unele legume într-o soluție de oțet sau în saramură pentru a le face să se acrească și să se conserve. ✦ Refl. (Despre unele legume ținute în oțet sau în saramură) A deveni acru și bun de mâncat; a se acri. **2.** A conserva nutrețurile în stare suculentă printr-un proces de fermentare. **3.** A muia în apă plantele textile (în cursul procesului de prelucrare); a pune la topit. **4.** Fig. A uda tare, până la piele. — Din **moare** (derivat regresiv).

MURÁL, -Ă, *murali, -e,* adj. Aflat pe un zid; destinat să stea pe un perete. ✧ *Pictură murală* = pictură care, datorită tehnicii folosite (frescă, tempera etc.) aderă perfect la zidul pe care este executată. *Hartă murală* = hartă mare de atârnat pe perete. — Din fr. **mural,** lat. **muralis.**

MURALÍST, -Ă, *muraliști, -ste,* s.m. și f. Specialist în picturi murale. — Din engl. **muralist.**

MURÁRE, *murări,* s.f. Acțiunea de *a (se) mura* și rezultatul ei. — V. **mura.**

MURÁT, -Ă, *murați, -te,* adj. **1.** (Despre unele legume) Fermentat, acrit (într-o soluție de oțet sau în saramură). **2.** (Despre plante furajere) Conservat printr-un proces de fermentare. **3.** Fig. Ud până la piele, ud leoarcă. — V. **mura.**

MÚRĂ[1], *mure,* s.f. Fructul comestibil, negru și lucios, al murului[1]. ✧ Expr. *Mură-n gură* = lucru (obținut) fără muncă, fără osteneală, de-a gata. — Lat. **mora** (pluralul, devenit sg., al lui **morum** „mură").

MÚRĂ[2], *mure,* s.f. (Reg.; mai ales la pl.) Glandă, ganglion de la pieptul sau de la gâtul unor animale. — Cf. alb. m u l l ë.

MÚRĂ[3], *mure,* s.f. Parâmă folosită pentru a trage spre proră colțurile inferioare ale velelor pătrate. — Din it. **mura.**

MURĂTÚRĂ, *murături,* s.f. Legumă sau fruct fermentat, conservate în saramură sau în oțet. — **Mura** + suf. *-ătură.*

MURDÁR, -Ă, *murdari, -e,* adj. **1.** Plin de pete, acoperit de praf, de murdării, îmbâcsit de necurățenie; nespălat, întinat. ✦ (Despre ființe) Care nu se spală, care nu respectă curățenia. ✦ (Despre apă, lumină etc.) Lipsit de claritate; tulbure. **2.** Fig. Josnic, mârșav, ticălos, degradant. ✦ (Despre cuvinte) Necuviincios, obscen, trivial. — Din tc. **murdar.**

MURDĂRÍ, *murdăresc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) face murdar, a (se) umple de murdărie; a (se) păta, a (se) mânji. **2.** Fig. A (se) compromite, a (se) înjosi, a (se) degrada. — Din **murdar.**

MURDĂRÍE, *murdării,* s.f. **1.** Stare a ceea ce este murdar (**1**); (concr.) strat de necurățenie care acoperă sau îmbâcsește ceva; resturi nefolositoare; gunoi. ✦ Excremente. **2.** Fig. Caracter, comportare, faptă vrednică de dispreț, degradantă, josnică; imoralitate, mârșăvie. ✦ Vorbă necuviincioasă, obscenă. — **Murdar** + suf. *-ie.*

MURDĂRÍRE, *murdăriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) murdări* și rezultatul ei. — V. **murdări.**

MUREȘEÁN, -Ă, *mureșeni, -e,* s.m. adj. (Bărbat) originar sau locuitor din regiunea Mureșului. — **Mureș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MUREȘEÁNCĂ, *mureșence,* s.f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din regiunea Mureșului. **2.** (Art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Mureșean** + suf. *-că.*

MURG[1], *murguri,* s.n. **1.** (Înv. și pop.) Amurg. **2.** (Rar) Zori de zi. — Et. nec.

MURG[2], -Ă, *murgi, -ge,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre unele animale, mai ales despre cai sau despre părul lor) Negru-roșcat, castaniu-închis sau cenușiu; *p. gener.* de culoare închisă. **2.** S.m. și f. Cal de culoare murgă[2] (**1**); *p. gener.* cal. ✧ Expr. *A intrat murga în sat* = s-a înserat. — Cf. alb. m u r g.

MURGÍ[1], pers. 3 *murgește,* vb. IV. Intranz. (Înv. și reg.) A se însera, a amurgi. — Din **murg[1].**

MURGÍ[2], *murgesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A căpăta o culoare închisă, întunecată. — Din **murg[2].**

MURGÍT s.n. (Înv. și reg.) Amurg. — V. **murgi[1].**

MURGULÉȚ, *murguleți,* s.m. (Rar) **1.** Diminutiv al lui *murg*[2] (**2**); murgușor. **2.** (Art.) Numele unui dans popular din Muntenia, cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. — **Murg[2]** + suf. *-uleț.*

MURGUȘÓR, *murgușori,* s.m. (Rar) Murguleț (**1**). — **Murg[2]** + suf. *-uşor.*

MURGÚȚ, -Ă, *murguți, -e,* adj., s.m. și f. (Rar) Diminutiv al lui *murg*[2]. — **Murg[2]** + suf. *-uț.*

MURÍ, *mor,* vb. IV. Intranz. **1.** A înceta de a mai trăi, de a mai fi în viață; a răposa, a deceda, a sucomba, a expia. ✧ Expr. *A muri cu zile* = a deceda în urma unei boli insuficient îngrijite sau în împrejurări neprevăzute. ✦ (Prin exagerare) A suferi foarte tare, a se simți covârșit de o durere, de un sentiment etc. ✦ (Cu determinări introduse prin prep. „după") A ține foarte mult la cineva sau la ceva, a-i plăcea nespus, a iubi cu patimă. **2.** (Despre plante) A se usca, a se vești. **3.** Fig. A înceta de a mai fi văzut sau auzit; a se pierde treptat, a se stinge. — Lat. **moriri.**

MURIBÚND, -Ă, *muribunzi, -de,* adj., s.m. și f. (Ființă) pe moarte, în agonie; *p. ext.* (ființă) fără vlagă, foarte slabă care nu mai are mult de trăit. — Din fr. **moribond,** lat. **moribundus** (după *muri).*

MURÍD, *muride,* s.n. (La pl.) Familie de rozătoare mici, cu coadă lungă și cu bot ascuțit *(Muridae);* (și la sg.) animal din această familie. — Din fr. **muridés.**

MURÍND, -Ă, *murinzi, -de,* adj., s.m. și f. (Înv.) **1.** Adj. Care se află pe moarte; care este specific muribundului. **2.** S.m. și f. Muribund. — V. **muri.**

MURÍRE, *muriri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a muri* (**1**); moarte. — V. **muri.**

MURÍȘ, *murișuri,* s.n. (Reg.) Loc unde cresc tufe de mur[1]; desiș de muri[1]. — **Mur[1]** + suf. *-iș.*

MURIȘOÁRĂ, *murișoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *mură*[1]. — **Mură[1]** + suf. *-işoară.*

MURITÓR, -OÁRE, *muritori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care nu trăiește veșnic, care este în mod inevitabil supus morții. ✧ Expr. *Muritor de foame* = foarte sărac. **2.** S.m. și f. Om (considerat ca ființă trecătoare); pământean. — **Muri** + suf. *-tor.*

MURMUÍ, *múrmui,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A murmura. [Prez. ind. și *murmuiesc*] — Onomatopee.

MURMUIÁLĂ, *murmuieli,* s.f. (Înv.) Murmur (**1**). — **Murmui** + suf. *-eală.*

MURMUITÓR, -OÁRE, *murmuitori, -oare,* adj. (Înv.) Murmurător. [Pr.: *-mu-i-*] — **Murmui** + suf. *-tor.*

MÚRMUR, *murmure,* s.n. **1.** Succesiune de sunete (slab și monoton articulate), de cuvinte rostite încet și neclar; zgomot confuz de voci; rumoare, murmuială. ✦ P. anal. Zgomot surd și continuu produs de un motor sau de o mașină în acțiune; zumzet, bâzâit. ✦ Exprimare a unei nemulțumiri, a unei dezaprobări prin cuvinte rostite cu jumătate de glas; protest înfundat al unei mulțimi; cârteală, murmurare. **2.** Zgomot ușor, prelung și monoton produs de o apă curgătoare, de frunzișul mișcat de vânt etc. — Din lat. **murmur,** fr. **murmure.**

MURMURÁ, *múrmur,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A rosti cuvinte sau a intona o melodie încet, nedesluşit, monoton, șoptit. ✦ Intranz. A protesta cu jumătate de glas; a se plânge, a cârti, a bombăni. **2.** Intranz. (La pers. 3) A produce un zgomot ușor și continuu; a fremăta; a susura. — Din lat. **murmurare,** fr. **murmurer.**

MURMURÁRE, *murmurări,* s.f. Acțiunea de *a murmura* și rezultaul ei. — V. **murmura.**

MURMURĂTÓR, -OÁRE, *murmurători, -oare,* adj. Care murmură; șopotitor, susurător, murmuitor. — **Murmura** + suf. *-ător.*

MURMURÁND, -Ă, *murmurânzi, -de,* adj. (Rar) Murmurător, șopotitor. — V. **murmura.**

MÚRSĂ[1], *murse,* s.f. **1.** (Reg.) Băutură fermentată preparată din miere amestecată cu apă sau cu lapte; hidromel. **2.** (Înv.) Suc, zeamă, must (de fructe, de flori etc.) — Lat. [aqua] **mulsa.**

MÚRSĂ[2], *murse,* s.f. (Înv.) Semn mic și negru pus pe obraz pentru a imita o aluniță; aluniță artificială. — Et. nec.

MURSECÁ, *múrsec,* vb. I. Tranz. **1.** (Pop.) A mușca rupând, sfâșiind. **2.** (Reg.) A strivi, a zdrobi oasele sau carnea unei ființe (vii); a învineți. ✦ Fig. A bate pe cineva. [Var.: **mursicá** vb.I]— Lat. **morsicare.**

MURSECÁT, -Ă, *mursecați, -te,* (Pop.; despre ființe vii sau despre carnea lor) Rupt, sfâșiat cu dinții. — V. **murseca.**

MURSICÁ vb. I v. **murseca.**

MURUÍ, *muruiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A acoperi pereții sau pardoseala unei case cu un strat neted de lut muiat cu apă; a lipi. ✦ A astupa crăpăturile din pereții lucrărilor subterane cu un material argilos. **2.** A unge suprafața unui aluat cu muruială (**3**), înainte de a-l băga în cuptor. **3.** A mânji, a murdări; a mâzgăli. — Cf. ucr. m u r o v a t i.

MURUIÁLĂ, *muruieli,* s.f. (Reg.) **1.** Muruire. **2.** (Concr.) Lut sau alt material cu care se muruiește un perete, pardoseala etc. **3.** (Concr.) Amestec de făină cu apă, ouă etc. cu care se unge pâinea, mălaiul etc., înainte de a fi băgate în cuptor. — **Murui** + suf. *-eală.*

MURUÍRE, *muruiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a murui* și rezultatul ei; muruială. — V. **murui.**

MURUÍT, -Ă, *muruiți, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre pereți) Acoperit, lipit cu muruială (**2**). **2.** Murdar, mânjit. — V. **murui.**

MUS, *muși,* s.m. Elev marinar. — Din fr. **mousse.**

MUSACÁ, *musacale,* s.f. Mâncare preparată din carne tocată și felii de vinete, de cartofi sau de dovlecei, așezate în straturi alternative și coaptă în cuptor. — Din tc. **musakka.**

MUSAFÍR, -Ă, *musafiri, -e,* s.m. și f. Persoană care vizitează pe cineva sau căreia i se oferă vremelnic ospitalitate; oaspete, invitat. [Var.: **mosafír -ă** s.m. și f.] — Din tc. **misāfir.**

MUSAFIRLÂC, *musafirlâcuri,* s.n. (Înv.; azi depr.) **1.** Vizită; *p. ext.* schimb de vizite, petrecere. **2.** (Cu sens colectiv) Musafiri mulți și de tot felul. — Din tc. **misafirlik.**

MUSAGÉT, *musageți,* s.m. Conducător al muzelor în Antichitatea greco-romană. — Din fr. **musagète.**

MÚSAI adv. (Pop.) **1.** Neapărat, negreșit, în mod necesar. **2.** (Cu funcție predicativă) E absolut necesar, trebuie. **3.** Cu insistență, cu încăpățânare, morțiș. — Din magh. **muszáj.**

MUSAÍP, *musaipi,* s.m. Înalt demnitar la curtea sultanului; confident al sultanului; consilier, sfetnic al domnului. — Din tc. **musahip.**

MUSCÁL[1]**,** *muscaluri,* s.n. (Înv. și pop.) Nai. — Din tc. **miskal.**

MUSCÁL[2]**,** *muscali,* s.m. **1.** (Înv. și pop.) Locuitor din orașul Moscova sau din împrejurimi; *p. gener.* rus; (la pl. art.) poporul rus. **2.** (Înv. și reg.) Birjar (de origine rusă). ✦ Birjă. [Var.: **moscál** s.m.] — Din rus., ucr., pol. **moskal.**

MUSCALAGÍU, *muscalagii,* s.m. (Înv. și pop.) Cântăreț din nai; naist. — Din tc. **miscalci.**

MUSCÁR, *muscari,* s.m. **1.** Pescar care prinde peștele cu undița, întrebuințând ca nadă muște. **2.** Numele mai multor păsări migratoare insectivore *(Muscicapa).* **3.** Gândăcel insectivor de formă lunguiață, cu gâtul de culoare roșie, cu o pată neagră pe partea ventrală și cu aripile negre *(Catharis fusca).* — **Muscă** + suf. *-ar.*

MUSCARDÍNĂ, *muscardine,* s.f. Boală a viermilor de mătase, provocată de o ciupercă și manifestată prin apariția unor pete de culoare închisă. — Din fr. **muscardine.**

MUSCARÍNĂ s.f. Alcaloid foarte toxic, puternic inhibitor cardiac, prezent în unele ciuperci otrăvitoare. — Din fr. **muscarine.**

MUSCÁT adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. (Despre struguri sau vin) Tămâios. **2.** S.n. Vin care se obține din struguri muscați (**1**) ✧ (Urmat de determinări care arată varietatea) *Muscat otonel.* — Din fr. **muscat.**

MÚSCĂ, *muște,* s.f. **I. 1.** Denumire dată mai multor genuri de insecte cu aparatul bucal adaptat pentru supt și înțelept, dintre care cea mai cunoscută *(Musca domestica)* trăiește pe lângă casa omului; *p. gener.* (pop.) nume dat oricărei insecte mici, zburătoare, căreia nu i se cunoaște numele. ✧ Expr. *Să se audă musca!* = să fie tăcere deplină, să fie liniște perfectă. *Rău de muscă* = **a)** (despre cai) nărăvaș; **b)** (despre oameni) care nu-și poate înfrâna simțurile; senzual. *A cădea* (sau *a se băga) ca musca-n lapte* = a sosi undeva într-un moment rău ales sau a interveni într-o discuție în mod nepotrivit. *A fi* (sau *a se ști, a se simți) cu musca pe căciulă* = a fi (sau a se ști, a se simți) vinovat. *A se aduna* (sau *a se strânge, a veni) ca muștele (la miere)* = a se aduna undeva în număr mare. *A muri ca muștele* = a muri în număr foarte mare. *A se speria de toate muștele* = a se speria de orice fleac, de toate nimicurile. ✧ Compuse: *musca-țețe* = insectă din Africa Ecuatorială, care transmite boala somnului *(Glossina palpalis); muscă-columbacă* = insectă de circa 5 mm lungime, care inoculează la vite și la oameni o substanță foarte toxică *(Simulium columbaczensis); muscă-verde* = insectă de culoare verde, cu reflexe metalice, care depune ouăle pe cadavre, pe alimente (mai ales pe carne) etc. *(Lucilia caesar); muscă-cenușie-de-carne* = insectă de culoare cenușie, care depune larvele pe alimente, pe carne etc. *(Sarcophaga carnaria); muscă-de-cal* = insectă de culoare brună-roșcată, parazită pe suprafața corpului unor animale *(Hippobosca aqeuina); musca-cireșelor* = insectă de culoare neagră care depune ouă în cireșe în perioada coacerii *(Rhagoletis cerasi); muscă-de-varză* = insectă ale cărei larve atacă varza și alte plante din familia cruciferelor *(Chortophila brassicae); muscă-mare* (sau *-albastră, -de-carne)* sau *musca-hoiturilor* = specie de muscă mare, cu abdomenul albastru lucios, care își depune ouăle pe cadavre, pe alimente etc. *(Calliphora vomitoria); muscă-bețivă* = insectă foarte mică, care trăiește în roiuri și își depune oăle în must *(Drosophila funebris sau fenestrarum).* ✦ *Muscă artificială* = imitație de insecte sau de larve, montată pe cârligul de pescuit și folosită ca momeală pentru pești. **2.** (Înv. și pop.) Albină. **II.** P. anal. **1.** (La oameni) Smoc de păr lăsat să crească sub buza inferioară. ✦ Mustață foarte mică. **2.** (Reg.) Cavitate înnegrită pe care o prezintă dinții calului, după care i se poate aprecia vârsta. **3.** (Pop.) Vână neagră la rădăcina nasului (evidentă la unele persoane). **4.** (La tir) Punct negru situat în mijlocul panoului de tragere; (la pl.) lovituri în centrul țintei. **5.** (Reg.) Punct de broderie la cusăturile cu motive naționale. **6.** (Sport) Categorie de greutate în care sunt încadrați sportivii între 49 și 51 kg la box, iar la lupte juniorii până la 48 kg și seniorii până la 52 kg. — Lat. **musca.**

MUSCĂLÉSC, -EÁSCĂ, *muscălești,* adj. (Înv. și pop.) Care aparține muscalilor[2]. privitor la muscali[2], care provine din țara muscalilor[2]; rusesc. [Var.: **moscălésc, -eáscă** adj.] — **Muscal**[2] + suf. *-esc.*

MUSCĂLÉȘTE adv. (Înv.) Rusește. [Var.: **moscălește** adv.] — **Muscal**[2] + suf. *-ește.*

MUSCĂLÍME s.f. (Înv.) Mulțime de muscali[2]; totalitatea muscalilor[2]. — **Muscal**[2] + suf. *-ime.*

MUSCĂRÍE, s.f. Mulțime de muște, roi de muște; muscărime. — **Muscă** + suf. *-ărie.*

MUSCĂRÍME s.f. Muscărie. — **Muscă** + suf. *-ărime.*

MUSCÉL, *muscele,* s.n. Culme deluroasă prelungită, puțin înaltă și cu povârnișuri domoale, care face tranziția între regiunea de munte și cea de deal, fiind de obicei acoperită cu pășuni, fânețe și livezi cu pomi fructiferi. [Var.: **mușcél** s.n.] — Et. nec.

MUSCHÉT s.n. v. **muschetă.**

MUSCHETÁR, *muschetari*, s.m. Soldat infanterist înarmat cu muschetă în Evul Mediu; nobil care făcea parte din corpul de cavalerie în serviciu la curtea regilor Franței. [Var.: **mușchetár** s.m.] — Din fr. **mousquetaire.**

MUSCHÉTĂ, *muschete,* s.f. Armă de foc portativă din Evul Mediu, cu fitil, asemănătoare cu archebuza. [Var.: **muschét** s.n.] — Din fr. **mousquet.**

MUSCHETĂRÍE, *muschetării,* s.f. (Rar) Mulțime de muschete, totalitatea muschetelor. — **Muschetă** + suf. *-ărie.*

MUSCHETÓN, *muschetoane,* s.n. Veche armă de foc de calibru mai mare decât muscheta. — Din fr. **mousqueton.**

MUSCÓI, *muscoi,* s.m. Augmentativ al lui *muscă* (**I**); *p. restr.* muscă mare. — **Muscă** + suf. *-oi.*

MUSCOVÍT, *muscovite,* s.n. Varietate de mică incoloră sau de culoare albă-gălbuie, utilizată ca izolant termic și electric. — Din fr. **muscovite,** rus. **muskovite.**

MUSCULÁR, -Ă, *musculari, -e,* adj. Care aparține mușchilor[2] (**1**), privitor la mușchi[2]. [Var.: **mușchiulár, -ă** adj.] — Din fr. **musculaire.**

MUSCULÁT, -Ă, *musculați, -te,* adj. (Rar) Musculos. — Din lat. **musculatus.** Cf. fr. m u s c l é.

MUSCULATÚRĂ, *musculaturi,* s.f. Totalitatea mușchilor[2] (**1**) corpului sau ai unui organ; sistemul muscular al corpului. [Var.: **mușchiulatúră** s.f.] — Din fr. **musculature.**

MUSCULÍȚĂ, *musculițe,* s.f. Diminutiv al lui *muscă* (**I**); muscă mică; muscuță. ✧ *Musculiță de brânză* = muscă mică, neagră, lucioasă, ale cărei larve trăiesc pe alimente, alterându-le *(Piophila casei). Musculiță de oțet* (sau *bețivă)* = gen de insectă din ordinul dipterelor, ale cărei larve trăiesc în materii care fermentează sau putrezesc *(Drosophila).* — **Muscă** + suf. *-uliță.*

MUSCULÓS, -OÁSĂ, *musculoși, -oase,* adj. Care are mușchi[2] (**1**) puternici; plin de mușchi[2]; mușchios[2], musculat. [Var.: **mușchiulós, -oásă** adj.] — Din fr. **musculeux,** lat. **musculosus.**

MUSCÚȚĂ, *muscuțe,* s.f. (Rar) Musculiță. — **Muscă** + suf. *-uță.*

MUSELÍM, *muselimi,* s.m. Locțiitor de guvernator al unui district la turci. — Din tc. **müsellim.**

MUSELÍN s.n. v. **muselină.**

MUSELÍNĂ, *museline,* s.f. Țesătură de bumbac sau de mătase, subțire și străvezie, din care se confecționează îmbrăcăminte ușoară, perdele etc. ✦ Stofă de lână foarte fină. [Var.: **muselín, muslín** s.n.] — Din fr. **mousseline,** pol. **músl in,** tc. **muslín.**

MUSIC-HALL, *music-halluri,* s.n. Spectacol bazat în general pe o acțiune dramatică unitară, care se desfășoară alternând scenele vorbite cu numere muzicale și coregrafice, cu largă răspândire în sec. XX; *p. ext.* teatru sau local public în care se reprezintă astfel de spectacole. [Pr.: *miúzik-hol*] — Din engl., fr. **music-hall**.

MUȘÍU s.m. (Înv.) Termen de adresare către un bărbat. — Din fr. **monsieur.**

MÜSLI s.n. pl. Amestec de fulgi de cereale și de fructe uscate, care se consumă de obicei muiate în lapte. — Din fr. **mu(e)sli,** germ. **müesli.**

MUSLÍM s.m. v. **moslim.**

MUSLÍN s.n. v. **muselină.**

MUSÓN, *musoni,* s.m. Vânt periodic stabil, caracteristic pentru părțile sudice ale Asiei, care bate șase luni dinspre continent spre ocean (iarna) și șase luni dinspre ocean spre continent (vara) — Din fr. **mousson.**

MUSÓNIC, -Ă, *musonici, -ce,* adj. Referitor la muson, al musonilor; legat de muson. — **Muson** + suf. *-ic.*

MUST, *musturi,* s.n. **1.** Suc dulce care nu a început încă să fermenteze, obținut prin zdrobirea și presarea boabelor de struguri sau, *p. ext.,* a altor fructe ori plante. **2.** Zeamă, suc pe care îl conțin unele fructe. **3.** Seva arborilor. **4.** (Pop.) Zeamă din gunoiul vitelor. **5.** Lichid cu care este îmbibat pământul după topirea zăpezii. — Lat. **mustum.**

MUSTĂȚĂ, *mustăți,* s.f. **I. 1.** Părul care crește deasupra buzei superioare la bărbați. ✧ Expr. (Fam.) *A-i râde* (sau *a-i zâmbi* cuiva) *mustața* = a se bucura. *A râde* (sau *a zâmbi) pe sub mustață* = a râde (sau a zâmbi) pe ascuns sau reținut (și ironic). *A trage* (sau *a duce) la mustață* = a bea mult. ✦ (La pl.) Fire lungi de păr care cresc împrejurul botului unor animale. **2.** Fiecare dintre antenele insectelor și ale crustaceelor. **II.** P. anal. **1.** (La pl.) Fire lungi și subțiri care cresc pe spicul cerealelor. **2.** (Pop.; la pl.) Mătasea porumbului. **3.** (Pop.; la pl.) Rădăcinile adventive ale porumbului, cepei, viței-de-vie etc. **4.** (La pl.) Fire de sârmă întrebuințate în construcții pentru susținerea structurii sau a tavanelor false; vergele de oțel care rămân la exterior după turnarea unei piese de beton. [Var.: (pop.) **mustéață** s.f.] — Lat. — V. ***mustacea.**

MUSTĂCÍ, *mustăcesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) **1.** A râde pe sub mustață, a zâmbi reținut. **2.** A strâmba din nas, a fi nemulțumit de ceva. — Din **mustață.**

MUSTĂCIOÁRĂ, *mustăcioare,* s.f. Diminutiv al lui *mustață* (**I**). — **Mustață** + suf. *-ioară.*

MUSTĂCIÓS, -OÁSĂ, *mustăcioși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care are mustăți (**I**) mari și dese **2.** (Despre cereale) Cu țepi lungi și deși. **3.** (Despre unele plante) Cu mustăți (**II 3**). [Var.: **musteciós, -oásă** adj.] — **Mustață** + suf. *-ios.*

MUSTĂCÍRE, *mustăciri,* s.f. (Rar) Faptul de *a mustăci*; semn de nemulțumire, cârtire. — V. **mustăci.**

MUSTĂREÁȚĂ s.f. (Pop.) Sevă; *spec.* seva arborilor. — **Must** + suf. *-ăreață.*

MUSTĂRÍE, *mustării,* s.f. Loc unde se face sau se vinde must (**1**). — **Must** + suf. *-ărie.*

MUSTEÁȚĂ s.f. v. **mustață.**

MUSTECIÓS, -OÁSĂ adj. v. **mustăcios.**

MUSTELÍDĂ, *mustelide,* s.f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore mici și mijlocii, cu corpul suplu, coada lungă și cu picioarele mici, a căror blană, la unele specii, este prețioasă; (și la sg.) animal care face parte din această familie. — Din fr. **mustélidés.**

MUSTÍ, pers. 3 *mustește,* vb. IV. **1.** (Despre lichide) A se ivi (din abundență), a ieși la suprafață îmbibând totul. **2.** A fi plin de sevă sau de alt lichid. —Din **must.**

MUSTIMÉTRU, *mustimetre,* s.n. Instrument destinat măsurării densității și procentului de zahăr din must. [Var.: **mustométru** s.n.] — Din fr. **mustimètre.**

MUSTÍRE, *mustiri,* s.f. Acțiunea de *a musti* și rezultatul ei. — V. **musti.**

MUSTOMÉTRU s.n. v. **mustimetru.**

MUSTÓS, -OÁSĂ, *mustoși, -oase,* adj. **1.** (Despre fructe) Plin de must; zemos, suculent. **2.** (Despre pământ) Gras, mănos. — **Must** + suf. *-os.*

MUSTRÁ, *mústru,* vb. I. Tranz. și refl. (recipr.) A (se) dojeni, a(-și) imputa, a(-și) reproșa. ✧ Expr. (Tranz.) *A-l mustra* (pe cineva) *cugetul* (sau *conștiința)* = a avea remușcări, a se căi. — Lat. **monstrare.**

MUSTRÁRE, *mustrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) mustra* și rezultatul ei; dojană. ✦ Sancțiune disciplinară care constă în notificarea scrisă făcută unui angajat care nu și-a îndeplinit obligațiile de serviciu și căruia i se recomandă să ia măsuri de îndreptare. ✧ *Mustrare de conștiință* = (mai ales la pl.) părere de rău, remușcare, căință. — V. **mustra.**

MÚSTRĂ[1], *mustre,* s.f. (Înv. și pop.) Exercițiu militar; instrucție, manevră. [Var.: **mústru, múștru** s.n.] — Din pol. **musztra,** magh. **mustra.**

MÚSTRĂ[2] s.f. v. **mostră.**

MUSTRĂTÓR, -OÁRE, *mustrători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Dojenitor; plin de reproșuri. — **Mustra** + suf. *-ător.*

MÚSTRU s.n. v. **mustră[1].**

MUSTUÍ, *mustuiesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A zdrobi și a presa strugurii pentru a obține mustul. **2.** Refl. (Despre fructe) A fermenta. — **Must** + suf. *-ui.*

MUSTUIÁLĂ, *mustuieli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a mustui;* (concr.) amestec de must, resturi de boabe și de ciorchini, obținut prin mustuire. — **Mustui** + suf. *-eală.*

MUSTUÍRE, *mustuiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) mustui* și rezultatul ei. — V. **mustui.**

MUSTUITÓR, *mustuitoare,* s.n. (Pop.) Unealtă de lemn formată dintr-un băț ramificat la capăt, cu care se zdrobesc strugurii pentru a se obține mustul. [Pr.: *-tui-i-*] — **Mustui** + suf. *-tor.*

MUSTUITÚRĂ, *mustuituri,* s.f. (Pop.) Struguri zdrobiți înainte de a fi storși; mustuială. [Pr.: *-tu-i-*] — **Mustui** + suf. *-tură.*

MUSULMÁN, -Ă, *musulmani, -e,* adj., s.m. și f. Mahomedan; *p. restr.* turc. — Din fr. **musulman.**

MUȘAMÁ, *mușamale,* s.f. **1.** Pânză impermeabilă prin lăcuire sau prin ceruire pe una dintre fețe, folosită în gospodărie, în ateliere etc. pentru protecție; obiect făcut dintr-o asemenea pânză. ✧ Expr. *A face* (un lucru) *mușama* = a ascunde, a mușamaliza. **2.** (Art.) Numele unui dans popular vioi, jucat de perechi în cerc; melodie după care se execută acest dans. — Din tc. **mușamba.**

MUȘAMALIZÁ, *mușamalizez,* vb. I. Tranz. (Fam.) A ascunde, a acoperi o acțiune urâtă, necinstită, reprobabilă; a cocoloși. — **Mușama** + suf. *-iza.*

MUȘAMALIZÁRE, *mușamalizări,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a mușamaliza* și rezultatul ei. — V. **mușamaliza.**

MUȘCÁ, *mușc,* vb. I. **1.** Tranz. A-și înfige dinții în ceva și a strânge tare (provocând durere, rănind sau sfâșiind). ✧ Expr. *A-și mușca mâinile* (sau *dege - tele)* = **a)** a avea remușcări; **b)** a se înfuria. *A-și mușca limba* (sau *buzele)* = a-și ascunde un sentiment puternic, a se stăpâni. *A-l mușca pe cineva de inimă să...* = a se lăsa ispitit să..., a fi cât pe-aci să... *A mușca pământul* = a cădea la pământ (rănit sau mort); *p. ext.* a muri (**1**). ✦ (Despre insecte) A pișca, a înțepa; a pricinui durere, usturime. ✦ Fig. A provoca cuiva o senzație chinuitoare, neplăcută (de frig, foame etc.). **2.** Intranz. și tranz. A rupe cu dinții o porțiune dintr-un aliment (pentru a mânca). **3.** Tranz. Fig. A ataca cu vorbe răutăcioase, sarcastice; a înțepa. — Et. nec.

MUȘCÁRE, *mușcări,* s.f. Acțiunea de *a mușca* și rezultatul ei; mușcat. — V. **mușca.**

MUȘCÁT s.n. (Rar) Mușcare. — V. **mușca.**

MUȘCÁTĂ, *mușcate,* s.f. Numele mai multor plante erbacee perene, cu frunze reniforme, palmat-lobate și cu flori roșii, albe sau roz dispuse în umbele, cultivate ca plante decorative *(Pelargonium).* — Din bg. **muškato,** magh. **muskáta.**

MUȘCĂTÓR, -OÁRE, *mușcători, -oare,* adj. **1.** Care mușcă; care provoacă o senzație dureroasă de arsură, de usturime. **2.** Fig. (Despre oameni; *p. ext.* despre cuvinte) Plin de ironie; malițios, caustic, înțepător. — **Mușca** + suf. *-ător.*

MUȘCĂTÚRĂ, *mușcături,* s.f. **1.** Acțiunea de a mușca și rezultatul ei. ✦ Sen - zație dureroasă de arsură, usturime. ✦ Felul în care apropie cineva dinții pentru a mușca. ✦ Fig. Vorbă mușcătoare, ironie usturătoare; înțepătură. **2.** Rană, semn produs prin mușcare. **3.** Bucată dintr-un aliment atât cât poate cineva mușca o dată. — **Mușca** + suf. *-ătură.*

MUȘCÉL s.n. v. **muscel.**

MUȘCHETÁR s.m. v. **muschetar.**

MUȘCHI[1], *mușchi,* s.m. (La pl.) Clasă de plante criptogame fără rădăcină, care cresc în grupuri de fire permanent verzi în locurile umede și umbroase și au ca organe de reproducere anteridii și arhegoane; (și la sg.) plantă din această clasă. ✦ Numele unor licheni asemănători cu plantele descrise mai sus. — Lat. **musculus** (< *musculus)*.

MUȘCHI[2], *mușchi,* s.m. **1.** Organ al corpului la toate vertebratele și la majoritatea nevertebratelor, format dintr-un țesut fibros și cărnos care, datorită proprietăților lui fundamentale, contractibilitatea și elasticitatea, pune în mișcare diferite organe și părți ale corpului. **2.** Bucată de carne de animal desprinsă din regiunea șirei spinării, întrebuințată în alimentație. — Lat. **musculus** (< *mus)*.

MUȘCHIÓS[1], -OÁSĂ, *mușchioși, -oase,* adj. (Rar) Care a prins mușchi[1], acoperit cu mușchi[1]. — **Mușchi[1]** + suf. *-os.*

MUȘCHIÓS[2], -OÁSĂ, *mușchioși, -oase,* adj. (Rar) Musculos. — **Mușchi[2]** + suf. *-os.*

MUȘCHIULÁR, -Ă adj. v. **muscular.**

MUȘCHIULATURĂ s.f. v. **musculatură.**

MUȘCHIULÉȚ, *mușchiuleți,* s.m. Diminutiv al lui *mușchi[2]* (**2**). — **Mușchi[2]** + suf. *-uleț.*

MUȘCHIULÓS, -OÁSĂ adj. v. **musculos.**

MUȘEȚÉL s.m. Plantă erbacee anuală, medicinală, din familia compozitelor, cu frunze divizate și cu flori albe pe margini și galbene în centru, foarte aromatice, grupate în capitule terminale; romaniță *(Matricaria chamomilla).* — **Mușat** (reg. „frumos") + suf. *-el.*

MUȘINÁ, pers. 3 *mușină,* vb. I. Tranz. și intranz. (Reg.; despre unele animale) A adulmeca, a mirosi; a căuta. — Et. nec.

MUȘINÓI s.n. v. **mușuroi[1].**

MUȘIRÓI[1] s.n. v. **mușuroi[1].**

MUȘIROÍ[2] vb. IV v. **mușuroi[2].**

MUȘIROÍT s.n. v. **mușuroit.**

MÚȘIȚĂ, *mușițe,* s.f. **1.** Nume dat îngrămădirii de insecte care se formează în jurul butoaielor cu vin, al vaselor de oțet sau al fructelor în fermentație. **2.** Mulțime de larve care se dezvoltă vara pe carne sau pe cadavre din ouăle depuse de o specie de muscă. **3.** (Reg.) Nume dat unor insecte parazite care atacă rădăcinile și frunzele unor plante. **4.** (Reg.) Mucegai; umezeală. — Din bg. **mušica.**

MUȘLUÍ, pers. 3 *mușluiește,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre unele animale) A scotoci cu botul pentru a găsi de mâncare, a umbla adulmecând; a mușina. — Cf. m u ș i n a .

MUȘTÁR (**1**) s.m., (**2, 3**) s.n., (**4**) *mușturi,* s.n. **1.** S.m. Nume dat mai multor plante erbacee anuale din familia cruciferelor, cu tulpini ramificate, cu flori galbene și cu semințe mici, rotunde *(Brassica, Sinapis).* **2.** S.n. Sămânța mușt arului (**1**), folosită la prepararea unui condiment picant sau pentru cataplasme contra durerilor nevralgice. **3.** S.n. Condiment sub formă de pastă moale, de culoare galbenă-verzuie, obținut prin prelucrarea semințelor descrise mai sus cu adaos de zahăr, sare, acid acetic, cimbru etc. ✧ Expr. (Fam.) *A-i sări* (cuiva) *mușt arul* = a se înfuria, a se supăra. **4.** S.n. (La pl.) Diferite sorturi de mușt ar (**3**). — Din magh. **mustár.**

MUȘTARIÉRĂ, *mușt ariere,* s.f. (Rar) Vas special în care se păstrează mușt arul (**3**). [Pr.: *-ri-e-*] — **Mușt ar** + suf. *-ieră* (după fr. *moutardier*).

MUȘTEÁ, *mușt ele,* s.f. Ciocan de cizmărie sau de cojocărie cu care se bat cusăturile sau se netezește pielea. — Din tc. **mușta.**

MUȘTERÍU, *mușterii,* s.m. (Pop.) Cumpărător, client. — Din tc. **müșteri.**

MUȘTIÚC, *mușt iucuri,* s.n. **1.** Piesă detașabilă (de ebonită, de os sau de metal) la instrumentele muzicale de suflat, prin care se suflă. **2.** Capătul metalic cu care se termină un furtun și care servește la concentrarea și dirijarea jetului de lichid. **3.** Piesă de metal sau de lemn căptușită cu tablă și montată la capătul de presare al preselor folosite la fasonarea cărămizilor, a țiglelor etc. — Din germ. **Mundstück.**

MÚȘTRU s.n. v. **mustră[1].**

MUȘTRULUÍ, *mușt ruluiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Fam.) A deprinde soldații cu exercițiul militar; a instrui. ✦ P. ext. A instrui, a învăța cu asprime; a struni. **2.** (Fam.) A mustra, a dojeni, a certa; a bate. — **Mușt ru** + suf. *-ului.*

MUȘTRULUIÁLĂ, *mușt ruluieli,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a mușt rului* și rezultatul ei; mustrare, dojană; *p. ext.* bătaie. — **Mușt rului** + suf. *-eală.*

MUȘUNÓI s.n. v. **mușuroi[1].**

MUȘURÓI[1], *mușuroaie,* s.n. **1.** Movilită formată din țărâna pe care o aruncă la suprafața solului furnicile, cârtițele etc. când își sapă coridoarele subterane; *p. ext.* grup de furnici care locuiesc într-un furnicar; furnicar. **2.** Grămadă de pământ adunată la rădăcina unor plante pentru a le sprijini, a le feri de vânt, de îngheț sau pentru a le favoriza dezvoltarea. **3.** (Urmat de determinări) Grămadă (mică). **4.** (Reg.) Ridicătură mică de pământ; movilă, deal. [Var.: (înv. și reg.) **moșinói, moșirói, moșorói, moșurói, mușinói, mușirói, mușunói** s.n.] — Lat. **mus araneus.**

MUȘUROÍ[2], *mușuroiesc,* vb. IV. Tranz. A îngrămădi pământ la rădăcina unei plante, pentru a o proteja sau pentru a favoriza dezvoltarea ei. ✦ Refl. Fig. A se aduna, a se strânge, a se grămădi. [Var.: **mușiroí** vb. IV] — Din **mușuroi[1].**

MUȘUROÍRE, *mușuroiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mușuroi*[2] și rezultatul ei; mușuroit. — V. **mușuroi[2].**

MUȘUROÍT s.n. Mușuroire. [Var.: **mușiroít** s.n.] — V. **mușuroi[2].**

MUT, -Ă, *muți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care nu poate vorbi, care este lipsit de facultatea vorbirii. ✧ Expr. (Substantivat; fam.) *Asta să i-o spui lui mutu,* se spune cuiva în afirmațiile căruia n-ai încredere, care exagerează, care minte. *Unde a dus (surdul roata și) mutul iapa* = foarte departe. **2.** Adj. (Despre acțiuni, atitudini ale omului) Care se face, se petrece în tăcere, care nu se exprimă prin cuvinte. ✧ *Cor mut* = ansamblu vocal care execută o melodie fără cuvinte. *Film mut* = film cinematografic care înregistrează numai imagini, fără coloană sonoră. *Scenă mută* = scenă dintr-o lucrare dramatică în care personajele nu vorbesc, ci își exprimă sentimentele prin gesturi, atitudini, mimică etc. *Literă mută* = literă din cadrul unui cuvânt care nu se pronunță. **3.** Adj. Care nu vrea sau nu poate să vorbească la un moment dat sau în anumite împrejurări; *p. ext.* căruia nu-i place să vorbească (mult), care este tăcut din fire, taciturn. ✦ (Adverbial) Fără zgomot. **4.** Adj. (Despre elemente ale naturii etc.) Tăcut, liniștit. **5.** S.m. și f. (Reg.) Om slut; om nepriceput, prost, nătâng. — Lat. **mutus, -a, -um.**

MUTÁ, *mut,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) mișca din locul în care se găsește și a (se) așeza în alt loc; a (se) deplasa; a (se) strămuta, a (se) transfera. ✧ Expr. (Tranz.; fam.) *A-i muta* (cuiva) *fălcile* (sau *căpriorii)* = a-i trage (cuiva) o palmă cu putere, a lovi peste obraz. ✦ A (se) transfera dintr-un serviciu în altul. **2.** Refl. A se stabili (cu locuința) în alt loc, a-și schimba domiciliul. **3.** Tranz. (Înv. și pop.) A înlocui, a schimba (cu altceva sau cu altcineva); a modifica, a transforma. ✦ A schimba cursul, direcția. ✧ Expr. *A-și muta gândul* = a se răzgândi, a renunța. **4.** Tranz. (La jocul de șah) A efectua o mutare. — Lat. **mutare.**

MUTÁBIL, -Ă, *mutabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi mutat, deplasat; care poate fi schimbat, transformat. — Din fr. **mutable,** lat. **mutabilis.**

MUTABILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi mutabil. — Din fr. **mutabilité,** lat. **mutabilitas, -atis.**

MUTACÍSM s.n. **1.** Refuz deliberat de comunicare în virtutea unei tendințe simulatorii sau datorită atitudinii de supraestimare, opoziționism etc. **2.** Pronunțare a unei consoane (mai ales a lui *m, b, p)* în locul alteia. — Din fr. **mutacisme.**

MUTAGÉN, -Ă, *mutageni, -e,* adj., s.m. (Biol.) (Agent) care produce modificări în structura genetică a organismelor la nivel de genă, cromozom, gnom. — Din fr. **mutagène.**

MUTAGENÉZĂ, *mutageneze,* s.f. (Biol.) Proces de modificare a materialului genetic datorită unui agent mutagen. — Din fr. **mutagenèse.**

MUTÁNT, *mutanți,* s.m. **1.** (Biol.) Individ cu caractere transmisibile, diferite de cele ale formei parentale. **2.** (Mitol.) Personaj fabulos (zeu, vrăjitor, animal etc.) care are capacitatea de a se metamorfoza într-o altă ființă, plantă, fenomen al naturii etc. — Din fr. **mutant.**

MUTÁRE, *mutări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) muta* și rezultatul ei; mutat. **2.** (Spec.) Deplasare a pieselor făcută alternativ de adversari în cursul unei partide de șah. — V. **muta.**

MUTÁT, *mutaturi,* s.n. Mutare. — V. **muta.**

MUTÁTIS MUTÁNDIS loc. adv. Schimbând ceea ce este de schimbat. — Expr. lat.

MUTATÍV, -Ă, *mutativi, -e,* adj. (Rar) Cu caracter de mutație. — Din engl. **mutative.**

MUTATÓR, *mutatoare,* s.n. Aparat sau instalație care transformă curentul etectric alternativ în curent continuu sau cel continuu în alternativ și care permite variația amplitudinii, a frecvenței și a fazei curentului alternativ. **2.** Genă care mărește rata generală a mutațiilor (**2**). — Din fr. **mutateur.**

MUTÁȚIE, *mutații,* s.f. **1.** Schimbare de domiciliu sau de sediu; îndeplinire a formelor legale în legătură cu mutarea dintr-o locuință sau dintr-o localitate în alta; viză de mutare. ✦ Înregistrare a unei schimbări intervenite în statutul personal sau de serviciu al unei persoane sau în situația militară a cuiva. **2.** Prefacere, transformare, schimbare, modificare (radicală). ✦ Spec. (Biol.) Modificare a însușirilor ereditare ale organismului apărută în urma restructurărilor și schimbărilor materialului genetic (cromozomi și gene). ✦ Spec. (Fon.) Transformare sistematică a unei serii de sunete în altele. ✧ *Mutație consonantică* (sau *a consoanelor)* = transformare a unor consoane ocluzive în limbile germanice. **3.** (Jur.) Transmitere a unui bun dintr-o proprietate în alta. — Din fr. **mutation,** lat. **mutatio.**

MUTAȚIONÍSM s.n. Teorie biologică potrivit căreia speciile noi sunt produsul mutațiilor (**2**), fără intervenția selecției. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **mutationnisme.**

MUTAȚIONÍST, -Ă, *mutaționiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al mutaționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **mutationniste.**

MUTĂLĂU, *mutălăi,* s.m. (Reg.) Om tăcut, care vorbește puțin; om posac, morocănos; *p. ext.* om prost, nerod. — **Mut** + suf. *-ălău.*

MUTĂTÓR, -OÁRE, *mutători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Reg.) Care se poate mișca, care se mută dintr-un loc în altul. **2.** S.f. Plantă erbacee agățătoare, veninoasă, din familia cucurbitaceelor, cu rădăcina groasă, cărnoasă, cu flori albegălbui și cu fructele în formă de boabe roșii *(Bryonia dioica).* — **Muta** + suf. *-ător.*

MUTÉLCĂ, *mutelci,* s.f. Piesă de metal de mărime variabilă care are la mijloc o gaură cu filet în care se îmbucă spirala unui șurub sau o tijă cu filet. — Din pol., ucr. **muterka.**

MUTÉSC, -EÁSCĂ, *mutești,* adj. (Rar) Caracteristic muților; care nu se exprimă prin vorbe. [Var.: **muțésc, -eáscă** adj.] — **Mut** + suf. *-esc.*

MUTÉȘTE adv. Pe tăcute, fără vorbă. [Var.: **muțéște** adv.] — **Mut** + suf. *-ește.*

MÚTICĂ, *mutice,* adj. (Despre frunze) Care se termină cu un organ prelungit (spin etc.). — Din fr. **mutique,** lat. **muticus.**

MUTILÁ, *mutilez,* vb. I. Tranz. A tăia, a amputa (o parte a corpului), a schilodi; *p. ext.* a sluți, a desfigura. — Din fr. **mutiler,** lat. **mutilare.**

MUTILÁNT, -Ă, *mutilanți, -te,* adj. Care mutilează. — Din fr. **mutilant.**

MUTILÁRE, *mutilări,* s.f. Acțiunea de *a mutila* și rezultatul ei; schilodire; *p. ext.* sluțire, desfigurare. — V. **mutila.**

MUTILÁT, -Ă, *mutilați, -te,* adj. Ciuntit, schilodit; *p. ext.* desfigurat. — V. **mutila.**

MUTILATÓR, -OÁRE, *mutilatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care mutilează; mutilant. — Din fr. **mutilateur.**

MUTÍSM s.n. Mutenie; *p. ext.* tăcere încăpățânată. — Din fr. **mutisme.**

MUTITÁTE s.f. (Med.) Mutenie (**1**). — Din fr. **mutité.**

MUTÓN[1], *mutoni,* s.m. (Biol.) Cea mai mică unitate din interiorul unei gene care, dacă e schimbată, poate provoca o mutație (**2**). — Din fr., engl. **mouton.**

MUTÓN[2] s.n. Blană de oaie vopsită și prelucrată. ✦ Haină confecționată din această blană. — Din fr. **mouton.**

MÚTRĂ, *mutre,* s.f. (Fam.) Figură, obraz, față; *p. ext.* înfățișare, fizionomie. ✧ Expr. *Nu e de mutra lui* = e mai presus de ceea ce i se cuvine. *După mutra cuiva* = după condiția socială a cuiva. *A face mutre* = a face mofturi, nazuri, a nu fi de acord. ✦ P. ext. Persoană, individ. — Din ngr. **mútra** (pl. lui *mútron).*

MUTRIȘOÁRĂ, *mutrișoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *mutră.* — **Mutră** + suf. *-işoară.*

MUTUÁL, -Ă, *mutuali, -e,* adj. Care se face în mod reciproc și simultan. ✧ *Inducție mutuală* = inducție electromagnetică exercitată reciproc între două circuite străbătute de curenți electrici variabili. ✦ (Impr.) Care are loc reciproc și fără cuvinte. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **mutuel.**

MUTUALÍSM s.n. **1.** Sistem de solidaritate și de ajutor reciproc. **2.** (Biol.) Viețuire laolaltă a mai multor organisme diferite ca specie. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **mutualité.**

MUTUALÍST, -Ă, *mutualiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al mutualismului. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **mutualiste.**

MUTUALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este mutual; *p. ext.* mutualism. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **mutualité.**

MUTÚLĂ, *mutule,* s.f. (Arhit.) Ornament al antablamentului în stilul doric, care corespunde cu triglifu l. — Din fr. **mutule.**

MUTULÍCĂ, *mutulici,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. (Fam.) Persoană tăcută, timidă, care vorbește puțin; persoană prostuță, bleagă. **2.** S.f. (Bot.) Plantă al cărei rizom se întrebuințează ca leac împotriva durerilor abdominale *(Scopalia carniolica).* — **Mut** + suf. *-ulică.*

MUȚÉNIE, *mutenii,* s.f. **1.** Stare a celui mut, lipsă a capacității de a vorbi; mutism, mutie. **2.** Tăcere, liniște deplină. [Pr.: *ni-e*] — **Mut** + suf. *-enie.*

MUȚÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mutesc.**

MUȚÉȘTE adv. v. **mutește.**

MUȚÍ, *mutesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) **1.** A pierde facultatea de a vorbi; a deveni mut. **2.** (Despre sunete, voci etc.) A scădea în intensitate; a amuți. — Din **mut.**

MUȚÍE s.f. (Pop.) Mutenie. — **Mut** + suf. *-ie.*

MUȚÍRE, *mutiri,* s.f. Faptul de *a muți;* mutenie, tăcere. — V. **muți.**

MUȚÍU adv. (Reg.; în expr.) *A lătra a mutiu* = a lătra înfundat. — Contaminare între **mut** și **pustiu.**

MUȚUNÁCHE, *mutunache,* s.m. Păpușă (în teatrul de marionete) care reprezintă un personaj amuzant sau grotesc; maimuțoi. ✦ Epitet dat unui tânăr spilcuit, de o eleganță exagerată și ușor ridicolă; filfizon. [Var.: **mutunáchi** s.m.] — Cf. ngr. m u t s ú n a.

MUȚUNÁCHI s.m. v. **mutunache.**

MÚZĂ, *muze,* s.f. **1.** (În mitologia greacă) Fiecare dintre cele nouă divinități alegorice ocrotitoare și inspiratoare ale artelor și ale științelor, considerate fiice ale lui Zeus și ale Mnemosinei; *spec.* zeița poeziei, care inspiră pe poeți. **2.** Inspirație poetică. **3.** (Livr.) Poezie, literatură. — Din lat., it. **musa,** fr. **muse,** ngr. **músa,** germ. **Muse.**

MUZEÁL, -Ă, *muzeali, -e,* adj. Care aparține unui muzeu, care se referă la un muzeu, de muzeu. [Pr.: *-ze-al*] — **Muzeu** + suf. *-al.* Cf. germ. m u s e a l.

MUZEÍSTIC, -Ă, *muzeistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține muzeologiei, referitor la muzeologie. **2.** S.f. Muzeologie. — **Muzeu** + suf. *-istic.*

MUZEOGRÁF, -Ă, *muzeografi, -e,* s.m. și f. Specialist în muzeografie. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **muséographe.**

MUZEOGRÁFIC, -Ă, *muzeografici, -ce,* adj. Care aparține muzeografiei, privitor la muzeografie, de muzeografie. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **muséographique.**

MUZEOGRAFÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu clasarea, inventarierea și descrierea obiectelor din patrimoniu, realizarea concretă a muzeelor, valorificarea colecțiilor unui muzeu. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **muséographie,** germ. **Museographie.**

MUZEOLÓG, -Ă, *muzeologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în muzeologie. [Pr.: *-ze-o-*] — Din **muzeologie** (derivat regresiv).

MUZEOLOGÍE s.f. Știință care are ca obiect studiul organizării muzeelor, având ca obiect principal cercetarea și conservarea patrimoniului. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **muséologie.**

MUZEOTÉHNICĂ s.f. Ramură a muzeologiei consacrată metodelor și mijloacelor folosite aplicativ în cadrul unui muzeu. [Pr.: *-ze-o-*] — **Muzeu** + **tehnică.**

MUZÉU, *muzee,* s.n. Instituție care se ocupă cu strângerea, păstrarea, cercetarea, punerea în valoare și expunerea obiectelor care prezintă interes istoric, științific, artistic etc.; clădire în care sunt păstrate și expuse astfel de obiecte. ✧ Loc. adj. *De muzeu* = **a)** rar, prețios; **b)** (ir.) învechit. — Din lat. **museum,** germ. **Museum,** fr. **musée.**

MUZICÁL, -Ă, *muzicali, -e,* adj. **1.** Care aparține muzicii (**1**), privitor la muzică, de sau pentru muzică. ✦ În care se execută piese, compoziții muzicale. ✦ Înzestrat cu simț, cu talent pentru muzică. **2.** (Despre sunete, voce etc.; adesea adverbial) Armonios, melodios. — Din fr. **musical.**

MUZICALÍSM s.n. Tendință în arta modernă după care muzica poate fi reprezentată pictural prin culori, arabescuri etc. — Din fr. **musicalisme.**

MUZICALITÁTE s.f. Caracter muzical; însușirea de a fi muzical; armonie, sonoritate armonioasă. ✦ Particularitate, în special a poeziei, rezultată din aliterațiile, ritmul, cadența și intonația versurilor. — Din fr. **musicalité.**

MUZICALIZÁ, *muzicalizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A face să fie muzical. — Din engl. **musicalize.**

MUZICALIZÁRE, *muzicalizări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a muzicaliza.* — V. **muzicaliza.**

MUZICALIZÁT, -Ă, *muzicalizați, -te,* adj. (Livr.) Care a devenit muzical. — V. **muzicaliza.**

MUZICÁNT, -Ă, *muzicanți, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care cântă la un instrument muzical. **2.** Persoană a cărei profesie este practicarea muzicii; lăutar. **3** (Înv.) Persoană care cunoaște, se ocupă cu muzica, are aptitudini pentru muzică; *p. ext.* compozitor. — Din it. **musicante,** germ. **Musikant.**

MÚZICĂ, (**4**) *muzici,* s.f. **1.** Arta de a exprima sentimente și idei cu ajutorul sunetelor combinate într-o manieră specifică. **2.** Știință a sunetelor considerate sub raportul melodiei, al ritmului și al armoniei. **3.** (Adesea fig.) Creație componistică, melodie, cântec; *p. ext.* executare sau audiere a unei compoziții muzicale. ✧ Expr. (Fam.) *A-i face* (cuiva) *muzică* = a-i face (cuiva) gălăgie, scandal. **4.** Orchestră. ✧ *Muzică militară* = fanfară. *Muzica sferelor* = pretinse sunete bizare emise de vânturile solare și de pulsațiile corpurilor planetelor; cântecul planetelor. — Din lat., it. **musica,** fr. **musique,** germ. **Musik.**

MUZICIÁN, -Ă, *muzicieni, -e,* s.m. și f. Persoană care compune sau execută compoziții muzicale. ✦ Persoană care cunoaște arta muzicii (**1**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **musicien.**

MUZICOGRÁF, -Ă, *muzicografi, -e,* s.m. și f. Specialist în muzicografie. — Din fr. **musicographe.**

MUZICOGRÁFIC, -Ă, *muzicografici, -ce,* adj. De muzicografie. — Din fr. **musicographique.**

MUZICOGRAFÍE s.f. Totalitatea studiilor consacrate muzicii. — Din fr. **musicographie.**

MUZICOLÓG, -Ă, *muzicologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în muzicologie. — Din fr. **musicologue.**

MUZICOLÓGIC, -Ă, *muzicologici, -ce,* adj. Referitor la muzicologie, care aparține muzicologiei. — **Muzicologie** + suf. *-ic.*

MUZICOLOGÍE s.f. Știință care studiază muzica în toate domeniile și manifestările ei. — Din it. **musicologia,** fr. **musicologie.**

MUZICOMÁN, -Ă, *muzicomani, -e,* s.m. și f. (Rar) Persoană pasionată de muzică; meloman. — Din fr. **musicomane.**

MUZICOMANÍE s.f. (Rar) Pasiune (exagerată) pentru muzică. — Din fr. **musicomanie.**

MUZICOTÉCĂ, *muzicoteci,* s.f. Colecție de piese muzicale; *p. ext.* mobilă în care se păstrează astfel de colecții; încăpere special dotată pentru audierea muzicii. — Din fr. **musicotheque.**

MUZICOTERAPÍE s.f. Tratament al unor boli nervoase cu ajutorul audițiilor muzicale. — Din fr. **musicothérapie.**

MUZICÚȚĂ, *muzicuțe,* s.f. Mic instrument muzical de suflat; armonică de gură. ✦ (Arg.) Gură (considerată ca organ al vorbirii); *p. ext.* scandal, ceartă. — **Muzică** + suf. *-uță.*

N

N, *n,* s.m. **1.** A şaptesprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat prin această literă (consoană nazală dentală). [Pr.: *en, ne, nî.* — Pl. şi (**1**, n.) *n-uri*].

NA interj. **1.** (Fam., cu valoare verbală) Poftim! ia! ţine! ✧ Expr. *Na-ţi-o (bună)* sau *na-ţi-o frântă (că ţi-am dres-o)*, se spune pentru a arăta contrarietate, surpriză, decepţie sau pentru a marca lipsa de acord cu cele spuse de cineva. ✦ Exclamaţie care însoţeşte gestul unei loviturі; *p. ext.* (în limbajul copiilor, de obicei repetat, cu valoare de substantiv) bătaie. **2.** (Exprimă nerăbdare, nemulţumire, surprindere faţă de un lucru neplăcut) Iată! uite! ei! **3.** Strigăt cu care se cheamă sau se gonesc unele animale domestice. **4.** (Adesea repetat) Strigăt de voie bună folosit ca refren în unele jocuri şi cântece populare. — Cf. alb., bg., ngr., magh. n a .

NABÁB, *nababi,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în India şi în alte ţări din Orient) Titlu purtat de guvernatorii regiunilor desprinse din Imperiul Marilor Moguli; persoană care avea acest titlu. **2.** Epitet pentru o persoană foarte bogată. — Din fr. **nabab.**

NABEDÉRNIŢĂ, *nabedernițe,* s.f. Bucată de ţesătură brodată cu fir pe care este reprezentată scena Învierii, purtată la brâu de arhierei sau de unii preoţi la ceremonii. [Var.: **nebedérnică** s.f.] — Din sl. **nabedrĭnica.**

NACAFÁ, *nacafale,* s.f. (Înv. şi reg.) **1.** Pretenţie; capriciu, toană. **2.** Preocupare, pasiune. **3.** Necaz, neajuns; belea, pacoste. [Pl. şi: *năcăfale*. — Var. **năcăfálă** s.f.] — Din tc. **nafaka.**

NACEÁLNIC, *nacealnici,* s.m. (Înv.) Şef al unui serviciu sau al unei instituţii (civile, militare sau religioase); conducător; *p. ext.* comandant. — Din rus. **nacealnik.**

NACÉLĂ, *nacele,* s.f. **1.** Cabină (deschisă) suspendată de un balon pentru a transporta echipajul, lestul, instrumentele de bord etc. ✦ Cabină metalică închisă în care se află motoarele unui dirijabil. **2.** Vas de laborator de formă alungită, folosit pentru calcinări. — Din fr. **nacelle.**

NACRÍT s.n. Varietate de caolinit care se află în natură sub formă de cristale lamelare şi se utilizează în industria ceramică. — Din fr. **nacrite,** germ. **Nakrit.**

NÁCRU s.n. (Livr.) Sidef. — Din fr. **nacre.**

NÁDĂ, (**1**) *nade,* (**2**) *năzi,* s.f. **1.** Hrană naturală sau artificială care se pune într-o unealtă de pescuit sau într-o cursă pentru a atrage peştii sau alte animale; momeală. ✦ Fig. Ispită, tentaţie; cursă. **2.** Parte înnădită, adăugată la un obiect; înnăditurǎ. [Pl. şi: (**2**) *nade*] — Din bg. **nada.**

NADICEÁNCĂ, *nadicence,* s.f. (Reg.) Trăsură mică şi uşoară, neacoperită; brişcă. [Var.: **nadişáncă** s.f.] — Din ucr. **naĭtyčanka.**

NADÍR s.n. (Astron.) Punct de pe bolta cerească, opus zenitului, situat la intersecţia verticalei locului cu emisfera cerească inferioară. — Din fr. **nadir.**

NADIRÁL, -Ă, *nadirali, -e,* adj. (Rar) Care aparţine nadirului, privitor la nadir. — Din fr. **nadiral.**

NADIŞÁNCĂ s.f. v. **nadiceancă.**

NADOLEÁNCĂ, *nadolence,* adj. (Reg.; despre găini) Care aparţine unei rase originare din Anatolia. — **Nadolean** (reg. „din Anatolia” < **Anadol** „Anatolia” < tc.) + suf. *-că*.

NÁDPIS, *nadpisuri,* s.n. (Înv.) Rezoluţie, apostilă (pusă pe o cerere). [Var.: **nátpis** s.n.] — Din rus. **nadpis.**

NAFT s.n. v. **naftă.**

NÁFTĂ s.f. (Înv. şi reg.) Petrol brut; petrol lampant. [Var.: **naft** s.n.] — Din sl. **nafta,** ngr. **náftha.**

NAFTALÉN s.n. (Chim.) Naftalină. — Din fr. **naphtalène.**

NAFTALÍNĂ s.f. Substanţă cristalizată, lucioasă, albă, cu miros specific, extrasă din gudroanele de la distilarea uscată a cărbunilor de pământ şi folosită în industria chimică, ca insecticid, la conservarea blănurilor şi a materialelor textile etc. ✧ Expr. (Fam.) *(Parc-ar fi) scos de la naftalină* = **a)** se spune despre ceva învechit, demodat, desuet; **b)** se spune despre ceva revenit în atenţie după o lungă uitare. *A pune* (ceva) *la naftalină* = a nu te mai interesa ceva; a da uitării. — Din fr. **naphtaline.**

NAFTENÁT, *naftenaţi,* s.m. Sare a acidului naftenic, folosită în industria săpunurilor. — Din fr. **napthténate.**

NAFTÉNĂ, *naftene,* s.f. (Chim.; înv.) Hidrocarbură ciclică saturată. — Din fr. **napthènes.**

NAFTÉNIC, *naftenici,* adj. (În sintagma) *Acid naftenic* = acid organic cu miros pătrunzător, care se extrage din petrolul distilat. — Din fr. **naphténique.**

NAFTÓL, *naftoli,* s.m. Substanţă cristalizată, insolubilă în apă, cu miros caracteristic, extrasă din naftalină, folosită ca materie primă în industria coloranţilor şi cea farmaceutică. — Din fr. **naphtol.**

NAFTOLÁT, *naftolaţi,* s.m. Sare sau ester al unui naftol. ✦ Derivat metalic al naftolului, folosit ca antiseptic. — Din fr. **naphtolate.**

NÁFURĂ s.f. v. **anafură.**

NAGÁICĂ, *nagaice*, s.f. (Reg.) Cnut. [Pl. şi: *năgăici*] — Din rus. **nagaika.**

NAGÁŢ, *nagâți,* s.m. Pasăre migratoare de baltă din ordinul caradriiformelor, de mărimea unui porumbel, cu penele negre-verzui pe spate şi pe piept, albe pe pântece şi cu un moţ negru în creştet *(Vanellus vanellus)*; bibic[2]. ✦ Epitet glumeţ dat în special copiilor. — Formaţie onomatopeică.

NÁGODĂ, *nagode,* s.f. (Reg.) **1.** Fiinţă sau lucru ciudat, bizar; minunăţie, ciudăţenie. **2.** (La pl.) Credinţe, convingeri superstiţioase. — Din ucr. **nahoda** „întâmplare”.

NAHLÁP, *nahlapi,* s.m. (Reg.) Val sau vârtej (mare) făcut de o apă curgătoare. — Et. nec.

NAHT s.n. (Înv.; în loc. adj. şi adv.) *În naht* = cu bani gata, în numerar, peşin. ✧ (Adjectival) *Bani naht.* — Din ngr. **náhti.**

NAI, *naiuri,* s.n. Numele a două instrumente muzicale populare de suflat: **a)** instrument compus dintr-un sistem de fluiere de dimensiuni diferite, lipite în ordinea mărimii lor; **b)** fluier de trestie cu şapte găuri. — Din tc. **nay, ney.**

NAIÁDĂ, *naiade,* s.f. (Mitol.) Nimfă a izvoarelor, a lacurilor şi a apelor curgătoare. [Pr.: *na-ia-*] — Din fr. **naïade.**

NÁIBA s.m. art. (Fam.; adesea în imprecaţii) Dracul, diavolul. ✧ Loc. adj. şi adv. *Al naibii (de...)* = grozav, teribil, foarte, peste măsură (de...). ✧ Expr. *A da de* (sau *a vedea pe) naiba* = a o păţi, a da de bucluc, a-şi găsi beleaua. *A da* (sau *a lăsa* pe cineva sau ceva) *naibii* (sau *la naiba)* = a nu se mai interesa (de cineva sau de ceva), a renunţa la... *A nu avea nici pe naiba* = a se simţi bine, a fi perfect sănătos, a nu avea absolut nimic. — Et. nec.

NÁICĂ s.f. (Reg.) Termen de respect folosit la ţară pentru o femeie mai în vârstă. — Din sb. **najka.**

NÁILON, (**2**) *nailonuri,* s.n. **1.** Fibră textilă poliamidică obţinută pe cale sintetică, folosită la confecţionarea ţesăturilor subţiri şi a multor produse tehnice. **2.** Ţesătură fabricată din aceste fibre. [Pl. şi: *nailoane*] — Din engl. **nylon.**

NAINGÍU, *naingii,* s.m. (Înv.) Naist. [Pr.: *na-in-*] — **Nai** + suf. *-ingiu*.

NAINTÁŞ, -Ă adj. v. **înaintaş.**

NAÍNTE adv. v. **înainte.**

NAISÁN s.m. v. **neisan.**

NAÍST, -Ă, *naişti, -ste*, s.m. şi f. Cântăreţ la nai; naingiu; neisan. — **Nai** + suf. *-ist*.

NAÍV, -Ă, *naivi, -e*, adj. (Despre oameni; adesea adverbial şi substantivat) **1.** Lipsit de experienţă şi de prefăcătorie, simplu, natural, credul, sincer. ✦ Care arată, denotă naivitate (**1**). **2.** (Peior.) Lipsit de judecată matură. ✦ Care arată, denotă naivitate (**2**), lipsă de judecată matură. ✦ Adj., s.m. (Pictor), mai ales amator sau autodidact, care ignoră perspectiva, anatomia şi legile proporţiilor şi ale compoziţiei, inspirându-se adesea din pictura populară. — Din fr. **naïf.**

NAIVITÁTE, *naivităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi naiv (**1**); comportare de om naiv; simplitate; nevinovăţie, ingenuitate, candoare. **2.** (Peior.) Lipsă de maturitate în judecată şi în comportare; *p. ext.* vorbă, faptă, atitudine de om naiv (**2**). [Pr.: *na-i-*] — Din fr. **naïveté.**

NALBÁR s.m. v. **nălbar[1].**

NÁLBĂ, *nalbe,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee din familia malvaceelor, care cresc spontan ori se cultivă ca plante decorative și medicinale. — Lat. **malva.**

NALT, -Ă adj. v. **înalt.**

NAMÉSNIC s.m. v. **namestnic.**

NAMÉSTIE, *namestii,* s.f. (Înv. și reg.) Clădire cu toate dependințele; *p. restr.* dependință, acaret. — Din sl. **nameștije.**

NAMÉSTNIC, *namestnici*, s.m. (Înv.) Locțiitor sau reprezentant al unui funcționar într-o funcție importantă (laică sau bisericească). [Var.: **namésnic** s.m.] — Din sl. **nameștĕnikŭ.**

NAMIÁZĂ, *nămiezi,* s.f. (Pop.) **1.** Amiază. ✧ Expr. *Ziua namiaza mare* = în plină zi. **2.** Masa care se ia în jurul amiezei; prânz. **3.** Loc, punct unde ajunge Soarele pe cer (aproximativ) la amiază; zenit. [Pl. și: *namiezi.* — Var.: (reg.) **nămiáză** s.f., **nămiéz, nămiézi, namiéz** s.n.] — **În** + **amiază.**

NAMIBIÁN, -Ă, *namibieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Namibiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Namibiei sau namibienilor (**1**), privitor la Namibia ori la namibieni. [Pr.: *-bi-an*] — **Namibia** (n. pr.) + suf. *-an*.

NAMIÉZ s.n. v. **namiază.**

NÁMILĂ, *namile,* s.f. Ființă sau lucru foarte mare; matahală, colos. ✦ Ființă fantastică de proporții foarte mari și cu înfățișare îngrozitoare. — Et. nec.

NAN, -Ă, *nani, -e*, s.m. și f. (Rar) Pitic. — Din lat. **nanus.**

NÁNĂ, *nane,* s.f. Termen de respect cu care se adresează la țară cineva unei surori mai mari sau unei femei mai în vârstă ori despre care se vorbește. — Cf. bg., sb. n a n a , alb. n a n ë .

NANCHÍN s.n. v. **nanghin.**

NANDRALĂU, *nandralăi,* s.m (Reg.) Vlăjgan; *p. ext.* derbedeu, pușlama. — Cf. h a n d r a l ă u .

NANDÚ, *nandu,* s.m. (La pl.) Gen de păsări alergătoare, asemănătoare cu struțul, cu picioare lungi și cu aripi relativ mici, care trăiesc în America de Sud *(Rhea);* (și la sg.) pasăre care face parte din acest gen. [Acc. și: *nándu*] — Din fr. **nandou.**

NANGHÍN s.n. Țesătură de bumbac foarte deasă și rezistentă, folosită la confecționarea dosurilor de perne. [Var.: **nanchín** s.n.] — Din fr. **nankin.**

NÁNI interj. (Adesea repetat; mai ales în cântece de leagăn) Cuvânt cu care se îndeamnă copiii la somn. ✧ Expr. (În limbajul copiilor; substantivat) *A face nani* = a se culca, a adormi; a dormi. — Cf. ngr. n á n i , n á n i , bg. n a n i .

NANÍSM s.n. **1.** Anomalie caracterizată prin creșterea insuficientă în înălțime raportată la media vârstei și a speciei sau a rasei respective. **2.** Încetinire sau oprire a creșterii plantelor ca rezultat al unor condiții nefavorabile sau al acțiunii unor agenți patogeni. — Din fr. **nanisme.**

NANOMELÍE s.f. Anomalie congenitală constând din proporțiile anormal de mici ale unuia sau ale mai multor membre. — Din fr. **nanomélie.**

NANOSECÚNDĂ, *nanosecunde,* s.f. (Inform.) A miliarda parte dintr-o secundă. — Din fr. **nanoseconde.**

NANSÚC s.n. (Rar) Țesătură foarte subțire de bumbac sau de mătase. — Din fr. **nansouk.**

NÁOS, *naosuri,* s.n. Partea principală a unei biserici ortodoxe, situată între altar și pronaos; navă. ✦ Cella. — Din ngr. **naós.**

NAP, *napi,* s.m. **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze în rozetă și cu rădăcina cărnoasă, de formă aproximativ sferică, comestibilă *(Brassica napus)*. ✧ Expr. *(Gol) nap* sau *ca un nap, ca napul* = complet dezbrăcat; *p. ext.* foarte sărac. **2.** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu flori galbene, având tuberculii cu un conținut nutritiv bogat, folosită ca furaj; nap porcesc *(Helianthus tuberosus).* — Lat. **napus.**

NAPÁLM s.n. Substanță cu aspect gelatinos, realizată inițial dintr-un amestec de palmitat de sodiu cu benzină și, ulterior, și din amestec de benzen cu polistiren, folosită la fabricarea bombelor incendiare și la aruncătoarele de flăcări. — Din fr., engl. **napalm.**

NAPODÉZ s.n. Substanță care servește la lipit. — **Napo**[chim] (n.pr.) + [a]**dez**[iv].

NAPOIÁ vb. I v. **înapoia[2].**

NAPOLEÓN, (**1**) *napoleoni,* s.m. **1.** Veche monedă franceză de aur în valoare de 20 de franci, cu efigia lui Napoleon I și, mai târziu, cu cea a lui Napoleon al III-lea, care a circulat și la noi. **2.** Varietate de mere de mărime mijlocie, cu pielița subțire și netedă, de culoare albă-gălbuie, cu pulpa albă, moale, fină, dulce și parfumată. ✦ Varietate de pere de mărime mijlocie, cu pielița subțire, netedă, de culoare verzuie sau galbenă cu puncte cafenii, cu pulpa albă, dulce și foarte mustoasă. ✦ Varietate de struguri cu boabe mari, ovale, gălbui, cu pielița groasă și miezul nu prea cărnos. [Pr.: *-le-on*] — Din fr. **napoléon.**

NAPOLEONIÁN, -Ă, *napoleonieni, -e,* adj. Care aparține lui Napoleon I sau epocii sale, privitor la Napoleon I sau la epoca sa. [Pr.: *-le-o-ni-an*] — Din fr. **napoléonien.**

NAPOLITÁNĂ, *napolitane,* s.f. Produs de cofetărie preparat din straturi de foi cu umplutură de cremă. — Din fr. [tranche]**napolitaine.**

NAPRISTÁN adv. v. **năpristan.**

NARÁ, *narez*, vb. I. Tranz. A povesti, a istorisi. — Din lat., it. **narrare,** fr. **narrer.**

NARÁMZ, *naramzi*, s.m. (Înv. și reg.) Portocal. ✦ Varietate de portocal *(Citrus bigaradia)*, ale cărui fructe au gust amar. [Var.: **nerámz** s.m., **narámză** s.f.] — Din **naramză[1]** (derivat regresiv).

NARAMZÁT, -Ă, *naramzați, -te*, adj. (Înv. și reg.) Portocaliu; roșu-deschis. [Var.: **narămzát, -ă, nerămzát, -ă, nărâmzát, -ă, nărânzát, -ă** adj.] — **Naramză[1]** + suf. *-at.*

NARÁMZĂ[1], *naramze*, s.f. (Înv. și reg.) Fructul naramzului; portocală (amară). [Var.: **nărámză** s.f.] — Din ngr. **nerántzi, neránzi,** bg. **neranza.**

NARÁMZĂ[2] s.f. v. **naramz.**

NARAMZÍU, -ÍE, *naramzii,* adj. v. (Înv. și reg.) Portocaliu; roșu-deschis. [Var.: **narangiuíu, -íe, narâmzíu, -íe, nerămzíu, -íe** adj.] — Din tc. **narenci.**

NARANGÍU, -ÍE adj. v. **narangiu.**

NARATÍV, -Ă, *narativi, -e,* adj. Care aparține narațiunii, privitor la narațiune, specific narațiunii. — Din fr. **narratif.**

NARATIVITÁTE s.f. Caracter narativ. — **Narativ** + suf. **-itate.**

NARATOLOGÍC, -Ă, *naratologici, -ce,* adj. Care ține de naratologie, privitor la naratologie. — De la **naratologie.**

NARATOLOGÍE, s.f. Ramură modernă a teoriei literare, inițiată de școala formală rusă și continuată de structuralism, care studiază gramaticile și lumile ficționale ale textelor narative. — Din fr. **narratologie,** engl. **narratology.**

NARATÓR, -OÁRE, *naratori, -oare,* s.m. și f. Autor al unei narațiuni, povestitor. — Din lat. **narrator,** fr. **narrateur.**

NARÁȚIE s.f. v. **narațiune.**

NARAȚIÚNE, *narațiuni,* s.f. Expunere, relatare în formă literară a unui fapt, a unui eveniment etc., specifică genului epic; povestire. [Pr.: *-ți-u-*. — Var. : (înv.) **naráție** s.f.] — Din fr. **narration,** lat. **narratio, -onis.**

NÁRĂ, *nări,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două orificii exterioare ale cavității nazale prin care respiră și miros oamenii și unele animale. ✧ Expr. *Cu nările* (sau *nara) în vânt* = cu capul ridicat, cu o ținută semeață; *p. ext.* mândru, plin de sine. *A se umfla în nări* sau *a-și umfla nările* = a-și lua un aer semeț; *p. ext.* a-și da importanță, a se îngâmfa. **2.** Piesă metalică în formă de tub amplasată pe puntea sau pe bordajul unei nave, prin care iese lanțul ancorei în afara bordului. [Var.: (reg.) **náre** s.f.] — Lat. **naris.**

NARĂMZÁT, -Ă adj. v. **naramzat.**

NARÂMZÍU, -ÍE adj. v. **naramziu.**

NARCÍS[1] s.m. sg. Om încântat, îndrăgostit de propriul său aspect fizic. ✦ Tânăr deosebit de frumos. — Din fr. **narcisse.**

NARCÍS[2] s.m. v. **narcisă.**

NARCÍSĂ, *narcise,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee din familia amarilidaccelor cu frunze lungi, ușor îndoite pe nervura principală, cu flori solitare, albe sau galbene, fin parfumate *(Narcissus)*. [Var.: (rar) **narcís** s.m.] — Din fr. **narcisse,** lat. **narcissus.**

NARCISIÁC, -Ă, *narcisiaci, -ce*, adj. (Livr.) Narcisic. [Pr.: *-si-ac*] — **Narcis[1]** + suf. *-iac.*

NARCÍSIC, -Ă, *narcisici, -ce,* adj. (Livr.) De narcis[1]; caracteristic celui stăpânit de narcisism; narcisiac. — Din fr. **narcissique.**

NARCISÍSM s.n. Atenție excesivă față de propria persoană fizică; dragoste admirație, adesea patologică, față de propria persoană; dragoste de sine. — Din fr. **narcissisme.**

NARCISÍST, -Ă, *narcisiști, -ste,* adj. Care aparține narcisismului, referitor la narcisism. — **Narcis[1]** + suf. *-ist*.

NARCOANALÍZĂ, *narcoanalize,* s.f. (Med.) Metodă psihanalitică de investigare a subconștientului în condiții de narcoză. [Pr.: *-co-a-*] — Din fr. **narcoanalyse.**

NARCOLEPSÍE s.f. Acces brusc manifestat printr-o nevoie irezistibilă de a dormi. — Din fr. **narcolepsie.**

NARCOLÉPTIC, -Ă, *narcoleptici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de narcolepsie. — Din fr. **narcoleptique.**

NARCOMÁN, -Ă, *narcomani, -e,* s.m. și f. Persoană care folosește în mod obișnuit narcotice. — Din **narcomanie** (derivat regresiv).

NARCOMANÍE s.f. (Med.) Dependență provocată de folosirea abuzivă a narcoticelor. — Din fr. **narcomanie.**

NARCOTERAPÍE, *narcoterapii,* s.f. (Med.) Somnoterapie. — Din fr. **narcothérapie.**

NARCÓTIC, -Ă, *narcotici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care provoacă narcoză. **2.** Substanță cu ajutorul căreia se poate provoca somnul. — Din fr. **narcotique,** germ. **narkotisch.**

NARCOTÍNĂ, *narcotine,* s.f. Substanță extrasă din opiu, folosită în farmacie ca antipiretic și tonic. — Din fr. **narcotine.**

NARCOTIZÁ, *narcotizez,* vb. I. Tranz. A administra cuiva un narcotic pentru a-i provoca narcoza. — Din fr. **narcotiser.**

NARCOTIZÁRE, *narcotizări,* s.f. Acțiunea de *a narcotiza* și rezultatul ei. — V. **narcotiza.**

NARCOTIZATÓR, *narcotizatori*, s.m. Persoană care administrează pacientului narcoticul înaintea intervenției chirurgicale. — **Narcotiza** + suf. *-tor*.

NARCÓZĂ, *narcoze,* s.f. Stare de suspendare temporară a sensibilității, mobilității și cunoștinței, provocată artificial prin acțiunea narcoticelor asupra centrilor nervoși. — Din fr. **narcose,** germ. **Narkose.**

NARD s.m. **1.** Nume dat mai multor specii de plante erbacee originare din regiunea munților Himalaia *(Nardostachys); spec.* plantă cu rădăcina scurtă și groasă, fibroasă și foarte aromată, cu frunze moi și flori roșii-purpurii *(Nardostachys iatamansi)*. **2.** Esență parfumată extrasă din rădăcina de nard (**1**). — Din ngr. **nárdos.**

NÁRE s.f. v. **nară.**

NARGHELEÁ s.f. v. **narghilea.**

NARGHELEGÍU, *narghelegii,* s.m. Slujbaș la Curtea domnească din Țările Române care pregătea domnului narghileaua. — Din tc. **nargileci.**

NARGHILEÁ, *narghilele,* s.f. Lulea de tip oriental prevăzută cu țeavă lungă și flexibilă, al cărei capăt de jos este fixat într-un vas cu apă parfumată, prin care trece fumul înainte de a fi inspirat. [Var.: (înv.) **nargheleá** s.f.] — Din tc. **nargile.**

NARÓDNIC, -Ă, *narodnici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține narodnicismului, privitor la narodnicism; narodnicist. **2.** S.m. și f. Adept al narodnicismului. — Din rus. **narodnik.**

NARODNICÍSM s.n. Mișcare social-politică a intelectualității din Rusia în a doua jumătate a sec. XIX, care socotea țărănimea forța socială capabilă să răstoarne țarismul și să instaureze socialismul. — **Narodnic** + suf. *-ism.*

NARODNICÍST, -Ă, *narodnicişti, -ste,* adj. Narodnic (**1**). — **Narodnic** + suf. *-ist.*

NART, *narturi,* s.n. **1.** Sumă de bani fixată în trecut de autorități ca limită maximă a impozitului pe produse, pe vite etc. **2.** (În Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească) Preț maximal fixat de autorități pentru vânzarea anumitor mărfuri de primă necesitate; *p. ext.* preț al unei mărfi. **3.** Normă de muncă pe care țăranii clăcași erau obligați să o presteze într-o zi pe moșia boierului. — Din tc. **nark.**

NÁRTEX, *nartexuri,* s.n. (În arhitectura creștină veche) Vestibul al unei bazilici; (în arhitectura bizantină) pronaos. — Din fr. **narthex.**

NARVÁL, *narvali,* s.m. Mamifer cetaceu asemănător cu delfinul, lung de 5–6 m, care trăiește în mările înghețate din nord, masculul având doi dinți canini, dintre care unul cu lungimea de circa trei metri *(Monodon monoceros)*. — Din fr. **narval.**

NAS, *nasuri,* s.n. **1.** Parte mediană proeminentă a feței, situată între frunte și gură, servind ca organ al respirației și al mirosului. ✧ Loc adv. *Sub* (sau, rar, *în) nasul cuiva* sau *sub nas* = în imediata apropiere, în fața, sub ochii cuiva. (În legătură cu verbe ca „a vorbi", „a cânta" etc.) *Pe nas* = cu timbru nazal. ✧ Expr. *A avea nas* sau *a-și ridica nasul* = a îndrăzni, a cuteza. (Fam.) *A-și lua nasul la purtare* = a deveni prea îndrăzneț, a se obrăznici. *A (nu-)și cunoaște* (sau *vedea, ști) lungul nasului* = a (nu-)și da seama cât e în stare să facă cu puterile proprii; a (nu-)și da seama de măsura pe care trebuie s-o păstreze față de alții; a (nu) se comporta cuviincios. (Fam.) *A-i cădea* (sau *a-i pica) nasul cuiva* = a-și pierde îndrăzneala sau îngâmfarea, a rămâne rușinat, umilit. (Fam.) *Nu-ți cade* (sau *pică) nasul dacă...* = nu ți se întâmplă nimic, nu-ți pierzi demnitatea dacă... *Nu-i ajungi (nici) cu prăjina la nas* = e foarte încrezut. *(A umbla* sau *a fi, a se ține) cu nasul (pe) sus* = a (fi) încrezut, sfidător. *A strâmba din nas* = a fi nemulțumit. *A da nas* (cuiva) = a îngădui prea multe (cuiva). *A tăia* (sau *a scurta) nasul* (cuiva) sau *a da* (cuiva) *peste nas* = a pedepsi, a rușina, a umili, a pune la locul lui (pe cineva). *A-i scoate* (cuiva ceva) *pe nas* = a-i reproșa (cuiva ceva) (cu răutate). *A (nu) fi* (sau *face) de nasul cuiva* = a (nu) fi potrivit cu cineva, a (nu) corespunde cuiva, a (nu) fi pentru cineva, a (nu) i se cuveni cuiva. *A-i veni* (cuiva) *mușcarul la nas* sau *a-i tremura* (cuiva) *nasul* = a se supăra; a se enerva, a se înfuria. *A fi cu nasul de ceară* = a fi foarte susceptibil. *A lăsa* (sau *a pune) nasul în jos* sau *în pământ* = a se rușina, a se simți vinovat. *A se întoarce* (de undeva) *cu nasul în jos* = a se întoarce rușinat. (Fam.) *Să-ți fie în nas!* = să-ți fie rușine! (Fam.) *A-și băga* (sau *a-și vârî) nasul în ceva* (sau *undeva, în toate, unde nu-i fierbe oala)* = a se amesteca într-o afacere, într-o problemă (care nu-l privește). *A duce* (sau *a purta) de nas (pe cineva)* = **a)** a domina, a stăpâni, a conduce (pe cineva), determinându-l să facă ceva (care nu este în interesul său); **b)** a amăgi, a înșela (pe cineva). *A scoate panglici pe nas* = a exagera; a minți. *A(-i) trece* (cuiva) *pe la* (sau *pe lângă) nas* = a(-i) trece pe dinaintea ochilor; a pierde un prilej favorabil. *A da* (cuiva) *cu ceva pe la nas* = a tenta (pe cineva). (Fam.) *A arunca* (cuiva ceva) *în nas* = a spune (cuiva ceva) direct, fără menajamente. *A-i râde cuiva în nas* = a râde cuiva în față, batându-și joc de el. (Fam.) *A-i ieși* (sau *a-i da) pe nas* = a o păți, a i se înfunda. (Fam.) *A(-i) întoarce nasul (cuiva)* = a ignora ostentativ (pe cineva), a întoarce spatele (cuiva). *A trânti* (sau *a închide* (cuiva) *ușa în nas* = **a)** a refuza să primească (pe cineva); **b)** a pleca supărat de la cineva, închizând ușa cu putere. *A se împiedica de nas* = a avea nasul excesiv de lung. *A nu vedea de nas* = a fi neatent. *A nu vedea mai departe decât lungul nasului* = a fi mărginit. *A da cu nasul* (pe undeva) = a trece (pe undeva) în grabă sau întâmplător. (Fam.) *A-și arăta* sau *a(-și) scoate nasul (la iveală)* = a apărea, a se înfățișa. *A da nas(ul) cu cineva* = a se întâlni cu cineva pe neașteptate (și fără a dori). *(A se întâlni) nas în nas* (cu cineva) = (a se întâlni) față în față (cu cineva). *Nu miroase a nas de om* = nu e faptă de om vrednic. (Ir.) *Îi curge untura* (sau *grăsimea) pe nas* = e foarte slab. ✦ Fig. Miros dezvoltat, fin; simț de orientare în împrejurări dificile, capacitate de intuire exactă a unei situații. ✦ (Rar) Față, obraz, cap. **2.** Proeminență a unei piese, care servește la fixarea piesei într-o anumită poziție sau la ghidarea, ridicarea sau distanțarea unei alte piese. **3.** Partea anterioară a fuzelajului unui avion sau a corpului unei nave. — Lat. **nasus.**

NASCÓRNIȚĂ, *nascornițe,* s.f. (Entom.; reg.) Nasicorn. — **Nasicorn** + suf. *-iță.*

NASICÓRN, *nasicorni,* s.m. Insectă coleopteră mare de culoare castanie, cu perișori roșcați pe picioare, al cărei mascul are la cap un corn curbat înapoi; nascorniță *(Oryctes nasicornis)*. — Din fr. **nazicorn.**

NASÓL, -OÁLĂ, *nasoli, -oale,* adj., s.m. și f. (Fam.) **1.** Adj., s.m. și f. (Om) urât sau ridicol. **2.** Adj. (Despre obiecte) De proastă calitate; urât, uzat; caraghios. — Din țig. **nasvalo** „bolnav", **nasul** „rău, meschin".

NASTÍE, *nastii,* s.f. Fiecare dintre mișcările organelor plantelor, spontane sau provocate de variațiile de lumină, temperatură etc. — Din fr. **nastie.**

NASTRATINÉSC, -EÁSCĂ, *nastratinești,* adj. (Rar) Ager, isteț și mucalit. — Din n. pr. **Nastratin** [Hogea] + suf. *-esc*.

NÁSTURE, *nasturi,* s.m. **1.** Obiect de metal, sidef, os, lemn, material plastic etc., de diferite forme, care servește la încheiatul hainelor, al fețelor de pernă etc. sau ca ornament la o haină; bumb. **2.** (Reg.) Tabletă, comprimat, pastilă (conținând o substanță medicamentoasă). — Et. nec.

NAȘ[1], *nași,* s.m. Numele literei „n" din alfabetul chirilic. — Din sl. **naši.**

NAȘ[2], -Ă, *nași, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care ține în brațe pruncul în timpul botezului, devenind astfel părintele lui spiritual. ✧ Expr. *A fi nașul cuiva* = a ști să potolească, să facă inofensiv pe cineva; a-i veni cuiva de hac, a învăța pe cineva minte. *A-și găsi nașul* = a da de o persoană care știe să pună la punct (pe cineva), să strunească (pe cineva). **2.** Nun. [Var.: (înv. și pop.) **nănáș, -ă,** (înv. și reg.) **nânáș, -ă** s.m. și f.] — **Nun** + suf. *-aș.*

NÁȘTE, *nasc*, vb. III. **1.** Tranz. A aduce pe lume un copil, a da viață unui copil.✦ A făta. **2.** Refl. A căpăta viață, a veni pe lume, a începe să trăiască. ✧ Intranz. *Ce naște din pisică șoareci mănâncă.* **3.** Tranz. Fig. A crea, a plăsmui, a produce; a provoca, a stârni. **4.** Refl. Fig. A se forma, a se ivi, a se isca, a apărea. — Lat. **nascere.**

NÁȘTERE, *nașteri*, s.f. Acțiunea de *a (se) naște* și rezultatul ei. **1.** Aducerea sau venirea pe lume a unei ființe; *spec.* act fiziologic prin care fătul, ajuns în stadiul de maturitate, este expulzat sau extras din cavitatea uterină; parturiție. ✧ *Casă de nașteri* = maternitate (din mediul rural). *Zi de naștere* sau *ziua nașterii* = zi în care s-a născut cineva; sărbătorire care are loc cu prilejul acestei zile. *Nașterea Domnului* (sau lui *Hristos)* = Crăciunul. *Înainte de nașterea lui Hristos* = înaintea erei noastre. *După* (sau *de la) nașterea lui Hristos* = din (sau în) era noastră. ✧ Loc. adj. și adv. *Din naștere* = **a)** (încă) de când s-a născut; **b)** conform unei predispoziții naturale. ✧ Loc. adv. *Prin naștere* = prin structură, prin înclinațiile înnăscute. **2.** Origine, proveniență. ✧ Loc. adv. *De* (sau *din) naștere* = originar din...; de naționalitate sau de origine etnică... **3.** Fig. Apariție, ivire, creare. ✧ Loc. vb. *A lua naștere* = a apărea, a se ivi. *A da naștere* = a crea, a produce, a cauza. — V. **naște.**

NAT s.m. (Pop.) Om, ins, individ. ✧ *Tot natul* = fiecare, oricare; toată lumea. — Lat. **natus.**

NATÁL, -Ă, *natali, -e,* adj. De care este legat cineva sau ceva prin naștere, în care s-a născut cineva; de baștină, de origine. ✧ *Limbă natală* = limbă maternă. — Din fr. **natal.**

NATALITÁTE s.f. Indice rezultat din raportarea nou-născuților vii la mia de locuitori într-o anumită perioadă de timp și care indică frecvența nașterilor în cadrul unei populații date. — Din fr. **natalité.**

NATANTÓL, -OÁLĂ, *natantoli, -oale,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Prostănac, nătâng, neghiob; neîndemânatic. [Var.: **nătăntól, -oală** adj.] — Et. nec.

NATÁȚIE s.f. Înotul practicat ca sport. — Din fr. **natation.**

NATÍV, -Ă, *nativi, -e,* adj. **1**. (Despre însușiri) Înnăscut, natural (**I 4**); firesc. **2.** (Chim.; despre elemente, mai ales despre metale) Care se găsește în zăcămintele din scoarța pământului în stare pură, necombinată cu alte substanțe. — Din lat. **nativus,** fr. **natif,** germ. **nativ.**

NÁTPIS s.n. v. **nadpis.**

NÁTRĂ, *natre*, s.f. Parte a urzelii dintre ițe și sulul de dinapoi sau de dinainte al războiului de țesut; *p. ext.* urzeală învârtită pe sul; *p. gener.* toată urzeala de pe războiși de pe sulul de dinapoi. — Din bg., sb. **natra.**

NÁTRIU s.n. (Chim.) Sodiu. — Din fr. **natrium.**

NATURÁL, -Ă, *naturali, -e*, adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** Care se referă la natură (**1**), care aparține naturii; care se găsește în natură. ✧ *Bogăție naturală* = bogăție (necultivată) a solului sau a subsolului, a unei regiuni, a unei țări. *Științele naturale* = științele naturii, v. *natură*. *Graniță naturală* = graniță marcată de o apă sau de o formă de relief. *Drept natural* = (în concepția unor filosofi) drept considerat ca imuabil și universal, care ar exista în afara structurilor sociale, decurgând fie din natura sau rațiunea umană, fie din voința sau rațiunea divină. **2.** Care este generat, produs, creat de natură (**1**), fără intervenția omului; *p. ext.* veritabil, curat, pur. **3.** Lipsit de artificiu, de rafinament, simplu, spontan, fără efort sau constrângere. ✧ (Adverbial) *Vorbește natural*. **4.** Care este conform cu natura cuiva, înnăscut, nativ; propriu, specific cuiva. **5.** Care concordă, se potrivește cu faptele din realitatea obiectivă, cu ordinea firească a lucrurilor; normal, firesc. ✧ *Moarte naturală* = moarte survenită în chip firesc, moarte bună (din cauza bătrâneții). *Mărime naturală* = (reproducere în) mărime reală a modelului în artele plastice și în fotografie. ✦ (Despre copii) Născut în afara căsătoriei; nelegitim, bastard.

II. Adv. Firește, desigur, bineînțeles. **III.** S.n. (Astăzi rar) Naturalețe, simplitate. — Din lat. **naturalis,** it. **naturale,** fr. **naturel,** germ. **Naturell.**

NATURALÉȚE s.f. Lipsă de artificialitate, de afectare; comportare firească, atitudine naturală (**I 3**). — Din it. **naturalezza.**

NATURALÍSM s.n. **1.** Curent sau tendință în artă și literatură, care se caracterizează prin observarea riguroasă a faptelor din realitatea obiectivă, prin redarea lor fidelă, prin preferința pentru aspectele urâte, vulgare ale naturii omenești etc. **2.** Concepție filosofică conform căreia nu există nimic în afara naturii, nimic supranatural. **3.** Teorie etică care întemeiază noțiunea binelui pe un principiu situat în afara moralei (evoluție biologică, plăcere etc.), viața morală fiind o prelungire a celei biologice. — Din fr. **naturalisme.**

NATURALÍST, -Ă, *naturaliști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu studiul științelor naturii. **2.** Adj. Care aparține naturalismului, privitor la naturalism. — Din fr. **naturaliste,** germ. **Naturalist.**

NATURALIZÁ, *naturalizez,* vb. I. **1.** Tranz. A acorda unui străin cetățenia statului în care locuiește. ✦ Refl. (Despre străini) A obține dreptul de cetățean al statului în care locuiește. **2.** (Biol.) Tranz. fact. și refl. A adapta plante și animale la un mediu nou, acestea devenind părți constitutive ale florei sau faunei respective. — Din fr. **naturaliser.**

NATURALIZÁRE, *naturalizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) naturaliza* și rezultatul ei. — V. **naturaliza.**

NATURALIZÁT, -Ă, *naturalizați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care a obținut cetățenia noului stat în care s-a stabilit. **2.** (Despre plante și animale) Care a devenit apt să trăiască într-un mediu nou. — V. **naturaliza.**

NATÚRĂ, *naturi*, s.f. **1.** Lumea materială; univers, fire; totalitatea ființelor și a lucrurilor din Univers; *p. restr.* lumea fizică înconjurătoare, cuprinzând vegetația, formele de relief, clima. ✧ *Științele naturii* = științe care au ca obiect fenomenele lumii înconjurătoare, lumea anorganică și organică; științele naturale. *Natură moartă* = gen al picturii și graficii care înfățișează subiecte neînsuflețite (flori, obiecte ceramice etc.) grupate sau aranjate într-un anumit decor; natură statică. ✧ Loc. adj. și adv. *După natură* = având ca model obiectele din realitate. ✧ *În natură* = **a)** (loc. adv.) în realitate, aievea, în persoană; **b)** (loc. adj. și adv.) în obiecte, în produse (nu în bani). **2.** Ansamblul legilor după care se dezvoltă Universul; Universul considerat ca o forță activă, creatoare, condusă după anumite legi. **3.** Ansamblu de însușiri pe care o ființă le are din naștere, care rezultă din conformația sa și care o caracterizează, constituind esența sa; fel propriu de a fi al cuiva; fire, temperament. **4**. Caracter specific al unui lucru, însușire caracteristică; calitate. ✧ Loc. adj. *De natură să...* = capabil să..., apt să..., potrivit să... ✧ Expr. *Este în natura lucrurilor* = este firesc, e de la sine înțeles. — Din fr. **nature,** lat., it. **natura,** germ. **Natur.**

NATURÍSM s.n. **1.** Cult al naturii. ✦ Teorie potrivit căreia adorația forțelor naturii stă la originea religiei. **2.** Sistem terapeutic bazat pe folosirea unei medicații naturale. — Din fr. **naturisme.**

NATURÍST, -Ă, *naturiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține naturismului, privitor la naturism, bazat pe naturism. **2.** Persoană care are cultul pentru natură și ideea reîntoarcerii la viața primitivă. — Din fr. **naturiste.**

NÁȚIE s.f. v. **națiune.**

NAȚIONÁL, -Ă, *naționali, -e*, adj. Care este propriu sau aparține unei națiuni, unui stat, care caracterizează o națiune sau un stat; care se referă la o națiune, la un stat sau le reprezintă; care este întreținut sau instituit de stat; (despre instituții de cultură) în care se vorbește limba națiunii respective. [Pr.: *-ți-o-*] — Din lat. **nationalis,** fr. **national.**

NAȚIONALÍSM s.n. Ideologie și politică derivate din conceptul de națiune, care a contribuit în sec. XVIII–XX la cristalizarea conștiinței naționale și la formarea națiunilor și statelor naționale. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **nationalisme.**

NAȚIONALÍST, -Ă, *naționaliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care propagă naționalismul, care are la bază sau susține naționalismul, referitor la naționalism. **2.** S.m. și f. Adept al naționalismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din lat. **nationalista,** fr. **nationaliste,** it. **nazionalista,** germ. **Nationalist**.

NAȚIONALITÁTE, *naționalități,* s.f. **1.** Apartenență a unei persoane la o anumită națiune; cetățenie. **2.** Totalitatea însușirilor specifice unei națiuni; caracter național. **3.** Apartenență a unei persoane juridice, a unei nave sau aeronave la un anumit stat. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **nationalité,** germ. **Nationalität.**

NAȚIONALIZÁ, *naționalizez,* vb. I. Tranz. **1.** A trece din proprietate particulară în proprietatea statului activele unei companii sau ale unui domeniu de activitate, în baza unor argumente politice și economice. **2.** (Rar) A imprima sau a da caracter național, a adapta la specificul național. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **nationaliser.**

NAȚIONALIZÁRE, *naționalizări,* s.f. Acțiunea de *a naționaliza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **naționaliza.**

NAȚIONALIZÁT, -Ă, *naționalizați, -te,* adj. Trecut în proprietatea statului. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **naționaliza.**

NAȚIONÁL-SOCIALÍSM s.n. Doctrină politică rasistă și naționalistă, inițiată de Hitler, bazată pe ideea superiorității rasei ariene, încercând să justifice violența, genocidul, războaiele de cotropire; nazism. [Pr.: *na-ți-o-nal so-ci-a-lism*] — Din germ. **Nationalsozialismus,** fr. **national-socialisme.**

NAȚIONÁL-SOCIALÍST, -Ă, *național-socialiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține național-socialismului, privitor la național-socialism. **2.** S.m. și f. Adept al național-socialismului. [Pr.: *na-ți-o-nal so-ci-a-list*] — Din germ. **Nationalsozialist,** fr. **national-socialiste.**

NAȚIÚNE, *națiuni*, s.f. Comunitate umană caracterizată prin unitatea de teritoriu, conștiința identității istorice și culturale și, în general, prin unitate de limbă și religie. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: (înv.) **náție** s.f.] — Din lat. **natio, -onis,** it. **nazione,** fr. **nation,** rus. **națiia.**

NAUFRAGIÁ, *naufragiez*, vb. I. Intranz. **1.** (Despre nave; *p. ext.* despre oameni) A suferi un naufragiu. **2.** Fig. A ajunge într-o situație nedorită, nepotrivită, departe de propriile aspirații. [Pr.: *na-u-fra-gi-a*] — Din **naufragiu.**

NAUFRAGIÁT, -Ă, *naufragiați, -te*, adj. (Despre nave; *p. ext.* despre oameni; adesea substantivat) Care a suferit un naufragiu. [Pr.: *na-u-fra-gi-at*] — V. **naufragia.**

NAUFRAGIÉRE, *naufragieri*, s.f. Faptul de *a naufragia*; naufragiu. [Pr.: *na-u-fra-gi-e-re*] — V. **naufragia.**

NAUFRÁGIU, *naufragii*, s.n. Accident suferit de o navă, care duce la scufundarea ei sau la imposibilitatea de a-și continua călătoria. [Pr.: *na-u-*] — Din lat. **naufragium,** it. **naufragio.**

NAUPATÍE, *naupatii*, s.f. (Med.) Rău de mare. [Pr.: *na-u-*] — Din fr. **naupathie.**

NAÚPLIUS s.m. Prima formă larvară a crustaceelor, care are un ochi și trei perechi de apendice. [Pr.: *na-u-pli-us*] — Din fr. **nauplius.**

NAURUÁN, -Ă, *nauruani, -e,* s. m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Nauru sau este originară de acolo. **2**. Adj. Care aparține Republicii Nauru sau nauruanilor (**1**), privitor la Republica Nauru sau la nauruani. ✦ (Substantiv, f.) Limbă vorbită de nauruani. — **Nauru** (n.pr.) + suf. *-an*.

NAÚTIC, -Ă, *nautici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care servește la navigație, privitor la navigație. ✦ (Despre sporturi) Care se practică pe apă. **2.** S.f. Știința și tehnica de a conduce o navă (**1**). [Pr.: *na-u-*] — Din lat. **nauticus,** it. **nautico.**

NAUTÍL, *nautili*, s.m. Gen de animale cefalopode cu cochilia externă spiralată; *spec.* moluscă din mările calde, cu corpul închis într-o scoică împărțită în mai multe compartimente *(Nautilus pompilius)*. [Pr.: *na-u-*. — Var.: **nautílus** s.m.] — Din fr. **nautile,** lat. **nautilus.**

NAUTILOÍD, *nautiloide,* s.n. (La pl.) Ordin de cefalopode fosile și actuale cu cochilia externă împărțită în mai multe compartimente; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *na-u-*] — Din fr. **nautiloïdées.**

NAUTÍLUS s.m. v. **nautil.**

NAVÁL, -Ă, *navali, -e,* adj. Care ține de nave (**1**) sau de navigație, privitor la nave sau la navigație. — Din fr. **naval.**

NÁVĂ, *nave,* s.f. **1.** Vehicul construit, amenajat și echipat pentru a pluti și a se deplasa pe (și sub) apă, în scopul efectuării transporturilor de mărfuri sau de oameni, executării unor lucrări tehnice etc.; vas. **2.** (Adesea urmat de determinări) Aeronavă; *spec.* aeronavă pentru zborurile extraterestre. **3.** Naos. — Din fr. **nave,** lat. **navis,** it. **nave.**

NAVÉTĂ[1], *navete,* s.f. **1.** Instrument de forma unui ac lung cu care se lucrează plase, fileuri. **2.** Parcurgerea de către o persoană a unui drum dus și întors, cu regularitate, de obicei între două localități (relativ apropiate). *A face navета*. **3.** Vehicul de transport în comun care asigură legătura între două puncte relativ apropiate, efectuând regulat drumuri dus și întors. ✧ *Navetă spațială* = vehicul spațial cu echipaj uman care se lansează în spațiu cu ajutorul unei rachete puternice și revine pe Pământ cu mijloacele proprii de bord. **4.** Obiect (în formă de ladă compartimentată) care servește la transportul unor produse alimentare. — Din fr. **navette.**

NAVÉTĂ[2], *navete,* s.f. Plantă oleaginoasă înrudită cu rapița, cu frunze late acoperite cu peri și cu semințe mici, de culoare castanie *(Brassica rapa oleifera)*. — Din fr. **navette.**

NAVETÍST, -Ă, *navetiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care face naveta[1] (**2**) cu un mijloc de transport. — **Navetă[1]** + suf. *-ist.*

NAVIGÁ, *navighez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre nave; la pers. 3) A se deplasa pe apă; a pluti; (despre aeronave) a se deplasa în aer sau în cosmos; a zbura. **2.** (Despre oameni) A călători cu o navă sau cu o aeronavă; a conduce mersul unei nave sau al unei aeronave. **3.** (Inform.) A trece de la o informație la alta într-un document hipertext sau hipermedia. — Din lat., it. **navigare,** fr. **naviguer.**

NAVIGÁBIL, -Ă, *navigabili, -e,* adj. (Despre ape) Care permite navigația. — Din fr. **navigable,** it. **navigabile.**

NAVIGABILITÁTE s.f. Însușirea unei ape de a fi navigabilă. — Din fr. **navigabilité.**

NAVIGÁNT, -Ă, *naviganți, -te,* adj. Care navighează. ✧ *Personal navigant* = personal care face parte din echipajul unei nave sau aeronave. — Din fr. **navigant.**

NAVIGÁRE s.f. Acțiunea de *a naviga* și rezultatul ei. — V. **naviga.**

NAVIGATÓR, -OÁRE, *navigatori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care întreprinde lungi călătorii pe mări și oceane; persoană care conduce o navă (**1**) sau face parte din personalul unei nave; *p. ext.* persoană care călătorește pe apă. **2.** Membru al echipajului unei aeronave care conduce efectiv zborul ei. — Din fr. **navigateur,** it. **navigatore.**

NAVIGÁȚIE, *navigații,* sf. **1.** Faptul de a naviga; drum parcurs de un vehicul maritim, fluvial, aerian sau spațial; călătorie făcută cu o navă. **2.** Știința și tehnica

de a conduce o navă sau o aeronavă. **3.** Transport organizat de mărfuri sau de persoane cu o navă sau o aeronavă. — Din fr. **navigation,** lat. **navigatio,** it. **navigazione.**

NAVIGRÁF, *navigrafe,* s.n. Instrument de bord al unei aeronave, cu ajutorul căruia se determină deriva și viteza față de sol și se trasează drumul parcurs. — Din fr. **navigraphe.**

NAVLÓN s.n. v. **navlu.**

NAVLOSÍ, *navlosesc,* vb. IV. Tranz. A închiria un vas de transport (aparținând unui proprietar particular). — Din ngr. **enávlosa** (aor. al lui *navlóno).*

NAVLOSÍRE, *navlosiri,* s.f. Faptul de *a navlosi*. — V. **navlosi.**

NAVLOSITÓR, *navlositori,* s.m. Persoană care navlosește o navă. — **Navlosi** + suf. *-tor*.

NÁVLU, *navluri,* s.n. Chirie plătită pentru folosirea unui vas de transport (aparținând unui proprietar particular); costul transportului pe apă al persoanelor sau al mărfurilor; *spec.* (în forma *navlon)* taxă care se percepea în Țările Române pentru transportul pe Dunăre. [Var.: **navlón** s.n.] — Din ngr. **návlon.**

NAVOMODÉL, *navomodele,* s.n. Macheta unei nave (**1**). — **Navă** + **model.**

NAVOMODELÍSM s.n. **1.** Tehnica construirii navomodelelor. **2.** Concurs sportiv de navomodele. — **Navomodel** + suf. *-ism*.

NAVOMODELÍST, -Ă, *navomodeliști, -ste*, s.m. și f. Constructor de navomodele. — **Navomodel** + suf. *-ist*.

NAZÁL, -Ă, *nazali, -e,* adj. **1.** Care ține de nas (**1**), privitor la nas, al nasului. **2.** (Fon.; despre voce, sunete; adesea adverbial) Care are un timbru specific, rezultat din faptul că, în timpul emiterii, aerul este expirat (exclusiv sau parțial) pe nas (**1**); *p. ext.* (despre timbru, rezonanță) caracteristic pentru vocea sau pentru sunetele emise pe nas. ✦ (Substantivat, f.) Sunet nazal (**2**); *spec.* consoană nazală. — Din fr. **nasal.**

NAZALITÁTE s.f. Particularitate a unui sunet de a fi pronunțat cu timbru nazal (**2**). — Din fr. **nasalité.**

NAZALIZÁ, *nazalizez,* vb. I. Tranz. A pronunța nazal (**2**) un sunet, a da unui sunet nuanță nazală. ✦ Refl. A căpăta un caracter nazal (**2**). — Din fr. **nasaliser.**

NAZALIZÁRE, *nazalizări,* s.f. Faptul de *a (se) nazaliza*. — V. **nazaliza.**

NAZALIZÁT, -Ă, *nazalizați, -te,* adj. (Fon.; despre sunete, voce) Care a fost supus nazalizării, care a devenit nazal (**2.**) — V. **nazaliza.**

NAZÁR, *nazaruri,* s.n. (Înv.) Favoare, hatâr. ✧ Expr. *A avea* (pe cineva) *la nazar* = a acorda protecție, bunăvoință (cuiva), a avea (pe cineva) în grație. — Din tc. **nazar.**

NAZAREEÁN, -Ă, *nazareeni, -e,* s.m. și f. **1.** Nume dat de evrei primilor creștini; persoană care purta acest nume. ✦ Grupare iudeo-creștină din paleocreștinism; persoană care aparținea acestei grupări. **2.** Adept al unei secte de fanatici creștini, apărută la începutul sec. XIX în Elveția și răspândită ulterior în Ungaria. **3.** Persoană aparținând unui grup de pictori germani stabiliți la Roma la începutul sec. XIX, care se inspirau din tradiția medievală și din cea a primitivilor italieni din Renașterea timpurie. — Din fr. **nazaréen**.

NAZARINEÁN, -Ă, *nazarineni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația orașului Nazareth sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Nazarethului sau nazarinenilor, privitor la Nazareth sau la nazarineni. — Din sl. **nazareanin**.

NAZÂR, *nazâri,* s.m. **1.** Înalt funcționar turc, șef al unui departament în guvernul Imperiului Otoman; guvernator (turc) al unui oraș. **2.** Slujbaș de rang superior în administrația Țărilor Române; căpetenie peste vătafii plaiurilor; supraveghetor, administrator. **3.** Vătaf de țigani (domnești). [Var.: **nazír** s.m.] — Din tc. **năzır.**

NAZÍR s.m. v. **nazâr.**

NAZÍSM s.n. Național-socialism. — Din fr. **nazisme,** germ. **Nazismus.**

NAZÍST, -Ă, *naziști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține nazismului, privitor la nazism. **2.** S.m. și f. Adept al nazismului, membru al Partidului Național-Socialist German creat de Hitler. — Din **nazism.**

NAZOFARINGIÁN, -Ă, *nazofaringieni, -e,* adj. Care ține de nas (**1**) și de faringe, referitor la nas și la faringe. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **nasopharyngien.**

NÁZURI s.n. pl. (Fam.) Capricii, moțuri, toane. ✧ Expr. *A face nazuri* = a se comporta ca un om răsfățat, afectat, cu pretenții schimbătoare sau nechibzuite. — Din tc. **năz.**

NĂBĂDÁICĂ, *năbădăici,* s.f. (Reg.; mai ales la pl.) **1**. Acces de furie, de mânie. **2.** (Criză de) epilepsie. — **Năbădăi**[1] + suf. *-aică*.

NĂBĂDÁIE, *năbădăii,* s.f. (Pop.) **1.** Acces de furie, de mânie. ✧ Loc. adj. *Cu năbădăi* = năbădăios (**1**). ✧ Expr. *A băga* (pe cineva) *în năbădăi* = **a)** a înspăimânta; **b)** a face să-și piardă calmul, stăpânirea de sine. **2.** (Pop.) Criză epileptică. — Et. nec.

NĂBĂDÁÍ, *năbădăiesc,* vb. IV. Refl. (Rar; despre animale) A manifesta neastâmpăr; a se frământa, a se agita. — Din **năbădaie.**

NĂBĂDĂIÓS, -OÁSĂ, *năbădăioși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) **1.** (Pop. și fam.) Care se supără ușor, care își iese repede din fire. ✦ Care se ține de glume, de farse. ✦ (Despre animale) Nărăvaș. **2.** (Reg.) Epileptic. — Din **năbădaie**.

NĂBĂDĂÍRE, *năbădăiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) năbădăi* și rezultatul ei. — V. **năbădăi.**

NĂBÓI[1]**,** *năboiuri*, s.n. (Înv. și reg.) Puhoi, torent provocat de umflarea apelor (în timpul primăverii). — Cf. sb. n a b o j .

NĂBOÍ[2]**,** *năboiesc,* vb. IV. Intranz. și refl. (Reg.) **1.** (Despre ape; la pers. 3) A se revărsa, a inunda, a potopi. **2.** (Despre ființe) A năvăli, a se năpusti. — Din **năboi**[1]**.**

NĂBOÍRE, *năboiri*, s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) năboi*[2] și rezultatul ei. — V. **năboi**[2]**.**

NĂBÚC s.n. Imitație de piele de antilopă, de obicei de culoare albă, cu aspect mat, catifelat, obținută din piei de bovine. [Var.: **nubúc** s.n.] — Din germ. **Nubuk.**

NĂBUȘEÁLĂ, *năbușeli*, s.f. (Pop.) Căldură mare; zăduf, zăpușeală. — **Năbuși** + suf. *-eală*.

NĂBUȘÍ, *năbușesc*, vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) sufoca, a (se) înnăbuși. ✦ Tranz. Fig. A împiedica dezvoltarea, desfășurarea sau manifestarea unei acțiuni, a unui proces, a unui sentiment etc. ✦ Tranz. Fig. A face să nu se vadă, să nu se simtă, să nu se audă. **2.** Tranz. A potoli, a stinge focul. **3.** Intranz. (Adesea fig.) A se revărsa, a inunda; a invada. ✦ (Despre sânge, lacrimi) A podidi. [Prez. ind. și: *năbușș*] — Cf. sb. n a b u š i t i .

NĂBUȘÍRE, *năbușiri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) năbuși*. — V. **năbuși.**

NĂBUȘITÓR, -OÁRE, *năbușitori, -oare,* adj. (Pop.) Înnăbușitor, sufocant. — **Năbuși** + suf. *-tor*.

NĂBÚZNA adv. (Reg.; în loc. vb.) *A da năbuzna* = a năvăli, a da buzna. — Din **buzna.**

NĂCÁZ s.n. v. **necaz.**

NĂCĂFÁLĂ s.f. v. **nacafa.**

NĂCĂJÍ vb. IV v. **necăji.**

NĂCĂJÍT, -Ă adj. v. **necăjit.**

NĂCLĂÍ, *năclăiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) îmbiba sau a (se) acoperi cu substanțe cleioase, unsuroase, murdare; *p. ext.* a (se) murdări. **2.** Refl. (Rar; despre sânge) A se închega, a se coagula. — Din bg. **nakleja.**

NĂCLĂIÁLĂ, *năclăieli,* s.f. Faptul de *a (se) năclăi;* (concr.) substanță cleioasă, grasă, murdară (care năclăiește). [Pr.: *-clă-ia-*] — **Năclăi** + suf. *-eală*.

NĂCLĂIÓS, -OÁSĂ, *năclăioși, -oase*, adj. Năclăit. [Pr.: *-clă-ios*] — **Năclăi** + suf. *-os*.

NĂCLĂÍT, -Ă, *năclăiți, -te,* adj. Îmbibat sau acoperit cu o substanță cleioasă, unsuroasă, murdară; năclăios. ✦ (Rar; despre sânge) Închegat, coagulat. — V. **năclăi.**

NĂDĂJDUÍ, *nădăjduiesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A avea speranța sau convingerea că ceea ce dorești este realizabil, a crede că cele dorite se vor îndeplini; a spera. [Var.: (înv.) **nădejduí** vb. IV] — **Nădejde** + suf. *-ui*.

NĂDĂJDUÍRE, *nădăjduiri,* s.f. (Rar) Speranță, nădejde (**1**). — V. **nădăjdui.**

NĂDÉJDE, *nădejdi,* s.f. Încredere sau convingere că ceea ce faci ori dorești se va realiza; speranță, nădăjduire; încredere în sprijinul, în ajutorul cuiva sau a ceva, certitudine că cineva sau ceva va fi favorabil, de ajutor. ✧ Loc. adj. *De nădejde* = în care poți avea toată încrederea. ✧ Loc. adv. *De (*sau *cu) nădejde* = așa cum trebuie, foarte bine; solid, temeinic. ✧ Loc. vb. *A trage nădejde* = a spera, a nădăjdui. ✧ Expr. *În nădejdea...* = în speranța..., bazându-se pe... *A se lăsa în nădejdea* (cuiva) = a conta (pe...), a se bizui (pe...). *A-și pune* (sau *a avea) nădejdea* (în cineva) = a se baza pe sprijinul (cuiva), a se încrede (în...). *Slabă nădejde* = puțin probabil, nesigur. ✦ (Concr.) Ceea ce dă încrederea, certitudinea că se va realiza dorința cuiva. — Din sl. **nadežda.**

NĂDEJDUÍ vb. IV v. **nădăjdui.**

NĂDRÁG, *nădragi,* s.m. (Pop. și fam.; de obicei la pl. cu valoare de sg.) **1.** Pantaloni. **2.** Izmene. — Din sl. **nadragy,** magh. **nadrág.**

NĂDRĂGÁR, *nădrăgari,* s.m. (Pop.) Nume depreciativ dat de țărani orășenilor. — **Nădrag** + suf. *-ar.*

NĂDRĂGÉL, *nădrăgei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *nădrag*. — **Nădrag** + suf. *-el*.

NĂDÚF, (**3**) *nădufuri*, s.n. (Pop.) **1.** Senzație de greutate în respirație, care constituie simptomul mai multor boli; sufocare, înecăciune; *spec.* astmă. **2.** Căldură mare, înăbușitoare; caniculă, arșiță, zăpușeală. **3.** Supărare, necaz, ciudă, mânie. [Var.: (reg.) **nădúh** s.n.] — Din sl. ***naduch.**

NĂDÚH s.n. v. **năduf.**

NĂDUȘEÁLĂ, *nădușeli,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) năduși* (**1**); nădușire; (concr.) substanță lichidă secretată de glandele sudoripare; sudoare, transpirație. ✧ Expr. *A-l trece pe cineva (toate) nădușelile* = **a)** a munci din greu (transpirând din abundență); **b)** a fi cuprins de spaimă, de emoție. **2.** (Pop.) Căldură mare, înăbușitoare; arșiță, zăpușeală, canicula. — **Năduși** + suf. *-eală*.

NĂDUȘÍ, *nădușesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A secreta nădușeală (**1**); a transpira, a asuda. **2.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) sufoca, a (se) înăbuși. — Din bg. **naduša.**

NĂDUȘÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) năduși* (**1**); nădușeală. — V. **năduși.**

NĂDUȘÍT, -Ă, *nădușiți, -te,* adj. **1.** Transpirat, asudat. **2.** (Pop.) Care este pe punctul de a se sufoca, de a se îneca sau care a murit sufocat. — V. **năduși.**

NĂDUȘITÓR, -OÁRE, *nădușitori, -oare,* adj. (Rar; despre căldură, vreme etc.) Sufocant, apăsător. — **Năduși** + suf. *-tor*.

NĂFRÁMĂ, *năframe,* s.f. Bucată de pânză de in, cânepă, bumbac, borangic etc. tivită pe margini și adesea împodobită cu cusături, folosită ca basma, batistă, ștergar etc. — Din tc. **mahrama.**

NĂFRĂMIOÁRĂ, *năfrămioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *năframă;* năfrămiță, năfrămuță. — **Năframă** + suf. *-ioară*.

NĂFRĂMÍȚĂ, *năfrămițe*, s.f. (Rar) Năfrămioară. — **Năframă** + suf. *-iță*.

NĂFRĂMÚȚĂ, *năfrămuțe*, s.f. (Rar) Năfrămioară. — **Năframă** + suf. *-uță*.

NĂFURÍCĂ, *năfurici,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze penate și cu flori gălbui, dispuse în capitule mici; peliniță *(Artemisia annua)*. — Cf. n a f u r ă .

NĂGÁRĂ s.f. **1.** Plantă erbacee din familia gramineelor, caracteristică vegetației din stepe, cu paiul înalt, frunzele înguste și spicul cu fire lungi și aspre *(Stipa capillata)*. **2.** (Reg.) Colilie. **3.** (Rar) Neghină. [Var.: **negáră** s.f.] — Et. nec.

NĂGĂRÚȘ s.n. (Rar) Loc unde crește (multă) năgară. — **Năgară** + suf. *-uș*.

NĂHÚT s.m. v. **năut.**

NĂIÉR, *năieri,* s.m. (Rar) Luntraș; corăbier. [Pr.: *nă-ier*] — **Naie** (înv. „corabie” < lat.) + suf. *-ar*.

NĂIMEÁLĂ, *năimeli,* s.f. (Înv. și reg.) Închiriere, arendare; (concr.) chirie, arendă. [Pr.: *nă-i-*] — **Năimi** + suf. *-eală*.

NĂIMÍ, *năimesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) angaja, a (se) tocmi pentru o muncă plătită. **2.** Tranz. A închiria; a arenda. [Pr.: *nă-i-*. — Var.: **nămí** vb. IV] — Din **năiem** (înv. „chirie” < sl.).

NĂIMÍT, -Ă, *năimiți, -te,* s.m. și f., adj. (Înv. și pop.) **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) angajată cu plată pentru a efectua o muncă (temporară). **2.** Adj. Care este dat sau luat cu chirie. [Pr.: *nă-i-*] — V. **năimi.**

NĂIMITÓR, *năimitori,* s.m. (Înv.) Persoană care angajează pe cineva pentru o muncă (temporară). ✦ Persoană angajată cu plată pentru a efectua o muncă (temporară). [Pr.: *nă-i-*] — **Năimi** + suf. *-tor*.

NĂJÍT s.n. (Pop.) Nume generic dat nevralgiilor, durerilor de dinți, inflamațiilor urechii etc. — Din bg. **nežit.**

NĂJÍȚĂ s.f. v. **nojiță.**

NĂLBÁR[1] s.m. Fluture mare cu aripile albe cu nervuri negre, ale cărui omizi distrug frunzele pomilor fructiferi, ale verzei etc. *(Aporia crataegi)*. [Var.: **nalbár** s.m.] — Din **alb.**

NĂLBÁR[2], *nălbari,* s.m. (Reg.) Veterinar. — Din **nălban** (înv. și reg. „veterinar” < tc.).

NĂLBÍ vb. IV v. **înălbi.**

NĂLBÍT, -Ă adj. v. **înălbit[2].**

NĂLTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. v. **înălticel.**

NĂLTIȘÓR, -OÁRĂ adj. v. **înăltișor.**

NĂLTÚȚ, -Ă adj. v. **înăltuț.**

NĂLȚÁ vb. I v. **înălța.**

NĂLȚÍME s.f. v. **înălțime.**

NĂLÚCĂ, *năluci,* s.f. **1.** Apariție fantastică, imaginară; arătare, fantomă, vedenie, nălucire (**1**); *spec.* strigoi. ✦ (Adverbial, pe lângă verbe de mișcare) Foarte repede. **2.** Imagine fugară și înșelătoare, închipuire deșartă; iluzie, himeră, năluceală. ✧ Expr. (Reg.) *A-și face nălucă* = **a)** a se speria, a se înspăimânta; **b)** a se amăgi, a se înșela; **c)** a i se părea că vede sau că aude ceva. **3.** Obiect în formă de peștișor, făcut din lemn sau din metal sclipitor, pe care îl folosesc pescarii drept nadă artificială pentru peștii răpitori; *p. gener.* momeală, nadă. — Din **năluci** (derivat regresiv).

NĂLUCEÁLĂ, *năluceli,* s.f. (Rar) Nălucă (**2**). — **Năluci** + suf. *-eală*.

NĂLUCÍ, *nălucesc,* vb. IV. **1.** Refl. A i se părea cuiva că vede, că aude ceva; a i se năzări; *p. ext.* a-și închipui, a-și imagina. **2.** Intranz. A se înfățișa, a apărea, a se ivi, vag sau fugitiv, vederii. ✦ A apărea în gând, a-i trece prin minte. **3.** Tranz. (Rar) A uimi, a fermeca, a încânta (prin frumusețe, strălucire etc.). — Cf. l u c i .

NĂLUCÍRE, *năluciri*, s.f. Faptul de *a (se) năluci;* (concr.) nălucă. — V. **năluci.**

NĂLUCÍT, -Ă, *năluciți, -te,* adj. Care există numai în închipuirea cuiva; plăsmuit de imaginație, de minte. ✦ (Rar; despre oameni) Uluit, zăpăcit. — V. **năluci.**

NĂLUCITÓR, -OÁRE, *nălucitori, -oare,* adj. Care uimește (prin frumusețe, strălucire etc.); încântător, fermecător. — **Năluci** + suf. *-tor*.

NĂMÉTE, *nămeți,* s.m. (Mai ales la pl.) Cantitate mare de zăpadă (ninsă sau adunată de viscol); troian, noian. ✦ P. ext. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Cantitate mare din ceva; grămadă, morman. — Din bg. **namet.**

NĂMETÉNIE, *nămetenii,* s.f. (Rar) Matahală, namilă. — Cf. n ă m e t e .

NĂMEȚÍ, pers. 3 *nămețește,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A acoperi cu multă zăpadă; a troieni, a înzăpezi. [Var.: **nemeți** vb. IV] — Din **nămete.**

NĂMEȚÍRE, *nămețiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a nămeți;* troienire, înzăpezire. — V. **nămeți.**

NĂMEȚÍT, -Ă, *nămețiți, -te,* adj. (Pop.) Acoperit cu multă zăpadă; troienit, înzăpezit. — V. **nămeți.**

NĂMÍ vb. IV v. **năimi.**

NĂMIÁZĂ s.f. v. **namiază.**

NĂMIÉZ s.n. v. **namiază.**

NĂMIÉZI s.n. v. **namiază.**

NĂMÓL, *nămoluri,* s.n. Sediment moale alcătuit din particule fine, de culoare închisă, cu miros caracteristic și uneori cu proprietăți terapeutice, depus pe fundul bazinelor acvatice, mai ales al apelor stătătoare, sau rămas după inundație la malul unui râu; mâl; *p. ext.* noroi. ✧ Expr. *A face (băi de) nămol* = a-și unge corpul cu un strat de nămol în scopuri curative. ✦ Fig. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Cantitate, volum mare din ceva. [Var.: (pop.) **nomól** s.n.] — Din ucr. **namil, -olu.**

NĂMOLÍ, *nămolesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) înnămoli. [Var.: (pop.) **nomolí** vb. IV] — Din **nămol.**

NĂMOLÍT, -Ă, *nămoliți, -te,* adj. Plin de nămol; împotmolit în nămol. [Var.: (pop.) **nomolít, -ă** adj.] — V. **nămoli.**

NĂMOLÓS, -OÁSĂ, *nămoloși, -oase,* adj. Plin de nămol; mâlos, mocirlos. [Var.: (pop.) **nomolós, -oásă** adj.] — **Nămol** + suf. *-os*.

NĂMOLOTERAPÍE, *nămoloterapii,* s.f. Terapie prin aplicarea unui strat subțire de nămol bogat în componente organice și anorganice. — **Nămol** + **terapie.**

NĂNÁȘ, -Ă s.m. și f. v. **naș[2].**

NĂPÁSTĂ, *năpaste,* s.f. **1.** Nenorocire mare; pacoste, calamitate. **2.** Învinuire nedreaptă, acuzație neîntemeiată; calomnie. **3.** (Înv.) Nedreptate, prigoană, persecuție. **4.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Bir pe care îl plăteau locuitorii unui sat în locul celor fugiți sau amendă plătită de un țăran pe pământul căruia s-a săvârșit un omor în împrejurări necunoscute. **5.** (Reg.) Prostovol. [Pl. și: *năpăști*] — Din sl. **napastĭ.**

NĂPÁTCĂ, *năpătci,* s.f. (Reg.) Crâsnic (pentru pescuit). — Din ucr. **napadka.**

NĂPĂDÍ, *năpădesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A invada, a cotropi; a cuprinde din toate părțile, a împresura; a acoperi, a umple. ✦ Fig. A copleși, a doborî, a birui. ✦ (Despre plâns, râs) A-l cuprinde, a-l apuca (pe cineva) cu putere, fără a se putea stăpâni; a podidi. **2.** Intranz. A se repezi asupra cuiva sau undeva; a se năpusti, a năvăli, a tăbărî. ✦ A apărea undeva în număr sau în cantitate mare, a se înmulți peste măsură. **3.** Intranz. și tranz. (Despre sânge, lacrimi) A țâșni, a izbucni (cu putere și în cantitate mare); a umple, a acoperi pe cineva sau ceva. ✦ Fig. A apărea, a se manifesta brusc, a izbucni violent. *Mulțumirea îi năpădește în ochi.* — Din sl. **napasti, -padja.**

NĂPĂDÍRE, *năpădiri,* s.f. Acțiunea de *a năpădi* și rezultatul ei; invazie, cotropire. — V. **năpădi.**

NĂPĂDÍT, -Ă, *năpădiți, -te,* adj. Cuprins din toate părțile; împresurat, invadat. —V. **năpădi.**

NĂPĂSTUÍ, *năpăstuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face cuiva o nedreptate, un rău; a nedreptăți, a persecuta, a asupri pe cineva. **2.** A învinui pe nedrept; a ponegri, a calomnia, a defăima. — Din sl. **napastovati**. Cf. n ă p a s t ă .

NĂPĂSTUÍRE, *năpăstuiri*, s.f. Acțiunea de *a năpăstui* și rezultatul ei; asuprire, împilare; ponegrire, defăimare, calomnie. — V. **năpăstui.**

NĂPĂSTUÍT, -Ă, *năpăstuiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care este nedreptățit, căruia i se face un rău; asuprit, oprimat. ✦ Defăimat, calomniat. — V. **năpăstui.**

NĂPĂSTUITÓR, -OÁRE, *năpăstuitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care năpăstuiește pe cineva; asupritor; calomniator. [Pr.: *-tu-i-*] — **Năpăstui** + suf. *-tor*.

NĂPÂRCĂ, *năpârci,* s.f. **I. 1.** Specie de șopârlă lipsită de membre, cu corpul lung de 25–30 cm, cilindric, de culoare cenușie, acoperit cu solzi strălucitori *(Anguis fragilis)*. ✦ P. gener. (Reg.) Șopârlă. **2.** (Pop.) Viperă. ✧ Expr. *Pui de năpârcă* = om rău, perfid. **3.** Epitet dat unei persoane foarte rele, perfide, primejdioase. **II.** P. anal. (Reg.) **1.** Bici; fiecare dintre curelele unui gârbaci. **2.** Luntre mică și îngustă. [Pl. și: (reg.) *năpârce*] — Cf. alb. n e p e r k e , n e p e r t k e .

NĂPÂRLÍ, *năpârlesc,* vb. IV. Intranz. (Despre animale) A suferi o năpârlire; a-și schimba părul, penele sau pielea; (despre păr, pene, piele) a cădea de pe corp în cursul năpârlirii. — Din bg. **napărlja.**

NĂPÂRLÍRE, *năpârliri,* s.f. Faptul de *a năpârli;* proces (periodic) de înnoire a învelișului corpului la unele animale, determinat de factori endocrini. — V. **năpârli.**

NĂPÂRLÍT, -Ă, *năpârliți, -te,* adj. Care a suferit o năpârlire. — V. **năpârli.**

NĂPÂRSTÓC, -OÁCĂ, *năpârstoci, -oace,* s.m. și f., s.n. **1.** S.n. (Pop.) Degetar (folosit la cusut). **2.** S.m. și f. (Fam.) Epitet dat unui copil (mic). ✦ (Peior.) Persoană mică de statură; *fig.* om neajutorat, neputincios. — Din bg. **naprăstok.**

NĂPRÁSNĂ, *năprasne*, s.f. (Înv. și reg.) Întâmplare nefericită, groaznică (ivită pe neașteptate). ✧ Loc. adv. *De năprasnă* = pe neașteptate, dintr-odată, fără veste. — Din sl. **naprasĭno.**

NĂPRÁSNIC, -Ă, *năprasnici, -ce,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** (Adesea adverbial) Care survine în mod neprevăzut, dintr-odată; care se petrece fulgerător (și neplăcut); neașteptat, subit. **2.** (Adesea adverbial) Care nu poate fi stăpânit; năvalnic, impetuos. ✦ (Despre oameni) Care nu-și poate stăpâni sentimentele, care acționează cu violență; impulsiv, violent; aprig. **3.** Care înspăimântă, îngrozește (prin comportare); îngrozitor, cumplit. **4.** Care depășește cu mult limitele obișnuite (prin mărime, intensitate); extraordinar, cumplit. ✦ (Substantivat, m.; rar) Om voinic, vlăjgan. **II.** Subst. **1.** S.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene-albe, cu frunze rigide acoperite cu peri moi și cu tulpina dreaptă *(Chrysanthemum corymbosum)*. **2.** S.f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, păroasă, cu frunze palmate și cu flori roșii-roz și miros neplăcut *(Geranium robertianum)*. — Din sl. **naprasĭnŭ.**

NĂPRĂSNICÍE, *năprăsnicii,* s.f. (Înv.) Violență, cruzime. — **Năprasnic** + suf. *-ie.*

NĂPRISTÁN adv. (Înv. și reg.) Îndată, numaidecât; fără întârziere. [Var.: **napristán** adv.] — Din sl. **neprĕstanĭno.**

NĂPRÚI, -IE, *năprui,* adj., s.m. şi f. (Reg.) (Om) prost, idiot. — Et. nec.

NĂPUSTÍ, *năpustesc,* vb. IV. **1**. Refl. A se repezi asupra cuiva sau undeva (adesea cu intenţii agresive); a năvăli, a tăbârî; a da buzna. **2.** Tranz. (Înv. şi reg.) A lăsa în părăsire; a abandona; a neglija. — Din sl. **napustiti.**

NĂPUSTÍRE, *năpustiri*, s.f. Acţiunea de *a (se) năpusti* şi rezultatul ei; năvală. — V. **năpusti.**

NĂPUSTÍT, -Ă, *năpustiţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Lăsat în părăsire; abandonat. — V. **năpusti.**

NĂRÁMZĂ s.f. v. **naramză[1].**

NĂRÁV, *năravuri,* s.n. **1.** Obicei, deprindere rea; cusur, viciu, nărăveală, nărăvie. ✧ Expr. *A (se) învăţa cu nărav* = a (se) obişnui să ceară, să pretindă ceva ca pe un drept al său. **2.** (Înv. şi pop.) Deprindere, obicei; fel de a fi, comportare. ✦ Fire, temperament. — Din sl. **nravŭ.** Cf. bg. n ă r a v.

NĂRĂVÁŞ, -Ă, *nărăvaşi, -e*, adj. (Despre cai sau alte animale) Care nu se lasă strunit, care muşcă, azvârle din picioare etc.; vicios, arţăgos. — **Nărav** + suf. *-aş.*

NĂRĂVEÁLĂ, *nărăveli*, s.f. **1.** (Pop.) Năravi (**1**). **2.** (Reg.; în expr.) *Om cu* (sau *de) nărăveală* = om cu care te poţi împăca, te poţi înţelege. — **Nărăvi** + suf. *-eală*.

NĂRĂVÍ, *nărăvesc*, vb. IV. **1.** (Pop.) Refl. şi tranz. A lua sau a face să ia un obicei rău; a (se) deprinde, a (se) învăţa cu năravi (**1**). **2.** Refl. şi tranz. (Înv. şi pop.) A (se) obişnui, a (se) deprinde. **3.** Refl. recipr. (Înv. şi reg.) A cădea de acord; a se înţelege, a se împăca. — Din **nărav.**

NĂRĂVÍE, *nărăvii,* s.f. (Reg.) Năravi (**1**). — **Nărav** + suf. *-ie*.

NĂRĂVÍRE, *nărăviri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) nărăvi*. — V. **nărăvi.**

NĂRĂVÍT, -Ă, *nărăviţi, -te,* adj. (Pop.) Care are deprinderi, apucături rele; prost crescut, grosolan. ✦ Spec. (Despre cai sau alte animale) Nărăvaş. ✦ Care este deprins, obişnuit cu ceva. — V. **nărăvi.**

NĂRÂMZÁT, -Ă adj. v. **naramzat.**

NĂRÂNZÁT, -Ă adj. v. **naramzat.**

NĂRÓD, -OÁDĂ adj., s.m. şi f. v. **nerod.**

NĂRTÍLĂ s.m. (Reg.) Năsăilă. — Cf. n ă r t o s .

NĂRTÓS, -OÁSĂ, *nărtoşi, -oase,* adj. (Rar) Cu nasul mare; năsos, năsut. ✦ Fig. Mândru; arogant. — Cf. n ă r t i l ă .

NĂRUÍ, *nărui,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) dărâma, a (se) surpa, a (se) prăbuşi; *spec.* a (se) ruina. ✦ Refl. (Despre fiinţe) A se prăbuşi cu toată greutatea corpului; *p. ext.* a muri (prăbuşindu-se). — Et. nec.

NĂRUÍRE, *năruiri*, s.f. Acţiunea de *a (se) nărui* şi rezultatul ei. ✦ (Înv.; concr.) Ruină, dărâmătură (a unei construcţii). — V. **nărui.**

NĂRUÍT, -Ă, *năruiţi, -te,* adj. Dărâmat, surpat, prăbuşit; *spec.* (despre construcţii) ruinat. — V. **nărui.**

NĂRUITÚRĂ, *năruituri*, s.f. (Rar) Ruină a unei construcţii; dărâmătură. [Pr.: *-ru-i-*] — **Nărui** + suf. *-tură*.

NĂSÁDĂ, *năsade,* s.f. **1.** (Pop.; colectiv) Snopi de cereale desfăcuţi şi împrăştiaţi pe arie pentru a fi treieraţi (cu vitele). ✦ (Reg.) Teanc. **2.** (Reg.) Arie (unde se treieră cerealele). — Din **năsădi** (derivat regresiv).

NĂSĂDÍ, *năsădesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A aşeza snopii de cereale pe arie pentru a fi treieraţi (cu vitele); *p. ext.* a curăţa, a aranja o arie în vederea treieratului. ✦ P. gener. A risipi, a împrăştia. — Din sl. **nasaditi.**

NĂSĂDÍRE, *năsădiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a năsădi* şi rezultatul ei. — V. **năsădi.**

NĂSĂDÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a năsădi.* — V. **năsădi.**

NĂSĂÍLĂ s.m. (Pop.) Om cu nasul mare; nărtilă. — **Nas** + suf. *-ăilă*.

NĂSĂLÍE, *năsălii,* s.f. (Pop.) Suport de lemn (ca o targă) pe care se aşază coşciugul cu mortul pentru a fi transportat (la biserică sau la cimitir). — Din sl. **nosilo.**

NĂSĂUDEÁN, -Ă, *năsăudeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din oraşul Năsăud sau din judeţul Bistriţa-Năsăud. **2.** Adj. Care aparţine oraşului Năsăud sau judeţului Bistriţa-Năsăud ori năsăudenilor (**1**), referitor la oraşul Năsăud sau la judeţul Bistriţa-Năsăud ori la năsăudeni. [Pr.: *-să-u-*] — **Năsăud** (n. pr.) + suf. *-ean*.

NĂSĂUDEÁNCĂ, *năsăudence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din oraşul Năsăud sau din judeţul Bistriţa-Năsăud. [Pr.: *-să-u-*] — **Năsăudean** + suf. *-că*.

NĂSÂLNIC, -Ă adj. v. **năsilnic.**

NĂSÂLNICÍE s.f. v. **năsilnicie.**

NĂSCÁRE, *născări,* s.f. (Pop.) Naştere. ✧ Loc. adj. şi adv. *Din născare* = din naştere. — **Naşte** + suf. *-are*.

NĂSCĂTOR, -OÁRE, *născători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj., s.f. (Înv. şi pop.) (Femeie) care naşte sau a născut unul sau mai mulţi copii. **2.** S.f. (În Biserica creştină) Fecioara Maria, mama lui Isus Hristos. — **Naşte** + suf. *-ătoare.*

NĂSCÁND, -Ă, *născânzi, -de*, adj. (Rar) Care este pe cale să apară, să se formeze, care începe să existe, să se manifeste. — V. **naşte.**

NĂSCIÓR, *născioare,* s.n. (Rar) Năsuc. — **Năsuc** + suf. *-ior*.

NĂSCOCEÁLĂ, *născoceli,* s.f. Născocire. — **Născoci** + suf. *-eală*.

NĂSCOCÍ, *născocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face, a crea ceva (ce nu a mai existat până atunci); a descoperi, a inventa. **2.** Tranz. A scorni, a plăsmui (lucruri închipuite, neexistente, neadevărate); *p. ext.* a minţi. **3.** Refl. (Rar) A se naşte, a se isca, a se ivi, a se întâmpla. — Et. nec.

NĂSCOCÍRE, *născociri,* s.f. Acţiunea de *a (se) născoci* şi rezultatul ei; ceea ce născoceşte cineva; născoceală. — V. **născoci.**

NĂSCOCITÓR, -OÁRE, *născocitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care creează, născoceşte (**1**); inventiv. **2.** Care scorneşte, plăsmuieşte, născoceşte (**2**); *p. ext.* mincinos. — **Născoci** + suf. *-tor*.

NĂSCOCITÚRĂ, *născociturі,* s.f. (Rar) Ceea ce născoceşte cineva; plăsmuire. — **Născoci** + suf. *-tură*.

NĂSCÚT[1] s.n. Faptul de *a (se) naşte; p. ext.* ziua naşterii cuiva. ✦ Spec. Naşterea lui Isus Hristos; *p. ext.* sărbătoarea bisericească ţinută în ziua acestei naşteri; Crăciun. — V. **naşte.**

NĂSCUT[2], -Ă, *născuţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Cel) care a căpătat viaţă, a luat fiinţă, a venit pe lume. ✧ *Întâiul* (sau *primul, al doilea, al treilea* etc.) *născut* = copilul cel mai mare (sau al doilea, al treilea etc. copil) dintr-o familie. *Nou-născut* = **a)** copil care abia s-a născut; sugaci; **b)** *fig.* renăscut. — V. **naşte.**

NĂSÍLNIC, -Ă, *năsilnici, -ce,* adj. (Înv. şi reg.) **1.** Violent, brutal; rău, aspru, neîndurător. **2.** Nemulţumit, cârcotaş, mofturos, îndărătnic. [Var.: **năsâlnic, -ă** adj.] — Din sl. **nasilĭnŭ.**

NĂSILNICÍE, *năsilnicii*, s.f. (Înv. şi reg.) Violenţă, brutalitate, sălbăticie. ✦ Încăpăţânare, îndărătnicie. [Var.: **năsâlnicíe** s.f.] — **Năsilnic** + suf. *-ie*.

NĂSÍP s.n. v. **nisip.**

NĂSIPÍŞ s.n. v. **nisipiş.**

NĂSIPÍT, -Ă adj. v. **nisipit.**

NĂSIPÓS, -OÁSĂ adj. v. **nisipos.**

NĂSÓI, *năsoaie*, s.n. Augmentativ al lui *nas;* nas mare. — **Nas** + suf. *-oi*.

NĂSÓS, -OÁSĂ, *năsoşi, -oase,* adj. (Fam.; adesea substantivat) Care are nasul mare; nărtos, năsut. — **Nas** + suf. *-os*.

NĂSTĂŞNIC, -Ă, *năstaşnici, -ce,* adj. (Reg.) Vioi, zburdalnic, neastâmpărat. — Et. nec.

NĂSTĂVÍ, *năstăvesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A conduce, a îndruma, a sfătui, a povăţui. — Din sl. **nastaviti.**

NĂSTRÁPĂ, *năstrape,* s.f. (Înv. şi pop.) **1.** Vas (de băut); cană; potir, cupă. **2.** Cantitate de lichid cuprinsă într-o năstrapă (**1**). — Din bg. **năstrap,** sb. **nastrap.**

NĂSTRÚŞNIC, -Ă, *năstruşnici, -ce,* adj. **1.** Care iese din comun; neobişnuit, ciudat, bizar. **2.** Care depăşeşte cu mult (prin proporţii, intensitate, calitate etc.) limitele obişnuite; extraordinar, straşnic, grozav. — Cf. sl. n e s t r u ž e n ŭ .

NĂSTRUŞNICÍE, *năstruşnicii,* s.f. Faptă, idee, comportare etc. năstruşnică (**1**); ciudăţenie. — **Năstruşnic** + suf. *-ie*.

NĂSTURÁR, *năsturari,* s.m. (Rar) Persoană care face sau vinde nasturi. — **Nasture** + suf. *-ar*.

NĂSTURÁŞ, *năsturaşi,* s.m. Năsturel (**1**). — **Nasture** + suf. *-aş*.

NĂSTURĂRÍE, *năsturării,* s.f. (Rar) Atelier în care se fac nasturi; magazin în care se vând nasturi. — **Nasture** + suf. *-ărie.*

NĂSTURÉL, *năsturei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *nasture;* năsturaş. **2.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina târâtoare, cu flori mici, albe, grupate în inflorescenţe bogate, folosită ca salată şi ca plantă medicinală *(Nasturtium officinale)*. — **Nasture** + suf *-el*.

NĂSÚC, *năsucuri,* s.n. Diminutiv al lui *nas;* năsuşor, năsuţ. — **Nas** + suf. *-uc.*

NĂSUŞÓR, *năsuşoare,* s.n. (Rar) Năsuc. — **Nas** + suf. *-uşor*.

NĂSÚŢ, -Ă, *năsuţi, -te,* adj. (Reg.) **1.** Năsos. ✦ Fig. Curios; obraznic. **2.** (Despre oi) De culoare neagră cu o pată albă pe bot sau de culoare albă cu o pată neagră pe bot. — Lat. **nasutus, -a**.

NĂSÚŢ, *năsuţuri*, s.n. Năsuc. — **Nas** + suf. *-uţ*.

NĂŞÉL, -EÁ, *năşei, -ele*, s.m. şi f. (Rar) Năşic. — **Naş[2]** + suf. *-el*.

NĂŞÍ, *năşesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A(-i) fi (cuiva) naş[2] la botez sau la cununie. **2.** Tranz. (Fam.) A numi pe cineva naş[2], a i se adresa cuiva cu numele de naş[2]. — V. **naş[2].**

NĂŞÍC, -Ă, *năşici, -ce*, s.m. şi f. (Pop.) Diminutiv al lui *naş[2];* năşel. — **Naş[2]** + suf. *-ic.*

NĂŞICÚŢĂ, *năşicuţe*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *năşică*. — **Năşică** + suf. *-uţă*.

NĂŞÍE s.f. (Fam.) Faptul de a fi naş[2] (la botez sau la cununie); legătură de înrudire între naş[2] şi fin; calitatea de naş[2]. — **Naş[2]** + suf. *-ie*.

NĂŞÍRE, *năşiri,* s.f. (Fam.) Acţiunea de *a năşi* şi rezultatul ei. — V. **năşi.**

NĂŞÍT s.n. (Fam.) Faptul de *a năşi* (**1**). — V. **năşi.**

NĂTĂFLÉTE adj., s.m. v. **nătăfleţ.**

NĂTĂFLÉŢ, -EÁŢĂ, *nătăfleţi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care este lipsită de isteţime, care nu ştie să se descurce, pe care o înşeală cu uşurinţă toţi; *p. ext.* (om) prost, tont, nătâng. [Var.: **nătăfléte** adj., s.m.] — Probabil contaminare între **nătărău** şi **fleţ.**

NĂTĂNTÓL, -OÁLĂ adj. v. **natantol.**

NĂTĂRÁÍE, *nătărăii,* s.f. (Înv. şi reg.) Nesocotinţă, nechibzuinţă, prostie, nerozie. — **Nătărău** + suf. *-ie*.

NĂTĂRÁU, *nătărăi*, adj., s.m. (Om) cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acţionează fără judecată; prost, neghiob, netot, nătâng. — **Netare** (înv. „(om) slab, neputincios” < **ne-** + **tare**) + suf. *-ău*.

NĂTĂROÁICĂ, *nătăroaice,* adj., s.f. (Femeie) prostănacă, toantă, neghioabă, idioată. — **Nătărău** + suf. *-oaică*.

NĂTÂNG, -Ă, *nătângi, -ge,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) fără inteligență, fără pricepere; prostănac, neghiob, nătântoc. **2**. Adj. (Despre sentimente, manifestări, acțiuni ale omului) Fără sens, fără rost, lipsit de rațiune; prostesc. **3.** Adj., s.m. și f. (Rar) (Om) nepriceput, naiv, neîndemânatic. **4.** Adj., s.m. și f. (Om) îndărătnic, încăpățânat; (om) supărăcios, nervos. — Din sl. **netengŭ** „leneș”.

NĂTÂNGÍ, *nătângesc*, vb. IV. Refl. **1.** (Rar) A deveni nătâng (**1**); a se prosti, a se tâmpi. **2.** (Pop.) A se încăpățâna, a se îndărătnici; a se îndârji, a se înverșuna. — V. **nătâng.**

NĂTÂNGÍE, *nătângii,* s.f. (Rar) **1.** Lipsă de inteligență, de pricepre; *p. ext.* faptă, vorbă, atitudine de om nătâng (**1**); neghiobie, prostie. **2.** Îndărătnicie, încăpățânare. — **Nătâng** + suf. *-ie*.

NĂTÂNTÓC, -OÁCĂ, *nătântoci, -oace*, adj., s.m. și f. (Înv. și reg.) Nătâng (**1**). — Cf. n ă t â n g .

NĂÚC, -Ă, *năuci, -ce*, adj. (Adesea substantivat) **1.** Amețit, buimăcit (din cauza unei emoții puternice, a unei dureri, a unui zgomot etc.); dezorientat, zăpăcit, buimac, uluit, năucit. **2.** (Înv. și pop.) Nătâng (**1**), prost, nepriceput. — Din sl. **neukŭ.**

NĂUCEÁLĂ, *năuceli*, s.f. Starea omului năuc (**1**); stare de amețeală, de zăpăceală, de buimăceală. [Pr.: *nă-u-*] — **Năuci** + suf. *-ală*.

NĂUCÍ, *năucesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni năuc; a (se) prosti, a (se) tâmpi; a (se) ameți, a (se) zăpăci, a (se) buimăci, a (se) ului. [Pr.: *nă-u-*] — Din **năuc.**

NĂUCÍE s.f. (Rar) Faptul de a fi năuc; starea celui năuc. [Pr.: *nă-u-*] — **Năuc** + suf. *-ie*.

NĂUCÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) năuci*. [Pr.: *nă-u-*] — V. **năuci.**

NĂUCÍT, -Ă, *năuciți, -te*, adj. Amețit, buimăcit; dezorientat, zăpăcit, uluit, perplex; năuc (**1**). [Pr.: *nă-u-*] — V. **năuci.**

NĂUCITÓR, -OÁRE, *năucitori, -oare*, adj. Care năucește sau poate năuci. [Pr.: *nă-u-*] — **Năuci** + suf. *-tor.*

NĂÚNTRU adv. v. **înăuntru.**

NĂÚT s.m. Plantă din familia leguminoaselor, cu frunze compuse, flori liliachii sau albe și fructe păstăi, care conțin semințe de formă sferică neregulată *(Cicer arietinum)*. ✦ P. restr. Semințele comestibile ale acestei plante, folosite mai ales pentru a înlocui cafeaua sau pentru a se amesteca cu aceasta. [Var.: (înv.) **năhút** s.m.] — Din tc. **nohud,** bg. **nahut, nohut.**

NĂUTÍU, -ÍE, *năutii*, adj. De culoarea semințelor de năut; gălbui. [Pr.: *nă-u-*. — Var.: (reg.) **nohutíu, -íe** adj.] — **Năut** + suf. *-iu*.

NĂVÁLĂ, *năvale*, s.f. **1.** Faptul de a se îngrămădi (cu grabă) undeva; înghesuială, îmbulzeală; (concr.) mulțime de oameni sau de obiecte (în mișcare). ✧ Loc. vb. *A da năvală* = a năvăli. **2.** Faptul de a se repezi undeva, spre sau în ceva; mișcare impetuoasă, fugă. ✦ Grabă, iuțeală, zor. ✦ (Adverbial) În chip năvalnic, impetuos. **3.** Faptul de a se repezi la cineva cu intenții agresive. **4.** Izbucnire, răbufnire (extrem de violentă); revărsare abundentă (și violentă). — Din **năvăli** (derivat regresiv).

NĂVÁLNIC, -Ă, *năvalnici, -ce*, adj., s.m. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi domolit, stăpânit; furtunos, impetuos, aprig, violent; strașnic, cumplit. ✦ (Despre ape curgătoare) Care curge repede. **2.** S.m. Specie de ferigă cu frunze mari, lucitoare, în formă de lance, dispuse în rozete, folosită în medicina populară *(Scolopendrium vulgare)*. — **Năvală** + suf. *-nic.*

NĂVĂDÍ, *năvădesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.; la războiul de țesut) A trece firele urzelii prin ițe și spată, în ordinea cerută de modelul țesăturii. [Var.: (reg.) **nevedí, nividí** vb. IV] — Din sl. **navoditi.**

NĂVĂDÍRE, *năvădiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a năvădi* și rezultatul ei; năvădit. — V. **năvădi.**

NĂVĂDÍT s.n. (Pop.) Năvădire. — V. **năvădi.**

NĂVĂLÍ, *năvălesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A se repezi asupra cuiva sau undeva cu intenții agresive, dușmănoase, criminale etc. ✦ Spec. A se repezi asupra dușmanului sau asupra unui loc deținut de acesta. **2.** A se repezi, a se năpusti undeva, spre ceva, a fugi în grabă la cineva, a da buzna. ✦ A intra sau a ieși în grabă (și pe neașteptate, în neorânduială ori în mare cantitate). **3.** A reveni în mare grabă și în mare număr undeva, la cineva; a se îngrămădi, a se îmbulzi, a se înghesui. ✦ (Despre sânge) A se strânge în cantitate mare (într-un organ sau într-o parte a corpului). — Din sl. **navaljati.**

NĂVĂLÍRE, *năvăliri*, s.f. Acțiunea de *a năvăli* și rezultatul ei. — V. **năvăli.**

NĂVĂLITÓR, -OÁRE, *năvălitori, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană, armată, stat etc.) care năvălește (**1**); agresor, invadator, cotropitor. — **Năvăli** + suf. *-tor*.

NĂVĂLNICÍE s.f. (Rar) Impetuozitate. — **Năvalnic** + suf. *-ie*.

NĂVÂRLÍI s.f. pl. (Reg.) Convulsii epileptice; *p. ext.* toane, năbădăi, furii. — Cf. bg. n a v ă r l e i a s e .

NĂVÂRLIÓS, -OÁSĂ, *năvârlioși, -oase*, adj. (Reg.) Apucat de convulsii epileptice; *p. ext.* furios, năbădăios, arțăgos. [Pr.: *-li-os*] — **Năvârlii** + suf. *-os*.

NĂVLÉG, -EÁGĂ, *năvlegi, -ge*, adj., s.m. și f. (Reg.) **1.** Adj., s.m. și f. Nătâng (**1**); (om) bădăran, necioplit. **2.** Adj. (Despre părți ale corpului) Bolnav; schilod. — Et. nec.

NĂVÓD, *năvoade*, s.n. Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă mare prevăzută la mijloc cu un sac, cu care se înconjoară și se adună peștele de pe suprafețe întinse de apă. [Var.: (reg.) **nevód** s.n.] — Din sl. **nevodŭ.**

NĂVODÁR, *năvodari*, s.m. **1.** Pescar cu năvodul. **2.** Lucrător (în industria textilă) care face sfori, frânghii, plase de pescuit etc. **3.** Pasăre de baltă cu pene negre și albe, cu picioare lungi și cu ciocul încovoiat în sus *(Recurvirostra avosetta)*. — **Năvod** + suf. *-ar*.

NĂVODÍ, *năvodesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A pescui cu năvodul. — Din **năvod.**

NĂVODÍRE, *năvodiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a năvodi* și rezultatul ei. — V. **năvodi.**

NĂVRÁP, *năvrapi*, s.m. Pedestraș din armata neregulată a Imperiului Otoman; *p. ext.* năvălitor, jefuitor. — Din sl. **navrapŭ** „jaf”.

NĂZÁTIC, -Ă, *năzatici, -ce,* adj. (Reg.; despre cai) Sperios, fricos. — **Naz**[uri] + suf. *-atic*.

NĂZĂREÁLĂ, *năzăreli,* s.f. Năzărire; sperietură. — **Năzări** + suf. *-ală*.

NĂZĂRÍ, *năzăr,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Refl. A i se părea cuiva că vede sau că aude ceea ce nu există; a i se năluci. ✦ A-i veni cuiva deodată o idee (ciudată), o toană, un capriciu. **2.** Intranz. și refl. A se arăta vederii (pentru scurt timp); a se întrezări. ✦ Tranz. A vedea (nedeslușit, de departe); a zări, a observa. [Prez. ind. și: *năzăresc*] — Din sl. **nazirati.**

NĂZĂRÍRE, *năzăriri,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a i (se) năzări* cuiva ceva; (concr.) ceea ce apare sau i se pare că apare cuiva; apariție, închipuire, năzăreală, năzăritură; vedenie, halucinație. — V. **năzări.**

NĂZĂRITÚRĂ, *năzărituri,* s.f. (Pop.) Năzărire. — **Năzări** + suf. *-tură*.

NĂZBÂTIE, *năzbâtii,* s.f. Faptă, vorbă, idee etc. glumeață, lipsită de seriozitate; poznă, ștrengărie, glumă, ghidușie; farsă. [Var.: **năzbútie** s.f.] — Cf. sl. s ŭ b y t i j e „întâmplare”, ucr. n e z b u t n y ĭ, rus. n e s b î t n î i .

NĂZBÚTIE s.f. v. **năzbâtie.**

NĂZDRAVÁN, -Ă adj. v. **năzdrăvan.**

NĂZDRÁVĂN, -Ă adj. v. **năzdrăvan.**

NĂZDRĂVÁN, -Ă, *năzdrăvani, -e,* adj. **1.** (În basme; adesea substantivat) Înzestrat cu puteri miraculoase; *spec.* care are darul de a ști și prevesti ce se va întâmpla. **2.** Extrem de priceput, de iscusit, de dibaci, de deștept; admirabil, nemaipomenit, extraordinar, grozav (de frumos, de interesant etc.). **3.** Care se ține de pozne, care provoacă haz prin ceea ce spune sau face; glumeț, poznaș, ghiduș. [Var.: **năzdraván, -ă, năzdrávăn, -ă, nezdrávăn, -ă** adj.] — Pref. *ne-* + **zdravăn.**

NĂZDRĂVĂNÍE, *năzdrăvănii,* s.f. **1.** (În basme) Puterea, însușirea sau fapta unei ființe năzdrăvane (**1**). ✦ Faptă, ispravă, întâmplare etc. ieșită din comun, extraordinară, de necrezut; minunație. **2.** Faptă, vorbă, idee etc. glumeață, năstrușnică; glumă, poznă, năzbâtie, ștrengărie; *p. ext.* faptă, vorbă etc. șireată; șiretlic, vicleșug. — **Năzdrăvan** + suf. *-ie*.

NĂZUÍ, *năzuiesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A tinde către ceva; a aspira, a râvni. ✦ Refl. și intranz. (Reg.) A se strădui, a se trudi; a încerca. **2.** (Înv.) A se îndrepta spre cineva sau undeva după ajutor, a recurge, a apela la sprijinul, bunăvoința, îndurarea cuiva. **3.** (Înv. și reg.) A se îndrepta, a se duce spre..., a ținti să ajungă la... — Et. nec. Cf. magh. n é z .

NĂZUÍNȚĂ, *năzuințe,* s.f. Dorință puternică și consecventă spre ceva; aspirație, tendință. — **Năzui** + suf. *-ință*.

NĂZUÍRE, *năzuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) năzui* și rezultatul ei. — V. **năzui.**

NĂZURÓS, -OÁSĂ, *năzuroși, -oase,* adj. (Pop. și fam.) Care face nazuri, care are toane; mofturos, capricios, pretențios. — **Nazuri** + suf. *-os.*

NÂNÁȘ, -Ă s.m. și f. v. **naș[2].**

NEA[1] interj. (Pop.) Strigăt cu care se îndeamnă la mers, se cheamă, se opresc sau se gonesc unele animale domestice. — Cf. n a .

NEA[2] s.f. (Înv. și reg. și în limbajul poetic) Zăpadă. ✧ Loc. adj. *De nea* = alb strălucitor ca zăpada. [Var.: **neáuă** s.f.] — Lat. **nix, nivis.**

NEA[3] s.m. (Pop. și fam.; urmat de un prenume masculin sau de un nume de familie) Termen de respect cu care se adresează un copil sau o persoană mai tânără unui bărbat mai în vârstă. — De la **nene.**

NEABĂTÚT, -Ă, *neabătuți, -te,* adj. **1.** Care nu se abate din drumul pe care a apucat. **2.** Care nu se abate de la un principiu, de la o normă; dârz, consecvent, ferm, intransigent. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **abătut.**

NEABÍL, -Ă, *neabili, -e,* adj. Neîndemânatic, stângaci; inabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **abil** (după fr. *non-habile)*.

NEABONÁT, -Ă, *neabonați, -te,* adj. Care nu beneficiază de un abonament. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **abonat** (după fr. *non-abonné)*.

NEABORDÁBIL, -Ă, *neabordabili, -e,* adj. Care nu poate fi abordat; inabordabil; *p. ext.* inaccesibil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **abordabil.**

NEACADÉMIC, -Ă, *neacademici, -ce,* adj. **1.** Care nu aparține academiei sau academismului. **2.** Lipsit de solemnitate, de convenționalism. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **academic** (după engl. *non-academic)*.

NEACCENTUÁT, -Ă, *neaccentuați, -te,* adj. **1.** (Despre vocale, silabe, cuvinte) Care nu poartă accent, care nu este scos în relief. **2.** Fig. Lipsit de culoare, de strălucire; șters (**2**). [Pr.: *ne-ac-cen-tu-at*] — Pref. *ne-* + **accentuat.**

NEACCEPTÁBIL, -Ă, *neacceptabili, -e,* adj. Care nu poate fi acceptat, admis; inacceptabil. [Pr.: *ne-ac-*] — Pref. *ne-* + **acceptabil.**

NEACCEPTÁRE, *neacceptări*, s.f. Refuz de a accepta; respingere, inacceptare. [Pr.: *ne-ac-*] — Pref. *ne-* + **acceptare.**

NEACCIDENTÁT, -Ă, *neaccidentați, -te*, adj. **1.** (Despre oameni) Care a ieșit nevătămat dintr-un accident. **2.** (Despre terenuri, drumuri etc.) Care nu prezintă neregularități. [Pr.: *ne-ac-*] — Pref. *ne-*+ **accidentat.**

NEACOPERÍT, -Ă, *neacoperiți, -te,* adj. **1.** Care nu are acoperiș; care nu are capac; descoperit (**1**). **2.** (Despre acțiuni, fapte) Care nu este justificat prin măsuri și acte normative; descoperit (**2**). [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **acoperit.**

NEACORDÁT, -Ă, *neacordați, -te,* adj. **1**. (Gram.; despre unele părți de propoziție) Care nu este în același caz, număr, gen și persoană cu termenul determinat. **2.** (Despre premii, titluri) Care nu a fost atribuit. **3.** (Despre instrumente muzicale) Care nu a fost supus acordării; care nu mai este acordat; dezacordat, discordat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **acordat.**

NEACTUÁL, -Ă, *neactuali, -e,* adj. Care nu este actual sau în actualitate; inactual. [Pr.: *ne-ac-tu-al*] — Pref. *ne-* + **actual.**

NEADAPTÁRE, *neadaptări,* s.f. Neputință de adaptare. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adaptare.**

NEADAPTÁT, -Ă, *neadaptați, -te,* adj. Care nu s-a adaptat; inadaptat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adaptat.**

NEADECVÁT, -Ă, *neadecvați, -te,* adj. Care nu corespunde, nu este potrivit; nepotrivit, inadecvat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adecvat.**

NEADEMENÍT, -Ă, *neademeniți, -te,* adj. Care nu se lasă ademenit sau influențat în rău; integru. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **ademenit.**

NEADERÉNT, -Ă, *neaderenți, -te,* adj. Care nu aderă; inaderent. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aderent** (după engl. *non-adherent)*.

NEADERÉNȚĂ, *neaderențe,* s.f. **1.** Lipsă de aderență la un partid, la o mișcare, la o asociație etc. **2.** Imposibilitate de a adera (**2**). [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aderență** (după engl. *non-adherence)*.

NEADEVÁR, *neadevăruri,* s.n. Lipsă de conformitate cu realitatea; afirmație inexactă, falsă sau mincinoasă; neexactitate; falsitate, minciună. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adevăr.**

NEADEVÁRÁT, -Ă, *neadevărați, -te,* adj. Care nu este adevărat; fals, mincinos; inexact, neexact. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adevărat.**

NEADMISÍBIL, -Ă, *neadmisibili, -e,* adj. Care nu poate fi admis, primit, acceptat; inadmisibil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **admisibil.**

NEADORMÍRE, *neadormiri,* s.f. (Pop.) Atenție, grijă, veghe. ✧ Loc. adv. *Cu neadormire* = **a)** atent, cu grijă; **b)** neîncetat, continuu. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adormire.**

NEADORMÍT, -Ă, *neadormiți, -te,* adj. Care nu doarme, treaz; *fig.* care veghează atent; activ; neobosit. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adormit.**

NEAFECTÁT, -Ă, *neafectați, -te,* adj. (Despre oameni și unele manifestări ale lor) Care nu este afectat, prefăcut, prețios, nefiresc. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **afectat.**

NEAFILIÁT, -Ă, *neafiliați, -te,* adj. Care nu este afiliat unei organizații, instituții etc. [Pr.: *ne-a-fi-li-at*] — Pref. *ne-* + **afiliat** (după fr. *non-affilié)*.

NEÁGĂ s.f. (Pop.) Persoană încăpățânată, rea, care contrazice mereu și care face totul numai după capul ei. ✧ Expr. *A sta neagă-rea pe capul cuiva* (sau *în spinarea cuiva)* = a nu lăsa în pace pe cineva, a nu-l slăbi din ochi. — Et. nec.

NEAGLUTINÁT, -Ă, *neaglutinați, -te,* adj. (Despre materiale) Ale cărui particule nu sunt lipite unele de altele prin adeziune. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aglutinat.**

NEAGRESIÚNE, *neagresiuni,* s.f. Principiu fundamental de drept internațional care condamnă folosirea forței în relațiile dintre state. ✧ *Pact de neagresiune* = convenție între state care se angajează reciproc să nu utilizeze agresiunea în relațiile dintre ele. [Pr.: *ne-a-gre-si-u-*] — Pref. *ne-* + **agresiune** (după fr. *non-agression)*.

NEAGRESÍV, -Ă, *neagresivi, -e,* adj. Care nu este agresiv; pașnic, blând. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **agresiv.**

NEAGRESIVITÁTE, *neagresivități,* s.f. Însușirea de a nu fi agresiv. ✦ (Rar) Neagresiune. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **agresivitate.**

NEAGRICÓL, -Ă, *neagricoli, -e,* adj. **1.** (Despre terenuri) Care nu ține de agricultură, care nu se folosește în agricultură. **2.** (Despre o regiune, o țară) Care nu își sprijină economia în special pe agricultură. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **agricol** (după fr. *non-agricole)*.

NEAJÚNGERE, *neajungeri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de a nu ajunge, de a nu fi îndestulător; stare a ceea ce nu ajunge, nu este suficient. ✦ Sărăcie, lipsă, mizerie. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **ajungere**.

NEAJÚNS, *neajunsuri,* s.n. **1.** Greutate, dificultate, neplăcere, necaz. **2.** Lipsă, scădere; defect, cusur; dezavantaj. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **ajuns.**

NEAJUTÁTÓR, -OÁRE, *neajutători, -oare,* adj. Care nu ajută. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **ajutător.**

NEAJUTORÁT, -Ă, *neajutorați, -te,* adj. **1.** Lipsit de ajutor, de sprijin, de apărare. **2.** Lipsit de posibilități, de resurse (materiale). **3.** Care nu se descurcă singur; nepriceput, stângaci, neîndemânatic. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **ajutorat.**

NEALCOÓLIC, -Ă, *nealcoolici, -ce,* adj. **1.** (Despre substanțe, mai ales despre băuturi) Care nu conține alcool (**2**). **2.** (Despre persoane) Care nu consumă băuturi alcoolice. [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **alcoolic** (după fr. *non-alcoolisé)*.

NEALINIÁT, -Ă, *nealiniați, -te,* adj. (Despre țări, state, mișcări) Care duce o politică de nealiniere. [Pr.: *ne-a-li-ni-at*] — Pref. *ne-* + **aliniat.** Cf. fr. non-aligné.

NEALINIÉRE, *nealinieri,* s.f. Politică de neutralitate față de cele două blocuri antagoniste (occidental și comunist) practicată în timpul Războiului Rece de statele din Lumea a Treia. [Pr.: *ne-a-li-ni-e-re*] — Pref. *ne-*+ **aliniere.** Cf. fr. non-alignement.

NEALTĂDÁTĂ adv. (Rar; în expr.) *Ca nealtădată* = cum nu a mai fost, ca niciodată, ca nicicând. [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **altădată.**

NEALTERÁBIL, -Ă, *nealterabili, -e,* adj. (Despre materii organice) Care nu se alterează, nu se strică; inalterabil. [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **alterabil.**

NEALTERÁRE, *nealterări,* s.f. Acțiunea de *a nu (se) altera.* [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **alterare.**

NEALTERÁT, -Ă, *nealterați, -te,* adj. **1.** (Despre materii organice) Care nu este stricat, descompus. **2.** (Despre produse alimentare, chimice etc.) Care nu este denaturat, falsificat. **3.** (Fon.; despre sunete) Care nu s-a modificat; neschimbat. [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **alterat.**

NEALTOÍT, -Ă, *nealtoiți, -te,* adj. Care nu a fost supus altoirii. [Pr.: *ne-al-to-it*] — Pref. *ne-* + **altoit**[2]**.**

NEÁLTUL, -Ă, *nealții, -tele,* pron. nehot. (Rar; în expr.) *Ca nealtul* = ca nimeni altul. [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **altul.**

NEÁM, *neamuri,* s.n., adv. **I.** S.n. **1.** Popor, națiune. ✧ Loc. adj. *De neam* (sau *de neamul lui)* sau *neam de...* = de origine, de naționalitate. ✧ Expr. *De tot neamul* sau *de toate neamurile* = de toate naționalitățile; *p. ext.* de toate felurile, de toate speciile. *A-și trage neamul din...* = a proveni de la..., a se trage din... ✦ Uniune de ginți și de triburi din Comuna primitivă; *p. ext.* semințe; trib; populație. **2.** Totalitatea persoanelor înrudite între ele prin sânge sau prin alianță; persoană care face parte din aceeași familie cu cineva (în raport cu acesta); rudă. ✧ Expr. *De neam (bun, mare* etc.) = dintr-o familie nobilă sau dintr-o familie de oameni corecți, cumsecade. *Neam prost* = om bădăran, mitocan. *A fi neam după Adam* sau *a fi neam (de) a cincea* (sau *a șasea, a noua) spiță* = a fi rudă foarte îndepărtată sau a nu fi rudă deloc cu cineva. **3.** (Înv. și pop.) Rând de oameni din aceeași generație; generație. ✧ Expr. *Neam de neamul meu* (sau *tău* etc.) sau *neam de neam* = **a)** (în propoziții afirmative) din tată în fiu, din moși-strămoși, din generație în generație; **b)** (în propoziții negative) nimeni din familia mea (sau ta etc.). ✦ (Înv. și reg.) Partea de țarină pe care o lucrează o familie. **4.** (La pl.; în Evul Mediu) Mulțime de boieri; clasă boierească; familie boierească; denumire a urmașilor boierilor mari sau veliți, care ocupau dregătoriile importante. **5.** Categorie de oameni care au aceeași profesie sau anumite însușiri ori interese comune. **6.** Specie, gen, varietate, fel, soi. ✧ *Neamul omenesc* = genul uman, omenirea. **II.** Adv. (Reg. și fam.) Deloc, câtuși de puțin, nimic. — Din magh. **nem.**

NEAMÁBIL, -Ă, *neamabili, -e,* adj. Care nu este amabil, lipsit de bunăvoință; nepoliticos. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **amabil.**

NEAMÉSTEC s.n. Faptul de a nu se amesteca; principiu de drept internațional care interzice unui stat sau unui grup de state să se amestece în treburile interne ale altui stat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **amestec.**

NEAMȚ, *nemți,* s.m. German sau austriac. ✧ Expr. (Fam.) *A lua* (sau *a fura) luleaua neamțului* = a se îmbăta. — Din sl. **němĭcĭ.**

NEAMȚOFÍL, -Ă s.m. și f., adj. v. **nemțofil.**

NEANALIZÁBIL, -Ă, *neanalizabili, -e,* adj. (Despre texte, cuvinte) Care nu poate fi analizat; inanalizabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **analizabil** (după fr. *non-analysable)*.

NEANEXÁT, -Ă, *neanexați, -te,* adj. Care nu este alipit, alăturat, adăugat, atașat la ceva; nealăturat. ✦ (Despre teritorii) Care nu este încorporat (prin violență). [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **anexat.**

NEANGAJÁT, -Ă, *neangajați, -te,* adj. Care nu este angajat; *spec.* (despre state) care nu face parte din marile blocuri care domină lumea actuală. [Pr.: *ne-an-*] — Pref. *ne-* + **angajat**. Cf. fr. non-engagé.

NEANIMÁT, -Ă, *neanimați, -te,* adj. Care este fără viață prin structura sau esența lui; neînsuflețit, inanimat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **animat.**

NEÁNT s.n. Neființă, nonexistență, nimic. [Pr.: *ne-ant*] — Din fr. **néant.**

NEANTAGÓNIC, -Ă, *neantagonici, -ce,* adj. Neantagonist. [Pr.: *ne-an-*] — Pref. *ne-* + **antagonic.**

NEANTAGONÍST, -Ă, *neantagoniști, -ste,* adj. Care nu se află în antagonism, lipsit de caracter antagonist; neantagonic. [Pr.: *ne-an-*] — Pref. *ne-* + **antagonist.**

NEÁOȘ, -Ă, *neaoși, -e,* adj. **1.** Autentic, adevărat, veritabil; curat, sadea. **2.** Care s-a născut, s-a format și s-a dezvoltat pe teritoriul pe care trăiește și în prezent; autohton, indigen, băștinaș. [Pr.: *nea-oș*] — Et. nec.

NEAOȘÍSM, (**1**) *neaoșisme,* s.n. **1.** (Fam.) Cuvânt sau expresie care are un căutat aspect autohton, arhaic sau popular. **2.** Tendință în literatură caracterizată prin abuzul de cuvinte arhaice și populare (rare). [Pr.: *nea-o-*] — **Neaoș** + suf. *-ism*.

NEAOȘÍST, -Ă, *neaoșiști, -ste,* adj., s.m. **1.** Adj. Care aparține neaoșismului (**2**), privitor la neaoșism; (despre stil, formă etc.) care abundă în neaoșisme (**1**). **2.** (Fam.) S.m. Persoană care abuzează de neaoșisme (**1**) (în vorbire sau în scris). [Pr.: *nea-o-*] — **Neaoș** + suf. *-ist*.

NEAPĂRÁT, -Ă, *neapărați, -te*, adj., adv. **I.** Adj. **1**. De care nu te poți lipsi, care este (absolut) necesar; indispensabil. ✧ Expr. *A fi de* (sau *a avea) neapărată nevoie* (sau *trebuință)* = a fi de (sau a avea) absolută nevoie. **2.** (Rar) Căruia nu i te poți

împotrivi, care nu poate fi ocolit, evitat sau omis; fatal, inevitabil. **II.** Adv. În mod necesar, cu orice preț; negreșit. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **apărat.**

NEAPLICÁBIL, -Ă, *neaplicabili, -e,* adj. Care nu poate fi pus în practică; inaplicabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aplicabil.**

NEAPLICABILITÁTE s.f. Lipsă de aplicabilitate sau imposibilitate de a fi pus în practică; inaplicabilitate. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aplicabilitate**.

NEAPRECIÁT, -Ă, *neapreciați, -te,* adj. Care nu este apreciat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **apreciat.**

NEARANJÁT, -Ă, *nearanjați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care nu este pus în ordine. ✦ (Despre oameni) Cu ținuta exterioară neîngrijită. **2.** (Despre oameni) Care nu și-a făcut un rost în viață. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aranjat.**

NEARÁT, -Ă, *nearați, -te,* adj. (Despre suprafețe de pământ) Care nu a fost arat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **arat**[2].

NEARMONIÓS, -OÁSĂ, *nearmonioși, -oase,* adj. Care nu are armonie[1], ale cărui părți componente nu formează un tot bine închegat și echilibrat. [Pr.: *ne-ar-mo-ni-os*] — Pref. *ne-* + **armonios.**

NEAROMÁT, -Ă, *nearomați, -te,* adj. Care nu are aromă; fără aromă. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aromat**[2]**.**

NEARTICULÁT, -Ă, *neartriculați, -te,* adj. **1.** (Fon.; despre sunete) Care nu este articulat; (despre cuvinte) pronunțat neclar, îngăimat. **2.** (Gram.) Care nu este însoțit de articol (hotărât); în care cuvintele nu sunt însoțite de articol (hotărât). **3.** (Fiziol.) Care nu este format din articulații, care nu are articulații. [Pr.: *ne-ar-*] — Pref. *ne-* + **articulat.**

NEARTIFICIÁL, -Ă, *neartificiali, -e,* adj. Care nu este artificial; natural, firesc. [Pr.: *ne-ar-ti-fi-ci-al*] — Pref. *ne-* + **artificial.**

NEARTÍSTIC, -Ă, *neartistici, -ce,* adj. Care nu aparține artei. ✦ Care nu corespunde principiilor estetice; lipsit de valoare artistică. [Pr.: *ne-ar-*] — Pref. *ne-* + **artistic.**

NEASCULTÁRE s.f. Act de nesupunere, lipsă de ascultare, indisciplină; încălcare a unei porunci. [Pr.: *ne-as-*] — Pref. *ne-* + **ascultare.**

NEASCULTĂTÓR, -OÁRE, *neascultători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care nu ascultă (de cineva sau de ceva), care nu se supune; *p. ext.* rău, obraznic. [Pr.: *ne-as-*] — Pref. *ne-* + **ascultător.**

NEASCUȚÍT, -Ă, *neascuțiți, -te,* adj. (Despre obiecte) Care nu este ascuțit; fără vârf, rotunjit. [Pr.: *ne-as-*] — Pref. *ne-* + **ascuțit.**

NEASEMĂNÁT, -Ă, *neasemănați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi asemănat cu nimic; care nu are pereche deoarece depășește limitele, însușirile obișnuite; fără seamăn, incomparabil, neasemuit, unic. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **asemănat.**

NEASEMUÍT, -Ă, *neasemuiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Neasemănat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **asemuit.**

NEASIGURÁT, -Ă, *neasigurați, -te,* adj. Care nu este asigurat; care nu este pus la adăpost de pericol. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **asigurat.**

NEASIMILÁBIL, -Ă, *neasimilabili, -e,* adj. Care nu poate fi asimilat (uşor); inasimilabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **asimilabil.**

NEASIMILÁT, -Ă, *neasimilați, -te*, adj. **1.** Care nu este asimilat prin metabolism. ✦ (Despre cunoștințe, idei) Care nu a fost însușit (corespunzător). **2.** (Despre produse noi) Care nu a fost introdus în fabricație. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **asimilat.**

NEASTÂMPĂR s.n. Faptul de a fi neastâmpărat; starea celui neastâmpărat; lipsă de astâmpăr; neliniște, impacientă, agitație. [Pr.: *ne-as-*] — Pref. *ne-* + **astâmpăr.**

NEASTÂMPĂRÁT, -Ă, *neastâmpărați, -te*, adj. **1**. Care nu se astâmpără sau care nu poate fi astâmpărat; *spec.* (despre oameni, firea, temperamentul lor) care se agită continuu; agitat, neliniștit. **2.** (Despre copii) (Excesiv de) vioi, zglobiu, zburdalnic, zvăpăiat; *p. ext.* obraznic, rău. ✦ (Despre ochi, privire etc.) Vioi, jucăuș. [Pr.: *ne-as-*] — Pref. *ne-* + **astâmpărat.**

NEAȘTEPTÁT[1] s.n. (În loc. adv.) *Pe neașteptate* = fără să te aștepți, deodată. [Pr.: *ne-aș-*] — Pref. *ne-* + **așteptat.**

NEAȘTEPTÁT[2]**, -Ă,** *neașteptați, -te*, adj. (Adesea adverbial) La care nu te aștepți, care se întâmplă sau se ivește subit, fără veste; neprevăzut, intempestiv. [Pr.: *ne-aș-*] — Pref. *ne-* + **așteptat.**

NEATACÁBIL, -Ă, *neatacabili, -e*, adj. Care nu poate fi atacat, contestat; inatacabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. ne- + **atacabil.**

NEATAȘÁBIL, -Ă, *neatașabili, -e*, adj. Care nu poate fi atașat. ✦ (Fig.) Nesociabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **atașabil.**

NEATÂRNÁRE, *neatârnări*, s.f. Independență (politică). [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **atârnare.**

NEATÂRNÁT, -Ă, *neatârnați, -te*, adj. Care nu depinde de cineva sau de ceva; independent. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **atârnat.**

NEATÉNT, -Ă, *neatenți, -te*, adj. Care nu este atent; care arată lipsă de atenție; absent, distrat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **atent.**

NEATÉNȚIE s.f. Lipsă de atenție; atitudine, gest, vorbă etc. care dovedește lipsa de atenție (față de cineva). [Pr.: *ne-a-*] — Pref. ne- + **atenție.**

NEATESTÁT, -Ă, *neatestați, -te*, adj. Care nu este atestat, confirmat. ✦ (Despre cercetători, cadre didactice) Care nu este confirmat în grad. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **atestat.**

NEATÍNS, -Ă, *neatinși, -se,* adj. Care nu este sau nu a fost atins de nimeni sau de nimic; *p. ext.* intact, întreg. ✦ Pe care nu-l poți atinge, impalpabil; la care nu se poate ajunge, inaccesibil. *Culmi neatinse.* [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **atins.**

NEÁUĂ s.f. v. **nea**[2]**.**

NEAUTÉNTIC, -Ă, *neautentici, -ce,* adj. Care nu este autentic; inautentic. [Pr.: *ne-a-u-*] — Pref. *ne-* + **autentic.**

NEAUTORIZÁT, -Ă, *neautorizați, -te,* adj. Care nu este autorizat, împuternicit să facă, să spună etc. ceva. [Pr.: *ne-a-u-*] — Pref. *ne-* + **autorizat.**

NEAUZÍT, -Ă, *neauziți, -te,* adj. (Despre sunete, zgomote etc.) Care nu se aude; imperceptibil. ✦ (Cu valoare de superlativ) De care nu s-a mai auzit; extraordinar, nemaiauzit, nemaipomenit. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **auzit.**

NEAVENÍT, -Ă, *neaveniți, -te,* adj. (Jur.; în sintagma) *Nul și neavenit* = lipsit de valabilitate, considerat ca inexistent. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **avenit** (< fr. *avenu)*.

NEAVÉRE s.f. (Înv. și pop.) Faptul de a nu avea avere, de a fi sărac; *p. ext.* lipsă, sărăcie. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **avere.**

NEAVIZÁT, -Ă, *neavizați, -te,* adj. Care nu este avizat, informat; nepregătit. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **avizat.**

NEBĂGÁRE s.f. (În expr.) *(Din) nebăgare de* (sau *în) seamă* = **a)** (din) lipsă de atenție; (din) neglijență; (din) imprudență; **b)** (din) lipsă de considerație față de cineva sau de ceva. — Pref. *ne-* + **băgare.**

NEBĂGÁT[1] s.n. (În expr.) *Pe nebăgate de* (sau *în) seamă* = fără a (se) observa; pe nesimțite. — Pref. *ne-* + **băgat.**

NEBĂGÁT[2]**, -Ă,** *nebăgați, -te,* adj. (În expr.) *Nebăgat în seamă* = **a)** care nu este luat în considerație, care este trecut cu vederea; **b)** care nu a fost văzut, observat. — Pref. *ne-* + **băgat.**

NEBĂNUÍT, -Ă, *nebănuiți, -te,* adj. Care nu poate fi bănuit, presupus; neașteptat, neprevăzut; *p. ext.* foarte mare. — Pref. *ne-* + **bănuit.**

NEBĂÚT s.n. (În loc. adv.) *Pe nebăute* = înainte de a fi băut ceva; fără să fi băut ceva. — Pref. *ne-* + **băut.**

NEBÂNTUÍT, -Ă, *nebântuiți, -te,* adj. Liniștit, netulburat; nevătămat, teafăr, întreg. — Pref. *ne-* + **bântuit.**

NEBEDÉRNICĂ s.f. v. **nabederniță.**

NEBELIGERÁNT, -Ă, *nebeligeranți, -te,* adj. (Despre state, țări) Care manifestă o stare de nebeligerantă. — Pref. *ne-* + **beligerant.** Cf. fr. non-belligerant.

NEBELIGERÁNȚĂ s.f. Stare a unei națiuni, care, fără a manifesta o strictă neutralitate, se abține de a lua parte efectivă la un conflict armat. — Pref. *ne-* + **beligeranță.** Cf. fr. non-belligerance.

NEBIRUÍT, -Ă, *nebiruiți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi biruit; invincibil. — Pref. *ne-* + **biruit.**

NEBULÓS, -OÁSĂ, *nebuloși, -oase,* s.f., adj. **1.** S.f. Corp ceresc difuz alcătuit din gaze sau din pulberi, aflat în spațiile dintre stelele galaxiei noastre; sistem stelar cu lumină difuză, aflat dincolo de limitele galaxiei noastre. **2.** Adj. Fig. Neclar, imprecis, confuz, neguros, incert. — Din fr. **nébuleux.**

NEBULOZITÁTE, *nebulozități,* s.f. Gradul de acoperire cu nori a bolții cerești; starea cerului acoperit de nori. ✦ Fig. Lipsă de claritate (vizuală, în idei etc.); confuzie. — Din lat. **nebulositas,** fr. **nébulosité.**

NEBÚN, -Ă, *nebuni, -e,* adj., s.m., s.f. **I. 1.** Adj., s.m. și f. (Om) care suferă de o boală mintală; alienat, dement. ✧ Expr. *A fi* (sau a *umbla) nebun după cineva* (sau *după ceva)* = a fi foarte îndrăgostit de cineva; a-i plăcea foarte mult cineva sau ceva. *Ești nebun?* se spune pentru a arăta dezaprobare sau mirare, surpriză față de faptele sau de afirmațiile cuiva. *A (o) face pe nebunul* = a-și acorda o importanță exagerată, a fi mereu mândru, cu nasul pe sus, nemulțumit. **2.** Adj., s.m. și f. (Om) lipsit de judecată dreaptă, de rațiune; (om) nesocotit, necugetat, nechibzuit. **3.** Adj., s.m. și f. (Ființă) neastâmpărată, zvăpăiată, vioaie. **4.** Adj. Care arată, trădează nebunie. **II.** Adj. **1.** Care nu are limite, margini, măsură; *p. ext.* enorm, extraordinar; groaznic, cumplit. *Un lux nebun*. **2.** (Înv. și pop.) Care nu este bun; rău. **III.** S.m. **1.** (Rar) Măscărici, bufon (la Curtea seniorilor feudali sau la Curțile regale). **2.** Piesă la jocul de șah. — Pref. *ne-* + **bun.**

NEBUNÁRIȚĂ, *nebunarițe*, s.f. (Bot.; pop.) Măselariță. — **Nebun** + suf. *-ariță*.

NEBUNÁTIC, -Ă, *nebunatici, -ce,* adj. Vioi, zglobiu, zburdalnic; zvăpăiat. ✦ Care trădează, exprimă vioiciune, neastâmpăr, zburdălnicie. — **Nebun** + suf. *-atic*.

NEBUNEÁLĂ, *nebuneli,* s.f. (Pop.) Nebunie. — **Nebun** + suf. *-eală*.

NEBUNÉSC, -EÁSCĂ, *nebunești,* adj. Care denotă lipsă de rațiune, de minte; necugetat, nesocotit. ✦ Care depășește cu mult intensitatea, mărimea, cantitatea etc. obișnuită; excesiv, exagerat. — **Nebun** + suf. *-esc*.

NEBUNÉȘTE adv. **1.** În mod necugetat, nesocotit; orbește. **2.** În mod excesiv; foarte tare, foarte mult. — **Nebun** + suf. *-ește*.

NEBUNÍ, *nebunesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A înnebuni. ✧ Expr. (Tranz.; fam.) *Nu mă nebuni!* exclamație folosită pentru a exprima mirarea (și neîncrederea) față de cele auzite. — Din **nebun.**

NEBUNÍE, *nebunii,* s.f. **1.** Pierdere a judecății din cauza unei boli mintale; demență, alienație mintală. ✧ Loc. adv. (Fam.) *La nebunie* = foarte mult, enorm. **2.** Lipsă de judecată dreaptă, de minte, de cumpănire; nechibzuință, nesocotință,

prostie. ✦ Neastâmpăr, zburdălnicie. **3.** Faptă, vorbă etc. nesocotită, extravagantă, prostie; faptă de om nebun. ✦ (Mai ales la pl.) Faptă lipsită de seriozitate; năzbâtie, ghidușie, ștrengărie, năzdrăvănie, poznă. — **Nebun** + suf. *-ie.*

NEBUNÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a nebuni* și rezultatul ei. — V. **nebuni.**

NEBUNÍT, -Ă, *nebuniți, -te,* adj. (Rar) Înnebunit, nebun. — V. **nebuni.**

NECALCULÁBIL, -Ă, *necalculabili, -e,* adj. Care nu poate fi calculat; *p. ext.* imens, enorm, incalculabil. — Pref. ne- + **calculabil** (după fr. *incalculable).*

NECALIFICÁT, -Ă, *necalificați, -te,* adj. Care nu este calificat. — Pref. *ne-* + **calificat.**

NECANALIZÁT, -Ă, *necanalizați, -te,* adj. **1.** (Despre cursul unei ape) Care nu este îndreptat pe un canal (**1**). **2.** (Despre o localitate) Care nu are canalizare. — Pref. *ne-* + **canalizat.**

NECÁZ, *necazuri,* s.n. **1.** Stare a celui necăjit; supărare, mâhnire, tristețe, amărăciune; suferință. ✧ Expr. *La necaz* = în momente de supărare; într-un moment critic, în primejdie. **2.** Ceea ce provoacă cuiva o suferință fizică sau morală; neajuns, neplăcere, impas; (la pl.) încercări, greutăți. **3.** Pornire împotriva cuiva; mânie, furie, ciudă, pică. ✧ Loc. prep. *În necazul* (cuiva) = cu intenția de a supăra (pe cineva). ✧ *A avea necaz* (pe cineva) = a fi supărat (pe cineva), a purta (cuiva) pică. *A-i fi* (cuiva) *necaz* = a-i fi ciudă, a-i părea rău (de ceva). *A-i face* (cuiva) *în necaz* = a supăra (pe cineva) intenționat. *De necaz* = ca ripostă la o nemulțumire; pentru a-și exprima ciuda, mânia. [Var.: (reg.) **năcáz** s.n.] — Cf. sl. n a k a z ŭ.

NECĂCIÓS, -OÁSĂ adj. v. **înecăcios.**

NECĂJÍ, *necăjesc,* vb. IV. **1**. Tranz. A pricinui cuiva un necaz, o neplăcere; a face cuiva sânge rău; a mânia, a amărî, a supăra. ✦ A sâcâi, a tachina pe cineva; a agasa, a plictisi. ✦ Refl. A se enerva, a se mânia. **2.** Refl. A depune eforturi (mari) pentru realizarea unui scop; a-și da osteneala, a se trudi; a se căzni. [Var.: (reg.) **năcăjí** vb. IV] — Din **necaz.** Cf. sl. n a k a z a t i.

NECĂJICIÓS, -OÁSĂ, *necăjicioși, -oase,* adj. (Înv. și reg.) Care se necăjește ușor; supărăcios, irascibil. — **Necăji** + suf. *-cios.*

NECĂJÍRE, *necăjiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) necăji* și rezultatul ei. — V. **necăji.**

NECĂJÍT, -Ă, *necăjiți, -te,* adj. **1.** Care are un necaz; supărat, amărât, trist, mâhnit. ✦ Care exprimă supărare, mâhnire, tristețe. *Față necăjită.* ✦ Plin de supărări, de neajunsuri. **2.** Care duce o viață grea; chinuit, muncit; *p. ext.* sărac, sărman. **3.** Nemulțumit (de ceva sau de cineva), contrariat, enervat, întărâtat. [Var.: **năcăjít, -ă** adj.] — V. **necăji.**

NECĂLCÁT, -Ă, *necălcați, -te,* adj. **1.** (Despre haine, rufe etc.) Care nu este călcat cu fierul; șifonat, mototolit, boțit. **2.** (Despre locuri, drumuri etc.) Care nu a fost sau nu poate fi străbătut, unde nu a ajuns, pe unde nu a umblat încă nimeni; neatins de picior (de om), neumblat. — Pref. *ne-* + **călcat.**

NECĂSĂTORÍT, -Ă, *necăsătoriți, -te,* adj. Care nu este căsătorit; celibatar. — Pref. *ne-* + **căsătorit.**

NECESÁR, -Ă, *necesari, -e,* adj. **1.** De care este nevoie, de care nu se poate lipsi cineva; indispensabil, trebuincios. ✧ *Strictul necesar* = cantitate minimă (din ceva), indispensabilă pentru un anumit scop.✦ (Substantivat, n.) Ceea ce este (neapărat) trebuincios la ceva. *Necesarul de semințe*. **2.** Care nu poate să nu existe sau să nu se întâmple (în condiții date). — Din fr. **nécessaire,** lat. **necessarius,** it. **necessario.**

NECESARIÁN, -Ă, *necesarieni, -e,* s.m. și f. Membru al unei secte religioase din Marea Britanie, care considera că oamenii acționează conform unei predestinări, negând întru totul libertatea propriei voințe. [Pr.: *-ri-an*] — Din engl. **necessarian.**

NECESARMÉNTE adv. (Rar) În mod necesar, în mod obligatoriu; inevitabil. — Din fr. **nécessairement.**

NECESITÁ, pers. 3 *necésită,* vb. I. Tranz. A cere (în mod imperios), a reclama (ceva necesar), a pretinde, a impune. *Problema necesită o analiză specială*. — Din fr. **nécessiter.**

NECESITÁTE, *necesități,* s.f. **1.** Ceea ce se cere, se impune să se facă; ceea ce este de absolută trebuință; trebuință, nevoie. ✧ Expr. *De primă necesitate* = absolut necesar, indispensabil (traiului). ✦ Spec. (La pl. art.) Proces fiziologic de evacuare a fecalelor și a urinei. **2.** Categorie filosofică care desemnează însușirile și raporturile care au un temei intern, decurgând inevitabil din esența lucrurilor. ✧ Loc. adv. *Cu necesitate* = în mod imperios, obligatoriu, neapărat, inevitabil. **3.** Utilitate, oportunitate. — Din lat. **necessitas, -atis,** fr. **nécessité.**

NECHEMÁT, -Ă, *nechemați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** (Om) care nu a fost chemat, poftit, invitat (undeva); care nu este dorit (undeva). **2.** (Om) care nu este indicat, îndreptățit (să spună sau să facă ceva); nepriceput, incompetent, ignorant. — Pref. *ne-* + **chemat.**

NECHÉZ, *nechezuri,* s.n. (Rar) Nechezat[2]. — Din **necheza** (derivat regresiv).

NECHEZÁ, pers. 3 *nechează,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre cai; la pers. 3) A scoate strigăte caracteristice speciei; a râncheza. **2.** (Despre oameni; ir. sau depr.) A râde într-un fel asemănător cu nechezatul[2]. — Cf. r â n c h e z a .

NECHEZÁRE, *nechezări,* s.f. (Rar) Nechezat[2]. — V. **necheza.**

NECHEZÁT[1] adv. (Rar; în expr.) *A râde nechezat* = a râde într-un mod asemănător cu nechezatul[2]. — V. **necheza.**

NECHEZÁT[2], *nechezaturi*, s.n. Faptul de *a necheza;* strigăt caracteristic al calului; nechezătură, nechez, nechezare. — V. **necheza.**

NECHEZĂTÓR, -OÁRE, *nechezători, -oare,* adj. (Rar) Care nechează. — **Necheza** + suf. *-ător.*

NECHEZĂTÚRĂ, *nechezături,* s.f. (Rar) Nechezat[2]. — **Necheza** + suf. *-ătură.*

NECHIBZUÍNȚĂ, (**2**) *nechibzuințe,* s.f. **1.** Lipsă de judecată, de cumpănire. **2.** *P. ext.* faptă nesocotită, nesocotință, ușurință. — Pref. *ne-* + **chibzuință.**

NECHIBZUÍT, -Ă, *nechibzuiți, -te,* adj. Lipsit de judecată, de înțelepciune (în ceea ce face sau spune); necugetat, nechitit. ✦ Care nu a fost bine gândit, bine cumpănit; care denotă nesocotință. — Pref. *ne-* + **chibzuit.**

NECHITÍT, -Ă, *nechitiți, -te,* adj. (Reg.) Nesocotit, nechibzuit. — Pref. *ne-* + **chitit.**

NECICATRIZÁT, -Ă, *necicatrizați, -te,* adj. Care nu s-a cicatrizat încă. — Pref. *ne-* + **cicatrizat.**

NECÍNSTE s.f. Lipsă de cinste, de probitate; ocară, insultă; rușine, dezonorare. — Pref. *ne-* + **cinste.**

NECINSTÍ, *necinstesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) acoperi de rușine; a (se) dezonora, a (se) compromite. ✦ Tranz. A profana. ✦ Tranz. A viola o femeie; a batjocori. — Pref. *ne-* + **cinsti.** Cf. n e c i n s t e.

NECINSTÍRE, *necinstiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) necinsti* și rezultatul ei. — V. **necinsti.**

NECINSTÍT, -Ă, *necinstiți, -te,* adj. Lipsit de cinste, de probitate; incorect; escroc. ✦ Care trădează lipsă de cinste, de probitate. — Pref. *ne-* + **cinstit.**

NECINSTITÓR, -OÁRE, *necinstitori, -oare,* adj. (Înv.) Care necinstește; dezonorant, infamant. — **Necinsti** + suf. *-tor.*

NECIOPLÍRE s.f. (Rar) Grosolănie, bădărănie. — Pref. *ne-* + **cioplire.**

NECIOPLÍT, -Ă, *necioplíți, -te,* adj. **1.** Care nu este cioplit, netezit. **2.** Fig. Lipsit de educație (și de cultură), cu apucături grosolane; grosolan, bădăran, nedelicat. ✦ Care arată, trădează grosolănie, bădărănie. — Pref. *ne-* + **cioplit.**

NECITÉȚ, -EÁȚĂ, *neciteți, -țe,* adj. **1.** Care nu se poate citi sau care se citește cu greu; ilizibil, indescifrabil. — Pref. *ne-* + **citeț.**

NECIVILIZÁT, -Ă, *necivilizați, -te,* adj. **1**. (Despre popoare, societăți etc.) Care se află într-un stadiu primitiv de dezvoltare, civilizație și cultură. **2.** (Despre oameni) Care nu este manierat, politicos. — Pref. *ne-* + **civilizat.**

NECLÁR, -Ă, *neclari, -e,* adj. Care nu se vede, nu se distinge sau nu se înțelege bine. — Pref. *ne-* + **clar.**

NECLARITÁTE, *neclarități,* s.f. Lipsă de claritate. ✦ Idee sau exprimare lipsită de claritate, confuză, echivocă. — Pref. *ne-* + **claritate.**

NECLĂTÍT, -Ă, *neclătiți, -te,* adj. **1.** (Despre rufe, vase etc.) Care nu este clătit. **2.** (Înv.) Neclintit. — Pref. *ne-* + **clătit.**

NECLINTÍRE, *neclintiri,* s.f. Stare de nemișcare; imobilitate, fixitate. — Pref. *ne-* + **clintire.**

NECLINTÍT, -Ă, *neclintiți, -te,* adj. Care nu se mișcă, nu se clintește (din loc); nemișcat, imobil, neclătit. ✦ În care nu se mișcă nimic, în care nu intervine nicio schimbare. ✦ Fig. Care nu se modifică; neschimbat, statornic, stabil. ✦ Fig. Ferm, hotărât, inflexibil. — Pref. *ne-* + **clintit.**

NECOMBATÁNT, -Ă, *necombatanți, -te,* adj., s.m. (Persoană, militar etc.) care în timp de război nu participă efectiv la lupte, îndeplinind misiuni auxiliare în spatele frontului. — Pref. *ne-* + **combatant** (după fr. *non-combattant).*

NECOMBUSTÍBIL, -Ă, *necombustibili, -e,* adj. (Despre substanțe, materiale etc.) Care nu poate arde, care nu este combustibil. — Pref. *ne-* + **combustibil** (după engl. *non-combustible).*

NECOMERCIÁL, -Ă, *necomerciali, -e,* adj. **1.** Care nu aparține comerțului; în care nu se practică comerțul. **2.** (Despre produse) Care nu corespunde exigențelor comerțului. [Pr.: *-ci-al*] — Pref. *ne-* + **comercial** (după engl. *non-commercial).*

NECOMESTÍBIL, -Ă, *necomestibili, -e,* adj. Care nu este bun de mâncat. ✦ Otrăvitor, toxic. — Pref. *ne-* + **comestibil.**

NECOMPARÁBIL, -Ă, *necomparabili, -e,* adj. Care nu se poate compara cu nimic (prin însușiri); fără pereche, neasemănat, extraordinar, incomparabil. — Pref. *ne-* + **comparabil.**

NECOMPATÍBIL, -Ă, *necompatibili, -e,* adj. (Rar) Incompatibil. — Pref. *ne-* + **compatibil.**

NECOMPATIBILITÁTE s.f. **1.** Incompatibilitate (**1**). **2.** Incompatibilitate (**2**). **3.** (Med.) Incompatibilitate (**3**). — Pref. *ne-* + **compatibilitate** (după fr. *non-compatibilité).*

NECOMPETÉNT, -Ă, *necompetenți, -te,* adj. (Despre oameni) Care nu este competent; care nu are dreptul sau căderea de a face ceva; incompetent. — Pref. *ne-* + **competent.**

NECOMPLÉCT, -Ă adj. v. **necomplet.**

NECOMPLÉT, -Ă, *necompleți, -te,* adj. Care nu este complet, întreg, căruia îi lipsesc una sau mai multe dintre părțile sale componente; cu lipsuri, incomplet. [Var.: **necomplécт, -ă** adj.] — Pref. *ne-* + **complet.**

NECOMPRESÍBIL, -Ă, *necompresibili, -e,* adj. (Fiz.; despre corpuri) Care nu își poate micșora volumul, care nu poate fi comprimat sub acțiunea unei presiuni exterioare; incompresibil. — Pref. *ne-* + **compresibil.**

NECOMPRESIBILITÁTE s.f. (Fiz.) Însușirea unui corp de a fi necompresibil; incompresibilitate. — Pref. *ne-* + **compresibilitate.**

NECOMUNICATÍV, -Ă, *necomunicativi, -e,* adj. (Despre oameni) Care nu intră ușor în legătură cu ceilalți; nesociabil. — Pref. *ne-* + **comunicativ.**

NECONCILIÁBIL, -Ă, *neconciliabili, -e,* adj. (Despre idei, concepții etc.) Care nu poate fi conciliat; de neîmpăcat, ireconciliabil. [Pr.: *-li-a-*] — Pref. *ne-* + **conciliabil.**

NECONCLUDÉNT, -Ă, *neconcludenți, -te,* adj. Care nu este concludent, convingător. — Pref. *ne-* + **concludent.**

NECONCORDÁNT, -Ă, *neconcordanți, -te,* adj. Care nu este în concordanță cu ceva, care nu se potrivește; nepotrivit. — Pref. *ne-* + **concordant.**

NECONDIȚIONÁT, -Ă, *necondiționați, -te,* adj. Care se acceptă fără condiții, fără rezerve. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **condiționat** (după fr. *inconditionné)*.

NECONFORMÍSM s.n. (Rar) Nonconformism. — Pref. *ne-* + **conformism** (după fr. *non-conformisme)*.

NECONFORMÍST, -Ă, *neconformiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Rar) Nonconformist. — Pref. *ne-* + **conformist.**

NECONFORTÁBIL, -Ă, *neconfortabili, -e,* adj. Lipsit de confort; incomod; inconfortabil. — Pref. *ne-* + **confortabil.**

NECONSECVÉNT, -Ă, *neconsecvenți, -te,* adj. Lipsit de consecvență, care își schimbă ideile, concepțiile etc.; schimbător, instabil, inconstant, nestatornic, inconsecvent. — Pref. *ne-* + **consecvent.**

NECONSECVÉNȚĂ, *neconsecvențe,* s.f. (Rar) Inconsecvență. — Pref. *ne-* + **consecvență** (după fr. *inconséquence)*.

NECONSISTÉNT, -Ă, *neconsistenți, -te,* adj. Care este lipsit de consistență, de soliditate, inconsistent; fără tărie; slab, moale. — Pref. *ne-* + **consistent.**

NECONSOLÁBIL, -Ă, *neconsolabili, -e,* adj. Care nu poate fi consolat; nemângâiat. — Pref. *ne-* + **consolabil.**

NECONSOLÁT, -Ă, *neconsolați, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi consolat; nemângâiat. — Pref. ne- + **consolat** (după fr. *inconsolé)*.

NECONSTITUȚIONÁL, -Ă, *neconstituționali, -e,* adj. Care nu este conform Constituției. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **constituțional**

NECONSUMÁT, -Ă, *neconsumați, -te,* adj. Care nu este consumat sau folosit pentru satisfacerea unor trebuințe. — Pref. *ne-* + **consumat.**

NECONTENÍT, -Ă, *neconteniți, -te,* adj., adv. (Care se întâmplă, are loc) fără întrerupere, continuu, neîncetat. — Pref. *ne-* + **contenit.**

NECONTESTÁBIL, -Ă, *necontestabili, -e,* adj. (Rar) Incontestabil. — Pref. *ne-* + **contestabil.**

NECONTESTÁT, -Ă, *necontestați, -te,* adj. Care nu este (sau nu poate fi) contestat; incontestabil, recunoscut (ca valabil); evident. — Pref. *ne-* + **contestat** (după fr. *incontesté*).

NECONTROLÁT, -Ă, *necontrolați, -te,* adj. **1.** Care nu este supus controlului. **2.** Care nu se află sub dominația, stăpânirea cuiva. **3.** (Despre gesturi, acțiuni ale oamenilor) Care nu este sau nu poate fi dirijat. — Pref. *ne-* + **controlat.**

NECONTURÁT, -Ă, *neconturați, -te,* adj. Fără contururi precise; *fig.* neclar. — Pref. *ne-* + **conturat.**

NECONVENÁBIL, -Ă, *neconvenabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este convenabil; inconvenabil. — Pref. *ne-* + **convenabil.**

NECONVENȚIONÁL, -Ă, *neconvenționali, -e*, adj. **1.** Care nu este convențional (**1**). **2.** (Despre artă) Care nu se supune convențiilor, canoanelor; original. ✦ (Despre caracter, fire etc.) Plin de naturalețe, spontan. **3.** (Despre surse de energie) Care nu a fost impus prin folosire îndelungată. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **convențional.**

NECONVERTÍBIL, -Ă, *neconvertibili, -e,* adj. Care nu este convertibil; inconvertibil. — Pref. *ne-* + **convertibil.**

NECONVINGĂTÓR, -OÁRE, *neconvingători, -oare,* adj. Care nu are putere de convingere. — Pref. *ne-* + **convingător.**

NECOOPERATIVIZÁT, -Ă, *necooperativizați, -te,* adj. (Ieșit din uz) Care nu a fost integrat în sistemul de cooperativizare. [Pr.: *-co-o-*] — Pref. *ne-* + **cooperativizat.**

NECOORDONÁRE, *necoordonări,* s.f. Lipsă de coordonare (**1**), imposibilitate de coordonare (**1**); incoordonare. [Pr.: *-co-or-*] — Pref. *ne-* + **coordonare.**

NECOORDONÁT, -Ă, *necoordonați, -te,* adj. Care nu este pus de acord (cu celelalte părți sau în toate părțile sale). [Pr.: *-co-or-*] — Pref. *ne-* + **coordonat.**

NECÓPT, NECOÁPTĂ, *necopți, necoapte,* adj. Care nu este bine copt; crud. ✦ (Despre fructe) Care nu a ajuns încă în stadiul de maturitate. ✦ Fig. Lipsit de maturitate, de experiență. — Pref. *ne-* + **copt.**

NECORECTITÚDINE, *necorectitudini,* s.f. Lipsă de corectitudine; purtare sau faptă necorectă; necinste, șarlatanie, înșelătorie, incorectitudine. — Pref. *ne-* + **corectitudine.**

NECORESPUNZĂTÓR, -OÁRE, *necorespunzători, -oare,* adj. Care nu este corespunzător, adecvat cu... — Pref. *ne-* + **corespunzător.**

NECOVÂRȘÍT, -Ă, *necovârșiți, -te,* adj. (Înv.) Foarte mare, nesfârșit, imens. — Pref. *ne-* + **covârșit.**

NECREDINCIÓS, -OÁSĂ, *necredincioși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** (Om) care își calcă cuvântul dat; (om) infidel. **2.** (Om) care nu se încrede (ușor) în ceva. **3.** (Om) care nu are nicio credință religioasă; ateu; (om) care se abate de la dogmele unei religii, în special de la dogmele religiei creștine; eretic. ✦ Spec. (Înv. și pop.) Mahomedan; turc. — Pref. *ne-* + **credincios.**

NECREDÍNȚĂ, *necredințe,* s.f. **1.** Comportare necinstită, înșelăciune, trădare; lipsă de fidelitate; infidelitate. **2**. Lipsă de credință religioasă; ateism; nerespectare a dogmelor bisericești; credință greșită, erezie. — Pref. *ne-* + **credință.**

NECREZÚT, -Ă, *necrezuți, -te,* adj. (Înv.) Care nu este de crezut, care nu se poate crede. ✦ Nemaipomenit, extraordinar. — Pref. *ne-* + **crezut.**

NECRISTALIZÁT, -Ă, *necristalizați, -te,* adj. (Despre substanțe) Care nu prezintă o stare cristalină regulată; care nu a luat o formă precisă, potrivită; amorf. ✦ Fig. Care nu s-a închegat, nu s-a limpezit, nu s-a clarificat. — Pref. *ne-* + **cristalizat.**

NECROBÍE, *necrobii,* s.f. Insectă coleopteră care trăiește pe cadavre *(Necrobia)*. — Din fr. **nécrobie.**

NECROBIÓTIC, -Ă, *necrobiotici, -ce,* adj. (Med.) Care se referă la necrobioză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **nécrobiotique.**

NECROBIÓZĂ, *necrobioze,* s.f. (Med.) **1.** Moarte a celulelor într-un țesut viu. **2.** Zonă de necroză existentă într-un țesut, ca rezultat al unei leziuni distrofice anterioare. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **nécrobiose.**

NECROFÁG, -Ă, *necrofagi, -ge,* adj., s.m. (Animal) care se hrănește cu cadavre. — Din fr. **nécrophage.**

NECROFAGÍE s.f. Caracteristică a unor animale de a se hrăni cu cadavre. — **Necrofag** + suf. *-ie*.

NECROFÍL, -Ă, *necrofili, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de necrofilie. — Din fr. **nécrophile.**

NECROFILÍE s.f. (Med.) Atracție sexuală morbidă pentru cadavre. — Din fr. **nécrophilie.**

NECROFÓB, -Ă, *necrofobi, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de necrofobie. — Din fr. **nécrophobe.**

NECROFOBÍE, s.f. (Med.) **1.** Teamă patologică de cadavre, de morți. **2.** Teamă patologică de moarte. — Din fr. **nécrophobie.**

NECROFÓR, *necrofori,* s.m. Gen de insecte din ordinul coleopterelor, care se hrănesc cu cadavre; gropar *(Necrophorus)*. — Din fr. **nécrophore.**

NECROLÓG, *necrologuri,* s.n. Discurs, articol sau anunț cu caracter funebru în care de obicei sunt relevate calitățile morale și valoarea socială a unei persoane decedate de curând. ✦ Anunț prin care se face cunoscut decesul cuiva. — Din fr. **nécrologe.**

NECROLÓGIC, -Ă, *necrologici, -ce,* adj. Care se referă la necrologie. — Din fr. **nécrologique.**

NECROLOGÍE, *necrologii,* s.f. Listă care cuprinde numele oamenilor de seamă morți într-o anumită perioadă de timp. — Din fr. **nécrologie.**

NECROMÁN, -Ă s.m. și f. v. **necromant.**

NECROMANÍE, *necromanii,* s.f. Preocupare patologică pentru moarte, pentru morți. — Din lat. **necromania.**

NECROMÁNT, -Ă, *necromanți, -te,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu necromanția. [Var.: (înv.) **necromán, -ă** s.m. și f.] — Din ngr. **nekrómantis,** fr. **nécroman(t).**

NECROMÁNTIC, -Ă, *necromantici, -ce,* adj. Privitor la necromanție, din domeniul necromanției. — Din fr. **nécromantique.**

NECROMANȚÍE s.f. Practică magică constând în invocarea morților pentru aflarea viitorului. — Din lat. **necromantia,** it. **necromanzia,** fr. **nécromancie.**

NECRÓPOLĂ, *necropole,* s.f. Cimitir (de inhumație sau de incinerație) din Antichitate; locul (într-un lăcaș de cult) unde se află mormintele unei familii princiare sau regale; *p. gener.* cimitir. ✦ Criptă. — Din fr. **nécropole.**

NECRÓPSIC, -Ă, *necropsici, -ce,* adj. (Med.) De necropsie. — Din fr. **nécropsique.**

NECROPSÍE, *necropsii,* s.f. (Med.) Autopsie. — Din fr. **nécropsie.**

NECROSPERMÍE, *necrospermii*, s.f. (Med.) Prezență în spermă a spermatozoizilor morți, cauză a sterilității masculine. — Din fr. **nécrospermie.**

NECRÓTIC, -Ă, *necrotici, -ce,* adj. (Med.) Necrozat. — Din fr. **nécrotique,** engl. **necrotic.**

NECROTOMÍE, *necrotomii*, s.f. Disecție făcută pe cadavre. — Din fr. **nécrotomie.**

NECROZÁ, pers. 3 *necrozează,* vb. I. Refl. (Despre țesuturi sau organe) A suferi, a fi atins de necroză. — Din fr. **nécroser.**

NECROZÁRE, *necrozări,* s.f. Acțiunea de *a se necroza* și rezultatul ei. — V. **necroza.**

NECROZÁT, -Ă, *necrozați, -te,* adj. (Despre țesuturi sau organe) Atins de necroză. — V. **necroza.**

NECRÓZĂ, *necroze,* s.f. Moarte a unor țesuturi sau organe vii ale plantelor sau ale animalelor, provocată de întreruperea circulației sangvine, de infecții, arsuri etc. — Din fr. **nécrose.**

NECRUȚÁT adv. (Înv.) Fără milă, în mod necruțător. — Pref. *ne-* + **cruțat.**

NECRUȚĂTÓR, -OÁRE, *necruțători, -oare,* adj. Care nu cruță, care nu are milă; crud, neîndurător, neînduplecat, nemilos. ✦ Înverșunat, aspru. *Vânt necruțător*. — Pref. *ne-* + **cruțător.**

NECTÁR, (**3**) *nectaruri,* s.n. **1.** Lichid secretat de glandele nectarifere ale plantelor și care, colectat de albine, este transformat în miere. **2.** (În mitologia greacă) Băutură a zeilor care îi făcea nemuritori pe cei ce o gustau. ✦ P. ext. Băutură minunată, delicioasă. **3.** Băutură preparată pe baza sucului natural extras din fructe. *Nectar de caise*. [Pl. **(3)** și: *nectare*] — Din ngr. **néktar,** lat., fr. **nectar,** germ. **Nektar.**

NECTARIFÉR, -Ă, *nectariferi, -e*, adj. (Despre plante sau părți ale lor) Care secretă nectar (**1**). — Din fr. **nectarifère.**

NECTÁRII s.f. pl. Glande nectarifere. — Din fr. **nectaires** (după *nectar)*.

NECTARÍNĂ, *nectarine*, s.f. Varietate de piersici cu pielița fără puf. — Din fr. **nectarine.**

NECTÓN s.n. (Cu sens colectiv) Totalitatea organismelor care înoată în masa apei prin mișcări proprii. — Din it. **necton.**

NECUGETÁRE, *necugetări,* s.f. Acțiune, faptă necugetată; nechibzuință, nesocotință. — Pref. *ne-* + **cugetare.**

NECUGETÁT, -Ă, *necugetați, -te*, adj. Care nu este chibzuit, socotit (în acțiunile sale); nechibzuit, nesocotit. ✦ (Adverbial) Fără a cugeta, fără a chibzui; în mod ușuratic. — Pref. *ne-* + **cugetat.**

NECULTIVÁT, -Ă, *necultivați, -te*, adj. **1.** (Despre plante) Care nu se cultivă. **2.** (Despre oameni) Care nu este cultivat, educat, instruit. — Pref. *ne-* + **cultivat.**

NECÚM adv., conj. (Înv. și pop.) **1.** Adv. Nicidecum. **2.** Conj. (Și) cu atât mai puțin; darămite. ✦ (În construcții afirmative) Cu atât mai mult, dar încă. — Pref. *ne-* + **cum.**

NECUMPĂNÍRE, *necumpăniri,* s.f. Lipsă de cumpănire. — Pref. *ne-* + **cumpănire.**

NECUMPĂNÍT, -Ă, *necumpăniți, -te*, adj. Care nu este cumpănit; lipsit de chibzuială, fără precauție; pripit. — Pref. *ne-* + **cumpănit.**

NECUMPĂTÁRE, *necumpătări*, s.f. Lipsă de cumpătare, nechibzuință. — Pref. *ne-* + **cumpătare.**

NECUMPĂTÁT, -Ă, *necumpătați, -te,* adj. Lipsit de cumpătare; nechibzuit. — Pref. *ne-* + **cumpătat.**

NECUNOÁȘTERE, *necunoașteri,* s.f. Lipsă de cunoaștere. — Pref. *ne-* + **cunoaștere.**

NECUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *necunoscători, -oare,* adj. Care nu este cunoscător. — Pref. *ne-* + **cunoscător.**

NECUNOSCÚT, -Ă, *necunoscuți, -te*, adj., s.m., s.f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) care nu este cunoscut, despre care nu se știe nimic; *p. ext.* tainic, ascuns. ✦ (Despre scriitori, artiști, creatori) Extrem de puțin cunoscut (și apreciat); obscur; anonim. **2.** S.n. Ceea ce nu este (încă) cunoscut, ceea ce depășește cunoștințele omului. **3.** S.f. (Mat.) Mărime care apare într-o problemă sau într-o ecuație și care se cere determinată. — Pref. *ne-* + **cunoscut.**

NECUPRÍNS, -Ă, *necuprinși, -se,* adj., s.n. **1**. Adj. Care nu este sau nu poate fi cuprins între anumite limite; imens, infinit. ✦ Care nu poate fi pătruns cu mintea, înțeles. **2.** S.n. Spațiu, întindere nelimitată; nemărginire, imensitate; infinit. — Pref. *ne-* + **cuprins.**

NECURÁT, -Ă, *necurați, -te,* adj. **1.** Murdar. ✦ Fig. Necinstit, dubios, incorect. **2.** Blestemat, spurcat; diavolesc. ✧ *Duh necurat* = spirit rău. ✦ (Substantivat, m. art.; pop.) Dracul, diavolul. — Pref. *ne-* + **curat.**

NECURĂȚÁT, -Ă, *necurățați, -te,* adj. **1.** Care este plin de murdărie, de impurități. **2.** (Despre fructe, legume, ouă) Căruia nu i-a fost îndepărtată coaja. — Pref. *ne-* + **curățat.**

NECURĂȚÉNIE, (**2**) *necurățenii*, s.f. **1.** (Rar) Lipsă de curățenie. **2.** Concr. murdărie, gunoi. — Pref. *ne-* + **curățenie.**

NECURĂȚÍE, *necurății,* s.f. (Înv.) Murdărie, necurățenie. — Pref. *ne-* + **curăție.**

NECURMÁT, -Ă, *necurmați, -te,* adj., adv. (Pop.) (Care se întâmplă, are loc etc.) necontenit, neîncetat, continuu. — Pref. *ne-* + **curmat.**

NECUVÂNTÁTÓR, -OÁRE, *necuvântători, -oare,* adj. Care nu vorbește. ✦ (Substantivat) Animal. — Pref. *ne-* + **cuvântător.**

NECUVIINCIÓS, -OÁSĂ, *necuviincioși, -oase,* adj. Care este lipsit de bună-cuviință, de respect, de politețe; care nu este cuviincios; obraznic. — Pref. *ne-* + **cuviincios.**

NECUVIÍNȚĂ, *necuviințe,* s.f. Lipsă de respect; faptă, atitudine, vorbă lipsită de cuviință; indecență, obrăznicie; impolitețe, grosolănie, mojicie. — Pref. *ne-* + **cuviință.**

NEDECAPOTÁBIL, -Ă, *nedecapotabili, -e,* adj. (Despre automobile) La care capota nu se poate strânge sau ridica după necesitate. — Pref. *ne-* + **decapotabil.**

NEDECLINÁBIL, -Ă, *nedeclinabili, -e,* adj. (Gram.) Care nu se declină (**1**); indeclinabil. — Pref. *ne-* + **declinabil.**

NEDECOLORÁT, -Ă, *nedecolorați, -te,* adj. **1.** Care nu și-a pierdut total sau parțial culoarea. **2.** Care și-a păstrat culoarea inițială. — Pref. *ne-* + **decolorat.**

NEDEFINÍBIL, -Ă, *nedefinibili, -e,* adj. Care nu poate fi definit, care nu se poate explica; nedeterminat, neprecis, nelămurit, indefinibil. — Pref. *ne-* + **definibil.**

NEDEFINÍT, -Ă, *nedefiniți, -te,* adj. **1.** Care nu este definit; lipsit de contur sau de precizie; vag. **2.** (Gram.; despre articole, adjective, pronume, numerale) Nehotărât. **3.** ✧ (Mat.; în sintagma) *Integrală nedefinită (a unei funcții)* = funcție a cărei derivată este funcția dată. — Pref. *ne-* + **definit** (după fr. *indéfini)*.

NEDEFORMÁBIL, -Ă, *nedeformabili, -e,* adj. (Despre corpuri) Care nu se poate deforma; (rar) indeformabil. — Pref. *ne-* + **deformabil.**

NEDEFRIȘÁBIL, -Ă, *nedefrișabili, -e,* adj. (Rar) Indefrișabil. — Pref. *ne-* + **defrișabil.**

NEDÉIE, *nedei,* s.f. **1.** Petrecere câmpenească populară de origine pastorală organizată de obicei cu prilejul unei sărbători sau al unui hram. **2.** Loc (plan) pe vârful unui munte. [Pl. și: *nedeie*] — Din sl. **nedĕlja** „duminică”.

NEDELICÁT, -Ă, *nedelicați, -te,* adj. Lipsit de delicatețe; (rar) indelicat. — Pref. *ne-* + **delicat.**

NEDELICATÉȚE, (**2**) *nedelicateți,* s.f. **1.** Lipsă de delicatețe. **2.** Gest, atitudine sau vorbă lipsită de delicatețe; impolitețe, indelicatețe. — Pref. *ne-* + **delicatețe** (după fr. *indélicatesse)*.

NEDÉMN, -Ă, *nedemni, -e,* adj. Care nu este demn, nu este la înălțimea așteptată; nevrednic. — Pref. *ne-* + **demn** (după fr. *indigne*).

NEDEMONSTRÁBIL, -Ă, *nedemonstrabili, -e,* adj. Care nu poate fi demonstrat, dovedit; (rar) indemonstrabil. — Pref. *ne-* + **demonstrabil**.

NEDEMONTÁBIL, -Ă, *nedemontabili, -e,* adj. Care nu poate fi demontat; care nu este făcut pentru a fi demontat. — Pref. *ne-* + **demontabil.**

NEDEPĂNUȘÁT, -Ă, *nedepănușați, -te*, adj. (Despre știuleți de porumb) Care nu este desfăcut de pănuși. — Pref. *ne-* + **depănușat**[2].

NÉDER, *nederi,* s.m. (Reg.) Om nătâng; om zăpăcit, nebun. — Et. nec.

NEDESĂVÂRȘÍRE, *nedesăvârșiri,* s.f. (Rar) Imperfecțiune, scădere, lipsă, cusur. — Pref. *ne-* + **desăvârșire.**

NEDESCIFRÁBIL, -Ă, *nedescifrabili, -e,* adj. (Despre un text sau despre scrisul cuiva) Care nu se poate descifra; de neînțeles, indescifrabil, neciteț, ilizibil. — Pref. *ne-* + **descifrabil.**

NEDESLUȘÍT, -Ă, *nedeslușiți, -te,* adj. Care nu este deslușit, clar, care nu se poate distinge (precis); lipsit de claritate, greu de înțeles; nelămurit, confuz. ✦ (Adverbial) În mod neclar, cu contururi vagi. — Pref. *ne-* + **deslușit.**

NEDESPĂRȚÍT, -Ă, *nedespărțiți, -te,* adj. Care nu este despărțit sau fragmentat, care nu poate fi despărțit, indivizibil; care sau de care nu se desparte, nu se îndepărtează niciodată, inseparabil. — Pref. *ne-* + **despărțit.**

NEDEȘIRÁBIL, -Ă, *nedeșirabili, -e,* adj. (Despre țesături, tricotaje etc.) Care nu se poate deșira (ușor); indeșirabil (**1**). — Pref. *ne-* + **deșirabil.**

NEDETERMINÁBIL, -Ă, *nedeterminabili, -e,* adj. Care nu poate fi determinat; indeterminabil. — Pref. *ne-* + **determinabil.**

NEDETERMINÁRE, *nedeterminări,* s.f. **1**. (Mat.) Imposibilitate de a putea afla în mod univoc valorile necunoscutelor care intră într-o problemă. **2.** Lipsă de determinare; indeterminare. ✦ Situație incertă, neclară. — Pref. *ne-* + **determinare.**

NEDETERMINÁT, -Ă, *nedeterminați, -te,* adj. Care nu este precizat, stabilit; care nu este definit sau cunoscut cu precizie. — Pref. *ne-* + **determinat.**

NEDEZINFECTÁT, -Ă, *nedezinfectați, -te,* adj. Care nu a fost dezinfectat. — Pref. *ne-* + **dezinfectat**[2].

NEDEZLEGÁT, -Ă, *nedezlegați, -te,* adj. **1.** Care nu a fost desfăcut din legături. **2.** Fig. A cărui rezolvare, explicație nu este găsită. — Pref. *ne-* + **dezlegat.**

NEDEZLIPÍT, -Ă, *nedezlipiți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi dezlipit sau despărțit; care este nelipsit (de undeva). — Pref. *ne-* + **dezlipit.**

NEDEZMINȚÍT, -Ă, *nedezmințiți, -te,* adj. Care nu se dezminte (niciodată); consecvent. — Pref. *ne-* + **dezmințit.**

NEDIFERENȚIÁT, -Ă, *nediferențiați, -te,* adj. Care nu se deosebește, nu se distinge cu nimic (de altceva sau de altcineva). [Pr.: *-ți-at*] — Pref. *ne-* + **diferențiat.**

NEDISCIPLINÁT, -Ă, *nedisciplinați, -te,* adj. Care nu se supune ordinii și disciplinei, care manifestă spirit de indisciplină; indisciplinat, nesupus. — Pref. *ne* + **disciplinat.**

NEDISEMINÁRE, *nediseminări,* s.f. Nerăspândire, nepropagare. — Pref. *ne-* + **diseminare.**

NEDISIMULÁT, -Ă, *nedisimulați, -te,* adj. Care nu este disimulat; lipsit de ipocrizie. — Pref. *ne-* + **disimulat.**

NEDISPÚS, -Ă, *nedispuși, -se,* adj. Care nu este bine dispus, care este supărat, mâhnit. — Pref. *ne-* + **dispus.**

NEDISTRIBUÍT, -Ă, *nedistribuiți, -te,* adj. Care nu este distribuit. [Pr.: *-bu-it*] — Pref. *ne-* + **distribuit.**

NEDIVIZÁT, -Ă, *nedivizați, -te,* adj. Care nu este divizat, împărțit. — Pref. *ne-* + **divizat.**

NEDIVIZÍBIL, -Ă, *nedivizibili, -e,* adj. Care nu este divizibil, care nu poate fi divizat, împărțit; indivizibil. — Pref. ne- + **divizibil.**

NEDIZOLVÁT, -Ă, *nedizolvați, -te,* adj. (Despre substanțe) Care nu este dizolvat. — Pref. *ne-* + **dizolvat.**

NEDOMOLÍT, -Ă, *nedomoliți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi domolit; nepotolit; neastâmpărat. — Pref. *ne-* + **domolit.**

NEDORÍT, -Ă, *nedoriți, -te,* adj. Care nu este dorit; indezirabil. — Pref. *ne-* + **dorit.**

NEDORMÍT, -Ă, *nedormiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care nu a dormit (destul sau deloc). ✦ (Despre timpul destinat somnului) Petrecut fără somn. — Pref. *ne-* + **dormit.**

NEDOSPÍT, -Ă, *nedospiți, -te,* adj. (Despre aluat) Care nu a dospit (**1**). ✦ (Despre alimente și despre unele materii organice) Care nu a fermentat. — Pref. *ne-* + **dospit.**

NEDRÉPT, NEDREÁPTĂ, *nedrepți, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care nu este drept, obiectiv cu cei din jur; care nu este conform cu dreptatea, cu normele stabilite; incorect, ilegal; abuziv. ✧ Loc. adv. *Pe nedrept* sau (substantivat) *pe nedreptul* = în mod silnic, samavolnic; în mod neîntemeiat, fără temei. **2.** (Înv.; gram.; despre complemente sau propoziții completive) Indirect. — Pref. *ne-* + **drept.**

NEDREPTÁTE, *nedreptăți,* s.f. Lipsă de dreptate; faptă, situație nedreaptă; inechitate; injustiție. — Pref. *ne-* + **dreptate.**

NEDREPTĂȚÍ, *nedreptățesc*, vb. IV. Tranz. A trata pe cineva în chip nedrept, a(-i) face cuiva o nedreptate. — Din **nedreptate.**

NEDREPTĂȚÍT, -Ă, *nedreptățiți, -te,* adj. Căruia i s-a făcut o nedreptate. — V. **nedreptăți.**

NEDUMERÍ, *nedumeresc,* vb. IV. Tranz. A face să fie nedumerit, să nu înțeleagă ceva, a pune pe cineva în încurcătură; a mira. [Var.: **nedumirí** vb. IV] — Din **nedumerit** (derivat regresiv).

NEDUMERÍRE, *nedumeriri,* s.f. Starea celui nedumerit; mirare; încurcătură. — Pref. *ne-* + **dumerire.**

NEDUMERÍT, -Ă, *nedumeriți, -te,* adj. Care nu este dumerit, lămurit; care este mirat, încurcat în fața unui fapt, a unui lucru etc.; neașteptat, neclar. [Var.: **nedumirít, -ă** adj.] — Pref. *ne-* + **dumerit.**

NEDUMIRÍ vb. IV **nedumeri**.

NEDUMIRÍT, -Ă adj. v. **nedumerit.**

NEDURERÓS, -OÁSĂ, *nedureroși, -oase,* adj. Care nu provoacă sau exprimă durere (fizică ori morală). ✦ (Adverbial) Fără durere. — Pref. *ne-* + **dureros.**

NEECHILIBRÁT, -Ă, *neechilibrați, -te,* adj. **1.** Care nu se află în stare de echilibru. ✦ (Despre valori, prețuri, bugete) Care nu este just proporționat. **2.** Fig. (Despre oameni) Nechibzuit, necumpătat. — Pref. *ne-* + **echilibrat.**

NEECHITÁBIL, -Ă, *neechitabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este echitabil; nedrept, inechitabil. *Schimburi comerciale neechitabile*. — Pref. *ne-* + **echitabil.**

NEECHITÁTE, *neechități,* s.f. Nedreptate, injustețe, inechitate. — Pref. *ne-* + **echitate.**

NEECONÓMIC, -Ă, *neeconomici, -ce,* adj. **1**. Care nu aparține economiei (**1**). **2.** Care nu corespunde principiilor economice; neeconomicos (**2**). **3.** Care nu dovedește spirit de economie sau nu permite economii; neeconomicos (**1**). — Pref. *ne-* + **economic** (după engl. *non-economic)*.

NEECONOMICÓS, -OÁSĂ, *neeconomicoși, -oase,* adj. **1.** Care nu dovedește spirit de economie sau nu permite economii; neeconomic (**3**). **2.** Care nu corespunde principiilor economice; neeconomic (**2**). — Pref. *ne-* + **economicos.**

NEEDIFICATÓR, -OÁRE, *needificatori, -oare,* adj. Care nu edifică (**2**); neclar. — Pref. *ne-* + **edificator.**

NEEFECTUÁT, -Ă, *neefectuați, -te,* adj. Care nu este realizat, înfăptuit; care nu este îndeplinit, executat. [Pr.: *-tu-at*] — Pref. *ne-* + **efectuat.**

NEEFICIÉNT, -Ă, *neeficienți, -te,* adj. Care nu este eficient; ineficace; ineficient. [Pr.: *-fi-ci-ent*] — Pref. *ne-* + **eficient.**

NEEFICIÉNȚĂ, *neeficiențe,* s.f. Lipsă de eficiență, ineficacitate. [Pr.: *-fi-ci-en-*] — Pref. *ne-* + **eficiență.**

NEEGALÁBIL, -Ă, *neegalabili, -e,* adj. Care nu poate fi egalat; care nu poate fi comparat cu nimic, cu nimeni; inegalabil. — Pref. *ne-* + **egalabil.**

NEEGALÁT, -Ă, *neegalați, -te,* adj. Care nu a fost egalat, atins. — Pref. *ne-* + **egalat.**

NEEGALITÁTE, *neegalități,* s.f. Faptul de a fi neegal, lipsă de egalitate; inegalitate, disproporție. — Pref. *ne-* + **egalitate.**

NEELEGÁNT, -Ă, *neeleganți, -te,* adj. Care nu este elegant în vorbire, în purtare etc.; inelegant. — Pref. *ne-* + **elegant.**

NEELEGÁNȚĂ s.f. Lipsă de eleganță, de finețe, de tact în vorbire, în purtare; vorbă sau comportare lipsită de finețe, de tact; (rar) ineleganță. — Pref. *ne-* + **eleganță.**

NEELIGÍBIL, -Ă, *neeligibili, -e,* adj. Care nu este eligibil, care nu are calitățile cerute de lege pentru a putea fi ales; ineligibil. — Pref. *ne-* + **eligibil.**

NEELIGIBILITÁTE s.f. Însușirea sau starea unei persoane neeligibile; ineligibilitate. — Pref. *ne-* + **eligibilitate.**

NEEPUIZÁBIL, -Ă, *neepuizabili, -e,* adj. Care nu poate fi epuizat, care nu se termină niciodată; *p. ext.* extrem de abundent, de bogat; inepuizabil. [Pr.: *-pu-i-*] — Pref. *ne-* + **epuizabil.**

NEERLANDÉZ, -Ă, *neerlandezi, -e,* adj. (Rar) Olandez. ✦ (Sustantivat, f.) Limbă vorbită de olandezi și de flamanzi. — Din fr. **néerlandais.**

NEESENȚIÁL, -Ă, *neesențiali, -e,* adj. Care nu constituie partea cea mai importantă a unei probleme sau a unui lucru, care nu ține de esență (**1**); (rar) inesențial. [Pr.: *-ți-al*] — Pref. *ne-* + **esențial** (după engl. *non-essential)*.

NEESTÉTIC, -Ă, *neestetici, -ce,* adj. Care nu este estetic; inestetic, urât. — Pref. *ne-* + **estetic.**

NEETÁNȘ, -Ă, *neetanși, -e,* adj. Care nu este etanș. — Pref. *ne-* + **etanș** (după fr. *non-étanche)*.

NEETANȘEITÁTE, *neetanșeități,* s.f. Lipsă de etanșeitate. [Pr.: *-șe-i-*] — Pref. *ne-* + **etanșeitate** (după fr. *non-étanchéité)*.

NEEUCLIDIÁN, -Ă, *neeuclidieni, -e,* adj. (În sintagma) *Geometrie neeuclidiană* = ramură a geometriei în care se infirmă postulatul lui Euclid privitor la două drepte paralele tăiate de o secantă. [Pr.: *-e-u-cli-di-a-*] — Pref. *ne-* + **euclidian** (după fr. *noneuclidien)*.

NEEVALUÁT, -Ă, *neevaluați, -te,* adj. A cărui valoare, cantitate etc. nu a fost evaluată. [Pr.: *-lu-at*] — Pref. *ne-* + **evaluat.**

NEEVOLUÁT, -Ă, *neevoluați, -te,* adj. Care nu este evoluat, dezvoltat (din punct de vedere intelectual). [Pr.: *-lu-at*] — Pref. *ne-* + **evoluat.**

NEEXÁCT, -Ă, *neexacți, -te*, adj. (Adesea adverbial) Care nu este exact; inexact, neadevărat. ✦ (Rar; despre oameni) Nepunctual. [Pr.: *-eg-zact*] — Pref. *ne-* + **exact.**

NEEXACTITÁTE, *neexactități,* s.f. Lipsă de exactitate, inexactitate; (concr.) afirmație inexactă, greșeală, eroare, neadevăr. ✦ Lipsă de punctualitate. [Pr.: *-eg-zac-*] — Pref. *ne-* + **exactitate.**

NEEXCITÁBIL, -Ă, *neexcitabili, -e,* adj. Care nu poate fi (ușor) excitat; (rar) inexcitabil. — Pref. *ne-* + **excitabil.**

NEEXCITABILITÁTE s.f. Lipsă de excitabilitate; (rar) inexcitabilitate. — Pref. *ne-* + **excitabilitate.**

NEEXECUTÁRE s.f. Faptul de *a nu executa*. [Pr.: *-eg-ze-*] — Pref. ne-+ **executare** (după fr. *non-exécution)*.

NEEXPERIMENTÁT, -Ă, *neexperimentați, -te,* adj. **1.** (Despre persoane) Căruia îi lipsește experiența, nedeprins cu...; care are insuficientă experiență; inexpe-rimentat. **2.** (Despre materiale, metode etc.) Care nu a fost încă experimentat. — Pref. *ne-* + **experimentat.**

NEEXPLOATÁT, -Ă, *neexploatați, -te,* adj. **1.** Care nu este exploatat (**1**); (rar) inexploatat (**1**). **2.** Care nu a fost dat în exploatare (**3**); (rar) inexploatat (**2**). — Pref. *ne-* + **exploatat.**

NEEXPLORÁBIL, -Ă, *neexplorabili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi explorat, cercetat, analizat; inexplorabil. — Pref. *ne-* + **explorabil.**

NEEXPLORÁT, -Ă, *neexplorați, -te,* adj. (Adesea fig.) Care nu a fost explorat, cercetat, analizat; necercetat, inexplorat. — Pref. *ne-* + **explorat.**

NEEXPRIMÁBIL, -Ă, *neexprimabili, -e,* adj. Care nu poate fi exprimat prin cuvinte; de nespus; inefabil, inexprimabil. — Pref. *ne-* + **exprimabil.**

NEFALÍSM s.n. (Livr.) Abstinență de la orice băutură alcoolică. — Din fr. **néphalisme.**

NEFALÍST, -Ă, *nefaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Adept) al nefalismului. — Din fr. **néphaliste.**

NEFALSIFICÁT, -Ă, *nefalsificați, -te,* adj. Care nu este falsificat. — Pref. *ne-* + **falsificat.**

NEFAMILÍST, -Ă, *nefamiliști, -ste,* adj. Care nu este căsătorit, care nu și-a întemeiat o familie. — Pref. *ne-* + **familist.**

NEFÁST, -Ă, *nefești, -ste,* adj. Care aduce nenorocire, necaz, supărare; dăunător, fatal. — Din fr. **néfaste.**

NEFAVORÁBIL, -Ă, *nefavorabili, -e,* adj. Care nu este favorabil; care este în dezavantajul, în defavoarea cuiva sau a ceva; *spec.* (despre vreme) caracterizat prin condiții neprielnice (de temperatură, umiditate etc.). — Pref. *ne-* + **favorabil.**

NEFĂCÚT, -Ă, *nefăcuți, -te,* adj. Care nu a fost făcut, creat, săvârșit. — Pref. *ne-* + **făcut**[2].

NEFĂȚĂRÍT, -Ă, *nefățăriți, -te,* adj. (Înv.) Lipsit de prefăcătorie; sincer, deschis; obiectiv, drept. — Pref. *ne-* + **fățărit.**

NEFÂRTÁT, *nefârtați,* s.m. (Reg.) Dușman, neprieten. ✦ (Art.) Diavolul. — Pref. *ne-* + **fârtat.**

NEFELOMANȚÍE s.f. (Livr.) Ghicitul viitorului prin observarea norilor. — Din fr. **néphélomancie.**

NEFELOMETRÍE s.f. (Chim.) Procedeu de analiză constând în măsurarea concentrației unei emulsii, comparându-i transparența cu un preparat etalon. — Din fr. **néphélémétrie.**

NEFELOMÉTRU, *nefelometre,* s.n. (Chim.) Aparat pentru determinarea concentrației emulsiilor prin metode optice. — Din germ. **Nephelometer.**

NEFÉR, *neferi,* s.m. (Înv.) **1.** Soldat din vechea armată turcă. **2.** Soldat pământean din corpul arnăuților; soldat care făcea parte dintr-o poteră, poteraș. — Din tc. **nefer.**

NEFERICÍ, *nefericesc,* vb. IV. Tranz. A aduce cuiva nefericire. — Din **nefericit** (derivat regresiv).

NEFERICÍRE, *nefericiri,* s.f. Starea, situația celui nefericit; nenorocire; întâmplare, împrejurare care aduce cuiva suferință, necaz, nenorocire. ✧ Loc. adv. *Din nefericire* = din nenorocire, din păcate. — Pref. *ne-* + **fericire.**

NEFERICÍT, -Ă, *nefericiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care nu este fericit, care îndură suferințe (morale); cuprins de durere; nenorocit. ✦ Nefast. *Zi nefericită*. ✦ Care este într-o stare proastă, neprielnică, care provoacă neplăceri. *Climă nefericită.* — Pref. *ne-* + **fericit.**

NEFERÓS, -OÁSĂ, *neferoși, -oase,* adj. Care nu conține fier. ✦ Care prelucrează materiale ce nu conțin fier. *Industrie neferoasă*. — Pref. *ne-* + **feros.**

NEFERTÍL, -Ă, *nefertili, e-,* adj. Lipsit de fertilitate. — Pref. *ne-* + **fertil.**

NEFERTILIZÁT, -Ă, *nefertilizați, -te,* adj. (Agric.; despre sol) Căruia nu i s-a mărit fertilitatea (prin îngrășăminte, irigații etc.). — Pref. *ne-* + **fertilizat.**

NEFIDÉL, -Ă, *nefideli, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care nu este fidel; nestatornic, necredincios în sentimente, în angajamente; infidel (**1**); (despre soți) care întreține relații extraconjugale; infidel (**1**). **2.** Care nu exprimă sau nu respectă adevărul, realitatea; inexact, infidel (**2**). — Pref. *ne-* + **fidel.**

NEFIÉRT, NEFIÁRTĂ, *nefierți, nefierte,* adj. Care nu este (destul de) fiert; încă crud. — Pref. *ne-* + **fiert.**

NEFIÍNȚĂ s.f. **1.** (Livr.) Faptul de a nu exista, de a nu fi; inexistență; stare a ceea ce nu există; *p. ext.* neant. **2.** (Înv.) Absență, lipsă dintr-un anumit loc (a unei persoane). — Pref. *ne-* + **ființă.**

NEFINALIZÁT, -Ă, *nefinalizați, -te,* adj. Care nu este realizat până la sfârșit; neterminat. — Pref. *ne-* + **finalizat.**

NEFIRÉSC, -EÁSCĂ, *nefirești,* adj. (Adesea adverbial) Care nu e în firea lucrurilor, care nu e normal, natural; anormal. — Pref. *ne-* + **firesc.**

NÉFLĂ, *nefle,* s.f. (La unele jocuri de cărți) Carte de mică valoare sau fără valoare. — Din fr. **nèfle.**

NEFLEXÍBIL, -Ă, *neflexibili, -e*, adj. Care nu este flexibil; inflexibil. ✦ (Gram.; despre cuvinte sau forma lor) Care este lipsit de flexiune. — Pref. *ne-* + **flexibil** (după fr. *inflexible)*.

NEFLEXIBILITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este neflexibil; inflexibilitate. ✦ Fig. Fermitate, tărie, intransigență. — Pref. *ne-* + **flexibilitate.**

NEFOLOSÍT, -Ă, *nefolosiți, -te,* adj. Care nu este folosit, întrebuințat; care nu este degradat, deteriorat (prin folosire îndelungată); neîntrebuințat, neuzat. — Pref. *ne-* + **folosit.**

NEFOLOSITÓR, -OÁRE, *nefolositori, -oare,* adj. Care nu este folositor, care nu folosește la nimic; inutil. — Pref. *ne-* + **folositor.**

NEFONDÁT, -Ă, *nefondați, -te,* adj. Care nu este bazat, întemeiat pe ceva. [Var.: **nefundát, -ă** adj.] — Pref. *ne-* + **fondat.**

NEFOSCÓP, *nefoscoape,* s.n. (Met.) Instrument cu care se determină viteza și direcția de deplasare a norilor. — Din fr. **néphoscope.**

NEFRALGÍE, *nefralgii,* s.f. (Med.) Durere de rinichi. — Din fr. **néphralgie.**

NEFRECTOMÍE, *nefrectomii,* s.f. (Med.) Extirpare a unui rinichi. — Din fr. **néphrectomie.**

NEFRÍDIE, *nefridii,* s.f. Organ de excreție la unele animale nevertebrate. — Din fr. **néphridie.**

NEFRÍPT, -Ă, *nefripți, -te,* adj. Care nu este (destul de) fript; încă crud. — Pref. *ne-* + **fript.**

NEFRÍT s.n. Rocă metamorfică compactă, de culoare verzuie, folosită ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **néphrite,** germ. **Nephrit.**

NEFRÍTĂ, *nefrite*, s.f. Boală care constă în inflamarea rinichilor. — Din ngr. **nefrítis,** fr. **néphrite.**

NEFRÍTIC, -Ă, *nefritici, -ce*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre boli) Care este localizat la rinichi; renal. ✦ Care este folosit în bolile de rinichi. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de nefrită. — Din ngr. **nefritikós,** lat. **nephriticus,** fr. **néphrétique.**

NEFROGRAFÍE, *nefrografii,* s.f. (Med.) Radiografie a rinichiului făcută cu ajutorul unei substanțe de contrast. — Din fr. **néphrographie.**

NEFROLITOTOMÍE, *nefrolitotomii,* s.f. (Med.) Extragere chirurgicală a unui calcul renal. — Din fr. **néphrolithotomie.**

NEFROLÓGIC, -Ă, *nefrologici, ce*, adj. (Med.) De nefrologie. — Din fr. **néphrologique.**

NEFROLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul rinichiului. — Din fr. **néphrologie.**

NEFRÓN, *nefroni,* s.m. (Med.) Unitate morfologică și funcțională a rinichiului. [Pl. și: (n.) *nefroane*] — Din fr. **néphron.**

NEFROPÁT, -Ă, *nefropați, -te,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de rinichi. — Din fr. **néphropathe.**

NEFROPATÍE s.f. (Med.) Denumire generică a bolilor de rinichi. — Din fr. **néphropathie.**

NEFROPEXÍE s.f. (Med.) Fixare chirurgicală a unui rinichi deplasat. — Din fr. **néphropexie.**

NEFROPTÓZĂ s.f. (Med.) Boală caracterizată prin deplasarea rinichiului. — Din fr. **néphroptôse.**

NEFROSCLERÓTIC, -Ă, *nefrosclerotici, -ce,* adj. (Med.) Care se referă la nefroscleroză. — Din fr. **néphrosclérotique.**

NEFROSCLERÓZĂ, *nefroscleroze,* s.f. (Med.) Scleroză renală. — Din fr. **néphrosclérose.**

NEFRÓTIC, -Ă, *nefrotici, -ce,* adj. (Med.) De natura nefrozei. — Din fr. **néphrotique.**

NEFRÓZĂ, *nefroze,* s.f. (Med.) Afecțiune cronică a rinichiului pricinuită de tulburări metabolice. — Din fr. **néphrose.**

NEFRUCTUÓS, -OÁSĂ, *nefructuoși, -oase,* adj. Care nu dă rezultatele așteptate, care nu dă roade; zadarnic, inutil, infructuos. [Pr.: *-tu-os*] — Pref. *ne-* + **fructuos.**

NEFUNCȚIONÁL, -Ă, *nefuncționali, -e,* adj. **1.** Care nu este funcțional. **2.** Care nu îndeplinește condițiile pentru a funcționa. ✦ Nefolositor. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **funcțional** (după fr. *non-fonctionnel)*.

NEFUNDÁT, -Ă adj. v. **nefondat.**

NEG, *negi,* s.m. Tumoare mică, rotundă, nedureroasă, care apare pe piele din cauza unei hipertrofii a papilelor. — Lat. **naevus.**

NEGÁ, *neg,* vb. I. Tranz. A contesta existența, necesitatea, obligativitatea unui lucru, a unui fenomen etc.; a nu recunoaște, a nu admite un fapt; a tăgădui. — Din lat. **negare.**

NEGÁRĂ s.f. v. **năgară.**

NEGÁRE, *negări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a nega* și rezultatul ei; contestare, tăgăduire. **2.** (Fil.) Negație (**2**). ✧ *Negarea negației* = una dintre cele trei legi dialectice principale, potrivit căreia dezvoltarea se prezintă ca o înlănțuire de negații dialectice. — V. **nega.**

NEGATÍV, -Ă, *negativi, -e,* adj., s.n. **I**. Adj. **1.** Care exprimă o negare sau un refuz, care neagă ceva. **2.** Lipsit de însușiri bune, de calități, rău; care produce rău, care este periculos. **3.** (Despre numere, mărimi scalare etc.) Care este mai mic decât zero (sau egal cu zero); care se notează în scris cu semnul minus. **4.** (Despre electricitate, sarcini electrice) Care apare la anodul unui element generator electrochimic. **II.** S.n. Imagine fotografică obținută pe un material (film, hârtie etc.), la care distribuția luminii și a umbrei este inversă în raport cu cea reală; *p. ext.* placă, film sau hârtie fotografică pe care s-a obținut o asemenea imagine. — Din it. **negativo,** lat. **negativus,** fr. **négatif,** germ. **negativ.**

NEGATIVÁ, *negativez,* vb. I. Tranz. A încărca, a polariza cu electricitate negativă. — Din **negativ.**

NEGATIVÁRE, *negativări,* s.f. Acțiunea de *a negativa* și rezultatul ei. — V. **negativa.**

NEGATIVÁT, -Ă, *negativați, -te,* adj. Care a fost încărcat cu electricitate negativă. — V. **negativa.**

NEGATIVÍSM s.n. **1.** Atitudine de ignorare voită sau de respingere sistematică a elementelor pozitive pe care le prezintă cineva sau ceva. **2.** Simptom care apare în unele boli mintale caracterizat prin tendința bolnavului de a se împotrivi oricăror solicitări din exterior. — Din fr. **négativisme.**

NEGATIVÍST, -Ă, *negativiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de negativism (**1**), caracteristic negativismului. **2.** S.m. și f. Persoană care are o atitudine negativistă (**1**), care manifestă negativism. — **Negativ** + suf. *-ist.*

NEGATIVITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi negativ. — Din fr. **négativité.**

NEGATIVIZÁ, *negativizez,* vb. I. (Rar) Tranz. (Fiz.) A da un caracter negativ. — Din fr. **négativiser.**

NEGATIVIZÁRE, *negativizări,* s.f. (Rar) Faptul de a negativiza. — V. **negativiza.**

NEGATÓR, -OÁRE, *negatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Persoană) care neagă, combate, contestă (ceva sau pe cineva). — Din fr. **négateur.**

NEGATOSCÓP, *negatoscoape,* s.n. Ecran luminos pentru examinarea prin transparență a negativelor fotografice și a radiografiilor. — Din fr. **négatoscope.**

NEGÁȚIE, *negații,* s.f. **1.** Faptul de a nega. ✦ Cuvânt, gest, fapt etc. care neagă, contrazice, contestă (ceva sau pe cineva). ✦ Functor logic pe baza căruia se contestă valoarea de adevăr susținută într-o afirmație. ✦ Cuvânt cu ajutorul căruia se neagă ideea exprimată de o propoziție sau de una dintre părțile ei. **2.** (Fil.) Proces obiectiv de înlocuire a unor calități ale obiectelor prin altele, care asigură dezvoltării un sens ascendent; negare (**2**). — Din fr. **négation,** lat. **negatio.**

NEGÂNDÍT[1] s.n. (În loc. adv.) *Pe negândite* = în mod neașteptat, deodată; prin surprindere. — Pref. *ne-* + **gândit.**

NEGÂNDÍT[2]**, -Ă,** *negândiți, -te,* adj. Care nu este gândit suficient. ✦ Care apare, se produce pe neașteptate; neprevăzut, neașteptat. — Pref. *ne-* + **gândit.**

NEGÉL, *negei*, s.m. (Rar) Diminutiv al lui *neg*. — **Neg** + suf. *-el.*

NEGELÁRIȚĂ, *negelarițe,* s.f. (Bot.; reg.) Rostopască. — **Negel** + suf. *-ariță.*

NEGHÍNĂ, *neghine,* s.f. Buruiană anuală din familia cariofilaceelor cu tulpina și cu frunzele păroase, cu flori roșii-purpurii, cu sămânța măruntă, de culoare neagră, răspândită în culturile de grâu; năgară *(Agrostemma githago); p. restr.* sămânța acestei plante care, măcinată împreună cu grâul, dă făinii un gust neplăcut și toxicitate. ✧ Expr. *A alege neghina din grâu* (sau *grâul din neghină)* = a despărți ceea ce este bun de ceea ce este rău. *A semăna neghină* = a produce discordie, ceartă. ✦ Fig. Ceea ce este rău, vătămător, primejdios și trebuie înlăturat. [Pl. și: *neghini*] — Et. nec.

NEGHINÍȚĂ, *neghinițe,* s.f. Diminutiv al lui *neghină*; neghinuță. — **Neghină** + suf. *-iță.*

NEGHINÓS, -OÁSĂ, *neghinoși, -oase,* adj. (Rar) Care conține neghină, cu neghină. — **Neghină** + suf. *-os.*

NEGHINÚȚĂ, *neghinuțe,* s.f. Neghiniță. — **Neghină** + suf. *-uță.*

NEGHIÓB, -OÁBĂ, *neghiobi, -oabe,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără judecată; (om) neîndemânatic, nepriceput, nătărău, nerod, prost. **2.** Adj. (Despre fapte, vorbe etc.)

Care arată îngustimea de minte, prostia, stupiditatea neghiobului (**1**); prostesc, neghiobesc, stupid. — Et. nec.

NEGHIOBÉSC, -EÁSCĂ, *neghiobești,* adj. Neghiob (**2**). — **Neghiob** + suf. *-esc.*

NEGHIOBÉȘTE adv. (Rar) În felul neghiobului, ca neghiobii; prostește. — **Neghiob** + suf. *-ește.*

NEGHIOBÍE, *neghiobii,* s.f. Calitatea de a fi neghiob; faptă sau vorbă prostească, de neghiob; prostie, nerozie. ✦ (Fam.) Lucrare lipsită de orice merit, stupidă, banală. — **Neghiob** + suf. *-ie*.

NEGLÁSNICĂ, *neglasnice,* adj. f. (Înv.; în sintagma) *Slovă neglasnică* (și substantivat, f.) = consoană. — Pref. *ne-* + **glasnică.**

NEGLIJÁ, *neglijez,* vb. I. Tranz. A nu avea grijă de cineva sau de ceva, a nu da atenția cuvenită; a trece cu vederea, a lăsa la o parte, a omite. ✦ Refl. A nu avea grijă de propria sa persoană; a se lăsa. — Din fr. **négliger.**

NEGLIJÁBIL, -Ă, *neglijabili, -e,* adj. Care poate fi lăsat la o parte sau trecut cu vederea (fără nicio pierdere); care nu trebuie luat neapărat în seamă; fără însemnătate. — Din fr. **négligeable.**

NEGLIJÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) neglija* și rezultatul ei. — V. **neglija.**

NEGLIJÁT, -Ă, *neglijați, -te,* adj. Căruia nu i s-a dat atenția cuvenită; neîngrijit. — V. **neglija.**

NEGLIJÉNT, -Ă, *neglijenți, -te,* adj. **1.** Care nu-și îndeplinește îndatoririle cu destulă grijă; indolent, nepăsător. **2.** Care nu se îngrijește de ținuta sa, care are o ținută dezordonată, murdară etc.; neîngrijit. **3**. (Despre acțiuni, atitudini etc. ale oamenilor) Care denotă lipsă de atenție, de grijă, de interes (față de ceva, de cineva sau de sine). — Din fr. **négligent.**

NEGLIJÉNȚĂ, *neglijențe,* s.f. Faptul de a fi neglijent; atitudine de nepăsare, de delăsare în îndeplinirea unei datorii; faptă, atitudine care denotă lipsă de grijă, de atenție, de interes (față de ceva, de cineva sau de sine). — Din fr. **négligence.**

NEGLIJÉU, *neglijeuri,* s.n. (Rar) Îmbrăcăminte comodă de casă pe care o poartă femeile dimineața. ✧ Expr. *A fi în neglijeu* = a fi îmbrăcat sumar. — Din fr. **négligé.**

NEGOCIÁ, *negociez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata cu cineva încheierea unei convenții economice, politice, culturale etc. ✦ A intermedia, a mijloci o afacere, o căsătorie. **2.** A efectua diverse operații comerciale (de vânzări de titluri, de rente etc.). [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **négocier.**

NEGOCIÁBIL, -Ă, *negociabili, -e,* adj. Care poate fi negociat. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **négociable.**

NEGOCIABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi negociabil. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **négociabilité.**

NEGOCIATÓR, -OÁRE, *negociatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care negociază (**1**) (în numele său sau al altuia). [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **négociateur.**

NEGOCIÁȚIE, *negociații,* s.f. (Înv.) Negociere. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **négociation.**

NEGOCIÉRE, *negocieri,* s.f. Acțiunea de *a negocia* și rezultatul ei; negociație. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **negocia.**

NEGÓS, -OÁSĂ, *negoși, -oase,* adj. (Rar) Plin de negi, cu negi mulți. — **Neg** + suf. *-os.*

NEGÓȚ, (rar) *negoțuri,* s.n. **1.** Activitate economică (în domeniul particular) privind circulația mărfurilor, vânzarea și cumpărarea lor; schimb de produse sub formă de vânzare-cumpărare; negustorie, comerț (particular). ✦ Tranzacție comercială; târg, învoială. **2.** (Înv. și pop.; concr.) Marfă. — Lat. **negotium.**

NEGRĂÍT, -Ă, *negrăiți, -te*, adj. Care nu poate fi spus, exprimat (în cuvinte), inexprimabil; *p. ext.* excepțional, nemaipomenit, extraordinar. — Pref. *ne-* + **grăit.**

NEGREÁLĂ, *negreli*, s.f. Însușirea de a fi negru; culoare neagră, întunecată pe care o are un obiect sau o ființă. ✦ Materie colorantă de culoare neagră; vopsea neagră. ✦ (Pop.) Cerneală. ✦ (Reg.) Funingine. ✦ (Reg.) Murdărie. — **Negru** + suf. *-eală.* Cf. n e g r i .

NEGREÁȚĂ, *negreți,* s.f. Însușirea de a fi negru; culoare neagră; pată neagră. — Lat. **nigritia** sau **negru** + suf. *-eață.*

NEGRÉSĂ, *negrese,* s.f. Femeie care aparține rasei negride. — Din fr. **négresse.**

NEGREȘÍT adv. Fără nicio îndoială; fără doar și poate, desigur, sigur; în mod neapărat. — Pref. *ne-* + **greșit.**

NEGRÍ, *negresc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) înnegri. — Din **negru.**

NEGRÍD, -Ă s.m. și f. v. **negroid.**

NEGRICIÓS, -OÁSĂ, *negricioși, -oase,* adj. De o culoare care se apropie de negru, care bate în negru; negriu, negruț. ✦ (Despre oameni) Cu pielea, părul, ochii de culoare închisă; brunet, oacheș. — **Negru** + suf. *-icios.*

NEGRILÍCĂ, *negrilici*, s.f. Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu flori albe sau albe-albăstrui și cu fructul o capsulă conținând numeroase semințe negre, întrebuințate drept condiment *(Nigella sativa)*. — Din **negru.**

NEGRIÓR, -OÁRĂ, *negriori, -oare,* adj. (Pop.) Negrișor. [Pr.: *-gri-or*] — **Negru** + suf. *-ior.*

NEGRIȘÓR, -OÁRĂ, *negrișori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *negru;* care bate în negru, cam negru; negrior. — **Negru** + suf. *-ișor.*

NEGRITÚRĂ s.f. (Rar) Înnegrire; (concr.) substanță care se folosește la vopsit în negru. — **Negru** + suf. *-itură*.

NEGRÍU, -ÍE, *negrii,* adj. (Pop.) Negricios. — **Negru** + suf. *-iu*.

NEGRIZUTÓS, -OÁSĂ, *negrizutoși, -oase,* adj. Care nu conține grizu. — Pref. *ne-* + **grizutos.**

NEGROÍD, -Ă, *negroizi, -de,* s.m. și f. (La pl.) Una dintre rasele umane răspândită în Africa de Sud, Sahara, în Melanezia, Noua Guinee și America; (și la sg.) persoană care face parte din această rasă umană. ✧ (Adjectival) *Populație negroidă*. [Var.: **negríd, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **négroïde.**

NÉGRU, NEÁGRĂ, *negri, -e,* adj., s.n., s.m. **I.** Adj. **1.** (Despre obiecte, ființe etc.) Care nu reflectă lumina, care are culoarea cea mai închisă; de culoarea funinginii, a cărbunelui; (despre culori) ca funinginea, ca penele corbului, cu cea mai închisă nuanță. ✧ *Pâine neagră* = pâine mai închisă la culoare, făcută din făină integrală. *Vin negru* = vin de culoare roșu-închis. *Rasă neagră* = rasa negroidă. *Cutie neagră* = **a)** aparatură protejată instalată în avioane, care înregistrează parametrii de zbor și convorbirile echipajului în vederea elucidării cauzelor unui eventual accident; **b)** termen folosit pentru un sistem a cărui structură internă este necunoscută. *Principiul cutiei negre* = renunțare la cunoaștera structurii interne a unui sistem, stabilind, pe cale experimentală, doar corelațiile între ieșiri și intrări, pentru a descrie comportamentul sistemului față de exterior. ✧ Expr. *Ba e albă, ba e neagră*, se zice despre spusele cuiva care se contrazice. ✦ (Despre oameni) Care aparține rasei negride; *p. ext.* cu pielea, părul, ochii de culoare închisă; brunet, oacheș. ✦ (Pop.) Murdar, nespălat. **2.** (Adesea fig.) Lipsit de lumină, cufundat în întuneric; întunecat, obscur. ✧ *Preț negru* = preț de speculă; suprapreț. *Post negru* = post foarte sever, fără nicio mâncare sau băutură. ✧ Loc. adv. *La negru* = cu preț de speculă. ✦ (Despre oameni) Livid, pământiu la față; *fig.* foarte supărat sau furios. ✦ Fig.Trist, apăsător, deprimant, dezolant; greu. ✧ Expr. *A avea* (sau *a-i fi* cuiva) *inima neagră* = a fi foarte trist. *A-i face cuiva zile negre* = a-i pricinui cuiva supărări, a-i amărî viața. **3**. Fig. Rău (la inimă), crud, hain. ✦ Grozav, teribil, cumplit; rușinos, dezonorant. ✧ *Magie neagră* = magie (**1**) prin care unele persoane pretind că pot săvârși fapte miraculoase invocând spiritele și mai ales forțele demonice. **II. 1.** S.n. Culoarea unui corp care nu reflectă lumina; culoare neagră (**I 1**). ✧ Expr. *(A se îmbrăca) în negru* = (a se îmbrăca) în haine de culoare neagră sau în doliu. *Negru pe alb* = în mod sigur, clar, neîndoios; în scris. *A i se face* (cuiva) *negru înaintea* (sau *pe dinaintea) ochilor* = a nu mai vedea bine (de supărare, de mânie etc.). *A face albul negru* = a încerca să dovedești că un lucru este altfel decât în realitate; a denatura, a falsifica realitatea. ✦ Fig. Mâhnire, jale. ✧ Expr. *A vedea (totul) în negru* = a fi pesimist. **2.** S.n. Materie colorantă de culoare neagră (**I 1**); vopsea neagră. ✧ *Negru-de-fum* = pulbere compusă din particule de carbon fin divizate, obținută prin arderea cu cantități insuficiente de aer a unor hidrocarburi și folosită în special în industria de prelucrare a cauciucului, la prepararea cernelurilor tipografice și a unor vopsele negre; chinoroz. *Negru de anilină* = substanță colorantă de culoare neagră (**I 1**), care se formează de obicei direct pe fibrele de bumbac, prin oxidarea catalitică a anilinei. *Negru animal* = cărbune extras din substanțe organice. ✦ Compuse: *negru-moale* = soi de viță-de-vie autohton, cu ciorchinii cilindrici bătuți, cu bobul negru-violet, sferic și brumat, cu pielița subțire. *Negru-vârtos* = soi de viță-de-vie autohton, cu ciorchinii mărunți, ramificați și cu bobul negru-violaceu, sferic. ✦ (Rar) Rimel. **3.** S.m. Bărbat care aparține rasei negre (**I 1**). ✦ (Fam.) Persoană folosită (și plătită) de cineva pentru a executa în numele acestuia, parțial sau total, și într-un anonimat deplin, anumite lucrări (care cer o calificare superioară). **4.** S.n. Murdărie, jeg. ✧ Expr. *(Nici) cât (e) negru sub unghie* = foarte puțin, (aproape) deloc. — Lat. **niger, -gra, -grum.**

NEGRÚȘCĂ, *negruște,* s.f. Plantă erbacee meliferă cu frunze penate, cu flori albe-albăstrui și cu fructe capsule cu numeroase semințe negre *(Nigella arvensis)*. — **Negru** + suf. *-ușcă*.

NEGRÚȚ, -Ă, *negruți, -e,* adj. (Pop. și fam.) Negricios. — **Negru** + suf. *-uț.*

NEGRUVODEÁN, -Ă, *negruvodeni, -e,* adj. s.m. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Negru-Vodă. **2.** Adj. Care aparține orașului Negru-Vodă sau negruvodenilor (**1**), privitor la orașul Negru-Vodă ori la negruvodeni. — **Negru-Vodă** (n. pr.) + suf. *-ean.*

NEGRUVODEÁNCĂ, *negruvodence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Negru-Vodă. — **Negruvodean** + suf. *-că.*

NEGURÁT, -Ă, *neguroți, -te,* adj. (Reg.) Înnegurat; posomorât, mohorât, trist. — Din **negură.**

NÉGURĂ, *neguri,* s.f. **1.** Ceață densă care se formează îndeosebi dimineața și seara, reducând mult vizibilitatea; negureală. ✦ Întuneric, beznă; obscuritate. **2.** Fig. (Rar) Mulțime, cantitate, număr mare, imens de ființe sau de lucruri. *O negură de lăcuste*. — Lat. **nebula.**

NEGUREÁLĂ, *negureli*, s.f. (Pop.) Negură (**1**), pâclă. — **Negură** + suf. *-eală*.

NEGURÍU, -ÍE, *negurii*, adj. (Rar) Neguros (**1**). — **Negură** + suf. *-iu*.

NEGURÓS, -OÁSĂ, *neguroși, -oase*, adj. **1.** Acoperit, învăluit de negură (**1**); cețos, pâclos, neguriu. ✦ Întunecat, obscur; mohorât, posomorât. **2.** Fig. (Despre oameni și despre ochii, privirea etc. lor) Mohorât, trist, posomorât, încruntat. **3.** Fig. Imprecis, confuz, neclar. — **Negură** + suf. *-os*.

NEGÚS, *neguși*, s.m. Titlu purtat în perioada monarhiei de suveranii Ethiopiei; persoană care avea acest titlu. — Din fr. **négous,** germ. **Negus.**

NEGUSTÓR, *negustori*, s.m. Persoană care se ocupă cu comerțul (particular); comerciant. [Var.: (înv. și reg.) **neguțătór** s.m.] — Lat. **negotiatorius** sau **neguța** + suf. *-tor.*

NEGUSTORÁȘ, *negustorași*, s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *negustor*. — **Negustor** + suf. *-aș.*

NEGUSTOREÁSĂ, *negustorese*, s.f. Femeie care se ocupă cu comerțul (particular); soție de negustor; negustoriță. [Var.: (înv. și reg.) **neguțătoreásă** s.f.] — **Negustor** + suf. *-easă*.

NEGUSTORÉSC, -EÁSCĂ, *negustorești*, adj. **1.** Care se referă la negustori, care este alcătuit din negustori, specific negustorilor, de negustor. **2.** Care ține de comerț, privitor la comerț; comercial. — **Negustor** + suf. *-esc*.

NEGUSTORÉȘTE adv. Ca un negustor, în felul negustorilor. — **Negustor** + suf. *-ește*.

NEGUSTORÍ, *negustoresc,* vb. IV. Intranz. și refl. (Înv. și pop.) A cumpăra și a vinde o marfă pentru a realiza un profit; a practica meseria de negustor. ✦ Tranz. A comercializa; a trafica, a specula. [Var.: (înv. și reg.) **neguțătorí** vb. IV] — Din **negustor.**

NEGUSTORÍE, *negustorii,* s.f. **1.** (La sg.) Activitate economică (particulară) privind circulația mărfurilor, vânzarea și cumpărarea lor; schimb de produse sub formă de vânzare-cumpărare; negoț, comerț (particular). **2.** Afacere, întreprindere comercială. [Var.: (înv. și reg.) **neguțătoríe** s.f.] — **Negustor** + suf. *-ie*.

NEGUSTORÍME s.f. Mulțime de negustori; tagma, breasla negustorilor. — **Negustor** + suf. *-ime*.

NEGUSTORÍȚĂ, *negustorițe,* s.f. (Rar) Negustoreasă. — **Negustor** + suf. *-iță.*

NEGUSTORÓS, -OÁSĂ, *negustoroși, -oase*, adj. (Rar) Priceput în afaceri (comerciale); *p. ext.* înzestrat cu simț practic. — **Negustor** + suf. *-os*.

NEGUȚÁ, *neguțez,* vb. I. Tranz. (Înv. și pop.) **1.** A face negoț. ✦ Refl. recipr. A se tocmi, a se târgui; *fig.* a duce tratative cu cineva pentru a-i smulge o favoare, oferindu-i în schimb altceva. **2.** A cumpăra. — Lat. **negotiari** sau din **negoț.**

NEGUȚÁTÓR s.m. v. **negustor.**

NEGUȚĂTOREÁSĂ s.f. v. **negustoreasă.**

NEGUȚĂTORÍ vb. IV v. **negustori.**

NEGUȚĂTORÍE s.f. v. **negustorie.**

NEGUVERNAMENTÁL, -Ă, *neguvernamentali, -e,* adj. (Despre organizații, instituții etc.) Care nu aparține și nu reprezintă un guvern. — Pref. *ne-* + **guvernamental** (după fr. *non-gouvernemental*, engl. *non-governmental)*.

NEHOTĂRÂRE s.f. Lipsă de hotărâre; ezitare, șovăială, îndoială. — Pref. *ne-* + **hotărâre.**

NEHOTĂRÂT, -Ă, *nehotărâți, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care nu este hotărât, care este lipsit de hotărâre; șovăitor, nesigur; lipsit de claritate, de precizie; neclar, confuz, vag. **2.** (Gram.; în sintagmele) *Adjectiv nehotărât* = adjectiv pronominal care însoțește substantivul fără să individualizeze obiectul denumit de acesta. *Pronume nehotărât* = pronume care dă indicații imprecise asupra obiectului al cărui nume îl înlocuiește. *Articol nehotărât* = articol care indică obiectul desemnat de substantiv drept reprezentant al speciei. *Numeral nehotărât* = numeral care exprimă un număr nedeterminat de obiecte sau de ființe. — Pref. *ne-* + **hotărât.**

NÉICĂ s.m. (Pop.) Nene (**1**). ✦ Termen afectiv cu care, la țară, o fată se adresează flăcăului iubit sau pe care flăcăul îl folosește când vorbește despre sine cu fata iubită. — **Nene** + suf. *-ică*.

NEICULEÁN s.m. (Pop., rar) Neiculiță. — **Neică** + suf. *-ulean*.

NEICULÍȚĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *neică*; neiculean, neicuță, neicușor. — **Neică** + suf. *-uliță*.

NEICUȘÓR, *neicușori,* s.m. (Pop.) Neiculiță. — **Neică** + suf. *-ușor*.

NEICÚȚĂ s.m (Pop.) Neiculiță. — **Neică** + suf. *-uță*.

NEIDENTIFICÁT, -Ă, *neidentificați, -te,* adj. Care nu a fost identificat, recunoscut, stabilit, constatat. — Pref. *ne-* + **identificat** (după fr. *non-identifié).*

NEIERTÁT, -Ă, *neiertați, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi iertat sau îngăduit. — Pref. *ne-* + **iertat.**

NEIERTĂTÓR, -OÁRE, *neiertători, -oare,* adj. Care nu iartă (ușor), care nu cruță; aspru, sever, nemilos. [Pr.: *ne-ier-*] — Pref. *ne-* + **iertător.**

NEIMAGINÁBIL, -Ă, *neimaginabili, -e,* adj. Care întrece orice închipuire, care nu se poate imagina; de neînchipuit, extraordinar, inimaginabil. — Pref. *ne-* + **imaginabil.**

NEIMITÁBIL, -Ă, *neimitabili, -e,* adj. Inimitabil. — Pref. *ne-* + **imitabil** (după fr. *inimitable)*.

NEIMPLICÁT, -Ă, *neimplicați, -te,* adj. Care nu este implicat, amestecat într-o acțiune. — Pref. *ne-* + **implicat.**

NEIMPORTÁNT, -Ă, *neimportanți, -te,* adj. Lipsit de importanță (ca mărime, cantitate, valoare); neînsemnat. — Pref. *ne-* + **important.**

NEIMPOZÁBIL, -Ă, *neimpozabili, -e,* adj. Care este scutit de impozite. — Pref. *ne-* + **impozabil.**

NEINFLAMÁBIL, -Ă, *neinflamabili, -e,* adj. Care nu se aprinde (ușor). — Pref. *ne-* + **inflamabil.**

NEINFORMÁT, -Ă, *neinformați, -te,* adj. Care nu a primit sau nu și-a procurat informații; care nu s-a documentat prin cercetări amănunțite. — Pref. *ne-* + **informat.**

NEINSPIRÁT, -Ă, *neinspirați, -te,* adj. Care nu este inspirat, prost inspirat. — Pref. *ne-* + **inspirat.**

NEINSTRUÍT, -Ă, *neinstruiți, -te,* adj. **1.** Care nu a urmat o formă de învățământ pentru a se instrui, care nu posedă cunoștințe temeinice (în general). **2.** (Despre ostași) Care nu și-a îndeplinit stagiul militar (deși a împlinit vârsta legală). — Pref. *ne-* + **instruit.**

NEINTEGRÁBIL, -Ă, *neintegrabili, -e,* adj. Care nu poate fi inclus, înglobat (armonios) într-un tot. — Pref. *ne-* + **integrabil.**

NEINTELIGÉNT, -Ă, *neinteligenți, -te,* adj. Care nu este inteligent. — Pref. *ne-* + **inteligent.**

NEINTELIGÍBIL, -Ă, *neinteligibili, -e,* adj. Care nu este inteligibil; de neînțeles. — Pref. *ne-* + **inteligibil.**

NEINTENȚIONÁT, -Ă, *neintenționați, -te*, adj. (Adesea adverbial) Care este făcut fără intenție, fără să vrea. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **intenționat.**

NEINTERESÁNT, -Ă, *neinteresanți, -te,* adj. Care nu trezește interes, care nu este demn de atenție; obișnuit, banal. — Pref. *ne-* + **interesant.**

NEINTERVÉNȚIE, *neintervenții,* s.f. Lipsă de intervenție. ✦ Principiu de drept internațional potrivit căruia niciun stat nu are dreptul de a se amesteca în treburile interne ale altui stat. — Pref. *ne-* + **intervenție.**

NEINTERVENȚIONÍST, -Ă, *neintervenționiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al atitudinii, al politicii de neintervenție. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **intervenționist** (după fr. *non-interventionniste)*.

NEIÓS, -OÁSĂ, *neioși, -oase,* adj. (Înv. și reg.) Acoperit cu (multă) zăpadă; în care a nins mult. — **Nea**^{2} + suf. *-os*.

NEIRIGÁT, -Ă, *neirigați, -te,* adj. **1.** (Despre terenuri agricole) Pe care nu s-au amenajat lucrări de irigație. **2.** (Despre organe, țesuturi) Prin care nu (mai) circulă sânge. — Pref. *ne-* + **irigat.**

NEISÁN, *neisani,* s.m. (Înv.) Naist. [Var.: **naisán** s.m.] — Din tc. **neyzen.**

NEISPRĂVÍT, -Ă, *neisprăviți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este lăsat neterminat, care nu are capăt sau sfârșit. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care nu are nicio situație, niciun rost, care este fără căpătâi, de nimic; (om) incapabil. — Pref. *ne-* + **isprăvit.**

NEISTOVÍT, -Ă, *neistoviți, -te,* adj. Care este mereu activ, care nu obosește (niciodată); *p. ext.* inepuizabil, nesfârșit. — Pref. *ne-* + **istovit.**

NEIZBÂNDĂ, *neizbânzi,* s.f. (Înv.) Eșec, insucces, nereușită. — Pref. *ne-* + **izbândă.**

NEIZBUTÍT, -Ă, *neizbutiți, -te,* adj. Care nu este izbutit; nereușit. — Pref. *ne-* + **izbutit.**

NEÎMBLÂNZÍT, -Ă, *neîmblânziți, -te,* adj. (Despre animale) Sălbatic. ✦ (Despre oameni și manifestările lor) Care nu este sau nu poate fi îmblânzit, potolit, îmbunat; neînduplecat, aprig. — Pref. *ne-* + **îmblânzit**.

NEÎMPĂCÁT, -Ă, *neîmpăcați, -te*, adj. **1.** Care nu este sau nu poate fi împăcat sau mulțumit. **2.** Neînduplecat, aprig; crunt, înverșunat. — Pref. *ne-* + **împăcat.**

NEÎMPĂDURÍT, -Ă, *neîmpăduriți, -te*, adj. Care nu este împădurit; fără păduri. — Pref. *ne-* + **împădurit.**

NEÎMPLINIT, -Ă, *neîmpliniți, -te,* adj. Care nu a ajuns la deplina dezvoltare. — Pref. *ne-* + **împlinit.**

NEÎMPREJMUÍT, -Ă, *neîmprejmuiți, -te,* adj. Care nu este delimitat de rest; care nu este îngrădit. — Pref. *ne-* + **împrejmuit**^{2}.

NEÎNCADRÁBIL, -Ă, *neîncadrabili, -e,* adj. Care nu este încadrabil. — Pref. *ne-* + **încadrabil.**

NEÎNCĂPĂTÓR, -OÁRE, *neîncăpători, -oare,* adj. Care nu are volum utilizabil mare; în care nu încape mult. — Pref. *ne-* + **încăpător.**

NEÎNCEPÚT, -Ă, *neîncepuți, -te,* adj. Care nu este (încă) început, folosit ✧ *Apă neîncepută* = apă luată din fântână sau de la izvor dimineața, înainte de a mai fi luat și alții în ziua aceea, căreia în descântece i se atribuie puteri miraculoase. — Pref. *ne-* + **început.**

NEÎNCETÁT, -Ă, *neîncetați, -te,* adj., adv. (Care are loc, se desfășoară sau se repetă) fără oprire, fără întrerupere; necontenit, continuu. — Pref. *ne-* + **încetat.**

NEÎNCHIPUÍT, -Ă, *neînchipuiți, -te,* adj. Care (prin înfățișarea sa neobișnuită, prin caracterul aparte) întrece puterea de închipuire, care nu poate fi închipuit; inimaginabil. ✧ *De neînchipuit* = **a)** (loc. adj.) care întrece puterea închipuirii, care nu poate fi închipuit; **b)** (loc. adv.) foarte, grozav de..., extrem de... ✦ (Adverbial) Extrem de..., foarte. — Pref. *ne-* + **închipuit.**

NEÎNCRÉDERE s.f. Lipsă de încredere; îndoială, suspiciune. — Pref. *ne-* + **încredere.**

NEÎNCREZĂTÓR, -OÁRE, *neîncrezători, -oare,* adj. Care nu se încrede (ușor), care are îndoieli, bănuitor. — Pref. *ne-* + **încrezător.**

NEÎNDEMÂNÁRE s.f. Lipsă de îndemânare; stângăcie. — Pref. *ne-* + **îndemânare.**

NEÎNDEMÂNÁTIC, -Ă, *neîndemânatici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Care nu are îndemânare, abilitate, pricepere, siguranță; nepriceput; care trădează lipsă de îndemânare, de pricepere sau de siguranță; stângaci. — Pref. *ne-* + **îndemânatic.**

NEÎNDEMÂNĂ s.f. (Înv.) Situație grea, împrejurare nefavorabilă. — Pref. *ne-* + **îndemână.**

NEÎNDESTULĂTÓR, -OÁRE, *neîndestulători, -oare,* adj. Care nu este în cantitate suficientă, care nu îndestulează. — Pref. *ne-* + **îndestulător.**

NEÎNDOIÉLNIC, -Ă, *neîndoielnici, -ce,* adj. Care nu provoacă îndoială, care nu poate stârni obiecții; indiscutabil, incontestabil. [Pr.: *-do-iel-*] — Pref. *ne-* + **îndoielnic.**

NEÎNDOIÓS, -OÁSĂ, *neîndoioși, -oase,* adj., adv. (În mod) sigur, hotărât, cert. [Pr.: *-do-ios*] — Pref. *ne-* + **îndoios.**

NEÎNDUPLECÁRE s.f. Însușirea celui neînduplecat; inflexibilitate, hotărâre, fermitate; *p. ext.* cruzime. — Pref. *ne-* + **înduplecare.**

NEÎNDUPLECÁT, -Ă, *neînduplecați, -te,* adj. Care nu se înduplecă sau nu poate fi înduplecat (ușor); inflexibil, hotărât, ferm; *p. ext.* crud, necruțător, implacabil. — Pref. *ne-* + **înduplecat.**

NEÎNDURÁRE s.f. Lipsă de îndurare, de milă; cruzime, asprime. ✧ Loc. adv. *Cu neîndurare* = crud, aspru, fără milă. — Pref. *ne-* + **îndurare.**

NEÎNDURÁT, -Ă, *neînduraţi, -te,* adj. Neîndurător. ✧ Loc. adj. *De neîndurat* = insuportabil. — Pref. *ne-* + **îndurat.**

NEÎNDURĂTÓR, -OÁRE, *neîndurători, -oare,* adj. Care nu iartă; fără milă; nemilos, necruțător, neîndurat. ✦ (Adverbial) Extrem de..., foarte. — Pref. *ne-* + **îndurător.**

NEÎNFRÂNÁT, -Ă, *neînfrânați, -te,* adj. Ale cărui porniri nu pot fi stăvilite, domolite. ✦ Care denotă lipsă de reținere, de stăpânire. — Pref. *ne-* + **înfrânat.**

NEÎNFRÂNT, -Ă, *neînfrânți, -te*, adj. Care nu este sau nu poate fi înfrânt (ușor); invincibil. — Pref. ne- + **înfrânt.**

NEÎNFRICÁRE s.f. Lipsă de teamă; vitejie, curaj, îndrăzneală. — Pref. *ne-* + **înfricare** (rar „frică” < *înfrica).*

NEÎNFRICÁT, -Ă, *neînfricați, -te,* adj. Care nu se înfricoșează, care nu se teme (de nimic); curajos, viteaz, neînfricoșat. — Pref. *ne-* + **înfricat.**

NEÎNFRICOȘÁT, -Ă, *neînfricoșați, -te,* adj. Neînfricat. — Pref. *ne-* + **înfricoșat.**

NEÎNGĂDUITÓR, -OÁRE, *neîngăduitori, -oare,* adj. Care nu îngăduie (**1**); *p. ext.* care nu iartă ușor; intransigent. [Pr.: *-du-i-*] — Pref. *ne-* + **îngăduitor.**

NEÎNGRĂDÍT, -Ă, *neîngrădiți, -te,* adj. Care nu este îngrădit. ✦ Fig. Care nu este limitat, restrâns. — Pref. *ne-* + **îngrădit.**

NEÎNGRIJÍ, *neîngrijesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A neglija. — Din **neîngrijit** (derivat regresiv).

NEÎNGRIJÍRE s.f. **1.** Stare de paragină. **2.** Lipsă de grijă, de atenție; neglijență, neatenție. — Pref. *ne-* + **îngrijire.**

NEÎNGRIJÍT, -Ă, *neîngrijiți, -te,* adj. **1.** Care este lăsat în stare de delăsare, de paragină; părăginit. **2.** Care nu se îngrijește de ținuta sa; care nu este îngrijit, curat, dichisit; neglijent, dezordonat. — Pref. *ne-* + **îngrijit.**

NEÎNSEMNÁT, -Ă, *neînsemnați, -te,* adj. Care este lipsit de însemnătate (ca mărime, cantitate, valoare); neimportant. — Pref. *ne-* + **însemnat.**

NEÎNSUFLEȚÍT, -Ă, *neînsufleți, -te,* adj. Mort sau cu aspect de mort. — Pref. *ne-* + **însuflețit.**

NEÎNTÂRZIÁT, -Ă, *neîntârziați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu întârzie; care trebuie executat imediat, care nu suportă amânare. [Pr.: *-zi-at*] — Pref. *ne-* + **întârziat.**

NEÎNTEMEIÁT, -Ă, *neîntemeiați, -te,* adj. Care nu este bine argumentat, justificat; fără temei. — Pref. *ne-* + **întemeiat.**

NEÎNTINÁT, -Ă, *neîntinați, -te,* adj. Care își-a păstrat curățenia morală, puritatea; curat. — Pref. *ne-* + **întinat.**

NEÎNTÓRS, -OÁRSĂ, *neîntorși, -oarse,* adj. Care nu s-a întors sau nu a fost întors, răsucit sau schimbat în altă poziție sau pe altă parte. ✧ Expr. *A dormi neîntors* = a dormi liniștit, adânc. *A se duce pe drum neîntors* (sau *pe cale neîntoarsă)* = a muri. — Pref. *ne-* + **întors.**

NEÎNTREBUINȚÁT, -Ă, *neîntrebuințați, -te,* adj. Care nu a fost întrebuințat, folosit; care nu este degradat, deteriorat (prin folosire îndelungată); nefolosit, neuzat. [Pr.: *-bu-in-*] — Pref. *ne-* + **întrebuințat.**

NEÎNTRECÚT, -Ă, *neîntrecuți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi întrecut; *p. ext.* grozav, extraordinar, excepțional. — Pref. *ne-* + **întrecut.**

NEÎNTRERÚPT, -Ă, *neîntrerupți, -te,* adj., adv. (Care are loc, se desfășoară etc.) fără întrerupere, fără oprire, continuu; necontenit. — Pref. *ne-* + **întrerupt.**

NEÎNȚELEGĂTÓR, -OÁRE, *neînțelegători, -oare,* adj. Care nu înțelege, care refuză să înțeleagă, să accepte ceva. — Pref. *ne-* + **înțelegător.**

NEÎNȚELÉGERE, *neînțelegeri,* s.f. Faptul de a nu (se) înțelege, lipsă de înțelegere. ✦ Dezacord; conflict, diferend; discordie, ceartă. ✦ Confuzie creată din cauza interpretării greșite a unei afirmații, a unei situații etc. — Pref. *ne-* + **înțelegere.**

NEÎNȚELÉS, -EÁSĂ, *neînțeleși, -se,* adj. Care nu este sau nu poate fi înțeles, priceput, explicat; greu de priceput, de explicat; care nu poate fi cuprins de mintea omenească; inexplicabil; tainic, misterios. — Pref. *ne-* + **înțeles.**

NEÎNVÍNS, -Ă, *neînvinși, -se,* adj. Care nu este sau nu poate fi învins, invincibil; *p. ext.* neînduplecat, neclintit. — Pref. *ne-* + **învins.**

NEJÚST, -Ă, *nejuști, -ste,* adj. Care nu este conform cu adevărul sau cu echitatea. — Pref. *ne-* + **just.**

NEJUSTIFICÁBIL, -Ă, *nejustificabili, -e,* adj. Care nu se poate justifica. — Pref. *ne-* + **justificabil.**

NEJUSTIFICÁT, -Ă, *nejustificați, -te,* adj. Care nu este justificat. — Pref. *ne-* + **justificat.**

NELALÓCUL adj., adv. (Urmat de un adj. pos.) (Care este, se desfășoară etc.) în mod nepotrivit, altfel de cum ar fi normal. — Pref. *ne-* + **la** + **loc.**

NELĂMURÍRE, *nelămuriri,* s.f. Fapt insuficient lămurit, chestiune neclară. — Pref. *ne-* + **lămurire.**

NELĂMURÍT, -Ă, *nelămuriți, -te,* adj. Care nu este lămurit, care nu se poate distinge (precis); cu contururi incerte; nedesluşit, confuz, vag. ✦ Greu de precizat (în cuvinte), de explicat, de definit, de lămurit; neînțeles. — Pref. *ne-* + **lămurit.**

NELEGÁL, -Ă, *nelegali, -e,* adj. Care nu se face în temeiul unei legi, care nu este prevăzut de lege. — Pref. *ne-* + **legal.**

NELEGÍTIM, -Ă, *nelegitimi, -e,* adj. (Despre copii) Care s-a născut în afara căsătoriei; natural, bastard. — Pref. *ne-* + **legitim** (după fr. *illégitime).*

NELEGIUÍRE, *nelegiuiri,* s.f. Faptă care contravine legilor juridice sau preceptelor morale; fărădelege, infamie, crimă. — Din **nelegiuit.**

NELEGIUÍT, -Ă, *nelegiuiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care comite nelegiuiri; (despre acțiuni, atitudini etc. ale oamenilor) care constituie, reprezintă o nelegiuire; ticălos, infam. — Pref. *ne-* + **legiuit.**

NELIMITÁT, -Ă, *nelimitați, -te,* adj. Care nu are limite; imens, nemăsurat. — Pref. *ne-* + **limitat.**

NELÍNIȘTE, *neliniști,* s.f. Stare de agitație, de frământare, de neastâmpăr; tulburare, îngrijorare, teamă, panică (nelămurită). ✦ Mișcare, acțiune continuă; neastâmpăr. — Pref. *ne-* + **liniște.**

NELINIȘTÍ, *neliniștesc*, vb. IV. Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă liniștea sufletească, a (se) umple de neliniște; a (se) tulbura, a (se) frământa, a (se) îngrijora. — Din **neliniștit** (derivat regresiv).

NELINIȘTÍT, -Ă, *neliniștiți, -te,* adj. Care nu este liniștit; care se mișcă, se agită, se frământă (continuu), care nu stă locului; cuprins de agitație, de frământare, de neastâmpăr; agitat, tulburat. — Pref. *ne-* + **liniștit.**

NELINIȘTITÓR, -OÁRE, *neliniștitori, -oare*, adj. Care neliniștește, îngrijorează; îngrijorător. — Pref. *ne-* + **liniștitor.**

NELIPÍT, -Ă, *nelipiți, -te*, adj. Care nu a fost lipit cu sau de ceva. — Pref. *ne-* + **lipit**[2].

NELIPSÍT, -Ă, *nelipsiți, -te,* adj. Care este întotdeauna prezent, care nu lipsește niciodată; care nu se desparte de cineva. — Pref. *ne-* + **lipsit.**

NELOAIÁL, -Ă adj. v. **neloial.**

NELOCUÍBIL, -Ă, *nelocuibili, -e*, adj. Care nu este bun, adecvat pentru locuit. — Pref. *ne-* + **locuibil.**

NELOIÁL, -Ă, *neloiali, -e,* adj. Care nu își îndeplinește obligațiile asumate; nesincer, necinstit. [Pr.: *-lo-ial.* — Var.: **neloaiál, -ă** adj.] — Pref. *ne-* + **loial.**

NELUCRÁRE s.f. (Înv.) Inactivitate. — Pref. *ne-* + **lucrare.**

NELUCRÁT, -Ă, *nelucrați, -te,* adj. (Despre materiale brute) Care nu a fost încă prelucrat; (despre pământ) pe care nu au fost executate lucrări agrotehnice. — Pref. *ne-* + **lucrat.**

NELÚME s.f. (În loc. adj. şi adv.) *Ca nelumea* = (care este) cum nu trebuie, cum nu se cade. — Pref. *ne-* + **lume.**

NELUMINÁT, -Ă, *neluminați, -te,* adj. (Adesea fig.) Care nu este luminat, lipsit de lumină. — Pref. *ne-* + **luminat.**

NEMACHIÁT, -Ă, *nemachiați, -te*, adj. Care nu este machiat; fără fard. [Pr.: *-chi-at*] — Pref. *ne-* + **machiat.**

NEMAIAUZÍT, -Ă, *nemaiauziți, -te,* adj. Care este atât de ieşit din comun încât nimeni nu a auzit până acum de ceva asemănător; nemaipomenit. [Pr.: *-mai-a-u-*] — Pref. *ne-* + **mai**[1] + **auzit.**

NEMAICUNOSCÚT, -Ă, *nemaicunoscuți, -te*, adj. (Rar) Care nu a mai fost cunoscut, întâlnit de nimeni, niciodată; *p. ext.* extraordinar. — Pref. *ne-* + **mai**[1] + **cunoscut.**

NEMAIÎNTÂLNÍT, -Ă, *nemaiîntâlniți, -te*, adj. Care nu a mai fost întâlnit, cunoscut sau auzit de nimeni niciodată; *p. ext.* extraordinar. [Pr.: *-mai-în-*] — Pref. *ne-* + **mai**[1] + **întâlnit.**

NEMAIPOMENÍT, -Ă, *nemaipomeniți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care sau cum nu s-a mai pomenit (de nimeni, niciodată); *p. ext.* nemaiauzit; formidabil, extraordinar. — Pref. *ne-* + **mai**[1] + **pomenit.**

NEMAIVĂZÚT, -Ă, *nemaivăzuți, -te*, adj. Care este atât de ieşit din comun încât nimeni nu a văzut vreodată ceva asemănător; *p. ext.* extraordinar. — Pref. *ne-* + **mai**[1] + **văzut.**

NEMÁRGINE, *nemargini,* s.f. (Rar) Nemărginire. — Pref. *ne-* + **margine.**

NEMATELMÍNT, *nematelminți,* s.m. (Zool.; la pl.) Încrengătură care cuprinde viermi cilindrici neîmpărțiți în segmente *(Nemathelmintes);* (şi la sg.) vierme care face parte din această încrengătură. — Din fr. **némathelminthe.**

NEMATOCÍST, *nematociste*, s.n. (Zool.) Organ urzicător la celenterate. — Din fr. **némathocyste.**

NEMATÓD, *nematozi,* s.m. (Zool.; la pl.) Clasă de viermi cilindrici din încrengătura nematelminților, cu corpul lung şi subțire *(Nematoda);* (şi la sg.) vierme care face parte din această clasă. — Din fr. **némathode.**

NEMĂRGINÍRE, *nemărginiri,* s.f. Calitatea a ceea ce este nemărginit (**1**); imensitate, infinit; (concr.) întindere fără margini, spațiu nemărginit, nemargine; *p. ext.* timp nelimitat. — Pref. *ne-* + **mărginire.**

NEMĂRGINÍT, -Ă, *nemărginiți, -te,* adj. **1.** Care nu are margini, care se întinde, se continuă la infinit; necuprins, nelimitat, infinit; *p. ext.* foarte lung, foarte mare, foarte numeros. **2.** Care nu cunoaște limite în intensitate; nețărmurit, imens, extrem. — Pref. *ne-* + **mărginit.**

NEMĂRTURISÍT, -Ă, *nemărturisiți, -te*, adj. Care nu este declarat, relatat; care nu este spus deschis, pe față. — Pref. *ne-* + **mărturisit.**

NEMĂSURÁT, -Ă, *nemăsurați, -te,* adj. **1.** Care nu poate fi măsurat, calculat (fiind foarte mare sau foarte numeros); *p. ext.* foarte mare, foarte numeros, imens, enorm; foarte intens, foarte puternic. **2.** (Rar; despre oameni) Care arată lipsă de stăpânire, de cumpătare în comportări; impulsiv. — Pref. *ne-* + **măsurat.**

NEMÂNCÁRE s.f. Faptul de a nu mânca, de a nu fi mâncat; *p. ext.* foame. — Pref. *ne-* + **mâncare.**

NEMÂNCÁT[1], -Ă, *nemâncați, -te,* adj. Flămând. — Pref. *ne-* + **mâncat[1].**

NEMÂNCÁT[2] s.n. (În loc. adj. și adv.) *Pe nemâncate* = (care se face, are loc etc.) înainte de a fi mâncat ceva; fără să fi mâncat, cu stomacul gol. — Pref. *ne-* + **mâncat[2].**

NEMÂNGÂIÁT, -Ă, *nemângâiați, -te,* adj. Care nu-și poate găsi mângâiere în urma unei dureri, pierderi etc. suferite; neconsolat, inconsolabil; *p. ext.* nenorocit. ✦ (Despre dureri, necazuri etc.) Care nu poate fi liniștit, potolit, domolit, alinat. [Pr.: *-gâ-iat*] — Pref. *ne-* + **mângâiat.**

NEMERÍ vb. IV v. **nimeri.**

NEMERÍT, -Ă adj. v. **nimerit.**

NEMÉRNIC, -Ă, *nemernici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** (Om) ticălos, infam, mârșav. ✦ (Om) de nimic, fără valoare; nevrednic, neputincios. **2.** (Pop.) (Om) vrednic de milă, sărman. **3.** (Înv.) (Om) străin, pribeag, pripășit. — Din sl. **naměrĭnŭ** „care vine”.

NEMERNICÍ, *nemernicesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Înv. și reg.) A pribegi, a rătăci. **2.** Tranz. (Rar) A aduce pe cineva într-o stare jalnică, nefericită, mizeră. — Din **nemernic.**

NEMERNICÍE, (**1**) *nemernicii*, s.f. **1.** Faptă nedemnă, comportare mârșavă; josnicie, ticăloșie, infamie. **2.** (Pop.) Starea celui nemernic (**2**); mizerie, neputință. — **Nemernic** + suf. *-ie.*

NÉMEȘ, -Ă, *nemeși, -e,* s.m. și f. (Adesea adjectival) **1**. Denumire dată în Moldova, în Evul Mediu, stăpânilor de pământ fără titluri nobiliare. **2.** Denumire dată în Transilvania, în Evul Mediu, nobililor mici și mijlocii; *p. ext.* denumire dată membrilor clasei stăpânitoare. — Din magh. **nemes.**

NEMEȘÉSC, -EÁSCĂ, *nemești, -e,* adj. (Rar) Care ține de nemeși, propriu, caracteristic nemeșilor; de nemeș; *p. ext.* nobil, boieresc. — **Nemeș** + suf. *-esc.*

NEMEȘÍE s.f. **1.** Stare, calitate, rang de nemeș. **2.** (Rar; colectiv) Clasa nemeșilor; totalitatea nemeșilor. — **Nemeș** + suf. *-ie.*

NEMÉT, *nemeturi,* s.n. (Înv.; colectiv) Totalitatea neamurilor cuiva; rude. — **Neam** + suf. *-et.*

NEMETÁL, *nemetale,* s.n. (Chim.) Metaloid. — Pref. *ne-* + **metal.**

NEMEȚÍ vb. IV v. **nămeți.**

NEMÍCA pron. neg., adv., s.f. v. **nimic.**

NEMÍCĂ pron. neg., adv., s.f. v. **nimic.**

NEMIJLOCÍT, -Ă, *nemijlociți, -te,* adj., adv. (Care se face) fără mijlocirea vreunei persoane, fără interpunerea vreunei fapte, întâmplări etc. din afară, pe o cale neocolită, direct. — Pref. *ne-* + **mijlocit.**

NEMÍLĂ s.f. (Rar) Lipsă de milă[1]; cruzime; *p. ext.* caracter al celui nemilos; duritate, asprime. — Pref. *ne-* + **milă[1].**

NEMILÓS, -OÁSĂ, *nemiloși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Care nu cunoaște mila; neîndurător, aspru, crud, nemilostiv. ✦ Fig. (Despre boli) Incurabil. — Pref. *ne-* + **milos.**

NEMILOSTÍV, -Ă, *nemilostivi, -e,* adj. Nemilos. — Pref. *ne-* + **milostiv.**

NEMILUÍT, -Ă, *nemiluiți, -te,* adj. (Rar) **1.** Care se află în cantitate mare, fără măsură, mult. ✧ Loc. adv. (Curent; substantivat, f.) *Cu nemiluita* = în cantitate foarte mare, din belșug; fără socoteală, fără măsură; cu ghiotura. **2.** (Adesea adverbial) Fără milă[1], fără cruțare; *p. ext.* îndârjit, înverșunat. — Cf. m i l ă[1].

NEMIȘCÁRE s.f. Stare a ceea ce nu se mișcă; imobilitate, neclintire; absență a oricărei mișcări; liniște. ✦ Lipsă de acțiune, de activitate; inactivitate; pasivitate, inerție. — Pref. *ne-* + **mișcare.**

NEMIȘCÁT, -Ă, *nemișcați, -te,* adj. Care nu se mișcă sau care nu poate fi mișcat din loc; neclintit, imobil; *p. ext.* imobilizat. ✦ Țeapăn, rigid, încremenit; fără viață, inert. — Pref. *ne-* + **mișcat.**

NEMIȘCĂTÓR, -OÁRE, *nemișcători, -oare,* adj. Nemișcat, imobil. ✧ *Avere nemișcătoare, bun nemișcător* etc. = avere imobilă, bun imobil etc. — Pref. *ne-* + **mișcător.**

NÉMITE adv. (Pop.) Cu atât mai puțin; darămite. [Acc. și: *nemíte*] — Pref. *ne-* + [dară]**mite.**

NEMOTIVÁT, -Ă, *nemotivați, -te,* adj. Care nu are sau nu-și găsește motivare. — Pref. *ne-* + **motivat** (după fr. *non-motivé)*.

NEMȚEÁN, -Ă, *nemțeni, -e,* s.m., adj. **1**. S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Neamț. **2.** Adj. Care aparține județului Neamț sau nemților (**1**), privitor la județul Neamț ori la nemți. — **Neamț** (n. pr.) + suf. *-ean.*

NEMȚEÁNCĂ, *nemțence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Neamț. — **Nemțean** + suf. *-că*.

NEMȚÉSC, -EÁSCĂ, *nemțești,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține poporului german, privitor la poporul german. ✧ Expr. (Glumeț) *Cald nemțesc* = frig. ✦ (Rar; substantivat, f.) Limba germană. **2.** Adj. (Despre îmbrăcăminte) Care este făcut după moda occidentală; *p. ext.* (pop.) orășenesc. **3.** S.f. art. (Reg.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Neamț** + suf. *-esc*.

NEMȚÉȘTE adv. **1.** Ca nemții, în felul nemților; în limba germană. ✦ (Substantivat) Limba germană. **2.** (În legătură cu verbul „a se îmbrăca”) După moda occidentală; *p. ext.* (pop.) orășenește. — **Neamț** + suf. *-ește*.

NEMȚÍ, *nemțesc,* vb. IV. Refl. (Rar) **1.** A se asimila cu populația de limbă germană, a adopta modul de viață nemțesc; *p. ext.* a se occidentaliza. **2.** A adopta moda vestimentară occidentală; a se îmbrăca orășenește. — Din **neamț.**

NEMȚÍE s.f. **1.** (Reg.; în construcții prepoziționale) Limba germană. **2.** (Rar) Nemțime. — **Neamț** + suf. *-ie*.

NEMȚÍME s.f. (Rar; cu sens colectiv) Mulțime de nemți; totalitatea nemților; nemție (**2**). — **Neamț** + suf. *-ime.*

NEMȚIȘÓR, *nemțișori,* s.m. (Rar) Nume dat mai multor specii de plante erbacee din familia ranunculaceelor, cu frunze divizate și cu flori de obicei albastre, prevăzute cu un pinten *(Delphinium);* plantă care aparține uneia dintre aceste specii. — **Neamț** + suf. *-ișor.*

NEMȚOÁICĂ, *nemțoaice,* s.f. Femeie care face parte din populația Germaniei sau este originară de acolo; germană. — **Neamț** + suf. *-oaică.*

NEMȚOFÍL, -Ă, *nemțofili, -e,* s.m. și f., adj. (Fam.) Germanofil. [Var.: **neamțofil, -ă** s.m. și f., adj.] — **Neamț**[o] + **fil**[o]-.

NEMȚOICÚȚĂ, *nemțoicuțe,* s.f. **1.** (Fam.) Diminutiv al lui *nemțoaică.* **2.** (Bot.; reg.) Condurul-doamnei. — **Nemțoaică** + suf. *-uță.*

NEMULȚĂMÍ vb. IV. v. **nemulțumi.**

NEMULȚĂMÍRE s.f. v. **nemulțumire.**

NEMULȚĂMÍT, -Ă adj. v. **nemulțumit.**

NEMULȚĂMITÓR, -OÁRE adj. v. **nemulțumitor.**

NEMULȚUMÍ, *nemulțumesc,* vb. IV. Tranz. A produce cuiva o nemulțumire; a indispune, a supăra pe cineva. [Var.: (înv. și reg.) **nemulțămí** vb. IV] — Pref. *ne-* + **mulțumi.**

NEMULȚUMÍRE, *nemulțumiri,* s.f. Faptul de a fi nemulțumit; stare a celui nemulțumit; supărare, mâhnire; insatisfacție, contrarietate. ✦ Neajuns, neplăcere, necaz. [Var.: (reg.) **nemulțămíre** s.f.] — Pref. *ne-* + **mulțumire.**

NEMULȚUMÍT, -Ă, *nemulțumiți, -te,* adj. (Adesea adverbial și substantivat) Care nu este mulțumit; care are o nemulțumire; supărat, mâhnit; contrariat. ✦ Care exprimă nemulțumire. [Var.: (reg.) **nemulțămít, -ă** adj.] — Pref. *ne-* + **mulțumit.**

NEMULȚUMITÓR, -OÁRE, *nemulțumitori, -oare,* adj. Nerecunoscător; nemulțumit. [Var.: **nemulțămitór, -oáre** adj.] — Pref. *ne-* + **mulțumi** + suf. *-tor*.

NEMURÍ, *nemuresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face să trăiască veșnic în amintirea oamenilor, a face să reziste timpului, să devină nemuritor (**2**) (slăvind, preamărind, cântând); a imortaliza. — Din **nemuritor** (derivat regresiv).

NEMURÍRE s.f. **1.** Calitatea de a fi nemuritor (**1**); faptul de a trăi veșnic; stare a celui ce este nemuritor; (în limbajul bisericesc) viață veșnică. ✧ Loc. adv. (Fam.) *La nemurire* = **a)** fără sfârșit, veșnic; **b)** extrem de tare, de intens, de mult. **2.** Amintire menită să reziste timpului, destinată să trăiască veșnic; glorie veșnică. ✧ Loc. vb. (Rar) *A trece la nemurire* = a nemuri, a imortaliza. — Din **nemuritor** (derivat regresiv).

NEMURITÓR, -OÁRE, *nemuritori, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (În unele concepții religioase și în basme) (Ființă, suflet) care nu moare niciodată, care trăiește veșnic. **2.** S.m. Spec. Zeu, Dumnezeu. **3.** Adj. Care este menit să reziste timpului, care este destinat să trăiască veșnic în amintirea oamenilor; care este destinat gloriei, celebrității eterne; nepieritor. — Pref. *ne-* + **muritor.**

NENATURÁL, -Ă, *nenaturali, -e,* adj. Care nu este natural; lipsit de naturalețe; artificial, nefiresc; afectat. — Pref. *ne-* + **natural.**

NENAVIGÁBIL, -Ă, *nenavigabili, -e,* adj. (Despre ape) Care nu permite navigația. — Pref. *ne-* + **navigabil.**

NÉNE s.m. **1.** (Pop. și fam.) Termen de respect cu care se adresează un copil sau o persoană mai tânără unui bărbat mai în vârstă sau unui frate mai mare; neică. ✦ (Reg.) Termen de respect folosit de nepoți pentru a vorbi cu (sau despre) un unchi. **2.** (Fam.) Termen de adresare prin care se exprimă o dezaprobare, o surprindere neplăcută. **3.** (Fam.) Termen folosit în cursul unei povestiri sau conversații și care, fără a fi adresat unei persoane anume, exprimă mirare, satisfacție etc. [Var.: **nea** s.m.] — Cf. bg. n e n j a , sb. n e n a .

NENEÁCĂ s.f. (Reg.) Mamă. [Var.: **nineácă** s.f.] — Cf. tc. n i n e .

NENECÚȚĂ s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *neneacă*. — **Neneacă** + suf. *-uță*.

NENÍC s.m. (Pop.) Nenișor. — **Nene** + suf. *-ic.*

NENIȘÓR, *nenișori*, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *nene;* nenic. — **Nene** + suf. *-ișor.*

NENORMÁT, -Ă, *nenormați, -te,* adj. Care nu se efectuează după norme (**3**). — Pref. *ne-* + **normat.**

NENORÓC s.n. Lipsă de noroc, neșansă, ghinion; lipsă de succes (în acțiuni), insucces; *p. ext.* stare a celui fără noroc. — Pref. *ne-* + **noroc.**

NENOROCÍ, *nenorocesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face pe cineva nenorocit sau a deveni nenorocit, a(-și) pricinui un mare rău, o mare suferință, un mare necaz; a(-și) distruge viața. — Din **nenoroc.**

NENOROCÍRE, *nenorociri*, s.f. **1.** Stare a celui nenorocit (**1**); nefericire, durere, suferință mare. **2.** Întâmplare care are efecte dezastruoase, care face pe cineva nenorocit; necaz mare; *p. ext.* dezastru. ✧ Loc. adv. *Din nenorocire* = **a)** din cauza unor împrejurări regretabile; **b)** spre regretul cuiva, din păcate. — V. **nenoroci.**

NENOROCÍT, -Ă, *nenorociți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care se găsește într-o situație vrednică de plâns, care este lipsită de noroc, de fericire, care are de îndurat un mare necaz, o mare suferință; (om) nefericit. **2.** Adj. (Despre situații) Care inspiră milă, tristețe; vrednic de plâns, dureros, trist, jalnic. ✦ (Despre starea, mediul în care se află cineva) Care denotă o situație foarte proastă, vrednică de plâns; *p. ext.* sărac, sărăcăcios. **3.** Adj. Care aduce sau constituie o nenorocire (**2**); dezastruos, funest, nefast, tragic. **4.** Adj., s.m. și f. (Om) ticălos, de nimic. — V. **nenoroci.**

NENOROCÓS, -OÁSĂ, *nenorocoși, -oase,* adj. Care nu are noroc, care nu are succes în ceea ce întreprinde, ghinionist, păgubaș; *p. ext.* care aduce nenorocire (**2**), nefast. — Pref. *ne-* + **norocos.**

NENUFÁR, *nenufari*, s.m. (Bot.; livr.) Nufăr. — Din fr. **nénuphar.**

NENUMĂRÁT, -Ă, *nenumărați, -te* adj. Care este în cantitate atât de mare încât nu poate fi numărat; fără număr, imens. ✧ Loc. adv. *De nenumărate ori* sau *în nenumărate rânduri* = de foarte multe ori, foarte des. — Pref. *ne-* + **numărat.**

NEO- Element de compunere însemnând „nou”, „recent”, care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. [Pr.: *ne-o*] — Din fr. **néo-.**

NEOANACREÓNTIC, -Ă, *neoanacreontici, -ce,* adj. Care se inspiră din poezia lirică cultivată de imitatori târzii ai lui Anacreon; care aparține acestei poezii. [Pr.: *ne-o-a-na-cre-on-*] — Din fr. **néo-anacréontique.**

NEOARTRÓZĂ, *neoartroze,* s.f. (Med.) Articulație nou creată între două extremități osoase aflate în raporturi anatomice anormale. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoarthrose.**

NEOBARÓC, -Ă, *neobaroci, -ce,* adj. s.n. **1.** S.n. Curent și stil artistic bombastic (manifestate îndeosebi la începutul sec. XIX) care încearcă să reînvie barocul. **2.** Adj. Care aparține neobarocului (**1**), care se referă la neobaroc. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néobaroque.**

NEOBEDIÉNT, -Ă, *neobedienți, -te,* adj. Care nu este supus, ascultător. [Pr.: *ne-o-be-di-ent*] — Pref. *ne-* + **obedien.**

NEOBIȘNUÍNȚĂ s.f. Faptul de a nu fi obișnuit cu ceva; lipsă de obișnuință. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **obișnuință.**

NEOBIȘNUÍT, -Ă, *neobișnuiți, -te,* adj. Care iese din comun, care are un caracter aparte, unic; *p. ext.* extraordinar. ✦ Straniu, bizar, curios, ciudat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **obișnuit.**

NEOBLIGATÓRIU, -IE, *neobligatorii,* adj. Care nu trebuie urmat întocmai; care nu este impus. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **obligatoriu.**

NEOBLITERÁT, -Ă, *neobliterate,* adj. (Despre mărci poștale) Neștampilat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **obliterat.**

NEOBOSEÁLĂ s.f. Hărnicie (deosebită), zel (susținut). [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **oboseală.**

NEOBOSÍT, -Ă, *neobosiți, -te,* adj. **1.** Care nu simte oboseală, care nu obosește (niciodată); infatigabil; *p. ext.* care este în continuă mișcare, în continuă activitate, foarte harnic, foarte activ. **2.** (Despre activități, eforturi etc.) Care nu se întrerupe; susținut, continuu. ✦ (Adverbial) Neîncetat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **obosit.**

NEOBRĂZÁRE s.f. Vorbă, faptă, atitudine, purtare lipsită de cuviință; lipsă de cuviință, obrăznicie, nerușinare, impertinență. [Pr.: *ne-o-*] — Cf. n e o b r ă z a t .

NEOBRĂZÁT, -Ă, *neobrăzați, -te,* adj. Care este lipsit de bună-cuviință; nerușinat, obraznic, impertinent. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **obrăzat.**

NEOBSERVÁT, -Ă, *neobservați, -te,* adj. Care nu este observat, văzut; *fig.* care nu este apreciat, prețuit, remarcat. [Pr.: *ne-ob-*] — Pref. *ne-* + **observat.**

NEOCAPITALÍSM s.n. Stadiu al capitalismului caracterizat prin intervenția mărită a statului în economie, prin concentrarea societăților pe acțiuni și dezvoltarea unei societăți de consum. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocapitalisme.**

NEOCAPITALÍST, -Ă, *neocapitaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept, partizan) al neocapitalismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocapitaliste.**

NEOCÁTHARSIS s.n. (Med.) Metodă psihanalitică prin care se provoacă reactualizarea evenimentelor din copilărie ale pacientului în scopul descărcării unor tensiuni. [Scris și: *neocatarsis*. — Pr.: *ne-o-ca-tar-sis*] — Din fr. **néocatharsis.**

NEOCATÓLIC, -Ă, *neocatolici, -ce,* adj., s.m. și f. (Adept) al neocatolicismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-catholique.**

NEOCATOLICÍSM s.n. Doctrină a catolicismului care încearcă să apropie și să adapteze vechile principii și teorii ale catolicismului la problemele lumii contemporane. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocatholicisme.**

NEOCLÁSIC, -Ă, *neoclasici, -ce,* adj. Care aparține neoclasicismului, privitor la neoclasicism, specific neoclasicismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoclassique.**

NEOCLASICÍSM s.n. Curent în artă, literaratură și arhitectură apărut în sec. XVIII care își ia ca model arta, literatura și arhitectura clasică (antică). [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoclassicisme.**

NEOCOLONIALÍSM s.n. Politică a unor state dezvoltate care are drept obiectiv continuarea dominației economice a fostelor colonii, devenite state suverane, prin mijloace moderne: valutar-financiare, tehnologice, informaționale. [Pr.: *ne-o-co-lo-ni-a-*] — Din fr. **néocolonialisme.**

NEOCOLONIALÍST, -Ă, *neocolonialiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține neocolonialismului, privitor la neocolonialism. **2.** S.m. și f. Adept al neocolonialismului. [Pr.: *ne-o-co-lo-ni-a-*] — Din fr. **néocolonialiste.**

NEOCOMUNÍSM s.n. Mișcare politică ce are în vedere restructurarea economică și acordarea unor drepturi democratice, fără a se efectua modificări de esență în structura economică și social-politică comunistă. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocomunisme.**

NEOCOMUNÍST, -Ă, *neocomuniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Adept al neocomunismului. **2.** Adj. Care aparține neocomunismului sau la neocomuniști. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocommuniste.**

NEOCÓRTEX, *neocortexuri,* s.n. (Anat.) Porțiune din creier care filogenetic este cea mai recentă și constituie la om cea mai mare parte a scoarței cerebrale. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocortex,** engl. **neocortex.**

NEOCRÍTIC, -Ă, *neocritici, -ce,* adj., s.m. și f. Neocriticist. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-critique.**

NEOCRITICÍSM s.n. Curent filosofic francez care încearcă să restabilească doctrina kantiană potrivit datelor și speculațiilor științifice moderne. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-criticisme.**

NEOCRITICÍST, -Ă, *neocriticiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al neocriticismului; neocritic. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocriticiste.**

NEOCUPÁT, -Ă, *neocupați, -te,* adj. **1.** (Despre un teritoriu, oraș etc.) Care nu este cucerit de o armată străină, care nu este stăpânit de o putere străină. **2.** (Despre bunuri mobile sau imobile) Care nu este deținut temporar de cineva. ✦ (Despre posturi) Care nu este încă luat în primire, care nu este deținut de cineva. **3.** (Despre persoane) Care nu este angajat într-o întreprindere, instituție. ✦ Care nu are mult de lucru, care nu are treburi multe; liber. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **ocupat** (după fr. *non-occupé)*.

NEODARWINÍSM s.n. Teorie de tradiție darwinistă după care evoluția este un proces gradat, care are loc în condițiile mutațiilor genetice și ale selecției naturale. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néodarwinisme.**

NEODARWINÍST, -Ă, *neodarwiniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al neodarwinismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néodarwiniste.**

NEODIHNÍT, -Ă, *neodihniți, -te,* adj. Care nu se odihnește, nu stă (niciodată); *p. ext.* care este oricând gata de lucru, de acțiune; neobosit. ✦ (Înv.) Neliniștit, agitat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **odihnit.**

NEODÍM s.n. Element chimic din grupa pământurilor rare. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néodyme.**

NEOECOLOGÍE s.f. Ramură a ecologiei care se ocupă cu studiul ecosistemelor recente. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoécologie.**

NEOFALÍNĂ s.f. Produs obținut la distilarea țițeiului, constituind un amestec de benzen cu benzină ușoară, folosit la curățarea materialelor textile, a parchetului etc. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néophaline.**

NEOFASCÍSM s.n. Curent politic de extrema dreaptă apărut după cel de-al Doilea Război Mondial în diverse țări ale lumii având drept scop reconsiderarea fascismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néofascisme.**

NEOFASCÍST, -Ă, *neofasciști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține neofascismului, privitor la neofascism, specific neofascismului. **2.** S.m. și f. Adept al neofascismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néofasciste.**

NEOFICIÁL, -Ă, *neoficiali, -e,* adj. Care nu este oficial, care are un caracter particular. [Pr.: *ne-o-fi-ci-al*] — Pref. *ne-* + **oficial.**

NEOFÍT, -Ă, *neofiți, -te,* s.m. și f. Persoană care a îmbrățișat de curând o nouă religie, abandonând credința veche; *p. ext.* persoană care a aderat de curând la o cauză sau care a intrat de curând într-o grupare, într-o colectivitate etc. și este încă neinițiată deplin. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néophyte.**

NEOFOBÍE s.f. Fobie față de tot ceea ce este nou. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néophobie.**

NEOFORMÁȚIE, *neoformații,* s.f. (Med.) Tumoare malignă. [Pr.: *ne-o-*. — Var.: **neoformațiúne** s.f.] — Din fr. **néoformation.**

NEOFORMAȚIÚNE s.f. v. **neoformație.**

NEOFREUDÍSM s. n. Ansasmblu de orientări teoretice și terapeutice derivate din freudism; neopsihanaliză. [Pr.: *ne-o-froi-*] — Din fr. **néo-freudisme.**

NEOGÉN, -Ă, *neogeni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Perioada terminală a erei terțiare, cuprinzând miocenul și pliocenul, caracterizată prin ridicarea lanțurilor muntoase și importante manifestări vulcanice. **2.** Adj. Care aparține neogenului (**1**), care se referă la neogen. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néogène.**

NEOGOÍT, -Ă, *neogoiți, -te,* adj. (Pop.) Nemângâiat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **ogoit.**

NEOGÓTIC, -Ă, *neogotici, -ce,* adj., s.n. (Stil în arhitectură și artă) care reevaluează goticul și prelucrează formal elementele lui decorative. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néogothique.**

NEOGRAMÁTIC, -Ă, *neogramatici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (În sintagmele) *Școala neogramatică* sau *curentul neogramatic* = curent lingvistic care susține principiul regularității schimbărilor fonetice (considerând analogia drept factor principal în apariția formelor noi) și promovează studiul limbilor moderne. **2.** S.m. și f. Adept al curentului neogramatic (**1**). [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **gramatic** (după germ. *Junggrammatiker,* fr. *néo-grammairien*, it. *neogrammatici)*.

NEOGREC, -EÁCĂ, *neogreci, -ce,* adj. **1.** (În sintagma) *Limba neogreacă* (și substantivat, f.) = limba greacă din perioada modernă, începând din sec. XVI până în zilele noastre; greaca modernă. **2.** Care se referă la limba neogreacă (**1**), care ține de limba neogreacă, propriu limbii neogrecești sau, *p. ext.,* poporului grec modern sau Greciei moderne; neogrecesc. *Influența neogreacă*. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néogrec.**

NEOGRECÉSC, -EÁSCĂ, *neogrecești,* adj. Neogrec (**2**). [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **grecesc.**

NEOHEGELIÁN, -Ă, *neohegelieni, -e*, s.m. și f., adj. **1**. S.m. și f. Adept al neohegelianismului. **2.** Adj. Care ține de neohegelianism, propriu, caracteristic neohegelianismului. [Pr.: *ne-o-he-ghe-li-an*] — Din fr. **néo-hégélien.**

NEOHEGELIANÍSM s.n. Curent filosofic contemporan apărut în Anglia în a doua jumătate a sec. XIX, care dezvoltă studiul filosofiei lui Hegel. Sau: care preia anumite elemente ale filosofiei lui Hegel. [Pr.: *ne-o-he-ghe-li-a-*] — Din fr. **néo-hégélianisme.**

NEOIMPRESIONÍSM s.n. Direcție modernistă în pictură care recurge la culorile complementare, aplicând procedeul contrastului simultan în vederea obținerii unei forme distincte. [Pr.: *ne-o-im-pre-si-o-*] — Din fr. **néo-impressionnisme.**

NEOIMPRESIONÍST, -Ă, *neoimpresioniști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al neoimpresionismului. **2.** Adj. Care ține de neoimpresionism, propriu, caracteristic neoimpresionismului. [Pr.: *ne-o-im-pre-si-o-*] — Din fr. **néo-impressionniste.**

NEOJUNIMÍSM s.n. Școală estetică existentă între cele Două Războaie Mondiale care reactualizează principiile junimiste. [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **junimism.**

NEOJUNIMÍST, -Ă, *neojunimiști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al neojunimismului. [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **junimist.**

NEOKANTIÁN, -Ă, *neokantieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al neokantianismului. **2.** Adj. Care ține de neokantianism, caracteristic, propriu neokantianismului. [Pr.: *ne-o-kan-ti-an*] — Din fr. **néokantien.**

NEOKANTIANÍSM s.n. Curent filosofic de la sfârșitul sec. XIX, care reluând unele teze din filosofia lui Kant a căutat să asimileze noile rezultate ale științelor. [Pr.: *ne-o-kan-ti-a-*] — **Neo-** + **kantianism** (după fr. *néokantisme)*.

NEOLATÍN, -Ă, *neolatini, -e*, adj. (Despre limbi) Care continuă limba latină; romanic; (despre popoare) care descinde din romani, de origine latină. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-latin.**

NEOLIBERÁL, -Ă, *neoliberali, -e*, adj., s.m. și f. (Adept) al neoliberalismului. — **Neo-** + **liberal.**

NEOLIBERALÍSM s.n. Doctrină economică contemporană care susține intervenția limitată a statului în economie pentru a stabili cadrul juridic care să permită organizarea concurenței, funcționarea armonioasă a mecanismului prețurilor și stăvilirea abuzurilor monopolurilor. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néolibéralisme.**

NEOLÍMPIC, -Ă, *neolimpici, -ce*, adj. (Despre sporturi) Care nu este inclus în programul olimpic. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **olimpic.**

NEOLINGVÍST, -Ă, *neolingviști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al neolingvisticii. [Pr.: *ne-o-*] — Din it. **neolinguista.**

NEOLINGVÍSTIC, -Ă, *neolingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Curent lingvistic caracterizat prin importanța acordată împrumuturilor, prin negarea legilor lingvistice și prin explicarea cu ajutorul ariilor lingvistice a deosebirilor dintre limbi înrudite. **2.** Adj. De neolingvistică. *Școala neolingvistică*. [Pr.: *ne-o-*] — Din it. **neolinguistica.**

NEOLÍTIC, -Ă, *neolitici, -ce*, s.n., adj. **1.** S.n. Perioadă din istoria omenirii care a urmat după mezolitic și a precedat epoca metalelor, caracterizată prin folosirea uneltelor de piatră șlefuită și de bronz, prin apariția agriculturii primitive, a creșterii vitelor și a olăritului; epoca pietrei șlefuite. **2.** Adj. Care aparține neoliticului (**1**), care se referă la neolitic. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néolithique.**

NEOLÓG, *neologi,* s.m. (Rar) Adept al introducerii și folosirii neologismelor în limba proprie; neologist. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néologue.**

NEOLÓGIC, -Ă, *neologici, -ce,* adj. (Despre cuvinte, expresii) Care a fost împrumutat recent dintr-o limbă străină; care constituie o formație lingvistică nouă; propriu neologismelor; neologistic. *Formație neologică*. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néologique.**

NEOLOGÍSM, *neologisme,* s.n. Cuvânt împrumutat de curând din altă limbă sau creat recent într-o limbă prin mijloace proprii. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néologisme.**

NEOLOGÍST, *neologiști,* s.m. (Înv.) Neolog. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néologiste.**

NEOLOGÍSTIC, -Ă, *neologistici, -ce,* adj. Neologic. [Pr.: *ne-o-*] — Din **neologism.** Cf. germ. neologistisch.

NEÓM, *neoameni,* s.m. Persoană lipsită de însușirile proprii unui om normal; persoană lipsită de omenie. ✧ Loc. adv. *Ca neoamenii* = altfel decât ar fi normal. ✧ Expr. *A face pe cineva (din om) neom* = a aduce pe cineva într-o stare de plâns, distrugându-l fizicește sau sufletește. [Pr.: *ne-om*] — Pref. *ne-* + **om.**

NEOMALTHUSIÁN, -Ă, *neomalthusieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al neomalthusianismului; neomalthusianist (**1**). **2.** Adj. Care ține de neomalthusianism, relativ la neomalthusianism, caracteristic, propriu pentru neomalthusianism; neomalthusianist (**2**). [Pr.: *ne-o-mal-tu-si-an*] — Din fr. **néo-malthusien.**

NEOMALTHUSIANÍSM s.n. Teorie contemporană care reia teoria lui Malthus, potrivit căreia populația globului crește mult mai repede decât mijloacele de subzistență. [Pr.: *ne-o-mal-tu-si-a-*] — Din fr. **néo-malthusianisme.**

NEOMALTHUSIANÍST, -Ă, *neomalthusianiști, -ste,* s.m. și f., adj. (Rar) **1.** S.m. și f. Neomalthusian (**1**). **2**. Adj. Neomalthusian (**2**). [Pr.: *ne-o-mal-tu-si-a-*] — **Neomalthusian** + suf. *-ist.*

NEOMENÉSC, -EÁSCĂ, *neomenești,* adj. Lipsit de omenie; inuman, sălbatic. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **omenesc.**

NEOMENÉȘTE adv. În chip neomenesc, cu cruzime. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **omenește.**

NEOMENÍE, (**2**) *neomenii,* s.f. **1.** Lipsă de omenie. **2.** Faptă de om neomenos; cruzime, sălbăticie. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **omenie.**

NEOMENÍT, -Ă, *neomeniți, -te,* adj. (Înv.) Neomenos. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **omenit.**

NEOMENÓS, -OÁSĂ, *neomenoși, -oase,* adj. Lipsit de omenie, fără milă; rău; crud, neomenit. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **omenos.**

NEOMICÍNĂ s.f. Antibiotic cu spectru larg extras din ciuperca *Streptomyces fradiae*, activ mai ales asupra stafilococilor patogeni. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néomycine.**

NEÓN s.n. Element chimic, gaz nobil neinflamabil, inodor și incolor, folosit la umplerea unor lămpi electrice. [Pr.: *ne-on*] — Din fr. **néon.**

NEONAZÍSM s.n. Curent, revanșard, șovinist care încearcă să reînvie nazismul. [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **nazism.**

NEONAZÍST, -Ă, *neonaziști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține neonazismului, privitor la neonazism. **2.** S.m. și f. Adept al neonazismului. [Pr.: *ne-o-*] — **Neonaz**[ism] + suf. *-ist.*

NEOPERÁBIL, -Ă, *neoperabili, -e,* adj. Care nu poate fi operat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **operabil.**

NEOPLÁSM, *neoplasme,* s.n. Formă de cancer caracterizată prin invazia țesuturilor învecinate, recidivă după o intervenție chirurgicală; *p. gener.* cancer. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoplasme.**

NEOPLATÓNIC, -Ă, *neoplatonici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al neoplatonismului; neoplatonician (**1**). **2.** Adj. Care ține de neoplatonism, privitor la neoplatonism; neoplatonician (**2**). [Pr.: *ne-o-*] — **Neoplaton**[ism] + suf. *-ic*. Cf. it. neoplatonico.

NEOPLATONICIÁN, -Ă, *neoplatonicieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Neoplatonic (**1**). **2.** Adj. Neoplatonic (**2**). [Pr.: *ne-o-pla-to-ni-ci-an*] — Din fr. **néo-platonicien.**

NEOPLATONÍSM s.n. Doctrină filosofică din sec. III–VI care reformula filosofia lui Platon prin introducerea unor elemente din aristotelism, stoicism în strânsă legătură cu religia. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-platonisme.**

NEOPLÁZIC, -Ă, *neoplazici, -ce*, adj. (Med.) Care se referă la neoplazie sau la neoplasm, caracteristic, propriu pentru neoplazie. *Țesut neoplazic*. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoplasique.**

NEOPLAZÍE, *neoplazii,* s.f. (Med.) Proces patologic de formare a unui țesut nou, tumoral, prin înmulțirea celulară exagerată care alterează structura normală a țesutului originar. ✦ Cancer. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoplasie.**

NEOPORTÚN, -Ă, *neoportuni, -e,* adj. Care nu este oportun; nepotrivit, inoportun. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **oportun.**

NEOPOZÁBIL, -Ă, *neopozabili, -e,* adj. (Despre un act judiciar) Care nu poate fi invocat față de alte persoane și în alte cazuri decât în cele determinate de lege; inopozabil. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **opozabil** (după fr. *non-opposable)*.

NEOPOZITIVÍSM s.n. Curent filosofic contemporan care acordă o atenție deosebită cunoașterii raționale și logicii, precum și analizei logice a limbajului științei. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-positivisme.**

NEOPOZITIVÍST, -Ă, *neopozitiviști, -ste,* s.m. și f., adj. **1**. S.m. și f. Adept al neopozitivismului. **2.** Adj. Care ține de neopozitivism. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-positiviste.**

NEOPSIHANALÍZĂ s.f. (Psih.) Neofreudism. [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **psihanaliză.**

NEORÂNDUIÁLĂ, *neorânduieli,* s.f. **1.** Lipsă de organizare sau de disciplină; dezordine, debandadă; *p. ext.* agitație, revoltă, răscoală ; (faptă care constituie o) încălcare a legii, neregulă, abuz. **2.** Lipsă de ordine; dezordine, deranj, neordine. ✧ Loc. adj. și adv. *În neorânduială* = dezordonat. [Pr.: *ne-o-rân-du-ia-*] — Pref. ne- + **orânduială.**

NEORÂNDUÍT, -Ă, *neorânduiți, -te,* adj. (Rar) Care nu este orânduit, organizat sau ordonat; dezordonat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **orânduit.**

NEÓRDINE s.f. (Rar) Dezordine, deranj, neorânduială (**2**). [Pr.: *ne-or-*] — Pref. *ne-* + **ordine.**

NEOREALÍSM s.n. **1.** Curent filosofic contemporan care identifică conștiința cu existența, redusă la un complex de senzații independente. **2.** Curent în literatura, artele plastice și cinematografia italiană contemporană, care se manifestă printr-o tendință de apropiere de faptul real, de viața cotidiană a oamenilor obișnuiți. [Pr.: *ne-o-re-a-*] — Din fr. **néo-réalisme.**

NEOREALÍST, -Ă, *neorealiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al neorealismului. **2.** Adj. Care aparține neorealismului, privitor la neorealism. [Pr.: *ne-o-re-a-*] — Din fr. **néo-réaliste.**

NEORGÁNIC, -Ă, *neorganici, -ce,* adj. (Biol., Chim.) Anorganic. [Pr.: *ne-or-*] — Pref. *ne-* + **organic** (după fr. *anorganique).*

NEORGANIZÁT, -Ă, *neorganizați, -te,* adj. Care nu este organizat (în prealabil); spontan. ✦ Care și-a pierdut organizarea, funcționarea normală; dezorganizat. [Pr.: *ne-or-*] — Pref. *ne-* + **organizat.**

NEORIENTÁT, -Ă, *neorientați, -te,* adj. Care nu cunoaște locul unde se află, care nu știe în ce direcție trebuie să se îndrepte, dezorientat; *p. ext.* neinformat, nelămurit. [Pr.: *ne-o-ri-en-tat*] — Pref. *ne-* + **orientat.**

NEOROMÁNTIC, -Ă, *neoromantici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al neoromantismului. **2.** Adj. Care ține de neoromantism, caracteristic, propriu neoromantismului, care se referă la neoromantism. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-ro-mantique.**

NEOROMANTÍSM s.n. Curent în literatura modernă și contemporană apărut ca o reacție de tip romantic împotriva naturalismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-romantisme.**

NEOSALVARSÁN s.n. Compus organic al arsenului sub formă de pulbere de culoare galben-deschis solubilă în apă, folosit în tratamentul sifilisului. [Pr.: *ne-o-*] — Din germ. **Neosalvarsan.**

NEOSÂNDÍT, -Ă, *neosândiți, -te,* adj. (Pop.) Care nu este pedepsit. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **osândit.**

NEOSIFICÁT, -Ă, *neosificați, -te,* adj. (Despre părțile membranoase și cartilaginoase ale corpului) Care nu s-a transformat în os, care nu s-a întărit ca un os. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **osificat.**

NEOSTENÍT, -Ă, *neosteniți, -te,* adj. **1.** Care nu obosește niciodată; *p. ext.* care este în continuă mișcare, în continuă activitate; foarte harnic, foarte activ; neobosit, neodihnit. **2.** Care nu slăbește nicio clipă; susținut, perseverent. [Pr.: *ne-os-*] — Pref. ne- + **ostenit.**

NEOSTOÍT, -Ă, *neostoiți, -te,* adj. (Pop.; adesea adverbial) Neastâmpărat, nedomolit, nepotolit. ✦ Neîntrerupt, continuu. ✦ (Rar; despre copii) Neastâmpărat (**2**). [Pr.: *ne-os-*] — Pref. *ne-* + **ostoit** (înv. „potolit” < *ostoi*).

NEOTECTÓNIC, -Ă, *neotectonici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Parte a geologiei care studiază mișcările mai recente de deformare a scoarței terestre. **2.** Adj. Care ține de neotectonică, relativ la neotectonică. [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **tectonică.**

NEOTENÍE s.f. Capacitate a unor organisme de a atinge maturitatea sexuală și de a se reproduce în stadii larvare. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoténie.**

NEOTOMÍSM s.n. Mișcare teologică și filosofică din sec. XIX și XX, care promovează continuarea și înnoirea tradiției tomiste medievale în Biserica catolică. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-thomisme.**

NEOTOMÍST, -Ă, *neotomiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al neotomismului. **2.** Adj. Care se referă la neotomism, care aparține neotomismului, propriu neotomismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-thomiste.**

NEOȚETÍT, *neoțetite*, adj. (Despre vinuri) Care nu s-a transformat în oțet. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **oțetit.**

NEOXIDÁBIL, -Ă, *neoxidabili, -e,* adj. (Rar) Inoxidabil. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **oxidabil** (după engl. *non-oxidable).*

NEOXIDÁT, -Ă, *neoxidați, -te,* adj. (Despre metale) Care nu este oxidat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **oxidat.**

NEOXIGENÁT, -Ă, *neoxigenați, -te,* adj. (Despre păr) Care nu a fost decolorat prin tratare cu apă oxigenată; *p. ext.* nevopsit. ✦ (Despre persoane) Cu părul blond natural. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **oxigenat.**

NEOZEELANDÉZ, -Ă, *neozeelandezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Noii Zeelande sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Noii Zeelande sau neozeelandezilor (**1**), privitor la Noua Zeelandă ori la neozeelandezi. [Pr.: *ne-o-ze-e-*] — Din fr. **néo-zélandais.**

NEOZÓIC, -Ă, *neozoici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultima eră geologică, care continuă de la sfârșitul mezozoicului până astăzi. **2.** Adj. Care se referă la neozoic (**1**), care aparține neozoicului. [Pr.: *ne-o-zo-ic*] — Din fr. **néozoïque.**

NEOZONIZÁT, -Ă, *neozonizați, -te,* adj. Care nu (mai) conține ozon. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **ozonizat.**

NEPALÉZ, -Ă, *nepalezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Nepalului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Nepalului sau nepalezilor (**1**), privitor la Nepal ori la nepalezi. — Din fr. **népalais.**

NEPĂMÂNTEÁN, -Ă, *nepământeni, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care nu este de pe pământ, care pare detașat de cele pământești; nepământesc; *fig.* care pare din altă lume. — Pref. *ne-* + **pământean.**

NEPĂMÂNTÉSC, -EÁSCĂ, *nepământești,* adj. Nepământean. — Pref. *ne-* + **pământesc.**

NEPĂRTINÍRE s.f. Imparțialitate, obiectivitate. — Pref. *ne-* + **părtinire.**

NEPĂRTINITÓR, -OÁRE, *nepărtinitori, -oare,* adj. Imparțial, drept, obiectiv. — Pref. *ne-* + **părtinitor.**

NEPĂSÁRE s.f. **1.** Lipsă de griji, de frământări; situație, stare în care se află cel lipsit de griji, de frământări. ✧ Loc adv. (Pop.) *În nepăsare* = nepăsător, vesel. **2.** Lipsă de interes față de ceea ce se petrece în jur; indiferență, indolență, apatie; pasivitate. — Pref. *ne-* + **păsare.**

NEPĂSĂTÓR, -OÁRE, *nepăsători, -oare,* adj. Care nu-și face griji, necazuri; calm, senin; (curent) care nu manifestă niciun fel de interes față de ceea ce se petrece în jurul său; indolent, apatic; indiferent. — Pref. *ne-* + **păsător** (înv. „grijuliu” < *păsa*).

NEPĂTÁT, -Ă, *nepătați, -te,* adj. Care nu este pătat; *fig.* curat, neprihănit; nevinovat. — Pref. *ne-* + **pătat.**

NEPĂTRÚNS, -Ă, *nepătrunși, -se,* adj. **1.** Care nu este sau nu poate fi pătruns, străbătut; impenetrabil; *spec.* prin care nu răzbate lumina; întunecat, întunecos; *p. ext.* des. ✦ (Despre figură, ochi) Care nu trădează gândurile, sentimentele; impenetrabil. **2.** Fig. Care nu poate fi pătruns cu mintea, de neînțeles; tainic, misterios, necunoscut. — Pref. *ne-* + **pătruns.**

NEPÉR, *neperi,* s.m. Unitate de măsură a nivelului de transmisiune al unui semnal electric, acustic etc. — Din fr. **néper.**

NEPEREÉCHE adj. invar. (Despre numere întregi) Impar. — Pref. *ne-* + **pereche.**

NEPERISÁBIL, -Ă, *neperisabili, -e,* adj. Care nu este perisabil. — Pref. *ne-* + **perisabil.**

NEPERMANÉNT, -Ă, *nepermanenți, -te,* adj. Care nu are caracter permanent; care funcționează o perioadă de timp determinată. — Pref. *ne-* + **permanent** (după fr. *non-permanent).*

NEPERMÉTRU, *nepermetre,* s.n. Instrument de măsură a atenuării unei mărimi fizice, gradat în neperi. — Din fr. **népermètre.**

NEPIERITÓR, -OÁRE, *nepieritori, -oare,* adj. Care este menit să reziste timpului; care este destinat să trăiască veșnic în amintirea oamenilor; care este destinat gloriei, celebrității eterne; nemuritor. — Pref. *ne-* + **pieritor.**

NEPILDUÍT, -Ă, *nepilduiți, -te,* adj. (Înv.) Pentru care nu există asemănare sau precedent, fără precedent, unic; excepțional, extraordinar. — Pref. *ne-* + **pilduit** (înv. „exemplificat” < *pildui*).

NEPIPĂÍT, -Ă, *nepipăiți, -te,* adj. Care nu poate fi pipăit; impalpabil. — Pref. *ne-* + **pipăit** (după fr. *impalpable*).

NEPLÁTĂ s.f. Faptul de a nu achita la timp o obligație bănească. — Pref. *ne-* + **plată.**

NEPLĂCÉRE, (**2**) *neplăceri,* s.f. **1.** Stare sufletească sau fiziologică produsă de ceva neplăcut; lipsă de plăcere, *p. ext.,* de simpatie pentru ceva sau pentru cineva; silă, dezgust. **2.** Necaz, supărare, nemulțumire îndurate de cineva. — Pref. *ne-* + **plăcere.**

NEPLĂCÚT, -Ă, *neplăcuți, -te,* adj. Care nu este pe placul cuiva, care nu este convenabil, care nu corespunde gusturilor sau preferințelor cuiva, care cauzează o neplăcere; dezagreabil; *p. ext.* jenant, supărător. — Pref. *ne-* + **plăcut.**

NEPOFTÍT, -Ă, *nepoftiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care nu este chemat, invitat, poftit sau dorit. — Pref. *ne-* + **poftit.**

NEPOLÁR, -Ă, *nepolari, -e,* adj. (Despre molecule sau grupări de atomi) Care nu are moment electric permanent. — Pref. *ne-* + **polar.**

NEPOLÍTIC, -Ă, *nepolitici, -ce,* adj. Care nu are caracter politic; din afara politicii. — Pref. *ne-* + **politic** (după fr. *non-politique).*

NEPOLITICÓS, -OÁSĂ, *nepoliticoși, -oase,* adj. Care nu este politicos, lipsit de politețe. — Pref. *ne-* + **politicos.**

NEPOLUÁNT, -Ă, *nepoluanți, -te,* adj. Care nu este poluant. [Pr.: *-lu-ant*] — Pref. ne- + **poluant** (după fr. *non-polluant*).

NEPOLUÁT, -Ă, *nepoluați, -te,* adj. **1.** (Despre aer, ape, mediul de viață) Care nu este poluat. **2.** Fig. Care nu este corupt, viciat. [Pr.: *-lu-at*] — Pref. *ne-* + **poluat** (după fr. *non-pollué*).

NEPOMENÍT, -Ă, *nepomeniți, -te,* adj. **1.** Despre care nu se (mai) vorbește, de care nu-și (mai) amintește nimeni, uitat; *p. ext.* care datează de multă vreme, vechi, străvechi. **2.** (Adesea adverbial) Nemaipomenit. — Pref. *ne-* + **pomenit.**

NEPÓT, -OÁTĂ, *nepoți, -oate,* s.m. și f. **1.** Persoană considerată în raport cu bunicii săi ori cu unchii și mătușile sale. **2.** (Fam.; mai ales la voc.) Cuvânt cu care o persoană mai în vârstă se adresează unui tânăr, unei tinere sau unui copil. **3**. (De obicei la pl.) Descendent, urmaș. — Lat. **nepos, -tis.**

NEPOTÍSM, *nepotisme,* s.n. (Fam.) Faptul de a uza de autoritatea sau de influența personală în favoarea rudelor sau a prietenilor; promovare prin protecția rudelor și a prietenilor influenți. — Din fr. **népotisme.**

NEPOTOLÍT, -Ă, *nepotoliți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi potolit; nestăpânit; *p. ext.* neîmpăcat, aprig, înverșunat. — Pref. *ne-* + **potolit.**

NEPOTRIVÍRE, *nepotriviri,* s.f. Lipsă de potrivire, de concordanță, de conformitate; dezacord, discrepanță. — Pref. *ne-* + **potrivire.**

NEPOTRIVÍT, -Ă, *nepotriviți, -te,* adj. Care nu se potrivește, nu se justifică, nu se recomandă, nu este indicat (într-o anumită împrejurare); inoportun; deplasat. — Pref. *ne-* + **potrivit.**

NEPOȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *nepoței, -ele,* s.m. și f. Diminutiv al lui *nepot*. — **Nepot** + suf. *-el, -ea, -ică.*

NEPOVESTÍT, -Ă, *nepovestiți, -te,* adj. **1.** Care nu a fost (încă) povestit. **2.** (Pop.) Care nu poate fi exprimat prin cuvinte; nespus. — Pref. *ne-* + **povestit.**

NEPRECIZÁRE, *neprecizări,* s.f. Lipsă de precizare. — Pref. *ne-* + **precizare.**

NEPRECUGETÁT, -Ă, *neprecugetați, -te,* adj. (Rar) Care nu a fost bine gândit, bine cumpănit, care denotă nesocotință; nechibzuit. — Pref. *ne-* + **precugetat.**

NEPRECUPEȚÍT, -Ă, *neprecupețiți, -te,* adj. Care este fără rezerve, fără condiții; necondiționat. — Pref. *ne-* + **precupețit.**

NEPRECURMÁT, -Ă, *neprecurmați, -te,* adj. (Înv.; adesea adverbial) Neîncetat, neîntrerupt, continuu, permanent. — Pref. *ne-* + **precurmat.**

NEPREDICATÍV, -Ă, *nepredicativi, -e,* adj. (Despre verbe) Care nu poate forma (singur) predicatul. — Pref. *ne-* + **predicativ.**

NEPREGĂTÍT, -Ă, *nepregătiți, -te,* adj. Căruia îi lipsește pregătirea, calificarea sau informația necesară (într-un domeniu); care nu are nivelul cerut. ✧ Loc. adv. *Pe nepregătite* = fără o pregătire prealabilă pe neașteptate. — Pref. *ne-* + **pregătit.**

NEPRÉGET s.n. (Înv.) Râvnă, ardoare, zel; fermitate, hotărâre. ✧ Loc. adv. *Cu nepreget* = fără întârziere; fără șovăire. — Pref. *ne-* + **preget.**

NEPREGETÁT, -Ă, *nepregetați, -te,* adj. (Înv.) **1.** (Despre oameni) Care nu pregetă să facă ceva, care nu are preget; harnic, neobosit. **2.** (Despre acțiuni) Neîntrerupt, continuu, susținut; perseverent; *p. ext.* neprecupețit. — Pref. *ne-* + **pregetat.**

NEPRELUCRÁT, -Ă, *neprelucrați, -te,* adj. (Despre materiale) Care nu și-a modificat forma, dimensiunile, constituția etc. prin prelucrare. — Pref. *ne-* + **prelucrat.**

NEPRETENȚIÓS, -OÁSĂ, *nepretențioși, -oase,* adj. Care este lipsit de pretenții; modest, moderat, simplu. [Pr.: *-ți-os*] — Pref. *ne-* + **pretențios.**

NEPREȚUÍT, -Ă, *neprețuiți, -te,* adj. **1.** Care nu este sau nu poate fi prețuit, calculat, apreciat; incalculabil; *p. ext.* foarte prețios, foarte valoros; inestimabil. **2.** Față de care cineva simte o afecțiune deosebită; foarte scump, foarte drag. — Pref. *ne-* + **prețuit.**

NEPREVĂZĂTÓR, -OÁRE, *neprevăzători, -oare,* adj. Care nu este prevăzător, care este lipsit de prudență; imprudent. — Pref. *ne-* + **prevăzător.**

NEPREVĂZÚT, -Ă, *neprevăzuți, -te,* adj. Care nu a fost prevăzut, scontat; *p. ext.* care nu poate fi prevăzut; imprevizibil, nebănuit; care se ivește sau se produce pe neașteptate; neașteptat, negândit, fortuit. ✦ (Substantivat, n.) Fapt, eveniment etc. care survine pe neașteptate. — Pref. *ne-* + **prevăzut.**

NEPRICÉPERE, *nepriceperi,* s.f. **1.** Lipsă de iscusință, de îndemânare, de destoinicie, de competență; incapacitate. **2.** Lipsă de înțelegere. — Pref. *ne-* + **pricepere.**

NEPRICEPÚT, -Ă, *nepricepuți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu se pricepe să facă ceva, care este lipsit de iscusință, de îndemânare sau de competență într-o acțiune; neîndemânatic, stângaci. ✦ Care demonstrează, arată, trădează lipsă de pricepere, de iscusință. **2.** (Adesea substantivat) Care nu pricepe, nu înțelege sau înțelege greu ceva; *p. ext.* lipsit de minte, de judecată; prost, neștiutor. **3.** Care nu poate fi priceput, care este deasupra priceperii omenești; neînțeles; enigmatic. — Pref. *ne-* + **priceput.**

NEPRICOPSÍT, -Ă, *nepricopsiți, -te,* adj. **1.** (Pop. și fam.; adesea substantivat) Sărac, nevoiaș; *p. ext.* care nu este bun de nimic; neisprăvit. **2.** (Înv.) Lipsit de învățătură, de instrucție, de cultură. [Var.: (reg.) **neprocopsít, -ă** adj.] — Pref. *ne-* + **pricopsit.**

NEPRIÉLNIC, -Ă, *neprielnici, -ce,* adj. Care nu este prielnic, favorabil pentru cineva sau pentru ceva; nefavorabil; *p. ext.* potrivnic, ostil. [Pr.: *-pri-el-*] — Pref. *ne-* + **prielnic.**

NEPRIÉTEN, *neprieteni,* s.m. (Înv.) Dușman, inamic. [Pr.: *-pri-e-*] — Pref. *ne-* + **prieten.**

NEPRIETENÉSC, -EÁSCĂ, *neprietenești,* adj. Neprietenos. [Pr.: *-pri-e-*] — Pref. *ne-* + **prietenesc.**

NEPRIETENÓS, -OÁSĂ, *neprietenoși, -oase,* adj. **1.** Lipsit de prietenie, de bunăvoință; dușmănos, ostil, neprietenesc; *p. ext.* care nu este sociabil, comunicativ; morocănos. ✦ Care exprimă, trădează dușmănie, ostilitate, lipsă de prietenie. **2.** Fig. (Despre încăperi, interioare etc.) Lipsit de confort, de intimitate; rece, neprietenesc. [Pr.: *-pri-e-*] — Pref. *ne-* + **prietenos.**

NEPRIHĂNÍRE s.f. Calitate a ceea ce este fără prihană, fără păcat, fără vină, pur; curățenie, puritate; *spec.* castitate. — Pref. *ne-* + **prihănire** (înv. „păcat, vină" < *prihană).*

NEPRIHĂNÍT, -Ă, *neprihăniți, -te*, adj. Care este fără prihană, fără păcat, fără vină, pur, curat, nepătat, imaculat; *spec.* cast. — Pref. *ne-* + **prihănit** (înv. „păcătos, vinovat" < *prihană).*

NEPRIINCIÓS, -OÁSĂ, *nepriincioși, -oase,* adj. (Rar) Neprielnic. [Pr.: *-pri-in-*] — Pref. *ne-* + **priincios.**

NEPRIMITÓR, -OÁRE, *neprimitori, -oare,* adj. Care nu este primitor, ospitalier; inospitalier. — Pref. *ne-* + **primitor.**

NEPRINCIPIÁL, -Ă, *neprincipiali, -e,* adj. Care este lipsit de principialitate; *p. ext.* subiectiv; abuziv. [Pr.: *-pi-al*] — Pref. *ne-* + **principial.**

NEPROCOPSÍT, -Ă adj. v. **nepricopsit.**

NEPRODUCĂTÓR, -OÁRE, *neproducători, -oare*, adj. Care nu produce, care nu dă naștere la ceva. — Pref. *ne-* + **producător.**

NEPRODUCTÍV, -Ă, *neproductivi, -e,* adj. (Despre terenuri, soluri) Care nu rodește, neroditor; care rodește puțin, sărac. — Pref. *ne-* + **productiv.**

NEPROFESIONÍST, -Ă, *neprofesioniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care nu este profesionist; amator, diletant. [Pr.: *-si-o-*] — Pref. *ne-* + **profesionist.**

NEPROLIFERÁRE s.f. Faptul de a nu mai crea, de a nu mai răspândi ceva. *Neproliferarea armelor atomice*. — Pref. *ne-* + **proliferare.**

NEPTUNIÁN, -Ă, *neptunieni, -e,* adj. (Geol.) Neptunic. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **neptunien.**

NEPTÚNIC, -Ă, *neptunici, -ce,* adj. (Despre terenuri, roci) Format prin sedimentare sub acțiunea apei; neptunian. — Din germ. **neptunisch.**

NEPTUNÍSM s.n. Concepție în geologie care susține că toate rocile s-au format pe cale sedimentară. — Din fr. **neptunisme.**

NEPTÚNIU s.n. Element chimic transuranic, metal de culoare albă-argintie, obținut pe cale sintetică, prin reacții nucleare. — Din fr. **neptunium.**

NEPUNCTUÁL, -Ă, *nepunctuali, -e,* adj. (Despre oameni) Care nu este punctual; (rar) neexact. [Pr.: *-tu-al*] — Pref. *ne-* + **punctual.**

NEPÚS, -Ă, *nepuși, -se,* adj. (Pop. și fam.; în expr.) *Pe* (sau *cu) nepusă masă* = repede, fără întârziere; pe neașteptate, în mod surprinzător. — Pref. *ne-* + **pus.**

NEPUTINCIÓS, -OÁSĂ, *neputincioși, -oase,* adj. **1.** Care este lipsit de puterea de a face ceva, care nu are posibilitatea, capacitatea sau libertatea de a realiza ceva sau de a acționa; incapabil. ✦ (Despre sentimente) Care se consumă inutil, care nu duce la nimic; steril. **2.** (Adesea substantivat) Lipsit de putere fizică, de forță; slab, nevolnic; *p. ext.* bolnav, infirm, schilod. — Pref. *ne-* + **putincios.**

NEPUTÍNȚĂ, *neputințe,* s.f. **1.** Faptul de a nu avea forța, posibilitatea, capacitatea, libertatea de a realiza ceva, de a acționa; incapacitate; imposibilitate. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu neputință* = **a)** imposibil; irealizabil; **b)** (în mod) imaginar, ireal. **2.** Lipsă de putere fizică, de forță, de energie; slăbiciune, nevolnicie; *spec.* stare proastă, suferință provocată de boală sau de bătrânețe; *p. ext.* (mai ales la pl.) bătrânețe; boală; infirmitate. ✧ Expr. (Fam.) *A-l trece* (pe cineva) *neputința* = a se scăpa pe el. — Pref. *ne-* + **putință.**

NERAMBURSÁBIL, -Ă, *nerambursabili, -e,* adj. Care nu poate sau nu trebuie să fie rambursat. — Pref. *ne-* + **rambursabil.**

NERÁMZ s.m. v. **naramz.**

NERÁS, -Ă, *nerași, -se,* adj. Care nu este ras; căruia i-a crescut barbă. — Pref. *ne-* + **ras**[1].

NERAȚIONÁL, -Ă, *neraționali, -e,* adj. **1.** Care nu este conform cu principiile și cerințele rațiunii, care nu poate fi înțeles cu ajutorul rațiunii; irațional (**1**). **2.** (Despre oameni) Lipsit de judecată, de înțelepciune (în ceea ce face sau ce spune); necugetat, nechibzuit. **3.** Care nu a fost bine gândit, bine chibzuit, care denotă nesocotință. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **rațional.**

NERĂBDÁRE s.f. Lipsă de răbdare; impaciență; starea celui nerăbdător; neastâmpăr (provocat de așteptare), încordare, înfrigurare; dorință arzătoare, grabă de a începe, de a întreprinde, de a termina ceva. ✧ Loc. adv. *Cu nerăbdare* = în mod nerăbdător; cu înfrigurare. ✦ Enervare, iritare; nervozitate. — Pref. *ne-* + **răbdare.**

NERĂBDĂTÓR, -OÁRE, *nerăbdători, -oare,* adj. **1.** Care nu are răbdare; impacient; *p. ext.* care nu poate să se stăpânească; iritabil, nervos. **2.** Care este cuprins de nerăbdare să facă sau să termine ceva, care dorește, așteaptă cu înfrigurare ceva sau pe cineva. ✦ Care exprimă nerăbdare. — Pref. *ne-* + **răbdător.**

NERĂMZÁT, -Ă adj. v. **naramzat.**

NERĂMZÍU, -ÍE adj. v. **narangiu.**

NERĂPITÓR, -OÁRE, *nerăpitori, -oare,* adj. (Despre animale) Care nu prinde și nu se hrănește cu animale, de obicei vii. ✦ Care nu aparține ordinelor de păsări de pradă. — Pref. *ne-* + **răpitor.**

NERĂSUFLÁT s.n. (În loc. adv.) *Pe nerăsuflate* = dintr-o răsuflare; foarte repede, fără oprire. — Pref. *ne-* + **răsuflat.**

NERĂZBĂTÚT, -Ă, *nerăzbătuți, -te,* adj. Care nu poate fi răzbătut, pătruns, străpuns. ✦ Fig. Care nu poate fi învins, depășit, rezolvat. — Pref. *ne-* + **răzbătut.**

NERĂZBÍT, -Ă, *nerăzbiți, -te,* adj. (Rar) Care nu poate fi răzbit, prin care nu se poate străbate, peste care nu se poate trece; de nepătruns. — Pref. *ne-* + **răzbit.**

NEREALÍST, -Ă, *nerealiști, -ste,* adj. Care nu este realist. [Pr.: *-re-a-*] — Pref. *ne-* + **realist.**

NERECEPTÍV, -Ă, *nereceptivi, -e,* adj. Care nu este receptiv la impresii din afară și nu le privește cu interes. ✦ Care învață, asimilează greu. — Pref. *ne-* + **receptiv** (după fr. *non-réceptif*).

NERECEPȚIONÁT, -Ă, *nerecepționați, -te,* adj. **1.** Care nu a fost luat în primire verificându-i-se calitatea. **2.** Care nu a fost recepționat prin aparatură radio. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **recepționat.**

NERECOLTÁT, -Ă, *nerecoltați, -te,* adj. (Despre cereale, fructe etc.) Care nu este recoltat. — Pref. *ne-* + **recoltat.**

NERECONCILIÁBIL, -Ă, *nereconciliabili, -e,* adj. (Livr.) Care nu se poate pune de acord, concilia, împăca, care este de neîmpăcat; ireconciliabil. [Pr.: *-li-a-*] — Pref. *ne-* + **reconciliabil.**

NERECUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *nerecunoscători, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care nu-și manifestă recunoștința, lipsită de recunoștință; (om) ingrat. — Pref. *ne-* + **recunoscător.**

NERECUNOȘTÍNȚĂ s.f. Lipsă de recunoștință; faptul, însușirea de a fi nerecunoscător; ingratitudine. — Pref. *ne-* + **recunoștință.**

NERECUPERÁBIL, -Ă, *nerecuperabili, -e,* adj. **1.** Care nu poate sau nu trebuie să fie recuperat; irecuperabil. **2.** (Despre ființe) Care suferă de o boală nevindecabilă, *p. ext.* de un defect moral ce nu (mai) poate fi vindecat; irecuperabil, incurabil. — Pref. *ne-* + **recuperabil** (după fr. *non-récupérable)*.

NEREGULARITÁTE, *neregularități,* s.f. Abatere de la normă, de la forma obișnuită; deviere. ✦ (Concr.) Lucru neregulat sau parte neregulată a unui lucru. ✦ Accident de teren. — Pref. *ne-* + **regularitate** (după fr. *irrégularité)*.

NEREGULÁT, -Ă, *neregulați, -te,* adj. **1.** Care constituie o abatere de la normă, de la forma obișnuită. ✧ *Verb neregulat* = verb care se abate de la flexiunea obișnuită, având forme proprii, specifice. ✦ (Despre terenuri, drumuri) Accidentat. **2.** Care este lipsit de regularitate, de simetrie, de uniformitate, de omogenitate. ✦ (Despre armate, trupe) Care este format din ostași cu instrucție neomogenă, nesistematică, constituiți în unități ocazionale de luptă. ✦ (Despre climă, factori climatici etc.) Variabil, instabil. — Pref. *ne-* + **regulat.**

NERÉGULĂ, *nereguli*, s.f. **1.** Lipsă de regulă, de rânduială; dezordine. **2.** (De obicei la pl.) Lipsă de exactitate, nerespectare a regulilor; încălcare a legii; abatere, incorectitudine. — Pref. *ne-* + **regulă.**

NEREÍDĂ, *nereide*, s.f. Fiecare dintre cele cincizeci de nimfe ale mării în mitologia greacă, protectoarele marinarilor, care se iveau la chemarea corăbierilor aflați în primejdie. — Din lat. **Nereides,** fr. **néréide.**

NERELIGIÓS, -OÁSĂ, *nereligioși, -oase,* adj. **1.** Care nu are o religie. **2.** Care nu respectă religia. [Pr.: *-gi-os*] — Pref. *ne-* + **religios.**

NEREPARÁBIL, -Ă, *nereparabili, -e,* adj. Care nu (mai) poate fi reparat, dres; *fig.* care nu (mai) poate fi îndreptat, corectat. — Pref. *ne-* + **reparabil.**

NEREPARÁT, -Ă, *nereparați, -te,* adj. **1.** Care nu este refăcut, readus în stare bună, care nu este repus în stare de funcționare. **2.** Fig. Care nu a fost îndreptat, corectat. ✦ (Jur.; despre pagube) Care nu este acoperit; (despre stricăciuni, insulte etc.) pentru care nu s-au plătit daune. — Pref. *ne-* + **reparat.**

NERESPECTUÓS, -OÁSĂ, *nerespectuoși, -oase,* adj. Care este lipsit de respect, de bună-cuviință; necuviincios, nereverențios, ireverențios. [Pr.: *-tu-os*] — Pref. *ne-* + **respectuos.**

NEREUȘÍT, -Ă, *nereușiți, -te,* adj. Care nu este reușit; neizbutit. ✦ (Substantivat, f.) Eșec, insucces. [Pr.: *-re-u-*] — Pref. *ne-* + **reușit.**

NEREVERENȚIÓS, -OÁSĂ, *nereverențioși, -oase,* adj. Nerespectuos, necuviincios, ireverențios. [Pr.: *-ți-os*] — Pref. *ne-* + **reverențios.**

NEREZOLVÁT, -Ă, *nerezolvați, -te,* adj. Care nu este rezolvat, pentru care nu s-a găsit o soluție. — Pref. *ne-* + **rezolvat.**

NERÍTIC, -Ă, *neritici, -ce,* adj. **1.** (În sintagma) *Regiune* (sau *zonă) neritică* = zonă a fundului mării situată în apropierea țărmului continental, caracterizată prin adâncimi ale apei mai mici de 200 de metri. **2.** Care provine din regiunea neritică (**1**), care este specific, propriu acestei regiuni. — Din fr. **néritique.**

NERÓD, -OÁDĂ, *nerozi, -oade,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care are mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără să judece; (om) prost, netot, neghiob, nătărău. **2.** Adj. Care aparține nerodului (**1**), care caracterizează pe nerod, nerozesc; care denotă, trădează prostie, prostesc; *p. ext.* lipsit de sens, de rațiune; stupid. [Var.: (reg.) **năród, -oádă** adj., s.m. și f.] — Din bg. **neroda.**

NERODITÓR, -OÁRE, *neroditori, -oare*, adj. Care nu este roditor, care nu rodește; sterp. — Pref. *ne-* + **roditor.**

NEROMÂNÉSC, -EÁSCĂ, *neromânești,* adj. (Despre modul de exprimare, de pronunțare al cuiva) Care este greșit din punctul de vedere al limbii române. *Construcție neromânească.* — Pref. *ne-* + **românesc.**

NEROTUNJÍT, -Ă, *nerotunjiți, -te,* adj. **1.** Care nu este rotunjit. **2.** (Despre vocale) Care se pronunță fără participarea buzelor. — Pref. *ne-* + **rotunjit.**

NEROZÉSC, -EÁSCĂ, *nerozești,* adj. (Rar) De nerod (**1**); prostesc. — **Nerod** + suf.*-esc.*

NEROZÉȘTE adv. Ca nerozii (**1**), în felul nerozilor; prostește. — **Nerod** + suf. *-ește.*

NEROZÍE, (**2**) *nerozii*, s.f. **1.** Faptul de a fi nerod (**1**); prostie, neghiobie, stupiditate. **2.** Vorbă sau faptă de nerod (**1**); faptă prostească; neghiobie (**2**); (cu sens atenuat) lucru lipsit de seriozitate, de importanță; fleac; *p. ext.* aberație, absurditate. — **Nerod** + suf. *-ie*.

NERUMEGÁT, -Ă, *nerumegați, -te,* adj. (Fam.; despre cunoștințe, idei etc.) Care nu a fost asimilat sau aprofundat. — Pref. *ne-* + **rumegat.**

NERUȘINÁRE s.f. Lipsă de rușine; *p. ext.* comportare, afirmație, faptă lipsită de bună-cuviință; necuviință, impertinență, neobrăzare. — Pref. *ne-* + **rușinare.**

NERUȘINÁT, -Ă, *nerușinați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care este lipsit de rușine, de bună-cuviință; obraznic, impertinent, neobrăzat; *p. ext.* imoral, depravat, stricat. — Pref. *ne-* + **rușinat.**

NERV, *nervi,* s.m. **1.** Formațiune anatomică de transmisie a impulsului nervos, care unește sistemul nervos central cu periferia organismului (piele, organe de simț, mușchi, glande etc.) și care este formată, din mănunchiuri de fibre reprezentând prelungirile neuronului înconjurate de o teacă constituită din mielină. ✧ *Boală de nervi* = boală nervoasă. *Bolnav de nervi* = persoană care suferă de o boală nervoasă. ✧ Expr. *A avea* (sau *a fi în) nervi* = a fi irascibil, iritabil, predispus la ceartă, nervos. *A-l apuca nervii* = a avea o criză nervoasă, un acces de nervi. *A avea nervii slabi* = a fi ușor iritabil sau impresionabil. ✦ (La pl.; rar) (Stare de) surescitare, enervare, nervozitate. **2.** (Bot.; rar) Nervură (**1**). **3.** Fig. (La sg.) Putere, vigoare; energie; ritm susținut. — Din lat. **nervus,** it. **nervo.**

NERVATÚRĂ, *nervaturi,* s.f. (Tehn.) Ansamblul nervurilor de pe suprafața unui obiect, a unui sistem tehnic; nervație (**2**). — Din it. **nervatura.**

NERVÁȚIE, *nervații,* s.f. **1.** (Bot.) Ansamblul nervurilor (**1**) de pe o frunză. ✦ Mod în care sunt dispuse nervurile (**1**) la o frunză. **2.** (Tehn.) Nervatură. **3.** (Zool.) Ansamblul nervurilor (**2**) de pe aripa unei insecte. ✦ Mod de dispunere a nervurilor (**2**). [Var.: **nervațiúne** s.f.] — Din fr. **nervation.**

NERVAȚIÚNE s.f. v. **nervație.**

NERVÍSM s.n. Concepție fiziologică potrivit căreia creierul are rolul de substrat material al activității psihice, de coordonator în reglarea tuturor funcțiilor organismului. — Din fr. **nervisme.**

NERVÍST, -Ă, *nerviști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al nervismului. **2.** Adj. Care aparține nervismului, privitor la nervism. — **Nerv**[ism] + suf. *-ist*.

NERVÓS, -OÁSĂ, *nervoși, -oase,* adj. **1.** Care se referă la nervi (**1**), care aparține nervilor (**1**); alcătuit din nervi (**1**); care este provocat de nervi (**1**); *p. ext.* de natură nevrotică. ✧ *Sistem nervos* = totalitatea centrilor nervoși și a căilor de transmisiune centripetă și centrifugă din organism. *Sistem nervos central* = ansamblu anatomic alcătuit din creier, cerebel, bulb și măduva spinării. *Boală nervoasă* = boală care afectează psihicul (fără a fi cauzată de vreo leziune organică cunoscută); boală de nervi. **2.** Care nu-și poate păstra calmul, care se enervează ușor; iritabil, mânios, nevricos; *p. ext.* emotiv. ✦ Care se găsește într-o stare de încordare, de surescitare; enervat, iritat. ✦ (Despre gesturi, manifestări) Care trădează nervozitate, enervare, iritare, nerăbdare. ✦ (Adverbial) Cu nervozitate. **3.** Care are nervi (**3**), musculos, vânos; *fig.* puternic, viguros, plin de nerv, energic. — Din lat. **nervosus,** fr. **nerveux,** it. **nervoso.**

NERVOZITÁTE s.f. Stare de enervare, de încordare nervoasă; iritare, surescitare; *p. ext.* nerăbdare. ✧ Loc. adv. *Cu nervozitate* = **a)** în mod nervos, crispat; **b)** cu nerăbdare, precipitat. — Din fr. **nervosité.**

NERVURÁT, -Ă, *nervurați, -te,* adj. (Rar) care este străbătut de nervuri, cu nervuri. — Din fr. **nervuré.**

NERVURÁȚIE, *nervurații,* s.f. Ansamblu de nervuri; mod de dispunere a nervurilor. — **Nervură** + suf. *-ație.*

NERVÚRĂ, *nervuri,* s.f. **1.** Fiecare dintre fasciculele conducătoare liberiene-lem-noase care străbat limbul frunzelor și prin care circulă seva. ✦ P. anal. (Rar) Fiecare dintre ramificațiile cele mai subțiri ale rădăcinii unui copac. **2.** Fiecare dintre fibrele cornoase, ramificate în formă de rețea, care străbat membrana aripii unor insecte. **3.** (La pl.) Rețea de dungi de altă culoare decât fondul, care dau un aspect marmorat unei suprafețe; (și la sg.) fiecare dintre dungile care formează această rețea. **4.** Proeminență pe suprafața interioară sau exterioară a unei piese, a unui organ de mașină etc., care servește la ghidarea, la mărirea rezistenței sau a rigidității piesei, la mărirea suprafeței de schimb de căldură etc. **5.** (Arhit.) Fiecare dintre mulurile care formează osatura unei bolți (gotice sau romanice); mulură care conturează și decorează muchiile unei bolți, marginile unei nișe etc. **6.** Grindă de beton armat turnată odată cu planșeul și servind la întărirea acestuia. **7.** Element transversal (din duraluminiu sau din oțel) al aripii de avion, care, împreună cu lonjeronul, asigură rigiditatea acesteia. **8.** (De obicei la pl.) Cută foarte îngustă, cusută ca garnitură pe un obiect de îmbrăcăminte; cerculeț. — Din fr. **nervure.**

NES®, *nesuri*, s.n. Nescafe. — Din **nes**[cafe].

NESATISFĂCĂTÓR, -OÁRE, *nesatisfăcători, -oare,* adj. Care nu satisface o dorință, o necesitate, o exigență. ✦ Care nu corespunde unor norme, criterii, exigențe. — Pref. *ne-* + **satisfăcător.**

NESATISFĂCÚT, -Ă, *nesatisfăcuți, -te,* adj. Care nu este satisfăcut; nemulțumit. — Pref. *ne-* + **satisfăcut.**

NESATURÁT, -Ă, *nesaturați, -te,* adj. (Despre un sistem fizico-chimic) Care conține într-unul dintre constituenții săi o cantitate mai mică decât cantitatea corespunzătoare stării de saturație. ✦ (Despre combinații chimice organice) Care conține în moleculă legături duble sau triple. — Pref. *ne-* + **saturat.**

NESÁȚ s.n. Dorință puternică, poftă, aviditate, lăcomie. [Var.: **nesáțiu** s.n.] — Pref. *ne-* + **saț.**

NESÁȚIU s.n. v. **nesaț.**

NESĂBUÍNȚĂ, *nesăbuințe,* s.f. Nesăbuire. — **Nesăbuit** + suf. *-ință*.

NESĂBUÍRE s.f. (Rar) Lipsă de judecată, de chibzuință într-o împrejurare dată, nesocotință, nechibzuință, nesăbuință; (concr.) faptă nesocotită, nechibzuită. — Din **nesăbuit.**

NESĂBUÍT, -Ă, *nesăbuiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care este lipsit de judecată, de chibzuință în acțiuni; nechibzuit, nesocotit. ✦ (Despre acțiunile, faptele etc. oamenilor) Care dovedește, exprimă, trădează nesăbuință; *p. ext.* lipsit de sens, de rațiune; cu totul exagerat, deplasat. — Cf. magh. szabadni.

NESĂNĂTÓS, -OÁSĂ, *nesănătoși, -oase,* adj. **1.** Care dăunează sănătății, vătămător; *spec.* (despre locuințe, încăperi etc.) insalubru. **2.** Care arată, trădează o stare maladivă, anormală. **3.** Fig. Care denotă o orientare greșită. — Pref. *ne-* + **sănătos.**

NESĂRÁT, -Ă, *nesărați, -te*, adj. **1.** Care nu conține sare (îndeajuns). **2.** Fig. (Despre oameni sau despre manifestări ale lor; *spec.* despre vorbe, glume) Fără spirit, fără haz, fără farmec, anost, fad, searbăd; *p. ext.* (despre manifestările oamenilor) fără conținut, fără sens, prostesc. — Pref. *ne-* + **sărat.**

NESĂRĂTÚRĂ, *nesărături,* s.f. (Rar) Vorbă, glumă, faptă etc. lipsită de spirit, de haz. — Pref. *ne-* + **sărătură.**

NESĂTÚL, -Ă, *nesătui, -le,* adj. **1.** Care nu s-a săturat; care nu se simte sătul niciodată; flămând. **2.** Fig. Nesățios (**1**). — Pref. *ne-* + **sătul.**

NESĂȚIÓS, -OÁSĂ, *nesățioși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu se mulțumește cu ce are, care caută să obțină, să acapareze tot mai mult; lacom, avid, nesătul (**2**). **2.** Care nu se simte niciodată sătul; care nu are saț la mâncare, la băutură; *p. ext.* lacom. ✦ (Reg.; despre mâncăruri) Care nu satură. **3.** Fig. Care nu poate fi astâmpărat, potolit, stăpânit; *p. ext.* mistuitor, devorant. ✦ (Adverbial) Cu nesaț, cu plăcere, cu voluptate. [Pr.: *-ți-os*] — Pref. *ne-* + **sățios.**

NESCAFÉ®, (**2**) *nescafeuri,* s.n. **1.** Denumire comercială dată unui praf de cafea solubil, din care se prepară o băutură prin simpla dizolvare în apă; nes. **2.** Sortiment sau porție de nescafe (**1**). — Cuv. fr.

NESCAIVÁ adj. nehot. invar. v. **niscaiva.**

NESCAREVÁ adj. nehot. invar. v. **niscareva.**

NESCHIMBÁT, -Ă, *neschimbați, -te,* adj. Care își păstrează conținutul, forma, aspectul de dinainte; invariabil. — Pref. *ne-* + **schimbat.**

NESCHIMBĂTÓR, -OÁRE, *neschimbători, -oare,* adj. Care nu se schimbă sau nu poate fi schimbat; imuabil. — Pref. *ne-* + **schimbător.**

NESCRÍPTIC, *nescriptice,* adj. (În sintagma) *Fond nescriptic* = fond destinat pentru plata personalului angajat în afara schemei (și temporar) într-o întreprindere sau într-o instituție. — Pref. *ne-* + **scriptic.**

NESCRÍS, -Ă, *nescriși, -se,* adj. Care nu este sau nu a fost scris; care se păstrează prin tradiție orală. — Pref. *ne-* + **scris.**

NESECÁT, -Ă, *nesecați, -te*, adj. (Adesea fig.) Care nu seacă sau nu poate seca; fără sfârșit, mereu viu; inepuizabil; nesecătuit. — Pref. *ne-* + **secat.**

NESECĂTUÍT, -Ă, *nesecătuiți, -te,* adj. (Rar) Nesecat. — Pref. *ne-* + **secătuit.**

NESEMNIFICATÍV, -Ă, *nesemnificativi, -e*, adj. Care este lipsit de semnificație, de importanță. — Pref. *ne-* + **semnificativ.**

NESENTIMENTÁL, -Ă, *nesentimentali, -e*, adj. Care nu este sentimental. — Pref. *ne-* + **sentimental.**

NESERIÓS, -OÁSĂ, *neserioși, -oase*, adj. Care nu este serios; lipsit de seriozitate. [Pr.: *-ri-os*] — Pref. *ne-* + **serios.**

NESERIOZITÁTE s.f. Lipsă de seriozitate; *p. ext.* comportare, ținută neserioasă. [Pr.: *-ri-o-*] — Pref. *ne-* + **seriozitate.**

NESESÉR, *neseseruri,* s.n. Mică trusă de călătorie care cuprinde cele necesare pentru îngrijirea corpului (săpun, perii, foarfecă etc.). — Din fr. **nécessaire.**

NESFÂRȘÍRE s.f. (Rar) Întindere sau cantitate fără limite sau care pare că nu are limite. — Pref. *ne-* + **sfârșire.**

NESFÂRȘÍT[1] s.n. Ceea ce nu are (sau pare că nu are) limită în spațiu sau în timp; nemărginire, infinit. ✧ Loc. adv. *La nesfârșit* = continuu, întruna, necontenit. ✦ Eternitate, veșnicie. — Pref. *ne-* + **sfârșit.**

NESFÂRȘÍT[2], -Ă, *nesfârșiți, -te,* adj. **1.** Care nu se sfârșește, nu are limite (în timp sau spațiu), nu încetează, nu se consumă, care nu are sfârșit; fără sfârșit; fără margini; etern, veșnic; infinit. **2.** Foarte mare, foarte întins, foarte numeros, foarte intens. ✦ (Adverbial) Extrem de..., foarte. — Pref. *ne-* + **sfârșit.**

NÉSFIE s.f. v. **nisfia.**

NESÍGUR, -Ă, *nesiguri, -e,* adj. **1.** Care nu oferă siguranță, pe care nu se poate conta; incert, îndoielnic. ✦ Spec. Lipsit de stabilitate, de rezistență. ✦ Spec. Primejdios, expus. **2.** (Despre oameni) Care este lipsit de convingere, de încredere (în sine), de fermitate; nehotărât, șovăielnic; *p. ext.* timid, stângaci. ✦ (Despre acțiunile și manifestările oamenilor) Care arată, exprimă, trădează lipsă de convingere, de hotărâre, de încredere, de fermitate; *p. ext.* care trădează, exprimă stângăcie, timiditate. **3.** Care nu se vede, nu se distinge bine, lipsit de claritate; neclar, confuz; *p. ext.* care se află încă în formare, care nu s-a format, nu s-a definitivat încă. — Pref. *ne-* + **sigur.**

NESIGURÁNȚĂ s.f. **1.** Stare a ceea ce este nesigur (**1**), lipsit de siguranță; incertitudine, îndoială; *p. ext.* lucru, situație nesigure, îndoielnice, supuse hazardului; lipsă de securitate (personală). **2.** Șovăială, ezitare; îndoială, dubiu; *p. ext.* stare de agitație, de frământare, neliniște. — Pref. *ne-* + **siguranță.**

NESILÍT, -Ă, *nesiliți, -te,* adj. **1.** (Despre gesturi, mișcări; despre stil, limbă) Natural, spontan, degajat. **2.** Care este făcut de bunăvoie, fără constrângere. — Pref. *ne-* + **silit.**

NESIMȚÍRE s.f. **1.** Pierdere a cunoștinței; leșin. **2.** Lipsă de bun-simț; purtare a celui nesimțit[2] (**1**). **3.** Indiferență, răceală; lipsă de sensibilitate. — Pref. *ne-* + **simțire.**

NESIMȚÍT[1] s.n. (În loc. adv.) *Pe nesimțite* = încetul cu încetul, fără a putea fi perceput. — Pref. *ne-* + **simțit.**

NESIMȚÍT[2], -Ă, *nesimțiți, -te,* adj. **1.** Care este lipsit de bun-simț, de bună creștere, de cuviință, de delicatețe. ✦ Care denotă, trădează nesimțire (**2**). **2.** Care nu este simțit, perceput; care scapă simțurilor sau trece neobservat; *p. ext.* insesizabil, imperceptibil. ✦ (Adverbial) Fără a putea fi perceput; încetul cu încetul; fără zgomot, tiptil; pe furiș. — Pref. *ne-* + **simțit.**

NESIMȚITÓR, -OÁRE, *nesimțitori, -oare*, adj. **1.** Căruia îi lipsește facultatea de a simți; care nu este înzestrat cu simțuri; *p. ext.* insensibil, nepăsător. ✦ Care nu mai simte, care se găsește în stare de nesimțire (**1**), de inconștiență; *p. ext.* mort. **2.** Nesimțit[2] (**1**). — Pref. *ne-* + **simțitor.**

NESMINTÍT, -Ă, *nesmintiți, -te,* adj., adv. (Înv. și reg.) **1.** Adj. Care nu poate fi mișcat din loc, care nu poate fi schimbat ori abătut. **2.** Adv. Fără abatere, fără schimbare; *p. ext.* în mod regulat, constant. **3.** Adv. Neapărat, negreșit; desigur. — Pref. *ne-* + **smintit.**

NESOCIÁBIL, -Ă, *nesociabili, -e,* adj. Căruia nu-i plac relațiile cu semenii săi, care leagă greu prietenii; necomunicativ. [Pr.: *-ci-a-*] — Pref. *ne-* + **sociabil.**

NESOCOTÍ, *nesocotesc,* vb. IV. Tranz. A nu respecta, a nu prețui (la valoarea cuvenită); a desconsidera, a disprețui; a nu ține seamă de..., a ignora, a neglija; a trece peste...; *spec.* a încălca o lege, o dispoziție. — Pref. *ne-* + **socoti.**

NESOCOTÍNȚĂ, *nesocotințe,* s.f. **1.** Lipsă de judecată, de înțelepciune, de chibzuință (în acțiuni); *p. ext.* ușurință, imprudență (în acțiuni). **2.** Faptă sau vorbă de om nesocotit (**1**); nechibzuință, nesăbuință, prostie. — Pref. *ne-* + **socotință.**

NESOCOTÍRE s.f. Faptul de *a nesocoti;* ignorare, desconsiderare. — V. **nesocoti.**

NESOCOTÍT, -Ă, *nesocotiți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care este lipsit de judecată, de socotință, de chibzuință în acțiuni; nechibzuit, nesăbuit; *p. ext.* ușuratic, imprudent. ✦ (Despre manifestările oamenilor) Care dovedește nesocotință; nechibzuit, absurd, prostesc. **2.** Care nu este luat în seamă; ignorat, desconsiderat. — Pref. *ne-* + **socotit.**

NESOFISTICÁT, -Ă, *nesofisticați, -te,* adj. Care nu este sofisticat, lipsit de artificialitate, plin de naturalețe; lipsit de rafinament. — Pref. *ne-* + **sofisticat.**

NESOLUȚIONÁT, -Ă, *nesoluționați, -te,* adj. Care nu este încă soluționat. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **soluționat.**

NESÓMN s.n. Lipsă de somn, insomnie. ✦ Stare de veghe; *p. ext.* oboseală pricinuită de starea de veghe. — Pref. *ne-* + **somn.**

NESPĂLÁT, -Ă, *nespălați, -te,* adj. Care nu a fost spălat, care nu s-a spălat (încă) sau care nu s-a spălat bine; care în mod obișnuit nu se spală. ✦ (Substantivat) Om care nu este bun de nimic, om fără rost, fără căpătâi; neisprăvit. — Pref. *ne-* + **spălat.**

NESPECTACULÓS, -OÁSĂ, *nespectaculoși, -oase,* adj. Care este lipsit de spectaculozitate. — Pref. *ne-* + **spectaculos.**

NESPERÁT, -Ă, *nesperați, -te,* adj. (Despre un eveniment fericit) Care nu a fost sperat (dar s-a realizat); *p. ext.* care întrece așteptările. — Pref. *ne-* + **sperat** (după fr. *inespéré)*.

NESPORTÍV, -Ă, *nesportivi, -e,* adj. Care se abate de la regulile disciplinei sportive, care încalcă sportivitatea. — Pref. *ne-* + **sportiv.**

NESPÚS, -Ă, *nespuși, -se,* adj. Care nu poate fi spus, exprimat, descris, evaluat (atât este de mare, de intens, de tare etc.), inexprimabil, indescriptibil; *p. ext.* nemaipomenit, extraordinar. — Pref. *ne-* + **spus.**

NESTABÍL, -Ă, *nestabili, -e,* adj. Care nu are stabilitate; instabil. ✦ (Despre un corp chimic) Care se descompune sau se transformă cu ușurință. — Pref. *ne-* + **stabil.**

NESTABILITÁTE s.f. Proprietatea de a fi nestabil; instabilitate. — Pref. *ne-* + **stabilitate.**

NESTATÓRNIC, -Ă, *nestatornici, -ce,* adj. Care nu este statornic; schimbător, inconstant. — Pref. *ne-* + **statornic.**

NESTATORNICÍE s.f. Lipsă de statornicie; inconstanță. — Pref. *ne-* + **statornicie.**

NESTĂPÂNÍT, -Ă, *nestăpâniți, -te,* adj. Care nu poate fi oprit; care nu se poate stăpâni; nestăvilit, nedomolit, năvalnic. — Pref. *ne-* + **stăpânit.**

NESTĂVILÍT, -Ă, *nestăviliți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi (ușor) stăvilit, oprit; nestăpânit, năvalnic, impetuos; *p. ext.* irezistibil. — Pref. *ne-* + **stăvilit.**

NESTEMÁTĂ, *nestemate,* adj. (În sintagma) *Piatră nestemată* (și substantivat, f.) = mineral rar, cu aspect atrăgător și duritate mare, folosit mai ales pentru podoabe; piatră prețioasă, piatră scumpă. ✦ P. ext. (Rar) De piatră scumpă. [Var.: **nestimátă** adj.] — Cf. lat. a e s t i m a t u s .

NESTERILIZÁT, -Ă, *nesterilizați, -te,* adj. Care nu a fost supus sterilizării. — Pref. *ne-* + **sterilizat.**

NESTIMÁT, -Ă, *nestimați, -te,* adj. (Înv.) Neprețuit (**1**), inestimabil. — Cf. lat. i n a e s t i m a b i l i s, fr. i n e s t i m a b l e.

NESTIMÁTĂ adj. v. **nestemată.**

NESTINGHERÍT, -Ă, *nestingheriți, -te,* adj. Care nu este stingherit; liber să acționeze în bune condiții. — Pref. *ne-* + **stingherit.**

NESTINGÍBIL, -Ă, *nestingibili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi stins, oprit, potolit. — După fr. **inextinguible.**

NESTÍNS, -Ă, *nestinși, -se,* adj. Care (mai) arde (cu putere), care nu poate fi stins; (despre foc) viu, iute. ✧ *Var nestins* = var în forma în care iese din cuptorul de calcinare a pietrei de var. ✦ Fig. (Despre sentimente, senzații) Care nu încetează sau nu poate fi atenuat, domolit, potolit; care durează etern, veșnic (cu aceeași intensitate). — Pref. *ne-* + **stins.**

NESTRĂBĂTÚT, -Ă, *nestrăbătuți, -te,* adj. Care nu este (încă) sau nu poate fi străbătut. — Pref. *ne-* + **străbătut.**

NESTRĂMUTÁT, -Ă, *nestrămutați, -te,* adj. **1.** Care nu se mută sau nu poate fi mutat din loc, care rămâne nemișcat, fix, stabil; *p. ext.* trainic, durabil. **2.** Fig. (Despre oameni și acțiunile lor, despre întâmplări etc.) Care nu poate fi clintit, schimbat; statornic, ferm, hotărât. — Pref. *ne-* + **strămutat.**

NESTRICÁT, -Ă, *nestricați, -te,* adj. (Pop.) Întreg, intact; nevătămat. ✦ Neatins de vicii. — Pref. *ne-* + **stricat.**

NESTRUCTURÁT, -Ă, *nestructurați, -te,* adj. Care nu are (încă) o structură bine definită. — Pref. *ne-* + **structurat.**

NESUFERÍRE s.f. (Rar) Aversiune; dușmănie. — Pref. *ne-* + **suferire.**

NESUFERÍT, -Ă, *nesuferiți, -te,* adj. **1.** Care este greu de suportat sau care depășește puterile, rezistența cuiva, care nu poate fi suferit; insuportabil; *p. ext.* cumplit. **2.** (Adesea substantivat) Care displace, care repugnă; *p. ext.* urâcios; detestabil, odios. — Pref. *ne-* + **suferit.**

NESUPRAVEGHEÁT, -Ă, *nesupravegheați, -te,* adj. Care nu se află sub supraveghere, sub control. — Pref. *ne-* + **supravegheat.**

NESUPÚNERE, *nesupuneri,* s.f. Lipsă de supunere; atitudine, faptă etc. care contravine legii, unor dispoziții etc. — Pref. *ne-* + **supunere.**

NESUPÚS, -Ă, *nesupuși, -se,* adj. Care refuză să se supună, să respecte o lege, o dispoziție; care se răzvrătește. — Pref. *ne-* + **supus.**

NEȘÁNSĂ, *neșanse,* s.f. Întâmplare nefavorabilă; nenoroc, ghinion. — Pref. *ne-* + **șansă.**

NEȘIFONÁBIL, -Ă, *neșifonabili, -e,* adj. (Despre țesături, confecții) Care nu se șifonează (ușor). — Pref. *ne-* + **șifonabil.**

NEȘTAMPILÁT, -Ă, *neștampilați, -te,* adj. (Despre mărci poștale) Care nu este ștampilat; neobliterat. — Pref. *ne-* + **ștampilat.**

NÉȘTE art. nehot. v. **niște.**

NEȘTÉRS, -EÁRSĂ, *neșterși, -se*, adj. Care nu poate fi șters, distrus, înlăturat. ✦ Fig. Care nu poate fi uitat, care rămâne veșnic în amintire. — Pref. *ne-* + **șters.**

NEȘTIÍNȚĂ s.f. **1.** Faptul de a nu ști, de a nu avea știință de ceva; situație în care se află cel care nu știe ceva, nu are știință de ceva. ✧ *Neștiință de carte* = analfabetism. **2.** Lipsă de cultură, ignoranță; *p. ext.* obscurantism. — Pref. *ne-* + **știință.**

NEȘTIINȚÍFIC, -Ă, *neștiințifici, -ce*, adj. Care nu aparține științei, care nu are caracter științific. — Pref. *ne-* + **științific** (după fr. *non-scientifique*).

NEȘTÍNE pron. nehot. (Înv. și reg.) Cineva, careva; oricare, fiecare. — Lat. **nescio** + **qui** + **ne.**

NEȘTIRBÍT, -Ă, *neștirbiți, -te*, adj. (Adesea fig.) Neatins, intact. — Pref. *ne-* + **știrbit.**

NEȘTÍRE s.f. (În loc. adv.) *În neștire* = **a)** fără să-și dea seama, fără a ști cum sau de ce; la întâmplare; absent, distrat; *p. ext.* involuntar; **b)** fără rost, fără sens, în mod inutil; **c)** fără măsură, fără socoteală; la nesfârșit. (Rar) *Din neștire* = din nebăgare de seamă; involuntar. — Pref. *ne-* + **știre.**

NEȘTIÚT, -Ă, *neștiuți, -te*, adj. Care nu este (încă) știut, cunoscut, cercetat, descoperit; necunoscut; *p. ext.* tainic, ascuns, nepătruns; *spec.* anonim. [Pr.: *-ști-ut*] — Pref. *ne-* + **știut.**

NEȘTIUTÓR, -OÁRE, *neștiutori, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care nu știe (nimic); ignorant, nepriceput; lipsit de cultură. ✧ (Substantivat) *Neștiutor de carte* = analfabet. ✦ Inocent, candid, naiv; *p. ext.* inofensiv. [Pr.: *-ști-u-*] — Pref. *ne-* + **știutor.**

NET, -Ă, *neți, -te*, adj. **1.** (Adesea adverbial) Clar, deslușit, precis; hotărât, categoric. **2.** (Despre venituri) Din care s-au scăzut cheltuielile, impozitele; curat; (despre greutatea mărfurilor) din care s-a scăzut daraua, ambalajul. — Din fr. **net.**

NETALENTÁT, -Ă, *netalentați, -te*, adj. Lipsit de talent. — Pref. *ne-* + **talentat.**

NETÁM-NESÁM adv. v. **nitam-nisam.**

NETÁM-NISÁM adv. v. **nitam-nisam.**

NETĂGĂDUÍT, -Ă, *netăgăduiți, -te*, adj. Care nu se (poate) pune la îndoială, care nu se mai discută (atât este de evident); neîndoios, indiscutabil, incontestabil, necontestat; *p. ext.* cert, categoric. — Pref. *ne-* + **tăgăduit.**

NÉTED, -Ă, *netezi, -de,* adj. **1.** Care are suprafața dreaptă, fără asperități; *p. ext.* lucios, alunecos. ✧ *Mușchi neted* sau *musculatură, fibră (musculară) netedă* = mușchi sau musculatură, fibră (musculară) care nu prezintă striații. ✦ (Despre piele; *p. ext.* despre părți ale corpului) Fără riduri, fără zbârcituri, întins, catifelat, mătăsos. ✦ (Despre păr) Lins, întins. **2.** (Despre suprafețe, locuri, terenuri) Care este drept, fără asperități, care este lipsit de denivelări, de accidente; întins, plan, șes. ✦ (Despre drumuri) Fără hopuri sau făgașuri; plat, drept, uniform; lin. ✧ Expr. (Adverbial) *A-i veni* (sau *a-i fi) neted* = a-i fi ușor, comod să facă ceva, a-i veni la îndemână. **3.** Fig. Clar, precis, limpede, deslușit; *p. ext.* deschis, fățiș, direct. — Lat. **nitidus, -a.**

NETEMEINICÍE s.f. Lipsă de temeinicie. ✦ (Jur.) Deficiență a hotărârii unui organ de jurisdicție, care constă în greșita sau incompleta stabilire a faptelor ori în caracterul incomplet ori contradictoriu al motivării. — Pref. *ne-* + **temeinicie.**

NETEMPERÁT, -Ă, *netemperați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de moderație, de cumpătare. **2.** (Muz.; despre sisteme de intonație) Care nu este temperat. — Pref. *ne-* + **temperat** (după fr. *intempéré*).

NETERMINÁT, -Ă, *neterminați, -te,* adj. Care nu este realizat până la sfârșit; nefinalizat. — Pref. *ne-* + **terminat**[2]**.**

NETEZÍ, *netezesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A face neted; a nivela. ✧ Expr. *A(-i) netezi cuiva calea* = a înlesni, a ușura cuiva ceva. **2.** A călca ușor (cu fierul de călcat) rufe, haine etc. **3.** A aranja, a îndrepta părul, penele; *p. ext.* a mângâia, a dezmierda. ✦ (Glumeț) A lovi, a bate. — Din **neted.**

NETEZÍME, (**2**) *netezimi,* s.f. **1.** Însușire a unui obiect de a fi neted (**1**); însușire a unei suprafețe, a unui loc, teren de a fi neted (**2**). **2.** (Concr.) Suprafață dreaptă, netedă sau lipsită de accidente; neteziș. — **Neted** + suf. *-ime*.

NETEZÍRE s.f. Acțiunea de *a netezi* și rezultatul ei. — V. **netezi.**

NETEZÍȘ, *netezișuri,* s.n. (Rar) Netezime (**2**). — **Neted** + suf. *-iș.*

NETEZÍT, -Ă, *neteziți, -te,* adj. **1.** Care a fost făcut neted. **2.** (Reg.; despre păr, barbă etc.) Potrivit, aranjat, bine pieptănat. — V. **netezi.**

NETEZITOÁRE, *netezitori,* s.f. **1.** Mistrie specială de metal, cu paleta îndoită, folosită pentru a netezi tencuiala la muchiile sau la unghiul dintre zidurile unei construcții. **2.** Unealtă agricolă formată din mai multe bare paralele, legate între ele cu lanțuri, folosită la nivelarea pământului (după arat). — **Netezi** + suf. *-toare.*

NETEZITÓR, *netezitoare,* s.n. **1.** Unealtă folosită pentru îndreptarea și netezirea muchiilor la formele de turnătorie. **2.** Mașină formată din doi cilindri între care se trece un material pentru a fi netezit. — **Netezi** + suf. *-tor.*

NÉTO adv. (Și adjectival) Fără impozite, rețineri sau alte cheltuieli; fără dara. — Din it., germ. **netto.**

NETÓT, NETOÁTĂ, *netoți, netoate,* adj., s.m. și f. (Persoană) cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără judecată; (om) redus la minte; prost, nătărău, neghiob, prostănac. — Pref. *ne-* + **tot.**

NETRANSFERÁBIL, -Ă, *netransferabili, -e,* adj. Care nu poate fi transferat. — Pref. *ne-* + **transferabil.**

NETRÉBNIC, -Ă, *netrebnici, -ce,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Ticălos, mizerabil, păcătos. **2.** Care este lipsit de valoare, de folos, de utilitate sau de însemnătate; nefolositor, inutil. **3.** (Înv.) Vrednic de milă, mizerabil; umil, modest; *p. ext.* (curent) incapabil, nevrednic. — Din sl. **netrĕbĭnŭ.**

NETREBNICÍE, *netrebnicii,* s.f. Faptă, atitudine, comportare de om netrebnic; ticăloșie, mârșăvie, josnicie. — **Netrebnic** + suf. *-ie.*

NETREBUINCIÓS, -OÁSĂ, *netrebuincioși, -oase,* adj. Care nu este trebuincios; nefolositor, inutil. [Pr.: *-bu-in-*] — Pref. *ne-* + **trebuincios.**

NETROPICALIZÁT, -Ă, *netropicalizați, -te,* adj. (Despre piese, aparate, instalații etc.) Căruia nu i s-au aplicat operații de tropicalizare. — Pref. *ne-* + **tropicalizat.**

NETRUCÁT, -Ă, *netrucați, -te,* adj. (Despre scene din filme, din piese de teatru etc.) În care nu s-au folosit trucaje. — Pref. *ne-* + **trucat.**

NETRUNCHIÁT, -Ă, *netrunchiați, -te,* adj. (Adesea fig.) Care nu este trunchiat. [Pr.: *-chi-at*] — Pref. *ne-* + **trunchiat.**

NETULBURÁT, -Ă, *netulburați, -te,* adj. Care nu este tulburat. — Pref. *ne-* + **tulburat.**

NEȚ, *nețuri,* s.n. (La tenis) Lovitură în care mingea trece în terenul advers atingând marginea de sus a plasei. — Din germ. **Netz,** engl. **net.**

NEȚĂRMURÍT, -Ă, *nețărmuriți, -te,* adj. Care nu cunoaște limite (în spațiu, în intensitate); nemărginit, imens. — Pref. *ne-* + **țărmurit.**

NEȚESĂLÁT, -Ă, *nețesălați, -te,* adj. (Despre vite) Care nu a fost curățat cu țesala; *p. anal.* (depr.; despre oameni) cu părul încâlcit, zbârlit, nepieptănat; (despre păr) care nu este pieptănat, care este încâlcit, zbârlit; *p. ext.* neîngrijit, murdar. — Pref. *ne-* + **țesălat.**

NEUITÁT, -Ă, *neuitați, -te,* adj. Care nu se poate uita; a cărui amintire a rămas neștearsă; vrednic de aducere-aminte, memorabil; *p. ext.* veșnic, etern. [Pr.: *ne-ui-*] — Pref. *ne-* + **uitat.**

NEÚMĂ, *neume,* s.f. Semn de notație muzicală fără portativ, folosit în Evul Mediu în cântarea liturgică. ✦ Parte dintr-o frază muzicală religioasă care constă în prelungirea melodiei pe ultima silabă a unui cuvânt sau care se execută fără cuvinte, prin vocalizare. — Din fr. **neume.**

NEUMBLÁT, -Ă, *neumblați, -te,* adj. **1.** (Despre drumuri, locuri) Care este puțin umblat, pe care se trece rareori; pe unde nu au trecut niciodată oamenii; *p. ext.* care nu este populat; pustiu. **2.** (Despre oameni) Care a călătorit puțin sau deloc; neexperimentat. [Pr.: *ne-um-*] — Pref. *ne-* + **umblat.**

NEUNÍRE, *neuniri,* s.f. (Rar) Lipsă de unire, de înțelegere (între mai multe persoane, colectivități etc.); neînțelegere. [Pr.: *ne-u-*] — Pref. *ne-* + **unire.**

NEURÁL, -Ă, *neurali, -e,* adj. Care face parte din sistemul nervos, care este în legătură cu sistemul nervos. ✧ *Canal neural* = canal embrionar din pereții căruia ia naștere sistemul nervos. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neural.**

NEURASTÉNIC, -Ă, *neurastenici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) bolnavă de neurastenie. **2.** Adj. Privitor la neurastenie; specific neurasteniei. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurasthénique.**

NEURASTENÍE, *neurastenii,* s.f. Formă clinică de nevroză manifestată prin dureri de cap, insomnie, oboseală, depresie psihică, anxietate, palpitații, sufocări etc. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurasthénie.**

NEURASTENIZÁ, *neurastenizez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) îmbolnăvi de neurastenie. [Pr.: *ne-u-*] — Din **neurastenie.**

NEURASTENIZÁNT, -Ă, *neurastenizanți, -te,* adj. Care produce neurastenie. [Pr.: *ne-u-*] — **Neurasteniza** + suf. *-ant.*

NEURASTENIZÁT, -Ă, *neurastenizați, -te,* adj. Bolnav de neurastenie; *p. ext.* cu nervii slăbiți, sensibilizați. [Pr.: *ne-u-*] — V. **neurasteniza.**

NEURÍNĂ, *neurine,* s.f. Substanță organică toxică care se găsește de obicei în materiile intrate în putrefacție. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurine.**

NEUROCHIRURGÍE s.f. Ramură a chirurgiei având ca obiect bolile sistemului nervos care necesită o intervenție chirurgicală. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurochirurgie.**

NEUROCIBERNÉTIC, -Ă, *neurocibernetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină care cercetează activitatea creierului, ca organ al gândirii, cu ajutorul mijloacelor cibernetice. **2.** Adj. De neurocibernetică. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurocybernétique.**

NEUROCÍT, *neurocite,* s.n. (Anat.) Neuron. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurocyte.**

NEUROENDOCRÍN, -Ă, *neuroendocrini, -e,* adj. (Med.) Care se referă la efectele pe care le exercită asupra organismului sistemul nervos în interacțiune cu cel endocrin. [Pr.: *ne-u-*] — Din engl. **neuroendocrine.**

NEUROFIBROMATÓZĂ, *neurofibromatoze,* s.f. Boală caracterizată prin tumori benigne dezvoltate din țesutul fibros al tecilor nervilor, asociate cu pete pigmentare ale pielii. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurofibromatose.**

NEUROLÉPTIC, -Ă, *neuroleptici, -ce,* adj., s.n. Neuroplegic. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurleptique.**

NEUROLÍMFĂ, *neurolimfe,* s.f. (Anat.) Lichid cefalorahidian. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurolymphe.**

NEUROLÓG, -Ă, *neurologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în boli ale sistemului nervos. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurologue.**

NEUROLÓGIC, -Ă, *neurologici, -ce,* adj. Care aparține neurologiei, privitor la neurologie. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurologique.**

NEUROLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază formarea, structura, funcțiile și bolile sistemului nervos. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurologie.**

NEURÓM s.n. v. **nevrom.**

NEUROMUSCULÁR, -Ă, *neuromusculari, -e,* adj. Care aparține nervilor sistemului muscular, privitor la aceștia. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuromusculaire.**

NEURÓN, *neuroni,* s.m. Element structural și funcțional de bază al sistemului nervos compus dintr-un corp celular protoplasmatic, care conține un nucleu, și din prelungiri protoplasmatice; neurocit. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurone.**

NEUROPATOLOGÍE s.f. Ramură a neurologiei care se ocupă cu studierea bolilor sistemului nervos. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuropathologie.**

NEUROPLÉGIC, -Ă, *neuroplegici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, substanță) care are o acțiune deconectantă asupra sistemului nervos central, provocând o reducere a stării de tensiune psihică, fără să producă somn; neuroleptic. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuroplégique.**

NEUROPSIHIATRÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază în ansamblu afecțiunile sistemului nervos, incluzând și bolile psihice. [Pr.: *ne-u-ro-psi-hi-a-*] — Din fr. **neuropsychiatrie.**

NEUROPSÍHIC, -Ă, *neuropsihici, -ce,* adj. De neuropsihiatrie. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuropsychique.**

NEUROPSIHOLÓGIC, -Ă, *neuropsihologici, -ce,* adj. De neuropsihologie. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuropsychologique.**

NEUROPSIHOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază fenomenele psihice în legătură cu sistemul nervos central. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuropsychologie.**

NEUROSIMPÁTIC, -Ă, *neurosimpatici, -ce,* adj. Privitor la sistemul nervos al marelui simpatic, care aparține acestui sistem. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurosympathique.**

NEUROTOMÍE s.f. v. **nevrotomie.**

NEUROTRÓP, -Ă, *neurotropi, -e,* adj., s.m. (Microorganism, virus) care se fixează și provoacă modificări în special în sistemul nervos. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurotrope.**

NEUROVEGETATÍV, -Ă, *neurovegetativi, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Sistem nervos neurovegetativ* = totalitatea organelor nervoase de transmisie ale organismului care reglează funcțiile de nutriție. **2.** Care ține de sistemul nervos neurovegetativ, care aparține sau este propriu, caracteristic acestui sistem. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurovégétatif.**

NEUTÍL, -Ă, *neutili, -e,* adj. Care nu este folositor, care nu servește la nimic; inutil. [Pr.: *ne-u-*] — Pref. *ne-* + **util.**

NEUTRÁL, -Ă, *neutrali, -e,* adj. **1.** (Rar) Neutru (**1**). **2.** (Despre sensul cuvintelor) Care este indiferent față de genul (feminin sau masculin) indicat de forma cuvântului; care se poate referi la obiecte de orice gen. **3.** (Chim.; rar) Neutru (**4**). [Pr.: *ne-u-*] — Din lat. **neutralis,** it. **neutrale.**

NEUTRALITÁTE s.f. Situație politică și juridică a unui stat care nu se amestecă în conflictul dintre alte state, care nu acordă sprijin statelor beligerante, iar în timp de pace nu ia parte la încheierea de alianțe și de pacte militare; *p. ext.* stare, atitudine neutră (**1**) a unei persoane sau a unui grup social. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neutralité.**

NEUTRALIZÁ, *neutralizez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune în imposibilitate de a se manifesta, a face inofensiv, a reduce la pasivitate, a paraliza; a anihila acțiunea unei forțe prin altă forță contrară, a contracara, a zădărnici. ✦ Tranz. și refl. (Lingv.) A determina sau a suferi o neutralizare. **2.** Tranz. fact. și refl. (Chim.) A (se) face neutru (**4**). **3.** Tranz. (Fiz.) A compensa cuplajul dintre circuitul electric de intrare și cel de ieșire al unui amplificator electric. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neutraliser.**

NEUTRALIZÁNT, -Ă, *neutralizanți, -te,* adj., s.n. (Produs, substanță) care neutralizează. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neutralisant.**

NEUTRALIZÁRE, *neutralizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) neutraliza.* ✦ (Lingv.) Suprimarea, în condiții determinate, a unei opoziții existente între două unități. [Pr.: *ne-u-*] — V. **neutraliza.**

NEUTRALIZÁT, -Ă, *neutralizați, -te,* adj. Făcut sau devenit neutru. [Pr.: *ne-u-*] — V. **neutraliza.**

NEUTRÍNO, *neutrino,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară neutră, stabilă, cu masa neglijabilă. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr., engl. **neutrino,** germ. **Neutrino.**

NEUTRODINÁRE, *neutrodinări,* s.f. (Elt.) Compensare a unei reacții existente între ieșirea și intrarea unui etaj amplificator cu circuite acordate. — După fr. **neutrodynation.**

NEUTRÓN, *neutroni,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară neutră din nucleul atomului, lipsită de sarcină electrică, cu masa puțin mai mare decât cea a protonului. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neutron.**

NEUTRÓNIC, -Ă, *neutronici, -ce,* adj. Care aparține neutronilor, care se referă la neutroni; alcătuit din neutroni. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neutronique.**

NEÚTRU, -Ă, *neutri, -e,* adj. **1.** (Despre state, popoare etc.) Care este în stare de neutralitate, care nu face parte din beligeranți sau dintre părțile adverse; neutral (**1**). ✧ *Zonă neutră* sau *teritoriu neutru* = teritoriu situat între granițele a două țări pe care nu staționează forțe armate. ✦ P. ext. (Despre oameni sau grupuri sociale) Care nu se încadrează în niciun partid, în niciun curent etc.; care se abține de la a se pronunța pro sau contra, păstrând o atitudine rezervată, pasivă. **2.** Care nu poate fi calificat nici în sens pozitiv și nici în sens negativ, care nu trezește niciun interes deosebit, care este nesemnificativ, indiferent; care manifestă indiferență, lipsă de participare; *spec.* lipsit de valoare afectivă sau stilistică. ✦ (Fon.) Care nu participă la o anumită opoziție fonologică. **3.** (Gram.; în sintagmele) *Gen neutru* (și substantivat, n.) = formă a unor părți de vorbire (substantivul, adjectivul etc.) atribuită numelor de lucruri. *Substantiv neutru* (și substantivat, n.) = substantiv de genul neutru. *Vocală neutră* = vocală medială. ✦ (Despre sensul cuvintelor) Care este indiferent față de genul (feminin sau masculin) indicat de forma cuvântului; care se poate referi la obiecte de orice gen; neutral (**2**). **4.** (Chim.) Care nu are nici caracter acid, nici caracter bazic; neutral (**3**). ✦ La care ionii de hidrogen ai acidului au fost înlocuiți cu metale. **5.** (Fiz.) Care nu are sarcină electrică; care posedă în cantități egale sarcină electrică pozitivă și negativă. — Din fr. **neutre,** lat. **neuter, -tra,** it. **neutro.**

NEUZÁT, -Ă, *neuzați, -te,* adj. Care nu este degradat, deteriorat, stricat (prin folosire îndelungată). [Pr.: *ne-u-*] — Pref. *ne-* + **uzat** (după fr. *non-usé).*

NEUZITÁT, -Ă, *neuzitați, -te,* adj. Care nu se folosește în mod curent; (rar) neobișnuit. [Pr.: *ne-u-*] — Pref. *ne-* + **uzitat.**

NEV, *nevi,* s.m. Tumoare benignă a pielii, uneori colorată în brun, cenușiu sau albastru. — Din lat. **naevus.**

NEVALORIFICÁT, -Ă, *nevalorificați, -te,* adj. Care nu este pus în valoare, pentru care nu s-a făcut ceva spre a primi o anumită valoare, a cărui valoare nu este scoasă în evidență. ✦ (În special despre surse de energie, materii prime) Care nu este folosit în procesul de producție spre rentabilizare. — Pref. *ne-* + **valorificat.**

NEVÁSTĂ, *neveste,* s.f. Femeie măritată; *spec.* soție; *p. gener.* (pop.) femeie. — Din sl. **nevěsta** „mireasă”.

NEVĂSTÚICĂ, *nevăstuici,* s.f. **1.** (Reg.) Nevestică. **2.** Mic animal mamifer carnivor, cu corpul lung și subțire, acoperit cu blană moale, deasă, roșcată vara și albicioasă iarna, cu picioarele scurte și cu botul ascuțit *(Mustela nivalis).* — **Nevastă** + suf. *-uică.*

NEVĂTĂMÁT, -Ă, *nevătămați, -te,* adj. Care nu este lovit sau rănit, fără nicio vătămătură; neatins, întreg, teafăr. ✦ P. anal. (Despre obiecte) Fără nicio lovitură sau stricăciune; intact. — Pref. *ne-* + **vătămat.**

NEVĂZĂTÓR, -OÁRE, *nevăzători, -oare,* adj., s.m. și f. (Om) lipsit de vedere, orb. — Pref. *ne-* + **văzător.**

NEVĂZÚT[1] s.n. (În loc. adv.) *Pe nevăzute* = fără a vedea, fără a controla. — Pref. *ne-* + **văzut.**

NEVĂZÚT[2]**, -Ă,** *nevăzuți, -te,* adj. Care nu se vede sau nu se poate vedea, invizibil; *p. ext.* care nu se poate aprecia, constata, sesiza. ✧ Expr. *A se face nevăzut* = a pleca brusc, a dispărea. ✦ (Rar) Care nu este băgat în seamă, observat, luat în considerație. — Pref. *ne-* + **văzut.**

NEVÂRSTNIC, -Ă, *nevârstnici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care este încă la vârsta copilăriei; care nu a ajuns încă matur; (foarte) tânăr; mic. — Pref. *ne-* + **vârstnic.**

NEVEDÍ vb. IV v. **năvădi.**

NEVEROSÍMIL, -Ă, *neverosimili, -e,* adj. Care nu pare adevărat; de necrezut, fără credibilitate. — Pref. *ne-* + **verosimil.**

NEVERTEBRÁT, -Ă, *nevertebrați, -te,* adj., s.m. și f. (Animal) lipsit de coloana vertebrală și de scheletul osos intern. — Pref. *ne-* + **vertebrat** (după fr. *invertébré).*

NEVESTÍCĂ, *nevestici,* s.f. Diminutiv al lui *nevastă;* nevăstuică. [Pl. și: *nevestele*] — **Nevastă** + suf. *-ică.*

NEVEȘTEJÍT, -Ă, *neveștejiți, -te,* adj. Care nu s-a veștejit; *p. ext.* (fig.) veșnic, etern. — Pref. *ne-* + **veștejit.**

NEVIÁBIL, -Ă, *neviabili, -e,* adj. Care nu prezintă condițiile necesare pentru a dura, care nu se poate menține în viață. [Pr.: *-vi-a-*] — Pref. *ne-* + **viabil** (după fr. *non-viable).*

NEVICIÁT, -Ă, *neviciați, -te,* adj. Care nu este viciat, poluat. ✦ Fig. Care nu este corupt, vicios. [Pr.: *-ci-at*] — Pref. *ne-* + **viciat.**

NEVINDECÁBIL, -Ă, *nevindecabili, -e,* adj. (Despre boli) Incurabil. — Pref. *ne-* + **vindecabil.**

NEVINDECÁT, -Ă, *nevindecați, -te,* adj. (Despre ființe) Care nu s-a vindecat de o boală, care este încă bolnav; (despre răni, tăieturi etc.) deschis, necicatrizat. — Pref. *ne-* + **vindecat.**

NEVINOVÁT, -Ă, *nevinovați, -te,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care nu este vinovat, care nu are nicio vină; fără vină. **2.** Care nu e atins de rău, care ignoră răul, care este incapabil de a comite un rău; curat la suflet; inocent, candid; *p. ext.* lipsit de experiență, de artificialitate și de prefăcătorie; naiv. ✦ Care denotă, exprimă inocență, candoare, naivitate. ✦ Care nu ascunde nimic rău; inofensiv. — Pref. *ne-* + **vinovat.**

NEVINOVĂȚÍE, *nevinovății,* s.f. **1.** Lipsă de vinovăție; calitatea celui nevinovat (**1**). **2.** Inocență, candoare; naivitate. ✧ Loc. adv. *Cu nevinovăție* = în mod nevinovat (**2**), cu candoare; în mod naiv. — Pref. *ne-* + **vinovăție.**

NEVÓD s.n. v. **năvod.**

NEVOÍ, *nevoiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Numai la diateza pasivă) A fi silit sau constrâns să acționeze într-un anumit fel; a fi obligat, dator. **2.** Refl. (Înv. și pop.) A face eforturi; a se strădui, a se căzni. — Din **nevoie.**

NEVOIÁȘ, -Ă, *nevoiași, -e,* adj., s.m. și f. **1.** (Om) care este lipsit de mijloace materiale, care nu are nici cele necesare traiului; sărman, sărac; *p. ext.* care duce o viață grea; necăjit, muncit, trudit, nenorocit. **2.** (Pop.) (Om) care este lipsit de vlagă, de putere, slab; incapabil de a face ceva (bun), becisnic, neputincios. [Pr.: *-vo-iaș*] — **Nevoie** + suf. *-aș*.

NEVÓIE, *nevoi,* s.f. **1.** Ceea ce se cere, se impune să se facă; trebuință, necesitate, cerință; *spec.* chestiune, situație, afacere a cărei rezolvare are caracter urgent, presant. (Ec. pol.; la pl.) Dorințe, preferințe, așteptări care dobândesc un caracter obiectiv prin conștientizarea și includerea lor în obiceiurile de consum ale unor popoare. ✧ Loc. adj. și adv. (Rar) *De nevoie* = (strict) necesar, trebuincios, util. ✧ Loc. adv. *La nevoie* = în caz de trebuință; când trebuie, când este necesar. ✧ Expr. *De voie, de nevoie* = vrând-nevrând, silit. *A avea* (sau *a fi) nevoie de cineva* (sau *de ceva)* = a(-i) fi necesar, trebuincios, util cineva (sau ceva). *A avea* (sau *a fi) nevoie să...* = a considera sau a fi necesar să... *A-și face nevoile* = a defeca (și a urina). (Pop. și fam.) *Zor-nevoie* = cu orice preț, neapărat. ✦ (Înv.; la pl.) Treburi, afaceri. ✧ Expr. *A-și căuta de nevoi* = a se îngriji de propriile sale interese și obligații, fără a se amesteca în lucruri care nu-l privesc; a-și vedea de treabă. **2.** Stare de sărăcie, de lipsă, de mizerie în care se află cineva; stare de jenă financiară. ✦ (Pop.) Epitet dat unui om sărac, neajutorat sau care nu știe să se descurce; sărăcie. **3.** Ceea ce provoacă cuiva o suferință materială sau morală, un necaz, o nenorocire; (la pl.) greutăți, încercări, vicisitudini pe care le are de suportat cineva. ✧ Loc. adj. (Pop.) *De nevoie* = care provoacă neplăceri, necazuri; dificil, buclucaș. ✧ Expr. *A ieși* (sau *a scăpa) din nevoie* sau *a scăpa* (ori *a se ridica) deasupra nevoii* = a scăpa de griji, de necazuri, de sărăcie. *A fi mâncat de nevoi* = a suferi multe necazuri, lipsuri. (Pop.) *A fi de nevoie* sau *a face cuiva nevoie* = a pricinui cuiva necazuri. *La (vreme de) nevoie* = în împrejurări grele; la necaz. *În nevoie* (de ceva) = lipsit (de ceva); în lipsă, în suferință. ✦ Primejdie, pericol. ✧ Expr. *Cu vai-nevoie* = cu mare greutate. **4.** (Înv.) Constrângere. ✧ Loc. adv. (Curent) *De nevoie* = fără voie, constrâns, silit (de împrejurări). (Înv.) *De* (sau *din) nevoia cuiva* (sau *a ceva)* = din cauza... **5.** (Pop.) Lucru, fapt ieșit din comun, care miră, uimește; ciudățenie, minunăție; drăcovenie, drăcie. ✧ Loc. adv. (Fam.) *Nevoie mare* = (exprimând ideea de superlativ) strașnic, grozav. ✦ (Fam., art.; în exclamații și imprecații) Dracul, naiba. [Pr.: *-vo-ie*] — Din sl. **nevolja.**

NEVOÍNȚĂ, *nevoințe*, s.f. (Înv.) **1.** Necesitate, nevoie (**1**). **2.** Greutate, dificultate. — **Nevoi** + suf. *-ință.*

NEVOÍT, -Ă, *nevoiți, -te,* adj. Care este silit sau constrâns să acționeze într-un anumit fel; obligat, dator. — V. **nevoi.**

NEVÓLNIC, -Ă, *nevolnici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Pop.) (Om) care este lipsit de putere fizică, de forță; (om) slab, neputincios; *p. ext.* (om) incapabil, neajutorat. **2.** S.m. și f. (Înv.) Supus; iobag, șerb. — Din sl. **nevolĭnŭ** sau **ne-** + **volnic.**

NEVOLNICÍE s.f. (Pop.) Stare a celui nevolnic (**1**); lipsă de putere fizică, de forță, de energie; slăbiciune, neputință (**2**); incapacitate. — **Nevolnic** + suf. *-ie*.

NEVRÁLGIC, -Ă, *nevralgici, -ce,* adj. Privitor la nevralgie, provocat de nevralgie. ✧ Expr. *Punct* sau *centru nevralgic* = **a)** parte a corpului în care este localizată o nevralgie; punct sensibil, dureros; **b)** parte dificilă, greu de rezolvat a unei situații, a unei discuții, a unei probleme; partea cea mai spinoasă (a unei probleme în discuție). — Din fr. **névralgique.**

NEVRALGÍE, *nevralgii,* s.f. Durere (acută) localizată pe traiectul unui nerv senzitiv sau pe ramificațiile sale. — Din fr. **névralgie.**

NEVRÁX s.n. (Anat.) Sistem nervos central. — Din fr. **névraxe.**

NEVRECTOMÍE, *nevrectomii,* s.f. Operație care constă în tăierea și îndepărtarea unui nerv bolnav sau a unei porțiuni bolnave dintr-un nerv. — Din fr. **névrectomie.**

NEVRÉDNIC, -Ă, *nevrednici, -ce,* adj. Care nu este vrednic, capabil de ceva; care nu merită ceva. — Pref. *ne-* + **vrednic.**

NEVREDNICÍE s.f. Faptul de a fi nevrednic de ceva, de a nu merita ceva. — **Nevrednic** + suf. *-ie*.

NEVRICÁ, *nevricale,* s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Criză de nervi sau de isterie. — Din ngr. **nevriká.**

NEVRICÓS, -OÁSĂ, *nevricoși, -oase,* adj. (Fam.) Nervos, iritabil; isteric. — Din ngr. **nevricós.**

NEVRÍTĂ, *nevrite,* s.f. Leziune inflamatorie sau degenerativă a unui nerv. — Din fr. **névrite.**

NEVROGLÍE s.f. Țesut conjunctiv situat între neuroni, cu rol de susținere mecanică, de nutriție, de apărare și de înlăturare a celulelor nervoase moarte. — Din fr. **névroglie.**

NEVRÓM, *nevroame,* s.n. Tumoare benignă foarte dureroasă, care se dezvoltă în țesutul sau pe traiectul unui nerv. [Var.: **neuróm** s.n.] — Din fr. **névrome.**

NEVROPÁT, -Ă, *nevropați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de o boală de nervi; *spec.* (persoană) care suferă de nevropatie; *p. ext.* (om) dezechilibrat, exaltat. — Din fr. **névropathe.**

NEVROPÁTIC, -Ă, *nevropatici, -ce,* adj. (Rar) Care aparține nevropatiei sau nevropatului, privitor la nevropatie sau la nevropat. — Din fr. **névropathique.**

NEVROPATÍE s.f. Denumire generală pentru diferite tulburări ale sistemului nervos; *spec.* boală a sistemului nervos central caracterizată prin tulburări ale funcțiilor psihice. — Din fr. **névropathie.**

NEVROPTÉR, *nevroptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu aripile membranoase, străbătute de o rețea deasă de nervuri; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. ✧ (Adjectival) *Insectă nevropteră*. — Din fr. **névroptère.**

NEVRÓTIC, -Ă, *nevrotici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de nevroză. **2.** Adj. Care aparține nevrozei, privitor la nevroză, care are caracterul unei nevroze. ✦ Care provoacă nevroză. — Din fr. **névrotique.**

NEVROTOMÍE s.f. Secționare chirurgicală a unui nerv. [Var.: **neurotomíe** s.f.] — Din fr. **névrotomie.**

NEVROZÁT, -Ă, *nevrozați, -te,* adj. Bolnav de nevroză; *p. ext.* dezechilibrat, exaltat. — După fr. **névrosé.**

NEVRÓZĂ, *nevroze,* s.f. Nume generic dat afecțiunilor sistemului nervos provocate de tulburarea dinamicii normale a proceselor nervoase în urma unor solicitări psihice excesive. — Din fr. **névrose.**

NEWTON, *newtoni,* s.m. Unitate de măsură pentru forță în sistemul de unități metru-kilogram-secundă, egală cu forța care imprimă unui corp de 1 kg o accelerație de 1 m pe secundă. [Pr.: *nĭúton*] — Din fr. **newton,** germ. **Newton.**

NEWTONIÁN, -Ă, *newtonieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Referitor la teoriile lui Newton. **2.** S.m. și f. Partizan al teoriilor lui Newton. [Pr.: *nĭu-to-ni-an*] — Din fr. **newtonien.**

NEX, *nexuri*, s.n. **1.** (Livr.) Legătură, înlănțuire (între lucruri, fenomene etc.); relație, raport. ✧ *Nex cauzal* = raport cauzal, legătură de la cauză la efect. **2.** (Jur.) Contract de vânzare, de cesiune; drept de a aliena ceva. — Din lat. **nexus.**

NEZDRĂVĂN, -Ă adj. v. **năzdrăvan.**

NEZDRUNCINÁT, -Ă, *nezdruncinați, -te,* adj. Care nu poate fi zdruncinat sau abătut; neclintit; ferm, statornic. — Pref. *ne-* + **zdruncinat.**

NI interj. **1.** (Pop.) Cuvânt cu care se îndeamnă la mers, se cheamă sau se gonesc unele animale. **2.** (Reg.; exprimă ideea de uimire, de admirație) Uite, vezi. — Cf. magh. n e.

NICARAGUÁN, -Ă, *nicaraguani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** Persoană care face parte din populația statului Nicaragua sau nicaraguenilor (**1**), este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Nicaragua sau nicaraguenilor (**1**), referitor la Nicaragua ori la nicaraguani. [Pr.: *-gu-an*] — **Nicaragua** (n.pr.) + suf. *-an.*

NICĂIÉREA adv. v. **nicăieri.**

NICĂIÉRI adv. (În propoziții negative) În niciun loc; în nicio altă parte; în niciun alt caz; la nimeni, niciunde. [Var.: (reg.) **nicăiérea, nicăírea, nicăíri, nicăiúrea** adv.] — Lat. **nec aliubi.**

NICĂÍREA adv. v. **nicăieri.**

NICĂÍRI adv. v. **nicăieri.**

NICĂIÚREA adv. v. **nicăieri.**

NÍCHEL s.n. Element chimic, metal feromagnetic, alb-cenușiu, lucios, puțin oxidabil, maleabil și ductil, cu numeroase întrebuințări tehnice. — Din fr. **nickel,** germ. **Nickel.**

NICHELÁ, *nichelez,* vb. I. Tranz. A acoperi suprafața unei piese metalice cu un strat subțire de nichel. — Din fr. **nickeler.**

NICHELÁJ, *nichelaje,* s.n. **1.** Nichelare. **2.** (Concr.) Strat depus prin nichelare pe suprafața unei piese metalice. [Pl. și: *nichelajuri*] — Din fr. **nickelage.**

NICHELÁRE, *nichelări,* s.f. Acțiunea de *a nichela* și rezultatul ei; nichelaj (**1**). — V. **nichela.**

NICHELÁT, -Ă, *nichelați, -te,* adj. (Despre obiecte de metal sau despre suprafața unor obiecte de metal) Care este acoperit cu un strat de nichel. — V. **nichela.**

NICHELATÓR, *nichelatori,* s.m. (Rar) Persoană care are ca profesie nichelarea obiectelor. — **Nichela** + suf. *-tor.*

NICHELÍNĂ, *nicheline,* s.f. **1.** Aliaj de nichel, cupru și zinc folosit la fabricarea rezistențelor electrice și a unor piese de precizie. **2.** Mineral de culoare roșie-arămie care conține nichel și arsen. — Din fr. **nickéline.**

NICHIPÉRCEA s.m. art. (Pop.) Dracul. — Et. nec.

NICI adv., conj. **I**. Adv. **1.** (Precedă cuvântul sau cuvintele care poartă accentul frazei, exprimând o negație mai categorică decât „nu” și fiind de obicei dublat de „nu”) *Nici nu s-a clintit*. **2.** (În expr.) *Nici că* = deloc nu... **3. II.** Conj. (De obicei urmat de „nu”; leagă două sau mai multe propoziții, stabilind un raport de coordonare copulativă și purtând accentul în frază; repetat, arată excluderea, pe rând, a ideilor exprimate prin propozițiile sau prin cuvintele pe care le precedă) *Nu are timp, nici nu dorește. Nici nu vede, nici nu aude*. ✧ (Leagă două sau mai multe părți ale unei propoziții negative) *A fost furtună mare, nu vedeai nici înainte, nici înapoi*. ✧ Expr. *Nici una, nici două* sau *nici una, nici alta* = îndată, numaidecât; brusc, pe neașteptate. ✧ (Între „nici” și cuvântul negat se intercalează pron. pers. „tu”, iar verbul se omite) *Nici tu casă, nici tu masă*. — Lat. **neque.**

NICICACÚM adv. (Reg.) Nicidecum. — **Nici** + **ca** + **cum.**

NICICÁND adv. Niciodată. — **Nici** + **când.**

NICICÚM adv. (Pop.) Nicidecum. — **Nici** + **cum.**

NICIDECÁT adv. (Reg.) Nicidecum. — **Nici** + **de** + **cât.**

NICIDECÚM adv. În niciun chip, în niciun caz; defel, deloc; nicicum, nicicacum, nicidecât. — **Nici** + **de** + **cum.**

NICIODÁTĂ adv. În niciun moment, în nicio împrejurare, cu niciun (alt) prilej; nicicând, niciodinioară. ✧ *Ca niciodată* = așa cum nu s-a mai întâmplat vreodată. [Pr.: *nici-o-*] — **Nici** + **odată.**

NICIODINIOÁRĂ adv. (Înv.) Niciodată. [Pr.: *nici-o-di-ni-oa-*] — **Nici** + **odinioară.**

NÍCIUN, NÍCIO adj. pron. neg. (antepus) (Indică inexistența ființei sau a lucrului desemnat de substantivul pe care îl determină) *Niciun zgomot, nicio adiere nu se simte.* — **Nici + un, o** (art. nehot.).

NICIÚNDE adv. (Pop.) Nicăieri. — **Nici** + **unde.**

NICIÚNUL, NICIÚNA, *niciunii, niciunele,* pron. neg. Nimeni; nimic. *Nu mai e niciunul. Poate că niciuna nu ar fi cerut.* — **Nici + unul, una** (pron. nehot.).

NICOCHERÁ, *nicocherale,* s.f. (Înv.) Stăpână a casei; *p. ext.* doamnă, cucoană. ✦ Amantă. — Din ngr. **nikokerá.**

NICORÉTE, *nicoreți,* s.m. (Mai ales la pl.) Numele a două specii de ciuperci comestibile de culoare gălbuie sau albă-cenușie, cu pălărie cărnoasă *(Tricholoma georgii* și *Clitopilus prunulus)*. — Et. nec.

NICOTÍNĂ s.f. Substanță alcaloidă incoloră, lichidă și toxică, care se găsește în frunzele de tutun și în alte plante. — Din fr. **nicotine,** germ. **Nikotin.**

NICOTÍNIC, -Ă, *nicotinici, -ce,* adj. Care se referă la nicotină; care este produs din nicotină. ✧ *Acid nicotinic* = compus organic, cristalizat, incolor, obținut pe cale sintetică și folosit la prepararea vitaminei PP. ✦ (Substantivat; f. pl.) Grupă de substanțe care acționează asupra neuronilor din ganglionii vegetativi și asupra receptorilor din sistemul nervos central. — Din fr. **nicotinique.**

NICOTINÍSM s.n. (Med.) Tabagism. — Din fr. **nicotinisme.**

NICOTINIZÁT, -Ă, *nicotinizați, -te,* adj. Impregnat cu nicotină. — Din **nicotină.**

NICOVÁLĂ, *nicovale,* s.f. **1.** Unealtă de oțel sau de fontă folosită în atelierele de forjă pentru sprijinirea pieselor de metal supuse prelucrării, în operațiile de deformare plastică prin batere cu ciocanul; ilău. ✦ Unealtă de oțel pe care se bate tăișul coasei. **2.** Unul dintre cele patru oscioare ale urechii medii, de formă asemănătoare cu cea a unei nicovale (**1**). — Din sl. **nakovalo.**

NICRÓM s.n. Aliaj de nichel și crom (uneori combinat cu fier și mangan), care se folosește mai ales la fabricarea rezistențelor electrice. — Din fr. **nichrome.**

NICTAGINACÉE, *nictaginacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu frunze simple, ale căror flori se deschid numai în timpul nopții; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **nyctaginacée.**

NICTALFOBÍE, *nictalfobii*, s.f. (Med.) Teamă de întuneric (nocturn). — Din fr. **nyctalphobie.**

NICTALGÍE, *nictalgii,* s.f. (Med.) Durere de cap care apare noaptea în timpul somnului. — Din fr. **nyctalgie.**

NICTALÓP, -Ă, *nictalopi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de nictalopie. ✦ (Animal) care vede în întuneric. — Din fr. **nyctalope.**

NICTALOPÍE s.f. Capacitate proprie unor animale de a vedea în întuneric, la oameni constituind o anomalie a vederii. — Din fr. **nyctalopie.**

NICTEMÉR s.n. (Med.) Interval de timp de 24 de ore (o zi și o noapte) folosit pentru a urmări variațiile unor funcții biologice. — Din fr. **nycthémère.**

NÍFE s.n. (Geol.) Barisferă, centrosferă. — Din fr. **nife.**

NIFOBLEPSÍE, *nifoblepsii*, s.f. (Med.) Orbire provocată de strălucirea zăpezii. — Din fr. **niphoblepsie.**

NIGERIÁN, -Ă, *nigerieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Nigeriei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Nigeriei sau nigerienilor (**1**), privitor la Nigeria ori la nigerieni. [Pr.: *-ri-an*] — **Nigeria** (n. pr.) + suf. *-an*.

NIGROZÍNĂ, *nigrozine,* s.f. Amestec de coloranți negri obținut din anilină și folosit la fabricarea cremei de ghete, la îmbibarea panglicilor pentru mașinile de scris etc. — Din fr. **nigrosine.**

NIHILÍSM s.n. **1.** (Fil.) Modalitate de gândire specifică oricărei doctrine filosofice care își propune negarea radicală a unui sistem de valori. **2.** Atitudine, tendință, concepție sau manifestare care neagă rânduielile, instituțiile, morala, tradițiile culturale existente într-o societate dată, fără să le opună, în schimb, altele superioare; atitudine de negare absolută. — Din fr. **nihilisme.**

NIHILÍST, -Ă, *nihiliști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al nihilismului. **2.** Adj. Care aparține nihilismului, privitor la nihilism; care dă dovadă de nihilism. — Din fr. **nihiliste.**

NILGÁU s.m. Specie de antilopă de talie mare, cu coarnele scurte și corp robust, care trăiește în sudul Asiei *(Boselaphus tragocamelus)*. — Din fr. **nilgaut.**

NIMB, *nimburi,* s.n. **1.** Disc (luminos) cu care sunt înconjurate, în pictura bisericească, capetele sfinților și, în general, în artele plastice capetele unor personaje importante; aureolă; *p. gener.* cerc luminos; zonă luminoasă, strălucitoare. **2.** Fig. (Aspect, semn, manifestare care marchează) prestigiu, măreție, glorie, slavă. — Din fr. **nimbe.**

NIMBOSTRÁTUS s.m. Tip de nori inferiori, situați în medie la 800 m înălțime, de culoare cenușiu-închis, care se prezintă ca o pânză întinsă, producând precipitații de lungă durată; nimbus. — Din fr. **nimbo-stratus.**

NÍMBUS, *nimbuși*, s.m. (Met.) Nimbostratus. — Din fr. **nimbus.**

NÍME pron. neg. v. **nimeni.**

NÍMENE pron. neg. v. **nimeni.**

NÍMENEA pron. neg. v. **nimeni.**

NÍMENI pron. neg. (Indică inexistența unei ființe) Niciun om; nicio ființă. [Gen.-dat.: *nimănui.* — Var.: **nímenea,** (reg.) **níme, nímene** pron. neg.] — Lat. **nemo, neminem.**

NIMEREÁLĂ s.f. Faptul de *a nimeri*. ✧ Loc. adv. *La nimereală* = la întâmplare, fără a socoti, a gândi, a aprecia; după cum se nimerește, fără alegere. — **Nimeri** + suf. *-eală*.

NIMERÍ, *nimeresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A atinge pe cineva sau ceva cu un obiect aruncat, cu un proiectil etc. ✦ A lovi în țintă. **2.** Intranz. A sosi (pe neașteptate, din întâmplare) într-un anumit loc, într-un moment anume etc. ✦ Refl. A se afla prezent undeva (din întâmplare). **3.** Tranz. A găsi pe cineva sau ceva (din întâmplare sau alegând între mai multe posibilități). **4.** Intranz. A găsi calea potrivită pentru o anumită situație sau împrejurare; a izbuti să realizeze scopul propus. ✦ A ghici. **5.** Refl. A se întâmpla ca ceva sau cineva să fie într-un anumit fel; a se potrivi, a se brodi; *p. gener.* a surveni, a se întâmpla (incidental). ✧ Loc. adv. *Pe nimerite* = la nimereală, la întâmplare; pe dibuite. [Var.: (reg.) **nemerí** vb. IV] — Din bg. **nameria.**

NIMERÍT, -Ă, *nimeriți, -te,* adj. **1.** Care este bine găsit, bine ales, care este adecvat situației, scopului; corespunzător, indicat, potrivit. ✦ (Adverbial) Potrivit; judicios. **2.** Bun, reușit, izbutit. [Var.: (reg.) **nemerít, -ă** adj.] — V. **nimeri.**

NÍMFĂ, *nimfe,* s.f. **1.** (În mitologia greacă) Fiecare dintre divinitățile apelor, ale pădurilor, ale crângurilor și ale munților, considerate fiice ale lui Zeus. ✦ Fig. Fată tânără și frumoasă, plină de grație. **2.** Formă de metamorfoză prin care trec unele insecte după stadiul de larvă și înainte de a se transforma în insecte adulte; pupă. — Din fr. **nymphe,** lat. **nympha.**

NIMFOMÁNĂ, *nimfomane,* adj., s.f. (Femeie) care suferă de nimfomanie. — Din fr. **nymphomane.**

NIMFOMANÍE s.f. (Med.) Stare patologică la femei manifestată printr-un libido exagerat și o supraexcitare continuă. — Din fr. **nymphomanie.**

NIMÍC, (I) pron. neg., adv., **(II)** *nimicuri*, s.n. **I. 1.** Pron. neg. (Indică inexistența unui lucru, a unui fapt etc.) Niciun lucru; *spec.* niciun cuvânt, niciun sunet, niciun zgomot; niciun lucru rău, defavorabil, primejdios. ✧ Loc. adj. *De nimic* = **a)** care este fără nicio valoare, fără importanță, mărunt; **b)** (despre oameni) lipsit de orice merit; lipsit de caracter; ticălos, necinstit. ✧ Loc. adv. *Pe nimic* = (aproape) gratuit, degeaba. *Întru* (sau *cu*) *nimic* = în niciun fel, deloc. **2.** Adv. (Înv. și pop.) Defel, deloc, nicidecum; câtuși de puțin, în niciun fel. ✧ Expr. *A nu avea nimic a face* = a nu avea nicio legătură (unul cu altul). **II.** S.n. **1**. (Adesea la pl.) Lucru, ființă, faptă sau vorbă fără valoare; fleac. ✧ Loc. adv. (Reg.) *Pe o nimică pe ceas* = într-o clipă, repede. ✧ Expr. *O nimica toată* = ceva de foarte mică importanță sau valoare, fără nicio însemnătate. ✦ Fig. Lipsă de merit; nimicnicie, zădărnicie. **2.** Fig. (Mai ales art.) Neant, neființă; haos. [Var.: **nimíca,** (reg.) **nimícă, nemíca, nemícă** pron. neg., adv., s.f.] — Lat. **ne mica.**

NIMÍCA pron. neg., adv., s.f. v. **nimic.**

NIMÍCĂ pron. neg., adv., s.f. v. **nimic.**

NIMICÍ, *nimicesc*, vb. IV. Tranz. A face să nu mai existe, a reduce la nimic (omorând, distrugând, lichidând); a distruge, a desființa, a prăpădi, a extermina, a lichida, a nimicnici. — Din **nimic.**

NIMICÍE s.f. (Înv.) Nimicnicie (**2**). — **Nimic** + suf. *-ie*.

NIMICÍRE, *nimiciri,* s.f. Acțiunea de *a nimici;* distrugere, nimicnicire. ✦ Fig. Moarte. — V. **nimici.**

NIMICÍT, -Ă, *nimiciți, -te,* adj. Care a fost redus la nimic; distrus. — V. **nimici.**

NIMICITÓR, -OÁRE, *nimicitori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care nimicește; distrugător. — **Nimic** + suf. *-tor.*

NIMICNICÍ, *nimicnicesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A nimici. ✦ Fig. A înlătura, a spulbera. — **Nimic** + suf. *-nici.*

NIMICNICÍE s.f. (Înv.) **1.** Deșertăciune, zădărnicie. **2.** Lipsă de însemnătate, de valoare; nimicie. — **Nimicnici** + suf. *-ie*.

NIMICNICÍRE, *nimicniciri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a nimicnici* și rezultatul ei; nimicire, distrugere. — V. **nimicnici.**

NIMICÚȚA pron. neg. (Pop.) Diminutiv al lui *nimic.* [Var.: **nimicúță** pron. neg.] — **Nimic** + suf. *-uța*.

NIMICÚȚĂ pron. neg. v. **nimicuța.**

NIMITÉZ, *nimitezuri,* s.n. (Reg.) Țesătură de lână sau de mătase subțire ca un văl, cu care femeile își acoperă capul. — Cf. rus. n a m e t k a.

NINEÁCĂ s.f. v. **neneacă.**

NINGÁU s.n. (Reg.) **1.** Ninsoare mare, bogată. **2.** Luna decembrie. — **Ninge** + suf. *-ău*.

NÍNGE, pers. 3 *nínge*, vb. III. Intranz., impers. **1.** A cădea zăpadă. ✧ Expr. *(Parcă) îi tot ninge și-i plouă (întruna)*, se spune despre o persoană veșnic nemulțumită, posomorâtă. *A-i ninge în barbă* (sau *pe cap, în păr)* = a încărunți. ✦ Tranz. A acoperi ceva cu zăpadă. **2.** Tranz. și intranz. Fig. A cădea ca fulgii de zăpadă; a cerne. ✦ Tranz. A lăsa să cadă (ca fulgii de zăpadă). — Lat. **ningere.**

NÍNJA, *ninja,* s.m., adj. invar. **1.** (Luptător) bine antrenat, agresiv. **2.** (Persoană) care aparține unor grupări secrete, în Japonia, luptând ca mercenar, în scopuri reprobabile. [Pr.: *ninĝa*] — Cuv. japonez.

NINS, -Ă, *ninși, -se,* adj. Acoperit de zăpadă. ✧ Expr. *(A fi) nins de ani* (sau *de vreme)* = (a fi) bătrân, cu părul alb. ✦ Fig. Cărunt. — V. **ninge.**

NINSOÁRE, *ninsori,* s.f. **1.** Faptul de *a ninge;* cădere a zăpezii. ✧ Loc. adv. *Pe ninsoare* = în timp ce ninge. **2.** (Concr.) Zăpadă. ✦ Fig. Cărunțețe. — **Nins** + suf. *-oare*.

NINSORÍU, -ÍE, *ninsorii,* adj. (Rar) Alb ca zăpada. [Var.: **ninsuríu, -íe** adj.] — **Ninsoare** + suf. *-iu*.

NINSURÍU, -ÍE adj. v. **ninsoriu.**

NIOBÍT s.n. Mineral natural de fier, niobiu, tantal și mangan; columbit. [Pr.: *ni-o-*] — Din fr. **niobite.**

NIÓBIU s.n. Element chimic, metal rar alb-cenușiu, dur, lucios, foarte rezistent la aer și la acțiunea agenților chimici. [Pr.: *ni-o-*] — Din fr. **niobium,** germ. **Niobium.**

NÍPLU, *nipluri,* s.n. Piesă în formă de tub, cu ajutorul căreia se realizează asamblarea a două conducte, țevi, cabluri etc. — Din engl. **nipple.**

NIPÓN, -Ă, *niponi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Japonez (**1**). **2.** Adj. Japonez (**2**). — Din fr. **nippon.**

NIPRÁLĂ, *niprale*, s.f. Plantă erbacee cu flori galbene, având fructele alcătuite din păstăi cu semințe puțin turtite, pestrițe, cu pete purpurii-negricioase *(Lupinus luteus)*. — Et. nec.

NIRVÁNA s.f. art. Noțiune care desemnează în budism, precum și în filosofia indiană, repaosul absolut (eliberarea definitivă de suferință), dobândit cu ajutorul contemplației și al ascezei. — Din fr. **nirvâna.**

NÍSCAI adj. nehot. invar. (Pop.) Care este, se află într-o cantitate nedeterminată, într-un număr oarecare; niscaiva. [Acc. și: *niscái*] — Lat. **nescio qualis.**

NISCAIVÁ adj. nehot. invar. (Pop.) Niscai. [Var.: **nescaivá, niscarevá, nescarevá** adj. nehot. invar.] — **Niscai** + **va.**

NISCAREVÁ adj. nehot. invar. v. **niscaiva.**

NISÉTRU, *nisetri,* s.m. Pește mare, răpitor, cu corpul alungit și îndesat, având pe laturi și pe spate plăci cornoase, cu capul mic și botul scurt, lat și rotunjit, prețuit pentru carnea și pentru icrele lui (negre) *(Acipenser güldenstaedti).* — Din bg. **nesetăr, esetăr.**

NISFEÁ s.f. v. **nisfia.**

NISFIÁ, *nisfiele,* s.f. Monedă turcească de aur sau de argint, care a circulat și în Țările Române. [Pr.: *-fi-a*. — Var. : **nisfeá, nésfie** s.f.] — Din tc. **nısfiye.**

NISÍP, *nisipuri,* s.n. **1**. Rocă sedimentară neconsolidată, provenită prin dezagregarea unor minerale, roci sau organisme și care se prezintă sub forma unei acumulări de granule fine; *p. ext.* (mai ales la pl.) loc, teren, întindere alcătuită din asemenea rocă și, de obicei, lipsită de vegetație. ✧ Expr. *Ca* (sau *cât) nisipul (mării)* = în număr foarte mare. *A clădi* (sau *a funda) pe nisip* = a întreprinde o acțiune sortită eșecului, pieirii. **2.** Depunere patologică de granule fine de oxalați, urați, silicați etc. în rinichi, în vezica urinară sau în vezicula biliară. [Var.: (reg.) **năsíp** s.n.] — Din bg. **nasip.**

NISIPÁR, (**1**) *nisipari,* s.m., (**2**) *nisipare*, s.n. **1.** S.m. (Rar) Persoană care scoate, cară (și vinde) nisip (**1**). **2.** S.n. Dispozitiv montat pe o locomotivă, pe un tramvai etc. care servește la distribuirea nisipului (**1**) la roți pentru a împiedica patinarea acestora. — **Nisip** + suf. *-ar*.

NISIPÁRIȚĂ, *nisipariție*, s.f. Mic pește teleostean din apele de munte, asemănător cu zvârluga *(Cobitis caspia romanica).* — **Nisip** + suf. *-ariță*.

NISIPÁRNIȚĂ, *nisiparnițe,* s.f. (Înv.) **1**. Vas mic umplut cu nisip fin care se presăra peste o hârtie proaspăt scrisă pentru a usca cerneala. **2.** Aparat format din două recipiente de sticlă suprapuse care comunică între ele printr-un mic tub de sticlă și umplut cu o anumită cantitate de nisip, care servea, în trecut, pentru măsurarea timpului după durata de scurgere a nisipului dintr-un recipient într-altul; clepsidră. [Var.: **nisipérniță** s.f.] — **Nisip** + suf. *-arniță*.

NISIPĂRÍE, *nisipării*, s.f. **1.** Carieră de nisip (**1**). **2.** (Colectiv) Nisip mult (îngrămădit de ape sau de vânt); loc cu asemenea nisip. — **Nisip** + suf. *-ărie.*

NISIPÉRNIȚĂ s.f. v. **nisiparniță.**

NISIPÍȘ, *nisipișuri,* s.n. (Rar) Loc acoperit cu nisip (**1**); (colectiv) cantitate mare de nisip îngrămădit într-un loc. [Var.: (reg.) **năsipíș** s.n.] — **Nisip** + suf. *-iș.*

NISIPÍȘTE, *nisipișt*i, s.f. Aluviune depusă pe fundul apelor (stătătoare), formată dintr-un strat subțire de mâl acoperit cu nisip (**1**). — **Nisip** + suf. *-işte*.

NISIPÍT, -Ă, *nisipiți, -te,* adj. (Rar) Nisipos. [Var.: (reg.) **năsipít, -ă** adj.] — Din **nisip.**

NISIPÍU, -ÍE, *nisipii,* adj. (Rar) Gălbui (ca nisipul[1]). — **Nisip** + suf. *-iu.*

NISIPÓS, -OÁSĂ, *nisipoși, -oase,* adj. Care este plin de nisip (**1**), care conține mult nisip, acoperit cu nisip; nisipit. [Var.: (reg.) **năsipós, -oásă** adj.] — **Nisip** + suf. *-os*.

NISTÁGMUS s.n. Stare patologică manifestată prin mișcări oscilatorii ritmice ale globilor oculari în toate direcțiile, din cauza contracțiilor mușchilor ochilor. — Din fr. **nystagmus.**

NISTREÁN, -Ă, *nistreni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (Locuitor) din regiunea situată în apropierea Nistrului. **2.** Adj. Care se află pe malurile Nistrului; de pe Nistru. — **Nistru** (n.pr.) + suf. *-ean.*

NIȘANGÍU, *nișangii,* s.m. Demnitar din Imperiul Otoman însărcinat cu redactarea actelor oficiale, precum și cu executarea și aplicarea parafei imperiale. — Din tc. **nișancı.**

NÍȘĂ, *nișe,* s.f. **1.** Adâncitură (dreptunghiulară, în formă de arcadă etc.) anume lăsată într-un zid, în peretele unei sobe, la o mobilă etc., în care de obicei se așază obiecte decorative, obiecte de uz casnic etc.; firidă. **2.** Intrând amenajat pe o latură a unei încăperi, care servește ca anexă a unei camere de locuit. **3.** Intrând amenajat în peretele unei galerii de mină sau al unui tunel, care servește pentru adăpostirea lucrătorilor în timpul efectuării unor lucrări periculoase sau la trecerea trenului, precum și pentru depozitarea unor materiale. ✦ Fiecare dintre adânciturile amenajate în pereții unei ecluze pentru a adăposti canaturile porților când acestea sunt deschise. **4.** Construcție specială în formă de dulap sau de cameră, cu pereții de sticlă, legată de un coș de evacuare și folosită în laboratoare pentru lucrul cu substanțe care emană gaze (vătămătoare). **5.** (În sintagma) *Nișă de abraziune* = formă de relief cu aspect de firidă alungită, formată la baza unei faleze alcătuite din roci rezistente la eroziune, din cauza acțiunii valurilor puternice. **6.** (Med.) Ulcerație adâncă până la perforare a unor organe interne (stomac, plămâni etc.). — Din fr. **niche.**

NÍȘTE art. nehot. (Precedă substantive la pl. pentru a arăta un număr, o cantitate nedeterminată) *Niște cărți.* ✧ (Înaintea unui substantiv care redă o idee de calitate negativă, accentuează valoarea peiorativă a substantivului) *Sunt niște răi!* ✧ (Precedă substantive, nume de materie la sg. sau substantive cu sens colectiv) *Frige niște carne.* [Var.: (reg.) **néște** art. nehot.] — Lat. **nescio quid** „nu știu ce”.

NIT[1], *nituri,* s.n. Tijă de metal (cilindrică) prevăzută cu un cap de diametru mai mare decât corpul, folosită la îmbinarea pieselor metalice, de piele sau de carton. — Din germ. **Niet.**

NIT[2], *niți,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a strălucirii. [Abr.: *nt*] — Din fr., engl. **nit.**

NITÁM-NISÁM adv. (Pop. și fam.) Pe neașteptate, deodată (și în mod nepotrivit); nici una, nici alta; pe nepusă masă; tam-nisam. [Var.: **netám-nesám,** (rar) **netám-nisám** adv.] — Din bg. **ni tam, ni sam** „nici aici, nici acolo”; „nicăieri”.

NITMÉTRU, *nitmetre*, s.n. (Fiz.) Fotometru pentru măsurarea strălucirii unei suprafețe. — Cf. fr. n i t o m è t r e.

NITRÁ, *nitrez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A introduce o grupare alcătuită din azot și oxigen în molecula unei substanțe organice. — Din fr. **nitrer.**

NITRAGÍN s.n. Îngrășământ bacterian pentru culturile de plante leguminoase. — Din fr. **nitragine.**

NITRÁRE, *nitrări,* s.f. Acțiunea de *a nitra* și rezultatul ei. — V. **nitra.**

NITRÁT, *nitrați,* s.m. (Chim.) Azotat. ✧ *Nitrat de argint* = compus al natriului, folosit în medicină și în industria cernelurilor; azotat de argint. *Nitrat de celuloză* = nitroceluloză. —Din fr. **nitrate.**

NITRÁȚIE, *nitrații,* s.f. Tratament chimic cu acid nitric. — Din fr. **nitration.**

NÍTRIC, -Ă, *nitrici, -ce,* adj. (Chim.) Azotic. ✧ *Acid nitric* = acid azotic. — Din fr. **nitrique.**

NITRIFICÁ, pers. 3 *nitrifică,* vb. I. Refl. (Despre amoniacul din sol) A se transforma prin oxidare, sub acțiunea unor bacterii, în azotați folosiți de plante la sinteza materiei organice. — După fr. **nitrifier.**

NITRIFICÁRE, *nitrificări,* s.f. Acțiunea de *a se nitrifica* și rezultatul ei. — V. **nitrifica.**

NITRIFICATÓR, -OÁRE, *nitrificatori, -oare,* adj. (Chim.) Care produce o nitrificare. — Din fr. **nitrificateur.**

NITRIFICÁȚIE, *nitrificații,* s.f. Nitrificare. — Din fr. **nitrification.**

NITRÍL, *nitrili,* s.m. Substanță organică, ester al acidului cianhidric, folosită în sinteza organică. — Din fr. **nitrile,** germ. **Nitril.**

NITRÍT, *nitriți,* s.m. (Chim.) Azotit. — Din fr. **nitrite.**

NITROBACTÉRIE, *nitrobacterii,* s.f. Bacterie care oxidează acidul azotos format în sol, transformându-l în acid azotic. — Din fr. **nitrobactérie.**

NITROBENZÉN s.m. Lichid uleios, gălbui, insolubil în apă, otrăvitor, cu miros de migdale amare, preparat prin nitrare din benzen și folosit mai ales la fabricarea anilinei și a unor produse intermediare pentru industria coloranților. — Din fr. **nitrobenzène.**

NITROCELULÓZĂ, *nitroceluloze,* s.f. Substanță solidă inflamabilă, de culoare albă, cu aspect fibros, asemănătoare cu bumbacul, obținută prin tratarea celulozei cu un amestec de acid azotic și acid sulfuric, folosită ca exploziv și la fabricarea celuloidului, a unor lacuri etc.; azotat de celuloză. — Din fr. **nitrocellulose.**

NITRODERIVÁT, *nitroderivați*, s.m. Substanță organică a cărei moleculă conține o grupare alcătuită din azot și oxigen, legată direct de atomul de carbon. — Din germ. **Nitroderivat.**

NITROGÉN s.m. (Chim.) Azot. — Din fr. **nitrogène.**

NITROGLICERÍNĂ s.f. Substanță lichidă, uleioasă, gălbuie sau incoloră, foarte toxică, obținută prin tratarea glicerinei cu un amestec de acid azotic și acid sulfuric, folosită la fabricarea dinamitei și, în doze mici, ca medicament în unele boli de inimă. — Din fr. **nitroglycérine.**

NITRONATRÍT, *nitronatrițI,* s.m. Nitrat de sodiu care formează componentul principal al salpetrului de Chile. — Din fr. **nitronatrite.**

NITRÓS, -OÁSĂ, *nitroși, -oase,* adj. (Chim.) Azotos. — Din fr. **nitreux,** it. **nitroso.**

NITROTOLUÉN s.n. Substanță de culoare gălbuie cu miros caracteristic derivată din toluen, folosită mai ales pentru obținerea unor amine. [Pr.: *-lu-en*] — Din fr. **nitrotoluène.**

NITRURÁ, *nitrurez,* vb. I. Tranz. A trata termochimic anumite oțeluri pentru a le mări duritatea la suprafață, prin încălzirea lor într-o atmosferă de amoniac și prin răcire lentă. — Din fr. **nitrurer.**

NITRURÁRE, *nitrurări,* s.f. Acțiunea de *a nitrura* și rezultatul ei. — V. **nitrura.**

NITRURÁT, -Ă, *nitrurați, -te,* adj. (Despre anumite oțeluri) Tratat prin nitrurare. — V. **nitrura.**

NITUÍ, *nituiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A forma un al doilea cap al unui nit[1] după ce acesta a fost trecut prin găurile pieselor care trebuie împreunate. **2.** A împreuna, a fixa două sau mai multe piese cu ajutorul niturilor[1]. — **Nit**[1] + suf. *-ui.*

NITUÍRE, *nituiri,* s.f. Acțiunea de *a nitui* și rezultatul ei; nituit[1], nituitură. [Pr.: *-tu-i-*] — V. **nitui.**

NITUÍT[1] s.n. Nituire. — V. **nitui.**

NITUÍT[2]**, -Ă,** *nituiți, -te,* adj. Prins, împreunat, fixat cu ajutorul niturilor[1]. ✦ Ferecat, țintuit, bătut cu... *Cordon nituit.* — V. **nitui.**

NITUITÓR, -OÁRE, *nituitori, -oare,* s.m., s.f. **1**. S.m. și f. Lucrător calificat care lucrează la nituire. **2.** S.f. Mașină cu care se nituiește. [Pr.: *-tu-i-*] — **Nitui** + suf. *-tor.*

NITUITÚRĂ, *nituituri,* s.f. Nituire; (concr.) loc unde s-a realizat o nituire. [Pr.: *-tu-i-*] — **Nitui** + suf. *-tură*.

NIȚÉL, -ÍCĂ, *nițel, -ele,* adj. (Fam.) Care reprezintă o parte redusă (din total); de proporții reduse; puțin. ✦ (Adverbial) În mică măsură sau într-o oarecare măsură; întrucâtva; numai puțin timp. ✧ Expr. *Nițel câte nițel* = încetul cu încetul, puțin câte puțin, treptat. — Et. nec.

NIȚELÚȘ, -Ă, *nițeluși, -e,* adj. (Adesea adverbial) Diminutiv al lui *nițel*. — **Nițel** + suf. *-uș.*

NIU, *niu,* s.m. Cea de a treisprezecea literă a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului „n". — Din fr. **nu.**

NIVÁȚIE, *nivații,* s.f. Acțiunea de modelare a reliefului făcută de înghețurile și dezghețurile succesive în zonele înalte ale munților. — Din fr. **nivation.**

NIVÉL, (**1, 3**) *niveluri*, (**2**) *nivele*, s.n. **1.** Înălțimea la care se găsește un punct, o linie sau o suprafață a unui loc, a unui obiect etc. în raport cu un plan orizontal dat. ✧ *Nivelul mării* = punct situat la înălțimea mijlocie a mărilor și a oceanelor care comunică între ele, în raport cu care se măsoară toate altitudinile. *Curbă* (sau *linie) de nivel* = linie care unește punctele suprafeței terestre cu aceeași altitudine față de o suprafață de referință; punct, suprafață care corespunde acestei linii. *Pasaj de nivel* = loc unde se încrucișează (la aceeași altitudine) o cale ferată cu o șosea. ✧ Loc. prep. *La nivelul* = în regiunea..., în dreptul... ✦ Etaj, cat. ✦ Zonă geologică, subdiviziune stratigrafică a etajelor și a subetajelor, care se distinge după fosilele caracteristice pe care le conține. ✦ (Fiz., Chim.) Valoarea intensivă a unei mărimi în raport cu o valoare de referință. **2.** Nume dat mai multor unelte, instrumente, dispozitive care servesc la determinarea liniei (sau a poziției, a suprafețelor) orizontale sau cu care se măsoară pe teren diferențele de înălțime dintre două sau mai multe puncte de pe suprafața terestră. ✧ *Nivelă cu* (sau *de) apă* = instrument construit pe principiul vaselor comunicante, care servește la determinarea planului orizontal după înălțimea la care se ridică apa în două tuburi gradate. **3.** Fig. Stadiu, grad (de pregătire, de dezvoltare), treptată (a calității), indice (al cantității). ✧ *Nivel de trai* = gradul de satisfacere a nevoilor materiale și spirituale ale populației unei țări, ale unor clase sau ale unei persoane în condiții istorice date. [Var.: (**2**) **nivélă** s.f.] — Din **nivela** (derivat regresiv).

NIVELÁ, *nivelez*, vb. I. Tranz. A face să fie la același nivel; a realiza o suprafață plană. ✦ Fig. A pune pe același plan, a face să dispară diferențele; a egaliza. ✦ A măsura cu ajutorul unor instrumente speciale diferența de nivel dintre două sau mai multe puncte. — Din fr. **niveler.**

NIVELÁRE, *nivelări*, s.f. Acțiunea de *a nivela* și rezultatul ei. — V. **nivela.**

NIVELÁT, -Ă, *nivelați, -te*, adj. Supus nivelării; netezit, îndreptat; neted, egal, uniform. — V. **nivela.**

NIVELATÓR, -OÁRE, *nivelatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care nivelează. **2.** S.n. Parte a unui buldozer sau greder care nivelează terenul. ✦ Mașină agricolă, unealtă pentru nivelarea arăturilor adânci de toamnă.— **Nivela** + suf. *-tor*.

NIVÉLĂ s.f. v. **nivel.**

NIVELMÉNT, *nivelmente,* s.n. (Top.) Totalitatea metodelor, procedeelor și operațiilor prin care se determină altitudinea unor puncte terestre în scopul reprezentării lor pe o hartă sau pe un plan. — Din fr. **nivellement.**

NIVELMÉTRIC, -Ă, *nivelmetrici, -ce,* adj. Care aparține nivelmentului, privitor la nivelment. — **Nivelmetru** + suf. *-ic.*

NIVELMÉTRU, *nivelmetre,* s.n. Instrument care servește la efectuarea lucrărilor de nivelment. — **Nivel** + **metru.**

NIVIDÍ vb. IV v. **năvădi.**

NIVOMÉTRIC, -Ă, *nivometrici, -ce,* adj. Referitor la măsurători făcute cu nivometrul. — Din fr. **nivométrique.**

NIVOMÉTRU, *nivometre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea cantității de zăpadă căzute pe o suprafață, într-un anumit interval de timp. — Din fr. **nivomètre.**

NIVOPLUVIÁL, -Ă, *nivopluviali, -e,* adj. (Met.; în sintagma) *Regim nivopluvial* = regim al cursurilor de apă alimentate de zăpezi și ploi. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **nivo-pluvial.**

NIVÓZĂ s.f. (Livr.) A patra lună a calendarului republican francez (21 decembrie — 19 ianuarie). — Din fr. **nivôse.**

NÍXIS, *nixisuri*, s.n. (Înv.) Supărare; plictiseală. ✦ Înțepătură, junghi. — Din ngr. **níxis.**

NIZÁM, (**I**) *nizamuri*, s.n., (**II**) *nizami*, s.m. **I.** S.n. (În Evul Mediu, în Țările Române). **1.** Denumire dată statutului unei bresle în care se specificau drepturile și îndatoririle membrilor acesteia. **2.** Normă de lucru fixată printr-un regulament. **II.** S.m. Soldat turc în termen. — Din tc. **nizam.**

NIZNÁI adv., adj. invar. (Pop. și fam.) Ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, n-ar ști nimic, simulând indiferență, nepăsare, dezinteres. ✧ Expr. *A se face niznai* sau (substantivat) *a face pe niznaiul* = a se preface că nu știe nimic. — Din rus. **ne znaju** „nu știu".

NO interj. (Reg.) Ei! hei! ia! — Din magh. **na.**

NOÁDĂ, *noade,* s.f. (Anat.; pop.) Coccis; *p. ext.* regiune situată în jurul coccisului; (la animale) (regiunea de la) rădăcina cozii; (la păsări) târtiță. — Lat. ***noda.**

NOÁPTE, *nopți,* s.f., adv. **I**. S.f. **1.** Interval de timp cuprins între apusul Soarelui și răsăritul lui, când este întuneric. ✧ Loc. adj. *De noapte* = **a)** care lucrează, e de serviciu în timpul nopții; **b)** (despre păsări, insecte, animale etc.) care își desfășoară activitatea în timpul nopții și doarme ziua. ✧ Loc. adv. *Azi-* (sau *astă-)noapte* = noaptea trecută. *La noapte* = în timpul nopții următoare. *Peste* (sau *pe) noapte* = în timpul nopții. *Noapte de noapte* = în fiecare noapte; mereu. *Zi(ua) și noapte(a)* sau *zi, noapte, zile, nopți, toată ziua* (și) *toată noaptea, din zori până-n noapte, nopți și zile* etc. = tot timpul, neîntrerupt, continuu. *Cu noaptea în cap* = dis-de-dimineață, în zori. *De (cu) noapte(a)* = foarte devreme, dis-de-dimineață. ✧ Expr. *Noapte bună!* = urare făcută cuiva înainte de culcare. **2.** Fig. Lipsă de lumină; întuneric, întunecime. *În pivniță era noapte*. ✦ Lipsă de cultură, de civilizație, stare de înapoiere. ✧ Expr. *Prost ca noaptea* = foarte prost. **3.** Stare de tristețe, de suferință morală, de apăsare. **II.** Adv. (În forma *noaptea* sau *nopțile)* În (tot) timpul nopții (**I 1**); în fiecare noapte. — Lat. **nox, noctis.**

NOÁTEN, -Ă, *noateni, -e,* s.m. și f. **1.** (Pop.) Miel sau mioară de la înțărcare până la doi ani. ✧ (Adjectival) *Miel noaten*. **2.** (Reg.) Mânz a cărui limită de vârstă variază de la șase luni până la doi sau trei ani. **3.** (Reg.) Lână (neagră) de miel sau de mioară tunsă în al doilea an. [Var.: **noátin, -ă** s.m. și f.] — Lat. **annotinus, -a, -um** „în vârstă de un an".

NOÁTIN, -Ă s.m. și f. v. **noaten.**

NOBÉLIU s.n. Element chimic transuranic obținut pe cale artificială. — Din fr. **nobélium.**

NÓBIL, -Ă, *nobili, -e,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care dă dovadă de generozitate, de cinste, de spirit de abnegație; capabil de sentimente înalte; generos, ales. *Om nobil*. ✦ Care face cinste, care onorează, care pune într-o lumină favorabilă pe cineva. *O acțiune nobilă*. **2.** Distins, elegant, desăvârșit; grațios. **3.** Care se distinge prin anumite caracteristici de superioritate. ✧ *Metal nobil* = metal prețios, v. *prețios*. *Gaz nobil* = nume dat fiecăruia dintre gazele inerte, incolore și inodore care se găsesc în atmosferă în cantități mici. **II.** S.m. și f., adj. (Persoană) care face parte din nobilime (**1**). — Din lat. **nobilis,** germ. **nobel,** it. **nobile,** fr. **noble.**

NOBILIÁR, -Ă, *nobiliari, -e,* adj. Care aparține nobilimii (**1**) sau nobililor (**II**), privitor la nobilime sau la nobili, specific nobilimii; nobilitar. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **nobiliaire.**

NOBILÍME s.f. (În Evul Mediu, iar în unele țări, și în epoca modernă) **1.** Categorie socială privilegiată, constituită din posesorii de feude și de titluri ereditare; aristocrație, noblețe (**2**). ✦ Nobilii dintr-o epocă, dintr-o regiune, dintr-o localitate. **2.** (Rar) Noblețe (**1**). — **Nobil** + suf. *-ime*.

NOBILITÁR, -Ă, *nobilitari, -e,* adj. (Înv.) Nobiliar. — Cf. fr. nobiliaire.

NOBILITÁTE s.f. (Înv.) **1.** Noblețe (**1**). **2.** Noblețe (**3**). **—** Din lat. **nobilitas, -atis.**

NOBLÉȚĂ s.f. v. **noblețe.**

NOBLÉȚE s.f. **1.** Calitatea de nobil (**II**); rangul sau titlul de nobil; nobilime (**2**), nobilitate (**1**). **2.** (Rar) Nobilime (**1**). **3.** Atitudine, însușire morală superioară; caracter nobil (**I 1**); nobilitate (**2**). **4.** Distincție, eleganță. [Var.: **noblețe** s.f.] — Din fr. **noblesse.**

NOCÍV, -Ă, *nocivi, -e,* adj. Vătămător, distrugător (pentru sănătatea, viața, dezvoltarea cuiva). *Substanță nocivă.* — Din fr. **nocif,** lat. **nocivus.**

NOCIVITÁTE s.f. Faptul de a fi nociv, caracter nociv. — Din fr. **nocivité.**

NOCTAMBÚL, -Ă, *noctambuli, -e*, s.m. și f., adj. (Med.) Somnambul. ✦ Fig. (Fam.) (Persoană) care își pierde nopțile în petreceri. — Din fr. **noctambule.**

NOCTAMBULÍSM s.n. (Med.; rar) Somnambulism. — Din fr. **noctambulisme.**

NOCTÚRN, -Ă, *nocturni, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se face sau se întâmplă noaptea; de noapte, din timpul nopții. ✧ Loc. adj. și adv. *În nocturnă* = (despre competiții sportive) (care se desfășoară) în timpul serii. ✦ (Despre păsări răpitoare, animale, insecte) Care își desfășoară activitatea în cursul nopții și doarme ziua. **2.** S.f. Competiție sportivă care are loc în timpul serii. **3.** S.f. Compoziție muzicală instrumentală, predominant pentru pian, cu caracter liric, visător și melancolic. — Din fr. **nocturne,** lat. **nocturnus.**

NOD, *noduri,* s.n. **1.** Loc în care se leagă două fire, două sfori, două fâșii de pânză etc. ca să se țină strâns împreună; loc în lungul sau la capătul unui fir, al unei sfori, al unei fâșii de pânză etc. unde s-a făcut un ochi prin care s-a petrecut unul dintre capete și s-a strâns tare; legătura obținută astfel. ✧ Loc. adj. (Rar) *În noduri* = încâlcit, încurcat. ✧ Expr. *A lega paraua cu zece noduri* = a fi foarte zgârcit. ✦ Loc de intersecție a două sau a mai multor căi de comunicație având direcții diferite. ✧ *Nod de cale ferată* = punct de intersecție a cel puțin trei linii principale de cale ferată, prevăzut cu instalații speciale pentru a asigura tranzitul trenurilor, desfacerea sau cuplarea unor vagoane, încărcarea și descărcarea mărfurilor, deservirea călătorilor etc. ✦ Loc de legătură, de întretăiere, de întâlnire a două sau a mai multor elemente ale unui mecanism, ale unei construcții etc. **2.** Proeminență pe trunchiul unui arbore, pe tulpina unei plante sau la încheietura unui cotor; punct de unde începe să crească crengile pe tulpină sau frunzele pe lujer. ✧ Expr. *A căuta* (sau *a găsi)* (cuiva) *nod în papură* = a căuta sau a găsi cu orice preț greșeli, cusururi acolo unde ele nu sunt; a învinovăți pe nedrept. ✦ Porțiune mică, rotundă, compactă, foarte tare într-o bucată de lemn, într-o scândură reprezentând locul de ramificație a crengilor pe trunchi. ✦ Aglomerare locală de material în masa unui corp, cu o structură mai compactă sau de culoare diferită față de rest. **3.** (Înv. și pop.) Articulație, încheietură (a degetelor). **4.** (În sintagmele) *Nodul gâtului* (sau *gâtlejului, beregatei* etc.) = mărul lui Adam. *Nodul vital* = punct situat în bulbul rahidian corespunzând centrului respirator și a cărui lezare are ca urmare moartea imediată prin oprirea respirației. **5.** Umflătură, tumoare, nodozitate, gâlcă rezultată dintr-o stare patologică. **6.** Punct dublu al unei curbe în care aceeași ramură a curbei se intersectează pe ea însăși. **7.** Fiecare dintre punctele în care sunt dispuși atomii, moleculele unei rețele cristaline. ✦ Punct dintr-un sistem de unde staționare în care amplitudinea oscilației are mereu o valoare nulă. **8.** Fiecare dintre cele două puncte în care orbita unui astru intersectează planul eclipticei. **9.** Loc sau centru geografic sau geologic cu anumite caracteristici, deosebite față de împrejurimi. ✧ *Nod hidroenergetic* = centru geografic pe a cărui suprafață sunt așezate o centrală hidroelectrică și construcțiile hidrotehnice aferente. **10.** Fig. Senzație de sufocare pe care de obicei o are cineva cuprins de o emoție sau de o enervare puternică. ✧ Expr. *A înghiți (cu* sau *la) noduri* = **a)** a suporta cu necaz, cu amărăciune o durere, o umilință (fără a putea spune nimic); **b)** a mânca în silă, cu mare greutate. **11.** Fig. Punct esențial de care depinde soluționarea unei probleme; dificultate, greutate care trebuie învinsă pentru soluționarea unei probleme. ✧ *Nod gordian* = problemă foarte grea sau cu neputință de rezolvat. ✧ Expr. *A tăia nodul gordian* = a recurge la un mijloc extrem în rezolvarea unei situații căreia nu i se poate găsi o altă soluție. ✦ Moment culminant în desfășurarea acțiunii unei opere literare. **12.** Unitate de măsură pentru viteza navelor, egală cu viteza unei nave care se deplasează cu o milă marină (1852 m) pe oră. — Lat. **nodus.**

NODÁL, -Ă, *nodali, -e,* adj. Care se referă la locul de intersecție a mai multor căi de comunicație, artere, ligamente etc. ✦ Fig. Esențial, fundamental. — Din fr. **nodal.**

NODORÓS, -OÁSĂ adj. v. **noduros.**

NODÓS, -OASĂ, *nodoși, -oase,* adj. (În sintagma) *Eritem nodos* = simptom al mai multor boli (contagioase), caracterizat prin apariția pe pielea corpului a unor noduli tari sau a unor băsicuțe seroase. — **Nod** + suf. *-os.*

NODOZITÁTE, *nodozități,* s.f. **1.** Formație patologică rezultată din înmulțirea celulelor rădăcinilor de leguminoase în urma simbiozei cu anumite bacterii. **2.** Proeminență la articulațiile corpului sau a unei părți a lui. ✦ Nodul (**1**). **3.** Ridicătură mică, rotunjită pe suprafața unui obiect. — Din fr. **nodosité.**

NODÚL, *noduli,* s.m. **1.** Umflătură de mici dimensiuni și bine circumscrisă, care apare în diverse părți ale corpului, însoțind adesea unele boli cronice. **2.** (Geol.) Mică masă de piatră cuprinsă într-o zonă mai puțin dură. [Pl. și: (n.) *nodule*] — Din fr. **nodule,** lat. **nodulus.**

NODULÉȚ, *noduleț,* s.n. Diminutiv al lui *nod.* — **Nod** + suf. *-uleț.*

NODURÁR, *nodurare,* s.n. Parte a războiului de țesut alcătuită dintr-un fuscel gros legat de fusul sau sulul dindărăt și de care se prind capetele urzelii când se înveleșe pânza. — **Nod** + suf. *-urar.*

NODURÓS, -OÁSĂ, *noduroși, -oase,* adj. **1.** (Despre sfori, ațe, țesături) Care are (multe) noduri (**1**). **2.** (Despre arbori, lemne, diverse plante) Cu noduri (**2**), plin de noduri. **3.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Cu articulații proeminente sau cu proeminențe; ciolănos. [Var.: (pop.) **nodorós, -oásă** adj.] — **Nod** + suf. *-uros.*

NOÉTIC, -Ă, *noetici, -ce,* adj. (Fil.) Care se referă la procesul de gândire. [Pr.: *no-e-*] — Din fr. **noétique.**

NOGÁI, -ÁIE, *nogai, -aie,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La m. pl.) Populație mongolă turcizată răspândită în diverse regiuni dintre Marea Caspică, Marea Neagră și Marea Azov; (și la sg.) persoană care aparține acestei populații. **2.** Adj. Care aparține nogailor (**1**), privitor la nogai. — Din n. pr. **Nogai.**

NOHUTÍU, -ÍE adj. v. **năutiu.**

NOI pron. pers. 1 pl. **1.** (Desemnează pe cel care vorbește și persoana sau persoanele pe care acesta și le asociază în vorbire) *S-a înserat și noi tot pe loc stăm.* ✧ Loc. adv. (La acuzativ) *La noi* = acasă; în țara, în regiunea etc. de baștină. **2.** (La dativ, în formele *ne, ni,* cu valoare posesivă) *Casa ne e frumoasă.* (Cu valoare de dativ etic) *Ne ești departe.* **3.** (La dativ sau la acuzativ, în forma *ne*, cu valoare de pronume reflexiv) *Ne povesteam multe.* **4.** (În stilul oficial-administrativ) Eu. *Noi, directorul școlii, am hotărât.* ✧ (Ca plural al modestiei) *Noi credem că una dintre caracteristicile muzicii este melodia. Mulțumim celor care ne-au ajutat.* [Dat.: *nouă, ne, ni;* acuz.: *(pe) noi, ne*] — Lat. **nos.**

NOIÁN, *noiane,* s.n. **1.** Cantitate, volum mare din ceva; belșug. ✦ Mulțime, număr mare de ființe, de lucruri, de fenomene. **2.** Întindere mare de apă; nemărginire, imensitate. **3.** Genune, abis, hău. [Pr.: *no-ian*. — Pl. și: *noianuri*] — Et. nec.

NOIÉMBRIE s.m. A unsprezecea lună a anului, care urmează după octombrie; brumar. [Pr.: *no-iem-*. — Var.: **noiémvrie,** (înv. și reg.) **novémbre** s.m. invar.] — Din sl. **nojenbrĭ, nojemvri.**

NOIÉMVRIE s.m. v. **noiembrie.**

NÓIMĂ, *noime,* s.f. **1.** Înțeles, sens, conținut (al unui cuvânt sau enunț); rost. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu noimă* = logic, cu judecată; înțelept, cuminte. *Fără (nicio) noimă* = fără sens, fără judecată; prostesc, absurd. ✧ Expr. *A nu avea (nicio) noimă* = a fi fără sens, absurd. **2.** (Pop.) Menire, țel, scop; motiv, cauză. **3.** (Rar) Simbol, convenție. — Din ngr. **nóima.**

NOÍME, *noimi,* s.f. A noua parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. [Pr.: *no-i-*] — **Nouă** + suf. *-ime*.

NOÍȚĂ, *noițe,* s.f. Pată mică albă care apare uneori pe unghiile degetelor de la mână. [Pr.: *no-i-*] — **Nou** + suf. *-iță.*

NOJÍȚĂ, *nojițe,* s.f. **1.** Cureluș sau șiret cu care se leagă opincile de picior. **2.** (Reg.) Fiecare dintre găurile opincii, prin care se trece nojița (**1**). [Var.: **năjíță** s.f.] — Din bg. **nojița.**

NOMÁD, -Ă, *nomazi, -de,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană, colectivitate) care nu are așezare statornică într-un loc, care se mută dintr-un loc în altul, care rătăcește. **2.** Adj. Caracteristic nomadismului. *Viață nomadă.* — Din fr. **nomade.**

NOMADÍSM s.n. Mod de viață al unei colectivități umane, caracterizat prin lipsa unei așezări stabile. — Din fr. **nomadisme.**

NO-MAN'S-LAND s.n. Zonă care separă liniile dintre două fronturi armate inamice. ✦ Fig. Teren neutru; țara nimănui. [Pr. *năumenslend*] — Loc. engl.

NOMÁRH, *nomarhi,* s.m. Conducător al unei nome[2]. — Din fr. **nomarque.**

NÓMĂ[1], *nome,* s.f. (Med.) Stomatită cangrenoasă, specifică copiilor subalimentați și oamenilor slăbiți. — Din fr. **noma.**

NÓMĂ[2], *nome,* s.f. Diviziune administrativă în Egiptul antic și în Grecia contemporană. — Din fr. **nome.**

NOMENCLATÓR, *nomenclatoare,* s.n. Listă, broșură, carte care cuprinde nomenclatura (**1**) dintr-un anumit domeniu al științei, al tehnicii etc. sau enumerarea sortimentelor produselor ori a grupurilor de produse, clasificate după un anumit criteriu. — Din fr. **nomenclateur,** lat. **nomenclator.**

NOMENCLATÓRIC, -Ă, *nomenclatorici, -ce,* adj. (Livr.) Nomenclaturistic. — **Nomenclator** + suf. *-ic.*

NOMENCLATÚRĂ[1], *nomenclaturi,* s.f. **1.** Totalitatea termenilor întrebuințați într-o anumită specialitate sau într-un anumit domeniu de activitate, de obicei organizați metodic. **2.** Listă, catalog etc. conținând titluri de opere, nume proprii, denumiri ale obiectelor dintr-un domeniu (organizate într-un anumit fel). **3.** Spec. Schemă de organizare a unei instituții conținând enumerarea posturilor sau a instituțiilor care se află în subordine, sub tutela sa. — Din fr. **nomenclature,** lat. **nomenclatura.**

NOMENCLATÚRĂ[2], *nomenclaturi,* s.f. Totalitatea posturilor de conducere în organele de partid și de stat din fosta URSS și țările satelite. ✦ Grup social cu prerogative excepționale în regimurile de tip sovietic sau totalitare. — Din fr. **nomenclature.**

NOMENCLATURÍST, -Ă, *nomenclaturiști, -iste,* s.m. și f. Persoană care face parte din nomenclatură. — **Nomenclatură** + suf. *-ist.*

NOMENCLATURÍSTIC, -Ă, *nomenclaturistici, -ce,* adj. (Rar) Privitor la nomenclatură, de nomenclatură; nomenclatoric.— **Nomenclatură** + suf. *-istic.*

NOMINÁL, -Ă, *nominali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care conține nume, care indică un nume, de nume; după nume; pe nume. ✧ *Valoare nominală* = valoare indicată pe o acțiune, pe o hârtie-monedă (care uneori nu corespunde cu valoarea reală); valoare oficială. *Putere* (sau *valoare) nominală* = putere pentru care a fost conceput un anumit sistem tehnic. ✦ Care figurează (numai) cu numele; care este de formă. ✦ Care este calculat în bani. **2.** Adj. (Gram.) Care face parte din categoria numelui,

care ține de categoria numelui, care se adaugă la nume, care formează un nume. ✧ *Flexiune nominală* = declinare. *Predicat nominal* = predicat alcătuit dintr-un nume predicativ și un verb copulativ la un mod personal. **3.** S.n. Valoare nominală. — Din fr. **nominal,** lat. **nominalis.**

NOMINALÍSM s.n. Doctrină în filosofia scolastică medievală care susținea că numai lucrurile individuale au existență reală, în timp ce noțiunile generale sunt simple cuvinte, nume ale acestor lucruri. — Din fr. **nominalisme.**

NOMINALÍST, -Ă, *nominaliști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al nominalismului. **2.** Adj. Care aparține nominalismului, privitor la nominalism. — Din fr. **nominaliste.**

NOMINALIZÁ, *nominalizez,* vb. I. Tranz. A indica, a denumi, a specifica ceva în mod concret, pe nume. ✦ A face o propunere pentru un premiu, o funcție etc. — **Nominal** + suf. *-iza.*

NOMINALIZÁRE, *nominalizări,* s.f. Acțiunea de *a nominaliza* și rezultatul ei. — V. **nominaliza.**

NOMINATÍV, -Ă, *nominativi, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Caz al flexiunii nominale a cărui funcție specifică este aceea de subiect și care este considerat forma de bază a substantivului. **2.** Adj. (Fin.; în sintagma) *Acțiune nominativă* = acțiune care poartă înscris numele posesorului. — Din lat. **nominativus,** fr. **nominatif.**

NOMOCANÓN, *nomocanoane,* s.n. Colecție de legi imperiale bizantine și de canoane ale sinoadelor bisericești. — Din ngr. **nomokánon.**

NOMOGRÁF, *nomografi,* s.m. Autor al unei culegeri de legi sau al unui tratat despre legi. — Din fr. **nomographe**.

NOMOGRÁFIC, -Ă, *nomografici, -ce,* adj. Care se referă la nomograme, care aparține nomogramelor. — Din fr. **nomographique.**

NOMOGRAFÍE s.f. Disciplină matematică având ca obiect întocmirea și folosirea nomogramelor. — Din fr. **nomographie.**

NOMOGRÁMĂ, *nomograme,* s.f. (Mat.) Reprezentare grafică în plan, folosind linii sau puncte gradate, a unei relații dintre două sau mai multe mărimi variabile, cu ajutorul căreia se pot determina rapid, fără calcule, valorile unei mărimi în funcție de valorile cunoscute ale celorlalte mărimi care intră în relația considerată. — Din fr. **nomogramme.**

NOMÓL s.n. v. **nămol.**

NOMOLÍ vb. IV v. **nămoli.**

NOMOLÍT, -Ă adj. v. **nămolit.**

NOMOLÓS, -OÁSĂ adj. v. **nămolos.**

NON- Element de compunere care înseamnă „nu" și care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din lat., fr. **non-.**

NONAGENÁR, -Ă, *nonagenari, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană) care a atins (sau a depășit) vârsta de nouăzeci de ani. — Din fr. **nonagénaire,** lat. **nonagenarius.**

NÓNĂ[1], *none*, s.f. (Muz.) Interval cuprins între două sunete ale gamei aflate la distanță de nouă trepte; treapta a noua de la o treaptă dată. — Din lat. **nona**. Cf. it. nono.

NÓNĂ[2], *none*, s.f. (În Evul Mediu) Prestație față de stăpânul feudal, care reprezenta a noua parte din produsele obținute de țăran. — Din lat. **nona.**

NÓNĂ[3], *none,* s.f. (În calendarul roman; la pl.) Denumire dată celei de-a șaptea zile a lunilor martie, mai, iulie și octombrie și a celei de-a cincea zile a celorlalte luni. — Din lat. **nonae.**

NONCONFORMÍSM s.n. Atitudine de respingere a tradițiilor, a modelelor de activitate și de gândire proprii unui grup social; neconformism. — Din fr. **non-conformisme.**

NONCONFORMÍST, -Ă, *nonconformiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care nu acceptă, nu se conformează uzanțelor stabilite, care are convingeri proprii; persoană care dovedește originalitate; neconformist. — Din fr. **non-conformiste.**

NONCONTRADÍCȚIE, *noncontradicții,* s.f. Principiu fundamental al gândirii potrivit căruia despre un subiect este imposibil a afirma și a nega același predicat în același timp și sub același raport. — Din fr. **non-contradiction.**

NONÉT, *nonete,* s.n. Piesă muzicală pentru nouă instrumente; *p. ext.* formație care interpretează această piesă. — Din it. **nonetto.**

NON-ÉU s.n. (Fil.) Ceea ce există în afara eului; ceea ce nu este eu. [Pr.: *-eŭ*] — **Non** + **eu** (după fr. *non-moi*).

NONEXISTÉNȚĂ s.f. Inexistență. — **Non** + **existență.** Cf. fr. non-existence.

NONFIGURATÍV, -Ă, *nonfigurativi, -e,* adj. (În sintagma) *Artă nonfigurativă* = artă abstractă. — **Non-** + **figurativ.**

NÓNIUS s.m. Rasă de cai autohtonă caracterizată prin talie mare și culoare predominant neagră. [Pr.: *-ni-us*] — Din magh. **nónius.**

NONPARÉIL s.n. Cel mai mic corp de literă având mărimea de șase puncte tipografice, folosit de obicei pentru tipărirea tabelelor, adnotațiilor etc. [Pr.: *-reĭ.* — Var.: **nonparél** s.n.] — Din fr. **nonpareille.**

NONPARÉL s.n. v. **nonpareil.**

NONPROFÍT adj. invar. Al cărui scop nu este acela de a avea un profit. — **Non-** + **profit.**

NONSÉNS, *nonsensuri,* s.n. Ceea ce este lipsit de înțeles; vorbă, faptă fără rost; absurditate. — Din fr. **non-sens.**

NON-STÓP adj. invar., adv. (Care este) fără întrerupere; continuu. — Din engl., fr. **non-stop.**

NONȘALÁNT, -Ă, *nonșalanți, -te,* adj. Lipsit de grijă; degajat (în comportări); care trădează nonșalanță; leneș. — Din fr. **nonchalant,** germ. **nonschalant.**

NONȘALÁNȚĂ s.f. Indiferență; degajare (ostentativă). — Din fr. **nonchalance.**

NON TRÓPPO loc. adv. (Indică modul de executare a unei compoziții muzicale) Nu prea mult. — Loc. it.

NONVALOÁRE, *nonvalori,* s.f. Lipsă de valoare. — **Non-** + **valoare** (după fr. *non-valeur).*

NONVIOLÉNȚĂ s.f. Doctrină social-politică (sau religioasă) care interzice folosirea violenței, preconizând realizarea revendicărilor lor pe cale pașnică. ✦ Abținere de la orice act de violență. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **non-violence.**

NOOSFÉRĂ s.f. (Fil.) Învelișul spiritual al pământului, reprezentat de omenire. [Pr.: *no-o-*] — Din fr. **noosphère.**

NOPÁL s.m. Plantă erbacee originară din America, cu frunze cărnoase și flori roșii, cultivată și la noi ca plantă ornamentală *(Opuntia coccinelifera)*. — Din fr., it. **nopal.**

NOPTÁTEC, -Ă adj. v. **noptatic.**

NOPTÁTIC, -Ă, *noptatici, -ce*, adj. (Rar) Care are loc noaptea, de noapte; nocturn. ✦ Întunecat, întunecos. [Var.: **noptátec, -ă** adj.] — **Noapte** + suf. *-atic.*

NOPTICÍCĂ, *nopticele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *noapte;* noptiță. — **Noapte** + suf. *-icică*.

NOPTICOÁSĂ, *nopticoase*, s.f. Plantă erbacee cruciferă cu frunze dințate, cu flori purpurii-violete sau albe, cultivată ca plantă meliferă sau pentru mirosul puternic pe care îl răspândesc seara florile ei; mirodenie (**1**) *(Hesperis matronalis)*. — **Noapte** + suf. *-icoasă*.

NOPTIÉRĂ, *noptiere,* s.f. Dulăpior sau măsuță care se așază lângă pat pentru a se ține la îndemână diverse obiecte necesare noaptea; măsuță de noapte. [Pr.: *-ti-e-*] — **Noapte** + suf. *-ieră*.

NOPTÍȚĂ, *noptițe,* s.f. **1.** (Rar) Nopticică. **2.** (Bot.) Barba-împăratului. — **Noapte** + suf. *-iță*.

NOPTÓS, -OÁSĂ, *noptoși, -oase,* adj. (Rar) Întunecos, întunecat. — **Noapte** + suf. *-os*.

NOR, *nori,* s.m. **1.** (Mai ales la pl.) Masă (delimitată) de vapori sau de picături de apă, de cristale de gheață aflate în suspensie în atmosferă. ✧ Loc. adj. și adv. *Până la* (sau *în) nori* = (care se înalță) foarte sus. ✧ Loc. vb. *A fi nor* = a fi înnorat. ✧ Expr. *Trăiește* sau *e (cu capul) în nori* sau *parc-ar fi căzut din nori*, se spune despre o persoană străină de cele ce se petrec în jurul ei. ✦ *Nor arzător* = masă de gaze și de cenușă vulcanică cu temperatură ridicată care este expulzată în atmosferă în timpul erupției unui vulcan. *Nor de stele* = grupare de stele, cu limite neregulate, aflată în diverse galaxii. *Norii lui Magellan* = numele a două sisteme stelare aflate în afara galaxiei noastre. **2.** Masă densă și mobilă de praf, de fum etc. **3.** Fig. Mulțime compactă (și mobilă) de ființe (care întunecă zarea). [Var.: (reg.) **nóur, núor,** s.m.] — Lat. **nubilum.**

NORADRENALÍNĂ s.f. (Biol.) Substanță produsă de fibrele nervoase periferice, dar și de sistemul nervos central și de glandele medulosuprarenale, cu o structură apropiată de cea a adrenalinei. — Din fr. **noradrénaline.**

NÓRĂ, *nurori,* s.f. Soția fiului considerată în raport cu părinții acestuia. ✧ Expr. *A intrat nora-n blide*, se spune despre o femeie neîndemânatică la treburile gospodărești. — Lat. **nurus.**

NORD s.n. **1.** Unul dintre cele patru puncte cardinale aflat în direcția Stelei Polare; miazănoapte. (Adjectival) *Polul Nord.* ✧ *Nord magnetic* = direcție în care se îndreaptă întotdeauna vârful unui ac magnetic. ✧ Loc. adj. *De nord* = nordic. **2.** Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată spre nord (**1**); ținut nordic. ✦ Popoarele, lumea etc. din aceste regiuni. — Din fr. **nord,** germ. **Nord.**

NORD-AMERICÁN, -Ă, *nord-americani, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Americii de Nord sau, *p. restr.*, a Statelor Unite ale Americii sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Americii de Nord sau nord-americanilor (**1**), privitor la America de Nord ori la nord-americani; *p. restr.* care aparține Statelor Unite ale Americii sau populației lor, privitor la Statele Unite ale Americii sau la populația lor. — **Nord** + **american.** Cf. fr. nord-américain, germ. nord-amerikanisch.

NORD-AMERICÁNCĂ, *nord-americance,* s.f. Femeie care face parte din populația Americii de Nord sau, *p. restr.,* a Statelor Unite ale Americii sau este originară de acolo. — **Nord-american** + suf. *-că.*

NORD-COREEÁN, -Ă, *nord-coreeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Populare Democrate Coreene sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține nord-coreenilor (**1**) sau statului lor, privitor la nord-coreeni ori la statul lor. — **Nord** + **coreean**. Cf. fr. nord-coréen.

NORD-COREEÁNCĂ, *nord-coreence,* s.f. Femeie care face parte din populația Republicii Populare Democrate Coreene sau este originară de acolo. — **Nord-coreean** + suf. *-că.*

NORD-DUNĂREÁN, -EÁNĂ, *nord-dunăreni, -e,* adj. Care aparține teritoriilor situate în nordul Dunării sau popoarelor de acolo, privitor la aceste teritorii sau la popoarele lor; originar din nordul Dunării. — **Nord** + **dunărean.**

NORD-ÉST s.n. Punct cardinal secundar situat pe direcția bisectoarei unghiului format de direcțiile nord și est; parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată între nord și est. — Din fr. **nord-est.**

NORD-ÉSTIC, -Ă, *nord-estici, -ce,* adj. De (la) sau dinspre nord-est, spre nord-est. — **Nord-est** + suf. *-ic.*

NÓRDIC, -Ă, *nordici, -ce,* adj. Care este situat în (sau la, spre) nord, care provine (sau este originar) din nord; care aparține nordului. ✦ (Substantivat) Persoană care face parte dintr-o populație care trăiește în regiunile de nord ale globului ori ale Europei sau care are înfățișare ori însușiri specifice omului de la nord. — Din fr. **nordique,** germ. **nordisch,** it. **nordico.**

NORD-VÉST s.n. Punct cardinal secundar situat pe direcția bisectoarei unghiului format de direcțiile nord și vest; parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată între nord și vest. — Din germ. **Nordwest.**

NORD-VÉSTIC, -Ă, *nord-vestici, -ce*, adj. De (la) sau dinspre nord-vest, spre nord-vest. — **Nord-vest** + suf. *-ic*.

NORD-VIETNAMÉZ, -Ă, *nord-vietnamezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația Republicii Democrate Vietnam sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține nord-vietnamezilor (**1**) sau statului lor, privitor la nord-vietnamezi ori la statul lor. [Pr.: *-vi-et-*] — **Nord** + **vietnamez.**

NOREÁ, *norele,* s.f. (Bot.; pop.) Barba-împăratului. — Et. nec.

NORIȘÓR, *norișori,* s.m. Diminutiv al lui *nor;* noruț, noruleț, nouraș. — **Nor** + suf. *-işor*.

NORÍȚĂ, *norițe,* s.f. (Zool.) Nurcă. — **Nor** + suf. *-iță*.

NORMÁ, *normez,* vb. I. Tranz. **1.** A determina cantitatea de muncă necesară pentru efectuarea unui produs, pentru executarea unei operații sau a unei cantități de produse care trebuie să fie obținută într-o unitate de timp în anumite condiții tehnico-organizatorice. ✦ A stabili cantitatea de materie primă, de combustibil etc. necesară pentru obținerea unui produs. **2.** A supune unei norme (**1**), a stabili ceva prin norme. — Din **normă.**

NORMÁL, -Ă, *normali, -e*, adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este așa cum trebuie să fie, potrivit cu starea firească, obișnuit, firesc, natural. ✧ *Plan normal* = plan perpendicular pe tangenta dusă într-un punct al unei curbe. *Linie normală* (și substantivat, f.) = **a)** dreaptă perpendiculară pe planul tangent la o suprafață, în punctul de contact; **b)** dreaptă perpendiculară pe tangenta la o curbă, în plan sau în spațiu, în punctul de contact. ✦ Spec. Sănătos (din punct de vedere fizic și psihic). **2.** Care este conform cu o normă (**1**). ✦ (Despre mărimi) A cărei valoare este apropiată de valoarea întâlnită cel mai des. **3.** (Înv.; în sintagma) *Școală normală* (și substantivat, f.) = școală pedagogică. — Din fr. **normal,** lat. **normalis,** it. **normale.**

NORMALÍST, -Ă, *normaliști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Elev al unei școli normale. — **Normal** + suf. *-ist.*

NORMALIZÁ, *normalizez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni normal, a (re)aduce sau a reveni în starea normală. **2.** Tranz. A supune unei norme, a face să se conformeze unei norme. **3.** Tranz. A elabora norme interne. ✦ A standardiza. — Din fr. **normaliser.**

NORMALIZÁRE, *normalizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) normaliza* și rezultatul ei. ✦ Tratament termic aplicat pieselor de oțel cu scopul de a obține o structură normală cu granulație fină. — V. **normaliza.**

NORMÁND, -Ă, *normanzi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Nume sub care erau cunoscute populațiile germanice care locuiau în Peninsula Scandinavă, Iutlanda și în insulele vecine; vikingi, varegi; (și la sg.) persoană care făcea parte din aceste populații. **2.** Persoană originară sau locuitor din Normandia. **3.** Adj. Care aparține Normandiei sau normanzilor (**1**), privitor la Normandia ori la normanzi. — Din fr. **normand.**

NORMÁRE, *normări,* s.f. Acțiunea de *a norma* și rezultatul ei. — V. **norma.**

NORMÁT, -Ă, *normați, -te,* adj. **1.** Care se efectuează după norme (**3**) stabilite, care este corespunzător unor astfel de norme; (despre consum) care este corespunzător unor cantități dinainte stabilite. ✧ *Contabilitate normată* = sistem de contabilitate în care conturile poartă numere simbolice, aceleași în toate întreprinderile și instituțiile. **2.** Care se conformează unei norme (**1**), unor reguli obligatorii. — V. **norma.**

NORMATÍV, -Ă, *normativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care servește ca normă sau stabilește o normă, care are caracterul unei norme. **2.** S.n. Îndrumare, dispoziție (sau ansamblu de îndrumări) cu caracter de normă. — Din (**1**) fr. **normatif,** (**2**) rus. **normativ.**

NORMATÓR, -OÁRE, *normatori, -oare,* s.m. și f. Persoană calificată în stabilirea și calcularea normelor de muncă într-o întreprindere. — **Norma** + suf. *-tor*.

NÓRMĂ, *norme,* s.f. **1.** Regulă, dispoziție etc. obligatorie, fixată prin lege sau prin uz; ordine recunoscută ca obligatorie sau recomandabilă. ✧ *Normă morală* (sau *etică)* = model sau recomandare privind respectarea principiilor, îndeplinirea datoriilor și regulilor morale. *Normă juridică* = regulă de conduită cu caracter general și impersonal, emisă de organele de stat competente, a cărei aplicare poate fi asigurată prin constrângere. ✦ Totalitatea condițiilor minimale pe care trebuie să le îndeplinească un sportiv pentru a putea obține un titlu, o calificare etc. **2.** Criteriu de apreciere, de reglementare. **3.** Cantitate de muncă pe care cineva trebuie să o presteze într-o unitate de timp; (concr.) produs realizat în acest timp. ✧ *Normă de timp* = timpul necesar pentru efectuarea unei lucrări în condiții specifice date. *Normă tehnică* = normă stabilită prin mijloace științifice, pe baza unor condiții tehnice date, pentru efectuarea unui proces tehnologic. — Din fr. **norme,** lat. **norma,** rus. **norma.**

NORÓC, (pop.) *noroace*, s.n. **1.** Soartă, ursită, destin (favorabil). ✧ *Cu* sau *fără (de) noroc* = **a)** loc. adj. și adv. (care este) cu (sau fără) succes; **b)** loc. adj. care exprimă, arată (ne)fericire, (in)succes. ✧ Loc. adv. *La* (sau *într-un) noroc* = la întâmplare, fără a fi sigur de reușită. ✧ Expr. (Pop.) *La cât mi-a sta norocul* = în ce măsură voi fi favorizat de soartă. *A-i fi scris în noroc să...* = a-i fi sortit să... **2.** Întâmplare neașteptată sau concurs de împrejurări favorabile care asigură reușita unei acțiuni, îndeplinirea unei dorințe etc.; șansă, baftă. ✧ *Joc de noroc* = nume generic dat jocurilor în care câștigul depinde (aproape exclusiv) de întâmplare. ✧ Expr. *A avea noroc* sau *a fi cu noroc* = a avea succes sau a fi favorizat de împrejurări în acțiunile întreprinse. *Noroc că...* = bine că..., din fericire... *A avea norocul să....* = a se ivi prilejul favorabil pentru... *A avea noroc de cineva* (sau *de ceva)* = a avea avantajul de a da peste cineva (sau ceva) folositor; a se putea sluji cu folos de cineva sau de ceva. *Unde-i norocul să...* = ce bine ar fi să... *A da noroc* = **a)** a saluta; **b)** a închina, a ciocni, a ura. *Noroc!* = formulă de salut sau de urare. **3.** Stare sufletească sau situație în care omul se simte fericit; fericire, bine. ✦ Bunăstare. — Din sl. **narokŭ.**

NOROCÉL, *norocele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *noroc*. — **Noroc** + suf. *-el*.

NOROCÍ, *norocesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Pop. și fam.) A face pe cineva fericit, a aduce cuiva noroc; a ferici. ✦ Refl. A deveni fericit, a avea norocul, fericirea să... **2.** (Pop.) A ursi, a meni, a hărăzi, a sorti cuiva ceva. — Din **noroc.**

NOROCÍRE, *norociri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a noroci; p. ext.* noroc. — V. **noroci.**

NOROCÍT, -Ă, *norociți, -te,* adj. **1.** (Înv.) Norocos (**1**). **2.** (Înv.) Norocos (**2**). **3.** (Pop.) Mulțumit, fericit. — V. **noroci.**

NOROCÓS, -OÁSĂ, *norocoși, -oase,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are noroc (**2**), căruia îi reușesc toate; norocit (**1**). **2.** (Despre acțiuni) Care decurge sau se încheie în mod favorabil; norocit (**2**). ✦ Care aduce cuiva noroc. — **Noroc** + suf. *-os.*

NORÓD, *noroade,* s.n. **1.** (Înv.) Popor, națiune, neam; grup de oameni care face parte dintr-un anumit popor, dintr-o anumită națiune. ✦ (Înv. și pop.) Totalitatea credincioșilor care aparțin unui cult creștin, unei eparhii etc. **2.** Număr mare, mulțime, masă de oameni. **3.** Grosul populației; *spec.* țărănimea. — Din sl. **narodŭ.**

NORÓI[1], *noroaie,* s.n. **1.** Pământ amestecat cu apă și muiat; glod, tină; loc, teren cu un asemenea pământ. ✧ *Noroi de sapă* (sau *de foraj, de sondă)* = fluid constituit dintr-un amestec de argilă sau marnă și apă, folosit în timpul săpării găurii de sondă. **2.** Fig. Ceea ce murdărește și trebuie înlăturat; caracter, atitudine josnică, nedemnă; decădere morală; mediu decăzut, viciat. ✧ Expr. *A împroșca pe cineva cu noroi* sau *a zvârli cu noroi în cineva* = a calomnia, a defăima pe cineva. — Din bg. **naroj.**

NOROÍ[2], *noroiesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A (se) afunda în noroi[1], a (se) împotmoli în noroi[1]; a (se) murdări cu noroi[1]. — Din **noroi[1].**

NOROIÓS, -OÁSĂ, *noroioși, -oase,* adj. Cu noroi[1], plin de noroi[1]; mânjit cu noroi[1], murdar de noroi[1]; noroit. [Pr.: *-ro-ios*] — **Noroi[1]** + suf. *-os*.

NOROÍT, -Ă, *noroiți, -te,* adj. (Rar) Noroios. — V. **noroi[2].**

NORÓS, -OÁSĂ, *noroși, -oase,* adj. (Despre cer; *p. ext.* despre zile, despre vreme) Cu nori, plin de nori; înnorat. ✦ Fig. (Despre oameni) Întunecat, posomorât, întristat; (despre față, privire, ochi) care arată posomorâre, tristețe. ✦ Fig. (Rar) Neclar, confuz, obscur. [Var.: **nourós, -oásă** adj.] — **Nor** + suf. *-os*.

NORULÉȚ, *noruleți*, s.m. Norișor. — **Nor** + suf. *-uleț*.

NORÚȚ, *noruți,* s.m. (Rar) Norișor. — **Nor** + suf. *-uț*.

NORVEGIÁN, -Ă, *norvegieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Norvegiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Norvegiei sau norvegienilor (**1**), privitor la Norvegia ori la norvegieni. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de norvegieni (**1**). [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **norvégien.**

NORVEGIÁNCĂ, *norvegience,* s.f. Femeie care face parte din populația Norvegiei sau este originară de acolo. [Pr.: *-gi-an-*] — **Norvegian** + suf. *-că*.

NÓSFIȚĂ s.f. v. **nostiță.**

NOSOFOBÍE s.f. (Rar) Stare patologică manifestată printr-o teamă exagerată de boli. — Din fr. **nosophobie.**

NOST, NOÁSTĂ pron. pos., adj. pron. v. **nostru.**

NOSTÁLGIC, -Ă, *nostalgici, -ce,* adj. Plin de nostalgie, care predispune la nostalgie. — Din fr. **nostalgique.**

NOSTALGÍE, *nostalgii,* s.f. Sentiment de tristețe, de melancolie provocat de dorința de a revedea un loc drag, o persoană apropiată sau de a retrăi un episod din trecut. ✦ Dorință (plină de regrete) pentru ceva greu de realizat. — Din fr. **nostalgie.**

NÓSTIM, -Ă, *nostimi, -e,* adj. **1.** Plin de haz; spiritual, amuzant. ✦ Caraghios, ridicol. **2.** Atrăgător, plăcut, simpatic, grațios. — Din ngr. **nóstimos.**

NOSTIMÁDĂ, *nostimade,* s.f. Lucru, întâmplare, glumă etc. plină de haz sau caraghioasă. ✧ Loc. adj. *De toată nostimada* = foarte nostim, plin de haz. — Din ngr. **nostimádha.**

NOSTIMIÓR, -OÁRĂ, *nostimiori, -oare,* adj. (Fam.) Diminutiv al lui *nostim.* — **Nostim** + suf. *-ior*.

NÓSTIȚĂ, *nostițe,* s.f. Cegă mică (până la 1 kg). [Var.: **nósfiță** s.f.] — Din sb. **nostvica, nosvica.**

NOSTRÓM, *nostromi,* s.m. Şef de echipaj al unei nave comerciale care răspunde de buna întreţinere a navei, a utilajului şi a inventarului ei. — Din it. **nostromo.**

NÓSTRU, NOÁSTRĂ, *noştri, noastre,* pron. pos., adj. pron. pos. (De obicei precedat de art. „al", „a", „ai", ale") **I.** Pron. pos. **1.** (Înlocuieşte numele obiectului posedat de vorbitor şi de un grup din care vorbitorul face parte, precum şi numele acestora) *Are o casă ca a noastră*. **2.** (Pop.; mai ales la m. pl.; indică soţul, soţia, familia, rudele vorbitorului şi ale persoanelor din acelaşi grup cu el, înlocuind şi numele acestora) *Când vin ai noştri acasă?* **3.** (Indică lucrurile personale, proprietatea, preocupările etc. vorbitorului şi ale persoanelor din acelaşi grup cu el, înlocuind şi numele acestora) *Mă întorc la ale noastre*. **II.** Adj. pron. pos. **1.** Care se află în posesiunea vorbitorului şi a unui grup din care face parte acesta, care este legat printr-o relaţie de proprietate cu vorbitorul şi cu grupul din care face parte acesta. *Casa noastră*. **2.** Care este legat printr-o relaţie de apartenenţă cu vorbitorul şi cu grupul din care acesta face parte. *Picioarele noastre.* **3.** Care este legat printr-o relaţie de dependenţă cu vorbitorul şi cu grupul din care acesta face parte. *Gazda noastră. Strămoşii noştri*. **4.** Care este spus, săvârşit de vorbitor şi de grupul din care acesta face parte. *Acţiunea noastră*. ✦ (Ca plural al modestiei) Meu. *Cartea noastră*. **5.** (Cu valoare obiectivă) *Vine în ajutorul nostru*. [Var.: (reg.) **nost, noástă** pron. pos., adj. pron. pos.] — Lat. **noster, nostra.**

NOTÁ, *notez,* vb. I. Tranz. **1.** A însemna, a consemna ceva în scris. ✦ A însemna, a marca ceva prin semne, simboluri etc. ✦ A transcrie o melodie cu ajutorul notelor şi a altor semne convenţionale. **2.** A aprecia pe cineva sau rezultatele cuiva prin note, calificative. ✦ A însemna pe cineva într-un anumit loc, în vederea sancţionării lui. **3.** A semnala, a sublinia ceva; a reţine, a memora. — Din fr. **noter,** lat. **notare.**

NOTÁ BÉNE loc. vb. impers., s.n. Formulă prin care se atrage atenţia asupra unui pasaj, a unei idei într-un text ori asupra corecturilor deosebite de tipar. [abr.: *N.B.*] — Din lat. **nota bene.**

NOTÁBIL, -Ă, *notabili, -e*, adj. Vrednic de a fi luat în seamă, de a fi reţinut; remarcabil, însemnat, important. ✧ (Substantivat, m.) Notabilitate. — Din fr. **notable,** lat. **notabilis.**

NOTABILITÁTE, *notabilităţi,* s.f. (Mai ales la pl.) Personalitate de seamă, cu o situaţie politică ori socială importantă, personaj important, cu prestigiu, cu vază; notabil. — Din fr. **notabilité.**

NOTÁR, *notari,* s.m. **1.** Funcţionar public învestit cu atribuţia de a autentifica acte juridice, de a legaliza semnături, de a elibera copii legalizate, certificate etc. **2.** (În vechea organizare administrativă a României) Reprezentant al puterii centrale în comune, cu atribuţii de şef al poliţiei şi de secretar comunal. — Din fr. **notaire,** lat. **notarius,** germ. **Notar.**

NOTÁRE, *notări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a nota* şi rezultatul ei. **2.** Menţiune care se trece în cartea funciară referitoare la drepturile reale imobiliare înscrise în acea carte. — V. **nota.**

NOTARIÁL, -Ă, *notariali, -e*, adj. Care este făcut de un notar sau de notariat, care se referă la notar sau la notariat. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **notarial.**

NOTARIÁT, *notariate,* s.n. Instituţie publică în care se redactează, se legalizează şi se autentifică anumite acte care să înlesnească cetăţenilor dovedirea şi valorificarea drepturilor lor civile; funcţia şi activitatea notarului sau a autorităţii însărcinate cu autentificarea şi legalizarea actelor; birou notarial. ✧ *Acte de notariat* = acte autentice sau care urmează să fie autentificate, legalizate. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **notariat,** germ. **Notariat.**

NOTÁŢIE, *notaţii,* s. f. **1.** Însemnare, consemnare; text scris care conţine scurte însemnări, observaţii. **2.** Reprezentare prin semne convenţionale, simboluri etc.; *p. ext.* semn grafic, simbol etc. prin care se reprezintă ceva. ✦ Spec. Sistem de reprezentare grafică a sunetelor muzicale şi a diferitelor raporturi dintre ele. **3**. Calificare, apreciere a cunoştinţelor cuiva cu ajutorul notelor sau al calificativelor. [Var.: **notaţiúne** s.f.] — Din fr. **notation,** lat. **notatio, -onis.**

NOTAŢIÚNE s.f. v. **notaţie.**

NÓTĂ, *note,* s.f. **1.** Însemnare, înregistrare în scris a unei observaţii referitoare la o anumită chestiune; text scris care conţine o scurtă însemnare, un comentariu. ✧ Expr. *A lua notă* (de ceva) = a lua cunoştinţă (de ceva); a ţine seamă (de ceva), a reţine (ceva). ✦ (La pl.) Notiţe (luate la o oră de şcoală, de curs etc.). ✦ (La pl.) Însemnări sau reflecţii literare scrise cu privire la o călătorie, la un eveniment istoric sau social, la un fapt etnografic etc. **2.** (Mai ales la pl.) Fiecare dintre adnotările la un text literar sau ştiinţific, cuprinzând informaţii suplimentare de amănunt, referinţe bibliografice etc., trecute în josul paginii respective ori la sfârşitul sau la începutul volumului adnotat. **3.** Comunicare (scrisă) prin care guvernul unui stat informează guvernul altui stat asupra unor probleme, face anumite propuneri, protestează asupra lezării unor interese etc. ✧ *Notă diplomatică* = informare oficială a unui stat într-o anumită problemă (de politică externă) transmisă altui stat prin intermediul misiunii diplomatice. ✦ Comunicare scurtă făcută de obicei în scris de o instituţie; adresă, înştiinţare. **4.** Socoteală scrisă, document cuprinzând sumele pe care cineva trebuie să le achite pentru obiecte cumpărate, pentru consumaţii; document prin care se dispune livrarea unor sume, bunuri, care servesţe la înregistrarea unor operaţii contabile etc. **5.** Calificativ care reprezintă, printr-o cifră sau o menţiune specială, aprecierea cunoştinţelor sau a comportării unui elev, a unui student, a unui candidat, notat de către profesor, de către membrii unui juriu etc. **6.** Semn convenţional pentru reprezentarea grafică a sunetelor muzicale, indicând înălţimea şi durata lor; sunet care corespunde acestui semn. ✧ Expr. *Notă discordantă* (sau *falsă)* = afirmaţie, atitudine care nu se potriveşte într-un caz dat. *A forţa* (sau *a exagera) nota* = a trece dincolo de limitele obişnuite, a întrece măsura. *A fi în notă* = a fi în concordanţă cu o situaţie dată. *Ca pe note* = bine, aşa cum trebuie. ✦ (La pl.) Caiet care cuprinde piese muzicale transcrise. **7.** Fig. Nuanţă, însuşire, trăsătură caracteristică, semn distinctiv; particularitate. — Din fr. **note,** lat., it. **nota.**

NOTĂREÁSĂ, *notărese,* s.f. (Fam.) Soţie de notar. — **Notar** + suf. *-easă.*

NOTĂRÍŢĂ, *notăriţe,* s.f. Femeie notar. — **Notar** + suf. *-iţă.*

NOTĂTÍŢĂ, *notătiţe,* sf. Gen de păsări din ordinul picioroangelor, din regiunile nordice, care seamănă cu nişte raţe mici *(Phalaropus);* pasăre din acest gen. — Et. nec.

NOTĂTOÁRE, *notătoare,* s.f. (Bot.) Broscariţă. — [Î]**nota** + suf. *-oare*.

NÓTES, *notesuri,* s.n. Carnet de însemnări; blocnotes. — Din fr. [bloc]**notes.**

NOTIFICÁ, *notífic*, vb. I. Tranz. A aduce la cunoştinţă (în mod oficial); a înştiinţa (în scris); a trimite o notificare. ✦ A nota. — Din fr. **notifier,** lat. **notificare.**

NOTIFICÁRE, *notificări,* s.f. Acţiunea de *a notifica* şi rezultatul ei. ✦ Comunicare scrisă adresată unei persoane, prin organul competent, în scopul de a o informa că un fapt sau un act juridic a fost îndeplinit sau urmează să fie îndeplinit; notificaţie. ✦ Înştiinţare oficială făcută de un stat altor state, printr-o notă diplomatică, cu privire la poziţia sa într-o anumită problemă internaţională. — V. **notifica.**

NOTIFICÁŢIE, *notificaţii*, s.f. Act, document prin care se notifică ceva. ✦ Înştiinţare oficială scrisă adresată unei persoane, prin organul competent, cu scopul de a o informa că un fapt sau un act juridic a fost îndeplinit sau urmează să fie îndeplinit; notificare. [Var.: **notificaţiúne** s.f.] — Din fr. **notification.**

NOTIFICAŢIÚNE s.f. v. **notificaţie.**

NOTÍST, -Ă, *notişti, -ste*, s.m. şi f. (Fam.) Persoană care ştie să cânte după note. — **Notă** + suf. *-ist.*

NOTÍŢĂ, *notiţe,* s.f. Diminutiv al lui *notă*. ✦ Informaţie, ştire (de proporţii reduse), de obicei publicată undeva. ✦ (La pl.) Însemnări rezumative după un curs, o lecţie etc.; note. — Din fr. **notice.**

NOTÍŢIE, *notiţii,* s.f. (Înv.) Informaţie, ştire. — Din it. **notizia,** lat. **notitia.**

NOTOCÓRD, *notocorde,* s.n. Schelet axial primitiv al embrionului animalelor cordate, situat sub sistemul nervos central şi deasupra tubului digestiv, din care derivă coloana vertebrală; coardă dorsală. [Var.: **notocórdă** s.f.] — Din fr. **notochorde.**

NOTOCÓRDĂ s.f. v. **notocord.**

NOTORIETÁTE s.f. Însuşirea de a fi notoriu, faptul de a fi cunoscut de multă lume; reputaţie, faimă. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **notoriété.**

NOTÓRIU, -IE, *notorii,* adj. Cunoscut de multă lume, ştiut de toţi; *p. ext.* remarcabil, renumit. — Din fr. **notoire,** lat. **notorius.**

NOŢIONÁL, -Ă, *noţionali, -e,* adj. Care exprimă o noţiune (**1**), care se referă la o noţiune, de noţiune. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **notionnel.**

NOŢIÚNE, *noţiuni,* s.f. **1.** Formă logică fundamentală a gândirii omeneşti care reflectă caracterele generale, esenţiale şi necesare ale unei clase de obiecte; concept. **2.** Cunoştinţă generală despre valoarea, sensul, însemnătatea unui lucru; idee, concepţie despre ceva. **3.** (La pl.) Cunoştinţe, principii generale de bază într-un anumit domeniu. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **notion,** lat. **notio, -onis.**

NOU, NÓUĂ, *noi,* adj., s.n. **1.** Adj. Făcut sau creat (relativ) de curând; care apare pentru prima dată. ✧ *Lună nouă* = fază a Lunii când aceasta este în conjuncţie şi când faţa dinspre Pământ, nefiind luminată, este invizibilă; timpul când Luna este în această fază. *Crai nou* = nume popular dat Lunii în prima ei fază (când are forma unei secere) subţiri). *Lumea nouă* = America. ✧ Expr. *Ce mai (e) nou?* = ce s-a mai întâmplat în ultima vreme? ✦ (Despre produse agricole, viticole etc.) Din recolta anului în curs sau a anului imediat anterior. **2.** Adj. Care apare în locul unui lucru, al unei fiinţe etc. mai vechi; de azi, contemporan, actual. **3.** S.n. Element care apare la un moment dat în procesul dezvoltării unui fenomen şi se deosebeşte fundamental de elementele vechi, pe care reuşeşte să le domine. **4.** Adj. Care a fost executat sau cumpărat de curând; care se află în bună stare; care nu a mai fost folosit sau a fost puţin folosit. **5.** Adj. Cu aspect şi conţinut schimbat; transformat în bine; reînnoit, refăcut. ✦ Evoluat, perfecţionat. **6.** Adj. Care s-a ivit de curând, recent. ✧ Expr. *Lume nouă!* exclamaţie familiară cu care întâmpinăm pe oaspeţii rari. **7.** Adj. Care se adaugă (într-o succesiune) la ceva (de acelaşi fel) ce exista de mai înainte, care este încă unul pe lângă cel existent. ✧ Loc. adv. *Din nou* = încă o dată, iarăşi, iar. **8.** Adj. Lipsit de experienţă, neexperimentat (din cauza absenţei unei practici suficiente). [Pl. şi: (f.) *nouă*] — Lat. **novus, -a.**

NOUÁR, *nouari,* s.m. (Fam.) Carte de joc de nouă puncte. [Pr.: *no-uar*] — **Nouă** + suf. *-ar*.

NÓUĂ num. card., s.m. **1.** Num. card. Numărul care are în numărătoare locul între opt şi zece; se indică prin cifra 9 (sau IX). ✧ (Adjectival) *Are nouă ani*. ✧ Expr. *A avea nouă vieţi* (sau *suflete)* = a fi foarte rezistent sau foarte viteaz. *A avea nouă băieri la pungă* = a fi foarte zgârcit. *(Peste) nouă mări şi (nouă) ţări* = foarte departe. ✧ (Substantivat) *Veneau nouă*. (Cu valoare de num. ord.) *Volumul nouă*. ✧ (Intră în componenţa num. adverbial) *De nouă ori*. ✧ (Precedat de „câte",

intră în componența num. distributiv) *Cumpără câte nouă (mere)*. **2.** S.m. Semn grafic care reprezintă numărul nouă (**1**); *p. ext.* desen, figură în forma acestui semn. ✦ Nota nouă (**1**). — Lat. **novem.**

NÓUĂLEA, NÓUA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al optulea și al zecelea. ✧ Expr. *A fi în al nouălea cer* = a fi în culmea fericirii. *Pe planul al nouălea*, se spune despre ceva considerat neimportant, lăsat la o parte. — **Nouă** + **le** + **a.**

NÓUĂSPREZECE num. card. Numărul care are în numărătoare locul între optsprezece și douăzeci; se indică prin cifra 19 (sau XIX). ✧ (Adjectival) *Nouăsprezece zile*. ✧ (Substantivat) *Au plecat nouăsprezece*. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Apartamentul nouăsprezece.* ✧ (Intră în componența num. adverbial) *De nouăsprezece ori*. ✧ (Precedat de „câte", intră în componența num. distributiv) *Pleacă câte nouăsprezece.* — **Nouă** + **spre** + **zece.**

NÓUĂSPREZECELEA, -CEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al optsprezecelea și al douăzecilea. ✧ Expr. (Rar) *Al nouăsprezecelea cer* = culmea fericirii, a măririi, a prețuirii. — **Nouăsprezece** + **le** + **a.**

NOUĂZÉCI num. card. Număr care are în numărătoare locul între optzeci și nouă și nouăzeci și unu; se indică prin cifra 90 (sau XC). ✧ (Adjectival) *Are nouăzeci de ani*. ✧ (Substantivat) *Erau nouăzeci.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Rândul nouăzeci*. ✧ (Intră în componența num. adverbial) *De nouăzeci de ori*. ✧ (Precedat de „câte", intră în componența num. distributiv) *Câte nouăzeci de lei.* — **Nouă** + **zeci.**

NOUĂZÉCILEA, -CEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al optzeci și nouălea și al nouăzeci și unulea. — **Nouăzeci** + **le** + **a.**

NÓUR s.m. v. **nor.**

NOURÁȘ, *nourași,* s.m. Norișor. [Pr.: *no-u-*] — **Nour** + suf. *-aș*.

NOURÉL, *nourei,* s.m. (Pop.) Norișor. [Pr.: *no-u-*] — **Nour** + suf. *-el.*

NOURÓS, -OÁSĂ adj. v. **noros.**

NOUTÁTE, (2, 3) *noutăți,* s.f. **1.** Însușirea de a fi nou. **2.** (Concr.) Lucru nou, de curând pus în circulație, de-abia descoperit etc. **3.** Veste, știre recentă (și interesantă); novita, nuvelă. [Pr.: *no-u-*] — Din lat. **novitas, -atem,** fr. **nouvelle** (după *nou).*

NOÚȚ, -Ă, *nouți, -e,* adj. (Rar) Diminutiv al lui *nou.* ✧ *Nou-nouț* = foarte nou, abia făcut, cumpărat, primit etc. — **Nou** + suf. *-uț.*

NOVÁ, *novez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A face, a încheia o novație (**1**). — Din fr. **nover,** lat. **novare.**

NOVÁC, *novaci,* s.m. (Pop.) Nume dat în mitologia populară unui personaj închipuit ca un om puternic și voinic. — Din n. pr. **Novac.**

NOVÁT, -Ă, *novați, -te,* adj. (Jur.) Care este sau a făcut obiectul unei novații. — V. **nova.**

NOVATÓR, -OÁRE, *novatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Livr.) **1.** S.m. și f. Persoană cu idei și concepții noi; persoană care introduce o noutate (utilă). **2.** S.m. și f. (Peior.) Persoană care vrea să inoveze cu orice preț. **3.** Adj. Care aduce, cuprinde idei noi; înnoitor. *Acțiune novatoare.* — Din fr. **novateur,** lat. **novator.**

NOVÁȚIE, *novații,* s.f. **1.** Act juridic prin care se stinge o obligație veche și se înlocuiește cu alta nouă. **2.** (Rar) Inovație. — Din fr. **novation,** lat. **novatio.**

NÓVĂ, *nove,* s.f. Stea variabilă explozivă, a cărei strălucire crește puternic și relativ brusc, pentru a reveni apoi treptat la strălucirea inițială. — Din fr. **nova.**

NOVĂCÉSC, -EÁSCĂ, *novăcești,* adj. (Pop.) Care aparține novacilor, care se referă la novaci; de uriaș, de voinic. — **Novac** + suf. *-esc.*

NOVÉLĂ[1]**,** *novele*, s.f. (Jur.) Dispoziție suplimentară care se adaugă la o lege cuprinsă într-o codificare anterioară (în dreptul roman). — Din lat. **novellae.**

NOVÉLĂ[2] s.f. v. **nuvelă.**

NOVELÉTĂ s.f. v. **nuveletă.**

NOVÉMBRE s.m. v. **noiembrie.**

NOVÍCE, *novici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care abia a început să învețe ceva sau care a început de curând să activeze într-un domeniu; începător. **2.** Adj. Care nu are experiența vieții. **3.** S.m. și f. Persoană care a intrat de curând într-o mănăstire și are de făcut un stagiu până la călugărie. **4.** S.m. și f. Spec. Marinar care face ucenicie. — Din fr. **novice.**

NOVICIÁT, *noviciate*, s.n. Situația, starea, condiția de novice (**2**); timpul cât durează această stare. [Pr.: *-ci-at*] — Din fr. **noviciat.**

NOVITÁ, *novitale,* s.f. (Înv.) Noutate (**3**). — Din it. **novitá.**

NOVOCAÍNĂ s.f. Substanță chimică în formă de ace incolore, inodore, cu gust ușor amar, puțin solubile în apă, solubile în alcool, folosită ca anestezic local. [Pr.: *-ca-i-*] — Din fr. **novocaïne.**

NOVOCILÍNĂ, *novociline,* s.f. Antibiotic format dintr-un amestec de penicilină și novocainã. — Contaminare între **novocainã** + **penicilinã.**

NOVOLÁC, *novolacuri,* s.n. Rășină sintetică obținută prin condensarea fenolului cu formaldehidă în prezența acizilor și folosită în industria lacurilor. — Din fr. **novolaque.**

NÓXĂ, *noxe*, s.f. Agent, factor sau împrejurare cu acțiune dăunătoare asupra organismului, care se răspândește în atmosferă de obicei în timpul diferitelor procese tehnologice. — Din lat. **noxa.**

NU adv. **I.** (Servește la construirea formei negative a verbului, de obicei precedându-l nemijlocit). **1.** (Neagă predicatul și dă întregii propoziții un caracter negativ) *Nu l-am cunoscut niciodată.* ✧ (În propoziții interogative) *Nu ai primit scrisorile mele?* **2.** (Neagă predicatul, fără a modifica logic caracterul propoziției) *Nu încape nicio îndoială*. **3.** (Neagă predicatul în propoziții cu aspect negativ și cu înțeles pozitiv, de obicei interogative sau exclamative) *Nu făcea parte și el dintre noi?* **II.** (Neagă altă parte de propoziție decât predicatul) *A plecat repede, nu așa cum a venit*. **III.** (Modifică sensul cuvântului pe care îl precedă, altul decât predicatul, atenuându-i înțelesul ori dându-i un înțeles contrar) *O casă mare, nu lipsită de eleganță*. ✧ Expr. *Nu altceva* sau *nu glumă*, (reg.) *nu șagă*, formulă care confirmă sau întărește cele enunțate anterior. *Nu mai departe* = chiar în cazul... *Nu o (singură) dată* = de multe ori, adesea. **IV.** (Înlocuiește forma negativă a unui verb enunțat anterior sau dedus, îndeplinind funcția de predicat) *Cine poate oase roade; cine nu, nici carne moale*. ✧ Expr. *Nu și nu*, formulă care exprimă împotrivirea, refuzul categoric. *De* (sau *dacă) nu...* = în caz contrar..., altfel... **V.** (Cu valoare de propoziție independentă cu caracter negativ) *Ai prieteni? — Nu!* — Lat. **non.**

NUANȚÁ, *nuanțez,* vb. I. Tranz. **1.** A reproduce, a reda nuanțele unei culori, ale unui ton etc.; a reda ceva în diverse nuanțe. **2.** Fig. A pune în evidență (prin treceri subtile, gradate), a reliefa prin mijloace expresive; a colora, a da expresie. [Pr.: *nu-an-*] — Din fr. **nuancer.**

NUANȚÁRE, *nuanțări,* s.f. Acțiunea de *a nuanța* și rezultatul ei. [Pr.: *nu-an-*] — V. **nuanța.**

NUANȚÁT, -Ă, *nuanțați, -te,* adj. **1.** Cu o varietate de tonuri, de culori; bogat în nuanțe. ✦ (Despre culori) Combinat în chip armonios. **2.** Fig. Care prezintă variații marcate prin treceri subtile, gradate. ✦ (Despre stil, limbă etc.) Expresiv, colorat. [Pr.: *nu-an-*] — V. **nuanța.**

NUÁNȚĂ, *nuanțe,* s.f. **1.** Fiecare dintre varietățile unei culori, determinată de compoziția sa cromatică. ✦ P. gener. Culoare. **2.** Fig. Diferență foarte mică între aspecte sau lucruri de același gen; varietate de manifestare a unei acțiuni, a unui sunet, a unei senzații etc. ✦ Aspect ușor deosebit al sensului de bază al unui cuvânt. ✦ Ceea ce se adaugă esențialului, modificându-l ușor; caracter, notă particulară. [Pr.: *nu-an-*] — Din fr. **nuance.**

NUBÍL, -Ă, *nubili, -e*, adj. (Livr.) Care a atins vârsta la care se poate căsători. ✦ P. ext. (Rar; despre unele părți ale corpului) Ajuns la deplină dezvoltare; format. — Din fr. **nubile,** lat. **nubilis.**

NUBILITÁTE s.f. (Livr.) Perioadă finală a adolescenței, a pubertății; stare a unei persoane nubile. — Din fr. **nubilité.**

NUBÚC s.n. v. **năbuc.**

NUC, *nuci,* s.m. **1.** Pom fructifer originar din Asia, cu coroană bogată, cu frunze penat-compuse, având un miros pătrunzător și din care se extrag substanțe tonante și coloranți, cu fructe drupe cu semințe comestibile și cu lemn de calitate superioară folosit la fabricarea mobilelor *(Juglans regia)*. **2.** Lemn de nuc (**1**) folosit pentru fabricarea mobilei. — Din **nucă** (derivat regresiv).

NÚCĂ, *nuci,* s.f. **1.** Fructul nucului (**1**). ✧ Expr. *A se potrivi* (sau *a se lovi, a se nimeri) ca nuca-n perete* = a nu se potrivi deloc. ✦ Miezul comestibil de nucă (**1**). **2.** Compuse: *nucă-de-cocos* = fructul comestibil al cocotierului. *Nucă vomică* = nume dat semințelor mature ale unui arbust tropical care conțin stricnină. **3.** Piesă formată dintr-o tijă metalică terminată cu un cap sferic, servind la realizarea unor articulații la mașini. — Lat. **nux, -cis.**

NUCĂRÍE, *nucării,* s.f. (Reg.) Cantitate mare de nuci (**1**), mulțime de nuci. — **Nucă** + suf. *-ărie*.

NUCÉLĂ, *nucele,* s.f. Partea centrală din ovulul unei plante fanerogame, în care se găsește sacul embrionar. — Din fr. **nucelle.**

NUCÉT, *nuceturi,* s.n. Livadă de nuci (**1**). — Lat. **nucetum.**

NUCIFÉR, -Ă, *nuciferi, -e,* adj. (Despre plante) Care produce nuci (**1**). — Din fr. **nucifère.**

NUCIFÓRM, -Ă, *nuciformi, -e,* adj. Care are forma (și mărimea) unei nuci (**1**). ✦ *Structură nuciformă* = structură a solului care se prezintă sub formă de agregate puțin alungite, cu colțuri și muchii rotunjite. — Din fr. **nuciforme.**

NUCLEÁR, -Ă, *nucleari, -e,* adj. **1.** Care aparține nucleului atomic, privitor la nucleul atomic. ✧ *Fizică nucleară* = ramură a fizicii care se ocupă cu studiul nucleului atomic și al fenomenelor în care nucleul are rolul principal. *Chimie nucleară* = ramură a chimiei care se ocupă cu studiul nucleului atomic. *Reacție nucleară* = fenomen de interacțiune între două sau mai multe nuclee atomice (ori constituenți ai lor), în urma căruia se modifică natura, structura, numărul etc. particulelor participante și se dezvoltă o mare cantitate de energie. *Energie nucleară* = energie care determină legătura puternică dintre protonii și neutronii unui nucleu atomic și care, în anumite împrejurări, poate fi eliberată și utilizată; energie atomică. **2.** Care se bazează pe energia atomică, pe degajarea de energie atomică sau pe arme atomice. [Pr.: *-cle-ar*] — Din fr. **nucléaire.**

NUCLEARIZÁ, *nuclearizez,* vb. I. Tranz. (Despre state, uzine etc.) A introduce, a folosi energia nucleară. [Pr.: *-cle-a-*] — **Nuclear** + suf. *-iza*.

NUCLÉIC, *nucleici,* adj. (În sintagma) *Acid nucleic* = acid organic complex care conține în molecula baze azotate de tip special, acid fosforic etc., având un rol fundamental în sinteza proteinelor din organism și în transmiterea caracterelor ereditare; acid nucleinic. [Pr.: *-cle-ic*] — Din fr. **nucléique.**

NUCLEÍNĂ, *nucleine,* s.f. Substanță organică bogată în fosfor, pe care o conține nucleul proteinelor. [Pr.: *-cle-i-*] — Din fr. **nucléine.**

NUCLEÍNIC, *nucleinici,* adj. (În sintagma) *Acid nucleinic* = acid nucleic. [Pr.: *-cle-i-*] — **Nucleină** + suf *-ic.* Cf. fr. n u c l é i n i q u e.

NUCLEÓL, *nucleoli,* s.m. Corpuscul sferic constituit din proteine, enzime şi acizi nucleici, care se găseşte în nucleul unei celule organice. [Pr.: *-cle-ol*] — Din fr. **nucléole.**

NUCLEÓN, *nucleoni,* s.m. Denumire generică pentru cele două particule elementare (protonul şi neutronul) care alcătuiesc nucleele atomilor. [Pr.: *-cle-on*] — Din fr. **nucléon.**

NUCLEÓNICĂ s.f. Disciplină al cărei scop este aplicarea energiei nucleare în ştiinţă şi în industrie. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **nucléonique.**

NUCLEOPLÁSMĂ, *nucleoplasme,* s.f. (Biol.) Substanţă fundamentală a nucleului (**3**) formată din proteine, enzime şi acizi ribonucleici. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **nucléoplasme.**

NUCLEOPROTEÍDĂ, *nucleoproteide,* s.f. Compus organic alcătuit din acizi nucleici şi din proteine bazice, care intră în structura tuturor celulelor animale şi vegetale. [Pr.: *-cle-o-pro-te-i-*] — Din fr. **nucléoprotéide.**

NUCLEOSINTÉZĂ, *nucleosinteze,* s.f. Reacţie nucleară în lanţ care conduce la formarea nucleelor grele ale atomilor din cele uşoare. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **nucléosynthèse.**

NUCLEOTÍDĂ, *nucleotide,* s.f. (Biochim.) Component esenţial al tuturor celulelor vii, obţinut prin hidroliza parţială a acizilor nucleici. [Pr.: *nu-cle-o-*] — Din fr. **nucléotide.**

NUCLÉU, *nuclee,* s.n., (**3**) *nuclei,* s.m. **1.** S.n. (Fiz.) Particulă centrală a unui atom alcătuită din protoni şi neutroni, purtătoare de sarcini electrice pozitive, în care este concentrată aproape toată masa atomului. ✧ *Nucleu cristalin* = cristal de dimensiuni foarte mici, care serveşte ca centru de depunere în cursul cristalizării unei soluţii sau topituri. (Astron.) *Nucleu de cometă* = parte a capului unei comete formată dintr-un conglomerat de bucăţi de gheaţă şi materie solidificată. *Nucleu de galaxie* = porţiune centrală a unei galaxii, cu aspect compact. **2.** S.n. (Chim.) Ciclu de atomi sau ansamblu de cicluri de atomi alipite, care formează scheletul moleculelor unei substanţe şi care rămâne neschimbat la toţi derivaţii substanţei respective. **3.** S.m. (Biol.) Element constitutiv al celulei organice, de formă sferică sau ovoidală, situat în plasmă, având o structură proprie şi îndeplinind funcţii însemnate în viaţa celulei. ✦ Grupare de celule nervoase din axul nervos, care constituie centri nervoşi sau regiunea de origine a unor nervi. **4.** S.n. Fig. Element esenţial, central al unui lucru, al unei acţiuni. ✦ Grup restrâns de persoane care acţionează în mod organizat şi în jurul căruia se formează sau tinde să se formeze o grupare mai mare. — Din fr. **nucléus,** lat. **nucleus.**

NUCŞOÁRĂ, *nucşoare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *nucă* (**1**). **2.** Sămânţa aromată a nucşorului (**2**), folosită drept condiment. [Var.: **nucuşoáră** s.f.] — **Nuc** + suf. *-şoară.*

NUCŞÓR, *nucşori,* s.m. **1.** Nuculeţ. **2.** Arbore tropical ale cărui seminţe aromate sunt folosite drept condiment *(Myristica fragrans).* — **Nuc** + suf. *-şor.*

NUCÚLĂ, *nucule,* s.f. Tip de fruct de forma unei nuci (**1**) mici. — Din fr. **nucule.**

NUCULÉŢ, *nuculeţi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *nuc* (**1**); nucşor, nucuţ. — **Nuc** + suf. *-uleţ.*

NUCUŞOÁRĂ s.f. v. **nucşoară.**

NUCÚŢ, *nucuţi,* s.m. (Rar) Nuculeţ. — **Nuc** + suf. *-uţ.*

NUD, -Ă, (**1, 3, 4**) *nuzi, -de,* adj., (**2**) *nuduri*, s.n. **1.** Adj. (Despre oameni sau despre corpul lor) Fără nici un veşmânt, complet dezbrăcat, gol. ✧ *Floare nudă* = floare fără petale, care are numai stamine şi pistil sau numai unul dintre aceste două elemente. **2.** S.n. Persoană sau corp omenesc complet dezbrăcat; *spec.* reprezentare în artele plastice a unui corp omenesc gol. **3.** Adj. Fără ornamente; simplu; neted. ✦ Fig. Fără artificii, fără complicaţii; simplu; curat, pur. **4.** Adj. (În sintagma) *Proprietate nudă* = proprietate pe care o stăpâneşte cineva fără a se bucura (vremelnic) de uzufructul ei. — Din lat. **nudus,** it. **nudo.**

NUDÍSM s.n. Expunere (în scop terapeutic) a corpului uman gol la razele solare. ✦ Doctrină care preconizează viaţa în aer liber, practicarea sporturilor complet dezbrăcat. — Din fr. **nudisme.**

NUDÍST, -Ă, *nudişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care practică nudismul. — Din fr. **nudiste.**

NUDITÁTE, *nudităţi*, s.f. **1.** Starea, înfăţişarea unei persoane nude; goliciune. **2.** Lipsă de podoabe; simplitate. ✦ Fig. Ceea ce se prezintă fără artificii, fără rezerve, fără ascunzişuri, direct. — Din fr. **nudité.**

NÚFĂR, *nuferi,* s.m. Numele a două plante erbacee acvatice cu peţiolul foarte lung, cu frunze late care plutesc la suprafaţa apei, una având flori mari albe, cu miros plăcut *(Nymphaea alba)*, cealaltă flori galbene *(Nuphar luteum); p. restr.* floarea acestor plante. — Din ngr. **núfaró.**

NUFĂRÍŞ, *nufărişuri,* s.n. Loc acoperit cu nuferi; mulţime de nuferi. — **Nufăr** + suf. *-iş.*

NUGÁ, *nugale,* s.f. Preparat de cofetărie făcut din albuş de ou, zahăr (sau miere) şi nuci (sau alune), pus de obicei între două vafele. — Din fr. **nougat.**

NUIÁ, *nuiele,* s.f. **1.** Vergea lungă, subţire şi flexibilă, obţinută dintr-o tulpină sau dintr-o ramură tânără de copac; vargă. **2.** Lovitură dată cu nuiaua (**1**). [Pr.: *nu-ia*] — Lat. **novella.**

NUIELÚŞĂ, *nuieluşe,* s.f. Diminutiv al lui *nuia;* nuieluţă. [Pr.: *nu-ie-*] — **Nuia** + suf. *-uşă.*

NUIELÚŢĂ, *nuieluţe,* s.f. Nuieluşă. [Pr.: *nu-ie-*] — **Nuia** + suf. *-uţă.*

NUL, -Ă, *nuli, -e,* adj. **1.** Care se reduce la nimic, care nu valorează nimic sau nu se manifestă în niciun fel; inexistent. ✦ (Mat.) Care reprezintă valoarea zero. ✦ (Despre meciuri) Care se termină la egalitate. **2.** (Despre acte juridice) Fără valoare legală, considerat ca inexistent. ✧ Loc. vb. *A declara nul* = a anula. **3.** (Despre oameni şi despre acţiunile lor) Lipsit de orice valoare, fără niciun merit; total incapabil. ✧ Expr. *A fi nul la...* = a nu şti absolut nimic (într-un domeniu). — Din fr. **nul,** germ. **null.**

NÚLĂ, *nule,* s.f. **1.** (Cifra) zero; semn grafic care reprezintă această cifră. **2.** (Rar) Lipsă de orice merit; incapacitate totală. — Din ngr. **nula,** lat. **nulla,** germ. **Null.**

NULIGÉSTĂ, *nuligeste*, s.f., adj. (Femeie) care nu a fost niciodată gravidă. — Et. nec.

NULIPÁRĂ, *nulipare,* s.f., adj. (Femeie) care nu a născut niciodată un făt la termen. — Din fr. **nullipare.**

NULITÁTE, *nulităţi*, s.f. **1.** Însuşirea, caracterul lucrului nul (**1**). **2.** Sancţiune a actului juridic care suprimă, în principiu şi pentru trecut, acele efecte ale actului care sunt potrivnice dispoziţiilor legale. **3.** Lipsă totală de valoare, de capacitate, de merit a cuiva. ✦ Persoană nulă (**3**). — Din fr. **nullité,** lat. **nullitas**.

NÚMA adv. v. **numai.**

NÚMAI adv. **1.** (Indică restricţia sau exclusivitatea) Nu mai mult de(cât)..., nu altceva sau altcineva decât..., nimeni sau nimic în afară de..., nu altfel decât..., nu altă dată sau în altă împrejurare decât..., nu în alt loc decât..., nu în alt scop sau din altă cauză decât...; doar; exclusiv. ✧ Loc. conj. *Numai să...* (sau *de..., dacă...)* = doar dacă, cu condiţia să... ✧ Expr. *Nu numai că...* = în afară de faptul că..., pe lângă faptul că... *Numai aşa* = **a)** în mod simplu, fără complicaţii; **b)** fără motiv, fără sens; **c)** în mod dezinteresat. ✦ (Adesea prin exagerare) În întregime, cu totul, complet; peste tot, cât vezi cu ochii. **2.** (Indică modul) Pe punctul de a..., gata-gata să...; chiar, tocmai. ✧ (Înv. şi reg.) *Numai cât...* (sau *ce...)* = îndată ce..., imediat ce... **3.** (Înv. şi pop.; indică timpul) Brusc, pe neaşteptate; imediat, numaidecât. **4.** (Adversativ; adesea cu valoare de conjuncţie) Însă, dar; totuşi; (după construcţii negative) ci. ✧ Loc. conj. *Numai că...* = doar (atâta) că... [Var.: (pop.) **núma** adv.] — **Nu** + **mai**[1] sau lat. **non magis.**

NUMAIDECÁT adv. **1.** Imediat, fără întârziere. **2.** (Poartă accentul în frază) Negreşit, neapărat. — **Numai** + **de** + **cât.**

NÚMĂR, *numere,* s.n. **I. 1.** Cantitate de elemente de acelaşi fel care intră într-o înşiruire, cantitate care arată de câte ori o mărime se cuprinde în alta de aceeaşi natură; ceea ce reprezintă rezultatul unei măsurări; semn grafic sau grup de semne grafice care indică o asemenea cantitate, un asemenea rezultat. ✧ *Număr atomic* = număr de ordine pe care îl poartă elementele chimice aşezate în ordinea tabloului lui Mendeleev şi care exprimă numărul de protoni din nucleul atomului respectiv. ✧ Loc. adj. şi adv. *Fără (de) număr* = nenumărat; *p. ext.* imens. *Cu număr* = socotit[2]; *p. ext.* limitat. ✧ Loc. adv. *În număr* = cu socoteală; complet. ✧ Loc. prep. *În* (sau *din) numărul* = printre; dintre. ✧ Expr. *A nu (mai) avea număr* = a fi peste măsură de numeros. *Un număr de* = câţiva. *La număr* sau *în număr de...* = în total. ✦ Mulţime. ✦ Ceată, grup. **2.** Categorie gramaticală prin care se exprimă deosebirea dintre un singur exemplar şi două sau mai multe exemplare ale aceluiaşi obiect. **II. 1.** Cifră sau succesiune de cifre servind la identificarea unui obiect dintr-o mulţime de obiecte sau de clase de obiecte organizate într-un anumit fel, ca indice de mărime, de valoare etc.; *p. ext.* obiect care corespunde acestei cifre ori succesiunii de cifre, care poartă pe el o asemenea indicaţie. ✦ Spec. Reversul unei monede. ✦ Spec. Fiecare dintre exemplarele unei publicaţii periodice care face parte din aceeaşi serie, din acelaşi tiraj etc. **2.** Bucată sau parte din programul unui concert, al unui spectacol de estradă, de circ etc.; parte distinctă dintr-o operă (duet, arie etc.). **III.** (Fam.; în expr.) *Numărul unu* = de prima calitate, fără pereche; strașnic, excelent. — Lat. **numerus.**

NUMĂRÁ, *númăr,* vb. I. Tranz. şi refl. **1**. Tranz. A socoti câte unităţi sunt într-un şir, într-o serie, într-un grup etc.; a determina numărul de elemente dintr-o mulţime; a afla, a înregistra, a verifica numărul unui şir de obiecte etc.; *p. ext.* (pop.) a socoti, a calcula. ✧ Expr. *A-i număra* (cuiva) *îmbucăturile* (sau *înghiţiturile)* = a ţine cuiva socoteală de cât mănâncă, a da cuiva mâncarea cu zgârcenie. *A număra pe degete* = a fi în număr foarte redus. **2.** Tranz. A enunţa pe rând un şir de numere în ordine crescândă sau descrescândă. ✧ Expr. *Până numeri la trei* = imediat, într-o clipă. **3.** Tranz. A da ceva cu număr, socotind; *p. ext.* a plăti (în bani). **4.** Tranz. A considera, a pune ceva sau pe cineva în acelaşi număr, în acelaşi grup; a cuprinde, a îngloba, a reuni un anumit număr. ✧ Expr. *A nu număra zile multe* = a mai avea puţin de trăit. **5.** Refl. A face parte din..., a intra în categoria..., a se socoti printre... — Lat. **numerare.**

NUMĂRÁBIL, -Ă, *numărabili, -e,* adj. Care se poate socoti, calcula. [Var.: **numerábil, -ă** adj.] — Din lat. **numerabilis,** it. **numerabile.**

NUMĂRÁRE, *numărări,* s.f. Acţiunea de *a (se) număra* şi rezultatul ei; numărat[1], numărătură, numărătoare; numeraţie. — V. **număra.**

NUMĂRÁT[1] s.n. Numărare. — V. **număra.**

NUMĂRÁT[2]**, -Ă,** *număraţi, -te,* adj. Evaluat numeric, socotit, calculat, verificat; *p. ext.* care se află în număr exact, fără nicio aproximaţie. ✧ Expr. *Bani număraţi* =

bani numerar, gheață, peșin. *Bob numărat* = exact, până la capăt, totul. ✦ Limitat, redus ca număr. — V. **număra.**

NUMĂRĂTOÁRE, *numărători,* s.f. **1.** Numărare; socoteală, calcul. ✧ *Numărătoare inversă* = program de operații care se desfășoară în intervalul de timp ce desparte momentul curent de momentul lansării unei nave spațiale sau de debutul unei activități (de importanță majoră). **2.** Abac. — **Număra** + suf. *-(ă)toare*.

NUMĂRĂTÓR, -OÁRE, *numărători, -oare*, s.n., s.m. **1.** S.n. Aparat care servește la numărare. **2.** S.m. și f. (Rar) Persoană care numără, care socotește, care calculează ceva, care are profesia de a număra. **3.** S.m. Termen al unei fracții ordinare, scris deasupra liniei de fracție, arătând numărul de părți egale (indicate de numitor) conținute de fracție. — **Număra** + suf. *-ător.*

NUMĂRĂTÚRĂ, *numărături*, s.f. (Pop.) Numărare. — **Număra** + suf. *-ătură*.

NU-MĂ-UITÁ, *nu-mă-uita,* s.f. Plantă erbacee cu flori mici, albastre, roșii sau albe, care crește prin locuri umede și umbroase, la margini de păduri și prin fânețe sau care este cultivată ca plantă decorativă; miozotis *(Myosotis silvatica); p. restr.* floarea acestei plante. — **Nu** + **mă** + **uita** (după germ. *Vergissmeinnicht).*

NÚME, *nume,* s.n. **1.** Cuvânt sau grup de cuvinte prin care se arată cum se cheamă o ființă sau un lucru, o acțiune, o noțiune etc. și prin care acestea se individualizează. ✧ *Nume de botez* (sau *mic)* = prenume. *Nume de familie* = nume pe care îl poartă toți membrii aceleiași familii și care se transmite de la părinți la copii. *Ziua numelui* = zi în care cineva își sărbătorește onomastica. ✧ Loc. adj. *Fără (de) nume* = **a)** care nu este știut, cunoscut; anonim; obscur; **b)** care impresionează puternic. ✧ Loc. adv. *Pe nume* = **a)** spunându-i numele, adresându-se cu numele; **b)** direct, răspicat. ✧ Loc. prep. *În numele...* = **a)** în locul cuiva, din partea, din însărcinarea cuiva (sau a ceva); **b)** invocând puterea, autoritatea cuiva. ✧ Expr. *Zi-i pe nume!* = **a)** spune-mi numele lui, amintește-mi numele lui (de care nu-mi aduc aminte momentan); **b)** se spune când nu-ți amintești momentan numele unui obiect, al unei ființe. *A lovi* (sau a *păli, a-i trage cuiva una) în numele tatălui* = a lovi, a-i trage (cuiva una) drept în frunte. (Fam.) *Să nu-mi (mai) zici pe nume dacă...* = să mă desconsideri dacă..., să nu mă mai recunoști dacă... *A cunoaște* (pe cineva) *numai după* (sau *din) nume* sau *a auzi de numele cuiva* = a cunoaște (pe cineva) din auzite, fără să-l fi văzut vreodată. *A nu-i (mai) ști* (sau *auzi) cuiva de nume* = a nu mai ști nimic despre cineva. *A (nu) lua* (cuiva ceva) *în nume de rău* = a (nu) se supăra, a (nu) interpreta în mod greșit cele spuse de cineva. *A lua în nume de bine* (pe cineva) = a aprecia (pe cineva), a ține (la cineva). *Pentru numele lui Dumnezeu!* formulă exclamativă care însoțește o rugăminte sau care exprimă iritare, indignare, nedumerire. *Pe numele* (cuiva) = (despre un act, o proprietate etc.) înscris ca proprietate legală (a cuiva). (În imprecații) *Veni-ți-ar* (sau *pieri-ți-ar) numele* sau *să nu(-ți) mai aud de nume, nu ți-aș mai auzi de nume, acolo să-ți rămână numele*, se spune cuiva pe care nu-l poți suferi, pe care dorești să nu-l mai vezi niciodată, a cărui moarte o dorești. ✦ (Fiz.) Sens. **2.** Calificativ, atribut; poreclă; *p. ext.* titlu, rang. ✧ Loc. adv. *Cu* (sau *sub) nume de...* = **a)** cu titlul de..., sub formă de..., în chip de...; **b)** sub pretext că..., pe motiv că..., spunând că...; ✧ Expr. *(Numai) cu numele* = de formă, fără să corespundă realității. **3.** Reputație, faimă. ✧ Expr. *A scoate* (sau *a-i ieși, a scorni* etc. cuiva) *nume (rău)* = a face cuiva sau a căpăta faimă, reputație rea, a (se) vorbi de rău despre cineva. *A-și face (un) nume* = a ajunge cunoscut, vestit prin acțiuni pozitive. *A-i merge* (cuiva) *numele că...* = a se spune despre cineva că... **4.** (Reg.) Pretext, motiv. **5.** Termen generic pentru părțile de vorbire care se declină; *spec.* substantiv. ✧ *Nume de agent* = substantiv sau adjectiv care derivă dintr-un verb și care denumește pe cel ce săvârșește acțiunea, pe autorul acțiunii. *Nume predicativ* = cuvânt care, împreună cu un verb copulativ, formează predicatul unei propoziții. — Lat. **nomen.**

NÚMEN s.n. (Fil.) Lucru în sine, cunoscut numai prin rațiune, în opoziție cu fenomenul, cunoscut senzorial. — Din fr. **noumène.**

NUMENÁL, -Ă, *numenali, -e,* adj. Care se referă la numen, al numenului. — Din fr. **nouménal.**

NUMERÁBIL adj. v. **numărabil.**

NUMERABILITÁTE s.f. (Rar) Calitatea de a se putea socoti, calcula. — **Numerabil** + suf. *-itate*.

NUMERÁL, -Ă, *numerali, -e*, s.n., adj. **1.** S.n. Parte de vorbire flexibilă care exprimă, sub diferite aspecte, un număr, o determinare numerică a obiectelor sau ordinea obiectelor prin numărare. **2.** Adj. (Înv.) Care se referă la numere, care se indică prin numere. *Termeni numerali. Litere numerale*. — Din fr. **numéral,** lat. **numeralis.**

NUMERÁR s.n. Valoare bănească în monede sau în hârtie-monedă, care poate servi direct pentru plată; bani lichizi, bani gheață. — Din fr. **numéraire,** lat. **numerarius.**

NUMERÁȚIE, *numerații,* s.f. Numărare. ✧ *Sistem de numerație* = ansamblu de reguli folosite pentru exprimarea verbală și în scris a numerelor. — Din fr. **numération,** lat. **numeratio.**

NUMÉRIC, -Ă, *numerici, -ce,* adj. Care aparține numerelor, privitor la numere; exprimat prin numere. — Din fr. **numérique,** it. **numerico.**

NUMERICÉȘTE adv. (Înv.) În ce privește numărul, din punctul de vedere al numărului pe care îl reprezintă. — **Numeric** + suf. *-ește*.

NUMERÓS, -OÁSĂ, *numeroși, -oase,* adj. Care se află în număr, în cantitate mare; mult. — Din lat. **numerosus,** it. **numeroso.**

NUMEROTÁ, *numerotez,* vb. I. Tranz. A însemna o serie de obiecte sau de ființe cu numere în ordine succesivă (pentru a le putea identifica și a le deosebi între ele). — Din fr. **numéroter.**

NUMEROTÁRE, *numerotări,* s.f. Acțiunea de *a numerota* și rezultatul ei; numerotație, numerotat (**1**). — V. **numerota.**

NUMEROTÁT[1] s.n. Numerotare. — V. **numerota.**

NUMEROTÁT[2]**, -Ă,** *numerotați, -te,* adj. Care poartă un număr de ordine (pentru a putea fi identificat și deosebit); înregistrat sub un anumit număr; *spec.* paginat. — V. **numerota.**

NUMEROTATÓR, *numerotatoare,* s.n. Aparat cu care se numerotează ceva. — **Numerota** + suf. *-tor*.

NUMEROTÁȚIE, *numerotații*, s.f. Numerotare. — Din fr. **numérotation.**

NUMÍ, *numesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune, a da cuiva un nume sau un calificativ, o poreclă drept nume; a denumi, a intitula, a chema, a boteza. ✦ Refl. A purta numele de..., a se chema...; a căpăta o anumită denumire, poreclă sau un anumit calificativ. **2.** Tranz. A pomeni de cineva sau de ceva, a aduce în discuție; a aminti, a invoca. **3.** Refl. A se socoti (sau a fi socotit) drept..., a se considera (sau a fi considerat) ca fiind... **4.** Tranz. A pune pe cineva într-o funcție; a angaja; a da cuiva o însărcinare, a conferi cuiva un titlu, un grad. — Din **nume.**

NUMÍRE, *numiri,* s.f. Faptul de a numi sau de a fi numit; *p. ext.* nume (**1**). ✦ (Concr.) Act prin care se comunică cuiva încadrarea într-o funcție. — V. **numi.**

NUMISMÁT, -Ă, *numismați, -te,* s.m și f. Persoană care colecționează (și studiază) monede și medalii vechi; specialist în numismatică. — Din fr. **numismate.**

NUMISMÁTIC, -Ă, *numismatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu istoricul monedelor, al medaliilor vechi etc., studiind evoluția acestora din punctul de vedere al formei, al gravurii, al baterii, al circulației etc., precum și documentele conținând date referitoare la monede. **2.** Adj. Care aparține numismaticii (**1**), privitor la numismatică. — Din fr. **numismatique.**

NUMÍT, -Ă, *numiți, -te,* adj. **1.** Care poartă numele sau porecla de..., cu numele de..., al cărui nume este... ✦ Care a fost citat mai înainte, al cărui nume s-a pomenit mai înainte. **2.** (Înv.) Cunoscut, renumit, celebru. — V. **numi.**

NUMITÓR, *numitori,* s.m. Termen al unei fracții, diferit de zero, scris sub linia de fracție, care arată în câte părți a fost împărțit întregul. ✧ Expr. *A aduce la același numitor* = **a)** a face ca două sau mai multe fracții ordinare să aibă același numitor; **b)** a împăca puncte de vedere deosebite sau a uniformiza (fără temei) păreri, tendințe, concepții diferite. — **Numi** + suf. *-tor*.

NUMULÍT, *numuliți*, s.m. (La pl.) Gen fosil de foraminifere perforate, care cuprinde specii în formă de lentilă ale căror cochilii sunt constituite dintr-o lamă în spirală; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **nummulite.**

NUMULÍTIC, -Ă, *numulitici, -ce*, s.n., adj. **1.** S.n. (Geol.) Paleogen. **2.** Adj. (Despre terenuri) Care conține fosile de numuliți, format din numuliți. ✦ Care aparține numuliticului (**1**), privitor la numulitic. — Din fr. **nummulitique.**

NUN, -Ă, *nuni, -e,* s.m. și f. (Pop.) Nume dat, în ziua căsătoriei, fiecăreia dintre persoanele care asistă pe miri la cununia religioasă și care sunt solicitate să îndeplinească obligațiile cerute de ritualul creștin; (la pl.) bărbatul și femeia care îndeplinesc aceste forme; naș. — Lat. **nonnus.**

NUNCIATÚRĂ s.f. v. **nunțiatură.**

NÚNCIU s.m. v. **nunțiu.**

NUNEÁSCA s.f. art. Numele unei hore care se joacă la nuntă după cununie; melodie după care se execută această horă. — **Nun** + suf. *-ească*.

NUNTÁȘ, -Ă, *nuntași, -e,* s.m. și f. Persoană care participă la o nuntă, care face parte din alaiul unei nunți. ✦ (Reg.) Vornicel la nuntă. — **Nuntă** + suf. *-aș*.

NÚNTĂ, *nunți*, s.f. **1.** Căsătorie (religioasă); ceremonial și petrecere organizate cu prilejul unei căsătorii (religioase). ✦ Fig. Scandal, zarvă, tămbălău. **2.** Persoanele care iau parte la o nuntă (**1**); alai, cortegiu de nuntă. **3.** (Reg.) Datină de sărbătorile Crăciunului, care constă într-un fel de reprezentație imitând nunta (**1**). — Sg. refăcut după pl. *nunți* (< lat. *nuptiae).*

NUNTÍ, *nuntesc,* vb IV. Tranz., intranz. și refl. recipr. (Pop.) **1**. A face nuntă (**1**), a (se) căsători, a (se) cununa; *p. ext.* a petrece la nuntă. — Din **nuntă.**

NUNTÍRE, *nuntiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) nunti;* nuntit[1]. — V. **nunti.**

NUNTÍT[1] s.n. (Rar) Nuntire. — V. **nunti.**

NUNTÍT[2]**, -Ă,** *nuntiți, -te,* adj. (Rar) Care s-a căsătorit, care a făcut nuntă (**1**). — V. **nunti.**

NUNTITÓR, -OÁRE, *nuntitori, -oare,* adj. (Rar) Nupțial. — **Nunti** + suf. *-tor*.

NUNȚIÁL, -Ă, *nunțiali, -e,* adj. (Înv.) Nupțial. [Pr.: *-ți-al*] — **Nuntă** + suf. *-ial*.

NUNȚIATÚRĂ, *nunțiaturi,* s.f. **1.** Reprezentanță diplomatică a Vaticanului într-o țară străină, condusă de un nunțiu. ✦ Local unde funcționează această reprezentanță. **2.** Funcția de nunțiu. [Pr.: *-ți-a-*. — Var.: **nunciatúră** s.f.] — Din it. **nunziatura.**

NÚNȚIU, *nunții,* s.m. (În sintagma) *Nunțiu papal* (sau *apostolic*) = reprezentant diplomatic permanent al Vaticanului într-o țară străină, (cu rang de ambasador) și în același timp pe lângă biserica națională (de obicei cu rang de arhiepiscop). [Var.: **núnciu** s.m.] — Din it. **nunzio,** lat. **nuntius.**

NÚOR s.m. v. **nor.**

NUPȚIÁL, -Ă, *nupțiali, -e,* adj. Privitor la nuntă, de nuntă; nuntitor, nunțial. ✦ (Despre animale) Care se referă la perioada împerecherii, de împerechere. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **nuptial,** lat. **nuptialis.**

NUPȚIALITÁTE s.f. (Rar) Actul căsătoriei; numărul de căsătorii pe o perioadă dată. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **nuptialité.**

NUR, *nuri,* s.m. (Pop.) Calitate a unei femei de a atrage, de a plăcea (unei persoane de sex opus) prin farmecul, drăgălășenia, grația ei; *p. ext.* aspect atrăgător al unei femei; vino-ncoace. — Din tc. **nur.**

NÚRCĂ, *nurci,* s.f. Mic animal mamifer semiacvatic, cu blana de culoare cafenie-roșcată, deasă, mătăsoasă, foarte apreciată, cu botul ascuțit și cu degetele unite prin membrane înnotătoare *(Lutreola lutreola).* ✦ Blana acestui animal. — Din pol., ucr. **nurka.**

NURÍȚĂ, *nurițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *nur*. — **Nur** + suf. *-iță*.

NURLÍU, -ÍE, *nurlii,* adj. (Pop.) Cu nuri; atrăgător, fermecător, grațios. — Din tc. **nurlu.**

NÚRSĂ, *nurse,* s.f. (Înv.) Dădacă, doică, bonă. — Din fr., engl. **nurse.**

NURSING s.n. Asistență medicală. [Pr.: *nörsíng*] — Cuv. engl.

NUT, *nuturi,* s.n. **1.** Canelură. **2.** Uluc, șanț făcut într-o piesă de lemn. ✧ *Nut și feder* = sistem de îmbinare a două piese (din lemn) care constă în introducerea unei proeminențe fasonate, aflată pe una dintre fețele primei piese, în ulucul de pe fața corespunzătoare a celei de-a doua piese. — Din germ. **Nut.**

NUTÁȚIE, *nutații,* s.f. **1.** Mișcare oscilatorie periodică a axei polilor Pământului, determinată de atracția variabilă pe care o exercită Soarele și Luna asupra ecuatorului. **2.** (Fiz.) Una dintre cele trei componente ale mișcării unui corp rigid care are un punct fix și care face să oscileze axa de rotație proprie a corpului, apropiind-o și depărtând-o de axa fixă. **3.** Mișcare a unor organe ale plantelor, constând în oscilații laterale și în rotiri ale vârfului organului respectiv în jurul axei sale și în oscilații laterale. — Din fr. **nutation,** it. **nutazione.**

NUTRÉȚ, *nutrețuri,* s.n. Nume dat plantelor recoltate care servesc ca hrană animalelor domestice erbivore; hrana animalelor erbivore constituită din aceste plante; furaj. ✦ P. gener. (Pop.) Hrană pentru animale. — Lat. **nutricium.**

NUTRÍ, *nutresc,* vb. IV. **1**. Tranz și refl. A da de mâncare sau a mânca; a (se) hrăni, a (se) alimenta. ✦ Tranz. A procura cuiva hrană (și alte mijloace de existență); a întreține pe cineva (cu mâncare). **2.** Tranz. Fig. A întreține, a cultiva o idee, un sentiment. — Din lat. **nutrire.**

NÚTRIE, *nutrii,* s. f. Animal mamifer rozător acvatic, originar din America de Sud, cu blana brună-cenușie foarte apreciată *(Myocastor coypus)*. ✦ Blana acestui animal. [Pr.: *-tri-a*] — Din fr. **nutria,** germ. **Nutria.**

NUTRIÉT s.n. Denumire dată blănițelor de miel special prelucrate, care imită blana de nutria. [Pr.: *-tri-et*] — **Nutria** + suf. *-et*.

NUTRIMÉNT, *nutrimente,* s.n. (Rar) Hrană; alimentație; mijloace de trai, cele necesare traiului. — Din fr. **nutriment,** lat. **nutrimentum.**

NUTRÍRE, *nutriri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) nutri* și rezultatul ei. — V. **nutri.**

NUTRÍT, -Ă, *nutriți, -te,* adj. **1**. Care a fost alimentat, hrănit. **2.** Fig. (Despre sentimente, idei) Care a fost întreținut, cultivat, purtat în suflet sau în minte. — V. **nutri.**

NUTRITÍV, -Ă, *nutritivi, -e,* adj. Care nutrește; bogat în substanțe hrănitoare. ✦ Care aparține nutriției, privitor la nutriție, de nutriție. *Schimburi nutritive*. — Din fr. **nutritif,** lat. **nutritivus.**

NUTRÍȚIE, *nutriții*, s.f. Totalitatea proceselor fiziologice prin care organismele își procură hrana necesară creșterii și dezvoltării, obținerii energiei pentru desfășurarea proceselor vitale, refacerii țesuturilor etc.; *p. ext.* hrănire, alimentare; hrană. — Din fr. **nutrition,** lat. **nutritio.**

NUTRIȚIONÍST, -Ă, *nutriționiști, -ste,* s.m. și f. Medic specialist care se ocupă cu studiul alimentației, dieteticii și al nutriției și cu metodele de tratare a bolnavilor cu asemenea probleme. — Din engl. **nutritioniste.**

NUTUÍ, *nutuiesc,* vb. IV. Tranz. A executa nuturi într-o piesă (de lemn). — **Nut** + suf. *-ui*.

NUTUÍRE, *nutuiri,* s.f. Acțiunea de *a nutui*. [Pr.: *-tu-i-*]. — V. **nutui.**

NUVÉLĂ, *nuvele,* s.f. **1.** Specie literară a genului epic, mai amplă și mai complexă decât schița, mai scurtă și mai simplă decât romanul, care înfățișează un episod semnificativ din viața unuia sau mai multor personaje (prezentate în mediul lor social). **2.** (Înv.) Noutate (**3**). [Var.: (rar) **novélă** s.f.] — Din fr. **nouvelle,** it. **novella.**

NUVELÉTĂ, *nuvelete,* s.f. (Rar) Nuvelă (**1**) de proporții mai reduse. [Var.: **novelétă** s.f.] — Din it. **novelletta** (după *nuvelă*).

NUVELÍCĂ, *nuvelici,* s.f. (Rar; ir.) Diminutiv al lui *nuvelă* (**1**). — **Nuvelă** + suf. *-ică*.

NUVELÍST, -Ă, *nuveliști, -ste,* s.m. și f. Autor de nuvele (**1**). — Din fr. **nouvelliste.**

NUVELÍSTIC, -Ă, *nuvelistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține nuvelei (**1**), privitor la nuvelă; de nuvelă. **2.** S. f. Totalitatea nuvelelor (**1**) unui scriitor, ale unei epoci, ale unei literaturi etc. — **Nuvelist** + suf. *-ic*.

NUVISTÓR, *nuvistoare,* s.n. Tub electronic miniatural construit din metal și ceramică, folosit în domeniul frecvențelor înalte. — Din fr., engl. **nouvistor.**

O

O[1], *o,* s.m. **1.** A optsprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală cu deschidere mijlocie, rotunjită, din seria posterioară). [Pl. şi: (**1,** n.) *o-uri*].

O[2] interj. **1.** Exclamaţie (emfatică) folosită în invocaţii şi în apostrofe. **2.** Exclamaţie care exprimă diverse stări emotive: mirare, admiraţie, mulţumire, dorinţă, mâhnire etc. **3.** Exclamaţie care precedă şi întăreşte o afirmaţie, o constatare. — Onomatopee.

O[3] art. nehot. v. **un.**

O[4] num. card. v. **unu.**

O[5] adj. nehot. v. **un[2].**

OAC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul broaştelor. [Var.: **oácaca** interj.] — Onomatopee.

OÁCACA interj. v. **oac.**

OÁCĂR, -Ă, *oacări, -e,* adj. (Înv. şi reg.; despre oi) Cu pete (negre) pe bot. — Et. nec.

OÁCHEŞ, -Ă, *oacheşi, -e,* adj. **1.** Cu pielea feţei de culoare închisă şi cu ochii, părul şi sprâncenele negre; brunet, brun; *p. ext.* (despre pielea, tenul, capul omului) de culoare închisă, care bate în negru. ✦ (Rar; despre lucruri) De culoare închisă, care bate în negru. **2.** (Despre oi) Cu pete negre în jurul ochilor. — **Ochi[1]** + suf. *-eş.*

OÁIE, *oi,* s.f. **1.** Animal domestic rumegător, crescut pentru lână, lapte şi carne; *spec.* femela acestei specii *(Ovis aries).* ✧ Expr. *Ca oile* = cu grămada, grămadă; în dezordine. *A umbla să iei* (sau *să scoţi) două piei de pe o oaie* = a urmări un câştig exagerat. *A suge (de) la două oi* = a trage concomitent foloase din două părţi. *A o face de oaie* = a proceda neîndemânatic, a face o mare prostie, o gafă. *A fi deştept* (sau *şiret) ca oaia,* se spune ironic despre un om naiv sau prost. *(Prea) e de oaie,* se spune despre vorbe sau acţiuni cu totul nepotrivite, lipsite de tact, de măsură. ✦ Carne de oaie (**1**). ✦ Blană de oaie (**1**). **2.** (În limbajul bisericesc; mai ales la pl.) Credincios, considerat în raport cu preotul; creştin, drept-credincios. [Pr.: *oa-ie*] — Lat. **ovis.**

OÁLĂ, *oale,* s.f. **1.** Vas de lut ars, de metal, de porţelan etc., de obicei cu gura largă şi cu înălţimea mai mare decât lărgimea, folosit în gospodărie pentru pregătirea, păstrarea etc. bucatelor. ✧ Expr. *Cât o oală de praznic* = foarte mare. *A prinde* (sau *a lua* etc.) *pe cineva ca din oală* = a prinde pe cineva uşor, fără nicio greutate (sau pe neaşteptate). *A se face* (sau *a fi) oale şi ulcele* (sau *urcioare)* = a fi mort de mult. *A pune (toate) în aceeaşi oală* = a amesteca lucruri, probleme diferite, producând confuzii, încurcături. *A plăti oalele sparte* = a suferi pentru faptele altuia. *A-i pune* (cuiva) *oala* = a face (cuiva) farmece, a(-l) fermeca. *Ajunge un ciomag* (sau *o măciucă) la un car de* (sau *cu) oale* = nu e necesar un efort mare pentru a distruge ceva; ajunge ce s-a spus sau s-a făcut. *Mustăţi pe oală* = mustăţi cu vârfurile lăsate în jos. *Tuns pe oală* = cu părul lung până pe gât şi retezat. ✧ Compus: *Oală-minune* = vas metalic cu capac etanş prevăzut cu supapă de siguranţă, folosit pentru fierberea (rapidă) a alimentelor sub presiunea aburului. ✦ Conţinutul vasului descris mai sus. ✧ Expr. *A se amesteca* (sau *a-şi băga nasul) unde nu-i fierbe oala* = a interveni fără rost, nechemat într-o discuţie, acţiune etc. care nu-l priveşte. ✦ Vas, ghiveci, glastră de flori. ✦ (Adesea cu determinarea „de noapte") Vas întrebuinţat (noaptea) pentru necesităţile fiziologice; ţucal. **2.** Vas de construcţie specială, asemănător cu oala (**1**), folosit în diverse operaţii tehnice, industriale, de laborator etc. **3.** (Reg.) Ţiglă, olan. [Var.: (pop.) **ol** s.n.] — Lat. **olla.**

OÁRĂ[1], *ori,* s.f. **1.** (La sg.; precedat de un num. ord. sau un echivalent al lui) Timpul sau momentul în care are loc un fapt. **2.** (La pl.; folosit la formarea numeralului adverbial, adesea cumulând valoarea de numeral multiplicativ) *Va construi un bloc de trei ori mai mare decât cel construit anul trecut.* ✧ Loc. adv. *De multe ori* sau (exclamativ) *de câte ori!* = în repetate rânduri, adesea. *De puţine ori* = rareori. *De câte ori* = de fiecare dată. ✧ Loc. conj. *Ori de câte ori* = în toate rândurile, în toate cazurile când..., de fiecare dată. — Lat. **hora.**

OÁRĂ[2], *oare,* s.f. (Reg.) Orătanie. — Lat. **ovaria** „ouătoare".

OÁRĂ[3] s.f. v. **oră.**

OÁRDĂ s.f. v. **hoardă.**

OÁRE adv. (De obicei întăreşte valoarea interogativă sau dubitativă a unei propoziţii) *Oare nu cumva a venit pe la d-ta pe-acasă?* — Lat. **volet.** Cf. alb. v a l1ë.

OARECÁRE, *oarecare,* adj. pron. nehot., pron. nehot. **I.** Adj. pron. invar. **1.** Care nu a fost identificat sau precizat mai îndeaproape; oareşicare. ✦ Anumit. **2.** Indiferent care; careva. **3.** Fără importanţă, neînsemnat; care nu iese din comun. **II.** Pron. (Înv. şi reg.) Cineva, unul; careva. — **Oare** + **care.**

OARECÁND adv. (Înv. şi reg.) **1.** Cândva (în viitor), vreodată; oareşicând. **2.** Cândva (în trecut), odinioară. — **Oare** + **când.**

OARECÁT adv. (Rar) Într-o anumită măsură, întrucâtva. — **Oare** + **cât.**

OARECÉ pron. nehot., adj. pron. nehot. (Pop.) **1.** Pron. nehot. Un lucru oarecare, neidentificat sau neprecizat mai îndeaproape. **2.** Adj. pron. nehot. Ceva, oareceva; oareşice. ✦ (Adverbial) Puţin, câtva. — **Oare** + **ce.**

OARECEVÁ pron. nehot. (Înv. şi reg.) Ceva, oarece. — **Oare** + **ceva.**

OARECÍCĂ s.f. (Reg.) Un lucru oarecare. — **Oarece** + suf. *-ică.*

OARECÍNE pron. nehot. (Înv. şi reg.) Cineva, unul; careva; oareşicine. — **Oare** + **cine.**

OARECÚM adv. Într-o măsură oarecare; întrucâtva; aproximativ, oareşicum. ✧ Expr. (Reg.) *A-i fi* (cuiva) *oarecum* = a-i fi cuiva greu, neplăcut, a-i fi ruşine; a se jena. — **Oare** + **cum.**

OAREŞICÁRE adj. pron. nehot. (Pop.) Oarecare (**I 1**). — **Oare** + **şi** + **care.**

OAREŞICÁND adv. (Înv.) Oarecând. — **Oare** + **şi** + **când.**

OAREŞICÉ adj. pron. nehot., pron. nehot. (Înv.) Ceva, oarece. — **Oare** + **şi** + **ce.**

OAREŞICÍNE pron. nehot. (Pop.) Oarecine. — **Oare** + **şi** + **cine.**

OAREŞICÚM adv. (Pop.) Oarecum. — **Oare** + **şi** + **cum.**

OAREÚNDE adv. (Înv. şi reg.) Undeva. — **Oare** + **unde.**

OÁRZĂN, -Ă, *oarzăni, -e,* adj. (Reg.) Care se coace mai de timpuriu decât alt fruct din aceeaşi specie; văratic; *p. ext.* care face fructe timpurii, văratice. — Et. nec.

OÁSPĂT s.m. v. **oaspete.**

OÁSPE s.m. v. **oaspete.**

OÁSPETE, *oaspeţi,* s.m. **1.** Persoană care vizitează pe cineva în casa acestuia; persoană căreia i se oferă ospitalitate; musafir, invitat. ✦ Persoană (oficială) care vizitează o ţară, o instituţie sau asistă (ca invitat, ca reprezentant) la o solemnitate, la un spectacol etc. **2.** (Reg.) Nuntaş. [Var.: **oáspe, oáspăt** s.m.] — Lat. **hospes, -itis.**

OÁSTE, *oşti,* s.f. **1.** (Înv. şi pop.) Armată. ✦ Serviciu militar. ✦ Oştire. ✦ Fig. Mulţime. **2.** (Înv.) Războ[i1]; luptă, bătălie. — Lat. **hostis, -em** „duşman".

OÁZĂ, *oaze,* s.f. **1.** Loc cu izvoare de apă şi cu vegetaţie bogată în mijlocul unui deşert. ✦ Fig. Tot ceea ce oferă destindere, repaus. **2.** Loc neacoperit cu gheaţă în zona interioară a Antarcticii. — Din germ. **Oase,** it. **oasi,** fr. **oasis.**

OBÁDĂ, *obezi,* s.f. **1**. Fiecare dintre bucăţile de lemn încovoiat care, îmbinate, alcătuiesc partea circulară a unei roţi de lemn (la car, la căruţă, la moară etc.); *p. gener.* partea circulară a unei roţi de lemn (peste care se montează şina). ✦ Partea periferică a roţii unui autovehicul, peste care se montează cauciucul. **2.** (La pl.) Instrument de tortură în Evul Mediu, alcătuit din două bucăţi de lemn având fiecare câte o scobitură în formă de semicerc şi care, închizându-se, imobilizau picioarele sau mâinile osândiţilor ori ale robilor; *p. ext.* cătuşe, fiare. ✧ Expr. *A pune (în) obezi* = a subjuga. [Var.: (Înv. şi reg.) **obeádă** s.f.] — Din sl. **obedŭ.**

OBĂDÁ, *obădez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A monta în obezi spiţele unei roţi. — Din **obadă.**

OBĂDÁR, *obădare,* s.n. (Reg.) Sfredel folosit pentru a face găuri în obezi. — **Obadă** + suf. *-ar.*

ÓBĂR s.m. v. **ober.**

ÓBĂRCHELNER s.m. v. **oberchelner.**

OBÂRȘÍ, *obârșesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se trage, a-și avea originea, a proveni. — Din **obârșie** (derivat regresiv).

OBÂRȘIE, *obârșii,* s.f. **1.** Punct de plecare, început, origine. **2.** Locul unde s-a născut cineva; familia, neamul din care se trage cineva; origine (socială). **3.** Locul de unde începe să se formeze albia unui râu; izvor. **4.** Culme, muchie, vârf. — Din sl. **obrŭšije.**

ÓBCINĂ, *obcini,* s.f. Culme, coamă prelungită de deal sau de munte care unește două piscuri, versant comun care formează hotarul dintre două proprietăți; *p. ext.* (reg.) înălțime acoperită de pădure. [Pl. și: *obcine*] — Din sl. **občina.**

OBCÓNIC, -Ă, *obconici, -ce,* adj. De forma unui con inversat. — Din germ. **obkonisch.**

OBEÁDĂ s.f. v. **obadă.**

OBEDIÉNT, -Ă, *obedienți, -te,* adj. Supus, ascultător. [Pr.: *-di-ent*] — Din lat. **obediens, -ntis,** it. **obbediente.**

OBEDIÉNȚĂ, *obediențe,* s.f. Supunere, ascultare. [Pr.: *-di-en-*] — Din fr. **obédience,** lat. **obedientia.**

OBÉLĂ, *obele,* s.f. Semn care servea la marcarea pasajelor interpolate pe manuscrisele vechi. — Din fr. **obèle.**

OBELÍSC, *obeliscuri,* s.n. Monument comemorativ de origine egipteană, de forma unui trunchi de piramidă, alcătuit de obicei dintr-un singur bloc de piatră și acoperit cu inscripții. ✦ Stâlp sau piesă de lemn, de piatră etc. de forma monumentului descris mai sus, folosit ca element de arhitectură. — Din fr. **obélisque.**

ÓBER, *oberi,* s.m. (Înv.) Oberchelner. [Var.: **óbăr** s.m.] — Din germ. **Ober.**

ÓBERCHELNER, *oberchelneri,* s.m. (Înv.) Chelner-șef; ober. [Var.: **óbărchelner** s.m.] — **Ober** + **chelner.**

ÓBEREC, *oberecuri,* s.n. Numele unui dans popular polonez cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. — Din pol. **oberek.**

ÓBERLIHT, *oberlihturi,* s.n. Deschidere în partea de sus a unei ferestre sau a unei uși, servind la iluminarea sau la aerisirea unei încăperi. ✦ Luminator. [Pr.: *obăr-*]— Din germ. **Oberlicht.**

ÓBERTAIL, *obertaile,* s.n. Partea de sus a unui robinet; cap de robinet. [Pr.: *-băr-*] — Din germ. **Oberteil.**

ÓBERȚAL, *oberțali,* s.m. (Ieșit din uz) Chelner care făcea încasările de la clienți. [Pr.: *obăr-*] — **Ober** + **ț**al.

OBÉZ, -Ă, *obezi, -e,* adj., s.m. și f. (Om) care suferă de obezitate; (om) foarte gras. — Din fr. **obèse.**

OBÉZIC, -Ă, *obezici, -ce,* adj. De obezitate, care produce obezitate. — Din fr. **obésique.**

OBEZITÁTE s.f. Creștere exagerată a greutății corporale ca urmare a acumulării de grăsime în țesutul subcutanat și în jurul viscerelor. — Din fr. **obésité.**

OBIÁLĂ, *obiele,* s.f. Bucată de pânză sau de postav cu care țăranii (uneori și militarii) își înfășoară laba piciorului, în loc de ciorap sau peste ciorap; *p. ext.* zdreanță, cârpă. ✧ Expr. *A-i curge* (cuiva) *obielele* sau *a curge obielele de pe* (sau *după) cineva* = a fi îmbrăcat în zdrențe, a fi zdrențos, zdrențăros. — Din bg. **obijalo.**

OBICÉI, *obiceiuri,* s.n. **1.** Deprindere individuală câștigată prin repetarea frecventă și îndelungată a aceleiași acțiuni; fel particular de a se purta sau de a face ceva; obișnuință, învățătură. ✧ Loc. adv. *De obicei* = de regulă, în mod obișnuit, în genere. ✧ Loc. vb. *A avea obicei* (sau *obiceiul, de obicei)* = a obișnui. **2.** (Sociol.) Mod tradițional de comportare caracteristic unui popor, unui grup social; datină, tradiție, uzanță, uz, rânduială. **3.** (Înv.) Lege nescrisă, drept sau obligație statornicite prin tradiție. **4.** (Jur.) Cutumă. ✧ *Obiceiul pământului* = denumire specifică dată cutumei în Țările Române în Evul Mediu. [Pl. și: *obiceie*] — Din bg. **običaj.**

OBICINUÍ vb. IV v. **obișnui.**

OBICINUÍNȚĂ s.f. v. **obișnuință.**

OBICINUÍT, -Ă adj. v. **obișnuit.**

OBÍDĂ, *obide,* s.f. **1.** (Pop.) Întristare adâncă, durere sufletească; mâhnire, amărăciune, jale; necaz; ciudă, mânie. **2.** (Înv.) Nedreptate, asuprire; jignire, insultă, umilire. — Din sl. **obida.**

OBIDÍ, *obidesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Înv. și pop.) A se lăsa pradă deznădejdii sau durerii; a se necăji, a se amărî, a deznădăjdui. **2.** Tranz. (Înv.) A deplânge, a jeli. **3.** Tranz. (Înv.) A asupri, a împila, a oprima. — Din **obidă.**

OBIDÍRE, *obidiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) obidi* și rezultatul ei; suferință, chin, amar; asuprire, împilare. — V. **obidi.**

OBIDÍT, -Ă, *obidiți, -te,* adj. (Înv. și pop.) **1.** Amărât, mâhnit, necăjit, chinuit; zdrobit de durere. ✦ Care exprimă mâhnire, obidă. **2.** (Adesea substantivat) Nedreptățit, oprimat, asuprit. — V. **obidi.**

OBIDÓS, -OÁSĂ, *obidoși, -oase,* adj. (Înv.) Îndurerat, amărât; sensibil. — **Obidă** + suf. *-os.*

OBIÉCT, *obiecte,* s.n. **1.** Corp solid, de obicei prelucrat, care are o anumită întrebuințare. *Obiect de inventar* = tot ceea ce este sau poate fi inventariat. **2.** Element, materie asupra căreia e îndreptată gândirea, activitatea intelectuală a omului. ✧ Loc. adj. și adv. *La obiect* = (despre discursuri, expuneri etc.) în temă, fără divagații inutile. ✦ (Fil.) Ceea ce există în afara eului, a omului ca ființă activă și conștientă, independent de el și este modificat prin activitatea lui. ✦ Conținutul asupra căruia se îndreaptă cunoașterea; ceea ce este cunoscut. **3.** Ceea ce formează materia unei discipline, disciplină de studiu; materie. **4.** Scop, țintă, țel; obiectiv. **5.** (Gram.; în sintagmele) *Obiect direct* = complement direct. *Obiect indirect* = complement indirect. — Din lat. **obiectum,** germ. **Objekt.**

OBIECTÁ, *obiectez,* vb. I. Tranz. A face o obiecție; a arăta argumentele pentru care se contestă ceea ce susține altcineva; a contesta, a invoca motive, a găsi pricină. — Din **obiecție.**

OBIECTÍV, -Ă, *obiectivi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** (Fil.) Care constituie o realitate independentă de conștiință sau care este conform acestei realități. **2.** Care are însușirea de a reda fidel, netrunchiat realitatea, detașat de impresii subiective; nepărtinitor, imparțial; obiectivist (**2**). **3.** (Gram.) Care se referă la obiectul direct sau indirect. *Reflexiv obiectiv.* **II.** S.n. **1.** Sistem optic convergent, format dintr-una sau mai multe lentile care intră în construcția unui aparat optic (de fotografiat, microscop, lunetă etc.), fiind îndreptat spre obiectul studiat. **2.** (Milit.) Porțiune de teren, localitate, fortăreață etc. care prezintă interes în timp de război. ✦ Țintă asupra căreia se execută o tragere sau se lansează bombe. **3.** Fig. Scop, țintă, țel. ✦ (Concr.) Ceea ce urmează să fie realizat, construit etc. — Din fr. **objectif.**

OBIECTIVÁ, *obiectivez,* vb. I. Tranz. (Rar) A considera un lucru ca obiectiv (**I 1**); a transforma în valori cu existență obiectivă. ✦ Refl. A deveni obiectiv (**I 1**). — Din fr. **objectiver.**

OBIECTIVÁRE, *obiectivări,* s.f. Faptul de *a (se) obiectiva.* — V. **obiectiva.**

OBIECTIVÁT, -Ă, *obiectivați, -te,* adj. Concretizat, materializat. *Imagini obiectivate.* — V. **obiectiva.**

OBIECTIVÍSM s.n. **1.** Doctrină susținând capacitatea intelectului uman de a ajunge la o cunoaștere sigură, controlabilă în opoziție cu scepticismul și relativismul. **2.** (Ieșit din uz) Obiectivitate (**2**). — **Obiectiv** + suf. *-ism.* Cf. germ. Objektivismus, rus. obʺektivizm.

OBIECTIVÍST, -Ă, *obiectiviști, -ste,* adj. **1.** Care aparține obiectivismului (**1**), privitor la obiectivism, care manifestă obiectivism. **2.** (Ieșit din uz) Obiectiv (**I 2**). — **Obiectiv** + suf. *-ist.* Cf. germ. Objektivist.

OBIECTIVITÁTE s.f. **1.** Însușirea a ceea ce este obiectiv (**I 1**). **2.** Nepărtinire, imparțialitate. — Din fr. **objectivité** (după *obiectiv).*

OBIECTIVIZÁ, pers. 3 *obiectivizează,* vb. I. Refl. (Rar) A căpăta un caracter obiectiv. — **Obiectiv** + suf. *-iza.*

OBIECTIVIZÁRE, *obiectivizări,* s.f. (Rar) Faptul de *a se obiectiviza.* — V. **obiectiviza.**

OBIECTUÁL, -Ă, *obiectuali, -e,* adj. (Livr.) **1.** Care are natura unui obiect, care există independent de subiect; obiectiv (**I 1**), material. **2.** Care aparține lucrurilor, obiectelor (nu oamenilor). [Pr.: *-tu-al*] — Din **obiect.**

OBIÉCȚIE, *obiecții,* s.f. Argument pe care îl invocă cineva împotriva unei teze, a unei propuneri sau a unei pretenții; observație prin care cineva își manifestă dezacordul față de ceva. [Var.: **obiecțiúne** s.f.] — Din fr. **objection.**

OBIECȚIÚNE s.f. v. **obiecție.**

OBIELÚȚĂ, *obieluțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *obială.* — **Obială** + suf. *-uță.*

OBIJDUÍ, *obijduiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A asupri, a împila. ✦ A nedreptăți, a jigni, a ofensa. — Din sl. **obiždon** (prez. ind. al lui *obiděti).*

OBIJDUÍRE, *obijduiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a obijdui;* asuprire, împilare. ✦ Ofensă, jignire. — V. **obijdui.**

OBIJDUÍT, -Ă, *obijduiți, -te,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Nedreptățit, asuprit, împilat; exploatat, năpăstuit. — V. **obijdui.**

OBIJDUITÓR, -OÁRE, *obijduitori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Asupritor, împilător. [Pr.: *-du-i-*] — **Obijdui** + suf. *-tor.*

OBIȘNUÍ, *obișnuiesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A câștiga sau a face să câștige o anumită deprindere prin repetarea frecventă a aceleiași acțiuni; a (se) deprinde, a (se) familiariza, a (se) învăța. **2.** Tranz. A practica un anumit obicei, a avea o anumită deprindere. **3.** Tranz. și refl. A (se) folosi (des), a (se) întrebuința. [Var.: (înv.) **obicinuí** vb. IV] — Din **obicină** (înv. „obicei" < bg.).

OBIȘNUÍNȚĂ, *obișnuințe,* s.f. Faptul de a fi obișnuit cu ceva, de a avea un anumit obicei; deprindere, obicei; datină. ✧ Loc. adv. *Din obișnuință* = în virtutea deprinderii, potrivit obiceiului. ✦ (Rar) Întrebuințare. [Var.: (înv.) **obicinuínță** s.f.] — **Obișnui** + suf. *-ință.*

OBIȘNUÍT, -Ă, *obișnuiți, -te,* adj. **1.** Care a devenit obicei, care a intrat în obișnuința cuiva, caracteristic cuiva. **2.** Care se face, se întâmplă sau se întâlnește în mod regulat; care se folosește adesea; curent. ✦ (Substantivat) Persoană întâlnită în mod frecvent într-o casă, într-un loc etc. ✦ (Adverbial) În mod regulat, de obicei. **3.** Care nu se distinge prin nimic în mod deosebit; comun, simplu, banal, de rând. [Var.: (înv.) **obicinuít, -ă** adj.] — V. **obișnui.**

OBLÁNIC, *oblanice,* s.n. (Reg.) Suport făcut dintr-o bucată de pânză încolăcită, pe care femeile îl pun pe creștet când poartă greutăți pe cap. — Din sb. **oglavnik.**

OBLĂDUÍ, *oblăduiesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) conduce, a (se) administra, a (se) guverna. ✦ Intranz. A domni. **2.** Tranz. A proteja, a ocroti, a apăra. — Din sl. **obladovati.**

OBLĂDUÍRE, *oblăduiri,* s.f. (Înv. şi pop.) Acţiunea de *a (se) oblădui* şi rezultatul ei. ✦ (Concr.) Organ de conducere, autoritate (de stat), stăpânire. — V. **oblădui.**

OBLĂDUITÓR, -OÁRE, *oblăduitori, -oare,* adj. (Înv. şi pop.; adesea substantivat) Care oblăduieşte, guvernează, conduce, cârmuieşte; protector. [Pr.: *-du-i-*] — **Oblădui** + suf. *-tor.*

OBLÁNC, *oblăncuri,* s.n. Partea de dinainte a şeii, mai ridicată şi încovoiată. — Din sl. **oblonkŭ.**

OBLÉTE s.m. v. **obleţ.**

OBLÉŢ, *obleţi,* s.m. Peşte mic, zvelt, de culoare albă-argintie, cu gura oblică, fără mustăţi, care trăieşte în apele dulci; albişoară, albiţă, sorean *(Alburnus alburnus).* ✧ *Obleţ mare* = peşte migrator asemănător cu obleţul, lung, cu carnea grasă şi gustoasă *(Chalcalburnus chalcoides)*; ţuşcov. [Var.: **obléte** s.m.] — **Oblu** + suf. *-eţ.*

ÓBLIC, -Ă, *oblici, -ce,* adj. **1.** Înclinat faţă de o dreaptă sau faţă de un plan; pieziş, plecat, aplecat. ✦ (Substantivat, f.) Linie care, în raport cu alta sau cu un plan face un unghi diferit de nouăzeci sau de o sută optzeci de grade. ✦ (Despre cilindri şi prisme) Care are generatoarele (respectiv muchiile) înclinate faţă de bază; (despre conuri şi piramide) cu dreapta care uneşte vârful cu centrul bazei înclinată faţă de bază. ✦ (Despre ochi) Cu colţurile exterioare ridicate spre tâmple; codat. ✦ Fig. (Despre priviri) Bănuitor, iscoditor. **2.** (Lingv.; în sintagma) *Caz oblic* = nume dat uneori în gramatica română cazurilor genitiv şi dativ, iar în gramatica altor limbi, în mod curent, tuturor cazurilor, cu excepţia nominativului şi a vocativului. — Din lat. **obliquus,** fr. **oblique.**

OBLICÁ, *oblichez,* vb. I. Intranz. (Rar) A ocoli, a coti. — Din fr. **obliquer.**

OBLICÍ, *oblicesc,* vb. IV. (Înv. şi pop.) **1.** Tranz. A dibui, a descoperi, a găsi. **2.** Tranz. şi intranz. A afla, a prinde de veste, a auzi. — Din sl. **obličiti.**

OBLICITÁTE s.f. Proprietate a unei linii sau a unei suprafeţe de a fi înclinată faţă de o altă linie sau suprafaţă; poziţie oblică. — Din fr. **oblicité.**

OBLIGÁ, *oblíg,* vb. I. **1.** Tranz. A constrânge, a sili (pe cineva la ceva); a impune. **2.** Tranz. şi refl. A (se) îndatora. **3.** Refl. A se angaja, a-şi lua o sarcină, o răspundere. — Din lat. **obligare,** fr. **obliger.**

OBLIGÁRE, *obligări,* s.f. Faptul de *a obliga.* — V. **obliga.**

OBLIGÁT, -Ă, *obligaţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este îndatorat sau recunoscător cuiva pentru un serviciu făcut. **2.** (Rar) Care nu poate lipsi; obligatoriu. **3.** Care este constrâns, silit să facă un anumit lucru. — V. **obliga.**

OBLIGATIVITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este obligatoriu. — Din **obliga.**

OBLIGATÓR, -OÁRE adj. v. **obligatoriu.**

OBLIGATÓRIU, -IE, *obligatorii,* adj. Care trebuie urmat întocmai, care trebuie făcut, îndeplinit; impus. ✦ (Rar) Care nu poate lipsi; indispensabil. [Var.: **obligatór, -oáre** adj.] — Din lat. **obligatorius,** fr. **obligatoire.**

OBLIGÁŢIE, *obligaţii,* s.f. **1.** Datorie, sarcină, îndatorire. **2.** Raport juridic civil prin care una sau mai multe persoane au dreptul de a pretinde altor persoane, care le sunt îndatorate, să dea, să facă sau să nu facă ceva. **3.** (Fin.; în foma *obligaţiune*) Valoare mobiliară reprezentând un titlu de credit pe termen lung, emisă de o autoritate de stat şi de companii autorizate în acest sens, prin care beneficiarul împrumutului se obligă să restituie deţinătorului suma împrumutată de acesta şi să-i plătească o dobândă. [Var.: **obligaţiúne** s.f.] — Din fr. **obligation,** lat. **obligatio, -onis.**

OBLIGAŢIÚNE s.f. v. **obligaţie.**

ÓBLIGĂ, *obligi,* s.f. (Înv.) Cambie, poliţă[2]. — Din it. **obbligo.**

OBLIGEÁNĂ, *obligene,* s.f. Plantă erbacee perenă, originară din Asia de Sud, cu miros aromatic, cu rizom cărnos, frunze liniare lungi şi flori gălbui, care creşte pe marginea apelor ori este cultivată, fiind folosită în medicină şi în parfumerie *(Acorus calamus).* — Et. nec.

OBLITERÁ, *obliterez,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. (Despre inscripţii, manuscrise etc.) A (se) şterge treptat, a deveni sau a face să devină neciteţ. **2.** Tranz. A franca o marcă poştală sau un timbru prin aplicarea unei ştampile. **3.** Tranz. (Med.) A astupa, a închide. — Din fr. **oblitérer,** lat. **obliterare.**

OBLITERÁNT, -Ă, *obliteranţi, -te,* adj. (Med.) Care oblitează. — Din fr. **oblitérant.**

OBLITERÁRE, *obliterări,* s.f. Acţiunea de *a (se) oblitera* şi rezultatul ei; obliteraţie. — V. **oblitera.**

OBLITERÁT, -Ă, *obliterate*, adj. **1.** (Despre mărci poştale) Ştampilat. **2.** (Med.) Astupat, închis, obstruat. — V. **oblitera.**

OBLITERÁŢIE, *obliteraţii,* s.f. **1.** Obliterare. **2.** (Med.) Obstrucţie. — Din fr. **oblitération,** lat. **obliteratio.**

OBLOJEÁLĂ, *oblojeli,* s.f. (Pop.) Cataplasmă, compresă; pansament. [Pl. şi: *oblojele*] — **Obloji** + suf. *-eală.*

OBLOJÍ, *oblojesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A trata (o rană, un organ bolnav sau un om bolnav) cu mijloace băbeşti, a lecui prin oblojeli; a pansa o rană. ✦ Fig. A purta cuiva de grijă; a îngriji. **2.** Tranz. şi refl. A (se) înveli, a (se) acoperi; a (se) înfofoli, a (se) încotoşmăna. — Din sl. **oblojiti** „a pune, a aplica”.

OBLOJÍRE, *oblojiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) obloji* şi rezultatul ei. — V. **obloji.**

OBLOJÍT, -Ă, *oblojiţi, -te,* adj. (Pop.) Înfăşurat în oblojeli; pansat. — V. **obloji.**

OBLOMOVÍSM s.n. Atitudine de apatie; spirit de stagnare. — **Oblomov** (n. pr.) + suf. *-ism.*

OBLÓN, *obloane,* s.n. **1.** Dispozitiv format dintr-unul sau mai multe panouri de metal, lemn sau material plastic, aşezat în faţa ori în spatele unei ferestre, al unei uşi sau al unei deschideri şi servind pentru protecţie sau pentru reglarea luminii care pătrunde în camera respectivă. **2.** (Reg.) Deschizătură în formă de fereastră într-un perete, în special în peretele podului; tăblie de lemn care închide această deschizătură. **3.** (Înv.) Uşă la trăsură; portieră a unui cupeu. — Et. nec.

OBLONÁŞ, *oblonaşe,* s.n. Diminutiv al lui *oblon.* — **Oblon** + suf. *-aş.*

OBLÓNG, -Ă, *oblongi, -ge,* adj. Care este mai mult lung decât lat; lunguieţ, alungit. — Din fr. **oblong,** lat. **oblongus.**

OBLONÍ, *oblonesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A închide cu obloane. — Din **oblon.**

OBLONÍT, -Ă, *obloniţi, -te,* adj. Închis cu obloane. — V. **obloni.**

ÓBLU, OÁBLĂ, *obli, oable,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** (Pop.) Care se prezintă ca o linie dreaptă; fără cotituri, drept. ✦ (Despre câmpii) Plan, neted. ✦ (Despre înălţimi, urcuşuri) Aproape vertical; abrupt. **2.** (Despre mers) Încet şi uniform. **II.** Adv. (Pop.) În linie dreaptă; drept; *p. ext.* (în legătură cu verbe de mişcare) fără înconjur, fără ocol, direct. — Din sl. **oblŭ.**

OBNUBILÁ, pers. 3 *obnubilează,* vb. I. Refl. (Rar; despre vedere, memorie) A se întuneca, a slăbi, a se umbri. — Din lat. **obnubilare,** fr. **obnubiler.**

OBNUBILÁRE, *obnubilări,* s.f. Acţiunea de *a se obnubila* şi rezultatul ei. ✦ Stare de apatie, de amorţeală fizică şi psihică generală, cu încetinirea gândirii, cauzată de unele boli ale sistemului nervos sau cardiovascular; obnubilaţie. — V. **obnubila.**

OBNUBILÁT, -Ă, *obnubilaţi, -te,* adj. (Rar; despre vedere, memorie etc.) Umbrit, întunecat, slăbit. — V. **obnubila.**

OBNUBILÁŢIE, *obnubilaţii,* s.f. Obnubilare. — Din fr. **obnubilation.**

OBÓI, *oboaie,* s.n. Instrument muzical de suflat în formă de tub, cu ancie dublă, construit din lemn special, cu găuri şi cu clape, folosit mai ales în orchestră. — Din it. **oboe,** germ. **Oboe.**

OBOÍST, -Ă, *oboişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la oboi. — Din fr. **hautboïste,** germ. **Hoboist.**

OBÓL, (**1**) *oboluri,* s.n., (**2**) *oboli,* s.m. **1.** S.n. Sumă modestă cu care cineva contribuie la o acţiune; *p. gener.* contribuţie de orice natură. ✧ Expr. *A-şi da obolul* = a contribui cu un mic ajutor în scop de binefacere. **2.** S.m. Veche monedă grecească, egală cu a şasea parte dintr-o drahmă. — Din fr. **obole,** lat. **obolus.**

OBÓR[1], *oboare,* s.n. **1.** (Reg.) Loc (împrejmuit) unde se ţine un târg de vite, de făn, de lemne; târg de vite; *p. ext.* piaţă. **2.** (Pop.) Împrejmuire pentru vite; ţarc, ocol, staul. ✦ Loc îngrădit în jurul casei sau în apropierea ei, parte a curţii unde se ţin unelte agricole, nutreţ pentru vite etc. — Din bg., sb. **obor.**

OBÓR[2], *oboare,* s.n. Împrejmuire de nuiele sau de stuf făcută într-o apă curgătoare pentru a prinde şi a păstra peştele viu; spaţiul din interiorul acestei împrejmuiri. — Din rus. **obor** „şnur”.

OBOREÁN, -Ă, *oboreni, -e,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care locuieşte în apropierea oborului[1] (**1**). — **Obor[1]** + suf. *-ean.*

OBORÎ, *obór,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A doborî ceva sau a pune pe cineva la pământ; a omorî; *fig.* a scoate pe cineva dintr-un post, dintr-o demnitate prin diverse uneltiri. — Din sl. **oboriti.**

OBORÓC, s.n. v. **obroc.**

OBOSEÁLĂ, *oboseli,* s.f. Stare de slăbiciune generală datorată unui efort fizic sau intelectual intens; obosire, osteneală. ✦ P. anal. (Tehn.) Scădere a rezistenţei unui material sau a unei piese din cauza unei folosiri îndelungate sau a defectelor de elaborare, de prelucrare etc. — **Obosi** + suf. *-eală.*

OBOSÍ, *obosesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. A pierde puterile (fizice sau intelectuale) în urma unui efort îndelungat; a osteni. ✧ Tranz. *M-au obosit drumurile.* ✦ Refl. A depune eforturi (intense) pentru a face ceva. — Din bg. **oboseja,** sb. **obositi.**

OBOSÍRE, s.f. Faptul de *a (se) obosi;* oboseală. — V. **obosi.**

OBOSÍT, -Ă, *obosiţi, -te,* adj. Care simte oboseală; sleit de puteri, ostenit, istovit. — V. **obosi.**

OBOSITÓR, -OÁRE, *obositori, -oare,* adj. Care oboseşte, care provoacă oboseală; ostenitor, istovitor; *p. ext.* plictisitor. — **Obosi** + suf. *-tor.*

ÓBOT, *obote,* s.n. Scândură care leagă în faţă tălpile saniei. — Cf. bg. h o b o t.

OBOVÁL, -Ă, *obovali, -e,* adj. În formă de ou; obovat. — Din fr. **obovale,** germ. **oboval.**

OBOVÁT, -Ă, *obovaţi, -te,* adj. (Despre frunze, petale, sepale etc.) Care are lăţimea cea mai mare în treimea superioară. — Din fr. **obové.**

OBRÁŢ, *obraţe,* s.n. (Înv. şi reg.) Veche unitate de lungime egală cu 26,76 m; (astăzi) măsură de lungime (nedeterminată), de obicei mică. — Din sl. **obratŭ** „hotar”.

OBRÁZ, (**1**) *obraji,* s.m., (**2, 3, 4**) *obraze,* s.n. **1.** S.m. Fiecare dintre cele două părţi laterale ale feţei; pielea care acoperă aceste părţi. ✧ Expr. *Să-ţi fie ruşine obrazului!* sau *să-ţi fie în obraz!,* se spune cuiva care a făcut ceva necuviincios. *A-i plesni* (sau *a-i crăpa) cuiva obrazul de ruşine* = a-i fi cuiva foarte ruşine. *A fi gros de obraz* = a fi fără ruşine, îndrăzneţ. *(A fi) fără (de) obraz* = (a fi) nerușinat, necuviincios. *A avea obraz subţire* = a fi bine-crescut, a avea purtări frumoase. *Obrazul subţire cu cheltuială se ţine* = pentru a putea face faţă unor pretenţii mari

trebuie să dispui de mijloace corespunzătoare. **2.** (Înv.) S.n. Partea anterioară a capului omenesc; față, figură, chip. ✧ Expr. *A ieși* (sau *a scăpa, a o scoate) cu obraz curat* = a ieși cu bine, onorabil dintr-o situație dificilă. *A-i spune* sau *a-i zice cuiva* (un lucru) *de la obraz* = a-i spune cuiva (un lucru) fără înconjur, direct, fără menajamente. *A orbi* sau *a prosti* (pe cineva) *de la obraz* = a-i spune (cuiva) minciuni vădite, a căuta să înșeli (pe cineva) în chip grosolan. *A-și scoate obrazul în lume* = a apărea în societate, a se arăta printre oameni. *A face* (cuiva) *pe obraz* = a se purta cu cineva după cum merită, a se răzbuna pe cineva. *A (nu) da obraz* = a (nu) da ochi cu cineva, a (nu) se înfățișa la cineva. *A-și pune obrazul* (pentru cineva) = a garanta (pentru cineva) cu cinstea, cu autoritatea, cu reputația proprie. *A da* (cuiva) *obraz* = a îngădui (cuiva) prea multe; a da (cuiva) nas. *Cu ce obraz?* = cu ce îndrăzneală? *A (nu) (mai) avea obraz (să...)* = a (nu) (mai) avea îndrăzneală (să...). ✦ Fig. Valoare morală a unei persoane; cinste, reputație; renume; demnitate. **3.** S.n. (Înv.; adesea urmat de determinări adjectivale) Persoană, ins. ✧ *Obraz subțire* = persoană fină, pretențioasă, care trăiește în lux. **4.** S.n. (Înv.; de obicei la sg.) Rang, condiție, stare socială. [Pl. și: (**2, 3**) *obrazuri*] — Din sl. **obrazŭ.**

OBRÁZNIC, -Ă, *obraznici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Lipsit de respect, de rușine; nerușinat, impertinent, insolent, arogant; (cu sens atenuat) neascultător, neastâmpărat. — **Obraz** + suf. *-nic.*

OBRĂJÉL, *obrăjei,* s.m. Obrăjor. — **Obraz** + suf. *-el.*

OBRĂJÓR, *obrăjori,* s.m. Diminutiv al lui *obraz;* obrăjel. — **Obraz** + suf. *-ior.*

OBRĂZÁR, *obrăzare,* s.n. **1.** Plasă deasă de sârmă sau sac de pânză cu care stuparul își acoperă fața pentru a o feri de înțepăturile albinelor. **2.** Mască metalică cu care se acoperă fața pentru a o proteja în unele sporturi (lupte, sabie, floretă etc.). **3.** (Reg.) Țesătură albă, subțire și rară, cu care se acoperă fața (uneori și trupul) mortului. **4.** (Pop.) Mască. — **Obraz** + suf. *-ar.*

OBRĂZÁT, -Ă, *obrăzați, -te,* adj. (Reg.) Cu obrajii mari. — **Obraz** + suf. *-at.*

OBRĂZNICĂTÚRĂ, *obrăznicături,* s.f. Ființă obraznică. — **Obraznic** + suf. *-ătură.*

OBRĂZNICÉȘTE adv. (Înv.) În mod obraznic, cu obrăznicie. — **Obraznic** + suf. *-ește.*

OBRĂZNICÍ, *obrăznicesc,* vb. IV. **1.** Refl. A deveni obraznic, necuviincios, impertinent; a-și lua nasul la purtare. **2.** Tranz. (Fam.) A certa cu vorbe aspre, a ocărî pentru o obrăznicie. — Din **obraznic.**

OBRĂZNICÍE, *obrăznicii,* s.f. Atitudine, comportare de om obraznic; necuviință, impertinență; (cu sens atenuat) neascultare, neastâmpăr. — **Obraznic** + suf. *-ie.*

OBRĂZNICÚȚ, -Ă, *obrăznicuți, -e,* adj. Diminutiv al lui *obraznic.* — **Obraznic** + suf. *-uț.*

OBRĂZUÍ, *obrăzuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A reprezenta, a înfățișa pe cineva sau ceva; a schița. — **Obraz** + suf. *-ui.*

OBRÂNTEÁLĂ s.f. v. **obrinteală.**

OBRÂNTÍ vb. IV v. **obrinti.**

OBRINTEÁLĂ, *obrinteli,* s.f. (Pop.) Inflamație, umflătură a unei răni (din cauza infecției, a frigului etc.); obrintitură. [Var.: **obrânteálă** s.f.] — **Obrinti** + suf. *-eală.*

OBRINTÍ, *obrintesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Pop.; despre răni, bube sau, *p. ext.*, despre părți ale corpului) A se inflama, a se umfla (din cauza unei infecții, a frigului etc.). [Var.: **obrântí** vb. IV] — Din sl. **obŭjentriti.**

OBRINTÍRE, *obrintiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) obrinti* și rezultatul ei. — V. **obrinti.**

OBRINTITÚRĂ, *obrintituri,* s.f. (Pop.) Obrinteală. — **Obrinti** + suf. *-tură.*

OBRÓC, *obroace,* s.n. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Danie. **2.** Măsură de capacitate de 44 (obrocul mare) sau de 22 de ocale (obrocul mic), folosită în trecut. ✦ Vas mare de formă cilindrică, larg la gură, făcut de obicei din scoarță de tei, care servește ca unitate de măsură pentru cereale sau pentru păstrarea și transportul acestora; conținutul acestui vas. ✧ Expr. *A pune* (sau *a ascunde, a ține* etc.) *ceva sub obroc* = a feri ceva de văzul lumii, a ține ascuns, a ascunde bine ceva. **3.** Coș de nuiele fără fund cu care se prind pești. [Var.: **oboróc** s.n.] — Din ucr. **uborok.**

OBROCÍ, *obrocesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face cuiva vrăji; a fermeca. — Din **obroc.**

OBSCÉN, -Ă, *obsceni, -e,* adj. (Despre gesturi, cuvinte, atitudini etc.) Nerușinat, trivial, indecent; vulgar, pornografic. — Din fr. **obscène,** lat. **obscenus.**

OBSCENITÁTE, *obscenități,* s.f. Ceea ce este obscen; nerușinare, trivialitate, indecență, pornografie; vorbă sau faptă obscenă. — Din fr. **obscénité,** lat. **obscenitas, -atis.**

OBSCÚR, -Ă, *obscuri, -e,* adj. **1.** Care nu este străbătut de lumină, lipsit de lumină; întunecos. **2.** Fig. Nedeslușit, nelămurit, neclar, greu de priceput, neînțeles. **3.** Fig. Necunoscut sau puțin cunoscut; de mică importanță; fără merite sau calități deosebite, mediocru. — Din fr. **obscur,** lat. **obscurus.**

OBSCURÁ, *obscurez,* vb. I. Tranz. **1.** A face să devină obscur (**1**); a întuneca. **2.** A face să devină neclar, greu de priceput, de neînțeles. — Din **obscur.**

OBSCURANTÍSM s.n. Stare de înapoiere culturală; atitudine ostilă, refractară față de tot ce reprezintă progres. — Din fr. **obscurantisme.**

OBSCURANTÍST, -Ă, *obscurantiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține obscurantismului, care oglindește sau susține obscurantismul. **2.** S.m. și f. Adept al obscurantismului. — Din fr. **obscurantiste.**

OBSCURÁRE, *obscurări,* s.f. Acțiunea de *a obscura.* — V. **obscura.**

OBSCURÁT, -Ă, *obscurați, -te,* adj. Care a devenit obscur; obscurizat. — V. **obscura.**

OBSCURITÁTE, *obscurități,* s.f. **1.** Lipsă de lumină; întuneric, întunecime. **2.** Fig. Lipsă de claritate (în idei, în stil etc.); nelămurire, confuzie. **3.** Fig. Lipsă de renume, de vază, de faimă etc.; mediocritate. — Din fr. **obscurité,** lat. **obscuritas, -atis.**

OBSCURIZÁ, *obscurizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) face obscur. — **Obscur** + suf. *-iza.*

OBSCURIZÁRE, *obscurizări,* s.f. Faptul de *a (se) obscuriza*. — V. **obscuriza.**

OBSCURIZÁT, -Ă, *obscurizați, -te,* adj. Care a devenit obscur; obscurat. — V. **obscur.**

OBSECRÁȚIE, *obsecrații,* s.f. Figură retorică prin care oratorul imploră ajutorul zeilor sau al oamenilor. [Var.: **obsecrațiúne** s.f.] — Din fr. **obsecration,** lat. **obsecratio, -onis.**

OBSECRAȚIÚNE s.f. v. **obsecrație.**

OBSECVÉNT, -Ă, *obsecvenți, -te,* adj. (Despre o vale) Care are o direcție de curgere contrară direcției de înclinare a straturilor. — Din fr. **obséquent.**

OBSECVIÓS, -OÁSĂ, *obsecvioși, -oase,* adj. (Livr.) Care este excesiv de politicos, de respectuos; servil, slugarnic, smerit, umil, plecat. [Pr.: *-vi-os*] — Din fr. **obséquieux,** lat. **obsequiosus.**

OBSECVIOZITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi obsecvios; servilism, slugărnicie. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **obséquiosité.**

OBSEDÁ, *obsedez,* vb. I. Tranz. (Despre imagini, idei, sentimente etc.) A urmări, a preocupa intens și permanent pe cineva, a stărui în mintea cuiva; a persecuta, a chinui. — Din fr. **obséder.**

OBSEDÁNT, -Ă, *obsedanți, -te,* adj. Care obsedează. — Din fr. **obsédant.**

OBSEDÁRE, *obsedări,* s.f. Acțiunea de *a obseda* și rezultatul ei; obsesie. — V. **obseda.**

OBSEDÁT, -Ă, *obsedați, -te,* adj., s.m. și f. (Om) preocupat, urmărit, chinuit neîncetat de o idee, de un sentiment, de o manie etc. — V. **obseda.**

OBSERVÁ, *obsérv,* vb. I. Tranz. **1.** A băga de seamă, a remarca. ✦ A exprima o observație, a constata. ✦ A atrage cuiva atenția; *p. ext.* a dojeni, a reproșa. **2.** A examina cu atenție, a studia, a cerceta; a scruta. **3.** A spiona, a iscodi, a pândi. **4.** (Rar) A respecta legile, obiceiurile etc. — Din fr. **observer,** lat. **observare.**

OBSERVÁBIL, -Ă, *observabili, -e,* adj. Care poate fi observat. — Din fr. **observable,** lat. **observabilis.**

OBSERVÁRE, *observări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a observa* și rezultatul ei. ✦ (Rar) Observație (**3**). **2.** (Mil.) Cercetare, supraveghere executată asupra inamicului și a obiectivelor lui, cu ochiul liber sau cu aparate optice, în scopul obținerii unor date. **3.** Prima fază a cercetării statistice, care constă în înregistrarea unitară a datelor privind caracteristicile unităților unei colectivități statistice. — V. **observa.**

OBSERVATÓR[1], *observatoare,* s.n. **1.** (Mai ales în sintagma *observator astronomic)* Clădire special amenajată și dotată cu instrumente pentru observații științifice asupra corpurilor cerești, fenomenelor astronomice, meteorologice etc.; instituția aflată în această clădire. **2.** Loc, amplasament special amenajat de unde se pot observa cele ce se află sau se întâmplă pe o mare distanță în jur și unde se pot adăposti oamenii și instrumentele necesare observației. — Din lat. **observatorium,** fr. **observatoire,** germ. **Observatorium.**

OBSERVATÓR[2], -OÁRE, *observatori, -oare,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care observă, cercetează sau studiază ceva. ✦ Persoană cu spirit de observație. ✦ Reprezentant al unui stat sau al unei organizații internaționale care participă la lucrările unor conferințe sau organisme internaționale, fără drept de vot și de semnătură a documentelor întocmite de acestea, dar uneori cu dreptul de a participa la discuții. ✦ Militar care execută observarea asupra inamicului. **2.** Adj. Care observă, scrutează; pătrunzător, perspicace. **3.** Adj. Prin care se atrage cuiva atenția asupra unui abuz de serviciu, asupra unei greșeli etc. săvârșite. *Notă observatoare.* — Din fr. **observateur,** lat. **observator.**

OBSERVÁȚIE, *observații,* s.f. **1.** Procedeu al cunoașterii științifice care constă în contemplarea metodică și intenționată a unui obiect sau a unui proces; observare, cercetare, examinare; studiu. ✦ Supraveghere, urmărire; *spec.* supraveghere medicală (a unui bolnav). *Bolnav ținut sub observație.* ✧ *Foaie de observație* = formular în care se notează istoricul și descrierea bolii, rezultatele examenului clinic și al analizelor de laborator, evoluția bolii și fazele tratamentului urmat de bolnav în timpul spitalizării acestuia. **2.** Remarcă, constatare. **3.** Obiecție critică; *p. ext.* mustrare, dojană, reproș. — Din germ. **Observation,** fr. **observation,** lat. **observatio.**

OBSERVAȚIONÁL, -Ă, *observaționali, -e,* adj. (Rar) Cu caracter de observație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **observational.**

OBSÉSIE, *obsesii,* s.f. Tulburare a voinței care se manifestă prin idei fixe, prin dorința irezistibilă de a face un act determinat, bolnavul fiind conștient de caracterul anormal al acțiunilor sale. ✦ Imagine sau idee inadecvată care revine

neîncetat în câmpul conștiinței, stăruitor și anormal; preocupare chinuitoare. [Var.: (înv.) **obsesiúne** s.f.] — Din fr. **obsession.**

OBSESIONÁL, -Ă, *obsesionali, -e,* adj. De obsesie; obsesiv. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **obsessionnel.**

OBSESIÚNE s.f. v. **obsesie.**

OBSESÍV, -Ă, *obsesivi, -e,* adj. Care ține de obsesie, privitor la obsesie, de obsesie. ✦ (Adverbial) Ca o obsesie; obsedant. — Din **obsesie.** Cf. fr. o b s e s s i f.

OBSIDIÁN, *obsidiane,* s.n. Rocă vulcanică de culoare neagră sau brună-cenușie, cu înfățișarea sticlei topite, care a fost folosită în epoca de piatră pentru confecționarea armelor și a uneltelor. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **obsidiane, obsidienne,** lat. **obsidiana** [petra].

OBSÍGĂ s.f. Numele mai multor specii de plante erbacee asemănătoare cu ovăzul, cultivate pentru nutreț *(Bromus și Brachypodium).* — Din bg. **obsila,** sb. **ovsika.**

OBSTÁCOL, *obstacole,* s.n. **1.** Piedică, stavilă care închide drumul, care oprește vederea, trecerea etc. ✦ Fig. Ceea ce împiedică săvârșirea unei acțiuni; greutate, dificultate; opoziție. **2.** (Sport) Piedică naturală sau amenajată care mărește dificultatea parcurgerii unui traseu, utilizată în atletism, hipism, ciclocros, motocros etc. [Var.: **obstácul** s.n.] — Din fr. **obstacle,** lat. **obstaculum,** it. **obstacolo.**

OBSTÁCUL s.n. v. **obstacol.**

OBSTÉTRIC, -Ă, *obstetrici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține obstetricii, privitor la obstetrică, de obstetrică; obstetrical. **2.** S.f. Ramură a chirurgiei care se ocupă cu fiziologia și patologia sarcinii și a nașterii, precum și cu asistența în timpul nașterii și în perioada de lăuzie. — Din fr. **obstétrique.**

OBSTETRICÁL, -Ă, *obstetricali, -e,* adj. Obstetric (**1**). — Din fr. **obstétrical.**

OBSTETRICIÁN, -Ă, *obstetricieni, -e,* s.m. și f. Specialist în obstetrică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **obstétricien.**

OBSTINÁ, *obstinez,* vb. I. Refl. (Livr.) A se încăpățâna, a se îndârji. — Din fr. **obstiner.**

OBSTINÁT, -Ă, *obstinați, -te,* adj. (Livr.) Încăpățânat, îndărătnic. — V. **obstina.**

OBSTINÁȚIE, *obstinații,* s.f. Încăpățânare, îndărătnicie. — Din lat. **obstinatio,** fr. **obstination.**

OBSTRUÁ, *obstruez,* vb. I. Tranz. (Med.) A astupa (un canal, un vas de sânge). [Pr.: *-stru-a*] — Din fr. **obstruer.**

OBSTRUÁNT, -Ă, *obstruanți, -te,* adj. (Med.) Care obstruează; obstructiv, obstructor. [Pr.: *-stru-ant*] — **Obstrua** + suf. *-ant.*

OBSTRUÁRE, *obstruări,* s.f. (Med.) Acțiunea de *a obstrua.* [Pr.: *-stru-a-*] — V. **obstrua.**

OBSTRUÁT, -Ă, *obstruați, -te,* adj. (Med.; despre canale, vase de sânge) Care este astupat, prin care nu mai poate circula sângele în mod normal; obliterat. [Pr.: *-stru-at*] — V. **obstrua.**

OBSTRUCTÍV, -Ă, *obstructivi, -e,* adj. (Med.) Care astupă, care oprește circulația normală în organism; care produce o obstrucție. — Din fr. **obstructif.**

OBSTRUCTÓR, -OÁRE, *obstructori, -oare,* adj. (Rar) Care obstruează; obstruant. — Din fr. **obstructeur.**

OBSTRÚCȚIE, *obstrucții,* s.f. **1.** (Med.) Astupare a lumenului unui organ tubular (trahee, bronhie, intestin, ureter etc.) ca urmare a unui proces, a unui obstacol situat în interiorul organului sau a unei compresiuni exagerate exercitate din afară; ocluzie, obliterare, obliterație. ✧ *Obstrucție intestinală* = ocluzie intestinală. **2.** Tactică folosită în unele parlamente pentru a împiedica, prin prelungirea artificială a discuțiilor, desfășurarea unei dezbateri, a unei acțiuni, a unui proces sau luarea unei hotărâri; *p. ext.* opoziție înverșunată. ✦ Act nereglementar comis în unele discipline sportive (fotbal, handbal etc.), prin care un apărător încearcă să împiedice pe atacantul advers să ajungă mingea, fără ca el însuși să încerce să o joace. ✦ Acțiune nereglementară prin care un boxer încearcă să-și împiedice adversarul să lovească. — Din fr. **obstrucion,** lat. **obstructio.**

OBSTRUCȚIONÁ, *obstrucționez,* vb. I. **1.** Refl. (Med.; despre lumenul organelor tubulare) A suferi o obstrucție (**1**). **2.** Intranz. A face obstrucție (**2**) la... **3.** Tranz. (La fotbal, handbal etc.) A împiedica pe atacantul advers să ajungă la minge, fără a juca. [Pr.: *-ți-o-*] — De la **obstrucție.**

OBSTRUCȚIONÍSM s.n. Atitudine a celor care folosesc sistematic obstrucția (**2**). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **obstructionnisme.**

OBSTRUCȚIONÍST, -Ă, *obstrucționiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține obstrucționismului, privitor la obstrucționism. **2.** S.m. și f. Persoană care practică obstrucționismul. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **obstructionniste.**

ÓBȘTE, *obști,* s.f. **1.** (Înv. și pop.) Colectivitate, comunitate, populație, popor; *p. ext.* masă mare de oameni, gloată, mulțime; obștime. ✧ *De obște* = **a)** loc. adj. care privește sau interesează pe toți, care aparține tuturor; comun, general, public; **b)** loc. adv. împreună, fără excepție, deopotrivă; **c)** loc. adv. în mod obișnuit, de obicei; **d)** loc. adv. pretutindeni, peste tot. **2.** (Înv.) Spec. Comunitate a călugărilor de la o mănăstire; *p. ext.* chinovie. **3.** (Înv.) Obștească adunare; *p. ext.* adunare, consiliu. **4.** Formă de organizare socială specifică orânduirii feudale, care face legătura între aceasta și orânduirile anterioare și care se caracterizează prin munca în comun și prin îmbinarea proprietății private cu cea colectivă. ✦ Asociație, întovărășire. [Var.: **óbștie** s.f.] — Din sl. **obĭštije.**

OBȘTÉSC, -EÁSCĂ, *obștești,* adj. Care privește poporul, care aparține poporului; *p. ext.* comun, general, colectiv, public. ✧ (Înv.) *Obștească Adunare* = organ legislativ suprem în Țările Române, Adunare Națională; *p. ext.* consiliu consultativ. ✧ Expr. *A-și da obștescul sfârșit* = a muri. ✦ (Înv.) Unanim. — **Obște** + suf. *-esc.*

OBȘTÉȘTE adv. (Înv.) Din punct de vedere obștesc; având în vedere interesul comun, colectiv; în general; îndeobște. — **Obște** + suf. *-ește.*

OBȘTÍ, *obștesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A vesti, a înștiința, a anunța tuturor. — Din sl. **obĭštiti** sau din **obște.**

ÓBȘTIE s.f. v. **obște.**

OBȘTÍME s.f. (Înv.) Obște (**1**). — **Obște** + suf. *-ime.*

OBȘTÍRE, *obștiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a obști* și rezultatul ei; înștiințare, anunțare. — V. **obști.**

OBTURÁ, *obturez,* vb. I. Tranz. A astupa (temporar), a înfunda, a închide (o deschizătură, un tub, un vas, o arteră sangvină etc.). — Din fr. **obturer.**

OBTURÁNT, -Ă, *obturanți, -te,* adj. Care obturează. — **Obtura** + suf. *-ant.*

OBTURÁRE, *obturări,* s.f. Acțiunea de *a obtura* și rezultatul ei; astupare, închidere, obturație. — V. **obtura.**

OBTURÁT, -Ă, *obturați, -te,* adj. (Despre deschizături, tuburi, *p. ext.* vase sangvine) Care este astupat (temporar); înfundat. — V. **obtura.**

OBTURATÓR, *obturatoare,* s.n. Dispozitiv utilizat în scopul micșorării secțiunii de trecere a unui material fluid sau pulverulent, a unui fascicul de lumină printr-o deschidere etc. ✧ *Obturator fotografic* = dispozitiv mecanic montat pe un aparat fotografic, având drept scop să oprească sau să permită căderea luminii pe placa sau pe filmul fotografic. — Din fr. **obturateur.**

OBTURÁȚIE, *obturații,* s.f. Obturare. ✦ (Med.) Închidere, astupare a unui orificiu sau a unei cavități. ✧ *Obturație dentară* = umplere a unei carii dentare cu o materie solidă. — Din fr. **obturation.**

OBTÚZ, -Ă, *obtuzi, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Unghi obtuz* = unghi mai mare de 90 de grade. **2.** Fig. (Despre minte; *p. ext.* despre oameni) Care pricepe greu; redus, mărginit. — Din fr. **obtus.**

OBTUZITÁTE, *obtuzități,* s.f. Lipsă de înțelegere sau de pătrundere, îngustime de vederi, mărginire spirituală; prostie, tâmpenie, obtuziune. — **Obtuz** + suf. *-itate.*

OBTUZIÚNE, *obtuziuni,* s.f. (Rar) Obtuzitate. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **obtusion.**

OBTUZÚNGHI adj. v. **obtuzunghic**.

OBTUZÚNGHIC, *obtuzunghice,* adj. (În sintagma) *Triunghi obtuzunghic* = triunghi care are un unghi obtuz. [Var.: **obtuzúnghi** adj.] — **Obtuz** + **unghi** (după fr. *obtusangle).*

OBȚÍNE, *obțin,* vb. III. Tranz. A dobândi, a primi, a căpăta (ceva); a reuși să ajungă la..., a realiza ceva. — Din fr. **obtenir,** lat. **obtinere** (după *ține).*

OBȚÍNERE, *obțineri,* s.f. Acțiunea de *a obține* și rezultatul ei; dobândire, primire. — V. **obține.**

OBÚZ, *obuze,* s.n. Proiectil de artilerie. [Pl. și: (înv.) *obuzuri*] — Din fr. **obus.**

OBUZIÉR, *obuziere,* s.n. Gură de foc de artilerie asemănătoare cu tunul, care trage cu traiectorii foarte curbe pentru a lovi obiective situate în spatele unor obstacole înalte. [Pr.: *-zi-er*] — Din fr. **obusier.**

OBVERSIÚNE, *obversiuni,* s.f. Operație logică prin care dintr-o propoziție, prin schimbarea calității și înlocuirea predicatului cu contradictoriul său, obținem o nouă propoziție echivalentă cu prima. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **obversion.**

OCÁ, *ocale,* s.f. Veche unitate de măsură pentru capacități și greutăți, egală cu circa un litru (sau un kilogram) și un sfert; *p. ext.* cantitate de marfă, de obiecte etc. egală cu această unitate de măsură; vasul cu care se măsoară. ✧ *Oca mică* = măsură falsă, mai mică decât cea legală. ✧ Expr. *A prinde* (pe cineva) *cu ocaua mică* = a prinde (pe cineva) cu o minciună, cu o faptă necinstită. [Pl. și: *oca, ocă.* — Var.: (înv. și reg.) **ócă** s.f.] — Din tc. **okka.**

OCÁRĂ, *ocări,* s.f. (Pop.) Vorbă sau faptă care mustră, ceartă, rușinează pe cineva; ocărâre; umilire, înfruntare; defăimare, jignire, insultă; situație rușinoasă, dezonorantă în care se află cineva; rușine, dezonoare. ✧ Loc. adj. *De ocară* = compromițător, jignitor, rușinos. ✧ Expr. *A ajunge* sau *a (se) face, a fi, a (se) lăsa, a rămâne de râs și de ocară* = a ajunge (sau a se face, a fi etc.) demn de dispreț, de batjocură; a (se) compromite. (Rar) *A da de ocară cu...* = a (se) face de râs cu... — Din **ocărî** (derivat regresiv).

OCARÍNĂ, *ocarine,* s.f. Instrument muzical popular de suflat, de dimensiuni mici, din argilă arsă, în formă ovală și cu mai multe găuri, care emite sunete asemănătoare cu cele ale fluierului. — Din it., fr. **ocarina.**

OCÁZIE, *ocazii,* s.f. **1.** Situație, împrejurare care provoacă, permite sau ușurează săvârșirea unei acțiuni; prilej, moment favorabil. ✧ *De ocazie* = **a)** loc. adj. potrivit numai pentru o anumită împrejurare; deosebit, de circumstanță; **b)** loc. adj. și adv. (ivit) întâmplător; cumpărat sau vândut din întâmplare (și de obicei avantajos). ✧ Loc. vb. *A da ocazie la* (sau, înv., *de*)... = a da loc, a ocaziona, a prilejui. ✧ Expr. *Cu altă ocazie* = cu alt prilej, altă dată. ✦ Eveniment deosebit, festivitate. **2.** (Concr.) Mijloc de transport, de obicei găsit din întâmplare. [Var.: (înv.) **ocaziúne** s.f.] — Din fr. **occasion,** germ. **Okasion,** lat. **occasio, -onis.**

OCAZIONÁ, *ocazionez,* vb. I. Tranz. A pricinui, a prilejui, a cauza, a provoca (ceva cuiva). [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **occasionner.**

OCAZIONÁL, -Ă, *ocazionali, -e,* adj. **1.** Care are loc cu prilejul unui anumit eveniment. **2.** Care se ivește întâmplător; accidental, de ocazie. ✧ (Adverbial) *L-a întâlnit ocazional.* [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **occasionnel.**

OCAZIONALÍSM s.n. Doctrină conform căreia nu există cauză eficientă în afară de Dumnezeu, cauzele naturale fiind doar cauze ocazionale ce acționează prin providența divină. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **occasionnalisme.**

OCAZIÚNE s.f. v. **ocazie.**

ÓCĂ s.f. v. **oca.**

OCĂÍ, pers. 3 *ócăie,* vb. IV. Intranz. (Rar) A măcăi. — Formație onomatopeică.

OCĂÍT s.n. (Rar) Măcăit. — V. **ocăi.**

OCĂRÂRE, *ocărâri,* s.f. Acțiunea de *a ocărî* și rezultatul ei; ocară, mustrare, dojană. — V. **ocărî.**

OCĂRÂTÓR, -OÁRE, *ocărâtori, -oare,* adj. Care jignește, insultă, ofensează. — **Ocărî** + suf. *-tor.*

OCĂRÍ vb. IV v. **ocărî.**

OCĂRÎ, *ocărăsc,* vb. IV. Tranz. **1.** A mustra, a certa, a dojeni. **2.** A vorbi de rău, a defăima, a denigra. [Var.: (înv. și pop.) **ocărí** vb. IV] — Din sl. **ocarjati.**

OCÂRMUÍ, *ocârmuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A cârmui, a conduce, a guverna; a administra. [Var.: **otcârmuí** vb. IV] — Cf. sl. o c r ŭ m i t i.

OCÂRMUÍRE, *ocârmuiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a ocârmui* și rezultatul ei; cârmuire, conducere, guvernare; administrare. ✦ P. ext. Organ de conducere, de administrație; guvern. — V. **ocârmui.**

OCÂRMUÍT, -Ă, *ocârmuiți, -te,* adj. (Înv.) Care este condus, guvernat, administrat (de cineva). — V. **ocârmui.**

OCÂRMUITÓR, -OÁRE, *ocârmuitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Înv.) (Persoană) care conduce un stat, o instituție etc.; cârmuitor. [Pr.: *-mu-i-*] — **Ocârmui** + suf. *-tor.*

OCCIDÉNT s.n. Apus[1] (**2**), vest; spațiul geografic situat la vest de un punct de referință; (cu valoare de nume propriu) lumea, totalitatea popoarelor aflate în acest spațiu (îndeosebi vestul Europei și America de Nord). — Din fr. **occident,** lat. **occidens, -ntis.**

OCCIDENTÁL, -Ă, *occidentali, -e,* adj. Care ține de occident, mai ales de Apusul Europei și de America de Nord, care are caracteristicile vieții de acolo; apusean, vestic. ✦ (Substantivat) Persoană care face parte din populația unei țări din Occident sau este originară de acolo; (la pl.) popoarele din Occident. — Din fr. **occidental,** lat. **occidentalis.**

OCCIDENTALIZÁ, *occidentalizez,* vb. I. Tranz. și refl. A da sau a căpăta caracter occidental. — Din fr. **occidentaliser.**

OCCIDENTALIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) occidentaliza.* — V. **occidentaliza.**

OCCIDENTALIZÁT, -Ă, *occidentalizați, -te,* adj. Care a căpătat caracter occidental. — V. **occidentaliza.**

OCCIPITÁL, -Ă, *occipitali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Os nepereche lat, care formează partea de dinapoi și de jos a cutiei craniene. **2.** Adj. Care aparține occipitalului (**1**), care se referă la occipital. ✧ *Lobul occipital* = lobul posterior al creierului, unde sunt localizați centrii vederii. *Orificiul occipital* = orificiul circular din osul occipital, prin care trec măduva spinării și nervii spinali. — Din fr. **occipital.**

OCCIPÚT, *occiputuri,* s.n. Proeminență osoasă situată în partea posterioară și inferioară a craniului, care este legată de vertebrele gâtului. — Din fr., lat. **occiput.**

OCEÁN, *oceane,* s.n. Vastă întindere de apă sărată de pe suprafața globului, delimitată de continente. ✧ *Oceanul planetar* (sau *mondial)* = totalitatea oceanelor și a mărilor, cu legătură între ele, formând o singură masă lichidă. ✦ Fig. Întindere nemărginită, noian, imensitate; mulțime nemărginită. — Din lat. **oceanus,** germ. **Ozean,** fr. **océan.**

OCEÁNIC, -Ă, *oceanici, -ce,* adj. **1.** Care aparține oceanului, privitor la ocean; care trăiește în ocean. **2.** Asemănător cu oceanul, ca de ocean. — Din fr. **océanique,** lat. **oceanicus.**

OCEANICULTÚRĂ, *oceaniculturi,* s.f. Maricultură. — **Ocean** + [mari]**cultură.**

OCEANÍDĂ, *oceanide,* s.f. Nimfă a mării, în mitologia greacă. — Din fr. **océanide.**

OCEANOGRÁF, -Ă, *oceanografi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în oceanografie. — Din fr. **océanographe.**

OCEANOGRÁFIC, -Ă, *oceanografici, -ce,* adj. Care aparține oceanografiei, privitor la oceanografie. — V. **océanographique.**

OCEANOGRAFÍE s.f. Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul și descrierea științifică a oceanului planetar; oceanologie. ✦ Știință care se ocupă cu studiul influenței mediului marin asupra florei și a faunei marine de la diferite adâncimi. — V. **océanographie.**

OCEANOLÓG, -Ă, *oceanologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în oceanologie. — Din germ. **Ozeanolog.**

OCEANOLÓGIC, -Ă, *oceanologici, -ce,* adj. Referitor la oceanologie, de oceanologie. — Din fr. **océanologique.**

OCEANOLOGÍE s.f. Oceanografie. — Cf. o c e a n o g r a f i e.

OCÉL, *oceli,* s.m. Ochi[1] simplu, pe care îl au anumite artropode și viermii. — Din fr. **ocelle,** lat. **ocellus.**

OCELÓT, *oceloți,* s.m. Mamifer carnivor din familia felidelor, răspândit în America de Sud, având blana gri cu puncte roșcate, foarte apreciată *(Felix sau Leopardus pardalis).* — Din fr. **ocelot.**

OCENÁȘ s.n. v. **ocinaș.**

OCHEÁDĂ, *ocheade,* s.f. Privire (semnificativă) aruncată cuiva pe furiș; închidere intenționată a ochilor pentru a atrage atenția asupra celor spuse sau sugerate; semn cu ochiul. — Din **ochi**[2] (după fr. *oeillade).*

OCHEÁN[1], *ocheane,* s.n. Nume dat unor instrumente optice portative care măresc unghiul sub care se văd obiectele depărtate de pe suprafața Pământului, permițând o mai bună distingere a detaliilor. — Din it. **occhiale,** adaptat la cuvintele românești terminate în *-an.*

OCHEÁN[2] s.m. v. **ocheană.**

OCHEÁNĂ, *ochene,* s.f. Pește lung de 20–30 cm, cu capul mic, cu partea dorsală cenușie-albăstrie, iar cea ventrală albă și cu aripioarele roșii; babușcă *(Rutilus rutilus).* ✦ Roșioară. [Var.: (reg.) **ocheán** s.m.] — **Ochi[1]** + suf. *-ean.*

OCHELÁRI s.m. pl. Dispozitiv optic medical sau de protecție format din două lentile (fixate într-o ramă), care se pune la ochi (sprijinit pe rădăcina nasului) cu scopul de a corecta un defect de vedere, de a apăra ochii de praf, de o lumină prea puternică etc. ✦ P. ext. Dispozitiv format din două bucăți de piele prinse de curelele laterale ale căpețelei și așezate în dreptul ochilor cailor pentru a-i împiedica să vadă lateral. ✧ Expr. *A avea ochelari de cal,* se spune despre persoane mărginite, care văd lucrurile printr-o prismă prea îngustă. — Din **ochi[1]** (după lat. *ocularis).*

OCHELARÍST, -Ă, *ochelariști, -ste,* s.m. și f. (Fam.) Persoană care poartă ochelari. — **Ochelari** + suf. *-ist.*

OCHELÁRIȚĂ, *ochelarițe,* s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunzele bazale dispuse în rozetă, cu flori galbene și cu fructele în formă de ochelari *(Biscutella laevigata).* — **Ochelari** + suf. *-iță.*

OCHENÍȚĂ, *ocheniță,* s.f. (Iht.) Diminutiv al lui *ocheană.* — **Ocheană** + suf. *-iță.*

OCHEȘÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *ocheșei, -ele,* adj. (Rar) Diminutiv al lui *oacheș.* ✦ (Substantivat, f. pl.; Bot.) Crăiță. [Var.: **ochișél, -eá, -ícă** adj.] — **Oacheș** + suf. *-el, -ea, -ică.*

OCHÉT, *ocheți,* s.m. Inel metalic care întărește o gaură făcută într-o pânză de navă, într-o foaie de cort etc. pentru a nu se destrăma. ✦ (Reg.) Ochi[1] (**II 4**). [Var.: **ochét, ochéte** s.m.] — **Ochi[1]** + suf. *-et.*

OCHÉTE s.m. v. **ochet.**

OCHÉȚ s.m. v. **ochet.**

ÓCHI[1], (**I, II 4, 7, 11, 12, III**) *ochi,* s.m., (**II 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 13**) *ochiuri,* s.n. **I.** S.m. **1.** Fiecare dintre cele două organe ale vederii, de formă globulară, sticloase, așezate simetric în partea din față a capului omului și a unor animale; globul împreună cu orbita, pleoapele, genele; irisul colorat al acestui organ; organul vederii unui animal sau al unei insecte, indiferent de structura lui. ✧ Loc. adv. *Văzând cu ochii* = repede. *Ochi în ochi* = privindu-se unul pe altul. *Cu ochii închiși* = **a)** fără discernământ; **b)** pe dinafară, pe de rost; foarte ușor, fără dificultăți. ✧ Expr. *(A fi) numai ochi (și urechi)* = (a privi) foarte atent (la ceva). *A dormi numai cu un ochi* = a dormi ușor, neliniștit; a dormi iepurește. *Cât vezi cu ochii* (sau *cu ochiul)* = cât cuprinzi cu privirea, până la depărtări foarte mari. *A vedea cu ochii lui* = a vedea el însuși, a fi de față la o întâmplare. *A vedea cu ochii altuia* = a nu avea păreri proprii, a judeca prin prisma altuia. *A păzi* (sau *a îngriji) pe cineva ca ochii din cap* = a păzi, a îngriji etc. pe cineva cu cea mai mare atenție. *A arăta* (pe cineva sau ceva) *din ochi* = a semnala cuiva în mod discret (pe cineva sau ceva), făcând o mișcare ușoară a ochilor în direcția voită. *A iubi pe cineva* (sau *a-i fi drag* cuiva) *ca lumina ochilor* (sau *mai mult decât ochii din cap)* = a iubi (sau a fi iubit) din tot sufletul. *A i se scurge* (sau *a-i curge) cuiva ochii după cineva* (sau *după ceva)* = a se uita cu mult drag la cineva sau la ceva, a-i plăcea foarte mult cineva sau ceva, a ține mult la cineva sau la ceva. *A nu avea ochi să vezi pe cineva* = a fi supărat pe cineva, a nu putea suferi pe cineva. *A privi pe cineva cu* (sau *a avea pe cineva la) ochi buni* (sau *răi)* = a (nu) simpatiza pe cineva. *A nu vedea (lumea) înaintea ochilor* = a fi foarte supărat, a fierbe de mânie. *A da ochii* (sau *ochi) cu cineva* = a întâlni pe cineva (pe neașteptate). *A da cu ochii de cineva* (sau *de ceva)* = a vedea ceva sau pe cineva care îți iese întâmplător în cale; a zări; *A-și vedea visul cu ochii* = a-și vedea realizată o dorință. *E cu ochi și cu sprâncene* = e evident, e clar. *A i se întoarce* (cuiva) *ochii în cap* (sau *pe dos),* se zice când cineva este în agonie, când moare. *A(-și) da ochii peste cap* = **a)** a cocheta, a afecta[2]; a face fasoane; **b)** (a fi pe punctul de) a muri. *A privi cu ochii mari* = a privi atent, a fi uimit de ceea ce vede. *A pune (o armă) la ochi* sau *a lua la ochi* = a ținti, a ochi. *A lua* (pe cineva) *la ochi* = a avea bănuieli asupra cuiva, a suspecta. *A pune ochii* (pe cineva sau pe ceva) = a-i plăcea cineva sau ceva; a pune sub observație, a urmări. *A face un lucru cu ochii închiși* = a face un lucru foarte ușor, fără dificultate, fără ezitare. *Între patru ochi* = fără martori, în intimitate. *Plin ochi* = foarte plin. (Fam.) *Cu un ochi la făină și cu altul la slănină,* se spune despre cel care: **a)** se uită cruciș sau **b)** râvnește la două lucruri deodată. *(Muncește, lucrează, aleargă, se ferește, fuge etc. de ceva) de-și scoate ochii* = (muncește, lucrează etc.) cât poate, din răsputeri. **2.** Facultatea de a vedea, simțul văzului, vedere; privire, uitătură. ✧ Loc. adv. *Cu ochi pierduți* = cu privirea neconcentrată, privind în gol; în extaz. *Sub ochii noștri* =

a) sub privirea noastră; **b)** acum, în prezent. *În ochii cuiva* = după părerea cuiva, după aprecierea cuiva, în conștiința cuiva; în fața cuiva. *De* (sau *pentru) ochii lumii* = de formă, pentru a salva aparențele. ✧ Expr. *A privi cu ochi de piatră* = a privi nepăsător, rece, înmărmurit. *A avea ochi* = a se arăta priceput în a aprecia un lucru dintr-o privire. *A măsura* (sau *a judeca, a prețui* etc.) *din ochi* = a aprecia cu aproximație, cu privirea, însușirea unui obiect sau a unei ființe; a studia, a cerceta, a analiza cu privirea ceva sau pe cineva. *A vinde* (sau *a da, a cumpăra) pe ochi* = a vinde (sau a cumpăra) apreciind cantitatea cu privirea. *A sorbi pe cineva din ochi* = a ține foarte mult la cineva, a-l privi cu drag. *A mânca* (sau *a înghiți) cu ochii* = a mânca cu mare poftă; a pofti. *Încotro vede cu ochii* sau *unde îl duc ochii* = indiferent unde, în orice direcție, fără țintă, aiurea. ✦ Fig. Putere de pătrundere, discernământ; judecată, rațiune. **3.** (La pl.) Obraz, față. ✧ Loc. adv. *De la ochi* sau *(verde) în ochi* = cu îndrăzneală, fățiș, fără cruțare. **II.** P. anal. **1.** S.n. Fiecare dintre spațiile libere ale unei ferestre, în care se montează geamurile; panou de sticlă care închide fiecare dintre aceste spații. ✦ Mică deschizătură închisă cu sticlă, făcută într-un perete exterior, folosind la aerisirea sau la iluminarea unei încăperi. ✧ *Ochi de bou* = nume dat ferestrelor rotunde de mici dimensiuni folosite pentru iluminarea și aerisirea podurilor, a mansardelor sau a încăperilor de serviciu ale unui edificiu. **2.** S.n. Porțiune de loc, în formă circulară, acoperită cu altceva (apă, nisip, zăpadă etc.) decât mediul înconjurător. **3.** S.n. Întindere de apă în formă circulară, în regiuni mlăștinoase, mărginită cu papură; loc unde se adună și stagnează apa. ✦ Vârtej de apă, bulboană; copcă. **4.** S.n. și m. Orificiu făcut într-o pânză de navă, plasă, foaie de cort, prin care se poate petrece o sfoară, o frânghie, un cablu; ocheț. ✦ Buclă formată prin îndoirea unei sfori, a unei frânghii etc., petrecută cu un capăt prin îndoitură; laț. ✦ Fiecare dintre golurile (simetrice) aflate între firele unei împletituri, ale unor țesături, ale unor plase etc.; golul împreună cu firele care îl mărginesc. ✦ Fiecare dintre verigile din care se compune un lanț; za. **5.** S.n. Orificiu circular situat pe partea superioară a unei mașini de gătit, pe care se așază vasele pentru a le pune în contact direct cu flacăra. **6.** S.n. (Mai ales la pl.) Mâncare făcută din ouă prăjite în tigaie sau fierte fără coajă, astfel ca gălbenușul să rămână întreg (cu albușul coagulat în jurul lui). **7.** S.m. Complex de muguri existent pe nod la vița-de-vie sau la subsuoara frunzelor unor plante. **8.** S.n. Despărțitură într-o magazie, într-un hambar etc.; boxă. **9.** S.n. Fiecare dintre petele colorate de pe coada păunului. **10.** S.n. Particulă rotundă de grăsime care plutește pe suprafața unui lichid. **11.** S.m. (În sintagmele) *Ochi magic* = tub electronic cu ecran fluorescent, care se folosește în special la aparatele de recepție radiofonică sau radiotelegrafică, ca să arate în ce măsură este realizat acordul pe lungimea de undă dorită; indicator de acord. **12.** S.m. Fiecare dintre punctele de pe zaruri, cărți de joc etc. **13.** S.n. Fig. Pată de lumină, licărire, punct strălucitor. **III.** S.m. Compuse: *ochi-de-pisică* = **a)** disc de sticlă sau de material plastic (montat într-o garnitură de metal) care reflectă razele de lumină proiectate asupra lui și care este folosit ca piesă de semnalizare la vehicule sau la panourile fixe de pe șosele; **b)** varietate de minerale care, șlefuite într-un anumit mod, capătă o luminozitate neobișnuită; *ochi-de-ciclop* = fereastră specială care separă acustic încăperile unui studio, permițând însă o vizibilitate bună; *ochiul-boului* = **a)** (Bot.) nume dat mai multor plante din familia compozeelor, cu inflorescențe mari, albe sau viu colorate; **b)** (Ornit.) pitulice; *ochiul-lupului* = **a)** plantă erbacee cu flori mici albastre și cu fructe nucule *(Lycopsis arvensis);* **b)** plantă erbacee cu tulpina ramificată și cu florile dispuse în formă de spice *(Plantago indica); ochii-păsăruicii* = **a)** plantă erbacee cu frunze lanceolate și cu flori albastre, albe sau roșii *(Myosotis palustris);* **b)** nu-mă-uita; *ochiul-șarpelui* = **a)** plantă erbacee cu frunze mici în formă de rozetă, acoperite cu peri albi mătășoși, cu flori albastre, rar albe, plăcut mirositoare *(Eritrichium nanum);* **b)** mică plantă erbacee cu frunze păroase și cu flori mici, albastre închis *(Myosotis arvensis); ochii-șoricelului* = **a)** mică plantă erbacee cu tulpini roșietice, cu frunzele bazale dispuse în rozetă, cu flori alburii, rareori liliachii *(Saxifraga adscendens);* **b)** nu-mă-uita; *ochiul-soarelui* = vanilie sălbatică; *ochiul-păunului* = fluture de noapte care are pe aripi pete rotunde, colorate, asemănătoare cu cele de pe coada păunului *(Saturnia pyri); Ochiul-Taurului* = numele unei stele din constelația Taurului; *ochi-de-tigru* = varietate de cuarț galben sau brun-roșcat cu irizații determinate de incluziuni foarte mici de fier, mică sau azbest. [Pl. și: (**II, 4**) *ochiuri*] — Lat. **oc(u)lus.**

OCHÍ[2], *ochesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A potrivi o armă la ochi pentru ca proiectilul să nimerească ținta; a fixa linia de ochire a unei arme; a lua ținta, a ținti. ✦ Tranz. A ținti pe cineva sau ceva cu o armă; *p. ext.* a lovi ținta cu un proiectil. **2.** Tranz. A urmări, a fixa cu privirea, a descoperi pe cineva (printre mai multe persoane) cu o anumită intenție; a(-și) pune ochii pe cineva. ✦ A remarca, a observa (dintr-un grup mai mare) un obiect necesar (pentru a și-l însuși sau a se folosi de el); a-și fixa privirea asupra unui obiect. ✦ A privi cu insistență, cu atenție, cu interes; a cerceta. ✦ A distinge cu privirea, a zări, a observa. ✦ A cerceta cu privirea, a scruta. **3.** Refl. unipers. (Reg.; despre întinderi acoperite de zăpadă) A face din loc în loc pete, ochiuri (negre sau de verdeață) prin topirea zăpezii. — Din **ochi[1].**

OCHIÓS, -OÁSĂ, *ochioși, -oase,* adj. (Fam.; despre persoane) Cu ochi[1] mari, frumoși. ✦ (Reg.) Frumos, chipeș, arătos. — **Ochi[1]** + suf. *-os.*

OCHÍRE, *ochiri,* s.f. Acțiunea de *a ochi[2]* și rezultatul ei; cercetare rapidă, sumară; privire, ocheadă, ochit. ✦ Totalitatea operațiilor care se execută pentru a aduce țeava unei guri de foc într-o poziție care să permită trimiterea proiectilului la țintă. — V. **ochi[2].**

OCHIȘÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. v. **ocheșel.**

OCHIȘÓR, *ochișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *ochi*[1] (**I 1**). **2.** (Bot.) Scânteiuță. — **Ochi[1]** + suf. *-işor.*

OCHÍT, *ochituri,* s.n. Ochire. — V. **ochi[2].**

OCHITÓR, *ochitori,* s.m. Persoană care ochește cu arma; țintaș. ✦ Militar care execută ochirea la gurile de foc de artilerie. — **Ochi[2]** + suf. *-tor.*

OCHITÚRĂ, *ochituri,* s.f. Privire, căutătură din ochi[1]. — **Ochi[2]** + suf. *-tură.*

OCHIULÉȚ, *ochiulețe,* s.n. Diminutiv al lui *ochi*[1]. — **Ochi[1]** + suf. *-uleț.*

OCINÁȘ, *ocinașe,* s.n. (Înv. și reg.) Rugăciunea „Tatăl nostru”; *p. gener.* (la pl.) rugăciune (care se spune dimineața sau seara). [Var.: **ocenáș** s.n.] — Din sl. **otĭcĭ našĭ.**

ÓCINĂ, *ocini,* s.f. (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova.) Bucată de pământ stăpânită cu drept ereditar. ✦ P. ext. Loc de baștină. — Din sl. **otĭcina.**

OCITÓCIC, -Ă, *ocitocici, -ce,* adj., s.n. (Farm.) (Substanță) care are acțiune stimulatorie asupra contracției musculaturii uterine. — Din fr. **ocytocique.**

OCITOCÍNĂ, *ocitocine,* s.f. Substanță cu acțiune stimulentă asupra contracției musculaturii uterine, secretată ca hormon de lobul hipofizar posterior. — Din fr. **ocytocine.**

OCLÚZIE s.f. v. **ocluziune.**

OCLUZIÚNE, *ocluziuni,* s.f. **1.** Închidere, astupare a unui orificiu, a unei conducte etc. în scopul opririi unui fluid care trece prin conducta respectivă. **2.** Bulă de gaz rămasă în interiorul unei piese metalice după turnarea acesteia. **3.** (Med.; în sintagma) *Ocluzie intestinală* = oprire incompletă sau completă, bruscă ori progresivă, a tranzitului intestinal; obstrucție intestinală, încurcătură de mațe. **4.** (Fon.) Mișcare articulatorie care constă din închiderea canalului fonator (prin apropierea buzelor, a limbii de palat etc.) și care are ca rezultat întreruperea scurgerii curentului de aer. [Pr.: *-zi-u-*. — Var.: **oclúzie** s.f.] — Din fr. **occlusion.**

OCLUZÍV, -Ă, *ocluzivi, -e,* adj. (În sintagma) *Consoană ocluzivă* (și substantivat, f.) = consoană care se articulează printr-o ocluziune a canalului fonator, urmată de o explozie; consoană explozivă. [Scris și: *oclusív*] — Din fr. **occlusive.**

OCNÁȘ, *ocnași,* s.m. (În trecut) Om condamnat la muncă silnică într-o ocnă; *p. gener.* pușcăriaș. — **Ocnă** + suf. *-aș.*

ÓCNĂ, *ocne,* s.f. **1.** Mină (mai ales de sare); salină. ✧ Expr. (Adverbial) *Sărat ocnă* = foarte sărat, prea sărat. **2.** Închisoare pentru cei condamnați la muncă silnică în saline; *p. gener.* închisoare, pușcărie. ✦ Pedeapsă executată într-o astfel de închisoare. — Din sl. **okno** „fereastră”.

OCNÍRE, *ocniri,* s.f. Formare accidentală, în cursul săpăturii unor găuri de sondă, a unei cavități neregulate, ca urmare a dezagregării rocii în contact cu fluidul. — Din **ocnă.**

ÓCNIȚĂ, *ocnițe,* s.f. (Pop.) **1.** Diminutiv al lui *ocnă* (**1**). **2.** Adâncitură într-o sobă de zid, în cuptorul sau în pereții caselor țărănești, în care se păstrează diferite obiecte; firidă, nișă. ✦ Firidă mică făcută ca element decorativ în partea exterioară a zidului unei clădiri. **3.** Groapă adâncă; hrubă. **4.** (Reg.) Schelet de pari în formă de prismă triunghiulară cu două laturi deschise, pe care se întind cerealele cosite sau secerate ca să se usuce; acoperiș de scânduri sprijinit pe țăruși, sub care se întind snopii de cereale în același scop. [Pl. și: *ocniți*] — **Ocnă** + suf. *-iță.*

OCÓL, (**1**) *ocoluri,* (**2, 3, 4, 5, 6**) *ocoale,* s.n. **1.** Mișcare în jurul unui punct fix sau de jur-împrejurul unui loc; deplasare în spațiu care nu urmează calea cea mai dreaptă; înconjur, ocolire, ocoleală, ocoliș. ✧ Loc. adj. *De ocol* = care ocolește; ocolit, indirect. ✧ Loc. vb. *A da* (cuiva sau la ceva) *ocol* = a ocoli (pe cineva sau ceva), a merge de jur-împrejur. ✦ Fig. Digresiune. ✧ Loc. adv. *Fără ocol* = fără ezitare, fără menajamente; direct. ✦ (Concr.) Cotitură, cot. **2.** (Înv.) Linie care delimitează un spațiu; *p. ext.* spațiul delimitat, cuprins. ✦ Perimetru, circumferință. **3.** (Concr.) Gard făcut în jurul unui loc; împrejmuire, îngrădătură; *p. ext.* loc îngrădit (uneori acoperit), unde se închid vitele, oile etc.; obor, țarc. **4.** (Reg.) Curte, ogradă. **5.** (Rar) Spațiu, loc liber. **6.** (Înv.) Unitate administrativă (judiciară, agricolă) de județ sau de ținut, de oraș sau de sat; sediul ei; *p. ext.* instituție care conducea una dintre aceste forme de împărțire administrativă. ✧ *Ocol silvic* = unitate silvică administrativă, împărțită pe brigăzi și cantoane, prin care se organizează și se execută lucrările de cultură, de refacere, de protecție și de pază a pădurilor, ocrotirea și valorificarea vânatului și a peștelui din apele de munte. — Din bg., rus. **okol.**

OCOLÁȘ, (**1**) *ocolașe,* s.n., (**2**) *ocolași,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Diminutiv al lui *ocol.* **2.** S.m. (Înv.) Conducătorul administrativ al unui ocol (**6**). — **Ocol** + suf. *-aș.*

OCOLEÁLĂ, *ocoleli,* s.f. Ocol, ocolire. — **Ocoli** + suf. *-eală.*

OCOLÍ, *ocolesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A străbate o distanță făcând un ocol; a merge de jur-împrejur, a înconjura. ✦ (Pop.) A cutreiera, a colinda. ✦ Tranz. A evita să atingi sau să lovești pe cineva sau ceva, ferindu-te într-o parte, făcând un mic ocol. ✦ Intranz. Fig. A spune ceva cu înconjur, a divaga. ✧ Loc. adv. *Pe ocolite* = pe departe, indirect. ✦ Tranz. A evita să întâlnești pe cineva sau ceva. ✦ Tranz. Fig. A lăsa ceva (în mod intenționat) deoparte; a ignora. **2.** Tranz. (Înv. și pop.) A pune gard împrejurul unui loc; a împrejmui, a îngrădi. ✦ Fig. (Înv. și reg.) A apăra,

a proteja, a ocroti. ✦ (Înv. și reg.) A încercui din toate părțile, a împresura, a asedia. — Din **ocol.**

OCOLÍRE, *ocoliri,* s.f. Acțiunea de *a ocoli* și rezultatul ei; ocol, ocoleală. — V. **ocoli.**

OCOLÍȘ, *ocolișuri,* s.n. **1.** Ocol (**1**), înconjur. ✦ Fig. Divagație. ✧ Loc. adv. *Cu ocolișuri* = pe ocolite, vag, indirect. *Fără ocoliș* (sau *ocolișuri)* = direct, pe față. **2.** (Înv.) Perimetru, circumferință. — **Ocol** + suf. *-iș.*

OCOLÍT, -Ă, *ocoliți, -te,* adj. Care se abate din drumul drept, care face ocoluri sau cotituri; care înconjoară. ✦ Fig. Care este făcut sau spus cu înconjur, pe departe. ✧ Expr. *Pe căi ocolite* = prin mijloace indirecte, nerecomandabile, prin subterfugii. — V. **ocoli.**

OCOLITÓR, -OÁRE, *ocolitori, -oare,* adj. Care ocolește. — **Ocoli** + suf. *-tor.*

OCROTÍ, *ocrotesc,* vb. IV. Tranz. A lua sub paza sa; a apăra, a proteja; a ajuta, a sprijini. — Din sl. **okrotiti** „a îmblânzi".

OCROTÍRE s.f. Acțiunea de *a ocroti* și rezultatul ei; apărare, protejare, sprijin, ajutor. ✧ *Ocrotirea sănătății* = complex de măsuri stabilite de stat pentru prevenirea bolilor, întărirea și refacerea sănătății, prelungirea vieții și a capacității de muncă a oamenilor. *Ocrotirea naturii* = acțiune organizată de stat, de o instituție științifică națională sau internațională în scopul utilizării raționale, al conservării și al reproducerii resurselor naturale. ✦ Adăpost, azil. — V. **ocroti.**

OCROTITÓR, -OÁRE, *ocrotitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care ocrotește, apără, protejează, ajută; protector. — **Ocroti** + suf. *-tor.*

ÓCRU s.n., adj. invar. **1.** S.n. Varietate de argilă de culoare galbenă, roșie, brună etc., formată din hidroxizi de fier și folosită ca pigment la fabricarea unor vopsele. **2.** S.n. Vopsea preparată din ocru (**1**). **3.** Adj. invar. Culoare galbenă-brună. **4.** S.n. Culoare ocru (**3**). — Din fr. **ocre.**

OCTACÓRD, -Ă, *octacorzi, -de,* adj., s.n. (Muz.) **1.** Adj. Care are opt coarde. **2.** S.n. Liră cu opt coarde. — Din fr. **octacorde.**

OCTAÉDRIC, -Ă, *octaedrici, -ce,* adj. Care are formă de octaedru. — Din fr. **octaédrique.**

OCTAÉDRU, *octaedre,* s.n. Poliedru cu opt fețe. — Din fr. **octaèdre.**

OCTÁL adj. (În sintagma) *Sistem de numerație octal* = sistem de numerație a cărei bază este cifra opt. — Din fr. **octale.**

OCTÁN, *octani,* s.m. Hidrocarbură saturată din seria parafinelor, care există în mai multe forme izomere. — Din fr. **octane,** germ. **Oktan.**

OCTÁNIC, -Ă, *octanici, -ce,* adj. (Despre parametri) Care caracterizează rezistența la detonație a benzinelor. ✦ *Cifră octanică* = cifră care indică rezistența la explozie a unui combustibil lichid folosit în unele motoare cu ardere internă. — **Octan** + suf. *-ic.*

OCTÁNT, *octante,* s.n. **1.** Instrument de navigație maritimă și aeriană sau care servește la măsurarea înălțimii aștrilor, a distanțelor lor unghiulare etc. **2.** A opta parte din circumferința unui cerc sau dintr-o suprafață circulară. ✦ Fiecare dintre cele opt porțiuni din suprafața unui corp sferic, determinate de trei planuri perpendiculare care se intersectează în centrul corpului. — Din fr. **octant.**

OCTATLÓN, *octatloane,* s.n. Probă combinată de atletism pentru juniori, alcătuită din opt probe de alergări, sărituri și aruncări. — **Octet** + [penta]**tlon.**

OCTATLONÍST, -Ă, *octatloniști, -ste,* s.m. și f. Sportiv care participă la probele de octatlon. — **Octatlon** + suf. *-ist.*

OCTÁVĂ, *octave,* s.f. Interval între două sunete ale gamei la distanță de opt trepte. ✦ Strofă alcătuită din opt versuri endecasilabice, dintre care primele șase cu rimă încrucișată, iar ultimele două cu rimă împerecheată, folosită, mai ales în poezia italiană, spaniolă și portugheză. — Din fr. **octave.**

OCTAVÍN, *octavine,* s.n. Flaut mic care emite sunete cu o octavă mai sus decât cele obișnuite. — Din fr. **octavin.**

OCTÉT, *octete,* s.n., *octeți*, s.m. **1.** S.n. Formație compusă din opt persoane (instrumentiști sau cântăreți) care execută împreună o lucrare muzicală; lucrare muzicală scrisă pentru această formație. **2.** S.n. (Chim.) Ansamblu format din opt electroni în stratul periferic al unui atom. **3.** S.m. (Inform.) Combinație de opt biți folosit pentru exprimarea capacității de memorie. — Din germ. **Oktett,** fr. **octet.**

OCTOCORALIÉR, *octocoralieri,* s.m. (La pl.) Subclasă de celenterate antozoare marine coloniale cu opt tentacule; (și la sg.) animal din această subclasă. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **octocoralliaire.**

OCTÓDĂ, *octode,* s.f. Tub electronic cu un anod, un catod și șase grile, folosit de obicei ca schimbător de frecvență în radioreceptoare. — Din fr. **octode.**

OCTOFÓR, *octofori,* s.m. (În Antichitate) Purtător de litieră. — Din lat. **octophoros.**

OCTOGENÁR, -Ă, *octogenari, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care a atins (sau a depășit) vârsta de optzeci de ani. — Din fr. **octogénaire.**

OCTOGÓN, -Ă, *octogoni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Poligon cu opt laturi. **2.** (Înv.) Adj. Octogonal. — Din fr. **octogone.**

OCTOGONÁL, -Ă, *octogonali, -e,* adj. (Despre poligoane) Care are opt laturi; octogon (**2**). — Din fr. **octogonal.**

OCTOÍH, *octoihuri,* s.n. Principala carte de cântări a cultului vechi ortodox, organizând prin prisma celor opt moduri bizantine slujbele care au loc într-o săptămână; fiecare dintre cântările cuprinse în această carte. [Acc. și: *octóih.* — Var.: **ohtoíc** s.n.] — Din sl. **oktoihŭ.**

OCTÓMBRIE s.m. A zecea lună a anului, care urmează după septembrie; brumar, brumărel. [Var.: **octómvrie,** (pop.) **octómvre** s.m.] — Din sl. **oktovrii.**

OCTÓMVRE s.m. v. **octombrie.**

OCTÓMVRIE s.m. v. **octombrie.**

OCTOPÓD, -Ă, *octopozi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care are opt picioare sau tentacule. **2.** S.n. (La pl.) Ordin de moluște cefalopode, care cuprinde animale cu opt tentacule în jurul capului, purtătoare de ventuze; (și la sg.) animal din acest ordin. — Din fr. **octopode.**

OCTOSILÁB, *octosilabe,* s.n. Vers de opt silabe. — Din fr. **octosyllabe.**

OCTOSILÁBIC, -Ă, *octosilabici, -ce,* adj. Care are opt silabe. — Din fr. **octosyllabique.**

OCTUPLÉT, *octupleți,* s.m. Fiecare dintre cei opt gemeni. — **Octuplu** + suf. *-et.*

OCTÚPLU, -Ă, *octupli, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. De opt ori mai mare sau mai mult în raport cu cantitatea dată. **2.** S.n. Mulțime, grup compus din opt unități. — Din fr. **octuple.**

OCULÁR, -Ă, *oculari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ține de ochi[1], privitor la ochi[1], al ochiului[1]. ✧ *Martor ocular* = persoană care a văzut cum s-a petrecut un fapt. **2.** S.n. Sistem optic convergent sau divergent alcătuit dintr-o lentilă sau dintr-un grup de lentile ale unui instrument optic, care servește la observarea imaginii date de obiectivul microscopului, al lunetei etc. — Din fr. **oculaire,** lat. **ocularius.**

OCULÁȚIE, *oculații,* s.f. Sistem de altoire printr-un singur mugur, scos cu o porțiune de lemn și de coajă, care se introduce sub scoarța portaltoiului. — Din germ. **Okulation.**

OCULÍST, -Ă, *oculiști, -ste,* s.m. și f. Oftalmolog. — Din fr. **oculiste.**

OCULÍSTIC, -Ă, *oculistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Rar) De ochi[1]. **2.** S.f. (Fam.) Oftalmologie. — Din fr. **oculistique.**

OCULOMOTÓR, -OÁRE, *oculomotori, -oare,* adj., s.m. (Anat.) (Mușchi, nerv) care controlează mișcarea globului ocular. — Din fr. **oculomoteur.**

OCÚLT, -Ă, *oculți, -te,* adj. **1.** Care aparține ocultismului, privitor la ocultism, de ocultism; ocultist (**2**), ocultistic (**1**). ✦ *Științe oculte* = doctrine și practici prezentând un caracter ezoteric și care au ca obiect fenomene tainice, supranaturale inaccesibile cunoașterii obișnuite. **2.** Ascuns[2], tainic, misterios. ✦ (Adverbial) Pe ascuns[1], în taină. — Din fr. **occulte.**

OCULTÁ, *ocultez,* vb. I. Tranz. (Livr.) **1.** (Astron.) A suferi o ocultație. **2.** A face mai puțin vizibil un semnal luminos, interpunând un ecran. **3.** A ascunde vederii, a face să dispară. **4.** Fig. A ascunde ceva, a trece sub tăcere; a disimula. — Din fr. **occulter.**

OCULTÁȚIE, *ocultații,* s.f. **1.** Eclipsare temporară a unui astru datorată interpunerii între el și observator de pe Pământ a unui alt corp ceresc. **2.** (Mar.) Acoperire temporară a luminii unui far prin interpunerea unui ecran. ✦ (În sintagma) *Lumină de ocultație* = lumină intermitentă (a farului, a geamandurii). — Din fr. **occultation.**

OCULTÍSM s.n. Doctrină ezoterică potrivit căreia există forțe invizibile care animă întregul univers, cunoscute prin alchimie și parapsihologie și captate prin intermediul inițiaților, privilegiaților, prin hipnoză, spiritism etc. — Din fr. **occultisme.**

OCULTÍST, -Ă, *ocultiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care practică ocultismul. **2.** Adj. Ocult (**1**). — Din fr. **occultiste.**

OCULTÍSTIC, -Ă, *ocultistici, -ce,* adj., s.f. (Rar) **1.** Adj. Ocult (**1**). **2.** S.f. Ocultism. — **Ocult** + suf. *-istic.*

OCUPÁ, *ocúp,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A pune stăpânire pe..., a lua în stăpânire cu forța armată un teritoriu, un oraș etc.; a cuceri. **2.** A lua (temporar) în stăpânire, a avea în folosință un imobil, un spațiu locativ. ✦ A se întinde pe o suprafață, a se situa. ✦ A reține, a rezerva. **3.** A lua în primire, a deține un post, o funcție etc. ✦ Fig. A deține un loc într-o ierarhie. **II.** Refl. **1.** A lucra într-un anumit domeniu, a avea drept ocupație sau profesie; a se îndeletnici cu... ✦ (Cu determinări introduse prin prep. „de") A se consacra unei preocupări temporare. ✦ Tranz. (Înv.) A preocupa, a absorbi. **2.** A se interesa, a se îngriji de cineva sau de ceva; a acorda atenție deosebită. — Din lat. **occupare,** fr. **occuper.**

OCUPÁNT, -Ă, *ocupanți, -te,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Stat care (prin forțele sale armate) ia în stăpânire un teritoriu, un oraș străin etc. ✦ P. ext. Persoană care are sau ia (temporar) în posesiune ceva; ocupator. — Din fr. **occupant.**

OCUPÁRE, *ocupări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ocupa* și rezultatul ei. — V. **ocupa.**

OCUPARISÍ, *ocuparisesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) ocupa. — **Ocupa** + suf. *-arisi.*

OCUPÁT, -Ă, *ocupați, -te,* adj. **1.** (Despre un teritoriu; un oraș etc.) Cucerit de o armată străină; stăpânit de o putere străină; **2.** (Despre bunuri mobile sau imobile) Stăpânit, deținut (temporar) de cineva; pe (sau în) care stă cineva. ✦ (Despre posturi) Luat în primire, deținut de cineva. **3.** (Despre persoane) Care are mult de lucru, cu multe treburi; preocupat, absorbit; prins. — V. **ocupa.**

OCUPATÓR, -OÁRE, *ocupatori, -oare,* s.m. și f. (Neobișnuit) Ocupant. — **Ocupa** + suf. *-tor.*

OCUPÁȚIE, *ocupații,* s.f. **1.** Ocuparea temporară de către forțele armate ale unui stat, a unei părți sau a totalității teritoriului altui stat, fără ca prin aceasta statul ocupant să dobândească drepturi suverane asupra celui ocupat; cucerire. ✧ Loc. adj. *De ocupație* = (despre forțe armate) care ocupă temporar un teritoriu, o

localitate străină. ✦ (Jur.) Luare în stăpânire, în posesiune; dobândire a unei proprietăți. **2.** Îndeletnicire, treabă, activitate; preocupare. ✦ Profesie, slujbă, post. [Var.: (înv.) **ocupațiúne** s.f.] — Din fr. **occupation,** lat. **occupatio, -onis.**

OCUPAȚIONÁL, -Ă, *ocupaționali, -e,* adj. **1.** Care se referă la ocupație (**2**). **2.** Care este generat de ocupație (**2**). *Risc ocupațional.* [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **occupational,** fr. **occupationnel.**

OCUPAȚIÚNE s.f. v. **ocupație.**

OCURÉNT, -Ă, *ocurenți, -te,* adj. **1.** (Înv.) Care se întâmplă, care survine. **2.** (Despre unități lingvistice) Care se întâlnește într-un text. — Din fr. **occurrent.**

OCURÉNȚĂ, *ocurențe,* s.f. **1.** (Rar) Împrejurare, circumstanță, întâmplare, conjunctură. **2.** Prezență a unei unități lingvistice într-un text. **3.** Mod de prezentare a unui mineral sau a unei roci într-un zăcământ. — Din fr. **occurrence.**

OCÚRGE, pers. 3 *ocúrge,* vb. III. Intranz. (Înv.) A se întâmpla, a surveni. — Din lat. **occurrere** (după *curge).*

ODAGÁCI, *odagaci,* s.m. **1.** Plantă erbacee cu flori trandafirii, mai rar albe, ale cărei rădăcini se utilizează la scoaterea petelor de pe stofe; ciuin, săpunariță *(Saponaria officinalis)*. **2.** Numele a doi arbuști exotici, cu ramuri brune și păroase, cu frunze ovale, a căror scoarță aromatică se folosește în medicină *(Croton).* ✦ Scoarța acestor arbuști, care răspândește (prin ardere) un miros plăcut; *p. ext.* substanță aromatică, parfum extrase din această scoarță. [Var.: **odogáci** s.m.] — Din tc. **ödağacı.**

ODÁIE, *odăi,* s.f. **1.** (Pop.) Cameră, încăpere. ✦ (Înv.) Locuință, apartament, casă. **2.** (Înv. și reg.) Așezare gospodărească izolată de sat; fermă mică, târlă de vite etc. **3.** Colibă servind de adăpost provizoriu pescarilor, ciobanilor sau muncitorilor agricoli în timpul lucrului; otac. [Pr.: *-da-ie*] — Din tc. **oda,** bg. **odaia.**

ODALÍSCĂ, *odalisce,* s.f. Sclavă în serviciul soțiilor sultanului; *p. ext.* cadână. — Din fr. **odalisque.**

ODÁTĂ adv., adj. invar. **1.** Adv. Într-un timp nedeterminat, cândva: **a)** (în legătură cu verbe la trecut) odinioară, mai de mult; **b)** (în legătură cu verbe la viitor sau cu valoare de viitor) de acum înainte, într-o bună zi, cândva. ✧ Expr. *Odată și odată* = **a)** de mult de tot, de foarte multă vreme; **b)** într-o bună zi, cândva, mai curând sau mai târziu. **2.** Adv. (Pop.) Îndată, imediat; fără întârziere; brusc; deodată. **3.** Adv. În sfârșit, în cele din urmă. **4.** (Pop.) Adj. invar. În toată puterea cuvântului, întreg; *p. ext.* foarte reușit, foarte bun, excelent. — **O**[3] + **dată.**

ÓDĂ, *ode,* s.f. Specie a poeziei lirice (formată din strofe cu aceeași formă și cu aceeași structură metrică), în care se exprimă elogiul, entuziasmul sau admirația față de persoane, de fapte eroice, idealuri etc. ✦ (În Antichitate) Poezie sau poem (cu subiect eroic) cântate sau recitate cu acompaniament de liră. ✦ Compoziție muzicală cu caracter eroic, solemn. — Din fr. **ode.**

ODĂIÁȘ, *odăiași,* s.m. **1.** (Ieșit din uz) Om de serviciu la tribunal, prefectură etc.; camerist. **2.** (Înv. și reg.) Om care locuiește afară din sat, într-o odaie (**2**). [Pr.: *-dă-iaș*] — **Odaie** + suf. *-aș.*

ODĂÍȚĂ, *odăițe,* s.f. Diminutiv al lui *odaie;* cămăruță. — **Odaie** + suf. *-iță.*

ODĂJDII s.f. pl. Veșminte purtate de preoți în timpul oficierii slujbei religioase sau în împrejurări solemne. — Din sl. **odežda.**

ODEÓN, *odeoane,* s.n. Tip de edificiu specific Antichității greco-romane, destinat manifestărilor culturale. [Pr.: *-de-on*] — Din fr. **odéon.**

ODGÓN, *odgoane,* s.n. Funie groasă și lungă, îmbibată, de obicei, cu gudron și folosită în marină, la pescuit, în transporturi etc.; cablu, parâmă, pălămar[2]; *p. gener.* orice funie groasă. [Var.: **otgón** s.n.] — Et. nec.

ODICOLÓN s.n. (Înv. și pop.) Apă de colonie. — Din fr. **eau de Cologne.**

ODÍHNĂ, (**3**) *odihne,* s.f. **1.** Întrerupere temporară a unei activități în scopul refacerii și al întăririi forțelor; (stare sau timp de) repaus; odihnire. ✧ *Casă de odihnă* = clădire în localitățile balneare sau climaterice în care oamenii își petrec concediul de odihnă, sfârșitul de săptămână etc. *Odihnă activă* = repaus realizat prin practicarea unei activități sportive în limitele în care nu provoacă oboseală. ✧ *Fără odihnă* = **a)** loc. adj. care este în continuă mișcare, în veșnic neastâmpăr; neastâmpărat; **b)** loc. adv. mereu, neîncetat. ✧ Expr. (Înv.) *A pune* (cuiva) *odihnă* sau *a lăsa* (ceva) *în odihnă* = a înceta de a mai folosi (un obiect); a întrerupe (o acțiune). ✦ Somn[2]. **2.** Calm desăvârșit, pace, liniște sufletească; tihnă, răgaz. ✦ (Adesea determinat prin „de veci"sau „veșnică") Moarte; *p. ext.* mormânt. **3.** (Concr.) Platformă orizontală plasată după o serie de trepte ale unei scări, fie pentru odihnă (**1**), fie pentru intrarea în apartamentele unui etaj; palier. [Var.: (reg.) **hodínă, odínă** s.f.] — Din **odihni** (derivat regresiv).

ODIHNÍ, *odihnesc,* vb. IV. **1.** Refl. și (rar) intranz. A întrerupe temporar o activitate pentru a-și recâștiga energia, pentru a se reface; a se afla, a fi în repaus. ✧ Loc. adv. *Pe odihnit(e)* = **a)** după un interval de odihnă, fără oboseală; fără zor, comod; **b)** în liniște, în tihnă. ✦ Tranz. A lăsa să stea la odihnă (**1**); a pune la repaus; a da, a oferi cuiva odihnă; *p. ext.* a adăposti, a găzdui. **2.** Refl. și (rar) intranz. A se reface prin somn; a dormi. **3.** Intranz. și refl. A fi mort; a zăcea în mormânt. ✧ Expr. (Tranz.) *Domnul* (sau *Dumnezeu) să-l odihnească (în pace),* formulă prin care se invocă îndurarea lui Dumnezeu pentru cei morți. **4.** Refl. (Înv.) A se potoli, a se calma, a se liniști. **5.** Refl. și tranz. A (se) sprijini, a (se) rezema. **6.** Refl. și intranz. Fig. A sta undeva, a-și avea locul, a fi situat undeva. [Formă gramaticală: (în loc.) *odihnite.* — Var.: (reg.) **hodiní, odiní** vb. IV] — Din bg. **otdihna.**

ODIHNÍRE s.f. Faptul de *a (se) odihni;* odihnă, repaus. — V. **odihni.**

ODIHNÍT, -Ă, *odihniți, -te,* adj. **1.** Care și-a refăcut și și-a întărit puterile (prin somn[2] sau prin întreruperea temporară a activității). **2.** (Înv.) Liniștit, calm; mulțumit, satisfăcut. [Var.: (reg.) **hodinít, -ă** adj.] — V. **odihni.**

ODIHNITÓR, -OÁRE, *odihnitori, -oare,* adj. Care reface energia, puterile; reconfortant; care liniștește, calmează; calmant, liniștitor. — **Odihni** + suf. *-tor.*

ODÍNĂ s.f. v. **odihnă.**

ODINÍ vb. IV v. **odihni.**

ODINIOÁRĂ adv. **1.** Pe vremuri, altădată, înainte vreme, odată. **2.** (Înv.) Cândva, vreodată, într-o bună zi (în viitor), odată și odată. [Pr.: *-ni-oa-*] — **O**[3] + **dinioară** (înv. „cândva" < lat.).

ODIÓS, -OÁSĂ, *odioși, -oase,* adj. Care provoacă aversiune, indignare, dezgust; demn de ură; dezgustător, respingător; detestabil. [Pr.: *-di-os*] — Din lat. **odiosus,** it. **odioso,** fr. **odieux.**

ODIOZITÁTE s.f. (Rar) Faptul de a fi odios. [Pr.: *-di-o-*] — **Odios** + suf. *-itate.* Cf. it. o d i o s i t à.

ODISÉE s.f. Călătorie lungă și plină de aventuri; șir de întâmplări neprevăzute; viață plină de peripeții. [Pr.: *-se-e*] — Din fr. **odyssée.**

ÓDIU s.n. (Latinism înv.) Ură[1], dezgust, scârbă. — Din lat. **odium.**

ODIVÓI, *odivoi,* s.m. (Înv.) Infanterist. — Din rus. **hodovoĭ.**

ODOÁRE s.f. v. **odor**[2].

ODOGÁCI s.m. v. **odagaci.**

ODOGRÁF, *odografe,* s.n. Traseu al unui drum. — Din fr. **odographe.**

ODOGRAFÍE, *odografii,* s.f. Descriere a drumurilor dintr-o anumită regiune. — Din fr. **odographie.**

ODOLEÁN, *odoleni,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante erbacee cu flori mari, trandafirii sau albe *(Valeriana),* dintre care una servește la prepararea unor produse farmaceutice cu proprietăți sedative; valeriană *(Valeriana officinalis).* [Var.: **odoleánă** s.f., **hodoleán** s.m.] — Din ucr. **odoljan.**

ODOLEÁNĂ s.f. v. **odolean.**

ODOMÉTRIC, -Ă, *odometrici, -ce,* adj. De odometrie. — Din fr. **hodométrique.**

ODOMETRÍE s.f. Tehnică a măsurării distanțelor parcurse de un vehicul sau de un pieton. — Din fr. **hodométrie.**

ODOMÉTRU, *odometre,* s.n. Podometru. — Din fr. **odomètre.**

ODONÁT, *odonate,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte din care face parte libelula; (și la sg.) insectă din acest ordin. — Din fr. **odonate.**

ODONTÁLGIC, -Ă, *odontalgici, -ce,* adj. Referitor la durerile de dinți. — Din fr. **odontalgique.**

ODONTALGÍE, *odontalgii,* s.f. Durere de dinți. — Din fr. **odontalgie.**

ODONTOBLÁST, *odontoblaste,* s.n. Fiecare dintre celulele conjunctive dispuse într-unul sau în mai multe rânduri la limita dintre pulpa dentară și dentină, având rol important în formarea dentinei. — Din fr. **odontoblaste.**

ODONTOCÍE, *odontocii,* s.f. Proces de decalcifiere a dinților, care provoacă carierea lor. — Din fr. **odontocie.**

ODONTOGENÍE, *odontogenii,* s.f. (Med.) Procesul de dezvoltare a dinților. — Din fr. **odontogénie.**

ODONTOLÍT, *odontolite,* s.n. Tartru dentar. — Din fr. **odontolite.**

ODONTOLÓG, -Ă, *odontologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în odontologie. — Din fr. **odontologue.**

ODONTOLÓGIC, -Ă, *odontologici, -ce,* adj. Care aparține odontologiei, referitor la odontologie. — Din fr. **odontologique.**

ODONTOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul dinților și al bolilor lor. — Din fr. **odontologie.**

ODONTOMÉTRU, *odontometre,* s.n. Mic instrument din metal, celuloid, material plastic sau carton, care servește la măsurarea dantelurii unei mărci poștale. — Din fr. **odontomètre,** germ. **Odontometer.**

ODONTORAGÍE s.f. Scurgere de sânge din alveolele dinților. — Din fr. **odontorragie.**

ODONTOTÉHNICĂ s.f. Operație de conservare și de întreținere a sănătății dinților prin plombarea, înlocuirea, controlarea lor. Cf. fr. o d o n t o t e c h n i e.

ODÓR[1], (**1**) *odoare,* s.n. **1.** Obiect lucrat dintr-un metal prețios (împodobit cu pietre scumpe); obiect de (mare) preț; giuvaer. ✦ (La pl.) Veșminte scumpe și alte obiecte prețioase folosite la serviciile religioase. **2.** Fig. Ființă iubită, prețuită; *spec.* copil. — Din sb. **odor** „pradă".

ODÓR[2], *odoruri,* s.n. (Înv.) Miros, miresmă, parfum. [Var.: **odoáre** s.f.] — Din lat. **odor,** it. **odore,** fr. **odeur.**

ODORÁNT, -Ă, *odoranți, -te,* adj. Care răspândește un miros plăcut; parfumat, mirositor, odorifer, odoriferant. ✦ (Tehn.; despre unele substanțe) Care conține odorizanți. — Din fr. **odorant.**

ODORÁȘ, *odorașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *odor*[1] (**2**); termen de alintare folosit de părinți pentru copiii mici. — **Odor**[1] + suf. *-aș.*

ODORÁT s.n. Miros. — Din fr. **odorat.**

ODORIFÉR, -Ă, *odoriferi, -e,* adj. Odorant. — Din it. **odorifero.**

ODORIFERÁNT, -Ă, *odoriferanți, -te,* adj. (Rar) Odorant. — Din fr. **odoriférant.**

ODORÍFIC, -Ă, *odorifici, -ce,* adj. Mirositor. — Din fr. **odorifique.**

ODORIZÁ, *odorizez,* vb. I. Tranz. A face ca un gaz combustibil inodor să exale un miros prin amestecarea lui cu un odorizant. — Din **odorizant** (derivat regresiv).

ODORIZÁNT, *odorizanți,* s.m. Compus chimic cu miros puternic, folosit pentru a da miros gazelor combustibile (inodore) în scopul detectării pierderilor accidentale de gaze din conducte, din recipiente etc. — Din fr. **odorisant.**

ODORIZÁRE, *odorizări,* s.f. Acțiunea de *a odoriza* și rezultatul ei. — V. **odoriza.**

ODORÓB, *odoroabe,* s.n. (Reg.) Coș de nuiele în forma unui trunchi de con, fără fund, care servește la pescuit. — Din rus. **udoroba** „oală spartă”.

ODOROGÍT, -Ă adj. v. **hodorogit.**

ODOROLOGÍE s.f. (În sintagma) *Odorologie judiciară* = parte a criminalisticii care se ocupă cu metodologia de căutare, descoperire și examinare a urmei de miros lăsate de infractor. — Din fr. **odorologie.**

ODÓS s.m. (Reg.) Numele a două specii de plante erbacee din familia gramineelor, asemănătoare cu ovăzul, răspândite în culturi ca buruiană *(Avena factua și stigosa).* — Din magh. **vadósz.**

ODRÁSLĂ, *odrasle,* s.f. **1.** Copil, descendent, urmaș; progenitură. ✦ (La animale) Pui, prăsilă. **2.** (Înv. și pop.) Ramură tânără, lăstar, mlădiță, vlăstar. — Din sl. **otraslŭ, odraslŭ.**

ODRĂSLÍ, *odrăslesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și pop.) **1.** A se naște, a se ivi; a crește, a se dezvolta. **2.** (Despre plante; la pers. 3) A da mlădițe, a lăstări; *p.ext.* a înmuguri, a înverzi. — Din **odraslă.**

ODRĂSLÍRE, *odrăsliri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de *a odrăsli.* — V. **odrăsli.**

ODRĂSLÍT, -Ă, *odrăsliți, -te,* adj. (Înv. și pop.) **1.** Născut, zămislit, ivit; crescut, dezvoltat. **2.** (Despre plante) Care a dat lăstari; *p. ext.* înmugurit, înverzit. — V. **odrăsli.**

ODRĂSLITÓR, -OÁRE, *odrăslitori, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Care dă lăstari, care odrăslește. — **Odrăsli** + suf. *-tor.*

ODRĂSLÚȚĂ, *odrăsluțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *odraslă.* — **Odraslă** + suf. *-uță.*

OECOLOGÍE s.f. v. **ecologie.**

OENOCHOÉ s.n. Tip de vas grecesc din ceramică, de dimensiuni mici, cu deschidere trilobată și cu un singur mâner, folosit pentru a turna vinul în cupe. [Pr.: *enocoe*] — Din fr. **oenochoé.**

OENOLOGÍE s.f. v. **enologie.**

OERSTÉD, *oerstezi,* s.m. Unitate de măsură a intensității câmpului magnetic. [Pr.: *örsted*] — Din fr. **oersted.**

OERSTEDMÉTRU, *oerstedmetre,* s.n. (Fiz.) Aparat pentru măsurarea intensității câmpului magnetic. [Pr.: *ör-*] — Din fr. **oerstedmètre.**

OF, (**1**) interj., (**2**) *ofuri,* s.n. **1.** Interj. Exclamație care exprimă: **a)** durere, amărăciune, regret; deznădejde; necaz, ciudă; **b)** scârbă, dezgust; **c)** admirație, entuziasm; **d)** o dorință, o rugăminte; **e)** mirare, surprindere. **2.** S.n. Oftat, suspin; *p. ext.* durere, amărăciune, tristețe, mâhnire, regret; suferință; deznădejde. ✦ Dorință neîmplinită. [Var.: **oh** interj.] — Onomatopee.

OFENSÁ, *ofensez,* vb. I. Tranz. A aduce cuiva o ofensă; a insulta, a jigni, a vexa. ✦ Refl. (Fam.) A se supăra, a reacționa ca un om jignit, căruia i s-a adus o ofensă; a se ofusca. — Din fr. **offenser.**

OFENSÁNT, -Ă, *ofensanți, -te,* adj. (Rar) Ofensator. — Din fr. **offensant.**

OFENSÁRE s.f. Faptul de *a (se) ofensa;* insultare, jignire; supărare. — V. **ofensa.**

OFENSÁT, -Ă, *ofensați, -te,* adj. Care a suferit o ofensă; insultat, jignit; supărat. — V. **ofensa.**

OFENSATÓR, -OÁRE, *ofensatori, -oare,* adj. Care ofensează, care constituie o jignire; insultător, jignitor; injurios. — **Ofensa** + suf. *-tor.*

OFÉNSĂ, *ofense,* s.f. Cuvânt, comportare, faptă jignitoare; insultă, jignire; injurie. — Din fr. **offense.**

OFENSÍV, -Ă, *ofensivi, -e,* adj. Care atacă sau cu care se atacă; cu caracter de ofensivă; agresiv. — Din fr. **offensif.**

OFENSÍVĂ, *ofensive,* s.f. Formă principală a acțiunilor de luptă ale unei armate, prin care se urmărește distrugerea forței inamicului și anularea capacității sale operative. ✦ (Sport; mai ales la jocurile cu mingea) Atac susținut al unei echipe împotriva echipei adverse; totalitatea jucătorilor care alcătuiesc linia de atac. ✦ Fig. Acțiune puternică, concentrată, întreprinsă în vederea înfrângerii unei dificultăți, a lichidării unei situații neconvenabile, a cuceririi unui nou obiectiv sau a unei noi victorii. — Din fr. **offensive,** germ. **Offensive.**

OFERÍ, *ofér,* vb. IV. Tranz. **1.** A propune cuiva (în semn de atenție, de bunăvoință etc.) să primească un lucru necerut; a da în dar, a pune la dispoziție. ✦ Refl. A se declara dispus să facă un serviciu, a se pune la dispoziția cuiva. **2.** A propune spre cumpărare o marfă, un bun etc. ✦ A propune un preț pentru o marfă, pentru un bun etc. **3.** Fig. A înfățișa, a arăta, a etala, a prezenta ceva. — Din it. **offerire.**

OFERÍRE, *oferiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) oferi* și rezultatul ei. — V. **oferi.**

OFERTÁ, *ofertez,* vb. I. Intranz. (Rar) A face o ofertă (**1**). — Din **ofertă.**

OFERTÁNT, -Ă, *ofertanți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care face o ofertă. — **Oferta** + suf. *-ant.*

OFÉRTĂ, *oferte,* s.f. **1.** Propunere făcută de o persoană altei persoane pentru vânzarea-cumpărarea unor mărfuri, pentru angajarea într-o slujbă, participarea la o acțiune, prestarea unor servicii etc.; (concr.) act, document scris prin care se face o astfel de propunere. **2.** Cantitate dintr-un bun economic de consum sau dintr-un factor de producție, disponibilă pentru vânzare într-o anumită perioadă și la un anumit preț unitar. — Din it. **offerta,** germ. **Offerte.**

OFF s.n., adv. (Cin.) **1.** S.n. Voce, dialog, zgomot produse în afara ecranului sau a scenei. **2.** Adv. Din afara ecranului sau scenei. — Cuv. engl.

OFF-LINE loc. adv. Care nu este conectat la internet. [Scris și: *offline*. — Pr.: *ofláin*] — Loc. engl.

OFICIÁ, *oficiez,* vb. I. Tranz. A celebra un serviciu religios; a sluji în biserică. ✦ A săvârși un act public sau privat, în special o căsătorie (cu solemnitatea unei ceremonii); a celebra. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **officier.**

OFICIÁL, -Ă, *oficiali, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Care emană de la o autoritate, de la un guvern, de la un stat; care este declarat, stabilit prin lege; care reprezintă o autoritate, un guvern, un stat. ✧ *Monitorul oficial* = periodic în care se publică de obicei acte normative. ✦ Propriu actelor guvernamentale, documentelor administrației de stat; în stilul, în maniera actelor, a documentelor autorităților, ale statului. **2.** Adj. Care se conformează legilor, regulilor, formalităților, tradițiilor (unui stat); aprobat, convenit între autorități. **3.** Adj. Fig. De o politețe rece, calculată; solemn, formal, stereotip. **4.** S.m. Oficialitate (**1**). [Pr.: *-ci-al*] — Din lat. **officialis,** fr. **officiel.**

OFICIALITÁTE, (**1**) *oficialități,* s.f. **1.** Persoană oficială; (la pl.) autoritățile dintr-o țară, dintr-un oraș; reprezentanții oficiali ai autorității. **2.** (Jur.; în sintagma) *Principiul oficialității* = principiu de bază al dreptului procesual penal, potrivit căruia procurorul și organele de urmărire penală, precum și instanțele penale pot să săvârșească din oficiu orice act care intră în competența lor. **3.** Caracter oficial, calitate, ținută, atitudine oficială. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **officialité.**

OFICIALIZÁ, *oficializez,* vb. I. Tranz. A da sau a face să dobândească un caracter oficial; a consfinți (prin lege). [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **officialiser.**

OFICIALIZÁRE s.f. Acțiunea de *a oficializa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ci-a-*] — V. **oficializa.**

OFICIALMÉNTE adv. (Rar) În mod oficial. [Pr.: *-ci-al-*] — După fr. **officiellement.**

OFICIÁNT, -Ă, *oficianți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care oficiază (slujba religioasă). **2.** S.m. și f. (Grad de) funcționar în unele instituții sau întreprinderi de stat. [Pr.: *-ci-ant*] — Din fr. **officiant.**

OFICIÉRE, *oficieri,* s.f. Acțiunea de *a oficia* și rezultatul ei; celebrare. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **oficia.**

OFICINÁL, -Ă, *oficinali, -e,* adj. Din domeniul farmaciei; farmaceutic. ✧ *Plante oficinale* = plante cu proprietăți curative care servesc la prepararea unor medicamente. — Din lat. **officinalis,** fr. **officinal.**

OFICÍNĂ, *oficine,* s.f. Ansamblu de încăperi dintr-o farmacie unde se depozitează și se prepară medicamentele (după rețetă); laborator farmaceutic. ✦ Fig. Loc unde se urzesc intrigi, calomnii, comploturi. — Din lat. **officina,** fr. **officine.**

OFICIÓS, -OÁSĂ, *oficioși, -oase,* adj., s.n. (Publicație) care reprezintă, reflectă, susține punctul de vedere al unui guvern, al unui partid, al unei grupări etc. fără a avea un caracter oficial. [Pr.: *-ci-os*] — Din lat. **officiosus,** fr. **officieux.**

OFÍCIU, *oficii,* s.n. **1.** Denumire dată unor servicii ale unor întreprinderi sau instituții; serviciu (administrativ); local, birou al acestui serviciu. **2.** Îndatorire (specială), funcție, slujbă. ✧ Loc. adj. și adv. *Din oficiu* = (care este) în conformitate cu o dispoziție dată de o autoritate (și nu la cererea cuiva); *fig.* în mod automat. ✦ (Înv.) Decizie, decret domnesc. **3.** (La pl.) Ajutor, serviciu, înlesnire. ✧ *Bune oficii* = intervenție (diplomatică) binevoitoare (a unui stat) în scopul unei concilieri (între state beligerante sau aflate în litigiu); servicii făcute cuiva. ✦ Rol, funcție. **4.** Slujbă religioasă, serviciu religios. **5.** (Rar) Încăpere anexă a sufrageriei, în care se pregătesc cele necesare pentru servirea mesei. [Var.: (înv.) **ofís** s.n.] — Din lat. **officium,** germ. **Offizium,** fr. **office.**

OFICLEÍD, *oficleide,* s.n. Instrument muzical de suflat din alamă, cu timbru de bas. — Din fr. **ophicléide.**

OFIDIÁN, *ofidieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile care cuprinde șerpii; (și la sg.) reptilă care face parte din acest ordin. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **ophidien.**

OFIDÍSM s.n. (Med.) Otrăvire cu venin de șarpe. — Din fr. **ophidisme.**

OFILÍ, *ofilesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre plante) A se veșteji, a păli; a se îngălbeni. ✧ Tranz. *Seceta ofilește plantele.* **2.** Fig. (Despre persoane) A-și pierde culoarea, prospețimea feței; a se fana, a se trece; a-și pierde puterea, vigoarea, a se vlăgui. [Var.: (înv. și reg.) **ovilí** vb. IV] — Din rus. **ohilet’** „a se pipernici”.

OFILÍRE, *ofiliri,* s.f. Faptul de *a (se) ofili* și rezultatul ei. — V. **ofili.**

OFILÍT, -Ă, *ofiliți, -te,* adj. **1.** (Despre plante) Veștejit, pălit, îngălbenit. **2.** Fig. Palid, tras, trecut; slab, uscat; lipsit de vigoare, istovit. [Var.: (înv. și reg.) **ovilít, -ă** adj.] — V. **ofili.**

OFIOFÁG, -Ă, *ofiofagi, -ge,* adj. (Despre animale, păsări etc.) Care se hrănește cu șerpi. [Pr.: *-fi-o-*] — Din **ofiofagie** (derivat regresiv).

OFIOFAGÍE s.f. Folosire a șerpilor ca hrană de către unele animale, păsări etc. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiophagie.**

OFIOGRAFÍE s.f. Ofiologie. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiographie.**

OFIOLATRÍE s.f. Adorare, cult al şerpilor (la unele popoare). [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiolâtrie.**

OFIOLÁTRU, -Ă, *ofiolatri, -e,* s.m. şi f. Adorator al şerpilor. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiolâtre.**

OFIOLÍT, *ofiolite,* s.n. Rocă eruptivă care apare ca rezultat al activităţii de scufundare şi de oscilaţii ale magmei. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiolite.**

OFIOLÓGIC, -Ă, *ofiologici, -ce,* adj. Referitor la ofiologie, de ofiologie. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiologique.**

OFIOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care studiază şerpii; ofiografie. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiologie.**

OFÍS s.n. v. **oficiu.**

OFÍT s.n. Varietate de marmură de culoare verde-închis cu vinişoare galbene. — Din fr. **ophite,** germ. **Ophit.**

OFÍTIC, -Ă, *ofitici, -ce,* adj. (Rar) Care aparţine ofitului, privitor la ofit. — Din fr. **ophitique.**

OFIŢÉR, *ofiţeri,* s.m. **I. 1.** Nume generic pentru gradele militare de la sublocotenent până la general; persoană care poartă unul dintre aceste grade. **2.** Titlu dat unor funcţionari cu atribuţii sau cu însărcinări speciale; persoană având acest titlu. ✧ *Ofiţer al stării civile* = persoană însărcinată cu încheierea actelor de stare civilă şi cu oficierea căsătoriei civile. **3.** (Ieşit din uz) Grad (mai mare decât cel de cavaler) conferit prin anumite decoraţii; persoană care a primit acest grad. **II.** (Pop.) Varietate de crap lung şi subţire, cu capul mare şi osos, cu carnea tare şi puţin gustoasă, care trăieşte în bălţile din Delta Dunării *(Cyprinus carpio oblongus).* — Din pol. **oficer,** rus. **ofiţer,** fr. **officier.**

OFIŢERÁŞ, *ofiţeraşi,* s.m . (Fam.) Diminutiv al lui *ofiţer.* — **Ofiţer** + suf. *-aş.*

OFIŢEREÁSĂ, *ofiţerese,* s.f. **1.** (Fam.) Soţie de ofiţer (**I 1**). **2.** Femeie care are gradul de ofiţer (**I 1**). — **Ofiţer** + suf. *-easă.*

OFIŢERÉSC, -EÁSCĂ, *ofiţereşti,* adj. Care aparţine unui ofiţer (**I 1**), privitor la ofiţer, de ofiţer, ca al ofiţerilor. — **Ofiţer** + suf. *-esc.*

OFIŢERÉŞTE adv. Ca un ofiţer (**I 1**), în felul ofiţerilor. — **Ofiţer** + suf. *-eşte.*

OFIŢERÍME s.f. (Cu sens colectiv) Corpul ofiţeresc; mulţime, număr mare de ofiţeri (**I 1**); totalitatea ofiţerilor. — **Ofiţer** + suf. *-ime.*

OFIŢERÓI, *ofiţeroi,* s.m. (Rar) Augmentativ al lui *ofiţer* (**I 1**). — **Ofiţer** + suf. *-oi.*

OFIURÍD s.m. v. **ofiuridă.**

OFIURÍDĂ, *ofiuride,* s.f. (La pl.) Clasă de echinoderme asemănătoare cu stelele de mare, cu cinci braţe, însă mai lungi, foarte mobile, bine delimitate de discul central *(Ophiuroidea);* (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: *-fi-u-*. — Var.: **ofiuríd** s.m.] — Din fr. **ophiuride.**

OFRÁNDĂ, *ofrande,* s.f. Jertfă adusă unei divinităţi; sacrificare a unei vietăţi în templul unei divinităţi; prinos; dar făcut bisericii. ✦ Fig. Dar oferit unei persoane în semn de devotament, de respect, de recunoştinţă; omagiu. ✦ Fig. Contribuţie la o operă de binefacere; ajutor material dat celor săraci. — Din fr. **offrande.**

OFSAID, *ofsaiduri,* s.n. (Sport) Împrejurare, penalizată de arbitru, în care un jucător aflat în posesia mingii se găseşte în zona pe care o formează linia ultimului jucător al echipei adverse şi linia porţii adverse. — Din engl. **off-side.**

OFSET s.n. Procedeu de reproducere şi de multiplicare a tipăriturilor cu ajutorul formelor de tipar plane din metal, la care hârtia nu ajunge în contact cu clişeul metalic, ci cu un cilindru de cauciuc care preia imaginea de pe forma de tipar şi o aplică pe hârtie. — Din fr. **offset.**

OFT, *ofturi,* s.n. (Înv. şi reg.) Oftat, suspin; *p. ext.* amărăciune, regret, durere, suferinţă, deznădejde. — Din **aht.**

OFTÁ, *oftez,* vb. I. Intranz. A scoate un oftat (în semn de dor, de supărare, de regret etc.); a suspina. ✧ Expr. *A ofta după cineva* (sau *ceva)* = a regreta mult pierderea cuiva (sau a ceva); a dori din tot sufletul pe cineva (sau ceva), a tânji după cineva (sau ceva). — Din **oft.**

OFTÁLMIC, -Ă, *oftalmici, -ce,* adj. Care aparţine ochiului sau bolilor ochiului, privitor la ochi sau la bolile ochiului. — Din fr. **ophtalmique.**

OFTALMÍE, *oftalmii,* s.f. **1.** Conjunctivită gravă, adesea purulentă. **2.** Termen generic pentru afecţiunile inflamatorii grave ale structurilor profunde ale globului ocular. — Din fr. **ophtalmie.**

OFTALMOGRAFÍE, *oftalmografii,* s.f. Descriere anatomică a ochiului. — Din fr. **ophtalmographie.**

OFTALMOLÓG, -Ă, *oftalmologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Medic specializat în oftalmologie; oculist. — Din fr. **ophtalmologue.**

OFTALMOLÓGIC, -Ă, *oftalmologici, -ce,* adj. Care aparţine oftalmologiei, privitor la oftalmologie. — Din fr. **ophtalmologique.**

OFTALMOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu fiziologia şi cu patologia ochilor şi a anexelor acestora. — Din fr. **ophtalmologie.**

OFTALMOMÉTRIC, -Ă, *oftalmometrici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la oftalmometrie, de oftalmometrie. — Din fr. **ophtalmométrique.**

OFTALMOMETRÍE, *oftalmometrii,* s.f. (Med.) Determinare a viciilor de curbură ale corneei cu ajutorul oftalmometrului. — Din fr. **ophtalmométrie.**

OFTALMOMÉTRU, *oftalmometre,* s.n. **1.** Instrument care serveşte la măsurarea razelor de curbură a corneei în diferite direcţii, folosit în special pentru determinarea astigmatismului. **2.** Instrument folosit pentru determinarea distanţei vizibilităţii distincte a ochiului. — Din fr. **ophtalmomètre.**

OFTALMOPATÍE, *oftalmopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile de ochi. — Din fr. **ophtalmopathie.**

OFTALMOPLEGÍE, *oftalmoplegii,* s.f. (Med.) Paralizie a muşchilor motori ai ochiului. — Din fr. **ophtalmoplégie.**

OFTALMORAGÍE, *oftalmoragii,* s.f. (Med.) Hemoragie oculară. — Din fr. **ophtalmorragie.**

OFTALMOSCÓP, *oftalmoscoape,* s.n. Instrument folosit pentru examinarea interiorului globului ocular şi a fundului de ochi. [Pl. şi: *oftalmoscopuri*] — Din fr. **ophtalmoscope.**

OFTALMOSCÓPIC, -Ă, *oftalmoscopici, -ce,* adj. Referitor la oftalmoscopie, care aparţine oftalmoscopiei. — Din fr. **ophtalmoscopique.**

OFTALMOSCOPÍE, *oftalmoscopii,* s.f. Examinare a interiorului globului ocular cu ajutorul oftalmoscopului. — Din fr. **ophtalmoscopie.**

OFTALMOTOMÍE, *oftalmotomii,* s.f. Extirpare a unui glob ocular bolnav. — Din fr. **ophtalmotomie.**

OFTÁRE, *oftări,* s.f. Faptul de *a ofta;* oftat, suspin. — V. **ofta.**

OFTÁT, *oftaturi,* s.n. Respiraţie puternică, profundă şi prelungă, însoţită în expiraţie de un zgomot caracteristic care întrerupe ritmul respirator normal, provocată de o durere morală (sau fizică); suspin, oftătură, aht, oft, oftare. — V. **ofta.**

OFTĂTÚRĂ, *oftături,* s.f. (Rar) Oftat. — **Ofta** + suf. *-ătură.*

OFTICÁ, *oftíc,* vb. I. **1.** Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi de tuberculoză pulmonară. **2.** Tranz. şi refl. (Fam.) Fig. A (se) chinui, a(-şi) învenina viaţa, a (se) supăra, a (se) amărî tare. — Din **oftică.**

OFTICÁRE, *oftičări,* s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de *a (se) oftica.* — V. **oftica.**

OFTICÁT, -Ă, *oftičaţi, -te,* adj. (Pop.) Tuberculos. ✦ Fig. (Fam.) Amărât, chinuit. — V. **oftica.**

ÓFTICĂ, *oftici,* s.f. (Pop. şi fam.) Tuberculoză pulmonară; ftizie. ✧ Expr. (Fam.) *A avea oftică* (pe cineva) = a-i fi necaz (pe cineva), a nu-l putea suferi. *A-i face* (cuiva) *oftică* = a-i face (cuiva) în necaz, a supăra (pe cineva). [Var.: **óftigă** s.f.] — Din ngr. **óhtikas.**

OFTICÓS, -OÁSĂ, *ofticoşi, -oase,* adj. **1.** (Pop.; adesea substantivat) Tuberculos, ftizic, atacat. ✦ Fig. Fără putere; slab, pipernicit, anemic. **2.** (Fam.) Invidios. [Var.: **oftigós, -oásă** adj.] — **Oftică** + suf. *-os.*

ÓFTIGĂ s.f. v. **oftică.**

OFTIGÓS, -OÁSĂ adj. v. **ofticos.**

OFUSCÁ, *ofuschez,* vb. I. Refl. (Fam.) A se simţi jignit; a se supăra, a se ofensa. — Din fr. **offusquer,** it. **offuscare.**

OFUSCÁT, -Ă, *ofuscaţi, -te,* adj. (Fam.) Jignit, supărat, ofensat. — V. **ofusca.**

OGÁR, *ogari,* s.m. Câine de vânătoare cu botul lung, cu corpul înalt, subţire şi zvelt, cu picioare lungi, foarte iute la fugă. ✧ Expr. *Nici câine, nici ogar,* se spune despre cel care nu aparţine în mod clar unei specii sau unei grupări, unei tagme, care se găseşte într-o poziţie (socială, profesională etc.) confuză. *(Slab) ca un ogar* = foarte slab (şi lipsit de vlagă). — Din magh. **agár.**

OGÁRCĂ, *ogarce,* s.f. (Pop.) Femela ogarului. — **Ogar** + suf. *-că.*

OGÁRNIC, -Ă, *ogarnici, -ce,* adj. (Rar) Ca ogarul; cu însuşiri de ogar; sprinten. — **Ogar** + suf. *-nic.*

OGĂRÁTIC, -Ă, *ogăratici, -ce,* adj. (Rar) Cu trupul zvelt şi subţire ca al ogarului; slab. — **Ogar** + suf. *-atic.*

OGĂRÉŞTE adv. (Rar) Ca un ogar, foarte iute. — **Ogar** + suf. *-eşte.*

OGĂRÍME s.f. (Rar) (Mulţime de) ogari. — **Ogar** + suf. *-ime.*

OGÂRJÍ, *ogârjesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A slăbi foarte tare. — Cf. bg. g r č a.

OGÂRJÍT, -Ă, *ogârjiţi, -te,* adj. (Reg.) Slab, pipernicit, sfrijit. — V. **ogârji.**

OGEÁC s.n. v. **hogeag.**

OGHEÁL, *oghealuri,* s.n. (Reg.) Cuvertură; plapumă. ✧ Expr. *A privi de sub ogheal* = a privi cu indiferenţă. — Din sl. **odějalo.**

OGIVÁL, -Ă, *ogivali, -e,* adj. În formă de ogivă, ca o ogivă. ✧ *Stil ogival* = stil gotic. — Din fr. **ogival.**

OGÍVĂ, *ogive,* s.f. **1.** Element de construcţie caracteristic arhitecturii gotice, format din intersecţia a două arcuri de cerc dispuse diagonal, care formează osatura unei bolţi sau a unei deschideri. **2.** Partea superioară a unui proiectil de artilerie, a unei bombe sau a unei rachete, având formă aerodinamică. — Din fr. **ogive.**

OGLINDÁ vb. I v. **oglindi.**

OGLÍNDĂ, *oglinzi,* s.f. **1.** Obiect cu o suprafaţă netedă şi lucioasă de diferite forme, făcut din metal sau din sticlă, acoperit pe o faţă cu un strat metalic şi având proprietatea de a reflecta razele de lumină şi de a forma astfel, pe partea lucioasă, imaginea obiectelor. **2.** P. anal. (De obicei urmat de determinări) Suprafaţă netedă şi lucioasă (în special a unei ape) care are proprietatea de a reflecta lumina. **3.** Fig. Ceea ce înfăţişează, reprezintă, simbolizează ceva; icoană, imagine, tablou. **4.** (În sintagma) *Oglinda laptelui* (sau *ugerului)* = porţiune de piele, netedă şi lucioasă, la femelele bovinelor şi ale altor animale, în dreptul perineului şi al feselor, în care sensul firelor de păr este îndreptat de jos în sus. **5.** (Geol.; în sintagmele) *Oglindă de falie* (sau *de fricţiune, de alunecare)* = suprafaţă lustruită în roci, care ia naştere prin frecarea acestora sub acţiunea mişcărilor tectonice. — Din **oglindi** (derivat regresiv).

OGLINDÍ, *oglindesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) reflecta, a (se) proiecta pe o suprafaţă lucioasă sau într-o oglindă. ✦ Refl. (Despre oameni) A se privi în oglindă; a se admira (privindu-se în oglindă). ✦ Refl. Fig. (Despre stări, fenomene, acţiuni etc.) A apărea ca un reflex al anumitor împrejurări; a se răsfrânge. ✦ Tranz. A înfăţişa, a reprezenta. [Var.: (înv. şi reg.) **oglindá** vb. I] — Din sl. **oglendati.**

OGLINDÍRE, *oglindiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) oglindi* şi rezultatul ei; reflectare. — V. **oglindi.**

OGLINDITÓR, -OÁRE, *oglinditori, -oare,* adj. (Rar) Care înfăţişează, reprezintă, manifestă o idee, un principiu etc. — **Oglindi** + suf. *-tor.*

OGLINDÓS, -OÁSĂ, *oglindoşi, -oase,* adj. (Rar) Care are însuşirile unei oglinzi; (luciu, neted) ca o oglindă. — **Oglindă** + suf. *-os.*

OGLINDÚŢĂ, *oglinduţe,* s.f. Oglinjoară. — **Oglindă** + suf. *-uţă.*

OGLINGIOÁRĂ s.f. v. **oglinjoară.**

OGLINJOÁRĂ, *oglinjoare,* s.f. Diminutiv al lui *oglindă;* oglinduţă. [Var.: (înv.) **oglingioáră** s.f.] — **Oglindă** + suf. *-ioară.*

OGÓI[1]**,** *ogoaie,* s.n. (Reg.) Loc în care se joacă copiii cu mingea sau loc delimitat (îngrădit) pentru jocuri de copii. — Et. nec.

OGOÍ[2]**,** *ogoiesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) linişti, a (se) potoli, a (se) domoli, a (se) calma. ✦ Tranz. A menaja, a cruţa. [Var.: **ogoiá** vb. I] — Din sb. **ugojiti.** Cf. sl. g o ĭ „pace".

OGOIÁ vb. I v. **ogoi**[2]**.**

OGOÍRE, *ogoiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) ogoi*[2] şi rezultatul ei; alinare. — V. **ogoi**[2]**.**

OGOÍT, -Ă, *ogoiţi, -te,* adj. (Pop.) Potolit, liniştit. — V. **ogoi**[2]**.**

OGÓR, *ogoare,* s.n. Bucată de pământ cultivată sau cultivabilă; ţarină. ✦ Câmp semănat cu acelaşi fel de plante (de obicei cereale); lan. ✦ Teren agricol, proprietate agricolă. ✦ Teren arabil folosit ca păşune timp de un an, pentru a fi mai fertil în anii următori; pârloagă. ✧ *Ogor negru* = teren arat, grăpat etc., dar fără a fi semănat timp de un an pentru a se reface. ✦ Arătură care se face cu mult înainte de lucrările de însămânţare. — Din bg., sb. **ugar.**

OGORÁŞ, *ogoraşe,* s.n. Diminutiv al lui *ogor.* — **Ogor** + suf. *-aş.*

OGORÁT, *ogorâturi,* s.n. (Înv. şi reg.) Acţiunea de *a ogorî* şi rezultatul ei; arat. [Var.: **ogorít** s.n.] — V. **ogorî.**

OGORÍT s.n. v. **ogorât.**

OGORÎ, *ogorăsc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A pregăti un ogor sau un teren agricol pentru cultivare; *spec.* a ara (adânc). — Din **ogor.**

OGRÁDĂ, *ogrăzi,* s.f. (Reg.) **1.** Curte, bătătură. **2.** Grădină cu pomi fructiferi; livadă. **3.** Gospodărie (alcătuită din casă şi acareturi) a unui boier; curte boierească. ✦ Totalitatea persoanelor care se află în serviciul unei curţi boiereşti. — Din sl. **ograda.**

OGRĂDÁŞ, *ogrădaşi,* s.m. (Înv.) Persoană care slujea la o curte boierească. — **Ogradă** + suf. *-aş.*

OGRĂJOÁRĂ, *ogrăjoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *ogradă.* — **Ogradă** + suf. *-ioară.*

OGRÍNJI s.m. pl. (Pop.) Resturi de paie, de fân etc. nemâncate de vite; cotoare, tulpini ale plantelor de nutreţ. — Din sb. **ogrizine.**

OGÚR, *ogururi,* s.n. (Înv.; în superstiţii) Prevestire, semn (bun); noroc. — Din tc. **oğur.**

OGURLÍU, -ÍE, *ogurlii,* adj. (Înv.; în superstiţii) Care aduce noroc, de bun augur. — Din tc. **oğurlu.**

OH interj. v. **of.**

OHÁBĂ, *ohabe,* s.f. (Înv.) **1.** Moşie (ereditară) inalienabilă, scutită de impozite şi de prestaţii. **2.** Denumire a imunităţii boiereşti şi mănăstireşti în Evul Mediu, în Ţara Românească. — Din sl. **ohaba.**

OHÁBNIC, -Ă, *ohabnici, -ce,* adj. (Înv.; despre proprietate) **1.** Care nu poate fi înstrăinat; inalienabil, de veci; scutit de impozite şi de prestaţii. **2.** (Despre proprietari) Care stăpâneşte o moşie ohabnică (**1**). ✦ (Despre robi, slugi etc.) Legat pe viaţă de ohabă (**1**). [Var.: **ohávnic, -ă** adj.] — Din sl. **ohabĭnŭ.**

OHÁVNIC, -Ă adj. v. **ohabnic.**

OHM, *ohmi,* s.m. Unitate de măsură a rezistenţei electrice, în sistemul de unităţi metru-kilogram-secundă-amper, egală cu rezistenţa pe care o opune un conductor electric străbătut de un curent de un amper la tensiunea de un volt. [Pr.: *om*] — Din fr. **ohm.**

ÓHMIC, -Ă, *ohmici, -ce,* adj. Referitor la rezistenţa circuitelor electrice fără reactanţe inductive. [Pr.: *omic*] — Din fr. **ohmique.**

OHMMÉTRU, *ohmmetre,* s.n. Instrument electric portativ pentru măsurarea rezistenţelor electrice. [Pr.: *om-me-*] — Din fr. **ohmmètre.**

OHÓ interj. Exclamaţie care exprimă surprindere, neîncredere etc. faţă de cele spuse de cineva. — **O**[2] + **ho.**

OHRÁNĂ s.f. Poliţie secretă în Rusia ţaristă. — Din rus. **ohrana.**

OHTOÍC s.n. v. **octoih.**

OI interj. (Pop.) Ah, vai, of; ehei. — Onomatopee.

OIC(O) Element de compunere care înseamnă „casă, locuinţă, mediu ambiant". [Var.: **oico-**] — Din engl. **oik(o)-**, fr. **oec(o)-**. Cf. gr. *oikos* „casă".

OICONÍM, *oiconime,* s.n. Cuvânt care denumeşte o aşezare omenească. — **Oico-** + suf. *-onim.*

OICUMÉNA s.f. Denumire generică a suprafeţelor populate de pe uscat, care reprezintă, în prezent, peste 90% din suprafaţa acestuia. — Cuv. gr.

OÍDIUM s.n. **1.** Nume dat unui stadiu al ciupercilor parazite din familia erisifaceelor, care formează pete cenuşii-fumurii pe suprafaţa organelor plantelor atacate. **2.** Boală a viţei-de-vie şi a altor plante de cultură provocată de aceste ciuperci; făinare. [Pr.: *-di-um*] — Din fr. **oïdium.**

OIÉR, *oieri,* s.m. **1.** Crescător, proprietar sau negustor de oi; *p. ext.* păstor, cioban. **2.** (Înv.) Slujbaş însărcinat cu încasarea oieritului[1]. **3.** (Astron.; art., rar) Lira[1]. [Pr.: *o-ier*] — **Oaie** + suf. *-ar.*

OIERÍE[1]**,** *oierii,* s.f. (Pop.) Stână, târlă, adăpost pentru oi. [Pr.: *o-ie-*] — **Oaie** + suf. *-ărie.*

OIERÍE[2]**,** *oierii,* s.f. (Rar) Oierit[2]. [Pr.: *o-ie-*] — **Oier** + suf. *-ie.*

OIERÍT[1] s.n. Dare în natură sau în bani percepută în Evul Mediu, în Ţara Românească pe turmele de oi; impozit plătit pentru păşunatul oilor. [Pr.: *o-ie-*] — **Oaie** + suf. *-ărit.*

OIERÍT[2] s.n. Creşterea oilor; *p. ext.* păstorit; oierie[2]. [Pr.: *o-ie-*] — **Oier** + suf. *-it.*

OIÉSC, OIÁSCĂ, *oieşti,* adj. (Pop.) Care aparţine oilor, privitor la oi, ca al oilor, de oaie. [Pr.: *o-iesc*] — **Oaie** + suf. *-esc.*

ÓINĂ s.f. Joc sportiv, specific românesc, care se dispută între două echipe compuse din câte 11 jucători fiecare, o echipă aflându-se „la bătaie", pe linia de aşteptare, şi cealaltă „la prindere", în câmpul de joc, tehnica constând în lovirea unei mingi cu un baston de lemn de către fiecare jucător, pentru a o trimite în terenul adversarului. — Et. nec.

OINÍST, *oinişti,* s.m. Jucător de oină. — **Oină** + suf. *-ist.*

OIŞOÁRĂ, *oişoare,* s.f. (Pop.) Oiţă (**1**). [Pr.: *o-i-*] — **Oaie** + suf. *-işoară.*

ÓIŞTE, *oişti,* s.f. **1.** Bară lungă de lemn fixată în crucea unui vehicul cu tracţiune animală, de-a dreapta şi de-a stânga căreia se înhamă caii. ✧ Expr. *A (o) nimeri* (sau *a da) (ca Irimia) cu oiştea-n gard* = a face sau a spune ceva cu totul nepotrivit, a face o prostie. ✦ Parte a constelaţiei Carul-Mare, alcătuită din trei stele aşezate în prelungirea careului care seamănă cu un trapez. **2.** Parte componentă a morii de vânt, cu ajutorul căreia aceasta se întoarce în bătaia vântului. [Pr.: *o-iş-*] — Din bg. **oište.**

OIŢĂ, *oiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *oaie;* oişoară, oiţică. **2.** (La pl.) Numele a trei plante erbacee: **a)** plantă cu flori mari, albe sau trandafirii, mătăsoase şi cu fructele argintii, păroase *(Anemone silvestris);* **b)** plantă cu flori albe pe dinăuntru şi trandafirii pe dinafară *(Anemone narcissiflora);* **c)** floarea-Paştelui. [Pr.: *o-i-*] — **Oaie** + suf. *-iţă.*

OIŢÍCĂ, *oiţici,* s.f. (Pop.) Oiţă (**1**). [Pr.: *o-i-*] — **Oiţă** + suf. *-ică.*

ÓJĂ, *oje,* s.f. Lac de unghii. — Cf. tc. o ğ m a k „a lustrui".

OJÓC s.n. v. **ojog.**

OJÓG, (**1**) *ojoage,* s.n., (**2**) *ojogi,* s.m. (Reg.) **1.** S.n. Băţ (cu o cârpă udă la un capăt) folosit pentru a curăţa cuptorul de spuză, pentru a mişca jarul etc. **2.** S.m. Fig. Om înalt şi subţire. [Var.: **ojóc** s.n.] — Din magh. **azsag.**

O.K. adj. invar., adv. De acord, foarte bine. [Scris şi: *OK.* — Pr.: *okéi*] — Din engl. **OK.**

OL s.n. v. **oală.**

OLÁC, (**1**) *olaci,* s.m., (**2**) *olace,* s.n. (Înv.) **1.** S.m. Curier special (călare) care ducea veşti sau corespondenţă în ţară şi peste hotare; sol, ştafetă, mesager. ✧ *Lipcan de olac* = curier poştal călare. **2.** S.n. Serviciu de transport pentru călători şi pentru corespondenţă, folosit înainte de introducerea căilor ferate; poştă. ✦ Căruţă de poştă; poştalion, diligenţă. ✧ *Cal de olac* = **a)** cal de poştalion; **b)** *fig.* om sau cal pus să muncească peste măsură; **c)** cal datorat de săteni trimişilor domneşti în ţară (ca prestaţie temporară, în sec. XV-XVIII). ✧ *De olac* = **a)** loc. adj. care aparţine poştei sau poştalionului, folosit pentru transportul călătorilor şi al corespondenţei; **b)** loc. adj. şi adv. iute, repede, grabnic. — Din tc. **ulak.**

OLÁLTĂ adv. Împreună, la un loc, laolaltă. ✧ Loc. adv. *Între olaltă* = unul cu altul; reciproc. *După olaltă* = unul după altul (fără întrerupere). *(Pe) lângă olaltă* = unul (pe) lângă altul; alături. *De olaltă* = unul de altul, unul de celălalt. *De la olaltă* = laolaltă, împreună. *Pe* (sau *peste) olaltă* = unul peste altul. *Înspre olaltă* = unul către altul. — **O**[3] + **alaltă** *(= aialaltă).*

OLÁN[1]**,** *olani,* s.m. Monedă de aur olandeză care a circulat până în sec. XIX şi în Ţările Române. — Cf. O l a n [d a].

OLÁN[2]**,** *olane,* s.n. **1.** Piesă de argilă arsă, de obicei de formă semicilindrică, folosită pentru executarea învelitorilor la acoperişurile unor clădiri. **2.** Tub de argilă arsă, din care se fac canale de scurgere a apei, coşuri pentru fum etc. [Var.: **olánă** s.f.] — **Ol** + suf. *-an.*

OLÁNĂ s.f. v. **olan**[2]**.**

OLÁNDĂ s.f. Ţesătură deasă şi fină, făcută din fire de in de bună calitate, folosită la confecţionarea lenjeriei de pat, de corp etc. — Din fr. **hollande,** it. **olanda.**

OLANDÉZ, -Ă, *olandezi, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Olandei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Olandei sau olandezilor (**1**), privitor la Olanda ori la olandezi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă germanică din familia de limbi indo-europene, vorbită în Olanda şi în jumătatea de nord a Belgiei. **3.** S.f. Numele unei figuri de patinaj. **4.** S.f. Rasă de vaci originară

din Olanda și crescută pentru producția de lapte. — **Olanda** (n. pr.) + suf. *-ez.* Cf. it. olandese, fr. Hollandais.

OLANDÍNĂ s.f. Țesătură de bumbac în amestec cu celofibră, care imită olanda, folosită la confecționarea lenjeriei de pat, de corp etc. — **Olandă** + suf. *-ină.*

OLÁR, *olari,* s.m. Meșteșugar care face și vinde oale și alte obiecte din lut ars. — **Oală** + suf. *-ar.*

OLÁT, *olaturi,* s.n. (Înv.) **1.** Provincie, regiune, ținut, teritoriu; *p. ext.* (la pl.) împrejurime, parte (a locului). **2.** Moșie; gospodărie (mare); clădire, acareturi. [Pl. și: *olate*] — Et. nec.

OLĂCÁR, *olăcari,* s.m. **1.** (Înv. și reg.) Olac (**1**), curier. ✦ Îngrijitor al cailor de poștă. **2.** (Înv.) Slujbaș însărcinat cu strângerea cailor de olac. — **Olac** + suf. *-ar.*

OLĂCĂÍ vb. IV v. **olecăi.**

OLĂRÍE[1]**,** (**2**) *olării,* s.f. **1.** Meșteșugul olarului; olărit. **2.** Atelierul sau prăvălia olarului. — **Olar** + suf. *-ie.*

OLĂRÍE[2] s.f. (Colectiv) Produse ceramice executate de olar. — **Oală** + suf. *-ărie.*

OLĂRÍT s.n. Meșteșugul olarului; olărie (**1**). — **Olar** + suf. *-it.*

OLĂRÍȚĂ, *olărițe,* s.f. (Rar) Soție de olar. — **Olar** + suf. *-iță.*

OLCÚȚĂ, *olcuțe,* s.f. (Reg.) Oliță. — Din **oală.**

OLÉ, interj. (**2**) *ole-uri* s.n. **1.** Interj. Cuvânt folosit pentru a încuraja pe luptătorii care participă la coride. **2.** S.n. Dans spaniol cu mișcare moderată, executat de o singură persoană care se acompaniază cu castaniete; melodie după care se execută acest dans. — Cuv. sp.

OLEÁCĂ adv. (Pop.) Puțin, nițel. ✧ Loc. adv. *Nici oleacă* = niciun pic, deloc. *Oleacă de...* = puțin, într-o măsură oarecare, întrucâtva. [Var.: (înv. și reg.) **leácă** adv.] — Din ngr. **oligháki.**

OLEACÉE, *oleacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase dicotiledonate, cu frunze opuse, care cuprinde specii ca măslinul, liliacul, frasinul etc.; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-le-a-ce-e*] — Din fr. **oléacée.**

OLEAGINÓS, -OÁSĂ, *oleaginoși, -oase,* adj. (Despre plante și semințele lor) Care conține ulei; din care se poate extrage ulei. [Pr.: *-le-a-*] — Din fr. **oléagineux.**

OLEÁNDRA s.f. art. (Reg.) Numele unui dans popular care se joacă la nunți; melodie după care se execută acest dans. — Et. nec.

OLEÁNDRU s.m. v. **leandru.**

OLEÁT, *oleați,* s.m. Sare sau ester al acidului oleic. [Pr.: *-le-at*] — Din fr. **oléate.**

OLEÁTĂ, *oleate,* s.f. Desen executat pe hârtie de calc, pe care sunt trasate detaliile unui teren și cadrul secțiunii topografice la care se referă. [Pr.: *-le-a-*] — Cf. engl. oiled [paper].

OLECĂÍ, *olécăi,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A se văita, a se văicări, a se tângui. [Prez. ind. și: *olecăiesc.* — Var.: **olăcăí, olicăí** vb. IV] — Din **oleo.**

OLECȘOÁRĂ adv. v. **olecușoară.**

OLECUȘOÁRĂ adv. (Reg.) Olecuță. [Var.: **olecșoáră** adv.] — **Oleacă** + suf. *-ușoară.*

OLECÚȚĂ adv. (Pop.) Diminutiv al lui *oleacă;* puțin de tot, olecuțică, olecușoară. — **Oleacă** + suf. *-uță.*

OLECUȚÍCĂ adv. (Reg.) Olecuță. — **Olecuță** + suf. *-ică.*

OLEFÍNĂ, *olefine,* s.f. (Chim.) Alchenă. — Din fr. **oléfines.**

OLEIÁ vb. I v. **uleia.**

OLEIÁT, -Ă adj. v. **uleiat.**

OLÉIC, -Ă, *oleici, -ce,* adj. Care provine din (sau se referă la) grăsimi și uleiuri naturale. ✧ *Acid oleic* = acid gras, nesaturat, care se găsește în numeroase grăsimi naturale, fiind folosit în industrie la obținerea săpunurilor moi, a plastifianților etc. — Din fr. **oléique.**

OLEIFÉR, -Ă, *oleiferi, -e,* adj. Care conține ulei, bogat în ulei. [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **oleifère.**

OLEIFÓRM, -Ă, *oleiformi, -e,* adj. (Rar) Ca uleiul. [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **oléiforme.**

OLEÍNĂ, *oleine,* s.f. (Chim.) **1.** Substanță lichidă incoloră, uleioasă, răspândită mai ales în grăsimile vegetale. **2.** Denumire dată acidului oleic care rezultă la scindarea grăsimilor prin hidroliză. — Din fr. **oléine.**

OLEIÓS, -OÁSĂ adj. v. **uleios.**

OLEÓ interj. v. **aoleu.**

OLEODÚCT, *oleoducte,* s.n. Pipeline care servește la transportul petrolului brut. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **oléoduc.**

OLEOFÍL, -Ă, *oleofili, -e,* adj. (Chim.) Care absoarbe ulei. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **oléophile.**

OLEOGRAFÍE, *oleografii,* s.f. Cromolitografie care reproduce o pictură în ulei, executată pe hârtie cu nervuri, imitând pânza, cu ajutorul unor coloranți speciali. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **oléographie.**

OLEOLEÓ interj. v. **aoleu.**

OLEOMARGARÍNĂ s.f. Grăsime animală obținută din seu de calitate superioară, folosită la fabricarea margarinei animale sau mixte. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **oléomargarine.**

OLEOMÉTRU, *oleometre,* s.n. Aparat folosit pentru determinarea densității uleiurilor grase. ✦ Aparat folosit pentru dozarea uleiurilor și a grăsimilor provenite din semințe. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **oléomètre.**

OLÉU, *oleuri,* s.n. (Înv. și reg.) Ulei. — Din lat. **oleum.**

OLÉUM s.n. Amestec de acid sulfuric concentrat și anhidridă sulfurică. [Pr.: *-le-um*] — Din fr. **oléum.**

OLFACTÍV, -Ă, *olfactivi, -e,* adj. Care se referă la simțul mirosului. ✧ *Mucoasă* (sau *membrană) olfactică* = mucoasă care căptușește pereții cavităților nazale. *Nervi olfactivi* = prima pereche de nervi cranieni. — Din fr. **olfactif.**

OLFACTOMETRÍE, *olfactometrii,* s.f. (Med.) Determinare a gradului de sensibilitate olfactivă. — Din fr. **olfactométrie.**

OLFACTOMÉTRU, *olfactometre,* s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea acuității olfactive. — Din fr. **olfactomêtre.**

OLFÁCȚIE, *olfacții,* s.f. (Fiziol.) Miros. [Var.: **olfacțiúne** s.f.] — Din fr. **olfaction,** lat. **olfactio, -onis.**

OLFACȚIÚNE s.f. v. **olfacție.**

OLICĂÍ vb. IV v. **olecăi.**

OLICÍCĂ, *olicele,* s.f. (Pop.) Oliță. — **Oală** + suf. *-icică.*

OLIGÁNT, -Ă, *oliganți, -te,* adj. (Bot.; despre plante) Care are puține flori. — Din fr. **oliganthe.**

OLIGANTROPÍE s.f. (Livr.) Scădere a populației unei țări, a unui oraș etc. — Din fr. **oliganthropie.**

OLIGÁRH, *oligarhi,* s.m. Membru al unei oligarhii; partizan al oligarhiei. — Din **oligarhie** (derivat regresiv).

OLIGÁRHIC, -Ă, *oligarhici, -ce,* adj. Care aparține oligarhiei, referitor la oligarhie, propriu oligarhiei. — Din fr. **oligarchique.**

OLIGARHÍE, *oligarhii,* s.f. **1.** Formă de conducere a statului, în care puterea politică și economică este deținută de un număr restrâns de persoane. ✦ Grup de persoane care exercită puterea într-o astfel de formă de guvernământ. **2.** (În sintagma) *Oligarhie financiară* = grup restrâns de mari posesori ai capitalului financiar, care domină viața economică a unui stat. — Din ngr. **oligarhía,** fr. **oligarchie.**

OLIGÍST s.n. Varietate de hematit cu luciu metalic puternic. — Din fr. **oligiste.**

OLIGOCÉN, -Ă, *oligoceni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Epocă a perioadei terțiare dintre eocen și miocen, caracterizată prin numuliți, lamelibranhiate, gasteropode, echinide, mamifere etc. **2.** Adj. Care se referă la oligocen (**1**) sau la formațiunile din această epocă. — Din fr. **oligocène.**

OLIGOCHÉT, *oligochete,* s.n. (La pl.) Clasă de anelide terestre și dulcicole, lipsite de parapode și cu puțini peri *(Oligochaeta);* (și la sg.) vierme din această clasă. — Din fr. **oligochète.**

OLIGOCITEMÍE, *oligocitemii,* s.f. Scădere a numărului de globule sangvine, întâlnită în hemoragii, în unele boli de sânge etc. — Din fr. **oligocytémie.**

OLIGOELEMÉNT, *oligoelemente,* s.n. Element chimic care se găsește în organism în cantități foarte mici, îndeplinind, în unele procese biologice, rolul de catalizator. — Din fr. **oligoélément.**

OLIGOFAGÍE, *oligofagii,* s.f. **1.** Regim alimentar lipsit de varietate. **2.** (Med.) Scădere a poftei de mâncare. — Din fr. **oligophagie.**

OLIGOFRÉN, -Ă, *oligofreni, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de oligofrenie. — Din fr. **oligophrène.**

OLIGOFRENÍE s.f. Stare patologică caracterizată prin rămânerea în urmă a dezvoltării facultăților psihice, însoțită uneori de tulburări ale dezvoltării fizice și de leziuni ale sistemului nervos central, ca urmare a unor suferințe cerebrale, survenite în perioada intrauterină, în cursul nașterii sau în perioada copilăriei. — Din fr. **oligophrénie.**

OLIGOFRENOPEDAGOGÍE s.f. Ramură a pedagogiei speciale care se ocupă de instruirea, educarea și recuperarea socială a copiilor cu deficiență mintală. — Din fr. **oligophrénopédagogie.**

OLIGOMENOREE, *oligomenoree,* s.f. Reducere a frecvenței menstruației, întâlnită înainte de menopauză, în unele boli endocrine. [Pr.: *-re-e*] — Din fr. **oligoménorrhée.**

OLIGOPÓL, *oligopoluri,* s.n. Piață a mărfurilor monopolizată de un număr redus de mari producători. — Din fr. **oligopole.**

OLIGOPÓT, -Ă, *oligopoți, -te,* s.m. și f. (Livr.) Persoană care bea foarte puțin. — Din fr. **oligopote.**

OLIGOSPÉRM, *oligosperme,* s.n. Fruct care nu conține decât un număr mic de semințe. — Din fr. **oligosperme.**

OLIGOTRÓF, -Ă, *oligotrofi, -e,* adj. **1.** (Despre soluri) Sărac în substanțe minerale și nutritive. **2.** (Despre plante) Care crește pe soluri oligotrofe (**1**). — Din fr. **oligotrophe.**

OLIGOTROFÍE, *oligotrofii,* s.f. Însușire a plantelor oligotrofe. ✦ (Med.) Nutriție deficitară. — Din fr. **oligotrophie.**

OLIGOZAHARÍDĂ, *oligozaharide,* s.f. Hidrat de carbon care are molecula compusă din două până la șase molecule de monozaharide. — Din engl. **oligozaharide.**

OLIGURÍE, *oligurii,* s.f. Scădere a cantității de urină eliminată în timp de 24 de ore. — Din fr. **oligurie.**

OLIMPIÁDĂ, *olimpiade,* s.f. **1.** (În Grecia antică) Interval de patru ani dintre două serbări succesive ale jocurilor olimpice, devenit unitate cronologică convențională. **2.** Competiție sportivă internațională cu caracter complex, care are loc o dată la patru ani; jocuri olimpice. **3.** Concurs pe specialități organizat anual pe plan local și național pentru elevi. [Pr.: *-pi-a-*] — Din ngr. **olimpiada,** fr. **olympiade,** germ. **Olympiade.**

OLIMPIÁN, -Ă, *olimpieni, -e,* adj. **1.** Care aparține lumii zeilor din Antichitatea greacă; din Olimp. ✦ Fig. Maiestuos, măreț, impunător. **2.** (Fig.; despre oameni, despre expresia figurii lor, despre manifestările lor) Senin (**2**). [Pr.: *-pi-an*] — Din fr. **olympien.**

OLIMPIANÍSM s.n. (Livr.) Caracter olimpian, atitudine olimpiană. [Pr.: *-pi-a-*] — **Olimpian** + suf. *-ism.*

OLÍMPIC, -Ă, *olimpici, -ce,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Jocuri olimpice* = competiții sportive cu caracter periodic, practicate în Grecia antică și reluate în timpurile moderne sub formă de concursuri internaționale complexe; olimpiadă (**2**). **2.** Adj. Care aparține jocurilor desfășurate în cadrul unei olimpiade. **3.** Adj. Fig. (Rar) Olimpian, maiestuos. **4.** S.m. Participant la o olimpiadă. — Din fr. **olympique.**

OLÍȚĂ, *olițe,* s.f. Diminutiv al lui *oală;* olcuță, olicică. ✦ (Fam.) Oală de noapte. — **Oală** + suf. *-iță.*

OLÍV adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Care are o culoare galbenă-verzuie; măsliniu. **2.** S.n. Culoare galbenă-verzuie, ca a măslinei crude. — Din fr. **olive.**

OLÍVĂ, *olive,* s.f. **1.** (Înv. și reg.) Măslină. **2.** Mică piesă de sticlă de forma unui tub îngroșat la un capăt, folosită în fonetica experimentală pentru înregistrarea suflului nazal. — Din lat. **oliva,** germ. **Olive,** fr. **olive.**

OLIVÍNĂ, *olivine,* s.f. Silicat natural de magneziu și fier, cristalizat în sistemul rombic, de culoare verde-măslinie și cu luciu sticlos, care se folosește ca materie primă pentru produse refractare. — Din fr. **olivine.**

OLM, *olmuri,* s.n. (Înv.) Miros, mireasmă. — Et. nec.

OLMÁZ, *olmazuri,* s.n. (Înv.) Diamant de culoare trandafirie. — Cf. ucr., rus. a l m a z.

OLOCÁUST s.n. v. **holocaust.**

OLÓG, OLOÁGĂ, *ologi, oloage,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Căruia îi lipsește un picior sau amândouă; care nu poate umbla (bine); paralizat de picioare. ✧ Loc. vb. *A lăsa* (pe cineva) *olog* = a ologi. **2.** Fig. (Despre plante) Care nu are cârcei cu care să se agațe de arac. *Fasole ologă.* — Cf. alb. u l o k.

OLOGEÁLĂ, *ologeli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) ologi;* neputința de a umbla; paralizie a picioarelor; ologire. — **Ologi** + suf. *-eală.*

OLOGÍ, *ologesc,* vb. IV. Tranz., intranz. și refl. (Pop.) A face pe cineva să devină olog (**1**) (lovindu-l, rănindu-l etc.) sau a rămâne, a deveni olog (în urma unui accident sau a unei boli). — Din **olog.**

OLOGÍRE, *ologiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) ologi* și rezultatul ei; ologeală. — V. **ologi.**

OLOGÍT, -Ă, *ologiți, -te,* adj. Care a rămas olog (**1**); paralizat de picioare. — V. **ologi.**

OLOGRÁF, -Ă, *olografi, -e,* adj. (Despre un testament) Scris în întregime de mâna persoanei care lasă o moștenire; *p. ext.* (despre acte, scrisori etc.) scris de mâna autorului; autograf. — Din fr. **olographe.**

OLÓI[1]**,** *oloaie,* s.n. (Pop. și fam.) Augmentativ al lui *oală.* — **Oală** + suf. *-oi.*

OLÓI[2]**,** *oloiuri,* s.n. (Înv. și pop.) Ulei. ✦ (Rar) Vopsea de ulei. — Din magh. **olaj.**

OLOÍ[3]**,** *oloiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A uleia. — V. **oloi**[2]**.**

OLÓINIȚĂ, *oloinițe,* s.f. (Reg.) Presă primitivă de ulei. — **Oloi**[2] + suf. *-niță.*

OLOIÓS, -OÁSĂ, *oloioși, -oase,* adj. (Reg.) Uleios. — **Oloi**[2] + suf. *-os.*

OLOÍSĂ, *oloise,* s.f. (Reg.) Numele mai multor specii de plante erbacee cu flori galbene sau albe, cu frunzele ovale și cărnoase, care cresc prin locuri pietroase și nisipoase *(Sedum album și acrum, maximum, neglectum).* — Et. nec.

OLONÓM, -Ă, *olonomi, -e,* adj. (Fiz.; despre legăturile sistemelor de puncte materiale) A cărei variație în timp nu depinde de viteze și de accelerații. — Cf. fr. h o l o n o m i e, engl. h o l o n o m y.

OLTÁR, *oltare,* s.n. (Înv. și pop.) Altar. — Din sl. **olŭtari.**

OLTEÁN, -Ă, *olteni, -e* s.m., adj. **I.** S.m. **1.** Persoană originară sau locuitor din Oltenia. **2.** (Înv.) Precupeț (originar din Oltenia) care făcea comerț ambulant cu fructe, legume etc. **II.** Adj. Care aparține Olteniei sau oltenilor (**I**), privitor la Oltenia ori la olteni; oltenesc. — **Olt** (n. pr.) + suf. *-ean.*

OLTEÁNCĂ, *oltence,* s.f. Femeie care face parte din populația Olteniei care este originară de acolo. — **Oltean** + suf. *-că.*

OLTENÉSC, -EÁSCĂ, *olteneşti,* adj. Care aparține Olteniei sau populației ei, privitor la Oltenia ori la populația ei; oltean. — **Oltean** + suf. *-esc.*

OLTENÉȘTE adv. Așa cum se obișnuiește în Oltenia, ca în Oltenia; în graiul oltenesc. — **Oltean** + suf. *-ește.*

OLÚM, *olumuri,* s.n. (Reg.) Adăpost pentru animale; îngrădătură, țarc. — Din tc. **olum** „vad".

OLÚȚ, *oluțe,* s.n. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *ol;* ulcică. — **Ol** + suf. *-uț.*

OM, *oameni,* s.m. **1.** Ființă superioară, socială, care se caracterizează prin gândire, inteligență și limbaj articulat iar din punct de vedere morfologic prin poziția verticală a corpului și structura piciorului adaptată la aceasta, mâinile libere și apte de a efectua mișcări fine și creierul deosebit de dezvoltat. ✧ Loc. adv. *Din om în om* = de la unul la altul. *Ca de la om la om* = în mod sincer, deschis, prietenește. ✧ Expr. *(A fi) la mintea omului* = (a fi) evident, clar. *(Nu-i) nici picior de om* sau *nu-i (nici) picior de om* = (nu-i) nimeni. *Om ca (toți) oamenii* = om obișnuit, care nu se deosebește prin nimic esențial de alții. *Ca omul* = cum se întâmplă sau s-ar putea întâmpla oricui. *Ca oamenii* = cu manifestări obișnuite oamenilor; cum trebuie, cum se cuvine. *Om bun!* = răspuns pe care îl dă o persoană care bate la ușă pentru a-l asigura pe stăpânul casei că vine cu intenții bune. ✦ Persoană integră, care întrunește calități morale deosebite, care se remarcă prin cinste și corectitudine. ✧ Expr. *(A fi) un om (o dată) și jumătate* = (a fi) persoană de încredere înzestrată cu însușiri (morale) deosebite. *A face* (pe cineva) *om* = **a)** a educa, a instrui (pe cineva) dezvoltându-i însușirile umane caracteristice; a asigura învățătura cuiva calificându-l într-o profesie; **b)** a da, a oferi (cuiva) o situație materială sau socială bună. *A se face om* = **a)** a se înstări, a se căpătui, a se îmbogăți; **b)** a se îndrepta. **2.** (Cu determinări care indică un raport de dependență) Persoană care se află în slujba cuiva; persoană de încredere. ✧ Expr. *(A fi) omul* (sau *om al) lui Dumnezeu* = (a fi) om bun, cinstit, de treabă. *(A fi) omul* (sau *om al) dracului* = (a fi) om rău, viclean. **3.** Persoană de vază, de seamă. ✦ Persoană matură. **4.** Bărbat. ✦ (Determinat de „meu", „tău" etc.) Soț. ✦ (La vocativ) Apelativ familiar (explicativ, dojenitor etc.) cu care ne adresăm unei persoane (de sex masculin). **5.** (La sg.) Persoană oarecare, cineva, oricine. **6.** (Art.) Numele popular al constelației boreale Hercule. [Gen.-dat.: *omului;* voc.: *omule*] — Din lat. **homo.**

OMÁG s.m. Gen de plante erbacee din familia ranunculaceelor, otrăvitoare, cu flori albastre-violacee sau galbene, folosite în medicină datorită unui alcaloid pe care îl conține rizomul *(Aconitum);* plantă din acest gen. — Din sl. **omĕgŭ.**

OMAGIÁ, *omagiez,* vb. I. Tranz. A aduce cuiva un omagiu (**1**), a exprima stima, respectul față de cineva. [Pr.: *-gi-a*] — Din **omagiu.**

OMAGIÁL, -Ă, *omagiali, -e,* adj. Care are caracter de omagiu, care este, se face în semn de omagiu, drept omagiu. [Pr.: *-gi-al*] — Din fr. **hommagial.**

OMAGIÉRE, *omagieri,* s.f. Acțiunea de *a omagia* și rezultatul ei. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **omagia.**

OMÁGIU, *omagii,* s.n. **1.** (În Evul Mediu) Ceremonie care cuprindea jurământul de credință și de supunere al unui vasal față de suzeranul său. **2.** Manifestare (prin cuvinte, gesturi etc.) a credinței, respectului, admirației sau recunoștinței față de cineva; ofrandă, prinos. ✧ Expr. *Omagiile mele* = formulă de salut respectuos. — Din it. **omaggio.**

OMANÉZ, -Ă, *omanezi, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Omanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Omanului sau omanezilor (**1**), care se referă la Oman sau omanezi. — **Oman** (n.pr.) + suf. *-ez.*

OMATIDÍE, *omatidii*, s.f. Fiecare dintre elementele care constituie ochiul compus al insectelor. — Din fr. **ommatidie.**

OMĂT, *omături,* s.n. (Pop.) Zăpadă, nea. ✦ (Reg.) Nămete, troian. [Pl. și (m.): *omeț*] — Din sl. **ometŭ** „măturare; pospai".

OMĂTÚȚE s.f. pl. Numele a două specii de ghiocei, cu flori albe mirositoare, care cresc în lunile februarie-mai prin păduri, livezi și fânețe *(Leucojum aestivum și vernum)*. — **Omăt** + suf. *-uță.*

OMBILÍC, *ombilicuri,* s.n. Orificiu abdominal prin care trece cordonul ombilical la fetus; buric. — Din fr. **ombilic.**

OMBILICÁL, -Ă, *ombilicali, -e,* adj. Care aparține ombilicului, privitor la ombilic. ✧ *Cordon ombilical* = formațiune anatomică în formă de tub care conține vase sangvine și care leagă placenta fetusului de mamă, asigurând schimburile nutritive dintre mamă și fetus. — Din fr. **ombilical.**

OMBUDSMAN, *ombudsmani*, s.m. **1.** Specialist care asigură asistență (juridică, economică) unei instituții, unei societăți etc. (pentru rezolvarea unor litigii). **2.** Spec. Instituția Avocatului Poporului în Uniunea Europeană. ✦ Persoană care conduce această instituție. — Din engl. **ombudsman.**

OMÉGA, *omega*, s.m. Numele ultimei litere a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului *o.* — Din ngr. **o méga.**

OMEGATRÓN, *omegatroane,* s.n. Spectometru de masă, care funcționează după sistemul ciclotronului. — Din fr. **omégatron.**

OMENÉSC, -EÁSCĂ, *omeneşti,* adj. **1.** Care aparține omului sau genului uman, privitor la om sau la genul uman, propriu înfățișării sau firii omului; de om; uman. ✧ (Substantivat, n.) *Omenescul unei situații.* ✧ *Așezare omenească* = denumire pentru sat, comună, oraș. **2.** Care aparține omului de rând. **3.** (Înv. și pop.) Prietenos, binevoitor; blând. ✦ Convenabil, rezonabil. ✦ (Despre limbă) Inteligibil, clar. — **Om** + suf. *-esc.*

OMENÉȘTE adv. **1.** Din punct de vedere omenesc, în mod omenesc; cât poate un om. **2.** În condiții omenești, ca oamenii; *p. ext.* cu omenie, cumsecade, cum se cuvine. — **Om** + suf. *-ește.*

OMENÍ, *omenesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Pop.) A primi pe cineva în mod ospitalier; a ospăta, a cinsti. ✦ Refl. A se ospăta. **2.** A cinsti, a onora, a slăvi. — Din **om.**

OMENÍE s.f. Complex de calități alese, proprii unei persoane; purtare blândă, înțelegătoare; atitudine cuviincioasă, respectuoasă. ✧ Loc. adj. *De omenie* = bun, cumsecade; ospitalier; cinstit. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) omenie* = lipsit de onestitate; (în mod) inuman, (în mod) nemilos. *Cu omenie* = binevoitor, afabil, cu bunăvoință; (în mod) cinstit, corect. ✧ Expr. (Reg.) *A învăța* (pe cineva) *omenie* =

a pedepsi sau a certa (pe cineva) pentru a cumînți. *A şti (la) omenie* sau *a şti ce-i omenia* = a se arăta blând şi înţelegător (faţă de cineva). ✦ Reputaţie bună; renume, cinste. — **Om** + suf. *-ie.*

OMENÍME s.f. (Înv. şi reg.) Omenire (**1**). — **Om** + suf. *-ime.*

OMENÍRE s.f. **1.** Întreaga populaţie a globului, totalitatea oamenilor de pe Pământ, neamul omenesc; umanitatea; omenime. ✦ Mulţime de oameni; lume, public. **2.** (Înv.) Omenie; umanitarism. — Din **om**. Pentru **2**, cf. o m e n i.

OMENÍT, -Ă, *omeniţi, -te,* adj. (Înv.) Blând, binevoitor, amabil. — V. **omeni.**

OMENÓS, -OÁSĂ, *omenoşi, -oase,* adj. Plin de omenie; blând, bun, cumsecade, îngăduitor, înţelegător. — **Om** + suf. *-os.*

OMEOMORFÍSM s.n. v. **homeomorfism.**

OMÉRIC, -Ă adj. v. **homeric.**

OMERTÀ s.f. Lege a tăcerii impusă în organizaţiile de tip mafiot. — Din it. **omertà.**

OMÉT s.n. (Înv. şi reg.) Mulţime mare de oameni, lume, popor. — **Om** + suf. *-et.*

OMÉTIŢĂ s.f. (Reg.) **1.** Zăpadă fină (spulberată de vânt). **2.** Partea cea mai fină a făinii, care se depune sub formă de praf în timpul măcinatului; pospai. — Din ucr. **obmetycja.**

OMEŢÍ, pers. 3 *omeţeşte,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu omăt, a (se) înzăpezi. **2.** Intranz. A viscoli. — Din **omăt.**

OMFALOCÉL, *omfalocele,* s.n. (Med.) Hernie ombilicală. — Din fr. **omphalocèle.**

OMFALOTOMÍE, *omfalotomii,* s.f. (Med.) Secţionare a cordonului ombilical. — Din fr. **omphalotomie.**

OMICRÓN, *omicron,* s.m. A cinsprezecea literă a alfabetului grecesc (şi neogrecesc), corespunzând sunetului „o". — Din fr. **omicron.**

OMÍDĂ, *omizi,* s.f. Larva fluturilor, dăunătoare pomilor, cu corpul alcătuit din segmente, uneori acoperit cu peri. ✧ Expr. *A mânca ca omizile* = a mânca foarte mult. ✦ Epitet dat unui om lacom, hrăpăreţ. — Din ngr. **o mídas.**

OMILÉTIC, -Ă, *omiletici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la elocvenţa bisericească. **2.** S.f. Disciplină teologică privitoare la principiile şi regulile oratoriei (predicilor) bisericeşti. — Din it. **omiletico,** lat. **homileticus,** fr. **homilétique.**

OMILIÁR, *omiliare,* s.n. Carte bisericească care conţine omilii. [Pr.: *-li-ar*] — **Omilie** + suf. *-ar.* Cf. fr. h o m i l i a i r e.

OMILÍE, *omilii,* s.f. Cuvântare bisericească; predică. — Din ngr. **omilía.**

OMÍS, -Ă, *omişi, -se,* adj. Care a fost lăsat la o parte, trecut cu vederea; neamintit. — V. **omite.**

OMISIÚNE, *omisiuni,* s.f. Faptul de *a omite*; trecere cu vederea, neglijare; lucru omis, lipsă, scăpare, lacună; omitere. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **omission,** lat. **omissio, -onis.**

OMISÍV, -Ă, *omisivi, -e,* adj. Cu omisiuni. — Din engl. **omissive.**

OMÍTE, *omít,* vb. III. Tranz. A lăsa (intenţionat) la o parte, a neglija; a trece cu vederea, a uita (ceva ce trebuia amintit, făcut, spus etc.). — Din lat. **omittere.**

OMÍTERE, *omiteri,* s.f. Acţiunea de *a omite* şi rezultatul ei; omisiune. — V. **omite.**

OMLÉTĂ, *omlete,* s.f. Mâncare făcută din ouă bătute şi prăjite în grăsime, uneori cu o umplutură de şuncă, brânză, spanac etc. — Din fr. **omelette.**

OMNEPUTÍNŢĂ s.f. v. **omnipotenţă.**

OMNI- Element de compunere cu sensul „(a) tot, (a) toate", care serveşte la formarea unor adjective şi a unor substantive. — Din fr. **omni-.**

OMNIBÚZ, *omnibuze,* s.n. **1.** (Înv.) Un fel de trăsură asemănătoare cu diligenţa, care servea pentru transportul în comun al călătorilor, pe rute fixe. **2.** Autobuz (cu etaj) pentru transportul în comun al călătorilor, folosit pe un anumit itinerar în interiorul unei localităţi sau între două localităţi apropiate. [Pl. şi: *omnibuzuri*] — Din fr., it. **omnibus.**

OMNIDIRECŢIONÁL, -Ă, *omnidirecţionali, -e,* adj. (Despre surse sau receptoare de radiaţii) Care nu are o direcţie precisă. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **omnidirectionnel.**

OMNILATERÁL, -Ă, *omnilaterali, -e,* adj. (Livr.) Care îmbrăţişează toate aspectele, care se face din toate punctele de vedere. — **Omni-** + **lateral.**

OMNILATERALITÁTE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi omnilateral. — **Omnilateral** + suf. *-itate.*

OMNIPOTÉNT, -Ă, *omnipotenţi, -te,* adj. (Livr.) Cu putere nelimitată; atotputernic. ✦ (Substantivat) Dumnezeu. — Din fr. **omnipotent,** it. **omnipotente,** lat. **omnipotens, -ntis.**

OMNIPOTÉNŢĂ s.f. (Livr.) Putere nelimitată, autoritate absolută; atotputernicie. ✦ (Bis.) Atribut divin prin care se afirmă că în Dumnezeu se concentrează toate puterile sau energiile cosmice; capacitatea de a face tot ceea ce nu este logic imposibil. [Var.: (înv.) **omneputínţă** s.f.] — Din fr. **omnipotence.**

OMNIPREZÉNT, -Ă, *omniprezenţi, -te,* adj. Care este prezent, activ pretutindeni. — Din fr. **omniprésent.**

OMNIPREZÉNŢĂ, *omniprezenţe,* s.f. Facultatea de a fi prezent pretutindeni; prezenţă a cuiva peste tot. — Din fr. **omniprésence.**

OMNISCIÉNT, -Ă, *omniscienţi, -te,* adj. Atotştiutor. ✦ (Substantivat) Dumnezeu. [Pr.: *-sci-ent*] — Din fr. **omniscient,** lat. **omnisciens, -ntis.**

OMNISCIÉNŢĂ s.f. Însuşirea de a şti totul. ✦ Atribut divin prin care se afirmă că Dumnezeu cunoaşte tot. [Pr.: *-sci-en-*] — Din fr. **omniscience,** lat. **omniscientia.**

OMNIVÓR, -Ă, *omnivori, -e,* adj., s.m. şi f. (Animal) care se hrăneşte atât cu substanţe vegetale, cât şi cu substanţe animale; (animal) care mănâncă de toate. — Din fr. **omnivore.**

OMOCÉNTRIC, -Ă adj. v. **homocentric.**

OMOCÉNTRU s.n. v. **homocentru.**

OMOFÁG, -Ă, *omofagi, -ge,* adj. Care se hrăneşte cu carne crudă. — Din fr. **omophage.**

OMOFÓN, -Ă, *omofoni, -e,* adj. (Despre cuvinte, grupuri de cuvinte, silabe etc.) Care se pronunţă la fel cu alt cuvânt, grup de cuvinte, silabe etc., fără a se scrie identic. — Din fr. **homophone.**

OMOFÓNIC, -Ă, *omofonici, -ce,* adj. Care se referă la omofonie, care ţine de omofonie. — **Omofon** + suf. *-ic.*

OMOFONÍE, *omofonii,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi omofon. **2.** Factură a unei piese muzicale caracterizată prin predominarea unei voci sau a unei melodii asupra celorlalte (care formează acompaniamentul). — Din fr. **homophonie.**

OMOFÓR, *omofoare,* s.n. Veşmânt bisericesc în forma unei eşarfe, pe care arhiereul îl poartă pe umeri în timpul serviciului bisericesc. — Din sl. **omoforŭ.**

OMOFÓRM, -Ă, *omoformi, -e,* adj. (Despre forme ale unor părţi de vorbire diferite) Care coincide ca pronunţare. — Din fr. **homoforme.**

OMOGÉN, -Ă, *omogeni, -e,* adj. **1.** Care are o alcătuire sau o structură unitară, care prezintă omogenitate; nediferenţiat. **2.** (Mat.; despre funcţii cu mai multe variabile) A cărei valoare rămâne proporţională pentru variabile proporţionale. — Din fr. **homogène,** germ. **homogen.**

OMOGENEITÁTE s.f. v. **omogenitate.**

OMOGENEIZÁ vb. I v. **omogeniza.**

OMOGENEIZÁRE s.f. v. **omogenizare.**

OMOGENEIZATÓR s.n. v. **omogenizator.**

OMOGENITÁTE s.f. Însuşirea de a fi omogen. ✦ Însuşire a unui obiect, a unui grup, a unui sistem fizico-chimic de a avea aceleaşi proprietăţi în toate punctele sale. ✦ Proprietate a unei formule (fizice) de a avea aceleaşi dimensiuni în cei doi membri ai săi. [Var.: **omogeneitáte** s.f.] — Din fr. **homogénéité,** lat. **homogeneitas.** Cf. o m o g e n.

OMOGENIZÁ, *omogenizez,* vb. I. Tranz. A face (să fie) omogen, a aduce în stare de omogenitate; *p. ext.* a egaliza, a uniformiza. [Var.: **omogeneizá** vb. I] — **Omogen** + suf. *-iza.* Cf. fr. h o m o g é n é i s e r.

OMOGENIZÁRE, *omogenizări,* s.f. Acţiunea de *a omogeniza* şi rezultatul ei. ✦ Operaţie de amestecare a componenţilor unui sistem eterogen pentru a se obţine un amestec care să aibă aceeaşi compoziţie mijlocie în toată masa lui. ✦ Încălzire prelungită, la temperaturi înalte, a oţelurilor, pentru a obţine difuzarea în toată masa lor a părticelelor de altă compoziţie; tratament termic aplicat anumitor aliaje în scopul realizării omogenităţii lor fizice, chimice, structurale. ✦ Concordanţă, unitate a sonorităţii vocilor într-un cor. [Var.: **omogeneizáre** s.f.] — V. **omogeniza.**

OMOGENIZATÓR, *omogenizatoare,* s.n. Aparat folosit pentru obţinerea pe cale mecanică a unei emulsii. [Var.: **omogeneizatór** s.n.] — **Omogeniza** + suf. *-tor.* Cf. fr. h o m o g é n é i s a t e u r.

OMOGRÁF, -Ă, *omografi, -e,* adj., s.n. (Cuvânt) care se scrie la fel cu alt cuvânt, dar diferă de acesta (de obicei) din punct de vedere fonetic. — Din fr. **homographe.**

OMOGRÁFIC, -Ă, *omografici, -ce,* adj. Referitor la omografie, de omograf. — Din fr. **homographique.**

OMOGRAFÍE s.f. Faptul sau însuşirea de a fi omograf; situaţia în care se află două cuvinte omografe. — Din fr. **homographie.**

OMÓI, -OÁIE, *omoi, -oaie,* s.m. şi f. (Reg.) Augmentativ al lui *om.* — **Om** + suf. *-oi.*

OMOLÓG, -OÁGĂ, *omologi, -oage,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre două elemente aparţinând unor figuri geometrice între care există o corespondenţă determinată) Care corespunde, care se află în corespondenţă. *Laturi omologe.* **2.** Adj. (Despre o substanţă organică) Care are o structură chimică diferită de structura altei substanţe prin prezenţa unei grupe în care carbonul se află în combinaţie cu doi atomi de hidrogen. *Hidrocarburi omologe.* **3.** Adj. (Biol.; despre unele organe) Care are structură asemănătoare şi origine comună, dar formă externă şi funcţiuni diferite. **4.** S.m. Persoană care deţine o funcţie oficială într-o organizaţie sau într-un stat, privită în raport cu o altă persoană care deţine aceeaşi funcţie oficială într-o altă organizaţie sau într-un alt stat. [Adj. f. şi: *omológă*] — Din fr. **homologue.**

OMOLOGÁ, *omologhez,* vb. I. Tranz. A confirma, în baza autorităţii conferite de lege, valoarea sau autenticitatea unui act scris. ✦ A recunoaşte oficial o performanţă, un rezultat sportiv (după o verificare prealabilă). ✦ A accepta un tip de produs şi a aproba fabricarea lui (în serie). — Din fr. **homologuer.**

OMOLOGÁRE, *omologări,* s.f. Acţiunea de *a omologa* şi rezultatul ei. — V. **omologa.**

OMOLOGÍE, *omologii,* s.f. (Biol.) Corespondenţă de structură a unuia sau a unor organe la două specii diferite, datorată originii lor comune. — Din fr. **homologie.**

OMOMORFÍSM s.n. v. **homomorfism.**

OMONÍM, (**1**) *omonime,* s.n., (**2**) *omonimi,* s.m. **1.** S.n. Cuvânt care are aceeaşi formă şi aceeaşi pronunţare cu alt cuvânt sau cu alte cuvinte, de care diferă ca sens şi ca origine. **2.** S.m. Persoană care poartă acelaşi nume cu altcineva; tiz. — Din fr. **homonyme.**

OMONÍMIC, -Ă, *omonimici, -ce,* adj. Care se referă la omonim sau la omonimie. — Din fr. **homonymique.**

OMONIMÍE, *omonimii,* s.f. Faptul sau însuşirea de a fi omonim (**1**); situaţie în care se află două sau mai multe omonime. — Din fr. **homonymie.**

OMOPLÁT, *omoplaţi,* s.m. Os pereche triunghiular, lat şi subţire, care formează partea posterioară a articulaţiei umărului; spată, scapulă. — Din fr. **omoplate.**

OMÓR, *omoruri,* s.n. Faptul de a omorî; luarea vieţii cuiva; crimă, omucidere, asasinat. ✦ (Jur.) Infracţiune care constă în uciderea unei persoane. ✦ Măcel. — Din **omorî** (derivat regresiv).

OMORÁRE, *omorâri,* s.f. Acţiunea de *a omorî* şi rezultatul ei; ucidere, omor; moarte. — V. **omorî.**

OMORÁT, -Ă, *omorâţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a fost omorât, ucis; mort. — V. **omorî.**

OMORÂTÓR, -OÁRE, *omorâtori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Rar) **1.** Adj. Care omoară; ucigător, ucigaş. ✦ Fig. Care torturează, chinuitor. **2.** S.m. şi f. Ucigaş, asasin. — **Omorî** + suf. *-tor.*

OM-ORCHÉSTRĂ, *oameni-orchestră,* s.m. **1.** Muzicant ambulant care cântă simultan la mai multe instrumente. **2.** Fig. Persoană care are mai multe competenţe. — Din fr. **homme-orchestre.**

OMORGÁNIC, -Ă, *omorganici, -ce,* adj. (Despre consoane) Emis de aceleaşi organe şi având acelaşi mod de articulare. — Din fr. **homorganique.**

OMORÎ, *omór,* vb. IV. **1.** Tranz. A pricinui moartea cuiva, a lua viaţa cuiva; a ucide, a asasina, a achita. ✧ Expr. *A omorî pe cineva cu zile* = a pricinui (prin comportarea sa) moartea cuiva înainte de vreme; *p. ext.* a-i învenina cuiva viaţa, a-i produce supărări în mod continuu. *A omorî* (pe cineva) *în bătaie* = a bate pe cineva foarte tare, a snopi în bătaie. (Fam.) *Nu mă omorî!* exclamaţie care exprimă uimire, surprindere, mirare faţă de spusele (de necrezut ale) cuiva. ✦ Refl. A se sinucide. **2.** Tranz. Fig. A distruge, a nimici. ✧ Expr. *A-şi omorî foamea* = a-şi potoli (pentru scurt timp) foamea. *A-şi omorî timpul* = a-şi folosi timpul cu ocupaţii fără importanţă; a-şi pierde vremea. **3.** Tranz. Fig. A pricinui cuiva o suferinţă (fizică sau morală), o durere; a chinui. ✦ A sâcâi, a plictisi pe cineva cu ceva. **4.** Refl. Fig. A-şi cheltui toate puterile, a se epuiza, a se consuma făcând ceva. ✧ Expr. *A se omorî de râs* = a râde foarte tare, a se prăpădi de râs. *A se omorî cu firea* = a face eforturi mari pentru a realiza ceva, a se strădui foarte mult. — Din sl. **umoriti.**

OMOSFÉRĂ s.f. v. **homosferă.**

OMOTÉTIC, -Ă, *omotetici, -ce,* adj. Care se află în raport de omotetie. — Din fr. **homothétique.**

OMOTETÍE, *omotetii,* s.f. (Geom.) Relaţie între două figuri asemenea, în care dreptele care unesc puncte omologe se întâlnesc într-un singur punct. — Din fr. **homothétie.**

OM-SÁNDVICI, *oameni-sandvici,* s.m. Om care plimbă două panouri publicitare, unul în spate, altul în faţă. [Scris şi: *om-senviş*] — Din fr. **homme-sandwich.** Cf. engl. s a n d w i c h - m a n.

OMUCÍDERE, *omucideri,* s.f. Omor, crimă, asasinat. — **Om** + **ucidere.**

OMUCIGÁŞ, -Ă, *omucigaşi, -e,* s.m. şi f. (Înv.) Ucigaş, criminal, asasin. — **Om** + **ucigaş.**

OMULEŢ, *omuleţi,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *om;* om mic de statură. **2.** Fig. Om neînsemnat, fără niciun merit; om cu preocupări mărunte, meschine. — **Om** + suf. *-uleţ.*

OMUŞÓR, (**1**) *omuşori,* s.m., (**2**) *omuşoare,* s.n. **1.** S.m. Omuleţ (**1**). **2.** S.n. Apendice cărnos, mobil şi contractil, situat în cavitatea bucală, în partea posterioară a palatului moale; luetă, uvulă. ✦ (Rar) Mărul lui Adam. — **Om** + suf. *-uşor.*

ONÁNIE[1]**,** *onanii,* s.f. (Reg.) Om urât, slut, pocitanie; arătare. — Et. nec.

ONANÍE[2] s.f. **1.** Producere a plăcerii sexuale, la bărbat, prin autoexcitare; masturbaţie, onanism, malahie. **2.** Fig. Vorbărie goală, muncă ineficientă. — Din lat. **onania,** germ. **Onanie.**

ONANÍSM s.n. Onanie[2]. — Din fr. **onanisme.**

ONANÍST, -Ă, *onanişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar la f.) Persoană care practică onania[2]. — Din fr. **onaniste,** germ. **Onanist.**

ONĂNĂÍ, *onănăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A fonfăi, a fârnâi. — Formaţie onomatopeică.

ONĂNĂÍT, -Ă, *onănăiţi, -te,* adj. (Reg.) Fonf. — V. **onănăi.**

ONCOGÉN, -Ă, *oncogeni, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Med.) Cancerigen. **2.** S.f. Genă anormală care antrenează modificări de natură canceroasă. — Din fr. **oncogène.**

ONCOGRÁF, *oncografe,* s.n. (Med.) Aparat folosit în oncografie. — Din fr. **oncographe.**

ONCOGRAFÍE, *oncografii,* s.f. (Med.) Reprezentare grafică a volumului, a locului şi a configuraţiei unui organ cu ajutorul oncografului. — Din fr. **oncographie.**

ONCOLÓG, -Ă, *oncologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Medic specializat în oncologie. — Din **oncologie** (derivat regresiv). Cf. it. o n c o l o g o.

ONCOLÓGIC, -Ă, *oncologici, -ce,* adj. Care aparţine oncologiei, privitor la oncologie. — Din it. **oncologico.**

ONCOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studierea tumorilor şi a mijloacelor de prevenire, depistare şi de tratament a cancerului. — Din it. **oncologia.**

ONCOMÉTRU, *oncometre,* s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea locului şi a configuraţiei unui organ. — Din engl. **oncometer.**

ONCTUÓS, -OÁSĂ, *onctuoşi, -oase,* adj. (Livr.) Unsuros, gras, uleios. ✦ Fig. Mieros, insinuant. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **onctueux.**

ONCTUOZITÁTE s.f. **1.** (Livr.) Faptul de a fi onctuos. ✦ Proprietate a unui lubrifiant de a adera la suprafeţele a două piese care alunecă una peste alta cu presiune, asigurând ungerea lor. **2.** Fig. Atitudine, comportare mieroasă, insinuantă. [Pr.: *-tu-o-*] — Din fr. **onctuosité.**

ONDÁTRĂ, *ondatre,* s.f. (Zool.) Bizam *(Ondanta zibethica).* — Din lat. **Ondatra** [zibethica], denumirea ştiinţifică a *ondatrei.*

ONDÍNĂ, *ondine,* s.f. (Livr.) Personaj din basmele şi legendele germane sau scandinave, închipuit ca o fată frumoasă, seducătoare, care trăieşte în apă. — Din fr. **ondine.**

ONDOGRÁF, *ondografe,* s.n. Instrument de măsură care înregistrează pe o bandă de hârtie curba de variaţie a tensiunii sau a intensităţii curentului electric la încărcarea sau descărcarea periodică a unui condensator. — Din fr. **ondographe.**

ONDULÁ, *ondulez,* vb. I. **1.** Intranz. A avea o mişcare ondulatorie, a se legăna ca undele apei; a se undui. ✦ A prezenta un contur sinuos; a şerpui; a se arcui. **2.** Tranz. A da unei benzi, unei table formă de valuri, de ondulaţii. **3.** Tranz. A face cârlionţi; a bucla, a încreţi părul. ✧ Refl. *S-a ondulat singură.* [Var.: (pop.) **undulá** vb. I] — Din fr. **onduler.**

ONDULÁRE, *ondulări,* s.f. Acţiunea de *a ondula* şi rezultatul ei; unduire; şerpuire. ✦ Încreţire a părului; buclare, ondulaţie. [Var.: (pop.) **unduláre** s.f.] — V. **ondula.**

ONDULÁT, -Ă, *ondulaţi, -te,* adj. **1.** Cu uşoare diferenţe de nivel, asemănătoare undelor; ca undele. ✦ (Despre linii, contururi etc.) Sinuos, şerpuitor. **2.** (Despre obiecte de piele, de tablă etc.) În formă de valuri, vălurit. **3.** (Despre păr) Cu ondulaţii, buclat, inelat. — V. **ondula.**

ONDULATÓR[1]**,** *ondulatoare,* s.n. Aparat care înregistrează semnalele telegrafice prin deviaţia unui ac indicator. — Din fr. **ondulateur.**

ONDULATÓR[2]**, -OÁRE,** *ondulatori, -oare,* adj. (Rar) Care se leagănă ca valurile, care ondulează; unduitor, văluros. [Var.: **ondulătór, -oáre** adj.] — **Ondula** + suf. *-tor.*

ONDULATÓRIU, -IE, *ondulatorii,* adj. Care se propagă în formă de unde sau de valuri, referitor la unde. — Din it. **ondulatorio.**

ONDULÁŢIE, *ondulaţii,* s.f. Mişcare unduioasă a unei suprafeţe lichide; unduire. ✧ Operaţie de aranjare a părului în bucle; ondulare. ✦ (Concr.) Buclă, cută. — Din fr. **ondulation,** it. **ondulazione.**

ONDULĂTÓR, -OÁRE adj. v. **ondulator**[2]**.**

ONDULÉU, *onduleuri,* s.n. Ondulaţie a părului. — Din fr. **ondulé.**

ONDULOGRÁF, *ondulografe,* s.n. Aparat de recepţie şi de înregistrare a semnalelor telegrafice după codul Morse, folosit în radiotelegrafie. — Din fr. **ondulographe.**

ONDULÓR, *onduloare,* s.n. Aparat care serveşte la obţinerea curentului continuu din curent alternativ. — Din fr. **onduleur.**

ONDULÓS, -OÁSĂ, *onduloşi, -oase,* adj. (Înv.) Ondulat. [Var.: **undulós, -oásă** adj.] — Din fr. **onduleux.**

ONDULOZITÁTE, *ondulozităţi,* s.f. (Rar) Unduire, mlădiere. — **Ondulos** + suf. *-itate.*

ONE-MANSHOW, *one-man show-uri,* s.n. **1.** Artist care susţine singur un spectacol. **2.** Spectacol susţinut de un singur artist [Pr.: *ŭanmenşóu*] — Din engl. **one-man show.**

ONERÁR, -Ă, *onerari, -e,* adj. (Rar) Care exercită în mod real o funcţie. — Din fr. **onéraire,** lat. **onerarius.**

ONERÓS, -OÁSĂ, *oneroşi, -oase,* adj. (Despre contracte, convenţii etc.) Care impune cuiva sarcini; *p. ext.* împovărător, apăsător; necinstit. ✧ *Act cu titlu oneros* = act juridic prin care o persoană se obligă să execute o prestaţie fără a urmări să primească ceva în schimb. — Din fr. **onéreux,** lat. **onerosus.**

ONEROZITÁTE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este oneros. — Din fr. **onérosité.**

ONÉST, -Ă, *oneşti, -ste,* adj. Cinstit, de treabă, corect. — Din lat. **honestus,** it. **onesto.**

ONESTITÁTE s.f. Cinste, corectitudine. — **Onest** + suf. *-itate.*

ONGLÉU, *ongleuri,* s.n. (Poligr.) Falţ. — Din fr. **onglet.**

ONICHÍE, *onichii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile unghiilor. — Din fr. **onychie.**

ONICOFAGÍE s.f. (Livr.) Obicei de a-şi mânca unghiile; roadere a unghiilor. — Din fr. **onychophagie.**

ONICOMALACÍE, *onicomalacii,* s.f. (Med.) Consistenţă anormal de moale a unghiilor. — Din engl. **onychomalacia**.

ONICOMICÓZĂ, *onicomicoze,* s.f. (Med.) Boală a unghiilor cauzată de unele ciuperci parazite. — Din fr. **onychomycose.**

ONÍRIC, -Ă, *onirici, -ce,* adj. **1.** Privitor la vise, care aparține visului; care delirează, care aiurează din cauza unei obsesii sau a unor halucinații. ✧ *Delir oniric* = delir asemănător cu visul, care se manifestă în unele boli psihice și în care bolnavul se comportă ca un somnambul. ✦ (Despre oameni) Care este străin de ceea ce se întâmplă în jurul lui, care trăiește într-o lume de vis. **2.** (Despre creații literare) Care are ca temă principală situațiile onirice (**1**). — Din fr. **onirique.**

ONIRÍSM s.n. **1.** Delir, aiurare asemănătoare visului, provocată de obsesii sau de halucinații. **2.** Înclinare spre cultivarea situațiilor, a motivelor onirice; atmosferă, caracter oniric al unei creații. — Din fr. **onirisme.**

ONIRÍST, -Ă, *onirişti, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al onirismului. — **Onir**[ism] + suf. *-ist.*

ONIROMANȚÍE s.f. Prezicere pe baza viselor, interpretare a viselor. — Din fr. **oniromancie.**

ONÍX s.n. Varietate neagră de agat fin, adesea cu striații de diferite culori (albe, roșii, cenușii etc.), folosită ca piatră semiprețioasă la confecționarea unor obiecte ornamentale; *p. ext.* obiect făcut din acest material. [Acc. și: *ónix*] — Din fr. **onyx.**

ONÍXIS s.n. Inflamație a marginii cărnoase laterale a unghiei unui deget de la picior, mai ales a degetului mare; unghie incarnată. — Din fr. **onyxis.**

ON-LINE loc. adj., loc. adv. (Inform.) Conectat la o rețea de calculatoare (internet) sau controlat direct de un procesor central. [Scris și: *online.* — Pr.: *onláin*] — Din engl. **on-line.**

ONOÁRE, (**5, 6**) *onoruri,* s.f. **1.** Integritate morală, probitate, corectitudine; demnitate, cinste. ✧ *Câmp de onoare* = câmp de luptă pe care și-au dat viața cei care au luptat pentru apărarea patriei. ✧ Loc. adj. *De onoare* = **a)** demn de încredere, cinstit, onest; **b)** care angajează cinstea, demnitatea cuiva; **c)** onorific. ✧ Expr. *Pe cuvântul meu* (sau *tău* etc.) *de onoare* sau *pe onoarea mea, a ta* etc. = formulă folosită pentru a întări o afirmație sau pentru a garanta respectarea unei promisiuni. **2.** Reputație, prestigiu, faimă, vază. ✧ Expr. *A face* (cuiva) *onoare* = a servi (cuiva) spre laudă, spre fală; a onora. ✦ Mândrie, demnitate. **3.** Prețuire deosebită, considerație, respect, stimă. ✧ *Gardă de onoare* = gardă simbolică instituită în semn de respect cu ocazia unei anumite solemnități. (Înv.) *Panou* (sau *tablou, tabel* etc.) *de onoare* = panou cu numele (și fotografiile) salariaților unei întreprinderi sau ai unei instituții evidențiați în muncă. *Cavaler* (sau *domnișoară) de onoare* = persoană care însoțește mirii la ceremonia cununiei. *Doamnă* (sau *damă) de onoare* = doamnă atașată unei regine, unei prințese. ✧ Loc. adj. *De onoare* = de frunte, de cinste. ✧ Loc. adj. și adv. *În onoarea cuiva* (sau *a ceva)* = (care se face) pentru a cinsti pe cineva (sau ceva). **4.** Favoare, cinste. ✧ Expr. (În formule de politețe) *A avea onoarea să...* (sau *a...)* = a avea cinstea să... *A face* (cuiva) *onoarea să...* (sau *a...)* = a face (cuiva) favoarea de a..., a face cinstea de a..., a socoti demn de... (Fam.) *Am onoarea (să vă salut),* formulă respectuoasă de salut. *Nu am onoarea* = nu cunosc, nu știu. **5.** Manifestare a stimei, a considerației pentru cineva, exprimată prin semne de cinstire, de respect; *p. ext.* (la pl.) ranguri, demnități. ✦ (Mil.; de obicei cu verbele „a da", „a prezenta"; în forma *onor)* Prezentarea armei în semn de salut la întâmpinarea unei autorități militare sau civile superioare, la paradă, la înmormântare etc.; semnal de goarnă care însoțește de obicei această prezentare. ✧ Expr. *Pentru onor!* = comandă pentru darea onorului. *A face onorurile casei* = a-și îndeplini îndatoririle de gazdă la o recepție, la un bal etc. **6.** (Înv.; în forma *onor)* Poziție socială, rang. ✦ (La pl.) Figură mare (damă, valet, rigă, as) la unele jocuri de cărți. [Var.: **onór** s.n.] — Din lat. **honor, -oris,** fr. **honneur,** it. **onore.**

ONOMASIOLÓGIC, -Ă, *onomasiologici, -ce,* adj. Care se referă la onomasiologie, privitor la onomasiologie. [Pr.: *-si-o-*] — Din **onomasiologie.**

ONOMASIOLOGÍE s.f. Ramură a lingvisticii care studiază mijloacele folosite de una sau de mai multe limbi pentru a exprima o anumită noțiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din germ. **Onomasiologie.**

ONOMÁSTIC, -Ă, *onomastici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la nume proprii, în special la nume de persoane. ✧ *Zi onomastică* (adesea substantivat, f.) = zi în care cineva își serbează numele; ziua numelui. **2.** S.f. Disciplină lingvistică al cărei obiect de studiu este originea, formarea și evoluția numelor proprii. **3.** S.f. Totalitatea numelor proprii dintr-o limbă, dintr-o regiune, dintr-o epocă etc. — Din fr. **onomastique.**

ONOMASTICÓN, *onomasticoane,* s.n. (Rar) Lucrare care cuprinde un index de nume de persoane. — Din ngr. **onomastikón,** fr. **onomasticon.**

ONOMATOMANÍE, *onomatomanii,* s.f. Revenire obsesivă în memorie a unui cuvânt, a unui nume, a unei cifre etc. — Din fr. **onomatomanie.**

ONOMATOPÉE, *onomatopee,* s.f. Cuvânt care, prin elementele lui sonore, imită sunete, zgomote etc. din natură; cuvânt imitativ. [Pl. și: *onomatopei*] — Din fr. **onomatopée.**

ONOMATOPÉIC, -Ă, *onomatopeici, -ce,* adj. (Despre cuvinte, fraze, versuri etc.) Cu caracter de onomatopee, format din onomatopee; imitativ, onomatopoetic. [Pr.: *-pe-ic*] — Din fr. **onomatopéique.**

ONOMATOPOÉTIC, -Ă, *onomatopoetici, -ce,* adj. (Înv.) Onomatopeic. — Din germ. **onomatopoetisch.**

ONÓR s.n. v. **onoare.**

ONORÁ, *onorez,* vb. I. Tranz. **1.** A avea, a manifesta față de cineva sau de ceva respect, considerație, stimă; a cinsti, a respecta. ✦ (Fam.) A acorda cuiva o favoare de care trebuie să fie mândru. **2.** A face pe cineva demn de cinste, de laudă. **3.** A achita, a plăti (în termen) o datorie bănească, o poliță etc. ✦ A retribui, a remunera. — Din lat. **honorare,** fr. **honorer,** it. **onorare.**

ONORÁBIL, -Ă, *onorabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Demn de cinste, de stimă, de respect; cinstit, stimabil, respectabil. — Din fr. **honorable,** lat. **honorabilis.**

ONORABILITÁTE s.f. Calitatea de a fi onorabil; cinste. — Din fr. **honorabilité.**

ONORÁNT, -Ă, *onoranți, -te,* adj. Care onorează pe cineva, care face cinste cuiva. — **Onora** + suf. *-ant.*

ONORÁR[1]**, -Ă,** *onorari, -e,* adj. (Înv.) Onorific. — Din fr. **honoraire,** lat. **honorarius.**

ONORÁR[2] s.n. v. **onorariu.**

ONORÁRIU, *onorarii,* s.n. Sumă de bani dată unui intelectual (avocat, medic etc. liber-profesionist) pentru un serviciu prestat în sfera ocupațiilor sale. [Var.: **onorár** s.n.] — Din fr. **honoraire,** lat. **honorarium.**

ONORÁT, -Ă, *onorați, -te,* adj. Stimat, respectat. — V. **onora.**

ONORÍFIC, -Ă, *onorifici, -ce,* adj. **1.** (Despre titluri, distincții etc.) Care aduce onoruri; acordat în semn de cinste, de respect, de considerație față de cineva. ✦ (Despre funcții, servicii etc.) Care aduce onoare, cinste (fără a produce un profit material). **2.** (Despre persoane) Căruia i s-a acordat un titlu (de onoare) în semn de respect, de considerație pentru merite deosebite; care îndeplinește o funcție, o sarcină, fără a fi retribuit; de onoare. *Membru onorific.* — Din fr. **honorifique,** lat. **honorificus.**

ÓNTIC, -Ă, *ontici, -ce,* adj. Care ține de domeniul existenței; ontologic. — Din fr. **ontique.**

ONTOGENÉTIC, -Ă, *ontogenetici, -ce,* adj. Care aparține ontogeniei, privitor la ontogenie, specific ontogeniei; ontogenic. — Din fr. **ontogénétique.**

ONTOGENÉZĂ s.f. Dezvoltare individuală a organismelor vegetale și animale, care cuprinde toate transformările organismului de la stadiul de embrion până la sfârșitul existenței lui; ontogenie. — Din fr. **ontogénèse.**

ONTOGÉNIC, -Ă, *ontogenici, -ce,* adj. (Rar) Ontogenetic. — Din fr. **ontogénique.**

ONTOGENÍE s.f. (Biol.; rar) Ontogeneză. ✦ Ramură a biologiei care studiază acest proces. — Din fr. **ontogénie.**

ONTOGENÍST, -Ă, *ontogenişti, -ste,* s.m. și f. Specialist în probleme de ontogenie. — **Ontogenie** + suf. *-ist.*

ONTOGÓNIC, -Ă, *ontogonici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la ontogonie, de ontogonie. — De la **ontogonie.**

ONTOGONÍE s.f. (Biol.) Studiu al apariției ființelor pe Pământ. — Din fr. **ontogonie.**

ONTOLÓG, -Ă, *ontologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Ontologist. — Din **ontologie** (derivat regresiv).

ONTOLÓGIC, -Ă, *ontologici, -ce,* adj. Care aparține ontologiei, privitor la ontologie, specific ontologiei; ontic. — Din fr. **ontologique.**

ONTOLOGÍE s.f. Ramură a filosofiei care studiază ființa, trăsăturile generale ale existenței. — Din fr. **ontologie.**

ONTOLOGÍST, -Ă, *ontologişti, -ste,* s.m. și f. Specialist în probleme de ontologie; ontolog. — Din fr. **ontologiste.**

OOCÍT, *oocite,* s.n. (Biol.) Celulă germinativă femelă la animale. — Din fr. **oocyte.**

OOGAMÍE s.f. Tip de proces sexual caracteristic algelor și ciupercilor, în care are loc unirea celulei sexuale femele mari și imobile cu o celulă sexuală mascul mică și mobilă. [Pr.: *o-o-*] — Din it. **oogamia.**

OOGENÉZĂ, s.f. (Biol.) Proces de formare a ovulului animal; ovogeneză. — Din fr. **oogenèse.**

OOGÓN, *oogoane,* s.n. Organ femel caracteristic plantelor la care procesul sexual are loc prin oogamie. — Din fr. **oogone.**

OOLÍT, *oolite,* s.n. Formațiune sferică sau elipsoidală constituită dintr-un material (calcit, aragonit, fosfat de calciu etc.) dispus concentric prin precipitarea mineralelor în jurul unui nucleu (grăunte de nisip, fragment de cochilie etc.). — Din fr. **oolithe.**

OOLÍTIC, -Ă, *oolitici, -ce,* adj. Care conține oolite, format din oolite. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oolithique.**

OOLÓGIC, -Ă, *oologici, -ce,* adj. Referitor la oologie, care aparține oologiei. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oologique.**

OOLOGÍE s.f. Parte a ornitologiei care se ocupă cu studiul științific al ouălor la păsări. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oologie.**

OOSFÉRĂ, *oosfere,* s.f. Celulă reproducătoare femelă a plantelor care, în urma fecundației, devine oul plantei. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oosphère.**

OOSPÓR, *oospori,* s.m. Oul criptogamelor, format în oogon după fecundație. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oospore.**

OOTÉCĂ, *ooteci,* s.f. (Entom.) Pungă în care sunt închise ouăle la insectele ortoptere. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oothèque.**

OP, *opuri,* s.n. (Înv. și fam.) Operă (literară sau științifică); carte, lucrare, scriere. — Din lat. **opus.**

OPÁC[1], *opace,* s.n. Cui cu care se prinde vâsla de luntre. — Et. nec. Cf. o p a c i n ă.

OPÁC[2], -Ă, *opaci, -ce,* adj. **1.** Prin care nu poate trece lumina, lipsit de transparență, nestrăveziu. ✦ Care nu permite trecerea unei radiații electromagnetice sau corpusculare. ✦ Lipsit de strălucire, întunecat. **2.** Fig. Cu orizont mărginit, îngust la minte, obtuz. — Din fr. **opaque,** lat. **opacus.**

OPACIFIÁ, *opacifiez,* vb. I. Refl. A deveni opac[2], a se face opac[2]. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **opacifier.**

OPACIFIÁT, -Ă, *opacifiați, -te,* adj. (Rar) Opac[2]. [Pr.: *-fi-at*] — V. **opacifia.**

OPACIFIÉRE, *opacifieri,* s.f. Faptul de *a se opacifia.* [Pr.: *-fi-e-*] — V. **opacifia.**

OPACIMETRÍE, *opacimetrii,* s.f. (Fiz.) Măsurare a opacității unor substanțe. — Din fr. **opacimétrie.**

OPACIMÉTRU, *opacimetre,* s.n. Aparat pentru determinarea opacității sau a transparenței hârtiei. — Din fr. **opacimètre.**

OPÁCINĂ, *opăcini,* s.f. (Reg.) Vâslă scurtă; lopată. [Pl. și: *opacine*] — Din ucr. **opačyna.**

OPACITÁTE, *opacități,* s.f. **1.** Faptul de a fi opac[2]; lipsă de transparență. **2.** Fig. Incapacitate de a înțelege, de a pătrunde ceva; orizont îngust al cuiva. — Din fr. **opacité,** lat. **opacitas, -atis.**

OPACIZÁ, *opacizez,* vb. I. Tranz. A face ca un corp să devină opac[2] (**1**), a mări opacitatea unui corp. — **Opac[2]** + suf. *-iza.*

OPACIZÁNT, -Ă, *opacizanți, -te,* adj. Care opacizează un corp. — **Opaciza** + suf. *-ant.*

OPACIZÁRE, *opacizări,* s.f. Acțiunea de *a opaciza* și rezultatul ei. — V. **opaciza.**

OPACIZÁT, -Ă, *opacizați, -te,* adj. Care este lipsit de transparență. — V. **opaciza.**

OPÁIEȚ s.n. v. **opaiț.**

OPÁIȚ, *opaițe,* s.n. **1.** Lampă mică, primitivă, care luminează cu ajutorul unui fitil introdus într-un recipient umplut cu seu, ulei sau untură. **2.** Numele a două plante erbacee anuale sau perene cu tulpina păroasă, dintre care una cu florile albe, rar trandafirii, care se deschid seara, răspândind un miros plăcut *(Melandryum pratense),* iar alta cu frunzele păroase și cu florile albe *(Melandryum nemorale).* [Pr.: *-pa-iț.* — Var.: **opáieț** s.n., **opáiță** s.f.] — Cf. sl. o p a j e c ĭ, rom. v ă p a i e.

OPÁIȚĂ s.f. v. **opaiț.**

OPÁL, *opale,* s.n. **1.** Piatră semiprețioasă, cu luciu sticlos, incoloră sau variat colorată (verde, albastru, roșu, alb etc.), transparentă sau opalescentă. **2.** Țesătură de bumbac subțire și străvezie, albă sau colorată în nuanțe deschise, din care se fac bluze, cămăși, batiste etc. [Pl. și: *opaluri*] — Din germ. **Opal,** lat. **opalus,** fr. **opale.**

OPALESCÉNT, -Ă, *opalescenți, -te,* adj. Care prezintă fenomenul de opalescență; (rar) care răspândește o lumină slabă, difuză; opalin. — Din fr. **opalescent.**

OPALESCÉNȚĂ, *opalescențe,* s.f. Aspect lăptos prezentat, în urma fenomenului de refracție a luminii, de unele medii cu particule fin dispersate sau bule de gaz microscopice și care apare roșcat când este observat prin transparență și albăstrui când este observat lateral. — Din fr. **opalescence.**

OPALÍN, -Ă, *opalini, -e,* adj. Care are culoarea lăptoasă și reflexele caracteristice ale opalului; opalescent. — Din fr. **opalin.**

OPALIZÁ, *opalizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) face asemănător opalului, a căpăta aparența opalului. — Din fr. **opaliser.**

OPALIZÁRE, *opalizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) opaliza* și rezultatul ei. ✦ Fabricare a sticlei opalizate. — V. **opaliza.**

OPALIZÁT, -Ă, *opalizați, -te,* adj. Care a devenit asemănător opalului. — V. **opaliza.**

ÓP-ART s.n. Curent în arta europeană și americană de la mijlocul sec. XX, care își propunea dinamizarea actului privirii prin geometrizarea și modularea imaginii. — Din engl. **op**[tical] **art.**

OPAXÍT, *opaxite,* s.n. Placă de sticlă opacă[2] sau opalescentă de diferite culori, care servește la căptușirea pereților, înlocuind faianța. [Var.: **opaxítă** s.f.] — Cf. o p a c[2].

OPAXÍTĂ s.f. v. **opaxit.**

OPĂCEÁLĂ, *opăceli,* s.f. (Reg.) **1.** Împiedicare, reținere. **2.** Tulburare, zăpăceală, năuceală. — **Opăci** + suf. *-eală.*

OPĂCÍ, *opăcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A opri în loc, a reține; a împiedica. **2.** A induce în eroare, a deruta; a necăji; a năuci, a zăpăci. **3.** A liniști, a potoli, a domoli. — Din bg. **opača,** sb. **opačiti.**

OPĂCÍRE, *opăciri,* s.f. (Reg.) Faptul de *a opăci.* — V. **opăci.**

OPĂCÍT, -Ă, *opăciți, -te,* adj. (Reg.) **1.** Zăpăcit, speriat, uluit. **2.** Pocit, monstruos. — V. **opăci.**

OPĂREÁLĂ, *opăreli,* s.f. **1.** Opărire. **2.** (Pop.) Iritație a pielii, care se ivește (mai ales la copiii mici) la încheieturi și între coapse, provocând usturimi; opărătură. — **Opări** + suf. *-eală.*

OPĂRÍ, *opăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A turna peste ceva un lichid clocotit (apă, leșie, lapte etc.) pentru a spăla, a curăța de coajă, a găti etc. ✦ Tranz. și refl. A provoca sau a căpăta arsuri, turnând sau vărsând apă clocotită sau alt lichid foarte fierbinte; a (se) arde. **2.** Refl. (Mai ales despre copiii mici) A face răni și iritații în unele părți ale corpului, mai ales la încheieturi, din cauza transpirației, a urinei etc. **3.** Refl. (Reg.; despre mălai, făină, plante uscate) A se încinge, alterându-se. **4.** Refl. (Despre plante) A se ofili, a se vesteji (din cauza căldurii); a se măna din cauza soarelui prea fierbinte apărut după ploaie. — Din bg. **oparja,** sb. **opariti.**

OPĂRÍRE, *opăriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) opări* și rezultatul ei; opăreală (**1**). — V. **opări.**

OPĂRÍT, -Ă, *opăriți, -te,* adj. **1.** Peste care s-a turnat sau s-a vărsat apă fierbinte. **2.** (Mai ales despre copiii mici) Care are iritații ale pielii (de obicei la încheieturi) din cauza transpirației, a urinei etc. **3.** Fig. Fără chef, supărat; fiert, plouat. — V. **opări.**

OPĂRITÓR, -OÁRE, *opăritori, -oare,* adj. (Rar; adesea substantivat) Care oărește. — **Opări** + suf. *-tor.*

OPĂRITÚRĂ, *opărituri,* s.f. Opăreală (**2**); parte iritată a pielii. — **Opări** + suf. *-tură.*

ÓPEN, *openuri,* s.n., adj. invar. **1.** S.n. Competiție deschisă pentru orice categorie de sportivi; (în tenis) turneu la care participă profesioniști și neprofesioniști. **2.** Adj. invar. (Despre competiții, concursuri, turnee sportive) Deschis oricărei categorii. *Turneu open.* [Pr.: *ắupăn*] — Din engl. **open.**

OPERÁ, *operez,* vb. I. **1.** Tranz. A întreprinde o acțiune, a realiza, a face, a înfăptui, a efectua. ✦ Spec. (Mat.) A efectua un calcul. ✦ Intranz. A lucra cu..., a se folosi de..., a întrebuința. **2.** Tranz. A supune pe cineva unei intervenții chirurgicale. **3.** Tranz. A înregistra diverse date contabile în registre sau în acte de evidență. **4.** Intranz. A întreprinde o acțiune militară în vederea realizării unui plan strategic sau a sarcinilor subordonate acestuia. **5.** Tranz. (Arg.) A comite furturi, spargeri, crime etc. — Din fr. **opérer,** lat., it. **operare.**

OPERÁBIL, -Ă, *operabili, -e,* adj. Care poate fi operat (**2**) (în bune condiții). — Din fr. **opérable.**

OPERÁNT, -Ă, *operanți, -te,* adj. Care își produce (repede) efectul; eficace. — Din fr. **opérant.**

OPERÁRE, *operări,* s.f. Acțiunea de *a opera* și rezultatul ei. — V. **opera.**

OPERÁT[1], *operate,* s.n. (Livr.) Lucrare, operă[1], scriere. — Din lat. **operatus.**

OPERÁT[2], -Ă, *operați, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) care a suferit o intervenție chirurgicală. — V. **opera.**

OPERATÍV, -Ă, *operativi, -e,* adj. **1.** Care lucrează repede, expeditiv, activ; care are efect (rapid); eficace, eficient. **2.** Referitor la acțiuni, care ține de acțiune. — Din fr. **opératif.**

OPERATIVITÁTE s.f. Calitatea de a fi operativ (**1**), expeditiv, de a acționa rapid; eficacitate. — **Operativ** + suf. *-itate.*

OPERATÓR, -OÁRE, *operatori, -oare,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Muncitor calificat care supraveghează funcționarea unei mașini de lucru, a unui aparat sau care efectuează diverse operații cu acestea. ✦ Spec. Persoană care mânuiește aparatul de luat vederi în timpul filmării; persoană care proiectează filmul pe ecran. **2.** S.m. și f. Persoană care face anumite operații chirurgicale; chirurg. **3.** S.m. (Mat.) Funcție între două spații vectoriale, compatibilă cu structura vectorială a spațiilor respective. **4.** S.m. (Filol.) Conectiv. **5.** Adj. (În sintagma) *Bloc operator* = complex în cadrul unei secții de chirurgie care include sala de operații, sala de preanestezie și sălile aferente. — Din fr. **opérateur,** lat. **operator, -oris.**

OPERATORÍE s.f. Meseria de operator cinematografic. — **Operator** + suf. *-ie.*

OPERATÓRIU, -IE, *operatorii,* adj. Privitor la chirurgie, în legătură cu chirurgia; chirurgical. — Din fr. **opératoire,** lat. **operatorius.**

OPERÁȚIE, *operații,* s.f. **1.** Activitate efectuată de unul sau de mai mulți oameni cu o anumită calificare în vederea atingerii unui anumit scop; acțiune efectuată de un aparat, de o mașină etc. în cadrul unei munci specifice; *p. gener.* acțiune, lucrare. **2.** Acțiune terapeutică chirurgicală, efectuată asupra unui organ sau a unui țesut bolnav; intervenție chirurgicală. **3.** Acțiune militară de mare amploare, în vederea realizării unui plan strategic sau a sarcinilor subordonate acestuia. **4.** (În forma *operațiune*) Efectuare a unei tranzacții financiare sau comerciale; înscriere într-un registru a unei tranzacții efectuate. **5.** (Mat.) Procedeu prin care se obțin unul sau mai multe elemente ale unei mulțimi. ✦ Regulă după care se face un calcul sau se aplică o construcție matematică; executare a unui calcul. [Var.: **operațiúne** s.f.] — Din lat. **operatio, -onis,** fr. **opération,** germ. **Operation.**

OPERAȚIONÁL, -Ă, *operaționali, -e,* adj. Referitor la operații (militare). ✧ *Cercetare operațională* = tehnica analizei unei probleme administrative, comerciale, industriale sau logice prin metoda matematică. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **opérationnel.**

OPERAȚIONALÍSM s.n. (Fil.) **1.** Concepție gnoseologică neopozitivistă potrivit căreia noțiunile nu pot avea decât conținut operațional, întrucât semnificațiile sunt generate de operații intelectuale. **2.** Metodologie care pune în evidență funcția operatorie, instrumentală a conceptelor și a teoriilor științifice. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **operationalism.**

OPERAȚIONALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este operațional. [Pr.: *-ți-o-*] — **Operațional** + suf. *-itate.*

OPERAȚIÚNE s.f. v. **operație.**

ÓPERĂ[1], *opere,* s.f. **1.** Acțiune conștientă îndreptată spre un anumit scop; rezultat al unei activități creatoare; lucrare, faptă. **2.** Lucrare originală de artă, de

știință etc.; creație (artistică). ✦ (La sg., cu sens colectiv) Totalitatea lucrărilor unui artist sau ale unui om de știință, ale unui creator în general. — Din lat., it. **opera.**

ÓPERĂ², *opere,* s.f. Compoziție muzicală scrisă pentru soliști, cor și orchestră pe textul unui libret dramatic; reprezentare scenică a acestei lucrări. ✦ Clădire destinată reprezentării unor asemenea compoziții. — Din it. **opera,** fr. **opéra.**

OPÉRCUL, *opercule,* s.n. Fiecare dintre plăcile osoase care acoperă deschiderea branhială la unele specii de pești. ✦ Căpăcel care astupă gura cochiliei la unii melci. — Din fr. **opercule,** lat. **operculum.**

OPERÉTĂ, *operete,* s.f. Compoziție muzical-dramatică ușoară, scrisă pentru soliști, cor și orchestră pe un libret cu conținut agreabil, în care cupletele cântate alternează cu cele vorbite. ✦ Clădire destinată reprezentării unor asemenea compoziții. — Din germ. **Operette,** it. **operetta,** fr. **opérette.**

OPERETÍSTIC, -Ă, *operetistici, -ce,* adj. Referitor la operetă, care ține de operetă. — Din it. **operettistico.**

OPIACÉU, -ÉE, *opiacee,* adj., s.n. (Substanță) care conține opiu sau care are aceeași acțiune ca și opiul. [Pr.: *-pi-a-*] — Din fr. **opiacé.**

OPIÁT, *opiate,* s.n. Preparat farmaceutic în conținutul căruia intră și opiu. [Pr.: *-pi-at*] — Din fr. **opiat.**

OPINÁ, *opinez,* vb. I. Tranz. A exprima sau a-și da o părere, a fi de părere; a socoti, a crede, a considera. ✦ Intranz. A lua poziție, atitudine. — Din fr. **opiner,** lat. **opinari.**

OPINÁRE, *opinări,* s.f. (Rar) Faptul de *a opina.* — V. **opina.**

OPINCÁR, *opincari,* s.m. **1.** Persoană care poartă opinci; om de rând, țăran. **2.** Persoană care lucrează sau vinde opinci. — **Opincă** + suf. *-ar.*

OPÍNCĂ, *opinci,* s.f. **1.** Încălțăminte țărănească făcută dintr-o bucată dreptunghiulară de piele sau de cauciuc, strânsă pe laba piciorului cu ajutorul nojițelor. ✧ Expr. (Reg.) *A pune* cuiva (sau *a-i da cu) opinca (în obraz)* = **a)** a păcăli pe cineva, a trage pe sfoară; **b)** a face pe cineva de rușine. *C-un pantof și c-o opincă* = luat prin surprindere, nepregătit. *A umbla cu opinci de fier* = a umbla mult. *Pe unde și-a spart dracul opincile* = departe. *A călca* (pe cineva) *pe opinci* = a jigni pe cineva, a ofensa. **2.** Fig. (La sg.; cu sens colectiv) Țărănime. ✧ Expr. *De la vlădică până la opincă* = din toate clasele sociale, toți. — Din bg. **opinka, opinăk.**

OPINCĂRÍE, *opincării,* s.f. (Rar) Atelier sau magazin în care se confecționează sau se vând opinci. — **Opincă** + suf. *-ărie.*

OPINCÚȚĂ, *opincuțe,* s.f. Diminutiv al lui *opincă* (**1**). ✦ Încălțăminte feminină ușoară, cu talpă subțire. — **Opincă** + suf. *-uță.*

OPÍNIE, *opinii,* s.f. Părere, judecată, idee. ✧ *Opinia publică* = părerea publicului într-o anumită chestiune. ✧ Expr. *A face opinie separată* = a susține în mod ferm o părere deosebită de cea a majorității; a nu se alătura părerii majorității. [Var.: (înv.) **opiniúne** s.f.] — Din lat. **opinio, -onis,** fr. **opinion.**

OPINIÚNE s.f. v. **opinie.**

OPINTEÁLĂ, *opinteli,* s.f. Sforțare mare, efort, opintire. ✧ Loc. adv. *Pe opinteală* = din răsputeri, cu efort. — **Opinti** + suf. *-eală.*

OPINTÍ, *opintesc,* vb. IV. **1.** Refl. și intranz. A face un efort (mare) pentru a împinge, a urni sau a ridica ceva; a-și încorda puterile, a se sforța. **2.** Tranz. (Reg.) A sili, a forța un animal să pornească sau să meargă mai repede. ✦ Fig. A îndemna, a îmboldi, a stimula pe cineva. **3.** Tranz. A ridica o povară făcând un efort, a sălta cu greutate ceva. **4.** Refl. (Rar) A porni cu hotărâre, a se repezi, a se năpusti. — Cf. sl. o p ě n t ĭ.

OPINTÍC, *opintici,* s.m. **1.** Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina păroasă, cu frunze albăstrui-verzi, lucioase și cu flori galbene, reunite câte două sau câte cinci într-o inflorescență în vârful tulpinii *(Hieracium auricula).* **2.** (Bot.) Gheabă. — Et. nec.

OPINTÍRE, *opintiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) opinti;* sforțare, efort. — V. **opinti.**

OPIOMÁN, -Ă, *opiomani, -e,* s.m. și f. Persoană care consumă opiu. [Pr.: *-pi-o-*] — Din fr. **opiomane.**

OPIOMANÍE, *opiomanii,* s.f. Abuz de opiu; intoxicație cronică, provocată prin obișnuința de a consuma opiu. [Pr.: *-pi-o-*] — Din fr. **opiomanie.**

ÓPIS, *opise,* s.n. Listă de acte, registru, indice, inventar. — Din rus. **opis.**

OPISTODÓM, *opistodomuri,* s.n. (Arhit.) Partea din spate a unui templu grecesc unde se păstrau obiectele de cult și tezaurul. — Din fr. **opisthodome.**

OPISTOTÓNUS s.n. Spasm prelungit al mușchilor spatelui, ducând la poziția de arc de cerc a acestuia. — Din fr. **opisthotonus.**

ÓPIU s.n. Substanță narcotică toxică obținută prin uscarea latexului extras prin incizie din capsulele necoapte ale unei specii de mac și folosită ca somnifer, calmant, analgezic, stupefiant. [Var.: **ópium** s.n.] — Din fr., lat. **opium.**

ÓPIUM s.n. v. **opiu.**

OPLEÁN, *oplene,* s.n. Fiecare dintre cele două bucăți transversale de lemn care leagă și fixează tălpile saniei; slai. — Din bg. **opljan.**

OPLOȘÍ, *oploșesc,* vb. IV. **1.** Refl. A-și găsi refugiu, a se pune la adăpost, a se aciua, a se pripăși. **2.** Tranz. A găzdui, a adăposti. ✦ A crea cuiva (prin favoritism) o situație bună; a căpătui, a proteja. — Et. nec.

OPLOȘÍRE, *oploșiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) oploși* și rezultatul ei. — V. **oploși.**

OPLOȘÍT, -Ă, *oploșiți, -te,* adj. Care a fost adăpostit, găzduit; pripășit; ascuns. — V. **oploși.**

OPONÉNT, -Ă, *oponenți, -te,* s.m. și f. Persoană care face opoziție; opozant. — Din germ. **Opponent.**

OPOPONÁX, *opoponacși,* s.m. Plantă erbacee mare, din familia umbeliferelor *(Opoponax chironium);* rășină extrasă din rădăcina acestei plante, folosită în medicină și în parfumerie. — Din lat., fr. **opoponax.**

OPORTÚN, -Ă, *oportuni, -e,* adj. Care se întâmplă, care se produce la momentul sau la locul potrivit; adecvat situației, împrejurărilor; indicat, nimerit, favorabil. — Din fr. **opportun,** lat. **opportunus.**

OPORTUNÍSM s.n. Atitudine lipsită de principialitate a unei persoane care, pentru a-și satisface interesele personale, adoptă și aplică, după împrejurări, principii și păreri potrivite momentului. — Din rus. **opportunizm,** fr. **opportunisme.**

OPORTUNÍST, -Ă, *oportuniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la oportunism, propriu oportunismului. **2.** S.m. și f. Adept al oportunismului. — Din rus. **opportunist,** fr. **opportuniste.**

OPORTUNITÁTE s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este oportun. **2.** Situație prielnică, ocazie. — Din fr. **opportunité,** lat. **opportunitas, -atis.**

OPÓSUM, *oposumi,* s.m. Gen de mamifere marsupiale arboricole, de mărimea unei pisici, cu coadă lungă și blană cenușie, care trăiește în America de Nord și de Sud. *(Didelphys);* animal care face parte din acest gen. ✦ Blana prelucrată a acestui animal. — Din fr. **opossum,** germ. **Opossum.**

OPOTERÁPIC, -Ă, *opoterapici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la opoterapie, de opoterapie. — Din fr. **opothérapique.**

OPOTERAPÍE s.f. Metodă terapeutică care constă în administrarea de sucuri, extracte sau pulberi de țesuturi, de organe sau de glande endocrine atunci când acestea lipsesc din organism; organoterapie. — Din fr. **opothérapie.**

OPOZÁBIL, -Ă, *opozabili, -e,* adj. **1.** Care poate fi opus, care se poate opune. **2.** (Despre un drept, un mijloc de apărare, o hotărâre judecătorească etc.) Care trebuie respectat și de alte persoane, nu numai de titularul dreptului sau de părțile în litigiu. — Din fr. **opposable.**

OPOZABILITÁTE s.f. Faptul de a fi opozabil (**2**). — Din fr. **opposabilité.**

OPOZÁNT, -Ă, *opozanți, -te,* s.m. și f. **1.** Oponent. **2.** (În țările cu regim parlamentar) Persoană care face parte dintr-un partid sau dintr-un grup politic de opoziție. ✧ (Adjectival) *Ziar opozant.* — Din fr. **opposant.**

OPOZÍT, -Ă, *opoziți, -te,* adj. (Înv.) Opus², contrar. — Din lat. **oppositus,** fr. **opposite.**

OPOZÍȚIE, *opoziții,* s.f. **I. 1.** Raportul dintre două lucruri sau două situații opuse, contradictorii; deosebire izbitoare, contrast. ✧ Loc. adv. *În opoziție cu...* = în contrast cu..., spre deosebire de... **2.** Împotrivire, opunere, rezistență. ✧ Loc. vb. *A face opoziție* = a se opune, a se împotrivi. **3.** (Fil.) Noțiune a dialecticii desemnând un stadiu mai înalt de dezvoltare a contradicției decât deosebirea, stadiu în care obiectul unitar se dedublează în contrarii ce se exclud. ✦ Raport de excludere între două noțiuni sau între două judecăți, astfel încât acceptarea uneia dintre ele duce la respingerea celeilalte. **4.** Poziție momentană a doi aștri care se află (aproximativ) pe aceeași direcție cu Pământul, de o parte și de cealaltă a acestuia. **5.** (Jur.) Manifestare de voință destinată să împiedice îndeplinirea unui act juridic sau să impună anumite condiții acestei îndepliniri. ✦ Cale de atac împotriva unei hotărâri judecătorești, care a fost dată în lipsa părților. ✦ Cale de atac împotriva anumitor acte de executare silită. **6.** (Lingv.) Diferență, de obicei fonetică, cu sau fără valoare funcțională, între două unități lingvistice. **II.** (În țările cu regim parlamentar) Ansamblul grupărilor sau partidelor politice care se opun partidului aflat la putere; politica pe care o duc acestea față de cei aflați la putere. [Var.: (înv.) **opozițiúne** s.f.] — Din lat. **oppositio, -onis,** fr. **opposition,** germ. **Opposition.**

OPOZIȚIONÁL, -Ă, *opoziționali, -e,* adj. Care se opune; de opoziție. ✧ *Propoziție circumstanțială opozițională* = propoziție subordonată care se opune conținutului regentei prin întregul ei conținut sau numai printr-o parte a lui (predicat, complement etc.). [Pr.: *-ți-o-*] — **Opoziție** + suf. *-al.*

OPOZIȚIONÍST, -Ă, *opoziționiști, -ste,* adj. **1.** Care face politică de opoziție. **2.** Opus², contrar. [Pr.: *-ți-o-*] — **Opoziție** + suf. *-ist.*

OPOZIȚIÚNE s.f. v. **opoziție.**

OPREÁ s.f. v. **opreală.**

OPREÁLĂ, *opreli,* s.f. (Înv. și pop.) **1.** Faptul de *a (se) opri;* oprire, opreliște, piedică, obstacol. ✦ (Concr.) Proptea, frână, piedică. ✧ Expr. *A scoate* (pe cineva) *din oprele* = a face (pe cineva) să-și piardă cumpătul, să se tulbure. **2.** Arest, închisoare. ✦ Arestare, detenție. [Var.: **opreá** s.f.] — **Opri** + suf. *-eală.*

OPRÉG, *oprege,* s.n. Piesă caracteristică portului popular femeiesc din unele regiuni ale țării, alcătuită dintr-o bucată dreptunghiulară și îngustă de țesătură, cu franjuri colorate, purtată peste poalele cămășii, în față și în spate sau numai în spate. — Din sb. **opreg.**

OPRÉLIȘTE, *oprelișți,* s.f. Măsură, dispoziție de interzicere a ceva; interdicție, prohibiție; *p. ext.* piedică, obstacol în calea unei acțiuni; stavilă. — **Opri** + suf. *-eliște.*

OPRÉSIE s.f. v. **opresiune.**

OPRESIÚNE, *opresiuni,* s.f. **1.** Asuprire, oprimare, împilare. **2.** (Înv.) Greutate în respirație (însoțită de dureri pectorale). ✦ Fig. Depresie sufletească, descurajare,

deprimare. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: (înv.) **oprésie** s.f.] — Din fr. **oppression,** lat. **oppressio, -onis.**

OPRESÍV, -Ă, *opresivi, -e,* adj. Care oprimă, împilează; asupritor. — Din fr. **oppressif.**

OPRESÓR, -OÁRE, *opresori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care oprimă; asupritor. — Din fr. **oppresseur.**

OPRÍ, *opresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A întrerupe (brusc) o mișcare, o acțiune, un proces, un fenomen în desfășurare, a face să înceteze, să stea pe loc; a stăvili, a curma. ✦ Refl. A conteni, a înceta, a stagna. **2.** Intranz. și refl. A sta pe loc; *p. ext.* a întârzia, a poposi, a zăbovi. ✦ Tranz. A întrerupe din mers o ființă, un vehicul; a face să stea pe loc. ✧ Expr. *A opri calea* (cuiva) sau *a-i fi oprită calea* = a sta în calea cuiva; a împiedica pe cineva (din drum). ✦ Tranz. A reține undeva, a determina să rămână. ✦ Tranz. A reține cu forța, a sechestra; a aresta. **3.** Tranz. A reține pentru sine, a pune deoparte, a-și însuși un obiect, o valoare etc. ✦ A rezerva, a reține (pentru mai târziu) locuri, bilete etc. **4.** Refl. A se așeza (temporar), a se stabili, a se fixa undeva. ✦ A-și îndrepta ochii, privirea, atenția etc. asupra unui lucru, asupra unei probleme etc.; a se concentra asupra unui punct, asupra unei chestiuni etc. care merită atenție; a insista. **5.** Tranz. A împiedica de la o acțiune, a nu îngădui, a nu permite; a interzice. ✦ Refl. A se stăpâni, a se înfrâna, a se abține de la ceva. [Imper. sg. și: (reg.) *opreá*] — Din sl. **oprĕti.**

OPRIMÁ, *oprím,* vb. I. Tranz. A asupri, a împila, a exploata. — Din fr. **opprimer.**

OPRIMÁNT, -Ă, *oprimanți, -te,* adj. Care oprimă. — Din fr. **opprimant.**

OPRIMÁRE, *oprimări,* s.f. Acțiunea de *a oprima* și rezultatul ei; asuprire, împilare. — V. **oprima.**

OPRIMÁT, -Ă, *oprimați, -te,* adj. Asuprit, împilat, exploatat. — V. **oprima.**

OPRÍRE, *opriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) opri* și rezultatul ei; încetare a unei acțiuni, a unei mișcări, rămânere pe loc; staționare, stagnare; oprit[1]. ✧ Loc. adv. *Fără oprire* = neîntrerupt, neîncetat, continuu. ✦ (Concr.) Loc unde se oprește cineva sau ceva; stație, popas. ✦ Ținere pe loc, reținere. ✦ (Înv.) Interdicție, prohibiție, piedică, opreliște. — V. **opri.**

OPRÍT[1] s.n. Oprire. — V. **opri.**

OPRÍT[2], -Ă, *opriți, -te,* adj. Interzis; rezervat. ✦ *Pădure oprită* = pădure în care este interzisă orice tăiere a copacilor; opriturâ. — V. **opri.**

OPRITÓR, -OÁRE, *opritoare,* s.n., *opritori,* s.f. **I.** S.f., s.n. Ceea ce împiedică, stăvilește ceva. **1.** S.f. Frână formată dintr-un lanț legat cu un capăt de dricul carului și prevăzut la celălalt capăt cu o bucată de lemn, cu un cârlig sau cu o talpă de oțel, care se lasă să se târască între obadă și sol pentru a împiedica una dintre roți când vehiculul coboară la vale; piedică. **2.** S.n. Curea (sau lanț, știreang) la ham care ajută la împingerea înapoi a vehiculului, la încetinirea vitezei în timpul coborârii și la oprirea lui. **3.** S.f. (Reg.) Stăvilar, zăgaz, dig. **4.** S.f. Plasă întinsă pe un semicerc, cu care se astupă gura matiței ca să nu iasă peștele când se scoate năvodul din apă. **5.** S.f. Fiecare dintre parii care se pun la gardurile mari de prins pește, ca să nu le rupă valurile. **II.** S.n. Nume dat unor piese sau dispozitive care limitează deplasarea unui organ mobil, a unei instalații, a unui aparat etc. [Pl. și: (**I 2, II,** f.) *opritori*] — **Opri** + suf. *-tor.*

OPRITÚRĂ, *oprituri,* s.f. (Reg.) Porțiune într-o pădure din care este interzis să se taie copaci. ✦ Porțiune dintr-o pășune rezervată pentru cosit și pe care nu au voie să pască vitele. — **Opri** + suf. *-tură.*

OPRÓBRIU, *oprobrii,* s.n. (Livr.) Dispreț, dezaprobare prin care societatea condamnă fapte socotite nedemne sau oameni care săvârșesc astfel de fapte. — Din fr. **opprobre,** lat. **opprobrium.**

OPSÁS, *opsasuri,* s.n. (Reg.) Partea din spate a încălțămintei, cuprinzând și tocul. — Din germ. **Absatz.**

OPSOMANÍE s.f. Particularitate morbidă potrivit căreia unele persoane nu pot suporta decât anumite alimente. — Din fr. **opsomanie.**

OPT, (**1**) num. card., (**2**) *opturi,* s.n. **1.** Num. card. Numărul care în numărătoare are locul între șapte și nouă. ✧ (Adjectival) *Copilul are opt ani.* ✧ (Substantivat) *Mănâncă cât opt.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Etajul opt.* ✧ (Precedat de „câte”, formează num. distributiv) *Merg în rând câte opt.* **2.** S.n. Semn grafic care reprezintă numărul opt (**1**); *p. ext.* desen, figură în forma acestui semn. ✦ Nota opt. ✦ (Art.) Numele unui dans popular. — Lat. **octo.**

OPTÁ, *optez,* vb. I. Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. „pentru“) A alege, a prefera din două sau mai multe lucruri, soluții, situații etc. pe cea considerată mai convenabilă; a se decide în favoarea cuiva sau a ceva. — Din fr. **opter,** lat. **optare.**

OPTÁRE, *optări,* s.f. (Rar) Faptul de *a opta;* opțiune. — V. **opta.**

OPTATÍV, -Ă, *optativi, -e,* adj. Care exprimă o dorință. ✧ (Gram.) *Mod optativ* (și substantivat, n.) = mod al verbului care exprimă acțiunea ca dorită. *Propoziție optativă* (și substantivat, f.) = propoziție care exprimă o acțiune sau o stare a cărei realizare este dorită. — Din fr. **optatif,** lat. **optativus.**

ÓPTIC, -Ă, *optici, -ce,* s.f., adj. **I. 1.** S.f. Ramură a fizicii care studiază natura luminii, fenomenele legate de emisia, absorbția, propagarea și interacțiunea ei cu materia etc. ✦ Parte a fizicii care studiază radiațiile de aceeași natură cu lumina (radiații infraroșii, ultraviolete etc.). ✧ *Optică electronică* = domeniu al electronicii care studiază mișcarea electronilor în vid, într-un câmp electric sau magnetic. **2.** Fig. Fel, mod de a vedea și de a interpreta faptele și fenomenele; concepție, punct de vedere. **II.** Adj. **1.** Care se bazează pe lumină, privitor la fenomenele luminoase; care aparține obiectului de studiu al opticii (**I 1**). ✧ *Centru optic* = punct de pe axa unei lentile către care tind punctele principale și cele nodale ale ei și prin care raza de lumină trece fără să-și schimbe direcția. **2.** Care se referă la ochi, la vedere. ✧ *Nerv optic* = nerv care transmite informațiile vizuale de la ochi la centrul respectiv din creier. — Din fr. **optique.**

OPTICIÁN, -Ă, *opticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în optică (**I 1**); persoană care lucrează, repară sau vinde instrumente optice. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **opticien.**

ÓPTIM, -Ă, *optimi, -e,* adj. Cel mai bun sau foarte bun (adecvat, potrivit, indicat etc.). ✦ Spec. Care asigură cea mai mare eficiență economică, care corespunde cel mai bine intereselor economice urmărite. — Din fr. **optime,** lat. **optimus.**

OPTIMÁL, -Ă, *optimali, -e,* adj. (Cu caracter) optim. — Din fr. **optimal.**

OPTIMÁT, *optimați,* s.m. (Înv.; în Antichitatea romană) Nobil, aristocrat. — Din lat. **optimas, -atis.**

OPTÍME, *optimi,* s.f. A opta parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. ✦ Notă muzicală valorând a opta parte dintr-o notă întreagă. — **Opt** + suf. *-ime.*

OPTIMÉTRU, *optimetre,* s.n. Instrument optic de mare precizie cu care se măsoară dimensiunile unor piese. — Din fr. **optimètre.**

OPTIMÍSM s.n. Concepție filosofică opusă pesimismului, potrivit căreia lumea existentă este cea mai bună dintre lumile posibile sau, cel puțin, în lume binele precumpănește asupra răului; atitudine a omului care privește cu încredere viața și viitorul; tendință de a vedea latura bună, favorabilă a lucrurilor. — Din fr. **optimisme,** germ. **Optimismus.**

OPTIMÍST, -Ă, *optimiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care manifestă optimism; care se bazează pe optimism, care denotă optimism. **2.** S.m. și f. Persoană care manifestă optimism. — Din fr. **optimiste.**

OPTIMIZÁ, *optimizez,* vb. I. Tranz. **1.** A face ca randamentul unei mașini, al unui sistem tehnic etc. să fie optim, să corespundă unor exigențe sporite. **2.** A alege soluția economică optimă pentru rezolvarea unei probleme. — Din fr. **optimiser.**

OPTIMIZÁRE, *optimizări,* s.f. **1.** Alegerea și aplicarea soluției (economice) optime (dintre mai multe posibile). **2.** (Mat.) Raționament sau calcul care permite găsirea valorilor unuia sau mai multor parametri corespunzând maximului unei funcții. — Cf. fr. optimiser, optimisation.

OPTIMIZÁT, -Ă, *optimizați, -te,* adj. (Despre mașini, sisteme tehnice etc.) Al cărui randament a devenit optim. — V. **optimiza.**

OPTOCUPLÓR, *optocuploare,* s.n. (Electron.) Cuplor optic. — Din fr. **optocou-pleur.**

OPTOELECTRÓNICĂ s.f. Ramură a electronicii care studiază producerea, măsurarea și folosirea radiației electromagnetice din domeniul optic, precum și conversia acestei radiații în semnal electric. — Din fr. **optoélectronique.**

OPTOIZOLATÓR, *optoizolatoare,* s.n. (Electron.) Cuplor optic. [Pr.: *-to-i-*] — Din **opto**[cuplor] + **izolator.**

OPTOMÉTRIC, -Ă, *optometrici, -ce,* adj. De optometrie. — Din fr. **optométrique.**

OPTOMETRÍE s.f. Partea opticii care se ocupă cu cercetarea și măsurarea defectelor de vedere, precum și cu corectarea sau compensarea lor. — Din fr. **optométrie.**

OPTOMÉTRU, *optometre,* s.n. Instrument folosit pentru determinarea caracteristicilor optice ale ochiului. — Din fr. **optomètre.**

ÓPTSPREZECE num. card. Număr care are în numărătoare locul între șaptesprezece și nouăsprezece. ✧ (Adjectival) *Are optsprezece ani.* ✧ (Substantivat) *Scrie un optsprezece.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Volumul optsprezece.* ✧ (Formează num. multiplicativ) *De optsprezece ori.* ✧ (Precedat de „câte”, formează num. distributiv) *Aveau câte optsprezece lei.* — **Opt** + **spre** + **zece.**

ÓPTSPREZECELEA, ÓPTSPREZECEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaptesprezecelea și al nouăsprezecelea. — **Optsprezece** + **le** + **a.**

ÓPTULEA, ÓPTA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaptelea și al nouălea. — **Opt** + **le** + **a.**

OPTZÉCI num. card. Număr care are în numărătoare locul între șaptezeci și nouă și optzeci și unu. ✧ (Substantivat) *Nu are mult până la optzeci.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Dosarul optzeci.* ✧ (Formează num. multiplicativ) *De optzeci de ori.* ✧ (Precedat de „câte”, formează num. distributiv) *S-au format serii de câte optzeci.* — **Opt** + **zeci.**

OPTZÉCILEA, OPTZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaptezeci și nouălea și al optzeci și unulea. — **Optzeci** + **le** + **a.**

OPTZECÍST, -Ă, *optzeciști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Scriitor din generația anilor ’80 ai sec. XX. **2.** Adj. Care aparține optzeciștilor, care se referă la optzeciști. — **Optzeci** + suf. **-ist.**

OPȚIONÁL, -Ă, *opționali, -e,* adj. Cu caracter de opțiune; facultativ. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **optionnel.**

OPȚIÚNE, *opțiuni,* s.f. **1.** Faptul sau dreptul de a alege din două sau mai multe lucruri, posibilități etc.; alegere. ✦ Spec. Alegere, în temeiul unui drept, între două sau mai multe situații juridice. ✧ *Drept de opțiune* = **a)** drept acordat cuiva de a-și alege cetățenia (de obicei în cazuri de stabilire în alt stat); **b)** drept acordat cuiva de

a accepta o moştenire sau de a renunţa la ea. **2.** Condiţie stipulată uneori în tranzacţiile comerciale, potrivit căreia o parte contractantă, care îşi asumă obligaţii ferme, acordă celeilalte părţi, pentru un anumit termen, dreptul de a alege între diferitele condiţii alternative ale contractului sau chiar dreptul de a renunţa la tranzacţie. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **option,** lat. **optio, -onis.**

OPULÉNT, -Ă, *opulenţi, -te,* adj. Bogat, îmbelşugat, abundent; voluminos, masiv. — Din fr. **opulent,** lat. **opulentus.**

OPULÉNŢĂ, *opulenţe,* s.f. Bogăţie, belşug, abundenţă. — Din fr. **opulence,** lat. **opulentia.**

OPÚNE, *opún,* vb. III. **1.** Tranz. A pune în faţa cuiva sau a ceva, ca împotrivire, un lucru, un argument etc. ✦ Refl. A se împotrivi (rezistând sau făcând uz de forţă), a pune piedici, a ţine piept; a zădărnici. **2.** Tranz. A pune faţă în faţă două sau mai multe fiinţe sau lucruri pentru a evidenţia prin comparaţie contrastul dintre ele. **3.** Refl. (Despre unghiuri) A fi aşezat, într-o figură geometrică, în faţa altui unghi sau în faţa uneia dintre laturi; (despre laturi) a fi aşezat în faţa altei laturi sau în faţa unuia dintre unghiuri. [Prez. ind. şi: (reg.) *opúi*] — Din lat. **opponere,** fr. **opposer** (după *pune).*

OPÚNERE, *opuneri,* s.f. Acţiunea de *a (se) opune* şi rezultatul ei; punere faţă în faţă; împotrivire, stăvilire, zădărnicire; *p. ext.* opoziţie. — V. **opune.**

OPÚNŢIA, *opunţia,* s.f. Gen de plante din familia cactaceelor, cărnoase, cu ramuri cilindrice sau turtite lateral, de formă ovală, cu spini aşezaţi în smocuri, cu flori mari, albe, roşii sau galbene (*Opuntia);* plantă care face parte din acest gen. [Pr.: *-ţi-a*] — Din lat., fr. **opuntia.**

ÓPUS[1], *opusuri,* s.n. (Muz.) Indicaţie folosită pentru numerotarea lucrărilor unui compozitor. ✦ Piesă muzicală a unui compozitor care poartă această indicaţie. [Abr.: *op*] — Din fr. **opus,** germ. **Opus.**

OPÚS[2], -Ă, *opuşi, -se,* adj. **1.** Care este aşezat în faţa cuiva sau a ceva, în partea dimpotrivă; *p. ext.* (despre fenomene, caractere, legi) care nu se poate împăca cu altul; contrar, potrivnic. ✦ (Substantivat, n. art.) Ceea ce se opune altuia. **2.** (Mat.; despre unghiuri) Care este aşezat, într-o figură geometrică, în faţa altui unghi sau în faţa uneia dintre laturi; (despre laturi) care este aşezat în faţa altei laturi sau în faţa unuia dintre unghiuri. — V. **opune.**

OPÚSCUL, *opuscule,* s.n. Scriere ştiinţifică sau literară de proporţii reduse. — Din fr. **opuscule,** lat. **opusculum.**

OPÚST, *opusturi,* s.n. (Înv. şi pop.) Stăvilar, zăgaz (rudimentar); jgheab (de lemn) prin care se scurge apa dintr-un iaz; *p. ext.* iaz. — Din ucr. **opust.**

OR[1] conj. Dar, însă. ✦ Deci, aşadar. — Din fr. **or.**

OR[2] conj., adv. v. **ori.**

ORÁC interj. (Reg.; de obicei repetat) Cuvânt care redă strigătul broaştelor. — Onomatopee.

ORÁCOL, *oracole,* s.n. (În Antichitate) Răspuns profetic pe care, potrivit credinţei anticilor, zeii îl dădeau celor veniţi să-i consulte cu privire la viitor; prevestire, prezicere, profeţie; lăcaşul sacru unde se făceau şi se interpretau aceste profeţii; *p. ext.* persoană care făcea aceste profeţii. ✦ Hotărâre sau sentinţă cu caracter infailibil dată de o persoană cu autoritate; *p. ext.* persoană care dă această hotărâre sau sentinţă. ✧ Expr. *A vorbi ca un oracol* = a se exprima sentenţios şi enigmatic. [Var.: **orácul** s.n.] — Din lat. **oraculum,** it. **oracolo,** fr. **oracle.**

ORÁCUL s.n. v. **oracol.**

ORACULÁR, -Ă, *oraculari, -e,* adj. (Rar) Care aparţine oracolului, privitor la oracol. — **Oracul** + suf. *-ar.*

ORÁJ, *oraje,* s.n. (Met.) Fulger însoţit de tunet; furtună. — Din fr. **orage.**

ORAJÓS, -OÁSĂ, *orajoşi, -oase,* adj. (Met.; despre fenomene atmosferice) Cu caracter de furtună. — Din fr. **orageux.**

ORÁL, -Ă, *orali, -e,* adj. **1.** (Anat.) Care se referă la gură, care aparţine gurii; bucal. ✧ *Sunet oral* = sunet la articularea căruia aerul trece numai prin gură. ✦ Care se ia pe cale bucală. **2.** Care se transmite verbal, prin viu grai. ✦ Care caracterizează vorbirea (în opoziţie cu limba scrisă). ✦ (Şi substantivat, n.; despre examene) Care se desfăşoară prin întrebări şi răspunsuri expuse verbal. **3.** (În sintagma) *Stil oral* = mod de exprimare în scris care imită exprimarea prin viu grai. — Din fr. **oral.**

ORALITÁTE s.f. **1.** Calitate a stilului unei scrieri beletristice de a părea vorbit, datorită caracterului spontan şi viu al dialogurilor care notează particularităţile vorbirii personajelor şi al naraţiunii propriu-zise. ✦ Ansamblu de particularităţi ale limbii vorbite, ale graiului viu. **2.** (Jur. în sintagma) *Principiul oralităţii* = principiu fundamental al dreptului procesual, potrivit căruia dezbaterea litigiului se face verbal. — **Oral** + suf. *-itate.* Cf. it. o r a l i t á.

ORANGUTÁN s.m. v. **urangutan.**

ORANÍST s.n. v. **uranisc.**

ORÁNIŢĂ, *oraniţe,* s.f. (Reg.) **1.** Prăjină cu cange la vârf, de care se servesc marinarii şi pescarii. **2.** Luntre pescărească cu fundul lat. — Din sb. **oranica.**

ORÁNJ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Portocaliu. **2.** S.n. Culoare oranj (**1**). — Din fr. **orange.**

ORANJÁDĂ, *oranjade,* s.f. Băutură răcoritoare preparată din suc de portocale, zahăr şi sifon sau apă. — Din fr. **orangeade.**

ORANJERÍE, *oranjerii,* s.f. Seră în care se cultivă portocali. ✦ Tapiserie care reprezintă o grădină de portocali. — Din fr. **orangerie.**

ORÁNZ, *oranzi,* s.m. (Înv.) Portocal. — Din fr. **orange** (după *naramz).*

ORÁR[1], *orare,* s.n. Veşmânt bisericesc în formă de fâşie lungă şi îngustă de lână, de mătase sau de bumbac, purtat pe umăr de diacon în timpul slujbei religioase. — Din sl. **orarĭ,** lat. **orarium.**

ORÁR[2], -Ă, *orari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care arată orele; privitor la ore; care se face sau se calculează pe timp de o oră. ✧ *Diferenţă orară* = diferenţa dintre orele locale a două puncte de pe suprafaţa Pământului. (Înv.) *Cerc orar* = median ceresc. **2.** S.n. Program al unei activităţi împărţit pe ore şi repetat periodic; (concr.) tablou care indică pe ore programul unei activităţi; orele de plecare şi de sosire ale unui tren, vapor, autobuz. ✦ Spec. Program săptămânal pe baza căruia se desfăşoară activitatea didactică în instituţiile de învăţământ. **3.** S.n. Acul mic al ceasului, care indică orele. ✦ (Înv.) Ceasornic. — Din fr. **horaire,** lat. **horarius.**

ORÁŞ, *oraşe,* s.n. **1.** Formă complexă de aşezare umană, având multiple dotări edilitare, de obicei cu funcţie administrativă, industrială, comercială, politică şi culturală; urbe. ✧ Loc. adj. *De oraş* = care provine din oraş, care are caracteristicile, aspectul, obiceiurile etc. de la oraş. ✧ *Haine de oraş* = **a)** haine mai bune decât cele de lucru; **b)** haine croite după moda de la oraş. **2.** P. restr. Partea centrală a unui oraş (**1**); centru. **3.** Populaţia, locuitorii unui oraş (**1**). — Din magh. **város.**

ORATÓR, -OÁRE, *oratori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care compune şi rosteşte un discurs; persoană care are talentul de a vorbi frumos în faţa unui public; retor. — Din lat. **orator,** fr. **orateur.**

ORATÓRIC, -Ă, *oratorici, -ce,* adj. Care aparţine oratorului sau oratoriei, privitor la orator sau la oratorie. — **Orator** + suf. *-ic.*

ORATORÍE s.f. Arta de a compune şi de a rosti discursuri; arta de a vorbi convingător şi frumos în public; elocvenţă, retorică, oratorism. — Din lat. **oratoria.** Cf. it. o r a t o r i a.

ORATORÍSM s.n. (Rar) Oratorie. — **Orator** + suf. *-ism.*

ORATÓRIU[1], *oratorii,* s.n. **1.** Compoziţie muzicală amplă, pentru cor, solişti şi orchestră, destinată a fi interpretată în concert şi care ilustrează o acţiune dramatică; *p. restr.* cantată. **2.** (Înv.) Capelă mică sau încăpere într-o locuinţă particulară, servind drept loc de rugăciune fără acces public; paraclis. — Din lat. **oratorium.** Cf. it. o r a t o r i o, fr. o r a t o i r e.

ORATÓRIU[2], -IE, *oratorii,* adj. (Înv.) Oratoric. — Din lat. **oratorius.**

ORÁŢIE, *oraţii,* s.f. **1.** (Pop.) Urare în versuri pe care colăcarii o adresează mirilor la nuntă; conăcărie. **2.** (Livr.; înv.) Felicitare, urare; *p. ext.* cuvântare, discurs (rostit la anumite ceremonii sau ocazii). **3.** (Înv.) Oratoriu[1] (**1**). [Var.: **oraţiúne** s.f.] — Din lat. **oratio, -onis.**

ORAŢIÚNE s.f. v. **oraţie.**

ÓRĂ, *ore,* s.f. **1.** Unitate de măsură a timpului, egală cu a douăzeci şi patra parte dintr-o zi, cuprinzând 60 de minute sau 3600 de secunde; ceas. ✧ Loc. adv. *Pe oră* = cât ţine un ceas, în decurs de un ceas; la fiecare ceas. *Cu ora* = (angajat şi plătit) după un tarif orar. *Din oră în oră* = la intervale regulate de un ceas. *Oră de oră* = mereu, întruna. ✦ Moment indicat de fiecare dintre cele 24 de părţi în care este împărţită o zi; *p. ext.* fiecare dintre cifrele înscrise pe cadranul unui ceasornic, care marchează aceste momente. ✧ Loc. adj. *De ultimă oră* = foarte nou, recent, actual. ✦ Distanţă, spaţiu ce se poate parcurge în timp de un ceas. ✦ Durată de timp nedeterminată; timp, epocă; moment. ✧ Expr. *La ora actuală* = în prezent. **2.** Timp fixat de mai înainte pentru realizarea unei acţiuni, timp dinainte stabilit când cineva poate fi primit undeva. **3.** Lecţie, curs. ✧ Expr. *A lua* (sau *a da) ore de...* = a lua (sau a da) meditaţii. [Var.: **oáră** s.f.] — Din lat. **hora,** it. **ora.**

ORĂCĂÍ, pers. 3 *orăcăie,* vb. IV. Intranz. (Despre broaşte) A scoate strigătul caracteristic speciei. ✦ (Fam.; despre copiii mici) A plânge, a scânci. [Prez. ind. pers. 3 şi: *orăcăieşte*] — **Orac** + suf. *-ăi.*

ORĂCĂIÁLĂ, *orăcăieli,* s.f. Orăcăit; gălăgie, larmă. [Pr.: *-că-ia-*] — **Orăcăi** + suf. *-eală.*

ORĂCĂÍRE, *orăcăiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a orăcăi* şi rezultatul ei; orăcăit. ✦ (Fam.) Plânset, scâncet de copil mic. — V. **orăcăi.**

ORĂCĂÍT, *orăcăituri,* s.n. Acţiunea de *a orăcăi* şi rezultatul ei; strigăt caracteristic broaştei; orăcăială, orăcăire. ✦ Fig. Amestec de voci, gălăgie. ✦ (Fam.) Plânset, scâncet de copil mic. — V. **orăcăi.**

ORĂDEÁN, -Ă, *orădeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Oradea. **2.** Adj. Care aparţine oraşului Oradea sau orădenilor (**1**), referitor la Oradea ori la orădeni. — **Oradea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ORĂDEÁNCĂ, *orădence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Oradea. — **Orădean** + suf. *-că.*

ORĂSTÍCĂ, *orăstici,* s.f. Numele a două plante erbacee din familia leguminoaselor, cu flori roşii-purpurii la început, apoi albastre; măzăriche neagră *(Lathyrus niger* şi *vernus).* [Var.: **orăştícă** s.f.] — Et. nec.

ORĂŞEÁN, -Ă, *orăşeni, -e,* s.m. şi f. Locuitor al unui oraş. — **Oraş** + suf. *-ean.*

ORĂŞEÁNCĂ, *orăşence,* s.f. Locuitoare a unui oraş; orăşeană. — **Orăşean** + suf. *-că.*

ORĂŞÉL, *orăşele,* s.n. Diminutiv al lui *oraş;* oraş mic. — **Oraş** + suf. *-el.*

ORĂŞENÉSC, -EÁSCĂ, *orăşeneşti,* adj. Care aparţine oraşului, privitor la oraş, ca la oraş; urban, citadin. — **Orăşean** + suf. *-esc.*

ORĂŞENÉŞTE adv. În felul orăşenilor, ca orăşenii. — **Orăşean** + suf. *-eşte.*

ORĂŞENÍE, *orăşenii,* s.f. (Rar) Orăşenism. — **Orăşean** + suf. *-ie.*

ORĂȘENÍME s.f. (Rar) Locuitorii unui oraș, mulțime de locuitori ai unui oraș. — **Orășean** + suf. *-ime.*

ORĂȘENÍSM, *orășenismc,* s.n. Fel de a fi, de a se comporta, de a vorbi specific unui orășean; *p. ext.* comportare manierată, căutată, artificială. — **Orășean** + suf. *-ism.*

ORĂȘENIZÁ, *orășenizez,* vb. I. Refl. (Rar) A-și însuși felul de viață sau de comportare al orășenilor, a se adapta la viața orășenească, a deveni orășean; a se urbaniza. — **Orășean** + suf. *-iza.*

ORĂȘTÍCĂ s.f. v. **orăstică.**

ORĂTÁNIE, *orătănii,* s.f. Pasăre de curte. [Var.: **orătắnie, oráténie** s.f.] — Din **oară[2].**

ORĂTÂNIE s.f. v. **orătanie.**

ORĂTÉNIE s.f. v. **orătanie.**

ORÂND s.m. v. **orândă[1].**

ORÂNDÁR, *orândari,* s.m. (Înv., reg.) **1.** Arendaș. **2.** Cârciumar, hangiu. — **Orândă[2]** + suf. *-ar.* Cf. ucr. o r e n d a r.

ORÂNDÁȘ, *orândași,* s.m. (Reg.) **1.** Arendaș. **2.** Cârciumar. — **Orândă[2]** + suf. *-aș.*

ORÂNDĂ[1], *orânde,* s.f. (Pop.) **1.** Soartă, ursită, destin. ✦ Persoană menită să devină soțul (sau soția) cuiva; ursit. **2.** Obicei, datină. [Var.: **orând** s.m.] — Din **orândui** (derivat regresiv).

ORÂNDĂ[2], *orânzi,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Cârciumă rurală (luată cu arendă de la proprietarul moșiei); han. **2.** Arendă. [Pl. și: *orânde*] — Din ucr. **orenda.**

ORÂNDUÍ, *orânduiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) așeza, a (se) grupa într-o anumită ordine; a (se) aranja. **2.** Tranz. A hotărî, a dispune; a ridica la o demnitate; a numi, a desemna; a învesti. **3.** Tranz. (Înv. și pop.) A decide, a fixa, a stabili. ✦ (Rar) A porunci, a ordona. **4.** Tranz. (Înv. și pop.) A pune la cale; a pregăti. — Din sl. **urenditi.**

ORÂNDUIÁLĂ, *orânduieli,* s.f. **1.** Rânduială, ordine; întocmire, organizare. ✧ Loc. adv. *Cu orânduială* = în mod organizat, cu rost. ✧ Loc. vb. *A pune în (bună) orânduială* sau *a pune orânduială* = a orândui. **2.** (Înv.) Hotărâre, dispoziție, ordin; (concr.) act care conține o hotărâre. **3.** Orânduire socială. [Pr.: *-du-ia-*] — **Orândui** + suf. *-eală.*

ORÂNDUÍRE, *orânduiri,* s.f. Acțiunea de *a orândui* și rezultatul ei. **1.** Așezare, grupare într-o anumită ordine, într-un anumit fel; aranjare, repartizare, clasare. ✦ Organizare, întocmire; stabilire. **2.** Învestire. **3.** (Înv. și reg.) Hotărâre, dispoziție, decizie, ordin. **4.** (Adesea cu determinarea „socială") Formațiune socială. — V. **orândui.**

ORÂNDUÍT, -Ă, *orânduiți, -te,* adj. **1.** Pus, așezat într-o anumită ordine; aranjat, rânduit. **2.** (Înv.) Împuternicit, învestit. **3.** (Înv.) Stabilit, fixat, hotărât, destinat. — V. **orândui.**

ORÂNDUITÓR, -OÁRE, *orânduitori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care orânduiește, care organizează; organizator. [Pr.: *-du-i-*] — **Orândui** + suf. *-tor.*

ORB[1] s.n. (În sintagma) *Orbul găinilor* (sau *găinii)* = numele popular al unei boli de ochi care se manifestă prin imposibilitatea de a vedea seara după apusul soarelui; *p. ext.* miopie. ✧ Expr. *A avea orbul găinilor* = a nu vedea sau a nu observa un obiect aflat foarte aproape. — Din **orbi** (derivat regresiv).

ORB[2], OÁRBĂ, *orbi, oarbe,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Lipsit de simțul văzului, care nu vede (deloc). ✧ Expr. *A nimerit orbul Brăila* sau *nimeresc orbii Suceava,* se spune pentru a încuraja pe cel care șovăie să se ducă într-un loc necunoscut. *A se bate ca orbii* = a se bate foarte tare. **2.** Fig. Care nu admite alte păreri. **3.** Fig. Care pare să acționeze fără discernământ, la întâmplare, fără rațiune, fără finalitate; *p. ext.* de temut, fioros. ✦ Complet, total. ✦ Lipsit de spirit de observație sau de perspicacitate. **4.** Fig. Lipsit de lumină; întunecos, întunecat. **5.** (În sintagmele) *Fereastră oarbă* sau *geam orb* = adâncitură în perete, de forma unei ferestre, constituind un motiv arhitectonic. *Sobă oarbă* = motiv ornamental de forma unei sobe; sobă care are gura în a doua cameră. *Dușumea oarbă* = dușumea de scânduri brute distanțate, peste care se montează parchetul. *Cartuș orb* = cartuș fără proiectil, folosit la exerciții, la parade, la demonstrații etc. *Cameră oarbă* = cameră fără ferestre, cu destinații speciale (în fizică, în medicină etc.). *Puț orb* = puț de mină care nu are ieșire directă la suprafață. — Lat. **orbus.**

ORBÁLȚ, (**1**) *orbalțuri,* s.n., (**2**) *orbalți,* s.m. **1.** S.n. (Înv. și pop.) Erizipel. **2.** S.m. Numele a două plante erbacee folosite în medicina populară: **a)** plantă veninoasă, cu tulpina subțire, cu frunze mari și cu flori mici, albe-gălbui *(Actaea spicata);* **b)** silnică. — Din magh. **orbánc.**

ORBĂCĂÍ vb. IV v. **orbecăi.**

ORBĂLȚĂTÚRĂ s.f. v. **orbălțitură.**

ORBĂLȚÍ, *orbălțesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) îmbolnăvi de orbalț; a (se) umfla din cauza orbalțului. — V. **orbalț.**

ORBĂLȚÍT, -Ă, *orbălțiți, -te,* adj. (Reg.) Bolnav de orbalț; umflat (de orbalț). — V. **orbălți.**

ORBĂLȚITÚRĂ, *orbălțituri,* s.f. (Reg.) Orbalț (**1**). [Var.: **orbălțătúră** s.f.] — **Orbălți** + suf. *-tură.*

ORBEÁLĂ, *orbeli,* s.f. (Reg.) Slăbire a vederii; orbire. — **Orbi** + suf. *-eală.*

ORBECÁ, *órbec,* vb. I. Intranz. (Înv. și reg.) A orbecăi. — Din **orb[2].**

ORBECÁRE, *orbecări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a orbeca;* orbecăire. — V. **orbeca.**

ORBECÁT, -Ă, *orbecați, -te,* adj. (Rar; despre ochi) Orbit, fermecat, fascinat. — V. **orbeca.**

ORBECĂÍ, *orbécăi,* vb. IV. Intranz. A umbla (încoace și încolo) pipăind și rătăcind (ca orbul[2]) prin întuneric; a dibui, a bâjbâi, a orbeca. [Prez. ind. și: *orbecăiesc.* — Var.: **orbăcăí** vb. IV] — **Orbeca** + suf. *-ăi.*

ORBECĂÍRE, *orbecăiri,* s.f. Faptul de *a orbecăi;* dibuială, bâjbâială, rătăcire, orbecare. — V. **orbecăi.**

ORBÉSC, -EÁSCĂ, *orbești,* adj. **1.** Care aparține orbului[2], de orb[2]. **2.** Fig. (Despre acțiuni și sentimente) Care se manifestă orbește, necumpănit, nesocotit, fără discernământ, lipsit de rațiune; necugetat. ✦ Peste măsură de mare; exagerat, exorbitant. — **Orb[2]** + suf. *-esc.*

ORBÉȘTE adv. **1.** Ca orbii[2], pe dibuite, la întâmplare. **2.** Fig. Fără discernământ, fără reflecție, fără chibzuință, în mod mecanic. ✦ Necontrolat, nebunește, inconștient; pătimaș. — **Orb[2]** + suf. *-ește.*

ORBÉTE s.m. v. **orbeț.**

ORBÉȚ, -EÁȚĂ, *orbeți, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Ființă) care nu vede bine sau nu vede deloc; *p. ext.* cerșetor (orb[2]). ✧ Expr. *A se bate ca orbeții* = a se încăiera aprig, a se bate rău, fără a se uita unde lovesc. **2.** S.m. Mamifer rozător subteran, asemănător cu cârtița, cu ochii ascunși sub piele, care se hrănește mai ales cu rădăcini; cățelul-pământului *(Spalax microphtalmus).* [Var.: **orbéte** s.m.] — **Orb[2]** + suf. *-eț.*

ORBÍ, *orbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A deveni orb[2], a-și pierde vederea. ✦ Tranz. A face pe cineva să-și piardă vederea; a scoate cuiva ochii. ✧ Expr. *(Nici cât* sau *măcar) să orbești un șoarece* = foarte puțin; deloc. ✦ Tranz. A tulbura vederea, a lua ochii din cauza unei lumini intense. **2.** Tranz. Fig. A face pe cineva să nu mai judece obiectiv, să-și piardă rațiunea, clarviziunea. ✦ A înșela, a amăgi pe cineva, a minți. — Din **orb[2].**

ORBICULÁR, -Ă, *orbiculari, -e,* adj. Rotund, globular. ✦ (Substantivat, m.) Mușchi de formă circulară care înconjoară pleoapele și buzele, determinând, prin contracție, închiderea și deschiderea acestora. — Din fr. **orbiculaire,** lat. **orbicularis.**

ORBÍE s.f. (Pop.) Starea celui orb[2] (**1**), lipsa vederii. ✦ Fig. Inconștiență, orbire. — **Orb[2]** + suf. *-ie.*

ORBÍLĂ s.m. (Glumeț) Poreclă dată unei persoane care nu vede sau nu observă nimic în jurul său, care se împiedică de tot ce-i stă în cale, care este lipsită de spirit de observație. — **Orb[2]** + suf. *-ilă.*

ORBÍRE s.f. Faptul de *a orbi; fig.* întunecare a minții, lipsă de clarviziune, rătăcire, inconștiență. ✧ Loc. adv. *Cu orbire* = fără chibzuială, orbește. — V. **orbi.**

ORBÍȘ adv. (Pop.) Pe dibuite, la întâmplare, orbește; *fig.* fără chibzuință, nebunește. ✧ Expr. *A da orbiș* = a lovi fără cruțare. — **Orb[2]** + suf. *-iș.*

ORBÍT, -Ă, *orbiți, -te,* adj. **1.** Lipsit de vedere sau cu vederea slăbită. **2.** Fig. Cu mintea întunecată (de furie, de durere etc.), fără discernământ, scos din minți, înnebunit, zăpăcit. ✦ Fermecat, fascinat, uluit. — V. **orbi.**

ORBITÁL, -Ă, *orbitali, -e,* adj. **1.** Care aparține orbitei unui corp ceresc, privitor la această orbită. ✦ (Despre un mobil) Care parcurge o orbită. **2.** Care aparține sau se află în orbita oculară. — Din fr. **orbital.**

ORBÍTĂ, *orbite,* s.f. **1.** Traiectorie în formă de curbă (închisă) pe care o parcurge un mobil. ✦ Drumul real parcurs de un astru. ✧ *Orbită aparentă* = drumul aparent al unui astru pe bolta cerească, proiecție a drumului său real. **2.** Fiecare dintre cele două cavități osoase ale craniului, în care se află globul ocular. **3.** Fig. Sfera, domeniul de acțiune sau de influență. — Din fr. **orbite,** lat. **orbita.**

ORBITÓR, -OÁRE, *orbitori, -oare,* adj. Care supără, care tulbură vederea; care orbește. ✦ Fig. Care întunecă mintea, tulbură rațiunea. ✦ Fig. Uluitor. — **Orbi** + suf. *-tor.*

ÓRBOTĂ s.f. v. **horbotă.**

ORC s.m. (Rar) Infern. — Din germ. **Orkus.**

ORCÁN, *orcane,* s.n. **1.** (Met.) Ciclon tropical care se manifestă în sudul Asiei. **2.** (Înv.) Uragan. — Din germ. **Orkan.**

ORCEÁG, *orceaguri,* s.n. (Bot.; reg.) Arpagic. — Et. nec.

ORCHESTRÁ, *orchestrez,* vb. I. Tranz. A aranja o bucată muzicală pentru a putea fi executată de orchestră. — Din fr. **orchestrer.**

ORCHESTRÁL, -Ă, *orchestrali, -e,* adj. Care aparține orchestrei, propriu orchestrei, privitor la orchestră, care se execută de orchestră. — Din fr. **orchestral.**

ORCHESTRÁNT, -Ă, *orchestranți, -te,* s.m. și f. Persoană care face parte dintr-o orchestră; instrumentist. — **Orchestră** + suf. *-ant.*

ORCHESTRÁRE, *orchestrări,* s.f. Acțiunea de *a orchestra* și rezultatul ei; orchestrație. — V. **orchestra.**

ORCHESTRATÓR, *orchestratori,* s.m. Persoană care orchestrează bucăți muzicale. — **Orchestra** + suf. *-tor.*

ORCHESTRÁȚIE, *orchestrații,* s.f. Arta de a orchestra; transcriere, aranjare pentru orchestră a unei bucăți muzicale, ținând cont de posibilitățile tehnice și expresive ale fiecărui instrument. ✦ Felul cum sunt îmbinate grupurile de instrumente ale unei orchestre (într-o compoziție muzicală). — Din fr. **orchestration.**

ORCHÉSTRĂ, *orchestre,* s.f. **1.** Colectiv de instrumentiști care execută împreună compoziții muzicale. ✦ Ansamblul instrumentelor muzicale la care cântă membrii acestui colectiv. **2.** Parte a unei săli de spectacol destinată orchestranților,

situată între scenă și sală, sub nivelul parterului. ✧ *Fotoliu de orchestră* = loc în primele rânduri într-o sală de concert sau, *p. ext.,* în orice sală de spectacol. **3.** Spațiu circular în arhitectura teatrelor antice, situat între avanscenă și gradene. [Var.: **orhéstră** s.f., (înv.) **orchéstru** s.n.] — Din fr. **orchestre,** germ. **Orchester,** it. **orchestra,** rus. **orkestr.**

ORCHESTRIÓN, *orchestrioane,* s.n. Instrument muzical în formă de orgă sau de pian, cu două sau cu mai multe claviaturi. [Pr.: *-tri-on*] — Din fr. **orchestrion,** germ. **Orchestrion.**

ORCHESTRIONÉT, *orchestrionete,* s.n. Instrument muzical cu manivelă, mai mic decât orchestrionul, care execută muzică înregistrată pe benzi de carton perforate. [Pr.: *-tri-o-*] — **Orchestrion** + suf. *-et.*

ORCHÉSTRU s.n. v. **orchestră.**

ORCÍC, *orcicuri,* s.n. Fiecare dintre cele două piese de lemn prinse de crucea căruței, a trăsurii etc., de care se leagă șleaurile[2]. — Din ucr. **orčyk.** Cf. pol. o r c z y k.

ORCICÁR, *orcicare,* s.n. Ochiul sau lațul șleaului[2], care se prinde de orcic. — **Orcic** + suf. *-ar.*

ORDALÍE, *ordalii,* s.f. (În Evul Mediu) Mod de stabilire a dreptății sau a vinovăției părților în litigiu, prin diferite probe (a focului, a apei clocotite și a fierului încins) sau prin duelul judiciar. [Acc. și: *ordálie*] — Din fr. **ordalie,** lat. **ordalium.**

ÓRDIE, *ordii,* s.f. (Înv.) Hoardă, oaste (turcească sau tătară); tabără militară. ✦ Mulțime mare de oameni; gloată. [Acc. și: *ordíe*] — Din bg., sb. **ordija.**

ÓRDIN, *ordine,* s.n. **1.** Dispoziție obligatorie, scrisă sau verbală, dată de o autoritate sau de o persoană oficială; poruncă. ✧ Expr. *La ordinele cuiva* = la dispoziția cuiva. *Sub ordinele cuiva* = sub comanda cuiva, sub conducerea cuiva. *La ordin!* = vă stau la dispoziție. ✦ (Concr.) Act care conține o dispoziție cu caracter obligatoriu. ✧ *Ordin de zi* = act prin care comandantul unei unități militare se adresează în anumite ocazii, întregii unități. *Ordin de chemare* = dispoziție scrisă a unei autorități militare, prin care o persoană din cadrele de rezervă ale armatei este chemată la unitate. *Ordin de serviciu* = act prin care cineva primește o însărcinare oficială; delegație. *Ordin de plată* = dispoziție dată de către o bancă pentru a plăti o sumă de bani unei persoane fizice sau juridice. **2.** Decorație superioară medaliei. **3.** (Biol.) Categorie sistematică subordonată clasei, care cuprinde una sau mai multe familii strâns înrudite și cu caractere asemănătoare. **4.** (Arhit.) Ansamblu de elemente constructive și decorative care definesc caracteristicile stilurilor de bază greco-romane. **5.** Comunitate monahală înființată în vederea propagandei religioase. ✦ Comunitate medievală de cavaleri-călugări care participau la acțiuni războinice. **6.** Rang, categorie (după importanță). ✧ Expr. *De ordin(ul)...* = cu caracter (de)... *De prim(ul) ordin* = de prim(ul) rang. ✦ (Înv.) Ordine, categorie, domeniu. ✦ Regulă, ordine. — Din lat. **ordo, -inis,** fr. **ordre.**

ORDINÁ vb. I v. **ordona.**

ORDINÁL, *ordinale,* adj. (În sintagma) *Numeral ordinal* = numeral care indică, într-o serie, locul, ordinea obiectelor prin numărare. — Din fr. **ordinal.**

ORDINÁR, -Ă, *ordinari, -e,* adj. **1.** Obișnuit, normal; de rând, comun. ✧ *Fracție ordinară* = raportul a două numere întregi. *Sesiune ordinară* = sesiune convocată conform regulamentului de funcționare. ✧ Loc. adv. (Franțuzism înv.) *De ordinar* = de obicei. ✦ (Mil.; înv.; substantivat, în expr.) *A trece* (sau *a înscrie) la ordinar* = a înscrie în registrul de evidență a rațiilor alimentare și a soldei. **2.** De calitate inferioară, fără valoare, prost. ✦ Vulgar, grosolan, josnic. — Din fr. **ordinaire,** lat. **ordinarius,** germ. **ordinär.**

ORDINARIÁT, *ordinariate,* s.n. (Înv.) Organ administrativ care conducea o episcopie catolică; consistoriu. — Din lat. **ordinariatus,** fr. **ordinariat.**

ORDINATÓR, *ordinatoare,* s.n. Ansamblu de sisteme mecanice, electromagnetice și electronice care prelucrează datele introduse într-o formă prestabilită și furnizează rezultatele fie într-o formă accesibilă utilizatorului, fie ca semnele destinate acționării unor echipamente; computer, calculator. — Din fr. **ordinateur.**

ÓRDINE, *ordini,* s.f. **1.** Dispoziție, succesiune regulată cu caracter spațial, temporal, logic, moral, estetic; organizare, înșiruire, rând, rânduire, orânduială. ✧ *Ordine de bătaie* = dispozitiv de luptă. *Ordine de zi* = program care cuprinde totalitatea problemelor ce urmează să fie discutate într-o ședință, într-o adunare. ✧ Loc. adj. și adv. *La ordinea zilei* = de actualitate; important, pe primul plan. **2.** Așezare a unor obiecte potrivit unor cerințe de ordin practic și estetic, rânduială; *p. ext.* funcționare bună, armonioasă; disciplină, regulă. ✧ Loc. adv. *În ordine* = așa cum se cuvine; în regulă. ✧ Expr. *A chema pe cineva la ordine* = a soma pe cineva să respecte anumite norme (de conduită) încălcate; a admonesta. **3.** Principiu de cauzalitate sau de finalitate a lumii, lege proprie naturii. ✧ Expr. (Înv.) *De ordine* = de natura..., de felul..., de domeniul. **4.** Organizare, orânduire socială, politică, economică; regim; *spec.* stabilitate socială. ✧ *Ordine publică* = ordine politică, economică și socială dintr-un stat, care se asigură printr-un ansamblu de norme și măsuri deosebite de la o orânduire socială la alta și care se concretizează în funcționarea normală a aparatului de stat, menținerea liniștii cetățenilor și respectarea drepturilor acestora. — Din lat. **ordo, -inis,** it. **ordine.**

ORDONÁ, (**1**) *ordón,* (**2**) *ordonez,* vb. I. Tranz. **1.** A da un ordin, a porunci, a comanda; a cere, a pretinde, a dispune. ✦ (Înv.) A prescrie un medicament, un tratament. **2.** A pune în ordine, a grupa într-un anumit fel; a aranja, a orândui. [Var.: (înv.) **ordiná** vb. I] — Din fr. **ordonner.**

ORDONANȚÁ, *ordonanțez,* vb. I. Tranz. A dispune plata unei sume prin emiterea unei ordonanțe, a unui ordin de plată. — Din fr. **ordonnancer.**

ORDONANȚÁRE, *ordonanțări,* s.f. Acțiunea de *a ordonanța* și rezultatul ei. — V. **ordonanța.**

ORDONÁNȚĂ, *ordonanțe,* s.f. **1.** Dispoziție scrisă emisă de o autoritate administrativă, judecătorească etc.; act care conține această dispoziție. ✧ *Ofițer de ordonanță* = ofițer atașat pe lângă marile comandamente, cu misiunea specială de a transmite ordinele. *Ordonanță de plată* = dispoziție, ordin de plată a unei sume. *Ordonanță prezidențială)* (sau, ieșit din uz, *președințială)* = hotărâre judecătorească dată în proceduri cu caracter urgent. *Ordonanță de urgență* = hotărâre guvernamentală luată în absența Parlamentului, cu putere de lege și care poate fi confirmată sau infirmată ulterior de Parlament. ✦ (Înv.) Rețetă medicală. **2.** (În vechea armată) Soldat în serviciul personal al unui ofițer. **3.** (Arhit.) Dispunere, aranjare generală a elementelor componente ale unei fațade. — Din fr. **ordonnance.**

ORDONÁRE, *ordonări,* s.f. Acțiunea de *a ordona* și rezultatul ei. ✧ *Raport de ordonare* = cuprindere a unei noțiuni în sfera unei alte noțiuni mai generale. — V. **ordona.**

ORDONÁT, -Ă, *ordonați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Căruia îi place ordinea, care păstrează ordinea, dichisit; *p. ext.* disciplinat, echilibrat. **2.** (Despre obiecte) (Pus) în ordine, rânduit după anumite criterii, aranjat. — V. **ordona.** Cf. fr. o r d o n n é.

ORDONÁTĂ, *ordonate,* s.f. (Mat.) A doua coordonată a unui punct în sistemul rectangular de coordonate din plan sau din spațiu. ✦ Înălțimea unui punct de pe traiectoria unui proiectil în raport cu linia de ochire. — Din fr. **ordonnée.**

ORDONATÓR, -OÁRE, *ordonatori, -oare,* s.m. și f. (Și în sintagma *ordonator de credite*) Persoană împuternicită prin lege să dispună, să aprobe și să răspundă de utilizarea creditelor bugetare, de realizarea veniturilor, de folosirea eficientă a sumelor primite de la bugetul de stat sau de la bugetul fondurilor speciale. — Din fr. **ordonnateur.**

ORDOVICIÁN, -Ă, *ordovicieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. A doua perioadă a paleozoicului. **2.** Adj. Care se referă la ordovician (**1**) sau la formațiunile din această perioadă. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **ordovicien.**

ORDÚRĂ, *orduri,* s.f. (Livr.) Murdărie, gunoi. — Din fr. **ordure.**

ORDURIÉR, -Ă, *ordurieri, -e,* adj. (Livr.) Murdar, obscen. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **ordurier.**

OREÁDĂ, *oreade,* s.f. Nimfă din mitologia greco-romană, care locuia prin munți și prin peșteri. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **oréade.**

OREÁV, *oreave,* s.n. (Reg.) Vale prin care curge apă numai când plouă. — Et. nec.

OREIÓN, (2) *oreioane,* s.n. **1.** Boală contagioasă și epidemică de natură virotică, frecventă la copii, care se manifestă prin febră și prin inflamarea glandelor parotide. **2.** (La pl.) Cazuri de oreion **(1).** [Pr.: *-re-ion*] — Din fr. **oreillons.**

ORELÍST, -Ă, *orelișți, -ste,* adj. Otorinolaringolog. — Din **o**[to]**r**[ino]**l**[aringologie] + suf. *-ist.*

ORÉȘNIȚĂ, *oreșnițe,* s.f. Plantă erbacee agățătoare, meliferă, cu frunzele terminate printr-un cârcel ramificat, cu florile purpurii, plăcut mirositoare și cu un tubercul comestibil *(Lathyrus tuberosus).* — Et. nec. Cf. bg., sb. o r e š a k.

OREXIMANÍE s.f. Poftă de mâncare exagerată, foame patologică. — Din fr. **oreximanie.**

ORÉZ, (**1**) s.m., (**2**) s.n., **(3)** *orezuri,* s.n. **1.** S.m. Plantă alimentară din familia gramineelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze liniare alungite și cu spice mici, cultivată în terenuri umede pentru fructele ei cu semințe foarte hrănitoare, bogate în amidon *(Oryza sativa).* ✦ Semințele acestei plante. **2.** S.n. Mâncare preparată din orez (**1**). **3.** S.n. Sortiment de orez (**1**). — Din bg. **oriz.**

OREZÁR, *orezari,* s.m. (Rar) Persoană care cultivă orez. — **Orez** + suf. *-ar.*

OREZĂRÍE, *orezării,* s.f. Teren nivelat, cu amenajări speciale pentru irigație, pe care se cultivă orez; loc cultivat cu orez. ✦ Cultură de orez. — **Orez** + suf. *-ărie.*

ORFÁN, -Ă, *orfani, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care a pierdut pe unul dintre părinți sau pe amândoi; sărman. ✦ Lipsit de ceva. — Din ngr. **orfanós,** lat. **orphanus, -a, -um.**

ORFANOTROFÍE, *orfanotrofii,* s.f. (Înv.) Orfelinat. — Din ngr. **orfanotríon,** lat. **orphanotrophium.**

ORFĂURĂRÍE s.f. v. **orfevrărie.**

ORFELÍN, -Ă, *orfelini, -e,* s.m. și f., adj. (Înv.) (Copil) orfan. — Din fr. **orphelin.**

ORFELINÁT, *orfelinate,* s.n. Așezământ, instituție de ocrotire socială pentru creșterea copiilor orfani. — Din fr. **orphelinat.**

ORFEVRĂRÍE, *orfevrării,* s.f. Meșteșugul creării obiectelor de artă aplicată, din metale prețioase. ✦ Obiecte prelucrate prin acest meșteșug. ✦ Comerț cu obiecte fine de aur și de argint. [Var.: **orfevreríe, orfăurărie** s.f.] — Din fr. **orfèvrerie.**

ORFEVRERÍE s.f. v. **orfevrărie.**

ORFEVRIÉR, -Ă, *orfevrieri, -e,* adj. Care se referă la orfevrărie, care aparține orfevrăriei. [Pr.: *-vri-er*] — Din **orfevrărie.**

ORFÉVRU, *orfevri,* s.m. (Livr.) Meșter care lucrează orfevrărie; aurar. — Din fr. **orfèvre.**

ÓRFIC, -Ă, *orfici, -ce,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. Privitor la Orfeu, care se referă la doctrine, mistere, concepții filosofice atribuite acestuia. ✦ *Poeme orfice* = denumire dată textelor lirice și filosofice grecești atribuite poetului mitic Orfeu. **2.** S.f. pl. Sărbători în cinstea lui Dionysos. — Din fr. **orphique.**

ORFÍSM s.n. **1.** Curent ezoteric din Grecia antică, care preconiza dualismul suflet-corp și credința în metempsihoză. **2.** Curent în pictură care susține primatul culorii pure ca mijloc de exaltare a luminozității și a dinamismului. — Din fr. **orphisme.**

ORGÁN[1], *organe,* s.n. **1.** Parte din corpul unei ființe vii, care îndeplinește una sau mai multe funcții vitale sau utile vieții. ✦ Gură; *p. ext.* voce, glas. **2.** Parte componentă a unui mecanism, a unui aparat, a unei mașini, formată din una sau din mai multe piese, având o anumită funcție. **3.** Fig. Mijloc, instrument de acțiune, de comunicare etc.; *p. ext.* exponent, reprezentant; mijlocitor. ✦ (Urmat de determinări care indică felul sau apartenența) Ziar, revistă. **4.** Grup de persoane care îndeplinește o funcție politică, socială, administrativă etc.; instituție politică, socială, administrativă etc. reprezentată de aceste persoane. — Din ngr. **órganon,** it. **organo,** lat. **organum,** fr. **organe,** germ. **Organ,** rus. **organ.**

ORGÁN[2], *organe,* s.n. (Înv.) **1.** Harpă, liră. **2.** Orgă. — Din sl. **or(ŭ)ganŭ,** ngr. **órganon,** lat. **organum,** it. **organo.**

ORGANDÍ, (**2**) *organdiuri,* s.n. **1.** Țesătură de bumbac sau de in, subțire, transparentă și foarte apretată, din care se confecționează obiecte de îmbrăcăminte pentru femei și copii, perdele etc. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. [Var.: **organdín, organtín** s.n.] — Din fr. **organdi,** germ. **Organdin.**

ORGANDÍN s.n. v. **organdi.**

ORGÁNIC, -Ă, *organici, -ce,* adj. **1.** Care ține de structura, de esența, de funcțiile unui organ sau ale unui organism; privitor la organe sau organisme vii. **2.** Care are structura unui organism (**1**), constituind un întreg diferențiat și în același timp unitar; organizat, unitar, inseparabil. ✦ Care rezultă din organizarea, din construcția însăși a unui lucru; esențial, lăuntric, intrinsec. ✦ Fundamental. ✦ (Și adv.; despre relații, legături) Analog legăturii care unește părțile unui organism (**1**); indisolubil. **3.** (Despre substanțe, materii etc.) Care este alcătuit din carbon și hidrogen, uneori și din alte elemente chimice (oxigen, azot etc.). ✧ *Chimie organică* = ramură a chimiei care studiază hidrocarburile și derivații acestora. — Din lat. **organicus,** fr. **organique.**

ORGANICÍSM s.n. Concepție din sec. XIX, potrivit căreia societatea este un organism analog celor biologice, supus aceloraşi legi ca și acestea. — Din fr. **organicisme.**

ORGANICÍST, -Ă, *organiciști, -ste,* s.m. și f., adj. (Adept) al organicismului. — Din fr. **organiciste.**

ORGANICITÁTE s.f. (Fil.) Caracter organic al unui sistem. — Din engl. **organicity.**

ORGANIGRÁMĂ, *organigrame,* s.f. **1.** Redare schematică (grafică) în toate detaliile a organizării, a subordonării și a legăturilor dintre compartimente din cadrul unei întreprinderi sau al unei instituții. **2.** (Inform.) Reprezentare grafică a unui algoritm. **3.** (Cib.) Diagramă logică. — Din fr. **organigramme.**

ORGANÍSM, *organisme,* s.n. **1.** Sistem viu (animal, plantă, microorganism) care este capabil de reproducere, creștere și întreținere; corp, ființă. **2.** Fig. Ceea ce apare ca un tot închegat; ceea ce funcționează în mod organizat. ✦ Organizație (**1**). — Din lat. **organismus,** ngr. **organismós,** germ. **Organismus,** fr. **organisme.**

ORGANÍST, -Ă, *organiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă la orgă. — Din fr. **organiste,** germ. **Organist,** it. **organista.**

ORGANÍT, *organite,* s.n. Fiecare dintre elementele constitutive permanente ale celulei. — Din fr. **organite.**

ORGANIZÁ, *organizez,* vb. I. Tranz. A face ca un grup social, o instituție etc. să funcționeze sau să acționeze organic (repartizând însărcinările și coordonându-le conform unui plan adecvat); a stabili și a coordona mijloacele tehnice, economice, administrative, astfel încât să permită executarea în condiții optime a unui proces. ✦ Refl. A proceda metodic și ordonat în acțiunile sale, a-și coordona acțiunile orientându-se după un plan; a-și strânge și a-și întări forțele. ✦ A pregăti temeinic o acțiune după un plan bine chibzuit; a întocmi, a alcătui, a aranja, a orândui. — Din fr. **organiser.**

ORGANIZÁRE, *organizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) organiza* și rezultatul ei; *p. ext.* rânduială, disciplină, ordine. ✦ Orânduire, alcătuire. ✧ *Organizare administrativ-teritorială* = împărțire administrativ-teritorială. *Organizarea teritoriului* = ansamblu de măsuri organizatorice, financiare, tehnice și juridice prin care se urmărește folosirea rațională a terenurilor. — V. **organiza.**

ORGANIZÁT, -Ă, *organizați, -te,* adj. Care are o organizare, care se desfășoară conform unui plan chibzuit. — V. **organiza.**

ORGANIZATÓR, -OÁRE, *organizatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care organizează, care se referă la organizare. — **Organiza** + suf. *-tor.*

ORGANIZATÓRIC, -Ă, *organizatorici, -ce,* adj. Care ține de organizare, privitor la organizare. — **Organizator** + suf. *-ic.*

ORGANIZÁȚIE, *organizații,* s.f. **1.** Grup de persoane fizice, juridice sau de stat având o organizare de sine stătătoare, un patrimoniu propriu (în vederea realizării unui scop) și personalitate juridică (instituție, întreprindere). **2.** Mod de organizare, orânduire, aranjare; rânduială, alcătuire. — Din germ. **Organisation,** fr. **organisation,** rus. **organizațiia.**

ORGANIZAȚIONÁL, -Ă, *organizaționali, -e,* adj. Referitor la organizare, de organizare. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **organisationnel.**

ORGANOGÉN, -Ă, *organogeni, -e,* adj. **1.** (Despre elemente chimice) Care intră în compoziția substanțelor organice din structura animalelor și a vegetalelor. **2.** (Despre minerale, roci, minereuri, formațiuni geologice) Care constă din resturi sau urme de organisme animale ori vegetale; care s-a format sub acțiunea organismelor. — Din fr. **organogène.**

ORGANOGENÉZĂ s.f. Proces de formare a organelor în cursul dezvoltării individuale a organismelor; organogenie. — Din fr. **organogenèse.**

ORGANOGENÍE s.f. (Med.) Organogeneză. — Din fr. **organogénie,** engl. **organogeny.**

ORGANOGRÁFIC, -Ă, *organografici, -ce,* adj. (Rar) Structural. — Din fr. **organoghraphique.**

ORGANOGRAFÍE s.f. **1.** Parte a zoologiei și a botanicii care se ocupă cu descrierea organelor animalelor sau ale vegetalelor. **2.** Descriere amănunțită a părților care alcătuiesc un instrument muzical și a felului de funcționare a acelui instrument. — Din fr. **organographie.**

ORGANOLÉPTIC, -Ă, *organoleptici, -ce,* adj. Care se bazează pe simțuri. ✧ *Examen organoleptic* = apreciere a calității produselor alimentare cu ajutorul văzului, mirosului, gustului și, uneori, al pipăitului. — Din fr. **organoleptique.**

ORGANOLÍT, *organolite,* s.n. (Geol.) Mineral sau rocă formate prin transformarea unor substanțe organice. — Cf. fr. o r g a n o l i t h i e n.

ÓRGANON s.n. (Livr.) Instrument, mijloc de muncă și de cercetare științifică. — Din ngr. **órganon.**

ORGANOSÓL, *organosoli,* s.m. Soluție coloidală aflată într-un lichid organic. — Din fr. **organosol.**

ORGANOTERAPÍE, *organoterapii,* s.f. Metodă de tratament medical care constă în administrarea de extracte de organe sau de glande endocrine; opoterapie. — Din fr. **organothérapie.**

ORGANOTRÓP, -Ă, *organotropi, -e,* adj. (Despre substanțe, medicamente) Care prezintă o afinitate particulară pentru un anumit țesut sau organ; care se fixează în organismul unei viețuitoare și acționează asupra acestuia. — Din fr. **organotrope,** germ. **Organotrop.**

ORGANOTROPÍSM s.n. (Biol.) Afinitate a unor virusuri, a unor microbi pentru un anumit organ. — Din fr. **organotropisme.**

ORGANTÍN s.n. v. **organdi.**

ORGÁNUM s.n. Una dintre formele cele mai vechi ale muzicii pe mai multe voci distincte, care consta dintr-un contrapunct improvizat pe o temă de cânt liturgic. — Din fr. **organum.**

ORGANZÍN, *organzine,* s.n. Fir de mătase naturală, foarte răsucit, format din două sau din mai multe fire subțiri. — Din fr. **organsin.**

ORGÁSM, *orgasme,* s.n. Punctul culminant al excitației sexuale. — Din fr. **orgasme.**

ÓRGĂ, *orgi,* s.f. **1.** Instrument muzical complex, al cărui mecanism se compune dintr-un sistem de tuburi sonore, puse în acțiune cu ajutorul unor pedale, al unei claviaturi și al unor manete de registru, prin care trece aerul suflat de niște foale. ✧ *Orgă de lumini* = **a)** set de becuri colorate diferit a căror aprindere sau intensitate este comandată electronic în concordanță cu zonele spectrale ale unui semnal acustic; **b)** pupitru de comandă pentru reglarea intensității luminoase a surselor de lumină în studiouri, teatre etc. **2.** Sistem de armare a unei lucrări miniere subterane, stâlp lângă stâlp, ca tuburile de orgă (**1**). — Din fr. **orgue.**

ORGIÁC, -Ă, *orgiaci, -ce,* adj. (Rar) Cu caracter de orgie; orgiastic. [Pr.: *-gi-ac*] — Din fr. **orgiaque.**

ORGIÁSTIC, -Ă, *orgiastici, -ce,* adj. Orgiac; *fig.* extraordinar. [Pr.: *-gi-as-*] — Din fr. **orgiastique.**

ORGÍE, *orgii,* s.f. Petrecere desfrânată cu exces de mâncare și de băutură; desfrâu, dezmăț, bacanală. — Din fr. **orgie,** lat. **orgia.**

ORGOLIÓS, -OÁSĂ, *orgolioși, -oase,* adj. Plin de orgoliu, vanitos; mândru, încrezut, trufaș, îngâmfat. [Pr.: *-li-os*] — **Orgoliu** + suf. *-os.* Cf. it. o r g o g l i o s o, fr. o r g u e i l l e u x.

ORGÓLIU, *orgolii,* s.n. Părere foarte bună, adesea exagerată și nejustificată, despre sine însuși, despre valoarea și importanța sa socială; îngâmfare, vanitate, suficiență, trufie. — Din it. **orgoglio.** Cf. fr. o r g u e i l.

ORHÉSTRĂ s.f. v. **orchestră.**

ORHESTRÍNĂ, *orhestrine,* s.f. (Rar) Orchestră mică. — Din it. **orchestrina.** Cf. o r h e s t r ă.

ORHIDÉE, *orhidee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee monocotiledonate, cu tulpină simplă, frunze alterne întregi, cu flori mari, colorate, cu trei petale, dintre care una se termină de obicei în formă de pinten răsucit *(Orchidaceae);* (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-de-e*] — Din germ. **Orchidee,** fr. **orchidée.**

ORHÍTĂ, *orhite,* s.f. Boală caracterizată prin inflamarea cordonului spermatic și a testiculelor. — Din fr. **orchite,** germ. **Orchitis.**

ORHÍTIC, -Ă, *orhitici, -ce,* adj. Care aparține orhitei, privitor la orhită. — **Orhită** + suf. *-ic.*

ORI conj., adv. **I.** Conj. (Cu funcție disjunctivă, adesea cu nuanță copulativă) **1.** Sau. ✦ (În propoziții interogative) *Te duci ori ba?* **2.** (După o regentă, uneori în corelație cu „fie că", „sau", introduce sau leagă două propoziții subordonate opuse) *Fie că va da zăpadă, ori că iarba va înverzi.* **II.** Adv. (Pop.; introduce o propoziție interogativă) Oare. [Var.: **or** conj., adv.] — Et. nec.

ORÍBIL, -Ă, *oribili, -e,* adj. Care inspiră oroare, dezgust; foarte urât, îngrozitor, hidos, groaznic. — Din fr. **horrible,** lat. **horribilis.**

ORICÁRE pron. nehot. Indiferent care, care vrei, fiecare, orișicare. ✧ (Adjectival) *Îl interesează oricare problemă.* [Gen.-dat.: (ca pron. nehot.) sg. m. *oricăruia* și (rar) *oricărui,* sg. f. *oricăreia,* pl. *oricărora;* (cu valoare adjectivală) sg. m. *oricărui,* sg. f. *oricărei,* pl. *oricăror*] — **Ori** + **care.**

ORICÂND adv. **1.** În orice timp, indiferent când, totdeauna, orișicând. **2.** (Precedat de prep. „ca", „decât", în comparații) În oricare alt moment. — **Ori** + **când.**

ORICÂT, -Ă, *oricâți, -te,* pron. nehot., adv. **1.** Pron. nehot. Indiferent cât, indiferent de număr sau de cantitate. ✧ (Adjectival) *Oricâți bani ai avea, tot nu-ți ajung.* **2.** Adv. (Adesea cu valoare de conjuncție concesivă) Indiferent cât, cât de mult, cât de tare; orișicum. — **Ori** + **cât.**

ORICÉ pron. nehot. Indiferent ce, tot ce vrea cineva, orișice. ✧ (Adjectival) *Cunoaște orice problemă.* — **Ori** + **ce.**

ORICÍNE pron. nehot. Indiferent care persoană; cineva, orișicine. ✦ (Depr.) Cineva neînsemnat, fără importanță, un oarecare. [Gen.-dat.: *oricui*] — **Ori** + **cine.**

ORICÚM adv. Indiferent cum, în orice fel; orișicum. — **Ori** + **cum.**

ÓRIE, *orii,* s.f. Plasă de prins pește, în formă de sac, folosită în apele curgătoare adânci, mânuită din luntre de doi oameni. — Et. nec.

ORIÉNT s.n. Unul dintre cele patru puncte cardinale, situat în direcția în care răsare soarele; răsărit, est; *p. ext.* spațiul geografic situat la est față de un punct de referință (îndeosebi Asia și estul Africii); nume generic pentru țările sau popoarele din acest spațiu. [Pr.: *-ri-ent*] — Din fr. **orient,** lat. **oriens, -ntis,** germ. **Orient.**

ORIENTÁ, *orientez,* vb. I. **1.** Refl. A ști încotro să se îndrepte pentru a ajunge la destinație, a recunoaște, a stabili direcția, a găsi drumul; *p. ext.* a găsi calea cea mai bună de urmat într-o anumită împrejurare, atitudinea, soluția cea mai potrivită, a acționa adecvat. ✦ Tranz. A îndrepta pe cineva într-o anumită direcție. **2.** Tranz. A așeza pe cineva sau ceva într-o anumită poziție sau direcție față de punctele cardinale. ✦ Fig. A îndruma, a îndrepta, a dirija. ✦ Refl. A se călăuzi după..., a se conduce. ✦ (Mat.) A da un sens unei drepte; a alege un sens de rotație în plan în jurul unui punct. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **orienter.**

ORIENTÁBIL, -Ă, *orientabili, -e,* adj. Care poate fi condus, care poate fi orientat. [Pr.: *-ri-en-*] — **Orienta** + suf. *-bil.* Cf. fr. orientable.

ORIENTÁL, -Ă, *orientali, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține Orientului sau părții răsăritene a unei țări, a unei regiuni, privitor la Orient, caracteristic Orientului; răsăritean; *p. restr.* turcesc. **2.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația unei țări din Orient sau este originară de acolo; *p. restr.* turc; (la pl.) popoarele din Orient. [Pr.: *-ri-en-*] — Din lat. **orientalis,** fr. **oriental.**

ORIENTALÍSM s.n. Ceea ce caracterizează pe orientali, moravurile, felul de a fi al orientalilor. ✦ (Rar) Ceea ce se referă la Orient și la orientali. ✦ (Rar) Orientalistică. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **orientalisme.**

ORIENTALÍST, -Ă, *orientaliști, -ste,* s.m. și f. Specialist în orientalistică. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **orientaliste.**

ORIENTALÍSTICĂ s.f. Grup de discipline care se ocupă cu studiul istoriei, al limbilor și al culturii spirituale și materiale a popoarelor din Orient. [Pr.: *-ri-en-*] — Din germ. **Orientalistik.**

ORIENTÁRE, *orientări,* s.f. Acțiunea de *a (se) orienta* și rezultatul ei; *p. ext.* direcție, sens. ✦ Fig. Tendință, înclinare; convingere, concepție. [Pr.: *-ri-en-*] — V. **orienta.**

ORIENTÁT, -Ă, *orientați, -te,* adj. **1.** Care a recunoscut locul unde se află, care știe în ce direcție trebuie să se îndrepte; *p. ext.* informat, lămurit, edificat. **2.** (Mat.) Îndreptat spre o anumită direcție. [Pr.: *-ri-en-*] — V. **orienta.**

ORIENTATÍV, -Ă, *orientativi, -e,* adj. Care servește la orientare, care informează; informativ. [Pr.: *-ri-en-*] — Din **orienta.**

ORIENTATÓR, -OÁRE, *orientatori, -oare,* adj. (Rar) Care indică direcția, care orientează. [Pr.: *-ri-en-*] — **Orienta** + suf. *-tor.*

ORIENTÁȚIE, *orientații,* s.f. (Înv.) Orientare. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **orientation.**

ORIÉR, *orieri,* s.m. (Rar) Pescar care pescuiește cu oria. [Pr.: *-ri-er*] — **Orie** + suf. *-ar.*

ORIFÍCIU, *orificii,* s.n. Deschizătură prin care o cavitate sau un spațiu închis comunică cu exteriorul, cu alt spațiu închis sau cu altă cavitate. — Din fr. **orifice,** lat. **orificium.**

ORIGINÁL, -Ă, *originali, -e,* adj. **1.** (Despre acte, documente, opere artistice și literare, fotografii etc.; adesea substantivat, n.) Care constituie primul exemplar, care a servit sau poate servi drept bază pentru copii, reproduceri sau multiplicări; care a fost produs pentru prima oară într-o anumită formă. ✧ Loc. adj. și adv. *În original* = în forma primară, necopiat; în limba în care a fost scris, netradus. ✦ Care are, prin autenticitate, o valoare reală, de necontestat. **2.** (Despre idei, teorii, opere etc.) Care este propriu unei persoane sau unui autor; neimitat după altcineva; personal, nou, inedit. ✦ (Despre artiști, scriitori, oameni de știință) Care creează ceva nou, personal, fără a folosi un model făcut de altul. ✦ (Substantivat, n.) Ființă sau obiect care servește ca model pentru o operă de artă. **3.** (Adesea substantivat) Care iese din comun, neobișnuit, ciudat, bizar; excentric, extravagant. — Din lat. **originalis,** fr. **original.**

ORIGINALITÁTE, (**2**) *originalități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi original (**2, 3**); *spec.* fel particular de a fi. **2.** Faptă originală (**3**); ciudățenie, excentricitate, extravaganță. — Din fr. **originalité.**

ORIGINÁR, -Ă, *originari, -e,* adj. **1.** Care este de loc din..., care își are obârșia în... **2.** În forma de la început, de origine; inițial. — Din fr. **originaire,** lat. **originarius, -a, -um.**

ORÍGINĂ s.f. v. **origine.**

ORÍGINE, *origini,* s.f. **1.** Punct de plecare pentru formarea unui lucru, a unui fenomen; început, proveniență; izvor, obârșie. ✧ Loc. adj. *De origine* = **a)** de proveniență, de natură; **b)** originar. **2.** Apartenență prin naștere la o anumită familie, la un anumit grup social, la o anumită națiune. ✧ Loc. adj. *De origine* = de obârșie, de baștină, de neam, de naționalitate. ✦ Etimologie (a unui cuvânt). **3.** Punct pe o linie, pe o suprafață sau în spațiu, de la care se măsoară coordonatele celorlalte puncte. ✦ Punct sau reper de pe un aparat tehnic dotat cu un sistem de numerotație sau cu o gradație, de la care începe numerotația sau gradația. [Var.: **orígină** s.f.] — Din lat. **origo, -inis,** fr. **orígine.**

ORIÎNCOTRÓ adv. Indiferent în ce direcție, încotro vrei. [Pr.: *ori-în-*] — **Ori** + **încotro.**

ORIPILÁ, *oripilez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A îngrozi. ✦ A indispune, a supăra foarte tare. — Din fr. **horripiler.**

ORIPILÁNT, -Ă, *oripilanți, -te,* adj. (Livr.) Înfiorător, îngrozitor. — Din fr. **horripilant.**

ORIPILÁRE s.f. (Livr.) Faptul de *a oripila.* — V. **oripila.**

ORIPILÁȚIE s.f. (Med.; rar) Reacție nervoasă cauzată de frică, de repulsie. — Din fr. **horripilation.**

ORIȘICÁRE pron. nehot. (Pop.) Oricare. ✧ (Adjectival) *Îl poți întâlni în orișicare zi.* — **Ori** + **și** + **care.**

ORIȘICÂND adv. (Pop.) Oricând. — **Ori** + **și** + **când.**

ORIȘICÂT, -Ă, *orișicâți, -te,* pron. nehot., adv. (Pop.) Oricât. — **Ori** + **și** + **cât.**

ORIȘICÉ pron. nehot. (Pop.) Orice. ✧ (Adjectival) *Cartea poate fi găsită în orișice librărie.* — **Ori** + **și** + **ce.**

ORIȘICÍNE pron. nehot. (Pop.) Oricine. — **Ori** + **și** + **cine.**

ORIȘICÚM adv. (Pop.) Oricum. — **Ori** + **și** + **cum.**

ORIȘIÚNDE adv. (Pop.) Oriunde, pretutindeni. [Pr.: *-și-un-*] — **Ori** + **și** + **unde.**

ORIÚNDE adv. (Adesea cu valoare de conj., introduce o propoziție circumstanțială de loc) În orice loc, indiferent unde, pretutindeni; orișiunde. [Pr.: *ori-un-*] — **Ori** + **unde.**

ORIZÓN s.n. v. **orizont.**

ORIZÓNT, *orizonturi,* s.n. **1.** Linie care reprezintă intersecția aparentă a suprafeței Pământului cu bolta cerească; parte a cerului sau a Pământului pe care o mărginește această linie; limită până la care ajunge vederea noastră; zare. ✧ *Orizont adevărat* = cercul de intersecție a sferei cerești cu un plan perpendicular pe verticala locului și care trece prin centrul Pământului. ✦ Fig. Întindere, sferă a cunoștințelor, a unei activități intelectuale; perspectivă; capacitate, putere de înțelegere, de orientare; nivel intelectual. ✧ Loc. adj. *Fără orizont* = cu vederi înguste, cu concepții înapoiate. **2.** (Geol.; și în sintagma *orizont de sol*) Strat al profilului de sol, diferențiat prin anumite însușiri specifice privind culoarea, structura, compoziția chimică etc. ✦ Strat sau ansamblu de strate de aceeași origine, de aceeași vârstă, de aceeași rocă și având aceeași poziție geometrică în cuprinsul unui etaj. ✦ Totalitatea lucrărilor de exploatare dintr-o mină, situate în același plan orizontal. **3.** (În artele plastice și în teatru) Fundal. [Var.: (înv.) **orizón, orizónte** s.n.] — Din lat. **horizon, -ntis,** ngr. **orízon,** germ. **Horizont,** it. **orizzonte,** fr. **horizon.**

ORIZONTÁL, -Ă, *orizontali, -e,* adj. (Despre o dreaptă sau un plan; *p. ext.* despre direcția unei mișcări) Care are o poziție perpendiculară pe verticala unui loc. ✦ (Substantivat, f.) Dreaptă care este într-o astfel de poziție. — Din fr., germ. **horizontal.**

ORIZONTALITÁTE s.f. Însușirea de a fi orizontal; poziție, așezare sau direcție orizontală. — Din fr. **horizontalité.**

ORIZONTALIZÁ, *orizontalizez,* vb. I. Tranz. A așeza ceva în poziție orizontală. — **Orizontal** + suf. *-iza.*

ORIZONTALIZÁRE, *orizontalizări,* s.f. Acțiunea de *a orizontaliza.* — V. **orizontaliza.**

ORIZÓNTE s.n. v. **orizont.**

ORJÁD s.n. (Înv.) Băutură răcoritoare preparată din sirop de orz sau de migdale. — Din fr. **orgeat.**

ORLÍȘTE, *orlișți,* s.f. (Reg.) Loc nelucrat, lăsat în paragină (după ce s-a strâns recolta). ✦ Fig. Casă pustie și ruinată. [Acc. și: *órliște*] — Din bg., sb. **orlište.**

ORLÓN s.n. Varietate de fibră textilă sintetică, obținută prin prelucrarea unor soluții vâscoase de rășini și folosită, în amestec cu lâna, la confecționarea tricotajelor. — Din fr., rus. **orlon,** germ. **Orlon.**

ORNÁ, *ornez,* vb. I. Tranz. A pune în valoare, a înfrumuseța un lucru adăugându-i o podoabă; a împodobi, a decora. — Din fr. **orner,** lat. **ornare.**

ORNAMÉNT, *ornamente,* s.n. **1.** Detaliu sau obiect adăugat la un ansamblu pentru a-l înfrumuseța; accesoriu, element decorativ folosit în artele plastice, în arhitectură, în tipografie pentru a întregi o compoziție și a-i reliefa semnificația. ✧ Loc. adj. *De ornament* = decorativ, ornamental. ✦ (Rar) Distincție, însemn, decorație. **2.** Notă sau grup de note muzicale care se adaugă la o melodie, pentru a-i reliefa conturul, pentru a-i împodobi linia melodică; semnul muzical corespunzător. — Din fr. **ornement,** it. **ornamento,** lat. **ornamentum.**

ORNAMENTÁ, *ornamentez,* vb. I. Tranz. A împodobi, a înfrumuseța cu ornamente; a decora cu un motiv. — Din fr. **ornementer.**

ORNAMENTÁL, -Ă, *ornamentali, -e,* adj. Care servește ca ornament, ca podoabă; decorativ. ✧ *Plante ornamentale* = plante cultivate în parcuri, grădini sau locuințe în scopuri decorative. — Din fr. **ornemental.**

ORNAMENTÁRE, *ornamentări,* s.f. Acțiunea de *a ornamenta* și rezultatul ei; împodobire, înfrumusețare. — V. **ornamenta.**

ORNAMENTÁȚIE, *ornamentații,* s.f. Faptul de a împodobi cu ornamente; arta, tehnica ornamentării; totalitatea elementelor care ornamentează ceva; ansamblu ornamental. — Din fr. **ornementation.**

ORNAMÉNTICĂ s.f. **1.** Mod specific unui popor sau unui stil de a concepe și a dispune ornamentele în arhitectură și în arta aplicată. **2.** Totalitatea motivelor ornamentale specifice unui popor sau unui stil. **3.** (Muz.) Totalitatea sunetelor care împodobesc linia melodică inițială. — Din germ. **Ornamentik.**

ORNAMENTÍST, -Ă, *ornamentiști, -ste,* s.m. și f. Artist specializat în executarea lucrărilor ornamentale. — **Ornament** + suf. *-ist.*

ORNÁNT, -Ă, *ornanți, -te,* adj. (Livr.) Care servește drept podoabă, care împodobește. — **Orna** + suf. *-ant.*

ORNÁRE s.f. Acțiunea de *a orna;* împodobire, decorare. — V. **orna.**

ORNÁT[1], (**2**) *ornate,* s.n. (Înv.) **1.** Veșmânt de ceremonie. **2.** (La pl.) odăjdii. — Din lat. **ornatus.** Cf. germ. O r n a t.

ORNÁT[2], -Ă, *ornați, -te,* adj. Împodobit, decorat. — V. **orna.**

ÓRNIC, *ornice,* s.n. (Înv.) Ceasornic (de perete); orologiu, pendulă. — **Oră** + suf. *-nic* sau refăcut din [ceas]**ornic.**

ORNICĂRÍE[1] s.f. (Înv.) Meseria ceasornicarului. — **Ornicar** (înv. „ceasornicar" < *ornic)* + suf. *-ie.*

ORNICĂRÍE[2], *ornicării,* s.f. (Înv.) Ceasornicărie. — **Ornic** + suf. *-ărie.*

ORNITOFÁUNĂ, *ornitofaune,* s.f. Totalitatea păsărilor dintr-o regiune, dintr-o epocă geologică. [Pr.: *-fa-u-*] — Din engl. **ornithofauna.**

ORNITOFÍL, -Ă, *ornitofili, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Iubitor de păsări. **2.** Adj. (Despre plante) La care polenizarea se face cu ajutorul păsărilor. **3.** Adj. De ornitofilie. — Din fr. **ornithophile.**

ORNITOFILÍE, *ornitofilii,* s.f. **1.** Grijă pentru păsări, pasiune de a crește păsări exotice și cântătoare. **2.** Polenizare prin intermediul păsărilor. — Din fr. **ornithophilie.**

ORNITOLÓG, -Ă, *ornitologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în ornitologie; ornitologist. — Din fr. **ornithologue.**

ORNITOLÓGIC, -Ă, *ornitologici, -ce,* adj. Care aparține ornitologiei, privitor la ornitologie. — Din fr. **ornithologique.**

ORNITOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studiul sistematicii, al morfologiei, al ecologiei și al importanței economice a păsărilor. — Din fr. **ornithologie,** germ. **Ornithologie.**

ORNITOLOGÍST, -Ă, *ornitologiști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Ornitolog. — Din fr. **ornithologiste.**

ORNITOPTÉR, *ornitoptere,* s.n. Aeronavă mai grea decât aerul, cu aripi batante, care imită zborul păsărilor; ortopter. — Din fr. **ornithoptère.**

ORNITORÍNC, *ornitorinci,* s.m. Mamifer primitiv semiacvatic din Australia, cu gura în forma ciocului de rață și cu membrane înotătoare între degete, care depune ouă, dar alăptează puii ieșiți din ouă *(Ornithorhynchus anatinus).* — Din fr. **ornithorynque.**

ORNITÓZĂ, *ornitoze,* s.f. Boală infecțioasă întâlnită la păsări și transmisibilă la om, care se manifestă, la păsări, prin conjunctivită, coriză, diaree și tulburări generale, iar la om prin pneumonii, tulburări circulatorii și digestive etc. — Din fr. **ornithose.**

OROÁRE, (**2**) *orori,* s.f. **1.** Sentiment de groază, de dezgust, de repulsie; aversiune, scârbă. **2.** Faptă, vorbă sau situație care inspiră groază, repulsie; grozăvie. — Din fr. **horreur,** lat. **horror, -oris.**

OROFÍT, -Ă, *orofiți, -te,* adj. (Despre plante) Care este adaptat mediului alpin. — Din fr. **orophyte.**

OROGÉN, *orogene,* s.n. (Geol.) Regiune vastă a scoarței terestre unde au avut loc mișcări tectonice intense care au dus la formarea unui lanț muntos cutat. — Din **orogeneză** (derivat regresiv).

OROGENÉTIC, -Ă, *orogenetici, -ce,* adj. Orogenic. — Din **orogeneză** (după *genetic).*

OROGENÉZĂ, *orogeneze,* s.f. Ansamblu de procese tectonice care se produc în zonele mobile ale scoarței terestre și care au drept rezultat formarea unui lanț muntos cutat; orogenie (**1**). — Din fr. **orogénèse.**

OROGÉNIC, -Ă, *orogenici, -ce,* adj. Care se referă la orogeneză, care este provocat, aparține sau rezultă prin procesul de orogeneză, privitor la orogeneză; orogenetic. — Din fr. **orogénique.**

OROGENÍE s.f. **1.** Orogeneză. **2.** (Rar) Ramură a geologiei care studiază procesele de formare a lanțurilor muntoase cutate. — Din fr. **orogénie.**

OROGRÁF, -Ă, *orografi, -e,* s.m. și f. Specialist în orografie. — Din fr. **orographe.**

OROGRÁFIC, -Ă, *orografici, -ce,* adj. Care ține de orografie, privitor la orografie. ✧ *Nod orografic* = ansamblu montan din care pornesc radiar culmi încadrate de o rețea hidrografică complexă. — Din fr. **orographique.**

OROGRAFÍE s.f. Parte a geografiei fizice care se ocupă cu descrierea, clasificarea și studierea formelor de relief ale uscatului. — Din fr. **orographie.**

OROHIDROGRÁFIC, -Ă, *orohidrografici, -ce,* adj. (Rar) Privitor la relieful și la apele unei regiuni. — Din fr. **orohydrographique.**

OROLOGERÍE, (**2**) *orologerii,* s.f. (Înv.) **1.** Meseria ceasornicarului. **2.** Ceasornicărie. — Din fr. **horlogerie** (după *orologiu).* Cf. it. o r o l o g e r i a.

OROLOGIÉR, *orologieri,* s.m. (Înv.) Ceasornicar. [Pr.: *-gi-er*] — **Orologiu** + suf. *-ar* (după fr. *horloger).*

OROLÓGIU, *orologii,* s.n. Ceas de dimensiuni mari, fixat pe fațada unei clădiri sau pe un perete interior, pe o coloană etc. și de obicei prevăzut cu un mecanism sonor care anunță principalele unități de timp. — Din lat. **horologium,** it. **orologio.**

ORONÍMIC, -Ă, *oronimici, -ie, -ce,* s.n., adj. (Care denumește) o formă de relief. — De la **oronimie.**

ORONIMÍE s.f. **1.** Totalitatea numelor geografice (proprii și apelative) care desemnează formele de relief. **2.** Ramură a toponimiei care se ocupă cu studiul formării și al evoluției numirilor referitoare la formele de relief. — Din fr. **oronymie.**

OROPSÍ, *oropsesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A asupri, a urgisi, a prigoni, a persecuta. **2.** (Pop.) A izgoni, a alunga. ✦ A lăsa la voia întâmplării; a părăsi. **3.** (Înv. și reg.) A certa, a ocărî, a blestema. [Var.: (reg.) **horopsí** vb. IV] — Et. nec.

OROPSÍT, -Ă, *oropsiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Asuprit, prigonit, urgisit; chinuit. ✦ Sărman; prăpădit, nenorocit; (despre copii) fără familie, părăsit. ✦ Lăsat la voia întâmplării, neîngrijit; uitat, părăsit. [Var.: (reg.) **horopsít, -ă** adj.] — V. **oropsi.**

OROTÍP, *orotipuri,* s.n. (Tipogr.) Mașină de cules asemănătoare linotipului. — Din germ. **Orotype.**

ORPIMÉNT s.n. Pigment natural de arsen, de culoare galbenă-strălucitoare, folosit ca vopsea în pictură. — Din fr. **orpiment.**

ORȘOVEÁN, -Ă, *orșoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Orșova. **2.** Adj. Care aparține municipiului Orșova sau orșovenilor (**1**), privitor la Orșova ori la orșoveni. — **Orșova** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ORȘOVEÁNCĂ, *orșovence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Orșova. — **Orșovean** + suf. *-că.*

ORT[1], *orți,* s.m. (Înv. și pop.) Monedă de argint de valoare mică, reprezentând a patra parte dintr-un leu vechi (sau dintr-un taler). ✧ *Ortul starostesc* (sau *vătășesc)* = taxă specială în Moldova (sau, respectiv, în Țara Românească) plătită unui staroste pentru vinul adus la vânzare în târguri. ✧ Expr. (Fam.) *A(-și) da ortul popii* = a muri. *Tot doi bani* (sau *lei) și un ort* = totuna, la fel de neînsemnat. — Din pol. **ort,** germ. **Ort.**

ORT[2], *orturi,* s.n. (Reg.) Locul de muncă al minerilor într-o mină; abataj. — Din germ. **Ort.**

ORTÁ, *ortale,* s.f. (Înv.) **1.** Unitate militară corespunzătoare unui regiment; (în armata turcească) regiment de ieniceri. **2.** Trupă, ceată, bandă; grupare. — Din tc. **orta.**

ORTÁC, *ortaci,* s.m. (Reg.) Tovarăș (de drum, de muncă etc.); camarad; *p. ext.* prieten. ✦ (Glumeț) Iubit, drăguț. ✦ Asociat, părtaș. — Din sb. **ortak.**

ORTĂCÍ, *ortăcesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A lega tovărășie cu cineva; a se întovărăși, a se asocia. — Din **ortac.**

ORTĂCÍE, *ortăcii,* s.f. (Reg.) Tovărășie, asociere, prietenie. — **Ortac** + suf. *-ie.*

ÓRTIC, *ortice,* adj. (În sintagma) *Triunghi ortic* = triunghi ale cărui vârfuri sunt punctele de intersecție ale înălțimilor cu laturile opuse vârfurilor triunghiului din care sunt coborâte. — Din fr. **orthique.**

ORTICÓN, *orticoane,* s.n. Tub de luat vederi în camerele de televiziune; orticonoscop. — Din germ. **Orthikon.**

ORTICONOSCÓP, *orticonoscoape,* s.n. (Tehn.) Orticon. — Din fr. **orthiconoscope.**

ORTO- Element de compunere însemnând „drept", „conform cu", „corect", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **ortho-.**

ORTOCÉNTRIC, -Ă, *ortocentrici, -ce,* adj. (Despre tetraedre) Care are un ortocentru. — **Ortocentru** + suf. *-ic.*

ORTOCÉNTRU, *ortocentre,* s.n. Punctul de întâlnire a înălțimilor unui triunghi; punctul de întâlnire a înălțimilor unui tetraedru cu muchiile opuse perpendiculare. — Din fr. **orthocentre.**

ORTOCÉRAS, *ortocerași,* s.m. Moluscă din mările primare, cu cochilie conică dreaptă împărțită în cămăruțe. — Din fr. **orthoceras.**

ORTOCLÁZ s.n. (Min.) Ortoză. — Din fr. **orthoclase.**

ORTOCROMÁTIC, -Ă, *ortocromatici, -ce,* adj. (Despre emulsii sau materiale fotografice) Care este sensibil la toate culorile spectrului, în afară de roșu. — Din fr. **orthochromatique.**

ORTOCROMATÍSM s.n. Caracteristică a emulsiilor sau a materialelor fotografice de a fi ortocromatice. — Din fr. **orthochromatisme.**

ORTODIAGONÁL, -Ă, *ortodiagonali, -e,* adj. (Despre o figură geometrică) Ale cărei diagonale se intersectează sub un unghi drept. [Pr.: *-di-a-*] — Din germ. **Orthodiagonale.**

ORTODIAGRAFÍE, *ortodiagrafii,* s.f. Formă de reproducere cu ajutorul razelor Roentgen, care scoate în evidență conturul exterior și mărimea organelor interne. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **orthodiagraphie.**

ORTODIAGRÁMĂ, *ortodiagrame,* s.f. Traseu desemnat de radiolog pe un ecran fluorescent, care reprezintă proiecția conturului exterior al unui organ intern, determinată cu ajutorul razelor X. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **orthodiagramme.**

ORTODIASCOPÍE s.f. Metodă radioscopică pentru obținerea contururilor unui obiect în mărime naturală. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **orthodiascopie.**

ORTODÓNTIC, -Ă, *ortodontici, -ce,* adj. Referitor la ortodonție, de ortodonție. — Din fr. **orthodontique.**

ORTODONTOLOGÍE s.f. Specialitate a stomatologiei care studiază anomaliile de poziție, dezvoltare etc. a dinților pe arcadele dentare și tratamentul acestora. — Din fr. **orthodontologie.**

ORTODONȚÍE s.f. Parte a stomatologiei care se ocupă cu prevenirea și tratamentul pozițiilor defectuoase ale dinților. — Din fr. **orthodontie.**

ORTODÓX, -Ă, *ortodocși, -xe,* adj. **1.** Care ține de Biserica creștină răsăriteană, de ortodoxie, care este conform cu doctrina acestei biserici; (despre persoane) care este adept al ortodoxismului. ✦ (Substantivat) Persoană de religie creștină răsăritea-nă. **2.** Conform cu o concepție, cu o doctrină, cu dogma unei religii; (despre oameni) care urmează cu fermitate (sau dogmatic) o asemenea doctrină. — Din ngr. **orthódoxos,** lat. **orthodoxus,** fr. **orthodoxe.**

ORTODOXÍE s.f. **1.** Confesiune creștină care a păstrat neschimbate dogmele, tradiția, cultul și organizarea bisericească fixate prin cele șapte sinoade ecumenice; *p. ext.* Biserica ortodoxă; religia ortodoxă. **2.** Conformitate, concordanță cu principiile tradiționale ale doctrinei Bisericii creștine ortodoxe. — Din lat. **orthodoxia,** fr. **orthodoxie.**

ORTODOXÍSM s.n. **1.** Confesiune creștină ortodoxă. **2.** Calitatea de a fi ortodox (**2**). **3.** Doctrină literară și ideologică românească din perioada interbelică; înclinare spre cultivarea temelor și motivelor religioase ortodoxe. — **Ortodox** + suf. *-ism.*

ORTODOXÍST, -Ă, *ortodoxiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al ortodoxismului. — De la **ortodoxism,** cu schimbarea sufixului.

ORTODRÓMĂ, *ortodrome,* s.f. Drumul cel mai scurt care leagă două puncte de pe suprafața Pământului. — Din germ. **Orthodrome.**

ORTODRÓMIC, -Ă, *ortodromici, -ce,* adj. Referitor la ortodromă, de ortodromă. — Din fr. **orthodromique.**

ORTOÉDRIC, -Ă, *ortoedrici, -ce,* adj. (Despre poliedre) Care are planurile coordonate perpendiculare între ele, care are fețele intersectate în unghi drept. — Din fr. **orthoédrique.**

ORTOÉPIC, -Ă, *ortoepici, -ce,* adj. Care aparține ortoepiei, privitor la ortoepie. — Din fr. **orthoépique.**

ORTOEPÍE s.f. Ansamblu de reguli proprii unei limbi care privesc pronunțarea corectă (literară) a cuvintelor; disciplină care se ocupă cu studiul acestor reguli. — Din fr. **orthoépie.**

ORTOFÓNIC, -Ă, *ortofonici, -ce,* adj. (Despre transmisii radio-electrice) Care nu modifică timbrul sunetului emis. — Din fr. **orthophonique.**

ORTOFONÍE s.f. Pronunțare considerată normală sau corectă a unui fonem sau a unui grup de foneme. — Din fr. **orthophonie.**

ORTOFOSFÓRIC adj. (În sintagma) *Acid ortofosforic* = acid fosforic. — Din fr. **orthophosphorique.**

ORTOGENÉZĂ s.f. Teorie conform căreia evoluția organismelor are loc pe baza anumitor direcții strict determinate, negând rolul selecției naturale în adaptarea organismelor la condițiile de existență. — Din fr. **orthogénèse.**

ORTOGENÍE s.f. (Med.) **1.** Dezvoltare simetrică a arcadelor dentare superioare și inferioare care face posibilă întâlnirea dinților cap la cap. **2.** Ansamblul mijloacelor prin care se încearcă diminuarea frecvenței genelor patologice dintr-o populație, constând, mai ales, în limitarea nașterilor la persoanele care prezintă riscuri genetice. **3.** Metodă de diagnosticare și de tratament al tulburărilor psihice ale copilului. — Din fr. **orthogénie.**

ORTOGONÁL, -Ă, *ortogonali, -e,* adj. (Despre figuri geometrice) Care formează unghiuri drepte. ✧ *Proiecție ortogonală* = proiecție obținută prin trasarea unei perpendiculare de la fiecare punct de proiectat pe planul de proiecție. ✦ (Despre curbe) Care se întretaie astfel încât tangentele lor în punctul de intersecție să fie perpendiculare. ✦ (Despre suprafețe) Care se întretaie astfel încât planurile lor tangente în orice punct al curbei de intersecție să fie perpendiculare. — Din fr. **orthogonal.**

ORTOGONALITÁTE s.f. Proprietatea de a fi ortogonal. — Din fr. **orthogonalité.**

ORTOGRAFIÁ, *ortografiez,* vb. I. Tranz. A scrie după regulile ortografice; a aplica o anumită ortografie. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **orthographier.**

ORTOGRÁFIC, -Ă, *ortografici, -ce,* adj. Care aparține ortografiei, privitor la ortografie, de ortografie. ✦ În conformitate cu regulile ortografiei, corect din punctul de vedere al ortografiei. — Din fr. **orthographique.**

ORTOGRAFÍE, *ortografii,* s.f. Ansamblu de reguli care stabilesc scrierea corectă a cuvintelor unei limbi; aplicarea practică a acestor reguli. — Din lat. **orthographia.**

ORTOGRAFIÉRE, *ortografieri,* s.f. Acțiunea de *a ortografia* și rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **ortografia.**

ORTOHIDROGÉN s.n. Hidrogen cu moleculele alcătuite din doi atomi ale căror nuclee au spinii paraleli. — Din fr. **orthohydrogène.**

ORTOLÁN, *ortolani,* s.m. Pasăre migratoare cu penele de culoare brună-roșcată, cu capul cenușiu-verzui și cu gușa galbenă *(Emberiza hortulana).* — Din fr. **ortolan.**

ORTOMÁN, -Ă, *ortomani, -e,* adj. (Pop.; adesea substantivat) **1.** (Despre ciobani) Bogat (în turme). **2.** (Despre haiduci) Chipeș, viteaz, mândru; ortomănos. **3.** (Despre cai) Care aleargă bine; sprinten, focos. [Var.: **iortomán, -ă** adj.] — Et. nec.

ORTOMĂNÉSC, -EĂSCĂ, *ortomănești,* adj. (Pop.) De ortoman, haiducesc. [Var.: **iortomănésc, -eáscă** adj.] — **Ortoman** + suf. *-esc.*

ORTOMĂNÉȘTE adv. (Pop.) Cu curaj, voinicește. [Var.: **iortomănéște** adv.] — **Ortoman** + suf. *-ește.*

ORTOMĂNÓS, -OÁSĂ, *ortomănoși, -oase,* adj. (Pop.) Ortoman (**2**). — **Ortoman** + suf. *-os.*

ORTOPANCROMÁTIC, -Ă, *ortopancromatici, -ce,* adj. (Despre materiale fotografice) Care este sensibil la toate culorile spectrului, inclusiv la roșu. — Din fr. **orthopanchromatique.**

ORTOPÉD, -Ă, *ortopezi, -de,* s.m. și f. (Rar la f.) **1.** Medic specialist în ortopedie; ortopedist (**1**). **2.** Tehnician care confecționează aparate ortopedice; ortopedist (**2**). — Din **ortopedie** (derivat regresiv). Cf. germ. O r t h o p ä d e.

ORTOPÉDIC, -Ă, *ortopedici, -ce,* adj. Care aparține ortopediei, privitor la ortopedie. — Din fr. **orthopédique,** germ. **orthopädisch.**

ORTOPEDÍE s.f. Ramură a chirurgiei care se ocupă cu studiul și tratamentul bolilor și deformațiilor congenitale sau dobândite ale sistemului osteoarticular. — Din fr. **orthopédie,** germ. **Orthopädie.**

ORTOPEDÍST, -Ă, *ortopediști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) **1.** Ortoped (**1**). **2.** Ortoped (**2**). — Din fr. **orthopédiste,** germ. **Orthopädist.**

ORTOPÓL, *ortopoli,* s.m. Punct în care se intersectează perpendicularele coborâte pe laturile unui triunghi din proiecțiile ortogonale ale vârfurilor acestuia pe o dreaptă din planul triunghiului. — Din fr. **orthopôle.**

ORTOPTÉR, *ortoptere,* s.n. **1.** (La pl.) Ordin de insecte cu aripile anterioare pergamentoase, cu cele posterioare late și membranoase, pliate în sensul lungimii, și cu picioarele posterioare lungi, adaptate pentru sărit *(Orthoptera);* (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. ✦ (Adjectival) Care are însușirile insectei de mai sus. **2.** (Aeron.) Ornitopter. — Din fr. **orthoptère.**

ORTÓPTIC, -Ă, *ortoptici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a oftalmologiei care asigură tratamentul ambliopiei, educarea vederii stereoscopice și tratamentul dezechilibrului muscular în strabism. **2.** Adj. De ortoptică (**1**). — Din fr. **orthoptique.**

ORTORADIOGRAFÍE, *ortoradiografii,* s.f. (Fiz.) Ortoradioscopie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **orthoradiographie.**

ORTORADIOSCOPÍE, *ortoradioscopii,* s.f. (Fiz.) Metodă radioscopică pentru obținerea conturului unui obiect în adevărata lui mărime; ortoradiografie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **orthoradioscopie.**

ORTOSCÓPIC, -Ă, *ortoscopici, -ce,* adj. (Despre un sistem optic) Care formează imagini corecte, fără distorsiuni; rectiliniar. — Din fr. **orthoscopique.**

ORTOSCOPÍE s.f. Calitate a unui obiectiv fotografic sau a unui sistem optic de a nu prezenta imagini deformate. — Din fr. **orthoscopie.**

ORTOSIMPÁTIC, -Ă, *ortosimpatici, -ce,* adj. (Med.) Al sistemului nervos vegetativ. — Din fr. **orthosympathique.**

ORTOSTÁTIC, -Ă, *ortostatici, -ce,* adj. (Med.) (Care se produce numai) în poziție verticală. — Din fr. **orthostatique.**

ORTOSTATÍSM s.n. (Med.) Menținere a corpului în poziția verticală. — Din fr. **orthostatisme.**

ORTOTÉST, *ortoteste,* s.n. Instrument mecanic, cu pârghii și roți dințate, folosit la măsurarea dimensiunilor pieselor prelucrate. — **Orto-** + **test.**

ORTOTÓNUS, *ortotonusuri,* s.n. Spasm prelungit al mușchilor capului, trunchiului și membrelor care determină o poziție rigidă în linie dreaptă a corpului. — Din fr. **orthotonos.**

ORTOTRÓPIC, -Ă, *ortotropici, -ce,* adj. (Fiz.; despre corpuri) A cărui strălucire este aceeași, oricare ar fi direcțiile de iluminare și de observație. — Din fr. **orthotropique.**

ORTÓZĂ, *ortoze,* s.f. Mineral din grupul feldspaților, cu aspect lăptos, roșiatic sau gălbui și cu luciu sticlos sau sidefos, folosit în ceramică sau în industria sticlei; ortoclaz. — Din fr. **orthose.**

ORZ, (**1**) s.m., (**2**) *orzuri,* (**3**) *oarze,* s.n. **1.** S.m. Gen de plante erbacee din familia gramineelor, cu paiul lung și cu spicul format din mai multe rânduri de boabe, cultivate ca plante furajere și industriale *(Hordeum);* plantă care face parte din acest gen. ✦ P. restr. Boabele acestor plante, folosite ca hrană pentru animale, în industrie și în alimentația omului. ✧ Expr. *A strica orzul pe gâște* = a dărui lucruri deosebite cuiva care nu știe să le prețuiască. **2.** S.n. Specie de orz (**1**). **3.** S.n. Semănătură, lan de orz (**1**). — Lat. **hordeum.**

ORZÁR, (**1**) *orzare,* s.n., (**2**) *orzari,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Orzărie (**2**). **2.** S.m. (Înv.) Negustor de orz. — **Orz** + suf. *-ar.*

ORZĂRÍE, *orzării,* s.f. (Rar) **1.** Câmp semănat cu orz. **2.** Hambar în care se ține orzul; orzar (**1**). — **Orz** + suf. *-ărie.*

ORZIȘÓR s.n. **1.** (Pop.) Diminutiv al lui *orz;* orzuleț. **2.** Pastă făinoasă în forma și de mărimea unui bob de orz, care se fierbe în supă. — **Orz** + suf. *-ișor.*

ORZOÁICĂ s.f. Specie de orz al cărei spic este format numai din două rânduri de boabe, mai bogate în amidon decât ale orzului și folosite la fabricarea berii; orzoaie *(Hordeum distichon).* ✧ Compus: *orzoiacă-de-baltă* = plantă erbacee care crește în apele stătătoare sau lin-curgătoare, cu frunze liniare îngrămădite la baza tulpinii și cu flori mici, albe-verzui *(Vallisneria spiralis).* — **Orz** + suf. *-oaică.*

ORZOÁIE s.f. (Reg.) Orzoaică. [Pr.: *-zoa-ie*] — **Orz** + suf. *-oaie.*

ORZULÉȚ s.n. (Rar) Orzișor. — **Orz** + suf. *-uleț.*

OS, *oase,* s.n. **1.** Element de bază al scheletului vertebratelor, caracterizat prin structura lui dură, solidă și rezistentă, de culoare albă. ✧ *Os mort* = umflătură a unui os (de obicei a oaselor de la picioarele de dinapoi ale calului) provenită dintr-o lovitură, dintr-un efort sau transmisă pe cale ereditară. ✧ Expr. *A(-i) ajunge* (cuiva) *cuțitul la os* = a nu mai putea îndura un rău; a-și pierde răbdarea. *A băga* (sau *a-i intra* cuiva) *frica* (sau *spaima* etc.) *în oase* = a (se) speria, a (se) îngrozi. *A fi numai piele și oase* sau *a-i număra oasele* = a fi foarte slab. *A(-i) trece* (cuiva) *os prin os* = a fi extrem de obosit. *Până la* (sau *în) oase* sau *până la* (sau *în) măduva oaselor* = în tot corpul; foarte mult, adânc. *A-i rupe* (sau *a-i muia* cuiva) *oasele* = a bate foarte tare pe cineva. *A-i rămâne* (sau *a-i putrezi) oasele (pe undeva)* = a muri departe de casă, prin locuri străine. *A căpăta* (sau *a avea, a dobândi* etc.) *un os de ros* = a obține (sau a avea) un avantaj, un profit. ✦ Os (**1**) sau material cornos prelucrat, întrebuințat la fabricarea unor obiecte, în industrie, în arte decorative etc. **2.** Fig. (La pl.) Trup; ființă, făptură. **3.** Fig. Neam, familie, viță. ✧ Expr. *(A fi) din os sfânt* (sau *din oase sfinte, din os de domn* sau *domnesc)* = (a fi) din neam domnesc, din familie domnitoare. **4.** Compus: *osul-iepurelui* = plantă cu miros greu, cu flori trandafirii îngrămădite la vârful ramurilor spinoase *(Ononis spinosa).* — Lat. **ossum.**

OSANÁ, (**1**) *osanale,* s.f., (**2**) interj. **1.** S.f. (La pl.) Cuvinte de laudă, de preamărire (exagerată); aclamații, ovații. **2.** Interj. (Mai ales în imnurile religioase) Laudă! mărire! slavă! [Acc. și: (**2**) *osána*] — Din sl. **osanna.**

OSATÚRĂ, *osaturi,* s.f. **1.** Totalitatea oaselor unui vertebrat; schelet, osărie. **2.** Schelet sau structură de rezistență a unei construcții, a unei mașini, a unei nave etc. ✦ Fig. Constituție internă, structură, alcătuire (a ceva). — Din fr. **ossature.**

OSĂRÍE s.f. (Rar) Osatură (**1**). — **Os** + suf. *-ărie.*

OSÂNDĂ, *osânde,* s.f. (Pop.) **1.** Condamnare, pedeapsă la care este supus cineva (de către organele judiciare). ✧ Expr. *A-și face osânda* = a executa pedeapsa la care este condamnat. (Reg.) *A-și face osânda cu cineva* = a se purta rău, fără milă; a chinui, a tortura pe cineva. **2.** Fig. Blestem; pacoste, năpastă, nenorocire, urgie. — Din **osândi** (derivat regresiv).

OSÂNDÍ, *osândesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A condamna, a pedepsi (printr-o sentință judecătorească); a pronunța o sentință de condamnare (împotriva cuiva). ✦ P. ext. A dezaproba, a înfiera, a critica, a judeca. **2.** A sili, a obliga; a forța, a constrânge. — Din sl. **osonditi.**

OSÂNDÍRE, *osândiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a osândi* și rezultatul ei; condamnare. ✦ (Înv.) Necaz, suferință. ✧ Loc. adj. *În osândire* = asuprit, urgisit; chinuit. — V. **osândi.**

OSÂNDÍT, -Ă, *osândiți, -te,* adj. (Pop.; adesea substantivat) **1.** Condamnat, pedepsit. **2.** Blestemat; nenorocit, năpăstuit, urgisit. — V. **osândi.**

OSÂNDITÓR, -OÁRE, *osânditori, -oare,* adj. (Rar) Care condamnă, care dezaprobă. — **Osândi** + suf. *-tor.*

OSÂNZĂ, *osânze,* s.f. (Pop.) **1.** Grăsime crudă de porc din regiunea abdominală. **2.** P. ext. Grăsime depusă pe diverse părți ale corpului omenesc. ✦ Fig. Bunăstare, avere, bogăție. — Lat. **absungia.**

OSÁRDIE s.f. (Înv.) Stăruință în executarea unui lucru; ardoare, zel, râvnă, sârguință, străduință. — Din sl. **usrŭdije.**

OSÁRDNIC, -Ă, *osârdnici, -ce,* adj. (Înv.) Zelos, sârguincios. — Din sl. **usrŭdinikŭ.**

OSÂRDUÍ, *osârduiesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Înv.) A se strădui, a se osteni. — Din **osârdie.**

OSÂRDUITÓR, -OÁRE, *osârduitori, -oare,* adj. (Înv.) Sârguincios, zelos, osârdnic. [Pr.: *-du-i-*] — **Osârdui** + suf. *-tor.*

OSC, -Ă, *osci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte dintr-o veche populație din Italia centrală sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține oscilor (**1**), referitor la osci. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de osci (**1**). — Din fr. **osque.**

OSCILÁ, *oscilez,* vb. I. Intranz. **1.** A se mișca alternativ în direcții opuse; a se legăna, a se balansa, a pendula. **2.** Fig. A manifesta nehotărâre, a fi instabil; a sta în cumpănă; a șovăi, a ezita; a fluctua. **3.** (Despre un sistem fizic) A evolua în așa fel încât una sau mai multe dintre mărimile sale caracteristice să ia succesiv valori pozitive și negative, simetrice în raport cu valoarea zero. — Din fr. **osciller.**

OSCILÁNT, -Ă, *oscilanți, -te,* adj. Care oscilează. ✦ Fig. Șovăitor, ezitant; fluctuant. — Din fr. **oscillant.**

OSCILÁRE, *oscilări,* s.f. Acțiunea de *a oscila* și rezultatul ei; balansare, clătinare, legănare, pendulare. ✦ Fig. Șovăială, ezitare; fluctuație. — V. **oscila.**

OSCILATÓR, *oscilatoare,* s.n. **1.** Sistem fizic care poate efectua oscilații libere. **2.** Aparat sau dispozitiv care produce oscilații electromagnetice, alimentat de la o sursă de energie (electrică). ✧ *Oscilator pilot* = oscilator destinat să producă o oscilație de frecvență constantă utilizată ca frecvență de referință. *Oscilator multispot* = oscilator care poate afișa simultan mai multe imagini. — **Oscila** + suf. *-tor.* Cf. fr. oscillateur.

OSCILATÓRIU, -IE, *oscilatorii,* adj. Care oscilează, cu oscilații. — Din fr. **oscillatoire.**

OSCILÁȚIE, *oscilații,* s.f. **1.** Mișcare periodică alternativă și simetrică a unui corp în raport cu o anumită poziție a sa; vibrație, pendulare, oscilare. **2.** Variație periodică în timp a valorilor unei mărimi care caracterizează un sistem fizic, însoțită de o transformare a energiei dintr-o formă în alta. **3.** Fig. Nehotărâre, șovăială; fluctuație. — Din fr. **oscillation.**

OSCÍLĂ, *oscile,* s.f. Mic disc de bronz sau de marmură împodobit cu o mască în relief, care era atârnat, la vechii romani, de arborii sacri sau sub colonade. — Din lat. **oscillum,** fr. **oscille.**

OSCILOGRÁF, *oscilografe,* s.n. Aparat care indică sau înregistrează grafic, la scară, variația unei mărimi fizice variabile în funcție de timp. — Din fr. **oscillographe.**

OSCILOGRAFÍE, *oscilografii,* s.f. Înregistrare a oscilațiilor cu ajutorul oscilografului. — Din fr. **oscillographie.**

OSCILOGRÁMĂ, *oscilograme,* s.f. Diagramă obținută cu ajutorul oscilografului. — Din fr. **oscillogramme.**

OSCILOMETRÍE, *oscilometrii,* s.f. (Med.) Măsurare a amplitudinii modificărilor de volum ale arterelor periferice. — Din fr. **oscillomètrie.**

OSCILOMÉTRU, *oscilometre,* s.n. Aparat folosit pentru determinarea pulsațiilor pereților arteriali și care permite înregistrarea indirectă a tensiunii arteriale. — Din fr. **oscillomètre.**

OSCILOSCÓP, *osciloscoape,* s.n. Aparat de măsură și de observare vizuală a curbei care reprezintă variația rapidă în timp a unor mărimi fizice, de obicei electrice. — Din fr. **oscilloscope.**

OSCIÓR, *oscioare,* s.n. Diminutiv al lui *os;* osișor, osuț. — **Os** + suf. *-cior.*

OSCULATÓR, -OÁRE, *osculatori, -oare,* adj. (Mat.; despre curbe, suprafețe) Care se află în contact de osculație. — Din fr. **osculateur.**

OSCULÁȚIE s.f. (Mat.) Contact mai strâns decât contactul de tangență între o curbă sau o suprafață cu altă curbă sau suprafață. — Din fr. **osculation.**

OSEBÍ, *osebesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) diferenția, a (se) deosebi. **2.** Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) despărți; a (se) separa; a (se) divide. **3.** Tranz. (Înv.) A lăsa deoparte, a excepta. — Din sl. **osebiti.**

OSEBÍRE, *osebiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) osebi* și rezultatul ei; deosebire, diferență; *p. ext.* inegalitate. ✧ Loc. adv. *Fără osebire* = **a)** fără excepție, fără deosebire; **b)** întocmai, identic, exact. *Cu osebire* = mai cu seamă, în special, mai ales; foarte mult. — V. **osebi.**

OSEBÍT, -Ă, *osebiți, -te,* adj. (Înv. și pop.) **1.** Deosebit, diferit. ✧ Loc. prep. *Osebit de...* = în afară de..., pe lângă. **2.** Care iese din comun; ales, remarcabil; *p. ext.* foarte mare. — V. **osebi.**

OSEÍNĂ s.f. Substanță organică din clasa proteinelor, care formează partea organică a oaselor. — Din fr. **osséine.**

OSEMÍNTE s.n. pl. Oasele uscate și descărnate ale unei ființe moarte. — Din fr. **ossements,** lat. **ossamenta.**

OSIÁNIC, -Ă, *osianici, -ce,* adj. Care aparține lui Ossian ori seamănă cu poemele atribuite lui, privitor la Ossian sau la poemele atribuite lui. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **ossianique.**

OSIANÍSM s.n. Caracter, atmosferă (melancolică) proprie poemelor osianice; imitație a poemelor osianice. — Din fr. **ossianisme.**

ÓSIE, *osii,* s.f. Arbore sau ax terminat la cele două capete cu fusuri, pe care sunt montate roțile unui vehicul rutier. ✧ Expr. (Fam.) *A unge osia* = a mitui. — Din sl. **osĭ.**

OSIFICÁ, pers. 3 *osifică,* vb. I. Refl. (Despre părțile membranoase și cartilaginoase ale corpului) A se transforma în os, a se întări ca un os, a căpăta consistența osului. — După fr. **ossifier.**

OSIFICÁRE, *osificări,* s.f. Faptul de *a se osifica;* osteogeneză, osificație. — V. **osifica.**

OSIFICÁT, -Ă, *osificați, -te,* adj. (Despre părțile membranoase și cartilaginoase ale corpului) Transformat în os, întărit ca un os. ✦ Fig. Osos, scheletic. — V. **osifica.**

OSIFICĂȚIE, *osificații,* s.f. Osificare. — Din fr. **ossification.**

OSIȘOR, *osișoare,* s.n. (Rar) Oscior. — **Os** + suf. *-ișor.*

OSMÁN, -Ă, *osmani, -e,* s.m. și f., adj. (Înv.) **1.** S.m. și f. Turc. **2.** Adj. Turcesc. ✧ *Limba osmană* = limba turcă. — Din **osmanlâu** (derivat regresiv).

OSMANLÁU, -ÁIE, *osmanlâi,* s.m. și f., adj. (Înv.) **1.** S.m. și f. Turc. **2.** Adj. Turcesc. [Var.: **osmanlíu, -íe** adj., s.m. și f.] — Din tc. **osmanlı.**

OSMANLÍU, -ÍE, adj., s.m. și f. V. **osmanlâu.**

OSMIRÍDIU s.n. Aliaj de osmiu și iridiu, caracterizat prin duritate mare, folosit la confecționarea vârfului penițelor de stilou, axelor pentru mecanismele de ceasornic etc. — Din fr. **osmiridium.**

ÓSMIU s.n. Metal de culoare albă-cenușie, lucios, foarte dur, dar casant, care se găsește în natură, în stare nativă, sub formă de aliaj cu iridiul. — Din fr. **osmium.**

OSMOLOGÍE s.f. Studiul mirosurilor, al parfumurilor. — Din fr. **osmologie.**

OSMOMÉTRIC, -Ă, *osmometrici, -ce,* adj. Referitor la osmometrie, de osmometrie. — Din fr. **osmométrique.**

OSMOMETRÍE s.f. Parte a fizicii care studiază determinarea presiunilor osmotice. — Din fr. **osmométrie.**

OSMOMÉTRU, *osmometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea presiunii osmotice a unei soluții. — Din fr. **osmomètre.**

OSMOREGLÁRE, *osmoreglări,* s.f. Ansamblul proceselor prin care se asigură o valoare relativ constantă a presiunii osmotice a lichidelor din organism. — **Osmo**[ză] + **reglare.**

OSMÓTIC, -Ă, *osmotici, -ce,* adj. Care ține de osmoză, privitor la osmoză, al osmozei. ✧ *Presiune osmotică* = presiune statică suplimentară care se manifestă în soluții datorită fenomenului de osmoză. — Din fr. **osmotique.**

OSMÓZĂ, *osmoze,* s.f. Trecere a unui solvent printr-o membrană semipermeabilă, care separă două soluții de compoziții sau concentrații diferite. — Din fr. **osmose,** germ. **Osmose.**

OSÓS, OSOÁSĂ, *osoși, osoase,* adj. **1.** Privitor la oase, de oase; asemănător cu oasele. ✧ *Sistem osos* = totalitatea oaselor din organismul vertebratelor; schelet. **2.** Cu oase mari, ieșite în relief; ciolănos; *p. ext.* uscățiv, slab. — **Os** + suf. *-os.*

OSPĂTÁ, *ospătez,* vb. I. Tranz. A primi (pe cineva) în casă ca oaspete, oferindu-i mâncare și băutură; a da de mâncare; a trata, a cinsti. ✦ Intranz. și refl. (Înv. și pop.) A mânca; *p. ext.* a petrece, a benchetui. — Lat. **hospitare.**

OSPĂTÁR, *ospătari,* s.m. **1.** Angajat din sectorul comercial care servește pe consumatori într-un restaurant sau în alt local de consumație și încasează contravaloarea consumației; chelner. **2.** (Înv.) Patron al unui birt, al unei ospătării; birtaș, hangiu. — **Ospăta** + suf. *-ar.*

OSPĂTÁRE, *ospătări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ospăta* și rezultatul ei. — V. **ospăta.**

OSPĂTÁRNIC, -Ă, *ospătarnici, -ce,* adj. (Reg.) Ospitalier. — **Ospătar** + suf. *-nic.*

OSPĂTÁT s.n. (Rar) Faptul de *a (se) ospăta;* ospătare. ✧ Expr. *A se așeza* (sau *a se pune) pe ospătat* = a mânca cu lăcomie. — V. **ospăta.**

OSPĂTĂRÍE, *ospătării,* s.f. (Înv. și pop.) Birt; han (cu birt). — **Ospătar** + suf. *-ie.*

OSPĂTĂRÍȚĂ, *ospătărițe,* s.f. **1.** Angajată din sectorul comercial care servește pe consumatori și încasează contravaloarea consumației, într-un restaurant sau în alt local de consumație; chelneriță. **2.** (Înv.) Patroană a unui birt, a unei ospătării; hangiță. — **Ospătar** + suf. *-iță.*

OSPĂTĂTÓR, -OÁRE, *ospătători, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care dă (sau ia parte la) un ospăț. — **Ospăta** + suf. *-tor.*

OSPĂTÓS, -OÁSĂ, *ospătoși, -oase,* adj. (Înv.) Ospitalier. — **Oaspete** + suf. *-os.*

OSPĂȚ, *ospețe,* s.n. Masă mare, îmbelșugată (organizată în diferite împrejurări festive); petrecere cu masă mare; ospețe, banchet. ✦ (Înv. și pop.) Masă, mâncare îmbelșugată. [Pl. și: *ospățuri*] — Lat. **hospitium.**

OSPECIÓR, *ospeciori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *oaspete.* — **Oaspete** + suf. *-ior.*

OSPEȚÍE, (**2**) *ospeții,* s.f. (Pop.) **1.** Primire bună, ospitalitate. **2.** (Rar) Ospăț. — **Oaspete** + suf. *-ie.*

OSPEȚÍME s.f. (Pop.) Mulțime de oaspeți. — **Oaspete** + suf. *-ime.*

OSPÍCIU, *ospicii,* s.n. Spital, sanatoriu în care sunt tratați bolnavii cu afecțiuni psihice; casă de nebuni; balamuc. — Din lat. **hospitium,** fr. **hospice,** germ. **Hospiz.**

OSPITALIÉR, -Ă, *ospitalieri, -e,* adj. Care primește bucuros oaspeți; care este amabil, primitor cu oaspeții. ✦ (Despre o casă, un oraș, o țară) În care ești bine primit, în care te simți bine; care oferă ospitalitate. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **hospitalier.**

OSPITALITÁTE s.f. Însușirea de a fi ospitalier. ✦ Primire, găzduire bună oferită cuiva. — Din fr. **hospitalité,** lat. **hospitalitas, -atis.**

ÓSRAM s.n. Aliaj de osmiu și wolfram, folosit la fabricarea de filamente pentru becurile electrice cu incandescență. — Din germ. **Osram.**

OST, *osturi,* s.n. (Înv.) Est, răsărit. *Din osturi bate crivăț.* — Din germ. **Ost(en).**

OSTÁȘ, *ostași,* s.m. Persoană care servește în armată, care face serviciul militar; oștean, soldat; militar. ✦ Fig. Militant, luptător (pentru o cauză). — **Oaste** + suf. *-aș.*

OSTÁTEC s.m. v. **ostatic.**

OSTÁTIC, -Ă, *ostatici, -ce,* s.m. și f. Persoană din rândul populației civile aflate pe teritoriul ocupat de forțele inamice, pe care acestea, încălcând normele dreptului internațional, o reține spre a preveni acte ostile împotriva lor sau pentru a o executa dacă asemenea acte s-au produs. ✦ Persoană răpită și sechestrată în vederea obținerii unor recompense băneși sau revendicări politice. ✦ Fig. (Fam.) Amanet, zălog[2]. [Var.: **ostátec** s.m.] — Din it. **ostatico.**

OSTĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *ostășești,* adj. De ostaș; militar, milităresc. — **Ostaș** + suf. *-esc.*

OSTĂȘÉȘTE adv. Ca ostașii, conform normelor militare; militărește. — **Ostaș** + suf. *-ește.*

OSTĂȘÍ, *ostășesc,* vb. IV. Intraz. (Înv.) A se afla în serviciul militar; a face armata, a duce viață de ostaș; *p. ext.* a se războ. — Din **ostaș.**

OSTĂȘÍE s.f. (Înv.) **1.** Serviciu de ostaș; militărie. **2.** Oștire, armată. **3.** Virtute ostășească, vitejie. — **Ostaș** + suf. *-ie.*

OSTĂȘÍME s.f. Mulțime de ostași, armată; soldățime. — **Ostaș** + suf. *-ime.*

OSTEALGÍE, *ostealgii,* s.f. Durere de oase. [Pr.: *-te-al-*] — Din fr. **ostéalgie.**

OSTEÍTĂ, *osteite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a unui os. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **ostéite.**

OSTENEÁLĂ, *osteneli,* s.f. **1.** Starea celui ostenit; oboseală; istovire, extenuare. ✧ Expr. *(A fi) rupt* (sau *frânt) de osteneală* = (a fi) peste măsură de obosit, de istovit. **2.** Muncă grea, obositoare, extenuantă; efort, trudă, strădanie. ✧ Expr. *A-și da (toată) osteneala* = a depune toate eforturile, a-și da toată silința, a se strădui. — **Osteni** + suf. *-eală.*

OSTENÍ, *ostenesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Intranz. A-și pierde puterile din cauza unui efort; a obosi. **2.** Refl. și intranz. A depune eforturi, a se strădui, a se trudi. ✦ Tranz. A supune la un efort; a obosi pe cineva. **3.** Refl. și intranz. A obosi umblând, mergând; *p. ext.* a merge, a se duce undeva sau la cineva. — Din sl. **ustanon,** bg. **ustan'a,** rus. **ustat'.**

OSTENICIÓS, -OÁSĂ, *ostenicioși, -oase,* adj. (Înv. și pop.) Obositor, istovitor; anevoios, dificil. — **Osteni** + suf. *-cios.*

OSTENÍT, -Ă, *osteniți, -te,* adj. (Înv. și pop.) Obosit, trudit, istovit, extenuat. ✦ Care denotă oboseală. — V. **osteni.**

OSTENITÓR, -OÁRE, *ostenitori, -oare,* adj. (Înv. și pop.) **1.** Obositor, istovitor; *p. ext.* greu, dificil. **2.** (Adesea substantivat) Care muncește din greu, care se străduiește; muncitor, truditor. — **Osteni** + suf. *-tor.*

OSTENSÍBIL, -Ă, *ostensibili, -e,* adj. Care se poate arăta sau vedea; vizibil; *p. ext.* evident. — Din fr. **ostensible.**

OSTENTATÍV, -Ă, *ostentativi, -e,* adj. Făcut cu intenția de a pune ceva în evidență, de a impresiona, de a provoca; demonstrativ, provocator, ostentatoriu. — Din it. **ostentativo,** germ. **ostentativ.**

OSTENTATÓRIU, -IE, *ostentatorii,* adj. (Rar) Ostentativ. — Din fr. **ostentatoire.**

OSTENTÁȚIE, *ostentații,* s.f. Punere în valoare în mod provocator a unei însușiri; prezentare demonstrativă, etalare pretențioasă a ceva. ✧ Loc. adv. *Cu ostentație* = în mod demonstrativ, ostentativ. [Var.: **ostentațiúne** s.f.] — Din fr. **ostentation,** lat. **ostentatio, -onis.**

OSTENTAȚIÚNE s.f. v. **ostentație.**

OSTEOARTRÍTĂ s.f. Inflamație care cuprinde atât articulația, cât și partea osoasă din jur. [Pr.: *-te-o-ar-*] — Din fr. **ostéo-arthrite.**

OSTEOBLÁST, *osteoblaste,* s.n. Celulă osoasă tânără, nediferențiată complet, din care se formează osteocitul. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéoblaste.**

OSTEOCÍT, *osteocite,* s.n. Celulă osoasă în stadiu matur, complet diferențiată, care prezintă numeroase prelungiri ramificate. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéocyte.**

OSTEOCLÁST, *osteoclaste,* s.n. (Biol.) Celulă din sânge cu rol în osteoporoză. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéoclaste.**

OSTEOCLAZÍE s.f. **1.** Operație chirurgicală care necesită sfărâmarea anumitor oase. **2.** (Biol.) Proces lent de resorbție osoasă datorită osteoclastelor. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéoclasie.**

OSTEOFIBRÓZĂ, *osteofibroze,* s.f. Boală a animalelor care se manifestă prin îngroșarea și deformarea oaselor capului și ale membrelor, în urma demineralizării acestora. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéofibrose.**

OSTEOFÍT, *osteofite,* s.n. Modificare patologică manifestată prin proliferarea anormală a țesutului osos în apropierea unei articulații vertebrale; cioc de papagal. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéophyte.**

OSTEOFLEBÍTĂ, *osteoflebite,* s.f. (Med.) Inflamație a venelor din interiorul oaselor. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéophlebite.**

OSTEOFÓN, *osteofoane,* s.n. Dispozitiv electroacustic care transmite sunetele exterioare în urechea internă prin intermediul sistemului osos al capului. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéophone.**

OSTEOGÉN, -Ă, *osteogeni, -e,* adj. Care produce țesut osos. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéogène.**

OSTEOGENÉZĂ s.f. **1.** (Biol.) Parte a embriologiei care studiază formarea țesutului osos. **2.** Osificare. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéogenèse.**

OSTEOGÉNIC, -Ă, *osteogenici, -ce,* adj. De osteogeneză. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéogénique.**

OSTEOÍD, -Ă, *osteoizi, -de,* adj. Care este asemănător structurii, naturii osului. [Pr.: *-te-o-id*] — Din fr. **ostéoïde.**

OSTEOLÍT, *osteoliți,* s.m. Os fosilizat. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéolithe.**

OSTEOLÓG, -Ă, *osteologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în osteologie. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéologue.**

OSTEOLÓGIC, -Ă, *osteologici, -ce,* adj. Care aparține osteologiei, privitor la osteologie. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéologique.**

OSTEOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul oaselor. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéologie.**

OSTEÓM, *osteoame,* s.n. Tumoare formată din țesut osos. [Pr.: *-te-om*] — Din fr. **ostéome.**

OSTEOMALACÍE s.f. Formă de decalcifiere a oaselor provocată de tulburări profunde în metabolismul fosforului și al calciului din substanța osoasă. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéomalacie.**

OSTEOMIELÍTĂ, *osteomielite,* s.f. Formă de osteită de natură infecțioasă, localizată mai ales la nivelul măduvei oaselor. [Pr.: *-te-o-mi-e-*] — Din fr. **ostéomyélite.**

OSTEONECRÓZĂ, *osteonecroze,* s.f. Necrozare a unui os. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéonécrose.**

OSTEOPATÍE, *osteopatii,* s.f. Boală a unui os sau a sistemului osos. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéopathie.**

OSTEOPLASTÍE, *osteoplastii,* s.f. Operație de înlocuire a unui fragment de os sau a unui os întreg cu bucăți corespunzătoare de os, de metal sau de material plastic. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéoplastie.**

OSTEOPORÓZĂ, *osteoporoze,* s.f. Leziune osoasă caracterizată prin subțierea și rarefierea oaselor, cu formarea unor cavități de diverse dimensiuni. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéoporose.**

OSTEOSARCÓM, *osteosarcoame,* s.n. Tumoare malignă a oaselor, de natură conjunctivă. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéosarcome.**

OSTEOSCLERÓZĂ, *osteoscleroze,* s.f. (Med.) Condensare a țesutului osos. [Pr.: *-ste-o-*] — Din fr. **ostéosclérose.**

OSTEOSINTÉZĂ, *osteosinteze,* s.f. Intervenție chirurgicală care constă în reunirea și imobilizarea fragmentelor unui os fracturat cu ajutorul unor plăci sau fire metalice. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéosynthèse.**

OSTEOTOMÍE, *osteotomii,* s.f. Rezecție a unui os, făcută cu scopul de a remedia o diformitate a acestuia sau în scop terapeutic. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéotomie.**

OSTEÓZĂ, *osteoze,* s.f. Afecțiune datorată unei secreții exagerate de hormon, caracterizată prin decalcifiere osoasă generalizată, depuneri de calciu în țesuturi etc. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéose.**

ÓSTIC, -Ă, *ostici, -ce,* adj. (Înv.) De răsărit, estic. — **Ost** + suf. *-ic.*

ÓSTIE[1], *ostii,* s.f. Unealtă de pescuit de forma unei furci cu mai multe brațe ascuțite, care se înfige în corpul peștilor. — Din sl. **ostĭ.**

ÓSTIE[2], *ostii,* s.f. Pâine nedospită (azimă) care servește la cuminecătură în cultul catolic și în cel luteran. — Din germ. **Hostie,** lat. **hostia.**

ÓSTIE[3], *ostii,* s.f. (Anat.) Orificiu situat între auriculele și ventriculele inimii, precum și între acestea și arterele mari ale corpului. — Din lat. **ostium.**

OSTÍL, -Ă, *ostili, -e,* adj. Care manifestă o atitudine potrivnică sau dușmănoasă față de cineva sau de ceva; dușmănos, vrăjmaș. — Din fr. **hostile.**

OSTILITÁTE, (**2**) *ostilități,* s.f. **1.** Atitudine dușmănoasă, plină de ură; dușmănie, vrăjmășie. **2.** (La pl.) Operații militare întreprinse de trupele unor state care sunt în război. — Din fr. **hostilité.**

OSTINÁTO s.n., adv. (Muz.) **1.** S.n. Procedeu care constă în revenirea stăruitoare a unui motiv melodic sau ritmic, însoțit de fiecare dată de alte motive. **2.** Adv. Repetat în mai multe rânduri. — Cuv. it.

OSTIÓLĂ, *ostiole,* s.f. (Bot.) Orificiu în țesuturile epidermice ale plantelor care permite efectuarea schimburilor de gaze dintre spațiile intercelulare din frunze sau din tulpinile verzi și atmosferă. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ostiole,** lat. **ostiolum.**

OSTOÍ, *ostoiesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Refl. și tranz. A (se) potoli, a (se) domoli, a (se) calma. **2.** Intranz. și refl. A înceta, a se opri; a se termina. [Var.: **ostoiá** vb. I] — Din sl. **ustojati.**

OSTOIÁ vb. I v. **ostoi.**

OSTOÍRE, *ostoiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) ostoi* și rezultatul ei; alinare, potolire, domolire, calmare. — V. **ostoi.**

OSTRÁCĂ, *ostrace,* s.f. (Înv.) Scoică, stridie. ✦ Cochilie sau ciob de lut pe care fiecare cetățean din vechea Atenă scria numele celui socotit periculos, ca să fie îndepărtat temporar din Atica. — Din ngr. **óstrakon.**

OSTRACÉE, *ostracee,* s.f. (La pl.) Subordin de moluște lamelibranhiate al căror tip este stridia; (la sg.) animal care face parte din acest subordin. — Din fr. **ostracées.**

OSTRACÍSM s.n. **1.** Formă de judecată a adunării poporului, în vechea Atenă, prin care un cetățean, considerat primejdios pentru libertatea și securitatea regimului, era exilat temporar. **2.** Persecuție, ostracizare. — Din fr. **ostracisme.**

OSTRACÍTĂ, *ostracite,* s.f. Stridie fosilă. — Din fr. **ostracite.**

OSTRACIZÁ, *ostracizez,* vb. I. Tranz. A înlătura pe cineva din viața publică, din-tr-un colectiv; a proscrie; a exclude, a exila; a persecuta. — Din fr. **ostraciser.**

OSTRACIZÁRE, *ostracizări,* s.f. Acțiunea de *a ostraciza* și rezultatul ei. — V. **ostraciza.**

OSTRACÓD, *ostracode,* s.n. (La pl.) Ordin de crustacee inferioare mici, cu corpul nesegmentat, adăpostit într-o cochilie bivalvă; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. — Din fr. **ostracodes.**

OSTRACODÉRM, *ostracodermi,* s.m. (La pl.) Subclasă de vertebrate fosile cu corpul plat sau în formă de fus, acoperit de plăci și de solzi, care trăiau în mările paleozoice; (și la sg.) animal care face parte din această subclasă. — Din fr. **ostracodermes.**

OSTREÍCOL, -Ă, *ostreicoli, -e,* adj. Referitor la ostreicultură, de ostreicultură. — Din fr. **ostréicole.**

OSTREICULTÓR, *ostreicultori,* s.m. (Rar) Persoană care se ocupă cu ostreicultura. [Pr.: *-tre-i-*] — Din fr. **ostréiculteur.**

OSTREICULTÚRĂ s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu cultura stridiilor. [Pr.: *-tre-i-*] — Din fr. **ostréiculture.**

OSTRÉȚ, *ostrețe,* s.n. (Pop.) Fiecare dintre șipcile din care se fac garduri sau diferite îngrădituri; vergea de fier; zăbrea; *p. ext.* îngrăditură, gard. ✦ Spec. Împletitură, leasă, gard de nuiele sau de trestie, așezat în apă de-a curmezișul unui râu sau al unei bălți spre a opri trecerea peștilor și a ușura prinderea lor; îngrăditură de nuiele fixată în apă pentru închiderea și păstrarea peștilor vii. — Din bg. **ostreț.**

OSTROGÓT, -Ă, *ostrogoți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație de neam germanic aparținând ramurii răsăritene a goților; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține ostrogoților (**1**), privitor la ostrogoți; ostrogotic. — Din fr. **ostrogot,** lat. **Ostrogothus.**

OSTROGÓTIC, -Ă, *ostrogotici, -ce,* adj., s.m. Ostrogot (**2**). — Din it. **ostrogotico.**

OSTROPÁȚ s.n. v. **ostropeț.**

OSTROPÉL, *ostropeluri,* s.n. Fel de mâncare preparată din carne (de pasăre), cu sos de oțet, făină și usturoi; ostropeț. — Et. nec.

OSTROPÉȚ, *ostropețuri,* s.n. (Reg.) Ostropel. ✧ Expr. *A umbla cu ostropețul* = a umbla din casă în casă, invitând la ospățul de a doua zi după cununie. [Var.: **ostropáț** s.n.] — Et. nec.

OSTRÓV, *ostroave,* s.n. **1.** Insulă mai mare. **2.** Insulă fluvială formată în urma unui proces de acumulare. [Acc. și: *óstrov*] — Din sl. **ostrovŭ.**

OSTROVEÁN, -Ă, *ostroveni, -e,* s.m. și f., adj. (Locuitor) al unui ostrov (**1**). — **Ostrov** + suf. *-ean.*

OSTROVEÁNCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Ostrovean** + suf. *-că.*

OSTROVÉL, *ostrovele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *ostrov;* ostrovuț. — **Ostrov** + suf. *-el.*

OSTROVÚȚ, *ostrovuțe,* s.n. (Rar) Ostrovel. — **Ostrov** + suf. *-uț.*

OSUÁR, *osuare,* s.n. **1.** Loc sau construcție în care sunt depuse osemintele rezultate din deshumări. **2.** Monument funerar comemorativ, într-un cimitir sau într-un loc istoric, în care se păstrează osemintele ostașilor căzuți într-o bătălie. [Pr.: *-su-ar.* — Var.: **osuáriu** s.n.] — Din fr. **ossuaire,** lat. **ossuarium.**

OSUÁRIU s.n. v. **osuar.**

OSÚȚ, *osuțe,* s.n. (Rar) Oscior. — **Os** + suf. *-uț.*

OȘEÁN, -Ă, *oșeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Țara Oașului. **2.** Adj. Care aparține Țării Oașului sau la oșeni (**1**), privitor la Țara Oașului ori la oșeni. — **Oaș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

OȘEÁNCĂ, *oșence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Țara Oașului. — **Oșean** + suf. *-că.*

OȘENÉSC, -EÁSCĂ, *oșenești,* adj. Din Țara Oașului. — **Oșean** + suf. *-esc.*

OȘTEÁN, *oșteni,* s.m. (Înv. și pop.) Soldat, militar, ostaș. — **Oaste** + suf. *-ean.*

OȘTENÉSC, -EÁSCĂ, *oștenești,* adj. (Înv.) Ostășesc, milităresc. [Var.: **oștinésc, -eáscă** adj.] — **Oștean** + suf. *-esc.*

OȘTÍ, *oștesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Înv. și pop.) A (se) lupta, a (se) război, a duce război. — Din **oaste.**

OȘTÍME s.f. (Înv. și pop.) Oștire. ✦ Mulțime, gloată. — **Oaste** + suf. *-ime.*

OȘTINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **oștenesc.**

OȘTÍRE, *oștiri,* s.f. (Înv. și pop.) Armată, oaste, oștime. — V. **oști.**

OTÁC, *otace,* s.n. (Reg.) **1.** Colibă care servește ca adăpost provizoriu pescarilor, ciobanilor sau muncitorilor agricoli în timpul lucrului; odaie. **2.** Loc împrejmuit, pe câmp sau la munte, unde stau (noaptea) oile sau vitele. [Pl. și: *otacuri*] — Din tc. **otak** „cort mare”.

OTÁGIU s.n. v. **otaj.**

OTÁJ, *otaje,* s.n. (Înv.) Ostatic, chezaș. [Var.: **otágiu** s.n.] — Din fr. **otage.**

OTÁLGIC, -Ă, *otalgici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la otalgie, de otalgie. — Din fr. **otalgique.**

OTALGÍE s.f. Durere localizată la ureche, provocată de inflamația acesteia sau de suferința unui organ vecin. — Din fr. **otalgie.**

OTÁRIE, *otarii,* s.f. Mamifer carnivor din Oceanul Pacific, asemănător cu foca *(Otaria jubata).* — Din fr. **otarie.**

OTÁVĂ s.f. Iarbă care crește în același an, după ce câmpul a fost cosit sau pășunat; *p. ext.* loc unde crește această iarbă. — Din bg., sb. **otava.**

OTĂVÍ, pers. 3 *otăvește,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre ierburi) A crește din nou în același an, după ce a fost cosit o dată; (despre terenuri) a se acoperi de otavă, a înverzi. — Din **otavă.**

OTĂVÍRE, *otăviri,* s.f. Faptul de *a otăvi.* — V. **otăvi.**

OTÂNJÍ, *otânjesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A lovi tare pe cineva; a bate. — Et. nec.

OTCÂRMUÍ vb. IV v. **ocârmui.**

OTCÚP, *otcupuri,* s.n. (Înv.) Bun sau venit al statului dat în arendă. — Din rus. **otkup.**

OTCÚPCIC, *otcupcici,* s.m. (Înv.) Persoană care lua în arendă un otcup; arendaș, otcupciu. — Din rus. **otkupșcik.**

OTCUPCÍU, *otcupcii,* s.m. (Înv.) Otcupcic. — **Otcup** + suf. *-ciu.*

OTÉL s.n. v. **hotel.**

OTFÉL, *otfeli,* s.m. (Reg.) Flăcău care se află în fruntea alaiului pentru a conduce mireasa la biserică. — Cf. magh. v ö f é l y.

OTGÓN s.n. v. **odgon.**

OTÍC, *otice,* s.n. (Pop.) Lopățică cu care se curăță de pământ brăzdarul și cormana plugului. — Din sb. **otik.**

OTICNÍ, *oticnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Pop.) A se sili din răsputeri, a face sforțări să respire sau să vomite; a se opinti; *p. ext.* a izbucni. **2.** (Reg.) A cădea. — Cf. i c n i.

OTÍNC, *otincuri,* s.n. (Reg.) Betișor cu ajutorul căruia se leagă firele rupte la războiul de țesut. — Cf. o t i c.

OTÍTĂ, *otite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a membranei care acoperă canalul auditiv. — Din fr. **otite.**

OTNOȘÉNIE, *otnoșenii,* s.f. (Înv.) Raport, comunicat, adresă oficială. — Din rus. **otnoșenie.**

OTOCÍST, *otociste,* s.n. (Anat.) Organ auditiv al nevertebratelor, format dintr-o veziculă cu celule ciliate plină cu lichid și cu numeroase otolite; statocist. — Din fr. **otocyste.**

OTOLÍT, *otolite,* s.n. (Anat.) Corpuscul calcaros din urechea internă a vertebrate-lor sau din vezicula auditivă a nevertebratelor, care servește la formarea senzației de echilibru sau la transmiterea vibrațiilor sonore. — Din fr. **otolithe.**

OTOLÓG, -Ă, *otologi, -ge,* s.m. și f. Medic specialist în otologie. — Din **otologie** (derivat regresiv).

OTOLÓGIC, -Ă, *otologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la otologie, de otologie. — Din fr. **otologique.**

OTOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul urechii din punct de vedere anatomic și patologic. — Din fr. **otologie.**

OTOMÁN, -Ă, *otomani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Nume dat în Asia Mică populațiilor turce care, sub conducerea lui Osman I, au creat statul feudal otoman; osmanlâi; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație; *p. ext.* turc. **2.** Adj. Care ține de otomani (**1**), privitor la otomani. — Din lat. **othomannus,** fr. **ottoman,** it. **ottomano,** germ. **Ottomane.**

OTOMÁNĂ, *otomane,* s.f. (Înv.) **1.** Canapea, sofa. **2.** Un fel de stofă groasă. — Din fr. **ottomane,** germ. **Ottomane,** it. **ottomana.**

OTOMICÓZĂ, *otomicoze,* s.f. (Med.) Inflamație a canalului auditiv extern și a timpanului, cauzată de paraziți vegetali. — Din fr. **otomycose.**

OTOPLASTÍE, *otoplastii,* s.f. (Med.) Refacere plastică a urechii externe. — Din fr. **ostoplastie.**

OTORAGÍE, *otoragii,* s.f. (Med.) Scurgere a unei cantități de sânge din ureche în urma unei tumori, a vegetațiilor, a polipilor etc. — Din fr. **otorragie.**

OTORÉE, *otoree,* s.f. (Med.) Simptom caracterizat prin scurgere de puroi din ureche, care survine, de obicei, în cursul otitei. — Din fr. **otorrhée.**

OTORINOLARINGOLÓG, -Ă, *otorinolaringologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în otorinolaringologie. — Din **otorinolaringologie** (derivat regresiv).

OTORINOLARINGOLÓGIC, -Ă, *otorinolaringologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la otorinolaringologie, de otorinolaringologie. — Din fr. **oto-rhino-laryngologique.**

OTORINOLARINGOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază anatomia, fiziologia și patologia urechii, a nasului și a laringelui. — Din fr. **oto-rhino-laryngologie.**

OTOSCLERÓZĂ, *otoscleroze,* s.f. (Med.) Scleroză a timpanului. — Din fr. **otosclérose.**

OTOSCÓP, *otoscoape,* s.n. Instrument optic cu care se examinează canalul auditiv extern și timpanul. — Din fr. **otoscope.**

OTOSCOPÍE, *otoscopii,* s.f. (Med.) Examinare a canalului auditiv extern și a timpanului cu ajutorul otoscopului. — Din fr. **otoscopie.**

ÓTOVA adj. invar. (Adesea adverbial) Uniform; neted, egal, drept; (despre oameni) care nu are talia marcată; fără formă. ✦ Fig. Monoton, uniform. — Et. nec.

OTPÚST, *otpusturi,* s.n. (Înv. și pop.; în Biserica ortodoxă) Formulă sacramentală de binecuvântare, rostită de preot la sfârșitul slujbei; *p. ext.* sfârșitul slujbei religioase. ✧ Expr. *A-și da otpustul* = a muri. *A da* (cuiva) *otpustul* = a ucide (pe cineva). — Din sl. **otŭpustŭ,** rus. **otpusk.**

OTRÁVĂ, (**3**) *otrăvuri,* s.f. **1.** Substanță care, introdusă în organism (în cantități relativ reduse), provoacă, prin acțiunea sa chimică, tulburări importante, leziuni grave etc. și uneori moartea; venin. **2.** Fig. Ceea ce provoacă un rău (moral), un necaz, o supărare; *p. ext.* amărăciune, răutate, venin. ✦ Epitet dat unei persoane foarte rele. **3.** (La pl.) Diferite feluri de otravă. [Pl. și: *otrăvi*] — Din sl. **otrava.**

OTRĂȚÉL, *otrăței,* s.m. (Bot.) Roibă. ✧ Compus: *otrățel-de-apă* sau *otrățelul-bălților* = plantă erbacee acvatică, carnivoră, cu flori galbene *(Utricularia vulgaris).* — Cf. magh. a t r a c é l.

OTRĂVÍ, *otrăvesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) intoxica sau a ucide ori a fi ucis cu otravă (**1**). ✦ Tranz. A introduce o otravă în apă, în alimente etc. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) supăra, a (se) necăji (extrem de mult), a (se) amărî; a (se) învenina. **3.** Tranz. Fig. A exercita o influență vătămătoare; a corupe, a perverti. — Din sl. **otraviti.**

OTRĂVICIÓS, -OÁSĂ, *otrăvicioși, -oase,* adj. (Rar) Otrăvitor, veninos. — **Otrăvi** + suf. *-icios.*

OTRĂVÍRE, *otrăviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) otrăvi* și rezultatul ei; otrăvit[1]. — V. **otrăvi.**

OTRĂVÍT[1] s.n. (Rar) Otrăvire. — V. **otrăvi.**

OTRĂVÍT[2], -Ă, *otrăviți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Căruia i s-a dat sau care a luat otravă (**1**); care s-a intoxicat sau care s-a omorât cu otravă. **2.** (Adesea fig.) Care conține otravă (**1**); în care s-a pus otravă; otrăvitor, veninos. **3.** Fig. Supărat, amărât, înveninat. — V. **otrăvi.**

OTRĂVITÓR, -OÁRE, *otrăvitori, -oare,* adj. Care conține otravă, care otrăvește; veninos. ✦ Fig. Dăunător, vătămător. — **Otrăvi** + suf. *-tor.*

OTREÁPĂ, *otrepe,* s.f. (Pop.) **1.** Cârpă (de șters), zdreanță. **2.** Fig. Om de nimic, fără caracter, lipsit de voință; secătură, lepădătură. — Din sl. **otrepĭ.**

OTROCÓL, *otrocoale,* s.n. (Reg.; în legătură cu verbele „a da", „a face") Ocol, târcol, raită; vraiște, ravagii. — Cf. r o t o c o l, t â r c o l.

OTUZBÍR s.n. (Înv.) **1.** Joc de cărți în care cel ce totalizează treizeci și unu de puncte câștigă partida. **2.** (În expr.) *Cu otuzbirul* = cu forța, forțat; cu asprime. — Din tc. **otuzbir.**

OȚĂRÁRE, *oțărări,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) oțărî;* oțăreală (**1**). [Var.: **oțeríre** s.f.] — V. **oțărî.**

OȚĂRÂT, -Â, *oțărâți, -te,* adj. (Pop.) Mânios, furios. ✦ Morocănos, posomorât; supărat. [Var.: **oțărít, -ă, oțerít, -ă** adj.] — V. **oțărî.**

OȚĂREÁLĂ, *oțăreli,* s.f. (Pop.) **1.** Supărare mare, mânie, furie; oțărâre. **2.** Grimasă, neplăcere, dezgust exprimat printr-o strâmbătură (cauzată de o băutură sau de o mâncare cu gust neplăcut). — **Oțărî** + suf. *-eală.*

OȚĂRÍ vb. IV v. **oțărî.**

OȚĂRÍME s.f. (Înv.) Supărare mare; amărăciune. — **Oțărî** + suf. *-ime.*

OȚĂRÍT, -Ă adj. v. **oțărât.**

OȚĂRÎ, *oțărăsc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** A se mânia, a se înfuria; a se răsti la cineva. ✦ Refl. și tranz. A (se) mâhni, a (se) supăra. ✦ A se înspăimânta, a se îngrozi. **2.** A face grimase, a se strâmba (din cauza unei băuturi sau a unei mâncări neplăcute la gust). [Var.: **oțărí, oțerí, oțerî** vb. IV] — Din bg. **ocerea.**

OȚÉL, (**2**) *oțeluri,* (**3**) *oțele,* s.n. **1.** Aliaj de fier cu carbon (și cu alte elemente), folosit pentru rezistența, duritatea, tenacitatea și elasticitatea lui. ✧ Loc. adj. *De oțel* = asemenea oțelului (ca tărie, rezistență sau culoare). **2.** (La pl.) Diverse sorturi de oțel (**1**); *p. ext.* obiecte fabricate din acest aliaj. ✦ (Rar; la pl.) Ținte, cuișoare cu capul lat și strălucitor. **3.** (Înv.; la pl.) Mecanism de declanșare la puști și pistoalele de tip vechi, alcătuit din cocoș, cremene și amnar; *p. ext.* pușcă, pistol, armă. ✧ Expr. *A fi iute* (sau *slab) de oțele* = a fi iute (sau slab) din fire. — Din sl. **ocĕlŭ.**

OȚELÁR, *oțelari,* s.m. Muncitor calificat care efectuează într-o oțelărie[2] operațiile de elaborare a șarjei de oțel. — **Oțel** + suf. *-ar.*

OȚELĂRÍE[1] s.f. Meseria oțelarilor. — **Oțelar** + suf. *-ie.*

OȚELĂRÍE[2], *oțelării,* s.f. Întreprindere industrială sau secție într-o uzină metalurgică, unde se elaborează șarjele de oțel. — **Oțel** + suf. *-ărie.*

OȚELÍ, *oțelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mări duritatea unei piese metalice prin călire. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) întări, a (se) fortifica; a (se) căli. **3.** Refl. (Reg.) A se ameți de băutură, a se îmbăta. — Din **oțel.**

OȚELÍRE, *oțeliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) oțeli* și rezultatul ei; fortificare, călire. — V. **oțeli.**

OȚELÍT, -Ă, *oțeliți, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte de metal) Întărit prin călire; călit. ✦ Cu aspect de oțel; oțeliu. **2.** Fig. Întărit, fortificat, călit; încercat. — V. **oțeli.**

OȚELÍU, -ÍE, *oțelii,* adj. (Rar) Cu aspect, cu strălucire de oțel; de culoarea oțelului. — **Oțel** + suf. *-iu.*

OȚERÍ vb. IV v. **oțărî.**

OȚERÍRE s.f. v. **oțărâre.**

OȚERÍT, -Ă adj. v. **oțărât.**

OȚERÎ vb. IV v. **oțărî.**

OȚÉT, (**2**) *oțeturi,* s.n. **1.** Lichid cu gust acru, obținut prin fermentarea acetică a vinului, a berii etc. sau prin diluarea cu apă a acidului acetic concentrat, folosit în alimentație drept condiment sau conservant. ✧ Expr. (Fam.) *A face pe cineva cu ou și cu oțet* = a batjocori, a ocări pe cineva. **2.** (La pl.) Sorturi de oțet (**1**). — Din sl. **ocĭtŭ.**

OȚETÁR, (**1, 3**) *oțetari,* s.m., (**2**) *oțetare,* s.n. **1.** S.m. (Înv.) Persoană care fabrică sau vinde oțet. **2.** S.n. Mic serviciu de masă alcătuit din sticluțe în care se pune oțet și untdelemn. **3.** S.m. Arbore cu frunze compuse, alterne, cu flori galbene-verzui și cu fructe roșii-purpurii, ale cărui frunze și scoarță, bogate în tanin, se folosesc în tăbăcărie, iar fructele pot fi folosite la fabricarea oțetului *(Rhus typhina).* — **Oțet** + suf. *-ar.*

OȚETĂRÍE, *oțetării,* s.f. (Rar) Instalație rudimentară de fabricat oțet. — **Oțet** + suf. *-ărie.*

OȚETÍ, *oțetesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre vinuri) A se transforma în oțet; a se acri. **2.** Fig. (Rar) A deveni aspru, mânios, sever; a se supăra, a se mânia. [Var.: (pop.) **oțeți** vb. IV] — Din **oțet.**

OȚETÍRE, *oțetiri,* s.f. Faptul de *a se oțeti.* — V. **oțeti.**

OȚETÍT, -Ă, *oțetiți, -te,* adj. **1.** (Despre vinuri) Prefăcut, transformat în oțet; acrit, acru. **2.** Fig. Supărat, mânios, iritat; neprietenos. — V. **oțeti.**

OȚEȚÍ vb. IV v. **oțeti.**

OȚIÓS, -OÁSĂ, *oțioși, -oase,* adj. (Livr.) De prisos; inutil, nefolositor. [Pr.: *-ți-os*] — Din lat. **otiosus.**

OU, *ouă,* s.n. **1.** Celulă rezultată dintr-un ovul fecundat de un spermatozoid și din care se dezvoltă, prin diviziuni repetate, un nou organism; zigot. ✦ (La animale ovipare) Ovulul fecundat împreună cu învelișurile sale, care este depus în mediul exterior, unde embrionul își continuă dezvoltarea până la eclozare. ✦ Spec. Oul (**1**) de pasăre, protejat de o coajă calcaroasă și alcătuit din două membrane, din albuș și din gălbenuș, care este folosit ca aliment. ✧ Loc. adj. *Ca oul* = fragil. ✧ Expr. (Despre cloșcă) *A sta pe ouă* = a cloci. *A umbla cu cineva ca cu un ou (moale)* = a trata pe cineva (supărăcios) cu exagerat de multe menajamente, a menaja foarte mult pe cineva. *(Merge* sau *calcă) parcă are ouă-n poală* sau *parcă calcă pe ouă* = (merge) cu exagerată băgare de seamă. *Oul lui Columb* = problemă pe care cineva o rezolvă în mod foarte simplu, deși anterior părea foarte complicată și fără soluție. ✦ (Bot.) Celulă reproducătoare rezultată din fuziunea a doi gameți; zigot. **2.** (Urmat de determinări care indică materia) Obiect în formă de ou (**1**). ✧ (Pop.) *Oul genunchiului* = rotulă. *Oul piciorului* = os proeminent care unește laba piciorului cu partea de jos a femurului. — Lat. **ovum.**

OUÁ, pers. 3 *óuă,* vb. I. Intranz., refl. și tranz. (Despre păsări, insecte) A face ouă. [Pr.: *o-ua*] — Din **ou.**

OUÁT s.n. Faptul de *a (se) oua.* ✦ Perioadă în care păsările sau insectele depun ouă. [Pr.: *o-uat*]— V. **oua.**

OUĂTOÁRE, *ouătoare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre păsări) Care produce (multe) ouă. **2.** S.f. Găină aflată în perioada de producere a ouălor. [Pr.: *o-uă-*] — **Oua** + suf. *-tor.*

OULÉȚ, *oulețe,* s.n. (Rar) Oușor (**1**). [Pr.: *o-u-*] — **Ou** + suf. *-uleț.*

OUȘÓR, *oușoare,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *ou* (**1**); ouleț, ouț. **2.** Plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori albe-verzui, cu fructe de forma unor boabe lunguiețe, roșii și pline cu numeroase semințe *(Streptopus amplexifolius).* [Pr.: *o-u-*] — **Ou** + suf. *-ușor.*

OUTPUT, *outputuri,* s.n. **1.** (Electron.) Ieșire (**1**). **2.** (Inform.) Ieșire (**2**). **3.** (Ec.) Rezultatul activității unei persoane și al unei întreprinderi sau al utilizării unui mijloc fix într-o unitate de timp. [Pr.: *áŭtput*] — Cuv. engl.

OUTSIDER, *outsideri,* s.m. **1.** Întreprindere dintr-o anumită ramură a economiei, care nu face parte din monopolul sau monopolurile dominante din ramura respectivă. **2.** Concurent sau echipă cu slabe șanse de câștig într-o competiție sportivă. **3.** Cal care nu este favorit într-un concurs hipic. [Pr.: *áŭtsaĭdăr*] — Cuv. engl.

OÚȚ, *ouțe,* s.n. (Rar) Oușor (**1**). — **Ou** + suf. *-uț.*

OVÁL, -Ă, *ovali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are formă alungită asemănătoare cu a oului de găină; eliptic. **2.** S.n. Curbă convexă închisă, imitând elipsa, compusă din patru arce care se racordează; formă sau contur asemănător cu figura descrisă mai sus. — Din fr. **ovale.**

OVALBUMÍNĂ, *ovalbumine,* s.f. Compus al albuminei care formează cea mai mare parte a albușului de ou. — Din fr. **ovalbumine.**

OVALIZÁ, pers. 3 *ovalizează,* vb. I. Refl. (Tehn.; despre corpuri cilindrice) A se deforma prin uzură astfel încât secțiunea circulară să devină ovală; a lua formă ovală. — Din fr. **ovaliser.**

OVALIZÁRE, *ovalizări,* s.f. Acțiunea de *a se ovaliza* și rezultatul ei. — V. **ovaliza.**

OVÁR, *ovare,* s.n. **1.** Fiecare dintre cele două glande de reproducere ale femelei, care conține celulele germinative sau ovulele. **2.** (Bot.) Partea inferioară a pistilului, formată din carpele, care conține ovulele și care, după fecundație, se transformă în fruct. — Din lat. **ovarium,** fr. **ovaire.**

OVARIÁN, -Ă, *ovarieni, -e,* adj. Care aparține ovarelor (**1**), privitor la ovare. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **ovarien.**

OVARIECTOMÍE, *ovariectomii,* s.f. Operație care constă în extirparea unuia sau a ambelor ovare. [Pr.: *-ri-ec-*] — Din fr. **ovariectomie.**

OVARIOCÉL, *ovariocele,* s.n. (Med.) Hernie a ovarului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **ovariocèle.**

OVARIOPATÍE, *ovariopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile ovarului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **ovariopathie**.

OVARIOTOMÍE, *ovariotomii,* s.f. (Med.) Secționare chirurgicală a ovarului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **ovariotomie.**

OVARÍTĂ, *ovarite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a ovarelor (**1**), însoțită, de obicei, de inflamarea trompelor uterine. — Din fr. **ovarite.**

OVÁT, -Ă, *ovați, -te,* adj. (Despre frunze, petale, sepale etc.) Care are lățimea cea mai mare în treimea inferioară; în formă de ou. — Din lat. **ovatus.**

OVÁȚIE, *ovații,* s.f. Manifestare publică entuziastă de admirație și de aprobare, exprimată prin aclamații și aplauze în cadrul unei adunări, a unei serbări etc., față de o persoană, o acțiune, o inițiativă etc. — Din fr. **ovation,** lat. **ovatio.**

OVAȚIONÁ, *ovaționez,* vb. I. Tranz. și intranz. A-și manifesta aprobare sau entuziasm pentru o persoană, o idee, o acțiune etc., prin urale sau aplauze; a aplauda, a aclama. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **ovationner.**

OVAȚIONÁRE, *ovațионări,* s.f. Acțiunea de *a ovaționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **ovaționa.**

ÓVĂ, *ove,* s.f. Ornament arhitectural de forma unei jumătăți de ou folosit la decorarea în relief a mulurilor, a cornișelor și a capitelurilor și în ornamentația mobilierului sculptat, în giuvaiergerie. — Din fr. **ove.**

OVĂS s.m., s.n. v. **ovăz.**

OVĂZ, (**1**) s.m., (**2**) s.n., (**3**) *oveze,* s.n. **1.** S.m. Numele mai multor plante erbacee de nutreț din familia gramineelor, cu paiul drept și cu inflorescența ramificată *(Avena).* **2.** S.n. Spec. (Cu sens colectiv) Semințe de ovăz (**1**), folosite ca hrană pentru cai. **3.** S.n. (La pl.) Lanuri, semănături de ovăz (**1**). [Var.: **ovăs** s.m., s.n.] — Din sl. **ovesŭ.**

OVĂZCIÓR s.n. Plantă erbacee din familia gramineelor, asemănătoare cu ovăzul, cultivată pentru nutreț *(Arrhenatherum elatius).* — **Ovăz** + suf. *-cior.*

ÓVER s.n. Stil de înot rapid pe o parte, cu picioarele în formă de foarfece, cu brațul adus din spate în față pe deasupra apei. [Pr.: *ovăr*] — Cuv. engl.

ÓVERLOCK s.n. Mașină de cusut folosită în industria confecțiilor de tricot pentru asamblare și tivire. [Pr.: *ovărloc*] — Cuv. engl.

OVIBÓS, *ovibоși,* s.m. (La pl.) Gen de mamifere rumegătoare din regiunile boreale, care are caractere de oaie și de bou; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **ovibos.**

OVICÍD, *ovicide,* s.n. Substanță chimică folosită pentru a distruge ouăle insectelor, ale acarienilor etc. — Din fr. **ovicide.**

OVIDÚCT, *oviducte,* s.n. (Anat.) Conduct care transportă ovulele ajunse la maturitate fie în uter (la om și la mamifere, numit și trompă uterină), fie în cloacă (la păsări, reptile, pești, batracieni). — Din fr. **oviducte.**

OVIFÓRM, -Ă, *oviformi, -e,* adj. Care are forma unui ou; ovoid, ovoidal, oval. — Din fr. **oviforme.**

OVILÍ vb. IV v. **ofili.**

OVILÍT, -Ă adj. v. **ofilit.**

OVÍN, -Ă, *ovini, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre animale) Din familia oii și a caprei; (despre produse) care provin de la oi sau de la capre; de oaie sau de capră. **2.** S.f. (La pl.) Denumire generică dată oilor; (și la sg.) animal din familia oii. — Din fr. **ovin.**

OVIPÁR, -Ă, *ovipari, -e,* adj. (Despre animale) Care se înmulțește, se reproduce prin ouă. ✦ (Substantivat; mai ales la pl.) Animal care se înmulțește prin ouă. — Din fr. **ovipare.**

OVIPARITÁTE s.f. (Biol.) Reproducere prin ouă. — Din fr. **oviparité.**

OVIPOZITÓR, *ovipozitoare,* s.n. Organ al insectelor cu ajutorul căruia ouăle sunt depuse în mediul în care se vor dezvolta; oviscapt. — Din fr. **ovipositeur.**

OVISCÁPT, *oviscapte,* s.n. (Zool.) Ovipozitor. — Din fr. **oviscapte.**

OVOGENÉZĂ s.f. Proces de formare a ovulelor la animale prin diviziuni succesive ale unor celule din ovar. — Din fr. **ovogenèse.**

OVOGLOBULÍNĂ s.f. (Biol.) Globulină din albușul de ou. — Din fr. **ovoglobuline.**

OVOÍD, -Ă, *ovoizi, -de,* adj. Care are forma unui ou; oval, ovoidal, oviform. — Din fr. **ovoïde.**

OVOIDÁL, -Ă, *ovoidali, -e,* adj. Ovoid, oval, oviform. [Pr.: *-vo-i-*] — Din fr. **ovoïdal.**

OVOPLÁSMĂ, *ovoplasme,* s.f. (Biol.) Citoplasma oului. — Din germ. **Ovoplasma.**

OVOSCÓP, *ovoscoape,* s.n. Aparat utilizat în avicultură pentru urmărirea dezvoltării embrionului în timpul incubației. — Din fr. **ovoscope.**

OVOVIVIPÁR, -Ă, *ovovivipari, -e,* adj. (Despre animale) Care se înmulțește prin ouă, pe care femela le clocește în oviduct. ✦ (Substantivat, f.; mai ales la pl.) Animal care face parte din categoria animalelor ovovivipare. — Din fr. **ovovivipare.**

OVRÉI, *ovrei,* s.m. (Înv. și reg.) Evreu. [Var.: **ovréu** s.m.] — Din ngr. **ovriós.**

OVRÉICĂ, *ovreice,* s.f. (Înv. și reg.) Evreică. — **Ovrei** + suf. *-că.*

OVREIÉSC, -IÁSCĂ, *ovreiești,* adj. (Înv. și reg.) Evreiesc. [Pr.: *-vre-iesc*] — **Ovrei** + suf. *-esc.*

OVREIÉȘTE adv. (Înv. și reg.) Evreiește. ✦ În limba ebraică; evreiește. [Pr.: *-vre-ieș-*] — **Ovrei** + suf. *-ește.*

OVRÉU s.m. v. **ovrei.**

OVÚL, *ovule,* s.n. Gametul femel al animalelor care se formează și se dezvoltă în ovar. ✦ Element sexual femel al plantelor fanerogame, produs al carpelelor, care, după fecundare, se transformă în sămânță. — Din fr. **ovule.**

OVULÁR, -Ă, *ovulari, -e,* adj. Care se referă la ovul, care aparține ovulului. — Din fr. **ovulaire.**

OVULÁȚIE, *ovulații,* s.f. Stadiu din ciclul ovarian care constă în eliminarea ovulului matur (apt de a fi fecundat) din ovar. — Din fr. **ovulation.**

OXALÁT, *oxalați,* s.m. Sare sau ester al acidului oxalic, folosit în medicină, în vopsitorie și în industrie. — Din fr. **oxalate.**

OXALEMÍE, *oxalemii,* s.f. (Med.) Prezență a oxalaților în sânge; cantitate de oxalați prezentă în sânge. — Din fr. **oxalémie.**

OXÁLIC, *oxalici,* adj. (În sintagma) *Acid oxalic* = substanță solidă, albă, cristalizată, toxică, solubilă în apă, folosită ca mordant în vopsitorie, la fabricarea cernelii, la scoaterea petelor de rugină, de cerneală etc. — Din fr. **oxalique.**

OXALURÍE, *oxalurii,* s.f. (Med.) Prezență a oxalaților în urină; cantitate de oxalați prezentă în urină. — Din fr. **oxalurie.**

OXIACETILÉNĂ s.f. (Chim.) Combinație a acetilenei cu oxigen. [Pr.: *-xi-a-*] — Din fr. **oxyacétylène.**

OXIACETILÉNIC, -Ă, *oxiacetilenici, -ce,* adj. De oxiacetilenă. ✧ *Sudură oxiacetilenică* = procedeu de sudură în care flacăra este întreținută de combinația dintre oxigen și acetilenă. [Pr.: *-xi-a-*] — Din fr. **oxiacétylénique.**

OXIACÍD, *oxiacizi,* s.m. Acid anorganic care conține în molecula sa și oxigen. [Pr.: *-xi-a-*] — **Oxi**[gen] + **acid.**

OXIBIÓTIC, -Ă, *oxibiotici, -ce,* adj. (Biol.; despre organisme) Care consumă oxigen atmosferic. [Pr.: *-bi-o-*] — Din engl. **oxybiotic.**

OXIBIÓZĂ s.f. (Biol.) Prezență a oxigenului într-un proces biochimic aerob. [Pr.: *-bi-o-*] — Din germ. **Oxybiose,** engl. **oxybiosis.**

OXICEFÁL, -Ă, *oxicefali, -e,* adj., s.m. și f. (Organism) care prezintă oxicefalie. — Din fr. **oxycéphale.**

OXICEFALÍE, *oxicefalii,* s.f. (Med.) Acrocefalie. — Din fr. **oxycéphalie.**

OXICLORÚRĂ, *oxicloruri,* s.f. (Chim.) Combinație a unei substanțe cu oxigenul și clorul. ✧ *Oxiclorură de carbon* = fosgen. — Din fr. **oxyclorure.**

OXÍD, *oxizi,* s.m. Compus al oxigenului cu alt element chimic. — Din fr. **oxyde.**

OXIDÁ, *oxidez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) combina cu oxigenul; a reacționa cu alte substanțe, cedând electroni. ✦ A (se) acoperi cu oxid; a rugini. — Din fr. **oxyder.**

OXIDÁBIL, -Ă, *oxidabili, -e,* adj. Care se poate oxida, care poate rugini (ușor). — Din fr. **oxydable.**

OXIDÁNT, -Ă, *oxidanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj., s.m. (Substanță) care are proprietatea de a produce o oxidare. **2.** Adj. (Biol.) Oxidativ (**2**). — Din fr. **oxydant.**

OXIDÁRE, *oxidări,* s.f. Acțiunea de *a (se) oxida* și rezultatul ei; oxidație. — V. **oxida.**

OXIDÁT, -Ă, *oxidați, -te,* adj. (Despre metale) Care a suferit procesul de oxidare. — V. **oxida.**

OXIDATÍV, -Ă, *oxidativi, -e,* adj. **1.** Care are proprietatea de a oxida. **2.** (Biol.) Care influențează arderile din organism; oxidant (**2**). — **Oxida** + suf. *-tiv.*

OXIDÁȚIE, *oxidații,* s.f. Oxidare. — Din fr. **oxydation.**

OXIDÁZĂ, *oxidaze,* s.f. Enzimă conținută în celulele vegetale și animale, care catalizează oxidările celulare. — Din fr. **oxydase.**

OXIDIMÉTRIC, -Ă, *oxidimetrici, -ce,* adj. (Chim.) De oxidimetrie. — Din fr. **oxydimétrique.**

OXIDIMETRÍE s.f. Ansamblul metodelor de dozare volumetrică a unor compuși, bazat pe folosirea ca reactivi a soluțiilor de oxidanți. — Din germ. **Oxydimetrie.**

OXIDIMÉTRU, *oxidimetre,* s.n. (Chim.) Instrument pentru analiza cantitativă a soluțiilor de oxidanți. — Din fr. **oxydimètre.**

OXIDOREDÚCERE, *oxidoreduceri,* s.f. Reacție formată dintr-o reacție de oxidare și o reacție de reducere, care au loc concomitent, datorită unui transfer de electroni între substanța care se oxidează și substanța care se reduce. — **Oxi**[dare] + **reducere.** Cf. fr. o x y d o - r é d u c t i o n.

OXIDRÍL, *oxidrili,* s.m. (Chim.) Hidroxil. — Din fr. **oxhydryle.**

OXIGÉN s.n. Element chimic gazos, incolor, inodor, insipid, care reprezintă o cincime din aerul atmosferic, fiind indispensabil în procesul respirației și al arderii, și care, în combinație cu hidrogenul, formează apa. — Din fr. **oxygène.**

OXIGENÁ, *oxigenez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre diverse substanțe chimice) A se combina cu oxigenul. **2.** Refl. (Med.; despre sânge) A se încărca cu oxigen prin combinarea acestuia cu hemoglobina din globulele roșii. **3.** Tranz. și refl. A(-și) decolora părul prin tratare cu apă oxigenată. ✦ Tranz. A albi textilele prin tratare cu apă oxigenată. — Din fr. **oxygéner.**

OXIGENÁRE, *oxigenări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) oxigena* și rezultatul ei. **2.** Hematoză. — V. **oxigena.**

OXIGENÁT, -Ă, *oxigenați, -te,* adj. **1.** (Despre substanțe chimice) Care conține (mult) oxigen; transformat cu ajutorul oxigenului. ✧ *Apă oxigenată* = lichid incolor sau albăstrui alcătuit dintr-o soluție de perhidrol cu apă, care are proprietăți decolorante și dezinfectante. **2.** (Despre păr) Decolorat prin tratare cu apă oxigenată; (despre persoane) cu părul decolorat prin tratare cu apă oxigenată. — V. **oxigena.**

OXIGENOTERAPÍE s.f. Tratament prin inhalații sau injecții cu oxigen, asociat adesea cu respirație artificială. — Din fr. **oxygénothérapie.**

OXIHEMOGLOBÍNĂ, *oxihemoglobine,* s.f. Compus instabil format în procesul respirației prin combinarea oxigenului cu hemoglobina. — Din fr. **oxyhémoglobine.**

OXILÍT, *oxiliți,* s.m. Peroxid de sodiu, care, în contact cu apa, pune în libertate oxigen. — Din fr. **oxylithe.**

OXIMETRÍE s.f. (Med.) Determinare a cantității de oxigen din hemoglobină; cantitate de oxigen conținută de hemoglobina sangvină. — Din fr. **oxymétrie.**

OXIMÉTRU, *oximetre,* s.n. (Med.) Aparat pentru determinarea cantității de oxigen din hemoglobină în sângele periferic. — Din fr. **oxymètre.**

OXIMORÓN, *oximorone,* s.n. Figură de stil care exprimă o ironie subtilă sau un adevăr usturător sub forma asocierii paradoxale a doi termeni incongruenți și aparent incompatibili. — Din fr. **oxymoron.**

OXITÓN, -Ă, *oxitoni, -e,* adj., s.n. (Cuvânt) care are accentul pe ultima silabă. — Din fr. **oxyton.**

OXIÚR, *oxiuri,* s.m. Vierme parazit care trăiește în intestinul oamenilor (mai ales al copiilor) și al unor animale, depunându-și ouăle în jurul orificiului anal. [Pr.: *-xi-ur*] — Din fr. **oxyure.**

OXIURIÁZĂ, *oxiuriaze,* s.f. Boală cauzată de prezența oxiurilor în organism. [Pr.: *-xi-u-ri-a-*] — Din germ. **Oxyuriasis.**

OXOSINTÉZĂ, *oxosinteze,* s.f. Procedeu industrial de obținere a aldehidelor prin tratarea olefinelor cu un amestec de hidrogen și carbon în prezența unui catalizator pe bază de cobalt. — Din fr. **oxosynthèse.**

OZALÍD s.n. Hârtie acoperită cu o substanță sensibilă la acțiunea luminii, folosită pentru multiplicarea heliografică a desenelor executate pe hârtie de calc. — Din fr. **ozalid.**

OZÉNĂ, *ozene,* s.f. Inflamație cronică a mucoasei nazale, care duce la atrofia acesteia și la dispariția simțului mirosului. — Din fr. **ozène.**

OZN, *OZN-uri*, s.n. Denumire dată obiectelor zburătoare neidentificate; farfurie zburătoare. [Cit. *ozené.* — Var.: **ozenéu** s.n.] — Abr. din **O**[biect] **Z**[burător] **N**[eidentificat].

OZENÉU s.n. v. **OZN.**

OZOCHERÍTĂ, *ozocherite,* s.f. Ceară minerală alcătuită din hidrocarburi parafinice, de culoare galbenă, galbenă-brună, verzuie sau negricioasă, cu miros aromatic și ușor fuzibilă, folosită la fabricarea lumânărilor, a cerurilor etc.; ceară de pământ. — Din fr. **ozokérite.**

OZÓN s.n. Corp gazos de culoare albăstruie, cu miros caracteristic, a cărui moleculă se compune din trei atomi de oxigen, care se găsește în natură sau se poate obține prin descărcări electrice în aer și este folosit ca antiseptic și la sinteze organice. — Din fr. **ozone.**

OZONÁ, *ozonez,* vb. I. Tranz. (Rar) A ozoniza. — Din fr. **ozoner.**

OZONÁT, -Ă, *ozonați, -te,* adj. Care conține (mult) ozon; ozonizat. — V. **ozona.**

OZONIZÁ, *ozonizez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce ozon într-un mediu pentru a-l steriliza, a transforma oxigenul în ozon. **2.** A adăuga ozon (în aerul dintr-o încăpere) în scopul sporirii cantității de oxigen. — Din fr. **ozoniser.**

OZONIZÁRE, *ozonizări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a ozoniza* și rezultatul ei. **2.** Sterilizare a apei prin tratare cu ozon. — V. **ozoniza.**

OZONIZÁT, -Ă, *ozonizați, -te,* adj. Ozonat. — V. **ozoniza.**

OZONIZATÓR, *ozonizatoare,* s.n. Aparat pentru transformarea aerului în ozon. — **Ozoniza** + suf. *-tor.*

OZONIZÓR, *ozonizoare,* s.n. Aparat pentru prepararea ozonului din oxigen pur sau din oxigenul din aer, destinat sterilizării aerului din încăperi, a apei etc. — Din fr. **ozoniseur.**

OZONOMÉTRIC, -Ă, *ozonometrici, -ce,* adj. Referitor la ozonometrie, de ozonometrie. — Din fr. **ozonométrique.**

OZONOMETRÍE, *ozonometrii,* s.f. Măsurare a proporției de ozon din atmosferă. — Din fr. **ozonométrie.**

OZONOMÉTRU, *ozonometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea proporției de ozon din atmosferă. — Din fr. **ozonomètre.**

OZONOSCÓP, *ozonoscoape,* s.n. Dispozitiv optic pentru determinarea prezenței ozonului. — Din fr. **ozonoscope.**

OZONOSFÉRĂ s.f. Strat al atmosferei bogat în ozon, cuprins între 15 și 40 km altitudine. — Din fr. **ozonosphère.**

OZONOTERAPÍE, *ozonoterapii,* s.f. (Med.) Folosire a unui amestec de oxigen cu ozon în scop terapeutic. — Din fr. **ozonothérapie.**

OZÓR, *ozoare,* s.n. (Reg.) Motiv, model, desen de cusătură sau de țesătură. — Din ucr. dial. **uzŭor.**

P

P, *p,* s.m. **1.** A nouăsprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană ocluzivă bilabială surdă). [Pr.: *pe, -pî.* — Pl. şi: (**1,** n.) *p-uri*].

PA interj. Termen de salut folosit mai ales la despărţire de către copii şi în vorbirea cu copiii sau, familiar, între adulţi; la revedere! — Cf. germ. p a, magh. p á.

PAC[1] interj. **1.** (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură, de căderea unui obiect, de detunătura unei arme etc. **2.** Cuvânt care sugerează rapiditatea, caracterul brusc şi neaşteptat al unei mişcări, al unei acţiuni etc. — Onomatopee.

PAC[2]**,** *pacuri,* s.n. (Reg.) Pachet (de tutun); legătură; ghem[1] — Din germ. **Pack.**

PÁCE, *păci,* s.f. **1.** Stare de bună înţelegere între popoare, situaţie în care nu există conflicte armate sau războaie între state, popoare, populaţii. **2.** Acord al părţilor beligerante asupra încetării războiului, tratat de încheiere a unui conflict armat. **3.** (Într-o comunitate socială) Lipsă de tulburări, de conflicte, de vrajbă; armonie[1], împăciuire, înţelegere. ✧ Loc. vb. *A face pace cu cineva* = a se împăca cu cineva. ✧ Expr. *A strica pacea cu cineva* = a ajunge la conflict, a se certa cu cineva. *O mie de ani pace,* formulă familiară de salut. **4.** Linişte sufletească, stare de calm sufletesc; tihnă, repaus, odihnă; lipsă de zgomot şi de mişcare; calm, linişte, tăcere. ✧ Loc. adv. *În (bună) pace* = în linişte, fără să fie tulburat, stingherit, supărat. ✧ Expr. *A da* (cuiva) *bună pace* sau *a lăsa* (pe cineva) *în pace* = a nu deranja, a nu supăra, a nu tulbura pe cineva. *Dă-i pace* = nu te deranja, nu-ţi bate capul; lasă-l în plata Domnului. (Reg.) *A nu avea pace (de cineva)* = a fi deranjat, a fi tulburat (de cineva). *Mergi* (sau *umblă, du-te, rămâi* etc.) *în pace* = (ca formulă de urare la despărţire) mergi (sau umblă, du-te, rămâi etc.) cu bine, cu sănătate. *A nu (mai) avea pace* = a fi (în permanenţă) neliniştit, îngrijorat. *Fii pe pace!* = nu avea nicio grijă, linişteşte-te! ✦ (În concepţiile religioase) Liniştea veşnică a omului după moarte, odihnă de veci. ✦ (Adverbial; pop. şi fam.) Nimic, nici vorbă, nici gând; s-a terminat, s-a sfârşit, gata. — Lat. **pax, pacis.**

PACEÁ, *pacele,* s.f. **1.** (Înv.) Partea de la genunchi în jos a piciorului la animalele cu blană; *p. ext.* blană prelucrată, de calitatea a doua, de pe picioarele unor astfel de animale. **2.** (Reg.) Mâncare asemănătoare cu piftia, preparată din picioare de viţel sau de miel, mai rar de pasăre etc., cu adaos de ouă, de oţet sau de usturoi. — Din tc. **paça.**

PACEAÚRĂ, *paceaure,* s.f. **1.** (Pop.) Cârpă (de şters praful, de spălat vasele, podelele etc.). **2.** (Fam.) Epitet depreciativ dat unei femei uşuratice, proaste, urâte, murdare, rele etc. [Acc. şi: *paceáură.* — Pr.: *-cea-u-.* — Var.: **paceavúră** s.f.] — Din tc. **paçavra,** ngr. **patsavúra.**

PACEAVÚRĂ s.f. v. **paceaură.**

PACEMAKER, *pacemakere,* s.n. **1.** (Sport) Persoană care conduce într-o cursă, stabilind ritmul, în interesul unuia sau al mai multor concurenţi. **2.** (Med.) Stimulator cardiac. [Pr.: *péîsmeícăr*] — Cuv. engl.

PACFÓN s.n. v. **pacfong.**

PACFÓNG s.n. Aliaj de cupru, de nichel şi de zinc, care imită argintul. [Var.: **pacfón** s.n.] — Din germ. **Pakfong,** fr. **pacfung.**

PACHEBÓT, *pacheboturi,* s.n. Navă (mare) care transportă (mai ales) călători. — Din fr. **paquebot.**

PÁCHER, *pachere,* s.n. Dispozitiv pentru închiderea etanşă a spaţiilor inelare dintre pereţii găurii de sondă şi diferitele elemente tubulare introduse în aceasta. — Din germ. **Packer,** rus. **paker,** fr. **packer.**

PACHÉŞCĂ, *pacheşti,* s.f. (Reg.; mai ales la pl.) Bretea (pentru susţinut pantalonii bărbăteşti). — Din rus. **podteajki.**

PACHÉT, *pachete,* s.n. **1.** Obiect sau grup de obiecte strânse la un loc sau înfăşurate într-o învelitoare de protecţie (şi legate) pentru a se putea păstra sau transporta mai uşor; legătură. ✧ Expr. (Adverbial) *A trimite pe cineva pachet* = a trimite, a expedia pe cineva rapid şi fără voia lui undeva. **2.** Ansamblu de piese identice, suprapuse sau alăturate şi legate între ele pentru a forma o singură piesă folosită într-un sistem tehnic. — Din fr. **paquet,** germ. **Paket.**

PACHETIZÁ, *pachetizez,* vb. I. Tranz. A ambala produse, mărfuri etc. sub formă de pachete cu dimensiuni, forme, greutăţi standardizate, în scopul transportării, manipulării şi depozitării acestora. — De la **pachetizare.**

PACHETIZÁRE, *pachetizări,* s.f. Acţiunea de *a pachetiza* şi rezultatul ei. — Cf. fr. p a q u e t a g e.

PACHEŢÉL, *pachetele,* s.n. Diminutiv al lui *pachet.* — **Pachet** + suf. *-el.*

PACHIDÉRM s.n. v. **pahiderm.**

PACHIDERMÍE s.f. v. **pahidermie.**

PACIÉNT, -Ă, *pacienţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană bolnavă care se găseşte în tratamentul unui medic, considerat în raport cu acesta. ✦ (Înv.) Persoană supusă unui supliciu; victimă; martir. **2.** Adj. (Livr.) Care are (sau manifestă) răbdare, calm; răbdător. [Pr.: *-ci-ent*] — Din lat. **patiens, -ntis,** fr. **patient,** germ. **Patent,** it. **paciente.**

PACIENŢĂ s.f. (Livr.) Răbdare, calm; îngăduinţă. [Pr.: *-ci-en-*] — Din lat. **patientia,** fr. **patience,** it. **pacienza.**

PACÍFIC, -Ă, *pacifici, -ce,* adj. **1.** (Înv.) Iubitor de pace, de bună înţelegere, de linişte, paşnic; care tinde spre un acord, spre împăcare. **2.** (Ieşit din uz; în sintagma) *Locomotivă pacific* (şi substantivat, n.) = locomotivă cu viteză mare, folosită la tracţiunea vagoanelor de călători. — Din lat. **pacificus,** fr. **pacifique,** it. **pacifico.**

PACIFICÁ, *pacífic,* vb. I. Tranz. **1.** A face să înceteze conflictele armate, luptele etc., a restabili pacea. ✦ A pune capăt unui conflict, unor certuri, neînţelegeri etc.; a înlătura, a aplana. **2.** (Rar) A restabili liniştea sufletească, a aduce împăcarea; a atenua durerea fizică; a linişti, a potoli. — Din fr. **pacifier,** it. **pacificare.**

PACIFICÁRE s.f. Acţiunea de *a pacifica* şi rezultatul ei. — V. **pacifica.**

PACIFICATÓR, -OÁRE, *pacificatori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care pacifică (**1**), care restabileşte pacea, liniştea. — Din fr. **pacificateur,** it. **pacificatore.**

PACIFÍSM s.n. Curent de gândire întemeiat pe umanism şi pe raţionalismul filosofic iluminat, care se pronunţă împotriva oricăror războaie, indiferent de caracterul lor; *p. ext.* atitudinea celui care vrea pace; propovăduire a politicii de pace. — Din fr. **pacifisme.**

PACIFÍST, -Ă, *pacifişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al pacifismului. **2.** Adj. Care ţine de pacifism, privitor la pacifism; care are ca scop menţinerea păcii. — Din fr. **pacifiste.**

PÁCINIC, -Ă adj. v. **paşnic.**

PACIÓC s.n. Primul strat de var, aplicat direct pe tencuială sau pe glet. — Cf. germ. p a t s c h o k i e r e n.

PACÍŞĂ, *pacişe,* s.f. (Pop.; mai ales la pl.) Fire de cânepă sau de in de calitate inferioară, care rămân în piepteni în timpul operaţiei de pieptănare a fuiorului; cârlţi. [Pl. şi: *pacişi.* — Var.: **păcişă** s.f.] — Din ucr. **pačosy.**

PACIÚLI s.m. Plantă erbacee labiată din regiunile tropicale, din frunzele căreia se extrage un ulei eteric cu parfum puternic *(Pagostemon patchouly); p. ext.* parfum care se fabrică din acest ulei. [Var.: **paciúlie** s.f.] — Din fr. **patchouli.**

PACIÚLIE s.f. v. **paciuli.**

PÁCOSTE, *pacoste,* s.f. **1.** Ceea ce provoacă cuiva mari neplăceri, necazuri, suferinţe; situaţie în care se află cel asupra căruia s-a abătut o asemenea năpastă. **2.** Fiinţă care provoacă cuiva neplăceri, necazuri, suferinţe. — Din sl. **pakostĭ.**

PACT, *pacte,* s.n. **1.** Denumire dată unor tratate internaţionale, bilaterale sau multilaterale, încheiate în special în scopul menţinerii păcii sau al colaborării între semnatari. **2.** Înţelegere (scrisă) între două părţi; învoială, convenţie. — Din fr. **pacte,** lat. **pactum,** germ. **Pakt.**

PACTIZÁ, *pactizez,* vb. I. Intranz. A se înţelege, a cădea la învoială, a face un pact. ✦ Spec. A se ralia cu adversarul, trădând interesele propriei comunităţi sociale, ale propriului stat. — Din fr. **pactiser.**

PACTIZÁRE, *pactizări,* s.f. Acţiunea de *a pactiza* şi rezultatul ei. — V. **pactiza.**

PADELÁ, *padelez,* vb. I. Intranz. (Rar) A vâsli cu ajutorul padelei. — Din **padelă** (după engl. *paddle).*

PADÉLĂ, *padele,* s.f. Vâslă de formă specială, cu câte o pală convexă la cele două capete, folosită la caiac pentru înaintarea rapidă pe apă. — Din germ. **Paddel.**

PÁDINĂ, *padini,* s.f. Loc aproape plan sau uşor scobit, de obicei în vârful unui deal sau al unui munte. ✦ Mică depresiune, circulară sau alungită, dezvoltată de obicei pe loess prin tasare; crov. [Pl. şi: *padine*] — Din bg. **padina.**

PADIŞÁH, *padişahi,* s.m. Titlu purtat (în Evul Mediu şi în epoca modernă) de monarh în unele ţări din Orientul Apropiat şi Mijlociu; persoană purtând acest titlu. — Din tc. **pădişăh,** fr. **padisah.**

PADÓC, *padocuri,* s.n. Loc îngrădit într-o păşune, rezervat pentru unele animale domestice; teren împrejmuit şi amenajat în mod special, în apropierea grajdurilor, destinat întreţinerii şi mişcării animalelor domestice în aer liber. ✦ Spec. Loc îngrădit lângă boxa unui cal de curse sau lângă un hipodrom, unde sunt lăsaţi în libertate sau plimbaţi caii, înainte de alergări. — Din fr., engl. **paddock.**

PAF interj. **1.** Cuvânt care imită zgomotul produs de o apăsare puternică, de o lovitură, de o pocnitură etc. **2.** (Fam.; în expr.) *A rămâne* (sau *a face* pe cineva *să rămână) paf* = a rămâne (sau a face pe cineva să rămână) uimit, surprins, nemişcat. *A face paf* (pe cineva) = a uimi, a da gata, a învinge într-o discuţie (pe cineva). — Onomatopee.

PAFTÁ, *paftale,* s.f. **1.** Încheietoare ornamentală la haine sau la cingători, lucrată de obicei din metal (şi împodobită cu pietre preţioase). ✦ Cingătoare alcătuită din plăci de metal legate între ele cu lănţişoare sau fixate între ele cu ţinte. ✦ Dispozitiv (metalic) de închidere a unui obiect (carte, cutie etc.). **2.** Piesă din tablă de oţel folosită pentru fixarea cablurilor pe zidurile clădirilor. — Din tc. **pafta.**

PAG[1] s.m. v. **paj.**

PAG[2]**, -Ă,** *pagi, -ge,* adj., s.m. şi f. (Cal sau, rar, alt animal) negru sau roşcat cu pete albe. — Din sl. ***pĕgŭ.**

PAGÁIE, *pagaie,* s.f. Vâslă scurtă cu o singură pală, care se manevrează cu ambele mâini şi pe un singur bord, fără a o sprijini de ambarcaţiune. — Din fr. **pagaie,** it. **pagaia.**

PAGER, *pagere,* s.n. Receptor alfanumeric pentru mesaje personale. [Pr.: *peiğăr*] — Din engl. **pager.**

PAGINÁ, *paginez,* vb. I. Tranz. **1.** A numerota paginile (**1**) sau foile unui caiet, ale unei cărţi, ale unui manuscris etc. **2.** (Tipogr.) A aşeza în format de pagini un text cules (şi aflat în şpalturi), pentru a obţine forma definitivă a lucrării care se tipăreşte. ✦ A schiţa planul de dispunere a materialului unui periodic, înainte de culegere, fixând pe pagină locul fiecărui articol. — Din **pagină.** Cf. fr. p a g i n e r.

PAGINÁRE, *paginări,* s.f. Acţiunea de *a pagina* şi rezultatul ei; paginaţie. — V. **pagina.**

PAGINÁT, -Ă, *paginaţi, -te,* adj. (Despre pagini, texte) Care este numerotat; pe care s-a făcut operaţia de paginaţie (**1**). — V. **pagina.**

PAGINATÓR, -OÁRE, *paginatori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor tipograf care face paginaţia (**1**) unui text cules. — **Pagina** + suf. *-tor.*

PAGINATÚRĂ s.f. (Rar) Paginaţie (**2**). — Din it. **paginatura.**

PAGINÁŢIE, *paginaţii,* s.f. **1.** Aşezare în format de pagini a unui text cules, pentru a obţine forma definitivă a lucrării care se tipăreşte; paginare. ✦ Schiţare anticipată (înainte de culegere) a locului în pagină al fiecărui articol dintr-un periodic; mod de paginare. ✦ Secţie într-o tipografie unde se efectuează această operaţie. **2.** Numerotare a paginilor; şir de numere succesive care reprezintă această numerotare; paginare. [Var.: **paginaţiúne** s.f.] — Din fr. **pagination.**

PAGINAŢIÚNE s.f. v. **paginaţie.**

PÁGINĂ, *pagini,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două feţe ale unei foi de hârtie dintr-o carte, dintr-un caiet, ziar, registru etc., faţă; *p. ext.* cuprinsul textului unei asemenea feţe; fragment, capitol dintr-o scriere sau din ansamblul unei opere mai mari. ✧ Loc. vb. *A pune în pagină* = a pagina (**2**). **2.** Fig. Moment (istoric); eveniment, fapt demn de reţinut, dată importantă; episod însemnat din viaţa unui om. — Din lat., it. **pagina,** germ. **Pagina.**

PAGÓDĂ, *pagode,* s.f. Templu budist sau brahman la unele popoare din Orient, în formă de turn piramidal, compus din mai multe etaje suprapuse, care se retrag succesiv şi ale căror streşini sunt întoarse în sus. — Din fr. **pagode.**

PÁGUBĂ, *pagube,* s.f. **1.** Pierdere materială suferită de cineva sau adusă cuiva; distrugere care provoacă o pierdere, o daună. ✧ Loc. adv. *În pagubă* = pierzând bani sau alte bunuri. ✧ Expr. *Atâta pagubă!* sau *mare pagubă! nicio pagubă! pagubă-n ciuperci!* expresii exclamative care arată resemnarea sau nepăsarea pentru o pierdere suferită. *A fi rău de pagubă,* se spune despre cineva ghinionist sau despre cineva ori ceva care aduce ghinion. *A fluiera* (sau *a sufla, a vorbi* etc.) *a pagubă* = a prevesti o pierdere; a-şi manifesta regretul pentru o pierdere suferită. **2.** Fig. Ştirbire, pierdere a calităţii, a valorii unui lucru; prejudiciu moral. ✧ Loc. prep. *În paguba* (cuiva sau a ceva), aducând un prejudiciu... ✧ Expr. (Reg.) *Pagubă că...* (sau *de...*) sau *e pagubă să...* = păcat că... (sau de...); e regretabil să... — Din sl. **paguba.**

PAGÚR, *paguri,* s.m. (La pl.) Nume dat unor crustacee decapode marine al căror abdomen moale este adăpostit într-o cochilie goală (părăsită de gasteropode); (şi la sg.) crustaceu din acest grup. — Din fr. **pagure.**

PAHÁR, *pahare,* s.n. **1.** Vas de sticlă, de metal, de material plastic etc., de diferite forme ori mărimi, din care se bea apă sau alte lichide; *p. ext.* conţinutul unui asemenea vas; vasul împreună cu conţinutul. ✧ *Pahar dulce* (sau *de dar)* = pahar de vin sau de ţuică (îndulcit cu miere), care se oferă oaspeţilor la nuntă şi pentru care aceştia dăruiesc mirilor bani. ✧ Loc. adj. *Bun de pahar* = care obişnuieşte să bea băuturi alcoolice; care rezistă la băutură. ✧ Loc. adv. *La un pahar de* (sau *cu) vin* = în timp ce bea (împreună cu alţii), la băutură; *p. ext.* la chef, la petrecere. ✧ Expr. *A fi* sau *a ţine* etc. (ceva) *(ca un) pahar* = a fi sau a ţine foarte curat. **2.** Fig. Necaz, suferinţă, durere, chin. ✧ Expr. *A i se umple* (cuiva) *paharul* sau *a(-i) fi plin paharul* = a îndura prea multe suferinţe morale, a nu mai putea suporta durerea, suferinţa etc. **3.** (Pop.) Ventuză (pentru bolnavi). [Var.: (înv. şi reg.) **păhár** s.n.] — Din magh. **pohár,** sb. **pehar.**

PAHÁRNIC, *paharnici,* s.m. (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Titlu dat boierului de la curtea domnilor români care avea grijă de băutura domnului, iar în împrejurări deosebite sau la sărbători îl servea personal pe domn, gustând băutura înaintea acestuia pentru a se convinge că nu este otrăvită; boier care avea acest titlu; ceaşnic. ✦ (Înv. şi reg.) Persoană care toarnă băutura în pahare la diferite ocazii. — **Pahar** + suf. *-nic.*

PAHIDÉRM, *pahiderme,* s.n. Denumire generică dată mai multor mamifere erbivore masive, cu pielea foarte groasă, cu păr puţin, cu pântecele mare şi cu picioarele terminate cu copite. ✧ (Adjectival) *Animal pahiderm.* ✦ (Fam.) Epitet depreciativ pentru o persoană lipsită de bun-simţ, obraznică. [Var.: **pachidérm** s.n.] — Din lat. **pachyderma,** fr. **pachyderme.**

PAHIDERMÍE, *pahidermii,* s.f. (Med.) Îngroşare anormală a pielii. [Var.: **pachidermíe** s.f.] — Din fr. **pachydermie.**

PAHIGLOSÍE, *pahiglosii,* s.f. (Med.) Îngroşare anormală a limbii. — Din fr. **pachyglossie.**

PAHIMENÍNGE, s.n. (Anat.) Duramater. — Din fr. **pachyméninge.**

PAHIMENINGÍTĂ, *pahimeningite,* s.f. (Med.) Meningită a pahimeningelui. — Din fr. **pachyméningite.**

PAHIPLEURÍTĂ, *pahipleurite,* s.f. (Med.) Îngroşare şi alipire a foiţelor pleurei, ca urmare a unui proces inflamator cronic. [Pr.: *-ple-u-*] — Din fr. **pachypleurite.**

PAHÓNŢ, *pahonţi,* s.m. (Pop.) **1.** Soldat cărăuş din armata rusă. **2.** Epitet depreciativ pentru o persoană grosolană, necioplită sau murdară. [Var.: **pohónţ** s.m.] — Cf. rus p e h o t i n e ţ „infanterist".

PAI, *paie,* s.n. Tip de tulpină simplă, în general fără ramificaţii şi cu internodurile lipsite de măduvă, caracteristic pentru cereale (grâu, orz, orez etc.) şi pentru alte plante din familia gramineelor; (la pl.) grămadă de asemenea tulpini rămase după treierat. ✧ Expr. *Om de paie* = om fără personalitate, de care se serveşte cineva pentru a-şi atinge un scop personal. *Foc de paie* = entuziasm sau pasiune trecătoare. *Arde focu-n paie ude,* se zice despre un sentiment, o pornire care mocneşte (fără a izbucni). *A întemeia* (ceva) *pe paie* = a clădi, a realiza (ceva) pe temelii şubrede. (Fam.) *Văduvă* (sau, rar *văduv*) *de paie* = soţie sau soţ care a rămas o perioadă scurtă de timp fără soţ sau, respectiv, fără soţie. *A fugi ca tăunul cu paiul* = a fugi foarte repede. *A stinge focul cu paie* sau *a pune paie pe(ste) foc* = a înrăutăţi şi mai mult situaţia (dintre doi adversari); a întârâta, a aţâţa pe cei care se ceartă. *A nu lua un pai de jos* = a nu face absolut nimic. ✦ Bucată din această tulpină sau tub subţire din material plastic cu care se sorb unele băuturi. — Lat. **palea.**

PAIÁ, *paiele,* s.f. Titlu onorific dat, în ierarhia boierească din Ţările Române, boierilor care nu aveau slujbă de stat; persoană care avea acest titlu. ✧ Expr. (Reg.) *A-i da* (cuiva) *paiele* = a măguli, a flata pe cineva; a fi prea îngăduitor, a-i da (cuiva) nas. — Din tc. **pāye.**

PAIÁJEN s.m. v. **păianjen.**

PAIANJENÍŞ s.n. v. **păienjeniş.**

PAIÁNTĂ, *paiante,* s.f. Sistem de construcţie a pereţilor unor case, care constă dintr-un schelet de lemn având golurile umplute sau acoperite cu diferite materiale (împletituri de nuiele ori şipci tencuite cu lut, chirpici etc.); material care alcătuieşte asemenea sistem de construcţie. — Din tc. **payanda.**

PAIÁŢĂ, *paiaţe,* s.f. **1.** Personaj comic în spectacolele de circ, la diferite reprezentaţii populare etc.; măscărici, saltimbanc, clovn; bufon. ✦ Păpuşă îmbrăcată ca o paiaţă (**1**). **2.** Epitet dat unui om neserios, ridicol, lipsit de personalitate. — Din rus. **paiaţ,** fr. **paillasse,** germ. **Paiazze.**

PAIAŢĂRÍE, *paiaţării,* s.f. Exhibiţie executată (pe scenă) de o paiaţă; *p. ext.* reprezentaţie scenică lipsită de valoare. ✦ Fig. Comportare, atitudine lipsită de seriozitate, ridicolă. [Pr.: *pa-ia-*] — **Paiaţă** + suf. *-ărie.*

PAÍC, *paici,* s.m. Soldat din garda personală a sultanului sau a domnilor Ţărilor Române. — Din tc. **peyk.**

PAIDÉIA s.f. Concept educaţional în Grecia antică ce urmărea cultivarea spiritului uman prin studiul filosofiei şi ştiinţei. [Pr.: *pa-i-dé-ia*] — Cuv. gr.

PAIÉRIC, *paierice,* s.n. Semn grafic în scrierea chirilică, de obicei fără valoare fonetică, pus după o consoană pentru a înlocui semnul moale sau semnul tare în poziţie neintensă. — Din sl. **pajerĭčikŭ.**

PAIÉT, *paiete,* s.n. Dispozitiv pentru astuparea provizorie, din exterior, a spărturilor mici produse în bordajul unei nave, sub linia de plutire. — Din fr. **paillet.**

PAIÉTĂ, *paiete,* s.f. Disc mic şi sclipitor de metal, de sticlă, de celofan etc. (cu gaură la mijloc), care se coase sau se lipeşte ca ornament pe haine, pe stofe etc.; fluturaş (**2**). [Pr.: *pa-ie-*] — Din fr. **paillette.**

PAÍNG, *paingi,* s.m. Păianjen. — Din sl. ***pa(i)okŭ.**

PAÍNGĂN s.m. v. **păianjen.**

PAIANGENÍŞ s.n. v. **păienjeniş.**

PAINGINÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PAÍNJEN s.m. v. **păianjen.**

PAINJENÍ vb. IV v. **păinjeni.**

PAINJENÍRE s.f. v. **păienjenire.**

PAINJENÍŞ s.n. v. **păienjeniş.**

PAINJENÍT, -Ă adj. v. **păienjenit.**

PAIÓL, *paioale,* s.n. (Mar.) Pardoseală de protecţie cu care se căptuşeşte podeaua încăperilor unei nave. [Pr.: *pa-iol*] — Din fr. **payol,** rus. **paiol.**

PAIÓN, *paioane,* s.n. (Rar) Împletitură de paie folosită pentru protejarea obiectelor confecţionate din sticlă. [Pr. *pa-ion*] — Din fr. **paillon.**

PAIR, *pairi,* s.m. Titlu purtat de marii vasali ai regelui în Franţa şi în Anglia în Evul Mediu. ✦ Membru (pe viaţă) al uneia dintre cele două camere legislative din Franţa între 1815 şi 1848. ✦ Titlu de noblеţe în Marea Britanie, care conferă dreptul de membru al Camerei Lorzilor. ✦ Persoană care are (sau avea) unul dintre aceste titluri. [Pr.: *per*] — Din fr. **pair.**

PAIRÍE s.f. Calitate, demnitate de pair. [Pr.: *pe-ri-e*] — Din fr. **pairie.**

PÁISPREZECE num. card. Număr care ocupă în numărătoare locul dintre treisprezece şi cincisprezece şi se indică prin cifra 14 sau XIV. ✧ (Adjectival) *Paisprezece cărţi.* ✧ (Substantivat) *Se duceau paisprezece.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Locul paisprezece.* ✧ (Intră în componenţa num. adverbial) *De paisprezece ori.* ✧ (Precedat de „câte”, intră în componenţa num. distributiv) *Câte paisprezece (lei).* [Var.: **pátrusprezece** num. card.] — **Patru** + **spre** + **zece.**

PÁISPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea cu valoare adjectivală) Care se află între al treisprezecelea şi al cincisprezecelea. [Var.: **pátrusprăzecelea, -zecea** num. ord.] — **Paisprezece** + **le** + **a.**

PAJ, (**1**) *paji,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Europa Apuseană) Tânăr nobil care se afla în serviciul unui senior pentru a învăţa meşteşugul armelor şi pentru a se deprinde cu manierele de la curte; *p. ext.* copil de casă. **2.** Pieptănătură feminină în care părul, lăsat lung pe umeri, este rulat la capete spre partea dinăuntru, imitând pieptănătura pajilor (**1**). [Var.: (înv.) **pag** s.m.] — Din fr. **page,** germ. **Page.**

PÁJERĂ s.f. v. **pajură.**

PÁJIŞTE, *pajişti,* s.f. Loc acoperit cu iarbă (măruntă şi deasă), folosită ca nutreţ sau pentru păşunat; vegetaţie ierboasă care acoperă acest loc. — Din sl. **pašište.**

PÁJORĂ s.f. v. **pajură.**

PÁJURĂ, *pajuri,* s.f. **1.** Pasăre răpitoare mai mică decât vulturul, dar mult mai puternică şi mai iute în mişcări decât acesta, cu cioc puternic şi tăios, cu gheare lungi şi ascuţite, care trăieşte în regiunile de munte *(Aquila chrysaëtos)*; acvilă (**1**), aceră. ✦ (În mitologia populară) Pasăre uriaşă, cu înfăţişări variate, de obicei fioroase, înzestrată cu puteri miraculoase. **2.** Figură simbolică reprezentând o pajură (**1**) sau vultur (cu unul ori două capete, de obicei cu aripile întinse), care serveşte ca semn convenţional distinctiv pe stemele, steagurile, peceţile sau monedele unor ţări; *p. ext.* stemă, emblemă având o asemenea figură. [Var.: (înv.) **pájeră, pájoră** s.f.] — Din ucr. **pažera** „fiinţă lacomă, nesăţioasă”.

PAKISTÁNEZ, -Ă, *pakistanezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Pakistanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Pakistanului sau pakistanezilor (**1**), privitor la Pakistan ori la pakistanezi. — **Pakistan** (n.pr.) + suf. *-ez.*

PAL[1], -Ă, *pali, -e,* adj. (Despre oameni şi despre faţa lor) Palid (**1**). ✦ (Despre culori) Puţin intens, şters; (despre obiecte sau fiinţe) care are o culoare puţin intensă, ştearsă; (despre lumină, surse de lumină sau corpuri luminoase) lipsit de intensitate, care răspândeşte o lumină slabă; care este fără strălucire; stins, palid. — Din fr. **pâle.**

PAL[2], *paluri,* s.n. Material lemnos sub formă de placă obţinut prin presarea de lemn în combinaţie cu diferiţi lianţi. — Din iniţialele **p**[lacă) + **a**[glomerată din] + **l**[emn].

PALADÍN, *paladini,* s.m. (În Evul Mediu, în Europa Apuseană) Nume dat legendarilor tovarăşi de arme ai lui Carol cel Mare sau ai regelui Arthur; *p.ext.* cavaler rătăcitor din Evul Mediu, în continuă căutare de aventuri eroice. ✦ Fig. Bărbat voinic, îndrăzneţ, însufleţit de sentimente cavalereşti. — Din fr. **paladin,** it. **paladino.**

PALÁDIU[1] s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, lucios, foarte maleabil, din familia platinei, folosit drept catalizator în unele reacţii sau ca înlocuitor al platinei în construcţia unor instrumente de precizie, a unor obiecte de artă etc. — Din fr. **palladium.**

PALÁDIU[2], (**1**) *paladii,* s.n. **1.** Statuie a zeiţei Pallas Atena la Troia, socotită în Antichitate a fi ocrotitoarea cetăţii. **2.** Fig. Ocrotire, apărare. — Din lat., fr. **palladium.**

PALADIZÁRE, *paladizări,* s.f. Operaţie de depunere a unui strat subţire de paladiu[1] pe suprafeţe metalice. — Cf. p a l a d i u[1].

PALAFÍTĂ, *palafite,* s.f. Locuinţă lacustră (din epoca neolitică şi a bronzului), construită pe un podium susţinut de pari. — Din fr. **palafitte,** it. **palafitta.**

PALÁN, *palane,* s.n. Macara formată din mai mulţi scripeţi situaţi pe două sau mai multe axe, dintre care una fixă. [Var.: **palánc** s.n.] — Din fr. **palan,** it. **palanco.**

PALÁNC s.n. v. **palan.**

PALÁNCĂ, *palănci,* s.f. **1.** (Înv.) Palisadă (**1**). ✧ Expr. *A face* (sau *a da ceva) palancă (la pământ)* = a culca la pământ, a doborî. **2.** (Reg.) Nume dat unor construcţii rudimentare, folosite ca gard, ca adăpost pentru animale etc. — Din tc., pol. **palanka,** magh. **palánk.**

PALANCHÍN, *palanchine,* s.n. (În Orient) Lectică. — Din fr. **palanquin.**

PALĂŞCĂ, *pălăşiti,* s.f. (Înv. şi reg.) Geantă de piele care se poartă la şold. ✦ Cartuşieră. — Din tc. **palaska,** ngr. **paláska.**

PALÁT[1] s.n. Peretele superior al cavităţii bucale, în formă de boltă, alcătuit din apofizele palatine[2] ale celor două maxilare superioare, precum şi din oasele palatine[2], acoperite de o mucoasă groasă; cerul-gurii. ✧ *Palat moale* sau *vălul palatului* = porţiune musculară care continuă palatul[1] în partea posterioară a cavităţii bucale. *Palat artificial* = mulaj al palatului[1], care se foloseşte în fonetica experimentală pentru a se vedea suprafaţa atinsă de limbă la pronunţarea unui sunet. — Din lat. **palatum,** it. **palato.** Cf. fr. p a l a i s.

PALÁT[2], *palate,* s.n. Clădire somptuoasă în care îşi are sediul o autoritate ori o instituţie sau care este folosită ca reşedinţă de un nobil, un suveran, un şef de stat ori de guvern; *p. gener.* clădire mare luxoasă. [Pl. şi: (pop.) *palaturi*] — Din ngr. **paláti,** lat. **palatium.**

PALATÁL, -Ă, *palatali, -e,* adj. **1.** (Anat.) Relativ la palat[1], care aparţine palatului[1], din regiunea palatului[1], palatin[2]. **2.** (Fon.) Care se produce în regiunea palatului[1]; *spec.* (despre sunete) care se articulează prin atingerea sau apropierea limbii de bolta palatină. ✦ (Substantivat, f.) Sunet articulat prin atingerea sau apropierea limbii de bolta palatină. ✦ Care conţine sunete a căror articulaţie se face în regiunea palatului[1]. ✦ (Despre timbrul sunetelor) Care este propriu sunetelor articulate în regiunea palatului[1]. — Din fr. **palatal.**

PALATALIZÁ, *palatalizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Fon.) A (se) transforma într-o consoană palatală (**2**). — Din fr. **palataliser.**

PALATIZÁRE, *palatalizări,* s.f. (Fon.) Faptul de *a (se) palatiza*; modificare fonetică prin care o consoană nepalatală devine palatală (**2**). — V. **palatiza.**

PALATALIZÁT, -Ă, *palatalizaţi, -te,* adj. (Fon.; despre consoane) Care a suferit o palatalizare; muiat[2] (**5**). — V. **palataliza.**

PALATÍN[1], *palatini,* s.m. (În Evul Mediu, în Europa Apuseană) Titlu dat unui mare demnitar care îndeplinea anumite funcţii la curtea sau la palatul unui rege sau al unui mare senior; principe posesor al unui palatinat; reprezentant al împăraţilor germani pe lângă curtea vasalilor acestora; viceregе în Ungaria medievală; titlu purtat de guvernatorul unei provincii în Polonia medievală; persoană care avea unul dintre aceste titluri. ✦ (Adjectival) Care aparţine unui palatin[1] sau unui palatinat, privitor la un palatin[1] sau la un palatinat. — Din lat. **paltinus,** it. **palatino,** fr. **palatin.**

PALATÍN[2], -Ă, *palatini, -e,* adj. (Anat.) Palatal (**1**). — Din fr. **palatin.**

PALATINÁT, *palatinate,* s.n. **1.** Demnitate, funcţie de palatin[1]. **2.** Teritoriu sau provincie guvernată de un palatin[1]. [Pl. şi: *palatinaturi*]. — Din fr. **palatinat.**

PALATÍTĂ, *palatite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a palatului[1]. — Din fr. **palatite.**

PALATOGRÁMĂ, *palatograme,* s.f. (Fon.) Reprezentare grafică a suprafeţei palatului[1] atinse de limbă în timpul emiterii unui sunet. — Din fr. **palatogramme.**

PALAÚAN, -Ă, *palauani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Republicii Palau sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Republicii Palau sau palauanilor (**1**), referitor la Republica Palau ori la palauani. — **Palau** (n.pr.) + suf. *-an.*

PALAVRAGEÁLĂ s.f. v. **pălăvrăgeală.**

PALAVRAGÍ vb. IV v. **pălăvrăgi.**

PALAVRAGIOÁICĂ, *palavragioaice,* s.f. (Fam.) Femeie care spune palavre. — **Palavragiu** + suf. *-oaică.*

PALAVRAGÍU, *palavragii,* s.m. (Fam.) Persoană care spune palavre; flecar, limbut, guraliv. — Din tc. **palavracı.**

PALÁVRĂ, *palavre,* s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Vorbă, afirmaţie lipsită de seriozitate sau de temei; fleac; balivernă, braşoavă. — Din tc. **palavra,** ngr. **palávra.**

PÁLĂ[1], *pale,* s.f. **1.** Cantitate de fân, de paie etc. cât se taie dintr-o singură mişcare de tragere cu coasa sau care poate fi luată o dată cu furca; *p. ext.* grămadă (mică) de fân, de paie etc. **2.** P. ext. Strat, pătură din ceva; fâşie, şuviţă. ✦ Undă, adiere, suflare. *Pală de vânt. Pală de ceaţă.* — Cf. alb. p a l ë.

PÁLĂ[2], *pale,* s.f. **1.** Element activ al unei elice sau al unui rotor de maşină ori de turbină, încastrat sau articulat la un capăt în butucul elicei sau al rotorului. **2.** Semifabricat în formă de bandă sau de panglică, obţinut după ce fibrele textile au fost pieptănate şi înfăşurate în cruce pe bobine. — Din fr. **pale.**

PÁLĂ[3], *pale.* s.f. (Înv.) Paloş. — Din tc. **pala.**

PÁLĂ[4], *pale,* s.f. (Înv. şi reg.) Capriciu, toană. — Et. nec.

PÁLĂ[5], *pale,* s.f. Bucată de pânză dreptunghiulară pe care şi-o puneau peste rochie femeile romane. — Din lat. **palla.**

PÁLCĂ, *palce,* s.f. (Reg.) Vargă, nuia. ✦ Lovitură dată cu varga. — Din rus. **palka.**

PALEÁL, -Ă, *paleali, -e,* adj. (Zool.) De palium, al paliumului. [Pr.: *-le-al*] — Din fr. **palléal.**

PALEANTRÓP, *paleantropi,* s.m. Denumire atribuită oamenilor de Neanderthal, care au trăit în Europa şi Asia în pleistocenul mijlociu şi superior. [Pr.: *-le-an-*. — Var.: **paleoantróp** s.m.] — Din lat. **Palaeoanthropus,** denumirea ştiinţifică a paleantropului.

PALEÁRCTIC, -Ă, *palearctici, -ce,* adj. Din Europa şi din părţile nordice ale Africii şi Asiei. [Pr.: *-le-arc-*] — Din fr. **paléarctique.**

PALÉE[1], *palee,* s.f. Picior intermediar de susţinere a unui pod de lemn cu mai multe deschideri. — Din fr. **palée.**

PALÉE[2], *palee,* s.f. Înveliş floral al plantelor graminee, alcătuit din două frunzişoare care se află pe axa spiculeţului, la baza fiecărei flori. — Din lat. **palea,** germ, **Pale.**

PALEO- Element de compunere care înseamnă „vechi" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléo-.**

PALEOANTRÓP s.m. v. **paleantrop.**

PALEOANTROPOLÓG, -Ă, *paleoantropologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în paleoantropologie.[Pr.: *-le-o-an-*] — Din fr. **paléoanthropologue.**

PALEOANTROPOLÓGIC, -Ă, *paleoantropologici, -ce,* adj. Referitor la paleoantropologie, de paleoantropologie. [Pr.: *-le-o-an-*] — Din fr. **paléoanthropologique.**

PALEOANTROPOLOGÍE s.f. Parte a antropologiei care studiază omul preistoric. [Pr.: *-le-o-an-*] — Din fr. **paléoanthropologie, paléoarchéologique.**

PALEOARHEOLÓGIC, -Ă, *paleoarheologici, -ce,* adj. Referitor la paleoarheologie, de paleoarheologie. [Pr.: *-le-o-ar-he-o-*] — Din fr. **paléoarchéologique.**

PALEOARHEOLOGÍE s.f. Arheologie a preistoriei. [Pr.: *-le-o-ar-he-o-*] — Din fr. **paléoarchéologie.**

PALEOASTRONAÚT, *paleoastronauţi,* s.m. Fiinţă despre care unele documente străvechi atestă că ar fi călătorit cu vehicule asemănătoare aeronavelor şi astronavelor. [Pr.: *-le-o-as-*] — **Paleo-** + **astronaut.**

PALEOASTRONAÚTIC, -Ă, *paleoastronautici,- ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Cercetare a informaţiilor referitoare la preocupările astronautice străvechi. **2.** Adj. Referitor la paleoastronautică (**1**), de paleoastronautică (**1**). [Pr.: *-le-o-as-*] — Din fr. **paléoastronautique.**

PALEOBIOLÓGIC, -Ă, *paleobiologici, -ce,* adj. Referitor la paleobiologie, de paleobiologie. [Pr.: *-le-o-bi-o-*] — Din fr. **paléobiologique.**

PALEOBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază organismele fosile animale şi vegetale. [Pr.: *-le-o-bi-o-*] — Din fr. **paléobiologie.**

PALEOBOTÁNIC, -Ă, *paleobotanici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină a paleontologiei care se ocupă cu studierea fosilelor vegetale. **2.** Adj. Referitor la paleobotanică, de paleobotanică; (rar) paleofitologic. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléobotanique.**

PALEOBOTANÍST, -Ă, *paleobotanişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în paleobotanică. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléobotaniste.**

PALEOCÉN, -Ă, *paleoceni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Epoca inferioară a paleogenului (**1**), caracterizată prin apariţia faunei de numuliţi, lamelibranhiate, gasteropode, mamifere etc.; eocen inferior. **2.** Adj. Care aparţine paleocenului (**1**), privitor la paleocen. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléocène.**

PALEOCLIMATOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul variaţiilor climei în decursul perioadelor geologice. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléoclimatologie.**

PALEOCLÍMĂ, *paleoclime,* s.f. Climă din trecutul geologic al Pământului, studiată indirect pe baza distribuţiei geografice a solurilor, a fosilelor de plante şi animale, a formaţiunilor geologice, precum şi pe baza unor trăsături ale reliefului. [Pr.: *-le-o-*] — **Paleo-** + **climă.**

PALEOCREŞTÍN, -Ă, *paleocreştini, -e,* adj. Creştin de la începuturile creştinismului. [Pr.: *-le-o-*] — **Paleo-** + **creştin.**

PALEOECOLÓGIC, -Ă, *paleoecologici, -ce,* adj. Referitor la paleoecologie, de paleoecologie. [Pr.: *-le-o-e-*] — Din fr. **paléoécologique.**

PALEOECOLOGÍE s.f. Ramură a paleontologiei care studiază relaţiile dintre organismele care au trăit în epocile geologice trecute şi raporturile acestora cu condiţiile de mediu din vremea respectivă. [Pr.: *-le-o-e-*] — Din fr. **paléoécologie.**

PALEOETNOLÓG, -Ă, *paleoetnologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în paleoetnologie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléoethnologue.**

PALEOETNOLÓGIC, -Ă, *paleoetnologici, -ce,* adj. Care aparţine paleoetnologiei, privitor la paleoetnologie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléoethnologique.**

PALEOETNOLOGÍE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studierea popoarelor dispărute. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléoethnologie.**

PALEOFITOLÓGIC, -Ă, *paleofitologici, -ce,* adj. (Rar) Paleobotanic. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléophytologique.**

PALEOFITOLOGÍE s.f. Paleobotanică. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléophytologie.**

PALEOGÉN, -Ă, *paleogeni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Prima perioadă a neozoicului, caracterizată printr-o floră în care predomină fanerogamele şi printr-o faună variată; numulitic. **2.** Adj. Care aparţine paleogenului (**1**), privitor la paleogen. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléogène.**

PALEOGEOFÍZIC, -Ă, *paleogeofizici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care se ocupă cu studierea legilor şi a modificărilor fenomenelor geofizice în decursul istoriei geologice a Pământului. **2.** Adj. Referitor la paleogeofizică (**1**). [Pr.: *-le-o-ge-o-*] — Din fr. **paléogéophysique,** engl. **paleogeophysics.**

PALEOGEOGRÁFIC, -Ă, *paleogeografici, -ce,* adj. Referitor la paleogeografie, de paleogeografie. [Pr.: *-le-o-ge-o-*] — Din fr. **paléogéographique.**

PALEOGEOGRAFÍE s.f. Disciplină care studiază configuraţia suprafeţei terestre, climatul, peisajele în decursul istoriei geologice a Pământului. [Pr.: *-le-o-ge-o-*] — Din fr. **paléogéographie.**

PALEOGRÁF, -Ă, *paleografi, -e,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în paleografie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléographe.**

PALEOGRÁFIC, -Ă, *paleografici, -ce,* adj. Care ţine de paleografie, privitor la paleografie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléographique.**

PALEOGRAFÍE s.f. Ştiinţă auxiliară a istoriei care se ocupă cu descifrarea corectă a textelor vechi, cu datarea şi stabilirea autenticităţii lor. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléographie.**

PALEOLÍTIC, -Ă, *paleolitici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Cea mai veche epocă din istoria omenirii, caracterizată prin folosirea uneltelor din piatră cioplită. **2.** Adj. Care aparţine paleoliticului (**1**), privitor la paleolitic. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléolithique.**

PALEONTOLÓG, -Ă, *paleontologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în paleontologie. [Pr.: *-le-on-*] — Din **paleontologie** (derivat regresiv). Cf. it. p a l e o n t o l o g o.

PALEONTOLÓGIC, -Ă, *paleontologici, -ce,* adj. Care aparţine paleontologiei, privitor la paleontologie. [Pr.: *-le-on-*] — Din fr. **paléontologique.**

PALEONTOLOGÍE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul complex al organismelor fosile animale şi vegetale. [Pr.: *-le-on-*] — Din fr. **paléontologie.**

PALEOPATOLÓGIC, -Ă, *paleopatologici, -ce,* adj. Referitor la paleopatologie, de paleopatologie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléopathologique.**

PALEOPATOLOGÍE s.f. Ramură a patologiei care studiază bolile vieţuitoarelor fosile. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléopathologie.**

PALEOPEDOLÓGIC, -Ă, *paleopedologici, -ce,* adj. Referitor la paleopedologie, de paleopedologie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléopédologique.**

PALEOPEDOLOGÍE s.f. Ramură a pedologiei care studiază solurile vechi (formate în pleistocen). [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléopédologie.**

PALEOSLÁV, -Ă, *paleoslavi, -e,* adj. Care se referă la limba veche slavă (bisericească), care aparţine acestei limbi sau este scris în această limbă. ✦ (Substantivat, f.) Limba veche slavă. [Pr.: *-le-o-*] — **Paleo-** + **slav.**

PALEOSÓL, *paleosoluri,* s.n. Sol al cărui profil s-a format în alte condiţii pedogenetice decât cele actuale. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléosol.**

PALEOTÉRIU, *paleoterii,* s.m. Animal mamifer fosil, erbivor, din prima jumătate a erei terţiare, asemănător cu tapirul. [Pr.: *-le-o-te-rĭu*] — Din fr. **paléothérium.**

PALEOZÓIC, -Ă, *paleozoici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. A doua eră geologică, a cărei floră se caracterizează prin prezenţa talofitelor, prin predominarea criptogamelor vasculare şi prin apariţia gimnospermelor şi în a cărei faună se întâlnesc toate grupele de nevertebrate şi primele vertebrate. **2.** Adj. Care aparţine paleozoicului (**1**), privitor la paleozoic. [Pr.: *-le-o-zo-ic*] — Din fr. **paléozoïque.**

PALEOZOOLÓG, -Ă, *paleozoologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în paleozoologie. [Pr.: *-le-o-zo-o-*] — Din germ. **Paleozoolog.**

PALEOZOOLÓGIC, -Ă, *pleozoologici, -ce,* adj. Referitor la paleozoologie, de paleozoologie. [Pr.: *-le-o-zo-o-*] — Din fr. **paléozoologique.**

PALEOZOOLOGÍE s.f. Parte a paleontologiei care studiază animalele fosile. [Pr.: *-le-o-zo-o-*] — Din fr. **paléozoologie.**

PALESTINIÁN, -Ă, *palestinieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia arabă care trăieşte pe teritoriul Palestinei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Palestinei sau palestinienilor (**1**), privitor la Palestina ori la palestinieni. [Pr.: *-ni-an*] — **Palestina** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. P a l e s t i n i e n.

PALÉSTRĂ, *palestre,* s.f. **1.** (În Grecia şi în Roma antică) Loc public special destinat pentru practicarea gimnasticii, luptelor etc. **2.** Şcoală de educaţie fizică în Atena antică, urmată de băieţii în vârstă de 13–15 ani, după absolvirea şcolii de gramatică şi a celei de chitară. — Din lat. **palaestra.**

PALÉSTRIC, -Ă, *palestrici, -ce,* adj. Referitor la palestră, de palestră. — Din fr. **palestrique.**

PALÉTĂ, *palete,* s.f. **1.** Placă de lemn, de porţelan etc., prevăzută cu o deschizătură pentru a putea fi ţinută cu mâna, pe care pictorii îşi întind şi îşi amestecă vopselele când lucrează. ✦ Fig. Gamă cromatică specifică unui pictor sau unei picturi; cromatică, colorit; *p. ext.* măiestrie artistică a pictorului; *p. gener.* măiestrie artistică. **2.** Lopăţică rotundă sau ovală de lemn, de obicei acoperită cu cauciuc sau cu plută, cu care se loveşte mingea în tenisul de masă. **3.** Piesă (plată) de forme variate, folosită ca suport, ca unealtă de presat, de netezit etc. sau la diferite mecanisme şi instrumente. ✦ Pală[2] (de dimensiuni mici). — Din fr. **palette.**

PALETIZÁ, *paletizez,* vb. I. Tranz. A încărca produse, mărfuri cu ajutorul unor platforme speciale. — Din fr. **palettiser.**

PALETIZÁRE, *paletizări,* s.f. Acţiunea de *a paleatiza* şi rezultatul ei. — V. **paletiza.**

PALÍ s.f. Limbă veche, indo-europeană, care a constituit limba literară în care au fost redactate principiile budismului, devenind ulterior limba oficială a budismului din Ceylon. ✧ (Adjectival) *Limba pali.* — Din fr. **pāli.**

PALIÁC s.n. v. **paliag.**

PALIÁG s.n. Aliaj de paladiu şi argint, inoxidabil, rezistent, folosit în tehnica dentară. [Var.: **paliác** s.n.] — Din germ. **Paliag.**

PALIATÍV, Ă, *paliativi, -e,* adj., s.n. **1.** (Medicament sau tratament) care ameliorează sau înlătură simptomele unei boli pentru un timp scurt, fără a-i suprima cauza. **2.** Fig. (Soluţie, măsură) care rezolvă temporar sau aparent o situaţie dificilă. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **palliatif.**

PALICÁR, *palicari,* s.m. Voluntar grec în războiul pentru independenţa Greciei, din 1821; *p. ext.* bărbat voinic, viteaz. — Din ngr. **pallikári.**

PALÍCI, *paliciuri,* s.n. (Reg.) Păhărel de vin sau de rachiu (de 50 de mililitri); conţinutul unui asemenea păhărel. — Cf. sb. p o l i č.

PÁLID, -Ă, *palizi, -de,* adj. **1.** (Despre faţă sau despre părţi ale feţei) Care este fără culoare, galben; *p. ext.* (despre oameni) cu obrazul fără culoare; livid, pal. **2.** (Despre lumină, despre surse de lumină sau despre corpuri luminoase) Lipsit de intensitate; care răspândeşte o lumină slabă; fără strălucire; stins[2]. **3.** (Despre culori) Care este puţin intens, care este şters, estompat sau spălăcit; (despre obiecte sau fiinţe) care are o culoare puţin estompată sau spălăcită. ✦ Fig. Lipsit de vigoare; şters; searbăd — Din lat. **pallidus,** it. **pallido.**

PALIDITÁTE s.f. Faptul sau însuşirea de a fi palid; culoare, aspect al unei persoane care are faţa palidă (**1**); paloare. — **Palid** + suf. *-itate.* Cf. it. p a l l i d i t à.

PALIDÓR s.n. Aliaj de paladiu şi aur, inoxidabil, rezistent, folosit în tehnica dentară. — Din germ. **Palidor.**

PALÍE, *palii,* s.f. (Înv.) Carte care conţine Vechiul Testament [Acc. şi: *pálie*] — Din ngr. **paleá.**

PALIÉR, *paliere,* s.n. **1.** (Tehn.) Lagăr. **2.** Porţiune orizontală în cuprinsul scării interioare a unei clădiri, la nivelul fiecărui etaj; odihnă. ✦ Ansamblul planşeelor unei construcţii, aflate la acelaşi nivel al ei. **3.** Porţiune orizontală din traseul unei căi ferate sau al unui drum rutier. **4.** Parcurs executat de avion, imediat după decolare. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **palier.**

PALILALÍE s.f. (Med.) Tulburare a vorbirii care constă în repetarea involuntară a unuia sau a mai multor cuvinte dintr-o frază. — Din fr. **palilalie.**

PALIMPSÉST, *palimpseste,* s.n. Pergament sau papirus de pe care s-a şters sau s-a ras scrierea iniţială pentru a se putea utiliza din nou şi pe care se mai văd urmele vechiului text. — Din fr. **palimpseste.**

PALÍNCĂ, (**2**) *palinci,* s.f. **1.** (Reg.) Rachiu; *p. restr.* ţuică. **2.** Sortiment, porţie de palincă (**1**). [Acc. şi: *pálincă.* — Var.: **pálincă** s.f.] — Din magh. **pálinka.**

PALINCÚŢĂ s.f. v. **păincuţă.**

PALINDRÓM, *palindromuri,* s.n. Grup de cuvinte sau cuvânt care poate fi citit de la stânga la dreapta şi de la dreapta la stânga fără să-şi piardă sensul; *p. ext.* joc distractiv constând în găsirea unui cuvânt care citit şi normal şi invers, să aibă fie acelaşi înţeles, fie, în al doilea caz, să dea un alt cuvânt. — Din fr. **palindrome.**

PALINGENÉZĂ s.f. Fenomen de formare a magmei prin topirea unor roci preexistente. — Din fr. **palingénese.**

PALINGENÉZIC, -Ă, *palingenezici, -ce,* adj. (Geol.) Referitor la palingeneză, de palingeneză. — Din fr. **palingénésique.**

PALINGENEZÍE s.f. Concepţie stoică legată de teoria ciclului istoric, care susţine revenirea periodică a aceloraşi evenimente sau lucruri. ✦ Fig. Înnoire, regenerare (morală). — Din fr. **palingénésie.**

PALINÓDIC, Ă, *palinodici, -ce,* adj. Care aparţine palinodiei, privitor la palinodie, specific palinodiei. — Din fr. **palinodique.**

PALINODÍE, *palinodii,* s.f. Operă literară sau discurs în care autorul retractează cele spuse anterior; *p. ext.* schimbare de părere, retractare. — Din fr. **palinodie.**

PALINOLÓGIC, -Ă, *palinologici, -ce,* adj. (Bot.) Referitor la palinologie, de palinologie. — Din fr. **palynologique.**

PALINOLOGÍE s.f. Ramură a botanicii care studiază polenul şi sporii. — Din fr. **palynologie.**

PALISÁ, *palisez,* vb. I. Tranz. A lega ramurile pomilor fructiferi de un suport, de un spalier pentru a împiedica ruperea lor în caz de furtună sau pentru a da ramurilor o anumită formă. — Din fr. **palisser.**

PALISÁDĂ, *palisade,* s.f. **1.** Element de fortificaţie, folosit în amenajările defensive mai vechi, alcătuit din pari groşi şi lungi înfipţi în pământ, legaţi între ei prin bare uşoare sau corzi (ramuri de copac, crengi de arbuşti etc.); palancă. **2.** (Bot.) Mod de aşezare a unor celule alungite, cilindrice sau prismatice, care stau una lângă alta, perpendiculare pe suprafaţa organului; celule astfel aşezate. — Din fr. **palissade.**

PALISÁDIC, -Ă, *palisadici, -ce,* adj. (Bot.) De palisadă (**2**). — Din fr. **palissadique.**

PALISÁJ s.n. Palisare. — Din fr. **palissage.**

PALISÁNDRU, *palisandri,* s.m. Arbore exotic cu lemn tare şi dens, de culoare neagră-violetă şi cu miros plăcut, din care se fac mobile fine *(Jacaranda obtusifolia); p. restr.* lemnul acestui arbore. — Din fr. **palissandre.**

PALISÁRE, *palisări,* s.f. Acţiunea de *a palisa* şi rezultatul ei; palisaj. — V. **palisa.**

PALÍU, -ÍE, *palii,* adj. (Reg.) **1.** (Despre picioare; *p. ext.* despre oameni sau animale) Schilod, infirm; paralizat; şchiop. **2.** (Despre ochi; *p. ext.* despre oameni) Saşiu. — Et. nec.

PÁLLIUM, *palliumuri,* s.n. (Zool.) Manta. [Scris şi: *palium*] — Din lat., fr. **pallium.**

PALM, *palmi,* s.m. (Rar) Palmier. — Din fr. **palme,** germ. **Palme.**

PALMÁC, *palmace,* s.n. Veche unitate de măsură pentru lungime, folosită mai ales în Moldova, egală cu 3,4 cm şi echivalând aproximativ cu a opta parte dintr-o palmă[1] (**1**). — Din tc. **parmak** (după *palmă*[1]).

PALMACÉE, *palmacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante monocotiledonate, având ca reprezentant tipic palmierul; (şi la sg.) plantă din această familie. — Din lat. **palmaceae.**

PALMÁR, -Ă, *palmari, -e,* adj. Care se referă la palmă. *Arteră palmară.* — Cf. fr. p a l m a i r e.

PALMARÉS, *palmaresuri,* s.n. Listă în care se înscriu succesele sau victoriile (sportive, artistice etc.) obţinute de cineva; totalitatea unor astfel de succese sau de victorii. — Din fr. **palmarès.**

PALMÁT, -Ă, *palmaţi, -te,* adj. **1.** (Despre lobii unei frunze simple, foliolele unei frunze compuse sau despre nervuri) Care porneşte dintr-un centru comun şi se răsfiră apoi ca degetele de la palmă[1]; palmiform. **2.** (Despre picioarele unor animale acvatice sau păsări înotătoare) Cu degetele reunite printr-o membrană. — Din lat. **palmatus,** it. **palmato,** fr. **palmé.**

PALMATIFÍD, -Ă, *palmatifizi, -de,* adj. (Bot.; mai ales despre frunze palmate) Cu lobi de forma degetelor de la mână. — Din fr. **palmatifide.**

PALMATÚRĂ, *palmaturi,* s.f. (Med.) Malformaţie congenitală constând în unirea degetelor mâinii printr-o pieliţă. — Din fr. **palmature.**

PÁLMĂ[1], *palme,* s.f. **1.** Partea interioară a mâinii, cuprinsă între articulaţia pumnului şi vârful degetelor. ✧ Loc. adj. şi adv. *Ca în palmă* = **a)** cu suprafaţa netedă, plană; **b)** (care este) foarte bine; **c)** (care este) în cele mai mici amănunte. ✧ Loc. adv. (Rar) *Ca din palmă* = uşor, repede. ✧ Expr. *(A lucra) cu palma* (sau *cu palmele*) = (a lucra numai) cu braţele, manual. *A ţine* sau *a duce, a purta* (pe cineva *ca) pe* (sau *ca în*) *palmă* (sau *palme*) = a îngriji foarte bine pe cineva, a avea grijă să nu ducă lipsă de nimic; a răsfăţa. *A avea* (pe cineva) *în palmă* = a avea (pe cineva) la discreţie, în puterea sa. *A cădea în palma cuiva* = a junge la discreţia cuiva. *A juca* (pe cineva) *pe palmă* = a dispune (de cineva) după bunul-plac. *Când va creşte păr în palmă* = niciodată. *A-l mânca* (pe cineva) *palma* (sau *palmele*) = a avea chef să bată pe cineva. *Bătând* (sau *cât ai bate*) *din palme* = imediat, foarte repede. **2.** Lovitură aplicată cuiva (peste obraz) cu palma[1] (**1**). ✧ Loc. vb. *A lua* (pe cineva) *la* (sau *în*) *palme* = a pălmui. **3.** Veche unitate de măsură pentru lungime (de aproximativ 25–28 cm), egală cu distanţa dintre extremitatea degetului mare şi a celui mic bine întinse în lături. ✧ *Palmă îngenuncheată* (sau *domnească*) = veche unitate de măsură pentru lungime, mai mare cu aproximativ 3 cm decât palma[1] (**3**). *Un lat de palmă* = lăţimea unei palme[1], când degetele sunt lipite între ele. ✧ Loc. adj. *De o palmă* = de dimensiuni neobişnuite, foarte mic sau foarte mare (în raport cu cât ar trebui sau cât ne-am aştepta să fie). ✧ Expr. *O palmă de loc* = **a)** o distanţă mică; **b)** o suprafaţă (mică) de pământ cultivabil. **4.** Bătător de covoare. **5.** Obiect de cauciuc în formă de înotătoare, fixat de picior, folosit la înotul subacvatic. — Lat. **palma.**

PÁLMĂ[2], *palme,* s.f. (Înv.) Ramură de palmier (considerată ca semn al biruinţei). ✦ Motiv ornamental (în formă de ramură de palmier). ✧ *Palmele academice* = distincţie în formă de frunză de palmier stilizată, acordată de Academia Franceză oamenilor de ştiinţă şi artiştilor. — Din fr. **palme.**

PALMÉR, *palmere,* s.n. Instrument de precizie pentru măsurarea grosimii unor piese. — Din fr. **palmer.**

PALMÉTĂ, *palmete,* s.f. Motiv oranamental reprezentând o frunză de palmier sau de acant stilizată. ✦ Formă artistică dată pomilor fructiferi ale căror ramuri, susţinute de spaliere, sunt îndreptate să crească vertical sau oblic, într-un singur plan. — Din fr. **palmette.**

PALMIÉR, *palmieri,* s.m. (La pl.) Nume dat mai multor specii de arbori tropicali şi subtropicali din familia palmaceelor, cu trunchiul drept, neramificat, având în vârf o coroană bogată de frunze penate sau palmate (**1**); (şi la sg.) arbore care face parte dintr-una din aceste specii; palm. [Pr.: *-mi-er*] — Din fr. **palmier.**

PALMIÉRĂ, *palmiere,* s.f. Bucată dreptunghiulară de piele groasă care protejează palmele[1] (**1**) în timpul muncii. — **Palmă[1]** + suf. *-ieră.*

PALMIFÓRM, -Ă, *palmiformi, -e,* adj. **1.** (Rar) Palmat (**1**). *Frunze palmiforme.* **2.** (Despre unele coloane egiptene) Care are capitelul în forma unui mănunchi de frunze de palmier. — Din fr. **palmiforme.**

PALMIPÉD, *palmipede,* s.n. (La pl.) Denumire dată păsărilor acvatice cu picioare palmate; (şi la sg.) pasăre care face parte din acest grup. ✧ (Adjectival) *Specie palmipedă.* — Din fr. **palmipede.**

PALMITÁT, *palmitaţi,* s.m. Sare sau ester al acidului palmitic. — Din fr. **palmitate,** germ. **Palmitat.**

PALMÍTIC adj. m. (În sintagma) *Acid palmitic* = acid gras, solid, de culoare albă, inodor şi insipid, care se găseşte în uleiurile şi grăsimile naturale, având diverse utilizări în industrie. — Din fr. **palmitique.**

PALMITÍNĂ s.f. Substanţă solidă, grasă, obţinută prin combinarea acidului palmitic cu glicerina. — Din fr. **palmitine.**

PALOÁRE, *palori,* s.f. **1.** Culoare, aspect al unei persoane care are fața palidă (**1**); faptul de a fi palid (**1**); paliditate, gălbeneală. **2.** (Rar) Culoare ștearsă, estompată. — Din fr. **pâleur,** it. **pallore.**

PALOGRÁF, *palografe,* s.n. Instrument pentru înregistrarea oscilțiilor verticale ale unei nave. — Din fr. **palographe.**

PALOGRÁMĂ, *palograme,* s.f. Curbă de reprezentare a oscilațiilor unei nave, obținută cu ajutorul palografului. — Din fr. **palogramme.**

PALONIÉR, *paloniere,* s.n. Mecanism alcătuit dintr-o pârghie articulată la mijloc și cu două pedale la extremități, folosit la dirijarea unui avion sau a unor ambarcațiuni. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **palonnier.**

PÁLOȘ, *paloșe,* s.n. Sabie lată cu două tăișuri, adesea încovoiată spre vârf, care se folosea în trecut; pală[3]. — Din magh. **pallos.**

PALÓTIE, *palotii,* s.f. (Reg.) Istorioară hazlie; snoavă. ✦ Șotie, poznă, boroboață. — Et. nec.

PALP s.m. v. **palpă.**

PALPÁ, *palpez,* vb. I. Tranz. **1.** A examina un bolnav printr-o ușoară presiune cu degetele sau palmele asupra unei regiuni a corpului, pentru a determina limitele, consistența și sensibilitatea unor țesuturi și organe, prezența unor vibrații, a unor formațiuni patologice etc. **2.** A examina, cu mâna sau cu un instrument special, gradul de netezime al suprafeței unui obiect. — Din fr. **palper.**

PALPÁBIL, -Ă, *palpabili, -e,* adj. Care poate fi pipăit, de care se poate lua cunoștință prin palpare; concret; *fig.* evident, clar, neîndoios. — Din fr. **palpable.**

PALPABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi palpabil; *fig.* evidență, claritate. — Din fr. **palpabilité.**

PALPÁRE, *palpări,* s.f. Acțiunea de *a palpa* și rezultatul ei; palpație. — V. **palpa.**

PALPATÓR, *palpatoare,* s.n. Element sensibil al unui instrument de măsurat sau de controlat neregularitățile de pe suprafețele corpurilor solide (de obicei metalice). — **Palpa** + suf. *-tor.* Cf. it. palpatore.

PALPÁȚIE, *palpații,* s.f. (Rar) Palpare. — Din fr. **palpation.**

PÁLPĂ, *palpe,* s.f. (Entom.) Mic apendice mobil al pieselor bucale la arteropode, servind ca organ al gustului. [Var.: **palp** s.m.] — Din fr. **palpe.**

PALPEBRÁL, -Ă, *palpebrali, -e,* adj. (Anat.) Al pleoapei, referitor la pleoapă. — Din fr. **palpébral.**

PALPÍT, *palpite,* s.n. (Înv.) Palpitație. — Din it. **palpito.**

PALPITÁ, *palpit,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre inimă) A bate mai puternic, mai rapid decât e normal sau a bate în mod neregulat, din cauza unei emoții, a unui efort, a unei boli; a zvâcni. ✦ (Despre oameni) A fi stăpânit de o emoție puternică, a fi tulburat; a tremura. **2.** P. anal. A se mișca ritmic, a se legăna; a tremura, a fremăta; a sclipi ușor și intermitent, a licări, a pâlpâi. **3.** Fig. A se manifesta cu putere, a trăi intens; a fremăta, a pulsa, a vibra. — Din fr. **palpiter,** it. **palpitare.**

PALPITÁNT, -Ă, *palpitanți, -te,* adj. Care trezește un interes viu, care captivează, pasionează; pasionant, captivant, emoționant. — Din fr. **palpitant.**

PALPITÁRE, *palpitări,* s.f. Acțiunea de *a palpita* și rezultatul ei. — V. **palpita.**

PALPITÁȚIE, *palpitații,* s.f. Mișcare anormală, puternică, rapidă sau neregulată a inimii, provocată de o boală, de o emoție, de un efort etc.; palpit. ✦ Fig. (Rar) Sentiment, emoție. — Din fr. **palpitation,** it. **palpitazione.**

PALPITĂTÓR, -OÁRE, *palpitători, -oare,* adj. (Rar) Tremurător, fremătător. — **Palpita** + suf. *-ător.*

PALPLÁNȘĂ, *palplanșe,* s.f. Element de construcție din lemn, oțel sau beton, de forma unei grinzi cu lungime mare, folosit la executarea unor pereți care susțin săpăturile, sprijină malurile înalte etc. — Din fr. **palplanche.**

PÁLTEN s.m. v. **paltin.**

PÁLTIN, *paltini,* s.m. Numele a doi arbori: **a)** arbore înalt, cu frunzele crestate adânc, cu florile mici și fructele prevăzute cu aripi, având trunchiul din lemn tare, folosit la fabricarea mobilei, a unor instrumente muzicale etc. *(Acer pseudoplatanus);* **b)** arțar. ✦ Lemnul arborilor de mai sus. [Var.: (pop.) **pálten** s.m.] — Lat. **platanus.**

PALTÓN, *paltoane,* s.n. Haină de iarnă (lungă până sub genunchi), confecționată din stofă groasă și căptușită cu vatelină sau cu blană, care se poartă peste celelalte obiecte de îmbrăcăminte. — Din fr. **paletot.**

PALTONÁȘ, *paltonașe,* s.n. Diminutiv al lui *palton.* — **Palton** + suf. *-aș.*

PALÚDĂ, *palude,* s.f. (Înv.) Baltă; mlaștină. — Din lat. **palus, -udis,** fr. **palude.**

PALUDEÁN, -Ă, *paludeeni, -e,* adj. (Rar) Palustru. ✧ *Friguri paludeene* = paludism. [Pr.: *-de-an*] — Din fr. **paludéen.**

PALÚDIC, -Ă, *paludici, -ce,* adj. Care se referă la paludism, atins de paludism. ✦ (Substantivat) Persoană care suferă de paludism; malaric. — Din fr. **paludique.**

PALUDÍSM s.n. Boală infecțioasă provocată de un hematozoar (prin înțepătura țânțarilor anofeli); malarie, friguri palustre. — Din fr. **paludisme.**

PALUDOLÓG, -Ă, *paludologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în paludologie. — Din **paludologie** (derivat regresiv).

PALUDOLOGÍE s.f. (Med.) Malarologie. — Din fr. **paludologie.**

PALUDÓS, -OÁSĂ, *paludoși, -oase,* adj. (Livr.) Mlăștinos. — Din lat. **paludosus,** it. **paludoso.**

PALUDOTERAPÍE s.f. (Med.) Malarioterapie. — Din fr. **paludothérapie.**

PALUDRÍNĂ s.f. Medicament sintetic folosit împotriva paludismului. — Din fr. **paludrine.**

PALÚSTRU, -Ă, *paluștri, -stre,* adj. De baltă, din regiunea sau de pe malurile bălților. ✧ *Friguri palustre* = paludism. *Locuințe palustre* = locuințe lacustre. — Din fr. **palustre.**

PÁLUX s.n. Lac incolor care se aplică pe suprafața parchetului pentru a-l proteja. — Denumire comercială.

PAMÁ, *pamez,* vb. I. Intranz. (Rar) A leșina, a se pierde. — Din fr. **pâmer.**

PÁMBLICĂ s.f. v. **panglică.**

PAMBRÍU, *pambriuri,* s.n. (Înv.) Stofă de lână merinos. — Et. nec.

PAMFLÉT, *pamflete,* s.n. Specie literară în versuri sau în proză, cu caracter satiric, într-un limbaj violent și agresiv. — Din fr. **pamphlet.**

PAMFLETÁR, -Ă, *pamfletari, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (Adesea depr.) Autor de pamflete; pamfletist. **2.** Adj. Care are caracter de pamflet, specific pamfletului. — Din fr. **pamphlétaire.**

PAMFLETĂRÉSC, -EÁSCĂ, *pamfletărești,* adj. (Rar) Care aparține sau este specific pamfletarului sau pamfletului, privitor la pamfletar sau la pamflet. — **Pamfletar** + suf. *-esc.*

PAMFLETÍST, -Ă, *pamfletiști, -ste,* s.m. și f. (Rar la f.) Pamfletar. — **Pamflet** + suf. *-ist.*

PÁMPA s.n. v. **pampas.**

PÁMPAS s.n. Câmpie întinsă, acoperită cu ierburi și cu tufișuri, caracteristică regiunilor cu climă subtropicală și temperată din America de Sud. [Var.: **pámpa** s.f.] — Din fr. **pampa.**

PAMPERS, *pamperși,* s.m. Scutec absorbant. [Pr.: *pémpărs*] — Din engl. **pampers.**

PAN[1]- Element de compunere care înseamnă „tot", „întreg" și care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr., ngr. **pan-.**

PAN[2], *pani,* s.m. Denumire dată (în Evul Mediu) nobililor polonezi sau, *p. gener.,* marilor boieri români; persoană care purta acest titlu. — Din pol. **pan.**

PANACAGÍU, *panacagii,* s.m. (Rar) Panacodar. — Cf. panacodar.

PANACÉE s.f. v. **panaceu.**

PANACÉU, *panacee,* s.n. Medicament despre care se credea în trecut că vindecă orice boală. [Var.: (înv.) **panacée** s.f.] — Din lat. **panacea,** fr. **panacée.**

PANACHÍDĂ, *panachide,* s.f. Tăbliță sau placă de metal, de piatră sau de lemn, folosită în trecut de școlari pentru a învăța să scrie. — Din bg. **panakída.**

PANACÓD, *panacoade,* s.n. Scândură de anumite dimensiuni, care se acoperă cu o cârpă curată și pe care se așază bucățile de aluat înainte de a fi introduse în cuptor; formă, tipar pentru aluat. — Din ngr. **pinakotí.**

PANACODÁR, *panacodari,* s.m. Brutar care lucrează cu panacodul; (rar) panacagiu. [Var.: **panacotár** s.m.] — **Panacod** + suf. *-ar.*

PANACOTÁR s.m. v. **panacodar.**

PANAFRICÁN, -Ă, *panafricani, -e,* adj. Care se referă la (toată) Africa, din întreaga Africă. — Din fr. **panafricain.**

PANAFRICANÍSM s.n. Mișcare politică și culturală care urmărește unitatea și solidaritatea tuturor popoarelor africane. — Din fr. **panafricanisme.**

PANAGHIÁR, *panaghiare,* s.n. **1.** Icoana Maicii Domnului. **2.** Vas de metal (mai ales de aur sau de argint), împodobit cu incrustații artistice, pe care se ține panaghia (**2**). [Pr.: *-ghi-ar*] — **Panaghie** + suf. *-ar.*

PANAGHÍE, *panaghii,* s.f. **1.** Nume dat Fecioarei Maria; *p. ext.* iconiță (emailată) cu chipul Fecioarei Maria, purtată de ierarhi pe piept. **2.** Bucată de prescură care se mănâncă în mănăstiri, în prima săptămână după Paște. ✦ Prescură făcută la patruzeci de zile după înmormântarea cuiva. — Din sl. **panagija,** ngr. **panaghía.**

PANAHÍDĂ, *panahide,* s.f. (Înv. și pop.) Parastas făcut la 40 de zile de la moartea cuiva. ✦ Parte a prohodului care se cântă la scoaterea mortului din casă. — Din sl. **panahida.**

PANAMÁ[1], *panamale,* s.f. **1.** Împletitură făcută din paie obținute din frunzele unui palmier care crește în Panamá; *p. ext.* pălărie făcută dintr-o astfel de împletitură. **2.** Țesătură ușoară de bumbac sau de in care imită panamaua[1] (**1**). — Din fr. **panama.**

PANAMÁ[2], *panamale,* s.f. Afacere frauduloasă de mari proporții, escrocherie în stil mare. — Din n. pr. **Panama.**

PANAMERICÁN, -Ă, *panamericani, -e,* adj. Care se referă la (toată) America, care aparține Americii (întregi). — Din fr. **panaméricain.**

PANAMERICANÍSM s.n. Mișcare de solidaritate continentală care urmărește realizarea unei strânse colaborări între statele americane. — Din fr. **panaméricanisme.**

PANAMERICANÍST, -Ă, *panamericaniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al panamericanismului. — Din fr. **panaméricaniste.**

PANAMÉZ, -Ă, *panamezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din statul Panama. **2.** Adj. Care aparține statului Panama sau panamezilor (**1**), privitor la statul Panama ori la panamezi. — **Panama** (n. pr.) + suf. *-ez.*

PANARÁB, -Ă, *panarabi, -e,* adj. Care aparține ansamblului țărilor arabe, care se referă la lumea arabă. — Din fr. **panarabe.**

PANARÁMĂ s.f. v. **panoramă.**

PANARÍCIU s.n. v. **panarițiu.**

PANARÍȚIU, *panariții,* s.n. Inflamație de natură infecțioasă, localizată la degetele de la mâini sau de la picioare; sugel. [Var.: **panariciu** s.n.] — Din lat. **panaricium.**

PANÁȘ, *panașe,* s.n. Mănunchi de pene[1] (colorate) care împodobea altădată (în unele țări și astăzi) chipiul sau coiful militarilor, turbanul unor demnitari etc.; penaj. ✦ P. gener. Mănunchi de pene[1] folosit ca podoabă. [Pl. și: *panașuri*] — Din fr. **panache.**

PANAȘÁT, -Ă, *panașați, -te,* adj. (Rar) Împodobit, ornat cu panaș. — Din fr. **panaché.**

PANATENÉE s.f. pl. Cea mai importantă festivitate religioasă și politică din Atena antică, celebrată anual sau la patru ani o dată în cinstea zeiței Atena. — Din fr. **panathénées.**

PÁNĂ[1], *pene,* s.f. **I. 1.** Fiecare dintre formațiunile epidermice cornoase care acoperă corpul păsărilor, servind la protecția lui și la zbor, compusă dintr-un cotor pe care sunt așezate simetric, de-o parte și de alta, fire (pufoase). ✧ Expr. *Ușor în pene* = îmbrăcat subțire, sumar; *p. ext.* prost îmbrăcat, zdrențăros. *Smuls de pene* = rușinat, umilit. *A lua* (pe cineva) *în* (sau *prin*) *pene* = a certa, a mustra (pe cineva). ✧ Compuse: *pana-zburătorului* = plantă erbacee cu frunze păroase și cu flori mari, violete sau albe, fără miros *(Lunaria annua); pana-găștei* = specie de mușchi cu tulpina dreaptă, cu ramuri arcuite și inegale, formând tufe mari, verzi sau gălbui *(Hylocomium triquetrum).* ✦ Smoc de pene[1] (**I 1**) sau aripă care servește la diverse scopuri practice gospodărești. **2.** (La pl.) Pene[1] (**I 1**) de pasăre sau fire pufoase desprinse de pe cotoarele acestora, care servesc la umplerea pernelor, a saltelelor etc.; *p. ext.* așternut (moale) de pat (cu pene[1], fulgi etc.). **3.** Pană[1] (**I 1**) de gâscă, ascuțită și depicată la vârf, folosită în trecut ca instrument de scris cu cerneală; *p. gener.* toc de scris, condei; ceea ce servește la scris. ✦ Fig. Scriere, scris; stil, fel de a scrie al unui scriitor; arta de a scrie; *p. ext.* scriitor. **4.** Dispozitiv făcut din cotor de pană[1] (**I 1**), care servește să țină cârligul undiței la adâncimea dorită. **5.** Podoabă din pene[1] (**I 1**), care se poartă la pălărie, în păr etc. ✦ (Pop.) Podoabă pentru pălărie făcută din flori (naturale sau artificiale); *p. restr.* floare. **6.** (În sintagma) *Categorie pană* = categorie în care intră boxerii între 54 și 57 kg, luptătorii între 57 și 63 kg etc. **II. 1.** Piesă de lemn sau de metal (de forma unei prisme), folosită la despicarea lemnelor, la detașarea unor bucăți dintr-un material, la fixarea sau la înțepenirea unor piese, la asamblarea sau la solidarizarea unor organe de mașini, a unor elemente de construcție etc. ✦ (Tipogr.) Piesă care se intercalează între matrițele de linotip, pentru a le spația. ✦ Felioară de slănină cu care se împănează carnea ce urmează să fie friptă. **2.** Partea ciocanului, opusă capului, prelungită și subțiată spre vârf. ✦ Partea lată, plată a unor obiecte, instrumente etc; lamă. **3.** Bețișor cu care se strânge frânghia fierăstrăului pentru a întinde pânza; cordar. **4.** (În sintagma) *Pana căpăstrului* sau *pană de căpăstru* = știreang sau curea cu care se prinonește calul. **5.** Parte a cârmei unei nave, care poate fi rotită în jurul unui ax vertical și asupra căreia se exercită presiunea apei când se schimbă direcția de mișcare a navei. **6.** Placă mică de os, de celuloid etc. cu care se ating coardele la unele instrumente muzicale. ✦ Ancie (la un instrument muzical de suflat). **7.** (În sintagma) *Pană de somn* = carnea de la pântece sau de la coada somnului. [Var.: (înv. și reg.) **peână** s.f.] — Lat. **pinna.**

PÁNĂ[2], *pene,* s.f. **1.** Oprire accidentală a funcționării unei mașini, a unui mecanism, a unui vehicul. ✧ Expr. (Fam.) *A fi* (sau *a rămâne) în pană* = a nu putea continua o activitate, a duce lipsă de ceva; a rămâne fără bani. **2.** Poziție în care se află o navă cu vele care are vânt din față și nu poate înainta. — Din fr. **panne.**

PANCALÍSM s.n. Doctrină filosofică ce subordonează întreaga realitate categoriei frumosului. — Din fr. **pancalisme.**

PANCÁRTĂ, *pancarte,* s.f. Afiș de carton, de pânză, de lemn etc. pe care este scrisă o lozincă, o înștiințare etc.; placardă. — Din fr. **pancarte.**

PÁNCOVĂ, *pancove,* s.f. (Reg.) Gogoașă sau minciunea (de mâncat). — Din magh. **pánk.**

PANCRÁȚIU, *pancrații,* s.n. Probă atletică la vechii greci, constând în trântă și pugilat. — Din fr. **pancrace.**

PANCREÁS, *pancreasuri,* s.n. Glandă de formă alungită, așezată înapoia stomacului, care are legătură cu splina și cu duodenul. [Pr.: *-cre-as*] — Din lat. **pancreas,** fr. **pancréas,** it. **pancrea(s)**.

PANCREÁTIC, -Ă, *pancreatici, -ce,* adj. Care ține de pancreas, privitor la pancreas. [Pr.: *-cre-a-*] — Din lat. **pancreaticus,** fr. **pancréatique,** it. **pancreatico.**

PANCREATÍNĂ s.f. Substanță extrasă din pancreasul animalelor și folosită în tratamentul tulburărilor intestinale. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **pancréatine.**

PANCREATÍTĂ, *pancreatite,* s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a pancreasului. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **pancréatite.**

PANCROMÁTIC, -Ă, *pancroamatici, -ce,* adj. (Despre materiale fotografice) Care este sensibil la toate radiațiile luminoase din spectrul vizibil. — Din fr. **panchromatique.**

PANCRÓNIC, -Ă, *pancronici, -ce,* adj. Valabil pentru orice epocă. — **Pan[1]-** + **cronic.**

PÁNDA, *panda,* s.m. Mamifer carnivor asemănător cu un ursuleț, care are blana albă cu pete negre și trăiește în Himalaia *(Ailurus fulgens).* — Din engl., fr. **panda.**

PANDAJMETRÍE s.f. (Geol.) Determinare a înclinării și a direcției stratelor geologice din adâncime, în scopul cunoașterii structurilor geologice. — Din fr. **pandagemétrie.**

PANDALÍE, *pandalii,* s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Criză nervoasă, furie; toană; capriciu. — Et. nec.

PANDÁNT, *pandante,* s.n. Obiect care formează, împreună cu altul, o pereche simetrică. — Din fr. **pendant.**

PANDANTÍV, *pandantive,* s.n. **1.** Bijuterie care se poartă la gât, atârnată de un lănțișor sau de o panglică. **2.** Element arhitectural în formă de triunghi sferic cu vârful în jos, situat în colțurile arcelor mari care sprijină o cupolă sau o turlă. — Din fr. **pendentif.**

PANDÉCTE s.f. pl. Culegere de opinii ale juriștilor romani asupra principalelor probleme de drept, alcătuită în vremea împăratului Iustinian și adaptată în timp nevoilor noilor instituții. — Din lat. **pandectae,** fr. **pandectes.**

PANDELÁȘ, *pandelașe,* s.n. (Reg.) Dans popular românesc. — De la **Pandele** (n. pr.) + suf. *-aș.*

PANDÉMIC, -Ă, *pandemici, -ce,* adj. (Despre boli) Care are caracter de pandemie. — Din fr. **pandémique.**

PANDEMÍE, *pandemii,* s.f. Epidemie care se extinde pe un teritoriu foarte mare, cuprinzând mai multe țări, continente. — Din fr. **pandémie.**

PANDEMÓNIU s.n. (Livr.) Loc de reuniune a demonilor; adunarea, sfatul demonilor. ✦ Fig. Adunare de oameni sau loc în care domnește discordia, dezordinea, corupția. — Din fr. **pandémonium,** it. **pandemonio.**

PANDIȘPÁN, *pandișpane,* s.n. Prăjitură făcută din făină, ouă și zahăr, de culoare galbenă și cu aspect pufos. [Pl. și: *pandișpanuri*] — Din ngr. **pandespáni.**

PANDÍT, *pandiți,* s.m. (În India) Titlu dat inițial brahmanilor, iar azi savanților, învățaților etc. . *Pandit Nehru.* — Din fr. **pandit.**

PÁNDLICĂ s.f. v. **panglică.**

PANDÓRĂ, *pandore,* s.f. Instrument muzical cu coarde, asemănător cu lăuta, folosit în sec. XVI–XVII. — Din fr. **pandore.**

PANDÚR, *panduri,* s.m. **1.** Soldat dintr-un corp de oaste habsburgică din sec. XVIII. **2.** Soldat din oastea muntenească neregulată de la începutul sec. XIX. ✦ Spec. Soldat din oastea lui Tudor Vladimirescu. ✦ Ostaș în serviciul poliției după desființarea vechii miliții naționale. **3.** (Înv. și pop.) Haiduc. — Din sb. **pandur,** magh. **pandúr.**

PANDURÉSC, -EÁSCĂ, *pandurești,* adj. Care aparține pandurilor, privitor la panduri. — **Pandur** +suf. *-esc.*

PANDURÍME s.f. (Rar) Mulțime de panduri, totalitatea pandurilor. — **Pandur** + suf. *-ime.*

PANÉ adj. invar. (Despre carne, cașcaval etc.) Prăjit în grăsime, după ce a fost dat prin făină, ou și pesmet. — Din fr. **pané.**

PANEGÍRIC, *panegirice,* s.n. **1.** Scriere, discurs public în care se elogiază o personalitate însemnată (decedată sau contemporană oratorului), o comunitate etc. **2.** P. gener. Laudă (exagerată), elogiu (excesiv), apologie. — Din fr. **panégyrique**.

PANEGIRÍST, -Ă, *panegiriști, -ste,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care scrie sau rostește un panegiric (**1**); persoană care aduce cuiva laude exagerate. — Din fr. **panégyriste.**

PANÉL, *panele*, s.n. Placă de lemn, cu miez de șipci, de scânduri înguste sau de fâșii de furnir gros, acoperit pe ambele fețe cu câte o foaie de furnir, folosit mai ales la fabricarea mobilelor. — Din germ. **Paneel.**

PANELÉNIC, -Ă, *panelenici, -ce,* adj. Referitor la panelenism, de panelenism; panelenistic, panelenist. — Din fr. **panhellénique.**

PANELENÍSM s.n. Mișcare naționalistă care, în sec. XIX, a militat pentru unirea tuturor populațiilor elenice într-un singur stat. — Din fr. **panhellénisme.**

PANELENÍST, -Ă, *panelenișți, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al panelenismului. — De la **panelenism.**

PANELENÍSTIC, -Ă, *panelenistici, -ce,* adj. Panelenic. — **Pan[1]-** + **elenistic.**

PANÉR, *panere*, s.n. Obiect făcut dintr-o împletitură de nuiele, de foi de papură, de rafie etc., de obicei mai mic decât coșul, în care se transportă sau se păstrează diverse obiecte (alimente). — Din ngr. **panéri.**

PANERÁȘ, *panerașe,* s.n. Diminutiv al lui *paner*. — **Paner** + suf. *-aș.*

PANEUROPEÁN, -Ă, *paneuropeni, -e,* adj. Din toate țările Europei; atașat ideii unității politice și economice a Europei. [Pr.: *-e-u-*] — Din engl. **paneuropean.**

PANEVGHENÍE, *panevghenii,* s.f. (Înv.) Termen reverențios de adresare către un boier. *Panevghenia Sa.* — Din ngr. **panevghenea.**

PANFOBÍE s.f. (Med.) Stare de anxietate extremă față de tot ceea ce se petrece în jur, deseori însoțită de dezorientare. — Din fr. **panphobie.**

PANGÁR, *pangare,* s.n. (Rar) Masă pe care se vând lumânările în biserică; *p. ext.* vânzare a lumânărilor în biserică; venit realizat de biserică din această vânzare. — Din ngr. **pangári.**

PANGEÁ, *pangele,* s.f. (Bot.; reg.) Numele a două legume din familia chenopodiaceelor: **a)** sfeclă *(Beta vulgaris);* **b)** sfeclă roșie *(Beta rubra)*. — Din tc. **pancar.**

PANGENÉZĂ s.f. Teorie evoluționistă care susține transmiterea, prin ereditate, a tuturor însușirilor dobândite. — Din fr. **pangenèse.**

PANGERMÁNIC, -Ă, *pangermanici, -ce,* adj., s.m. și f. (Adept) al pangermanismului; pangermanist. — Din fr. **pangermanique.**

PANGERMANÍSM s.n. Mișcare politică și culturală preconizând unirea tuturor popoarelor germanice într-un singur stat, apărută în sec. XIX. — Din fr. **pangermanisme.**

PANGERMANÍST, -Ă, *pangermaniști, -ste,* adj., s.m. și f. Pangermanic. — Din fr. **pangermaniste.**

PANGLICÁR, *panglicari,* s.m. (Fam.) Artist (de circ) care face scamatorii cu panglici. ✦ Epitet dat unui șarlatan, unui escroc, precum și unei persoane care vorbește mult și nu la obiect. — **Panglică** + suf. *-ar.*

PÁNGLICĂ, *panglici,* s.f. **1.** Fâșie îngustă de bumbac, de mătase, de catifea etc., folosită mai ales ca podoabă (la îmbrăcămintea feminină). ✦ Fâșie îngustă de bumbac sau de mătase îmbibată cu tuș, folosită la mașina de scris. **2.** Bandă de pânză, de mușama sau de metal divizată în centimetri, care servește la măsurarea distanțelor. **3.** Obiect flexibil de metal sau de alt material, având grosime și lățime mică în raport cu lungimea; bandă. **4.** (Zool.; pop.) Tenie. [Var.: (reg.) **pándlică, pámblică** s.f.] — Din magh. **pántlika.**

PANGLICĂRÍE, *panglicării,* s.f. Scamatorie (cu panglici). ✦ Fig. (Fam.) Șarlatanie, escrocherie; intrigă, uneltire. — **Panglicar** + suf. *-ie*.

PANGLICEÁ, *panglicele,* s.f. (Reg.) Panglicuță. — **Panglică** + suf. *ea*.

PANGLICÚȚĂ, *panglicuțe,* s.f. Diminutiv al lui *panglică* (**1**); panglicea. [Var.: **păngulicúță** s.f.] — **Panglică** + suf. *-uță.*

PANGOLÍN, *pangolini,* s.m. Gen de mamifere din regiunile tropicale, acoperite cu solzi cornoși, lipsite de dinți și având o coadă lungă și puternică *(Manis);* animal care face parte din acest gen. — Din fr. **pangolin.**

PANICÁ, *panichez,* vb. I. **1.** Tranz. (Rar) A înnebuni, a îngrozi, a scoate din minți pe cineva. **2.** Refl. A-și ieși din minți. — Din fr. **paniquer.**

PANICÁRD, -Ă, *panicarzi, -de,* s.m. și f., adj. (Rar) **1.** S.m. și f. Persoană cuprinsă (nejustificat) de panică (care influențează și pe alții). **2.** Adj. Care denotă, care manifestă (nejustificat) panică. — Din fr. **paniquard.**

PANICÁT, -Ă, *panicați, -te,* adj. (Livr.) Care este cuprins de panică. — Din fr. **paniqué.**

PÁNICĂ s.f. Senzație de spaimă violentă de care este cuprinsă subit (și adesea fără temei) o persoană sau o colectivitate. ✧ Expr. *A intra în panică* = a se neliniști, a se alarma, a se speria (foarte tare). — Din ngr. **panikós,** fr. **panique,** it. **panico,** germ. **Panik.**

PANICÓS, -OÁSĂ, *panicoși, -oase,* adj. (Fam.) Panicard. — **Panică** + suf. *-os.*

PANÍCUL, *panicule,* s.n. Tip de inflorescență în formă de ciorchine compus, ale cărui ramuri secundare sunt și ele ramificate și poartă flori, spiculețe sau capitule. [Var.: **panículă** s.f.] — Din lat. **panicula**, fr. **panicule**.

PANICULÁT, -Ă, *paniculați, -te,* adj. (Despre plante sau despre inflorescențe) Care are florile în panicul, cu panicul; (despre inflorescențe) care are formă de panicul. — Din fr. **paniculé.**

PANÍCULĂ s.f. v. **panicul.**

PANIÉR, *paniere,* s.n. (Înv.) Jupon cu balene care servește pentru a ține fusta înfoiată pe șolduri; *p. ext.* rochie cu un astfel de jupon. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **panier.**

PANIFICÁ, *panific,* vb. I. Tranz. A efectua procesul de panificație. — Din fr. **panifier,** it. **panificare.**

PANIFICÁBIL, -Ă, *panificabili, -e,* adj. (Despre făină) Care poate intra în procesul de panificație. — Din fr. **panifiable** (după *panifica).*

PANIFICÁRE s.f. Acțiunea de *a panifica* și rezultatul ei. — V. **panifica.**

PANIFICĂȚIE s.f. Proces de transformare a făinei în pâine, în produse de patiserie etc. — Din fr. **panification.**

PANISLÁMIC, -Á, *panislamici, -ce,* adj. Referitor la panislamism, de panislamism. — Din fr. **panislamique.**

PANISLAMÍSM s.n. Mișcare politică având ca scop unirea tuturor popoarelor islamice, pentru apărarea credinței și consolidarea opoziției față de expansiunea culturală și politică occidentală. — Din fr. **panislamisme.**

PANLOGÍSM s.n. Doctrină filosofică după care raționalul și realul sunt noțiuni identice, relațiile logice reprezentând esența realității. — Din fr. **panlogisme.**

PANLOGÍST, -Ă, *panlogiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al panlogismului. — De la **panlogism.**

PANMIELOFTIZÍE s.f. Boală a măduvei osoase caracterizată prin scăderea până la dispariție a celulelor care fabrică elementele celulare ale sângelui. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **panmyélophtisie.**

PANMIXÍE, *panmixii,* s.f. (Biol.) Încrucișare întâmplătoare din punct de vedere genetic între doi indivizi de sex opus. — Din engl. **panmixia.**

PANOFTALMÍE, *panoftalmii,* s.f. Infecție supurativă acută care cuprinde în întregime ochiul. — Din fr. **panophtalmie.**

PANONIÁN, Ă, *panonieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Epoca pliocenului din Podișul Transilvaniei și din bazinul panonic; serie de strate geologice din această epocă. **2.** Adj. Care aparține panonianului (**1**), privitor la panonian. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **pannonien.**

PANÓNIC, -Ă, *panonici, -ce,* adj. Care aparține Panoniei, referitor la Panonia; originar din Panonia. — **Panonia** (n. pr.) + suf. *-ic*.

PANOPLÍE, *panoplii,* s.f. Colecție de arme (luate ca trofeu) aranjate pe un panou; panou pe care sunt așezate aceste arme. — Din fr. **panoplie.**

PANÓPTIC, *panoptice,* s.n. **1.** Clădire astfel construită încât interiorul ei (cu aspecte sau materiale documentare) să poată fi cuprins dintr-o singură privire. **2.** Expoziție sau colecție de figuri făcute din ceară; panoramă. [Acc. și: *panoptíc.* — Var.: **panópticum** s.n.] — Din fr. **panoptique,** germ. **Panoptikum.**

PANÓPTICUM s.n. v. **panoptic.**

PANORAMÁ, *panoramez,* vb. I. Tranz. (Cin.) A realiza un panoramic. — Din engl. **panoram.**

PANORAMÁRE s.f. (Cin.) Acțiunea de *a panorama* și rezultatul ei. — V. **panorama.**

PANORÁMĂ, *panorame,* s.f. **1.** Priveliște din natură cu orizont larg, văzută de departe și de la înălțime. ✦ Fig. Privire de ansamblu consacrată unui domeniu, unei probleme etc. *Panorama literaturii române.* **2.** Tablou de proporții mari desfășurat de jur-împrejurul unei încăperi circulare și iluminat de sus numai pe anumite sectoare, astfel încât spectatorul aflat în mijlocul încăperii, în semiobscuritate, să aibă iluzia unei imagini reale; *p. ext.* clădire circulară în care se află un asemenea tablou. **3.** Spectacol popular de bâlci cu scamatorii, acrobații, expoziție de animale exotice etc.; *p. ext.* baracă, construcție, amenajare în care se poate vedea un astfel de spectacol. **4.** Panoptic (**2**). [Var.: (reg.) **panarámă** s.f.] — Din fr. **panorama,** germ. **Panorama,** it. **panorama.**

PANORÁMIC, -Ă, *panoramici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ține de panoramă (**1**), privitor la panoramă, de panoramă. ✧ *Fotografie panoramică* = fotografie, luată de obicei din avion, care cuprinde un peisaj vast. *Ecran panoramic* = ecran de cinematograf de formă semicirculară, cu lățimea mult mai mare în raport cu înălțimea. **2.** S.n. (Cin.) Cadru vizual cuprinzător obținut prin deplasarea aparatului de filmat sau a camerei de televiziune în jurul unui ax orizontal sau vertical, fără ca operatorul să-și părăsească locul. — Din fr. **panoramique.**

PANORTODÓX, -Ă, *panortodocși, -xe,* adj. Care privește toate bisericile ortodoxe; al întregii ortodoxii. — **Pan[1]-** + **ortodox.**

PANOU, *panouri,* s.n. **1.** Planșă de lemn, de carton etc. de mărimi variate, pe care se lipesc afișe, se scriu lozinci etc. ✧ (Ieșit din uz) *Panou de onoare* = panou pe care erau prezentate persoane evidențiate în muncă. **2.** Porțiune (plană) din suprafața unei construcții sau a unui element de construcție, limitată de rest prin fâșii de altă culoare, cu alt aspect, din alt material etc. ✧ *Panou de comandă* = placă de marmură, de bachelită etc. pe care sunt centralizate toate dispozitivele de comandă și de măsură ale unei mașini, ale unei uzine, ale unui vapor etc.; tablou de comandă. **3.** Placă de lemn pe care este fixat coșul la jocul de bachet. **4.** (În sintagma) *Panou de tragere* (sau *de tir)* = pânză întinsă pe un cadru de lemn, pe care sunt trasate cercuri concentrice sau diverse figuri, folosită ca țintă la exercițiile sau la concursurile de tragere. **5.** Element de construcție în formă de perete plin sau constituit din arce, cu grosimea mică în raport cu celelalte dimensiuni, folosit la căptușirea unor elemente de construcție, la susținerea unor aparate, la asamblarea cu alte elemente asemănătoare pentru a forma o piesă, un dispozitiv, o construcție, un sistem tehnic etc. — Din fr. **panneau.**

PANPSIHÍSM s.n. Doctrină potrivit căreia întreaga materie are proprietăți psihice sau de natură psihică. — Din fr. **panpsychisme.**

PANROMÁNIC, -Ă, *panromanici, -ce,* adj. Care aparține (tuturor) popoarelor sau limbilor romanice ori neolatine, privitor la popoarele sau la limbile romanice sau neolatine. — **Pan[1]-** + **romanic.**

PANROMÂNÍSM s.n. Concepție politică prin care se preconizează unirea tuturor românilor într-un singur stat. — **Pan[1]-** + **românism.**

PANSÁ, *pansez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) aplica un pansament; a (se) bandaja. **2.** Tranz. (Rar) A țesăla un animal. — Din fr. **panser.**

PANSÁJ, *pansaje,* s.n. (Rar) Faptul de a pansa (**2**); țesălat. — Din fr. **pansage.**

PANSAMÉNT, *pansamente,* s.n. Faptul de a (se) pansa (**1**); mijloc de protecție împotriva unei infecții și de tratare a unei boli prin aplicarea pe regiunea bolnavă a unor medicamente și acoperirea ei cu bandaje, vată etc. ✦ (Concr.) Material folosit la pansare. — Din fr. **pansement.**

PANSÁRE, *pansări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pansa* și rezultatul ei; bandajare. — V. **pansa.**

PANSÁT, -Ă, *pansați, -te,* adj. Care este acoperit cu pansament; (înv. și pop.) oblojit. — V. **pansa.**

PANSEÁ, *pansele,* s.f. Numele a două plante erbacee decorative din familia violaceelor: **a)** plantă cu tulpina mică, cu frunze late, ovale, cu flori nemirositoare, având cinci petale inegale de culori variate; panseluță *(Viola wittrockiana)*; **b)** plantă cu frunze ovale și cu flori cu petale mari, rotunjite și variat colorate *(Viola tricolor)*. — Din fr. **pensée.**

PANSELÚȚĂ, *panseluțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pansea*. **2.** Pansea. — **Pansea** + suf. *-uță.*

PANSÉU, *panseuri*, s.n. (Fam.) Gândire, cugetare; maximă, sentință. — Din fr. **pensée.**

PANSEXUALÍSM s.n. Teorie care exagerează rolul instinctului sexual în viața psihică. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **pansexualisme.**

PANSINUZÍTĂ, *pansinuzite,* s.f. (Med.) Inflamație a tuturor sinusurilor oaselor craniene. — Din fr. **pansinusite.**

PANSIÓN s.n. v. **pension.**

PANSÍV, -Ă, *pansivi, -e*, adj. (Rar) Meditativ, gânditor. — Din fr. **pensif.**

PANSLÁV, -Ă, *panslavi, -e,* adj. Care aparține (tuturor) popoarelor slave, privitor la (toate) popoarele slave. — Din fr. **panslave.**

PANSLAVÍSM s.n. Mișcare politică și culturală apărută în Rusia în sec. XIX, care preconiza unirea într-un singur stat a tuturor popoarelor slave. — Din fr. **panslavisme.**

PANSLAVÍST, -Ă, *panslaviști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al panslavismului. — Din fr. **panslaviste.**

PANTAGRUÉLIC, -Ă, *pantagruelici, -ce,* adj. (Livr.; despre pofta de mâncare, foame) Extraordinar, colosal, devorant; (despre ospețe, mese) foarte bogat. [Pr.: *-gru-e-*] — Din fr. **pantagruélique.**

PANTAHÚZĂ, *pantahuze,* s.f. (Înv.) Listă de subscripție cu care se strâng bani pentru clădirea sau pentru repararea unei biserici, pentru o operă de binefacere etc. — Din ngr. **pantahúsa.**

PANTALÓN, *pantaloni,* s.m. **1.** (De obicei la pl.) Îmbrăcăminte exterioară care acoperă, de la mijloc în jos, corpul și fiecare picior în parte; nădrag. ✦ Chiloți, izmene. **2.** Piesă de tablă sau de metal turnat, goală în interior, folosită la bifurcarea unei conducte. — Din ngr. **pantalóni,** fr. **pantalon.**

PANTALONÁDĂ, *pantalonade,* s.f. (Livr.) Comedie burlescă; *p. ext.* bufonerie. — Din fr. **pantalonnade.**

PANTALONÁR, *pantalonari,* s.m. **1.** Denumire depreciativă dată de către boierii conservatori în sec. XIX tinerilor progresiști care adoptaseră îmbrăcămintea occidentală. ✦ (Pop.) Nume depreciativ dat de țărani persoanelor îmbrăcate orășenește; *spec.* orășean, târgoveț. **2.** (Rar) Croitor specializat în confecționarea pantalonilor. — **Pantalon** + suf. *-ar.*

PANTALONÁȘ, *pantalonași,* s.m. (Mai ales la pl.) Diminutiv al lui *pantalon*. ✦ Spec. Pantalon scurt pentru copii. ✦ Spec. Chilot lung până la gleznă, împodobit cu volane de dantelă, pe care îl purtau femeile. — **Pantalon** + suf. *-aș*.

PÁNTĂ, *pante,* s.f. **1.** Porțiune de teren cu suprafața înclinată față de planul orizontal, care formează de obicei versantul unei forme de relief; povârniș, coastă. ✧ Loc. adv. și adj. *În pantă* = înclinat, pieziș. ✧ Expr. *A cădea* (sau *a aluneca) pe panta...* (sau *pe o pantă...)* = **a)** a se lăsa prins, antrenat de...; **b)** a se îndrepta către..., a duce către... **2.** Unghi ascuțit format de o dreaptă sau de un plan cu dreapta sau cu planul orizontal; tangenta trigonometrică a acestui unghi; înclinare față de orizontală. — Din fr. **pente.**

PANTEÍSM, s.n. Concepție filosofică monistă care identifică pe Dumnezeu cu întreaga natură. — Din fr. **panthéisme.**

PANTEÍST, -Ă, *panteiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de panteism, privitor la panteism; care admite, susține panteismul; panteistic. **2.** S.m. și f. Adept al panteismului. — Din fr. **panthéiste.**

PANTEÍSTIC, -Ă, *panteistici, -ce,* adj. (Rar) Panteist (**1**). — Din fr. **panthéistique,** germ. **pantheistisch.**

PANTEÓN, *panteonuri,* s.n. **1.** (La greci și la romani) Templu consacrat cultului tuturor zeilor. **2.** Monument național în care se depun rămășițele pământești ale oamenilor iluștri. ✦ Fig. Totalitatea oamenilor iluștri ai unei țări. [Pr.: *-te-on*] — Din fr. **panthéon.**

PANTÉRĂ, *pantere,* s.f. Mamifer carnivor din familia felidelor, cu corpul suplu și musculos, cu blana gălbuie-roșcată cu pete închise, care trăiește în Asia și Africa; leopard, pardos *(Felis pardus)*. — Din fr. **panthère.**

PANTOCRÁTOR s.n. Icoană pictată în bisericile ortodoxe pe bolta naosului, care reprezintă pe Isus Hristos ca împărat al lumii; *p. ext.* cupola de deasupra naosului, unde se află această icoană. — Din ngr. **pantokrátor.**

PANTÓF, *pantofi,* s.m. Încălțăminte de stradă din piele, din materiale sintetice sau din pânză, care acoperă laba piciorului până la gleznă. — Din germ. **Pantoffel.**

PANTOFÁR, *pantofari,* s.m. (Rar) Persoană care face ori repară pantofi sau orice fel de încălțăminte; cizmar; negustor sau vânzător de încălăminte. — **Pantof** + suf. *-ar*.

PANTOFĂREÁSĂ, *pantofărese,* s.f. (Rar) Soția pantofarului. — **Pantofar** + suf. *-easă.*

PANTOFĂRÍE[1] s.f. Meseria pantofarului. — **Pantofar** + suf. *-ie*.

PANTOFĂRÍE[2], *pantofării,* s.f. (Înv.) **1.** Atelier în care se confecționează sau se repară pantofi sau orice fel de încălțăminte; cizmărie; *p. ext.* magazin în care se vinde încălțăminte. **2.** (La sg., cu sens colectiv) Mulțime de pantofi. — **Pantof** + suf. *-ărie*.

PANTOFIÓR, *pantofiori,* s.m. Diminutiv al lui *pantof.* — **Pantof** + suf. *-ior*.

PANTOGRÁF, *pantografe,* s.n. **1.** Aparat folosit pentru reproducerea unui desen, a unui plan etc. la aceeași mărime cu un model dat sau la o scară diferită de a modelului. **2.** Dispozitiv montat pe acoperișul unor vehicule electrice, care face contactul între instalația electrică a vehiculului și rețeaua electrică fixă de alimentare. — Din fr. **pantographe.**

PANTOGRÁFIC, -Ă, *pantografici, -ce,* adj. Referitor la pantografie, de pantografie. — Din fr. **pantographique.**

PANTOGRAFÍE s.f. Reproducere a unui desen cu ajutorul pantografului. — Din fr. **pantographie.**

PANTOMÉTRU, *pantometre,* s.n. Instrument topografic cu care se măsoară unghiurile orizontale. — Din fr. **pantomètre.**

PANTOMÍM, -Ă, *pantomimi, -e,* s.f., s.m. **1.** S.f. Exprimare a ideilor și a sentimentelor prin gesturi, mimică, dans; *p. ext.* ansamblu de gesturi, de mișcări prin care se exprimă anumite idei și sentimente. **2.** S.f. Gen de reprezentație teatrală în care actorii exprimă diverse acțiuni dramatice (numai) prin gesturi sau mimică; scenariul unei astfel de reprezentații. **3.** S.m. (Rar) Actor de pantomimă (**2**); mim. — Din fr. **pantomime,** germ. **Pantomime,** it. **pantomimo.**

PANTOMÍMIC, -Ă, *pantomimici, -ce*, adj. De pantomimă, ca într-o pantomimă, exprimat prin gesturi. — Din fr. **pantomimique.**

PANTOPÓN s.n. Substanță extrasă din opiu sub formă de pulbere brună cu gust amar, solubilă în apă, cu acțiune analgezică similară opiului. — Din fr. **pantopon.**

PANTRÓP, -Ă, *pantropi, -e,* adj. (Despre microbi sau virusuri) Care se poate localiza în orice parte a organismului. — După engl. **pantropic.**

PANTÚM, *pantumuri,* s.n. Specie fixă a poeziei lirice, în care al doilea și al patrulea vers dintr-un catren formează primul și al treilea vers din catrenul următor. [Pl. și: *pantume*] — Din fr. **pantoum.**

PANȚARÓLĂ, *panțarole,* s.f. (Înv.) Numele unui joc de cărți care se joacă în trei persoane. — Din pol. **pancerola.**

PANȚÂR s.m. v. **panțir.**

PANȚÍR, *panțiri,* s.m. (În sec. XVIII–XIX, în Moldova, la pl.) Corp de oaste (călare) alcătuit din lefegii, însărcinat cu paza granițelor, cu transmiterea știrilor și cu îndeplinirea unor porunci, hotărâri ale autorităților; *p. gener.* (pop.) ostaș. [Var.: **panțâr** s.m.] — Din pol. **pancerz,** sb. **pancir.**

PÁNUS s.n. (Med.) **1.** Vascularizație anormală a unei membrane, însoțită de formare de țesut conjunctiv. **2.** Adenită nesupurată. — Din fr. **pannus.**

PÁNZER, *panzere,* s.n. Tanc german folosit în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. [Pr.: *pánțer*] — Din germ. **Panzer.**

PANZOOTÍE, *panzootii,* s.f. Extindere a unei boli contagioase a animalelor pe teritorii foarte întinse (țări sau continente). [Pr.: *-zo-o-*] — Din fr. **panzootie.**

PÁOS s.n. (Rar; în practicile religiei creștine) Pomană (constând din vin, pâine, mâncăruri) care se dă pentru cei morți. ✦ (Pop.) Vin, untdelemn sfințit sau agheasmă cu care preotul stropește mortul înainte de a-l îngropa. [Var.: **páus** s.n.] — Lat. ***pausum.**

PAP s.n. Substanță lipicioasă preparată din gluten cu apă și folosită la lipiri rezistente, în special la încălțăminte; material de lipit preparat în casă din făină și apă; cocă[1]. — Din germ. **Papp.**

PAPÁ s.m. (Franțuzism) **1.** Tată. **2.** (Rar) Termen familiar folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat mai în vârstă. — Din fr. **papa.**

PAPAGÁL, *papagali,* s.m. **1.** Nume dat mai multor păsări tropicale arboricole, cu ciocul mare și încovoiat, cu pene felurit și viu colorate, care, dresate, pot repeta sunete articulate. ✧ Expr. (Fam.) *A avea papagal* = a vorbi mult (și convingător), a fi bun de gură. ✧ Compus: *papagal-țigănesc* = stăncuță; *papagal-de-brazi* = forfecuță. ✦ Epitet dat unei persoane care repetă mecanic părerile sau cuvintele altuia. ✦ Fig. (Fam. și peior.) Gură (ca organ al vorbirii). **2.** Clește cu dinți, folosit la lucrările de montare sau de reparare a țevilor. — Din ngr. **pap(p)aghál(l)os,** it. **pappagallo.**

PAPAGALICÉSC, -EÁSCĂ, *papagalicești,* adj. (Rar) **1.** De papagal (**1**), ca de papagal. **2.** Fig. Imitat în mod servil; copiat. — **Papagal** + suf. *-icesc*.

PAPAGALICÉȘTE adv. Ca un papagal (**1**); *p. ext.* automat, mecanic. — **Papagal** + suf. *-icește*.

PAPAGALICÍ, *papagalicesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A reproduce în mod mecanic ceea ce este scris sau spus de cineva. — **Papagal** + suf. *-ici.*

PAPAGALÍSM, *papagalisme,* s.n. (Rar) Reproducere, imitare mecanică a ceea ce este scris sau spus de cineva. — **Papagal** + suf. *-ism*.

PAPAGALÍȚĂ, *papagalițe,* s.f. (Rar) Femela papagalului. — **Papagal** + suf. *-iță.*

PAPÁIA, *papaia,* s.f. Arbore fructifer răspândit în zona tropicală, din care se extrage papaina *(Carica papaya)*. — Din it. **papaia.**

PAPAÍNĂ s.f. Enzimă extrasă din papaia, folosită în tratamentul unor boli digestive. — Din fr. **papaïne,** germ. **Papain.**

PAPAINÓG, *papainoage,* s.n. (Pop.; la pl.) Picioroange, catalige. ✧ Expr. *A vorbi în papainoage* = a vorbi cu aroganță, a lua pe cineva peste picior. — Cf. sb. p a n o g a.

PAPÁL, -Ă, *papali, -e,* adj. Care aparține papei[2], privitor la papă[2]; care emană de la papă; pontifical; *p. ext.* catolic. — Din fr. **papal.**

PAPALITÁTE s.f. **1.** Instituție centrală de conducere spirituală și politică a Bisericii catolice, în fruntea căreia se află papa[2]. **2.** Demnitatea de papă[2]; pontificat; *p. ext.* timpul cât un papă[2] ocupă demnitatea pontificală. — Din lat. **papalitas, -tatis.**

PAPAMOBÍL, *papamobile,* s.n. Automobil blindat construit special pentru deplasarea papei[2]. — Din it., fr. **papamobile.**

PAPANÁȘ, *papanași*, s.m. **1.** Preparat culinar făcut din brânză de vacă, ouă și făină sau griș, fiert în apă sau prăjit în grăsime. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunzele compuse din trei foliole și cu flori mici, alburii sau trandafirii *(Trifolium arvense).* — Cf. p a p ă[1].

PAPARÁZZO, *paparazzi,* s.m. Fotograf insistent care urmăreşte să surprindă cu orice preţ imagini insolite, compromiţătoare ale unor personalităţi publice, celebrităţi etc. [Pr.: *paparaţo*] — Din it. **paparazzo.**

PAPĂRĂ, *papare,* s.f. **1.** (Pop.) Mâncare preparată din felii de pâine (prăjită) presărate cu brânză şi opărite în apă, în supă, în lapte etc. ✧ Expr. (Fam.) *A mânca (o) papară* sau *papara* (cuiva) sau *a se alege cu o papară* = **a)** a mânca bătaie sau a fi aspru certat; **b)** a fi învins (în luptă, într-o întrecere etc.). *A face pe* (sau *din*) *cineva papară* = a învinge, a distruge, a nimici pe cineva. *A şti papara cuiva* = a cunoaşte felul aspru de a fi al cuiva, a fi avut de suferit de pe urma asprimii cuiva. *A trage cuiva o papară* = **a)** a bate pe cineva; **b)** a mustra aspru pe cineva. **2.** (Reg.) Omletă. [Pl. şi: *păpări.* — Var.: (reg.) **păpáră** s.f.] — Din bg. **popara.**

PAPARÚDĂ, *paparude,* s.f. **1.** (În mitologia românească) Veche divinitate locală a ploii fertilizante. ✦ Fată sau femeie care, în vreme de secetă, îşi înfăşoară corpul (gol) în verdeaţă, cântă şi dansează pe ulişe şi invocă ploaia. ✦ (La pl.) Jocul şi ritualul paparudelor (**1**). **2.** Fig. Femeie îmbrăcată ridicol sau fardată excesiv; *p. gener.* persoană caraghioasă. — Din bg. **peperuda.**

PAPARÚGĂ, *paparuge*, s.f. (Entom.; reg.) Buburuză. — Et. nec.

PAPATÁCI subst. (Med.; în sintagma) *Febră papataci* = boală infecţioasă şi contagioasă produsă de un virus. — Din lat. [Phlebotomus] **pappatasi** (sau **papatasii),** denumirea ştiinţifică a insectei care transmite boala.

PAPAVERACÉE, *papaveracee*, s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee, anuale sau perene, cu frunze alterne, cu flori solitare sau grupate în inflorescenţe şi cu fructul o capsulă sau o nuculă; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. ✧ (Adjectival) *Plantă papaveracee*. — Din fr. **papavéracée.**

PAPAVERÍNĂ s.f. Alcaloid extras din opiu sau preparat sintetic, folosit în medicină. — Din fr. **papavérine.**

PÁPĂ[1] s.f. **1.** (În graiul copiilor sau al maturilor care vorbesc cu copiii) Mâncare. ✧ Compus: (reg.) *papa-găinii* = păpădie. **2.** (Reg.) Omletă. — Lat. **pappa.**

PÁPĂ[2]**,** *papi*, s.m. Capul Bisericii romano-catolice, al statului Vatican; vicar al lui Isus Hristos şi urmaş al Sfântului Petru, ales pe viaţă. — Din lat., sl. **papa.**

PAPETÁR, -Ă, *papetari, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Fabricant sau vânzător de articole de papetărie. **2.** Adj. Care se foloseşte la fabricarea hârtiei. ✧ *Produs papetar* = articol de papetărie. — Din **papetărie** (derivat regresiv).

PAPETĂRÍE, *papetării,* s.f. Magazin sau raion într-o librărie în care se vând caiete, hârtie, creioane, peniţe etc. ✧ *Produs* (sau *articol) de papetărie* = produs obţinut sub formă de foi (hârtie, carton) sau de obiecte din pastă de fibre celulozice. — Din fr. **papeterie.**

PAPIER MÂCHÉ subst. Pastă de hârtie (amestecată cu ghips sau cu caolin şi cu clei de colofoniu) folosită în confecţionarea unor obiecte decorative şi în sculptură. [Pr.: *papié maşé*] — Cuv. fr.

PAPILÁR, -Ă, *papilari, -e,* adj. Cu papile, format din papile. — Din fr. **papillaire.**

PAPÍLĂ, *papile*, s.f. Mică proeminenţă (conică) a pielii, a unor mucoase sau a feţei externe sau interne a unui organ. — Din lat. **papilla,** fr. **papille.**

PAPILIFÓRM, -Ă, *papiliformi, -e,* adj. (Anat.; Biol.) Care are formă de papilă. — Din fr. **papilliforme.**

PAPILIONACÉU, -ÉE, *papilionacei, -cee,* s.f., adj. **1.** S.f. (La pl.) Subfamilie de plante dicotiledonate leguminoase care au florile cu cinci petale, asemănătoare cu aripile unui fluture; (şi la sg.) plantă din această familie. **2.** Adj. (Despre corola unor plante) Care seamănă cu un fluture; (despre plante) care are o asemenea corolă. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **papilionacée.**

PAPILÓM, *papiloame,* s.n. Tumoare epitelială benignă, care se formează pe piele şi pe mucoase. [Pl. şi: *papilomuri*] — Din fr. **papillome.**

PAPILOMATÓS, -OÁSĂ, *papilomatoşi, -oase,* adj. (Med.) Care are aspect de papilom. — Din fr. **papillomateux.**

PAPILOMATÓZĂ, *papilomatoze,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile cutanate în care apar papiloame. — Din **papillomatose.**

PAPILÓS, -OÁSĂ, *papiloşi, -oase,* adj. (Bot.) Care este acoperit cu papile. — Din fr. **papilleux.**

PAPIÓN, *papioane,* s.n. Cravată mică bărbătească, înnodată în forma unor aripi de fluture. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **papillon.**

PAPIONÁRE, *papionări,* s.f. Mişcare în zigzag a drăgilor (**1**) în canale. [Pr.: *-pi-o-*] — După fr. **papillonnage.**

PAPIÓTĂ, *papiote,* s.f. **1.** Sul mic de carton pe care se înfăşoară aţa de cusut; *p. ext.* aţă de cusut înfăşurată pe acest sul. **2.** (Astăzi rar) Tub mic de hârtie pe care femeile îşi răsucesc părul pentru a-l bucla. [Pr.: *-pi-o*] — Din fr. **papillote.**

PAPÍR, *papire,* s.n. (Reg.) Hârtie. ✦ Foaie de hârtie scrisă; *spec.* scrisoare. — Din germ. **Papier,** magh. **papír.**

PAPIROLÓG, *papirologi,* s.m. Specialist în papirologie. — Din fr. **papyrologue.**

PAPIROLÓGIC, -Ă, *papirologici, -ce,* adj. Referitor la papirologie, de papirologie. — Din fr. **papyrologique.**

PAPIROLOGÍE s.f. Disciplină a istoriei care studiază papirusurile sau, *p. ext.*, documentele vechi scrise pe pergament, lemn şi alte materiale. — Din fr. **papyrologie.**

PAPÍRUS, (**2**) *papirusuri,* s.n. **1.** Plantă erbacee acvatică cu tulpina formată din foiţe membranoase, care creşte mai ales în Delta Nilului şi în Africa Centrală *(Cyperus papyrus)*. **2.** Material sub formă de foiţă, prelucrat din tulpina acestei plante, pe care se scria în Antichitate. ✦ Vechi manuscris pe un astfel de material. — Din lat., fr. **papyrus.**

PAPÍSM s.n. (Înv.) Catolicism; aderare la autoritatea papei[2]. — Din fr. **papisme.**

PAPÍST, -Ă, *papişti, -e,* s.m. şi f., adj. (Înv. şi reg.) Catolic. — Din fr. **papiste.**

PAPISTÁŞ, -Ă, *papistaşi, -e,* s.m. şi f., adj. (Înv. şi reg.) Catolic.— Din magh. **pápista.**

PAPISTĂŞESC, -EÁSCĂ, *papistăşeşti,* adj. (Înv. şi reg.) Catolic. [Var.: (reg.) **păpistăşésc, -eáscă** adj.] — **Papistaş** + suf. *-esc.*

PAPISTĂŞÉŞTE adv. (Înv. şi reg.) Ca la catolici, în felul catolicilor. — **Papistaş** + suf. *-eşte.*

PAPISTĂŞÍ, *papistăşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv. şi reg.) A (se) catoliciza. — Din **papistaş.**

PAPISTĂŞÍE s.f. (Înv. şi reg.) Catolicism; papalitate. [Var.: (înv.) **păpistăşíe** s.f.] — **Papistaş** + suf *-ie*.

PAPÓRNIŢĂ, *papornițe,* s.f. **1**. (Pop.) Coş împletit din papură; *p. gener.* coş. **2.** (Rar) Sticlă îmbrăcată în papură. — **Papură** + suf. *-orniţă*.

PÁPRICAŞ, (**2**) *papricaşuri,* s.n. **1.** Tocană (cu multă boia de ardei roşu şi adesea cu găluşti de făină). **2.** Porţie de papricaş (**1**). **3.** (Reg.) Boia de ardei. [Acc. şi: *papricáş*] — Din magh. **paprikás.**

PÁPRICĂ, (**1**) *paprici,* s.f. (Reg.) **1.** (Bot.) Ardei. **2.** Boia de ardei. [Acc. şi: *paprícă*] — Din magh. **paprika.**

PÁPŞER, *papşere,* s.n. Foarfecă pentru carton şi mucava. — Din germ. **Pappschere.**

PÁPUA adj. invar. (În sintagma) *Limbi papua* = una dintre cele trei mari familii de limbi din Oceania alături de australiană şi austronezian, vorbită de papuaşi. — Din fr. **papou.**

PÁPUA-NEOGUINEEÁN, -Ă, *papua-neoguineeni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia statului Papua-Noua Guinee sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine statului Papua-Noua Guinee sau papua-neoguineenilor (**1**), referitor la statul Papua-Noua Guinee ori la papua-neoguineeni. — **Papua-Noua Guinee** (n.pr.) + suf. *-ean.*

PAPUÁŞ, -Ă, *papuaşi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Subtip de populaţie de rasă negroidă din tipul melanezian sau locuitor autohton din Noua Guinee; (şi la sg.) persoană aparţinând acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine insulelor Noua Guinee sau papuaşilor (**1**), privitor la papuaşi ori la insulele Noua Guinee. [Pr.: *-pu-aş*] — Din fr. **papouas.**

PAPÚC[1]**,** *papuci,* s.m. **1.** Încălţăminte uşoară (fără toc), care se poartă în casă; *p. gener.* pantof uşor de vară. ✧ Expr. (Fam.) *A o lua* (sau *a o şterge) la papuc* = a fugi. (Fam.) *A fi* (sau *a pune, a ţine* etc.) *sub papuc* = a fi (sau a pune, a ţine etc.) sub ascultarea deplină a cuiva, a se lăsa sau a face să se lase condus de cineva. (Rar) *A lăsa* (pe cineva) *la papuci* = a sărăci complet (pe cineva). *A da* (cuiva) *papucii* = a da (pe cineva) afară, a obliga (pe cineva) să plece. **2.** Piesă de lemn care se aşază la baza unui stâlp pentru a-i mări suprafaţa de sprijin. ✦ Piesă de oţel fixată la capătul inferior al unui pilon, pentru a împiedica strivirea acestuia când este bătut în pământ. ✦ Palier pentru rezemarea pe capre a cablului purtător al unui funicular. ✦ Piesă folosită la legarea unui conductor electric la bornele unei instalaţii electrice sau ale unui aparat electric în vederea stabilirii unui contact demontabil. **3.** Compus: *papucul-doamnei* = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele lungi, cu flori mari, galbene cu purpuriu *(Cypripedium calceolus)*. [Var.: (reg.) **păpúc** s.m.] — Din tc. **papuç,** magh. **papucs.**

PAPÚC[2] s.m. v. **papucă.**

PAPUCÁR, *papucari,* s.m. (Înv. şi reg.) Persoană care face ori repară papuci[1] (**1**); *p. gener.* cizmar [Var.: (reg.) **păpucár** s.m.] — **Papuc**[1] + suf. *-ar*.

PAPUCÁŞ, *papucaşi,* s.m. (Rar) Papucel. [Var.: (reg.) **păpucáş** s.m.] — **Papuc**[1] + suf. *-aş*.

PAPÚCĂ s.m. (Înv.) Bunic. [Var.: **papúc** s.m.] — Cf. ngr. p a p p ú s.

PAPUCÉL, *papucei,* s.m. Diminutiv al lui *papuc*[1]*;* papucaş. — **Papuc**[1] + suf. *-el*.

PAPUGÍU, *papugii,* s.m. (Fam.) Om de nimic, care se ţine de înşelăciuni, care trăieşte din şiretlicuri. — Din tc. **papuççu.**

PÁPULĂ, *papule,* s.f. Leziune superficială a pielii, caracterizată printr-o mică ridicătură roşiatică sau neagră, dură, care apare în unele boli de piele şi în sifilis. — Din lat. **papula,** fr. **papule.**

PÁPURĂ, *papuri,* s.f. Grup de plante erbacee acvatice, cu tulpina înaltă, neramificată, cu frunze lungi şi înguste, cu flori unisexuate, care creşte în locuri mlăştinoase *(Typha);* plantă care face parte din acest grup; *p. restr.* frunzele acestor plante, din care se fac rogojini, coşuri etc. — Lat ***papura.**

PÁPUS, *papusuri,* s.n. (Bot.; la compozite) Smoc de perişori la extremitatea superioară a fructului matur. — Din lat. **pappus.**

PAR[1]**,** *pari,* s.m. **1.** Bucată de lemn rotundă, lungă şi (relativ) groasă, de obicei ascuţită, folosită mai ales ca element de susţinere, de fixare etc. în diferite construcţii sau ca pârghie, ca ciomag etc. ✧ Loc. adv. *Cu parul* = cu forţa, silit. ✧ Expr. *A-i da* (cuiva) *cu parul în cap* = a bate foarte tare (pe cineva); *p. ext.* a împiedica (pe cineva) să promoveze, să acţioneze etc. *Parcă mi-a* (sau *ţi-a, i-a* etc.) *dat cu parul în cap*, se spune când cineva a primit pe neaşteptate o veste neplăcută. *A (i) se apropia funia de par* = **a)** a fi bătrân, aproape de moarte; **b)** a se apropia un

anumit termen (pentru îndeplinirea presantă a ceva); a se apropia deznodământul. **2.** Cracă groasă de copac. ✧ *Par de oale* = prepeleac (pentru vase, oale). — Lat. **palus.**

PAR[2], -Ă, *pari, -e,* adj. (Despre numere întregi, puteri etc.) Divizibil cu numărul doi. — Din lat. **par.**

PARA[1]- Element de compunere care înseamnă: **a)** „foarte", „tare", „puternic" și servește la formarea unor adjective și a unor substantive; **b)** (depr.) „mult", „prea numeros" și servește la formarea unor substantive folosite la plural. — Din ngr. **pará,** fr. **para-.**

PARA[2]- Element de compunere care înseamnă „apără", „contra" și servește la formarea unor substantive. — Din fr. **para-.**

PARÁ[3], *parale,* s.f. **1.** Monedă divizionară egală cu a suta parte dintr-un leu vechi; mică monedă turcească de argint care a circulat și în Țările Române în sec. XVIII–XIX; (astăzi) ban de valoare mică. ✧ Expr. *A nu avea (nici o) para (chioară)* = a nu avea (nici) un ban. *Până într-o para* sau *până la (o) para* = până la ultimul ban; exact (din punct de vedere bănesc). *Nu face nici o para (chioară* sau *nici două parale)* sau *nu face parale* = nu are (nicio) valoare, nu e bun (de nimic). *A face* (pe cineva) *de două parale* = a certa (aspru) (pe cineva). *A lua* (pe cineva) *la trei parale* = a-i cere cuiva socoteală pentru ceea ce a făcut. ✦ P. gener. Monedă (metalică). **2.** (Fam.; la pl.) Bani; *p. ext.* avere. ✧ Expr. *Parale bune* = bani mulți. (Fam.) *A face parale* = a fi valoros, de preț. *A ști câte parale face cineva* = a fi bine lămurit în privința caracterului, a meritelor sau a capacității cuiva. — Din tc. **para.**

PARÁ[4], *parez,* vb. I. Tranz. A evita printr-o contralovitură o lovitură a adversarului la duel, la scrimă etc. ✦ P. gener. A reuși să evite, să facă față. — Din fr. **parer.**

PARABÁL, *parabaluri*, s.n. Panou de pe un poligon (**2**) în care se opresc gloanțele ricoșate. — Din fr. **pare-balles.**

PARABÁZĂ, *parabaze,* s.f. Secvență a comediei antice grecești, situată de obicei în prima parte a piesei, în care actorul își exprimă (prin intermediul corifeului) propriile păreri în legătură cu realitățile înfățișate. — Din fr. **parabase,** germ. **Parabase.**

PARÁBIL, -Ă, *parabili, -e,* adj. (Sport; despre lovituri, goluri etc.) Care poate fi evitat sau apărat. — **Para[4]** + suf *-bil*.

PARABIÓTIC, -Ă, *parabiotici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la parabioză, de parabioză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **parabiotique.**

PARABIÓZĂ, *parabioze,* s.f. **1.** (Med.) Pierdere a conductibilității normale a unui nerv. **2.** Stare a unui organism aflat la limita de jos a condițiilor vitale. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **parabiose.**

PARÁBOLĂ[1], *parabole,* s.f. Curbă plană care reprezintă locul geometric al punctelor din plan egal depărtate de un punct fix, numit focar, și de o dreaptă fixă, numită directoare. — Din fr. **parabole,** lat. **parabola.**

PARÁBOLĂ[2], *parabole,* s.f. Povestire alegorică cu un cuprins religios sau moral; pildă; *p. ext.* exprimare alegorică, afirmație care cuprinde un anumit tâlc; fabulă, alegorie. — Din fr. **parabole,** lat. **parabola.**

PARABÓLIC[1], -Ă, *parabolici, -ce,* adj. De forma unei parabole[1]; curbat. — Din fr. **parabolique,** germ. **parabolisch.**

PARABÓLIC[2], -Ă, *parabolici, -ce,* adj. Cu caracter de parabolă[2]; alegoric. — Din fr. **parabolique.**

PARABOLOÍD, *paraboloizi,* s.m. (Mat.) **1.** Suprafață descrisă de o parabolă[1] care se deplasează astfel încât planul ei rămâne mereu paralel cu el însuși, iar vârful ei descrie o parabolă[1] fixă. **2.** (În sintagma) *Paraboloid de rotație* = suprafața generată prin rotația unei parabole[1] în jurul axei de simetrie. — Din fr. **paraboloïde.**

PARABOLOIDÁL, -Ă, *paraboloidali, -e,* adj. Care are formă de paraboloid, ca paraboloidul. [Pr.: *-lo-i-*] — Din fr. **paraboloïdal.**

PARABÚCLĂ, *parabucle,* s.f. (Mar.) Parâmă folosită pentru ridicarea unui scondru pe punte. — **Para[1]-** + **buclă.**

PARABULÍE, *parabulii,* s.f. (Med.) Tulburare funcțională la psihopați, manifestată prin scăderea activității voluntare. — Din fr. **paraboulie.**

PARACAZEÍNĂ s.f. Produs obținut prin coagularea cazeinei din lapte. [Pr.: *-ze-i-*] — Din fr. **paraceséine.**

PARACĂZĂTÓR, *paracăzătoare,* s.n. Dispozitiv de siguranță pentru oprirea din cădere a cabinei ascensorului, în cazul ruperii cablului sau al defectării instalației. — **Para[2]-** + **căzător.**

PARACENTÉZĂ, *paracenteze,* s.f. (Med.) Puncție efectuată într-o cavitate naturală, în vederea evacuării lichidului patologic pe care îl conține. — Din fr. **paracentèse.**

PARACETAMÓL s.n. Produs farmaceutic cu acțiune analgezică și antipiretică. — Din fr. **paracétamol,** engl. **paracetamol.**

PARACHÉRNIȚĂ, *parachernițe,* s.f. Plantă erbacee medicinală cu tulpina dreaptă, cu frunzele alungite și cu flori verzi *(Parietaria officinalis)*. — Et. nec.

PARACHINEZÍE, *parachinezii,* s.f. (Med.) Tulburare a funcției motorii, constând în efectuarea unor mișcări anormale. [Scris și: **parakinezie**] — Din fr. **parakinésie.**

PARACISTÍTĂ, *paracistite,* s.f. (Med.) Inflamație a țesutului conjunctiv din jurul vezicii urinare. — Din fr. **paracystite.**

PARACIVILIZÁȚIE, *paracivilizații,* s.f. (Livr.) Stare inferioară civilizației; manifestare ce mimează civilizația autentică; care se află la marginea civilizației. — **Para[2]-** + **civilizație.**

PARACLÁZĂ, *paraclaze,* s.f. (Geol.) Falie. — Din fr. **paraclase.**

PARACLÍNIC, -Ă, *paraclinici, -ce,* adj. (Med.) Care depășește domeniul clinic. — **Para[1]-** + **clinic.**

PARACLÍS, *paraclise,* s.n. **1.** Capelă construită alături de o biserică, într-un cimitir, în interiorul unei clădiri etc. **2.** (În religia creștină ortodoxă) Slujbă religioasă de laudă și de invocare a Fecioarei Maria, a lui Isus sau a unui sfânt; rugăciunea închinată unuia dintre aceștia; *p. ext.* carte care cuprinde astfel de rugăciuni. [Pl. și: *paraclisuri*] — Din sl. **paraklisŭ.**

PARACLISÉR, *paracliseri,* s.m. Persoană însărcinată cu paza unei biserici, îndeplinind și unele servicii la oficierea cultului; țârcovnic. — **Paraclis** + suf. *-er.*

PARACLISERÍȚĂ, *paracliserițe,* s.f. Femeie care îngrijește și păzește o biserică, participând și la oficierea cultului. — **Paracliser** + suf. *-iță*.

PARACRONÍSM, *paracronisme,* s.n. (Rar) Eroare care constă în a situa un eveniment mai târziu decât a avut loc în realitate. — Din fr. **parachronisme.**

PARACUZÍE, *paracuzii,* s.f. (Med.) Iluzie auditivă. — Din fr. **paracousie.**

PARADÁ, *paradez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A se arăta, a se pune (ostentativ) în evidență, a face caz, paradă de ceea ce face ori spune. — Din fr. **parader.**

PARADÁISĂ, *paradaise,* s.f. (Bot.; reg.) Pătlăgea roșie. — Din germ. **Paradeis.**

PARÁDĂ, *parade,* s.f. **1.** Festivitate militară la care defilează trupele; defilare a trupelor cu prilejul acestei festivități; *p. ext.* alai, ceremonie; solemnitate, pompă. ✧ Loc. adj. *De paradă* = de sărbătoare, festiv; pentru ocazii deosebite. ✦ Fig. Atitudine, comportare etc. ostentativă, prin care cineva încearcă să facă impresie, să atragă atenția asupra sa. ✧ Loc. adj. și adv. *De paradă* = (care se face) de formă, de ochii lumii. ✧ Loc. adv. *Cu paradă* = cu ostentație, cu importanță exagerată, ostentativ. ✧ Expr. *A face paradă de* (sau *cu) ceva* = a face ceva în mod ostentativ, pentru a produce efect, a se făli cu ceva, a face caz. **2.** Mișcare sau ansamblu de mișcări prin care un sportiv (scrimer, boxer etc.) parează o lovitură a adversarului și încearcă să dea o ripostă. [Var.: (înv. și reg.) **parádie** s.f.] — Din germ. **Parade,** fr. **parade.**

PARADENTÓZĂ s.f. v. **parodontoză.**

PARADÍ, *paradesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Fam.) A (se) strica, a (se) deteriora, a (se) uza. — Din țig. **pharado.**

PARADIAFONÍE s.f. Trecere nedorită a semnalelor de pe un canal pe altul la sisteme audio cu două sau mai multe canale; diafonie. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **paradiaphonie.**

PARÁDIE s.f. v. **paradă.**

PARADIGMÁTIC, -Ă, *paradigmatici, -ce*, adj. Care face parte dintr-o paradigmă (**1**), care are paradigmă. — Din fr. **paradigmatique.**

PARADÍGMĂ, *paradigme,* s.f. **1.** Ansamblul formelor flexionare ale unui cuvânt. ✦ Tablou al formelor unui cuvânt, dat ca model pentru flexiunea unei părți de vorbire sau a unei clase din cadrul unei părți de vorbire. **2.** (Înv.) Exemplu, model; pildă; învățătură. — Din lat. **paradigma,** ngr. **parádigma.**

PARADÍS, *paradisuri,* s.n. (Bis.) Lăcașul lui Dumnezeu, loc de supremă fericire, imaginat ca o grădină aflată în cer, unde au trăit Adam și Eva până la săvârșirea păcatului originar și în care ajung, după moarte, sufletele oamenilor fără păcate; rai, eden. ✧ Loc. adj. *De paradis* = splendid, minunat. ✦ (Adesea fig.) Loc plăcut, minunat, splendid; priveliște încântătoare; ceea ce desfată privirea sau sufletul; fericire supremă. — Din fr. **paradis,** germ. **Paradies.**

PARADÍT, -Ă, *paradiți, -te*, adj. (Fam.) Stricat, deteriorat, uzat. — V. **paradi.**

PARADITÚRĂ, *paraduturi*, s.f. (Fam.) Lucru stricat, deteriorat, degradat, uzat; lucru de proastă calitate. — **Paradi** + suf. *-tură*.

PARADIZIÁC, -Ă, *paradiziaci, -ce*, adj. (Livr.) Ca în paradis; splendid, minunat, încântător. [Pr.: *-zi-ac*] — Din fr. **paradisiaque.**

PARADÓS, *paradosuri*, s.n. Parapet de pământ ridicat în spatele unei tranșee, pentru a apăra militarii adăpostiți contra loviturilor din spate. — Din fr. **parados.**

PARADOSÍ, *paradosesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A preda o materie de învățământ, cunoștințe etc.; a învăța ceva pe cineva. — Din ngr. **pradído.**

PARADOSÍRE, *paradosiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a paradosi* și rezultatul ei. — V. **paradosi.**

PARADÓX, *paradoxuri,* s.n. **1.** Enunț contradictoriu și, în același timp, demonstrabil; părere (absurdă) contrară adevărului unanim recunoscut; *p. ext.* ciudățenie; enormitate, absurditate. **2.** (În sintagma) *Paradox hidrostatic* = faptul că presiunea unui lichid pe fundul unui vas nu depinde de dimensiunile și de forma vasului respectiv. [Pl. și: *paradoxe*] — Din fr. **paradoxe.**

PARADOXÁL, -Ă, *paradoxali, -e,* adj. Care ține de paradox, care constituie sau folosește un paradox; plin de contradicții; *p. ext.* ciudat; absurd. — Din fr. **paradoxal.**

PARAFÁ, *parafez,* vb. I. Tranz. **1.** A semna prin parafă (**1**), a întări un act prin semnătura cu parafă. ✦ Spec. A pune o semnătură (prescurtată) pe proiectul unui tratat internațional prin împuterniciții statelor care l-au negociat ca dovadă a acordului părților asupra proiectului respectiv. **2.** A aplica o parafă (**1**) pe fiecare foaie a unui registru; a sigila, a pecetlui cu ceară roșie legătura unui registru sau a unui dosar, ca să nu se poată scoate sau adăuga foi. — Din fr. **parapher.**

PARAFÁRE, *parafări,* s.f. Acțiunea de *a parafa* și rezultatul ei. — V. **parafa.**

PARAFÁT, -Ă, *parafați, -te,* adj. Semnat, prevăzut, întărit cu parafă (**1**); pecetluit cu ceară roșie (pentru a nu se scoate sau adăuga foi). — V. **parafa.**

PARAFÁZIC, -Ă, *parafazici, -e*, adj., s.m. și f. (Bolnav) de parafazie. — Din fr. **paraphasique.**

PARAFAZÍE, *parafazii,* s.f. (Med.) Tulburare maladivă de vorbire caracterizată prin substituirea și deformarea cuvintelor. — Din fr. **paraphasie.**

PARAFAZÍE s.f. (Med.) Tulburare de vorbire caracterizată prin înlocuirea cuvintelor indicate cu altele, fără nicio legătură logică între ele. — Din fr. **paraphasie.**

PARÁFĂ, *parafe,* s.f. **1.** Ștampilă cu iscălitura sau cu numele cuiva (prescurtat sau cu inițiale); ștampilă a unei instituții. ✦ Iscălitură (prescurtată) pusă pe un act. **2.** Trăsătură de condei adăugată la sfârșitul unei iscălituri pentru a o deosebi de altele sau pentru a o împodobi; *p. ext.* linie de ornament. — Din fr. **paraphe.**

PARAFERNÁL, -Ă, *parafernali, -e,* adj. Care aparține parafernei, care se referă la parafernă. — Din fr. **paraphernal.**

PARAFÉRNĂ, *paraferne,* s.f. Avere care aparține soției căsătorite în regim dotal și asupra căreia soția își păstrează drepturile de administrare și de folosință. — Din ngr. **paráferna.**

PARAFILATELÍE s.f. Ramură a filateliei care studiază documente poștale. — **Para**[1] + **filatelie.**

PARAFINÁ, *parafinez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) acoperi cu un strat de parafină (în diverse procese tehnologice). — Din fr. **parafiner.**

PARAFINÁRE, *parafinări*, s.f. Acțiunea de *a (se) parafina* și rezultatul ei. — V. **parafina.**

PARAFÍNĂ, *parafine,* s.f. **1.** Substanță solidă, albă și translucidă, formată dintr-un amestec de hidrocarburi saturate obținute la distilarea țițeiului sau a cărbunilor și utilizată la fabricarea lumânărilor, la impregnarea hârtiei și a țesăturilor, ca materie primă în industria chimică etc. **2.** (La pl.) Alcani. — Din fr. **paraffine.**

PARAFÍNIC, -Ă, *parafinici,-ce,* adj. Care aparține parafinei, privitor la parafină; din parafină. ✧ (Chim.; în sintagma) *Hidrocarbură parafinică* = alcan. — Din fr. **paraffinique.**

PARAFINÓS, -OÁSĂ, *parafinoși, -oase*, adj. Care conține parafină. — Din fr. **paraffineux.**

PARAFÍZĂ, *parafize*, s.f. (Bot.) Perișor care acoperă organele de reproducere la mușchi[1], alge și ciuperci. — Din fr. **paraphyse.**

PARAFLĂCĂRĂ, *paraflăcări*, s.f. Piesă metalică pentru protejarea tijei pistonului contra flăcării din cilindru la motoarele cu autoaprindere. — **Para**[2]**-** + **flacără.**

PARAFLOW s.n. (Chim.) Paragel. [Pr.: *-flóu*] — Cuv. engl.

PARAFÓC, *parafocuri*, s.n. Zid (făcut dintr-un material refractar) care apără de flăcări o parte mai expusă a unui cazan de aburi. — **Para**[2]**-** + **foc.**

PARAFONÍE, *parafonii*, s.f. (Med.) Boală care constă în pronunțarea nazalizată a sunetelor. — Din fr. **paraphonie.**

PARAFORMALDEHÍDĂ s.f. Polimer al formaldehidei care, prin încălzire, se transformă în formaldehidă. — Din fr. **paraformaldéhyde.**

PARAFRÁSTIC, -Ă, *parafrastici, -ce*, adj. Referitor la parafrază, cu caracter de parafrază. — Din fr. **paraphrastique.**

PARAFRAZÁ, *parafrazez*, vb. I.Tranz. A expune, a reda printr-o parafrază (**1**); a perifraza. — Din fr. **paraphraser.**

PARAFRAZÁRE, *parafrazări*, s.f. Acțiunea de *a parafraza* și rezultatul ei. — V. **parafraza.**

PARAFRÁZĂ, *parafraze*, s.f. **1.** Expunere, explicație etc. într-o formulare personală (și mai dezvoltată) a conținutului unui text, al unei comunicări orale etc. **2.** Piesă muzicală instrumentală de virtuozitate care constituie o prelucrare liberă a unei teme cunoscute. — Din fr. **paraphrase.**

PARAFRÉNIC, -Ă, *parafrenici, -ce*, adj. (Med.) Referitor la parafrenie. — Din fr. **paraphrénique.**

PARAFRENÍE, *parafrenii,* s.f. (Med.) Boală psihică cu simptome asemănătoare paranoiei și schizofreniei. — Din fr. **paraphrénie.**

PARAFUCSÍNĂ s.f. (Chim.) Colorant extras din fucsină. — Din fr. **parafuchsine.**

PARAFÚLGER, *parafulgere,* s.n. **1.** (Înv.) Dispozitiv de protecție contra supratensiunilor la instalațiile de telecomunicații de pe linii aeriene. **2.** (Înv.) Paratrăsnet. — **Para**[2]**-** + **fulger.**

PARAFÚM, *parafumuri,* s.n. (Înv.) Dispozitiv atașat la podurile metalice care traversează liniile de cale ferată pentru a le proteja de eroziunea gazelor degajate de locomotivele cu aburi. — **Para**[2]**-** + **fum** (după fr. *pare-fumée*).

PARAGÁT, *paragate,* s.n. Unealtă de pescuit marin, alcătuită dintr-un șir de cârlige cu nadă fixate de un odgon și folosită la pescuitul calcanului, al sturionilor etc. — Din tc. **paragat.**

PARAGÉL s.n. Aditiv pentru coborârea punctului de congelare a uleiurilor minerale; paraflow. — Din it. **paragelo.**

PARAGENÉTIC, -Ă, *parageneticí, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. Ramură a geneticii care studiază totalitatea factorilor ce influențează evoluția intrauterină din momentul fecundației până la naștere. **II.** Adj. **1.** Referitor la paragenetică (**I**), de paragenetică (**1**). ✦ Care poate tulbura organogeneza. **2.** (Despre modificări ale genelor) Care se produce în urma unui fenomen ce are loc în cromozom, fără a schimba structura genei. — Din fr. **paragénétique.**

PARAGENÉZĂ, *parageneze,* s.f. Formare în aceeași epocă a mai multor minerale asociate. ✦ Asociație de minerale formată în urma unui anumit proces geologic. — Din fr. **paragénèse.**

PARÁGINĂ, *paragini,* s.f. Teren necultivat, neîngrijit, acoperit de buruieni; teren neproductiv. ✦ Ruină, dărăpănătură; construcție dărăpănată. ✦ Stare de părăsire, de neîngrijire a unui teren sau a unei construcții. [Var.: (înv.) **părágină** s.f.] — Et. nec.

PARAGLOBÍNĂ s.f. (Biol.) Paraglobulină. — Din fr. **paraglobine.**

PARAGLOBULÍNĂ s.f. Substanță de natură proteică din sânge, care contribuie la formarea fibrinei; paraglobină. — Din fr. **paraglobuline.**

PARAGÓGĂ, *paragoge,* s.f. (Fon.; rar) Adăugare a unui sunet sau a unei silabe la sfârșitul unui cuvânt. — Din fr. **paragoge.**

PARAGÓGIC, -Ă, *paragogici, -ce,* adj. (Fon.; rar) Care este format prin paragogă, referitor la paragogă, de paragogă. — Din fr. **paragogique.**

PARAGRÁF, *paragrafe,* s.n. **1.** Capitol ori subdiviziune de capitol dintr-un text de lege, dintr-un tratat, dintr-un statut etc.; prevedere, afirmație conținută într-o asemenea subdiviziune. **2.** Pasaj al unei lucrări despărțit de restul textului printr-un aliniat nou (și printr-un semn grafic special); fragment (unitar) dintr-un text care cuprinde o anumită idee. **3.** Semn grafic special care se pune într-o lucrare, într-un text etc. pentru a marca începutul unui capitol, al unui articol sau al unui aliniat. — Din ngr. **parághrafos,** lat. **paragraphus,** fr. **paragraphe.**

PARAGRAFÍE, *paragrafii,* s.f. **1.** Stare de afazie manifestată prin deformarea sau substituirea cuvintelor scrise. **2.** (Jur.; înv.) Prescripție. — Din ngr. **paragrafí.**

PARAGRÁMĂ, *paragrame,* s.f. Greșeală de ortografie constând în substituirea unei litere cu alta. ✦ Joc de cuvinte. — Din fr. **paragramme**, engl. **paragram.**

PARAGUAYÁN, -Ă, *paraguayeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Paraguay ori este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține republicii Paraguay sau paraguayenilor (**1**), referitor la Paraguay ori la paraguayeni. — **Paraguay** (n.pr.) + suf. *-ean.*

PARÁI s.m. pl. (Arg.) Dolari. – De la **para**[2].

PARAIMUNITÁTE s.f. Rezistență pe care un organism imun față de un germen o prezintă și față de un alt germen (cu o structură relativ asemănătoare). [Pr.: *-ra-i-*] — **Para**[2]**-** + **imunitate.**

PARALÁCTIC, -Ă, *paralactici, -ce,* adj. Care aparține paralaxei, privitor la paralaxă, de paralaxă. — Din fr. **parallactique.**

PARALALÍE, *paralalii,* s.f. (Med.) Tulburare a vorbirii care constă în dificultatea de a găsi cuvântul potrivit. — Din fr. **paralalie.**

PARALÁXĂ, *paralaxe,* s.f. **1.** Unghiul dintre dreptele care unesc un punct foarte depărtat cu extremitățile unei baze de observare. **2.** (Astron.) Unghi maxim sub care se vede raza Pământului sau a orbitei sale de pe un alt corp ceresc. — Din fr. **parallaxe,** lat. **parallaxis.**

PARALÁC s.n. (Înv. și reg.) Bani mărunți; mărunțiș. ✧ Loc. adv. *Cu paralâcul* = în cantitate (foarte) mică; cu bani puțini. ✦ (Rar) Mulțime de bani; bănet. — **Para**[3] + suf. *-lâc.*

PARALDEHÍDĂ s.f. (Chim.) Produs rezultat din polimerizarea acetaldehidei și care are acțiune hipnotică. — Din fr. **paraldéhyde,** engl. **paraldehyde.**

PARALÉL, -Ă, *paraleli, -e,* adj., s.f., (**5, 7**) *paraleluri,* s.n. **1.** Adj., s.f. (Despre plane sau drepte aflate într-un plan) Care nu se intersectează, oricât s-ar prelungi. ✦ *Legătură (electrică) în paralel* = ansamblu de două sau de mai multe conductoare electrice, acumulatoare, pile etc. care au aceeași tensiune electrică la borne. **2.** Adj. Care există, se produce, evoluează concomitent cu altceva. ✦ (Adverbial) În același timp, concomitent. **3.** S.f. Comparare a două ființe, a două opere, fenomene etc. (pentru a stabili asemănările și deosebirile dintre ele); paralelism (**2**). ✧ Loc. vb. *A (se) pune în paralelă* (sau, n., *în paralel) (cu...)* = a se compara. ✦ Variantă a portretului, care constă în prezentarea simultană a două personaje și în compararea lor în scopul stabilirii trăsăturilor specifice fiecărui personaj. **4.** S.f. Fiecare dintre cercurile imaginare care unesc punctele cu aceeași latitudine de pe suprafața Pământului și care rezultă din intersectarea suprafeței Pământului cu un plan paralel cu planul ecuatorial. **5.** S.n. (Mat.) Cerc situat pe o suprafață de rotație, obținut prin intersecția acestei suprafețe cu un plan perpendicular pe axa ei de rotație. ✧ (Astron.) *Paralel ceresc* = cerc mic de pe sfera cerească descris de o stea în mișcarea ei diurnă. **6.** S.f. (La pl.) Aparat de gimnastică format din două bare orizontale și paralele așezate (la înălțimi diferite sau identice) pe stâlpi verticali; (la sg.) fiecare dintre cele două bare ale acestui aparat. **7.** S.n. Instrument folosit la trasarea (pe o piesă a) unor distanțe sau a unor linii paralele (**1**) cu un plan dat. — Din lat. **parallelus,** it. **parallelo,** fr. **parallèle,** germ. **Parallele.**

PARALELIPIPÉD, *paralelipipede,* s.n. Prismă cu șase fețe, opt vârfuri și douăsprezece muchii, a cărei bază este un paralelogram. — Din fr. **parallélipipède.**

PARALELIPIPÉDIC, -Ă, *paralelipipedici, -ce*, adj. Care are forma unui paralelipiped, de paralelipiped. — Din fr. **parallélipipédique** (după *paralelipiped*).

PARALELÍSM, (**2**) *paralelisme,* s.n. **1.** Proprietate a două drepte sau a două planuri de a fi paralele (**1**); stare a două sau a mai multor lucruri paralele (**2**). **2.** Com-

parare a două ființe, a două opere, fenomene etc. (pentru a stabili asemănările și deosebirile dintre ele); paralelă. — Din fr. **parallélisme,** it. **parallelismo.**

PARALELIZÁ, *paralelizez,* vb. I. Tranz. A așeza, a dispune paralel obiecte sau părți ale unor obiecte. — Din fr. **paralléliser.**

PARALELIZÁRE, *paralelizări,* s.f. Acțiunea de *a paraleliza* și rezultatul ei. — V. **paraleliza.**

PARALELOGRÁM, *paralelograme,* s.n. Patrulater care are laturile opuse paralele și egale. ✧ *Paralelogramul forțelor* = regulă și construcție grafică cu ajutorul cărora se determină rezultanta a două forțe concurente. — Din fr. **parallélogramme,** germ. **Parallelogramm.**

PARALÉU, *paralei,* s.m. (Mai ales în corelație cu *leu)* Leu foarte mare și puternic; *fig.* ființă înzestrată cu puteri supranaturale. ✧ Expr. *A se face* (sau *a face pe cineva) leu paraleu* = a (se) înfuria peste măsură. ✦ (Depr.) Bărbat care se consideră înzestrat cu calități excepționale, care vrea să pară important, remarcabil. — **Para[1]-** + **leu.**

PARALEXÉM, *paralexeme,* s.n. (Lingv.) Formație lexicală constituită din două elemente care nu formează un compus. — Din fr. **paralexème.**

PARALEXEMÁTIC, -Ă, *paralexematici, -ce,* adj. (Lingv.) De paralexem. — Din fr. **paralexématique.**

PARALITERÁR, -Ă, *paraliterari, -e,* adj. Al paraliteraturii. — Din fr. **paralittéraire.**

PARALITERATÚRĂ, *paraliteraturi,* s.f. Literatură considerată la periferia creației literare propriu-zise; literatură de consum. — Din fr. **paralittérature.**

PARALÍTIC, -Ă, *paralitici, -ce,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de paralizie. — Din ngr. **paralitikós,** fr. **paralytique.**

PARALIZÁ, *paralizez,* vb. I. **1.** Intranz. și refl. A suferi o paralizie; a damblagi. ✦ Tranz. fact. A face să-și piardă mobilitatea și sensibilitatea; a înțepeni, a amorți. **2.** Tranz. Fig. A împiedica, a face incapabil să se miște, să se manifeste, să acționeze. ✦ Tranz. și intranz. A încremeni (de spaimă, de emoție etc.). — Din fr. **paralyser.**

PARALIZÁNT, -Ă, *paralizanți, -te,* adj. Care paralizează (**1**). ✦ Fig. Care împiedică sau oprește o manifestare, o acțiune etc. — Din fr. **paralysant.**

PARALIZÁRE, *paralizări,* s.f. Faptul de *a (se) paraliza*; damblagire. — V. **paraliza.**

PARALIZÁT, -Ă, *paralizați, -te,* adj. **1.** Care suferă de paralizie; damblagit. **2.** Fig. Împiedicat în acțiunile sale, incapabil de a se mișca, de a se manifesta, de a acționa. ✦ Încremenit, înțepenit (de emoție, de spaimă etc.). — V. **paraliza.**

PARALIZÍE, *paralizii,* s.f. (Med.) Boală care se manifestă prin pierderea totală sau parțială a posibilității de mișcare și a sensibilității corpului sau a unei părți a lui; dambla. ✦ *Paralizie infantilă* = poliomielită. — Din fr. **paralysie.**

PARALÓGIC, -Ă, *paralogigi, -ce,* adj. (Rar) Care a rezultat prin paralogie; referitor la paralogie, de paralogie. — Din fr. **paralogique.**

PARALOGÍE, *paralogii,* s.f. Transformare analogică a formei unui cuvânt prin apropierea lui formală de un alt cuvânt asemănător; cuvânt rezultat dintr-o astfel de transformare; enunț care conține asemenea cuvinte. — Din fr. **paralogie.**

PARALOGÍSM, *paralogisme,* s.n. Raționament fals făcut din neștiință, fără intenția de a induce în eroare. — Din fr. **paralogisme.**

PARAMAGNÉTIC, -Ă, *paramagnetici, -ce,* adj. Care prezintă fenomenul de paramagnetism; referitor la paramagnetism, de paramagnetism. — Din fr. **paramagnétique.**

PARAMAGNETÍSM s.n. Proprietate a unor corpuri de a se magnetiza (slab și temporar) prin introducerea lor într-un câmp magnetic. — Din fr. **paramagnétisme.**

PARAMÉCI, *parameci*, s.m. (La pl.) Gen de animale infuzoare de formă oval-alungită, care trăiesc în apele stătătoare dulci *(Paramoecium);* (și la sg.) animal din acest gen. — Din fr. **paramécie.**

PARAMÉDIC, *paramedici,* s.m., adj. (Med.) (Referitor la) personalul auxiliar care lucrează într-o unitate medicală. — Din engl. **paramedic.**

PARAMEDICÁL, -Ă, *paramedicali, -e,* adj. (Med.) Care ține de îngrijirea bolnavilor, de tratamentul bolilor, fără participarea corpului medical. — Din fr. **paramédical,** engl. **paramedical.**

PARAMÉNT, *paramente,* s.n. Partea exterioară finită a unei construcții, a unui element de construcție etc.; material care căptușește (cu scop ornamental) această parte. — Din germ. **Parament.**

PARAMÉR, *paramere,* s.n. (Biol.) Fiecare dintre cele două părți simetrice ale unui organism sau organ cu simetrie bilaterală. — Din engl. **paramere.**

PARAMÉTRIC, -Ă, *parametrici, -ce,* adj. Care ține de parametru, referitor la parametru, de parametru. — Din fr. **paramétrique.**

PARAMETRÓN, *parametroani,* s.m. Circuit folosit la înregistrarea informațiilor sau la efectuarea operațiilor logice în telecomunicații sau în cibernetică. [Pl. și: (n.) *parametroane*] — Din fr. **paramétron.**

PARAMÉTRU, *parametri,* s.m. **1.** (Mat.) Variabilă independentă a unei funcții, care se definește pe mulțimea numerelor reale sau complexe. **2.** Mărime proprie a unui obiect, unui mecanism, unui sistem, unui fenomen etc., care servește la caracterizarea unor proprietăți ale acestora. — Din fr. **paramètre.**

PARAMILITÁR, -Ă, *paramilitari, -e,* adj. (Despre grupuri, organizații etc.) Care este organizat pe baza disciplinei de tip militar și a structurii armate; (despre acțiuni) care are un pronunțat caracter militar (agresiv). — Din fr. **paramilitaire.**

PARAMIMÍE, *paramimii,* s.f. (Med.) Parachinezie constând în pervertirea expresiei mimice până la lipsa concordanței dintre mimică și trăirile emoționale ale bolnavului; repetare stereotipă sau perseverarea uneia și aceleiași expresii mimice în stări emoționale diferite. — Din fr. **paramimie.**

PARAMNEZÍE, *paramnezii,* s.f. Tulburare a memoriei care constă în interpretarea unor realități abia percepute ca pe niște amintiri; falsă recunoaștere. — Din fr. **paramnésie.**

PARANESTEZÍE, *paranestezii,* s.f. (Med.) Anestezie generală. — **Para[1]-** + **anestezie.**

PARANGHELÍE, *paranghelii,* s.f. (Fam.) Chef, distracție. — Din ngr. **paranghelia.**

PARANGONÁJ, *parangonaje*, s.n. (Tipogr.) Așezare a unui cuvânt cules cu litere mai mici între cuvinte culese cu un corp de literă mai mare. — Din fr. **parangonnage.**

PARANÍMFĂ, *paranimfe,* s.f. (Rar) Fată care însoțește mireasa la cununie și care are anumite atribuții la nuntă. ✦ P. gener. Însoțitoare. — Din lat. **paranympha,** ngr. **paránimfos.**

PARANÓIA s.f. Nume generic pentru un grup de boli psihice cronice care se manifestă prin lipsă de logică în gândire, prin idei fixe, prin susceptibilitate, prin orgoliu exagerat, prin mania persecuției, prin halucinații etc.; boală care face parte din acest grup. [Pr.: *-no-ia*] — Din fr. **paranoïa.**

PARANÓIC, -Ă, *paranoici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de paranoia. **2.** Adj. Care ține de paranoia sau de paranoici (**1**), privitor la paranoia sau la paranoici. [Pr.: *-no-ic*] — Din germ. **paranoisch,** it. **paranoico.**

PARANORMÁL, -Ă, *paranormali, -e,* adj., s.n. (Fenomen, manifestare etc.) care se află în afară de ceea ce este normal. — Din fr. **paranormal.**

PARANTÉTIC, -Ă, *parantetici, -ce,* adj. Care este situat între paranteze. — Din fr. **paranthétique.**

PARANTÉZ s.n. v. **paranteză.**

PARANTÉZĂ, *paranteze,* s.f. **1.** Semn de punctuație care constă din două arcuri de cerc sau din două dreptunghiuri cărora le lipsește o latură lungă și între care se izolează o explicație, un adaos, un amănunt legat de restul unui text dat. ✦ P. ext. Text, adaos izolat între aceste semne grafice. ✦ Paranteză (**1**) în care apare o expresie algebrică, pentru a arăta că operația aflată în interiorul ei se efectuează înaintea celorlalte; *p. ext.* expresie algebrică izolată în acest fel. **2.** Fig. Digresiune (scrisă sau orală). ✧ Loc. adv. *În paranteză* = în treacăt. [Var.: (înv.) **parantéz** s.n.] — Din fr. **parenthèse.**

PARAPÁNGHELOS interj. (Înv. și reg.) Exclamație care marchează sfârșitul unei situații, al unei acțiuni, concluzia unei afirmații; amin! adio! — Et. nec.

PARAPÁNTĂ, *parapante,* s.f. Parașută ușoară, în formă de aripi, ușor manevrabilă, cu care se practică lansări de pe o înălțime și se încearcă plutirea pe o distanță cât mai mare. — Din fr. **parapante.**

PARAPÉT, *parapete,* s.n. **1.** Perete (de înălțime mică) din piatră, lemn, metal etc. care servește la delimitarea teraselor, a podurilor, a marginilor unei șosele etc. ✦ Prelungire a bordurilor unei nave, deasupra punții superioare, având rolul de a proteja oamenii, instalațiile și obiectele de pe punte contra valurilor. ✦ Obstacol așezat la capătul unei linii ferate pentru ca trenul să nu mai poată înainta. **2.** Întăritură de pământ sau de zid la redute și la tranșee, pentru protejarea luptătorilor. — Din it. **parapetto,** fr. **parapet,** germ**. Parapett.**

PARAPITÉC, *parapiteci,* s.m. Gen de primate fosile din oligocen; primată din acest gen. — Din fr. **parapithèque.**

PARAPLÁSMĂ, *paraplasme,* s.f. (Biol.) Structură citoplasmatică temporară care apare în anumite perioade funcționale ale celulei. — Din fr. **paraplasme.**

PARAPLÉGIC, -Ă, *paraplegici, -ce,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de paraplegie. — Din fr. **paraplégique.**

PARAPLEGÍE, *paraplegii,* s.f. Paralizia ambelor membre inferioare. — Din fr. **paraplégie.**

PARAPÓD, *parapode,* s.n. (Zool.) Apendice bilobat al unor viermi, care servește la deplasare. — Din fr. **parapode.**

PARÁPON s.n. (Înv. și fam.) Supărare; tristețe; necaz, ciudă. [Acc. și: *parapón*] — Din ngr. **paráponon.**

PARAPONISEÁLĂ, *paraponiseli,* s.f. (Înv.) Supărare, nemulțumire; necaz, ciudă. — **Paraponisi** + suf. *-eală*.

PARAPONISÍ, *paraponisesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se supăra. — Din ngr. **paraponísome** (viit. lui *paraponó).*

PARAPONISÍRE, *paraponisiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a se paraponisi* și rezultatul ei. — V. **paraponisi.**

PARAPONISÍT, -Ă, *paraponisiți, -te,* adj. (Înv. și fam.; adesea substantivat) Supărat, necăjit, nemulțumit; amărât. — V. **paraponisi.**

PARAPSIHOLÓGIC, -Ă, *parapsihologici, -ce,* adj. Referitor la parapsihologie, de parapsihologie. — Din fr. **parapsychologique.**

PARAPSIHOLOGÍE s.f. Ramură a psihologiei care studiază fenomenele psihice paranormale (percepția extrasenzorială, telepatia etc.) care nu sunt încă explicate științific; metapsihologie. — Din fr. **parapsychologie.**

PARASCÂNTÉI, *parascântei,* s.n. Dispozitiv montat la locomotive, la cubilouri etc., care reține particulele solide incandescente, pentru a preveni incendiile. ✦ Ecran izolant care previne descărcările electrice sau deteriorările pe care acestea le-ar produce. — **Para^{2}-** + **scânteie.**

PARASCOVÉNIE, *parascovenii,* s.f. (Fam.) Năzbâtie, drăcie, poznă; fleac, nimic. — Et. nec.

PARASEXUALITÁTE s.f. (Biol.) Totalitate a proceselor de altă natură decât cea sexuală, care antrenează fecundarea fără să aibă loc meioza. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **parasexualité.**

PARASIMPÁTIC, *parasimpatice,* adj. (În sintagma) *Sistem (nervos) parasimpatic* (și substantivat, n.) = una dintre cele două părți periferice ale sistemului nervos vegetativ, care încetinește bătăile inimii și accelerează mișcările tubului digestiv. — Din fr. **parasympathique.**

PARASINTÉTIC, -Ă, *parasintetici, -ce,* adj., s.n. (Cuvânt, derivat etc.) care este format atât cu un prefix, cât și cu un sufix. — Din fr. **parasynthétique.**

PARASÓL, *parasoluri,* s.n. **1.** (Înv. și reg.) Umbrelă (de soare). **2.** Aripă de avion monoplan (așezată deasupra fuzelajului). — Din germ. **Parasol,** fr. **parasol.**

PARASOLÁR, *parasolare,* s.n. **1.** Dispozitiv (în formă de pâlnie) montat la obiectivul aparatului de fotografiat sau de filmat pentru a împiedica pătrunderea luminii suplimentare în aparat. **2.** Apărătoare formată dintr-o placă transparentă (colorată) sau opacă, montată în interiorul unui autovehicul, deasupra parbrizului, pentru a proteja pe șofer de lumina directă a soarelui. — **Para^{2}-** + **solar.**

PARASTÁS, *parastase,* s.n. Slujbă religioasă făcută pentru pomenirea celor morți; *p. ext.* praznic care se face după o astfel de slujbă; pomană. ✦ (Pop.; concr.) Colac oferit preotului sau persoanelor care au luat parte la această slujbă. [Var.: (reg.) **părástás** s.n.] — Din sl. **parastasŭ,** ngr. **parástasis.**

PARASTISÍ, *parastisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A juca, a interpreta un rol într-o piesă de teatru; a reprezenta o piesă de teatru. [Var.: **parastuí** vb. IV] — Din ngr. **parastíso** (viitor. lui *parasténo).*

PARASTUÍ vb. IV v. **parastisi.**

PARAȘUTÁ, *paraşutez,* vb. I. Tranz. A lansa din avion cu paraşuta oameni sau obiecte. — Din fr. **parachuter.**

PARAȘUTÁRE, *paraşutări,* s.f. Acțiunea de *a paraşuta*. — V. **paraşuta.**

PARAȘUTÁT, -Ă, *paraşutați, -te,* adj. Care a fost lansat cu paraşuta. — V. **paraşuta.**

PARAȘÚTĂ, *paraşute*, s.f. Dispozitiv în formă de umbrelă sau de dreptunghi, cu suprafață mare, folosit pentru reducerea vitezei de cădere a unui corp lansat de la înălțime, de obicei dintr-un avion în zbor. ✧ *Paraşută luminoasă* = paraşută cu care se lansează un material pe bază de magneziu, care se aprinde în cădere, luminând puternic terenul de aterizaj, obiectivul de recunoaștere etc. — Din fr. **parachute.**

PARAȘUTÍSM s.n. Ramură sportivă care cuprinde probe de lansare din avion cu paraşuta; tehnica executării unor astfel de lansări. — Din fr. **parachutisme.**

PARAȘUTÍST, -Ă, *paraşutiști, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană specializată în lansarea cu paraşuta. **2.** Adj. (Rar) Care este caracteristic paraşutismului sau paraşutistului sau care aparține acestora. — Din fr. **parachutiste.**

PARATÁCTIC, -Ă, *paratactici, -ce,* adj. Care este exprimat prin parataxă; care alcătuiește o parataxă sau un element al ei; juxtapus. — Din fr. **paratactique.**

PARATÁXĂ, *parataxe,* s.f. (Gram.) Juxtapunere. — Din fr. **parataxe.**

PARATÍFIC, -Ă, *paratifici, -ce,* adj. Care ține de paratifos, privitor la paratifos; care provoacă paratifosul. — Din fr. **paratyphique.**

PARATIFOÍDĂ, *paratifoide,* adj. (În sintagma) *Febră paratifoidă* = paratifos. — Din fr. **paratyphoïde.**

PARATIFÓS s.n. Boală infecțioasă acută cu simptome intestinale, înrudită cu febra tifoidă, produsă de bacili; febră paratifoidă. — **Para^{1}-** + **tifos** (după fr. *paratyphus)*.

PARATIFÓZĂ, *paratifoze,* s.f. (Med. vet.) Salmoneloză. — Din fr. **paratyphose.**

PARATIRISÍ, *paratirisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A băga de seamă, a fi atent, a observa. — Din ngr. **paratiríso** (viit. lui *paratiró)*.

PARATIROÍDĂ, *paratiroide,* adj. (În sintagma) *Glandă paratiroidă* (și substantivat, f.) = fiecare dintre cele patru glande cu secreție internă, situate înapoia glandei tiroide, care au un rol în metabolism. — Din fr. **parathyroïde.**

PARATIROIDECTOMÍE, *paratiroidectomii,* s.f. Extirpare a uneia sau a amblor perechi de paratiroide. — Din fr. **parathyroïdectomie.**

PARATONÉR, *paratonere,* s.n. (Înv.) Paratrăsnet. — Din fr. **paratonnerre.**

PARATONÍE, *paratonii,* s.f. **1.** (Med.) Tulburare a tonusului muscular. **2.** (Bot.) Întârziere a unor mișcări la plante sub influența unor stimuli externi. — Din fr. **paratonie.**

PARATRÁSNET, *paratrăsnete,* s.n. Instalație de protecție a construcțiilor și a instalațiilor împotriva efectelor produse de loviturile directe de trăsnet; paratoner, parafulger. — **Para^{2}-** + **trăsnet** (după fr. *paratonnerre)*.

PARATROFÍE, *paratrofii,* s.f. (Biol.) Formă de parazitism în care energia necesară pentru dezvoltarea unui microorganism este furnizată de gazdă. — Din engl. **paratrophy.**

PARATUBERCULÓZĂ, *paratuberculoze,* s.f. **1.** (Med.) Ansamblul tulburărilor observate la unii tuberculoși. **2.** (Med. vet.) Boală infecțioasă la rumegătoare. — Din fr. **paratuberculose.**

PARAVALÁNȘĂ, *paravalanșe,* s.f. Zid de piatră sau de beton pentru apărarea unei căi de comunicație contra avalanșelor de zăpadă. — Din fr. **paravalanche.**

PARAVALISÍ, *paravalisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A confrunta, a compara texte, registre, acte etc. pentru a stabili conformitatea dintre ele. — Din ngr. **paravalíso** (viit. lui *paravállo).*

PARAVÁN, *paravane,* s.n. **1.** Perete subțire sau piesă de mobilier formată dintr-un sau din mai multe panouri articulate, acoperite cu placaj, pânză, hârtie etc., care desparte un anumit spațiu dintr-o încăpere. ✦ Fig. Ceea ce ascunde, maschează, împiedică vederea; ceea ce servește drept pretext pentru a ascunde o acțiune, o faptă etc. **2.** (Rar) Baraj de tablă fixat în pământ în fața roiurilor de lăcuste călătoare. — Din fr. **paravent.**

PARAVÂNT, *paravânturi,* s.n. Sistem de protecție împotriva vântului, format din panouri sau din plantații (situate de-a lungul liniilor unei stații de triaj). — **Para^{2}-** + **vânt** (după fr. *paravent*).

PARAVERTEBRÁL, -Ă, *paravertebrali*, adj. (În sintagma) *Ganglion paravertebral* = fiecare dintre ganglionii simpatici care se află de-a lungul ambelor părți ale coloanei vertebrale. — Din fr. **paravertébral.**

PARÁXÂN, -Ă adj. v. **paraxin.**

PARAXÉNIE, *paraxenii,* s.f. (Înv.) Ciudățenie, capriciu, toană. — Din ngr. **paraxeniá.**

PARAXIÁL, -Ă, *paraxiali, -e,* adj. (Fiz.; despre raze de lumină) Paralel cu axa unui sistem optic. [Pr.: *-xi-al*] — Din fr. **paraxial.**

PARÁXIN, -Ă, *paraxini, -e,* adj. (Înv.) Ciudat, bizar, curios. ✧ Expr. (Adverbial) *A-i veni (cuiva) paraxin* = a nu-i conveni, a fi șocat de ceva. [Var.: **paráxân, -ă** adj.] — Din ngr. **paráxenos.**

PARAZĂPÁDĂ, *parazăpezi,* s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Construcție (dig de pământ, panouri mobile, zid etc.) sau plantație așezate lângă o cale ferată sau lângă o șosea, pentru a împiedica înzăpezirea acestora. ✦ Construcție (din panouri de scânduri, din împletituri de nuiele etc.) sau plantație servind ca mijloc de reținere și de repartizare uniformă a zăpezii pe un teren (semănat). **2.** Grilaj metalic montat la marginea streșinii unei clădiri pentru a împiedica căderea zăpezii de pe acoperiș. — **Para^{2}-** + **zăpadă.**

PARAZÍT, -Ă, *paraziți, -te,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Organism animal sau vegetal) care trăiește și se hrănește pe seama altui organism, căruia îi provoacă adesea daune, boli sau chiar moartea. **2.** Adj., s.m. și f. Fig. (Persoană) care trăiește din munca altora, care nu produce nimic. **3.** Adj. Fig. Care nu are un rol util, efectiv; de prisos, inutil. **4.** S.m. (La pl.) Perturbații electromagnetice de origine externă în transmisiile radifonice, de telecomunicații etc., cauzate de fenomene din alte aparate electrice sau din atmosferă. — Din lat. **parasitus,** germ. **Parasit,** fr. **parasite.**

PARAZITÁ, *parazitez,* vb. I. Tranz. (Rar) A îmbolnăvi, a infesta un organism animal sau vegetal (trăind pe el ca parazit (**1**). ✦ Intranz. Fig. A trăi, a acționa ca un parazit (**2**). — Din fr. **parasiter.**

PARAZITÁR, -Ă, *parazitari, -e,* adj. **1.** (Despre organisme animale sau vegetale) Care trăiește și se hrănește pe seama altui organism; (despre boli, simptome etc.) care este pricinuit de un parazit (**1**). **2.** Fig. (Despre oameni) Care trăiește ca un parazit (**2**), de parazit; (despre viața, modul de trai al oamenilor) specific paraziților (**2**). — Din fr. **parasitaire.**

PARAZITEMÍE, *parazitemii*, s.f. (Med.) Prezență patologică a unor paraziți în sânge. — Din fr. **parasitémie,** engl. **parasit(a)emia.**

PARAZITICÍD, -Ă, *paraziticizi, -de*, adj., s.n. (Substanță) care distruge paraziții animali sau vegetali. — Din fr. **parasiticide.**

PARAZITÍSM s.n. Formă de relații între două organisme de specii diferite, în cadrul căreia un organism folosește celălalt organism, parțial sau în totalitate, ca mediu necesar de viață; mod de viață specific paraziților (**1**). ✦ Fig. Faptul de a trăi ca un parazit (**2**), mod de viață al paraziților. — Din fr. **parasitisme.**

PARAZITOFOBÍE, *parazitofobii,* s.f. (Rar) Teamă exagerată, morbidă de paraziți (**1**). — **Parazit** + **fobie.**

PARAZITOLÓG, -Ă, *parazitologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în parazitologie. — Din **parazitologie** (derivat regresiv).

PARAZITOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul organismelor parazite și cu măsurile de combatere a paraziților. — Din fr. **parasitologie.**

PARAZITOTRÓP, -Ă, *parazitotropi, -e,* adj. (Despre substanțe) Care acționează în mod direct asupra paraziților, microbilor etc. din interiorul unui organism. — Din fr. **parasitotrope.**

PARAZITÓZĂ, *parazitoze*, s.f. Invadare a unui organism uman sau animal cu paraziți patogeni. — Din fr. **parasitose.**

PÁRĂ^{1}, *pare,* s.f. Flacără, văpaie; *p. ext.* căldură dogoritoare, dogoare. ✧ Loc. adj. *De pară* = roșu aprins (ca flacăra); arzător, dogoritor. ✧ Expr. *A trece* (sau *a sări) prin foc și pară* = a înfrunta orice primejdie, a face tot posibilul pentru

atingerea unui scop. *A se face foc şi pară (de mânie)* = a se supăra, a se mânia foarte tare. *Foc şi pară* = înfierbântat, îndârjit; supărat, înfuriat. ✦ Fig. Sentiment puternic şi chinuitor; înflăcărare; chin sufletesc, dorinţă chinuitoare. — Din sl. **para.**

PĂRĂ[2], *pere,* s.f. **1.** Fructul părului[1]. ✧ Expr. *A-i pica* (sau *a-i cădea cuiva) para în gură* = a obţine ceva fără efort, fără muncă. *Nu plăteşte nicio pară putredă*, se spune despre cineva sau ceva fără nicio valoare. **2.** P. anal. Nume dat unor obiecte, unor piese tehnice etc. în formă de pară[2] (**1**). — Lat. **pira.**

PĂRĂMĂ, *parâme,* s.f. Frânghie ori cablu textil, metalic sau din material plastic, folosit la bordul unei nave. — Din tc. **parima.**

PĂRÁNG s.m. v. **părâng.**

PARBRÍZ, *parbrize,* s.n. Placă transparentă (din sticlă) aşezată în partea din faţă a unui automobil sau a unui avion pentru a feri pe conducător de praf, de vânt etc. [Pl. şi: *parbrizuri*] — Din fr. **pare-brise.**

PARC, *parcuri,* s.n. **1.** Suprafaţă întinsă de teren, de utilitate publică, cu plantaţii, alei şi diferite construcţii, amenajată pentru agrement. ✧ *Parc naţional* = suprafaţă întinsă de teren, păzită şi îngrijită, în care exploatările (silvică, minieră, vânătorească etc.) sunt interzise, pentru a se păstra neschimbat mediul natural. *Parc sportiv* = complex sportiv dotat cu mai multe terenuri şi amenajări, situat într-un parc (**1**). ✦ Teren împrejmuit, unde vânatul este crescut şi îngrijit pentru vânătoare. ✦ Parc (**1**) situat în jurul unei clădiri şi depinzând de aceasta. ✦ Teren parcelat cu locuinţa şi cu numeroase spaţii verzi. **2.** Loc de staţionare şi de garare mai îndelungată a vehiculelor sau de depozitare a materialelor; *p. ext.* vehiculele şi materialele aflate în acest loc. ✦ Totalitatea vehiculelor unei întreprinderi, ale unei instituţii etc. ✦ Totalitatea instalaţiilor mecanice aflate pe un teren de unde se extrage minereu sau pe care sunt amenajate sonde. — Din fr. **parc.**

PARCÁ, *parchez,* vb. I. Tranz. A lăsa un vehicul să staţioneze într-un loc public (anume amenajat); a depozita materiale, utilaje etc. într-un parc (**2**). — Din fr. **parquer.**

PARCAGÍU, *parcagii,* s.m. (Rar) Paznic, îngrijitor al unui parc (**2**). — **Parca** + suf. *-giu*.

PARCÁJ, *parcaje,* s.n. Parcare; (concr.) loc de parcare. — Din fr. **parcage.**

PARCÁN, *parcane,* s.n. **1.** Îngrăditură de lemn făcută pentru zăgăzuirea apelor. ✦ Bârnă întrebuinţată la construirea unui dig, a unui pod etc. **2.** Fortificaţie făcută în trecut din bârne, scânduri etc.; zid de apărare, parapet. [Var.: (reg.) **părcán** s.n.] — Din pol., ucr. **parkan,** magh. **párkány.**

PARCÁRE, *parcări,* s.f. Acţiunea de *a parca* şi rezultatul ei; parcaj. — V. **parca.**

PÁRCĂ[1] adv. Se pare că..., s-ar crede că..., s-ar zice că...; (în construcţii negative) nu prea. *Parcă îl cunosc.* ✦ Este posibil, se pare că da. *Mă cunoşti? — Parcă.* ✦ (Cu valoare de conjuncţie) Ca şi cum, ca şi când. *Îmi răspunde parcă n-ar avea gură.* ✦ Ca şi cum ar fi, ca şi când ar fi. *Venea parcă o adiere.* — **Părea** + **că.**

PÁRCĂ[2], *parce,* n.pr. f. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre cele trei surori, zeiţe ale sorţii din mitologia romană, reprezentate sub înfăţişarea unor femei bătrâne. — Din lat. **Parca,** fr. **Parque.**

PARCEÁ, *parcele,* s.f. (Rar) Carmac. — Din tc. **parça.**

PARCELÁ, *parcelez,* vb. I. Tranz. A împărţi un teren, o pădure etc. în parcele; a lotiza (**1**). — Din fr. **parceller.**

PARCELÁR, -Ă, *parcelari, -e*, adj. (Agron.; despre culturi) Care se face pe parcele. — Din fr. **parcellaire.**

PARCELÁRE, *parcelări,* s.f. Acţiunea de *a parcela* şi rezultatul ei. ✦ (Concr.) Grup de parcele alcătuind un ansamblu; teren împărţit în parcele. — V. **parcela.**

PARCELÁT, -Ă, *parcelaţi, -te,* adj. (Despre terenuri) Împărţit în parcele. — V. **parcela.**

PARCELATÓR, *parcelatori*, s.m. (Rar) Persoană specializată în operaţia de parcelare. — **Parcela** + suf. *-tor*.

PARCÉLĂ, *parcele*, s.f. Porţiune de teren precis delimitată în cadrul unei suprafeţe mai mari, destinată unei anumite întrebuinţări; lot. — Din fr. **parcelle.**

PARCHERIZÁ, *parcherizez,* vb. I. Tranz. A trata la cald o piesă de fier sau de fontă cu o soluţie de fosfat de fier şi de mangan, pentru a o feri de rugină. — Din fr. **parkériser.**

PARCHERIZÁRE, *parcherizări,* s.f. Acţiunea de *a parcheriza* şi rezultatul ei. — V. **parcheriza.**

PARCHÉT, *parchete,* s.n. **I.** Pardoseală executată prin îmbinarea între ele (în formă de desene geometrice) a unor piese din lemn tare (stejar, fag etc.) prelucrate special; fiecare dintre piesele de lemn (înguste şi scurte) folosite la executarea acestui tip de pardoseală. **II.** Fiecare dintre suprafeţele în care este împărţită o pădure în vederea exploatării ei raţionale; *p. ext.* suprafaţă de teren pe care s-a făcut o tăiere într-o pădure. **III.** Instituţie judiciară care funcţionează pe lângă unele instanţe judecătoreşti, cu atribuţia de a exercita acţiunea penală şi de a susţine acuzarea la judecarea proceselor penale; membrii acestei instituţii; local în care funcţionează această instituţie. — Din fr. **parquet.**

PARCHETÁ, *parchetez,* vb. I. Tranz. **1.** A pardosi o încăpere cu parchet (**I**); a pune parchet. **2.** A împărţi o pădure în parchete (**II**). — Din fr. **parqueter.**

PARCHETÁR, *parchetari*, s.m. Meseriaş specializat în montarea şi curăţarea parchetului (**I**). — **Parchet** + suf. *-ar*.

PARCHETÁRE, *parchetări,* s.f. Acţiunea de *a parcheta* şi rezultatul ei. — V. **parcheta.**

PARCHETÁT, -Ă, *parchetaţi, -te,* adj. **1.** (Despre încăperi) Pardosit cu parchet (**I**). **2.** (Despre păduri) Împărţit în parchete (**II**). — V. **parcheta.**

PARCIMONÍE, *parcimonii,* s.f. Zgârcenie. ✦ Fig. Măsură, pondere, reţinere (în manifestări). *Vorbeşte cu parcimonie*. — Din lat. **parcimonia,** fr. **parcimonie.**

PARCIMONIÓS, -OÁSĂ, *parcimonioşi, -oase,* adj. Care manifestă parcimonie; care denotă parcimonie; zgârcit. ✦ Fig. Măsurat, ponderat, reţinut (în manifestări). [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **parcimonieux.**

PARCOMÉTRU, *parcometre,* s.n. Aparat de taxare pentru parcarea autovehiculelor. — Din fr. **parcomètre.**

PARCURÁ vb. I v. **parcurge.**

PARCÚRGE, *parcúrg,* vb. III. Tranz. **1.** (Adesea fig.) A străbate un drum sau o distanţă (de la un capăt la altul); a se deplasa, a merge (până la capăt). **2.** A trece cu privirea sau cu ochii peste ceva, a se uita în treacăt la ceva. ✦ Spec. A citi ceva în grabă şi superficial, a răsfoi o carte, un ziar etc.; *p. gener.* a citi. **3.** A trăi, a petrece un interval de timp într-un anumit loc sau fel. [Var.: (înv.) **parcurá** vb. I] — Din fr. **parcourir** (după *curge).*

PARCÚRGERE s.f. Acţiunea de *a parcurge*. — V. **parcurge.**

PARCÚRS, *parcursuri,* s.n. Faptul de a parcurge o distanţă, un drum etc.; (concr.) drum, traseu pe care îl străbate sau pe care trebuie să-l străbată cineva sau ceva pentru a ajunge de la un punct la altul. ✧ Loc. adv. *Pe parcurs...* = în timpul unei călătorii; între timp. ✧ Loc. prep. *Pe parcursul...* = în limitele..., în cuprinsul..., în decursul... ✦ Lungimea unui drum sau a unei traiectorii între două puncte anumite. — Din fr. **parcours.**

PARDESIÁŞ, *pardesiaşe,* s.n. Diminutiv al lui *pardesiu*. [Pr.: *-si-aş*] — **Pardesiu** + suf. *-aş*.

PARDESÍU, *pardesie,* s.n. Obiect de îmbrăcăminte mai subţire decât paltonul, care se poartă, primăvara şi toamna, peste îmbrăcămintea obişnuită. [Pl. şi: *pardesiuri*] — Din fr. **pardessus.**

PARDÓN interj., s.n. **1.** Interj. Iertaţi-mă! scuzaţi! ✦ (Ca protest) Ba nu (e aşa)! să avem iertare! **2.** S.n. (Înv.) Absolvire, scutire (de o pedeapsă sau de o obligaţie); iertare; scuză. — Din germ. **Pardon**, fr. **pardon.**

PARDONÁ, *pardonez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A scuti de o pedeapsă sau de o obligaţie; a graţia; a ierta, a scuza. — Din fr. **pardonner.**

PÁRDOS, *pardoşi,* s.m. (Înv.) Panteră ✦ Fig. Om viteaz, curajos — Din sl. **parŭdosŭ.**

PARDOSEÁLĂ, *pardoseli,* s.f. Înveliş, strat de scânduri, de mozaic, de asfalt, de ciment etc., aşezate pe planşeul unei încăperi sau al unui spaţiu pe care se circulă. — **Pardosi** + suf. *-eală*.

PARDOSÍ, *pardosesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi sau a căptuşi cu pardoseală o încăpere, o curte etc.; *p. ext.* a pava. ✦ P. gener. (Rar) A căptuşi; a acoperi. — Et. nec.

PARDOSÍRE, *pardosiri,* s.f. Acţiunea de *a pardosi* şi rezultatul ei. — V. **pardosi.**

PARDOSÍT, -Ă, *pardosiţi, -te,* adj. Care are pardoseală; cu pardoseală. — V. **pardosi.**

PÁRE vb. III v. **părea.**

PAREGÓRIC, *paregorice*, s.n. Mângâiere, consolare. — Cf. p a r i g o r i e.

PAREMIÁR s.n. v. **parimiar.**

PAREMÍE s.f. v. **parimie.**

PAREMIOLÓG, -Ă, *paremiologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în paremiologie. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **parémiologue.**

PAREMIOLÓGIC, -Ă, *paremiologici, -ce,* adj. Care ţine de proverbe sau de studiul lor, privitor la proverbe sau la studiul lor. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **parémiologique.**

PAREMIOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul şi culegerea proverbelor; (colectiv) totalitatea proverbelor dintr-o limbă. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **parémiologie.**

PARENCHÍM, *parenchime,* s.n. **1.** Ţesut animal cu aspect spongios, bogat în vase sangvine, specific organelor glandulare. **2.** Ţesut vegetal fundamental, bogat în spaţii intercelulare, care formează cea mai mare parte a organelor moi ale plantelor. — Din it. **parenchima,** fr. **parenchyme.**

PARENCHIMÁTIC, -Ă, *parenchimatici, -ce*, adj. (Rar) Parenchimatos. — **Parenchim** + suf. *-atic.*

PARENCHIMATÓS, -OÁSĂ, *parenchimatoşi, -oase,* adj. Care se referă la parenchim, care aparţine parenchimului, specific parenchimului, format din parenchim; parenchimatic. — Din fr. **parenchymateux.**

PARENÉTIC, -Ă, *parenetici, -ce,* adj. (Livr.) Moralizator. — Din fr. **parénétique.**

PARENTÁL, -Ă, *parentali, -e,* adj. Care se referă la părinţi; ereditar. — Din fr. **parental.**

PARENTÁLII s.f. pl. Sărbătoare anuală la romani, pentru pomenirea morţilor. — Din lat. **parentalia,** fr. **parentalies.**

PARENTERÁL, -Ă, *parenterali, -e*, adj. (Despre modul de administrare a medicamentelor) Care se face pe altă cale decât pe cea digestivă. — Din fr. **parentéral.**

PARESTEZÍE, *parestezii*, s.f. Senzaţie falsă de furnicătură, amorţeală, înţepătură etc. care apare în unele boli ale sistemului nervos. — Din fr. **paresthésie.**

PARÉZĂ, *pareze*, s.f. Lipsă de activitate a unui organ; *p. ext.* paralizie uşoară, incompletă, care permite mişcări de amplitudine redusă şi cu forţă diminuată. — Din germ. **Parese.**

PAREZÍE, *parezii,* s.f. (Med.) Paralizie uşoară, parţială. — Din fr. **parésie.**

PARFÉ, *parfeuri,* s.n. Îngheţată (de ciocolată) preparată cu frişcă bătută. [Var.: **parféu** s.n.] — Din fr. **parfait.**

PARFÉU s.n. v. **parfé.**

PARFÚM, *parfumuri,* s.n. **1.** Miros plăcut; mireasmă (de flori). ✦ Miros îmbietor, apetisant, răspândit de unele alimente. **2.** Produs (lichid) cu miros plăcut, obţinut prin amestecarea unor substanţe aromatice (vegetale) sau pe cale sintetică; *p. ext.* produsul împreună cu ambalajul lui; (la pl.) feluri, sorturi din astfel de produse. **3.** Fig. Notă caracteristică, atmosferă specifică. [Var.: (înv.) **profúm** s.n.] — Din fr. **parfum.**

PARFUMÁ, *parfumez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) stropi cu parfum (**2**); a(-şi) da cu parfum. **2.** Tranz. A umple cu o mireasmă plăcută; a înmiresma. [Var.: (înv.) **profumá** vb. I] — Din fr. **parfumer.**

PARFUMÁRE, *parfumări,* s.f. Acţiunea de *a (se) parfuma*. — V. **parfuma.**

PARFUMÁT, -Ă, *parfumaţi, -te,* adj. **1.** (Adesea fig.) Care răspândeşte parfum (**1**), care miroase frumos; înmiresmat. ✦ (Despre unele alimente) Aromat[2] (şi cu gust plăcut). **2.** Impregnat cu parfum (**2**). [Var.: (înv.) **profumát, -ă** adj.] — V. **parfuma.**

PARFUMĂRÍE s.f. v. **parfumerie.**

PARFUMERÍE, *parfumerii,* s.f. **1.** Magazin în care se vând parfumuri (**2**), articole de toaletă, cosmetice etc. **2.** Meşteşugul de a prepara parfumuri (**2**); industria parfumurilor. **2.** (La pl.) Nume generic sub care sunt incluse parfumuri (**2**), articole de toaletă, cosmetice etc. [Var.: (înv.) **parfumăríe** s.f.] — Din fr. **parfumerie.**

PARFUMIÉR, *parfumieri,* s.m. (Rar) Persoană care vinde parfumuri (**2**) sau produse de parfumerie ori care lucrează la producerea parfumurilor. [Pr.: *-mi-er*] — Din **parfum.**

PARHÉLIC, -Ă, *parhelici, -ce,* adj. Care ţine de parhelie, referitor la parhelie. *Cerc parhelic*. — Din fr. **parhélique.**

PARHELÍE, *parhelii,* s.f. Fenomen optic care constă în apariţia unor pete luminoase rotunde, adesea colorate, în jurul Soarelui. [Acc. şi: *parhélie*] — Din lat. **parelion,** fr. **parhélie.**

PÁRIA[1], *paria,* s.m. **1.** (În India, în concepţia brahmanilor) Persoană care se află în afara castelor şi care este lipsită de orice drepturi; *p. ext.* grup social din care face parte o astfel de persoană. **2.** Fig. Persoană sau colectivitate urgisită, dispreţuită, căreia nu i se recunoaşte niciun drept. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr., it. **paria.**

PARIÁ[2], *pariez,* vb. I. Intranz. şi tranz. **1.** A face (sau a pune) pariu, rămăşag (de obicei pe o sumă de bani). **2.** A participa la anumite jocuri de noroc, în special la curse de cai, angajând sume de bani. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **parier.**

PARICÍD, -Ă, (**1**) *paricide,* s.n., (**2**) *paricizi, -de*, s.m. şi f., adj. **1.** S.n. Crimă care constă în uciderea părinţilor; patricid (**1**). **2.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care şi-a ucis tatăl sau mama; patricid (**2**). [Pl. şi: (**1**) *paricíduri*] — Din fr. **parricide,** lat. **parricida.**

PARICOPITÁT, *paricopitate,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere erbivore mari, cu piciorul adaptat pentru fugă şi terminat cu două degete dezvoltate, acoperite cu câte o copită, şi cu două degete mici, reduse; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. ✧ (Adjectival) *Animal paricopitat*. — Din **copitat** (după *paripenat, parisilabic* etc.).

PARIETÁL, -Ă, *parietali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la peretele unei cavităţi a organismului, care aparţine acestui perete. *Pleură parietală* ✧ *Os parietal* (şi substantivat, n.) = fiecare dintre oasele pereche, simetrice, care formează partea de mijloc a bolţii cutiei craniene. **2.** Adj. (Rar) Care ţine de perete, care se execută pe pereţi; mural. **3.** S.f. (La pl.) Ordin de plante erbacee şi lemnoase cu înveliş floral dublu şi cu ovulele dispuse pe pereţii ovarului; (şi la sg.) plantă din acest ordin. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **pariétal.**

PARIGORÍE, *parigorii,* s.f. (Înv. şi reg.) **1.** Mângâiere, consolare. ✧ Loc. adv. *În* (sau *de-o) parigorie* = ca să facă pe voia cuiva, de hatârul cuiva; *p. ext.* de formă, într-o doară. **2.** Prostie, aiureală, zăpăceală. — Din ngr. **parighoría.**

PARIGORISÍ, *parigorisesc,* vb. I. Tranz. (Înv. şi reg.) A mângâia, a consola; a distra. — Din ngr. **parigoríso** (viit. lui *parigoró)*.

PARIMIÁR, *parimiare,* s.n. Carte bisericească în care sunt cuprinse (fragmente din) proverbele lui Solomon şi alte fragmente cu învăţături din Vechiul Testament; parimie (**2**). [Pr.: *-mi-ar*. — Var.: **paremiár** s.n.] — **Parimie** + suf. *-ar*.

PARIMÍE, *parimii,* s.f. **1.** (Înv.) Proverb; maximă; pildă, învăţătură. **2.** Parimiar. [Var.: **paremíe** s.f.] — Din ngr. **parimía.**

PARÍNC s.m. v. **părâng.**

PARÍNG s.m. v. **părâng.**

PARIÓR, *pariori*, s.m. (Rar) Persoană care pariază. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **parieur.**

PARÍP, *paripi*, s.m. (Reg.) Cal tânăr, sprinten şi frumos (pentru călărie). — Din magh. **paripa.**

PARIPENÁT, -Ă, *paripenaţi, -te,* adj. (Despre frunze compuse) Cu un număr pereche de foliole dispuse în formă de pană[1]. — Din fr. **paripenné.**

PARISILÁB, -Ă, *parisilabi, -e,* adj. (Rar) Parisilabic. — Din **parisilabic** (derivat regresiv).

PARISILÁBIC, -Ă, *parisilabici, -ce,* adj. (Despre substantive sau adjective) A cărui temă păstrează acelaşi număr de silabe în cursul declinării (în formele cazuale fundamentale). — Din fr. **parisyllabique.**

PARITÁTE, *parităţi,* s.f. **1.** Egalitate numerică. ✦ (Mat.) Proprietate a unui număr întreg de a fi divizibil cu doi. **2.** Egalitate valorică, echivalenţă în valoare. ✧ *Paritate monetară* = raport de echivalenţă între unităţile băneşti a două ţări, în funcţie de conţinutul (greutatea) lor de metal pur de acelaşi fel (aur sau argint) sau de puterea de cumpărare. *Paritate valutară* = raport de echivalenţă între diferite valute, pe baza conţinutului lor în aur, stabilit prin lege. — Din fr. **parité,** lat. **paritas, -atis.**

PARÍU, *pariuri,* s.n. **1.** Convenţie prin care fiecare dintre persoanele care susţin lucruri contrare într-o dispută se obligă să ofere o compensaţie materială celui care se va dovedi că are dreptate; rămăşag, prinsoare. **2.** Joc de noroc, în special la cursele de cai, constând dintr-o miză care dă dreptul participantului câştigător la o cotă din totalul sumelor mizate de cei care au pierdut. — Din fr. **pari.**

PARÍZER s.n. Sortiment de mezel proaspăt preparat din carne tocată de vită (mai ales plămâni) şi din slănină tocată, afumate la cald şi apoi fierte. — Din germ. **Pariser.**

PARIZIÁN, -Ă, *parizieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Paris. **2.** Adj. Care aparţine Parisului sau parizienilor (**1**), privitor la Paris ori la parizieni. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **parisien.**

PARIZIÁNCĂ, *parizience*, s.f. Pariziană. [Pr. *-zi-an-*] — **Parizian** + suf. *-că*.

PARKING, *parkinguri,* s.n. Loc, teren special amenajat pentru staţionarea autovehiculelor. [Scris şi *parching*]. — Din fr., engl. **parking.**

PARKINSÓN s.n. (Med.; şi în sintagma *boala lui Parkinson)* Boală degenerativă a sistemului nervos central caracterizată prin tremurături cu caracter static ale membrelor şi capului şi prin rigiditate musculară. — Din fr. **parkinson.**

PARKINSONÍSM s.n. (Rar) Denumire generică pentru sindroame similare cu parkinsonul. — Din fr. **parkinsonisme.**

PARLAGÍU, *parlagii*, s.m. (Înv.) Măcelar care taie vitele de consum la abator. — Din tc. **parlacı.**

PARLAMÉNT, *parlamente*, s.n. Organ legislativ din unele ţări, compus din una sau din două camere şi constituit din reprezentanţi ai diferitelor partide politice aleşi, total sau parţial, prin votul cetăţenilor; *p. ext.* sesiune, şedinţă de lucru în care se întruneşte acest organ. ✦ Clădire în care au loc şedinţele acestui organ. — Din fr. **parlement.**

PARLAMENTÁ, *parlamentez*, vb. I. Intranz. A duce tratative cu partea adversă pentru a ajunge la o înţelegere, a trata, a negocia; a discuta cu cineva despre o anumită chestiune (litigioasă). — Din fr. **parlementer.**

PARLAMENTÁR[1], -Ă, *parlamentari, -e*, adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care ţine de parlament, privitor la parlament; din parlament. ✦ (Despre o formă de stat) Cu parlament, bazat pe parlament. **2.** Conform uzanţelor din parlament; *p. ext.* care este de o politeţe rigidă; ceremonios, protocolar. **II.** S.m. Membru al unui parlament. — Din fr. **parlementaire,** it. **parlementario.**

PARLAMENTÁR[2], -Ă, *parlamentari, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. Persoană delegată să ducă tratative. **2.** Adj. Care ţine de parlamentare, privitor la parlamentare. — Din fr. **parlementaire,** it. **parlamentario.**

PARLAMENTÁRE, *parlamentări,* s.f. Acţiunea de *a parlamenta* şi rezultatul ei. — V. **parlamenta.**

PARLAMENTARÍSM s.n. Sistem de guvernare specific statelor parlamentare[1] (**I 1**). ✧ Tactică bazată pe utilizarea formelor parlamentare[1] (**I 1**) în lupta politică. — Din fr. **parlementarisme,** it. **parlementarismo.**

PARLOÁR, *parloare*, s.n. Sală de primire a vizitatorilor într-un cămin, într-un internat şcolar, într-o cazarmă etc.; vorbitor (**III**). — Din fr. **parloir.**

PARMÁC, *parmaci*, s.m. Par sau stâlp (gros) folosit la diverse construcţii deschise (prispe, pridvoare, garduri etc.). — Din tc. **parmak.**

PARMACLÁC s.n. v. **parmalâc.**

PARMALÁC, *parmalâcuri*, s.n. **1.** Construcţie de lemn, de piatră etc. de forma unui perete sau a unui gard scund, folosită pentru a mărgini o altă construcţie sau un element de construcţie. **2.** Gard, grilaj; (rar) fiecare dintre scândurile, barele etc. care formează un gard sau un grilaj. [Var.: **parmaclâc** s.n.] — Din tc. **parmaklık.**

PARMAZÁN s.n. v. **parmezan.**

PÁRMEN, *parmeni, -e*, adj. (În sintagmele) *Măr parmen (auriu)* (şi substantivat, m.) = varietate de măr originară din Anglia, cu fructele de culoare galbenă-aurie, cu dungi carmin. *Măr parmen (auriu)* (şi substantivat, n.) = fructul mărului definit mai sus. — Din fr. **parmain** [d'or], germ. **Parmäne.**

PARMEZÁN, *parmezane,* s.n. Specialitate italienească de caşcaval (uscat); *p. ext.* caşcaval ras [Var.: (înv.) **parmazán** s.n.] — Din fr. **parmesan,** germ. **Parmesan.**

PARNASIÁN, -Ă, *parnasieni, -e*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine parnasianismului, privitor la parnasianism, specific parnasianismului. **2.** S.m. şi f. Adept sau reprezentant al parnasianismului. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **parnassien.**

PARNASIANÍSM s.n. Curent în poezie, apărut în Franţa spre jumătatea sec. XIX, care cultiva virtuozitatea imaginii, evocarea grandioasă a naturii şi a civilizaţiilor trecute, descrierea strălucirii exterioare a lucrurilor, construcţia savantă a limbii. [Pr.: *-si-a-*] — **Parnasian** + suf. *-ism.*

PARNÁSIE s.f. (Bot.: și în sintagma *parnasie de mlaștini*) Șopârlariță-albă *(Parnassia palustris)*. — Din lat. **Parnassia** [palustris], denumirea științifică a parnasiei.

PARODIÁ, *parodiez*, vb. I. Tranz. A imita o operă literară sau maniera de a scrie a cuiva, cu intenții satirice sau pentru a obține efecte comice. ✦ A reproduce într-o manieră grotescă gesturile, mișcările sau acțiunile cuiva. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **parodier.**

PARODIÁNT, -Ă, *parodianți, -te*, adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care parodiază pe cineva. [Pr.: *-di-ant*] — Din fr. **parodiant.**

PARÓDIC, -Ă, *parodici, -ce*, adj. Cu caracter de parodie, al parodiei. — Din fr. **parodique.**

PARODÍE, *parodii*, s.f. **1.** Creație literară în care se preiau temele, motivele și mijloacele artistice ale altei opere literare sau ale unui autor în scopul de a obține un efect satiric sau comic. **2.** Imitație neizbutită, inferioară sau caricaturală a unui prototip, a unui original. ✦ P. ext. Bătaie de joc. — Din fr. **parodie.**

PARODIÉRE, *parodieri*, s.f. Acțiunea de *a parodia*. [Pr.: *-di-e-*] — V. **parodia.**

PARODÍST, *parodiști*, s.m. Autor de parodii (**2**). **—** Din fr. **parodiste.**

PARODÍSTIC, -Ă, *parodistici, -ce*, adj. Care se referă la parodie (**1**), care este specific parodiei, care ține de parodie. — **Parodie** + suf. *-istic.*

PARODONTÁL, -Ă, *parodontali, -e*, adj. (Anat.) Al parodonțiului, de parodonțiu. ✧ *Țesut parodontal* = țesut marginal moale, cu formațiuni fibroase, care înconjoară dintele și alveola dentară; parodonțiu moale, periodont. — Din fr. **parodontal.**

PARODONTÍTĂ, *parodontite*, s.f. (Med.) Inflamație a parodonțiului. — Din fr. **parodontite.**

PARADONTOGRÁMĂ, *paradontograme*, s.f. (Med.) Diagramă a datelor obținute prin parodontometrie. — Din fr. **parodontogramme.**

PARODONTOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă de parodontopatii. — Din fr. **parodontologie.**

PARODONTÓM, *parodontoame*, s.m. (Med.) Tumoare a țesutului parodontal. — Din fr. **parodontome.**

PARODONTOMETRÍE, *parodontometrii,* s.f. (Med.) Măsurare a pungilor gingivale, a retracției și a mobilității dinților; diagramă a datelor obținute prin această măsurare. — Din fr. **parodontométrie.**

PARODONTOPATÍE, *parodontopatii*, s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile dentare. — Din fr. **parodontopathie.**

PARODONTÓZĂ, *parodontoze,* s.f. Boală degenerativă a țesuturilor care susțin și fixează dinții, caracterizată prin formarea locală de pungi cu puroi și căderea dinților. [Var.: **paradentoză**] — Din fr. **parodontose,** germ. **Parodentose.**

PARODÓNȚIU s.n. (Anat.) Complex morfologic funcțional care asigură fixarea dinților în osul maxilar. ✧ *Parodonțiu moale* = țesut marginal moale, cu formațiuni fibroase, care înconjoară dintele și alvelola dentară; țesut parodontal. *Parodonțiu osos* = porțiune ososă în care sunt săpate alveolele dentare și pe care se inserează parodonțiul moale. — Din germ. **Parodontium.**

PARÓH, *parohi*, s.m. Preot care conduce o parohie (**1**). — Din lat. **parochus,** germ. **Parochus.**

PAROHIÁL, -Ă, *parohiali, -e,* adj. Care ține de o parohie (**1**), privitor la o parohie. [Pr.: *-hi-al*] — Din lat. **parochialis,** germ. **parochial.**

PAROHÍE, *parohii*, s.f. **1.** Cea mai mică unitate administrativă bisericească; comunitate religioasă creștină condusă de un paroh; enorie; *p. ext.* biserica dintr-o astfel de unitate. **2.** Clădire în care se află locuința și cancelaria parohului. — Din lat. **parochia,** germ. **Parochie.**

PARÓI[1]**,** *paroiuri*, s.n. Roi de albine provenit dintr-un roi mai vechi, care a roit și el în aceeași vară. — Din ucr. **parij,** rus. **paroi.**

PAROÍ[2]**,** pers. 3 *paroiește*, vb. IV. Intranz. (Despre albine) A roi a doua oară în aceeași vară. — Din **paroi**[1]**.**

PARÓL interj. (Franțuzism; întărește sau garantează exactitatea celor afirmate) Pe cuvânt! zău! serios! — Din fr. **parole.**

PAROLÁ, *parolez,* vb. I. Tranz. A securiza un dispozitiv, o instalație etc. cu ajutorul unei parole. — De la **parolă.**

PARÓLĂ, *parole*, s.f. **1.** Cuvânt convențional secret sau formulă convențională secretă folosite de militarii care au anumite misiuni pentru a fi identificați de alți militari care cunosc consemnul. ✧ Expr. *A da parola* = a spune cuvântul secret sau formula secretă de recunoaștere. ✦ Cuvânt secret de recunoaștere folosit de membrii unei organizații conspirative. ✦ (Inform.) Cuvânt-cheie care permite accesul la informația dintr-un fișier sau o bază de date. **2.** (Rar) Promisiune, legământ, angajament; cuvânt de onoare. ✧ Loc. vb. *A-și da parola (de onoare)* = a se angaja în mod solemn; a promite. **3.** (Înv.) Cuvânt, vorbă; afirmație, spusă. **4.** (Înv.) Numele unui dans; melodie după care se executa acest dans. — Din fr. **parole,** it. **parola,** germ. **Parole.**

PAROLÍ, *paroli,* s.n. (La unele jocuri de cărți) Dublare a sumei mizate în jocul precedent; (concr.) miză realizată în acest fel. — Din fr., it. **paroli.**

PAROLÍST, -Ă, *parolișți, -ste*, adj., s.m. și f. (Fam.) (Persoană) care se ține de cuvânt, care își respectă angajamentul luat, promisiunea făcută. — **Parolă** + suf. *-ist.*

PARONÍM, *paronime*, s.n. Cuvânt asemănător cu altul din punctul de vedere al formei, dar deosebit de acesta ca sens (și ca origine). — Din fr. **paronyme.**

PARONÍMIC, -Ă, *paronimici, -ce*, adj. Care ține de paronime, referitor la paronime. ✧ *Atracție paronimică* = modificare a formei unui cuvânt sub influența altui cuvânt asemănător cu el. — Din fr. **paronymique.**

PARONIMÍE, *paronimii*, s.f. Însușirea a două sau a mai multor cuvinte de a fi paronime; situația, relația în care se află mai multe paronime. — Din fr. **paronymie.**

PARONOMASÍE, *paronomasii*, s.f. (Rar) Paranomază. [Var.: **paronomazíe** s.f.] — Din lat. **paronomasia,** fr. **paronomasie.**

PARONOMÁSTIC, -Ă, *paronomastici, -ce,* adj. (Rar) Care ține de paronomază, privitor la paronomază. — Din **paronomază, paronomasie.**

PARONOMÁZĂ, *paronomaze*, s.f. Figură de stil constând în asocierea de paronime; paronomasie. — Din fr. **paronomase.**

PARONOMAZÍE s.f. v. **paronomasie.**

PAROREXÍE s.f. (Med.) Tulburare a apetitului care se manifestă prin dorința de a ingera substanțe necomestibile. — Din fr. **parorexie.**

PAROSMÍE s.f. (Med.) Tulburare olfactivă care constă în percepția falsă a unui miros. — Din fr. **parosmie.**

PAROTÍDĂ, *parotide*, adj. (În sintagma) *Glandă parotidă* (și substantivat, f.) = fiecare dintre cele două glande salivare așezate dedesubtul și înaintea urechilor, de o parte și de alta a maxilarului inferior. — Din fr. **parotide.**

PAROTIDECTOMÍE, *parotidectomii,* s.f. (Med.) Intervenție chirurgicală prin care se extirpează total sau parțial glanda parotidă. — Din fr. **parotidectomie.**

PAROTIDIÁN, -Ă, *parotidieni, -e*, adj. (Anat.) Referitor la parotidă, al parotidei. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **parotidien.**

PAROTIDÍTĂ, *parotidite*, s.f. (Med.) Oreion. — Din fr. **parotidite.**

PAROXÍSM, *paroxisme*, s.n. Intensitate maximă, punct culminant la care ajunge o senzație, un sentiment, o stare, un proces, o acțiune în desfășurare etc. ✧ Loc. adv. *Până la paroxism* = în cel mai înalt grad, foarte tare. ✦ (Rar) Surescitare, tulburare extremă. — Din fr. **paroxysme,** germ. **Paroxysmus.**

PAROXISTÍC, -Ă, *paroxistici, -ce*, adj. Ajuns la paroxism; extrem. ✦ (Despre boli, simptome) Care survine brusc sau atinge maximum de intensitate. — Din fr. **paroxystique.**

PAROXITÓN, -Ă, *paroxitone*, adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Cuvânt, formă gramaticală) care are accentul pe penultima silabă. **2.** Adj. (Despre modul de accentuare a cuvintelor, rime etc.) Care se caracterizează prin plasarea accentului pe silaba penultimă. — Din fr. **paroxyton.**

PAROXITONÍE s.f. (Rar) Însușirea de a fi paroxiton. — **Paroxiton** + suf. *-ie.*

PARPALÁC, *parpalace,* s.f. (Fam.) Pardesiu; balonzaid. — Cf. p a r p a l e c.

PARPALÉC, *parpaleci*, s.m. (Înv.) Vânzător ambulant de covrigi și de plăcinte. ✦ Epitet depreciativ dat unui (negustor) grec. ✦ (Reg.) Epitet depreciativ dat unui om care nu merită nicio considerație. — Et. nec.

PARPIÁN, *parpiani*, s.m. Mică plantă erbacee cu flori dispuse în capitule albe sau roz *(Gnaphalium dioicum)*. [Pr.: *-pi-an*] — Et. nec.

PARSÉC, *parseci*, s.m. Unitate de lungime folosită în astronomie, egală cu distanța parcursă de lumină în 3,26 ani-lumină. — Din fr. **parsec.**

PARSÍSM s.n. Religia popoarelor iranice, întemeiată de Zoroastru. — Din fr. **parsisme.**

PARȘÍV, -Ă, *parșivi, -e*, adj. (Pop. și fam.) **1.** Care are caracter josnic; mizerabil, ticălos, mârșav. **2.** Desfrânat, nerușinat, impudic. ✦ Care exprimă, trădează o senzualitate vulgară și exagerată. — Din ucr. **paršyvyj.**

PARȘIVÉNIE, *parșivenii*, s.f. (Pop. și fam.) **1.** Ticăloșie, mârșăvie. **2.** Nerușinare, dezmăț. — **Parșiv** + suf. *-enie.*

PART[1]**, -Ă,** *parți, -te,* adj. Care aparține părților, care se referă la parți. ✦ (Substantivat, f.) Limbă din familia limbilor iraniene, vorbită de parți. — Din fr. **parthe,**

PART[2] interj. (Rar) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură (dată cu palma). — Onomatopee.

PARTÁJ, *partaje,* s.n. Operație de împărțire a unei averi între mai multe persoane îndreptățite să o stăpânească; (concr.) act în care se consemnează o astfel de operație. — Din fr. **partage.**

PARTAJÁ, *partajez,* vb. I. Tranz. A efectua un partaj. — Din fr. **partager.**

PARTAJÁBIL, -Ă, *partajabili, -e*, adj. Care poate fi împărțit. — Din fr. **partageable.**

PARTÁL, *partale*, s.n. (Pop.) Bucată, parte din ceva. — Din bg. **partal.**

PÁRTE, *părți,* s.f. **I. 1.** Ceea ce se desprinde dintr-un tot, dintr-un ansamblu, dintr-un grup etc., în raport cu întregul; fragment, bucată, porțiune. ✧ *În parte* = **a)** loc. adv. în oarecare măsură, parțial; **b)** loc. adj. și adv. separat, deosebit, unul câte unul, pe rând; **c)** loc. adv. făcând abstracție de ceilalți, aparte. ✧ Expr. *În (cea mai) mare parte* = în majoritate; în bună măsură. *Cea mai mare parte (din...* sau *dintre)* = majoritatea. *Parte..., parte...* = (despre oameni) unii... alții...; (despre lucruri) atât..., cât și...; (în corelație cu sine însuși) unii oameni..., alți oameni...; unele lucruri..., alte lucruri.... **2.** Element constitutiv, precis delimitat, din structura unui tot, a unui ansamblu; element indisolubil legat de componența sau de esența unui lucru; *p. ext.* sector, compartiment. ✧ *Parte de vorbire* (sau *de cuvânt)* = categorie de cuvinte grupate după sensul lor lexical fundamental și după caracteristicile morfologice și sintactice. *Parte de propoziție* = cuvânt sau grup de cuvinte din alcătuirea unei propoziții, care poate fi identificat ca unitate sintactică

aparte după funcția specifică îndeplinită în cadrul propoziției. ✧ Expr. *A face parte din...* (sau *dintre...)* = a fi unul dintre elementele componente ale unui tot; a fi membru al unei grupări. *A lua parte la...* = a participa; a contribui la... ✦ Diviziune (cu caracteristici bine precizate) a unei opere literare, muzicale etc. ✦ Ceea ce revine de executat fiecărui interpret sau fiecărui instrument dintr-o partitură muzicală scrisă pentru ansambluri. ✦ Spec. Porțiune a corpului unui om sau al unui animal care formează o unitate în cadrul întregului. **3.** Ceea ce revine cuiva printr-o împărțire, printr-o învoială, dintr-o moștenire etc. ✧ Expr. *Partea leului* = partea cea mai mare dintr-un bun, dintr-un câștig (realizat în comun), pe care și-o rezervă cineva pentru sine. (Fam.) *A face* (cuiva) *parte de ceva* = a da (cuiva) ceva, a face (cuiva) rost de ceva; a-l avea în vedere cu... *A-și face parte (din...)* = a-și însuși ceva (în mod abuziv). *A fi la parte cu cineva* = a fi asociat cu cineva la o afacere, a beneficia împreună cu altul de pe urma unui câștig. ✦ (Pop.) Ceea ce e hărăzit sau sortit (în bine sau în rău) cuiva; soartă, destin. ✧ Expr. *A (nu) avea parte de cineva* (sau *de ceva)* = a (nu) se bucura de ajutorul, de prietenia sau de existența cuiva sau a ceva; a (nu) avea fericirea să conviețuiască cu cineva drag. (Fam., ca formulă de jurământ) *Să n-am parte de tine dacă știu.* ✦ Noroc, șansă. ✦ (Concr.; pop.) Persoană considerată ca fiind predestinată să devină soțul sau soția cuiva ori în legătură cu care se face un proiect de căsătorie. **4.** Contribuție în bani sau în muncă la o întreprindere, la o afacere etc., dând dreptul la o cotă corespunzătoare din beneficiu; (concr.) cota respectivă care revine fiecărui participant. ✧ Loc. adj. și adv. *În parte* = **a)** (care se face) în mod proporțional; **b)** (în sistemul de arendare a pământurilor) (care se face) în dijmă, cu plata unei dijme. *La parte* = (care este angajat) cu plata într-o anumită cotă din beneficiul realizat. ✧ Expr. *Parte și parte* = în părți, în cote egale. **II. 1.** Regiune (geografică), ținut; loc; țară. ✧ Loc. adj. *Din* (sau *de prin) partea* (sau *părțile) locului* = care este din (sau în) regiunea despre care se vorbește; băștinaș, originar (din...). ✧ Loc. adv. *În* (sau *din, prin) toate părțile* = (de) pretutindeni; (de) peste tot. *În nicio parte* = nicăieri. *În ce parte?* = unde? *Din ce parte de loc?* = de unde? *În* (sau *prin) partea locului* = în (sau prin) regiunea despre care se vorbește; pe acolo. *În altă parte* = aiurea. **2.** Margine, latură, extremitate a unui lucru, a corpului unei ființe etc.; fiecare dintre cele două laturi sau dintre fețele ori muchiile unui obiect. ✧ Loc. adv. *(Pe) de o parte... (pe) de altă parte...* (sau *pe de alta...)* = într-un loc..., într-alt loc...; într-o privință..., în altă privință..., dintr-un punct de vedere..., din alt punct de vedere... *Într-o parte* = strâmb, oblic, pieziș. *La o parte* = **a)** într-o latură, la oarecare distanță, mai la margine; **b)** izolat, separat. ✧ Expr. *A se da la o* (sau *într-o) parte* = a se da în lături, a face loc să treacă cineva; *p. ext.* a se eschiva, a se feri (să acționeze, să ia poziție). *La o parte!* = fereşte-te! fă loc! *A da la o parte* = **a)** a deplasa lateral; **b)** a îndepărta, a elimina. *A pune la o parte* = a economisi, a strânge. *A lăsa la o parte* = a renunța la..., a înceta să... (Fam.) *A fi (cam) într-o parte* = a fi zăpăcit, țicnit, nebun. **3.** Direcție, sens (în spațiu). **4.** Fig. Punct de vedere într-o problemă dată; privință. *Din partea mea fă ce vrei*. **III. 1.** Categorie socială, profesională etc.; tabără, grup, colectivitate; persoanele care alcătuiesc o asemenea categorie, tabără etc. ✧ Loc. adj. *Din* (sau *dinspre) partea mamei* (sau *a tatălui)* = care face parte din familia mamei (sau a tatălui). ✧ Expr. *A fi* (sau *a se declara) de partea cuiva* = a fi alături de cineva, a se ralia la punctul de vedere al cuiva. *A avea de partea sa* = a avea în favoarea, în sprijinul său. *A lua* (sau *a ține) parte* (sau *partea) cuiva* = a apăra, a susține; a favoriza. (Pop.) *A se arunca* (sau *a se da) în partea cuiva* = a semăna cu cineva (din familie). *Din partea cuiva* = în numele, ca reprezentant (al cuiva); trimis de cineva. ✦ (Pop.; în sintagmele) *Parte(a) bărbătească* = (ființă de) sex masculin; totalitatea bărbaților. *Parte(a) femeiască* = (ființă de) sex feminin; totalitatea femeilor. **2.** Fiecare dintre persoanele, dintre grupurile de persoane etc. interesate într-o acțiune, într-o afacere sau într-un proces; fiecare dintre statele implicate într-un conflict, angajate în tratative etc. ✧ *Parte contractantă* = fiecare dintre persoanele sau dintre grupurile, statele etc. între care a fost încheiat un contract, un acord. — Lat. **pars, -tis.**

PARTENÉR, -Ă, *parteneri, -e,* s.m. și f. Fiecare dintre participanții la o activitate comună considerat în raport cu ceilalți. ✦ Fiecare dintre persoanele care formează împreună un cuplu. ✦ Fiecare dintre persoanele care interpretează împreună o scenă, un film, un număr de circ etc. — Din fr. **partenaire.**

PARTENERIÁT, *parteneriate,* s.n. Sistem care asociază parteneri din punct de vedere politic, economic și social. — După fr. **parteneriat.**

PARTENOCARPÍE, *partenocarpii,* s.f. Fenomen de dezvoltare a ovarului unui organism vegetal fără ca fecundația să fi avut loc și de transformare a ovarului în fruct lipsit de semințe. — Din fr. **parthénocarpie.**

PARTENOGENÉTIC, -Ă, *partenogenetici, -ce,* adj. Care ține de partenogeneză, privitor la partenogeneză. — Din fr. **parthénogénétique.**

PARTENOGENÉZĂ s.f. Formă de dezvoltare a unui organism dintr-un ovul sau dintr-o oosferă nefecundate, prezentă la unele animale și plante (inferioare). — Din fr. **parthénogénèse.**

PARTÉR, *partere,* s.n. **1.** Parte a unei clădiri situată la nivelul solului (sau puțin deasupra lui); totalitatea încăperilor situate în această parte a clădirii. **2.** Parte a unei săli de spectacole cuprinsă între scenă și fundul sălii. ✦ Totalitatea spectatorilor care ocupă locurile din această parte a sălii. **3.** Parte dintr-o grădină sau dintr-un parc rezervată cultivării florilor sau a gazonului. — Din fr. **parterre.**

PARTICIPÁ, *partícip,* vb. I. Intranz. A lua parte la o activitate, la o acțiune, la o discuție. ✦ Spec. A lua parte la o întreprindere economică, contribuind cu bani sau cu alte valori materiale (cu scopul de a obține un câștig). ✦ A împărtăși starea de spirit sau sentimentele cuiva, a fi solidar cu cineva într-o împrejurare dată. — Din fr. **participer,** lat. **participare.**

PARTICIPÁNT, -Ă, *participanți, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) care ia parte la realizarea unei acțiuni în comun, care participă la ceva. ✦ Spec. (Persoană) care ia parte la o discuție, la o dezbatere. — Din fr. **participant.**

PARTICIPÁRE, *participări,* s.f. Acțiunea de *a participa* și rezultatul ei; participație. — V. **participa.**

PARTICIPATÍV, -Ă, *participativi, -e,* adj. Care participă afectiv, din tot sufletul; dedicat, implicat. ✦ Care manifestă spirit de colaborare; *p. ext.* entuziast. — Din fr. **participatif.**

PARTICIPÁȚIE, *participații,* s.f. Participare.✦ Spec. Faptul de a participa la o activitate economică, contribuind cu bani sau cu alte bunuri materiale, în vederea obținerii unor câștiguri; (concr.) cotă cu care participă cineva la o asemenea activitate. — Din fr. **participation.**

PARTICIPIÁL, -Ă, *participiali, -e,* adj. Care ține de un participiu, privitor la un participiu; care provine dintr-un participiu; care este exprimat printr-un participiu. ✧ *Construcție participială* = unitate sintactică care cuprinde un participiu și care are valoare de propoziție secundară (atributivă sau circumstanțială). [Pr.: *-pi-al*] — Din fr. **participial,** lat. **participialis.**

PARTICULÁR, -Ă, *particulari, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care este propriu unei singure ființe, unui singur lucru sau unei singure categorii de ființe sau de lucruri; specific, caracteristic. ✧ Loc. adv. *În particular* = în mod deosebit, în special, mai ales. **2.** Care se referă la indivizi izolați, care are un caracter izolat; individual. ✧ Loc. adv. *În particular* = de către fiecare individ în parte. ✦ (Substantivat, n.) Categorie filosofică reprezentând o treaptă mai înaltă de generalitate a singularului în raport cu el însuși. **3.** Care are caracter personal, neoficial, care nu e destinat publicului sau publicității; privat, intim, confidențial. Loc. adv. *În particular* = într-un grup restrâns; confidențial. ✦ (Despre bunuri materiale) Care este proprietate individuală. ✦ (Despre școli) Care nu aparține statului. ✧ *Lecție* (sau *oră) particulară* = lecție pe care un profesor o predă unui elev în afara școlii. *Profesor particular* = profesor care predă unui elev lecții în afara școlii. *Elev particular* (și substantivat, m.) = elev care se pregătește fără a frecventa cursurile unei școli, prezentându-se numai la anumite date pentru a susține examene. *Examen particular* = examen la care se prezintă elevii particulari. ✧ Loc. adv. *În particular* = fără a urma cursurile unei școli (dar pregătindu-se singur pentru a susține examenele cerute). **4.** Care este considerat străin de o activitate sau de un loc de muncă. *Intrarea persoanelor particulare este interzisă*. **II.** S.m. Persoană care nu deține o funcție oficială; persoană considerată ca individ în raport cu statul sau cu o instituție a statului; persoană care nu face parte dintr-un grup social constituit, considerată în raport cu acesta. — Din lat. **particularis,** germ. **partikular, Partikular.**

PARTICULARÍSM[1] s.n. Concepție ideologică și politică conform căreia se pretinde autonomia unei provincii, a unei părți dintr-un stat. — Din fr. **particularisme.**

PARTICULARÍSM[2] s.n. (Rar) Caracter intim, personal, specific al cuiva sau a ceva. — **Particular** + suf. *-ism.*

PARTICULARÍST, -Ă, *particularişti, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al particularismului[1]. **2.** Adj. Care ține de particularism[1], care este caracteristic particularismului[1]. — Din fr. **particulariste.**

PARTICULARITÁTE, *particularități,* s.f. Caracterul a ceea ce este particular (**I 1**); notă distinctivă prin care o ființă sau un lucru se deosebește de altele. — Din fr. **particularité.**

PARTICULARIZÁ, *particularizez,* vb. I. Refl. și tranz. fact. A deveni sau a face să devină particular (**I 2**); a (se) reduce la un caz concret; a (se) individualiza. — Din fr. **particulariser.**

PARTICULARIZÁNT, -Ă, *particularizanți, -te,* adj. Care particularizează, individualizează. — **Particulariza** + suf. *-ant*.

PARTICULÁRNIC, -Ă, *particularnici, -ce,* adj. (Înv.) Particular. — **Particular** + suf. *-nic.*

PARTÍCULĂ, *particule,* s.f. **1.** Parte foarte mică dintr-o substanță, dintr-o materie. ✧ (Fiz.) *Particulă elementară* = particulă constitutivă a materiei (electron, proton etc.) care se prezintă ca o unitate cu însușiri specifice și nu poate fi redusă în unități mai simple. *Particulă alfa* = nucleu de heliu format din patru nucleoni. *Particulă beta* = electron sau pozitron emis de nucleul unui element radioactiv. **2.** (Lingv.) Afix sau alt element invariabil atașat la un cuvânt; termen generic pentru diverse cuvinte cu corp fonetic redus, mai ales pentru părți de vorbire neflexibile. ✦ Spec. Cuvânt care însoțește un nume propriu de familie, de demnitate, indicând gradul, rangul etc. — Din fr. **particule,** lat. **particula**.

PARTÍD, *partide,* s.n. Grup de indivizi asociați în vederea apărării unor opinii sau interese comune. ✧ *Partid politic* = organizație al cărei scop este câștigarea controlului asupra aparatului de conducere. *Partide istorice* = nume dat partidelor politice (liberal și țărănesc) care s-au succedat la conducerea României până la instaurarea regimului comunist. — După fr. **parti.**

PARTÍDĂ, *partide,* s.f. **1.** Desfășurare completă a unui joc distractiv sau sportiv, cu toate fazele lui succesive, în urma cărora se stabilesc câștigătorii; întrecere sportivă; meci. ✧ Expr. (Fam.) *A pierde partida* = a nu reuși într-o acțiune sau într-o întreprindere, a suferi un eșec, a nu avea nicio șansă. ✦ Petrecere, distracție în grup, organizată după un anumit program. *O partidă de vânătoare*. **2.** Căsătorie sau proiect de căsătorie (avantajos); *p. ext.* persoană vizată pentru un proiect de căsătorie. **3.** (Înv.) Partid; grupare, tabără. ✧ Expr. *A fi de partida cuiva* = a fi partizanul unei grupări. *A lua partida cuiva* = a trece de partea cuiva, a lua apărarea cuiva. **4.** (Cont.) Cont. ✧ *(Contabilitate în) partidă dublă* = metodă de evidență contabilă în care înregistrarea operațiilor se face concomitent în debitul unui cont și în creditul altui cont. *(Contabilitate în) partidă simplă* = metodă de evidență contabilă în care înregistrarea se face fie numai în debitul unor conturi, fie numai în creditul altor conturi. **5.** Cantitate de mărfuri vândută sau cumpărată o dată. **6.** Parte dintr-o compoziție muzicală executată de unul dintre membrii unui ansamblu, care execută această parte. [Pl. și: (**4**) *partizi*] — Din ngr. **partídha,** it. **partita,** fr. **partie.**

PARTÍNIC, -Ă, *partinici, -ce,* adj. Care reprezintă și apără interesele partidului pe care îl reprezintă, care corespunde cu spiritul, ideologia, programul acestui partid. — Din rus. **partiĭnîi.**

PARTINITÁTE s.f. Faptul de a aparține unui partid, unei ideologii, unui curent. — **Partin**[ic] + suf. *-itate*.

PARTI-PRÍS, *parti-pris-uri,* s.n. Părere preconceputã. ✧ Expr. *A vorbi cu parti-pris* = a face aprecieri subiective, a vorbi cu părtinire. [Pr.: *partipri*] — Din fr. **parti-pris.**

PARTÍTĂ, *partite,* s.f. (Muz.) Suită. — Din it. **partita.**

PARTITÍV, -Ă, *partitivi, -e,* adj. (Gram.; despre forme flexionare sau despre construcții; și substantivat, n.) Care exprimă ideea de parte dintr-un întreg sau întregul din care s-a luat o parte. *Genitiv partitiv*. ✧ *Articol partitiv* = articol care se atașează la un cuvânt partitiv. — Din fr. **partitif,** it. **partitivo.**

PARTITÚRĂ, *partituri,* s.f. Notație muzicală cuprinzând toate părțile vocilor sau ale instrumentelor, astfel dispuse încât să poată fi urmărite concomitent; *p. ext.* compoziție muzicală; partițiune. — Din it. **partitura**, germ. **Partitur.**

PARTÍȚIE[1] s.f. v. **partițiune.**

PARTÍȚIE[2]**,** *partiții,* s.f. **1.** (Mat.; în expr.) *Partiție a unei mulțimi* = mulțime formată din submulțimi ale unei mulțimi date, disjuncte două câte două și a căror reuniune este mulțimea dată. **2.** (În lingvistica matematică) Clasificare a cuvintelor după flexiune. — Din fr. **partition.**

PARTIȚIÚNE, *partițiuni,* s.f. (Rar) Partitură. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: **partíție** s.f.] — Din fr. **partition.**

PARTIZÁN, -Ă, *partizani, -e*, s.m. și f. **1.** Persoană care adoptă și susține o idee, o teorie etc.; persoană care este de partea cuiva, care luptă alături de cineva pentru o cauză; adept. **2.** Spec. Membru al unui detașament organizat de luptă, care acționează în timp de război împotriva inamicului, în spatele frontului. — Din fr. **partisan.**

PARTIZANÁT, (**2**) *partizanate,* s.n. **1.** Faptul de a fi partizan. **2.** Stare, atitudine, activitate de partizan. — **Partizan** + suf. *-at.*

PARTURIȚIE, *parturiții,* s.f. (Med.) Naștere (**1**). — Din lat. **parturitio,** fr. **parturition.**

PÁRTY, *party-uri,* s.n. Petrecere, serată. — Din engl. **party.**

PARȚI s.m. pl. Veche populație, nomadă, de origine iraniană stabilită în vestul Asiei, între Eufrat și Ind, unde a întemeiat un puternic stat în sec. III î.H. — Din fr. **Parthes.**

PARȚIÁL[1]**, -Ă,** *parțiali, -e,* adj. Care reprezintă numai o parte dintr-un lot; care se efectuează numai în parte, care nu cuprinde sau nu acoperă întregul sau totalitatea. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **partiel,** lat. **partialis.**

PARȚIÁL[2]**, -Ă,** *parțiali, -e,* adj. (Rar) Care părtinește; părtinitor. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **partial.**

PARȚIALITÁTE s.f. (Rar) Atitudine părtinitoare (față de cineva sau de ceva); părtinire. [Pr.: *-ți-a-*] — Din lat. **partialitas, -atis,** fr. **partialité.**

PARȚIÁR adj. (Jur.; ieșit din uz; în sintagma) *Colon parțiar* = persoană care lua în arendă o bucată de pământ și împărțea beneficiul cu proprietarul. [Pr.: *-ți-ar*] — Din lat. **partiarius** [colonus].

PARÚCIC s.m. v. **porucic.**

PARÚRĂ, *paruri,* s.f. **1.** Podoabă de lămâiță (**2**) și beteală pe care o pun miresele pe cap. **2.** Ansamblu de obiecte de podoabă executate cu aceleași motive ornamentale (și din același material). — Din fr. **parure.**

PARVENÍ, *parvín,* vb. IV. Intranz. **1.** A ajunge, fără merite deosebite, prin mijloace neoneste sau printr-un concurs favorabil de împrejurări, la o bună situație materială, politică sau socială; a pătrunde într-o pătură socială înaltă; a se ajunge. **2.** (Franțuzism) A reuși, a izbuti. **3**. (Despre știri, scrisori etc.) A ajunge la destinație, a fi remis destinatarului. ✦ (Despre lumină, zgomote etc.) A se propaga prin spațiu până la un anumit punct, a se face simțit. — Din fr. **parvenir.**

PARVENÍRE s.f. Acțiunea de *a parveni* și rezultatul ei. — V. **parveni.**

PARVENÍT, -Ă, *parveniți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care parvine (**1**). — V. **parveni.**

PARVENITÍSM s.n. Tendința, dorința de a parveni (**1**) cu orice preț; situație de parvenit; mod de comportare, atitudine de parvenit. — **Parvenit** + suf. *-ism*.

PAS[1] interj. Cuvânt folosit de un jucător de cărți pentru a arăta că nu vrea sau nu poate să deschidă jocul, să participe la joc (în turul respectiv). — Din fr. [je] **passe.**

PAS[2]**,** *pasuri,* s.n. **1.** Drum, loc îngust și mai coborât, de-a lungul unei văi, între munți sau dealuri, prin care se trece dintr-o parte în alta; trecătoare. **2.** (Înv.) Pașaport. — Din germ. **Pass,** fr. **pas.**

PAS[3]**, (I)** *pași,* s.m., **(II)** *pasuri*, s.n. **I.** S.m. **1.** Fiecare dintre mișcările alternative pe care le fac picioarele în mers obișnuit; *p. ext.* distanță astfel parcursă; *p. gener.* distanță mică. ✧ Loc. adv. *Pas cu pas* = **a)** încetul cu încetul, treptat; **b)** mereu, neîncetat. *La tot pasul* sau *la fiecare pas* = la orice mișcare; pretutindeni, necontenit. *Nici (un) pas* = deloc, nicidecum. ✧ Expr. *(A face) primul pas* = (a face) începutul, primele încercări; (a avea) inițiativa. *A avea* (sau *a da* cuiva) *pas (să...)* = a avea (sau a da cuiva) posibilitatea, îngăduința să facă ceva. *A face un pas greșit* = **a)** a se poticni în mers; **b)** a săvârși o greșeală. *A ceda pasul* = a lăsa pe altul să treacă înainte; a se lăsa depășit (în mers, în acțiuni, în realizări). ✦ Zgomot produs de cel care merge pe jos. *Se aud pași.* ✦ Fig. Stadiu, etapă. ✦ Fig. Înaintare, propășire, progres. ✦ Fig. Acțiune, act, faptă; hotărâre. **2.** Mod de a umbla pe jos; mers, umblet, călcătură. ✧ *Pas alergător* = mers în fugă. *Pas de front* (sau *de defilare)* = mers ostășesc de paradă, cu cadență bine marcată. *Pas de marș* (sau *de voie, de manevră)* = mers ostășesc obișnuit, fără efortul de a păși energic. ✧ Loc. adv. *În pasul calului* sau *la pas* = în ritm de mers obișnuit; fără să fugă. ✧ Expr. *A ține pasul* = **a)** a păstra cadența, ritmul de mers cu cineva; **b)** a se menține la același nivel cu cineva sau cu ceva. *A merge în pas* (cu cineva) = a avea aceeași cadență (cu cineva). (Rar) *A se ține de pasul cuiva* = a urmări pe cineva. (Rar) *A da pas* = a se grăbi. *A-și iuți pasul* = a-și mări viteza de deplasare pe jos; a fugi. ✦ Mișcare ritmică a picioarelor, caracteristică pentru fiecare dans. **3.** Unitate de măsură de lungime egală cu distanța dintre cele două picioare ale omului depărtate în cursul mersului obișnuit; *p. ext.* distanță reprezentată de această unitate de măsură. **4.** Urma lăsată de talpa piciorului sau a încălțămintei în mers. ✧ Expr. (Înv.) *A călca* (sau *a urma, a merge*) *pe pașii cuiva* = a urma exemplul cuiva, a continua activitatea cuiva. **5.** (Biol.; în sintagma) *Pas genetic* = distanță creată între unul dintre părinți și unul dintre copii, astfel încât posibilitatea acestuia de a primi o genă oarecare se înjumătățește datorită meiozei. **II.** S.n. **1.** Distanță între două elemente alăturate identice ale unui sistem tehnic, măsurată în direcția în care se repetă elementele. ✧ *Pas de filet* sau *pasul filetului* = distanța dintre laturile paralele a două spire consecutive, măsurată de-a lungul axei filetului. ✦ Distanță dintre doi dinți consecutivi ai unei roți dințate. **2.** (Înv. și reg.) Unealtă de lemn asemănătoare cu un compas, folosită în dulgherie, dogărie etc. — Lat. **passus.**

PAS[4] subst. Substanță medicamentoasă antibiotică, cu aspect de pulbere albă, puțin solubilă în apă, folosită în tratamentul tuberculozei. — Din fr. **P.A.S.** (abr. din *acide para-aminosalicylique)*.

PASÁ, *pasez,* vb. I. Tranz. **1.** (Sport) A trimite mingea unui coechipier. **2.** (Fam.) A da sau a ceda cuiva ceva; a face să ajungă sau să treacă în mâna altuia, a transmite altuia. **3.** A trece prin sită fructe sau legume; a zdrobi, a mărunți. — Din fr. **passer.**

PASÁBIL, -Ă, *pasabili, -e,* adj. (Fam.) Care e acceptabil (dintr-un anumit punct de vedere). — Din it. **passabile,** fr. **passable.**

PASAGÉR, -Ă, *pasageri, -e*, s.m. și f., s.n., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care este numai în trecere printr-un loc, printr-o localitate etc.; persoană care circulă sau călătorește folosind un mijloc de transport (în comun); călător. **2.** S.n. Navă de pasageri. **3.** Adj. (Rar) Vremelnic, trecător. — Din fr. **passager.**

PASÁGIU s.n. v. **pasaj.**

PASÁJ, *pasaje,* s.n. **1.** Spațiu amenajat între două rânduri de clădiri sau coridor al unei clădiri așezat la nivelul străzii, pe care trec pietoni sau, rar, vehicule dintr-o stradă în alta; *p. gener.* loc de trecere. ✦ Porțiune de stradă cu marcaje speciale, folosită ca loc de traversare pentru pietoni. ✦ Încrucișare la niveluri diferite între două sau mai multe căi de circulație rutieră sau între un drum rutier și o cale ferată. **2.** Fragment dintr-un text scris. ✦ Succesiune melodică într-o compoziție muzicală, formată din note scurte și rapide, care face trecerea între diferitele teme ale piesei. **3.** Migrațiune periodică a păsărilor. ✧ Loc. adj. *De pasaj* = care este în trecere printr-o anumită țară în perioada migrațiunilor. ✦ Cârd, stol (aflat în migrație). **4.** Trecere a metalelor, a fibrelor textile etc. printre doi sau mai mulți cilindri metalici așezați în laminor la distanță reglabilă și care se rotesc în sens invers. [Var.: (rar) **paságiu** s.n.] — Din fr. **passage,** it. **passagio,** germ. **Passage.**

PASAMÉTRU, *pasametre,* s.n. Micrometru la care măsurătorile se înregistrează pe un cadran. — Din fr. **passamètre,** rus. **passametr,** germ. **Passameter.**

PASÁNT, *pasante,* adj. (În sintagma) *Contor pasant* (și substantivat, n.) = contor care înregistrează consumul de energie electrică defalcat din consumul înregistrat de un contor general. — Din germ. **passant.**

PASÁRE, *pasări*, s.f. Acțiunea de *a pasa* și rezultatul ei. — V. **pasa.**

PASARÉLĂ, *pasarele,* s.f. **1.** Podeț mobil care leagă de chei puntea unui vapor ancorat; platformă situată la oarecare înălțime de puntea unui vas, unde se află camera hărților și a instrumentelor de navigație. **2.** Pod îngust așezat la înălțime peste o linie de cale ferată, peste un canal etc. pentru a permite trecerea pietonilor. **3.** Galerie acoperită sau punte îngustă care face legătura dintre două clădiri sau două aripi ale aceleiași clădiri la nivelul aceloraşi etaje. — Din fr. **passerelle.**

PĂSĂ, *pase,* s.f. **1.** (Sport) Transmitere a mingii către un coechipier. **2.** Fiecare dintre mișcările făcute cu mâna de cel care hipnotizează pe cineva. **3.** Miză pe care trebuie să o depună jucătorii de cărți la fiecare nou tur. ✦ (Rar) Tur la unele jocuri de cărți. ✧ Expr. *A avea* (sau *a fi în*) *pasă bună* (sau *proastă)* = a avea noroc (sau ghinion) la jocul de cărți; a trece prin împrejurări favorabile (sau nefavorabile); a-i reuși (sau a nu-i reuși) cuiva ceva. **4.** (Nav.) Fâșie de apă indicată navigației într-o zonă cu stânci, bancuri, mine etc. **5.** (Tehn.) Trecere a metalului de forjat în tiparele sau în matrițele care îl fasonează. — Din fr. **passe,** engl. **pass.**

PĂSĂMITE adv. (Pop.) Pesemne, probabil, se pare, se vede că...; într-adevăr. **— Păsa**[1] + **mite** (înv. „darămite", etc. nec.).

PĂSĂRE, *păsări,* s.f. **1.** (La pl.) Clasă de vertebrate ovipare, cu corpul acoperit cu pene, cu aripi pentru zbor și cu fălcile acoperite cu formații cornoase; (și la sg.) animal din această clasă. ✧ *(De-a) pasărea zboară* = joc de copii în care jucătorii imită zborul unei păsări. ✦ Fig. Avion. **2.** Spec. Nume generic pentru păsările (**1**) domestice crescute pe lângă casa omului în scop economic; orătanie; *spec.* găină. ✦ Carne de pasăre (**2**), folosită ca aliment; mâncare preparată din astfel de carne. **3.** (Reg.) Vrabie. **4.** Compuse: *pasărea-muscă* = colibri; *pasărea-liră* = pasăre australiană la care masculul are coada în forma unei lire, viu colorată *(Menura superba)*; *pasărea-omătului* = pasăre mică cu penele de diferite culori în care predomină culoarea albă *(Plectrophenax nivalis)*; *pasărea-cânepii* = cânepar; *pasărea-paradisului* = pasăre exotică cu pene bogate și frumos colorate *(Paradisea apoda)*. [Var.: (înv. și pop.) **pásere** s.f.] — Lat. **passer.**

PASCÁL[1]**,** *pascali,* s.m. Unitate de măsură pentru presiune, egală cu presiunea exercitată de un newton pe o suprafață de un metru pătrat. — Din fr. **pascal.**

PASCÁL[2] s.n. (Inform.) Limbaj de programare de nivel înalt, orientat spre aplicațiile cu caracter tehnic, științific și economic. — Din fr. **pascal.**

PASCÁL[3]**, -Ă,** *pascali, -e*, adj. (Livr.) Privitor la sărbătoarea Paștelui, de Paște — Din fr. **pascal.**

PASCALÍE, *pascalii,* s.f. **1.** Calendar bisericesc special, cu ajutorul căruia se poate stabili cu mult înainte data Paștilor și a altor sărbători religioase care nu au loc la date fixe. **2.** Carte astrologică populară cu ajutorul căreia se crede că se poate ghici viitorul cuiva. — Din ngr. **pashálion.**

PÁSCĂ s.f. **1.** Cozonac tradițional făcut din aluat dospit umplut cu brânză de vaci, stafide, smântână etc. care se mănâncă de obicei la Paști de către creștinii ortodocși. ✦ Anafură pe care preotul o împarte credincioșilor în ziua de Paști; paști (**2**). **2.** Preparat alimentar tradițional, făcut din aluat nedospit, copt în foi subțiri, pe care îl mănâncă evreii în timpul Paștilor în loc de pâine. — Lat. **pascha.**

PASEÍSM s.n. Cult exagerat al trecutului (propriu romantismului) manifestat, mai ales, prin idealizarea acestuia. — Din fr. **passéisme.**

PASEÍST, -Ă, *paseiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la paseism, caracteristic paseismului. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care aderă la paseism. — Din fr. **passéiste.**

PASÉNȚĂ s.f. v. **pasiență.**

PÁSERE s.f. v. **pasăre.**

PASERIFÓRMĂ, *paseriforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări ai căror pui ies din ou golași și orbi; (și la sg.) pasăre care face parte din acest ordin. — Din fr. **passeriforme.**

PASÉTĂ, *pasete*, s.f. Piesă a unei mașini de tricotat care servește la conducerea firului. — Din fr. **passette.**

PASIÁNS s.n. v. **pasiență.**

PASÍBIL, -Ă, *pasibili, -e,* adj. Care poate sau trebuie să fie supus la..., susceptibil de... *Pasibil de amendă*. — Din fr. **passible.**

PASIÉNȚĂ, *pasiențe,* s.f. Combinare a cărților de joc după anumite reguli bazate pe hazard, de reușita căreia jucătorul leagă realizarea unei dorințe. [Pr.: *-si-en-*. — Var.: (rar) **pasénță** s.f., (înv.) **pasiáns** s.n.] — Din ngr. **pasiéntsa,** fr. **patience.**

PASIFLORÁL s.n. Medicament calmant sub formă de soluție, preparat din extractul fluid al unei specii de pasiflora, cu adaosuri de substanțe sedative și de sirop. — **Pasiflora** + suf. *-al*.

PASIFLÓRĂ, *pasiflore,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante tropicale agățătoare, cu tulpină lemnoasă și cu flori albăstrii, folosite de obicei ca plante decorative *(Passiflora)*. — Din fr. **passiflore,** lat., it. **passiflora.**

PASIGRAFÍE, *pasigrafii,* s.f. (Rar) Sistem de scriere universală. — Din fr. **passigraphie.**

PASIMÉTRU, *pasimetre,* s.n. Instrument de precizie folosit la măsurarea dimensiunilor găurilor dintr-o piesă prin comparare cu un etalon. — Din fr. **passimètre.**

PASIONÁ, *pasionez,* vb. I. Tranz. și refl. A trezi sau a simți un interes deosebit, pasiune pentru ceva sau cineva. ✦ Refl. A face ceva cu pasiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **passionner.**

PASIONÁL, -Ă, *pasionali, -e,* adj. (Despre însușiri, sentimente, acțiuni etc.) Produs sau determinat de o pasiune, care se referă la o pasiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **passionnel,** lat. **passionalis.**

PASIONALÍSM s.n. (Rar) Pasionalitate. [Pr.: *-si-o-*] — **Pasional** + suf. *-ism*.

PASIONALITÁTE s.f. Caracter pasional, pătimaș; pasionalism. [Pr.: *-si-o-*] — **Pasional** + suf. *-itate.*

PASIONÁNT, -Ă, *pasionanți, -te,* adj. Care pasionează; captivant, palpitant. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **passionner.**

PASIONÁT, -Ă, *pasionați, -te,* adj. **1.** (Despre însușiri, sentimente, acțiuni etc.) Determinat de pasiune, izvorât dintr-o (mare) pasiune; care exprimă (o mare) pasiune. **2.** (Despre oameni) Care pune pasiune în tot ceea ce face, care acționează cu pasiune; fervent, entuziast, inimos (**3**). ✦ Stăpânit, dominat de pasiuni sau de patimi. [Pr.: *-si-o-*] — V. **pasiona.**

PASIÚNE, *pasiuni,* s.f. **1.** Stare afectivă deosebit de intensă și durabilă pentru cineva sau pentru ceva; dragoste foarte puternică; manifestare, exteriorizare a unui astfel de sentiment. ✧ Loc. adv. *Cu pasiune* = înflăcărat, entuziast; intens. ✦ Ceea ce constituie obiectul, cauza unui astfel de sentiment. **2.** Înclinație vie, însoțită de plăcere pentru obiectul studiat sau pentru profesia exercitată. ✦ Dorință, aspirație. **3.** Viciu, patimă distrugătoare. **4.** Compoziție muzicală bazată pe narațiunea evanghelică a patimilor Mântuitorului. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **passion,** lat. **passio, -onis,** germ. **Passion.**

PASÍV, -Ă, *pasivi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care nu reacționează în niciun fel, care este lipsit de inițiativă și de interes pentru ceea ce face, vede etc.; inactiv. ✦ *Vocabular pasiv* = parte a vocabularului care nu e folosită în mod frecvent în vorbire. *Apărare pasivă* = ansamblul măsurilor luate pentru a feri un oraș, o clădire etc. de atacuri aeriene inamice. *Drept electoral pasiv* = dreptul de a fi ales în diverse organe legislative. **2.** (Gram.; despre diateze, forme verbale, conjugări etc.) Care arată că subiectul gramatical suferă acțiunea făcută de altcineva. ✦ (Substantivat, n.) Diateza pasivă (**I 2**) a unui verb. **3.** (Despre metale, aliaje) Care prezintă fenomenul de pasivitate (**2**). **II.** S.n. **1.** (Fin.; adesea adjectival) Totalitatea mijloacelor economice ale unei întreprinderi, privite sub aspectul provenienței lor la un moment dat și al destinației lor. ✦ Parte a bilanțului contabil în care sunt înscrise fondurile unei întreprinderi sau ale unei instituții la un moment dat. **2.** (Jur.) Parte din patrimoniul unei persoane fizice sau juridice alcătuită din datorii sau din alte obligații ce se pot evalua în bani. — Din fr. **passif,** lat. **passivus,** germ. **passiv, Passiv.**

PASIVÍSM s.n. (Rar) Atitudine a omului pasiv (**I 1**); tendință spre pasivitate. — **Pasiv** + suf. *-ism*.

PASIVÍST, *pasiviști,* s.m. Persoană stăpânită de pasivism. — **Pasiv** + suf. *-ist*.

PASIVITÁTE s.f. **1.** Stare a celui pasiv (**I 1**); lipsă de activitate, de inițiativă, de interes; renunțare la acțiune; inactivitate; resemnare. **2.** Însușire a unor metale sau aliaje de a nu fi atacate de unii acizi concentrați. — Din fr. **passivité,** germ. **Passivität.**

PASIVIZÁ, *pasivizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Chim.) A face să capete sau a avea pasivitate (**2**). — **Pasiv** + suf. *-iza*.

PASIVIZÁRE, *pasivizări,* s.f. (Chim.) Acțiunea de *a (se) pasiviza* și rezultatul ei. — V. **pasiviza.**

PASMÁNT, *pasmanturi,* s.n. (Înv. și reg.) Ceapraz, firet (pentru împodobit haine sau draperii). — Din fr. **passement.**

PASMANTERÍE, *pasmanterii,* s.f. **1.** (Articole de) ceaprăzărie[2]. **2.** Ramură a industriei textile care produce un sortiment variat de fireturi, panglici, șireturi etc. — Din fr. **passementerie.**

PASPARTÚ, *paspartuuri,* s.n. **1.** Cheie cu care se poate deschide orice broască obișnuită; șperaclu. **2.** Fig. Mijloc de pătrundere într-un anumit cerc, într-o anumită problemă etc. [Scris și: *passe-partout*] — Din fr. **passe-partout.**

PASPOÁL, *paspoaluri,* s.n. Șiret (lat) sau fâșie îngustă de stofă, de mătase etc. aplicată ca garnitură la rochii, de-a lungul unei cusături, a unui buzunar etc. ✦ Bandă, de obicei din piele sau din material plastic, fixată la unele fețe de pantofi sau la diferite obiecte de marochinărie pentru a le întări marginile sau pentru a ascunde unele cusături și a crea un efect decorativ. [Pl. și: *paspoale*] — Din fr. **passepoil.**

PASPOALÁ, *paspoalez*, vb. I. Tranz. A împodobi sau a dubla cu paspoal. — Din **paspoal.**

PASPOALÁRE, *paspoalări,* s.f. Acțiunea de *a paspoala* și rezultatul ei. — V. **paspoala.**

PASPÓRT s.n. v. **pașaport.**

PASSACÁGLIA s.f. Vechi dans de origine spaniolă și italiană, cu mișcare lentă și gravă; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *pa-sa-ca-li-a*] — Cuv. it.

PASSIM adv. În diferite locuri, în (mai) multe locuri dintr-un izvor citat. [Pr.: *pásim*] — Cuv. lat.

PASSING-SHOT, *passing-shoturi,* s.n. (Tenis) Minge care trece pe lângă adversarul venit la fileu. [Pr.: *pásing-șót*] — Cuv. engl.

PÁSTĂ, *paste,* s.f. Materie densă cu aspect omogen, rezultată de obicei din măcinarea unor substanțe și din amestecul lor (cu un lichid) până la obținerea consistenței dorite. ✧ *Pastă de dinți* = preparat farmaceutic folosit la spălarea dinților. *Paste făinoase* = produse alimentare, de diferite forme și dimensiuni, obținute prin uscarea unui aluat nedospit din făină de grâu. ✦ Culoare (folosită în pictură) de obicei preparată cu ulei. ✦ Lac de unghii cu aspect omogen. — Din ngr. **pásta,** germ. **Pasta.**

PASTÉL, *pasteluri,* s.n. **1.** S.n. Creion colorat, moale, pentru desen, făcut din pigmenți pulverizați, amestecați cu talc și cu gumă arabică. ✦ Desen executat cu acest fel de creioane. ✧ (Adjectival) *Culoare pastel. Desen pastel.* **2.** S.n. Poezie

cu conținut liric, în care se zugrăvește un tablou din natură. — Din fr. **pastel,** it. **pastello.**

PASTELÁT, -Ă, *pastelați, -te*, adj. (Despre culori, desene etc.) Cu tonuri pale, delicate. — Din **pastel.**

PASTELÍST, *pastelişti,* s.m. **1.** Pictor de pasteluri (**1**). **2.** Poet care compune pasteluri (**2**). — Din fr. **pastelliste.**

PASTELIZÁ, *pastelizez*, vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A desena, a vopsi în culori pastel. ✦ A face să aibă culorile atenuate. **2.** A crea un pastel (**1**); a da impresia de pastel. — **Pastel** + suf. *-iza*.

PASTELIZÁNT, -Ă, *pastelizanți, -te,* adj. (Rar) Ca de pastel. — **Pasteliza** + suf. *-ant.*

PASTÉT, *pastete,* s.n. (Înv.) Pateu (**2**). [Var.: **paştét** s.n.] —Din germ. **Pastete.**

PASTEURELÓZĂ, *pasteureloze,* s.f. **1.** Numele unei boli microbiene grave a animalelor. **2.** Holera păsărilor. [Pr.: *-tö-*] — Din fr. **pasteurellose.**

PASTEURIZÁ, *pasteurizez,* vb. I. Tranz. A conserva produse alimentare prin încălzire la o temperatură sub 100°C, urmată de o răcire bruscă, astfel încât însuşirile alimentului să rămână intacte. [Pr.: *-tö-*] — Din fr. **pasteuriser.**

PASTEURIZÁRE, *pasteurizări,* s.f. Acțiunea de *a pasteuriza* și rezultatul ei. [Pr.: *-tö-*] — V. **pasteuriza.**

PASTEURIZÁT, -Ă, *pasteurizați, -te,* adj. (Despre alimente) Care a fost supus pasteurizării. [Pr.: *-tö-*] — V. **pasteuriza.**

PASTEURIZATÓR, *pasteurizatoare,* s.n. Aparat folosit în industria alimentară pentru pasteurizare. [Pr.: *-tö-*] — Din fr. **pasteurisateur.**

PASTÍCĂ, *pastici,* s.f. (Tehn.) Muflă (**2**). — Din it. **pastecca.**

PASTIFLÁNT, -Ă, *pastiflanți, -te*, adj., s.n. (Substanță) care permite obținerea unei paste. — Din **pastă** (după *plastifiant).*

PASTÍLĂ, *pastile*, s.f. **1.** Preparat farmaceutic sau alimentar de forma unei tablete sau a unei bomboane mici, rotunde; (impr.) comprimat. **2.** Piesă în formă de disc mic, folosită la unele mașini sau la unele mecanisme. **3.** Loc special amenajat în mijlocul unei piețe, al unei intersecții largi, pentru refugiul pietonilor, dirijarea circulației etc. — Din fr. **pastille,** germ. **Pastille.**

PASTIŞÁ, *pastişez,* vb. I. Tranz. (Depr.) A realiza o pastișă; a imita, a copia. — Din fr. **pasticher.**

PASTIŞÁRE, *pastişări,* s.f. (Depr.) Faptul de *a pastișa* și rezultatul său. — V. **pastişa.**

PASTÍŞĂ, *pastişe,* s.f. Lucrare literară, muzicală sau plastică, de obicei lipsită de originalitate și de valoare, în care autorul preia servil temele sau mijloacele de expresie ale unui mare creator; imitație, copie. — Din fr. **pastiche.**

PASTIŞÓR, *pastişori,* s.m. (Rar; depr.) Persoană care pastișează. — Din fr. **pasticheur.**

PÁSTOR, *pastori,* s.m. Preot protestant. — Din germ. **Pastor,** lat. **pastor.**

PASTORÁL, -Ă, *pastorali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De păstor, păstoresc; *p. ext.* de la țară, câmpenesc, rustic. **2.** Adj. (Despre creații literare) Care zugrăvește în mod idilic viața păstorilor, viața de la țară; bucolic. **3.** S.f. Operă literară cu conținut pastoral (**2**); bucolică. ✦ Compoziție muzicală în care sunt evocate câmpeie din viața câmpenească, rurală. **4.** Adj. (Rar) Care aparține pastorilor sau preoților, privitor la pastori sau la preoți. *Cârjă pastorală*. **5.** S.f. Scrisoare publică, cuprinzând îndemnuri și urări, prin care un arhiereu se adresează preoților și credincioșilor cu ocazia sărbătorilor religioase mari sau a altor evenimente importante. — Din fr. **pastoral,** lat. **pastoralis,** it. **pastorale.**

PASTORALÍSM s.n. Tendință în literatură și în artă caracterizată prin cultivarea genului pastoral. — Din fr. **pastoralisme,** engl. **pastoralism.**

PASTRAMAGÍU, *pastramagii,* s.m. **1.** (Ieșit din uz) Persoană care făcea sau vindea pastramă. **2.** (Fam.) Epitet depreciativ dat unui om de nimic și cu apucături grosolane. — **Pastramă** + suf. *-agiu*.

PASTRÁMĂ, (**2**) *pastrame,* s.f. **1.** Preparat alimentar din carne (de oaie, de porc etc.) conservată prin sărare, afumare, uscare și condimentare. ✧ Expr. (Fam.) *A ține* (pe cineva) *la pastramă* = a ține (pe cineva) închis un timp îndelungat. *A face* (pe cineva) *pastramă* = a bate foarte tare (pe cineva). *A se face pastramă* = a slăbi foarte tare. *A pune la pastramă* = a ucide; a distruge. **2.** (La pl.) Diferite sortimente din carnea definită mai sus. [Pl. și: (**2**) *păstrămuri.* — Var.: (înv. și rg.) **păstrámă** s.f.] — Din ngr. **pastramás,** tc. **pastırma.**

PAŞÁ s.f. v. **paşă.**

PAŞALÂC, *paşalâcuri,* s.n. Provincie din Imperiul Otoman guvernată de un paşă. ✧ Fig. Țară, regiune etc. în care domnește despotismul; guvernare despotică. — Din tc. **paşalik.**

PAŞAPÓRT, *paşapoarte,* s.n. Document oficial care dă cetățenilor unui stat dreptul de a se deplasa în altă țară, servindu-le acolo ca act de identitate; pas[2], paşuş. ✧ Expr. (Fam.) *A da* (cuiva) *paşaportul* = a alunga, a expedia (pe cineva); *p. ext.* a da (pe cineva) afară din serviciu. ✦ Dosar care cuprinde toate actele necesare editării unei cărți; dosar de carte. [Var.: (înv.) **paşpórt, paspórt** s.n.] — Din it. **paseporto,** fr. **passeport,** rus. **pasport.**

PAŞAPORTÁR, *paşaportari*, s.m. (Rar) Persoană care aparține ca cetățenie altei țări decât cea în care se află stabilit (temporar) și care stă în țara respectivă cu paşaport. — **Paşaport** + suf. *-ar*.

PÁŞĂ, *paşi,* s.m. Funcția de guvernator al unei provincii din Imperiul Otoman sau titlu al vizirilor și al unor înalți demnitari turci din trecut; persoană care deține funcția sau titlul de mai sus. ✧ Loc. adv. *Ca paşa* sau *ca un paşă* = fără grijă, foarte bine, ca un boier. [Var.: (înv.) **paşá** s.f.] — Din tc. **paşa.**

PÁŞCĂ, *păşti,* s.f. (Reg.) Tutun de calitate inferioară; mahorcă. — Din ucr. **pačka.**

PAŞLÍ, *paşlesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.; fam.) **1.** (În expr.) *A o paşli* = a fugi, a o lua la sănătoasa. **2.** Fig. A fura, a șterpeli. — Din rus. **pošli.**

PÁŞNIC, -Ă, *paşnici, -ce*, adj. **1.** (Despre oameni) Care nu tulbură și nu supără pe nimeni, care este partizan al relațiilor prietenești, armonioase și evită orice conflict; iubitor de pace, potrivnic războiului. **2.** (Despre acțiuni) Care sprijină pacea, lupta pentru pace; (despre atitudini) lipsit de agresivitate. **3.** (Despre un loc, un peisaj etc.) Liniștit, calm, tihnit. [Var.: (înv.) **pácinic, -ă** adj.] — **Pace** + suf. *-nic*.

PAŞÓL interj. (Fam.) Cuvânt peiorativ cu care alungi pe cineva; du-te! pleacă! marș! — Din rus. **pošol.**

PAŞOPTÍSM s.n. Ideologia participanților la Revoluția de la 1848 din Țările Române. — **Paşopt** (= *patruzeci și opt)* + suf. *-ism*.

PAŞOPTÍST, -Ă, *paşoptişti, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține paşoptismului sau paşoptiștilor (**2**), privitor la paşoptism sau la paşoptiști. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care aparține generației participanților la Revoluția de la 1848 din Țările Române; (persoană) care susținut paşoptismul, care a luptat pentru el. ✦ P. ext. Purtător al ideologiei de la 1848. — **Paşopt** (= *patruzeci și opt*) + suf. *-ist*.

PAŞPÓRT s.n. v. **paşaport.**

PÁŞTE[1], *pasc,* vb. III. **1.** Intranz. și tranz. (Despre vite; la pers. 3). A se hrăni rupând cu gura iarbă, plante etc. ✦ Tranz. Fig. A întreține, a cultiva, a dezvolta stări sufletești etc. **2.** Tranz. (Despre oameni) A păzi animalele care pasc (**1**), a duce la păşune; a păstori, a păşuna. ✧ Expr. (Fam.) *Ce paşti aici?* se spune ca mustrare celui care nu și-a făcut datoria, care nu a fost atent, nu a fost vigilent. *A paşte muştele* (sau *vântul, bobocii)* = a pierde vremea fără rost. *A-l paşte* (pe cineva) *gândul* = a fi preocupat de ceva. *A paşte pe cineva* = a urmări pe cineva, păndind momentul potrivit pentru a-i face un rău. *N-am păscut porcii* (sau *gâştele, bobocii* etc.) *împreună*, se spune pentru a-i atrage cuiva atenția că-și permite prea multe. ✧ Compus: *paşte-vânt* s.m. invar. = om fără căpătâi, pierde-vară. **3.** Tranz. (Despre primejdii, moarte, noroc) A urmări cu perseverență, a semăna dintr-un moment în altul sau a favoriza pe neașteptate; a păndi. ✧ Expr. *Să nu te pască păcatul să...* = să nu cumva să..., nu care cumva să... *A-l paşte pe cineva moartea* (sau *păcatul, primejdia)* = a-l amenința pe cineva moartea (sau păcatul, primejdia). — Lat. **pascere.**

PAŞTE[2], *paşti,* s.m., s.f. **1.** N.pr. m. Sărbătoare religioasă celebrată de creștini în amintirea învierii lui Hristos, iar la evrei în amintirea ieșirii lor din robia egipteană, sub conducerea lui Moise. ✧ Expr. *Nu e în toate zilele Paşti* sau *o dată pe an e Paşti* = nu se petrec în fiecare zi evenimente deosebite. *Din an în Paşti* sau *din joi în Paşti, din Paşti în Crăciun* = foarte rar, la intervale mari de timp. *La Paştile cailor* (sau *calului)* = niciodată. **2.** S.f. Pâine sfințită care se împarte la biserică în ziua de Paște (**1**); pască. [Var.: **páşti** s.m.] — Lat. **pascha, -ae.**

PAŞTÉT s.n. v. **pastet.**

PÁŞTI s.m. v. **paşte[2].**

PAŞÚŞ, *paşuşuri,* s.n. (Înv. și reg.) Paşaport. ✦ Ordin (scris) — Din magh. **passzus.**

PAT[1], *paturi,* s.n. **1.** Piesă de mobilier, prevăzută de obicei cu somieră sau cu saltea; *p. ext.* mobila împreună cu lenjeria, cu așternutul respectiv; așternut, culcuș; crivat. ✧ Expr. *A face patul* = **a)** a pune așternutul pe pat pentru dormit; **b)** a strânge așternutul de pe pat. *A strânge patul* = a strânge, a aduna așternutul în care s-a dormit. *A cădea bolnav la pat* = a se îmbolnăvi (grav). *A fi pe patul de moarte* (sau *pe patul morții)* = a fi pe punctul de a muri, a fi în agonie, în comă. *A muri în patul său* = a muri în casa sa, a nu muri într-o străini. *A boli în pat* = a zăcea greu bolnav. *A părăsi patul* = a se face sănătos după o boală grea; a se restabili. **2.** (Pop.) Targă, năsălie. **3.** (Pop.) Răsadniță. **4.** Parte a unei instalații sau a unui sistem tehnic cu fața superioară plană și aproximativ orizontală, pe care se reazemă (și alunecă) materiale sau anumite părți ale instalației sau ale sistemului tehnic. **5.** Partea de lemn a puștii (sau a pistolului), pe care sunt fixate mecanismul și țeava și care servește la imobilizarea armei în poziția dorită în timpul tragerii. ✦ (Sport) Planșetă de pe care se execută trageri la tir. **6.** Strat de material, orizontal sau înclinat, cu fața superioară aproximativ plană, pe care se reazemă de obicei alte materiale; strat din ceva. ✧ *Pat de cale ferată* = strat de balast pe care se așază traversele de cale ferată. ✦ Partea mai joasă a unui teren, a unei depresiuni. **7.** Albie, matcă. — Din ngr. **pátos** „drum bătut”.

PAT[2], *paturi,* s.n. (La jocul de șah) Situație în care un jucător, fără a fi în poziție de șah, nu mai poate face nicio mișcare și este obligat să înceteze jocul, partida declarându-se remiză. — Din fr. **pat.**

PATÁCĂ s.f. v. **pitac[2].**

PATAGÓN, -Ă, *patagoni, -e,* s.m. și f., adj. (Rar) **1.** S.m. și f. Paragonez (**1**). **2.** Adj. Patagonez (**2**). — Din fr. **patagon.**

PATAGONÉZ, -Ă, *patagonezi, -e*, s.m. și f, adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația (amerindiană) a Patagoniei sau este originară de acolo; patagon (**1**). **2.** Adj. Care aparține Patagoniei sau patagonezilor (**1**), privitor la Patagonia ori la patagonezi; originar din Patagonia; patagon (**2**). — **Patagonia** (n. pr.) + suf. *-ez.*

PATALAMÁ, *patalamale,* s.f. (Fam.) Certificat de studii; diplomă. — Din tc. **batalama.**

PATARÁMĂ, *patarame,* s.f. (Pop. şi fam.) Întâmplare neplăcută sau neobişnuită; păţanie. ✧ Expr. *A şti patarama cuiva* = a cunoaşte slăbiciunile sau defectele cuiva, a şti cât preţuieşte cineva. *A da* (sau *a cădea, a ajunge, a gusta) patarama cuiva* = a o păţi la fel cu altcineva. — Cf. p ă t ă r a n i e.

PATARAŢÍNĂ, *pataraţine,* s.f. (Mar.) Parâmă folosită la fixarea de borduri şi spre pupă a arborilor unei nave cu vele. — Cf. it. p a t e r a z z o, fr. p a t a r a s s e.

PATÁŞCĂ[1], *pataşte,* s.f. (Reg.) **1.** Numele mai multor mijloace (rudimentare) de transport sau al unor părţi componente ale acestora. **2.** Năsălie; dric. **3.** Taşcă. [Var.: **pătáşcă** s.f.] — Cf. t a ş c ă.

PATÁŞCĂ[2], *pataşte,* s.f. (Înv.) Pitac[2]. — Din rus. **pataćka.**

PÁTĂ, *pete,* s.f. **1.** Urmă lăsată pe suprafaţa unui obiect de un corp gras, de o materie colorată, de murdărie etc.; suprafaţă pe care se întinde o astfel de urmă; substanţă care a lăsat această urmă. ✦ Porţiune diferit colorată pe un fond omogen. **2.** Porţiune pe corpul animalelor sau al păsărilor, unde părul sau penele sunt de altă culoare faţă de rest. ✦ Părticică a pielii corpului omenesc sau a animalelor diferit colorată faţă de rest. **3.** Porţiune de nuanţă diferită (mai închisă) care se observă cu ochiul liber sau cu telescopul pe discul Soarelui, al Lunii sau al altui corp ceresc. ✧ Expr. *A căuta* (sau *a găsi) pete în Soare* = a căuta cu orice preţ defecte acolo unde nu sunt, a fi cusurgiu. **4.** Fig. Faptă reprobabilă, care dezonorează pe cineva. ✧ Loc. adj. şi adv. *Fără (de) pată* = curat, nevinovat; neprihănit, cast. — Et. nec.

PATÉ s.n. v. **pateu.**

PATEFÓN, *patefoane,* s.n. Aparat pentru reproducerea sunetelor înregistrate pe discuri de gramofon prin mişcarea orizontală sau pe verticală a unui ac special, care urmăreşte şanţul săpat în disc şi comandă membrana difuzorului. — Din fr. **pathéphone.**

PÁTEMĂ s.f. v. **patimă.**

PATÉNT[1], -Ă, *patenţi, -te,* adj. (Despre sisteme şi obiecte tehnice) Construit în chip special pentru a prezenta garanţii de soliditate, de bună funcţionare sau pentru a putea fi folosit uşor; care funcţionează perfect. ✧ *Cleşte patent* (şi substantivat, n.) = cleşte special cu care se pot executa diferite operaţii de apucare, de tăiere etc. ✦ (Substantivat, f.) Capsă, buton de încheiat. ✦ (Substantivat, n.) Un fel de târnăcop, folosit în mine. — Din germ. **Patent.**

PATÉNT[2], -Ă, *patenţi, -te*, adj. (Despre acţiuni sau manifestări ale omului) Care nu se poate tăgădui; de netăgăduit, evident; autentic. — Din fr. **patent.**

PATÉNT[3] s.n. v. **patentă.**

PATENTÁ, *patentez,* vb. I. Tranz. **1.** A acorda (cuiva) o patentă (**1**); a breveta o invenţie. **2.** (Înv.) A supune pe cineva la plata unei patente (**2**). **3.** (Tehn.) A aplica unei sârme de oţel un tratament termic pentru a-i asigura o rezistenţă mai mare. — Din fr. **patenter,** germ. **patentieren.**

PATENTÁRE, *patentări,* s.f. Acţiunea de *a patenta* şi rezultatul ei. — V. **patenta.**

PATENTÁT, -Ă, *patentaţi, -te,* adj. **1.** (Despre invenţii) Pentru care s-a acordat o patentă (**1**); brevetat. **2.** Fig. (Peior.; despre însuşirile oamenilor) Notoriu, evident. ✦ (Rar) Care are o proastă reputaţie. — V. **patenta.**

PATÉNTĂ, *patente,* s.f. **1.** Drept exclusiv pe care îl are un inventator de a pune în fabricaţie şi în vânzare produsul invenţiei sale; act, diplomă prin care se acordă acest drept; brevet de invenţie. ✦ Fig. (Ir.) Sistem, procedeu (propriu cuiva). ✦ Certificat, dovadă. ✧ *Patentă de sănătate* = act eliberat conducerii unui vas maritim, la plecarea dintr-un port, prin care se adevereşte starea sanitară bună a echipajului. *Patentă consulară* = scrisoare de acreditare a unui consul. ✦ Drept de a profesa, de a exercita (pe cont propriu) o activitate sau o acţiune comercială. **2.** (Înv.) Impozit anual plătit de negustori şi de liber-profesionişti; act prin care se confirma plata acestui impozit şi dreptul de exercitare a comerţului sau a profesiei libere. [Var.: **patént** s.n.] — Din fr. **patente,** germ. **Patent.**

PÁTER, *pateri,* s.m. Călugăr sau preot catolic. — Din lat. **pater.**

PATÉRĂ, *patere,* s.f. Vas asemănător cu o farfurioară puţin adâncită, folosit în Antichitate la săvârşirea libaţiilor. — Din fr. **patère,** lat. **patera.**

PATERÍC, *paterice,* s.n. Colecţie de povestiri din viaţa vechilor călugări (trecuţi de Biserică în rândul sfinţilor); text care face parte dintr-o astfel de colecţie. — Din sl. **paterikŭ.**

PATERÍŢĂ, *pateriţe,* s.f. Toiag arhieresc, cârjă episcopală împodobită în partea de sus cu două capete în formă de şerpi între care se află un glob cu o cruce. — Din ngr. **pateritsa.**

PATÉRN, -Ă, *paterni, -e*, adj. Care aparţine tatălui, privitor la tată, de tată, părintesc; după tată. ✦ (Adverbial) Ca un tată, cu sentimente de tată. — Din fr. **paterne,** lat. **paternus.**

PATERNÁL, -Ă, *paternali, -e,* adj. Patern. — Din fr. **paternel.**

PATERNALÍSM s.n. **1.** (Ec. pol.) Concepţie care desemnează interesul pe care îl manifestă patronii pentru bunăstarea muncitorilor sau pentru atmosfera familială din întreprindere, raporturile dintre patroni şi muncitori caracterizate prin afecţiune reciprocă, autoritate şi respect. **2.** Protecţie, protejare, tutelare excesivă a propriului copil. — Din fr. **paternalisme.**

PATERNITÁTE s.f. **1.** Starea, calitatea de tată; rudenie de sânge între părinte şi copilul său, faptul de a fi tată. ✦ (Jur.) Legătură, filiaţie pe linia tatălui. **2.** Fig. Calitatea de autor al unei lucrări, al unei metode etc. — Din fr. **paternité.**

PATERNÓSTER s.n. **1.** Ascensor cu mai multe cabine, antrenate printr-un sistem de lanţuri continue şi cu funcţionare neîntreruptă. **2.** Elevator pentru ridicarea materialelor de construcţie, compus din colivii prismatice fixate pe două lanţuri sau pe două benzi continue, montate vertical şi antrenate manual sau mecanic prin intermediul a două tobe. — Din fr. **pater-noster,** germ. **Paternoster.**

PATÉTIC, -Ă, *patetici, -ce,* adj. **1.** Plin de patos, care emoţionează, impresionează, înduioşează; plin de emfază, de afectare. **2.** (Despre nervi) Care inervează muşchii oblici ai ochiului. — Din fr. **pathétique,** germ. **pathetich.**

PATETICO adv. (Muz.; indică modul de executare) Plin de patos. [Pr.: *-té-*] — Cuv. it.

PATETÍSM s.n. Însuşirea de a înduioşa, de a impresiona, de a mişca puternic (prin vorbe, muzică etc.); caracterul patetic, emoţionant al unei opere literare, muzicale, al unui lucru etc.; atitudine patetică. — Din fr. **pathétisme.**

PATETIZÁ, *patetizez,* vb. I. Intranz. A pune patos (în ceva); a exagera caracterul patetic. — Din fr. **pathétiser.**

PATÉU, *pateuri,* s.n. **1.** Preparat culinar din aluat cu mult unt, aşezat în foi şi umplut cu brânză, tocătură de carne etc. **2.** (În forma *pate*) Pastă de ficat, de carne sau de peşte amestecată cu condimente; pastet; (la pl.) sortiment dintr-o astfel de pastă. [Var.: **paté** s.n.] — Din fr. **pâté.**

PATIBÁR, *patibaruri,* s.n. Bar cu specific de patiserie. — **Pati**[serie] + **bar.**

PATIBULÁR, -Ă, *patibulari, -e,* adj. (Livr.) Care merită să fie spânzurat. — Din fr. **patibulaire.**

PÁTIMĂ, *patimi,* s.f. **1.** Sentiment puternic şi violent care copleşeşte pe om, întunecându-i adesea dreapta judecată; *p. ext.* pasiune, iubire excesivă pentru ceva, pornire nestăpânită; suferinţă morală. ✦ Părtinire, părţialitate; duşmănie, ură. ✧ Loc. adv. *Cu patimă* = pătimaş. **2.** (Înv. şi pop.) Suferinţă fizică, caznă, chin; boală. ✧ (În credinţa creştină) *Patimile Mântuitorului* = suferinţele îndurate de Isus Hristos. *Săptămâna Patimilor* = săptămâna dinainte de Paşti; Săptămâna Mare. [Var.: **pátemă** s.f.] — Din ngr. **páthima.**

PATINÁ[1], *patinez*, vb. I. **1.** Refl. (Despre obiecte de metal oxidabil) A căpăta patină[1]. ✦ A se uza, a se învechi. **2.** Tranz. A face (prin diverse procedee tehnice) ca un obiect (metalic, de artă) să capete patină[1], a da patină[1]. — Din fr. **patiner.**

PATINÁ[2], *patinez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre oameni) A se da pe gheaţă cu patinele[2]; a practica patinajul. **2.** (Despre roţile vehiculelor) A se învârti pe loc fără să înainteze; *p. ext.* (despre vehicule) a nu putea să înainteze sau a aluneca, abătându-se de la direcţia de înaintare; a derapa. ✦ A se deplasa prin alunecare pe o suprafaţă lucie. **3.** (Tehn.) A glisa. — Din fr. **patiner.**

PATINÁJ, (**2**) *patinaje,* s.n. **1.** Patinare[2] (**1**); *spec.* ramură sportivă care cuprinde probe practicate cu patinele[2] pe gheaţă. **2.** Patinoar. — Din fr. **patinage.**

PATINÁRE[1], *patinări,* s.f. Acţiunea de *a (se) patina*[1] şi rezultatul ei. — V. **patina[1].**

PATINÁRE[2], *patinări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a patina*[2] şi rezultatul ei; patinaj. **2.** Alunecare alternativă şi între limite determinate a unui culisor, într-un ghidaj de translaţie. ✦ Alunecare a unei roţi de vehicul pe calea de rulare, fără învârtirea ei. — V. **patina[2].**

PATINÁT[1] s.n. Faptul de *a patina*[2].— V. **patina[2].**

PATINÁT[2], -Ă, *patinaţi, -te,* adj. Care are patină[1] (**1**), care a căpătat patină[1]. — V. **patina[1].**

PATINATÓR, -OÁRE, *patinatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care practică patinajul (**1**); patinor. — **Patina[2]** + suf. *-tor*.

PATÍNĂ[1] s.f. **1.** Strat subţire rezultat din oxidarea naturală sau artificială a bronzului, prin care acesta capătă la suprafaţă o pojghiţă de carbonat de cupru, de culoare verde. ✦ P. anal. Culoare caracteristică pe care o capătă, sub influenţa agenţilor atmosferici, obiectele sau construcţiile de metal, de lemn, de piatră etc. şi care le dă un aspect de vechime. **2.** Strat artificial cu care se acoperă un obiect; culoare, lustru care i se dă unui obiect în scopuri decorative, pentru a crea impresia de vechime sau pentru a-l proteja împotriva coroziunii. — Din fr. **patine.**

PATÍNĂ[2], *patine,* s.f. **1.** Obiect de metal format dintr-o şină şi elemente de legătură care îl fixează de talpa ghetei, folosit la patinaj. ✧ *Patină cu role* = obiect de metal asemănător cu patina[2] (**1**), prevăzut cu patru rotiţe şi cu elemente de legătură care îl fixează de talpa ghetelor, şi care permite deplasarea pe sol în mişcări asemănătoare cu cele de pe patinoar. ✦ (Rar) Fiecare dintre cele două tălpi ale saniei. ✦ (Rar) Schi. **2.** Piesă prin intermediul căreia un mecanism alunecă pe un element de ghidare. ✧ *Patină de ascensor* = şină pe care alunecă cabina ascensorului. ✦ Organ al maşinilor agricole de recoltat, destinat rezemării pe sol a aparatului de tăiere şi reglării înălţimii de tăiere a plantelor. — Din fr. **patin.**

PATINOÁR, *patinoare,* s.n. Teren special amenajat pentru patinaj (**1**); patinaj (**2**). — Din fr. **patinoire.**

PATINÓR, -OÁRE, *patinori, -oare,* s.m. şi f. (Înv.) Patinator. — Din fr. **patineur.**

PATINSONÁRE, *patinsonări,* s.f. Procedeu de extragere a argintului metalic din plumbul argentifer. — Cf. germ. p a t t i n s o n i e r e n.

PÁTIO, *patiouri,* s.n. Curte interioară pavată, înconjurată cu arcade, specifică palatelor spaniole. [Pr.: *-ti-o*] — Cuv. sp.

PATISÉR, *patiseri,* s.m. Persoană care prepară şi vinde produse de patiserie. [Var.: **patisiér** s.m.] — Din fr. **pâtissier.**

PATISERÍE, (**3**) *patiserii,* s.f. **1.** Aluat fin, preparat cu mult unt, din care se fac pateuri, plăcinte etc.; pateuri, plăcinte etc. preparate din acest luat. **2.** Ramură în industria alimentară care se ocupă cu fabricarea unor produse de patiserie (**1**). **3.** Local în care se consumă şi se vând produse de patiserie (**1**). — Din fr. **pâtisserie.**

PATISIÉR s.m. v. **patiser.**

PATOFIZIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază disfuncţiile organismului. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **pathophysiologie.**

PATOGÉN, -Ă, *patogeni, -e,* adj. Care se referă la boală; care provoacă boli, infecţii; purtător de boli. — Din fr. **pathogène.**

PATOGENÉTIC, -Ă, *patogenetici, -ce,* adj. Care aparţine patogeniei, privitor la patogenie. — Din fr. **pathogénétique.**

PATOGENÉZĂ s.f. (Med.) Patogenie. — Din fr. **pathogenèse.**

PATOGÉNIC, -Ă, *patogenici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la patogenie, de patogenie. — Din fr. **pathogénique.**

PATOGENÍE s.f. Ramură a patologiei care se ocupă cu studierea mecanismului de producere şi de evoluţie a bolilor. — Din fr. **pathogénie.**

PATOGENITÁTE s.f. Proprietate a unor microorganisme de a provoca infecţii. — **Patogen** + suf. *-itate.*

PATOGNOMÓNIC, -Ă, *patognomonici, -ce,* adj. (Despre simptome, semne) Care este caracteristic unei boli, pe baza căruia se poate pune diagnosticul. — Din fr. **pathognomonique.**

PATOGNOMONÍE s.f. Ansamblul simptomelor caracteristice unei boli, pe baza cărora se poate stabili diagonosticul. — După fr. **pathognomonie.**

PATOLÓG, -Ă, *patologi, -ge,* s.m. şi f. Medic specialist în patologie. — Din **patologie** (derivat regresiv).

PATOLOGÍC, -Ă, *patologici, -ce,* adj. Care aparţine patologiei, privitor la patologie; care indică o boală fizică sau psihică, care este provocat de o boală; *p. ext.* bolnăvicios, morbid. ✧ *Anatomie patologică* = parte a anatomiei care studiază transformările anatomice intervenite în structura ţesuturilor şi a organelor sub influenţa unor boli. — Din fr. **pathologique.**

PATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază cauzele şi simptomele bolilor. — Din fr. **pathologie.**

PÁTOS s.n. Însufleţire pasionată; avânt, entuziasm. ✧ Loc. adv. *Cu patos* = **a)** în mod entuziast; pasionat, înflăcărat; **b)** în mod afectat, emfatic. ✦ Afectare, emfază (în vorbire şi în scris); falsă însufleţire. — Din ngr. **páthos,** fr. **pathos.**

PATRAFÍR, *patrafire*, s.n. Obiect din odăjdiile bisericeşti, în formă de fâşie lungă de stofă, de mătase etc., pe care sunt brodate motive religioase, purtat de preoţi peste stihar, când oficiază. [Var.: **epitrahíl,** (înv.) **patrahíl, patrahír** s.n.] — Din sl. **petrahilŭ,** ngr. **epitrahílion.**

PATRAHÍL s.n. v. **patrafir.**

PATRAHÍR s.n. v. **patrafir.**

PATRIARCÁL, -Ă adj. v. **patriarhal.**

PATRIÁRH, *patriarhi,* s.m. **1.** Cel mai înalt rang în ierarhia unora dintre Bisericile ortodoxe autocefale; persoană care deţine acest rang. **2.** (În Vechiul Testament) Fiecare dintre capii de familie conducători (spirituali şi politici) ai poporului evreu, predecesori ai lui Moise; *p. ext.* nume dat unor personaje venerabile din Biblie. **3.** Bărbat în vârstă, cu rol de şef al familiei în comunitatea gentilică. ✦ Fig. Bătrân venerabil, cu numeroşi descendenţi. [Pr.: *-tri-arh*] — Din sl. **patrijarhŭ,** ngr. **patriárhis.**

PATRIARHÁL, -Ă, *patriarhali, -e,* adj. **1.** Al patriarhului (**1**) sau al patriarhiei, privitor la patriarh sau la patriarhie. **2.** Care aminteşte simplitatea obiceiurilor şi a traiului din vechime; *p. ext.* liniştit, tihnit; bătrânesc, tradiţional, rustic. [Pr.: *-tri-ar-*. — Var.: (înv.) **patriarcál, -ă** adj.] — Din fr. **patriarcal** (după *patriarh).*

PATRIARHALÍSM s.n. Tendinţă de întoarcere la tradiţiile şi datinile din trecut; obicei, tradiţie etc. care aminteşte de timpurile patriarhale (**2**). [Pr.: *-tri-ar-*] — **Patriarhal** + suf. *-ism.*

PATRIARHÁT s.n. **1.** Formă de organizare socială în care gradele de rudenie sunt socotite în linie masculină, iar bărbatul este considerat şef al familiei, cu rol predominant în viaţa comunităţii. **2.** Demnitatea de patriarh (**1**). ✦ Perioadă de preistorie a unui patriarh. [Pr.: *-tri-ar-*] — Din fr. **patriarcat** (după *patriarh).*

PATRIARHÍE, *patriarhii,* s.f. **1.** Organizaţie bisericească ortodoxă autocefală, condusă de un patriarh; sediul acestei organizaţii. **2.** Biserica centrală a unei patriarhii (**1**). [Pr.: *-tri-ar-*] — Din sl. **patrijarhija**, ngr. **patriarhía.**

PATRICIÁN, -Ă, *patricieni, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. (În Roma antică) Membru al comunităţii gentilice, iar mai târziu al aristocraţiei gentilice, care se bucura de toate drepturile şi privilegiile; patriciu (**2**); *p. gener.* nobil, senior, aristocrat. ✦ (Adjectival) Care aparţine patricienilor (**1**), privitor la patricieni, de patricieni; *p. gener.* de origine nobilă, aristocratică; cu purtări, gesturi etc. distinse. **2.** S.m. Cârnat preparat din carne de vită tocată, cu condimente, care se consumă fript pe grătar. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **patricien.**

PATRICIÁT s.n. Demnitatea, calitatea de patrician (**1**). ✦ Instituţia patricienilor; totalitatea patricienilor. [Pr.: *-ci-at*] — Din fr. **patriciat,** lat. **patriciatus.**

PATRÍCIU, *patricii,* s.m. **1.** Titlu nobiliar, instituit în Imperiul Roman de către Constantin cel Mare, păstrat şi în Imperiul Bizantin; persoană care avea acest titlu. **2**. (Înv.) Patrician (**1**); *p. gener.* nobil, aristocrat. — Din lat. **patricius.**

PÁTRIE, *patrii,* s.f. **1.** Ţară în care s-a născut cineva, considerată în raport cu acesta. **2.** Mediu politic, social şi cultural în care s-a născut, îşi desfăşoară viaţa şi activitatea fiecare popor; teritoriul, locul, cadrul geografic şi modul de viaţă al poporului, limba, cultura, tradiţiile. ✧ *Patrie-mamă* (sau *-mumă)* = ţară din care s-a desprins o altă ţară, o provincie etc., care este legată de prima prin unitate naţională, de limbă, cultură, etc. ✦ Oraşul, satul, regiunea în care s-a născut cineva; pământ natal, loc de baştină. ✦ Ţară în care cineva se stabileşte definitiv, fără să-i aparţină ca origine, dar fiind recunoscut ca cetăţean al ei. **3.** Loc de origine al cuiva sau a ceva. **4.** Loc, climat propice dezvoltării cuiva sau a ceva. — Din lat. **patria,** fr. **patrie.**

PATRIMONIÁL, -Ă, *patrimoniali, -e,* adj. Care aparţine unui patrimoniu, privitor la un patrimoniu; care se moşteneşte, ereditar; de familie. ✧ *Bunuri patrimoniale* = bunuri care pot fi evaluate în bani. *Raporturi patrimoniale* = raporturi juridice cu conţinut economic. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **patrimonial.**

PATRIMÓNIU, *patrimonii,* s.n. **1.** (Jur.) Totalitatea drepturilor şi a obligaţiilor cu valoare economică, precum şi a bunurilor materiale la care se referă aceste drepturi, care aparţin unei persoane (fizice sau juridice); (sens curent) bun moştenit prin lege de la părinţi (sau de la rude); avere părintească. ✧ *Separaţie de patrimoniu* = separare legală a bunurilor personale ale cuiva de bunurile moştenite sau a averii soţului de zestrea soţiei. **2.** Totalitatea bunurilor care aparţin colectivităţii şi sunt administrate de către organele statului; bun public. ✦ Bunuri spirituale care aparţin întregului popor (fiind transmise de la strămoşi); moştenire culturală; *p. ext.* bunuri spirituale, culturale etc. care aparţin omenirii întregi. — Din lat. **patrimonium,** fr. **patrimoine.**

PATRIÓT, -Ă, *patrioţi, -te,* s.m. şi f. **1.** Persoană care îşi iubeşte patria (**1**) şi luptă pentru apărarea şi prosperitatea ei. **2.** (Înv.) Persoană originară din aceeaşi patrie sau regiune cu altcineva; compatriot. [Pr.: *-tri-ot*] — Din ngr. **patriótis,** fr. **patriote,** germ. **Patriot.**

PATRIOTÁRD, -Ă, *patriotarzi, -de,* adj. Care face paradă de patriotism, care manifestă, exprimă un fals patriotism. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **patriotard.**

PATRIÓTIC, -Ă, *patriotici, -ce,* adj. Pătruns de patriotism, plin de dragoste şi de devotament faţă de patrie şi de popor; care exprimă, care demonstrează patriotism. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **patriotique,** it. **patriotico.**

PATRIOTÍSM s.n. Sentiment de dragoste şi devotament faţă de patrie şi de popor, statornicit în decursul istoriei. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **patriotisme.**

PATRÍSTIC, -Ă, *patristici,* -ce, s.f., adj. **1.** S.f. Doctrină teologică-filosofică elaborată de Părinţii Bisericii, prin care s-au pus bazele dogmaticii şi cultului creştin; patrologie (**1**). **2.** Adj. (Rar) Care se referă la Părinţii Bisericii; care ţine de patristică (**1**), propriu patristicii. — Din fr. **patristique.**

PATRÍŢĂ, *patriţe,* s.f. (Tipogr.) **1.** Piesă componentă, de obicei mobilă, cu care se presează materialul într-o matriţă şi al cărei relief constituie negativul obiectului matriţat. **2.** Piesă a maşinii tipografice pe care se gravează în relief o literă sau un semn tipografic şi cu ajutorul căreia se obţine matriţa necesară la turnatul literelor şi al semnelor tipografice. — Din germ. **Patrize.**

PATROCLÍN, -Ă, *patroclini, -e,* adj. (Biol.; despre organisme) Care a moştenit predominant caractere paterne. — Din fr. **patrocline.**

PATROLOGÍE s.f. **1.** Patristică (**1**). **2.** Colecţie care cuprinde scrierile Părinţilor Bisericii; *p. ext.* carte din această colecţie. — Din fr. **patrologie,** germ. **Patrologie.**

PATRÓN[1], *patroane,* s.n. **1.** Cartuş (**1**). ✦ Bucată cilindrică de exploziv, folosită la umplerea găurilor de mină. **2.** Corp cilindric de porţelan care conţine firul fuzibil al unei siguranţe electrice; buşon (**2**). **3.** Schiţă pentru indicarea modului de legare a firelor şi a ordinii operaţiilor în industria textilă. — Din germ. **Patrone.**

PATRÓN[2], -OÁNĂ, *patroni, -oane,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. Proprietar al unei întreprinderi. **2.** S.m. (În Roma antică) Patrician roman, considerat în raport cu liberţii săi. **3.** S.m. şi f. Sfânt socotit protector al unei persoane, al unei corporaţii sau al unei comunităţi care îi poartă numele; zi calendaristică în care se prăznuieşte un sfânt şi pe care o serbează cei care poartă numele acelui sfânt. ✦ Ocrotitor, protector. — Din lat. **patronus,** germ. **Patron,** fr. **patron.**

PATRONÁ, *patronez,* vb. I. Tranz. A ocroti, a sprijini, a susţine (pe cineva sau ceva); *p. ext.* a dirija, a conduce. — Din **patron[2].** Cf. fr. patronner.

PATRONÁGIU s.n. v. **patronaj.**

PATRONÁJ, *patronaje,* s.n. Protecţie (**1**), ocrotire, sprijin. ✦ Acţiune de ocrotire a săracilor şi a celor incapabili de muncă, pe care o desfăşoară societăţile de binefacere din unele ţări; asociaţie, societate de binefacere. [Var.: (înv.) **patronágiu** s.n.] — Din fr. **patronage.**

PATRONÁL, -Ă, *patronali, -e,* adj. **1.** Care ţine de ziua numelui cuiva, sau de patron[2] (**3**), privitor la patron[2]. **2.** Care se referă la patron[2] (**1**), care aparţine patronului[2], format din patroni[2]. — Din fr. **patronal.**

PATRONÁRE[1], *patronări,* s.f. Acţiunea de *a patrona* şi rezultatul ei; ocrotire, sprijinire, susţinere. — V. **patrona.**

PATRONÁRE[2], *patronări,* s.f. Operație de înfășurare a capătului unei parâme cu ață de vele, fir de sârmă etc. pentru a împiedica dezrăsucirea. — Din **patron[1].**

PATRONÁT s.n. **1.** Drept pe care îl avea în trecut un prelat sau un senior laic de a numi pe cineva într-o demnitate ecleziastică. **2.** Calitatea de patron[2]; mulțime de patroni[2], totalitatea patronilor[2]. — Din fr. **patronat,** lat. **patronatus,** germ. **Patronat.**

PATRONÍM, *patronime,* s.n. Nume de familie. — Din fr. **patronyme.**

PATRONÍMIC, *patronimice,* adj. (În sintagmele) *Nume patronimic* (și substantivat, n.) = **a)** nume pe care îl poartă (după tată) toți membrii unei familii; nume de familie; **b)** (la unele popoare) nume dat membrilor unei familii și format de la numele tatălui cu ajutorul unui sufix special. *Sufix patronimic* = sufix cu ajutorul căruia se formează numele de familie. — Din fr. **patronymique.**

PATRONIMÍE s.f. Ramură a genealogiei care cercetează evoluția numelor după tată într-o familie. — De la **patronim.**

PATRONTÁȘ, *patrontașe,* s.n. (Pop.) Cartușieră. — Din germ. **Patrontasche.**

PATRONTÁȘCĂ, *patrontaște,* s.f. (Reg.) Cartușieră. — Contaminare între **patrontaș** și **tașcă.**

PÁTRU num. card., s.n. **1.** Num. card. Numărul care, în numărătoare, are locul între trei și cinci și care se indică prin cifrele 4 și IV. ✧ (Cu valoare adjectivală) *Patru scaune*. ✧ *Patru clase* = (în vechea organizare a învățământului) **a)** învățământul elementar; **b)** cursul inferior al liceului. ✧ Expr. *A vorbi* (cu cineva) *între patru ochi* (sau *între patru pereți)* = a vorbi (cu cineva) în taină, fără martori. *În (cele) patru zări* (sau *colțuri, vânturi* etc.) = în toate direcțiile; pretutindeni. ✧ (Cu elipsa substantivului determinat) (Loc. adv.) *Cât patru* = depășind limitele obișnuite; foarte mult. *În patru* = **a)** în patru părți egale, în sferturi; **b)** din patru elemente asemănătoare. (Expr.) *A fi cu ochii în patru* = a fi cu băgare de seamă, a proceda cu multă atenție, a se păzi bine. *A despica* (sau *a tăia) firul (de păr) în patru* = a cerceta în mod minuțios, a se ocupa de ceva cu minuțiozitate exagerată, mai mult decât este necesar. (Fam.) *A face pe dracu-n patru* = a-și da toată silința, a depune toate eforturile, a utiliza toate posibilitățile pentru a izbuti într-o acțiune. ✧ (Substantivat, m.) *Scrie un patru pe tablă*. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Pavilionul patru*. ✧ (Intră în componența num. adverbial) *Să mănânci de patru ori.* ✧ (Intră în componența num. multiplicativ) *De patru ori pe atâta.* ✧ (Intră în componența num. distributiv) *Merg câte patru.* **2.** S.n. Semn grafic care reprezintă numărul patru (**1**); notă indicată prin acest semn. — Lat. **quattuor.**

PATRULÁ, *patrulez,* vb. I. Intranz. A parcurge după un anumit program un traseu terestru, aerian sau pe apă, pentru a îndeplini o misiune de cercetare, de pază, de control etc. — Din **patrulă.** Cf. fr. p a t r o u i l l e r.

PATRULÁRE, *patrulări,* s.f. Acțiunea de *a patrula* și rezultatul ei; misiune de cercetare, de pază, de recunoaștere, de control etc. — V. **patrula.**

PATRULATÉR, -Ă, *patrulatere*, s.n., adj. **1.** S.n. Poligon cu patru laturi. ✦ (Adjectival) Care are forma unui poligon cu patru laturi. **2.** Adj. (Geom.; în sintagma) *Piramidă* (sau *prismă) patrulateră* = piramidă sau prismă cu baza sau bazele un patrulater. — Din lat. **quadrilaterus,** fr. **quadrilatère** (după *patru).*

PATRULATERÁL, -Ă, *patrulaterali, -e,* adj. (Înv.) În formă de patrulater. — Din fr. **quadrilatéral** (după *patru)*.

PATRÚLĂ, *patrule,* s.f. Subunitate militară care îndeplinește o misiune de cercetare, de pază, de control etc.; persoană care face parte dintr-o astfel de subunitate. ✧ *Patrulă de aviație* = subunitate formată din 3–4 avioane militare. — Din germ. **Patrulle.**

PÁTRULEA, PÁTRA num. ord. (De obicei cu valoare adjectivală; precedat de art. „al", „a") Care se află între al treilea și al cincilea. — **Patru** + **le** + **a.**

PATRUNGHIULÁR, -Ă, *patrunghiulari, -e,* adj. (Rar) Care are patru unghiuri. — **Patru** + **unghiular** (după lat. *quadrangularis,* fr. *quadrangulaire)*.

PATRUPÉD, -Ă, *patrupezi, -de,* adj., s.n. (Animal) cu patru picioare. — Din fr. **quadrupède,** lat. **quadrupes, -dis** (după *patru)*.

PÁTRUSPREZECE num. ord. v. **paisprezece.**

PÁTRUSPREZECELEA, -CEA num. ord. v. **paisprezecelea.**

PATRUZÉCI num. ord. Număr care, în numărătoare, are locul între treizeci și nouă și patruzeci și unu și care se indică prin cifra 40 și XL. ✧ (Cu valoare adjectivală) *Patruzeci de zile*. ✧ (Compus) *Patruzeci de Sfinți* (sau *de duminici)* = sărbătoare creștină care se celebrează în ziua de 9 martie. ✧ (Substantivat, m.) *Scrie un patruzeci*. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Rândul patruzeci.* ✧ (Intră în componența num. adverbial) *S-a deplasat de patruzeci de ori*. ✧ (Intră în componența num. multiplicativ) *De patruzeci de ori pe atâta*. ✧ (Intră în componența num. distributiv) *Câte patruzeci de lei.* — **Patru** + **zece.**

PATRUZÉCILEA, -ZÉCEA num. ord. (De obicei cu valoare adjectivală; precedat de art. „al", „a") Care se află între al treizeci și nouălea și al patruzeci și unulea. — **Patruzeci** + **le** + **a.**

PATVAGÓN, *patvagoane,* s.n. (Înv.) Vagon de bagaje. — Etimologie pop., după germ. *Packwagen.*

PAȚACHÍNĂ, *paţachine,* s.f. **1.** (Bot.) Verigar. **2.** (Fam.) Epitet injurios pentru o femeie vulgară, strident îmbrăcată, cu purtări necuviincioase; epitet pentru o femeie de moravuri ușoare. — Et. nec.

PAȚÁRCĂ s.f. (Reg.) Femeie ușuratică. — Et. nec.

PÁUCĂ, *pauce,* s.f. (Înv. și reg.) Instrument muzical de percuție; timpan. — Din germ. **Pauke.**

PAULIÁNĂ adj. (În sintagma) *Acțiune pauliană* = acțiune judiciară prin care un creditor poate cere debitorului său rezilierea unui contract, anularea unui act etc. dacă acestea sunt posterioare creanțelor. [Pr.: *pa-u-li-a-*] — Din fr. [action] **paulienne.**

PAUPÉR, -Ă, *pauperi, -e,* adj. Lipsit de mijloace de existență; ajuns în mizerie, în stare de sărăcie; foarte sărac. — Din lat. **pauper.**

PAUPERÍSM s.n. Stare de extremă sărăcie în care se află cineva; paupertate. — Din fr. **paupérisme.**

PAUPERITÁTE s.f. v. **paupertate.**

PAUPERIZÁ, *pauperizez,* vb. I. Tranz. A reduce la stare de sărăcie extremă, la mizerie. — Din fr. **paupériser.**

PAUPERIZÁRE, *pauperizări*, s.f. Acțiunea de *a pauperiza* și rezultatul ei. — V. **pauperiza.**

PAUPERTÁTE s.f. Stare de extremă sărăcie în care se află cineva; pauperism. ✧ (Ieșit din uz) *Act* (sau *certificat) de paupertate* = act (sau certificat) prin care se atestă că o persoană nu posedă bunuri impozabile. [Var.: **pauperitáte** s.f.] — Din lat. **paupertas, -tatis.**

PÁUS s.n. v. **paos.**

PAUȘÁL, -Ă, *pauşali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Sistem de plată pentru o prestație de serviciu, pentru un consum de energie etc. prin fixarea cu aproximație a unei sume globale. **2.** Adj. (În sintagmele) *Tarif* (sau *preț*) *pauşal* = tarif sau preț care se plătește uniform, stabilit în baza experiențelor sau a unei evaluări. *Asigurare pauşală* = asigurare pentru bunuri, persoane etc. contra plății unei prime de asigurare unice (medie). [Pr.: *pa-u-*] — Din germ. **Pauschale.**

PÁUZĂ, *pauze,* s.f. **1.** Suspendare, oprire temporară a unei acțiuni, a unei mișcări, a unei activități; interval de timp cât durează această întrerupere; repaus. ✧ Loc. adv. *Fără pauză* = continuu, neîntrerupt. ✦ (La școală) Recreație[1]. ✦ (La spectacole) Antract. **2.** (Concr.) Semn muzical, corespunzător valorilor de fraze de note, care se pune pe portativ pentru a indica întreruperea unei fraze muzicale și durata acestei întreruperi. **3.** (Concr.) Linie orizontală, mai lungă decât cratima, folosită ca semn de punctuație pentru a indica cititorului o oprire în lectură mai mare decât la virgulă sau pentru a separa două părți deosebite ale unui text. [Pr.: *pa-u-*] — Din lat. **pausa,** fr. **pause,** germ. **Pause.**

PAVÁ, *pavez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu pavaj o stradă, o curte etc.; a executa un pavaj; a pavela. — Din fr. **paver.**

PAVAGÍU, *pavagii,* s.m. (Înv.) Pavator. — **Pava** + suf. *-giu.*

PAVÁJ, *pavaje,* s.n. Faptul de a pava; (concr.) îmbrăcăminte rutieră alcătuită din materiale în formă de blocuri, așezate pe un pat de nisip sau de mortar așternut pe fundația, pregătită în prealabil, a unui drum, a unei curți etc. — Din fr. **pavage.**

PAVÁNĂ, *pavane,* s.f. Dans vechi, de origine italiană sau spaniolă, cu ritm și cu mișcări lente și cu caracter ceremonios; melodie după care se execută acest dans. — Din fr. **pavane.**

PAVÁRE, *pavări*, s.f. Acțiunea de *a pava* și rezultatul ei; pavat[1]. — V. **pava.**

PAVÁT[1] s.n. Pavare. — V. **pava.**

PAVÁT[2], -Ă, *pavați, -te,* adj. (Despre străzi, curți etc.) Acoperit cu pavaj. — V. **pava.**

PAVATÓR, -OÁRE, *pavatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor calificat care execută pavaje; pavagiu. — **Pava** + suf. *-tor*.

PÁVĂZĂ, *paveze,* s.f. **1.** Scut. ✧ Expr. *A sta pavăză* = a apăra, a feri. *A-și pune mâna (drept) pavăză* = a-și ridica mâna în dreptul ochilor (pentru a se feri de o lumină puternică, de un pericol etc.). **2.** Fig. Ocrotire, apărare, sprijin, protecție. — Din pol. **pawęż.**

PAVEA, *pavele,* s.f. **1.** Bloc, bucată de piatră, de cărămidă, de lemn etc. (de formă cubică), folosită la executarea pavajelor. ✧ Expr. (Reg.) *A număra pavelele* = a umbla fără rost, a bate străzile. **2.** (Ieșit din uz) Pavaj. — Din fr. **pavé.**

PAVECÉRNIȚĂ, *pavecerniţe*, s.f. Slujbă scurtă care se face (la mănăstiri) după vecernie. ✦ Carte care cuprinde rugăciunile și rânduiala acestei slujbe. — Din sl. **pavečerĭnica.**

PAVELÁ, *pavelez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A pava. — Din **pavea.**

PAVIÁN, *paviani,* s.m. (La pl.) Gen de maimuțe africane cu botul alungit ca de câine și cu corpul acoperit cu păr lung și rar *(Pavio)*; (și la sg.) maimuță care face parte din acest gen. [Pr.: *-vi-an*] — Din germ. **Pavian.**

PAVILIÓN, *pavilioane*, s.n. **1.** Clădire mică, pitorească, situată într-o grădină, într-un parc sau la extremitățile unui edificiu; clădire izolată într-o pădure, pe malul unui lac etc. ✦ Fiecare dintre clădirile de sine stătătoare ale unui ansamblu de clădiri care alcătuiesc o unitate administrativă sau sunt destinate unui singur scop (la spitale, școli, cazărmi etc.). ✦ Cort mare, cu vârful ascuțit, care servea ca locuință căpeteniilor armatei în timpul campaniilor. **2.** Drapel arborat de unele autorități portuare pe fațada sediului lor. ✦ Drapel sau steguleț, de forme și de culori diferite, arborat la pupa sau pe catargul unei nave pentru a-i indica apartenența la o anumită țară sau care este folosit pentru anumite semnalizări pe mare. ✦ Stindard al unor organizații, asociații etc., care se înalță la anumite festivități. **3.** Segment cartilaginos, acoperit de piele, care face parte din urechea externă și în care se deschide canalul auditiv; *p. ext.* porțiune dilatată de la

extremitatea unui conduct organic. *Pavilionul trompei uterine*. **4.** Cornet acustic. **5.** Partea largă ca o pâlnie a instrumentelor muzicale de suflat. ✦ Pâlnie acustică a unui receptor telefonic, a unui megafon etc. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **pavillon,** germ. **Pavillon.**

PAVIMÉNT, *pavimente*, s.n. Pardoseală a unei încăperi sau pavaj al unei curți interioare, făcute din piatră, mozaic etc., având și o funcție decorativă. — Din lat. **pavimentum.**

PAVLICEÁN, -Ă, s.m. și f. v. **pavlichian.**

PAVLICHIÁN, -Ă, *pavlichieni, -e,* s.m. și f. Participant la mișcarea socială antifeudală din sec. VII–IX din Imperiul Bizantin, care, sub haina religioasă, a luptat împotriva inegalității sociale, cerând suprimarea ierarhiei bisericești, simplificarea cultului, abolirea cultului icoanelor etc. [Pr.: *-chi-an.* — Var.: **pavliceán, -ă** s.m. și f.] — Din sl. **pavlikijaninŭ.**

PAVLICHIÁNCĂ, *pavlichience,* s.f. Pavlichiană. [Pr.: *-chi-an-*] — **Pavlichian** + suf. *-că*.

PAVLOVÍSM s.n. Orientare în medicină și în psihologie bazată pe descoperirile lui I. P. Pavlov privitoare la activitatea nervoasă superioară. — **Pavlov** (n. pr.) + suf. *-ism.*

PAVLOVÍST, -Ă, *pavloviști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al pavlovismului. — Din engl. **pavlovist.**

PAVOÁZ, *pavoaze,* s.n. Ansamblu de drapele sau de lumini pe care le arborează o navă cu ocazia unor solemnități. — Din fr. **pavois.**

PAVOAZÁ, *pavoazez,* vb. I. Tranz. A împodobi o sală, o clădire etc. cu steaguri, cu tablouri, cu verdeață etc. în semn de sărbătoare. ✦ P. gener. A împodobi, a orna; a decora, a ornamenta. — Din fr. **pavoiser.**

PAVOAZÁRE, *pavoazări,* s.f. Acțiunea de *a pavoaza* și rezultatul ei; împodobire, ornare, decorare, ornamentare. — V. **pavoaza.**

PAVOAZÁT, -Ă, *pavoazați, -te,* adj. (Despre clădiri, săli, nave etc.) Împodobit cu steaguri, tablouri, flori etc. în semn de sărbătoare. — V. **pavoaza.**

PAZARGHIDEÁN, *pazarghideni,* s.m. (Înv.) Om de afaceri; samsar, misit. — Din tc. **pazara-giden.**

PAZARLÁC, *pazarlâcuri,* s.n. (Înv.) Afacere comercială; negustorie, trafic. — Din tc. **pazarlık.**

PAZÁRNIC, *pazarnici,* s.n. (Înv.) Polițai însărcinat cu paza unei piețe, a unui târg. — **Pazar** (înv. „bazar") + suf. *-nic*.

PÁZĂ, *paze,* s.f. Acțiunea de a păzi; mijloc prin care se asigură păzirea. ✧ Loc. adj. *De pază* = însărcinat cu paza; de gardă. ✧ Loc. adv. *În paza (cuiva)* = în grija, în seama cuiva. ✦ (Concr.) Persoană sau grup de persoane însărcinate să păzească pe cineva sau ceva; paznic, gardă. — Din **păzi** (derivat regresiv).

PÁZIE, *pazii,* s.f. Scândură (ornamentală) așezată vertical la capătul din afară al căprioriilor unui acoperiș cu streașină pentru a ascunde capetele acestora. ✦ Marginea verticală a unui cofraj. ✦ Fâșie de tablă așezată la intersecția unei învelitori cu un zid, pentru a împiedica pătrunderea apei prin rostul de la intersecție. — Cf. p ă z i.

PÁZNIC, *paznici,* s.m. **1.** Cel care păzește; păzitor, străjă, gardian. **2.** (Înv.) Membru al consiliului comunal însărcinat cu strângerea impozitelor. — **Pază** + suf. *-nic*.

PAZVANGÍU, *pazvangii,* s.m. (Înv.) Ostaș din trupele rebele ale lui Pazvantoglu (Pazvan-Oglu), care făceau dese incursiuni de pradă în Țara Românească, la sfârșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX; *p. ext.* hoț, tâlhar, pungaș; pazvant, pazvantlâu, pazvantoglu. — **Pazvant** + suf. *-giu*.

PAZVÁNT, *pazvanți,* s.m. (Înv.) Pazvangiu. — Din n. pr. **Pazvant**[oglu].

PAZVANTLÁU, *pazvantlâi,* s.m. (Înv.) Pazvangiu. [Var.: **pazvantlíu** s.m.] — **Pazvant** + suf. *-lâu*.

PAZVANTLÍU s.m. v. **pazvantlâu.**

PAZVANTÓGLU, *pazvantogli,* s.m. (Înv.) Pazvangiu. — Din n. pr. **Pazvantoglu.**

PĂCÁLĂ, (**1**) *păcală,* s.m., (**2**) *păcale,* s.f. **1.** S.m. Om glumeț, poznaș, care se ține de farse. **2.** S.f. (Reg.) Păcăleală. — Din **păcăli** (derivat regresiv).

PĂCÁT, *păcate,* s.n. **1.** Călcare a unei legi sau a unei porunci bisericești, abatere de la o normă (religioasă); fărădelege; *p. gener.* faptă vinovată, greșeală, vină. ✧ *Păcatul strămoșesc* (sau *originar)* = (în concepția religiei creștine) greșeala de a fi încălcat interdicția divină de a nu gusta din pomul cunoașterii binelui și a răului, fapt care a atras alungarea neamului omenesc din rai și pierderea stării paradiziace. *Păcat capital* = păcat considerat de biserică fundamental și din care ar izvorî toate celelalte păcate. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu păcat* = greșit; nedrept, vinovat, neîngăduit, oprit. *Fără (de) păcat* = nevinovat, corect, drept, legiuit. ✧ Expr. *A-și face păcat(e) cu cineva* = a face o faptă rea în dauna cuiva, a oropsi, a nedreptăți pe cineva. *A intra* (sau *a cădea) în păcat(e)* = a comite o faptă condamnabilă, a greși. *A-și spăla păcatul* (sau *păcatele)* = a ispăși o greșeală, o vină. *Lasă-mă păcatelor mele* (sau *lasă-l păcatelor lui* etc.) sau *la păcatele!* = lasă-mă (sau lasă-l etc.) în pace! *Păcatele mele* (sau *tale* etc.)! = vai de mine (sau de tine etc.)! *A trage păcatul* (sau *păcatele) cuiva* = **a)** a suporta consecințele greșelii altuia; **b)** a fi ispitit, tentat să facă ceva. *A vorbi cu păcat* = a aduce învinuiri nedrepte, a greși, a se face vinovat spunând lucruri neadevărate. *(E) păcat (de Dumnezeu)* sau *e mai mare păcat(ul)* = nu se cuvine, nu e drept, nu e bine. ✦ (Înv. și pop.) Canon, osândă, primită pentru ispășirea unei vini. **2.** Cusur, defect, scădere; slăbiciune, patimă, viciu. **3.** Întâmplare rea; nenorocire, năpastă, pacoste, necaz. ✧ Loc. adv. *Din păcate* = din nenorocire, spre regretul cuiva. ✧ Expr. *A-l împinge* (sau *a-l îndemna, a duce*) *pe cineva păcatul* (sau *păcatele*) *să...* (sau *de...*) = a simți un imbold spre ceva oprit, a fi îndemnat de un cuget rău, de o slăbiciune. (Exclamativ). *Mai știi păcatul!* = cine ar putea ști? se prea poate. *Păcat că...* (sau *de...*)! = îmi pare rău că... (sau de...); e regretabil că... *Ce păcat!* = cât îmi pare de rău! **4.** (Eufemistic) Diavol, drac, naiba. ✧ Expr. *Al păcatelor* = al naibii, teribil, strașnic, cumplit, grozav. *Ce păcatul?* sau *ce păcatele?* = ce naiba? ce dracu? *Ba pe păcatele!* = ba pe naiba! atât mai trebuie! — Lat. **peccatum.**

PĂCĂLEÁLĂ, *păcăleli,* s.f. Glumă, farsă, șotie; păcălire, păcălitură. — **Păcăli** + suf. *-eală*.

PĂCĂLÍ, *păcălesc,* vb. IV. Tranz. A induce pe cineva în eroare, printr-o viclenie sau printr-o minciună, pentru a trage un folos sau pentru a se amuza; a înșela, a amăgi, a trage pe sfoară. ✦ Refl. A-și greși socotelile; a aprecia greșit, a se înșela. — Et. nec.

PĂCĂLÍCI, *păcălici,* s.m. Persoană care are obiceiul să păcălească, să facă farse. ✦ Numele unui joc de copii care se joacă cu un set de cărți de joc speciale, în care pierde cel care rămâne cu singura carte fără pereche. — **Păcăli** + suf. *-ici*.

PĂCĂLÍRE, *păcăliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) păcăli* și rezultatul ei; păcăleală, păcălit[1]. — V. **păcăli.**

PĂCĂLÍT[1] s.n. Păcălire. — V. **păcăli.**

PĂCĂLÍT[2], -Ă, *păcăliți, -te,* adj. Înșelat, tras pe sfoară. — V. **păcăli.**

PĂCĂLITÓR, -OÁRE, *păcălitori, -oare,* adj. Care păcălește. — **Păcăli** + suf. *-tor*.

PĂCĂLITÚRĂ, *păcălituri,* s.f. Păcăleală. — **Păcăli** + suf. *-tură*.

PĂCĂNEÁLĂ, *păcăneli,* s.f. Păcănire. — **Păcăni** + suf. *-eală*.

PĂCĂNÍ, *păcănesc,* vb. IV. Intranz. A produce un zgomot scurt, repetat și sacadat; a țăcăni, a pocni. — **Pac[1]** + suf. *-ăni*.

PĂCĂNÍRE, *păcăniri,* s.f. Acțiunea de *a păcăni* și rezultatul ei; zgomot scurt, repetat și sacadat; păcănit, păcănitură, păcăneală. — V. **păcăni.**

PĂCĂNÍT, *păcănituri,* s.n. Păcănire. — V. **păcăni.**

PĂCĂNITÚRĂ, *păcănituri,* s.f. Păcănire. — **Păcăni** + suf. *-tură*.

PĂCĂTÓS, -OÁSĂ, *păcătoși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care are multe păcate, care se face vinovat de călcarea unor norme; *p. ext.* ticălos, rău, afurisit, nemernic. ✦ Care aduce neplăceri, plin de cusururi; supărător; defavorabil; defectuos; de proastă calitate. **2.** Vrednic de milă; nenorocit; nevoiaș. — **Păcat** + suf. *-os*.

PĂCĂTOȘÉNIE, *păcătoșenii,* s.f. Faptul de a fi păcătos (**1**); faptă de om păcătos; stare de decădere; ticăloșie; nemernicie, păcătoșie. ✦ Mizerie. — **Păcătos** + suf. *-enie*.

PĂCĂTOȘÍ, *păcătoșesc,* vb. IV. Refl. (Pop. și fam.) A deveni păcătos, a se ticăloși, a se strica; a decădea. — De la **păcătos.**

PĂCĂTOȘÍE, *păcătoșii,* s.f. Păcătoșenie. — **Păcătos** + suf. *-ie*.

PĂCĂTUÍ, *păcătuiesc,* vb. IV. Intranz. A comite un păcat (**1**); a greși. — **Păcat** + suf. *-ui*.

PĂCĂTUÍRE, *păcătuiri,* s.f. Acțiunea de *a păcătui* și rezultatul ei. — V. **păcătui.**

PĂCÍȘĂ s.f. v. **pacișă.**

PĂCÓRNIȚĂ, *păcornițe,* s.f. Vas de lemn sau de scoarță de copac în care se ține păcura pentru uns roțile căruței. — **Păcură** + suf. *-orniță*.

PĂCUÍNĂ, *păcuini,* s.f. (Reg.) Oaie. — Lat. **pecuina.**

PĂCURÁR[1], *păcurari,* s.m. (Înv. și reg.) Păstor, cioban. — Lat. **pecorarius.**

PĂCURÁR[2], *păcurari,* s.m. (Reg.) Muncitor care se ocupă cu extragerea păcurii. ✦ Negustor ambulant care vindea păcură (și petrol lampant) prin sate; găzar. — **Păcură** + suf. *-ar*.

PĂCURĂ s.f. Lichid vâscos, negru sau brun-închis, rămas de la distilarea țițeiului, care se folosește drept combustibil și ca materie primă la fabricarea motorinei grele, a uleiurilor minerale, a asfaltului și a altor produse; țiței brut. — Lat. **picula.**

PĂCURĂRÁȘ, *păcurărași,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *păcurar[1],* păcurărel. — **Păcurar[1]** + suf. *-aș*.

PĂCURĂRÉL, *păcurărei,* s.m. (Pop.) Păcurăraș. — **Păcurar[1]** + suf. *-el*.

PĂCURĂRÉSC, -EÁSCĂ, *păcurărești,* adj. (Înv. și reg.) Care aparține păcurarului[1], privitor la păcurar[1]; ciobănesc, păstoresc. — **Păcurar[1]** + suf. *-esc.*

PĂCURĂRÉȘTE adv. (Înv. și reg.) Ca păcurarii[1]; ciobănește. — **Păcurar[1]** + suf. *-ește*.

PĂCURĂRÍ, *păcurăresc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Înv. și reg.) A ciobăni, a păstori. — Din **păcurar[1].**

PĂCURĂRÍE, *păcurării,* s.f. (Înv. și reg.) Îndeletnicirea păcurarului[1]; ciobănie. — **Păcurar[1]** + suf. *-ie*.

PĂCURĂRÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a păcurări*; păstorie, păstorit. — V. **păcurări.**

PĂCURĂRÍȚĂ, *păcurărițe,* s.f. (Înv. și reg.) Soția păcurarului[1]; ciobăniță, păstoriță. — **Păcurar[1]** + suf. *-iță*.

PĂCURÍU, -ÍE, *păcurii,* adj. (Rar) De culoarea păcurii; negru. — **Păcură** + suf. *-iu.*

PĂCURÓS, -OÁSĂ, *păcuroși, -oase,* adj. (Rar) Care conține păcură; care seamănă cu păcura. — **Păcură** + suf. *-os.*

PĂDUCÉL, *păducei,* s.m. **1.** Arbust sau arbore spinos din familia rozaceelor, cu frunze crestate, cu flori albe dispuse în buchețele, cu fructe comestibile, care se cultivă și ca plantă ornamentală *(Crataegus monogyna).* **2.** Insectă parazită care trăiește pe plante sau pe corpul unor mamifere *(Leptus autumnalis).* **3.** (Pop.) Boală de piele care se manifestă prin mâncărimi pe tălpi sau între degetele picioarelor. — Lat. ***peducellus.**

PĂDÚCHE, *păduchi,* s.m. **1.** Nume generic dat mai multor specii de insecte parazite care trăiesc pe corpul oamenilor și al unor animale *(Pediculus).* ✦ Epitet dat unui om care nu muncește și trăiește din munca altuia; parazit. **2.** Nume dat unor insecte parazite care trăiesc pe frunzele, ramurile sau tulpinile plantelor, hrănindu-se pe seama acestora. **3.** Compus: *păduche-de-lemn* = ploșniță. — Lat. **peduculus.**

PĂDUCHEÁ, *păduchez,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A îndepărta păduchii (**1**) din păr, de pe corp sau de pe haine; a (se) despăduchea. [Var.: **păduchí** vb. IV] — Din **păduche.**

PĂDUCHÉRNIȚĂ, *păduchernițe,* s.f. **1.** Locuință în care mișună păduchii (**1**); *p. ext.* locuință murdară, sărăcăcioasă. **2.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu miros urât, cu flori fără petale, folosită la țară pentru stârpirea ploșnițelor *(Lepidium ruderale).* [Pl. și: *păducherniți*] — **Păduche** + suf. *-erniță.*

PĂDUCHÍ vb. IV v. **păduchea.**

PĂDUCHIÓS, -OÁSĂ, *păduchioși, -oase,* adj. Care are păduchi (**1**), plin de păduchi; *p. ext.* murdar, nespălat; *fig.* sărac, nevoiaș. — **Păduche** + suf. *-os.*

PĂDURÁR, *pădurari,* s.m. Persoană însărcinată cu paza unei păduri. — **Pădure** + suf. *-ar.*

PĂDURÁT, -Ă, *pădurați, -te,* adj. (Rar) Împădurit. — **Pădure** + suf. *-at.*

PĂDURÁTIC, -Ă, *păduratici, -ce,* adj. **1.** Care crește sau trăiește în pădure: pădureț, sălbatic. **2.** Acoperit cu păduri; păduros, împădurit. — **Pădure** + suf. *-atic.*

PĂDURĂRÍE[1] s.f. Ocupația pădurarului; pădurărit (**1**). — **Pădurar** + suf. *-ie.*

PĂDURĂRÍE[2] s.f. (Înv.) Silvicultură. — **Pădure** + suf. *-ărie.*

PĂDURĂRÍT s.n. **1.** Ocupația pădurarului, viața de pădurar; pădurărie[1]. **2.** (Rar) Silvicultură. **3.** (Înv.) Impozit plătit de proprietarii de păduri. — **Pădure** + suf. *-ărit.*

PĂDÚRE, *păduri,* s.f. Întindere mare de teren acoperită de copaci; mulțime densă de copaci crescuți în stare sălbatică, în care predomină una sau mai multe specii, pe lângă care se mai află arbuști, plante erbacee, mușchi etc., precum și diferite specii de animale. ✧ Loc. adj. *Din* sau *de (la) pădure* = **a)** (despre plante și animale) sălbatic; **b)** *fig.* (despre oameni) fără maniere, necioplit, necivilizat. ✧ Expr. *Parcă ar fi născut* (sau *crescut) în pădure,* se spune despre o persoană cu o comportare urâtă, lipsită de educație. *A căra lemne în pădure* = a face un lucru inutil. ✦ Fig. (Urmat de determinări) Grămadă mare de obiecte de același fel (de obicei în poziție verticală) care acoperă o suprafață. — Lat. **padule.**

PĂDUREÁN, -Ă, *pădureni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de pădure, privitor la pădure; de la pădure, care trăiește sau se găsește în pădure. **2.** S.m. și f. Persoană care trăiește într-o regiune de pădure sau de munte ori este originară de acolo. — **Pădure** + suf. *-ean.*

PĂDUREÁNCĂ, *pădurence,* s.f. Femeie care trăiește într-o regiune de pădure sau de munte ori este originară de acolo. — **Pădurean** + suf. *-că.*

PĂDURÉȚ, -EÁȚĂ, *pădureți, -e,* adj. **1.** (Despre plante, pomi fructuferi) Care crește în pădure sau într-un loc neculivat; sălbatic. ✦ (Despre fructe) Produs de un arbore pădureț (**1**); nealtoit; *p. ext.* cu gust acru, astringent. ✧ Expr. *A se sătura* (de cineva sau de ceva) *ca de mere pădurețe* = a fi foarte plictisit (de cineva sau de ceva), a nu mai putea suferi. **2.** (Rar; despre animale) Care trăiește în pădure; sălbatic. ✦ Fig. (Despre oameni) Ursuz, retras, sălbatic. — **Pădure** + suf. *-eț.*

PĂDURÍCE, *pădurici,* s.f. Diminutiv al lui *pădure;* pădurică. — **Pădure** + suf. *-ice.*

PĂDURÍȘTE, *pădurești,* s.f. (Rar) Pădure (rară). — **Pădure** + suf. *-iște.*

PĂDURÍȚĂ, *păduriță,* s.f. Pădurice. — **Pădure** + suf. *-iță.*

PĂDURÓS, -OÁSĂ, *păduroși, -oase,* adj. (Despre regiuni, dealuri, munți, terenuri) Acoperit cu păduri, bogat în păduri; împădurit. — **Pădure** + suf. *-os.*

PĂFTĂLÚȚĂ, *păftăluțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *pafta.* — **Pafta** + suf. *-ăluță.*

PĂFUGÁ, *păfúg,* vb. I. Tranz. (Reg.) A fugări, a alunga. [Var.: **pefugá** vb. I] — **Pe** + **fugă.**

PĂGÂN, -Ă, *păgâni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care se închină zeilor sau idolilor; idolatru; *p. ext.* nume dat de creștini celor care sunt de altă religie; *p. restr.* turc, mahomedan. **2.** S.m. și f. Nume dat de creștini persoanelor care nu au nicio religie, care nu cred în Dumnezeu sau care nu au primit botezul; ateu. **3.** Adj. Care aparține cultului idolilor sau zeilor; *p. restr.* turcesc. **4.** S.m. și f. Persoană care se abate de la dogmele religiei (creștine); eretic. **5.** S.m. și f. Fig. Om rău la suflet, crud, nemilos. ✦ Adj. Pătimaș, sălbatic, cumplit. — Lat. **paganus.**

PĂGÂNĂTÁTE s.f. **1.** Păgânism. **2.** Mulțime de păgâni; păgânime; *p. restr.* mulțime de turci; turcime. — **Păgân** + suf. *-ătate.*

PĂGÂNÉSC, -EÁSCĂ, *păgânești,* adj. Care aparține păgânilor sau păgânismului, privitor la păgâni sau la păgânism; *p. restr.* turcesc. — **Păgân** + suf. *-esc.*

PĂGÂNÉȘTE adv. Ca păgânii, în felul păgânilor; *fig.* fără milă, în mod necruțător. — **Păgân** + suf. *-ește.*

PĂGÂNÍ, *păgânesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) converti la păgânism; *p. ext.* a face să devină sau a deveni ateu; *p. restr.* a (se) turci. — Din **păgân.**

PĂGÂNÍE, (**2**) *păgânii,* s.f. (Înv.) **1.** Păgânism. **2.** Faptă de păgân, nelegiuire, fărădelege. — **Păgân** + suf. *-ie.*

PĂGÂNÍME s.f. Totalitatea păgânilor; mulțime de păgâni; păgânătate; *p. restr.* turcime. — **Păgân** + suf. *-ime.*

PĂGÂNÍSM s.n. Denumire dată reprezentărilor religioase politeiste din vechile culte. ✦ (Pentru iudei, creștini și musulmani) Orice religie nemonoteistă. ✦ (Pentru creștini) Orice altă religie. — **Păgân** + suf. *-ism.*

PĂGUBÁȘ, -Ă, *păgubași, -e,* s.m. și f. Persoană care a suferit o pagubă. ✧ Loc. vb. *A lăsa* (pe cineva) *păgubaș* = a provoca (cuiva) o pierdere; a păgubi. *A fi* (sau *a rămâne) păgubaș* = a pierde ceva, a fi (sau a rămâne) în pagubă; a păgubi. ✧ Expr. *A se lăsa păgubaș* (de cineva sau de ceva) = a renunța (la cineva sau la ceva). — **Pagubă** + suf. *-aș.*

PĂGUBÍ, *păgubesc,* vb. IV. Intranz. A suferi o pagubă, a fi lipsit de un bun sau de un câștig. ✦ Tranz. A pricinui cuiva o pagubă; a lipsi pe cineva de un câștig sau de un bun al său. — Din **pagubă.**

PĂGUBÍRE, *păgubiri,* s.f. Faptul de *a păgubi.* — V. **păgubi.**

PĂGUBÍT, -Ă, *păgubiți, -te,* adj. Care a suferit o pagubă. — V. **păgubi.**

PĂGUBITÓR, -OÁRE, *păgubitori, -oare,* adj. Care aduce sau provoacă o pagubă sau un prejudiciu; stricător, dăunător. — **Păgubi** + suf. *-tor.*

PĂGUBÓS, -OÁSĂ, *păguboși, -oase,* adj. Care suferă mereu pagube, care nu are noroc în ceea ce întreprinde; ghinionist. — **Pagubă** + suf. *-os.*

PĂHÁR s.n. v. **pahar.**

PĂHĂRÁȘ, *păhărașe,* s.n. (Pop.) Păhărel. — **Pahar** + suf. *-aș.*

PĂHĂRÉL, *păhărele,* s.n. Diminutiv al lui *pahar;* păhăraș, păhăruș, păhăruț. — **Pahar** + suf. *-el.*

PĂHĂRNICEÁSĂ, *păhărnicese,* s.f. Soția paharnicului. — **Paharnic** + suf. *-easă.*

PĂHĂRNICÉL, *păhărnicei,* s.m. Boier de rang inferior, subaltern al paharnicului. — **Paharnic** + suf. *-el.*

PĂHĂRNICÍE s.f. **1.** Demnitatea sau slujba de paharnic. **2.** Bir (încasat de păhărnicei) de pe vinul vândut. — **Paharnic** + suf. *-ie.*

PĂHĂRÚȘ, *păhărușe,* s.n. (Pop.) Păhărel. — **Pahar** + suf. *-uș.*

PĂHĂRÚȚ, *păhăruțe,* s.n. Păhărel. — **Pahar** + suf. *-uț.*

PĂI adv. v. **apoi.**

PĂIÁJEN s.m. v. **păianjen.**

PĂIÁNJEN, *păianjeni,* s.m. **1.** (La pl.) Grup de animale arahnide, caracterizate prin cefalotorace cu opt picioare lungi și cu abdomenul nesegmentat, care se hrănesc cu insecte mici, prinse de obicei într-o pânză subțire țesută de ele cu ajutorul unui lichid cleios pe care îl secretă; (și la sg.) animal care face parte din acest grup. **2.** (La pl.) Pânză de păianjen (**1**); păienjeniș. **3.** Unealtă folosită pentru prinderea și extragerea pieselor de dimensiuni mici sau a bucăților de cablu rămase într-o sondă. **4.** (Sport) Fiecare dintre colțurile de sus ale porții la fotbal, handbal, polo sau hochei. **5.** (Reg.) Prăjină care se așază pe vârful clăilor, al stogurilor sau al acoperișurilor de paie ca să le apere de vânt. [Pr.: *pă-ian-*. — Var.: (reg.) **păiájen, paiájen, paínjen, paíngăn, păínjen, păínjin,** s.m.] — Din sl. ***pajončina.** Cf. bg. p a j a š i n a.

PĂIENJENÍ, *păienjenesc,* vb. IV. Refl. și intranz. A (se) împăienjeni. [Pr.: *păien-*. — Var.: (reg.) **păinjení, păinjiní, painjení, painginí** vb. IV] — Din **păianjen.**

PĂIENJENÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) păienjeni* și rezultatul ei; împăienjenire. [Pr.: *pă-ien-*. — Var.: (reg.) **păinjenére, painjenére** s.f.] — V. **păienjeni.**

PĂIENJENÍȘ, *păienjenișuri,* s.n. Pânză țesută de păianjen. ✦ Fig. Desiș, rețea, împletitură. [Pr.: *pă-ien-*. — Var.: (reg.) **painjeníș, păinjeníș, paianjeníș, paingeníș, păingăníș** s.n.] — **Păianjen** + suf. *-iș.*

PĂIENJENÍT, -Ă, *păienjeniți, -te,* adj. **1.** Acoperit cu păienjeniș. **2.** Fig. (Despre vedere, ochi) Lipsit de claritate; încețoșat, tulbure. [Pr.: *pă-ien.* — Var.: (reg.) **păinjenát, -ă, păinjinít, -ă, painjenít, -ă,** adj.] — V. **păienjeni.**

PĂÍER, *păiere,* s.n. (Reg.) Saltea umplută cu paie sau cu fân. — **Pai** + suf. *-ar.*

PĂINGĂNÍȘ s.n. v. **păienjeniș.**

PĂÍNJEN s.m. v. **păianjen.**

PĂÍNJIN s.m. v. **păianjen.**

PĂINJENÁT, -Ă adj. v. **păienjenit.**

PĂINJENÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PĂINJENÍRE s.f. v. **păinjenire.**

PĂINJENÍȘ s.n. v. **păienjeniș.**

PĂINJENÍȚĂ, *păinjenițe,* s.f. (Rar) Femela păianjenului (**1**). [Pr.: *pă-in-*] — **Păinjen** + suf. *-iță.*

PĂINJINÁR, *păinjinari,* s.m. (Rar) Păienjeniș. [Pr.: *pă-in-*] — **Păinjin** + suf. *-ar.*

PĂINJINÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PĂINJINÍT, -Ă adj. v. **păienjenit.**

PĂIOÁRĂ, *păioare,* s.f. (Reg.) Țesătură fină de in, de bumbac sau de mătase; văl subțire. [Pr.: *pă-ioa-*] — Lat. **palliola.**

PĂIÓS, -OÁSĂ, *păioși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Care are tulpina un pai; (despre culturi) care este format din astfel de plante. **2.** S.f. (Mai ales la pl.) Cereală a cărei tulpină este pai. — **Pai** + suf. *-os.*

PĂÍȘ, *păișuri,* s.n. **1.** Cantitate mare de paie. **2.** (Pop.) Nume generic dat mai multor specii de păioase care se găsesc în vegetația pajiștilor naturale. — **Pai** + suf. *-iș.*

PĂIȘÓR, *păișoare,* s.n. (Reg.) **1.** Păiuș (**1**). **2.** Bețișor cu ajutorul căruia se înnegresc sprâncenele. — **Pai** + suf. *-ișor.*

PĂIÚȘ, *păiușe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *pai;* păișor, păiuț (**1**). **2.** (Pop.) Nume generic dat mai multor specii de graminee care se găsesc în vegetația pajiștilor naturale. [Pl. și: *păiușuri*] — **Pai** + suf. *-uș.*

PĂIÚȘCĂ s.f. Mică plantă erbacee din familia gramineelor, cu florile dispuse în spiculețe mici *(Festuca pseudovina).* — **Pai** + suf. *-ușcă.*

PĂIÚȚ, *păiuțe,* s.n. **1.** Păiuș (**1**). **2.** (Reg.) Băț de chibrit. — **Pai** + suf. *-uț.*

PĂLĂLÁIE, *pălălăi,* s.f. Flacără mare; vâlvătaie. — Din **pălălăi.** Cf. v â l v ă t a i e.

PĂLĂLĂÍ, *pălălăiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre foc; la pers. 3) A arde cu flacără mare; a se întinde, a se răspândi. **2.** Intranz. și tranz. Fig. (Pop.) A flutura, a fâlfâi. — **Pală**[1] + suf. *-ălăi.*

PĂLĂMÁR[1]**,** *pălămari,* s.m. (Reg.) Paracliser. — Din ucr. **palamar.**

PĂLĂMÁR[2]**,** *pălămare,* s.n. (Pop.) Odgon, parâmă. [Var.: **pălimár** s.n.] — Din tc. **palamar,** ngr. **palamári.**

PĂLĂMÍDĂ[1]**,** *pălămide,* s.f. **1.** Plantă erbacee perenă din familia compozitelor, cu tulpină înaltă, cu rădăcini adânci, cu frunzele întregi sau crestate, acoperite pe margini cu spini, care este foarte vătămătoare pentru semănături *(Cirsium arvense).* **2.** Plantă erbacee bienală din familia compozitelor, cu frunze spinoase, păroase și cu flori roșii *(Carduus crispus).* — Din bg. **palamida.**

PĂLĂMÍDĂ[2]**,** *pălămide,* s.f. Pește marin răpitor, de forma unui fus gros, cu spatele albastru, cu solzi mici și cu numeroși dinți pe fălci *(Sarda sarda).* ✧ Compus: *pălămidă-de-baltă* = pește mic cu corpul acoperit cu plăci osoase și cu spini *(Pungitius platygaster).* — Din ngr. **palamídha.**

PĂLĂRÍE, *pălării,* s.f. **1.** Obiect folosit pentru acoperirea capului, format dintr-o calotă de pâslă, de paie, de pânză etc. (cu noruri). ✧ Expr. (Fam.) *A lovi* (sau *a plezni)* (pe cineva) *în pălărie* = a spune cuiva o vorbă înțepătoare, a da cuiva o veste neașteptată și neplăcută. **2.** P. anal. Partea superioară, în formă de pălărie (**1**), a unor ciuperci. ✦ Discul florii-soarelui, în care sunt înfipte semințele. ✦ Abajur. ✦ Căpăcel de metal de la o lampă cu petrol, cu o deschizătură prin care iese fitilul. **3.** Compus: (Bot.) *pălăria-șarpelui* = ciupercă otrăvitoare cu pălăria (**2**) roșie cu pete albe *(Amanita muscaria)*; *pălăria-cucului* = plantă erbacee din familia geraniaceelor, cu flori roșii-brune sau violet-închis, folosită ca plantă medicinală *(Geranium phaneum).* **4.** (Geol.; în sintagma) *Pălărie de fier* = zonă superficială oxidată a unui zăcământ metalifer. — Et. nec.

PĂLĂRIÉR, *pălărieri,* s.m. Persoană care confecționează, repară, curăță sau vinde pălării. [Pr.: *-ri-er*] — **Pălărie** + suf. *-er.*

PĂLĂRIOÁRĂ, *pălărioare,* s.f. Diminutiv al lui *pălărie;* pălăriuță. [Pr.: *-ri-oa-*] — **Pălărie** + suf. *-ioară.*

PĂLĂRIÚȚĂ, *pălăriuțe,* s.f. Pălărioară. [Pr.: *-ri-u-*] — **Pălărie** + suf. *-uță.*

PĂLĂVÁTIC, -Ă, *pălăvatici, -ce,* adj. (Reg.) **1.** Nemernic, ticălos. **2.** Zănatic, ușuratic. ✦ (Substantivat) Persoană care vorbește anapoda, fără rost; palavragiu. — Cf. bg. p a l a v „neastâmpărat”.

PĂLĂVRĂGEÁLĂ, *pălăvrăgeli,* s.f. Faptul de *a pălăvrăgi;* vorbărie, trăncăneală, flecăreală, pălăvrăgit. [Var.: **palavrageálă** s.f.] — **Pălăvrăgi** + suf. *-eală.*

PĂLĂVRĂGÍ, *pălăvrăgesc,* vb. IV. Intranz. A spune lucruri fără importanță, a vorbi mult și fără rost; a flecări, a trăncăni. [Var.: **palavragí** vb. IV] — Din **palavragiu** (derivat regresiv).

PĂLĂVRĂGÍT s.n. (Rar) Pălăvrăgeală. — V. **pălăvrăgi.**

PĂLÍ[1]**,** *pălesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) izbi, a (se) lovi, a (se) ciocni. ✦ (Înv.) A (se) ataca (cu armele). ✦ Tranz. Fig. (Despre stări psihice sau fizice) A cuprinde pe neașteptate, a năpădi, a copleși. **2.** Tranz. și intranz. (Despre surse de căldură) A arde, a dogori, a pârli. ✦ Refl. (Reg.) A se încălzi la soare, la foc etc. **3.** Intranz. și refl. (Despre plante) A se ofili, a se usca, a se îngălbeni (de frig, de arșiță etc.). ✧ Tranz. *Soarele pălește plantele.* — Din sl. **paliti.**

PĂLÍ[2]**,** *pălesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A deveni palid, a se îngălbeni la față (de emoție, din cauza unei boli etc.). **2.** (Despre surse luminoase) A-și pierde strălucirea, a se stinge. — Din fr. **pâlir.**

PĂLIMÁR[1]**,** *pălimare,* s.n. **1.** Stâlp de pridvor sau de prispă, care susține streașina acoperișului. **2.** Împrejmuire de scânduri la prispa unei case țărănești, la un balcon, la un pod etc.; parmaclâc, balustradă (la un balcon). ✦ (Înv.) Întăritură, parapet. **3.** Pridvor, cerdac; foișor. — Et. nec.

PĂLIMÁR[2] s.n. v. **pălămar**[2]**.**

PĂLÍNCĂ s.f. v. **palincă.**

PĂLINCÚȚĂ s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *palincă.* [Var.: **palincúță** s.f.] — **Palincă** + suf. *-uță.*

PĂLÍRE[1] s.f. Acțiunea de *a păli*[1] și rezultatul ei. — V. **păli**[1]**.**

PĂLÍRE[2] s.f. Faptul de *a păli*[2]*;* paloare, paliditate. — V. **păli**[2]**.**

PĂLÍȘ adv. (Reg.) Pieziș. — **Păli**[1] + suf. *-iș.*

PĂLÍT[1]**, -Ă,** *păliți, -te,* adj. (Despre plante) Îngălbenit, ofilit, veștejit (de arșiță, de vânt, de frig etc.). — V. **păli**[1]**.**

PĂLÍT[2]**, -Ă,** *păliți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Palid. **2.** (Despre lumină sau corpuri luminoase) Lipsit de strălucire; stins. — V. **păli**[2]**.**

PĂLITÚRĂ, *pălituri,* s.f. Lovitură, izbitură. ✦ Urmă de lovitură; contuzie, rană. — **Păli**[1] + suf. *-tură.*

PĂLIÚR, *păliuri,* s.m. Arbust spinos de origine mediteraneană, din al cărui lemn greu, dur și elastic se fac cozi de unelte *(Paliurus spina-christi).* — Din lat. **Paliurus,** denumirea științifică a plantei.

PĂLMÁR, *pălmare,* s.n. Mănușă specială de piele, de cauciuc, de material plastic etc., folosită pentru protecția palmei[1] (**1**) în diverse locuri de muncă. — **Palmă**[1] + suf. *-ar.*

PĂLMÁȘ, -Ă, *pălmași, -e,* s.m. și f. Țăran sărac, fără vite de muncă și fără inventar agricol, care își câștiga existența muncind cu brațele la alții. ✧ (Adjectival) *Țăran pălmaș.* — **Palmă**[1] + suf. *-aș.*

PĂLMÍȚĂ, *pălmițe,* s.f. Pălmuță. — **Palmă**[1] + suf. *-iță.*

PĂLMUÍ, *pălmuiesc,* vb. IV. Tranz. A lovi pe cineva cu palma[1] (**1**) peste obraz, a da cuiva palme[1]. — **Palmă**[1] + suf. *-ui.*

PĂLMUÍRE, *pălmuiri,* s.f. Acțiunea de *a pălmui.* — V. **pălmui.**

PĂLMUÍT, -Ă, *pălmuiți, -te,* adj. Care a fost lovit cu palma[1] (peste obraz). — V. **pălmui.**

PĂLMÚȚĂ, *pălmuțe,* s.f. Diminutiv al lui *palmă*[1] (**1**); pălmiță. — **Palmă**[1] + suf. *-uță.*

PĂLOȘÉL, *păloșele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *paloș.* — **Paloș** + suf. *-el.*

PĂLTINÁȘ, *păltinași,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *paltin;* păltinel, păltior (**1**). — **Paltin** + suf. *-aș.*

PĂLTINÉL, *păltinei,* s.m. (Pop.) Păltinaș. — **Paltin** + suf. *-el.*

PĂLTINÍȘ, *păltinișuri,* s.n. Pădure sau desiș de paltini. — **Paltin** + suf. *-iș.*

PĂLTIÓR, *păltiori,* s.m. **1.** (Pop.) Păltinaș. **2.** Coacăz sălbatic, cu fructe roșii și acre; pomușoară *(Ribes petraeum).* [Pr.: *-ti-or*] — **Paltin** + suf. *-ior.*

PĂMĂTÚF, *pământufuri,* s.n. Mănunchi făcut din fire de păr, din pene, din fâșii de pânză etc. prinse de un mâner și având diferite întrebuințări. — Din sl. ***pometuhŭ.**

PĂMÂNT, (3, 4, 5) *pământuri,* s.n. **1.** Planetă a sistemului solar, locuită de oameni; *p. ext.* oamenii care locuiesc pe această planetă. ✧ Expr. *La capătul* (sau *marginile) pământului* = foarte departe. *De când (e lumea și) pământul* sau *cât e lumea și pământul* = **a)** (de) totdeauna; **b)** (în construcții negative) niciodată. *Ca de la cer la pământ,* se spune pentru a arăta marea deosebire dintre două lucruri. **2.** Scoarța globului terestru, partea de uscat a globului terestru; suprafața lui (împreună cu atmosfera) pe care trăiesc oamenii și alte vietăți; sol. ✧ Loc. adv. *Ca pământul* = **a)** cu desăvârșire, de tot; **b)** profund, greu; **c)** (în construcții negative) deloc, în niciun fel. ✧ Loc. adj. și adv. *În* (sau *la) pământ* = (aplecat) în jos (de teamă, de emoție, din modestie etc.). *La pământ* = **a)** întins, culcat pe jos; *p. ext.* (despre oameni) deprimat, învins; **b)** (în formule de comandă) culcă-te! ✧ Expr. *A lăsa toate la* (sau *în) pământ* = a lăsa baltă, la voia întâmplării; a abandona. *Parcă l-a înghițit pământul* (sau *a intrat în pământ)* = a dispărut, s-a făcut nevăzut. *A-i veni cuiva să intre în pământ,* se spune când cineva se simte foarte rușinat și ar vrea să nu mai dea ochii cu oamenii. *A ieși* (sau *a apărea) ca din pământ* = a se ivi deodată, pe neașteptate, brusc. *A (nu) fi (cu picioarele) pe pământ* = a (nu) avea simțul realității. *A nu-l mai ține* (sau *a nu-l mai încăpea) nici pământul (de...)* = a simți o emoție puternică. *A nu-l mai încăpea* (pe cineva) *pământul* = a fi mândru, încrezut. *A nu-l primi* (pe cineva) nici *pământul* = a fi un ticălos. *A nu-l (mai) răbda* (sau *ține* pe cineva) *pământul,* se zice (mai ales în imprecații) despre un om rău. *A șterge* (sau *a stinge, a face să piară) de pe fața pământului* sau *a (se) face una cu pământul* (sau *o apă și un pământ)* = a (se) distruge, a (se) nimici. *A scoate* (sau *a aduce) din pământ* (sau *din fundul pământului)* = a procura ceva foarte greu de obținut, cu orice preț. *Din pământ, din iarbă verde* = cu orice preț, cu orice efort, neapărat. *Doarme și pământul sub om* = e liniște, tăcere desăvârșită. **3.** Materie din care e alcătuită partea solidă a globului terestru și care este formată dintr-un amestec de granule minerale, provenite din dezagregarea rocilor, și din granule organice, provenite din descompunerea substanțelor organice vegetale sau animale. ✧ *Pământ activ* (sau *decolorat)* = material natural pământos, asemănător argilei, care are proprietatea de a absorbi și reține substanțe colorate din uleiuri animale, vegetale și minerale. ✦ (Și în sintagma *pământ galben)* Lut. ✦ *Pământuri rare* = grup de oxizi ai unor elemente chimice rare, asemănătoare din punctul de vedere al proprietăților lor chimice. **4.** Întindere de uscat; continent. ✦ Întindere de teren (cultivabil). ✧ Expr. *Sărac lipit pământului* = foarte sărac. **5.** Teritoriu, regiune, ținut; *p. ext.* țară, patrie. ✧ *Obiceiul pământului* = sumă de norme necodificate, stabilite de practica îndelungată a vieții, transmise urmașilor prin tradiție; *p. ext.* obicei păstrat din vechime, caracteristic unei țări, unei regiuni. — Lat. **pavimentum.**

PĂMÂNTEÁN, -Ă, *pământeni, -e,* adj. **1.** Care trăiește, care locuiește pe pământ; de pe pământ, specific pământului. ✦ (Substantivat) Locuitor al pământului. **2.** (Adesea substantivat) Născut în țara în care locuiește; indigen, băștinaș, autohton. **3.** (Substantivat; rar) Muritor[2]. — **Pământ** + suf. *-ean.*

PĂMÂNTEÁNCĂ, *pământence,* s.f. Femeie născută în țara în care locuiește; băștinașă, autohtonă. — **Pământean** + suf. *-că.*

PĂMÂNTENÉSC, -EÁSCĂ, *pământenești,* adj. (Înv.) Autohton, pământean (**2**). — **Pământean** + suf. *-esc.*

PĂMÂNTÉSC, -EÁSCĂ, *pământești,* adj. **1.** De pe pământ, specific pământului; terestru. ✦ P. ext. Propriu omului; omenesc; fizic, trupesc. **2.** Băștinaș, autohton. **3.** Laic; civil. — **Pământ** + suf. *-esc.*

PĂMÂNTÍU, -ÍE, *pământii,* adj. (Despre fața omului) De culoarea pământului; cadaveric, palid, livid. — **Pământ** + suf. *-iu.*

PĂMÂNTÓS, -OÁSĂ, *pământoși, -oase,* adj. Care conține pământ; care are culoarea pământului sau compoziție asemănătoare cu pământul. ✦ Care seamănă cu pământul. — **Pământ** + suf. *-os.*

PĂMÂNȚÉL, *pământele,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *pământ.* **2.** Argilă colorată folosită în pictură sau la zugrăveli; lutișor. **3.** (Geol.) Diatomit; kiselgur. — **Pământ** + suf. *-el.*

PĂMÂNZÁLCĂ, *pământzălci,* s.f. (Reg.) Bucată de piele sau de pânză groasă cu care se strânge la mijloc caierul pus în furcă. — Et. nec.

PĂNGLICÚȚĂ s.f. v. **panglicuță.**

PĂNURĂ, *pănuri,* s.f. **1.** (Pop.) Aba[2], dimie; *p. gener.* țesătură (groasă). **2.** Fig. (Reg.) Fel, soi. ✧ Expr. *A fi de-o pănură cu cineva* = a fi la fel cu cineva, de aceeași categorie. [Acc. și: *pănúră*] — Lat. **paenula.**

PĂNÚȘĂ, *pănuși,* s.f. Fiecare dintre foile care înfășoară știuletele de porumb. — **Pană[1]** + suf. *-ușă.*

PĂNUȘÉR, *pănușere,* s.n. (Reg.) Locul unde se păstrează, în timpul iernii, pănușile uscate. — **Pănușă** + suf. *-ar.*

PĂNUȘÍȚĂ, *pănușițe,* s.f. (Reg.) Numele a trei plante erbacee; **a)** năgară; **b)** colilie; **c)** trestie de câmp. — **Pănușă** + suf. *-iță.*

PĂPÁ, *pap,* vb. I. Tranz. **1.** (În graiul copiilor) A mânca. ✧ Compus: *papă-lapte* s.m. invar. = persoană lipsită de energie, de inițiativă; om bleg, nătăfleț. **2.** Fig. (Fam.) A irosi, a risipi, a toca (bani, avere etc.). — Lat. **pappare.**

PĂPÁRĂ s.f. v. **papară.**

PĂPĂDÍE, *păpădii,* s.f. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu frunze lungi, crestate (care se mănâncă uneori ca salată) și cu flori galbene grupate în capitule *(Taraxacum officinale).* — Din bg. **popadija.**

PĂPĂLĂU, *păpălăi,* s.m. Plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori albe-gălbui și cu fructe roșii-portocalii, de mărimea unei cireșe *(Physalis alkekengi).* — Et. nec.

PĂPĂLÚDĂ, *păpălude,* s.f. Pasăre de culoare cenușie, cu corpul lunguieț, cu aripi lungi, înguste și ascuțite, cu gâtul scurt și cu ciocul mic *(Caprimulgus europaeus).* — Et. nec.

PĂPĂRÁDĂ, *păpărade,* s.f. (Reg.) Jumări, scrob. — Din **paparâ.**

PĂPÉSC, -EÁSCĂ, *păpești,* adj. (Rar) Papal. — **Papă[2]** +suf. *-esc.*

PĂPÍCĂ, *păpici,* s.f. (Fam.; mai ales în limbajul copiilor) Diminutiv al lui *papă[1]; p. ext.* (fam.) hrană. — **Papă[1]** + suf. *-ică.*

PĂPISTĂȘÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **papistășesc.**

PĂPISTĂȘÍE s.f. v. **papistășie.**

PĂPÚC s.m. v. **papuc[1].**

PĂPUCÁR s.m. v. **papucar.**

PĂPUCÁȘ s.m. v. **papucaș.**

PĂPURÍ, *păpuresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A introduce frunze de papură între doagele unui butoi, ale unui vas de lemn etc. pentru a astupa fisurile și a asigura etanșeitatea vasului; a împăpuri. — Din **papură.**

PĂPURÍCĂ, *păpurici,* s.f. (Reg.) Numele mai multor plante erbacee care cresc de obicei prin locuri umede și mlăștinoase. — **Papură** + suf. *-ică.*

PĂPURÍȘ, *păpurișuri,* s.n. Loc acoperit cu papură; desiș de papură; păpuriște. — **Papură** + suf. *-iș.*

PĂPURÍȘTE, *păpuriști,* s.f. Păpuriș. — **Papură** + suf. *-ește.*

PĂPUȘÁR, *păpușari,* s.m. **1.** Fabricant de păpuși. **2.** Artist care dă spectacole de păpuși, manevrându-le cu mâna sau conducându-le din culise printr-un sistem de sfori; (în trecut) persoană care dădea reprezentații cu păpuși la bâlciuri. ✦ Fig. Actor lipsit de talent; cabotin. — **Păpușă** + suf. *-ar.*

PĂPUȘÁRE s.f. (În sintagma) *Păpușarea coloanei* = accident tehnic în gaura de sondă, caracterizat prin deformarea coloanei de burlane în sens transversal. — Din **păpușă.**

PĂPÚȘĂ, *păpuși,* s.f. **I. 1.** Jucărie care reprezintă de obicei un copil, făcută din carton, din celuloid, din lemn etc.; *p. ext.* figurină cu chip de om. ✦ Epitet dat unei fetițe (sau unei femei) frumoase. **2.** Personaj din teatrul de păpuși, alcătuit dintr-un cap și două brațe, confecționat din pânză, lemn etc., care se îmbracă pe mână de către mânuitor. ✧ *Teatru de păpuși* = spectacol în care personajele sunt reprezentate prin păpuși manevrate de păpușari. ✧ Expr. *A fi păpușa cuiva* = a se lăsa condus, dirijat de cineva, a fi la discreția cuiva. ✦ Fig. Om lipsit de personalitate, de voință; marionetă. **II. 1.** Mănunchi de fire, de frunze etc.; legătură (de obiecte de același fel) făcută într-un anumit mod. **2.** Bucată de brânză sau de caș așezată în tipare de o anumită formă. **3.** Rodul tânăr al porumbului în timpul formării știuletelui, înainte de apariția mătăsii și a boabelor. **4.** Nimfa insectelor. **5.** Parte a unor mașini-unelte care servește la prinderea sau la susținerea pieselor de prelucrat sau a sculei cu care se prelucrează. **6.** Unealtă de dogărie folosită la fixarea cercurilor la vase. — Cf. lat. p u p a.

PĂPUȘĂRÉSC, -EÁSCĂ, *păpușărești,* adj. Care ține de păpuși (**I 2**) sau de păpușari, privitor la (teatrul de) păpuși sau la păpușari. — **Păpușar** + suf. *-esc.*

PĂPUȘĂRÍE, *păpușării,* s.f. Spectacol popular cu păpuși. ✦ Fig. Maimuțăreală, caraghioslâc; prefăcătorie, șarlatanie. — **Păpușă** + suf. *-ărie.*

PĂPUȘEÁSCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Păpușă** + suf. *-esc.*

PĂPUȘÍCĂ, *păpușele,* s.f. Diminutiv al lui *păpușă* (**I 1**). — **Păpușă** + suf. *-ică.*

PĂPUȘÓI, (I, II 1) *păpușoi,* s.m., (**II 2**) *păpușoaie,* s.n. **I.** S.m. Augmentativ al lui *păpușă* (**I**). **II.** (Reg.) **1.** S.m. Porumb. ✦ Rodul porumbului (știuleți sau boabe). **2.** S.n. Loc plantat cu porumb; porumbiște. [Var.: (reg.) **popușói** s.m., s.n.] — **Păpușă** + suf. *-oi.*

PĂPUȘOÍȘTE, *păpușoiști,* s.f. (Reg.) Porumbiște. [Pl. și: *păpușoiște.* — Var.: **popușoíște** s.f.] — **Păpușoi** + suf. *-iște.*

PĂR[1], *peri,* s.m. Pom din familia rozaceelor cu coroana piramidală, cu frunze ovale, cu flori mari, albe sau roz, cultivat pentru fructele lui comestibile *(Pirus sativa).* — Lat. **pirus.**

PĂR[2], *peri,* s.m. **1.** Totalitatea firelor subțiri de origine epidermică, cornoasă, care cresc pe pielea omului și mai ales pe a unor animale; *spec.* fiecare dintre firele de felul celor de mai sus sau (cu sens colectiv) totalitatea acestor fire, care acoperă capul omului. ✧ *În doi peri* = **a)** loc. adj. (pop.) cărunt; *p. ext.* care este între două vârste; **b)** loc. adj. și adv. (care este) neprecizat, nedefinit bine, nehotărât, între două stări; *p. ext.* îndoielnic, confuz, echivoc, neclar; **c)** loc. adj. și adv. (reg.) amețit de băutură; cherchelit. ✧ Loc. adv. *În păr* = cu toți de față. ✧ Expr. *Din* (sau *de-a) fir în* (ori *a) păr* = de la un capăt la altul și cu lux de amănunte; în întregime, în amănunt. *Tras de păr,* se spune despre o concluzie forțată, la care ajunge cineva exagerând sau denaturând adevărul. *A se lua cu mâinile de păr* sau *a-și smulge părul din cap,* se spune când cineva este cuprins de disperare. *A se lua* (sau *a se prinde) de păr cu cineva* = a se certa foarte tare, a se încăiera cu cineva. *A atârna de un fir de păr* = a depinde de o nimica toată. *A se da după păr* = a se comporta după cum cere împrejurarea; a se acomoda. *N-am păr în cap* sau *cât păr în cap, ca părul din cap* = în număr foarte mare; foarte mult. *Cât păr în palmă* (sau *pe broască)* = nimic; deloc. *Când mi-o crește păr în palmă* = niciodată. *A avea păr pe limbă* = a fi prost; a fi lipsit de educație, necioplit. *A i se ridica* (sau *a i se sui) (tot) părul (în cap* sau *în vârful capului)* sau *a i se face* (ori *a i se ridica* etc.) *părul măciucă* = a se înspăimânta, a se îngrozi, a-i fi foarte frică. *A despica* (sau *a tăia) părul* (sau *firul de păr) în patru* (ori *în șapte* etc.) = a cerceta ceva cu minuțiozitate exagerată. *A-i scoate* (cuiva) *peri albi* = a pricinui (cuiva) multe necazuri; a sâcâi, a agasa (pe cineva). *A-i ieși* (cuiva) *peri albi* = a îmbătrâni din cauza prea multor necazuri. *A-i ieși* (sau *a-i trece) cuiva părul prin căciulă* = a face eforturi deosebite, trecând peste multe greutăți; a ajunge la limita răbdării. ✦ (Pop.) *Peri răi* = numele unei boli de ochi, de obicei provocată de firele de gene mai lungi care irită globul ocular. ✦ (Fiecare dintre) firele chitinoase care acoperă unele organe sau părți ale corpului insectelor. ✦ P. anal. Firele scurte, ieșite în afară, care acoperă suprafața unei țesături, în special a unui covor. **2.** Denumire generală dată fibrelor naturale de origine animală; *p. ext.* țesătură din aceste fibre. **3.** P. anal. Fiecare dintre filamentele (fine), de origine epidermică, existente pe anumite organe ale unor plante. **4.** Arc în formă de spirală la ceas. **5.** Compuse: *părul-fetei* = plantă criptogamă înrudită cu feriga, folosită ca plantă medicinală și ornamentală *(Adianthum capillus-Veneris); părul-Maicii-Domnului* = plantă erbacee cu frunze mate, crestate adânc *(Asplenium adianthum nigrum); părul-porcului* = plantă erbacee cu frunze lungi și cu spiculețe *(Equisetum telmateja).* **6.** Compus: (Astron.) *Părul Berenicei* = numele unei constelații din emisfera boreală. — Lat. **pilus.**

PĂRĂGINĂ s.f. v. **paragină.**

PĂRÁNGINĂ, *părangini,* s.f. (Bot.; reg.) Vițelar. — Et. nec.

PĂRÁȘ, *părași,* s.m. (Reg.) Pescar care înfige parul[1] pentru a fixa lotca atunci când se scoate năvodul. — **Par[1]** + suf. *-aș.*

PĂRĂDUÍ, *părăduiesc,* vb. IV. (Reg. și fam.) **1.** Refl. (Despre construcții, mobile etc.) A se dărăpăna, a se degrada, a se strica, a se ruina. **2.** Tranz. A risipi, a irosi, a distruge bani, averi etc. — Et. nec.

PĂRĂDUÍT, -Ă, *părăduiți, -te,* adj. (Reg. și fam.) **1.** (Despre construcții, mobile etc.) Dărăpănat, degradat, stricat, distrus. **2.** (Despre bani, averi etc.) Risipit, irosit. — V. **părădui.**

PĂRĂGENÍ vb. IV v. **părăgini.**

PĂRĂGINEÁLĂ, *părăgineli,* s.f. (Rar) Paragină. — **Părăgini** + suf. *-eală.*

PĂRĂGINÍ, *părăginesc,* vb. IV. Refl. A ajunge în stare de paragină; (despre clădiri, construcții etc.) a se ruina, a se dărăpăna, a se degrada. [Var.: (reg.) **părăgení** vb. IV] — Din **paragină.**

PĂRĂGINÍRE, *părăginiri,* s.f. Acțiunea de *a se părăgini* și rezultatul ei. — V. **părăgini.**

PĂRĂGINÍT, -Ă, *părăginiți, -te,* adj. În stare de paragină; neîngrijit (**1**), sălbăticit; (despre clădiri, construcții) ruinat, dărăpănat, degradat. — V. **părăgini.**

PĂRĂGINÓS, -OÁSĂ, *părăginoși, -oase,* adj. (Reg.) Părăginit, neîngrijit (**1**). — **Paragină** + suf. *-os.*

PĂRĂLÉT s.n. (Rar; cu sens colectiv) Cantitate mare de bani; bănet. — **Parale** (pl. lui **para**[3]) + suf. *-et.*

PĂRĂLÚȚĂ, *părăluțe,* s.f. **1.** Diminutiv la lui *para*[3]. **2.** (Bot.; reg.) Bănuț. — **Parale** (pl. lui **para**[3]) + suf. *-uță.*

PĂRĂSÍ, *părăsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A lăsa pe cineva singur, a-l abandona; a se despărți de cineva. ✦ A pleca de undeva, a se depărta de ceva. **2.** Tranz. A înceta, a întrerupe o acțiune, o îndeletnicire etc.; a renunța la... ✦ A lăsa la o parte; a omite, a neglija. **3.** Tranz. și (reg.) refl. A se lăsa, a se lepăda de o deprindere, de un viciu; a se dezbăra. — Cf. sl. p a r a s i t i.

PĂRĂSÍRE, *părăsiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) părăsi* și rezultatul ei. **2.** Stare a persoanei, a locului etc. părăsit; *p. ext.* singurătate, izolare. ✧ Loc. adj. și adv. *În părăsire* = (care este) în stare proastă, în ruină; abandonat, părăsit. — V. **părăsi.**

PĂRĂSÍT, -Ă, *părăsiți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Lăsat singur; abandonat. **2.** (Despre localități, ținuturi, case etc.) Care a ajuns în stare de paragină, neîngrijit (fiind nelocuit); *p. ext.* izolat, singuratic; nepopulat, pustiu. **3.** (Despre obiecte, obiceiuri etc.) Care a încetat de a mai fi folosit, care nu se mai întrebuințează; *p. ext.* neglijat, uitat. — V. **părăsi.**

PĂRĂSITÚRĂ, *părăsituri,* s.f. (Pop.) Ou de găină neajuns la dezvoltare deplină, mic (și cu coaja moale). ✦ Epitet dat unui copil degenerat, mic și sfrijit. — **Părăsi** + suf. *-tură.*

PĂRĂSTÁS s.n. v. **parastas.**

PĂRÁNG s.m. (Reg.) Numele a două plante erbacee din familia gramineelor: **a)** dughie; **b)** mei. [Var.: **parínc, paríng, parắng** s.m.] — Lat. **panicum.**

PĂRÂNGĂ, *părângi,* s.f. Prăjină; *spec.* prăjină, bară cu care se transportă o greutate de către două persoane (pe umeri). ✧ Loc. adv. *În părângă* sau *de-a părânga* = pe umerii a două persoane (cu ajutorul unei prăjini) sau pe umărul unei singure persoane. — Lat. **phalangae.**

PĂRCÁN s.n. v. **parcan.**

PĂREÁ, *par,* vb. II. Intranz. și refl. **1.** (Cu valoare de semiauxiliar de modalitate) A da impresia, a crea iluzia; a avea aparența de... ✧ Loc. vb. *A-i părea* (cuiva) *bine* = a se bucura. *A-i părea* (cuiva) *rău* = a regreta. ✧ Loc. adv. *Pare că* = parcă[1]. ✧ Expr. *Pe cât se pare* = pe cât se vede, pe cât se înțelege. (Rar) (Impers., introduce o propoziție subiectivă) *Părea că mă aflam într-un mare oraș.* ✦ Intranz. (Rar) A atrage atenția, a impune. **2.** A avea impresia, a-și închipui, a crede. ✦ A socoti, a aprecia, a considera, a găsi. **3.** A se înșela; a i se năzări. [Var.: (rar) **páre** vb. III] — Lat. **parere.**

PĂRÉLNIC, -Ă, *părelnici, -ce,* adj. (Astăzi rar) Imaginar, aparent; înșelător, iluzoriu. — **Părea** + suf. *-elnic.*

PĂRÉRE, *păreri,* s.f. **1.** Opinie, punct de vedere, concepție, idee, credință. ✧ Expr. *A fi de părere* = a crede, a socoti, a considera. *A(-și) da cu părerea* (ori *câte o părere)* = a opina; a crede, a considera, a aprecia. *A fi de aceeași părere* (cu cineva) = a fi de acord (cu cineva). *A fi de altă părere* = a crede altceva, a nu fi de acord. *Părere de bine* = bucurie, satisfacție, mulțumire. *Părere de rău* = mâhnire, căință, regret, invidie. **2.** Iluzie, închipuire. ✧ Loc. adv. *Într-o părere* = într-o doară; la întâmplare. ✦ (Concr.) Arătare, nălucire, vedenie, fantomă. ✧ Expr. *O părere de...* = o cantitate infimă de... — V. **părea.**

PĂRÉSIMI s.f. pl. (Înv. și pop.; în religia creștină) Postul Mare; Postul Paștelui. — Lat. **quadragesima.**

PĂRETÁR, *păretare,* s.n. (Pop.) **1.** Covor mic, bucată de pânză brodată, hârtie cu desene etc. care se pune pe perete, în casele țărănești, în scop decorativ. **2.** Poliță fixată de un perete. **3.** Fiecare dintre stâlpii care susțin streașina casei. — **Părete** + suf. *-ar.*

PĂRÉTE s.m. v. **perete.**

PĂRINCIÓR, *părinciori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *părinte.* — **Părinte** + suf. *-ior.*

PĂRÍNTE, *părinți,* s.m. **1.** (La pl.) Tata și mama. ✦ Fiecare dintre cei doi părinți (**1**). ✦ (La pl.) Strămoși, străbuni. **2.** Bărbat considerat în raport cu copiii săi; tată. ✦ Fig. Îndrumător, călăuzitor, protector spiritual, călugăr. **3.** Fig. Fondator, întemeietor, inițiator (al unei științe, al unei mișcări culturale etc.). ✦ *Părinții Bisericii* = învățătorii și scriitorii vechii Biserici creștine, ca martori și reprezentanți cu autoritate ai tradiției doctrinare a Bisericii, care pe baza scripturilor și a tradiției au elaborat ansamblul doctrinelor creștinismului. **4.** Fig. (În limbajul bisericesc) Dumnezeu (ca protector al oamenilor). ✦ Șef al religiei creștine, întemeietor sau conducător al Bisericii creștine. ✧ *(Prea)sfântul părinte* = papa. **5.** Preot, călugăr. — Lat. **parens, -ntis.**

PĂRINTÉSC, -EÁSCĂ, *părintești,* adj. **1.** Care aparține părinților (**1**) sau părintelui (**2**), privitor la părinți sau la părinte, ca de (la) părinți sau părinte; *p. ext.* iubitor (ca un părinte); patern. **2.** Care aparține strămoșilor, privitor la strămoși; strămoșesc. [Var.: (pop.) **părințésc, -eáscă** adj.] — **Părinte** + suf. *-esc.*

PĂRINTÉȘTE adv. Ca un părinte (**2**); *p. ext.* cu dragoste, cu căldură. — **Părinte** + suf. *-ește.*

PĂRINȚÉL, *părinței,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *părinte* (**5**). — **Părinte** + suf. *-el.*

PĂRINȚÉNIE s.f. (Rar) Părinție. — **Părinte** + suf. *-enie.*

PĂRINȚÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **părintesc.**

PĂRINȚÍE s.f. (Rar) Calitatea de tată, de părinte (**2**); părințenie. ✧ Loc. adv. *Cu părinție* = părinteşte. — **Părinte** + suf. *-ie.*

PĂRÓS, -OÁSĂ, *păroși, -oase,* adj. **1.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Acoperit cu mult păr[2] (**1**). **2.** (Despre țesături sau obiecte confecționate din astfel de țesături) Acoperit cu un strat pufos, format din capetele firelor care ies în afară. **3.** (Despre plante, frunze, flori, tulpini) Acoperit cu păr[2] (**3**). — **Păr**[2] + suf. *-os.*

PĂRTÁȘ, -Ă, *părtași, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care participă (împreună cu altele) la o activitate, care ia parte la o acțiune; participant; *spec.* complice. ✦ (Rar) Partizan, adept. ✦ Persoană căreia cineva îi încredințează gândurile, planurile, sentimentele sale intime; confident. **2.** Persoană care se bucură (împreună cu altele) sau beneficiază de un bun spiritual ori care împărtășește (cu altele) un necaz, o nenorocire. **3.** Persoană care primește o parte dintr-un bun material sau care stăpânește ori folosește un bun material împreună cu o altă persoană. — **Parte** + suf. *-aș.*

PĂRTICEÁ, -ÍCĂ, *părticele,* s.f. Diminutiv al lui *parte.* — **Parte** + suf. *-icea, -icică.*

PĂRTINÍ, *părtinesc,* vb. IV. Tranz. A avantaja în mod conștient pe cineva, a ține parte cuiva (în dauna altuia). — Din **parte.**

PĂRTINÍRE, *părtiniri,* s.f. **1.** Faptul de *a părtini;* favorizare, protejare. ✧ Loc. adv. *Fără părtinire* = în mod imparțial, obiectiv. **2.** (Înv.) Participare (în folosul cuiva sau a ceva); contribuție. — V. **părtini.**

PĂRTINITÓR, -OÁRE, *părtinitori, -oare,* adj. Care părtinește, favorizează, protejează pe cineva în dauna altcuiva. — **Părtini** + suf. *-tor.*

PĂRUÍ[1], *păruiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. recipr. (Fam.) A (se) bate trăgând(u-se) de păr[2]; *p. gener.* a (se) bate. **2.** Tranz. (În tăbăcărie) A îndepărta (prin procedee chimice) părul[2] de pe pieile crude; a depila. — **Păr**[2] + suf. *-ui.*

PĂRUÍ[2], *păruiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A bate pari[1] (pentru a împrejmui sau a delimita un teren). — **Par**[1] + suf. *-ui.*

PĂRUIÁLĂ, *păruieli,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) părui*[1] (**1**); *p. gener.* încăierare, bătaie, chelfăneală. [Pr.: *-ru-ia-*] — **Părui**[1] + suf. *-eală.*

PĂRUÍT s.n. (În tăbăcărie) Faptul de *a părui*[1] (**2**). — V. **părui**[1].

PĂRÚT, -Ă, *păruți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Aparent, închipuit; înșelător, amăgitor. — V. **părea.**

PĂS, *păsuri,* s.n. (Pop.) Supărare, necaz; suferință, durere; împrejurare dificilă, impas. ✧ Loc. adv. *Fără păs* = nepăsător; indiferent. — Lat. **pensum.**

PĂSÁ[1], pers. 3 *pásă,* vb. I. Intranz. **1.** Unipers. (De obicei construit cu dativul) A simți neliniște, a se îngrijora. **2.** (Înv. și pop.) A cântări sau a atârna greu; a se lăsa greu (peste ceva). ✦ Unipers. (Construit cu dativul) A simți greutatea unui lucru sau a unei situații, a suporta cu greutate ceva neplăcut. — Lat. **pensare.**

PĂSÁ[2], pers. 3 *pásă,* vb. I. Intranz. **1.** (Înv.) A merge, a se duce. **2.** (Pop. și fam., cu valoare de îndemn sau de avertisment) Încearcă să..., îndrăznește de..., caută de... — Lat.***passare.**

PĂSÁRE s.f. (Pop.) Faptul de *a-i păsa*[1] (**1**) cuiva ceva; grijă, interes, preocupare (pentru cineva sau ceva); îngrijorare, teamă. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) păsare* = nepăsător, indiferent. — V. **păsa**[1].

PĂSÁT s.n. **1.** Semințe de mei (decorticate și adesea pisate); *p. ext.* boabe de porumb sau, rar, de alte cereale, pisate sau măcinate mare. ✧ Expr. *A face* (pe cineva) *păsat* = a nimici, a distruge (pe cineva). **2.** (Bot.; reg.) Mei. **3.** Mâncare preparată din păsat (**1**) fiert, care se mănâncă cu lapte, cu unt și brânză etc.; terci. ✧ Expr. *A-i curge* (sau *a-i cădea, a-i pica* etc.) (cuiva) *lapte* (sau *miere) în păsat* = a-i merge bine (cuiva); a izbuti în toate. *A fi lapte cu păsat* sau *a fi păsat dulce* = a fi lucru bun și plăcut (de mare folos pentru cineva). — Lat. **pinsatum.**

PĂSĂRÁR, *păsărari,* s.m. **1.** Vânzător sau crescător de păsări. ✦ (Rar) Vânător de păsări. **2.** Specie de uliu de mărimea unui porumbel, cu spatele de culoare cenușiu-închis cu dungi transversale dese de culoare brun-întunecat; uliu-păsăresc *(Accipiter nisus).* — **Pasăre** + suf. *-ar.*

PĂSĂREÁ, -ÍCĂ, *păsărele,* s.f. Diminutiv al lui *pasăre;* păsăruică. ✧ Expr. (Fam.) *A avea (o) păsărică* (sau *păsărele) la cap* (sau, rar, *sub pălărie)* = a fi nebun, a fi trăsnit; a avea idei ciudate, bizare, excentrice. — **Pasăre** + suf. *-ea, -ică.*

PĂSĂRÉSC, -EÁSCĂ, *păsărești,* adj. (Rar) **1.** Care aparține păsărilor, privitor la păsări, de păsări, pentru păsări. **2.** (Substantivat, f.; fam.) Limbă, limbaj greu de înțeles, artificial, argotic sau cu elemente de jargon. — **Pasăre** + suf. *-esc.*

PĂSĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca păsările. ✧ Expr. *A vorbi (pe) păsărește* = a vorbi în argou sau în jargon, a spune ceva fără înțeles. — **Pasăre** + suf. *-ește.*

PĂSĂRÉT s.n. Păsărime. — **Pasăre** + suf. *-et.*

PĂSĂRÍME s.f. Mulțime de păsări, stol de păsări, totalitatea păsărilor; *spec.* mulțime de păsări de casă; păsăret. — **Pasăre** + suf. *-ime.*

PĂSĂRÓI, *păsăroi,* s.m. Augmentativ al lui *pasăre;* bărbătușul unei păsări. — **Pasăre** + suf. *-oi.*

PĂSĂRÚICĂ, *păsăruici,* s.f. (Rar) Păsărea. [Var.: **păserúică** s.f.] — **Pasăre** + suf. *-uică.*

PĂSCÁRE, *păscări,* s.f. (Pop.) **1.** Păscut; loc de păscut, pășune. **2.** (La oină) Situația, atribuția celui (sau celor) care trebuie să servească pe cel (sau pe cei) de la bătaie. — V. **paște**[1].

PĂSCĂTOÁRE, *păscători,* s.f. (Pop.) Pășune. — **Paște**[1] + suf. *-ătoare.*

PĂSCÚT s.n. Faptul de *a paște*[1]*;* pășunat, pășune. — V. **paște**[1].

PĂSCÚȚĂ, *păscuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pască.* **2.** (Bot.) Bănuț. ✦ Păstiță. [Pl. și: (**2**) *păscuți*] — **Pască** + suf. *-uță.*

PĂSERÚICĂ s.f. v. **păsăruică.**

PĂSTÁIE, *păstăi,* s.f. Fruct caracteristic plantelor din familia leguminoaselor, format din două valve în care sunt închise semințele; teacă. [Pr.: *-ta-ie*] — Cf. alb. p i s t a ë.

PĂSTĂIÓS, -OÁSĂ, *păstăioși, -oase,* adj. (Rar; despre plante) Care are fructul o păstaie; *p. ext.* cu păstăi multe. [Pr.: *-tă-ios*] — **Păstaie** + suf. *-os.*

PĂSTÂRNÁC s.m. v. **păstârnac.**

PĂSTÂRNÁC, *păstârnaci,* s.m. Plantă erbacee legumicolă bienală din familia umbeliferelor, cu rădăcina pivotantă fusiformă, cărnoasă, albă sau gălbuie, asemănătoare cu cea a pătrunjelului, comestibilă, bogată în substanțe nutritive și în vitamine *(Pastinaca sativa hortensis).* [Var.: (reg.) **păstărnác** s.m.] — Din magh. **paszternák,** sb. **pastrank,** germ. **Pastinak.**

PĂSTÓR, *păstori,* s.m. **1.** Cioban. ✧ Compus: (Astron.; pop.) *Păstorul-cu-Oile* = Cloșca-cu-Pui. **2.** Fig. Preot; *p. ext.* conducător, îndrumător (spiritual). — Lat. **pastor.**

PĂSTORÁȘ, *păstorași,* s.m. (Rar) Păstorel. — **Păstor** + suf. *-aș.*

PĂSTORÉL, *păstorei,* s.m. Diminutiv al lui *păstor* (**1**); păstoraș. — **Păstor** + suf. *-el.*

PĂSTORÉSC, -EÁSCĂ, *păstorești,* adj. **1.** Care aparține păstorilor (**1**), privitor la păstori sau la viața de păstor; pastoral. **2.** Fig. Preoțesc. — **Păstor** + suf. *-esc.*

PĂSTORÍ, *păstoresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A duce și a supraveghea oile, vitele la pășune; a pășuna. ✦ Intranz. A se ocupa cu păstoritul. **2.** Fig. (Folosit și absol.) A conduce, a îndruma conform preceptelor Bisericii. — Din **păstor.**

PĂSTORÍE s.f. **1.** Păstorit. **2.** Fig. Conducere, îndrumare religioasă, bisericească; funcție, demnitate de conducător bisericesc; exercitarea acestei funcții. — **Păstor** + suf. *-ie.*

PĂSTORÍRE*,* s.f. (Rar) **1.** Acțiunea de *a păstori* și rezultatul ei; păstorit. **2.** Fig. Conducere, ocârmuire (religioasă). — V. **păstori.**

PĂSTORÍT s.n. Ocupația, profesia de păstor (**1**); creșterea vitelor; păstorie, păstorire. — V. **păstori.**

PĂSTORÍȚĂ, *păstorițe,* s.f. Ciobăniță. — **Păstor** + suf. *-iță.*

PĂSTÓS, -OÁSĂ, *păstoși, -oase,* adj. Care are aspectul și consistența unei paste, ca pasta; moale. — **Pastă** + suf. *-os.*

PĂSTRÁ, *păstrez,* vb. I. Tranz. **1.** A ține la loc sigur, păzind cu grijă, a pune bine; a ține în bună stare, a avea grijă de...; a ține în posesia sa. ✦ Spec. A conserva alimentele în bună stare, ferindu-le de alterare. ✦ A respecta, a nu călca, a nu viola (legi, norme de conduită, angajamente etc.). **2.** A menține, a face să dureze. ✧ Loc. vb. *A păstra tăcere(a)* = a tăcea; a nu se destăinui. ✧ Expr. *A(-și) păstra calmul* (sau *sângele rece)* = a rămâne calm. *A păstra amintirea* (cuiva sau a ceva) sau *a păstra* (pe cineva sau ceva) *în amintire* (sau *în inimă, în minte, în suflet)* = **a)** a nu uita niciodată (pe cineva sau ceva); **b)** a oglindi, a reflecta (ceva din trecut). ✦ Refl. A rămâne, a se menține. **3.** A nu divulga, a nu destăinui (secrete, taine etc.). **4.** A pune ceva deoparte, a-și rezerva pentru altă ocazie sau pentru un anumit scop. — Din bg. **pastrja.**

PĂSTRÁMĂ s.f. v. **pastramă.**

PĂSTRÁRE s.f. Acțiunea de *a păstra* și rezultatul ei. ✧ Loc. adv. *La* (sau *în) (bună) păstrare* = **a)** la loc sigur, la adăpost, în pază; **b)** (fam.) închis; la închisoare. — V. **păstra.**

PĂSTRÁT s.n. Faptul de *a păstra.* — V. **păstra.**

PĂSTRĂTÓR, -OÁRE, *păstrători, -oare,* adj. Care păstrează (bine) ceva; care nu strică, nu risipește, nu pierde; econom. ✦ (Substantivat) Persoană, colectivitate etc. care păzește, care respectă ceva, care nu se abate de la legi, tradiții etc.; persoană care nu divulgă un secret, o taină. — **Păstra** + suf. *-ător.*

PĂSTRĂV, *păstrăvi,* s.m. **1.** Pește de apă dulce din familia salmonidelor, acoperit cu solzi mici, cu puncte negre și roșii și burta gălbuie, care trăiește în apele de munte, fiind foarte apreciat pentru carnea lui gustoasă *(Salmo trutta fario).* **2.** (Reg.) Numele mai multor specii de ciuperci comestibile mari, cu sau fără picior, în formă de scoică de culoare cenușie-negricioasă, care cresc pe trunchiurile copacilor, producând un putregai alb al lemnului. — Din bg. **păstărva.**

PĂSTRĂVÁR, *păstrăvari,* s.m. Pescar specialist în prinderea păstrăvilor (**1**). — **Păstrăv** + suf. *-ar.*

PĂSTRĂVĂRÍE, *păstrăvării,* s.f. Crescătorie de păstrăvi (**1**). — **Păstrăv** + suf. *-ărie.*

PĂSTRĂVIÓR, *păstrăviori,* s.m. Diminutiv al lui *păstrăv* (**1**). — **Păstrăv** + suf. *-ior.*

PĂSTRĂVÍȚĂ, *păstrăvițe,* s.f. (Rar) Femela păstrăvului (**1**). — **Păstrăv** + suf. *-iță.*

PĂSTRU s.m. **1.** (Înv. și reg.) Persoană sau colectivitate care păstrează ceva, care face să dăinuiască. **2.** (Fam.) Închisoare. — Din **păstra** (derivat regresiv).

PĂSTRUGÁRNIȚĂ, *păstrugarnițe,* s.f. Plasă specială formată din două rețele, dintre care una mai deasă, folosită pentru pescuitul cegii și păstrugii. — **Păstrugă** + suf. *-arniță.*

PĂSTRÚGĂ, *păstrugi,* s.f. Pește marin înrudit cu cega, cu corpul lung și subțire, cu pielea pestriță pe spate și gălbuie pe pântece, cu botul în formă de spadă, apreciat pentru carnea lui gustoasă *(Acipenser stellatus).* [Var.: **păstrúngă** s.f.] — Din sb. **pastruga.**

PĂSTRÚNGĂ s.f. v. **păstrugă.**

PĂSTURĂ s.f. Polen floral adunat și depozitat de albine în celulele fagurilor, care servește ca hrană albinelor și puietului din stup. [Acc. și: *păstúră*] — Lat. **pastura.**

PĂSUÍ[1], *păsuiesc,* vb. IV. Tranz. A da cuiva răgazul necesar pentru a face ceva; a permite cuiva să întârzie cu achitarea unei obligații (bănești); a amâna, a îngădui. — **Pas[3]** + suf. *-ui.*

PĂSUÍ[2], *păsuiesc,* vb. IV. Tranz. A ajusta, a potrivi (o piesă, o parte a unui ansamblu etc.) pentru a obține o bună îmbinare; a fixa, a încheia. — Din germ. **passen.**

PĂSUIÁLĂ, *păsuieli,* s.f. Păsuire[1]. [Pr.: *-su-ia-*] — **Păsui[1]** + suf. *-eală.*

PĂSUÍRE[1], *păsuiri,* s.f. Acțiunea de *a păsui*[1] și rezultatul ei; răgaz acordat cuiva sau solicitat de cineva (pentru îndeplinirea unei obligații); amânare, păsuială. — V. **păsui[1].**

PĂSUÍRE[2], *păsuiri,* s.f. Acțiunea de *a păsui*[2] și rezultatul ei. — V. **păsui[2].**

PĂSUÍT, -Ă, *păsuiți, -te*, adj. (Despre piese, părți ale unui ansamblu etc.) Care este ajustat, potrivit (pentru a obține o bună îmbinare sau fixare). — V. **păsui[2].**

PĂSÚLĂ s.f. v. **fasole.**

PĂȘÍ, *pășesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A face unul sau mai mulți pași, a înainta pas cu pas, a parcurge o distanță mergând pe jos; a se deplasa, a se duce, a călca, a merge. ✦ (Adesea fig.) A înainta, a avansa. **2.** A intra, a pătrunde (într-un spațiu). ✦ Fig. A se apropia de sau a atinge o anumită vârstă, a intra într-o anumită perioadă de timp. **3.** A ieși. **4.** A trece (cu un singur pas sau cu câțiva pași) dincolo de ceva; a depăși. ✧ Tranz. *Pășește șanțul.* — Din **pas[3].**

PĂȘÍRE, *pășiri,* s.f. Acțiunea de *a păși* și rezultatul ei. — V. **păși.**

PĂȘTÍȚĂ, *păștițe,* s.f. Plantă erbacee mică, cu una sau cu două flori galbene-aurii, acoperite pe dinafară cu peri moi; păscuță, floarea-paștilor *(Anemone ranunculoides).* — **Paști** + suf. *-iță.*

PĂȘUNÁ, *pășunez,* vb.I. **1.** Intranz. (Despre vite, oi etc.; la pers. 3) A paște[1] (**1**). **2.** Tranz. (Despre oameni) A duce și a supraveghea vitele, oile la păscut; a paște[1] (**2**), a păstori. — Din **pășune.**

PĂȘUNÁRE s.f. Acțiunea de *a pășuna.* — V. **pășuna.**

PĂȘUNÁT s.n. Faptul de *a pășuna* (**1**); păscut, pășune, pășuneală. — V. **pășuna.**

PĂȘÚNĂ s.f. v. **pășune.**

PĂȘÚNE, *pășuni,* s.f. **1.** Loc acoperit cu vegetație ierboasă perenă, unde pasc vitele. ✦ P. restr. Vegetație ierboasă, iarbă (de pe locul unde pasc vitele). **2.** (Înv. și reg.) Păscut, pășunat. [Var.: (înv. și pop.) **pășúnă** s.f.] — Lat. **pastio, -onis.**

PĂȘUNEÁLĂ, *pășuneli,* s.f. (Reg.) Pășune; pășunat. — **Pășuna** + suf *-eală*.

PĂTÁ, *pătez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) face o pată, a (se) umple de pete; a (se) murdări. ✦ Tranz. A realiza, a face să constituie o porțiune de altă culoare pe un fond omogen colorat; a împestrița. **2.** Tranz. Fig. A pângări, a profana; a dezonora. — Din **pată.**

PĂTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) păta* și rezultatul ei. ✦ Boală a plantelor provocată de bacterii, ciuperci și virusuri, manifestată prin apariția unor pete pe porțiunile atacate. — V. **păta.**

PĂTAȘCĂ s.f. v. **pataşcă[1].**

PĂTÁT, -Ă, *pătați, -te,* adj. **1.** Cu pete, cu murdărie; murdar, murdărit, mânjit. ✦ (Despre oameni) Cu pielea pigmentată diferit pe unele porțiuni; (despre pielea oamenilor) care este pigmentată diferit pe unele porțiuni. ✦ (Despre animale și plante) Care are porțiuni de altă culoare pe un fond omogen colorat; bălțat, pestriț. **2.** Fig. Pângărit, profanat; compromis, dezonorat. — V. **păta.**

PĂTĂRÁNIE, *pătăranii,* s.f. (Pop. și fam.) Pățanie, întâmplare neplăcută. — **Păți** + suf. *-ăranie.*

PĂTCEÁN s.n. v. **pătucean.**

PĂTIMÁȘ, -Ă, *pătimași, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Cuprins, stăpânit de o patimă, rob al unei pasiuni; *p. ext.* părtinitor. ✦ Care exprimă, trădează patimă; determinat de patimă; pasionat. ✧ (Adverbial) *Vorbește pătimaș.* **2.** (Înv. și reg.) Bolnav, suferind. — **Patimă** + suf. *-aș.*

PĂTIMÍ, *pătimesc*, vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Tranz. și intranz. A suferi, a îndura, a răbda, a păți. **2.** Intranz. A fi bolnav, a zăcea. — Din **patimă.**

PĂTIMÍRE, *pătimiri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de *a pătimi*; patimă, suferință, chin. ✦ Boală. — V. **pătimi.**

PĂTIMÍT, -Ă, *pătimiți, -te,* adj. (Înv.) Cu experiență, pățit. — V. **pătimi.**

PĂTIMITÓR, -OÁRE, *pătimitori, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Care pătimește. — **Pătimi** + suf. *-tor.*

PĂTIȘÓR, *pătișoare*, s.n. (Rar) Pătuț. — **Pat[1]** + suf. *-işor*.

PĂTLÁGINĂ, *pătlagini,* s.f. Gen de plante erbacee cu frunzele de obicei ovale, dispuse în rozetă la baza tulpinii, cu flori grupate în spice, de culoare roz sau albăstruie, folosite în medicină datorită unor calități expectorante, emoliente, cicatrizante, antibronșice etc. *(Plantago)*; plantă care aparține acestui gen. — Lat. **plantago, -ginis.**

PĂTLĂGEÁ, *pătlăgele,* s.f. **1.** (Determinat adesea prin „roșie") Plantă erbacee legumicolă cu tulpina înaltă, cu frunze mari, penate și cu flori galbene, cultivată pentru fructul ei comestibil, sferic, roșu, zemos, bogat în vitamine; roșie, tomată

(Lycopersicum esculentum); p. restr. fructul acestei plante. **2.** (Determinat adesea prin „vânătă") Plantă erbacee legumicolă cu flori violete și cu fructe comestibile mari, ovale, cărnoase, de culoare violet-închis; vânătă *(Solanum melongena); p. restr.* fructul acestei plante. [Var.: **pătlăgícă** s.f.] — Din tc. **patlıcan.**

PĂTLĂGÍCĂ s.f. v. **pătlăgea.**

PĂTLĂGINÍU, -ÍE, *pătlăginii,* adj. (Înv. și pop.) Violet-închis, vânăt. — Din tc. **patlıcani.**

PĂTRÁR, *pătrare,* s.n. **1.** (Înv. și pop.) Pătrime, sfert. **2.** Fiecare dintre cele două faze ale lunii când aceasta, aflându-se în creștere sau în descreștere, apare luminată numai pe jumătate (în formă de semicerc); perioadă de timp corespunzătoare fiecăreia dintre aceste două faze ale lunii. — **Patru** + suf. *-ar.*

PĂTRÁT, -Ă, *pătrați, -te,* s.n., adj. **I. 1.** S.n. Patrulater cu laturile egale și cu unghiurile drepte. ✧ (Rar) *Pătrat de tipografie* = pătrișor. **2.** Adj., s.n. (Obiect) care are forma de pătrat (**I 1**) sau, *p. ext.*, de cub, de paralelipiped. ✧ *Metru* (sau *decimetru* etc.) *pătrat* = unitate de măsură pentru suprafețe, echivalentă cu aria unui pătrat cu latura de un metru (sau de un decimetru etc.). ✧ Expr. *Cap pătrat* = om mărginit. **3.** S.n. Șir, grup de obiecte, de ființe etc. care sunt așezate în formă de pătrat (**I 1**); careu. **II.** (Mat.) **1.** S.n. Produs obținut prin înmulțirea unui număr cu el însuși; număr ridicat la puterea a doua. ✧ *Pătrat perfect* = număr întreg și pozitiv, a cărui rădăcină pătrată este tot un număr întreg. **2.** Adj. (În sintagma) *Rădăcină* (sau *rădăcina) pătrată (a unui număr)* = număr sau expresie algebrică care, înmulțită cu sine însăși, reproduce numărul sau expresia algebrică dată. — Din **patru** (După lat. *quadratus*, it. *quadrato*, germ. *Quadrat*).

PĂTRÁTIC, -Ă, *pătratici, -ce*, adj. Care are formă de patrulater. — **Pătrat** + suf. *-ic*.

PĂTRĂȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *pătrățele,* s.n. și f. Diminutiv al lui *pătrat* (**I**). ✦ Mic obiect în formă de cub sau de paralelipiped. — **Pătrat** + suf. *-el, -ea, -ică*.

PĂTRÍME, *pătrimi*, s.f. A patra parte dintr-un întreg împărțit în părți egale; sfert. ✦ Spec. (Muz.) A patra parte dintr-o notă întreagă; *p. ext.* notă care are valoarea unui sfert dintr-o notă întreagă. — **Patru** + suf *-ime*.

PĂTRIȘÓR, *pătrișoare*, s.n. Piesă metalică cu secțiunea pătrată, folosită în tipografie pentru a acoperi spațiile dintre cuvinte sau pentru a completa rândurile nescrise până la capăt; pătrat de tipografie. — **Patru** + suf. *-işor.*

PĂTRÚNDE, *pătrúnd*, vb. III. **1.** Intranz. A intra (cu greu) undeva, a străbate, a răzbate. ✦ Tranz. A străpunge, a perfora. ✦ (Despre sunete, zgomote etc.) A ajunge până la..., a se propaga prin spațiu, a se face auzit. ✦ Tranz. A privi cu atenție; a scruta. **2.** Intranz. A izbuti să ajungă, să intre, să străbată undeva; a se infiltra. ✦ Tranz. A umple; a îmbiba. **3.** Tranz. A pune stăpânire, a cuprinde, a domina. ✦ Refl. A se lăsa sau a fi cuprins, copleșit, dominat. ✦ Fig. A mișca adânc; a emționa, a impresiona; a tulbura. **4.** Tranz. Fig. A izbuti să cunoască, să afle, să înțeleagă; a afla; a înțelege, a pricepe; a intui. ✦ Refl. A cunoaște, a afla; *p. ext.* a se convinge. — Lat. **pertundere.**

PĂTRÚNDERE, *pătrunderi,* s.f. Acțiunea de *a pătrunde* și rezultatul ei; penetrație, răzbatere. ✦ Fig. Înduioșare, impresionare; emoție. ✦ Fig. Capacitatea de a înțelege ceva, agerime de minte; pricepere, iscusință; perspicacitate. ✦ Fig. Convingere, încredințare; tărie. — V. **pătrunde.**

PĂTRUNJÉL, *pătrunjei,* s.m. Plantă erbacee legumicolă, cu tulpina înaltă, cultivată pentru rădăcina pivotantă, albă și pentru frunzele ei aromate, întrebuințate în alimentație și în medicina populară *(Petroselinum hortense); p. restr.* frunzele sau rădăcina acestei plante. ✧ Compuse: *pătrunjel-de-câmp* = numele a două specii de plante erbacee, cu frunzele la baza tulpinii și cu florile albe sau trandafirii, a căror rădăcină este întrebuințată în medicină *(Pimpinella saxifraga* și *major); pătrunjelul-câinelui* = plantă erbacee mică, otrăvitoare, cu frunze ca ale mărarului și cu flori albe *(Aethusa cynapium)*. — Din lat. **petroselinum.**

PĂTRÚNS, -Ă, *pătrunși, -se,* adj. **1.** Străpuns, împuns; *p. ext.* străbătut, răzbit; copt, fiert, fript foarte bine. **2.** Fig. Mișcat, emoționat, impresionat. **3.** Fig. Gândit, judecat; aprofundat. ✦ Convins, încredințat. — V. **pătrunde.**

PĂTRUNZĂTÓR, -OÁRE, *pătrunzători, -oare*, adj. **1.** Care străpunge, străbate, răzbate; penetrant. ✦ (Despre ochi, privire) Scrutător; ager. **2.** Cu sonoritate puternică; strident. **3.** Fig. Mișcător, emoționant, impresionant. **4.** Fig. Care aprofundează, care demonstrează pătrundere; perspicace; iscusit, priceput; adânc, profund. — **Pătrunde** + suf. *-ător.*

PĂTÚC, *pătucuri*, s.n. Pătuț. — **Pat**[1] + suf. *-uc*.

PĂTUCEÁN, *pătucene,* s.n. (Pop.) Pătuț. [Var.: **pătceán** s.n.] — **Pătuc** + suf. *-ean*.

PĂTUIÁC, *pătuiace,* s.n. Podea improvizată din scânduri, crengi etc., așezată pe furci sau în copaci, pe care se clădește o claie de nutreț (pentru a o feri de vite, de umezeală etc.); pătul[1] (**5**). [Var.: (reg.) **pătuiág** s.n.] — **Pătui** (reg. „pătuț" < **pat**[1] + suf. *-ui)* + suf. *-ac*.

PĂTUIÁG s.n. v. **pătuiac.**

PĂTÚL[1]**,** *pătule,* s.n. **1.** Construcție cu pereții din șipci, din nuiele împletite etc., ridicată pe un postament la mică înălțime deasupra solului, care servește la păstrarea porumbului (în știuleți); *p. gener.* hambar pentru cereale. **2.** (Pop.) Coteț (construit pe pari sau într-un copac) pentru păsările de curte; coteț pentru porumbei. **3.** (Pop.) Culcuș improvizat din frunze, din paie, din fân etc., care servește pentru dormit; *p. ext.* pat rudimentar (și mic). **4.** Un fel de podeț așezat pe pari la suprafața apei, de pe care se pescuiește. **5.** Pătuiac. **6.** Platformă înaltă construită pe stâlpi sau în copaci, care servește ca loc de observație (pentru paznici, pentru vânători etc.). — Cf. lat. *p a t u b u l u m (= patibulum).

PĂTÚL[2]**,** *pătuli, -e,* adj. (În sintagmele) *Măr pătul* (și substantivat, m.) = specie de măr cu fructe galbene-verzui (cu pete roșii). *Măr pătul* (și substantivat, n.) = fructul mărului mai sus definit. — Din germ. **Batullen**[apfel], **Batullen**[baum].

PĂTULÍ, *pătulesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A călca în picioare (culcând la pământ); *p. ext.* a turti, a strivi, a presa. ✦ Refl. (Despre iarbă, semănături etc.) A se apleca, a se culca la pământ. — Din **pătul**[1].

PĂTULÍRE, *pătuliri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) pătuli* și rezultatul ei. — V. **pătuli.**

PĂTULÍT, -Ă, *pătuliți, -te,* adj. (Pop.; despre iarbă, flori etc.) Călcat în picioare; culcat la pământ. — V. **pătuli.**

PĂTURĂ, *pături,* s.f. **1.** Bucată (dreptunghiulară) dintr-o țesătură (deasă și groasă) de lână, de fire sintetice, de bumbac, care servește mai ales la învelit. **2.** Strat dintr-o substanță, dintr-o materie (care acoperă ceva în mod uniform); fiecare dintre straturile suprapuse care alcătuiesc un tot. ✦ (Geol.) Strat. ✦ (Reg.) Foaie de aluat. **3.** Fig. Categorie, treaptă sau grup social ; *p. ext.* oamenii care alcătuiesc o asemenea categorie, treaptă sau grup social. — Lat ***pittula** (diminutiv de la *pitta)*.

PĂTURÍ, *păturesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A împături. — Din **pătură.**

PĂTURÍCĂ, *păturele,* s.f. Diminutiv al lui *pătură*. — **Pătură** + suf. *-ică*.

PĂTURÍT, -Ă, *păturiți, -te,* adj. (Pop.) Împăturit. — V. **pături.**

PĂTÚȚ, *pătuțuri,* s.n. Diminutiv al lui *pat*[1]*; spec.* pat[1] de copil; pătișor, pătuc, pătucean. — **Pat**[1] + suf. *-uț*.

PĂȚÁNIE, *pățanii,* s.f. Întâmplare (neplăcută) ieșită din comun, neașteptată sau neobișnuită pe care o trăiește cineva; pățanie, pățeală; *p. ext.* (la pl.) peripeții, aventuri. [Var.; (reg.) **pățénie** s.f.] — **Păți** + suf. *-anie*.

PĂȚEÁLĂ, *pățeli,* s.f. (Rar) Pățanie, aventură. — **Păți** + suf. *-eală*.

PĂȚÉNIE s.f. v. **pățanie.**

PĂȚÍ, *pățesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A i se întâmpla cuiva ceva (neplăcut, ieșit din comun), a da peste ceva neașteptat (și neplăcut). ✧ Expr. *A o păți* = a avea neplăceri, a intra într-un bucluc; a da peste o belea. *A o păți cu cineva* = a întâlni pe cineva care îți produce neplăceri, a-și găsi beleaua cu cineva. *Din păție* = din experiență. *A fi păție multe* = a fi trecut prin multe necazuri, a avea experiență. (Fam.) *Ce-ai păție?* = ce ți s-a întâmplat de faci așa ceva? ce te-a găsit? **2.** Tranz. și intranz. (Înv. și pop.) A suferi, a pătimi, a îndura. [Prez. ind. și: (pop.) *pat*] — Lat. **pati.**

PĂȚÍRE, *pățiri,* s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a păți*; pățit[1]. — V. **păți.**

PĂȚÍT[1] s.n. (Rar) Faptul de *a păți*; întâmplare sau șir de întâmplări (neplăcute) pe care le trăiește cineva. — V. **păți.**

PĂȚÍT[2]**, -Ă,** *pățiți, -te,* adj. (Pop.; adesea substantivat) Care a trecut prin multe încercări în viață, care a văzut și a trăit multe; *p. ext.* cu experiență, încercat, experimentat. ✧ Expr. *(A fi) Stan pățitul* = (a fi) om cu experiență. — V. **păți.**

PĂÚN, *păuni,* s.m. Pasăre domestică mare, cu penajul masculului strălucitor, albastru-verzui și cu coada foarte lungă, pe care o poate răsfira în formă de evantai *(Pavo cristatus)*. ✧ Expr. *A fi mândru ca un păun* = a fi îngâmfat, înfumurat; a se mândri, a se îngâmfa. *A se îmbrăca cu* (sau *în) pene de păun* = a se lăuda cu meritele altuia. ✦ Pana păsării descrise mai sus. — Lat. **pavo, -onis.**

PĂUNÁR, *păunare,* s.n. (Rar) Loc unde se cresc sau se țin păuni. [Pr.: *pă-u-*] — **Păun** + suf. *-ar.*

PĂUNÁȘ, *păunași,* s.m. Diminutiv al lui *păun*; păunel. ✦ Epitet dezmierdător dat unui tânăr frumos, mândru, voinic. ✧ *Păunașul codrilor* = nume dat unui haiduc legendar, tânăr și voinic. [Pr.: *pă-u-*] — **Păun** + suf. *-aș*.

PĂÚNĂ, *păune,* s.f. (Rar) Păuniță. — **Păun** + suf. *-ă*.

PĂUNĂRÍE s.f. (Rar) Mulțime de păuni. [Pr.: *pă-u-*] — **Păun** + suf. *-ărie*.

PĂUNÉL, *păunei,* s.m. Păunaș. [Pr.: *pă-u-*] — **Păun** + suf. *-el*.

PĂUNÍ, *păunesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se îngâmfa, a se împăuna. [Pr.: *pă-u-*] — Din **păun.**

PĂUNÍȚĂ, *păunițe,* s.f. **1.** Femela păunului; păună. **2.** (Entom.; reg.) Numele mai multor specii de insecte înrudite cu libelula. [Pr.: *pă-u-*] — **Păun** + suf. *-iță*.

PĂZÍ, *păzesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A fi însărcinat sau a-și propune să supravegheze ca ceva sau cineva să fie în siguranță, să nu fugă, să nu dispară etc.; a străjui. ✧ Expr. (Fam.) *Ce păzești (aici)?* = ce urmărești? ce faci? cu ce-ți pierzi timpul? **2.** Tranz. și refl. A (se) feri, a (se) apăra (de o primejdie). ✧ Expr. (absol.) *Doamne păzește!* = **a)** Doamne ferește! vai de mine! ; **b)** nicidecum, cu niciun preț, deloc. ✦ (La imperativ, uneori cu suprimarea pron. refl; pop. și fam.) Dă-te la o parte! ferește-te! ✧ Expr. (Refl.) *Să te păzești, Pârleo!* = bagă de seamă! ține-te bine! (Tranz.: fam.) *A lua* (pe cineva) *la trei păzește* = a lua la zor, a mustra (pe cineva). (Fam.) *A o lua la trei păzește* = a fugi. **3.** Tranz. A avea grijă, a se ocupa (de cineva sau ceva); a îngriji, a supraveghea. ✧ Expr. *A-ți păzi gura* (sau *limba)* = a tăcea sau a vorbi cu prudență, a nu spune ceea ce nu trebuie. ✦ (Pop.) A întreține, a alimenta focul. **4.** Tranz. (Înv. și reg.) A păndi, a urmări momentul potrivit, sosirea sau trecerea cuiva. **5.** Tranz. (Înv. și pop.) A respecta, a îndeplini o poruncă, un angajament etc. ✧ Expr. *A-și păzi treaba* = a-și vedea de treabă; a fi prudent, rezervat. *A-și păzi calea* (sau *drumul)* = a-și vedea de drum; a nu se lăsa ispitit de alte interese. *A păzi drumul* (sau *drumurile)* = a umbla haimana. **6.** Tranz. (Înv.) A păstra, a menține (în aceeași stare); a întreține. [Imper. sg. și: (fam.) *păzea*] — Din sl. **paziti.**

PĂZÍRE, *păziri,* s.f. Acțiunea de *a (se) păzi* și rezultatul ei. — V. **păzi.**

PĂZÍT[1] s.n. (Rar) Pază, străjuire, pândă. — V. **păzi.**

PĂZÍT[2], -Ă, *păziți, -te,* adj. **1**. Străjuit, supravegheat (să nu dispară, să nu fugă etc.). **2.** Apărat, ocrotit. — V. **păzi.**

PĂZITÓR, -OÁRE, *păzitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Paznic. — **Păzi** + suf. *-tor*.

PÂC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă: **a)** sunetul exploziv surd produs de fumători când trag fumul din lulea sau din țigară; **b)** sunetul produs de o lovitură dată cu un corp tare; pac, poc; **c)** sunetul produs de un fir de ață, de o sfoară, de o coardă etc. când se rupe. — Onomatopee.

PÂCĂÍ vb. IV v. **pâcâí.**

PÂCÂÍ, *pâcâi*, vb. IV. Intranz. (Pop.) **1.** A fuma, a trage din lulea, producând un sunet caracteristic; a pufăi. **2.** (Despre flacăra lămpii de petrol) A pâlpâi cu zgomot. [Var.: (reg.) **pâcăí** vb. IV] — **Pâc** + suf. *-âi.*

PÂCLĂ, *pâcle*, s.f. **1.** Ceață deasă care apare de obicei dimineața și seara; negură. **2.** Văl atmosferic albăstrui sau galben-cenușiu, constituit din particule solide, fine, invizibile, care dau aerului un aspect tulbure, opalescent și care este provocat de refracția inegală a luminii în straturile de aer cu temperaturi diferite, încălzite de suprafața solului. ✦ Fig. Strat des, pânză de fum, de ploaie etc. **3.** Atmosferă înăbușitoare, zăpușeală (pe timp noros). **4.** Vulcan mic din care erup gaze, ape sărate, uneori și petrol; vulcan noroios. — Din sl. **pĭclŭ.**

PÂCLIȘÍT, -Ă, *pâclișiți, -te*, adj. (Reg.) Morocănos. — Cf. p â c l ă.

PÂCLÓS, -OÁSĂ, *pâcloși, -oase*, adj. Plin de pâclă (**1, 2**); neguros, cețos. — **Pâclă** + suf. *-os*.

PÂINE, *pâini,* s.f. **1.** Aliment de bază al omului, preparat dintr-un aluat de făină (de grâu, de secară etc.) și ingrediente, afânat prin fermentația drojdiei, frământat cu apă și copt în cuptor; pită. ✧ Expr. *A mânca pâine și sare (pe un* sau *dintr-un taler) cu cineva* = a trăi împreună cu cineva, a împărți cu cineva binele și răul. *A ieși înaintea cuiva* sau *a întâmpina* (pe cineva) *cu pâine și sare* = a întâmpina (pe cineva) cu deosebită cinste. *A avea* (sau *a ține, a fi cu) pâinea și cuțitul în mână* sau *a pune mâna pe pâine și pe cuțit* = a avea la îndemână toată puterea, toate mijloacele. *(A fi) bun ca pâinea (cea) caldă* (sau *bună)* = (a fi) foarte bun. *A mânca o pâine albă* = a avea o situație materială bună, a o duce bine. *Se caută* (sau *se vinde*) *ca pâinea (cea) caldă*, se spune despre o marfă foarte căutată și care se vinde foarte ușor. *A mânca pâinea degeaba* = a fi nefolositor. ✦ Aluat de făină frământat în vederea facerii pâinii (**1**). **2.** Hrană necesară pentru trai; *p. ext.* mijloacele materiale necesare existenței; existență. ✧ Expr. *O bucată de pâine* sau *pâinea zilnică, pâinea cea de toate zilele* = mijloace de existență. *A lua* (cuiva) *pâinea de la gură* = a lăsa pe cineva fără mijloace de trai, a lua (cuiva) toate posibilitățile de existență. ✦ Fig. Agoniseală. **3.** (Reg.) Cereale, recoltă de cereale, grâne, bucate; *p. restr.* grăunțe de cereale (mai ales de grâu). **4.** Slujbă, funcție, post. ✧ Expr. *A pune* (sau *a băga) în pâine* (pe cineva) = a face cuiva rost de o slujbă. *A fi în pâine* (sau *a mânca o pâine)* = a avea o slujbă. *A scoate* (sau *a da afară) din pâine* = a da pe cineva afară din serviciu. — Lat. **panis.**

PÂINÍCĂ, *pâinici*, s.f. Pâinișoară. — **Pâine** + suf. *-ică*.

PÂINIȘOÁRĂ, *pâinișoare*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *pâine* (**1**); pâinică, pâiniță. **2.** Ciupercă comestibilă, de culoare roșie-violacee, care crește prin pădurile de stejar și de fag *(Russula lepida)*. ✦ Nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile și necomestibile. — **Pâine** + suf. *-işoară*.

PÂINÍȚĂ, *pâinițe*, s.f. Pâinișoară. — **Pâine** + suf. *-iță*.

PÂL interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită bătaia din aripi a păsărilor; fâl. — Onomatopee.

PÂLC, *pâlcuri*, s.n. **1.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de", care arată felul, componența) Grup mic și neorganizat de oameni; *p. ext.* grup de păsări, de animale, (rar) de plante sau de lucruri. ✧ Loc. adv. *În pâlcuri* sau *pâlcuri-pâlcuri* = în grup. ✦ Grămadă mică, adunătură de lucruri. **2.** (Înv.) Unitate militară la sfârșitul Evului Mediu, în Moldova și în Țara Românească, corespunzătoare unui regiment, formată dintr-un anumit număr de ostași; stol, ceată. — Din sl. **plŭkŭ.**

PÂLCULÉȚ, *pâlculețe*, s.n. Pâlcușor. — **Pâlc** + suf. *-uleț*.

PÂLCUȘÓR, *pâlcușoare*, s.n. Diminutiv al lui *pâlc* (**1**); pâlculeț. — **Pâlc** + suf. *-uşor*.

PÂLNIE, *pâlnii*, s.f. **1.** Obiect de metal, de sticlă, de porțelan etc., de obicei în formă de con gol în interior, prelungit în jos printr-un tub îngust, servind la turnarea lichidelor în vase cu gura strâmtă. ✧ Expr. *A-și face* (sau *a-și duce) palmele pâlnie (la gură* sau *la ureche)* = a-și așeza mâinile ca o pâlnie în dreptul gurii sau al urechii pentru a fi auzit sau a auzi mai bine. *A face (burta bute și) gura pâlnie* = a bea mult. **2.** Nume dat unor obiecte în formă de pâlnie (**1**), care amplifică sunetele. ✧ *Pâlnia telefonului* = receptor telefonic. **3.** Rezervor, încăpere sau locaș, mai largi în partea de sus decât în cea de jos, amenajate pe un sistem tehnic pentru a înlesni introducerea sau evacuarea unui material. **4.** Depresiune de teren de formă conică, formată în terenuri solubile. ✦ Plan înclinat care leagă galeria superioară cu cea inferioară a unui tunel în curs de excavare. ✦ Groapă făcută în pământ de un obuz sau de o bombă. **5.** Locul unde se adună bușteni înainte de a fi coborâți pe jilip. **6.** Tub care servește unor animale cefalopode la mișcare. — Et. nec.

PÂLNIOÁRĂ, *pâlnioare,* s.f. Diminutiv al lui *pâlnie*. [Pr.: *-ni-oa-*] — **Pâlnie** + suf. *-ioară*.

PÂLPÂÍ, pers. 3 *pâlpâie*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre flăcări) A crește și a descrește în cursul arderii, a se mișca, a tremura producând un pocnet ușor, caracteristic; (despre foc) a arde cu o flacără tremurătoare, pâlpâitoare. **2.** (Despre păsări, insecte) A mișca lin din aripi, producând un zgomot ușor, caracteristic; a fâlfâi. ✦ P. anal. A tremura ușor, a se mișca, a se clătina ușor. **3.** (Despre lumină) A crește și a descrește în intensitate în mod intermitent. — **Pâl** + **p**[âl] + suf. *-âi.*

PÂLPÂÍALĂ, *pâlpâieli*, s.f. Pâlpâire. [Pr.: *-pâ-ia-*] — **Pâlpâi** + suf. *-eală*.

PÂLPÂÍRE, *pâlpâiri*, s.f. Acțiunea de *a pâlpâi* și rezultatul ei. **1.** Mișcarea tremurată a focului, a flăcărilor, a luminii; pâlpâială, pâlpâit, pâlpâitură. **2.** Fâlfâire. — V. **pâlpâi.**

PÂLPÂÍT s.n. Pâlpâire. — V. **pâlpâi.**

PÂLPÂITÓR, -OÁRE, *pâlpâitori, -oare*, adj. Care pâlpâie; tremurător. [Pr.: *-pâ-i-*] — **Pâlpâi** + suf. *-tor*.

PÂLPÂITÚRĂ, *pâlpâituri*, s.f. (Rar) Pâlpâire. [Pr.: *-pâ-i-*] — **Pâlpâi** + suf. *-tură*.

PÂN prep. v. **prin.**

PÂNĂ conj., prep. **A.** Conj. **I.** (Introduce propoziții circumstanțiale de timp). **1.** (Stabilește un raport de posterioritate, precizând limita până la care se îndeplinește acțiunea din regentă) *Greu le-a fost până și-au făcut rost de cărți.* **2.** (Urmat de o negație, stabilește un raport de anterioritate) Mai înainte ca..., mai înainte de... ✦ (În locuțiuni, urmat de o negație) *Până când. Până ce.* **3.** Atâta timp cât..., câtă vreme..., cât... ✧ (În locuțiuni) *Până când. Până ce.* **II.** (Introduce propoziții circumstanțiale de loc; arată limita, hotarul în spațiu) *A mers până unde nu ajunsese nimeni*. **B.** Prep. (Împreună cu adverbe și cu alte prepoziții formează adverbe compuse, locuțiuni, prepoziții). **I.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) *Până mâine-dimineață să termini lucrarea.* ✧ Loc. adv. *De colo până colo* = din loc în loc, în multe locuri. *De sus până jos* sau *de jos până sus* = în întregime, tot. ✧ (În prepoziții compuse) *Până la. Până în.* **III.** (Introduce un complement circumstanțial de mod; în prepoziții compuse) *S-a înduioșat până la lacrimi*. ✧ (În locuțiuni) *Până acolo* = în asemenea măsură, în asemenea grad. *Până și* = chiar și. — Lat. **paene-ad.**

PÂNDÁCI, -CE, *pândaci, -ce*, adj. (Rar) Care stă la pândă; care este înclinat să iscodească. — **Pândă** + suf. *-aci.*

PÂNDÁR, *pândari*, s.m. Persoană care păzește o pădure, o vie, o holdă etc.; paznic, jitar. ✦ (Mil.; pop.) Străjă, santinelă. ✦ Militar din artileria antiaeriană, însărcinat cu supravegherea spațiului aerian. — Din sl. **pondarĭ.**

PÂNDÁȘ, *pândași*, s.m. (Înv. și reg.) Persoană care stă la pândă. — **Pândă** + suf. *-aș*.

PÂNDĂ, *pânde*, s.f. Faptul de a pândi. ✦ Loc ascuns de unde se poate pândi. — V. **pândi.**

PÂNDÍ, *pândesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A observa, a urmări cu atenție pe ascuns sau dintr-un loc ascuns (cu scopul de a prinde, de a ataca, de a afla, de a surprinde etc. pe cineva sau ceva); a spiona, a urmări. ✧ Expr. *A pândi cu urechea* = a asculta cu atenție, a trage cu urechea. **2.** Tranz. A urmări cu nerăbdare un moment favorabil, a aștepta prilejul de a pune mâna pe ceva, de a acapara, de a răpi. **3.** Tranz. A studia sau a urmări gesturile, manifestările și acțiunile cuiva pentru a-i ghici gândurile, intențiile. **4.** Tranz. și intranz. A aștepta (cu nerăbdare, cu atenția încordată). ✧ Expr. (Tranz.; înv. și reg.) *A pândi vreme (cu prilej)* = a aștepta ocazia potrivită. — Din sl. **ponditi.**

PÂNDÍȘ adv. (Pop.) Ca la pândă, încet și fără zgomot; pe ascuns, pe furiș. — **Pândă** + suf. *-iș*.

PÂNDÍT s.n. Faptul de *a pândi;* pândă. — V. **pândi.**

PÂNDITÓR, -OÁRE, *pânditori, -oare*, adj. Care pândește, care iscodește. — **Pândi** + suf. *-tor*.

PÂNGĂRÍ, *pângăresc*, vb. IV. Tranz. **1.** A face de ocară, a dezonora, a necinsti; a păta, a profana. ✦ Spec. A viola. **2.** A mânji, a murdări, a întina. — De la **págân.**

PÂNGĂRÍRE, *pângăriri*, s.f. Acțiunea de *a pângări* și rezultatul ei; profanare, necinstire. — V. **pângări.**

PÂNGĂRÍT, -Ă, *pângăriți, -te*, adj. **1.** Care a fost dezonorat, care a fost necinstit. **2.** (Înv. și reg.) Ticălos, nemernic, păcătos. — V. **pângări.**

PÂNGĂRITÓR, -OÁRE, *pângăritori, -oare*, adj. (Rar; adesea substantivat) Care pângărește; profanator, defăimător, dezonorant, batjocoritor. — **Pângări** + suf. *-tor*.

PÂNTEC, *pântece*, s.n. (Pop.) **1.** Parte a corpului, la om și la animale, situată între torace și bazin, formată dintr-o cavitate în care se află stomacul, intestinele, organele de reproducere etc.; abdomen, burtă, foale, vintre. ✧ Expr. *Parcă are oase în pântece*, se spune despre cineva care se apleacă foarte greu. *A fi cu pântecele la gură* = a fi însărcinată. **2.** Stomac. ✧ Expr. *Cu pântecele lipit de coaste* = foarte flămând sau foarte slab. *A se închina pântecelui* = a fi peste măsură de lacom, a trăi numai pentru mâncare. **3.** Uter. ✧ Loc. adv. *Din pântecele mamei* = înainte de a se naște. ✧ Expr. *A lua* (sau *a avea, a purta) în pântece* = a rămâne sau a fi însărcinată. *A trăi* (sau *a fi, a se simți) ca în pântecele mamei* = a se simți foarte bine și în

siguranță. **4.** Fig. Partea dinăuntru a unui obiect, a unei încăperi etc.; interior, adâncime. **5.** Fig. Partea bombată, ieșită în afară, a unor obiecte; interiorul acestor părți. [Var.: **pântece** s.n.] — Lat. **pantex, -ticis.**

PÂNTECÁRE, *pântecări,* s.f. (Reg.) Diaree. — **Pântec** + suf. *-are*.

PÂNTECĂRÁIE, *pântecărăi,* s.f. (Reg. și fam.) Diaree. [Pr.: *-ra-ie*] — **Pântec** + suf. *-ăraie*.

PÂNTECE s.n. v. **pântec.**

PÂNTECÉL, *pântecele*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *pântece;* pântecuț. — **Pântece** + suf. *-el*.

PÂNTECÓS, -OÁSĂ, *pântecoși, -oase*, adj. (Pop.) **1.** Cu pântecele mare, proeminent; burtos. **2.** Fig. (Despre obiecte) Cu pereții rotunjiți în afară, bombat. — **Pântec** + suf. *-os*.

PÂNTECÚȚ, *pântecuțe*, s.n. (Rar) Pântecel. — **Pântec** + suf. *-uț*.

PÂNTRE prep. v. **printre.**

PÂNZÁR, *pânzari*, s.m. (Înv.) Țesător sau negustor de pânzeturi. — **Pânză** + suf. *-ar*.

PÂNZÁT, -Ă, *pânzați, -te*, adj. (Despre hârtie) Fabricat cu un amestec de fibre textile pentru a avea rezistență. ✦ (Despre obiecte) Dublat, întărit cu pânză. *Hartă pânzată.* — **Pânză** + suf. *-at*.

PÂNZĂ, *pânze*, s.f. **I. 1.** Țesătură făcută din fire de bumbac, de in, de cânepă etc., din care se confecționează albituri de corp, de pat etc.; bucată din această țesătură. ✧ *Pânză de casă* = pânză țesută la războiul manual; pânză țărănească. ✧ Loc. adv. *Până în pânzele albe* = fără încetare, până la capăt; până la ultima limită; necruțător. ✧ Expr. *A zări ca printr-o pânză* = a nu vedea limpede, a desluși cu greu; a vedea ca prin sită. *Ține-te* (sau *să te ții) pânză (să nu te rupi)*, se spune pentru a arăta că este vorba de o acțiune grea și de durată, de un lucru care se desfășoară cu mare intensitate și care, pentru a fi rezolvat, cere curaj, răbdare etc. *A i se ridica* (sau *a-i cădea, a i se lua cuiva) pânza de pe ochi* = a începe să înțeleagă limpede lucrurile, a înceta să mai privească eronat un anumit lucru, o anumită situație; a i se deschide ochii. (Adverbial) *A curge pânză* = a curge fără întrerupere. *A țese pânzele* = a face intrigi. *A (i) se încurca cuiva pânza* = a nu-i reuși planurile făcute. ✦ Plasă deasă de pescuit. ✦ Fig. Șir, rând (de oameni). ✦ Fig. Șuviță; fascicul. **2.** Bucată de pânză (**1**) cu diferite utilizări; **a)** țesătură cu care se acoperă fața sau trupul mortului; giulgiu. (Expr.) *Parcă i-a luat pânza de pe obraz* (sau *de pe ochi, de pe față)*, se spune despre cineva foarte palid sau foarte slab; **b)** (la pl.) bucată mare de țesătură rezistentă care se fixează de vergelele catargelor unui vas și care, împinsă de vânt, face să înainteze vasul; velă; **c)** bucată de țesătură deasă fixată pe un cadru, pe care se pictează; *p. ext.* tablou; **d)** (în sintagma) *pânză de cort* = foaie de cort; **e)** țesătură pe care se proiectează imagini de la un aparat de proiecție; ecran. **3.** Țesătură pe care o face păianjenul pentru a prinde prada. **4.** Țesătură sau împletitură specială din fire textile sau metalice, folosită în industrie, în laboratoare etc. ✧ *Pânză de calc* = pânză subțire și transparentă pe care se desenează planuri tehnice. **II. 1.** Lama sau tăișul de metal al unor instrumente. ✧ *Pânză de fierăstrău* = tăișul de metal al unui fierăstrău. **2.** (Geol.: în sintagmele) *Pânză de șariaj* = ansamblu de strate geologice mai vechi, deplasate și împinse prin mișcările tectonice peste altele mai noi; suprafața pe care are loc deplasarea unor mase în acest proces. *Pânză eruptivă* = formă de zăcământ a rocilor vulcanice, rezultată prin consolidarea curgerilor de lave. *Pânză de apă subterană* = strat acvifer. **3.** Desiș (de copaci) lung și îngust (crescut de-a lungul unui drum, al unei ape); perdea. — Et. nec.

PÂNZĂRÍE, *pânzării*, s.f. (Rar) **1.** Cantitate mare de pânză (**I 1**) sau de articole confecționate din pânză; pânzeturi. **2.** Magazin de pânzeturi. ✦ Atelier sau fabrică unde se țes pânzeturi. — **Pânză** + suf. *-ărie*.

PÂNZĂTÚRĂ, *pânzături*, s.f. (Înv. și reg.) Pânză (**I 1**) sau bucată de pânză. ✦ (Reg.) Broboadă, basma; năframă. ✦ (Înv. și reg.) Față de masă. — **Pânză** + suf. *-tură*.

PÂNZÉT, (2) *pânzeturi*, s.n. **1.** Pânză (**I 1**). **2.** Obiect confecționat din pânză; pânzărie, albitură, rufărie. — **Pânză** + suf. *-et*.

PÂNZÍCĂ s.f. Pânză (**I 1**) subțire (de calitate inferioară). —**Pânză** + suf. *-ică*.

PÂNZÍȘ s.n. (Rar) Ceea ce seamănă cu o pânză (**I 1**); văl. —**Pânză** + suf. *-iș*.

PÂNZIȘOÁRĂ, *pânzișoare*, s.f. Diminutiv al lui *pânză;* pânzucă, pânzuță. — **Pânză** + suf. *-işoară*.

PÂNZÚCĂ s.f. (Reg.) Pânzișoară. — **Pânză** + suf. *-ucă*.

PÂNZULÍȚĂ, *pânzulițe*, s.f. Porțiune de talpă ce îmbracă tocul (înalt) la încălțămintea pentru femei. — **Pânză** + suf. *-uliță*.

PÂNZÚȚĂ, *pânzuțe*, s.f. (Reg.) Pânzișoară. — **Pânză** + suf. *-uță*.

PÂR[1] interj. (Adesea pronunțat cu „r” prelungit) Cuvânt care imită zgomotul sau trosnetul produs de un corp solid care se rupe sau se despică, de arderea lemnelor, de presiunea exercitată asupra zăpezii etc. — Onomatopee.

PÂR[2], *pâri*, s.m (Reg.) Persoană care pârăște; pârâș, reclamant. —Din **pârî** (derivat regresiv).

PÁRĂ, *pâre*, s.f. **1.** Plângere făcută împotriva cuiva; reclamație. ✦ Acuzație, învinuire. **2.** Denunț. **3.** Calomnie, defăimare; clevetire, bârfeală. **4.** (Înv. și reg.) Proces, judecată. [Pl. și: *pâri*] — Din **pârî** (derivat regresiv).

PÂRÁÍ vb. IV v. **pârâi.**

PÂRĂIÁȘ s.n. v. **pârâiaș.**

PÂRĂITOÁRE s.f. v. **pârâitoare.**

PÂRÁU s.n. v. **pârâu.**

PÂRĂUÁȘ s.n. v. **pârâiaș.**

PÂRĂÚȚ s.n. v. **pârâuț.**

PÂRÂCIÓS, -OÁSĂ, *pârâcioși, -oase*, adj., s.m. și f. (Persoană) care pârăște (**1**), care are obiceiul să pârască; pârâtor. — **Pârî** + suf. *-cios.*

PÂRÂCIÚNE, *pârâciuni*, s.f. (Pop.) Pârâ (**1**). — **Pârî** + suf. *-ciune*.

PÂRÂÍ, pers. 3 *pârâie*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre corpuri tari, dure etc.) A produce un zgomot surd, ușor prelungit, prin rupere, frângere, tăiere, zdrobire etc.; a trosni, a pocni. **2.** (Despre încheieturi, *p. ext.* despre oase) A produce prin întindere un zgomot asemănător cu cel produs prin frângerea unui corp dur; a trosni, a pocni. **3.** (Despre scânduri, podele etc., *p. anal.* despre corpuri metalice sau despre obiecte prevăzute cu arcuri, balamale etc.) A produce un zgomot strident prin apăsare, prin lovire sau prin frecare; a scârțâi. ✦ (Despre obiecte din lemn) A începe să se desfacă din încheieturi cu un zgomot caracteristic. ✦ (Despre pepeni) A produce un trosnet ușor prin strângere în mâini; a trosni. **4.** (Despre foc sau despre un corp inflamabil care arde) A produce pocnete scurte și repetate. **5.** (Despre arme de foc, *p. ext.* despre proiectile) A produce un zgomot ritmic prin declanșări succesive ori simultane; a bubui, a păcăni, a răpăi, a șuiera. [Var.: (reg.) **pârăí** vb. IV] — **Pâr[1]** + suf.*-âi*.

PÂRÂIÁȘ, *pârâiașe*, s.n. Diminutiv al lui *pârâu;* pârâuț. [Pr.: *-râ-iaș*. — Var.: **pârăiáș, pârăuáș, pârâuáș** s.n.] — **Pârâu** + suf. *-aș*.

PÂRÂÍRE s.f. (Rar) Pârâit. — V. **pârâi.**

PÂRÂÍT, *pârâituri,* s.n. Faptul de *a pârâi;* pârâire. — V. **pârâi.**

PÂRÂITOÁRE, *pârâitori*, s.f. **1.** Aparat rudimentar de lemn prevăzut cu aripioare, care, mișcate de vânt, produc un zgomot strident și alungă păsările din semănături, livezi, vii etc.; zbârnâitoare. **2.** Fâșie de hârtie care se leagă de cele două capete de sus ale spetezelor zmeului și care, la înălțarea acestuia, produce un pârâit puternic; zbârnâitoare. **3.** Specie de lăcustă de culoare cafenie sau neagră, care, în timpul zborului, produce un fel de pârâituri *(Psophus stridulus)*. [Pr.: *-râ-i-*. — Var.: **pârăitoáre** s.f.] — **Pârâi** + suf. *-toare*.

PÂRÂITÚRĂ, *pârâituri*, s.f. **1.** Zgomot surd produs de ruperea, despicarea, frângerea etc. unui corp tare, dur. **2.** Zgomot sau sunet ascuțit, strident, care se produce prin apăsare; scârțâitură. ✦ Zgomot specific produs de ceva care arde. ✦Succesiune de zgomote scurte și dese; răpăit. [Pr.: *-râ-i-*] — **Pârâi** + suf. *-tură*.

PÂRÁȘ, *pârâși*, s.m. (Pop.) Persoană care pârăște; reclamant. — **Pârî** + suf. *-âș*.

PÂRÂT, -Ă, *pârâți, -te*, adj., s.m. și f. (Parte dintr-un proces civil) împotriva căreia este introdusă acțiunea; *p. ext.* învinuit, acuzat, inculpat. — V. **pârî.**

PÂRÂTÓR, -OÁRE, *pârâtori, -oare*, adj, s.m. și f. (Rar) (Persoană) care pârăște (**1**), care are obiceiul să pârască; (persoană) care denunță, delator. — **Pârî** + suf. *-tor.*

PÂRÂTÚRĂ, *pârâturi*, s.f. (Înv.) Pârâ (**1**); acuzație, învinuire. — **Pârî** + suf. *-tură*.

PÂRÁU, *pâraie*, s.n. **1.** Apă curgătoare mică, râu mic. **2.** Fig. (Adesea adverbial) Cantitate mare (dintr-un lichid); șuvoi. [Var.: **pârắu** s.n.] — Cf. alb. p ë r r u a, rom. r â u.

PÂRÂUÁȘ s.n. v. **pârâiaș.**

PÂRÂUȚ, *pârâuțe*, s.n. (Pop.) Pârâiaș. [Var.: **pârắuț** s.n.] — **Pârâu** + suf. *-uț*.

PÂRCĂLÁB, *pârcălabi*, s.m. **1.** Titlu dat în Evul Mediu, în Țările Române, persoanelor însărcinate cu conducerea unui județ, a unui ținut, a unei cetăți, având atribuții militare, administrative și judecătorești; persoană care purta acest titlu. **2.** Administrator al satelor boierești și mănăstirești, în Evul Mediu; (mai târziu) primar (rural). ✦ Strângător de biruri, perceptor rural. **3.** (Reg.) Comandant al unei închisori; temnicer. — Din magh. **porkoláb.**

PÂRCĂLĂBÍE, *pârcălăbii*, s.f. **1.** Demnitatea sau funcția pârcălabului (**1**). **2.** Instituția pe care o conducea pârcălabul (**1**); sediul acestei instituții. **3.** Dare care se plătea pârcălabului. —**Pârcălab** + suf. *-ie*.

PÂRDĂLNIC, -Ă, *pârdalnici, -ce*, adj. (Pop.; adesea substantivat) Afurisit, blestemat. ✦ (Substantivat, m. art.; eufemistic) Diavol. ✧ Expr. *Lasă-l pârdalnicului* (sau *la pârdalnicul)* = lasă-l încolo! dă-i pace! — Et. nec.

PÂRG s.n. v. **pârgă.**

PÂRGÁR, *pârgari*, s.m. **1.** (În Evul Mediu, în organizarea administrativă a Țărilor Române) Membru în sfatul administrativ al unui oraș sau al unui târg (compus din 6 până la 12 persoane). **2.** (Reg.; în vechea organizare administrativă) Vătășel la primărie. — Din magh. **polgár.**

PÂRGÁV, -Ă, *pârgavi, -e*, adj. (Reg.; despre fructe) Care se coace mai repede decât altele din același gen; timpuriu, văratic. — **Pârgă** + suf. *-av.*

PÁRGĂ s.f. **1.** (Pop.) Fază de început a coacerii unor fructe, legume sau cereale, înainte de maturizare; starea fructelor, a legumelor și a cerealelor în această fază. ✧ Loc. adj. *În pârgă* = aproape copt. ✧ Expr. *A da în pârgă* (sau *în pârg)* = a începe să se coacă, să se pârguiască. **2.** (Înv. și reg.; colectiv) Cele dintâi fructe sau roade dintr-un an; roade timpurii. [Var.: **pârg** s.n.] — Din sl. **prŭga.**

PÁRGHIE, *pârghii*, s.f. **1.** Bară rigidă care se sprijină pe un punct de articulație fix și asupra căreia se exercită o forță activă și o forță rezistentă; bară (de lemn sau de fier) care servește la ridicarea sau la mișcarea unei greutăți. **2.** Fig. Forță care dă impuls unei activități; punct de sprijin. — Et. nec. Cf. lat. p e r g u l a.

PÂRGUÍ, pers. 3 *pârguiește*, vb. IV. Refl. (Despre fructe, legume și cereale) A începe să se coacă, a da în copt. — **Pârgă** + suf. *-ui*.

PÂRGUIÁLĂ, *pârguieli*, s.f. Prima fază de coacere a fructelor, când acestea încep să-și schimbe culoarea și când crește conținutul lor în zahăr. ✧ Loc. vb. *A da în pârguială* = a începe să se coacă. [Pr.: *-gu-ia-*] — **Pârgui** + suf. *-eală*.

PÂRGUÍT[1] s.n. Faptul de *a se pârgui;* timpul când se pârguiesc fructele sau cerealele. — V. **pârgui.**

PÂRGUÍT[2]**, -Ă,** *pârguiți, -te*, adj. (Despre fructe, legume și cereale) Care începe să se coacă, care a dat în copt. — V. **pârgui.**

PÂRÎ, *pârăsc*, vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.) **1.** A se plânge de faptele cuiva; a reclama. ✦ A acuza, a învinui. ✦ A da pe față în mod răutăcios faptele cuiva, adesea exagerând sau mințind; a vorbi de rău; a denunța. **2.** (Înv.) A da pe cineva în judecată, a intenta (cuiva) proces. — Din sl. **p(ī)rěti.**

PÂRJOÁLĂ, *pârjoale*, s.f. (Reg.) **1.** Bucată de carne friptă la grătar. **2.** Chiftea mare, dată prin pesmet și prăjită în grăsime. — Din tc. **pirzola,** bg. **părzola.**

PÂRJÓL, *pârjoluri*, s.n. (Pop.) **1.** Foc mare care se extinde rapid; incendiu violent și mistuitor. ✧ Expr. *A face pârjol* = a nimici (prin foc); a face prăpăd, a prăpădi. *A da pârjol* = a da foc, a distruge (prin foc); a incendia. *A plânge cu foc și pârjol* = a plânge cu desperare. *A se face foc și pârjol* = a-și ieși din fire, a se înfuria foarte tare. **2.** Căldură mare și înăbușitoare; arșiță, zăpușeală, zăduf. **3.** Fig. Prăpăd, dezastru, calamitate, pustiire, urgie. — Din **pârjoli** (derivat regresiv).

PÂRJOLÍ, *pârjolesc*, vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A da foc sau a pune foc cu scopul de a distruge. **2.** Tranz. (Adesea fig.) A arde, a mistui în flăcări o ființă. **3.** Intranz. (Despre soare) A încălzi peste măsură; a arde, a dogorî. **4.** Tranz. (Despre soare) A ofili, a veșteji, a usca din cauza arșiței prea mari. — Din magh. **pörzsölui.**

PÂRJOLÍT, -Ă, *pârjoliți, -te*, adj. (Pop.) Ars de foc, de pârjol (**1**); *p. ext*. ars de soare, pârlit. — V. **pârjoli.**

PÂRLEA s.m. (Pop.; în expr.) *Ține-te* (sau *tunde-o, întinde-o) pârleo!* sau *să te cam mai duci pârlea!* ori *du-te pârlii!* = aleargă cât poți de tare (ca să n-o pățești); pleacă! să nu te mai văd! — Din **pârli** (derivat regresiv).

PÂRLEÁLĂ, *pârleli*, s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) pârli* și rezultatul ei; arsură ușoară, superficială; pârlitură. **2.** Fig. (Fam.) Păcăleală, înșelătorie; pagubă, pierdere. ✧ Expr. (Fam.) *A-și scoate pârleala* = a-și găsi o compensație, a se despăgubi (de o pagubă materială, de o ostenealã etc.). — **Pârli** + suf. *-eală*.

PÂRLEÁZ, *pârleazuri*, s.n. Trecătoare îngustă peste un gard (mai ales la țară), făcută din una sau mai multe scânduri (ca niște trepte) care se sprijină, la extremități, pe câte un țăruș bătut în pământ. — Din bg., sb. **prelaz.**

PÂRLÍ, *pârlesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) arde ușor la suprafață. ✧ Expr. (Tranz.) *A o pârli la* (sau *de) fugă* = a fugi repede. **2.** Tranz. A trece prin flăcări un porc tăiat, o pasăre tăiată pentru a-i îndepărta complet perii, puful sau penele. **3.** Tranz. și refl. A (se) înnegri (din cauza acțiunii soarelui); a (se) bronza. **4.** Tranz. și refl. A (se) ofili, a (se) veșteji, a (se) usca. **5.** Tranz. și refl. Fig. A (se) păcăli, a (se) înșela. — Din bg. **părlja,** sb. **prljiti.**

PÂRLÍRE, *pârliri*, s.f. Acțiunea de *a (se) pârli* și rezultatul ei. — V. **pârli.**

PÂRLÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) pârli;* pârlire. — V. **pârli.**

PÂRLÍT[2]**, -Ă,** *pârliți, -te*, adj. **1.** Ars ușor, numai la suprafață. ✦ (Despre haine, țesături etc.) Ars superficial la călcat sau la dogoarea focului. **2.** (Despre oameni sau despre părți ale corpului lor) Cu pielea înnegrită de soare; înnegrit, bronzat. **3.** (Despre vegetație) Ofilit, veștejit, uscat din cauza arșiței. **4.** Fig. (Fam.; despre oameni) Sărac, nevoiaș; necăjit, amărât. ✦ (Substantivat) Om nevoiaș; *p. ext.* om neisprăvit, prăpădit. — V. **pârli.**

PÂRLITÚRĂ, *pârlituri*, s.f. (Înv. și reg.) **1.** Pârleală (**1**). ✧ Expr. (Înv.) *A da* (pe cineva) *pe* (sau *prin) pârlitură* = **a)** a necăji (pe cineva), a face (cuiva) zile fripte; **b)** a ironiza, a lua în râs. **2.** (Reg.; concr.) Loc ars de foc; porțiune de pădure cu copacii arși. — **Pârli** + suf. *-tură*.

PÂRLOÁGĂ, *pârloage*, s.f. Teren arabil lăsat necultivat unul sau mai mulți ani, pentru refacerea fertilității lui. ✦ (Colectiv) Ierburi crescute pe un teren arabil necultivat; *p. ext.* brazda cosită de pe un asemenea loc. — Din bg. **prelog,** sb. **parlog.**

PÂRLOGÍ, pers. 3 *pârlogește*, vb. IV. Refl. (Reg.: despre terenuri agricole nelucrate) A se părăgini. — Din **pârloagă.**

PÂRLOGÍRE, *pârlogiri*, s.f. (Reg.) Acțiunea de *a se părăgini.* — V. **pârlogi.**

PÂRLOGÍT, -Ă, *pârlogiți, -te*, adj. (Reg.; despre terenuri agricole necultivate) Părăginit. — V. **pârlogi.**

PÂRNÁIE, *pârnăi*, s.f. **1.** (Reg.) Oală mare de pământ, lărgită în partea de sus, folosită în gospodăria țărănească pentru gătit sau pentru păstrat alimente. ✦ Conținutul unei asemenea oale. **2.** (Arg.) Închisoare, temniță. [Pr.: *-na-ie*] — Et. nec.

PÂRPĂLÁC, *pârpălace*, s.n. (Înv.) Frigere a cărnii pe jeratic sau în frigare; (concr.) carne friptă astfel. — **Pârpăli** + suf. *-ac.*

PÂRPĂLEÁLĂ, *pârpăleli*, s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) pârpăli.* ✧ Expr. *A-i trage* (sau *a-i da) o pârpăleală (bună)* = a lucra, a acționa cu mare grabă; a-i da zor; a face un lucru superficial. [Var.: **perpeleálă** s.f.] — **Pârpăli** + suf. *-eală*.

PÂRPĂLÍ, *pârpălesc*, vb. IV. **I.** (Pop.) **1.** Tranz. A frige un animal sau o bucată de carne la frigare, pe jăratic sau la para focului. ✦ A frige sau a încălzi ceva superficial, la repezeală. **2.** Refl. A se încălzi la dogoarea focului sau la soare. **II.** Refl. (Mai ales în forma *perpeli)* **1.** A se zvârcoli, a se zbate, a se tăvăli de durere. ✦ Fig. A se frământa, a se chinui, a se zbuciuma. **2.** A se răsuci (în așternut), a se întoarce de pe o parte pe alta fără a-și găsi locul (din cauza unei stări fizice sau psihice chinuitoare). [Var.: **perpelí** vb. IV] — Din bg. **pripalja,** sb. **pripaliti.**

PÂRPĂLÍRE, *pârpăliri*, s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) pârpăli* și rezultatul ei. [Var.: **perpelíre** s.f.] — V. **pârpăli.**

PÂRPĂLIT, -Ă, *pârpăliți, -te*, adj. (Pop.) Fript sau prăjit în pripă, numai pe deasupra (la frigare, pe jăratic sau la para focului). [Var.: **perpelít, -ă** adj.] — V. **pârpăli.**

PÂRPĂRIȚĂ, *pârpărițe*, s.f. **1.** Mică piesă metalică fixată în piatra alergătoare de la moară, în care intră capătul de sus al fusului. **2.** (Reg.) Cilindru care susține pietrele morii și care este pus în mișcare prin acțiunea roții cu măsele. **3.** Gaură în mijlocul pietrei alergătoare de la moară, în care cad grăunțele din teică pentru a fi măcinate. **4.** (Reg.) Teică (la moară). [Acc. și: *pârpăríță*] — Din sl. **prŭprica,** ucr. **perepelyća.**

PÂRȘ, *pârși*, s.m. Nume dat mai multor specii de mamifere din familia rozătoarelor, cu aspect intermediar între veveriță și șoarece, lungi de circa 20 de centimetri, cu coadă lungă și stufoasă, cu blană moale și bogată, cu ochi mari și cu bot ascuțit, care trăiesc mai ales prin păduri, cățărate în copaci (unde își au de obicei culcușul și unde hibernează) *(Glis glis, Muscardinus avellanarius. Dryomus netedula).* ✧ *Pârș de stejar* = mamifer rozător asemănător cu pârșul, cu câte o pată neagră pe obraji *(Eliomys quercinus)*. [Var.: **pâș** s.m.] — Din sl. **plŭchŭ.**

PÂRTE s.f. v. **pârtie.**

PÂRTIE, *pârtii*, s.f. **1.** Cărare sau drum făcut prin zăpadă. ✦ (Sport) Culoar amenajat (și marcat) prin zăpadă, în vederea practicării unor sporturi de iarnă (bob, schi etc.). **2.** (Pop.) Drum deschis prin semănătură, printr-un desiș de pădure etc.; cărare. [Var.: **pârte** s.f.] — Din sl. **prŭtŭ,** sb. **prt, prtina.**

PÂRTIOÁRĂ, *pârtioare*, s.f. Diminutiv al lui *pârtie*. [Pr.: *-ti-oa-*] — **Pârtie** + suf. *-ioară*.

PÂRȚ, interj. (**2**) *pârțuri*, s.n. (Pop.) **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de gazele eliminate din organism prin orificiul anal. **2.** S.n. Gaz care se elimină cu zgomot prin orificiul anal. — Onomatopee.

PÂRȚÁG s.n. (Pop. și fam.) Acces de furie, chef de ceartă; capriciu, toană. — **Pârț** + suf. *-ag.*

PÂRȚÂÍ, *pârțâi*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A elimina cu zgomot gaze din intestinul gros, prin orificiul anal. — **Pârț** + suf. *-âi*.

PÂS interj. v. **pis.**

PÂSLÁR, *pâslari*, s.m. (Mai ales la pl.) Cizmă sau papuc de pâslă. — **Pâslă** + suf. *-ar*.

PÂSLĂ, *pâsle,* s.f. Material textil obținut din fire de lână sau de păr de animal netoarse bătute la piuă, folosit la confecționarea pălăriilor, a încălțămintei călduroase, ca izolant etc. — Cf. sl. plŭstĭ.

PÂSLÍ, *pâslesc*, vb. IV. Refl. (Rar) A se îndesi, a se face ca pâsla. — Din **pâslă.**

PÂSLÍT, -Ă, *pâslii, -te*, adj. (Rar) Pâslos. — V. **pâsli.**

PÂSLÓS, -OÁSĂ, *pâsloși, -oase*, adj. Des ca pâsla, asemănător ca aspect cu pâsla; pâslit; îndesat, aspru, bătucit. — **Pâslă** + suf. *-os*.

PÂȘ[1] interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă zgomotul ușor produs de pașii cuiva, de mersul în vârful picioarelor etc. — Onomatopee.

PÂȘ[2] interj. v. **piș**[1].

PÂȘ[3] s.m. v. **pârș.**

PE prep. **I.** (Introduce un complement direct). **1.** (Complementul este exprimat printr-un substantiv nume propriu sau nume comun care indică o ființă) *Îl strig pe Ion. A împușcat pe lup în cap.* ✦ (Complementul este exprimat printr-un substantiv comun care indică un lucru) *Cui pe cui se scoate*. **2.** (Complementul este exprimat printr-un pronume personal, relativ, interogativ, demonstrativ, nehotărât sau negativ) *L-a întrebat pe el. Pe cine nu-l lași să moară, nu te lasă să trăiești. Pe cine să chem? L-a adus și pe celălalt. A strigat pe cineva. Nu strig pe nimeni.* ✧ Expr. *Unul pe altul* (sau *una pe alta, unii pe alții, unele pe altele)* = reciproc, între ei (sau între ele). ✦ (Complementul este exprimat prin numeralul nehotărât „câți”, „câte”, cu valoare de pronume relativ) *Pe câți i-am ajutat*. **3.** (Complementul este exprimat printr-un numeral ordinal, cardinal, distributiv) *Pe al doilea nu l-am văzut. Adună pe 5 cu 7. Vedea pe câte unul zâmbind.* **4.** (Complementul este exprimat printr-un adjectiv sau un numeral substantivat, fiind precedat de articolul „cel”) *I-a invitat pe cei harnici*. **5.** (Complementul este exprimat printr-un substantiv sau un pronume precedat de adverbul de comparație „ca”) *Mă privește ca pe un străin.* ✧ Loc. adv. *Ca pe el* (sau *pe ea, pe ei, pe dânsa* etc.) = de-a binelea, de tot; zdravăn. **II.** (Introduce un complement indirect). **1.** În legătură cu..., fiind vorba de... *Vorbea pe seama cuiva*. **2.** Împotriva, în contra (cuiva). *E pornit pe el.* **3.** În schimbul, pentru... *A dat doi lei pe bilet.* ✦ (Cu o nuanță temporală și distributivă) În schimbul unei munci (de o zi, de o lună etc.); în timp de... *Cât să-ți dau pe an?* **III.** (Introduce un complement circumstanțial) **1.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) *S-a oprit pe o treaptă*. ✧ Expr. *Pe lume* = în cuprinsul lumii, pretutindeni; în diverse puncte ale globului. ✧ (Cu o nuanță instrumentală) *Emitere pe unde scurte*. ✧ (Cu o nuanță temporală) *Pe drum i-am spus o poveste.* ✦ (Dă complementului pe lângă care stă o nuanță de aproximație) *Caută pe după bănci*. ✧ Expr. *Pe acasă* = **a)** undeva în preajma sau în apropierea casei; **b)** în interiorul casei, la casa în care locuiește cineva sau în sânul familiei sale. ✦ (Formează

expresii și locuțiuni) *Pe cale. Pe din jos de... Pe deasupra. Pe de lături. Pe urma...* **2.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) *Pe căldura asta o să ne uscăm de sete.* ✧ Loc. adv. *Pe mâine* = **a)** în cursul zilei de mâine; **b)** pentru mâine; până mâine. ✧ Loc. conj. *Pe când* = **a)** în timp ce, pe vremea când; **b)** (cu nuanță adversativă) în acest timp însă, în schimb (în acest timp); iar. ✧ Loc. prep. *Pe după...* = cam după... aproximativ după... *Pe aproape de...* = (cam) în apropierea..., (cam) înainte de... ✦ Pe timp de..., pe o durată de..., în fiecare, la fiecare, pentru fiecare; într-o perioadă de... *Cantitate de cărbune planificată pe 5 ani.* ✦ În, spre, înspre. *Pe primăvară. Pe-nserate.* ✦ (Formează expresii și locuțiuni) *Pe atunci. Pe loc. Pe timpuri. Pe veci. Pe viitor.* **3.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) *A plecat pe furiș.* ✧ Expr. (Pop.) *A rămâne* (sau *a fi) pe a cuiva* = a rămâne (sau a fi) pe voia cuiva, a se face după cum dorește (cineva). (Pop.) *Dacă-i pe aceea...* = dacă-i așa..., dacă așa stau lucrurile... ✧ (Cu o nuanță locală) *Munceau până căzeau pe brânci.* ✦ În schimbul..., pentru.... cu prețul..., cu.... ✦ (Cu o nuanță instrumentală) Cu ajutorul..., prin intermediul..., cu..., prin...; în... ✦ (Cu o nuanță cantitativă; în expr.) *Pe atât(a)* sau *p-atâta* = în această măsură, într-atâta, cu atâta, la atâta. ✦ (Indică un raport de măsură) *Teren de 20 pe 25 de metri.* ✦ (Cu sens distributiv) *Câte trei spectacole pe săptămână.* ✦ (Formează expresii și locuțiuni) *Pe apucate. Pe larg. Pe nume. Pe din două. Pe terminate.* **4.** (Introduce un complement circumstanțial de cauză, adesea cu nuanță finală) Din cauza. *Se contrazic pe nimicuri.* ✦ În urma, ca urmare. *L-a certat pe spusa unui copil.* **5.** (Introduce un complement circumstanțial de scop) Spre, pentru; spre a..., pentru a..., să... *S-a așternut pe somn.* **6.** (În formule de jurământ) *Pe cinstea mea.* **IV.** (Urmat de un atribut) *Are un semn pe toată viața.* [Var.: (înv. și pop.) **pre** prep.] — Lat. **super, per.**

PEÁJ s.n. Drept de a folosi o cale ferată străină pentru transportul de mărfuri cu vehicule proprii. — Din fr. **péage.**

PEÁN, *peane,* s.n. (Livr.) Imn în onoarea zeului Apollo sau a zeiței Artemis. [Pr.: *pe-an*] — Din fr. **péan.**

PEÁNĂ s.f. v. **pană[1].**

PEBEGÁZ, *pebegazuri*, s.n. Numele comercial al unui amestec de gaze lichefiate comprimat în butelii speciale și folosit drept combustibil. — **Pe**[trol] + **be** (= **Block)** + **gaz.**

PEBRÍNĂ, *pebrine*, s.f. Boală parazitară a viermilor de mătase. — Din fr. **pébrine.**

PECARÍ, *pecari,* s.m. Specie de mamifer înrudit cu porcul sălbatic, care trăiește în America *(Dicotyles tajacu)*. — Din fr. **pécari.**

PECARIZÁRE, *pecarizări,* s.f. Metodă de determinare a culorii făinurilor de grâu și de secară prin compararea culorii făinurilor uscate cu aceea a unor făinuri-etalon. — Cf. germ. P e k a r i s i e r u n g.

PECENÉG, -ÉGĂ, *pecenegi, -ge,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație migratoare din familia populațiilor turcice, care s-a stabilit în Moldova, apoi în Țara Românească, Dobrogea și Transilvania la sfârșitul sec. IX; (și la sg.) persoană care aparținea acestui popor. **2.** Adj. Care aparține pecenegilor (**1**), privitor la pecenegi. ✦ (Substantivat, f.) Limba pecenegă. [Adj. f. și: *peceneágă*] — Din germ. **Petschenege,** fr. **petchenègue,** rus. **peceneg.**

PECETÁR, *pecetari,* s.m. (Înv.) Gravor de peceți (**1**). — **Pecete** + suf. *-ar*.

PECÉTE, *peceți,* s.f. **1.** Placă (de metal) cu mâner sau montată pe un inel, pe a cărei suprafață este gravată o monogramă, o emblemă etc. și care, aplicată pe ceară roșie sau cu tuș pe un act, pe o scrisoare sau pe un colet, dă acestora caracter de autenticitate și de integritate; sigiliu; *p. ext.* ștampilă. **2.** Ceară roșie sau bucată de plumb (care se aplică sau se leagă de un document, de un pachet etc.) pe care se imprimă, prin apăsare, o pecete (**1**); semn imprimat prin aplicarea unei peceți (**1**) pe un document, pe un obiect etc.; sigiliu. ✧ Expr. *Închis* (sau *ferecat) cu șapte peceți* = imposibil de aflat; de nepătruns; interzis, oprit. ✦ Fig. Semn caracteristic, trăsătură specifică, distinctivă; amprentă, marcă, întipărire, urmă; *spec*. stigmat. **3.** (Înv. și reg.) Aprobare, rezoluție sau ordin în scris, întărit cu o pecete (**1**). [Var.: **pecétie** s.f.] — Din sl. **pečatĭ.**

PECÉTIE s.f. v. **pecete.**

PECETLUÍ, *pecetluiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune, a aplica o pecete (**1**); a sigila; a autentifica, a confirma documente, scrisori etc. prin aplicarea unei peceți; *p. ext.* (înv. și pop.) a închide, a zăvorî ușa, case etc. ✦ Fig. A stigmatiza, a dezonora. **2.** Tranz. Fig. A consimți, a consolida; a definitiva, a confirma. ✦ A decide, a determina, a hotărî soarta, destinul etc. cuiva. **3.** Refl. și intranz. Fig. A se fixa, a se întipări în minte, în memorie etc. **4.** Tranz. A fixa, a înțepeni. **5.** Tranz. (În practica religiei creștine) A însemna cu hârletul cele patru colțuri ale mormântului înainte de a pune sicriul în groapă. — Din sl. **pečatĭlĕti,** magh. **pecsételni.**

PECETLUÍRE, *pecetluiri*, s.f. Faptul de *a (se) pecetlui;* pecetluit[1]. — V. **pecetlui.**

PECÉTLUÍT[1] s.n. (Rar) Pecetluire. — V. **pecetlui.**

PECETLUÍT[2], -Ă, *pecetluiți, -te,* adj. **1.** Care a fost sigilat, pe care s-a aplicat o pecete (**1**); *p. ext.* ștampilat; închis, zăvorât. ✦ (Pop.) Astupat ermetic cu un dop (sigilat); înfundat. ✦ Fig. Însemnat, stigmatizat, dezonorat (printr-un semn exterior). **2.** Fig. Hotărât, stabilit, decis. — V. **pecetlui.**

PÉCHIN s.n. v. **peching.**

PECHINÉZ, *pechinezi,* s.m. Rasă de câini de apartament de proporții mici, cu botul scurt și turtit, cu urechile lăsate în jos, cu picioarele scurte și cu părul lung și mătăsos. — Din fr. **pékinois.**

PÉCHING s.n. **1.** Țesătură din mătase naturală, cu dungi, realizată din fire de grosimi diferite sau divers colorate. **2.** Rasă de rațe cu penajul de culoare albă, bună producătoare de carne. [Scris și: *peking.* — Var.: **péchin** s.n.] — Din n. pr. **Peking.**

PECI s.n. v. **peciu.**

PÉCIE, *pecii*, s.f. (Înv. și reg.) Carne macră de vită, de oaie sau de porc (mai ales de pe lângă șira spinării). — Din magh. **pecsenye.**

PECÍNGINE, *pecingini*, s.f. **1.** Nume popular dat mai multor boli de piele contagioase, caracterizate prin erupții cu băsicuțe, care, uscându-se, lasă niște pete scorțoase ce produc mâncărimi; *p. gener.* eczemă. ✧ Expr. *A se întinde* (sau, rar, *a se răspândi, a cuprinde* etc.) *ca pecinginea* (ori, rar, *ca o pecinginе*) = a se propaga foarte mult, nestăvilit, pretutindeni; a se lăți. ✦ Fig. Rău care se extinde repede și nestăvilit. **2.** Fig. Porțiune de teren (într-o semănătură) de pe care vegetația a dispărut din cauza unor plante parazite sau a unei boli. **3.** Fig. Pată de mucegai, de murdărie, de igrasie pe un zid, pe o clădire etc. — Lat. **petigo, -ginis.**

PECINGINÓS, -OÁSĂ, *pecinginoși, -oase,* adj. Care are pecingine (**1**), cu pecingine. — **Pecingine** + suf. *-os*.

PÉCIU, *peciuri,* s.n. (Înv. și reg.) Act scris, aprobare, ordin, dovadă, adeverință etc. [Var.: **peci** s.n.] — Cf. p e c e t e.

PÉCTIC, -Ă, *pectici, -ce,* adj. (Chim.) Cu pectină. — Din fr. **pectique.**

PECTÍNĂ, *pectine*, s.f. (La pl.) Clasă de compuși organici care se găsesc în țesuturile celulelor vegetale și care, prin amestecare cu apă și prin fierbere, capătă forma unei gelatine, fiind folosiți în industria alimentară, farmaceutică și în cosmetică; (și la sg.) compus organic vegetal din această clasă. — Din fr. **pectine.**

PECTORÁL, -Ă, *pectorali, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Din regiunea pieptului, de la piept. ✧ (Și substantivat, m.) *Mușchi pectoral* = mușchi lat pereche, care se inserează pe primele șase cartilaje costale, claviculă și humerus. **2.** Care se folosește ca remediu în bolile de piept. *Ceai pectoral*. **II.** S.n. **1.** Pieptar de metal, care constituia una dintre piesele armurii romane. **2.** Ornament constând dintr-o bucată de stofă împodobită cu pietre scumpe, pe care îl purtau pe piept faraonii egipteni și marii preoți iudei. — Din fr. **pectoral,** lat. **pectoralis.**

PECTÓZĂ, *pectoze,* s.f. (Chim.) Pectină. — Din fr. **pectose.**

PECÚLIU s.n. **1.** (În Antichitate) Sumă de bani economisită de un sclav pentru a-și răscumpăra libertatea; gratificație acordată unui sclav de către stăpânul său sau unui soldat la eliberare. **2.** Sumă de bani primită de un condamnat după ispășirea pedepsei, pentru munca prestată în timpul detenției; *p. gener.* bani economisiți, agoniseală. — Din lat. **peculium.**

PECUNIÁR, -Ă, *pecuniari, -e,* adj. Care constă în bani, care se referă la bani; bănesc; *p. ext.* material. [Pr.: *-ni-ar*] — Din fr. **pécuniaire,** lat. **pecuniarius.**

PEDAGÓG, -Ă, *pedagogi, -ge*, s.m. și f. **1.** Persoană cu pregătire specială, care se ocupă, teoretic și practic, cu munca didactică și educativă; educator. **2.** Persoană care supraveghează și ajută pe elevi la pregătirea lecțiilor în anumite școli sau în internate. **3.** (În Antichitate) Sclav instruit care însoțea pe copiii stăpânului la școală și îi ajuta la pregătirea lecțiilor. — Din fr. **pédagogue,** ngr. **pedhagogós,** lat. **paedagogus**, germ. **Pädagog.**

PEDAGÓGIC, -Ă, *pedagogici, -ce*, adj. Care se referă la pedagogie, care aparține pedagogiei. ✧ *Consiliu pedagogic* = organ consultativ (format din profesori) care funcționează în cadrul unei instituții de învățământ și care are diverse sarcini legate de bunul mers al instituției respective. ✦ Care corespunde cerințelor și normelor pedagogiei, care respectă regulile pedagogiei; educativ. — Din fr. **pédagogique,** germ. **pädagogisch.**

PEDAGOGÍE, *pedagogii,* s.f. Știința și arta educației. ✦ (Eliptic; fam.) Facultate care pregătește specialiști în știința definită mai sus. ✦ Metodă pedagogică — Din lat. **paedagogia,** fr. **pédagogie.**

PEDAGOGÍSM s.n. (Rar) Manie pedagogică, exagerare în folosirea metodelor pedagogice. — Din fr. **pédagogisme.**

PEDALÁ, *pedalez,* vb. I. Intranz. **1.** A acționa pedalele unei biciclete, ale unei bărci sau ale oricărui mecanism prevăzut cu pedale, pentru a pune în mișcare mobilul sau mecanismul; *p. ext.* a merge cu bicicleta. **2.** Spec. A acționa cu piciorul pedala unui pian, pentru a mări, a reduce sau a prelungi intensitatea unui sunet. **3.** Fig. A insista asupra unui lucru, a sublinia ceva. — Din fr. **pédaler.**

PEDÁLĂ, *pedale,* s.f. **1.** (Adesea cu determinări care indică domeniul de aplicare) Pârghie acționată cu piciorul și folosită pentru antrenarea unui mecanism sau efectuarea unei comenzi. ✧ Expr. *A pune pedala* = a insista asupra unui lucru. **2.** Presă tipografică mică, acționată cu piciorul. **3.** Sunet prelungit de bas, care este însoțit pe treptele superioare de acorduri variate. — Din fr. **pédale.**

PEDÁLER s.n. v. **pedalier.**

PEDALIÉR, *pedaliere,* s.n. Sistem de pedale de la orgă (corespunzătoare sunetelor grave). [Pr.: *-li-er*. — Var.: **pedáler** s.n.] — Din fr. **pédalier.**

PEDALIZÁRE, *pedalizări,* s.f. Procedeu de amplificare și de reducere a sonorității sunetelor produse la pian, prin folosirea pedalelor acestuia. — Din **pedală.**

PEDÁNT, -Ă, *pedanți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre oameni și manifestările lor) Cu pretenții de erudiție și de competență deosebită; meticulos; minuțios peste

măsură; pedantic, pedantesc. **2.** S.m. şi f. Persoană care face mereu paradă de erudiţia sa şi care supără prin minuţiozitate exagerată în lucruri neînsemnate; persoană deosebit de meticuloasă. — Din fr. **pédant,** germ. **Pedant.**

PEDANTERÍE, *pedanterii,* s.f. Pedantism. — Din fr. **pédanterie.**

PEDANTÉSC, -Ă, *pedanteşti,* adj. (Livr.) Pedant (**1**) — Din fr. **pédantesque,** it. **pedantesco.**

PEDÁNTIC, -Ă, *pedantici, -ce,* adj. (Înv.) Pedant (**1**). — **Pedant** + suf. *-ic*.

PEDANTÍSM s.n. Paradă de erudiţie şi de competenţă caracteristică pedantului; meticulozitate (excesivă şi formală); exagerare în lucruri de mică importanţă; pedanterie. — Din fr. **pédantisme.**

PEDEÁPSĂ, *pedepse,* s.f. **1.** Măsură de represiune, sancţiune aplicată celui care a săvârşit o greşeală; *spec.* măsură de constrângere prevăzută de lege şi aplicată cuiva de o instanţă judecătorească drept sancţiune pentru o infracţiune; condamnare, osândă; situaţie în care se află cel pedepsit, condamnat. **2.** Fig. Suferinţă (fizică sau morală), chin, supliciu; necaz, nenorocire. — Din **pedepsi** (derivat regresiv).

PEDÉL, *pedeli*, s.m. (Înv.) Portar sau om de serviciu la o instituţie de învăţământ. — Din germ. **Pedell.**

PEDEPSÍ, *pedepsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A aplica cuiva o pedeapsă pentru o greşeală sau o infracţiune săvârşită; a condamna, a osândi. **2.** Tranz. şi refl. Fig. (Înv. şi reg.) A face să sufere sau a suferi chinuri fizice sau morale; a (se) chinui, a (se) tortura. — Din ngr. **epédepsa** (aor. al lui *pedévo)*.

PEDEPSÍBIL, -Ă, *pedepsibili, -e*, adj. (Rar) Care poate fi pedepsit (de lege), pasibil de pedeapsă. — **Pedepsi** + suf. *-bil.*

PEDEPSIBILITÁTE s.f. (Jur.) Faptul de a fi susceptibil de pedeapsă. — **Pedepsibil** + suf. *-itate*.

PEDEPSÍE, *pedepsii,* s.f. (Pop.) Epilepsie. — Contaminare între **epilepsie** şi **pedeapsă.**

PEDEPSÍRE, *pedepsiri,* s.f. Acţiunea de *a pedepsi* (**1**) şi rezultatul ei; condamnare, osândire, sancţionare; *p. ext.* pedeapsă. — V. **pedepsi.**

PEDEPSÍT, -Ă, *pedepsiţi, -te,* adj. Căruia i s-a aplicat o pedeapsă pentru o greşeală, o sancţiune săvârşită; *p. ext.* (rar) nemulţumit, supărat. — V. **pedepsi.**

PEDEPSITÓR, -OÁRE, *pedepsitori, -oare,* adj. (Rar) Care pedepseşte; care constituie o pedeapsă. — **Pedepsi** + suf. *-tor*.

PEDERÁST, *pederaşti,* s.m. Persoană care practică pederastia; homosexual. — Din fr. **pédéraste.**

PEDERASTÍE s.f. Atracţie sexuală a unui bărbat adult pentru un adolescent; *p. ext.* orice practică homosexuală masculină. — Din fr. **pédérastie.**

PEDESTRÁŞ, *pedestraşi,* s.m. (Înv. şi pop.) Infanterist. — **Pedestru** + suf. *-aş*.

PEDESTRÍ, *pedestresc*, vb. IV. Refl. (Înv.) A descăleca; a merge pe jos. — Din **pedestru.**

PEDESTRÍME, *pedestrimi,* s.f. (Înv. şi pop.) Infanterie; unitate, mulţime de infanterişti. — **Pedestru** + suf. *-ime*.

PEDÉSTRU, -Ă, *pedeştri, -stre,* adj., s.m. **1.** Adj. (Astăzi rar) Care merge, care călătoreşte pe jos. ✦ (Adverbial) Pe jos, cu piciorul. **2.** S.m. (Înv.) Pieton. **3.** Adj. (Despre soldaţi, trupe etc.) Care se deplasează sau care acţionează (în luptă) pe jos. **4.** S.m. (Înv.) Infanterist. — Lat. **pedester, -tris.**

PEDIÁTRIC, -Ă, *pediatrici, -ce,* adj. Care aparţine pediatriei, privitor la pediatrie. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **pédiatrique.**

PEDIATRÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul fiziologiei şi patologiei copilului. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **pédiatrie.**

PEDIÁTRU, -Ă, *pediatri, -e,* s.m. şi f. Medic specialist în pediatrie; medic de copii. ✧ (Adjectival) *Medic pediatru.* [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **pédiatre.**

PEDICÉL, *pedicele,* s.n. Mic peduncul care susţine frunza, floarea (într-o inflorescenţă) etc. — Din fr. **pédicelle.**

PEDICELÁT, -Ă, *pedicelaţi, -te,* adj. (Despre plante) Care are pedicel, cu pedicel. — Din fr. **pédicellé.**

PEDICHIÚRĂ, *pedichiuri,* s.f. Operaţie care constă în tăierea unghiilor şi a bătăturilor de la picioare, în curăţirea şi lăcuirea acestor unghii etc. — Din fr. **pédicure.**

PEDICHIURÍST, -Ă, *pedichiurişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană specializată în pedichiură. — **Pedichiură** + suf. *-ist*.

PEDÍCUL, *pedicule,* s.n. (Anat.) Formaţiune anatomică alungită şi strâmtă, care leagă un organ de restul organismului ori două părţi ale aceluiaşi organ; pedunculul (**2**). — Din fr. **pédicule,** lat. **pediculus.**

PEDICULÁR, -Ă, *pediculari, -e,* adj. (Med.) Referitor la păduchi; cu păduchi. — Din fr. **pédiculaire.**

PEDICULÁT, -Ă, *pediculaţi, -te,* adj. Care are pedicul, cu pedicul. — Din fr. **pédiculé.**

PEDICULÓZĂ, *pediculoze,* s.f. Totalitatea manifestărilor patologice provocate de păduchi la suprafaţa corpului omenesc. — Din fr. **pédiculose.**

PEDICÚŢĂ, *pedicuţe,* s.f. (Bot.) Brădişor (**2**). — **Piedică** + suf. *-uţă*.

PEDIGRÉE s.n. v. **pedigri.**

PEDIGRÉU s.n. v. **pedigri.**

PEDIGRÍ, *pedigriuri,* s.n. Genealogie a unui animal de rasă pură; document care arată această genealogie. [Var.: **pedigríu, pedigrée, pedigréu** s.n.] — Din engl., fr. **pedigree.**

PEDIGRÍU s.n. v. **pedigri.**

PEDIOGENÉZĂ s.f. v. **pedogeneză[2].**

PEDIOMÉTRIE s.f. (Med.) Măsurare a lungimii şi a greutăţii copiilor mici. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **pédiométrie.**

PEDIOMÉTRU, *pediometre*, s.n. Aparat cu care se măsoară înălţimea şi greutatea copiilor mici. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **pédiomètre.**

PEDOCLIMÁTIC, -Ă, *pedoclimatici, -ce,* adj. Referitor la condiţiile de sol şi de climă. — **Pedo**[logic] + **climatic.**

PEDOFÍL, -Ă, *pedofili, -e,* adj., s.m. şi f. (Adult) cu atracţie sexuală pentru copii (indiferent de sexul lor). — Din fr. **pédophil.**

PEDOFILÍE, *pedofilii*, s.f. (Med.) Atracţie sexuală faţă de copii (indiferent de sexul lor). — Din fr. **pédophilie.**

PEDOGENÉTIC, -Ă, *pedogenetici, -ce,* adj. Privitor la formarea solului. — Din fr. **pédogénétique.**

PEDOGENÉZĂ[1] s.f. **1.** Proces de formare şi evoluţie a solului. **2.** Parte a pedologiei[1] care se ocupă cu studiul formării şi al evoluţiei solurilor. — Din fr. **pédogenèze.**

PEDOGENÉZĂ[2] s.f. Formă de înmulţire sexuată, în stare de larvă, la unele animale. [Var.: **pediogenéză** s.f.] — Din fr. **pédogenèse.**

PEDOLÓG[1], -Ă, *pedologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Geolog specialist în pedologie[1]. — Din fr. **pédologue.**

PEDOLÓG[2], -Ă, *pedologi, -ge*, s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în pedologie[2]. — Din fr. **pédologue.**

PEDOLÓGIC[1], -Ă, *pedologici, -ce,* adj. Care aparţine pedologiei[1], privitor la pedologie[1]. — Din fr. **pédologique.**

PEDOLOGÍC[2], -Ă, *pedologici, -ce*, adj. Care aparţine pedologiei[2], privitor la pedologie[2]. — Din **pedologie[2].**

PEDOLOGÍE[1] s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul genezei, al evoluţiei şi al distribuţiei solurilor şi cu cunoaşterea constituţiei lor fizice, chimice şi biologice, în scopul stabilirii gradului de fertilitate şi a posibilităţilor de ridicare a acesteia. — Din fr. **pédologie.**

PEDOLOGÍE[2] s.f. **1.** Disciplină care studiază psihologic copilul ca fiinţă al cărei univers diferă calitativ de lumea adultului şi care parcurge un proces de socializare. **2.** (Biol.) Studiul caracterelor somatice determinate de factorii biologici, de ereditate etc. — Din fr. **pédologie.**

PEDOMÉTRU, *pedometre,* s.n. Aparat care înregistrează automat numărul de paşi efectuaţi de un pieton (şi viteza de deplasare). — Din fr. **pédomètre.**

PEDONOSOLOGÍE s.f. (Med.) Studiu al bolilor caracteristice copilăriei. — Din fr. **pédonosologie.**

PEDOPSIHIATRÍE s.f. Disciplină medicală care studiază bolile psihice ale copilului. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **pédopsychiatrie.**

PEDOSFÉRĂ s.f. (Geol.) Stratul solidificat de la suprafaţa solului. — Din fr. **pédosphère,** engl. **pedosphere.**

PEDÚNCUL, *pedunculi,* s.m. **1.** Codiţă a unei flori sau a unui fruct. **2.** (Anat.; rar) Pedicul. **3.** Denumire dată formaţiilor din creier care au aspectul unor cordoane şi sunt constituite din substanţă nervoasă albă. — Din lat. **pedunculus,** fr. **pédoncule.**

PEDUNCULÁR, -Ă, *pedunculari, -e*, adj. (Bot., Anat.) Referitor la peduncul, de peduncul. — Din fr. **pédonculaire.**

PEDUNCULÁT, -Ă, *pedunculaţi, -te,* adj. (Despre plante sau părţi ale lor) Care are peduncul (**1**), cu peduncul. — Din fr. **pédonculé** (după *peduncul)*.

PEFUGÁ vb. I. v. **păfuga.**

PEGAMOÍD s.n. Imitaţie de piele fabricată dintr-o ţesătură de bumbac sau de in acoperită cu un strat lăcuit şi colorat, obţinut pe bază de nitroceluloză. [Var.: **pergamoíd** s.n.] — Din fr. **pégamoïde.**

PEGÁS, *pegaşi,* s.m. **1.** (În mitologia greacă) Cal miraculos, înaripat, născut din sângele Meduzei ucise de Perseu; *fig.* inspiraţie poetică. **2.** Specie de peşte care trăieşte în Oceanul Indian, cu înotătoarele în formă de aripi, asemănătoare cu cele ale liliacului *(Pegasus draco)*. **3.** Numele unei constelaţii din emisfera boreală. [Acc. şi: *pégas*] — Din fr. **pégase.**

PEGMATÍT, *pegmatite*, s.n. Rocă magmatică în care mineralele sunt bine cristalizate şi cu structură specifică, formată de obicei din cuarţ, feldspat şi mică, la care se asociază uneori minerale preţioase. [Var.: **pegmatítă** s.f.] — Din fr. **pegmatite.**

PEGMATÍTĂ s.f. v. **pegmatit.**

PÉGRĂ s.f. (Livr.) Lume interlopă, drojdie a societăţii. — Din fr. **pègre.**

PEHBLÉNDĂ s.f. Oxid natural de uraniu cristalizat, de culoare neagră ca smoala şi cu luciu gras. — Din fr. **pechblende,** germ. **Pechblende.**

PEHLIVÁN, *pehlivani,* s.m. **1.** (Înv.) Personaj comic (acrobat, jongler, saltimbanc, scamator etc.) în reprezentaţiile de circ, la diferite serbări etc. **2.** (Fam.) Epitet dat unui bărbat şiret, şarlatan, escroc. **3.** (Fam.) Om glumeţ, mucalit, poznaş. — Din tc. **pehlivān.**

PEHLIVĂNÉSC, -EÁSCĂ, *pehlivănești,* adj. (Înv. și fam.) Care se referă la pehlivani, de pehlivan. — **Pehlivan** + suf. *-esc*.

PEHLIVĂNÍE, *pehlivănii*, s.f. (Înv. și fam.) **1.** Șarlatanie, șmecherie, escrocherie. **2.** Glumă, poznă; strengărie, ghidușie. — **Pehlivan** + suf. *-ie*.

PEIORATÍV, -Ă, *peiorativi, -e,* adj. (Despre cuvinte, expresii, afirmații etc.) Care are sens defavorabil; depreciativ, disprețuitor; (despre sensul cuvintelor, al contextelor etc.) defavorabil, depreciativ; (despre afixe) care dă un sens depreciativ cuvântului la care se atașează. [Pr.: *pe-io-*. — Var. **pejoratív, -ă** adj.] — Din fr. **péjoratif.**

PEISAGÍST, -Ă, *peisagiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** (Pictor) specializat în peisaje. **2.** (Scriitor sau compozitor) specializat în descrierea naturii. [Pr.: *pe-i-*] — Din fr. **paysagiste.**

PEISAGÍSTIC, -Ă, *peisagistici, -ce*, adj. **1.** Care aparține peisajului (**1**), privitor la peisaj, de peisaj. ✦ (Substantivat, f.) Peisaj (**1**). **2.** (Despre pictură, opere literare sau muzicale) Care își propune cu precădere descrierea unor priveliști din natură. ✦ (Substantivat, f.) Ramură a picturii care cuprinde peisajul (**2**). [Pr.: *pe-i-*] — **Peisagiu** + suf. *-istic*.

PEISÁGIU s.n. v. **peisaj.**

PEISÁJ, *peisaje,* s.n. **1.** Parte din natură care formează un ansamblu artistic și este cuprinsă dintr-o singură privire; privelițe; aspect propriu unui teritoriu oarecare, rezultând din combinarea factorilor naturali cu factorii creați de om. **2.** Gen de pictură sau de grafică având ca obiect reprezentarea cu precădere a priveliștilor din natură; (concr.) tablou, fotografie care reprezintă un peisaj (**1**). **3.** Descriere, reprezentare a naturii în opere literare; compoziție literară descriptivă. **4.** Titlu dat unor compoziții muzicale descriptive imaginând prin onomatopee tablouri din natură. [Pr.: *pe-i-*. — Var.: **peiságiu** s.n.] — Din fr. **paysage,** it. **paesaggio.**

PEISAJÉR, -Ă, *peisajeri, -e,* adj. Care dă impresia, produce efectul de peisaj. [Pr.: *pe-i-*] — Din fr. **paysager.**

PÉJMĂ, *pejme,* s.f. Numele a două specii de plante erbacee cu tulpinile rigide, ramificate și cu frunze dințate, una cu flori albe sau violete-purpurii, cu miros plăcut de mosc *(Amberboa moschata)*, cealaltă cu flori galbene, plăcut mirositoare *(Amberboa odorata)*. — Din magh. **pézsma.**

PEJORATÍV, -Ă adj. v. **peiorativ.**

PELÁDĂ, *pelade,* s.f. Boală de piele care se manifestă prin căderea părului de pe cap pe anumite porțiuni (rotunjite). — Din fr. **pelade.**

PELÁGIC, -Ă, *pelagici, -ce,* adj. **1.** (În sintagma) *Zonă pelagică* = totalitatea apelor din lacuri, mări și oceane situate deasupra zonelor de fund (începând de la adâncimea de circa 200 m). ✦ Care se referă la zona definită mai sus, care aparține acestei zone; (despre plante și animale) care trăiește, plutind liber în apele acestei zone. **2.** (Rar) Marin. — Din fr. **pélagique.**

PELÁGRĂ, *pelagre,* s.f. Boală provocată de lipsa din alimentație a unor vitamine și proteine, care se manifestă prin inflamația pielii, plăgi pe corp, tulburări gastrice și nervoase etc. — Din fr. **pellagre.**

PELAGRÓS, -OÁSĂ, *pelagroși, -oase,* adj., s.m. și f. (Rar) **1.** Adj. Care aparține pelagrei, privitor la pelagră, cauzat de pelagră. **2.** S.m. și f., adj. (Om) bolnav de pelagră. — Din fr. **pellagreux.**

PELAGROZÍNĂ s.f. Substanță toxică aflată în bobul de porumb alterat. — Din fr. **pellagrosine.**

PELÁJ, *pelajuri,* s.n. (Franțuzism) Păr, blană a unui animal (sălbatic). — Din fr. **pelage.**

PELARGÓNIE, *pelargonii,* s.f. (Bot.) Nume dat mai multor specii de mușcată. — Din germ. **Pelargonie.**

PELÁSG, -Ă, *pelasgi, -ge*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din unele triburi ce au populat în timpurile străvechi partea sudică a Peninsulei Balcanice, litoralul vestic al Asiei Mici și câteva insule din această regiune; (la m. pl.) populația triburilor care locuiau în aceste regiuni. **2.** Adj. Care aparține pelasgilor (**1**), privitor la pelasgi, de la pelasgi; pelasgic. — Din fr. **Pelasges.**

PELÁSGIC, -Ă, *pelasgici, -ce*, adj. (Rar) Pelasg (**2**). — Din fr **pélasgique.**

PELECÁN s.m. v. **pelican.**

PELEGRÍN s.m. v. **peregrin.**

PELERÍN, *pelerini,* s.m. Persoană care face un pelerinaj. ✦ (Rar) Persoană care călătorește mult (din loc în loc); călător. — Din fr. **pèlerin.**

PELERINÁJ, *pelerinaje,* s.n. Călătorie rituală făcută de credincioși, individual sau în grup, într-un loc sfânt (Ierusalim, Lourdes, Mecca). ✦ Călătorie făcută într-un loc renumit (din punct de vedere istoric sau cultural). ✦ P. gener. Călătorie, plimbare (în diverse locuri). ✦ Trecere continuă, perindare. — Din fr. **pèlerinage.**

PELERÍNĂ, *pelerine*, s.f. **1.** Haină largă de lungimi variabile, fără mâneci, adesea cu glugă, care se poartă peste altă îmbrăcăminte. **2.** Îmbrăcăminte femeiască în formă de guler mare, care acoperă umerii (și bustul) și care se poartă peste palton sau peste rochie. — Din fr. **pèlerine.**

PELERINÚȚĂ, *pelerinuțe,* s.f. Diminutiv al lui *pelerină* (**1**). — **Pelerină** + suf. *-uță*.

PELETÍC, *peletice,* s.n. Pensulă folosită în olărie. — Et. nec.

PELETIZÁRE, *peletizări,* s.f. Procedeu de aglomerare mecanică a minereurilor și a concentratelor (umede și) foarte fine prin rostogolirea acestora în tambure rotative. — Cf. fr. p e l l é t i s a t i o n.

PELICÁN, *pelicani*, s.m. Pasăre acvatică migratoare de talie mare, cu pene albe, cu ciocul lung și puternic, cu un sac elastic sub maxilarul inferior, în care se adună peștii cu care se hrănește; babiță *(Pelecanus onocrotalux)*. [Var.: (înv.) **pelecán** s.m] — Din ngr. **pelekán,** lat. **pelecanus,** fr. **pélican.**

PELICANÓL s.n. Pastă albă fabricată pe bază de dextrină și de glucoză, care servește pentru lipitul hârtiei și al cartonului. — **Pelican** + suf. *-ol.*

PELICULÁR, -Ă, *peliculari, -e,* adj. În formă de peliculă, referitor la peliculă. — Din fr. **pelliculaire.**

PELÍCULĂ, *pelicule,* s.f. **1.** Bandă subțire și flexibilă de celuloid sau din alt material sintetic, acoperită cu un strat de substanță fotosensibilă, folosită în industria fotografică și în cinematografie; film. **2.** Strat subțire dintr-o anumită substanță depus pe suprafața altei substanțe. **3.** Membrană foarte subțire. — Din fr. **pellicule.**

PELICULOGÉN, -Ă, *peliculogeni, -e,* adj. Care, aplicat în stare lichidă pe suprafața unui corp solid, formează pe acesta o peliculă. — De la **peliculă.**

PELÍN (**1**) s.m. (**2, 3**) s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee cu frunze compuse, spintecate, albe-verzui, păroase și cu flori galbene, folosită în medicină și la prepararea unor băuturi *(Artemisia absinthium)*. ✧ Compuse: *Pelin-alb* (sau *-mic)* = plantă asemănătoare cu pelinul (**1**), cu frunze albe, păroase *(Artemisia austriaca)*. *Pelin-de-mături* = plantă erbacee cu flori verzui-brune, dispuse în capitule *(Artemisia scoparia)*. **2.** S.n. Vin cu gust amărui, obținut prin tratarea lui cu pelin (**1**). **3.** S.n. Băutură foarte amară, preparată din frunze de pelin (**1**) și folosită în scop curativ. — Din bg. **pelin.**

PELINÁRIȚĂ, *pelinarițe,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă și cu flori galbene, folosită în medicină pentru proprietățile ei tonice *(Artemisia vulgaris)* — **Pelin** + suf *-ariță*.

PELINÁȘ, *pelinași*, s.m., *pelinașe*, s.f. **1.** S.m. Diminutiv al lui *pelin* (**1**). **2.** S.n. Diminutiv al lui *pelin* (**2**). — **Pelin** + suf *-aș*.

PELÍNCĂ, *pelinci,* s.f. (Reg.) Scutec. ✧ Expr. *A ieși* (sau *a fi scos) din pelinci* = a depăși vârsta alăptării; *p. ext.* a fi foarte tânăr, fără experiență. ✦ *Pelincile-Domnului* = turte subțiri și rotunde din aluat nedospit, îndulcite cu miere sau cu zahăr și presărate cu miez de nucă, tradiționale la unii creștini în ajunul Crăciunului. — Din magh. **pelenka,** ucr. **pelinka.**

PELINÍȚĂ, *pelinițe,* s.f. Nume dat mai multor specii de pelin (**1**). — **Pelin** + suf. *-iță*.

PELINÚȚĂ, *pelinuțe,* s.f. Mică plantă erbacee cu tulpina și frunzele păroase, alburii, cu flori galbene mirositoare *(Artemisia petrosa)*. — **Pelin** + suf. *-uță*.

PELÍT, *pelite,* s.n. Material detritic constituit din particule de dimensiuni foarte mici, care formează sedimente și roci. — Din fr. **pélite.**

PELÓTĂ, *pelote*, s.f. **1.** Perniță pentru ace. **2.** Joc cu mingea originar din regiunile bascilor. — Din fr. **pelote.**

PELTÁT, -Ă, *peltați, -te,* adj. (Despre frunze) Cu nervuri care pornesc din mijlocul limbului și cu pețiolul prins de fața dorsală. — Din lat. **peltatus,** fr. **pelté,** it. **peltato.**

PELTEÁ, *peltele*, s.f. Produs alimentar fabricat din suc de fructe fiert cu zahăr, închegat cu o masă gelatinoasă, elastică și transparentă, asemănătoare cu jeleul. ✦ Fig. Expunere scrisă sau orală, lungă și prolixă, lipsită de miez; poliloghie, vorbărie goală. [Var.: (reg.) **belteá** s.f.] — Din tc. **pelte,** ngr. **peltés, beldés.**

PELTÍC, -Ă, *peltici, -ce,* adj. (Despre oameni) Care rostește defectuos anumite consoane; *p. ext.* (despre vorbire) care trădează o asemenea rostire defectuoasă. — Din tc. **peltek.**

PELTICĂRÍE, *pelticării,* s.f. (Rar) Vorbire peltică. — **Peltic** + suf. *-ărie*.

PELTICEÁLĂ, *pelticeli,* s.f. (Rar) Peltic. — **Peltic** + suf. *-eală*.

PELTICÍ, *pelticesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni peltic; *p. ext.* a vorbi cu greutate, neclar (ca un peltic). — Din **peltic.**

PELTICÍE, *pelticii,* s.f. Defectul omului peltic; pelticeală. — **Peltic** + suf. *-ie*.

PELTINÉRV, -Ă, *peltinervi, -e,* adj. (Despre frunzele peltate) Cu nervuri ramificate ca niște raze de la centru spre periferie. — Din fr. **peltinerve.**

PELÚR s.n., adj. invar. (Și în sintagma) *Hârtie pelur* = hârtie foarte subțire, puțin translucidă, folosită pentru copii la mașina de scris. — Din fr. **pélure.**

PELÚZĂ, *peluze,* s.f. **1.** Suprafață de teren într-o grădină, într-un parc etc., cu iarbă scurtă și deasă (și cu flori); gazon. **2.** Fiecare dintre cele două părți extreme ale tribunelor unui stadion, situate în spatele porților terenului de joc. — Din fr. **pelouse.**

PELVECTOMÍE, *pelvectomii,* s.f. (Med.) Operație chirurgicală care constă în extirparea organelor din bazin (**3**). — Din fr. **pelvectomie.**

PELVIÁN, -Ă, *pelvieni, -e,* adj. Care aparține pelvisului, privitor la pelvis, din regiunea pelvisului. ✧ *Oase pelviene* = oasele care formează bazinul animalelor vertebrate superioare. *Centură pelviană* = centură osoasă formată din cele două oase coxale, care leagă membrele inferioare de coloana vertebrală. *Prezentare* (sau *poziție) pelviană* = poziție anormală a fătului la naștere, cu bazinul înainte. [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **pelvien.**

PELVIGRAFÍE, *pelvigrafii,* s.f. (Med.) Pelvimetrie. — Din fr. **pelvigraphie.**

PELVIMETRÍE s.f. (Med.) Metodă obstetricală de măsurare a pelvisului; pelvigrafie. — Din fr. **pelvimétrie.**

PELVIMÉTRU, *pelvimetre,* s.n. (Med.) Instrument folosit în pelvimetrie. — Din fr. **pelvimètre.**

PELVIPERITONÍTĂ, *pelviperitonite,* s.f. Inflamație de origine microbiană a peritoneului. — Din fr. **pelvipéritonite.**

PÉLVIS, *pelvisuri,* s.n. Parte a scheletului uman situată la baza trunchiului, formată din oasele coxale și din osul sacru; *p. ext.* bazin. — Din lat. **pelvis.**

PELVITOMÍE, *pelvitomii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru operațiile chirurgicale practicate pentru lărgirea temporară a bazinului (**3**). — Din fr. **pelvitomie.**

PEMBÉ s.n., adj. invar. (Înv.) **1.** Culoare roșu-deschis sau roz. **2.** Adj. invar. Roșu-deschis; trandafiriu. ✦ Fig. (Fam.) Excentric, extravagant. — Din tc. **pembe.**

PÉMFIGUS s.n. Boală de piele care se manifestă prin apariția pe piele și pe unele mucoase a unor băsici purulente, care lasă cruste și eroziuni. [Acc. și: *pemfígus*] — Din fr. **pemphigus.**

PEMPÁNT, -Ă, *pempanți, -te*, adj. (Fam.) A cărui îmbrăcăminte este de o eleganță plăcută și grațioasă; cochet, elegant. — Din fr. **pimpant.**

PENÁ, *penez,* vb. I. Tranz. (Jur.; rar) A penaliza (**1**). — Din **penă.**

PENÁJ, *penaje,* s.n. **1.** Totalitatea penelor[1] unei păsări. **2.** Mănunchi de pene (colorate) servind ca podoabă la un chipiu, la un coif etc.; panaș. [Pl. și: *penajuri*] — Din fr. **pennage.**

PENÁL, -Ă, *penali, -e,* adj. Referitor la infracțiuni și la urmărirea și pedepsirea infractorilor. ✧ *Drept penal* (și substantivat, n.) = ramură a științei dreptului care studiază normele juridice cu caracter represiv. *Cod penal* = ansamblul principalelor norme juridice care definesc infracțiunile și stabilesc sancțiunile lor. *Proces penal* sau *acțiune penală* = acțiune în justiție pornită împotriva unui infractor cu scopul de a obține pedepsirea lui potrivit legilor în vigoare. *Fapt penal* = infracțiune. *Sancțiune penală* = pedeapsă prevăzută de Codul penal. *Clauză penală* = clauză prin care părțile dintr-un contract convin ca, în caz de neexecutare, debitorul să-i dea creditorului un anumit lucru (de obicei o anumită sumă de bani). — Din lat. **poenalis,** fr. **pénal.**

PENALICÉȘTE adv. (Înv.) Din punct de vedere penal, sub raport penal; penalmente. — **Penal** + suf. *-icește*.

PENALÍST, -Ă, *penaliști, -ste,* s.m. și f. Jurist specializat în probleme de drept penal. — Din fr. **pénaliste.**

PENALITÁTE, *penalități,* s.f. **1.** Faptul de a fi pasibil de o pedeapsă judiciară; *p. ext.* pedeapsă judiciară aplicată cuiva. ✦ Spec. Clauză penală. **2.** Faptul de a fi pasibil de o despăgubire; *p. ext.* despăgubire, amendă. **3.** (Sport) Abatere a unui sportiv, în cadrul unei competiții, sancționată de arbitru conform regulamentului de joc; *p. ext.* sancțiune aplicată în urma comiterii acestei abateri. — Din fr. **pénalité.**

PENALIZÁ, *penalizez*, vb. I. Tranz. **1.** A prevedea sau a aplica cuiva o anumită sancțiune penală; a pena, a sancționa. **2.** A prevedea sau a cere cuiva o anumită despăgubire; a amenda. **3.** A aplica unui sportiv o anumită sancțiune pentru încălcarea regulamentului de joc. — Din fr. **pénaliser.**

PENALIZÁRE, *penalizări,* s.f. Acțiunea de *a penaliza* și rezultatul ei; penalizare. — V. **penaliza.**

PENALIZATÓR, -OÁRE, *penalizatori, -oare,* adj. Cu caracter de penalizare. — **Penaliza** + suf. *-tor*.

PENALIZÁȚIE, *penalizații,* s.f. Penalizare. — Din fr. **pénalisation.**

PENALMÉNTE adv. Penalicește. — Din fr. **pénalement.**

PÉNALTY, *penalty-uri,* s.n. Lovitură de pedeapsă dintr-un punct situat aproape de poartă, acordată la fotbal, handbal etc. în urma unei greșeli comise în apropierea propriei porți de către echipa aflată în apărare. [Scris și: *penalti.* — Acc. și: *penálty*] — Din fr., engl. **penalty.**

PENÁR, *penare,* s.n. Cutioară paralelipipedică în care școlarii își țin creioanele, penițele, gumele etc. — După germ. **Pennal.**

PENÁT, -Ă, *penați, -te,* adj. (Despre frunze) Care are nervurile secundare sau foliolele așezate de o parte și de alta a nervurii principale sau a pețiolului, ca firele unei pene[1]. — Din lat. **pennatus,** fr. **penné.**

PENÁȚI s.m. pl. (La etrusci și la romani) Zei ai căminului, ai casei; statui ale acestor zei . ✦ Fig. (Livr.) Cămin, casă (părintească). — Din lat. **penates.**

PÉNĂ, *pene,* s.f. (Înv.) Pedeapsă. — Din lat. **poena,** fr. **peine.**

PENDÍNTE adj. invar. **1.** Care este subordonat cuiva, care depinde de... **2.** Care n-a fost încă soluționat, care urmează să fie rezolvat; (despre litigii) care se află în curs de soluționare în fața unui organ de jurisdicție. — Din lat. **pendens, -ntis,** fr. **pendant.**

PENDÚL, *pendule,* s.n. **1.** Corp solid care poate oscila în jurul unui punct fix sau al unei axe fixe când este scos din poziția de echilibru stabil; *p. ext.* dispozitiv sau piesă a unui mecanism a căror oscilație reglează mișcările unei mașini sau ale unui instrument. **2.** (În forma *pendulă*) Ceas de perete a cărui mișcare este reglată de un pendul (**1**). [Var.: **pendúlă** s.f.] — Din fr. **pendule,** lat. **pendulus.**

PENDULÁ, *pendulez,* vb. I. Intranz. (Despre pendule) A face mișcări oscilatorii (lente) de o parte și de alta a poziției de echilibru; a oscila; *p. gener.* (despre alte obiecte) a face mișcări (lente) asemănătoare cu acelea ale pendulului; (despre ființe sau părți ale corpului lor) a se legăna, a se mișca alternativ într-o parte și în alta. ✦ Fig. (Despre oameni) A trece ușor de la o stare la alta; a fi instabil, nehotărât; a oscila. — Din **pendul.**

PENDULÁR, -Ă, *pendulari, -e,* adj. Care are o mișcare (ca) de pendul; specific pendulului; oscilant, oscilatoriu. ✦ Fig. Care trece (periodic) de la o stare la alta. — **Pendul** + suf. *-ar*. Cf. fr. p e n d u l a i r e .

PENDULÁRE, *pendulări,* s.f. Acțiunea de *a pendula* și rezultatul ei; oscilație a unui pendul sau a unui obiect asemănător cu un pendul față de poziția de echilibru; legănare. ✦ Variație lentă, oscilantă a valorii unei mărimi în jurul unei valori medii sau al unei valori de referință. ✦ Fig. Trecere (periodică) de la o stare la alta. — V. **pendula.**

PENDULARÍST, *pendularişti,* s.m. Muncitor calificat care lucrează la un fierăstrău mecanic. — De la **pendulă.**

PENDÚLĂ s.f. v. **pendul.**

PENÉL, *peneluri,* s.n. Pensulă mică, cu păr fin și suplu, cu care se pictează. ✦ Fig. Fel, mod, stil de a picta; măiestrie artistică (specifică unui pictor). — Din it. **pennello.**

PENEPLÉNĂ, *peneplene,* s.f. Suprafață de teren plană sau ușor ondulată, care rezultă prin eroziunea și prin transportarea materialului dintr-o regiune. — Din fr. **pénéplaine.**

PENEPLENIZÁRE, *peneplenizări,* s.f. Fenomen de reducere a înălțimilor relative ale unor regiuni până la nivelul fundului văilor și de secționare a formelor accidentale de relief din partea superioară a înălțimilor. — Din **peneplenă**. Cf. fr. p é n é p l a n a t i o n.

PENÉT, *peneturi,* s.n. (Rar) Penaj (**1**). — **Pană**[1] + suf. *-et*.

PENETRÁ, *penetrez,* vb. I. Tranz. și intranz. A pătrunde. — Din fr. **pénétrer,** lat. **penetrare.**

PENETRÁBIL, -Ă, *penetrabili, -e,* adj. Care poate fi străbătut (cu ușurință) de ceva, care lasă să treacă prin sine sau poate primi în sine un corp, o materie sau o substanță străină. — Din fr. **pénétrable.**

PENETRABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi penetrabil sau penetrant. — Din fr. **pénétrabilité.**

PENETRÁNT, -Ă, *penetranți, -te,* adj. Care (poate) pătrunde (adânc) în ceva; pătrunzător. ✦ Fig. (Despre mirosuri) Ascuțit, intens, puternic. ✦ Fig. (Despre ochi, privire) Ager, pătrunzător. — Din fr. **pénétrant.**

PENETRÁNȚĂ, *penetranțe*, s.f. Penetrație. ✦ Spec. Efect produs prin pătrunderea liniilor de câmp electric printr-un electrod. — Din fr. **pénétrance.**

PENETRÁRE, *penetrări*, s.f. Acțiunea de *a penetra* și rezultatul ei. — V. **penetra.**

PENETRÁȚIE, *penetrații*, s.f. **1.** Pătrundere în adâncime sau până în partea opusă; întrepătrundere a două corpuri sau a două suprafețe care se intersectează; penetranță. **2.** Pătrundere, infiltrare, extindere sau circulație în spațiu. ✧ *Arteră de penetrație* = arteră de circulație prin care se pătrunde într-o localitate.— Din fr. **pénétration.**

PENETROMÉTRU, *penetrometre*, s.n. (Tehn.) Aparat pentru determinarea rezistenței la pătrundere a bitumurilor, a unsorilor consistente etc. — Din fr. **pénétromètre.**

PENÍBIL, -Ă, *penibili, -e,* adj. Care provoacă o impresie neplăcută, supărătoare; greu de suportat, apăsător, jenant. — Din fr. **pénible.**

PENICÍLIC adj. (În sintagma) *Acid penicilic* = substanță cu acțiune antibiotică și bacteriostatică puternică, produsă de unele ciuperci. — După fr. **pénicillinique.**

PENICILINÁZĂ, *penicilinaze,* s.f. Enzimă care împiedică acțiunea antibiotică a penicilinei. — Din fr. **pénicillinase.**

PENICILÍNĂ, (**2**) *peniciline,* s.f. **1.** Substanță chimică sub formă de pulbere albă sau gălbuie, obținută din unele specii de ciuperci de mucegai și folosită ca antibiotic. **2.** Sortiment dintr-un astfel de antibiotic. — Din fr. **pénicilline.**

PENICILINOREZISTÉNȚĂ s.f. (Med.) Pierdere a sensibilității unor microbi față de penicilină. — După fr. **pénicillino-résistance.**

PENICILINOTERAPÍE s.f. Tratament medical cu penicilină. — Din fr. **pénicillinothérapie.**

PENICÍLLIUM s.m. Specie de ciuperci cu mulți nuclei din care se extrage penicilina. — Din fr. **pénicillium.**

PENÍN, *penine*, s.n. Mineral constituent al șisturilor cristaline, care formează cristale pe rocile metamorfice și magmatice. — Din fr. **pénnine,** germ. **Pennin.**

PENINSULÁR, -Ă, *peninsulari, -e,* adj. Care aparține unei peninsule, privitor la o peninsulă, care se află pe o peninsulă; de peninsulă, caracteristic unei peninsule. ✦ (Substantivat) Locuitor al unei peninsule. ✦ Spec. Care este caracteristic Peninsulei Italice ori Iberice sau italienilor ori spaniolilor. ✦ (Substantivat) Italian. — Din fr. **péninsulaire.**

PENÍNSULĂ, *peninsule,* s.f. Întindere de pământ care înaintează adânc în mare ca o prelungire a uscatului, rămânând înconjurată din trei părți de apă. — Din lat. **peninsula,** fr. **péninsule.**

PÉNIS, *penisuri,* s.n. (Anat.) Organ masculin de copulație și micțiune— Din fr. **pénis,** lat. **penis.**

PENIȘOÁRĂ, *penișoare,* s.f. (Înv.) Peniță (**1**). — **Pană**[1] + suf. *-işoară*.

PENITENCIÁR, -Ă, *penitenciari, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Închisoare. **2.** Adj. Care se referă la închisoare, care aparține închisorii. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **pénitencier.**

PENITÉNT, -Ă, *penitenți, -te*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face penitență (**1**); pocăit. **2.** Adj. Care aparține penitentului (**1**), de penitent. — Din fr. **pénitent,** lat. **poenitens, -ntis.**

PENITÉNȚĂ, *penitențe,* s.f. **1.** (În practicile creștine) Pedeapsă pe care și-o impune cineva sau pe care i-o dă cuiva preotul la spovedanie, pentru ispășirea păcatelor și care constă mai ales în post și rugăciuni; canon, *p. ext.* privațiune (de ordin fizic, material); viață aspră pe care și-o impune cineva. **2.** Pocăință. — Din lat. **poenitentia,** fr. **pénitence,** it. **penitenza.**

PENÍȚĂ, *peniță,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pană*[1]*;* penișoară. **2.** Placă de metal, mică și concavă, terminată printr-un vârf despicat, care, montată sau fixată la un toc sau stilou, folosește pentru a scrie cu cerneală. **3.** Numele a două specii de plante erbacee cu flori alburii, care cresc în ape adânci, stătătoare sau lin curgătoare (*Myriophyllum spicatum* și *verticillatum)*. — **Pană**[1] + suf. *-iță*.

PÉNNY, *penny,* s.m. Monedă divizionară engleză, care valorează a douăsprezecea parte dintr-un șiling sau a suta parte dintr-o liră. [Scris și: *peni, peny*] — Din engl. **penny.**

PENSÁ, *pensez,* vb. I. **1.** Tranz. A prinde, a apuca (și a strânge), a scoate, a smulge ceva cu pensa (**1**). **2.** Tranz. A face pense (**2**) la un obiect de îmbrăcăminte. **3.** Tranz și refl. A(-și) smulge fire de păr, de obicei din sprâncene, cu penseta. — Din fr. **pincer.**

PENSÁRE, *pensări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pensa* și rezultatul ei. — V. **pensa.**

PÉNSĂ, *pense,* s.f. **1.** Mic instrument de metal compus din două brațe îmbinate la un capăt sau încheiate în formă de foarfece, folosit (în medicină, în tehnică) pentru a prinde sau a fixa obiecte mici sau substanțe care nu pot fi luate cu mâna. **2.** (În croitorie) Cută scurtă interioară, ascuțită la un capăt sau la amândouă, prin care se mulează pe corp un obiect de îmbrăcăminte. — Din fr. **pince.**

PENSÉTĂ, *pensete,* s.f. Pensă (**1**) mică. — Din fr. **pincette.**

PÉNSIE, *pensii,* s.f. Sumă de bani plătită periodic pe baza unor norme legale (în cadrul asigurărilor sociale) foștilor angajați după depășirea unei anumite limite de vârstă ori în caz de boală sau invaliditate, precum și urmașilor angajaților sau pensionarilor decedați. ✧ *Pensie de întreținere* sau *pensie alimentară* = sprijin material acordat periodic de către o persoană alteia în temeiul unei obligații stabilite prin lege sau printr-o hotărâre judecătorească. ✧ Loc. adj. *La pensie* = care este pensionar. ✧ Loc. vb. *A ieși* (sau *a scoate pe cineva) la pensie* = a (se) pensiona. ✦ (Înv.) Subsidiu. — Din rus. **pensija.**

PENSIOÁRĂ, *pensioare,* s.f. Diminutiv al lui *pensie*. [Pr.: *-si-oa-*] — **Pensie** + suf. *-oară*.

PENSIÓN, *pensioane,* s.n. Instituție școlară particulară de grad elementar sau mediu unde elevii erau găzduiți în perioada școlarizării; pensionat. [Pr.: *-si-on*. — Var.: (înv.) **pansión** s.n.] — Din fr. **pension.**

PENSIONÁ, *pensionez,* vb. I. Tranz. A acorda cuiva dreptul de a primi pensie în condițiile prevăzute de lege. ✦ Refl. A ieși la pensie, a deveni pensionar. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **pensionner,** germ. **pensionieren.**

PENSIONÁR, -Ă, *pensionari, -e*, s.m. și f. **1.** Persoană care primește pensie. ✦ Persoană care primește o subvenție, un subsidiu. **2.** Persoană întreținută, îngrijită într-un azil sau într-un ospiciu. ✦ Persoană închisă într-o închisoare; deținut. ✦ Animal închis într-o amenajare specială (pentru a fi expus publicului). **3.** Persoană care stă în pensiune la cineva. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **pensionnaire,** germ. **Pensionär.**

PENSIONÁRE, *pensionări,* s.f. Faptul de *a (se) pensiona*. [Pr.: *-si-o-*] — V. **pensiona.**

PENSIONÁT[1]**,** *pensionate,* s.n. (Rar) Pension. ✦ Timpul petrecut de cineva într-un pension; viață de pension. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **pensionnat,** germ. **Pensionat.**

PENSIONÁT[2]**, -Ă,** *pensionați, -te*, adj. Care este pensionar. [Pr.: *-si-o-*] — V. **pensiona.**

PENSIÚNE, *pensiuni,* s.f. **1.** Întreținere constând din locuință și masă (sau numai din masă) pe care cineva o primește (într-o casă particulară) în schimbul unei sume de bani dinainte stabilite; *spec.* găzduirea elevilor într-un pension. ✦ P. ext. (Concr.) Sumă de bani care se plătește cuiva care acordă găzduire completă sau numai masă; *spec.* sumă de bani care se plătea într-un pension pentru întreținerea unui elev. **2.** (Concr.) Casă, restaurant în care se oferă cuiva, în schimbul unei sume de bani, găzduire completă sau numai masă. ✧ *Pensiune turistică* = unitate de cazare a turiștilor în general de dimensiuni mici, care asigură și servirea mesei (de obicei pentru turismul de weekend sau de sejur), amplasată în locuințe particulare sau în clădiri special amenajate. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **pension.**

PENSULÁ, *pensulez,* vb. I. Tranz. **1.** A întinde cu pensula pe o suprafață un strat de vopsea, de lac; a colora cu pensula. **2.** A badijona cu un dezinfectant. — Din **pensulă.**

PENSULÁRE, *pensulări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a pensula* și rezultatul ei; pensulație, badijonare. — V. **pensula.**

PENSULÁȚIE, *pensulații,* s.f. Pensulare. ✦ Termen specific picturii, care denumește urmele lăsate de pensulă pe tablou. — **Pensula** + suf. *-ție*.

PÉNSULĂ, *pensule,* s.f. Instrument alcătuit dintr-un smoc de fire de păr sau de material plastic prinse într-o coadă de lemn sau de metal, care servește mai ales la întinderea vopselelor și a lacurilor pe o suprafață. — Din germ. **Pinsel.**

PENTACLORÚRĂ, *pentacloruri,* s.f. (Chim.) Clorură a elementelor pentavalente. — Din fr. **pentachlorure.**

PENTACÓRD, *pentacorduri,* s.n. **1.** Liră cu cinci coarde, folosită în Antichitate. **2.** Grup de cinci sunete succesive ale unei scări muzicale. [Pl. și: *pentacorde*] — Din fr. **pentacorde.**

PENTADACTÍL, -Ă, *pentadactili, -e,* adj., s.n. (Animal vertebrat) care are cinci degete la membrele anterioare sau posterioare; (membru anterior sau posterior) care este prevăzut cu cinci degete. — Din fr. **pentadactyle.**

PENTÁDĂ, *pentade,* s.f. (Met.; rar) Perioadă de cinci zile consecutive. — Din fr. **pentade.**

PENTADECAGÓN, *pentadecagoane,* s.n. (Geom.) Poligon plan cu cincisprezece laturi și cincisprezece unghiuri. — Din fr. **pentadécagone.**

PENTAÉDRU, *pentaedre,* s.n. (Mat.) Poliedru cu cinci fețe. — Din fr. **pentaèdre.**

PENTAGÓN, *pentagoane,* s.n. (Mat.) Poligon plan cu cinci laturi și cinci unghiuri. — Din fr. **pentagone,** germ. **Pentagon,** lat. **pentagonus.**

PENTAGONÁL, -Ă, *pentagonali, -e,* adj. (Despre corpuri geometrice) Care are la bază un pentagon. ✦ (Despre obiecte, suprafețe) Care are forma pentagonului, ca un pentagon. — **Pentagon** + suf. *-al*. Cf. fr. p e n t a g o n a l.

PENTAGRÁMĂ, *pentagrame,* s.f. **1.** Stea în cinci colțuri, semn mistic în Vechiul Orient, exprimând împreunarea lucrurilor inegale, care era emblema pitagoreicilor și căreia în superstițiile medievale i se atribuiau funcții apotropaice. **2.** Denumire pentru notația muzicală care are cinci rânduri orizontale, paralele, pe care se scriu notele și pauzele muzicale. — Din fr. **pentagramme.**

PENTAGRÍLĂ, *pentagrile,* s.f. Tub electronic cu vid, cu un catod, un anod și cinci grile (**1**). — Din engl. **pentagrid** (după *grilă).*

PENTAMÉTRU, *pentametri*, s.m. (În versificația greacă și latină) Vers de cinci picioare, alcătuit din două emistihuri egale (doi dactili și o silabă lungă). — Din ngr. **pentámetron,** fr. **pentamètre.**

PENTÁN, *pentani,* s.m. Hidrocarbură aciclică saturată, obținută din gazele de sondă. — Din fr. **pentane.**

PENTANÓL, *pentanoli,* s.n. (Chim.) Alcool amilic. — Din fr. **pentanol.**

PENTAOXÍD, *pentaoxizi,* s.m. Oxid a cărui moleculă conține cinci atomi de oxigen. [Pr.: *-ta-o-*] — Din fr. **pentaoxyde.**

PENTAPETÁLĂ, *pentapetale,* adj. (Bot.; despre corola florilor) Cu cinci petale. — Din fr. **pentapétale.**

PENTASEPÁL, *pentasepale,* adj. (Bot.; despre caliciul florilor) Cu cinci sepale. — Din fr. **pentasépale.**

PENTASILÁBIC, -Ă, *pentasilabici, -ce,* adj. (Despre cuvinte) Care este format din cinci silabe. — Din fr. **pentasyllabique.**

PENTATEÚH n.pr. Parte a Bibliei care cuprinde primele cinci cărți ale Vechiului Testament. — Din lat. **Pentateuchus,** fr. **pentateuque.**

PENTATLÓN, *pentatloane,* s.n. Probă combinată de atletism, alcătuită din cinci exerciții diferite, clasamentul făcându-se prin totalizarea punctelor obținute la fiecare probă. ✧ *Pentatlon modern* = concurs sportiv complex care constă din cinci probe diferite (scrimă, călărie, tir, înot și cros), clasamentul fiind făcut prin totalizarea punctelor obținute la fiecare probă. — Din fr. **pentathlon.**

PENTATLONÍST, -Ă, *pentatloniști, -ste,* s.m. și f. Sportiv specializat în probele de pentatlon. — **Pentatlon** + suf. *-ist.*

PENTATÓNIC, -Ă, *pentatonice,* adj. (Muz.; în sintagmele) *Gamă pentatonică* = gamă alcătuită din cinci trepte, fără semitonuri, care stă la baza muzicii populare chineze, tătare, scoțiene etc. *Sistem pentatonic* = sistem muzical care se bazează pe o scară formată din cinci sunete de înălțimi diferite, în cadrul unei octave. — Din germ. **pentatonisch.**

PENTAVALÉNT, -Ă, *pentavalenți, -te,* adj. (Despre elemente chimice) Care are valența egală cu cinci. — Din fr. **pentavalent.**

PENTAZÓL s.n. Substanță incoloră, cristalizată, cu gust amărui, solubilă în apă, folosită ca medicament cu acțiune cardiacă, respiratorie etc. — Et. nec.

PENTELÉU, *penteleie,* s.n. **1.** (La sg.) Specialitate de caşcaval preparată din laptele care se mulge toamna de la oi. **2.** (Reg.) Băț cu care se bate laptele pentru a se alege untul. **3.** (Reg.) Coastă înclinată și netedă pe care coboară oile la strungă. — Din n.pr. **Penteleu.**

PENTÉLICĂ adj. (În sintagma) *Marmură pentelică* = marmură albă, fără nervuri. — Din fr. **pentélique.**

PENTICOSTÁL, -Ă, *penticostali, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al unei secte creștine care a apărut inițial în SUA și s-a răspândit și în Europa. **2.** Adj. Care aparține penticostalilor (**1**), referitor la penticostali. — Din engl. **pentecostal.**

PENTICOSTÁR, *penticostare,* s.n. Carte bisericească cuprinzând rânduiala slujbelor pe cele 50 de zile dintre Paști și Rusalii. — Din ngr. **pentikostárion.**

PENTÓDĂ, *pentode,* s.f. Tub electronic cu cinci electrozi. — Din fr. **pentode.**

PENTOXÍD, *pentoxizi,* s.m. (Chim.) Oxid al unui element pentavalent. — Din engl. **pentoxide.**

PENTÓZĂ, *pentoze,* s.f. Compus organic din grupul glucidelor, având cinci atomi de carbon în moleculă. — Din fr. **pentose.**

PENTOZURÍE, *pentozurii,* s.f. (Med.) Prezență a pentozelor în urină; cantitate de pentoză prezentă în urină. — Din fr. **pentosurie.**

PÉNTRU prep. **I.** (Exprimă un raport cauzal) **1.** Din cauza... din pricina... datorită... *Pentru asta a plecat*. ✧ Expr. *Nu pentru alta, ci...* = nu din altă cauză, dar... **2.** (Introduce un complement indirect) *Mulțumește pentru buna găzduire*. ✧ Expr. *Pentru puțin* (sau *nimic),* se spune ca răspuns celui care mulțumește când i s-a făcut un serviciu. *Pentru nimic în lume* = cu niciun preț, în niciun caz. *Pentru (numele lui) Dumnezeu!* exclamație care însoțește o cerere sau o rugăminte sau care exprimă uimirea, indignarea cuiva. **II.** (Exprimă un raport final) **1.** (Introduce un complement circumstanțial de scop) Cu scopul de..., în scopul..., în vederea... *Scrie pentru bani*. **2.** (Introduce un complement indirect) În interesul..., în (sau spre) folosul..., în favoarea...; în apărarea... *Pledează pentru el*. ✧ (În construcții eliptice) *Cincizeci de voturi pentru și două contra*. ✦ Potrivit cu...; în măsură să... *Serviciul nu era pentru el*. ✦ După. *Plânge pentru cel plecat.* ✦ (Față) de... *Are o grijă deosebită pentru mama lui.* **3.** (Introduce un atribut) *Hârtie și plic pentru o scrisoare*. ✦ Cu direcția..., cu destinația... *Autobuzul pentru Ploiești*. **4.** (Intră în compunerea numelor predicative) *Acest cadou e pentru tine*. **5**. (Introduce un complement sau un atribut) Contra, împotriva. *Medicament pentru diabet. Ia ceva pentru durerile de cap.* **III.** (Exprimă un raport de relație) Cu privire la..., referitor la..., în legătură cu... *S-au schimbat lucrurile pentru el*. ✦ Față de..., în raport cu... *Pentru unii mumă, pentru alții ciumă*. **IV.** (Exprimă un raport temporal, introducând un complement circumstanțial de timp) *Pleacă pentru o clipă*. ✧ Expr. *Pentru moment* = deocamdată. **V.** (Exprimă un raport de compensație, de echivalență sau de schimb) În schimbul...; în locul..., în loc de... *Pentru un palton a dat o rochie*. **VI. 1.** (Urmat de un infinitiv, are valoare de conjuncție, construcția fiind echivalentă cu o propoziție consecutivă negativă, când regenta e afirmativă, și invers) *Subiectul e prea vast pentru a putea fi expus într-o oră*. **2.** (Formează conjuncții compuse) *Pentru ca* sau *pentru că* = fiindcă, deoarece, din cauză că; de vreme ce, întrucât. *Pentru ce* (sau *aceasta, aceea)* = deci, așadar, de aceea, drept care, din care cauză. — Din **printru.**

PENÚLTIM, -Ă, *penultimi, -e*, adj. Care este înaintea celui din urmă, al doilea din urmă. — Din lat. **paenultimus.**

PENÚMBRĂ, *penumbre*, s.f. **1.** Zonă incomplet luminată, cuprinsă între zona umbrită și cea luminoasă din spatele unui corp opac; *p. gener.* zonă slab luminată; semiobscuritate. **2.** (Pict.) Suprafață slab luminată aflată la confluența luminii cu umbra. — Din fr. **pénombre**. Cf. u m b r ă.

PENÚRIE s.f. Lipsă a unor lucruri necesare; *spec.* lipsă a mijloacelor de trai; sărăcie, mizerie. [Acc. și: *penuríe*] — Din fr. **pénurie.**

PEÓN[1], *peoni,* s.m. Muncitor agricol din America Latină. [Pr.: *pe-on*] — Din fr. **péon,** sp. **peon.**

PEÓN[2], *peoni,* s.m. Picior de vers clasic format din patru silabe, dintre care una lungă. [Pr.: *pe-on*] — Din fr. **péon,** lat. **paeon.**

PEONÁJ s.n. (Rar) Formă de exploatare a peonilor. [Pr.: *pe-o-*] — Din fr. **péonage.**

PEPÉLEA s.m. (Pop.) Om isteț, glumeț și poznaș, care își bate joc de toți. — Din n. pr. **Pepelea.**

PEPENÁR, *pepenari*, s.m. Persoană care cultivă sau vinde pepeni. — **Pepene** + suf. *-ar*.

PEPENÁȘ, *pepenași,* s.m. Diminutiv al lui *pepene*. — **Pepene** + suf. *-aș*.

PEPENĂRÍE, *pepenării,* s.f. Loc unde se cultivă (sau se vând) pepeni; bostănărie, bostană, harbuzărie. — **Pepene** + suf. *-ărie.*

PÉPENE, *pepeni,* s.m. **1.** Numele a două specii de plante erbacee din familia cucurbitaceelor, cu tulpină târâtoare lungă și cu fructe comestibile; **a)** (de obicei determinat prin „galben") plantă originară din Asia tropicală, cu tulpina acoperită cu peri aspri, cu fructul mare, sferic sau oval, cu coaja galbenă sau verzuie, cu miezul alb, verde sau galben, dulce, parfumat și suculent *(Cucumis melo);* **b)** (de obicei determinat prin „verde") plantă originară din sudul Africii, cu frunzele adânc crestate, cu fructul mare, sferic sau oval, având coaja verde și miezul roșu sau galben, dulce și foarte zemos; harbuz, lubeniță, bostan *(Citrullus vulgaris); p. restr.* fructul acestor plante. ✧ Expr. *Gras ca pepenele* (sau *ca un pepene)* sau *pepene de gras* (sau *gras pepene)* = foarte gras. (Fam.) *A-și ieși* (sau *a scoate pe cineva) din pepeni* = a-și pierde (sau a face pe cineva să-și piardă) răbdarea, a (se) enerva, a-și ieși (sau a scoate pe cineva) din fire. (Fam.) *A ieși* (sau *a ajunge* etc.) *la pepeni* = a face o afacere proastă, a nu reuși într-o acțiune. **2.** (Reg.) Dovleac. **3.** (Reg.) Castravete. — Din lat. **pepo, *pepinis.**

PEPENÍȘTE, *pepeniști,* s.f. (Pop.) Teren cultivat cu pepeni. — **Pepene** + suf. *-iște*.

PEPENOÁICĂ, *pepenoaice,* s.f. Specie de pepene verde, de formă lunguiață, cu coaja vărgată cu dungi de culoare verde-închis și verde-deschis; pepenoaie. — **Pepene** + suf. *-oaică*.

PEPENOÁIE, *pepenoaie,* s.f. (Rar) Pepenoaică. — **Pepene** + suf. *-oaie*.

PEPENOÍ, *pepenoi,* s.m. Augmentativ al lui *pepene*. — **Pepene** + suf. *-oi*.

PEPENÓS, -OÁSĂ, *pepenoși, -oase,* adj. (Rar) Rotund, sferic, plin (ca un pepene); gras, dolofan. — **Pepene** + suf. *-os*.

PEPINIÉRĂ, *pepiniere,* s.f. **1.** Teren rezervat pentru înmulțirea și formarea plantelor erbacee sau lemnoase până la plantarea lor pe locul definitiv. **2.** P. anal. Crescătorie de animale. **3.** Fig. Instituție, organizație etc. care pregătește un număr mare de oameni în vederea unei profesii, a unei activități etc.; colectiv din care se pot recruta astfel de oameni. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **pépinière.**

PEPINIERÍE, *pepinierii*, s.f. (Rar) Ocupația pepinieristului. [Pr.: *-ni-e-*] — **Pepinieră** + suf. *-ie*.

PEPINIERÍST, *pepinieriști*, s.m. (Rar) Persoană care lucrează într-o pepinieră. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **pépiniériste.**

PEPÍT adj. invar. (Despre țesături) Cu pătrățele sau romburi (mărunte) de (două) culori diferite, alternând între ele. ✦ (Substantivat, n.) Țesătură cu asemenea desen. [Var.: **pepíta, pipít** adj. invar.] — Din germ. **Pepita.**

PEPÍTA adj. invar. v. **pepit.**

PEPÍTĂ, *pepite,* s.f. Bucată de metal (mai ales de aur) în stare nativă. — Din fr. **pépite.**

PÉPLU s.n. v. **peplum.**

PÉPLUM, *peplumuri,* s.n. Mantie scurtă fără mâneci, prinsă pe umeri cu o agrafă, purtată peste tunică de către femei în Antichitatea greco-romană. [Var.: **péplu** s.n.] — Din lat. **peplum**

PÉPSI, *pepsiuri,* s.n. Pepsi-cola. [Pl. și (f.): *pepsi*] — Abr. de la **pepsi-cola.**

PÉPSIC, -Ă, *pepsici, -ce,* adj. Care aparține pepsinei, privitor la pepsină. — Din fr. **pepsique.**

PÉPSI-CÓLA®, *pepsi-cole,* s.f. Nume comercial al unei băuturi răcoritoare acidulate, care conține esență de cola. [Pl. și: *pepsi-cola*] — Din engl. **pepsi-cola.**

PEPSÍNĂ, *pepsine,* s.f. Enzimă secretată de mucoasa stomacului vertebratelor, care transformă proteinele în peptide; *p. ext.* medicament extras din mucoasa stomacală a unor animale, care se administrează în tratamentul bolilor de stomac. — Din fr. **pepsine,** germ. **Pepsin.**

PEPTIDÁZĂ, *peptidaze,* s.f. (Chim.) Enzimă care catalizează descompunerea peptidelor. — Din fr. **peptidase.**

PEPTÍDĂ, *peptide,* s.f. Substanță chimică alcătuită din mai mulți aminoacizi. — Din fr. **peptide.**

PEPTIZÁNT, -Ă, *peptizanți, -te,* adj., s.m. (Substanță) care produce peptizarea. — Din fr. **peptisant.**

PEPTIZÁRE, *peptizări,* s.f. (Chim.) Trecere a unei substanțe coloidale din stare de gel în stare de dispersie coloidală. — După fr. **peptisation.**

PEPTÓNĂ, *peptone,* s.f. Amestec de peptide sub formă de pulbere albă-gălbuie, cu miros caracteristic, cu gust amar-sălciu, solubil în apă sau în alcool diluat, asimilabil de organismul uman, folosit în medicină. — Din fr. **peptone.**

PEPTONURÍE, *peptonurii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a peptonelor în urină; cantitate de peptone prezentă în urină. — Din fr. **peptonurie.**

PER prep. (Termen comercial folosit în legătură cu prețul unei mărfi raportat la o unitate de măsură) Pentru, de fiecare. — Din it., germ. **per.**

PERACÍD, *peracizi,* s.m. Termen generic dat acizilor care conțin mai mult oxigen decât acidul obișnuit corespunzător. — Din fr. **peracide.**

PERCAÍNĂ s.f. Pulbere albă cristalină, inodoră, solubilă în apă, folosită ca anestezic local. — Din fr. **percaïne.**

PERCÁL, *percale,* s.n. (Înv.) Pânză de bumbac subțire și netedă. — Din germ. **Perkal,** fr. **percale.**

PERCALÍNĂ s.f. (Înv.) Pânză de bumbac ușoară și lucioasă, uneori imprimată, folosită de obicei la căptușitul hainelor. — Din fr. **percaline.**

PERCEÁ s.f. v. **percică.**

PERCÉPE, *percép,* vb. III. Tranz. **1.** A sesiza ceva cu ajutorul simțurilor și al gândirii, prin reflectare nemijlocită; *p. ext.* a înțelege, a pricepe. **2.** A încasa un impozit sau o taxă oficială. — Din lat. **percipere** (după *pricepe).*

PERCÉPERE, *perceperi,* s.f. Acțiunea de *a percepe* și rezultatul ei. — V. **percepe.**

PERCEPTÍBIL, -Ă, *perceptibili, -e,* adj. **1.** Care poate fi sesizat prin reflectare nemijlocită, cu ajutorul simțurilor. **2.** (Rar; despre impozite sau taxe oficiale) Care poate fi încasat. — Din fr. **perceptible.**

PERCEPTIBILITÁTE s.f. Faptul de a fi perceptibil (**1**). — Din fr. **perceptibilité.**

PERCEPTÍV, -Ă, *perceptivi, -e,* adj. Care aparține facultății de a percepe (**1**), care se referă la percepere; care poate percepe. — Din fr. **perceptif.**

PERCEPTÓR, *perceptori,* s.m. (În trecut) Persoană însărcinată cu strângerea impozitelor și a taxelor oficiale; agent de percepție. [Acc. și: *percéptor*] — Din lat. **perceptor,** fr. **percepteur.**

PERCEPTORIÁL, -Ă, *perceptoriali, -e*, adj. (Rar) Care aparține perceptorului, privitor la perceptor, de perceptor. [Pr.: *-ri-al*] — **Perceptor** + suf. *-ial*.

PERCÉPȚIE, *percepții,* s.f. **1.** Proces psihic de cunoaștere senzorială, prin care obiectele și fenomenele sunt reflectate ca întregi; *p. ext.* facultatea de a percepe fenomenele lumii exterioare; înțelegere, cunoaștere. ✧ *Percepție extrasenzorială* = telepatie. **2.** (În trecut) Instituție care încasa impozitele sau taxele oficiale; clădire, birou în care își avea sediul această instituție. ✦ Încasarea unui impozit sau a unei taxe oficiale. — Din lat. **perceptio,** fr. **perception.**

PERCHEZÍȚIE s.f. v. **perchiziție.**

PERCHEZIȚIONÁ vb. I v. **perchiziționa.**

PERCHIZÍȚIE, *perchiziții*, s.f. Cercetare făcută de către organele de urmărire penală sau de procuror asupra unei persoane ori la domiciliul acesteia, pentru

strângerea probelor privitoare la o infracțiune sau pentru descoperirea infractorului. ✦ P. gener. Scotocire. [Var.: **perchezíție** (înv.) **perchiziţiúne** s.f.] — Din fr. **perquisition.**

PERCHIZIȚIONÁ, *perchiziționez,* vb. I. Tranz. A efectua o perchiziție, a supune unei perchiziții o persoană, o locuință. ✦ P. gener. A scotoci. [Pr.: *-ți-o-*. — Var.: **percheziționá** vb. I] — Din fr. **perquisitionner.**

PERCHIZIȚIÚNE s.f. v. **perchiziție.**

PERCÍCĂ, *percele,* s.f. (Reg.) Cârlionț, moț (pe frunte). ✦ Smoc de păr pe fruntea cailor. [Var.: **perceá** s.f.] — Din tc. **pürçek.**

PERCIÚN s.m. v. **perciune.**

PERCIUNÁT, -Ă, *perciunați, -te,* adj. Care poartă perciuni, cu perciuni. — Din **perciune.**

PERCIÚNE, *perciuni*, s.m. Fiecare dintre cele două șuvițe de păr (adesea lăsate lungi și răsucite) care se prelungesc lateral pe obraz, lângă urechi, de la tâmple în jos (la bărbați). ✦ (Rar) Favorit. ✦ (Rar) Smoc de păr de pe fruntea cailor. [Var.: **perciún** s.m.] — Din tc. **perçem.**

PERCLORÁT, *percloraţi*, s.m. Sare a acidului percloric. — Din fr. **perchlorate.**

PERCLÓRIC adj. (În sintagma) *Acid percloric* = acid oxigenat al clorului, având aspectul unui lichid incolor care fumegă în aer. — Din fr. **perchlorique.**

PERCOLÁRE, *percolări,* s.f. **1.** Extragerea dintr-un minereu a unor metale sau a unor compuși metalici prin dizolvarea acestora. **2.** (Geol.) Străbatere a solului de către apa din precipitații. — După fr. **percolation.**

PERCUTÁ, *percutez,* vb. I. Tranz. **1.** A lovi capsa unui cartuș, a unui focos etc. cu percutorul pentru a provoca aprinderea încărcăturii. **2.** A examina un bolnav prin percuție. — Din fr. **percuter.**

PERCUTÁNT, -Ă, *percutanți, -te,* adj. **1.** (Despre proiectile) Care explodează la atingerea unui obstacol sau în urma unei percuții. **2.** (Mine; în sintagma) *Perforator percutant* = perforator mecanic al cărui sfredel acționează prin lovituri. **3.** Cu o mare putere de pătrundere; frapant prin claritate, precizie. ✦ Care provoacă șoc psihologic. — Din fr. **percutant.**

PERCUTÁRE, *percutări,* s.f. Acțiunea de *a percuta*. — V. **percuta.**

PERCUTÓR, *percutoare,* s.n. Piesă a unor instalații și agregate tehnice care, prin percuție, pune în mișcare sau oprește diferitele părți ale instalației. ✦ Spec. Piesă la armele de foc, la focosul unui proiectil etc. care lovește focosul sau capsa proiectilului pentru a produce aprinderea încărcăturii. — Din fr. **percuteur.**

PERCÚȚIE, *percuții*, s.f. **1.** Metodă de a diagnostica o afecțiune după sunetul rezultat din lovirea ușoară și repetată a unei regiuni a corpului. ✦ Masaj care constă din aplicarea unor lovituri rapide asupra unei regiuni a corpului. **2.** Procedeu de producere a sunetelor prin lovirea cu un ciocănel a unei membrane, a unei lame, a unei plăci metalice de la un instrument muzical. ✧ *Instrument de percuție* = instrument muzical care produce sunete prin percuție (**2**). **3.** Lovire cu percutorul a capsei, a focosului unui proiectil, pentru a provoca aprinderea încărcăturii. [Var.: **percuțiúne** s.f.] — După fr. **percussion.**

PERCUȚIONÍST, *percuționiști,* s.m. Persoană care asigură acompaniamentul la un instrument de percuție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **percussionniste.**

PERCUȚIÚNE s.f. v. **percuție.**

PERDÁF, *perdafuri,* s.n. (Înv.) Radere de jos în sus, în contra direcției în care crește părul. ✧ Expr. (Fam.) *A da* (sau *a trage) cuiva un perdaf* = a certa, a mustra aspru pe cineva. — Din tc. **perdah.**

PERDÁNT, -Ă, *perdanți, -te,* adj. (Și substantivat) Care pierde la joc, într-o afacere, într-o competiție etc. — Din fr. **perdant.**

PERDĂFUÍ, *perdăfuiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) rade cu perdaf. — **Perdaf** + suf. *-ui*.

PERDEÁ, *perdele,* s.f. **1.** Obiect confecționat dintr-un material textil care se atârnă la ferestre și la uși pentru a împiedica pătrunderea luminii, pentru a opri vederea din afară, în scop decorativ etc. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu perdea* = (care este exprimat, spus, făcut etc.) în mod discret, indirect, pe ocolite. *Fără perdea* = (care este exprimat, spus, făcut etc.) pe față, fără înconjur, în mod necuviincios, trivial. ✧ Expr. *A avea perdea la ochi* = a nu pricepe un lucru. *A(-i) pune* (cuiva) *perdea* (sau *perdele) la ochi* = a împiedica (pe cineva) să vadă lucrurile așa cum sunt; a înșela (pe cineva). *A-i lua* (cuiva) *perdeaua de pe ochi* = a face (pe cineva) să înțeleagă, să vadă clar. ✦ Obiect confecționat din șiraguri lungi și dese de mărgele atârnate în deschizătura unei intrări, în loc de ușă. ✦ Spec. (Înv.) Draperia de la ușa de intrare în camera domnitorului sau a vizirului; *p. ext.* intrare; anticameră. ✦ Spec. (Înv.) Cortină. ✦ P. anal. Ceea ce acoperă vederea ca o perdea (**1**); *fig.* ceea ce împiedică înțelegerea unui lucru. **2.** Șir de arbori sădiți în linie dreaptă, de obicei cu scopul de a proteja culturile (împotriva vântului); *p. ext.* fâșie de pădure. **3.** (Pop.) Adăpost (de iarnă) pentru oi. ✦ Adăpost (de trestie) făcut în jurul răsadnițelor timpurii din grădinile de zarzavat. **4.** (Med.; pop.) Cataractă; leucom. — Din tc. **perde.**

PERDEGÍU, *perdegii,* s.m. Slujbaș însărcinat cu paza la ușa de la camera domnitorului sau a înalților demnitari; perdelegiu. — Din tc. **perdeci.**

PERDELEGÍU, *perdelegii,* s.m. (Înv.) **1.** Perdegiu. **2.** Fabricant de perdele (**1**). — **Perdea** + suf. *-giu*.

PERDELUÍ, *perdeluiesc,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) acoperi, a (se) învălui ca într-o perdea (**1**). — **Perdea** + suf. *-ălui*.

PERDELUÍRE, *perdeluiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) perdelui* și rezultatul ei. — V. **perdelui.**

PERDELUÍT, -Ă, *perdeluiți, -te,* adj. (Rar) Acoperit cu perdele (**1**). — V. **perdelui.**

PERDELÚȚĂ, *perdeluțe,* s.f. Diminutiv al lui *perdea* (**1**). — **Perdea** + suf. *-uță.*

PERDÍȚIE, *perdiții,* s.f. Stare de decădere morală în care se află cineva; pierzanie. ✦ Ceea ce provoacă decăderea morală a cuiva. — Din fr. **perdition.**

PERÉCHE, *perechi,* s.f. (De obicei urmat de determinări). **1.** (Adesea cu valoare de num. card.) Grup de două ființe de același fel. ✦ (Adverbial; cu valoare de num. distributiv) În grup de doi, doi câte doi. ✦ Spec. Cuplu de dansatori. ✦ Grup format din două părți sau organe identice și simetrice ale (corpului) unei ființe. ✧ *(O) pereche de palme* = două lovituri succesive aplicate cuiva (pe obraz) cu palma. **2.** Grup format din două exemplare din același fel de obiecte. ✦ Spec. Grup de obiecte de același fel, care formează o unitate, folosindu-se împreună. **3.** Fiecare dintre cele ființe, două obiecte, două fenomene care formează un grup (unitar), considerate în raport cu cea de-a doua ființă, cu cel de-al doilea obiect etc.; ființă, obiect, fenomen care seamănă perfect cu altă ființă, cu alt obiect, cu alt fenomen. ✧ Loc. adj. *Fără pereche* = unic în felul său. ✧ Expr. *A nu-și avea* (sau *afla* etc.) *pereche* = a nu se putea compara cu nimic prin însușirile pe care le posedă; a nu avea seamăn. **4.** Obiect alcătuit din două părți identice și simetrice unite între ele. ✧ *Pereche de case* = corp de case (care formează o unitate). *Pereche de haine* = costum de haine. *Pereche de cărți* = set, pachet de cărți de joc. **5.** Grup format din doi indivizi de sex opus; cuplu. — Lat. **paric(u)la.**

PEREGRÍN, *peregrini,* s.m. Persoană care călătorește mult (rătăcind din loc în loc); călător. ✦ (Înv.) Pelerin. [Var.: **pelegrín** s.m.] — Din lat. **peregrinus,** fr. **pérégrin,** it. **pellegrino.**

PEREGRINÁ, *peregrinez,* vb. I. Intranz. A cutreiera prin locuri îndepărtate; a colinda, a călători prin lume; a hoinări. ✦ (Rar) A merge în pelerinaj într-un loc sfânt. — Din fr. **pérégriner,** lat. **peregrinari.**

PEREGRINÁGIU s.n. v. **peregrinaj.**

PEREGRINÁJ, *peregrinaje*, s.n. (Rar) **1.** Pelerinaj. **2.** Peregrinare. [Var.: (înv.) **peregrinágiu** s.n.] — **Peregrin** + suf. *-aj*. Cf. it. pellegrinaggio.

PEREGRINÁRE, *peregrinări,* s.f. Acțiunea de *a peregrina*; călătorie lungă prin locuri îndepărtate; peregrinație, peregrinaj. — V. **peregrina.**

PEREGRINÁȚIE, *peregrinații,* s.f. (Rar) Peregrinare. [Var.: **peregrinaţiúne** s.f.] — Din lat. **peregrinatio, -onis,** fr. **pérégrination.**

PEREGRINAȚIÚNE s.f. v. **peregrinație.**

PEREMPTÓRIU, -IE, *peremptorii*, adj. Care nu poate fi tăgăduit, combătut cu nimic (atât este de evident); vădit, evident. — Din lat. **peremptorius,** fr. **péremptoire.**

PEREMPȚIÚNE, *perempțiuni,* s.f. (Jur.) Stingere, încetare a unui proces prin depășirea termenului legal de introducere a acțiunii; perimare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **péremption.**

PERÉN, -Ă, *pereni, -e,* adj. (Despre plante) Care trăiește și rodește mai mulți ani de-a rândul, având o rădăcină persistentă din care se dezvoltă în fiecare primăvară o nouă tulpină; vivace. ✦ Fig. Care are caracter stabil, care durează mult timp; durabil. — Din lat. **perennis,** fr. **pérenne.**

PERENITÁTE s.f. (Adesea fig.) Însușirea de a fi peren; durabilitate, persistență. — Din fr. **pérennité.**

PERESTRÓIKA s.f. (În fosta URSS) Reconstrucție a vieții economice și politice (1985–1991) preconizată prin lucrările și activitatea lui Mihail Gorbaciov și bazată pe dezvoltarea comunicării și a transparenței. — Cuv. rus.

PERÉTE, *pereți,* s.m. **1.** Element de construcție așezat vertical (sau puțin înclinat), făcut din zidărie, din lemn, din piatră etc., care limitează, separă sau izolează încăperile unei clădiri între ele sau de exterior și care susține planșeele, etajele și acoperișul. ✧ Loc. adj. *De perete* = care este fixat, prins de perete. *Lampă de perete.* ✧ Loc. adj. și adv. *Perete în perete* = cu unul din pereți comun sau lipit de cel al încăperii vecine; *p. ext.* (care este) în imediata vecinătate a (locuinței) cuiva. ✧ Expr. *A da* (sau *a deschide, a lăsa, a izbi* etc.) *ușa* (sau *poarta) de perete* = a deschide larg, la maximum ușa, poarta. *A se da* (sau *a se izbi*, *a se bate) cu capul de pereți* (sau *de toți pereții*) = a fi deznădăjduit; a regreta enorm o greșeală făcută. *De când (se) scria musca pe perete* = de demult. *Între patru pereți* = **a)** la adăpost; **b)** în secret; izolat. *Pereții au ochi* (sau *urechi)*, se zice pentru a atrage cuiva atenția să fie precaut, să se ferească atunci când spune ceva (secret). *A vorbi la pereți* = a vorbi zadarnic, fără să fie ascultat. **2.** Masiv pietros care se înalță (aproape) vertical. **3.** Parte a unui obiect, a unui sistem tehnic etc. care se aseamănă cu un perete (**1**), mărginind, izolând, protejând; piesă dintr-un sistem tehnic care are rolul de a separa între ele anumite spații sau sistemul tehnic de spațiile înconjurătoare. ✦ Element anatomic, membrană etc. care înconjoară o cavitate a corpului. [Var.: (reg.) **păréte** s.m.] — Lat. **paries, -tis.**

PERÉU, *pereeuri,* s.n. Strat de piatră care căptușește un taluz, un șanț sau o suprafață înclinată de teren pentru a împiedica surparea pământului sau eroziunea lui de către ape. [Pl. și: *peree*] — Din fr. **perré.**

PERFÉCT, -Ă, *perfecți, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care întrunește în gradul cel mai înalt toate calitățile cerute; desăvârșit. ✧ *Gaz perfect* = gaz ale cărui molecule, de dimensiuni neglijabile față de distanțele dintre ele, nu exercită forțe de atracție una

asupra alteia şi care verifică, la orice temperatură, legile gazelor. *Număr perfect* = număr natural egal cu suma divizorilor săi. **2.** (Adesea adverbial) Absolut, deplin, complet, total. ✦ (Adverbial; eliptic) Îmi convine, sunt de acord; foarte bine, bravo, excelent. **II.** S.n. Timp al verbului care exprimă o acţiune petrecută şi încheiată în trecut; trecut. ✧ *Perfectul compus* = timp trecut care exprimă acţiunea fără a o raporta la momentul vorbirii sau raportând-o ca un trecut mai îndepărtat. *Perfectul simplu* = timp trecut care exprimă acţiunea fără a o raporta la momentul vorbirii, sau raportând-o la un trecut mai apropiat. *Mai mult ca perfectul* = timp trecut folosit pentru a exprima o acţiune încheiată înaintea alteia, petrecută tot în trecut. — Din lat. **perfectus,** germ. **perfekt.**

PERFECTÁ, *perfectez,* vb. I. Tranz. A duce la bun sfârşit, a desăvârşi, a definitiva, a încheia (un acord, o tranzacţie etc.). — Din **perfect.**

PERFECTÁRE, *perfectări,* s.f. Acţiunea de *a perfecta* şi rezultatul ei. — V. **perfecta.**

PERFECTÍBIL, -Ă, *perfectibili, -e,* adj. Care poate fi desăvârşit, perfecţionat. — Din fr. **perfectible.**

PERFECTIBILITÁTE s.f. Însuşirea sau faptul de a fi perfectibil. ✦ Credinţă apărută în epoca iluminismului potrivit căreia folosirea adecvată a raţiunii ar avea ca rezultat realizarea deplină a posibilităţilor umane. — Din fr. **perfectibilité.**

PERFECTÍV, -Ă, *perfectivi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre aspectul, sensul verbelor) Care exprimă acţiunea verbului eliminând noţiunea de durată şi de desfăşurare, insistând asupra începutului şi sfârşitului ei, a rezultatului ei; (despre verbe) care are acest aspect. **2.** S.n. Verb care are aspect perfectiv. — Din fr. **perfectif,** germ. **perfektiv.**

PERFECTIVIZÁ, *perfectivizez,* vb. I. Tranz. (Gram.) A face ca un verb să devină perfectiv. — **Perfectiv** + suf. *-iza*.

PERFECTIVIZÁRE, *perfectivizări,* s.f. Acţiunea de *a perfectiviza*. — V. **perfectiviza.**

PERFECTIVIZÁT, -Ă, *perfectivizaţi, -te,* adj. (Despre verbe) Care a devenit perfectiv. — V. **perfectiviza.**

PERFECTIZÁ, *perfectizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A perfecţiona. — **Perfect** + suf. *-iza*.

PERFÉCŢIE s.f. v. **perfecţiune.**

PERFECŢIONÁ, *perfecţionez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) îmbunătăţi calitativ. ✦ A face să acumuleze sau a acumula (prin studii sistematice) cunoştinţe temeinice (şi noi) într-un anumit domeniu. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **perfectionner.**

PERFECŢIONÁRE, *perfecţionări*, s.f. Acţiunea de *a (se) perfecţiona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **perfecţiona.**

PERFECŢIONÁT, -Ă, *perfecţionaţi, -te*, adj. Care a devenit de o mai bună calitate, îmbunătăţit (calitativ); care reprezintă un progres. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **perfecţiona.**

PERFECŢIONÍSM s.n. **1.** Tendinţă de a atinge perfecţiunea. **2.** (Med.) Tendinţă maladivă spre perfecţiune, care poate ajunge la obsesie. **3.** Punct de vedere la stoici şi scriitorii creştini, după care scopul vieţii este atingerea unui ideal perfect. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **perfectionnisme.**

PERFECŢIONÍST, -Ă, *perfecţionişti, -ste,* adj. s.m. şi f. **1.** (Adept) al perfecţionismului (**1**). **2.** (Persoană) care suferă de perfecţionism (**2**). — Din fr. **perfectionniste.**

PERFECŢIÚNE, (**2**) *perfecţiuni,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi perfect, starea a ceea ce este perfect; desăvârşire. ✧ Loc. adv. *La perfecţie* = în mod desăvârşit, perfect. **2.** (Concr.) Lucru sau fiinţă perfectă, desăvârşită. **3.** (În teologia şi filosofia tradiţională) Caracterul a ceea ce este neschimbător şi autonom, care nu posedă nimic potenţial. [Pr.: *-ţi-u-*. — Var.: **perfécţie** s.f.] — Din lat. **perfectio, -onis,** fr. **perfection.**

PERFÍD, -Ă, *perfizi, -de,* adj. (Despre oameni) Care, sub o înfăţişare binevoitoare sau indiferentă, ascunde răutate, viclenie, necinste; care vatămă pe cel care îi acordă încredere. ✦ (Despre manifestările oamenilor, fenomene, lucruri) Care este vătămător, periculos, fără să pară astfel. — Din fr. **perfide.**

PERFIDÍE, *perfidii,* s.f. Trăsătură de caracter, faptă, manifestare care denotă răutate, viclenie, necinste, în ciuda aparenţelor (binevoitoare). [Acc. şi: *perfídie*] — Din fr. **perfidie.**

PERFOLIÁT, -Ă, *perfoliaţi, -te,* adj. (Despre frunze sau despre peţioluri) Care înfăşoară tulpina astfel încât pare străpuns de ea. [Pr.: *-li-at*] — Din fr. **perfolié.**

PERFORÁ, *perforez,* vb. I. **1.** Tranz. A face o gaură care străpunge un material. ✦ Spec. A străpunge cu o maşină specială bilete, tichete etc. pentru a marca. **2.** Tranz. şi refl. (Med.) A (se) sparge, a (se) găuri, a produce sau a apărea un orificiu ca urmare a unui proces patologic. — Din fr. **perforer.**

PERFORÁJ, *perforaje,* s.n. Perforare. — Din fr. **perforage.**

PERFORÁNT, -Ă, *perforanţi, -te,* adj. Care perforează. ✦ (Anat.; despre muşchi) Care este străbătut de tendoane, de artere etc. — Din fr. **perforant.**

PERFORÁRE, *perforări,* s.f. Acţiunea de *a (se) perfora* şi rezultatul ei; perforaţie, perforat[1], perforaj, găurire, străpungere. — V. **perfora.**

PERFORÁT[1] s.n. Perforare. — V. **perfora.**

PERFORÁT[2], -Ă, *perforaţi, -te,* adj. Găurit, străpuns cu ajutorul unei unelte sau al unei maşini. ✦ Spec. (Despre părţi ale corpului) Străpuns de un glonţ, de o armă ascuţită (care produce o gaură). ✦ (Despre organe, ţesuturi) Găurit, cu orificiu apărut în urma unui proces patologic, a unui traumatism. — V. **perfora.**

PERFORATÓR, -OÁRE, *perforatori, -oare,* s.n., s.m. şi f. **1.** S.n. Maşină, aparat, unealtă cu care se fac găuri într-un material. **2.** S.n. (Inform.) Periferic care permite operaţii de ieşire pe cartele perforate sau bandă de hârtie perforată. **3.** S.m. şi f. (Rar) Persoană care se ocupă cu perforarea unei piese tehnice, a unui perete de stâncă etc. — Din fr. **perforateur.**

PERFORÁŢIE, *perforaţii,* s.f. Perforare; (concr.) gaură făcută prin perforare. ✦ (Med.) Găurire a unui organ, a unui ţesut, a unui os, a unei membrane în urma unui proces patologic; (concr.) gaură, orificiu astfel apărut. [Var.: **perforaţiúne** s.f.] — Din fr. **perforation.**

PERFORAŢIÚNE s.f. v. **perforaţie.**

PERFORMÁNT, -Ă, *performanţi, -te,* adj. **1.** (Despre sisteme tehnice, aparate, maşini etc.) Care este susceptibil de un randament ridicat. **2.** (Ec.; despre produse) Foarte competitiv. — Din fr. **performant.**

PERFORMÁNŢĂ, *performanţe,* s.f. Rezultat (deosebit de bun) obţinut de cineva într-o întrecere sportivă; *p. ext.* realizare deosebită într-un domeniu de activitate. ✦ Cel mai bun rezultat obţinut de un sistem tehnic, de o maşină, de un aparat etc. — Din fr. **performance.**

PERFORMÉR, -Ă, *performeri, -e*, s.m. şi f. Sportiv, echipă, cal de curse care a obţinut o performanţă deosebită într-o întrecere. — Din engl. **performer.**

PERFÚZIE, *perfuzii,* s.f. Introducere lentă şi continuă, picătură cu picătură, a sângelui sau a unei substanţe medicamentoase în venă ori în ţesutul subcutanat, în scopuri terapeutice. — Din fr. **perfusion.**

PERFUZÓR, *perfuzoare,* s.n. (Med.) Instrument folosit pentru perfuzie. — Din fr. **perfuseur.**

PERGAMÉNT, *pergamente,* s.n. **1.** Piele (de oaie, de viţel etc.) prelucrată special pentru a se putea scrie pe ea, folosită în trecut în loc de hârtie. **2.** Document, text scris pe pergament (**1**). **3.** Hârtie translucidă care nu lasă să pătrundă grăsimile sau umezeala, folosită mai ales la ambalarea alimentelor; hârtie pergaminată. — Din lat. **pergamentum.**

PERGAMENTÓS, -OÁSĂ, *pergamentoşi, -oase,* adj. Care are aspectul sau consistenţa pergamentului. — **Pergament** + suf. *-os*.

PERGAMINÁTĂ, *pergaminate,* adj. f. (În sintagma) *Hârtie pergaminată* = pergament (**3**). — Cf. it. pergamenato.

PERGAMOÍD s.n. v. **pegamoid.**

PERGAMÚT, -Ă, *pergamuţi, -te*, adj. (În sintagma) *Păr pergamut* = varietate de păr cu fructe galbene, zemoase şi parfumate. *Pară pergamută* (şi substantivat, f.) = fructul varietăţii de păr descrise mai sus. [Var.: **bergamót, -ă, bergamút, -ă** adj.] — Din ngr. **perghamóto.**

PERGHÉL, *pergheluri*, s.n. **1.** (Înv. şi reg.) Cerc; circumferinţă. ✧ Loc. adv. *În perghel* = circular. ✧ Loc. vb. *A da pergheluri* = a înconjura. ✦ Numele unui joc de copii cu arşice. **2.** Instrument în formă de compas, folosit la măsurarea sau compararea grosimilor; *p. gener.* compas. **3.** Partea concavă a unei bolţi; zidărie în formă de arc sau de semicerc. — Din tc. **pergel.**

PÉRGOLĂ, *pergole,* s.f. Construcţie uşoară într-un parc sau într-o grădină, formată dintr-o reţea de grinzi de lemn susţinute de şiruri de coloane, de stâlpi pe care se întind plante agăţătoare decorative. — Din fr., it. **pergola.**

PERHIDRÓL s.n. Soluţie de apă oxigenată, folosită ca dezinfectant, ca decolorant şi în cosmetică. — Din fr. **perhydrol.**

PERI- Element de compunere însemnând „în jurul", care serveşte la formarea unor adjective. — Din fr. **péri-.**

PERIÁ, *périi*, vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) curăţa de praf, de scame, de noroi cu ajutorul periei. ✦ A(-şi) netezi părul cu peria de cap. **2.** Tranz. A trece de repetate ori cu peria de fuioare peste fuiorul de in sau de cânepă ieşit din ragilă pentru a-l curăţa de câlţi, de impurităţi; a scărmăna, a pieptăna. **3.** Tranz. Fig. A stiliza, a îndrepta, a îmbunătăţi o lucrare literară, ştiinţifică etc. **4.** Tranz. Fig. (Fam.) A bate, a lovi. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A linguşi pe cineva. [Pr.: *-ri-a*] — Din **perie.**

PERIÁNT, *periante,* s.n. Învelişul floral al plantelor (diferenţiat în caliciu şi corolă). [Pr.: *-ri-ant*] — Din fr. **périanthe.**

PERIARTERÍTĂ, *periarterite,* s.f. Inflamaţie care cuprinde succesiv toate straturile peretelui arterial, producând obstruări arteriale şi noduli de-a lungul unor artere, în special la cele ale membrelor. [Pr.: *-ri-ar-*] — Din fr. **périartérite.**

PERIARTRÍTĂ, *periartrite,* s.f. Inflamaţie a ţesuturilor din jurul unei articulaţii. [Pr.: *-ri-ar-*] — Din fr. **périarthrite.**

PERIÁT[1], *periaturi,* s.n. Faptul de *a (se) peria*. [Pr.: *-ri-at*] — V. **peria.**

PERIÁT[2], -Ă, *periaţi, -te,* adj. Curăţat sau netezit cu peria. [Pr.: *-ri-at*] — V. **peria.**

PERIBÓL, *periboluri,* s.n. **1.** Spaţiu sacru în jurul templelor greceşti sau romane, decorat cu statui şi monumente votive. **2.** Incintă exterioară a unor edificii sacre. — Din fr. **péribole.**

PERIBRONŞÍTĂ, *peribronşite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a ţesutului conjunctiv din jurul bronhiilor. — Din fr. **péribronchite.**

PERICÁRD, *pericarduri,* s.n. Înveliş al inimii, format dintr-o foiţă seroasă şi una fibroasă. [Pl. şi: *pericarde*] — Din fr. **péricarde.**

PERICÁRDIC, -Ă, *pericardici, -ce*, adj. Care aparține pericardului, privitor la pericard. — Din fr. **péricardique.**

PERICARDÍTĂ, *pericardite,* s.f. Boală care se manifestă prin inflamația pericardului. — Din fr. **péricardite.**

PERICÁRP, *pericarpuri,* s.n. Ansamblul straturilor de țesuturi care alcătuiesc pereții unui fruct. [Pl. și: *pericarpe*] — Din fr. **péricarpe.**

PERICARPÁTIC, -Ă, *pericarpatici, -ce,* adj. (Geogr.; despre forme de relief, regiuni) Care este situat în jurul Munților Carpați. — **Peri-** + **carpatic.**

PERICÉNTRU, *pericentre,* s.n. (Astron.) Punct de pe orbita unui corp ceresc situat la cea mai mică depărtare de corpul ceresc central în raport cu care se face mișcarea. — Din fr. **péricentre,** engl. **pericentre.**

PERICÍCLU, *pericicluri,* s.n. Strat extern al cilindrului central al rădăcinii sau tulpinii plantelor. — Din fr. **péricycle.**

PERICISTÍTĂ, *pericistite,* s.f. (Med.) Inflamație acută sau cronică a țesutului din jurul vezicii urinare. — Din fr. **péricystite.**

PERICLÁZ s.n. Oxid de magneziu natural, cristalizat. — Din fr. **périclase.**

PERICLÍN, *periclinuri,* s.n. **1.** (Bot.) Totalitatea frunzelor sau bracteelor care formează involucrul florilor din familia compozeelor. **2.** (Geol.) Zonă de apropiere și de unire a formațiunilor geologice de pe cele două flancuri ale cutelor. — Din fr. **péricline.**

PERICLINÁL, -Ă, *periclinali, -e,* adj. (Geol.) Referitor la periclin (**2**); care este situat în jurul suprafeței axiale a cutelor scoarței Pământului. — Din fr. **périclinal.**

PERICLÍNIC, -Ă, *periclinici, -ce*, (Bot.) Care are periclin (**1**). — **Periclin** + suf. *-ic*.

PERICLITÁ, *periclitez,* vb. I. Tranz. A pune în pericol; a primejdui. — Din fr. **péricliter.**

PERICLITÁNT, -Ă, *periclitanți, -te,* adj. Primejdios. — Din fr. **périclitant.**

PERICLITÁRE, *periclitări,* s.f. Acțiunea de *a periclita* și rezultatul ei; primejduire. — V. **periclita.**

PERICLITÁTE s.f. Pericol, primejdie. — Din **periclita.**

PERÍCOL, *pericole,* s.n. Situație, întâmplare care pune sau poate pune în primejdie existența, integritatea cuiva sau a ceva; primejdie, amenințare. ✧ *Pericol social* = caracterul unei acțiuni sau inacțiuni prin care se aduce atingere suveranității, independenței sau unității statului, persoanei și drepturilor acestuia și în general ordinii de drept. ✦ (Rar) Risc. — Din lat. **periculum,** it. **pericolo.**

PERICOLECISTÍTĂ, *pericolecistite,* s.f. (Med.) Inflamație a membranei care acoperă vezicula biliară și a țesutului care o înconjoară. — Din fr. **péricholécystite.**

PERICOLÍTĂ, *pericolite,* s.f. (Med.) Inflamație a țesutului din jurul colonului. — Din fr. **péricolite.**

PERICOLPÍTĂ, *pericolpite,* s.f. (Med.) Inflamație a țesuturilor din jurul vaginului. — Din fr. **péricolpite.**

PERICÓPĂ, *pericope,* s.f. Pasaj din Biblie , cu caracter moralizator, citit în cadrul unei slujbe religioase. ✦ (Rar) Definiție exactă. — Din germ. **Perikope.**

PERICRANIÁN, -Ă, *pericranieni, -e,* adj. Care aparține pericraniului, privitor la pericraniu. [Pr.: *-ni-an*] — **Pericraniu** + suf. *-an*.

PERICRÁNIU, *pericranii,* s.n. Periostul suprafeței externe a craniului. — Din ngr. **perikránion,** fr. **péricrâne.**

PERICULÓS, -OÁSĂ, *periculoși, -oase,* adj. Care prezintă sau poate prezenta un pericol; primejdios. — Din lat. **periculosus,** it. **pericoloso.**

PERICULOZITÁTE s.f. Însușirea sau faptul de a fi periculos. — **Periculos** + suf. *-itate.*

PERIDÉRM, *periderme,* s.n. **1.** (Anat.) Pătură superficială a epidermei fetale. **2.** (Bot.) Totalitatea țesuturilor protectoare care înlocuiesc epiderma. — Din fr. **périderme.**

PERIDÓT, *peridote,* s.n. Silicat natural de magneziu și de fier cristalizat, de culoare verzuie-măslinie, galbenă sau incoloră, cu luciu sticlos. — Din fr. **péridot.**

PERIDOTÍT, *peridotite,* s.n. Rocă în care predomină peridotul. [Var.: **peridotítă** s.f.] — Din fr. **péridotite,** germ. **Peridotite.**

PERIDOTÍTĂ s.f. v. **peridotit.**

PERIDRÓM, *peridromuri*, s.n. **1.** Galerie acoperită care înconjoară un edificiu la nivelul pământului, servind ca loc de plimbare. **2.** Spațiul exterior cuprins între peretele naosului și colonada unui templu antic. — Din fr. **péridrome.**

PÉRIE, *perii,* s.f. **1.** Obiect făcut dintr-o placă de lemn, de os, de metal în care sunt fixate fire de păr de animale, fire textile, de sârmă, fire sintetice și care servește la frecat, la curățat etc. manual diverse obiecte. ✦ Fig. (Fam. și depr.) Om lingușitor. **2.** Unealtă sau organ de mașină asemănătoare cu peria (**1**), folosite la curățarea, netezirea sau înăsprirea suprafeței unui corp. ✦ Unealtă asemănătoare cu o perie (**1**), cu care se bate hârtia așezată pe un șpalt, cu scopul de a imprima pe ea textul; *p. ext.* text imprimat astfel, care servește pentru corectură. **3.** Piesă componentă a mașinilor electrice, care face contactul electric alunecător cu colectorul sau cu inelele de contact. — Et. nec. Cf. sl. perije.

PERIÉC, *perieci,* s.m. Persoană din Sparta antică aparținând unei categorii sociale de oameni liberi, dar lipsiți de drepturi politice. [Pr.: *-ri-ec*] — Din fr. **périèque.**

PERIEGÉZĂ, *periegeze,* s.f. (Livr.) Călătorie. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **périégèse.**

PERIÉR, -Ă, *perieri, -e,* s.m. și f. (Rar) Lucrător care se ocupă cu confecționarea sau cu vânzarea periilor, a pensulelor, a bidinelelor. [Pr.: *-ri-er*] — **Perie** + suf *-ar*.

PERIÉRE, *perieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) peria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **peria.**

PERIERÍE, *perierii,* s.f. (Rar) Ateliere în care se fac (și se vând) perii; magazin de perii. [Pr.: *-ri-e-*] — **Perier** + suf. *-ie*.

PERIESOFAGÍTĂ, *periesofagite,* s.f. (Med.) Inflamație a țesutului din jurul esofagului. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **périesophagite.**

PERIETÓR, -OÁRE, *perietori, -oare,* adj. (Despre unele organe de mașini) Care curăță, netezește, piaptănă, scarmănă. [Pr.: *-ri-e-*] — **Peria** + suf *-tor*.

PERIETÚRĂ, *perieturi,* s.f. Acțiunea de a (se) peria și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — **Peria** + suf. *-tură*.

PERIFÉRIC, -Ă, *periferici, -ce,* adj. Care ține de periferie, privitor la periferie; situat la periferie, specific periferiei. ✦ Fig. De mică însemnătate; secundar. ✦ (Substantivat, n.) Subsistem al calculatorului electronic care permite operații de transfer de date. — Din fr. **périphérique.**

PERIFERÍE, *periferii*, s.f. (Adesea fig.) Ținut, regiune, cartier, zonă, punct situate la margine în raport cu centrul sau cu un punct de referință. ✧ Loc. adj. *De periferie* = **a)** provincial; **b)** de calitate sau importanță redusă; **c)** care aparține sau este specific mahalalei. ✦ (Rar) Curbă închisă care limitează o figură geometrică sau o suprafață; circumferință. — Din lat. **peripheria,** germ. **Peripherie,** fr. **périphérie.**

PERIFLEBÍTĂ, *periflebite,* s.f. (Med.) Inflamație a tunicii externe a venelor, însoțită de reacția inflamatorie a țesutului înconjurător. — Din fr. **périphlébite,** engl. **periphlebitis.**

PERIFRÁSTIC, -Ă, *perifrastici, -ce,* adj. Exprimat prin perifrază; care conține perifraze. ✧ *Formă (verbală) perifrastică* = formă verbală compusă cu un verb auxiliar. — Din fr. **périphrastique,** germ. **periphrastisch.**

PERIFRAZÁ, *perifrazez,* vb. I. Tranz. A parafraza. — Din fr. **périphraser.**

PERIFRÁZĂ, *perifraze,* s.f. Procedeu gramatical și stilistic de exprimare prin mai multe cuvinte a ceea ce, în mod obișnuit, se poate reda printr-un singur cuvânt; grup de cuvinte care înlocuiește un termen unic cu același sens. — Din ngr. **perífrasis,** germ. **Periphrase,** fr. **périphrase.**

PERIGÉU, *perigee,* s.n. Punct în care un astru sau un satelit artificial aflat în mișcare orbitală se găsește cel mai aproape de Pământ. ✦ Moment, timp în care astrul sau satelitul se află în acest punct. — Din fr. **périgée,** lat. **perigaeum.**

PERIGLACIÁR, -Ă, *periglaciari, -e,* adj. (În sintagma) *Zonă* (sau *regiune) periglaciară* (și substantivat, n.) = regiune situată la periferia ghețarilor, caracterizată printr-o climă specifică și prin anumite procese și forme determinate de condițiile fizico-geografice. ✦ Care aparține zonei mai sus definite, privitor la această zonă. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **périglaciaire.**

PERIGÓN, *perigoane,* s.n. Înveliș floral simplu, nediferențiat în caliciu și corolă. — Din fr. **périgone,** lat. **perigonium.**

PERIHÉLIE s.f. v. **periheliu.**

PERIHÉLIU, *perihelii,* s.n. Punct în care o planetă sau o cometă, aflate în mișcare în jurul Soarelui, se găsesc cel mai aproape de acesta. ✦ Moment, timp în care astrul sau cometa se află în acest punct. [Var.: (înv.) **perihélie** s.f.] — Din fr. **périhélie,** lat. **perihelium.**

PERILIMFÁTIC, -Ă, *perilimfatici, -ce,* adj. (Fiziol.) Care ține de perilimfă, de perilimfă. — Din fr. **périlymphatique,** engl. **perilymphatic.**

PERILÍMFĂ s.f. Lichid incolor care se găsește între labirintul osos și labirintul membranos al urechii interne. — Din fr. **périlymphe.**

PERIMÁ, pers. 3 *perimează*, vb. I. Refl. (Despre idei, concepții, teorii) A înceta să mai fie actual, să mai corespundă; a ieși din uz; a se demoda, a se învechi. ✦ (Jur.; despre procese, acțiuni etc.) A se stinge (în fața unei instanțe) din cauza depășirii termenului legal. — Din fr. **périmer.**

PERIMÁRE, *perimări,* s.f. Acțiunea de *a se perima*. — V. **perima.**

PERIMARÍTIM, -Ă, *perimaritimi, -e*, adj. De pe malurile mării. — Din fr. **périmaritime.**

PERIMÁT, -Ă, *perimați, -te,* adj. (Despre idei, concepții, teorii) Care nu mai este actual; învechit, demodat, ieșit din uz. ✦ (Jur.; despre procese, recursuri) Stins, anulat prin depășirea termenului legal. — V. **perima.**

PERIMÉT, *perimete,* s.n. Frânghie, funie de care sunt prinse cârligele carmacelor de pescuit. — Din rus. **peremet.**

PERIMETRÁL, -Ă, *perimetrali, -e,* adj. (Rar) Perimetric. — Din fr. **périmétral.**

PERIMÉTRIC, -Ă, *perimetrici, -ce*, adj. Care ține de perimetru, referitor la perimetru, de perimetru. — Din fr. **périmétrique.**

PERIMÉTRU, *perimetre,* s.n. **1.** (Mat.) Suma lungimilor laturilor unui poligon; linie închisă care mărginește o suprafață. **2.** Suprafață cuprinsă într-un perimetru (**1**); limită a teritoriului unei localități, a unei zone etc. — Din fr. **périmètre,** ngr. **perímetros,** germ. **Perimeter.**

PERIMONTÁN, -Ă, *perimontani, -e,* adj. (Despre forme de relief, regiuni etc.) Situat în jurul munților, la poalele acestora. — **Peri-** + **montan.**

PÉRINĂ s.f. v. **pernă.**

PERINDÁ, *perínd*, vb. I. **1.** Refl. A trece sau a veni unul după altul, a se succeda (în timp, în spațiu); a circula (unul după altul). **2.** Tranz. (Reg.) A trece de la unul la altul, a lua pe rând. ✦ A cutreiera. — **Pe** + **rând.**

PERINDÁRE, *perindări,* s.f. Acțiunea de *a (se) perinda* și rezultatul ei; succesiune. — V. **perinda.**

PERINEÁL, -Ă, *perineali, -e*, adj. Care aparține perineului, privitor la perineu, de perineu. [Pr.: *-ne-al*] — Din fr. **périnéal.**

PERINEFRÍTĂ, *perinefrite,* s.f. Boală care constă în inflamarea țesuturilor care înconjoară rinichii. — Din fr. **périnéphrite.**

PERINEOGRAFÍE, *perineografii,* s.f. (Med.) Radiografie a regiunii perineale. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **périnéographie.**

PERINEORAFÍE, *perineorafii,* s.f. (Med.) Refacere chirurgicală a rupturii de perineu. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **périnéoraphie.**

PERINÉRV s.n. (Anat.) Țesut conjunctiv care unește fasciculele secundare ale fibrelor nervoase. — După fr. **périnévre.**

PERINÉU, *perinee,* s.n. Regiune anatomică cuprinsă între organele genitale externe și anus. — Din fr. **périnée.**

PERINEVRÍTĂ, *perinevrite,* s.f. (Med.) Inflamație a perinervului. — Din fr. **périnévrite.**

PERINÍȚĂ s.f. v. **pernință.**

PERINÓC, *perinoace,* s.n. Bucată de lemn fixată deasupra osiei carului sau a căruței, pe care se sprijină dricul. — Din rus. **perenoga.**

PERINTRÓL s.n. Ulei sulfurat, folosit la spălarea și la piuarea lânii. — Et. nec.

PERINÚȚĂ s.f. v. **pernuță.**

PERIOÁDĂ, *perioade,* s.f. **1.** Interval de timp în cursul căruia se desfășoară un fenomen sau se petrece un eveniment. ✦ Subdiviziune a timpului geologic mai mică decât era. ✦ (Bot.) *Perioadă de vegetație* = interval de timp în care plantele își desăvârșesc întregul ciclu biologic. ✦ (Fiz.) *Perioadă de înjumătățire* = interval de timp în care se descompune jumătate dintr-o cantitate de element radioactiv. (Chim.) *Perioadă de inducție* = interval de timp necesar pentru ca o reacție să înceapă să se desfășoare cu viteza corespunzătoare condițiilor respective. **2.** Interval de timp care se scurge între cele două momente în care se reproduce un fenomen astronomic; interval de timp după care un astru, în mișcarea sa, se află în aceeași situație relativă față de un anumit reper. **3.** (Fiz.) Interval de timp după care se repetă un fenomen, reproducându-se consecutiv valorile unei mărimi caracteristice acelui fenomen. **4.** (Mat.) Intervalul creșterii minime a variabilei independente, după care se reproduc, în aceeași ordine, aceleași valori ale unor mărimi. ✦ Mulțimea numerelor de o cifră care se repetă infinit într-o fracție zecimală. **5.** Fiecare dintre cele șapte rânduri în care sunt aranjate elementele chimice din tabloul periodic al lui Mendeleev. **6.** Interval de timp dintre două accese ale unei boli. ✦ (Înv.; în forma *period*) Menstruație. **7.** Frază amplă, cu caracter unitar și armonios, datorat în special simetriei structurii ei. **8.** Parte unitară dintr-o compoziție muzicală, formată din mai multe fraze. [Pr.: *-ri-oa-*. — Var.: **periód** s.n.] — Din lat. **periodus,** ngr. **periodos,** fr. **période.**

PERIÓD s.n. v. **perioadă.**

PERIÓDIC, -Ă, *periodici, -ce*, adj. **1.** Care revine, care se repetă (regulat) după anumite intervale de timp (egale); care constă în parcurgerea repetată a aceleiași succesiuni de stări (în intervale de timp egale). ✧ *Publicație periodică* (și substantivat, n.) = publicație care apare la intervale regulate, la date fixe. *Sistem periodic (al elementelor)* = (mod de) clasificare a elementelor chimice după proprietățile lor (masă atomică, număr atomic). *Tabloul* (sau *tabelul) periodic al elementelor* = tabel în care figurează elementele chimice dispuse potrivit sistemului periodic. (Mat.) *Funcție periodică* = funcție care admite o perioadă (**4**). *Fracție periodică* = fracție zecimală în care, după virgulă, aceleași cifre se repetă la infinit în aceeași ordine. (Fiz.) *Mișcare periodică* = mișcare a unei particule care, după un anumit interval de timp, revine la aceeași stare de mișcare. ✦ (Despre boli și manifestările lor) Care revine la intervale regulate. **2.** Care se referă la perioadă, privitor la perioadă. [Pr.: *-ri-o-*] — Din lat. **periodicus,** ngr. **periodikós,** fr. **périodique.**

PERIODICITÁTE, *periodicități,* s.f. Proprietate a unui fenomen, a unei mărimi, a unei acțiuni de a fi periodică (**1**); repetarea periodică a valorilor unei mărimi, a unui fenomen, a unei acțiuni. ✧ *Periodicitatea elementelor* = repetarea proprietăților chimice și fizice la elementele chimice cu structură analoagă și cu un număr atomic diferit, care formează un grup și care sunt cuprinse în aceeași coloană din tabloul periodic al elementelor. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **périodicité.**

PERIODÍSM s.n. (Biol.) Proprietate a unor funcții fiziologice de a se repeta la intervale regulate de timp. [Pr.: *-ri-o-*] — **Perioadă** + suf. *-ism.*

PERIODIZÁ, *periodizez,* vb. I. Tranz. A stabili perioade în cadrul unei discipline cu caracter istoric, a împărți pe perioade. [Pr.: *-ri-o-*] — **Perioadă** + suf. *-iza.*

PERIODIZÁNT, -Ă, *periodizanți, -te,* adj. (Rar; despre stil) Caracterizat prin perioade (**7**). [Pr.: *-ri-o-*] — Din **perioadă.**

PERIODIZÁRE, *periodizări,* s.f. Acțiunea de *a periodiza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-o-*] — V. **periodiza.**

PERIODMÉTRU, *periodmetre,* s.n. Aparat electronic digital folosit pentru măsurarea perioadelor semnalelor periodice. [Pr.: *-ri-od-*] — Din fr. **périodemètre.**

PERIODÓNT, *periodonturi,* s.n. (Anat.) Parodonțiu moale. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **périodonte.**

PERIODÓNTIC, -Ă, *periodontici, -ce,* adj. (Anat.) Al periodontului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **périodontique.**

PERIODONTÍTĂ, *periodontite,* s.f. (Med.) Inflamație a periostului dintelui. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **périodontite.**

PERIODÓNȚIU s.n. Țesut care înconjură dintele. [Pr.: *-ri-o-*] — Cf. fr. p é r i o d o n t e.

PERIÓST, *periosturi*, s.n. Membrană conjunctiv-fibroasă care învelește osul. [Pr.: *-ri-ost*] — Din fr. **périoste.**

PERIOSTÍTĂ, *periostite,* s.f. Inflamație a periostului cauzată de un traumatism, de propagarea unei infecții etc. [Pr.: *-ri-os-*] — Din fr. **périostite.**

PERIOSTÓZĂ, *periostoze,* s.f. (Med.) Inflamare sau îngroșare a periostului în urma unei periostite acute sau cronice. [Pr.: *-ri-os-*] — Din fr. **périostose.**

PERIPATÉTIC, -Ă, *peripatetici, -ce,* adj. Care este întemeiat de Aristotel, care urmează doctrina lui Aristotel, care aparține peripatetismului, privitor la peripatetism. ✦ (Substantivat) Peripatetician. — Din fr. **péripatétique.**

PERIPATETICIÁN, *peripateticieni,* s.m. Adept al peripatetismului; *p. ext.* intelectual căruia îi place să discute plimbându-se. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **péripatéticien.**

PERIPATETICÍSM s.n. (Rar) Peripatetism. — **Peripatetic** + suf. *-ism.*

PERIPATETÍSM s.n. Doctrina filosofică a lui Aristotel și a continuatorilor săi. — Din fr. **péripatétisme.**

PERIPATETIZÁ, *peripatetizez,* vb. I. Intranz. A discuta probleme de știință sau de filosofie plimbându-se (după obiceiul lui Aristotel). — **Peripatetic** + suf. *-iza*.

PERIPETÍE, *peripeții,* s.f. Întâmplare sau serie de întâmplări și de incidente neprevăzute (și impresionante) care intervin în viața cuiva; *spec.* serie de astfel de întâmplări prezentate într-o operă literară. — Din fr. **péripétie.**

PERIPÍSCĂ, *peripișți,* s.f. (Înv.) Motiv (de proces); neînțelegere, ceartă. [Pl. și: *peripișțe*] — Din rus. **perepiska.**

PERIPLIZÓN, *periplizoane,* s.n. (Înv.; în expr.) *A lua* (pe cineva sau ceva) *în periplizon* = a râde (de cineva sau de ceva), a lua în râs (pe cineva sau ceva). — Din ngr. **peripézon** (part. prez. al lui *peripézo*).

PERÍPLU, *periple,* s.n. Călătorie lungă pe mări și oceane; călătorie lungă (și anevoioasă). — Din fr. **périple.**

PERIPTÉR, *periptere,* s.n. Edificiu înconjurat pe toate părțile de o galerie cu coloane. ✧ (Adjectival) *Templu peripter*. — Din ngr. **peripteros,** fr. **périptère.**

PERISÁBIL, -Ă, *perisabili, -e,* adj. Care se strică, se alterează ușor; supus stricăciunii, alterării, dispariției. — Din fr. **périssable.**

PERISABILITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este perisabil.✦ Scădere în cantitate a unor mărfuri, intervenită în timp (și din cauze diverse). — **Perisabil** + suf. *-itate.*

PERISCÓP, *periscoape,* s.n. Instrument optic care servește la observarea câmpului de operații dintr-o tranșee, dintr-un submarin etc. ✧ *Periscop solar* = periscop special cu care se fotografiază poziția față de orizont a discului solar. — Din fr. **périscope.**

PERISFÉRĂ s.f. Înveliș intern al Pământului, care se întinde de la suprafața acestuia până la adâncimea de 1200 km. — Din fr. **périsphère.**

PERISÍP, *perisipuri,* s.n. Fâșie îngustă de pământ pe malul mării, formată prin acumularea aluviunilor, care închide un liman sau o lagună. — Et. nec.

PERISODACTÍL, *perisodactile,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere erbivore cu un număr impar de degete; (și la sg.) animal din acest ordin. — Din fr. **périssodactyle.**

PERISPÉRM s.n. Țesut vegetal care acumulează substanțele nutritive de origine nucleară din unele semințe. — Din fr. **périsperme.**

PERISPOMÉN, *perispomene,* s.n. Accent circumflex în limba greacă. [Pl. și: (înv.) *perispomeni*] — Din ngr. **perispoméni.**

PERISTÁLTICĂ, *peristaltice,* adj. (În sintagma) *Mișcare peristaltică* = peristaltism. — Din fr. **péristaltique.**

PERISTALTÍSM s.n. Mișcare de contracție (urmată de o relaxare periodică) a musculaturii stomacului și intestinului, care se propagă sub formă de unde și face ca alimentele să fie împinse de-a lungul tubului digestiv; *p. ext.* mișcare de același tip a altor structuri anatomice tubulare; *spec.* mișcare de contracție a mușchilor inimii, care se propagă ondulatoriu. — Din fr. **péristaltisme.**

PERISTÍL, *peristiluri,* s.n. Galerie interioară sau exterioară formată dintr-un șir de coloane sau de stâlpi, care mărginește o clădire, o grădină, o sală; ansamblul acestor coloane. ✦ A doua curte interioară a clădirilor romane, închisă și mărginită de porticuri și rezervată vieții familiale. — Din fr. **péristyle.**

PERISTÍLIC, -Ă, *peristilici, -ce,* adj. (Arh.) De peristil. — Din fr. **péristylique.**

PERISTÓM, *peristomuri*, s.n. (Zool.) Orificiu bucal sau regiune din jurul acestuia la unele nevertebrate, care ajută la colectarea hranei. ✦ (La gasteropode) Regiune îngroșată din jurul cochiliei, care secretă o substanță din care se formează cochilia. — Din fr. **péristom.**

PERISTOMÁL, -Ă, *peristomali, -e,* adj. (Zool.) De peristom, al peristomului. — Din fr. **péristomal.**

PERÍȘ, *perișuri,* s.n. (Reg.) Loc în care cresc mulți peri[1]. — **Păr**[1] + suf. *-iș.*

PERIȘOÁRĂ, *perișoare,* s.f. Preparat de formă sferică din carne tocată (amestecată cu orez și cu alte adaosuri), folosit în alimentație. — **Pară**[2] + suf. *-işoară.*

PERIȘÓR[1]**,** *perișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *păr*[1]. **2.** (Bot.; și în sintagma *perișori absorbanți)* Parte anatomică a rădăcinii plantelor cu rol de absorție.

PERIȘÓR[2], *perișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *păr*[2]. **2.** Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze ovale, plane pe fața superioară și păroase *(Elymus asper).* **3.** (Reg.) Mică plantă erbacee cu tulpina fină, cu frunze late, acoperite cu peri scurți, și cu flori mici roșietice *(Circaea alpina).* — **Păr[2]** + suf. *-işor*.

PERITEÁG, *periteaguri,* s.n. Unealtă de pescuit alcătuită din trei perimete. — Din rus. **pereteaga.**

PERITÉLIU, *peritelii,* s.n. (Anat.) Țesut conjunctiv care înconjoară capilarele și vasele mici. — Din fr. **périthélium,** engl. **perithelium.**

PERITERÉSTRU, -Ă, *peritereștri, -stre,* adj. Care este, care se află, care se petrece în jurul Pământului. — **Peri-** + **terestru.**

PERITIFLÍTĂ, *peritiflite,* s.f. Boală care constă în inflamarea peritoneului din regiunea cecului[2]. — Din fr. **périty phlite.**

PERITOMÍE, *peritomii,* s.f. (Med.) Excizie a unei porțiuni de conjunctivă din jurul corneei pentru tratamentul panusului. — Din fr. **péritonie.**

PERITONEÁL, -Ă, *peritoneali, -e,* adj. Care aparține peritoneului, privitor la peritoneu, de peritoneu. [Pr.: *-ne-al*] — Din fr. **péritonéal.**

PERITONEOSCÓP, *peritoneoscoape,* s.n. (Med.) Laparoscop. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **péritonéoscope.**

PERITONEOSCOPÍE, *peritoneoscopii,* s.f. (Med.) Examen endoscopic al cavității abdominale; celioscopie, laparoscopie. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **péritonéoscopie.**

PERITONÉU, *peritonee,* s.n. Membrană seroasă subțire care căptușește peretele cavității abdomenului și acoperă organele cuprinse în această cavitate. — Din lat. **peritonaeum.**

PERITONÍTĂ, *peritonite,* s.f. Boală de natură infecțioasă care constă în inflamarea peritoneului. — Din fr. **péritonite.**

PERIUNGHIÁL, -Ă, *periunghiali, -e,* adj. (Med.) Care este situat în jurul unei unghii. *Inflamație periunghială*. [Pr.: *-ri-un-ghi-al*] — **Peri-** + **unghie** + suf. *-al.*

PERIÚȚĂ, *periuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *perie.* ✦ Epitet peiorativ dat unui om lingușitor. **2.** (Reg.) Segment al piciorului albinei acoperit cu fire păroase. [Pr.: *-ri-u-*] — **Perie** + suf. *-uță.*

PERIVASCULÁR, -Ă, *perivasculari, -e,* adj. (Anat.) Care este situat în jurul vaselor. — Din fr. **périvasculaire.**

PERJ, *perji,* s.m. Varietate de prun; *p. gener.* (reg.) prun. — Din **perjă** (derivat regresiv).

PERJÁR, *perjari,* s.m. (Reg.) Persoană care cultivă perji; *p. gener.* prunar. — **Perj** + suf. *-ar*.

PÉRJĂ, *perje,* s.f. Specie de prună a cărei carne se dezlipește ușor de pe sâmbure; *p. gener.* (reg.) prună. — Et. nec.

PERJĂRÍE, *perjării,* s.f. (Reg.) Livadă de perji; *p. gener.* prunărie, prunet. [Var.: **perjerie** s.f.] — **Perj** + suf. *-ărie.*

PERJERÍE s.f. v. **perjărie.**

PERL s.n. Corp de literă cu mărimea de cinci puncte tipografice. — Din germ. **Perl.**

PERLÁ, *perlez,* vb. I. Tranz. **1.** A împodobi cu perle. **2.** (Poligr.) A acoperi suprafața unei tipărituri cu particule globulare de cerneală. — Din fr. **perler.**

PERLÁRE, *perlări,* s.f. Acțiunea de *a perla*. — V. **perla.**

PERLÁT, -Ă, *perlați, -te,* adj. **1.** Care este împodobit cu perle (**1**); care are aspectul sau strălucirea perlelor, ca de perle. **2.** (Muz.; despre o bucată, despre un pasaj) Care este executat prin detașarea clară a fiecărei note. **3.** (În sintagma) *Grevă perlată* = grevă în care muncitorii dintr-o întreprindere opresc sau încetinesc lucrul la o fază, la un stadiu de producție. — Din fr. **perlé.**

PÉRLĂ, *perle,* s.f. **1.** Piatră semiprețioasă, aproximativ sferică, de culoare argintie, cu luciu sidefiu, produsă de anumite scoici, de unde este extrasă și folosită ca podoabă; mărgăritar; imitație a acestei pietre, folosită ca obiect de podoabă. ✦ Fig. Persoană cu merite deosebite; lucru de mare valoare. ✦ Fig. (Ir.) Eroare grosolană (și ridicolă); gafă verbală. **2.** Element ornamental de formă sferică, folosit la decorarea unor muluri arhitecturale. — Din fr. **perle,** it. **perla,** germ. **Perle.**

PERLIÉR, -Ă, *perlieri, -e,* adj. (Livr.) De perle (**1**). ✦ (Despre scoici) Din ale căror secreții se formează perle [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **perlier.**

PERLINGUÁL, -Ă, *perlinguali, -e,* adj. (Despre medicamente sau despre administrarea unor medicamente) Care este pus pe limbă sau sub limbă pentru a fi resorbit rapid de mucoasa limbii și a avea, în felul acesta, o acțiune cât mai rapidă. ✧ (Adverbial) *Medicamentul se administrează perlingual*. — Din germ. **perlingual.**

PERLÍT s.n. Material de construcție cu structură spongioasă fină, obținut din rocă vulcanică și folosit la executarea unor tencuieli termoizolante. — Din germ. **Perlit,** rus. **perlit.**

PERLÍTĂ, *perlite,* s.f. Constituent structural al aliajelor de fier și carbon. — Din fr. **perlite.**

PERLÓN s.n. Fibră textilă din polimer sintetic, de tipul relonului; material textil confecționat din această fibră. — Din germ. **Perlon,** fr., rus. **perlon.**

PERMALLÓY s.n. Aliaj de fier și nichel folosit la confecționarea de miezuri magnetice pentru aparate de măsură, la amplificatoare magnetice etc. [Pr.: *-loi*] — Din fr. **permalloy,** germ. **Permalloy.**

PERMANÉNT, -Ă, *permanenți, -te,* adj. Care există, care durează mereu sau mult timp fără a se schimba, care se petrece fără întrerupere; necontenit, neîntrerupt. ✧ *Ondulație permanentă* (și substantivat, n.) = ondulație a părului făcută printr-un procedeu special, pentru a se menține mai multă vreme. *Păr permanent* (și substantivat, n.) = păr cu ondulație permanentă. ✦ Care funcționează neîntrerupt o perioadă de timp determinată, exercitând anumite atribuții. *Comisie permanentă*. ✧ (Despre salariați) Care este angajat definitiv în schema unei întreprinderi sau instituții sau care este asimilat salariaților din schemă. ✧ *Armată permanentă* = armată întreținută neîntrerupt de un stat prin recrutări periodice. ✦ (În vechea armată) Care presta serviciul militar fără întrerupere. — Din fr. **permanent.**

PERMANENTIZÁ, *permanentizez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină permanent; a (se) statornici. — **Permanent** + suf. *-iza.*

PERMANENTIZÁRE, *permanentizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) permanentiza* și rezultatul ei; statornicire. — V. **permanentiza.**

PERMANÉNȚĂ, *permanențe,* s.f. **1.** Stare, însușire a unui lucru, a unei acțiuni, a unui fenomen care durează fără întrerupere; (calitate a) ceea ce este durabil, permanent; caracter permanent; durată lungă a anumitor lucruri, fenomene etc. ✧ Loc. adv. *În permanență* = fără întrerupere, în mod permanent; mereu. **2.** (Concr.) Organ sau serviciu însărcinat în anumite instituții sau întreprinderi cu asigurarea funcționării permanente a unor secții (de obicei a celor care lucrează cu publicul). — Din fr. **permanence.**

PERMANGANÁT, *permanganați,* s.m. (Chim.) Sare a acidului permanganic. ✧ *Permanganat de potasiu* = substanță cristalină pe bază de potasiu, de culoare roșie-violetă, cu reflexe metalice, solubilă în apă, folosită în farmacie (ca antiseptic), în chimia analitică (ca oxidant), în industria textilă etc. — Din fr. **permanganate.**

PERMANGÁNIC, -Ă, *permanganici, -ce*, adj. (Chim.) Care se referă la unii compuși ai manganului, care conține unii compuși ai manganului. ✧ *Acid permanganic* = acid care conține mangan, stabil numai în soluție apoasă, folosit ca oxidant. — Din fr. **permanganique.**

PERMEÁBIL, -Ă, *permeabili, -e,* adj. Care permite trecerea prin el a unui lichid sau a unui gaz. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **perméable.**

PERMEABILITÁTE, *permeabilități,* s.f. **1.** Însușire a unui material de a fi permeabil. **2.** (Fiz.) Mărime egală cu raportul dintre inducția magnetică și intensitatea câmpului magnetic. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **perméabilité.**

PERMEABILIZÁ, *permeabilizez,* vb. I. Tranz. A face permeabil. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **perméabiliser.**

PERMEABILIZÁRE, *permeabilizări*, s.f. Acțiunea de *a permeabiliza*. [Pr.: *-me-a-*] — V. **permeabiliza.**

PERMEABILIZÁT, -Ă, *permeabilizați, -te,* adj. Care a devenit permeabil. [Pr.: *-me-a-*] — V. **permeabiliza.**

PERMEAMÉTRU, *permeametre,* s.n. Aparat pentru determinarea permeabilității unui material. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **perméamètre,** germ. **Permeameter.**

PERMEÁNȚĂ s.f. (Fiz.) Mărime magnetică egală cu raportul dintre fluxul magnetic care trece printr-un circuit magnetic și tensiunea magnetică din lungul circuitului. [Pr.: *-me-an-*] — Din fr. **perméance.**

PERMENDÚR s.n. Aliaj de cobalt și fier, de obicei cu o mare permeabilitate magnetică, folosit în electrotehnică. — Et. nec.

PERMETIVITÁTE s.f. v. **permitivitate.**

PERMIÁN, -Ă, *permieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultima perioadă a erei paleozoice. **2.** Adj. Care ține de permian (**1**), care se referă la permian, caracteristic permianului. [Pr.: *-mi-an*] — Din fr. **permien.**

PERMINVÁR s.n. Aliaj de nichel și cobalt sau de nichel, cobalt și molibden, cu permeabilitate magnetică mare, folosit în industria electrotehnică. — Din fr. **perminvar.**

PERMÍS, *permise,* s.n. Autorizație dată de un organ competent pentru exercitarea anumitor activități de către persoana căreia i se eliberează. *Permis de vânătoare.* — Din fr. **permis.**

PERMISÍE, *permisii,* s.f. Învoire (acordată în special militarilor) de a părăsi serviciul pe o durată scurtă de timp. — Din fr. **permission,** lat. **permissio.**

PERMISIONÁR, *permisionari,* s.m. (Livr.) Soldat aflat în permisie. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **permissionnaire.**

PERMISIÚNE, *permisiuni,* s.f. Învoire, aprobare (cerută de cineva sau acordată cuiva) de a face ceva; îngăduință, încuviințare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **permission,** lat. **permissio, -onis.**

PERMISÍV, -Ă, *permisivi, -e,* adj. Care este admis ușor; care permite sau tolerează comportamente, practici pe care alții le-ar dezaproba sau care sunt vizate a fi reprimate. — Din fr. **permissif.**

PERMISIVITÁTE s.f. Faptul de *a fi permisiv.* — Din fr. **permissivité.**

PERMÍTE, *permit,* vb. III. Tranz. **1.** A lăsa, a accepta, a da voie ca un lucru să se facă sau să se producă într-un anumit fel (și a nu-l împiedica); a încuviința, a îngădui. **2.** (Cu complementul persoanei în dativ) A-și lua libertatea de a face ceva; a-și îngădui, a îndrăzni. — Din fr. **permettre,** lat. **permittere.**

PERMITIVITÁTE, *permitivități,* s.f. (Fiz.) Mărime egală cu raportul dintre inducția electrică și intensitatea câmpului electric. [Var.: (rar) **permetivitáte** s.f.] — Din fr. **permitivité.**

PERMUTÁ, *permút,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) muta în altă parte cu serviciul, cu slujba; a (se) transfera. **2.** Tranz. (Mat.; Lingv.) A efectua o permutare (**2**). — Din fr. **permuter,** lat. **permutare.**

PERMUTÁBIL, -Ă, *permutabili, -e,* adj. Care poate fi permutat. — Din fr. **permutable.**

PERMUTABILITÁTE s.f. Caracter permutabil. — Din fr. **permutabilité.**

PERMUTÁRE, *permutări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) permuta* (**1**); transfer, permutaţie. ✦ (Concr.) Ordin, dispoziţie de transferare. **2.** (Mat.; Lingv.; mai ales la pl.) Operaţie prin care se schimbă între ele locurile a două sau a mai multor elemente; grupe distincte de obiecte astfel formate; permutaţie. — V. **permuta.**

PERMUTAŢIONÁL, -Ă, *permutaţionali, -e,* adj. Care ţine de permutaţie, de permutaţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din engl. **permutational.**

PÉRNĂ, *perne,* s.f. **1.** Obiect confecţionat din două bucăţi dreptunghiulare sau pătrate de ţesătură de bumbac, lână etc., cusute între ele, având în interior fulgi, lână, puf etc., şi pe care, de obicei, cineva îşi pune capul când se culcă. ✧ *Pernă electrică* = obiect în formă de pernă (**1**) plată, în care se găsesc rezistenţe electrice izolate şi releuri de protecţie, folosit ca termofor. *Pernă de călcat* = ustensilă auxiliară asemănătoare cu perna (**1**), care se foloseşte la călcatul obiectelor de îmbrăcăminte, în special a mânecilor, piepţilor, umerilor. **2.** Obiect de tapiţerie, format dintr-un fel de sac umplut cu păr, cu iarbă-de-mare etc., adesea prevăzut cu arcuri, care se aşază pe scaune, pe băncile unui automobil etc. **3**. (În sintagma) *Pernă de aer* = curent de aer antrenat între două suprafeţe aflate în mişcare relativă şi care serveşte ca lubrifiant. [Var.: (pop.) **pérină** s.f.] — Din sb **perina.**

PERNICIÓS, -OÁSĂ, *pernicioşi, -oase,* adj. Care cauzează un rău, care este periculos (în special pentru sănătate); vătămător, dăunător. ✧ *Anemie pernicioasă* = formă gravă de anemie cu evoluţie foarte rapidă, care poate cauza moartea. *Febră pernicioasă* = formă gravă a paludismului. [Pr.: *-ci-os*] — Din lat. **perniciosus,** fr. **pernicieux.**

PERNICIOZITÁTE s.f. Faptul sau însuşirea de a fi pernicios. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **perniciosité.**

PERNIOÁRĂ, *pernioare,* s.f. (Pop.) Perniţă (**I 1**). [Pr.: *-ni-oa-*] — **Pernă** + suf. *-ioară*.

PERNIŞOÁRĂ, *pernişoare,* s.f. (Pop.) Perniţă (**I 1**). — **Pernă** + suf. *-işoară*.

PERNÍŢĂ, *pernițe,* s.f. **I. 1.** Diminutiv al lui *pernă* (**1**); pernuţă (**1**), pernioară, pernişoară; *spec.* puişor. **2.** (Urmat adesea de determinarea „de ace") Săculeţ de diferite forme, umplut cu cârlţi, vată, nisip etc., în care se înfig, pentru a fi păstrate, ace şi bolduri; pernuţă (**2**). ✦ Piesă confecţionată din vată de croitorie, care se aplică la umerii unor obiecte de îmbrăcăminte (sacouri, paltoane, taioare) pentru a da îmbrăcămintei respective forma corespunzătoare umărului. ✦ Mică pernă (**1**) confecţionată din ţesătură de lână sau de bumbac, cusută cu sârmă subţire de cupru, montată în cutia de osie inferioară a vehiculelor de cale ferată şi folosită la ungerea fusului osiilor. **II. (**În forma *periniță)* Dans popular în care un băiat iese în centrul horei, îşi alege din horă o fată cu care îngenunchează (pe o pernă sau o batistă) şi o sărută, fata urmând să facă în continuare acelaşi lucru cu alt băiat; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **perinița** s.f.] — **Pernă** + suf. *-iță*.

PERNÚŢĂ, *pernuțe,* s.f. **1.** Perniţă (**I 1**). **2.** Perniţă (**I 2**). **3.** Parte proeminentă şi moale a extremităţii labei la feline; *p. ext.* (impr.) proeminenţă situată în partea superioară extremă a copitei calului. [Var.: **perinúţă** s.f.] — **Pernă** + suf. *-uță*.

PERÓN, *peroane,* s.n. **1.** Platformă (acoperită sau descoperită) amenajată într-o staţie de cale ferată, de-a lungul liniilor, pentru a uşura urcarea şi coborârea călătorilor. **2.** Platformă situată în faţa intrării principale a unei clădiri. — Din fr. **perron.**

PERONÉU, *peronee,* s.n. Os lung şi subţire al scheletului (uman), situat între genunchi şi gleznă, articulat cu tibia şi cu metatarsul, formând împreună scheletul gambei. — Din fr. **péroné.**

PERONÍNĂ s.f. Narcotic cu acţiune mai puternică decât morfina. — Din fr. **péronine.**

PERONOSPÓRA s.f. v. **peronosporă.**

PERONOSPÓRĂ, *peronospore,* s.f. Nume dat mai multor ciuperci inferioare, parazite pe plantele fanerogame. [Var.: **peronospóra** s.f.] — Din lat. **peronospora.**

PERORÁ, *perorez,* vb. I. Intranz. A vorbi mult, pe un ton însufleţit şi emfatic. ✦ Tranz. (Rar) A dezbate, a susţine cu înflăcărare o problemă, o tezăetc. — Din fr. **pérorer.**

PER ORÁL adv. Administrat pe cale bucală; (med.) per os. — **Per** + **oral.**

PERORÁRE, *perorări,* s.f. Acţiunea de *a perora* şi rezultatul ei. — V. **perora.**

PERORÁŢIE, *perorații,* s.f. Parte finală, concluzie a unui discurs, a unei cuvântări, rostită de vorbitor pe un ton însufleţit (şi emfatic); *p. gener.* vorbire însufleţită (şi emfatică), care caută să convingă. — Din lat. **peroratio.** Cf. fr. p é r o r a i s o n.

PER OS adv. (Med.) Per oral. — Expr. lat.

PEROXÍD, *peroxizi,* s.m. Derivat al apei oxigenate, rezultat prin înlocuirea hidrogenului acesteia cu metale sau cu radicali organici. — Din fr. **peroxyde.**

PEROXIDÁZĂ, *peroxidaze,* s.f. (Biol.) Enzimă care catalizează desfacerea unor peroxizi. — Din fr. **peroxydase,** germ. **Perroxydase.**

PER PÉDES loc. adv. Pe jos. — Loc. lat.

PERPELEÁLĂ s.f. v. **pârpăleală.**

PERPELÍ s.f. v. **pârpăli.**

PERPELÍRE s.f. v. **pârpălire.**

PERPELÍT, -Ă adj. v. **pârpălit.**

PERPENDICULÁR, -Ă, *perpendiculari, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre drepte sau planuri; *p. ext.* despre obiecte sau părţi ale lor, despre poziţia lor etc.) Care formează între ele unghiuri adiacente egale sau unghiuri diedre adiacente egale. **2.** S.f. Dreaptă perpendiculară (**1**) pe altă dreaptă sau pe un plan. — Din lat. **perpendicularis,** germ. **perpendikular,** fr. **perpendiculaire.**

PERPENDICULARITÁTE s.f. Faptul sau însuşirea de a fi perpendicular (**1**); poziţie perpendiculară; relaţie care există între două drepte sau planuri care formează între ele unghiuri adiacente egale sau unghiuri diedre adiacente egale. — Din fr. **perpendicularité.**

PÉRPER, *perperi*, s.m. Monedă bizantină de aur, care a circulat (bătută cu stemă proprie) şi în Ţările Române, în sec. XIV–XV. — Din ngr. **ipérpiron.**

PERPERÍT s.n. (Ist.) Dare indirectă pe produsele comercializate care se plătea domniei în Ţara Românească. — **Perper** + suf. *-it.*

PERPETUÁ, *perpetuez*, vb. I. Tranz. şi refl. A face să dureze sau a continua să dureze veşnic sau vreme îndelungată; a (se) transmite (din generaţie în generaţie, din veac în veac); a (se) continua. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **perpétuer,** lat. **perpetuare.**

PERPETUÁRE, *perpetuări,* s.f. Faptul de *a (se) perpetua;* dăinuire de-a lungul vremii; perpetuaţie. ✧ *Perpetuarea speciei* = continuarea existenţei unei specii prin reproducere. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **perpetua.**

PERPETUÁŢIE s.f. (Rar) Perpetuare. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **perpétuation.**

PERPETUITÁTE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este perpetuu; durată veşnică sau îndelungată. [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **perpétuité.**

PERPÉTUU, -UĂ, *perpetui, -ue,* adj. Care durează veşnic sau vreme îndelungată, care nu încetează, nu se sfârşeşte niciodată; etern, veşnic; permanent, continuu. [Pr.: *-tu-u*] — Din lat. **perpetuus.**

PERPÉTUUM MÓBILE loc. s.n. **1.** Dispozitiv fizico-chimic capabil să funcţioneze efectuând lucru mecanic sau producând energie, fără să primească energie din exterior. **2.** Denumire dată unor piese muzicale instrumentale de virtuozitate, cu ritm rapid, alcătuite din note scurte şi de valoare egală, a căror succesiune repetată lasă impresia unei mişcări continue. — Loc. lat.

PERPLÉX, -Ă, *perplecşi, -xe,* adj. (Despre oameni) Surprins, uimit, uluit (şi nedumerit); încurcat, dezorientat, năuc, năucit. ✦ (Despre atitudinea, manifestările oamenilor) care arată, exprimă, trădează perplexitate. — Din fr. **perplexe,** lat. **perplexus,** germ. **perplex.**

PERPLEXITÁTE, *perplexități,* s.f. Stare a celui perplex; surprindere, uimire, amestecă cu nedumerire; uimire, dezorientare (a cuiva, în faţa unei situaţii neaşteptate, dificile, confuze). — Din fr. **perplexité.**

PERS, *perşi,* s.m. (Mai ales la pl.) Persan (**1**). — Din ngr. **pérsis,** fr. **Perse.**

PERSÁN, -Ă, *persani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia Persiei sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Persiei sau persanilor (**1**), privitor la Persia ori la persani; persienesc. ✧ *Covor persan* (şi substantivat, n.) = covor de calitate superioară (la origine confecţionat în Persia), cu bătătura alcătuită din fire înnodate şi tăiate la o anumită lungime pe toată suprafaţa covorului. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de persani (**1**). [Var.: **persián, -ă** s.m. şi f., adj.] — Din fr. **persan.**

PERSECUTÁ, *persecút*, vb. I. Tranz. A urmări pe cineva cu perseverenţă în toate acţiunile sale cu scopul de a-i cauza un rău; a prigoni, a asupri, a urgisi, a oropsi; (cu sens atenuat) a provoca necazuri, neajunsuri; a nedreptăţi. ✦ A urmări cu perseverenţă, a nu slăbi, a obseda. *Ideea mă persecută*. — Din fr. **persécuter.**

PERSECUTÁRE, *persecutări,* s.f. Acţiunea de *a persecuta* şi rezultatul ei; prigonire, asuprire, persecuţie. — V. **persecuta.**

PERSECUTÁT, -Ă, *persecutați, -te,* adj. (Despre oameni) Urmărit sistematic (şi cu perseverenţă) de cineva care vrea să-i provoace un neajuns, un rău; prigonit, asuprit, oropsit. — V. **persecuta.**

PERSECUTÓR, -OÁRE, *persecutori, -oare,* s.m. şi f. (Adesea adjectival) Persoană care persecută; prigonitor, asupritor. — Din fr. **persécuteur.**

PERSECÚŢIE, *persecuții,* s.f. Urmărire nedreaptă şi perseverentă a cuiva, cu intenţia de a-i provoca un rău, un neajuns; prigoană; (cu sens atenuat) nedreptate repetată cu insistenţă; persecutare. ✧ *Mania persecuției* = idee fixă a unei persoane care se consideră nedreptăţită de toată lumea. — Din fr. **persécution.**

PERSEÍDE s.f. pl. Ploaie periodică de stele din direcţia constelaţiei Perseu, care apare la mijlocul lunii august. — Din fr. **perséides.**

PERSEVERÁ, *perseverez,* vb. I. Intranz. A rămâne ferm şi constant la o idee, la un sentiment, la o atitudine; a stărui cu răbdare şi cu convingere într-o acţiune. — Din fr. **persévérer,** lat. **perseverare.**

PERSEVERÁŢIE s.f. Perseverenţă. ✦ Spec. (Med.) Statornicie în anumite acte, gesturi sau atitudini, repetate cu încăpăţânare bolnăvicioasă. [Var.: **perseverațiúne** s.f.] — Din fr. **persévération.**

PERSEVERAŢIÚNE s.f. v. **perseverație.**

PERSEVERÉNT, -Ă, *perseverenți, -te*, adj. (Despre oameni) Care perseverează; stăruitor, tenace. ✦ (Despre manifestările, acţiunile etc. oamenilor) Care demonstrează perseverenţă, stăruinţă, tenacitate. — Din fr. **persévérant.**

PERSEVERÉNȚĂ s.f. Acțiunea de a persevera; însușirea de a fi perseverent; stăruință, statornicie în muncă, în convingeri, în atitudini etc.; tenacitate. [Var.: (înv.) **perseverínță** s.f.] — Din fr. **persévérance,** lat. **perseverantia.**

PERSEVERÍNȚĂ s.f. v. **perseverență.**

PERSIÁN, -Ă s.m. și f., adj. **persan.**

PERSIÁNĂ, *persiene*, s.f. Oblon de lemn sau de metal format dintr-un cadru pe care sunt fixate lame înguste așezate orizontal, putând fi alipite sau depărtate unele de altele, care servește să protejeze o ușă sau o fereastră de lumina prea puternică a soarelui, de ploaie etc.; jaluzea. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **persienne.**

PERSIENÉSC, -EÁSCĂ, *persienești,* adj. (Înv.) Persan. [Pr.: *-si-e-*] — **Persian** + suf. *-esc*.

PERSIFLÁ, *persiflez*, vb. I. Tranz. A lua în râs pe cineva sau ceva, vorbind pe un ton ironic, a-și bate joc, a lua peste picior; a zeflemisi. — Din fr. **persifler.**

PERSIFLÁJ s.n. (Rar) Persiflare. — Din fr. **persiflage.**

PERSIFLÁNT, -Ă, *persiflanți, -te,* adj. Care persiflează; zeflemitor, persiflator. — Din fr. **persiflant.**

PERSIFLÁRE, *persiflări,* s.f. Acțiunea de *a persifla* și rezultatul ei; zeflemisire, persiflaj. — V. **persifla.**

PERSIFLATÓR, -OÁRE, *persiflatori, -oare,* adj. Care persiflează. *Ton persiflator*. — **Persifla** + suf. *-tor*.

PERSISTÁ, *persíst*, vb. I. Intranz. **1.** A rămâne neclintit în hotărârile, în atitudinile, în sentimentele etc. sale; a stărui în continuare. **2.** A continua să existe, să fie, să se mențină; a se menține, a dura, a dăinui. — Din fr. **persister.**

PERSISTÉNT, -Ă, *persistenți, -te,* adj. Care rămâne (multă vreme) neschimbat, care continuă să existe sau să dureze (multă vreme); care se menține fără să slăbească în intensitate. ✧ (Bot.) *Frunze persistente* = frunze care rămân verzi în timpul uneia sau mai multor ierni. — Din fr. **persistant.**

PERSISTÉNȚĂ s.f. Acțiunea sau faptul de a persista; caracterul a ceea ce este persistent; însușirea de a fi persistent. ✧ *Persistența imaginilor* = fenomen (pe care se bazează cinematografia) care constă în menținerea senzației vizuale pe retină un anumit timp după dispariția obiectului văzut. — Din fr. **persistance.**

PERSOÁNĂ, *persoane,* s.f. **1.** Individ al speciei umane, om considerat prin totalitatea însușirilor sale fizice și psihice; ființă omenească, ins. ✧ *În persoană* = **a)** loc. adj. și adv. însuși, personal, singur (fără intermediul cuiva); **b)** loc. adj. întruchipat, în carne și oase, personificat. ✦ (Înv.) Personaj (**2**). **2.** (În sintagmele) *Persoană fizică* = om considerat ca subiect cu drepturi și cu obligații și care participă în această calitate la raporturile juridice civile. *Persoană juridică* (sau *morală)* = organizație, instituție etc. care, având o alcătuire de sine stătătoare și un patrimoniu propriu în vederea îndeplinirii unui anume scop admis de lege, este subiect cu drepturi și cu obligații, deosebit de personalele fizice care intră în componența acestora. **3.** Categorie gramaticală specifică verbului și unor pronume (personal, reflexiv, posesiv, de întărire), prin care se indică vorbitorul, interlocutorul și orice obiect deosebit de vorbitor și de interlocutor; fiecare dintre formele flexionare ale verbului și ale unor pronume prin care se indică raporturile de mai sus. **4.** (Rel.) Subiectul care este și își asumă în mod individual substanța comună a lui Dumnezeu: Dumnezeu este unu în trei persoane, Hristos este unu ca persoană. — Din lat. **persona,** germ. **Person,** fr. **personne.**

PERSONAGÍU s.n. v. **personaj.**

PERSÓNA GRÁTA, *personae gratae,* loc. s.f. Persoană agreată de un guvern pe lângă care este acreditată diplomatic. — Loc. lat.

PERSONÁJ, *personaje,* s.n. **1.** Persoană (**1**) care deține o funcție importantă în viața politică, socială, culturală; personalitate (**3**) **2.** Fiecare dintre persoanele (**1**) care figurează într-o operă literară; erou într-o operă literară, muzicală, cinematografică sau plastică. ✧ *Personaj alegoric* = personificare, în literatură sau în artele plastice, a unei noțiuni abstracte, a unei idei, a unor sentimente etc. ✦ P. anal. Persoană care are un rol în anumite întâmplări. [Var.: (rar) **personágiu** s.n.] — Din fr. **personnage,** it. **personaggio.**

PERSONÁL, -Ă, *personali, -e*, adj., s.n. **I.** Adj. **1**. Care aparține unei anumite persoane (**1**), privitor la o anumită persoană, care este specific, caracteristic pentru o persoană; individual, propriu. ✧ *Legături personale* = legături de prietenie. *Răspundere personală* = răspundere care îi revine cuiva sau pe care și-o asumă cineva individual. ✦ Original. ✦ Cu personalitate puternică, marcată. ✦ (Adverbial) Din punctul de vedere al persoanei care vorbește; direct, în persoană, nemijlocit. **2.** (În sintagmele) *Tren personal* (și substantivat, n.) = tren de persoane (**1**), care circulă cu o viteză relativ mică și care oprește în toate stațiile. (Gram.) *Pronume personal* = pronume care desemnează diferitele persoane (**1**) și care se declină schimbându-și forma după persoană, număr și caz. (Gram.) *Mod personal* = mod ale cărui forme se modifică după cele trei persoane (**3**). (Gram.) *Gen personal* = categorie gramaticală existentă în unele limbi care diferențiază persoanele de animale și de lucruri. **II.** S.n. **1.** (Cu sens colectiv) Totalitatea persoanelor (**1**) care lucrează într-o întreprindere, într-o instituție, pe un vehicul de transport terestru sau aerian etc. ✦ Categorie de angajați stabilită după anumite criterii: pregătire, specializare, sector de activitate etc. ✦ Serviciu dintr-o întreprindere sau instituție care se ocupă cu angajarea salariaților, cu evidența lor. **2.** Categorie de lucrători din cadrul unei întreprinderi sau instituții care îndeplinesc o muncă cu același specific. — Din lat. **personalis,** germ. **personell, personal,** it. **personale,** fr. **personnel.**

PERSONALÍSM s.n. **1.** Atitudine a cuiva care ia în considerare în primul rând punctele de vedere și interesele personale; subiectivism. **2.** (Fil.) Concepție potrivit căreia Dumnezeu este persoană, în opoziție cu modul în care este conceput în panteism și idealismul absolut. — Din fr. **personnalisme.** Cf. germ. Personalismus.

PERSONALÍST, -Ă, *personaliști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține personalismului, privitor la personalism, care manifestă personalism; subiectivist. **2.** S.m. și f. Adept al personalismului. — Din fr. **personnaliste.**

PERSONALITÁTE, *personalități,* s.f. **1.** Ceea ce este propriu, caracteristic fiecărei persoane (**1**) și o distinge ca individualitate conștientă și liberă; ansamblu de însușiri stabile ce caracterizează mental și comportamental o persoană; felul propriu de a fi al cuiva. ✧ *Personalitate juridică* = calitatea de subiect de drepturi și obligații a unei organizații. **2.** Persoană cu aptitudini și cu însușiri deosebite, cu autoritate și prestigiu, care aduce o contribuție valoroasă în domeniul social-politic, cultural-științific etc. ✧ *Personalitate istorică* = conducător al unui stat, al unui popor etc. care prin activitatea sa exercită o influență apreciabilă asupra destinelor acestora, asupra desfășurării evenimentelor. *Cultul personalității* = divinizarea reprezentanților puterii bisericești și laici, sacralizarea acestei puteri. **3.** Persoană (**1**) care deține o funcție importantă în viața politică, socială, culturală; personaj (**1**). **4.** (Astăzi rar; mai ales la pl.) Aluzie tendențioasă și jignitoare la adresa unei persoane (**1**). — Din fr. **personnalité,** germ. **Personalität.**

PERSONALIZÁ, *personalizez*, vb. I. Tranz. **1.** A personifica (**1**). **2.** A individualiza. — Din fr. **personnaliser.**

PERSONALIZÁT, -Ă, *personalizați, -te,* adj. Care ține de o anumită persoană (**1**); individualizat. — V. **personaliza.**

PERSÓNA NON GRÁTA, *personae non gratae,* loc. s.f. Denumire folosită pentru a desemna un reprezentant diplomatic despre care statul în care a fost acreditat declară că trebuie să-și înceteze activitatea pe teritoriul respectiv; *p. gener.* persoană indezirabilă. — Loc. lat.

PERSONIFICÁ, *personífic,* vb. I. Tranz. **1.** A atribui lucrurilor, animalelor sau fenomenelor din natură însușiri omenești și a le reprezenta ca atare; a personaliza; *p. ext.* a simboliza. **2.** A găsi expresia concretă în cineva sau în ceva; a exemplifica printr-o persoană (**1**) sau printr-un personaj (**2**) care posedă în cel mai înalt grad o calitate, un anumit caracter, un defect; a întruchipa, a întrupa, a încarna. — După fr. **personnifier.** Cf. it. personificare.

PERSONIFICÁRE, *personificări*, s.f. Faptul de *a personifica*; personificație; *spec.* figură de stil prin care se atribuie lucrurilor, animalelor sau fenomenelor din natură însușiri omenești. — V. **personifica.**

PERSONIFICÁT, -Ă, *personificați, -te,* adj. **1.** (Despre lucruri, animale sau fenomene din natură) Care este reprezentat sub înfățișarea sau cu însușirile unei persoane (**1**). **2.** Care exemplifică (prin persoana sa) o calitate, un anumit caracter, un defect pe care îl posedă în cel mai înalt grad. — V. **personifica.**

PERSONIFICATÓR, -OÁRE, *personificatori, -oare,* adj. Care personifică, servește să personifice. — Din fr. **personnificateur.**

PERSONIFICÁȚIE, *personificații,* s.f. (Înv.) Personificare. — Din fr. **personnification.**

PERSPECTIVÁL, -Ă, *perspectivali, -e,* adj. (Rar) Care este propriu unei perspective (**1**), de perspectivă. — **Perspectivă** + suf. *-al*.

PERSPECTÍVĂ, *perspective,* s.f. **1.** Reprezentare tridimensională prin desen a unui corp din spațiu pe o suprafață plană. ✧ *În perspectivă* = respectând regulile de reprezentare a obiectelor în spațiu, ținând seama de depărtarea relativă a obiectelor. ✦ Disciplină care se ocupă cu studiul metodelor folosite pentru realizarea perspectivei (**1**). ✦ Fig. Fel particular de a vedea lucrurile, aspect sub care se prezintă lucrurile; punct de vedere. **2.** Privire generală, aspect general asupra unui peisaj, a unei scene sau a unui obiect văzute din depărtare; priveliște. **3.** Fig. Ceea ce se întrevede ca posibil, realizabil în viitor; posibilitate de dezvoltare, de realizare în viitor a ceva sau a cuiva. ✧ Loc. adj. și adv. *În perspectivă* = (care este) pe cale sau cu șanse de a se îndeplini în viitor. **4.** Ceea ce poate ajunge cineva în viitor; posibilitate de dezvoltare a cuiva. — Din fr. **perspective.**

PERSPECTIVITÁTE, *perspectivități,* s.f. Corespondență între o figură geometrică și imaginea ei, obținută prin perspectivă (**1**). — **Perspectivă** + suf. *-itate*.

PERSPECTOGRÁF, *perspectografe,* s.n. **1.** Aparat cu ajutorul căruia se transformă reprezentarea descriptivă a unui obiect în reprezentare concretă. **2.** Aparat folosit pentru redresarea fotogramelor aeriene care au fost înregistrate pe clișee înclinate față de planul orizontal. — Din fr. **perspectographe.**

PERSPICÁCE adj. invar. (Despre oameni) Care este înzestrat cu o minte ageră, pătrunzătoare, care este capabil să surprindă și să înțeleagă ceea ce scapă majorității; ascuțit (la minte), ager; (despre mintea sau manifestările oamenilor) care dovedește agerime, pătrundere, subtilitate, istețime, finețe spirituală; pătrunzător. — Din fr. **perspicace.**

PERSPICACITÁTE s.f. Calitatea de a fi perspicace; agerime, ascuțime (de minte), istețime, pătrundere. — Din fr. **perspicacité.**

PERSUADÁ, *persuadez,* vb. I. Tranz. A convinge pe cineva să creadă, să gândească sau să (vrea să) facă un anumit lucru. [Pr.: *-su-a-*] — Din fr. **persuader.**

PERSUASIÚNE s.f. Acțiunea, darul sau puterea de a convinge pe cineva să creadă, să gândească sau să facă un anumit lucru. [Pr.: *-su-a-si-u-*] — Din fr. **persuasion.**

PERSUASÍV, -Ă, *persuasivi, -e,* adj. Care urmărește sau are darul să convingă pe cineva să creadă, să gândească sau să facă un anumit lucru. [Pr.: *-su-a-*] — Din fr. **persuasif.**

PERSULFÁT, *persulfați*, s.m. Sare a acidului sulfuric, folosită ca agent oxidant în industria vopselelor și a medicamentelor, în galvanoplastie, în panificație etc. — Din fr. **persulfate,** germ. **Persulfat.**

PÉRȘ, *perșuri,* s.n. Prăjină folosită la sărituri (acrobatice) în înălțime. ✦ P. ext. Număr de circ executat cu această prăjină. — Din fr. **perche.**

PÉRTINAX s.n. Material electroizolant, cu aspect lucios și neted, obținut din straturi suprapuse de hârtie cu capacitate mare de absorbție și impregnată cu rășini sintetice. [Acc. și: *pertináx*] — Din fr. **pertinax,** germ. **Pertinax.**

PERTINÉNT, -Ă, *pertinenți, -te,* adj. **1.** Care se potrivește exact obiectului despre care este vorba, care este adecvat pentru ceea ce vrea să argumenteze; potrivit, nimerit, convenabil; *p. ext.* care denotă profunzime, competență. ✦ (Jur.) care se raportează exact la chestiune, la fondul cauzei; potrivit. **2.** (Despre elemente lingvistice) Dotat cu o anumită funcțiune într-un sistem determinat. ✦ (Despre elemente fonice) Care servește într-o limbă dată la diferențierea semnificațiilor. **3.** (Inform.; despre sisteme informaționale, stocuri de informații) Care are calitatea de a satisface cerințele obiective de informare ale unui beneficiar. — Din fr. **pertinent.**

PERTINÉNȚĂ s.f. Însușirea de a fi pertinent, caracterul a ceea ce este pertinent. — Din fr. **pertinence.**

PERTRACTÁ, *pertractez,* vb. I. Tranz. A dezbate o problemă, o chestiune în litigiu etc., a discuta, a trata (îndelung, amănunțit). — Din lat. **pertractare.**

PERTRACTÁRE, *pertractări,* s.f. Faptul de *a pertracta*; (mai ales la pl.) discuție, dezbatere, tratare (îndelungată, amănunțită) a unei probleme, a unui litigiu etc.; tratative. — V. **pertracta.**

PER TU adv. (În expr.) *A fi per tu cu cineva* = a spune cuiva „tu" când i te adresezi, a tutui; a fi prieten apropiat al cuiva. — După germ. **per du.**

PERTUIZÁNĂ, *pertuizane,* s.f. Armă de fier, asemănătoare cu halebarda, folosită în sec. XV–XVIII. [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **pertuisane.**

PERTURBÁ, *pertúrb,* vb. I. Tranz. **1**. A tulbura ordinea, liniștea, mersul normal al unor fapte, fenomene etc.; a provoca o perturbație. **2.** A împiedica funcționarea normală a unui sistem, a unui organism etc. [Prez. ind. și: *perturbez*] — Din fr. **perturber,** lat. **perturbare.**

PERTURBÁRE, *perturbări,* s.f. **1.** Deranjament, tulburare în starea sau în mersul firesc al unui lucru, al unui fenomen. **2.** Împiedicare, modificare, deranjament în funcționarea normală a unui sistem tehnic, a unui organism etc.; perturbație. — V. **perturba.**

PERTURBATÍV, -Ă, *perturbativi, -e,* adj. (Rar) Perturbator. — Din lat. **perturbativus.**

PERTURBATÓR, -OÁRE, *perturbatori, -oare,* adj. Care perturbă; perturbativ. — Din fr. **perturbateur.**

PERTURBÁȚIE, *perturbații,* s.f. **1.** Tulburare produsă în viața unui individ sau a unei colectivități. **2.** Modificare, neregularitate, deranjament în funcționarea unui sistem, a unei mașini, în evoluția unui fenomen etc.; perturbare. ✧ *Perturbații atmosferice* = ansamblu de fenomene electromagnetice din atmosferă care precedă stricarea vremii. [Var.: (înv.) **perturbațiúne** s.f.] — Din fr. **perturbation,** lat. **perturbatio, -onis.**

PERTURBAȚIÚNE s.f. v. **perturbație.**

PERUÁN, -Ă, *peruani, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Peru sau este originară de acolo; peruvian. **2.** Adj. Care aparține Republicii Peru sau peruvienilor (**1**), privitor la Peru ori la peruvieni; peruvian. [Pr.: *-ru-an*] — **Peru** (n. pr.) + suf. *-an*. Cf. sp. p e r u a n o.

PERÚCĂ, *peruci*, s.f. Obiect confecționat din păr, din lână, din fire sintetice etc. și purtat pe cap, peste sau în locul părului natural. — Din fr. **perruque,** it. **perrucca.**

PERUCĂREÁSĂ, *perucărese,* s.f. (Rar) Femeie care confecționează (și vinde) peruci. — **Perucă** + suf. *-ăreasă*.

PERUCHERÍE, *perucherii,* s.f. (Rar) Atelier în care se confecționează și se vând peruci. — **Perucă** + suf. *-ărie*.

PERUCHIÉR, -Ă, *peruchieri, -e,* s.m. și f. Persoană care confecționează (și vinde) peruci. [Pr.: *-chi-er*] — Din fr. **perruquier.**

PERÚȘ, *peruși,* s.m. Specie de papagal cu ciocul lung și cu coada ascuțită, care nu imită sunetele articulate; *p. gener.* papagal. — Din fr. **perruche.**

PERUVIÁN, -Ă, *peruvieni, -e,* s.m. și f., adj. (Rar) Peruan. [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **péruvien.**

PERUZEÁ, *peruzele,* s.f. Piatră semiprețioasă, opacă, de culoare albastră sau verzuie; turcoază. [Var.: (rar) **pirozeá** s.f.] — Din tc. **peruze.**

PERVÁZ, *pervazuri,* s.n. **1.** Cadru de scânduri care acoperă rostul dintre perete și tocul unei uși, al unei ferestre etc.; *p. ext.* partea de jos a tocului unei ferestre. ✦ Deschizătură în care este situată o ușă sau o fereastră. **2.** Șipcă sau scândură îngustă, fixată la marginea dinspre perete a unei pardoseli de lemn pentru a acoperi rostul dintre pardoseală și perete. ✦ Piesă de lemn așezată la partea superioară a unui lambriu, pentru a forma o cornișă mică. **3.** (Astăzi rar) Ramă, cadru (din lemn), pentru un tablou, o oglindă, un instrument etc. [Var.: (reg.) **priváz** s.n.] — Din tc. **pervaz.**

PERVÉRS, -Ă, *perverși, -se,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care este înclinat spre fapte reprobabile, gata oricând să facă rău; care manifestă o deviere de la normal a instinctelor, a judecății, a ideilor, descompus din punct de vedere moral; corupt, depravat, imoral; (cu sens atenuat) perfid, fățarnic; *spec.* care prezintă perversitate sexuală. ✦ (Despre manifestările, instinctele etc. oamenilor) Care trădează, exprimă, reflectă perversitate. — Din fr. **pervers.**

PERVERSITÁTE, *perversități,* s.f. **1.** Înclinare spre rău, plăcere (patologică) de a face rău, de a provoca suferință și de a se bucura de suferința altuia; deviere de la normal a instinctelor, a judecății; tendință (patologică) de a comite acte imorale; corupție, depravare, imoralitate; *spec.* anomalie sexuală. ✦ Fățărnicie, perfidie, falsitate. **2.** Faptă, comportare de om pervers. — Din fr. **perversité.**

PERVERSIÚNE, *perversiuni,* s.f. Perversitate. ✧ *Perversiune sexuală* = act nefiresc legat de viața sexuală. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **perversion.**

PERVERTÍ, *pervertesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A face să se schimbe sau a se schimba în rău (din punct de vedere moral); a (se) deprava, a (se) strica. ✦ A (se) schimba (prin denaturare) funcția normală a unui organ. — Din fr. **pervertir.**

PERVERTÍRE, *pervertiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) perverti* și rezultatul ei. — V. **perverti.**

PERVERTÍT, -Ă, *pervertiți, -te,* adj. Care s-a schimbat în rău (din punct de vedere moral); stricat, depravat, corupt. — V. **perverti.**

PERVERTITÓR, -OÁRE, *pervertitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care pervertește; corupător. — **Perverti** + suf. *-tor.*

PERVITÍNĂ s.f. Substanță organică folosită ca stimulent al sistemului nervos, pentru a face să dispară senzația de oboseală și de somn și pentru creșterea temporară a energiei și a puterii de muncă. — Din fr. **pervitine,** germ. **Pervitin.**

PESÁDĂ s.f. Mișcare a calului când se ridică pe picioarele dinapoi. — Din fr. **pesade.**

PESANTE adv. (Muz.; indică modul de execuție) Greoi, apăsat, ferm și cu gravitate. [Pr.: *-zán-*] — Cuv. it.

PESCADÓR, *pescadoare*, s.n. Navă specială, construită și amenajată cu instalații de pescuit, de depozitare, de congelare și uneori de preparare a peștelui, folosită pentru pescuitul în largul mării. — Din sp., fr. **pescador.**

PESCÁJ, *pescaje,* s.n. Adâncimea de cufundare în apă a unei nave, măsurată până la linia de plutire, care variază în raport cu încărcătura. — Cf. it. p e s c a g i o n e.

PESCÁR, *pescari,* s.m. **I**. Persoană care se ocupă cu pescuitul și uneori cu conservarea peștelui (**1**) pescuit; persoană care practică pescuitul sportiv; *p. ext.* persoană care vinde pește. **II.** Nume dat unor specii de păsări din familii diferite care trăiesc pe lângă ape în cârduri mari și se hrănesc cu pește (**1**), dintre care unele sunt de talie mijlocie, cu corp îndesat, cu gât scurt, cu cioc ascuțit și curbat la vârf, cu picioare scurte și degetele anterioare reunite printr-o membrană înotătoare *(Larus)*, iar altele au corpul scurt, ciocul mare, penajul colorat în tonuri de cenușiu și albastru-verzui *(Alcedo)*. — Lat. **piscarius.**

PESCĂRÁȘ, *pescărași,* s.m. **I.** (Rar) Diminutiv al lui *pescar* (**I**). **II.** Păsări de apă cu corpul scurt, cu ciocul lung, conic, cu penajul colorat în tonuri de albastru-verzui; pescărel (**a**) *(Alcedo atthis*). — **Pescar** + suf. *-aș*.

PESCĂREÁSĂ, *pescărese,* s.f. (Rar) Vânzătoare de pește (**1**). — **Pescar** + suf. *-easă*.

PESCĂRÉL, *pescărei,* s.m. Numele a două specii de păsări sălbatice care trăiesc pe lângă ape și se hrănesc cu pește (**1**); **a)** pescăruș (**II**); **b)** pasăre mică cu picioarele scurte, cu penele de pe gușă albe, iar în restul corpului brune-negricioase, cu coada scurtă și ridicată în sus *(Cinclus cinclus*). — **Pescar** + suf. *-el*.

PESCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *pescărești,* adj. Care se referă la meseria pescarului (**I**), care aparține meseriei pescarului; care aparține pescarului (**I**), privitor la pescari, specific pescarilor; de pescar. ✧ *Ciorbă pescărească* sau *borș pescăresc* = ciorbă preparată într-un mod special din mai multe specii de pește (**1**). *Pantaloni pescărești* = pantaloni (de damă) strâmți, lungi până la genunchi. *Ață pescărească* = fir de bumbac rezistent, alcătuit din mai multe fire răsucite. — **Pescar** + suf. *-esc.*

PESCĂRÉȘTE adv. În felul pescarilor (**I**), după obiceiul pescarilor, ca pescarii. — **Pescar** + suf. *-ește*.

PESCĂRÍ, *pescăresc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Reg.) A pescui. — Din **pescar.**

PESCĂRÍE, *pescării,* s.f. **1.** (Înv. și reg.) Meseria pescarului (**I**); pescuit, pescărit. **2.** Loc, piață, magazin unde se vinde pește (**1**); negoț cu pește. ✦ Loc unde se aduce (și se conservă) peștele (**1**) prins. **3.** (La sg.; colectiv) Totalitatea peștilor (**1**) dintr-o apă; mulțime de pești. ✦ (La pl.) Diferite soiuri de pește (**1**). **4.** Mâncare preparată din pește (**1**). — **Pescar** + suf. *-ie*.

PESCĂRÍME, *pescărimi,* s.f. (Rar) Mulțime de pești (**1**); pescărie (**3**). — **Pescar** + suf. *-ime*.

PESCĂRÍT s.n. (Reg.) Meseria pescarului (**I**); pescuit, pescărie (**1**). — V. **pescări.**

PESCĂRÍȚĂ, *pescărițe,* s.f. **1.** Femeie care se ocupă cu pescuitul. **2.** (Ornit.) Nume dat mai multor specii de pescărești; pasăre care aparține acestor specii. — **Pescar** + suf. *-iță.*

PESCĂRÚȘ, *pescărușI,* s.m. Nume dat mai multor specii de păsări din familii și ordine diferite, care trăiesc pe lângă ape și se hrănesc cu pești; pasăre din aceste familii sau ordine. — **Pescar** + suf. *-uș*.

PESCUÍ, *pescuiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A prinde pește (**1**) sau alte animale acvatice (comestibile), de obicei cu ajutorul unor instrumente speciale; a se îndeletnici cu prinderea peștelui sau a altor animale de apă, a pescări. ✧ Expr. *A pescui în apă tulbure* = a profita de o situație încordată sau confuză pentru a trage foloase personale. **2.** Tranz. A scoate pe cineva sau ceva din apă (pentru a salva, a recupera). **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A face rost de ceva greu de obținut. ✦ (Arg.) A acosta pe cineva; a agăța. — Din **pește** (după *pescar).*

PESCUÍRE, *pescuiri,* s.f. Acțiunea de *a pescui* și rezultatul ei. — V. **pescui.**

PESCUÍT s.n. Acțiunea de *a pescui* (**1**) și rezultatul ei; meseria pescarului (**I**); pescărit, pescărie (**1**). ✧ *Pescuit sportiv* = ramură sportivă competițională sau recreativă, constând în prinderea peștilor cu undița. **—** V. **pescui.**

PESCUITÓR, -OÁRE, *pescuitori, -oare,* s.m. și f. **1.** (Înv. la f.) Persoană care pescuiește (**1**); *spec.* pescar (**I**). *Pescuitor de perle*. ✧ Expr. *Pescuitor în apă tulbure* = persoană care profită de situațiile încordate, neclare pentru a trage foloase personale. **2.** Fig. (Fam.) Persoană care caută cu insistență să obțină ceva; vânător. [Pr.: *-cu-i-*] — **Pescui** + suf. *-tor*.

PESCÚȚ, *pescuți,* s.m. (Reg.) Peștișor (**1**). — **Pește** + suf. *-uț.*

PESÉMNE adv. Se vede (că)..., se pare (că)...; poate, probabil. — **Pe** + **semn(e).**

PESÉTĂ, *pesete,* s.f. Unitate bănească în Spania, înainte de introducerea monedei euro. — Din sp. **peseta.**

PESIMÍSM s.n. Tendința de a vedea mai ales latura nefavorabilă a lucrurilor; neîncredere în viitor. ✦ (Fil.) Atitudine opusă optimismului și care consideră că nu există niciun temei pentru speranță, iar fericirea se află dincolo de sfera experienței. ✦ Sentiment de tristețe, de amărăciune și de neliniște; stare sufletească de deprimare. — Din fr. **pessimisme,** germ. **Pessimismus.**

PESIMÍST, -Ă, *pesimiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană predispusă la pesimism; adept al pesimismului filosofic. **2.** Adj. Care manifestă pesimism, care se bazează pe pesimism; care aderă la pesimism. — Din fr. **pessimiste,** germ. **Pessimist.**

PESMECIÓR, *pesmeciori,* s.m. Diminutiv al lui *pesmet*. — **Pesmet** + suf. *-ior*.

PESMÉT, *pesmeți,* s.m. **1.** (Adesea la sg. cu sens de pl.) Felie de pâine sau de cozonac uscată sau prăjită. ✦ (La sg.) Pâine (albă) uscată, pisată sau măcinată mărunt. **2.** Preparat culinar făcut de obicei din făină cu adaos de drojdie, unt, zahăr și ouă, tăiat în diferite forme și copt la cuptor. — Cf. tc. p e k s i m e t.

PÉSO, *peso,* s.m. Unitate bănească principală în mai multe țări din America Latină. [Pl. și: *pesos*] — Din sp. **peso.**

PESRÉF s.n. v **pestref.**

PÉSTĂ, *peste,* s.f. **1.** Boală gravă, infecțioasă și epidemică, provocată de o bacterie și manifestată prin tumori, hemoragie, febră mare etc.; ciumă. **2.** (Med. vet.; de obicei cu determinări care indică felul) Denumire generică dată unui grup de boli (cu evoluție acută) provocate de virusuri la taurine, porcine, cabaline și păsări. — Din fr. **peste.**

PÉSTE prep. (Semnifică ideea de suprapunere, de aplicare etc., directă sau mediată, prin extensiune) **I.** (Introduce complemente circumstanțiale de loc) **1.** (În legătură cu verbe de mișcare, arată că un obiect se așază, se aplică sau cade deasupra altuia) *Ploaia cade peste noi*. ✧ (Mișcarea are direcția orizontală) *Părul se împrăștie peste pernă*. **2.** (În legătură cu substantive care arată suprafața, întinderea) Pe tot cuprinsul; de-a lungul. *Alerga peste câmpuri*. ✧ Loc. adv. *Peste tot (locul)* = pretutindeni. ✦ De jur-împrejur. *Încinsă peste brâu cu un cordon*. **3.** Deasupra. *Se apleacă peste el*. **4.** Pe deasupra; dincolo de... *Sare peste gard*. **II.** (Introduce complemente circumstanțiale de timp) **1.** (În legătură cu substantive însoțite de numerale, adverbe sau pronume și adjective nehotărâte) După... *Peste un ceas*. **2.** (În legătură cu substantive care exprimă noțiuni de timp durative) În timpul, în cursul. *Peste zi lucrează*. **3.** Mai mult decât... *A întârziat peste două ceasuri*. **III.** (Introduce complemente circumstanțiale de mod) **1.** (Așezat între două cuvinte identice, exprimă ideea de superlativ) *Pune întrebări peste întrebări*. **2.** (În legătură cu numerale, arată depășirea unei cantități) Mai mult decât. *Peste o mie de oameni*. ✦ Loc. adv. *Peste puterea* (sau *puterile) cuiva* = depășind puterile, posibilitățile cuiva, foarte greu. **IV.** (Introduce complemente indirecte) Asupra. *S-a făcut stăpână peste toate*. — **Pre** *(= pe)* + **spre.**

PESTÉLCĂ, *pestelci,* s.f. **1.** (Pop.) Șorț de pânză sau de postav pe care-l poartă femeile peste rochie și care, uneori, este purtat și de bărbați; *spec.* fota dinainte; *p. gener.* fotă. **2.** Bucată de pânză dreptunghiulară prinsă cu o latură de verga unei corăbii, care servește la păstrarea la adăpost a burții velei, când aceasta este strânsă. — Din bg. **prestilka.**

PESTELCÚȚĂ, *pestelcuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *pestelcă* (**1**). — **Pestelcă** + suf. *-uță*.

PESTICÍD, *pesticide*, s.n. Substanță chimică cu toxicitate mare folosită în agricultură pentru distrugerea dăunătorilor. ✧ (Adjectival) *Substanță pesticidă*. — Din fr. **pesticide.**

PESTIFÉR, -Ă, *pestiferi, -e,* adj. (Livr.) Pestilențial. — Din fr. **pestifère.**

PESTIFERÁT, -Ă, *pestiferați, -te,* adj. (Livr.; adesea substantivat) Contaminat de pestă; ciumat. — Din fr. **pestiféré.**

PESTILÉNT, -Ă, *pestilenți, -te,* adj. (Rar) Care ține de pestă, privitor la pestă; provocat de pestă; care are caracteristicile pestei; *p. ext.* contagios, pestilențial (**1**). — Din fr. **pestilent.**

PESTILÉNȚĂ, *pestilențe*, s.f. (Livr.) **1.** Boală contagioasă, molimă; *spec.* ciumă. **2.** Fig. Învățătură dăunătoare. — Din fr. **pestilence,** germ. **Pestilenz.**

PESTILENȚIÁL, -Ă, *pestilențiali, -e,* adj. **1.** Care are caracteristicile unei boli molipsitoare (ca pesta); care răspândește o boală molipsitoare (ca pesta); contagios. *Boală pestilențială*. **2.** Fig. (Despre mirosuri) Urât, infect, scârbos, nesuferit, dezgustător; *p. ext.* (despre unele lucruri) care răspândește un astfel de miros. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **pestilentiel,** germ. **pestilenzialisch.**

PESTÓS, -OÁSĂ, *pestoși, -oase,* adj. (Rar) Care provoacă ciuma; de ciumă. — **Pestă** + suf. *-os*.

PESTRÉF, *pestrefuri,* s.n. (Înv.) Preludiu, uvertură (în muzica turcească); *p. ext.* compoziție muzicală ușoară, care era cântată la petreceri. [Var.: **pesréf** s.n.] — Din ngr. **pesréfi.**

PESTRICIÓR, -OÁRĂ, *pestriciori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *pestriț;* pestrișor. — **Pestriț** + suf. *-işor*.

PESTRIȘÓR, -OÁRĂ, *pestrișori, -oare,* adj. (Reg.) Pestricior. — **Pestriț** + suf. *-işor.*

PESTRÍȚ, -Ă, *pestriți, -e,* adj. **1.** Care are pete mici sau picături, stropi de culori diferite (de obicei alb cu negru); *p. ext.* cu culori diferite; pestrițat. ✧ *Fontă pestriță* = amestec de fontă cenușie cu fontă albă. ✦ (Pop.) Dungat, vărgat. **2.** P. ext. Care este (format din elemente) de tot felul, care este amestecat, variat, felurit (și adesea eterogen); pestrițat. *Lume pestriță*. **3.** Fig. (Pop. și fam.) *A fi pestriț la mațe* (sau *mațe pestrițe)* = a fi rău la suflet; a fi foarte zgârcit. — Din sl. **pĭstrĭ.**

PESTRIȚÁ, *pestrițez,* vb. I. Tranz. fact. (Rar) A împestrița. — Din **pestriț.**

PESTRIȚÁT, -Ă, *pestrițați, -te,* adj. (Rar) **1.** Pestriț (**1**). **2.** Pestriț (**2**); amestecat. — V. **pestrița.**

PESTRIȚĂTÚRĂ, *pestrițături,* s.f. (Rar) Amestec, îmbinare de elemente eterogene, de culori nepotrivite. — **Pestriț** + suf. *-ătură.*

PEȘ s.n. (Pop.; în loc. adv.) *Într-un peș* = pe o parte, într-o latură, într-o rână; înclinat, pieziș, oblic. — Din tc. **peș.**

PEȘCHEGÍU, *peșchegii,* s.m. (Înv.) Funcționar al seraiului care era însărcinat cu perceperea tributului și cu păstrarea darurilor făcute sultanului. ✦ (Rar) Persoană care așteaptă să primească peșcheșuri (**1**), care este obișnuită să primească peșcheșuri; *p. ext.* chilipirgiu. — Din tc. **peșkeșči.**

PEȘCHÉȘ, *peșcheșuri,* s.n. **1.** (Înv., pop. și fam.) Plocon, dar, cadou. ✧ Expr. (Fam.) *A da* (sau *a duce) pe cineva peșcheș* (cuiva) = a preda (sau a duce) pe cineva prins, legat; a preda pe cineva dușmanului. **2.** Spec. Dar anual, în bani sau în natură, pe care domnii Țărilor Române îl ofereau Porții Otomane (împreună cu haraciul); *p. ext.* haraci; (la pl.) bunurile din care consta acest dar. ✦ Dar oferit de domnii Țărilor Române sultanului sau altor demnitari turci cu ocazia bairamului. [Var.: (înv.) **peșchíș** s.n.] — Din tc. **peșkeș.**

PEȘCHÍR, *peșchire,* s.n. (Înv. și reg.) **1.** Prosop, ștergar; șervet. **2.** Față de masă. — Din tc. **peșkir.**

PEȘCHÍȘ s.n. v. **peșcheș.**

PEȘÍM adv. v. **peșin.**

PEȘÍN adv. **1.** (Pop. și fam.; de obicei în legătură cu verbe ca „a da", „a plăti") În numerar, cu plata pe loc. ✧ (Adjectival) *Bani peșin*. **2.** (Înv.) Îndată, imediat, numaidecât. [Var.: (înv.) **peșím** adv.] — Din tc. **peșin.**

PEȘINGÍU, *peșingii,* s.m. (Înv.) Slujbaș care era însărcinat cu strângerea banilor (din dări etc.). — **Peșin** + suf. *-giu*.

PÉȘTE, *pești,* s.m. **1.** (La pl.) Clasă de animale vertebrate acvatice, cu corpul de obicei alungit, cu pielea acoperită cu solzi și bogată în secreții mucoase, cu membrele transformate în înotătoare și cu respirație branhială; (și la sg.; adesea colectiv) animal care face parte din această clasă. ✧ *Pești zburători* = specii de pești care pot să sară din apă și să execute un zbor planat cu ajutorul înotătoarelor pectorale. *La pește* = la pescuit. ✧ Expr. *Cât ai zice pește* = foarte repede. *A tăcea ca peștele* (sau *ca un pește)* = a nu spune nicio vorbă, a nu scoate un cuvânt, a păstra tăcere completă. *A trăi* (sau *a se simți* etc.) *ca peștele în apă* = a trăi bine, a se simți la largul său; a-i merge bine. *A trăi* (sau *a o duce, a se zbate* etc.) *ca peștele pe uscat* = a duce o viață foarte grea; a face eforturi disperate (și zadarnice). *A fi cu borșul la foc și cu peștele în iaz* = a se lăuda înainte de izbândă. *Când o prinde mâța pește* = niciodată. ✧ Compuse: *pește-auriu* (sau *-curcubeu, -soare)* = pește de culoare verde-gălbuie, cu pete roșii pe spate și cu dungi albastre pe părțile laterale ale capului *(Eupomotis gibbosus); pește-ciocan* = specie de rechin din mările calde, cu capul în formă de ciocan *(Zygaena malleus); pește-fierăstrău* = pește din mările calde, cu botul lung, turtit în formă de lamă dințată *(Pristis pristis); pește-de-piatră* = **a)** fusar; **b)** pietrar; *pește-cu-spadă* = pește mare cu corpul în formă de fus, cu pielea fără solzi, cu capul mare și cu falca de sus prelungită ca o sabie ascuțită pe ambele muchii *(Xiphias gladius); peștele-lui-Solomon* = specie de pește din familia salmonidelor *(Salmo labrax); pește-țigănesc* = **a)** nume generic pentru diferite specii de pești mici; **b)** caracudă; **c)** pălămidă-de-baltă; *pește-de-mare* = calcan. **2.** Carne de pește (**1**), folosită ca aliment; mâncare preparată din astfel de carne. ✧ Expr. (Fam.) *Asta-i altă mâncare de pește* = asta e cu totul altceva. **3.** (Astron.; n.pr. pl. art.) Numele unei constelații din emisfera boreală. ✦ Una din cele douăsprezece zodii

ale anului. **4.** Fig. (Calc după fr. *poisson)* Bărbat întreţinut de o femeie. ✦ Proxenet, codoş. — Lat. **piscis.**

PEŞTEMÁN s.n. v. **peştiman.**

PÉŞTERĂ, *peşteri,* s.f. Cavitate, scobitură naturală subterană adâncă şi mare, formată prin dizolvarea unor roci solubile de către apele de infiltraţie; grotă, cavernă. ✦ P. ext. Vizuină, bârlog. — Din sl. **peštera.**

PEŞTIMÁN, *peştimane,* s.n. **1.** (Înv. şi pop.) Obiect de îmbrăcăminte femeiască confecţionat din stambă sau din alt material uşor, care se înfăşoară, în unele locuri în ţară, ca o fustă în jurul trupului; *p. ext.* şorţ de protecţie purtat de meseriaşi. **2.** (Reg.) Legătoare de cap care se poartă pe sub broboadă. [Var.: (reg.) **peştemán** s.n.] — Din tc. **peştimal.**

PEŞTIŞOÁRĂ, *peştişoare,* s.f. **1.** Mică plantă erbacee cu frunze păroase, care pluteşte la suprafaţa apelor stătătoare sau a celor care curg încet *(Salvinia natans)*. **2.** Plantă erbacee acvatică cu frunze alcătuite din patru foliole şi cu rădăcini care se fixează pe fundul apei *(Marsilea quadrifolia).* — **Peşte** + suf. *-işoară*.

PEŞTIŞÓR, *peştişori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *peşte* (**1**); pescuţ. **2.** P. anal. (La pl.) Felii lungi şi subţiri de ceapă, de varză sau bucăţi subţiri, lunguiețe de carne etc., tăiate pentru gătit. **3.** (Art.) Numele mai multor dansuri populare; melodiile după care se execută aceste dansuri. — **Peşte** + suf. *-işor*.

PETÁLĂ, *petale,* s.f. Element component al corolei unei flori, provenind dintr-o frunză modificată, divers colorată. — Din fr. **pétale.**

PETÁRDĂ, *petarde,* s.f. Mică încărcătură de exploziv în înveliş de carton sau de hârtie cerată ori smolită, care produce la explozie zgomot şi fum şi este folosită la semnalizări, la marcarea tirului de artilerie, la focuri de artificii etc. — Din germ. **Petarde,** fr. **pétard.**

PETEÁLĂ s.f. v. **beteală.**

PÉTEC s.n. v. **petic.**

PÉTECĂ s.f. v. **petică.**

PETECÍ vb. IV v. **petici.**

PETECÍT, -Ă adj. v. **peticit[2].**

PETECÚŢ s.n. v. **peticuţ.**

PETÉNT, *petenţi,* s.m. (Livr.) Petiţionar. — Din germ. **Petent.**

PETEŞÍE, *peteşii,* s.f. (Med.; mai ales la pl.) Pată de culoare roşie-vişinie, de dimensiuni reduse, care apare pe piele datorită unei rupturi capilare, de obicei în diferite boli infectocontagioase, în purpură etc. — Din fr. **pétéchie.**

PETETÍST, -Ă, *petetişti, -ste,* s.m. şi f. (Ieşit din uz) Persoană care lucrează la poştă; *spec.* factor poştal. — **P**[oştă] + **t**[elegraf] + **t**[elefon] [pr.: *pe-te-te*] + suf. *-ist*.

PÉTIC, *petice,* s.n. **1.** Fâşie (nu prea mare) tăiată, ruptă sau rămasă dintr-o ţesătură, dintr-o bucată de piele, dintr-o hârtie etc.; *spec.* bucată dintr-un material cu care se repară, prin aplicare şi coasere sau lipire, obiecte de stofă, de piele etc. rupte sau găurite. ✧ Expr. *Şi-a găsit sacul peticul* sau *cum e sacul, şi peticul,* se spune despre două persoane asociate care au aceleaşi cusururi. *(A nu se mai ţine) petic de petic*, (se spune despre) haine foarte zdrenţuite. *A-şi da în petic* = a-şi da pe faţă, a-şi arăta, fără voie, anumite cusururi. **2.** Suprafaţă mică de teren (cultivabil). **3.** P. anal. Bucată, porţiune mică din ceva (în raport cu întregul). *Se vede ici-colo câte un petic de zăpadă.* [Var.: **pétec** s.n.] — Cf. lat. p i t t a c i u m.

PÉTICĂ, *petice,* s.f. (Reg.) Cârpă, zdreanţă. [Var.: **pétecă** s.f.] — Din **petic.**

PETICĂRÍE, *peticării,* s.f. (Rar) Mulţime, grămadă de petice (de cârpe), de zdrenţe sau de materiale textile zdrenţuite; *p. restr.* totalitatea peticelor cu care s-a cârpit ceva; *p. ext.* diverse feluri de petice. — **Petic** + suf. *-ărie*.

PETICÉL, *peticele,* s.n. Peticuţ. — **Petic** + suf. *-el*.

PETICÍ, *peticesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune petice (**1**), a repara cu petice o haină ruptă, un obiect stricat etc.; a cârpi. ✦ (Fam.) A repara un aparat, un sistem tehnic cu mijloace rudimentare şi în mod provizoriu; a cârpăci. ✦ A îmbunătăţi într-o măsură oarecare un lucru prost făcut. **2.** Tranz. şi refl. (Rar) A face să rămână sau a rămâne numai petice (**1**); a (se) rupe în bucăţi; a (se) zdrenţui. ✧ Expr. (Tranz.; fam.) *A-i petici* (cuiva) *cojocul* = a bate foarte tare (pe cineva). **3.** Tranz. A astupa gropile şi spărturile unui drum cu material pietros. [Var.: **petecí** vb. IV] — Din **petic.**

PETICÍRE, *peticiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) petici* şi rezultatul ei; peticit[1]. — V. **petici.**

PETICÍT[1] s.n. Peticire. — V. **petici.**

PETICÍT[2], -Ă, *peticiţi, -te,* adj. **1.** Care este cârpit cu petice (**1**); plin de petice. **2.** Rupt în bucăţi; sfâşiat, zdrenţuit. [Var.: **petecít, -ă** adj.] — V. **petici.**

PETICÓS, -OÁSĂ, *peticoşi, -oase,* adj. (Reg.) Peticit[2] (**1**). ✦ (Substantivat). Epitet depreciativ pentru o persoană îmbrăcată prost, cu haine jerpelite. — **Petic** + suf. *-os*.

PETICÚŢ, *peticuţe,* s.n. Diminutiv al lui *petic*; peticel. [Var.: **petecúţ** s.n.] — **Petic** + suf. *-uţ*.

PETÍLĂ, *petile,* s.f. (Reg.) Fiecare dintre sforile cu care sunt suspendate cârligele carmacului de ana. — Cf. sl. p e t l e a.

PETIMBROÁSĂ, *petimbroase,* s.f. (Reg.) Nume dat mai multor specii de plante din familia compozitelor: **a)** cruciuliţă *(Senecio rupester);* **b)** cruciuliţă *(Senecio vulgaris);* **c)** spălăcioasă *(Senecio vernalis).* — Et. nec.

PETÍT, *petite,* s.n. Corp de literă cu mărimea de opt puncte tipografice. — Din fr. **petit,** germ. **Petit.**

PETITÓRIU, -IE, *petitorii,* adj. (Jur.; despre acţiuni, cereri etc.) Prin care se urmăreşte recunoaşterea sau apărarea unui drept real. — Din fr. **pétitoire,** lat. **petitorius.**

PETÍŢĂ, *petiţe,* s.f. Capsă care se folosea la armele de foc de tip vechi. — Din bg., sb. **petica.**

PETÍŢIE, *petiţii,* s.f. Cerere scrisă adresată de către un cetăţean sau un grup de persoane unei autorităţi privind drepturi, interese personale sau publice. [Var.: (înv.) **petiţiúne** s.f.] — Din fr. **pétition.**

PETIŢIONÁ, *petiţionez,* vb. I. Intranz. (Rar) A înainta o petiţie, a cere, a revendica etc. ceva printr-o petiţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **pétitionner.**

PETIŢIONÁR, -Ă, *petiţionari, -e,* s.m. şi f. Persoană care adresează unei autorităţi o petiţie, care solicită, revendică etc. ceva printr-o petiţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **pétitionnaire.**

PETIŢIONÁRE, *petiţionări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a petiţiona;* prezentare a unei petiţii. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **petiţiona.**

PETIŢIÚNE s.f. v. **petiţie.**

PETLÍŢĂ, *petliţe,* s.f. Bucată de stofă colorată cusută pe partea din faţă a gulerului unor haine de uniformă. ✦ Bentiţă de stofă cu care se încheie nasturii unei haine. — Din rus. **petlica.**

PETRARCHÍST, -Ă, *petrarchişti, -ste,* adj., s.m. **1.** Adj. De Petrarca, al lui Petrarca; în maniera lui Petrarca. **2.** S.m. Poet care cultivă motivele liricii lui Petrarca; poet care imită manieră lui Petrarca. — Din fr. **pétrarquiste.**

PETRECÁNIE, (2, 3) *petrecanii,* s.f. **1.** (Înv.) Moarte. ✦ (Astăzi fam.; în loc. vb.) *A(-i) face de petrecanie* = **a)** a lua (cuiva) viaţa; a omorî, a ucide, a răpune (pe cineva); **b)** a risipi, a strica, a distruge (un bun, un obiect); a cheltui (tot); a da gata (ceva). *A i se face* (cuiva) *de petrecanie* = a-i veni (cuiva) pofta să se bage singur în primejdie (de moarte); a(-şi) căuta moartea (cu lumânarea). **2.** Întâmplare, eveniment; păţanie. **3.** (Înv. şi reg.) Petrecere (**3**), chef — **Petrece** + suf. *-anie*.

PETRECĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *petrecăreţi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) căreia îi place să petreacă mult şi des, (om) iubitor de petreceri; (om) chefliu, petrecător. — **Petrece** + suf. *-ăreţ.*

PETRECĂTÓR, -OÁRE, *petrecători, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** (Înv. şi reg.) Petrecăreţ. **2.** (Înv.) (Persoană) care trăieşte (undeva sau într-un anumit fel); trăitor. **3.** (Înv.) (Persoană) care însoţeşte, conduce pe cineva. — **Petrece** + suf. *-ător*.

PETRÉCE, *petréc,* vb. III. **I. 1.** Tranz. şi intranz. A-şi duce viaţa sau a-şi ocupa timpul (într-un anumit fel, într-un anumit loc, o anumită perioadă); a trăi. ✧ Expr. (Tranz.) *A(-şi) petrece noaptea* (undeva) = a rămâne (undeva) peste noapte pentru a dormi. (Pop.) *A(-şi) petrece (ceva) prin* (ori *în) minte* (sau în *amintire)* = a parcurge cu mintea anumite fapte etc. petrecute, a reconstitui în minte trecutul, a depăna în gând firul amintirilor, a-şi aduce aminte, a-şi aminti. (Intranz.; rar) *A petrece ca găina la moară* = a trăi bine, a avea un trai îmbelşugat. *A petrece ca câinele în car* = a trăi rău. ✦ Refl. (Pop.; despre unităţi de timp, viaţă etc.) A se scurge, a se desfăşura, a trece. **2.** Intranz. A-şi duce viaţa sau a-şi ocupa timpul în chip plăcut (înveselindu-se, distrându-se, chefuind etc.); a se distra, a se desfăta; a chefui. ✦ Tranz. (Rar) A distra, a amuza. **3.** Refl. unipers. (Despre evenimente, întâmplări, gânduri, sentimente etc.) A avea o anumită desfăşurare, o anumită evoluţie, a se produce într-un anumit fel; a se întâmpla, a se desfăşura. **4.** Refl. (Înv. şi pop.) A se sfârşi, a se termina; a se epuiza; a dispărea. ✦ Refl. pas. (Reg.; despre mâncăruri, băuturi etc.) A se consuma. **5.** Tranz. (Reg.) A vinde, a desface mărfuri, produse etc. **II.** Tranz. **1.** A însoţi, a conduce pe cineva la plecare o bucată de drum; *p. ext.* a însoţi, întovărăşi pe cineva pe un drum, într-o călătorie, într-o acţiune. ✧ Expr. *A petrece* (pe cineva sau ceva) *cu ochii* (sau, rar, *cu ochiul, din ochi)* sau *cu privirea* (ori *cu privirile)* = a urmări cu privirea pe cineva sau ceva care pleacă, trece, se îndepărtează; a observa. ✦ Spec. (Pop.) A însoţi, a conduce la groapă un mort. **2.** (Pop.) A străbate, a cutreiera, a parcurge, a trece. ✦ (Reg.) A vizita, a cerceta. ✦ (Rar) A parcurge o lucrare, o publicaţie, notiţe etc. **3.** (Înv. şi reg.) A transporta dintr-un loc în altul; a muta, a deplasa. ✧ Expr. *A petrece* (ceva) *din mână în mână* = a trece (ceva) de la unul la altul, pe rând, pe la fiecare. *A-şi petrece ochii la...* = a-şi plimba privirea asupra unor lucruri sau fiinţe, a trece cu privirea de la unul la altul (sau de la una la alta). (Refl.) *A se petrece din lumea noastră* (sau *din această lume*) = a muri. **4.** A trece sau a face să treacă prin..., printre..., pe după..., peste..., pe sub... ✦ (Înv. şi reg.) A străpunge, a găuri. ✦ (Înv. şi reg.) A înfige. ✦ (Înv. şi reg.) A cerne; a strecura. ✦ Tranz. şi refl. A (se) suprapune marginile unei îmbrăcăminţi pentru a (se) încheia; *p. ext.* a (se) încheia prin suprapunerea celor două margini ale materialului. — Lat. ***petraicere.**

PETRÉCERE, *petreceri,* s.f. Acţiunea de *a (se) petrece* şi rezultatul ei. **1.** Ducere a vieţii sau ocuparea timpului într-un anumit fel, într-un anumit loc, o anumită perioadă; vieţuire, trăire. ✦ Mod de desfăşurare a vieţii, fel de viaţă, fel de a trăi; viaţă, trai; *p. ext.* (la pl.) fapte săvârşite de cineva în timpul vieţii. **2.** (Mod, mijloc de) folosire plăcută a timpului; distracţie, amuzament. ✧ Expr. *Petrecere frumoasă!* formulă prin care i se urează cuiva, de obicei la despărţire, să petreacă în mod plăcut un anumit timp. **3.** Reuniune, întâlnire între prieteni, rude etc. (de obicei însoţită de masă mare, de muzică etc.), organizată cu prilejul unei sărbători sau

sărbătoriri ori pentru distracție; chef, petrecanie (**3**). ✧ Expr. *A fi om de petrecere* = a fi vesel, amuzant, antrenant într-o societate. — V. **petrece.**

PETREFÁCT, *petrefacte,* s.n. (Geol.; înv.) Corp petrificat; fosilă. — Din germ. **Petrefakt.**

PETRÉL, *petrei,* s.m. Pasăre marină de culoare albă, cu spatele și aripile cenușii, care se hrănește cu pești și trăiește în colonii *(Larus canus).* — Din fr. **pétrel.**

PETRIFICÁ vb. I v. **pietrifica.**

PETRIFICÁRE s.f. v. **pietrificare.**

PETRIFICÁT, -Ă adj. v. **pietrificat.**

PETRIFICÁȚIE, *petrificații,* s.f. (Înv.) Pietrificare. — Din fr. **pétrification.**

PETROCHÍMIC, -Ă, *petrochimici, -ce,* adj. Care ține de petrochimie, privitor la petrochimie, specific pentru petrochimie; (despre produse) care este fabricat din țiței sau din derivate ale acestuia. — Din fr. **pétrochimique.**

PETROCHIMÍE s.f. **1.** Ramură a industriei chimice care prelucrează țițeiul cu derivatele lui, gazele de sondă și de rafinărie, gazul metan, în scopul transformării lor în produse chimice (semifabricate sau finite) cu valoare mult mai ridicată. **2.** Ramură a petrografiei care se ocupă cu studiul chimic complex al rocilor și cu clasificarea lor chimică. — Din fr. **pétrochimie.**

PETROCHIMÍST, -Ă, *petrochimiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care lucrează în domeniul petrochimiei; specialist în petrochimie. — Din fr. **pétrochimiste.**

PETRODOLÁR, *petrodolari,* s.n. Dolar american obținut prin vânzarea petrolului de către țările exportatoare de petrol. — Din fr. **pétrodollar.**

PETRODUROSCÓP, *petroduroscoape,* s.n. Instrument pentru măsurarea durității rocilor în zăcământ, în scopul determinării comportării lor la perforare și la prelucrare. — Din germ. **Petroduroskope,** rus. **petroduroskop.**

PETROFÍL, -Ă, *petrofili, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Care s-a dezvoltat în interiorul pietrelor. — Din fr. **pétrophyle.**

PETROGENÉTIC, -Ă, *petrogenetici, -ce,* adj. Referitor la petrogeneză, de petrogeneză. — Din germ. **petrogenetisch,** engl. **petrogenetic.**

PETROGENÉZĂ s.f. Ramură a geologiei care studiază proveniența rocilor. — Din fr. **pétrogenèse.**

PETROGLÍFĂ, *petroglife,* s.f. **1.** Rocă șlefuită grosolan pe cale naturală sau sculptată rudimentar cu mâna. **2.** Desen incizat pe rocă. — Din fr. **pétroglyphe.**

PETROGRÁF, -Ă, *petrografi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în petrografie. — Din fr. **pétrographe.**

PETROGRÁFIC, -Ă, *petrografici, -ce,* adj. Care aparține petrografiei, privitor la petrografie. — Din fr. **pétrographique.**

PETROGRAFÍE s.f. Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul rocilor din punctul de vedere al compoziției lor mineralogice și chimice, al formării lor, al transformărilor pe care le suferă, al răspândirii lor în scoarța Pământului etc. — Din fr. **pétrographie.**

PETRÓL, (**3**) *petroluri,* s.n. **1.** Rocă sedimentară lichidă, uleioasă, de culoare brună-negricioasă, mai rar gălbuie, cu reflexe albastre-verzui, cu miros specific, formată dintr-un amestec natural de hidrocarburi și de alți compuși organici, care se extrage din pământ și care servește drept materie primă în industria chimică; țiței. ✧ *Petrol sintetic* = combustibil cu proprietăți asemănătoare cu cele ale țițeiului, obținut pe cale sintetică din cărbune sau din oxid de carbon, prin hidrogenare catalitică. **2.** Derivat lichid al petrolului (**1**), folosit la arderea în lămpi cu fitil pentru iluminat sau încălzit; gaz. **3.** Sortiment de petrol (**1**). — Din fr. **pétrole.**

PETROLÁTUM s.n. Amestec de hidrocarburi cu consistență păstoasă, obținut din reziduurile ceroase de țiței sau din uleiurile corespunzătoare. — Din fr. **pétrolatum,** germ. **Petrolatum,** rus. **petrolatum.**

PETROLIÉR, -Ă, *petroliere,* adj. (Despre produse) Care ține de petrol (**1**), care provine din petrol; (despre ramuri industriale, instalații, procese tehnologice etc.) care extrage sau prelucrează petrolul (**1**), privitor la extragerea și la prelucrarea petrolului. ✦ *Tren* (sau *vas, tanc) petrolier* (și substantivat, n.) = tren (sau vas, tanc) care servește la transportat petrol. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **pétrolier.**

PETROLIFÉR, -Ă, *petroliferi, -e,* adj. (Despre strate, regiuni etc.) Care conține petrol (**1**), bogat în petrol. ✦ (Impr.) Petrolier. — Din fr. **pétrolifère.**

PETROLÍST, -Ă, *petroliști, -ste,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care lucrează în industria petrolieră. **2.** S.m. Proprietar de terenuri petrolifere; om de afaceri în industria petrolului. — **Petrol** + suf. *-ist.*

PETROLOGÍE s.f. Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul rocilor din punct de vedere descriptiv, chimic, genetic, precum și din punctul de vedere al răspândirii lor. — Din fr. **pétrologie.**

PETROMÁX, *petromaxuri,* s.n. Lampă de iluminat cu sită incandescentă, care funcționează cu petrol (**2**). — Denumire comercială. Cf. p e t r o l.

PETROSÍN s.n. Lichid incolor, ușor inflamabil, cu miros caracteristic, obținut dintr-un amestec de benzine ușoare, folosit mai ales în gospodărie (**2**). — Denumire comercială.

PETROȘENEÁN, -Ă, *petroșeneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Petroșani. **2.** Adj. Care aparține municipiului Petroșani sau petroșenenilor (**1**), referitor la municipiul Petroșani ori la petroșeneni. — **Petroșani** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PETROȘENEÁNCĂ, *petroșenence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Petroșani. — **Petroșenean** + suf. *-că.*

PETULÁNT, -Ă, *petulanți, -te,* adj. (Livr.) Care manifestă sau trădează o ardoare exuberantă (bruscă și adesea dezordonată); *p. ext.* îndrăzneț, temerar. — Din fr. **pétulant.**

PETULÁNȚĂ s.f. (Livr.) Ardoare exuberantă (bruscă și adesea dezordonată); *p. ext.* îndrăzneală, temeritate. — Din fr. **pétulance.**

PETÚNIE, *petunii,* s.f. Plantă erbacee decorativă din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă și cu flori mari, diferit colorate și plăcut mirositoare, care au corola în formă de pâlnie *(Petunia hybrida).* — Din fr. **pétunia.**

PETZÍT s.n. Minereu de aur și argint de culoare cenușie spre neagră. — Din fr. **petzite,** germ. **Petzit.**

PEȚÍ, *pețesc,* vb. IV. Tranz. A cere o fată în căsătorie în numele altcuiva sau pentru sine, de obicei prin intermediul părinților sau al rudelor fetei. — Lat. **petere.**

PEȚIÓL, *pețioluri,* s.n. Parte a frunzei care susține limbul și care se prinde de tulpină sau de ramuri; codiță. [Pr.: *-ți-ol*] — Din fr. **pétiole,** lat. **petiolus.**

PEȚIOLÁT, -Ă, *pețiolați, -te,* adj. (Despre frunze) Care are pețiol, cu pețiol. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **pétiolé.**

PEȚÍRE, *pețiri,* s.f. Acțiunea de *a peți.* — V. **peți.**

PEȚÍT s.n. Faptul de *a peți;* pețitorie. ✧ Loc. adv. (În legătură cu verbe ca „a merge", „a pleca", „a se duce", „a veni") *În* (sau *la) pețit* = ca să pețească pe cineva. — V. **peți.**

PEȚITÓR, -OÁRE, *pețitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care, în numele unui bărbat, cere în căsătorie o fată, de obicei adresându-se părinților sau rudelor acesteia; (înv. și pop.; la m.) bărbat care cere (pentru sine) în căsătorie o fată. ✧ Expr. *Să (ne) șadă pețitorii,* formulă glumeață cu care un musafir este invitat să ia loc sau să (mai) stea. **2.** S.f. Femeie (de obicei mai în vârstă) care mijlocește cunoștința a două persoane de sex opus pentru a le înlesni căsătoria. — **Peți** + suf. *-tor.*

PEȚITORÍE, *pețitorii,* s.f. (Rar) Pețit. ✦ Îndeletnicirea pețitoarei. — **Pețitor** + suf. *-ie.*

PEȚITORLÂC, *pețitorlâcuri,* s.n. (Înv.) Pețit. — **Pețitor** + suf. *-lâc.*

PEZEVÉNCHI, -CHE *pezevenchi, -che,* s.m. și f. (Pop.) Om șarlatan, șmecher, escroc, pungaș. [Var.: **pezevénghi, -ghe** s.m. și f.] — Din tc. **pezevenk.**

PEZEVENCLÂC, *pezevenclâcuri,* s.n. **1.** (Pop. și fam.) Înșelătorie, șarlatanie, șmecherie, escrocherie, pungășie. **2.** (Înv.) Proxenetism; *p. ext.* practicarea prostituției. [Var.: (înv.) **pezevenglâc, pezeventlâc** s.n.] — Din tc. **pezevenklik.**

PEZEVÉNGHI, -GHE s.m. și f. v. **pezevenchi.**

PEZEVENGLÂC s.n. v. **pezevenclâc.**

PEZEVENTLÂC s.n. v. **pezevenclâc.**

PFÉNIG, *pfenigi,* s.m. Unitate monetară divizionară germană, reprezentând a suta parte dintr-o marcă, înainte de introducerea monedei euro. — Din germ. **Pfennig.**

PFI interj. **1.** (Pronunțat cu „i" prelungit) Exclamație (redând fluieratul omului) care exprimă: **a)** durere fizică; **b)** dezaprobare, nemulțumire; mirare. **2.** (În forma *pfiu;* pronunțat cu „u" prelungit) Cuvânt care redă fluieratul sau șuieratul unui om, al unei mașini etc. [Var.: **pfîu** interj.] — Onomatopee.

PFIU interj. v. **pfi.**

PFL s.n. Material lemnos sub formă de plăci aglomerate. [Pr.: *pefele*] — Din inițialele **p**[lacă] + **f**[ibro] + **l**[emnoasă].

PFU interj. Exclamație care exprimă un sentiment de neplăcere, de apăsare, o senzație de greutate; uf. — Onomatopee.

PFUI interj. (Reg.) Cuvânt care sugerează acțiunea de a scuipa și care exprimă dispreț, dezgust sau mirare în fața unui lucru sau a unui fapt neașteptat, nepotrivit, nelalocul său. — Din germ. **pfui.**

PFUND, *pfunzi,* s.m. **1.** (Înv. și pop.) Unitate de măsură a greutății, egală cu circa 0,5 kg sau (reg.) cu 0,25 kg; livră. **2.** Veche unitate monetară germană. [Pl. și: (n.) *pfunduri.* — Var.: **fund, funt,** (reg.) **punt** s.m.] — Din germ. **Pfund.**

PHI interj. (Fam.; adesea pronunțat cu „i" prelungit) Exclamație care exprimă: **a)** bucurie, mulțumire, încântare; **b)** mirare, surpriză; dezaprobare; **c)** repulsie, dezgust. [Var.: **phiu, pi** interj.] — Onomatopee.

PHIU interj. v. **phi.**

PHOENIX, *phoenicși,* s.m. (În mitol. greacă; în sintagma *Pasărea Phoenix*) Pasăre alegorică, oraculară, care, simțindu-și sfârșitul aproape, se arunca în foc și renăștea din propria cenușă. [Pr.: *fónix.* — Var.: **fénix** s.m.] — Din lat. **phoenix,** fr. **fénix.**

PI[1] interj. (De obicei repetat) Exclamație cu care se cheamă puii, găinile sau rațele (la mâncare). — Onomatopee.

PI[2] interj. v. **phi.**

PI[3] s.m. invar. Simbol matematic (**π**) reprezentând raportul dintre perimetrul unui cerc și diametrul aceluiași cerc, egal cu circa 3,14. — Din ngr., fr. **pi.**

PI[4]**,** *pi,* s.m. Numele celei de-a șaisprezecea litere din alfabetul grecesc (**π**), corespunzătoare literei românești *p;* sunet notat cu această literă. — Din ngr. **pi,** fr. **pi.**

PÍA MÁTER s.f. Membrană vasculară fină care aderă la suprafața creierului și a măduvei spinării, constituind cel mai profund dintre învelișurile creierului. [Pr.: *pi-a*] — Din lat. **pia mater.**

PIÁN, *piane,* s.n. **1.** Instrument muzical format dintr-o cutie mare de rezonanță așezată pe trei picioare și dintr-o serie de coarde metalice, care vibrează când sunt lovite de niște ciocănele acționate prin apăsarea unor clape; clavir, pianoforte.

✧ *Pian automat* (sau *electric)* = pian acționat de un mecanism (alimentat la curentul electric), care execută automat anumite melodii înregistrate în prealabil pe niște suluri speciale de hârtie introduse în aparat. *Pian cu manivelă* = pian automat care funcționează prin învârtirea unei manivele. **2.** Arta de a interpreta o compoziție muzicală la un pian (**1**). [Var.: (rar) **piáno** s.n.] — Din germ. **Piano,** fr. **piano,** it. **piano**[forte].

PIANÍNĂ, *pianine,* s.f. Pian (**1**) de proporții și de sonoritate reduse, care are cutia de rezonanță în formă de paralelipiped și coardele dispuse vertical. — Din germ. **Pianino.**

PIANÍSSIMO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu cea mai slabă intensitate; foarte încet. — Cuv. it.

PIANÍST, -Ă, *pianiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă (cu pricepere și cu măiestrie) la pian, care are profesia de a cânta la pian. — Din fr. **pianiste.**

PIANÍSTIC, -Ă, *pianistici, -ce,* adj. Care ține de pian (**1**), privitor la pian; propriu, caracteristic pianului sau artei interpretative la pian; ca la pian. — Din fr. **pianistique.**

PIÁNO[1] adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu intensitate scăzută; încet. — Cuv. it.

PIÁNO[2] s.n. v. **pian.**

PIANOFÓRTE, *pianoforte,* s.n., adv. **1.** S.n. (Înv.) Pian (**1**). **2.** Adv. (În forma *piano-forte;* indică modul de executare a unei lucrări muzicale) În mod brusc de la piano la forte. — Din it. **pianoforte.**

PIANÓLĂ, *pianole,* s.f. Pianină acționată de un mecanism, care execută automat anumite melodii înregistrate în prealabil pe suluri speciale de hârtie introduse în aparat. — Din it. **pianola.**

PIARÍST, *piariști,* s.m. Membru al unei congregații clericale catolice care se dedica învățământului gratuit. [Pr.: *pi-a-*] — Din germ. **Piarist,** fr. **piariste.**

PIÁSTRU, *piaștri,* s.m. **1.** Monedă (turcească) de argint, a cărei valoare a variat în decursul timpului și care a circulat și în Țările Române. **2.** Monedă divizionară în Siria și Sudan. [Pr.: *pi-as-*] — Din germ. **Piaster,** fr. **piastre.**

PIÁTRĂ, *pietre,* s.f. **I. 1.** (La sg.) Nume generic pentru orice rocă solidă, dură și casantă răspândită la suprafața sau în interiorul pământului; (și la pl.) fragment de dimensiuni și de forme diferite dintr-o astfel de rocă; *p. ext.* material fabricat pe cale artificială pentru a înlocui, cu diverse utilizări, roca naturală. ✧ Loc. adj. *De piatră* = **a)** neclintit; încremenit; **b)** greu; **c)** nesimțitor, insensibil; *p. ext.* rău. ✧ Expr. *A scoate* (sau *a aduce* etc. ceva) *(și) din piatră (seacă)* = a face, a realiza, a obține etc. (ceva) cu orice preț, depunând toate eforturile, trecând peste toate greutățile. *A pune cea dintâi piatră* = a începe, a iniția o acțiune, o lucrare etc. *Piatră în* (sau *din) casă* = fată nemăritată (considerată de unii ca o povară pentru familie). *A sta piatră pe capul cuiva* = a constitui o greutate, o povară pentru cineva. *A călca în piatră seacă* = a se obosi zadarnic, a nu-i merge bine în ceea ce face, a avea ghinion. *A-și pune carul în pietre* = a lua o hotărâre la care nu mai renunță, a rămâne ferm în hotărârea luată; *p. ext.* a se încăpățâna. *Fuge de scapără pietrele* = fuge foarte repede. *E ger de crapă pietrele* = este ger foarte mare. *(A fi) tare* (sau *sănătos) ca piatra* (sau *de piatră)* = (a fi) foarte sănătos și rezistent. *A avea* (sau *a i se pune, a-i sta cuiva ca) o piatră pe inimă* = a avea un mare necaz, a simți o mare neliniște. *A (i se) lua* sau *a (i se) ridica* (cuiva) *o piatră de pe inimă* (sau *de pe suflet, de pe cuget)* = a (se) elibera de o (mare) grijă, de o (mare) teamă; a găsi o soluție care să pună capăt unei situații dificile. *A nu (mai) rămâne* (sau *a fi, a sta)* ori *a nu se (mai) ține* etc. *(nici) piatră de piatră* (din ceva) = a nu se (mai) alege nimic (din ceva); a se distruge complet. *A nu mai lăsa (nici) piatră de piatră* = a distruge, a nimici; a face praf și pulbere. *A număra pietrele* = a umbla haimana. *A arunca (cu) piatra* sau *(cu) pietre* (în cineva) = a acuza, a învinui, a defăima (pe cineva). ✦ (La pl.) Numele unor jocuri de copii care se joacă cu pietricele. **2.** (În sintagma) *Epoca de piatră* = cea mai veche și cea mai îndelungată perioadă din istoria omenirii, care a durat circa un milion de ani și în care principala materie primă pentru confecționarea uneltelor, a ustensilelor și a armelor a fost piatra (**I 1**). **3.** (Urmat de determinări care arată felul, utilizarea sau modul de prelucrare) Bucată de piatră (**I 1**) prelucrată; obiect făcut dintr-o astfel de bucată. *Piatră de moară.* ✧ *Piatră litografică* = piatră de calcar cu structura foarte fină și densă, folosită la confecționarea formelor de tipar litografice. *Piatră de talie* = piatră cu forme geometrice regulate, cu toate fețele bine tăiate și cu muchii perfect drepte, care servește la executarea sau la căptușirea unei zidării. *Piatră de încercare* = **a)** rocă silicioasă foarte dură folosită în trecut la verificarea purității aurului și a argintului; **b)** *fig.* mijloc de verificare a capacității, a sentimentelor, a valorii cuiva; dovadă, indiciu, mărturie. *Piatră de temelie* (sau *fundamentală)* = **a)** piatră care intră în construcția fundației unei clădiri și care adesea este pusă cu prilejul solemnității care marchează începutul construcției; **b)** *fig.* principiu sau element de bază, esențial. *Piatră unghiulară* = **a)** piatră așezată în colțul fundației unei clădiri; **b)** *fig.* element de bază, fundamental. *Piatră de ascuțit* = bucată de gresie tăiată special pentru a folosi la ascuțirea unor obiecte tăioase; cute. *Piatră prețioasă* (sau *scumpă, nestemată)* = mineral cristalizat cu aspect frumos, în culori variate, cu duritate foarte mare, de valoare deosebită, care se găsește rar în natură și se folosește de obicei la confecționarea bijuteriilor. *Piatră semiprețioasă* = mineral cristalizat cu aspect frumos, în culori variate, cu duritate mare, relativ puțin răspândit în natură și folosit de obicei la confecționarea bijuteriilor de mai mică valoare. ✧ (Bot.: în compusul) *Piatră-linte* = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori de culoare albă sau albă-gălbuie, care crește prin pădurile din zona alpină *(Astragalus australis).* **4.** Piesă folosită la unele jocuri de societate, confecționată din piatră (**I 1**) sau, *p. ext.* din os, din lemn etc. **5.** (Pop.) Meteorit. **6.** (Reg.) Greutate (de cântar sau de balanță). **7.** Precipitație formată din particule de gheață, care cade atunci când în interiorul norilor de furtună există curenți ascendenți puternici; *p. restr.* fiecare dintre particulele de gheață care formează această precipitație; grindină. **II.** P. anal. **1.** Crustă de săruri minerale care se depune, cu vremea, pe pereții unui vas în care se fierbe apă sau în care se păstrează lichide. **2.** Substanță calcaroasă, gălbuie sau negricioasă, care se formează uneori pe suprafața dinților neîngrijiți; tartru. **3.** (Med.; de obicei cu determinări care arată organul în care se formează) Calcul; *p. ext.* litiază. **4.** Compuse: (pop.) *piatră-acră* = alaun (de aluminiu și de potasiu); *piatră-vânătă* = sulfat de cupru hidratat; *piatra-iadului* = azotat de argint; *piatră-de-var* = carbonat de calciu; *piatră-pucioasă* = sulf (în formă de bucăți). **5.** (Min.; în compusul) *Piatra-lunii* = varietate de feldspat cu reflexe albăstrui folosită ca piatră semiprețioasă. — Lat. **petra.**

PIÁȚĂ, *piețe,* s.f. **1.** Loc special amenajat unde se face comerț cu mărfuri cu amănuntul, mai ales cu produse agroalimentare. ✧ (Ieșit din uz) *Trăsură* (sau *mașină) de piață* = trăsură (sau mașină) care transportă, contra cost, persoane, bagaje etc. ✧ Expr. *A face piața* = a cumpăra alimentele necesare pentru hrana zilnică. (Fam.) *A se certa ca la piață* = a se certa violent și folosind cuvinte grosolane. **2.** Loc întins și deschis dintr-o localitate, unde se întâlnesc sau se întretaie mai multe străzi, adesea amenajat cu spații verzi, statui etc. **II.** (Ec. pol.) **1.** Totalitatea relațiilor generate de actele de vânzare-cumpărare. **2.** Categorie economică a producției de mărfuri în care își găsește expresia ansamblul actelor de vânzare-cumpărare privite în unitate organică cu relațiile pe care le generează și în conexiune cu spațiul în care se desfășoară. ✧ *Piață internă* = totalitatea relațiilor de vânzare-cumpărare care au loc în interiorul unei țări. *Piață mondială* = ansamblul relațiilor care se stabilesc între țările participante la circuitul economic mondial. *Economie de piață* = formă modernă de organizare și funcționare a economiei în care prețul și volumul producției depind în principiu de confruntarea dintre cerere și ofertă. — Din it. **piazza.**

PIAȚÉTĂ, *piațete,* s.f. Piață (**I 2**) mică. — Din it. **piazzetta.**

PIÁZĂ, *pieze,* s.f. **1.** (În mitologia românească) Dualitate fastă și nefastă. ✧ *Piază rea* = duh rău al nenorocului întrupat într-o ființă sau într-un obiect. *Piază bună* = geniu bun al omului, încorporat în șarpele casei, în câinele pripășit etc. ✦ (Reg.; la pl.) Dispoziție, chef; toane. **2.** (Înv. și reg.) Pantă, povârniș. ✧ Loc. adv. *În piez(i)* = oblic, pieziș. [Var.: (înv. și reg.) **piez** s.m.] — Et. nec.

PIC[1]**,** (**I**) interj., (**II 1**) *picuri,* s.n. **I.** Interj. (Adesea repetat) **1.** Cuvânt care imită sunetul produs de căderea în picături a unui lichid pe un obiect tare. **2.** (Rar) Cuvânt care imită zgomotul produs de ciocul păsărilor când ciugulesc. **II.** S.n. **1.** Picătură (**1**), strop. **2.** Cantitate, măsură, durată etc. (foarte) mică din ceva; strop, fir, fărâmă. ✧ Loc. adv. *(Câte) un pic* = **a)** puțin; **b)** (în construcții negative) deloc. *Nici pic* = deloc, câtuși de puțin. *Pic cu pic* = puțin câte puțin, încetul cu încetul. ✧ Loc. adv. și adj. *Fără (un* sau *niciun) pic de...* = (care e) lipsit (cu totul) de... — Onomatopee.

PIC[2]**,** *picuri,* s.n. Ciocan de abataj. — Din germ. **Pick**[hammer].

PIC[3] s.n. Produs chimic folosit pentru scoaterea petelor de cerneală (albastră). — Din **picătură** (derivat regresiv).

PICÁ[1]**,** *pic,* vb. I. **1.** Intranz. (Înv. și pop.) A cădea de la o oarecare înălțime. ✧ Expr. (Fam.) *A pica* (sau *a fi picat) (ca) din cer* (sau *din lună, din nori, din stele)* = **a)** a veni pe neașteptate; **b)** a fi dezorientat, a nu ști ce să facă. *A pica cerul pe cineva* = **a)** a se simți foarte rușinat; **b)** a rămâne uimit, a fi surprins de ceva. ✦ A se desprinde, a se desface dintr-un tot, dintr-un ansamblu (căzând, pierzându-se etc.). ✦ (Fam.; despre îmbrăcăminte) A nu se mai ține (pe corp) (din cauza dimensiunilor exagerate); *p. ext.* a fi numai zdrențe. ✦ (Despre ființe) A-și pierde poziția verticală (căzând la pământ); a se prăbuși, a se răsturna, a se prăvăli. ✧ Expr. *A pica de somn* (sau *de oboseală)* = a fi foarte obosit. *A pica în genunchi* (înaintea cuiva) = a cădea în genunchi (pentru a ruga, a implora, a solicita etc.). *Frumos* (sau *frumușel) de pică* = foarte frumos, neînchipuit de frumos. ✦ (Despre clădiri) A se dărâma, a se surpa, a se nărui. ✦ Fig. A muri (în luptă). ✦ Fig. (Fam.) A nu reuși la un examen, la un concurs etc. ✧ Tranz. *Profesorul l-a picat la examen.* **2.** Tranz. (Înv. și pop.) A face să cadă în picături (un lichid, o materie topită). ✧ Expr. *Să-l* (sau *să mă, să ne* etc.) *pici cu ceară* (sau *cu lumânarea)* = orice ai face, pentru nimic în lume, cu niciun preț, nicidecum. ✧ Intranz. A cădea în picături; *spec.* (impers.) (sens curent) a ploua ușor, cu stropi rari. ✧ Refl., intranz. și tranz. A (se) păta, a (se) murdări cu ceva. **3.** Intranz. (Fam.) A intra în posesia unui lucru, a dobândi ceva în mod întâmplător; a câștiga ceva (în mod ocazional sau ilicit). ✧ Expr. *A pica în mâna* (sau *în palma, în mâinile) cuiva* = a ajunge în puterea, la discreția cuiva. **4.** Intranz. (Fam.) A sosi pe neașteptate; a se ivi, a apărea. **5.** Intranz. (Înv. și pop.) A cădea în..., a da în..., a fi cuprins de... ✦ (Pop.; despre zile, evenimente etc.) A se nimeri la o anumită dată; a cădea, a fi. **6.** Tranz. (Pop.) A lovi, a atinge pe cineva (țintindu-l cu ceva). — Din **pic**[1]**.**

PICÁ[2]**,** pers. 3 *pichează,* vb. I. Intranz. (Despre avioane) A coborî în picaj. — Din fr. **piquer.**

PICADÓR, *picadori,* s.m. Persoană care participă la luptele cu tauri, stând călare în arenă, înarmat cu o lance, şi împingând taurul spre toreador sau matador ori intervenind când viaţa acestora este în primejdie. — Din fr. **picador.**

PICÁJ, *picaje,* s.n. Coborâre a unui avion pe o traiectorie (aproape) verticală. — Din fr. **piquage.**

PICAMÁR s.n. v. **pickhammer.**

PICÁNT, -Ă, *picanţi, -te,* adj. **1.** (Despre mâncăruri, băuturi sau despre gustul lor) Condimentat (de obicei iute, usturător etc.). **2.** Fig. (Despre glume, anecdote etc.) (Uşor) indecent, obscen, piperat. **3.** Fig. (Despre persoane şi despre înfăţişarea lor) Nostim, atrăgător, seducător. — Din fr. **piquant.**

PICANTERÍE, *picanterii,* s.f. Calitatea de a fi picant. ✦ (Concr.; de obicei la pl.) Mâncare picantă (**1**), aliment picant. ✦ Fig. (Concr.; de obicei la pl.) Glumă, anecdotă, vorbă (uşor) indecentă; aluzie (uşor) indecentă la adresa cuiva. — Din germ. **Pikanterie.**

PICÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) pica*[1] şi rezultatul ei. — V. **pica**[1].

PICARÉSC, -ÉSCĂ, *picareşti,* adj. (Despre anumite opere literare) Care, prin intermediul personajului tip picaro (cerşetori, vagabonzi, aventurieri etc.), investighează, cu accente satirice, cele mai diverse medii sociale, moravuri etc., reliefând amănuntul pitoresc, într-un limbaj cu elemente argotice şi familiare. — Din fr. **picaresque.**

PÍCARO, *picaro,* s.m. Personaj aventurier, intrigant, şmecher din literatura spaniolă din sec. XVI–XVII. — Din sp. **pícaro.**

PICÁT[1] s.n. Faptul de *a pica*[1]. — V. **pica**[1].

PICÁT[2]**, -Ă,** *picaţi, -te,* adj. **1.** (În expr.) *Picat din cer* (sau *din soare)* = foarte frumos. **2.** (Înv. şi pop.) Pătat, murdărit (cu ceva care a picat). — V. **pica**[1].

PÍCĂ[1] s.f. (Pop.) Ură ascunsă, nemărturisită, dușmănie (împotriva cuiva); ciudă, necaz, ranchiună. — Cf. germ. **Pike.**

PÍCĂ[2]**,** *pici,* s.f. Unul dintre cele patru semne distinctive de pe cărţile de joc, de culoare neagră, în formă de inimă sau de frunză cu vârful în sus şi cu o codiţă în partea de jos; *p. ext.* carte de joc cu acest semn. — Din germ. **Pik,** fr. **pique.**

PICĂTOÁRE, *picătoare,* s.f. (Înv. şi reg.) Pipetă. — **Pica**[1] + suf. *-ătoare.*

PICĂTÓR s.n. Tub de sticlă cu un capăt îngustat şi cu celălalt prevăzut cu un tub de cauciuc, care serveşte la administrarea unei soluţii (medicamentoase) în picături. — **Pica**[1] + suf. *-ător.*

PICĂTÚRĂ, *picături,* s.f. **1.** Particică sferică desprinsă dintr-o masă de lichid, formată prin condensarea unui gaz etc.; pic[1], strop; *p. ext.* cantitate mică dintr-un lichid. ✦ Loc. adv. *Printre picături* = din când în când, câteodată; *p. ext.* în timpul liber, pe apucate. *Picătură cu picătură* = puţin câte puţin, încetul cu încetul; până la epuizare. ✧ Expr. *A semăna* (cu cineva) *ca două picături (de apă)* = a avea exact aceeaşi înfăţişare cu altă persoană, a fi leit. *Până la ultima picătură de sânge* = până la moarte, până la ultima suflare. ✦ P. gener. Cantitate neînsemnată din ceva; fărâmă. **2.** (La pl.) Substanţă medicamentoasă lichidă care se administrează bolnavului sub formă de picături (**1**). — **Pica**[1] + suf. *-ătură.*

PICĂTURÍCĂ, *picăturele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *picătură.* ✦ Pată mică. — **Picătură** + suf. *-ică.*

PICĂŢEÁ, -ÍCĂ, *picăţele,* s.f. **1.** (La pl.) Desen format din puncte sau din suprafeţe geometrice de dimensiuni mici, repetate simetric pe o ţesătură de altă culoare; (şi la sg.) fiecare dintre aceste elemente ale desenului. ✧ Expr. (Fam. sau glumeţ) *(Nostim şi) cu picăţele* = (despre oameni) plini de haz; atrăgător, picant. **2.** (Pop.) Picătură (**1**) mică dintr-un lichid, dintr-o materie topită (şi nesolidificată) etc. — **Picat**[2] + suf. *-ea, -ică.*

PICHÉR[1]**,** *picheri,* s.m. Persoană care răspunde de buna întreţinere a unei porţiuni de cale ferată sau de şosea. — Din fr. **piqueur.**

PICHÉR[2]**,** *pichere,* s.n. Piesă la războiul de ţesut mecanic aşezată la capetele suveicii, care serveşte la amortizarea mişcării suveicii. — Din germ. **Picker.**

PÍCHERE, *picheri,* s.f. (Ornit.; reg.) Bibilică. [Var.: **píchire** s.f.] — Din **pichiri** (derivat regresiv).

PICHERÓI, *picheroi,* s.m. (Ornit.; reg.) Bărbătuşul bibilicii. — **Pichere** + suf. *-oi.*

PICHÉT[1] s.n. Numele unui joc de cărţi care se joacă (în două persoane) cu treizeci şi două de cărţi. — Din fr. **piquet.**

PICHÉT[2] s.n. Ţesătură deasă de bumbac, de mătase sau din fibre sintetice, făcută cu două urzeli diferite, dintre care cea de la suprafaţă formează un desen (geometric) în relief. — Din fr. **piqué.**

PICHÉT[3]**,** (**I**) *pichete,* s.n., (**II**) *picheţi,* s.m. **I.** S.n. **1.** Subunitate însărcinată cu asigurarea securităţii trupelor aflate în marş sau în staţionare. **2.** (Adesea urmat de determinarea „de grăniceri") Subunitate însărcinată în trecut cu paza unui sector al frontierei. ✦ Clădire în care îşi avea sediul această subunitate. **3.** Corp organizat (de militari sau de civili) însărcinat cu apărarea sau cu paza unui obiectiv important, cu stingerea incendiilor într-o întreprindere etc. ✦ (În sintagma) *Pichet de grevă* = grup de greviști care stau la poarta întreprinderii lor pentru a preveni pe cei din afară despre declanşarea grevei şi pentru a împiedica pătrunderea în întreprindere a spărgătorilor de grevă. **II.** S.m. Ţăruş de lemn sau de metal care se înfinge în pământ pentru a marca un punct al unei alinieri sau al unui traseu, locul unde urmează să fie plantat un puiet de arbore etc. — Din fr. **piquet,** germ. **Pikett,** rus. **piket.**

PICHETÁ, *pichetez,* vb. I. Tranz. **I.** A forma un pichet de grevă la poarta unei întreprinderi. **II.** A marca punctele unei alinieri, ale unei măsurători etc. prin picheţi[3] (**II**) înfiptі în pământ. ✦ A bate picheţi[3] (**II**) în pământ (pentru a marca ceva). — Din fr. **piqueter.**

PICHETÁJ, *pichetaje,* s.n. Ansamblul picheţilor[3] (**II**) care marchează un traseu, o aliniere, un drum etc. — Din fr. **piquetage.**

PICHETÁRE, *pichetări,* s.f. Acţiunea de *a picheta.* — V. **picheta.**

PÍCHIRI interj. (Reg.; adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul bibilicii. — Onomatopee.

PÍCI, *pici,* s.m. Băiat (foarte) tânăr; copil de sex masculin; puşti. — Din tc. **piç.**

PICIÓCĂ s.f. v. **picioică.**

PICIÓICĂ, *picioici,* s.f. (Bot.; reg.) Cartof. [Var.: **piciócă** s.f.] — Din magh. **pityóka.**

PICIÓR, *picioare,* s.n. **1.** Fiecare dintre cele două membre inferioare ale corpului omenesc, de la şold până la vârful degetelor, şi fiecare dintre membrele celorlalte vieţuitoare, care servesc la susţinerea corpului şi la deplasarea în spaţiu. ✧ Loc. adj. *Bun* (sau *iute) de picior* (sau *de picioare)* = iute, sprinten. ✧ Loc. adv. *În* (sau *pe) picioare* sau (fam.) *d(e)-a-n picioarele* = în poziţie verticală; sus. *În vârful picioarelor* = cu corpul sprijinit numai pe vârfurile degetelor de la picioare; *p. ext.* fără a face zgomot, tiptil. *Cu piciorul* (sau *picioarele)* = fără mijloc de locomoţie, pe jos. *Din cap până în picioare* = de sus şi până jos, în întregime; cu desăvârşire. *Pe picior greşit* = (la unele jocuri sportive) nepregătit pentru a para acţiunea adversarului sau, *p. gener.,* pentru a răspunde unei provocări. ✧ Expr. *Unde-ţi stau picioarele îţi va sta şi capul* = vei plăti cu viaţa (dacă nu vei face un anumit lucru). *A sări drept* (sau *ars) în picioare* = a se ridica repede, brusc. *A se pune* (sau *a fi) pe* (sau *în) picioare* = **a)** a se însănătoşi după o boală (lungă); **b)** a se reface din punct de vedere material. *A vedea* (pe cineva) *pe* (sau *în) picioare* = a vedea pe cineva sănătos. (Glumeţ sau ir.) *Are numai* (atâţia...) *ani pe un picior* = are o vârstă mai mare decât cea pe care o mărturiseşte. *A pune piciorul* (undeva) = a călca, a păşi, *p. ext.,* a pătrunde, a se instala undeva; a frecventa pe cineva. *A pune pe picioare* = **a)** a iniţia, a organiza ceva, a face să meargă, să funcţioneze; **b)** a îngriji un bolnav şi a-l însănătoşi. *A scula* (sau *a pune* etc.) *în picioare* = a mobiliza în vederea unei acţiuni. *A se topi* (sau *a se usca, a pieri, a se pierde) pe* (sau *din, de pe) picioare* ori *d(e)-a-n picioarele* = a slăbi, a se prăpădi cu încetul. *A boli* (sau *a duce boala) pe picioare* = a fi bolnav (uşor), fără a zăcea la pat. *(A fi) cu un picior în groapă* (şi *cu unul afară)* = (a fi) foarte bătrân, prăpădit, bolnav; (a fi) aproape de moarte. *A vedea pe cineva cu picioarele înainte* = a vedea pe cineva mort. *A sta* (sau *a fi) în picioarele cuiva* = a împiedica, a încurca, a deranja pe cineva; a fi inoportun. *A sta* (sau *a rămâne, a fi) în picioare* = **a)** a exista sau a continua să existe; **b)** (despre teorii, planuri, ipoteze etc.) a corespunde cu realitatea, a fi întemeiat; **c)** a sta, a rămâne intact sau în poziţie verticală. *E tată-său* (sau *mamă-sa* etc.) *în picioare* = seamănă întocmai, e leit cu tatăl său (sau cu mama sa etc.). *A sări într-un picior* = a se bucura mult. *Cât te-ai întoarce* (sau *învârti) într-un picior* = repede de tot, într-o clipă. (Fam.) *A o lua* (sau *a o apuca) la picior* sau *a-şi lua picioarele pe umeri* (sau *la spinare)* = a începe să fugă (repede), a o lua la goană; a încerca să se facă nevăzut prin fugă. *A nu-i (mai) sta* (cuiva) *picioarele* sau (reg.) *a nu-şi mai strânge picioarele* = a nu (mai) sta potolit, liniştit, a alerga de colo-colo; a umbla mult. *A-şi bate* (sau *a-şi rupe) picioarele* = a umbla mult, a obosi de prea multă alergătură. (Pop.) *A prinde* (undeva) *picior* = a se aşeza, a se stabili undeva. *A cădea* (sau *a se arunca) la picioarele cuiva* sau *a săruta picioarele cuiva* = a se ruga (umil) de cineva; a se umili înaintea cuiva. *A călca* (pe cineva) *pe picior* = **a)** a preveni pe cineva (călcându-l pe încălţăminte) să nu facă sau să nu spună ceva; **b)** a face sau a spune (cuiva) ceva supărător. (Pop. şi fam.) *A vorbi* (sau *a scrie* etc.) *cu picioarele* = a vorbi (sau a scrie etc.) greşit (logic sau gramatical) ori fără talent; *p. ext.* a scrie urât, a mâzgâli. *Fără cap şi fără picioare* = fără logică, lipsit de sens. (Fam.) *A face* (sau *a căpăta) picioare* = (despre obiecte) a dispărea. *(A sta* sau *a şedea* etc.) *picior peste picior* = (a şedea într-o poziţie comodă) cu o parte a unui picior ridicată şi aşezată peste celălalt picior. *Cu coada între picioare* = ruşinat, umilit. *A (se) lua peste picior* = a (se) ironiza, a-şi bate joc. *A călca* (pe cineva sau ceva) *în picioare* = a distruge, a nimici; a dispreţui, a desconsidera. *A pune* (sau *a aşterne, a închina* etc. ceva) *la picioarele cuiva* = a închina, a oferi cuiva (ceva) în semn de supunere, de preţuire, de omagiu. *A-i pune* (cuiva) *capul sub picior* = a omorî pe cineva. *A bate din picior* = a încerca să-şi impună voinţa; a se răsti, a comanda. *A(-i) pune* (cuiva) *piciorul în prag* = a lua o atitudine hotărâtă, a se opune energic. *A da din mâini şi din picioare* = a face tot posibilul pentru a duce o acţiune la bun sfârşit, pentru a scăpa dintr-o încurcătură etc. (Fam.) *A sta cu picioarele în apă rece* = a se gândi profund şi îndelung la ceva. *A fi* (sau *a se afla* etc.) *pe picior de pace* (sau *de război)* = a fi (sau a se afla etc.) în stare de pace (sau de război). *A fi pe picior de egalitate* (sau *pe acelaşi picior) cu cineva* = a se bucura de aceleaşi drepturi, a avea aceeaşi situaţie cu altcineva. *A da cu piciorul* = a respinge sau a lăsa să-i scape un prilej favorabil. *A trăi pe picior mare* = a duce o viaţă de belşug, a cheltui mult. *Parcă l-a apucat* (sau *l-a prins) pe Dumnezeu de (un) picior,* se spune despre cineva care trăieşte o bucurie mare şi neaşteptată. *A fi* (sau *a sta) pe picior de ducă* (sau *de plecare)* = a fi gata de plecare. *A lega* (pe cineva) *de mâini şi de picioare* = a imobiliza (pe cineva); a nu lăsa (cuiva) posibilitatea să acţioneze. *A(-şi) tăia craca* (sau *creanga) de sub picioare* = a pierde sau a face să piardă un

avantaj, a(-şi) periclita situaţia. *A cădea de pe* (sau *din) picioare* sau *a nu se (mai) putea ţine, a nu (mai) putea sta pe picioare, a nu-l (mai) ţine* etc. *picioarele,* se spune despre un om care şi-a pierdut echilibrul, puterile sau care este extrem de obosit. *A i se tăia* (sau *a i se înmuia) cuiva (mâinile şi) picioarele* = a avea o senzaţie de slăbiciune fizică; a nu se putea stăpâni (de emoţie, de durere etc.). *(Nici) picior de...* = nimeni, (nici) urmă de..., (nici) ţipenie. *Negustorie* (sau *comerţ, afaceri* etc.) *pe picior* = negustorie (sau comerţ, afaceri etc.) făcute întâmplător, ocazional, fără sediu sau firmă înscrisă. ✧ Compuse: (Bot.) *piciorul-caprei* = plantă erbacee de pădure, cu frunze palmate cu trei diviziuni şi cu flori albe sau roşietice *(Aegopodium podagraria); piciorul-cocoşului* = nume dat unor plante erbacee cu frunze lobate şi cu flori galbene *(Ranunculus).* ✦ Picior (**1**) de animal sau de pasăre fript sau fiert (pentru a fi mâncat). **2.** Proteza unui picior (**1**). **3.** P. anal. Nume dat unor părţi de obiecte, de construcţii sau unor obiecte, instrumente etc. care seamănă cu piciorul (**1**) şi servesc ca suport, ca element de susţinere, de fixare etc. ✦ Partea de jos, apropiată de pământ, a tulpinii unei plante; *p. ext.* rădăcină. **4.** P. anal. Element al unei construcţii care serveşte la susţinerea şi la legarea ei de teren; partea de jos, masivă, a unei construcţii, a unui zid etc. ✦ *Picior de siguranţă* = parte din masivul unui zăcământ lăsată neexploatată în scopul protecţiei unor lucrări sau a unor construcţii de la suprafaţă. **5.** P. anal. Partea de jos a unui munte, a unui deal etc.; zonă mai largă de la baza unei forme de relief. **6.** (Reg.) Regulator (la plug). ✦ Coada coasei. **7.** (Mat.; în sintagma) *Piciorul perpendicularei* = intersecţia unei drepte cu planul sau cu dreapta pe care cade perpendicular. **8.** Veche unitate de măsură, având lungimea de aproximativ o treime dintr-un metru, folosită şi astăzi în unele ţări. **9.** Unitate ritmică a unui vers, compusă dintr-un număr fix de silabe lungi şi scurte sau accentuate şi neaccentuate. — Lat. **petiolus.**

PICIORÓNG, *picioroange,* s.n. **1.** (La pl.) Catalige. **2.** Pasăre din ordinul caradriiformelor, de mărimea unui sitar, cu picioarele lungi şi roşii *(Himantopus himantopus).* **3.** (La pl.) Nume generic dat păsărilor cu picioare foarte lungi. **4.** (Depr., fam. sau glumeţ) Picior (**1**) foarte lung. — Din **picior.**

PICIORÚŞ, *picioruşe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *picior* (**1**); picioruţ. **2.** Punct de lucrătură la o împletitură cu croşeta. **3.** Organ al maşinii de cusut care asigură presarea şi deplasarea materialului în timpul coaserii lui. — **Picior** + suf. *-uş.*

PICIORÚŢ, *picioruţe,* s.n. Picioruş (**1**). — **Picior** + suf. *-uţ.*

PÍCKER, *pickere,* s.n. Maşină agricolă de recoltat ştiuleţii de porumb. — Din engl. **picker.**

PÍCKHAMMER, *pickhammere,* s.n. Ciocan de abataj; pic[2]; [Scris şi: *pichamăr.* — Pr.: *pickhamăr.* — Var.: **picámăr** s.n.] — Din germ. **Pickhammer.**

PÍCK-UP, *pick-upuri,* s.n. Aparat pentru redarea prin mijloace electroacustice a sunetelor înregistrate pe un disc; *p. restr.* doză de redare. [Pr.: *pícap*] — Din engl. **pickup.**

PICLÁJ, *piclaje,* s.n. Operaţie de tratare a pieilor cu o soluţie acidă (şi cu clorură de sodiu) înainte de tăbăcire; piclare. — Din fr. **picklage.**

PICLÁRE, *piclări,* s.f. Piclaj. — Cf. p i c l a j .

PICNÍ, *picnesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. şi fam.) A atinge, a nimeri pe cineva cu o lovitură bine ţintită. ✦ Fig. (Despre boli, dureri, necazuri etc.) A veni (şi a atinge, a doborî pe cineva) pe neaşteptate. — Formaţie onomatopeică.

PÍCNIC, *picnicuri,* s.n. Masă (şi petrecere) comună (în aer liber), de obicei cu contribuţia fiecărui participant. [Acc. şi: *picníc*] — Din fr. **pique-nique.**

PICNÍRE, *picniri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a picni.* — V. **picni.**

PICNOMETRÍE, *picnometrii,* s.f. (Fiz.) Tehnică de măsurare a densităţilor. — Din fr. **pycnométrie.**

PICNOMÉTRU, *picnometre,* s.n. Instrument (în formă de recipient) folosit pentru măsurarea densităţii corpurilor lichide sau solide prin cântărire. — Din fr. **pycnomètre.**

PICOFARÁD, *picofarazi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură a capacităţii electrice, egală cu a 10^{-12} parte dintr-un farad. — Din fr. **picofarad.**

PÍCOL s.m. v. **picolo.**

PÍCOLIŢĂ, *picoliţe,* s.f. Fată (sau femeie) care serveşte într-un restaurant ca ajutoare a chelnerului. — **Picol** + suf. *-iţă.*

PÍCOLO, *picoli,* s.m. Băiat care serveşte într-un restaurant ca ajutor al chelnerului. [Var.: **pícol** s.m.] — Din it. **piccolo.**

PICÓN, *picoane,* s.n. Parte a ciocanului de abataj constituită dintr-o bară cilindrică de oţel cu vârful ascuţit sau lat, care serveşte la ruperea sau la dislocarea rocilor şpiţ[2]; *p. gener.* ciocan de abataj. — Din it. **piccone.**

PICOSECÚNDĂ, *picosecunde,* s.f. (Fiz.) A 10^{-12} parte dintr-o secundă. — Din fr. **picoseconde.**

PICÓT, *picoţi,* s.m. **1.** (Min.) Bucată de lemn tare, ascuţită la un capăt, folosită la săparea galeriilor. **2.** (În forma *picou,* n.) Bordură de dantelă cu colţuri. ✦ Bulină (**3**). — Din fr. **picot.**

PICOTÁ vb. I v. **picoti.**

PICOTÁJ, *picotaje,* s.n. (Min.) Consolidarea rocilor din galerii cu ajutorul picoţilor. — Din fr. **picotage.**

PICOTEÁLĂ, *picoteli,* s.f. Faptul de *a picoti;* starea celui care picoteşte; moţăială, somnolenţă. — **Picoti** + suf. *-eală.*

PICOTÍ, *picotesc,* vb. IV. Intranz. A aţipi (cu intermitenţe) şezând sau stând în picioare; a dormita, a moţăi. [Var.: **picotá** vb. I] — **Pica[1]** + suf. *-oti.*

PICOTÍRE s.f. Faptul de *a picoti.* — V. **picoti.**

PICRÁT, *picraţi,* s.m. Compus obţinut prin înlocuirea cu metal a hidrogenului din gruparea hidroxil a acidului picric. — Din fr. **picrate.**

PÍCRIC adj. (În sintagma) *Acid picric* = acid coroziv şi toxic, sub formă de cristale galbene, fără miros şi cu gust amar, folosit ca exploziv, la prepararea unor substanţe colorante etc. — Din fr. **picrique.**

PICRÍT s.m. Rocă magmatică de origine vulcanică, de culoare verde închis sau neagră. — Din fr. **picrite,** germ. **Pikrit.**

PICROMIGDÁLĂ s.f. v. **pricomigdală.**

PICTÁ, *pictez,* vb. I. Tranz. **1.** A reprezenta o imagine, un model etc. pe pânză, pe carton, pe sticlă etc., cu ajutorul pensulei şi al culorilor; a zugrăvi. ✦ Absol. A se ocupa cu pictura (**1**), a practica pictura. ✦ A acoperi sau a împodobi cu picturi (**2**) un obiect, un material. ✦ Refl. (Fam. şi depr.; despre femei) A se farda (exagerat). **2.** Fig. A caracteriza (sugestiv), a înfăţişa (plastic) prin cuvinte, într-o operă literară, fiinţe, situaţii, întâmplări; a descrie, a zugrăvi. — Din **pictor** şi **pictură** (derivat regresiv).

PICTÁT, -Ă, *pictaţi, -te,* adj. Reprodus, reprezentat într-o pictură (**2**); zugrăvit. ✦ (Despre obiecte, materiale etc.) Pe care s-a executat o pictură (**2**). — V. **picta.**

PICTOGRÁFIC, -Ă, *pictografici, -ce,* adj. Care aparţine pictografiei, privitor la pictografie; *spec.* (despre scriere, semne) care redă obiectele şi ideile prin desene simbolice, sugestive. — Din fr. **pictographique.**

PICTOGRAFÍE s.f. Sistem primitiv de scriere în care obiectele şi ideile sunt redate prin desene sugestive, simbolice. — Din fr. **pictographie.**

PICTOGRÁMĂ, *pictograme,* s.f. Desen sau şir de desene simbolice, sugestive, prin care sunt redate obiectele şi ideile în unele sisteme primitive de scriere. — Din fr. **pictogramme.**

PÍCTOR, *pictori,* s.m. Artist plastic care se ocupă cu pictura (**1**). ✦ Fig. Scriitor care descrie sugestiv fizicul şi caracterul personajelor, scene din viaţă, din natură etc. — Din lat. **pictor.**

PICTORIÁL, *pictoriale,* s.n. Revistă cu multe fotografii. [Pr.: *-ri-al*] — Din engl. **pictorial.**

PÍCTORIŢĂ, *pictoriţe,* s.f. Artistă plastică care se ocupă cu pictura (**1**). [Acc. şi: *pictoríţă*] — **Pictor** + suf. *-iţă.*

PICTURÁL, -Ă, *picturali, -e,* adj. Care aparţine picturii, privitor la pictură; *p. ext.* pitoresc. — Din fr. **pictural.**

PICTURALITÁTE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi pictural; caracter pictural; plasticitate. — **Pictural** + suf. *-itate.*

PICTÚRĂ, (**2**) *picturi,* s.f. **1.** Ramură a artelor plastice care interpretează realitatea în imagini vizuale, prin forme colorate, bidimensionale, desfăşurate pe o suprafaţă plană. **2.** Lucrare artistică executată de un pictor; tablou, pânză. ✦ Ansamblul operelor, stilurilor şi procedeelor specifice pictorilor dintr-o ţară, dintr-o epocă, dintr-o şcoală etc. **3.** Fig. Descriere sugestivă (într-o operă beletristică) a fizicului şi a caracterului personajelor, a unor scene din viaţa reală şi din natură etc. — Din lat. **pictura.**

PICUÍ, *picuiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A picura (**2**). — **Pic[1]** + suf. *-ui.*

PICULÉŢ s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *pic[1];* picuşor, picuş, picuţ. — **Pic[1]** + suf. *-uleţ.*

PICULÍNĂ, *piculine,* s.f. Instrument muzical de suflat, asemănător cu un mic flaut, care emite sunete din registrul acut. — Cf. it. p i c c o l i n o.

PÍCUR, *picuri,* s.m. Pic[1] (**II 1**). — Sg. refăcut după *picuri* (pl. lui *pic[1]*).

PICURÁ, *pícur,* vb. I. **1.** Intranz. şi tranz. A cădea sau a face, a lăsa să cadă în picături. ✦ Intranz. impers. A ploua uşor, cu stropi rari. **2.** Intranz. Fig. A răsuna, a vibra (încet); a picui. **3.** Intranz. (Înv. şi reg.; de obicei cu determinările „de somn”, „din picioare”) A moţăi, a picoti. — Din **picur.**

PICURÁR, *picurare,* s.n. (Constr.) Lăcrimar la acoperiş. — **Picura** + suf. *-ar.*

PICURÁRE, *picurări,* s.f. Acţiunea de *a picura.* — V. **picura.**

PICURÁT[1] s.n. Faptul de *a picura.* — V. **picura.**

PICURÁT[2], -Ă, *picuraţi, -te,* adj. (Rar) Acoperit cu picături. — V. **picura.**

PICURÍŞ s.n. (Rar) Cădere a apei sub formă de picături; *p. ext.* loc unde apa unui izvor curge în picături. — **Picur** + suf. *-iş.*

PICÚŞ, *picuşuri,* s.n. **I.** (Pop.) **1.** Piculeţ. ✦ (Fam.) Băutură alcoolică (în cantitate mică). **2.** Masă lichidă sau solidificată formată prin picurarea unui lichid sau prin curgerea, picătură cu picătură, a unei materii topite. **II.** (Fam.) Câştig mic şi întâmplător (de obicei ilicit). — **Pic[1]** + suf. *-uş.*

PICUŞÓR s.n. (Pop.) Piculeţ. — **Pic[1]** + suf. *-uşor.*

PICÚŢ s.n. (Pop.) Piculeţ. — **Pic[1]** + suf. *-uţ.*

PIDÓSNIC, -Ă, *pidosnici, -ce,* adj., s.m. **I.** Adj. (Pop.) Care este ieşit din comun, contrar aşteptărilor (în sens negativ); care se comportă ciudat, sucit, care face totul pe dos. **II.** S.m. Numele a două specii de plante erbacee cu frunze lucioase, verzi-albăstrii şi cu flori galbene *(Cerinthe minor* şi *glabra).* — **Pe dos** + suf. *-nic.*

PIÉDECĂ s.f. v. **piedică.**

PIEDESTÁL, *piedestaluri,* s.n. Suport (înalt) pe care se aşază o statuie, o coloană, un obiect decorativ etc. [Pl. şi: *piedestale*] — Din fr. **piédestal.**

PIÉDICĂ, *piedici,* s.f. **1.** Factor care împiedică realizarea unui țel, care stă în calea unei acțiuni; stavilă, obstacol, impediment; dificultate, greutate. ✧ Loc. vb. *A pune piedică* (sau *piedici*) = a împiedica. ✦ Mijloc de a face pe cineva să cadă, împiedicându-l cu piciorul. ✧ Loc. vb. *A(-i) pune (o) piedică* = a pune cuiva piciorul înainte pentru a-l face să se împiedice și să cadă. ✦ (Rar) Greutate în vorbire. **2.** (Concr.) Unealtă, dispozitiv, instrument folosit pentru blocarea sau încetinirea mișcării unui sistem tehnic, pentru blocarea unui organ mobil al acestuia, la sprijinire sau la susținere etc. ✦ Frânghie sau lanț cu care se leagă picioarele de dinainte ale cailor, pentru a-i împiedica să fugă când sunt lăsați să pască. **3.** (Bot.; în compusul) *Piedica-vântului* = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze alungite, cu flori liliachii și albăstrii *(Lathyrus hirsutus).* [Var.: **piédecă** s.f.] — Lat. **pedica.**

PIEDICÚȚĂ, *piedicuțe,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina lungă și târâtoare, cu frunzele mici și dese, cu inflorescența în formă de spic *(Lycopodium clavatum).* — **Piedică** + suf. *-uță.*

PIÉDIN, *piedine,* s.n. Totalitatea firelor de urzeală de la capătul unei pânze, care rămân nețesute și se taie când pânza este scoasă de pe războiul de țesut. — Lat. ***pedinus.**

PIEÍRE s.f. Acțiunea de *a pieri* și rezultatul ei. **1.** Moarte (violentă, năprasnică); ucidere, omor. ✦ (În limbajul bisericesc) Pierdere a vieții veșnice ca urmare a degradării morale și a căderii în păcat. ✦ (Înv. și reg.) Pericol, primejdie de moarte; *p. ext.* necaz, supărare. **2.** Distrugere, nimicire; dispariție; decădere, ruinare. ✦ Încetare, anulare, suprimare. [Var.: (reg.) **pieríre** s.f.] — V. **pieri.**

PIEITÓR, -OÁRE adj. v. **pieritor.**

PIELÁR, *pielari,* s.m. Meseriaș care prelucrează piei, care confecționează obiecte din piele; comerciant, negustor de piei sau de obiecte confecționate din piele. — **Piele** + suf. *-ar.*

PIELĂRÍE[1], (**1**) *pielării,* s.f. **1.** Atelier unde se prelucrează sau se vând piei sau obiecte confecționate din piele. **2.** Meseria pielarului; comerț cu obiecte de piele. — **Pielar** + suf. *-ie.*

PIELĂRÍE[2], *pielării,* s.f. (La sg. cu sens colectiv) Mulțime de piei; *p. ext.* obiecte confecționate din piele. — **Piele** + suf. *-ărie.*

PIELĂRÍT s.n. Meseria de pielar. — **Pielar** + suf. *-it.*

PIELCÍCĂ, -EÁ s.f. v. **pielicică.**

PIÉLE, *piei,* s.f. **1.** Țesut conjunctiv-epitelial care acoperă întreaga suprafață a corpului animalelor vertebrate și a celor mai multe dintre nevertebrate; *spec.* epiderma omului. ✧ Loc. adj. și adv. *În* (sau *cu*) *pielea goală* = complet dezbrăcat; gol, nud. ✧ Loc. adv. *(Până) la piele* = în întregime, de tot, complet. ✧ Expr. *A ști* (sau *a vedea* etc.) *cât îi* (sau *ce-i*) *poate pielea cuiva* = a ști (sau a vedea) de ce e în stare, cât valorează cineva. *A nu-i face pielea (nici) doi bani* (sau *nici două parale, nicio ceapă degerată*) sau *a nu-i plăti pielea (nici)un ban* = a nu fi bun de nimic, a nu avea nicio valoare. *A nu(-și) mai încăpea în piele* = **a)** a fi bucuros, fericit etc.; **b)** a fi foarte îngâmfat. *A(-i) intra* (sau *a i se băga*) *(pe) sub piele* sau *(pe) sub pielea cuiva* = a reuși să câștige încrederea sau simpatia cuiva (prin lingușiri, insistențe, servicii etc.). *A i se face* (cuiva) *pielea de găină* (sau *de gâscă*) ori *pielea găinii* (sau *a gâștii*) = a i se încreți (cuiva) pielea (de frică, de frig etc.). *A-i lua* (cuiva) *(și) pielea (de pe el)* sau *șapte* (ori *nouă*) *piei* = a exploata pe cineva crâncen, a-l jecmăni. *(A fi) numai piele(a) și os(ul)* = (a fi) foarte slab. *A-i frige cuiva pielea* = a se răzbuna pe cineva, a chinui sau a pedepsi aspru pe cineva. *A plăti cu pielea* = a suporta o pedeapsă corporală. *A-și lăsa pielea* (pe undeva) sau *a da pielea popii* = a muri (pe undeva). *A-și pune pielea în saramură* = **a)** a risca, a se expune; **b)** a-și impune anumite restricții pentru a realiza ceva. *A-și pune pielea pentru cineva* = a se expune la neplăceri pentru cineva; a-și pune viața în primejdie pentru cineva. *A-și ieși din piele* = a fi cuprins de un sentiment foarte puternic (de bucurie, de ciudă etc.). *A-i da* (sau *a-i ieși* cuiva ceva) *prin piele* = a suporta consecințele unui fapt, a o păți, a-i ieși pe nas. *A-și vinde (și) pielea de pe el* = a-și vinde tot, a face orice sacrificiu material (pentru a scăpa de o datorie, de o primejdie etc.). *A-și vinde scump pielea* = a lupta cu înverșunare, provocând mari neajunsuri adversarului (chiar dacă nu mai sunt sorți de izbândă). *A rămâne numai cu pielea* = a rămâne foarte sărac. *(A fi) vai (și amar) de pielea cuiva* = (a fi) rău de cineva, (a fi) vai de capul lui. *A simți* (ceva) *pe propria (sa) piele* = a suporta din plin și personal consecințele unei situații. *A fi în pielea cuiva* = a se afla exact în aceeași situație (dificilă) cu altcineva. *A face ceva pe pielea altuia* = a-și satisface gusturi, a-și crea avantaje în dauna altora, aruncând riscul asupra altora. *Numai pielea lui știe,* se spune despre cel care a răbdat și a suferit multe. *A avea pielea groasă* sau *a fi gros la piele* (sau *cu pielea groasă*) = a fi lipsit de bun-simț, a fi obraznic. *A-i face* (cuiva) *pielea tobă* (sau *burduf*) = a bate pe cineva foarte tare. ✧ Compus: *Piei-roșii* = (Pop.) nume dat populației indiene aborigene din America de Nord; amerindieni. ✦ Fig. Ființă, făptură; *p. ext.* viață. *Ține la pielea lui.* **2.** Piele (**1**) jupuită de pe un animal (și prelucrată); *spec.* blană. ✦ *Piele de drac* = țesătură deasă de bumbac, foarte rezistentă, cu o parte pufoasă (imitând antilopa). [Gen.-dat.: *pielii, pieii*] — Lat. **pellis, -em.**

PIELICÍCĂ, -EÁ, *pielicele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *piele;* pielișoară, pielușică. ✦ Blănită de miel în special cea provenită de la mieii de rasă caracul. [Var.: **pielcícă, -eá** s.f.] — **Piele** + suf. *-icică.* — **Pielicică:** cu schimbare de suf.

PIELIȘOÁRĂ, *pielișoare,* s.f. (Rar) Pielicică. — **Piele** + suf. *-işoară.*

PIELÍTĂ, *pielite,* s.f. Boală care se manifestă prin inflamația mucoasei bazinetului renal. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **pyélite.**

PIÉLIȚĂ, *pieliță,* s.f. **1.** Piele (**1**) subțire, fină, delicată; *spec.* pielea obrazului. ✦ (Mai ales la pl.) Strat subțire, cornos, care mărginește unghia. **2.** Nume generic pentru țesuturile animale subțiri (și elastice), cu aspect de foiță, lamă sau pânză fină, care căptușesc, îmbracă, susțin, separă sau formează anumite organe sau părți de organe; membrană. **3.** Țesut vegetal subțire care acoperă, separă sau leagă unele părți ale plantelor. **4.** Intestin de animal sau membrană artificială care formează învelișul mezelurilor preparate din tocătură. **5.** Pojghiță fină care se formează pe suprafața unor lichide. — **Piele** + suf. *-iță.*

PIELM, *pielmuri,* s.n. (Pop.) Făină de grâu, de porumb etc. (de cea mai bună calitate). [Var.: **piemn** s.n.] — Et. nec.

PIELOGRAFÍE, *pielografii,* s.f. (Med.) Radiografie a rinichilor, a bazinetelor și a ureterelor. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **pyélographie.**

PIELONEFRÍTĂ, *pielonefrite,* s.f. Boală inflamatorie, de natură infecțioasă, a bazinetului și a rinichiului. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **pyélonéphrite.**

PIELOPLASTÍE, *pieloplastii,* s.f. Decorare a obiectelor din piele prin scoaterea în relief a desenului. — De la **piele.**

PIELÓS, -OÁSĂ, *pieloși, -oase,* adj. (Rar) Care are aspectul pielii; elastic și rezistent ca pielea. — **Piele** + suf. *-os.*

PIELUȘÍCĂ, *pielușele,* s.f. (Reg.) Pielicică. — **Piele** + suf. *-ușică.*

PIEMÍE, *piemii,* s.f. (Med.) Septicemie. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **pyémie.**

PIEMN s.n. v. **pielm.**

PIEMÓNT, *piemonturi,* s.n. Formă de relief situată la contactul unor munți cu o câmpie sau cu o depresiune, formată prin acumularea depunerilor aduse de apele curgătoare la schimbarea de pantă. — Din fr. **piémont.**

PIEMONTÁN, -Ă, *piemontani, -e,* adj. Care aparține piemontului, referitor la piemont, care alcătuiește un piemont. — **Piemont** + suf. *-an.*

PIEPT, (**1, 2, 4**) *piepturi,* s.n., (**3**) *piepți,* s.m. **1.** S.n. Parte superioară a corpului, de la abdomen până la gât, la om și la unele animale vertebrate; torace; *spec.* partea anterioară (și exterioară) a acestei regiuni; *p. restr.* organ din interiorul cavității toracice (inimă sau plămân). ✧ Loc. adv. *În piept* = de-a dreptul (în sus), pieptiș. ✧ Loc. adj. și adv. *Piept la piept* = (despre lupte, felul de a lupta etc.) (care se desfășoară) în mod direct, din apropiere, corp la corp; la baionetă. *Piept în piept* = (care este) unul contra celuilalt, față în față, (aproape) ciocnindu-se. ✧ Expr. *Cu pieptul deschis* = fără teamă, direct. *Cu capul în piept* = cu capul plecat (de rușine, de supărare etc.). *A strânge* (pe cineva) *la piept* = a îmbrățișa. *Cu mâinile (încrucișate) la* (sau *pe) piept* = **a)** în inactivitate; **b)** mort, decedat. *A pune mâinile pe piept* = a muri. *A da piept cu cineva* (sau *cu ceva)* = a se împotrivi cuiva (sau la ceva); a înfrunta direct pe cineva (sau ceva), a se lupta cu cineva. *A lua* (ceva) *în piept* = a înfrunta ceva direct, a lupta pentru a cuceri sau pentru a învinge ceva. *A ține* (cuiva) *piept* = a rezista, a nu se da bătut; a se împotrivi, a înfrunta; a concura cu succes. *A(-și) pune pieptul* (pentru cineva sau ceva) sau *a apăra cu pieptul* (pe cineva sau ceva) = a apăra din răsputeri, a apăra cu viața. *A-și sparge pieptul* (strigând, vorbind etc.) = a striga din răsputeri, a obosi (strigând, vorbind etc. zadarnic). *(A fi) slab de piept* = (a fi) debil pulmonar, predispus la tuberculoză. ✦ (Și în sintagma *boală de piept)* Tuberculoză pulmonară. ✦ Carne de pe partea anterioară a cavității toracice a unor animale, folosită ca aliment; mâncare preparată din aceastâ carne. **2.** S.n. (Pop.) Sân (al femeii). ✧ Expr. (Pop.) *A avea piept* = (despre femeile cu copii mici) a avea lapte. *A da piept* = (despre femeile cu copii mici) a alăpta, a da să sugă. **3.** S.m. Partea din față a unei piese de îmbrăcăminte care acoperă pieptul (**1**). ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *de piept* = a cere cuiva socoteală, a sări la bătaie. *A se lua* (sau *a se apuca, a se prinde) de piept cu cineva* = a se împotrivi (cuiva); a se lupta, a se bate cu cineva. **4.** S.n. P. anal. Coastă de deal, de munte etc.; povârniș. — Lat. **pectus.**

PIEPTÁR, *pieptare,* s.n. (Pop.) **1.** Obiect de îmbrăcăminte (de postav, de lână etc.) fără mâneci, care acoperă ca o vestă partea superioară a corpului; *spec.* cojocel scurt din blană de oaie, fără mâneci, adesea ornamentat, încheiat în față sau pe umăr; bundiță. **2.** Obiect de metal, de zale sau de piele groasă care acoperea pieptul și spatele luptătorilor din vechime, apărându-i de loviturile adversarului. ✦ Bucată de piele groasă cu care scrimerii își acoperă pieptul. **3.** Curea lată la hamuri, care trece pe sub pieptul calului. — **Piept** + suf. *-ar.*

PIÉPTĂN, *piepteni,* s.m. **1.** Obiect de toaletă confecționat din os, din metal, din materiale plastice etc., cu dinți mărunți, care servește la pieptănat[1] părul sau pe care femeile îl poartă în păr ca podoabă. **2.** (Mai ales la pl.) Unealtă cu dinți metalici, folosită în industria casnică la pieptănatul[1] fibrelor textile; pieptănuși; *p. ext.* element al mașinii industriale de pieptănat fibrele textile. **3.** P. anal. Nume dat mai multor obiecte, unelte sau părți componente ale acestora, care seamănă, ca formă sau ca folosire, cu un pieptăn (**1**, **2**). [Var.: **piéptene** s.m.] — Lat. **pecten.**

PIEPTĂNÁ, *piéptăn,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) descurca, a(-și) netezi, a(-și) aranja sau a(-și) curăța cu pieptenele părul sau barba. ✦ A (se) coafa. ✦ Tranz. (Pop.) A țesăla. **2.** Tranz. A trece anumite fibre textile prin dinții unor piepteni (pentru a le curăța de impurități, a alege fibrele de calitate bună etc.). ✦ Fig. (Fam.) A bate zdravăn pe cineva. **3.** Tranz. și refl. Fig. (Fam.) A(-și) cizela stilul, vorbirea etc. [Prez. ind. și: *piáptăn*] — Lat. **pectinare.**

PIEPTĂNÁR, *pieptănari,* s.m. Persoană care face sau vinde piepteni (**1**). — **Piepten** + suf. *-ar.*

PIEPTĂNÁRE, *pieptănări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pieptăna;* pieptănat[1]. — V. **pieptăna.**

PIEPTĂNÁRIȚĂ, *pieptănarițe,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina lungă și subțire terminată în spic, spontană sau cultivată ca plantă de nutreț *(Cynosurus cristatus).* — **Pieptăn** + suf. *-ariță.*

PIEPTĂNÁȘ, *pieptănași,* s.m. Pieptănuș (**1**). — **Pieptăn** + suf. *-aș.*

PIEPTĂNÁT[1] s.n. Pieptănare. — V. **pieptăna.**

PIEPTĂNÁT[2]**, -Ă,** *pieptănați, -te,* adj. **1.** (Despre păr, barbă etc.) Descurcat, netezit, aranjat sau curățat cu pieptenele; (despre oameni) cu părul descurcat, netezit, aranjat sau curățat (cu pieptenele). **2.** (Despre fibre textile) Trecut prin dinții unor piepteni (pentru a îndepărta impuritățile, a alege fibrele de cea mai bună calitate etc.). — V. **pieptăna.**

PIEPTĂNĂTÓR, -OÁRE, *pieptănători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care piaptănă anumite fibre textile; muncitor calificat în pieptănatul[1] fibrelor textile. **2.** S.f. Mașină (sau organ de mașină, unealtă) de pieptănat fibrele textile. ✧ (Adjectival) *Cilindru pieptănător.* — **Pieptăna** + suf. *-ător.*

PIEPTĂNĂTORÍE, *pieptănătorii,* s.f. (Secție într-o) întreprindere industrială de filare în care fibrele textile sunt supuse, în cursul procesului tehnologic, operației de pieptănare. — **Pieptănător** + suf. *-ie.*

PIEPTĂNĂTÚRĂ, *pieptănături,* s.f. **1.** Fel de aranjare a părului; coafură, frizură. **2.** Operație manuală sau mecanică de trecere a fibrelor textile prin dinții unor piepteni pentru a înlătura impuritățile, a alege fibrele de cea mai bună calitate etc. ✦ (Concr.) Totalitatea deșeurilor eliminate la pieptănatul[1] fibrelor textile. — **Pieptăna** + suf. *-ătură.*

PIEPTĂNÉL, *pieptănei,* s.m. (Rar) Pieptănuș (**1**). [Var.: **pieptenél** s.m.] — **Pieptăn** + suf. *-el.*

PIEPTĂNÚȘ, *pieptănuși,* s.m. (Rar) **1.** Diminutiv al lui *pieptăn;* pieptănaș, pieptănel. **2.** (La pl.) Piepteni (**2**). — **Pieptăn** + suf. *-uș.*

PIEPTĂRÁȘ, *pieptărașe,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *pieptar* (**1**); pieptărel, pieptăruț. — **Pieptar** + suf. *-aș.*

PIEPTĂRÉL, *pieptărele,* s.n. (Pop.) Pieptăraș. — **Pieptar** + suf. *-el.*

PIEPTĂRÚȚ, *pieptăruțe,* s.n. (Reg.) Pieptăraș. — **Pieptar** + suf. *-uț.*

PIÉPTENE s.m. v. **pieptăn.**

PIEPTENÉL s.m. v. **pieptănel.**

PIEPTÍȘ, -Ă, (**1, 4**) *pieptiși, -e,* adj., (**2, 3, 5**) adv. **1.** Adj. Care are pantă repede, abruptă, greu de urcat. **2.** Adv. De-a dreptul (în sus), drept în sus sau înainte; direct. **3.** Adv. Față în față (aproape ciocnindu-se), piept în piept. **4.** Adj. (Despre lupte, ciocniri etc.) Care are loc prin înfruntare directă între combatanți, corp la corp, direct. **5.** Fig. Cu curaj, fără teamă, pe față. — **Piept** + suf. *-iș.*

PIEPTIȘÓR, *pieptișoare,* s.n. Diminutiv al lui *piept;* pieptuț. — **Piept** + suf. *-işor.*

PIEPTÓS, -OÁSĂ, *pieptoși, -oase,* adj. (Fam.) **1.** Cu pieptul (**1**) lat; *p. ext.* voinic, bine legat. ✦ Fig. Mândru, îngâmfat. **2.** (Despre femei) Cu sânii mari. — **Piept** + suf. *-os.*

PIEPTÚȚ, *pieptuțuri,* s.n. (Rar) Pieptișor. — **Piept** + suf. *-uț.*

PIÉRDE, *pierd,* vb. III. **I. 1.** Tranz. A nu mai ști unde se află, unde a pus, unde a rătăcit (un bun material). ✧ Expr. *A(-și) pierde șirul* = a se încurca, a se zăpăci; a nu mai avea continuitate (în vorbire). **2.** Tranz. A nu mai cunoaște sau a nu mai găsi drumul, locul etc. căutat; a greși direcția. ✧ Expr. *A(-i) pierde* (cuiva) *urma* = a nu mai ști unde se află, unde poate fi găsit. *A-și pierde* (sau, refl., *a i se pierde) urma* (ori *urmele)* = a nu mai putea fi găsit; a dispărea. ✦ Refl. A se rătăci de grupul în care se afla. **3.** Refl. Fig. A se lăsa absorbit de ceva, a se cufunda în... **4.** Refl. Fig. A fi cuprins, copleșit de un sentiment de o emoție; a nu mai ști ce să facă. **II.** Tranz. **1.** A fi deposedat de..., a rămâne fără..., a nu mai avea; *spec.* a irosi, a risipi. ✧ Expr. *A pierde din mână* = a scăpa un prilej favorabil. *A pierde pământul de sub picioare* = **a)** a nu-și mai putea păstra echilibrul din cauza unei proaste stări fizice, a unui pas greșit etc.; **b)** a fi pe punctul de a pierde o anumită situație materială sau socială. *A-și pierde viața* = a muri; a fi omorât. *A-și pierde cunoștința* (sau *simțirea)* = a leșina. *A-și pierde cumpătul* (sau *răbdarea)* = a nu se mai putea stăpâni, a se enerva. ✦ A rămâne fără o parte a corpului, fără un organ, fără o facultate fizică sau intelectuală, a nu se mai putea folosi de o parte a corpului, de o facultate. ✧ Expr. *A pierde sânge* = a avea hemoragie. *A pierde laptele* = (despre femelele unor mamifere) a le scădea sau a le înceta secreția laptelui (într-o perioadă când aceasta ar trebui să fie normală). *A-și pierde mințile* = a înnebuni. ✦ (Despre plante) A i se urca (și a-i cădea) frunzele, rodul etc. **2.** (Pop.; despre femei) A avorta. **3.** A fi lipsit (pentru totdeauna) de o ființă dragă; a rupe relațiile (de prietenie) cu cineva, a fi părăsit. **4.** A fi învins într-un război, într-o întrecere; a nu câștiga un proces etc. **5.** A sosi prea târziu, a nu ajunge sau a nu face ceva la timp. **6.** A folosi timpul în mod nerațional, irosindu-l sau profitând insuficient de el. ✧ Expr. *Fără a (mai) pierde vremea* = imediat, repede, neîntârziat. Compus: *pierde-vară,* s.m. și f. = om care își irosește timpul, care nu muncește și umblă fără niciun rost. **III. 1.** Tranz. (Pop.) A ucide, a omorî. ✦ Refl. A muri. ✦ Tranz. și refl. A(-și) cauza un mare rău, neajuns etc.; a pune sau a se afla într-o situație extrem de grea. **2.** Tranz. (Înv. și pop.) A distruge, a nimici (popoare, țări, așezări, bunuri materiale etc.). **3.** Tranz. (Pop.) A face să dispară, să piară; *p. ext.* a compromite. **4.** Refl. A ieși din câmpul vizual, a nu se mai vedea; a dispărea. ✦ Fig. A trece neobservat, neluat în considerație. ✦ Tranz. A nu mai putea urmări cu privirea pe cineva sau ceva, a nu mai vedea. ✧ Expr. *A pierde* (pe cineva) *din ochi* = a iubi foarte mult. **5.** Refl. (Despre sunete, voci, zgomote) A-și diminua treptat intensitatea, a deveni din ce în ce mai slab; a se stinge. — Lat. **perdere.**

PIÉRDERE, *pierderi,* s.f. Faptul de *a (se) pierde.* ✦ Pagubă (materială) cu care se soldează o activitate economică; diferența cu care cheltuielile depășesc veniturile. ✧ Loc. adv. *În pierdere* = fără câștig, cu deficit. ✦ (La pl.) Pagubă de vieți omenești. ✦ (Tehn.) Diferență dintre cantitatea de material, de forță etc. introdusă într-un sistem tehnic și cantitatea folosită în mod util. ✦ Înfrângere, insucces (în luptă, la jocuri, în competiții sportive). — V. **pierde.**

PIERDÚT, -Ă, *pierduți, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte, bunuri) Care nu se mai află în posesia proprietarului, care nu mai este la locul lui obișnuit, despre care nu se știe unde se află. ✦ Care nu mai există, care a dispărut. **2.** (Despre oameni) Care a plecat din locul unde era și căruia nu i se mai știe de urmă; rătăcit. ✦ Care nu mai trăiește în preajma cuiva, s-a depărtat de cineva; care nu se mai află în viață; mort. **3.** Care abia se vede dintre alte obiecte, care nu apare clar din cauza depărtării; șters, estompat. ✦ (Despre culori) Pal, șters. ✦ (Despre sunete) Cu intensitate scăzută, slăbit din cauza depărtării; stins. **4.** Absorbit de o activitate, de o problemă; copleșit de gânduri sau de sentimente, stăpânit de o emoție puternică; *p. ext.* disperat. ✦ (Despre ochi, privire) Ațintit în gol, rătăcit. **5.** (Despre oameni) Aflat într-o situație foarte grea, în primejdie de moarte, expus distrugerii (fizice sau morale). ✦ (Despre femei) Care a decăzut din punct de vedere moral; care practică prostituția. **6.** (Despre un interval de timp) Care a trecut pentru cineva în zadar, care a fost petrecut fără folos sau cu prea puțin folos. — V. **pierde.**

PIERÍ, *pier,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ființe) A înceta să mai trăiască; a muri (de obicei de moarte violentă, nefirească). ✧ (Prin exagerare) *Pier de frică.* ✦ (Despre vegetație) A se ofili, a se usca. ✦ A fi distrus, nimicit; a dispărea; a se ruina. **2.** (Despre abstracte, stări, senzații etc.) A lua sfârșit; a înceta să se (mai) manifeste, să se (mai) producă. ✧ Expr. *A-i pieri* (cuiva) *glasul* (sau *graiul, piuitul)* ori *a-i pieri cuvintele de pe buze* = **a)** a nu mai putea scoate o vorbă (de emoție, de frică etc.); **b)** a nu mai avea ce spune (din lipsă de argumente). ✦ A se șterge din amintire, a fi dat uitării. ✦ (Despre sunete, zgomote, lumină etc.) A-și reduce intensitatea până la dispariția totală, a dispărea treptat. **3.** A dispărea fără urmă, fără a mai putea fi găsit. ✦ A i se fura ceva. **4.** A dispărea (pe neașteptate) din fața cuiva sau de undeva, a ieși (brusc) din câmpul vizual al cuiva. ✧ Expr. *Piei din fața mea!* (sau *din ochii mei!)* = pleacă imediat de aici! să nu te mai văd! [Imper. pers. 2 sg. și: *piei*] — Lat. **perire.**

PIERÍRE s.f. v. **pieire.**

PIERÍT, -Ă, *pieriți, -te,* adj. **1.** (Pop.) Mort (de obicei de moarte violentă, nefirească). **2.** Care a dispărut, care nu mai există. **3.** (Despre oameni și fața lor) Lipsit de vigoare, slab; palid, descompus (de durere, de frică etc.); *p. ext.* descurajat, deznădăjduit; copleșit, distrus. ✦ Care se află într-o mare primejdie sau într-o situație extrem de grea. ✦ (Substantivat, m.; pop., în sintagma) *Cel pierit* = sifilis. — V. **pieri.**

PIERITÓR, -OÁRE, *pieritori, -oare,* adj. **1.** Supus morții, pieirii; muritor. ✧ Expr. *Pieritor de foame* = (despre oameni) foarte sărac, care nu are nici ce mânca; muritor de foame. **2.** Care dispare sau se risipește, care nu durează; trecător, efemer. [Var.: (înv. și reg.) **pieitór, -oáre** adj.] — **Pieri** + suf. *-tor.*

PIERITÚRĂ, *pierituri,* s.f. (Pop.) Om sau animal slab, fără vlagă. — **Pieri** + suf. *-tură.*

PIERRÓT s.m. (Livr.) Personaj buf din vechea comedie italiană preluat de teatrul francez și apoi de pantomimă, îmbrăcat în alb și cu o scufie (ascuțită) pe cap. [Pr.: *pieró*] — Din fr. **pierrot.**

PIERSĂCÍU, -ÍE adj. v. **piersiciu.**

PIÉRSIC, *piersici,* s.m. Pom fructifer din familia rozaceelor, cu flori trandafirii sau albe și cu fructe mari, sferice *(Persica vulgaris).* ✧ Expr. (Pop. și fam.) *A o lua* (sau *a o aduce, a umbla, a se da) pe după piersic* = a spune (ceva) pe ocolite; a căuta un subterfugiu, a se eschiva. — Lat. **persicus.**

PIERSICÁ, *piérsic,* vb. I. Tranz. (Pop.) A bate tare pe cineva; *p. restr.* a urzica, a bășica. — V. **piersică.**

PIÉRSICĂ, *piersici,* s.f. Fructul piersicului, sferic, cărnos, suculent, acoperit cu o pieliță pufoasă de culoare gălbuie-roșiatică. — Lat. **persica.**

PIERSICĂRÍE, *piersicării,* s.f. Cultură de piersici. — **Piersic** + suf. *-ărie.*

PIERSICÍU, -ÍE, *piersicii,* adj. (Rar) De culoarea piersicii. [Var.: (reg.) **piersăcíu, -íe** adj.] — **Piersică** + suf. *-iu.*

PIERZÁNIE s.f. (Pop.) **1.** Moarte (năprasnică, violentă), ucidere în masă; primejdie de moarte, nenorocire, suferință mare, dezastru, prăpăd. **2.** Decădere, degradare (morală); desfrâu, perdiție. — **Pierde** + suf. *-anie.*

PIERZÁRE s.f. (Pop.) Pierzanie. ✧ Loc. vb. *A da pierzării* = a ucide sau a lăsa să fie ucis. — V. **pierde.**

PIERZĂTÓR, -OÁRE, *pierzători, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Care nimicește, distruge sau vatămă; care aduce un prejudiciu moral. — **Pierde** + suf. *-ător.*

PIÉSĂ, *piese,* s.f. **1.** Parte demontabilă a unei mașini, a unui mecanism, a unui instrument, a unei construcții; organ de mașină sau element component al unui

mecanism, instrument, aparat etc. ✧ *Piesă anatomică* = parte dintr-un cadavru preparată special pentru disecție și pentru studii anatomice. **2.** Obiect sau ființă care face parte dintr-o categorie, dintr-o serie de obiecte sau de ființe identice sau asemănătoare. ✦ Spec. Fiecare dintre obiectele de îmbrăcăminte care fac parte dintr-un ansamblu vestimentar. ✦ Spec. Fiecare dintre figurile sau obiectele unor jocuri sportive sau de societate. ✦ Spec. Fiecare dintre armele de artilerie aflate în dotarea unei unități, a unui stat etc. ✦ Monedă metalică. **3.** Fiecare dintre actele, documentele, însemnările cuprinse într-un dosar sau într-o colecție. **4.** Obiect de valoare sau operă de artă, expuse într-un muzeu sau făcând parte dintr-o colecție. **5.** Operă literară compusă în formă de dialog și destinată reprezentării pe scenă; operă dramatică. ✦ P. gener. Operă literară. **6.** Compoziție muzicală. — Din fr. **pièce.**

PIESĔTĂ, *piesete,* s.f. Piesă de teatru scurtă; scenetă. — Din fr. **piécette.**

PIESÚȚĂ, *piesuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *piesă.* — **Piesă** + suf. *-uță.*

PIETÀ, *pietà,* s.f. Temă iconografică din repertoriul catolic, inspirată de patimile lui Isus Hristos, ilustrând tema plângerii lui, care o reprezintă pe Maica Domnului ținându-și fiul mort pe genunchi sau în brațe. [Pr.: *pie-*] — Din fr., it. **pietà.**

PIETÁTE s.f. **1.** Comportament religios plin de venerație și recunoștință. **2.** Evlavie, smerenie, cucernicie. **3.** Sentiment de respect profund și duioșie față de cineva sau ceva. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **piété,** lat. **pietas, -atis.**

PIETÍN s.n. **1.** Boală contagioasă la oi, care se manifestă prin răni dureroase la picioare, pricinuind distrugerea progresivă a unghiilor. **2.** Boală a cerealelor, provocată de unele ciuperci, care duce la înnegrirea părții bazale a tulpinilor, la pălirea, îndoirea și căderea plantelor. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **piétin.**

PIETÍSM s.n. Mișcare reformatoare în cadrul luteranismului german, fondată în 1671 și caracterizată prin reîntoarcerea la sentimentul pietății, rigorism în practicile religioase și ascetism. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **piétisme.**

PIETÍST, -Ă, *pietiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al pietismului. **2.** Adj. Care aparține pietismului sau pietiștilor (**1**), referitor la pietism sau la pietiști. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **piétiste.**

PIETÓN, *pietoni,* s.m. Persoană care umblă pe jos pe o arteră (cu trotuare) străbătută de vehicule. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **piéton.**

PIETONÁL, -Ă, *pietonali, -e,* adj. Al pietonilor. [Pr.: *pi-e-*] — **Pieton** + suf. *-al.*

PIETÓS, -OÁSĂ, *pietoși, -oase,* adj. (Înv.) Evlavios, cucernic. [Pr.: *pi-e-*] — Din it. **pietoso.**

PIETRÁR, *pietrari,* s.m. **1.** Muncitor calificat care prelucrează piatra (pentru construcții); cioplitor în piatră. ✦ (Înv.) Sculptor. ✦ Muncitor care pietruiește drumul. ✦ (Reg.) Zidar. **2.** Pește teleostean răpitor, cu corpul în formă de fus, de culoare galbenă pe aripioare și brună spre coadă, care trăiește în apele dulci, adânci, cu fundul pietros și nisipos *(Aspro zingel).* **3.** (Ornit.) Pietroșel sur. — **Piatră** + suf. *-ar.*

PIETRĂRÍE[1]**,** *pietrării,* s.f. **1.** Carieră de piatră. **2.** Grămadă, morman de pietre; loc pietros. **3.** (Rar) Mulțime de pietre prețioase. — **Piatră** + suf. *-ărie.*

PIETRĂRÍE[2]**,** *pietrării,* s.f. Meseria pietrarului (**1**). — **Pietrar** + suf. *-ie.*

PIETRICÍCĂ, -ICEÁ, *pietricele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *piatră.* **2.** (Bot.; la pl.; în compusul) *Pietricele-roșii = Dianthus saxigenus.* — **Piatră** + suf. *-icică.* **Pietricea,** cu schimbare de suf.

PIETRIFICÁ, *pietrífic,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A căpăta sau a face să capete aspect de piatră, de mineral, a deveni sau a face să devină piatră, mineral; a (se) acoperi cu o crustă de piatră, de mineral; *spec.* a deveni sau a face să devină fosilă. ✦ Fig. A rămâne sau a face să rămână (mereu) neschimbat; a încremeni sau a face să încremenească. **2.** (În basme). A (se) preface în stană de piatră; a (se) împietri. [Prez. ind. acc. și: *pietrífic*. — Var. : **petrificá** vb. I] — După fr. **pétrifier,** germ. **petrifizieren.**

PIETRIFICÁRE, *pietrificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pietrifica* și rezultatul ei; *spec.* fosilizare. [Var.: **petrificáre** s.f.] — V. **pietrifica.**

PIETRIFICÁT, -Ă, *pietrificați, -te,* adj. Care a căpătat aspect de piatră, care a fost prefăcut în piatră; *spec.* fosilizat. ✦ Fig. Care a rămas neschimbat, încremenit în forma inițială. ✦ Fig. Înmărmurit, împietrit, înlemnit, încremenit (de uimire, de revoltă etc.). [Var.: **petrificát, -ă** adj.] — V. **pietrifica.**

PIETRÍȘ, *pietrișuri,* s.n. **1.** Rocă sedimentară detritică necimentată constituită din diferite fragmente de roci și de minerale rotunjite, cu dimensiunile cuprinse între 2 mm și circa 70 mm, care se formează pe litoral, în albiile apelor curgătoare, în regiunile ocupate de ghețari etc. **2.** Pietriș (**1**) mai mărunt provenit din albiile râurilor, din cariere sau din piatră sfărâmată, folosit ca agregat în presărarea betoanelor, ca material de pietruire a drumurilor etc. **3.** (Înv. și pop.) Pământ pietros sau nisipos, neproductiv, sterp. — **Piatră** + suf. *-iș.*

PIETRÓI, *pietroaie,* s.n. Augmentativ al lui *piatră;* bolovan. — **Piatră** + suf. *-oi.*

PIETRÓS, -OÁSĂ, *pietroși, -oase,* adj. **1.** (Despre locuri, drumuri etc.) Plin de pietre, cu multe pietre. ✦ (Despre pământ) Care conține piatră; care (din cauza pietrelor) este neproductiv, sterp. **2.** Tare (ca piatra), dur; *p. ext.* puternic, rezistent, robust, voinic. **3.** (Despre fructe) Care are miezul consistent, tare, cărnos. ✧ *Cireșe pietroase* (și substantivat, f. pl.) = varietate de cireșe cu pulpa tare. — **Piatră** + suf. *-os.*

PIETROȘÉL, *pietroșei,* s.m. **1.** Numele mai multor pești: **a)** pește mic de culoare cafeniu-închis pe spate și galbenă pe burtă *(Umbra krameri);* **b)** porcușor. **2.** Nume dat mai multor păsări migratoare care trăiesc între stânci și prin locuri pietroase. ✧ Compus: *Pietroșel-sur* = pasăre mică, cenușie pe spate și galbenă-ruginie pe piept; pietrar *(Oenanthe oenanthe). Pietroșel-cânepiu* = cânepar. — **Pietros** + suf. *-el.*

PIETRUÍ, *pietruiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi cu piatră un drum, o șosea etc. — **Piatră** + suf. *-ui.*

PIETRUÍRE, *pietruiri,* s.f. Acțiunea de *a pietrui* și rezultatul ei; pietruit[1]. — V. **pietrui.**

PIETRUÍT[1] s.n. Pietruire. — V. **pietrui.**

PIETRUÍT[2]**, -Ă,** *pietruiți, -te,* adj. (Despre drumuri, șosele etc.) Acoperit cu piatră. — V. **pietrui.**

PIÉZ[1]**,** *piezi,* s.m. Unitate de măsură a presiunii, submultiplu al atmosferei. — Din fr. **pièze.**

PIEZ[2] s.m. v. **piază.**

PIEZÍȘ, -Ă, *piezișі, -e,* adj., adv. **1.** (Care este) aplecat într-o parte, oblic, diagonal; *p. ext.* strâmb. ✧ Expr. *A zâmbi piezиș* = a zâmbi din colțul gurii cu ironie, cu răutate, cu amărăciune. **2.** (Care se află) în sau cu pantă (foarte) repede. **3.** Fig. (Care este, se face etc.) ocolit, indirect; *p. ext.* (care are loc) (pe) ascuns, (pe) furiș, tainic. **4.** (În legătură cu verbe ca „a privi", „a se uita" etc. sau cu substantive ca „privire", „ochi") (Care este, se face etc.) lateral, dintr-o sau într-o parte; (care este) șașiu, cruciș; *fig.* (în mod) bănuitor, iscoditor. — **Piez**[2] + suf. *-iș.*

PIEZOCERÁMIC, -Ă, *piezoceramici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Denumire generică pentru un grup de cristale ceramice piezoelectrice folosite în construcția rezonatoarelor și a filtrelor de calitate, a dozelor de pick-up, a traductoarelor de ultrasunete etc. **2.** Adj. Referitor la ceramice piezoelectrice. [Pr.: *pie-*] — Din fr. **piézocéramique.**

PIEZOELÉCTRIC, -Ă, *piezoelectrici, -ce,* adj. (Fiz.) Care aparține piezoelectricității, privitor la piezoelectricitate, propriu piezoelectricității. [Pr.: *pie-zo-e-*] — Din fr. **piézo-électrique.**

PIEZOELECTRICITÁTE s.f. (Fiz.) Proprietate a unor cristale ionice de a se polariza electric sub acțiunea unei deformări mecanice sau de a se deforma sub acțiunea unui câmp electric exterior. ✦ Modificare a dimensiunilor unui corp sub acțiunea câmpului electric. [Pr.: *pie-zo-e-*] — Din fr. **piézo-électricité.**

PIEZOGRÁMĂ, *piezograme,* s.f. (Biol.) Curbă rezultată din înregistrarea fenomenelor biologice cu ajutorul cristalelor piezoelectrice. [Pr.: *pie-*] — Din fr. **piézogramme.**

PIEZOMÉTRIC, -Ă, *piezometrici, -ce,* adj. (Fiz.) Referitor la piezometrie, care ține de piezometrie. [Pr.: *pie-*] — Din fr. **piézométrique.**

PIEZOMETRÍE s.f. **1.** (Fiz.) Măsurare a presiunilor (ridicate). **2.** Ramură a fizicii care studiază compresibilitatea lichidelor. [Pr.: *pie-*] — Din fr. **piézométrie.**

PIEZOMÉTRU, *piezometre,* s.n. (Fiz.) Aparat cu care se măsoară gradul de comprimare a lichidelor sau se determină presiunea statică a fluidelor. [Pr.: *pie-*] — Din fr. **piézomètre.**

PIFÁN, *pifani,* s.m. (Fam.) Infanterist. — **Pifă** + suf. *-an.*

PÍFĂ s.f. (Fam.) Infanterie. — Cf. germ. Pfiff „infanterist".

PIFTÍE, *piftii,* s.f. Mâncare preparată din carne, oase și cartilaje (de porc), fierte timp îndelungat într-o zeamă (cu usturoi), care, după răcire, se încheagă și devine gelatinoasă; răcituri. ✧ Expr. (Fam.) *A face* (pe cineva) *piftie* = a bate foarte tare (pe cineva). — Din bg. **pihtija,** ngr. **pihtí.**

PIGMÉNT, *pigmenți,* s.m. **1.** Substanță colorată naturală produsă de celulele plantelor și animalelor și care colorează în mod specific țesuturile sau lichidele organice ale acestora. **2.** Particulă solidă, colorată, folosită în industrie pentru colorare. — Din fr. **pigment.**

PIGMENTÁ, *pigmentez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre celule, țesuturi, părți ale plantelor și ale animalelor) A se colora prin pigmenți (**1**) care se formează prin acțiunea soarelui, în urma unor tulburări funcționale etc. **2.** Tranz. A colora cu pigmenți (**2**) fibre textile, țesături etc. — Din fr. **pigmenter.**

PIGMENTÁR, -Ă, *pigmentari, -e,* adj. (Rar; despre celule, țesuturi etc.) Pigmentat. — Din fr. **pigmentaire.**

PIGMENTÁRE, *pigmentări,* s.f. Faptul de *a (se) pigmenta;* pigmentație. — V. **pigmenta.**

PIGMENTÁT, -Ă, *pigmentați, -te,* adj. (Despre celule, țesuturi etc.) Colorat într-un anumit fel prin pigmenți; care conține pigmenți. — V. **pigmenta.**

PIGMENTÁȚIE, *pigmentații,* s.f. Pigmentare. ✦ Mod specific în care apar celulele, țesuturile etc. în urma pigmentării. — Din fr. **pigmentation.**

PIGMENTOGÉN, -Ă, *pigmentogeni, -e,* adj. Care produce pigmenți. — Din fr. **pigmentogène.**

PIGMÉU, -ÉE, *pigmei, -ee,* s.m. și f. **1.** (În mitologia greacă) Fiecare dintre reprezentanții unor populații legendare de pitici despre care se credea că au trăit în Ethiopia, India sau în nordul legendar. **2.** (La pl.) Populații din Africa Centrală, din bazinul fluviului Congo, cu înălțimea medie sub un metru și jumătate; *p. gener.* persoană de statură foarte mică. ✧ (Adjectival) *Populație pigmee.* **3.** Fig. Persoană lipsită de orice valoare, de calități, de merite. — Din fr. **pygmée.**

PIGULEÁLĂ, *piguleli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a piguli; p. ext.* lucru care se face cu migală, pe încetul. — **Piguli** + suf. *-eală.*

PIGULÍ, *pigulesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** (Despre păsări) A ciuguli. **2.** A lua câte puțin (dintr-un aliment). ✦ A lucra cu migală la ceva; a migăli. ✦ Fig. A fura sau a înșela cu încetul, pe nesimțite. — Et. nec.

PIHOTÁȘ, *pihotași,* s.m. (Înv. și reg.) Infanterist. — **Pihotă** + suf. *-aș.*

PÍHOTĂ, *pihote,* s.f. (Înv. și reg.) (Unitate militară de) infanterie. [Var.: **píotă** s.f.] — Din pol. **piechota,** ucr. **pihota,** rus. **pehota.**

PIJAMÁ, *pijamale,* s.f. Îmbrăcăminte formată din pantaloni și bluză, care se poartă mai ales noaptea (în timpul somnului). — Din fr. **pyjama.**

PIL interj. Strigăt cu care vânătorii îndeamnă câinele să se arunce asupra vânatului. — Din fr. **pille.**

PILÁCI, -CE, *pilaci, -ce,* adj. (Fam.) Bețiv. — **Pili**[2] + suf. *-aci.*

PILÁF, *pilafuri,* s.n. Mâncare de orez (sau arpacaș), gătită de obicei cu carne (de pasăre) sau cu legume, ciuperci etc. ✧ Expr. (Fam.) *A face* (pe cineva) *pilaf* = **a)** a bate (pe cineva) foarte tare; a nimici; **b)** a uimi peste măsură, aului. — Din tc. **pilâv,** ngr. **piláfi.**

PILAFCÍU s.m. v. **pilafgiu.**

PILAFGÍU, *pilafgii,* s.m. (Rar) Persoană căreia îi place pilaful. ✦ Epitet dat turcilor. [Var.: **pilafcíu** s.m.] — **Pilaf** + suf. *-giu.*

PILANGÍU, *pilangii,* s.m. (Fam.) Om bețiv. — **Pili**[2] + suf. *-angiu.*

PILÁSTRU, *pilaștri,* s.m. Stâlp paralelipipedic prevăzut de obicei cu o bază și cu un capitel, care servește ca element de ornamentație sau de consolidare a unui zid. — Din fr. **pilastre,** it. **pilastro.**

PÍLĂ[1]**,** *pile,* s.f. Unealtă așchietoare prevăzută pe suprafețele exterioare cu numeroși dinți mărunți și ascuțiți, folosită la prelucrări de ajustare. ✦ Ustensilă metalică în formă de lamă cu suprafața crestată, folosită la netezirea unghiilor (după tăierea lor). — Din sl. **pila.**

PÍLĂ[2]**,** *pile,* s.f. **1.** Generator de curent electric continuu, fără piese în mișcare, care transformă energia dezvoltată de un agent chimic, termic sau luminos în energie electrică. **2.** (În sintagma) *Pilă atomică* = reactor nuclear. **3.** (Elt.; în sintagma) *Pilă electrochimică* = pilă de curent continuu. **4.** (Înv.) Teanc, grămadă formată din lucruri de același fel puse unele peste altele. **5.** Picior de pod executat din zidărie, din piatră, din beton sau din metal; contrafort de beton care întărește un baraj. **6.** (Fam.) Sprijin, ajutor (ilegal) dat cuiva de o persoană influentă pentru obținerea unui avantaj; *p. ext.* persoană care acordă acest sprijin. ✧ Expr. (Fam.) *A pune* (sau *a băga) o pilă* = a interveni (în mod abuziv) în favoarea cuiva sau pentru sine, a solicita o protecție (ilegală) pentru cineva sau pentru sine. *A avea pile* = a se bucura de protecția cuiva. — Din fr. **pile.**

PILC, *pilcuri,* s.n. (Tipogr.) Val de uns literele cu cerneală. — Din pol., ucr. **pilka.**

PÍLDĂ, *pilde,* s.f. **1.** Ceea ce poate servi cuiva drept învățătură, drept model de urmat, drept termen de comparație; ceea ce poate servi ca obiect de imitație sau inspirație în privința formei, a aspectului etc.; model, exemplu. ✧ Loc. adv. *De pildă* = de exemplu, bunăoară, cum ar fi. ✧ Expr. *A lua pildă* = a imita exemplul cuiva. ✦ Dovadă, probă, indiciu. ✦ Pedeapsă sau măsură drastică menită să servească drept avertisment și pentru alții. **2.** Învățătură în formă alegorică, povestire cu tâlc; parabolă. ✦ Semnificație, tâlc. ✦ (Înv.) Proverb, maximă. ✧ Loc. prep. (Înv. și reg.) *În pilda* (cuiva) = cu aluzie, referitor (la cineva). ✦ Fabulă. — Din magh. **példa.**

PILDUÍ, *pilduiesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Refl. A lua model, exemplu de la cineva sau de la ceva; a trage o învățătură. ✦ Tranz. A învăța sau a îndruma pe cineva prin exemple. **2.** Tranz. A aplica cuiva o pedeapsă severă (care să servească drept pildă și altora). **3.** Tranz. A exemplifica, a ilustra. — **Pildă** + suf. *-ui.*

PILDUÍRE, *pilduiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) pildui* și rezultatul ei; povestire cu tâlc. ✦ Pedeapsă (aspră). — V. **pildui.**

PILDUITÓR, -OÁRE, *pilduitori, -oare,* adj. **1.** Care servește sau poate servi drept pildă; exemplar. ✦ Care are caracter moralizator. **2.** Grăitor, elocvent, ilustrativ; convingător. [Pr.: *-du-i-*] —**Pildui** + suf. *-tor.*

PILEÁLĂ, *pileli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a pili*[2]. ✦ (Concr.) Băutură alcoolică. — **Pili**[2] + suf. *-eală.*

PILEÁT, *pileați,* s.m. Nume dat în unele izvoare nobililor geto-daci; tarabostes. [Pr.: *-le-at*] — Din lat. **pileati.**

PILÍ[1]**,** *pilesc,* vb. IV. Tranz. A ajusta, a fasona, a finisa prin așchiere un obiect dur (de obicei metalic) cu ajutorul pilei[1]. — Din **pilă**[1].

PILÍ[2]**,** *pilesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. A bea, a consuma (în exces) băuturi alcoolice. **2.** Refl. A se îmbăta (ușor), a se ameți de băutură. — Cf. țig. pilo.

PILIÉR, (**1**) *piliere,* s.n., (**2**) *pilieri,* s.m. **1.** S.n. Porțiune dintr-un zăcământ delimitată prin lucrări miniere sau cuprinsă între zone de exploatare. **2.** S.m. (Rugbi) Fiecare dintre cei doi înaintași din prima linie care încadrează pe taloner într-un meleu. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **pilier.**

PILIFÉRĂ, *pilifere,* adj. (Bot.; în sintagma) *Zonă piliferă* = porțiune din rădăcină (sau din ramificațiile ei) cu perișori absorbanți. — Din fr. **pilifère.**

PILÍRE, *piliri,* s.f. Acțiunea de *a pili*[1] și rezultatul ei; pilit[1]. — V. **pili**[1]**.**

PILÍT[1] s.n. Pilire. — V. **pili**[1]**.**

PILÍT[2]**, -Ă,** *piliți, -te,* adj. (Despre obiecte dure, de obicei metalice) Ajustat, fasonat, finisat prin așchiere cu pila[1]. — V. **pili**[1]**.**

PILÍT[3]**, -Ă,** *piliți, -te,* adj. (Fam.) (Ușor) beat, amețit de băutură; cherchelit. — V. **pili**[2]**.**

PILITÚRĂ, *pilituri,* s.f. Totalitatea așchiilor metalice rezultate după pilire. — **Pili**[1] + suf. *-tură.*

PILOCÁRP, *pilocarpi,* s.m. Arbore originar din America de Sud, cu flori mari, ale cărui frunze conțin pilocarpină *(Pilocarpus jaborandi).* — Din fr. **pilocarpe.**

PILOCARPÍNĂ s.f. (Farm.) Alcaloid care se extrage din frunzele unor arbuști tropicali *(Pilocarpus)* și care are diverse utilizări în medicină. — Din fr. **pilocarpine.**

PILÓN, *piloni,* s.m. **1.** (Adesea fig.) Stâlp puternic care susține o construcție sau o parte a unei construcții. ✦ Element decorativ în formă de stâlp prismatic, așezat la capătul unui pod (de o parte și de alta), la intrarea într-o expoziție etc. **2.** Construcție masivă la monumente sau la temple, de o parte și de alta a intrării. **3.** Suport de metal, de beton armat sau de lemn care servește la susținerea conductelor și izolatorilor liniilor electrice aeriene, a antenelor electromagnetice etc. — Din fr. **pylône.**

PILONÁ, *pilonez,* vb. I. Tranz. A îndesa (cu maiul sau cu o placă grea) pământul, un material granular etc. — Din fr. **pilonner.**

PILONÁRE, *pilonări,* s.f. Acțiunea de *a pilona* și rezultatul ei. — V. **pilona.**

PILÓR, *pilori,* s.m. Orificiu (format dintr-un mușchi inelar) prin care stomacul comunică cu duodenul. — Din fr. **pylore.**

PILÓRIC, -Ă, *pilorici, -ce,* adj. (Anat.) Al pilorului, referitor la pilor. ✧ *Glandă pilorică* = glandă situată în pereții pilorului, care secretă mucus, pepsină, lipază. — Din fr. **pylorique.**

PILORÍSM s.n. (Med.) Tendință la spasm a musculaturii pilorului. — Din fr. **pylorisme.**

PILORÍTĂ, *pilorite,* s.f. (Med.) Inflamație a mucoasei pilorice. — Din fr. **pylorite.**

PILORÍZĂ, *pilorize,* s.f. (Bot.) Caliptră (**1**). — Din fr. **pilorhize.**

PILOROPLASTÍE, *piloroplastii,* s.f. (Med.) Intervenție chirurgicală de lărgire a sfincterului piloric prin secționarea longitudinală și prin suturarea transversală a pilorului. — Din fr. **pyloroplastie.**

PILÓS[1]**, -OÁSĂ,** *piloși, -oase,* adj. (Pop.; despre ființe) Tare, puternic, rezistent; *p. ext.* răbdător; tenace. — **Pilă**[1] + suf. *-os.*

PILÓS[2]**, -OÁSĂ,** *piloși, -oase,* adj. (Anat.) Care aparține părului, privitor la păr; care are păr. — Din fr. **pileux,** lat. **pilosus, -a.**

PILÓT[1]**,** *piloți,* s.m. **1.** Persoană calificată care conduce o aeronavă. **2.** Persoană specializată care dirijează un convoi de vehicule sau o navă în condiții speciale. **3.** (În sintagmele) *Pilot automat* = instalație automată de comandă a unei aeronave care servește la menținerea unui regim de zbor sau la executarea unor manevre. *Stație-pilot* = instalație experimentală în care se fabrică de probă un anumit produs înainte de fabricarea în serie. *Știință pilot* = știință care orientează alte discipline prin noțiunile și metodele ei. — Din fr. **pilote.**

PILÓT[2]**,** *piloți,* s.m. Stâlp de lemn, de oțel sau de beton (armat), fixat în pământ (vertical sau înclinat) pentru a transmite la straturile de teren rezistent greutatea construcțiilor de deasupra sau pentru a consolida terenul; stâlp de susținere. — Din fr. **pilot.**

PILOTÁ, *pilotez,* vb. I. **1.** Tranz. A conduce în calitate de pilot[1] o navă, o aeronavă, o locomotivă etc. ✦ Fig. A conduce, a îndruma. **2.** Intranz. (Despre nave, aeronave, locomotive etc.) A-și încetini mersul (din cauza nesiguranței parcursului); a face manevre. — Din fr. **piloter.**

PILOTÁJ, *pilotaje,* s.n. Acțiunea de a pilota; tehnica manevrării unei aeronave în zbor, folosind repere terestre vizibile sau numai aparatele de zbor. — Din fr. **pilotage.**

PILOTÁRE, *pilotări,* s.f. Acțiunea de *a pilota* și rezultatul ei; pilotaj. — V. **pilota.**

PILÓTĂ, *pilote,* s.f. **1.** Plapumă umplută cu fulgi sau cu puf. **2.** (Reg.) Bagaj, calabalâc. [Acc. și: *pílotă*] — Et. nec.

PILOTÍNĂ, *pilotine,* s.f. Ambarcațiune care conduce navele ce intră sau ies dintr-un port și transportă pilotul[1] la bordul navei. — Din fr. **pilotin.**

PILOZITÁTE s.f. (Anat.) Prezența părului pe suprafața tegumentelor, dependentă de caracterele sexuale secundare. — Din fr. **pilosité.**

PILÚG, *piluge,* s.n. (Reg.) Pisălog (**1**). — Cf. piuă.

PILÚLĂ, *pilule,* s.f. Mic preparat medicamentos de formă sferică sau circulară, care se ia pe cale bucală; hap, bulin, drajeu. — Din fr. **pilule.**

PÍMNIȚĂ s.f. v. **pivniță.**

PIN[1] prep. v. **prin.**

PIN[2]**,** *pini,* s.m. Arbore din familia pinaceelor, înalt până la 40 de metri, cu frunze persistente în formă de ace lungi, cu scoarța roșcată și lemnul rezistent *(Pinus silvestris).* ✧ *Pin maritim* = varietate de pin[2] cu lemnul poros și bogat în rășină, plantat pentru fixarea dunelor mișcătoare *(Pinus maritima).* — Lat. **pinus.**

PIN[3]**,** *pini,* s.m. (La pl.) Picioruțe conductoare prin care se montează pe placa unui calculator microprocesorul (cipul); părțile conectorului tată ce intră în conectorul mamă. — Din engl. **pin.**

PIN[4] s.n. **1.** (Fin.) Semnătură electronică necesară pentru efectuarea operațiilor în rețeaua de bancomate. **2.** (Telec.) Cod de acces la deschiderea unui telefon mobil, pentru a putea accesa informațiile de pe cartela SIM și rețelele de telefonie. — **P**[ersonal] **I**[dentification] **N**[umber].

PINACÉE, *pinacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori răşinoşi din încrengătura gimnospermelor, cu tulpină în general dreaptă, cu frunze aciculare persistente la majoritatea speciilor, cu flori grupate în conuri; abietacee; (şi la sg.) arbore din această familie. — Din fr. **pinacée.**

PINÁCLE, (**2**) *pinacle-uri,* s.n. Joc de cărți între 2, 3 şi 4 parteneri, cu 24, 32 sau 48 de cărți, în care se urmărește realizarea unui anumit număr de puncte, convenit în prealabil. — Din engl. **pinc(h)le.**

PINACOTÉCĂ, *pinacoteci,* s.f. Colecție mare de tablouri; muzeu în care se expune şi se păstrează o asemenea colecție. — Din fr. **pinacothèque,** germ. **Pinakothek.**

PINÁSĂ, *pinase,* s.f. **1.** Barcă folosită în marina militară. **2.** Ambarcațiune cu motor folosită la pescuitul sardelelor. — Din fr. **pinasse.**

PINCE-NÉZ, *pince-nez-uri,* s.n. Ochelari care se prind pe nas cu ajutorul unui arc. [Pr.: *pênsné*] — Cuv. fr.

PINDÁRIC, -Ă, *pindarici, -ce,* adj. (Despre poezii, versuri etc.) Care este scris în genul poetului antic grec Pindar. — Din fr. **pindarique.**

PINEÁLĂ, *pineale,* adj. (În sintagma) *Glandă pineală* = mică glandă situată în masa encefalului, care determină prin secreția ei dezvoltarea caracterelor sexuale; epifiză. [Pr.: *-ne-a-*] — Din fr. **pinéal.**

PINGEÁ, *pingele,* s.f. Bucată de talpă folosită pentru a înlocui partea anterioară a tălpilor uzate (uneori şi tocurile); *p. ext.* partea anterioară a tălpii încălțămintei, pe care se calcă. [Var.: **pingícă** s.f.] — Din tc. **pençe.**

PINGELÍ, *pingelesc,* vb. IV. Tranz. A pune sau a face să pună pingele la o încălțăminte (uzată); a tălpui. — Din **pingea.**

PINGELÍRE, *pingeliri,* s.f. Acțiunea de *a pingeli* şi rezultatul ei. — V. **pingeli.**

PINGELÍT, -Ă, *pingeliți, -te,* adj. (Despre încălțăminte) Căruia i s-au pus pingele. — V. **pingeli.**

PINGÍCĂ s.f. v. **pingea.**

PÍNG-PONG s.n. Tenis de masă. — Din fr., engl. **ping-pong,** germ. **Pingpong.**

PINGPONGÍST, -Ă, *pingpongişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care practică tenisul de masă. — **Ping-pong** + suf. *-ist.*

PINGUÍN, *pinguini,* s.m. Gen de păsări palmipede marine, ihtiofage, cu ciocul lung, cu aripile scurte, negre, improprii pentru zbor, servind ca înotătoare, cu picioarele scurte, situate la extremitatea posterioară a trunchiului, cu pieptul alb, cu mersul legănat, care trăiesc în grupuri în regiunile polare sudice. — Din fr. **pingouin.**

PINIÓN, *pinioane,* s.n. Roată dințată cu un număr mic de dinți, care intră în componența unui angrenaj, servind la punerea în mişcare a altor roți din angrenajul respectiv. [Pr.: *-ni-on*] — Din fr. **pignon.**

PINIPÉD, *pinipede,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere răspândite în regiunile reci, al căror corp fusiform, cu membrele transformate în înotătoare, este adaptat vieții acvatice; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. — Din fr. **pinnipède.**

PINÓLĂ, *pinole,* s.f. Axul păpuşii mobile de strung, în care se fixează o unealtă de găurire sau de filetare ori un vârf de susținere a uneia dintre capetele piesei care se prelucrează. — Din germ. **Pinole.**

PINÓT, (**2**) *pinot-uri,* s.n. Numele mai multor soiuri de viță-de-vie superioare de origine franceză, cultivate pentru obținerea vinului. **2.** Vin produs din strugurii acestor soiuri. [Pr.: *pinó*] — Din fr. **pinot.**

PÍNTEN, *pinteni,* s.m. **1.** Obiect de metal în formă de potcoavă, prevăzut cu o rotiță dințată, cu un vârf etc., pe care călăreții îl prind la călcâiul cizmelor şi care le servește pentru a îmboldi calul la mers; *p. ext.* lovitură dată calului cu acest obiect. ✧ Expr. *A da pinteni* = **a)** a împunge, a îmboldi calul cu pintenii pentru a-l face să meargă mai repede; **b)** a (se) zori, a (se) grăbi. *A bate din pinteni* = (mai ales despre militari) a lovi călcâiele unul de altul, făcând să sune pintenii, şi a lua poziția (reglementară) de drepți. *A bate din pinteni (de bucurie)* = a-şi manifesta bucuria în chip zgomotos. **2.** P. anal. (La unele păsări, mai ales la cocoşi) Formațiune cornoasă situată în partea de dinapoi şi de jos a piciorului, deasupra labei. ✦ Protuberanță situată în partea de dinapoi şi de jos a piciorului calului sau al boului, deasupra gleznei. **3.** P. anal. Numele unor părți de plante sau (cu determinări) al unor plante care au de obicei proeminențe, protuberanțe, excrescențe etc. **4.** Proeminență a unei piese care servește la limitarea cursei altei piese în mişcare sau ca punct de articulație. ✦ Unealtă cu care apicultorii fixează fagurele pe ramă. **5.** Construcție sau element de construcție care seamănă cu un pinten (**1**) şi care susține sau întărește o zidărie, un terasament, consolidează un mal etc. **6.** Porțiune de teren care depăşeşte nivelul din jur; vârf mic, culme care se desprinde dintr-un ansamblu deluros sau muntos unitar. — Din sl. ***pentĭnŭ.**

PINTENÁŞ, *pintenaşi,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *pinten.* **2.** (Bot.; compus) Nemțişor-de-câmp. — **Pinten** + suf. *-aş.*

PINTENÁT, -Ă, *pintenați, -te,* adj. **1.** (Despre încălțăminte) Care are pinteni (**1**), cu pinteni. ✦ (Substantivat, m.; fam. sau ir.) Ofițer sau gradat. **2.** (Despre păsări) Cu pinteni (**2**); pintenog; *p. ext.* în formă de pinten. ✦ (Substantivat, m.) Cocoş. **3.** (Despre plante sau părți ale lor) Cu pinten (**3**) sau cu aspect de pinten. — **Pinten** + suf. *-at.*

PINTENÓG, -OÁGĂ, *pintenogi, -oage,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Despre animale) Cu pete de altă culoare (de obicei albe) în partea inferioară a picioarelor. **2.** (Despre păsări) Pintenat (**2**). **II.** S.f. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu florile galbene ca lămâia *(Carthamus lanatus).* — Din sl. **pontonogŭ.**

PÍNTRE prep. v. **printre.**

PÍNȚĂ, *pințe,* s.f. (Zool.; reg.) Popândău. — Et. nec.

PINÚLĂ, *pinule,* s.f. **1.** Placă de metal având o deschizătură şi un fir de vizare, care servește la stabilirea aliniamentelor de teren. **2.** Fiecare dintre frunzulițele care constituie o frunză de ferigă. — Din fr. **pinnule.**

PÍNZGAU s.n. **1.** Rasă de bovine de lapte şi carne, originară din Austria, de culoare roşie-castanie, cu o dungă albă care străbate în întregime spinarea. **2.** Rasă de cai masivi, folosiți la tracțiune. [Pr.: *pinţgau*] — Din germ. **Pinzgau.**

PIODERMÍTĂ, *piodermite,* s.f. Nume generic dat inflamațiilor supurative ale pielii produse de stafilococi şi streptococi. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **pyodermite.**

PIOGÉN, -Ă, *piogeni, -e,* adj. (Med.; despre răni) Care produce puroi; (despre agenți patogeni) care determină producerea puroiului. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **pyogène.**

PIOLÉT, *pioleți,* s.m. Instrument asemănător cu un mic târnăcop, folosit de alpinişti la escaladări. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **piolet.**

PIÓN, *pioni,* s.m. **1.** Fiecare dintre cele şaisprezece piese de cea mai mică valoare de la jocul de şah, aşezate, la începutul partidei, înaintea celorlalte piese. **2.** Fig. Luptător pentru o cauză, pentru o idee nouă, exponent al unei concepții noi. [Pr.: *pi-on*] — Din fr. **pion.**

PIONEFRÍTĂ, *pionefrite,* s.f. (Med.) Infecție a rinichiului cu infiltrații purulente difuze. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **pyonéphrite.**

PIONÉR, -Ă, s.m, s.f. v. **pionier.**

PIONÉZĂ s.f. v. **piuneză.**

PIONIÉR, -Ă, *pionieri, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-un grup (de colonişti sau de emigranți) care pune bazele unei vieți civilizate într-un ținut nelocuit. ✦ Fig. Deschizător de drumuri noi în ştiință, în tehnică etc. **2.** S.m. Militar care face parte dintr-o unitate de geniu pregătită special pentru a executa construcțiile necesare operațiilor militare, barajele de mine etc. **3.** S.m. şi f. (În România; în perioada 1949–1989) Membru al unei organizații de masă a elevilor între 7 şi 14 ani. [Pr.: *pi-o-ni-er.* — Var.: (pop.) **pionér, -ă** subst.] — Din fr. **pionnier,** germ. **Pionier,** (**1**) rus. **pioner.**

PIONIERÁT s.n. Misiune, sarcină de pionier; activitate de pionier. [Pr.: *pi-o-ni-e-*] — **Pionier** + suf. *-at.*

PIONIERÉSC, -EÁSCĂ, *pionierești,* adj. Care aparține pionierilor (**1**), privitor la pionieri. [Pr.: *pi-o-ni-e-*] — **Pionier** + suf. *-esc.*

PIORÉE s.f. (Med.) Scurgere de puroi dintr-un focar infecțios. ✧ *Pioree alveolară* = parodontoză. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **pyorhée.**

PIÓS, PIOÁSĂ, *pioşi, pioase,* adj. (Despre oameni) Pătruns de sentimente de evlavie (religioasă) sau de afecțiune plină de respect; (despre manifestări, acțiuni, creații ale oamenilor) care exprimă, denotă evlavie sau o afecțiune respectuoasă; care este determinat de evlavie sau de o afecțiune respectuoasă. [Pr.: *pi-os*] — Din fr. **pieux.**

PIOŞÉNIE, *pioşenii,* s.f. Pietate. [Pr.: *pi-o-*] — **Pios** + suf. *-enie.*

PÍOTĂ s.f. v. **pihotă.**

PIOTORÁX s.n. Boală care constă în formarea şi acumularea de puroi în cavitatea toracică, în spațiul pleural. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **pyothorax.**

PIPÁ, *pipez,* vb. I. Intranz. şi tranz. (Reg. şi fam.) A fuma (cu pipa). [Prez. ind. şi: *pip*] — Din **pipă.**

PIPÁT s.n. (Reg.) Faptul de *a pipa.* — V. **pipa.**

PÍPĂ, *pipe,* s.f. **1.** Ustensilă pentru fumat, formată dintr-o parte mai groasă şi scobită, în care se pune tutunul, şi dintr-un tub (curbat) prin care se trage fumul; *p. restr.* partea mai groasă şi scobită a acestui obiect; *p. ext.* (cantitatea de) tutun care intră în această parte a obiectului; lulea. **2.** Piesă de porțelan curbată la un capăt, folosită pentru protejarea instalațiilor electrice împotriva apei de ploaie la intrarea lor în pereții unei clădiri. **3.** Piesă a distribuitorului motorului cu aprindere electrică, care închide succesiv circuitele electrice ale bujiilor motorului. — Din magh. **pipa.**

PIPĂÍ, *pípăi,* vb. IV. Tranz. **1.** A atinge (uşor şi repetat) un obiect ori o ființă cu degetele sau cu palma pentru a se încredința că există sau pentru a constata forma, consistența, calitatea etc.; a cerceta, a examina tactil. ✧ Refl. *Se pipăie pe frunte.* ✧ Loc. adv. *Pe pipăite* = atingând, punând mâna (pe obiectul în cauză). ✦ A mângâia (o femeie) atingând (uşor şi repetat) cu degetele sau cu palma. ✦ P. anal. A atinge cu laba, cu botul, cu tentaculele etc. pentru a percepe ceva. **2.** Spec. (Med.) A palpa. ✦ A lua pulsul. **3.** A merge cu nesiguranță, fără să vadă (bine) şi folosindu-se de mâini, de baston etc.; a orbecăi. ✧ Loc. adv. *Pe pipăite* = cu nesiguranță, pe dibuite, bâjbâind. ✦ Tranz. şi intranz. A căuta ceva cu mâna pe nevăzute; a dibui, a bâjbâi. **4.** Fig. A încerca să afle ceva, a sonda, a tatona; a bănui, a intui că există (într-un anumit fel). — Din sl. **pipati.**

PIPĂIÁLĂ, *pipăieli,* s.f. Pipăire. — **Pipăi** + suf. *-eală.*

PIPĂÍBIL, -Ă, *pipăibili, -e,* adj. Palpabil. — **Pipăi** + suf. *-bil.*

PIPĂÍRE, *pipăiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) pipăi* şi rezultatul ei; pipăială, pipăitură. — V. **pipăi.**

PIPĂÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) pipăi.* ✦ Unul dintre simțuri, cu ajutorul căruia, atingând corpurile cu suprafața sensibilă a pielii, luăm cunoștință de calitățile lor palpabile (formă, consistență, umiditate etc.). — V. **pipăi.**

PIPĂÍT[2]**, -Ă,** *pipăiți, -te,* adj. (Astăzi rar) Palpabil; evident; concret, material. — V. **pipăi.**

PIPĂITÚRĂ, *pipăituri,* s.f. (Rar) Pipăire. [Pr.: *-pă-i-*] —**Pipăi** + suf. *-tură.*

PIPĂRÁ vb. I v. **pipera.**

PIPĂRÁT, -Ă adj. v. **piperat.**

PIPĂRĂTÚRĂ, *pipărături,* s.f. (Rar) Mâncare piperată, picantă. — **Pipera** + suf. *-ătură.*

PIPĂRÚȘ, *pipăruși,* s.m., s.n. **1.** S.m. (Bot.; pop.) Ardei; *p. restr.* fructul acestei plante (în special ardeiul iute). **2.** S.n. Numele unui dans popular care se joacă mai ales la nunți; melodie după care se execută acest dans. — **Piper** + suf. *-uș.*

PIPELINE, *pipeline-uri,* s.n. Conductă pentru transportul la distanță al fluidelor și, mai rar, al solidelor. [Pr.: *páĭplaĭn*] — Cuv. engl.

PIPÉR, (**1**, **2**) *piperi,* s.m., (**3**) s.n. **1.** S.m. Plantă tropicală din familia piperaceelor, cu tulpina lungă și subțire, târâtoare sau agățătoare, ale cărei fructe, în formă de boabe (negre la maturitate), sunt folosite (ca atare sau pisate) drept condiment *(Piper nigrum); p. restr.* (la sg.; de obicei cu sens colectiv) fructul acestei plante; boabele pisate ale acestei plante. ✧ Loc. adj. *Cu piper* = (despre glume, anecdote etc.) piperat (**3**), ușor indecent; picant. ✧ Expr. (Fam.) *A avea* (sau *a fi cu) piper pe limbă* = a fi ironic, răutăcios, caustic. *A i se sui* (sau *a-i veni cuiva) piperul la nas* = a se supăra, a se mânia. *A da* (cuiva) *cu piper (pe) la nas* = a supăra, a mânia, a ofensa (pe cineva); a face (cuiva) aluzii răutăcioase. *A face* (pe cineva) *cu sare și cu piper* = a dojeni, a mustra aspru (pe cineva); a face cu ou și cu oțet. *A-i sta* (cuiva) *ca piperu-n nas* = a-i fi (cuiva) nesuferit; a-i sta ca sarea-n ochi. ✦ Fig. Element dinamic, înviorător sau plin de haz. **2.** S.m. (Bot.; reg.) Ardei; *p. restr.* fructul acestei plante. ✧ (În compusul) *Piperul-apelor* = silnic *(Glechoma hederacea).* ✧ *Piper roșu* = boia de ardei. **3.** S.n. Art. Numele unui dans popular care se joacă la nunți; melodie după care se execută acest dans. — Din ngr. **pipéri,** sl. **piperŭ.**

PIPERÁ, *piperez,* vb. I. Tranz. A pune piper (**1**) sau, *p. ext.,* alte condimente (iuți) în mâncare. ✦ (Rar) A ustura, a pișca (în urma consumării unui aliment puternic condimentat). [Var.: **pipărá** vb. I] — Din **piper.**

PIPERACÉE, *piperacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu proprietăți aromatice, cu flori mici, dispuse în amenți lungi, și cu fructul în formă de boabe; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **pipéracée,** lat. **piperaceae.**

PIPERÁT, -Ă, *piperați, -te,* adj. **1.** (Despre mâncăruri și băuturi) În care s-a pus (prea mult) piper (**1**) sau, *p. ext.,* alte condimente (iuți); condimentat, picant, aromat. ✦ (Despre miresme, mirosuri) Înțepător, pătrunzător. **2.** Fig. (Fam.; despre prețuri, dobânzi etc.) Foarte ridicat, exagerat, mare; (despre obiecte, mărfuri) care costă mult, scump. **3.** Fig. (Despre anecdote, glume etc.) (Ușor) indecent; picant. [Var.: **pipărát, -ă** adj.] — V. **pipera.**

PIPERAZÍNĂ, *piperazine,* s.f. Substanță sub formă de cristale incolore, solubile în apă, folosită în tratamentul gutei și ca dizolvant al nisipului din urină. — Din fr. **pipérazine,** germ. **Piperazin.**

PIPERÍNĂ, *piperine,* s.f. Alcaloid care se găsește în piper. —Din fr. **pipérine.**

PIPERMÉNT, *pipermenturi,* s.n. Lichior de mentă. — Din fr. **pippermint.**

PIPERNICEÁLĂ s.f. Faptul de *a se pipernici;* pipernicire; aspect pipernicit. — **Pipernici** + suf. *-eală.*

PIPERNICÍ, *pipernicesc,* vb. IV. Refl. (Despre animale, plante sau părți ale lor) A se opri din creștere, din dezvoltare sau a degenera din punct de vedere biologic (din cauza unor condiții neprielnice). — Et. nec.

PIPERNICÍE s.f. (Rar) Stare sau aspect pipernicit. — **Pipernici** + suf. *-ie.*

PIPERNICÍRE s.f. Faptul de *a se pipernici;* piperniceală; închircire; sfrijire. — V. **pipernici.**

PIPERNICÍT, -Ă, *piperniciți, -te,* adj. (Despre animale, plante sau părți ale lor; adesea substantivat) Care s-a oprit din creștere, din dezvoltare sau a degenerat din punct de vedere biologic (din cauza unor condiții neprielnice); chircit, sfrijit. — V. **pipernici.**

PIPÉRNIȚĂ, *pipernițe,* s.f. (Rar) **1.** Vas ori cutie mică în care se ține piperul (**1**). **2.** Piuliță (de lemn) sau râșniță mică în care se pisează piperul (sau ardeiul). — Din bg. **pipernița.**

PIPERÚȚĂ, *piperuțe,* s.f. Plantă erbacee cu flori albe-albăstrii, cu vinișoare verzi pe dinafară și cu numeroase semințe negre; negruscă *(Nigella arvensis).* — **Piper** + suf. *-uță.*

PIPÉTĂ, *pipete,* s.f. Tub mic de sticlă (gradat), prevăzut cu o pompă de cauciuc, folosit pentru a picura, a lua, a măsura etc. o cantitate mică de lichid; picătoare. ✦ Tub prin care se toarnă un lichid dintr-un vas în altul. — Din fr. **pipette.**

PÍPI, *pipiuri,* s.n. (Fam.) Urină. [Acc. și: *pipí*] — Din fr. **pipi.**

PIPIRÍG, *pipirigi,* s.m. Nume dat mai multor plante erbacee care cresc pe malul apelor sau prin locuri umede și mlăștinoase: **a)** plantă cu tulpina înaltă, cilindrică, de culoare verde și cu flori brun-roșcate, îngrămădite în spice la vârful tulpinii *(Schoenoplectus lacustris);* **b)** plantă cu tulpina formată din trei muchii, cu frunze late, cu flori de culoare verde-închis *(Scirpus silvaticus);* **c)** plantă cu tulpina aspră și rigidă, de culoare cenușie-verzuie sau albăstruie, terminată cu un spic care are la capăt un vârf ascuțit *(Equisetum hiemale);* **d)** plantă erbacee perenă cu tulpina triunghiulară, plină pe dinăuntru, cu frunze liniare cu nervuri paralele și cu inflorescențe compuse din 1–4 globușoare *(Holoschoenus vulgaris).* — Et. nec.

PIPIRIGÚȚ, *pipiriguți,* s.m. Mică plantă erbacee cu rizomul târâtor și cu tulpina cilindrică, terminată cu un spic de flori brune-verzui *(Heleocharis palustris).* — **Pipirig** + suf. *-uț.*

PIPÍT adj. invar. v. **pepit.**

PÍPOTĂ, *pipote,* s.f. Stomac musculos la unele păsări; rânză. ✦ (Fam. și ir.) Stomac de om. ✧ Expr. *A i se umfla* (cuiva) *pipota* = **a)** a se mânia; **b)** a fi foarte fudul, mândru. (Fam.) *A-i crăpa* (cuiva) *pipota de nerăbdare* = a fi foarte nerăbdător. — Et. nec.

PIR s.m. Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu rizom târâtor, cu frunze aspre și cu flori verzi, grupate în spice, care crește spontan, împiedicând dezvoltarea plantelor de cultură *(Agropyrum repens).* ✧ *Pir pădureț* = specie înaltă de pir, care ajunge până la 1 m, cu frunzele aspre, cenușii-verzui și cu spicul lung și subțire *(Agropyrum caninum).* — Din bg. **pir.**

PIRAMIDÁL, -Ă, *piramidali, -e,* adj. **1.** Care are forma unei piramide (**1**), ca o piramidă. ✧ *Celulă piramidală* sau *neuron piramidal* = celulă nervoasă a substanței cenușii din creier. *Os piramidal* (și substantivat, m.) = unul dintre oasele mici care formează carpul. **2.** Fig. De proporții foarte mari, enorm, uriaș; *p. ext.* foarte important, măreț; extraordinar, uimitor. — Din fr. **pyramidal.**

PIRAMÍDĂ, *piramide,* s.f. **1.** Poliedru cu baza poligonală și fețele triunghiulare, care se unesc într-un vârf comun. **2.** Monument funerar gigantic de piatră în formă de piramidă (**1**), ridicat pentru faraonii Egiptului antic; *p. gener.* edificiu arhitectonic monumental în formă de piramidă (**1**). **3.** Grămadă (mare) de obiecte aranjate în formă de piramidă (**1**). ✦ (Mil.) *Piramidă de arme* (sau *de puști, de carabine)* = grup de pești sau de alte arme de foc așezate cu talpa patului pe pământ și sprijinite una de alta la vârful țevii. ✦ Figură de gimnastică executată de mai multe persoane, care se așază în rânduri suprapuse tot mai înguste pe măsură ce se apropie de vârf, în formă de piramidă (**1**); ansamblu de persoane astfel așezate. **4.** Sistem de susținere a viței-de-vie portaltoi, alcătuit dintr-un stâlp înalt din vârful căruia pornesc 6–8 sârme fixate cu câte un țăruș lângă fiecare butuc de viță. **5.** (Anat.; în sintagma) *Piramidă bulbară* = fiecare dintre proeminențele cordoanelor anterioare ale măduvei spinării, la nivelul bulbului rahidian. — Din ngr. **piramís, -ídos,** lat. **pyramis, -idis,** fr. **pyramide.**

PIRAMIDÓN, *piramidoane,* s.n. Preparat farmaceutic sub formă de (comprimate din) pulbere cristalină albă, fără miros, solubilă în apă, folosit ca medicament împotriva febrei, a durerilor de cap, a nevralgiilor etc. — Din fr. **pyramidon.**

PIRÁNDĂ, *pirande,* s.f. (Pop.) Țigancă; nevastă de țigan. — Din țig. **pirando.**

PIRÁNHA, *piranha,* s.m. Pește foarte vorace care trăiește în bancuri mari în fluvii din America de Sud, lung până la 30 cm, având gura cu dinții ascuțiți. [Pr.: *piranía*] — Din fr. **piranha.**

PIRANOMÉTRU, *piranometre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea intensității radiației solare difuze. — Din fr. **pyranomètre.**

PIRARGIRÍT s.n. Minereu de argint colorat în roșu-închis până la negru și cu luciu adamantin. — Din fr. **pyrargyrite,** germ. **Pyrargyrit.**

PIRÁT, *pirați,* s.m. Persoană care se îndeletnicește cu pirateria, care comite acte de piraterie; hoț de mare, corsar. ✧ *Pirat al aerului* = persoană care comite infracțiunea de piraterie aeriană. ✦ Fig. Individ fără scrupule, care se îmbogățește prin jaf, tâlhărie etc. — Din fr. **pirate.**

PIRATÁ, *piratez,* vb. I. Tranz. **1.** A face piraterie. **2.** (Inform.) A accede prin efracție într-un sistem informatic în vederea copierii, modificării sau distrugerii de informații. — Din fr. **pirater.**

PIRATERÉSC, -EÁSCĂ, *piratерești,* adj. Care aparține piraților, privitor la piați; piraticesc. — **Piraterie** + suf. *-esc.*

PIRATERÍE, *piraterii,* s.f. Faptă prin care membrii echipajului unui vas, prin amenințări și violență, răpesc un alt vas ori bunurile sau persoanele aflate la bordul acestuia; infracțiune săvârșită de autorii acestei fapte. ✦ *Piraterie aeriană* = (infracțiune care constă în) acte de amenințare și de violență săvârșite de o persoană sau de un grup înarmat asupra echipajului unui avion în scopul schimbării rutei acestuia. — Din fr. **piraterie.**

PIRATICÉSC, -EÁSCĂ, *piraticești,* adj. (Înv.) Pirateresc. —**Pirat** + suf. *-icesc.*

PIRÉ s.n. v. **piure.**

PIRÉTIC, -Ă, *piretici, -ce*, adj. (Rar) Care provoacă febră; referitor la febră. — Din fr. **pyrétique.**

PIRETOTERAPÍE s.f. Metodă terapeutică care constă în provocarea artificială a unei stări febrile cu diverse mijloace în scopul ridicării potențialului de apărare la boală a organismului. — Din fr. **pyrétothérapie.**

PIRETRÍNĂ, *piretrine*, s.f. Substanță insecticidă extrasă din piretru. — Din fr. **pyrethrine.**

PIRÉTRU s.m. (Bot.) **1.** Vetricea *(Chrysanthemum alpinum).* **2.** Pulbere insecticidă fină, obținută din florile uscate ale piretrului (**1**). — Din fr. **pirèthre.**

PIRÉU s.n. v. **piure.**

PÍREX s.n. Sticlă rezistentă la variații bruște de temperatură, din care se fac mai ales aparate de laborator. — Din fr. **pyrex.**

PIREXÍE, *pirexii*, s.f. Stare febrilă cauzată de o infecție; *p. ext.* nume generic dat bolilor cu temperatură (ridicată). — Din fr. **pyrexie.**

PIRGEOMÉTRU, *pirgeometre*, s.n. Instrument pentru măsurarea intensității radiației calorice terestre. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **pyrogéomètre.**

PIRHELIOGRÁF, *pirheliografe*, s.n. Pirheliometru înregistrator. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **pyrhéliographe.**

PIRHELIOMÉTRU, *pirheliometre*, s.n. Instrument pentru măsurarea intensității radiației solare directe, pe baza determinării cantității de căldură rezultate prin absorbția acestei radiații. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **pyrhéliomètre,** germ. **Pyrheliometer.**

PIRIDÍNĂ s.f. Substanță organică aromatică, lichidă, incoloră, toxică, solubilă în apă, în alcool și în eter, cu miros caracteristic neplăcut, folosită la fabricarea unor medicamente, a unor materii colorante etc. — Din fr. **pyridine.**

PIRIDOXÍNĂ, *piridoxine*, s.f. (Farm.) Substanță organică ce se găsește în drojdia de bere, grâu, ficat, rinichi etc., jucând un rol important în menținerea integrității structurale și funcționale a multor țesuturi și organe; vitamina B_6; adermină. — Din fr., engl. **pyridoxine.**

PIRIFÓRM, -Ă, *piriformi, -e*, adj. Care are formă de pară[2]. —Din fr. **piriforme.**

PIRÍTĂ, *pirite*, s.f. Bisulfură naturală de fier, de culoare galbenă, cristalizată în sistem cubic, folosită mai ales ca materie primă la fabricarea acidului sulfuric, conținând uneori și aur, argint, cupru etc. — Din fr. **pyrite.**

PIRITÓS, -OÁSĂ, *piritoși, -oase*, adj. (Despre substanțe chimice, minereuri) Care conține (multă) pirită. — Din fr. **pyriteux.**

PIROBALÍSTICĂ s.f. (Mil.) Disciplină care studiază lansarea proiectilelor prin guri de foc. — Din fr. **pyrobalistique.**

PIROCLÁSTIC, -Ă, *piroclastici, -ce*, adj. Care este alcătuit din piroclastit; care se referă la piroclastite. — Din fr. **pyroclastique.**

PIROCLASTÍT, *piroclastite*, s.n. Rocă formată prin depozitarea materialului expulzat în timpul exploziilor vulcanice. — Din fr. **pyroclastite.**

PIROELÉCTRIC, -Ă, *piroelectrici, -ce*, adj. Referitor la piroelectricitate, care ține de piroelectricitate. [Pr.: *-ro-e-*] — Din fr. **pyroélectrique.**

PIROELECTRICITÁTE s.f. Proprietate a unor cristale de a se polariza electric sub acțiunea unei variații de temperatură sau de a-și modifica temperatura sub acțiunea unui câmp electric exterior. [Pr.: *-ro-e-*] — Din fr. **pyroélectricité.**

PIROFÓB, -Ă, *pirofobi, -e*, adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de pirofobie. — Din fr. **pyrophobe.**

PIROFOBÍE, *pirofobii*, s.f. (Med.) Stare patologică manifestată printr-o teamă exagerată față de foc. — Din fr. **pyrophobie**, engl. **pyrophobia.**

PIROFÓR, *pirofori*, s.m. **1.** Substanță care se aprinde spontan în contact cu oxigenul sau cu aerul (prin frecare sau ciocnire), formând o ploaie de scântei. **2.** (La pl.) Gen de insecte coleoptere care emit lumină fosforescentă; (și la sg.) insectă care aparține acestui gen. — Din fr. **pyrophore.**

PIROFÓRIC, -Ă, *piroforici, -ce*, adj. (Despre corpuri, materiale, substanțe etc.) Care are proprietățile unui pirofor (**1**). — Din fr. **pyrophorique.**

PIROGÁLIC adj. (În sintagma) *Acid pirogalic* = pirogalol. — Din fr. **pyrogallique.**

PIROGALÓL s.m. Compus organic cristalin, din clasa fenolilor, alb, cu gust amar, folosit în medicină (ca antiseptic), în tehnica fotografiei (ca revelator) etc.; acid pirogalic. — Din fr. **pyrogallol.**

PIRÓGĂ, *pirogi*, s.f. Ambarcațiune rudimentară, lungă și îngustă, cu vâsle sau cu pânze, construită prin scobirea sau cioplirea unui trunchi de copac ori confecționată din piei cusute, folosită de amerindieni, de anumite populații din Africa, India, din insulele din sud-estul Asiei și din Oceanul Pacific. — Din fr. **pirogue.**

PIROGÉN, -Ă, *pirogeni, -e*, adj. **1.** Care este produs de foc. **2.** Care provoacă febră. — Din fr. **pyrogène.**

PIROGENÁRE s.f. Procedeu pentru realizarea unor reacții chimice între gaze la temperaturi înalte; piroliză. — Cf. fr. p y r o g é n a t i o n.

PIROGNOSTÍE, *pirognostii*, s.f. Metodă de analiză la cald pentru determinarea metalelor dintr-un mineral. — Din fr. **pyrognostie.**

PIROGRÁF, *pirografe*, s.n. Aparat electric folosit în pirogravură. — Din fr. **pyrographe,** engl. **pyrograph.**

PIROGRAVÁ, *pirogravez,* vb. I. Tranz. A grava desene pe un obiect de lemn, de piele, de os etc. cu ajutorul unui vârf de metal înroșit în foc sau cu un termocauter. — Din fr. **pyrograver.**

PIROGRAVÁRE, *pirogravări*, s.f. Acțiunea de *a pirograva* și rezultatul ei. — V. **pirograva.**

PIROGRAVÁT, -Ă, *pirogravați, -te*, adj. (Despre obiecte sau părți ale unor obiecte din lemn, os, piele etc.) Decorat cu pirogravuri; (despre desene, ornamente, inscripții etc.) executat prin pirogravare. — V. **pirograva.**

PIROGRAVÓR, -OÁRE, *pirogravori, -oare,* s.m. și f. Persoană care execută lucrări de pirogravură; specialist în pirogravură. — Din fr. **pyrograveur.**

PIROGRAVÚRĂ, (**2**) *pirogravuri*, s.f. **1.** Tehnica, arta de a decora suprafața unor obiecte de lemn, de piele, de os etc. prin pirogravare. **2.** Gravură, desen decorativ executat prin pirogravare; *p. ext.* obiect pirogravat. — Din fr. **pyrogravure.**

PIRÓL, *piroli*, s.m. Compus organic sub formă de lichid incolor cu miros de cloroform, produs prin distilarea uleiului de oase și folosit la fabricarea unor coloranți. — Din fr. **pyrrol.**

PIROLATRÍE, *pirolatrii*, s.f. Cult primitiv al focului. — Din fr. **pyrolâtrie.**

PIROLIGNÓS adj. (În sintagma) *Acid pirolignos* = produs obținut prin distilarea uscată a lemnului, din care se extrag acidul acetic, alcoolul metilic și acetona. — Din fr. **pyroligneux.**

PIROLÍZĂ s.f. (Chim.) Pirogenare. — Din fr. **pyrolyse.**

PIROLUZÍT s.n. Bioxid natural de mangan folosit la extragerea manganului, în industria sticlei, la fabricarea vopselelor de ulei etc. — Din fr. **pyrolusite.**

PIROMÁN, -Ă, *piromani, -e*, s.m. și f. Persoană care suferă de piromanie. — Din fr. **pyromane.**

PIROMANÍE s.f. Formă de tulburare psihică în care bolnavul simte impulsul nestăpânit de a da foc, de a distruge prin foc. —Din fr. **pyromanie.**

PIROMÁNT, -Ă, *piromanți, -te*, s.m. și f. Persoană care practică piromanția. — Din it. **piromante.**

PIROMANȚÍE s.f. Practică de a ghici viitorul prin observarea focului sau a flăcărilor, folosită în Grecia antică. — Din fr. **pyromancie.**

PIROMETAMORFÍSM s.n. Metamorfismul rocilor datorat temperaturii corpurilor eruptive, fierbinți, din vecinătatea lor. — Din fr. **pyrométamorphism.**

PIROMÉTRIC, -Ă, *pirometrici, -ce,* adj. Care aparține pirometriei, privitor la pirometrie. — Din fr. **pyrométrique.**

PIROMETRÍE s.f. Ansamblul procedeelor folosite pentru măsurarea temperaturilor înalte. — Din fr. **pyrométrie.**

PIROMÉTRU, *pirometre*, s.n. Instrument folosit (în metalurgie) pentru măsurarea temperaturilor înalte. — Din fr. **pyromètre.**

PIROMORFÍT s.n. Minereu de plumb format în zona de oxidare a zăcămintelor bogate în plumb. — Din germ. **Pyromorphit.**

PIRÓN, *piroane*, s.n. Cui din oțel lung și gros, curbat (în unghi drept) la unul din capete și folosit la îmbinarea pieselor unei construcții de lemn, la fixarea unui obiect greu pe perete etc.; *p. gener.* cui mare. ✧ Expr. (Fam.) *A face (la) piroane (și cuie)* = a clănțăni din dinți din cauza frigului; a dârdâi. (Fam.) *A tăia (la) piroane* = a spune minciuni. — Din sl. **pironŭ.**

PIRONÍ, *pironesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A bate, a prinde, a înțepeni, a fixa cu (sau în) piroane. **2.** A împiedica pe cineva sau ceva să se miște; a obliga să stea pe loc; a fixa, a imobiliza. **3.** A-și fixa, a-și îndrepta, a-și concentra ochii, privirea, atenția, gândul etc. într-o anumită direcție; a ținti. — Din **piron.**

PIRONÍRE s.f. Acțiunea de *a pironi* și rezultatul ei. — V. **pironi.**

PIRONÍT, -Ă, *pironiți, -te*, adj. **1.** Bătut, înțepenit, fixat în piroane. **2.** Imobil, nemișcat, încremenit. ✦ (Despre ochi, privire etc.) Fixat, concentrat asupra cuiva sau a ceva; ațintit. — V. **pironi.**

PIRÓP s.n. Silicat de magneziu și aluminiu din grupa granatului, de culoare roșie, roșiatică sau neagră, cristalizat în sistemul cubic, folosit ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **pyrope,** germ. **Pyrop.**

PIROPLASMÓZĂ, *piroplasmoze*, s.f. **1.** Nume generic dat unui grup de boli parazitare ale animalelor domestice, provocate de paraziți monocelulari care pătrund în sânge, distrugând globulele roșii și producând febră mare. — Din fr. **piroplasmose.**

PIROSCÁF, *piroscafe*, s.n. (Înv.) Navă acționată de un motor cu aburi. — Din fr. **pyroscaphe,** it. **piroscafo.**

PIROSCÓP, *piroscoape*, s.n. (Fiz.) Dispozitiv pentru determinarea aproximativă a temperaturilor înalte. — Din fr. **pyroscope.**

PIROSCÓPIC, -Ă, *piroscopici, -ce*, adj. (Fiz.) Referitor la piroscop. — Din fr. **pyroscopique.**

PIROSFÉRĂ s.f. Zonă din interiorul Pământului, de sub litosferă, presupusă a fi în stare topită și care reprezintă sursa proceselor magmatice; sima. — Din fr. **pyrosphère.**

PIROSTÁT, *pirostate*, s.n. Aparat de supraveghere și de control al temperaturii și al arderii dintr-un focar de cazan sau de cuptor industrial. — Din fr. **pyrostat.**

PIROSTÍE s.f. v. **pirostrie.**

PIROSTRÍE, *pirostrii*, s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Unealtă de gospodărie făcută dintr-un cerc sau dintr-un triunghi de fier, sprijinit pe trei picioare, pe care se pun căldarea, ceaunul sau oala la foc; crăcană. **2.** (Reg.; la pl.) Cunună care se pune pe capul mirilor în timpul oficierii cununiei religioase. ✧ Expr. (Glumeț) *A(-și) pune pirostriile (în* sau *pe cap)* = a (se) căsători. [Var.: (înv. și reg.) **pirostíe** s.f.] — Din ngr. **pirostiá,** bg. **pirstija.**

PIRÓȘCĂ, *piroști*, s.f. (Reg.) Colțunaș umplut cu carne, cartofi, brânză, marmeladă etc. [Pl. și: *piroște*] — Din rus. **pirožki,** ucr. **pyrižky.**

PIROTEÁLĂ s.f. Faptul de *a piroti;* stare a celui care pirotește; picoteală, moțăială, somnolență. — **Piroti** + suf. *-eală*.

PIROTÉHNIC, -Ă, *pirotehnici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține pirotehniei, privitor la pirotehnie; produs prin pirotehnie. **2.** S.f. Pirotehnie. — Din fr. **pyrotechnique.**

PIROTEHNICIÁN, *pirotehnicieni*, s.m. Specialist în pirotehnie. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **pyrotechnicien.**

PIROTEHNÍE, (**2**) *pirotehnii*, s.f. **1.** Tehnica fabricării şi a utilizării unor dispozitive, a unor materiale care servesc la aprinderea muniţiilor, a armelor de foc, a unor substanţe explozibile, a artificiilor etc. **2.** Fabrică de muniţii. — Din fr. **pyrotechnie.**

PIROTÉRMIC, -Ă, *pirotermici, -ce*, adj. Care dezvoltă căldură prin ardere. — Din fr. **pyrothermique.**

PIROTÍ, *pirotesc*, vb. IV. Intranz. **1.** A fi copleşit de somn; a moţăi, a dormita, a aţipi. **2.** A fi abătut şi fără vlagă; a tânji, a lâncezi (de boală, de bătrâneţe etc.); *p. ext.* a zăcea, a boli, a gogi. — Et. nec.

PIROTÍNĂ s.f. Sulfură naturală de fier, cristalizată în sistemul hexagonal, de culoare galben-închis cu reflexe brune-roz. — Din fr. **pyrrhotine.**

PIROXÉN, *piroxeni*, s.m. Grup de silicaţi naturali de fier, magneziu, calciu, aluminiu, sodiu, potasiu etc., care se prezintă sub formă de cristale prismatice cu luciu sticlos, de culoare verde-măslinie până la negru. — Din fr. **pyroxène.**

PIROXÉNIC, -Ă, *piroxenici, -ce*, adj. De natura piroxenului. — Din fr. **pyroxénique.**

PIROXENÍT, *piroxenite*, s.n. Rocă eruptivă, constituită mai ales din piroxen. — Din fr. **pyroxénite.**

PIROXILÍNĂ, *piroxiline*, s.f. Amestec de esteri nitrici ai celulozei, folosit la fabricarea explozivilor, a colodiului, a celuloidului, a lacurilor şi a emailurilor. — Din fr. **pyroxiline.**

PIRÓZĂ, *piroze*, s.f. (Med.) Senzaţie de arsură în piept şi în gât, determinată de iritaţia esofagului. — Din fr. **pyrosis.**

PIROZEÁ s.f. v. **peruzea.**

PIRPIRÍU, -ÍE, *pirpirii*, adj. **1.** (Despre fiinţe) Care şi-a încetat dezvoltarea normală sau a degenerat; firav, pipernicit, jigărit. **2.** (Rar) Lipsit de avere. **3.** (Despre oameni) Care este îmbrăcat sărăcăcios, jerpelit sau (prea) subţire; (despre îmbrăcăminte) prea subţire, nepotrivit cu vremea friguroasă, jerpelit. — Din tc. **pırpırı.**

PIRUETÁ, *piruetez*, vb. I. Intranz. (Rar) A executa, a face piruete. [Pr.: *-ru-e-*] — Din **piruetă.** Cf. fr. pirouetter.

PIRUÉTĂ, *piruete*, s.f. Figură de dans constând din învârtirea completă a unui dansator, executată pe un singur picior; *p. ext.* rotire (rapidă) pe vârful picioarelor, pe călcâie etc. [Pr.: *-ru-e-*] — Din fr. **pirouette.**

PIRUÍ, pers. 3 *píruie*, vb. IV. Intranz. (Rar; despre păsări) A cânta în triluri; a ciripi. — Formaţie onomatopeică.

PIRUÍT s.n. (Rar) Faptul de *a pirui;* cântec în triluri al păsărilor; ciripit. — V. **pirui.**

PIS interj. (Adesea repetat) Strigăt cu care se cheamă pisica. ✧ Expr. *A nu zise (nici) pis* = a nu spune nimic, a nu scoate nicio vorbă, a tăcea chitic. [Var.: **pâs** interj.] — Onomatopee.

PISÁ, *pisez*, vb. I. Tranz. **1.** A zdrobi, a sfărâma o substanţă, un corp solid prin loviri repetate (cu pisălogul, cu ciocanul etc.), pentru a le face mai mărunte sau a le preface în praf. **2.** A bătători, a bătuci, a frământa cu picioarele zăpada, pământul etc.; *p. ext.* a dansa, a juca. **3.** Fig. A bate tare, a snopi în bătaie. **4.** Fig. A plictisi, a bate la cap, a sâcâi pe cineva, repetându-i acelaşi lucru; a pisălogi. — Lat. **pi(n)sare.**

PISÁNIE, *pisanii*, s.f. Inscripţie sculptată în piatră, în lemn, în metal, pictată etc. pe lespezile unor morminte sau deasupra uşii principale la intrarea într-o biserică, în care sunt consemnate datele privind hramul, donatorul, ctitorul, meşterul, data ridicării etc. — Din sl. **pisanije.**

PISÁR, *pisari*, s.m. (În Evul Mediu, în Ţările Române) Secretar (domnesc); grămătic, diac. [Var.: **pisér** s.m.] — Din sl. **pisarĭ,** pol. **pisarz.**

PISÁRE s.f. Acţiunea de *a pisa;* pisat[1]. — V. **pisa.**

PISÁT[1] s.n. Pisare. — V. **pisa.**

PISÁT[2], -Ă, *pisaţi, -te*, adj. **1.** Mărunţit, zdrobit sau prefăcut în pulbere prin pisare. ✧ Expr. *Cu oasele pisate* = foarte obosit, mort de oboseală, extenuat. **2.** Fig. (Fam.; despre oameni) Bătut tare, snopit în bătaie. — V. **pisa.**

PISĂGEÁLĂ, *pisăgeli*, s.f. (Rar) Faptul de *a pisăgi*. ✦ Fig. Bătaie zdravănă. ✦Fig. Cicăleală, sâcâială, pisălogeală. ✦ Fig. Toceală, buchiseală. — **Pisăgi** + suf. *-eală*.

PISĂGÍ, *pisăgesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A pisa. — Din **pisa.**

PISĂLÓG, -OÁGĂ, *pisălogi, -oage*, s.n., adj. **1.** S.n. Unealtă casnică (de lemn, de metal, de piatră etc.), de obicei rotunjită ca o măciucă la un capăt sau la amândouă, cu care se pisează ceva în piuliţă sau în piuă; pilug. **2.** Adj. (Fam.; adesea substantivat) Care plictiseşte pe cineva cu repetarea aceluiaşi lucru, cu insistenţele. — **Pisa** + suf. *-ălog*.

PISĂLOGEÁLĂ, *pisălogeli*, s.f. (Fam.) Faptul de *a pisălogi;* vorbire care plictiseşte, sâcâială, cicăleală. — **Pisălogi** + suf. *-eală*.

PISĂLOGÍ, *pisălogesc*, vb. IV. Tranz. (Fam.) A plictisi pe cineva cu repetarea aceluiaşi lucru, cu insistenţele; a pisa (**4**). — Din **pisălog.**

PISC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul caracteristic al unor păsări, mai ales al puilor de pasăre. — Onomatopee.

PISC[2], *piscuri*, s.n. **1.** Vârf ascuţit (şi golaş) de munte sau de deal, dominând o vale sau o depresiune; piscan. **2.** Capătul din faţă, ascuţit şi încovoiat în sus, al unei luntrii. **3.** (Pop.) Parte a carului (sau a saniei) de care se fixează proţapul. — Et. nec.

PISCÁN, *piscane*, s.n. (Reg.) Pisc[2] (**1**). — **Pisc[2]** + suf. *-an*.

PISCÍCOL, -Ă, *piscicoli, -e*, adj. Care ţine de peşti sau de piscicultură, referitor la peşti, la piscicultură sau la pescuit. — Din fr. **piscicole.**

PISCICULTÓR, *piscicultori*, s.m. Specialist în piscicultură. — Din fr. **pisciculteur.**

PISCICULTÚRĂ s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu creşterea peştilor în apele naturale, heleşteie, iazuri etc. — Din fr. **pisciculture.**

PISCIFÓRM, -Ă, *pisciformi, -e*, adj. În formă de peşte. — Din fr. **pisciforme.**

PISCÍNĂ, *piscine*, s.f. **1.** Bazin cu peşti amenajat în scop decorativ sau productiv. **2.** Bazin de înot. — Din fr. **piscine.**

PISCIVÓR, -Ă, *piscivori, -e*, adj. (Livr.) Care se hrăneşte cu peşte. — Din fr. **piscivore.**

PISCOÁIE, (**I**) *piscoaie,* s.f., (**II**) *piscoi*, s.m. (Reg.) **I.** Tub sonor care intră în componenţa unor instrumente muzicale. **II.** Om scund. [Var.: (**1**) **piscói** s.m.] — Et. nec.

PISCÓI s.m. v. **piscoaie.**

PISCUÍ, pers. 3 *piscuieşte*, vb. IV. Intranz. (Reg.; despre păsări sau despre puii de pasăre) A ciripi, a piui. — **Pisc[1]** + suf. *-ui*.

PISCUÍRE s.f. (Reg.) Acţiunea de *a piscui* şi rezultatul ei; piscuit. — V. **piscui.**

PISCUÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a piscui*. — V. **piscui.**

PISCULÉŢ, *pisculeţe*, s.n. Diminutiv al lui *pisc[2];* piscuşor. — **Pisc[2]** + suf. *-uleţ*.

PISCUŞÓR, *piscuşoare*, s.n. (Rar) Pisculeţ. — **Pisc[2]** + suf. *-uşor*.

PISÉR s.m. v. **pisar.**

PISÉTĂ, *pisete*, s.f. Recipient de laborator alcătuit dintr-un balon (de sticlă) şi dintr-un tub prin care trece un jet lichid. — Din fr. **pissette.**

PISÍC, *pisici*, s.m. Pisoi. — Din **pisică** (derivat regresiv).

PISÍCĂ, *pisici*, s.f. **I. 1.** Mamifer domestic carnivor din familia felidelor, cu corpul suplu, acoperit cu blană deasă şi moale de diferite culori, cu capul rotund, cu botul foarte scurt, cu maxilarele puternice şi cu ghearele retractile şi ascuţite *(Felis domestica); spec.* femela acestui animal. ✧ *Pisică sălbatică* = specie de pisică (**I 1**), mai mare decât aceasta, cu blana roşcată-cenuşie cu dungi negre, care trăieşte în pădure *(Felis silvestris)*. ✧ Expr. *A trăi* (sau *a se înţelege, a se iubi) ca câinele* (sau *ca şoarecele) cu pisica* = a nu se înţelege, a trăi rău cu cineva. *A umbla cu pisica-n traistă* = a căuta să înşeli, să păcăleşti pe cineva. *A cumpăra pisica în traistă* = a se înşela la cumpărături (luând marfa pe nevăzute). *A avea ochi de pisică* = **a)** a avea privire ageră; **b)** a fi viclean. (Fam.) *A avea nouă suflete ca pisica* = a fi rezistent, a avea o mare vitalitate. *A fi* (sau *a sta ca o) pisică plouată* = a fi abătut, descurajat, fără chef; a arăta prost, a avea o ţinută necorespunzătoare. *A se spăla ca pisica*, se spune despre cei care se spală superficial şi, *p. ext.,* despre cei neglijenţi. *Piere* (sau *moare) pisica*, se spune pentru a arăta că se petrece ceva neobişnuit, de importanţă deosebită. **2.** Blană de pisică (**I 1**) prelucrată. **3.** Compus: *pisică-de-mare* = specie de peşte marin cu scheletul cartilaginos, lung de 60–100 cm, cu corpul turtit romboidal şi cu coada terminată cu un spin veninos *(Trygon pastinaca)*. **II.** Nume dat unor obiecte, instrumente, dispozitive, părţi ale acestora etc., care prind sau trag ceva, se înfig în ceva etc. **1.** Dispozitiv de agăţare şi de desprindere a berbecului din capătul cablului de ridicare de la sonetele cu cădere liberă. **2.** Cărucior deplasabil pe o grindă sau pe un pod rulant, prevăzut cu un mecanism de ridicare a sarcinilor; cărucior de macara. **3.** Mănunchi de sârme de oţel, folosit pentru curăţarea de noroi sau de pământ a utilajelor de foraj. — **Pis** + suf. *-ică*.

PISICEÁLĂ, *pisiceli*, s.f. (Fam.) Alintare. — **Pisici** + suf. *-eală*.

PISICÉSC, -EÁSCĂ, *pisiceşti*, adj. (Rar) De pisică (**I 1**), privitor la pisică. — **Pisică** + suf. *-esc*.

PISICÉŞTE adv. (Rar) Ca pisica (**I 1**). — **Pisică** + suf. *-eşte.*

PISICÍ, *pisicesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) A se alinta; a se linguşi. — Din **pisică.**

PISICÓS, -OÁSĂ, *pisicoşi, -oase*, adj. (Rar) Cu apucături de pisică (**I 1**), asemănător cu pisica; felin. ✦ Fig. (Fam.) Căruia îi place să se alinte. — **Pisică** + suf. *-os*.

PISICÚŢ, *pisicuţi*, s.m. Diminutiv al lui *pisic*. — **Pisic** + suf. *-uţ*.

PISICÚŢĂ, *pisicuţe*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *pisică* (**I 1**). **2.** (Rar) Ament (la salcie, stejar, alun). — **Pisică** + suf. *-uţă*.

PISOÁR, *pisoare*, s.n. Vas de faianţă, de metal etc. montat pe un zid, care serveşte bărbaţilor pentru urinat; *p. ext.* parte a closetului public unde sunt instalate asemenea vase. — Din fr. **pissoir.**

PISÓI, *pisoi*, s.m. Pui de pisică, pisic; (în special) cotoi. — **Pis** + suf. *-oi*.

PISOIÁŞ, *pisoiaşi*, s.m. Diminutiv al lui *pisoi*. [Pr. *-so-iaş*] — **Pisoi** + suf. *-aş.*

PISOLÍT, *pisolite*, s.n. **1.** Agregat de minerale (calcit, minereu de fier şi de mangan etc.), de forma şi de mărimea unui bob de mazăre, depus de apele termale care conţin bicarbonat de calciu. **2.** Rocă compusă din pisolite (**1**). — Din fr. **pisolithe.**

PISOLÍTIC, -Ă, *pisolitici, -ce*, adj. (Despre roci) Care este format din pisolite (**1**). — Din fr. **pisolithique.**

PISTÁRD, *pistarzi*, s.m. Ciclist specializat în concursuri pe pistă, pe velodrom. — Din fr. **pistard.**

PÍSTĂ, *piste*, s.f. **1.** Fâşie de teren amenajată ca drum şi rezervată unei circulaţii speciale. ✦ Fâşie de teren (circulară, ovală etc.) amenajată pentru întreceri sau

antrenamente sportive. ✦ Teren amenajat pentru rularea avioanelor la decolare şi la aterizare. ✦ Loc rezervat pentru dans într-un local public. **2.** Fig. Făgaş, cale, curs; direcţie. **3.** (Adesea determinat prin „sonoră") Fâşie de la marginea peliculei cinematografice, fâşie a unei benzi de magnetofon etc. pe care este făcută înregistrarea sonoră. — Din fr. **piste,** it. **pista.**

PISTÍL[1], *pistiluri*, s.n. **1.** Organ femel de reproducere a plantelor fanerogame, format din ovar, stil şi stigmat. **2.** Piesă de sticlă, de porţelan etc. cu care se sfărâmă, se pulverizează, se amestecă sau se freacă în mojar substanţe chimice sau farmaceutice; pisălog. [Pl. şi: *pistile*] — Din fr. **pistil.**

PISTÍL[2], *pistiluri*, s.n. Pastă consistentă de fructe, uscată în formă de foaie groasă; (la pl.) diferite varietăţi de pastă. — Din tc. **pestil.**

PISTÓL[1], *pistoale*, s.n. **1.** Armă de foc de dimensiuni mici, mânuită cu o singură mână; revolver. ✧ *Pistol-mitralieră* = armă automată uşoară, mai scurtă decât puşca-mitralieră, cu bătaie mai mică şi mai uşor de mânuit; automat. *Pistol de semnalizare* sau *pistol-rachetă* (sau *de rachetă)* = pistol cu ajutorul căruia se trag rachetele de semnalizare. *Pistol-portbandulă* = pistol cu ţeavă lungă care aruncă o bandulă purtătoare a unei parâme pentru salvarea naufragiaţilor sau o parâmă de remorcă. *Pistol de dopuri* = jucărie în formă de pistol (**1**), care, încărcată cu dopuri speciale de plută, (cu praf de puşcă), produce o pocnitură puternică. *Pistol de soc* = jucărie rudimentară formată dintr-o ţeavă de soc în care un piston, prin comprimarea aerului, împinge un dop (de plută, de cârlţi etc.) producând o pocnitură; *p. restr.* beţişorul care împinge dopul. ✧ Expr. *Gol (ca un) pistol* sau *îmbrăcat pistol* = gol de tot, în pielea goală; *p. ext.* sărac. *Sărac* (sau *golan) pistol* = foarte sărac. ✦ P. ext. Focurile, gloanţele trase cu pistolul (**1**). **2.** (Sport) denumirea unei probe de tir care se execută cu pistolul (**1**) prin trageri automate asupra unor ţinte mişcătoare sau prin trageri cu foc asupra unei ţinte fixe. **3.** P. anal. (Tehn.) Aparat portativ cu forma apropiată de aceea a unui pistol (**1**), care serveşte pentru diferite operaţii tehnologice. ✧ *Pistol de metalizare* (sau *de metalizat)* = aparat portativ pentru acoperirea suprafeţei unui obiect, prin împroşcare, cu metal topit. *Pistol de vopsit* (sau *de zugrăvit)* = aparat pulverizator pentru vopsirea (sau zugrăvirea) prin stropire a suprafeţelor. *Pistol de nituit* = aparat folosit la nituire. *Pistol de sudură* = aparat de sudură. — Din ngr. **pistóli,** germ. **Pistol.**

PISTÓL[2], *pistoli*, s.m. Veche monedă de aur (spaniolă, franceză, italiană, engleză etc.) din sec. XVI, a cărei valoare a variat după epoci. — Din fr. **pistole.**

PISTOLÁR, *pistolari*, s.m. **1.** Specialist în tragerea cu pistolul[1] (**1**). Trăgător specializat în probe de tir cu pistoletul. **2.** (Peior.) Persoană care foloseşte (în mod ilegal) pistolul[1](**1**). — **Pistol[1]** + suf. *-ar.*

PISTOLÁRD, *pistolarzi*, s.m. (Rar) Pistolar (**2**). — **Pistol[1]** + suf. *-ard*.

PISTOLÁŞ, *pistolaşe*, s.n. Diminutiv al lui *pistol*[1] (**1**). — **Pistol[1]** + suf. *-aş*.

PISTOLÉT, *pistolete*, s.n. **1.** (Înv.) Armă de foc portativă, semiautomată, scurtă şi uşoară, care permite tragerea cu o singură mână. **2.** Florar (de desenat). — Din fr. **pistolet.**

PISTÓN, *pistoane*, s.n. **1.** Organ de maşină care efectuează o mişcare alternativă de translaţie într-un cilindru în care se găseşte un fluid sub presiune. **2.** Instrument muzical de suflat din alamă, asemănător cu trompeta. ✦ Clapă mobilă care închide sau deschide un orificiu la unele instrumente muzicale de suflat. — Din fr. **piston.**

PISTONÁ, *pistonez*, vb. I. Tranz. **1.** A extrage ţiţei (dintr-o sondă) sau alt lichid cu ajutorul unui piston special. **2.** Fig. (Fam.) A stărui, a insista pe lângă cineva pentru a obţine ceva. — Din fr. **pistonner.**

PISTONÁJ, *pistonaje*, s.n. (Tehn.) **1.** Pistonare. **2.** Crearea unei depresiuni în spaţiul situat sub garnitura de foraj a unei sonde. — Din fr. **pistonnage.**

PISTONÁRE, *pistonări*, s.f. Acţiunea de *a pistona* şi rezultatul ei; pistonaj (**1**). — V. **pistona.**

PISTONFÓN, *pistonfoane*, s.n. Dispozitiv de etalonare a microfoanelor în domeniul frecvenţelor joase. — Din fr. **pistonphone.**

PISTÓRNIC, (**1**) *pistornice*, s.n., (**2**) s.m. **1.** S.n. (Înv.) Sigiliu de piatră sau de lemn cu care se imprimă pe prescuri semnul crucii şi iniţialele rituale. **2.** S.m. (În forma *pristolnic)* Plantă erbacee din familia malvaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunzele stelate şi păroase şi cu florile galbene, ale cărei fructe se întrebuinţează ca sigiliu pentru însemnat prescurile *(Abutilon theophrasti)*. [Var.: **pristólnic** s.m.] — Et. nec.

PÍSTRĂ, *pistre*, s.f. (Reg.) Pânză groasă cu dungi colorate, folosită la confecţionarea saltelelor. — Et. nec. Cf. sl. p i s t r ŭ.

PISTRÚI, -ÍE, *pistrui, -ie*, s.m., adj. **1.** S.m. Pată mică, brună sau gălbuie, care se formează pe pielea unor oameni (mai ales sub acţiunea soarelui). **2.** Adj. (Rar) Pistruiat. — **Pistru** (reg. „pătat" < sl.) + suf. *-ui*.

PISTRUIÁ, *pistruiez*, vb. I. Tranz. şi refl. A căpăta sau a face să capete pistrui (**1**). ✦ Fig. A (se) păta. [Pr.: *-tru-ia*] — Din **pistrui.**

PISTRUIÁLĂ s.f. (Rar) **1.** (Cu sens colectiv) Pistrui (**1**). **2.** Calitatea de a fi pestriţ. [Pr.: *-tru-ia-*] — **Pistrui** + suf. *-eală*.

PISTRUIÁT, -Ă, *pistruiaţi, -te*, adj. **1.** Cu pistrui (**1**) pe piele. **2.** (Rar) Pestriţ, împestriţat. [Pr.: *-tru-iat*] — V. **pistruia.**

PISTUÍ, *pistuiesc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A spune „pst" pentru a atrage atenţia cuiva, pentru a chema (pe cineva) încet şi discret. — **Pst** + suf. *-ui*.

PIŞ[1] interj. (Fam.; mai ales repetat) Cuvânt care imită sunetul produs de şoaptele spuse la urechea cuiva. [Var.: **pâş** interj.] — Onomatopee.

PIŞ[2] interj., s.n. (Pop.) **1.** Interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de cel care urinează. **2.** S.n. Urină. — Din **pişa** (derivat regresiv).

PIŞÁ, *piş*, vb. I. (Pop.) **1.** Refl. A urina. **2.** Tranz. A uda, a stropi cu urină. — Lat. ***pissiare.**

PIŞÁT, *pişaturi*, s.n. (Pop.) Urină. — V. **pişa.**

PIŞCÁ, *pişc*, vb. I. **1.** Tranz. A prinde cu degetele pielea sau carnea cuiva, ridicând-o sau strângând-o şi producând o senzaţie dureroasă; a ciupi. ✦ A apuca cu degetele coardele unor instrumente muzicale, ridicându-le puţin şi dându-le drumul, pentru a le face să vibreze. **2.** Tranz. A rupe sau a tăia câte puţin din ceva. ✦ (Fam.) A se alege cu ceva. ✦ (Fam.) A fura câte puţin, pe nesimţite; a ciupi, a şterpeli. **3.** Tranz. (Despre insecte) A înţepa, a muşca. ✧ Expr. *Ca (şi) cum* (sau *cât) te-ar pişca un purice* = foarte puţin, aproape deloc. ✦ (Despre animale şi păsări) A apuca cu dinţii, cu ciocul, fără a răni; *p. ext.* a mânca. **4.** Tranz. şi intranz. (Despre vânt, frig etc.) A provoca o senzaţie neplăcută, dureroasă, a înţepa, a arde. ✦ Tranz. (Despre brumă, ger etc.) A strica, a vătăma (parţial) frunzele sau fructele plantelor. **5.** Tranz. (Despre băuturi alcoolice, condimente sau mâncăruri condimentate) A provoca o senzaţie de arsură, de usturime, de înţepătură; a ustura. **6.** Tranz. (Glumeţ) A lovi, a atinge uşor, a şfichiui pe cineva; *p. ext.* a bate. ✦ Fig. A înţepa cu vorba; a tachina, a şfiicui. **7.** Refl. (Reg.; despre Lună şi lumina ei) A începe să scadă, să descrească. — Et. nec.

PIŞCÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) pişca* şi rezultatul ei; pişcat. — V. **pişca.**

PIŞCÁT[1] s.n. (Rar) Faptul de *a (se) pişca*; pişcare. ✦ Mod de execuţie a unei bucăţi muzicale la un instrument cu coarde, fără a folosi arcuşul, ci numai ciupind coardele. ✦ (Reg.; în expr.) *Pişcatul Lunii* (sau *pişcat de Lună, pişcatul luminii)* = fază a Lunii în care aceasta începe să descrească. — V. **pişca.**

PIŞCÁT[2], -Ă, *pişcaţi, -te*, adj. Cu pişcături; ciupit[2]. — V. **pişca.**

PÍŞCĂ, *pişti*, s.f. Dispozitiv format dintr-o parâmă de sârmă legată de mal şi folosit la întoarcerea navelor fluviale la coturile pronunţate ale apei. — Et. nec.

PIŞCĂCIÓS, -OÁSĂ, *pişcăcioşi, -oase*, adj. (Fam.; despre mâncăruri şi băuturi) Care pişcă (**5**), care înţeapă la limbă; iute, picant. — **Pişca** + suf. *-ăcios.*

PIŞCĂTÓR, -OÁRE, *pişcători, -oare*, adj. **1.** (Despre insecte) Care pişcă (**3**), care înţeapă; înţepător. ✦ Fig. Care conţine o critică tăioasă, şfichiuitor, muşcător. **2.** (Despre alimente) Care ustură; pişcăcios, iute, picant. **3.** (Despre oameni) Care şterpeleşte, care fură. — **Pişca** + suf. *-ător.*

PIŞCĂTÚRĂ, *pişcături*, s.f. **1.** Faptul de a pişca, pişcare a pielii; ciupitură. **2.** Înţepătură, muşcătură de insectă. ✦ Fig. Vorbă usturătoare; ironie. **3.** Bucăţică sau cantitate mică ruptă din ceva; fărâmă. ✦ Urmă rămasă la locul din care s-a scos această bucăţică. ✦ (Pop.) Crestătură făcută la urechile unor animale, pentru a le însemna. — **Pişca** + suf. *-ătură*.

PIŞCÓT, *pişcoturi*, s.n. Produs de patiserie obţinut prin coacerea unui aluat moale şi pufos făcut din făină, ouă şi zahăr, având de obicei o formă alungită, subţiată la mijloc şi îngroşată la capete. — Din magh. **piskóta.**

PIŞICHÉR, -Ă, *pişicheri, -e*, s.m. şi f. (Fam.; adesea adjectival) Om şiret, priceput la şmecherii; sforar, şarlatan. — Din tc. **pişekâr.**

PIŞICHERLÁC, *pişicherlâcuri*, s.n. (Rar) Şiretenie, şmecherie, şarlatanie. — Din tc. **pişekârlık.**

PIŞLEÁG, *pişlege*, s.n. (Pop.) Cui de lemn care uneşte obezile roţilor de la car. — Et. nec.

PIŞOÁRCĂ, *pişoarce,* s.f. (Pop.) Persoană care urinează des (în pat). — **Pişa** + suf. *-oarcă*.

PITÁC[1], *pitace*, s.n. (Înv.) **1.** Decret de ridicare la rang boieresc; diplomă de boierie. **2.** Act oficial, poruncă scrisă; ordonanţă, dispoziţie. **3.** Scrisoare, răvaş. — Din sl. **pitakŭ.**

PITÁC[2], *pitaci*, s.m. **1.** Monedă austriacă de argint care a circulat în sec. XVIII şi în Ţările Române; monedă rusească de argint sau de aramă; (sens curent) ban de valoare mică; pataşcă. **2.** P. gener. Ban, monedă de mică valoare. [Var.: **patácă** s.f.] — Din rus. **piatak,** sb. **petak.**

PITAGORÉIC, -Ă, *pitagoreici, -ce*, adj., s.m. **1.** Adj. Care ţine de şcoala lui Pitagora; pitagoric. **2.** S.m. Adept al filosofiei şi al şcolii de matematică a lui Pitagora. [Pr.: *-re-ic*] — Din germ. **pythagoreisch.**

PITAGOREÍSM s.n. v. **pitagorism.**

PITAGÓRIC, -Ă, *pitagorici, -ce*, adj. (Rar) Pitagoreic. — Din it. **pitagorico,** fr. **pythagorique.**

PITAGORICIÁN, *pitagoricieni*, s.m. Elev sau adept al doctrinei filosofului grec Pitagora. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **pythagoricien.**

PITAGORÍSM s.n. Mişcare religioasă şi filosofică în Grecia antică (sec. VI î.H.), atingând un larg evantai de probleme: nemurirea şi transmigrarea sufletelor, ascetism, reguli dietetice, conduita morală, comuniunea cu cosmosul divin, concepţia despre lucruri ca numere. [Var.: **pitagoreísm** s.n.] — Din fr. **pythagorisme.**

PITÁR, *pitari*, s.m. (În Evul Mediu, în Ţările Române) Titlu dat boierului însărcinat cu pregătirea şi distribuirea pâinii la Curtea domnească şi cu îngrijirea caretelor Curţii domneşti; boier care avea acest titlu. ✧ *Mare* (sau *vel) pitar* = boier de Divan însărcinat cu supravegherea brutăriei domneşti şi care avea în subordine mai mulţi pitari. — **Pită** + suf. *-ar*.

PITÁRCĂ, *pitărci*, s.f. (Reg.) Numele a două specii de ciuperci înrudite cu mânătarca, dintre care una este comestibilă *(Boletus scaber)*, iar cealaltă comestibilă sau otrăvitoare *(Boletus luridus)*. — Probabil contaminare între **pită** și **mânătarcă.**

PÍTĂ, *pite*, s.f. (Reg.) **1.** Pâine. ✧ Compus: *pita-vacii* = ciupercă comestibilă, cu pălăria roșcată-cenușie, cu carnea albă, care devine albastră în contact cu aerul *(Boletus bovinus)*. **2.** Fig. Hrană necesară pentru trai; mijloace de existență; *p. ext.* slujbă, funcție, post. — Din bg. **pita.**

PITĂRCÚȚĂ, *pitărcuțe*, s.f. Ciupercă comestibilă cu pălăria emisferică, roșie-cărămizie, cu piciorul gros și cu carnea albă *(Boletus versipellis)*. — **Pitarcă** + suf. *-uță*.

PITĂREÁSĂ, *pitărese*, s.f. (Rar) Soția pitarului. — **Pitar** + suf. *-easă*.

PITĂRÉL, *pitărei*, s.m. Titlu în ierarhia boierească a Țărilor Române, mai mic decât acela al pitarului; boier care avea acest titlu. — **Pitar** + suf. *-el*.

PITĂRÍE, *pitării*, s.f. **1.** (Înv. și reg.) Brutărie. **2.** Dregătoria pitarului; rang de pitar. — **Pitar** + suf. *-ie*.

PÍTCHPINE s.m. Arbore exotic din familia coniferelor, cu lemnul dur, de culoare galbenă cu vine roșietice, folosit la confecționarea mobilelor de lux și la construcția vaselor maritime *(Pinus palustris)*. [Pr.: *pičpaĭn*] — Din engl. **pitch-pine.**

PITECANTRÓP, *pitecantropi*, s.m. Reprezentant al lui *Homo erectus,* descoperit în insula Java, cu caractere intermediare între maimuțele antropoide și omul primitiv. — Din fr. **pithécanthrope.**

PITEȘTEÁN, -Ă, *piteșteni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Pitești. **2.** Adj. Care aparține municipiului Pitești ori pitești**e**nilor (**1**), referitor la municipiul Pitești sau la pitești**e**ni. — **Pitești** + suf. *-ean.*

PITEȘTEÁNCĂ, *piteștence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Pitești. — **Piteștean** + suf. *-că*.

PITÍ, *pitesc*, vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) ascunde (ghemuindu-se), a (se) pitula; *fig.* a (se) adăposti. — Cf. p i t i c[2].

PITIÁDĂ, *pitiade*, s.f. (Livr.) Interval de timp de patru ani care se scurgea între jocurile pitice. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **pythiade.**

PITIÁTIC, -Ă, *pitiatici, -ce*, adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de pitiatism. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **pithiatique.**

PITIATÍSM, *pitiatisme*, s.n. (Med.) Ansamblu de tulburări nervoase (isterice) vindecabile prin sugestie. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **pithiatisme.**

PITÍC, -Ă, *pitici, -ce*, s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Individ a cărui înălțime este mult inferioară celei mijlocii, pigmeu; persoană a cărei statură este (foarte) mică, datorită unor tulburări endocrine, unor carențe alimentare etc.; *p. gener.* persoană de statură (foarte) mică. ✦ (În basme) Personaj fantastic, mic de statură, vioi și isteț. **2.** S.m. Fig. Om lipsit de calități, de merite, de valoare. **3.** Pigmeu (**2**). **4.** S.f. (Astron.; în sintagmele) *Pitică albă* = stea aflată în stadiul relativ final al evoluției sale, caracterizată printr-o densitate mare, luminozitate mică și prin scăderea treptată a temperaturii, fiind lipsită de surse de energie internă. *Pitică roșie* = stea aflată în stadiul absolut final al evoluției sale, caracterizată prin temperaturi efectiv coborâte și prin luminozitate foarte mică. **5.** Adj. (Despre oameni și animale) De statură foarte mică, scund, mic. ✦ (Despre plante) Care aparțin unei specii scunde, puțin înalte; *p. ext.* nedezvoltat, pipernicit, chircit. ✧ (Ca determinativ, urmând după un nume de plantă sau de animal, indică specii sau rase ale acestora) *Mere pitice*. ✦ (Despre obiecte) De dimensiuni reduse; mic, minuscul. — Cf. sl. p i t i k ŭ.

PÍTICE adj. (În sintagma) *Jocuri pitice* = jocuri care aveau loc din patru în patru ani la Delfi, în Grecia antică, în cinstea zeului Apolo. — Din fr. [jeux] **pythiques.**

PITICÍ, *piticesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) micșora, a (se) închirci. — Din **pitic.**

PITICÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) pitici*. — V. **pitici.**

PÍTING s.n. (Tehn.) Aspect al uzurii unei piese, care se prezintă sub forma unor ciupituri pe suprafața de contact. — Din engl. **pitting.**

PITÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) piti* și rezultatul ei. — V. **piti.**

PITIRIÁZĂ s.f. v. **pitiriazis.**

PITIRIÁZIS s.n. (Med.) Nume generic pentru dermatozele provocate de ciuperci microscopice și caracterizate prin erupții de băsicuțe care, uscându-se, formează o coajă care provoacă mâncărime și descuamarea pielii. [Pr.: *-ri-a-*. — Var.: **pitiriázə** s.f.] — Din fr. **pityriasis.**

PITÍȘ adv. (Pop.; uneori repetat) Tiptil; pe furiș, pe ascuns. — **Piti** + suf. *-iș*.

PITÍT, -Ă, *pitiți, -te*, adj. (Pop.) Ascuns; *fig.* adăpostit. ✦ (Substantivat, f.; în sintagma) *De-a pititа* = numele unui joc de copii în care unul dintre copii trebuie să-i găsească pe ceilalți, care s-au ascuns. — V. **piti.**

PITOÁȘCĂ, *pitoaște,* s.f. (Reg.) Specie de ciupercă comestibilă, înrudită cu mânătarca *(Boletus granulatus)*. — **Pită** + suf. *-oașcă.*

PITÓI, *pitoaie*, s.n. (Reg.) Augmentativ al lui *pită*. — **Pită** + suf. *-oi*.

PITÓN[1], *pitoane*, s.n. Instrument metalic în formă de țăruș, țeavă, teu, lamelă etc. de diferite dimensiuni, având la capăt un inel prin care se introduce coarda și care servește la asigurarea alpiniștilor în timpul escaladărilor. — Din fr. **piton.**

PITÓN[2], *pitoni*, s.m. (La pl.) Gen de șerpi mari, neveninoși, din familia boidelor, care trăiesc în Africa, în sudul Asiei și în Australia, hrănindu-se mai ales cu mamifere mici *(Python);* (și la sg.) animal din acest gen. — Din fr. **python.**

PITORÉSC, -EÁSCĂ, (**1**) *pitorești*, adj., (**2**) s.n. **1.** Adj. Care impresionează prin ineditul elementelor componente, aspect, formă, colorit etc. ✦ (Despre stil și limbă) Plastic, bogat în imagini, colorat, viu, expresiv. **2.** S.n. Ceea ce este pitoresc. — Din it. **pittoresco,** fr. **pittoresque.**

PITPALÁC, (**1**) *pitpalaci*, s.m., (**2**) interj. **1.** S.m. (Ornit.) Prepeliță. **2.** Interj. Cuvânt care imită strigătul prepeliței. — Onomatopee.

PITPALÁCĂ, *pitpalace,* s.f. (Rar) Femela pitpalacului. ✦ Fig. Femeie flecară, guralivă. — Din **pitpalac.**

PITROCÍ vb. IV v. **pritoci.**

PITUITÁR, -Ă, *pituitari, -e*, adj., s.f. **1.** Adj. Care secretează pituită; pituitiv. ✧ *Glandă pituitară* = hipofiza. **2.** S.f. Mucoasă a cavității nazale, constituită dintr-un epiteliu cilindric, cu cili vibratili, care cuprinde elementele senzoriale ale mirosului. [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **pituitaire.**

PITUÍTĂ, *pituite*, s.f. (Med.) Mucus. — Din lat. **pituita,** fr. **pituite.**

PITUITÍV, -Ă, *pituitivi, -e*, adj. (Med.) Pituitar. [Pr.: *-tu-i-*] — **Pituită** + suf. *-iv*.

PITUITÓS, -OÁSĂ, *pituitoși, -oase*, adj. (Med.) Care conține pituită sau care seamănă cu pituita. [Pr.: *-tu-i-*] — Din lat. **pituitosus,** fr. **pituiteux.**

PITUITRÍNĂ s.f. Hormon extras din hipofiza posterioară, cu acțiune antidiuretică. [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **pituitrine.**

PITULÁ, *pitulez*, vb. I. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) piti. ✧ Loc. adv. *Pe pitulate* = pe ascuns, pe furiș. [Var.: **tupilá** vb. I] — Din **piti.**

PITULÁRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) pitula* și rezultatul ei. [Var.: **tupiláre** s.f.] — V. **pitula.**

PITULÁT, -Ă, *pitulați, -te*, adj. (Pop.) Pitit.✦ Fig. Tăinuit, secret. [Var.: **tupiláre** s.f.] — V. **pitula.**

PITULÍCE, *pitulici*, s.f. Numele mai multor păsări cântătoare divers colorate: **a)** pasăre mică, cu ciocul ascuțit, cu penele brun-ruginii pe spate și cenușii-albicioase pe pântece; ochiul-boului *(Troglodytes troglodytes)*; **b)** mică pasăre migratoare insectivoră, cu pene brun-verzui pe spate și cenușii pe pântece *(Phylloscopus collybita)*. — **Pitula** + suf. *-ice*.

PITULÍȘ adv., s.n. (Pop.) **1.** Adv. Pitiș. **2.** S.n. (Rar) Ascunziș. — **Pitula** + suf. *-iș*.

PITURÁ, *piturez*, vb. I. Tranz. (Mar.) A vopsi cu pitură o navă, o ambarcațiune. — Din it. **putturare.**

PITURÁRE s.f. Acțiunea de *a pitura* și rezultatul ei. — V. **pitura.**

PITÚRĂ, *pituri*, s.f. Vopsea specială, făcută din ulei de in sau din rășini, pentru nave sau ambarcațiuni. — Din it. **pittura.**

PIȚIGÁÍ vb. IV v. **pițigăia.**

PIȚIGĂIÁ, *pițigăiez*, vb. I. Tranz. A-și subția, a-și ascuți vocea. ✦ Refl. A vorbi cu glas subțire, ascuțit. [Pr.: *-gă-ia.* — Var.: **pițigăí** vb. IV] — Din **pițigăiat** (derivat regresiv).

PIȚIGĂIÁLĂ, *pițigăieli*, s.f. Faptul de *a (se) pițigăia*. [Pr.: *-gă-ia*] — **Pițigăi** + suf. *-eală*.

PIȚIGĂIÁT, -Ă, *pițigăiați, -te*, adj. **1.** (Despre voce, despre sunete etc.) Subțire, ascuțit; strident. **2.** (Rar; despre oameni și animale) Slab, plăpând, firav. [Pr.: *-gă-iat.* — Var.: **pițigăít, -ă** adj.] — **Pițigoi** + suf. *-at.*

PIȚIGĂÍT, -Ă adj. v. **pițigăiat.**

PIȚIGÓI, *pițigoi*, s.m. Pasăre mică și vioaie, cu pene negre pe piept, albastru-verzui și cenușii pe spate, galbene pe pântece; pițiguș *(Parus major)*. ✦ Epitet dat copiilor. — Et. nec.

PIȚIGÚȘ, *pițiguși*, s.m. (Reg.) Pițigoi. — **Pițig**[oi] + suf. *-uș.*

PIȚÚLĂ, *pițule*, s.f. Monedă austro-ungară de zece creițari care a circulat (până în 1918) și în Transilvania și Bucovina; (fam.) monedă de valoare mică; gologan, para. — Din magh. **picula.**

PIU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită piuitul puilor de pasăre. — Onomatopee.

PIUÁ, *piuez*, vb. I. Tranz. A da o țesătură de lână la piuă (**1**). [Pr.: *pi-ua*] — Din **piuă.**

PIUÁR, *piuari*, s.m. (Pop.) Persoană care posedă, conduce sau îngrijește o piuă (**1**); muncitor care lucrează la o piuă. [Pr.: *pi-uar*] — **Piuă** + suf. *-ar*.

PIUÁRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a piua* și rezultatul ei; împâslire. [Pr.: *pi-ua-*] — V. **piua.**

PÍUĂ, *pive*, s.f. **1.** Instalație sau mașină folosită pentru împâslirea țesăturilor de lână într-un mediu cald și umed. **2.** Vas de lemn, de metal sau de piatră de diverse forme și mărimi, cu pereții și cu fundul gros, în care se pisează diverse substanțe sau corpuri solide. **3.** Parte a șteampului în care se mărunțește un minereu. **4.** Scobitură în piesa unei instalații, care servește la fixarea sau la rotirea altei piese din instalația respectivă. **5.** (Înv. și reg.) Mortier. **6.** (Pop.; în expr.) *A se pune piua* (sau *în piuă)* = a se ghemui pentru a servi ca treaptă cuiva care vrea să ajungă la un loc înalt sau pentru a lua pe cineva în cârcă. [Pr.: *pi-uă.* — Pl. și: *piue*. — Var. (înv. și reg.): **pívă** s.f.] — Lat. ***pilla.**

PIUÍ, pers. 3 *píuie*, vb. IV. Intranz. (Despre păsări, mai ales despre puii păsărilor) A scoate piuituri; a piscui. ✦ (Mai ales despre un corp care străbate aerul cu viteză) A șuiera, a țiui. [Pr.: *pi-u-*] — Din **piu.**

PIUIÁLĂ, *piuieli*, s.f. Piuitură (**2**). [Pr.: *pi-u-ia-*] —**Piui** + suf. *-eală*.

PIUÍT s.n. Faptul de *a piui*. **1.** Strigăt caracteristic scos de păsări, mai ales de puii acestora; piuitură (**1**). ✧ Expr. *A-i pieri* (cuiva) *piuitul* = a-i pieri cuiva pofta de vorbă; a-şi pierde curajul (de uimire, de spaimă etc.). *A-i lua* (sau *a tăia, a curma)* (cuiva) *piuitul* = **a)** a reduce (pe cineva) la tăcere, a lăsa (pe cineva) perplex, a pune cu botul pe labe; **b)** (rar) a ucide pe cineva. **2.** Sunet subţire şi ascuţit; piuitură (**2**), ţiuitură. [Pr.: *pi-u-*] — V. **piui.**

PIUITÓR, -OÁRE, *piuitori, -oare*, adj. (Despre păsări) Care piuie. ✦ (Despre cântecul păsărilor) Subţire, piţigăiat; scurt şi ascuţit. ✦ P. ext. (Despre obiecte) Care scoate sunete ascuţite, cu rezonanţe metalice. [Pr.: *pi-u-i-*] — **Piui** + suf. *-tor*.

PIUITÚRĂ, *piuituri*, s.f. **1.** Strigăt caracteristic scos de păsări sau mai ales de puii de pasăre; piuit (**1**). **2.** Sunet subţire, ascuţit; piuit (**2**), piuială, ţiuitură. [Pr.: *pi-u-*] — **Piui** + suf. *-tură*.

PIULÍŢĂ, *piuliţe*, s.f. **1.** Piuă (**2**) mică. **2.** Piesă de metal care are o gaură cu filet şi care se poate înşuruba pe o tijă cu un filet corespunzător. [Pr.: *pi-u-*] — **Piuă** + suf. *-uliţă*.

PIUNÉZĂ, *piuneze*, s.f. Cuişor cu capul rotund şi plat şi cu vârful scurt, folosit pentru fixat desene, hârtii, planuri etc. pe perete sau în lemn. [Var.: **pionéză** s.f.] — Din fr. **punaise.**

PIURÉ, *piureuri*, s.n. Preparat culinar cu aspect de pastă, obţinut din legume sau din fructe fierte (ori crude), folosit de obicei ca garnitură. [Var.: **piréu, piré** s.n.] — Din fr. **purée.**

PIURÍE, *piurii*, s.f. Stare patologică provocată de infecţia căilor urinare şi caracterizată prin prezenţa puroiului, a leucocitelor şi a germenilor microbieni în urină. [Pr.: *pi-u-*] — Din fr. **pyurie.**

PÍVĂ s.f. v. **piuă.**

PIVNICÉR, *pivniceri*, s.m. **1.** Persoană care supraveghează o pivniţă de vinuri; chelar. **2.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Titlu dat boierului care avea în grijă viile şi pivniţele domneşti; persoană care purta acest titlu. — **Pivniţă** + suf. *-ar.*

PIVNICERÍT s.n. **1.** Dare care se plătea în Ţările Române, în Evul Mediu, de către producătorii de vinuri. **2.** Dreptul de a încasa pivniceritul (**1**). — **Pivnicer** + suf. *-it*.

PIVNICIOÁRĂ, *pivnicioare*, s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *pivniţă*. — **Pivniţă** + suf. *-ioară*.

PÍVNIŢĂ, *pivniţe*, s.f. Încăpere sau grup de încăperi subterane, zidite de obicei dedesubtul unei clădiri şi destinate depozitării unor materiale (lemne, cărbuni etc.) sau unor produse alimentare; beci. ✧ Expr. *A ieşi* (sau *a se auzi*) *ca din* (sau *dintr-o*) *pivniţă* = (despre voce) a ieşi (sau a se auzi) de departe sau cu timbrul scăzut, profund, grav. *A vorbi ca din pivniţă* = a vorbi cu timbrul scăzut, profund, grav. [Var.: (înv. şi reg.) **pímniţă** s.f.] — Din sl. **pivĭnica.**

PIVÓT, (**1, 2, 3**) *pivoturi*, s.n., (**4**) *pivoţi*, s.m. **1.** S.n. (Tehn.) Fus de formă cilindrică, tronconică, conică etc., care se roteşte ori alunecă într-un lagăr la care sarcina acţionează în direcţia axului. **2.** S.n. Rădăcină principală, verticală, îngroşată a unor plante ca morcovul, sfecla etc. **3.** S.n. Fig. Element, punct de sprijin esenţial care asigură desfăşurarea unei activităţi sau a unui proces. **4.** S.m. Spec. (Mil.) Militarul în raport cu care se execută mişcarea unei formaţii. ✦ (Sport) Jucător cu atribuţii bine precizate, care acţionează ca vârf de atac la unele jocuri cu mingea. — Din fr. **pivot.**

PIVOTÁ, *pivotez*, vb. I. Intranz. **1.** (Tehn.; despre două corpuri în contact; la pers. 3) A se roti în jurul unui ax perpendicular pe un plan tangent, comun celor două corpuri în punctul de contact. ✦ Fig. (Despre acţiuni, procese etc.) A se baza pe anumite elemente specifice, a se desfăşura în jurul a ceva. **2.** Spec. (Mil.) A executa o mişcare de rotaţie în jurul unui militar, al unei formaţii etc. ✦ A-şi răsuci (brusc) corpul; (Sport) a se răsuci pe un singur picior (pentru a manevra mingea). — Din fr. **pivoter.**

PIVOTÁNT, -Ă, *pivotanţi, -te*, adj. **1.** (Tehn.) Care poate pivota. **2.** (Despre rădăcinile unor plante) La care rădăcina principală se dezvoltă mult, pătrunzând adânc, vertical, în sol. — Din fr. **pivotant.**

PIVOTÁRE, *pivotări*, s.f. Acţiunea de *a pivota* şi rezultatul ei; pivotaţie. — V. **pivota.**

PIVOTÁŢIE, *pivotaţii*, s.f. Pivotare. — **Pivota** + suf. *-aţie*.

PIX, *pixuri*, s.n. Creion cu mină sau cu pastă acţionat de un dispozitiv mecanic. — Din engl. **pick.**

PIXÍDĂ, *pixide*, s.f. **1.** Casetă sau cupă acoperită, care servea în trecut la păstrarea bijuteriilor sau a împărtăşaniei. **2.** Fruct-capsulă care se deschide după coacere printr-un căpăcel sau prin ruperea în două. — Din fr. **pyxide.**

PIZMÁŞ, -Ă, *pizmaşi, -e*, s.m. şi f., adj. (Pop.) **1.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care poartă pizmă cuiva; (om) răutăcios, invidios; *p. ext.* (om) plin de ură, potrivnic, duşmănos, vrăjmaş, pizmuitor, pizmătareţ, pizmătăreţ, pizmăreţ. **2.** Adj. (Despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă ură, duşmănie, invidie. — **Pizmă** + suf. *-aş*.

PÍZMĂ, *pizme*, s.f. (Pop.) Ciudă, necaz, nemulţumire; *p. ext.* ură, duşmănie; (sens curent) invidie. ✧ Loc. prep. *În pizma* (cuiva) = cu intenţia de a supăra pe cineva; în necazul, în pofida cuiva. ✧ Expr. (Rar) *A se pune în pizmă cu cineva* = a ajunge la ceartă cu cineva. — Din sl. **pizma.**

PIZMĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *pizmăreţi, -e*, adj. (Rar) Pizmaş. — **Pizmă** + suf. *-ăreţ.*

PIZMĂTÁRÉŢ, -Ă, *pizmătareţi, -e*, adj. (Înv. şi reg.) Pizmaş. — **Pizmătar** (înv. „pizmaş” < ngr.) + suf. *-areţ*.

PIZMĂTĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *pizmătăreţi, -e*, adj. (Rar) Pizmaş. — **Pizmătar** (înv. „pizmaş” < ngr.) + suf. *-ăreţ*.

PIZMUÍ, *pizmuiesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A avea pizmă, a invidia pe cineva; *p. ext.* a duşmăni, a urî pe cineva. — **Pizmă** + suf. *-ui*.

PIZMUÍRE, *pizmuiri*, s.f. (Pop.) Faptul de *a pizmui;* pizmă, invidie. — V. **pizmui.**

PIZMUÍT, -Ă, *pizmuiţi, -te*, adj. (Pop.) Invidiat; *p. ext.* duşmănit, urât. — V. **pizmui.**

PIZMUITÓR, -OÁRE, *pizmuitori, -oare*, adj. (Pop.) Pizmaş. [Pr.: *-mu-i-*] — **Pizmui** + suf. *-tor*.

PÍZZA, *pizze*, s.f. Tartă din aluat, garnisită cu roşii, ciuperci, caşcaval, şuncă, peşte etc. [Pr.: *pi-ţa.* — Var.: **pízză** s.f.] — Din it. **pizza.**

PÍZZĂ s.f. v. **pizza.**

PIZZERÍE, *pizzerii*, s.f. Local în care se vinde şi se consumă pizza. [Pr.: *pi-ţe-rie*] — Din it. **pizzeria.**

PIZZICÁTO adv., s.n. **1.** Adv. Mod de a cânta la un instrument muzical cu coarde prin ciupirea acestora, fără folosirea arcuşului; pişcat. **2.** S.n. Fragment, bucată muzicală (compusă pentru a fi) executată în acest fel. [Pr.: *pi-ţi-*] — Cuv. it.

PLAC s.n. (Azi, mai ales în loc. adv.) Plăcere. ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *după) plac* (ori *placul cuiva)* = după voia, după gustul (cuiva). *După bunul-plac* (al cuiva) = după capriciul (cuiva). ✧ Expr. *A fi la bunul-plac* al cuiva = a fi la discreţia, la cheremul cuiva. — Din **plăcea** (derivat regresiv).

PLACÁ, *plachez*, vb. I. Tranz. **1.** A acoperi suprafaţa unui element de construcţie, a unui obiect etc. cu un strat de material de altă natură, pentru a-l proteja, pentru a-i înfrumuseţa aspectul etc. **2.** (La jocul de rugbi) A opri un jucător să pătrundă spre poarta adversă, imobilizându-l cu mâinile. **3.** (Livr.) A părăsi, a abandona. — Din fr. **plaquer.**

PLACÁJ, *placaje*, s.n. **1.** Semifabricat din lemn în formă de placă, realizat prin încleierea sub presiune a unui număr de obicei impar de foi de furnir suprapuse, folosit la fabricarea mobilelor, a ambalajelor, a ambarcaţiunlor etc. ✦ Înveliş de piatră, de cărămidă, de sticlă, de lemn etc. cu care se acoperă unele elemente de construcţie sau unele obiecte spre a le proteja împotriva agenţilor externi sau spre a le înfrumuseţa aspectul. **2.** Placare. **3.** (La jocul de rugbi) Oprire din acţiune a unui jucător prin imobilizarea lui cu mâinile. — Din fr. **placage, plaquage.**

PLACARDÁ, *placardez*, vb. I. Tranz. A pune o placardă. — Din fr. **placarder.**

PLACARDÁRE, *placardări*, s.f. Acţiunea de *a placarda* şi rezultatul ei. — V. **placarda.**

PLACÁRDĂ, *placarde*, s.f. Bucată de carton, de lemn etc. pe care este scrisă o lozincă, o înştiinţare etc.; pancartă, placat[1]. — Din fr. **placard.**

PLACÁRE, *placări*, s.f. Acţiunea de *a placa* şi rezultatul ei. — V. **placa.**

PLACÁT[1], *placate*, s.n. (Înv.) Anunţ, afiş; placardă. [Pl. şi: (înv.) *placaturi*] — Din germ. **Plakat.**

PLACÁT[2], -Ă, *placaţi, -te*, adj. **1.** (Despre elemente de construcţie, obiecte etc.) Care are suprafaţa acoperită cu un strat de alt material (de calitate superioară). **2.** (Despre jucătorii de rugbi) Oprit (prin imobilizare cu mâinile) să pătrundă spre poarta adversă. — V. **placa.**

PLĂCĂ, *plăci*, s.f. **1.** (De obicei urmat de determinări care indică materia) Bucată de material cu feţele plane şi cu o grosime uniformă şi mult mai mică decât celelalte două dimensiuni. ✧ *Placă aglomerată* = placă (**1**) obţinută prin aglomerarea cu lianţi sintetici a aşchiilor de lemn din sortimente inferioare sau din deşeuri de la exploatarea şi industrializarea lemnului. *Placă turnantă* sau *(învârtitoare)* = disc de oţel sau de fontă sau pod cu tablier metalic, care se poate învârti în plan orizontal în jurul axei sale verticale şi care serveşte la întoarcerea vehiculelor feroviare, la trecerea lor de pe o linie pe alta etc. *Placă fotografică* = placă (**1**) de sticlă cu una dintre feţe acoperită cu o emulsie fotosensibilă, folosită îndeosebi pentru realizarea negativelor fotografice, în spectroscopie, în microscopie etc. **2.** Disc de ebonită pe care se imprimă vibraţiile vocii sau ale unui instrument muzical, spre a fi apoi reproduse cu ajutorul gramofonului, al patefonului, al pick-up-ului. ✧ Expr. (Fam.) *A schimba placa* = a schimba subiectul unei discuţii (care a ajuns să plictisească) sau atitudinea faţă de cineva. **3.** (Înv.) Tăbliţă de ardezie pe care învăţau să scrie şcolarii începători. **4.** (Tipogr.) Foaie de metal pe care se imprimă literele. **5.** (Med.) Proteză dentară mobilă. *Placă dentară*. **6.** (În sintagma) *Placă funerară* = placă de metal, de marmură etc., fixată pe o piatră de mormânt pe care este scris numele persoanei decedate, anii de viaţă, un epitaf etc. — Din fr. **plaque.**

PLACÉBO s.n. (Farm.) Medicament (sau preparat) inactiv prescris fie pentru a-i face plăcere pacientului, fie în scopuri experimentale, pentru a studia efectele farmaceutice ale medicamentului şi reacţiile psihice ale pacientului. ✧ (Adjectival) *Efectul placebo*. — Din fr., engl. **placebo.**

PLACENTÁR, -Ă, *placentari, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care aparţine placentei (**1**), privitor la placentă. **2.** S.n. (La pl.) Subclasă de mamifere care cuprinde animale cu placentă; (şi la sg.) animal care face parte din această subclasă. — Din fr. **placentaire.**

PLACENTÁȚIE, *placentații*, s.f. (Bot.) Felul în care sunt așezate ovulele de placentă (**2**). — Din fr. **placentation.**

PLACÉNTĂ, *placente*, s.f. **1.** (Anat.) Organ musculos și spongios care se formează în perioada de gestație la majoritatea mamiferelor, și care face legătura între mamă și embrion, servind la nutriția și respirația acestuia, eliminându-se la naștere; casă, căiță, cămașă, loc. ✧ *Placentă previa* = placentă (**1**) anormală, dezvoltată în partea inferioară a uterului. **2.** (Bot.) Loc, porțiune din pereții ovarului pe care se fixează ovulele. — Din lat., fr. **placenta.**

PLACHÉTĂ, *plachete*, s.f. **1.** Volum mic cu conținut literar, în special culegere de versuri; broșurică. **2.** Medalie pătrată sau dreptunghiulară, care de obicei are o singură față modelată cu desene, basoreliefuri sau inscripții și care se oferă ca recompensă la unele concursuri sportive, artistice etc. **3.** (Biol.; în sintagma) *Plachetă sangvină* = trombocită. — Din fr. **plaquette.**

PLACHÉU s.n. v. **blacheu.**

PLACHÍE, *plachii*, s.f. **1.** Mâncare de pește preparată cu multă ceapă și cu mult untdelemn, rumenită la cuptor. **2.** (Reg.) Un fel de pilaf preparat din orez sau din păsat, cu carne, cu pește, cu ciuperci sau numai cu grăsime. — Din ngr. **plaki.**

PLACÍD, -Ă, *placizi, -de*, adj. Apatic, calm, indolent; flegmatic, pasiv. — Din fr. **placide.**

PLACIDITÁTE s.f. Faptul de a fi placid; impasibilitate, indiferență, pasivitate. — Din fr. **placidité.**

PLACODÉRM, *placodermi*, s.m. (La pl.) Subclasă de pești fosili, din devonian, cu scheletul cartilaginos și cu corpul acoperit de plăci osoase; (și la sg.) pește din această subclasă. — Din fr. **placoderme,** germ. **Plakoderm.**

PLAFÁR, *plafare*, s.n. Magazin în care se vând plante farmaceutice. — **Pla**[nte] + **far**[maceutice].

PLAFÓN, *plafoane*, s.n. **1.** Suprafața interioară a planșeului superior al unei încăperi; tavan, bagdadie. **2.** Cifră-limită, limită valorică (maximă) în cadrul unor operațiuni financiare, care nu poate fi depășită. ✧ *Plafon de casă* = limita până la care se pot păstra în permanență într-o casierie sume pentru efectuarea unor plăți curente. **3.** Nivel maxim al unei mărimi (viteză, turații etc.) pe care îl poate atinge un sistem tehnic. **4.** Înălțime la care se găsește, la un moment dat, suprafața inferioară a norilor față de sol. **5.** Altitudine maximă la care se poate urca o aeronavă. — Din fr. **plafond.**

PLAFONÁ, *plafonez*, vb. I. Tranz. A fixa limita maximă a unor sume în cadrul unor operațiuni financiare. ✦ Refl. Fig. A rămâne la același nivel de cunoștințe, a nu progresa, a rămâne pe loc, a nu depăși un anumit stadiu; a se limita. — Din fr. **plafonner.**

PLAFONÁRE, *plafonări*, s.f. Acțiunea de *a (se) plafona* și rezultatul ei. — V. **plafona.**

PLAFONÁT, -Ă, *plafonați, -te*, adj. (Despre fonduri bănești, credite etc.) Care poate merge numai până la o anumită limită. ✦ Fig. Mărginit, limitat. — V. **plafona.**

PLAFONIÉRĂ, *plafoniere*, s.f. Corp de iluminat care se fixează direct pe plafonul unei încăperi. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **plafonnier.**

PLÁGĂ, *plăgi*, sf. **1.** Leziune a țesuturilor corpului, provocată accidental (arsură, tăietură etc.) sau chirurgical; rană. **2.** Situație nenorocită, pacoste, calamitate, nenorocire, flagel. — Din lat. **plaga.**

PLAGIÁ, *plagiez*, vb. I. Tranz. A-și însuși, a copia total sau parțial ideile, operele etc. cuiva, prezentându-le drept creații personale; a comite un furt literar, artistic sau științific. [Pr.: *-gi-a*] — Din fr. **plagier.**

PLAGIÁT[1], *plagiate*, s.n. Acțiunea de a *plagia;* plagiere. ✦ (Concr.) Operă literară, artistică sau științifică a altcuiva, însușită (integral sau parțial) și prezentată drept creație personală. [Pr.: *-gi-at*] — Din fr. **plagiat.**

PLAGIÁT[2], -Ă, *plagiați, -te*, adj. (Despre opere literare, artistice sau științifice) Care a fost însușit (integral sau parțial) de la altcineva și prezentat drept creație personală. [Pr.: *-gi-at*] — V. **plagia.**

PLAGIATÓR, -OÁRE, *plagiatori, -oare*, s.m. și f. Persoană care plagiază. [Pr.: *-gi-a-*] — Din lat. **plagiator.**

PLAGIÉRE, *plagieri*, s.f. Acțiunea de *a plagia* și rezultatul ei; plagiat[1]. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **plagia.**

PLAGIOCLÁZ, *plagioclazi*, s.m. Grup de minerale din clasa feldspaților, de culoare albă, cenușie sau albăstruie și cu luciu sticlos, utilizate ca materie primă în industria ceramicii sau ca piatră ornamentală. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **plagioclases.**

PLAGIOSTÓM, *plagiostomi*, s.m. (Iht.; ieșit din uz) Selacian. [Pr.: *-gi-os-*] — Din fr. **plagiostome.**

PLAI, *plaiuri*, s.n. **1.** Partea mijlocie sau superioară a unui munte sau deal, slab înclinată, acoperită cu pajiști. **2.** Drum (sau cărare) care face legătura între poala și creasta unui munte; potecă. **3.** Regiune, ținut; (la pl.) meleaguri. **4.** Subîmpărțire administrativă a județelor și a ținuturilor (de la munte) în sec. XV–XVIII, în Țara Românească; plasă. — Et. nec.

PLAIVÁZ, *plaivaze*, s.n. (Pop. și fam.) Creion. [Pl. și: *plaivazuri*] — Din sb. **plajvaz.**

PLÁJĂ, *plaje*, s.f. **1.** Porțiune de teren, acoperită cu nisip fin, de la baza unei faleze sau de pe panta lină dinspre mare a unui cordon litoral; *p. ext.* orice loc pe malul unei ape unde se fac băi de soare. ✧ Expr. *A face plajă* = a face băi de soare. **2.** Fig. Fiecare dintre cele două regiuni luminoase ale fotometrelor de comparație, ale căror luminozități trebuie aduse la egalitate. — Din fr. **plage.**

PLAN, -Ă, (**I**) *planuri*, s.n., (**II**) *plani, -e*, adj. **I.** S.n. **1.** Proiect elaborat cu anticipare, cuprinzând o suită ordonată de operații destinate să ducă la atingerea unui scop; program (de lucru). **2.** Distribuție metodică a părților componente ale unei lucrări științifice, literare, ale unei expuneri etc. **3.** (Geom.) Suprafață care conține în întregime orice dreaptă care trece prin două puncte oarecare ale sale. ✧ *Plan de proiecție* = plan pe care se obține imaginea unui corp printr-un procedeu de proiecție oarecare. (Astron.) *Plan meridian* = plan definit de verticala locului și de axa lumii. **4.** Fiecare dintre planurile (**I 3**), în general verticale, perpendiculare pe direcția privirii, în care se găsește sau pare că se găsește un obiect și care reprezintă adâncimea sau depărtarea în perspectivă; *spec.* element al filmării cinematografice, care reprezintă apropierea sau depărtarea obiectului față de aparatul de filmat. ✧ *Primul* (sau *întâiul) plan* = partea cea mai apropiată de public a unei scene; partea unui tablou care dă impresia a fi cea mai apropiată de privitori; *fig.* primul rând, locul de frunte (al unei serii). ✧ Loc. adv. *Pe plan(ul)...* = în domeniul..; în ceea ce privește... ✧ Expr. *A fi* (sau *a sta, a pune* etc.) *pe* (sau *în) prim(ul) plan* = a avea (sau a considera că are) importanță primordială. *A fi* (sau *a sta, a pune* etc.) *pe planul al doilea* (sau *al treilea* etc.) = a fi (sau a considera că este) de importanță secundară, minimă. **5.** (Cinema) Porțiunea de peliculă imprimată în timpul unei singure funcționări a aparatului de filmat (între o pornire și o oprire). ✦ Delimitare a dimensiunilor încadraturii în raport cu obiectul de filmat. ✧ *Prim-plan* = reprezentare pe peliculă a capului și a bustului unui personaj. *Gros plan* = reprezentarea pe peliculă a capului unui personaj. *Plan american* = plan (**I 5**) care cuprinde omul încadrat până la genunchi. *Plan semigeneral* = plan (**I 5**) care încadrează personajul în toată înălțimea. **6.** Suprafață netedă a unui corp; corp care prezintă o astfel de suprafață. ✧ *Plan înclinat* = dispozitiv de forma unei rampe înclinate, cu ajutorul căruia pot fi ridicate corpuri prin rostogolire sau prin împingere, folosindu-se forțe mai mici decât greutatea corpurilor respective. *Plan de aripă* = suprafața de susținere a unui avion. **7.** Desen tehnic care reprezintă grafic, la o anumită scară, un teren, o construcție, o mașină etc. **8.** (Reg.) Ogor, parcelă. **II.** Adj. Fără asperități, neted, drept; care prezintă o suprafață netedă. ✧ *Unghi plan* = porțiune dintr-un plan (**I 3**) cuprinsă între două semidrepte (cu aceeași origine) ale planului. *Figură plană* = figură care poate fi așezată cu toate punctele pe același plan (**I 3**). *Geometrie plană* = ramură a matematicii care studiază figurile geometrice cu două dimensiuni (**I 3**). (Tipogr.) *Mașină plană* = mașină care imprimă coli separate. — Din fr. **plan,** lat. **planus.**

PLANÁ[1], *planez*, vb. I. Intranz. **1.** (Despre păsări) A pluti sau a se menține în aer cu aripile întinse, aproape nemișcate. ✦ (Despre planoare) A pluti în aer pe o traiectorie care face un unghi mic cu orizontala; (despre avioane) a coborî (cu motorul oprit sau cu viteza redusă) pe o traiectorie cu pantă mică. **2.** A întrece prin înălțime lucrurile sau ființele înconjurătoare; a domina. ✦ Fig. A domina prin importanță, prin superioritate etc. ✦ Fig. A amenința să se întâmple, a pluti asupra; a fi iminent. — Din fr. **planer.**

PLANÁ[2], *planez*, vb. I. Tranz. A prelucra suprafața unui obiect prin așchiere sau prin deformare plastică pentru a o face netedă, plană. — Din fr. **planer.**

PLANÁRE[1], *planări*, s.f. Acțiunea de *a plana*[1] și rezultatul ei; plutire. — V. **plana[1].**

PLANÁRE[2], *planări*, s.f. Acțiunea de *a plana*[2] și rezultatul ei. — V. **plana[2].**

PLANÁRIE, *planarii*, s.f. Gen de vierme platelmint, cu corpul oval-alungit, lung de 1–2 cm și cu mare putere de regenerare, care trăiește mai ales în râuri de munte și de deal *(Planaria)*. — Din fr. **planaire.**

PLANÁT, -Ă, *planați, -te*, adj. (În sintagma) *Zbor planat* = zbor executat pe o pantă în coborâre, cu pierdere uniformă de înălțime, de către aeronave autopropulsate (cu motorul cu viteză redusă) sau planoare. — V. **plana[1].**

PLANATÓR, *planatoare*, s.n. Piesă componentă a unei matrițe pentru tablă, în formă de placă sau de inel, rigidă sau elastică, care presează marginea tablei pentru a împiedica formarea cutelor în timpul prelucrării ei. ✦ Ciocan cu o formă specială, folosit pentru a face plană suprafața unui obiect. — **Plana[2]** + suf. *-tor*.

PLANÁȚIE, *planații*, s.f. (Geol.) Proces de netezire a reliefului înalt și accidentat al scoarței, ca rezultat al acțiunii de eroziune. — Din fr., engl. **planation.**

PLÁNCĂ, *plănci*, s.f. Drum podit cu prăjini, pe care se transportă, prin alunecare, sub acțiunea greutății proprii, bușteni și alte feluri de lemn; uluc. — Din germ. **Planke,** ucr. **planka.**

PLANCTOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază microorganismele acvatice din care este alcătuit planctonul. — Din **plancton** (după cuvinte ca *bacteriologie, ihtiologie* etc.).

PLANCTÓN s.n. Biocenoză alcătuită din organismele mărunte care plutesc în masa apei. ✧ *Plancton atmosferic* = ansamblul particulelor solide și lichide care se găsesc în suspensie în atmosferă. — Din fr. **plancton.**

PLANCTÓNIC, -Ă, *planctonici, -ce*, adj. Care formează planctonul, al planctonului, care ține de plancton. — Din fr. **planctonique.**

PLANCTONOFÁG, -Ă, *planctonofagi, -ge*, adj. (Despre animale acvatice) Care se hrănește cu plancton. — Din **plancton** (după cuvinte ca *ihtiofag, bacteriofag* etc.).

PLANCTÓNTĂ, *planctonte,* s.f. pl. Microorganisme animale și vegetale care plutesc la suprafața (sau în apropierea suprafeței) apei, formând planctonul. — Din germ. **Planktonten.**

PLANEITÁTE, *planeități*, s.f. (Tehn.) Proprietate a unor suprafețe de a fi plane, netede; netezime. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **planéité.**

PLANÉT s.m. v. **planetă.**

PLANETÁR, -Ă, *planetari, -e,* adj. **1.** Care aparține planetelor, referitor la planete. ✧ *Sistem planetar* = totalitatea planetelor care se mișcă în jurul Soarelui. **2.** (Tehn.; în sintagmele) *Mecanism planetar* = mecanism în care una sau mai multe roți dințate se învârtesc în jurul axelor proprii și în același timp în jurul axei altei roți. *Arbore* (sau *ax) planetar* (ori *axă planetară)* = arbore care antrenează roata motoare a unui automobil. **3.** (Fiz.; în sintagma) *Model planetar* = model al structurii atomului inspirat de cel al sistemului planetar. — Din fr. **planétaire.**

PLANETÁRIU, *planetarii*, s.n. Construcție specială, în formă de cupolă, pe care se înfățișează, cu un aparat de proiecție special, aspectul bolții cerești cu stelele și constelațiile, precum și deplasarea aparentă a acestora, a planetelor, a Soarelui și a Lunii etc. — Din fr. **planétarium.**

PLANÉTĂ, *planete*, s.f. **1.** Corp ceresc fără lumină proprie, satelit al Soarelui, care se vede pe cer sub forma unui punct luminos ca urmare a reflectării luminii solare; *p. restr.* Pământ (**1**). ✦ Orice corp ceresc fără lumină proprie, satelit al unei stele. **2.** Zodie (în care se naște cineva). ✦ Bilet care conține preziceri naive privitoare la viitor și pe care îl vând flașnetarii extrăgându-l la întâmplare dintre altele de același fel (cu ajutorul unui papagal sau al unui șoarece dresat). [Var.: (înv.) **planét** s.m.] — Din fr. **planète,** lat. **planeta.**

PLANETOÍD, *planetoizi*, s.m. Asteroid. [Pr.: *-to-id*] — Din fr. **planétoïde.**

PLANETOLOGÍE s.f. Ramură a astrofizicii care studiază structura planetelor și a sateliților. — Din fr. **planétologie.**

PLANÉZĂ, *planeze*, s.f. Interfluviu înclinat cu contur triunghiular delimitat de văi înguste, format pe pantele conurilor vulcanice. — Din fr. **planèze.**

PLÁNIC, -Ă, *planici, -ce,* adj. Conform unui plan dinainte stabilit; privitor la un plan. — **Plan** + suf. *-ic* (după rus. *planomernîi*).

PLANIÉDRU, -Ă, *planiedri, -e,* adj. (Despre cristale) Care are suprafețe plane. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **planièdre.**

PLANIFICÁ, *planífic,* vb. I. Tranz. **1.** A întocmi un plan; a programa, a organiza și a conduce pe bază de plan; a organiza o activitate, întocmind planul după care să se desfășoare diferitele ei faze. **2.** A determina cantitatea de materiale, materii prime etc. necesare unei activități. ✦ A repartiza timpul de muncă (pe diferite ramuri de activitate). ✦ A prevedea, a include într-un plan. — După fr. **planifier.**

PLANIFICÁRE, *planificări,* s.f. Acțiunea de *a planifica* și rezultatul ei. — V. **planifica.**

PLANIFICÁT, -Ă, *planificați, -te,* adj. Care a fost supus unei planificări; care se execută conform unei planificări, unui plan. ✦ Care a fost inclus într-un plan de muncă, de producție, de aprovizionare etc. — V. **planifica.**

PLANIFICATÓR, -OÁRE, *planificatori, -oare,* adj. Care planifică. ✦ (Substantivat) Specialist în întocmirea planurilor de desfășurare a unor activități economice.— **Planifica** + suf. *-tor.*

PLANIGLÓB, *planigloburi,* s.n. Reprezentare în plan a suprafeței întregului Pământ; planisferă, mapamond. — **Plan** + **glob** (după fr. *planisphère).*

PLANIMETRÁ, *planimetrez,* vb. I. Tranz. A efectua operația de planimetrare. — Din **planimetru.**

PLANIMETRÁRE, *planimetrări,* s.f. Operație de măsurare a unei suprafețe, fie prin calcul (cunoscând dimensiunile principale), fie cu ajutorul unui planimetru. — V. **planimetra.**

PLANIMÉTRIC, -Ă, *planimetrici, -ce,* adj. Care ține de planimetrie, privitor la planimetrie. — Din fr. **planimétrique.**

PLANIMETRÍE s.f. **1.** Parte a topografiei care studiază metodele și instrumentele necesare reprezentării pe o hartă sau pe un plan (**I 7**) a proiecției orizontale a obiectelor de pe suprafața Pământului. **2.** (Astăzi rar) Parte a geometriei care se ocupă cu studiul suprafețelor plane; geometrie plană. — Din fr. **planimétrie.**

PLANIMÉTRU, *planimetre,* s.n. Instrument care servește la măsurarea suprafețelor plane (hărți și planuri topografice) prin parcurgerea conturului acestora. — Din fr. **planimètre.**

PLANISFÉRĂ, *planisfere,* s.f. Hartă a globului terestru în care cele două emisfere sunt reprezentate pe o suprafață plană; planiglob, mapamond. — Din fr. **planisphère,** germ. **Planisphäre.**

PLANISFÉRIC, -Ă, *planisferici, -ce,* adj. Care aparține planisferei, privitor la planisferă. — Din fr. **planisphérique.**

PLANISÍ, *planisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A ademeni, a amăgi, a înșela pe cineva pentru a-l supune voinței sale; a încânta, a seduce. ✦ Refl. A se supune voinței cuiva, a se lăsa ademenit, sedus. — Din ngr. **eplánisa** (aor. lui *planó*).

PLANNING s.n. **1.** Program de planificare într-o întreprindere; plan de muncă, de producție. **2.** *Planning familial* = control al nașterilor, practicat voluntar de un cuplu familial. [Pr.: *pléning*] — Din engl. **planning.**

PLANOGRAFÍE s.f. Procedeu de reproducere tipografică la care se folosesc forme de tipar din piatră litografică, aluminiu etc. —Din fr. **planographie.**

PLANÓR, *planoare,* s.n. **1.** Aeronavă fără grup motor propulsor, a cărei deplasare este determinată de factori meteorologici (curenți de aer) sau de relief (zbor de pantă). **2.** Osatura generală a unei aeronave, cuprinzând în special organele asupra cărora se exercită forțele aerodinamice. — Din fr. **planeur.**

PLANÓRBIS s.m. Melc de apă dulce cu cochilia spiralată într-un singur plan *(Planorbis).* — Din lat. **Planorbis,** denumirea științifică a melcului.

PLANORÍSM s.n. **1.** Ramură sportivă practicată cu planorul. **2.** Îndeletnicirea de a construi planoare. — **Planor** + suf. *-ism.* Cf. rus. planerizm.

PLANORÍST, -Ă, *planoriști, -ste,* s.m. și f. Pilot sau constructor de planoare. ✦ Sportiv care practică planorismul. — **Planor** + suf. *-ist.*

PLÁNȘĂ, *planșe,* s.f. **1.** Foaie de hârtie (mai groasă) cu reproduceri de desene, fotografii sau picturi, folosită ca ilustrație într-o carte; carton cu desene sau cu fotografii, care servește ca material didactic (la predarea științelor naturale). ✦ Coală, foaie mare de hârtie pe care s-a executat un desen tehnic, o hartă etc.; desen tehnic executat pe o astfel de coală. **2.** Placă de metal sau de lemn în care se sapă litere, note muzicale etc. spre a fi folosită în gravură. **3.** Fiecare dintre plăcile de beton ale pavajului unei șosele, limitată de rosturile de dilatație. — Din fr. **planche.**

PLANȘÉTĂ, *planșete,* s.f. **1.** Placă dreptunghiulară făcută din lemn sau din metal și folosită ca suport pentru desen sau pentru diferite lucrări tehnice. **2.** (Top.; în sintagma) *Planșetă topografică* = aparat folosit pentru trasarea pe un plan, fără calcule prealabile, a unor figuri asemenea celor de pe teren. **3.** (Mar.; în sintagma) *Planșetă de vânt* = instrument folosit la bordul unei nave pentru a determina direcția și viteza vântului. **4.** Scândură lată pe care se întind cu vergeaua foile de aluat. — Din fr. **planchette.**

PLANȘÉU, *planșee,* s.n. Element de construcție de lemn, de beton armat etc. care servește ca suport pentru fixarea unei mașini, formează partea carosabilă a unui pod, separă etajele unei clădiri (constituind dușumeaua sau acoperișul) etc. — Din fr. **plancher.**

PLANTÁ, *plantez,* vb. I. Tranz. **1.** A înfige în pământ puieți, răsaduri etc. pentru a se dezvolta; a acoperi un teren cu puieți, răsaduri etc.; a sădi. **2.** A fixa în pământ un stâlp, un par etc. ✧ Expr. (Refl.) *A se planta în fața cuiva* = a se opri în mod inoportun sau ostentativ în fața cuiva. **3.** A pune mine în pământ sau în apă la locurile stabilite; a mina. — Din fr. **planter,** lat. **plantare.**

PLANTAGINACÉE, *plantaginacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee, cu frunze întregi, mai rar lobate, dispuse de obicei în rozetă bazală, cu flori hermafrodite, rar unisexuate, în spice sferice sau cilindrice, și cu fructe capsule sau nucule; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **plantaginacée.**

PLANTALGÍE, *plantalgii,* s.f. (Med.) Durere în regiunea tălpilor. — Din fr. **plantalgie.**

PLANTÁR, -Ă, *plantari, -e,* adj. (Med.) Al tălpii piciorului, referitor la talpa piciorului. — Din fr. **plantaire.**

PLANTÁRE, *plantări,* s.f. Acțiunea de *a (se) planta* și rezultatul ei; sădire, plantat. — V. **planta.**

PLANTÁT s.n. Plantare. — V. **planta.**

PLANTATÓR, -OÁRE, *plantatori, -oare,* s.m., s.f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu plantarea răsadurilor, a viței-de-vie etc.; săditor. **2.** S.m. Proprietar al unei plantații. **3.** S.f. Mașină care servește la plantarea diverselor plante de cultură; mașină de plantat. **4.** S.n. Unealtă agricolă de forma unui baston scurt ascuțit la un capăt, folosită la plantarea puieților, a răsadurilor etc. — **Planta** + suf. *-tor.*

PLANTÁȚIE, *plantații,* s.f. **1.** Teren pe care au fost plantați pomi fructiferi, arbori, arbuști etc. ✧ *Plantație de protecție* = plantație de arbori sau de arbuști făcută pentru a apăra un teren de cultură împotriva secetei, a vântului etc. **2.** Mare gospodărie caracterizată prin monocultura unor plante tehnice și alimentare în condiții speciale de climă (tropicală și subtropicală). [Var.: **plantațiúne** s.f.] — Din fr. **plantation.**

PLANTAȚIÚNE s.f. v. **plantație.**

PLÁNTĂ[1], *plante,* s.f. Organism vegetal cu o organizare mai simplă decât a animalelor și care își extrage hrana prin rădăcini, caracterizându-se prin prezența clorofilei, prin faptul că membrana celulei este formată din celuloză și, în cazul speciilor superioare, prin alcătuirea corpului din rădăcină, tulpină și frunze; *p. restr.* vegetală, mai ales erbacee, cultivată de om sau care crește în mod natural și este folositoare omului. — Din lat. **planta,** fr. **plante.**

PLÁNTĂ[2], *plante,* s.f. Fața inferioară a piciorului, ușor boltită, care ia contact cu solul; talpa piciorului. — Din lat. **planta,** fr. **plante.**

PLANTIGRÁD, -Ă, *plantigrazi, -de,* adj. (Despre animale vertebrate) Care merge călcând pe toată talpa piciorului. — Din fr. **plantigrade.**

PLANTIVÓR, -Ă, *plantivori, -e,* adj. (Înv.) Erbivor. — De la **plantă[1].**

PLANTOGRÁMĂ, *plantograme,* s.f. (Med.) Amprentă a tălpii piciorului în poziție ortostatică. — Din fr. **plantogramme.**

PLANTÓN, *plantoane,* s.n. Serviciu de pază în interiorul cazărmilor sau al clădirilor militare, executat de ostași neînarmați. ✦ Ostaș care execută un schimb în serviciul de pază de mai sus; *p. gener.* orice persoană care face de pază într-un loc. ✧ Loc. adv. *De planton* = de pază, de strajă. — Din fr. **planton.**

PLANTÚLĂ, *plantule,* s.f. Plantă mică, nedezvoltată, abia ieșită din sământă. — Din fr. **plantule.**

PLANTURÓS, -OÁSĂ, *planturoși, -oase,* adj. Cu forme pline, gras; voinic, zdravăn, masiv. — Din fr. **plantureux.**

PLÁPOMĂ s.f. v. **plapumă.**

PLÁPUMĂ, *plăpumi,* s.f. Învelitoare groasă, formată din două foi de pânză, de mătase, de stofă etc. între care se fixează prin cusături ornamentale un strat de lână, de puf sau de vată și care se folosește ca acoperitoare la dormit. ✧ Expr. *Întinde-te cât ți-e* (sau *cât te ține) plapuma* = nu acționa decât în limitele posibilităților tale. [Var.: **plápomă** s.f.] — Din ngr. **páploma.**

PLASÁ, *plasez,* vb. I. **1.** Tranz. A investi bani, valori etc.; a aloca. ✦ A vinde mărfuri, bunuri; a distribui, a repartiza (în schimbul unei sume de bani). **2.** Tranz. A spune o vorbă la timpul sau la locul potrivit (în cursul unei discuții). **3.** Tranz. și refl. A (se) așeza, a (se) situa într-un anumit loc, spațiu etc. ✦ Tranz. A procura cuiva o slujbă, o situație (bună). ✦ Refl. A se situa pe o poziție; a lua atitudine. **4.** Tranz. (Sport) A trimite, a îndrepta mingea către un punct determinat. — Din fr. **placer.**

PLASAMÉNT, *plasamente,* s.n. **1.** Investire a unei sume de bani într-o întreprindere, într-o afacere etc., cu scopul de a obține un câștig; plasare. **2.** Faptul de a găsi, de a procura cuiva o slujbă, un post; postul, serviciul, slujba, locul în care cineva este plasat. **3.** Capacitate a unui sportiv de a se situa pe teren în așa fel încât să facă față acțiunilor adversarului. — Din fr. **placement.**

PLASÁRE, *plasări,* s.f. Acțiunea de *a (se) plasa* și rezultatul ei. — V. **plasa.**

PLASATÓR, -OÁRE, *plasatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care plasează spectatorii la locurile lor în sălile de spectacol. ✦ Persoană care plasează sau vinde mărfuri, bunuri etc. — **Plasa** + suf. *-tor.*

PLÁSĂ[1], *plase,* s.f. **I. 1.** Împletitură cu ochiuri mari din fire textile, sintetice ori metalice, din care se fac diferite obiecte; obiect confecționat dintr-o astfel de împletitură; fileu. ✧ *Plasă pescărească* = unealtă de pescuit formată dintr-o rețea de fibre textile sau din material plastic. ✧ Expr. *A prinde* (pe cineva) *în plasă* = a înșela, a amăgi, a seduce (pe cineva). **2.** Împletitură cu ochiuri (din sfoară, sârmă etc.) care se așază în spatele porților de joc (la fotbal, handbal, polo, hochei etc.) pentru a opri obiectul de joc (mingea, pucul etc.) și evidențiază marcarea punctului. **II. 1.** Parte dintr-o moșie în Evul Mediu, în Țara Românească, cuvenită unui proprietar. **2.** Subdiviziune a unui județ în vechea împărțire administrativă a României; ocol. **III.** (Rar) Limbă de cuțit; tăiș. — Din sl. **plasa.**

PLÁSĂ[2], *plese,* s.f. (Reg.) Fel de mâncare (ce se servește la masă). — Din ngr. **plási.**

PLASMAGÉNĂ, *plasmagene,* s.f. (Biol.) Genă din citoplasmă. — Din fr. **plasmagène.**

PLASMALEMĂ, *plasmaleme,* s.f. (Bot.) Peliculă fină, semipermeabilă, a protoplasmei, care se află sub membrana celulozică și reglează schimburile dintre celulă și mediu. — Din fr. **plasmalemma.**

PLASMÁTIC, -Ă, *plasmatici, -ce,* adj. Care se referă la plasmă (**1**), care aparține plasmei; format din plasmă. — Din fr. **plasmatique.**

PLASMATRÓN, *plasmatroane,* s.n. Generator de plasmă. [Var.: **plasmotrón** s.n.] — Din fr. **plasmotron.**

PLÁSMĂ, (**2**) *plasme,* s.f. **1.** Parte lichidă a sângelui sau a limfei formată din apă, săruri, protide, lipide, glucide, anticorpi etc. **2.** Substanță gazoasă puternic ionizată, ale cărei proprietăți fizice sunt determinate de existența ionilor și a electronilor în stare liberă. — Din fr. **plasma.**

PLASMÍDĂ, *plasmide,* s.f. (Biol.) Component al cromozomului bacterian care se poate replica autonom și poate fi transferat dintr-o celulă în alta, folosit în ingineria genetică, în clonare etc. — Cf. fr. p l a s m i n e.

PLASMOCHÍMIC, -Ă, *plasmochimici, -ce,* adj. Referitor la plasmochimie, care ține de plasmochimie. — De la **plasmochimie.**

PLASMOCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care studiază reacțiile chimice ale plasmei (**2**). — Din fr. **plasmochimie.**

PLASMOCHÍNĂ s.f. Substanță medicamentoasă de sinteză, folosită în tratamentul malariei. — Din fr. **plasmochine.**

PLASMOCÍT, *plasmocite,* s.n. (Biol.) Celulă cu rol important în mecanismul de apărare a organismului față de agenți infecțioși sau nocivi. — Din fr. **plasmocyte.**

PLASMODÉSME s.f. pl. (Biol.) Prelungiri citoplasmatice care unesc celulele unele cu altele și ușurează schimburile de substanță dintre ele. — Din fr. **plasmodesme.**

PLASMODÍE s.f. v. **plasmodiu.**

PLASMÓDIU, *plasmodii,* s.n. Masă plasmatică cu mai multe nuclee care are învelișul format dintr-o singură membrană albuminoidă. [Var.: **plasmodíe** s.f.] — Din fr. **plasmodie.**

PLASMOLÍZĂ, *plasmolize,* s.f. (Bot.) Fenomen de contracție și de desfacere a citoplasmei, provocat de pierderea apei din țesutul vegetal viu. — Din fr. **plasmolyse.**

PLASMOTRÓN s.n. v. **plasmatron.**

PLÁSTĂ, *plaste,* s.f. (Reg.) Claie de fân. — Din bg., sb. **plast.**

PLÁSTIC[1], -Ă, *plastici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Căruia i se poate da, prin modelare, forma dorită, care poate fi ușor deformat fără a crăpa sau a se sfărâma. ✧ *Masă plastică* sau *material plastic* = produs sintetic de natură organică, anorganică sau mixtă care se poate prelucra ușor în diferite obiecte, la cald sau la rece, cu sau fără presiune. *Deformație plastică* = deformație a unui material sub acțiunea unei solicitări peste limita lui de elasticitate. ✦ Care este făcut, realizat sau reprodus după un anumit model, prin modelarea unor materiale. **2.** Care se referă la sculptură și la pictură; care se ocupă de aceste arte; care este asemănător cu o sculptură sau cu o pictură, care sugerează o sculptură sau o pictură. ✧ *Artă plastică* (și substantivat, f.) = (mai ales la pl.) denumire dată unor genuri de artă cărora le este specifică exprimarea prin imagini vizuale (pictură, sculptură, grafică etc.). *Artist plastic* = creator din domeniul artelor plastice. ✦ (Despre realizări literare, muzicale) Evocator, sugestiv, viu. **3.** (În sintagma) *Chirurgie plastică* = ramură a chirurgiei care se ocupă cu corectarea defectelor anatomice congenitale sau dobândite accidental. **II.** S.f. Tehnica executării unor obiecte de artă prin modelarea unor substanțe maleabile; tehnica, arta de a sculpta sau de a picta. ✦ Parte din studiul unei opere de artă care se ocupă cu raportul armonios al volumelor și al reliefului. ✦ Ansamblul calităților de volum și de aspect exterior al unei lucrări de arhitectură, de urbanism sau de artă decorativă. — Din fr. **plastique.**

PLÁSTIC[2] s.n. Masă de exploziv fabricat dintr-un amestec de cauciuc sintetic și un plastifiant. *Bombă cu plastic.* — Din fr., engl. **plastic.**

PLASTICIÁN, -Ă, *plasticieni, -e,* s.m. și f. Artist plastic. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **plasticien.**

PLASTICITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unui material consistent de a se modela ușor prin apăsare. ✦ Proprietate a unor materii prime ceramice de a forma cu apa o pastă care își menține coeziunea după ce a fost frământată și uscată. **2.** Însușire a unei opere literare, a stilului, a unei expresii, a unui cuvânt etc. de a evoca ceva în mod viu, sugestiv. — Din fr. **plasticité.**

PLASTICIZÁ, *plasticizez,* vb. I. Tranz. **1.** A face ca un material să devină plastic, să poată fi modelat; a aduce un material în stare plastică. **2.** A exprima ceva prin imagini plastice, expresive, evocatoare; a reda realitatea în mod sugestiv. — **Plastic** + suf. *-iza.*

PLASTICIZÁNT, -Ă, *plasticizanți, -te,* adj. Care plasticizează (**2**). — **Plasticiza** + suf. *-ant.*

PLASTICIZÁRE s.f. Acțiunea de *a plasticiza* și rezultatul ei. — V. **plasticiza.**

PLASTÍDĂ, *plastide,* s.f. Constituient celular caracteristic plantelor superioare, cu rol important în procesele biochimice și de sinteză. — Din fr. **plastide.**

PLASTIDÓM s.n. (Bot.) Totalitatea plastidelor incluse în citoplasma celulei. — Din fr. **plastidome.**

PLASTÍE, *plastii,* s.f. Înlocuire a unui țesut cu altul, pentru a corecta un defect anatomic. — Din fr. **plastie.**

PLASTIFIÁ, *plastifiez,* vb. I. Tranz. A trata cu un plastifiant. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **plastifier.**

PLASTIFIÁNT, *plastifianți,* s.m. Substanță care are proprietatea de a mări plasticitatea unor materiale cu care este amestecată. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **plastifiant.**

PLASTIFIÉRE, *plastifieri,* s.f. Acțiunea de *a plastifia* și rezultatul ei; mărire a plasticității unui material (cu ajutorul plastifianților sau prin încălzire). [Pr.: *-fi-e-*] — V. **plastifia.**

PLASTILÍNĂ, *plastiline,* s.f. Material plastic ușor maleabil, constituit dintr-un amestec de caolin, substanțe grase, rășini naturale sau sintetice, colorat cu diferiți pigmenți și folosit la mici lucrări de modelare. — Din germ. **Plastilin.**

PLASTOGRÁF, -Ă, *plastografi, -e,* s.m. și f. Persoană care falsifică documente sau semnături pe documente, dându-le drept autentice; persoană care plastografiază. — Din ngr. **plastoghráfos.**

PLASTOGRAFIÁ, *plastografiez,* vb. I. Tranz. A falsifica documente sau semnături pe documente, a face sau a comite o plastografie. [Pr.: *-fi-a*] — Din **plastografie.**

PLASTOGRAFÍE, *plastografii,* s.f. Falsificare a unui document sau a semnăturii unui document; fals în acte publice. ✦ Document falsificat. — Din ngr. **plastoghrafía.**

PLASTOGRAFIÉRE, *plastografieri,* s.f. Acțiunea de *a plastografia* și rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **plastografia.**

PLASTOMÉR, *plastomeri,* s.m. Produs macromolecular care, în anumite intervale de temperatură, poate suferi deformații permanente. — Din fr. **plastomère.**

PLASTOMÉTRU, *plastometre,* s.n. Instrument pentru determinarea calității glutenului umed. — Din fr. **plastomètre.**

PLASTRÓN, *plastroane,* s.n. **1.** Partea din față apretată (detașabilă) a unei cămăși bărbătești. ✦ Partea din față (detașabilă) a unei bluze, rochii etc., care constituie o garnitură. **2.** Cravată lată care acoperă pieptul. **3.** Piesă de piele groasă, căptușită, care protejează pieptul la jucătorii de scrimă. — Din fr. **plastron.**

PLÁSTUR s.m. v. **plasture.**

PLÁSTURE, *plasturi,* s.m. Bucățică de pânză pe care s-a întins o pastă medicinală densă și lipicioasă, care se aplică pe o rană pentru a o feri de infecție sau cu care se fixează un pansament; emplastru. ✦ (Pop.) Cataplasmă. [Var.: **plástur** s.m.] — Din ngr. **blástri,** lat. **plastrum,** germ. **Pflaster,** rus. **plastîr'.**

PLĂȘCĂ, *plăști,* s.f. (Reg.) Un fel de plasă de pescuit, asemănătoare cu prostovolul. — Din sl. **plastŭ.**

PLAT, -Ă, *plați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Lat, turtit; plan. ✧ *Picior plat* = malformație congenitală a piciorului care are talpa prea puțin scobită; platfus. ✧ (Despre terenuri) Întins, neted, șes. **2.** Fig. Lipsit de expresie sau de culoare;

searbăd, fad; șters, banal. ✦ (Despre mediul înconjurător, modul de viață etc.) Mediocru, meschin; lipsit de variație, monoton. ✦ (Despre persoane) Fără personalitate, fără valoare, neinteresant, fără imaginație; prost. **3.** (Sport; despre alergări atletice) Care se desfășoară pe un teren neted, special amenajat. — Din fr. **plat.**

PLATÁN[1], *platani,* s.m. Gen de arbori exotici cu scoarță exfoliată, cu frunze palmat-lobate și cu trunchiul verde *(Platanus);* arbore care face parte din acest gen. — Din lat. **platanus,** ngr. **plátanos,** fr. **platane.**

PLATÁN[2], *platane,* s.n. (Înv.) Fiecare dintre cele două farfurioare ale unei balanțe, pe care se așază obiectul de cântărit și greutățile; taler. — Cf. fr. p l a t e a u.

PLÁTĂ, *plăți,* s.f. **1.** Faptul de a plăti o sumă de bani datorată; achitare. ✦ Sistem, mod după care se plătește. **2.** Sumă de bani dată cuiva pentru munca depusă, drept contravaloare a unui obiect cumpărat, a folosinței unui lucru etc. **3.** Răsplată. recompensă (morală) dată cuiva pentru faptele sale bune; pedeapsă pentru fapte rele. ✧ Expr. *A-și lua plata* = a-și primi pedeapsa cuvenită. *A se duce* (sau *a pleca, a merge* etc.) *în plata Domnului* (sau *a lui Dumnezeu*) = a se duce (sau a pleca, a merge etc.) unde vrea, unde știe, unde-i place. *A lăsa* (pe cineva) *în plata Domnului* (sau *a lui Dumnezeu*) = a nu se mai ocupa de cineva, a lăsa în voia sorții, a lăsa în pace. — Din sl. **plata.**

PLATBÁNDĂ, *platbande,* s.f. **1.** Traversă sau grindă orizontală, formată dintr-o bucată de piatră sau din mai multe bucăți apropiate. **2.** Fâșie îngustă de teren, de obicei plantată cu iarbă, cu flori sau cu arbuști, care mărginește despărțiturile unei grădini. **3.** (Tehn.) Semifabricat de oțel sub formă de fâșie. — Din fr. **plate-bande.**

PLÁTCĂ[1] s.f. (Înv.; în expr.) *A intra (în) platcă* = **a)** a pierde o partidă la jocul de cărți; **b)** a trebui să plătească o datorie. *A pune* (sau *a face* pe cineva) *platcă* = a face (pe cineva) să piardă la jocul de cărți. *A rămâne platcă* = a rămâne de rușine, a se face de râs. — Din sb., pol. **platka.**

PLÁTCĂ[2], *plătci,* s.f. Partea de sus a unei cămăși bărbătești, a unei rochii, a unei bluze etc., croită separat de rest și de care se prinde gulerul. — Din rus. **platka.**

PLATELÁJ, *platelaje,* s.n. Element de construcție al unui pod care susține calea podului și transmite greutatea acesteia și încărcările mobile la grinzile principale ale podului. — Din fr. **platelage.**

PLATELMÍNT, *platelminți,* s.m. (La pl.) Încrengătură de viermi cu corpul lat, nesegmentat, lipsit de aparat respirator și circulator, în general hermafroditi *(Plathelminthes);* (și la sg.) vierme din această clasă. — Din fr. **plathelminthe.**

PLATFORMÁRE, *platformări,* s.f. (Mar.) Deplasare pe apă a ambarcațiunilor fără deplasament. — De la **platformă.**

PLATFÓRMĂ, *platforme,* s.f. **I. 1.** Suprafață orizontală plană a unui vehicul, a unui aparat de ridicat etc. pe care se încarcă mărfuri, vite etc.; *p. ext.* vagon sau camion deschis, fără pereți și fără acoperiș, utilizat pentru transporturi. ✧ *Platformă de lansare* = suport plan, orizontal, de pe care rachetele teleghidate decolează vertical; rampă de lansare. *Platformă spațială* = satelit artificial de mari dimensiuni, constituind o bază permanentă pentru cercetarea spațiului cosmic și pentru lansarea navelor interplanetare. *Platformă de foraj marin* = platformă (**I 1**) pe care se află instalații de forare a puțurilor pentru extragerea petrolului din subsolul mării. ✦ Parte a unui tramvai, a unui autobuz, a unui vagon de tren etc., în dreptul ușilor, pe unde urcă sau coboară călătorii. **2.** Element plan al unei construcții. ✦ Palier al unei scări. **3.** Construcție sau suprafață de teren plană amenajată pentru efectuarea unor lucrări cu caracter tehnic, pentru instalarea unui utilaj, pentru verificarea unor mașini sau aparate, pentru depozitarea unor materiale etc. **4.** Teren, de cele mai multe ori plan, situat la diferite înălțimi. **5.** (Sport) Instalație orizontală rigidă, de 2–6 m lungime, acoperită cu un strat antiderapant, de pe care se execută sărituri în apă. **6.** (Geol.) Teritoriul întins și rigid al scoarței Pământului, afectat numai de mișcări epirogenetice. **II. 1.** Program de activitate sau de revendicări politice al unui partid, al unei grupări sau al unui om politic. **2.** Obiectul, problemele, punctul de vedere al unei discuții. — Din fr. **plate-forme.**

PLÁTFUS s.n. Malformație congenitală a piciorului la care talpa este prea puțin scobită; picior plat. — Din germ. **Plattfuss.**

PLATINÁ, *platinez,* vb. I. Tranz. **1.** A acoperi un obiect de metal cu un strat subțire de platină (**1**); a sufla cu platină. **2.** A decolora părul capului prin mijloace chimice, dându-i o nuanță de blond-argintiu. — Din fr. **platiner.**

PLATINÁRE, *platinări,* s.f. Acțiunea de *a platina* și rezultatul ei. — V. **platina.**

PLATINÁT, -Ă, *platinați, -te,* adj. (Despre metale) Acoperit cu un strat subțire de platină (**1**); suflat cu platină. ✦ (Despre păr) Care are o culoare foarte deschisă, cu luciu de platină. — V. **platina.**

PLÁTINĂ, (**2, 3**) *platine,* s.f. **1.** Metal prețios de culoare albă-cenușie, dur, lucios, inoxidabil, foarte maleabil și ductil, foarte rezistent la căldură și la acțiunea acizilor, folosit la fabricarea unor aparate de laborator, a unor instrumente de precizie, a unor obiecte de valoare, în tehnica dentară etc. ✧ *Negru de platină* = platină (**1**) sub formă de pulbere, folosită în industrie. **2.** Nume dat diferitelor piese de mașini care altădată se fabricau din platină (**1**) sau care au luciul acestui metal. **3.** Laminat semifabricat plat, cu secțiune dreptunghiulară, cu dimensiuni mici, care se folosește ca materie primă la laminarea tablei subțiri. — Din fr. **platine.**

PLATÍNIC, -Ă, *platinici, -ce,* adj. Care conține platină (**1**); platinifer, platinos. — Din fr. **platinique.**

PLATINIFÉR, -Ă, *platiniferi, -e,* adj. Platinic. — Din fr. **platinifère.**

PLATINÍT s.n. Oțel cu conținut mare de nichel, din care se fac legăturile la electrozii becurilor electrice. — Din fr. **platinite,** germ. **Platinit.**

PLATINOÍD, *platinoide,* s.n. Aliaj de cupru, nichel și zinc de culoarea platinei (**1**), care se folosește în electrotehnică sau pentru ornamentații. — Din fr. **platinoïde,** germ. **Platinoid.**

PLATINÓS, -OÁSĂ, *platinoși, -oase,* adj. Platinic. — Din fr. **platineux.**

PLATINOTIPÍE s.f. Procedeu de imprimare fotografică bazat pe acțiunea luminii asupra sărurilor de platină (**1**). — Din fr. **platinotypie.**

PLATIRÍN, *platirine,* s.n. (La pl.) Grup de maimuțe cu nasul lățit și turtit, originare din America de Sud și Centrală; (la sg.) maimuță din acest grup. — Din engl. **platyrrhina.**

PLATITÚDINE, *platitudini,* s.f. (La sg.) Faptul de a fi plat (**2**); banalitate, mediocritate; (și la pl.) vorbă, idee banală, plată. — Din fr. **platitude.**

PLÁTNIC, -Ă, *platnici, -ce,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care plătește, care trebuie să plătească; plătitor. ✧ Expr. *Bun* (sau *rău) platnic* = persoană care își îndeplinește bine (sau rău) obligațiile bănești, care plătește ușor și la timp (sau greu și cu întârziere). — **Plată** + suf. *-nic.*

PLATONIÁN, -Ă, *platonieni, -e,* adj. (Rar) Platonic (**1**). [Pr.: *-ni-an*] — **Platon** (n. pr.) + suf. *-ian.*

PLATÓNIC, -Ă, *platonici, -ce,* adj. **1.** Care aparține platonismului, referitor la platonism; platonian, platonician (**2**). ✦ P. ext. (Despre sentimente) Pur, ideal; spiritualizat. **2.** Care nu se poate realiza, care nu se concretizează, care nu poate fi pus în practică; formal, abstract. — Din fr. **platonique.**

PLATONICIÁN, -Ă, *platonicieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al platonismului. **2.** Adj. Platonic (**1**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **platonicien.**

PLATONÍSM s.n. Filosofia lui Platon și a discipolilor săi, după care lumea ideilor ar fi singura realitate adevărată, iar lumea materială o copie sensibilă și schimbătoare a celei dintâi. — Din fr. **platonisme.**

PLATONIZÁNT, -Ă, *platonizanți, -te,* adj. (Rar) Care aparține platonismului, privitor la platonism. — Din fr. **platonisant.**

PLÁTOȘĂ, *platoșe,* s.f. Armură de zale, de fier, de piele etc. de forma unui pieptar, cu care se îmbrăcau oștenii în Antichitate și în Evul Mediu spre a se apăra de loviturile dușmanilor; cuirasă. — Et. nec.

PLATÓU, *platouri,* s.n. **1.** Podiș. ✦ Câmp amenajat pentru exerciții militare. **2.** Dispozitiv de formă dreptunghiulară sau circulară cu o față plană, pe care se fixează diferite piese în vederea prelucrării. ✦Semifabricat în formă de placă pentru laminarea tablei subțiri neferoase. **3.** Tavă mare de porțelan sau de metal pe care se aduc mâncărurile sau prăjiturile la masă. **4.** (Adesea urmat de determinarea „de filmare") Încăpere special amenajată pentru filmare într-un studio cinematografic, în care se execută filmări cu actori în decoruri adecvate scenariului, filmări combinate etc. — Din fr. **plateau.**

PLÁUR, *plauri,* s.m. Formațiune vegetală acvatică, compactă, în care predomină stufuI, care plutește la suprafața apei; plav, plavie. [Pr.: *pla-ur*] — Cf. p l a v.

PLAUZÍBIL, -Ă, *plauzibili, -e,* adj. Care poate fi admis, crezut, care pare a corespunde realității; admisibil, verosimil. [Pr.: *pla-u-*] — Din fr. **plausible.**

PLAUZIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi plauzibil. [Pr.: *pla-u-*] — Din fr. **plausibilité.**

PLAV, *plavuri,* s.n. (Reg.) Plaur. — Din ucr., rus. **plav.**

PLÁVĂ, *plave,* s.f. Rețea de pescuit simplă, cu ochiuri mari, făcută din ață subțire, folosită pe Dunăre la pescuitul scrumbiilor. — Din bg. **plava.**

PLÁVCĂ, *plavce,* s.f. **1.** Lotcă folosită la pescuitul scrumbiilor de Dunăre. **2.** (Reg.) Loc mai înalt pe malul unei ape unde se atârnă năvoadele ca să se usuce. — Et. nec. Cf. p l a v ă.

PLÁVIE, *plavii,* s.f. Insuliță plutitoare (sau fixată la malul apei) formată din stuf, ierburi, rizomi, rădăcini de arbori etc. intrate în putrefacție și amestecate cu nămol. ✧ Expr. *A se lăsa* (sau *a se lungi) plavie* = a se întinde la pământ. [Pl. și: (pop.) *plăvii*] — Din sl. **plavĭ.**

PLAY-BACK, *play-backuri,* s.n. Redare, reproducere a unei înregistrări. ✦ Dublare a vocii unui actor, a unui cântăreț de muzică ușoară etc. [Pr.: *pléĭbec*] — Cuv. engl.

PLAYBOY, *playboy,* s.m. Tânăr elegant, cu fizic plăcut, care are succes la femei și duce o viață ușoară. [Pr.: *pléĭboi*] — Cuv. engl.

PLAYER, *playere,* s.n. Aparat pentru redarea înregistrărilor play-back. [Pr.: *pléĭăr*] — Din engl. **player.**

PLAZ, *plazuri,* s.n. Piesă de sprijin așezată în dosul cormanei, pe care se târăște plugul în timpul aratului, asigurându-i stabilitatea; talpă. — Din bg., sb. **plaz.**

PLĂCEÁ, *plac,* vb. II. Intranz. și tranz. (Cu subiectul logic în dativ) **1.** A agrea sau a fi agreat, a simpatiza sau a fi simpatizat. ✧ Expr. *Știi că-mi placi?* sau *că mi-ai plăcut?* exprimă mirarea, dezaprobarea în fața unei propuneri, a unei afirmații etc. care nu-ți convine, cu care nu ești de acord etc. *Îmi place să cred că...* = sper că... **2.** A avea sau a trezi un sentiment de admirație, de plăcere, de iubire față de o persoană de sex opus, a-i fi drag, a îndrăgi. **3.** A avea un sentiment de satisfacție, de mulțumire, de delectare; a-i fi agreabil, a-i fi pe plac. ✦ A-i conveni. ✦ A vrea, a dori. — Lat. **placere.**

PLĂCÉRE, *plăceri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a plăcea* și rezultatul ei; stare afectivă fundamentală, determinată de satisfacerea unor tendințe, a unor cerințe vitale;

sentiment sau senzație de mulțumire, de bucurie provocate de ceva care satisface gustul sau dorința noastră. ✧ Loc. adv. *Cu plăcere* = **a)** cu drag, bucuros, din toată inima; **b)** formulă de răspuns la mulțumirile exprimate de cineva pentru un serviciu. *Fără plăcere* = în silă, fără voie. ✧ Expr. *Fă-mi plăcerea...* = fii bun..., te rog... **2.** Distracție, petrecere; desfătare, agrement. **3.** Dorință, voie, chef, gust. ✧ Loc. adv. *După* (sau *de) plăcere* = pe plac, după voie, după gust. — V. **plăcea.**

PLĂCINTÁR, *plăcintari,* s.m. Persoană care face sau vinde plăcinte. — **Plăcintă** + suf. *-ar.*

PLĂCÍNTĂ, *plăcinte,* s.f. **1.** Preparat de patiserie făcut din foi de aluat între care se pune o umplutură de brânză, de carne, de fructe etc. ✧ Expr. *A-i veni* (sau *a-i pregăti)* (cuiva) *o plăcintă* = a-i veni (sau a-i pregăti) cuiva o surpriză neplăcută, un necaz. *A găsi plăcinta gata* = a se folosi de munca altuia, a-i veni totul de-a gata. *Se vinde ca plăcinta caldă* = se vinde repede, este foarte căutat. *A număra foile la* (sau *din) plăcintă* = a-și face prea multe socoteli, a despica firul în patru. *A aștepta* (pe cineva) *cu plăcinte calde* = a aștepta (pe cineva) cu mare bucurie. *A sta ca o plăcintă* = a fi pasiv, comod, nesimțit. **2.** (Bot.; în compusul) *Plăcinta-porcului* = talpa-ursului *(Heracleum palmatum).* — Lat. **placenta.**

PLĂCINTĂRÍE[1], *plăcintării,* s.f. Prăvălia plăcintarului, local în care se vinde și se consumă plăcinte; patiserie. — **Plăcintar** + suf. *-ie.*

PLĂCINTĂRÍE[2], *plăcintării,* s.f. Plăcinte de tot felul. — **Plăcintă** + suf. *-ărie.*

PLĂCINTÚȚĂ, *plăcintuțe,* s.f. (Fam.) Plăcințică. — **Plăcintă** + suf. *-uță.*

PLĂCINȚÍCĂ, *plăcințele,* s.f. **1.** (Fam.) Diminutiv al lui *plăcintă;* plăcintuță. **2.** (Bot.; reg. la pl.) Bulbuci *(Trollius europaeus).* — **Plăcintă** + suf. *-ică.*

PLĂCÚT, -Ă, *plăcuți, -te,* adj. Care place; simpatic, agreabil. — V. **plăcea.**

PLĂCÚȚĂ, *plăcuțe,* s.f. Diminutiv al lui *placă.* — **Placă** + suf. *-uță.*

PLĂIÉȘ, *plăieși,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Locuitor de la graniță însărcinat cu paza frontierei țării în părțile de munte; grănicer, străjer. **2.** Locuitor de la munte; muntean. [Pr.: *plă-ieș*] — **Plai** + suf. *-aș.*

PLĂIEȘÍE, *plăieșii,* s.f. (Rar; în Evul Mediu, în Țara Românească) Corpul, organizația plăieșilor. [Pr.: *plă-ie-*] — **Plăieș** + suf. *-ie.*

PLĂIȘÓR, *plăișoare,* s.n. Diminutiv al lui *plai.* [Pr.: *plă-i-*] — **Plai** + suf. *-işor.*

PLĂMÁDĂ, (**1**) *plămezi,* s.f. **1.** Plămădeală. ✦ Substanță care fermentează. **2.** Fig. Sământă, germen; *p. ext.* alcătuire, structură. ✦ Progenitură, odraslă. — Din **plămădi.**

PLĂMĂDEÁLĂ, *plămădeli,* s.f. Compoziție din făină, apă și drojdie, folosită la fermentarea aluatului; cantitate mică de aluat dospit folosit în loc de drojdie la prepararea pâinii; plămadă. — **Plămădi** + suf. *-eală.*

PLĂMĂDÍ, *plămădesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A pregăti o plămădeală; *p. ext.* a frământa, manual sau mecanic, aluatul împreună cu plămădeala sau cu drojdia în vederea obținerii unui aluat omogen. ✦ P. ext. A face un amestec în vederea obținerii unui preparat; a pregăti, a prepara alimente. **2.** Tranz. și refl. A (se) zămisli, a (se) făuri; *fig.* a (se) alcătui, a (se) forma. — Din sl. **pomladiti** „a întineri”.

PLĂMĂDÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) plămădi* și rezultatul ei. — V. **plămădi.**

PLĂMĂDÍT[1] s.n. Plămădire. — V. **plămădi.**

PLĂMĂDÍT[2], -Ă, *plămădiți, -te,* adj. (Despre aluat) Preparat din făină, apă și drojdie; fermentat. — V. **plămădi.**

PLĂMÁN, *plămâni,* s.m. Fiecare dintre cele două organe principale, cu aspect spongios, înconjurate de pleură, situate simetric în cavitatea toracică, cu ajutorul cărora se face respirația la om și la vertebratele superioare; pulmon, bojoc. ✧ *Plămân de oțel* = aparat folosit pentru respirația artificială. — Din ngr. **plemóni.**

PLĂMÂNĂRÍCĂ, -EÁ, *plămânărele,* s.f. Plantă erbacee cu rizom orizontal și cu flori roșii, violete sau, rar, albe; plămânăriță, cuscrișor *(Pulmonaria officinalis).* [Var.: **plumânărícă** s.f.] — **Plămân** + suf. *-ărică.* — **Plămânărică,** cu schimbare de suf.

PLĂMÂNĂRÍȚĂ, *plămânărițe,* s.f. Plămânărică. — **Plămân** + suf. *-ăriță.*

PLĂNTÚȚĂ, *plăntuțe,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *plantă*[1]*;* plantă mică, tânără. — **Plantă[1]** + suf. *-uță.*

PLĂNUÍ, *plănuiesc,* vb. IV. Tranz. A face planuri; a pregăti ceva (în minte) pentru viitor; *p. ext.* a pune la cale, a unelti, a urzi. ✦ A determina, a preciza, a stabili, a hotărî. — **Plan** + suf. *-ui.*

PLĂNUÍRE s.f. Acțiunea de *a plănui* și rezultatul ei. — V. **plănui.**

PLĂNUÍT, -Ă, *plănuiți, -te,* adj. Pregătit pentru viitor; pus la cale, uneltit, urzit. — V. **plănui.**

PLĂPÁND, -Ă, *plăpânzi, -de,* adj. **1.** (Despre ființe) Lipsit de rezistență, de vitalitate; debil, firav; *p. ext.* fragil, delicat, fin. **2.** (Despre plante) Nedezvoltat; lipsit de sevă, gingaș, delicat. **3.** Fig. Care se lasă ușor impresionat; sensibil. — Lat. ***palpabundus.**

PLĂPUMÁR, *plăpumari,* s.m. Persoană care se ocupă cu confecționarea (și cu vânzarea) plăpumilor. — **Plapumă** + suf. *-ar.*

PLĂPUMĂREÁSĂ, *plăpumărese,* s.f. Femeie care se ocupă cu confecționarea (și cu vânzarea) plăpumilor; soție de plăpumar. — **Plăpumar** + suf. *-easă.*

PLĂPUMĂRÍE, (**2**) *plăpumării,* s.f. **1.** Meseria plăpumarului. **2.** Atelierul, prăvălia plăpumarului. — **Plăpumar** + suf. *-ie.*

PLĂPUMIOÁRĂ, *plăpumioare,* s.f. Diminutiv al lui *plapumă;* plăpumiță. — **Plapumă** + suf. *-ioară.*

PLĂPUMÍȚĂ, *plăpumițe,* s.f. (Rar) Plăpumioară. — **Plapumă** + suf. *-iță.*

PLĂȘEÁ, *plășele,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părți de metal, de os, de lemn etc. care acoperă mânerul unui cuțit, al unui briceag, al unui pumnal etc.; *p. ext.* mâner. **2.** (Neobișnuit) Șild. [Var.: **prăseá** s.f.] — **Plasă[1]** + suf. *-ea.*

PLĂSMUÍ, *plăsmuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A crea, a produce, a făuri, a alcătui, a înfăptui. **2.** A inventa, a născoci, a scorni. **3.** A falsifica, a contrazice. [Var.: **plăzmuí** vb. IV] — **Plasmă** (înv. „creare, alcătuire” < ngr.) + suf. *-ui.*

PLĂSMUÍRE, *plăsmuiri,* s.f. Acțiunea de *a plăsmui* și rezultatul ei. [Var.: **plăzmuíre** s.f.] — V. **plăsmui.**

PLĂSMUÍT, -Ă, *plăsmuiți, -te,* adj. **1.** Creat; inventat, născocit. **2.** Falsificat, fals. [Var.: **plăzmuít, -ă** adj.] — V. **plăsmui.**

PLĂSMUITÓR, -OÁRE, *plăsmuitori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care plăsmuiește; creator, făuritor. **2.** Inventator, născocitor. **3.** Falsificator. [Pr.: *-mu-i-.* — Var. **plăzmuitór, -oáre** s.m. și f.] — **Plăsmui** + suf. *-tor.*

PLĂTÍ, *plătesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A achita contravaloarea (în bani sau în natură) a unui bun obținut sau cumpărat, a unei consumații etc. ✧ Expr. *A plăti cu capul* (sau *cu viața* etc.) = a fi omorât pentru o greșeală, o îndrăzneală, o faptă necugetată etc. *A plăti* (cuiva) *cu dobândă* = a se răzbuna (pe cineva) cu vârf și îndesat pentru o pagubă sau o suferință. ✦ A achita un impozit, o obligație etc. ✦ Refl. A lichida o datorie (morală), a scăpa de o obligație. **2.** Tranz. A răsplăti cu bani o muncă efectuată, un serviciu prestat etc.; a retribui, a remunera. ✦ Intranz. A recompensa pe cineva pentru faptele sale. **3.** Intranz. (Pop.) A valora, a prețui, a face. ✧ Expr. *A nu plăti (nici)o ceapă (degerată)* sau *(nici) două parale* (ori *doi bani* etc.) = a nu avea nici o valoare. — Din sl. **platiti.**

PLĂTÍBIL, -Ă, *plătibili, -e,* adj. Care este de plată, care trebuie plătit, care poate fi plătit. — **Plăti** + suf. *-bil.*

PLĂTÍCĂ[1], *plătici,* s.f. Pește de apă dulce din familia ciprinidelor, cu corpul turtit lateral, cu capul mic și scurt *(Abramis brama).* — Din bg. **platika.**

PLĂTÍCĂ[2], *plătici,* s.f. Arbore mare înrudit cu salcâmul, originar din America, cultivat și la noi pentru a forma perdele de protecție; glădiță *(Gleditschia triacanthos).* — Et. nec.

PLĂTÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) plăti* și rezultatul ei. — V. **plăti.**

PLĂTITÓR, -OÁRE, *plătitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care efectuează o plată, care plătește; platnic. — **Plăti** + suf. *-tor.*

PLĂVÁI, -ÁIE, *plăvăi,* adj. **1.** (Pop.; despre animale, mai ales despre oi) Care are părul sau lâna de culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie; (despre părul sau lâna animalelor) de culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie. **2.** (În sintagma) *Poamă plăvaie* (și substantivat, f.) = varietate de struguri cu boaba albă-verzuie și rotundă. — **Plav** (reg., despre boi, „care are părul de culoare (albă-)gălbuie” < sl.) + suf. *-ai.*

PLĂVÁN, -Ă, *plăvani, -e,* adj. (Pop.; despre boi și vaci) Cu părul alb-gălbui sau alb-cenușiu; (despre părul boilor sau al vacilor) de culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie. ✦ (Substantivat, m.) Bou. — **Plav** (reg., despre boi, „care are părul de culoare (albă-)gălbuie” < sl.) + suf. *-an.*

PLĂVIOÁRĂ, *plăvioare,* s.f. Diminutiv al lui *plavie.* [Pr.: *-vi-oa-*] — **Plavie** + suf. *-ioară.*

PLĂVÍȚ, -Ă, *plăviți, -e,* adj. **1.** (Pop.) (Despre părul sau lâna animalelor) De culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie; (despre animale) care are părul sau lâna de culoare albă-gălbuie sau albă-argintie. **2.** (Pop.; despre oameni) Cu pielea albă și cu părul blond; (despre părul oamenilor) blond; plăviu. **3.** (Reg.; în sintagma) *Viță plăviță* = varietate de viță-de-vie cu bobul foarte deschis la culoare. — **Plav** (reg., despre boi, „care are părul de culoare (albă-)gălbuie” < sl.) + suf. *-iț.*

PLĂVÍU, -ÍE, *plăvii,* adj. (Înv. și reg.; despre oameni) Plăviț (**2**). ✦ (Înv.) Palid. — **Plav** (reg., despre boi, „care are părul de culoare (albă-)gălbuie” < sl.) + suf. *-iu.*

PLĂZMUÍ vb. IV v. **plăsmui.**

PLĂZMUÍRE s.f. v. **plăsmuire.**

PLĂZMUÍT, -Ă adj. v. **plăsmuit.**

PLĂZMUITÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **plăsmuitor.**

PLÂNGĂCIÓS, -OÁSĂ, *plângăcioși, -oase,* adj. Plângăreț. — **Plânge** + suf. *-ăcios.*

PLÂNGĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *plângăreți, -e,* adj. **1.** Care este totdeauna gata să plângă; care plânge ușor; care se vaită, se plânge mereu; plângător, plângăcios. **2.** (Despre voce, glas etc.) Care aparține unui om plângăcios, care trădează pe omul plângăcios; plin de durere, tânguitor, trist, jalnic; plângător, plâns[2]. — **Plânge** + suf. *-ăreț.*

PLÂNGĂTÓR, -OÁRE, *plângători, -oare,* adj. **1.** Care plânge; plângăreț (**1**). ✧ (Substantivat, f.; reg.) Bocitoare. **2.** Plângăreț (**2**). ✦ (Despre sălcii, *p. ext.* despre alți arbori) Cu ramuri lungi, lăsate în jos. — **Plânge** + suf. *-ător.*

PLÂNGE, *plâng,* vb. III. **1.** Intranz. A vărsa lacrimi (de durere, de întristare, de emoție sau de bucurie); a lăcrima. **2.** Tranz. A boci, a jeli o persoană moartă, un lucru pierdut, o situație dureroasă, vărsând lacrimi, tânguindu-se. ✦ A regreta o ființă sau un lucru pierdut (vărsând lacrimi). ✧ Expr. *A-și plânge păcatele* = a se căi, a regreta ceva. ✦ A avea milă de cineva, a deplânge pe cineva; a compătimi. ✧ Expr. (Intranz.) *A-i plânge* (cuiva) *de milă* = a-i părea foarte rău de nenorocirea, de durerea cuiva. **3.** Refl. A-și arăta nemulțumirea, a se văita, a se tângui, a se lamenta, a se căina. ✦ A face o reclamație, a înainta o plângere; a reclama. — Lat. **plangere.**

PLÂNGERE, *plângeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) plânge.* **1.** Plâns[1], jeluire, tânguire. ✧ *Valea plângerii* = lumea, Pământul (considerate uneori ca loc de suferință). **2.** Sesizare a unui organ de jurisdicție în vederea exercitării controlului asupra unui act al administrației de stat ori a refuzului unui organ de a-și îndeplini atribuțiile legale. ✦ Exprimare a unei nemulțumiri adresate unei autorități; (concr.) act prin care se face această încunoștințare; reclamație, jalbă, cerere. — V. **plânge.**

PLÂNS[1], *plânsuri,* s.n. Faptul de *a (se) plânge;* tânguire; (concr.) lacrimi; plânset, plânsoare. ✧ Loc. adj. *De plâns* = care provoacă milă, vrednic de milă, jalnic. — V. **plânge.**

PLÂNS[2], -Ă, *plânși, -se,* adj. Care a plâns, care poartă urme de lacrimi. ✦ (Despre glas) Plângăreț (**2**). — V. **plânge.**

PLÂNSET, *plânsete,* s.n. Plâns[1]; lamentație, văicăreală; (concr.) lacrimi. — **Plâns[1]** + suf. *-et.*

PLÂNSOÁRE, *plânsori,* s.f. **1.** (Rar) Plâns[1]. **2.** (Înv. și reg.) Cerere, jalbă. **3.** Nume dat în popor unor boli (de copii) care provoacă insomnii și plânset necontenit. — **Plâns[1]** + suf. *-oare.*

PLEÁFTURĂ s.f. v. **prafturǎ.**

PLEAN, *pleanuri,* s.n. (Înv. și pop.) Pradă (de război), captură; rechiziție. ✦ Jaf. ✦ Grup de prizonieri, ceată de oameni robiți. — Din sl. **plěn.**

PLEASC interj. Onomatopee care imită zgomotul produs de limbă când se desprinde brusc de cerul-gurii (când se mănâncă cu lăcomie). — Onomatopee.

PLEÁSNĂ, *plesne,* s.f. **1.** (Pop.) Șfichi; *p. ext.* bici. ✧ Expr. *A aduce* (pe cineva) *în pleasnă de bici* = a aduce (pe cineva) cu mare grabă, în cel mai scurt timp. ✦ Zgomot produs de plesnirea biciului; lovitură, plesnitură de bici. **2.** (Reg.) Fir de care se prinde cârligul la capătul sforii de pescuit. **3.** (Pop.) Iritație a mucoasei limbii și a cerului gurii (mai ales la copiii mici). — V. **plesni.**

PLEÁȘCĂ, *plești,* s.f. **1.** (Pop. și fam.) Câștig neașteptat (de obicei nemeritat) obținut fără muncă; chilipir. ✧ Loc. adv. *De* (sau *pe) pleașcă* = de pomană, fără bani. **2.** (Înv.) Pradă (de război), jaf, captură; rechiziție. — Din bg., sb. **pljačka.**

PLEÁVĂ s.f. **I. 1.** Resturi de spice sau de păstăi rezultate din treieratul cerealelor sau al leguminoaselor. ✦ Fig. Ceea ce este lipsit de valoare, de importanță; lucru de nimic. **2.** Fig. Om de nimic; lepădătură, drojdia societății. **II.** (Iht.) Plevușcă. — Din sl. **plěva.**

PLÉBE s.f. **1.** (În Roma antică) Categorie socială de oameni liberi lipsiți de drepturi civile și politice. **2.** (În Evul Mediu) Pătura cea mai săracă a populației orășenești din apusul Europei, aflată în afara ierarhiei feudale și care, alături de țărănime, a avut un rol important în revoluțiile din sec. XVI–XVII. **3.** (Livr.) Pătură socială fără drepturi, asuprită și exploatată; *p. ext.* mulțime, gloată. ✦ Fig. Categorie socială declasată; drojdia societății. — Din fr. **plèbe,** lat. **plebs, -bis.**

PLEBEIÁN, -Ă, *plebeieni, -e,* s.m. și f., adj. (Livr.) **1.** Plebeu (**1**). **2.** Plebeu (**2**). [Pr.: *-be-ian*] — Din fr. **plébéien.**

PLEBEIANÍSM s.n. (Livr.) Comportament de plebeu, aer de plebeu. [Pr.: *-be-ia-*] — **Plebeian** + suf. *-ism.*

PLEBEIÁT s.n. (Rar) Stare, calitate de plebeu (**1**). [Pr.: *-be-iat*] — **Plebe** + suf. *-(i)at.*

PLEBÉIC, -Ă, *plebeici, -ce,* adj. (Rar) Al plebei (**1**), de plebe (**1**). [Pr.: *-be-ic*] — **Plebe** + suf. *-ic.*

PLEBÉU, -ÉE, *plebei, -ee,* s.m. și f., adj. **1.** (În Roma antică) (Persoană) care făcea parte din plebe (**1**), care aparținea plebei; plebeian (**1**). **2.** (Persoană) asuprită, exploatată, plebeian (**2**); (om) sărac, umil; *p. ext.* (om) de rând, lipsit de distincție, vulgar, grosolan. — Din lat. **plebeius.**

PLEBISCÍT, *plebiscite,* s.n. Consultare prealabilă a cetățenilor, care urmează să se pronunțe prin „da” sau „nu” asupra unui proiect de lege sau a unui act de stat de o importanță deosebită. [Pl. și: *plebiscituri*] — Din fr. **plébiscite.**

PLEBISCITÁR, -Ă, *plebiscitari, -e,* adj. (Rar) Care aparține plebiscitului, referitor la plebiscit. — Din fr. **plébiscitaire.**

PLECÁ, *plec,* vb. I. **I. 1.** Refl. și tranz. A (se) înclina (într-o parte sau în jos), a (se) îndoi, a (se) încovoia, a (se) coborî, a (se) apleca. ✧ Expr. (Tranz.) *A-și pleca capul* (sau *fruntea, grumazul, genunchiul)* = a (se) supune, a (se) umili. *A (nu) avea unde să(-și) plece capul* (ori *trupul, oasele)* = a (nu) se (putea) odihni, a (nu) avea unde să se odihnească. *A(-și) pleca inima* = **a)** a da ascultare păsului, suferințelor cuiva; **b)** a arăta smerenie, evlavie față de cineva; **c)** a (se) dedica, a (se) închina. *A(-și) pleca urechea* = a asculta cu atenție, a lua în considerare. ✦ Refl. A se înclina în fața cuiva în semn de respect, de admirație, de devotament, de spunere; a se închina. ✦ A (se) culca la pământ, a (se) răsturna. **2.** Refl. (Despre aștri) A coborî (spre apus), a apune. ✦ Fig. (Înv.) A decădea. **II.** Tranz. A supune unei influențe, unei puteri; a subjuga. ✦ Refl. A ceda în fața unei forțe, a se supune. ✦ Refl. (Pop.) A se îndupleca; a se milostivi. **III.** Intranz. **1.** A se pune în mișcare pentru a se îndepărta (de un loc), a părăsi pe cineva sau ceva spre a se duce în altă parte; a porni. ✦ Spec. A porni într-o cursă sportivă. **2.** A avea începutul, punctul de pornire; a lua ca ipoteză. *Pleacă de la ideea că trebuie să reușească.* — Lat. **plicare.**

PLECÁRE, *plecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pleca;* înclinare; pornire, deplasare. ✧ *Punct de plecare* = începutul unei acțiuni. ✧ Loc. adj. și adv. *Gata de plecare* = pe punctul de a porni. *La plecare* = în momentul pornirii. ✦ (Sport) Momentul în care se dă pornirea într-o cursă; start. ✦ (Înv.) Înclinație, atracție, predispoziție. — V. **pleca.**

PLECÁT[1] s.n. **1.** Faptul de *a (se) pleca.* **2.** (Pop.; la pl.; în forma *plecate*) Indigestie, greață. — V. **pleca.**

PLECÁT[2], -Ă, *plecați, -te,* adj. **1.** Îndreptat în jos sau într-o parte; încovoiat, curbat; aplecat. ✦ Lăsat într-o parte; înclinat, povârnit. **2.** Supus, ascultător; modest, respectuos. **3.** Pornit dintr-un loc; absent; *fig.* dus pe gânduri. — V. **pleca.**

PLECĂCIÚNE, *plecăciuni,* s.f. Îndoire, înclinare a corpului în fața cuiva în semn de respect sau de salut; *p. ext.* supunere, ascultare, reverență, respect; modestie. ✧ (În formule de salut) *Plecăciune, părinte!* — **Pleca** + suf. *-ăciune.*

PLECOPTÉR, *plecoptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu aripile membranoase, având nervuri dese ca o rețea, cu corpul lățit, terminat cu două filamente lungi; (și la sg.) insectă din acest ordin. — Din fr. **plécoptère.**

PLÉCTRU, *plectre,* s.n. Placă mică de metal, de os, de celuloid sau de alt material, cu care se ciupesc coardele unor instrumente muzicale. — Din fr. **plectre,** lat. **plectrum.**

PLED, *pleduri,* s.n. Pătură ușoară (și mai mică). — Din fr. **plaid.**

PLEDÁ, *pledez,* vb. I. Intranz. și tranz. A apăra o cauză în fața unei instanțe judecătorești. ✦ P. gener. A susține o cauză, a apăra o idee, un interes; a milita pentru ceva. — Din fr. **plaider.**

PLEDÁNT, -Ă, *pledanți, -te,* adj. Care pledează o cauză în fața unei instanțe judecătorești. ✧ *Avocat pledant* = avocat care are dreptul să susțină o cauză în fața unei instanțe judecătorești, în schimbul unui onorariu. — Din fr. **plaidant.**

PLEDÁRE, *pledări,* s.f. Acțiunea de *a pleda* și rezultatul ei. — V. **pleda.**

PLEDOARÍE, *pledoarii,* s.f. Expunere orală făcută de un avocat în fața unei instanțe judecătorești pentru apărarea cauzei uneia dintre părțile implicate în proces. ✦ P. gener. Apărare, susținere orală sau scrisă a unei cauze, a unei idei, a unei teze etc. — Din fr. **plaidoirie.**

PLEIÁDĂ, *pleiade,* s.f. **1.** (La pl. art.) Grup de stele din Constelația Taurului; Cloșca-cu-Pui. **2.** Grup de persoane (ilustre) cu aceleași preocupări, idei etc. **3.** Totalitatea izotopilor aceluiași element chimic. ✦ Grup de elemente cu proprietăți chimice asemănătoare. [Pr.: *ple-ia-*] — Din fr. **pléiade.**

PLEIN-AIR s.n. Pictură practicată în aer liber, în scopul sugerării atmosferei și a luminii specifice peisajului natural. [Pr.: *plenér*] — Cuv. fr.

PLEIOCÁZIU, *pleiocazii,* s.n. Inflorescență în cime, în care axele laterale sunt de aceeași lungime și dispuse în verticil. [Pr.: *ple-io-*] — Et. nec.

PLEISTOCÉN, -Ă, *pleistoceni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Prima epocă a cuaternarului, în care s-au extins hominizii (omul de Neanderthal și omul modern) și au avut loc glaciațiile. **2.** Adj. Care aparține epocii pleistocene (**1**), privitor la această epocă. [Pr.: *ple-is-*] — Din fr. **pléistocène.**

PLEN s.n. Totalitatea membrilor unei organizații sau ai unei adunări constituite; *p. ext.* adunare la care participă toți membrii. — Din lat. **plenum.**

PLENÁR, -Ă, *plenari, -e,* adj. **1.** (Despre ședințe, adunări, reuniuni) Care se ține cu participarea tuturor membrilor. ✦ (Substantivat, f.) Consfătuire, adunare, ședință la care participă toți membrii unui for de conducere, ai unei organizații etc. **2.** Total, întreg, complet; desăvârșit, deplin. — Din lat. **plenarius.**

PLENIPOTÉNT, *plenipotenți,* s.m., adj. (Înv.) Plenipotențiar. — Din lat. **plenipotens, -ntis.**

PLENIPOTÉNȚĂ, *plenipotențe,* s.f. (Rar) Putere deplină, împuternicire dată cuiva pentru a acționa într-o anumită chestiune (în special în probleme care interesează două state); (concr.) act prin care se dă o astfel de împuternicire. — Din it. **plenipotenza.**

PLENIPOTENȚIÁR, *plenipotențiari,* s.m., adj. (Persoană) învestită cu puteri depline în a purta tratative și a încheia acorduri internaționale; plenipotent. ✧ *Ministru plenipotențiar* = diplomat cu rang imediat inferior ambasadorului. [Pr.: *-ți-ar*] — Din fr. **plénipotentiaire.**

PLENISÓN, -Ă, *plenisoni, -e,* adj. (Despre vocale) Care are caracter silabic. — Din lat. **plenus** + **sonus.**

PLENITUDINÁR, -Ă, *plenitudinari, -e,* adj. (Livr.). Plenar. — **Plenitudine** + suf. *-ar.*

PLENITÚDINE s.f. Dezvoltare completă, integrală; deplinătate, totalitate; *p. ext.* desăvârșire. ✧ *Plenitudine vocalică* = perceptibilitate sau audibilitate a unei vocale, putere sonoră a unei vocale. — Din fr. **plénitude,** lat. **plenitudo, -inis.**

PLENUÍ, *plenuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A jefui, a prăda. — **Plean** + suf. *-ui.*

PLEOÁPĂ, *pleoape,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două cute mobile ale pielii, mărginite de gene, care acoperă și protejează globul ocular în partea anterioară. **2.** (Înv. și pop.) Capac (la sicriu). [Var.: (**2**) **plioápă** s.f.] — Cf. bg. p o h l u p k a.

PLEOCROÍSM s.n. (Fiz.) Fenomen de modificare a culorii anumitor cristale când sunt privite prin transparență din diferite direcții; policroism. [Pr.: *ple-o-*] — Din fr. **pléochroïsme.**

PLEONÁSM, *pleonasme,* s.n. Eroare de exprimare constând în folosirea alăturată a unor cuvinte, expresii, propoziții etc. care repetă în mod inutil aceeași idee. [Pr.: *ple-o-*] — Din fr. **pléonasme.**

PLEONÁST s.n. Mineral de culoare neagră, care se prezintă sub formă de mase granulare sau în cristale cu multe fețe, cu conținut bogat în fier. [Pr.: *ple-o-*] — Din fr. **pléonaste.**

PLEONÁSTIC, -Ă, *pleonastici, -ce,* adj. Care conține un pleonasm, privitor la pleonasm, cu pleonasme. [Pr.: *ple-o-*] — Din fr. **pléonastique.**

PLEOSC interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de căderea unui corp moale (în apă) sau de lovirea unui corp (moale sau elastic) de un altul. — Onomatopee. Cf. sl. pleskŭ.

PLEOSCĂÍ, *pleóscăi,* vb. IV. Intranz. A plescăi. [Var.: (reg.) **pleoșcáí** vb. IV] — **Pleosc** + suf. *-ăi.*

PLEOSCĂÍT, *pleoscăituri,* s.n. Faptul de *a pleoscăi;* plescăit. — V. **pleoscăi.**

PLEOSCĂITÚRĂ, *pleoscăituri,* s.f. Plescăit. [Pr.: *-că-i-*] — **Plescăi** + suf. *-tură.*

PLEOȘCĂÍ vb. IV v. **pleoscăi.**

PLEOȘTÍ, *pleoștesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) lăsa în jos sau într-o parte (sub o greutate); a (se) deforma, a (se) lăbărța; a (se) turti, a (se) strivi. **2.** Tranz. A apleca, a lăsa în jos capul sau urechea. **3.** Refl. Fig. (Fam.; despre oameni) A deveni abătut, deprimat; a-și pierde elanul. — Din sb. **pljoštiti.**

PLEOȘTÍRE, *pleoștiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) pleoști* și rezultatul ei. **2.** (Arhit.) Raportul dintre săgeata și deschiderea unei bolți, a unei ogive etc. — V. **pleoști.**

PLEOȘTÍT, -Ă, *pleoștiți, -te,* adj. **1.** Lăsat într-o parte sau în jos; deplasat, deformat; turtit, strivit. ✦ Aplecat prin dărăpănare, distrugere, năruire. **2.** Fig. (Fam.) Abătut, deprimat, descurajat, dezumflat. — V. **pleoști.**

PLESCÁIȚĂ s.f. v. **plescaviță.**

PLESCÁVIȚĂ, *plescavițe,* s.f. (Pop.) **1.** Numele unor boli de piele care se manifestă prin bube, răni, puroi; spuzeală, erupție. **2.** (Bot.; în forma *plescaiță)* Plantă erbacee cu frunze ovale, târâtoare, cu flori albe, care crește prin locuri umede și umbroase *(Malachium aquaticum).* [Var.: **plescáiță** s.f.] — Din sb. **pljuskavice.**

PLESCĂÍ, *pléscăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A mânca cu zgomot; a scoate un sunet caracteristic, desprinzând brusc buzele una de alta sau limba de cerul-gurii (în semn de plăcere); a pleoscăi. **2.** A scoate un sunet caracteristic prin pocnirea sau plesnirea unui corp (elastic) de altul sau prin lovirea de ceva tare; a pleoscăi. **3.** (Despre lichide, substanțe vâscoase etc.) A se lovi sau a fi lovit de sau cu un corp tare, producând un zgomot caracteristic; a pleoscăi. — **Pleasc** + suf. *-ăi.*

PLESCĂÍRE, *plescăiri,* s.f. Acțiunea de *a plescăi* și rezultatul ei; plescăit. — V. **plescăi.**

PLESCĂÍT, *plescăituri,* s.n. **1.** Zgomot făcut de cineva cu gura când mănâncă repede și lacom; sunet produs prin desprinderea bruscă a limbii de cerul-gurii sau a buzelor una de alta, prin care se exprimă mirarea, plăcerea, admirația. **2.** Zgomot produs de un lichid sau de o substanță vâscoasă care se lovește sau care este lovită de un corp tare; plescăire, plescătură; pleoscăit. **3.** (Rar) Pocnet. — V. **plescăi.**

PLESCĂITÚRĂ, *plescăituri,* s.f. Plescăit. [Pr.: *-că-i-*] — **Plescăi** + suf. *-tură.*

PLESIOZÁUR, *plesiozauri,* s.m. (La pl.) Gen de reptile acvatice din jurasic, care aveau lungimea de 3–5 m, cu gâtul lung, cu trunchiul gros, cu numeroase vertebre cervicale și cu membre în formă de vâsle, puternic dezvoltate; (și la sg.) reptilă care face parte din acest gen. [Pr.: *-si-o-za-ur.* — Var.: **pleziozáur** s.m.] — Din fr. **plésiosaure,** lat. **plesiosaurus.**

PLÉSNET, *plesnete,* s.n. **1.** Sunet scurt, brusc și puternic, produs de obiecte care izbesc violent aerul sau alte corpuri; plesnitură. ✦ (Rar) Zgomot produs de un obiect care se sparge sau crapă. **2.** (Rar) Lovitură (de bici). — **Plesni** + suf. *-et.*

PLESNÍ, *plesnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A crăpa, a se sparge (cu violență și de obicei cu zgomot) din cauza unei loviturі, a unei presiuni prea mari, a unei variații de temperatură etc.; *spec.* a exploda. ✧ Expr. *A plesni de...* = a nu mai putea de..., a fi (prea) plin de... ✦ (Despre muguri, boboci) A începe să iasă, a se desface. ✦ (Despre abcese) A se deschide, a se desface, a se sparge. **2.** Intranz. A crăpa producând fisuri, a căpăta fisuri, crăpături. ✧ Expr. *A-i plesni cuiva obrazul de rușine* = a-i fi cuiva foarte rușine. **3.** Intranz. A se rupe (prin întindere, prin solicitare prea mare, prin uzare etc.). **4.** Intranz. și tranz. A izbi un obiect (sau aerul) cu un corp elastic, în special cu un bici; a pocni cu zgomot două obiecte unul de altul. ✧ Expr. (Intranz.) *Cât ai plesni din bici* (sau *din palme)* = foarte repede, într-o clipă, pe dată, imediat. **5.** Tranz. A izbi, a lovi, a bate. ✧ Expr. (Fam.) *A plesni* (pe cineva) *în pălărie* = a ironiza (pe cineva). *A o plesni bine* = a spune ceva foarte potrivit într-o anumită situație, într-un anumit moment. *Unde-o plesnești și unde crapă,* se spune atunci când se obțin cu totul alte rezultate decât cele așteptate. (Intranz.) *A-i plesni* (ceva) *în* (sau *prin) cap* (sau *în minte, prin gând)* = a-i veni pe neașteptate o idee năstrușnică; a-i trece (deodată) prin minte. ✦ Fig. A nimeri, a potrivi. ✦ A lovi ușor, a împinge. ✦ Refl. A se izbi cu zgomot de un obiect. [Var.: **plezní** vb. IV] — Din sl. **plesnonti.**

PLESNÍRE s.f. Acțiunea de *a plesni* și rezultatul ei. ✦ Rupere bruscă produsă în pereții unui vas, ai unui tub sau ai unei piese ca efect al presiunii interioare, al unei variații de temperatură etc. [Var.: **plezníre** s.f.] — V. **plesni.**

PLESNÍT[1] s.n. Faptul de *a plesni.* [Var.: **pleznít** s.n.] — V. **plesni.**

PLESNÍT[2]**, -Ă,** *pesniți, -te,* adj. Care a crăpat, s-a spart, s-a despicat. ✦ Care are crăpături, fisuri. [Var.: **pleznít, -ă** adj.] —V. **plesni.**

PLESNITOÁRE, *plesnitori,* s.f. **1.** (Reg.) Șfichiul biciului; pleasnă. **2.** Jucărie care, prin învârtire, produce un zgomot puternic. **3.** (Înv. și reg.) Disc, verigă care se pune între capătul osiei carului și roată pentru a împiedica frecarea acestora. **4.** Plantă erbacee din familia cucurbitaceelor, cu flori galbene, al cărei fruct, la maturitate, plesnește cu zgomot și aruncă semințele la distanță *(Ecballium elaterium).* [Var.: **pleznitoáre** s.f.] —**Plesni** + suf. *-toare.*

PLESNITÚRĂ, *plesnituri,* s.f. Faptul de *a plesni;* lovire, izbire; zgomot produs de anumite lovituri. ✦ Crăpătură, fisură. [Var.: **pleznitúră** s.f.] — **Plesni** + suf. *-tură.*

PLEȘ, PLEÁȘĂ, *pleși, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv. și reg.) Chel, pleșuv. **2.** Adj. (Despre dealuri, munți, soluri etc.) Lipsit de vegetație, sterp, gol. **3.** S.f. Porțiune a muntelui lipsită de vegetație; pleșuvie. — Din sl. **plěši.**

PLEȘCÁR, -Ă, *pleșcari, -e,* s.m. și f. (Fam.) Persoană care umblă după chilipiruri; chilipirgiu, pleșcaș (**2**). — **Pleașcă** + suf. *-ar.*

PLEȘCÁȘ, *pleșcași,* s.m. (Reg.) **1.** Jefuitor. **2.** Pleșcar. — **Pleașcă** + suf. *-aș.*

PLEȘCUÍ, *pleșcuiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla după chilipir, după câștig fără muncă. — **Pleașcă** + suf. *-ui.*

PLEȘCUÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a pleșcui;* chilipir. — V. **pleșcui.**

PLEȘÚG, -Ă adj. v. **pleșuv.**

PLEȘÚV, -Ă, *pleșuvi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Chel. **2.** (Despre soluri, munți etc.) Lipsit de vegetație, fără arbori; (despre ogoare) fără semănături; *p. ext.* uscat, sterp, arid. ✦ (Despre arbori) Fără frunze, desfrunzit. [Var.: (reg.) **pleșúg, -ă** adj.] — Din bg. **pleșiv.**

PLEȘUVÍ, *pleșuvesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A cheli. **2.** Refl. (Despre munți, dealuri, soluri etc.) A rămâne fără vegetație. — Din **pleșuv.**

PLEȘUVÍE, *pleșuvii,* s.f. **1.** Lipsă a părului de pe cap ca urmare a căderii lui; boală care pricinuiește această cădere; chelie. **2.** Porțiune a capului rămasă fără păr; chelie. **3.** Porțiune a unui munte lipsită de vegetație. — **Pleșuv** + suf. *-ie.*

PLEȘUVÍRE s.f. Acțiunea de *a pleșuvi* și rezultatul ei; pleșuvit. — V. **pleșuvi.**

PLEȘUVÍT, -Ă, *pleșuviți, -te,* adj. Chel. — V. **pleșuvi.**

PLÉTE s.f. pl. **1.** Părul capului crescut lung, purtat liber sau împletit în cozi; *p. ext.* păr (nearanjat, necoafat). **2.** (Reg.) Mănunchi de fuior. — Din sl. **pletŭ.**

PLÉTER, *pletere,* s.n. Gard pescăresc construit din stuf, din nuiele de alun ori de salcie și instalat de-a lungul malurilor, în albia majoră a râurilor etc., pentru a opri trecerea peștelui dintr-o baltă într-un râu. — Din sb. **pleter.**

PLETÍNĂ, *pletine,* s.f. Navă mică remorcată, destinată transportului mărfurilor pe căi de navigație cu adâncimi mici. [Acc. și: *plétină*] — Cf. pilotină.

PLÉTORĂ s.f. **1.** Cantitate de sânge sau de lichide depășind valorile normale în întreg organismul sau numai în numite părți ale lui; stare morbidă provocată de această supraîncărcare și care se manifestă prin roșeața pielii și a mucoaselor, palpitații, puls accelerat, respirație scurtă etc. **2.** Cantitate mare de obiecte sau de ființe (lipsite de valoare). ✧ *Pletoră semantică* = aglomerare (excesivă) de sensuri la unele cuvinte. — Din fr. **pléthore.**

PLETÓRIC, -Ă, *pletorici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are prea mult sânge. **2.** Care este în număr prea mare; supraabundent. — Din fr. **pléthorique.**

PLETÓS, -OÁSĂ, *pletoși, -oase,* adj. **1.** Cu plete mari, cu păr lung și bogat; *p. ext.* (despre bărbați; adesea substantivat; peior.) cu părul lăsat să crească excesiv de lung. ✦ (Despre unele animale) Cu coama lungă și bogată. **2.** (Despre plante) Cu tulpinile, ramurile sau frunzele lungi, stufoase, aplecate în jos. — **Pleată** + suf. *-os.*

PLEU, *pleuri,* s.n. (Reg.) Tinichea. — Din magh. **pléh,** sb. **pleh.**

PLEURÁL, -Ă, *pleurali, -e,* adj. Care ține de pleură, privitor la pleură. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleural.**

PLÉURĂ, *pleure,* s.f. Membrană seroasă care învelește plămânii și căptușește pereții cavității toracice. [Pr.: *ple-u-*] — Din lat., ngr., it. **pleura,** fr. **pleure.**

PLEUREZÍE, *pleurezii,* s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a pleurei pulmonare, însoțită adesea de o abundentă secreție de lichid seros, purulent sau hemoragic. ✧ *Pleurezie purulentă* = piotorax. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleurésie.**

PLEURÍTĂ, *pleurite,* s.f. Boală care constă în inflamația uscată a pleurei pulmonare, fără apariția lichidului în cavitatea pleurală. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleurite.**

PLEURÍTIC, -Ă, *pleuritici, -ce,* adj. Specific pleureziei; cauzat de pleurezie. ✦ (Substantivat) Persoană care suferă de pleurezie. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleurétique.**

PLEURODINÍE, *pleurodinii,* s.f. Durere acută, de natură inflamatorie, în regiunea nervilor intercostali. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleurodynie.**

PLEUROPNEUMONÍE, *pleuropneumonii,* s.f. Pneumonie care afectează și pleura adiacentă zonei pulmonare bolnave. [Pr.: *ple-u-ro-pne-u-*] — Din fr. **pleuropneumonie.**

PLEUROSCÓP, *pleuroscoape,* s.n. Instrument cu ajutorul căruia se examinează vizual cavitatea pleurală. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleuroscope.**

PLEUROSCOPÍE, *pleuroscopii,* s.f. Examinare vizuală a cavității pleurale cu ajutorul pleuroscopului. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleuroscopie.**

PLEUROTOMÍE, *pleurotomii,* s.f. Deschidere a cavității pleurale în scopul evacuării puroiului colectat în această cavitate sau în vederea explorării acestei cavități. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleurotomie.**

PLEVÁIȚĂ, *plevaițe,* s.f. Numele a două plante erbacee din familia compozeelor, cu tulpina lânoasă și ramificată de la bază, cu flori mici, roz-violacee sau roșii-purpurii, persistente, care cresc în regiunile de stepă și de silvostepă; imortelă *(Xeranthemum annuum* și *foetidum).* [Pr.: *-va-i-*] — Et. nec.

PLÉVIȚĂ, *plevițe,* s.f. (Reg.) Placă de fier care îmbracă partea de jos a leucii. ✦ Bucată de fier care se bate în cuie sau în nituri pentru a acoperi o crăpătură la vase, la albii etc. — **Pleu** + suf. *-iță.*

PLEVÚȘCĂ, *plevuști,* s.f. **1.** Peștișor de baltă din familia ciprinidelor, cu corpul lung de 6–10 cm, acoperit cu solzi mărunți, cu capul verde-cafeniu, spinarea galbenă-verzuie și cu luciu metalic pe restul corpului *(Leucaspius delineatus); p. gener.* nume dat peștilor mărunți de orice specie. **2.** Fig. Grup de oameni de puțină însemnătate. [Pl. și: *plevușt*e] — **Pleavă** + suf. *-ușcă.*

PLEX, *plexuri,* s.n. Țesut format din fibre nervoase sau din vase sangvine împletite nesistematizat între ele, care se află în diferite puncte ale organismului. ✧ *Plex solar* = plex care se găsește în cavitatea abdominală, lângă stomac. — Din lat., fr. **plexus.**

PLÉXIGLAS s.n. Masă plastică transparentă și incasabilă, din care se fac diferite obiecte rezistente la șocuri și la trepidații; sticlă organică, stiplex, polimetacrilat. — Din germ. **Plexiglas,** fr. **plexiglas.**

PLEZANTERÍE, *plezanterii,* s.f. (Înv.) Lucru amuzant; vorbă, discuție ușoară, amuzantă. — Din fr. **plaisanterie.**

PLEZIOZÁUR s.m. v. **plesiozaur.**

PLEZÍR, *pleziruri,* s.n. Plăcere (**1**). — Din fr. **plaisir.**

PLEZNÍ vb. IV v. **plesni.**

PLEZNÍRE s.f. v. **plesnire.**

PLEZNÍT[1] s.n. v. **plesnit**[1]**.**

PLEZNÍT[2]**, -Ă** adj. v. **plesnit**[2]**.**

PLEZNITOÁRE s.f. v. **plesnitoare.**

PLEZNITÚRĂ s.f. v. **plesnitură.**

PLIÁ, *pliez,* vb. I. Tranz. A îndoi o hârtie, o țesătură etc. suprapunând părțile într-o anumită ordine; a împături. [Pr.: *pli-a*] — Din fr. **plier.**

PLIÁBIL, -Ă, *pliabili, -e,* adj. Care poate fi pliat, ușor de pliat. [Pr.: *pli-a-*] — Din fr. **pliable.**

PLIÁJ s.n. **1.** Pliere (**1**). **2.** Operațiune de împachetare a parașutei în vederea lansării. [Pr.: *pli-aj*] — Din fr. **pliage.**

PLIÁNT, -Ă, *plianți, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre obiecte) Care poate fi îndoit și împăturit (micșorându-și suprafața). **2.** S.n. Tipăritură conținând fotografii, prospecte, cataloage, informații etc. imprimate pentru reclamă, îndoită de mai multe ori pentru comoditatea utilizării. [Pr.: *pli-ant*] — Din fr. **pliant.**

PLIÁT, -Ă, *pliați, -te,* adj. Îndoit, împăturit. [Pr.: *pli-at*] — V. **plia.**

PLIC, *plicuri,* s.n. Obiect confecționat dintr-o hârtie împăturită în chip special și lipită pe trei părți, pentru a închide o scrisoare, un act etc. (în vederea expedierii lor); obiectul împreună cu scrisoarea, actul etc. pe care le conține. — Din ngr. **plíkos,** it. **plico.**

PLÍCĂ, *plice,* s.f. Cută a pielii sau a mucoasei pereților anatomici. — Din lat. **plica.**

PLICI[1] interj., (**2**) *pliciuri,* s.n. **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de apă când se lovește de un obiect solid, de o lovitură (aplicată cuiva pe piele) etc.; pleosc. **2.** S.n. Paletă cu coadă lungă pentru omorât muște, țânțari etc. — Onomatopee.

PLICÍ[2]**,** *plicesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A pliciui. — Din **plici**[1]**.**

PLICIUÍ, *pliciuiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A face plici[1]; a plici[2]. — **Plici**[1] + suf. *-ui.*

PLICIUÍRE, *pliciuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a pliciui* și rezultatul ei; plescăit. — V. **pliciui.**

PLICTICÓS, -OÁSĂ, *plicticoși, -oase,* adj. Plictisitor. — Din ngr. **pliktikós.**

PLICTÍS s.n. Plictiseală. [Acc. și: *plíctis*] — Din **plictisi** (derivat regresiv).

PLICTISEÁLĂ, *plictiseli,* s.f. **1.** Stare sufleteacă apăsătoare, ușoară depresie morală provocată de singurătate, de lipsa de ocupație sau de o ocupație neatrăgătoare, de monotonie etc.; gol sufletesc, urât, plictis. **2.** Enervare, necaz, supărare. — **Plictisi** + suf. *-eală.*

PLICTISÍ, *plictisesc,* vb. IV. **1.** Refl. A suferi, a fi cuprins de plictiseală, a avea un gol sufletesc; a-i fi urât, a lâncezi. ✦ A se sătura (de cineva sau de ceva), a nu-i mai face plăcere. **2.** Tranz. A supăra, a enerva, a irita, a agasa. — Din ngr. **éplixa** (aor. lui *plissó).*

PLICTISÍT, -Ă, *plictisiți, -te,* adj. **1.** Care este stăpânit de plictiseală (**1**), care exprimă sau manifestă plictiseală. **2.** Enervant, agasat, supărat. — V. **plictisi.**

PLICTISITÓR, -OÁRE, *plictisitori, -oare,* adj. **1.** Care plictisește (**1**); neinteresant, searbăd, anost; plicticos. **2.** Supărător, enervant, agasant; plicticos. — **Plictisi** + suf. *-tor.*

PLICULÉȚ, *pliculețe,* s.n. Diminutiv al lui *plic.* — **Plic** + suf. *-uleț.*

PLIÉ, *plieuri,* s.n. (Cor.) Îndoire lentă a picioarelor cu genunchii în afară, urmată de întinderea lor. — Din fr. **plié.**

PLIÉRE, *plieri,* s.f. Acțiunea de *a plia.* **1.** Operație manuală sau mecanizată de îndoire și de așezare în pliuri a hârtiei sau a materialelor textile; pliaj. **2.** Îndoire cu 180° a unei table de-a lungul unei linii drepte sau curbe. [Pr.: *pli-e-*] — V. **plia.**

PLIMBÁ, *plimb,* vb. I. **1.** Refl. A umbla în voie dintr-un loc într-altul pentru a se recrea, a face mișcare, a lua aer etc. ✧ Expr. *A se plimba ca vodă prin lobodă* = a umbla în toate părțile fără nicio piedică. (Fam.) *Du-te de te plimbă* = vezi-ți de treabă, du-te și lasă-mă-n pace. ✦ Tranz. A duce, a purta (oameni sau animale); a scoate și a însoți pe cineva la plimbare. **2.** Tranz. A mișca un obiect încoace și încolo, a trece dintr-o parte în alta. [Var.: (reg.) **preumblá, primblá** vb. I] — Lat. **perambulare.**

PLIMBÁRE, *plimbări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) plimba;* mers în voie pentru a se recrea, a lua aer etc. ✧ Expr. (Fam.) *A trimite* (pe cineva) *la plimbare* = **a)** a se dispensa de serviciile cuiva, a se descotorosi de cineva; **b)** a nu sta la discuție (cu cineva), a da afară; a concedia. ✦ Călătorie (de agrement), drum; peregrinare, umblătură. **2.** (Înv.; concr.) Loc de promenadă. [Var.: (reg.) **preumbláre, primbláre** s.f.] — V. **plimba.**

PLIMBÁT s.n. Faptul de *a (se) plimba.* — V. **plimba.**

PLIMBĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *plimbărești, -e,* adj. Căruia îi place să se plimbe (mult), să umble (fără rost), să hoinărească. — **Plimba** + suf. *-ăreț.*

PLIMBĂRÍCĂ, *plimbărici,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *plimbare.* — **Plimbare** + suf. *-ică.*

PLIN, -Ă, (**I**) *plini, -e,* adj., (**II**) *plinuri,* s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre vase, încăperi, recipiente etc.) Care este umplut cu ceva, în care se află ceva până la limită. ✧ Expr. *Plin ochi* = umplut până la limita capacității. *A fi plin de sine* (sau *de el)* = a avea o părere foarte bună despre sine, a fi încrezut, îngâmfat. *A-i fi* (cuiva) *paharul plin,* se spune despre cineva care a îndurat prea multe necazuri și nu le mai poate suporta. ✦ (Despre arme de foc) În care au fost introduse cartușe; încărcat. **2.** Fără goluri; întreg, compact, masiv. ✦ Întreg, deplin, neștirbit. ✧ *Profesor plin* = profesor universitar titular, cu toate titlurile și drepturile prevăzute de lege. *Catedră plină* = catedră care are numărul de ore prevăzut de regulament. **3.** Care cuprinde, conține, are ceva în cantitate sau în număr mare. ✦ (Despre ochi) Năpădit, inundat de lacrimi. **4.** Care este acoperit, încărcat total sau parțial cu ceva. ✦ Murdar, mânjit, uns (cu ceva). **5.** (Despre ființe, corpul lor sau părți ale corpului) Cu forme rotunde, durdulii; grăsuț. **6.** Care are amploare, intensitate; desăvârșit. ✧ *Lună plină* = lună perfect rotundă, aflată în faza ei maximă. *Voce plină* = voce sonoră, cu volum. ✧ Expr. *În plin(ă)...* = în mijlocul..., în miezul..., în toiul... **II.** S.n. Ceea ce umple un vas, o cavitate, un spațiu etc.; conținut, cuprins. ✧ *Plinul conductei* = cantitate de fluid care rămâne în permanență într-o conductă de transport. ✧ Loc. adv. *Din plin* = din abundență. ✧ Loc. adj. și adv. *În plin* = în centru, la țintă. ✧ Loc. prep. *În plinul...* = în mijlocul...; *p. ext.* în toiul... Expr. *A-i merge cuiva în plin* = a-i merge cuiva bine, a avea succes, a reuși, a izbândi. *A da o lovitură* (sau *a lovi, a nimeri*) *în plin* = a nimeri bine ținta vizată, a-și ajunge scopul. *A-i ieși* (cuiva) *cu plin(ul)* = a-i ieși cuiva în cale cu un vas plin (fapt considerat în credința populară ca semn prielnic). *A face plinul* = a umple cu benzină până la refuz rezervorul unei mașini. — Lat. **plenus.**

PLINĂTÁTE s.f. Calitatea de a fi deplin, întreg; integritate, totalitate, plenitudine. — **Plin** + suf. *-ătate.*

PLINÍ, *plinesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A aduce sau a ajunge la îndeplinire, a (se) îndeplini. — V. **plin.**

PLINÍRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) plini;* îndeplinire, realizare. — V. **plini.**

PLINIȘÓR, -OÁRĂ, *plinișori, -oare,* adj. (Rar) Plinuț. — **Plin** + suf. *-işor.*

PLÍNTĂ, *plinte,* s.f. **1.** Piesă de lemn, de piatră, de mozaic, de material plastic etc. care se aplică la partea de jos a pereților unei încăperi pentru a-i apăra împotriva loviturilor și a umezelii sau pentru a acoperi rostul dintre pardoseală și perete. **2.** Partea de jos a unei clădiri, a unei sobe, a unui zid, ieșită mai în afară și formând un mic soclu. **3.** Bloc paralelipipedic de piatră sau de zidărie, pe care se reazemă o coloană sau un piedestal. — Din fr. **plinthe.**

PLINÚȚ, -Ă, *plinuți, -te,* adj. Diminutiv al lui *plin;* plinișor. — **Plin** + suf. *-uț.*

PLIOÁPĂ s.f. v. **pleoapă.**

PLIOCÉN, -Ă, *plioceni, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține neogenului, care se referă la neogen. **2.** S.n. Etajul superior al neogenului, reprezentat, în partea de vest a Europei, prin depozite marine, iar în cea de est prin depozite lacustre și uneori prin zăcăminte de cărbuni și petrol. **3.** S.n. Serie de strate geologice din pliocen (**2**). [Pr.: *pli-o-*] — Din fr. **pliocène.**

PLIROFORÍE, *pliroforii,* s.f. (Înv.) Informație, lămurire, deslușire. — Din ngr. **pliroforía.**

PLIROFORISÍ, *pliroforisesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) lămuri, a (se) documenta; a (se) convinge. — Din ngr. **plirofórisa** (aor. lui *pliroforó).*

PLISÁ, *plisez,* vb. I. Tranz. A îndoi o țesătură, o hârtie etc. în cute regulate, înguste și dese. — Din fr. **plisser.**

PLISÁJ s.n. (Rar) Pliseu. — Din fr. **plissage.**

PLISÁRE s.f. Acțiunea de *a plisa* și rezultatul ei; *spec.* călcare cu pliuri. — V. **plisa.**

PLISÁT, -Ă, *plisați, -te,* adj. Care are pliseuri. — V. **plisa.**

PLISC, *pliscuri,* s.n. **1.** Partea anterioară, lunguiață și cornoasă, a gurii păsărilor; cioc, clonț. ✦ Fig. (Peior.) Gură (la om). **2.** P. anal. Capătul ascuțit sau lunguieț, în formă de cioc, al unui obiect; vârf. **3.** Compus: *pliscul-cocorului* (sau *-cucoarei)* = mică plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori roșii sau albe și cu fructul ascuțit ca un cioc de barză *(Erodium cicutarium).* — Et. nec.

PLISCĂRIȚĂ, *pliscarițe,* s.f. (Bot.; reg.) **1.** Pălăria-cucului *(Geranium pyrenaicum).* **2.** Ciocul-berzei *(Geranium lucidum).* — **Plisc** + suf. *-ariță.*

PLISCUȘÓR, *pliscușoare,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *plisc.* — **Plisc** + suf. *-ușor.*

PLISÉU, *pliseuri,* s.n. Cută sau grup de cute înguste, regulate și dese, obținute prin plisare; plisaj. — Din fr. **plissé.**

PLÍTĂ, *plite,* s.f. Placă de fontă, cu ochiuri acoperite cu rotițe, care constituie partea de deasupra a unei mașini de gătit; *p. ext.* mașină de gătit. ✦ Aparat electric de laborator care servește la încălzirea directă a vaselor de sticlă cu fund plat; încălzitor electric de laborator. — Din rus., ceh. **plita,** ucr. **plyta.**

PLIU, *pliuri,* s.n. Cută adâncă făcută la un obiect de îmbrăcăminte, deosebită de pliseu prin faptul că îndoiturile țesăturii se presează mai puțin. ✦ Pliseu. — Din fr. **pli.**

PLIÚRD, -Ă, *pliurzi, -de,* adj. (Reg.; despre oameni) Lipsit de judecată; prost; zăpăcit. — Et. nec.

PLIVÍ, *plivesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A distruge buruienile de pe terenuri cultivate. ✦ A smulge, a stârpi o buruiană. **2.** A tăia sau a rupe lăstarii și cârceii de prisos de la vița-de-vie sau de la pomi, folosind mijloace manuale, mecanice sau chimice. — Din bg. **plevja.**

PLIVÍRE, *pliviri,* s.f. Faptul de *a plivi;* curățare de buruieni; plivit[1]. — V. **plivi.**

PLIVÍT[1], *plivituri,* s.n. Plivire. — V. **plivi.**

PLIVÍT[2], *pliviți, -te,* adj. **1.** (Despre terenuri sau plante cultivate) Curățat de buruieni. **2.** (Despre pomi, vie, plante) Curățat de lăstari, de cârceii, de frunzele etc. care sunt de prisos. — V. **plivi.**

PLIVITÓR, -OÁRE, *plivitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care plivește. **2.** S.f. (Rar) Instrument cu care se plivește. — **Plivi** + suf. *-tor.*

PLIVITÚRĂ, *plivituri,* s.f. Mulțime de buruieni plivite și adunate grămadă. — **Plivi** + suf. *-tură.*

PLOÁIE, *ploi,* s.f. **1.** Precipitație atmosferică sub formă de picături de apă provenite din condensarea vaporilor din atmosferă. ✧ Loc. adv. *Pe ploaie* = în timp ce plouă. *În* (sau *sub) ploaie* = în bătaia ploii. ✧ Expr. (Fam.) *Apă de ploaie,* se zice despre o afirmație lipsită de conținut și de temei, despre o acțiune neserioasă etc. (Fam.) *A(-și* sau *a-i) aranja ploile* = a(-și) pregăti terenul, a(-și) face atmosferă favorabilă, a(-și) rezolva treburile, afacerile. *A se lumina a ploaie* = (despre cer, văzduh) a căpăta o lumină difuză care anunță venirea ploii. ✦ Picătură de ploaie (**1**). ✦ P. anal. Ceea ce vine (sau cade) în cantitate mare, ceea ce se revarsă, ceea ce este abundent. *O ploaie de săgeți.* ✧ (Astron.) *Ploaie de stele* = abundență de stele căzătoare venind din aceeași parte a cerului. **2.** Alice mărunte pentru vânat păsări și animale mici. [Pr.: *ploa-ie*] — Lat. ***plovia** (=*pluvia).*

PLOCÁDĂ s.f. v. **pocladă.**

PLOCÁT s.n. v. **pocladă.**

PLOCÁTĂ s.f. v. **pocladă.**

PLOCÓN, *plocoane,* s.n. **1.** (În timpul dominației otomane în Țările Române) Dar făcut în semn de recunoaștere a suzeranității otomane. **2.** Dar, cadou (oferit pentru a obține o favoare). ✧ Expr. *A duce* (sau *a aduce, a trimite* etc. pe cineva) *plocon* (cuiva) = a prezenta pe cineva cuiva, a pune pe cineva în fața cuiva. ✦ Spec. Dar care se dă nașilor (la nuntă, la botez sau în anumite ocazii). **3.** (Înv.) Jertfă, ofrandă. **4.** (Și în sintagma *plocon de nume)* Denumire dată, în Evul Mediu, în Țările Române, unor dări sau daruri, devenite apoi obligații ale birnicilor. [Var.: **poclón** s.n.] — Din sl. **poklonŭ.**

PLOCONÁȘ, *ploconașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *plocon.* — **Plocon** + suf. *-aș.*

PLOCONEÁLĂ, *ploconeli,* s.f. Ploconire; lingușire, umilire. — **Ploconi** + suf. *-eală.*

PLOCONÍ, *ploconesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se înclina, a se pleca cu respect, cu multă umilință înaintea cuiva; a saluta cu politețe (exagerată). **2.** A arăta o admirație servilă pentru cineva sau ceva; a se linguși, a se umili, a se căciuli. — Din sl. **pokloniti (sen).**

PLOCONÍRE, *ploconiri,* s.f. Acțiunea de *a se ploconi* și rezultatul ei; închinăciune, plecăciune; lingușire, umilire, servilism; ploconeală. — V. **ploconi.**

PLOD, (**1**) *plozi,* s.m., (**2**) *ploduri,* s.n. **1.** S.m. (Pop. și fam.) Copil (mic). **2.** S.n. (Pop.) Germen, embrion; rod. — Din sl. **plodŭ.**

PLODÍ, *plodesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A naște (pui mulți); a procrea, a prăsi. — Din sl. **ploditi.**

PLODÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a plodi.* — V. **plodi.**

PLOICÍCĂ, *ploicele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *ploaie* (**1**); ploaie puțină și de scurtă durată; ploiță, ploișoară. [Pr.: *plo-i-*] —**Ploaie** + suf. *-icică.*

PLOIÉR, (**1**) *ploiere,* s.n., (**2**) *ploieri,* s.m. **1.** (Reg.) Umbrelă. **2.** S.m. Pasăre călătoare de mărimea unei turturele, cu fruntea bombată, cu picioare lungi, lipsite de degetul posterior, cu coada scurtă și cu pene variat colorate, care trăiește la marginea bălților *(Charadrius apricarius).* [Pr.: *plo-ier*] — **Ploaie** + suf. *-ar.*

PLOIEȘTEÁN, -Ă, *ploieșteni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Ploiești. **2.** Adj. Care aparține municipiului Ploiești sau ploieștenilor (**1**), referitor la municipiul Ploiești ori la ploieșteni. [Pr.: *plo-ieș-*] — **Ploiești** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PLOIEȘTEÁNCĂ, *ploieștence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Ploiești. [Pr.: *plo-ieș-*] — **Ploiștean** + suf. *-că.*

PLOIÓS, -OÁSĂ, *ploioși, -oase,* adj. Cu (multă) ploaie; în care plouă (mult), favorabil ploilor. [Pr.: *plo-ios*] — **Ploaie** + suf. *-os.*

PLOIȘOÁRĂ, *ploișoare,* s.f. (Rar) Ploicică. [Pr.: *plo-i-*] — **Ploaie** + suf. *-işoară.*

PLOÍȚĂ, *ploițe,* s.f. **1.** (Rar) Ploicică. **2.** Dantelă făcută cu croșeta. **3.** (Reg.; cu sens colectiv) Bomboane mici colorate, folosite la ornatul colivei. — **Ploaie** + suf. *-iță.*

PLOMBÁ, *plombez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata și a astupa o carie dentară cu o plombă, a pune o plombă. **2.** A construi un imobil între două clădiri între care urmează să se încadreze. **3.** A astupa gropile dintr-o îmbrăcăminte rutieră cu agregate minerale, legate de obicei cu un liant bituminos. — Din fr. **plomber.**

PLOMBAGÍNĂ s.f. Grafit. ✦ Hârtie acoperită cu grafit, folosită pentru multiplicarea textelor la mașina de scris; indigo. — Din fr. **plombagine.**

PLOMBÁJ, *plombaje,* s.n. Plombare. — Din fr. **plombage.**

PLOMBÁRE, *plombări,* s.f. Acțiunea de *a plomba* și rezultatul ei; plombaj. ✧ *Plombare osoasă* = umplere a unei cavități osoase cu material organic sau anorganic. — V. **plomba.**

PLÓMBĂ, *plombe,* s.f. **1.** Lucrare executată de dentist pentru a astupa o carie dentară; (concr.) material special alcătuit din amalgam, porțelan etc., folosit pentru această lucrare. **2.** Imobil construit în spațiul rămas liber dintre două clădiri. — Din germ. **Plombe.**

PLOMBÍNĂ, *plombine,* s.f. Fir cu plumb folosit la măsurătorile topografice subterane. — Din it. **plombino** (după *plumb).*

PLONJÁ, *plonjez,* vb. I. Intranz. (Adesea fig.) A executa un plonjon. ✦ A sări în apă (de la trambulină), efectuând un plonjon. ✦ A se lăsa la fundul apei, a se scufunda. — Din fr. **plonger.**

PLONJÁRE, *plonjări,* s.f. Acțiunea de *a plonja* și rezultatul ei; plonjeu (**2**). — V. **plonja.**

PLONJÉU, (**1**) *plonjee,* (**2**) *plonjeuri,* s.n. **1.** Parte a parapetului unei lucrări de fortificație peste care apărătorul poate trage asupra dușmanului. **2.** Plonjare. — Din fr. **plongée.**

PLONJÓN, *plonjoane,* s.n. Formă specială de salt, cu sau fără obiect de joc, practicată în unele sporturi (fotbal, handbal, volei etc.). — Din fr. **plongeon.**

PLONJÓR, (**1**) *plonjori,* s.m., (**2**) *plonjoare,* s.n. **1.** S.m. (Rar) Scafandru. **2.** S.n. Aparat electric confecționat din oțel inoxidabil, în formă de spirală, care servește la încălzirea, în timp foarte scurt, a unei cantități mici de lichid, prin scufundare în acel lichid. — Din fr. **plongeur.**

PLOP, *plopi,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbori înalți, cu ramuri subțiri (îndreptate în sus), cu scoarța netedă, alb-cenușie și cu frunzele oval-lanceolate, argintii pe partea inferioară, cu pețiolul lung și flori crescute în amenți *(Populus).* ✧ Expr. *Când va face plopul mere și răchita micșunele* = niciodată. *Mătușă* (sau unchi, văr etc.) *de plop* = rudă îndepărtată. — Lat. ***ploppus** *(=pop(u)lus).*

PLOPÁR, *plopari,* s.m. Numele a două insecte cu tărâit caracteristic care trăiesc mai ales pe plopi; scripcar *(Saperda carcharias* și *populnea).* — **Plop** + suf. *-ar.*

PLOPĂRÍE, *plopării,* s.f. Plopiș. — **Plop** + suf. *-ărie.*

PLOPÍȘ, *plopișuri,* s.n. Pădure de plopi; loc cu plopi; plopărie. — **Plop** + suf. *-iș.*

PLOPOVĂȚ s.n. (Reg.) Un fel de mreajă ale cărei ochiuri, împletite cu lațuri, se strâng când intră peștele înăuntru. — Et. nec.

PLOPUȘÓR, *plopușori,* s.m. Diminutiv al lui *plop;* plopuț. — **Plop** + suf. *-ușor.*

PLOPÚȚ, *plopuți,* s.m. (Reg.) Plopușor. — **Plop** + suf. *-uț.*

PLOSCÁR, *ploscari,* s.m. **1.** Persoană care lucrează sau vinde ploști. **2.** (În Evul Mediu, în Țările Române) Ajutor de paharnic; cupar. **3.** (Reg.) Vornicel. **4.** Fig. Palavragiu, flecar; ploscaș. — **Ploscă** + suf. *-ar.*

PLOSCÁȘ, *ploscași,* s.m. (Reg.) Ploscar (**4**). — **Ploscă** + suf. *-aș.*

PLÓSCĂ, *ploști,* s.f. **1.** Vas de lemn, de lut ars, de metal sau de piele, cu capacitate mică, rotund și turtit, cu gâtul scurt și strâmt, în care se ține băutură și care se poartă atârnat de o curea. ✧ Expr. *A umbla cu* (sau *a purta) plosca (cu minciuni)* = a colporta minciuni, a duce vorbe, bârfeli de la unii la alții. **2.** (Înv.) Vas în care vânătorul își ținea praful de pușcă. **3.** Vas făcut din tablă smălțuită, sticlă, material plastic etc., cu o deschizătură largă în partea de sus, folosit de bolnavii imobilizați la pat pentru nevoile fiziologice. — Din bg., sb. **ploska.**

PLOSCHÍȚĂ, *ploschițe,* s.f. Ploscuță. — **Ploscă** + suf. *-iță.*

PLOSCÚȚĂ, *ploscuțe,* s.f. Diminutiv al lui *ploscă* (**1**); ploschiță. — **Ploscă** + suf. *-uță.*

PLOȘNIȚĂ, *ploșnițe,* s.f. Insectă parazită, de culoare roșie, cu corpul turtit și cu miros urât caracteristic, care trăiește prin crăpăturile pereților sau ale mobilelor și se hrănește cu sângele omului; păduche-de-lemn, stelniță, polușcă *(Cimex lectularius).* ✧ Compuse: *ploșniță-de-pom* = numele a două insecte de culoare măslinie pe spate, cu antenele în dungi negre și galbene, care trăiesc pe fragi, pe zmeură, pe căpșuni etc. *(Pentatoma baccarum* și *Dolycoris baccarum); ploșniță-de-grădină* = insectă de culoare albăstruie, cu miros usturător, foarte dăunătoare legumelor *(Sirachia oleracea); ploșniță-sură* = insectă de culoarea bronzului, cu aripi înguste și cu capul în formă de cub, care împrăștie un miros aromatic *(Syromastes marginatus); ploșniță-de-apă* = **a)** insectă care înoată pe spate la suprafața apei și care are un ac otrăvitor *(Notonecta glanea);* **b)** răcușor;

c) cornățar; *ploșniță-de-câmp* = insectă parazită verzuie pe spate, castanie pe aripi și roșiatică pe burtă, care trăiește pe fructe și pe legume *(Palomena prasina); ploșnița-verzei* = insectă dăunătoare, de circa 8 mm lungime, roșie cu pete negre, care atacă varza și conopida *(Euryderma ornata).* — Cf. ceh. p l o š č i c a.

PLOȘNIȚĂRÍE, *ploșnițării,* s.f. Mulțime de ploșnițe; *p. ext.* încăpere plină de ploșnițe. — **Ploșniță** + suf. *-ărie.*

PLOȘNIȚOÁSĂ, *ploșnițoase,* s.f. (Bot.; reg.) Specie de poroinic *(Orchis coriophora).* — **Ploșniță** + suf. *-oasă.*

PLÓȘTINĂ, *ploștine,* s.f. (Reg.) Teren umed și mocirlos; mlaștină. — Din sb. **ploština.**

PLOT, *ploturi,* s.n. **1.** Piesă de contact electric constituită dintr-un cilindru sau dintr-o prismă metalică, fixată într-o placă de material electroizolant sau pe suprafața acesteia, legată la un circuit electric. **2.** Placă turnantă la încrucișarea unei căi ferate de mină. — Din fr. **plot.**

PLOTÓN s.n. v. **pluton[1].**

PLOTONÉR s.m. v. **plutonier.**

PLOTONIÉR s.m. v. **plutonier.**

PLÓTTER, *plottere,* s.n. Periferic de minicalculator care execută desene și grafice; graf-plotter. [Pr.: *plotăr*] — Din engl. **plotter.**

PLOUÁ, pers. 3 *plóuă,* vb. I. **1.** Intranz. impers. A cădea, a curge ploaia. ✧ Expr. *A ploua cu găleata* (sau *ca din cofă*) = a ploua foarte tare, cu picături mari și repezi. *Plouă de varsă* = plouă foarte tare. *A ploua ca prin sită* = a ploua mărunt și des; a cerne, a bura. *Parcă tot îi ninge și-i plouă,* se spune despre o persoană posomorâtă și mereu nemulțumită. (Fam.) *A se face că plouă* = a da impresia că nu observă un lucru sau un fapt neplăcut. ✦ Tranz. impers. A cădea ploaia asupra cuiva sau a ceva; a uda. **2.** Tranz. și intranz. P. anal. A cădea (de sus) sau a lăsa să cadă ceva în cantitate sau în număr mare și în mod neîntrerupt. [Pr.: *plo-ua*] — Lat. **plovere** *(= pluere).*

PLOUÁT, -Ă, *plouați, -te,* adj. **1.** Udat, muiat de ploaie. ✧ Expr. (Glumeț) *A fi* (sau *a sta) ca o curcă* (sau *ca o găină) plouată* sau *ca un câine plouat* = a fi trist, abătut. **2.** Fig. Descurajat, fără chef, abătut. [Pr.: *plo-uat*] — V. **ploua.**

PLUG, *pluguri,* s.n. **1.** Unealtă agricolă cu tracțiune animală sau mecanică, folosită la arat, la dezmiriștit etc. ✧ Expr. *De la coarnele plugului* = de la țară. ✦ Arat[1], plugărit. ✦ Îndeletnicirea, ocupația plugarului; plugărie[1]. ✧ Expr. *Acesta* (sau *acela*) *mi-i plugul* = aceasta (sau aceea) îmi este meseria, ocupația. ✦ Fig. Ogor, pământ; țară. **2.** (În sintagmele) *Plug de cărbune* = mașină de lucru prevăzută cu lame sau cuțite pentru dislocarea materialului, folosită la executarea mecanizată a operațiilor de abataj și de încărcare a cărbunilor. *Plug nivelator* = mașină folosită la nivelarea terenurilor și la împrăștierea unui material pe o șosea sau pe un teren. *Plug pentru șanțuri* = mașină de lucru cu cuțite speciale care servește la săparea șanțurilor. *Plug de zăpadă* = vehicul echipat cu un dispozitiv pentru curățarea zăpezii de pe o cale de comunicație. **3.** Piesă metalică montată transversal pe o bandă de transport, pentru a face ca materialul transportat să cadă alături de bandă. **4.** Figură de schi care constă în apropierea din mers a vârfurilor schiurilor în formă de unghi, pentru a frâna sau pentru a reduce viteza. **5.** (Reg.) Plugușor (**2**). — Din sl. **plugŭ.**

PLUGÁR, *plugari,* s.m. **1.** Țăran care se ocupă cu lucrarea pământului; agricultor; *p. gener.* țăran. **2.** (Reg.) Flăcău care umblă cu plugușorul în ajunul Anului Nou. — **Plug** + suf. *-ar.*

PLUGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *plugărești,* adj. (Rar) Privitor la plugar sau la plugărie; care ține de plugar sau de plugărie; specific plugarului. — **Plugar** + suf. *-esc.*

PLUGĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca un plugar (**1**), în felul plugarului. — **Plugar** + suf. *-ește.*

PLUGĂRÍ, *plugăresc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A munci pământul în calitate de plugar (**1**); a lucra pământul cu plugul (**1**). — Din **plugar.**

PLUGĂRÍE s.f. Plugărit; îndeletnicirea, ocupația plugarului (**1**). — **Plugar** + suf. *-ie.*

PLUGĂRÍME s.f. (Rar) Mulțime de plugari, totalitatea plugarilor; *p. gener.* țărănime. — **Plugar** + suf. *-ime.*

PLUGĂRÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a plugări.* — V. **plugări.**

PLUGĂRÍT s.n. Acțiunea de *a plugări;* plugărire. — V. **plugări.**

PLUGULÉȚ, *pluguleț,* s.n. (Rar) Plugușor. — **Plug** + suf. *-uleț.*

PLUGUȘÓR, *plugușoare,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *plug;* pluguleț, pluguț. **2.** Plug (**1**) împodobit cu hârtie colorată, cu flori etc., cu care umblă flăcăii în ajunul Anului Nou, recitând colinde, sunând din clopoței, pocnind din bici etc.; *p. ext.* datina uratului de Anul Nou în folclorul românesc, precum și versurile care se rostesc cu această ocazie; pluguleț, plug (**5**). — **Plug** + suf. *-ușor.*

PLUGÚȚ, *pluguțe,* s.n. (Reg.) Plugușor (**1**). — **Plug** + suf. *-uț.*

PLUMÂNĂRÍCĂ s.f. v. **plămânărică.**

PLUMB, (**1**) s.n., (**2**) *plumbi,* s.m., (**3, 4**) *plumburi,* s.n. **1.** S.n. Element chimic metalic, moale și greu, maleabil, de culoare cenușie-albăstruie, lucios în momentul obținerii sau când este așchiat sau pilit proaspăt, rău conducător de căldură și de electricitate, folosit la fabricarea țevilor de canalizare și a tablelor pentru căptușirea unor aparate în industria chimică, la confecționarea plăcilor de acumulatoare etc. ✧ Loc. adv. *Ca plumbul* = greu. ✧ *Apă de plumb* = soluție bazică de acetat de plumb, cu gust dulce, folosită în medicină, în industria textilă etc. **2.** S.m. Glonț, proiectil. **3.** S.n. (Înv. și reg.) Disc mic de plumb (**1**) cu care se sigilează colete, vagoane, saci etc.; pecete de plumb. ✦ Greutate de diferite forme, folosită ca lest. **4.** S.n. (Reg.) Creion. ✦ (Reg.; și în sintagma *plumb de placă)* Condei special cu care se scria pe tăblițele de ardezie. — Lat. **plumbum.**

PLUMBÁT, *plumbați,* s.m. Sare a plumbului tetravalent, obținut din carbonat alcalin cu litargă. — Din germ. **Plumbat.**

PLÚMBIC, -Ă, *plumbici, -ce,* adj. Plumbifer. — Din fr. **plombique** (după *plumb*).

PLUMBIFÉR, -Ă, *plumbiferi, -e,* adj. Care conține plumb (**1**); de natura plumbului; plumbic. — Din fr. **plombifère** (după *plumb).*

PLUMBIȘÓR, *plumbișori,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *plumb* (**2**). — **Plumb** + suf. *-işor.*

PLUMBOTIPÍE s.f. Tipar folosit pentru obținerea hârtiilor decorative marmorate. — Din fr. **plombotypie** (după *plumb).*

PLUMBUÍ, *plumbuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A sigila cu plumb (**3**). **2.** A acoperi o piesă metalică cu un strat protector de (aliaj de) plumb (**1**). ✦ Fig. A întuneca, a mohorî. — **Plumb** + suf. *-ui.*

PLUMBUÍRE, *plumbuiri,* s.f. Acțiunea de *a plumbui* și rezultatul ei; plumbuit[1]. — V. **plumbui.**

PLUMBUÍT[1] s.n. Plumbuire. — V. **plumbui.**

PLUMBUÍT[2], -Ă, *plumbuiți, -te,* adj. **1.** (Despre colete, vagoane, saci etc.) Sigilat cu plumb (**3**). **2.** (Despre piese metalice) Acoperit cu un strat de (aliaj de) plumb (**1**). ✦ Fig. Întunecat, mohorât. ✧ Întărit sau prevăzut cu (bucățele de) plumb ca să atârne greu. — V. **plumbui.**

PLUMBURÍU, -ÍE, *plumburii,* adj. De culoarea plumbului (**1**); cenușiu, sur; *p. ext.* (despre cer, văzduh) încețoșat, întunecos. — **Plumb** + suf. *-uriu.*

PLUMIÉR s.n. v. **plumieră.**

PLUMIÉRĂ, *plumiere,* s.f. (Livr.) Penar. [Pr.: *-mi-e-*. —Var.: **plumiér** s.n.] — Din fr. **plumier.**

PLÚMPOX s.n. Boală a prunilor și a altor pomi fructiferi, provocată de un virus, manifestată prin apariția unor pete galbene pe frunze și a unor gropițe pe fructe. — Din engl. **plum-pox.**

PLUMÚLĂ, *plumule,* s.f. Parte a embrionului vegetal care constituie rudimentul părților aeriene ale unei plante. — Din lat. **plumula,** fr. **plumule.**

PLÚNGER, *plungere,* s.n. Piesă rotundă de șamotă la alimentatoarele automate cu sticlă topită, care ajută la formarea picăturii de sticlă. — Din fr., engl. **plunger.**

PLURÁL, -Ă, *plurali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Categorie gramaticală care arată că este vorba de două sau de mai multe ființe sau lucruri de același fel. ✧ *Pluralul autorității* (sau *al maiestății)* = pluralul folosit în locul singularului în vechile acte oficiale, când autoritățile vorbeau despre ele însele. *Pluralul autorului* = pluralul folosit în locul singularului în opere științifice, publicistice și oratorice. *Pluralul modestiei* = plural (folosit mai ales în vorbirea populară) de referire la persoana proprie în discuția cu cineva considerat superior. *Pluralul politeții* (sau *al reverenței*) = pluralul folosit în locul singularului în formule de adresare respectuoasă către cineva. **2.** Adj. (Gram.) Care indică pluralul (**1**), de plural, al pluralului. ✦ Fig. (Rar) Multilateral. ✧ *Atenție pluralã* = atenție distributivă. — Din lat. **pluralis,** it. **plurale,** germ. **Plural.**

PLURÁLE TÁNTUM, *pluralia tantum,* loc. adj. (Despre un nume) Care are numai formă de plural. — Loc. lat.

PLURALÍSM s.n. **1.** (Fil.) Doctrină care admite că realitatea include mai multe genuri de existență (principii, esențe) sau că există descrieri diferite ale realității. **2.** Principiu al democrației care preconizează menținerea mai multor forțe social-politice (partide, sindicate, organizații religioase etc.) interpuse între indivizi și stat, ca o condiție și o garanție a limitării puterii, a funcționării democrației. ✦ P. gener. Orice concepție care, într-un domeniu determinat, admite o multiplicitate de factori echivalenți, de principii etc. care nu pot fi reduse la unitate; stare de lucruri caracterizată prin existența acestei multiplicități. — Din fr. **pluralisme.**

PLURALÍST, -Ă, *pluraliști, -ste,* adj. Care se referă la pluralism, care aparține pluralismului. *Teorie pluralistă.* ✦ (Substantivat) Partizan, adept al pluralismului. — Din fr. **pluraliste.**

PLURALITÁTE, *pluralități,* s.f. **1.** Număr, cantitate mare (de ființe, de lucruri etc.), mulțime; multiplicitate, diversitate. **2.** Numărul cel mai mare, partea cea mai mare a membrilor unei colectivități; majoritate. — Din lat. **pluralitas, -atis,** fr. **pluralité.**

PLURI- Element de compunere însemnând „mai mulți", „mai multe", care servește la formarea unor adjective și a unor substantive. — Din lat. **plus, pluris,** fr. **pluri-.**

PLURICARPELÁR, -Ă, *pluricarpelari, -e,* adj. (Bot.; despre ovare și fructe) Format din mai multe carpele. — **Pluri-** + **carpelă** + suf. *-ar.*

PLURICAVITÁR, -Ă, *pluricavitari, -e,* adj. Care are mai multe caverne pulmonare. — **Pluri-** + **cavitar.**

PLURICELULÁR, -Ă, *pluricelulari, -e,* adj. (Despre organisme) Care este constituit din mai multe celule. — Din fr. **pluricellulaire.**

PLURIDIMENSIONÁL, -Ă, *pluridimensionali, -e,* adj. Cu multe dimensiuni. [Pr.: *-si-o-*] — **Pluri-** + **dimensional.**

PLURIDIMENSIONALITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este pluridimensional. [Pr.: *-si-o-*] — **Pluridimensional** + suf. *-itate.*

PLURIDISCIPLINÁR, -Ă, *pluridisciplinari, -e,* adj. (Despre domenii ale științei) Care este fundamentat pe transfer de concepție și metodologie (adaptată) din mai multe discipline; multidisciplinar, interdisciplinar. — Din fr. **pluridisciplinaire.**

PLURIDISCIPLINARITÁTE s.f. Caracter pluridisciplinar; multidisciplinaritate, interdisciplinaritate. — Din fr. **pluridisciplinarité.**

PLURIDOTÁT, -Ă, *pluridotați, -te,* adj. Care este înzestrat cu multe calități. — **Pluri-** + **dotat.**

PLURIFLÓR, -Ă, *pluriflori, -e,* adj. (Despre plante) Cu mai multe flori. — Din fr. **pluriflore.**

PLURIFÓRM, -Ă, *pluriformi, -e,* adj. Care are sau poate avea mai multe forme; multiform. — Din lat. **pluriformis.**

PLURIGLANDULÁR, -Ă, *pluriglandulari, -e,* adj. Care se referă la mai multe glande, care afectează mai multe glande. — **Pluri-** + **glandular.**

PLURILATERÁL, -Ă, *plurilaterali, -e,* adj. (Rar) Multilateral. — Din fr. **plurilatéral.**

PLURILÍNGV, -Ă, *plurilingvi, -e,* adj. Multilingv; poliglot. — Din fr. **plurilingue.**

PLURIMILENÁR, -Ă, *plurimilenari, -e,* adj. (Rar) Multimilenar. — **Pluri-** + **milenar.**

PLURINAȚIONÁL, -Ă, *plurinaționali, -e,* adj. (Despre țări, state, orașe) Multinațional. [Pr.: *-ți-o-*] — **Pluri-** + **național.**

PLURINUCLEÁR, -Ă, *plurinucleari, -e,* adj. (Biol.; despre celule) Polinuclear. [Pr.: *-cle-ar*] — **Pluri-** + **nuclear.**

PLURIPARTÍD, -Ă, *pluripartide,* adj. (Despre sisteme politice) Care este format din mai multe partide. — Din fr. **pluripartite.**

PLURIPARTIDÍSM s.n. Coexistență a mai multor partide într-un sistem politic. — Din engl. **pluripartidisme.** Cf. fr. p l u r i p a r t i s m e.

PLURIPARTÍT, -Ă, *pluripartite,* adj. Cu mai multe părți. — Din fr. **pluripartite.**

PLURISECULÁR, -Ă, *pluriseculari, -e,* adj. (Rar) Multisecular. — **Pluri-** + **secular.**

PLURITÁTE, *pluralități,* s.f. (Rar) Pluralitate (**1**). — Din lat. **pluritas, -atis.**

PLURIVALÉNT, -Ă, *plurivalenți, -te,* adj. (Despre substanțe) Care are mai multe valențe; polivalent. — Din fr. **plurivalent.**

PLURIVALÉNȚĂ, *plurivalențe,* s.f. (Adesea fig.) Însușirea de a fi plurivalent; polivalență. — **Pluri-** + **valență.**

PLURIVÓC, -Ă, *plurivoci, -ce,* adj. (Despre cuvinte, propoziții sau fraze) Cu mai multe înțelesuri. — Din lat. **plurivocus.**

PLUS[1]- Element de compunere care înseamnă „mai mult”, „în plus”[2] și care servește la formarea unor substantive. — Din **plus[2].**

PLUS[2], (**1, 2**) *plusuri,* s.n., (**3**) adv. **1.** S.n. Ceea ce depășește o cantitate dată; prisos. ✧ Loc. adj. *În plus* = peste ceea ce este obișnuit; pe lângă aceasta, pe deasupra. **2.** S.n. (Mat.) Semn grafic în formă de cruce, care indică operația de adunare (a mărimilor între care se găsește) sau caracterizează numerele sau mărimile pozitive (dacă se găsește înaintea acestora). (Cu valoare de prepoziție) *Cinci plus trei fac opt.* ✧ *Plus infinit* = simbol matematic care arată creșterea nelimitată a numerelor pozitive. ✦ Semn grafic în formă de cruce, care, pus pe lângă o notă dată școlarilor, îi mărește valoarea. ✦ Semn grafic identic cu cel din matematică, indicând sarcinile electrice pozitive. **3.** Adv. Mai mult, și încă. — Din lat. **plus.**

PLUSÁ, *plusez,* vb. I. Intranz. A miza la un joc de cărți mai mult decât au mizat toți cei dinainte; a mări miza. — Din **plus[2].**

PLUSÁRE s.f. Acțiunea de *a plusa* și rezultatul ei. — V. **plusa.**

PLUSPRODÚS s.n. Produs creat de lucrătorii din sfera producției materiale peste produsul necesar prin cheltuire de muncă suplimentară. [Pl. și: *plusprodusuri*] — **Plus[1]-** + **produs.**

PLUSVALOÁRE s.f. **1.** (Ec. pol.) Mărirea valorii unui bun care n-a suferit transformări materiale. **2.** (În doctrina marxistă) Valoare nou-creată de către muncitori în procesul de producție peste echivalentul valorii forței lor de muncă și însușită gratuit de către capitalist. — **Plus[1]-** + **valoare** (după fr. *plus-value).*

PLUȘ, *plușuri,* s.n. Țesătură de bumbac, de lână, de păr de capră etc. mai groasă decât catifeaua și cu părul mai lung decât al acesteia, care se folosește mai ales în tapițerie. ✦ (La pl.) Varietăți de pluș. — Din germ. **Plüsch,** fr. **p(e)luche,** rus. **pliuș.**

PLUȘÁ, *plușez,* vb. I. Tranz. A executa operația de plușare. — Din **pluș.**

PLUȘÁRE, *plușări,* s.f. Operație finală prin care se obține un luciu mătăsos pe fața pieilor de mănuși și de haine prin frecarea lor cu un pluș aplicat pe un tambur rotativ. — V. **plușa.**

PLUȘÁT, -Ă, *plușați, -te,* adj. (Despre mobile) Tapițat cu pluș. ✦ (Despre țesături) Care are un strat de fire pe una sau pe ambele fețe. — Din fr. **peluché.**

PLUTÁȘ[1], *plutași,* s.m. Muncitor care lucrează la construirea plutelor sau care conduce plutele pe apă. — **Plută[1]** + suf. *-aș.*

PLUTÁȘ[2], *plutași,* s.m. (Bot.) Plută[2] (**1**). — **Plută[2]** + suf. *-aș.*

PLÚTĂ[1], *plute,* s.f. Ansamblu format din trunchiuri de copac prinse împreună și destinat transportului bușteni lor pe ape curgătoare. ✧ Expr. *A face pluta* = a înota plutind orizontal (pe spate). (Rar) *A cădea de-a pluta* = a cădea întins la pământ. ✦ Platformă de lemn plutitoare, folosită pentru salvare pe apă. ✧ *Plută-far* = plută mare, cu o baliză din panouri și o instalație de semnale de ceață, servind pentru orientare. — Din bg. **pluta.**

PLÚTĂ[2], (**1**) *plute,* s.f. **1.** Specie de plop ale cărui ramuri cresc aproape de la baza trunchiului, dând coroanei o formă de piramidă lungă și îngustă; plutaș[2] *(Populus pyramidalis).* **2.** Material gros, neted, poros, impermeabil, elastic și mai ușor decât apa, obținut din stratul exterior al scoarței unor specii de stejar și folosit pentru fabricarea dopurilor, a colacilor de salvare, ca material izolant, în construcția avioanelor etc.; suber. ✦ (Rar) Dop fabricat din plută[2] (**2**). ✦ Bucată de lemn sau de alt material ușor care se leagă de sfoara undiței pentru a o face să plutească la suprafața apei. ✦ Bucățică de lemn ușor în care se înfige fitilul candelei. — Din sb. **plut.**

PLUTĂRÍ, *plutăresc,* vb. IV. Intranz. **1.** A merge cu pluta[1] pe apă. **2.** A transporta bușteni pe apă; a practica meseria de plutaș[1]. — **Plută[1]** + suf. *-ări.*

PLUTĂRÍE s.f. **1.** Transportul pe apă al bușteni lor (legați în plute[1]); plutărit (**1**). **2.** Îndeletnicirea plutașului[1]; plutărit (**2**), plutășie. **3.** (Rar) Mulțime de plute[1]. — **Plută[1]** + suf. *-ărie.*

PLUTĂRÍT s.n. **1.** Transportul pe apă al bușteni lor (legați în plute[1]); plutărie (**1**). **2.** Îndeletnicirea plutașului[1]; plutărie (**2**). — V. **plutări.**

PLUTĂȘÍE, *plutășii,* s.f. Plutărie (**2**). — **Plutaș** + suf. *-ie.*

PLUTÍ, *plutesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre corpuri) A se menține la suprafața unui lichid prin cufundare parțială în volumul acestuia; a aluneca, a se deplasa pe suprafața unui lichid. ✦ (Despre mâncăruri) A fi înecat în grăsime sau în sos. **2.** (Despre păsări, insecte etc.) A se menține sau a se mișca lin în aer sau într-un fluid fără intervenția unei acțiuni din exterior. ✧ Expr. *A pluti în aer* = **a)** (despre un fenomen sau un eveniment) a fi gata să se dezlănțuie, a presimți apariția; **b)** (despre o afirmație, o situație etc.) a nu se sprijini pe realitate. ✦ (Despre corpuri cerești; adesea fig.) A se mișca pe bolta cerească. ✦ (Despre sunete și mirosuri) A străbate prin aer, a se împrăștia, a se răspândi. **3.** (Adesea fig.) A se menține sau a se mișca lin într-un spațiu sau într-un mediu real sau imaginar. ✦ Fig. A dăinui, a stărui, a predomina. — Din **plută[1].**

PLUTÍBIL, -Ă, *plutibili, -e,* adj. (Rar; despre ape) Pe care se poate naviga; navigabil. — **Pluti** + suf. *-bil.*

PLUTÍCĂ, *plutici,* s.f. Plantă erbacee acvatică cu rizom lung, cu flori galbene și cu frunze lucitoare care plutesc la suprafața apei *(Nymphoides peltata).* — **Plută[1]** + suf. *-ică.*

PLUTÍND, -Ă, *plutinzi, -de,* adj. (Rar) Care plutește, care se leagănă. ✦ Fig. Oscilant, schimbător; nehotărât. — V. **pluti.**

PLUTÍRE, *plutiri,* s.f. **1.** Faptul de *a pluti;* menținere sau mișcare a unui corp pe suprafața unui lichid sau în masa unui fluid. **2.** Transport organizat de mărfuri sau de persoane care se face pe o navă; trafic pe apă; navigație. — V. **pluti.**

PLUTÍT[1] s.n. Faptul de *a pluti.* ✦ Transportare a lemnului prin menținerea lui la suprafața unei ape curgătoare. — V. **pluti.**

PLUTÍT[2], **-Ă,** *plutiți, -te,* adj. **1.** (Despre lemne, bușteni) Care este adus pe cursul unei ape. **2.** (Despre zborul păsărilor) Care planează. — V. **pluti.**

PLUTITÓR, -OÁRE, *plutitori, -oare,* adj., s.n., s.f. **1.** Adj. Care poate pluti la suprafața unui lichid; flotabil. ✧ *Pod plutitor* = platformă care servește la transportul persoanelor sau lucrurilor de la un mal la celălalt al unei ape; bac. *Insulă plutitoare* sau *ostrov plutitor* = îngrămădire de pământ, nisip sau nămol, mai ales în apele curgătoare, formând o insuliță acoperită cu vegetație. ✦ Care se menține în văzduh. ✦ (Înv.; despre ape curgătoare) Navigabil. **2.** S.n. Corp care plutește la suprafața unui lichid și care, fiind legat printr-un sistem de pârghii, cabluri etc., indică și uneori reglează nivelul lichidului dintr-un recipient; flotor. ✦ Corp alcătuit dintr-un material cu densitate mai mică decât a apei, care servește la măsurarea vitezei unui curent de apă. **3.** S.n. Construcție care plutește, prevăzută cu un echipament cu ajutorul căruia poate îndeplini unele servicii de semnalizare sau de transport, folosită în navigație. **4.** S.f. (Bot.) Rourică. **5.** S.f. (Bot.; reg.; în sintagma) *Plutitoare-dulce* = lemn-dulce. — **Pluti** + suf. *-tor.*

PLUTOCRÁT, -Ă, *plutocrați, -te,* s.m. și f. Persoană care, datorită averii de care dispune, participă la conducerea statului și a treburilor publice. — Din fr. **ploutocrate.**

PLUTOCRÁTIC, -Ă, *plutocratici, -ce,* adj. Care aparține plutocrației, referitor la plutocrație, de plutocrat. — Din fr. **plutocratique.**

PLUTOCRAȚÍE, *plutocrații,* s.f. Formă de guvernare în care puterea de stat este concentrată în mâinile celor mai bogați. ✦ Totalitatea persoanelor care, cu ajutorul averii, impun plutocrația (**1**). — Din fr. **plutocratie,** germ. **Plutokratie.**

PLUTÓN[1], *plutoane,* s.n. **1.** Subunitate militară mai mică decât compania, alcătuită din trei sau patru grupe. ✧ *Pluton de execuție* = unitate militară care execută prin împușcare pe cei osândiți la moarte. ✦ P. anal. Grup de persoane cu preocupări sau ocupații comune. ✦ P. ext. Stol, pâlc. **2.** Grup compact și omogen de concurenți sportivi care se află într-o anumită poziție pe parcursul unei curse de alergări, caiac-canoe, ciclism etc. [Var.: (pop.) **plotón** s.n.] — După fr. **peloton,** it. **plotone.**

PLUTÓN[2], *plutoni,* s.m. Corp de roci magmatice, în general de dimensiuni mari, fixat prin intruziune în masa unor strate sedimentare. — Din fr. **pluton.**

PLUTONÉR s.m. v. **plutonier.**

PLUTONIÁN, -Ă, *plutonieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Referitor la Pluton (zeul grec al Infernului). **2.** Adj., s.m. și f. (Adept) al plutonismului. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **plutonien.**

PLUTÓNIC, -Ă, *plutonici, -ce,* adj. (Despre roci eruptive și despre corpurile pe care le alcătuiesc) Care s-a format prin acțiunea vulcanilor în adâncul scoarței terestre. ✧ *Rocă plutonică* = nume dat rocilor abisale și intrusive. — Din fr. **plutonique.**

PLUTONIÉR, *plutonieri,* s.m. Grad de subofițer imediat superior sergentului-major; persoană care are acest grad. ✧ *Plutonier-major* = grad de subofițer imediat superior plutonierului; persoană care are acest grad. *Plutonier-adjutant* = cel mai mare grad de subofițer, imediat superior plutonierului-major; persoană care are acest grad. [Pr.: *-ni-er.* — Var.: (pop.) **plutonér, plotonér, plotoniér** s.m.] — **Pluton**[1] + suf. *-ier.*

PLUTONÍSM s.n. **1.** Totalitatea proceselor geologice legate de mișcarea topiturilor magmatice la mari adâncimi în scoarța terestră. **2.** Concepție geologică care consideră că formarea rocilor s-ar datora numai topiturilor magmatice. — Din fr. **plutonisme.**

PLUTONÍT, *plutonite,* s.n. Roci magmatice consolidate în adâncurile scoarței terestre. — Din **pluton**[2]**.**

PLUTÓNIU s.n. Element chimic de sinteză, radioactiv, obținut din uraniu, capabil să întrețină reacții nucleare în lanț, folosit la obținerea energiei nucleare prin bombardarea cu neutroni. — Din fr. **plutonium.**

PLUTUÍ, *plutuiesc,* vb. IV. Tranz. A supune pielile tăbăcite unei operații de finisare, tratându-le cu săruri de crom, pentru a le face moi și a le da un aspect plăcut. — **Plută**[2] + suf. *-ui.*

PLUTUÍRE, *plutuiri,* s.f. Acțiunea de *a plutui* și rezultatul ei; plutuit. — V. **plutui.**

PLUTUÍT s.n. Plutuire. — V. **plutui.**

PLUVIÁL, -Ă, *pluviali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre ape) Produs de ploaie. **2.** S.n. Interval de timp din pleistocen cu precipitații abundente în zona tropicală. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **pluvial,** lat. **pluvialis.**

PLUVIODENUDÁRE, *pluviodenudări,* s.f. Acțiunea de denudație exercitată de scurgerea apelor provenite din precipitații. [Pr.: *-vi-o-*] — Cf. p l u v i a l și d e n u d a r e (rar „denudație").

PLUVIOGRÁF, *pluviografe,* s.n. Pluviometru care înregistrează automat cantitatea și intensitatea precipitațiilor atmosferice. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluviographe.**

PLUVIOGRÁMĂ, *pluviograme,* s.f. (Met.) Diagramă obținută la pluviograf. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluviogramme.**

PLUVIOMÉTRIC, -Ă, *pluviometrici, -ce,* adj. Referitor la pluviometru; care ține de pluviometru. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluviométrique.**

PLUVIOMETRÍE s.f. Măsurare a cantității de precipitații căzute într-un interval de timp pe o anumită suprafață. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluviométrie.**

PLUVIOMÉTRU, *pluviometre,* s.n. Aparat folosit pentru determinarea cantității de precipitații atmosferice căzute într-un anumit interval de timp pe o anumită suprafață. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluviomètre.**

PLUVIÓS, -OÁSĂ, *pluvioși, -oase,* adj. Ploios. [Pr.: *-vi-os*] — Din fr. **pluvieux.**

PLUVIOSCÓP, *pluvioscoape,* s.n. Aparat care înregistrează ora, durata și cantitatea ploii căzute într-o anumită regiune. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluvioscope.**

PLUVIÓSE s.m. A cincea lună din calendarul republican francez (20 ianuarie – 18 februarie). [Pr.: *plüvióz*] — Cuv. fr.

PLYMOUTH s.n. Rasă de găini cu producție mixtă (carne și ouă), crescută și în România. [Pr.: *plímăs*] — Cuv. engl.

PNEU, *pneuri,* s.n. Ansamblu format dintr-o cameră de aer comprimat și o anvelopă, fixat la roțile anumitor (auto)vehicule. — Din fr. **pneu,** germ. **Pneu.**

PNEUMÁTIC, -Ă, *pneumatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre mașini, aparate, utilaje etc.) Care funcționează cu aer comprimat. ✦ Care este folosit la comprimarea sau la deplasarea aerului. **2.** S.f. Parte a fizicii care studiază proprietățile aerului și ale altor gaze. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumatique,** lat. **pneumaticus,** it. **pneumatico.**

PNEUMATOLÍT, *pneumatolite,* s.n. (La pl.) Roci magmatice ale căror minerale sunt formate prin fenomenul de pneumatoliză. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumatolyte.**

PLEUMATOLÍTIC, -Ă, *pneumatolitici, -ce,* adj. Referitor la pneumatoliză, care ține de pneumatoliză. ✧ (Geol.) *Fază pneumatolitică* = etapă în procesul de diferențiere magmatică în care topiturile magmatice se caracterizează printr-un conținut bogat în componenți volatili, cărora le conferă o mare fluiditate. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumatolytique.**

PNEUMATOLÍZĂ s.f. Totalitatea fenomenelor provocate de acțiunea emanațiilor gazoase dezvoltate din magmă asupra rocilor înconjurătoare cu care ajung în contact. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumatolyse.**

PNEUMATÓZĂ, *pneumatoze,* s.f. Îngrămădire de gaze în cavitățile organismului. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumatose.**

PNEUMOCÓC, *pneumococi,* s.m. Diplococ gram-pozitiv, care provoacă la oameni pneumonia și alte infecții ale arborelui respirator, iar la animale septicemia. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumocoque.**

PNEUMOCÓCIC, -Ă, *pneumococici, -ce,* adj. Provocat de pneumococ, referitor la pneumococ; care ține de pneumococ. [Pr.: *pne-u-*] — **Pneumococ** + suf. *-ic.*

PNEUMOCONIÓZĂ, *pneumoconioze,* s.f. Boală pulmonară cronică cu caracter profesional, consecință a iritației provocate de inhalarea masivă, îndelungată și de fixarea pe plămâni a unor pulberi (de azbest, cărbune, dioxid de siliciu, de fier etc.), care determină inflamația și apoi sclerozarea lor. [Pr.: *pne-u-mo-co-ni-o-*] — Din fr. **pneumoconiose.**

PNEUMOENTERÍTĂ, *pneumoenterite,* s.f. Pneumonie contagioasă la porci, provocată de un microb, a cărei evoluție se prezintă la început ca o complicație a pestei porcine. [Pr.: *pne-u-mo-en-*] — Din fr. **pneumo-entérite.**

PNEUMOGÁSTRIC, -Ă, *pneumogastrici, -ce,* adj. Care este comun plămânilor și stomacului. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumogastrique.**

PNEUMOGRÁF, *pneumografe,* s.n. Aparat care înregistrează amplitudinea și frecvența mișcărilor respiratorii ale toracelui. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumographe,** germ. **Pneumograph.**

PNEUMOGRAFÍE, *pneumografii,* s.f. (Med.) Radiografie a unei regiuni anatomice după injectarea unui gaz. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumographie.**

PNEUMOLÓG, -Ă, *pneumologi, -ge,* s.m. și f. Medic specialist în pneumologie. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumologue.**

PNEUMOLÓGIC, -Ă, *pneumologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la pneumologie, de pneumologie. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumologique.**

PNEUMOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază bolile plămânului. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumologie.**

PNEUMÓNIC, -Ă, *pneumonici, -ce,* adj. Privitor la bolile de plămâni; propriu bolilor de plămâni. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumonique.**

PNEUMONÍE, *pneumonii,* s.f. Inflamație a unui lob sau a unui segment pulmonar, provocată în mod obișnuit de pneumococ sau de virusuri și care se manifestă prin febră, tuse, junghiuri, frisoane, expectorații. ✧ *Dublă pneumonie* = pneumonie care afectează ambii plămâni. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumonie.**

PNEUMOPATÍE, *pneumopatii,* s.f. Nume generic dat tuturor afecțiunilor pulmonare. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumopathie.**

PNEUMOPERITONÉU, *pneumoperitonee,* s.n. **1.** Pătrundere accidentală a aerului sau a altor gaze în cavitatea peritoneală. **2.** Introducere de oxigen sau de alt gaz în cavitatea peritoneală, în scop terapeutic sau pentru stabilirea diagnosticului. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumopéritoine.**

PNEUMORAGÍE, *pneumoragii,* s.f. Hemoragie pulmonară care survine în diferite boli de inimă. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumorragie.**

PNEUMOTERAPÍE, *pneumoterapii,* s.f. Metodă de tratament în bolile pulmonare care folosește inspirarea aerului comprimat sau rarefiat. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumothérapie.**

PNEUMOTOMÍE, *pneumotomii,* s.f. Secționare a unui plămân în vederea extragerii puroiului sau a unei tumori aflate în interiorul lui. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumotomie.**

PNEUMOTORÁX, *pneumotoraxuri,* s.n. **1.** Pătrundere a aerului în cavitatea pleurală, din cauza perforării plămânului sau a peretelui toracic. *Pneumotorax spontan. Pneumotorax accidental.* **2.** Metodă de tratare a tuberculozei pulmonare, constând în introducerea artificială a aerului în cavitatea pleurei pentru a comprima și a imobiliza plămânul bolnav până la însănătoșire. *Pneumotorax artificial. Pneumotorax terapeutic.* [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumothorax.**

PNEUMOTRÓP, -Ă, *pneumotropi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre microorganisme) Care manifestă o afinitate specială pentru țesutul pulmonar. **2.** S.m. Virus care provoacă leziuni în aparatul respirator, la oameni și la animale. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumotrope.**

POÁLĂ, *poale,* s.f. **I. 1.** Partea de jos a unui veșmânt femeiesc sau a unor obiecte de îmbrăcăminte (încheiate în față); tivitură a unui obiect de îmbrăcăminte; partea de la talie în jos, mai largă, a unor veșminte; (pop.) fustă. ✧ Loc. adv. *La poala* (sau *la poalele) cuiva* = **a)** înaintea, la picioarele cuiva; **b)** la voia, la bunul-plac al cuiva. ✧ Expr. *A se ține de poala* (sau *poalele) cuiva* = **a)** (despre copii) a sta în preajma sau sub ocrotirea mamei, a nu se depărta de ea; **b)** a urmări cu insistență pe cineva, a se ține scai de cineva. *A-l trage* (pe cineva) *copiii de poale* = a avea copii mici, familie numeroasă, a avea greutăți familiale. (Fam.; despre femei) *A ține* (pe cineva) *la* (sau *de) poala* (sau *poalele) ei* = a nu-i lăsa (cuiva) prea multă libertate de acțiune, a-l ține din scurt, a dispune de cineva. *A-și da poalele peste cap* sau *a-și lua* (ori *a-și pune) poalele în cap* = a nu mai ține socoteală de nimic, a depăși orice limită; a da pe față un caracter josnic, imoral. *A săruta poala* (sau *poalele) cuiva* = a săruta partea de jos a hainei unui suveran în semn de supunere și respect, potrivit unui obicei azi ieșit din uz; a se închina; *p. ext.* a se prosterna, a se umili. ✦ *(Plăcintă cu) poale* (sau *poalele)-n brâu* = plăcintă făcută din bucăți pătrate de aluat, ale cărei colțuri se întorc peste umplutură, formând un fel de plic. **2.** Partea corpului cuprinsă între brâu și genunchi, împreună cu partea de îmbrăcăminte corespunzătoare, la o persoană care șade; partea de jos și din față a unei fuste, a unui șorț etc. adusă în sus și ținută cu mâna sau prinsă în brâu, formând o adâncitură în care se pot aduna ori duce anumite lucruri. ✧ Loc. adv. *Cu poala* = în cantitate mare, mult. ✧ Expr. (Rar) *A duce pe cineva în poală* = a ocroti, a proteja pe cineva. ✦ Cantitatea de lucruri care pot fi duse într-o poală (**I 2**). *O poală de ouă.* **3.** Spec. (La pl.) Bucată de pânză frumos lucrată cu care se împodobește o

icoană sau cu care se acoperă masa din altar. **4.** Parte marginală a unei piei (care acoperea abdomenul şi picioarele animalului). **II.** P. anal. **1.** Margine a unei păduri situată de obicei mai în vale. **2.** Parte a cerului mărginită de linia orizontului; zare. **3.** (La pl.) Zonă mai largă de la baza unei forme de relief înalte (munte, deal, pisc etc.). ✦ Partea de jos a unei clădiri, a unui zid; bază, temelie. ✦ Partea de jos a coroanei unui copac. **III.** Compuse: (Bot.) *poala-rândunicii* sau *poala-Maicii-Domnului* = volbură; *poala-Sfîntei-Mării* = plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina înaltă, cu frunze mici, aromate şi flori albe *(Nepeta nuda).* **IV.** (Pop.; în sintagma) *Poală-albă* = leucoree. — Din sl. **pola.**

POÁMĂ, *poame,* s.f. **1.** Rodul comestibil al pomilor fructiferi; *p. gener.* fruct. ✧ Expr. *Poamă acră* = persoană urâcioasă, cicălitoare, rea. ✦ Fruct fals cu endocarpul membranos şi mezocarpul cărnos, provenit din dezvoltarea şi modificarea receptaculului florii. **2.** (La pl.) Fructe tăiate felii, uscate la soare sau în cuptoare (speciale) pentru a fi păstrate pentru iarnă. **3.** (Reg.; la sg. cu sens colectiv) Struguri. ✦ Stafidă. ✦ Viţă-de-vie. ✦ (La pl.) Coacăz. **4.** Fig. Persoană lipsită de seriozitate şi de caracter; om de nimic, ticălos, derbedeu. ✦ Femeie imorală, uşuratică, stricată. **5.** Compuse: (Bot.; reg.) *poama-câinelui* = **a)** verigar; **b)** barba-caprei; *poame-de-runc* = zmeur; *poama-vulpii* = **a)** dalac; **b)** remf; *poama-momiţei* = vuietoare; *poamele-mâţei* = arăriel; *poame-de-pământ* = cartof. — Lat. **poma.**

POANSÓN, *poansoane,* s.n. **1.** Unealtă construită dintr-o tijă de oţel sau de alt metal dur, de formă conică, triunghiulară etc., cu vârful gravat în relief, care serveşte la perforarea sau la marcarea prin presare a unor obiecte de metal, la confecţionarea unor matriţe, la baterea medaliilor etc. ✦ Instrument ascuţit din oţel, folosit în tehnica gravurii. **2.** Piesă a unei matriţe, cu un contur cu muchii tăietoare sau cu o suprafaţă de lucru plană sau profilată, care serveşte la decupare, detaşare, imprimare etc. prin deformare plastică. **3.** Unealtă cilindrică de os, cu vârful ascuţit, cu care se perforează pânza şi se dă formă rotundă unor puncte de broderie cu găuri. [Pl. şi: *poansonuri*] — Din fr. **poinçon.**

POANSONÁ, *poansonez,* vb. I. Tranz. A găuri, a perfora sau a marca cu un poanson. ✦ A grava cu poansonul. — Din fr. **poinçonner.**

POANSONÁJ, *poansonaje,* s.n. Poansonare. — Din fr. **poinçonnage.**

POANSONÁRE, *poansonări,* s.f. Acţiunea de *a poansona* şi rezultatul ei; poansonaj. — V. **poansona.**

POANSONÉZĂ, *poansoneze,* s.f. Maşină de poansonat; presă de perforat. — Din fr. **poinçonneuse.**

POANTÁ vb. I v. **ponta[3].**

POÁNTĂ, *poante,* s.f. **1.** Momentul cel mai de efect, punctul culminant al unei glume, al unei epigrame, al unei anecdote; ceea ce dă expresie, vioiciune unei opere literare sau artistice. **2.** Extremitatea anterioară a piciorului unei balerine; vârf. ✦ Porţiune a piciorului unei balerine cuprinsă între gleznă şi degete. ✦ Poziţie în baletul clasic, executată de obicei de femei, care constă în ridicarea şi deplasarea pe vârful degetelor şi cu falangele bine întinse, cu ajutorul unor pantofi speciali legaţi de gleznă. ✦ (La pl.) Papuci speciali, cu vârful alungit şi întărit, legaţi de gleznă, pe care îi poartă balerinele. — Din fr. **pointe.**

POÁNTER s.m. v. **pointer.**

POÁNTILÍSM s.n. v. **pointillism.**

POANTILIST, -Ă adj., s.m. şi f. v. **pointillist.**

POANTÓU, *poantouri,* s.n. Arc de reglare a unui carburator, care serveşte la deschiderea şi închiderea accesului combustibilului în carburator. — Din fr. **pointeau.**

POÁRĂ s.f. (Reg.) Ceartă, vrajbă, gâlceavă. ✧ Loc. adv. *În poară* = împotrivă, în contra, în ciudă. ✧ Expr. *A se pune în poară* (cu cineva) = a se contrazice cu cineva, a se împotrivi cuiva, a se lua la ceartă. — Din sl. **pora.**

POÁRCĂ, *poarce,* s.f. **1.** (Pop.) Scroafă. **2.** Joc de copii, la care unul dintre jucători, numit porcar, împinge cu un băţ spre o groapă o minge, o bilă etc., în timp ce ceilalţi jucători încearcă să-i oprească trecerea; *p. ext.* minge, bilă etc. cu care se joacă acest joc. ✧ Expr. *A bate poarca* = a juca jocul descris mai sus. — Lat. **porca.**

POÁRTĂ, *porţi,* s.f. **1.** Deschidere amenajată într-un zid, într-un gard etc. în care s-au prins cu balamale tăblii de lemn, de fier etc. pentru a permite accesul din interior în exterior şi invers; deschizătura împreună cu tăbliţa, cu balamalele etc.; tăblia care închide deschizătura. ✧ Loc. adv. *Poartă-n poartă cu cineva* = faţă în faţă, vizavi, peste drum. ✧ Expr. *A bate la toate porţile* (sau *la porţile cuiva*) = a se adresa tuturor, solicitând sprijin, ajutor într-o împrejurare grea. *Poartă de scăpare* = mijloc de a ieşi dintr-o situaţie dificilă. *A sta* (sau *a rămâne, a se uita*) *ca viţelul la poarta nouă* = a sta (sau a rămâne, a se uita) uimit, nedumerit, dezorientat (în faţa unei situaţii noi şi neaşteptate, căreia nu-i poţi face faţă). ✦ Intrare într-o cetate sau într-un oraş. ✦ Regiune periferică din jurul unui oraş, al unui ţinut, al unei ţări; margine, hotar. ✦ Fig. Cale de acces; posibilitate de a realiza ceva, mijloc. **2.** Uşă la intrarea principală a unei clădiri; *p. ext.* casă, gospodărie. ✧ Expr. *Din poartă în poartă* = din casă în casă, dintr-un loc într-altul. **3.** Arcul pe care îl formează o conductă de aer comprimat traversând galeria unei mine. **4.** Cadru format din două bare verticale unite la capătul de sus printr-o bară orizontală (de care se prinde o plasă), instalat pe terenurile de sport, în care se urmăreşte introducerea mingii sau a pucului la unele jocuri sportive (fotbal, handbal, hochei etc.). **5.** Vale îngustă prin care o apă îşi deschide trecerea între două şiruri de munţi; pas, trecătoare, defileu. ✦ Loc îngust între pereţii de stâncă ai vârfurilor de munte prin care se trece pe alt versant. **6.** (Înv.; în epoca suzeranităţii turceşti asupra Ţărilor Române) Reşedinţa, curtea sultanului sau a unui paşă; *p. ext.* Imperiul Otoman. — Lat. **porta.**

POBEDÍT s.m. Carbură de wolfram şi cobalt, cu duritate mare. — Din rus. **pobedit.**

POC interj. Cuvânt care redă un sunet (înfundat) produs de lovirea cu (sau de) un obiect tare, de o izbitură, de descărcarea unei arme, de ceva care plesneşte sau crapă, de bătăile (repetate) în uşă etc. — Onomatopee.

POCAIÁNIE, *pocaianii,* s.f. **1.** (Înv.) Pocăinţă. ✦ Una dintre cele şapte taine ale Bisericii creştine. **2.** (Înv. şi reg.) Penitenţă pentru ispăşirea păcatelor; *p. ext.* pedeapsă, suferinţă, chin. [Pr.: *-ca-ia-*. — Var.: (înv. şi reg.) **pocánie** s.f.] — Din sl. **pokajanije.**

POCÁL, *pocale,* s.n. Vas de diferite forme şi mărimi, cu deschizătură largă, folosit mai ales pentru băut. ✦ Conţinutul unui pocal. [Pl. şi: *pocaluri.* — Var.: **bocál** s.n.] — Din germ. **Pokal,** sb. **bokal.**

POCÁNIE s.f. v. **pocaianie.**

POCĂÍ, *pocăiesc,* vb. IV. Refl. **1.** (În practicile creştine) A-şi mărturisi păcatele săvârşite, a se căi şi a căuta să obţină iertare prin post şi rugăciuni. ✦ A manifesta părere de rău, a avea remuşcări, a se căi pentru o faptă, o greşeală etc. ✦ Tranz. fact. A face pe cineva să-şi mărturisească păcatele sau greşelile şi să se căiască de ele. **2.** A deveni adept al anumitor secte religioase creştine. — Din sl. **pokajati sen.**

POCĂIÁLĂ, *pocăieli,* s.f. (Rar) Pocăinţă. [Pr.: *-că-ia-*] — **Pocăi** + suf. *-eală.*

POCĂÍNŢĂ, *pocăinţe,* s.f. (În practicile creştine) Căinţă pentru păcatele săvârşite; *p. gener.* regret pentru o faptă rea, o greşeală etc.; pocăială. — **Pocăi** + suf. *-inţă.*

POCĂÍRE s.f. Faptul de *a se pocăi.* — V. **pocăi.**

POCĂÍT, -Ă, *pocăiţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se căieşte. **2.** S.m. şi f. Adept al unei secte creştine apărute în Ungaria în jurul anului 1825, care consideră pocăinţa mai presus de orice virtute; *p. gener.* adept al unor secte religioase creştine, sectant. — V. **pocăi.**

POCĂNÍ vb. IV v. **pocni.**

POCĂNÍRE s.f. v. **pocnire.**

POCĂNÍT s.n. v. **pocnit.**

POCĂNITÚRĂ s.f. v. **pocnitură.**

POCÂLTÍ, *pocâltesc,* vb. IV. Refl. (Înv. şi reg.) A slăbi foarte mult; a fi istovit de foame. — Et. nec.

POCÂLTÍRE s.f. (Înv. şi reg.) Faptul de *a se pocâlti.* — V. **pocâlti.**

POCÂLTÍT, -Ă, *pocâlţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Slăbit (de foame); foarte flămând, hămesit. — V. **pocâlti.**

POCÂNZÉU, *pocânzei,* s.m. (Reg.) Persoană care are anumite atribuţii în timpul unei nunţi ţărăneşti; vornicel. — Et. nec.

POCEÁLĂ, *poceli,* s.f. **1.** Urâţenie fizică, sluţenie. ✧ Expr. (Arg.) *A lua la pocea*lă (pe cineva) = a bate foarte tare pe cineva (desfigurându-l). **2.** (Pop.) Boală a oamenilor (care, după credinţele populare, ar fi provocată de duhuri rele); *spec.* epilepsie. — **Poci** + suf. *-eală.*

PÓCHER, *pochere,* s.n. Numele unui joc de cărţi în care fiecare jucător dispune de cinci cărţi, cu care poate să câştige dacă are combinaţia cea mai bună sau dacă reuşeşte să-i convingă pe adversari de acest lucru. [Scris şi: *poker.* — Pr.: *pócăr*] — Din fr., engl. **poker.**

POCHERÁŞ, *pocheraşe,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *pocher.* — **Pocher** + suf. *-aş.*

POCHERÍST, -Ă, *pocherişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Jucător de pocher. — **Pocher** + suf. *-ist.*

POCHÍVNIC s.m. v. **popilnic.**

POCÍ, *pocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) schimba în rău înfăţişarea sau forma; a (se) urâţi, a (se) strâmba, a (se) schimonosi. **2.** Tranz. (În superstiţii) A desfigura, a sluţi; *spec.* a deochea. **3.** Tranz. (Rar) A meni cuiva ceva rău, a cobi. — Din **potcă.**

PÓCIE, *pocii,* s.f. (Reg.) **1.** Arac. **2.** (La pl.) Pari cu care se împrejmuieşte un loc; pari subţiri cu un mănunchi de iarbă în vârf, cu care se delimitează unele parcele, porţiuni de teren etc. **3.** Bătul undiţei. — Et. nec.

POCINÓC s.n. v. **pocinog.**

POCINÓG, *pocinoage,* s.n. **1.** Întâmplare rea, neplăcută; bucluc, belea; boroboaţă. **2.** (Reg.) Început (de bun augur); saftea. [Var.: **pocinóc** s.n.] — Din sl. **počinŭkŭ.**

POCÍRE, *pociri,* s.f. Faptul de *a (se) poci.* — V. **poci.**

POCÍT, -Ă, *pociţi, -te,* adj. **1.** (Despre fiinţe; adesea substantivat) Diform, slut, desfigurat; (despre lucruri) deformat, stâlcit, caraghios; bizar. **2.** (În credinţele populare) Nefast, funest; *p. ext.* supărător, rău, cu ghinion. ✧ Expr. *A avea gură pocită* sau *a fi pocit la gură* = a prevesti lucruri neplăcute, a face pronosticuri nefavorabile; a cobi. — V. **poci.**

POCITÁNIE, *pocitanii,* s.f. Fiinţă diformă, slută, hidoasă, desfigurată; pocitură, sluţenie, monstru. ✦ Lucru bizar, ciudat; bazaconie, ciudăţenie. — **Pocit** + suf. *-anie.*

POCITÚRĂ, *pocituri,* s.f. **1.** Faptul de a poci sau de a fi pocit; schimonosire, desfigurare, poceală. **2.** Pocitanie. — **Poci** + suf. *-tură.*

POCIÚMB, *pociumbi,* s.m. (Înv. şi pop.) **1.** Fiecare dintre parii lungi care servesc la susţinerea sau la fixarea unui gard, a unui perete, a unor plante etc.; ţăruş, stâlp. ✦ Spec. Lemnul în jurul căruia se roteşte vârtelniţa. **2.** (Înv. şi reg.) Trunchi de copac rămas în pământ după tăiere; butuc. — Et. nec.

POCLÁD s.n. v. **pocladă.**

POCLÁDĂ, *poclăzi,* s.f. (Reg.) Ţesătură de casă mitoasă, de obicei din lână nevopsită, folosită ca pătură sub şaua calului, ca învelitoare sau ca aşternut. [Var.: **plocádă, plocátă** s.f., **plocát, poclád** s.n.] — Din sl. **pokladaŭ.**

POCLÁU, *poclăie,* s.n. Unealtă de pescuit în formă de sac cu gura largă, cu colţurile fixate de două prăjini lungi cu ajutorul cărora este purtată prin apă de doi oameni. — Et. nec.

POCLÍT, *poclituri,* s.n. (Reg.) Coşul trăsurii. ✦ Coviltir (la car, căruţă etc.). — Et. nec.

POCLÓN s.n. v. **plocon.**

POCNEÁLĂ, *pocneli,* s.f. Faptul de *a pocni; p. ext.* pocnet. [Pl. şi: *pocnele*] — **Pocni** + suf. *-eală.*

PÓCNET, *pocnete,* s.n. **1.** Zgomot caracteristic (surd şi puternic) produs de o lovitură, de o izbitură etc., precum şi de ardere, de o explozie, de descărcarea unei arme etc.; pocnitură. **2.** Zgomot caracteristic produs de spargere, de crăpare etc. — **Pocni** + suf. *-et.*

POCNÍ, *pocnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A răsuna cu un zgomot scurt şi sec; a detuna. ✦ (Despre uşi, ferestre etc.) A se izbi, a se trânti cu putere şi cu zgomot. ✦ Fig. A izbucni pe neaşteptate, a se declanşa. ✦ (Despre încheieturi, oase, degete) A trosni (prin întindere sau răsucire). ✧ Expr. *A-i pocni* (cuiva) *fălcile* = a-i trosni cuiva fălcile. **2.** Tranz. şi intranz. (Adesea fig.) A lovi scurt şi cu putere. ✦Tranz. A lovi drept în ţintă. **3.** Intranz. A se sparge, a crăpa (cu violenţă şi zgomot). ✦A se rupe (prin întindere, solicitare prea mare etc.). [Var.: **pocăní** vb. IV] — **Poc** + suf. *-(ă)ni.*

POCNÍRE s.f. Acţiunea de *a pocni.* [Var.: **pocăníre** s.f.] — V. **pocni.**

POCNÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a pocni.* [Var.: **pocănít** s.n.] — V. **pocni.**

POCNITOÁRE, *pocnitori,* s.f. **1.** Nume dat unor jucării de copii care pocnesc când sunt atinse sau mişcate. **2.** Şfichi (la bici). **3.** (Bot.) Plesnitoare. — **Pocni** + suf. *-toare.*

POCNITÚRĂ, *pocnituri,* s.f. Pocnet. [Var.: **pocănitúră** s.f.] —**Pocni** + suf. *-tură.*

POCROVĂŢ, *pocrovеţe,* s.n. Bucată de pânză folosită pentru acoperirea unor obiecte de cult în religia creştină. [Var.: **procovăţ** s.n.] — Din sl. **pokrovĭci.**

POD, *poduri,* s.n. **I. 1.** Construcţie de lemn, de piatră, de beton, de metal etc. care leagă între ele malurile unei ape sau marginile unei depresiuni de pământ, susţinând o cale de comunicaţie terestră (şosea sau cale ferată) şi asigurând continuitatea căii peste un obstacol natural sau artificial. ✧ *Pod de gheaţă* = strat continuu de gheaţă care acoperă în întregime suprafaţa unui râu sau a unui lac ca urmare a unei perioade îndelungate de temperatură scăzută a aerului. *Pod carstic* = porţiune a tavanului unei peşteri rămasă suspendată în urma prăbuşirii acestuia. *Pod plutitor* (sau *umblător)* = bac. ✧ Expr. *A face pod cu palma mâinii* = a pune mâna streaşină la ochi pentru a putea vedea mai bine. (Sport) *A face podul* = a face o figură caracteristică prin îndoirea corpului pe spate în semicerc, cu sprijin pe mâini şi pe picioare. ✦ Pod (**I 1**) demontabil, format dintr-un şir de bărci sau de plute legate de ancore sau de piloţi. *Pod de vase.* ✦ Punte suspendată (mobilă) la o cetate sau la un castel medieval. **2.** Platformă având forma asemănătoare cu a unui pod (**I 1**) şi care serveşte ca loc de lucru, ca element de protecţie etc.; *spec.* macara cu scheletul în formă de pod (**I 1**), pe care se deplasează aparatul de ridicare şi de transportare a greutăţilor. ✦ *Pod-basculă* = basculă prevăzută cu o platformă pe care se cântăresc în staţiile de cale ferată vagoanele încărcate cu marfă. *Pod rulant* = macara mobilă care se deplasează pe o cale de rulare. *Pod basculant* = pod metalic mobil, destinat circulaţiei vagonetelor între rampele puţurilor de mină şi colivia de extracţie. *Podul sondei* = platformă folosită ca rampă pentru materialul tubular care se introduce sau se extrage din sondă. *Pod de siguranţă* = platformă prevăzută cu deschideri pentru trecere, montată din loc în loc într-un puţ de mină pentru a opri căderea unei persoane care ar aluneca pe scări sau pentru a reţine o rocă desprinsă din pereţi. **3.** (Înv.) Puntea unei nave. **4.** (Înv.) Pavaj din scânduri groase de stejar cu care se acopereau străzile; caldarâm; *p. ext.* stradă, uliţă pavată cu scânduri. *Podul Mogoşoaiei.* **5.** (În practicile religiei creştine ortodoxe) Bucată de pânză îngustă şi lungă care se aşterne din loc în loc pe parcursul unui cortegiu mortuar. **II.** Spaţiul dintre acoperiş şi planşeul superior al unei clădiri. ✧ Loc. adv. *Din pod în pivniţă* = în întregime, complet. ✧ Expr. *A călca* (sau *a se uita) (ca) din pod,* se spune despre un om plin de sine, îngâmfat, încrezut. *A cădea ca din pod* = a rămâne surprins, uimit, dezorientat, buimac. *A călca ca din pod* = a merge cu paşi nesiguri, greu. ✦ P. ext. Tavan, plafon. **III.** P. anal. **1.** (În sintagmele) *Podul mâinii* = dosul mâinii. *Podul palmei* = partea interioară a mâinii, de la încheietura cu antebraţul până la degete. **2.** Lucrare protetică dentară, metalică sau mixtă, folosită ca metodă terapeutică. — Din sl. **podŭ.**

PODÁGRĂ s.f. Gută localizată la membrele inferioare, afectând îndeosebi degetul mare al piciorului. — Din ngr. **podághra.**

PODÁN, *podani,* s.m. (Înv. şi reg.) Persoană care era supusă la bir. ✦ Clăcaş; şerb. — Din pol. **poddany.**

PODÁR, *podari,* s.m. **1.** Persoană care manevrează un pod mobil; *p. ext.* persoană care încasează taxa de trecere peste un pod (**I 1**). ✦ Persoană care avea în pază un pod (**I 1**) ✦ (Mil.; înv.) Pontonier. **2.** Persoană care lucrează la un pod (**I 1, 2**). **3.** (Înv.) Măturător de stradă. — **Pod** + suf. *-ar.*

PODÁRĂ, *podare,* s.f. Locul geometric al picioarelor perpendicularelor coborâte dintr-un punct dat pe tangentele la o curbă sau pe planele tangente la o suprafaţă. — Din fr. **podaire.**

PODĂRÍT, *podărituri,* s.n. (Pop.) Taxă care se încasa pentru trecerea peste un pod (**I 1**) sau care se percepe pentru transportul cu un pod umblător. — **Pod** + suf. *-ărit.*

PODĂRÍŢĂ, *podărițe,* s.f. (Rar) Femeie care conduce un pod umblător. — **Podar** + suf. *-iţă.*

PODBÁL s.m. v. **podbeal.**

PODBEÁL, *podbeli,* s.m. Plantă mică erbacee din familia compozeelor, cu rizom cărnos şi flori galbene, folosită în medicină, iar uneori şi în alimentaţie *(Tussilago farfara).* [Var.: **podbal** s.m., **podbeálă** s.f.] — Din bg., sb. **podbel.**

PODBEÁLĂ s.f. v. **podbeal.**

PODEÁ, *podele,* s.f. **1.** Înveliş care acoperă planşeul unei încăperi, confecţionat din diferite materiale (scândură, piatră, cărămidă etc.); pardoseală, duşumea; fiecare dintre scândurile folosite la pardositul unei încăperi, al unei construcţii. **2.** (Înv. şi reg.) Tavan (de scânduri); fiecare dintre scândurile care alcătuiesc tavanul unei case. **3.** (Înv.) Pavaj (de scânduri); fiecare dintre scândurile care se foloseau la pavarea unei străzi, a unei curţi, a unui pod etc. [Pl. şi: *podeli.* — Var.: **podeálă** s.f.] — Et. nec.

PODEÁLĂ s.f. v. **podea.**

PODEÁŢĂ, *podeţe,* s.f. (Rar) Platformă, estradă, podium. — **Pod** + suf. *-eaţă.*

PODÉŢ, *podeţe,* s.n. Diminutiv al lui *pod* (**I 1**); poduleţ, podişcă (**1**), poduţ[2], podiş (**2**), podişor, podurel. ✦ Scândură, pod mic, rudimentar, aşezat peste şanţul de la marginea drumului (pentru a permite accesul în curte); podişcă (**1**). — **Pod** + suf. *-eţ.*

PODGHIÁZ s.n. v. **poghiaz.**

PODGOREÁN, -Ă, *podgoreni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Din regiunile viilor, din podgorie. **2.** S.m. şi f. Persoană care posedă o podgorie sau care se ocupă cu cultivarea şi îngrijirea viţei-de-vie; viticultor. — **Podgorie** + suf. *-ean.*

PODGOREÁNCĂ, *podgorence,* s.f. Podgoreană. — **Podgorean** + suf. *-că.*

PODGÓRIE, *podgorii,* s.f. **1.** Zonă, de obicei deluroasă, cultivată cu plantaţii masive de viţă-de-vie (care asigură producerea unui anumit tip de vin); regiune viticolă. **2.** (Înv.) Regiune de la poalele unui munte sau ale unui deal. [Acc. şi: *podgoríe*] — Din sl. **podŭgorije.**

PODGORÍU, -ÍE, *podgorii,* adj. (Rar) Acoperit cu vii, bogat în podgorii. — **Podgorie** + suf. *-iu.*

PODÍ, *podesc,* vb. IV. Tranz. A pune podea, a acoperi sau a căptuşi cu scânduri; a pardosi. ✦ A acoperi (provizoriu) cu scânduri un şanţ sau o săpătură (pentru a înlesni trecerea oamenilor şi a vehiculelor). — Din **pod.**

PODIDÍ, *podidesc,* vb. IV. Tranz. (Despre râs şi, mai ales, despre plâns) A cuprinde (pe cineva) cu putere, năvalnic; a năpădi. ✦ (Despre dor, somn, griji etc.) A copleşi, a răzbi. ✦ (Despre lacrimi, sânge etc.) A porni să curgă brusc şi cu putere (pe nas sau pe gură); a ţâşni, a izbucni, a năpădi. — Et. nec.

PÓDINĂ, *podini,* s.f. **1.** Pardoseală de scânduri la casă, la pod etc.; (înv. şi reg.) fiecare dintre scândurile care alcătuiesc un tavan, un pavaj etc. ✦ (La pl.) Obligaţie, în Evul Mediu, a negustorilor (braşoveni) din Ţara Românească de a întreţine străzile din Bucureşti pavate cu scânduri. ✦ (La pl.) Taxă percepută în trecut, la Iaşi, pe carele cu produse care intrau în oraş, în scopul întreţinerii străzilor. **2.** (Pop.) Suport pe care se clădeşte claia sau stogul pentru a le feri de umezeală; partea de jos a stogului. **3.** (Reg.) Platformă de scânduri înălţată deasupra terenului, pentru a folosi ca loc de observaţie. **4.** (Reg.) Podiş. — Din rus., sb. **podina,** ucr. **podyna.**

PODÍRE, *podiri,* s.f. Acţiunea de *a podi* şi rezultatul ei; podit[1]. — V. **podi.**

PODÍŞ, *podişuri,* s.n. **1.** Formă complexă de relief, de mare întindere, aproape plană, situată la o altitudine relativ ridicată şi străbătută de văi prelungi. **2.** (Reg.) Podeţ. — **Pod** + suf. *-iş.*

PODÍŞCĂ, *podişti,* s.f. **1.** Podeţ. ✦ Punte suspendată (mobilă) la o cetate sau la un castel medieval. ✦ (Pop.) Bac. **2.** Platformă de scânduri care serveşte ca loc de lucru sau de observaţie. ✦ (Rar) Estradă. ✦ (Rar) Palier. — **Pod** + suf. *-işcă.*

PODIŞÓR, *podişoare,* s.n. Podeţ. ✦ (Reg.) Dulap sau stelaj pentru vase, acte etc. — **Pod** + suf. *-işor.*

PODÍT[1] s.n. Podire. — V. **podi.**

PODÍT[2], -Ă, *podiţi, -te,* adj. (Despre încăperi) Cu pardoseală; (despre străzi) pavat (cu scânduri). — V. **podi.**

PODITÚRĂ, *podituri,* s.f. (Rar) Podea, pardoseală. — **Podi** + suf. *-tură.*

PÓDIUM, *podiumuri,* s.n. **1.** Estradă demontabilă, amenajată într-o sală sau în aer liber în vederea unei conferinţe, a unui spectacol etc. **2.** Platformă de scânduri, înălţată faţă de nivelul unei suprafeţe, servind ca postament pentru diverse obiecte. ✦ Mică instalaţie mobilă în formă de platformă cu trepte, pe care stau sportivii în momentul înmânării premiilor. [Pr.: *-di-um*] — Din lat., fr. **podium,** germ. **Podium.**

PODMÉT, *podmeturi,* s.n. (Reg.) Momeală, nadă. [Pl. şi: *podmete*] — Din sl. **podŭmetŭ.**

PODMÓL, *podmoluri,* s.n. (Pop.) **1.** Aluviune; *p. ext.* mâl, nămol sau teren mâlos. ✦ Cantitate mare, grămadă. **2.** Mal înalt, abrupt, ros de ape. **3.** Prispă (de pământ). ✦ Vatră de lut pe care este clădit cuptorul în unele case țărănești. [Pl. și: *podmoale*] — Din bg. **podmol,** magh. **padmaly.**

PODNÓJĂ s.f. v. **podnojie.**

PODNÓJIE, *podnojii,* s.f. **1.** (Înv.) Perniță sau preș pus sub picioare pentru a le feri de frig. ✦ (Reg.) Ștergătoare de picioare din papură. **2.** (Pop.) Fiecare dintre cele două pedale așezate în partea de jos a războiului de țesut, cu ajutorul cărora se schimbă ițele; *p. ext.* sforile cu care sunt legate aceste pedale. [Var.: (reg.) **podnójă** s.f.] — Din sl. **podnožije,** bg. **podnoga,** sb. **podnožje,** rus. **podnožje,** ucr. **podnižžja.**

PODOÁBĂ, *podoabe,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Obiect care înfrumusețează pe cineva sau ceva; găteală, ornament; *p. ext.* lucru de preț, de valoare; odor, bijuterie. ✦ Fig. Însușire, calitate, atribut. ✦ Fig. Fală, cinste; strălucire. **2.** (Pop.) Nume dat unor boli de piele. ✦ Nume dat unor insecte parazite care trăiesc pe corpul omenesc. — Din sl. **podoba.**

PODOBÍ, *podobesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A (se) împodobi. — Din sl. **podobiti sen, podobati.**

PODOBÍE, *podobii,* s.f. Melodie după care se intonează, la sărbătorile mai importante, unele cântări bisericești. — Din sl. **podobije.**

PODOBÍT, -Ă, *podobiți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Împodobit. — V. **podobi.**

PODOBROMHIDRÓZĂ, *podobromhidroze,* s.f. (Med.) Transpirație rău mirositoare a picioarelor. — Din fr. **podobromhidrose.**

PODOFILÍNĂ s.f. Substanță rășinoasă care se extrage din rizomul unei plante *(Podophyllum peltatum),* folosită în medicină pentru calitățile sale purgative. — Din fr. **podophylline.**

PODOLIÁN, -Ă, *podolieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația Podoliei sau era originară din Podolia. **2.** Adj. Care aparține Podoliei sau podolienilor (**1**), referitor la Podolia ori la podolieni. [Pr.: *-li-an.* — Var.: **podolién, -ă** adj.] — **Podolia** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PODOLIÉN, -Ă adj. v. **podolian.**

PODOLÓGIC, -Ă, *podologici, -ce,* adj. Referitor la podologie, care ține de podologie. — Din fr. **podologique.**

PODOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul și tratamentul afecțiunilor piciorului. — Din fr. **podologie.**

PODOMÉTRU, *podometre,* s.n. Instrument de măsurare a vitezei de mișcare sau a distanței parcurse de un pieton prin înregistrarea numărului de pași făcuți de acesta. — Din fr. **podomètre.**

PODOPUNCTÚRĂ s.f. Metodă terapeutică constând în masarea și apăsarea unor puncte cu activitate biologică deosebită din talpa piciorului. — **Podo**[logie] + [acu]**punctură.**

PODORÓJNĂ, *podorojne,* s.f. (Înv.) Ordin scris pentru a i se pune cuiva la dispoziție cai de poștă. — Din rus. **podorožnaja.**

PODULÉȚ, *podulețe,* s.n. Podeț. — **Pod** + suf. *-uleț.*

PODURÉL, *podurele,* s.n. (Rar) Podeț. — **Pod** + suf. *-urel.*

PODÚȘCĂ, *poduști,* s.f. (Înv.) Canal de scurgere a unei ape, folosit adesea pentru irigații. — **Pod** + suf. *-ușcă.*

PODÚȚ[1], *poduți,* s.m. (Iht.) Scobar. — Din magh. **paduc.**

PODÚȚ[2], *poduțuri,* s.n. Podeț. — **Pod** + suf. *-uț.*

PODVÁDĂ, *podvezi,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Obligație la care erau supuși țăranii dependenți în folosul domniei (mai ales în timp de război), care consta în prestații (transport, cărăușie) sau rechiziții ale animalelor de tracțiune; *p. ext.* cărăușie (cu plată). **2.** Încărcătură. [Var.: **podvoádă** s.f.] — Din sl. **podŭvoda.**

PODVÁL, *podvale,* s.n. Fiecare dintre căpătâiele de lemn pe care se așază butoaiele în pivniță; *p. ext.* suport de lemn sau de piatră. — Din sb. **podvala.**

PODVOÁDĂ s.f. v. **podvadă.**

PODVODÁR, *podvodari,* s.m. Persoană care organiza sau supraveghea o podvadă; persoană care îndeplinea o podvadă (cu căruța). — **Podvadă** + suf. *-ar.*

PODZÓL, *podzoluri,* s.n. Sol nisipos și lutos, de culoare cenușie, sărac în calciu, cu fertilitate naturală slabă, care se formează sub vegetația pădurilor, într-un climat rece și umed. — Din fr. **podzole,** germ. **Podsol,** rus. **podzol.**

PODZÓLIC, -Ă, *podzolici, -ce,* adj. (Despre soluri) Care conține nisip și lut, care este sărac în calciu; de podzol. — Din fr. **podzolique.**

PODZOLÍRE, *podzoliri,* s.f. Formare a podzolului. — Din **podzol.**

PODZOLÍT, -Ă, *podzoliți, -te,* adj. (Despre soluri) Care are proprietăți podzolice, cu caracter de podzol. — Din **podzol.**

POÉM, *poeme,* s.n. **1.** (Adesea fig.) Specie a poeziei epice, de întindere relativ mare, cu caracter eroic, filosofic, istoric, mitologic, legendar etc. ✧ *Poem în proză* = specie a prozei literare aparținând genului liric, cultivată din a doua jumătate a sec. XIX. *Poem dramatic* = scriere dramatică în versuri sau cu caracter poetic. ✦ Mică piesă muzicală instrumentală, vocală sau vocal-simfonică de construcție liberă, cu caracter liric sau liric-narativ. ✧ *Poem simfonic* = lucrare amplă pentru orchestră, având de obicei un conținut programatic. [Var.: **póemă** s.f.] — Din ngr. **póiima,** fr. **poème,** lat. **poema.**

POEMÁTIC, -Ă, *poematici, -ce,* adj. Care ține de poem, cu caracter de poem. [Pr.: *po-e-*] — Din it. **poematico.**

POÉMĂ s.f. v. **poem.**

POÉT, -Ă, *poeți, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care creează poezii, autor de poezii. **2.** Persoană înzestrată cu imaginație și sensibilitate de poet (**1**). — Din ngr. **poiitís,** lat., it. **poeta,** fr. **poète.**

POETÁRD, *poetarzi,* s.m. (Livr.) Poetaș. [Pr.: *po-e-*] — **Poet** + suf. *-ard.*

POETÁSTRU, *poetaștri,* s.m. (Livr.) Poetaș. [Pr.: *po-e-*] — Din fr. **poétastre,** it. **poetastro.**

POETÁȘ, *poetași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *poet;* (depr.) poet mediocru, lipsit de talent; poetastru, poetard. [Pr.: *po-e-*] — **Poet** + suf. *-aș.*

POETÉSĂ, *poetese,* s.f. (Livr.) Poetă. ✦ (Depr.) Poetă mediocră, lipsită de talent. [Pr.: *po-e-*] — Din fr. **poétesse.**

POÉTIC, -Ă, *poetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține poeziei, privitor la poezie. ✦ De poet. **2.** Adj. Fig. Care poate inspira pe poeți, demn de a fi motiv de inspirație; *p. ext.* impresionant, fermecător. **3.** S.f. (Și adjectival, în sintagma *artă poetică)* Tratat despre creația poetică; ansamblu de reguli pentru alcătuirea unei opere literare; ramură a teoriei literaturii care se ocupă de creația poetică. **4.** S.f. Ansamblu de forme și de principii poetice (**1**) caracteristice unei epoci sau unui curent literar; manieră poetică caracteristică unui poet. — Din ngr. **poiitilós, poiitikí,** lat. **poeticus, poetica,** it. **poetico, poetica,** fr. **poétique.**

POETIZÁ, *poetizez,* vb. I. Tranz. A da unui fapt, unui eveniment, unei idei etc. caracter poetic; a înfrumuseța, a idealiza. [Pr.: *po-e-*] — Din fr. **poétiser.**

POETIZÁNT, -Ă, *poetizanți, -te,* adj. (Rar) Care are trăsături poetice; care poetizează. [Pr.: *po-e-*] — **Poetiza** + suf. *-ant.*

POETIZÁRE s.f. Acțiunea de *a poetiza* și rezultatul ei; idealizare. [Pr.: *po-e-*] — V. **poetiza.**

POEZEÁ, *poezele,* s.f. (Fam.) Poezioară. [Pr.: *po-e-*] — **Poezie** + suf. *-ea.*

POEZÍE, *poezii,* s.f. **1.** Modalitate a literaturii care exprimă mesajul artistic cu ajutorul imaginilor expresive, al unui limbaj concentrat, al afectivității, al rimei, al ritmului etc.; (concr.) creație literară în versuri. ✦ Totalitatea compozițiilor în versuri ale unui poet, ale unui curent literar, ale unui popor etc. **2.** Fig. Caracter poetic al unei opere literare, al unui peisaj, al unei situații; farmec, frumusețe, încântare. [Pr.: *po-e-*] — Din fr. **poésie.**

POEZIOÁRĂ, *poezioare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *poezie;* (depr.) poezie slabă, fără valoare; poezea. [Pr.: *po-e-zi-oa-*] — **Poezie** + suf. *-ioară.*

POFÁLĂ s.f. v. **pohfală.**

POFÍDĂ, *pofide,* s.f. (Pop.) Ciudă, necaz. ✧ Loc. prep. *În pofida cuiva* (sau *a ceva*) = în ciuda, în necazul cuiva (sau a ceva). — Cf. pol. p o c h y b a.

PÓFIL, *pofile,* s.n. Curea de ham sau de șa care trece pe sub coada calului. — Din sb. **povi.**

PÓFTĂ, *pofte,* s.f. **1.** Dorință puternică de a face sau de a obține ceva; năzuință, dispoziție, chef, plăcere. ✧ Loc. adv. *Cu poftă* = manifestând multă plăcere, cu plăcere. ✧ Expr. *A-și (mai) pune pofta în cui,* se spune pentru a arăta că cineva este nevoit să renunțe la un lucru mult dorit. *Pe* (sau *după) poftă* (sau *pofta inimii* ori *sufletului, voii* etc.) = pe placul sau pe gustul cuiva, conform cu dorința cuiva, spre mulțumirea cuiva. ✦ Dorință, impuls sexual; *p. ext.* dorință exagerată, patimă, viciu. ✦ (Înv.) Lăcomie. **2.** Senzație de foame sau de sete; dorință, chef de a bea sau de a mânca un anumit lucru. ✧ Expr. *De poftă* sau *(ca) să-și prindă pofta* = în cantitate foarte mică, numai cât să guste. *Poftă bună* (sau *mare!)* urare adresată celor care mănâncă sau se duc să mănânce. [Var.: (înv. și reg.) **póhtă** s.f.] — Din **pofti** (derivat regresiv).

POFTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *poftăreți, -e,* adj. (Reg.) Pofticios. — **Poftă** + suf. *-ăreț.*

POFTEÁLĂ, *pofteli,* s.f. Faptul de *a pofti;* poftire. — **Pofti** + suf. *-eală.*

POFTÍ, *poftesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A dori puternic să obțină sau să se întâmple ceva; a jindui, a râvni. ✦ (Înv. și reg.) A cere, a solicita (ceva). **2.** Tranz. A invita, a chema (pe cineva). ✦ Refl. recipr. A îmbia, a se îndemna; a se invita (unul pe altul). **3.** Tranz. (Înv. și pop.) A face cuiva o urare. **4.** Tranz. (Uneori cu sens imperativ) A ruga (pe cineva ceva). *Poftiți, vă rog!* **5.** Tranz. A binevoi (să facă ceva, să se ducă undeva etc.). ✦ Intranz. A veni (undeva sau la cineva). [Var.: (înv. și reg.) **pohtí** vb. IV] — Din sl. **pohotěti.**

POFTICIÓS, -OÁSĂ, *pofticioși, -oase,* adj. (Despre oameni) Care dorește puternic ceva; lacom, doritor; poftăreț. ✦ (Despre ochi, privire etc.) Care exprimă poftă, dorință, lăcomie. ✦ (Rar, despre mâncăruri, mirosuri etc.) Care atâtă pofta; apetisant. — **Pofti** + suf. *-icios.*

POFTÍM interj. Formulă de politețe care se folosește: **a)** pentru a da ceva cuiva; ia, na, ține; **b)** pentru a invita o persoană să vină sau să se așeze undeva; pentru a îndemna la acțiune; **c)** (adesea precedat de exclamația „ei") pentru a exprima indignare, ciudă, reproș, nemulțumire, necaz, revoltă etc.; asta-i bună, na, uite. — Din **pofti.**

POFTÍRE, *poftiri,* s.f. Acțiunea de *a pofti* și rezultatul ei; pofteală. — V. **pofti.**

POFTÍT, -Ă, *poftiți, -te,* adj. (Rar) Invitat, chemat. — V. **pofti.**

POFTITÓR, -OÁRE, *poftitori, -oare,* adj. (Rar) **1.** Care poftește, care invită (pe cineva). **2.** Care dorește ceva; ahtiat, pofticios. ✦ (Despre ochi, privire, gesturi etc.) Care exprimă, care denotă lăcomie, poftă, dorință. — **Pofti** + suf. *-tor.*

POFTORÍ, *poftoresc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) **1.** (Folosit şi absol.) A repeta, a reaminti. **2.** A ura, a dori ceva (cuiva). **3.** A ruga pe cineva (ceva). — Din sl. **povŭtoriti.**

POFTORÍRE, *poftoriri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a poftori* şi rezultatul ei; invitaţie; insistenţă. — V. **poftori.**

POGÁCE, *pogăci,* s.f. (Pop.) Turtă de mălai coaptă în cuptor; turtă din aluat de făină de grâu, preparată de obicei cu jumări de porc. — Din sb. **pogača,** magh. **pogácsa,** germ. dial. **Pogatsche.**

POGÁN, -Ă, *pogani, -e,* adj. (Reg.) **1.** (Despre fiinţe) Mare, voinic, vânjos. **2.** (Despre stări, acţiuni) Intens, în toi; straşnic, grozav. **3.** (Despre oameni) Urât, slut, hidos. ✦ Fără milă, rău, crud. ✦ (Adverbial) Stâlcit, stricat. [Acc. şi: *pógan*] — Din sl. **poganŭ,** magh. **pogány.**

POGĂCEÁ, *pogăcele,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *pogace;* pogăcioară. — **Pogace** + suf. *-ea.*

POGĂCIOÁRĂ, *pogăcioare,* s.f. (Reg.) Pogăcea. — **Pogace** + suf. *-ioară.*

POGHIÁZ, *poghiazuri,* s.n. **1.** (Înv. şi reg.) Unitate militară trimisă într-o ţară străină ca să prade; ceată de jefuitori. ✧ Expr. *A umbla în poghiazuri* = a umbla fără rost, a hoinări. **2.** (Reg.; la pl.) Râpe, coclauri. [Var.: **podghiáz** s.n.] — Din pol. **podjazd.**

POGHIBÁLĂ, *poghibale,* s.f. (Reg.) Om de nimic, secătură, puşlama. — Din ucr. **pohybel',** rus. **pogibel'.**

POGÓN, *pogoane,* s.n. **1.** Unitate de măsură pentru suprafeţe de teren agricol, folosită în trecut mai ales în Ţara Românească şi egală cu cca 0,5 ha. **2.** Bucată de pământ (agricol) de un pogon (**1**); teren cultivat, plantaţie de această mărime. ✦ Cantitate de produse obţinute de pe un pogon (**2**). — Din bg. **pogon.**

POGONÁŞ, *pogonaşe,* s.n. Diminutiv al lui *pogon.* — **Pogon** + suf. *-aş.*

POGONĂRÍT s.n. Impozit care se plătea în Ţările Române (sec. XVII–XVIII) în favoarea domniei, pentru fiecare pogon cultivat (mai ales cu viţă-de-vie, cu tutun sau cu porumb). — **Pogon** + suf. *-ărit.*

POGONÍCI, *pogonici,* s.m. (Pop.) Băiat care mână vitele. — Din bg. **pogonič,** sb. **pogonić.**

POGONOFÓR, *pogonofori,* s.m. (La pl.) Grup de nevertebrate superioare, vermiforme, cilindrice, cu corpul lung şi subţire, care se hrănesc prin absorbţia hranei capturate şi digerate la nivelul tentaculelor *(Pogonophora);* (şi la sg.) animal din acest grup. — Din fr. **pogonophore.**

POGORÂRE s.f. v. **coborâre.**

POGORÂŞ s.n. v. **coborâş.**

POGORÎ vb. IV v. **coborî.**

POGREBÁNIE s.f. v. **pogribanie.**

POGRIBÁNIE, *pogribanii,* s.f. (Înv.) **1.** Înmormântare. **2.** Slujba şi ceremonia religioasă a înmormântării. [Var.: **pogrebánie** s.f.] —Din sl. **pogrebanije.**

POGRÓM, *pogromuri,* s.n. Masacrare a unui grup naţional minoritar sau rasial, organizată de elemente ultranaţionaliste, şovine. — Din rus. **pogrom.**

POGROMÍST, -Ă, *pogromişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care organizează sau care participă la pogromuri. — **Pogrom** + suf. *-ist.*

POHFÁLĂ, *pohfale,* s.f. (Înv.) **1.** Laudă, slavă, preamărire. **2.** Pompă, fast, strălucire. **3.** Mândrie, trufie, ogoliu. [Var.: **pofálă** s.f.] — Din sl. **pohvala.**

POHÓD s.n. v. **povod.**

POHÓI s.n. v. **puhoi.**

POHÓNŢ s.m. v. **pahonţ.**

POHÓŢ, -OÁŢĂ, *pohoţi, -oaţe,* s.m. şi f. (Reg.) Persoană ticăloasă, nemernică; persoană destrăbălată, imorală; codoş. — Din **hoţ.**

PÓHTĂ s.f. v. **poftă.**

POHTÍ vb. IV v. **pofti.**

POI adv. v. **apoi.**

POIÁNĂ, *poieni,* s.f. Suprafaţă de teren în interiorul unei păduri, lipsită de copaci şi acoperită cu iarbă şi cu flori; luminiş. [Pr.: *po-ia-.* — Pl. şi: *poiene*] — Din sl. **poljana.**

POIÁTĂ, *poieţi,* s.f. (Reg.) **1.** Coteţ pentru păsările de curte, pentru porci. **2.** Grajd pentru vite; şopron. **3.** Adăpost rudimentar pentru oameni, la câmp sau la stână. ✦ Bucătărie de vară. [Pr.: *po-ia-*] — Din sl. **pojata.**

POICHILOTÉRM, -Ă, *poichilotermi, -e,* adj., s.m. şi f. (Animal) care are temperatura corpului variabilă după temperatura mediului înconjurător (nevertebrate, peşti, batracieni şi reptile). — Din fr. **poïkilotherme.**

POICHILOTERMÍE s.f. Proprietate a unor animale de a fi poichiloterme. — Din fr. **poïkilothermie.**

POIENÍŢĂ, *poienişte,* s.f. Diminutiv al lui *poiană.* [Pr.: *po-ie-*] — **Poiană** + suf. *-iţă.*

POIEŢÍCĂ, *poieţici,* s.f. Diminutiv al lui *poiată.* [Pr.: *po-ie-*] — **Poiată** + suf. *-ică.*

PÓIMÂINE adv. **1.** În ziua care urmează celei de mâine. ✧ (Reg.) *Poimâinea ailaltă* (sau *cealaltă)* = răspoimâine. ✧ Expr. *Ca mâine, poimâine* = în curând, peste puţin timp. **2.** (În corelaţie cu „mâine") Curând; în viitor, cândva. — Lat. **post** + **mane.**

PÓINTER, *pointeri,* s.m. Rasă de câini de vânătoare de talie înaltă, picioare lungi, urechile plecate şi părul scurt şi neted; prepelicar de rasă engleză; brac englez. [Pr.: *poíntăr.* — Var.: **poánter** s.m.] — Din fr., engl. **pointer.**

POINTILLÍSM s.n. Tehnică picturală care constă în descompunerea petei de culoare în puncte şi liniuţe de culori pure, ca un mozaic, din al căror amestec optic rezultă tonul dorit; şcoală de pictură modernă care foloseşte acest procedeu. [Pr.: *poantiísm.* — Var.: **poantilísm** s.n.] — Din fr. **pointillisme.**

POINTILLÍST, -Ă, *pointillişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de pointillism, referitor la pointillism. **2.** S.m. şi f. Adept al pointillismului. [Pr.: *poantiíst.* — Var.: **poantilíst, -ă** adj., s.m. şi f.] — Din fr. **pointilliste.**

POJÁR, (**2**) *pojaruri,* s.n. **1.** Boală contagioasă (la copii), caracterizată prin apariţia unor pete roşii pe piele; rujeolă. **2.** (Înv. şi reg.) Foc mare; incendiu. ✦ Fig. Lumină purpurie a zorilor sau a amurgului. **3.** Căldură mare, arşiţă. ✦ Înflăcărare, ardoare, patos; pasiune, patimă. — Din sl. **požarŭ.**

POJÁRNIC, *pojarnici,* s.m. (Înv. şi reg.) Pompier. — Din rus. **pojarnik.**

POJÁRNIŢĂ, *pojarniţe,* s.f. (Bot.; pop.) Sunătoare. — **Pojar** + suf. *-niţă.*

POJĂRNICÍE, *pojărnicii,* s.f. (Înv. şi reg.) Post de pompieri. — **Pojarnic** + suf. *-ie.*

POJGHIŢĂ, *pojghiţe,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Strat subţire care se formează la suprafaţa unui lichid; *p. ext.* strat care acoperă un obiect sau se depune pe suprafaţa lui. ✦ Spec. Crustă formată de o rană. **2.** Înveliş subţire (exterior) al unor legume sau fructe; coajă, scoarţă a unor copaci sau a unor fructe. [Acc. şi: *pójghiţă*] — Et. nec.

POJÍJIE, *pojijii,* s.f. (Reg.) **1.** Totalitatea bunurilor dintr-o gospodărie; situaţia celui avut; avere. **2.** Familie, neam. — Cf. ucr. p o ž y v a, rus. p o ž i v a.

POL[1], *poli,* s.m. **1.** Fiecare dintre cele două puncte situate la capetele axei de rotaţie a Pământului şi în care se reunesc toate meridianele geografice; *p. ext.* regiunea din jurul acestor două puncte. ✧ *Pol ceresc* = fiecare dintre cele două puncte de intersecţie ale axei Pământului cu sfera cerească. *Pol magnetic terestru* = punct pe suprafaţa Pământului în care acul magnetic are poziţia verticală (înclinaţia magnetică este de 90°). **2.** (Mat.) Fiecare dintre cele două puncte în care un diametru al sferei intersectează sfera. **3.** (Fiz.) Fiecare dintre cele două puncte sau regiuni ale unui corp opuse una celeilalte din punctul de vedere al unei anumite proprietăţi. ✧ *Pol electric pozitiv* (sau *negativ)* = fiecare dintre cele două regiuni ale unui corp polarizat electric, de la care diverg sau către care converg liniile de câmp ale inducţiei magnetice. **4.** Zonă a miezului feromagnetic al unui circuit magnetic pe unde fluxul magnetic principal sau cel util trece din materialul feromagnetic în aer sau invers. **5.** Parte componentă a unei maşini electrice care contribuie la magnetizarea circuitului magnetic al maşinii. **6.** Piesă a unei pile galvanice care stabileşte contactul cu circuitul exterior. **7.** Fig. Fiecare dintre punctele, situaţiile etc. aflate la două extremităţi opuse. — Din fr. **pôle,** lat. **polus.**

POL[2], *poli,* s.m. Monedă sau bancnotă de douăzeci de lei, care a circulat în România. ✦ Nume dat mai multor monede ruseşti şi franţuzeşti (de aur) care au circulat în Ţările Române în sec. XIX; napoleon. — Din rus. **pol.**

POL[3] s.n. (Înv.) Jumătate (dintr-un întreg, dintr-o unitate). — Din sl. **polŭ.**

POLÁBĂ adj. (În sintagma) *Limbă polabă* (şi substantivat, f.) = limbă slavă din grupul limbilor slave de apus, care s-a vorbit până în sec. XVIII pe un teritoriu situat pe cursul inferior al Elbei. — Din fr. **polabe.**

POLÁR, -Ă, *polari, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la cei doi poli[1] ai Pământului, de la poli[1], caracteristic polilor[1]; din regiunea sau din zona polilor[1]. ✧ *Noapte polară* = noapte de iarnă care se întâlneşte în regiunile situate dincolo de Cercul Polar şi care poate dura până la o jumătate de an. *Steaua Polară* = steaua principală din constelaţia Carului-Mic, situată pe prelungirea boreală a axei Pământului, care serveşte ca mijloc de orientare şi după care se poate stabili direcţia nordului. *Urs polar* = urs alb, v. *urs.* **2.** Adj. Privitor la polii[1] unui magnet sau ai unei pile electrice. ✦ Referitor la un corp sau la un mediu care prezintă polaritate. **3.** Adj. (Mat.; în sintagma) *Coordonate polare* = coordonate al căror sistem de referinţă este alcătuit dintr-un punct şi o semiaxă care porneşte din acel punct. **4.** Adj. (Fil.) Care se află într-un raport de polaritate, care prezintă polaritate. **5.** S.f. Locul geometric al punctelor conjugate armonic cu un punct dat în raport cu cele două puncte în care o dreaptă variabilă ce trece prin punctul dat intersectează conica dată. —Din lat. **polaris,** it. **polare,** fr. **polaire.**

POLARIMÉTRIC, -Ă, *polarimetrici, -ce,* adj. (Chim., Fiz.) Referitor la polarimetrie, de polarimetrie. — Din fr. **polarimétrique.**

POLARIMETRÍE s.f. Metodă de analiză cantitativă a substanţelor optic active cu ajutorul polarimetrului. — Din fr. **polarimétrie.**

POLARIMÉTRU, *polarimetre,* s.n. Instrument optic pentru măsurarea unghiului cu care o substanţă optic activă roteşte planul de polarizare al unei radiaţii. — Din fr. **polarimètre.**

POLARISCÓP, *polariscoape,* s.n. Instrument optic pentru studiul calitativ al efectelor de polarizare a luminii la trecerea ei printr-o substanţă. — Din fr. **polariscope.**

POLARITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unui sistem fizic de a avea, în două puncte ale sale, caracteristici de aceeaşi natură, dar opuse una celeilalte. **2.** Proprietate a unui organism vegetal sau a unei părţi din el de a forma două puncte de creştere cu proprietăţi diferite. **3.** (Fil.) Specie a contradicţiei constând în relaţia dintre doi

termeni care prezintă cel mai mare grad de opoziție posibil și totodată se presupun reciproc, ca polii unui magnet. — Din fr. **polarité.**

POLARIZÁ, *polarizez,* vb. I. **1.** Tranz. (Fiz.) A transforma lumina naturală prin fenomene de reflexie, refracție, birefringență etc. ✦ Intranz. și refl. A dobândi proprietatea de a avea poli electrici sau magnetici. **2.** Tranz. Fig. A aduna, a strânge, a concentra în jurul său. **3.** Refl. (Fil.) A da naștere unei polarități (**3**), a forma extreme opuse care se condiționează reciproc. — Din fr. **polariser.**

POLARIZÁBIL, -Ă, *polarizabili, -e,* adj. (Despre medii) Care poate fi (ușor) polarizat. — Din fr. **polarisable.**

POLARIZABILITÁTE s.f. (Fiz.) Însușire a ceea ce este polarizabil. — Din fr. **polarisabilité.**

POLARIZÁNT, -Ă, *polarizanți, -te,* adj. (Fiz.) Care (se) polarizează (**1**). ✧ *Microscop polarizant* = microscop care lucrează cu lumină polarizată și care se folosește mai ales la studiul cristalelor. — Din fr. **polarisant.**

POLARIZÁRE, *polarizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) polariza* și rezultatul ei. **1.** (Fiz.) Proces prin care un corp sau un sistem fizic dobândește proprietatea de polaritate (**1**); stare a unui corp care a suferit un astfel de proces. ✧ *Polarizare electrică* = realizare a unei asimetrii în distribuția sarcinii electrice pozitive și negative a unui sistem fizic (atom, moleculă etc.), a unui mediu sau a unui corp. *Polarizare electrolitică* (sau *electrochimică)* = acumulare la electrozii unei băi de electroliză sau ai unei pile electrochimice a ionilor care realizează conducția prin soluția electrolitului. *Polarizare rotatorie* = fenomen de rotire a planului de polarizație a luminii liniar polarizate la trecerea ei printr-o substanță activă din punct de vedere optic. ✦ Proces fizic prin care un sistem capătă proprietăți preferențiale după o anumită direcție; stare a unui sistem care a suferit un astfel de proces. **2.** (Lingv.) Dezvoltare în direcții opuse a sensurilor unui cuvânt, nediferențiate la origine. **3.** (Fil.) Formare a unor termeni opuși polari; realizare a unei polarități (**3**). — V. **polariza.**

POLARIZÁT, -Ă, *polarizați, -te,* adj. (Fiz.) Care a fost supus acțiunii de polarizare (**1**). ✧ *Lumină plan* (sau *liniar) polarizată* = fascicul de lumină în care vectorul electric (sau magnetic) posedă un plan unic (sau o direcție unică) de oscilație. — V. **polariza.**

POLARIZATÓR, -OÁRE, *polarizatori, -oare,* adj. Care polarizează; polarizant. — Din fr. **polarisateur.**

POLARIZÁȚIE, *polarizații,* s.f. Stare a unui corp care prezintă proprietatea de polaritate. ✧ *Polarizație electrică* = stare a unui corp sau a unui sistem fizic care posedă cel puțin doi poli electrici (plus și minus). *Polarizația luminii* = totalitatea fenomenelor legate de producerea și de efectele luminii polarizate. *Polarizație cromatică* = ansamblul figurilor de interferență, colorate viu, obținute prin cercetarea cristalelor birefringente în lumină polarizată. ✦ Mărime vectorială care caracterizează starea de polarizație a unui corp sau a unui mediu. — Din fr. **polarisation.**

POLARIZÓR, -OÁRE, *polarizori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care poate produce polarizarea luminii; polarizant. **2.** S.n. Dispozitiv optic care servește la polarizarea luminii. — Din fr. **polariseur.**

POLAROGRÁF, *polarografe,* s.n. Aparat pentru înregistrarea grafică sau fotografică a curbei curent-tensiune, utilizat în analiza electrochimică. — Din fr. **polarographe,** germ. **Polarograph,** engl. **polarograph.**

POLAROGRÁFIC, -Ă, *polarografici, -ce,* adj. Privitor la polarografie, care ține de polarografie. — Din **polarografie.**

POLAROGRAFÍE s.f. Metodă de analiză electrochimică a unei substanțe în soluție, realizată cu polarograful. — Din fr. **polarographie.**

POLAROÍD, *polaroizi,* s.m. *polaroide,* s.n. **1.** S.m. Polarizor confecționat sub formă de plăcuță sau de peliculă, folosit pentru construcția farurilor și a parbrizelor de automobile. **2.** S.n. Aparat fotografic care permite obținerea automată a fotografiei, imediat după expunere, cu materiale fotosensibile speciale. — Din fr. **polaroïd.**

POLÁTĂ, *polate,* s.f. (Reg.) Încăpere mică pe lângă o casă țărănească, servind ca magazie pentru unelte și obiecte de gospodărie. ✦ Streașină. [Var.: **polátră** s.f.] — Din bg. **polata.**

POLÁTRĂ s.f. v. **polată.**

POLC, *polcuri,* s.n. Unitate militară în Țările Române, la sfârșitul Evului Mediu, corespunzătoare regimentului. — Din ucr., rus. **polk.**

PÓLCĂ[1], *polci,* s.f. (Reg.) Haină femeiască de stofă (căptușită sau îmblănită), de diferite lungimi, croită pe talie, care se poartă la țară. — Din rus. **pol'ka** „poală a hainei".

PÓLCĂ[2], *polci,* s.f. Dans popular originar din Boemia, în ritm viu, sprinten, care, în a doua jumătate a sec. XIX, a devenit unul dintre cele mai cunoscute dansuri de bal; melodie după care se execută acest dans. — Din fr., rus. **polka.**

POLCÓVNIC, *polcovnici,* s.m. (Înv.) **1.** Comandant al unui polc; grad militar corespunzător colonelului. **2.** Comandant al unei formațiuni militare de pază a ordinii publice. — Din ucr., rus. **polkovnik.**

POLCOVNICÉSC, -EÁSCĂ, *polcovnicești,* adj. (Înv.) Care aparține polcovnicului, privitor la polcovnic; aflat sub comanda unui polcovnic. — **Polcovnic** + suf. *-esc.*

POLCOVNICÍE s.f. (Înv.) Funcția de polcovnic, autoritatea reprezentată printr-un polcovnic. — **Polcovnic** + suf. *-ie.*

POLCÚȚĂ, *polcuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *polcă*[1]. — **Polcă**[1] + suf. *-uță.*

PÓLDER, *poldere,* s.n. Nume dat în Olanda unei porțiuni joase de uscat smulsă mării sau unui lac maritim prin îndiguire și drenare. — Din germ. **Polder.**

POLEÁC, -Ă, *poleci, -ce,* s.m. și f., adj. (Înv. și reg.) Polonez. [Pl. și: (m.) *poléaci*] — Din pol. **polak,** ucr., rus., sb. **poljak.**

POLÉI[1], *poleiuri,* s.n. Strat subțire de gheață, continuu și neted, care acoperă uneori porțiuni din suprafața solului, arborii sau obiectele care se află în aer liber și care este format prin înghețarea apei provenite din ploaie sau din topirea zăpezii. ✦ Fig. Strălucire, lustru, luciu. ✦ (Reg.) Promoroacă, chiciură. — Din **polei[2]** (derivat regresiv).

POLEÍ[2], *poleiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi un obiect cu un strat subțire de aur sau de argint în scopul protejării sau al înfrumusețării; a sufla cu aur sau cu argint. ✦ A înveli într-o foiță subțire de staniol, de hârtie colorată etc. **2.** Tranz. și refl. Fig. A străluci sau a face să strălucească; a (se) învălui într-o lumină aurie sau argintie. ✦ Tranz. A înfrumuseța, a prezenta într-o lumină strălucitoare o situație, un aspect, o idee, o împrejurare etc. — Din sl. **polijati.**

POLEIÁLĂ, *poleieli,* s.f. **1.** Faptul de *a polei[2];* (concr.) strat subțire de metal (prețios) cu care se poleiește[2] un obiect. ✦ Foaie subțire de staniol folosită ca ambalaj, mai ales pentru unele articole alimentare. ✦ Fig. Ceea ce încearcă să dea un aspect bun, frumos, valoros unor lucruri lipsite de valoare; strălucire aparentă; lustru, spoială. **2.** Cizelare, șlefuire, lustruire a unui obiect sau, *fig.,* a unei opere literare, științifice etc. [Pr.: *-le-ia-*] — **Polei[2]** + suf. *-eală.*

POLEIÉR, *poleieri,* s.m. (Rar) Poleitor. [Pr.: *-le-ier*] — **Polei[2]** + suf. *-ar.*

POLEÍRE, *poleiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) polei[2]* și rezultatul ei; poleit[1]. — V. **polei[2].**

POLEÍT[1] s.n. Poleire. — V. **polei[2].**

POLEÍT[2], -Ă, *poleiți, -te,* adj. Acoperit cu un strat subțire de metal (prețios) sau cu un praf de bronz; făcut să strălucească. ✦ Fig. Învăluit într-o lumină strălucitoare (aurie sau argintie). — V. **polei[2].**

POLEITÓR, *poleitori,* s.m. (Rar) Muncitor care poleiește[2]. [Pr.: *-le-i-*] — **Polei[2]** + suf. *-tor.*

POLÉMIC, -Ă, *polemici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Discuție în contradictoriu, controversă pe o temă literară, științifică, politică etc. **2.** Adj. Care ține de polemică (**1**), cu tendință de polemică, privitor la polemică; critic, combativ, contradictoriu. — Din fr. **polémique.**

POLEMÍSM s.n. Caracter polemic. — **Polemică** + suf. *-ism.*

POLEMÍST, -Ă, *polemiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care polemizează, care susține o polemică. — Din fr. **polémiste.**

POLEMIZÁ, *polemizez,* vb. I. Intranz. A susține o polemică, a face polemică, a discuta în contradictoriu. — Din fr. **polémiser.**

POLEMOLÓG, -Ă, *polemologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în polemologie. — Din fr. **polémologue.**

POLEMOLÓGIC, -Ă, *polemologici, -ce,* adj. Care aparține polemologiei, care se referă la polemologie. — Din fr. **polémologique.**

POLEMOLOGÍE s.f. Ramură a științelor politice care studiază războaiele ca fenomen sociologic. — Din fr. **polémologie.**

POLÉN, *polenuri,* s.n. (Bot.) Pulbere, de obicei galbenă, constituită din grăuncioare microscopice produse de anterele staminelor. — Din fr., lat. **pollen,** germ. **Pollen.**

POLÉNIC, *polenici,* adj. (În sintagma) *Sac polenic* = fiecare dintre cavitățile din anterele staminelor în care se formează polenul. — **Polen** + suf. *-ic.* Cf. fr. p o l l i n i q u e.

POLENIZÁ, *polenizez,* vb. I. Tranz. A transporta polenul de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului (pentru a produce fecundația). — **Polen** + suf. *-iza.*

POLENIZÁRE, *polenizări,* s.f. Acțiunea de *a poleniza;* fenomen care constă în transportul polenului de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului; polenizație. [Var.: (rar) **polinizáre** s.f.] —V. **poleniza.**

POLENIZATÓR, *polenizatori,* s.m. (Bot.) Plantă al cărei polen fecundează florile altor varietăți din aceeași specie sau din altă specie, asigurând fertilitatea acestora. [Var.: (rar) **polinizatór** s.m.] — **Poleniza** + suf. *-tor.*

POLENIZÁȚIE, *polenizații,* s.f. (Bot.) Transport, natural sau artificial, al polenului de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului pentru a produce fecundația la flori; proces de fecundație la flori; polenizare. [Var.: (rar) **polinizáție** s.f.] — După fr. **pollinisation.**

POLE-POSÍTION s.f. Poziția cea mai favorabilă (la începutul unui concurs de viteză auto). [Pr.: *polpozíșn*] — Cuv. engl.

POLI- Element de compunere însemnând „mai mulți", „mai multe", „multiplu", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **poly-.**

POLIACETÁT s.m. (În sintagma) *Poliacetat de vinil* = produs macromolecular obținut prin polimerizarea acetatului de vinil. [Pr.: *-li-a-*] — **Poli-** + **acetat.**

POLIACHÉNĂ, *poliachene,* s.f. Fruct format din mai multe achene. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **polyakène.**

POLIACÍD, *poliacizi,* s.m. Acid care conține în moleculă mai mulți atomi de hidrogen înlocuibili cu atomi de metal. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **polyacide.**

POLIALCOÓL, *polialcooli,* s.m. (La pl.) Clasă de substanțe organice care conțin în moleculă două sau mai multe grupări hidroxil și care se obțin din produse

naturale sau pe cale sintetică; (și la sg.) alcool care face parte din această clasă; alcool polivalent. [Pr.: *-li-al-*] — Din fr. **polyalcool.**

POLIAMÍD s.n. v. **poliamidă.**

POLIAMÍDĂ, *poliamide,* s.f. Numele unor mase plastice obținute prin policondensare sau polimerizare și folosite la fabricarea fibrelor sintetice. [Pr.: *-li-a-*. — Var.: **poliamíd** s.n.] — Din fr. **polyamide.**

POLIAMÍDIC, -Ă, *poliamidici, -ce,* adj. Care se referă la poliamide, care ține de poliamide, care se face din poliamide. [Pr.: *-li-a-*] — **Poliamidă** + suf. *-ic.*

POLIÁNDRĂ, *poliandre,* adj. (Rar; și substantivat, f.) **1.** (Despre flori) Care are mai multe stamine. **2.** (Despre femei) Care are în același timp mai mulți soți. [Pl.: *-li-an-*] — Din fr. **polyandre.**

POLIÁNDRIC, -Ă, *poliandrici, -ce,* adj. De poliandrie. [Pr.: *-li-an-*] — Din fr. **polyandrique.**

POLIANDRÍE s.f. Formă de organizare a familiei (întâlnită astăzi numai la unele triburi primitive) în care o femeie are în același timp mai mulți soți. [Pr.: *-li-an-*] — Din fr. **polyandrie.**

POLIARHÍE s.f. Formă de guvernământ în care conducerea statului este exercitată de mai multe persoane concomitent. [Pr.: *-li-ar-*] — Din fr. **polyarchie,** ngr. **poliarhía.**

POLIARTICULÁR, -Ă, *poliarticulari, -e,* adj. Care se referă la mai multe articulații; care afectează mai multe articulații. [Pr.: *-li-ar-*] — Din fr. **polyarticulaire.**

POLIARTRÍTĂ, *poliartrite,* s.f. Boală care se manifestă prin inflamația acută sau cronică a mai multor articulații în același timp și care este de natură reumatismală, bacilară etc. ✧ *Poliartrită cronică evolutivă* = reumatism cronic deformant, cu evoluție progresivă, care afectează articulațiile extremităților. [Pr.: *-li-ar-*] — Din fr. **polyarthrite.**

POLIATLÓN, *poliatloane,* s.n. Complex de probe din diferite discipline sportive, practicat la o competiție în sportul de masă. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **polyathlon.**

POLIATÓMIC, -Ă, *poliatomici, -ce,* adj. (Despre radicali sau despre molecule) Care conține doi sau mai mulți atomi, identici sau diferiți. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **polyatomique.**

POLIBÁZIC, *polibazici,* adj. (Despre acizi) Care conține în moleculă mai mulți atomi de hidrogen înlocuibili cu atomi de metal. — Din fr. **polybasique.**

POLIBRĂZDÁR, *polibrăzdare,* s.n. Plug cu mai multe brăzdare. —**Poli-** + **brăzdar.**

POLIBUTADIÉNĂ s.f. (Chim.) Polimer sintetic folosit sub formă de cauciuc sintetic. [Pr.: *-di-e-*] — Din engl. **polybutadiene.**

POLICALIFICÁ, *policalífic,* vb. I. Refl. A se califica în mai multe specialități. — **Poli-** + **califica.**

POLICALIFICÁRE s.f. Calificare în mai multe specialități. — V. **policalifica.**

POLICALIFICÁT, -Ă, *policalificați, -te,* adj. Calificat în mai multe specialități. — V. **policalifica.**

POLICÁNDRU, *policandre,* s.n. Candelabru cu mai multe brațe. — Din ngr. **polikándelon.**

POLICAPROLACTÁMĂ s.f. Fibră sintetică de tip poliamidic, cu structură filiformă, obținută prin polimerizarea caprolactamei, comercializată la noi sub denumirea de relon. — Din fr. **polycaprolactame.**

POLICÁR, *policari,* s.m. Degetul gros de la mână. — Din lat. **pollicaris.**

POLICÁRPIC, -Ă, *policarpici, -ce,* adj. (Bot.) **1.** (Despre fruct) Compus din mai multe fructe mici. **2.** (Despre plante perene) Care înflorește și dă rod de mai multe ori în cursul ciclului de dezvoltare. — Din fr. **polycarpique.**

POLICELULÁR, -Ă, *policelulari, -e,* adj. (Biol.; rar; despre organisme) Pluricelular. — Din fr. **polycellulaire.**

POLICHÉT, *policheți,* s.m. (La pl.) Clasă de viermi inelați caracterizați prin parapode bine dezvoltate, prevăzute cu un număr mare de pori, și care se târăsc pe fundul apelor marine sau se afundă în mâl și nisip; (și la sg.) vierme inelat care face parte din această clasă. [Pl. și: (n.) *polichete.* — Var.: **polichétă** s.f.] — Din lat. **polychaeta,** fr. **polychète.**

POLICHÉTĂ s.f. v. **polichet.**

POLICÍCLIC, -Ă, *policiclici, -ce,* adj. (Despre substanțe) Care conține în moleculă mai multe cicluri formate din lanțuri închise de atomi. — Din fr. **polycyclique,** engl. **polycyclic.**

POLICIOÁRĂ, *policioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *poliță*[1]. **2.** (Reg.) Partea de jos a jugului, pe care se sprijină gâtul boilor. — **Poliță**[1] + suf. *-ioară.*

POLICITEMÍE, *policitemii,* s.f. (Med.) Poliglobulie. — Din fr. **polycythémie.**

POLICLÍNIC, -Ă, *policlinici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Instituție medicală de consultații și de tratament ambulatoriu, organizată teritorial și pe specialități; clădire în care este instalată o astfel de instituție. **2.** Adj. De policlinică. — Din fr. **polyclinique.**

POLICLORÚRĂ, *policloruri,* s.f. (Chim.; în sintagma) *Policlorură de vinil* = clorură de polivinil. — Din fr. **polychlorure.**

POLICONDENSÁRE, *policondensări,* s.f. (Chim.) Reacție de combinare a unor monomeri într-o macromoleculă, cu eliminarea concomitentă a unor produse secundare. — **Poli-** + **condensare** (după fr., engl. *polycondensation,* germ. *Polykondensation*).

POLÍCRĂ s.f. v. **poreclă.**

POLICRISTALÍN, -Ă, *policristalini, -e,* adj. Care este format din mai multe cristale. — **Poli-** + **cristalin.**

POLICROÍSM s.n. (Fiz.) Pleocroism. [Pr.: *-cro-ism*] — Din fr. **polychroïsme.**

POLICRÓM, -Ă, *policromi, -e,* adj. Care este executat în mai multe culori; care are mai multe culori; multicolor. — Din fr. **polychrome.**

POLICROMÁT, -Ă, *policromați, -te,* adj. (Rar) Care este executat din materiale de diverse culori, care este policrom. — **Policrom** + suf. *-at.*

POLICROMÍE, *policromii,* s.f. **1.** Procedeu de îmbinare a mai multor culori, folosit în pictură. ✦ Caracter policrom al unei lucrări de artă. ✦ Însușirea de a fi policrom. **2.** Procedeu tipografic pentru imprimarea imaginilor în culori. ✦ (Rar) Lucrare tipografică executată în mai mult de patru culori. — Din fr. **polychromie.**

POLIDACTÍL, -Ă, *polidactili, -e,* adj. (Med.) Care prezintă polidactilie. — Din fr. **polydactyle.**

POLIDACTILÍE, *polidactilii,* s.f. Malformație congenitală caracterizată prin prezența mai multor degete decât normal. — Din fr. **polydactylie.**

POLIDIMÍT s.n. Sulfură de nichel naturală, de culoare cenușie, cristalizată în sistemul cubic. — Din fr. **polydymite,** germ. **Polydymit.**

POLIDIPSÍE, *polidipsii,* s.f. Sete excesivă, patologică, caracteristică pentru unele boli ca diabetul zaharat, diabetul insipid, pentru unele boli psihice, stări febrile etc. — Din fr. **polydipsie.**

POLIDÍSC, *polidiscuri,* s.n. Mașină agricolă prevăzută cu mai multe discuri metalice ascuțite, folosită în lucrările de dezmiriștire. — **Poli-** + **disc.**

POLIDRÚPĂ, *polidrupe,* s.f. Tip de fruct format din mai multe drupe. — **Poli-** + **drupă.**

POLIEDRÁL, -Ă, *poliedrali, -e,* adj. (Mat.) Poliedric. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **polyédral,** engl. **polyhedral.**

POLIÉDRIC, -Ă, *poliedrici, -ce,* adj. Care are forma unui poliedru. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **polyédrique.**

POLIÉDRU, *poliedre,* s.n. (Geom.) Corp geometric mărginit de mai multe plane poligonale. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **polyèdre.**

POLIELÉU, *polieleuri,* s.n. Cântare bisericească ortodoxă intercalată în slujba utreniei la anumite sărbători. [Pr.: *-li-e-*] — Din sl. **polielei.**

POLIEMBRIONÍE s.f. Dezvoltare a mai multor embrioni din aceeași celulă-ou. [Pr.: *-li-em-bri-o-*] — Din fr. **polyembryonie.**

POLIESTÉR, *poliesteri,* s.m. Produs chimic macromolecular format din numeroase molecule de ester, folosit mai ales în fabricarea fibrelor sintetice. [Pr.: *-li-es-*] — Din fr. **polyester.**

POLIESTÉRIC, -Ă, *poliesterici, -ce,* adj. Care este făcut din poliesteri, care conține poliesteri, de poliesteri. [Pr.: *-li-es-*] — **Poliester** + suf. *-ic.*

POLIETILÉNĂ s.f. Material plastic obținut prin polimerizarea etilenei, folosit la fabricarea materialelor izolante și a unor obiecte tehnice sau de uz casnic. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **polyéthylène.**

POLIFÁG, -Ă, *polifagi, -ge,* adj. (Despre animale; și substantivat) Care utilizează hrană variată (animală și vegetală); cu regim alimentar foarte larg. — Din fr. **polyphage.**

POLIFAGÍE s.f. **1.** Modul de nutriție a organismelor polifage. **2.** Foame excesivă, patologică (determinând un consum exagerat de alimente), simptom caracteristic diabetului zaharat. — Din fr. **polyphagie.**

POLIFAZÁT, -Ă, *polifazați, -te,* adj. (Despre sisteme de tensiuni sau de curenți electrici alternativi) Care are fazele inițiale diferite. — Din fr. **polyphasé.**

POLIFENÓL, *polifenoli,* s.m. Compus organic din clasa fenolilor, care conține două sau mai multe grupuri hidroxil legate de un radical aromatic. — Din fr. **polyphénol.**

POLIFLÓR, -Ă adj. (Despre miere, polen) Provenit de la mai multe specii de flori. — **Poli-** + **flor**[i].

POLIFOLÍCULĂ, *polifolicule,* s.f. (Bot.) Fruct uscat, format din mai multe folicule. — **Poli-** + **foliculă.**

POLIFONEMÁTIC, -Ă, *polifonematici, -ce,* adj. (Despre unele consoane) Care are valoarea mai multor foneme. — Din fr. **polyphonématique.**

POLIFÓNIC, -Ă, *polifonici, -ce,* adj. Care se referă la polifonie, care ține de polifonie, bazat pe polifonie. — Din fr. **polyphonique.**

POLIFONÍE, *polifonii,* s.f. Arta și tehnica suprapunerii a două sau mai multe părți vocale ori instrumentale, a căror dezvoltare este în același timp orizontală (contrapunctul) și verticală (armonia); *p. restr.* contrapunct. — Din fr. **polyphonie.**

POLIFONÍST, *polifoniști,* s.m. Compozitor de lucrări muzicale bazate pe polifonie. — **Polifonie** + suf. *-ist.*

POLIFONIZÁRE, *polifonizări,* s.f. (Muz.) Realizare a unei polifonii. — Din **polifonie.**

POLIFONIZÁT, -Ă, *polifonizați, -te,* adj. (Muz.) Care se prezintă sub forma unei polifonii. — Din **polifonizare.**

POLIGÁLĂ, *poligale,* s.f. (Bot.) Amăreală. — Din fr. **polygale,** lat. **polygala.**

POLIGÁM, -Ă, (**1**) *poligami,* s.m., (**2**) *poligame,* adj. **1.** S.m. Bărbat care are concomitent două sau mai multe soții. **2.** Adj. (Despre plante) Care are atât flori unisexuate, cât și flori hermafrodite. — Din fr. **polygame.**

POLIGAMÍE s.f. Formă de căsătorie în care un bărbat (o femeie) are, în același timp, mai multe soții (soți) și care nu este acceptată în majoritatea statelor; situația

persoanei care practică această formă de căsătorie. ✦ Infracțiune comisă de persoana care trăiește în această formă de căsătorie. — Din fr. **polygamie.**

POLIGENÉTIC, -Ă, *poligenetici, -ce,* adj. Referitor la poligeneză, de poligeneză; poligenic. — Din fr. **polygénétique.**

POLIGENÉZĂ s.f. Concepție după care fenomenele biologice, sociale, lingvistice etc. nu derivă dintr-un izvor unic, ci au origini multiple. — **Poli-** + **geneză.** Cf. fr. p o l y g é n i s m e.

POLIGÉNIC, -Ă, *poligenici, -ce,* adj. Poligenetic. — Din fr. **polygénique.**

POLIGENÍE s.f. (Rar) Poligenism. — Din fr. **polygénie.**

POLIGENÍSM s.n. Doctrină potrivit căreia diferitele rase umane derivă din mai multe tipuri primitive considerate ca specii; poligenie. — Din fr. **polygénisme.**

POLIGENÍST, -Ă, *poligeniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al poligenismului. — Din fr. **polygéniste.**

POLIGLOBULÍE, *poliglobulii,* s.f. Boală caracterizată prin creșterea anormală a numărului de globule roșii din sânge și manifestată prin roșeața pielii, prin creșterea tensiunii arteriale și prin mărirea splinei; policitemie. — Din fr. **polyglobulie.**

POLIGLÓT, -Ă, *poliglоți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care vorbește mai multe limbi. ✦ Care cuprinde sau are în vedere mai multe limbi. *Dicționar poliglot.* **2.** (Rar) Care se referă la un poliglot (**1**), de poliglot. — Din fr. **polyglotte.**

POLIGÓN, *poligoane,* s.n. **1.** (Geom.) Suprafață plană mărginită de mai multe segmente de linii drepte, numite laturi. **2.** (Uneori cu determinarea „de tragere") Teren special amenajat pentru executarea tragerilor de instrucție și de luptă. ✦ (Sport) Teren amenajat și dotat cu instalațiile necesare pentru a face antrenament și a executa probe de tir. **3.** Teren amenajat pentru deprinderea conducerii autovehiculelor. — Din fr. **polygone.**

POLIGONACÉE, *poligonacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate apetale cuprinzând hrișca, troscotul, știevia, spanacul etc.; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **polygonacée,** lat. **polygonaceae.**

POLIGONÁL, -Ă, *poligonali, -e,* adj. Care are forma unui poligon (**1**). — Din fr. **polygonal.**

POLIGONÁȚIE s.f. (Top.) Poligonometrie. — Din fr. **polygonation.**

POLIGONOMETRÍE s.f. Ridicare topografică prin utilizarea unor rețele de poligoane închise, pe care se sprijină ridicările de detaliu pentru planimetria unei porțiuni mici de teren; poligonație. — Din fr. **polygonométrie.**

POLIGRÁF, *poligrafi,* s.m. **1.** (Rar) Autor de opere care aparțin unor genuri variate. **2.** Aparat cu care se reproduce un manuscris în mai multe exemplare. — Din fr. **polygraphe.**

POLIGRÁFIC, -Ă, *poligrafici, -ce,* adj. Care aparține poligrafiei, care se referă la poligrafie, privitor la poligrafie. — Din fr. **polygraphique.**

POLIGRAFÍE, *poligrafii,* s.f. **1.** Ansamblul procedeelor de reproducere grafică și de multiplicare a unui text sau a unei figuri; ramură a tehnicii care se ocupă cu reproducerea grafică și cu multiplicarea unui text sau a unei figuri; tehnică grafică. **2.** Ansamblul întreprinderilor care se ocupă cu imprimarea și cu răspândirea cărților sau a altor imprimate; industrie poligrafică. **3.** (Rar) Totalitatea lucrărilor unui poligraf (**1**); calitatea de poligraf a unui scriitor; caracteristică a operelor scrise de un poligraf. — Din fr. **polygraphie.**

POLIGRAFÍST, *poligrafiști,* s.m. (Rar; și adjectival) Persoană specializată în poligrafie (**1**). — **Poligrafie** + suf. *-ist.*

POLIHIBRIDÁRE, *polihibridări,* s.f. (Biol.) Hibridare între două forme ereditar deosebite. — **Poli-** + **hibridare.**

POLIIZOPRÉN s.m. Produs macromolecular cu structură filiformă, obținut sintetic prin polimerizarea în emulsie a izoprenului și care are proprietăți asemănătoare cu acelea ale cauciucului natural. [Pr.: *-li-i-*] — Din fr. **polyisoprène.**

POLILOGHÍE, *poliloghii,* s.f. (Depr.) Expunere, relatare excesiv de amplă (și de prolixă); vorbărie. [Var.: **polologhíe** s.f.] — Din ngr. **poliloghía.**

POLIMÉR, *polimeri,* s.m. Substanță macromoleculară a cărei moleculă este formată prin unirea în lanț a două sau mai multe molecule de monomer. — Din fr. **polymère.**

POLIMERIZÁ, *polimerizez,* vb. I. Tranz. și intranz. A (se) uni (spontan sau prin diverse reacții chimice) mai mulți monomeri în polimeri, prin păstrarea compoziției procentuale inițiale și aranjarea atomilor în moleculă. — Din fr. **polymériser.**

POLIMERIZÁRE, *polimerizări,* s.f. Acțiunea de *a polimeriza* și rezultatul ei. — V. **polimeriza.**

POLIMETACRILÁT, *polimetacrilați,* s.m. Plexiglas. ✧ *Polimetacrilat de metil* = produs macromolecular care se prezintă ca o masă sticloasă, transparentă, termoplastică și cu calități optice deosebite, folosit în chirurgia ortopedică, la confecționarea protezelor dentare etc. — Din fr. **polyméthacrylat.**

POLIMETÁLIC, -Ă, *polimetalici, -ce,* adj. (Geol.; despre minerale, minereuri, zăcăminte) Care conține mai multe metale, din care se pot extrage mai multe metale. — **Poli-** + **metalic.**

POLIMETRÍE s.f. Suprapunere simultană de măsuri în muzica scrisă pentru două sau mai multe voci și care se caracterizează prin faptul că timpii tari, inițiali nu coincid întotdeauna. — Din it. **polimetria.**

POLIMIXÍNĂ, *polimixine,* s.f. (Farm.) Antibiotic obținut din diferite varietăți de bacili, cu acțiune bactericidă asupra mai multor microbi. — Din engl. **polymyxine.**

POLIMOLECULÁR, -Ă, *polimoleculari, -e,* adj. Care este format din mai multe molecule. — Din engl. **polymolecular.**

POLIMÓRF, -Ă, *polimorfi, -e,* adj. (Despre minerale cristalizate) Care se prezintă sub mai multe stări cristaline; care prezintă fenomenul de polimorfism. — Din fr. **polymorphe.**

POLIMORFÍSM s.n. Proprietate a unor substanțe de a se putea prezenta în două sau mai multe forme cristaline distincte. ✦ (Biol.) Proprietate a unor specii de a exista sub mai multe aspecte morfologice. — Din fr. **polymorphisme.**

POLINEVRÍTĂ, *polinevrite,* s.f. Boală a nervilor periferici, caracterizată prin alterarea mai multor trunchiuri nervoase și ramuri terminale. — Din fr. **polynévrite.**

POLINEZIÁN, -Ă, *polinezieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Polineziei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Polineziei sau polinezienilor (**1**), privitor la Polinezia ori la polinezieni. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **polynésien.**

POLÍNIC, -Ă, *polinici, -ce,* adj. (Bot.) De polen. — Din fr. **pollinique.**

POLINÍE[1], *polinii,* s.f. (Bot.) **1.** Masă formată din grăunțe de polen aglomerate. **2.** Organ floral format din unirea staminelor la fanerogame. — Din fr. **pollinie.**

POLINÍE[2], *polinii,* s.f. Canal navigabil printre ghețurile marine. — Din fr. **polynie.**

POLINIFÉR, -Ă, *poliniferi, -e,* adj. Care conține polen. — Din fr. **pollinifère.**

POLINIZÁRE s.f. v. **polenizare.**

POLINIZATÓR s.m. v. **polenizator.**

POLINIZÁȚIE s.f. v. **polenizație.**

POLINÓM, *polinoame,* s.n. Expresie algebrică constituită din mai multe monoame, legate între ele prin semnul plus sau minus; suma algebrică a mai multor monoame. — Din fr. **polynôme.**

POLINOMIÁL, -Ă, *polinomiali, -e,* adj. (Mat.) De polinom, ca un polinom. [Pr.: *-mi-al*] — Din engl. **polynomial.**

POLINUCLEÁRĂ, *polinucleare,* adj. (Despre celule) Care are mai multe nuclee. ✧ *Leucocită polinucleară* = granulocit. [Pr.: *-cle-a-*] — Din fr. **polynucléaire.**

POLINUCLEÓZĂ, *polinucleoze,* s.f. Creștere peste valorile normale a leucocitelor polinucleare din sânge, apărută în diverse intoxicații, infecții etc. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **polynucléose.**

POLINUCÚLĂ, *polinucule,* s.f. (Bot.) Fruct uscat indehiscent format din mai multe nucule. — **Poli-** + **nuculă.**

POLIÓDĂ, *poliode,* s.f. Tub electronic cu mai mult de doi electrozi. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **polyode.**

POLIOMIELÍTĂ, *poliomielite,* s.f. Boală infecțioasă epidemică sau contagioasă provocată de un virus specific, care produce leziuni anatomice în substanța cenușie a măduvei spinării, atingând celulele nervoase motorii, și care se manifestă prin febră, tulburări digestive, somnolență și dureri în mușchii membrelor, urmate de paralizii localizate de obicei la membrele inferioare; paralizie infantilă. [Pr.: *-li-o-mi-e-*] — Din fr. **poliomyélite.**

POLIOMIELÍTIC, -Ă, *poliomielitici, -ce,* adj. Care ține de poliomielită, relativ la poliomielită; *spec.* care este folosit împotriva poliomielitei. *Vaccin poliomielitic.* [Pr.: *-li-o-mi-e-*] — Din fr. **poliomyélitique.**

POLIOXIMETILÉNĂ, *polioximetilene,* s.f. (Chim.) Polimer al formaldehidei. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **polyoxyméthylène,** germ. **Polyoxymethylene.**

POLÍP, *polipi,* s.m. **1.** Nume generic dat animalelor celenterate de forma unui săculeț, cu un orificiu buco-anal înconjurat de tentacule, care trăiesc fixate. **2.** Tumoare benignă care se formează pe unele mucoase. [Acc. și: *pólip*] — Din fr. **polype.**

POLIPEPTÍDĂ, *polipeptide,* s.f. Substanță chimică formată din mai multe peptide. — Din fr. **polypeptide.**

POLIPETÁL, -Ă, *polipetali, -e,* adj. (Despre corola florilor) Care are mai multe petale; (despre plante) cu corola formată din mai multe petale. — Din fr. **polypétale.**

POLIPIÉR, *polipieri,* s.m. Masă calcaroasă formată din scheletul polipilor (**1**) din aceeași colonie. [Pr.: *-pi-er*] — Din fr. **polypier.**

POLIPLOÍD, -Ă, *poliploizi, -de,* adj. (Biol.) Caracterizat prin poliploidie. — Din fr. **polyploïde,** germ. **Polyploid.**

POLIPLOIDÍE s.f. Creștere a numărului de cromozomi în celulele organismelor animale sau vegetale față de numărul obișnuit, având ca rezultat mărirea taliei sau a unor organe ale individului respectiv. [Pr.: *-plo-i-*] — Din fr. **polyploïdie,** germ. **Polyploidie.**

POLIPNÉE s.f. Creștere a frecvenței respirației peste limitele normale în cursul unui efort fizic, al unei stări emoționale, precum și în unele boli pulmonare, cardiace etc. [Pr.: *-ne-e*] — Din fr. **polypnée.**

POLIPÓD, -Ă, *polipozi, -de,* adj. Care are mai multe picioare. — Din fr. **polypode.**

POLIPORACÉE, *poliporacee,* s.f. (La pl.) Familie de ciuperci basidiomicete cu fructificații în general mari; (și la sg.) ciupercă din această familie. — Din fr. **polyporée.**

POLIPÓZĂ, *polipoze,* s.f. (Med.) Boală caracterizată prin dezvoltarea mai multor polipi (**2**) pe aceeași mucoasă. — Din fr. **polypose.**

POLIPROPILÉNĂ, *polipropilene,* s.f. Material plastic ușor și rezistent, obținut prin polimerizarea catalitică a propilenei. — Din fr. **polypropylène.**

POLIPTÍC, *polipticuri,* s.n. Pictură executată pe mai multe panouri (articulate) care cuprind fiecare o scenă dintr-o suită compozițională. — Din fr. **polyptyque.**

POLIRÍTMIC, -Ă, *poliritmici, -ce,* adj. Cu mai multe ritmuri, cu ritm variat. — Din engl. **polyrythmic.**

POLIRITMÍE, *poliritmii,* s.f. Combinație de linii melodice cu structuri ritmice diferite care evoluează simultan. — Din fr. **polyrythmie.**

PÓLIS, *polisuri,* s.n. Formă de organizare statală în Grecia antică; oraș-stat în Grecia antică. — Din ngr. **pólis.**

POLISEMÁNTIC, -Ă, *polisemantici, -ce,* adj. (Despre cuvinte, unități frazeologice) Care are mai multe sensuri. — Din fr. **polysémantique.**

POLISEMANTÍSM s.n. (Lingv.) Polisemie. — Din fr. **polysémantisme.**

POLISÉMIC, -Ă, *polisemici, -ce,* adj. Care se referă la polisemie, care ține de polisemie. — Din fr. **polysémique.**

POLISEMÍE, *polisemii,* s.f. Însușire a unor cuvinte sau unități frazeologice de a avea mai multe sensuri; calitatea de a fi polisemantic; polisemantism. — Din fr. **polysémie.**

POLISEPÁL, -Ă, *polisepali, -e,* adj. (Despre caliciul florilor) Care este alcătuit din mai multe sepale; (despre plante) cu caliciul format din mai multe sepale. — Din fr. **polysépale.**

POLISIÉR, *polisiere,* s.n. (Franțuzism) Roman sau film polițist. [Scris și: *policier.* — Pr.: *-si-er*] — Din fr. **policier.**

POLISILÁBIC, -Ă, *polisilabici, -ce,* adj. **1.** (Despre cuvinte) Care are două sau mai multe silabe. **2.** (Despre limbi) Care are, în general, cuvinte polisilabice (**1**). — Din fr. **polysyllabique.**

POLISILOGÍSM, *polisilogisme,* s.n. Raționament deductiv alcătuit dintr-o înlănțuire de silogisme în care concluzia silogismului anterior devine una dintre premisele silogismului următor. — Din fr. **polysyllogisme.**

POLISILOGÍSTIC, -Ă, *polisilogistici, -ce,* adj. Care prezintă polisilogism. — Din fr. **polysyllogistique.**

POLISINDÉT s.n. v. **polisindeton.**

POLISÍNDETON s.n. Figură de stil care constă în repetarea unei conjuncții la începutul fiecăreia dintre propozițiile unei fraze sau înaintea fiecărui termen al unei enumerări, pentru a accentua o anumită idee. [Var.: **polisindét** s.n.] — Din fr. **polysyndéton.**

POLISINTÉTIC, -Ă, *polisintetici, -ce,* adj. (Despre unele limbi) Care are frazele formate dintr-un singur termen, ca rezultat al unirii tuturor părților frazei într-un lung cuvânt compus. — Din fr. **polysynthétique.**

POLISINTETÍSM s.n. Caracteristică a unei limbi de a fi polisintetică; caracter polisintetic. — Din fr. **polysynthétisme.**

POLISINTÉZĂ, *polisinteze,* s.f. (În limbile polisintetice) Folosire a unui singur cuvânt complex pentru mai multe cuvinte. — Din fr. **polysynthèse.**

POLISOÁR, *polisoare,* s.n. (Rar) Instrument de lustruit unghiile. — Din fr. **polissoir.**

POLISPERMÍE, *polispermii,* s.f. (Biol.) Fecundare a ovulului de către mai mulți spermatozoizi. — Din fr. **polyspermie,** engl. **polyspermy.**

POLISPORTÍV, -Ă, *polisportivi, -e,* adj., s.m. și f. (Sportiv) care practică mai multe sporturi. — **Poli-** + **sportiv.**

POLISTIRÉN, *polistireni,* s.m. Material plastic solid, incolor, transparent, foarte rezistent din punct de vedere chimic și electric, care se folosește în electrotehnică și la fabricarea unor obiecte de larg consum. — Din fr. **polystyrène,** engl. **polystyrene,** rus. **polistiren.**

POLISULFÚRĂ, *polisulfuri,* s.f. Compus obținut prin dizolvarea sulfului în soluție de sulfuri sau prin topirea sulfurilor cu sulf, colorat de la galben până la roșu, folosit în chimia analitică și la combaterea paraziților plantelor. — Din fr. **polysulfure.**

PÓLIȘ s.m. (Fam.) Cârnat polonez. — Din engl. **Polish** [sausage].

POLITÉHNIC, -Ă, *politehnici, -ce,* adj. Care cuprinde sau se referă la mai multe specialități tehnice. ✧ *Institut Politehnic* (și substantivat, f.) = instituție de învățământ superior unde se pregătesc cadre de specialiști în diferite domenii ale științelor tehnice. — Din fr. **polytechnique.**

POLITEHNICIÁN, -Ă, *politehnicieni, -e,* s.m. și f. (Fam.) Persoană care studiază sau predă la un institut politehnic. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **polytechnicien.**

POLITEHNICÍSM s.n. (Rar) Caracter politehnic (exagerat). —**Politehnic** + suf. *-ism.*

POLITEHNIZÁRE s.f. Orientarea învățământului (de cultură generală) spre dezvoltarea cunoștințelor tehnice și spre formarea unor deprinderi practice în diverse ramuri ale tehnicii. — După rus. **politehnizația.**

POLITEÍSM s.n. Religie constituită pe credința în mai mulți zei între care existau relații de rudenie. — Din fr. **polythéisme.**

POLITEÍST, -Ă, *politeiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al politeismului. **2.** Adj. Care aparține politeismului, privitor la politeism. — Din fr. **polythéiste.**

POLITÉȚĂ s.f. v. **politețe.**

POLITÉȚE, (**2**) *politeți,* s.f. **1.** Mod de comportare caracterizat prin bunăcuviință, respect și amabilitate în relațiile cu ceilalți oameni. ✧ *Pronume personal* (sau *posesiv*) *de politețe* = pronume personal la persoana a doua și a treia, folosit în semn de respect față de persoana căreia ne adresăm sau despre care se vorbește. ✧ Loc. adj. *De politețe* = **a)** care exprimă politețe; politicos, amabil; **b)** protocolar. ✧ Loc. adv. *Din* (sau *de,* rar, *pentru) politețe* = fiind obligat de anumite cerințe (formale) de conduită, de etichetă. ✦ Ansamblu de reguli de comportament în spiritul bunei-cuviințe, al amabilității și al respectului reciproc. **2.** (Fam.; la pl.) Cuvinte sau gesturi care exprimă politețea (**1**) (exagerată a) cuiva față de cineva. [Pl. și: (**2**) *politeți.* — Var.: **politéță** s.f.] — Din fr. **politesse.**

POLÍTIC, -Ă, *politici, -ce*, s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Știința și arta de a guverna un stat; formă de organizare și conducere a comunităților umane, prin care se menține ordinea internă și se garantează securitatea externă a comunităților respective. ✧ Expr. *A face politică* = a lua parte în mod activ la discutarea și rezolvarea treburilor statului. ✦ Suprastructură a sistemului social, incluzând conștiința politică, relațiile politice, instituțiile și organizațiile politice. **2.** Tactica, strategia, metodele și mijloacele folosite de organele puterii în vederea realizării obiectivelor fixate; ideologia care reflectă această activitate. **3.** Fig. Dibăcie, abilitate în atingerea unui scop. **II.** Adj. **1.** Care aparține politicii (**I**), care se referă la politică, de politică; politicesc[1]. ✧ *Drepturi politice* = drepturile de participare a cetățenilor la conducerea treburilor statului. *Nivel politic* = grad de pregătire a cuiva în probleme de politică generală; orientare justă în astfel de probleme. *Om politic* (și, înv., substantivat, m.) = persoană care are un rol important în activitatea politică, care își desfășoară activitatea principală în domeniul politicii (**I 1**). ✦ (Substantivat, n.) Aspect, element politic (**II 1**), viață politică. **2.** Care are sau care exprimă o comportare abilă; dibaci, șiret. — Din lat. **politicus**, ngr. **politikós**, fr. **politique.**

POLITICÁ, *politicale*, s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Problemă politică; noutate politică. ✦ Stratagemă. ✦ (Adjectival; rar) Care ține de politică, privitor la politică. — Din ngr. **politikí.**

POLITICÁSTRU, *politicaștri*, s.m. (Livr.) Om politic lipsit de orizont, preocupat de interese meschine. — **Politic** + suf. *-astru* (după *poetastru).*

POLITICĂRÍE, *politicării*, s.f. (Fam.; peior.) Politicianism. — **Politică** + suf. *-ărie.*

POLITICÉSC[1], -EÁSCĂ, *politicești*, adj. (Înv.) Politic (**II 1**). — **Politic** + suf. *-esc*. Cf. rus. p o l i t i c e s k i i.

POLITICÉSC[2], -EÁSCĂ, *politicești*, adj. (Înv.) **1.** Juridic; civil, cetățenesc. **2.** Laic. — **Politic** + suf. *-icesc*.

POLITICÉȘTE adv. Din punct de vedere politic. — **Politic** + suf. *-ește*.

POLITICHÍE s.f. (Înv.) Abilitate, istețime, dibăcie. — Din ngr. **politikí.**

POLITICIÁN, -Ă, *politicieni, -e*, s.m. și f. **1.** Om politic; persoană care face politică (în interes personal, de grup etc.); persoană care deține un rol important în politică. **2.** (Peior.) Persoană care face din politică un mijloc pentru realizarea intereselor personale. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **politicien.**

POLITICIANÍSM s.n. Comportament politic bazat pe interesele personale, de grup sau de partid. [Pr.: *-ci-a-*] — **Politician** + suf. *-ism.*

POLITICIANÍST, -Ă, *politicianiști, -ste*, s.m., adj. (Rar) **1.** S.m. Persoană care face politică în scopul realizării intereselor personale; adept al politicianismului. **2.** Adj. Care se referă la politicianism, care este propriu, caracteristic politicianismului sau politicianistului (**1**). [Pr.: *-ci-a-*] — **Politician** + suf. *-ist.*

POLITICÓS, -OÁSĂ, *politicoși, -oase*, adj. Care are o atitudine amabilă, binevoitoare, îndatoritoare, care se poartă cuviincios, delicat cu cei din jur; cuviincios, bine-crescut, manierat, civilizat, curtenitor. ✦ Care arată, demonstrează politețe. *Purtare politicoasă.* — Din ngr. **politikós.**

POLITÍE, *politii*, s.f. (Înv.) **1.** Activitate, practică politică, afaceri politice. **2.** Oraș. — Din ngr. **politía.**

POLITÍP, *politipuri*, s.n. (Tipogr.) Grup de cuvinte sau de semne tipografice turnate într-o singură bucată și folosite mai ales în titluri. — Din fr. **polytype.**

POLITIZÁ, *politizez,* vb. I. Tranz. A orienta ceva în sens politic, a da caracter politic, a prezenta ceva sub raport politic; a interpreta politic. — Din germ. **politisieren.**

POLITIZÁRE, *politizări*, s.f. Acțiunea de *a politiza*. — V. **politiza.**

POLITOLÓG, -Ă, *politologi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în politologie. — Din fr. **politologue.**

POLITOLÓGIC, -Ă, *politologici, -ce*, adj. Referitor la politologie, de politologie. — Din fr. **politologique.**

POLITOLOGÍE s.f. Ramură a științelor sociale care studiază activitățile, relațiile, instituțiile sistemelor politice; știință politică. — Din fr. **politologie.**

POLITOMÍE s.f. (Log.; rar) Diviziune în mai multe părți a unui subiect, a unei clasificări etc. — Din fr. **polytomie.**

POLITONÁL, -Ă, *politonali, -e*, adj. (Muz.) Referitor la politonalitate, de politonalitate. — Din germ., engl. **polytonal.**

POLITONALÍSM s.n. Combinație simultană de elemente melodice care aparțin unor tonalități diferite; politonalitate. — Din fr. **polytonalisme.**

POLITONALITÁTE s.f. (Muz.) Politonalism. — Din germ. **Politonalität**, fr. **polytonalité.**

POLITRÚC, *politruci*, s.m. Instructor, îndrumător politic în armata sovietică. ✦ (Depr.) Activist politic. — Din rus. **politruk.**

POLIȚÁI, *poliței*, s.m. **1.** (Înv.) Șef al poliției într-un oraș de provincie sau într-o circumscripție de oraș mai mare; polițmaistru. ✦ Sergent de stradă sau agent de poliție. **2.** (Fam.) Polițist. — Din germ. **Polizei.**

PÓLIȚĂ[1], *polițe*, s.f. Suport de scândură fixat orizontal pe un perete, într-un dulap etc., pe care se țin diferite obiecte. ✦ Obiect de mobilier prevăzut cu asemenea suporturi. [Pl. și: *poliți*] — Din sl. **polica.**

PÓLIȚĂ[2], *polițe*, s.f. **1.** (Fin.) Act prin care o persoană dispune debitorului ei să plătească o sumă de bani unei alte persoane sau la ordinul acesteia; trată. ✧ *Poliță în alb* = poliță[2] (**1**) pe care nu figurează numele beneficiarului. ✧ Expr. *A plăti* (cuiva) *polița* = a se răzbuna (pe cineva). **2.** (În sintagma) *Poliță de asigurare* = document emis de către un asigurător, prin care se certifică încheierea unui contract de asigurare. — Din it. **polizza.**

POLÍȚIE, *polиții*, s.f. **1.** Organ de stat însărcinat cu menținerea ordinii publice și cu reprimarea infracțiunilor. ✧ Expr. *A face poliție* = a menține ordinea într-un mod sever și autoritar. ✦ Atribuția de control și de supraveghere a ordinii publice. **2.** Clădire în care își are sediul o poliție (**1**). **3.** (La sg.; colectiv) Totalitatea polițiștilor (**1**) dintr-o poliție (**2**); reprezentanții poliției (**1**). — Din rus. **poliția.**

POLIȚIENÉSC, -EÁSCĂ, *polițienești,* adj. Care aparține sau este propriu poliției, privitor la poliție; polițist. [Pr.: *-ți-e-*] — **Poliție** + suf. *-enesc.*

POLIȚÍSM s.n. (Rar) Activitate întreprinsă de poliție (**1**) în vederea menținerii ordinii; *p. ext.* fel de a fi, de a gândi, de a acționa în spirit polițienesc, brutal, violent. — **Poliție** + suf. *-ism*.

POLIȚÍST, -Ă, *polițiști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Agent de poliție (**1**), funcționar de poliție. **2.** Adj. Polițienesc. ✧ *Roman* (sau *film) polițist* = roman (sau film) a cărui intrigă, desfășurată în ritm alert, e construită de obicei în jurul unei anchete criminalistice sau judiciare. **3**. Adj. (Despre state sau regimuri politice) Care se sprijină pe poliție și pe jandarmerie și își exercită puterea prin metode coercitive, violente și abuzive. — Din germ. **Polizist.**

POLIȚMÁISTRU, *polițmaiștri*, s.m. (Înv.) Polițai (**1**). — Din rus. **polițmeister,** germ. **Polizmeister.**

POLIURETÁN, *poliuretani*, s.m. (Chim.) Produs obținut prin polimerizarea unor compuși chimici cu glicoli, folosit la fabricarea materialelor plastice, a lacurilor, a adezivelor etc. [Pr.: *-li-u-*] — Din fr. **polyuréthane.**

POLIURETÁNIC, -Ă, *poliuretanici, -ce,* adj. (Chim.) Care este alcătuit din poliuretan. [Pr.: *-li-u-*] — **Poliuretan** + suf. *-ic.*

POLIURÍE, *poliurii*, s.f. Eliminare crescută de urină. [Pr.: *-li-u-*] — Din fr. **polyurie.**

POLIVALÉNT, -Ă, *polivalenți, -te*, adj. (Despre elemente chimice sau radicali) Care poate funcționa sub mai multe stări de valență. ✧ *Alcool polivalent* = polialcool. ✦ Fig. Care are calități, posibilități multiple. — Din fr. **polyvalent.**

POLIVALÉNȚĂ, *polivalențe*, s.f. Însușirea de a fi polivalent. — Din fr. **polyvalence.**

POLIVINÍL s.n. Masă plastică foarte rezistentă obținută prin polimerizare, folosită în industria maselor plastice, a fibrelor sintetice etc. — Din fr. **polyvinyle.**

POLIVINÍLIC adj. (În sintagma) *Alcool polivinilic* = compus macromolecular obținut din poliacetatul de vinil, folosit în industria materialelor plastice. — Din fr. **polyvinylique.**

POLIVITAMÍNĂ, *polivitamine*, s.f. Preparat farmaceutic care conține un complex de vitamine, adesea cu diverse adaosuri. — **Poli-** + **vitamină.**

POLIZÁ, *polizez*, vb.I. Tranz. A prelucra prin așchiere suprafața unei piese cu ajutorul polizorului. ✧ *Mașină de polizat* = polizor. ✦ A lamina la rece foile de tablă subțire. — Din **polizor.** Cf. fr. polir.

POLIZAHARÍDĂ, *polizaharide*, s.f. Produși macromoleculari naturali, din clasa hidraților de carbon, rezultați prin policondensarea unor monozaharide. — Din fr. **polysaccharide.**

POLIZÁRE, *polizări*, s.f. Acțiunea de *a poliza* și rezultatul ei; polizat[1]. — V. **poliza.**

POLIZÁT[1] s.n. Polizare. — V. **poliza.**

POLIZÁT[2], -Ă, *polizați, -te*, adj. Care este prelucrat cu polizorul. — V. **poliza.**

POLIZÓR[1], *polizoare*, s.n. Mașină-unealtă pentru prelucrarea prin așchiere a suprafețelor cu ajutorul unei pietre abrazive în formă de disc, de cilindru, de trunchi de con etc., care are o mișcare de rotație. — Din fr. **polissoir.**

POLIZÓR[2], -OÁRE, *polizori, -oare*, s.m. și f. Tehnician specializat în polizarea pieselor. — Din fr. **polisseur.**

PÓLJE, *polje*, s.f. (Geol.) Depresiune carstică închisă, cu fundul plat, mărginită de versanți abrupți. — Din fr. **poljé.**

POLNOGLASÍE s.f. Fenomen lingvistic caracteristic limbilor slave de est, care constă în prezența grupurilor de sunete „oro”, „olo”, „ere” între consoane, corespunzând grupurilor „ra”, „la”, „re”, „le” din vechea slavă. — Din rus. **polnoglasie.**

PÓLO s.n. **1.** (Adesea urmat de determinarea „pe apă”) Joc sportiv de echipă în care jucătorii, deplasându-se înot într-un bazin, trebuie să marcheze goluri prin aruncarea mingii cu mâna în poarta adversarilor. **2.** Joc sportiv de echipă practicat călare, în care mingea este lovită cu bastoane lungi. — Din fr., engl. **polo.**

POLOBÓC, *poloboace*, s.n. **1.** (Pop.) Butoi. ✦ Epitet dat unui om gras. **2.** Nivelă cu bulă de aer. [Var.: **bolobóc** s.n.] — Et. nec.

POLOBOCÉL, *polobocele*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *poloboc* (**1**); butoiaș. [Var.: **bolobocél** s.n.] — **Poloboc** + suf. *-el*.

POLÓG[1], *poloage*, s.n. **1.** (Pop.) Cantitate de iarbă (sau de alte plante) cosită dintr-o singură mișcare de coasă; mănunchi de fân sau de grâu secerat (care urmează să fie adunat sau legat în snopi). ✧ Expr. (Adverbial) *A sta* (sau *a zăcea, a cădea) polog* = a sta (sau a zăcea, a cădea) grămadă. **2.** (Reg.) Întoarcere sau împrăștiere a fânului cosit (pentru a se usca). **3.** (Reg.) Iarbă bună de cosit. — Din bg., sb. **polog.**

POLÓG[2], *poloage*, s.n. **1.** Țesătură țărănească groasă (impermeabilă), lucrată din lână, din în sau din cânepă și folosită ca cergă, pătură, așternut etc. **2.** Țesătură fină, folosită mai ales ca draperie; perdea; *p. ext.* baldachin. **3.** Apărătoare specială confecționată din pânză rară sau din plasă de sârmă, folosită împotriva țânțarilor, a muștelor etc. — Din sl. **podlogŭ,** rus. **polog.**

POLOGÁR, *pologari*, s.m. (Reg.) Persoană care întoarce, împrăștie și adună fânul cosit; pologaș. — **Polog[1]** + suf. *-ar*.

POLOGÁȘ, *pologași*, s.m. (Reg.) Pologar. — **Polog[1]** + suf. *-aș*.

POLOGÍ, *pologesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A tăia iarbă, păioase etc. cu coasa sau cu secera; *p. ext.* a întoarce, a aduna laolaltă mai multe poloage[1] (**1**) în grămezi. **2.** A face ca iarba sau alte plante să se plece, să se culce la pământ; a încovoia, a culca. — Din **polog[1].**

POLOGÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a pologi*. — V. **pologi.**

POLOÍST, *pologiști*, s.m. Jucător de polo. — Din fr. **poloïste.**

POLOLOGHÍE s.f. v. **poliloghie.**

POLÓN, -Ă, *poloni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Polonez (**1**). **2.** Adj. Polonez (**2**). — Din n. pr. **Polonia** (derivat regresiv).

POLONÉZ, -Ă, *polonezi, -e*, s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Poloniei sau este originară de acolo; polon (**1**). **2.** Adj. Care aparține Poloniei sau polonezilor (**1**), privitor la Polonia ori la polonezi; polon (**2**). ✧ *Covrig polonez* = produs de patiserie în formă de colăcel preparat din aluat de cozonac îmbibat cu sirop de zahăr și presărat cu miez de nucă. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de polonezi (**1**). **3.** S.f. Dans de origine poloneză (**2**), în tempo moderat și în măsura de 3/4, cu ritm viguros și cu caracter maiestuos, solemn, asemănător marșului; melodie după care se execută acest dans. **4.** S.m. Sortiment de cârnați proaspeți preparați din carne de vită și de porc, afumată la cald și apoi fiartă; (fam.) poliș. — Din fr. **polonais.**

POLONÍC, *polonice*, s.n. Lingură mare și adâncă, cu coadă lungă, cu care se servește supa sau ciorba. ✦ Lingură mare, adâncă și cu numeroase găuri, folosită la stână pentru a separa urda sau cașul de zer. — Din ucr. **polonnyk.**

POLÓNIU s.n. Element chimic radioactiv, obținut prin dezintegrarea radioactivă a uraniului. — Din fr. **polonium.**

POLONIZÁ, *polonizez*, vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) asimila felului de viață, limbii și obiceiurilor poporului polonez. — **Polon** + suf. *-iza.*

POLONIZÁT, -Ă, *polonizați, -te*, adj. (Rar) Care s-a asimilat felului de viață, obiceiurilor etc. caracteristice polonezilor. —V. **poloniza.**

POLTINÍC, *poltinici*, s.m. Veche monedă rusească de argint, echivalentă cu o jumătate de rublă, care a circulat și în Țările Române în sec. XVIII–XIX. — Din rus. **poltinnik.**

POLTRÓN, -Ă, *poltroni, -e*, adj., s.m. și f. (Livr.) (Persoană) care nu are curaj sau simțul onoarei; (om) laș, fricos. — Din fr. **poltron.**

POLTRONERÍE, *poltronerii*, s.f. (Livr.) Faptul de a fi poltron; atitudine, comportare, faptă de poltron; lașitate. — Din fr. **poltronnerie.**

POLTRONÍSM s.n. (Rar) Lașitate. — **Poltron** + suf. *-ism.*

POLTURÁC, *polturaci*, s.m. Veche monedă poloneză sau austriacă, care a circulat și în Țările Române în sec. XVII–XVIII. — Din pol. **półturak.**

POLUÁ, *poluez*, vb. I. Tranz. A face ca aerul, apa, mediul înconjurător să fie viciate de substanțe reziduale, deșeuri etc., cu modificarea echilibrului natural și efecte dăunătoare asupra organismelor vii; a vicia; a infecta. ✦ Refl. (Despre aer, ape, mediu de viață) A deveni nociv, a se vicia. [Pr.: *-lu-a*] — Din fr. **polluer.**

POLUÁNT, -Ă, *poluanți, -te*, adj. Care poluează aerul, apa, mediul de viață. [Pr.: *-lu-ant*] — **Polua** + suf. *-ant.*

POLUÁRE, *poluări*, s.f. Faptul de *a (se) polua;* viciere. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **polua.**

POLUÁT, -Ă, *poluați, -te*, adj. (Despre aer, ape, mediu de viață) Care a devenit nociv din cauza unor substanțe reziduale, deșeuri etc. [Pr.: *-lu-at*] — V. **polua.**

POLUNÓȘNIȚĂ, *polunoșnițe*, s.f. Slujbă religioasă mănăstirească care se face după miezul nopții, înainte de utrenie. — Din sl. **polunoštĭnica.**

POLÚȘCĂ, *poluște*, s.f. Veche monedă rusească divizionară de aramă care a circulat și în Țările Române în prima jumătate a sec. XIX. — Din rus. **poluška.**

POLÚȚIE, *poluții*, s.f. Scurgere spontană a lichidului seminal la bărbați în timpul nopții. — Din fr. **pollution.**

POM, *pomi*, s.m. Nume generic pentru arbori care produc fructe comestibile; *p. gener*. copac, arbore. ✧ *Pom de Crăciun* = brad (sau alt conifer) împodobit cu daruri și ornamente, cu prilejul Crăciunului. *Pomul mortului* = copăcel (mai ales

brad) sau ramură împodobită cu fructe, cu covrigi, cu zaharicale etc. (ce se dau de pomană la cimitir), care se poartă înaintea cortegiului mortuar (la morții necăsătoriți) și se înfige pe mormânt. ✧ Expr. (Fam.) *A fi în pom* = a se afla într-o situație dificilă din imprudență, din neștiință, din lipsă de bani. — Lat. **pomus.**

POMACÉE, *pomacee*, s.f. (La pl.) Subfamilie de arbori și arbuști fructiferi din familia rozaceelor; (și la sg.) arbore sau arbust din această subfamilie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **pomacée.**

POMÁDĂ, *pomezi*, s.f. **1.** Preparat cosmetic parfumat, obținut din substanțe grase, folosit pentru îngrijirea părului și a pielii. **2.** Produs farmaceutic de uz extern, preparat dintr-o materie grasă (lanolină, vaselină etc.), în care s-au încorporat una sau mai multe substanțe medicamentoase; alifie, unguent. — Din fr. **pommade.**

POMANAGIOÁICĂ, *pomanagioaice*, s.f. (De obicei peior.) Femeie care umblă după pomană, care trăiește din pomana altora, care așteaptă să i se ofere cât mai multe avantaje materiale (nemeritate). — **Pomanagiu** + suf. *-oaică*.

POMANAGÍU, *pomanagii*, s.m. (De obicei peior.) Persoană care umblă după pomană, care trăiește din pomana altora, care așteaptă să i se ofere cât mai multe avantaje materiale (nemeritate). — **Pomană** + suf. *-agiu*.

POMÁNĂ, *pomeni*, s.f. **1.** Dar, danie, ofrandă făcută cuiva și servind, potrivit credinței creștine, la iertarea păcatelor, la mântuirea sufletului; milostenie, binefacere. ✧ Loc adj. și adv. *De pomană* = **a)** (în mod) gratuit sau la un preț foarte scăzut; **b)** (în mod) inutil, zadarnic sau neîntemeiat. ✧ Expr. *A cere de pomană* = a cerși. *A-și face (milă și) pomană cu cineva* = a ajuta pe cineva, a face un bine cuiva. ✦ (Fam.) Ocazie bine-venită, rară, extrem de avantajoasă (sub raport material); chilipir. ✧ Expr. *A umbla după* (sau *a căuta) pomană* = a umbla după avantaje materiale nemeritate. **2.** (În ritualul creștin) Masă care se dă după înmormântare sau după parastas și la care se dăruiesc diverse obiecte care au aparținut decedatului; praznic; (concr.) ceea ce se dăruiește cu acest prilej. ✧ Expr. *Ca la pomană* = în mare număr. **3.** Parastas. —Din sl. **poměnŭ.**

POMĂDÁ, *pomădez*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) unge cu pomadă (**1**); a (se) pomădui; *p. ext.* a (se) ferchezui. **2.** Tranz. Fig. A linguși, a flata pe cineva. — Din fr. **pommader.**

POMĂDÁT, -Ă, *pomădați, -te*, adj. (Despre păr sau despre barbă, mustăți) Care este uns cu pomadă (**1**); (despre oameni) care are părul, barba sau mustățile unse cu pomadă, pomăduit; *p. ext.* ferchezuit. — V. **pomăda.**

POMĂDUÍ, *pomăduiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) pomăda (**1**). — **Pomadă** + suf. *-ui*.

POMĂDUÍT, -Ă, *pomăduiți, -te*, adj. (Rar) Pomădat. — V. **pomădui.**

POMĂRÍT s.n. (Pop.) Pomicultură. — **Pom** + suf. *-ărit.*

POMÉLNIC, *pomelnice*, s.n. **1.** Listă cu numele persoanelor, în viață sau decedate, pe care le pomenește preotul la slujbe sau în rugăciuni. **2.** (Fam. sau ir.) Listă sau enumerare lungă de nume; *p. ext.* înșiruire plictisitoare de vorbe, de fapte etc. — Din sl. **poměninikŭ.**

POMENEÁLĂ s.f. (În expr.) *Nici pomeneală (de...* sau *să...)* = nici urmă (de așa ceva), nici vorbă (despre una ca asta); cu niciun chip. — **Pomeni** + suf. *-eală*.

POMENEÁTĂ s.f. v. **pomneată.**

POMENÍ, *pomenesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A aminti de cineva sau de ceva (în treacăt), fără a insista; a aduce (intenționat) vorba despre cineva sau despre ceva. ✦ Refl. impers. A se menționa fapte a căror amintire se transmite (oral sau în scris) din generație în generație; a se aminti, a se cita. ✧ Expr. *Nici că se pomenește!* (sau *unde se pomenește?)* = nici vorbă, nici pomeneală. **2.** Tranz. și intranz. A ține minte, a-și aduce aminte, a-și aminti. ✦ Tranz. (Înv. și pop.) A aniversa, a comemora, a sărbători. **3.** Tranz. A vedea ceva deosebit, a trăi în timpul unui eveniment. **4.** Tranz. A vedea sau a întâlni o persoană, un fenomen, o situație. ✦ Refl. A se afla, a se vedea pe neașteptate în fața cuiva sau a ceva care provoacă surpriză sau uimire. ✧ Expr. *Te pomenești că...* = poate că..., e posibil să...; nu cumva... **5.** Tranz. A rosti numele cuiva în cadrul ritualului creștin, pentru a atrage harul divinității asupra lui. **6.** Refl. și tranz. (Pop.) A (se) trezi din somn. — Din sl. **pomĭnĕti.**

POMENÍRE, *pomeniri*, s.f. Acțiunea de *a (se) pomeni*. ✦ Ceremonie religioasă în cadrul căreia se comemorează amintirea unei persoane decedate sau a unui eveniment. ✦ Slujbă sau rugăciune pentru morți. ✧ *Veșnica pomenire* = cântare bisericească cu care se termină slujba de înmormântare sau un parastas. ✦ (Înv. și pop.) Aducere-aminte, amintire. — V. **pomeni.**

POMENÍT, -Ă, *pomeniți, -te*, adj. Care a fost amintit, menționat, citat. — V. **pomeni.**

POMÉT[1], *pometuri*, s.n. Grădină cu pomi fructiferi, livadă; (la sg.; colectiv) mulțime de pomi fructiferi. — Lat. **pometum.**

POMÉT[2], *pometuri*, s.n. (La pl. sau la sg. cu sens colectiv) Mulțime de fructe; diverse varietăți de fructe. **— Poamă** + suf. *-et*.

POMÉTE s.m. v. **pomeți.**

POMÉȚI s.m. pl. (De obicei cu determinarea „obrazului" sau „obrajilor") Partea proeminentă, osoasă a obrajilor; umerii obrajilor. [Var.: (rar) **pométe** s.m.] — Din fr. **pommette.**

POMÍCOL, -Ă, *pomicoli, -e*, adj. **1.** Care aparține pomiculturii, privitor la pomicultură, propriu pomiculturii; de pomicultură. **2.** Care este specialist în pomicultură, care lucrează în pomicultură. *Tehnician pomicol*. — Din **pom** (după *agricol, viticol* etc.).

POMICULTÓR, -OÁRE, *pomicultori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu cultivarea și îngrijirea pomilor fructiferi. — Din fr. **pomiculteur.**

POMICULTÚRĂ s.f. Ramură a științelor agricole care studiază biologia și agrotehnica pomilor și arbuștilor fructiferi; sector al producției agricole care cuprinde cultura pomilor și a arbuștilor fructiferi. — Din fr. **pomiculture.**

POMIÉRĂ, *pomiere*, s.f. (Livr.) Fructieră. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **pommière.**

PÓMINĂ s.f. (Rar) Veste, faimă. ✧ Loc. adj. *De pomină* = **a)** vestit, renumit, neuitat; **b)** strașnic, grozav, extraordinar. ✧ Expr. *A (i) se duce* (sau *a(-i) merge) pomina* = a se răspândi vestea în lume, a se afla sau a se vorbi despre cineva sau ceva ca despre ceva extraordinar. *A se face* (sau *a ajunge) de pomină* = a se face de râs, a se compromite. — Din **pomeni** (derivat regresiv).

POMIȘOÁRĂ, *pomișoare*, s.f. (Bot.; rar) Coacăz. ✦ Coacădă. — **Pom** + suf. *-ișoară.*

POMIȘÓR, *pomișori*, s.m. Diminutiv al lui *pom;* pomuleț. — **Pom** + suf. *-ișor*.

POMÍȘTE s.f. (Rar; colectiv) Mulțime de pomi. — **Pom** + suf. *-iște*.

POMIVITÍCOL, -Ă, *pomiviticoli, -e*, adj. Referitor la pomicultură și la viticultură, al pomiculturii și al viticulturii. — **Pomi**[col] + **viticol.**

POMNEÁTĂ, *pomnete*, s.f. **1.** (Pop.) Șervet, batistă sau fâșie de pânză albă, având legate la un capăt un ban, iar la celălalt o lumânare, care se pune în mâna mortului sau se împarte celor care iau parte la înmormântare. **2.** (Reg.) Colac (împletit) care se dă de pomană la înmormântări. [Var.: (reg.) **pomeneátă** s.f.] — Din sl. **pamĭatŭ.**

POMÓJNIC, *pomojnici*, s.m. Funcționar administrativ din trecut care conducea o plasă[1]. [Var.: (reg.) **pomóșnic** s.m.] — Din rus. **pomoștnik.**

POMOLÓG, *pomologi*, s.m. Specialist în pomologie; *p. ext.* (rar) pomicultor. — Din fr. **pomologue.**

POMOLÓGIC, -Ă, *pomologici, -ce*, adj. Care aparține pomologiei, privitor la pomologie, de pomologie. — Din fr. **pomologique.**

POMOLOGÍE s.f. Știință agricolă care se ocupă cu studiul speciilor și al soiurilor de pomi și de arbuști fructiferi, cu însușirile și comportarea lor față de condițiile de climă și de sol; *p. ext.* pomicultură. — Din fr. **pomologie.**

POMÓSTE, *pomoste*, s.f. Ridicătură de pământ în regiunile inundabile, pe care se contruiesc clădiri de exploatare sau de pază, la adăpost de inundații. — Din sl. **pomostŭ.**

POMOSTEÁLĂ, *pomosteli*, s.f. **1.** (Reg.) Pământ bătătorit care umple golurile dintre temelie și podea la construcțiile țărănești și care, uneori, ține locul pardoselii. **2.** Ridicătură de pământ în regiunile inundabile pe care se construiesc clădiri de exploatare sau de pază. — **Pomosti** + suf. *-eală*.

POMOSTÍ, *pomostesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A astupa, a nivela cu pământ bătătorit partea de jos, pe care se calcă, a unei încăperi. ✦ Intranz. (Despre ape) A depune aluviuni, a se împotmoli. — Din sb. **pomostiti.**

POMÓSTINĂ, *pomostine*, s.f. (Reg.) Parte a carului sau a căruței formată din câteva scânduri alăturate, care alcătuiesc platforma de jos a vehiculului. [Var.: **pomóștină** s.f.] — Din ucr. **pomostyna.**

POMÓȘNIC s.m. v. **pomojnic.**

POMÓȘTINĂ s.f. v. **pomostină.**

POMPÁ, *pompez*, vb. I. Tranz. A deplasa un fluid cu ajutorul unei pompe[1]. ✧ Expr. *A pompa* (de undeva) *bani* = a obține, a stoarce (de undeva) bani fără încetare. ✦ Fig. (Fam.) A stărui, a interveni cu insistență pe lângă cineva pentru a obține un avantaj, o favoare etc. — Din fr. **pomper.**

POMPAGÍU, *pompagii*, s.m. Muncitor mecanic care lucrează la o pompă[1] sau la o stație de pompare. — **Pompă[1]** + suf. *-agiu*.

POMPÁJ, *pompaje*, s.n. (Rar) Pompare. — Din fr. **pompage.**

POMPÁRE, *pompări*, s.f. Acțiunea de *a pompa;* pompaj. — V. **pompa.**

PÓMPĂ[1], *pompe*, s.f. Mașină de forță sau aparat compus de obicei dintr-un cilindru cu piston, manevrat cu mâna sau acționat mecanic, folosit pentru a deplasa sau a comprima un fluid. ✧ *Pompă de incendiu* = pompă[1] cu care se aruncă apă la distanță pentru a stinge incendiile. ✦ Spec. (De obicei cu determinarea „de apă") Aparat de pompare adaptat mai ales la puțuri; *p. ext.* cișmea din care apa curge prin apăsare pe un mâner legat la rândul său de un aparat de pompare. — Din fr. **pompe.**

PÓMPĂ[2], (**2**) *pompe*, s.f. **1.** Alai, suită, cortegiu plin de fast, sărbătoresc; *p. ext.* fast, strălucire, splendoare. **2.** (În sintagma) *Pompe funebre* = întreprindere care se ocupă cu pregătirea și ceremonialul înmormântărilor; servicii funerare. — Din lat. **pompa,** fr. **pompe.**

POMPIÉR, *pompieri*, s.m., adj. invar. **1.** S.m. Persoană care face parte dintr-un corp (militar sau civil) special instruit și dotat cu utilaje speciale pentru a stinge incendiile. **2.** (Înv.) Persoană care se ocupa cu stropitul străzilor, al caldarâmului etc. **3.** Adj. invar. (Rar; despre stil) Pompieristic. [Pr.: *-pi-er*] — Din fr. **pompier.**

POMPIERÉSC, -EÁSCĂ, *pompierești,* adj. (Rar) Care aparține pompierilor (**1**), privitor la pompieri, de pompier. [Pr.: *-pi-e-*] — **Pompier** + suf. *-esc.*

POMPIERÍE s.f. (Rar) Corpul pompierilor (**1**), cazarma sau sediul pompierilor. ✦ Serviciul de pompier (**1**). [Pr.: *-pi-e-*] — **Pompier** + suf. *-ie.*

POMPIERÍSM s.n. (Livr.) Stil pompieristic. [Pr.: *-pi-e-*] — Din fr. **pompiérisme.**

POMPIERÍSTIC, -Ă, *pompieristici, -ce*, adj. (Despre stil, vorbire etc.) Bombastic, emfatic; (rar) pompier. ✦ (Despre acțiuni) Care este făcut în grabă, superficial. [Pr.: *-pi-e-*] — **Pompier** + suf. *-istic*.

POMPÍST, -Ă, *pompiști, -ste*, s.m. și f. Persoană care mânuiește o pompă[1]. — **Pompă**[1] + suf. *-ist*.

POMPÓN, *pompoane*, s.n. Ciucure sau moț de panglici folosit ca ornament (vestimentar). ✦ Panaș. — Din fr. **pompon.**

POMPÓS, -OÁSĂ, *pompoși, -oase*, adj. Plin de pompă[2] (**1**), de fast, de strălucire; fastuos, luxos. ✦ (Despre stil, cuvinte, expresii) (Excesiv de) înflorit, încărcat, pretențios; plin de emfază, de afectare. — Din fr. **pompeux,** lat. **pomposus.**

POMULÉȚ, *pomuleți*, s.m. Pomișor. — **Pom** + suf. *-uleț*.

POMUȘOÁRĂ, *pomușoare*, s.f. (Bot.; reg.) **1.** Pălțior. **2.** Coacăz. ✦ Coacăză. — **Poamă** + suf. *-ușoară*.

PÓNCE, *ponce,* adj. (În sintagma) *Piatră ponce* = rocă vulcanică de culoare cenușie sau albă, poroasă și ușoară folosită ca material de construcții, ca izolație termică sau abraziv; spumă de mare. [Pr. și: *pons*] — Din fr. [pierre] **ponce.**

PÓNCHO, *ponchouri*, s.n. Pelerină (scurtă), de formă pătrată, cu o deschizătură pentru cap, purtată de indigenii din America Centrală și de Sud. [Pr.: *póncho*] — Din sp. **poncho.**

PONCÍF, *poncifuri*, s.n. (Livr.) Idee, afirmație banală, loc comun. [Pl. și: *poncife*] — Din fr. **poncif.**

PONCÍȘ, -Ă, *poncișI, -e*, adj., adv. (Reg.) **I.** Adj. **1.** (Despre ochi) Încrucișat, sașiu. **2.** (Despre terenuri) Foarte înclinat, abrupt, pieziș. ✧ Expr. (Adverbial) *A spune* (ceva) *ponciș* = a spune (ceva) în mod direct, fără menajamente. **II.** Adv. **1.** Cruciș, chiorâș; *fig.* cu ciudă, cu dușmănie. *A se uita ponciș.* **2.** De-a curmezișul, pieziș. ✧ Expr. (Substantivat) *A sta de-a poncișul* = a se opune, a fi împotrivă. — **Ponc** (reg. „deal" < magh.) + suf. *-iș*.

PONDERÁ, *ponderez*, vb. I. Tranz. A face ca două fapte să se echilibreze prin opunerea lor una alteia; a echilibra, a cumpăni, a modera. ✦ Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni mai cumpătat, mai măsurat; a (se) înfrâna, a (se) stăpâni, a (se) potoli, a (se) tempera. — Din fr. **pondérer,** lat. **ponderare.**

PONDERÁBIL, -Ă, *ponderabili, -e*, adj. Care posedă greutate; care poate fi cântărit. — Din **fr. pondérable,** lat. **ponderabilis.**

PONDERABILITÁTE s.f. Stare a corpurilor la care se manifestă forța de gravitație; însușirea unui corp de a fi ponderabil. — **Ponderabil** + suf. *-itate*.

PONDERÁL, -Ă, *ponderali, -e*, adj. (Rar) Privitor, referitor la greutate; (din punctul de vedere) al greutății. — Din fr. **pondéral.**

PONDERÁT, -Ă, *ponderați, -te*, adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care dovedește cumpătare, moderație, sobrietate, echilibru; moderat, echilibrat, cumpătat, chibzuit; măsurat; potolit, liniștit. — Din fr. **pondéré.**

PONDERATÓR, -OÁRE, *ponderatori, -oare*, adj. Care menține echilibrul între două forțe. — Din fr. **pondérateur.**

PONDERÁȚIE s.f. Moderație, cumpătare; echilibru. — Din fr. **pondération,** lat. **ponderatio.**

PÓNDERE, *ponderi*, s.f. Greutate; *spec.* greutate specifică. *Pondere atomică.* ✦ Fig. Importanță, valoare (în cadrul unui ansamblu de elemente și în raport cu acestea). — Din lat. **pondus, -eris.**

PONDERITÁTE, *ponderități*, s.f. (Rar) Greutate specifică. — Din lat. **ponderitas.**

PONEGREÁLĂ, *ponegreli*, s.f. (Rar) Ponegrire. — **Ponegri** + suf. *-eală*.

PONEGRÍ, *ponegresc*, vb. IV. Tranz. A vorbi pe cineva de rău; a bârfi, a defăima, a calomnia. ✧ Refl. recipr. *Se ponegresc cu orice prilej.* — Pref. *po-* + **negri.**

PONEGRÍRE, *ponegriri*, s.f. Acțiunea de *a (se) ponegri;* bârfire, defăimare, calomniere, ponegreală. — V. **ponegri.**

PONEGRITÓR, -OÁRE, *ponegritori, -oare*, adj. (Rar) Care ponegrește, care cuprinde o defăimare; calomnios. ✦ (Substantivat) Persoană care ponegrește; calomniator. — **Ponegri** + suf. *-tor*.

PÓNEI, *ponei*, s.m. (La pl.) Rasă de cai cu greutate corporală mică și talie redusă, originară din regiunile cu climat rece și cu vegetație săracă ale Angliei și ale Peninsulei Scandinave, folosită pentru munci ușoare, sport sau agrement; (și la sg.) cal care aparține acestei rase. [Acc. și: *ponéi*] — Din fr. **poney.**

PONIHÓS, -OÁSĂ adj. v. **ponivos.**

PONÍT s.n. (Min.) Carbonat natural de mangan, cu un conținut redus de fier. — De la (n. pr.) **Poni.**

PONIVÓS, -OÁSĂ, *ponivoși, -oase*, adj., s.m. și f. **1.** (Ființă) care are un defect de vedere, care nu vede bine, care suferă de miopie sau nu vede decât cu un singur ochi. **2.** (Om) prost, nătâng, leneș sau urâcios. [Var.: **ponihós, -oásă** adj.] — **Poniv** (reg. „miop" < rus.) + suf. *-os*.

PONÓR, *ponoare*, s.n. Formă de relief din regiunile carstice, aven, dolină sau microdepresiune, prin care apele de suprafață se scurg în subteran. — Din sl. **ponorŭ.**

PONORÍT, -Ă, *ponorîți, -te*, adj. (Reg.; despre terenuri) Foarte înclinat, abrupt. ✦ Prăbușit, surpat. — V. **ponorî.**

PONORÎ, *ponorăsc*, vb. IV. Refl. (Reg.< despre terenuri) A se prăbuși, a se surpa. — Din **ponor.**

PONÓS, *ponoase*, s.n. **1.** (Pop.) Consecință neplăcută; necaz, neajuns; nemulțumire, supărare. *A trage ponoasele.* ✧ Expr. (Reg.) *A-și face ponos cu cineva* = a ajunge la neplăceri cu cineva, a-și pricinui supărare, necaz. *A-i purta* (cuiva) *ponos* = a avea necaz pe cineva, a-i purta ranchiună, a-l dușmăni. **2.** (Pop.) Clevetire, defăimare; injurie, calomnie, insultă. ✦ Nume rău, poreclă (defăimătoare). **3.** (Înv. și reg.) Acuzare, învinuire; pârâ, protest; (concr.) plângere, reclamație, jalbă. **4.** (Pop.) Cusur; vină. **5.** (Reg.) Glumă, șotie; poznă. — Din sl. **ponosŭ.**

PONOSÍ, *ponosesc*, vb. IV. Tranz. **1.** (Pop.) A face ca un obiect (de îmbrăcăminte) să-și piardă aspectul și coloritul inițial; a murdări, a uza, a degrada (prin întrebuințare îndelungată). ✧ Refl. *Haina s-a ponosit*. **2.** (Înv. și reg.) A bârfi, a ponegri, a defăima; a calomnia, a discredita. — Din sl. **ponositi.** Cf. p o n o s.

PONOSÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) ponosi* (**1**) și rezultatul ei. — V. **ponosi.**

PONOSÍT, -Ă, *ponosiți, -te*, adj. (Pop.; mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte) Care și-a pierdut aspectul și culoarea inițială; deteriorat, stricat, uzat (prin întrebuințare îndelungată); învechit; sărăcăcios. — V. **ponosi.**

PONT[1], *ponți*, s.m. (La unele jocuri de noroc) Pontator[2]. — Din fr. **ponte.**

PONT[2], *ponturi*, s.n. **I. 1.** (Fam.) Aluzie răutăcioasă, ironie. ✧ Expr. *A vorbi în ponturi* = a da să se înțeleagă, a sugera; a vorbi în pilde. *A bate* (cuiva) *pontul* = a face (cuiva) aluzie la ceva, a-i da (cuiva) să înțeleagă ceva. **2.** (În limbajul jucătorilor de cărți) Numele uneia dintre cărțile de joc (considerată de obicei cu cea mai mare valoare); *p. ext.* prilej favorabil (la joc). ✧ Expr. *A-i face* (cuiva) *pontul* = a înșela (pe cineva). (Fam.) *A vinde* (cuiva) *pontul* = a dezvălui (cuiva) un secret prin care poate obține un avantaj, un profit. **II**. (Înv.) **1.** Punct (în spațiu sau în timp); limită. ✧ Loc. adv. (Fam.) *La pont* = la momentul potrivit, la timp, la țanc. ✧ Expr. *A pune pont* = a hotărî, a fixa locul potrivit pentru ceva. **2.** Articol, paragraf dintr-o lege, dintr-un statut, dintr-o convenție; *p. ext.* legea, statutul etc. respectiv. ✦ Condiție de învoială agricolă impusă țăranilor în trecut. **3.** Problemă sau parte a unei probleme în discuție; idee, principiu care stă la baza unei discuții; punct. — Din magh. **pont.**

PONTÁ[1], *pontez*, vb. I. Tranz. și intranz. A-și înregistra prezența la locul de muncă cu ajutorul fișei de pontaj. ✦ Tranz. A marca, a înregistra timpul de muncă sau cantitatea lucrului efectuat în vederea plății. — Din fr. **pointer.**

PONTÁ[2], *pontez*, vb. I. Intranz. și tranz. A miza o sumă de bani la un joc de noroc. — Din fr. **ponter.**

PONTÁ[3], pers. 3 *pontează*, vb. I. Intranz. (Despre câinii de vânătoare) A se opri în loc pentru a adulmeca sau a ținti vânatul. ✦ Tranz. A pironi cu privirea, a ținti animalul urmărit. [Var.: (rar) **poantá** vb. I] — Din fr. **pointer.**

PONTÁJ, *pontaje*, s.n. Operație prin care se înregistrează prezența muncitorilor la locul de muncă, cantitatea produselor efectuate într-un anumit interval de timp sau timpul folosit pentru efectuarea unei lucrări, în vederea calculării salariului sau a plății; pontare[1]. — Din fr. **pointage.**

PONTÁRE[1], *pontări*, s.f. Acțiunea de *a ponta*[1] și rezultatul ei; pontaj. — V. **ponta[1].**

PONTÁRE[2], *pontări*, s.f. Acțiunea de *a ponta*[2] și rezultatul ei. — V. **ponta[2].**

PONTÁȘ[1], *pontași*, s.m. (Înv.) Țăran clăcaș. — **Pont[2]** + suf. *-aș*.

PONTÁȘ[2], *pontași*, s.m. (Înv.) Pontator[2]. — **Ponta[2]** + suf. *-aș*.

PONTÁT s.n. (Rar) Faptul de *a ponta*[1]. — V. **ponta[2].**

PONTATÓR[1], -OÁRE, *pontatori, -oare*, s.m. și f. Persoană care înregistrează prezența muncitorilor la locul de muncă sau calitatea și cantitatea produselor efectuate de aceștia într-un anumit interval de timp. — **Ponta[1]** + suf. *-tor*.

PONTATÓR[2], *pontatori*, s.m. Persoană care pontează[2] bani la jocurile de noroc; pont[1], pontaș[2]. — **Ponta[2]** + suf. *-tor*.

PÓNTĂ, *ponte*, s.f. Proces de depunere a icrelor de către pești și a ouălor de către păsări, insecte, reptile etc.; *p. ext.* icrele, ouăle depuse în urma acestui proces. — Din fr. **ponte.**

PONTÉFICE s.m. v. **pontifice.**

PÓNTIC, -Ă, *pontici, -ce*, adj. (Livr.) Din regiunea Mării Negre, care aparține Mării Negre, privitor la Marea Neagră. — Din lat. **Ponticus,** fr. **pontique.**

PONTÍF, *pontifi*, s.m (În Roma antică) Preot din colegiul sacerdotal suprem care supraveghea cultul religios, întocmea calendarul, listele consulare etc.; *p. ext.* persoană cu grad înalt în ierarhia sacerdotală la diferite popoare; (astăzi) înalt demnitar ecleziastic, episcop, prelat. ✦ Șeful suprem al Bisericii catolice; papă. ✦ Fig. (adesea ir.) Persoană care are pretenția sau este considerată a fi o autoritate indiscutabilă într-un anumit domeniu. — Din fr. **pontife.**

PONTIFICÁL, -Ă, *pontificali, -e*, adj. Care ține de un pontif sau de autoritatea acestuia, privitor la un pontif; *spec.* care ține de papă sau de autoritatea lui, privitor la papă, papal. — Din fr. **pontifical,** lat. **pontificalis.**

PONTIFICÁT, *pontificate*, s.n. Demnitate de pontif, de papă; perioadă de timp în care un pontif, un papă își exercită funcția. — Din fr. **pontificat,** lat. **pontificatus.**

PONTÍFICE, *pontifici*, s.m. (Rar) Pontif. [Var.: (înv.) **pontéfice** s.m.] — Din lat. **pontifex, -cis,** it. **pontefice.**

PONTÍL, *pontile*, s.n. (Mar.) Stâlp de susținere în interiorul compartimentelor unei nave. — Cf. fr. é p o n t i l l e.

PONTILÁRE, *pontilări*, s.f. (Mar.) Întărire a compartimentelor unei nave cu ajutorul pontilelor. — Din **pontil.**

PONTÓN, *pontoane*, s.n. **1.** Corp plutitor (în general staționar) realizat dintr-un ansamblu de plutitoare și utilizat pentru susținerea unor instalații (macarale), pentru acostarea navelor etc. **2.** Pod plutitor improvizat a cărui platformă este susținută pe ambarcațiuni legate între ele; fiecare dintre ambarcațiunile care susțin platforma unui astfel de pod. **3.** Vas fără motor și fără punte, remorcat de un vas cu motor și cu care se transportă mărfurile dintr-un port sau se ancorează vasele mai mari. — Din fr. **ponton.**

PONTONIÉR, *pontonieri*, s.m. **1.** Militar (din trupele de geniu) specializat în construcția de pontoane și de alte lucrări necesare trecerii (unei armate) peste o apă. **2.** (Rar) Persoană care lucrează pe un ponton. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **pontonnier.**

PONȚIÁN, -Ă, *ponțieni, -e*, s.n., adj. (Geol.) **1.** S.n. Al doilea etaj al pliocenului (reprezentat în țara noastră prin marne argiloase cenușii, care constituie un acoperiș protector pentru zăcămintele de petrol). ✧ (Adjectival) *Etaj ponțian*. ✦ Sistem de strate din ponțian (**1**). **2.** Adj. Care aparține ponțianului (**1**), privitor la ponțian, caracteristic ponțianului. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **pontien.**

POP[1], *popi*, s.m. **1.** Stâlp, bârnă, par, prăjină etc. având diverse întrebuințări, mai ales ca element de susținere sau de sprijin: **a)** bucată lungă de lemn, prăjină sau par, folosite pentru a sprijini în mod provizoriu un gard, crengile unui pom etc.; proptea, sprijin; **b)** stâlp sau bârnă groasă de lemn cu care se susține provizoriu sau se consolidează un zid, un planșeu, un acoperiș; **c)** fiecare dintre stâlpii unei prispe sau ai unui pridvor care, având unul dintre capete înfipt în talpa prispei, susțin cu celălalt capăt streașina acoperișului; **d)** (reg.) fiecare dintre stâlpii care, având unul dintre capete înfipt în pământ, susțin un gard sau o poartă. ✦ Bețișor așezat în cutia de rezonanță a unor instrumente cu coarde, cu rolul de a transmite vibrațiile. **2.** (Reg.) Nume dat mai multor piese, obiecte sau părți ale acestora, asemănătoare ca formă sau ca întrebuințare cu un pop[1] (**1**) ori executate dintr-un pop[1]. **3.** Mănunchi de plante așezate vertical pentru uscare. [Pl. și: (**3**, n.) *popuri*] — Din bg. **pop.**

POP[2], s.n., adj. invar. **1.** S.n. Bucată de muzică ușoară cu temă și linie melodică inspirată din folclor și muzica americană, îmbinate cu elemente de jazz, blues, rock. **2.** Adj. invar. (În sintagma) *Muzică pop* = muzică ușoară sau rock, cu largă audiență la public. — Cuv. engl.

POPÁS, *popasuri*, s.n. **1.** Oprire pentru odihnă în timpul unui drum mai lung; ședere mai îndelungată într-un loc (în timpul unei călătorii). ✦ (Pop.) Pauză în timpul unei activități; odihnă. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără popas* (sau *popasuri)* = neîncetat, neîntrerupt; continuu. ✧ Loc. adv. (Rar) *În popasuri* = agale, alene, cu întreruperi. ✧ Expr. *A nu avea popas* (sau *popasuri)* = a nu avea astâmpăr, a nu avea liniște, a nu-și găsi locul. **2.** Loc în care se oprește cineva pentru a poposi; loc destinat pentru oprire. — Din sl. **popasŭ.**

POPÁZ s.m. **1.** Plantă mare, tropicală, din familia liliaceelor, cu frunze lungi și înguste *(Sabadilla officinalis)*. **2.** (Colectiv) Semințele negricioase și otrăvitoare, în formă de seceră, ale popazului (**1**), care au diverse întrebuințări în medicină. — Din tc. **papaz.**

PÓPĂ, *popi*, s.m. **1.** (Pop.) Preot. ✧ Expr. *A plăti ca popa* = a plăti sigur (și până la ultimul ban). *A (i) se duce* (sau *a-i merge) cuiva vestea* (sau *buhul) ca de popă tuns* = a stârni vâlvă cu o faptă neobișnuită; a se face mare zarvă în jurul cuiva sau a ceva. *A-și găsi popa* = a găsi pe cineva pe care nu-l poți birui, înșela, amăgi, domina; a i se înfunda cuiva. *A-i fi* (cuiva) *popa* = a domina, a tempera (pe cineva), a face (pe cineva) să se cumințească, a-i veni (cuiva) de hac; a învăța (pe cineva) minte. *A călca a popă* = **a)** (mai ales în construcție negativă) a da semne de seriozitate, a inspira încredere; **b)** a-și da aere, ifose, a face pe grozavul. *A da ortul popii* = a muri. **2.** Numele uneia dintre cărțile de joc, care are imprimată pe una dintre părți o imagine asemănătoare cu a unui rege; rigă, crai, rege. ✧ *Popa prostul* = numele unui joc de cărți, în care pierde jucătorul care rămâne cu popa (**2**). ✧ Expr. *(A umbla cu) uite popa, nu e popa,* se spune despre o persoană nehotărâtă sau care manifestă o atitudine inconsecventă, schimbându-și ușor părerile, felul de a gândi sau de a acționa. **3.** Nume dat celei mai mari piese de la jocul de popice. — Din sl. **popŭ.**

POPÂC interj. (Pop. și fam.) Exclamație (de surpriză, de mirare) care se rostește la apariția neașteptată a cuiva. — Onomatopee.

POPÁLNIC s.m. v. **popilnic.**

POPÂNDÁC, *popândaci*, s.m. (Mai ales la pl.) Formație vegetală la suprafața unei ape, cu aspect de insulă mică, alcătuită din rogoz (și din alte plante) care crește în mlaștinile din câmpie. — Et. nec.

POPÂNDĂU, *popândăi*, s.m. **1.** Specie de mamifer rozător mic de câmpie cu ochii mari, cu corpul lung până la 20 cm, cu blana de culoare galbenă-cenușie și cu coada scurtă, dăunător agriculturii; popândoc (**1**), popândeț (**1**) *(Citellus citellus)*. ✧ Expr. (Adverbial) *A sta popândău* = a sta drept, nemișcat în fața sau în drumul cuiva. **2.** (Pop.) Sperietoare de păsări; momâie, popândeț (**2**). — Cf. p o p [1].

POPÂNDÉȚ, (**1**) *popândeți*, s.m., (**2**) *popândețe*, s.n. (Reg.) **1.** S.m. Numele a două specii de rozătoare: **a)** șoarece de câmp; **b)** popândău (**1**). **2.** S.n. Sperietoare de păsări; momâie, popândău (**2**), poponeț[1] (**2**). — Din **popândău.**

POPÂNDÓC, -OÁCĂ, *popândoci, -oace*, s.m., adj. **1.** S.m. (Reg.) Numele a două specii de rozătoare: **a)** șoarece de câmp; **b)** popândău (**1**). ✦ (Adverbial) Drept, în picioare. **2.** S.m. (Fam.) Epitet glumeț pentru un copil mic. **3.** Adj., s.m. (Fam.) (Om) mic de statură, scund. — Cf. p o p â n d ă u.

PÓP-CORN s.n. Floricele de porumb. — Cuv. engl.

POPÉNCHI, *popenchi*, s.m. Numele a două specii de ciuperci comestibile *(Coprinus atramentarius* și *comatus)*. — Et. nec.

POPÉSC, -EÁSCĂ, *popești*, adj. (Pop.) Care aparține unui popă (**1**), propriu, caracteristic unui popă, de popă; preoțesc. ✧ *Mere popești* = soi de mere dulci și gustoase. *Pere popești* = soi de pere dulci. ✦ (Pop.) Din neam de popă (**1**). ✦ Fig. (Despre voce) Cu timbru nazal, ușor cântat, specific popilor (**1**). ✦ Fig. De dimensiuni, de proporții mari. — **Popă** + suf. *-esc*.

POPÉȘTE adv. (Pop. și fam.) În felul popilor (**1**), ca popii. ✧ Expr. *A călca popește* = a fi mândru fără motiv, a-și da ifose, a face pe grozavul. *A dormi* (sau *a mânca) popește* = a dormi (sau a mânca) zdravăn, strașnic, mult. — **Popă** + suf. *-ește*.

POPÍ, *popesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) hirotonisi, a (se) preoți. — Din **popă.**

POPÍC, *popice*, s.n. **1.** (La pl.) Joc sportiv și distractiv la care se folosesc nouă bucăți de lemn lunguiețe, pe care jucătorii încearcă să le doboare cu ajutorul unei bile mari de lemn aruncată pe un jgheab; (și la sg.) fiecare dintre cele nouă piese ale jocului. ✦ (La pl.) Popicărie. **2.** Piesă mică de lemn folosită ca proptea în construcția tunelurilor. [Var.: (reg.) **popícă** s.f.] **— Pop[1]** + suf. *-ic*.

POPICÁR, -Ă, *popicari, -e*, s.m. și f. Jucător de popice (**1**). — **Popic** + suf. *-ar*.

POPÍCĂ s.f. v. **popic.**

POPICĂREÁSĂ, *popicărese,* s.f. Jucătoare de popice (**1**). — **Popicar** + suf. *-easă*.

POPICĂRÍE, *popicării*, s.f. Bază sportivă în care se practică jocul de popice; pista cu popicele, bilele și jgheaburile de întoarcere, precum și anexele specifice. — **Popic** + suf. *-ărie*.

POPÍE s.f. (Pop. și fam.) Preoție. — **Popă** + suf. *-ie*.

POPÍLNIC, *popilnici*, s.m. **1.** Mică plantă erbacee cu tulpină scurtă, cu două frunze mari în formă de rinichi, cu o floare de culoare roșu-închis situată în vârful tulpinii și cu rizom târâtor, folosit la prepararea unui ceai expectorant *(Asarum europaeum)*. **2.** (Și în sintagma *popâlnic iepuresc)* Mică plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu frunza lucitoare și cu flori violacee, trandafirii sau albe *(Hepatica nobilis)*. [Var.: (reg.) **popâlnic, pochívnic** s.m.] — Cf. pol. k o p y t n i k, sb. k o p i t n i c.

POPÍME s.f. (Pop. și fam.; colectiv) Mulțime de popi (**1**); preoțime. — **Popă** + suf. *-ime*.

POPÍNCĂ, *popinci*, s.f. Numele a două specii de ciuperci comestibile *(Pholiota mutabilis* și *Pluteus cervinus)*. — **Pop[1]** + suf. *-incă*.

POPISTRÁ, *popistrez*, vb. I. Tranz. (Reg.) A stropi; *p. ext.* a împestrița. [Var.: **popistrí** vb. IV] — Et. nec.

POPISTRÍ vb. IV v. **popistra.**

POPLÍN, (**2**) *poplinuri*, s.n. **1.** Țesătură subțire de bumbac mercerizat, cu firele de urzeală mai subțiri decât cele de bătaliă, folosită mai ales pentru confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte, în special cămăși și bluze. **2.** (La pl.) Sortimente de țesături din asemenea fire. — Din germ. **Pop(e)lin,** fr. **popeline.**

PÓPOL s.m. v. **popor.**

POPONEÁȚĂ s.f. v. **poponeț[3].**

POPONÉTE s.m. v. **poponeț[1].**

POPONÉȚ[1], *poponeți*, s.m. (Regional) **1.** Numele a două specii de animale rozătoare: **a)** șoarece de câmp; **b)** șoarece de pădure. ✧ Expr. (Adverbial) *A sta* (sau *a rămâne* etc.) *poponeț* = a sta (sau a rămâne) în picioare, țeapăn, nemișcat; a sta izolat de alții. *A veni poponeț* = a veni, a apărea pe neașteptate; a da buzna (peste cineva). *A sări poponeț* = a sări dintr-odată (cu vorba). **2.** Sperietoare de păsări; momâie, popândău (**2**), popândeț (**2**). [Var.: **poponéte** s.m.] — Et. nec.

POPONÉȚ[2], *poponețe*, s.n. (Reg.) **1.** Feștilă sau fitil de opaiț; *p. gener.* opaiț. **2.** Sfeșnic. — Et. nec.

POPONÉȚ[3], *poponețe*, s.n. (Fam.) Șezut, dos (de copil). [Var.: **poponeáță** s.f.] — Din **popou.**

POPONÉȚ[4] s.m. (Bot.; pop.) Volbură *(Convolvulus arvensis)*. — Cf. sb. p o p o n a c, ucr. o p o n e ț.

POPÓR, *popoare*, s.n. **1.** Formă istorică de comunitate umană, superioară tribului și anterioară națiunii, ai cărei membri locuiesc pe același teritoriu, vorbesc aceeași limbă și au aceeași tradiție culturală. **2.** Totalitatea locuitorilor unei țări, populația unei țări; cetățenii unui stat; națiune, neam, norod. ✦ (Înv.) Populația unei cetăți, a unui oraș, a unui sat (ori a unei părți dintr-un sat) sau a unei unități teritoriale formate din mai multe sate. **3.** Marea majoritate a populației (cu venituri mici) a unei țări; grosul populației; norod; *spec.* țărănime. ✧ Loc. adj. *Din popor* = care face parte din grosul populației; de origine socială modestă. **4.** (La sg.; colectiv) Număr nedefinit (dar mare) de persoane, mulțime mare de oameni strânși la un loc; poporație, poporime. **5.** (Înv.) Totalitatea credincioșilor care aparțineau aceluiași cult sau aceleiași parohii. [Var.: (înv.) **pópol, pópul** s.m.] — Cf. lat. p o p u l u s, it. p o p o l o.

POPORÁL, -Ă, *poporali, -e*, adj. (Înv.) Popular. — **Popor** + suf. *-al.*

POPORÁN, -Ă, *poporani, -e*, adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care aparține poporanismului, privitor la poporanism. **2.** (Înv. și pop.) Popular. **II.** S.m. și f. **1.** (Ieșit din uz)

Persoană care făcea parte din grosul populației; *spec.* sătean, țăran. **2.** (Înv. și reg.) Enoriaș. — **Popor** + suf. *-an*.

POPORANEITÁTE s.f. (Rar) Caracter popular. [Pr.: *-ne-i-*] — Din **poporan.**

POPORANÍSM s.n. **1.** Curent social-politic de la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX, care considera țărănimea drept elementul de bază pentru dezvoltarea socială și pentru crearea culturii naționale. ✦ Curent literar care își propunea să înfățișeze realist țărănimea. **2.** (Rar) Dragoste, atașament față de popor. — **Poporan** + suf. *-ism*.

POPORANÍST, -Ă, *poporaniști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al poporanismului. **2.** Adj. Care aparține poporanismului, privitor la poporanism. **3.** Adj. (Rar) Privitor la popor, apropiat de popor. — **Poporan** + suf. *-ist*.

POPORÁȚIE, *poporații*, s.f. (Înv.) **1.** Populație (**1**). **2.** (La sg.; colectiv) Popor (**4**). [Var.: **poporațiúne** s.f.] — Din **popor** (după lat. *populatio*, fr. *population).*

POPORAȚIÚNE s.f. v. **poporație.**

POPORÍME s.f. **1.** (Înv. și reg.) Populație (**1**). **2.** (Înv.) Popor (**4**). — **Popor** + suf. *-ime*.

POPORÓS, -OÁSĂ, *poporoși, -oase*, adj. (Înv.; despre cetăți, orașe etc.) Populat. — **Popor** + suf. *-os*.

POPOSÍ, *poposesc*, vb. IV. Intranz. **1.** A întrerupe o călătorie, o excursie, o plimbare pentru a se odihni; *p. gener.* a se opri. ✦ Spec. A rămâne undeva peste noapte. **2.** (Rar) A se odihni. — Din **popas.**

POPOSÍRE s.f. Faptul de *a poposi* (**1**); popas (**1**), oprire. — V. **poposi.**

POPOTÁR, *popotari*, s.m. Militar însărcinat cu administrarea unei popote. — **Popotă** + suf. *-ar*.

POPÓTĂ, *popote*, s.f. Cantină pentru ofițeri și subofițeri; local unde se află o astfel de cantină. — Din fr. **popote.**

POPÓU, *popouri*, s.n. (Fam.) Șezut, dos. — Din germ. **Popo.**

POPREÁLĂ, *popreli*, s.f. **1.** (Înv. și reg.) Piedică, obstacol în calea unei acțiuni; poruncă sau măsură prin care se interzice ceva; oprire, interdicție, opreliște. **2.** (Pop.) Reținere (provizorie) a cuiva de către o autoritate legală pe timpul unei cercetări penale; închisoare, arest (la domiciliu). ✧ Loc. vb. *A pune* (pe cineva) *la poprealã* = a aresta, a ține la arest; a băga la închisoare. — **Popri** + suf. *-eală*.

POPRÍ, *popresc*, vb. IV. Tranz. **1.** (Pop.) A împiedica, a interzice, a opri. **2.** (Pop.) A reține cu forța (în timpul unei cercetări penale); a aresta. **3.** (Jur.) A face o poprire. — Din sl. **popręti.**

POPRÍRE, *popriri*, s.f. **1.** (Pop.) Acțiunea de *a popri* și rezultatul ei. **2.** (Jur.) Măsură dispusă de o instanță judecătorească de indisponibilizare a unor sume de bani ori a unor produse datorate debitorului de către o persoană, urmând ca ele să servească plății creditorului după validarea popririi; reținere din salariul cuiva (în contul unei datorii); *p. ext.* sechestru. — V. **popri.**

POPRÍT, -Ă, *popriți, -te*, adj. **1.** (Jur.; despre bunuri, bani) Pe care s-a aplicat o poprire. **2.** (Înv.) Interzis, oprit. ✦ (Despre oameni) Reținut, arestat. — V. **popri.**

POPRITÓR, -OÁRE, *popritori, -oare*, adj. Care poprește, care sechestrează, care are putere de sechestru. — **Popri** + suf. *-tor*.

PÓP-ROCK s.n. Stil de muzică ce combină elemente din muzica pop și rock. — Cuv. engl.

POPUL s.m. v. **popor.**

POPULÁ, *populez*, vb. I. Tranz. A aduce, a așeza locuitori pe un anumit teritoriu. ✦ A ocupa, a umple cu oameni. ✦ A aduce animale sau plante într-o regiune, într-un spațiu delimitat. ✦ (Despre oameni, animale sau plante) A se afla pe un anumit teritoriu, a fi răspândit într-o anumită regiune. — Din lat. **populare** (cu sensul fr. *peupler)*.

POPULAMÉNT s.n. (Colectiv) Arboret de aceeași vârstă sau din aceeași specie. ✦ Arboret din mai multe specii. — Cf. fr. p e u p l e m e n t.

POPULÁR, -Ă, *populari, -e*, adj. **1.** Care aparține poporului, privitor la popor, care provine din popor. ✦ Care este alcătuit din oameni din popor și lucrează pentru popor. **2.** Creat de popor; specific unui popor, caracteristic culturii lui. **3.** Care este făcut pentru popor, creat pentru necesitățile poporului; accesibil tuturor. ✦ (Despre expuneri, prelegeri, lucrări) Care poate fi înțeles cu ușurință de oricine; simplu, natural. **4.** Care este iubit de popor, care se bucură de simpatia, de considerația opiniei publice; *p. ext.* cunoscut de toți. ✦ Care are o comportare prietenoasă, cordială, atentă față de toată lumea. — Din fr. **populaire.**

POPULÁRE, *populări*, s.f. Acțiunea de *a popula* și rezultatul ei. — V. **popula.**

POPULARITÁTE s.f. Calitatea de a fi popular (**4**); *p. ext.* faimă, renume. — Din fr. **popularité.**

POPULARIZÁ, *popularizez*, vb. I. Tranz. A răspândi, a face să fie cunoscută de către un număr mare de oameni, într-o formă accesibilă, o persoană, o idee, o știință etc. — Din fr. **populariser.**

POPULARIZÁNT, -Ă, *popularizanți, -te*, adj. (Rar) Popularizator. — **Popularіza** + suf. *-ant*.

POPULARIZÁRE, *popularizări*, s.f. Acțiunea de *a popularіza* și rezultatul ei. — V. **popularіza.**

POPULARIZÁT, -Ă, *popularizați, -te*, adj. **1.** Care este răspândit, cunoscut în masele largi. **2.** Care este pe înțelesul publicului larg. — V. **popularіza.**

POPULARIZATÓR, -OÁRE, *popularizatori, -oare*, adj. (Și substantivat) Care popularizează; popularizant. — **Popularіza** + suf. *-tor*.

POPULÁT, -Ă, *populați, -te*, adj. Care este locuit; care are (multă) populație; poporos. — V. **popula.**

POPULÁȚIE, *populații*, s.f. **1.** Totalitatea locuitorilor unei țări, ai unei regiuni, ai unui oraș etc.; poporație, poporime. ✦ (Biol.) Grup de indivizi aparținând aceleiași specii de animale sau plante care coexistă în aceeași arie geografică. **2.** (În sintagma) *Populație de stele* = ansamblu de stele grupate după vârstă, poziție, compoziție chimică etc. [Var.: (înv.) **populațiúne** s.f.] — Din fr. **population.**

POPULAȚIÚNE s.f. v. **populație.**

POPULÍSM s.n. Atitudine social-politică, adesea conjuncturală sau demagogică, urmărind câștigarea simpatiei populare. — Din fr. **populisme.**

POPULÍST, -Ă, *populiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj, s.m. și f. ((Persoană) care practică populismul. **2.** Adj. Care are caracter populist. — Din fr. **populiste.**

POPÚSTĂ, *popuste*, s.f. (Reg.) Frânghie verticală, mai lungă decât adâncimea apei, care ține carmacele în poziția lor în timpul pescuitului. — Din ucr. **popusta.**

POPUȘÓI s.m., s.n. v. **păpușoi.**

POPUȘOÍȘTE s.f. v. **păpușoiște.**

POR, *pori*, s.m. **1.** Mic orificiu pe suprafața pielii, reprezentând canalul excretor al glandelor sudoripare și sebacee. **2.** Orificiu în membrana primară a celulelor vegetale, prin care se asigură schimbul de apă, de gaze și de substanțe nutritive. **3.** Gol de dimensiuni mici în interiorul unui corp solid. — Din fr. **pore,** lat. **porus.**

PORC, *porci*, s.m. **1.** Mamifer domestic omnivor, cu capul de formă conică, cu botul alungit, cu corpul acoperit cu păr aspru, scurt și relativ rar, crescut pentru carnea și grăsimea lui *(Sus scrofa domestica)*. ✧*Porc sălbatic* (sau *mistreț*) = mistreț. ✧ Expr. *A tăcea ca porcul în păpușoi* (sau *în cucuruz*) = a tăcea prefăcându-se că este preocupat de altceva, pentru a nu răspunde la aluzii sau la învinuiri. *A mâna porcii la jir* = a sforăi tare în somn. *N-am păzit* (sau *n-am păscut*) *porcii împreună*, se spune cuiva pentru a-i atrage atenția că își permite gesturi de familiaritate. *A îngrășa porcul în ajun* = a încerca (zadarnic) să recupereze în ultimul moment timpul pierdut. *A face* (pe cineva) *albie* (sau *troacă*) *de porci* = a certa (pe cineva) foarte tare; a batjocori cu vorbe grele. ✦ P. restr. Carne de porc (**1**). ✦ Compuse: *porc-spinos* (sau *-ghimpos*) = (la pl.) gen de mamifere rozătoare, sălbatice, de talie mijlocie, cu spatele și părțile laterale acoperite de spini lungi *(Hystrix);* (și la sg.) animal care face parte din acest gen; *porc-de-mare* = pește marin de culoare neagră, cu corpul acoperit de solzi ascuțiți, veninoși *(Scorpaena scrofa)*. **2.** Epitet depreciativ pentru un om obraznic, grosolan, nerușinat, josnic, ticălos. ✧ Expr. *Porc de câine* = om de nimic, netrebnic, ticălos. — Lat. **porcus.**

PORCÁR, *porcari*, s.m. Persoană care păzește (și îngrijește) porcii (**1**). [Var.: (pop.) **purcár** s.m.] — **Porc** + suf. *-ar*. Cf. lat. p o r c a r i u s.

PORCĂÍ, *porcăiesc*, vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) insulta în mod grosolan. **2.** Refl. A se purta ca un porc (**2**). — **Porc** + suf. *-ăi.*

PORCĂRÍE, *porcării*, s.f. **1.** Crescătorie de porci (**1**). **2.** (Reg.; la sg. cu sens colectiv) Preparate din carne de porc (**1**). **3.** Fig. (Fam.) Murdărie mare, loc sau lucru murdar; faptă sau vorbă indecentă, grosolană, necinstită. ✦ Lucru prost făcut. — **Porc** + suf. *-ărie*.

PORCELÁN s.n. v. **porțelan.**

PORCÉSC, -EÁSCĂ, *porcești,* adj. **1.** De porc (**1**), privitor la porc, al porcului. ✧ Expr. (Fam.) *A avea noroc porcesc* = a avea noroc mare. **2.** (Despre unele specii de fructe, legume etc.) Care este de calitate inferioară. *Cartofi porcești*. — **Porc** + suf. *-esc*.

PORCÍN, -Ă, *porcini, -e*, adj., s.f. **1.** Adj. De porc (**1**); privitor la porci, caracteristic, propriu porcilor; ca de porc. **2.** S.f. (La pl.) Nume generic dat porcilor (**1**); (și la sg.) porc (**1**). — Din lat. **porcinus,** fr. **porcin.**

PORCÓI, *porcoaie*, s.n. Grămadă de fân sau de paie; *spec.* căpiță. ✦ P. gener. Grămadă, morman, maldăr. [Var.: **purcói** s.n.] — **Porc** + suf. *-oi*.

PORCOIÁȘ, *porcoiașe*, s.n. Diminutiv al lui *porcoi*. [Var.: **purcoiáș** s.n.] — **Porcoi** + suf. *-aș*.

PORCÓS, -OÁSĂ, *porcoși, -oase*, adj. (Despre oameni) Care se poartă, care vorbește ca un porc (**2**); grosolan, vulgar; (despre cuvinte, expresii, purtare etc.) indecent, necuviincios, grosolan; vulgar, trivial, obscen. — **Porc** + suf. *-os.*

PORCULÉȚ, *porculeți*, s.m. Porcușor (**1**). — **Porc** + suf. *-uleț.*

PORCUȘÓR, *porcușori*, s.m. **1.** Diminutiv al lui *porc;* porculeț. **2.** Specie de pește mărunt cu corpul în formă de fus, de culoare deschisă, cu un șir de pete întunecate pe laturi și cu două mustăți în colțul gurii, care trăiește în apele de deal sau de șes *(Gobio gobio)*. — **Porc** + suf. *-ușor*.

PORÉCLĂ, *porecle*, s.f. **1.** Supranume dat unei persoane în legătură cu o trăsătură caracteristică a fizicului său, a psihicului sau a activității sale. **2.** (Înv. și reg.) Nume de familie. [Var.: (reg.) **polícră, poríclă** s.f.] — Din sl. **poreklo.**

PORECLÍ, *poreclesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva o poreclă (**1**). **2.** (Înv. și reg.) A da cuiva un nume; a numi. [Var.: (reg.) **poroclí** vb. IV] — Din **poreclă.**

PORECLÍRE, *porecliri*, s.f. Faptul de *a porecli.* — V. **porecli.**

PORFÍR, *porfire*, s.n. Rocă vulcanică dură, formată din cristale mari de feldspat, cuarț etc. înglobate într-o masă de feldspat măruntă sau sticloasă. [Var.: (reg.) **porfíră** s.f.] — Din ngr. **porfirítis,** fr. **porphyre.**

PORFÍRĂ[1], *porfire*, s.f. (Înv.) Purpură. — Din ngr. **porfíra.**

PORFÍRĂ[2] s.f. v. **porfir.**

PORFÍRIC, -Ă, *porfirici, -ce*, adj. Care conține porfir; care are compoziția sau structura porfirului, caracterizându-se prin existența unor cristale mari prinse într-o masă sticloasă sau foarte mărunt cristalizată. — Din fr. **porphyrique.**

PORFIRÍE, *porfirii*, s.f. Boală ereditară caracterizată prin producerea excesivă de porfirine, prin prezența lor în sânge și prin eliminarea lor. — Din fr. **porphyrie.**

PORFIRÍNĂ, *porfirine*, s.f. Substanță chimică naturală care formează structura de bază a hemoglobinei și a clorofilei. — Din fr. **porphyrine.**

PORFIRÍT, *porfirite*, s.n. Rocă vulcanică cu aspect de porfir, de obicei în culori închise, folosită mai ales la pavaj. — Din fr. **porphyrite,** germ. **Porphyrit.**

PORFIRÍU, -ÍE, *porfirii*, adj. De culoarea purpurei; roșu-aprins; purpuriu, vișiniu, stacojiu. — **Porfiră**[1] + suf. *-iu*.

PORFIROGENÉT, -Ă, *porfirogeneți, -te*, s.m. și f. (De obicei art.) Titlu atribuit principilor bizantini născuți în timpul domniei tatălui lor. — Din ngr. **porfiroghénetos** „născut în purpură”.

PORFIROÍD, -Ă, *porfiroizi, -de*, adj. De natura porfirului, asemănător cu porfirul. — Din fr. **porphyroïde.**

PORÍCLĂ s.f. v. **poreclă.**

PORIFÉR, -Ă, *poriferi, -e*, adj. (Rar) Care provoacă porozitatea unui material. — Din fr. **poriphère.**

PORNEÁLĂ, *porneli*, s.f. (Pop.) **1.** Pornire (la drum); plecare. **2.** Loc de pășune rezervat oilor cu lapte. — **Porni** + suf. *-eală*.

PORNÍ, *pornesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și refl. (Despre ființe) A pleca din locul în care se află, a se pune în mișcare, a se îndrepta spre ceva, a purcede; *p. ext.* a merge. ✧ Expr. (Intranz.) *A porni cu stângul* = a eșua într-o acțiune. *A porni cu dreptul* = a izbuti într-o acțiune. ✦ Tranz. și intranz. (Despre mijloace de locomoție sau obiecte care se deplasează) A (se) pune în mișcare. ✦ (Despre fenomene ale naturii) A se declanșa, a se dezlănțui. ✦ Tranz. (Rar) A duce, a conduce. **2.** Intranz. (Despre mașini, motoare etc.) A începe să funcționeze. ✦ Tranz. fact. A pune în funcțiune. ✦ (Despre acțiuni și manifestări ale oamenilor) A începe, a izbucni. ✦ Tranz. A face să înceapă o acțiune. ✧ Expr. *A porni judecată* (sau *proces* etc.) = a intenta (cuiva) un proces, a da pe cineva în judecată. **3.** Intranz. și refl. (Despre oameni) A se apuca să facă ceva, a începe o acțiune de o durată oarecare. ✧ Expr. (Pop.; intranz.) *A porni grea* = a rămâne însărcinată. ✦ A avea tendința să..., a fi înclinat să... **4.** Tranz. A îndemna pe cineva, a determina să facă ceva; a stimula, a îmboldi. ✦ A întărâta, a aţâța, a instiga. — Din sl. **porinonti.**

PORNÍRE, *porniri*, s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) porni* și rezultatul ei; plecare. **2.** Impuls, îndemn, imbold; *p. ext.* avânt, elan. **3.** Înclinare, predispoziție, tendință. **4.** Patimă; înverșunare (împotriva cuiva). — V. **porni.**

PORNÍT, -Ă, *porniți, -te*, adj. **1.** Care e gata să..., care e pe punctul să... **2.** Înclinat, predispus, aplecat (spre...). **3.** Supărat, furios, mânios, înverșunat. — V. **porni.**

PORNITÓR, *pornitoare*, s.n. (Rar) Aparat, dispozitiv care servește la pornirea unei mașini, a unui mecanism; *spec.* demaror. — **Porni** + suf. *-tor*.

PORNITÚRĂ, *porniturі*, s.f. (Înv. și pop.) Porțiune de teren deplasată prin alunecare. — **Porni** + suf. *-tură*.

PÓRNO adj. invar. Care are caracter pornografic. *Literatură porno*. — Din fr., engl. **porno.**

PORNOGRÁF, *pornografi*, s.m. Autor de opere pornografice. ✦ Amator de obscenități, de lucruri imorale. — Din fr. **pornographe.**

PORNOGRÁFIC, -Ă, *pornografici, -ce*, adj. Care conține pornografii; obscen. — Din fr. **pornographique.**

PORNOGRAFÍE, *pornografii*, s.f. Scriere, desen, fotografie sau gravură obscenă. ✦ Atitudine, faptă, vorbă obscenă. — Din fr. **pornographie.**

POROCLÍ vb. IV v. **porecli.**

PORÓINIC, *poroinici*, s.m. Nume dat mai multor plante erbacee din familia orhideelor, cu frunze oblonge, lucitoare, cu flori mari, plăcut mirositoare, grupate într-un spic și care cresc în păduri umede și umbroase *(Orchis).* — Et. nec.

PORÓNCĂ s.f. v. **poruncă.**

PORONCEÁLĂ s.f. v. **porunceală.**

PORONCÍ vb. IV v. **porunci.**

PORONCITÓR, -OÁRE adj. v. **poruncitor.**

POROPLÁST, *poroplaste*, s.n. Material plastic poros folosit pentru confecționarea bureților de toaletă, a saltelelor și ca material izolant în construcții. — Cf. engl. p o r o p l a s t i c.

PORÓS, -OÁSĂ, *porоși, -oase*, adj. Care are pori. ✦ (Despre pământ) Afânat. — Din fr. **poreux.**

POROZIMÉTRU, *porozimetre,* s.n. Aparat pentru măsurarea porozității hârtiei. — Din fr. **porosimètre.**

POROZITÁTE, *porozități,* s.f. Proprietate a unui corp solid de a fi poros. — Din fr. **porosité.**

PÓRRIDGE s.n. Mâncare preparată din fulgi de ovăz sau de porumb, specifică bucătăriei englezești. [Pr.: *póriğ*] — Cuv. engl.

PORT[1]**-** Element de compunere care înseamnă „purtător de...”, „susținător de...”, „purtare de...”, servind la formarea unor substantive. — Din fr. **porte-.**

PORT[2]**,** (**2, 3**) *porturi*, s.n. **1.** Faptul de a purta sau de a deține. *Portul armelor este interzis.* **2.** Conduită obișnuită, firească, normală. *Ori te poartă cum ți-e vorba, ori vorbește cum ți-e portul*. **3.** Îmbrăcăminte caracteristică unui popor, unei regiuni, unei epoci etc. ✧ Expr. (Pop.) *A purta portul* (cuiva) = a se asemăna, a fi la fel cu cineva, a se adapta la felul de a fi al cuiva. ✦ Îmbrăcăminte folosită la anumite ocazii. — Din **purta** (derivat regresiv).

PORT[3]**,** *porturi*, s.n. **1.** Complex tehnic amenajat pe malul unei ape navigabile, prevăzut cu instalațiile necesare pentru acostarea, adăpostirea și repararea navelor, pentru transportul de mărfuri și de călători. **2.** Oraș care are un port (**1**). — Din fr. **port,** it. **porto.**

PORTÁBIL, -Ă, *portabili, -e*, adj. Care poate fi transportat cu ușurință, care poate fi purtat cu sine; portativ[2]. — Din fr. **portable.**

PORTÁJ, *portaje*, s.n. (Nav.) Parte a unui fluviu în care navigația este imposibilă și ambarcațiunile trebuie transportate pe uscat. — Din fr. **portage.**

PORTÁL, *potaluri*, s.n. **1.** Intrare principală monumentală într-un edificiu, cu decorațiuni specifice diferitelor stiluri. **2.** Deschidere din piatră sau din metal la intrarea unor poduri mari de cale ferată. **3.** Lucrare de zidărie sau de beton, care consolidează pământul în jurul gurii unui tunel și taluzul de deasupra. — Din germ. **Portal,** it. **portale.**

PORTALTÓI, *portaltoaie*, s.n. Plantă pe care se face altoirea. — **Port**[1]**-** + **altoi** (după fr. *port-greffe)*.

PORTAMÉNT, *portamente*, s.n. (Muz.; indică modul de execuție) Alunecare lină de la un sunet la altul, atingându-se aproape neobservat sunetele intermediare. — Din it. **portamento.**

PORTÁNT, -Ă, *portanți, -te*, adj. (Tehn.) Care susține ceva, care poartă ceva. ✧ *Forță portantă* = portanță. — Din fr. **portant.**

PORTÁNȚĂ, *portanțe*, s.f. Forță care asigură sustentația unui corp în mișcare cufundat într-un fluid. — Din fr. **portance.**

PORTÁR, *portari*, s.m. **1.** Persoană care are sarcina de a păzi intrarea unui edificiu public sau particular. **2.** (În Evul Mediu) Dregător însărcinat cu paza Curții domnești (și cu alte treburi administrative, de protocol etc.). ✧ *Portar de Suceava* (sau *al Sucevei*) = mare dregător însărcinat cu apărarea capitalei și a Curții domnești moldovene; comandant suprem al oștirii moldovene ca hatman. **3**. (Sport) Jucător care apără spațiul porții unei echipe de fotbal, handbal, hochei, polo etc. — **Poartă** + suf. *-ar*.

PORTÁRMĂ s.f. Purtare, deținere a unei arme de foc. *Permis de portarmă*. — **Port**[1]**-** + **armă.**

PORTATÍV[1]**,** *portative*, s.n. Grup de cinci linii orizontale, paralele și egal distanțate, pe care și între care se scriu notele muzicale. — Et. nec.

PORTATÍV[2]**, -Ă,** *portativi, -e*, adj. Ușor de purtat sau de transportat; portabil, transportabil. ✧ *Dicționar portativ* = dicționar de format mic, ușor de mânuit. — Din fr. **portatif.**

PORTAVIÓN, *portavioane*, s.n. Navă de luptă de mare tonaj, construită special pentru a permite gararea, decolarea și aterizarea avioanelor. [Pr.: *-vi-on*] — Din fr. **porte-avions.**

PORTAVÓCE, *portavoce*, s.n. Tub metalic, în formă de pâlnie (uneori prevăzut cu megafoane), folosit (pe o navă) la transmiterea unor informații, unor comenzi etc. la distanță; *p. gener.* megafon. — Din it. **portavoce.**

PÓRTĂ, *porte*, adj. (Anat.; în sintagma) *Venă portă* = venă care colectează sângele încărcat cu substanțe nutritive de la organele digestive și îl transportă la ficat. — Din fr. **porte.**

PORTĂREÁSĂ, *portărese*, s.f. Femeie care păzește intrarea într-un edificiu public sau particular. ✦ Soția portarului (**1**). — **Portar** + suf. *-easă*.

PORTĂRÉL, *portărei*, s.m. **1.** Funcționar însărcinat cu executarea sentințelor judecătorești. **2.** Slujbaș domnesc subordonat portarului (**2**). — **Portar** + suf. *-el*.

PORTBAGÁJ, *portbagaje*, s.n. Loc rezervat depozitării unor colete sau valize, dispus în anumite părți ale caroseriei unui vehicul. — Din fr. **porte-bagages.**

PORTBAIONÉTĂ, *portbaionete*, s.f. Dispozitiv din piele atașat la o centură militară, în care se fixează și se poartă baioneta. [Pr.: *-ba-io-*] — Din fr. **porte-baïonnette.**

PORTBEBÉ, *portbebeuri,* s.n. Suport de forma unui rucsac, coșuleț sau mic scăunel pentru transportul bebelușilor. — Din fr. **port-bébé.**

PORTBILÉT, *portbilete*, s.n. (Rar) Portofel mic pentru bancnote. — Din fr. **porte-billets.**

PORTCÁRT, *portcarturi*, s.n. **1.** Mic portofel în care se țin actele de identitate, cărțile de vizită etc. **2.** Porthartă. — Din fr. **porte-cartes.**

PORTCHÉI, *portchei*, s.n. Inel metalic, toc de piele etc. pentru păstrat cheile. — **Port**[1]**-** + **chei** (după fr. *porte-clefs)*.

PORTCLIȘÉU, *portclișee*, s.n. Casetă de lemn sau de metal în care se introduce placa pe care se fotografiază. — **Port**[1]**-** + **clișeu.**

PORTCONTÁINER, *portcontainere*, s.n. Navă destinată transportului de mărfuri în containere. — Din fr. **porte-containers.**

PORTCREIÓN, *portcreioane*, s.n. Mic tub din metal, din plastic etc. cu care se prelungește creionul sau i se protejează vârful. [Pr.: *-cre-ion*] — Din fr. **porte-crayon.**

PORTCUȚÍT, *portcuțite*, s.n. Dispozitiv al unei mașini-unelte de așchiere care servește la fixarea în poziție adecvată a cuțitelor, pentru prelucrarea pieselor. — **Port**[1]**-** + **cuțit** (după fr. *porte-couteau*).

PORTDRAPÉL, (**1**) s.m., (**2**) *portdrapele*, s.n. **1.** S.m. Persoană care poartă drapelul unei unități militare, al unei asociații sportive etc. ✦ Fig. Persoană care stă în fruntea unui curent, a unei mișcări; *p. ext.* idee călăuzitoare. **2.** S.n. Toc din piele prins de o curea petrecută peste piept, în care se fixează coada drapelului pentru a putea fi purtat mai ușor. — **Port[1]-** + **drapel** (**1**, după fr. *porte-drapeau)*.

PORTE-BONHEUR, *port-bonheururi,* s.n. Obiect considerat ca aducător de noroc celui care îl poartă; talisman. [Pr.: *portbonȍr*] — Cuv. fr.

PORTELICOPTÉR, *portelicoptere*, s.n. Navă purtătoare de platforme și hangare pentru elicoptere. — Din fr. **porte-hélicoptères.**

PÓRTER s.n. Bere (englezească) neagră, tare și amară. — Din engl., fr. **porter.**

PORTFÁRD, *portfarduri*, s.n. Poșetă mică în care își păstrează femeile fardurile (și alte produse cosmetice). — **Port[1]-** + **fard.**

PORTHÁRT, *portharturi*, s.n. Geantă pliantă din piele, pânză, mușama etc. care se poartă atârnată de umăr cu o cruce, fiind folosită pentru păstrarea hărților. [Var.: **porthártă** s.f.] — **Port[1]-** + **hartă** (după fr. *porte-carte)*.

PORTHÁRTĂ s.f. v. **porthart.**

PORTÍC, *porticuri*, s.n. Galerie exterioară, mărginită de o colonadă, uneori cu arcade, care servește ca loc de adăpost sau de plimbare în jurul unei piețe, al unei clădiri etc. sau ca intrare monumentală într-un edificiu. [Pl. și: *portice*] — Din fr. **portique,** lat. **porticus.**

PORTIÉRĂ, *portiere*, s.f. **1.** Ușă cu geam (la un automobil, la un vagon de tren, la un cupeu etc.). **2.** (Rar) Draperie atârnată deasupra unei uși (pentru a o masca). [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **portière.**

PORTÍȚĂ, *portițe*, s.f. Diminutiv al lui *poartă*. ✧ Expr. *Portiță de scăpare* = posibilitate de a scăpa dintr-o situație dificilă. — **Poartă** + suf. *-iță*.

PORTJARTIER, *portjartiere*, s.n. Obiect de lenjerie femeiască confecționat dintr-un material textil (elastic), de care sunt prinse jartierele. [Pr.: *-ti-er*] — **Port[1]-** + **jartieră** (după fr. *porte-jarretelles)*.

PÓRTLAND s.n. Ciment obținut prin pulverizarea unui amestec de argilă și de cretă calcinată. — Din fr. **portland.**

PORTLANDIÁN, -Ă, *portlandieni, -e*, s.n., adj. **1.** S.n. Ultimul etaj al jurasicului. **2.** Adj. Care aparține portlandianului (**1**), privitor la portlandian. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **portlandien.**

PORTMANTÓU, *portmantouri*, s.n. Umeraș. — Din fr. **portemanteau.**

PORTMANUSCRÍS, *portmanuscrise*, s.n. (Tipogr.) Clește de lemn sau de metal care fixează pagina manuscrisului în fața culegătorului. — **Port[1]-** + **manuscris.**

PORTMONÉU, *portmonee*, s.n. Obiect de piele, de pânză etc. în care se țin de obicei banii mărunți. — Din fr. **porte-monnaie.**

PÓRTO[1] s.n. Taxă care se plătește pentru expedierea prin poștă a unei scrisori, a unui colet, a unei sume de bani etc. — Din it. **porto.**

PÓRTO[2], (**2**) *portouri,* s.n. **1.** Vin roșu, negru sau alb, tare și dulce, originar din Portugalia. **2.** Porție de porto (**1**). — Din fr. **porto.**

PORTOCÁL, *portocali*, s.m. Pom fructifer mediteranean și subtropical, originar din Asia, înalt de 2–4 m, cu frunze persistente, cu flori albe și parfumate, cu fructe sferice, comestibile *(Citrus aurantium)*. [Var.: (înv.) **portocálă** s.f.] — Din **portocală[1]** (derivat regresiv).

PORTOCÁLĂ[1], *portocale*, s.f. **1.** Fructul portocalului, de formă sferică, aromat și zemos, bogat în vitamine, învelit într-o coajă de culoare galbenă-roșiatică. **2.** Lumânare lungă și subțire, răsucită ca un ghem, pentru a putea fi ținută mai ușor în mână. — Din ngr. **portokáli.**

PORTOCÁLĂ[2] s.f. v. **portocal.**

PORTOCALÍU, -ÍE, *portocalii*, adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea portocalei[1] (**1**) coapte; galben-roșiatic, oranj. **2.** S.n. Culoare portocalie (**1**) (a doua din spectrul solar). — **Portocală[1]** + suf *-iu*.

PORTOCHELÁRI, *portochelari,* s.m. Toc de piele, de material plastic, de metal etc. în care se țin ochelarii. — **Port[1]-** + **ochelari.**

PORTOFÉI s.n. v. **portofel.**

PORTOFÉL, *portofele*, s.n. Obiect din piele, din material plastic etc., în forma unor coperți mici cu mai multe despărțituri interioare, în care se păstrează bani, acte etc.; portvizit, portofoliu (**3**). [Var.: (înv.) **portoféi, portofél** s.n.] — Din rus. **portfel',** fr. **porte-feuille.**

PORTOFÉU s.n. v. **portofel.**

PORTOFÓLIU, *portofolii*, s.n. **1.** Funcție, demnitate de ministru. ✧ *Ministru fără portofoliu* = persoană care are funcția de ministru într-un guvern, fără a fi titularul unui minister. **2.** (Înv.) Mapă, dosar etc. în care se păstrează acte, hârtii de valoare etc. **3.** (Rar) Portofel. **4.** Efecte de comerț, valori bancare etc. aflate la dispoziția cuiva. **5.** Totalitatea lucrărilor manuscrise aflate în evidența unei edituri, în scopul tipăririi lor. — După it. **portafoglio.**

PÓRTO-FRÁNC s.n. v. **porto-franco.**

PÓRTO-FRÁNCO, *porto-franco,* s.n. Port[3], parte dintr-un port sau dintr-o regiune de litoral, în care mărfurile nu sunt supuse taxelor vamale și nici altor formalități fiscale. [Var.: **pórto-fránc** s.n.] — Din it. **porto-franco.**

PORTOLÁC s.m. v. **portulacă.**

PORTORICÁN, -Ă, *portoricani, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din insula Porto Rico (astăzi Puerto Rico). **2.** Adj. Care aparține insulei Porto Rico sau portoricanilor (**1**), referitor la Porto Rico ori la portoricani. — Din fr. **portoricain.**

PORTPÁGINĂ, *portpagini*, s.f. Suport de hârtie sau de carton pe care se așază zațul tipografic al unei pagini pentru a putea fi transportat. — **Port[1]-** + **pagină** (după fr. *porte-page)*.

PORTPÉRIE, *portperii*, s.f. **1.** Dispozitiv sau piesă a unei mașini (electrice) de care este fixată o perie (de contact). **2.** Suport pe care se țin periile. — **Port[1]-** + **perie.**

PORTRÉT, *portrete*, s.n. **1.** Pictură, desen, sculptură, fotografie etc. care înfățișează figura unei persoane. ✧ *Portret-robot* = desen al figurii unei persoane realizat pe baza relatărilor victimei sau ale martorilor. *Portret-vorbit* = procedeu de identificare criminalistică bazat pe descrierea semnalmentelor infractorului de către victimă sau de către martori. **2.** Prezentare fizică și morală a unui personaj într-o operă literară; operă literară cu un asemenea conținut. [Pl. și: (înv.) *portreturi*] — Din fr. **portrait.**

PORTRETÁ, *portretez*, vb. I. Tranz. (Înv.) A face cuiva un portret (**1**). — Din **portret** (după fr. *portraiturer)*.

PORTRETÁR, *portretari*, s.m. (Înv.) Portretist (**1**); *p. gener.* pictor. — **Portret** + suf. *-ar*.

PORTRETÍST, -Ă, *portretiști, -ste*, s.m. și f. **1.** Pictor sau sculptor specializat în portrete (**1**); portretar. **2.** Scriitor specializat în portrete (**2**). — Din fr. **portraitiste.**

PORTRETÍSTIC, -Ă, *portretistici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a picturii, a sculpturii, a fotografiei etc. care cuprinde genul portretului (**1**). **2.** S.f. Creație literară care cultivă portretul (**2**). **3.** Adj. Care aparține portretisticii (**1, 2**), privitor la portretistică. — **Portret** + suf. *-istică.*

PORTRETIZÁ, *portretizez*, vb. I. Tranz. A realiza un portret. — **Portret** + suf. *-iza.*

PORTRETIZÁRE, *portretizări*, s.f. Acțiunea de *a portretiza* și rezultatul ei. — V. **portretiza.**

PORTSÁBIE, *portsăbii*, s.f. Obiect din piele, stofă sau metal prins de centură, în care se poartă sabia. — **Port[1]-** + **sabie** (după fr. *porte-glaive)*.

PORTSCHÍ, *portschiuri*, s.n. Dispozitiv pentru transportarea schiurilor (**1**). ✦ Suport fixat pe capota autoturismelor pentru transportul schiurilor. — **Port[1]-** + **schi.**

PORTSCÚLĂ, *portscule*, s.f. (Tehn.) Portunealtă. — **Port[1]-** + **sculă** (după fr. *porte-outil)*.

PORTSEMNÁL, *portsemnale*, s.n. Suport montat pe un vehicul pentru a susține felinarele de semnalizare. — **Port[1]-** + **semnal.**

PORTSTINDÁRD, *portstindarde*, s.n. Portdrapel (**1**). — **Port[1]-** + **stindard.**

PORTTABÁC, *porttabacuri*, s.n. (Rar) Tabacheră. — **Port[1]-** + **tabac.**

PORȚIGARÉT, *porțigarete*, s.n. **1.** Tabacheră. **1.** Tub mic de chihlimbar, de lemn, de celuloid etc. în care se fixează țigara pentru a fi fumată. — Din fr. **porte-cigarettes.**

PORTUAR, -Ă, *portuari, -e,* adj. Care aparține unui port[3], privitor la port[3], de port[3]. ✦ Care are port[3] (**1.**) [Pr.:*-tu-ar*] — Din fr. **portuaire.**

PORTUGHÉZ, -Ă, *portughezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Portugaliei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Portugaliei sau portughezilor (**1**), privitor la Portugalia ori la portughezi. ✦ (Substantivat, f.) Limba portugheză. [Pl. (m.) și: *portughejí*] — Din it. **portoghese,** germ. **Portugiese.** Cf. fr. P o r t u g a i s.

PORTULÁC s.m. v. **portulacă.**

PORTULÁCĂ, *portulace,* s.f. (Bot.; pop.) Agurijoară. [Var.: **portolác, portulác** s.m.] — Din lat. **portulaca.**

PORTULÁN, *portulane,* s.n. **1.** Publicație-ghid despre o regiune sau despre un port[3], destinată navigatorilor. **2.** Hartă de navigație folosită în Evul Mediu. — Din fr. **portulan.**

PORTUNEÁLTĂ, *portunelte,* s.f. Piesă sau dispozitiv de prindere a unei unelte în vederea mânuirii acesteia; portsculă. — **Port[1]-** + **unealtă** (după fr. *port-outil*).

PORTVIZÍT, *portvizite,* s.n. Portofel în care se păstrează cărți de vizită, bani, acte etc. — Din fr. **porte-visite.**

PORȚELÁN, (**2**) *porțelanuri,* s.n. **1.** Material ceramic alb și translucid obținut prin arderea la temperaturi înalte a unei paste de cuarț, de caolin și de feldspat împreună cu adaosuri de alți componenți, folosit la fabricarea vaselor industriale sau de laborator, a izolatoarelor electrice, a vaselor de uz casnic sau a unor obiecte decorative. **2.** Obiect făcut din porțelan (**1**). [Var.: (rar) **porcelán** s.n.] — Din germ. **Porzellan.**

PORȚELĂNĂRÍE, *porțelănării,* s.f. (Rar) Magazin de porțelanuri (**2**). — **Porțelan** + suf. *-ărie.*

PÓRȚIE, *porții,* s.f. **1.** Cantitate determinată dintr-un material, destinată a fi utilizată într-un interval de timp determinat. ✦ Spec. Cantitate de mâncare servită cuiva. **2.** (În forma *porțiune*) Parte dintr-un tot (divizat); bucată, fragment. [Var.: **porțiúne** s.f.] — Din fr. **portion.**

PORȚIONÁ, *porționez,* vb. I. Tranz. A împărți un aliment în porții. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **portionner.**

PORȚIONÁRE, *porționări,* s.f. Acțiunea de *a porționa.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **porționa.**

PORȚIÚNE s.f. v. **porție.**

PORÚCIC, *porucici,* s.m. (Înv.) Locotenent; *p. gener.* ofițer (rus). [Var.: **parúcic** s.m.] — Din rus. **porucik.**

PORÚMB, -Ă, (I 1, 2, II) *porumbi,* s.m., **(III)** *porumbi, -e,* adj., **(I 3)** *porumburi,* s.n. **I. 1.** S.m. Plantă anuală din familia gramineelor, cu tulpina înaltă, puternică și groasă, cu frunzele mari, liniare și cu inflorescența un spic sau un panicul, cultivată ca plantă alimentară, industrială și furajeră; păpușoi, cucuruz, mălai *(Zea mays).* **2.** S.m. Știuletele de porumb (**I 1**), împreună cu boabele de pe el; boabele desprinse de pe știulete. ✧ Expr. *A lua* (cuiva) *porumbul de pe foc* = a dejuca planurile (cuiva), a-i juca (cuiva) o festă. **3.** S.n. Semănătură, lan de porumb (**I 1**); porumbiște. **II.** S.m. (Pop.) Porumbel (**I 1**). **III.** Adj. (Pop.) De culoare cenușie-albăstruie; (despre animale și păsări) care are părul, lâna, penele de culoare cenușie-albăstruie; porumbel (**IV**). — Lat. **palumbus.**

PORUMBÁC, -Ă, *porumbaci, -ce,* adj., s.m. **I.** Adj. (Pop.; despre păsări sau despre penele lor; adesea substantivat) Pestriț. **II.** S.m. Fluture mare de noapte, cu aripile din față galbene cu dungi cafenii și cu cele din spate multicolore *(Sphinx euphorbiae)*. — **Porumb** + suf. *-ac.*

PORUMBÁR[1], *porumbari,* s.m. Arbust sălbatic din familia rozaceelor, cu ramuri spinoase, cu flori albe și cu fructe sferice de culoare neagră-vineție, cu gust acru, astringent; porumbel (**III 2**), scorombar *(Prunus spinosa)*. — **Porumbă[1]** + suf. *-ar.*

PORUMBÁR[2], (**I**) *porumbare*, s.n., (**II**) *porumbari,* s.m. **I.** S.n. **1.** Adăpost pentru porumbei (**I 1**); porumbărie (**1**), hulubărie. **2.** Construcție de nuiele sau de șipci în care se depozitează pentru uscare și păstrare știuleții de porumb; coșar, pătul, porumbărie (**2**). **II.** S.m. (Reg.) Specie de uliu. — **Porumb** + suf. *-ar.*

PORUMBÁȘ, *porumbași,* s.m. (Pop.) Porumbel (**I 1**). — **Porumb** + suf. *-aș.*

PORÚMBĂ[1], *porumbe,* s.f. Fructul porumbarului[1], sferic, de culoare neagră-vineție, cu gust acru, astringent; scoroambă. — Lat. **palumba.**

PORÚMBĂ[2], *porumbe,* s.f. (Pop.) Porumbiță. — Din **porumb.**

PORUMBĂRÍE, *porumbării,* s.f. **1.** (Reg.) Porumbar[2] (**I 1**). **2.** (Reg.) Porumbar[2] (**I 2**). **3.** Creșcătorie de porumbei (**I 1**). — **Porumb** + suf. *-ărie.*

PORUMBÉL, -EÁ, *porumbei, -ele,* s.m., s.f., adj. **I. 1.** S.m. Nume dat mai multor specii de păsări sălbatice sau domestice, de talie mijlocie sau mică, cu ciocul scurt, cu penajul divers colorat *(Columba);* pasăre aparținând uneia dintre aceste specii; hulub, porumb (**II**), porumbaș. ✧ *Porumbel călător* (sau *de poștă, voiajor*) = porumbel dresat să se întoarcă la locul de unde a fost trimis, folosit pentru transmiterea mesajelor. ✧ Expr. *A trăi* (sau *a se iubi*) *ca porumbeii* (sau *ca doi porumbei*) = a trăi în dragoste și în bună înțelegere. ✧ Compus: *porumbel-răzător* = guguștiuc. **2.** S.f. (Reg.) Porumbiță. **II.** S.m. Știulete de porumb cu boabele încă necoapte, în lapte, care se mănâncă fierte sau coapte în spuză. **III. 1.** S.f. Fructul porumbarului[1], sferic, de culoare neagră-vineție, cu gust acru, astringent; porumbă[1]. **2.** S.m. (Bot.) Porumbar[1]. **3.** S.m. (bot.; la pl.) Mică plantă erbacee din familia liliaceelor, cu flori albastre, care crește prin vii și livezi *(Muscari botryoides)*. **IV.** Adj. (Reg.) Porumb (**III**). — **Porumb** + suf. *-el, -ea.*

PORUMBÍȘTE, *porumbiști,* s.f. Loc semănat cu porumb (**I 1**), lan de porumb. ✦ Loc de pe care s-a cules porumbul (**I 1**), folosit ca pășune. — **Porumb** + suf. *-iște.*

PORUMBÍȚĂ, *porumbițe,* s.f. Femela porumbelului (**I 1**); porumbă[2], hulubiță. ✦ Epitet pentru o fată sau o femeie iubită. — **Porumb** + suf. *-iță.*

PORÚNCĂ, *porunci,* s.f. **1.** Dispoziție (orală sau scrisă) dată de către o autoritate sau de către o persoană cu autoritate și care trebuie executată întocmai; ordin, decizie, hotărâre. ✧ Loc. adv. (Rar) *De poruncă* = prin constrângere, în silă. ✧ Expr. (Înv.) *A avea* (pe cineva) *sub* (sau *la) porunca sa* = a avea (pe cineva) la dispoziția sa, sub comanda sa. ✦ (Cu valoare de imperativ) Poruncește! porunciți! ✦ (Reg.) Ordin de chemare în armată. **2.** (Înv.) Comunicare de interes public, făcută de o autoritate comunală. **3.** (În religia creștină; în sintagma) *Cele zece porunci* = decalogul. **4.** (Înv. și pop.) Lege morală; învățătură, precept. [Var.: (reg.) **poróncă** s.f.] — Din **porunci** (derivat regresiv).

PORUNCEÁLĂ, *porunceli,* s.f. (Pop.; în loc. adj. și adv.) *De* (sau *pe după) porunceală* = **a)** (făcut sau acceptat) din ordin, (impus) cu forța; *p. ext.* (făcut) în silă, de mântuială; **b)** de (sau pe, după) comandă. [Var.: (reg.) **poronceálă** s.f.] — **Porunci** + suf. *-eală.*

PORUNCÍ, *poruncesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A dispune cu autoritate să se facă ceva (întocmai); a ordona. **2.** Tranz. A da comanda să se fabrice, să se confecționeze ceva; a comanda. **3.** Tranz. A cere să i se aducă, să i se pună la dispoziție ceva pentru a fi folosit, consumat; a comanda. **4.** Tranz. (Pop.) A trimite vorbă, a comunica, a transmite; a vesti. **5.** Intranz. A fi stăpân, a conduce în calitate de stăpân. [Var.: (reg.) **poroncí** vb. IV] — Din sl. **porončiti.**

PORUNCITÓR, -OÁRE, *poruncitori, -oare,* adj. **1.** Care poruncește (**1**), ordonă; căruia îi place să poruncească, să domine. *Om poruncitor*. **2.** Care exprimă o poruncă, un ordin; *p. ext.* autoritar. *Ton poruncitor.* [Var.: (reg.) **poroncitór, -oáre** adj.] — **Porunci** + suf. *-tor.*

POSÁC, -Ă, *posaci, -ce,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de veselie, prost dispus, fără chef; tăcut, morocănos, necomunicativ, nesociabil. ✦ (Despre vreme, peisaje etc.) Care inspiră melancolie; dezolant, deprimat. — Et. nec.

POSÁDĂ, *posade,* s.f. **1.** (Pop.) Curătură (în pădure). ✦ Loc neted pe un deal sau pe un munte unde a existat o așezare omenească. ✦ Loc de odihnă pentru călători. **2.** (Pop.) Trecătoare (îngustă) în munți. ✦ (În Evul Mediu) Obligație a țăranilor dependenți de a face de strajă în preajma trecătorilor din munți. **3.** (Înv.) Loc întărit în mod natural (care servea ca punct de vamă). **4.** Pârghie cu ajutorul căreia se reglează poziția pietrelor morii în timpul măcinatului, pentru a se obține, după voie, o făină mai mare sau mai fină. ✦ P. gener. (Reg.) Moară. — Din sb. **posada,** ucr. **posad.**

POSĂCEÁLĂ, *posăceli,* s.f. (Rar) Faptul de a fi posac; lipsă de veselie, proastă dispoziție. — **Posac** + suf. *-eală.*

POSCÓNIȚĂ, *posconițe,* s.f. Pleavă (amestecată cu sământă) rămasă de la vânturatul cânepii și folosită adesea ca hrană pentru oi. — Cf. slovacul p o s k o n i c a, magh. p a s z k o n c a.

POSEDÁ, *poséd,* vb. I. Tranz. **1.** A avea ceva în proprietate sau în stăpânire, a dispune de ceva; a stăpâni. **2.** (La pasiv; despre oameni) A fi dominat de…, a fi stăpânit de…**3.** A avea anumite însușiri, caracteristici. **4.** A cunoaște bine un lucru; *spec.* a ști bine o limbă, o disciplină științifică etc. — Din fr. **posséder.**

POSEDÁNT, -Ă, *posedanți, -te,* adj. (Rar) Care posedă (**1**) ceva. — Din fr. **possédant.**

POSEDÁRE, *posedări,* s.f. Faptul de *a poseda;* stăpânire. — V. **poseda.**

POSEDÁT, -Ă, *posedați, -te,* adj., s.m. și f. (Om) stăpânit de obsesii, de cineva sau de ceva; *p. ext.* nebun. — V. **poseda.**

POSÉSIE s.f. v. **posesiune.**

POSESIÚNE, (2, 3) *posesiuni,* s.f. **1.** (În forma *posesie*) Faptul de a poseda (**1**); stăpânire a unui lucru, deținere; dreptul de a se folosi, de a dispune de ceva. **2.** (Înv.) Proprietate (de pământ); moșie. **3.** Țară slab dezvoltată, lipsită de independență, stăpânită de un stat mai puternic; colonie. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: (**1**) **posésie** s.f.] — Din fr. **possesion,** lat. **possessio, -onis.**

POSESÍV, -Ă, *posesivi, -e,* adj. **1.** (Gram.; despre unele pronume, adjective, articole) Care arată sau cu ajutorul căruia se exprimă un raport de posesiune (**1**), de apartenență, de dependență. **2.** (Rar) Autoritar. *Ton posesiv.* — Din fr. **possessif,** lat. **possessivus.**

POSESÓR, -OÁRE, *posesori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care deține cu titlu de proprietate un bun; persoană căreia îi aparține ceva. ✦ (Înv. și reg.) Arendaș. **2.** Persoană care posedă anumite însușiri, caracteristici. *Posesorul unui stil elegant de înot.* — Din fr. **possesseur,** lat. **possessor, -oris.**

POSESÓRIU, -IE, *posesorii,* adj. (Despre acțiuni judiciare) Prin care se urmărește apărarea, protecția posesiunii. — Din fr. **possessoire.**

POSÍBIL, -Ă, *posibili, -e,* adj. Care se poate întâmpla sau realiza, care poate fi făcut sau imaginat; care e cu putință; care este permis să se facă. ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce este cu putință. ✧ Expr. *A face tot posibilul* = a face tot ce se poate într-o împrejurare, a încerca totul pentru a ajunge la rezultatul dorit. — Din fr. **possible,** lat. **possibilis.**

POSIBILITÁTE, (**2**) *posibilități,* s.f. Faptul de a fi posibil; ceea ce este cu putință și poate deveni realitate. **2.** Mijloc de realizare, de înfăptuire a ceva; putință, modalitate. ✧ *Posibilități materiale* = bani (necesari traiului). ✧ Expr. *În măsura* (sau *în limita) posibilităților* = în măsura în care este posibil. ✦ (La pl.) Calități, însușiri care se pot dezvolta, maturiza. *Tânăr cu posibilități.* — Din fr. **possibilité,** lat. **possibilitas, -atis.**

POSLÚJNIC s.m. v. **poslușnic.**

POSLÚȘNIC, *poslușnici,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Slujitor boieresc sau mănăstiresc scutit de dări. ✦ P. gener. (Înv.) Slujitor, servitor. **2.** (Înv.) Infirmier. [Var.: (înv.) **poslújnic** s.m.] — Din sl. **poslušĭnikŭ.**

POSMÁG, *posmagi,* s.m. (Reg.) Pâine uscată (tăiată felii). ✦ (La sg.) Pesmet. — Din sl. **posmagŭ.**

POSMĂGÍ, *posmăgesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A presăra cu pesmet o bucată de carne (înainte de a o frige). **2.** Refl. A se usca ca un posmag. ✦ (Despre plante) A se ofili, a se veșteji. — Din **posmag.**

POSMĂGÍT, -Ă, *posmăgiți, -te,* adj. (Reg.) Uscat (ca un posmag). — V. **posmăgi.**

POSOLÓGIC, -Ă, *posologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la posologie, de posologie. — Din fr. **posologique.**

POSOLOGÍE s.f. Parte a terapeuticii care se ocupă cu indicațiile referitoare la dozele și la modul în care trebuie administrate medicamentele. [Scris și: *pozologie*] — Din fr. **posologie.**

POSOMORÁLĂ s.f. v. **posomoreală.**

POSOMORÁRE, *posomorâri,* s.f. Faptul de *a (se) posomorî;* posomoreală. — V. **posomorî.**

POSOMORÁT, -Ă, *posomorâți, -te,* adj. (Despre oameni) Prost dispus; trist, mohorât, posac; (despre fața sau privirea oamenilor) care exprimă o proastă dispoziție, tristețe etc. ✦ (Despre obiecte, peisaje etc.) Care este de culoare întunecată, lipsit de lumină; *p. ext.* care face o impresie tristă; dezolant, sumbru. ✦ Fig. (Despre cer) Acoperit cu nori; *p. ext.* (despre timp) întunecat, ploios. — V. **posomorî.**

POSOMOREÁLĂ, *posomoreli,* s.f. Tristețe, melancolie; îngrijorare; indispoziție, posomorâre. ✦ Fig. (Rar) Vreme întunecată (și ploioasă). [Var.: **posomorálă** s.f.] — **Posomorî** + suf. *-eală.*

POSOMORÍ vb. IV v. **posomorî.**

POSOMORÎ, *posomorăsc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre oameni sau despre fața, privirea lor) A se întuneca, a se întrista. ✧ Tranz. *Vestea l-a posomorât.* ✦ A lua o înfățișare severă; a se încrunta. ✦ Fig. (Despre cer) A se înnora; *p. ext.* (despre timp) a deveni neguros, întunecat, închis, ploios. **2.** Tranz. A da o notă de tristețe; a înnegura. [Var.: (reg.) **posomorí** vb. IV] — Et. nec.

POSPÁI s.n. (Pop.) Pulbere fină de făină care se formează în timpul măcinatului și care acoperă pereții și obiectele din moară; *p. gener.* pulbere albă, strat subțire care acoperă ceva. ✦ Fig. Superficialitate, aparență (în ceea ce face cineva). — Din ngr. **paspáli,** sb. **paspalj.**

POSPĂÍ, *pospăiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un obiect cu un strat subțire (de pospai); a așterne un strat subțire; a presăra. ✦ Fig. A face un lucru de mântuială, superficial. — Din sl. **posypati.**

POSPĂIÁLĂ, *pospăieli,* s.f. (Rar) Faptul de *a pospăi;* (concr.) strat subțire dintr-o materie care acoperă un obiect; *fig.* aparență, spoială, superficialitate. [Pr.: *-pă-ia-*] — **Pospăi** + suf. *-eală.*

POSPĂÍT, -Ă, *pospăiți, -te,* adj. Acoperit cu un strat subțire dintr-o materie; *fig.* cu o aparență înșelătoare de cultură, de civilizație etc.; superficial. — V. **pospăi.**

POSPOLÍTĂ s.f. Numele unei unități militare poloneze din trecut, alcătuită din nobili polonezi. — Din pol. **pospolity.**

POST[1]- Element de compunere însemnând „după", „ulterior", care servește la formarea unor substantive, a unor adjective și a unor verbe. — Din lat. **post,** fr. **post-.**

POST[2], *posturi,* s.n. **1.** Funcție, slujbă. ✧ Loc. adv. *La post* sau *la postul meu* (ori *tău* etc.) = prezent la datorie pentru îndeplinirea obligațiilor (de serviciu). **2.** Loc unde se găsește o formație militară (restrânsă) care execută un ordin; *p. ext.* formația militară respectivă. ✦ Unitate de poliție sau jandarmerie care menține ordinea într-o localitate rurală; *p. ext.* local unde funcționează unitatea respectivă. ✦ Loc unde stă santinela sau plantonul în timpul serviciului de gardă; *p. ext*. serviciul de gardă al santinelei; (rar) santinelă. ✦ Loc unde stă un agent de circulație. **3.** Instalație utilată cu aparatura necesară pentru executarea anumitor operații tehnice. *Post telefonic.* ✦ Loc special amenajat în care se desfășoară o activitate practică sau pe care îl ocupă o persoană în timpul efectuării unei asemenea activități. *Post de observație*. ✧ *Post de mișcare* = loc pentru deservirea circulației trenurilor. *Post (sanitar) de (prim) ajutor* = ansamblul încăperilor, al mijloacelor tehnico-sanitare și al personalului sanitar, organizat pentru a da primele îngrijiri medicale. **4.** Categorie în care sunt înscrise într-o evidență contabilă sume de bani, materiale etc.; rubrica corespunzătoare dintr-un registru de contabilitate. — Din fr. **poste.**

POST[3], *posturi,* s.n. **1.** Restricție de a mânca unele alimente (de origine animală) prescrisă credincioșilor de către Biserică în anumite zile sau în anumite perioade ale anului. ✧ Loc. adj. *De post* = **a)** (despre mâncare) pregătit numai din alimente îngăduite de Biserică; *p. ext.* gătit fără carne (și fără grăsimi animale); **b)** (despre zile sau perioade de timp) în care se postește; *fig.* în care se rabdă de foame. ✧ Loc. vb. *A ține post* = a posti. ✧ Expr. *Mare cât o zi de post* = foarte mare. **2.** Perioadă de timp care precedă o sărbătoare și în care Biserica prescrie postul. ✧ *Postul (cel) Mare* = postul care precedă sărbătoarea Paștilor. ✧ Expr. *Martie din post nu lipsește* sau *ca în martie postul,* se spune despre cineva care e nelipsit dintr-un loc (de unde poate obține un profit, un avantaj). ✦ (Fam.) Abstinență. — Din sl. **postŭ.**

POSTÁ, *postez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) așeza, a (se) instala, a (se) plasa undeva pentru a supraveghea, a urmări, a păzi. — Din fr. **poster.**

POSTABDOMÉN, *postabdomene,* s.n. (Entom.) Partea posterioară a abdomenului unor artropode, terminată cu un ac veninos. — Din fr. **postabdomen.**

POSTACÚT, -Ă, *postacuți, -te,* adj. (Med.) Care a depășit o stare maladivă critică. — **Post** + **acut.**

POSTAMÉNT, *postamente,* s.n. Placă sau suport așezat pe sol sau pe o fundație de beton, folosită ca bază de susținere sau de fixare; soclu, piedestal. — Din germ. **Postament.**

POSTAPRÍNDERE, *postaprinderi,* s.f. (Rar) Autoaprindere. — **Post[1]-** + **aprindere.**

POSTÁȘ s.m. v. **poștaș.**

POSTÁTĂ, *postate,* s.f. **1.** (Reg.) Porțiune de pământ cultivat, lucrată de unul sau mai mulți lucrători (într-un anumit timp). ✦ Porțiune dintr-o pădure de unde se taie copacii. ✦ Strat de legume sau de flori. **2.** (Pop.) Bucată de drum; distanță. [Var.: (reg.) **postáță** s.f.] — Din sl. **postatĭ.**

POSTĂȚĂ s.f. v. **postată.**

POSTÁV, (**2**) *postavuri,* s.n. **1.** Stofă groasă de lână, folosită pentru uniforme militare, pături etc. **2.** (La pl.) Diferite sortimente de postav (**1**) sau de confecții de postav. [Pl. și: *postăvuri*] — Din sl. **postavŭ.**

POSTÁVĂ, *postăvi,* s.f. (Pop.) **1.** Albie, covată. **2.** Ladă în care curge făina în urma măcinatului. — Din sb. **postava.**

PÓSTĂ s.f. v. **poștă[1].**

POSTĂVÁR, *postăvari,* s.m. Persoană care făcea sau vindea postavuri. — **Postav** + suf. *-ar.*

POSTĂVĂREÁSĂ, *postăvărese,* s.f. (Rar) Soția postăvarului; femeie care face sau vinde postavuri. — **Postăvar** + suf. *-easă.*

POSTĂVĂRÍE, *postăvării,* s.f. Fabrică, atelier sau prăvălie de postavuri. — **Postav** + suf. *-ărie.*

POSTĂVIÓR, (**2**) *postăvioare,* s.n. **1.** (Rar) Diminutiv al lui *postav* (**1**). ✦ Postav (**1**) mai subțire sau de calitate inferioară. **2.** Sort de postăvior (**1**). — **Postav** + suf. *-ior.*

POSTBÉLIC, -Ă, *postbelici, -ce,* adj. Privitor la perioada de după un război, care aparține acestei perioade. — **Post[1]-** + **belic** (rar „de război" < lat.).

POSTCÁLCUL, *postcalcule,* s.n. **1.** Calculare a prețului de cost efectiv pe baza cheltuielilor făcute; postcalculație. **2.** Serviciu contabil dintr-o întreprindere care se ocupă cu postcalculul (**1**). — **Post[1]-** + **calcul.**

POSTCALCULÁȚIE, *postcalculații,* s.f. Postcalcul. — **Post[1]-** + **calculație.**

POSTCOMUNÍSM s.n. Perioadă ulterioară căderii comunismului. — Din fr. **postcommunisme.**

POSTCOMUNÍST, -Ă, *postcomuniști, -ste,* adj. Care aparține postcomunismului sau se referă la această perioadă; care este caracteristic acestei perioade. — Din fr. **postcommuniste.**

POSTCURATÍV, -Ă, *postcurativi, -e,* adj. Care urmează după o cură (balneară). — **Post[1]-** + **curativ.**

POSTCÚRĂ, *postcure,* s.f. Perioadă de repaus recomandată după o cură (balneară). — Din fr. **postcure.**

POSTDATÁ, *postdatez,* vb. I. Tranz. A pune pe un act, pe o scrisoare etc. o dată posterioară datei redactării. — Din fr. **postdater.**

POSTDÁTARE, *postdatări,* s.f. Acțiunea de *a postdata.* — V. **postdata.**

POSTDATÁT, -Ă, *postdatați, -te,* adj. (Despre acte, scrisori etc.) A cărui dată este posterioară redactării. — V. **postdata.**

POSTDECEMBRÍST, -Ă, *postdecembriști, -ste,* adj. Care aparține perioadei de după Revoluția din decembrie 1989 din România, care se referă la această perioadă. — **Post[1]-** + **decembrist.**

POSTDILUVIÁN, -Ă, *postdiluvieni, -e,* adj. Care a avut loc după diluviu, care aparține acestei perioade. [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **postdiluvien.**

POSTELECTORÁL, -Ă, *postelectorali, -e,* adj. Care are loc după alegeri; care ține de perioada de după alegeri. — Din fr. **postéelectoral.**

POSTÉLNIC, *postelnici,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Titlu dat unui mare boier, membru al Sfatului domnesc, care avea în grijă camera de dormit a domnului și care, mai târziu, organiza audiențele la domn; boier care avea acest titlu. ✧ *Postelnicul al doilea* (sau *al treilea* etc.) = subordonat (de grade diferite) al postelnicului (**1**). ✦ (În timpul Regulamentului Organic) Ministru al Afacerilor Externe. **2.** Titlu onorific dat unui boier de țară (cu atribuții administrative); boier care avea acest titlu. — Din sl. **posteĭlnikŭ.**

POSTELNICEÁSĂ, *postelnicese,* s.f. Soția postelnicului. — **Postelnic** + suf. *-easă.*

POSTELNICÉL, *postelnicei,* s.m. Titlu dat unui slujbaș (civil sau militar) de la Curtea domnească subordonat postelnicului (**1**); persoană care avea acest titlu. — **Postelnic** + suf. *-el.*

POSTELNICÍE s.f. **1.** Demnitatea sau funcția de postelnic; perioadă de timp în care cineva exercita această funcție. **2.** Instituție condusă de un postelnic (**1**); (în timpul Regulamentului Organic) Ministerul Afacerilor Externe; clădirea în care se afla această instituție. — **Postelnic** + suf. *-ie.*

POSTEMINESCIÁN, -Ă, *posteminescieni, -e,* adj. Referitor la perioada care a urmat imediat epocii eminesciene, care aparține acestei perioade. [Pr.: *-ci-an*] — **Post[1]-** + **eminescian.**

PÓSTER, *postere,* s.n. **1.** Mod de prezentare a unei comunicări sub formă de afișe în cadrul sesiunilor, al congreselor științifice etc. **2.** Afiș decorativ, reclamă reprezentând diverse imagini. — Din engl. **poster.**

POSTERIÓR, -OÁRĂ, *posteriori, -oare,* adj. **1.** Care urmează sau se petrece după cineva sau ceva; ulterior. ✦ (Adverbial) Mai târziu. **2.** Care se află sau este situat înapoi; de dindărăt. ✦ (Despre sunete, în special despre vocale) Al cărui punct de articulație este situat în partea de dinapoi a cavității bucale. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **postérieur,** lat. **posterior.**

POSTERIORITÁTE s.f. Calitatea de a fi posterior, situația a ceea ce este posterior. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **postériorité.**

POSTERITÁTE s.f. **1.** Succesiune de generații viitoare; urmași. **2.** (Înv.) Succesiune de persoane care descind din aceeași familie; urmași, descendenți. — Din fr. **postérité,** lat. **posteritas, -atis.**

POSTEROINFERIÓR, -OÁRĂ, *posteroinferiori, -oare,* adj. (Anat.) Care se află în partea de dinapoi și de jos a unui organ. [Pr.: *-ro-in-fe-ri-or*] — Din fr. **postéro-inférieur.**

POSTEROLINGUÁL, -Ă, *posterolinguali, -e,* adj. (Fon.; și substantivat, f.) (Sunet) care are baza de articulație la rădăcina limbii. [Pr.: *-gu-al*] — Din fr. **postéro-lingual.**

POSTÉUCĂ, *posteuci,* s.f. (Pop.) Lemn scurt și gros cu care se ridică și se sprijină osia roții carului în timp ce se unge. — Din bg., rus. **podstavka,** ucr. **pidstavka.**

POSTFAȚÁ, *postfațez,* vb. I. Tranz. A scrie postfața unei cărți. — Din **postfață.**

POSTFAȚÁT, -Ă, *postfațați, -te,* adj. Care are postfață. — V. **postfața.**

POSTFAȚATÓR, -OÁRE, *postfațatori, -oare,* s.m. și f. Autor al unei postfețe. — **Postfața** + suf. *-tor.*

POSTFÁȚĂ, *postfețe,* s.f. Text explicativ adresat cititorilor și plasat la sfârșitul unei cărți. — **Post[1]-** + **față** (după fr. *postface).*

POSTGARANȚÍE s.f. Perioadă de după expirarea garanției unui produs. — **Post[1]-** + **garanție.**

POSTGLACIÁR, -Ă, *postglaciari, -e,* adj. Care a urmat epocii glaciare cuaternare. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **postglaciaire.**

POSTÍ, *postesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A respecta posturile[3] prescrise de Biserică, a se abține de la alimentele interzise; a ține post[3]; **2.** A răbda de foame, a nu mânca nimic sau a nu avea ce mânca; a flămânzi; *fig.* a se abține de la ceva, a duce lipsă de ceva. — Din sl. **postiti sen.**

POSTILIÓN, *postilioni,* s.m. (Înv.) Surugiu care conducea un poștalion. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **postillon.**

POSTÍȘ, -Ă, *postișI, -e,* adj., s.f. (Livr.) **1.** Adj. (Despre păr, gene, dinți etc.) Fals, artificial. **2.** S.f. Păr fals, meșă. — Din fr. **postiche.**

POSTLICEÁL, -Ă, *postliceali, -e,* adj. Care urmează după absolvirea liceului. [Pr.: *-ce-al*] — **Post[1]-** + **liceal.**

POSTLÚDIU, *postludii,* s.n. Episod final al unei compoziții muzicale, care evocă teme din cuprinsul ei. — Din germ. **Postludium,** fr. **postlude.**

POSTMERIDIÁN, -Ă, *postmeridiani, -e,* adj. Care are loc în cursul după-amiezii, de după-amiază. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **postméridien.**

POST MERÍDIEM loc. adv. În cursul după-amiezii. [Abr.: *p.m.*] — Cuv. lat.

POSTMODERNÍSM s.n. Tendință culturală, apărută în deceniul 6 al sec. XX, care indică o îndepărtare de cultura elitistă a modernismului, în direcția unei abordări eclectice și populiste. — Din engl. **postmodernism.**

POSTMODERNÍST, -Ă, *postmoderniști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al postmodernismului. **2.** Adj. Care aparține postmodernismului sau postmodernișTilor (**1**), care se referă la postmodernism sau postmoderniști. — Din engl. **postmodernist.**

POST-MÓRTEM adv., adj. invar. (În legătură cu distincțiile sau promovările acordate cuiva) După moarte. — Loc. lat.

POSTNATÁL, -Ă, *postnatali, -e*, adj. Care are loc în perioada imediat următoare nașterii. — Din fr. **postnatal.**

POSTNOMINÁL, *postnominale,* s.n. Cuvânt derivat dintr-o formă nominală. *Cuvântul „Înfrumusețea" este postnominalul lui „frumusețe".* ✧ (Adjectival) *Formație postnominală.* — **Post[1]-** + **nominal.**

POSTOPERATÓRIU, -IE, *postoperatorii,* adj. Care apare în urma unei operații chirurgicale. — Din fr. **postopératoire.**

POSTORÓNCĂ, *postoronci,* s.f. (Reg.) **1.** Funie, lanț sau curea legate de crucea căruței și de hamuri, cu ajutorul cărora calul trage vehiculul; funie sau lanț care leagă leuca de carâmb. **2.** Epitet dat unui om de nimic. — Din ucr. **poștoronok.**

POSTPALATÁL, -Ă, *postpalatale,* adj. s.f. (Sunet) care se articulează în partea posterioară a vălului palatului[1]. — Din fr. **postpalatal.**

POST-PÁRTUM s.n., adj. invar. **1.** S.n. Perioada imediat următoare expulzării fătului; lăuzie. **2.** Adj. invar. (Despre un proces patologic, o boală) Care apare în urma unei nașteri. — Loc. lat.

POSTPAȘOPTÍST, -Ă, *postpașoptiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) din generația de după Revoluția de la 1848 din Țările Române. **2.** Adj. Al perioadei de după Revoluția de la 1848 din Țările Române. — **Post[1]-** + **pașoptist.**

POST-POST-SCRÍPTUM s.n. Text adăugat uneori la o scrisoare după postscriptum. [Abr.: *P.P.S.*] — Loc. lat.

POSTPOZÍȚIE, *postpoziții,* s.f. Postpunere; situație a cuvintelor, a particulelor postpuse. [Var.: **postpoziȚiúne** s.f.] — Din fr. **postposition.**

POSTPOZIȚIÚNE s.f. v. **postpoziție.**

POSTPRANDIÁL, -Ă, *postprandiali, -e,* adj. (Rar) De după masa de prânz. [Pr.: *-di-al*] — **Post[1]-** + **prandial.**

POSTPROCESÁRE, *postprocesări,* s.f. Procesare ulterioară a unei înregistrări pe bandă magnetică. — **Post[1]-** + **procesare.**

POSTPÚNE, *postpún,* vb. III. Tranz. (Lingv.) A folosi postpunerea. — Din fr. **postposer** (după *pune)*.

POSTPÚNERE, *postpuneri,* s.f. Atașare a unui cuvânt, a unei silabe sau a altui element neaccentuat la cuvântul precedent; enclizăpostpoziție. — V. **postpune.**

POSTPÚS, -Ă, *postpuși, -se,* adj. (Lingv.; despre anumite părți de vorbire) Plasat după cuvântul pe care îl determină; enclitic. *Articol postpus.* — V. **postpune.**

POST-RESTÁNT s.n. Serviciu special care păstrează corespondența la oficiul poștal pentru a fi ridicată de destinatar; *p. ext.* indicație menționată pe plic pentru acest fel de corespondență. — Din fr. **poste-restante.**

POSTREVOLUȚIONÁR, -Ă, *postrevoluționari, -e,* adj. Care urmează după o revoluție. [Pr.: *-ți-o-*] — **Post[1]-** + **revoluționar.**

POSTROMÁNTIC, -Ă, *postromantici, -ce,* adj. Posterior romantismului. — Din fr. **postromantique.**

POSTSCÉNIUM, *postsceniumuri,* s.n. Parte a unui teatru antic, situată în spatele scenei. — Din lat. **postscenium.**

POST-SCRÍPTUM s.n. Completare adăugată la sfârșitul unei scrisori, după semnătură. [Abr.: *P.S.*] — Loc. lat.

POSTSINCRÓN s.n. Înregistrare în studio a dialogurilor, muzicii și a zgomotelor unui film, în funcție de ritmul imaginilor. — Din **postsincroniza** (derivat regresiv).

POSTSINCRONIZÁ, *postsincronizez,* vb. I. Tranz. A efectua o postsincronizare. — Din fr. **postsynchroniser.**

POSTSINCRONIZÁRE, *postsincronizări,* s.f. Postsincron. — După fr. **postsynchronisation.**

POSTSINCRONIZÁT, -Ă, *postsincronizați, -te,* adj. (Despre filme) În care dialogurile, muzica și zgomotele înregistrate în studio au fost sincronizate cu imaginea. — V. **postsincroniza.**

POSTȘCOLÁR, -Ă, *postșcolari, -e*, adj. Care urmează școlii, care are loc după perioada școlarizării. — **Post[1]-** + **școlar** (după fr. *postscolaire).*

POSTTÓNIC, -Ă, *posttonice,* adj. (Lingv.: despre silabe sau sunete) Care urmează după o silabă sau după o vocală accentuată. — Din fr. **posttonique.**

POSTTOTALITÁR, -Ă, *posttotalitari, -e,* adj. Care urmează unei epoci totalitare. — Din fr. **posttotalitaire.**

POSTTRAUMÁTIC, -Ă, *posttraumatici, -ce,* adj. Care este urmarea unui traumatism. — Din engl. **post-traumatic.**

POSTULÁ, *postulez,* vb. I. Tranz. A da unei afirmații sau unei demonstrații caracter de postulat. — Din fr. **postuler.**

POSTULÁNT, -Ă, *postulanți, -te,* s.m. și f. (Rar) Persoană care cere un post[2] (**1**), o slujbă; solicitator, aspirant. — Din fr. **postulant.**

POSTULÁRE, *postulări,* s.f. Faptul de *a postula.* — V. **postula.**

POSTULÁT, *postulate,* s.n. Adevăr fundamental care apare ca evident și care nu are nevoie să fie demonstrat; principiu de bază, normă. ✦ Enunț logic considerat primul într-un sistem deductiv. — Din fr. **postulat,** lat. **postulatum.**

POSTULATÍV, -Ă, *postulativi, -e,* adj. (Rar) Care se referă la un postulat, care ține de un postulat. — **Postulat** + suf. *-iv.*

POSTÚM, -Ă, *postumi, -e,* adj. **1.** (Despre opere literare, științifice etc.) Publicat sau descoperit după moartea autorului. ✦ (Substantivat, f.) *Postumele lui Eminescu.* **2.** (Despre apecieri, distincții etc.) Care se acordă, se atribuie sau se recunoaște cuiva după moarte. **3.** (Jur.; despre copii) Născut după moartea tatălui. — Din fr. **posthume,** lat. **posthumus.**

POSTUMITÁTE s.f. (Livr.) Caracterul a ceea ce este postum (**1**), calitatea de a fi postum; perioadă care urmează după moartea cuiva. — **Postum** + suf. *-itate.*

POSTUNIVERSITÁR, -Ă, *postuniversitari, -e*, adj. Care are loc după absolvirea studiilor superioare. *Curs postuniversitar.* — **Post[1]-** + **universitar.**

POSTÚRĂ, *posturi,* s.f. **1.** Situație în care se află cineva la un moment dat. **2.** (Rar) Ținută, poziție a corpului. — Din fr. **posture.**

POSTVERBÁL, *postverbale,* s.n. (Lingv.) Substantiv provenit dintr-un verb prin derivare regresivă. ✦ (Adjectival) *Formație postverbală*. — Din fr. **postverbal.**

POȘ, *poșuri,* s.n. (Înv. și reg.) Alică de dimensiuni mari; poștie[1]. — Et. nec.

POȘÁDĂ, *poșade,* s.f. (Livr.) **1.** Pictură executată la repezeală. **2.** Lucrare literară scrisă de mântuială. — Din fr. **pochade.**

POȘÂNDÍC s.n., s.m. v. **poșidic.**

POȘÉTĂ, *poșete,* s.f. Geantă mică din piele, material plastic etc. în care femeile țin acte, bani și diferite accesorii de toaletă. — Din fr. **pochette.**

POȘIDÍC, (**1**) *poșidicuri,* s.n., (**2**) *poșidici,* s.m. (Reg.) **1.** S.n. (Colectiv) Mulțime, droaie, gloată de copii; *p. ext.* mulțime de animale mici. **2.** S.m. (Fam.) Epitet dat tinerilor, copiilor sau oamenilor mici de statură. [Var.: **poșândic, poșodíc** s.n., s.m.] — Cf. magh. p o s a d é k.

POȘÍRCĂ, *poșirci,* s.f. (Pop. și fam.) Băutură alcoolică slabă și de proastă calitate. — Et. nec.

POȘOÁR, *poșoare,* s.n. Foaie de carton, placă de metal, de lemn etc. în care a fost decupat un ornament, o literă sau o cifră, folosită ca șablon. — Din fr. **pochoir.**

POȘODÍC s.n., s.m. v. **poșidic.**

POȘOVÁICA s.f. v. **poșovoaică.**

POȘOVOÁICĂ s.f. Dans popular românesc, asemănător brâului, răspândit în regiunea Caransebeșului; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **poșováica** s.f.] — Et. nec.

POȘTÁL, -Ă, *poștali, -e,* adj. Care aparține poștei[1], privitor la poștă[1], folosit de poștă[1]. ✧ *Factor poștal* = funcționar al poștei[1], care duce corespondența la destinari; poștaș, poștar. — Din fr. **postal** (după *poștă[1]).*

POȘTALIÓN, (**1**) *poștalioane,* s.n., (**2, 3**) *poștalioni,* s.m. **1.** S.n. Trăsură de poștă; diligență; *p. ext.* trăsură trasă de mai mulți cai. **2.** S.m. (Înv.) Cal folosit la poștalion (**1**). **3.** S.m. (Înv.) Surugiu de poștalion (**1**). [Pr.: *-li-on*] — Din rus. **pочтal'on.**

POȘTÁR, *poștari,* s.m. (Rar) Factor poștal. — **Poștă[1]** + suf. *-ar.*

POȘTÁȘ, *poștași,* s.m. **1.** Factor poștal; poștar. **2.** (Înv.) Surugiu de poștalion (**1**). [Var.: (rar) **postáș** s.m.] — **Poștă[1]** + suf. *-aș.*

PÓȘTĂ[1], *poște,* s.f. **I. 1.** Instituție publică care asigură transportul și distribuirea corespondenței, a coletelor etc.; local în care se află această instituție. ✧ Loc. adj. *De poștă* = poștal. **2.** Transport de corespondență; corespondență. ✧ *Poșta redacției* = rubrică într-un periodic, în care se publică răspunsuri la scrisorile și la întrebările cititorilor. ✧ Expr. *Cu prima poștă* sau *cu poșta viitoare* (sau *următoare)* = cu prima corespondență care urmează să vină sau să plece. (Fam.) *A duce* (sau *a purta, a umbla cu) poșta* = a colporta știri, zvonuri etc.; a bârfi. ✦ Factor poștal. **3.** Serviciu de transport pentru călători (și corespondență), cu diligența, folosit înainte de introducerea căilor ferate; vehicul folosit de acest serviciu; diligență, poștalion.

✦ Loc special amenajat pe parcursul unui drum, unde se găseau vehicule de transport în comun și cai de schimb. ✧ *Cal de poștă* = cal folosit doar la transportul cu poștalionul sau călare. ✧ Expr. *A fi* sau *a ajunge cal de poștă* = a fi foarte solicitat, a alerga mult. **4.** Unitate de măsură a distanțelor folosită în trecut, egală cu aproximativ 20 km; *p. gener.* (fam.) distanță (mare) nedeterminată. ✧ Expr. *(Cale) de-o poștă* = distanță (relativ) mare. **II.** (Pop.) Bucată de hârtie unsă cu grăsime, care se lipește de talpa unui om adormit și care apoi se aprinde pentru a-l speria. ✧ *Poșta merge* = numele unui joc de copii. **III.** Echipă de hamali pentru încărcarea vapoarelor acostate la chei. [Var.: (înv.) **póstă,** (reg.) **póște** s.f.] — Din rus. **počta.**

PÓȘTĂ[2] s.f. v. **poștie**[1].

POȘTĂRÍȚĂ, *poștărițe,* s.f. Funcționară la un oficiu poștal; femeie care îndeplinește funcția de factor poștal. — **Poștar** + suf. *-iță.*

PÓȘTIE[1]**,** *poștii,* s.f. (Reg.) Alică de dimensiuni mari; poș. [Var.: **póștă** s.f.] — Cf. magh. p o s t a.

PÓȘTIE[2] s.f. **poștă**[1].

POT, *poturi,* s.n. Sumă rezultată din mizele strânse într-un tur al unui joc de cărți. — Din fr. **pot.**

POTÁBIL, -Ă, *potabili, -e,* adj. (Despre lichide) Care se poate bea; bun de băut. *Apă potabilă.* — Din fr. **potable,** lat. **potabilis.**

POTABILITÁTE s.f. Calitate a apei de a fi potabilă. — Din fr. **potabilité.**

POTÁIE, *potăi,* s.f. (Fam.) Câine slab, neîngrijit sau leneș; cotarlă, javră; *p. gener.* (depr.) câine. ✦ Epitet dat unui om lipsit de caracter, netrebnic. [Pr.: *-ta-ie*] — Et. nec.

POTAMOLÓG, -Ă, *potamologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în potamologie. — Din fr. **potamologue.**

POTAMOLOGÍE s.f. Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul apelor curgătoare. — Din fr. **potamologie.**

POTÁSĂ s.f. (Înv. și reg.) Carbonat de potasiu. — Din fr. **potasse.**

POTÁSIC, -Ă, *potasici, -ce,* adj. Care conține potasiu sau derivă din potasiu; de potasiu. — Din fr. **potassique.**

POTÁSIU s.n. **1.** Element chimic din grupa metalelor alcaline, cu luciu metalic, alb-argintiu, asemănător cu sodiul, foarte reactiv, bun conducător de căldură și electricitate, care se găsește în natură numai sub formă de combinații; kaliu. **2.** (În sintagma) *Azotat de potasiu* = sare de potasiu a acidului azotic; (pop.) silitră. — Din fr. **potassium.**

POTÁNG, *potânguri,* s.n. Lanț, curea etc. care leagă plugul de grindei. — Din sb. **poteg,** magh. **pating.**

POTÂRNÍCHE, *potârnichi,* s.f. Pasăre sălbatică de mărimea unui porumbel, cu penele de culoare brună-pestriță pe spate, cenușie pe piept și albă pe burtă, care trăiește în stoluri mici prin holde și tufișuri *(Perdix perdix).* ✧ Expr. *A se răspândi* (sau *a se risipi, a se împrăștia) ca potârnichile* = a fugi, a se împrăștia repede, în toate părțile (din fața unei primejdii). — Probabil lat. **perturnicula** (< *per*[dix] + *[co]*turnicula*).

POTCÁP, *potcapuri,* s.n. **1.** Acoperământ al capului, înalt, de formă cilindrică, fără boruri, purtat de preoții și călugării ortodocși. **2.** Compus: *potcapul-călugărului* = plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze păroase și cu flori galbene dispuse în capitule *(Leontodon hispidus).* — Din sl. **podŭkapŭ.**

POTCÁȘ, -Ă, *potcași, -e,* adj., s.m. și f. (Pop.) (Om) poznaș sau, *p. ext.*, supărăcios, arțăgos. — **Potcă** + suf. *-aș.*

PÓTCĂ, *potce,* s.f. (Pop.) **1.** Încurcătură, necaz, supărare; vrajbă, ceartă. ✧ Expr. *A da de potcă* = a da de necaz. **2.** Epitet depreciativ pentru o persoană nedezvoltată fizic, urâtă sau schiloadă; pocitanie; *p. ext.* epitet depreciativ pentru o persoană fără caracter. — Din sl. **potŭka.**

POTCOÁVĂ, *potcoave,* s.f. Piesă din oțel, aproximativ în formă de semicerc, care se fixează cu caiele pe copitele unor animale de tracțiune, în special ale cailor, pentru a le proteja la mers. ✧ Loc. adv. *În potcoavă* = în formă de semicerc. ✧ Expr. *Caută* (sau *umblă după) potcoave de cai morți* ori *caută* (sau *umblă) după cai morți, să le ia potcoavele* = umblă după lucruri imposibil de obținut sau de găsit. *A-și lepăda* (sau *a sta să-i pice) potcoavele* = a muri sau a fi pe moarte. ✦ Piesă de oțel, aproximativ în formă de semicerc, care se fixează pe tocurile bocancilor și ale cizmelor pentru a le proteja. — Din bg. **podkova,** sb. **potkova.**

POTCOVÁR, *potcovari,* s.m. Meseriaș care face potcoave și potcovește animale de tracțiune. — **Potcoavă** + suf. *-ar.*

POTCOVĂRÍE, (**1**) *potcovării,* s.f. **1.** Atelier unde se fac potcoave și unde se potcovesc animale de tracțiune. **2.** Meseria potcovarului. — **Potcovar** + suf. *-ie.*

POTCOVEÁLĂ, *potcoveli,* s.f. (Rar) Potcovit[1]. — **Potcovi** + suf. *-eală.*

POTCOVÍ, *potcovesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune potcoave unui animal de tracțiune. **2.** Fig. (Fam.) A înșela, a păcăli. ✦ A învăța minte pe cineva. — Din **potcoavă.**

POTCOVÍRE, *potcoviri,* s.f. (Rar.) Potcovit[1]. — V. **potcovi.**

POTCOVÍT[1] s.n. Acțiunea de *a potcovi* și rezultatul ei; potcovire, potcoveală. — V. **potcovi.**

POTCOVÍT[2]**, -Ă,** *potcoviți, -te,* adj. (Despre animale de tracțiune) Care are potcoave, cu potcoave. — V. **potcovi.**

POTÉCĂ, *poteci,* s.f. Drum foarte îngust la țară, la munte, în pădure etc., pe care se poate merge numai pe jos; cărare; *p. gener.* drum, cale. ✧ Expr. *Pe toate potecile* = peste tot, în orice loc, pretutindeni. *A ști toate potecile* = a cunoaște secretele cuiva. *A veni* (sau *a umbla) pe drum, nu pe potecă* = a fi sincer, a vorbi deschis. [Var.: (reg.) **potícă** s.f.] — Din bg. **păteka.**

POTECEÁ, *potecele,* s.f. (Pop.) Potecuță. — **Potecă** + suf. *-ea.*

POTECÚȚĂ, *potecuțe,* s.f. Diminutiv al lui *potecă;* potecea. ✧ Expr. *A lua potecuța (înapoi)* = a se întoarce, a face cale întoarsă. — **Potecă** + suf. *-uță.*

POTÉNT, -Ă, *potenți, -te,* adj. Puternic, tare. — Din lat. **potens, -ntis.**

POTENTÁT, *potentați,* s.m. Suveran sau șef de stat atotputernic, care își exercită putera în mod despotic și arbitrar; autocrat, despot; *p. ext.* om puternic, influent (datorită poziției sale politice ori sociale). — Din fr. **potentat,** lat. **potentatus.**

POTENȚÁ, *potențez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) amplifica, a (se) întări, a (se) intensifica; a (se) accentua (cu măsură). — Din **potență.**

POTENȚÁRE, *potențări,* s.f. Acțiunea de *a (se) potența* și rezultatul ei. — V. **potența.**

POTENȚÁT, -Ă, *potențați, -te,* adj. Amplificat, intensificat, întărit; sporit. — V. **potența.**

POTÉNȚĂ, *potențe,* s.f. Putere, forță, tărie; *p. ext.* posibilitate de dezvoltare. — Din lat. **potentia.**

POTENȚIÁL, -Ă, (**I**) *potențiali, -e,* adj., (**II**) *potențiale,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care are în sine toate condițiile esențiale pentru realizare, care există ca posibilitate, care există în mod virtual. ✧ *Energie potențială* = energia pe care o poate dezvolta un corp prin mișcarea sa liberă din poziția în care se află până la un indice de referință. **2.** (Gram.; despre moduri, propoziții etc.) Care prezintă o acțiune ca posibilă, fără să precizeze dacă se realizează sau nu. **II.** S.n. **1.** Mărime fizică a cărei variație în spațiu și timp caracterizează un câmp fizic și permite determinarea acestuia. ✧ *Potențial electric* = mărime a cărei variație caracterizează câmpul electric. *Potențial de electrod* = diferența de potențial dintre un metal și o soluție electrolitică în contact cu metalul. *Potențial de ionizare* = diferența de potențial necesară accelerării unui electron încât, prin ciocnirea cu un atom sau cu o moleculă, să provoace ionizarea acestuia. **2.** (Astron.; în sintagma) *Potențial terestru* = geopotențial. **3.** (Biol.; în sintagma) *Potențial de înmulțire* = capacitate a unor organisme vegetale sau animale de a fi (foarte) prolifice. **4.** Capacitate de muncă, de producție, de acțiune; randamentul calitativ și cantitativ al unei munci; *p. ext.* forță, putere. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **potentiel.**

POTENȚIALITÁTE s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este potențial. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **potentialité.**

POTENȚIOMETRÍE s.f. Electrometrie. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **potentiométrie.**

POTENȚIOMÉTRU, *potențiometre,* s.n. (Fiz.) **1.** Montaj utilizat pentru divizarea tensiunii electrice. **2.** Aparat pentru măsurarea tensiunii electromotoare. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **potentiomètre.**

POTERÁȘ, *poterași,* s.m. (În trecut; în Țările Române) Persoană înarmată care făcea parte dintr-o poteră. [Var.: (reg.) **potiráș** s.m.] — **Poteră** + suf. *-aș.*

PÓTERĂ, *poteri,* s.f. (În trecut; în Țările Române) Detașament de oameni înarmați (în special arnăuți) însărcinat de domnie cu prinderea răufăcătorilor. [Pl. și: *potere*. — Var.: (reg.) **pótiră** s.f.] — Din bg., sb. **potera.**

POTERÍE s.f. (Livr.) Olărie. — Din fr. **poterie.**

POTÍCĂ[1]**,** *potici,* s.f. (Reg.) Farmacie. — Din magh. **patika.**

POTÍCĂ[2] s.f. v. **potecă.**

POTICNEÁLĂ, *poticneli,* s.f. Faptul de *a (se) poticni.* — **Poticni** + suf. *-eală.*

POTICNÍ, *poticnesc,* vb. IV. **1.** Refl. și intranz. A se lovi în timpul mersului cu piciorul de ceva și a-și pierde echilibrul; a se împiedica. ✦ A cădea (în urma lovirii de ceva). **2.** Tranz. A pune cuiva piedică în mers sau, *fig.*, într-o acțiune. **3.** Refl. Fig. A întâmpina o dificultate sau a nu izbuti în desfășurarea unei acțiuni. ✦ Spec. A pronunța cu greutate cuvintele, a vorbi cu întreruperi, cu greutate. — Din sl. **potŭknonti.**

POTICNÍRE, *poticniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) poticni* și rezultatul ei. — V. **poticni.**

POTICNÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) poticni.* — V. **poticni.**

POTICNÍT[2]**, -Ă,** *poticniți, -te,* adj. (Rar) Care se poticnește (**1**); împiedicat (la mers). ✦ Fig. (Despre vorbe, vorbire etc.) Care este articulat sau spus cu greutate, cu întreruperi etc. — V. **poticni.**

POTÍR, *potire,* s.n. **1.** Cupă de metal (prețios) cu gura largă (și cu marginile răsfrânte); *p. ext.* conținutul acestei cupe. ✦ Spec. Vas liturgic din metal în forma unui pahar sau a unei cupe cu picior, în care se păstrează cuminecătura. **2.** P. anal. Floare cu petalele unite în formă de potir (**1**). — Din sl. **potirĭ.**

POTIRÁȘ[1]**,** *potirașe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *potir.* **2.** Mică plantă erbacee cu flori albastre-violete, răspândită în regiunile muntoase *(Soldanella major).* — **Potir** + suf. *-aș.*

POTIRÁȘ[2] s.m. v. **poteraș.**

PÓTIRĂ s.f. v. **poteră.**

POTLÓG, *potloage,* s.n. Bucată de piele cu care se cârpește încălțămintea; petic. — Din bg., sb. **podlog.**

POTLOGÁR, *potlogari,* s.m. **1.** (Fam.) Pungaș, escroc, șarlatan; șmecher. **2.** (Reg.) Persoană care pune potloage la încălțăminte. — **Potlog** + suf. *-ar.*

POTLOGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *potlogărești,* adj. (Fam.) De potlogar (**1**). — **Potlogar** + suf. *-esc.*

POTLOGĂRÉȘTE adv. (Fam.) Ca potlogarii (**1**), în felul potlogarilor. — **Potlogar** + suf. *-ește.*

POTLOGĂRÍ, *potlogăresc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Fam.) A face potlogării; a escroca, a înșela. — Din **potlogar.**

POTLOGĂRÍE, *potlogării,* s.f. (Fam.) Pungășie, hoție, înșelătorie, escrocherie. — **Potlogar** + suf. *-ie.*

POTLOGĂRÍT s.n. (Fam.) Faptul de *a potlogări.* — V. **potlogări.**

POTMOLÍ, *potmolesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se împotmoli. — Din **potmol** *(= podmol).*

POTMOLÍRE s.f. (Pop.) Împotmolire. — V. **potmoli.**

POTMOLÍT, -Ă, *potmoliți, -te,* adj. (Pop.) Împotmolit. — V. **potmoli.**

POTNÓG, *potnogi,* s.m. Fiecare dintre pedalele de la războiul de țesut, pe care se apasă cu picioarele pentru a schimba ițele; tălpig, iapă; *p. ext.* sfoara cu care se leagă aceste pedale. — Din bg. **podnoga.**

POTOLEÁLĂ, *potoleli,* s.f. (Rar) Potolire. — **Potoli** + suf. *-eală.*

POTOLÍ, *potolesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A pierde sau a face să-și piardă din intensitate, din tărie, din viteză etc.; a (se) liniști, a se domoli, a (se) calma, a (se) alina; a (se) îmblânzi. ✦ A înceta sau a face să înceteze un lucru început, o acțiune în desfășurare etc.; a (se) încheia, a (se) sfârși, a (se) termina. **2.** Refl. (Despre foc sau o materie care arde) A arde mocnit. — Din sb. **potuliti,** bg. **potulja.**

POTOLÍRE, *potoliri,* s.f. Acțiunea de *a se potoli* și rezultatul ei; liniștire, domolire, calmare, potoleală. — V. **potoli.**

POTOLÍT, -Ă, *potoliți, -te,* adj. Lipsit de intensitate, de agitație; liniștit, domol; așezat, blând. ✦ (Despre mers) Încet, fără grabă. ✦ (Despre foc) Care arde mocnit, fără vâlvătăi, pe punctul de a se stinge; (despre lumină) palid, difuz. ✦ (Despre sunete) Slab, stins, încet, molcom. ✦ (Despre ape) Fără valuri mari, lin. — V. **potoli.**

POTOLITÓR, -OÁRE, *potolitori, -oare,* adj. (Rar) Care potolește, liniștitor, calmant. — **Potoli** + suf. *-tor.*

POTÓP, *potopuri,* s.n. **1.** (În Biblie) Revărsare uriașă de ape care a devastat Pământul și a înecat toate viețuitoarele în afară de cele aflate în Arca lui Noe; diluviu. **2.** Ploaie torențială; revărsare de ape. ✦ P. gener. Calamitate, dezastru, nenorocire. **3.** P. anal. Cantitate imensă; număr mare de ființe sau de lucruri; mulțime, grămadă. — Din sl. **potopŭ.**

POTOPÉNIE, *potopenii,* s.f. (Rar) Calamitate, distrugere, prăpăd, urgie. — Din sl. **potopljenije.**

POTOPÍ, *potopesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A inunda, a îneca. ✦ Fig. A copleși, a invada. **2.** A nimici, a distruge; a pustii. — Din sl. **potopiti.**

POTOPÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a potopi;* prăpăd, pustiire, distrugere. — V. **potopi.**

POTOPÍT, -Ă, *potopiți, -e,* adj. (Pop.) **1.** Înecat, inundat. ✦ Fig. Copleșit, covârșit. **2.** Nimicit, distrus; pustiit. — V. **potopi.**

POTOPITÓR, -OÁRE, *potopitori, -oare,* adj. (Pop.) Care potopește, inundă, distruge, năpădește din toate părțile. — **Potopi** + suf. *-tor.*

POTÓU, *potouri,* s.n. Punct de plecare și de sosire la alergările de cai sau, *p. gener.,* la alte curse sportive. — Din fr. **poteau.**

POTPURÍ s.n. v. **potpuriu.**

POTPURÍU, *potpuriuri,* s.n. (Muz.) Suită de fragmente din opere, operete etc. sau de melodii ori cântece, fără o legătură strânsă între ele. ✦ Fig. Amestecătură, învălmășeală. [Var.: **potpurí** s.n.] — Din fr. **pot-pourri.**

POTRICÁLĂ, *potricale,* s.f. (Înv. și reg.) Unealtă de oțel cu vârful ascuțit cu care se fac găuri la curele, la opinci, în urechile oilor etc.; preducea. ✦ Gaură mică făcută cu această unealtă. — Din rus. **protykalo.**

POTRICĂLÍ, *potricălesc,* vb. IV. (Înv. și reg.) **1.** Tranz. A face găuri (cu potricala); a perfora. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) prăpădi, a (se) distruge. — Din **potricală.**

POTRICĂLÍRE, *potricăliri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a (se) potricăli* și rezultatul ei. — V. **potricăli.**

POTRICĂLÍT, -Ă, *potricăliți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Găurit (cu potricala), perforat. — V. **potricăli.**

POTRÍVĂ s.f. Ființă, obiect etc. care seamănă (și se potrivește) perfect cu cineva sau cu ceva. ✧ Loc. prep. *Pe* (sau *de*) *potriva…* = asemenea, egal, pe măsura… Loc. adv. (Înv.) *Din potrivă* = din cealaltă parte, din partea opusă. — Din sl., bg. **protiva.**

POTRIVEÁLĂ, *potriveli,* s.f. (Pop.) **1.** Potrivire, asemănare; concordanță, acord. ✧ Loc. adj. *Cu potriveală* = potrivit, nimerit. **2.** Coincidență. **3.** (Pop.) Aranjare a ceva la locul potrivit; aranjare într-un anumit fel; împodobire. — **Potrivi** + suf. *-eală.*

POTRIVÍ, *potrivesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A avea sau a face să aibă însușiri comune cu cineva sau cu ceva, a fi sau a face să fie la fel; a fi sau a pune pe același plan. ✦ A (se) compara. **2.** Tranz. A așeza ceva la locul nimerit; a aranja într-un anumit fel considerat potrivit. ✦ A împodobi, a dichisi. **3.** Tranz. A pune de acord, a face să corespundă, să fie la fel cu altceva, a adapta, a da după… ✦ (Pop.) A acorda un instrument muzical. ✦ A doza după gust. *A potrivi o mâncare din* (sau *de*) *sare.* **4.** Tranz. A da forma dorită, necesară etc.; a fasona. ✦ Fig. A ticlui; a improviza. *Potrivise pe hârtie câteva poezii.* **5.** Refl. și tranz. A fi sau a face pe măsura cuiva, a veni sau a face să vină bine. *Haina i se potrivește.* ✦ Refl. A fi în concordanță, a se armoniza. ✧ Expr. *A se potrivi ca nuca-n perete* (sau *ca musca-n lapte)* = a fi nepotrivit, a fi deplasat. **6.** Tranz. A face în așa fel încât…; a calcula, a chibzui, a cumpăni. **7.** Refl. (Pop. și fam.) A se pune la mintea cuiva, a da ascultare,; a consimți. **8.** Refl. (Înv. și pop.) A se împotrivi. — Din **potrivă.**

POTRIVÍRE, *potriviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) potrivi* și rezultatul ei; potrivit[1]. — V. **potrivi.**

POTRIVÍT[1] s.n. Potrivire; aranjare, așezare. — V. **potrivi.**

POTRIVÍT[2]**, -Ă,** *potriviți, -te,* adj. **1.** Care are însușiri comune cu altcineva sau cu altceva, care se armonizează cu cineva sau cu ceva; asemenea. **2.** Corespunzător (scopului urmărit), adecvat, nimerit. ✦ (Adverbial) Conform cu…, în concordanță cu…, în raport cu… ✦ Bine ales; indicat. **3.** Aranjat, așezat; întocmit, meșteșugit. ✧ *Cheie potrivită* = cheie de care se servește cineva pentru a deschide broasca unei uși, a unei cutii etc. străine; cheie falsă. **4.** Moderat, temperat; de mijloc; acceptabil. *La o depărtare potrivită.* — V. **potrivi.**

POTRÍVNIC, -Ă, *potrivnici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adversar, rival, dușman, inamic. **2.** Adj. Care manifestă o atitudine ostilă, dușmănoasă față de cineva sau de ceva; care se împotrivește; dușmănos. ✦ (Despre vreme) Neprielnic, nefavorabil. **3.** Adj. Opus, contrar. ✦ (Cu sens local) Care se află în sens opus, în direcție contrară. [Var.: (înv.) **protívnic, -ă** adj.] — Din sl. **protivĭnikŭ.**

POTRIVNICÍE, *potrivnicii,* s.f. Împrejurare nefavorabilă; obstacol, piedică, dificultate. [Var.: (înv.) **protivnicíe** s.f.] — **Potrivnic** + suf. *-ie.*

POTROÁCĂ, *potroace,* s.f. **1.** (La pl.) Ciorbă din mărunțaie de pasăre, acrită cu borș sau cu zeamă de varză; mărunțaie de pasăre cu care se prepară această ciorbă. ✦ (Adverbial și adjectival) Foarte acru. **2.** Mâncare foarte sărată. ✦ (Adjectival și adverbial) Foarte sărat. **3.** (Bot.; reg.) Țintaură. [Var.: **potróc** s.n.] — Din rus. **potroh,** magh. **patroh.**

POTRÓC s.n. v. **potroacă.**

POTRONÍC, *potronici,* s.m. Monedă poloneză de argint, care a circulat în sec. XVII–XVIII și în Țările Române, mai ales în Moldova. — Cf. pol. półtoraczny.

POTROPÓP s.m. v. **protopop.**

POTROPOPEÁSĂ s.f. v. **protopopeasă.**

POTURÉI s.m. pl. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *poturi.* — **Poturi** + suf. *-ei.*

POTÚRI s.m. pl. (Înv. și pop.) Pantaloni largi în partea de sus și strânși pe picior, ornamentați cu găitane, purtați de arnăuți și de haiduci, iar astăzi de țărani din unele regiuni din sudul țării. ✦ Pantaloni țărănești confecționați din piele tăbăcită de oaie sau de miel. — Din tc. **potur.**

POȚIÚNE, *poțiuni,* s.f. Nume generic dat medicamentelor lichide care se iau (în doze mici) pe cale bucală. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **potion,** lat. **potio, -onis.**

POUND, *pounzi,* s.m. Livră (**1**). [Pr.: *páund*] — Cuv. engl.

POVÁRĂ, *poveri,* s.f. **1.** Greutate (mare) pe care cineva o are de cărat; sarcină, încărcătură. ✧ Loc. adj. *De povară* = (despre animale) folosit pentru cărat greutăți. **2.** Fig. Suferință fizică sau morală; chin, apăsare, trudă, zbucium. ✦ Obligație, însărcinare grea. **3.** Veche unitate de măsură pentru greutăți, egală cu 100–125 de ocale, folosită la evaluarea cantității mărfurilor. [Var.: (reg.) **povoáră** s.f.] — Cf. sl. podŭvora „targă”.

POVARNAGÍU, *povarnagii,* s.m. (Reg.) Persoană care lucrează la o povarnă; proprietar al unei poverne; velnicer. — **Povarnă** + suf. *-agiu.*

POVÁRNĂ, *poverne,* s.f. (Reg.) Instalație rudimentară pentru fabricat rachiu sau spirt; velniță; *p. restr.* cazan în care se fabrică spirt sau rachiu; clădire în care se află această instalație. — Din sl. **povarĭnja** „bucătărie”.

POVĂȚĂ, *povețe,* s.f. (Pop.) Îndrumare, sfat dat cuiva sau primit de cineva; povățuire, povățuială. ✧ Loc. adj. și adv. *De povață* = ca îndrumător, ca ghid. ✦ Persoană care îndrumă, sfătuiește pe cineva. — Cf. pol. powodca „conducător”.

POVĂRÓS, -OÁSĂ, *povăroși, -oase,* adj. (Înv.) Împovărător, copleșitor. — **Povară** + suf. *-os.*

POVĂȚUÍ, *povățuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A sfătui pe cineva să facă într-un anumit fel. **2.** A conduce, a călăuzi, a îndruma pe cineva în viață sau, *p. gener.*, pe un drum. ✦ (Înv.) A comanda o armată. — **Povață** + suf. *-ui.*

POVĂȚUIÁLĂ, *povățuieli,* s.f. (Înv.) Sfat, îndrumare, povață. [Pr.: *-țu-ia-*] — **Povățui** + suf. *-eală.*

POVĂȚUÍRE, *povățuiri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a povățui;* sfat, îndrumare, povață. — V. **povățui.**

POVĂȚUITÓR, -OÁRE, *povățuitori, -oare,* s.m. și f. (Pop.; adesea adjectival) Persoană care dă cuiva sfaturi, care îndrumă, călăuzește. ✦ Ceea ce servește cuiva drept călăuză, îndrumător. [Pr.: *-țu-i-*] — **Povățui** + suf. *-tor.*

POVÂRNÍ, *povârnesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se înclina, a se apleca. ✦ A se gârbovi (de bătrânețe). **2.** Refl. și tranz. A (se) prăbuși, a (se) prăvăli, a (se) răsturna. — Din bg. **povărna,** sb. **povrnuti.**

POVÂRNÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) povârni* și rezultatul ei. – V. **povârni.**

POVÂRNÍȘ, *povârnișuri,* s.n. Parte înclinată sau abruptă a unei înălțimi; coastă, pantă. — **Povârni** + suf. *-iș.*

POVÂRNÍT, -Ă, *povârniți, -te,* adj. Care este aplecat, înclinat; care este situat în pantă sau formează o pantă. — V. **povârni.**

POVESTÁR, *povestari,* s.m. (Reg.) Povestitor. — **Poveste** + suf. *-ar.*

POVESTÁȘ, *povestași,* s.m. (Reg.) Povestitor. — **Poveste** + suf. *-aș.*

POVÉSTE, *povești,* s.f. **1.** Specie a epicii (populare) în proză în care se relatează întâmplări fantastice ale unor personaje imaginare în luptă cu personaje nefaste și în care binele triumfă; basm; *p. ext.* narațiune cuprinzând fapte posibile sau reale. ✧ Expr. *Ca în* (sau *din) poveste* = foarte frumos, minunat, miraculos. *Nici poveste* = nici pomeneală, nici vorbă (să fie așa). *A sta* (sau *a se apuca) de povești* = a sta de vorbă îndelung, a sta la taifas. (Pop. și fam.) *A ajunge* (sau *a se face, a rămâne) de poveste* sau *a-i merge* (cuiva) *vestea și povestea* = a deveni cunoscut, renumit printr-un fapt, o pățanie (negativă) etc. ✦ Născocire, scornitură, minciună. ✧ Loc. vb. *A spune povești* = a minți. **2.** Istoria sau relatarea faptelor, a peripețiilor, a vieții cuiva. **3.** Întâmplare, fapt, problemă (care atrage atenția, care merită atenție). ✧ Expr. *Ce (mai) veste-poveste?* = ce (mai) e nou? ce se aude? *Așa ți-e povestea?* = așa stau lucrurile? asta e situația? **4.** (Pop.) Proverb, zicătoare, maximă. ✧ Expr. *Povestea vorbei* (sau *a cânteculuiu* etc.) = expresie des repetată, devenită proverbială; vorba ceea. — Din sl. **povestĭ.**

POVESTÍ, *povestesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A spune o poveste (**1**); a nara un fapt, o întâmplare. **2.** Intranz. (Reg.) A sta de vorbă; a discuta, a conversa. **3.** Tranz. (Înv. și reg.) A ponegri, a defăima, a bârfi. — Din **poveste.**

POVESTIOÁRĂ, *povestioare,* s.f. Diminutiv al lui *poveste*. [Pr.: *-ti-oa-*] — **Poveste** + suf. *-ioară.*

POVESTÍRE, *povestiri,* s.f. Acțiunea de *a povesti* și rezultatul ei; povestit. ✦ Specie epică de dimensiuni relativ reduse, în care narațiunea se centrează pe întâmplări relatate din perspectiva unui participant, într-o pronunțată notă de oralitate. — V. **povesti.**

POVESTÍT s.n. Povestire. — V. **povesti.**

POVESTITÓR, -OÁRE, *povestitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care povestește (**1**), care știe să povestească frumos, să spună povești; scriitor, autor de povești (**1**); narator, povestaș, povestar. — **Povesti** + suf. *-tor.*

POVÍDLĂ, *povidle,* s.f. (Reg.) Magiun. — Din ucr. **povydlo,** pol. **powidła.**

POVOÁRĂ s.f. v. **povară.**

POVÓD s.n. **1.** (Reg.; în expr.) *A duce* (sau *a lua* etc.) *un cal în povod* = a duce (sau a lua) un cal de căpăstru. **2.** (Înv.) Motiv (**I**), cauză, pricină. [Var.: **pohód** s.n.] — Din rus., sb. **povod.**

POVÓI s.n. v. **puhoi[1].**

POZÁ, *pozez,* vb. I. **1.** Intranz. A lua o anumită atitudine spre a servi de model unui pictor sau unui sculptor sau spre a fi fotografiat. ✦ (Peior.) A-și studia gesturile, a lua o atitudine afectată pentru a produce impresie, pentru a epata. **2.** Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A (se) fotografia. — Din fr. **poser.**

PÓZĂ, *poze,* s.f. **1.** Atitudine pe care cineva și-o impune: ținută, poziție. ✧ Expr. *A(-și) lua o poză* = a adopta o atitudine afectată pentru a produce impresie. ✦ (Rar) Fel, mod, chip, procedeu. **2.** (Pop. și fam.) Fotografie. ✦ Ilustrație, reproducere. **3.** Poziție specifică, favorabilă, expresivă, pe care o are modelul când pozează. — Din fr. **pose.**

POZDÉRIE s.f. v. **puzderie.**

POZEUR, *pozeuri,* s.m., adj. (Livr.) (Persoană îngâmfată) care pozează, studiindu-și în permanență atitudinile, gesturile etc. pentru a face impresie, pentru a epata sau pentru a se evidenția. [Pr.: *pozőr.* — Scris și: *poseur*] — Din fr. **poseur.**

POZITÍV, -Ă, *pozitivi, -e,* adj. **1.** Care se întemeiază pe experiență, pe fapte, pe realități; *p. ext.* care are un caracter de certitudine; cert, adevărat, real, sigur. ✧ *Științe pozitive* = științe experimentale. ✦ Care are o semnificație justă, valoare; valoros; demn de urmat, de imitat. *Experiență pozitivă.* **2.** (Despre oameni) Realist, cu spirit practic. **3.** Care este mai mare decât zero sau egal cu zero; care se notează în scris cu semnul plus (+). *Număr pozitiv. Temperatură pozitivă.* ✦ (Despre sarcina electrică) De același fel cu sarcina nucleelor atomice sau cu sarcina obținută prin frecarea unui baston de ebonită cu un postav. ✦ Prin care iese curentul electric sau care se leagă de acest loc. *Pol pozitiv.* **4.** (Despre analize medicale) Care confirmă prezența în organism a unui anumit agent patogen. **5.** (Log.; despre noțiuni, raționamente) Care afirmă sau acordă în loc să nege ori să refuze. **6.** (În sintagma) *Probă* (sau *imagine* etc.) *pozitivă* = (și substantivat, n.) imagine fotografică la care distribuția luminii și a umbrei este identică cu cea reală. **7.** (Gram.; în sintagma) *Grad pozitiv* (și substantivat, n.) = formă a adjectivului sau a adverbului cu ajutorul căruia se exprimă însușirea unui obiect sau a unui proces privite izolat, fără referire la alte obiecte sau procese. **8.** (Fil.; în sens ontologic) Care subliniază aspectul real, dinamic sau determinant al existenței. ✧ *Filosofie pozitivistă* = cercetare având ca obiect sinteza datelor oferite de științele experimentale. **9.** (Jur.; în sintagma) *Drept pozitiv* = drept scris, totalitatea normelor juridice emanate de la organele statului. **10.** (Geogr.; despre forme de relief) Care se ridică deasupra nivelului general al suprafeței topografice. — Din fr. **positif,** lat. **positivus.**

POZITIVÍSM s.n. **1.** (În general) Concepție care recunoaște științei monopolul cunoașterii despre Univers; (în sens strict) filosofia lui A. Comte, care susține că cea mai înaltă formă de cunoaștere este descrierea fenomenelor senzoriale. ✧ *Pozitivism logic* = mișcare modernă în filosofie care a încercat să introducă metodologia matematicii și a științelor naturii, în domeniul filosofiei, marcând începutul cercetării analitice în cercetarea filosofică. ✦ Curent în științele juridice care combate orice tendință metafizică în drept, admițând numai existența dreptului pozitiv, practic. **2.** Interes exagerat pentru problemele practice. — Din fr. **positivisme.**

POZITIVÍST, -Ă, *pozitiviști, -ste,* s.n. și f., adj. **1.** S.m și f. Adept al pozitivismului. **2.** Adj. Care aparține pozitivismului, care se referă la pozitivism, specific pozitivismului. ✦ (Rar) Realist. — Din fr. **positiviste.**

POZITIVITÁTE s.f. (Livr.) Caracter pozitiv. — Din fr. **positivité.**

POZITRÓN, *pozitroni,* s.m. Particulă elementară nestabilă care are aceeași masă ca electronul și a cărei sarcină electrică este pozitivă și egală în valoare absolută cu sarcina electronului; antielectron. — Din fr. **positron,** rus. **pozitron,** germ. **Positron.**

POZITRÓNIU s.n. (Fiz.) Formație instabilă compusă dintr-un electron și un pozitron, care gravitează în jurul centrului de masă comun. — Din fr., engl. **positronium.**

POZÍȚIE, *poziții,* s.f. **1.** Loc pe care îl ocupă cineva sau ceva (în raport cu altcineva sau cu altceva); fel, mod în care este așezat cineva sau ceva (în spațiu); *p. ext.* peisaj din natură. ✦ Loc pe care îl ocupă o notă sau o cheie pe portativ; loc unde se ating cu degetele coardele unui instrument muzical. ✦ (Lingv.) Loc pe care îl ocupă un sunet sau un grup de sunete într-un cuvânt. ✦ Loc, punct din care cineva sau ceva este sau poate fi privit; unghi. ✦ Raport, relație existentă între două ființe, obiecte, fenomene. ✦ Fiecare dintre operațiile înscrise într-un cont contabil; loc pe care îl ocupă aceste operații. **2.** Teren, loc pe care sunt așezate trupele pe front sau vasele de război pe mare și folosit ca bază de atac sau de apărare. ✧ Expr. *A lua poziție* = **a)** a se instala într-un loc considerat potrivit din punct de vedere strategic; **b)** a-și exprima cu fermitate părerea într-o problemă dată. *A sta* (sau *a rămâne, a se menține) pe poziție* = a-și menține părerile, hotărârile. *A se găsi pe poziții opuse* (sau *pe aceeași poziție* etc.) = a fi de păreri contrare (sau de aceeași părere). **3.** Atitudine, ținută. ✦ Spec. Atitudine de nemișcare a corpului (reglementară în armată, în sport etc.). ✧ *Poziție de tragere* = **a)** loc de unde se execută tragerile; **b)** felul cum este așezat trăgătorul în timpul tragerii. ✦ Fig. Mod în care cineva reacționează, se comportă etc. într-o împrejurare dată. **4.** (Fam.; despre femei; în expr.) *A fi în poziție* = a fi gravidă. **5.** Condiție, situație, stare în care se găsește cineva sau ceva. ✦ Spec. Situație (înaltă) pe care o deține cineva în viața socială, politică; rang. ✧ Compus: *poziție-cheie* = poziție strategică foarte importantă. [Var.: (înv.) **poziţiúne** s.f.] — Din fr. **position,** lat. **positio, -onis,** germ. **Position.**

POZIȚIONÁ, *poziționez,* vb. I. Tranz. **1.** A așeza într-o anumită poziție. **2.** A indica coordonatele geografice ale unei (aero)nave, amplasamentul exact al unei mașini, al unor unități militare etc. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **positionner.**

POZIȚIONÁL, -Ă, *poziționali, -e*, adj. Referitor la poziție, de poziție. [Pr.: *-ți-o-*] — **Poziţiune** + suf. *-al.*

POZIȚIONÁRE, *poziționări,* s.f. Așezare a unui obiect sau a unei scule într-o anumită poziție, direct sau prin intermediul unui sistem tehnic. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **poziție.**

POZIȚIÚNE s.f. v. **poziție.**

POZNÁȘ, -Ă, *poznași, -e,* adj. **1.** (Pop. și fam.; despre oameni; adesea substantivat) Care face pozne; care spune glume; (despre manifestări ale oamenilor) care provoacă hazul; glumeț, mucalit, șugubăț, hazos, amuzant. ✦ (Adverbial) În mod interesant, amuzant, nostim. **2.** (Rar) Curios, ciudat, straniu. ✦ Care produce neplăceri; bucluc. — **Poznă** + suf. *-aș.*

PÓZNĂ, *pozne,* s.f. (Pop. și fam.) **1.** Vorbă sau faptă care stârnește râsul. **2.** Situație, întâmplare etc. curioasă, ciudată; ciudățenie. **3.** Faptă regretabilă (dar lipsită de gravitate) comisă de cineva; împrejurare neplăcută pentru cineva. ✦ Farsă jucată cuiva. — Et. nec.

POZUNÁR s.n. v. **buzunar.**

PRÁCTIC, -Ă, *practici, -ce*, adj. **1.** Care se poate executa sau care se efectuează în mod concret; care se verifică prin practică și se poate aplica în viață; care se bazează pe practică; concret, real. ✦ Care corespunde necesităților de fiecare zi; care este ușor de folosit, util, comod sau economicos. **2.** (Despre oameni) Care știe să se orienteze în viața de toate zilele, care știe să aplice cunoștințele la viața de toate zilele, care are simțul realității; *p. ext.* îndemânatic, destoinic, priceput. — Din fr. **practique,** lat. **practicus.**

PRACTICÁ, *práctic,* vb. I. Tranz. **1.** A exercita o meserie, o profesie; a se ocupa cu…, a profesa. **2.** (Rar) A pune în aplicare; a folosi, a utiliza, a întrebuința. *Practică virtutea*. ✧ Refl. pas. *Se practică un anumit procedeu.* ✦ A face, a executa; a efectua. *A practica o gaură într-un perete.* **3.** A respecta cu strictețe ceremoniile, cerințele unui cult. — Din fr. **pratiquer** (după *practică).*

PRACTICÁBIL, -Ă, *practicabili, -e,* adj. **1.** Care poate fi pus în practică, care este realizabil; de care te poți folosi în mod concret. **2.** Pe unde se poate umbla sau trece cu ușurință; accesibil. ✦ (Substantivat, n.) Element de decor constând dintr-un podium mobil, folosit pentru a realiza pe scenă impresia unei diferențe de nivel (un dâmb, un balcon etc.) și pe care se poate circula; platformă mobilă pe care sunt instalate luminile și camerele de luat vederi care înregistrează un spectacol, o scenă de film etc. — Din fr. **practicable** (după *practică).*

PRACTICABILITÁTE s.f. (Rar) Calitatea de a fi practicabil. — Din fr. **practicabilité.**

PRACTICÁNT, -Ă, *practicanți, -te,* s.m. și f. Persoană care îndeplinește un stadiu de practică, lucrând ca începător într-un atelier, într-un birou, într-o întreprindere etc. (pentru a se perfecționa într-o anumită profesie, prin completarea cunoștințelor teoretice cu noțiuni practice). ✦ Cea mai mică funcție administrativă în vechea ierarhie a funcționarilor începători; salariat care execută o muncă de ajutor pe lângă un specialist. — Din germ. **Praktikant.**

PRACTICÁRE s.f. Acțiunea de *a practica* și rezultatul ei; practică. — V. **practica.**

PRÁCTICĂ, *practici,* s.f. **1.** Practicare, *p. ext.* deprindere, obicei, rutină. **2.** Activitate a oamenilor îndreptată spre crearea condițiilor necesare existenței societății, în primul rând spre producerea și crearea bunurilor materiale și a valorilor culturale; metodă, procedeu aplicat și verificat efectiv. ✧ Loc. adv. *În practică* = în mod concret, în realitate. ✧ Expr. *A pune în practică* = a aplica. **3.** Exercitare a unei profesii, a unei discipline, profesare a unei științe, a unei arte. ✧ *Practică judiciară* = ansamblul soluțiilor date de instanțele judecătorești în rezolvarea unor litigii concrete. **4.** Aplicare și verificare efectivă a cunoștințelor teoretice dobândite într-un domeniu oarecare. *Practică pedagogică.* ✦ Stagiu de perfecționare sau de dobândire a unor cunoștințe practice pe care-l face, într-o fabrică, într-o întreprindere etc., un student sau un elev. *Practică de producție.* **5.** (Mai ales la pl.) Ceremonie specifică unui cult, unei credințe sau uzanțe. — Din germ. **Praktik,** fr. **pratique.**

PRACTICIÁN, -Ă, *practicieni, -e,* s.m. și f. Profesionist (de obicei medic) cu practică sau experiență îndelungată. ✦ Persoană care cunoaște mai ales latura practică a meseriei sau a specialității sale. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **praticien** (după *practică).*

PRACTICÍSM s.n. Preocupare exclusivă pentru problemele nemijlocit practice. ✦ Simț, spirit practic. — **Practică** + suf. *-ism.*

PRACTICÍST, -Ă, *practicişti, -ste,* adj. Care se referă la practicism, care aparține practicismului. — **Practic** + suf. *-ist.*

PRACTICITÁTE s.f. (Rar) Înclinare spre o activitate practică. — **Practic** + suf. *-itate.*

PRÁDĂ, *prăzi,* s.f. **1.** Faptul de a prăda; prădare, jefuire, jaf; devastare. **2.** (Concr.) Totalitatea bunurilor materiale și (în trecut) a persoanelor luate de cel care pradă (mai ales în timp de război). ✧ Loc. vb. (Înv.) *A face pradă* = a prăda. **3.** Persoană prinsă, răpită, ajunsă în puterea cuiva. ✧ Expr. *Pradă* (sau *prada) cuiva* = la discreția, în stăpânirea unei persoane sau a unui sentiment, a unei idei, a unei porniri. **4.** Vietate care servește ca hrană animalelor sălbatice carnivore sau păsărilor răpitoare; *p. ext.* vânat; *p. gener.* orice poate servi drept hrană viețuitoarelor. ✧ *Pasăre de pradă* = pasăre răpitoare. **5.** (Reg.) Risipă, cheltuială inutilă. — Lat. **praeda.**

PRAF, (**2, 3**) *prafuri,* s.n. **1.** Material format din particule solide foarte fine, provenite din fărâmițarea naturală a scoarței terestre, a unor corpuri solide, din unele procese biologice ale viețuitoarelor etc.; pulbere, colb. ✧ Exp. *A face* (pe cineva sau ceva) *praf* = **a)** a sfărâma în bucăți; a distruge; **b)** (cu privire la bunuri materiale) a irosi, a cheltui fără rost; **c)** (fam.) a învinge pe cineva într-o discuție în contradictoriu, a-i anula argumentele; a impresiona profund (prin cele ce spune sau face); a epata. *A (se) face praf și pulbere* sau *a (se) preface în praf* = a (se) distruge complet, a nu mai rămâne nimic. *A se alege praful* sau *nu se alege nici praful, a nu rămâne nici praf* = a fi complet distrus, nimicit; a fi ucis. *A arunca (cu) praf în ochii cuiva* = a încerca să înșele pe cineva, dându-i iluzia că lucrurile sunt altfel decât sunt în realitate, a induce în eroare. *A se face praf pentru cineva* = a-i purta cuiva o mare grijă, a face tot posibilul pentru cineva. *Praful de pe tobă* = nimic. **2.** (De obicei urmat de determinări) Nume dat diferitelor materiale solide reduse la starea de particule foarte fine și care sunt folosite în diferite scopuri. ✧ *Praf de pușcă* = pulbere formată dintr-un amestec de azotat de potasiu, sulf și cărbune de lemn, folosită ca explozibil. *Praf de spumă* = preparat care produce în contact cu apa o spumă și care se folosește pentru stingerea incendiilor. *Praf de copt* = preparat care se utilizează în patiserie pentru a face să crească aluaturile, prin dioxidul de carbon pe care îl degajează. *Lapte praf* = lapte sub formă de pulbere, obținut prin eliminarea apei din componența lui. *Praf de bronz* = pulbere care se amestecă cu ulei sau cu lac și formează vopsele care imită metalul. *Praf de mătase* = substanță cu aspect lucios, preparată din mică[1] pisată, folosită la zugrăveli. *Praf hidrofob* = material pulverulent, neinflamabil și imputrescibil, obținut din cenușa de la termocentrale cu adaosuri de păcură, folosit pentru hidroizolări. **3.** Spec. Substanță toxică sau medicamentoasă în formă de pulbere; (pop.) doză dintr-un astfel de medicament. ✧ (Arg.) *Praf alb* = cocaină. **4.** (Pop.) Polen. [Var.: (înv. și reg.) **prav** s.n.] — Din sl. **prachŭ.**

PRÁFTORIȚĂ, *praftorițe,* s.f. (Pop.) Pămătuf din păr, din zdrențe, din fâșii de rafie etc., fixat într-o coadă lungă, folosit pentru a scoate spuza din cuptorul de pâine, în fierărie, pentru a stropi cărbunii încinși etc.; praftură. ✧ Expr. (Fam.) *A(-i) da cu praftorița* = **a)** a vorbi mult, a trăncăni; **b)** a supăra pe cineva prin aluzii jignitoare. — **Praftură** + suf. *-iță.*

PRÁFTURĂ, *prafturi,* s.f. (Pop.) Praftoriță. ✧ Expr. *A face* (pe cineva) *praftură* sau *a-i face* (cuiva) *o praftură* = a face (pe cineva) de râs; a certa, a ocărî. [Var.: **pleáftură** s.f.] — Et. nec.

PRAG, *praguri*, s.f. **1.** Partea de jos, orizontală, a unui toc de ușă sau a unei porți, puțin mai ridicată de la pământ, peste care se trece la intrare și ieșire. ✧ Expr. *A călca* (sau *a trece, a păși) pragul (casei)* = **a)** a ieși din casă; **b)** a intra în casa cuiva, a vizita pe cineva. *A se pune prag* = a se așeza în calea cuiva; a se împotrivi, a se opune acțiunilor cuiva. *A pune piciorul în prag* = a se opune cu dârzenie la ceva, a avea o atitudine intransigentă, a soma pe cineva să facă ceva. ✦ Mică ridicătură special amenajată pe terenul de sport, pentru a marca limita de la care se efectuează săriturile atletice. ✦ Partea de sus, orizontală, a tocului ușii. ✧ Expr. *A da* (sau *a se lovi, a se izbi) cu capul de pragul de sus* = a se convinge de unele adevăruri în urma unei triste experiențe. ✦ Fig. Treaptă socială, rang. **2.** Ușă, poartă; *p. ext.* casă, locuință; cămin, familie. ✧ Expr. *Din prag în prag* = din casă în casă. *A bate pragurile* = a umbla pe la multe case, a hoinări, a colinda. ✦ Porțiune de teren din fața ușii de la ieșirea dintr-o casă. ✦ (Rar) Temelie. **3.** Fig. Început al unei situații noi, limită care desparte două situații, perioade etc. diferite. *În pragul verii.* **4.** Ridicătură naturală a fundului albiei unei ape curgătoare; banc de depuneri format din materialele transportate de apă; treaptă mai înaltă pe fundul unui bazin oceanic sau marin. ✦ Ridicătură de teren în formă de prag (**1**); treaptă de stâncă greu de trecut. ✦ Perete de piatră, stâncă peste care trece o apă, formând o cascadă. **5.** Proeminență în formă de treaptă pe suprafața unei piese de lemn, care intră într-o scobitură făcută în altă piesă îmbinată cu aceasta, pentru a împiedica deplasarea celor două piese una față de alta. ✦ P. gener. Proeminență în formă de treaptă executată sau formată (în urma uzurii) pe suprafața unei piese. **6.** (Fiz.) Valoarea maximă sau minimă a unei mărimi caracteristice unui fenomen dat, deasupra sau dedesubtul căreia fenomenul nu se mai poate petrece. ✦ (Med.) Valoare minimă a unui factor necesară pentru a determina apariția unui fenomen fiziologic sau patologic. ✧ *Prag de excitabilitate* = intensitatea minimă a unui excitant capabilă să provoace o stare de excitație într-o celulă sau într-un complex de celule nervoase. *Prag senzorial absolut* = minimul de intensitate al unui stimul la care este posibilă percepția sa. **7.** Bucățică de lemn (de abanos) sau de os de elefant care se fixează perpendicular pe capătul superior al corpului unor instrumente muzicale și pe care se sprijină coardele. — Din sl. **pragŭ.**

PRAGHÉZ, -Ă, *praghezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Praga. **2.** Adj. Care se referă la Praga sau la praghezi (**1**), care aparține orașului Praga ori praghezilor. — **Praga** (n. pr.) + suf. *-ez.*

PRAGMÁTIC, -Ă, *pragmatici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține pragmatismului, referitor la pragmatism, bazat pe pragmatism; care ia în considerație eficacitatea, utilitatea practică. ✦ Care judecă exclusiv în funcție de utilitatea practică (reală sau aparentă). **2.** Adj. (În sintagmele) *Istorie pragmatică* = prezentare istorică limitată la fapte, la evenimente. *Sancțiune pragmatică* = (în unele țări) decret de stat privitor la o importantă problemă laică sau bisericească. **3.** S.f. Parte a semioticii care studiază scopurile, efectele și implicațiile utilizării construcțiilor lingvistice de către vorbitori. — Din fr. **pragmatique.**

PRAGMATÍSM s.n. Tradiție filosofică centrată pe problema semnificației adevărului. ✦ P. gener. Atitudine a celui care se adaptează la orice situație, care ia în considerație (numai) eficacitatea, utilitatea practică. — Din fr. **pragmatisme.**

PRAGMATÍST, -Ă, *pragmatişti, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține pragmatismului, privitor la pragmatism. **2.** S.m. și f. Adept al pragmatismului. — Din fr. **pragmatiste.**

PRAHOVEÁN, -Ă, *prahoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Prahova. **2.** Adj. Care aparține județului Prahova sau prahovenilor (**1**), referitor la județul Prahova ori la prahoveni. — **Prahova** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PRAHOVEÁNCĂ, *prahovence,* s.f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din județul Prahova. **2.** (Art.) Numele mai multor dansuri populare românești. — **Prahovean** + suf. *-că.*

PRAIRIÁL s.m. (Livr.) A noua lună în calendarul republican francez (20 mai — 18 iunie). [Pr.: *pre-ri-al*] — Din fr. **prairial.**

PRAJ s.m. v. **praz.**

PRALÍNĂ, *praline,* s.f. Bomboană cu învelișul de ciocolată sau de zahăr și cu miezul de migdală sau de nucă. — Din fr. **praline.**

PRAMÁTIE, *pramatii,* s.f. Persoană fără caracter, cu purtări rele, imorală; escroc, canalie, pușlama, stricat, destrăbălat. — Din ngr. **pra(gh)matía.**

PRANDIÁL, -Ă, *prandiali, -e,* adj. (Rar) Referitor la masa de prânz. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **prandial.**

PRÁPOR s.m. v. **prapur.**

PRAPÓRCIC s.m. v. **praporgic.**

PRAPÓRGIC, *praporgici,* s.m. (Înv.) Sublocotenent în vechea armată rusă. [Var.: **prapórcic** s.m.] — Din rus. **praporşcik.**

PRÁPUR, *prapuri,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Steag ostășesc prins de obicei în vârful unei lănci; flamură; *p. ext.* materialul steagului descris mai sus. **2.** Steag bisericesc purtat la procesiuni sau la alte solemnități religioase. **3.** (Pop.) Membrană care învelește diferite organe interne ale corpului,

în special stomacul și intestinele; peritoneu. [Var.: **prápor** s.m.] — Din sl. **praporŭ.**

PRASEODÍM s.n. Element chimic din familia pământurilor rare. [Pr.: *-se-o-*] — Din fr. **praséodyme.**

PRASTÓL s.n. v. **pristol.**

PRÁȘĂ, *praşe,* s.f. (Pop.) Prășit[1]. — Din **prăși** (derivat regresiv).

PRAȘCÁU, *praşcăi,* s.m. (Pop.) Băiețandru ștrengar și haimana. ✦ Om de nimic, ticălos; om imoral. — Et. nec.

PRÁȘILĂ, *praşile,* s.f. Prășit[1]. [Var.: **prășílă** s.f.] — Et. nec.

PRÁȘTIE, *praştii,* s.f. **1.** Veche armă de luptă formată dintr-o bucată de piele legată cu două sfori, cu care se aruncau pietre asupra dușmanului; (azi) jucărie făcută dintr-una sau două fâșii de elastic la capătul cărora se leagă o bucată de piele, de cârpă etc. în care se pune o pietricică spre a fi aruncată. ✧ Loc adj. *Ca din praştie* = repede, cu viteză; în mod violent. **2.** Aruncătură cu praștia (**1**); distanța pe care o străbate o piatră azvârlită cu praștia. ✧ Expr. *Ca de o praştie* sau *cât dai* (sau *ajungi) cu praştia* = la o distanță relativ mică. **3.** Frânghie, funie care se leagă de leucă ori de capătul osiei unei căruțe și de care se prinde un cal lătureș. ✧ *Cal de praştie* = cal lătureș. ✧ Expr. (Reg.) *A-şi lua hamul şi praştia* = a-și căuta de lucru; a se apuca cu hotărâre de treabă; a-și găsi un rost. ✦ Frânghie sau căpăstru de care se ține un cal pentru a-l dresa. ✧ Expr. *A da un cal la praştie* = a dresa un cal, ținându-l de o frânghie și făcându-l să alerge în cerc. — Din sl. **prašta.**

PRAV s.n. v. **praf.**

PRÁVILĂ, *pravile,* s.f. **1.** Lege (sau cod de legi), dispoziție, regulament, hotărâre (cu caracter civil sau bisericesc). ✧ Loc. adv. *După pravilă* = conform legii, legal; just, drept. *Peste pravilă* = (pe) nedrept, ilegal. ✧ Expr. *A pune* (sau *a rândui) pravilă* = a stabili o regulă. ✦ Lege naturală, lege a firii; *p. ext.* destin. ✦ Carte care conține astfel de legi. ✧ *Pravilă împărătească* = corp de legi și de dispoziții juridice întocmit inițial pe vremea împăratului Iustinian. **2.** Normă după care se produce sau se alcătuiește ceva; regulă. **3.** Regulă de comportare. ✦ Obicei, tradiție, datină. [Pl. și: *pravili*] — Din sl. **pravilo.**

PRAVILICÉȘTE adv. (Înv.) Conform pravilelor; legal; legitim. — **Pravilă** + suf. *-icește.*

PRAVÍLNIC, -Ă, *pravilnici, -ce,* adj. (Înv.) Aflat în conformitate cu pravila, prevăzut de pravilă; legal, pravilnicesc. — Din sl. **pravilĭnik.**

PRAVILNICÉSC, -EÁSCĂ, *pravilniceşti,* adj. (Înv.) Pravilnic. — **Pravilnic** + suf. *-esc.*

PRAVOSLAVÍE s.f. (Înv. și pop.) Religie creștină ortodoxă; ortodoxie. — Din sl. **pravoslavije.**

PRAVOSLÁVNIC, -Ă, *pravoslavnici, -ce,* adj., s.m. și f. (Înv. și pop.) **1.** Adj. Care aparține religiei ortodoxe, privitor la această confesiune; ortodox. ✧ *Biserică pravoslavnică* = Biserica creștină răsăriteană, Biserica ortodoxă. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care aderă la credința ortodoxă; *p. gener.* (om) credincios, smerit. — Din sl. **pravoslavĭnŭ.**

PRAVOSLAVNICÍE s.f. (Înv. și pop.) Religia creștină ortodoxă; ortodoxie. — **Pravoslavnic** + suf. *-ie.*

PRÁXĂ s.f. v. **praxis.**

PRAXEOLOGÍE s.f. v. **praxiologie.**

PRÁXIE, *praxii,* s.f. (Med.) Adaptare a mișcărilor motorii ale omului în vederea unui scop. — Din fr. **praxie.**

PRAXIOLOGÍE s.f. Ramură a științei care studiază structura generală a acțiunilor umane și a condițiilor eficacității acestora. [Pr.: *-xi-o-*. — Var.: **praxeologíe** s.f.] — Din **praxis.**

PRÁXIS s.n. **1.** Pricepere dobândită printr-o practică îndelungată; experiență, rutină. **2.** Act, document. **3.** Obicei, datină. [Var.: **práxă** s.f.] — Din ngr. **práxis.**

PRÁXIU, *praxiuri,* s.n. Carte bisericească care cuprinde faptele și scrierile apostolilor; apostol. — Din ngr. **práxeon.**

PRAZ, (reg.) *praji,* s.m. Plantă erbacee legumicolă din familia liliaceelor, înrudită cu ceapa, cu tulpina cilindrică, groasă și înaltă, cu frunzele lanceolate și cu bulb cărnos *(Allium porrum).* ✧ Expr. (Fam.) *A mânca praz* = a spune minciuni. *Adio şi-un praz verde,* se spune pentru a exprima indiferența totală a cuiva față de cineva sau ceva. ✦ Mâncare pregătită din tulpina plantei descrise mai sus. [Var.: (reg.) **praj** s.m.] — Din bg. **praz.**

PRÁZNIC, *praznice,* s.n. **1.** Masă mare sau ospăț în amintirea unui mort sau la hramul unei biserici; pomană, comândare. ✦ Petrecere mare; chef, ospăț, zaiafet. **2.** Sărbătoare bisericească; *p. ext.* zi în care nu se lucrează. ✦ (Înv.) Aniversare a zilei de naștere a cuiva; patron. — Din sl. **prazdĭnikŭ.**

PRĂBUȘÉALĂ, *prăbuşeli,* s.f. Prăbușire. — **Prăbuși** + suf. *-eală.*

PRĂBUȘÍ, *prăbuşesc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A cădea sau a face să cadă brusc și cu zgomot (de la înălțime); a (se) prăvăli, a (se) nărui; a (se) surpa, a (se) dărâma. ✦ Refl. Fig. A avea o cădere psihică sau socială; a decădea. ✦ Refl. (Despre ape) A cădea de la înălțime, a curge repede pe un loc abrupt. **2.** Fig. A lua sau a face să ia sfârșit, să dispară (brusc). — Din sb. **probušiti.**

PRĂBUȘÍRE, *prăbuşiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) prăbuși* și rezultatul ei; prăbușeală. ✦ Fig. Deznădejde, deprimare; *p. ext.* decădere. — V. **prăbuși.**

PRĂBUȘÍT, -Ă, *prăbuşiți, -te,* adj. **1.** Căzut sau culcat (brusc și cu zgomot) la pământ; năruit; surpat, dărâmat. ✦ Fig. (La pl.; despre ochi) Intrat în orbite. ✦ Fig. Descurajat, deznădăjduit. — V. **prăbuși.**

PRĂBUȘITÚRĂ, *prăbuşituri,* s.f. Loc unde s-a prăbușit un teren, o construcție; surpătură. ✦ Ceea ce s-a prăbușit; dărâmătură. — **Prăbuși** + suf. *-tură.*

PRĂDÁ, *prad,* vb. I. Tranz. (Pop.) A jefui, a devasta, a pustii o țară, un ținut etc.; a jefui, a fura cuiva bunuri de preț. ✦ A sărăci, a ruina pe cineva prin acte silnice, prin biruri, amenzi, impozite copleșitoare. — Lat. **praedare.**

PRĂDÁLICĂ, *prădalice,* s.f. (În Evul Mediu, în Țara Românească) Dreptul domniei de a lua pe seama sa averea celor morți fără urmași de sex bărbătesc. — Din sl. **prădalica.**

PRĂDÁLNIC, -Ă, *prădalnici, -ce,* adj. (Înv.) **1.** Care are caracter de jaf; care deposedează pentru a se îmbogăți. **2.** (Despre animale) Care trăiește din pradă; (despre păsări) răpitor. — **Pradă** + suf. *-alnic.*

PRĂDÁRE, *prădări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a prăda* și rezultatul ei; jaf, pradă, prădat[1]. — V. **prăda.**

PRĂDÁT[1] s.n. (Pop.) Prădare. — V. **prăda.**

PRĂDÁT[2], -Ă, *prădați, -te,* adj. (Pop.) Jefuit, devastat; furat (de bunuri de preț). — V. **prăda.**

PRĂDĂCIÚNE, *prădăciuni,* s.f. (Înv. și pop.) Jefuire, prădare; hoție, furt. ✦ Înșelăciune care duce la ruinarea cuiva. — **Prăda** + suf. *-ăciune.* Cf. lat. praedatio, -onis.

PRĂDĂTÓR, -OÁRE, *prădători, -oare,* s.m. și f., s.n., adj. **1.** S.m. și f. (Rar) Persoană care pradă, care jefuiește; jefuitor; hoț. **2.** S.m. și f. (Reg.) Om risipitor, cheltuitor. **3.** S.n., adj. (Animal carnivor) care își urmărește și capturează prada (vie). — **Prăda** + suf. *-ător.*

PRĂDUÍ, *prăduiesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) **1.** A schimba. **2.** A denunța. **3.** A risipi, a cheltui. — Et. nec.

PRĂFĂRÁIE s.f. Prăfărie. [Pr.: *-ra-ie*] — **Praf** + suf. *-ăraie.*

PRĂFĂRÍE, (**2**) *prăfării,* s.f. **1.** Cantitate mare de praf (**1**); colbărie, prăfăraie. **2.** (Înv.) Loc unde se fabrica sau se depozita praful de pușcă. — **Praf** + suf. *-ărie.*

PRĂFÓS, -OÁSĂ, *prăfoşi, -oase,* adj. Plin de praf (**1**), acoperit cu praf, cu mult praf; prăfuit, prăfuros. ✦ Care se prezintă sub formă de pulbere, ca praful; pulverulent. — **Praf** + suf. *-os.*

PRĂFUÍ, *prăfuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) acoperi cu un strat de praf (**1**), a (se) umple de praf. **2.** A (se) preface în praf, a (se) mărunți; *p. ext.* a (se) spulbera. ✧ *Mașină de prăfuit* = mașină de lucru destinată împrăștierii unor pulberi insecticide sau fungicide pe culturile de câmp sau forestiere. — **Praf** + suf. *-ui.*

PRĂFUÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) prăfui* și rezultatul ei. — V. **prăfui.**

PRĂFUÍT, -Ă, *prăfuiți, -te,* adj. Plin de praf (**1**), acoperit de praf, cu mult praf; prăfos, prăfuros. ✦ Fig. Vechi, perimat, uitat; *p. ext.* răsuflat, banal. ✦ Care a fost transformat în praf, redus la starea de praf, pulbere. — V. **prăfui.**

PRĂFULÉȚ, *prăfuleţe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *praf;* prăfușor. — **Praf** + suf. *-uleț.*

PRĂFURÍU, -ÍE, *prăfurii,* adj. (Rar) De culoarea prafului (**1**); cenușiu. — **Praf** + suf. *-uriu.*

PRĂFURÓS, -OÁSĂ, *prăfuroşi, -oase,* adj. (Rar) Prăfuit. — **Praf** + suf. *-uros.*

PRĂFUȘÓR, *prăfuşoare,* s.n. (Rar) **1.** Prăfuleț. **2.** Medicament sub formă de pulbere. — **Praf** + suf. *-uşor.*

PRĂGÁR, *prăgare,* s.n. (Reg.) Fiecare dintre grinzile care se așază de-a curmezișul pe temelia unei case și prin care se delimitează încăperile. — **Prag** + suf. *-ar.*

PRĂGUȘÓR, *prăguşoare,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *prag*. **2.** Mic suport pe care se așază tacâmurile la masă. — **Prag** + suf. *-uşor.*

PRĂJEÁLĂ, *prăjeli,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) prăji*. **2.** Făină (cu ceapă) prăjită în grăsime, folosită la pregătirea unor mâncăruri; rântaș; *p. gener.* aliment prăjit în grăsime. — **Prăji** + suf. *-eală.*

PRĂJÍ, *prăjesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A supune un aliment acțiunii focului (de obicei în grăsime încinsă) pentru a-l face comestibil sau pentru a-l prelucra. ✦ Tranz. și refl. A (se) distruge sau a (se) degrada prin foc, a (se) arde. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) chinui, a (se) frământa. **2.** Refl. (Fam.; despre oameni) A se expune la căldura soarelui sau a focului (pentru a se încălzi, a se bronza etc.). ✧ Expr. (Tranz.; fam.) *A-şi prăji burta la soare* = a nu face nimic, a lenevi. **3.** Tranz. A încălzi minereurile în cuptoare speciale, la o temperatură inferioară temperaturii de topire, pentru a le usca și a le purifica sau pentru a le face mai ușor de tratat prin operații metalurgice ulterioare. — Din sl. **pražiti.**

PRĂJÍNĂ, *prăjini,* s.f. **1.** Bucată de lemn lungă și subțire, de obicei folosită pentru a fixa sau a susține ceva. ✧ Expr. *A nu-i (mai) ajunge (nici) cu prăjina la nas,* se spune despre un om încrezut, înfumurat. *A paşte* (pe cineva) *cu prăjina* = a urmări (pe cineva) pentru a-i face rău. *A lua* (pe cineva) *cu prăjina* = a alunga (pe cineva). ✦ Epitet depreciativ pentru o persoană foarte înaltă (și slabă). **2.** Tijă lungă (de metal) cu diverse utilizări (tehnice). **3.** Bară de lemn, de bambus, de fibre sintetice, de metal, folosită în atletism cu ajutorul căreia sportivii execută sărituri în înălțime; probă atletică practicată cu acest instrument. **4.** Veche unitate de măsură pentru lungimi, echivalentă cu circa 5–7 metri; veche unitate de măsură pentru suprafețe, egală cu circa 180–210 metri pătrați. ✦ (Concr.) Instrument cu care se făcea în trecut măsurătoarea acestor lungimi și suprafețe. — Et. nec.

PRĂJÍRE, *prăjiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) prăji* și rezultatul ei. — V. **prăji.**

PRĂJÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) prăji.* — V. **prăji.**

PRĂJÍT[2]**, -Ă,** *prăjiți, -te,* adj. **1.** (Despre alimente) Supus acțiunii focului (în grăsime încinsă) pentru a fi mâncat. ✧ Expr. (Glumeț) *Răbdări prăjite* = niciun fel de hrană, nimic. ✦ Ars (din cauza expunerii prea îndelungate la foc). **2.** (Rar; despre vegetație) Uscat, îngălbenit, pârjolit. — V. **prăji.**

PRĂJITÓR, -OÁRE, *prăjitori, -oare*, s.m., s.f, s.n. **1.** S.m. și f. Muncitor calificat care lucrează în fabrici la cuptoarele unde se prăjesc minereurile. **2.** S.f. Încăpere, secție, instalație într-o fabrică, unde se execută operațiile de prăjire a minereurilor. **3.** S.n. Aparat folosit în gospodării pentru a prăji pâine sau boabe de cafea. — **Prăji** + suf. *-tor.*

PRĂJITÚRĂ, *prăjituri,* s.f. Produs de patiserie preparat din făină, zahăr, grăsimi, ouă și ingrediente, care se consumă, de obicei, ca desert. — **Prăji** + suf. *-tură.*

PRĂJITURÍCĂ, *prăjiturele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *prăjitură*. — **Prăjitură** + suf. *-ică.*

PRĂPÁSTIE, *prăpăstii,* s.f. Povârniș înalt și abrupt, situat de obicei într-o regiune muntoasă; hău, abis, genune. ✧ Expr. *A duce* (sau *a împinge, a băga* pe cineva) *în prăpastie* = a cauza (cuiva) mari neajunsuri; a duce la pierzanie, la pieire, a distruge. *A fi* (sau *a se afla) pe* (sau *la) marginea prăpastiei* = a se afla într-o situație extrem de critică. *A spune* (sau *a vorbi) prăpăstii* = **a)** a spune lucruri care înspăimântă; **b)** a spune lucruri lipsite de rațiune, prostii, bazaconii. ✦ Fig. Nenorocire, dezastru; primejdie mare. ✦ (Înv. și pop.) Noian de ape; adâncul apelor. [Pl. și: *prăpastii*] — Din sl. **propastĭ.**

PRĂPÁD, *prăpăduri,* s.n. **1.** Dezlănțuire de forțe, provocată de ființe sau de elementele naturii, care provoacă mari distrugeri de bunuri sau de vieți omenești; urgie, ruină, dezastru. ✧ Expr. *Prăpădul pământului* (sau *Domnului, lui Dumnezeu),* se spune despre o nenorocire îngrozitoare, despre ceva insuportabil, copleșitor. **2.** Cantitate foarte mare, enormă; mulțime imensă; puhoi. — Din **prăpădi** (derivat regresiv).

PRĂPĂDÉNIE s.f. (Pop.) Stricăciune, pagubă, distrugere (foarte mare). ✧ Loc. adv. *De prăpădenie* sau *de prăpădenia pământului* = foarte mult, foarte puternic; îngrozitor. ✧ Expr. *Prăpădenia pământului* (sau *lui Dumnezeu),* se spune despre o nenorocire îngrozitoare, despre ceva insuportabil, copleșitor. ✦ Situație, împrejurare care poate provoca (mari) stricăciuni, pagube, distrugeri. ✦ Cauză care distruge, nimicește. — **Prăpădi** + suf. *-enie.*

PRĂPĂDÍ, *prăpădesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) distruge, a (se) nimici, a (se) face praf; a (se) nărui, a (se) ruina, a (se) strica. ✦ Tranz. A duce la pierzanie; a nenoroci. **2.** Tranz. A ucide, a omorî, a răpune. ✦ Refl. A-și pierde viața, a muri, a pieri. ✧ Expr. *A se prăpădi de râs* (sau *de plâns, de rușine* etc.) = a râde (sau a plânge etc.) foarte tare. *A se prăpădi după cineva* (sau *ceva*) = a iubi, a-i plăcea cineva (sau ceva) foarte mult. *A se prăpădi de dorul...* = a dori foarte mult… (Tranz.) *A prăpădi* (pe cineva) *din ochi* = a iubi (pe cineva) nespus de mult. *A se prăpădi cu firea* = a-și da foarte mare osteneală; a-și face foarte multe griji, a se consuma, a pune la inimă. **3.** Tranz. (Pop.) A pierde un bun; a risipi, a irosi. **4.** Tranz. (Pop.) A nu mai recunoaște, a nu mai găsi; a rătăci. *A prăpădit drumul.* ✦ A nu mai vedea, a pierde din ochi. ✦ Refl. A se face nevăzut; a dispărea. — Din bg. **propadam.**

PRĂPĂDÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) prăpădi* și rezultatul ei. — V. **prăpădi.**

PRĂPĂDÍT, -Ă, *prăpădiți, -te,* adj. (Despre obiecte, clădiri, bunuri etc.) Care se află într-o stare mizerabilă, care este stricat, deteriorat, dărâmat, sărăcăcios; (despre ființe) cu forțele fizice (sau morale) epuizate; vlăguit, extenuat, sfârșit. ✦ (Substantivat) Om sărac, sărman; om nenorocit, amărât; *p. ext.* om chinuit, nefericit, obidit. — V. **prăpădi.**

PRĂPĂDITÓR, -OÁRE, *prăpăditori, -oare,* adj. (Rar) Care prăpădește; nimicitor, distrugător; ucigător. — **Prăpădi** + suf. *-tor.*

PRĂPĂSTÉNIE, *prăpăstenii,* s.f. (Pop.) **1.** Prăpăd, nenorocire, dezastru. **2.** Ființă uriașă, înspăimântătoare. — **Prăpastie** + suf. *-enie.*

PRĂPĂSTIÓS, -OÁSĂ, *prăpăstioși, -oase,* adj. **1.** (Despre terenuri) Cu prăpăstii, cu pante abrupte. ✦ Fig. Adânc, de netrecut, de neînvins. **2.** Fig. Năprasnic, vijelios, vertiginos. ✦ Înspăimântător, groaznic. **3.** Fig. De necrezut, de neînchipuit; ciudat, bizar, năstrușnic. ✦ Bazat pe închipuire; plăsmuit; mincinos. **4.** Fig. (Despre oameni) Care vede lucrurile numai în rău, care are numai gânduri negre; pesimist. [Pr.: *-ti-os*] — **Prăpastie** + suf. *-os.*

PRĂSÉA s.f. v. **plăsea.**

PRĂSÍ, *prăsesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre animale) A face pui; a se reproduce, a se înmulți. ✦ Tranz. A crește animale, a face să se înmulțească. ✦ Tranz. Fig. (Fam.) A aduna, a economisi bani, a-și spori banii adunați. **2.** Tranz. A semăna, a îngriji și a răspândi cultura unei plante; a îngriji plantele ca să crească și să se înmulțească. ✦ Refl. (Despre plante) A se înmulți, a se extinde (spontan sau prin cultivare) pe un anumit teritoriu. — Din bg. **prasja se,** sb. **prasiti se.**

PRĂSÍLĂ, *prăsile,* s.f. **1.** Reproducție (dirijată) între animale domestice (de rasă). **2.** Animal tânăr, pui de animal domestic rezultat în urma prăsilei (**1**); *p. ext.* animal domestic de rasă bun pentru reproducere. ✦ Descendenții, produșii unui animal de rasă; *p. ext.* animal din rasă ameliorată. **3.** (Rar) Rasă, neam, soi. [Pl. și: *prăsili*] — **Prăsi** + suf. *-ilă.*

PRĂSÍRE, *prăsiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) prăsi* și rezultatul ei; prăsit[1]. — V. **prăsi.**

PRĂSÍT[1] s.n. Prăsire. — V. **prăsi.**

PRĂSÍT[2]**, -Ă,** *prăsiți, -te,* adj. (Despre animale) Reprodus, înmulțit. — V. **prăsi.**

PRĂSITÓR, -OÁRE, *prăsitori, -oare,* adj. (Despre animale) Care se prăsește (cu ușurință), folosit pentru prăsire. — **Prăsi** + suf. *-tor.*

PRĂȘÍ, *prășesc,* vb. IV. Tranz. A lucra cu sapa sau cu prășitoarea spațiul de sol dintre rândurile distanțate ale unor plante de cultură, pentru a distruge buruienile, a afâna pământul etc. — Din bg. **praša,** sb. **prašiti.**

PRĂȘÍLĂ s.f. v. **prașilă.**

PRĂȘÍRE, *prășiri,* s.f. Acțiunea de *a prăși* și rezultatul ei; prășit[1]. — V. **prăși.**

PRĂȘÍT[1]**,** *prășituri,* s.n. Faptul de *a prăși;* prașilă, prășitură, prașă, prășire. — V. **prăși.**

PRĂȘÍT[2]**, -Ă,** *prășiți, -te,* adj. (Despre terenuri cultivate sau plante de cultură) Care este săpat și curățat de buruieni, afânat etc. — V. **prăși.**

PRĂȘITÓR, -OÁRE, *prășitori, -oare,* adj., s.f., s.m. **1.** Adj., s.f. (Unealtă sau mașină agricolă) cu care se prășește. **2.** Adj. (Despre plante) Cultivat în rânduri distanțate, care permit prășitul[1]. **3.** S.m. și f. Persoană care prășește; muncitor angajat la prășit[1]. — **Prăși** + suf. *-tor.*

PRĂȘITÚRĂ, *prășituri,* s.f. (Pop.) **1.** Prășit[1]. **2.** Ogor prășit[2]. **3.** (Cu sens colectiv) Buruienile și gunoiul adunate de pe un teren care a fost prășit. — **Prăși** + suf. *-tură.*

PRĂȘTIÁȘ, *prăștiași,* s.m. **1.** (Înv. și pop.) Persoană care aruncă cu praștia (**1**). **2.** (Reg.) Cal lăturaș. [Pr.: *-ti-aș*] — **Praștie** + suf. *-aș.*

PRĂȘTÍNĂ[1]**,** (**2**) *prăștini,* s.f. (Reg.) **1.** Rachiu de tescovină sau de drojdie; boștină. **2.** Fel, porție de prăștină (**1**). — Din bg. **praština.**

PRĂȘTÍNĂ[2]**,** *prăștini,* s.f. Prăjină care se înfige în vârful clăii de fân, pentru a o fixa. ✦ Prăjină care se pune pe stuful sau pe paiele de pe acoperișul unei case țărănești, pentru a le fixa. — Et. nec.

PRĂVÁL, *prăvaluri,* s.n. **1.** Depresiune naturală (puțin adâncă) care face legătura între bălți sau între acestea și râuri; *spec.* gârlă din regiunea inundabilă a Dunării. **2.** (Reg.) Porțiune pe cursul unui râu, al unui pârâu etc., unde apa curge foarte repede (formând o cascadă mică). **3.** (Reg.) Povârniș, pantă (**1**), coastă. [Pl. și: *prăvale*. — Var.: **privál** s.n.] — Cf. bg. p r e v a l, rom. p r ă v ă l i.

PRĂVĂLÁTIC, -Ă, *prăvălatici, -ce,* adj. **1.** (Pop.) Povârnit, abrupt, accidentat, pieziș. **2.** (Rar) Care se răstoarnă, care se rostogolește, care vine la vale. — **Prăvăli** + suf. *-atic.*

PRĂVĂLÍ, *prăvălesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) înclina, a (se) apleca într-o parte; a (se) răsturna, a (se) rostogoli; a cădea sau a face să cadă, a (se) arunca în adâncime, a (se) prăbuși, a (se) trânti. ✦ Refl. A fugi în goana mare, a se năpusti la vale; a se repezi spre ceva, a tăbârî, a da buzna. ✦ Refl. (Despre ape) A curge cu repeziciune, căzând de la înălțime; a se revărsa, a se întinde. ✦ Refl. Fig. A se întinde, a se răspândi, a se împrăștia. ✦ Tranz. A arunca; a azvârli. **2.** Refl. (Despre vânt, furtună, ploaie etc.) A se dezlănțui cu putere, a se porni cu violență. **3.** Tranz. și refl. A (se) surpa, a (se) nărui, a (se) dărâma, a (se) prăbuși. — Din bg. **provalja,** sb. **provaliti.**

PRĂVĂLIÁȘ, *prăvăliași,* s.m. (Rar) Negustor care are o prăvălie; angajat care lucrează într-o prăvălie. [Pr.: *-li-aș*] — **Prăvălie** + suf. *-aș.*

PRĂVĂLÍE, *prăvălii,* s.f. Local în care se vând diferite mărfuri; magazin. ✧ (Ieșit din uz) *Băiat de prăvălie* = tânăr care învăța negustoria servind într-un magazin. — Et. nec.

PRĂVĂLIOÁRĂ, *prăvălioare,* s.f. Diminutiv al lui *prăvălie;* prăvăliuță. [Pr.: *-li-oa-*] — **Prăvălie** + suf. *-ioară.*

PRĂVĂLÍRE, *prăvăliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) prăvăli* și rezultatul ei. — V. **prăvăli.**

PRĂVĂLÍȘ, *prăvălișuri,* s.n. (Pop.) Coastă abruptă (de deal sau de munte); povârniș. — **Prăvăli** + suf. *-iș.*

PRĂVĂLÍT, -Ă, *prăvăliți, -te,* adj. Înclinat, răsturnat, rostogolit, prăbușit (peste ceva). ✦ Surpat, năruit, dărâmat. — V. **prăvăli.**

PRĂVĂLIUȚĂ, *prăvăliuțe,* s.f. Prăvălioară. [Pr.: *-li-u-*] — **Prăvălie** + suf. *-uță.*

PRĂZNUÍ, *prăznuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Înv. și pop.) A celebra o sărbătoare religioasă; *p. gener.* a serba, a sărbători, a ține o sărbătoare. **2.** Intranz. A petrece, a se ospăta; a benchetui, a chefui. — Din sl. **prazdĭnovati.**

PRĂZNUÍRE, *prăznuiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a prăznui* și rezultatul ei. — V. **prăznui.**

PRĂZULÍU, -ÍE, *prăzulii,* adj. (Pop.) Care are culoarea prazului; verde-deschis. — **Praz** + suf. *-uliu.*

PRÂNZ, *prânzuri,* s.n. Masă principală care se ia la amiază; dejun; timpul când se ia această masă; (concr.) ceea ce se mănâncă la această masă, mâncare pregătită în acest scop. ✧ (Pop.) *Prânzul (cel) mic* = prima masă pe care o iau țăranii în cursul dimineții, vara, când muncesc la câmp; timpul zilei când se ia această masă. *Prânzul (cel) mare* = a doua masă pe care o iau țăranii, masa de la amiază; timpul zilei când se ia această masă. ✧ Loc. adv. *Înainte de prânz* = în prima parte a zilei, înainte de amiază, înainte de masa principală. *După-prânz* = în a doua parte a zilei, după-masă, după-amiază. — Lat. **prandium.**

PRÂNZÁRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a prânzi;* (concr.) masă, mâncare (de la prânz); prânz. — V. **prânzi.**

PRÂNZÍ, *prânzesc,* vb. IV. Intranz. A lua masa de prânz, a mânca de amiază; a dejuna. — Din **prânz.**

PRÂNZIȘÓR, *prânzișoare,* s.n. (Înv. și pop.) **1.** Prânzul (cel) mic; prânzuleț, prânzuț. **2.** Loc de pe bolta cerească în care se află soarele la prânzișor (**1**). — **Prânz** + suf. *-ișor.*

PRÂNZÍT s.n. Faptul de *a prânzi*. — V. **prânzi.**

PRÂNZITÓR, *prânzitoare,* s.n. (Înv. și reg.) Sufragerie. — **Prânzi** + suf. *-tor.*

PRÂNZULÉȚ, *prânzulețe,* s.n. (Pop.) Prânzișor. — **Prânz** + suf. *-uleț.*

PRÂNZÚȚ, *prânzuțuri,* s.n. (Pop.) Prânzișor. — **Prânz** + suf. *-uț.*

PRÁSLEA, *prâslea,* s.m. și f. Fratele cel mai mic (sau sora cea mică) dintr-o familie, mezinul; *p. gener.* copil mic; prichindel. — Din sl. **prŭstŭ,** bg. **prăst.**

PRÂSNÉL, *prâsnele,* s.n. **1.** Jucărie mică făcută din lemn, din os, din metal, cu un vârf ascuțit și care se rotește pe o suprafață plană; titirez, sfârlează. ✧ Expr. *(Sprinten* sau *iute) ca prâsnelul* (sau *ca un prâsnel)* = foarte iute, sprinten, ager. ✦ Fig. Copil mic (sau om mic de statură) și foarte vioi. **2.** Capătul (conic) inferior al fusului de tors, care face ca fusul să se învârtească mai ușor. **3.** Partea inferioară a fusului morii, fixată într-una din pietrele acesteia. [Var.: **prisnél** s.n.] — **Pristen** (reg. „prâsnel" < bg.) + suf. *-el.*

PRE[1]- Element de compunere însemnând „înainte", „anterior", care servește la formarea unor substantive, a unor verbe, a unor adverbe și a unor adjective. — Din fr. **pré-.**

PRE[2] prep. v. **pe.**

PREA adv. **1.** Mai mult decât (este necesar), din cale afară de…, peste măsură, extrem de…, foarte (mult). ✧ Expr. *Nu* (sau *nici) prea* = nu chiar, nu tocmai, nu foarte; potrivit. *A fi prea din cale-afară* (sau *prea de tot)* = a depăși orice limită admisă. *A nu ști prea multe* = a fi supărăcios, irascibil, a reacționa impulsiv; a nu ști de glumă. (Fam.) *Asta e prea-prea* = asta întrece măsura. *Mult prea…* = excesiv, exagerat. *Nici prea-prea, nici foarte-foarte* = așa și așa, nici bine, nici rău; potrivit; mediocru. ✧ (Ajută la formarea superlativului absolut) *Nu e nici prea mult, nici prea puțin.* **2.** Element de compunere care înseamnă „foarte", „peste măsură" și care servește la formarea unor substantive, a unor adjective și a unor verbe. — Din sl. **prě.**

PREABATÁJ, *preabataje,* s.n. Galerie subterană într-o mină, executată în vederea începerii abatajului. [Pr.: *pre-a-*] — **Pre[1]-** + **abataj.**

PREABÚN, -Ă, *preabuni, -e*, adj. (Înv.) Foarte bun, deosebit de bun. ✦ (Substantivat, m. art.; cu valoare de nume propriu) Dumnezeu. — **Prea** + **bun.**

PREACINSTÍT, -Ă, *preacinstiți, -te,* adj. Foarte cinstit, vrednic de cinste, de veneрație; onorabil, respectabil. ✦ (Substantivat, f. art.; cu valoare de nume propriu) Maica Domnului, Fecioara Maria. — **Prea** + **cinstit.**

PREACURÁT, -Ă, *preacurați, -te,* adj. Curat (din punct de vedere moral), neprihănit, imaculat. ✦ (Substantivat, f. art.) Maica Domnului, Fecioara Maria. — **Prea** + **curat.**

PREACUVIÓS, -OÁSĂ, *preacuvioși, -oase,* adj. (În titulatura dată unor clerici; adesea substantivat) Foarte cuvios, extrem de cucernic. [Pr.: *-vi-os*] — **Prea** + **cuvios.**

PREACUVIOȘÍE, *preacuvioșii,* s.f. (Urmat de un adj. pos.) Termen de referență pentru clerici. *Preacuvioșia Sa. Preacuvioșiile Voastre.* [Pr.: *-vi-o-*] — **Prea** + **cuvioșie.**

PREADERÁRE s.f. Perioadă anterioară aderării. [Pr.: *pre-a-*] — Cf. engl. preadheration.

PREADOLESCÉNT, -Ă, *preadolescenți, -te,* s.m. și f., adj. (Copil) care nu a ajuns încă în perioada adolescenței. [Pr.: *pre-a-*] — **Pre[1]-** + **adolescent.**

PREADOLESCÉNȚĂ s.f. Perioadă din viața unui om situată între pubertate și adolescență. [Pr.: *pre-a-*] — **Pre[1]-** + **adolescență.**

PREAFERICÍT, -Ă, *preafericiți, -te,* adj. (În titulatura dată ierarhilor care dețin grade înalte; adesea substantivat) Foarte fericit; *p. ext.* sfânt. — **Prea** + **fericit.**

PREAFRUMÓS, -OÁSĂ, *preafrumoși, -oase,* adj. (Înv.) Foarte frumos, minunat. — **Prea** + **frumos.**

PREAIUBÍT, -Ă, *preaiubiți, -te,* adj. (Înv. și pop.; adesea substantivat) Foarte iubit, deosebit de drag; scump. — **Prea** + **iubit.**

PREAÎNÁLT, -Ă, *preaînalți, -te,* adj. **1.** (Bis.) Care vine de la Dumnezeu; dumnezeiesc, divin. ✦ (Substantivat, m. art.) Dumnezeu. **2.** Foarte important; distins, ales, superior. — **Prea** + **înalt.**

PREAÎNĂLȚÁT, -Ă *preaînălțați, -te,* adj. (În titulatura dată domnilor sau prelaților) Preamărit. — **Prea** + **înălțat.**

PREAÎNȚELÉPT, -EÁPTĂ, *preaînțelepți, -te,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Foarte înțelept; învățat. ✦ (Despre cuvinte, acțiuni etc.) Plin de înțelepciune; care denotă multă înțelepciune. — **Prea** + **înțelept.**

PREAÎNVĂȚÁT, -Ă, *preaînvățați, -te,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Foarte instruit, deosebit de cultivat. — **Prea** + **învățat.**

PREÁJM s.n. v. **preajmă.**

PREÁJMĂ s.f. Spațiu care înconjoară pe cineva sau ceva, loc sau regiune din apropierea sau din vecinătatea cuiva; împrejurime, vecinătate. ✧ Loc. adj. *Din (*sau *de prin) preajmă* = **a)** (local) din apropiere, din jurul; **b)** (temporal) din ajun(ul), dintr-un timp apropiat. ✧ Loc. adj. *În* (sau *prin) preajmă* sau (loc. prep.) *în* (sau *prin) preajma…* = **a)** (local) împrejur(ul), primprejur(ul), în apropiere(a)…; **b)** (temporal) în ajun(ul), într-un timp apropiat de… ✧ Loc. prep. *Din* (sau *de prin) preajma* = din apropierea..., de lângă... ✧ Expr. *A umbla în* (sau *prin) preajma cuiva* = a umbla după cineva, a se ține de cineva, a da târcoale cuiva. [Var.: (reg.) **préjmă, príjmă** s.f., **preajm** s.n.] — Cf. sl. prěždĭ.

PREALÁBIL, -Ă, *prealabili, -e,* adj. Care trebuie făcut, pregătit, spus înainte de începerea unei acțiuni principale; care precedă, care este anterior; anticipat, preliminar. ✧ Loc. adv. *În prealabil* = mai întâi, mai înainte de… [Pr.: *pre-a-*] — Din fr. **préalable.**

PREALUMINÁT, -Ă, *prealuminați, -te,* adj. **1.** (Înv.) Care constituie un izvor (puternic) de lumină, care răspândește (multă) lumină; (foarte) luminos, strălucitor. **2.** (În titulatura dată suveranilor, înalților prelați sau divinității) Mărit, slăvit, preamărit. **3.** Fig. Plin de înțelepciune. — **Prea** + **luminat.**

PREAMĂRÍ, *preamăresc,* vb. IV. Tranz. A ridica în slavă pe cineva sau ceva; a lăuda, a elogia, a slăvi, a glorifica, a preaslăvi. — **Prea** + **mări.**

PREAMĂRÍRE, *preamăriri,* s.f. Acțiunea de *a preamări* și rezultatul ei. — V. **preamări.**

PREAMĂRÍT, -Ă, *preamăriți, -te,* adj. (În titulatura dată suveranilor, înalților prelați sau divinității) Lăudat, mărit, slăvit, preaînălțat, prealuminat. — **Prea** + **mărit.**

PREAMBALÁ, *preambalez,* vb. I. Tranz. A ambala mărfuri înainte de vânzarea lor. [Pr.: *pre-am-*] — **Pre[1]-** + **ambala.**

PREAMBALÁRE, *preambalări*, s.f. Acțiunea de *a preambala*. [Pr.: *pre-am-*] — V. **preambala.**

PREAMBALÁT, -Ă, *preambalați, -te,* adj. (Despre mărfuri) Care este ambalat înainte de a fi pus în vânzare. [Pr.: *pre-am-*] — V. **preambala.**

PREAMBÚL, *preambuluri,* s.n. **1.** Parte introductivă a unui discurs, a unei scrieri, a unei convorbiri, în care sunt expuse rezumativ problemele ce vor fi dezvoltate ulterior; introducere, precuvântare, prefață, cuvânt înainte. ✦ Fig. Ceea ce constituie partea introductivă, premergătoare a unei acțiuni, manifestări etc. **2.** Parte introductivă a unui act important, a unui tratat internațional, care lămurește utilitatea sau necesitatea lui sau care prezintă sumar dispozițiile lui generale; expunere de motive (a unui proiect de lege). **3.** (Muz.) Preludiu. [Pr.: *pre-am-*] — Din fr. **préambule.**

PREAMBULÁR, -Ă, *preambulari, -e,* adj. Care este în legătură cu un preambul. [Pr.: *pre-am-*] — Din fr. **préambulaire.**

PREAMILOSTÍV, -Ă, *preamilostivi, -e,* adj. (Înv.; de obicei în formule de adresare) Foarte milos, foarte îndurător, foarte iertător. — **Prea** + **milostiv.**

PREAMPLIFICATÓR, *preamplificatoare*, s.n. Amplificator utilizat într-un lanț de transmisie înaintea unui amplificator principal, pentru a ridica nivelul semnalului de intrare al amplificatorului principal și pentru a realiza adaptarea de impedanță necesară. [Pr.: *pre-am-*] — **Pre[1]-** + **amplificator.**

PREANESTEZÍE, *preanestezii,* s.f. Pregătire a bolnavului în vederea anesteziei propriu-zise, prin administrarea de medicamente hipnotice și analgezice; prenarcoză. [Pr.: *pre-a-*] — Din fr. **préanesthésie.**

PREANEVINOVÁTĂ adj. (Bis.; despre Fecioara Maria) Neprihănită, castă. ✦ (Substantivat; art.) Fecioara Maria. — **Prea** + **nevinovată.**

PREAPLECÁT, -Ă, *preaplecați, -te,* adj. (Înv.; mai ales în formule de respect) Foarte supus, plecat, ascultător. — **Prea** + **plecat.**

PREAPLÍN, *preaplinuri,* s.n. **1.** Ceea ce depășește un anumit nivel, ceea ce este prea mult, prea abundent. **2.** Dispozitiv de protecție pentru evacuarea automată a lichidului care depășește un anumit nivel într-un bazin, rezervor etc. ✦ P. ext. Conținutul unui rezervor de apă. — **Prea** + **plin.**

PREAPREȚIÓS, -OÁSĂ, *preaprețioși, -oase,* adj. (Rar) Foarte prețios, foarte valoros. [Pr.: *-ți-os*] — **Prea** + **prețios.**

PREAPRÍNDERE, *preaprinderi,* s.f. Aprindere prematură a combustibilului în cilindrii unui motor cu ardere internă, determinată de apariția incidentală a unor puncte supraîncălzite în interiorul cilindrului și însoțită, adeseori, de detonații. [Pr.: *pre-a-*] — **Pre[1]-** + **aprindere.**

PREAPUTÉRNIC, -Ă, *preaputernici, -ce,* adj. (Înv.; în titulatura dată suveranilor, demnitarilor etc. sau în formele de adresare) Foarte puternic, atotputernic. ✦ (Substantivat, m. art.) Dumnezeu. — **Prea** + **puternic.**

PREÁSENĂ s.f. v. **presenă.**

PREASFÂNT, -Ă, *preasfinți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (În titulatura dată clericilor, călugărilor, sfinților) Care a primit harul divin; vrednic de a fi sfânt. ✦ (Substantivat, f.art.) Maica Domnului. **2.** Adj., s.m. și f. Termen respectuos de adresare sau epitet pentru clerici, mucenici, sfinți. — **Prea** + **sfânt.**

PREASFINȚÍA, *preasfinției,* s.f. art. (Urmat de un adj. pos.) Termen respectuos de adresare sau titulatură respectuoasă pentru arhierei; preasfințit. *Preasfinția Sa. Preasfinției Voastre.* — **Prea** + **sfinție.**

PREASFINȚÍT, *preasfinți*ți, adj., s.m. **1.** Adj. Care a primit harul divin; sfințit. **2.** S.m. Preasfinția. — **Prea** + **sfințit.**

PREASLĂVÍ, *preaslăvesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A preamări. — **Prea** + **slăvi.**

PREASLĂVÍT, -Ă, *preaslăviți, -te,* adj. Demn de admirație, de laudă; slăvit, lăudat. — **Prea** + **slăvit.**

PREASTIMÁT, -Ă, *preastimați, -te,* adj. (Mai ales în formule de adresare) Foarte stimat, foarte respectat. — **Prea** + **stimat.**

PREASTRĂLUCÍT, -Ă, *preastrăluciți, -te,* adj. (Înv.; în titulatura dată suveranilor) Mărit, slăvit. — **Prea** + **strălucit.**

PREÁTCĂ s.f. v. **pretcă.**

PREAVÍZ, *preavize,* s.n. Înștiințare prealabilă de concediere făcută unui angajat; *p. ext.* interval de timp cât un angajat mai lucrează după primirea acestei înștiințări; retribuție care se cuvine angajatului de la primirea înștiințării până la concediere. [Pr.: *pre-a-*. — Pl. și: *preavizuri*] — Din fr. **préavis.**

PREAVIZÁ, *preavizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A aviza în prealabil. ✦ Spec. A da cuiva preaviz. [Pr.: *pre-a-*] — Din fr. **préaviser.**

PREBENDÁR, *prebendari,* s.m. Persoană care beneficia în trecut de o prebendă. — Din lat. **praebendarius.**

PREBÉNDĂ, *prebende,* s.f. Venit (fix) acordat în trecut unui cleric catolic din Transilvania, mai ales unui canonic[1]. — Din lat. **praebenda.**

PREBIÓTIC, -Ă, *prebiotici, -ce,* adj. (Livr.) Anterior apariției vieții. [Pr.: *-bi-o-*] — Din engl. **prebiotic.**

PREBURGHÉZ, -Ă, *preburghezi, -e,* adj. (Rar) Care este anterior apariției burgheziei, care datează din epoca premergătoare burgheziei. — **Pre[1]-** + **burghez.**

PRECALCULÁ, *precalculez,* vb. I. Tranz. A calcula în prealabil venituri, cheltuieli etc. — **Pre[1]-** + **calcula.**

PRECALCULÁRE, *precalculări,* s.f. Acțiunea de *a precalcula*. — V. **precalcula.**

PRECALCULÁT, -Ă, *precalculați, -te,* adj. Care a fost calculat în prealabil. — **Pre[1]-** + **calculat.**

PRECAMBRIÁN, -Ă, *precambrieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Prima eră din istoria Pământului. **2.** Adj. Care aparține precambrianului (**1**), privitor la precambrian. [Pr.: *-bri-an*] — Din fr. **précambrien.**

PRECAPITALÍST, -Ă, *precapitaliști, -ste,* adj. Care este anterior apariției capitalismului, care datează din epoca premergătoare capitalismului. — **Pre[1]-** + **capitalist.**

PRECÁR, -Ă, *precari, -e,* adj. **1.** Lipsit de siguranță, de trăinicie, dependent de voința cuiva sau de împrejurări imprevizibile; nesigur, nestabil. ✦ (Rar; despre un edificiu, o clădire) Lipsit de rezistență; șubred. **2.** Fig. Lipsit de consistență, de profunzime, de temei, de valoare. — Din fr. **précaire,** it. **precario.**

PRECÁRIA s.f. (În Antichitate și în Evul Mediu, în Apusul Europei) Drept de posesiune asupra unui lot de pământ, primit în schimbul prestării unor obligații față de proprietarul funciar. [Pr.: *-ri-a*] — Din lat. **precaria.**

PRECARITÁTE s.f. Caracterul sau însușirea a ceea ce este precar. — Din fr. **précarité.**

PRECARPÁTIC, -Ă, *precarpatici, -ce,* adj. (Rar) Subcarpatic. — **Pre[1]-** + **carpatic.**

PRECAÚT, -Ă, *precauți, -te,* adj. (Despre oameni) Care prevede un pericol posibil, care acționează cu băgare de seamă și ia toate măsurile de prevedere pentru evitarea unui pericol, unei neplăceri; (despre vorbe, gesturi etc.) care dovedește prudență; prudent, prevăzător, circumspect. [Acc. și: *precáut*] — Din lat. **praecautus.**

PRECAÚȚIE, *precauții,* s.f. Atitudinea, comportarea omului precaut; băgare de seamă, prevedere, circumspecție, prudență. [Pr.: *-ca-u-*. — Var.: **precauțiúne** s.f.] — Din fr. **précaution,** lat. **praecautio, -onis.**

PRECAUȚIÚNE s.f. v. **precauție.**

PRECĂDÉRE s.f. Întâietate, prioritate, preferință acordată unei persoane, unei probleme etc. ✧ Loc. adv. *Cu precădere* = în primul rând, înainte de orice; mai ales, în (mod) special, îndeosebi, de preferință. — **Pre[1]-** + **cădere.**

PRECÁT adv. (Pop.) După cum, după cât, cât. — **Pre[2]** + **cât.**

PRECEDÁ, *precéd,* vb. I. Tranz. A exista, a se produce înainte de altceva în timp; a se afla, a se găsi înainte de altceva sau de altcineva în spațiu, într-o ierarhie etc.; a premerge. — Din fr. **précéder,** lat. **praecedere.**

PRECEDÉNT, -Ă, *precedenți, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care precedă pe cineva sau ceva în timp sau în spațiu; premergător, anterior. **2.** S.n. Fapt sau caz anterior analog, care poate servi ca exemplu, ca regulă de conduită sau ca justificare pentru faptele sau cazurile ulterioare similare. ✧ Loc. adj. *Fără precedent* = așa cum nu a mai fost, așa cum nu s-a mai întâmplat până în prezent; nemaipomenit, nemaiîntâlnit, excepțional. — Din fr. **précédent.**

PRECEDÉNȚĂ, *precedențe,* s.f. Faptul de a preceda (pe cineva sau ceva) în timp sau în spațiu; lucru care precedă alt lucru de aceeași natură; fapt întâmplat înainte de altul; precedent. — Din fr. **précédence,** it. **precedenza.**

PRECÉPT, *precepte,* s.n. Formulă, principiu, învățătură care stă la baza unei doctrine (mai ales morale); normă, regulă de conduită. ✦ Recomandare, sfat, povață. *Precepte de igienă.* [Pl. și: *precepturi*] — Din fr. **précepte,** lat. **praeceptum.**

PRECEPTÓR, *preceptori,* s.m. Persoană însărcinată cu educarea și instruirea particulară a unui copil (dintr-o familie bogată). [Acc. și: *precéptor*] — Din fr. **précepteur,** lat. **praeceptor.**

PRECÉSIE, *precesii,* s.f. **1.** (Fiz.) Deplasare lentă a axei de rotație a unui corp care se rotește rapid și are doar un punct fix. **2.** (Astron.) Deplasare lentă și în sens retrograd a punctelor echinocțiale pe ecliptică. [Var.: **precesiúne** s.f.] — Din fr. **précession.**

PRECESIÚNE s.f. v. **precesie.**

PRÉCESTĂ adj. v. **precistă.**

PRECIPITÁ, *precípit,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să se desfășoare sau a se desfășura într-un timp mai scurt sau într-un ritm mai rapid decât cel obișnuit sau decât cel așteptat; a (se) grăbi, a (se) zori. ✦ Refl. (Despre oameni) A acționa (prea) în grabă (și în dezordine); a se agita; a se repezi. **2.** Tranz. A provoca (cu ajutorul unei reacții chimice) depunerea unei substanțe dizolvate într-un lichid. ✦ Refl. și intranz. (Despre o substanță solidă dizolvată într-un lichid) A se separa, a se depune sub formă de precipitat. — Din fr. **précipiter,** lat. **praecipitare.**

PRECIPITÁBIL, -Ă, *precipitabili, -e,* adj. (Despre anumite substanțe) Care (se) poate precipita (**2**), care poate fi precipitat. — Din fr. **précipitable.**

PRECIPITABILITÁTE s.f. Proprietate a unor substanțe (chimice) de a (se) putea precipita (**2**). — **Precipitabil** + suf. *-itate.*

PRECIPITÁNT, *precipitanți,* s.m. Produs chimic care, adăugat la o soluție, provoacă o precipitare. — Din fr. **précipitant.**

PRECIPITÁRE, *precipitări,* s.f. Acțiunea de *a (se) precipita* și rezultatul ei; precipitație. — V. **precipita.**

PRECIPITÁT[1], *precipitate,* s.n. Substanță solidă care se separă dintr-o soluție prin precipitare. — Din fr. **précipité.**

PRECIPITÁT[2], -Ă, *precipitați, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care se produce sau acționează în mare grabă, cu repeziciune; grăbit, zorit. **2.** (Despre substanțe solide dizolvate într-un lichid) Depus la fund, separat în masa soluției (prin precipitare). — V. **precipita.**

PRECIPITÁȚIE, *precipitații,* s.f. **1.** Precipitare. **2.** (Și în sintagma *precipitații atmosferice*) Vapori de apă condensați care cad din atmosferă pe suprafața Pământului sub formă de ploaie, ceață, brumă, zăpadă, grindină etc. [Var.: **precipitațiúne** s.f.] — Din fr. **précipitation,** lat. **praecipitatio, -onis.**

PRECIPITAȚIÚNE s.f. v. **precipitație.**

PRECIPITÍNĂ, *precipitine,* s.f. Anticorp care provoacă precipitarea antigenului dintr-o soluție. — Din fr. **précipitine.**

PRECIPITRÓN, *precipitroane*, s.n. Dispozitiv electrostatic folosit pentru purificarea aerului dintr-o încăpere prin dirijarea prafului spre unul din electrozi pentru precipitare. — Din fr. **précipitron.**

PRECIPÍȚIU, *precipiții,* s.n. (Înv.) Abis, prăpastie. ✦ Cădere de la înălțime. ✦ Fig. Dezastru, ruină. — Din lat. **praecipitium.**

PRECIPÚT, *preciputuri,* s.n. Drept acordat unei persoane de a lua o anumită parte dintr-un bun înainte de partaj. — Din fr. **préciput.**

PRECIRÓZĂ, *preciroze,* s.f. (Med.) Stare morbidă a ficatului, exprimând clinic, funcțional și morfologic trecerea de la hepatita cronică la ciroza hepatică. — Din fr. **précirrhose.**

PRECÍS, -Ă, *preciși, -se,* adj. **1.** Care este limpede, lămurit, clar; care este categoric, sigur. **2.** Fix, exact. *Oră precisă.* ✦ (Despre aparate de măsură) Care funcționează cu precizie, care indică valori foarte apropiate de cele reale. — Din fr. **précis,** lat. **praeccisus.**

PRÉCISTĂ adj. (Mai ales articulat, cu valoare de epitet dat Fecioarei Maria) Care este imaculată, neprihănită; de o curățenie morală desăvârșită. ✦ (Substantivat) Maica Domnului, Fecioara Maria. [Var.: (pop.) **précestă** adj.] — Din sl. **prěčista.**

PRECIZÁ, *precizez,* vb. I. Tranz. A determina, a stabili, a arăta, a exprima (ceva) în mod precis, exact; a elucida, a clarifica. ✦ A face să se distingă, să se vadă limpede, desluși; a contura. — Din fr. **préciser,** it. **precisare.**

PRECIZÁBIL, -Ă, *precizabili, -e,* adj. Care poate fi precizat. — **Preciza** + suf. *-bil.*

PRECIZAMÉNTE adv. (Rar) În mod precis. — Din fr. **précisément,** it. **precisamente.**

PRECIZÁRE, *precizări,* s.f. Acțiunea de *a preciza* și rezultatul ei; (concr.) ceea ce precizează cineva. — V. **preciza.**

PRECÍZIE s.f. **1.** Faptul de a fi precis, calitatea de a măsura, de a determina sau de a indica precis; exactitate. ✧ Loc. adj. *De precizie* = (despre aparate de măsură) foarte exact. ✦ Eroare maximă care se admite la efectuarea unui calcul, a unei măsurări, a unui produs. **2.** (Rar, la pl.; în forma *preciziune)* Lămurire, informație precisă; precizare. *Așteptăm noi preciziuni.* [Var.: (înv.) **preciziúne** s.f.] — Din fr. **précision,** lat. **praecisio, -onis.**

PRECIZIÚNE s.f. v. **precizie.**

PRECLÁSIC, -Ă, *preclasici, -ce,* adj. (Mai ales despre opere artistice) Care este anterior perioadei clasice, care datează din epoca premergătoare clasicismului. ✦ (Substantivat) Scriitor sau creator de artă din această perioadă. — Din fr. **préclassique.**

PRECLASICÍSM s.n. Perioadă din istoria literaturii sau a artei anterioară clasicismului. — **Preclasic** + suf. *-ism.*

PRECÓCE adj. invar. (Despre ființe și însușiri ale lor) Care se dezvoltă fizic sau psihic înainte de vârsta normală, care este mai matur decât alții de aceeași vârstă. ✦ (Despre plante sau fructe) Care ajunge la maturitate foarte devreme, care înfrunzește devreme sau se coace repede; timpuriu, văratic. — Din fr. **précoce,** lat. **praecox, -cis.**

PRECOCITÁTE s.f. Însușirea de a fi precoce, dezvoltare înainte de vreme, timpurie, prematură. ✦ Însușire a animalelor de carne de a realiza sporuri în greutate, cu o valorificare mai mare a hranei în timpul îngrășării. — Din fr. **précocité.**

PRECOLUMBIÁN, -Ă, *precolumbieni, -e,* adj. (Despre civilizație, artă) Care a existat în America înainte de descoperirea acesteia de către Cristofor Columb; care aparține acestei perioade. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **précolumbien** (după n. pr. *Columb).*

PRECOMÁNDĂ, *precomenzi,* s.f. Comandă făcută pentru o marfă înainte de a fi fabricată sau pusă în vânzare. — **Pre[1]-** + **comandă.**

PRECÓMĂ, *precome,* s.f. (Med.) Sindrom care precedă coma[1]. — Din fr. **précoma.**

PRECOMBÚSTIE, *precombustii,* s.f. (Tehn.) Fază a funcționării unor motoare care precedă aprinderea combustibilului. — Din fr. **précombustion.**

PRECOMPRIMÁRE, *precomprimări,* s.f. Operație prin care elementele de beton armat sunt supuse unor eforturi de compresiune înainte de aplicarea sarcinilor reale din construcție. — **Pre[1]-** + **comprimare.**

PRECOMPRIMÁT, -Ă, *precomprimați, -te,* adj. (Despre betonul armat; adesea substantivat) Care a fost supus operației de precomprimare. — **Pre[1]-** + **comprimat.**

PRECONCENTRÁRE, *preconcentrări,* s.f. (Min.) Operație prin care o substanță minerală este îmbogățită prin înlăturarea unei părți de steril. — După fr. **préconcentration.**

PRECONCÉPȚIE, *preconcepții,* s.f. (Rar) Prejudecată. [Var.: **preconcepțiúne** s.f.] — Din fr. **préconception.**

PRECONCEPȚIÚNE s.f. v. **preconcepție.**

PRECONCEPÚT, -Ă, *preconcepuți, -te,* adj. (Despre idei sau păreri) Admis, adoptat dinainte, fără o cercetare sau o experimentare prealabilă. — **Pre[1]-** + **conceput.**

PRECONIZÁ, *preconizez,* vb. I. Tranz. A proiecta, a prevedea, a emite o idee, o ipoteză; *p. ext.* a propune, a indica, a recomanda ceva. — Din fr. **préconiser.**

PRECONIZÁRE, *preconizări,* s.f. Acțiunea de *a preconiza* și rezultatul ei. — V. **preconiza.**

PRECONIZÁT, -Ă, *preconizați, -te,* adj. Proiectat, prevăzut; propus, indicat, recomandat. — V. **preconiza.**

PRECONSOLIDÁRE, *preconsolidări,* s.f. (Geol.) Consolidare naturală a unui strat de pământ argilos supus, în trecut, unei sarcini geologice mai mari decât cea actuală. **Pre[1]-** + **consolidare.**

PRECONTRÁCT, *precontracte,* s.n. Contract provizoriu. — **Pre[1]-** + **contract** (după fr. *avant-contracte).*

PRECONTRACTUÁL, -Ă, *precontractuali, -e,* adj. De dinaintea încheierii unui contract. [Pr.: *-tu-al*] — **Pre[1]-** + **contractual.**

PRECORDIÁL, -Ă, *precordiali, -e,* adj. (Anat.) Din regiunea anterioară a toracelui, din dreptul inimii. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **précordial.**

PRECORÉCTOR, *precorectori,* s.m. Persoană care face operația de precorectură. [Acc. și: *precorectór*] — **Pre[1]-** + **corector.**

PRECORECTÚRĂ, *precorecturi,* s.f. Corectură făcută înainte de a da un manuscris la tipar. — **Pre[1]-** + **corectură.**

PRECOVÂRȘÍ, *precovârșesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A întrece, a fi mai presus de…, a depăși. — **Pre[1]-** + **covârși.**

PRECREȘTÍN, -Ă, *precreștini, -e,* adj. Anterior apariției creștinismului. — **Pre[1]-** + **creștin** (după fr. *préchrétien).*

PRECÚM conj., adv. **I.** Conj. **1.** (Introduce propoziții circumstanțiale de mod) Cum, așa cum, după cum. *Sper că se va face precum doresc.* ✧ Loc. adj. și adv. *Precum se cade* = cum se cuvine, cum trebuie (să fie). **2.** (Introduce propoziții comparative) Tot astfel cum, ca și. *M-a ajutat precum îl ajutasem și eu*. **3.** (Urmat de conj. „și”, stabilește un raport copulativ în cadrul aceleiași propoziții) Ca (și), cât (și); cum (și). *Și-a destăinuit bucuriile, precum și necazurile*. **4.** (Introduce propoziții, adesea incidente, care cuprind o afirmație, o observație etc. sigură, categorică, cu caracter de concluzie) După cum, așa cum. ✧ Expr. (Exclamativ și fam.) *Precum vezi* = așa-i, asta-i (situația). *Precum urmează,* formulă prin care este anunțată o enumerare, o completare, o lămurire (a unei expuneri, a unei explicații, a unei relatări). **5.** (Pop.; urmat de conj. „ca să”, introduce propoziții finale) Pentru (ca să…). ✧ (Urmat de conj. „că”, introduce propoziții completive directe) *A susținut precum că toate sunt adevărate.* **II.** Adv. Ca de exemplu, ca de pildă. — **Pre[2]** + **cum.**

PRECUMPĂNÍ, *precumpănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A avea mai multă greutate, influență, importanță decât altcineva sau altceva; a constitui elementul hotărâtor, a predomina; *p. ext.* a birui, a triumfa. **2.** Tranz. A ține în cumpănă, a echilibra; a compensa, a contrabalansa, a cumpăni. — **Pre[2]** + **cumpăni.**

PRECUMPĂNÍRE, *precumpăniri,* s.f. Faptul de *a precumpăni;* preponderență, predominare. — V. **precumpăni.**

PRECUMPĂNITÓR, -OÁRE, *precumpănitori, -oare,* adj. Care precumpănește, predomină ca număr, ca valoare, ca importanță; care constituie elementul hotărâtor; predominant, preponderent. — **Precumpăni** + suf. *-tor.*

PRECUPÉȚ, -EÁȚĂ, *precupeți, -e,* s.m. și f. (Rar la m.) Persoană care cumpără de la producător zarzavaturi, fructe, păsări, ouă etc., pe care le revinde apoi cu preț mai ridicat, în piață sau pe străzile orașului. ✦ Producător individual (de legume, fructe etc.) care își vinde produsele pe piață. — Din bg. **prekupeč.**

PRECUPEȚÍ, *precupețesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. (Rar) A practica meseria de precupeț; *p. ext.* a vinde cu preț de speculă; a trafica. **2.** Tranz. Fig. (În propoziții negative) A nu cruța nimic, a face totul pentru reușita cuiva sau a ceva, a dărui din plin, din belșug, cu generozitate. — Din **precupeț.**

PRECUPEȚÍRE, *precupețiri,* s.f. Acțiunea de *a precupeți* și rezultatul ei; traficare. — V. **precupeți.**

PRECURMÁ, *precúrm,* vb. I. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) întrerupe (brusc), a (se) sfârși, a (se) curma. — **Pre[1]-** + **curma.**

PRECURMÁRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) precurma* și rezultatul ei. — V. **precurma.**

PRECURMĂTÓR, -OÁRE, *precurmători, -oare,* adj. (Înv.) Care pune capăt, care întrerupe, care oprește (brusc). — **Precurma** + suf. *-ător.*

PRECURSÓR, -OÁRE, *precursori, -oare,* s.m. și f. Persoană care pregătește, prin activitatea sa, terenul pentru o dezvoltare ulterioară mai largă într-un anumit domeniu; deschizător de drumuri; înaintaș, premergător. — Din fr. **précurseur.**

PRECUVÂNTÁ, *precuvântez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A scrie, a face o precuvântare. — **Pre[1]-** + **cuvânta.**

PRECUVÂNTÁRE, *precuvântări,* s.f. (Înv.) Cuvânt introductiv, prefață. ✦ Cuvântare, discurs. — **Pre[1]-** + **cuvântare.**

PREDÁ, *predáu,* vb. I. **1.** Tranz. A da cuiva în primire un obiect, un bun care îi revine de drept sau de care trebuie să răspundă; a înmâna, a încredința, a remite, a transmite. **2.** Refl. A se recunoaște învins și a se pune la dispoziția dușmanului, urmăritorului etc. ✦ Tranz. A da pe cineva în mâna cuiva care să dispună de el. **3.** Tranz. A transmite, a comunica cuiva în mod sistematic cunoștințele unei discipline (în cadrul unei instituții de învățământ, al unor cursuri speciale); a expune o lecție. — Din sl. **prědati.**

PREDÁBIL, -Ă, *predabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi predat, înmânat; care este gata de a fi predat. — **Preda** + suf. *-bil.*

PREDÁRE, *predări,* s.f. Acțiunea de *a (se) preda* și rezultatul ei. — V. **preda.**

PREDECEDÁT, -Ă, *predecedați, -te,* adj. (Jur.) Decedat înainte de… **Pre[1]-** + **decedat.**

PREDECESÓR, -OÁRE, *predecesori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care a precedat pe cineva într-o funcție, într-un post, într-o activitate etc., considerată în raport cu aceasta; antecesor, înaintaș. **2.** S.m. (Mai ales la pl.) Strămoș, înaintaș. — Din fr. **prédécesseur.**

PREDÉLĂ, *predele,* s.f. Partea inferioară a unui tablou reprezentând scene legate de subiectul principal al acestuia. — Din fr. **prédelle,** it. **predella.**

PREDESTINÁ, *predestinez,* vb. I. Tranz. A hotărî dinainte soarta cuiva; a sorti, a meni, a ursi; a decide dinainte o acțiune. — Din fr. **prédestiner,** lat. **praedestinare.**

PREDESTINÁRE, *predestinări,* s.f. Acțiunea de *a predestina* și rezultatul ei. ✦ Existența unui destin al omenirii stabilit de voința divină. — V. **predestina.**

PREDESTINÁT, -Ă, *predestinați, -te,* adj. A cărui soartă este dinainte hotărâtă de divinitate; sortit, menit, ursit la un anumit destin. — V. **predestina.** Cf. fr. prédestiné.

PREDESTINÁȚIE, *predestinații,* s.f. (Rar) Predestinare. — Din fr. **prédestination.**

PREDETERMINÁ, *predetérmin,* vb. I. Tranz. A determina dinainte actele de voință ale cuiva; a decide dinainte o acțiune a cuiva. — Din fr. **prédéterminer.**

PREDETERMINÁNT, -Ă, *predeterminanți, -te,* adj., s.m. (Persoană) care determină dinainte, care decide înainte. — Din fr. **prédéterminant.**

PREDETERMINÁRE, *predeterminări,* s.f. Idee potrivit căreia un eveniment este determinat și fixat dinainte în cauzele și consecințele sale. ✧ *Predeterminare divină* = act prin care Dumnezeu a determinat de la început destinul omului.

PREDETERMINÁT, -Ă, *predeterminați, -te,* adj. (Rar; în unele concepții filosofice; despre acțiuni, acte de voință) Determinat dinainte de către divinitate sau de o cauză anterioară actului. — V. **predetermina.**

PREDETERMINÁȚIE s.f. (Rar; în unele concepții filosofice) Faptul de a predetermina. — Din fr. **prédétermination.**

PREDETERMINÍSM s.n. Concepție filosofică care consideră că actele de voință ale omului și desfășurarea evenimentelor istorice ar fi determinate dinainte de către divinitate. — Din fr. **prédéterminisme.**

PREDICÁ, *prédic,* vb. I. Intranz. (Despre clerici) A rosti o predică. ✧ Expr. *A predica în deșert* (sau *în pustiu)* = a vorbi degeaba, a da sfaturi cuiva care nu le ascultă. ✦ Tranz. (Fam.) A recomanda ceva cu insistență; a răspândi, a propaga idei, concepții etc. — Din lat. **praedicare.**

PREDICÁBIL, -Ă, *predicabili, -e,* adj. Care poate fi aplicat unui subiect. — Din fr. **prédicable.**

PREDICAMÉNT, *predicamente,* s.n. (Log.) Categorie (de predicate **2**). — Din fr. **prédicament.**

PREDICÁRE, *predicări*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a predica* și rezultatul ei; predică. — V. **predica.**

PREDICÁT, *predicate,* s.n. **1.** (Gram.) Parte principală a propoziției, care arată o acțiune, o stare sau o însușire a subiectului. ✧ *Predicat verbal* = predicat exprimat printr-un verb predicativ la un mod personal (sau printr-o interjecție). *Predicat nominal* = predicat exprimat printr-un verb copulativ la un mod personal și un nume predicativ. **2.** (Log.) Termen al unei judecăți de predicație reprezentând nota care se afirmă sau se neagă despre subiectul judecății. — Din fr. **prédicat,** lat. **praedicatum.**

PREDICATÍV, -Ă, *predicativi, -e,* adj. **1.** (Gram.) Care formează sau poate forma predicatul (**1**); referitor la predicat. ✧ *Verb predicativ* = verb care poate constitui singur predicatul unei propoziții. *Nume predicativ* = nume care, împreună

cu un verb copulativ, formează predicatul unei propoziții. *Propoziție predicativă* = propoziție care îndeplinește rolul de nume predicativ. **2.** (Log.) Care se referă la predicat (**2**), care aparține predicatului. — Din fr. **prédicatif.**

PREDICATIVITÁTE s.f. (Gram.) Însușire a unui cuvânt de a putea avea funcție de predicat (**1**). — **Predicativ** + suf. *-itate.*

PREDICATÓR, -OÁRE, *predicatori, -oare,* s.m. **1.** Persoană care predică; propovăduitor. **2.** Conducător al unor comunități baptiste. — Din fr. **prédicateur.**

PREDICÁȚIE, *predicații,* s.f. Faptul de a enunța ceva despre un anumit lucru; enunț care reflectă raportul dintre un obiect și o însușire a sa. [Var.: **predicațiúne** s.f.] — Din lat. **praedicatio, -onis,** fr. **prédication.**

PREDICAȚIÚNE s.f. v. **predicație.**

PRÉDICĂ, *predici,* s.f. Cuvântare rostită de un cleric în biserică, în care se explică și se comentează un text biblic și se dau credincioșilor îndrumări morale; omilie; *p. gener.* expunere cu conținut moralizator. — Din **predica.**

PREDÍCȚIE, *predicții,* s.f. (Livr.) Prevestire. [Pr.: *-ți-e.* — Var.: **predicțiúne** s.f.] — Din fr. **prédiction,** lat. **preadictio, -onis.**

PREDICȚIÚNE s.f. v. **predicție.**

PREDIGÉSTIE, *predigestii,* s.f. Totalitatea fenomenelor care pregătesc digestia. — Din fr. **prédigestion.**

PREDILÉCT, -Ă, *predilecți, -te,* adj. Care constituie o preferință a cuiva, pentru care cineva simte sau are o deosebită înclinare sau plăcere; preferat, favorit. — După it. **prediletto** (după *predilecție).*

PREDILÉCȚIE, *predilecții,* s.f. Înclinație, atracție deosebită pentru cineva sau ceva; preferință. ✧ Loc. adj. *De predilecție* = preferat, favorit. ✧ Loc. adv. *Cu* (sau *de) predilecție* = de preferință, mai ales, îndeosebi. — Din fr. **prédilection.**

PREDISPOZÁNT, -Ă, *predispozanți, -te,* adj. Receptiv, sensibil, predispus la o boală. — Din fr. **prédisposant.**

PREDISPOZÍȚIE, *predispoziții,* s.f. **1.** Înclinare, dispoziție înnăscută pentru ceva, constituind premisa favorabilă pentru dezvoltarea talentului; înclinație, aplecare. **2.** Sensibilitate crescută sau receptivitate a organismului față de anumite boli. — Din fr. **prédisposition.**

PREDISPÚNE, *predispún,* vb. III. Tranz. **1.** A crea cuiva o anumită dispoziție, stare de spirit, a dispune la ceva. **2.** (Med.) A face să aibă o deosebită sensibilitate sau receptivitate față de anumite boli. — Din fr. **prédisposer** (după *dispune).*

PREDISPÚNERE, *predispuneri,* s.f. (Rar) Faptul de a fi predispus la ceva; *p. ext.* predispoziție, înclinare. — V. **predispune.**

PREDISPÚS, -Ă, *predispuși, -se,* adj. **1.** Care are înclinație, dispoziție înnăscută spre ceva. **2.** Care este receptiv, sensibil la unele boli. — V. **predispune.**

PREDOMINÁ, *predómin,* vb. I. Intranz. A se impune prin număr, forță, valoare, autoritate; a se ridica deasupra altora, a avea întâietate, a domina, a predomni. — Din fr. **prédominer.**

PREDOMINÁNT, -Ă, *predominanți, -te,* adj. Care predomină; dominant, predominator, predomnitor. — Din fr. **prédominant.**

PREDOMINÁNȚĂ, *predominanțe,* s.f. (Rar) Predominare; caracter predominant. — Din fr. **prédominance.**

PREDOMINÁRE s.f. Faptul de *a predomina;* predominanță, predominație, predomnire. — V. **predomina.**

PREDOMINATÓR, -OÁRE, *predominatori, -oare,* adj. (Rar) Predominant. — **Predomina** + suf. *-tor.*

PREDOMINÁȚIE, *predominații,* s.f. Predominare. — Din fr. **prédomination.**

PREDOMNÍ, *predomnesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A predomina. — **Pre**[2] + **domni.**

PREDOMNÍRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a predomni* și rezultatul ei; predominare. — V. **predomni.**

PREDOMNITÓR, -OÁRE, *predomnitori, -oare,* adj. (Înv.) Predominant. — **Predomni** + suf. *-tor.*

PREDOSLOVÍE, *predoslovii,* s.f. (Înv.) Prefață, precuvântare, introducere în cărțile vechi (bisericești). [Acc. și: *predoslóvie*] — Din sl. **prědŭslovije.**

PREDUCEÁ, *preducele,* s.f. (Reg.) Potricală. ✦ Gaură făcută cu această unealtă. — Cf. bg. prědupčja „a perfora”, rom. preduf.

PREDÚF s.n. v. **produf.**

PREECHÍPĂ, *preechipe,* s.f. Echipă din care se selecționează jucătorii pentru un meci oficial (important). [Pr.: *pre-e-*] — **Pre**[1]**-** + **echipă.**

PREELECTORÁL, -Ă, *preelectorali, -e,* adj. Care se petrece, care are loc înainte de alegeri. [Pr.: *pre-e-*] — **Pre**[1]**-** + **electoral.**

PREEMINÉNT, -Ă, *preeminenți, -te,* adj. Care este mai presus decât alții sau decât altele, superior (ca valoare, rang etc.) [Pr.: *pre-e-*] — Din fr. **prééminent.**

PREEMINÉNȚĂ, *preeminențe,* s.f. **1.** Demnitate, privilegiu al unui rang. **2.** Superioritate a cuiva sau a ceva. [Pr.: *pre-e-*] — Din fr. **prééminence.**

PREEMȚIÚNE, *preemțiuni,* s.f. (Jur.; în sintagma) *Drept de preemțiune* = dreptul unei persoane de a fi preferată la cumpărarea unui lucru. [Pr.: *pre-em-ți-u-*] — Din fr. **préemption.**

PREEXISTÁ, pers. 3 *preexistă,* vb. I. Intranz. A exista înainte de…, a exista de mai înainte. [Pr.: *pre-e-*] — Din fr. **préexister.**

PREEXISTÉNT, -Ă, *preexistenți, -te,* adj. Care există de mai înainte, care preexistă. [Pr.: *pre-e-*] — Din fr. **préexistant.**

PREEXISTÉNȚĂ, *preexistențe,* s.f. Faptul de a preexista. ✦ Credința într-o existență anterioară a sufletului. [Pr.: *pre-e*] — Din fr. **préexistence.**

PREFABRICÁ, *prefábric,* vb. I. Tranz. A fabrica într-o întreprindere elementele componente ale unei construcții, care apoi sunt montate și asamblate pe șantier. — **Pre**[1]**-** + **fabrica.**

PREFABRICÁRE, *prefabricări,* s.f. Acțiunea de *a prefabrica* și rezultatul ei. — V. **prefabrica.** Cf. fr. préfabrication.

PREFABRICÁT, -Ă, *prefabricați, -te,* adj., s.n. (Piesă) care se află într-o fază intermediară de prelucrare; (piesă sau element de construcție) fabricat în prealabil într-o întreprindere pentru a fi montat și asamblat pe șantier. — V. **prefabrica.** Cf. fr. préfabriqué.

PREFABRICÁȚIE, *prefabricații,* s.f. Prefabricare. — Din fr. **préfabrication.**

PREFÁCE, *prefác,* vb. III. Tranz. și refl. A da sau a lua o formă nouă, un conținut nou; a (se) transforma, a (se) modifica, a (se) schimba, a (se) preschimba. **2.** Tranz. A repara, a reface un obiect, schimbându-i (parțial sau total) aspectul, înfățișarea. **3.** Refl. A încerca (prin atitudine, comportare) să dea o impresie falsă, pentru a induce în eroare; a simula. — **Pre**[2] + **face** (după sl. *prětvoriti).*

PREFÁCERE, *prefaceri*, s.f. Acțiunea de *a (se) preface* și rezultatul ei; schimbare, transformare; evoluție; reparare, refacere, prefăcătură. ✧ *Prefacere euharistică* = schimbarea elementelor euharistice (pâinea și vinul) în trupul și sângele lui Isus prin invocarea Duhului Sfânt. — V. **preface.**

PREFAȚÁ, *prefațez,* vb. I. Tranz. A scrie prefața unei cărți (a altcuiva). — Din fr. **préfacer.**

PREFAȚATÓR, -OÁRE, *prefațatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care scrie prefața unei cărți (a altcuiva). — **Prefața** + suf. *-tor.*

PREFÁȚĂ, *prefețe,* s.f. Scriere cu caracter explicativ, uneori analitic, precedând o operă literară sau științifică, în care este expus planul lucrării, se dau referiri bibliografice, critice etc.; precuvântare; predoslovie. — Din fr. **préface,** lat. **praefatio.**

PREFĂCĂTÓR, -OÁRE, *prefăcători, -oare,* adj. (Rar) **1.** Care transformă, schimbă, înnoiește. **2.** Prefăcut. — **Preface** + suf. *-ător.*

PREFĂCĂTORÍE, *prefăcătorii,* s.f. Mod de comportare, de manifestare specific omului prefăcut; fățărnicie, ipocrizie, simulare, prefăcătură. — **Prefăcător** + suf. *-ie.*

PREFĂCĂTÚRĂ, *prefăcături,* s.f. (Rar) **1.** Prefacere. **2.** Prefăcătorie. — **Preface** + suf. *-ătură.*

PREFĂCÚT, -Ă, *prefăcuți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Fățarnic, viclean, ipocrit. — V. **preface.**

PREFÉCT, *prefecți,* s.m. **1.** (În organizarea administrativ-teritorială a României) Reprezentant al conducerii centrale într-un județ, cu atribuții administrative. **2.** Persoană care supraveghea și îndruma instrucția și educția într-o școală, în vechea organizare a învățământului din Imperiul Austro-Ungar. **3.** (În Roma antică) Titlu dat unor funcționari din administrația civilă și militară; persoană având acest titlu. — Din lat. **praefectus.**

PREFECTORÁL, -Ă, *prefectorali, -e,* adj. Care ține de prefectură, al prefectului. — Din fr. **préfectoral.**

PREFECTÚRĂ, *prefecturi,* s.f. **1.** Funcția de prefect (**1**); instituția și unitatea administrativă condusă de prefect. **2.** Timpul cât un prefect își exercită această funcție. **3.** (În Roma antică) Funcția de prefect (**3**). — Din lat. **praefectura,** fr. **préfecture.**

PREFERÁ, *prefér,* vb. I. Tranz. A da întâietate sau precădere unui lucru, unei situații sau unei ființe, în raport cu altceva sau cu altcineva; a considera ceva sau pe cineva mai bun, mai valoros, mai important etc., în raport cu altceva sau cu altcineva; a aprecia mai mult ceva sau pe cineva. ✧ Loc. adv. *De preferat* = preferabil. [Var.: (înv.) **preferí** vb. IV] — Din fr. **préférer.**

PREFERÁBIL, -Ă, *preferabili, -e,* adj. Care merită să fie preferat, ales. — Din fr. **préférable.**

PREFERÁNS, (**2**) *preferansuri,* s.n. (Înv.) **1.** Numele unui joc de cărți. **2.** Partidă dintr-un astfel de joc. [Var.: (înv.) **preferánț** s.n., **preferánță** s.f.] — Din rus. **preferans,** fr. **préférence.**

PREFERÁNȚ s.n. v. **preferans.**

PREFERÁNȚĂ s.f. v. **preferans.**

PREFERÁT, -Ă, *preferați, -te,* adj. Care este apreciat, dorit sau ales înaintea altuia, fiind considerat mai bun, mai valoros, mai important etc.; pentru care cineva are o preferință. ✦ (Substantivat) Ființă pe care cineva o preferă, o iubește mai mult. [Var.: (înv.) **preferít, -ă** adj.] — V. **prefera.**

PREFERÉNȚĂ s.f. v. **preferință.**

PREFERENȚIÁL, -Ă, *preferențiali, -e,* adj. Care stabilește o preferință, care se acordă cu preferință; care se face în favoarea cuiva; de favoare. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **préférentiel.**

PREFERENȚIÁT, -Ă, *preferențiați, -te,* adj. Pentru care cineva are o preferință; preferat. [Pr.: *-ți-at*] — Din **preferință.**

PREFERÍ vb. IV v. **prefera.**

PREFERÍNȚĂ, *preferințe*, s.f. Întâietate acordată unui obiect, unei situații, unei ființe atunci când există posibilitatea de a alege dintre mai multe obiecte, situații sau ființe; înclinație față de o anumită ființă. ✧ Loc. adv. *De* (sau *cu) preferință* = cu deosebire, mai ales. [Var.: (înv.) **preferénță** s.f.] — Din fr. **préférence.**

PREFERÍT, -Ă adj. v. **preferat.**

PREFEUDÁL, -Ă, *prefeudali, -e,* adj. Care precedă feudalismul, anterior feudalismului, existent înainte de feudalism. [Pr.: *-fe-u-*] — **Pre[1]-** + **feudal.**

PREFIGURÁ, *prefigurez,* vb. I. Tranz. A prezenta, a schița ceva în linii mari, înainte de realizare, de aplicare; a avea sau a sugera toate trăsăturile unui lucru, ale unui fenomen etc. viitor. — Din fr. **préfigurer.**

PREFIGURÁRE, *prefigurări,* s.f. Acțiunea de *a prefigura* și rezultatul ei; prefigurație. — V. **prefigura.**

PREFIGURATÍV, -Ă, *prefigurativi, -e,* adj., s.n. (Livr.) (Element) care prefigurează. — **Pre[1]-** + **figurativ.**

PREFIGURÁȚIE, *prefigurații,* s.f. (Rar) Prefigurare. — Din fr. **préfiguration.**

PREFILTRÁRE, *prefiltrări,* s.f. Trecere a apei prin prefiltru înaintea filtrării propriu-zise. — **Pre[1]-** + **filtrare** (după engl. *prefiltering*).

PREFÍLTRU, *prefiltre,* s.n. Filtru cu strat filtrant de nisip cu granule mai mari, așezat înaintea filtrului principal al instalației de tratare a apei, pentru a reduce încărcarea acestuia. — **Pre[1]** + **filtru.**

PREFIRÁ, *prefir,* vb. I. **1.** Tranz. A lăsa să treacă printre degete; *p. ext.* a lua rând pe rând la examinare. ✧ Refl. A se perinda prin fața ochilor, prin minte etc. **2.** Refl. A se infiltra, a-și face loc încetul cu încetul; a se furișa, a se strecura. **3.** Refl. și tranz. A (se) răsfira, a (se) răspândi, a (se) împrăștia. — **Pre[2]** + **fir.**

PREFIRÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) prefira* și rezultatul ei. — V. **prefira.**

PREFIRÁT, -Ă, *prefirați, -te,* adj. Răsfirat, împrăștiat, răspândit. — V. **prefira.**

PREFÍX, *prefixe,* s.n. **1.** Afix care se atașează înaintea rădăcinii sau a temei unui cuvânt, pentru a forma un derivat. **2.** (În telefonia interurbană automată) Număr care indentifică o anumită localitate sau țară și se formează înaintea numărului de telefon al abonatului. — Din fr. **préfixe,** lat. **praefixus.**

PREFIXÁ, *prefixez*, vb. I. Tranz. A atașa un prefix unui cuvânt pentru a forma un derivat. — Din fr. **préfixer.**

PREFIXÁL, -Ă, *prefixali, -e,* adj. (Despre formații lexicale derivate) Format cu ajutorul unui prefix, care conține un prefix; (despre elemente derivative) cu caracter de prefix. — Din fr. **préfixal.**

PREFIXÁRE, *prefixări,* s.f. Acțiunea de *a prefixa* și rezultatul ei; prefixație. — V. **prefixa.**

PREFIXÁT, -Ă, *prefixați*, *-te,* adj. (Despre cuvinte derivate) Care este format cu un prefix. — V. **prefixa.**

PREFIXÁȚIE, *prefixații,* s.f. (Înv.) Prefixare. — Din fr. **préfixation.**

PREFIXOÍD, *prefixoide*, s.n. Pseudoprefix. — Din **prefix.**

PREFIXOIDÁL, -Ă, *prefixoidali, -e,* adj. Format cu ajutorul unui prefixoid; care conține un prefixoid; (despre elemente derivative) cu caracter de prefixoid. [Pr.: *-xo-i-*] — **Prefixoid** + suf. *-al.*

PREFLORÁȚIE, *preflorații,* s.f. Mod de așezare a părților componente ale unei flori în mugurul floral. — După fr. **préfloraison**.

PREFOLIÁȚIE, *prefoliații,* s.f. Mod de dispunere a frunzelor în mugur. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **préfoliation.**

PREFORJÁRE, *preforjări,* s.f. Operație de forjare preliminară, aplicată unei piese înainte de a i se da forma definitivă. — **Pre[1]-** + **forjare.**

PREFORMÁRE, *preformări*, s.f. Operație prin care pâslele conice sunt transformate în pălării bărbătești cu calotă și bor. — **Pre[1]-** + **formare** (după fr. *préformation).*

PREFORMÁȚIE, *preformații,* s.f. (Înv.) Conformație moștenită; predispoziție. — Din fr. **préformation.**

PREFORMÍSM s.n. Teorie speculativă potrivit căreia organele corpului uman adult se găsesc miniaturizate în gamet, dezvoltarea ontogenetică constând în creșteri de volum. — Din germ. **Präformismus.**

PREGĂTÍ, *pregătesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A aranja ceva din timp, a face ca ceva să fie gata; a prepara. ✧ Expr. *A pregăti terenul* = a crea condiții prielnice pentru… ✦ Refl. A fi pe punctul de a …, a fi gata să… **2.** A instrui, a forma în vederea unei activități; a da lecții, a medita. ✦ Tranz. și refl. A studia temeinic; a învăța. **3.** A preveni pe cineva cu privire la un eveniment (neplăcut), a anunța cuiva un lucru pe ocolite. **4.** A găti o mâncare. — **Pre[1]-** + **găti** (după lat. *praeparare* sau germ. *vorbereiten).*

PREGĂTÍRE, *pregătiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) pregăti* și rezultatul ei. **2.** (În sintagma) *Pregătire de foc* = acțiune masivă și unitară de foc (realizată de trupe de rachete, artilerie și aviație), executată înainte de începerea ofensivei, în scopul neutralizării, nimicirii și distrugerii inamicului. — V. **pregăti.**

PREGĂTÍT, -Ă, *pregătiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care are pregătirea, cunoștințele necesare pentru a desfășura o activitate; care are o cultură temeinică (într-un anumit domeniu); instruit, cult, format. — V. **pregăti.**

PREGĂTITÓR, -OÁRE, *pregătitori, -oare,* adj. Care pregătește (**1**) ceva; care servește pentru pregătire; preparator. — **Pregăti** + suf. *-tor.*

PREGENÉRIC, *pregenerice,* s.n. Suită de secvențe care precedă genericul unui film. — Din fr. **prégénérique.**

PRÉGET s.n. (Pop.) Lipsă de activitate; încetare, întrerupere a unei activități; răgaz, tihnă; ezitare, șovăire. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) preget* = **a)** (care are loc) fără întrerupere; neîntrerupt, neobosit; **b)** (care are loc) neîntârziat, imediat, repede. — Din **pregeta** (derivat regresiv).

PREGETÁ, *préget,* vb. I. Intranz. (Pop.) A sta pe gânduri înainte de a face ceva; a șovăi, a ezita, a se codi; *p. ext.* a întârzia, a zăbovi, a se lenevi, a sta inactiv. — Probabil lat. ***prigitare.**

PREGETÁRE s.f. (Rar) Faptul de *a pregeta;* șovăire, ezitare; întârziere, zăbovire. — V. **pregeta.**

PREGLACIÁR, -Ă, *preglaciari, -e,* adj. (Geol.) Anterior epocii glaciare cuaternare. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **préglaciaire.**

PREGNÁNT, -Ă, *pregnanți, -te,* adj. Care iese în relief, care se impune prin evidență; vizibil, clar, evident; expresiv. — Din germ. **prägnant,** fr. **prégnant.** Cf. it. p r e g n a n t e.

PREGNÁNȚĂ s.f. Însușirea de a fi pregnant. — Din germ. **Prägnanz,** fr. **prégnance.** Cf. it. p r e g n a n z a.

PREGUSTÁ, *pregúst,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A gusta o băutură, o mâncare înainte de consumare. — **Pre[1]-** + **gusta.**

PREGUSTÁRE, *pregustări,* s.f. Acțiunea de *a pregusta*. — V. **pregusta.**

PREGUSTÁT, -Ă, *pregustați, -te,* adj. (Înv. și reg.; despre băuturi, mâncăruri) Care a fost gustat înainte de consumare. — V. **pregusta.**

PREHENSÍL, -Ă, *prehensili, -e,* adj. (Despre organe animale) Care are facultatea de a apuca. *Maimuța are coadă prehensilă.* — Din fr. **préhensile.**

PREINDUSTRIALIZÁRE, *preindustrializări,* s.f. Primă prelucrare a materiilor prime (textile). [Pr.: *pre-in-dus-tri-a-*] — **Pre[1]-** + **industrializare.**

PREINFÁRCT, *preinfarcte,* s.n. (Med.) Insuficiență coronariană care se manifestă prin aspecte intermediare între angina pectorală și infarctul miocardic propriu-zis. [Pr.: *pre-in-*] — Din germ. **Präinfarkt.**

PREISTÓRIC, -Ă, *preistorici, -ce,* adj. Care aparține preistoriei, privitor la preistorie, din timpul preistoriei. ✦ Fig. (Glumeț) (Foarte) vechi, învechit, perimat. [Pr.: *pre-is-*] — Din fr. **préhistorique.**

PREISTÓRIE s.f. **1.** Perioadă din istoria omenirii de la originea omului până la apariția primelor documente scrise. **2.** Parte a istoriei care studiază preistoria (**1**). [Pr.: *pre-is-*] — Din fr. **préhistoire.**

PREÎNCĂLZÍ, *preîncălzesc,* vb. IV. Tranz. A încălzi în prealabil un fluid în scopul ameliorării unui proces termic, de prelucrare etc. [Pr.: *pre-în-*] — **Pre[1]-** + **încălzi.**

PREÎNCĂLZÍRE, *preîncălziri,* s.f. Acțiunea de *a preîncălzi* și rezultatul ei. [Pr.: *pre-în-*] — V. **preîncălzi.**

PREÎNCĂLZITÓR, *preîncălzitoare,* s.n. Instalație care servește la preîncălzire. [Pr.: *pre-în-*] — **Preîncălzi** + suf. *-tor.*

PREÎNNOÍ, *preînnoiesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Tranz. A restaura, a renova o clădire, un monument. **2.** Tranz. și refl. A (se) reînnoi, a (se) redeștepta, a reînvia; a (se) împrospăta. [Pr.: *pre-în-*. — Var.: **prenoí** vb. IV] — **Pre[1]-** + **înnoi.**

PREÎNNOÍRE, *preînnoiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) preînnoi* și rezultatul ei. [Pr.: *pre-în-*] — V. **preînnoi.**

PREÎNREGISTRÁRE, *preînregistrări,* s.f. Înregistrare prealabilă a părții sonore a unui film. [Pr.: *pre-în-*] — **Pre[1]-** + **înregistrare** (după engl. *pre-recording).*

PREÎNREGISTRÁT, -Ă, *preînregistrați, -te,* adj. (Despre partea sonoră a unui film) Înregistrat în prealabil în studio. [Pr.: *pre-în-*] — **Pre[1]-** + **înregistrat** (după engl. *pre-recorded).*

PREÎNTÂMPINÁ, *preîntâmpin,* vb. I. Tranz. A lua din timp măsuri de precauție pentru a înlătura ceva (neplăcut); a preveni. [Pr.: *pre-în-*] — **Pre[1]-** + **întâmpina.**

PREÎNTÂMPINÁRE, *preîntâmpinări,* s.f. Acțiunea de *a preîntâmpina* și rezultatul ei; prevenire. — V. **preîntâmpina.**

PRÉJMĂ s.f. v. **preajmă.**

PRÉJMET, *prejmete,* s.f. (Înv.) Împrejurime, preajmă. — **Preajmă** + suf. *-et.*

PREJÓS adv. (În loc. adv.) *Mai prejos* = în inferioritate față de cineva sau de ceva; mai puțin, mai slab, mai prost decât… — **Pre[2]** + **jos.**

PREJUDECÁTĂ, *prejudecăți,* s.f. Părere, idee preconceptă (și adesea eronată) pe care și-o face cineva asupra unui lucru, adoptată, de obicei, fără cunoașterea directă a faptelor sau impusă prin educație, societate; prejudeț, prejudiciu. — **Pre[1]-** + **judecată** (după fr. *préjugé).*

PREJUDÉȚ, *prejudețe,* s.n. (Înv.) Prejudecată. — **Pre[1]-** + **județ** (după lat. *praejudicium).*

PREJUDICÍA, *prejudiciez,* vb. I. Tranz. A cauza cuiva un prejudiciu. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **préjudicier.**

PREJUDICIÁBIL, -Ă, *prejudiciabili, -e,* adj. Care poate aduce prejudicii; păgubitor, vătămător. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **préjudiciable.**

PREJUDICIÁL, -Ă, *prejudiciali, -e,* adj. Care precedă o judecată; *p. gener.* preliminar. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **préjudiciel.**

PREJUDICIÁT, -Ă, *prejudiciați, -te,* adj. Vătămat, păgubit. [Pr.: *-ci-at*] — V. **prejudicia.**

PREJUDÍCIU, *prejudicii,* s.n. **1.** Pagubă, daună; *p. ext.* știrbire a onoarei, a reputației, a prestigiului cuiva. ✦ (Jur.) Atingere adusă intereselor matrimoniale ale unei persoane ori reputației sau onorei sale. **2.** (Înv.) Prejudecată. [Var.: (înv.) **prejudíțiu** s.n.] — Din fr. **préjudice,** lat. **praejudicium.**

PREJUDÍȚIU s.n. v. **prejudiciu.**

PRELÁRG s.n. (Înv.) Întindere vastă, spațiu întins. ✧ Loc. prep. *În prelargul* = în largul, pe întinsul, în cuprinsul. — **Pre[2]** + **larg.**

PRELÁT, *prelați,* s.m. Înalt demnitar bisericesc. — Din fr. **prélat,** lat. **praelatus.**

PRELÁTĂ, *prelate,* s.f. Bucată de pânză deasă (impermeabilă) cu care se acoperă platforma unui autocamion, un autovehicul staționat, diverse materiale etc. — Din fr. **prélart.**

PRELATÍN, -Ă, *prelatini, -e,* adj. Care este anterior epocii latine. — **Pre[1]-** + **latin.**

PRELATÚRĂ, *prelaturi,* s.f. Demnitate de prelat. — Din fr. **prélature.**

PRELÉCȚIE s.f. v. **prelecțiune.**

PRELECȚIÚNE, *prelecțiuni,* s.f. (Înv.) Prelegere. [Var.: (înv.) **prelecție** s.f.] — Din lat. **praelectio, -onis.**

PRELÉGERE, *prelegeri*, s.f. Curs, lecție în învățământul universitar; conferință publică (aparținând unui ciclu); prelecție. — Cf. lat. p r a e l e g e r e.

PRELEVÁ, *prelév,* vb. I. Tranz. A detașa, a extrage, a lua (cu anticipație) o parte (relativ mică) dintr-un tot, dintr-un ansamblu. [Prez. ind. și: *prelevez*] — Din fr. **prélever.**

PRELEVÁRE, *prelevări,* s.f. Acțiunea de *a preleva* și rezultatul ei. — V. **preleva.**

PRELEVÁT, -Ă, *prelevați, -te,* adj. Care este detașat, extras dintr-un tot, dintr-un ansamblu. — V. **preleva.**

PRELIMINÁ, *preliminez,* vb. I. Tranz. A calcula, a aprecia, a fixa cu anticipație. [Prez. ind. și: *prelimin*] — Din **preliminar** (formație regresivă).

PRELIMINÁR, -Ă, (**1**) *preliminarii,* s.n., (**2**) *preliminari, -e,* adj. **1.** S.n. (La pl.) Acțiune premergătoare; introducere la ceva; preparative. ✦ Etapă dintr-o competiție sportivă în care sunt selecționate echipele sau sportivii participanți la faza finală a competiției. ✦ Parte introductivă generală (a unui tratat internațional, a unei convenții); preambul. **2.** Adj. Care precedă o acțiune, un fapt; premergător; care servește ca introducere; introductiv; *p. ext.* prealabil. [Var.: **preliminăriu, -ie** adj.] — Din fr. **préliminaire.**

PRELIMINÁRE, *preliminări,* s.f. Includere în mod treptat, în cheltuielile curente, a unor sume care reprezintă cheltuieli viitoare, spre a evita creșterea excesivă a cheltuielilor din perioadele următoare. — V. **prelimina.**

PRELIMINÁRIU, -IE adj. v. **preliminar.**

PRELIMINÁT, -Ă, *preliminați, -te,* adj. (Rar) Calculat, apreciat, fixat cu anticipație. — V. **prelimina.**

PRELÍNGE, *preling,* vb. III. Refl. **1.** (Despre lichide) A se scurge foarte încet, picătură cu picătură (de-a lungul unui obiect, pe marginea unui vas); a curge domol. ✦ Tranz. A lăsa să curgă încet. **2.** (Fam.) A se strecura, a se furișa; a aluneca. — **Pre[2]** + **linge.**

PRELÍNGERE, *prelingeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) prelinge* și rezultatul ei. — V. **prelinge.**

PRELÍNS, -Ă, *prelinși, -se,* adj. (Despre păr sau pene) Neted, lucios și lipit de corp, lipsit de ondulații; (despre ființe) cu părul sau penele netede, lucioase și lipite de corp; foarte lins. — V. **prelinge.**

PRELÓGIC, -Ă, *prelogici, -ce,* adj. (Despre gândirea, mentalitatea primitivă) Care nu se conformează normelor logicii, fiind dominat de emoții. — Din fr. **prélogique.**

PRELUÁ, *preiáu,* vb. I. Tranz. A lua în primire; a lua asupra sa, pe seama sa. [Pr.: *-lu-a*] — **Pre[2]** + **lua.**

PRELUÁRE, *preluări,* s.f. Acțiunea de *a prelua* și rezultatul ei. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **prelua.**

PRELUCRÁ, *prelucrez,* vb. I. Tranz. **1.** A modifica forma, dimensiunile, constituția sau aspectul unui material (pentru a obține produse finite, materii prime etc.). ✦ A adapta unor scopuri determinate o operă literară, științifică etc. **2.** A expune, a explica, a analiza în fața unei adunări conținutul unor documente, al unei rezoluții, al unui articol din presă etc. ✦ A căuta să convingă pe cineva să facă ceva, să recunoască ceva etc. — **Pre[2]** + **lucra.**

PRELUCRÁBIL, -Ă, *prelucrabili, -e,* adj. (Despre materiale) Care se poate prelucra (**1**), care poate fi supus operației de prelucrare. — **Prelucra** + suf. *-bil.*

PRELUCRÁRE, *prelucrări,* s.f. Acțiunea de *a prelucra* și rezultatul ei; (concr.) operă literară, științifică, expunere cu caracter politic etc. realizată pe baza unui izvor cunoscut. — V. **prelucra.**

PRELUCRÁT, -Ă, *prelucrați, -te,* adj. (Despre materiale) Care a fost modificat (și finisat) în urma operației de prelucrare. — V. **prelucra.**

PRELUCRATÍV, -Ă, *prelucrativi, -e,* adj. (Rar) Care poate fi prelucrat. — **Prelucrat** + suf. *-iv.*

PRELUCRĂTÓR, -OÁRE, *prelucrători, -oare,* adj. Care prelucrează, al cărui obiectiv este prelucrarea materialelor. *Industrie prelucrătoare.* — **Prelucra** + suf. *-ător.*

PRELUDÁ, *preludez,* vb. I. Intranz. (Livr.) **1.** A-și încerca vocea sau instrumentul înainte de a executa o bucată muzicală; *p. ext.* a începe să cânte. **2.** A efectua o acțiune preliminară. [Var.: (înv.) **prelúde** vb. III] — Din fr. **préluder,** lat. **praeludere.**

PRELUDÁRE, *preludări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a preluda* și rezultatul ei. — V. **preluda.**

PRELÚDE vb. III v. **preluda.**

PRELÚDIU, *preludii,* s.n. **1.** Partea introductivă a unei compoziții muzicale mai ample. ✦ Spec. Prima piesă muzicală dintr-o suită instrumentală; piesă care precedă o fugă sau un coral. ✦ Piesă instrumentală independentă, scrisă în formă liberă. **2.** Exercițiu muzical pregătitor; *p. ext.* improvizație. **3.** Fig. Ceea ce anunță, precedă sau pregătește o acțiune sau un eveniment; acțiune premergătoare. — Din fr. **prélude,** it. **preludio,** germ. **Präludium.**

PRELÚNG, -Ă, *prelungi,* adj. **1.** Care are o formă alungită, (aproximativ) lungă. **2.** Care durează mult; prelungit. — Lat. **perlongus.**

PRELUNGÍ, *prelungesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face mai lung; a lungi. **2.** Tranz. și refl. A face să dureze sau a dura mai mult; a (se) lungi. ✦ Tranz. A amâna un termen, o scadență. — Din **prelung.**

PRELUNGÍRE, *prelungiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) prelungi* și rezultatul ei. ✦ Timp acordat cuiva peste un anumit termen inițial stabilit. **2.** (Concr.) Parte a unui obiect care constituie o extindere, o continuare a lui. — V. **prelungi.**

PRELUNGÍT, -Ă, *prelungiți -te,* adj. (Despre obiecte) La care s-a adăugat ceva pentru a-l lungi. — V. **prelungi.**

PRELUNGITÓR, *prelungitoare,* s.n. Obiect sau fragment dintr-un obiect care servește la prelungirea altor obiecte. ✧ (Adjectival) *Tub prelungitor*. — **Prelungi** + suf. *-tor.*

PREMARXÍST, -Ă, *premarxiști, -ste,* adj. Care precedă marxismul, imediat anterior marxismului. — **Pre[1]-** + **marxist.**

PREMATÚR, -Ă, *prematuri, -e,* adj., s.m. **1.** Care se întâmplă sau apare înainte de vreme ori prea devreme; pretimpuriu. **2.** Adj., s.m. (Copil) născut înainte de termen. [Acc. și: *premátur*] — Din lat. **praematurus.**

PREMEDICÁȚIE, *premedicații,* s.f. (Med.) Administrare de medicamente înaintea unei intervenții chirurgicale în vederea calmării bolnavului, diminuării secrețiilor etc. — Din fr. **prémédication.**

PREMEDITÁ, *premeditez,* vb. I. Tranz. A pune la cale, a pregăti, a plănui o acțiune (de obicei reprobabilă). — Din fr. **préméditer,** lat. **praemeditari.**

PREMEDITÁRE, *premeditări,* s.f. Acțiunea de *a premedita* și rezultatul ei; premeditație. ✦ (Jur.) Circumstanță agravantă constând în săvârșirea în mod deliberat, pe baza unor pregătiri minuțioase, a unei infracțiuni. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu premeditare* = (în mod) premeditat. — V. **premedita.**

PREMEDITÁT, -Ă, *premeditați, -te,* adj. Pus la cale, plănuit dinainte; săvârșit în mod deliberat. — V. **premedita.**

PREMEDITÁȚIE, *premeditații,* s.f. (Înv.) Premeditare. [Var.: (înv.) **premeditațiúne** s.f.] — Din fr. **préméditation,** lat. **praemeditatio, -onis.**

PREMEDITAȚIÚNE s.f. v. **premeditație.**

PREMENEÁLĂ s.f. v. **primeneală.**

PREMENÍ vb. IV v. **primeni.**

PREMENÍRE s.f. v. **primenire.**

PREMENÍT[1] s.n. v. **primenit[1].**

PREMENÍT[2], -Ă adj. v. **primenit[2].**

PREMENOPÁUZĂ s.f. (Med.) Sindrom care precedă menopauza. [Pr.: *-pa-u-*] — Din fr. **préménopause.**

PREMERGĂTÓR, -OÁRE, *premergători, -oare,* adj. Care premerge, precedă ceva sau pe cineva. ✦ (Substantivat) Precursor, predecesor, înaintaș. — **Pre[1]-** + **mergător** (după fr. *précurseur).*

PREMÉRGE, pers. 3 *premérge,* vb. III. Intranz. A fi, a exista, a se întâmpla înaintea unui eveniment, a unei acțiuni etc.; a preceda. — **Pre[1]-** + **merge.**

PREMIÁ, *premiez,* vb. I. Tranz. A acorda, a conferi cuiva un premiu. [Pr.: *-mi-a*] — Din lat. **praemiare,** it. **premiare.**

PREMIÁL, -Ă, *premiali, -e,* adj. (Rar) De premii, privitor la premii, pentru premii. ✧ *Sistem premial* = instrument economic cu ajutorul căruia se asigură sporirea cointeresării materiale a personalului; parte a sistemului de salarizare care se referă la condițiile de acordare a premiilor și a primelor. [Pr.: *-mi-al*] — **Premiu** + suf. *-al.*

PREMIÁNT, -Ă, *premianți, -te,* s.m. și f. Elev care a obținut un premiu la sfârșitul anului școlar. ✧ (Adjectival) *Elev premiant.* ✦ Persoană care a obținut un premiu la un concurs. [Pr.: *-mi-ant*] — **Premia** + suf. *-ant.*

PREMIÁT, -Ă, *premiați, -te,* adj. Căruia i s-a acordat un premiu. [Pr.: *-mi-at*] — V. **premia.**

PREMIÉR, -Ă, *premieri, -e,* s.m., s.f. **I. 1.** S.m. Prim-ministru. **2.** S.f. Femeie care supraveghează sau execută probele într-un atelier de croitorie, de lenjerie sau într-o casă de mode. **II.** S.f. Prima reprezentație a unei piese de teatru, a unei opere, a unui film; *p. ext.* inaugurare a unei activități. *Premieră industrială*. [Pr.: *-mi-er*] — Din fr. **premier.**

PREMIÉRE, *premieri,* s.f. Acțiunea de *a premia* și rezultatul ei. [Pr.: *-mi-e-*] — V. **premia.**

PREMILITÁR, -Ă, *premilitari, -e,* adj. Care aparține premilitariei, privitor la premilitărie. ✦ (Substantivat) Tânăr care era încadrat în premilitărie. — Din fr. **prémilitaire.**

PREMILITĂRÍE s.f. Pregătire militară organizată în România, înainte de cel de-al Doilea Război Mondial, pentru tinerii între 18 și 21 de ani. — **Premilitar** + suf. *-ie.*

PREMÍSĂ, *premise,* s.f. (Log.) Fiecare dintre propozițiile inițiale ale unui raționament, din care se deduce concluzia. **2.** Idee de bază, punct de plecare. [Var.: **premíză** s.f.] — Din fr. **prémisse.**

PRÉMIU, *premii* s.n. Recompensă materială sau distincție acordată cuiva pentru merite și succese deosebite obținute într-un domeniu de activitate, la un concurs etc. ✦ Distincție acordată la sfârșitul anului școlar elevilor care au obținut cele mai bune rezultate la învățătură. — Din lat. **praemium.**

PREMÍZĂ s.f. v. **premisă.**

PREMODÉRN, -Ă, *premoderni, -e,* adj. Care precedă epoca modernă. — **Pre[1]-** + **modern.**

PREMOLÁR, *premolari,* s.m. Fiecare dintre dinții mamiferelor situați între canini și molari. ✧ (Adjectival) *Dinte premolar.* — Din fr. **prémolaire.**

PREMONITÓRIU, -IE, *premonitorii,* adj. (Med.; despre simptome) Care precedă o anumită boală. — Din fr. **prémonitoire.**

PREMONÍȚIE, *premoniții,* s.f. Presimțire, fără un motiv rațional, a unui fapt viitor și care, uneori, se realizează prin intermediul viselor (vise premonitive). — Din fr. **prémonition.**

PREMONOPOLÍST, -Ă, *premonopoliști, -ste,* adj. Care precedă monopolismul, care este imediat anterior dezvoltării monopolurilor. — **Pre[1]-** + **monopolist.**

PREMUNÍȚIE, s.f. (Med.) Imunitate la altă infecție a unui orgnism deja infectat. — Din fr. **prémunition.**

PRENADÉZ s.n. Substanță vâscoasă adezivă folosită la lipit. — Cf. a d e z i v.

PRENARCÓZĂ, *prenarcoze,* s.f. (Med.) Preanestezie. — Din fr. **prénarcose.**

PRENATÁL, -Ă, *prenatali, -e,* adj. Care precedă nașterea, care are loc înainte de naștere. — Din fr. **prénatal.**

PRENOÍ vb. IV v. **preînnoi.**

PRENOTÁ, *prenotez,* vb. I. Tranz. (Rar) A înscrie dinainte pe cineva pe o listă, pentru a-l avea în evidență. — **Pre[1]-** + **nota.**

PRENOTÁRE, *prenotări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a prenota* și rezultatul ei. — V. **prenota.**

PRENUMĂRÁ, *prenúmăr,* vb. I. Refl. și tranz. (Rar) A (se) număra printre…, a (se) socoti între… — **Pre[2]** + **număra.**

PRENUMĂRÁRE, *prenumărări,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) prenumăra.* [Var.: **prenumeráre** s.f.] — V. **prenumăra.**

PRENÚME, *prenume*, s.n. Nume care se dă unui om la naștere și care distinge pe fiecare dintre membrii aceleiași familii; nume de botez. — Din fr. **prénom,** lat. **praenomen** (după *nume).*

PRENUMERÁNT, *prenumeranți,* s.m. (Ieșit din uz) Abonat la o publicație periodică sau la o carte încă netipărită; *p. ext.* persoană care contribuie la o listă de subscripție. — Din lat. **praenumerans, -ntis.**

PRENUMERÁRE s.f. v. **prenumărare.**

PRENUPȚIÁL, -Ă, *prenupțiali, -e,* adj. Prealabil căsătoriei. ✧ *Certificat prenupțial* = certificat medical care atestă că viitorii soți sunt apți pentru căsătorie. ✧ *Contract prenupțial* = contract între viitorii soți prin care se stabilește de comun acord modul de delimitare a bunurilor proprii fiecăruia dintre ei. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **prénuptial.**

PREOBRAJÉNIE s.f. (Pop.) Sărbătoare religioasă ortodoxă ținută la 6 august; Schimbarea la Față a Domnului. [Pr.: *pre-o-*] — Din sl. **prĕobraženije.**

PREOCUPÁ, *preocúp,* vb. I. **1.** Tranz. (Despre idei, sentimente etc.) A pune stăpânire pe cineva, a domina, a absorbi; *p. ext.* a neliniști, a frământa, a îngrijora. **2.** Refl. A se interesa îndeaproape, a purta de grijă (de cineva sau de ceva). ✦ Tranz. A deștepta interesul; a interesa, a atrage. [Pr.: *pre-o-*] — Din fr. **préoccuper,** lat. **praeoccupare.**

PREOCUPÁRE, *preocupări,* s.f. Faptul de *a (se) preocupa;* preocupație. [Pr.: *pre-o-*] — V. **preocupa.**

PREOCUPÁT, -Ă, *preocupați, -te,* adj. Absorbit de gânduri, de griji; îngândurat. [Pr.: *pre-o-*] — V. **preocupa.**

PREOCUPÁȚIE, *preocupații,* s.f. (Înv.) Preocupare. [Pr.: *pre-o-*] — Din fr. **préoccupation.**

PREOLÍMPIC, -Ă, *preolimpici, -ce,* adj. Care precedă jocurile olimpice, anterior acestor jocuri. [Pr.: *pre-o-*] — **Pre[1]-** + **olimpic.**

PREOPERATÓRIU, -IE, *preoperatorii,* adj. Care precedă o operație chirurgicală. [Pr.: *pre-o-*] — Din fr. **préopératoire.**

PREOPINÁ, *preopinez,* vb. I. Intranz. (Rar) A lua atitudine, a opina (înaintea altora). [Pr.: *pre-o-*] — Din fr. **préopiner.**

PREOPINÉNT, -Ă, *preopinenți, -te,* s.m. și f. Persoană care emite o părere, afirmă ceva înaintea alteia; antevorbitor; *p. ext.* adversar de opinii. [Pr.: *pre-o-*] — Din fr. **préopinant.**

PREORĂȘENÉSC, -EÁSCĂ, *preorășenești,* adj. Care se află în jurul orașului, la intrarea în oraș. [Pr.: *pre-o-*] — **Pre[1]-** + **orășenesc.**

PRÉOT, *preoți,* s.m. (În majoritatea religiilor primitive sau superioare) Persoană care oficiază cultul religios, fiind, în această postură, mijlocitor între om și divinitate și reprezentând pe semenii săi în sfera sacrului, fără a o perturba; popă. ✦ Fig. Persoană care slujește un ideal, o învățătură; apostol. ✧ *Mare preot* = conducătorul suprem al cultului (la vechii evrei, egipteni etc.). — Lat. **presbiterum.**

PREOTEÁSĂ, *preotese,* s.f. **1.** Soție de preot. **2.** Femeie care îndeplinea în Antichitate funcții sacerdotale. [Pr.: *pre-o-*] — **Preot** + suf. *-easă.*

PREOTEȘÍCĂ, *preoteșici,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *preoteasă* (**1**); preoteasă tânără. [Pr.: *pre-o-*] — **Preoteasă** + suf. *-ică.*

PREOȚÉSC, -EASCĂ, *preoțești,* adj. Care aparține preotului, referitor la preot; popesc. [Pr.: *pre-o-*] — **Preot** + *-esc.*

PREOȚÉȘTE adv. În felul preoților, ca preoții; popește. [Pr.: *pre-o-*] — **Preot** + suf. *-ește.*

PREOȚÍ, *preoțesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) face preot; a (se) popi, a (se) hirotonisi. **2.** Intranz. (Înv.) A exercita funcția de preot; a păstori. [Pr.: *pre-o-*] — Din **preot.**

PREOȚÍE s.f. **1.** Calitatea, demnitatea, funcția de preot; popie. **2.** (Înv.; cu sens colectiv) Preoțime. [Pr.: *pre-o-*] — **Preot** + suf. *-ie.*

PREOȚÍME s.f. Tagma preoților; mulțime de preoți, totalitatea preoților. [Pr.: *pre-o-*] — **Preot** + suf. *-ime.*

PREPALATÁL, -Ă, *prepalatali, -e,* adj. (Fon.; despre consoane) Care se articulează în partea anterioară a palatului. ✦ (Substantivat, f.) Sunet prepalatal; *spec.* consoană nazală. — Din fr. **prépalatal.**

PREPARÁ, *prepár,* vb. I. **1.** Tranz. A pregăti din timp ceva, a face ca ceva să fie gata (în vederea unei acțiuni sau a unei prelucrări ulterioare). ✦ Refl. A fi pe punctul de a…, a fi gata să… **2.** Tranz. și refl. A (se) pregăti în vederea unui examen, a unei activități; a învăța temeinic. **3.** Tranz. A preveni pe cineva asupra unui eveniment, a anunța pe ocolite, cu menajamente. **4.** Tranz. A găti (mâncare). — Din fr. **préparer,** lat. **praeparare.**

PREPARANDIÁL, -Ă, *preparandiali, -e,* adj. (Înv.) Privitor la preparandie, care ține de peparandie. [Pr.: *-di-al*] — **Preparandie** + suf. *-al.*

PREPARÁNDIE, *preparandii,* s.f. (Înv.) Școală pentru pregătirea învățătorilor; școală normală. — Din germ. **Präparandie.**

PREPARANDÍST, *preparandiști,* s.m. (Înv.) Elev sau absolvent al unei preparandii. — **Preparandie** + suf. *-ist.*

PREPARÁRE, *preparări,* s.f. Acțiunea de *a (se) prepara* și rezultatul ei; pregătire. — V. **prepara.**

PREPARÁT[1], *preparate,* s.n. Faptul de *a (se) prepara;* (concr.) produs (mai ales alimentar) rezultat dintr-o operație de preparare. — V. **prepara.**

PREPARÁT[2], -Ă, *preparați, -te,* adj. Care a fost pregătit. ✦ Meditat. — V. **prepara.**

PREPARATÍVE s.f. pl. Pregătiri speciale făcute în vederea unei acțiuni; acțiune premergătoare. — Din fr. **préparatifs.**

PREPARATÓR, -OÁRE, *preparatori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care pregătește ceva, care servește pentru pregătire; care instruiește (pentru a forma cadre calificate); pregătitor. **2.** S.m. și f. Persoană care prelucrează anumite materiale pentru a obține un produs. **3.** S.m. și f. Membru al corpului didactic universitar care ocupă prima treaptă din ierarhia învățământului superior. **4.** S.m. și f. Persoană care dă lecții particulare unui elev; meditator. — **Prepara** + suf. *-tor.* Cf. fr. p r é p a r a t e u r.

PREPARÁȚIE, *preparații,* s.f. (Înv.) **1.** Preparare, pregătire în vederea unei acțiuni. **2.** Prepararea unui produs (pentru a servi unor cercetări). **3.** Meditație. [Var.: **preparațiúne** s.f.] — Din fr. **préparation,** lat. **praeparatio, -onis.**

PREPARAȚIÚNE s.f. v. **preparație.**

PREPELEÁC, *prepelece*, s.n. **1.** Par cu crăcane scurte, înfipt în pământ, în care se pun, la țară, oalele spălate ca să se scurgă sau de care se atârnă diferite obiecte. ✧ Expr. *A fi gol prepeleac* = a fi sărac, neîmbrăcat. *Cu mustățile în prepeleac* = cu mustățile răsucite și întoarse în sus, în furculiță. **2.** Prăjină cu crăcane sau ansamblu de prăjini pe care se clădesc căpițele. ✦ Căpiță clădită pe o astfel de prăjină. **3.** Scară rudimentară formată dintr-un stâlp prin care sunt trecute cuie lungi de lemn, care servesc drept trepte. [Pl. și: (m.) *prepeleci.* — Var.: **prepeleág** s.n.] — Et. nec.

PREPELEÁG s.n. v. **prepeleac.**

PREPELICÁR, *prepelicari,* s.m. Rasă de câini de vânătoare de talie mare, cu urechile lăsate în jos, folosită pentru vânatul mic; brac[1]. — **Prepeliță** + suf. *-ar.* Cf. sb. p r e p e l i c a r.

PRÉPELIȚĂ, *prepelițe,* s.f. Pasăre migratoare de câmpie din ordinul galinaceelor, de culoare brună, cu dungi pe spate, care se vânează pentru carnea ei gustoasă; pitpalac *(Coturnix coturnix).* [Acc. și: *prepelíță*] — Din bg., sb. **prepelica.**

PREPELIȚÓI, *prepeliței,* s.m. (Reg.) Bărbățușul prepeliței. — **Prepeliță** + suf. *-oi.*

PREPONDERÁ, pers. 3 *preponderează,* vb. I. Intranz. (Livr.) A fi preponderent; a precumpăni, a predomina. — Din fr. **prépondérer,** lat. **praeponderare.**

PREPONDERÁNT, -Ă adj. v. **preponderent.**

PREPONDERÁNȚĂ s.f. v. **preponderență.**

PREPONDERÉNT, -Ă, *preponderenți, -te,* adj. Care întrece, domină în cantitate, în greutate; superior ca importanță, ca valoare; precumpănitor, dominant. [Var.: **preponderánt, -ă** adj.] — Din fr. **prépondérant.**

PREPONDERÉNȚĂ, *preponderențe,* s.f. Însușirea de a fi preponderent; superioritate în număr, în greutate, în importanță; precumpănire, predominare. [Var.: **preponderánță** s.f.] — Din fr. **prépondérance,** it. **preponderanza.**

PREPOTÉNT, -Ă, *prepotenți, -te,* adj. (Rar) Puternic, autoritar, foarte influent. — Din lat. **praepotens, -ntis.**

PREPOTÉNȚĂ, *prepotențe,* s.f. (Rar) Putere mare, autoritate preponderentă. — Din fr. **prépotence,** lat. **praepotentia.**

PREPOTRIVÍRE, *prepotriviri,* s.f. Operație de ajustare a formei pentru tipar înalt înainte de a fi introdusă în mașina de tipar pentru potrivire. — **Pre^{1}-** + **potrivire.**

PREPÓZIT, *prepoziți,* s.m. (În ierarhia Bisericii catolice) Cleric de rang înalt care îndeplinește o funcție administrativă importantă. — Din lat. **praepositus** „cap", „șef".

PREPOZITÍV, -Ă, *prepozitivi, -e*, adj. (Despre un cuvânt, o particulă) Care se pune înaintea altui cuvânt. — Din fr. **prépositif.**

PREPOZÍȚIE, *prepoziții,* s.f. Parte de vorbire neflexibilă care exprimă raporturi sintactie de dependență între părțile unei propoziții. [Var.: **prepozițiúne** s.f.] — Din fr. **préposition,** lat. **praepositio.**

PREPOZIȚIONÁL, -Ă, *prepoziționali, -e,* adj. (Despre anumite construcții gramaticale) Format cu o prepoziție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **prépositionnel.**

PREPOZIȚIÚNE s.f. v. **prepoziție.**

PREPRÍNT, *preprinturi,* s.n. Lucrare multiplicată, difuzată separat (înainte de a apărea într-o publicație, de a fi tipărită). — Din engl. **preprint.**

PREPÚNE, *prepún,* vb. III. Tranz. **1.** (Pop.) A bănui pe cineva sau ceva, a suspecta; a presupune ceva. ✦ A prevesti. **2.** (Rar) A însărcina pe cineva cu o funcție; a propune într-o funcție. — Lat. **praeponere** (după *pune).*

PREPÚNERE, *prepuneri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a prepune.* — V. **prepune.**

PREPÚS^{1}, *prepusuri,* s.n. (Pop.) Bănuială, presupunere; suspiciune. — V. **prepune.**

PREPÚS^{2}, -Ă, *prepuși, -se,* adj., s.m. **1.** Adj. Adăugat, pus înainte; pus mai mare peste… **2.** Adj. (Pop.) Bănuit, suspectat. **3.** S.m. (Jur.) Persoană care efectuează acte juridice sau îndeplinește o funcție după directivele și sub controlul altei persoane. — V. **prepune.**

PREPÚȚ, *prepuțuri,* s.n. Cută a pielii care acoperă partea anterioară a penisului. [Var.: **prepúțiu** s.n.] — Din lat. **praeputium,** fr. **prépuce.**

PREPÚȚIU s.n. v. **prepuț.**

PRERAFAELÍSM s.n. v. **prerafaelitism.**

PRERAFAELÍT, -Ă, *prerafaeliți, -te,* adj., s.m. și f. (Adept) al prerafaelitismului. [Pr.: *-fa-e-*] — Din fr. **préraphaélite.**

PRERAFAELITÍSM s.n. Curent artistic apărut în Anglia la mijlocul sec. XIX care, pornind de la ideea că apogeul picturii este reprezentat de înaintașii lui Rafael, a militat pentru o artă de rafinament, antiacademică, paseistă, literaturizantă, ezoterică, moralizatoare. [Pr.: *-fa-e-*. — Var.: **prerafaelísm** s.n.] — Din fr. **préraphaélitisme.**

PREREPARTIZÁRE, *prerepartizări,* s.f. Repartizare prealabilă care se poate definitiva ulterior. — **Pre^{1}-** + **repartizare.**

PREREVOLUȚIONÁR, -Ă, *prerevoluționari, -e,* adj. Care a existat, a fost, s-a întâmplat înainte de o revoluție; care caracterizează perioada dinaintea unei revoluții. [Pr.: *-ți-o-*] — **Pre^{1}-** + **revoluționar.**

PRERÍE, *prerii,* s.f. Asociație vegetală formată din ierburi, caracteristică pentru unele regiuni ale Americii de Nord; regiune de stepă care cuprinde o asemenea vegetație. — Din fr. **prairie.**

PREROGATÍVĂ, *prerogative,* s.f. Împuternicire, privilegiu acordat în exclusivitate șefului unui stat sau unui demnitar. — Din fr. **prérogative,** lat. **praerogativa.**

PREROMÁN, -Ă, *preromani, -e,* adj. Care a existat înainte de apariția romanilor, care aparține acestei perioade. — **Pre^{1}-** + **roman.**

PREROMÁNTIC, -Ă, *preromantici, -ce,* adj. Care aparține preromantismului, privitor la preromantism. — Din fr. **préromantique.**

PREROMANTÍSM s.n. Curent literar și artistic din sec. XVIII, anterior romantismului, care se caracterizează prin respingerea canoanelor clasicismului, prin adoptarea cultului sensibilității și al naturii, prin gustul pentru pitoresc și exotic etc. — Din fr. **préromantisme.**

PRESÁ, *presez,* vb. I. Tranz. **1.** A exercita o presiune asupra unui material, obiect, pentru a-i reduce volumul, a-i da o anumită formă, a extrage lichidul din el etc. ✦ A apăsa. **2.** Fig. A constrânge o persoană să acționeze într-un anumit fel. — Din fr. **presser.**

PRESÁJ s.n. (Rar) Presare. — Din fr. **pressage.**

PRESÁNT, -Ă, *presanți, -te,* adj. Care exercită o presiune. ✦ Fig. Care impune o rezolvare imediată, care nu poate fi amânat; urgent, grabnic. — Din fr. **pressant.**

PRESÁRE, *presări,* s.f. Acțiunea de *a presa* și rezultatul ei; presat^{1}. — V. **presa.**

PRESÁT^{1} s.n. Presare. — V. **presa.**

PRESÁT^{2}, -Ă, *presați, -te,* adj. Care a fost supus unei presiuni, care a fost comprimat, îndesat. — V. **presa.**

PRESATÓR, -OARE, *presatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Muncitor specializat în presarea materialelor. — **Presa** + suf. *-tor.*

PRÉSĂ, (**I**) *prese,* s.f. **I.** Dispozitiv, unealtă, mașină cu care se execută operația de presare a unui material, obiect. ✦ Spec. Mașină tipografică simplă care tipărește prin presarea hârtiei pe un zaț acoperit de cerneală. **II.** Totalitatea publicațiilor cotidiene și periodice (ziare, reviste etc.) prin care se realizează informarea publică. ✦ Activitatea sau profesia de gazetar, de publicist; gazetărie, publicistică. ✦ (Concr.) Gazetari, ziariști. ✧ Expl. *A avea presă bună* (sau *proastă)* = a se bucura de o apreciere bună (sau rea), a avea o reputație bună (sau proastă). — Din fr. **presse.**

PRESĂDÍ, *presădesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A răsădi. — Din sl. **prĕsaditi.**

PRESĂDÍRE, *presădiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a presădi* și rezultatul ei. — V. **presădi.**

PRESĂDÍT, -Ă, *presădiți, -te,* adj. (Pop.; despre plante, răsaduri) Răsădit. — V. **presădi.**

PRESĂRÁ, *presár,* vb. I. Tranz. A împrăștia peste ceva, a arunca ici-colo câte puțină sare, făină, nisip etc.; *p. gener.* a împrăștia, a răspândi, a risipi. — **Pre^{2}** + **săra.**

PRESĂRÁRE, *presărări,* s.f. Acțiunea de *a presăra* și rezultatul ei. — V. **presăra.**

PRESĂRÁT s.n. Faptul de *a presăra*. — V. **presăra.**

PRESĂRĂTÚRĂ, *presărături,* s.f. (Rar) Ceea ce se presară peste ceva. — **Presăra** + suf. *-ătură.*

PRESCHIMBÁ, *preschímb,* vb. I. **1.** Tranz. A ceda un lucru în locul altuia (cam de aceeași valoare); a face schimb. **2.** Tranz. și refl. A (se) transforma, a (se) schimba. — **Pre^{2}** + **schimba.**

PRESCHIMBÁRE, *preschimbări,* s.f. Faptul de *a (se) preschimba.* — V. **preschimba.**

PRESCHIMBÁT, -Ă, *preschimbați, -te,* adj. Transformat, modificat. — V. **preschimba.**

PRESCRÍE, *prescríu,* vb. III. **1.** Tranz. A indica, a arăta; *spec.* a recomanda medicamentele sau tratamentul de care are nevoie un bolnav. **2.** Tranz. A stabili cu precizie ceea ce trebuie făcut; a dispune, a hotărî. **3.** Refl. pas. (Despre pedepse penale, drepturi de proprietate etc.) A se stinge, a înceta prin prescripție (**2**); a-și pierde valabilitatea. **4.** Tranz. (Înv.) A transcrie un text. — Din fr. **prescrire** (după *scrie).*

PRESCRÍERE, *prescrieri,* s.f. Acțiunea de *a prescrie* și rezultatul ei. — V. **prescrie.**

PRESCRÍPT, *prescripte,* s.n. (Înv.) Prescripție (**1**). — Din lat. **praescriptum.**

PRESCRIPTÍBIL, -Ă, *prescriptibili, -e,* adj. (Jur.) Care se poate prescrie, care este supus prescripției. — Din fr. **prescriptible.**

PRESCRIPTIBILITÁTE s.f. Însușirea sau starea de a fi prescriptibil. — Din fr. **prescriptibilité.**

PRESCRÍPȚIE, *prescripții,* s.f. **1.** Obligație, dispoziție, prevedere (impusă printr-o lege, printr-un regulament etc.); prescript. ✦ Instrucțiuni scrise cuprinzând condițiile tehnice care trebuie respectate la proiectarea, verificarea sau executarea unui sistem tehnic. **2.** Stingere a unui drept la acțiune sau la executarea unei hotărâri prin neexercitarea lui în termenul prevăzut de lege sau dobândirea dreptului de proprietate asupra unui lucru prin posesia lui cu bună-credință un anumit timp. **3.** (Rar) Recomandație dată de medic unui bolnav (printr-o rețetă); recomandație de folosire a unui medicament; *p. ext.* rețetă. — Din fr. **prescription,** lat. **praescriptio.**

PRESCRÍS, -Ă, *prescrișì, -se,* adj. **1.** (Despre pedepse penale, drepturi de proprietate etc.) Care și-a pierdut valabilitatea prin prescripție. **2.** Care a fost indicat într-un tratament medical. — V. **prescrie.**

PRESCÚRĂ, *prescuri,* s.f. Pâinișoară rotundă sau în formă de cruce, făcută din aluat dospit, folosită în ritualul creștin ortodox pentru pregătirea împărtășaniei și a anafurei. [Acc. și: *préscură*] — Din sl. **proskura.**

PRESCURÍȚĂ, *prescurițe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze dispuse în rozetă, cu flori albe-gălbui *(Sempervivum soboliferum).* — **Prescură** + suf. *-iță.*

PRESCURTÁ, *prescurtez,* vb. I. Tranz. A reduce dimensiunile unui text; a scurta un cuvânt, un titlu etc., a abrevia. — **Pre^{2}** + **scurt.**

PRESCURTÁRE, *prescurtări,* s.f. Acțiunea de *a prescurta* și rezultatul ei; rezumare; abreviere. ✦ (Concr.) Cuvânt, titlu etc. abreviat. — V. **prescurta.**

PRESCURTÁT, -Ă, *prescurtați, -te,* adj. (Despre texte) Al cărui volum a fost redus; (despre cuvinte, titluri etc.) abreviat. — V. **prescurta.**

PRESEÍSMIC, -Ă, *preseismici, -ce,* adj. Care precedă mișcările seismice (**1**). [Pr.: *-se-is-*] — **Pre^{1}-** + **seismic.**

PRESELECTÁ, *preselectez,* vb. I. Tranz. A selecționa în prealabil. — **Pre^{1}-** + **selecta.**

PRESELECTÁRE, *preselectări,* s.f. Acțiunea de *a preselecta*. — V. **preselecta.**

PRESELECTÁT, -Ă, *preselectați, -te,* adj. Care a fost selecționat în prealabil. — V. **preselecta.**

PRESELECTÓR, *preselectoare,* s.n. **1.** Dispozitiv care pregătește schimbarea de viteză. **2.** Mecanism de comutație din ansamblul unui schimbător telefonic automat, cu preselecție directă, pentru fiecare abonat chemător. — Din fr. **présélecteur.**

PRESELÉCȚIE, *preselecții,* s.f. **1.** Selecționarea prealabilă printr-un examen, înainte de selecția definitivă; (rar) preselecționare. **2.** Căutare a unui selector într-o instalație telefonică automată cu grupări de selectare. — Din fr. **présélection.**

PRESELECȚIONÁRE, *preselecționări,* s.f. (Rar) Preselecție (**1**). [Pr.: *-ți-o-*] — **Pre^{1}-** + **selecționare.**

PRÉSEN s.n. v. **presenă.**

PRÉSENĂ, *presene,* s.f. (Reg.) Cureaua hamului care trece pe sub pieptul calului. [Var.: **présen** s.n., **preásenă** s.f.] — Din sb. **prsina.**

PRESENTIMÉNT, *presentimente,* s.n. Presimțire. — Din fr. **pressentiment.**

PRESÉRIE, *preserii,* s.f. Cantitate de bunuri realizată în număr limitat înainte de producția în serie. — Din fr. **présérie.**

PRESESIÚNE, *presesiuni,* s.f. Perioadă în care se dau examene înaintea sesiunii propriu-zise. — **Pre^{1}-** + **sesiune.**

PRESETÚPĂ, *presetupe,* s.f. Presgarnitură. — Din fr. **presse-étoupe.**

PRESEZÓN, *presezoane,* s.n. (În turism) Perioadă dinaintea sezonului de referință. — **Pre[1]-** + **sezon.**

PRESGARNITÚRĂ, *presgarnituri,* s.f. Garnitură de etanșare a unui organ mobil al unei mașini. — Din fr. **presse-garniture.**

PRESIMȚĂMÂNT, *presimțăminte,* s.n. (Înv.) Presimțire. — **Presimți** + suf. *-ământ* (după fr. *pressentiment).*

PRESIMȚÍ, *presímt*, vb. IV. Tranz. A simți dinainte, vag și instinctiv, ceea ce urmează să se întâmple. — **Pre[1]-** + **simți** (după fr. *pressentir*).

PRESIMȚÍRE, *presimțiri,* s.f. Faptul de *a presimți;* sentiment vag și instinctiv pe care îl are cineva față de cele ce se vor întâmpla; presentiment, presimțământ. — V. **presimți.**

PRÉSING s.n. Tactică prin care fiecare component al unei echipe sportive aflate în apărare își supraveghează în permanență adversarul direct, pentru a-i anihila acțiunile ofensive. — Din engl. **pressing.**

PRESÍSTOLĂ, *presistole,* s.f. (Med.) Fază din diastolă care precedă sistola. — Din fr. **présystole.**

PRESIÚNE, *presiuni,* s.f. **1.** Forță care apasă (uniform și perpendicular) pe unitatea de suprafață a unui corp; mărime fizică egală cu raportul dintre valoarea acestei forțe și aria suprafeței corpului respectiv; apăsare. ✧ *Presiune atmosferică* = presiune pe care o exercită atmosfera asupra suprafeței Pământului și a corpurilor situate pe ea. **2.** (În sintagma) *Presiune arterială* = tensiune arterială. **3.** (Bot.; în sintagma) *Presiune radiculară* = presiune din celulele vii ale rădăcinii care împinge apa în rădăcină și tulpină. **4.** Fig. Constrângere (morală, economică, politică, socială) exercitată asupra cuiva. ✧ *Grup de presiune* = grup de interese al cărui scop este influențarea factorilor decizionali politici. ✦ (Rar) Stare de apăsare sufletească. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **pression.**

PRESOCIALÍST, -Ă, *presocialiști, -ste,* adj. Care este anterior socialismului. [Pr.: *-ci-a-*] — **Pre[1]-** + **socialist.**

PRESOCRÁTIC, -Ă, *presocratici, -ce,* adj., s.m. pl. **1.** Adj. Anterior lui Socrate. **2.** S.m. pl. Gânditori greci dinaintea lui Socrate care au fost preocupați îndeosebi de natura realității fizice. — Din fr. **présocratique,** engl. **pre-Socratic.**

PRESOPUNCTÚRĂ s.f. Ansamblu de tehnici medicale alternative (de origine asiatică) care constă în masarea și presarea unor puncte ale tegumentelor considerate ca având o legătură energetică cu diverse organe ale corpului. [Var.: **presupunctúră** s.f.] — **Pres**[iune] + [acu]**punctură.**

PRESÓR, -OÁRE, *presori, -oare,* s.n., s.m. și f. **1.** S.n. Tijă verticală cu picioruș care ține presat materialul pe placa mașinii de cusut. **2.** (Rar) S.m. și f. Persoană specializată în prelucrarea materialelor cu ajutorul presei. — Din fr. **presseur.**

PRESORECEPTÓR, *presoreceptori,* s.m. (Fiziol.) Terminație nervoasă din pereții vaselor sangvine, sensibilă la modificările de presiune din aceste vase. — **Presiune** + **receptor.**

PRESORTÁRE, *presortări,* s.f. Sortare prealabilă în vederea sporirii calității în sortarea propriu-zisă. — **Pre[1]-** + **sortare.**

PRESOSTÁT, *presostate,* s.n. Aparat pentru măsurarea și controlul presiunii unui fluid dintr-o încăpere închisă. — Din fr. **pressostat.**

PRESPÁN s.n. v. **presșpan.**

PRESPAPIÉR, *prespapieuri,* s.n. Obiect greu care se așază peste hârtiile în lucru de pe un birou, pentru a le împiedica să se împrăștie. — Din fr. **presse-papiers.**

PRESPĂLÁRE, *prespălări,* s.f. Spălare prealabilă în scopul ameliorării spălării propriu-zise. — **Pre[1]-** + **spălare.**

PRESȘPÁN, *presșpanuri,* s.n. Carton fabricat din mai multe straturi de celuloză, impregnat cu ulei sau cu lac și satinat, care se folosește ca izolant în electrotehnică, în poligrafie etc. [Var.: **prespán** s.n.] — Din fr. **presspahn,** germ. **Presspan.**

PRESTÁ, *prestez,* vb.I. Tranz. A îndeplini o muncă, a desfășura o activitate; a face, a executa, a furniza un serviciu. ✧ Expr. *A presta (un) jurământ* = a depune un jurământ (în condițiile prevăzute de lege). — Din lat. **praestare.**

PRESTABILÍ, *prestabilesc,* vb. IV. Tranz. A fixa, a stabili dinainte, cu anticipație. — **Pre[1]-** + **stabili** (după fr. *préétablir).*

PRESTABILÍT, -Ă, *prestabiliți, -te,* adj. Stabilit, fixat dinainte, cu anticipație. — V. **prestabili.**

PRESTÁNȚĂ s.f. Ținută, înfățișare, atitudine impunătoare, demnă. — Din fr. **prestance.**

PRESTÁRE, *prestări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a presta* și rezultatul ei; prestație (**1**). **2.** (În sintagma) *Prestarea jurământului* = depunere a jurământului în condițiile prevăzute de lege (sau de uz). — V. **presta.**

PRESTATÁL, -Ă, *prestatali, -e,* adj. Care este anterior formării statului. — **Pre[1]-** + **statal.**

PRESTATÓR, -OÁRE, *prestatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană, întreprindere) care prestează o muncă, o activitate. — **Presta** + suf. *-tor.*

PRESTÁȚIE, *prestații,* s.f. **1.** Prestare. **2.** Formă de impozit constând în efectuarea unor munci sau în predarea unor produse ori a unor sume de bani, pentru realizarea unor lucrări de interes public etc.; muncă, produse, bani care constituie această formă de impozit. [Var.: **prestațiúne** s.f.] — Din fr. **prestation,** lat. **praestatio, -onis.**

PRESTAȚIÚNE s.f. v. **prestație.**

PRESTELÁR, -Ă, *prestelari, -e,* adj. (Astron.) Care a existat înainte de a fi luat naștere stelele. — Din fr. **préstellaire,** engl. **prestellar.**

PRESTÉȚĂ s.f. (Franțuzism) Promptitudine. — Din fr. **prestesse.**

PRESTIDIGITATÓR, *prestidigitatori,* s.m. **1.** Specialist în prestidigitație (care dă reprezentații publice); scamator. **2.** Fig. Persoană care posedă o mare agilitate a mâinilor. — Din fr. **prestidigitateur.**

PRESTIDIGITÁȚIE s.f. Arta și tehnica de a produce iluzii (optice) prin rapiditatea și agilitatea mișcărilor mâinilor; scamatorie. — Din fr. **prestidigitation.**

PRESTIGIÓS, -OÁSĂ, *prestigioși, -oase,* adj. Care are prestigiu (**1**); care se impune prin valoare, frumusețe, mărime etc. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **prestigieux.**

PRESTÍGIU s.n. **1.** Autoritate morală, considerație, influență de care se bucură cineva sau ceva datorită calităților, cunoștințelor, talentului etc.; vază, importanță. ✧ Loc. adj. *De prestigiu* = care onorează, care aduce glorie, considerație; important, valoros. **2.** (Rar) Strălucire, farmec, atracție. — Din fr. **prestige.**

PRESTÍSSIMO adv. (Muz.; indică modul de execuție) În tempo foarte rapid. ✦ (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziție muzicală concepută în această mișcare. — Cuv. it.

PRÉSTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo rapid. ✦ (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziție muzicală concepută în această mișcare. — Cuv. it.

PRESTÓL s.n. v. **pristol.**

PRESUPOZÍȚIE, *presupoziții,* s.f. Presupunere. — Din fr. **présupposition.**

PRESUPUNCTÚRĂ s.f. v. **presopunctură.**

PRESUPÚNE, *presupún,* vb. III. Tranz. **1.** A admite în mod prealabil (și provizoriu) că ceva este posibil, real, adevărat; a fi de părere, a crede, a socoti; a bănui. **2.** A avea ca premisă existența prealabilă a unui lucru, a fi condiționat de…; a implica. — **Pre[1]-** + **supune** (după fr. *présupposer).*

PRESUPÚNERE, *presupuneri,* s.f. Faptul de *a presupune;* ceea ce este admis în mod prealabil drept posibil, real, adevărat; supoziție, ipoteză, presupus, presupoziție. — V. **presupune.**

PRESUPÚS[1], *presupusuri,* s.n. (Pop. și fam.) Presupunere. — V. **presupune.**

PRESUPÚS[2], -Ă, *presupuși, -se*, adj. Prezumtiv. — V. **presupune.**

PRÉSUR, *presuri,* s.m. Bărbătușul presurei. — Din **presură** (derivat regresiv).

PRÉSURĂ[1], *presuri,* s.f. Gen de păsări (cântătoare) migratoare, de mărimea unei vrăbii, cu ciocul scurt și gros, cu coada lungă și bifurcată, cu spatele brun și dungat *(Emberiza);* pasăre care face parte din acest gen. — Et. nec.

PRESÚRĂ[2] s.f. Cheag (folosit la coagularea laptelui). — Din fr. **présure.**

PRESURIZÁ, *presurizez,* vb. I. Tranz. A menține o presiune normală într-o incintă etanșă; a menține o anumită presiune în elementele ermetic închise ale unui sistem cu scopul de a-i mări rezistența mecanică. — Din **pressuriser.**

PRESURIZÁRE, *presurizări,* s.f. Faptul de *a presuriza* — V. **presuriza.**

PRESURIZÁT, -Ă, *presurizați, -te,* adj. (Despre incinte etanșe) În care este menținută o presiune normală. — V. **presuriza.**

PRESURIZATÓR, *presurizatoare,* s.n. Instalație de presurizare. — **Presuriza** + suf. *-tor.*

PRESÚS adv. (În loc. adv.) *Mai presus de* (sau *decât)…* = mai mult, mai mare, mai important decât… — **Pre[2]** + **sus.**

PRESVÍTERĂ s.f. v. **prezbiteră.**

PREȘ, *preșuri,* s.n. Covor lung și îngust care se așterne pe jos în încăperile sau pe scările unei clădiri. ✧ Expr. (Fam.) *A duce* (pe cineva) *cu preșul* = a păcăli, a înșela, a purta (pe cineva) cu vorba. ✦ Covoraș pentru șters talpa încălțămintei la intrarea într-o casă. — Et. nec.

PREȘCOLÁR, -Ă, *preșcolari, -e,* adj. Care nu a atins încă vârsta de școală; care se referă la educația, învățământul copiilor sub această vârstă, care aparține acestora. ✦ (Substantivat) Copil care nu a atins vârsta școlară. — **Pre[1]-** + **școlar** (după fr. *préscolaire*).

PREȘEDÍNTE, -Ă, *președinți, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care conduce un organ de stat, o instituție, o organizație de stat, o asociație; persoană care prezidează o adunare, o dezbatere, o comisie etc.; prezident. **2.** Denumire oficială dată șefului de stat al unor republici. — Din fr. **président,** lat. **praesidens, -ntis** (după *ședea).*

PREȘEDINȚIÁL, -Ă, *președințiali, -e,* adj. Care aparține unui președinte, care emană de la președinte; prezidențial. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **présidentiel** (după *președinte).*

PREȘEDINȚÍE s.f. Funcția și activitatea de conducere a președintelui; perioada de activitate a unui președinte; *p. ext.* sediu unde își exercită funcția președintele și serviciile în subordine; prezidență. — **Președinte** + suf. *-ie.*

PREȘPÁN s.n. v. **presșpan.**

PREȘTÍ, *prestiu,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A prevedea (**1**). — **Pre[1]-** + **ști.**

PREȘTIÍNȚĂ s.f. Cunoaștere proprie lui Dumnezeu, în virtutea omniscienței sale, a actelor viitoare. ✦ P. ext. Cunoașterea evenimentelor viitoare prin mijloace misterioase, diferite de cele ale gândirii normale, care permit previziunea. — **Pre[1]-** + **știință** (după fr. *prescience).*

PRETÁ, *pretez,* vb. I. Refl. **1.** A consimți să facă ceva incorect sau care este sub demnitatea sa. **2.** A se potrivi la…, a fi bun la… — Din fr. **prêter.**

PRETÁBIL, -Ă, *pretabili, -e,* adj. Care se pretează (**2**) la ceva. — Din fr. **prêtable.**

PRETĂBĂCÍRE, *pretăbăciri,* s.f. Tăbăcire prealabilă. — **Pre[1]-** + **tăbăcire.**

PRETCÁR, *pretcare,* s.n. (Reg.) Sfredel cu diametru mic, folosit în dulgherie. — **Pretcă** + suf. *-ar.*

PRÉTCĂ, *pretce,* s.f. (Reg.) Fiecare dintre bețișoarele care susțin fagurii, în interiorul stupului. [Var.: **preátcă** s.f.] — Din sb. **pritka.**

PRETENDÉNT, -Ă, *pretendenți, -te,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care tinde, aspiră la ceva, care cere, pretinde ceva. **2.** S.m. Bărbat care cere sau are intenția să ceară în căsătorie o femeie. — Din fr. **prétendant.**

PRETENSIONÁRE, *pretensionări,* s.f. Operație prin care se realizează o stare inițială de întindere sau de comprimare în materialul unei piese, înainte de aplicarea sarcinilor funcționale. [Pr.: *-si-o-*] — După engl. **pretension.**

PRETENSIONÁT, -Ă, *pretensionați, -te,* adj. Care a fost supus pretensionării. [Pr.: *-si-o-*] — Din **pretensionare.**

PRETÉNȚIE, *pretenții,* s.f. **1.** Revendicare a unui drept; drept pe care și-l revendică cineva. **2.** Convingere (nejustificată) pe care o are cineva despre meritele sale și cerința ca această convingere să fie împărtășită și de ceilalți; (la pl.) aere de superioritate, ifose. ✦ Intenție, dorință, năzuință ambițioasă. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără pretenții* = modest, potrivit (ca amploare, valoare etc.). **3.** Exigență. — Din fr. **prétention.**

PRETENȚIÓS, -OÁSĂ, *pretențioși, -oase,* adj. **1.** Care are pretenții multe sau mari, care așteaptă sau pretinde mult; exigent; *p. ext.* mofturos, capricios. **2.** Care vrea să dea impresia (nejustificată) de ceva deosebit, care vrea să pară sau crede despre sine mai mult decât este; plin de sine, încrezut. **3.** Care cere o atenție deosebită, însușiri speciale. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **prétentieux,** it. **pretenzioso.**

PRETENȚIOZITÁTE s.f. (Rar) Faptul de a avea pretenții exagerate. [Pr.: *-ți-o-*] — **Pretențiíos** + suf. *-itate.*

PRETERÍT, *preterite,* s.n. (Gram.) Timp verbal care exprimă în unele limbi o acțiune trecută (echivalând cu perfectul simplu sau imperfectul). — Din fr. **prétérit,** lat. **praeteritum.**

PRETERIȚIÚNE, *preteriținui,* s.f. Procedeu retoric prin care autorul atrage atenția că nu vrea să aducă în discuție un anumit lucru, despre care totuși vorbește. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **prétérition.**

PRETÉXT, *pretexte,* s.n. Motiv (neîntemeiat sau neadevărat) invocat ca justificare a unei acțiuni sau pentru a escamota un motiv real. ✧ Loc. conj. *Sub pretext că…* = pretinzând că… ✦ Impuls, stimulent. — Din fr. **prétexte.**

PRETEXTÁ, *pretextez,* vb. I. Tranz. A invoca un motiv (neîntemeiat sau neadevărat) pentru a justifica o acțiune, o atitudine; a se folosi de un pretext. — Din fr. **prétexter.**

PRETIMPURÍU, -ÍE, *pretimpurii,* adj. Care apare sau se întâmplă înainte de vreme sau prea devreme; prematur. — **Pre[1]-** + **timpuriu.**

PRETÍNDE, *pretínd,* vb. III. **1.** Tranz. A cere insistent un lucru; a reclama, a revendica. **2.** Tranz. și intranz. A susține, a afirma ceva cu tărie. ✦ Refl. A-și atribui o calitate, însușiri pe care nu le are; a-și aroga. **3.** Tranz. (Despre acțiuni, realizări) A avea nevoie de…, a impune ca o necesitate; a necesita. — Din fr. **prétendre** (după *întinde).*

PRETÍNS, -Ă, *pretinși, -se,* adj. Care trece sau vrea să treacă drept altceva decât este în realitate; fals, aparent. — V. **pretinde.**

PRÉTOR, *pretori,* s.m. **1.** Magistrat roman cu înalte atribuții judiciare (și care adesea guverna o provincie romană). **2.** (În vechea armată) Persoană numită pe lângă marile unități militare, cu atribuții în poliția administrativă și judiciară în timp de război. **3.** (În vechea organizare administrativă a României) Reprezentant al conducerii centrale într-o plasă, având atribuții administrative și de poliție. — Din lat. **praetor, -oris.**

PRETORÁT, *pretorate,* s.n. (În vechea armată) Autoritate militară creată pe lângă marile unități, în timp de mobilizare și de război, cu atribuții în poliția administrativă și judiciară; sediul acestei instituții. — **Pretor** + suf. *-at.*

PRETORIÁN, -Ă, *pretorieni, -e,* adj., s.m. **1.** (La romani) Care aparține pretorului, privitor la pretor. ✧ *Gardă pretoriană* = unitate militară care constituia garda personală a pretorului (mai târziu a împăraților romani). *Provincie pretoriană* = provincie administrată de un pretor. **2.** S.m. Soldat roman din garda pretoriană. [Pr.: *-ri-an*] — Din lat. **praetorianus,** fr. **prétorien.**

PRETORIANÍSM s.n. Situație din vechea Romă în care pretorienii și soldații aveau o influență predominantă. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **prétorianisme.**

PRÉTORIȚĂ, *pretorițe,* s.f. Soția pretorului (**3**). — **Pretor** + suf. *-iță.*

PRETÓRIU, *pretorii,* s.n. **1.** (La romani) Reședința pretorului, sala în care pretorul își exercita funcțiile judecătorești. ✦ Loc într-o tabără romană unde era așezat cortul comandantului. **2.** (Înv.) Sală de judecată (în incinta unui tribunal); *p. gener.* tribunal. **3.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Sfat domnesc format din sfetnicii apropiați ai domnului. — Din lat. **praetorium,** fr. **prétoire.**

PRETÓRT, *pretorturi,* s.n. Semifabricat din lână obținut prin cardare, din care se obțin firele de țesut stofele. — **Pre[1]-** + **tort[1].**

PRETÚRĂ, *preturi,* s.f. (În vechea organizare administrativ-teritorială a României) Instituție în care își exercita funcția un pretor (**3**); serviciul pretorului; local unde funcționa acest serviciu. — Din lat. **praetura,** fr. **préture.**

PRETUTÍNDENEA adv. v. **pretutindeni.**

PRETUTÍNDENI adv. Peste tot, în toate părțile, în tot locul. [Var.: **pretutíndenea** adv.] — **Pre[2]** + **tutindeni** (înv. „peste tot" < lat.).

PREȚ, *prețuri,* s.n. **1.** Categorie economică reprezentând expresia bănească a valorii unei mărfi; sumă de bani pe care trebuie să o plătească cumpărătorul pentru achiziționarea unui produs sau pentru un serviciu. ✧ (În sintagmele) *Preț cu amănuntul* = prețul la care se vând către populație bunurile de consum, alimentare și nealimentare. *Preț de livrare* = prețul la nivelul căruia circulă produsele între unitățile producătoare. *Preț de producție* = prețul care înglobează costul produsului și beneficiul. *Preț al pieței* = prețul care se formează pe piață în urma fluctuației cererii și ofertei. *Preț mondial* = prețul unei mărfi pe piața mondială. ✧ Loc. adj. *De (mare) preț* = (foarte) valoros, prețios. ✧ Loc. adv. *Cu orice preț* = orice sacrificiu ar cere, oricât ar costa, cu orice risc. *Cu niciun preț* = pentru nimic în lume, în niciun caz. *Fără (de) preț* = **a)** sub valoarea reală; ieftin; **b)** de valoare foarte mare, neprețuit. ✧ Expr. *A ține la preț* = a nu reduce nimic din suma cerută la o vânzare. *A se învoi din preț* = a încheia o tranzacție căzând de acord asupra prețului. *A (nu) avea preț* = **a)** a (nu) se vinde cu mulți bani, a (nu) se cere; a (nu) avea trecere; **b)** a (nu) valora foarte mult. *A ajunge la preț* = a ajunge să fie căutat, apreciat. *A pune preț pe ceva* = a socoti că ceva este de mare valoare, a ține mult la ceva. *Preț (ca) de…* (sau *ca la…)* = un timp (cam) de…, o distanță, o valoare (de aproximativ…). ✦ Sumă încasată dintr-o vânzare. **2.** Ceea ce se dă cuiva sau primește cineva pentru o muncă prestată, pentru un serviciu făcut; plată, răsplată. ✧ Loc. prep. *Cu prețul…* = în schimbul…; cu sacrificiul…, cu riscul…, cu efortul… ✦ Tarif. **3.** Fig. Valoare, importanță, însemnătate. — Lat. **pretium.**

PREȚĂLUÍ, *prețăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A prețui, a evalua. — **Preț** + suf. *-ălui.*

PREȚĂLUÍRE, *prețăluiri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de *a prețălui;* evaluare, prețuire. — V. **prețălui.**

PREȚĂLUITÓR, *prețăluitori,* s.m. (Înv. și pop.) Prețuitor. [Pr.: *-lu-i-*] — **Prețălui** + suf. *-tor.*

PREȚIÓS, -OÁSĂ, *prețioși, -oase,* adj. **1.** Care are, reprezintă o mare valoare materială, spirituală, morală etc.; care este de mare preț, de mare importanță; scump. ✧ *Metal prețios* v. *metal. Piatră prețioasă.* v. *piatră.* ✦ Pe care cineva îl prețuiește, îl stimează, îl iubește mult **2.** De un rafinament exagerat, căutat; lipsit de simplitate și de naturalețe; afectat. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **précieux,** lat. **pretiosus,** it. **prezioso.**

PREȚIOZITÁTE, (**2**) *prețiozități,* s.f. (Rar) **1.** Faptul de a fi prețios (**2**), căutat, afectat; afectare. **2.** (La pl.) Vorbe, atitudini prețioase. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **préciosité.**

PREȚUÍ, *prețuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A stabili prețul unui bun (destinat vânzării), a-i determina valoarea în bani; a evalua, a prețălui. ✦ Intranz. A reprezenta o anumită valoare materială, a avea un anumit preț; a valora. ✧ Expr. *A ști cât prețuiește* (cineva sau ceva) = a aprecia la justa valoare (pe cineva sau ceva), a nu-și face iluzii (cu privire la cineva sau la ceva). **2.** A recunoaște importanța sau meritul cuiva sau a ceva, a lua în considerare, a pune mare preț pe…; a aprecia. ✦ Intranz. A avea valoare sau importanță (datorită calităților sale). — **Preț** + suf. *-ui.*

PREȚUÍRE s.f. Faptul de *a prețui* și rezultatul ei. — V. **prețui.**

PREȚUÍT, -Ă, *prețuiți, -te,* adj. (Despre oameni) Apreciat, stimat (pentru calitățile sale). — V. **prețui.**

PREȚUITÓR, -OÁRE, *prețuitori, -oare,* s.m. și f. Expert care evaluează un bun, indicând valoarea, prețul lui aproximativ; persoană care poate aprecia valoarea sau importanța unui lucru; prețăluitor. [Pr.: *-țu-i-*] — **Prețui** + suf. *-tor.*

PREUMÁN, -Ă, *preumani, -e,* adj. Care a existat înainte de apariția omului pe Pământ; care aparține acelei perioade. [Pr.: *pre-u-*] — Din fr. **préuhumain.**

PREUMBLÁ vb. I v. **plimba.**

PREUMBLÁRE s.f. v. **plimbare.**

PREUNIVERSITÁR, -Ă, *preuniversitari, -e,* adj. (Despre forme de învățământ) Care precedă universitatea. — Din fr. **préuniversitaire.**

PREURSÍ, *preursesc,* vb. IV. Tranz. (Rar). A predestina. — **Pre[1]-** + **ursi** (după fr. *prédestiner).*

PREUSCÁRE, *preuscări,* s.f. Uscare prealabilă. [Pr.: *pre-us-*] — **Pre[1]-** + **uscare.**

PREVALÁ, *prevalez,* vb. I. **1.** Intranz. A avea preponderență; a predomina. **2.** Refl. A se folosi de ceva, a face uz de ceva în vederea atingerii unui scop. — Din fr. **prévaloir,** lat. **praevalere.**

PREVALÁRE s.f. Faptul de *a (se) prevala.* — V. **prevala.**

PREVALÉNT, -Ă, *prevalenți, -te,* adj. (Livr.) De importanță majoră. ✦ Predominant. — Din lat. **praevalens, -tis,** engl. **praevalent.**

PREVALÉNȚĂ s.f. (Livr.) Prevalare. — Din engl. **prevalence.**

PREVARICÁ, *prevarichez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A contraveni prin rea-credință, abuz, fraudă de la îndatoririle și obligațiile de serviciu. — Din fr. **prévariquer.**

PREVARICATÓR, -OÁRE, *prevaricatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Livr.) (Persoană) care comite o prevaricațiune. — Din fr. **prévaricateur,** lat. **praevaricator.**

PREVARICAȚIÚNE, *prevaricațiuni,* s.f. (Livr.) Abatere de la îndatoririle de serviciu; abuz, delict comis de un funcționar aflat în exercițiul funcțiunii. ✦ Trădare a cauzei, a intereselor cuiva. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **prévarication,** lat. **praevaricatio, -onis.**

PREVĂZĂTÓR, -OÁRE, *prevăzători, -oare,* adj. Care ia din timp măsuri pentru a preîntâmpina unele neplăceri care i s-ar putea întâmpla, care știe să evite neplăcerile; care dovedește prudență; prudent, precaut. — **Pre[1]-** + **văzător** (după fr. *prévoyant).*

PREVĂZÚT, -Ă, *prevăzuți, -te,* adj. **1.** Care este dedus din fapte, fenomene, date etc. precedente. **2.** Care este prescris, specificat de o lege, de un regulament etc. **3.** Care este înzestrat cu cele necesare. — V. **prevedea.**

PREVEDEÁ, *prevăd,* vb. II. **1.** Tranz. A deduce (din fapte care precedă) evoluția evenimentelor viitoare; a avea intuiția celor ce urmează să se întâmple; a întrezări; a presimți. **2.** Tranz. (Despre legi, regulamente, îndrumări etc.) A specifica, a prescrie; a indica, a menționa. **3.** Tranz. A echipa, a înzestra pe cineva sau ceva cu cele necesare. **4.** Refl. (Înv. și reg.) A se vedea prin ceva; a se întrezări. ✦ A se oglindi, a se reflecta. — **Pre[1]-** + **vedea** (după fr. *prévoir).*

PREVEDÉRE, *prevederi,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) prevedea*. ✦ (Mai ales la pl.) Indicație, dispoziție dintr-un tratat, dintr-un act normativ etc. ✦ *Prevederi sociale* = ansamblu de măsuri privitoare la acordarea asistenței sociale unor persoane care și-au pierdut capacitatea de muncă sau minorilor rămași fără susținători. **2.** Prudență, precauție. — V. **prevedea.**

PREVENÍ, *previn,* vb. IV. Tranz. **1.** A atrage cuiva atenția asupra consecințelor (negative ale) unor acțiuni; a informa în prealabil; a avertiza, a prevesti. **2.** A lua măsuri de precauție pentru a înlătura ceva (neplăcut); a preîntâmpina. **3.** (Rar) A împlini dinainte dorințele cuiva. — Din fr. **prévenir,** lat. **praevenire.**

PREVENÍRE, *preveniri,* s.f. Acțiunea de *a preveni*. — V. **preveni.**

PREVENÍT, -Ă, *prevenițI, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care a fost avertizat, încunoștiințat. **2.** S.m. și f. (Jur.) Persoană aflată în arest preventiv. — V. **preveni.**

PREVENITÓR, -OÁRE, *prevenitori, -oare,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care este îndatoritor, curtenitor, amabil; serviabil, politicos. ✦ (Adverbial) Cu precauție. — **Preveni** + suf. *-tor.*

PREVENTÍV, -Ă, *preventivi, -e,* adj. Care are ca scop preîntâmpinarea unui rău, împiedicarea apariției sau a răspândirii unei boli, a săvârșirii unei infracțiuni etc. ✧ (Jur.) *Arest preventiv* sau *închisoare* (ori *detenție*) *preventivă* = măsură privativă de libertate, luată în cursul soluționării unui proces penal, în scopul de a preveni fie dispariția infractorului, fie influențarea martorilor de către acesta; prevenție (**1**); *p. ext.* loc în care sunt deținuți acești inculpați. (În sintagma) *Medicină preventivă* = ramură a medicinei care se ocupă cu prevenirea bolilor; profilaxie. — Din fr. **préventif.**

PREVENTÓRIU, *preventorii,* s.n. Instituție medicală în care sunt internate și îngrijite persoanele predispuse la anumite boli grave, în special la tuberculoză. — Din fr. **préventorium.**

PREVÉNȚIE, *prevenții,* s.f. **1.** Arest preventiv; *p. ext.* stare de arest preventiv. **2.** (Livr.) Prejudecată. [Var.: **prevențíune** s.f.] — Din fr. **prévention,** lat. **praeventio, -onis.**

PREVENȚIÚNE s.f. v. **prevenție.**

PREVÉRB, *preverbe,* s.n. (Lingv.) Prefix care se atașează la verbe. — Din fr. **préverbe.**

PREVESTÍ, *prevestesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A anunța întâmplări sau evenimente viitoare fie după anumite legități, fie prin divinație, fie prin conjecturare; a prezice. **2.** (Înv. și pop.) A preveni (**1**). — **Pre[1]-** + **vesti.**

PREVESTÍRE, *prevestiri*, s.f. Acțiunea de *a prevesti;* semn prevestitor. — V. **prevesti.**

PREVESTÍT s.n. (Rar) **1.** Prevestire. **2.** (Înv. și reg.) Fază de creștere și de descreștere a lunii. — V. **prevesti.**

PREVESTITÓR, -OÁRE, *prevestitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care anunță dinainte, care prevestește ceva; care constituie un indiciu a ceea ce se va întâmpla. — **Prevesti** + suf. *-tor.*

PREVIZÍBIL, -Ă, *previzibili, -e,* adj. Care poate fi prevăzut. — Din fr. **prévisible.**

PREVIZIBILITÁTE s.f. Caracter previzibil. — **Previzibil** + suf. *-itate.*

PREVIZIONÁ, *previzionez,* vb. I. Tranz. A prevedea. [Pr.: *-zi-o-*] — Din **previziune.**

PREVIZIONÁL, -Ă, *previzionali, -e,* adj. Care face obiectul unui calcul anterior unui eveniment. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **prévisionnel.**

PREVIZIONÁRE, *previzionări,* s.f. Prevedere. [Pr.: *-zi-o-*]. — V. **previziona.**

PREVIZIÚNE, (**2**) *previziuni,* s.f. **1.** Facultatea, posibilitatea de a prevedea apariția sau evoluția evenimentelor viitoare sau a unor procese și sisteme (naturale ori sociale) din analiza anumitor date cunoscute în prezent. **2.** Enunțare a unei judecăți, a unei teorii care se bazează pe previziune (**1**); ceea ce prevede cineva. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **prévision.**

PREZBIACUZÍE, *prezbiacuzii*, s.f. (Med.) Slăbire a auzului la oamenii în vârstă. [Pr.: *-bi-a-*] — Din fr. **presbyacousie.**

PREZBIESTEZÍE, *prezbiestezii,* s.f. (Med.) Scădere a sensibilității cutanate la bătrâni. [Pr.: *-bi-es-*] — Din fr. **presbyesthésie.**

PREZBIOFRENÍE, *prezbiofrenii,* s.f. (Med.) Formă de demență senilă caracterizată prin tulburări grave de memorie, halucinații euforice însoțite de mimică. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **presbyophrénie.**

PREZBIOPÍE, *prezbiopii,* s.f. (Rar) Prezbitism. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **presbyopie.**

PREZBÍT, -Ă, *prezbiți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de prezbitism. — Din fr. **presbyte.**

PREZBÍTER, *prezbiteri,* s.m. Titlu (onorific) pentru o persoană care face parte din cinul[1] (**2**) bisericesc; *spec.* preot. — Din ngr. **presbytos,** fr. **presbytère.**

PREZBITERÁL, -Ă, *prezbiterali, -e,* adj. De prezbiter. — Din fr. **presbytéral.**

PREZBÍTERĂ, *prezbitere,* s.f. Soție a prezbiterului. [Var.: **presvíteră, prezvíteră** s.f.] — Din ngr. **presbytera.**

PREZBITERIÁN, -Ă, *prezbiterieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține prezbiterianismului, privitor la prezbiterianism. **2.** S.m. și f. Adept al prezbiterianismului. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **presbytérien.**

PREZBITERIANÍSM s.n. Doctrină ecleziastică proprie Bisericii reformate derivate din calvinism, care consideră că prezența lui Isus în euharistie este doar spirituală, producându-se prin intermediul Duhului Sfânt, și nu prin transformarea elementelor pâine și vin. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **presbytérianisme.**

PREZBITÉRIU, *prezbiterii,* s.n. **1.** Locuința unui preot paroh (catolic). **2.** Parte a unei biserici creștine, între naos și altar, unde stau clericii în timpul oficierii slujbei religioase. **3.** Sfatul preoților unei comunități creștine; (la protestanți) corporație aflată în fruntea unei comunități bisericești. — Din lat. **presbyterium.**

PREZBITÍSM s.n. Tulburare de vedere caracterizată prin imposibilitatea de a vedea clar obiectele situate în apropiere; prezbiție. — Din fr. **presbytisme.**

PREZBIȚÍE, *prezbiții,* s.f. (Rar) Prezbitism. — Din fr. **presbytie.**

PREZÉNT[1], *prezenturi,* s.n. (Înv.) Dar[2], cadou. — Din fr. **présent.**

PREZÉNT[2], -Ă, *prezenți, -te,* adj., s.n. I. Adj. **1.** Care se află în același loc cu vorbitorul sau în locul la care se referă acesta; de față. ✦ (Cu valoare de interjecție) Formulă prin care cei de față răspund la apelul nominal. ✦ Existent. **2.** Care se petrece în timpul vieții vorbitorului sau în epoca la care se referă; actual, contemporan; care se petrece chiar acum, în momentul de față. ✦ De care ești conștient, la care te gândești sau care te preocupă la un moment dat. **II.** S.n. **1.** Perioadă de timp variabilă, concepută ca o unitate distinctă între trecut și viitor; epoca, timpul actual, contemporan; contemporaneitate; *p. ext.* situație actuală. ✧ Loc. adv. *În prezent* = azi, acum. **2.** (Gram.) Timp al verbului care arată că o acțiune se petrece în momentul vorbirii sau că este de durată. ✧ *Prezent istoric* = prezent cu valoare de perfect, care se întrebuințează de obicei în narațiune pentru a da stilului o mai mare forță de evocare. — Din lat. **praesens, -ntis,** fr. **présent.**

PREZENTÁ, *prezínt,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face cunoscut celor de față, spunând numele, ocupația etc.; a face cunoștință (cu cineva); a (se) recomanda. ✦ Refl. A deveni prezent în memorie, a apărea în memorie ✦ Tranz. A înfățișa (publicului) un spectacol, aspectele unei activități, rezultatul unor cercetări etc. **2.** Refl. A apărea, a se înfățișa într-un anumit loc sau în fața cuiva pentru a răspunde unei anumite obligații sau pentru a oferi ori a solicita ceva. ✧ Refl. și tranz. Spec. A (se) înfățișa la un examen, la un concurs, la alegeri etc. **3.** Tranz. A pune înainte, a înmâna, a oferi, a da. ✧ Expr. *A prezenta arma* = a da onorul cu arma. **4.** Tranz. (Despre lucruri supuse unei examinări) A avea o anumită însușire, caracteristică. ✦ Refl. A avea aparența de…, a se înfățișa ca… — Din fr. **présenter,** lat. **praesentare.**

PREZENTÁBIL, -Ă, *prezentabili, -e,* adj. Care are o înfățișare plăcută, atrăgătoare, îngrijită. — Din fr. **présentable.**

PREZENTÁRE, *prezentări,* s.f. Acțiunea de *a (se) prezenta.* ✦ Scurtă expunere a unei activități, a rezultatelor unei cercetări etc. — V. **prezenta.**

PREZENTÁT, -Ă, *prezentați, -te*, adj. **1.** Care este cunoscut celor de față prin nume, ocupție, grad de rudenie etc. **2.** (Despre spectacole, activități, cercetări etc.) Care este înfățișat publicului, specialiștilor etc. **3.** Care este înfățișat ca…, având aparența de… — V. **prezenta.**

PREZENTATÓR, -OÁRE, *prezentatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face cunoscut publicului pe cineva sau ceva; persoană care prezintă un spectacol, un concurs etc. — Din fr. **présentateur.**

PREZENTÁȚIE s.f. (Med.) Parte a fătului care ia prima contact cu strâmtoarea superioară a bazinului la naștere. — Din fr. **présentation.**

PREZENTÍSM s.n. Tendință în filosofie care neagă posibilitatea unei cunoașteri istorice obiective și autentice, reducând știința istoriei la o proiectare în trecut a mentalității și năzuințelor prezentului. — Din engl. **presentism.**

PREZÉNȚĂ, *prezențe,* s.f. Faptul de a fi prezent undeva; existența cuiva sau a ceva într-un loc sau într-un timp anumit. ✧ *Listă* (sau *caiet, condică) de prezență* = listă (sau caiet, condică) în care semnează cei prezenți la un curs, la serviciu etc. *Prezență de spirit* = promptitudine demonstrată de cineva în împrejurări dificile sau neprevăzute. ✧ Loc. prep. *În prezența* (cuiva) = fiind de față (cineva); în fața, înaintea (cuiva). ✦ Existență. ✦ Manifestare a unei personalități (de prestigiu). — Din fr. **présence.**

PREZERVÁ, *prezérv,* vb. I. Tranz. (Livr.) A apăra, a păzi de un rău, de un pericol. — Din fr. **préserver,** lat. **praeservare.**

PREZERVÁRE, *prezervări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a prezerva*. — V. **prezerva.**

PREZERVATÍV, *prezervative,* s.n. Remediu folosit pentru prevenirea unui inconvenient (mai ales a unei boli). ✦ Mic tub elastic închis la un capăt, folosit de bărbați în timpul contactului sexual ca protector împotriva bolilor venerice sau ca mijloc anticonceptional. — Din fr. **préservatif.**

PREZERVÁȚIE, *prezervații,* s.f. (Livr.) Prezervare. — Din fr. **préservation.**

PREZICĂTÓR, -OÁRE, *prezicători, -oare,* s.m. și f. Persoană care se îndeletnicește cu ghicitul viitorului cuiva în cărți, în cafea, în palmă etc.; ghicitor. — **Prezice** + suf. *-ător.*

PREZÍCE, *prezic,* vb. III. Tranz. A spune, a anunța dinainte ce se va întâmpla, orientându-se după anumite indicații prezente, după intuiție, raționament etc. ✦ A ghici viitorul cuiva (în cărți, în cafea, în palmă etc.). — **Pre[1]-** + **zice** (după fr. *prédire).*

PREZÍCERE, *preziceri,* s.f. Acțiunea de *a prezice* și rezultatul ei; ceea ce prezice cineva. — V. **prezice.**

PREZIDÁ, *prezidez,* vb. I. Tranz. A conduce, în calitate de președinte, o adunare, o dezbatere, o ședință etc.; (fam.) a ocupa locul de frunte la o masă. — Din fr. **présider.**

PREZIDÁRE, *prezidări,* s.f. Acțiunea de *a prezida*. — V. **prezida.**

PREZIDÉNT, *prezidenți,* s.m. (Înv.) Președinte (**1**). — Din fr. **président,** lat. **praesidens, -ntis.**

PREZIDENȚIÁL, -Ă, *prezidențiali, -e,* adj. Care aparține unui președinte, referitor la un președinte; care emană de la un președinte. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **présidentiel.**

PREZIDENȚÍE, *prezidenții,* s.f. (Înv.) Președinție. — **Prezident** + suf. *-ie.*

PREZIDIÁL, -Ă, *prezidiali, -e,* adj. (Rar) De prezidiu. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **présidial.**

PREZÍDIU, *prezidii,* s.n. **1.** Organ colegial exercitând funcția de șef al statului în unele țări. **2.** Totalitatea persoanelor alese pentru prezidarea unor adunări, ședințe solemne etc. [Var.: **prezídium** s.n.] — Din lat. **praesidium,** rus. **prezidium.**

PREZÍDIUM s.n. v. **prezidiu.**

PREZÍS, -Ă, *prezișI, -se,* adj. **1.** (Despre evenimente, fapte etc.) A cărui producere sau apariție este anunțată dinainte. **2.** (Despre viitor, destin) Care este cunoscut anticipat prin divinație. — V. **prezice.**

PREZÍUĂ s.f. (Construit cu prep. „în" și „din"; de obicei art.) Ziua precedentă; ajun; *p. ext.* zi (sau perioadă) din trecut foarte apropiată de prezent sau de un eveniment, de o întâmplare etc. [Pr.: *-zi-uă*] — **Pre[1]-** + **ziuă.**

PREZUMÁ, *prezúm,* vb. I. Tranz. (Livr.) A presupune (**1**); a estima. — Din fr. **présumer.**

PREZUMÁRE s.f. (Livr.) Presupunere; estimare. — V. **prezuma.**

PREZUMÁT, -Ă, *prezumați, -te,* adj. Presupus; estimat. — V. **prezuma.**

PREZUMTÍV, -Ă, *prezumtivi, -e,* adj. Considerat ca probabil; ipotetic. ✧ *Modul prezumtiv* (și substantivat, n.) = mod verbal care prezintă acțiunea ca presupusă, bănuită sau probabilă. ✦ Care urmează să moștenească o demnitate, o funcție etc. sau să succeadă pe cineva într-o demnitate, într-o funcție. — Din fr. **présomptif,** lat. **praesumptivus.**

PREZÚMȚIE, *prezumții,* s.f. **1.** Părere întemeiată pe aparențe, pe ipoteze, pe deducții; presupunere, supoziție. ✦ (Jur.) Concluzie trasă de lege sau de organul de jurisdicție asupra existenței unui fapt necunoscut și care nu poate fi dovedit direct, prin confirmarea unui fapt cunoscut, vecin și conex. ✧ *Prezumție de nevinovăție* = considerare a unei persoane acuzate și implicate într-un proces penal ca nevinovată și tratată ca atare până la pronunțarea sentinței judecătorești. **2.** Părere exagerat de bună despre sine; înfumurare, aroganță. — Din fr. **présomption,** lat. **praesumptio.**

PREZUMȚIÓS, -OÁSĂ, *prezumțioși, -oase,* adj. (Livr.) Care are o încredere exagerată în calitățile, în forțele proprii (și disprețuiește ajutorul și experiența altora); încrezut, înfumurat. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **présomptueux,** lat. **praesumptuosus** (după *prezumție).*

PREZUMȚIOZITÁTE s.f. (Livr.) Înfumurare, aroganță. [Pr.: *-ți-o-*] — **Prezumțios** + suf. *-itate.*

PREZVÍTERĂ s.f. v. **prezbiteră.**

PRIÁN, -Ă, *priani, -e,* adj. (Pop.; despre vite) Care are părul cu dungi sau cu pete de altă culoare (de obicei albe). [Pr.: *pri-an*] — Et. nec.

PRIÁPIC, -Ă, *priapici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la priapism, de priapism. [Pr.: *pri-a-*] — Din fr. **priapique.**

PRIAPÍSM s.n. (Med.) Stare de erecție a penisului prelungită în mod anormal, adesea dureroasă și neurmată de ejaculare. [Pr.: *pri-a-*] — Din fr. **priapisme.**

PRIBEÁG, -Ă, *pribegi, -ge,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care merge din loc în loc fără a avea o țintă sau o treabă precisă; hoinar; străin. ✦ (Om) refugiat, fugar, emigrant. **2.** Adj. Singur, izolat, răzleț. — Din sl. **prěběgŭ.**

PRIBEGÍ, *pribegesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A fi pribeag; a rătăci din loc în loc; a hoinări. **2.** A-și părăsi locul natal, țara; a se refugia, a emigra, a se exila. — Din **pribeag.**

PRIBEGÍE, *pribegii,* s.f. Faptul de *a pribegi.* **1.** Rătăcire din loc în loc; hoinăreală, vagabondare. **2.** Părăsire a locului natal, stabilire într-un loc străin, în altă țară; exil, refugiu. — **Pribeag** + suf. *-ie.*

PRIBEGÍRE, *pribegiri,* s.f. Acțiunea de *a pribegi.* — V. **pribegi.**

PRIBEGÍT s.n. (Rar) Faptul de *a pribegi.* — V. **pribegi.**

PRIBEGITÓR, -OÁRE, *pribegitori, -oare,* adj. (Rar) Rătăcitor; hoinar. — **Pribegi** + suf. *-tor.*

PRIBÓI[1], *priboaie,* s.n. **1.** Unealtă de oțel în formă de bară, cu un capăt conic, care servește, de obicei, la perforarea sau la lărgirea găurilor materialelor metalice; dorn. **2.** Băț lung, terminat la unul dintre capete cu un fel de măciulie, cu care se bat icrele pentru a le curăța de pielițe. **3.** Plantă erbacee cu frunze plăcut mirositoare și cu flori roșii sau albe *(Geranium macrorrhizum).* **4.** (Reg.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — Din sb. **priboj.**

PRIBOÍ[2], *priboiesc,* vb. IV. Tranz. A găuri sau a lărgi o gaură cu priboiul[1] (**1**). — Din **priboi[1].**

PRIBOIÁȘ, *priboiașe,* s.n. Diminutiv al lui *priboi*[1]. [Pr.: *-bo-iaș*] — **Priboi[1]** + suf. *-aș.*

PRIBOÍRE s.f. Acțiunea de *a priboi*[2]. — V. **priboi[2].**

PRIBÓLNIC, *pribolnici,* s.m. Plantă erbacee din familia orhideelor, cu flori mari, roșii *(Orchis simia).* — Cf. p r i b o i[1].

PRICÁZ, *pricazuri,* s.n. (Reg.) Lucru, întâmplare care pricinuiește cuiva necaz, pagubă, nenorocire; semn rău, piază rea. ✧ Expr. *A face* (cuiva sau la ceva) *pricaz* = a atrage (asupra cuiva sau a ceva) rău, nenorocirea. ✦ *P. ext.* Pagubă însemnată (în vite) suportată de cineva. — Din sl. **pricazŭ.**

PRICĂJÍ, *pricăjesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se sfrijii, a se pipernici, a slăbi. — Din **pricaz.** Cf. sl. p r o k a ž a t i.

PRICĂJÍT, -Ă, *pricăjiți, -te,* adj. (Reg. și fam.) Care a rămas mic, nedezvoltat, care este insuficient dezvoltat; pipernicit. — V. **pricăji.**

PRÍCE, *prici,* s.f. **1.** (Înv.) Neînțelegere, ceartă. ✧ Loc. adj. *De price* = care se împotrivește; opozant, potrivnic. ✧ Loc. vb. *A se pune de price* = a se împotrivi cuiva, a contrazice pe cineva. **2.** (Pop.; în construcție cu verbul „a face") Supărare, necaz (pricinuit cuiva). ✦ Acuzare, învinovățire. — Din sl. **pritŭča.**

PRICEÁSNĂ, *pricesne,* s.f. Cântare executată în bisericile ortodoxe la slujba liturghiei în timp ce se împărtășește preotul. — Din sl. **prěčĭstĭna.**

PRICÉPE, *pricép,* vb. III. **1.** Tranz. A înțelege, a pătrunde ceva cu mintea. ✦ Refl. (Reg.) A se dumeri, a se lămuri (asupra unui lucru). **2.** Refl. A avea cunoștințe temeinice într-o materie, într-un domeniu; a dovedi iscusință, îndemânare, experiență într-o acțiune, într-o situație; a fi capabil, în stare să facă ceva. — Lat. **percipere.**

PRICÉPERE, *priceperi,* s.f. Faptul de *a (se) pricepe.* **1.** Facultatea de a înțelege, de a pătrunde ceva (ușor) cu mintea; înțelegere; *p. ext.* judecată, inteligență. **2.** Îndemânare, abilitate, iscusință. — V. **pricepe.**

PRICEPÚT, -Ă, *pricepuți, -te,* adj. **1.** Care are cunoștințe numeroase, care are o pregătire temeinică într-un domeniu; capabil; iscusit, abil. ✦ Care exprimă pricepere, înțelepciune. **2.** (Rar) Care poate fi (ușor) înțeles, pătruns cu mintea; accesibil inteligenței. — V. **pricepe.**

PRICHÍCI, *prichiciuri,* s.n. (Pop.) Margine îngustă, ieșită în afară, în formă de poliță[1], la horn, la cuptor sau la vatra țărănească. ✦ Marginea de jos a ferestrei, ieșită în afară ca o streașină. — Din ucr. **prypičok.**

PRICHINDÉL, *prichindei,* s.m. (Fam.) Om mic de statură, de obicei vioi și poznaș. ✦ Copil mic (sprinten și zburdalnic); pici. — Et. nec.

PRÍCI[1], *priciuri,* s.n. Pat rudimentar; *spec.* pat (de scânduri) pentru un număr mare de persoane, folosit în dormitoarele comune. — Din germ. **Pritsche.**

PRICÍ[2], *pricesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Înv. și reg.) A se certa. — Din **price.**

PRICINÁȘ, -Ă, *pricinași, -e,* s.m. și f., adj. (Pop.) **1.** S.m. și f., adj. (Om) certăreț. **2.** S.m. și f. Împricinat, inculpat; făptaș, vinovat. — **Pricină** + suf. *-aș.*

PRÍCINĂ, *pricini,* s.f. **1.** Cauză care determină ori explică o acțiune, o situație, un fenomen; motiv. ✧ Loc. adv. *Fără (nicio) pricină* = fără justificare, nemotivat. ✧ Loc. conj. *Din pricină că…* = pentru că…, deoarece, fiindcă. ✧ Loc. prep. *Din pricina…* = ca urmare a…, având drept motiv; din vina… ✧ Expr. (Înv.) *A pune pricină* = a invoca motive, pretexte pentru justificarea unei acțiuni. ✦ Prilej, ocazie, pretext. **2.** Motiv de ceartă, de neînțelegere; problemă litigioasă, conflict; *spec.* proces. ✧ Expr. (Pop.) *A se pune de pricină* = **a)** a se împotrivi, a se opune; **b)** a căuta ceartă, a face gură; a se lua la harță, la bătaie. *A căuta* (cuiva) *pricină (cu lumânarea)* = a căuta (cuiva) motiv de ceartă, a căuta nod în papură. *A găsi* (cuiva) *pricină* = a găsi un pretext pentru a certa pe cineva. (Pop.) *A avea* (sau *a fi în) pricină* (cu cineva) = a fi certat (cu cineva); a fi în proces, a se judeca (cu cineva). ✦ (Înv.) Act în care este consemnată hotărârea luată într-un proces. **3.** Întâmplare (neplăcută), chestiune; necaz, supărare. ✦ Problemă; afacere. ✧ Loc. adj. *Cu pricina* = despre care este vorba, respectiv. [Acc. și: *pricínă*] — Din bg. **prična.**

PRICINUÍ, *pricinuiesc,* vb. IV. Tranz. A fi cauza, mobilul a ceva; a produce, a determina, a provoca, a prilejui. — **Pricină** + suf. *-ui.*

PRICINUÍRE s.f. Acțiunea de *a pricinui.* — V. **pricinui.**

PRICINUITÓR, -OÁRE, *pricinuitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** (Rar) Adj. Care produce, provoacă, prilejuiește, dă naștere la ceva. **2.** S.m. și f. (Înv.) Persoană care face, inițiază, produce ceva. [Pr.: *-nu-i-*] — **Pricinui** + suf. *-tor.*

PRICÍRE, *priciri,* s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a se prici*[2]*;* ceartă, sfadă. — V. **prici[2].**

PRICOLÍCI, *pricolici,* s.m. (În supersiții) Duh rău în care se presupune că se transformă unii oameni (mai ales după moarte) și care ia înfățișarea unor animale. ✦ P. gener. Strigoi. ✦ Epitet dat unui copil neastâmpărat. — Et. nec.

PRICOMIGDÁLĂ, *pricomigdale,* s.f. **1.** Migdală amară. **2.** Prăjitură uscată preparată din albuș de ou, zahăr și migdale ori alune sau nuci. [Var.: **picromigdálă** s.f.] — Din ngr. **pikramígdalon.**

PRICOPSEÁLĂ, *pricopseli,* s.f. (Pop.) **1.** Situație materială bună, bunăstare, bogăție; câștig, profit (fără muncă), chilipir. ✦ (Ir.) Ispravă, scofală. **2.** Știință de carte, învățătură. ✧ Expr. *A lua* (sau *a avea, a da) pe cineva pe* (sau *spre) pricopseală* = a lua (sau a avea, a da) pe cineva ca ucenic, ca elev. [Var.: **procopseálă** s.f.] — **Pricopsi** + suf. *-eală.*

PRICOPSÍ, *pricopsesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** A ajunge la o situație (materială) bună, a realiza un câștig (fără a munci); a se îmbogăți. ✦ Tranz. A face pe cineva bogat, fericit. **2.** A învăța, a se instrui. [Var.: **procopsí** vb. IV] — Din ngr. **prokópso** (viit. lui *prokópto).*

PRICOPSÍRE s.f. (Pop.) Faptul de *a se pricopsi.* [Var.: **procopsire** s.f.] — V. **pricopsi.**

PRICOPSÍT, -Ă, *pricopsiți, -te,* adj. (Pop.) **1.** Ajuns la o situație materială bună, îmbogățit (fără muncă); ajuns, căpătuit. ✦ (Substantivat) Epitet dat unei persoane nechibzuite, care nu e bună de nimic. **2.** Instruit, învățat[2]. [Var.: **procopsít, -ă** adj.] — V. **pricopsi.**

PRIDIDÍ, *prididesc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. și intranz. (De obicei în construcții negative) A fi în stare să ducă ceva cu bine la capăt, să îndeplinească un lucru. **2.** Tranz. A năpădi, a asalta, a copleși pe cineva cu ceva. **3.** Tranz. A birui, a învinge într-o luptă. ✦ Fig. A stăpâni; a opri. — Din sl. **prideti.**

PRIDVÓR, *pridvoare,* s.n. **1.** Galerie exterioară deschisă (mai rar închisă), cu acoperișul sprijinit de stâlpi, așezată în partea din față a unei clădiri sau de jur-împrejurul ei; cerdac. **2.** Încăpere de la intrarea unei biserici, care precedă pronaosul, cu arcade pe stâlpi. **3.** Prima încăpere (de trecere) în unele case țărănești; tindă. — Din sl. **pritvorŭ.**

PRIÉLNIC, -Ă, *prielnici, -ce,* adj. Care favorizează apariția sau desfășurarea unei acțiuni, a unui fenomen, a unui eveniment; favorabil, avantajos; potrivit, oportun. [Pr.: *pri-el-*] — **Prii** + suf. *-elnic.*

PRIÉR s.m. (Înv. și pop.) Luna aprilie. [Acc. și: *príer*] — Lat. **Aprilis.**

PRIÉTEN, -Ă, *prieteni, -e,* s.m. și f. Persoană de care cineva este legat printr-o afecțiune deosebită, bazată pe încredere și stimă reciprocă, pe idei sau principii comune; amic. ✦ Amant, iubit. [Pr.: *pri-e-*. — Var.: (reg.) **priétin, -ă** s.m. și f.] — Din sl. **prijatelĭ.**

PRIETENÉSC, -EÁSCĂ, *prietenești,* adj. Care ține de prieteni, privitor la prieteni, specific prietenilor; amical, prietenos. [Pr.: *pri-ei-*. — Var.: (reg.) **prietinésc, -eáscă** adj.] — **Prieten** + suf. *-esc.*

PRIETENÉȘTE adv. Ca un prieten, cu prietenie; cu bunăvoință; amical. [Pr.: *pri-e-*] — **Prieten** + suf. *-ește.*

PRIETENÍE, *prietenii,* s.f. Sentiment de simpatie, de stimă, de respect, de atașament reciproc care leagă două persoane; legătură care se stabilește între persoane, pe baza acestor sentimente; amiciție, prietești. ✦ Atitudine plină de bunăvoință, prietenoasă față de cineva. ✦ Legătură între grupuri sociale, între popoare, între țări bazată pe aspirații, năzuințe, interese comune. [Pr.: *pri-e-*. — Var.: (reg.) **prietiníe** s.f.] — **Prieten** + suf. *-ie.*

PRIETENÓS, -OÁSĂ, *prietenoși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Plin de afecțiune, de prietenie, de amabilitate; binevoitor, afabil, amical. ✦ Plăcut, agreabil, atrăgător. [Pr.: *pri-e-*. — Var.: (reg.) **prietinós, oásă** adj.] — **Prieten** + suf. *-os.*

PRIETEȘÚG, *prieteșuguri,* s.n. (Pop.) Prietenie. [Pr.: *pri-e-*] — **Prieten** + suf. *-șug.*

PRIÉTIN, -Ă s.m. și f. v. **prieten.**

PRIETINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **prietenesc.**

PRIETINÍE s.f. v. **prietenie.**

PRIETINÓS, -OÁSĂ adj. v. **prietenos.**

PRIGITOÁRE, *prigitori,* s.f. (Reg.) Fotă formată dintr-o singură bucată de țesătură petrecută în jurul corpului. — Et. nec.

PRIGOÁNĂ, *prigoane,* s.f. Urmărire aprigă, pornire împotriva cuiva; măsuri represive luate de o autoritate împotriva cuiva; asuprire, persecuție, prigonire. — Din **prigoni** (derivat regresiv).

PRIGOÁRE s.f. v. **prigorie.**

PRIGONÍ, *prigonesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A provoca cuiva în mod permanent necazuri, neplăceri, a trata cu ură, cu dușmănie, a persecuta; (despre autorități) a lua măsuri represive, a oprima. **2.** A izgoni, a fugări pe cineva. ✦ Fig. (Despre abstracte) A urmări, a obseda; a chinui. — Din sl. **prigoniti.**

PRIGONÍRE, *prigoniri,* s.f. Acțiunea de *a prigoni;* persecuție, împilare, asuprire. — V. **prigoni.**

PRIGONÍT, -Ă, *prigoniți, -te,* adj. Persecutat, asuprit, oprimat. — V. **prigoni.**

PRIGONITÓR, -OÁRE, *prigonitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care prigonește; asupritor. — **Prigoni** + suf. *-tor.*

PRIGORÍ, *prigoresc,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A se expune la dogoarea focului sau a soarelui; a se încălzi prea tare. ✦ Fig. A fi chinuit, torturat de ceva, a se frământa, a se perpeli. — Din sl. **prigorĕti.**

PRIGÓRIE, *prigorii,* s.f. Pasăre migratoare zveltă, de mărimea unei turturele, viu colorată (cu roșu, galben, negru, albastru-verzui), cu ciocul lung și subțire, care trăiește pe malurile lutoase ale apelor și se hrănește mai ales cu albine și viespi; albinărel *(Merops apiaster).* [Var.: **prigoáre** s.f.] — Din **prigori** (derivat regresiv).

PRIHÁNĂ, *prihane,* s.f. (Rar) Faptă care încalcă morala; vină morală, necinste; păcat. ✧ Loc. adj. *Fără (de) prihană* = curat, pur[2], nevinovat; cast. — Din ucr. **pryhana.**

PRIÍ, pers. 3 *prieste,* vb. IV. Intranz. unipers. (Construit cu dativul) A-i fi cuiva prielnic, favorabil, a-i fi de folos, a-i cădea bine; a-i tihni; a face să prospere. — Din sl. **prijati.**

PRIINCIÓS, -OÁSĂ, *priincioși, -oase,* adj. (Pop.) Prielnic, favorabil, folositor. [Pr.: *pri-in-*] — **Priință** + suf. *-ios.*

PRIÍNȚĂ, *priințe,* s.f. (Pop.) **1.** Atitudine favorabilă; bunăvoință, simpatie, prietenie. ✧ Expr. *A fi* (cuiva) *cu priință* = a fi devotat, credincios (cuiva), a fi de partea cuiva. **2.** Folos, ajutor, serviciu. ✧ Loc. adj. *De* (sau *cu) priință* = folositor. — **Prii** + suf. *-ință.*

PRÍJMĂ s.f. v. **preajmă.**

PRILÉJ, *prilejuri,* s.n. **1.** Ocazie, împrejurare; moment oportun. ✧ Expr. (Înv. și reg.) *Vreme cu prilej* = moment potrivit, favorabil. **2.** Pretext, motiv. — Din bg. **prilež.**

PRILEJÍ, *prilejesc,* vb. IV. Tranz. și refl. impers. (Înv.) A (se) prilejui. — Din **prilej.**

PRILEJUÍ, *prilejuiesc,* vb. IV. Tranz. A permite, a da ocazia, a îngădui să se facă, să se întâmple etc. ceva; a favoriza; a da naștere, a produce, a cauza, a pricinui, a prileji. ✦ Refl. impers. A i se întâmpla cuiva ceva, a i se ivi o ocazie. — **Prilej** + suf. *-ui.*

PRILOGÍ vb. IV v. **pârlogi.**

PRIM[1], *primuri,* s.n. (Reg.) Garnitură din blană (neagră, de miel) aplicată pe marginea căciulilor, a pieptarelor, a hainelor. — Din magr. **prém.**

PRIM[2], -Ă, *primi, -e,* num. ord. (Adesea cu valoare de adjectiv) **1.** Cel dintâi (în spațiu sau în timp); care se află la început, în fruntea unei serii; întâi, dintâi. ✧ *Prima tinerețe* = întâia perioadă a tinereții, care urmează imediat copilăriei. *Primă audiție* = executare a unei bucăți pentru prima oară în fața publicului. *Prim-ajutor* = ajutor medical imediat, care se dă unui bolnav sau unui accidentat la fața locului. *Materie primă* = material destinat prelucrării în vederea fabricării unui produs finit. ✧ Loc. adv. *În primul rând* (sau *loc)* = înainte de toate. ✦ (Cu valoare adverbială, la f.; fam.) Mai întâi; primo. **2.** Care este înaintea tuturor în privința însemnătății, a rangului, a calităților; important, principal. ✧ *Prim-amorez* = actor care interpretează rolul de tânăr îndrăgostit; june prim. ✧ Loc. adj. *De prim(ul) rang* = de calitate superioară; excelent. ✦ (Ca element de compunere, precedând un termen care indică o funcție sau un grad ierarhic) Pe treapta cea mai înaltă, întâiul în categoria respectivă. *Prim-solist.* ✧ *Prim-ministru* = șeful executivului; premier. ✦ (Despre instrumente, voci, instrumentiști) Care execută melodia principală, dominantă. **3.** (În sintagma) *Număr prim* = număr divizibil numai cu unitatea sau cu el însuși. — Din lat. **primus.**

PRIMÁ, *primez,* vb. I. Intranz. A avea întâietate, a fi pe primul plan. — Din fr. **primer.**

PRIMADÓNĂ, *primadone,* s.f. Prim-solista unui teatru de operă sau de operetă. — Din it. **prima dona.**

PRIMÁJ, *primaje,* s.n. **1.** (Mar.) Bonificație la frahtul maritim acordată căpitanului sau proprietarului unei nave comerciale. **2.** (Tehn.) Antrenarea apei dintr-un cazan de către aburul produs. — Din fr. **primage.**

PRIMÁR, -Ă, *primari, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Inițial, primordial, originar; *p. ext.* de prim grad, de primă importanță, de bază. ✧ *Învățământ primar* = formă de învățământ cu caracter obligatoriu, în care se predau elementele de bază ale celor mai importante discipline și care constituie primele patru clase ale școlii generale. *Clasă primară* (și substantivat, f.) = clasă din cursul primar. *Școală primară* (și substantivat, f.) = școală de învățământ primar; curs primar; clădire în care se preda această formă de învățământ. *Văr primar* (sau *vară primară)* = grad de rudenie între copiii mai multor frați și surori; persoană care se află cu alta într-un asemenea grad de rudenie. (Geol.) *Era primară* = era paleozoică. *Medic primar* = grad în ierarhia cadrelor medicale, superior medicului specialist, care se obține în urma unui concurs; persoană care are acest grad. ✦ Simplu, rudimentar, elementar; *p. ext.* neevoluat. ✦ (Despre cuvinte) Care provine direct din rădăcină și care servește ca element de bază pentru formarea altor cuvinte; primitiv. **2.** (Despre elemente și compuși chimici) Care are o singură valență satisfăcută de un anumit element sau radical. **II.** S.m. Șeful unei administrații municipale, orășenești, comunale, cu atribuții administrative. [Var.: (pop., **II**) **primáre** s.m.] — Din lat. **primarius.** Cf. fr. p r i m a i r e, m a i r e.

PRIMÁRE s.m. v. **primar.**

PRIMARIÁT, *primariate,* s.n. **1.** Funcție, titlu de primar (**II**); perioadă de timp în care cineva exercită această funcție. **2.** Examen susținut de un medic pentru a obține titlul de medic primar. [Pr.: *-ri-at*] — **Primar** + suf. *-iat.*

PRIMÁT[1] s.n. Importanță primordială; întâietate, primordialitate. — Din lat. **primatus,** fr. **primat.**

PRIMÁT[2], *primate,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere superioare, plantigrade, arboricole și omnivore, cu degetul mare opozabil, cu mamele pectorale, cu creierul foarte dezvoltat; (și la sg.) animal care aparține acestui ordin. — Din fr. **primate.**

PRIMÁT[3], *primați,* s.m. Cel mai înalt grad în vechea ierarhie a Bisericii ortodoxe și catolice. ✧ (Adjectival; în sintagma) *Mitropolit primat* = (în trecut, în România) primul mitropolit al țării, cu reședința în București, președinte al sinodului și conducătorul Bisericii din întreaga țară; patriarh. — Din fr. **primat,** lat. **primatis.**

PRÍMĂ[1], *prime,* s.f. **1.** Sumă de bani acordată cuiva peste salariul de bază ca recompensă pentru calitatea deosebită a muncii depuse; premiu (acordat în sistemul de salarizare). ✧ *Primă de export* = sumă de bani sau scutire de taxe, de impozite

acordată unor exportatori şi întreprinzători pentru a le spori interesul şi capacitatea de concurenţă. *Primă de asigurare* = sumă de bani pe care asiguratul o plăteşte (periodic) celui care asigură, pentru asumarea riscului. *Primă de economie* = sumă plătită deponenţilor de către unele case de economii, peste nivelul ratei dobânzii. **2.** (Muz.) Cel mai mic interval posibil format între două trepte de aceeaşi înălţime prin repetarea notei date. — Din fr. **prime.**

PRÍMĂ[2], *prime,* s.f. (Reg.) Panglică folosită pentru a lega cosiţele fetelor, pentru a împodobi pălăriile flăcăilor etc. — Cf. p r i m[1].

PRIMĂREÁSĂ, *primărese,* s.f. (Rar) Primăriţă. — **Primar** + suf. *-easă.*

PRIMĂRÍE, *primării,* s.f. Organ local al puterii administrative în municipii, oraşe şi comune; clădire în care primarul (**II**) îşi exercită funcţia. ✦ (Rar) Primariat (**1**). — **Primar** + suf. *-ie.*

PRIMĂRÍŢĂ, *primăriţe,* s.f. **1.** Soţia primarului; primăreasă. **2.** Femeie care îndeplineşte funcţia de primar (**II**); primăreasă. — **Primar** + suf. *-iţă.*

PRIMĂRÍU, ÍE, *primării,* adj. (Reg.; despre fructe) Care se coace devreme; timpuriu. — Cf. p r i m[2].

PRÍMĂVARĂ, *primăveri,* s.f. Unul dintre cele patru anotimpuri care urmează după iarnă şi precedă vara, cuprinzând (în emisfera noastră) intervalul dintre echinocţiul de la 21 martie şi solstiţiul de la 21 iunie. ✧ Expr. *Primăvara vieţii* = tinereţea; tineretul. ✦ (Adverbial; art.) În timpul sau în cursul acestui anotimp; în fiecare primăvară. ✦ Fig. (La pl.) Ani (de tinereţe). *Are 20 de primăveri.* [Acc. şi: *primăvără*] — Lat. **primavera.**

PRIMĂVĂRÁT s.n. (Reg.) Scoatere a oilor şi a vitelor la păşune, primăvara. — Din **primăvară.**

PRIMĂVĂRÁTEC, -Ă adj. v. **primăvăratic.**

PRIMĂVĂRÁTIC, -Ă, *primăvăratici, -ce,* adj. De primăvară, al primăverii; specific sau adecvat primăverii; care se dezvoltă sau se coace primăvara; primăvăros. ✦ Fig. Gingaş, fraged, tânăr. [Var.: **primăvărátec, -ă** adj.] — **Primăvară** + suf. *-tic.*

PRIMĂVĂRÍŢĂ, *primăvăriţe,* s.f. (Bot.; pop.) Ghiocel. — **Primăvară** + suf. *-iţă.*

PRIMĂVĂRÓS, -OÁSĂ, *primăvăroşi, -oase,* adj. (Rar) Primăvăratic. — **Primăvară** + suf. *-os.*

PRIMBLÁ vb. I v. **plimba.**

PRIMBLÁRE s.f. v. **plimbare.**

PRIMÉJDIE, *primejdii,* s.f. Împrejurare, situaţie care ameninţă liniştea, securitatea sau existenţa cuiva sau a ceva; pericol; *p. ext.* necaz, supărare. ✧ Loc. adj. *De primejdie* = **a)** primejdios; **b)** care vesteşte un pericol. ✦ Risc. — Din sl. **prěmeždije.**

PRIMEJDIÓS, -OÁSĂ, *primejdioşi, -oase,* adj. Care constituie o primejdie, o ameninţare pentru cineva sau ceva; periculos. ✦ Riscant. [Pr.: *-di-os*] — **Primejdie** + suf. *-os.*

PRIMEJDUÍ, *primejduiesc,* vb. IV. Tranz. A constitui o primejdie pentru cineva sau ceva; a ameninţa, a periclita. ✦ Refl. A-şi risca liniştea, securitatea, libertatea sau viaţa; a se expune. — **Primejdie** + suf. *-ui.*

PRIMEJDUÍRE, *primejduiri,* s.f. Acţiunea de a (se) primejdui; periclitare. — V. **primejdui.**

PRIMENEÁLĂ, *primeneli,* s.f. **1.** Schimbare a rufăriei, a lenjeriei murdare cu alta curată. **2.** (La pl.; concr.) Rufe, albituri curate, de schimb. **3.** Fig. Înviorare, împrospătare. [Pl. şi: *primenele.* — Var.: (reg.) **premeneálă** s.f.] — **Primeni** + suf. *-eală.*

PRIMENÍ, *primenesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. **1.** A(-şi) schimba rufăria, lenjeria purtată, murdară cu alta curată; *p. ext.* a (se) îmbrăca frumos, a (se) găti. **2.** Fig. A înlocui sau a fi înlocuit (parţial ori total) cu altceva (nou), a (se) reînnoi; a-şi schimba sau a face să-şi schimbe (în bine) înfăţişarea, forma, conţinutul; a (se) modifica, a (se) preface; a (se) regenera. ✦ Tranz. A împrospăta aerul (dintr-o incintă). [Var.: (reg.) **premení** vb. IV] — Din sl. **prěměniti.**

PRIMENÍRE, *primeniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) primeni* şi rezultatul ei; primenit[1]. [Var.: (reg.) **premeníre** s.f.] — V. **primeni.**

PRIMENÍT[1] s.n. Primenire. [Var.: (reg.) **premenít** s.n.] — V. **primeni.**

PRIMENÍT[2], -Ă, *primeniţi, -te,* adj. **1.** Care şi-a pus rufărie, lenjerie curată. **2.** Fig. Care a suferit modificări, transformări (pozitive); care s-a înnoit, s-a împrospătat. [Var.: (reg.) **premenít, -ă** adj.] — V. **primeni.**

PRIME-TIME s.n. (Englezism) Oră de audienţă maximă în televiziune. [Pr.: *práimtaim*] — Cuv. engl.

PRIMÍ, *primesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lua în posesiune sau a accepta ceea ce ţi se oferă, ţi se dă, ţi se datorează; a obţine, a căpăta; *spec.* a încasa. ✦ A-i fi atribuit un titlu, un rang etc. ✦ A lua cunoştinţă de o ştire, de o dispoziţie etc. ✦ A fi obiectul spre care se îndreaptă o acţiune sau care suferă efectele ei. **2.** A se ocupa de un oaspete, a ieşi în întâmpinarea lui; *p. ext.* a oferi cuiva ospitalitate; a găzdui. ✦ A avea oaspeţi; a da o petrecere. ✦ A accepta vizita cuiva (în interes profesional, personal etc.); a acorda o audienţă. **3.** A admite, a include, a încadra pe cineva într-o întreprindere, într-o instituţie, într-o organizaţie etc. ✦ A cuprinde, a îngloba, a include. **4.** A consimţi la..., a fi de acord cu...; a accepta, a admite. ✦ A îmbrăţişa o teorie, o doctrină, o concepţie religioasă; a adera la… ✦ A manifesta o anumită atitudine faţă de cineva sau de ceva. — Din sl. **priimati.**

PRIMIGÉSTĂ, *primigeste,* adj., s.f. (Femeie) care este pentru prima oară gravidă. — Din fr. **primigeste.**

PRIMIPÁRĂ, *primipare,* adj., s.f. (Femeie) care a născut pentru prima oară. — Din fr. **primipare.**

PRIMÍRE, *primiri,* s.f. Faptul de *a primi.* **1.** Luare în posesiune a unui bun care ţi-a fost oferit, dat, datorat. ✧ Loc. vb. *A da* (cuiva ceva) *în primire* = a preda, a încredinţa (cuiva ceva). *A lua* (ceva) *în primire* = a prelua (ceva); a recepţiona. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *în primire* = **a)** a lua (pe cineva) în grija sa, sub supravegherea sa (pentru a-l îndruma), a purta de grijă; **b)** (fam.) a certa pe cineva, a-i face reproşuri. **2.** Acceptare, admitere a unui vizitator, a unui solicitator; modul de a-l întâmpina, de a-l trata. ✧ Loc. adj. *De primire* = **a)** (despre ore, zile) în care este permis accesul publicului într-un loc; **b)** (despre încăperi) destinat vizitatorilor, solicitatorilor. **3.** Manifestare a unei anumite atitudini faţă de ceva. **4.** Admitere a cuiva într-o întreprindere, într-o instituţie, într-o organizaţie. — V. **primi.**

PRIMITÍV, -Ă, *primitivi, -e,* adj. **1.** Din perioada de la începutul societăţii umane; străvechi. ✦ Care se află pe treapta cea mai de jos a dezvoltării (sociale). **2.** Care are un caracter simplu, rudimentar; (despre oameni şi despre manifestările lor) sălbatic; *p. ext.* necivilizat, necioplit, grosolan. **3.** Care se referă la începutul istoric al existenţei sale, care se află în starea de la început; originar, primar. ✦ (Despre cuvinte) Care serveşte ca element de bază pentru formarea de derivate; primar. ✦ (În sintagma) *Culori primitive* = cele şapte culori ale spectrului solar. ✦ (Substantivat, m. pl.) Pictori adepţi ai primitivismului (**2**). — Din fr. **primitif,** lat. **primitivus.**

PRIMITIVÍSM s.n. **1.** Faptul de a fi primitiv, starea a ceea ce este primitiv; perioadă primitivă; primitivitate. **2.** Tendinţă în creaţia spirituală de a conserva sau resuscita calităţile operelor create în primele faze ale dezvoltării societăţii, manifestată în Evul Mediu şi în epoca modernă. — Din fr. **primitivisme.**

PRIMITIVITÁTE s.f. Primitivism. — Din fr. **primitivité.**

PRIMITIVIZÁ, *primitivizez,* vb. I. Tranz. A aduce în stare de primitivism, a face să fie primitiv. — **Primitiv** + suf. *-iza.*

PRIMITIVIZÁRE, *primitivizări,* s.f. Acţiunea de *a primitiviza* şi rezultatul ei. —V. **primitiviza.**

PRIMITÓR, -OÁRE, *primitori, -oare,* adj. **1.** Care primeşte cu plăcere, cu căldură oaspeţi; ospitalier. ✦ Care atrage, îmbie, place (prin aspect). *Ţinut primitor*. **2.** (Rar) Care primeşte, care acceptă; receptiv. — **Primi** + suf. *-tor.*

PRÍMO adv. (Livr.) În primul rând, mai întâi. — Din it., fr. **primo.**

PRIMOGENÍT, -Ă, *primogeniţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Livr.) (Copil) născut primul (într-o familie regală, princiară etc.); primogenitură. — Din lat. **primogenitus.**

PRIMOGENITÚRĂ s.f. (Livr.; mai ales în familiile domnitoare, princiare, nobiliare) Întâietate, prioritate pe care o are (în unele ţări) cel dintâi născut dintre mai mulţi fraţi în dobândirea anumitor drepturi; primogenit. — Din fr. **primogéniture.**

PRIMOINFÉCŢIE, *primoinfecţii,* s.f. Prima invazie, într-un organism, a unui germen infecţios. — Din fr. **primo-infection.**

PRIMORDIÁL, -Ă, *primordiali, -e,* adj. De la început, de la origine, iniţial, originar; *p. ext.* de primă importanţă, principal, esenţial. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **primordial.**

PRIMORDIALITÁTE s.f. Faptul de a fi primordial; întâietate, prioritate; superioritate. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **primordialité.**

PRIMOVACCINÁRE, *primovaccinări,* s.f. (Med.) Prima administrare a vaccinului. — **Primo** + **vaccinare** (după fr. *primovaccination).*

PRIM-PLÁN, *prim-planuri,* s.n. Cadru cinematografic în care interpreţii sunt filmaţi de aproape. — **Prim[2]** + **plan.**

PRIMPREJÚR adv., prep. (Local) **1.** Adv. Prin apropiere, din (sau în) vecinătate; în jur, împrejur. **2.** Prep. (Art.) În jurul, (de jur) împrejurul. — **Prin** + **pre[2]** + **jur.**

PRIM-PRÉTOR, *prim-pretori,* s.m. (În vechea organizare administrativă a ţării) Funcţionar mai mare în grad decât pretorul (**3**). — **Prim[2]** + **pretor.**

PRIMULACÉE, *primulacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante perene, rar anuale, cu frunzele dispuse de obicei în rozetă, cu florile gamopetale; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **primulacée.**

PRIMÚLĂ, *primule,* s.f. Plantă ornamentală din familia primulaceelor, cu flori liliachii sau purpurii *(Primula obconica).* [Acc. şi: *prímulă*] — Din fr., lat. **primula.**

PRÍMUS, *primusuri,* s.n. Aparat casnic pentru gătit care foloseşte drept combustibil benzina sau petrolul lampant. — Din germ. **Primus**[kocker].

PRIN prep. **I.** (Introduce un complement circumstanţial de loc) **1.** (Complementul arată spaţiul pe care îl străbate sau pe unde pătrunde ceva) *Lumina trece prin geam.* **2.** (Complementul arată spaţiul în interiorul căruia se desfăşoară sau are loc o acţiune) În, pe undeva. *Se ascund prin văgăuni.* ✦ (Complementul arată spaţiul dintre două sau mai multe obiecte identice) Printre. **II.** (Introduce un complement circumstanţial instrumental) Cu…, cu ajutorul…, pe calea…, utilizând. *Se înţeleg prin soli.* ✦ Datorită. ✦ De către, de. **III.** (Introduce un complement circumstanţial modal, în construcţii infinitivale cerute de obicei de verbele „a începe” şi „a sfârşi”) *Autorul începe prin a-şi expune planul.* ✧ Loc. conj. *Prin urmare* = în consecinţă,

deci. **IV.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) În…, în cursul…, în timpul… *Tresare prin somn.* ✦ Cam în…, aproape de… **V.** (Precedat de prep. „de", formează loc. prep. prin care se exprimă timpul, locul aproximativ) *De prin iulie. De prin pădure.* [Var.: (reg.) **pân, pin** prep.] — **Pre**^{2} + **în.**

PRINCE DE GALLES subst. Țesătură de lână cu linii fine încrucișate care formează carouri într-o tentă uniformă, pe un fond deschis. [Pr.: *prens dë gal*] — Cuv. fr.

PRÍNCEPS adj. invar., s.m. invar. **1.** Adj. invar. (În sintagma) *Ediție princeps* = prima ediție a operei unui scriitor (clasic). **2.** S.m. invar. Împărat în Imperiul Roman. [Pr.: *prin-*] — Cuv. lat.

PRINCIÁR, -Ă, *princiari, -e,* adj. Care aparține unui principe, privitor la un principe, de principe. ✦ Fig. Măreț; bogat, îmbelșugat; somptuos. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **princier.**

PRINCÍP s.n. v. **principiu.**

PRINCIPÁL, -Ă, *principali, -e,* adj. Care are o importanță deosebită sau cea mai mare importanță; de căpetenie, de frunte. ✧ (Gram.) *Propoziție principală* (și substantivat, f.) = propoziție independentă dintr-o frază, de care depind propozițiile subordonate. — Din fr. **principal,** lat. **principalis.**

PRINCIPÁT, *principate,* s.n. **1.** Teritoriu condus de un suveran care are titlul de principe. ✦ (La pl.; de obicei determinat prin „române" sau „dunărene") Țara Românească și Moldova, împreună, înainte de Unirea din 1859. **2.** Demnitatea de principe. **3.** (În Roma antică) Sistem de guvernare instaurat de Augustus la sfârșitul războaielor civile. [Var.: (înv.) **prințipát** s.n.] — Din fr. **principat,** lat. **principatus.**

PRÍNCIPE, *principi,* s.m. Titlu purtat de conducătorul unui principat și de membrii unor familii princiare, regale sau imperiale; persoană având acest titlu; prinț. — Din it. **principe,** lat. **princeps, -ipis.**

PRINCIPÉSĂ, *principese,* s.f. Fiică a unui principe, a unui rege, a unui împărat; soție a unui principe; femeie care conduce un principat; prințesă. — Din it. **principessa.**

PRINCIPIÁL, -Ă, *principiali, -e,* adj. Care este conform cu un principiu, care decurge dintr-un principiu; care se conduce după anumite principii (juste). ✦ (Adverbial) În principiu; în linii generale. [Pr.: *-pi-al*] — **Principiu** + suf. *-al.*

PRINCIPIALITÁTE s.f. Însușirea de a fi principial. [Pr.: *-pi-a-*] — **Principial** + suf. *-itate.*

PRINCÍPIE s.f. v. **principiu.**

PRINCÍPIU, *principii,* s.n. **1.** Element fundamental, idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic, juridic, o normă de conduită etc. ✧ Loc. adv. *În principiu* = din punct de vedere teoretic, în general. ✦ (La pl.) Totalitatea legilor și a noțiunilor de bază ale unei discipline; (concr.; cu determinări) tratat care cuprinde astfel de legi și de noțiuni. **2.** Element primordial, cauză primară sau punct de plecare a ceva; *spec.* element primordial considerat în trecut drept origine a lumii fizice. ✧ (Chim.) *Principiu activ* = substanță existentă într-un produs de origine vegetală sau animală care imprimă un caracter specific acelui produs. **3.** Convingere intimă, punct de vedere propriu. ✧ *Om de* (sau *fără*) *principii* = om cu (sau fără) păreri sau convingeri (morale) ferme. ✧ Loc. adv. *Din principiu* = conform unui punct de vedere bine stabilit. [Var.: (înv.) **princíp, prințíp** s.n., **princípie** s.f.] — Din lat. **principium,** it. **principio,** fr. **principe.**

PRÍNDE, *prind,* vb. III. **I. 1.** Tranz. A apuca ceva sau pe cineva cu mâna, cu ajutorul unui instrument etc. ✧ Expr. *Parcă (l-)a prins pe Dumnezeu de (un) picior,* se spune când cineva are o bucurie mare, neașteptată. ✦ (Despre animale) A apuca cu dinții, cu ghearele. ✦ A fixa, imobilizând. **2.** Tranz. Fig. A lua cunoștință de ceva (cu ochii, cu urechea, cu mintea); a percepe. ✧ Expr. (Intranz.) *A prinde de veste* = a observa, a remarca, a afla ceva, a băga de seamă (din timp). **3.** Refl. A-și încleșta mâna sau mâinile pe ceva pentru a se sprijini, pentru a se agăța. **4.** Refl. recipr. A se lua de mână cu cineva (pentru a forma o horă, pentru a dansa). **5.** Tranz. A cuprinde pe cineva cu mâinile, cu brațele. **II.** Tranz. **1.** A ajunge din urmă (și a imobiliza) pe cineva sau ceva care se mișcă, aleargă; a captura (un fugar, un răufăcător, un inamic). ✦ A pune mâna (sau laba) pe un animal. **2.** A surprinde pe cineva asupra unei fapte (reprobabile) săvârșite pe ascuns; a descoperi pe cineva cu o vină, cu o neregulă. ✧ Expr. *A prinde* (pe cineva*) cu minciuna* = a descoperi că cineva a mințit. ✦ A încurca pe cineva cu vorba, a-l face să se încurce în răspunsuri (încercând să ocolească adevărul). **3.** A ajunge în ultima clipă spre a mai găsi o persoană, un vehicul etc. care sunt gata de plecare. ✧ Expr. *A prinde momentul* (sau *ocazia, prilejul)* = a găsi, a nu lăsa să scape momentul (sau prilejul) favorabil. *A nu-l prinde pe cineva vremea în loc* = a fi ocupat tot timpul, a nu sta nicio clipă neocupat. ✦ (Despre fenomene ale naturii, evenimente etc.) A surprinde. **4.** Fig. (Despre stări fizice sau sufletești) A cuprinde (pe neașteptate); a copleși. ✦ A absorbi. **III. 1.** Tranz. A fixa ceva prin legare, coasere sau agățare. ✦ Refl. A rămâne fixat sau agățat (de sau în ceva). ✦ Fig. A înregistra, a fixa și a reda prin mijloace artistice aspecte din lumea înconjurătoare. **2.** Tranz. A înhăma; a înjuga. **3.** Refl. A se lega, a se asocia cu cineva (în calitate de…). **4.** Refl. și tranz. (Pop.) A (se) angaja, a (se) tocmi într-o slujbă. **5.** Refl. A se angaja, a se învoi la ceva; a accepta, a primi. ✧ Expr. *A se prinde chezaș* (pentru cineva) = a garanta (pentru cineva). ✦ Refl. recipr. A se lua cu cineva la întrecere, a se măsura, a rivaliza. ✦ Refl. recipr. A face un pariu cu cineva, a pune rămășag. **IV. 1.** Refl. A se lipi de ceva sau de cineva. ✧ Expr. *A nu se prinde lucrul de cineva,* se spune când cineva nu are chef să lucreze. ✦ Fig. (Despre privire, ochi) A se opri, a se fixa, a se pironi asupra cuiva sau a ceva. ✦ Refl. și tranz. A (se) împreuna, a (se) îmbina formând un tot, a (se) suda. **2.** Tranz. (Despre îmbrăcămintea cuiva; *p. ext.* despre gesturi, atitudini etc.) A-i ședea cuiva bine, a i se potrivi. **3.** Refl. (Despre mâncare; în expr.) *A se prinde de cineva* = a-i prii cuiva, a se asimila. **V. 1.** Tranz. A începe să… ✧ Expr. (Refl. recipr.) *A se prinde* (cu cineva) *la vorbă* = **a)** a începe să discute (cu cineva); **b)** a se înțelege (unul cu altul), a cădea de acord să… **2.** Refl. (Pop.) A se apuca de o treabă, a se porni la lucru. **VI. 1.** Tranz. A obține, a căpăta, a dobândi. ✧ Expr. (Fam.) *A prinde carne* (sau *seu)* = a se îngrășa. *A prinde minte* sau (intranz.) *a prinde la minte* = a câștiga experiență, a se face om de treabă. *A prinde viață* = **a)** a căpăta putere, tărie; a se înviora; **b)** a începe să se realizeze, să fie pus în practică. *A prinde inimă* sau (intranz.) *a prinde la inimă* = a căpăta curaj, a se îmbărbăta. ✦ Fig. A-și însuși o cunoștință, o deprindere etc., a învăța (de la altul). **2.** Intranz. și refl. A se dezvolta după transplantare, a crește. ✧ Expr. (Tranz.) A prinde rădăcini (sau *rădăcină)* = a se fixa într-un loc, a căpăta stabilitate, forță, putere. **VII.** Refl. Fig. (Fam.) A fi crezut, a fi luat drept adevărat, bun, valabil. **VIII.** Refl. (Despre lapte; *p. ext.* despre alte substanțe) A se coagula, a se închega. [Prez. ind. și: (pop.) *prinz.* — Perf. s. *prinsei,* part. *prins*] — Lat. **pre(he)ndere.**

PRÍNDERE, *prinderi,* s.f. Acțiunea de *a (se) prinde* și rezultatul ei; prins^{1}. — V. **prinde.**

PRINÓS, *prinosuri,* s.n. (În Antichitate) Dar^{2} oferit divinității; *p. ext.* dar^{2} oferit unui stăpânitor. ✦ Fig. Omagiu adus cuiva în semn de devotament, de admirație, de recunoștință; contribuție adusă în slujba unei cauze. — Din sl. **prinosŭ.**

PRINS^{1} s.n. Prindere. ✧ *De-a prinsul* sau *de-a prinselea* = joc de copii în care un jucător aleargă să prindă pe alții care fug. — V. **prinde.**

PRINS^{2}**, -Ă,** *pinși, -se,* adj. **1.** Care a căzut în mâinile cuiva, care este lipsit de libertate; captiv. ✧ Expr. *A se da prins* = a se recunoaște învins, a se preda. ✦ (Despre încheieturi, articulații etc.) Anchilozat. **2.** Ocupat cu diverse treburi, copleșit de treburi. **3.** (Despre lapte) Închegat, coagulat; bătut. — V. **prinde.**

PRINSOÁRE, *prinsori,* s.f. **1.** (Pop.) Rămășag, pariu. **2.** (Înv.) Faptul de a fi captiv, prizonier; (concr.) închisoare. ✦ Capcană pentru animale. — **Prins**^{2} + suf. *-oare.*

PRINT, *printuri,* s.n. (Inform.) Listare. ✦ Program, document etc. listat. — Din engl. **print.**

PRINTÁ, *printez,* vb. I Tranz. (Inform.) A lista. — Din engl. **print.**

PRÍNTRE prep. **1.** În mijlocul…; între. ✦ Spec. În spațiul dintre mai multe ființe sau obiecte. **2.** În intervalul dintre două etape, două momente ale unei acțiuni, ale unui fenomen etc. **3.** (Rar) Prin. **4.** (Rar) Dintre. [Var.: (pop.) **píntre, pântre** prep.] — **Pre**^{2} + **între.**

PRÍNTRU prep. Prin. — **Pre**^{2} + **întru.**

PRINȚ, *prinți,* s.m. Principe. ✧ Expr. *A trăi ca un prinț* = a trăi o viață extrem de îmbelșugată. — Din fr. **prince,** germ. **Prinz.**

PRINȚÉSĂ, *prințese,* s.f. Principesă. — Din fr. **princesse** (după *prinț).*

PRINȚÍP s.n. v. **principiu.**

PRINȚIPÁT s.n. v. **principat.**

PRINȚIȘÓR, *prințișori,* s.m. Diminutiv al lui *prinț.* — **Prinț** + suf. *-işor.*

PRINZĂTÓR, -OÁRE, *prinzători, -oare,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Care prinde, care apucă sau înhață. **2.** S.f. (Rar) Cursă de prins păsări. **3.** S.n. Mașină sau instalație folosită pentru separarea anumitor impurități dintr-un material. — **Prinde** + suf. *-ător.*

PRÍOR^{1}**,** *priori,* adj. m. (Pop.; despre miei) Născut primăvara foarte timpuriu. [Pr.: *pri-or*] — Et. nec.

PRÍOR^{2}**, -Ă,** *priori, -e,* s.m. și f. Conducător al unei mănăstiri catolice sau al unei congregații de călugări. [Pr.: *pri-or*] — Din lat. **prior,** germ. **Prior.**

PRIORÁT s.n. Funcție, titlu de prior^{2}; perioadă de timp în care cineva exercită această funcție. [Pr.: *pri-o-*] — Din lat. **prioratus,** germ. **Priorat.**

PRIORITÁR, -Ă, *prioritari, -e,* adj. Care are sau trebuie să aibă prioritate. *Sarcini prioritare.* [Pr.: *pri-o-*] — Din fr. **prioritaire.**

PRIORITÁTE, *priorități,* s.f. Însușirea de a fi primul în timp; dreptul de a ocupa primul loc ca importanță, ca valoare, ca demnitate; precădere, primordialitate, întâietate. ✧ *Prioritate de trecere* = întâietatea la trecerea printr-o intersecție nedirijată a unui vehicul în raport cu celelalte care sosesc în același timp din direcții diferite. [Pri.: *pri-o-*] — Din fr. **priorité.**

PRIPÁS, *pripasuri,* s.n. **1.** (Înv. și pop.) Pui de animal domestic. **2.** (Pop.; în loc. adj.) *De pripas* = **a)** (despre animale domestice) care rătăcește de colo până colo, fără stăpân; *p. ext.* luat drept zălog, drept garanție (până la recuperarea pagubei produse în semănături străine); **b)** (despre copii) părăsit, abandonat; *p. ext.* nelegitim; **c)** (despre oameni) venit din altă parte; străin, venetic. **3.** (Reg.) Despăgubire plătită pentru o vită care a produs stricăciuni în semănături străine. — Din sl. **pripasŭ.**

PRÍPĂ s.f. Grabă mare, zor. ✧ Loc. adv. *În* (sau, înv., *cu) pripă* = grabnic, repede, iute. *Fără pripă* = fără grabă, pe îndelete. ✧ Loc. prep. *În pripă...* = în graba momentului. — Din **pripi** (derivat regresiv).

PRIPĂȘÍ, *pripășesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Refl. A se stabili undeva sau pe lângă cineva (venind din altă parte); a se oploși, a se aciua. **2.** Tranz. A lua și a ține pe lângă sine; a adăposti. — Din **pripas.**

PRIPĂȘÍRE, *pripășiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a se pripăși* și rezultatul ei. — V. **pripăși.**

PRIPĂȘÍT[1] s.n. (Pop.) Faptul de *a pripăși.* — V. **pripăși.**

PRIPĂȘÍT[2]**, -Ă,** *pripășiți, -te,* adj. (Pop.) Care s-a stabilit undeva sau pe lângă cineva (venind din altă parte); aciuat. — V. **pripăși.**

PRIPEÁLĂ, *pripeli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) pripi.* **1.** Grabă mare; precipitare. **2.** (Înv. și reg.) Căldură mare și dogoritoare; arșiță. — **Pripi** + suf. *-eală.*

PRIPÍ, *pripesc,* vb. IV. **1.** Refl. A face un lucru în grabă și adesea fără chibzuială, a acționa în pripă. ✦ Intranz. (Înv.) A se grăbi, a se zori. ✦ Tranz. A accelera, a iuți ritmul unei acțiuni. ✦ A nu izbuti, a rata o acțiune din cauza grabei. **2.** Refl. A se încălzi la foc; (despre alimente) a se coace (superficial) la un foc (prea) repede. **3.** Tranz. (Pop.; despre soare) A dogori, a arde. — Cf. bg. p r i p r a.

PRIPÍRE, *pripiri,* s.f. Faptul de *a (se) pripi.* — V. **pripi.**

PRIPÍT, -Ă, *pripiți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care se mișcă sau acționează prea repede și adesea fără chibzuială. ✦ (Despre acțiunile, manifestările oamenilor) Care se face sau se spune prea repede, adesea fără o suficientă chibzuială. **2.** (Despre mâncăruri) Fiert sau copt în grabă (la suprafață), la un foc (prea) iute. ✧ *Mămăligă pripită* = mămăligă mestecată pe măsură ce se adaugă mălaiul în apa clocotită. — V. **pripi.**

PRIPÓN, *pripoane,* s.n. **1.** Funie sau odgon cu care se leagă vitele la păscut; țăruș înfipt în pământ de care se prinde această funie sau acest odgon. ✦ Funie care servește la legarea de mal sau la tragerea la mal a unei ambarcațiuni; țăruș de care se leagă o ambarcațiune la țărm, cu care se fixează un cort etc. **2.** Șir de cârlige cu nadă pentru pescuit. — Din sb. **pripon.**

PRIPONÍ, *priponesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lega un animal de (sau cu) un pripon. ✦ A pune piedică la picioarele animalelor (ca să nu poată fugi). ✦ A lega de un pripon o ambarcațiune. **2.** P. gener. A imobiliza, a fixa ceva (prin legare); a lega. — Din **pripon.**

PRIPONÍRE, *priponiri,* s.f. Acțiunea de *a priponi.* — V. **priponi.**

PRIPÓR, *pripoare,* s.n. (Reg.) **1.** Coastă de deal sau de munte, pantă abruptă; povârniș. **2.** Adăpost de iarnă pentru oi, făcut din împletitură de nuiele sau din stuf și acoperit cu paie, trestie, cetină de brad etc. — Din bg. **pripor.** Cf. ucr. p r y p i r, - p o r u.

PRIPORÓS, -OÁSĂ, *priporoși, -oase,* adj. (Reg.; despre terenuri) Abrupt, povârnit, prăpăstios. — **Pripor** + suf. *-os.*

PRISÁCĂ, *prisăci,* s.f. Loc unde sunt așezați stupii, unde se cresc albine; totalitatea stupilor aflați pe acest loc; stupină. ✦ (Cu sens colectiv) Albinele dintr-o stupină. — Et. nec.

PRISĂCÁR, *prisăcari,* s.m. Persoană care crește albine (pentru a obține miere și ceară); stupar, albinar; apicultor. — **Prisacă** + suf. *-ar.*

PRISĂCĂRÍE s.f. Ocupația prisăcarului; albinărit, prisăcărit, stupărit; apicultură. — **Prisăcar** + suf. *-ie.*

PRISĂCĂRÍT s.n. **1.** (Reg.) Prisăcărie, apicultură. **1.** Impozit care se plătea în Moldova pe stupi. — **Prisăcar** + suf. *-it.*

PRISĂCĂRÍȚĂ, *prisăcărițe,* s.f. (Rar) Femeie care se ocupă cu prisăcăria. — **Prisăcar** + suf. *-iță.*

PRISLÓP, *prisloape,* s.n. (Geogr.) Pas în formă de șa, situat la înălțime. — Et. nec.

PRISMÁTIC, -Ă, *prismatici, -ce,* adj. Care are forma unei prisme. — Din fr. **prismatique.**

PRISMATOÍD, *prismatoide,* s.n. Corp cu o formă apropiată de aceea a unei prisme (**1**). [Pr.: *-to-id*] — Din fr. **prismatoïde.**

PRÍSMĂ, *prisme,* s.f. **1.** Poliedru care are două fețe (numite baze) egale și paralele și cu celelalte fețe în formă de paralelogram; corp solid care are această formă. **2.** Piesă de sticlă, de cuarț sau de alt material transparent, de obicei în formă de prismă (**1**), folosită la aparatele optice pentru descompunerea, polarizarea, reflexia etc. luminii. ✧ Loc. prep. *Prin prisma...* = din punctul de vedere..., potrivit cu..., în lumina... — Din fr. **prisme.**

PRISNÉL s.n. v. **prâsnel.**

PRISÓS, *prisosuri,* s.n. **1.** Ceea ce depășește necesarul, ceea ce întrece o anumită limită; prisosire, prisosință, prisoseală, surplus, excedent; *p. ext.* belșug, abundență. ✧ Loc. adj. și adv. *De prisos* = (care este) în plus; *p. ext.* (care este) inutil, fără rost. ✧ Loc. adv. *Cu prisos* = în plus; din plin, din belșug. **2.** (La pl.; înv. și reg.) Teren agricol care prisosea moșierului și pe care acesta îl arenda țăranilor. — Din ngr. **perissós.**

PRISOSEÁLĂ, *prisoseli,* s.f. (Pop.) Prisos (**1**). — **Prisosi** + suf. *-eală.*

PRISOSÉLNIC, -Ă, *prisoselnici, -ce,* adj. Care prisosește. — **Prisosi** + suf. *-elnic.*

PRISOSÍ, *prisosesc,* vb. IV. Intranz. A fi, a exista, a se afla în cantitate mai mare decât este necesar sau decât îi trebuie cuiva. ✦ A fi inutil. — Din **prisos.**

PRISOSÍNȚĂ, *prisosințe,* s.f. Prisos (**1**); belșug. ✧ Loc. adv. *Cu prisosință* = din belșug, din plin; *fig.* în mod ireproșabil, dovedind un zel deosebit. — **Prisosi** + suf. *-ință.*

PRISOSÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a prisosi;* prisos (**1**). — V. **prisosi.**

PRISOSITÓR, -OÁRE, *prisositori, -oare,* adj. (Înv.) Care prisosește; inutil. — **Prisosi** + suf. *-tor.*

PRÍSPĂ, *prispe,* s.f. **1.** Terasă îngustă înălțată de-a lungul peretelui din față (uneori și al celor laterali) la casele țărănești, lipită cu pământ sau pardosită cu scânduri, adesea mărginită de o balustradă scundă de lemn sau de zidărie. **2.** Porțiune de teren cu suprafața plană, fără denivelări (situată la diferite altitudini); platformă, tăpșan. **3.** Dig rudimentar de pământ sau de lemn folosit pentru a menține nivelul apei în bălți. — Probabil din sl. ***prisŭpa.**

PRISPIȘOÁRĂ, *prispișoare,* s.f. (Pop.) Prispuliță. — **Prispă** + suf. *-işoară.*

PRISPULÍȚĂ, *prispulițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *prispă* (**1**); prispișoară, prispușoară. — **Prispă** + suf. *-uliță.*

PRISPUȘOÁRĂ, *prispușoare,* s.f. (Pop.) Prispuliță. — **Prispă** + suf. *-ușoară.*

PRISTANDÁUA, *pristandale,* s.f. art. (Reg.) Numele unui dans popular asemănător cu brâul; melodie după care se execută acest dans. — Et. nec.

PRISTÁV, (**1, 2**) *pristavi,* s.m., (**3**) *pristavuri,* s.n. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Persoană care anunța populației știrile oficiale, dispozițiile, ordonanțele; crainic. ✦ Funcționar administrativ; ispravnic. **2.** S.m. Vătaf pe moșia unui boier. **3.** S.n. (Înv.) Comunicare oficială, ordonanță, poruncă. — Din sl. **pristavŭ.**

PRISTĂVÍ, *pristăvesc,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A muri. — Din sl. **prěstaviti sen.**

PRISTĂVÍRE, *pristăviri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a se pristăvi;* moarte. — V. **pristăvi.**

PRISTĂVOÁIE, *pristăvoaie,* s.f. (Rar) Soția pristavului. [Pr.: *-voa-ie*] — **Pristav** + suf. *-oaie.*

PRISTÓL, *pristoluri,* s.n. (În bisericile creștine) Masă din mijlocul altarului, pe care se țin obiectele necesare oficierii liturghiei; *p. gener.* altar. [Var.: (înv. și reg.) **prestól, prastól** s.n.] — Din sl. **prěstolŭ.**

PRISTOLEÁNCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — Et. nec.

PRISTÓLNIC, (**1**) *pristolnice*, s.n., (**2**) s.m. **1.** S.n. (Înv.) Sigiliu de piatră sau de lemn cu care se imprimă pe prescuri semnul crucii și inițialele rituale. **2.** S.m. Plantă erbacee din familia malvaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunzele stelate și păroase și cu florile galbene, ale cărei fructe se întrebuințează ca sigiliu pentru însemnat prescurile *(Abutilon theophrasti).* [Var.: **pistórnic** s.m.] — Et. nec.

PRÍȘNIȚ, *prișnițe,* s.n. Compresă. [Var.: **prîșniță** s.f.] — Din germ. **Priessnitz.**

PRÍȘNIȚĂ s.f. v. **prișniț.**

PRITÁN, *pritani,* s.m. (În Grecia antică) Magistrat principal; delegat al unui trib în Sfatul celor cinci sute din Atena. — Din fr. **prytane.**

PRITANÉU, *pritanee,* s.n. (În Antichitate) Edificiu în care avea loc consiliul pritanilor. — Din fr. **prytanée.**

PRITOÁCĂ, *pritoace,* s.f. (Reg.) Vas de lemn în care se transportă strugurii la teasc, în timpul culesului. — Din **pritoci** (derivat regresiv).

PRITÓC s.n. (Pop.) Pritocire. — Din **pritoci** (derivat regresiv).

PRITOCEÁLĂ s.f. Pritocire. — **Pritoci** + suf. *-eală.*

PRITOCÍ, *pritocesc,* vb. IV. Tranz. A turna vinul dintr-un butoi în altul, după fermentație, pentru a-l limpezi (prin separarea de drojdia care s-a lăsat la fund); *p. gener.* a turna un lichid dintr-un vas în altul. ✦ A scoate și a turna la loc, de mai multe ori la rând, zeama dintr-un vas cu murături, cu varză acră, pentru a dizolva sarea depusă la fund. ✦ Fig. A muta dintr-un loc în altul. — Din bg. **pretoča,** sb. **pretočiti.**

PRITOCÍRE, *pritociri,* s.f. Acțiunea de *a pritoci* și rezultatul ei; pritoceală, pritocit, pritoc. — V. **pritoci.**

PRITOCÍT[1] s.n. Pritocire. — V. **pritoci.**

PRITOCÍT[2]**, -Ă,** *pritociți, -te,* adj. (Despre vin sau zeama de varză, de murături) Care a fost supus pritocirii. — V. **pritoci.**

PRIVÁ, *privez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A împiedica pe cineva să se bucure de un avantaj, de un drept care i se cuvine, de ceva necesar. ✦ Refl. A renunța (de bunăvoie sau constrâns la ceva necesar) la un bun sau la un drept. — Din fr. **priver,** lat. **privare.**

PRIVÁL s.n. v. **prăval.**

PRIVÁRE, *privări,* s.f. Faptul de *a (se) priva.* — V. **priva.**

PRIVÁT, -Ă, *privați, -te,* s.f. **1.** Adj. Particular, individual. **2.** S.f. (Pop.) Closet. — Din fr. **privé,** lat. **privatus.**

PRIVATÍV, -Ă, *privativi, -e,* adj. Care lipsește pe cineva de ceva, care exclude ceva. ✦ Spec. (Despre afixe) Care exprimă lipsa, excluderea, dând cuvântului derivat un sens opus celui de bază. — Din fr. **privatif.**

PRIVATIZÁ, *privatizez,* vb. I. **1.** Tranz. A trece întreprinderi sau instituții din proprietatea statului în proprietatea particulară. **2.** Refl. A(-și) înființa o întreprindere, o firmă particulară; a iniția o afacere. — **Privat** + suf. *-iza.*

PRIVATIZÁRE, *privatizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) privatiza.* — V. **privatizare.**

PRIVATIZÁT, -Ă, *privatizați, -te,* adj. Care a trecut din proprietatea statului în proprietatea particulară. ✦ (Fam.; substantivat) Persoană care are o întreprindere proprie. — V. **privatizat.**

PRIVAȚIÚNE, *privațiuni,* s.f. Faptul de a fi privat sau de a se priva de ceva; (de obicei la pl.) lipsă, sărăcie, mizerie. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **privation.**

PRIVÁZ s.n. v. **pervaz.**

PRIVEÁLĂ, *priveli,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Privit. ✧ Loc. vb. *A sta* (sau *a ieși*) *în priveală* = a privi. ✦ Inspecție. **2.** Priveliște (**1**). — **Privi** + suf. *-eală.*

PRIVÉGHE s.f. v. **priveghi.**

PRIVEGHEÁ, *priveghez,* vb. I. (Pop.) **1.** Intranz. A sta sau a face de pază; a păzi. ✦ Tranz. A păndi, a urmări. **2.** Tranz. A supraveghea, a îngriji (pe cineva sau ceva); a avea grijă să… **3.** Intranz. A sta treaz, a nu dormi. ✦ Tranz. Spec. A sta de veghe noaptea la mort, a sta la priveghi. [Var.: (reg.) **privigheá** vb. I] — Lat. **pervigilare.**

PRIVEGHEÁLĂ s.f. (Pop.) Priveghere. [Var.: (reg.) **privigheálă** s.f.] — **Priveghea** + suf. *-eală.*

PRIVEGHÉR, *priveghere*, s.n. Carte bisericească cuprinzând rânduiala slujbei privegherii (**2**). — **Priveghi** + suf. *-ar***.**

PRIVEGHÉRE, *privegheri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a priveghea.* **1.** Străjuire, pază, veghe. ✦ Supraveghere, control; grijă, atenție. **2.** Serviciu religios care se oficiază noaptea sau seara, în ajunul unei sărbători, într-o mănăstire sau într-o biserică ortodoxă. [Var.: (reg.) **privighére** s.f.] — V. **priveghea.**

PRIVEGHETÓR, -OÁRE, *priveghetori, -oare,* s.m. și f. (Pop.) Persoană care priveghează; *spec.* supraveghetor. ✦ (Înv.) Subprefect. [Var.: (reg.) **privighetór, -oáre, privighitór, -oáre** s.m. și f.] — **Priveghea** + suf. *-tor.*

PRIVÉGHI, *priveghiuri,* s.n. (Pop.) **1.** Veghere a unui mort noaptea înainte de înmormântare. **2.** Veghe, pază, strajă. [Var.: (reg.) **privéghe** s.f.] — Din **priveghea** (derivat regresiv).

PRIVÉLIȘTE, *priveliști,* s.f. **1.** Tablou, aspect din natură; peisaj, priveală. **2.** Aspect, fapt etc. (interesant, neobișnuit etc.) care se înfățișează înaintea ochilor. **3.** (Înv.) Faptul de a privi. ✧ Loc. adv. *În priveliște* = în văzul tuturor, la vedere, în public. — **Priveală** + suf. *-işte.*

PRIVÍ, *privesc,* vb. IV. **1.** Tranz., intranz. și refl. recipr. A-și îndrepta ochii, privirea spre cineva sau ceva pentru a vedea; a se uita. ✧ Expr. (Tranz.) *A nu privi cu ochi buni* = a dezaproba, a nu admite. **2.** Tranz. și refl. A (se) considera, a (se) socoti, a (se) crede. **3.** Tranz. (La pers. 3) A se referi la…; a interesa pe cineva; a fi de competența cuiva. ✧ Expr. *În (ceea) ce privește...* = în privința…, cu privire la…, relativ la… — Cf. sl. p r a v i t i.

PRIVIGHEÁ vb. I v. **priveghea.**

PRIVIGHEÁLĂ s.f. v. **priveghea**l**ă.**

PRIVIGHÉRE s.f. v. **priveghere.**

PRIVIGHETOÁRE, *privighetori,* s.f. Gen de păsări călătoare insectivore, de culoare brună-roșcată, care cântă foarte frumos *(Luscinia);* pasăre care aparține acestui gen; filomelă. [Var.: (reg.) **privighitoáre** s.f.] — **Priveghea** + suf. *-toare.*

PRIVIGHETÓR[1], -OÁRE s.m. și f. v. **priveghetor.**

PRIVIGHETÓR[2], *privighetori,* s.m. Bărbătușul privighetorii. — Din **privighetoare** (derivat regresiv).

PRIVIGHITOÁRE s.f. v. **privighetoare.**

PRIVIGHITÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **priveghetor.**

PRIVILEGIÁ, *privilegiez,* vb. I. Tranz. A favoriza pe cineva, a acorda cuiva o favoare, un privilegiu. [Pr.: *-gi-a*] — Din fr. **privilégier.**

PRIVILEGIÁT, -Ă, *privilegiați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană, grup, clasă socială) care se bucură de un privilegiu, de o favoare, de un avantaj. [Pr.: *-gi-at*] — V. **privilegia.**

PRIVILÉGIU, *privilegii,* s.n. Avantaj, scutire de obligații (către stat), drept sau distincție socială care se acordă, în situații speciale, unei persoane, unui grup sau unei clase sociale ori, în feudalism, orașelor și mănăstirilor; (concr.) act prin care se acordă un avantaj, un drept, o distincție etc. ✦ Spec. (Jur.) Drept conferit de lege unui creditor de a fi preferat celorlalți creditori, în virtutea creanței sale. ✦ P. gener. Drept, avantaj, favoare; împrejurare favorabilă pentru cineva. [Pl. și: (înv.) *privilegiuri*] — Din fr. **privilège,** lat. **privilegium.**

PRIVÍNȚĂ, *privințe,* s.f. **1.** (În loc. adv.) *Într-o privință* = dintr-un anumit punct de vedere. **2.** (În loc. prep.) *În privința...* = în ceea ce privește…; cu privire la…, relativ la… — **Privi** + suf. *-ință.*

PRIVÍRE, *priviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) privi* și rezultatul ei. **1.** Funcția organică a ochilor, văz; mod de a privi, căutătură, uitătură. ✦ (Concr.) Organul vederii; ochii. **2.** Examinare, apreciere, considerare (fugară, de ansamblu). **3.** (În loc. prep.) *Cu privire la...* = referitor la…, în privința…, în ceea ce privește… — V. **privi.**

PRIVÍT s.n. Faptul de *a privi;* priveală. — V. **privi.**

PRIVITÓR, -OÁRE, *privitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care privește, care se uită la cineva sau la ceva. ✧ Loc. prep. *Privitor la...* = referitor la…, relativ la…, în ceea ce privește…, în privința…; asupra, despre. ✦ (Substantivat) Persoană care asistă la un spectacol artistic sau, *p. ext.,* la o adunare, la o ceremonie etc.; spectator. — **Privi** + suf. *-tor.*

PRIZÁ[1], *prizez,* vb. I. Tranz. A trage, a aspira pe nas tutun sau alte substanțe în stare pulverulentă (droguri). — Din fr. **priser.**

PRIZÁ[2], *prizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A aprecia, a prețui. — Din fr. **priser.**

PRÍZĂ, *prize,* s.f. **1.** (Tehn.) Dispozitiv care permite conectarea la rețeaua electrică a unui aparat, instrument etc. prin intermediul unei fișe de curent; *p. restr.* orificiu, cu un dispozitiv de obturare sau de reglare, făcut în peretele unei încăperi, al unui generator, al unei conducte etc., prin care se realizează legătura electrică. ✧ *Priză aeriană de curent* = priză în formă de bară, de liră etc., prin care se realizează legătura dintre o linie electrică aeriană și un tramvai, o locomotivă electrică etc. *Priză de pământ* = ansamblu de conductoare metalice prin care se face împământarea unei rețele electrice, a utilajelor acționate electric. **2.** Deschizătură în peretele exterior al unei construcții prin care se face aerisirea. **3.** Angrenare a două roți dințate într-un mecanism. **4.** Fenomen de transformare din stare plastică în stare rigidă a amestecurilor hidratate de lianți care se folosesc în construcții. **5.** (În sintagma) *Priză de aterizare* (sau *de teren)* = ansamblul manevrelor executate de un pilot pentru a ateriza exact în punctul dorit. **6.** (Fam.; în expr. *A avea* (sau *a fi cu) priză la cineva* (sau *asupra cuiva)* = a avea trecere (la cineva), influență (asupra cuiva), a trezi interesul (cuiva). **7.** (Livr.) Cantitate mică de tutun (sau de alte substanțe pulverulente) care se trage pe nas. **8.** Doză (mică) de medicament. **9.** Tehnică de prindere a mingii la handbal, baschet, rugbi etc. sau de ținere a prăjinii, a suliței sau a rachetei și a paletei de tenis etc. **10.** (La judo, lupte etc.) Dezechilibrare și proiectare a adversarului. **11.** (Cin.; în sintagma) *Priză directă* = tehnică de înregistrare a dialogului sincron cu filmarea, asigurând veridicitatea interpretării actoricești. — Din fr. **prise.**

PRIZĂRÍ, pers. 3 *prizărește,* vb. IV. Refl. (Pop. și fam.; despre oameni, animale și plante) A deveni sau a rămâne mic, nedezvoltat; a se pipernici, a se chirci. — Din sl. **prĕzrĕti.**

PRIZĂRÍT, -Ă, *prizăriți, -te,* adj. (Pop. și fam.; despre oameni, animale și plante) Care nu s-a dezvoltat bine, care a rămas mic, nedezvoltat, pipernicit; firav. — V. **prizări.**

PRIZOMÉTRU, *prizometre,* s.n. Aparat pentru determinarea începutului și sfârșitului prizei unui ciment. — Din fr. **prisomètre.**

PRIZÓN, *prizoane,* s.n. Tijă metalică servind ca element mobil de îmbinare. — Din fr. **prison.**

PRIZONIÉR, -Ă, *prizonieri, -e,* s.m. și f. **1.** Militar luat în captivitate în timpul unui război și reținut de dușman pentru a nu mai participa la ostilități; *p. ext.* persoană căzută în mâinile unui dușman și rămasă în puterea acestuia; captiv, prins. **2.** Persoană arestată, întemnițată; deținut. ✦ Fig. Persoană lipsită de libertate. ✦ Fig. Persoană obsedată de un gând, o idee etc. **3.** (Tehn.; în sintagma) *Șurub prizonier* = prizon. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **prisonnier.**

PRIZONIERÁT s.n. Situația sau starea de prizonier (**1**); *p. ext.* perioadă de timp în cursul căreia cineva este prizonier (**1**); captivitate. [Pr.: *-ni-e-*] — **Prizonier** + suf. *-at.*

PRO prep. **1.** Pentru, în favoarea…, în sprijinul… **2.** Element de compunere însemnând „pentru…”, „în favoarea…”, care servește la formarea unor adjective. — Din lat. **pro**, fr. **pro-.**

PROAMERICÁN, -Ă, *proamericani, -e,* adj. Care este de partea americanilor, favorabil americanilor. [Pr.: *pro-a-*] — **Pro-** + **american.**

PROÁSPĂT, -Ă, *proaspeți, -te,* adj. (Despre alimente sau produse alimentare) Pregătit sau recoltat recent; *p. ext.* care n-a fost supus unui procedeu de conservare. ✦ (Despre plante) Cules, rupt de curând; neofilit. **2.** Fig. Tânăr, fraged. ✦ Care are sau care păstrează calități de strălucire, de vitalitate, de tinerețe, care exprimă tinerețe, sănătate etc. **3.** Care există sau a luat ființă de puțină vreme, care a fost făcut, creat etc. de curând; de dată recentă, nou. ✧ Loc. adv. (Reg.) *Din proaspăt* = de curând. ✦ (Despre oameni) Care se află într-o anumită situație sau care are o calitate de puțină vreme. ✦ Care își păstrează noutatea; viu, actual. **4.** (Despre aer) Neviciat, curat. ✦ (Despre apă) Adus de curând de la sursă, bun de băut; *p. ext.* rece. **5.** Fig. Curat, pur, neîntinat. **6.** Cu forțe noi; odihnit. — Din gr. **prósfatos.**

PROÁȘCĂ, *proaște,* s.f. (Pop.) **1.** Cantitate de apă, de noroi etc. care țâșnește de undeva și împroașcă. **2.** (În expr.) *A face* (sau *a da) proașca* (sau *proașcă)* (*în, între* sau *prin...)* = a face prăpăd, a se năpusti, a da năvală, a da iama (în, între sau prin, printre…). — Din [îm]**proșca.**

PROB, -Ă, *probi, -e,* adj. (Livr.) Cinstit, onest, integru, loial. — Din fr. **probe.**

PROBÁ, *probez,* vb. I. Tranz. **1.** (Folosit și absol.) A supune ceva sau pe cineva la o probă, la o încercare, pentru a vedea dacă este corespunzător unui scop, unor cerințe etc.; *p. restr.* a încerca un obiect de îmbrăcăminte, de încălțăminte etc. **2.** A dovedi, a demonstra (cu probe), a pune în evidență. — Din lat. **probare.**

PROBÁBIL, -Ă, *probabili, -e,* adj. Care se poate produce, întâmpla; care poate fi adevărat. ✧ *Timpul probabil* = condițiile meteorologice care se prevăd pentru zilele următoare. ✦ (Adverbial) După cât se pare, după toate probabilitățile; poate. — Din fr. **probable,** lat. **probabilis.**

PROBABILÍSM s.n. Doctrină asociată scepticilor din Academia platonică potrivit căreia nu putem avea niciun fel de cunoștințe sigure, dar putem ajunge la opinii probabile. — Din fr. **probabilisme.**

PROBABILÍST, -Ă, *probabiliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține probabilismului, privitor la probabilism. **2.** Adj. Care folosește calculul probabilităților. **3.** S.m. și f. Matematician specialist în calculul probabilităților. — Din fr. **probabiliste.**

PROBABILÍSTIC, -Ă, *probabilistici, -ce,* adj. **1.** Cu caracter de probabilitate. **2.** Referitor la teoria probabilităților, la calculul probabilităților. — **Probabil** + suf. *-istic.*

PROBABILITÁTE, *probabilități,* s.f. **1.** Caracterul sau însușirea a ceea ce este probabil; fapt, întâmplare probabilă, posibilă. ✧ Expr. *După toate probabilitățile* = după cât se pare, probabil. **2.** (Mat.) Mulțime numerică prin care se exprimă caracterul aleatoriu (posibil sau nesigur) al unui eveniment, al unui fenomen. ✧ *Calculul probabilităților* = calcul matematic care permite să se aprecieze dacă un eveniment complex se va întâmpla sau nu, în funcție de eventualitatea unor evenimente mai simple, presupus cunoscute. — Din fr. **probabilité,** lat. **probabilitas, -atis.**

PROBÁNT, -Ă, *probanți, -te,* adj. (Rar) Care probează, dovedește, convinge; edificator, concludent. — Din fr. **pobant.**

PROBÁR, *probare,* s.n. (Și în sintagma *probar de litere*) Album cu modele de litere, cifre și alte semne, inclusiv ornamente, pe care o tipografie le poate folosi la culegerea diferitelor lucrări. — **Probă** + suf. *-ar.*

PROBÁRE, *probări,* s.f. Acțiunea de *a proba.* — V. **proba.**

PROBÁT, -Ă, *probați, -te,* adj. **1.** Încercat, verificat, experimentat. **2.** Dovedit, arătat, demonstrat. — V. **proba.**

PROBATÓR, -OÁRE, *probatori, -oare,* adj. Care are calitatea de a dovedi ceva, care poate servi drept dovadă; probatoriu (**2**). — Din fr. **probatoire.**

PROBATÓRIU, -IE, *probatorii,* s.n., adj. **1.** S.n. Procedură de culegere a probelor (**1**) în justiție; totalitatea probelor adunate și prezentate într-un litigiu. **2.** Adj. Probator. — Din lat. **probatorium.**

PROBAȚIÚNE, *probațiuni,* s.f. (Jur.) Dovedire; *concr.* dovadă. [Pr.: *-ți-u-*] — Din lat. **probatio, -onis,** fr. **probation.**

PRÓBĂ, *probe,* s.f. **1.** Confirmare a unui adevăr, dovedire; dovadă, semn, mărturie în sprijinul cuiva sau a ceva. ✧ *Probă cu martori* = susținere prin martori a unei afirmații în fața instanțelor de judecată. ✧ Loc. vb. *A da probă* (sau *probe) de…* = a proba (**2**), a dovedi. **2.** Acțiune întreprinsă pentru a constata dacă ceva sau cineva îndeplinește condițiile cerute; încercare; verificare. ✧ Loc. adj. și adv. *De probă* = ca încercare, de încercare. ✦ Spec. Încercare a unui obiect de îmbrăcăminte pentru a vedea dacă se potrivește. ✦ Spec. Încercare a unei mașini, a unui aparat etc. (pentru a verifica buna lor funcționare). ✦ Fiecare dintre părțile, dintre etapele din care constă un examen; *p. gener.* examen. ✦ Fiecare dintre întrecerile sportive organizate în cadrul unei competiții mai mari. **3.** Repetiție (făcută în vederea unei reprezentații artistice). ✦ (Rar) Număr dintr-un spectacol prezentat ca reclamă. **4.** Verificare a exactității unei operații aritmetice. **5.** Obiect dintr-o serie de obiecte identice sau cantitate mică dintr-un material care poate să servească la determinarea anumitor caracteristici ale obiectelor respective sau ale întregului material din care fac parte; eșantion, mostră ✦ Analiză medicală. ✦ Observare a funcției unui organ în vederea stabilirii unui diagnostic. ✦ (Fot.) Copie pozitivă pe hârtie. **6.** Pildă, exemplu, model. — Din lat. **proba** (cu sensuri după fr. *preuve).*

PROBĂLUÍ, *probăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) **1.** A încerca, a căuta să facă, să realizeze ceva; a face tentative. **2.** A supune ceva sau pe cineva la o probă, la o încercare pentru a vedea dacă este corespunzător anumitor cerințe, unui anumit scop etc.; a încerca, a verifica, a experimenta, a proba (**1**). **3.** A dovedi, a adeveri, a confirma, a proba (**2**). **4.** A chibzui, a socoti; a presupune. [Var.: **prubuluí** vb. IV] — Din magh. **próbálni.**

PROBĂLUÍRE, *probăluiri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a probălui*. — V. **probălui.**

PROBITÁTE s.f. Cinste, integritate, onestitate. — Din fr. **probité,** lat. **pobitas, -atis.**

PROBLÉM s.n. v. **problemă.**

PROBLEMÁTIC, -Ă, *problematici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Îndoielnic, nesigur, ipotetic. ✦ P. ext. Dubios, suspect, necurat. **2.** Adj. Care constituie o problemă, o enigmă. ✦ (Log.; despre judecăți) Care anunță un raport posibil între termenii judecății. **3.** S.f. Ansamblu de probleme (**I 3**) cu privire la un anumit domeniu, disciplină, subiect; tematică. — Din fr. **problématique.**

PROBLEMATIZÁ, *problematizez,* vb. I. Tranz. **1.** (Livr.) A sistematiza pe probleme. **2.** A face (din orice lucru) o problemă (**I 1**). — **Problemat**[ic] + suf. *-iza.*

PROBLEMATIZÁRE, *problematizări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a problematiza* și rezultatul ei. **2.** Metodă de învățământ care declanșează activitatea independentă a elevului, gândirea și efortul personal al acestuia. — V. **problematiza.**

PROBLÉMĂ, *probleme,* s.f. **I. 1.** Chestiune care prezintă aspecte neclare, discutabile, care necesită o lămurire, o precizare, care se pretează la discuții. **2.** Chestiune importantă care constituie o sarcină, o preocupare (majoră) și care cere o soluționare (imediată). **3.** Chestiune care intră în sfera preocupărilor, a cercetărilor cuiva; obiect principal al preocupărilor cuiva; temă, materie. ✦ (Mat.) Chestiune în care, fiind date anumite ipoteze, se cere rezolvarea, prin calcule sau prin raționamente, a unor date. **II. 1.** Dificultate care trebuie rezolvată pentru a obține un anumit rezultat; greutate, impas. **2.** Lucru greu de înțeles, greu de rezolvat sau de explicat; mister, enigmă. [Var.: (înv.) **problém** s.n.] — Din fr. **problème,** lat. **problema.**

PROBLEMÍST, -Ă, *problemiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în elaborarea de probleme în domeniul șahului sau al matematicii. — **Problemă** + suf. *-ist.*

PROBLEMÚȚĂ, *problemuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *problemă.* — **Problemă** + suf. *-uță.*

PROBOSCÍDĂ, *proboscide,* s.f. (Înv.) Trompa elefantului. ✦ Trompa unor insecte diptere. — Din fr. **proboscide.**

PROBOSCIDIÁN, *proboscidieni,* s.m. (La pl.) Ordin de mamifere, din care face parte elefantul, caracterizate prin trompa lor lungă, mobilă; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **proboscidien.**

PROBOZEÁLĂ, *probozeli*, s.f. (Înv., reg. și fam.) Faptul de *a probozi.* — **Probozi** + suf. *-eală.*

PROBOZÍ, *probozesc,* vb. IV. Tranz. (Înv., reg. și fam.) A mustra, a dojeni, a certa pe cineva; a face de rușine; a ocărî. — Din sl. **proobraziti.**

PROBOZÍRE, *proboziri,* s.f. (Înv., reg. și fam.) Acțiunea de *a probozi.* — V. **probozi.**

PROCAÍNĂ s.f. (Farm.) Substanță cu proprietăți asemănătoare novocainei. [Pr.: *-ca-i-*] — Din fr. **procaïne.**

PROCARIÓT, *procariote,* s.n. (Biol.; la pl.) Grup de organisme primitive (viruși, bacterii, alge albastre) monocelulare, cu structură simplă; (și la sg.) specie din acest grup. [Pr.: *-ri-ot*] — Din fr., engl. **procaryote.**

PROCÁTOR, *procatori,* s.m. (Reg.) Avocat. — Din magh. **prókátor.**

PROCEDÁ, *procedez,* vb. I. Intranz. **1.** A acționa într-un anumit fel, a folosi anumite mijloace în săvârșirea unei acțiuni. **2.** A începe să…, a trece la… *A proceda la anchetă.* [Var.: (înv.) **procéde** vb. III] — Din fr. **procéder.**

PROCÉDE vb. III v. **proceda.**

PROCEDÉU, *procedee,* s.n. **1.** Mijloc folosit pentru a ajunge la un anumit rezultat, mod de a proceda; mijloc, modalitate, procedură. **2.** Mod sistematic de executare a unei operații sau a unui proces prin folosirea unei anumite metode. [Pl. și: *procedeuri*] — Din fr. **procédé.**

PROCEDURÁL, -Ă, *procedurali, -e,* adj. Privitor la procedura legală, în conformitate cu regulile acestei proceduri. — Din fr. **procédural.**

PROCEDÚRĂ, *proceduri,* s.f. **1.** Totalitatea actelor și a formelor îndeplinite în cadrul activității desfășurate de un organ de jurisdicție, de executare sau de alt organ de stat. **2.** (Livr.) Procedeu (**1**). **3.** Ramură a dreptului care are ca obiect studiul procedurii (**1**). **4.** (Mai ales la pl.) Tratament special efectuat în unități sanitare pentru tratarea diverselor boli. — Din fr. **procédure.**

PROCEDURÍST, -Ă, *procedurișt, -ste,* s.m. Specialist în procedura judiciară, în dreptul procesual. — **Procedură** + suf. *-ist.*

PROCÉNT, *procente,* s.n. **1.** A suta parte dintr-o cantitate dată; proporție în raport cu o sută; sutime, procentaj. **2.** Dobândă calculată la o sută de unități monetare pe interval de un an; *p. gener.* dobândă. [Var.: (înv.) **proțént** s.n.] — Din germ. **Prozent.**

PROCENTÁJ, *procentaje*, s.n. Procent. ✦ Calcul făcut pentru stabilirea procentului; cifră obținută prin acest calcul. — **Procent** + suf. *-aj* (după fr. *pourcentage).*

PROCENTUÁL, -Ă, *procentuali, -e,* adj. Calculat, exprimat în procente; care reprezintă un anumit procent dintr-o cantitate. [Pr.: *-tu-al*] — Din germ. **prozentual.**

PROCÉS, *procese,* s.n. **1.** Acțiune în justiție făcută pentru soluționarea unui diferend între două părți care sunt în litigiu sau pentru constatarea și sancționarea încălcării legilor statului; acțiune judecătorească; totalitatea actelor, documentelor adunate în vederea acestei acțiuni. ✧ Expr. *A face* (sau *a intenta) cuiva proces* = a chema pe cineva în fața instanțelor de judecată, a da pe cineva în judecată. *A face procesul* (*cuiva* sau *a ceva*) = a critica, a ataca (pe cineva sau ceva). *A-i face cuiva proces de intenție* = a învinui pe cineva de intenții reprobabile pe care nu poți dovedi că le-a avut. *A-și face proces(e) de conștiință* = a regreta, a-și reproșa anumite atitudini sau acțiuni. ✦ *Proces-verbal* = înscris (cu caracter oficial) în care se consemnează un fapt de natură juridică; act cu caracter oficial în care se redau pe scurt discuțiile și hotărârile unei adunări constituite. **2.** Succesiune de stări, etape, stadii prin care trec, în desfășurarea lor temporală, în schimbarea lor, diverse obiecte, fenomene etc.; evoluție, dezvoltare, desfășurare; acțiune. ✧ *Proces tehnologic* = totalitatea operațiilor care comportă prelucrări mecanice și chimice, tratamente termice, impregnări, montaje etc. și prin care materiile prime, semifabricatele etc. sunt transformate în produse finite. **3.** Maladie (a unui organ sau a întregului organism) în evoluție (sau în regres). [Pl. și: (înv.) *procesuri*. — Var.: (înv.) **proțés** s.n.] — Din it. **processo,** fr. **procès,** lat. **processus.**

PROCESÁ, *procesez,* vb. I. Tranz. A prelucra semnalele înregistrate pe bandă magnetică prin intermediul unui procesor. — Din engl. **process.**

PROCESÁRE, *procesări*, s.f. Acțiunea de *a procesa.* — V. **procesa.**

PROCESÁT, -Ă, *procesați, -te,* adj. (Despre semnale înregistrate pe bandă magnetică) Care a fost prelucrat prin intermediul unui procesor. — V. **procesa.**

PROCÉSIE s.f. v. **procesiune.**

PROCESIONÁL, -Ă, *procesionali, -e,* adj. (Rar) De procesiune, relativ la procesiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **processionnel.**

PROCESIÚNE, *procesiuni,* s.f. **1.** Șir lung de oameni care merg într-o anumită ordine în aceeași direcție și cu același scop; cortegiu, convoi; alai. **2.** Ceremonie religioasă în timpul căreia credincioșii merg în convoi, precedați de slujitorii Bisericii, purtând diferite obiecte de cult, cântând imnuri religioase sau rostind rugăciuni, pentru a mulțumi sau a cere ajutorul divinității într-o anumită împrejurare. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: (înv.) **procésie** s.f.] — Din fr. **procession,** lat. **processio, -onis.**

PROCESOMÁN, -Ă, *procesomani, -e,* s.m. și f. Persoană care are mania de a intenta procese juridice. — **Proces** + suf. *-oman.*

PROCESOMANÍE s.f. Mania (**2**) de a intenta (nejustificat) procese (**1**). — **Procesoman** + suf. *-ie.*

PROCESÓR, *procesoare,* s.n. Echipament sau dispozitiv capabil să execute un set de instrucțiuni, să formeze adresele acestora și să le citească dintr-o memorie care păstrează programul pe durata executării acestuia. — Din engl. **processor.**

PROCESUÁL, -Ă, *procesuali, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Drept procesual* = **a)** ansamblul normelor juridice care reglementează procedura de rezolvare a litigiilor civile sau penale, precum și de executare a hotărârilor pronunțate; **b)** disciplină care se ocupă cu studiul acestei proceduri. **2.** Care se desfășoară în etape succesive specifice dezvoltării fenomenului; treptat, gradat.[Pr.: *-su-al*] — Din it. **processuale.**

PROCESUALITÁTE s.f. Caracter procesual. [Pr.: *-su-a-*] — **Procesual** + suf. *-itate.*

PROCETÍ vb. IV v. **prociti.**

PROCHÉSTOR, *prochestori,* s.m. Magistrat roman care exercita funcții financiare în provincii. — Din lat. **proquaestor.**

PROCHÍMEN, *prochimene,* s.n. **1.** (Bis.) Verset din psalmi care se cântă înainte de a se citi un pasaj din Biblie sau înainte de o rugăciune sau de o cântare. **2.** (Înv.; în expr.) *A veni la prochimen* = a reveni la subiect, după o digresiune. *A aduce* (pe cineva) *la prochimen* = a îndrepta, a aduce (pe cineva) pe calea cea bună. — Din ngr. **prokímenon.**

PROCI adv. (Înv.) Și așa mai departe. — Din sl. **procĭ.**

PROCIDÉNȚĂ, *procidențe,* s.f. (Anat.) Coborâre sau deplasare din locul său a unui organ sau a unei părți mobile dintr-un organ. — Din fr. **procidence.**

PROCITÁNIE, *procitanii,* s.f. (Înv.) Recitire, repetiție, repetare. ✦ Examinare (recapitulativă) a elevilor. — Din rus. **pročitanie.**

PROCITEÁLĂ, *prociteli,* s.f. (Înv.) Faptul de *a prociti.* — **Prociti** + suf. *-eală.*

PROCITÍ, *procitesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) **1.** A reciti, a repeta. **2.** A examina (recapitulativ) un elev. **3.** A certa, a mustra; a cicăli. [Var.: **procetí** vb. IV] — Din rus. **pročitat'.**

PROCITÍRE, *procitiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a prociti.* — V. **prociti.**

PROCLAMÁ, *proclám,* vb. I. Tranz. **1.** A anunța ceva în mod solemn și oficial; a aduce la cunoștința publică (printr-o proclamație) un fapt de mare importanță și de interes general. **2.** A acorda cuiva în mod oficial un titlu, un drept, o calitate. ✧ Refl. *Colonia s-a proclamat independentă.* **3.** A crea, a institui, a stabili, a introduce. **4.** A susține ceva deschis, cu convingere; a afirma cu tărie. — Din fr. **proclamer,** lat. **proclamare.**

PROCLAMÁRE, *proclamări,* s.f. Acțiunea de *a (se) proclama* și rezultatul ei. ✦ (Concr.) Proclamație (**1**). — V. **proclama.**

PROCLAMATÍV, -Ă, *proclamativi, -e,* adj. (Rar) Care proclamă ceva. — **Proclama** + suf. *-(a)tiv.*

PROCLAMATÓR, -OÁRE, *proclamatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face o proclamație, care proclamă ceva în public. — Din fr. **proclamateur.**

PROCLAMÁȚIE, *proclamații,* s.f. Text oficial prin care se aduce la cunoștința publică un fapt de mare importanță și de interes general; declarație scrisă prin care se face un apel în vederea unei acțiuni importante; proclamare. [Var.: (înv.) **proclamațiúne** s.f.] — Din fr. **proclamation,** lat. **proclamatio, -onis.**

PROCLAMAȚIÚNE s.f. v. **proclamație.**

PROCLÉT, -Ă, *procleți, -te,* adj. **1.** (Înv.; adesea substantivat) Care a fost excomunicat, anatemizat, blestemat; eretic; *p. ext.* păgân, necredincios. **2.** (Reg.; adesea substantivat) Ticălos, rău, păcătos, ipocrit. **3.** (Reg.) Grozav, strașnic, cumplit. — Din bg. **proklet.**

PROCLÍTIC, -Ă, *proclitici, -ce,* adj. (Gram.; despre cuvinte) Așezat înaintea altui cuvânt (cu care face corp fonetic comun), neavând accent propriu. — Din fr. **proclitique.**

PROCLÍZĂ, *proclize,* s.f. (Gram.) Așezare a unui cuvânt neaccentuat înaintea altui cuvânt, cu care poate face corp fonetic comun. — Din fr. **proclise.**

PROCÓNSUL, *proconsuli,* s.m. Magistrat roman care, după încheierea consulatului, era însărcinat cu guvernarea unei provincii. — Din lat., fr. **proconsul.**

PROCONSULÁR, -Ă, *proconsulari, -e,* adj. Care ține de proconsul, privitor la proconsul, guvernat de un proconsul. — Din lat. **proconsularis,** fr. **proconsulaire.**

PROCONSULÁT, *proconsulate,* s.n. Funcția de proconsul; timpul în care un proconsul își exercita atribuțiile. — Din lat. **proconsulatus,** fr. **proconsulat.**

PROCOPSEÁLĂ s.f. v. **pricopseală.**

PROCOPSÍ vb. IV v. **pricopsi.**

PROCOPSÍRE s.f. v. **pricopsire.**

PROCOPSÍT, -Ă adj. v. **pricopsit.**

PROCOVĂȚ s.n. v. **pocrovăț.**

PROCREÁ, *procreez,* vb. I. Intranz. și tranz. A da naștere, a da viață; a zămisli, a concepe; a se reproduce, a naște. [Pr.: *-cre-a*] — Din fr. **procréer.**

PROCREÁRE, *procreări,* s.f. Acțiunea de *a procrea* și rezultatul ei; procreație. [Pr.: *-cre-a-*] — V. **procrea.**

PROCREATÍV, -Ă, *procreativi, -e,* adj. (Livr.) Procreator. [Pr.: *-cre-a-*] — **Procrea** + suf. *-(a)tiv.*

PROCREATÓR, -OÁRE, *procreatori, -oare,* adj. (Rar) Care procreează. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **procréateur.**

PROCREÁȚIE, *procreații,* s.f. Procreare. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **procréation.**

PROCTALGÍE, *proctalgii,* s.f. (Med.) Durere a anusului. — Din fr. **proctalgie.**

PROCTECTAZÍE, *proctectazii,* s.f. (Med.) Dilatație a anusului sau a rectului. — Din fr. **proctectasie.**

PROCTECTOMÍE, *proctectomii,* s.f. (Med.) Rezecție a unei părți a rectului. — Din fr. **proctectomie.**

PROCTÍTĂ, *proctite,* s.f. (Med.) Inflamație a anusului; rectită. — Din fr. **proctite.**

PROCTOPLASTÍE, *proctoplastii,* s.f. (Med.) Creare sau refacere chirurgicală a orificiului anal. — Din fr. **proctoplastie.**

PROCTOSCOPÍE, *proctoscopii,* s.f. (Med.) Rectoscopie. — Din fr. **proctoscopie,** engl. **proctoscopy.**

PROCURÁ, *procúr,* vb. I. Tranz. **1.** A face rost de ceva, a obține ceva, a achiziționa. **2.** A produce, a provoca, a pricinui. — Din fr. **procurer,** lat. **procurare.**

PROCURÁRE, *procurări,* s.f. Acțiunea de *a procura* și rezultatul ei. — V. **procura.**

PROCURATÓR, *procuratori,* s.m. **1.** Magistrat roman, ales de obicei dintre liberți, însărcinat cu strângerea dărilor și cu conducerea provinciilor imperiale. **2.** Înalt demnitar în republicile Veneția și Genova, în Evul Mediu. **3.** Persoană care acționează în numele cuiva, pe baza unei procuri; mandatar. — Din fr. **procurateur,** lat. **procurator, -oris.**

PROCURATÚRĂ, *procuraturi,* s.f. Organ al puterii de stat în sarcina căruia intră supravegherea aplicării și executării legilor, trimiterea infractorilor în fața justiției, susținerea acuzării înaintea instanțelor judecătorești, precum și reprezentarea intereselor statului în instanță; *p. ext.* clădire în care își are sediul acest organ al puterii de stat. — Din rus. **prokuratura.**

PROCÚRĂ, *procuri,* s.f. Împuternicire legalizată prin care cineva poate reprezenta o persoană fizică sau juridică și poate acționa în numele acesteia; (concr.) act prin care se dă această împuternicire; mandat. — Din germ. **Prokura.**

PROCURÍST, -Ă, *procurișți, -ste,* s.m. și f. Mandatar având de obicei împuterniciri pentru îndeplinirea actelor juridice în numele cuiva. — Din germ. **Prokurist.**

PROCURÓR, *procurori,* s.m. Magistrat membru al Parchetului, care are rolul de a exercita acțiunea penală și de a susține acuzarea; membru al procuraturii, care decide trimiterea infractorilor în fața justiției, susține acuzarea în procesele judiciare, supraveghează justa aplicare a legilor și reprezintă interesele statului într-un proces. — Din fr. **procureur.**

PRODECÁN, *prodecani,* s.m. **1.** Membru al corpului didactic universitar care are funcția de locțiitor de decan. **2.** Avocat care are funcția de locțiitor al decanului baroului. — Din germ. **Prodekan,** it. **prodecano.**

PRODENȚÍE, *prodenții,* s.f. (Med.) Orientarea spre înainte a dinților. — Din germ. **Prodentie.**

PRODÍG, -Ă, *prodigi, -ge,* adj. (Livr.) Risipitor, cheltuitor; (excesiv de) generos. — Din fr. **prodigue,** lat. **prodigus.**

PRODIGÁ, *prodíg,* vb. I. Tranz. (Livr.) A cheltui fără măsură, a risipi; a acorda cu generozitate, a dărui din belșug. — Din fr. **prodiguer.**

PRODIGALITÁTE, *prodigalități,* s.f. (Livr.) Risipă, cheltuială excesivă. — Din fr. **prodigalité.**

PRODIGIÓS, -OÁSĂ, *prodigioși, -oase,* adj. Ieșit din comun (prin cantitate, bogăție, varietate, calitate); uluitor, extraordinar, uimitor. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **prodigieux,** lat. **prodigiosus.**

PRODIGIOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi prodigios. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **prodigiosité.**

PRODRÓM, *prodromuri,* s.n. (Rar) **1.** Introducere în studiul unei științe. **2.** Simptom precoce care precedă sau anunță apariția unei boli. — Din fr. **prodrome.**

PRODUCĂTÓR, -OÁRE, *producători, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. Care produce ceva, care dă naștere la ceva. **2.** S.m. și f. Persoană, unitate economică etc. care produce bunuri materiale, valori științifice sau artistice. **3.** S.m. Persoană sau societate care asigură finanțarea unui film cinematografic. — **Produce** + suf. *-ător* (după fr. *producteur).*

PRODÚCE, *prodúc,* vb. III. **1.** Tranz. A realiza prin muncă bunuri materiale, valori științifice sau artistice, a crea ceva (printr-o activitate oarecare); *p. restr.* a fabrica. **2.** Tranz. (Folosit și absol.; despre pământ, plante etc.) A da roade. **3.** Tranz. A realiza un profit, un venit. **4.** Tranz. A fi cauza, mobilul a ceva; a da naștere; a

provoca. **5.** Refl. (Despre evenimente, acțiuni etc.; la pers. 3) A se înfăptui, a se realiza, a avea loc; a se întâmpla, a se petrece. **6.** Refl. A se prezenta în fața spectatorilor cu un program artistic. **7.** Tranz. (Livr.) A arăta, a prezenta (ca dovadă). — Din lat. **producere.**

PRODÚCERE, *produceri,* s.f. Acțiunea de *a (se) produce* și rezultatul ei. ✦ (Înv.) Producție (**1**). ✦ (Înv.) Operă, producție artistică, literară. — V. **produce.**

PRODÚCT, *producte,* s.n. (Înv.) **1.** Produs (**1**); marfă. **2.** Produs (**2**). — Din lat. **productus,** germ. **Produkt.**

PRODUCTÍBIL, -Ă, *productibili, -e,* adj. Care poate fi produs. — Din fr. **productible.**

PRODUCTIBILITÁTE s.f. Capacitate de producție, perspectivă de producție. — Din fr. **productibilité.**

PRODUCTÍV, -Ă, *productivi, -e,* adj. **1.** Care produce (mult); care dă randament. ✧ *Pământ productiv* = pământ fertil, rodnic. *Rasă (de animale) productivă* = rasă fecundă, prolifică. ✦ (Despre întreprinderi, meserii etc.) Rentabil, bănos. **2.** (Despre sufixe, prefixe, elemente de compunere, cuvinte etc.) Care formează, are numeroase derivate, compuse etc. ✦ (Despre conjugări) Care se îmbogățește mereu. — Din fr. **productif.**

PRODUCTIVITÁTE s.f. Capacitatea sau însușirea de a fi productiv; capacitatea de a produce (mult); randament. ✧ *Productivitatea muncii* = eficiență a muncii exprimată prin raportul dintre cantitatea de produse realizată și volumul de muncă consumat. ✦ Capacitatea unor sufixe, prefixe, elemente de compunere etc. de a forma (numeroase) derivate, compuse etc. ✦ Capacitatea unor cuvinte de a forma (multe) sensuri sau derivate noi. ✦ Capacitatea unor conjugări de a se îmbogăți mereu. — Din fr. **productivité.**

PRODUCTOMÉTRU, *productometre,* s.n. Înregistrator automat de producție. — Cf. germ. Produktionsmesser.

PRODÚCȚIE, *producții,* s.f. **1.** Procesul creării bunurilor necesare existenței și dezvoltării societății, în cursul căruia oamenii exploatează și modifică elementele din natură potrivit trebuințelor lor. ✧ *Producție de mărfuri* = formă de organizare a economiei sociale în care produsele muncii sunt create de producători independenți, autonomi, fiecare dintre ei specializându-se în confecționarea unui anumit produs. *Producție marfă* = producție (**2**) în expresie bănească a întreprinderilor sau a ramurilor economiei naționale într-o anumită perioadă de timp, livrată sau destinată desfacerii. *Producție netă* = valoarea producției marfă minus cheltuielile de producție. **2.** Totalitatea produselor (**1**) obținute în procesul muncii, într-o perioadă de timp determinată, într-un anumit sector al activității sociale etc. **3.** Lucrare, operă literară, științifică sau artistică. **4.** Manifestare artistică organizată la sfârșitul unui an școlar în institutele de artă teatrală și cinematografică, în școlile de muzică, de coregrafie etc. [Var.: (înv.) **producțiúne** s.f.] — Din fr. **production.**

PRODUCȚIÚNE s.f. v. **producție.**

PRODÚF, *produfuri,* s.n. (Reg.) Gaură, copcă făcută în gheața formată deasupra unei ape. [Var.: **predúf** s.n.] — Din sl. **produhŭ.**

PRODÚS, *produse,* s.n. **1.** Bun material rezultat dintr-un proces de muncă; totalitatea obiectelor sau a bunurilor obținute în procesul de producție; bun, product (**1**). ✧ *Produs de schimb* = marfă. *Produs social total* = indicator macroeconomic reprezentând totalitatea bunurilor materiale create în decursul unei perioade de timp de lucrătorii ocupați în economia națională. *Produs intern brut* = expresie valorică a totalității bunurilor și serviciilor finale furnizate de agenții economici care-și desfășoară activitatea pe teritoriul unei țări. *Produs național brut* = produsul intern brut plus soldul comerțului exterior. ✦ Corp sau substanță obținută pe cale naturală sau în laborator; preparat. **2.** Rezultat material al unui proces social sau natural, al unui proces fiziologic sau de creație; rezultat material al unui complex de fenomene sau de acțiuni; *p. ext.* urmare, efect, rod; product (**2**). **3.** Rezultatul înmulțirii a doi factori (numere, mărimi scalare, vectoriale etc.); *p. ext.* înmulțire. — V. **produce** (după fr. *produit).*

PROEMINÉNT, -Ă, *proeminenți, -te,* adj. Care iese mult în relief. ✦ (Despre oameni sau acțiunile, realizările lor) Care iese din comun prin valoare, calități; remarcabil. [Pr.: *pro-e-*] — Din fr. **proéminent.**

PROEMINÉNȚĂ, *proeminențe,* s.f. Faptul de a fi proeminent; (concr.) parte proeminentă a unui obiect, ridicătură, ieșitură. [Pr.: *pro-e-*] — Din fr. **proéminence.**

PROÉRES s.n. v. **proeresis.**

PROÉRESIS s.n. (Înv.) Bunăvoință, intenție bună, generozitate. [Var.: **proéres** s.n.] — Din ngr. **proéresis.**

PROESTÓS, *proestoși,* s.m. (Înv. și reg.) Călugăr sau preot cu cel mai înalt rang în ierarhia clericilor unei mănăstiri sau a unei biserici. [Pr.: *pro-es-.* — Var.: **proistós** s.m.] — Din ngr. **proestós.**

PROFÁN, -Ă, *profani, -e,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care este ignorant într-un domeniu oarecare; neștiutor, nepriceput, ageamiu. **2.** Care nu ține de religie, care nu reprezintă sau nu exprimă un punct de vedere religios; laic. **3.** Care nu respectă lucrurile considerate sacre; necredincios. — Din fr. **profane,** lat. **profanus.**

PROFANÁ, *profanez,* vb. I. Tranz. A trata fără respectul cuvenit lucruri considerate sfinte, a pângări; *p. ext.* a batjocori, a necinsti, a terfeli. — Din fr. **profaner,** lat. **profanare.**

PROFANÁRE, *profanări,* s.f. Acțiunea de *a profana* și rezultatul ei; profanațiune. — V. **profana.**

PROFANÁT, -Ă, *profanați, -te,* adj. (Despre lucruri considerate sacre) Tratat fără respectul cuvenit; batjocorit, dezonorat, necinstit. — V. **profana.**

PROFANATÓR, -OÁRE, *profanatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care profanează; pângăritor. — Din fr. **profaneteur,** lat. **profanator, -oris.**

PROFANAȚIÚNE, *profanațiuni,* s.f. (Înv.) Profanare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **profanation,** lat. **profanatio, -onis.**

PROFASCÍST, -Ă, *profasciști, -ste,* adj. Care este favorabil fascismului, care susține pe fasciști, care este de partea fasciștilor. — Din engl. **profascist.**

PROFÁZĂ, *profaze*, s.f. (Biol.) Primul stadiu al mitozei, când se formează cromozomii. — Din fr. **prophase.**

PROFEMINÍST, -Ă, *profeminiști, -ste,* adj. Care susține drepturile femeilor, favorabil femeilor. — Din engl. **profeminist.**

PROFERÁ, *proferez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A rosti, a pronunța (cu voce ridicată) blesteme, amenințări etc. [Prez. ind. și: *profér*] — Din fr. **proférer.**

PROFERÁRE, *proferări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a profera* și rezultatul ei. — V. **profera.**

PROFESÁ, *profesez,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A practica, a exercita o meserie, o profesie. **2.** Tranz. A manifesta, a mărturisi, a susține public o concepție, o atitudine, o părere, o convingere. — Din fr. **professer.**

PROFESÁRE, *profesări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a profesa* și rezultatul ei. — V. **profesa.**

PROFÉSIE, *profesii,* s.f. **1.** Ocupație, îndeletnicire cu caracter permanent, pe care o exercită cineva în baza unei calificări corespunzătoare; complex de cunoștințe teoretice și de deprinderi practice care definesc pregătirea cuiva; meserie. **2.** (În sintagma) *Profesiune de credință* = declarație publică pe care o face cineva cu privire la principiile sau la convingerile sale. [Var.: **profesiúne** s.f.] — Din fr. **profession.**

PROFESIOGRÁMĂ, *profesiograme,* s.f. Reprezentare cronologică detaliată a caracteristicilor unei activități profesionale sub aspectul solicitărilor fizice, psihice și al repausului într-o zi de muncă. [Pr.: *-si-o-*] — Din germ. **Professiogramm.**

PROFESIONÁL, -Ă, *profesionali, -e,* adj. Care ține de o profesie, privitor la o profesie; care este legat de o profesie. ✧ *Secret profesional* = informație pe care o deține cineva grație profesiei sale și pe care nu are dreptul să o divulge nimănui. *Învățământ profesional* = învățământ pentru pregătirea și specializarea muncitorilor calificați dintre absolvenții școlii generale. *Boală profesională* = boală specifică unei profesii sau provocată de o anumită profesie. ✦ (Adverbial) Cu obișnuința unui profesionist. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **professionnel.**

PROFESIONALÍSM s.n. **1.** Profesionism. ✦ Conștiință profesională. **2.** Cuvânt care aparține unui limbaj profesional. [Pr.: *si-o-*] — Din fr. **professionnalisme.**

PROFESIONALITÁTE s.f. Calitatea de a fi un bun profesionist. ✦ Conștiință profesională; profesionalism. [Pr.: *-si-o-*] — **Profesional** + suf. *-itate.*

PROFESIONALIZÁ, *profesionalizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A face să capete sau a căpăta un caracter profesional; a face să devină sau a deveni o profesie. [Pr.: *-si-o-*] — **Profesional** + suf. *-iza.*

PROFESIONALIZÁRE, *profesionalizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) profesionaliza* și rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **profesionaliza.**

PROFESIONALMÉNTE adv. (Rar) Din punct de vedere profesional. [Pr.: *-si-o-*] — **Profesional** + suf. *-mente* (după fr. *professionnellement).*

PROFESIONÍSM s.n. Practicare a unei îndeletniciri ca profesie; *p. ext.* ramură a artei, a sportului etc. practicată ca profesie; profesionalism. [Pr.: *-si-o-*] — **Profesion**[ist] + suf. *-ism.*

PROFESIONÍST, -Ă, *profesioniști, -ste,* s.m. și f., adj. (Persoană) care lucrează într-un anumit domeniu de activitate pe baza unei pregătiri corespunzătoare. [Pr.: *si-o-*] — Din germ. **Professionist.**

PROFESIÚNE s.f. v. **profesie.**

PROFÉSOR, -OÁRĂ, *profesori, -oare,* s.m. și f. Persoană calificată care predă o materie de învățământ (în școală). ✧ *Profesor universitar* = funcție didactică în învățământul superior. ✦ (Impr.) Învățător. ✦ P. gener. Persoană care îndrumă, educă, învață pe cineva. [Acc. și: *profesór*] — Din fr. **professeur,** germ. **Professor.**

PROFESORÁL, -Ă, *profesorali, -e,* adj. Care ține de profesori, privitor la funcția de profesor, specific profesorilor. ✦ Care este alcătuit din profesori. *Corp profesoral.* ✦ (Depr.) Pretențios, pedant, cu aere de savant. *Ton profesoral.* — Din fr. **professoral.**

PROFESORÁȘ, *profesorași,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *profesor.* — **Profesor** + suf. *-aș.*

PROFESORÁT s.n. Meseria de profesor; funcția de profesor; timpul cât cineva exercită această profesie. — Din fr. **professorat.** Cf. germ. Professorat.

PROFESORÍME s.f. (Rar) Totalitatea profesorilor; mulțime de profesori. — **Profesor** + suf. *-ime.*

PROFÉT, *profeți,* s.m. Predicator religios, trimis al lui Dumnezeu pe Pământ și ales de acesta să perceapă cuvântul divin și să primească viziuni pe care le va interpreta; proroc. ✦ (Art.) Nume dat de musulmani lui Mahomed. ✦ Vizionar ale

cărui presupuneri sunt susceptibile de a se împlini ori s-au împlinit deja. — Din fr. **prophète.**

PROFETÉSĂ, *profetese,* s.f. (Livr.) Femeie înzestrată cu darul de a prooroci. — Din fr. **prophétesse.**

PROFÉTIC, -Ă, *profetici, -ce,* adj. De profet; care prevestește. — Din fr. **prophétique.**

PROFETÍSM s.n. **1.** Curent religios care propagă învățătura și susține menirea profeților. **2.** Caracter profetic; profeție. — Din fr. **prophétisme.**

PROFETIZÁ, *profetizez,* vb. I. Tranz. A profeți. — Din fr. **prophétiser.**

PROFETIZÁRE, *profetizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a profetiza*. — V. **profetiza.**

PROFEȚÍ, *profețesc,* vb. IV. Tranz. A face profeții, a prezice viitorul (în calitate de profet); a prooroci, a profetiza, a prevesti. — Din **profet.**

PROFEȚÍE, *profeții,* s.f. Ceea ce profețește cineva; prorocire, prevestire, prezicere. — Din fr. **prophétie.**

PROFÍL, *profiluri,* s.n. **1.** Contur, aspect al feței cuiva, privită dintr-o parte. ✧ Loc. adv. *Din (*sau *în) profil* = dintr-o parte. ✦ Fig. Portret, figură. **2.** Înfățișare, aspect, formă. ✦ Caracter predominant al cuiva sau a ceva. ✦ Contur al unui lucru, al unei forme de relief etc. ✧ *Profil geologic* = reprezentare grafică a structurii geologice a unei porțiuni din scoarța terestră. *Profil morfologic* = reprezentare grafică în plan vertical, la o anumită scară, a reliefului unei regiuni. **3.** Conturul unei secțiuni plane a unui obiect, a unui edificiu, a unui corp geometric. ✦ Conturul aparent al unui obiect, rezultat dintr-o proiecție ortogonală pe un plan. **4.** Desen care reprezintă o secțiune verticală făcută într-o construcție sau în sol, pentru a indica distribuția sau structura acestora. ✧ *Plan de profil* = plan perpendicular pe două plane de proiecție și pe linia de pământ. ✦ Dispozitiv sau ansamblu de piese folosit pentru a indica, într-un plan vertical, limitele până la care trebuie să se întindă o lucrare. **5.** Piesă decorativă, în relief, folosită la ornamentarea unei clădiri, la consolidări aparente, la îmbunătățirea acusticii unei săli etc. **6.** Obiectivul de bază al producției unei întreprinderi, al activității unei instituții, căruia îi corespunde un anumit mod de organizare. — Din fr. **profil.**

PROFILÁ, *profilez*, vb. I. **1.** Refl. A ieși în evidență; a se reliefa, a se contura. **2.** Tranz. A stabili obiectivul de bază al producției unei întreprinderi, al activității unei instituții, organizându-le în mod corespunzător. **3.** Tranz. A lamina un drug de metal, dându-i un profil uniform pe toată lungimea lui. ✦ P. gener. A fasona, a prelucra un obiect sau un material pentru a-i da un anumit profil. **4.** Tranz. și refl. A (se) specializa. — Din fr. **profiler.**

PROFILÁCTIC, -Ă, *profilactici, -ce,* adj. Care se referă la profilaxie, care aparține profilaxiei; preventiv. — Din fr. **prophylactique.**

PROFILÁRE, *profilări,* s.f. Acțiunea de *a (se) profila* și rezultatul ei. — V. **profila.**

PROFILAXÍE, *profilaxii,* s.f. Ansamblul măsurilor medico-sanitare care se iau pentru prevenirea apariției și a răspândirii bolilor. ✦ Ramură a medicinei care se ocupă cu studierea și aplicarea măsurilor profilactice. — Din fr. **prophylaxie.**

PROFILOGRÁF, *profilografe,* s.n. Profilometru care înregistrează denivelările suprafeței unui drum, ale unui teren ori neregularitățile de pe suprafața unei piese. — Din fr. **profilographe.**

PROFILOGRÁMĂ, *profilograme,* s.f. Înregistrare grafică a asperităților de pe suprafața unei piese prelucrate, obținută cu profilograful. — Din fr. **profilogramme.**

PROFILOMÉTRU, *profilometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea gradului de netezime al suprafeței unui drum, a unui teren, a unei piese prelucrate. — Din fr. **profilomètre.**

PROFÍR, -Ă, *profiri, -e,* adj. (Rar; mai ales despre vin) De culoare roșie-deschis, trandafiriu; profiriu. — Din ngr. **profírus** „purpură”.

PROFIRÍU, -ÍE, *profirii,* adj. (Mai ales despre vin) Profir. ✦ (Substantivat, n.) Vin de culoare roșie-deschis. — **Profir** + suf. *-iu.* Cf. p r o f i r i u.

PROFÍT, *profituri,* s.n. Ceea ce reprezintă un folos (material sau spiritual) pentru cineva sau ceva; câștig, beneficiu, avantaj. ✦ (Ec.) Venit care revine proprietarilor capitalului investit într-o întreprindere. ✦ Spec. (Ec.) Beneficiu obținut de o întreprindere. — Din fr. **profit,** germ. **Profit.**

PROFITÁ, *profít,* vb. I. Intranz. A avea un profit, a beneficia; a folosi prilejul, ocazia pentru a beneficia de ceva. ✦ (Depr.) A urmări un folos în orice împrejurare, a căuta să obțină cu orice preț un câștig personal (fără a ține seamă de interesele altora). — Din fr. **profiter.**

PROFITÁBIL, -Ă, *profitabili, -e,* adj. Care aduce profit; util, avantajos, folositor. — Din fr. **profitable.**

PROFITERÓL, *profiteroluri,* s.n. Prăjitură făcută din mici gogoși umplute cu cremă de vanilie sau pișcoturi la care se adaugă diverse sortimente de înghețată, frișcă, ciocolată etc. — Din fr. **profiterole.**

PROFITÓR, -OÁRE, *profitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care caută să obțină un câștig din orice situație (neținând seamă de interesele altora); *p. restr.* afacerist, speculant. — Din fr. **profiteur.**

PROFÚM s.n. v. **parfum.**

PROFUMÁ vb. I v. **parfuma.**

PROFUMÁT, -Ă adj. v. **parfumat.**

PROFÚND, -Ă, *profunzi, -de,* adj. **1.** (Despre oameni) Înzestrat cu o mare putere de pătrundere, de înțelegere; care analizează temeinic lucrurile; pătrunzător, perspicace; (despre înțelegerea, despre gândurile, judecățile, creațiile etc. omului) care dovedește profunzime, seriozitate, inteligență. **2.** (Despre însușiri morale, despre stări fiziologice sau psihice etc.) Puternic, intens, mare. ✦ (Despre salut, reverențe etc.) Care se face înclinând foarte mult capul, corpul; *p. ext.* care exprimă respect, considerație. **3.** (Despre ochi, privire) Care exprimă, care sugerează însușiri morale deosebite, profunzime, sentimente adânci. **4.** (Despre voce, sunete etc.) Cu ton jos; grav, adânc. **5.** (Despre procese fizice, sociale, morale etc.) Fundamental, esențial, radical. **6.** (Despre ape, cavități, săpături, obiecte concave etc.) Al cărui fund este situat la o distanță (foarte) mare față de marginea de sus, de suprafață; adânc. — Din lat. **profundus,** fr. **profond.**

PROFUNDÁRE, *profundări,* s.f. (Tehn.) Ambutisare a unui obiect în formă de cupă, cu adâncime mare în raport cu diametrul. — Din **profund.**

PROFUNDITÁTE s.f. Profunzime (**2**). — Din lat. **profunditas, -atis.**

PROFUNDÓR, *profundoare,* s.n. Partea posterioară, mobilă a ampenajului orizontal al unei aeronave, care asigură ușurința mânuirii, echilibrul și stabilitatea aeronavei. — După fr. **profondeur.**

PROFUNZÍME, *profunzimi,* s.f. **1.** Adâncime. **2.** Capacitatea sau calitatea de a judeca și de a înțelege lucrurile în esența, în adâncimea lor; profunditate. — **Profund** + suf. *-ime.*

PROFUZÍUNE, *profuziuni,* s.f. (Livr.) Cantitate mare, mulțime de…; abundență, bogăție. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **profusion,** lat. **profusio, -onis.**

PROGÁDIE, *progadii,* s.f. (Reg.) Curte a unei biserici folosită ca cimitir. [Var.: **prográdie** s.f.] — Din sl. **podŭgradie.**

PROGENÍE, *progenii,* s.f. (Med.) Prognatism. — Din germ. **Progenie.**

PROGENITÚRĂ, *progenituri,* s.f. Vlăstar, urmaș, odraslă; pui de animal. — Din fr. **progéniture.**

PROGERÍE, *progerii,* s.f. (Med.) Îmbătrânire prematură a țesutului cutanat. — Din fr. **progérie.**

PROGESTERÓN s.n. Hormon care se formează în ovare și care este indispensabil în procesul de reproducere. ✦ Medicament preparat cu acest hormon. [Var.: **progesteróně** s.f.] — Din fr. **progestérone.**

PROGESTERÓNĂ s.f. v. **progesteron.**

PROGLÓT s.n. v. **proglotă.**

PROGLÓTĂ, *proglote,* s.f. (Biol.) Fiecare dintre segmentele corpului unui vierme inelat, cestod. [Var.: **proglót** s.n.] — Din fr. **proglottis.**

PROGNÁT, -Ă, *prognați, -te,* adj. Caracterizat prin prognatism. — Din fr. **prognathe.**

PROGNATÍSM s.n. Conformație particulară a feței omului care constă în proeminența anterioară (în formă de bot) a maxilarelor sau a arcadelor dentare ale acestora. — Din fr. **prognathisme.**

PROGNÓSTIC[1], *prognosticuri,* s.n. Previziune a evoluției unei boli pe baza analizei simptomelor, agentului patogen etc. și la sfârșitul unor evenimente, al unor acțiuni, al unor întreceri sportive etc. [Acc. și *pronostíc*] — Din fr. **pronostic.**

PROGNÓSTIC[2] s.n. v. **pronostic.**

PROGNOSTICÁ[1], *pronostichez,* vb. I. Tranz. A face o prognoză medicală. — Din fr. **pronostiquer.**

PROGNOSTICÁ[2] vb. I. Tranz. v. **pronostica.**

PROGNOSTICÁRE, *prognosticări,* s.f. Acțiunea de *a prognostica*. — V. **prognostica.**

PROGNOSTICÁT, -Ă, *pronosticați, -te,* adj. Care a fost supus unei prognoze medicale. — V. **prognostica.**

PROGNOZÁ, *prognozez,* vb. I. Tranz. A elabora o prognoză; a prevedea. — Din **prognoză.**

PROGNOZÁRE, *prognozări,* s.f. Acțiunea de *a prognoza.* — V. **prognoza.**

PROGNOZÁT, -Ă, *prognozați, -te,* adj. A cărui apariție sau desfășurare a fost prezentată anticipat. — V. **prognoza.**

PROGNÓZĂ, *prognoze,* s.f. Prevedere a desfășurării în timp a unui fenomen, a unui proces etc., bazată pe studiul împrejurărilor care îi determină apariția și evoluția; estimare a valorilor probabile pe care le vor lua în viitor unele mărimi nesigure, inconstante; *p. ext.* prognostic. — Din fr. **prognose,** germ. **Prognose.**

PROGRADÁRE, *progradări,* s.f. (Geol.) **1.** Proces de lărgire și de înălțare spre uscat a unei plaje. **2.** Mărire a concentrației în carbonați și în alte săruri în orizonturile superioare ale solului. — Din engl., fr. **progradation.**

PROGRÁDIE s.f. v. **progadie.**

PROGRÁM, *programe,* s.n. **1.** Plan de activitate în care sunt stabilite (în ordinea desfășurării lor) etapele propuse pentru o perioadă dată; desfășurare a activității (individuale, dintr-o instituție) după un astfel de plan. **2.** Expunere (scrisă) a principiilor, scopurilor etc. unei organizații politice, sociale, culturale etc. **3.** Programă. **4.** Ordinea după care se desfășoară o emisiune de radio sau de televiziune, un spectacol etc.; ansamblul părților unei asemenea emisiuni, ale unui spectacol etc. ✦ Foaie de hârtie, publicație, broșură în care este prezentat un program (**4**). **5.** Ansamblu de instrucțiuni codate, folosit de un calculator pentru rezolvarea unei probleme. — Din fr. **programme.**

PROGRAMÁ, *programez,* vb. I. Tranz. **1.** A organiza o activitate potrivit unui program; a fixa, a stabili un program conform căruia urmează să se desfășoare o activitate; a cuprinde pe cineva sau ceva într-un program de activitate. **2.** A planifica pe cineva la o anumită dată pentru rezolvarea unei probleme. **3.** A introduce un program (**5**) într-un calculator în vederea rezolvării unei probleme. — Din fr. **programmer.**

PROGRAMÁBIL, -Ă, *programabili, -e,* adj. Care poate fi sau trebuie să fie programat. — Din fr., engl. **programmable.**

PROGRAMÁRE, *programări,* s.f. Acțiunea de *a programa* și rezultatul ei. ✦ Alcătuire a unei succesiuni de instrucțiuni care permit unui calculator să rezolve o problemă dată, plecând de la datele inițiale. — V. **programa.**

PROGRAMÁTIC, -Ă, *programatici, -ce,* adj. Care cuprinde un program (**2**), privitor la un program; înscris, fixat într-un program, care se desfășoară conform programului. ✧ *Muzică* (sau *lucrare, compoziție* etc.) *programatică* = muzică, lucrare, compoziție care își propune să ilustreze o temă dată. — Din germ. **programmatisch.**

PROGRAMATÍSM s.n. Caracterul unei muzici programatice; curent care promovează muzica programatică. — Cf. p r o g r a m a t i c.

PROGRAMATÓR, -OÁRE, *programatori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în întocmirea programului (**5**) unui calculator. — Din fr. **programmateur.**

PROGRÁMĂ, *programe,* s.f. (De obicei cu determinările „școlară" sau „analitică") Document școlar care stabilește volumul cunoștințelor și sistemul lor de predare pentru o anumită clasă ori an de studiu și la un anumit obiect, în cursul unui an de învățământ. — Din rus. **programma.**

PROGRÉS, (**2**) *progrese,* s.n. **1.** Dezvoltare, în linie ascendentă; mers înainte, evoluție. **2.** Dezvoltare, schimbare în bine datorită căreia se ajunge la un rezultat scontat ori se atinge un anumit scop. — Din fr. **progrès,** lat. **progressus.**

PROGRESÁ, *progresez,* vb. I. Intranz. **1.** A trece la etape, stări, niveluri calitativ superioare în diferite domenii ale vieții sociale (economic, cultural, moral etc.); a face progrese, a înainta, a propăși; a avansa; a se dezvolta. **2.** (Despre boli) A evolua; a se agrava; a se intensifica. — Din fr. **progresser.**

PROGRÉSIE, *progresii,* s.f. (Mat.) Șir finit de numere care derivă unul din altul urmând anumite reguli. ✧ *Progresie aritmetică* = șir de numere care are proprietatea ca fiecare termen al său, afară de primul, să se obțină din cel care îl precedă, prin adăugarea unui număr constant, numit rație. *Progresie geometrică* = șir de numere care are proprietatea ca fiecare termen al său, în afară de primul, să se deducă din cel care îl precedă, prin multiplicarea lui cu un număr constant, numit rație. — Din fr. **progression,** lat. **progressio, -onis.**

PROGRESÍST, -Ă, *progresiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Partizan al progresului pe plan politic, social, economic etc. **2.** Adj. Care ține de progres ori de progresiști (**1**), privitor la progres sau la progresiști; care promovează, susține progresul; progresiv (**2**). — Din fr. **progressiste.**

PROGRESÍV, -Ă, *progresivi, -e,* adj. **1.** Care înaintează, progresează, se dezvoltă continuu. ✧ *Impozit progresiv* = impozit care crește procentual, pe măsura măririi sumei impozabile. (Fon.) *Asimilare* (sau *asimilație) progresivă* = asimilație în care sunetul modificat se află situat după cel care exercită influența modificatoare. **2.** (Înv.) Progresist. — Din fr. **progressif.**

PROGRESIVITÁTE s.f. (Rar) Calitatea de a fi progresiv (**1**). — Din fr. **progressivité.**

PROHÁB, *prohaburi,* s.n. (Pop.) Șlițul, deschizătura din față a pantalonilor (bărbătești). — Et. nec.

PROHIBÍ, *prohibesc,* vb. IV. Tranz. A interzice. ✦ Spec. A opri producerea, vânzarea, exportul sau importul unor mărfuri printr-o lege sau printr-o măsură de ordin administrativ. — Din fr. **prohiber,** lat. **prohibere.**

PROHIBÍRE, *prohibiri,* s.f. Acțiunea de *a prohibi* și rezultatul ei. — V. **prohibi.**

PROHIBÍT, -Ă, *prohibiți, -te,* adj. (Despre mărfuri) A căror producere, vânzare, export sau import sunt interzise. — V. **prohibi.**

PROHIBITÍV, -Ă, *prohibitivi, -e,* adj. Care interzice, care oprește ceva în mod legal; care introduce prohibiția. ✧ *Tarif prohibitiv* = taxe vamale mari, fixate pentru a face imposibilă pătrunderea și concurența produselor străine pe piața internă. — Din fr. **prohibitif.**

PROHIBITÓRIU, -IE, *prohibitorii,* adj. Prohibitiv. — Din fr. **prohibitoire,** lat. **prohibitorius.**

PROHIBÍȚIE, *prohibiții,* s.f. Măsură legislativă sau administrativă prin care se interzice producerea, vânzarea, exportul sau importul unor mărfuri. — Din fr. **prohibition.**

PROHIBIȚIONÍSM s.n. Curent social care susține prohibiția (alcoolului). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **prohibitionnisme.**

PROHIBIȚIONÍST, -Ă, *prohibiționiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține prohibiționismului, privitor la prohibiționism. **2.** S.m. și f. Susținător al prohibiționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **prohibitionniste.**

PROHÓD, *prohoduri,* s.n. Slujbă religioasă la înmormântările creștine; *p. gener.* înmormântare; prohodire, prohodit. ✦ Slujbă religioasă și cântările oficiale făcute în Vinerea Paștilor, în amintirea morții lui Hristos. — Din sl. **provodŭ.**

PROHODÍ, *prohodesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A oficia slujba prohodului; *p. gener.* a duce un mort la groapă; a îngropa. — Din sl. **provoditi.**

PROHODÍRE, *prohodiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a prohodi* și rezultatul ei; prohod. — V. **prohodi.**

PROHODÍT[1], *prohodituri,* s.n. (Pop.) Prohodire, prohod. — V. **prohodi.**

PROHODÍT[2], -Ă, *prohodiți, -te,* adj. (Pop.) Căruia i s-a oficiat prohodul; îngropat. — V. **prohodi.**

PROHORISÍ, *prohorisesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A prospera, a progresa. — Din ngr. **prohoríso** (viit. lui *prohoró).*

PROHORISÍRE, *prohorisiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a prohorisi* și rezultatul ei. — V. **prohorisi.**

PROIÉCT, *proiecte,* s.n. **1.** Plan sau intenție de a întreprinde ceva, de a organiza, de a face un lucru. **2.** Prima formă a unui plan (economic, social, financiar etc.), care urmează să fie discutat și aprobat pentru a primi un caracter oficial și a fi pus în aplicare. ✧ *Proiect de lege* = text provizoriu al unei legi, însoțit de expunerea de motive, care urmează să fie supus dezbaterii organului legiuitor (și opiniei publice) pentru a căpăta putere de lege. **3.** Lucrare tehnică întocmită pe baza unei teme date, care cuprinde calculele tehnico-economice, desenele, instrucțiunile etc. necesare executării unei construcții, unei mașini etc. ✧ *Proiect de diplomă* = lucrare cu caracter tehnic, aplicativ, pe baza căreia studenții institutelor politehnice, institutelor de arhitectură etc. obțin diploma la sfârșitul studiilor. [Pr.: *pro-iect*] — Din germ. **Projekt,** lat. **projectus.**

PROIECTÁ, *proiectez,* vb. I. **1.** Tranz. A face un proiect (**1**); a intenționa, a plănui. **2.** Tranz. A elabora un proiect (**3**). **3.** Tranz. A face o proiecție (**1**), a reprezenta schematic un corp pe o suprafață sau pe un plan, după anumite reguli geometrice. **4.** Refl. A se profila, a se contura. **5.** Tranz. A trimite pe o suprafață un fascicul de raze, de particule, o succesiune de imagini cinematografice etc. **6.** Tranz. A arunca (cu forță) un corp solid; a împrăștia cu presiune un lichid sau o pulbere. — Din **proiect** (după fr. *projeter).*

PROIECTÁBIL, -Ă, *proiectabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi proiectat. — **Proiecta** + suf. *-bil* (după engl. *projectable).*

PROIECTÁNT, -Ă, *proiectanți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care servește la proiecție, de proiecție. ✧ *Dreaptă proiectantă* (și substantivat, f.) = dreaptă dusă prin fiecare punct al unui obiect, al unei figuri etc. cărora li se construiește proiecția pe o dreaptă, pe un plan, pe o suprafață. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care întocmește proiecte (**3**). ✧ (Adjectival) *Inginer proiectant.* — Din germ. **Projektant.**

PROIECTÁRE, *proiectări,* s.f. Acțiunea de *a (se) proiecta* și rezultatul ei. — V. **proiecta.**

PROIECTÁT, -Ă, *proiectați, -te,* adj. Care a fost plănuit, prevăzut să fie făcut în viitor. — V. **proiecta.**

PROIECTÍL, *proiectile,* s.n. Corp metalic de formă cilindro-ogivală lansat dintr-o armă de foc cu scopul de a distruge ținte. ✧ *Proiectil-rachetă* = rachetă alcătuită dintr-un proiectil obișnuit prevăzut cu un motor-rachetă pentru a-i asigura propulsia. — Din fr. **projectile.**

PROIECTÍV, -Ă, *proiectivi, -e,* adj. Referitor la activitatea de proiectare și de proiecție. — Din fr. **projectif.**

PROIECTIVITÁTE s.f. Ansamblu de proprietăți funcționale ale unui sistem de a se proiecta sau reflecta în altul. — Din engl. **projectivity.**

PROIECTÓR, *proiectoare,* s.n. Aparat care concentrează (cu ajutorul unor oglinzi, lentile etc.) într-un fascicul intens razele produse de o sursă de lumină și care se folosește pentru semnalizări luminoase ori pentru luminare la autovehicule, în săli de spectacole etc. ✦ Spec. Aparat pentru proiectarea imaginilor pe un ecran cinematografic, compus dintr-o sursă luminoasă și dintr-un sistem optic. — Din fr. **projecteur.**

PROIÉCȚIE, *proiecții,* s.f. **1.** Operație geometrică de reprezentare a unui obiect în spațiu, a unei figuri etc. pe o dreaptă, pe un plan; (concr.) corp, figură obținută prin această operație. ✧ *Proiecție cartografică* = procedeu matematic de reprezentare în plan a suprafeței Pământului sau a unei porțiuni din suprafața Pământului. **2.** Reproducere pe ecran a imaginilor înregistrate pe un film transparent, cu ajutorul unui fascicul luminos. ✧ *Aparat de proiecție* = aparat care servește la proiectarea pe un ecran a imaginilor de pe o peliculă cinematografică și la reproducerea sunetelor înregistrate pe pista sonoră. [Var.: **proiecțiúne** s.f.] — Din fr. **projection,** lat. **projectio, -onis.**

PROIECȚIONÍST, -Ă, *proiecționiști, -ste,* s.m. și f. Operator (**1**) al aparatului de proiecție cinematografică. [Pr.: *pro-iec-ți-o-*] — Din fr. **projectionniste.**

PROIECȚIÚNE s.f. v. **proiecție.**

PROISTÓS s.m. v. **proestos.**

PROLACTÍNĂ s.f. Hormon produs de lobul hipofizar anterior, având un rol important în lactație. — Din fr. **prolactine.**

PROLÁN, *prolani,* s.n. (Biol.) Hormon secretat de hipofiza femeii și de placentă în timpul sarcinii. — Din fr. **prolan.**

PROLANEMÍE, *prolanemii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a prolanului în sânge; cantitate de prolan existentă în sânge. — Din fr. **prolanémie.**

PROLANURÍE, *prolanurii,* s.f. (Med.) Prezență a prolanului în urină; cantitate de prolan existentă în urină. — Din fr. **prolanurie.**

PRÓLAPS, *prolapsuri,* s.n. (Med.) Deplasare sau ieşire a unui organ în afara corpului sau a cavităţii în care se află, din cauza slăbirii mijloacelor sale de fixare. — Din fr. **prolapsus.**

PROLEGÓMENE s.n. pl. (Livr.) Parte introductivă care precedă expunerea propriu-zisă într-o operă ştiinţifică. ✦ Ansamblu de noţiuni preliminare aparţinând unui domeniu ştiinţific. — Din fr. **prolégomènes.**

PROLÉMĂ, *proleme,* s.f. (Log.) Propoziţie sau serie de propoziţii care servesc ca bază unei leme. — Din fr. **prolemme.**

PROLÉPSĂ, *prolepse,* s.f. Procedeu stilistic care constă în enunţarea unei obiecţii pe care un adversar ar putea să o ridice şi în combaterea ei anticipată. — Din fr. **prolepse.**

PROLÉPTIC, -Ă, *proleptici, -ce,* adj. Referitor la prolepsă, de prolepsă. — Din fr. **proleptique.**

PROLETÁR, -Ă, *proletari, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine proletariatului, privitor la proletariat. **2.** S.m. şi f. Cetăţean sărac din Roma antică, ale cărui bunuri nu depăşeau o limită foarte scăzută (prevăzută de lege). **3.** S.m. şi f. Persoană care face parte din proletariat. — Din fr. **prolétaire.**

PROLETARIÁT s.n. **1.** Masele sărace ale cetăţenilor liberi din Roma antică. **2.** Totalitatea proletarilor (**3**); clasă salariată a cărei singură posesie, cu valoare materială semnificativă, este forţa sa de muncă. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **prolétariat.**

PROLETARIZÁ, *proletarizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A aduce sau a ajunge în starea de proletar; a (se) pauperiza. — Din fr. **prolétariser.**

PROLETARIZÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) proletariza* şi rezultatul ei. — V. **proletariza.**

PROLETARIZÁT, -Ă, *proletarizaţi, -te,* adj. Care s-a transformat în proletar (**3**). — V. **proletariza.**

PROLETCULTÍSM s.n. Curent cultural (apărut în Uniunea Sovietică după Revoluţia din Octombrie) ale cărui principii estetice se reduceau la ideea formării unei culturi „pur proletare" şi care respingea întreaga moştenire culturală a trecutului. — După rus. **proletkul'tovşcina.**

PROLETCULTÍST, -Ă, *proletcultişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de proletcultism, privitor la proletcultism. **2.** S.m. şi f. Adept al proletcultismului. — Din rus. **proletkul'tovеţ.**

PROLIFERÁ, pers. 3 *proliferează,* vb. I. Intranz. **1.** (Biol.; despre celule sau, *p. ext.,* despre ţesuturi celulare) A se înmulţi (în mod anormal) prin diviziune. **2.** (Despre organisme) A se reproduce, a procrea. **3.** Fig. A se dezvolta (în mod inutil, nefiresc, nociv). — Din fr. **prolifére.**

PROLIFERÁRE, *proliferări,* s.f. Acţiunea de *a prolifera* şi rezultatul ei; proliferaţie. — V. **prolifera.**

PROLIFERÁŢIE s.f. Proliferare. — Din fr. **prolifération.**

PROLÍFIC, -Ă, *prolifici, -ce,* adj. (Despre fiinţe) Care se înmulţeşte foarte repede. ✦ Care are facultatea de a se înmulţi. — Din fr. **prolifique.**

PROLIFICÁRE, *prolificări,* s.f. (Bot.) Apariţie a unui lujer cu frunze din floare. — După fr. **prolification.**

PROLIFICITÁTE s.f. Însuşirea de a fi prolific. — Din fr. **prolificité.**

PROLÍX, -Ă, *prolicşi, -xe,* adj. (Despre vorbire, stil) Lipsit de concizie, prea încărcat; (despre oameni) care se exprimă cu prea multe cuvinte (adesea inutile), confuz sau complicat. — Din fr. **prolixe,** lat. **prolixus.**

PROLIXITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este prolix; lipsă de concizie şi de claritate. — Din fr. **prolixité,** lat. **prolixitas, -atis.**

PROLÓG[1], *prologi,* s.m. (Rar) Actor care, la romani, recita prologul[2] unei piese de teatru. — Din lat. **prologus,** fr. **prologue.**

PROLÓG[2], *prologuri,* s.n. **1.** Parte a unei piese antice de teatru care preceda intrarea corului în scenă şi în care se expunea subiectul şi se făcea apel la bunăvoinţa spectatorilor. **2.** Parte introductivă a unei opere literare, dramatice sau muzicale care prezintă evenimentele premergătoare acţiunii sau elemente care îi înlesnesc înţelegerea; *p. ext.* introducere, prefaţă. — Din fr. **prologue.**

PROLONGÁŢIE, *prolongaţii,* s.f. (Muz.) Poziţie a unei note care, făcând parte dintr-un acord, se continuă şi în acordurile următoare. — Din fr. **prolongation,** lat. **prolongatio.**

PROLÚVIU, *proluvii,* s.n. Depozit sedimentar detritic format sub acţiunea torenţilor la baza unor pante. — Din lat. **proluvium.**

PROMENÁDĂ, *promenade,* s.f. (Fam.) **1.** Plimbare. **2.** Loc special amenajat pentru plimbare. — Din fr. **promenade.**

PROMETAZÍNĂ, *prometazine,* s.f. Substanţă medicamentoasă de sinteză, folosită în tratamentul unor alergii (astm, eczeme etc.). *Romerganul este o prometazină.* —Din fr. **prométhasine.**

PROMETEIÁN, -Ă, *prometeieni, -e,* adj. (Livr.) Prometeic. [Pr.: *-te-ian*] — Din fr. **prométhéen.**

PROMETÉIC, -Ă, *prometeici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine lui Prometeu sau care se referă la mitul acestuia; prometeian. ✦ Fig. Uman, generos. **2.** Fig. Măreţ, grandios. [Pr.: *-te-ic*] — **Prometeu** (n. pr.) + suf. *-ic.*

PROMETEÍSM s.n. (Livr.) Atitudine, concepţie legată de mitul lui Prometeu. — **Prometeu** (n. pr.) + suf. *-ism.* Cf. it. prometeismo.

PROMÉŢIU s.n. Element chimic din familia lantanoidelor, obţinut pe cale artificială. — Din germ. **Promethium.**

PROMÍLĂ, *promile,* s.f. A mia parte dintr-o cantitate dată; proporţie în raport cu o mie. — Din germ. **Promille.**

PROMÍS, -Ă, *promişi, -se,* adj. Care constituie obiectul unei promisiuni; făgăduit. — V. **promite.**

PROMISCUITÁTE s.f. Amestec de indivizi foarte diferiţi pe care îi reuneşte un mod de viaţă dubios şi contradictoriu şi un comportament necuviincios. ✦ Convieţuire în condiţii de mizerie sau de imoralitate a mai multor persoane de sex diferit. [Pr.: *-cu-i-*] — Din fr. **promiscuité.**

PROMÍSCUU, -UĂ, *promiscui, -ue,* adj. Care are caracter de promiscuitate. — Din lat. **promiscuus,** fr. **promiscue.**

PROMISIÚNE, *promisiuni,* s.f. Angajament prin care cineva se obligă să facă ceva; făgăduială. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **promission.**

PROMISÓRIU, -IE, *promisorii,* adj. (Jur.; despre jurăminte) Care se face în vederea unor fapte viitoare. — Cf. fr. promissoire.

PROMÍTE, *promít,* vb. III. Tranz. **1.** A-şi lua obligaţia de a face ceva; a face promisiuni, a făgădui. **2.** Fig. A îndreptăţi speranţele; a prezenta perspectivele favorabile. — Din lat. **promittere,** fr. **promettre.**

PROMÍTERE, *promiteri,* s.f. Acţiunea de *a promite* şi rezultatul ei; promisiune. — V. **promite.**

PROMIŢĂTÓR, -OÁRE, *promiţători, -oare,* adj. Care dă speranţe, care deschide perspective favorabile. — **Promite** + suf. *-ător.*

PROMONTÓRIU, *promontorii,* s.n. Fâşie de pământ înaltă şi stâncoasă care înaintează în mare sau în ocean. — Din lat. **promontorium,** fr. **promontoire.**

PROMOROÁCĂ s.f. Strat subţire de gheaţă care se formează iarna, pe arbori şi pe case, din vapori de apă sau din picături de ploaie; chiciură. — Cf. ucr. prymorozok, rus. pomorok.

PROMOTÓR, -OARE, *promotori, -oare,* s.m., s.f. şi s.n. **1.** S.m. şi f. Iniţiator, animator al unei acţiuni, al unui curent etc. **2.** S.n. Substanţă chimică folosită pentru a pune în libertate radicali liberi sau pentru a mări eficacitatea unui catalizator. — Din fr. **promoteur,** lat. **promotor, -oris.**

PROMÓŢIE[1], *promoţii,* s.f. Serie de absolvenţi ai unei şcoli, ai unei facultăţi etc.; totalitatea persoanelor care absolvă în acelaşi an un ciclu de învăţământ. — Din fr. **promotion,** lat. **promotio, -onis.**

PROMÓŢIE[2], *promoţii,* s.f. Promovare a unui produs, în vederea intrării pe piaţă sau a creşterii vânzărilor, pentru a face cunoscută o marcă sau un nou tip de produs. — Din engl. **promotion**

PROMOŢIONÁL, -Ă, *promoţionali, -e,* adj. Care are rolul de a stimula creşterea vânzărilor unui produs. — Din fr. **promotionnel.**

PROMOVÁ, *promovez,* vb. I. Tranz. **1.** A ridica, a înainta pe cineva în funcţie, în grad, într-o demnitate etc.; a avansa. ✦ A declara pe cineva absolvent al unui an de învăţământ, permiţându-i trecerea în anul următor. ✦ A termina cu succes o clasă sau un an de învăţământ. **2.** A susţine, a sprijini făcând să progreseze, să se dezvolte. *A promova o idee.* — Din lat. **promovere.**

PROMOVABILITÁTE s.f. Însuşirea a tot ceea ce poate fi promovat. — Din engl. **promovability.**

PROMOVÁRE, *promovări,* s.f. Acţiunea de *a promova* şi rezultatul ei. — V. **promova.**

PROMOVÁT, -Ă, *promovaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a absolvit o clasă sau un an de învăţământ. — V. **promova.**

PROMPT, -Ă, *prompţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care acţionează repede şi la timp. ✦ (Despre fapte, acţiuni etc.) Care se produce repede, fără întârziere. — Din fr. **prompt,** lat. **promptus.**

PRÓMPTER, *promptere,* s.n. **1.** Şir de caractere afişate pe primele poziţii ale liniei curente de pe ecranul unui calculator. **2.** Monitor pe ecranul căruia se derulează o serie de texte care sunt citite de un prezentator aflat în faţa unei camere de televiziune. — Din engl. **prompter.**

PROMPTITÚDINE, *promptitudini,* s.f. Însuşirea de a fi prompt; rapiditate (şi punctualitate) în executarea unui lucru. — Din fr. **promptitude,** lat. **promptitudo, -inis.**

PROMPTUÁR, *promptuare,* s.n. (Livr.) Manual prescurtat. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **promptuaire.**

PROMULGÁ, *promúlg,* vb. I. Tranz. A da caracter executoriu unei legi, atestându-i oficial existenţa. — Din fr. **promulguer,** lat. **promulgare.**

PROMULGÁRE, *promulgări,* s.f. Acţiunea de *a promulga* şi rezultatul ei; act prin care şeful unui stat dispune publicarea şi intrarea în vigoare a unui proiect de lege votat de organul legislativ. — V. **promulga.**

PROMULGÁŢIE, *promulgaţii,* s.f. (Jur.) Promulgare. — Din lat. **promulgatio, -onis,** fr. **promulgation.**

PRONÁOS, *pronaosuri,* s.n. **1.** Parte a bisericilor creştine (situată la intrare) care precedă naosul. **2.** Încăpere a unui templu grec, situată în faţa sanctuarului şi servind drept vestibul. — Din ngr. **prónaos.**

PRONATÓR, *pronatori,* adj., s.m. (Anat.) (Muşchi) care permite mişcarea de pronaţie. — Din fr. **pronateur.**

PRONAȚIE, *pronații,* s.f. **1.** Mișcare de rotație pe care mâna și antebrațul le execută din afară către interior. **2.** (Med.) Poziție aplecată. — Din fr. **pronation.**

PRONAZÍST, -Ă, *pronazișți, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care susține nazismul, care simpatizează cu nazismul. — **Pro-** + **nazist** (după fr., engl. *pro-nazi).*

PRÓNIE s.f. (Înv. și pop.) Dumnezeire; Dumnezeu; Providență. — Din ngr. **prónia.**

PRONOMINÁL, -Ă, *pronominali, -e,* adj. **1.** Care ține de pronume, privitor la pronume; care are valoare de pronume. **2.** (Despre propoziții sau despre părți de vorbire) Introdus sau însoțit de un pronume (**1**), construit cu un pronume (**1**). — Din fr. **pronominal.**

PRONÓMION s.n. (Înv.) Privilegiu. [Pr.: *-mi-on*] — Din ngr. **pronomion.**

PRONOSPÓRT s.n. Sistem de loterie în care jucătorii trebuie să indice rezultatele unor meciuri. — **Prono**[stic] + **sport.**

PRONOSTÍC, *pronosticuri,* s.n. Ipoteză, previziune referitoare la evoluția unui fapt sau fenomen din domeniul social, economic, politic, tehnologic, științific, sportiv etc., prin analiza tendințelor și conjuncturilor actuale. [Var.: (înv.) **prognostíc** s.n.] — Din fr. **pronostic.**

PRONOSTICÁ, *pronostichez,* vb. I. Tranz. A face un pronostic; a prezice. [Var.: (înv.) **prognosticá** vb. I] — Din fr. **pronostiquer.**

PRONOSTICÁRE, *pronosticări,* s.f. Acțiunea de *a pronostica.* — V. **pronostica.**

PRONOSTICÁT, -Ă, *pronosticați, -te,* adj. Pentru care există un pronostic. — V. **pronostica.**

PRONTOZÍL s.n. Sulfamidă care are o acțiune directă asupra streptococilor. — Din germ. **Prontosil.**

PRONÚME, *pronume,* s.n. **1.** (Gram.) Parte de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv. **2.** (Prin confuzie) Prenume. — Din lat. **pronomen,** fr. **pronom** (după *nume).*

PRONUNCIAMÉNT, *pronunciamente,* s.n. **1.** Acțiune ilegală prin care o grupare politică, o armată etc. ajunge la putere. **2.** Declarație, manifest, acțiune prin care este exprimat protestul față de un sistem politic, social etc. [Pr.: *-ci-a-*] — Din it., fr. **pronunciamiento.**

PRONUNȚÁ, *pronúnț,* vb. I. **1.** Tranz. A emite, a rosti sunete, silabe, cuvinte, propoziții, fraze; a articula. ✦ A ține un discurs, o cuvântare etc. **2.** Tranz. A da o hotărâre, o sentință judecătorească; a declara ceva în virtutea autorității cu care este învestit. **3.** Refl. A-și spune părerea, a-și da avizul; a lua atitudine. — Din lat. **pronuntiare,** fr. **prononcer.**

PRONUNȚÁBIL, -Ă, *pronunțabili, -e,* adj. Care poate fi pronunțat. — **Pronunța** + suf. *-bil.*

PRONUNȚÁRE, *pronunțări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pronunța* și rezultatul ei. — V. **pronunța.**

PRONUNȚÁT, -Ă, *pronunțați, -te,* adj. Accentuat, reliefat, scos în evidență. — V. **pronunța.**

PRONÚNȚIE, *pronunții,* s.f. Pronunțare, rostire; mod de a pronunța. — Din it. **pronunzia.**

PRÓOR s.n. v. **prour.**

PROORÓC s.m. v. **proroc.**

PROOROCÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **prorocesc.**

PROOROCÍ vb. IV v. **proroci.**

PROOROCÍE s.f. v. **prorocie.**

PROOROCÍRE s.f. v. **prorocire.**

PROPAGÁ, *propág,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) răspândi, a (se) împrăștia, a (se) transmite. ✦ Refl. (Despre unde electromagnetice, căldură etc.) A se transmite din aproape în aproape, în spațiu și în timp, cu viteză finită. **2.** Tranz. Spec. A răspândi, a propovădui, a populariza o idee, o doctrină, o învățătură. — Din fr. **propager,** lat. **propagare.**

PROPAGÁNDĂ, *propagande,* s.f. Acțiune desfășurată sistematic în vederea răspândirii unei doctrine politice, religioase etc., a unor teorii, opinii, pentru a le face cunoscute și acceptate, pentru a câștiga adepți. — Din fr. **propagande.**

PROPAGANDÍST, -Ă, *propagandiști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care face propagandă; propagator. **2.** Activist al Partidului Comunist Român care conducea un cerc de învățământ politic. — Din fr. **propagandiste,** (**2**) din rus. **propagandist.**

PROPAGANDÍSTIC, -Ă, *propagandistici, -ce,* adj. (Care are caracter) de propagandă. — **Propagandist** + suf. *-ic* (după rus. *propagandistskii).*

PROPAGÁRE, *propagări,* s.f. Acțiunea de *a (se) propaga* și rezultatul ei. — V. **propaga.**

PROPAGATÓR, -OÁRE, *propagatori, -oare,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care propagă idei, doctrine etc., care face propagandă, propagandist. **2.** Adj. Care se propagă. — Din fr. **propagateur,** lat. **propagator, -oris.**

PROPÁN s.n. Hidrocarbură saturată gazoasă din seria metanului, incoloră, inflamabilă, care se găsește în țiței și în gazele asociate țițeiului și este folosită drept combustibil menajer sau ca materie primă în industria chimică. — Din fr. **propane.**

PROPANÓL s.n. Alcool propilic. — Din fr. **propanol.**

PROPANÓNĂ s.f. (Chim.) Acetonă. — Din fr. **propanone.**

PROPAROXITÓN, *proparoxitone,* adj., s.n. (Cuvânt) care are accentul pe silaba antepenultimă. — Din fr. **proparoxyton.**

PROPĂȘÍ, *propășesc,* vb. IV. Intranz. A progresa, a prospera, a se dezvolta. — **Pro** + **păși** (după lat. *progredior).*

PROPĂȘÍRE, *propășiri,* s.f. Acțiunea de *a propăși* și rezultatul ei. — V. **propăși.**

PROPĂȘITÓR, -OÁRE, *propășitori, -oare,* adj. (Rar) Care face să progreseze, să se dezvolte; înaintat, avansat, progresist. — **Propăși** + suf. *-tor.*

PROPEDEÚTICĂ s.f. **1.** Disciplină care constituie o introducere necesară în studiul unei alte discipline. **2.** Ramură a medicinei care are ca obiect învățământul pregătitor clinic. [Acc. și: *propedéutică*] — Din fr. **propédeutique.**

PROPÉNĂ s.f. (Chim.) Propilenă. — Din fr. **propène.**

PROPENSIÚNE, *propensiuni,* s.f. Înclinare firească, tendință, dispoziție naturală către ceva. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **propension,** lat. **propensio, -onis.**

PROPERDÍNĂ, *properdine,* s.f. (Biol.) Globulină cu acțiune antibacteriană și antivirotică din plasma sangvină. — Din fr. **properdine.**

PROPERGÓL, *propergoli,* s.m. (Chim.) Amestec de substanțe capabil de reacții chimice puternic exoterme, utilizat drept combustibil în motoarele rachetelor. — Din fr. **propergol.**

PROPÍCE adj. invar. Favorabil, prielnic; nimerit, potrivit. — Din fr. **propice.**

PROPÍL, *propili,* s.m. (Chim.) Derivat al propanului. — Din fr. **propyle.**

PROPILÉE s.n. pl. Intrare monumentală a unui templu sau a unui palat din Antichitate, formată din mai multe încăperi și porți legate între ele cu porticuri și cu scări; *spec.* vestibulul Acropolei din Atena. [Pr.: *-le-e*] — Din fr. **propylée.**

PROPILÉNĂ s.f. (Chim.) Hidrocarbură folosită ca materie primă la fabricarea glicerinei, a acetonei etc.; propenă. — Din fr. **propylène.**

PROPÍLIC adj. (În sintagma) *Alcool propilic* = alcool aciclic saturat primar obținut la distilarea alcoolului etilic; propanol. — Din fr. **propylique.**

PROPILÍT, *propilite,* s.n. (Min.) Porfirit alterat, format din caolin, hornblendă, calciu etc. — Din fr. **propylite.**

PROPILITIZÁRE, *propilitizări,* s.f. Proces de transformare a porfiritelor în propilite. — Din fr. **propylitisation.**

PROPÓLIS s.n. **1.** Substanță rășinoasă aromată colectată și folosită de albine pentru astuparea fisurilor, la lipitul fagurilor etc. **2.** Preparat farmaceutic pe bază de propolis (**1**). — Din fr. **propolis.**

PROPÓRȚIE, *proporții,* s.f. **1.** Raport între dimensiunile unor obiecte, ale părților unui întreg sau între fiecare dintre aceste părți și întreg. ✦ Procent. **2.** Raport, relație (echilibrată) între fenomene, noțiuni etc. ✧ Loc. adv. *În proporție cu…* sau (loc. prep.) *în proporția…* = proporțional cu…, potrivit cu… **3.** (La pl.) Dimensiune, mărime; extindere (mare), amploare. ✧ Expr. *A lua proporții* = a se dezvolta, a crește foarte mult; (fam.) a se îngrășa. ✦ Cantitate, măsură. **4.** (Mat.) Egalitate a două rapoarte alcătuite din patru elemente. [Var.: (înv.) **proporțiúne** s.f.] — Din fr. **proportion,** lat. **proportio, -onis.**

PROPORȚIONÁ, *proporționez,* vb. I. Tranz. A face să fie proporționat, a stabili un raport de proporționalitate între lucruri, noțiuni, fenomene etc. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **proportionner,** lat. **proportionare.**

PROPORȚIONÁL, -Ă, *proporționali, -e,* adj. Care formează o proporție, care corespunde unei proporții. ✧ *Impozit proporțional* = impozit stabilit în raport cu venitul cuiva. (Mat.) *Medie proporțională* = rădăcina pătrată a produsului dintre două cantități; media geometrică a unor mărimi. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **proportionnel,** lat. **proportionalis.**

PROPORȚIONALITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unor mărimi de a fi proporționale. **2.** Stare în care se înfăptuiesc (toate) proporțiile economice necesare asigurării echilibrului economic și dezvoltării social-economice. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **proportionnalité,** lat. **proportionalitas, -atis.**

PROPORȚIONÁRE s.f. Acțiunea de *a proporționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **proporționa.**

PROPORȚIONÁT, -Ă, *proporționați, -te,* adj. Care are proporții echilibrate, armonioase; potrivit, armonios. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **proporționa.**

PROPORȚIÚNE s.f. v. **proporție.**

PROPÓSTA s.f. (Muz.) Prima voce într-un canon care expune tema. — Cuv. it.

PROPOVĂDUÍ, *propovăduiesc,* vb. IV. Tranz. A răspândi, a propaga idei, concepții, doctrine (religioase); a predica. — Din sl. **propovědovati.**

PROPOVĂDUÍRE, *propovăduiri*, s.f. Acțiunea de *a propovădui* și rezultatul ei; propovedanie. — V. **propovădui.**

PROPOVĂDUÍT, -Ă, *propovăduiți, -te,* adj. Care este recomandat pentru a fi adoptat. — V. **propovădui.**

PROPOVĂDUITÓR, -OÁRE, *propovăduitori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care propovăduiește; propagator, predicator. [Pr.: *-du-i-*] — **Propovădui** + suf. *-tor.*

PROPOVEDÁNIE, *propovedanii,* s.f. (Înv.) **1.** Orație funebră. **2.** Propovăduire. — Din sl. **propovědanije.**

PROPOZÍȚIE, *propoziții,* s.f. **1.** Cea mai mică unitate sintactică prin care se exprimă o idee, o judecată etc. **2.** (Livr.) Propunere. **3.** (Log., Mat.) Enunț a cărui valoare de adevăr este întemeiată pe bază de reguli explicit exprimate. [Var.: **propozițiúne** s.f.] — Din fr. **proposition,** lat. **propositio, -onis.**

PROPOZIȚIÚNE s.f. v. **propoziție.**

PROPRIETÁR, -Ă, *proprietari, -e,* s.m. și f. Persoană care are drept de proprietate asupra unui bun; stăpân, posesor; *spec.* persoană care posedă un imobil (considerată în raport cu chiriașul ei). ✧ *Mare proprietar* = moșier, latifundiar. [Pr.: *-pri-e-*] — Din fr. **propriétaire,** lat. **proprietarius.**

PROPRIETÁTE, (**1**) *proprietăți,* s.f. **1.** Stăpânire deplină asupra unui bun; (concr.) bun material stăpânit, mai ales pământ (agricol) sau imobil, în baza unui drept recunoscut. *Proprietate privată.* ✧ *Proprietate intelectuală* = drepturile referitoare la opere literare, artistice și științifice, interpretări ale artiștilor și orice alte drepturi aferente activității intelectuale în domeniile industrial, științific, literar și artistic. **2.** Trăsătură predominantă care caracterizează o ființă, un lucru, un fenomen etc. și care diferențiază o ființă de alta, un lucru de altul etc.; caracteristică, trăsătură, însușire. **3.** Calitate a unui cuvânt, a unui termen, a stilului etc. de a reda exact ideea sau noțiunea exprimată. [Pr.: *-pri-e-*] — Din fr. **propriété,** lat. **proprietas, -atis.**

PROPRIETĂREÁSĂ, *proprietărese,* s.f. Soția unui proprietar; deținătoare a unui bun, în special a unui imobil (considerată în raport cu chiriașii ei). [Pr.: *-pri-e-*] — **Proprietar** + suf. *-easă.*

PROPRIETĂRÉSC, -EÁSCĂ, *proprietărești,* adj. (Rar) Care aparține proprietarului, de proprietar. [Pr.: *-pri-e-*] — **Proprietar** + suf. *-esc.*

PROPRIETĂRÍME s.f. (Rar) Totalitatea proprietarilor (de pământ), mulțime de proprietari. [Pr.: *-pri-e-*] — **Proprietar** + suf. *-ime.*

PRÓPRIU, -IE, *proprii,* adj. **1.** Care aparține în mod exclusiv cuiva; personal. ✧ *Nume* (sau *substantiv) propriu* = nume care se dă unui lucru sau unei ființe spre a le deosebi de alte lucruri sau ființe din aceeași categorie și care se scrie cu inițială mare. **2.** Caracteristic, specific. **3.** Care este bun pentru…; indicat, potrivit, adecvat. **4.** (Despre cuvinte, despre termeni) Care redă exact ideea ce trebuie exprimată. ✧ Expr. *Propriu-zis* = de fapt, la drept vorbind. ✦ (Despre sensuri) De bază, prim. — Din lat. **proprius,** fr. **propre.**

PROPTÁR, *proptare,* s.n. Frână la războiul de țesut țărănesc, făcută dintr-o scândură cu crestături, care împiedică rotirea înapoi a sulului cu pânza țesută. — **Proptă** + suf. *-ar.*

PRÓPTĂ, *propte,* s.f. (Reg.) **1.** Proptea. **2.** (În expr.) *A se pune proptă* sau *a sta în propta cuiva* = a se opune, a se împotrivi. — Din **propti** (derivat regresiv).

PROPTÉA, *proptele,* s.f. Lemn, stâlp, par, bară, scândură etc. cu care se sprijină un gard, un zid, un pom etc.; proptă. ✧ Expr. (Pop.) *Propteaua gardului* = persoană leneșă. ✦ Fig. Sprijin, protecție (nemeritată); *p. ext.* persoană care dă cuiva un sprijin (nemeritat). — Din **proptea**lă (derivat regresiv).

PROPTEÁLĂ, *proptele,* s.f. Faptul de *a (se) propti.* ✦ (Concr.) Proptea. — **Propti** + suf. *-eală.*

PROPTÍ, *proptesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune o proptea (sau mai multe) unui gard, unui zid etc.; a sprijini ceva cu o proptea. **2.** Tranz. și refl. A (se) rezema de ceva. ✦ Refl. A se sprijini de ceva în vederea unui efort. — Cf. sl. p o d ŭ p r ě t i.

PROPTÍRE, *proptiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) propti* și rezultatul ei. — V. **propti.**

PROPTITÓR, -OÁRE, *proptitori, -oare,* adj. (Rar) Care sprijină, susține, proptește. — **Propti** + suf. *-tor.*

PROPULSÁ, *propulsez*, vb. I. Tranz. A imprima unui obiect (de obicei unui vehicul) o mișcare de înaintare (cu ajutorul unui propulsor). ✦ P. ext. A proiecta (**6**) departe, cu violență; a împinge, a arunca. — Din fr. **propulser,** lat. **propulsare.**

PROPULSÁNT, *propulsanți,* s.m. (Tehn.) **1.** Propulsor. **2.** Substanță în stare gazoasă sau de plasmă ejectată din motoarele cu reacție în sens opus direcției lor de mișcare și care le asigură forța de împingere. — **Propulsa** + suf. *-ant.*

PROPULSÁRE, *propulsări,* s.f. Acțiunea de *a propulsa* și rezultatul ei. — V. **propulsa.**

PROPÚLSIE, *propulsii,* s.f. Forță care se exercită asupra unui obiect (de obicei asupra unui vehicul), provocând înaintarea lui. ✦ Sistem tehnic prin care se realizează propulsarea unui vehicul. [Var.: **propulsiúne** s.f.] — Din fr. **propulsion,** lat. **propulsio, -onis.**

PROPULSIÚNE s.f. v. **propulsie.**

PROPULSÍV, -Ă, *propulsivi, -e,* adj. Care produce o propulsie. — Din fr. **propulsiv.**

PROPULSÓR, *propulsoare,* s.n. Organ de mașină sau aparat care servește la propulsarea unui vehicul. ✧ (Adjectival) *Aparat propulsor.* — Din fr. **propulseur.**

PROPUNĂTÓR, -OÁRE, *propunători, -oare,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care face o propunere. — **Propune** + suf. *-ător.*

PROPÚNE, *propún,* vb. III. **1.** Tranz. A supune o părere, o soluție, un proiect etc. discuției și aprobării cuiva. ✦ A da o sugestie, un sfat, a recomanda; a îndemna la ceva. **2.** Tranz. A recomanda, a indica pe cineva pentru un post, într-un grad, într-o misiune etc. **3.** Tranz. și refl. A-și manifesta intenția să înfăptuiască ceva; a (se) hotărî. [Prez. ind. și: (pop.) *propúi*] — Din lat. **proponere,** fr. **proposer** (după *pune).*

PROPÚNERE, *propuneri,* s.f. Acțiunea de *a (se) propune* și rezultatul ei. — V. **propune.**

PRÓRĂ, *prore,* s.f. Partea din față a unei nave; *p. restr.* extremitatea din față a acestei părți, unde se află postul de comandă; bot. [Var.: **próvă** s.f.] — Din it. **prora.**

PRORÉCTOR, *prorectori,* s.m. Locțiitor al unui rector în învățământul universitar. — Din rus. **prorektor,** germ. **Prorektor.** Cf. engl. p r o r e c t o r.

PROROC, *proroci,* s.m. Interpret al voinței lui Dumnezeu, capabil să prezică viitorul; *p. gener.* persoană care are previziunea evenimentelor viitoare; profet. [Var.: **prooróc** s.m.] — Din sl. **prorokŭ.**

PROROCÉSC, -EÁSCĂ, *prorocești,* adj. (Înv.) Care aparține proroculuI, privitor la proroc; profetic. [Var.: **proorocésc, -eáscă** adj.] — **Proroc** + suf. *-esc.*

PROROCÍ, *prorocesc,* vb. IV. Tranz. (În credințele religioase) A prezice viitorul, voința divină; *p. gener.* a prevedea și a anunța evenimente viitoare; a profetiza, a prevesti. [Var.: **proorocí** vb. IV] — Din **proroc.**

PROROCÍE, *prorocii,* s.f. (Rar) Prorocire. [Var.: **proorocíe** s.f.] — **Proroci** + suf. *-ie.*

PROROCÍRE, *prorociri,* s.f. Acțiunea de *a prorroci* și rezultatul ei; ceea ce proorocește cineva; profeție, prezicere, profeție, prevestire. [Var.: **proorocíre** s.f.] — V. **prorroci.**

PROROCITÓR, -OÁRE, *prorocitori, -oare,* adj., s. m. și f. (Înv.) (Persoană) care proorocește. — **Prorroci** + suf. *-tor.*

PROROGÁ, *proróg,* vb. I. Tranz. A amâna (din oficiu) pentru o dată ulterioară activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative, un termen scadent etc. — Din fr. **proroger,** lat. **prorogare.**

PROROGÁRE, *prorogări,* s.f. Acțiunea de *a proroga* și rezultatul ei; prorogație. ✦ Act prin care se amână sau se suspendă activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative etc. ✦ Extindere a competenței unui organ de jurisdicție. – V. **proroga.**

PROROGATÍV, -Ă, *prorogativi, -e,* adj. (Jur.) Cu caracter de amânare, de prelungire. — Din fr. **prorogatif.**

PROROGÁȚIE, *prorogații,* s.f. (Rar) Prorogare. — Din fr. **prorogation,** lat. **prorogatio.**

PROSCÉNIUM, *prosceniumuri,* s.n. (În teatrul antic) Parte a teatrului corespunzătoare scenei și avanscenei. [Var.: **proscéniu** s.n.] — Din lat., fr. **proscenium.**

PROSCÉNIU s.n. v. **proscenium.**

PROSCOMIDÍ, *proscomidesc,* vb. IV. Tranz. (Despre preot) A pregăti pâinea și vinul pentru împărtășanie; a face o proscomidie. — Din **proscomidie** (derivat regresiv).

PROSCOMÍDIE, *proscomidii,* s.f. **1.** Parte din slujba liturghiei în care preotul pregătește și sfințește pâinea și vinul pentru împărtășanie. **2.** Masă sau firidă în peretele de nord al altarului, unde se săvârșește proscomidia (**1**). [Acc. și: *proscomidíe*] — Din sl. **proskomidija.**

PROSCRÍE, *proscríu,* vb. III. Tranz. **1.** (În Roma antică) A condamna la moarte (pentru infracțiuni politice) fără forme judiciare, publicând pe o listă numele celui osândit. **2.** A lua măsuri represive (privative de libertate) împotriva cuiva, în special pentru motive politice; a îndepărta în mod forțat o persoană din patrie; a exila, a alunga, a izgoni. **3.** (Rar) A interzice, a opri. — Din fr. **proscriere** (după *scrie).*

PROSCRÍERE, *proscrieri,* s.f. Acțiunea de *a proscrie* și rezultatul ei. — V. **proscrie.**

PROSCRÍPTOR, *proscriptori,* s.m. (Rar) Persoană care hotăra o proscripție. — Din lat. **proscriptor,** fr. **proscripteur.**

PROSCRÍPȚIE, *proscripții,* s.f. **1.** (În Roma antică) Punere în afară de lege sau osândire la moarte a cuiva, fără forme de judecată, pentru infracțiuni politice. ✧ *Listă de proscripție* = listă afișată care cuprindea numele persoanelor declarate în afara legii. **2.** Pedeapsă la care autoritatea publică supunea pe cineva pentru o vină politică; izgonire din patrie, exil, surghiun. — Din lat. **proscriptio,** fr. **proscription.**

PROSCRÍS, -Ă, *proscrișI, -se,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care nu mai beneficiază de apărarea legii, care este în exil, prin expulzare, prin surghiunire. **2.** Adj. (Despre idei, acțiuni etc.) Interzis, oprit. — V. **proscrie.**

PROSECTÓR, *prosectori,* s.m. (Med.) **1.** Persoană specializată în efectuarea disecțiilor și a autopsiilor. **2.** Persoană însărcinată să prepare piesele anatomice necesare la cursul unui profesor la facultatea de medicină. [Acc. și: *proséctor*] — Din lat. **prosector,** fr. **prosecteur,** germ. **Prosektor.**

PROSECTÚRĂ, *prosecturi,* s.f. Clădire sau încăpere într-un spital în care se depun cadavrele și se efectuează autopsiile; morgă[1]. ✦ Încăpere în care se pregătesc piesele anatomice necesare cursului unui profesor la facultatea de medicină. — Din germ. **Prosektur.**

PRÓSIE, *prosii,* s.f. (Pop.) Ogor arat și semănat pentru prima dată, după ce a fost necultivat doi sau trei ani. — Cf. sl. p r o s o.

PROSILOGÍSM, *prosilogisme,* s.n. Silogism dintr-un șir de silogisme, a cărui concluzie este premisa unui silogism următor. — Din fr. **prosyllogisme.**

PROSILOGÍSTIC, -Ă, *prosilogistici, -ce,* adj. Care are caracterul unui prosilogism. — Din fr. **prosyllogistique.**

PROSIMIÁN, *prosimieni,* s.m. (Zool.) Lemurian. [Pr.: *-mi-an*] — Din fr. **prosimiens.**

PROSLĂVÍ, *proslăvesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A ridica în slavă; a slăvi, a preamări, a glorifica. **2.** Refl. (Înv. și reg.) A se simți, a-i merge bine, a fi mulțumit, satisfăcut; a se odihni în voie; a se răsfăța. — Din sl. **proslaviti.**

PROSLĂVÍRE, *proslăviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) proslăvi* și rezultatul ei; preamărire, glorificare, adorare; laudă. — V. **proslăvi.**

PROSLĂVITÓR, -OÁRE, *proslăvitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care proslăvește. — **Proslăvi** + suf. *-tor.*

PROSÓP, *prosoape,* s.n. Obiect format dintr-o bucată de țesătură, care folosește la șters după spălare; ștergar. ✦ Țesătură de bumbac, de obicei buclată, folosită pentru halate de baie, ștergare, articole de lenjerie pentru copii. — Din ngr. **prósopon** „față", **prosopís,** „ștergar".

PROSOPÉL, *prosopele,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *prosop.* — **Prosop** + suf. *-el.*

PROSOPLEGÍE, *prosoplegii,* s.f. (Med.) Paralizie facială. — Din fr. **prosoplégie.**

PROSOPOMÉTRU, *prosopometre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea diferențelor diametrelor feței și ale craniului. — Din fr. **prosopomètre.**

PROSOPOPÉE s.f. v. **prozopopee.**

PROSPĂTÚRĂ, *prospături,* s.f. (Pop.) Aliment proaspăt, marfă alimentară proaspătă. — **Proaspăt** + suf. *-ură.*

PROSPÉCT, *prospecte,* s.n. Tipăritură (afiș, anunț, scrisoare, pliant sau broșură etc.) în care se prezintă sumar planul unei lucrări în curs de apariție, calitățile, condițiile de vânzare și de folosire ale unui produs, intențiile unor instituții sau ale unor întreprinderi. — Din lat., fr. **prospectus,** germ. **Prospekt.**

PROSPECTÁ, *prospectez,* vb. I. Tranz. **1.** A cerceta un teren cu scopul de a descoperi și a localiza zăcămintele minerale utile. **2.** A cerceta cererea și oferta de mărfuri de pe o piață dată. — Din fr. **prospecter.**

PROSPECTÁRE, *prospectări,* s.f. Acțiunea de *a prospecta* și rezultatul ei. — V. **prospecta.**

PROSPECTÍV, -Ă, *prospectivi, -e,* adj. Referitor la viitor, la evoluția viitoare a societății prin analiza unor factori și tendințe actuale. *Dimensiune prospectivă.* — Din fr. **prospectif, -ive,** engl. **prospective.**

PROSPECTÍVĂ, *prospective,* s.f. Proiect asupra viitorului constând în studierea factorilor tehnici, științifici, economici, sociali etc. și în stabilirea influenței lor asupra evoluției lumii moderne. — Din fr. **prospective.**

PROSPECTIVÍST, -Ă, *prospectiviști, -ste,* s.m. și f. Specialist în prospectivă. — **Prospectivă** + suf. *-ist.*

PROSPECTÓR, -OÁRE, *prospectori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în efectuarea prospecțiunilor. — Din fr. **prospecteur.**

PROSPÉCȚIE, *prospecții,* s.f. Cercetare economică. — Din fr. **prospection.**

PROSPECȚIÚNE, *prospecțiuni,* s.f. Ansamblul cercetărilor efectuate (pe teren și în laborator) pentru a descoperi și a localiza zăcămintele de minerale utile dintr-o regiune. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **prospection.**

PROSPÉR, -Ă, *prosperi, -e,* adj. Care se află sau se dezvoltă în condiții fericite, favorabile; înfloritor. ✦ Care dovedește o stare bună, îmbelșugată. — Din fr. **prospère.**

PROSPERÁ, *prospér,* vb. I. Intranz. A se afla sau a se dezvolta în condiții fericite, favorabile; a înflori, a progresa. [Prez. ind. și: *prosperez*] — Din fr. **prospérer.**

PROSPERÁRE s.f. Acțiunea de *a prospera* și rezultatul ei. — V. **prospera.**

PROSPERITÁTE s.f. Stare prosperă, fericită, înfloritoare a vieții unui individ sau a unei colectivități, a unei întreprinderi, a unei instituții; bunăstare, belșug. — Din fr. **prospérité,** lat. **prosperitas, -atis.**

PROSPEȚÉL, -EÁ, *prospeței, -ele,* adj. (Fam.) Diminitiv al lui *proaspăt.* — **Proaspăt** + suf. *-el.*

PROSPEȚÍME s.f. Calitatea de a fi sau de a părea proaspăt, nou, tânăr, viu, fraged etc. — **Proaspăt** + suf. *-ime.*

PROST, PROÁSTĂ, *proști, proaste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) lipsit de inteligență, fără judecată, fără minte; nătărău, nerod, tont, prostănac. ✧ Expr. *Un prost și jumătate* = foarte prost. *A face pe prostul* = a simula prostia. ✦ (Om) care se încrede ușor; (om) naiv, credul. ✧ Expr. *A-și găsi prostul* = a-și găsi omul pe care să-l poată înșela ușor, pe care să-l poată duce de nas. **2.** Adj., s.m. și f. (Înv. și pop.) (Persoană) fără știință de carte; (om) neînvățat, ignorant. ✦ (Om) lipsit de rafinament; (om) simplu, neevoluat. **3.** Adj. De condiție socială modestă, din popor, de jos, de rând. ✧ (În trecut) *Soldat prost* = ostaș fără grad; soldat. **4.** Adj. Obișnuit, comun. ✦ De calitate inferioară, lipsit de valoare. **5.** Adj. (Adesea adverbial) Care nu este așa cum trebuie (din punct de vedere calitativ, funcțional etc.); necorespunzător, nesatisfăcător. ✦ (Adverbial; în legătură cu verbul „a vorbi") Stricat, incorect. ✦ (Despre situații, știri, întâmplări etc.) Neplăcut, nefavorabil, nenorocit. ✦ (Despre vreme) Nefavorabil, rău. ✦ Nepriceput, nepregătit, neîndemânatic într-o meserie, într-o profesie etc. **6.** Adj. Dăunător; neprielnic. ✧ Expr. *Glumă proastă* (sau *de prost gust)* = glumă fără haz, care supără, jignește. *Vorbă proastă* = vorbă îndrăzneață sau injurioasă; *p. ext.* ceartă. — Din sl. **prostŭ.**

PROSTÁN, -Ă, *prostani, -e,* adj., s.m. și f. (Înv.) Prostănac. — **Prost** + suf. *-an.*

PROSTÁTĂ, *prostate,* s.f. **1.** Organ musculos și glandular care înconjoară porțiunea inițială a uretrei și care aparține aparatului genital masculin. **2.** (Impr.) Prostatită. — Din fr. **prostate.**

PROSTÁTIC[1], -Ă, *prostatici, -ce,* adj. (Înv.) **1.** Care trădează prostie; prostesc. **2.** Simplu, nevinovat, naiv. — **Prost** + suf. *-atic.*

PROSTÁTIC[2], -Ă, *prostatici, -ce,* adj., s.m. **1.** Adj. Care aparține prostatei, privitor la prostată. **2.** S.m. Bolnav de prostată. — Din fr. **prostatique.**

PROSTATÍTĂ, *prostatite,* s.f. Afecțiune inflamatorie a prostatei. — Din fr. **prostatite.**

PROSTĂLĂU, *prostălăi,* adj., s.m. (Pop.) Augmentativ al lui *prost.* — **Prost** + suf. *-ălău.*

PROSTĂNÁC, -Ă, *prostănaci, -ce,* adj., s.m. și f. (Om) prost, nătâng, bleg, prostan. ✦ (Figură, atitudine) care denotă prostie. — **Prostan** + suf. *-ac.*

PROSTEÁLĂ, *prosteli,* s.f. Faptul de *a se prosti*[1]*;* înșelare sau încercare de a înșela; amăgire, păcăleală. — **Prosti[1]** + suf. *-eală.*

PROSTERNÁ, *prostérnez,* vb. I. Refl. A se pleca, a se înclina (până la pământ) în fața cuiva în semn de venerație, de umilință, de supunere etc. [Prez. ind. și: *prostérn*] — Din fr. **prosterner.**

PROSTERNÁRE, *prosternări,* s.f. Acțiunea de *a se prosterna* și rezultatul ei; prosternație. — V. **prosterna.**

PROSTERNÁȚIE, *prosternații,* s.f. (Înv.) Prosternare. — Din fr. **prosternation.**

PROSTÉSC, -EÁSCĂ, *prostești,* adj. **1.** Care dă dovadă de prostie, de lipsă de logică sau de rațiune. **2.** (Rar) De calitate inferioară, fără valoare, de rând. — **Prost** + suf. *-esc.*

PROSTÉȘTE adv. Ca un prost; în mod prostesc. ✧ Expr. *A râde prostește* = a râde fără motiv sau atunci când nu trebuie. — **Prost** + suf. *-ește.*

PROSTÍ[1], *prostesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre oameni) A-și pierde puterea de gândire, inteligența, a deveni prost; a se tâmpi. ✦ (Fam.; despre oameni) A avea o comportare nenaturală, afectată, plină de moșturi, de pretenții; (fam.) a se fandosi, a se izmeni (**1**). ✦ Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă cumpătul, dreapta judecată; a (se) zăpăci. ✦ (Despre lucruri) A-și pierde din calități, din valoare, a nu mai corespunde scopului. **2.** Tranz. (Fam.) A induce pe cineva în eroare, a-l duce cu vorba; a păcăli, a înșela. — Din **prost.**

PROSTÍ[2], *prostesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A cerși. — Din sl. **prostiti** „a ierta".

PROSTÍC, -Ă, *prostici, -ce,* adj. (Pop.) Prostuț. — **Prost** + suf. *-ic.*

PROSTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *prosticei, -ele,* adj. (Fam.) Prostuț. — **Prost** + suf. *-icel, -icea, -icică.*

PROSTÍE, *prostii,* s.f. **1.** Starea celui lipsit de inteligență sau de învățătură, starea omului prost; (concr.) faptă, comportare, vorbă care denotă o astfel de stare. **2.** Vorbă, faptă sau lucru lipsite de seriozitate, de importanță; fleac; absurditate, inepție. — **Prost** + suf. *-ie.*

PROSTÍL, *prostiluri,* adj. invar., s.n. (Edificiu antic) care are coloane numai pe fațada principală. — Din fr. **prostyle.**

PROSTÍME s.f. (Înv.) Oameni de rând; mulțime, norod, sărăcime, gloată. — **Prost** + suf. *-ime.*

PROSTÍRE[1], *prostiri,* s.f. Faptul de *a (se) prosti*[1]. — V. **prosti[1].**

PROSTÍRE[2], *prostiri,* s.f. (Reg.) Cearșaf. — Din ucr. **prostyralo.**

PROSTÍT, -Ă, *prostiți, -te,* adj. **1.** Care și-a pierdut facultățile intelectuale; îndobitocit. ✦ Ajuns sau adus într-o stare de uluială; uluit, zăpăcit, dezorientat. **2.** Care a fost indus în eroare, amăgit. — V. **prosti.**

PROSTITUÁ, *prostituez,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A practica sau a face pe cineva să practice prostituția. **2.** Fig. A (se) înjosi, a (se) dezonora (printr-o întrebuințare nedemnă), a face să capete un aspect degradant. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **prostituer.**

PROSTITUÁRE, *prostituări,* s.f. Acțiunea de *a (se) prostitua* și rezultatul ei. [Pr.: *-tu-a*] — V. **prostitua.**

PROSTITUÁTĂ, *prostituate,* s.f. Femeie care practică prostituția; târfă. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **prostituée.**

PROSTITÚȚIE s.f. Act prin care o persoană consimte să întrețină, în mod obișnuit, raporturi sexuale cu un număr nedeterminat de parteneri pentru bani sau anumite avantaje. ✧ *Casă de prostituție* = bordel. ✦ Viață dusă de o prostituată. ✦ Fig. Înjosire, degradare. — Din fr. **prostitution.**

PROSTOLÁN, -Ă, *prostolani, -e,* adj. (Rar; adesea substantivat) Prostănac. — **Prost** + suf. *-olan.*

PROSTOVÁN, -Ă, *prostovani, -e,* adj. (Pop. și fam.; adesea substantivat) Prostănac. — **Prost** + suf. *-ovan.*

PROSTOVÓL, *prostovoale,* s.n. Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă conică, prevăzută la marginea exterioară cu greutăți de plumb care o trag la fundul apei și o strâng, formând în apă un sac în care e prins peștele; năpastă. [Pl. și: *prostovoluri*] — Cf. sb. p r o s t r i c a.

PROSTRÁT, -Ă, *prostrați, -te,* adj. (Rar) **1.** (Despre tulpinile plantelor) Care crește culcat la pământ. **2.** Fig. Lipsit de energie morală. — Din lat. **prostratus,** fr. **prostré.**

PROSTRÁȚIE s.f. Stare (patologică) de indiferență totală față de lumea înconjurătoare, cauzată de o slăbire extremă a forței fizice și psihice; imposibilitate de a reacționa la excitațiile externe; apatie. — Din lat. **prostratio, -onis,** fr. **prostration.**

PROSTULÉȚ, *prostuleți,* adj. (Rar) Prostuț. — **Prost** + suf. *-uleț.*

PROSTÚȚ, -Ă, *prostuți,-e,* adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui *prost;* prosticel, prostic. — **Prost** + suf. *-uț.*

PROTACTÍNIU s.n. Element chimic metalic, alb-cenușiu, strălucitor, radioactiv, izotop al uraniului. — Din fr. **protactinium,** germ. **Protaktinium.**

PROTAGONÍST, -Ă, *protagoniști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care joacă rolul principal într-o piesă de teatru, într-o operă, într-un film; *p. gener.* erou, personaj principal. **2.** Reprezentant de frunte al unei mișcări, al unei teorii etc.; promotor, inițiator; cap, fruntaș. — Din fr. **protagoniste.**

PROTÁL, *protale,* s.n. (Bot.) Lamă verde de forma unei frunze, rezultată din germinarea sporilor de criptogame vasculare. — Din fr. **prothalle.**

PROTAMÍNĂ, *protamine,* s.f. Proteină (specifică peștilor) care conține în proporție mare aminoacizi. — Din fr. **protamine.**

PROTANOPÍE, *protanopii,* s.f. (Med.) Incapacitate a ochiului de a vedea culoarea roșie. — Din fr. **protanopie,** engl. **protanopia.**

PROTARGÓL s.n. Antiseptic sub formă de pulbere fină, galbenă sau galbenă-brună, format din azotat de argint și o soluție alcalină de proteine, folosit în tratamentul mucoaselor, la guturai, la boli de ochi etc. — Din germ. **Protargol.**

PROTÁZĂ, *protaze,* s.f. **1.** Partea întâi a unei perioade condiționale, care cuprinde grupa propozițiilor secundare și care îndreaptă atenția cititorului asupra consecințelor care se enunță în apodoză. **2.** Partea de la început a unei drame antice, care cuprindea expunerea subiectului. — Din fr. **protase.** Cf. lat. p r o t a s i s.

PROTEÁZĂ, *proteaze,* s.f. (Chim.) Enzimă care catalizează descompunerea peptidelor din aminoacizi. [Pr.: *-te-a-*] — Din fr. **protéase.**

PROTECTÓR, -OÁRE, *protectori, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care apără, care păzește sau ferește pe cineva sau ceva; care favorizează pe cineva sau ceva. ✦ Adj. (Despre atitudini sau comportări) Binevoitor, condescendent. **2.** Adj. (Despre state) Care exercită un protectorat asupra unei țări, unui teritoriu. **3.** S.n. Dispozitiv de protecție a instalațiilor de telecomunicații contra supratensiunilor și supracurenților. [Acc. și: (**1**) *protéctor*] — Din lat. **protector, -oris,** fr. **protecteur.**

PROTECTORÁT, *protectorate,* s.n. Formă de dependență politică a unui stat față de altul în virtutea unei convenții conform căreia statul protector conduce politica externă a statului protejat, acesta păstrându-și autonomia internă; conducere exercitată de statul protector. ✦ Teritoriu sau țară caracterizate printr-o astfel de formă de dependență. — Din fr. **protectorat.**

PROTÉCȚIE, *protecții,* s.f. **1.** Faptul de a proteja, de a ocroti, de a apăra; ansamblu de măsuri care protejează; persoană, instituție etc. care protejează; dispozitiv, sistem tehnic etc. care servește la protejare. ✧ *Protecția muncii* = ansamblu de măsuri luate pentru ocrotirea vieții și a sănătății celor ce muncesc, pentru asigurarea desfășurării muncii în condițiile cele mai bune. ✧ Loc. adj. *De protecție* = protector. ✦ Sprijin, ajutor dat cuiva de o persoană influentă pentru obținerea unui avantaj; *p. ext.* persoană care acordă acest sprijin. **2.** (Înv.) Protectorat. — Din lat. **protectio, -onis,** fr. **protection.**

PROTECȚIONÍSM s.n. Sistem și politică economică de protejare și de promovare a unor activități economice indigene, prin măsuri de îngrădire a puterii concurenților externi pe piața internă (prin aplicarea unui regim vamal cu tarife ridicate la mărfurile de import, prin restricții valutare etc.). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **protectionnisme.**

PROTECȚIONÍST, -Ă, *protecționiști, -ste,* adj., sm. și f. **1.** Adj. Care aparține protecționismului, privitor la protecționism; care aplică protecționismul. **2.** S.m. și f. Adept al protecționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **protectionniste.**

PROTÉGE vb. III v. **proteja.**

PROTEGUÍ, *proteguiesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A proteja. — **Protege** + suf. *-ui.*

PROTEGUÍRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a protegui* și rezultatul ei; protejare. — V. **protegui.**

PROTEGUITÓR, -OÁRE, *proteguitori, -oare,* adj. (Înv.) Protector. [Pr.: *-gu-i-*] — **Protegui** + suf. *-tor.*

PROTÉIC, -Ă, *proteici, -ce,* adj. **1.** Cu caracter schimbător, variabil. ✦ (Despre unele substanțe) Care își schimbă necontenit forma; nestatornic. **2.** (Biol.) Care se referă la protide sau la proteine, care aparține protidei sau proteinei. [Pr.: *-te-ic*] — Din fr. **protéique.**

PROTEÍDĂ, *proteide*, s.f. (Biol.) Substanță chimică naturală formată prin combinarea unor proteine cu substanțe neproteice. — Din fr. **protéide.**

PROTEIFÓRM, -Ă, *proteiformi, -e,* adj. Cu formă variabilă. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **protéiforme.**

PROTEÍNĂ, *proteine,* s.f. Substanță organică alcătuită din carbon, hidrogen, oxigen, azot, sulf etc., care intră în componența protoplasmei celulelor animale și vegetale, îndeplinind în organism funcții variate fundamentale. — Din fr. **protéine.**

PROTEINEMÍE s.f. (Med.) Prezență a proteinelor în sânge; cantitate de proteine prezentă în sânge. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **protéinémie.**

PROTEÍNIC, -Ă, *proteinici, -ce,* adj. Care aparține proteinei, privitor la proteină, de proteină. — **Proteină** + suf. *-ic.*

PROTEINOGRÁMĂ, *proteinograme,* s.f. (Med.) Examen de laborator care determină prezența, cantitatea proteinelor din sânge; (concr.) buletin care conține rezultatul unui astfel de examen de laborator. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **protéinogramme.**

PROTEINOTERAPÍE s.f. Tratament care constă în injectarea în organism a unor proteine în scopul stimulării proceselor biologice de apărare împotriva infecțiilor. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **protéinothérapie.**

PROTEINURÍE, *proteinurii,* s.f. (Med.) Albuminurie. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **protéinurie.**

PROTEÍSM s.n. (Livr.) Comportare de Proteu; *p. ext.* tendința de a lua forme diferite. — Din fr. **protéisme.**

PROTEJÁ, *protejez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) apăra de acțiuni dăunătoare, de un pericol; a (se) păzi, a (se) feri. **2.** Tranz. A ocroti, a sprijini, a ajuta pe cineva, înlesnindu-i reușita prin recomandări, sprijin material sau moral etc. ✦ A favoriza, a părtini; a încuraja. [Var.: (înv.) **protége** vb. III] — Din fr. **protéger,** lat. **protegere.**

PROTEJÁRE, *protejări,* s.f. Acțiunea de *a (se) proteja* și rezultatul ei; ocrotire, apărare; favorizare. — V. **proteja.**

PROTEJÁT, -Ă, *protejați, -te,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care se bucură de protecția cuiva; ocrotit, apărat, păzit; favorizat. **2.** (Despre sisteme tehnice, instalații etc.) Înzestrat cu un sistem de protecție. — V. **proteja.**

PROTEOLÍTIC, -Ă, *proteolitici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la proteoliză, de proteoliză. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **protéolitique.**

PROTEOLÍZĂ, *proteolize,* s.f. (Med.) Descompunere și degradare a proteinelor. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **protéolyse.**

PROTEROGINÍE s.f. (Rar) **1.** (Bot.) Protoginie (**1**). **2.** (Zool.) Protoginie (**2**). — Din fr. **protérogynie.**

PROTEROZÓIC, -Ă, *proterozoici, -ce,* s.n., adj. (Geol.) Algonchian. [Pr.: *-zo-ic*] — Din fr. **protérozoïque,** engl. **proterozoic.**

PROTÉST, *proteste,* s.n. **1.** Faptul de *a protesta;* manifestare energică împotriva unei acțiuni considerate ca nejustă; opoziție hotărâtă; (concr.) act scris prin care se exprimă o asemenea manifestare; protestație. ✧ *Notă de protest* = act prin care un guvern dezaprobă un act săvârșit de guvernul altei țări și considerat contrar tratatelor sau normelor de drept internațional. **2.** Act public prin care organele judecătorești constată neplata la scadență a unei polițe. — Din **protesta** (derivat regresiv).

PROTESTÁ, *protestez,* vb. I. **1.** Intranz. A manifesta o împotrivire energică și fățișă față de ceva, a-și exprima dezaprobarea împotriva unui fapt, a unei hotărâri, a unei măsuri etc. considerate nejuste. ✦ A contesta. **2.** Tranz. A stabili pe cale judiciară că o poliță nu a fost achitată la scadență. — Din fr. **protester.**

PROTESTÁNT, -Ă, *protestanți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al protestantismului; reformat. **2.** Adj. Care ține de protestantism, privitor la protestantism. — Din fr. **protestant.**

PROTESTANTÍSM s.n. Denumire generală a confesiunilor religioase creștine care s-au rupt de catolicism prin mișcarea Reformei din sec. XVI. ✦ Totalitatea popoarelor protestante. — Din fr. **protestantisme.**

PROTESTÁRE, *protestări,* s.f. Acțiunea de *a protesta* și rezultatul ei. — V. **protesta.**

PROTESTATÁR, -Ă, *protestatari, -e,* adj. Care indică sau conține un protest; de protest. ✦ (Adesea substantivat) Care protestează într-o împrejurare oarecare, care aderă la o acțiune de protest. — Din fr. **protestataire.**

PROTESTÁȚIE, *protestații,* s.f. (Înv.) Protest (**1**). — Din lat. **protestatio,** fr. **protestation.**

PROTÉTIC, -Ă, *protetici, -ce,* adj., s.f. **1.** (Med.) Care ține de proteză (**1**), privitor la proteză (**1**). **2.** (Fon.; despre sunete) Care se adaugă la începutul unui cuvânt, fără a-i schimba înțelesul. **3.** s.f. Disciplină care studiază protezele. — Din fr. **prothétique.**

PROTÉU, *protei,* s.m. **1.** (Livr.) Om nestatornic, care își schimbă mereu ideile, părerile. **2.** (Și în sintagma *proteu de peșteră)* Batracian care trăiește în unele peșteri *(Proteus anguinus)*. **3.** Bacterie polimorfă foarte mobilă, care conține elemente baciliare *(Proteus)*. — Din fr. **protée.**

PROTEZÁ, *protezez,* vb. I. Tranz. A înlocui chirurgical cu o proteză membre sau organe ale corpului. — De la **proteză.**

PROTEZÁRE, *protezări,* s.f. Acțiunea de *a proteza* și rezultatul ei. — V. **proteza.**

PROTÉZĂ, *proteze*, s.f. **1.** Aparat sau piesă medicală care înlocuiește un organ, un membru, o parte dintr-un membru amputat sau un conduct natural al corpului omenesc ori pe care se fixează o dantură falsă. ✦ Operație chirurgicală prin care se înlocuiește un organ, un membru al corpului etc. printr-o proteză (**1**). **2.** (Fon.) Apariție accidentală a unei vocale la începutul unui cuvânt care începe cu o consoană, fără a se schimba înțelesul cuvântului. — Din fr. **prothèse.**

PROTÍDĂ, *protide,* s.f. (Mai ales la pl.) Denumire generală pentru toate substanțele organice azotate (proteine, proteide, aminoacizi etc.). — Din fr. **protide.**

PROTÍDIC, -Ă, *protidici, -ce,* adj. Care conține protide, de protide. — Din fr. **protidique.**

PROTIPENDÁ s.f. v. **protipendadă.**

PROTIPENDÁDĂ s.f. Marea boierime, care se bucura, în Evul Mediu, de privilegii speciale; *p. ext.* elită socială. [Var.: (înv.) **protipendá** s.f.] — Din ngr. **próti pendádha.**

PROTIPENDÍST, *protipendiști,* s.m. (Înv.) Boier care făcea parte din protipendadă. — **Protipenda** + suf. *-ist.*

PROTÍST, *protiste,* s.n. Microorganism unicelular. — Din fr. **protiste.**

PROTISTOLOGÍE s.f. Studiul protistelor. — Din fr. **protistologie.**

PRÓTIU s.n. (Chim.) Hidrogen uşor. — Din fr., engl. **protium.**

PROTÍVNIC, -Ă adj. v. **potrivnic.**

PROTIVNICÍE s.f. v. **potrivnicie.**

PROTO- Element de compunere care înseamnă „primul", „întâiul" şi care serveşte la formarea unor substantive. — Din ngr. **protos,** fr. **proto-.**

PROTOBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază formele de viaţă mai mici decât bacteriile. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **protobiologie.**

PROTOBITÚMEN s.n. Bitumen în stare de formare, care reprezintă prima fază de transformare a materiei organice în ţiţei. — Din germ. **Protobitumen.**

PROTOBLÁST, *protoblaste,* s.n. (Biol.) Celulă lipsită de membrană. — Din fr. **protoblaste.**

PROTOBROMÚRĂ, *protobromuri,* s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în brom pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. — Din fr. **protobromure.**

PROTOCARBURÁT, -Ă, *protocarburaţi, -te,* adj. (Chim.) Care formează o protocarbură; în stare de protocarbură. — Din fr. **protocarburat.**

PROTOCARBÚRĂ, *protocarburi,* s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în carbon pe care o substanţă simpă o poate forma cu acesta. — Din fr. **protocarbure.**

PROTOCLORURÁT, -Ă, *protoclоruraţi, -te,* adj. (Chim.) Care formează o protoclorură; în stare de protoclorură. — Din fr. **protocloruré.**

PROTOCLORÚRĂ, *protocloruri,* s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în clor pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. — Din fr. **protochlorure.**

PROTOCÓL, *protocoale,* s.n. **1.** Act, document în care sunt consemnate rezoluţiile unei adunări, ale unor dezbateri, ale unei conferinţe internaţionale; document diplomatic cu valoarea unui acord internaţional, care cuprinde hotărârile luate la o conferinţă internaţională. **2.** (Înv. şi reg.) Formular oficial folosit pentru acte publice; *p. ext.* registru, catastif. **3.** (La sg.) Totalitatea formelor şi a practicilor de ceremonial care se aplică la festivităţi oficiale în relaţiile diplomatice; serviciu însărcinat cu organizarea oficială a ceremonialului. ✦ P. gener. Reguli (de conduită) care trebuie respectate în societate. — Din fr. **protocole,** germ. **Protokoll.**

PROTOCOLÁR, -Ă, *protocolari, -e,* adj. Care ţine de protocol, potrivit protocolului; (despre oameni) ceremonios. — Din fr. **protocolaire.**

PROTOCORDÁT, *protocordate,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale marine care prezintă notocord şi fante branhiale persistente în timpul întregii vieţi a individului; (şi la sg.) animal din această încrengătură. — Din fr. **protochordé.**

PROTOCRONÍE s.f. Protocronism. — Din **protocronism** (după *sincronie*).

PROTOCRONÍSM s.n. Curent de idei, opus sincronismului, care afirmă adesea, în mod nejustificat, anticiparea românească a unor creaţii artistice şi ştiinţifice universale. — **Proto-** + [sin]**cronism.**

PROTOCRONÍST, -Ă, *protocronişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al protocronismului. — **Protocronie** + suf. *-ist.*

PROTODIÁCON, *protodiaconi,* s.m. Arhidiacon. [Pr.: *-di-a-*] — Din sl. **protodijakonŭ,** ngr. **proto-dhiákonos.**

PROTODÓRIC, -Ă, *protodorici, -ce,* adj. Care aparţine doricului primar din sec. VII–VI î.H. — Din fr. **protodorique.**

PROTOFÍT, *protofite,* s.n. Organism vegetal unicelular primitiv din care a evoluat regnul vegetal. — Din fr. **protophyte.**

PROTOGÍN, -Ă, *protogini, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Bot., despre flori hermafrodite) Al cărui pistil se dezvoltă înaintea staminelor. **2.** S.f. (Geol.) Rocă granitică cu structură de şist. — Din fr. **protogyne.**

PROTOGINÍE s.f. **1.** (Bot.; la flori hermafrodite) Dezvoltare a pistilului înaintea staminelor; (rar) proteroginie (**1**). **2.** (Zool.) Organism hermafrodit care produce iniţial ovule, apoi spermatozoizi; (rar) proteroginie (**2**). — Din fr. **protogynie.**

PROTOIERÉU, *protoierei,* s.m. Protopop. — Din ngr. **protoieréfs.**

PROTOIERÍE, *protoierii,* s.f. Protopopie. — **Protoiereu** + suf. *-ie.*

PROTOIODÚRĂ, *protoioduri,* s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în iod pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. — Din fr. **protoiodure.**

PROTOISTÓRIC, -Ă, *protoistorici, -ce,* adj. Care aparţine protoistoriei, privitor la protoistorie. [Pr.: *-to-is-*] — Din fr. **protohistorique.**

PROTOISTÓRIE s.f. Nume dat de unii istorici epocii cuprinse între apariţia primelor documente şi Antichitate. [Pr.: *-to-is-*] — Din fr. **protohistoire** (după *istorie).*

PROTÓMĂ, *protome,* s.f. (Arheol.) Bust al unui om sau al unui animal care împodobea, în Antichitate, un obiect de metal sau de ceramică. — Din fr. **protomé,** engl. **protoma.**

PROTÓN, *protoni,* s.m. Particulă elementară stabilă cu sarcină electrică pozitivă, care constituie nucleul atomului de hidrogen. — Din fr. **proton.**

PROTONÉMĂ, *protoneme,* s.f. (Bot.) Formaţie verde reprezentând stadiul iniţial de dezvoltare a gametofitului la muşchi şi la ferigi. — Din fr. **protonéma.**

PROTÓNIC[1], -Ă, *protonici, -ce,* adj. (Despre sunete şi silabe) Care se găseşte înaintea silabei accentuate. — Din fr. **protonique.**

PROTÓNIC[2], -Ă, *protonici, -ce,* adj. Care ţine de protoni, privitor la protoni. — Din fr. **protonique.**

PROTONOTÁR, *protonotari,* s.m. Prelat de la curtea papală însărcinat cu înregistrarea şi expedierea actelor pontificale. — Din lat. **protonotarius,** fr. **protonotaire.**

PROTONOTARIÁT, *protonotariate,* s.n. Funcţia şi demnitatea de protonotar. [Pr.: *-ri-at*] — Din it. **protonotariato.**

PROTOPLASMÁTIC, -Ă, *protoplasmatici, -ce,* adj. Protoplasmic. — Din germ. **protoplasmatisch.**

PROTOPLÁSMĂ s.f. (Biol.) Substanţă albuminoidă complexă având aspectul unei mase vâscoase, incolore, semifluide, care alcătuieşte baza celulei vii. — Din fr. **protoplasma.**

PROTOPLÁSMIC, -Ă, *protoplasmici, -ce,* adj. Care ţine de protoplasmă, privitor la protoplasmă; compus din protoplasmă; protoplasmatic, protoplastic. — Din fr. **protoplasmique.**

PROTOPLÁST, *protoplaste,* s.n. (Biol.) Protoplasma vie a celulei fără plasmalemă. — Din fr. **protoplaste.**

PROTOPLÁSTIC, -Ă, *protoplastici, -ce,* adj. (Biol.) Protoplasmic. — **Protoplast** + suf. *-ic.*

PROTOPÓP, *protopopi,* s.m. Preot care îndeplineşte funcţia de inspector al bisericilor şi al preoţilor dintr-un teritoriu determinat; protoiereu, protoprezbiter. [Var.: **potropóp** s.m.] — Din sl. **protopopŭ.**

PROTOPOPEÁSĂ, *protopopese,* s.f. (Rar) Soţia unui protopop; protopopoaie, protoprezbiteră. [Var.: (pop.) **potropopeásă** s.f.] — **Protopop** + suf. *-easă.*

PROTOPOPÉSC, -EÁSCĂ, *protopopeşti,* adj. (Înv.) Care aparţine protopopului, privitor la protopop. — **Protopop** + suf. *-esc.*

PROTOPOPIÁT, *protopopiate,* s.n. (Rar) Protopopie. [Pr.: *-pi-at*] — **Protopopie** + suf. *-at.*

PROTOPOPÍE, *protopopii,* s.f. **1.** Rangul sau funcţia de protopop; protoierie, protopopiat. **2.** Teritoriu aflat sub jurisdicţia unui protopop; protoierie, protopopiat. ✦ Reşedinţa unui protopop; protoierie, protopopiat. — **Protopop** + suf. *-ie.*

PROTOPOPOÁIE, *protopopoaie,* s.f. (Înv.) Protopopeasă. [Pr.: *-poa-ie*] — **Protopop** + suf. *-oaie.*

PROTOPREZBÍTER, *protoprezbiteri,* s.m. (Înv.) Protopop. — Din ngr. **protopresvíteros.**

PROTOPREZBÍTERĂ, *protoprezbitere,* s.f. (Înv) Protopopeasă. — Din **protoprezbiter.**

PROTOPSÁLT, *protopsalţi,* s.m. (Înv.) Prim cântăreţ la o biserică. — Din ngr. **protopsáltis.**

PROTORÁCE s.n. (Entom.) Primul segment al toracelui la insecte. [Var.: **protórax** s.n.] — Din fr. **protorax** (după *torace).*

PROTÓRAX s.n. v. **protorace.**

PROTOROMÂNĂ s.f. (Lingv.) Româna comună vorbită între sec. VI şi XIII, în nordul şi sudul Dunării. — **Proto-** + **română.**

PRÓTOS s.m. (Înv.; la jocurile de cărţi) Cel care are dreptul să deschidă jocul. — Din ngr. **prótos.**

PROTOSÍNGHEL, *protosingheli,* s.m. Grad monahal superior singhelului şi inferior arhimandritului; monah care are acest grad. — Din ngr. **protosínghellos.**

PROTOSTEÁ, *protostele,* s.f. (Astron.) Stea în fază de formare. — **Proto-** + **stea** (după engl. *protostar).*

PROTOSULFÚRĂ, *protosulfuri,* s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în sulf pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. — Din fr. **protosulfure.**

PROTOTÍP, *prototipuri*, s.n. **1.** Model care reprezintă tipul original după care se efectuează sau se realizează ceva; prim exemplar de probă dintr-un lot de piese, de maşini etc. care urmează să se execute în serie. **2.** Exemplar ilustrativ, model (desăvârşit), tip. — Din fr. **prototype.**

PROTOTÍPIC, -Ă, *prototipici, -ce,* adj. (Rar) Care aparţine unui prototip. — Din fr. **prototypique.**

PROTOXÍD, *protoxizi*, s.m. Oxidul cel mai puţin oxigenat al unui element. — Din fr. **protoxyde.**

PROTOZOÁR, *protozoare,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale microscopice inferioare unicelulare, cu cea mai simplă structură anatomică; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **protozoaire.**

PROTOZOOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care studiază organismele unicelulare. [Pr.: *-zo-o-*] — Din fr. **protozoologie,** engl. **protozoology.**

PROTROMBÍNĂ, *protrombine,* s.f. (Biol.) Proteină inactivă din sânge care se transformă în trombină cu rol esenţial în coagularea sângelui. — Din fr. **prothrombine,** engl. **prothrombi.**

PROTUBERÁNT, -Ă, *protuberanţi, -te*, adj. Care constituie o protuberanţă. — Din fr. **protubérant.**

PROTUBERÁNŢĂ, *protuberanţe,* s.f. **1.** Parte a unui obiect, a unui organ etc. ieşită în relief; proeminenţă, ieşitură. **2.** Nor de gaz incandescent care apare pe fondul coroanei solare în forma unor limbi de foc. — Din fr. **protubérance.**

PROTÚRĂ, *proture,* s.f. (La pl.) Ordin de insecte inferioare, fără aripi, antene şi ochi, cu rudimente de picioare şi cu armătură bucală pentru supt şi mestecat; (şi la sg.) insectă din acest ordin. — Din fr. **protoure.**

PROȚÁP, *proțapuri,* s.n. **1.** Prăjină groasă de lemn, bifurcată la un capăt, care se fixează la dricul carului și de care se prinde jugul; rudă. **2.** Prăjină cu vârful despicat, în care se înfigea în trecut o reclamație prezentată domnitorului, pe deasupra capetelor mulțimii. ✧ Expr. *A umbla cu jalba în proțap* = a protesta, a reclama; a cere cu insistență ceva. **3.** Prăjină despicată la un capăt, cu care se culeg fructele, cu care se prind racii etc. ✦ Fiecare dintre cele două bețe, despicate în formă de furcă și înfipte în pământ, lângă jar, între care se fixează peștele întreg pentru a se frige. **4.** Pârghie la moara de vânt sau la fântână. — Din sl. **procĕpŭ,** bg. **procep.**

PROȚĂPEÁLĂ, *proțăpeli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a (se) proțăpi.* — **Proțăpi** + suf. *-eală.*

PROȚĂPÉL, *proțăpele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *proțap.* — **Proțap** + suf. *-el.*

PROȚĂPÍ, *proțăpesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) sprijini, a (se) propti, a (se) ține cu putere. **2.** Tranz. și refl. A (se) înțepeni, a (se) fixa. **3.** (Fam.) A se opri (provocator, cu îndrăzneală etc.) în fața cuiva; *fig.* a se făli, a-și da importanță. — Din **proțap.**

PROȚĂPÍRE, *proțăpiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) proțăpi* și rezultatul ei. — V. **proțăpi.**

PROȚĂPÍT, -Ă, *proțăpiți, -te,* adj. (Fam.) **1.** Care este fixat; nemișcat, țeapăn. ✦ Fig. (Despre oameni) Sigur de sine; îngâmfat. **2.** (Despre gură) Căscat, înțepenit. — V. **proțăpi.**

PROȚÉNT s.n. v. **procent.**

PROȚÉS s.n. v. **proces.**

PROUDHONÍSM s.n. Doctrină inițiată de Pierre Joseph Proudhon, care preconiza menținerea și întărirea micii proprietăți. [Pr.: *prudonism*] — Din fr. **proudhonisme.**

PROUDHONÍST, -Ă, *proudhoniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al proudhonismului. [Pr.: *prudonist*] — Din fr. **proudhoniste.**

PRÓUR s.n. (Pop.) Timpul zilei (dis-de-dimineață) când pleacă oile la pășune. ✧ Expr. *În prour de…* = la începutul zilei; *p. ext.* la începutul unui anotimp. [Var.: **próor** s.n.] — Et. nec.

PRÓVĂ s.f. v. **proră.**

PROVEDEÁ, *provăd*, vb. II. Tranz. (Înv.) A înzestra pe cineva sau ceva cu cele necesare; a prevedea. — Din it. **provvedere.**

PROVEDITÓR, *proveditori,* s.m. Funcționar public al vechii republici venețiene însărcinat cu conducerea sau cu inspectarea unei flote, a unei provincii. — Din it. **provveditore,** fr. **provéditeur.**

PROVENÍ, *provín,* vb. IV. Intranz. A se trage, a lua naștere, a rezulta din ceva sau de undeva, a-și avea obârșia, originea, proveniența din… — Din fr. **provenir.**

PROVENIÉNȚĂ, *provenience,* s.f. Loc de unde vine sau provine ceva; origine, obârșie, provenire. [Pr.: *-ni-en-*. — Var.: (înv.) **provenínță** s.f.] — Din fr. **provenance,** it. **provenienza.**

PROVENÍNȚĂ s.f. v. **proveniență.**

PROVENÍRE, *proveniri,* s.f. (Rar) Provenință. — V. **proveni.**

PROVENSÁL, -Ă, *provensali, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Provence. **2.** Adj. Care aparține regiunii Provence sau provensalilor (**1**), privitor la Provence ori la provensali. ✦ (Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită de provensali (**1**); *p. ext.* limbă romanică vorbită în mai multe provincii din sudul Franței. [Var.: (înv.) **proventál, -ă** s.m. și f., adj.] — Din fr. **provençal.**

PROVENȚÁL, -Ă s.m. și f., adj. v. **provensal.**

PROVÉRB, *proverbe,* s.n. **1.** Învățătură morală populară născută din experiență, exprimată printr-o formulă eliptică sugestivă, de obicei metaforică, ritmică sau rimată; zicală, zicătoare, parimie. **2.** (Înv.) Operă dramatică scurtă, al cărei conținut ilustrează un proverb (**1**). — Din lat. **proverbium,** fr. **proverbe.**

PROVERBIÁL, -Ă, *proverbiali, -e,* adj. **1.** Care ține de proverb (**1**), privitor la proverb; cu caracter de proverb. **2.** Care este la fel de cunoscut ca un proverb; despre care s-a dus vestea; de pomină. [Pr.: *-bi-al*] — Din fr. **proverbial.**

PROVIÁNT, *provianturi*, s.n. (Înv.) Provizii, alimente (pentru armată). [Pr.: *-vi-ant*] — Din pol. **prowiant,** rus. **proviant,** germ. **Proviant.**

PROVIDÉNȚĂ s.f. Planul divin prin care este prevăzut și orientat cursul evenimentelor astfel încât Universul, ca întreg, și creaturile individuale să realizeze scopurile stabilite de Dumnezeu; pronie cerească. ✦ (Art.) Divinitatea, dumnezeirea, Dumnezeu. ✦ Grijă, milă, îndurare ca atribute ale divinității. ✦ Fig. (Rar) Persoană sau împrejurare miraculoasă care contribuie la salvarea sau la fericirea cuiva. — Din lat. **providentia,** fr. **providence.**

PROVIDENȚIÁL, -Ă, *providențiali, -e,* adj. Dat, trimis de providență; *p. ext.* care apare la momentul potrivit, printr-o întâmplare favorabilă ieșită din comun; excepțional, deosebit. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **providentiel.**

PROVIDENȚIALÍSM s.n. Concepție bazată pe credința în providență. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **providentialisme.**

PROVIDENȚIALÍST, -Ă, *providențialiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al providențialismului. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **providentialiste.**

PROVIDER, *provideri,* s.m. Furnizor. [Pr.: *prováidăr*] — Din engl. **provider.**

PROVINCIÁL, -Ă, *provinciali, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care locuiește în provincie sau este originară de acolo; *p. ext.* persoană cu apucături sau cu deprinderi stângace, naive. **2.** Adj. Care aparține provinciei, privitor la provincie; propriu provinciei și locuitorilor ei; care se găsește în provincie; provincialist. [Pr.: *-ci-al.* — Var.: (înv.) **provințiál, -ă** s.m. și f., adj.] — Din lat. **provincialis,** fr. **provincial.**

PROVINCIALÍSM, *provincialisme,* s.n. **1.** Cuvânt, expresie, locuțiune specifică unei provincii; *p. ext.* rostire caracteristică unei provincii; regionalism. **2.** Atitudine, comportare etc. specifică unui provincial (**1**). [Pr.: *-ci-a-*. — Var.: (înv.) **provințialísm** s.n.] — Din fr. **provincialisme.**

PROVINCIALÍST, -Ă, *provincialiști, -ste,* adj. (Rar) Provincial. [Pr.: *-ci-a-*] — **Provincial** + suf. *-ist.*

PROVINCIALIZÁ, *provincializez,* vb. I. Refl. și tranz. A căpăta sau a face să capete trăsături specifice provincialilor (**1**). [Pr.: *-ci-a-*] — **Provincial** + suf. *-iza.*

PROVINCIALIZÁRE, *provincializări,* s.f. Acțiunea de *a (se) provincializa.* [Pr.: *-ci-a-*] — V. **provincializa.**

PROVINCIALIZÁT, -Ă, *provincializați, -te,* adj. Care a dobândit trăsături specifice provincialilor (**1**).

PROVÍNCIE, *provincii,* s.f. **1.** Unitate geografică sau administrativă dintr-o țară; regiune, ținut. ✦ Teritoriu sau localitate dintr-o țară situate în afara capitalei. **2.** Teritoriu cucerit de romani în afara Italiei și supus legilor și organizării romane. [Var.: (înv.) **provínție** s.f.] — Din lat. **provincia,** fr. **province.**

PROVINCIOÁRĂ, *provincioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *provincie.* [Pr.: *-ci-oa-*] — **Provincie** + suf. *-ioară.*

PROVINȚIÁL, -Ă s.m. și f., adj. v. **provincial.**

PROVINȚIALÍSM s.n. v. **provincialism.**

PROVÍNȚIE s.f. v. **provincie.**

PROVITAMÍNĂ, *provitamine,* s.f. Substanță inactivă din alimente, activată de organism și transformată în vitamină. — Din fr. **provitamine.**

PROVÍZIE, *provizii,* s.f. Rezervă de produse (mai ales alimentare) necesare cuiva sau undeva pentru o anumită perioadă de timp. — Din fr. **provision,** lat. **provisio,** germ. **Provision.**

PROVIZIÓN, *provizioane,* s.n. (Înv.) Remunerație procentuală dată celui care a mijlocit o afacere comercială; comision, remiză. [Pr.: *-zi-on*] — Din germ. **Provision.**

PROVIZORÁT, *provizorate,* s.n. Stare a ceea ce este provizoriu; fapt, situație provizorie; timp cât cineva sau ceva este provizoriu. — Din **provizoriu.**

PROVIZÓRIU, -ÍE, *provizorii* adj. (Adesea adverbial) Care durează sau este destinat să dureze un timp limitat, după care urmează să fie înlocuit; temporar, vremelnic, tranzitoriu. ✦ (Substantivat, n.; înv.) Provizorat. — Din lat. **provisorius,** fr. **provisoire.**

PROVOCÁ, *provóc*, vb. I. Tranz. **1.** A ațâța, a întărâta, a incita pe cineva (sfidându-l); *spec.* (Jur.) a aduce pe cineva (prin acte de violență, lezarea demnității sau alte fapte ilicite) într-o stare de surescitare favorabilă comiterii unei infracțiuni. **2.** A avea drept urmare; a determina, a constitui, a cauza, a prilejui, a pricinui. ✦ Spec. A produce intenționat un eveniment, un proces, un fenomen; a stârni. **3.** A chema, a invita pe cineva să participe la o competiție, la o întrecere. — Din fr. **provoquer,** lat. **provocare.**

PROVOCÁNT, -Ă, *provocanți, -te,* adj. (Rar) Care provoacă, produce ceva. — Din fr. **provocant.**

PROVOCÁRE, *provocări,* s.f. Acțiunea de *a provoca* și rezultatul ei; provocație. — V. **provoca.**

PROVOCATÓR, -OÁRE, *provocatori, -oare,* adj. Care provoacă, întărâtă, ațâță, incită, atacă; care atrage atenția asupra sa prin ținută, extravaganță, impertinență, obrăznicie; sfidător, obraznic. ✦ (Substantivat) Persoană care instigă la producerea unui act reprobabil. ✦ Care constituie cauza a ceva, care determină, care pricinuiește ceva. [Var.: (pop.) **provocătór, -oáre** adj.] — Din fr. **provocateur.**

PROVOCÁȚIE, *provocații,* s.f. (Rar) Provocare. — Din fr. **provocation,** lat. **provoctio.**

PROVOCĂTÓR, -OÁRE adj. v. **provocator.**

PROXENÉT, -Ă, *proxeneți, -te,* s.m. și f. Persoană care mijlocește prostituția, care îndeamnă sau constrânge pe cineva să practice prostituția (pentru a trage foloase materiale personale); codoș. — Din fr. **proxénète.**

PROXENETÍSM s.n. Ocupația proxenetului. ✦ (Jur.) Infracțiune care constă în îndemnul sau în constrângerea la prostituție ori înlesnirea sau tragerea de foloase de pe urma practicării ei. — Din fr. **proxénétisme.**

PRÓXIM, -Ă, *proximi, -e,* adj. Cel mai apropiat (în timp sau în spațiu). ✧ (Log.; în sintagma) *Gen proxim* = primul termen relevant al unei definiții, cel mai apropiat ca sens de noțiunea de definit. — Din lat. **proximus.**

PROXIMITÁTE s.f. Apropiere imediată (în spațiu sau în timp); vecinătate. — Din lat. **proximitas, -atis,** fr. **proximité.**

PROZÁIC, -Ă, *prozaici, -ce,* adj. (Despre opere literare, stil etc.) Lipsit de calități artistice, de valoare stilistică; *p. ext.* banal, comun, plat. [Pr.: *-za-ic*] — Din fr. **prosaïque,** lat. **prosaicus.**

PROZAICITÁTE s.f. (Rar) Prozaism. [Pr.: *-za-i-*] — **Prozaic** + suf. *-itate.*

PROZAÍSM s.n. Însușire a ceea ce este prozaic; *p. ext.* platitudine, banalitate. — Din fr. **prosaïsme.**

PROZAÍST, *prozaiști*, s.m. (Rar) Prozator. — Din germ. **Prosaist,** engl. **prosaist.**

PROZAIZÁ, *prozaizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face să devină prozaic. [Pr.: *-za-i-*] — Din fr. **prosaïser.**

PROZAIZÁRE, *prozaizări,* s.f. Acțiunea de *a prozaiza.* [Pr.: *-za-i-*] — V. **prozaiza.**

PROZATÓR, -OÁRE, *prozatori, -oare,* s.m. și f. Autor de opere literare în proză, scriitor în proză. — Din fr. **prosateur.**

PROZAURIÁN, *prozaurieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile primitive terestere și acvatice; (și la sg.) reptilă din acest ordin. [Pr.: *-za-u-ri-an*] — Din fr. **prosaurien.**

PRÓZĂ, (rar, **2**) *proze,* s.f. **1.** Mod de exprimare care nu este supus regulilor de versificație; compunere literară care folosește acest mod de exprimare. **2.** Totalitatea operelor în proză (**1**) ale unui scriitor, ale unui popor etc. **3.** Fig. Lucruri comune, banale, vulgare, cotidiene, aparținând realității de fiecare zi. — Din fr. **prose,** lat. **prosa.**

PROZELÍT, -Ă, *prozeliți, -te,* s.m. și f. Păgân convertit la iudaism; *p. ext.* persoană convertită de curând la o credință, la o doctrină etc.; adept nou (și înflăcărat) al unei credințe, al unei doctrine etc. — Din fr. **prosélyte,** lat. **proselytus.**

PROZELÍTIC, -Ă, *prozelitici, -ce,* adj. (Rar) Care aparține prozeliților, privitor la prozeliți, caracteristic prozeliților. — Din fr. **prosélytique.**

PROZELITÍSM s.n. **1.** Zel, râvnă, strădanie de a face prozeliți. **2.** Devotament, atașament (la o credință, la o doctrină etc.) specific prozeliților. — Din fr. **prosélytisme.**

PROZODÉM, *prozodeme*, s.n. (Livr.) Element prozodic (**1**) cu rol distinctiv. — Din fr. **prosodème.**

PROZÓDIC, -Ă, *prozodici, -ce,* adj. Care aparține prozodiei, privitor la prozodie, de prozodie. — Din fr. **prosodique.**

PROZODÍE s.f. **1.** Parte a poeticii care studiază versificația și normele ei sub raportul structurii versurilor, al numărului accentelor sau al lungimii silabelor unui vers. **2.** (Înv.) Punctuație. — Din ngr. **prosodía,** fr. **prosodie.**

PROZODÍST, -Ă, *prozodiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Cunoscător al prozodiei. — Din fr. **prosodiste.**

PROZOPOPÉE, *prozopopei*, s.f. Figură retorică prin care autorul pune să vorbească o persoană absentă, defunctă sau un personaj alegoric. [Var.: **prosopopée** s.f.] — Din fr. **prosopopée,** lat. **prosopopeia.**

PRR interj. Cuvânt cu care sunt opriți caii din mers. — Onomatopee.

PRUBULUÍ vb. IV v. **probălui.**

PRUD, -Ă, *pruzi, -de,* adj. (Livr.) Care simulează o atitudine virtuoasă, austeră. — Din fr. **prude.**

PRUDÉNT, -Ă, *prudenți, -te,* adj. Care se ferește de tot ce ar putea să-i producă un neajuns, o neplăcere, un necaz; prevăzător, circumspect, precaut. — Din fr. **prudent,** lat. **prudens, -ntis.**

PRUDÉNȚĂ s.f. Însușirea de a fi prudent; prevedere, precauție, circumspecție. — Din fr. **prudence,** lat. **prudentia,** it. **prudenza.**

PRUFNÍ, *prufnesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A scoate sunete asemănătoare buhaiului. — Formație onomatopeică.

PRUÍNĂ s.f. Strat fin cu aspect ceros care acoperă ca o brumă suprafața unor fructe. — Din fr. **pruine.**

PRÚJĂ, *pruji,* s.f. (Reg.) Glumă; snoavă, anecdotă. — Din **pruji** (derivat regresiv).

PRUJÍ, *prujesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A glumi; a spune anecdote, snoave. — Din ucr. **pružyty** „a încânta”.

PRUJITÚRĂ, *prujituri*, s.f. (Reg.) Glumă; snoavă, anecdotă. — **Pruji** + suf. *-tură.*

PRUN, *pruni,* s.m. Pom din familia rozaceelor, cu flori albe-verzui, cultivat pentru fructele sale comestibile *(Prunus domestica)*. — Lat. **prunus.**

PRUNÁR[1], *prunari,* s.m. Insectă mică de culoare cafenie, acoperită cu peri moi, care atacă prunele și cireșele; firezar *(Rhynchites cupreus)*. — **Prună** + suf. *-ar.*

PRUNÁR[2], *prunari,* s.m. Cultivator de pruni. — **Prun** + suf. *-ar.*

PRÚNĂ, *prune,* s.f. Fructul prunului, drupă de formă alungită, de culoare vânătă sau gălbuie, cu sâmbure mare. ✧ Expr. *Parcă are prune în gură*, se spune despre cineva care vorbește neclar, care pronunță cuvintele nedeslușit. — Lat. **pruna.**

PRUNĂRÍE[1] s.f. Ocupația prunarului[2]. — **Prunar[2]** + suf. *-ie.*

PRUNĂRÍE[2], *prunării,* s.f. (Pop.) Livadă sau grădină de pruni; prunet, pruniște, pruniș. — **Prun** + suf. *-ărie.*

PRUNC, *prunci,* s.m. **1.** (Înv. și pop.) Copil (indiferent de vârstă sau sex); (sens curent) copil în primele luni de viață. **2.** (Înv. și reg.) Copil în raport cu părinții săi; fiu. — Et. nec.

PRÚNCĂ, *prunce,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Copil de sex feminin. **2.** Fată tânără. **3.** Fiică. — Din **prunc.**

PRUNCÉSC, -EÁSCĂ, *prunceşti,* adj. (Înv.) Care aparține pruncului, privitor la prunc; copilăresc. — **Prunc** + suf. *-esc.*

PRUNCÍ, *pruncesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A copilări. — Din **prunc.**

PRUNCÍE s.f. (Înv. și pop.) Copilărie. — **Prunc** + suf. *-ie.*

PRUNCUCÍDERE, *pruncucideri,* s.f. Infracțiune care constă în uciderea (de către mamă) a propriului copil (nou-născut). — **Prunc** + **ucidere.**

PRUNCUCIGÁȘ, -Ă, *pruncucigași, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care își ucide propriul copil (nou-născut). — **Prunc** + **ucigaș.**

PRUNCULÉȚ, *prunculeți,* s.m. (Pop.) Pruncușor. — **Prunc** + suf. *-uleț.*

PRUNCULÍȚĂ, *prunculițe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *pruncă;* pruncuță. — **Prunc** + suf. *-uliță.*

PRUNCUȘÓR, *pruncușori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *prunc;* prunculeț, pruncuț. — **Prunc** + suf. *-ușor.*

PRUNCÚȚ, *pruncuți,* s.m. (Înv. și reg.) Pruncușor. — **Prunc** + suf. *-uț.*

PRUNCÚȚĂ, *pruncuțe,* s.f. (Reg.) Prunculiță. — **Prunc** + suf. *-uță.*

PRUND, *prunduri,* s.n. **1.** Pietriș mărunt amestecat cu nisip, care se găsește pe fundul și pe malul apelor sau, în strate, în scoarța pământului. ✦ Albie, fund de apă (cu pietriș). ✦ Pietriș mărunt care se așterne pe drumuri sau pe șosele; prundiș. **2.** Mal, țărm, teren acoperit cu pietriș; prundiș; teren format din pietriș. **3.** Insulă mică, fără vegetație, formată din aluviuni, pe cursul unui râu. — Din sl. **prondŭ.**

PRUNDÁR, *prundari,* s.m. **1.** (Rar) Persoană care scoate și transportă prund. **2.** Numele mai multor păsări mici care trăiesc pe lângă ape: **a)** prundăraș; **b**) codobatură; **c)** lăstun. **3.** (Iht.) Fusar. — **Prund** + suf. *-ar.*

PRUNDÁȘ, *prundași,* s.m. (Ornit.) **1.** Fluierar. **2.** Codobatură. — **Prund** + suf. *-aș.*

PRUNDĂRÁȘ, *prundărași,* s.m. Numele mai multor păsări călătoare care trăiesc de obicei pe malul apelor: **a)** pasăre brună-roșcată pe spate și albă pe pântece, cu câte o dungă neagră transversală pe piept și pe părțile laterale ale capului *(Charadrius dubius curonicus);* **b)** ploier. — **Prund** + suf. *-ăraș.*

PRUNDĂRÍE, *prundării,* s.f. Teren format din prund aluvionar; loc de unde se scoate prund. — **Prund** + suf. *-ărie.*

PRUNDÍ, *prundesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A prundui. — Din **prund.**

PRUNDÍȘ, *prundișuri,* s.n. **1.** Prund (**2**). ✦ Prundărie; îngrămădire de pietriș și de nisip în albia unei ape. **2.** Pietriș folosit la pietruirea drumurilor sau în construcții. — **Prund** + suf. *-iș.*

PRUNDIȘÓR, *prundișoare,* s.n. Prunduleț. — **Prund** + suf. *-işor.*

PRUNDÓI, *prundoaie,* s.n. Insulă plutitoare în Delta Dunării, alcătuită din nămol, papură și rădăcini. — **Prund** + suf. *-oi.*

PRUNDÓS, -OÁSĂ, *prundoși, -oase,* adj. (Despre terenuri) Acoperit cu prund, alcătuit din prund. — **Prund** + suf. *-os.*

PRUNDUÍ, *prunduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A acoperi un drum cu prundiș, a așterne un strat de prund; a pietrui cu prund; a prundi. — **Prund** + suf. *-ui.*

PRUNDUIÁȘ, *prunduiașe,* s.n. (Rar) Prunduleț. — **Prund** + suf. *-uiaș.*

PRUNDUÍT, -Ă, *prunduiți, -te,* adj. (Despre terenuri) Pe care s-a așternut prundiș. — V. **prundui.**

PRUNDULÉȚ, *prundulețe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *prund;* prundișor, prunduiaș, prundurel, prunduț. — **Prund** + suf. *-uleț.*

PRUNDURÉL, *prundurele,* s.n. (Rar) Prunduleț. — **Prund** + suf. *-urel.*

PRUNDÚȚ s.n. (Rar) Prunduleț. — **Prund** + suf. *-uț.*

PRUNÉLĂ, *prunele,* s.f. (Anat.; înv.) Pupilă (**1**). — Din fr. **prunelle.**

PRUNÉT, *pruneturi*, s.n. Livadă, grădină de pruni; prunărie[2], pruniște, pruniș. — **Prun** + suf. *-et.*

PRUNÍȘ, *prunișuri,* s.n. Prunet. — **Prun** + suf. *-iș.*

PRUNIȘÓR, *prunișori,* s.m. Diminutiv al lui *prun;* prunuț. — **Prun** + suf. *-işor.*

PRUNÍȘTE, *prunișți,* s.f. Prunet. — **Prun** + suf. *-işte.*

PRUNÚȚ, *prunuți,* s.m. (Rar) Prunișor. — **Prun** + suf. *-uț.*

PRURIGINÓS, -OÁSĂ, *pruriginoși, -oase,* adj. (Med.) Caracterizat prin mâncărime intensă a pielii. — Din fr. **prurigineux.**

PRURÍGO s.n. Boală cronică de piele caracterizată prin apariția unor leziuni superficiale persistente în formă de bășicuțe, însoțită de mâncărime intensă. — Din fr. **prurigo.**

PRÚRIT, *prurituri,* s.n. Mâncărime intensă a pielii, care apare în diverse boli (de piele). — Din fr. **prurit,** lat. **pruritus.**

PRUSÁC, -Ă, *prusaci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Prusia; prusian. **2.** Adj. Care aparține Prusiei sau prusacilor (**1**), privitor la Prusia ori la prusaci; prusian, prusăcesc, prusienesc. — Din rus. **prusak.**

PRUSĂCÉSC, -EÁSCĂ, *prusăcești,* adj. (Înv.) Prusac. — **Prusac** + suf. *-esc.*

PRUSIÁN, -Ă, *prusieni, -e,* s.m. și f., adj. Prusac. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **Prussien.**

PRUSIÁT, *prusiați,* s.m. (Chim.; rar) Cianură. [Pr.: *-si-at*] — Din fr. **prussiate.**

PRÚSIC adj. (În sintagma) *Acid prusic* = acid cianhidric. — Din fr. **prussique.**

PRUSIENÉSC, -EÁSCĂ, *prusienești,* adj. (Înv.) Prusac. [Pr.: *-si-e-*] — **Prusian** + suf. *-esc.*

PSALM, *psalmi,* s.m. **1.** Imn religios biblic; (la pl.) culegere formată din 151 de astfel de imnuri, cuprinsă în Vechiul Testament și care alcătuiește Psaltirea. **2.** Imn, cântec (de factură religioasă); poezie (lirică). — Din sl. **psalmŭ.**

PSÁLMIC, -Ă, *psalmici, -ce,* adj. Care aparține psalmilor, privitor la psalmi; psaltic. — **Psalm** + suf. *-ic.*

PSALMÍST, *psalmiști,* s.m. **1.** Autor sau cântăreț de psalmi. **2.** (Art.) Nume dat regelui evreu David, considerat autorul psalmilor biblici. — Din fr. **psalmiste,** lat. **psalmista.**

PSALMODIÁ, *psalmodiez,* vb. I. Tranz. A cânta sau a recita (după un anumit tipic) psalmi, rugăciuni sau alte cântări religioase. ✦ P. gener. A cânta, a citi sau a recita ceva în mod monoton. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **psalmodier.**

PSALMÓDIC, -Ă, *psalmodici, -ce,* adj. Care aparține psalmodiei, privitor la psalmodie. — Din fr. **psalmodique.**

PSALMODÍE, *psalmodii*, s.f. Melodie bisericească monotonă, tărăgănată pe care se cântă psalmii și alte cântări religioase. ✦ P. gener. Cântare, recitare, declamare monotonă. — Din ngr. **psalmodhía,** fr. **psalmodie.**

PSALMODIÉRE, *psalmodieri,* s.f. Acțiunea de *a psalmodia* și rezultatul ei; mod specific de a psalmodia. [Pr.: *-di-e-*] — V. **psalmodia.**

PSALT, *psalți,* s.m. Cântăreț de strană în biserică; dascăl, cantor. — Din ngr. **psáltis.**

PSALTÉRION, *psalterioane,* s.n. Vechi instrument muzical cu coarde, de formă triunghiulară, folosit până în Evul Mediu. [Pr.: *-ri-on*] — Din fr. **psaltérion.**

PSÁLTIC, -Ă, *psaltici, -ce,* adj. Care aparține psalmilor, privitor la psalmi; psalmic. — **Psalt** + suf. *-ic.*

PSALTICHÍE s.f. **1.** Metodă de învățare a muzicii psaltice. **2.** Manual de muzică psaltică. — Din ngr. **psaltikí.**

PSALTÍRE, *psaltiri,* s.f. Carte bisericească de ritual care cuprinde cei 151 de psalmi atribuiți regelui David și care face parte din Vechiul Testament. [Var.: **saltíre** s.f.] — Din sl. **psaltyrĭ.**

PSAMÍT, *psamite,* s.n. (Geol.) **1.** Material detritic care alcătuiește unele roci sedimentare. **2.** Denumire pentru nisip sau gresie. — Din fr. **psamite.**

PSAMÓM, *psamoame,* s.n. (Med.) Tumoare cu depozite asemănătoare nisipului, localizată la nivelul sistemului nervos. — Din fr. **psammome.**

PSAMOTERAPÍE, *psamoterapii,* s.f. Tratament medical extern cu ajutorul băilor sau al săculețelor cu nisip încălzite. — Din fr. **psammothérapie.**

PSEFÍT, *psefite,* s.n. (Geol.) **1.** Material detritic alcătuit din fragmente de minereu, roci sau organisme cu dimensiuni mai mari de 2 mm. **2.** Denumire pentru rocile sedimentare detritice grosiere. — Din fr. **pséphite,** engl. **psephite.**

PSEUDARTRÓZĂ, *pseudartroze,* s.f. Proces patologic care apare mai ales la bătrâni, din cauza neconsolidării capetelor osoase ale unei fracturi, și care are drept consecință crearea unei false articulații. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudarthrose.**

PSEUDO- Element de compunere care înseamnă „fals" și care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseud(o)-.**

PSEUDOACÍD, *pseudoacizi,* s.m. (Chim.) Acid anhidru care nu mai este electrochimic acid. [Pr.: *pse-u-do-a-*] — **Pseudo-** + **acid.**

PSEUDOALÉLĂ, *pseudoalele,* s.f. (Biol.) Genă care se comportă asemenea alelelor, dar se manifestă ca o singură unitate funcțională. [Pr.: *pse-u-do-a-*] — Din engl. **pseudoallele.**

PSEUDOANACREÓNTIC, -Ă, *pseudoanacreontici, -ce,* adj. Care este scris în genul anacreontic, cu aparență anacreontică. [Pr.: *pse-u-do-a-na-cre-*] — **Pseudo-** + **anacreontic.**

PSEUDOARTÍST, -Ă, *pseudoartiști, -ste,* s.m. și f. Fals, pretins artist. [Pr.: *pse-u-do-ar-*] — **Pseudo-** + **artist.**

PSEUDOBÁCĂ, *pseudobace,* s.f. (Bot.) Bacă falsă la cucurbitacee. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **bacă.**

PSEUDOCILÍNDRU, *pseudocilindri,* s.m. Formație cu aspect cilindric, alcătuită din aglutinări de celule, din conglomerate de cristale sau de săruri amorfe etc. prezente în urină. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo** + **cilindru.**

PSEUDOCOCAÍNĂ s.f. (Farm.) Ester obținut alături de cocaină, din frunzele de coca, întrebuințat ca anestezic local. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo** + **cocaină.**

PSEUDOCÓCS, *pseudococsuri,* s.n. Produs obținut din cărbuni neaglutinați, cu proprietăți asemănătoare cocsului. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **cocs.**

PSEUDOCOLOÍD, *pseudocoloizi*, s.m. (Chim.) Sistem dispers eterogen format din particule mai mari vizibile și din particule coloide. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **coloid.**

PSEUDOCREÁȚIE, *pseudocreații,* s.f. Creație falsă, fără valoare. [Pr.: *pse-u-do-cre-a-*] — **Pseudo-** + **creație.**

PSEUDOCUADROFONÍE s.f. Obținere a efectului cuadrofonic prin prelucrarea, cu diferite mijloace, a unui semnal stereofonic. [Pr.: *pse-u-do-cu-a-*] — Din fr. **pseudoquadrophonie.**

PSEUDOCULTÚRĂ, *pseudoculturi*, s.f. Cultură aparentă, falsă. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **cultură.**

PSEUDODEMOCRAȚÍE, *pseudodemocrații,* s.f. Democrație falsă, aparentă. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **democrație.**

PSEUDODIPTÉR, *pseudodiptere,* s.n. Templu antic, în care distanța dintre colonadă și pereții cellei era egală cu distanța a două intercolonamente plus o grosime de coloană. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudodiptère.**

PSEUDOETIMOLOGÍSM s.n. Sistem ortografic intermediar între cel etimologic și cel fonetic. [Pr.: *pse-u-do-e-*] — **Pseudo-** + **etimologism.**

PSEUDOHERMAFRODITÍSM s.n. Anomalie în care caracterele sexuale aparente sunt opuse sexului respectiv; androginie (**2**). [Pr.: *pse-u-*] — Cf. fr. pseudo-hermaphrodisme.

PSEUDOLITERÁT, -Ă, *pseudoliterați, -te,* s.m. și f. Fals, pretins literat. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **literat.**

PSEUDOLITERATÚRĂ, *pseudoliteraturi,* s.f. Literatură lipsită de valoare. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **literatură.**

PSEUDOMEMBRÁNĂ, *pseudomembrane,* s.f. Membrană formată pe amigdale, pe cerul gurii și în nas, în unele boli ca anghina diftерică, laringita etc.[Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudo-membrane.**

PSEUDOMETÁFORĂ, *pseudometafore,* s.f. Falsă metaforă. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **metaforă.**

PSEUDOMORFÓZĂ, *pseudomorfoze,* s.f. Transformare fizică sau chimică a unui mineral, cu păstrarea formei exterioare inițiale a cristalelor. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudomorphose.**

PSEUDONÍM, *pseudonime,* s.n. Nume creat sau adoptat sub care cineva își ascunde adevărata identitate, folosit mai ales de autorii operelor literare, artistice etc. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudonyme.**

PSEUDOPARAZÍT, *pseudoparaziți,* s.m. (Biol.) Plantă sau animal care are unele asemănări cu plantele și animalele parazite. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr., engl. **pseudoparasite.**

PSEUDOPATRIÓT, -Ă, *pseudopatrioți, -te,* s.m. și f. Fals, pretins patriot (**1**); patriotard. [Pr.: *pse-u-do-pa-tri-ot*] — **Pseudo-** + **patriot.**

PSEUDOPATRIÓTIC, -Ă, *pseudopatriotici, -ce,* adj. Cu pretins caracter patriotic. [Pr.: *pse-u-do-pa-tri-o-*] — **Pseudo-** + **patriotic.**

PSEUDOPÓD, *pseudopode,* s.n. Prelungire temporară a protoplasmei unor protozoare sau a unor celule (ca leucocitele), care servește la locomoție și la prinderea prăzii. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudopode.**

PSEUDOPREFÍX, *pseudoprefixe,* s.n. (Lingv.) Element de compunere sau cuvânt cu ajutorul căruia se formează (în compunerea savantă) termeni științifici și tehnici; prefixoid. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **prefix.**

PSEUDOPREFIXÁ, *pseudoprefixez,* vb. I. Tranz. A forma un nou cuvânt cu ajutorul unui pseudoprefix. [Pr.: *pse-u-*] — Din **pseudoprefix.**

PSEUDOPREFIXÁRE, *pseudoprefixări*, s.f. Acțiunea de *a pseudoprefixa* și rezultatul ei. [Pr.: *pse-u-*] — V. **pseudoprefixa.**

PSEUDOPREFIXÁT, -Ă, *pseudoprefixați, -te,* adj. (Despre cuvinte) Care este format cu ajutorul unui pseudoprefix. [Pr.: *pse-u-*] — V. **pseudoprefixa.**

PSEUDOPROBLÉMĂ, *pseudoprobleme,* s.f. Falsă problemă. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **problemă.**

PSEUDOSCÓRPIE, *pseudoscorpii,* s.f. (La pl.) Subclasă a arahnidelor cu apendice în formă de clește, cu o glandă secretoare; (și la sg.) insectă din această subclasă. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **scorpie.**

PSEUDOSCORPIÓN, *pseudoscorpioni,* s.m. (Entom.) Insectă asemănătoare cu scorpionul, fără coadă și fără venin. [Pr.: *pse-u-do-scor-pi-on*] — Din fr. **pseudo-scorpion.**

PSEUDOSTEREOFONÍE s.f. Procedeu de reproducere a sunetelor care imită efectul stereofonic și care constă în trimiterea sunetelor din toate părțile, nefiind posibilă localizarea sursei sonore. [Pr.: *pse-u-do-ste-re-o-*] — Din fr. **pseudo-stéréophonie.**

PSEUDOȘTIÍNȚĂ s.f. Falsă știință, pretinsă cunoaștere a realității. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **știință.**

PSEUDOȘTIÍNȚIFIC, -Ă, *pseudoștiințifici, -ce,* adj. Fals, aparent științific. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **științific.**

PSI, *psi,* s.m. A douăzeci și treia literă a alfabetului grecesc, corespunzând sunetelor *ps.* ✦ A patruzecea literă a alfabetului chirilic, corespunzând sunetelor *ps* și numărului 700. — Din gr. **psi.**

PSIHAGÓG, -Ă, *psihagogi, -ge,* s.m. și f. Specialist în psihagogie. — Din fr. **psychagogue.**

PSIHAGÓGIC, -Ă, *psihagogici, -ce,* adj. Referitor la psihagogie, de psihagogie. — Din fr. **psychagogique.**

PSIHAGOGÍE s.f. Ramură a psihopedagogiei reeducării și a psihoterapiei care se ocupă de recuperarea personalității deformate, potrivit exigențelor și normelor sociomorale. — Din fr. **psychagogie.**

PSIHANALÍST, -Ă, *psihanaliști, -ste,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu psihanaliza, specialist în psihanaliză; adept al concepției psihanalitice. — Din fr. **psychanalyste.**

PSIHANALÍTIC, -Ă, *psihanalitici, -ce,* adj. Care aparține psihanalizei, privitor la psihanaliză; care se bazează pe psihanaliză.— Din fr. **psychanalytique.**

PSIHANALÍZĂ s.f. Orice tehnică de cercetare psihologică și de psihoterapie prin explorarea inconștientului; *p. restr.* doctrina psihologică și metoda terapeutică a lui S. Freud, având ca nucleu relațiile dinamice dintre conștient și inconștient, individ (cu impulsurile sale sexuale) și societate (cu cenzura morală). — Din fr. **psychanalyse.**

PSIHASTÉNIC, -Ă, *psihastenici, -ce,* s.m. și f. Persoană care suferă de psihastenie. — Din fr. **psychasthénique.**

PSIHASTENÍE, *psihastenii,* s.f. Formă de nevroză caracterizată prin obsesii și fobii, prin stări de nehotărâre și nesiguranță etc. — Din fr. **psychasthénie.**

PSIHEDÉLIC, -Ă, *psihedelici, -ce,* adj. **1.** Referitor la psihedelism. **2.** Care se caracterizează prin efecte de lumină, culoare, atmosferă sonoră etc.; care evocă viziuni, halucinații, vise produse prin drogare. *Muzică psihedelică. Pictură psihedelică.* — Din engl. **psychedelic,** fr. **psychédélique.**

PSIHEDELÍSM s.n. Stare de visare trează, specifică, dată de unele halucinogene, constând într-o debordare delirantă de idei și o distorsiune a faptelor și imaginilor reale care pot merge până la halucinații. — Din fr. **psychédélisme.**

PSIHIÁTRIC, -Ă, *psihiatrici, -ce,* adj. Care ține de psihiatrie, privitor la psihiatrie. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **psychiatrique.**

PSIHIATRÍE s.f. Disciplină medicală care se ocupă cu studiul bolilor psihice și tratamentul lor. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **psychiatrie.**

PSIHIÁTRU, -Ă, *psihiatri, -e,* s.m. și f. Medic specialist în psihiatrie. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **pshychiatre.**

PSÍHIC, -Ă, *psihici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Structură sufletească proprie unui individ. **2.** Adj. Care aparține psihicului (**1**), privitor la psihic. — Din germ. **psychisch,** fr. **psychique.**

PSIHÍSM s.n. Totalitatea fenomenelor psihice proprii unui individ sau unei colectivități; viață psihică. — Din fr. **psychisme.**

PSIHOANALÉPTIC, -Ă, *psihoanaleptici, -ce,* adj., s.n. (Farm.) (Substanță psihotropă) cu acțiune euforizantă. [Pr.: *-ho-a-*] — Din fr. **psychoanaleptique.**

PSIHOANALGEZÍE, *psihoanalgezii,* s.f. (Med.) Calmare a senzațiilor dureroase prin psihoterapie. [Pr.: *-ho-a-*] — Din fr. **psychoanalgésie.**

PSIHOBIOGRÁMĂ, *psihobiograme,* s.f. Examen al dezvoltării personalității în relație cu dezvoltarea biologică; (concr.) buletin care cuprinde rezultatul unui astfel de examen. [Pr.: *-bi-o-*] — **Psiho**[logic] + **biogramă.**

PSIHOCHIRURGÍE s.f. Termen generic pentru metodele chirurgicale de tratament al bolilor psihice. — Din fr. **psychochirurgie.**

PSIHODIAGNÓSTIC, -Ă, *psihodiagnostici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Rezultat al psihodiagnozei. **2.** Adj. Cu caracter de psihodiagnoză, de psihodiagnoză. [Pr.: *-di-ag-*] — Din fr. **psychodiagnostique,** engl. **psychodiagnostic.**

PSIHODIAGNÓZĂ, *psihodiagnoze,* s.f. (Med.) Punere în evidență a trăsăturilor sau a tulburărilor de personalitate prin mijloace psihologice (teste, observație etc.). [Pr.: *-di-ag-*] — Din fr. **psychodiagnose,** engl. **psychodiagnosis.**

PSIHODRAMÁTIC, -Ă, *psihodramatici, -ce,* adj. Cu caracter de psihodramă. — Din fr. **psychodramatique.**

PSIHODRÁMĂ, *psihodrame,* s.f. **1.** (Psih.) Metodă de investigare și de diagnosticare, precum și de terapeutică modernă care utilizează jocul dramatic improvizat pe o temă dată pentru dezvăluirea gândurilor și a atitudinilor bolnavului psihic. **2.** (În sociologie) Test folosit ca mijloc de selecție a candidaților la anumite posturi care necesită multă dezinvoltură în contactul cu publicul. — Din fr. **psychodrame.**

PSIHOENDOCRINOLOGÍE s.f. Ramură a endocrinologiei care studiază influența sistemului endocrin asupra psihicului. — Din fr. **psycho-endocrinologie.**

PSIHOFARMACOLOGÍE s.f. Studiul întrebuințării și al efectelor substanțelor farmaceutice asupra psihicului. — Din fr. **psychopharmacologie.**

PSIHOFÍZIC, -Ă, *psihofizici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Curent psihologic care studiază pe cale experimentală raporturile cantitative dintre intensitatea stimulilor fizici și intensitatea stărilor psihice corespunzătoare, dând o formulare matematică concluziilor obținute. **2.** Adj. Care aparține psihofizicii (**1**), privitor la psihofizică. **3.** Adj. Care aparține psihicului și fizicului, privitor la psihic și la fizic. — Din germ. **Psychophysik,** fr. **psychophysique.**

PSIHOFIZIOLÓGIC, -Ă, *psihofiziologici, -ce,* adj. Care aparține psihofiziologiei, privitor la psihofiziologie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **psychophysiologique.**

PSIHOFIZIOLOGÍE s.f. Parte a psihologiei care se ocupă cu studierea mecanismelor neurofiziologice ale fenomenelor psihice; psihologie fiziologică. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **psychophysiologie.**

PSIHOGÉN, -Ă, *psihogeni, -e,* adj. Care ia naștere datorită cauzelor psihice. — Din fr. **psychogène.**

PSIHOGENÉZĂ s.f. Studiul nașterii și al dezvoltării funcțiilor psihice la om. ✦ Procesul apariției unei boli din cauze psihice. — Din fr. **psychogenèse.**

PSIHOGRÁMĂ, *psihograme,* s.f. (Psih.) Caracterizare psihologică detaliată a structurii și dezvoltării personalității unui individ; (concr.) buletin care cuprinde o astfel de caracterizare. — Din fr. **psychogramme.**

PSIHOIGIÉNĂ s.f. Domeniu al psihiatriei care se ocupă de măsurile de igienă impuse de diferite categorii de activitate. [Pr.: *-ho-i-gi-e-*] — **Psiho**[logie] + **igienă.**

PSIHOLÉPTIC, -Ă, *psiholeptici, -ce,* adj., s.n. (Medicament psihotrop) cu acțiune hipnotică, sedativă. — Din fr. **psycholeptique.**

PSIHOLINGVÍST, -Ă, *psiholingviști, -ste,* s.m. și f. Specialist în psiholingvistică. — Din fr. **psycholinguiste,** engl. **psycholinguist.**

PSIHOLINGVÍSTIC, -Ă, *psiholingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină care studiază limbajul ca formă de manifestare a psihicului uman, legitățile producerii și recepționării enunțurilor. **2.** Adj. Care aparține psiholingvisticii (**1**), privitor la psiholingvistică. — Din fr. **psycholinguistique.**

PSIHOLÓG, -Ă, *psihologi, -ge,* s.m. și f. **1.** (Rar la f.) Observator fin, dotat cu capacitatea de a sesiza și de a analiza viața sufletească a cuiva; cunoscător al sufletului omenesc. **2.** Persoană specializată în studiul psihologiei. — Din fr. **psychologue.**

PSIHOLOGÍC, -Ă, *psihologici, -ce,* adj. Care aparține psihologiei, privitor la psihologie sau la fenomenele care fac parte din acest domeniu de cercetare; sufletesc. ✧ Expr. *Moment psihologic* = moment potrivit pentru a influența pe cineva sau pentru a determina producerea unui anumit fapt. — Din fr. **psychologique.**

PSIHOLOGICÉȘTE adv. (Înv.) Din punct de vedere psihologic; sufletește. — **Psihologic** + suf. *-ește.*

PSIHOLOGÍE s.f. **1.** Știință care se ocupă cu studiul psihicului (**1**), al legității proceselor psihice (cognitive, afective, volitionale) și al însușirilor psihice ale persoanei (caracter, temperament etc.). **2.** Totalitatea fenomenelor psihice care caracterizează un individ sau o colectivitate; concepție, mentalitate. **3.** Totalitatea proceselor psihice care condiționează o activitate. — Din fr. **psychologie.**

PSIHOLOGÍSM s.n. Orientare, tendință, concepție care extinde cauzalitatea psihologică la interpretarea unor fenomene din alte domenii ale realității. — Din fr. **psychologisme.**

PSIHOLOGÍST, -Ă, *psihologiști, -ste,* adj. Care aparține psihologismului, privitor la psihologism. — Din fr. **psychologiste.**

PSIHOLOGIZÁ, *psihologizez,* vb. I. Tranz. A face să capete un (pronunțat) caracter psihologic. — Din fr. **psychologiser,** engl. **psychologize.**

PSIHOLOGIZÁNT, -Ă, *psihologizanți, -te,* adj. Care acordă o importanță exagerată factorului psihologic. — Din fr. **psychologisant.**

PSIHOMANȚÍE s.f. Ghicirea viitorului prin invocarea spiritelor celor morți. — Din fr. **psychomancie.**

PSIHOMETRÍE s.f. Măsurare a fenomenelor psihologice prin teste. — Din fr. **psychométrie.**

PSIHOMOTÓR, -OÁRE, *psihomotori, -oare,* adj. Care se referă la funcțiile motrice realizate prin activitatea nervoasă superioară; determinat de aceste funcții. ✧ *Centru psihomotor* = regiune a scoarței cerebrale care intră în acțiune sub influența unei excitații cerebrale fizice. — Din fr. **psychomoteur.**

PSIHONEVRÓZĂ, *psihonevroze*, s.f. (Med.) Nevroză. — Din fr. **psychonévrose.**

PSIHOPÁT, -Ă, *psihopați, -te,* s.m. și f. Persoană care suferă de psihopatie. — Din fr. **psyhopathe.**

PSIHOPÁTIC, -Ă, *psihopatici, -ce,* adj. Care ține de psihopatie, privitor la psihopatie. — Din fr. **psychopathique.**

PSIHOPATÍE, *psihopatii,* s.f. Boală psihică; *spec.* stare morbidă caracterizată prin tulburări de afectivitate, de comportament sau de caracter. — Din fr. **psychopathie.**

PSIHOPATOLÓG, -Ă, *psihopatologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în psihopatologie. — Din **psihopatologie** (derivat regresiv).

PSIHOPATOLÓGIC, -Ă, *psihopatologici, -ce,* adj. Care aparține psihopatologiei, privitor la psihopatologie. — Din fr. **psychopathologique.**

PSIHOPATOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu tulburările activității psihice; patologia psihicului. — Din fr. **psychopathologie.**

PSIHOPEDAGÓG, -Ă, *psihopedagogi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în psihopedagogie. — Din **psihopedagogie** (derivat regresiv).

PSIHOPEDAGOGÍE s.f. Aplicarea metodelor psihologiei experimentale în pedagogie. — Din fr. **psychopédagogie.**

PSIHOPROFESIOGRÁMĂ, *psihoprofesiograme,* s.f. Profesiogramă a reacțiilor psihice specifice unui individ. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **psychoprofessiogramme.**

PSIHOSEXOLOGÍE s.f. Psihologie a sexelor. — Din fr. **psychosexologie.**

PSIHOSOCIÁL, -Ă, *psihosociali, -e,* adj. Cu caracter de psihologie socială, de psihologie socială. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **psychosocial.**

PSIHOSOCIÓLOG, -Ă, *psihosociologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în psihosociologie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **psychosociologue.**

PSIHOSOCIOLÓGIC, -Ă, *psihosocialogici, -ce,* adj. Cu caracter de psihosociologie, al psihosociologiei. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **psychosociologique.**

PSIHOSOCIOLOGÍE s.f. Studiul psihologic al fenomenelor sociale. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **psychosociologie.**

PSIHOSOMÁTIC, -Ă, *psihosomatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină medicală care studiază originea psihică a unor boli și folosirea mijloacelor psihologice în terapia lor. **2.** Adj. De psihosomatică (**1**). — Din fr. **psychosomatique.**

PSIHOTÉHNICĂ s.f. Ramură a psihologiei care studiază problemele activității oamenilor sub aspectul practic, aplicativ în industrie, comerț, transporturi etc. — Din fr. **psychotechnique.**

PSIHOTEHNICIÁN, -Ă, *psihotehnicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în psihotehnică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **psychotechnicien.**

PSIHOTERAPEÚT, Ă, *psihoterapeuți, -te,* s.m. și f. Medic specialist în psihoterapeutică. [Pr.: *-pe-ut*] — Din fr. **psychothérapeute.**

PSIHOTERAPEÚTIC, -Ă, *psihoterapeutici, -ce,* s.f., adj. (Med.) **1.** S.f. Psihoterapie. **2.** Adj. Psihoterapic. [Pr.: *-pe-u-*] — Din fr. **psychothérapeutique.**

PSIHOTERÁPIC, -Ă, *psihoterapici, -ce,* adj. Care aparține psihoterapiei, privitor la psihoterapie. — Din fr. **psychothérapique.**

PSIHOTERAPÍE s.f. Metodă de tratare a tulburărilor psihice sau organice prin metode psihologice. — Din fr. **psychothérapie.**

PSIHOTÓNIC, -Ă, *psihotonici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, substanță) care are o acțiune stimulentă asupra funcțiilor psihice. — Din fr. **psychotonique.**

PSIHOTRÓNIC, *psihotronici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină biofizică care studiază interacțiunile psihice la distanță. **2.** Adj. De psihotronică (**1**). — Din engl. **psychotronics.**

PSIHOTRÓP, -Ă, *psihotropi, -e,* adj., s.n. (Medicament) cu acțiune asupra psihicului. — Din fr. **psychotrope.**

PSIHÓZĂ, *psihoze,* s.f. Boală psihică manifestată prin tulburări ale comportamentului, gândirii sau afectivității de care bolnavul nu este conștient și care necesită izolarea acestuia. ✦ Stare de spirit bolnăvicioasă, caracterizată printr-o surescitare obsedantă și contagioasă, creată de cauze exterioare; obsesie, idee fixă. — Din fr. **psychose.**

PSIHROFÍL, -Ă, *psihrofili, -e,* adj., s.m. și f. (Biol.) (Animal sau plantă) care trăiește la temperaturi scăzute; criofil. — Din fr. **psychrophile.**

PSIHROMÉTRU, *psihrometre,* s.n. Higrometru utilizat pentru determinarea umidității atmosferice. — Din fr. **psychromètre.**

PSILOFITÁLĂ, *psilofitale,* s.f. (La pl.) Grup de plante criptogame devoniene din încrengătura pteridofitelor; (și la sg.) plantă din acest grup. — Din lat. **psilophytale.**

PSILOFÍTĂ, *psilofite,* s.f. Plantă critpogamă cu tulpinile ramificate dihotomic, care se înmulțește prin spori. — Din fr. **psilophyton.**

PSILOMELÁN s.n. Oxid natural de mangan, de culoare neagră, care se găsește în zăcămintele de mangan. — Din fr. **psilomélane.**

PSITACÍSM s.n. (Med.) Reproducere mecanică a celor auzite sau citite, fără a le înțelege. — Din fr. **psittacisme.**

PSITACÓZĂ, *psitacoze*, s.f. Boală infecțioasă provocată de un microorganism transmis mai ales de papagali; boala papagalilor. — Din fr. **psittacose.**

PSÓAS, *psoași*, s.m. (Anat.) Fiecare dintre cei doi mușchi inserați pe fața anterioară a vertebrelor lombare și la capătul femurului, care ajută la flexiunea coapsei față de trunchi. — Din fr. **psoas.**

PSOFOMÉTRU, *psofometre,* s.n. Aparat care măsoară perturbațiile introduse într-un circuit telefonic de circuitele învecinate. — Din fr. **psophomètre.**

PSORIÁZIC, -Ă, *psoriazici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la psoriazis, de psoriazis; asemănător psoriazisului. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **psoriasique.**

PSORIÁZIS s.n. Boală de piele caracterizată prin descuamări abundente, localizate în diverse regiuni ale corpului. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **psoriasis.**

PST interj. Cuvânt cu care se atrage atenția cuiva să tacă, să asculte etc. – Onomatopee.

PTERANODÓN, *pteranodoni,* s.m. Reptilă zburătoare fosilă din ordinul pterozaurienilor, cu aripi foarte mari. — Din fr. **ptéranodon.**

PTERIDOFÍTĂ, *pteridofite,* s.f. (La pl.) Încrengătură de plante superioare cu rădăcină, tulpină și frunze, care se înmulțesc prin spori; (și la sg.) plantă din această încrengătură; criptogamă vasculară. — Din fr. **ptéridophyte.**

PTERIDOLOGÍE s.f. Ramură a botanicii care studiază ferigile. — Din engl. **pteridology.**

PTERIDOSPÉRMĂ, *pteridosperme,* s.f. (La pl.) Grup de gimnosperme primitive asemănătoare cu ferigile, care se înmulțesc prin semințe; (și la sg.) plantă din acest grup. — Din fr. **ptéridospermée.**

PTERIGÓTĂ, *pterigote,* s.f. (La pl.) Subclasă de insecte superioare, cuprinzând toate insectele cu aripi; (și la sg.) insectă din această subclasă. — Din fr. **ptérygote.**

PTERODACTÍL, *pterodactili,* s.m. Gen de reptile fosile zburătoare, de mărimea unei vrăbii. — Din fr. **ptérodactyle.**

PTERODÓN, *pterodoni,* s.m. (La pl.) Gen de mamifere carnivore fosile din eocen, asemănătoare cu hienele; (și la sg.) mamifer din acest gen. — Din fr. **ptérodon.**

PTEROPÓD, -Ă, *pteropozi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are picioare proprii pentru înotat. **2.** S.n. (La pl.) Ordin de moluște gasteropode care trăiesc în planctonul marin; (și la sg.) moluscă din acest ordin. — Din fr. **ptéropode.**

PTEROZAURIÁN, *pterozaurieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile fosile adaptate pentru zbor; (și la sg.) reptilă din acest ordin. [Pr.: *-za-u-ri-an*] — Din fr. **ptérosaurien.**

PTIALAGÓG, -Ă, *ptialagogi, -ge,* adj. (Med.) Care activează salivația. [Pr.: *pti-a-*] — Din fr. **ptyalagogue.**

PTIALÍNĂ s.f. Enzimă secretată de glandele salivare, care are proprietatea de a transforma amidonul din alimente în maltoză și glucoză. [Pr.: *pti-a-*] — Din fr. **ptyaline.**

PTIALÍSM s.n. Salivație exgerată care apare în unele afecțiuni. [Pr.: *pti-a-*] — Din fr. **ptyalisme.**

PTÍU interj. Cuvânt care sugerează acțiunea de a scuipa și care exprimă dispreț, dezgust sau mirare în fața unui lucru neașteptat. — Onomatopee.

PTOMAÍNĂ, *ptomaine,* s.f. Substanță toxică azotată, rezultată din putrefacția materiilor organice de origine animală. — Din fr. **ptomaïne.**

PTÓZĂ, *ptoze*, s.f. Fenomen patologic constând în deplasarea în jos a unui organ, de obicei ca urmare a slăbirii și a relaxării unor ligamente de susținere. — Din fr. **ptôse.**

PTRU interj. (Pop.) Cuvânt cu care se opresc sau se cheamă caii sau măgarii. — Onomatopee.

PU interj. (Repetat) Cuvânt care imită strigătul pupezei. [Var.: **pup** interj.] — Onomatopee.

PUB, *puburi,* s.n. Bar, tavernă. [Pr.: *pab*] — Din engl. **pub.**

PUBÉLĂ, *pubele,* s.f. Recipient portabil pentru gunoiul menajer. — Din fr. **poubelle.**

PÚBER, -Ă, *puberi, -e,* adj., s.m. și f. (Om) ajuns la vârsta pubertății. [Acc. și *pubér*] — Din lat. **puber,** fr. **pubère.**

PUBERÁL, -Ă, *puberali, -e,* adj. Care aparține pubertății, privitor la pubertate. — **Puber** + suf. *-al.*

PUBERTÁTE s.f. Perioadă a vieții omenești situată între copilărie și adolescență, caracterizată prin maturizarea glandelor sexuale, prin apariția caracterelor sexuale secundare și printr-o dezvoltare psihică intensă. — Din fr. **puberté,** lat. **pubertas, -atis.**

PUBESCÉNT, -Ă, *pubescenți, -te,* adj. **1.** (Bot.) (Despre frunze, tulpini etc.) Care este acoperit cu peri fini și mici, ca un puf. **2.** (Despre adolescenți) Care a dobândit o pilozitate ca acea a adultului. — Din fr. **pubescent.**

PUBESCÉNȚĂ, *pubescențe,* s.f. **1.** (Bot.) Stare a tulpinilor sau a frunzelor pubescente. **2.** Situația de pubescent (**2**). — Din fr. **pubescence.**

PUBIÁN, -Ă, *pubieni, -e,* adj. Care aparține pubisului, privitor la pubis. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **pubien.**

PÚBIS, *pubisuri,* s.n. Os-pereche care formează partea anterioară a oaselor iliace. [Pl. și: *pubise*] — Din fr. **pubis.**

PÚBLIC, -Ă, *publici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. sg. Colectivitate mare de oameni; mulțime, lume; *spec.* totalitatea persoanelor care asistă la un spectacol, la o conferință etc. ✧ *Marele public* = ansamblu de persoane considerate în raport cu participarea la un eveniment cultural, social, artistic etc. ✧ Loc. adj. și adv. *În public* = (care are loc) în fața unui anumit număr de persoane, în văzul lumii. **2.** Adj. Care aparține unei colectivități umane sau provine de la o asemenea colectivitate; care privește pe toți, la care participă toți. ✧ *Opinie publică* = părere, judecată a colectivității; *p. ext.* public (**1**). ✦ Care are loc în prezența unui mare număr de oameni. **3.** Adj. Al statului, de stat; care privește întregul popor; pus la dispoziția tuturor. ✧ *Viața publică* = viața politică-administrativă a unui stat; activitatea unei persoane în legătură cu funcțiile de stat pe care le ocupă. *Grădină publică* = parc. *Drept public* = subîmpărțire mai veche a dreptului, care se ocupa de relațiile persoanelor cu statul. *Forță publică* = poliție. *Datorie publică* = datorie a statului, rezultată din împrumuturi interne și externe. *Învățământ public* sau *instrucție, școală publică* = învățământ sau școală organizate și controlate de stat. ✦ (Despre persoane) Care ocupă o funcție în stat. — Din lat. **publicus,** fr. **public.**

PUBLICÁ, *públic,* vb. I. Tranz. A face cunoscut tuturor ceva prin tipărire, afișare etc.; a face să apară, a tipări cărți, articole, informații etc. — Din lat. **publicare.**

PUBLICÁBIL, -Ă, *publicabili, -e,* adj. Care poate fi publicat. — **Publica** + suf. *-bil.* Cf. fr. p u b l i a b l e.

PUBLICÁN, *publicani,* s.m. Persoană care strângea impozitele la romani. — Din lat. **publicanus.**

PUBLICÁRE s.f. Acțiunea de *a publica* și rezultatul ei; tipărire, apariție. ✦ (Înv.; concr.) Publicație. — V. **publica.**

PUBLICÁȚIE, *publicații,* s.f. Faptul de a publica; (concr.) ceea ce se tipărește, se afișează; *spec.* tipăritură cu apariție periodică. — Din fr. **publication,** lat. **publicatio.**

PUBLICÍST, -Ă, *publiciști, -ste,* s.m. și f. Persoană care publică periodic lucrări cu caracter politic, social, cultural; persoană care publică articole în presă. — Din fr. **publiciste.**

PUBLICÍSTIC, -Ă, *publicistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Totalitatea publicațiilor periodice dintr-o anumită epocă, considerate ca mijloc de informare a publicului; presă. ✦ Îndeletnicirea publicistului. **2.** Adj. Care aparține publiciștilor sau publicisticii (**1**), privitor la publiciști sau la publicistică. — **Publicist** + suf. *-ic.* Cf. germ. p u b l i z i s t i s c h.

PUBLICITÁR, -Ă, *publicitari, -e,* adj. Care aparține publicității, privitor la publicitate, care servește publicitatea; care se ocupă de publicitate. — Din fr. **publicitaire.**

PUBLICITÁTE s.f. Faptul de a face cunoscut un lucru publicului; difuzare de informații în public; caracterul a ceea ce este public. ✦ *Agenție* (sau *birou) de publicitate* = birou unde se pot da, pentru a fi publicate în ziare sau difuzate prin radio și televiziune, anunțuri (cu caracter particular). *Mica publicitate* = rubrică a unui cotidian în care se publică anunțuri cu caracter particular. *Agent de publicitate* = persoană angajată de o firmă comercială pentru a face reclamă mărfurilor ei. ✧ Loc. vb. *A da publicității* = a publica. — Din fr. **publicité.**

PUC, *pucuri,* s.n. Obiect în formă de disc, făcut din cauciuc tare, folosit la jocul de hochei pe gheață. — Din engl. **puck.**

PUCHI, *puchi,* s.m. (Reg.) Urdoare. ✧ Pată mare. — Et. nec.

PUCHÍNĂ, *puchini,* s.f. (Reg.) Urdoare. — Et. nec. Cf. p u c h i.

PUCHINÓS, -OÁSĂ, *puchinoși, -oase,* adj. (Reg. și fam.; adesea substantivat) Plin de puchini; urduros, puchios; *p. ext.* murdar. — **Puchină** + suf. *-os.*

PUCHIÓS, -OÁSĂ, *puchioși, -oase,* adj. (Reg.) Puchinos. — **Puchi** + suf. *-os.*

PUCHIȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *puchițel, -ele,* s.m. și f. (Pop.) Mic desen, de obicei rotund, pe un fond de altă culoare; picățea. — Cf. p u c h i, p i c ă ț e a.

PUCI, *puciuri,* s.n. Acțiune armată a unui grup politic militar care are drept scop răsturnarea puterii de stat printr-un atac neașteptat. — Din germ. **Putsch.**

PUCIÓGNĂ, *puciogne,* s.f. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe, care crește prin semănături *(Bifora radians).* — Cf. p u c i o s.

PUCIÓS, -OÁSĂ, *pucioși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv. și pop.) Care miroase urât (a sulf); puturos. **2.** S.f. (Pop.) Sulf. ✧ *Apă-de-pucioasă* = apă (minerală) sulfuroasă. — Lat. ***puteosus.**

PUCÍST, *pucișți,* s.m. Participant la un puci. — Din germ. **Putschist.**

PUD, *puduri,* s.n. Unitate (rusească) de măsură pentru greutăți egală cu 16,38 kg. — Din rus. **pud.**

PÚDEL, *pudeli,* s.m. **1.** Caniș. **2.** (În sintagma) *Pudel pointer* = rasă de câini de mărime mijlocie, cu părul lung și lățos, ușor de dresat, folosită la vânatul păsărilor acvatice. [Var.: (rar) **pudl** s.m.] — Din germ. **Pudel.**

PUDIBÓND, -Ă, *pudibonzi, -de,* adj. (Livr.) Care afișează o pudoare exagerată. [Var.: **pudibúnd** adj.] — Din fr. **pudibond,** lat. **pudibundus.**

PUDIBONDERÍE, (**2**) *pudibonderii,* s.f. **1.** (Livr.) Afectare a unei pudori exagerate. **2.** (La pl.) Atitudini extrem de pudice (**1**). [Var.: **pudibunderíe** s.f.] — Din fr. **pudibonderie.**

PUDIBÚND, -Ă adj. v. **pudibond.**

PUDIBUNDERÍE s.f. v. **pudibonderie.**

PÚDIC, -Ă, *pudici, -ce,* adj. Plin de pudoare; candid. — Din lat. **pudicus,** fr. **pudique.**

PUDICITÁTE s.f. Însușirea de a fi pudic; pudoare. — Din fr. **pudicité.**

PÚDING, *pudinguri,* s.n. **1.** Preparat alimentar de origine engleză, făcut din făină, ouă, grăsime de vacă, zahăr, măduvă, prune și aromat cu o băutură alcoolică. **2.** (Geol.) Varietate de conglomerat foarte compact, format din blocuri rotunjite și pietriș. — Din fr., engl. **pudding.**

PUDL s.m. v. **pudel.**

PUDLÁ, *pudlez,* vb. I. Tranz. (Metalurgie) A supune oțelul operației de pudlaj. — Din fr. **puddler.**

PUDLÁJ s.n. Procedeu de îndepărtare a impurităților din oțel în cursul elaborării acestuia. — Din fr. **puddlage.**

PUDLÁRE, *pudlări, s.f.* Acțiunea de *a pudla.* — V. **pudla.**

PUDLÁT, -Ă, *pudlați, -te,* adj. (Despre oțel) Care a fost spus operației de pudlaj. — V. **pudla.**

PUDOÁRE, *pudori,* s.f. Sentiment de sfială, de jenă, de decență manifestat în comportarea cuiva; pudicitate; *p. ext.* curățenie morală. ✦ (Jur.) Castitate, virginitate. ✧ *Atentat la pudoare* = infracțiune care constă în încercarea de a viola o femeie. — Din lat. **pudor, -oris,** fr. **pudeur.**

PUDRÁ, *pudrez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) da cu pudră (pe față), a (se) farda cu pudră; a (se) pudrui. **2.** Tranz. A acoperi cu un strat subțire de pulbere (de făină, de zahăr etc.). — Din **pudră.** Cf. fr. p o u d r e r.

PUDRÁRE, *pudrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pudra* și rezultatul ei. — V. **pudra.**

PUDRÁT, -Ă, *pudrați, -te,* adj. Dat, acoperit cu pudră; cu fața acoperită de un strat de pudră; pudruit. — V. **pudra.**

PÚDRĂ, *pudre,* s.f. Material solid prefăcut în pulbere. ✦ Spec. Pulbere fină rezultată din mărunțirea unor corpuri solide de amidon sau orez (parfumată și uneori colorată), care se întrebuințează ca fard. ✦ Spec. Pulbere fină dintr-o substanță medicamentoasă, folosită mai ales pentru acoperirea, protejarea sau tratarea pielii. — Din fr. **poudre.**

PUDRIÉRĂ, *pudriere,* s.f. Cutioară în care se păstrează pudra de fardat. [Pr.: *-dri-e-*] — Din fr. **poudrier.**

PUDRUÍ, *pudruiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) pudra (**1**). — **Pudră** + suf. *-ui.*

PUDRUÍT, -Ă, *pudruiți, -te,* adj. (Înv.) Pudrat. — V. **pudrui.**

PUERICULTÚRĂ s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu metodele și mijloacele de creștere și de dezvoltare armonioasă a copiilor în primii ani de viață. [Pr.: *pu-e-*] — Din fr. **puériculture.**

PUERÍL, -Ă, *puerili, -e,* adj. Caracteristic copilului sau copilăriei, de copil; copilăresc, copilăros; *p. ext.* naiv; neserios. [Pr.: *pu-e-*] — Din fr. **puéril.**

PUERILÍSM s.n. Stare patologică în care bolnavul se află la nivelul psihicului unui copil. [Pr.: *pu-e-*] — Din fr. **puérilisme.**

PUERILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi pueril; caracter pueril; atitudine, manifestare puerilă. [Pr.: *pu-e-*] — Din fr. **puérilité.**

PUERPERÁL, -Ă, *puerperale,* adj. (În sintagma) *Febră puerperală* = boală infecțioasă care apare la lăuze, în urma pătrunderii în uter a unui agent patogen. [Pr.: *pu-er-*] — Din fr. **puerpérale.**

PUERPERALITÁTE s.f. (Med.) Stare a femeii de la fecundație până la sfârșitul lăuziei. [Pr.: *pu-er-*] — Din fr. **puerpéralité.**

PUF[1] interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de eliminarea bruscă și cu intermitențe a aerului (pe nări, pe gură), de lovirea în cădere a unui corp de o suprafață moale etc. — Onomatopee.

PUF[2], (**5**) *pufuri,* s.n. **1.** (De obicei cu sens colectiv) Pene mici, moi și fine, care constituie primul penaj al puilor sau care acoperă corpul unor păsări pe burtă și sub aripi, servind pentru umplerea pernelor, a plăpumilor etc. ✧ Expr. *A crește în puf* = a crește în confort, neducând lipsă de nimic. **2.** (Cu sens colectiv) Peri fini și moi care cresc pe obraz; început de barbă sau de mustață. **3.** (Cu sens colectiv) Părul mărunt, moale și mătăsos din blana unor animale. **4.** (Cu sens colectiv) Perii mici și fini ai unor fructe, semințe etc. **5.** Obiect de toaletă care servește la pudrat, făcut din puf[2] (**1**) sau din alt material pufos. **6.** (Adjectival, în compusul) *Bumbac-puf* = bumbac brut obținut la cules. **7.** (Spec.) Minge de badminton. — Din bg., sb. **puh.**

PUF[3]**,** *pufuri*, s.n. Scaun scund, fără spătar, de formă cilindrică, capitonat sau făcut din material plastic umplut cu aer. — Din fr. **pouf.**

PÚFĂI interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită pufăitul lulelei. — Onomatopee. Cf. p u f[1].

PUFĂÍ, *púfăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A respira, a sufla greu și cu zgomot pe nări. **2.** A fuma expulzând fumul cu mici întreruperi zgomotoase (provocate de dezlipirea bruscă a buzelor). ✦ (Despre lulea) A scoate fum. **3.** (Despre locomotive) A evacua aburul aflat sub presiune cu întreruperi ritmice, zgomotoase. — **Puf**[1] + suf. *-ăi.*

PUFĂIÁLĂ, *pufăieli,* s.f. Pufăit; (concr.) fumul scos pe gură de un fumător. [Pr.: *-fă-ia-*] — **Pufăi** + suf. *-eală.*

PUFĂÍRE s.f. Acțiunea de *a pufăi.* — V. **pufăi.**

PUFĂÍT s.n. Faptul de *a pufăi;* pufăială, pufăitură. — V. **pufăi.**

PUFĂITÚRĂ, *pufăituri,* s.f. Pufăit. [Pr.: *-fă-i-*] — **Pufăi** + suf. *-tură.*

PÚFĂR, *pufere,* s.n. Rondelă de cauciuc, material plastic etc., pe care se sprijină unele aparate pentru a preveni alunecarea lor. — Din germ. **Puffer.**

PUFĂRÍE, *pufării,* s.f. (Rar) Mulțime de puf[2] (**1**); așternut de puf[2]. — **Puf**[2] + suf. *-ărie.*

PÚFNET, *pufnete,* s.n. Pufnitură. — Din **pufni.**

PUFNÍ, *pufnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ființe) A expira pe nări cu zgomot, scurt și sacadat (din cauza oboselii, a mâniei, a nemulțumirii). ✧ Expr. *A pufni în* (sau *de) râs* sau (tranz.) *a-l pufni pe cineva râsul* = a izbucni într-un râs brusc și zgomotos. **2.** (Despre mașini) A da afară cu zgomot, scurt și sacadat, aburi, gaze, fum; (despre aburi, gaze, fum) a izbucni, a ieși cu zgomot. — **Puf**[1] + suf. *-ni.*

PUFNÍRE, *pufniri,* s.f. Acțiunea de *a pufni*. — V. **pufni.**

PUFNITÚRĂ, *pufnituri,* s.f. Faptul de *a pufni*; aer expirat cu putere și zgomot pe nări; pufnet. ✦ Zgomot specific produs de cel care pufnește. — **Pufni** + suf. *-tură.*

PUFOÁICĂ, *pufoaice,* s.f. Haină scurtă vătuită și matlasată. — Din rus. **fufaika** (apropiat de *puf*[2]).

PUFÓS, -OÁSĂ, *pufoși, -oase,* adj. Acoperit de puf[2]. ✦ Asemănător cu puful[2]; moale, ușor. — **Puf**[2] + suf. *-os.*

PUFULÉTE, *pufuleți,* s.m. (Bot.; reg.) Gogoașă *(Globaria gigantea)*. **2.** Păpălău *(Physalis alkekengi).* — **Puf**[2] + suf. *-ulete.*

PUFULÉȚ[1]**,** (**2, 3**) *pufuleți,* s.m. **1.** Pufușor[2]. **2.** (La pl.) Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele ovale și florile albastre sau albe, care se cultivă ca plantă ornamentală *(Ageratum houstonianum)*. **3.** (La pl.) Produs alimentar preparat din mălai cu adaos de cașcaval, având aspectul unor tubulețe. — **Puf**[2] + suf. *-uleț.*

PUFULÉȚ[2]**,** *pufulete,* s.n. Pufușor[2]. — **Puf**[2] + suf. *-ușor.*

PUFULÍȚĂ, *pufulițe,* s.f. Gen de plante erbacee cu tulpina cilindrică acoperită cu peri lungi, cu flori roșii-purpurii, roz sau albicioase *(Epilobium);* plantă din acest gen. — **Puf**[2] + suf. *-uliță.*

PUFUȘÓR[1]**,** *pufușori,* s.m. Diminutiv al lui *puf*[2]*;* pufuleț. — **Puf**[2] + suf. *-ușor.*

PUFUȘÓR[2]**,** *pufușoare,* s.n. Diminutiv al lui **puf**[2]; pufușor. — **Puf**[2] + suf. *-ușor.*

PUGILÁT, *pugilate,* s.n. Luptă cu pumnii goi practicată ca sport în antichitatea greco-romană. ✦ (Sport; rar) Box, pugilism; *p. ext.* bătaie, încăierare. — Din fr. **pugilat,** lat. **pugilatus.**

PUGILÍSM s.m. (Sport) Box. — Din engl. **pugilism.**

PUGILÍST, *pugiliști,* s.m. Boxer. — Din fr. **pugiliste.**

PUGILÍSTIC, -Ă, *pugilistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care ține de pugilism, privitor la pugilism. **2.** S.f. (Sport; rar) Box. — Din fr. **pugilistique.**

PÚHAV, -Ă, *puhavi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) Cu carnea moale, flască (și umflată); umflat, buhăit. **2.** Afânat, moale; poros, spongios. — Din sb. **buhav.**

PUHĂVÍ, *puhăvesc,* vb. IV. Refl. A deveni puhav; a se buhăi. — Din **puhav.**

PUHÓI[1]**,** *puhoaie,* s.n. Cantitate mare de apă care curge cu repeziciune și forță; apă curgătoare umflată de ploi, care se revarsă cu forță; șuvoi. ✦ Ploaie mare, torențială. ✦ Fig. Mulțime mare de oameni sau de alte ființe care se deplasează cu repeziciune în aceeași direcție. ✦ (Adverbial) În cantitate sau în număr foarte mare, grămadă. [Var.: (reg.) **pohói, povói** s.n.] — Din sl. **povonĭ.**

PUHOÍ[2]**,** pers. 3 *puhoiește,* vb. IV. Intranz. (Despre ape curgătoare sau de ploaie) A curge în cantitate mare, cu repeziciune și forță; a se revărsa cu putere, a inunda. ✦ Fig. (Rar; despre oameni) A năvăli, a invada. — Din **puhoi**[1].

PUHOÍRE, *puhoiri,* s.f. Acțiunea de *a puhoi*[2]*;* revărsare, inundare. ✦ Fig. Forfoteală, fierbere. — V. **puhoi**[2].

PUI[1]**,** (**I**) *pui,* s.m., interj. **I.** S.m. **1.** (De obicei urmat de determinări care indică specia) Pasăre, de la ieșirea din ou până la maturitate. ✧ Expr. *Pui de cuc* = bastard. *Pui de bogdaproste* = **a)** pui de găină (de obicei mai mic și mai slab) care se dă de pomană la înmormântare; **b)** copil mic, prăpădit; copil al nimănui; bastard. **2.** Spec. Pui[1] (**I 1**) de găină; carnea gătită a acestei păsări. **3.** P. gener. Orice animal de la naștere până la maturitate. ✧ Expr. *Pui de viperă* (sau *de năpârcă)* = om rău, viclean, primejdios. **4.** Ou sau larvă de insectă. **5.** Copil. ✧ Expr. *Pui de lele* =

a) copil din flori, bastard; *p. ext.* derbedeu; **b)** bărbat afemeiat; **c)** femeie ușuratică, imorală. *(Nici) pui de om* = nici țipenie, nimeni. ✦ (Fam.; adesea la voc.) Termen de dezmierdare folosit când vorbești cu sau despre un copil ori cu sau despre bărbatul iubit. ✦ (Urmat de prep. „de", care introduce un nume de obiect, dă acestuia valoare de diminutiv) *Pui de mămăligă. Pui de pernă.* ✦ (Urmat de prep. „de", care introduce diverse nume, conferă acestora valoare de superlativ) *Pui de somn. Pui de bătaie.* **6.** Plantă tânără, puiet; ramură tânără care crește din rădăcina sau tulpina unei plante; mlădiță, lăstar. ✦ Spec. Vlăstar care răsare pe lângă tulpina porumbului, copileț. **7.** (Pop.; la pl.) Cusătură decorativă măruntă în formă de cruciulițe pe pieptul, pe poalele și pe mânecile cămășilor țărănești. ✦ (Reg.; la pl.) Puncte de altă culoare pe fondul unei țesături; picățele. **8.** Ambarcațiune mică cu vâsle, folosită pentru anumite servicii la bordul vaselor mai mari. **II.** Interj. (De obicei repetat) Strigăt cu care se cheamă puii[1] (**I 2**) sau alte păsări de curte. — Lat. ***pulleus** *(= pullus)*.

PUI[2], *pui,* s.m. Puișor[2]. — Din sb. **pulja.**

PUÍ[3], pers. 3 *puiește,* vb. IV. Tranz. (Reg; despre păsări) A face pui[1]. [Var.: **puiá** vb. I] — Din **pui[1].**

PUIÁ vb. I v. **pui[3].**

PUIÁ-GÁIA s.f. art. (În sintagma) *De-a puia-gaia* = numele unui joc de copii; de-a baba-gaia. [Pr.: *pu-ia-ga-ia*] — **Pui[1]** + **gaie.**

PUIÁNDRU, *puiendri,* s.m. Augmentativ al lui *pui*[1]. [Pr.: *pu-ian-*. — Pl. și: *puiandri*] — **Pui[1]** + suf. *-andru.*

PÚICĂ, *puici*, s.f. **1.** Pui[1] de găină de sex femeiesc; găină tânără. **2.** (Pop.) Termen de dezmierdare pentru o fată sau o femeie (iubită). — **Pui[1]** + suf. *-că.*

PUICULEÁNĂ, *puiculene,* s.f. (Pop.) Puicuță. — **Puică** + suf. *-uleană.*

PUICULÍȚĂ, *puiculițe,* s.f. (Pop.) Puicuță. — **Puică** + suf. *-uliță.*

PUICÚȚĂ, *puicuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *puică;* puiculiță, puiculeană. — **Puică** + suf. *-uță.*

PUIÉRNIȚĂ, *puiernițe,* s.f. **1.** Vas mare din lemn cu un dispozitiv pentru alimentarea cu apă, folosit în crescătoriile piscicole pentru dezvoltarea puilor[1] de păstrăvi. **2.** Adăpost special amenajat destinat creșterii puilor[1] unor păsări de curte în primele luni de viață. [Pr.: *pu-ier-*] — **Pui[1]** + suf. *-ernițǎ.*

PUIÉT, (1, 2) s.n., **(3)** *puieți*, s.m. (Cu sens colectiv) **1.** S.n. Mulțime de pui[1] (**I 1, 2**). ✦ Pești mici (în prima lor perioadă de viață) servind adesea la repopularea apelor naturale. **2.** S.n. Larve (de albine). **3.** S.m. Plante lemnoase tinere care se transplantează în altă parte; *p. gener.* plante tinere. [Pr.: *pu-iet*] — **Pui[1]** + suf. *-et.*

PUIÓS, -OÁSĂ, *puioși, -oase,* adj. (Rar) Prolific. — **Pui[1]** + suf. *-os.*

PUÍRE, *puiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a pui*[3]. — V. **pui[3].**

PUIȘÓR[1], (**1**) *puișori,* s.m., **(2, 3)** *puișoare,* s.n. **1.** S.m. Diminutiv al lui *pui*[1]*;* puiuleț, puiuț. **2.** S.n. (Reg.) Doniță mică. **3.** S.n. Pernă mică, care se așază sub cap (peste o pernă mare); puiuț. [Pr.: *pu-i-*] — **Pui[1]** + suf. *-ișor.*

PUIȘÓR[2], *puișori,* s.m. (Reg.) Veche monedă austriacă de argint, care a circulat și în Țările Române; pui[2]. [Pr.: *pu-i-*] — **Pui[2]** + suf. *-ișor.*

PUITÓR, -OÁRE, *puitori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Lucrător tipograf care alimentează cu coli de hârtie presa de imprimat. **2.** S.n. (În sintagma) *Puitor de mine* = navă de luptă amenajată pentru transportul și punerea minelor marine. [Pr.: *pu-i-*] — **Pune** + suf. *-tor.*

PUIULÉȚ, *puiuleți,* s.m. (Fam.) Puișor[1] (**1**). — **Pui[1]** + suf. *-uleț.*

PUIÚȚ, *puiuți,* s.m. (Fam.) Puișor[1] **(1, 3**). **—** Pui[1] + suf. *-uț.*

PUL, *puluri,* s.n. Fiecare dintre cele treizeci de piese rotunde, de lemn, ale jocului de table. — Din tc. **pul.**

PULBERĂRÍE, *puberării,* s.f. (Înv.) Fabrică sau depozit de muniții. — **Pulbere** + suf. *-ărie.*

PÚLBERE, *pulberi,* s.f. **1.** Material solid care se prezintă sub forma unor particule fine; praf, pudră. ✧ Expr. *A se face (praf și) pulbere* sau *a se alege* (din cineva sau ceva) *(praful și) pulberea* (sau *praf și pulbere)* = a se distruge, a se nimici, a pieri. *A ridica pe cineva din pulbere* = a înălța pe cineva într-o situație foarte bună. *A se ridica* (sau *a se scula) din pulbere* = a evolua; a parveni, plecând de jos, *A face pulberea praf* = a nu face nicio ispravă. ✦ Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", care indică felul) Mulțime, puzderie. **2.** Spec. (Înv.) Praf de pușcă. **3.** Substanță explozivă care se prezintă în formă de firișoare sau de granule. — Lat. **pulvis, -eris.**

PULBERÓS, -OÁSĂ, *pulberoși, -oase,* adj. (Rar) Ca praful; prăfos. — **Pulbere** + suf. *-os.*

PULÍE, *pulii,* s.f. Roată specială cu șanț pe circumferința exterioară, pe care se montează o frânghie sau o curea pentru a transmite o mișcare circulară. — Din fr. **poulie.**

PULMÓN, *pulmoni,* s.m. (Anat.) Plămân (la om). — Din lat. **pulmo, -onis.**

PULMONÁR, -Ă, *pulmonari, -e,* adj. Care aparține plămânilor, de plămâni, privitor la plămâni, localizat la plămâni. — Din fr. **pulmonaire,** lat. **pulmonarius.**

PULMONÁRIȚĂ, *pulmonarițe,* s.f. (Bot.) Cuscrișor *(Pulmonaria officinalis).* — Din lat. **Pulmonaria** [officinalis], denumirea științifică a pulmonariței (după modelul unor cuvinte ca *măselariță, săpunariță* etc.).

PULÓVĂR s.n. v. **pulover.**

PULÓVER, *pulovere,* s.n. Obiect de îmbrăcăminte tricotat (fără nasturi), care acoperă partea de sus a corpului și se poartă de obicei peste cămașă sau peste bluză. [Var.: **pulóvăr** s.n.] — Din fr., engl. **pull-over.**

PULPÁNĂ, *pulpane,* s.f. Partea (despicată la spate) de la talie în jos a unei haine bărbătești lungi. — **Pulpă** + suf. *-ană.*

PULPÁR, *pulpare,* s.n. **1.** Apărătoare de metal sau de piele purtată odinioară de războinici pe pulpe. **2.** Carâmb de piele care protejează piciorul călărețului. — **Pulpă** + suf. *-ar.*

PÚLPĂ, *pulpe,* s.f. **1.** Partea musculoasă posterioară a piciorului, situată între genunchi și gleznă. ✧ Parte a piciorului situată în porțiunea acestor mușchi. **2.** Țesut conjunctiv bogat în vase și nervi. *Pulpă dentară.* **3.** Partea cărnoasă și comestibilă a unor fructe. **4.** Reziduu obținut în industria zahărului, în distilerii și la prepararea feculei, folosit ca hrană pentru vite. — Lat. **pulpa** (cu unele sensuri după fr. *pulpe).*

PULPIȘOÁRĂ, *pulpișoare,* s.f. Diminutiv al lui *pulpă* (**1**). — **Pulpă** + suf. *-işoară.*

PULPÍTĂ, *pulpite,* s.f. Inflamație a pulpei dentare, caracterizată prin dureri violente. — Din fr. **pulpite.**

PÚLPITUM s.n. Parte a teatrului roman în care actorii își desfășurau jocul. — Din lat. **pulpitum.**

PULPÓS, -OÁSĂ, *pulpoși, -oase,* adj. (Fam.) **1.** Cu pulpe (**1**) mari, groase. **2.** Cu pulpă (**3**) bogată. — **Pulpă** + suf. *-os.*

PULS, *pulsuri,* s.n. Mișcare fiziologică ritmică de dilatare și de contractare a pereților arterelor, determinată de creșterea volumului de sânge pompat de inimă. ✧ Expr. *A lua* (cuiva) *pulsul* = a număra (cuiva) bătăile inimii, apăsând cu degetul pe artera de la încheietura mâinii. *A pipăi pulsul* (cuiva) = a încerca să afle intențiile, planurile sau starea de spirit a cuiva. *A prinde* (sau *a simți) pulsul* (unei situații) = a înțelege sau a intui exact o situație, o stare de lucruri. ✦ Loc unde se simte această mișcare ritmică. — Din fr. **pouls,** lat. **pulsus.**

PULSÁ, *pulsez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre sânge) A circula prin vasele sangvine. **2.** Fig. (Despre lucruri sau despre procese în mișcare) A se manifesta într-un ritm viu; a palpita. — Din lat. **pulsare.**

PULSÁNT, -Ă, *pulsanți, -te,* adj. **1.** (În sintagma) *Vas pulsant* = organ care pompează sângele în corpul albinei. **2.** (Rar; despre curentul electric) Pulsator (**2**). — **Pulsa** + suf. *-ant.*

PULSÁR, *pulsari*, s.m. (Astron.) Sursă galactică de unde radio care emite impulsuri foarte regulate și foarte scurte. — Din engl., fr. **pulsar.**

PULSÁRE, *pulsări,* s.f. Acțiunea de *a pulsa* și rezultatul ei; pulsație. — V. **pulsa.**

PULSATÍL, -Ă, *pulsatili, -e,* adj. Care aparține pulsului, privitor la puls. ✧ *Durere pulsatilă* = durere care se accentuează la intervale regulate, provocând zvâcnituri. — Din fr. **pulsatile,** lat. **pulsatilis.**

PULSATÍV, -Ă, *pulsativi, -e,* adj. (Rar) Pulsatil. — Din fr. **pulsatif.**

PULSATÓR, -OÁRE, *pulsatori, -oare,* adj. **1.** Care constă într-o succesiune de pulsații (**2**) identice. **2.** (Despre curentul electric) Care este format din alternanțe de un singur sens; pulsant (**2**). — Din fr. **pulsatoire.**

PULSÁȚIE, *pulsații,* s.f. **1.** Fiecare dintre mișcările pulsului; pulsare. **2.** (Fiz.) Numărul de perioade pe care le efectuează o mărime periodică într-un anumit număr de unități de timp. **3.** Fig. Desfășurare a unui proces, a unui fenomen, a unei acțiuni într-un ritm viu, trepidant. — Din fr. **pulsation,** lat. **pulsatio.**

PULSIÚNE, *pulsiuni,* s.f. **1.** (Med.) Senzație de tracțiune într-o parte care apare în unele boli, perturbând echilibrul. — Din fr. **pulsion.**

PULSOMÉTRU, *pulsometre,* s.n. Pompă pentru apă în care deplasarea apei se realizează prin presiunea aburului. — Din fr. **pulsomètre.**

PULSOREACTÓR, *pulsoreactoare,* s.n. Tip de reactor pentru avioane supersonice la care propulsia se realizează datorită presiunii gazelor de ardere asupra grătarului pe clapete cu care este echipat difuzorul. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **pulsoréacteur.**

PULTACÉU, -CÉE, *pultacei, -cee,* adj. (Med.) Păstos. ✧ *Anghină pultacee* = anghină cu amigdalele acoperite de un exudat alb. — Din fr. **pultacé.**

PULULÁȚIE, *pululații,* s.f. (Med.) **1.** Înmulțire rapidă și abundentă. **2.** Producere rapidă de țesuturi morbide. — Din fr. **pullulation.**

PULVERÍNĂ s.f. Pulbere neagră cu granule foarte fine, folosită ca exploziv și la fabricarea artificiilor. — Din fr. **pulvérin.**

PULVERIZÁ, *pulverizez,* vb. I. Tranz. **1.** A preface un material solid în pulbere. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) distruge; a (se) nimici; a face să dispară sau a dispărea. **2.** A împrăștia particule fine dintr-un corp solid sau dintr-un lichid cu ajutorul unui pulverizator. — Din fr. **pulvériser,** lat. **pulverizare.**

PULVERIZÁBIL, -Ă, *pulverizabili, -e,* adj. Care poate fi pulverizat. — Din fr. **pulvérisable.**

PULVERIZÁRE, *pulverizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pulveriza* și rezultatul ei; pulverizație. — V. **pulveriza.**

PULVERIZÁT, -Ă, *pulverizați, -te,* adj. Care este prefăcut în pulbere sau în particule lichide foarte fine. — V. **pulveriza.**

PULVERIZATÓR, *pulverizatoare,* s.n. Aparat pentru împrăștierea în particule foarte fine a lichidelor sau a pulberilor. — Din fr. **pulvérisateur.**

PULVERIZÁȚIE, *pulverizații,* s.f. (Rar) Pulverizare. — Din fr. **pulvérisation.**

PULVERULÉNT, -Ă, *pulverulenți, -te,* adj. (Despre corpuri solide) Care se prezintă sub formă de pulbere. — Din fr. **pulvérulent,** lat. **pulverulentus.**

PULVERULÉNȚĂ s.f. Calitatea sau starea unui corp pulverulent. — Din fr. **pulvérulence.**

PÚMA, *pume,* s.f. Animal carnivor din familia felinelor, cu blana de culoare galbenă-roșcată, care trăiește în America *(Felis concolor)*. [Var.: **púmă** s.f.] — Din fr. **puma.**

PÚMĂ s.f. v. **puma.**

PUMN, *pumni,* s.m. **1.** Palmă închisă, cu degetele îndoite și strânse. ✧ Loc. adj. *Cât pumnul* (sau *cât un pumn)* = mic sau mare (după cum obiectul comparației este mai mic sau mai mare decât pumnul). ✧ Expr. *A râde în pumni* = a râde pe ascuns, pe înfundate și cu satisfacție. *A plânge în pumni* = a plânge pe ascuns, de necaz sau de durere. *A arăta* (cuiva) *pumnul* = a amenința (pe cineva). *A-i pune* (sau *vârî)* (cuiva) *pumnul în gură* = a împiedica (pe cineva) să vorbească sau să acționeze. *Un pumn de…* = o cantitate mică (sau mare); un număr redus (sau ridicat); ceva mic, firav. **2.** Lovitură dată cu pumnul (**1**). **3.** Palma sau palmele făcute căuș pentru a putea reține ceva (de obicei un lichid); conținutul palmei sau al palmelor făcute căuș. **4.** Măsură de lungime (întrebuințată azi numai de pescari) egală cu două treimi de palmă. — Lat. **pugnus.**

PUMNÁL, *pumnale*, s.n. Armă albă cu lamă scurtă, cu două tăișuri și cu vârful ascuțit; stilet, jungher. — **Pumn** + suf. *-al* (după it. *pugnale).*

PUMNÁȘ, *pumnași,* s.m. (Pop.) Manșetă împodobită cu cusături de la mânecile cămășilor țărănești. [Pl. și (n.): *pumnașe*] — **Pumn** + suf. *-aș.*

PUMNICÉL, *pumnicei,* s.m. (Reg.) Pumnișor. — **Pumn** + suf. *-icel.*

PUMNÍSM s.n. (Lingv.) Ciunism. — [Aron] **Pumn**[ul] (n. pr.) + suf. *-ism.*

PUMNÍST, -Ă, *pumniști, -ste,* adj., s.m. (Adept) al sistemului lingvistic preconizat de Aron Pumnul; ciunist. — De la **pumnism,** cu schimbarea sufixului.

PUMNIȘÓR, *pumnișori,* s.m. Diminutiv al lui *pumn;* pumnicel. — **Pumn** + suf. *-işor.*

PUMNULIZÁ, *pumnulizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A modifica după sistemul lingvistic preconizat de Aron Pumnul sau de adepții lui. — [Aron] **Pumnul** (n. pr.) + suf. *-iza.*

PUN, *puni,* s.m. (La pl.) Nume dat cartaginezilor de către romani; (și la sg.) cartaginez care are acest nume. — Din lat. **Poeni.**

PÚNCER, *punceri,* s.m. Boxer al cărui mod de a boxa se bazează mai mult pe lovituri aplicate adversarului și mai puțin (sau deloc) pe evitarea loviturilor acestuia. [Acc. și: *puncér*] — Din engl. **puncher.**

PUNCI[1], *punciuri,* s.n. Băutură făcută dintr-un amestec de rom sau alte băuturi alcoolice cu zahăr, lămâie, portocale etc. și diverse mirodenii. — Din engl., fr. **punch.**

PUNCI[2], *punciuri,* s.n. Aptitudinea unui boxer de a executa lovituri puternice, decisive; lovitură puternică, decisivă aplicată adversarului de un boxer. — Din engl., fr. **punch.**

PUNCT, *puncte*, s.n. **I. 1.** Semn grafic mic și rotund, asemănător cu o înțepătură de ac, folosit ca semn de punctuație, pentru a indica pauze între propoziții sau fraze independente, pentru prescurtarea unui cuvânt sau care se pune deasupra literelor „i", „j" etc. ✧ *Două puncte* = semn de punctuație constând din două puncte (**I 1**) așezate unul deasupra altuia, folosit pentru a arăta că urmează o vorbire directă, o enumerare, o explicare sau o concluzie. *Punct și virgulă* = semn de punctuație constând dintr-un punct (**I 1**) așezat deasupra unei virgule, folosit pentru a despărți părțile componente ale unei perioade. *Puncte de suspensie* sau *puncte-puncte* = semn de punctuație constând din trei (sau mai multe) puncte (**I 1**) așezate în linie orizontală, folosit pentru a arăta o întrerupere în șirul gândirii, al acțiunii sau o omisiune dintr-un text reprodus. ✧ Expr. *A pune punctul pe i* = a preciza ce este esențial într-o chestiune, a trage concluzia. ✦ Fig. (Cu valoare de interjecție) Gata! destul! **2.** Semn convențional în formă de punct (**I 1**), care indică pe o hartă așezările omenești, care marchează zarurile, piesele de domino etc. sau care este pus la dreapta unei note muzicale spre a-i prelungi durata cu încă o jumătate din valoarea ei. **3.** Punct (**I 1**) folosit în matematică, indicând efectuarea unei înmulțiri. **4.** Fel de a coase, de a broda, de a croșeta; model de cusătură, de broderie etc. **5.** (În sintagma) *Punct tipografic* = unitate de măsură pentru lungime, folosită în tipografie, egală cu 0,376 mm. **6.** Ceea ce se vede foarte mic din cauza depărtării. ✦ Pată mică, rotundă, detașată pe un fond de altă culoare. **7.** (În sintagma) *Punct de ochire* = locul din țintă în care trăgătorul potrivește precis linia de ochire. **II. 1.** Figură geometrică plană fără nicio dimensiune (reprezentată prin partea comună a două linii care se întâlnesc). ✦ Loc determinat pe o lungime, pe o suprafață, în spațiu. ✧ *Punct medical* (sau *sanitar)* = serviciu medical organizat în fabrici, uzine, șantiere etc. **2.** Valoare a unei mărimi, mai ales temperatura la care se produce un anumit fenomen. *Punct de topire.* **III. 1.** Parte determinată în cadrul unei acțiuni, al unei discuții, al unei probleme etc. ✧ Expr. *Punct de onoare* = lucru, chestiune care angajează prestigiul, autoritatea, onoarea cuiva. *Punct de plecare* (sau *de pornire)* = **a)** locul de unde pleacă cineva; **b)** începutul unei lucrări, al unei acțiuni. *A fi pe punctul de a…* = a fi gata de a…, a fi pregătit să… *Punct de vedere* = aspectul sub care cineva privește o problemă sau atitudinea pe care o are față de ea; mod de a gândi. *Din punct de vedere* = în privința…, sub raportul… *Din punct în punct* sau *punct cu punct* = amănunțit, detaliat, pe larg. *A pune* (ceva) *la punct* = **a)** a regla (un aparat sau un sistem tehnic) pentru a-l face să funcționeze în condițiile dorite; **b)** a aranja, a potrivi lucrurile așa cum trebuie, fără a neglija niciun amănunt; a restabili adevărul. *A fi pus la punct* = a fi aranjat, bine îmbrăcat. *A pune pe cineva la punct* = a arăta cuiva ce se cuvine și ce nu, a da cuiva o lecție de bună-cuviință. **2.** Moment, stadiu, fază, etapă de dezvoltare. ✧ *Punct mort* = situație fără ieșire. ✧ Loc. adv. *Până la un* (sau *la acest) punct* = până la o anumită limită sau etapă; într-o anumită măsură. ✧ Expr. *Până la ce punct* = în ce măsură, până unde… ✦ (Adverbial) Exact, precis, fix. **IV.** Unitate de măsură care indică punctajul obținut de un sportiv sau de o echipă într-o competiție; golurile marcate. ✦ Unitate de măsură pentru indicarea situației participanților la unele jocuri (zaruri, cărți, biliard etc.). ✦ Unitate de măsură pentru sporirea sau reducerea cursului valorilor mobiliare negociate prin bursă. ✦ Fiecare dintre diviziunile unei cartele pentru raționalizarea anumitor produse industriale; tichet detașat dintr-o astfel de cartelă. ✧ Loc. adj. și adv. *Pe puncte* = **a)** pe baza dreptului conferit de cartelă; raționalizat; **b)** *fig.* fără a avea pregătirea corespunzătoare funcției pe care o ocupă. — Din lat. **punctum** (cu unele sensuri după fr. *point).*

PUNCTÁ, *punctez,* vb. I. Tranz. **1.** A face sau a forma puncte care ies în evidență pe un fond mai larg, de obicei de altă culoare; a face să apară ceva ca niște puncte pe o suprafață. ✦ Fig. A scoate în evidență, a sublinia, a marca. **2.** (Sport) A însemna punctele fiecărei partide sau etape câștigate. ✦ A obține puncte printr-un joc sportiv. **3.** A asambla provizoriu două piese care urmează să fie sudate prin câteva puncte de sudură executate de-a lungul liniei de sudură. — Din **punct** (după fr. *pointer*).

PUNCTÁJ, *punctaje,* s.n. **1.** Notație în puncte a rezultatelor obținute la o întrecere (sportivă etc.); totalitatea punctelor obținute de cineva într-o întrecere (sportivă). **2.** Însemnare, notă care conține punctele mai importante ale unei relatări, ale unui plan de activitate etc. — **Punct** + suf. *-aj* (după fr. *pointage*).

PUNCTÁR, *punctare,* s.n. (Tehn.) Punctator. — **Puncta** + suf. *-ar.*

PUNCTÁRE, *punctări,* s.f. Acțiunea de *a puncta* și rezultatul ei. ✦ Indicarea cu punctatorul, pe suprafața unei piese, a unor repere care urmează să fie perforate. — V. **puncta.**

PUNCTÁT, -Ă, *punctați, -te,* adj. **1.** Însemnat, marcat, presărat cu puncte. **2.** Alcătuit din puncte. — V. **puncta.**

PUNCTATÓR, *punctatoare,* s.n. Unealtă de oțel cu vârf conic ascuțit, cu ajutorul căreia se trasează (prin lovirea cu ciocanul) pe diverse piese metalice reperele unei perforații ulterioare. — **Puncta** + suf. *-tor.*

PUNCTAVERÁJ, *punctaveraje,* s.n. Raportul dintre punctele marcate și cele primite, care departajează doi sportivi sau două echipe aflate la egaliate de puncte. — Din **punct** (după *golaveraj*).

PUNCTBÁL, *punctbale,* s.n. Minge în formă de pară, suspendată de o frânghie, care servește pentru antrenament la box. [Pl. și: *punctabaluri*] — După engl. **punching ball,** fr. **punching-ball.**

PUNCTIFÓRM, -Ă, *punctiformi, -e,* adj. **1.** Care are forma sau dimensiunile unui punct (**I 1**). **2.** Care acționează intermitent. **3.** (Fiz.; despre corpuri cu sarcină electrică, magnetică etc.) De dimensiuni neglijabile. — Din fr. **punctiforme.**

PUNCTIȘÓR, *punctișoare,* s.n. Diminutiv al lui *punct;* punctuleț. — **Punct** + suf. *-işor.*

PUNCTUÁL, -Ă, *punctuali, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care este exact, care respectă întocmai termenul sau momentul fixat. ✦ (Adverbial) La timp, cu punctualitate. **2.** (Despre verbe) Care arată că acțiunea se petrece într-un singur moment. **3.** Care abordează doar o anumită problemă strict precizată. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **ponctuel** (după *punct*).

PUNCTUALITÁTE s.f. Însușirea de a fi punctual. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **ponctualité** (după *punctual*).

PUNCTUÁȚIE, *punctuații,* s.f. Sistem de semne grafice convenționale (punct, semnul întrebării, semnul mirării, virgulă, punct și virgulă, două puncte, ghilimele, linie de dialog și de pauză, paranteze, puncte de suspensie) care au rolul de a marca propozițiile, frazele, pauzele, intonația, întreruperea șirului vorbirii etc.; mod de a folosi aceste semne; ramură a gramaticii care indică folosirea corectă a acestor semne. [Pr.: *-tu-a-*. — Var.: (înv.) **punctuațiúne** s.f.] — Din fr. **punctuation** (după *punct*).

PUNCTUAȚIÚNE s.f. v. **punctuație.**

PUNCTULÉȚ, *punctuleț,* s.n. Punctișor. — **Punct** + suf. *-uleț.*

PÚNCȚIE, *puncții,* s.f. Intervenție chirurgicală care constă în înțeparea (cu un ac sau cu un trocar a) țesuturilor care învelesc o cavitate naturală sau accidentală, pentru a extrage în întregime sau parțial lichidul pe care aceasta îl conține, pentru a extrage un fragment de țesut, a introduce un medicament etc. — Din fr. **ponction,** lat. **punctio.**

PUNCȚIONÁ, *puncționez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face o puncție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **ponctionner** (după *punct).*

PUNCȚIONÁRE, *puncționări,* s.f. Acțiunea de *a puncționa.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **puncționa.**

PÚNE, *pun,* vb. III. **1.** Tranz. A așeza, a instala, a plasa într-un loc. ✧ Expr. *A pune foc* = **a)** a incendia; **b)** *fig.* a înrăutăți situația. *A pune* (ceva) *la foc* = a expune

(ceva) acțiunii focului (pentru a fierbe, a găti etc.). *A pune* (cuiva ceva) *la picioare* (sau *la picioarele* cuiva) = a oferi (cuiva ceva util, valoros). *A pune* (cuiva ceva) *înainte* = a da (cuiva ceva) de mâncare. *A pune* (ceva) *la cântar* (sau *în cumpănă, în balanță)* = a cumpăni, a chibzui (importanța, valoarea etc.) pentru a putea lua o hotărâre întemeiată. *A pune gura* (pe ceva) = a gusta sau a mânca (ceva). *A pune ochii* (pe cineva sau ceva) = a se opri cu interes (asupra cuiva sau a ceva), a remarca, a dori să obțină; a supraveghea. *A pune piciorul* (undeva) = a sosi (undeva). *A pune ochii* (sau *privirea, nasul, capul*) *în pământ* = a avea o atitudine modestă, plecând privirea; a se rușina, a se sfii. (Fam.) *A pune osul* = a munci din greu. *A pune umărul* = a-și aduce contribuția la o acțiune; a contribui. *A(-și) pune* (ceva) *în* (sau *de) gând* (sau *în cap, în minte)* = a avea intenția de a…, a plănui, a decide. *A pune o vorbă (bună)* sau *un cuvânt (bun)* (pentru cineva) = a interveni în favoarea cuiva. *A pune coarne* = **a)** a face o relatare cu adaosuri exgerate, neverosimile, inventate; **b)** a-și înșela soțul. *A pune* (o chestiune, un subiect etc.) *pe tapet* = a aduce (o chestiune etc.) în discuție. *Unde (mai) pui că…* = fără a mai socoti că…; presupunând, considerând că… *A pune paie pe* (sau *peste*) *foc* = a contribui la înrăutățirea unei situații grave, dificile. *A pune* (pe cineva) *jos* = a trânti (pe cineva) la pământ. *A pune* (pe cineva) *sub sabie* sau *a pune* (cuiva) *capul sub picior* = a ucide. *A pune* (pe cineva) *la zid* = **a)** a împușca; **b)** a condamna, a demasca, a dezaproba. (Fam.) *A pune bine* (pe cineva) = a face cuiva rău, uneltind împotriva lui. *A(-și) pune capul* (sau *gâtul) (la mijloc) pentru* cineva (sau ceva) = a-și primejdui viața; a fi sigur, a garanta pentru cineva sau de ceva. *A pune* (ceva) *pe hârtie* = a însemna, a nota. *A pune (o melodie) pe note* = a transpune o melodie pe note muzicale. (Refl.) *A se pune bine cu* (sau *pe lângă*) *cineva* = a intra în voie cuiva, a se face plăcut cuiva (prin adulare, lingușeli spre a obține avantaje. ✦ Tranz. A întinde, a expune. ✧ Expr. *A pune* (cuiva ceva) *în vedere* = a atrage (cuiva) atenția, a aduce la cunoștință. ✦ Refl. A se depune, a se așterne; *fig.* a începe, a se ivi. *S-a pus zăpada. S-a pus o iarnă grea.* **2.** Tranz. A aduce pe cineva într-o situație nouă neașteptată, a face pe cineva să ajungă într-o anumită stare. *L-a pus în inferioritate.* ✦ A așeza, a numi pe cineva într-un rang, într-o demnitate, într-o slujbă; a determina, a fixa locul, ierarhia cuiva între mai mulți. ✧ Expr. *A pune* (pe cineva) *în pâine* = a angaja (pe cineva) într-o slujbă spre a-și câștiga existența. *A pune* (pe cineva) *în disponibiliate* (sau, fam., *pe liber*) = a concedia, a elibera (pe cineva) dintr-o slujbă. **3.** Tranz. și refl. A (se) așeza într-un anumit fel, într-o anumită poziție. ✧ Expr. (Tranz.) *A pune (fire, fibre) în două* (sau *în trei, în patru* etc.) = a forma un mănunchi din două (sau trei etc.) fire. ✦ Tranz. A atârna, a agăța. **4.** Tranz. A face să stea într-un anumit loc, a așeza la locul dinainte stabilit sau cel mai potrivit, a depune la locul lui, a plasa; *p. ext.* a așeza într-un anumit loc față de alte obiecte de același fel, a aranja, a situa. ✧ Expr. *A pune caii* = a înhăma. *A pune în scenă* = a regiza, a monta o piesă de teatru. ✦ A planta, a sădi, a semăna. **5.** Tranz. și refl. A(-și) așeza pe corp obiectele de îmbrăcăminte necesare; a (se) îmbrăca sau a (se) încălța. **6.** Tranz. A depune valori bănești (în păstrare, spre fructificare etc.); a investi valori bănești. ✧ Expr. *A pune deoparte* = **a)** a economisi; a strânge; **b)** a rezerva pentru cineva. *A pune preț* = a oferi un preț mare; *p. ext.* a considera valoros, merituos. **7.** Tranz. A fixa, a stabili; orândui, a institui. *A pune impozite. A pune un diagnostic.* **8.** Refl. (Pop.) A se împotrivi, a sta împotrivă. *Te pui pentru un fleac!* ✧ Expr. *A se pune în calea cuiva* = a împiedica pe cineva să acționeze. **9.** Refl. recipr. A se lua la întrecere, a se măsura sau a se compara cu cineva. ✧ Expr. (Tranz.). *A pune (de) față* sau *față în față* = a compara; a confrunta. **10.** Refl. A tăbărî asupra cuiva, a se repezi la cineva. **11.** Tranz. A face, a determina pe cineva să execute un lucru; a îndemna; a sili, a obliga. ✦ A îmboldi; a asmuți. **12.** Refl. (Adesea cu determinări introduse prin prep. „pe”) A începe o acțiune, a se apuca (cu stăruință) de ceva. ✧ Expr. *A se pune cu gura pe cineva* = a cicăli pe cineva sau a insista pe lângă cineva. (Reg.) *A se pune* (*cu rugăminți, cu vorbe dulci* etc.) *pe lângă cineva* = a ruga insistent pe cineva. *A se pune pe gânduri* = a deveni gânditor, îngrijorat. *E pus pe…* = e gata să… (Tranz.) *A-și pune puterea* sau *(toate) puterile* = a-și da toată silința, a se strădui. **13.** Tranz. (În loc. și expr.) *A pune* (pe cineva sau ceva) *la probă* (sau la *încercare)* = a încerca pe cineva sau ceva (spre a-i cunoaște valoarea, însușirile). *A pune* (pe cineva) *la cazne* = a căzni, a chinui. *A pune o întrebare* (sau *întrebări)* = a întreba, a chestiona. *A pune stavilă* = a stăvili. *A pune în primejdie* = a primejdui. *A-și pune nădejdea* (sau *speranța, credința) în cineva* sau *ceva* = a nădăjdui, a se încrede în ajutorul cuiva sau a ceva. *A pune temei* = a se bizui, a se întemeia. *A pune vina* (pe cineva sau ceva) = a învinui (pe nedrept). *A pune în* (sau *pe) seama* (sau *la activul) cuiva* (sau *a ceva*) = a atribui (pe nedrept). *A pune grabă* = a se grăbi. *A pune nume* (sau poreclă) = a numi, a porecli. *A pune în valoare* = a valorifica. *A pune în evidență* = a evidenția, a sublinia, a releva. *A pune la îndoială* = a se îndoi. *A pune la socoteală* = a socoti, a îngloba. *A pune în loc* = a înlocui. *A pune iscălitura* = a iscăli. *A pune rămășag* (sau *pariu*) = a paria. *A pune aprobarea* = a aproba. [Prez. ind. și: (reg.) *pui*] — Lat. **ponere.**

PÚNERE s.f. Acțiunea de *a (se) pune* și rezultatul ei. — V. **pune.**

PUNGÁȘ, *pungași,* s.m. Hoț de buzunare; p. gener. hoț. ✦ Om șmecher, viclean, escroc. — **Pungă** + suf. *-aș.*

PÚNGĂ, *pungi,* s.f. **1.** Săculeț (cu băieri) de piele, mai rar de pânză, de material plastic etc., cu una sau cu mai multe despărțituri, în care se țin banii și alte obiecte mici. ✧ Expr. *A-i sufla vântul în pungă* sau *a da de fundul pungii* = a nu (mai) avea bani. *A-și dezlega* (sau *a-și desface) punga* = a fi darnic. *A fi gros la pungă* = a fi foarte bogat. *A(-și) strânge* (sau *a avea, a face) buzele* (sau *gura) pungă* = **a)** a avea sau a produce o senzație de contractare a buzelor din cauza unui aliment astringent, acru etc.; **b)** a ține buzele strânse (în semn de nemulțumire, de amărăciune etc.). ✦ Conținutul unei pungi (**1**); *p. ext.* bani, avere. ✦ Săculeț cuprinzând 500 de galbeni, de taleri sau de lei vechi, cu care se făceau plățile în trecut; *p. ext.* suma de 500 de galbeni, de taleri sau de lei vechi. **2.** Săculeț făcut din hârtie, din material plastic sau din alt material, servind ca ambalaj pentru diferite obiecte, mai ales alimente. ✦ Conținutul unui astfel de săculeț. **3.** Umflătură a pielii de forma unui săculeț (situată mai ales sub pleoapa inferioară). ✧ *Pungă de apă* = denumire populară pentru ascită; pleurezie. **4.** Săculeț triunghiular situat la piciorul albinei, în care aceasta strânge și transportă polenul. **5.** Cavitate naturală în scoarța Pământului, de forma unei pungi (**1**). **6.** (Bot.; în compusul) *Punga-babei* = plantă erbacee cu flori galbene-aurii *(Pulicaria dysenterica).* — Et. nec.

PUNGĂLEÁLĂ, *pungăleli,* s.f. (Pop. și fam.) Pungălitură. — **Pungăli** + suf. *-eală.*

PUNGĂLÍ, *pungălesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) A coase de mântuială, prost, cu împunsături neregulate. — Din **pungă.**

PUNGĂLÍT, -Ă, *pungăliți, -te,* adj. (Pop.) Prost cusut. — V. **pungăli.**

PUNGĂLITÚRĂ, *pungălituri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a pungăli;* (concr.) cusătură neîngrijită, neglijentă; pungăleală. — **Pungăli** + suf. *-tură.*

PUNGĂȘEÁLĂ, *pungășeli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a pungăși*. — **Pungăși** + suf. *-eală.*

PUNGĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *pungășești*, adj. (Fam.) De pungaș; fraudulos, hoțesc. — **Pungaș** + suf. *-esc.*

PUNGĂȘÉȘTE adv. (Fam.) Ca pungașii. — **Pungaș** + suf. *-ește.*

PUNGĂȘÍ, *pungășesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A fura, a înșela, a escroca. — Din **pungaș.**

PUNGĂȘÍE, *pungășii,* s.f. (Fam.) Faptă de pungaș; furt, hoție; escrocherie, înșelătorie. — **Pungaș** + suf. *-ie.*

PUNGĂȘOÁICĂ, *pungășoaice,* s.f. (Fam.) Hoață de buzunare; *p. gener.* hoață. ✦ Femeie șmecheră, vicleană, escroacă. — **Pungaș** + suf. *-oaică.*

PUNGÍ, *pungesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (În expr.) *A-și pungi gura* (sau *buzele)* = a-și strânge și a-și țuguia buzele. **2.** (Înv.) A obține de la cineva bani prin mijloace incorecte. — Din **pungă.**

PUNGÍT, -Ă, *pungiți, -te,* adj. (Despre gură, buze) Strâns, țuguiat (ca o pungă). — V. **pungi.**

PUNGÓCI, *pungoace,* s.n. (Pop.) Pungoi. — **Pungă** + suf. *-oci.*

PUNGÓI, *pungoaie,* s.n. Augmentativ al lui *pungă;* pungoci. — **Pungă** + suf. *-oi.*

PUNGULÍȚĂ, *pungulițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pungă;* punguță. **2.** Plantă erbacee de culoare verde-deschis, cu miros neplăcut, cu flori mici, albe, dispuse în inflorescență *(Thlaspi arvense)*. — **Pungă** + suf. *-uliță.*

PUNGÚȚĂ, *punguțe,* s.f. Punguliță. — **Pungă** + suf. *-uță.*

PUNÍBIL, -Ă, *punibili, -e,* adj. (Jur.) Pasibil de pedeapsă. — Din it. **punibile.**

PÚNIC, -Ă, *punici, -ce,* adj. Care aparține Cartaginei sau locuitorilor ei, privitor la Cartagina sau la locuitorii ei; cartaginez. ✧ *Război punic* = nume dat fiecăruia dintre cele trei războaie purtate de Roma antică împotriva Cartaginei. — Din lat. **punicus,** fr. **punique.**

PUNITÍV, -Ă, *punitivi, -e,* adj. (Livr.) Care pedepsește; destinat să pedepsească. — Din fr. **punitif.**

PUNK adj. invar. (În sintagmele) *Mișcare punk* = mișcare muzicală și culturală marginală, cristalizată în anii 1976–1977 în Anglia, dar cu durată mai mare în SUA, caracterizată printr-un spirit iconoclast și rebel. *Modă punk* = modă tinerească stridentă, extravagantă. [Pr.: *pank*] — Din engl. **punk.**

PUNKÍST, -Ă, *pankiști, -ste,* s.m. și f. Adept al mișcării punk. [Pr.: *pankist*] — **Punk** + suf. *-ist.*

PUNT s.m. v. **pfund.**

PUNTÁT, -Ă, *puntați, -te,* adj. (Despre nave sau ambarcațiuni) Cu punte. — Din **punte.**

PÚNTE, *punți,* s.f. **1.** Pod îngust (format adesea dintr-o scândură sau dintr-o bârnă) așezat peste un șanț, peste o râpă sau peste o apă, care poate fi trecut numai cu piciorul. ✧ Expr. *Punte de scăpare* = mijloc de a trece peste o dificultate, de a ieși dintr-un impas. *A se face* (sau *a se pune) luntre și punte* v. *luntre.* ✦ Scândură groasă sau panou îngust așezat pe o schelă, pe care circulă muncitorii când lucrează la înălțime. ✧ *Punte de comunicație* = placă metalică rabatabilă folosită ca legătură între două vagoane de cale ferată. ✦ Pod suspendat sau mobil care leagă vasele de chei. ✦ Pod suspendat sau mobil la o cetate sau la un castel medieval. **2.** Planșeu metalic sau de lemn, orizontal, care închide corpul unei nave la partea superioară sau care compartimentează nava pe nivele. **3.** Dispozitiv de măsură a unor mărimi electrice format din patru elemente, o sursă de energie și un instrument de măsură. **4.** Pluta în care se introduce fitilul candelei. **6.** (Chim.; sintagma) *Punte de hidrogen* = legătură de hidrogen. — Lat. **pons, -ntis.**

PUNTICÍCĂ, *punticele*, s.f. (Rar) Puntișoară. — **Punte** + suf. *-icică.*

PUNTIȘOÁRĂ, *puntișoare,* s.f. Diminutiv al lui *punte;* punticică, puntiță. — **Punte** + suf. *-ișoară.*

PUNTÍȚĂ, *puntițe,* s.f. **1.** Puntișoară. **2.** Interval aflat între găurile țevilor la o placă tubulară a unei căldări de aburi. — **Punte** + suf. *-iță.*

PUP[1], *pupi,* s.m. (Fam. și în limbajul copiilor) Sărut. — Din **pupa** (derivat regresiv).

PUP[2] interj. v. **pu.**

PUPÁ, *pup,* vb. I. (Fam.) **1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) săruta. ✧ Expr. (Tranz.) *A pupa în bot* (pe cineva) = a linguși, a adula (pe cineva). (Refl. recipr.) *A se pupa (în bot)* cu cineva = a se înțelege bine cu cineva, a se afla în relații de intimitate cu cineva. **2.** Tranz. (Mai ales în construcții negative) A ajunge să obțină ceva râvnit; a dobândi. *Nu mai pupi tu plimbare.* — Lat. ***puppare.**

PUPÁT, *pupaturi,* s.n. (Fam.) Faptul de *a (se) pupa;* sărutat, sărut, pupătură. — V. **pupa.**

PÚPĂ[1], *pupe,* s.f. Partea de dinapoi a corpului unei nave. — Din fr. **poupe.**

PÚPĂ[2], *pupe,* s.f. Formă de dezvoltare în metamorfoza unor insecte, între starea de larvă și cea de dezvoltare completă; nimfă. — Din lat. **pupa.**

PUPĂGIOÁRĂ, *pupăgioare,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *pupăză.* — **Pupăză** + suf. *-ioară.*

PUPĂÍ, *pupăiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre pupeze) A scoate strigăte caracteristice speciei. ✦ Fig. (Despre oameni) A flecări, a cleveti. — [Pu-pu-] **pup** + suf. *-ăi.*

PUPĂTÚRĂ, *pupături,* s.f. (Fam.) Sărutare, pupat. — **Pupa** + suf. *-ătură.*

PÚPĂZĂ, *pupeze*, s.f. **1.** Pasăre insectivoră migratoare, cu penaj pestriț, cu ciocul lung și curbat și cu o creastă de pene mari, portocalii, în vârful capului *(Upupa epops)*. ✧ Expr. *A-i merge* (cuiva) *gura ca pupăza* = a vorbi mult, a fi flecar. *A-i cânta* (cuiva) *pupăza* = a-i merge rău, a nu avea noroc. **2.** Fig. (Fam.) Persoană flecară. ✦ Femeie îmbrăcată sau fardată strident; *p. ext.* femeie de moravuri ușoare. **3.** (Reg.) Colac (în formă de pasăre sau de cuib de pasăre). ✧ Expr. *Colac peste pupăză* sau *pupăză peste colac,* se spune când peste un necaz deja existent vine altul (și mai mare). — Cf. alb. p u p ë z ë.

PUPEZÉA, -ÍCĂ, *pupezele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pupăză*. **2.** (Mai ales la pl.) Plantă erbacee perenă din familia leguminoaselor, cu flori la început purpurii și apoi albastre, așezate în raceme *(Lathyrus vernus).* — Din **pupăză.**

PUPEZOÍ, *pupezoi*, s.m. Bărbătușul pupezei. — **Pupăză** + suf. *-oi.*

PUPÍC, *pupici,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *pup.* — **Pup** + suf. *-ic.*

PUPÍL, -Ă, *pupili, -e,* s.m. și f. Persoană minoră aflată sub tutela sau în grija cuiva (altul decât părinții). — Din fr. **pupille,** lat. **pupillus.**

PUPILÁR[1], -Ă, *pupilari, -e,* adj. Care aparține pupilei, care se referă la pupilă, de pupilă. — Din fr. **pupillaire.**

PUPILÁR[2], -Ă, *pupilari, -e,* adj. (Livr.) Care aparține pupilului, privitor la pupil. — Din fr. **pupillaire,** lat. **pupillaris.**

PUPÍLĂ, *pupile,* s.f. **1.** Orificiu central, rotund, al irisului, prin care razele luminoase sunt dirijate spre retină; lumina ochiului. **2.** (Fiz., în sintagmele) *Pupilă de intrare* = deschidere reală sau o imagine a sa care limitează cantitatea de lumină care pătrunde într-un instrument optic. *Pupilă de ieșire* = deschidere reală sau o imagine a sa care limitează conul de raze de lumină emergente dintr-un sistem optic. — Din fr. **pupille,** lat. **pupilla.**

PUPILOMETRÍE s.f. (Med.) Măsurare a diametrului pupilei. — Din fr. **pupillométrie.**

PUPILOMÉTRU, *pupilometre*, s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea diametrului pupilei[1]. — Din fr. **pupillomètre.**

PUPILOSCOPÍE, *pupiloscopii,* s.f. (Med.) Măsurare a refracției ochiului prin interpretarea optică a unei umbre care apare în câmpul pupilei. — Din fr. **pupilloscopie.**

PUPINIZÁRE, *pupinizări,* s.f. Operație de mărire a inductivității unui circuit de telecomunicații, prin montarea în serie a unor bobine. — După fr. **pupinisation.**

PUPÍTRU, *pupitre,* s.n. Obiect de mobilă având suprafața în plan înclinat și pe care se pune (la înălțimea vederii) o carte, o partitură etc.; *spec.* bancă de școală cu fața înclinată; *p. restr.* partea de deasupra a unei astfel de bănci. ✧ Loc. adv. *La pupitru* = la conducerea unei orchestre ca dirijor. ✦ (Tehn.) *Pupitru de comandă* = instalație (în formă de masă înclinată) cu ajutorul căreia se execută comanda, măsurarea și controlul operațiilor unui proces tehnologic sau de altă natură. — Din fr. **pupitre.**

PU-PÚP interj. v. **pu-pu-pup.**

PU-PU-PÚP interj. Cuvânt care imită strigătul pupezei. [Var.: **pu-púp** interj.] — Onomatopee.

PUR[1], *puri,* s.m. Plantă erbacee cu frunze lungi și înguste, cu flori purpurii, dispuse în umbele *(Allium rotundum)*. — Cf. lat. p o r r u m.

PUR[2], -Ă, *puri, pure,* adj. **1.** Care nu conține elemente străine; curat, neamestecat. **2.** Nealterat, neviciat, nestricat. ✦ Fără pete; imaculat; limpede. ✦ Fig. Nepătat din punct de vedere moral; curat, neprihănit. **3.** Veritabil, autentic, adevărat. *E adevărul pur.* ✧ Loc. adv. *Pur și simplu* = nimic altceva decât…; numai și numai; nici mai mult, nici mai puțin decât… **4.** (Despre voce, sunete etc.) Limpede, clar, cristalin. — Din lat. **purus,** fr. **pur.**

PURADÉL, *puradei,* s.m. (Fam.) Copil de rom[1]; *p. gener.* copil. — Din magh. **purdé.**

PURCÁR s.m. v. **porcar.**

PURCEÁ, -ÍCĂ, *purcele,* s.f. **1.** Puiul de sex feminin al scroafei; *p. gener.* scroafă (tânără). ✧ Expr. (Fam.) *A lua purceaua de coadă* (sau *de nas)* = a se îmbăta. **2.** (Art.) Numele unui joc de copii la care unul dintre jucători împinge cu un baston o minge, o bilă, un os etc., în timp ce ceilalți jucători caută să-i împiedice cu bastoanele trecerea; *p. restr.* minge, popic etc. care servește la acest joc. — Lat. **porcella.**

PURCÉDE, *purcéd,* vb. III. Intranz. (Pop.) A pleca, a porni la drum. ✦ Intranz. și refl. (Despre lucruri și despre fenomene văzute în mișcare, în evoluție) A începe, a (se) porni, a (se) dezlănțui. ✧ Expr. (Intranz.) *A purcede grea* (sau *îngreunată)* = a rămâne însărcinată. ✦ A întreprinde, a începe o acțiune. ✦ A proceda, a acționa (într-un anumit fel). ✦ (Despre acțiuni, stări) A izvorî, a proveni, a lua naștere. [Perf. s. *purcesei,* part. *purces*] — Lat. **procedere.**

PURCÉDERE, *purcederi,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a purcede* și rezultatul ei; plecare, pornire (la drum). — V. **purcede.**

PURCÉL, *purcei*, s.m. Puiul (de sex masculin al) scroafei, de obicei până la înțărcare; *p. gener.* porc tânăr. ✧ Expr. (Fam.) *Cu căței, cu purcel* = cu tot ce are, cu tot avutul. — Lat. **porcellus.**

PURCELÁȘ, *purcelași,* s.m. (Rar) Purceluș. — **Purcel** + suf. *-aș.*

PURCELÚȘ, -Ă, *purcelușii, -e,* s.m. și f. Diminutiv al lui *purcel;* purcelaș. — **Purcel** + suf. *-uș.*

PURCÉS, *purcesuri,* s.n. (Înv. și pop.) Plecare, pornire (la drum). ✦ Începere, început. — V. **purcede.**

PURCÓI s.n. v. **porcoi.**

PURCOIÁȘ s.n. v. **porcoiaș.**

PÚREC s.m. v. **purice.**

PURECÁ vb. I v. **purica.**

PURECĂRÍE s.f. v. **puricărie.**

PÚRECE s.m. v. **purice.**

PURGÁ, *purghez,* vb. I. Refl. (Rar) A-și provoca purgație (cu ajutorul purgativelor). — Din fr. **purger,** lat. **purgare.**

PURGÁRE, *purgări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a se purga* și rezultatul ei. — V. **purga.**

PURGATÍV, -Ă, *purgativi, -e,* adj., s.n. (Medicament, substanță) care favorizează eliminarea materiilor fecale din organism. — Din fr. **purgatif,** lat. **purgativus.**

PURGATÓRIU s.n. (În învățătura romano-catolică) Stare sau stadiu de purificare, după moartea fizică, dar înaintea trecerii definitive la viața de apoi, unde sufletele celor care au murit în Harul Domnului ispășesc păcatele ușoare neiertate încă sau îndură pedeapsa temporară pentru păcatele iertate deja. ✦ Fig. Loc sau perioadă de suferință (trecătoare). — Din lat. **purgatorius,** it. **purgatorio.**

PURGĂȚIE, *purgații,* s.f. Faptul de a elimina (în mod regulat) materiile fecale; purgare. ✦ (Înv.) Purgativ. — Din fr. **purgation,** lat. **purgatio.**

PURICÁ, *púric,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A (se) curăța de purici. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A examina ceva cu atenție, cu de-amănuntul. [Var.: **purecá** vb. I] — Probabil lat. ***pulicare** *(< pulicem).*

PURICÁRE, *puricări,* s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a (se) purica* și rezultatul ei. — V. **purica.**

PURICÁRIȚĂ, *puricariță,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene dispuse în capitule și având miros neplăcut; puricică *(Pulicaria vulgaris).* — **Purice** + suf. *-ariță.*

PURICÁȘ, *puricași,* s.m. **1.** Puricel. **2.** Insectă asemănătoare cu puricele, de culoare neagră-verzuie *(Podura nivalis).* — **Purice** + suf. *-aș.*

PURICÁT, *puricaturi*, s.n. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) purica;* puricătură. — V. **purica.**

PURICĂRÍE s.f. (Rar) Mulțime mare de purici. [Var.: **purecărie** s.f.] — **Purice** + suf. *-ărie.*

PURICĂTÚRĂ, *puricături,* s.f. (Pop. și fam.) Puricat. — **Purica** + suf. *-ătură.*

PÚRICE, *purici,* s.m. **1.** Nume dat mai multor insecte mici parazite, de culoare neagră-cafenie, fără aripi, cu picioarele posterioare adaptate pentru sărit, care se hrănesc cu sânge supt din corpul omului sau al unor animale. ✧ Expr. *A i se face (cuiva) inima cât un purice,* se spune când cineva se simte în mare primejdie, când este foarte speriat. *A nu face (mulți) purici* (undeva sau cu cineva) = a nu sta mult (undeva sau cu cineva). (În basme) *De* (sau *pe) când se potcovea puricele* = foarte demult; niciodată. **2.** Numele a două specii de insecte parazite mici, care trăiesc pe plante: **a)** insectă de culoare albastră sau verde, cu un cap mic și cu antene subțiri, care distruge legumele, în special răsadul de varză *(Haltica obracea);* **b)** insectă de culoare neagră, care atacă inul, trifoiul și varza *(Haltica nemorum).* ✧ Compus: (Entom.) *purice-de-apă* = dafnie. **3.** (La pl.) Cuie foarte mici, cu floarea mare, folosite în tapițerie, în cizmărie etc. **4.** (La pl.) Impurități (de forma unor punctișoare) care apar pe țesăturile de bumbac nesupuse procesului de albire. **5.** (Tehn.; la pl.) Bucăți mici de piatră, de beton sau de oțel care se așază pe fundul cofrajului, sub armături etc. [Var.: **púrece, púrec** s.m.] — Lat. **pulex, -icis.**

PURICEÁSCĂ s.f. Numele unei specii de licheni *(Lecanora confluens)*. — **Purice** + suf. *-ească.*

PURICÉL, *puricei,* s.m. Diminutiv al lui *purice;* puricaş. — **Purice** + suf. *-el.*

PURICÍCĂ s.f. (Bot.; reg.) Puricariță. — **Purice** + suf. *-ică.*

PURICÓS, -OÁSĂ, *puricoşi, -oase,* adj. (Rar) Plin de purici. — **Puric** + suf. *-os.*

PURIFICÁ, *purífic,* vb. I. Tranz. A face să fie pur, curat, neamestecat, limpede prin îndepărtarea corpurilor a substanțelor sau a elementelor străine; a curăța. ✦ (Tehn.) A epura. ✦ Refl. şi tranz. Fig. A deveni sau a face să devină pur din punct de vedere moral. — Din fr. **purifier,** lat. **purificare.**

PURIFICÁRE, *purificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) purifica* şi rezultatul ei. ✧ *Purificarea apei* = epurarea apei, v. *epurare.* — V. **purifica.**

PURIFICÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) purifica.* — V. **purifica.**

PURIFICÁT[2]**, -Ă,** *purificați, -te,* adj. Care a fost supus purificării. — V. **purifica.**

PURIFICATÓR, -OÁRE, *purificatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Şi substantivat) Care purifică. **2.** S.n. Aparat, utilaj etc. care servește la purificare. — Din fr. **purificateur.**

PURIFICÁȚIE, *purificații,* s.f. **1.** Purificare. **2.** Ceremonie religioasă consacrată ispăşirii păcatelor, curățirii morale. — Din fr. **purification.**

PÚRIM s.n. Sărbătoare religioasă mozaică celebrată la începutul primăverii, în amintirea salvării evreilor din masacrul plănuit de Aman (ministrul regelui persan Ahaşver). — Din ebr. **purim.**

PURÍNĂ, *purine,* s.f. Compus organic din acidul uric. — Din fr. **purin.**

PURÍSM s.n. Tendință de a elimina dintr-o limbă elementele considerate străine de originea şi spiritul ei. — Din fr. **purisme.**

PURÍST, -Ă, *purişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al purismului. **2.** Adj. Care aparține purismului, privitor la purism; care practică purismul. — Din fr. **puriste.**

PURITÁN, -Ă, *puritani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al puritanismului; *p. ext.* persoană care practică sau afişează o moralitate foarte severă. **2.** Adj. Care aparține puritanismului, privitor la puritanism; *p. ext.* care profesează sau afişează o morală excesivă. — Din fr. **puritain.**

PURITANÍSM s.n. Doctrină calvină desprinsă de anglicanism, caracterizată prin epurarea cultului de orice rămăşițe ale catolicismului, printr-o morală rigidă şi printr-o organizare prezbiteriană, respectând strict textul Bibliei; *p. ext.* rigurozitate exagerată privind respectarea preceptelor religioase şi morale. — Din fr. **puritanisme.**

PURITÁTE s.f. Faptul de a fi pur; curățenie. ✦ Fig. (Rar) Castitate, curățenie sufletească, candoare. — Din lat. **puritas, -atis.**

PURJÁ, *purjez,* vb. I. Tranz. A curăța o instalație de impurități sau de reziduuri cu ajutorul unui curent de apă sub presiune. — Din fr. **purger.**

PURJÁRE, *purjări,* s.f. Acțiunea de *a purja* şi rezultatul ei. — V. **purja.**

PÚRJĂ, *purje,* s.f. (Tehn.) Evacuare (continuă) a unui fluid, de obicei apă sau gaz, dintr-un recipient presurizat, dintr-un spațiu închis (ermetic) etc. — Din fr. **purge.**

PURJÓR, *purjoare,* s.n. Dispozitiv folosit pentru operația de purjare. — Din fr. **purgeur.**

PURÓI, *puroaie,* s.n. Materie lichidă vâscoasă, de culoare galbenă-verzuie, formată în răni, în leziuni, în diverse organe etc. din microbi şi rămăşițe de leucocite; coptură. — Lat. ***puronium** *(< pus, -ris).*

PUROIÁ, pers. 3 *puroiază*, vb. I. Intranz. (Despre țesuturi animale) A forma, a colecta, a elimina puroi; a supura. — Din **puroi.**

PUROIÓS, -OÁSĂ, *puroioşi, -oase,* adj. (Pop.) Purulent, supurant. — **Puroi** + suf. *-os.*

PÚRPUR s.n. v. **purpură**[1]**.**

PURPURÁT, -Ă, *purpurați, -te,* adj. (Înv.) Purpuriu. — **Purpură** + suf. *-at.*

PÚRPURĂ[1]**,** *purpure,* s.f. **1.** Culoare roşie-închisă. **2.** Materie colorată roşu-închis spre violet, extrasă în vechime dintr-o moluscă, iar astăzi preparată pe cale sintetică. **3.** Stofă scumpă vopsită cu purpură (**2**); haină (domnească) făcută dintr-o astfel de stofă; hlamidă. [Var.: (înv.) **púrpur** s.n.] — Din lat. **purpura.**

PÚRPURĂ[2]**,** *purpure,* s.f. Boală caracterizată prin apariția unor erupții hemoragice subcutanate. — Din fr. **purpura.**

PURPURÍNĂ s.f. Substanță de culoare roşie-purpurie, extrasă din rădăcina unor plante din familia rubiaceelor, folosită la prepararea coloranților. — Din fr. **purpurine.**

PURPURÍU, -ÍE, *purpurii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoare roşie-închisă ca a purpurei; purpurat, purpuros. **2.** S.n. Purpură (**1**). — **Purpură** + suf. *-iu.*

PURPURÓS, -OÁSĂ, *purpuroşi, -oase,* adj. (Rar) Purpuriu. **— Purpură** + suf. *-os.*

PURSÁNGE adj. invar., s.m. (Animal, mai ales cal) de rasă pură, aleasă. — **Pur** + **sânge** (după fr. *pur-sang).*

PURTÁ, *port,* vb. I. **1.** Tranz. A lua, a ridica, a ține pe cineva sau ceva în mână, în braţe etc. pentru a-l transporta în altă parte; a duce. ✧ Expr. *A purta pe cineva pe palme* = a arăta cuiva o grijă deosebită, a răsfăța pe cineva. *A purta* (pe cineva) *pe degete* = a dispune de cineva după bunul său plac. (Înv.) *A purta arma* = a aduce arma în poziția regulamentară de salut. ✦ A trece, a transmite ceva (dintr-o mână într-alta, din mână în mână, de la unul la altul) ✧ Expr. *A purta vorbe* (sau *minciuni)* = a cleveti, a bârfi. ✦ (Despre vehicule) A transporta, a căra. ✦ (Despre animale) A trage după sine. **2.** Tranz. A duce dintr-o parte în alta, dintr-un loc în altul sau într-un anumit loc; a conduce (îndrumând, călăuzind, dirijând); a însoți. ✦ (Înv. şi pop.) A induce în eroare; a amăgi, a păcăli. ✧ Expr. *A purta* (pe cineva) *cu vorba* = a face promisiuni fără a-şi ține cuvântul (pentru a obține un răgaz); a tărăgăna. ✦ (Pop.) A mânui o unealtă. **3.** Tranz. A-şi duce sarcina, a avea făt în pântece. ✦ Fig. A suporta, a suferi, a răbda. **4.** Refl. (Reg.) A umbla (de colo până colo), a circula, a merge. **5.** Tranz. A mişca încoace şi încolo corpul sau o parte a corpului; a umbla sau a-şi ține corpul într-o anumită poziție. ✦ A face să se miște de colo până colo; a agita, a plimba dintr-o parte în alta. **6.** Tranz. A avea, a poseda, a deține; a conține, a ascunde. ✦ A avea anumite sentimente, atitudini; a nutri. ✧ Loc. vb. *A purta dușmănie* (sau *pică)* = a dușmăni. *A purta interes* = a se interesa de… (Reg.) *A purta frică de…* = a se teme de… **7.** Tranz. A avea, a moşteni sau a transmite un nume. **8.** Tranz. A avea, a ține asupra sa (pentru a se folosi la nevoie). **9.** Tranz. A pune pe sine un obiect de îmbrăcăminte, o podoabă etc., a fi îmbrăcat, încălțat sau împodobit cu…, a folosi un anumit obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte. ✧ Loc. adj. *De purtat* = care servește ca îmbrăcăminte (de fiecare zi). ✧ Expr. *A purta doliu* = a umbla îmbrăcat în negru (în semn de doliu) sau cu un semn negru de doliu pe îmbrăcăminte. ✦ A avea ceva pe sine (de la natură sau datorită obiceiului, a modei etc.) *Poartă un coc deosebit.* ✧ Expr. (Fam.) *A purta coarne* = (despre bărbați) a fi înşelat în căsnicie. (Refl. impers.) *Se poartă* = e la modă, se obişnuieşte, e modern. ✦ Refl. A se conforma unei anumite mode. ✦ Tranz. A aranja îmbrăcămintea, accesoriile de îmbrăcăminte, părul etc. într-un anumit fel. *Poartă părul peste cap.* **10.** Tranz. A suporta cheltuielile, grija cuiva; a întreține. ✧ Expr. *A purta de grijă cuiva* = a îngriji. *A purta grija cuiva* = a fi îngrijorat din cauza cuiva. **11.** Tranz. A deține o funcție, un post, un titlu. ✧ Expr. *A purta răspunderea* = a fi răspunzător. **12.** Tranz. A întreține, a duce, a susține. ✧ Loc. vb. *A purta (o) discuție* = a discuta. *A purta (o) conversație* = a conversa. *A purta lupte* (sau *războiu)* = a se lupta, a se război. **13.** Tranz. (Despre obiecte) A avea imprimat, gravat etc. un semn distinctiv. **14.** Refl. A se comporta, a se manifesta (într-un anumit fel). — Lat. **portare.**

PURTÁBIL, -Ă, *purtabili, -e,* adj. (Fam.; despre obiecte de îmbrăcăminte) Care este comod de purtat, care nu se murdărește şi nu se uzează uşor; purtăreț. — Din fr. **portable** (după *purta).*

PURTÁRE, *purtări,* s.f. Acțiunea de *a (se) purta* şi rezultatul ei. **1.** Transportare (pe umeri sau pe braţe). **2.** Folosire, întrebuințare. ✧ Loc. adj. *De purtare* = (despre îmbrăcăminte sau încălțăminte) care se poartă în mod curent, de toate zilele, de lucru. ✧ Expr. *A lua* (un lucru) *la purtare* = a începe să întrebuințezi (un lucru) în mod obişnuit, zilnic. *A-şi lua nasul la purtare* = a deveni obraznic. **3.** Fel de a se comporta; conduită, comportare. — V. **purta.**

PURTÁT[1] s.n. **1.** (Pop.) Fel, mod de a se îmbrăca; port. **2.** Utilizare, întrebuințare. **3.** Conduită, purtare, comportare. — V. **purta.**

PURTÁT[2]**, -Ă,** *purtați, -te,* adj., s.f. art. **1.** Adj. (Despre îmbrăcăminte) Uzat, vechi. **2.** Adj. (Despre oameni) Umblat (prin lume); cu experiență. **3.** S.f. art. Numele unui dans popular din Ardeal; melodie după care se execută acest dans. — V. **purta.**

PURTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *purtăreți, -e,* adj. (Despre îmbrăcăminte, încălțăminte) Care ține la purtare, care este pentru fiecare zi; care nu se rupe uşor; durabil, purtabil. ✦ (Înv.; despre cărți) De dimensiuni reduse, uşor de transportat, de purtat cu sine. *Vocabular purtăreț.* — **Purta** + suf. *-ăreț.*

PURTĂTÓR, -OÁRE, *purtători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care poartă, care duce sau aduce ceva cu sine. ✧ *Purtător de cuvânt* = **a)** persoană care ia cuvântul în numele altora într-un grup, într-o adunare etc.; persoană care reprezintă interesele altora; **b)** *spec.* persoană fizică sau juridică împuternicită să difuzeze în țară şi în străinătate ştiri şi textele documentelor oficiale sau ale unor organizații, instituții etc. *Undă purtătoare* = undă electromagnetică de înaltă frecvență, care, fiind modulată de un semnal de mesaj, servește la transmiterea acestuia. (Fin.) *Obligație la purtător* = obligație care nu poartă numele proprietarului. *Purtător de germeni* = organism uman sau animal care adăpostește microbi patogeni, de obicei într-una din cavitățile naturale ale corpului, constituind, în acelaşi timp, o sursă permanentă de infecție. — **Purta** + suf. *-ător.*

PURULÉNT, -Ă, *purulenți, -te,* adj. Care are puroi, care elimină puroi; care puroiază; supurant, puroios. — Din fr. **purulent,** lat. **purulentus.**

PURULÉNȚĂ, *purulențe,* s.f. Stare a ceea ce este purulent. — Din fr. **purulence.**

PÚRUREA adv. v. **pururi.**

PÚRURI adv. (Înv. şi pop.) Totdeauna, veşnic, mereu, neîntrerupt, în permanență. ✧ *De-a pururi* = (pentru) totdeauna, în veci. [Var.: **púrurea** adv.] — Probabil lat. **purus.**

PUS s.n. Faptul de *a pune*. ✦ (Pop.) Semănare, plantare. — V. **pune.**

PUSÉU, *puseuri,* s.n. Manifestare bruscă şi puternică (însoțită de ridicarea temperaturii) a unei boli; acces. ✦ Fig. Izbucnire, elan, vervă, exuberanță. — Din fr. **poussée.**

PUSILANÍM, -Ă, *pusilanimi, -e,* adj. (Livr.) Fricos. — Din fr. **pusillanime.**

PÚSNIC, -Ă s.m. şi f. v. **pustnic.**

PUSNICÍ vb. IV v. **pustnici.**

PUSNICÍE s.f. v. **pustnicie.**

PUSNICÍRE s.f. v. **pustnicire.**

PUSNICÍT, -Ă adj. v. **pustnicit.**

PÚSTĂ, *puste,* s.f. Câmpie întinsă acoperită cu ierburi; stepă. — Din magh. **puszta.**

PUSTÍE s.f. v. **pustiu.**

PUSTIETÁTE, *pustietăți,* s.f. **1.** Regiune lipsită de vegetație (și nepopulată de oameni). ✦ Loc izolat, puțin umblat. **2.** Singurătate, izolare. [Pr.: *-ti-e-*] — **Pustiu** + suf. *-ătate.*

PUSTIÍ, *pustiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A preface locuri fertile sau populate în locuri pustii; a devasta. **2.** Refl. (Pop.) A se refugia, a se izola; a pribegi. **3.** Tranz. A părăsi pe cineva sau ceva, a lăsa pustiu. — Din **pustiu.**

PUSTIÍRE, *pustiiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) pustii* și rezultatul ei; distrugere, devastare, nimicire. ✦ (Concr.) Pustiu (**I 1**). [Pr.: *-ti-i-*] — V. **pustii.**

PUSTIÍT, -Ă, *pustiiți, -te,* adj. **1.** Prefăcut în pustiu (**I 1**); părăsit, lipsit de viață; devastat, prădat, distrus. **2.** (Pop.) Retras; izolat, solitar. — V. **pustii.**

PUSTIITÓR, -OÁRE, *pustiitori, -oare,* adj. Care pustiește, devastează; distrugător, devastator, nimicitor. [Pr.: *-ti-i-*] — **Pustii** + suf. *-tor.*

PUSTÍU, -ÍE, (**I**) *pustiuri,* s.n., (**II**) *pustii*, adj. **I.** S.n. **1.** Regiune sălbatică, lipsită de vegetație și de populație; *spec.* întindere vastă și plană de teren lipsită de vegetație și nepopulată, acoperită cu nisip; deșert. ✧ Loc. adv. *În pustiu* = în zadar, degeaba. *A pustiu* = a jale, a moarte, prevestind moartea. ✧ Expr. *A fluiera în* (sau *a) pustiu* = a fluiera în semn de insucces, de părere de rău, de plictiseală; a fluiera a pagubă. *Ducă-se pe pustiu* (sau *pe pustii)* = ducă-se dracului, lua-l-ar naiba; (eufemistic) diavolul, dracul. **2.** Fig. Singurătate apăsătoare pe care o simte cineva; plictiseală; mâhnire, supărare, durere. **II.** Adj. **1.** (Despre locuri, ținuturi) Care se află în stare sălbatică, fără vegetație și fără populație. ✦ Aflat în paragină, în ruină; părăsit. ✦ (Substantivat; înv. și pop., în imprecații) Blestemat, afurisit. **2.** În care nu se află nimeni (și nimic). *Cameră pustie.* **3.** Fig. Singur, părăsit, copleșit de o singurătate apăsătoare; stingher; deznădăjduit. [Var.: (pop.) **pustíe** s.f.] — Din bg. **pustinja.**

PÚSTNIC, -Ă, *pustnici, -ce,* s.m. și f. Călugăr izolat de lume, care duce o viață aspră; sihastru, schimnic, ascet, anahoret, eremit. ✦ Fig. Persoană care duce o viață retrasă și aspră. [Var.: **púsnic, -ă** s.m. și f.] — Din sl. **pustynĭnikŭ.**

PUSTNICÉSC, -EÁSCĂ, *pustnicești*, adj. (Înv.) Care aparține pustniciei sau pustnicilor, privitor la pustnicie sau la pustnici. — **Pustnic** + suf. *-esc.*

PUSTNICÉȘTE adv. (Înv.) Ca pustnicii. — **Pustnic** + suf. *-ește.*

PUSTNICÍ, *pustnicesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Intranz. A duce viață de pustnic. **2.** Refl. A se face pustnic. [Var.: **pusnicí** vb. IV] — Din **pustnic.**

PUSTNICÍE s.f. Viață, stare de pustnic; sihăstrie. ✦ Fig. Viață retrasă și aspră pe care o duce cineva. [Var.: **pusnicíe** s.f.] — **Pustnic** + suf. *-ie.*

PUSTNICÍRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) pustnici* și rezultatul ei. [Var.: **pusnicíre** s.f.] — V. **pustnici.**

PUSTNICÍT, -Ă, *pustniciți, -te,* adj. (Înv.) Sihăstrit; retras, izolat. [Var.: **pusnicít, -ă** adj.] — V. **pustnici.**

PUSTULÁȚIE, *pustulații,* s.f. (Med.) Acoperire cu pustule. — Din fr. **pustulation.**

PÚSTULĂ, *pustule,* s.f. **1.** (Med.) Colecție purulentă bine delimitată la nivelul tegumentelor, cauzată de infectarea cu germeni patogeni. ✧ *Pustulă malignă* = formă de localizare pe piele a antraxului. **2.** (Bot.) Veziculă care se formează pe tulpina sau pe frunzele plantelor atacate de ciuperci parazite. — Din lat. **pustula,** fr. **pustule.**

PUSTULÓS, -OÁSĂ, *pustuloși, -oase,* adj. Plin de pustule, cu pustule. — Din lat. **pustulosus,** fr. **pustuleux.**

PUSTULÓZĂ, *pustuloze*, s.f. (Med.) Afecțiune caracterizată prin leziuni pustuloase. — Din fr. **pustulose.**

PUȘCÁ, *pușc,* vb. I. Tranz. și intranz. (Înv. și pop.) A împușca. ✦ Intranz. A produce sfărâmarea rocilor cu ajutorul unui exploziv. — Din **pușcă.**

PUȘCÁRE, *pușcări,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a pușca* și rezultatul ei. — V. **pușca.**

PUȘCÁȘ, *pușcași,* s.m. **1.** Soldat înarmat cu pușcă. **2.** Vânător. **3.** (Înv.) Artilerist, tunar. — **Pușcă** + suf. *-aș.*

PÚȘCĂ, *puști,* s.f. **1.** Armă de foc portativă și individuală cu patul de lemn și cu țeava lungă. ✧ *Pușcă-mitralieră* = pușcă la care încărcarea și descărcarea se execută automat. *Pușcă de soc* = pușcoci. ✧ Expr. (Adverbial) *Gol pușcă* = **a)** complet dezbrăcat, în pielea goală; **b)** fără avere, sărac lipit. *A se duce* (sau *a trece* etc.) *pușcă* = a se duce (sau a trece etc.) în mare viteză (și de-a dreptul). **2.** (Înv.) Tun. **3.** (Bot.; în compusul) *Pușca-dracului* = plantă erbacee cu flori, de obicei albastre *(Phyteuma tatramerum).* — Din magh. **puska,** pol. **puszka,** rus. **pușka.**

PUȘCĂRÍ, *pușcăresc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Înv.) A trage cu tunul. — **Pușcă** + suf. *-ări.*

PUȘCĂRIÁȘ, -Ă, *pușcăriași, -e,* s.m. și f. Persoană care este (sau a fost) deținută într-o pușcărie; deținut. [Pr.: *-ri-aș*] — **Pușcărie** + suf. *-aș.*

PUȘCĂRÍE, *pușcării,* s.f. Închisoare, temniță, penitenciar. — **Pușcar** (înv. „tunar" < *pușcă)* + suf. *-ie.*

PUȘCĂRÍRE, *pușcăriri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a pușcări* și rezultatul ei. — V. **pușcări.**

PUȘCĂTÚRĂ, *pușcături,* s.f. (Înv. și pop.) Împușcătură. — **Pușca** + suf. *-ătură.*

PUȘCHEÁ, *pușchele,* s.f. (Pop.) Veziculă dureroasă localizată pe mucoasa cavității bucale, mai ales pe limbă; pușchineață. ✧ Expr. (Fam.) *Pușchea pe limbă(-ți)*, se spune aceluia care anunță sau prevestește ceva neplăcut, pentru ca prevestirea să nu se împlinească. — Probabil lat. ***pustulella** (< *pustula*).

PUȘCHINEÁȚĂ, *pușchinețe,* s.f. (Pop.) Pușchea. — **Pușchea** + suf. *-ineață.*

PUȘCOÁIE, *pușcoaie,* s.f. (Pop.) Pușcoci. — **Pușcă** + suf. *-oaie.*

PUȘCÓCI, *pușcoace,* s.n. Jucărie ce imită țeava de pușcă, făcută din lemn de soc sau din tulpină de cucută, cu care copiii împușcă cu gloanțe de câlți sau împroașcă cu apă; pușcoaie; pușcă de soc. ✦ (Depr.) Pușcă veche; pușcă de proastă calitate. — **Pușcă** + suf. *-oci.*

PUȘCULÍȚĂ, *pușculițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pușcă.* **2.** Vas mic de lut, de lemn sau de metal, cu o deschizătură îngustă în partea de sus, prin care se introduc, pentru a se păstra, banii economisiți (de copii). — **Pușcă** + suf. *-uliță.*

PUȘKINIÁN, -Ă, *pușkinieni, -e,* adj. De Pușkin, al lui Pușkin; în maniera lui Pușkin. [Scris și: *pușchinian*. — Pr.: *-ni-an*] — **Pușkin** (n. pr.) + suf. *-ian.*

PUȘLAMÁ, *pușlamale,* s.f. Om lipsit de caracter, prost crescut, care nu este capabil de nimic bun; lichea, secătură; om care trăiește din expediente, neavând o ocupație serioasă, stabilă; derbedeu, haimana. — Et. nec.

PUȘLAMALÂC, *pușlamalâcuri,* s.n. (Înv. și fam.) Atitudine, comportare, viață de pușlama; haimanalâc. — **Pușlama** + suf. *-lâc.*

PUȘTÁN, *puștani,* s.m. (Fam.) Băiețandru. — **Puști** + suf. *-an.*

PUȘTÁNCĂ, *puștance,* s.f. (Fam.) Fată tânără; fetișcană, puștoaică. — **Puștan** + suf. *-că.*

PUȘTÉSC, -EÁSCĂ, *pușteși,* adj. (Rar) Caracteristic copiilor, de puști. — **Puști** + suf. *-esc.*

PUȘTI, *puști,* s.m. (Fam.) Băiat tânăr, băiețaș, copil; copil ștrengar. — Cf. tc. p u ş t „desfrânat".

PUȘTÍSM, *pușt*ism*e,* s.n. (Fam.) Comportament de puști. — **Puști** + suf. *-ism.*

PUȘTIULÍCĂ, *pușt*iulic*i,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *puști.* — **Puști** + suf. *-ulică.*

PUȘTOÁICĂ, *pușt*oaic*e,* s.f. (Fam.) Fetișcană, puștancă. — **Puști** + suf. *-oaică.*

PUTATÍVĂ, *putative,* adj. (Jur.; în sintagma) *Căsătorie putativă* = căsătorie încheiată de bunăvoie, dar prin necunoașterea, din partea soților, a unor clauze care împiedică existența sau validitatea ei. — Din fr. **putatif.**

PUTEÁ, *pot,* vb. II. Tranz. **1.** A fi în stare, a avea forța, puterea (fizică, morală, intelectuală), a se simți capabil de a înfăptui un lucru. ✧ Loc. adv. *Cum poate* (sau *pot, poți* etc.) = pe măsura posibilităților. ✧ Expr. *Cât* (sau *ce) îi poate* (cuiva) *capul* (sau *pielea, cojocul* etc.) = cât (sau ce) este în stare să facă cineva, ce posibilități, câtă rezistență are cineva. *A nu mai putea (de...)* = **a)** a fi copleșit de un sentiment sau de o senzație puternică; **b)** (Fam.) a nu-i păsa, a nu se sinchisi de ceva sau de cineva. **2.** A avea posibilitatea, mijloacele, condițiile necesare sau ocazia de a înfăptui, de a face ceva, a-i fi ceva cu putință. **3.** A exista posibilitatea sau probabilitatea, a fi posibil, a fi cu putință ca un lucru să se întâmple. ✧ Expr. *Ce* (sau *când, unde) poate să fie?* = ce (sau când, unde) să fie? ✧ Refl. impers. *Cum se poate să nu învețe?* (Loc. adv.) *De nu se mai poate* (sau *cât se poate, cum nu se poate mai mult)* = foarte, din cale-afară. (Expr.) *Se prea poate* = e (foarte) posibil. ✦ (La prez. ind. pers. 3 sg., cu valoare adverbială) E posibil, e cu putință. ✧ Loc. adv. *Peste poate* = cu neputință, imposibil. *Fără doar și poate* = neîndoielnic, sigur, precis. **4.** A avea voia, dreptul de a face ceva. ✦ Refl. impers. A fi permis sau îngăduit. *Se poate intra?* **5.** A avea motive, a avea justificare, a fi îndreptățit să facă, să spună, să creadă ceva. **6.** A fi indicat, nimerit, potrivit, a fi bine să…, a fi cazul să…; a se cuveni, a se cădea. [Prez. ind. și: (pop.) *poci*] — Lat. **potere** (= *posse).*

PUTÉRE, *puteri,* s.f. **I. 1.** Faptul de *a putea;* capacitate, însușire, posibilitate fizică, morală, intelectuală de a acționa, de a realiza ceva; putință. **2.** Mare forță fizică, tărie, puternicie. ✧ Loc. adv. *Din toate puterile* = cu toate forțele, cu toată râvna. ✧ Loc. adv. și adj. *În putere* (sau *în puteri)* = puternic, sănătos, voinic. *În (toată) puterea (vârstei)* = în plină vigoare, în floarea vârstei. *Cu puterea* = cu sila, prin constrângere. ✧ Expr. *A-i sta* (sau *a-i fi) cuiva în putere* = a avea capacitatea, posibilitatea sau experiența (de a face ceva). **3.** Intensitate. **4.** Eficacitate, tărie. ✦ Grad mare de concentrație. *Puterea unei băuturi.* **5.** Valoare, valabilitate. ✧ *Putere de circulație* (sau *circulatorie*) *a unei monede* = însușirea monedei de a servi la vânzare-cumpărare. *Putere de cumpărare (a banilor)* = cantitatea de mărfuri și de servicii care poate fi obținută în schimbul unei anumite sume de bani. **II. 1.** Autoritate, stăpânire, dominație; *p. ext.* influență. ✧ *Mare putere* = țară, stat care dispune de o mare forță economică, militară, politică etc. *Puterile Centrale* = nume dat în Primul Război Mondial Germaniei și Austro-Ungariei. ✧ Expr. *A fi în puterea cuiva* = a depinde de voința, de bunul-plac al cuiva. ✦ (Concr.) Stat, țară (suverană). **2.** Conducere de stat, guvernare. ✧ *Putere de stat* = atribut al clasei politice, care, folosind statul ca instrument, înfăptuiește conducerea societății. ✧ Expr. *A fi* (sau *a ajunge, a veni) la putere* = a deține (sau a ajunge să dețină) guvernarea într-un stat. **3.** Permisiune, voie; drept, împuternicire legală de a face ceva. ✧ Loc. prep. *În puterea...* = în virtutea…, în baza… ✧ Expr. *A avea puteri*

depline = a avea dreptul nelimitat și necondiționat de a acționa în numele cuiva. *Cu de la sine putere* = fără a fi autorizat de nimeni; în mod abuziv. **4.** Capacitate, potențial. *Creșterea puterii economice*. ✧ *Putere de muncă* = capacitatea unui om de a lucra și de a realiza anumite produse într-un timp determinat. **5.** (Pop.) Mijloace materiale, bani, avere; stare materială și socială a cuiva. **6.** (Pop.) Punct, moment culminant; toi. *În puterea nopții.* ✧ Expr. *În (toată) puterea cuvântului* = în adevăratul înțeles al cuvântului. **III. 1.** (Mat.) Rezultatul înmulțirii unui număr cu sine însuși (de atâtea ori de câte ori arată exponentul). ✦ Exponent care arată de câte ori trebuie înmulțit un număr cu el însuși. ✧ *Putere a unui punct față de un cerc* = valoarea absolută a diferenței dintre pătratul razei cercului și pătratul distanței dintre punct și centrul cercului. **2.** (Fiz., Tehn.) Lucru mecanic efectuat sau primit într-o unitate de timp; energie primită sau cedată într-o unitate de timp; mărime caracteristică unui sistem tehnic. ✧ *Putere instalată* = suma puterilor nominale ale mașinilor unei instalații producătoare de energie. *Putere nominală* = putere pentru care a fost construit un sistem tehnic. — V. **putea.**

PUTÉRNIC, -Ă, *puternici, -ce,* adj. **1.** (Despre ființe; *p. ext.* despre părți ale corpului lor) Care are o mare putere fizică; tare, voinic, viguros. ✦ (Despre obiecte) Rezistent, solid, tare. ✦ (Despre părți ale feței oamenilor) Pronunțat, proeminent, accentuat. **2.** (Despre mașini, unelte) Care posedă o forță mecanică sau motrice ridicată; care acționează cu putere și cu efect, care dezvoltă o energie mare. **3.** (Despre voce, sunete) Tare, intens. ✦ (Despre lumină sau surse de lumină) Viu, intens. ✦ (Despre senzații, sentimente) Adânc, profund, pătrunzător. ✦ (Despre ape curgătoare) Cu debit sporit și cu rapiditate mare. ✦ (Despre substanțe chimice, medicamente etc.) Care are un efect imediat și vizibil. **4.** Care are influență, autoritate; care deține putere; însemnat prin situația sau prin rolul său. ✦ (Substantivat, m.) Persoană care ocupă un loc de frunte, care deține o poziție influentă în societate. **5.** Înzestrat cu o mare forță (organizatorică, politică, economică etc.); capabil de acțiuni de mare amploare. **6.** Fig. Important prin conținutul său; *p. ext.* temeinic. *Argument puternic.* — **Putere** + suf. *-nic.*

PUTERNICÍE s.f. (Înv.) Putere (**I 2**). — **Puternic** + suf. *-ie.*

PUTINÁR, *putinari,* s.m. (Rar) Meseriaș care face și vinde putini. — **Putină** + suf. *-ar.*

PÚTINĂ, *putini,* s.f. Vas de lemn, de obicei de forma unui trunchi de con, făcut din doage legate cu cercuri și folosit mai ales la păstrarea unor brânzeturi, murături etc. ✧ Expr. *A spăla* (sau *a șterge) putina* = a fugi pe furiș, a dispărea din fața unui pericol sau a unei situații neplăcute. — Lat. ***putina.**

PUTINCIÓS, -OÁSĂ, *putincioși, -oase,* adj. (Înv.) Care este posibil, cu putință. ✦ Care are putere; eficace. — **Putință** + suf. *-ios.*

PUTINÉI, *putineie,* s.n. Putină mică, înaltă și strâmtă, în care se bate smântâna ca să se aleagă untul. — **Putină** + suf. *-ei.*

PUTINÍCĂ, *putinele,* s.f. Diminutiv al lui *putină.* [Pl. și: *putinici*] — **Putină** + suf. *-ică.*

PUTÍNȚĂ, *putințe,* s.f. **1.** Posibilitate, capacitate de a face ceva. ✧ Loc. adv. *Peste putință* = imposibil (de realizat); mai presus de puterile cuiva. *Cu putință* = posibil. *După putință* = potrivit cu mijloacele sau cu posibilitățile cuiva. ✧ Expr. *A fi* (sau *a-i fi cuiva) cu putință (să...)* = a(-i) fi posibil, a (se) putea (să…) *Cel mai… cu putință* = cel mai… posibil, extrem de…, în cel mai înalt grad. *A face tot ce-i stă în putință* = a face tot ce poate, a depune toate eforturile. *A fi în putința cuiva să…* sau *a-i sta* (cuiva) *în putință* = a corespunde cu posibilitățile de realizare ale cuiva. *Fără putință de…* = fără a putea să… **2.** (Fiz.; înv.) Putere. — Lat. **potentia.**

PUTOÁRE, *putori*, s.f. Miros urât, greu, neplăcut; duhoare. ✦ Epitet injurios dat unui om leneș, murdar sau imoral; *p. ext.* epitet dat unei femei de moravuri ușoare. — Lat. **putor, -is.**

PUTORÍȘCĂ, *putoriști*, s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *putoare;* epitet dat unei femei ușuratice, neserioase din punct de vedere moral. — **Putoare** + suf. *-ișcă.*

PÚTRED, -Ă, *putrezi, -de,* adj. **1.** Care a putrezit; intrat în putrefacție; putregăios, putrid. ✧ Expr. *Putred de copt* = foarte copt, răscopt, aproape stricat. *Putred de bogat* (sau *bogat putred)* = foarte bogat. (Pop.) *Ploaie putredă* = ploaie deasă și măruntă, de lungă durată. ✦ (Despre răni, țesuturi etc.) Cangrenat, purulent. ✦ (Despre bălți, mlaștini) Care miroase urât; stătut. **2.** Fig. Decăzut moral-ticește, dăunător societății, corupt. ✧ Expr. *E ceva putred la mijloc* (sau *în Danemarca),* se spune când lucrurile nu se desfășoară normal, când există ceva suspect. — Lat. **putridus.**

PUTREFÁCȚIE, *putrefacții,* s.f. **1.** Proces de descompunere a unor substanțe organice (vii sau moarte) sub influența unor bacterii; putrezire. ✦ Fază ultimă a procesului de asimilare și dezasimilare a hranei de către un organism viu, care constă în descompunerea, sub acțiunea fermenților, a resturilor neasimilate din materia cu care s-a hrănit organismul. **2.** Fig. Descompunere, decădere morală. — Din fr. **putréfaction,** lat. **putrefactio, -onis.**

PUTREFIÁ, pers. 3 *putrefiază,* vb. I. Refl. A putrezi (**1**). [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **putréfier.**

PUTREFIÁBIL, -Ă, *putrefiabili, -e,* adj. Putrescibil. [Pr.: *-fi-a-*] — Din fr. **putréfiable.**

PUTREFIÉRE, *putrefieri,* s.f. Faptul de *a se putrefia*. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **putrefia.**

PUTREGÁI, *putregaiuri,* s.n. **1.** Lemn sau plantă putredă; *p. ext.* masă de materie vegetală descompusă; putreziciune, putrejune. ✦ Fig. Epitet depreciativ dat unui om bătrân și neputincios. **2.** Boală a plantelor provocată de unele ciuperci. **3.** Fig. Ceea ce este rău și vătămător societății. ✦ Lepădătură. — Probabil contaminare între **putred** și **mucegai.**

PUTREGĂÍ, *putregăiesc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A putrezi. — Din **putregai.**

PUTREGĂÍRE, *putregăiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a putregăi* și rezultatul ei; putrezire. — V. **putregăi.**

PUTREGĂIÓS, -OÁSĂ, *putregăioși, -oase,* adj. (Pop.) Putred (**1**). [Pr.: *-gă-ios*] — **Putregai** + suf. *-os.*

PUTREGĂÍT, -Ă, *putregăiți, -te,* adj. (Pop.) Putrezit. — V. **putregăi.**

PUTREJÚNE, *putrejuni,* s.f. (Înv.) Putregai (**1**). — **Putred** + suf. *-iune.*

PUTRESCÉNT, -Ă, *putrescenți, -te,* adj. (Livr.) Care a intrat în putrefacție. — Din fr. **putrescent.**

PUTRESCÍBIL, -Ă, *putrescibili, -e,* adj. (Livr.) Care poate putrezi; care putrezește ușor; putrefiabil. — Din fr. **putrescible.**

PUTREZEÁLĂ, *putrezeli,* s.f. Putrezire. — **Putrezi** + suf. *-eală.*

PUTREZÍ, *putrezesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și refl. (Despre materii organice) A se descompune treptat sub influența bacteriilor de putrefacție; a se altera, a se strica, a putregăi, a se putrefia. ✦ (Despre organe și țesuturi ale corpului) A se cangrena. ✦ (Despre construcții de lemn) A se ruina, a se dărăpăna, a se strica din cauza umezelii. **2.** Intranz. Fig. A sta mult timp într-un loc sau într-un post, fără perspectiva unei schimbări; a stagna într-o activitate; a lâncezi. — Din **putred.**

PUTREZICIÚNE, *putreziciuni,* s.f. **1.** Materie organică putredă; organism mort, intrat în putrefacție; putregai, putriditate, putrezime, putrezitură, putrejune. ✦ Starea unui organism putred. **2.** Fig. Descompunere morală, decădere. — **Putrezi** + suf. *-ciune.*

PUTREZÍME, *putrezimi*, s.f. (Rar) Putreziciune. — **Putred** + suf. *-ime.*

PUTREZÍRE, *putreziri,* s.f. Faptul de *a (se) putrezi;* putrezeală. — V. **putrezi.**

PUTREZÍT, -Ă, *putreziți, -te,* adj. (Despre materii organice) Descompus, intrat în putrefacție; putregăit. — V. **putrezi.**

PUTREZITÚRĂ, *putrezituri*, s.f. (Rar) Putreziciune. — **Putrezi** + suf. *-tură.*

PUTRÍD, -Ă, *putrizi, -de,* adj. (Livr.) Putred. — Din fr. **putride.**

PUTRIDITÁTE s.f. (Livr.) Putreziciune. — Din fr. **putridité.**

PUTURÓS, -OÁSĂ, *puturoși, -oase,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. Care miroase urât, care răspândește un miros neplăcut; *p. ext.* murdar, neîngrijit. **2.** Adj., s.m. și f. (Om) leneș, trândav. **3.** S.f. (Bot.) Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu inflorescență deasă; (reg.) cerențel, ridichioară *(Diplotaxis tenuifolia).* — **Putoare** + suf. *-os.*

PUTUROȘÉNIE, *puturoșenii,* s.f. (Pop. și fam.) **1.** Ceea ce miroase urât, ceea ce răspândește un miros greu; miros greu, urât, răspândit de ceva sau de cineva. **2.** Trândăvie, lenevie. ✦ Epitet dat unui om leneș, murdar. — **Puturos** + suf. *-enie.*

PUTUROȘÍE, *puturoșii,* s.f. (Pop. și fam.) Puturoșenie (**2**). — **Puturos** + suf. *-ie.*

PUȚ, *puțuri,* s.n. **1.** Groapă cilindrică sau pătrată, adesea cu pereții pietruiți sau cu ghizduri împrejur, săpată în pământ până la nivelul unui strat de apă și care servește la alimentarea cu apă potabilă; fântână. ✧ *Puț absorbant* = groapă făcută în locuri necanalizate, pentru a permite scurgerea apelor uzate până la un strat permeabil care să le absoarbă. *Puț colector* = puț în care se adună apele captate prin mai multe puțuri sau drenuri. **2.** Săpătură într-o mină care leagă zăcământul cu suprafața sau cu o galerie principală și care servește la extracție, la aeraj sau la pătrunderea personalului în mină. ✦ Gaură săpată în pământ pentru extragerea petrolului. — Lat. **puteus.**

PUȚÁR, *puțari,* s.m. **1.** (Pop.) Fântânar. **2.** Muncitor la sondele de petrol; persoană care sapă puțuri de petrol. — **Puț** + suf. *-ar.*

PUȚÍ, *put,* vb. IV. Intranz. A răspândi un miros greu, neplăcut; a mirosi urât. ✧ Expr. *A puți locul sub cineva* sau *a-i puți cuiva urma,* se spune despre cineva foarte leneș. *A puți a pustiu* = a fi gol. *Nici nu pute, nici nu miroase* = nu-i nici bun, nici rău; e așa și-așa. *Parcă îi tot pute ceva,* se spune despre cel care este mereu nemulțumit. *A-i puți a…* = a simți miros de… ✦ Fig. (Fam.; urmat de determinări introduse prin prep. „de") A avea ceva în cantitate mare, a fi plin de… *Pute piața de mere.* — Lat. ***putire** (= *putere).*

PUȚÍN, -Ă, *puțini, -e,* adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** Care este în cantitate mică, un pic; care nu este de ajuns; insuficient. ✧ Expr. *Puțin la minte* = prostuț. *Puțin la simțire* = nesimțitor, insensibil. ✦ (Substantivat, n.) Cantitate mică, număr mic din ceva. *Puținul cât a scris.* ✧ Expr. *Puțin a lipsit* (sau *a rămas) să nu…* sau *puțin de nu era să…* = era cât pe-aci să…, era pe punctul de a… *Pentru puțin!* = formulă politicoasă de răspuns la o mulțumire. **2.** De proporții, de dimensiuni mici, cu volum redus; mic; *fig.* neînsemnat. ✧ *Puțin la trup* = mic și firav. ✦ De intensitate mică; slab. **3.** (Despre noțiuni de timp) De mică durată; scurt. ✧ Loc. adv. *În puține zile* = peste câteva zile. **4.** (Cu valoare de num. nehot.) *Puțini știu acest lucru.* **II.** Adv. **1.** În cantitate sau în măsură mică. ✧ *Cel* (sau *pe) puțin* = **a)** minimum; **b)** în orice caz, măcar, barem. *Câtuși* (sau *cât) de puțin* = nici în cea mai mică măsură; deloc, nicidecum. *Nu mai puțin* = de asemenea, deopotrivă. *Pe* (sau *cu) puțin* = ieftin. *(Cu) puțin mai…* = (cu) ceva mai… *Merg puțin mai înaintea lui. Mai puțin de…* = în număr sau în cantitate mai mică decât… *(Puțin) câte puțin* sau

(câte) puțin-puțin = încetul cu încetul, pe rând. *Mult-puțin* = cât o fi, oricât. ✦ În oarecare măsură, întrucâtva. ✦ Cam, oarecum. *Surâse puțin ironic.* ✦ (Precedat de „cel mai”, servește la formarea superlativului relativ de inferioritate) *Cel mai puțin reușit dintre tablourile expuse.* **2.** Pentru scurt timp, pentru un interval mic; câtva timp. ✧ *Peste puțin* = în curând, în scurt timp. *De puțin* = de scurt timp, de curând. — Et. nec.

PUȚINĂTÁTE s.f. **1.** Faptul sau însușirea de a fi puțin; cantitate sau număr mic; puțintime. **2.** Volum mic sau dimensiune mică; micime. — **Puțin** + suf. *-ătate.*

PUȚINÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *puținei, -ele,* adj., adv. (Pop.) Puțintel. ✧ Expr. *Puținel și...* = aproape că…, gata-gata să… — **Puțin** + suf. *-el, -ea, -ică.*

PUȚINTÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *puțintei, -ele,* adj., adv. Diminutiv al lui *puțin;* puținel. ✧ *Puțintel la trup* (sau *la fățătură)* = scund și subțirel, mititel. — **Puțin** + [miti]**tel.**

PUȚINTELÚȘ adv. (Rar) Diminutiv al lui *puțintel.* — **Puțintel** + suf. *-uș.*

PUȚINTÍME s.f. (Rar) Puținătate. — **Puțin**[el] + suf. *-ime.*

PUVÓI s.n. v. **puhoi**[1]**.**

PUZDÉRIE, *puzderii*, s.f. **1.** Resturi lemnoase care cad din tulpina cânepii sau a inului la melițare și la scărmănare. ✧ Expr. *A (se) face puzderie* = a (se) sfărâma, a (se) face praf; a (se) distruge. **2.** Mulțime de fulgi, de stropi de ploaie, de gunoaie mărunte etc. (răscolite de vânt). **3.** (Cu determinări la pl. introduse prin prep. „de”) Mulțime, număr mare. [Var.: (reg.) **pozdérie** s.f.] — Din sl. **pozderije.**

PUZZLE, *puzzle-uri,* s.n. Joc de perspicacitate care constă în îmbinarea unor piese decupate pentru a reconstitui un întreg. [Pr.: *pázăl*] — Cuv. engl.

PUZZOLÁNĂ s.f. **1.** Material de construcție bogat în dioxid de siliciu întrebuințat la fabricarea cimentului. **2.** Tuf format din sedimentarea cenușii vulcanice. [Pr.: *-ți-*] — Din it. **puzzolana.**

Q

Q, *q,* s.m. **1.** A douăzecea literă a alfabetului limbii române, folosită în scrierea numelor proprii şi în neologisme cu caracter internaţional. **2.** Sunet notat cu această literă. [Pr.: *kü.* — Pl. şi: (**1**, n.) *q-uri*].

QUADRÍVIUM s.n. Treaptă imediat următoare învăţământului elementar medieval, în care se predau aritmetica, muzica, geometria şi astronomia. [Pr.: *cva-dri-vi-um*] — Din lat., fr. **quadrivium.**

QUAESTOR, *quaestori,* s.m. (În Roma antică) Magistrat cu atribuţii fiscale. [Pr.: *cvéstor*] — Din lat. **quaestor.**

QUAKER, -Ă, *quakeri, -e,* s.m. şi f. Membru al unei secte protestante pacifiste şi austere, întemeiată în sec. XVII şi răspândită în Anglia şi în SUA. [Pr.: *cŭéi-căr*] — Din engl. **Quaker,** fr. **quaker.**

QUAKERÍSM s.n. Doctrină care propovăduia întoarcerea la formele creştinismului primitiv. [Pr.: *cŭei-că-*] — Din engl. **Quakerism**, fr. **quakérisme.**

QUARC, *quarcuri,* s.m. (Fiz.) Particulă ipotetică considerată dintre constituenţii ultimi ai materiei. [Pr.: *cŭarc*] — Din engl., fr. **quark.**

QUARTÉT s.n. v. **cvartet.**

QUASÁG, *quasagi,* s.m. (Astron.) Obiect ceresc extragalactic. [Pr.: *cua-.* — Abr.: *QSG*] — Din engl. **quasag.**

QUASÁR, *quasari,* s.m. (Astron.) Radiosursă cosmică intensă, cu dimensiuni unghiulare reduse. [Pr.: *cŭa-.* — Abr.: *QSR*] — Din engl., fr. **quasar.**

QUATTROCENTÍST, -Ă, *quattrocentişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Om de cultură, artist din quattrocento. **2.** Adj. Care aparţine Renaşterii timpurii italiene, care este specific acestei perioade; din quattrocento. [Pr.: *cŭa-tro-*] — Din it. **quattrocentista,** fr. **quattrocentiste.**

QUATTROCENTO s.n. Denumire dată culturii italiene din sec. XV, cunoscută şi sub numele de Renaştere timpurie. [Pr.: *cŭa-tro-cén-*] — Cuv. it.

QUEBRÁCHO, *quebracho,* s.m. **1.** Arbore tropical răspândit în America de Sud, cu lemnul foarte dur şi bogat în substanţe tanante *(Schinopsis lorentzii* sau *Quebracho colorado);* lemnul acestui arbore. **2.** Material tanant extras din scoarţa şi lemnul de quebracho (**1**), folosit în industria pielăriei. [Pr.: *che-bracio*] — Din sp. **quebracho.**

QUECHUA, *quechua,* s.m. şi f., adj. invar. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia amerindiană care trăieşte în ţinuturile muntoase din Peru, în vestul Boliviei şi în zona de frontieră cu Bolivia a statelor Argentina şi Chile. **2.** Adj. invar. Care aparţine sau este specific populaţiei quechua (**1**). ✦ (Substantivat, f.) Limba amerindiană vorbită de populaţia quechua. [Pr.: *chéčua*] — Cuv. sp.

QUETZAL s.m. Unitate monetară a Guatemalei. [Pr.: *cheţál*] — Cuv. sp.

QUIDDITÁTE s.f. (Fil.) Concept aristotelic care desemnează cauza primă a obiectului, substanţa, esenţa acestuia. [Pr.: *cvi-di-*] — Din lat. **quidditas, -atis,** fr. **quiddité.**

QUIPROQUÓ, *quiproquo-uri,* s.n. **1.** (Livr.) Confuzie de persoane sau de lucruri; intervertire. **2.** (Teatru) Situaţie (comică) în care un personaj este confundat cu altul, rezultând o serie de încurcături. [Pr.: *cviprocvo* şi *chiproco*] — Din fr. **quiproquo.**

QUÍPU, *quipu,* s.n. Sistem de calcul şi de scriere incaş, care folosea sfori de diverse culori şi noduri; instrumentul, alcătuit din sfori şi noduri, folosit de incaşi pentru acest sistem de scriere. [Pr.: *chi-*] — Din sp. **quipo.**

QUÍSLING, *quislingi,* s.m. (Livr.) Colaboraţionist (cu hitleriştii); trădător de patrie. [Pr.: *cvisling* şi *chisling*] — Din n. pr. **Quisling.**

QUÓLIBET s.n. (Livr.) Joc de cuvinte răutăcios sau glumeţ. [Pr.: *cvo-*] — Din fr. **quolibet.**

QÚRUCH s.n. Veche monedă divizionară în Arabia Saudită. — Din fr. **quruch.**

R

R, *r,* s.m. **1.** A douăzecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană sonantă lichidă vibrantă dentală). [Pr.: *er, re, rî.* — Pl. și (**1,** n.) *r-uri*].

RABÁNĂ s.f. Țesătură dungată, impermeabilă, obținută din rafie, care se folosește, în Africa, la confecționarea îmbrăcămintei, perdelelor etc. — Din fr. **rabane.**

RABÁRBURĂ, *rabarbure,* s.f. (Bot.; reg.) Revent *(Rheum officinale)*. — Din germ. **Rhabarber**, magh. **rebarbara.**

RABÁT, *rabaturi,* s.n. Reducere; scăzământ. ✧ *Rabat comercial* = reducere de preț acordată de vânzător la cumpărarea unor mărfuri în situații ca plata în numerar, la cumpărarea unei cantități mari sau în extrasezon, fidelitatea clientului. — Din germ. **Rabatt.**

RABATÁ, *rabatez,* vb. I. Tranz. (Mat.) **1.** A roti o figură plană în jurul unei drepte situate în planul figurii. **2.** A lăsa în jos; a îndoi, a plia. [Var.: **rabáte** vb. III] — Din fr. **rabattre.**

RABATÁBIL, -Ă, *rabatabili, -e,* adj. (Despre elemente de construcție, organe de mașină etc.) Care se poate roti în jurul unei axe (orizontale). *Scaun rabatabil. Masă rabatabilă.* — Din fr. **rabattable.**

RABATÁRE, *rabatări,* s.f. **1.** (Mat.) Rotire a unei figuri plane în jurul unei drepte orizontale sau verticale din planul figurii. **2.** Pliere, îndoire. [Var.: **rabátere** s.f.]. — V. **rabata.**

RABATÁT, -Ă, *rabatați, -te,* adj. **1.** Care a fost rotit în jurul unei drepte (pe care o conține). **2.** Pliat. — V. **rabata.**

RABÁTE vb. III v. **rabata.**

RABÁTERE s.f., v. **rabatare.**

RABATÓR, *rabatoare,* s.n. Organ al unor mașini agricole care are rolul de a susține plantele în timpul tăierii și de a le apleca pe platforma mașinii. — Din fr. **rabattoir.**

RABDOMANȚÍE s.f. Căutare a unor obiecte ascunse sau a apei subterane cu ajutorul unei baghete magice. — Din fr. **rhabdomancie.**

RABIÁT, -Ă, *rabiați, -te,* adj. (Rar) Furios, turbat. [Pr.: *-bi-at*] — Din germ. **rabiat.**

RÁBIC, -Ă, *rabici, -ce,* adj. De rabie, caracteristic rabiei, privitor la rabie. — Din fr. **rabique.**

RÁBIE s.f. (Med.) Turbare. — Din lat. **rabia** (= *rabies, -ei).*

RÁBÍN, *rabini,* s.m. Conducător religios al unei comunități mozaice, care interpretează dogmele religioase și conduce serviciile rituale. [Acc. și: *rabín*] — Din pol. **rabin,** germ. **Rabbiner.** Cf. fr. r a b b i n.

RABINÁT s.n. Calitatea de rabin, funcția de rabin. ✦ Perioadă de timp cât funcționează un rabin. — Din fr. **rabbinat,** germ. **Rabbinat.**

RABÍNIC, -Ă, *rabinici, -ce,* adj. De rabin. — Din germ. **rabinisch,** fr. **rabbinique.**

RABINÍSM s.n. Doctrina rabinilor. — Din fr. **rabbinisme.**

RÁBIȚ s.n. Plasă de sârmă galvanizată, cu ochiuri mari, folosită pentru fixarea tencuielilor pe suprafața unor elemente de construcție la care tencuiala aderă greu sau pentru executarea unor ornamente. — Et. nec.

RABLAGÍ, *rablagesc,* vb. IV. Refl. (Fam.; despre obiecte) A se învechi, a se uza, a se deteriora (prin întrebuințare îndelungată); (despre ființe) a-și pierde puterile, vigoarea, sănătatea; a se ramoli. [Var.: **răblăgí** vb. IV] — Din **rablagiu** (derivat regresiv).

RABLAGÍT, -Ă, *rablagiți, -te,* adj. (Fam.; despre obiecte) Învechit, uzat, deteriorat; (despre ființe) slăbit de puteri, cu sănătatea zdruncinată; ramolit. [Var.: **răblăgít, -ă** adj.] — V. **rablagi.**

RABLAGÍU, -ÍE, *rablagii,* s.m. și f. (Rar) Persoană ramolită. — **Rablă** + suf. *-agiu.*

RÁBLĂ, *rable,* s.f. (Fam. și depr.) **1.** Lucru vechi, uzat sau de calitate proastă; vechitură. **2.** Animal bătrân și slab; gloabă. **3.** Om îmbătrânit și sleit de puteri, ramolit. — Cf. bg. h r ă b l a „ceva care este spart, rupt, care are lipsuri etc.”

RABLIONÉTĂ, *rablionete,* s.f. (Fam. și depr.) Automobil vechi, uzat. [Pr.: *-bli-o-*] — Din **rablă** (după *camionetă, cabrioletă).*

RABOTÁ, *rabotez,* vb. I. Tranz. A prelucra prin așchiere suprafața unei piese de metal, cu ajutorul rabotezei. ✧ *Mașină de rabotat* = mașină-unealtă cu ajutorul căreia se efectuează operația de rabotare; raboteză. — Din fr. **raboter.**

RABOTÁJ, *rabotaje,* s.n. Rabotare. — Din fr. **rabotage.**

RABOTÁRE, *rabotări,* s.f. Acțiunea de *a rabota* și rezultatul ei; rabotaj, rabotat. — V. **rabota.**

RABOTÁT s.n. Rabotare. — V. **rabota.**

RABOTÉZĂ, *raboteze,* s.f. Mașină-unealtă care servește la prelucrarea prin așchiere a metalului; mașină de rabotat. — Din fr. **raboteuse.**

RABOTÓR, *rabotori,* s.m. Muncitor calificat care lucrează la raboteză. — Din fr. **raboteur.**

RAC, *raci,* s.m. **1.** Crustaceu comestibil acoperit cu o carapace tare, de culoare neagră-verzuie, care devine roșie la fiert, cu abdomenul inelat, cu cinci perechi de picioare, dintre care cea din față este în formă de clește *(Astacus fluviatilis)*. ✧ Expr. *A da înapoi (*sau *îndărăt) ca racul* = a-i merge rău, a nu mai progresa. *Roșu ca racul* (sau *ca un rac fiert)*, se spune despre o persoană foarte roșie la față. **2.** N.pr. art. Numele unei constelații în dreptul căreia Soarele ajunge la solstițiul de vară. ✧ *Tropicul Racului* = cerc imaginar pe globul pământesc, la 23°27’ nord de Ecuator, care limitează zona tropicală de cea boreală. ✦ A patra dintre cele 12 zodii; zodia cancerului. **3.** Nume dat unor unelte care prind sau agață ca picioarele racului (**1**): **a)** dispozitiv folosit pentru fixarea coloanei de țevi de pompare în coloana de exploatare a unei sonde; **b)** dispozitiv folosit la prinderea și readucerea la suprafață a unor piese scăpate sau rămase accidental în gaura de sondă. **4.** Ustensilă de uz casnic, confecționată din oțel, ascuțită și prevăzută cu un mâner, cu care se extrag dopurile din sticlele înfundate; tirbușon. **4.** (Med.; pop.) Cancer. — Din sl. **rakŭ.**

RACÉM, *raceme,* s.n. (Bot.) Inflorescență în formă de ciorchine; ciorchine. ✧ *Racem compus* = panicul. — Din fr. **racème**, lat. **racemus.**

RACÉMIC, -Ă, *racemici, -ce,* adj., s.n. (Substanță chimică organică) care este optic inactivă. — Din fr. **racémique.**

RACEMIFÓRM, -Ă, *racemiformi, -e,* adj. (Bot.; despre inflorescențe) În formă de racem. — Din fr. **racémiforme.**

RACEMIZÁRE, *racemizări,* s.f. Proces prin care o substanță devine racemică. — După fr. **racémisation.**

RACHÉTĂ[1], *rachete,* s.f. **1.** Proiectil alcătuit dintr-un tub umplut cu materii care se aprind în aer, producând o lumină puternică (de diferite culori) pe o traiectorie lungă, și care se folosește la semnalizări și la focuri de artificii. **2.** Aparat de zbor propulsat prin reacție directă cu ajutorul unui motor la distanțe foarte mari de Pământ. ✧ *Rachetă cosmică* = rachetă[1] (**2**) de mari dimensiuni, folosită pentru plasarea pe orbite a sateliților artificiali și pe traiectorii stabilite a navelor cosmice. *Rachetă meteorologică* = rachetă[1] (**2**) recuperabilă dotată cu aparate speciale de măsură a parametrilor meteorologici și de transmitere a informației, folosită pentru investigații ale atmosferei până la altitudini de 150 km. — Din germ. **Rakete,** rus. **raketa.**

RACHÉTĂ[2], *rachete,* s.f. **1.** Obiect de joc în tenisul de câmp sau în badminton, alcătuit dintr-o rețea de coarde fixate pe un cadru oval de lemn prevăzut cu mâner, cu ajutorul căruia se lovește mingea. **2.** Paletă ovală aplicată pe talpa încălțămintei pentru a nu se afunda în zăpadă. — Din fr. **raquette.**

RACHETÍST, *rachetiști,* s.m. Militar care face parte dintr-o unitate de rachete[1] (**2**). — **Rachetă[1]** + suf. *-ist.*

RACHETODRÓM, *rachetodromuri,* s.n. Teren și instalații amenajate pentru decolarea și aterizarea rachetelor[1] (**2**), precum și pentru urmărirea și dirijarea zborului acestora. — **Rachetă**[1] + [aero]**drom.**

RACHETOMODÉL, *rachetomodele,* s.n. Model de rachetă[1] (**2**) cu dimensiuni reduse. — **Rachetă**[1] + **model.**

RACHETOMODELÍSM s.m. Sport aviatic care constă în proiectarea, construirea și lansarea de rachetomodele. — **Rachetomodel** + suf. *-ism.*

RACHETOMODELÍST, -Ă, *rachetomodeliști, -ste,* s.m. și f. Specialist în rachetomodelism. — **Rachetomodel** + suf. *-ist*.

RACHIÁȘ, *rachiașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *rachiu*. [Pr.: *-chi-aș*] — **Rachiu** + suf. *-aș*.

RACHIÉR, *rachieri,* s.m. (Înv.) Persoană care fabrica sau vindea rachiu. [Pr.: *-chi-er*] — **Rachiu** + suf. *-ar*.

RACHIERÍE[1] s.f. (Înv.) Ocupația rachierului. [Pr.: *-chi-e-*] — **Rachier** + suf. *-ie*.

RACHIERÍE[2]**,** *rachierii,* s.f. (Înv.) Fabrică sau depozit de rachiu. [Pr.: *-chi-e-*] — **Rachiu** + suf. *-erie*.

RACHÍU, (**2**) *rachiuri,* s.n. **1.** Nume generic dat diferitelor băuturi alcoolice tari obținute natural prin distilarea vinului, a fructelor, a sucurilor fermentate, a cerealelor, sau sintetic, prin diluarea alcoolului cu apă (și cu esențe) fără adaos de sirop de zahăr; vinars. **2.** Cantitate de rachiu (**1**) conținută de un pahar, de o sticlă etc. — Din tc. **rakı.**

RÁCILĂ[1]**,** *racile,* s.f. **1.** (Livr.) Boală veche, incurabilă, maladie cronică; beteșug; *fig.* cusur, meteahnă, defect. **2.** Fig. Dușmănie veche, ură. — Et. nec.

RÁCILĂ[2]**,** *racile,* s.f. (Pop.) Unealtă de diferite forme folosită la prinderea racilor. — Din **rac.**

RACK, *rackuri,* s.n. (Elt.; englezism) Cadru metalic pe care se pot fixa diferite aparate componente ale unui sistem — Din engl. **rack.**

RÁCKET, *rackeți,* s.m. Hoț, bandit, tâlhar. — Din engl., fr. **racket.**

RACLÁ, *raclez,* vb. I. Tranz. A răzui. ✦ Spec. A face un raclaj. — Din fr. **racler.**

RACLÁJ, *raclaje,* s.n. Intervenție chirurgicală care constă în curățarea țesuturilor organice bolnave cu ajutorul chiuretei. ✦ Spec. Curățarea stratului superficial al mucoasei uterine cu ajutorul chiuretei, pentru a îndepărta ovulul fecundat; chiuretaj. — Din fr. **raclage.**

RACLÁRE, *raclări,* s.f. Acțiunea de *a racla* și rezultatul ei. — V. **racla.**

RÁCLĂ, *racle,* s.f. (Pop.) **1.** Sicriu, coșciug. **2.** Ladă de lemn (de dimensiuni mari și ornamentată). **3.** Cutie de lemn cu capac, în care se păstrează anumite alimente. **4.** Despărțitură într-un hambar, unde se păstrează fânul, cerealele etc. **5.** Pânză urzită cu două feluri de bumbac. [Var.: **lácră** s.f.] — Din bg. **rakla.**

RACLÉTĂ, *raclete,* s.f. Lamă flexibilă de oțel care servește la curățarea sau la răzuirea unor suprafețe. — Din fr. **raclette.**

RACLÓR, *racloare,* s.n. **1.** Dispozitiv mobil folosit pentru curățarea nămolului depus pe fundul decantoarelor, fără scoaterea din funcție a instalației. **2.** Instrument cu care se raclează; răzuitor. — Cf. fr. r a c l o i r.

RACOLÁ, *racolez,* vb. I. Tranz. A recruta pe cineva pentru o anumită activitate (reprobabilă) atrăgându-l prin promisiuni, presiuni etc — Din fr. **racoler.**

RACOLÁJ, *racolaje,* s.n. Faptul de a racola; racolare. — Din fr. **racolage.**

RACOLÁRE, *racolări,* s.f. Acțiunea de *a racola*. — V. **racola.**

RACOLÁT, -Ă, *racolați, -te,* adj. (Despre oameni) Care a fost recrutat într-o activitate (reprobabilă). — V. **racola.**

RACOLÉR, *racoleri,* s.m. Persoană care racolează. — Din fr. **racoleur.**

RACÓRD, *racorduri,* s.n. **1.** Legătură, contact între două părți ale unei lucrări sau între două elemente ale unui întreg. **2.** Piesă (constituită din una sau din două părți tubulare cu piuliță) cu care se face legătura între două conducte și prin care poate circula un fluid sau un material pulverulent ori granular. **3.** Porțiune de circuit electric care pune în legătură aparatul, mașina sau locul de utilizare a energiei electrice cu rețeaua de distribuție. **4.** Legătură între două secvențe de film care asigură continuitatea ideii cinematografice. ✦ Îmbinare a două benzi de sunet fără a întrerupe unitatea coloanei sonore. — Din fr. **raccord.**

RACORDÁ, *racordez,* vb. I. Tranz. A stabili un racord. ✦ (Geom.) A uni între ele două drepte sau două curbe printr-o curbă tangentă la fiecare dintre dreptele sau curbele între care se face legătura. — Din fr. **raccorder.**

RACORDÁRE, *racordări,* s.f. Acțiunea de *a racorda* și rezultatul ei. ✦ (Concr.) Porțiune din suprafața unei țevi, a unui tub etc. prin care se face trecerea între două zone cu secțiuni diferite. ✦ Locul de legătură a două elemente ale unui sistem tehnic. ✦ Realizarea unei legături între două porțiuni ale unui drum sau ale unei căi ferate prin introducerea între ele a unui tronson de traseu cu axa curbă. — V. **racorda.**

RACURSÍ, *racursiuri,* s.n. **1.** S.n. Procedeu de folosire a perspectivei în artele plastice și în cinematografie, prin care extremitățile obiectului reprezentat apar apropiate, iar unele dimensiuni reduse. **2.** Prescurtare. — Din fr. **raccourci.**

RAD, *razi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură egală cu doza radiației care cedează o energie de 100 de ergi unui gram din substanța în care este absorbită. — Din fr. **rad.**

RÁDAR, *radare,* s.n. Sistem de radiolocație în care, cu ajutorul unui tub catodic și al unei aparaturi anexe, se determină direcția și distanța la care se află diverse obiecte îndepărtate (avioane, obstacole etc.). *Radar auto* = aparat portabil destinat măsurării vitezei autovehiculelor care trec prin câmpul electromagnetic emis. [Acc. și: *radár*] — Din engl., fr. **radar,** germ. **Radar.**

RADARÍST, *radariști,* s.m. Specialist în probleme de radar. — Din fr. **radariste.**

RÁDĂ[1]**,** *rade,* s.f. Zonă de apă din vecinătatea unei coaste, cu sistem de apărare naturală sau artificială, servind la adăpostirea navelor într-un port împotriva vânturilor, valurilor ori curenților. — Din fr. **rade.**

RÁDĂ[2]**,** *rade,* s.f. (La unele popoare slave) Denumire dată consiliului, adunării, organului colegial al puterii. — Din pol., rus. **rada.**

RÁDE, *rad,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A(-și) tăia cu briciul sau cu mașina de ras părul, barba ori mustățile de la rădăcină; a (se) bărbieri. ✧ Expr. (Tranz.; fam.; ir.) *A rade pe cineva fără săpun* = a critica aspru pe cineva. (Fam.) *Să-mi razi* (sau *să-mi radeți) mustața*, se spune pentru a arăta că ești foarte sigur de cele ce afirmi. ✦ Tranz. A curăța părul de pe pielea unui animal sau solzii de pe un pește. **2.** Tranz. A răzui, a înlătura un strat subțire de deasupra unui lucru. ✦ A șterge, a îndepărta, a elimina (cu guma, cu un briceag, cu lama etc.) ceva scris. ✦ A da pe răzătoare pentru a mărunți. **3.** Tranz. Fig. A distruge, a nimici, a șterge de pe fața pământului. ✧ Expr. (Fam.) *A rade cuiva o palmă* = a da cuiva o palmă. [Perf. s. *răsei*, part. *ras*] — Lat. **radere.**

RÁDERE, *raderi,* s.f. Acțiunea de *a (se) rade* și rezultatul ei. — V. **rade.**

RADIÁ[1]**,** *radiez,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. (La pers. 3) A emite, a împrăștia raze de lumină, de căldură, unde sonore sau fascicule de particule radial, în toate direcțiile. **2.** Intranz. Fig. A avea o înfățișare care reflectă fericire, bucurie etc.; a fi vesel, surâzător, bine dispus, jovial. [Pr.: *-di-a*] — Din lat. **radiare,** fr. **radier.**

RADIÁ[2]**,** *radiez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A șterge dintr-un registru, a scoate din evidență, a face operația de radiere. [Pr.: *di-a*] — Din fr. **radier.**

RADIÁL, -Ă, *radiali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care pleacă dintr-un centru ca razele unui cerc sau ale unei sfere; dispus în formă de raze; radiar, radiat. [Pr.: *-di-al*] — Din fr., germ. **radial.**

RADIÁN, *radiani,* s.m. Unitate de măsură pentru unghiuri, egală cu unghiul care, având vârful în centrul unui cerc, subîntinde un arc a cărui lungime este egală cu raza cercului [Pr:. *-di-an*] — Din fr. **radian.**

RADIÁNT, -Ă, *radianți, -te,* adj. **1.** (Despre energie) Care se răspândește prin radiații. **2.** (Despre corpuri) Care emite radiații, lumină etc.; care radiază. [Pr.: *-di-ant*] — Din fr. **radiant.**

RADIÁNȚĂ, *radianțe,* s.f. Mărime fotometrică egală cu raportul dintre fluxul luminos total emis de suprafața unui corp și aria acestei suprafețe. [Pr.: *-di-an-*] — Din fr. **radiance.**

RADIÁR, -Ă, *radiari, -e,* adj. Radial. [Pr.: *-di-ar*] — Din fr. **radiaire.**

RADIÁT, -Ă, *radiați, -te,* adj. Radial. ✦ (Substantivat, n.; la pl.) Animale nevertebrate având organele dispuse în formă de raze; (și la sg.) animal care face parte din acest grup. ✦ (Substantivat, n.; la pl.) Grup de plante din familia compozeelor ale căror petale sunt așezate radial; (și la sg.) plantă care face parte din acest grup. [Pr.: *-di-at*] — V. **radia**[1].

RADIATÍV, -Ă, *radiativi, -e,* adj. **1.** Care ține de radiație, care se referă la radiație. **2.** (Fiz.; despre tranziții) Însoțit de emisia unei radiații. **3.** Care privește raportul dintre cantitatea de căldură primită și cea cedată de Pământ într-o perioadă determintă. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **radiatif.**

RADIATÓR, *radiatoare,* s.n. **1.** Corp, aparat sau dispozitiv care emite radiații. ✧ *Radiator electric* = aparat electric de încălzire (în care căldura este transmisă prin radiații). **2.** Corp de încălzire format din tuburi sau coloane tubulare prin care circulă aburii sau apa caldă, într-o instalație de încălzire centrală. **3.** Dispozitiv care servește la răcirea apei în motoarele cu ardere internă. **4.** Antenă de emisie reprezentând elementul activ al unui sistem de antene. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **radiateur,** germ. **Radiator.**

RADIÁȚIE, *radiații,* s.f. Emisie de unde sonore, electromagnetice etc. sau de particule care se propagă sub formă de raze în toate direcțiile; ansamblul particulelor emise de un corp; radiere. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **radiation.**

RADICÁL, -Ă, *radicali, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** De bază, fundamental, esențial. ✦ (Adverbial) Din temelie, cu desăvârșire, complet. ✦ (Despre tratamente, leacuri) Care vindecă în întregime, complet. **2.** Care preconizează reforme adânci, acțiuni hotărâtoare; schimbări fundamentale. **II.** S.m. **1.** (Mat.) Rădăcină. ✦ Simbolul matematic care exprimă o extragere de rădăcină. ✧ (Mat.; în sintagmele) *Axă radicală* = locul geometric al punctelor din plan care au aceeași putere față de două cercuri date, reprezentat printr-o dreaptă perpendiculară pe linia care unește centrele cercurilor. *Plan radical* = locul geometric al punctelor din spațiu având aceeași putere față de două sfere date, reprezentat printr-un plan. **2.** (Chim.) Grupare de atomi care rămâne neschimbată într-o reacție chimică și care se comportă ca un element unic. **3.** (Lingv.) Rădăcină. — Din fr. **radical,** germ. **Radikal.**

RADICALÍSM s.n. Concepție și atitudine politică care preconizează și urmărește folosirea de metode radicale, totale, pentru soluționarea unor probleme ale vieții sociale; practicarea acestor metode. — Din fr. **radicalisme.**

RADICALÍST, -Ă, *radicaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al radicalismului. — **Radical** + suf. *-ist*. Cf. germ. R a d i k a l i s t.

RADICALIZÁ, *radicalizez,* vb.I. Tranz. și refl. A deveni sau a face să devină radical (**I 2**). — **Radical** + suf. *-iza*. Cf. germ. r a d i k a l i s i e r e n.

RADICALIZÁRE, *radicalizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) radicaliza* și rezultatul ei. — V. **radicaliza.**

RADICÁNT, -Ă, *radicanți, -te,* adj. (Despre tulpini) Care are capacitatea de a emite rădăcini; (despre plante) agățător prin rădăcini suplimentare. — Din fr. **radicant.**

RADICÁȚIE s.f. Dispoziție a rădăcinilor unei plante. — Din fr. **radication.**

RADICÉLĂ, *radicele,* s.f. Rădăcină secundară care se dezvoltă pe rădăcina principală. — Din fr. **radicelle.**

RADICIFÓRM, -Ă, *radiciformi, -e,* adj. (Bot.) Care are forma unei rădăcini. — Din fr. **radiciforme.**

RADICIVÓR, -Ă, *radicivori, -e,* adj. Care mănâncă rădăcini. — Din fr. **radicivore.**

RADICULÁR, -Ă, *radiculari, -e,* adj. Care aparține radiculei, care se referă la radiculă. — Din fr. **radiculaire.**

RADÍCULĂ, *radicule,* s.f. Rădăcină a plantulei din sămânță, care, după încolțirea seminței, se transformă în rădăcină principală. — Din fr. **radicule,** lat. **radicula.**

RADIÉR, *radiere,* s.n. **1.** Tip de fundație alcătuit dintr-un planșeu de beton armat care se întinde de obicei sub întreaga construcție pe care o susține. **2.** Căptușeală de beton, de bolovani sau de pavele executată pe fundul albiei unei ape, între picioarele unui pod etc., pentru a împiedica eroziunea, spălarea pământului de către ape și adâncirea albiei. **3.** Boltă de beton sau de piatră așezată la baza unui tunel. [Pr.: *-di-er*] — Din fr. **radier.**

RADIÉRĂ, *radiere,* s.f. Gumă de șters. [Pr.: *-di-e-*] — Din germ. **Radier**[gummi].

RADIÉRE[1], *radieri,* s.f. Faptul de *a radia*[1]*;* radiație. [Pr.: *-di-e-*] — V. **radia[1].**

RADIÉRE[2], *radieri,* s.f. (Jur.) Acțiunea de *a radia*[2] și rezultatul ei; ștergere din-tr-un registru a inscripției privitoare la anumite acte sau drepturi. [Pr.: *-di-e-*] — V. **radia[2].**

RADIFÉR, -Ă, *radiferi, -e,* adj. Care conține radiu. — Din fr. **radifère.**

RÁDINĂ, *radine,* s.f. (Reg.) **1.** Amestec de rădăcini și de crengi de copaci care atârnă de pe mal în apă sau plutesc pe apă. **2.** Loc de sub mal, scobit, unde se adună peștii. **3.** Rețea cu ochiuri mari care se montează la setcile de prins pește. — Din sb., rus. **redina.**

RÁDIO[1]- Element de compunere indicând referirea unei mărimi, a unui aparat etc. la radiația electromagnetică, care servește la formarea unor substantive. [Pr.: *-di-o*] — Din fr. **radio-.**

RÁDIO[2], *radiouri,* adj. invar., s.n. **I.** Adj. invar. **1.** Referitor la radioreceptoare. **2.** Referitor la emisiunile difuzate prin radio[2] (**2**). **3**. Referitor la radiația electromagnetică, de radiație electromagnetică. **II.** S.n. **1.** Instalație de transmitere a sunetelor prin unde electromagnetice, cuprinzând aparatele de emisie și pe cele de recepție. **2.** Spec. Aparat de recepție radiofonică; radioreceptor. **3.** Sistemul și activitatea de difuzare a programelor de știri, de muzică etc. prin radio[2] (**2**). **4.** Instituție care dirijează și coordonează problemele referitoare la radio[2] (**1, 3**). [Pr.: *-di-o*] — Din fr. **radio,** germ. **Radio.**

RADIOACTÍV, -Ă, *radioactivi, -e,* adj. **1.** (Despre unele elemente) Cu proprietăți de radioactivitate. ✦ (Despre zăcăminte, izvoare) Care conține corpuri cu proprietăți de radioactivitate. **2.** Care aparține radioactivității, privitor la radioactivitate. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioactif,** germ. **radioaktiv.**

RADIOACTIVITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unor elemente cu atomii grei (radiu, uraniu etc.) de a emite, prin dezagregare spontană, unele radiații corpusculare (și radiații electromagnetice). **2.** Disciplină care studiază aceste proprietăți și elementele care țin de ele. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioactivité,** germ. **Radioaktivität.**

RADIOACTUALITÁTE, *radioactualități,* s.f. Emisiune radiofonică în care se transmit actualități. [Pr.: *-di-o-ac-tu-a-*] — **Radio[2]** + **actualitate.**

RADIOALTIMÉTRU, *radioaltimetre,* s.n. Aparat de radiolocație instalat la bordul unui avion, cu ajutorul căruia se determină altitudinea avionului față de sol. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioaltimètre,** rus. **radioaltimetr.**

RADIOAMATÓR, *radioamatori,* s.m. Persoană care, ca amator, stabilește legături între o stație de radio[2] proprie și o stație de radio[2] străină, cu scopul de a comunica în bune condiții cu aceasta, de la o distanță cât mai mare. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radio-amateur,** germ. **Radioamateur.**

RADIOAMATORÍSM s.n. Practicare a radiocomunicațiilor de către radioamatori. [Pr.: *-di-o-*] — **Radioamator** + suf. *-ism*.

RADIOAMPLIFICÁRE s.f. Recepția, amplificarea și distribuirea prin fire a programelor de radiodifuziune sonoră cu ajutorul unei instalații de amplificare. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]-** + **amplificare.** Cf. fr. r a d i o a m p l i f i c a t i o n.

RADIOASCULTÁRE s.f. **1.** Ascultare a emisiunilor de radio[2]. **2.** Post, serviciu care se ocupă cu ascultarea emisiunilor de radio[2]. **3.** Timp rezervat ascultării în emisiunile radioamatorilor. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **ascultare.**

RADIOASCULTĂTÓR, -OÁRE, *radioascultători, -oare,* s.m. și f. Ascultător al emisiunilor de radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **ascultător.**

RADIOASTRONÓM, *radioastronomi,* s.m. Specialist în radioastronomie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioastronome.**

RADIOASTRONÓMIC, -Ă, *radioastronomici, -ce,* adj. Referitor la radioastronomie, de radioastronomie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioastronomique.**

RADIOASTRONOMÍE s.f. Ramură a astronomiei care studiază corpurile și fenomenele cerești prin recepționare și interpretarea undelor venite de la acestea. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radio-astronomie,** germ. **Radioastronomie.**

RADIOATERIZÁRE, *radioaterizări,* s.f. Aterizare fără vizibilitate, în cursul căreia avionul este dirijat cu ajutorul unor radioemițătoare situate pe sol. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]-** + **aterizare.**

RADIOBALIZÁ, *radiobalizez,* vb. I. Tranz. A marca o rută aeriană cu radiobalize. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiobaliser.**

RADIOBALIZÁJ, *radiobalizaje,* s.n. Faptul de a radiobaliza; radiobalizare. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiobalisage.**

RADIOBALIZÁRE, *radiobalizări,* s.f. Acțiunea de *a radiobaliza*. [Pr.: *-di-o-*] — V. **radiobaliza.**

RADIOBALIZÁT, -Ă, *radiobalizați, -te,* adj. (Despre rute aeriene) Care a fost marcat cu radiobalize. [Pr.: *-di-o-*] — V. **radiobaliza.**

RADIOBALÍZĂ, *radiobalize,* s.f. Aparat terestru de radionavigație care indică trecerea unei aeronave deasupra unui anumit punct geografic, prin emiterea sau prin reflectarea unor unde radioelectrice recepționate; radiofar. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiobalise.**

RADIOBIOLÓG, -Ă, *radiobiologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în radiobiologie. [Pr.: *-di-o-bi-o-*] — Din fr. **radiobiologue.**

RADIOBIOLÓGIC, -Ă, *radiobiologici, -ce,* adj. Referitor la radiobiologie, de radiobiologie. [Pr.: *-di-o-bi-o-*] — Din fr. **radiobiologique,** engl. **radiobiologic.**

RADIOBIOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu cercetarea acțiunii radiațiilor ionizante asupra organismelor vii. [Pr.: *-di-o-bi-o-*] — Din fr. **radiobiologie.**

RADIOBIÓTIC, -Ă, *radiobiotici, -ce,* adj. Referitor la efectele radiațiilor asupra organismelor vii. [Pr.: *-di-o-bi-o-*] — Din fr. **radiobiotique.**

RADIOCÁLCIU s.n. Calciu radioactiv. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]-** + **calciu.**

RADIOCASETOFÓN, *radiocasetofoane,* s.n. Aparat care încorporează un radioreceptor și un casetofon. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **casetofon.**

RADIOCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care studiază probleme legate de elementele radioactive. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiochimie.**

RADIOCINEMATOGRAFÍE s.f. Metodă de diagnostic radiologic, care constă în înregistrarea pe film cinematografic a imaginii radiografice a unui organ în activitate. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiocinématographie.**

RADIOCLÚB, *radiocluburi,* s.n. Club al radioamatorilor. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **club.**

RADIOCOMÁNDĂ, *radiocomenzi,* s.f. Telecomandă realizată prin intermediul undelor electromagnetice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiocommande.**

RADIOCOMPÁS, *radiocompasuri,* s.n. Aparat montat la bordul unui avion, care permite menținerea avionului pe direcția unui post de radioemisie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiocompas.**

RADIOCOMUNICÁȚIE, *radiocomunicații,* s.f. Transmitere și recepție la distanță a unor sunete, semnale și imagini cu ajutorul undelor radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiocommunication.**

RADIOCONDUCTÓR, *radioconductoare,* s.n. Corp care devine conductor de electricitate sub influența undelor electromagnetice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioconducteur.**

RADIODERMÍTĂ, *radiodermite,* s.f. (Med.) Dermită provocată de iradieri cu raze X sau de substanțe radioactive. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiodermite.**

RADIODETÉCȚIE, *radiodetecții,* s.f. (Fiz.) Radiolocație. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiodétection.**

RADIODIAGNÓSTIC, *radiodiagnostice,* s.n. Diagnostic medical bazat pe examinare radiologică. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiodiagnostic.**

RADIODIFUZÁ, *radiodifuzez,* vb. I. Tranz. A transmite, a emite ceva printr-un post de radioemisie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiodiffuser.**

RADIODIFUZIÚNE, *radiodifuziuni,* s.f. Radiocomunicație unilaterală care constă în transmiterea sistematică prin unde electromagnetice neghidate a unui program (sonor și vizual) destinat recepției publice. ✦ Instituție care se ocupă cu întocmirea și cu difuzarea acestor programe. [Pr.: *-di-o-di-fu-zi-u-*] — Din fr. **radiodiffusion.**

RADIODISTRIBÚȚIE s.f. Distribuție publică a programelor de radiodifuziune prin linii de telecomunicații speciale de la o stație centrală; radiofícație. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiodistribution.**

RADIOECOLOGÍE s.f. Studiul efectelor radiațiilor naturale asupra organismelor vii. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **radioecology.**

RADIOECÓU, *radioecouri,* s.n. Radioundă recepționată după emisie, în urma reflexiei ei pe suprafața unui corp (ceresc). [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **ecou.**

RADIOELÉCTRIC, -Ă, *radioelectrici, -ce,* adj. Care aparține radioelectricității, privitor la radioelectricitate, studiat de radioelectricitate. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioélectrique.**

RADIOELECTRICIÁN, -Ă, *radioelectricieni, -e,* s.m. și f. Specialist în radioelectricitate. [Pr.: *-di-o-e-lec-tri-ci-an*] —Din fr. **radioélectricien.**

RADIOELECTRICITÁTE s.f. Parte a fizicii care studiază oscilațiile de înaltă frecvență și undele electromagnetice, precum și aplicațiile acestora în radiocomunicații, în radiolocație etc. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioélectricité.**

RADIOELEMÉNT, *radioelemente,* s.n. Element chimic radioactiv. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioélément.**

RADIOEMÍSIE, *radioemisii,* s.f. **1.** Producere a undelor electromagnetice în scopul realizării unei radiocomunicații. **2.** (În forma *radioemisiune*) Emisiune radiofonică cu ajutorul căreia se transmit știri, programe culturale etc. [Pr.: *-di-o-*. — Var.: **radioemísiune** s.f.] — Din fr. **radio-émission.**

RADIOEMISIÚNE s.f. v. **radioemisie.**

RADIOEMIȚĂTÓR, *radioemițătoare,* s.n. Instalație cu ajutorul căreia se produc unde electromagnetice folosite la radiocomunicații; emițător radio[1]. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]-** + **emițător** (după fr. *radio-émetteur)*.

RADIOFÁR, *radiofaruri,* s.n. Post fix de radioemisie, folosit la dirijarea navigației maritime și aeriene. ✦ Radiobaliză. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiophare.**

RADIOFICÁ vb. I. Tranz. (Folosit numai la timpurile compuse sau trecute). A instala în orașe și în sate posturi de radioficație, a efectua o radioficare. [Pr.: *-di-o-*] — Din **radiofícare** și **radioficat** (derivat regresiv).

RADIOFICÁRE, *radiofícări,* s.f. Instalare în orașe și în sate a posturilor de radiofícație; generalizare a transmisiei programelor de radiodifuziune sonoră prin radiodistribuție. [Pr.: *-di-o-*] — V. **radiofica.**

RADIOFICÁT, -Ă, *radiofícați, -te,* adj. Înzestrat cu posturi de radiofícație. [Pr.: *-di-o-*] — Din **radiofícare.**

RADIOFICÁȚIE, *radiofícații,* s.f. Radiodistribuție. [Pr.: *-di-o-*] — Din rus. **radiofikațiia.**

RADIOFÍZICĂ s.f. Disciplină care studiază producerea și propagarea undelor electromagnetice, influența stării atmosferei asupra acestora etc. constituind baza fizică a radiotehnicii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiophysique.**

RADIOFÓN, *radiofoane,* s.n. (Aeron.) Aparat de comunicare prin radiofonie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr., engl. **radiophone.**

RADIOFÓNIC, -Ă, *radiofonici, -ce,* adj. Care aparține radiofoniei, privitor la radiofonie, care utilizează radiofonia. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiophonique.**

RADIOFONÍE s.f. Sistem special de transmitere și de recepționare a mesajelor sonore prin unde electromagnetice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiophonie.**

RADIOFONÍST, -Ă, *radiofoniști, -ste,* s.m. și f. Specialist în radiofonie. [Pr.: *-di-o-*] — **Radiofonie** + suf. *-ist*.

RADIOFÓSFOR s.n. Fosfor radioactiv. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **radiophosphorus.**

RADIOFOTOGRAFÍE, *radiofotografii,* s.f. Clișeu al unei imagini obținute cu ajutorul razelor X pe un ecran. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiophotographie.**

RADIOFRECVÉNȚĂ, *radiofrecvențe,* s.f. Frecvență a unei oscilații sau a unei unde electromagnetice, folosită în radiocomunicații. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiofréquence,** germ. **Radiofrequenz.**

RADIOGALAXÍE, *radiogalaxii,* s.f. Galaxie caracterizată printr-o emisie intensă de radiounde. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiogalaxie,** engl. **radiogalaxy.**

RADIOGAZÉTĂ, *radiogazete,* s.f. (Rar) Emisiune de știri, comentarii, muzică etc. transmisă prin radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **gazetă.**

RADIOGENÉTIC, -Ă, *radiogenetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a geneticii care studiază influența radiațiilor care produc sau nu ionizarea asupra ereditații organismelor. **2.** Adj. Referitor la radiogenetică (**1**), de radiogenetică (**1**). — **Radio[1]-** + **genetic** (după engl. *radiogenetic)*.

RADIOGEODEZÍE s.f. Domeniu al geodeziei care se ocupă de măsurarea distanțelor dintre punctele geodezice cu aparatură radio de mare precizie. [Pr.: *-di-o-ge-o-*] — **Radio[1]-** + **geodezie.**

RADIOGEOLÓGIC, -Ă, *radiogeologici, -ce,* adj. Referitor la radiogeologie, de radiogeologie. [Pr.: *-di-o-ge-o-*] — **Radio[1]-** + **geologie.**

RADIOGEOLOGÍE s.f. Parte a geologiei care utilizează tehnica radioactivității. [Pr.: *-di-o-ge-o-*] — **Radio[1]-** + **geologie.**

RADIOGHIDÁ, *radioghidez,* vb. I. Tranz. A dirija prin radioghidaj. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioguider.**

RADIOGHIDÁJ, *radioghidaje,* s.n. Dirijare de la distanță, prin mijloace radiotehnice, a unui vehicul. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioguidage.**

RADIOGHIDÁRE, *radioghidări,* s.f. Acțiunea de *a radioghida.* [Pr.: *di-o-*] — V. **radioghida.**

RADIOGHIDÁT, -Ă, *radioghidați, -te,* adj. Care a fost dirijat prin radioghidaj. [Pr.: *-di-o-*] — V. **radioghida.**

RADIOGONIOGRÁF, *radiogoniografe,* s.n. Radiogoniometru înregistrator. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — Din fr. **radiogoniographe.**

RADIOGONIOMETRÁ, *radiogoniometrez,* vb. I. Tranz. A determina direcția unui radioemițător prin radiogoniometrie. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — Din **radiogoniometru.**

RADIOGONIOMETRÁRE, *radiogoniometrări,* s.f. Acțiunea de *a radiogoniometra*. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — V. **radiogoniometra.**

RADIOGONIOMÉTRIC, -Ă, *radiogoniometrici, -ce,* adj. Referitor la radiogoniometrie, de radiogoniometrie. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — Din fr. **radiogoniométrique.**

RADIOGONIOMETRÍE s.f. Metodă de determinare a direcției din care se emit unde radio, bazată pe utilizarea proprietăților antenelor receptorului. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — Din fr. **radiogoniométrie.**

RADIOGONIOMÉTRU, *radiogoniometre,* s.n. Instalație de radiorecepție folosită în radiogoniometrie, în navigația fără vizibilitate și în radiolocație, pentru determinarea direcției din care sunt emise semnalele radio. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — Din fr. **radiogoniomètre.**

RADIOGRAFIÁ, *radiografiez,* vb. I. Tranz. A face o radiografie. [Pr.: *-di-o-gra-fi-a-*] — Din fr. **radiographier.**

RADIOGRÁFIC, -Ă, *radiografici, -ce,* adj. Care aparține radiografiei, privitor la radiografie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiographique.**

RADIOGRAFÍE, *radiografii,* s.f. Fotografierea interiorului unui corp opac, în special a unor regiuni din interiorul corpului omenesc, cu ajutorul unor radiații de tip special. ✦ (Concr.) Fotografie obținută cu ajutorul acestor radiații; radiogramă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiographie.**

RADIOGRÁMĂ, *radiograme,* s.f. **1.** Telegramă transmisă prin radiocomunicație; radiotelegramă. **2.** (Rar) Radiografie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiogramme,** germ. **Radiogramm.**

RADIOINTERFEROMÉTRU, *radiointerferometre,* s.n. (Astron.) Radiotelescop a cărui funcționare se bazează pe interferența radiounde lor ce ajung la un sistem de două sau de mai multe antene cu care este echipat radiotelescopul. [Pr.: *-di-o-in-*] — Din fr. **radiointerféromètre.**

RADIOITINERÁR, *radioitinerare,* s.n. Itinerar urmat de o aeronavă care se conduce după semnalele primite de la radiofarurile hertziene. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **itinerar** (după fr. *radioraid)*.

RADIOIZOTÓP, *radioizotopi,* s.m. Izotop radioactiv. [Pr.: *-di-o-i-*] — Din fr. **radio-isotope.**

RADIOIZOTÓPIC, -Ă, *radioizotopici, -ce,* adj. (Fiz.) Care ține de radioizotop, de radioizotop. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radio-isotopique.**

RADIOJURNÁL, *radiojurnale,* s.n. Emisiune radiofonică cuprinzând știri și comentarii de actualitate internă și externă, transmisă la anumite ore. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiojournal.**

RADIOLÁR, *radiolari,* s.m. (La pl.) Ordin de protozoare marine care au o cochilie silicioasă, cu prelungiri subțiri, dispuse ca niște raze; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiolaire.**

RADIOLARÍT s.n. Rocă sedimentară, silicioasă, de origine organică, cenușie-gălbuie sau roșiatică, rezultată din consolidarea depozitelor de radiolari și utilizată ca material abraziv și absorbant. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiolarite.**

RADIOLOCATÓR, *radiolocatoare,* s.n. Instalație radar. [Pr.: *-di-o-*] — Din rus. **radiolokator,** engl. **radiolocator.**

RADIOLOCÁȚIE, *radiolocații,* s.f. Detectarea și determinarea poziției unui obiect (în mișcare) față de un reper, cu ajutorul unor fascicule de unde electromagnetice emise, și transformarea acestora în semnale vizibile după reflectarea lor de către obiectul detectat. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **radiolocation,** rus. **radiolokațiia.**

RADIOLÓG, -Ă, *radiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în radiologie și radioterapie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiologue.**

RADIOLÓGIC, -Ă, *radiologici, -ce,* adj. Privitor la radiologie, care aparține radiologiei. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiologique.**

RADIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu examinarea corpului omenesc cu ajutorul razelor X și γ și cu aplicarea lor în precizarea diagnosticului și în terapeutica unor boli. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiologie.**

RADIOMAGAZÍN, *radiomagazine,* s.n. Emisiune cu caracter variat (informativ, cultural-artistic, distractiv) transmisă prin radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **magazin.**

RADIOMANOMETRÍE s.f. (Med.; în sintagma) *Radiomanometrie biliară* = metodă de examinare a căilor biliare, în cursul unei operații sau după efectuarea ei, prin cercetarea morfologiei și presiunilor manometrice ale acestora. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiomanométrie.**

RADIOMETALOGRAFÍE s.f. Ramură a metalografiei care studiază structura fină a metalelor, folosind razele X și radiațiile γ. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiométallographie.**

RADIOMÉTRIC, -Ă, *radiometrici, -ce,* adj. **1.** Care aparține radiometrului, privitor la radiometru. **2.** (Fiz.; în sintagma) *Efect radiometric* = creștere a presiunii aerului pe suprafața unui corp iluminat datorită încălzirii locale a corpului și a aerului, produsă de energia luminii absorbite de corp. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiométrique.**

RADIOMETRÍE, *radiometrii,* s.f. (Fiz.) Măsurare a intensității unei radiații. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiométrie.**

RADIOMÉTRU, *radiometre,* s.n. **1.** Instrument folosit pentru măsurarea presiunii exercitate de o radiație sonoră. **2.** Aparat folosit pentru punerea în evidență a efectului radiometric. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiomètre.**

RADIOMICROFÓN, *radiomicrofoane,* s.n. (Rar) Mic radioemițător portabil, prevăzut cu un microfon, folosit pentru interviuri sau pe scenă. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]-** + **microfon.**

RADIOMICROMÉTRU, *radiomicrometre,* s.n. Instrument folosit la măsurarea intensităților de radiație foarte mici. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiomicromètre.**

RADIOMIMÉTIC, -Ă, *radiomimetici, -ce,* adj. (Fiz.; despre substanțe) Cu acțiune asemănătoare radiațiilor ionizate. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiomimétique,** engl. **radiomimetic.**

RADIONAVIGÁȚIE s.f. Conducere a navelor (în special a aeronavelor) cu mijloace radiotehnice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radionavigation.**

RADIONECRÓZĂ, *radionecroze,* s.f. (Med.) Necroză a unui țesut produsă de o doză excesivă de radiații ionizate. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radionécrose.**

RADIONEVRÍTĂ, *radionevrite,* s.f. (Med.) Nevrită cauzată de acțiunea razelor radioactive asupra unui nerv. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radionévrite.**

RADIONUCLÉU, *radionuclee,* s.n. (Fiz.) Nucleu (**1**) (instabil) radioactiv. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]-** + **nucleu** (după fr., engl. *radionuclide*).

RADIOOPÁC, -Ă, *radioopaci, -ce,* adj. (Fiz.; despre unele substanțe) Care împiedică trecerea radiațiilor printr-un organ, determinând obținerea unei imagini radiologice sau radiografice clare a acestuia. [Pr.: *-di-o-o-*] — Din fr. **radio-opaque.**

RADIOOPERATÓR, -OÁRE, *radiooperatori, -oare,* s.m. și f. Operator (**1**) de radio[2]. [Pr.: *-di-o-o-*] — Din engl. **radiooperator.**

RADIOPATOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază bolile provocate de radiații penetrante. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiopathologie.**

RADIOPIRÁT s.n. Post de radio[2] (**1**) clandestin. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiopirate.**

RADIOPROGRÁM, *radioprograme,* s.n. Program de radio[2] (**3**). [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **program.**

RADIOPROIECTÓR, *radioproiectoare,* s.n. Instalație (înglobând un radiolocator și un proiector) destinată să descopere și să lumineze țintele aeriene în timpul nopții. [Pr.: *-di-o-pro-iec-*] — **Radio[2]** + **proiector.**

RADIOPROTECTÓR, -OÁRE, *radioprotectori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care protejează de acțiunea nocivă a unor radiații. **2.** S.f. (În sintagma) *Radioprotectoare chimică* = substanță chimică neutralizantă, în anumite limite, a efectului energiei radiante asupra organismului. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioprotecteur.**

RADIOPROTÉCȚIE, *radioprotecții,* s.f. (Med.) Protecție împotriva radiațiilor în radiologie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioprotection.**

RADIORECEPTÓR, *radioreceptoare,* s.n. Aparat folosit pentru recepționarea undelor radiofonice (prin antene), pentru transformarea lor în semnale sonore și transmiterea lor prin intermediul difuzoarelor; radio[2]. ✦ (În sintagma) *Radioreceptor de trafic* = radioreceptor profesional utilizat pentru recepția unor semnale cu caracter special (informații de presă, date științifice, semnale pentru navigație etc.). [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiorécepteur.**

RADIORECÉPȚIE, *radiorecepții,* s.f. Recepție a undelor radio, folosită în telecomunicații. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]-**+ **recepție.**

RADIORELÉU, *radiorelee,* s.n. Instalație care permite realizarea unei comunicații fără fir între două stații terminale, prin stații de recepție-emisie intermediare. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **releu.**

RADIOREPERÁJ, *radioreperaje,* s.n. Procedeu de obținere a informațiilor privitoare la prezența, poziția, natura etc. diverselor obiecte cu ajutorul undelor electromagnetice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiorepérage.**

RADIOREPORTÁJ, *radioreportaje,* s.n. (Rar) Reportaj transmis prin radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioreportage.**

RADIOREPÓRTER, *radioreporteri,* s.m. Reporter pentru emisiunile de radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioreporter.**

RADIOREZISTÉNT, -Ă, *radiorezistenți, -te,* adj. (Med.) Cu radiorezistență. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **radioresistant.**

RADIOREZISTÉNȚĂ, *radiorezistențe,* s.f. (Med.) Rezistență față de radiațiile nocive. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiorésistance.**

RADIÓS, -OÁSĂ, *radioși, -oase,* adj. **1.** Care strălucește, răspândind raze de lumină; luminos, strălucitor. **2.** Fig. (Despre figura omenească) Care exprimă seninătate, veselie, fericire; (despre oameni) cu o expresie de fericire: voios, senin, încântat. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radieux,** lat. **radiosus,** it. **radioso.**

RADIOSCÓPIC, -Ă, *radioscopici, -ce,* adj. Care aparține radioscopiei, privitor la radioscopie. [Pr.: *-di-os-*] — Din fr. **radioscopique.**

RADIOSCOPÍE, *radioscopii,* s.f. Examinare vizuală a interiorului unui corp opac, în special a unor regiuni din corpul omenesc, cu ajutorul umbrei proiectate pe un ecran fluorescent de către razele X care trec prin acel corp; (concr.) imagine obținută în felul acesta. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioscopie.**

RADIOSENSIBILITÁTE s.f. (Med.) Sensibilitate față de radiațiile ionizante. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiosensibilité.**

RADIOSÉRVICE s.n. Service pentru aparatura de radiocomunicații. [Pr.: *-di-o-ser-vis*] — Din engl. **radio-service.**

RADIOSEXTÁNT, *radiosextante,* s.n. Aparat cu care se stabilește pe hartă poziția unei nave, folosind emisiile radio[2] ale aștrilor. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **sextant.**

RADIOSIMPOZIÓN, *radiosimpozioane,* s.n. Simpozion (**2**) prezentat la radio[2]. [Pr.: *-di-o-sim-po-zi-on*] — **Radio[2]** + **simpozion.**

RADIOSONDÁJ, *radiosondaje,* s.n. Explorare a păturilor superioare ale atmosferei cu ajutorul unei radiosonde. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiosondage.**

RADIOSÓNDĂ, *radiosonde,* s.f. Instrument folosit pentru efectuarea observațiilor meteorologice (presiune, temperatură, umiditatea aerului) în păturile superioare ale atmosferei, prin semnale radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiosonde,** germ. **Radiosonda,** engl. **radio-sonde.**

RADIOSTAȚIÚNE, *radiostațiuni,* s.f. Ansamblu format dintr-un radioemițător, o antenă de emisie, instalații și clădiri anexe, destinat efectuării radioemisiunilor. [Pr.: *-di-o-sta-ți-u-*] — După rus. **radiostanțiia.**

RADIOSTEÁ, *radiostele,* s.f. Radiosursă de dimensiuni foarte mici (cât un punct). [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]-** + **stea.**

RADIOSTEREOGRÁFIE, *radiostereografii,* s.f. Radiografie în care imaginea apare în relief. [Pr.: *-di-o-ste-re-o-*] — Din fr. **radiostéréographie.**

RADIOSTIMULÁRE, *radiostimulări,* s.f. (Biol.) Metodă de stimulare a creșterii plantelor (prin tratarea semințelor cu radiații). [Pr.: *-di-o-*] — După fr. **radiostimulation.**

RADIOSÚRSĂ, *radiosurse,* s.f. Sursă de unde radio din spațiul cosmic. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiosource.**

RADIOȘCOÁLĂ s.f. Emisiune de radio[2] destinată perfecționării procesului de învățământ. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **școală.**

RADIOTÉHNIC, -Ă, *radiotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu aplicațiile oscilațiilor și undelor electromagnetice de înaltă frecvență pentru transmiterea și recepționarea informațiilor. ✦ Tehnica fabricării aparatelor pentru radiocomunicații. **2.** Adj. Care ține de radiotehnică, privitor la radiotehnică. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotechnique.**

RADIOTELEFÓN, *radiotelefoane,* s.n. Aparat portabil de emisie-recepție, folosit pentru radiocomunicații bilaterale pe distanțe relativ mici. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotéléphone.**

RADIOTELEFÓNIC, -Ă, *radiotelefonici, -ce,* adj. Referitor la radiotelefonie, de radiotelefonie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotéléphonique.**

RADIOTELEFONÍE s.f. Sistem de comunicație telefonică radioelectrică, în ambele sensuri, cu ajutorul a două posturi de radioemisie și a două posturi de radiorecepție. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotéléphonie.**

RADIOTELEGHIDÁT, -Ă, *radioteleghidați, -te,* adj. Care este teleghidat prin unde radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **teleghidat.**

RADIOTELEGRAFIÁ, *radiotelegrafiez,* vb. I. Tranz. A transmite o comunicare prin radiotelegrafie. [Pr.: *-di-o-te-le-gra-fi-a*] — Din fr. **radiotélégraphier.**

RADIOTELEGRAFIÁT, -Ă, *radiotelegrafiați, -te,* adj. Transmis prin radiotelegrafie. [Pr.: *-di-o-te-le-gra-fi-at*] — V. **radiotelegrafia.**

RADIOTELEGRÁFIC, -Ă, *radiotelegrafici, -ce,* adj. Care aparține radiotelegrafiei, privitor la radiotelegrafie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélégraphique.**

RADIOTELEGRAFÍE s.f. Comunicație telegrafică prin unde electromagnetice; telegrafie fără fir. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélégraphie.**

RADIOTELEGRAFÍST, -Ă, *radiotelegrafiști, -ste,* s.m. și f. Persoană specializată în radiotelegrafie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radio-télégraphiste.**

RADIOTELEGRÁMĂ, *radiotelegrame,* s.f. Telegramă transmisă prin radiocomunicație; radiogramă (**1**). [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélégramme.**

RADIOTELEMECÁNICĂ s.f. Ramură a telemecanicii care folosește undele radio pentru emiterea și recepționarea comenzilor. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]-** + **telemecanică.**

RADIOTELEMÉTRIC, -Ă, *radiotelemetrici, -ce,* adj. Referitor la radiotelemetrie, de radiotelemetrie. [Pr.: *-di-o-*] — De la **radiotelemetrie.**

RADIOTELEMETRÍE s.f. Determinarea distanței dintre un obiect și un reper dat, folosind undele radio. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélémétrie.**

RADIOTELEMÉTRU, *radiotelemetre,* s.n. Aparat pentru măsurarea distanțelor folosind undele radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélémètre,** engl. **radiotelemeter.**

RADIOTELESCÓP, *radiotelescoape,* s.n. Instrument folosit la recepționarea și studierea undelor radiofonice emise de corpurile cerești. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélescope.**

RADIOTELEVIZÁT, -Ă, *radiotelevizați, -te,* adj. Care este transmis simultan la radio și televiziune. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélévisé.**

RADIOTEODOLÍT, *radioteodolite,* s.n. Radiogoniometru folosit la reperarea în înălțime. [Pr.: *-di-o-te-o-*] — Din germ. **Radiotheodolit.**

RADIOTERAPEÚT, -Ă, *radioterapeuți, -te,* s.m. și f. Specialist în radioterapie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiothérapeute.**

RADIOTERÁPIC, -Ă, *radioterapici, -ce,* adj. De radioterapie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiothérapique.**

RADIOTERAPÍE s.f. Metodă de tratare a unor boli prin acțiunea razelor X. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiothérapie.**

RADIOTRANSMÍSIE s.f. v. **radiotransmisiune**.

RADIOTRANSMISIONÍST, -Ă, *radiotransmisioniști, -ste,* s.m. și f. Specialist în radiotransmisiuni. [Pr.: *-di-o-trans-mi-si-o-*] — **Radiotransmisiune** + suf. *-ist.*

RADIOTRANSMISIÚNE, *radiotransmisiuni,* s.f. **1.** Transmitere la distanță prin unde electromagnetice a unor sunete, a unor semnale sau a unor imagini. **2.** Transmisie de radiodifuziune; programul transmis printr-un sistem de radiodifuziune. [Pr.: *-di-o-trans-mi-si-u-*. — Var.: **radiotransmísie** s.f.] — Din fr. **radiotransmission.**

RADIOTRATAMÉNT, *radiotratamente,* s.n. (Med.) Tratament cu radiații. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]-** + **tratament.**

RADIOÚNDĂ, *radiounde,* s.f. (Fiz.) Undă electromagnetică cu lungimea cuprinsă între 10 km și 1 mm. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]-** + **undă** (după engl. *radio waves*, germ. *Radiowellen).*

RADÍST, *radiști,* s.m. Militar specializat în emisiuni și recepții radio[2]. — **Radio[2]** + suf. *-ist*.

RÁDIU s.n. Element radioactiv care se găsește în minereurile de uraniu, folosit în medicină și în fizica nucleară. [Var.: **rádium** s.n.] — Din fr. **radium.**

RÁDIUM s.n. v. **radiu.**

RADIUMTERAPÍE s.f. Folosire a radiului în tratamentul unor boli, în special al unor forme de cancer. — Din fr. **radiumthérapie.**

RÁDIUS s.n. Os lung care, împreună cu cubitusul, formează scheletul antebrațului. [Pr.: *-di-us*] — Din fr., lat. **radius.**

RADÓM, *radomuri,* s.n. Dispozitiv pentru protejarea antenelor de unde scurte contra agenților atmosferici. — Din fr. **radôme.**

RADÓN s.n. Element chimic gazos cu proprietăți radioactive, format prin dezintegrarea radiului. — Din fr. **radon.**

RADÓU, *radouri,* s.n. (Înv.) Plută (pentru transportul pe apă). — Din fr. **radeau.**

RADÚLĂ, *radule,* s.f. Placă chitinoasă cu numeroși dinților, asemănătoare unei pile, situată la baza limbii unor moluște. — Din fr. **radule,** lat. **radula.**

RAF, *rafuri,* s.n. (Reg.) Cerc, șină de fier care se aplică pe o roată de lemn. — Din magh. dial. **raf.** Cf. ucr. r a f a „gratie".

RAFAÉLIC, -Ă, *rafaelici, -ce,* adj. De Rafael, al lui Rafael; în maniera lui Rafael; ✦ Serafic. [Pr.: *-fa-e-*] — Din fr. **raphaélique.**

RAFAELÍSM s.n. Ceea ce este specific artei lui Rafael. ✦ Tendință de a prelua și cultiva maniera lui Rafael. [Pr.: *-fa-e-*] — Din engl. **Raphaelism.**

RAFAELÍT, -Ă, *rafaeliți, -te,* adj., s.m. și f. (Adept) al rafaelismului. [Pr.: *-fa-e-*] — Din engl. **Raphaelite.**

RAFÁLĂ, *rafale,* s.f. **1.** Dezlănțuire bruscă, violentă (și scurtă) de vânt, de ploaie sau de ninsoare. **2.** Serie neîntreruptă de lovituri ale unei arme de foc automate sau ale unei baterii de tunuri. — Din fr. **rafale.**

RÁFIE, *rafii,* s.f. Numele mai multor specii de plante din familia palmierilor, cu tulpina scurtă și groasă, ale căror frunze au nervuri foarte rezistente *(Raphia)*; plantă din aceste specii. ✦ P. restr. (Cu sens colectiv) Fibre textile, elastice și rezistente, obținute din nervurile și din teaca frunzelor acestor plante; *p. ext.* fibre obținute din coajă de tei. — Din fr. **raphia.**

RAFINÁ, *rafinez,* vb. I. **1.** Tranz. A curăța un produs de impurități, de substanțele străine pe care le conține. **2.** Tranz. A trata semifabricatele fibroase folosite în industria hârtiei în scopul separării, perierii și hidratării fibrelor. **3**. Tranz. și refl. Fig. A (se) face mai fin, mai delicat, mai subtil. — Din fr. **raffiner.**

RAFINÁJ, *rafinaje,* s.n. Rafinare. — Din fr. **raffinage.**

RAFINAMÉNT, *rafinamente,* s.n. **1.** Finețe, delicatețe, subtilitate a gustului sau a simțirii. **2.** Viclenie, perfidie, șiretenie. — Din fr. **raffinement.**

RAFINÁRE, *rafinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) rafina* și rezultatul ei; rafinaj. **1.** Proces tehnologic prin care se îndepărtează impuritățile din unele substanțe (alcool, uleiuri, zahăr etc.), în scopul îmbunătățirii calității lor. **2.** Tratament al pastei de hârtie executat, de obicei, cu ajutorul rafinoarelor cu piatră, după procesul de fierbere. — V. **rafina.**

RAFINÁT, -Ă, *rafinați, -te,* adj. **1.** (Despre produse și substanțe) Curățat de corpuri străine; obținut în urma unei rafinări. **2.** Fig. Fin, delicat, subtil. **3.** Fig. Perfid, viclean, șiret. — V. **rafina.** Cf. fr. r a f f i n é.

RAFINATÓR, (**1**) *rafinatori,* s.m., (**2**) *rafinatoare*, s.n. **1.** S.m. Rafinor (**1**). **2.** S.n. Rafinor (**2**). — **Rafina** + suf. *-tor*.

RAFINĂRÍE, *rafinării,* s.f. Instalație sau întreprindere în care se face rafinarea unor produse; *spec.* unitate industrială în care se prelucrează țițeiul. — Din fr. **raffinerie,** germ. **Raffinerie.**

RAFINÓR, (**1**) *rafinori,* s.m., (**2**) *rafinoare*, s.n. **1.** S.m. Muncitor calificat pentru operațiile de rafinare; rafinator (**1**). **2.** S.n. Mașină folosită la măcinarea semifabricatelor lânoase ori a pastei de hârtie; rafinator (**2**). — Din fr. **raffineur.**

RAFINÓZĂ s.f. Trizaharidă formată din galactoză, glucoză și fructoză, folosită în medicină și în bacteriologie. — Din fr. **raffinose.**

RAFISTOLÁ, *rafistolez,* vb. I. Tranz. (Franțuzism) A repara sau a îndrepta ceva (sumar și nesistematic). — Din fr. **rafistoler.**

RAFT[1], *rafturi,* s.n. Poliță fixată într-un dulap, la o etajeră, de-a lungul pereților unei camere etc. — Din tc. **raf,** bg. **raft.**

RAFT[2], *rafturi,* s.n. (Înv.; mai ales la pl.) Harnașament de lux. — Din tc. **raht.**

RAGÁCI, *ragace,* s.n. Unealtă în formă de clește cu coadă lungă, folosită la pescuit. — Din rus. **rogač.**

RAGÁDĂ, *ragade,* s.f. Rană superficială de formă liniară care se formează pe piele la colțul gurii, la nări, la anus sau pe mamelon în timpul alăptării. — Din fr. **rhagade.**

RAGANÉLĂ, *raganele,* s.f. (Muz.) Instrument autofon care prin învârtire produce un zbârnâit ca morișca (**4**). — Din it. **raganella.**

RÁGE, *rag,* vb. III. Intranz. (Despre unele animale) A scoate răgete. ✦ Fig. (Despre oameni) A țipa, a răcni, a zbiera, a urla. [Var.: **răgí** s.f.] — Din lat. **ragere.**

RAGEÁ, *ragele,* s.f. (Înv.) Rugăminte, cerere. [Var.: (reg.) **răgeá** s.f.] — Din tc. **ricâ.**

RAGEÁL, *rageli,* s.m. (Înv.) Ministru sau mare demnitar al Porții Otomane. — Din tc. **rical.**

RÁGHILĂ s.f. v. **ragilă.**

RÁGILĂ, *ragile,* s.f. **1.** Instrument format dintr-o scândură în care sunt înfipți dinți de fier și prin care se trage cânepa sau inul melițat, ca să se aleagă partea cea mai fină. **2.** Zgardă cu țepi de fier care se pune la gâtul câinilor ciobănești spre a-i apăra de mușcătura lupului. ✦ Curea sau scândurică cu câteva cuie, care se fixează la botul vițeilor ca să nu poată suge. [Var.: (reg.) **rághilă** s.f.] — Cf. germ. R a f f e l.

RAGLÁN, *raglane,* s.n. **1.** Croială specială a unor obiecte de îmbrăcăminte, la care mâneca pornește de la răscroiala gulerului. **2.** Palton sau pardesiu cu o asemenea croială. — Din fr. **raglan.**

RAGTIME, *ragtime-uri,* s.n. Stil pianistic la modă în perioada 1896–1917, reprezentând unul dintre elementele constitutive ale jazzului și caracterizat printr-o muzică veselă și optimistă, în tempo moderat, cu formă simetrică. ✧ (Adjectival) *Dans ragtime*. [Pr.: *régtaĭm*] — Cuv. engl.

RAHAGÍU, (**1**) *rahagii,* s.m. (Înv.) Fabricant sau vânzător (ambulant) de rahat. [Var.: **rahatgíu** s.m.] — **Rahat** + suf. *-giu*.

RAHÁT, (**1**) *rahaturi,* s.n., (**2**) *rahați*, s.m. **1.** S.n. Produs de cofetărie cu aspect gelatinos, fabricat din sirop de zahăr, amidon și diferite substanțe aromatice și prezentat de obicei în formă de cuburi mici. ✦ Fig. (Fam.) Lucru fără importanță. **2.** (Fam.) Excrement. — Din tc. **rahat**[lokum].

RAHATGÍU s.m. v. **rahagiu.**

RAHIALGÍE, *rahialgii,* s.f. Durere (nevralgică) de-a lungul coloanei vertebrale. [Pr.: *-hi-al-*] — Din fr. **rachialgie.**

RAHIANESTÉZIC, -Ă, *rahianestezici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, substanță) cu acțiune anestezică locală, care se injectează în canalul rahidian. [Pr.: *-hi-a-*] — Din **rahianestezie.**

RAHIANESTEZÍE s.f. Anestezie obținută în urma unei injectări, prin puncție, în canalul rahidian a unei substanțe anestezice; anestezie rahidiană. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **ráchianesthésie.**

RAHICENTÉZĂ, *rahicenteze,* s.f. Introducere a unui ac de seringă în spațiul dintre două vertebre, pentru a face un tratament, o anestezie etc. — Din fr. **rachicentèse.**

RAHIDIÁN, -Ă, *rahidieni, -e,* adj. Care aparține coloanei vertebrale sau măduvei spinării, privitor la coloana vertebrală sau la măduva spinării. ✧ *Canal rahidian* = canalul format din vertebre, care conține măduva spinării. *Anestezie rahidiană* = rahianestezie. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **rachidien.**

RÁHIS s.n. **1.** (Anat.) Măduva spinării. **2.** (Bot.) Ax central în lungul căruia se înșiră o serie întreagă de organe asemănătoare între ele. — Din fr. **rachis.**

RAHISINTÉZĂ, *rahisinteze,* s.f. Intervenție chirurgicală prin care se urmărește solidarizarea mai multor vertebre. — **Rahi**[dian] + **sinteză.**

RAHÍTIC, -Ă, *rahitici, -ce,* adj. (Despre persoane, adesea substantivat) Care suferă de rahitism. — Din fr. **rachitique.**

RAHITÍSM s.n. Boală caracteristică primei copilării, provocată de lipsa vitaminei D, care produce tulburări în metabolismul fosforului și al calciului, cu repercusiuni, în special, asupra sistemului osos. — Din fr. **rachitisme.**

RAI[1], *raiuri,* s.n. **1.** Paradis, eden. **2.** Fig. Loc din natură deosebit de frumos. ✦ Fig. Loc în care cineva se simte deplin fericit. — Din sl. **raj.**

RAI[2], *raiuri,* s.n. (Nav.) Roată de lemn sau de metal, cu caneluri la margine, prin care poate fi rulată o parâmă de cânepă sau de oțel. — Et. nec.

RAIÁ, *raiale,* s.f. (În Evul Mediu) **1.** Teritoriu supus de turci, care forma hinterlandul unei cetăți. **2.** Denumire dată supușilor creștini din Imperiul Otoman. [Pr.: *ra-ia*] — Din tc. **rāyā.**

RAID, *raiduri,* s.n. **1.** Incursiune rapidă de nave sau de avioane făcută (individual sau în grup) în spațiul unei țări străine, în scopuri militare. **2.** Deplasare de avioane, de nave pe un itinerar prestabilit, în scopul unor recunoașteri, al unor cercetări științifice etc. **3.** (În sintagma) *Raid-anchetă* = anchetă pe o anumită temă efectuată în diferite întreprinderi, localități etc. — Din fr. **raid.**

RAIÓN, *raioane,* s.n. **1.** Unitate teritorial-administrativă în cadrul unei regiuni din România și în București, între 1950 și 1968. **2.** Parte a unui magazin unde se găsesc mărfuri de același fel. [Pr.: *ra-ion*] — Din (**1**) rus. **raion,** (**2**) fr. **rayon.**

RAIONÁ, *raionez,* vb. I. Tranz. **1.** A împărți în raioane (**1**). **2.** A repartiza pe raioane (**2**). [Pr.: *ra-io-*] — Din **raion.**

RAIONÁL, -Ă, *raionali, -e,* adj. Care aparține raionului (**1**), privitor la raion. [Pr.: *ra-io-*] — **Raion** + suf. *-al*.

RAIONÁRE, *raionări,* s.f. Acțiunea de *a raiona* și rezultatul ei. [Pr.: *ra-io-*] — V. **raiona.**

RÁITĂ, *raite,* s.f., interj. **1.** S.f. (Fam.) Parcurgere a unui drum fără opriri (mari), trecere în grabă pe undeva, vizită scurtă. **2.** Interj. (Înv.; în forma *raita)* Cuvânt de recunoaștere rostit de paznicii de noapte, când se apropiau unul de altul. — Din magh. **rajta.**

RAJÁH, *rajahi,* s.m. Titlu purtat de conducătorul statului în India antică, devenit mai târziu titlu princiar. ✦ Persoană având acest titlu. — Din fr. **rajah.**

RAL, *raluri,* s.n. Zgomot caracteristic al respirației în afecțiunile bronhiilor sau ale alveolelor pulmonare. — Din fr. **râle.**

RALANTÍ, *ralantiuri,* s.n. Mers încetinit al motoarelor cu ardere internă. — Din fr. **ralenti.**

RALIÁ, *raliez,* vb. I. Refl. A se aduna, a se strânge în jurul cuiva sau a ceva în vederea realizării unei acțiuni comune. ✦ A adera la o părere, la o propunere etc.; a se alătura unei persoane sau unei idei. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **rallier.**

RALIÁRE s.f. v. **raliere.**

RALÍD, *ralide,* s.n. (La pl.) Familie de păsări terestre sau semiacvatice de talie mică sau mijlocie, cu cioc scurt (*Rallidae*); (și la sg.) pasăre din această familie. — Din fr. **rallidés.**

RALIÉRE, *ralieri,* s.f. Faptul de *a se ralia* [Pr.: *-li-e-*. — Var.: (înv.) **raliáre** s.f.] — V. **ralia.**

RÁLIȚĂ s.f. v. **rariță.**

RALÍU, *raliuri,* s.n. Cursă automobilistică de regularitate pe distanțe mari, combinată adesea cu probe speciale (de viteză, îndemânare etc.). — Din fr. **rallye.**

RALLENTÁNDO adv. (Muz.; indică modul de execuție) Rărind progresiv tempoul mișcării. — Cuv. it.

RAM, *ramuri,* s.n. Ramură. — Lat. **ramus.** Cf. r a m u r ă.

RAMÁ, *ramez,* vb. I. Intranz. (Rar) A vâsli. — Din fr. **ramer.**

RAMADÁN s.n. **1.** A noua lună a anului musulman, considerată sfântă, în care lui Mahomed i s-a revelat Coranul. ✦ Postul cel mare, cu durata de o lună, în timpul căruia musulmanii practică o abstinență totală de la răsăritul până la apusul Soarelui; *p. gener.* post. **2.** (Fam.) Stomac. ✧ Expr. *A-l tăia (pe cineva) la ramadan* = a-i fi (cuiva) foame. [Var.: **ramazán** s.n.] — Din tc. **ramazan.**

RAMÁRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a rama*. — V. **rama.**

RAMAZÁN s.n. v. **ramadan.**

RÁMĂ[1], *rame,* s.f. **1.** Cadru de lemn, de metal etc. în care se pune o fotografie, un tablou etc.; *p. ext.* tablou, fotografie înrămată. **2.** Schelet de formă, mărimi și materiale diferite, în care se fixează ceva. **3.** Fâșie de piele flexibilă și groasă cusută pe marginea încălțămintei și servind la fixarea tălpii de față. — Din rus. **rama**. Cf. germ. R a h m e n.

RÁMĂ[2], *rame,* s.f. Vâslă manevrată pe un singur bord. — Din fr. **rame.**

RAMBLEIÁ, *rambleiez,* vb. I. Tranz. **1.** A umple cu rambleu golurile rămase într-o mină în urma exploatării. **2.** A executa un rambleu la o șosea sau la o cale ferată. [Pr.: *-ble-ia*] — Din fr. **remblayer.**

RAMBLEIÁJ, *rambleiaje,* s.n. Rambleiere. [Pr.: *-ble-iaj*] — Din fr. **remblayage.**

RAMBLEIATÓR, *rambleiatori,* s.m. Muncitor miner care execută lucrări de rambleiere. [Pr.: *-ble-i-a-*] — **Rambleia** + suf. *-tor* (după fr. *remblеyeur).*

RAMBLEIÉRE, *rambleieri,* s.f. Acțiunea de *a rambleia* și rezultatul ei; rambleiaj. **1.** Ansamblul operațiilor de umplere cu steril, cu deșeuri rezultate de la prepararea substanțelor minerale utile, cu nisip, cu prundiș etc. a golurilor rămase în urma unor excavări subterane. **2.** Ansamblul operațiilor de executare a unei umpluturi de pământ sau a unui rambleu de drum sau de cale ferată. [Pr.: *-ble-ie-*] — V. **rambleia.**

RAMBLÉU, *rambleuri,* s.n. **1.** Material solid care servește la umplerea golurilor rămase într-o mină, în urma exploatării. **2.** Lucrare de terasament executată în scopul ridicării unui teren la nivelul necesar construcției unei căi ferate, unei șosele, unui dig etc. — Din fr. **remblai.**

RAMBÚRS, *rambursuri,* s.n. Sistem de expediere a unei mărfi conform căruia destinatarul este obligat, la primire, să achite expeditorului contravaloarea mărfii sau a taxei de transport. ✦ Contravaloarea mărfii sau a taxelor de transport plătită de către destinatar expeditorului. — Din **rambursa** (derivat regresiv).

RAMBURSÁ, *rambursez,* vb. I. Tranz. A restitui cuiva o sumă de bani datorată. ✦ A trimite, a da înapoi (prin rambursuri). — Din fr. **rembourser.**

RAMBURSÁBIL, -Ă, *rambursabili, -e,* adj. Care poate sau care trebuie să fie rambursat. — Din fr. **remboursable.**

RAMBURSÁRE, *rambursări,* s.f. Acțiunea de *a rambursa* și rezultatul ei. — V. **rambursa.**

RÁMCĂ, *ramce,* s.f. (Tipogr.) Ramă de fier care încadrează forma pentru o mașină de tipar. — Din rus. **ramka.**

RAMÉR, -Ă, *rameri, -e,* s.m. și f. Persoană (mai ales sportiv) care manevrează ramele unei ambarcații. — Din fr. **rameur.**

RAMÉZĂ, *rameze,* s.f. Mașină pentru întinderea în lățime și uscarea țesăturilor, prin prinderea lor pe o ramă mobilă care trece printr-un spațiu de uscare în care circulă un curent de aer cald. — Din fr. **rameuse**[-sécheuse].

RÁMIE s.f. Plantă textilă cultivată în zonele subtropicale din sud-estul Asiei, ale cărei fibre sunt lungi, elastice și rezistente și din care se fac țesături fine, dantele, mătase artificială etc. (*Boehmeria nivea).* [Pr.: *-mi-e*] — Din fr. **ramie.**

RAMIFICÁ, pers. 3 *ramífică,* vb. I. Refl. (Despre arbori, artere de circulație etc.) A se despărți în două sau în mai multe ramuri. — Din lat. **ramificare,** fr. **ramifier.**

RAMIFICÁRE, *ramificări,* s.f. Faptul de *a se ramifica*. — V. **ramifica.**

RAMIFICÁT, -Ă, *ramificați, -te,* adj. Despărțit în ramuri; cu ramificații. — V. **ramifica.**

RAMIFICÁȚIE, *ramificații,* s.f. **1.** Formare a ramurilor laterale la tulpinile și rădăcinile plantelor; ramificare. ✦ (Concr.) Parte desfăcută dintr-un întreg; ramură, braț. ✦ Despărțitură, subdiviziune, subîmpărțire. **2.** Locul de separare a unei căi de circulație, a unor conducte etc. în două sau în mai multe ramuri; (fiecare dintre) despărțiturile (secundare) formate prin această separare. — Din fr. **ramification.**

RAMOLEÁLĂ s.f. Faptul de *a se ramoli*; starea celui ramolit, ramolisment. — **Ramoli** + suf. *-eală*.

RAMOLÍ, *ramolesc,* vb. IV. Refl. A-și pierde, în urma procesului de îmbătrânire, acuitatea, integritatea facultăților intelectuale și fizice. — Din fr. **ramollir.**

RAMOLÍRE s.f. Faptul de *a se ramoli*; ramoleală, ramolisment, ramoliție. — V. **ramoli.**

RAMOLISMÉNT s.n. Stare a celui care s-a ramolit. ✧ *Ramolisment cerebral* = necroză a unei porțiuni de țesut cerebral, din cauza întreruperii locale a circulației sangvine în urma unei tromboze sau a unei embolii. — Din fr. **ramollissement.**

RAMOLÍT, -Ă, *ramoliți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de ramolisment. — V. **ramoli.**

RAMOLÍȚIE s.f. (Rar) Ramolire. — **Ramolit** + suf. *-ie*.

RAMPÁNT, -Ă, *rampanți, -te,* adj. (Rar; despre suprafețe) Înclinat. — Din fr. **rampant.**

RÁMPĂ, *rampe,* s.f. **1.** Platformă (la nivelul pardoselii unor vehicule) care înlesnește încărcarea și descărcarea mărfurilor; loc înălțat (lângă linia ferată) destinat încărcării și descărcării mărfurilor. **2.** Balustradă de lemn, de fier sau de piatră de-a lungul unei scări sau, rar, unui pod. ✦ Barieră. **3.** Partea din față a unei scene de teatru unde sunt instalate luminile; rivaltă; *p. gener.* scenă. ✧ Expr. *A chema la rampă* = a cere, prin aplauze, ca artiștii să reapară pe scenă. *A vedea lumina rampei* = (despre piese de teatru) a intra în repertoriul unui teatru, a fi jucat în fața publicului. **4.** Porțiune înclinată față de orizontală a unui drum sau a unei căi ferate, parcursă în sensul urcării. **5.** Lucrare minieră prin care se face legătura între galeria de transport a unui orizont și un puț de mină sau un plan înclinat. **6.** (În sintagma) *Rampă de lansare* = platformă prevăzută cu dispozitive de orientare și ghidare, folosite pentru lansarea avioanelor catapultate sau a rachetelor. — Din fr. **rampe,** germ. **Rampe.**

RÁMURĂ, *ramuri,* s.f. **1.** Fiecare dintre ramificațiile unei tulpini de plantă. ✦ Fiecare dintre ramificațiile coarnelor cerbului și ale căpriorului. ✦ Diviziune (secundară), subîmpărțire. ✦ Diviziune a unei artere, a unui nerv etc. ✦ Fig. Ramificație a unei familii, a unui popor. **2.** Fig. Diviziune, sector al unei discipline științifice, al unei activități practice etc. — Din **ram.**

RÁNĂ, *răni,* s.f. **1.** Ruptură internă sau exterioară a țesutului unei ființe vii, sub acțiunea unui agent distrugător; leziune, plagă. ✧ Expr. *Bun de pus la rană*, se spune despre un om foarte bun. *A pune sare pe rană* = a întărâta pe cineva, a stârni lucrurile, agravând situația. *A pune degetul pe rană* = a găsi și a arăta în mod lămurit pricina unei stări de lucruri supărătoare, a dezvălui adevărata cauză a unei situații neplăcute. **2.** Fig. Durere morală, suferință, chin sufletesc. — Din sl. **rana.**

RANCH, *ranch-uri,* s.n. Fermă mare pentru creșterea vitelor, specifică vestului Statelor Unite ale Americii și Mexicului. [Pr.: *renč*] — Din engl. **ranch.**

RANCHIÚNĂ, *ranchiune,* s.f. Ură ascunsă, dușmănie și dorință de răzbunare; pizmă, pică. — Din fr. **rancune.**

RANCHIUNÓS, -OÁSĂ, *ranchiunoși, -oase,* adj. Care poartă ranchiună, care ține dușmănie; răzbunător, dușmănos. — Din fr. **rancuneux.**

RANDALINÁ, *randalinez,* vb. I. Tranz. A imprima, prin deformare plastică, zimți, striuri, desene, motive ornamentale sau inscripții pe suprafața laterală a unei piese cilindrice, conice etc.; moletare cu ajutorul randalinei. — Din germ. **randalieren.**

RANDALINÁRE, *randalinări,* s.f. (Tehn.) Acțiunea de *a randalina*; moletare. — V. **randalina.**

RANDALÍNĂ, *randaline,* s.f. Moletă. — Din germ. **Randaline.**

RANDAMÉNT, *randamente,* s.n. Capacitate de producție a unui muncitor, a unei mașini, a unui utilaj într-o unitate de timp dată (și în raport cu consumul); raportul dintre efectul obținut și efortul depus într-o activitate, acțiune etc. ✦ Raportul dintre valoarea unei mărimi (energie, putere etc.) cedată de un sistem tehnic sub formă utilă, și valoarea aceleiași mărimi absorbită de acest sistem. ✦ Folos, beneficiu, eficiență. — Din fr. **rendement.**

RÁNDĂ, *rande,* s.f. Pânză trapezoidală aflată pe catargul de la pupă. — Din it. **randa.**

RANDOMIZÁ, *randomizez,* vb. I. Tranz. (Englezism) A distribui întâmplător variantele din câmpul de experiență (pentru eliminarea erorilor experimentale). — Din engl. **randomize**.

RANDOMIZÁRE, *randomizări,* s.f. (Englezism) Acțiunea de *a randomiza*. — V. **randomiza.**

RANFLUÁRE, *ranfluări,* s.f. Operație de readucere la suprafață și de punere în stare de plutire a unei nave scufundate. [Pr.: *-flu-a-*] — După fr. **renflouer.**

RANFORSÁ, *ranforsez,* vb. I. Tranz. **1.** (Tehn.) A întări o piesă sau o construcție metalică cu ajutorul unor bare, nervuri sau grinzi, pentru mărirea rigidității lor. **2.** A suplimenta numărul vehiculelor din rețeaua transportului în comun în perioada orelor de vârf. — Din fr. **renforcer.**

RANFORSÁJ, *ranforsaje,* s.n. Ranforsare; *spec.* întărire a suspensiei la automobile. — Din fr. **renforçage.**

RANFORSÁRE, *ranforsări,* s.f. Acțiunea de *a ranforsa* și rezultatul ei. — V. **ranforsa.**

RANFORSÁT, -Ă, *ranforsați, -te,* adj. Care este întărit cu ranforturi. ✧ *Suspensie ranforsată* = suspensie mai rezistentă la caroseriile de automobil. — V. **ranforsa.**

RANFÓRT, *ranforturi,* s.n. Piesă sau ansamblu de piese care servesc pentru a întări o construcție sau anumite părți ale unei construcții, asigurând rigiditatea acestora. — Din fr. **renfort.**

RANG, *ranguri,* s.n. **1.** Loc ocupat de cineva sau de ceva într-o ierarhie administrativă, bisericească, militară sau diplomatică după criteriul importanței, funcției etc.; treaptă într-o ierarhie. ✧ Expr. *De prim rang* sau *de rangul întâi* (sau *al doilea* etc.) = de calitatea, de categoria, de gradul întâi (sau al doilea etc.) **2.** Număr care indică locul pe care îl ocupă un termen într-un șir. **3.** (Înv.) Șir de persoane. — Din fr. **rang.**

RÁNGĂ, *răngi,* s.f. Bară de oțel folosită ca pârghie pentru ridicarea sau deplasarea unor obiecte grele sau la desfacerea unor pavaje. — Et. nec.

RANGER, *rangeri,* s.m. Soldat într-o unitate de șoc în armata americană. [Pr.: *réĭnğăr*] — Din engl. **ranger.**

RÁNIȚĂ, *ranițe,* s.f. Sac de pânză, de piele sau de material plastic, purtat în spate (sau pe un umăr) de militari, de vânători, de turiști etc. și care servește la transportarea comodă a alimentelor și a altor lucruri necesare la drum; rucsac. — Din rus. **ranec.**

RÁNTIE, *rantii,* s.f. Haină lungă și largă purtată peste îmbrăcăminte de către călugări. — Cf. ucr. r a n t u h.

RANUNCULACÉE, *ranunculacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate (otrăvitoare) cu tuberculi sau rizomi, frunze alterne, flori bisexuate, fructe folicule, nucule sau bace; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **renonculacée.**

RANVERSÁ, *ranversez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da peste cap; a răsturna. — Din fr. **renverser.**

RANVERSÁRE, *ranversări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a ranversa* și rezultatul ei. ✦ Figură acrobatică de zbor, într-un plan vertical, prin care avionul își schimbă direcția cu 180°, întorcându-se pe o aripă. — V. **ranversa.**

RAP s.n. Gen de muzică ușoară, influențat de rock and roll, caracterizat prin rostirea sacadată a textului pe fondul monoton al unei baterii. [Pr.: *rep.*] — Din engl. **rap.**

RAPÁCE, *rapaci, -ce,* adj. Hrăpăreț, lacom, apucător, hapsân. — Din fr., it. **rapace,** lat. **rapax, -acis.**

RAPACITÁTE s.f. Însușirea de a fi rapace; cupiditate, lăcomie. — Din fr. **rapacité,** lat. **rapacitas, -atis.**

RAPAKÍWI s.n. Varietate roșie de granit, cu structura porfirică, cristalizată, utilizată ca material de construcție și ca ornament. — Din fr. **rapakiwi.**

RAPANGHÉL, *rapanghele,* s.n. (Pop.; în expr.) *A lua* (pe cineva) *la rapanghel* (sau *rapanghele)* = a certa, a lua (pe cineva) la bătaie. — Din ngr. **paranghelía** „instrucție”.

RÁPĂN, *rapăne,* s.n. (Pop.) **1.** Boală de piele asemănătoare cu râia, pe care o capătă caii, câinii și porcii, uneori și oamenii. ✦ Jeg. **2.** Boală a merilor și a perilor, provocată de o ciupercă și manifestată prin apariția unor cruste pe frunze, pe fructe și pe ramurile tinere, încetinind sau oprind creșterea. — Et. nec.

RAPÉL, *rapeluri,* s.n. **1.** Readucere a unei piese sau a unui sistem tehnic în poziția inițială, sub acțiunea greutății proprii ori a unor forțe elastice. **2.** (Med.) Revaccinare a unei persoane vaccinate în trecut, cu o cantitate mai mică de vaccin, pentru a-i întări și a-i prelungi imunitatea dată de vaccinarea inițială. **3.** (În sintagma) *Coborâre în rapel* = coborâre, în alpinism, a unui perete abrupt printr-un sistem de coardă dublă. [Pl. și: *rapele*] — Din fr. **rappel.**

RAPÍD, -Ă, *rapizi, -de,* adj., s.n. **I.** Adj. (Adesea adverbial) Care se mișcă, se desfășoară, se execută cu repeziciune. ✧ *Tren rapid* (și substantivat, n.) = tren care circulă cu viteză mare și care oprește numai în stațiile importante. **II.** S.n. **1.** Canal cu pantă mai mare decât panta critică și care racordează două tronsoane ale unui curs de apă situate la înălțimi diferite. **2.** (Geol.) Cataractă (**I**). — Din fr. **rapide,** lat. **rapidus.**

RAPIDITÁTE s.f. Însușirea de a fi rapid; viteză mare, repeziciune, iuțeală. — Din fr. **rapidité,** lat. **rapiditas, -atis.**

RAPIÉRĂ, *rapiere,* s.f. (Rar) Spadă cu lama fină. [Pr.: *-pi-e-*] — Din fr. **rapière.**

RÁPIȚĂ s.f. Numele a două plante din familia cruciferelor, cu tulpina lungă, subțire și ramificată, și cu flori galbene, cultivate pentru semințele lor bogate în ulei *(Brassica napus oleifera* și *Brassica rapa oleifera).* — Din bg. **rapița.**

RAPÓRT, (**I**) *raporturi,* (**II**) *rapoarte,* s.n. **I. 1.** Legătură între două sau mai multe persoane, obiecte, fenomene, noțiuni pe care gândirea omenească o poate constata și stabili; relație. ✧ Expr. *În raport cu...* = față de..., în comparație cu... *Sub raportul* (sau *sub acest raport, sub diverse raporturi, sub toate raporturile)* = din acest punct de vedere (sau din diverse puncte, din toate punctele de vedere, sub toate aspectele). **2.** (Mai ales la pl.) Contact, legătură între mai multe persoane, instituții etc.; relație. **3.** (Mat.) Câtul dintre două mărimi de același fel, exprimate în aceleași unități. **4.** Relație (numerică) între două valori. **II. 1.** Comunicare scrisă sau orală făcută de cineva în fața unei adunări, a unei autorități etc., cuprinzând o relatare (oficială) asupra unei activități personale sau colective; textul acestei comunicări. **2.** Scurtă prezentare orală asupra situației trupei făcută de un militar în fața superiorului său; ora, momentul când se face această prezentare. ✧ Expr. *A se prezenta* (sau *a ieși, a fi scos) la raport* = a se prezenta (sau a fi chemat) în fața unui superior pentru a-și susține o doleanță sau a răspunde pentru o greșeală săvârșită. **III.** (În sintagma) *Casă* (sau *imobil) de raport* = casă sau imobil cumpărat sau construit în vederea speculei. — Din fr. **rapport.**

RAPORTÁ, (**I, II 1**) *raportez,* (**II 2**, pers. 3) *raportează,* vb. I. Tranz. **I. 1.** A stabili un raport între două (sau mai multe) noțiuni, a le pune în legătură unele cu altele, a considera ceva în relație cu... ✦ Refl. A se referi, a face aluzie la ceva. **2.** A găsi valoarea pe care o are o mărime când a doua mărime are o valoare egală cu unitatea. **3.** A reprezenta grafic pe un plan, la o anumită scară, elementele unei ridicări de teren. **II. 1.** A prezenta în scris sau oral un raport (cu caracter oficial); a aduce un lucru la cunoștința cuiva. ✦ A relata, a povesti ceva (în mod indiscret și cu răutate); a pârî. **2.** A produce venituri, a aduce beneficii. [Prez. ind. și: *rapórtă*] — Din fr. **rapporter.**

RAPORTÁRE, *raportări,* s.f. Faptul de *a (se) raporta*. — V. **raporta.**

RAPORTÓR, -OÁRE, *raportori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care face un raport (**II 1**). **2.** S.n. Instrument în formă de semicerc sau de cerc întreg gradat, care servește la măsurarea și la construirea unghiurilor. — Din fr. **rapporteur.**

RAPPER, *rapperi,* s.m. Persoană care cântă sau apreciază muzica rap. [Pr.: *répăr*] — Din engl. **rapper.**

RAPSÓD, *rapsozi,* s.m. **1.** (În Grecia antică) Cântăreț care colinda orașele recitând fragmente din poeme epice. **2.** Autor de ample poeme epice care evocă evenimentele de seamă din viața unui popor; poet epic. — Din fr. **rhapsode.**

RAPSODIÁ, *rapsodiez,* vb. I. Intranz. (Rar) A compune și a recita poeme epice. [Pr.: *-di-a*] — Din **rapsodie.**

RAPSÓDIC, -Ă, *rapsodici, -ce,* adj. Referitor la rapsodie, cu caracter de rapsodie. — Din fr. **rhapsodique.**

RAPSODÍE, *rapsodii,* s.f. **1.** (În Grecia antică) Fragment dintr-un poem epic recitat de rapsozi; cântec epic. **2.** Compoziție muzicală, de obicei de formă liberă, compusă din motive și fragmente variate, inspirate adesea din folclor. — Din fr. **rhapsodie.**

RAPSODIÉRE, *rapsodieri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a rapsodia* și rezultatul ei. [Pr.: *-di-e-*] — V. **rapsodia.**

RAPT, *rapturi,* s.n. **1.** Răpire a unei persoane. **2.** Furt săvârșit prin violență; jaf, hoție. — Din fr. **rapt**, lat. **raptus.**

RÁPTUS s.n. (Psih.) Impuls brusc și necontrolat care pune subiectul în situația de a îndeplini acte violente și grave. — Din fr., lat. **raptus.**

RAR, -Ă, *rari, -e,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care, într-un șir de lucruri sau de ființe de același fel, se află față de celelalte la o distanță mai mare decât cea obișnuită. **2.** (Despre un întreg) Care are elementele componente mai depărtate unele de altele decât de obicei. *Pânză rară.* **3.** (Adesea adverbial) Care se petrece, se efectuează sau se succedă la intervale mai depărtate sau într-un timp mai lung decât cel obișnuit; care se desfășoară într-un ritm lent. **4.** (Adesea adverbial) Care este puțin numeros, care se găsește numai în puține locuri sau apare la intervale mai depărtate. ✦ Neobișnuit, excepțional. **5.** Distins, ales, scump, prețios, superior (ca merit sau ca valoare). ✧ *Piatră rară* = piatră prețioasă. **II.** S.f. (Reg.) Un fel de mreajă de pescuit, cu o împletitură rară (**I 2**). — Lat. **rarus.**

RÁRA adv. (Pop.; adesea repetat) Încet, domol, pe îndelete. — **Rar** + suf. *-a*.

RAREFÁCȚIE, *rarefacții,* s.f. (Rar) Rarefiere. — Din fr. **raréfaction.**

RAREFIÁ, *rarefiez,* vb. I. Refl. (Despre gaze) A-și micșora densitatea, a deveni mai rar. ✦ Tranz. A face ca un corp (gazos) să-și micșoreze densitatea. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **raréfier.**

RAREFIÁNT, -Ă, *rarefianți, -te,* adj. Care rarefiază, rărește. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **raréfiant.**

RAREFIÁT, -Ă, *rarefiați, -te,* adj. (Despre gaze) Cu densitate micșorată; rărit. [Pr.: *-fi-at*] — V. **rarefia.**

RAREFIÉRE, *rarefieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) rarefia* și rezultatul ei; rarefacție. ✦ Rărire patologică a unui țesut organic. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **rarefia.**

RÁREORI adv. Câteodată, uneori, nu prea des (în timp). — **Rar**(e) + **ori.**

RARESCÉNT, -Ă, *rarescenți, -te,* adj. (Rar) Care se rarefiază. — Din fr. **rarescent.**

RARIFICÁ, *rarific,* vb. I. Tranz. (Rar) A rarefia. — Cf. r a r, r a r e f i a.

RARIFICÁRE, *rarificări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a rarifica* și rezultatul ei. — V. **rarifica.**

RARIFICÁT, -Ă, *rarificați, -te,* adj. (Rar) Rarefiat, rărit. — V. **rarifica.**

RARÍSIM, -Ă, *rarisimi, -e,* adj. Care se găsește (sau se întâmplă) foarte rar, cu totul neobișnuit. — Din fr. **rarissime.**

RÁRIȘTE, *rariști,* s.f. Pădure sau loc dintr-o pădure unde copacii sunt foarte rari; răriș. — **Rar** + suf. *-iște*.

RARITÁTE, (**2**) *rarități,* s.f. **1.** Faptul de a fi rar, caracterul a ceea ce este rar. **2.** Obiect, ființă, fenomen care se întâlnește rar; *p. ext.* ceea ce este excepțional, atrage atenția, constituie o curiozitate. — Din lat. **raritas, -atis.**

RÁRIȚĂ, *rariție,* s.f. **1.** Unealtă agricolă asemănătoare cu plugul, care răstoarnă brazda în ambele părți, formând șanțuri. **2.** (La pl. art.) Șir de trei stele din constelația Orion. [Var.: **ráliță** s.f.] — Din bg. **ralița** (apropiat prin etimologie populară de *rar).*

RAS[1], *rasuri,* s.n. Faptul de *a (se) rade* (**1**); bărbierit. — V. **rade.**

RAS[2], -Ă, *rași, -se,* adj. **1**. (Despre barbă, mustăți, păr) Tăiat de la rădăcină. ✦ (Despre persoane) Care nu poartă barbă (și mustăți); care este bărbierit; care are părul tăiat până la piele. ✧ Expr. (Fam.) *C-o fi tunsă, c-o fi rasă* = în sfârșit, după multă vorbă. **2.** Curățat de stratul exterior prin frecare pe o răzătoare. **3**. Întins, drept. ✦ (Adverbial) Foarte apropiat de o suprafață, atingând aproape o suprafață; tangențial. *Zboară ras cu pământul.* **5.** Plin până la marginea de sus, foarte plin. — V. **rade.**

RASÁT, -Ă, *rasați, -te,* adj. De rasă, de soi; *p. ext.* select, distins, stilat. — Din fr. **racé**.

RÁSĂ[1], *rase,* s.f. **1.** Grup de indivizi aparținând aceleiași specii de microorganisme, plante, animale, cu caractere comune, constante, conservate ereditar, care se deosebesc de alte varietăți din aceeași specie prin anumite caractere specifice. ✧ Loc. adj. *De rasă* = de soi, bun; select. **2.** Fiecare dintre grupurile biologice de populații, caracterizate prin culoarea părului, a pielii și prin alte particularități exterioare. — Din fr. **race,** germ. **Rasse.**

RÁSĂ[2], *rase,* s.f. Haină de postav, largă și lungă până la călcâie, pe care o poartă preoții, călugării și călugărițele pe deasupra îmbrăcămintei. — Din sl. **rasa.**

RASCÓLNIC, -Ă, *rascolnici, -ce,* s.m. și f. Adept al unei secte religioase din Rusia, care s-a separat de Biserica ortodoxă oficială la mijlocul sec. XVII, rămânând fidelă așa-numitului rit vechi. — Din rus. **raskol' nik.**

RASEOLOGÍE s.f. (Rar) Parte a antropologiei care studiază rasele omenești. [Pr.: *-se-o-*] — Din **rasă[1]**.

RASIÁL, -Ă, *rasiali, -e,* adj. Care aparține rasismului, privitor la rasism. [Pr.: *-si-al*] — Din fr. **racial.**

RASÍSM s.n. Teorie social-politică care susține inegalitatea biologică și intelectuală a raselor umane. — Din fr. **racisme.** Cf. rus. r a s i z m.

RASÍST, -Ă, *rasiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Rasial. **2.** S.m. și f. Adept al rasismului. — Din fr. **raciste.** Cf. rus. r a s i s t.

RASÓL, *rasoluri,* s.n. **1.** Sortiment de carne de bovine sau de porcine care se obține din regiunea gambei. **2.** Fel de mâncare preparat din rasol de vită sau din pește, prin fierbere în apă sărată (cu diferite ingrediente). ✧ Expr. (Fam.) *A da rasol* = a face un lucru în grabă, superficial, de mântuială. [Pl.: și (pop.) *rasoale*] — Din bg. **raszol,** sb. **rasola,** rus. **rassol.**

RASOLEÁLĂ, *rasoleli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a rasoli*; treabă făcută superficial, de mântuială. — **Rasoli** + suf. *-eală*.

RASOLÍ, *rasolesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A face un lucru de mântuială, a lucra superficial. — Din [a da] **rasol.**

RASOLÍT, -Ă, *rasoliți, -te,* adj. (Fam.) Făcut în grabă, superficial, de mântuială. — V. **rasoli.**

RAST s.n. (Pop.) Inflamație a splinei. — Din sl. **rastŭ.**

RASTÉL, *rastele,* s.n. **1.** Suport compartimentat, făcut din bare de lemn sau de metal, pentru păstrarea armelor, a schiurilor, a bicicletelor etc. **2.** Subansamblu al unor mașini de filat și al mașinilor de răsucit firele textile având rolul de a susține materialul cu care sunt alimentate aceste mașini[1]. — Din it. **rastello,** germ. **Rastel.**

RÁSTER, *rastere,* s.n. **1.** Placă de sticlă pătrată sau rotundă, liniată special, folosită în tipografie; sită fotografică. **2.** Instrument pentru liniat portative, putând trage deodată cinci linii paralele. **3.** Rastru. — Din germ. **Raster.**

RÁSTRU s.n. Ansamblul liniilor (orizontale) în care este descompusă o imagine de televiziune. — Cf. germ. R a s t e r**.**

RĂȘCĂ, *răști,* s.f. Unealtă pescărească în formă de prăjină, cu care pescarii împing frânghiile năvodului pe sub gheață, de la o copcă la alta, sau cu care gonesc peștele spre năvod. ✦ Unealtă cu mâner de lemn având la capăt un ac metalic gros, folosită la operația de cătrănire a plutelor. — Et. nec.

RAȘCHETÁ, *rașchetez,* vb. I. Tranz. **1.** A curăța de vopsea sau de rugină o piesă de metal sau un vas, cu ajutorul rașchetei (**1**). **2.** A netezi cu rașcheta (**2**) o tencuială. **3.** A rade parchetul cu rașcheta (**4**), pentru a-l curăța. — Din **rașchetă.**

RAȘCHETÁRE, *rașchetări,* s.f. Acțiunea de *a rașcheta* și rezultatul ei. — V. **rașcheta.**

RAȘCHETÁT, -Ă, *rașchetați, -te,* adj. Curățat, ras cu rașcheta. — V. **rașcheta.**

RAȘCHETATÓR, -OÁRE, *rașchetatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor specializat în rașchetarea parchetului. — **Rașcheta** + suf. *-tor*.

RAȘCHÉTĂ, *rașchete,* s.f. **1.** Daltă încovoiată cu care se rade vopseaua și rugina de pe o piesă metalică sau de pe un vas. **2.** Perie având cuie în loc de peri, care servește la rașchetarea tencuielilor. **3.** Unealtă în formă de perie de bordaj, la care perii sunt înlocuiți cu o bucată prismatică de cauciuc, folosită la curățarea punții. **4.** Răzuitor pentru parchet. — Din it. **raschetto.**

RĂȘEL, *rașele,* s.n. Mașină de tricotat, echipată cu două sisteme de ace cu limbă, cu ajutorul căreia se obțin tricoturi din urzeală cu legături caracteristice. [Acc. și: *rașél*] — Et. nec.

RĂȘPĂ s.f. v. **rașpel.**

RĂȘPĂL s.n. v. **rașpel.**

RĂȘPEL, *rașpele,* s.n. Pilă de oțel cu una sau cu mai multe fețe, cu dinți rari, folosită la prelucrarea lemnului, a tălpii, a pieselor metalice de duritate mică sau a pieselor nemetalice. [Var.: **rășpă, rășpilă** s.f., **rășpil, rășpăl** s.n.] — Din germ. **Raspel, Raspiel.**

RĂȘPIL s.n. v. **rașpel.**

RĂȘPILĂ s.f. v. **rașpel.**

RATÁ, *ratez,* vb. I. **1.** Tranz. A scăpa, a pierde o ocazie. **2.** Tranz. A nu reuși, a nu izbuti într-o împrejurare, a da greș. ✦ Refl. A nu reuși să se afirme sau să realizeze ceva la nivelul posibilităților sale. **3.** Intranz. (Despre arme de foc) A nu lua foc când este declanșată. — Din fr. **rater.**

RATÁRE, *ratări,* s.f. Acțiunea de *a (se) rata* și rezultatul ei; nereușită. — V. **rata.**

RATÁT, -Ă, *ratați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care nu a izbutit să se afirme, să se realizeze, să creeze ceva de valoare. ✦ (Despre acțiuni) Nereușit, neizbutit. — V. **rata.**

RATATINÁRE s.f. Tulburare de nutriție caracterizată prin reducerea în dimensiuni și zbârcirea celulelor ca urmare a pierderii apei intercelulare. — După fr. **ratatiner.**

RÁTĂ, *rate,* s.f. **1.** Cotă, parte eșalonată care urmează a fi vărsată sau distribuită, la un termen dinainte fixat, în contul unei datorii sau al unei obligații. ✧ Loc. adj. și adv. *În rate* = cu plata eșalonată în tranșe (egale). **2.** (Ec. pol.; în sintagmele) *Rata dobânzii* = raportul procentual dintre dobândă și suma împrumutată. *Rată a finanțării interne* = raportul dintre sursele de autofinanțare și valoarea investiției. *Rata anuală a inflației* = creșterea medie a prețurilor de consum într-un an față de anul precedent. — Din germ. **Rate.**

RÁTEȘ, *rateșe,* s.n. (Înv.) Han așezat la o șosea principală. [Var.: **rátoș** s.n.] — Din ucr. **ratuš.**

RATÉU, *rateuri,* s.n. **1.** Defect în funcționarea unor motoare datorită căruia arderea combustibilului se face incomplet, producând o explozie falsă, care nu poate pune motorul în mișcare; *p. ext.* pocnetul care însoțește falsa explozie. **2.** Încercare nereușită de a trage un foc de armă sau de a aprinde un explozibil. — Din fr. **raté.**

RATICÍD, -Ă, *raticizi, -de,* adj., s.n. (Substanță toxică) care stârpește șoarecii. — Din fr. **rat** „șoarece”, prin apropiere de cuvinte ca *insecticid, bactericid*.

RATIÉRĂ, *ratiere,* s.f. Dispozitiv la războiul mecanic de țesut, cu ajutorul căruia se ridică și se coboară ițele pentru formarea rostului. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **ratière.**

RATIFICÁ, *ratífic,* vb. I. Tranz. (Despre un stat) A-și manifesta printr-un act acordul de a fi parte la un tratat, la o convenție etc.; a face o ratificare. — Din lat., it. **ratificare,** fr. **ratifier.**

RATIFICÁRE, *ratificări,* s.f. Acțiunea de *a ratifica* și rezultatul ei; ratificație. — V. **ratifica.**

RATIFICÁT, -Ă, *ratificați, -te,* adj. Care a fost aprobat, supus operației de ratificare. — V. **ratifica.**

RATIFICÁȚIE, *ratificații,* s.f. Ratificare. — Din fr. **ratification.**

RATINÁ, *ratinez,* vb. I. Tranz. (Text.) A da un aspect buclat feței unei țesături. — Din fr. **ratiner.**

RATINÁRE, *ratinări,* s.f. Operație de finisare prin care fibrele scămoșate de pe suprafața țesăturilor de lână se strâng și se răsucesc în noduri sau se ordonează în valuri. — V. **ratina.**

RATINÁT, -Ă, *ratinați, -te,* adj. (Despre țesături) Cu aspect buclat. — V. **ratina.**

RATING, *ratinguri,* s.n. **1.** Estimare a numărului de telespectatori care urmăresc programele TV. **2.** (Fin.; în sintagma *Rating de credit* = evaluare formală a creditului acordat unei persoane fizice sau întreprinderi, în ce privește îndeplinirea obligațiilor de plată a serviciului datoriei și a capacității viitoare de rambursare a creditului. [Pr.: *réiting*] — Din engl. **rating.**

RATÍTE s.f. pl. (Zool.) Acarinate. — Din fr. **ratites.**

RÁTOȘ s.n. v. **rateș.**

RÁȚĂ, *rațe,* s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de păsări domestice și sălbatice, înotătoare, cu ciocul lat și turtit, cu trunchiul scurt și îndesat, și cu picioarele scurte, deplasate în partea posterioară a trunchiului *(Anas)*. ✧ *Rață sălbatică* = strămoșul celor mai multe rațe domestice, foarte asemănătoare cu acestea și apreciată pentru carnea ei gustoasă *(Anas platyrhynchos)*. *Rață domestică* = denumire dată multiplelor varietăți provenite prin domesticirea rației sălbatice și deosebite între ele prin culoarea penajului, forma corpului, calitățile productive etc. ✧ Expr. *(A merge, a se mișca, a umbla) ca o rață* = (a merge etc.) cu mersul legănat, greoi. **2.** Urinal. **3.** (Art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — Cf. alb. r o s ë, sb. r a c a.

RÁȚCĂ, *rațce,* adj., s.f. **1.** Adj., s.f. (Oaie) din rasa țurcană, cu coarnele răsucite în formă de tirbușon, orientate lateral și înapoi. **2.** S.f. Lână neomogenă, de calitate inferioară, produsă de aceste oi. — Din sb., magh. **racka.**

RÁȚIE, *rații,* s.f. **1.** Cantitate de hrană pe care trebuie să o consume un om sau un animal într-un timp determinat și care conține toate substanțele necesare desfășurării funcțiilor vitale ale organismului. **2.** Număr constant care se adaugă la un termen al unei progresii aritmetice sau cu care se înmulțește un termen al unei

progresii geometrice pentru a obține termenul următor. — Din lat. **ratio, -onis,** fr. **ration.**

RAȚIONÁ[1], *raționez,* vb. I. Intranz. A gândi în mod logic, a judeca rațional. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **rațiune** (după fr. *raisonner).*

RAȚIONÁ[2], *raționez,* vb. I. Tranz. A face rații; a raționaliza (**2**). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **rationner**, it. **razionare.**

RAȚIONÁBIL, -Ă, *raționabili, -e,* adj. Care are o judecată sau o comportare rațională. [Pr.: *-ți-o-*] — Din lat. **rationabilis.**

RAȚIONÁL, -Ă, *raționali, -e*, adj. **1.** (Adesea adverbial) Conform cu principiile și cerințele rațiunii; care poate fi conceput cu ajutorul rațiunii. ✦ (În filozofia raționalistă) Izvorât sau dedus din rațiune, considerat ca independent de experiență și anterior acesteia. **2.** (Despre oameni) Cumpănit, chibzuit, cu judecată, cu rațiune. **3.** (Adesea adverbial) Care se face cu judecată, cu măsură, cu respectarea unor principii sistematice, metodice. **4.** (Mat.; în sintagmele) *Număr rațional* = nume dat unei clase de numere din care fac parte numerele întregi și fracționare, pozitive și negative, precum și numărul zero, și care pot fi exprimate printr-un raport între două numere întregi. *Expresie rațională* = expresie algebrică care nu conține extrageri de radical asupra necunoscutei. **5.** (Fiz.; în sintagma) *Mecanică rațională* = mecanică teoretică. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **rationnel,** lat. **rationalis.**

RAȚIONALÍSM s.n. **1.** Denumire dată doctrinelor filosofice care susțin posibilitatea dobândirii și justificării cunoașterii exclusiv prin rațiune. **2.** Încredere în capacitatea rațiunii de a cunoaște realitatea. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **rationalisme.**

RAȚIONALÍST, -Ă, *raționaliști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de raționalism, care este propriu sau caracteristic raționalismului. **2.** S.m. și f. Adept al raționalismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **rationaliste.**

RAȚIONALITÁTE s.f. Însușire a ceea ce este rațional. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **rationalité.**

RAȚIONALIZÁ, *raționalizez*, vb. I. Tranz. **1.** A organiza o activitate după norme și principii raționale (**3**). **2.** A supune anumite produse (de primă necesitate) unui consum dirijat, conform unor norme stabilite dinainte. **3.** A transforma o expresie algebrică care cuprinde o extragere de rădăcină într-o expresie echivalentă, fără radical. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **rationaliser.** Cf. rus. r a ț i o n a l i z i r o v a t'.

RAȚIONALIZÁRE, *raționalizări,* s.f. Acțiunea de *a raționaliza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **raționaliza.**

RAȚIONALIZÁT, -Ă, *rațonalizați, -te,* adj. Supus unui consum dirijat după norme dinainte stabilite. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **raționaliza.**

RAȚIONAMÉNT, *raționamente,* s.n. Înlănțuire logică de judecăți, care duce la o concluzie; *p. ext.* șir de argumente de care se servește cineva în judecarea unei chestiuni sau pentru a-și susține punctul de vedere. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **raisonnement** (refăcut după *rațiune).*

RAȚIONÁRE[1], *rațonări,* s.f. Acțiunea de *a raționa*[1] și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **raționa[1].**

RAȚIONÁRE[2], *rațonări,* s.f. Acțiunea de *a raționa*[2] și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **raționa[2].**

RAȚIONÁT, -Ă, *rațonați, -te,* adj. Raționalizat. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **raționa[2].**

RAȚIÚNE, (**2, 3**) *rațiuni,* s.f. **1.** Facultate, proprie omului, de a cunoaște prin noțiuni, judecăți, raționamente; gândire (logică); *p. ext.* judecată, minte. **2.** Temei, motiv, justificare. ✧ *Rațiune de stat* = principiu în baza căruia o autoritate de stat ia unele măsuri de interes general, trecând peste interesul particular. ✧ Expr. *Rațiunea de a fi* (a unui lucru) = ceea ce justifică, motivează existența (unui lucru). **3.** (Mat.) Rație (**2**). [Pr.: *-ți-u-*] — Din lat. **ratio, -onis.**

RAVÁC s.n. **1.** Must care se scurge de la sine din strugurii puși în teasc (fără presare); vin superior obținut din acest must; vin limpede, separat de drojdie, prin trecerea lui dintr-un butoi în altul; vin rămas neînghețat dintr-un butoi expus la temperaturi joase. ✦ Vin obținut din diverse fructe de munte. **2.** Miere curată care se scurge din fagurii expuși la soare. — Din tc. **ravak.**

RAVÁGIU, *ravagii,* s.n. (Mai ales la pl.) Pagubă, distrugere, pustiire cauzată de o furtună, o inundație, o boală etc. — Din fr. **ravage.**

RAVÉNĂ, *ravene,* s.f. Vale strâmtă cu versanți abrupți, instabili. — Din fr. **ravin.**

RAVINÁRE s.f. (Geol.) Proces de formare a ravenelor. — Cf. fr. r a v i n e m e n t.

RAVIÓLI s.m. pl. Preparat culinar în formă de colțunași umpluți cu carne și serviți cu sos. —Din it., fr. **ravioli.**

RAZ, *razuri,* s.n. **1.** Rangă. **2.** Unealtă formată dintr-o bară rotundă și scurtă de oțel, cu tăiș lățit și ascuțit la un capăt, folosită de tâmplari, dulgheri etc. — Din sb. **raz.**

RAZACHÍE s.f. Varietate de viță-de-vie care dă struguri cu boabe mari, lunguiețe și foarte cărnoase. — Din tc. **razakı,** ngr. **razakí.**

RAZÁNT, -Ă, *razanți, -te,* adj. Care trece cu repeziciune la mică distanță de o suprafață, aproape atingând-o. — Din fr. **rasant.**

RAZÁNȚĂ, *razanțe,* s.f. Proprietate a traiectoriei descrise de un proiectil aruncat de o gură de foc de a avea curbură mică. ✦ Distanța până la care o traiectorie se păstrează paralel și la mică înălțime față de pământ. — Din fr. **rasance,** germ. **Rasanz.**

RÁZĂ, *raze,* s.f. **1.** Linie dreaptă după care se propagă lumina; traiectorie luminoasă. ✦ Zonă luminoasă; lumină, strălucire. **2.** Fig. Licărire, pâlpâire, semn slab, indiciu vag de... **3.** (Fiz.) Radiație. ✧ *Raze X* (sau *röntgen)* = unde electromagnetice cu lungimi de undă mult mai mici decât acelea ale luminii. **4.** Distanța de la centrul unui cerc până la orice punct de pe circumferință sau de la centrul unei sfere până la orice punct de pe suprafața ei. **5.** Distanță până la care se exercită o acțiune în jurul centrului de unde pornește. ✧ *Rază de acțiune* (sau *de activitate)* = loc până unde se întinde puterea sau influența cuiva sau a ceva. **6.** (Reg.) Ramificație a coarnelor cerbului. — Lat. **radia (= radius).**

RÁZĂM s.n. v. **reazem.**

RÁZIE, *razii,* s.f. Control inopinat al populației dintr-o anumită rază teritorială, făcut de organele poliției, având drept scop descoperirea unor infractori, a unor contravenienți etc. — Din fr., it. **razzia,** germ. **Razzia.**

RAZMÓT s.n. Zbor orizontal al unor aeronave foarte aproape de sol. — Din fr. **rase-mottes.**

RÁZNA adv. **1.** (Pe lângă verbe de mișcare) Fără să știe încotro se duce, neținând seama de drum, de direcție; la întâmplare. ✧ Expr. *A o lua razna* = **a)** a pleca la întâmplare, fără țintă; **b)** *fig.* a apuca pe o cale greșită, a proceda în mod nejudecat; a decădea. **2.** La o parte, la o oarecare distanță de...; departe. — Din sl. **razĭno.**

RÁZNĂ, *razne,* s.f. (Rar) Răzlețire. ✦ Fig. Deviere, digresiune. — V. **răzni.**

RAZNOCÍNȚI s.m. pl. Nume dat în Rusia, începând din sec. XVIII, intelectualității ridicate din rândurile funcționărimii, micii burghezii, negustorimii și țărănimii, care a avut un rol important în mișcarea revoluționară și în dezvoltarea științei și culturii. — Din rus. **raznocinți.**

RĂBDÁ, *rabd,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A suporta (fără împotrivire și cu resemnare) greutăți, neplăceri fizice sau morale; a îndura. ✦ (Despre lucruri) A fi durabil, rezistent, a nu se strica ușor. **2.** Tranz. și intranz. A accepta, a îngădui, a permite, a tolera. ✧ Expr. (Tranz.) *A (nu)-l răbda* (pe cineva) *inima (să...)* = a (nu) se putea stăpâni (să nu...), a (nu) se îndura să... *Cum îl rabdă locul* (sau *pământul)?* se spune despre un om rău, care săvârșește fapte reprobabile. *A (nu)-l mai răbda* (pe cineva) *puterile să...* = a (nu) mai putea să... **3.** Intranz. A-și înfrâna neliniștea, enervarea, a avea răbdare, a-și păstra calmul. — Et. nec.

RĂBDÁRE, *răbdări,* s.f. **1.** Faptul de *a răbda*; capacitate firească de a suporta greutăți și neplăceri fizice sau morale; putere de a aștepta în liniște desfășurarea anumitor evenimente. ✧ Expr. *A(-și) pierde răbdarea* sau *a-și ieși din răbdare* (ori *din răbdări*) = a-și pierde calmul, stăpânirea de sine. *A scoate* (pe cineva) *din răbdare* (sau *din răbdări)* = a supăra, a enerva, a indispune (pe cineva) peste măsură. (Glumeț) *A mânca* (sau *a se hrăni cu) răbdări prăjite* = a răbda de foame. *Răbdare și tutun*, se spune cuiva care are de așteptat mult. ✦ (Cu valoare de imperativ) Așteaptă! **2.** (Rar; la pl.) Suferințe, lipsuri. **3.** Perseverență, tenacitate, stăruință. — V. **răbda.**

RĂBDĂTÓR, -OÁRE, *răbdători, -oare,* adj. **1.** Care suportă cu tărie (și fără împotrivire) neplăceri fizice sau morale. ✦ (Despre lucruri) Rezistent, durabil. **2.** Perseverent, stăruitor, tenace. — **Răbda** + suf. *-ător.*

RĂBEGÍT, -Ă adj. v. **rebegit.**

RĂBLĂGÍ vb. IV v. **rablagi.**

RĂBLĂGÍT, -Ă adj. v. **rablagit.**

RĂBLĂRÍT, -Ă, *răblăriți, -te,* adj. (Fam.) Uzat, vechi. — Din **rablă.**

RĂBÓJ, *răbojuri,* s.n. **1.** Bucată de lemn în formă cilindrică sau paralelipipedică pe care, în trecut, se însemnau, prin crestături, diferite calcule, socoteli (zilele de muncă, banii datorați, numărul vitelor etc.). ✧ Expr. *A șterge de pe răboj* = a da uitării; a ierta. (Reg.) *A crede după răboj* = a crede tot ce se spune. *A(-și) ieși* (sau *a scoate* pe cineva) *din răboj (afară)* = a (se) supăra. **2.** (Pop.) Socoteală, calcul. *Pierdusem răbojul timpului*. ✧ Expr. *A i se uita cuiva răbojul* = a i se uita numărul anilor. **3.** Crestătură făcută, ca semn distinctiv, la urechea unei vite. [Var.: **răbúș** s.n.] — Din bg., sb. **raboš.**

RĂBOJÍ, *răbojesc,* vb. I. Tranz. (Rar) A însemna pe răboj. — Din **răboj.**

RĂBOJÍRE, *răbojiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a răboji* și rezultatul ei. — V. **răboji.**

RĂBUFNEÁLĂ, *răbufneli,* s.f. Răbufnire. ✦ Suflu puternic; izbucnire. — **Răbufni** + suf. *-eală.*

RĂBUFNÍ, *răbufnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A produce prin izbire sau prin cădere un zgomot surd și puternic; a (se) trânti, a (se) izbi producând un zgomot înfundat. ✦ Intranz. (Despre zgomote) A răsuna puternic. **2.** Intranz. A izbucni cu putere; a țâșni, a năvăli. ✦ Tranz. A da drumul la..., a împrăștia. ✦ A năpădi. **3.** Intranz. A-și exprima pe neașteptate și în mod violent nemulțumirea, după ce tăcuse mult timp. — Din **răzbufni** (înv. „a răbufni” < *Pref. răz-* + *bufni).*

RĂBUFNÍRE, *răbufniri,* s.f. Faptul de *a răbufni*; (concr.) zgomot surd și puternic, răbufnitură. — V. **răbufni.**

RĂBUFNITÚRĂ, *răbufnituri,* s.f. (Rar) Zgomot surd și puternic; răbufnire. — **Răbufni** + suf. *-tură.*

RĂBUÍ, *răbuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A da, a unge cu răbuială (**2**). — Cf. germ. r e i b e n „a freca”.

RĂBUIÁLĂ, *răbuieli,* s.f. (Reg.) **1.** Acțiunea de *a răbui* și rezultatul ei. **2.** Unsoare preparată din păcură, cu care se ung unele obiecte de piele ca să se înmoaie. [Pr.: *-bu-ia-*] — **Răbui** + suf. *-eală.*

RĂBUÍRE, *răbuiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a răbui* și rezultatul ei. — V. **răbui.**

RĂBUÍT, -Ă, *răbuiți, -te,* adj. (Reg.) Uns, dat cu răbuială (**2**). — V. **răbui.**

RĂBÚȘ s.n. v. **răboj.**

RĂCÁN, *răcani,* s.m. (Fam.) Recrut (în armată). — Contaminare între **rec**[r]**ut și râtan.**

RĂCÁR, *răcari,* s.m. (Rar) Bărbat care prinde sau vinde raci. — **Rac** + suf. *-ar*.

RĂCĂDUÍ, *răcăduiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se răsti la cineva, a lua o atitudine amenințătoare. — Din magh. **reked** „a răguși”.

RĂCĂDUÍRE, *răcăduiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a se răcădui* și rezultatul ei. — V. **răcădui.**

RĂCĂNÉL, *răcănei,* s.m. (Zool.; reg.) Brotăcel. — **Răcăni** + suf. *-el*.

RĂCĂNÍ, pers. 3 *răcănește,* vb. IV. Intranz. A orăcăi. — **Rac** + suf. *-ăni*.

RĂCEÁLĂ, (**3**) *răceli,* s.f. **1.** Temperatură scăzută; frig. ✦ Senzație de frig. **2.** Fig. Lipsă de afecțiune, nepăsare, indiferență. **3.** Nume generic dat unor boli contagioase localizate pe căile respiratorii superioare, manifestate prin guturai, traheită, bronșită, tuse cu expectorație, febră etc. — **Răci** + suf. *-eală*.

RĂCHITÁN, *răchitani,* s.m. Numele a două plante cu flori roșii-purpurii așezate la vârful tulpinilor și al ramurilor, la una în spice mari și dese *(Lythrum salicaria)*, la cealaltă în spice lungi și subțiri *(Lythrum virgatum)*. — **Răchită** + suf. *-an*.

RĂCHITÁR, *răchitari,* s.m. Fluture de noapte de culoare brumărie, a cărui larvă se dezvoltă în tulpina pomilor, găurindu-le lemnul *(Cossus cossus)*. — **Răchită** + suf. *-ar*.

RĂCHÍTĂ, *răchite,* s.f. Nume dat mai multor specii de salcie cu frunze înguste și lunguiețe, cu ramuri subțiri și elastice, folosite ca material de împletit *(Salix)*. [Pl. și: *răchiți*] — Din bg., sb. **rakita.**

RĂCHITÍȘ, *răchitișuri,* s.n. Tufăriș natural sau plantație de răchită; desiș de răchite. — **Răchită** + suf. *-iș*.

RĂCHIȚÍCĂ, *răchițele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *răchită*. **2.** (La pl.) Mic arbust totdeauna verde, cu tulpina târâtoare, cu fructe roșii, acrișoare, comestibile *(Oxycoccus quadripetalus)*. **3.** Arbust cu flori mici, galbene și cu frunze ascuțite, acoperite pe o parte și pe alta cu solzi stelați care le dau un aspect argintiu *(Elaeagnus angustifolia)*. — **Răchită** + suf. *-ică*.

RĂCÍ, *răcesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină (mai) rece, a(-și) scădea, a(-și) micșora temperatura. ✧ Expr. (Tranz.) *A-și răci gura degeaba* (sau *în zadar, de pomană, de-a surda)* = a vorbi fără folos, a insista zadarnic, fără rezultat. ✦ A pierde sau a face să piardă căldura vitală obișnuită (din cauza unei spaime, a unei emoții etc.); a îngheța, a încremeni. **2.** Intranz. A se îmbolnăvi contractând o răceală (**3**). **3.** Fig. A-și pierde însuflețirea, interesul (pentru cineva sau ceva); a deveni indiferent; a se înstrăina, a se îndepărta. — Din **rece.**

RĂCÍLA, *răcile,* s.f. Unealtă cu care se prind racii (**1**). **—** Din sb. **račilo.**

RĂCÍRE, *răciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) răci* și rezultatul ei. — V. **răci.**

RĂCÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) răci*. — V. **răci.**

RĂCÍT[2]**, -Ă,** *răciți, -te,* adj. **1.** Care a devenit (mai) rece. **2.** Bolnav de răceală (**3**). — V. **răci.**

RĂCITÓR, -OÁRE, *răcitori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ajută la menținerea unei temperaturi scăzute, care răcește (**1**). **2.** S.n. Instalație folosită pentru răcirea sau menținerea unei temperaturi scăzute față de cea a mediului ambiant a unui material, a unei substanțe sau a unui spațiu închis, cu ajutorul unui agent refrigerent ca gheață, lichid volatil, aer sau apă rece etc.; dulap cu pereți dubli, în care se menține o temperatură joasă prin introducerea de gheață și care se folosește pentru păstrarea la rece a alimentelor sau pentru răcirea băuturilor. — **Răci** + suf. *-tor*.

RĂCITÚRĂ, *răcituri,* s.f. (Mai ales la pl.) Piftie (**1**). — **Răci** + suf. *-tură*.

RĂCNET, *răcnete,* s.n. **1.** Zbieret, urlet de animal. **2.** Strigăt puternic scos de om. — **Răcni** + suf. *-et*.

RĂCNÍ, *răcnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre animale) A scoate strigăte puternice și prelungi; a rage, a mugi, a zbiera. **2.** (Despre oameni) A scoate strigăte puternice; *p. ext.* a vorbi răstit și tare, a se răsti (la cineva). — Din sl. **ryknonti.**

RĂCNÍRE, *răcniri,* s.f. (Rar) Răcnet (**2**). — V. **răcni.**

RĂCOÁRE, (**3**) *răcori,* s.f. **1.** Temperatură ușor scăzută, frig moderat; răcoreală. ✧ Loc. adv. *(De) la răcoare* = (de) la un loc umbrit, răcoros. *Pe răcoare* = pe vreme răcoroasă, când nu este încă foarte cald. ✧ Expr. (Fam.) *La răcoare* = la închisoare. **2.** Senzație de răceală pe care o produc unele obiecte la atingere. **3.** (De obicei la pl.) Senzație de frig provocată de o stare patologică sau emotivă; fior. ✧ Expr. *A băga* (pe cineva) *în răcori* (sau *în toate răcorile)* = a speria tare, a îngrozi pe cineva. — Din **rece.**

RĂCOÍNĂ s.f. v. **răcovină.**

RĂCOREÁLĂ, *răcoreli*, s.f. Faptul de *a (se) răcori*; răcoare, (concr.) boare, adiere răcoroasă. — **Răcori** + suf. *-eală*.

RĂCORÍ, *răcoresc,* vb. IV. **1.** Refl. A-și pierde din căldura inițială; a deveni răcoros, a se face mai rece. **2.** Tranz. și refl. A(-și) potoli sau a(-și) astâmpăra căldura sau setea. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) liniști, a (se) calma, a (se) potoli. — Din **răcoare.**

RĂCORÍT, -Ă, *răcoriți, -te,* adj. **1.** (Rar) Răcoros. **2.** (Despre oameni) Care și-a potolit setea; căruia nu-i mai este cald. **3.** Fig. Calmat, potolit; răzbunat. — V. **răcori.**

RĂCORITÓR, -OÁRE, *răcoritori, -oare,* adj. Care are o temperatură scăzută, care răcorește; răcoros. ✦ (Substantivat, f.) Băutură care astâmpără setea, care răcorește. — **Răcori** + suf. *-tor*.

RĂCORÓS, -OÁSĂ, *răcoroși, -oase,* adj. Care are o temperatură ușor scăzută; care aduce răcoare; răcoritor. ✦ Fig. Înviorător, proaspăt, tânăr, fraged. — **Răcoare** + suf. *-os*.

RĂCOVÍNĂ, *răcovine,* s.f. **1.** Mică plantă erbacee târâtoare, cu flori mici, albe sau albe-verzui și cu fructul o capsulă lunguiață *(Galium rotundifolium)*. **2.** Mică plantă erbacee cu tulpina târâtoare, cu flori albe, cu petalele mai scurte decât sepalele, folosită în medicina populară *(Stellaria media)*.[Var.: **răcuínă, răcoínă** s.f.] — Et. nec.

RĂCUÍNĂ s.f. v. **răcovină.**

RĂCULÉȚ, *răculești,* s.m. **1.** (Zool.) Răcușor. **2.** Plantă erbacee târâtoare cu flori albe-roșietice, al cărei rizom are proprietăți diuretice și depurative *(Polygonum bistorta)*. — **Rac** + suf. *-uleț*.

RĂCÚȘCĂ s.f. (Reg.; cu sens colectiv) Crustacee mici de diferite specii. — **Rac** + suf. *-ușcă*.

RĂCUȘÓR, *răcușori,* s.m. **1.** (Zool.) Diminutiv al lui *rac*; răculeț. **2.** Insectă mică, cu picioarele de dinainte asemănătoare cu cleștele unui rac *(Nepa cinerea)*. — **Rac** + suf. *-ușor*.

RĂDĂȘCĂ, *rădașe,* s.f. Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare neagră-castanie, masculul prezentând două mandibule puternice ca niște coarne de cerb; răgace *(Lucanus cervus)*. — Din bg. **rodačka.**

RĂDĂCÍNĂ, *rădăcini,* s.f. **1.** Parte a unei plante superioare prin care aceasta se fixează de sol și își absoarbe substanțele hrănitoare; (pop.) parte a plantei aflată în pământ, indiferent de structura și funcțiile pe care le are. ✧ Compus: (Bot.) *Rădăcina- vieții* = ginseng. ✦ Fig. Origine, izvor, cauză. ✧ Expr. *A curma* (sau *a tăia, a stârpi) răul din* (sau *de la) rădăcină* = a desființa un rău cu totul și definitiv. **2.** Parte prin care un organ al corpului este fixat într-un țesut. *Rădăcina unui dinte*. ✦ Partea profundă a unei tumori. **3.** Partea de lângă pământ a tulpinii unui copac. **4.** P. anal. Partea de jos a unui zid, a unui munte etc.; bază, temelie. ✦ Partea de la baza anumitor organe. *Rădăcina nasului.* ✦ Limita de adâncime a anumitor obiecte. **5.** Valoarea necunoscutei dintr-o ecuație; radical. ✧ *Rădăcina pătrată* (a unui număr sau a unei expresii algebrice) = număr (sau expresie algebrică) care, înmulțit cu sine însuși, reproduce numărul dat (sau expresia algebrică dată). *Rădăcina cubică* (a unui număr sau a unei expresii algebrice) = număr (sau expresie algebrică) care, înmulțit succesiv de două ori cu sine însuși, reproduce numărul dat (sau expresia algebrică dată). **6.** (Lingv.) Element al unui cuvânt, ireductibil din punct de vedere morfologic, comun cuvintelor din aceeași familie și care conține sensul lexical al cuvântului; radical. — Lat. **radicina** (cu unele sensuri după fr. *racine)*.

RĂDĂCINÍȘ s.n. (Cu sens colectiv) Mulțime de rădăcini. — **Rădăcină** + suf. *-iș*.

RĂDĂCINÓS, -OÁSĂ, *rădăcinoși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Cu rădăcini mari sau mai multe. **2.** S.f. (La pl.) Grup de plante cultivate pentru producerea rădăcinilor, care sunt utilizate în alimentația omului, în industrie sau ca furaje; (și la sg.) plantă din acest grup. — **Rădăcină** + suf. *-os*.

RĂDĂUȚEAN, -Ă, *rădăuțeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Rădăuți. **2.** Adj. Care aparține municipiului Rădăuți sau rădăuțenilor (**1**), privitor la Rădăuți ori la rădăuțeni. — **Rădăuți** (n. pr.) + suf. *-ean*.

RĂDĂUȚEÁNCĂ, *rădăuțence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Rădăuți. — **Rădăuțean** + suf. *-că*.

RĂDICÁ vb. I v. **ridica.**

RÁDIU s.n. v. **rediu.**

RĂDVÁN, *rădvane,* s.n. (Înv.) Trăsură de lux închisă, montată pe arcuri și trasă de mai mulți cai. — Din rus. **rydvan.**

RĂFTULÉȚ, *răftulețe,* s.n. Diminutiv al lui *raft*[1]. — **Raft**[1] + suf. *-uleț*.

RĂFUÍ, *răfuiesc,* vb. IV. Refl. recipr. A cere socoteală (cuiva), a limpezi cu cineva o situație, a lămuri o neînțelegere; a se mustra, a se certa; a se bate cu cineva. — Et. nec.

RĂFUIÁLĂ, *răfuieli,* s.f. Faptul de *a se răfui.* [Pr.: *-fu-ia-*] — **Răfui** + suf. *-eală*.

RĂGÁCE, *răgace,* s.f. (Entom.) Rădașcă. — Din bg., sb. **rogač.**

RĂGÁZ, (rar) *răgazuri,* s.n. **1.** Timp liber, disponibil pentru a face ceva. ✦ Amânare, păsuire. **2.** Perioadă de întrerupere a unei activități; odihnă; repaus. ✧ Loc. adv. *Fără (de) răgaz* = fără întrerupere, necontenit. ✦ Liniște, tihnă, pace. — Et. nec.

RĂGĂLÍE, *răgălii,* s.f. (Reg.) Îngrămădire de rădăcini noduroase de plante sau de arbori pe malul apelor curgătoare, care servește ca ascunzătoare pentru pești; *p. gener.* îngrămădire de lemne, bușteni, crengi etc. aduse de apă și oprite la cotitura unei ape curgătoare, formând un fel de stăvilar. ✦ Rădăcină ieșită din pământ a unui copac doborât de vânt. — Et. nec.

RĂGEÁ s.f. v. **ragea.**

RÁGET, *răgete,* s.n. Strigăt, zbieret, urlet puternic scos de unele animale; *p. ext.* strigăt, țipăt puternic al omului. — **Rage** + suf. *-et*.

RĂGÍ vb. IV v. **rage.**

RĂGILÁ, *rágil,* vb. I. Tranz. (Reg.) A trage fuiorul de in sau de cânepă pe ragilă. — Din **ragilă.**

RĂGILÁT[1] s.n. (Reg.) Faptul de *a răgila*. — V. **răgila.**

RĂGILÁT[2]**, -Ă,** *răgilați, -te,* adj. (Reg.; despre fire de in sau de cânepă) Tras pe ragilă. — V. **răgila.**

RĂGÓZ s.n. v. **rogoz.**

RĂGUȘEÁLĂ, *răgușeli,* s.f. Îngroșare și slăbire a vocii provocată de inflamarea laringelui, a coardelor vocale. — **Răguși** + suf. *-eală*.

RĂGUȘÍ, *răgușesc,* vb. IV. Intranz. A i se îngroșa și a-i slăbi cuiva vocea din cauza inflamării laringelui, a coardelor vocale. — Et nec. Cf. g u ș ă.

RĂGUȘÍT, -Ă, *răguși, -te,* adj. Care vorbește sau strigă gros, dogit din cauza inflamării laringelui, a coardelor vocale; hodorogit; (despre vocea oamenilor sau strigătul animalelor; adesea adverbial) îngroșat și slăbit. — V. **răguși.**

RĂMÁS, (2, 3) *rămasuri,* s.n. **1.** Faptul de *a rămâne*; rămânere. ✧ Expr. *Rămas bun!* sau *bun rămas!* formulă de salut adresată de o persoană care pleacă celui sau celor care rămân. *A-și lua rămas bun* = a se despărți de cineva, a pleca. *De ajuns și de rămas* = din plin, din belșug. **2.** (Reg.) Rămășag. **3.** (Înv.) Moștenire. — V. **rămâne.**

RĂMĂȘÁG, *rămășaguri,* s.n. (Construit mai ales cu verbele „a pune", „a face", „a ține") Convenție între persoane care susțin lucruri contrare și prin care cel ce va avea dreptate va primi o răsplată (în bani sau în obiecte) stabilită în momentul încheierii convenției; prinsoare, pariu, rămășeală, rămas. — **Rămas** + suf. *-șag.*

RĂMĂȘEÁLĂ, *rămășeli,* s.f. (Reg.) Rămășag. — **Rămăși** + suf. *-eală*.

RĂMĂȘÍ, *rămășesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A pune rămășag. — Din **rămășag** (derivat regresiv).

RĂMĂȘÍȚĂ, *rămășițe,* s.f. **1.** Ceea ce a rămas dintr-un tot sau dintr-o cantitate oarecare, după ce a dispărut sau a fost utilizată cea mai mare parte; rest. ✧ *Rămășițele pământești* (sau *trupești)* = corpul neînsuflețit al unui om; cadavru. **2**. Ceea ce a rămas neexecutat, neîmplinit dintr-o datorie, dintr-o obligație. **3.** (Înv.) Ceea ce prisosește. **4.** Ceea ce lipsește până la cantitatea sau limita prevăzută. **5.** (Înv.) Rezultatul unei scăderi; rest. — **Rămas** + suf. *-iță.*

RĂMÂNE, *rămân,* vb. III. **1.** Intranz. (Despre ființe) A sta pe loc, a nu schimba sau a nu părăsi locul sau localitatea unde se află; (despre lucruri) a fi lăsat pe loc, a nu fi dus din locul în care se găsește. ✧ Expr. *Rămâi cu bine* (sau *sănătos, în pace)*, formulă de salut adresată de cei care pleacă celor care rămân. *A-i rămâne cuiva inima* sau *ochii la ceva* (sau *la cineva)* sau *a-i rămâne cuiva ceva* (sau *cineva) la inimă* = a-i plăcea cuiva foarte mult un lucru sau o persoană. *Să rămână între noi*, se spune ca îndemn pentru discreție, pentru păstrarea unui secret. ✦ A se opri la cineva sau într-un loc. ✦ A lăsa în urmă. *Humuleștii rămân la stânga*. ✦ (Urmat adesea de determinarea „în urmă") A se lăsa sau a fi întrecut de alții; (despre ceas) a marca timpul cu întârziere. ✧ Expr. (Pop.) *A rămâne de ceva* (sau *de cineva)* = **a)** a se răzleți de o ceată, de o tovărășie; **b)** a nu face la timp un lucru. (Reg.) *A rămâne de cineva* = a supraviețui celui care trebuie să-l susțină, să-l îngrijească. ✦ A muri (pe un câmp de luptă). ✧ Expr. (Fam.) *A-i rămâne cuiva oasele* (sau *ciolanele) undeva* = a nu se mai putea întoarce din locuri îndepărtate; a muri. ✦ A sta mereu într-un loc; *p. ext.* a nu se despărți de un obiect, de o părere, de o atitudine; a sta neclintit. ✧ Expr. *A rămâne pe drumuri* (sau *de dârvală)* = a-și pierde mijloacele de existență, a sărăci. **2.** Intranz. A fi, a se găsi sau a ajunge într-un anumit loc sau într-o anumită situație; a se opri într-o anumită atitudine, a se menține sub un anumit aspect. ✧ Expr. *A rămâne numai cu...* = a nu mai avea decât... *A rămâne pe gânduri* = a medita, a reflecta. *A rămâne de minciună* = a se dovedi mincinos. *A rămâne baltă* = a fi întrerupt, neterminat, nerezolvat. *A rămâne pe mâna cuiva* = a ajunge, a fi la cheremul cuiva. *A rămâne de rușine* = a se face de râs. *A rămâne ars* (sau *opărit, fript)*, se spune când cineva își pierde cu totul puterea de a se stăpâni în fața unei situații. *A rămâne bun plătit*, se zice când nu se mai poate reveni asupra unei plăți considerate de una dintre părți ca insuficientă sau greșit calculată. *A rămâne grea* = a fi însărcinată. *A rămas înțeles* sau *rămânem înțeleși,* se spune ca încheiere a unei discuții, după ce s-a ajuns la un acord. (Pop.) *A rămâne (tot) pe a (cuiva)* = a se hotărî un lucru după voința cuiva, renunțându-se la punctele de vedere ale celorlalți. (Rar) *A-i rămâne cuiva pe brațe* = a ajunge în sarcina cuiva. *Cum rămâne (cu)...?* = ce se întâmplă (cu)...? ce hotărâre luăm în privința...? **3.** Intranz. A continua să existe, a păstra aceeași stare, a dăinui, a nu se schimba. ✧ Expr. *A rămâne cu zile* = a continua să trăiască, a scăpa cu viață, a fi lăsat în viață. ✦ A se păstra, a se menține în conștiința oamenilor prin valoarea pe care o reprezintă. ✦ A supraviețui. ✦ A se afla, a ajunge, a trece în posesiunea cuiva. **4.** Intranz. A se menține ca un rest după consumarea părții cu care forma un tot; a prisosi. ✧ Expr. *Mult a fost, puțin a rămas*, se spune, ca încurajare, când dintr-un lucru greu s-a efectuat cea mai mare parte. *A nu-i (mai) rămâne cuiva decât să...* = a nu se găsi pentru cineva altă soluție decât să... *A rămâne pentru altă dată* = a se amâna pentru o dată ulterioară. *Nu mai rămâne (nici o) îndoială* = există siguranța că... *Nu (mai) rămâne vorbă* sau *mai rămâne vorbă?* = e sigur, nu mai e de discutat. **5.** Tranz. (Reg.: în legătură cu o acțiune de întrecere, de concurență etc.) A lăsa pe cineva în urmă, a-l întrece, a-l bate, a-l învinge. [Perf.s. *rămăsei*, part. *rămas*. — Var.: **rămâneá** vb. II] — Lat. **remanere.**

RĂMÂNEÁ vb. II v. **rămâne.**

RĂMÂNERE, *rămâneri,* s.f. Faptul de *a rămâne*; rămas. ✧ Expr. *Rămânere în urmă* = întârziere, lipsă de progres (în raport cu alții), stagnare. — V. **rămâne.**

RĂMURÁT, -Ă, *rămurați, -te,* adj. Rămuros. — **Ramură** + suf. *-at*.

RĂMUREÁ, -ÍCĂ, *rămurele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *ramură*. **2.** (La pl.) Ciupercă comestibilă cu tulpina groasă și cu fructificațiile foarte ramificate (*Clavaria botrytis)*. — **Ramură** + suf. *-ea, -ică*.

RĂMURÍ, pers. 3 *rămurește,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se ramifica. — Din **ramură.**

RĂMURÍȘ, *rămurișuri,* s.n. Totalitatea ramurilor unui copac; desiș; rămuriște. — **Ramură** + suf. *-iș.*

RĂMURÍȘTE, *rămuriști,* s.f. (Rar) Rămuriș. — **Ramură** + suf. *-iște*.

RĂMUROS, -OÁSĂ, *rămuroși, -oase,* adj. Cu multe ramuri; rămurat, stufos. — **Ramură** + suf. *-os*.

RĂNÍ, *rănesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) face o rană, a (se) vătăma. ✦ Tranz. Fig. A produce cuiva o durere morală, a-l îndurera sufletește; a jigni, a ofensa. — Din sl. **raniti.**

RĂNÍRE, *răniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) răni* și rezultatul ei. — V. **răni.**

RĂNÍT, -Ă, *răniți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a căpătat o rană, o leziune. ✦ Fig. Jignit, ofensat. — V. **răni.**

RĂPĂÍ, *răpăi,* vb. IV. Intranz. (Despre ploaie, grindină etc.; la pers. 3) A se izbi de o suprafață tare, producând zgomote dese, scurte și ritmice. ✦ (Despre oameni) A lovi ritmic în ceva, producând zgomote dese și scurte. ✦ (Despre gloanțe sau despre arme automate) A țăcăni, a pârâi sacadat. ✦ (La pers. 3) A trosni. — Formație onomatopeică.

RĂPĂIÁLĂ, s.f. Răpăit[2]; răpăitură. ✦ Ploaie puternică, zgomotoasă, de scurtă durată. [Pr.: *-pă-i-a-*] — **Răpăi** + suf. *-eală*.

RĂPĂÍT[1] adv. (Rar) Cu zgomote sacadate, scurte și dese. — V. **răpăi.**

RĂPĂÍT[2] s.n. Faptul de *a răpăi;* zgomotul ploii, al grindinii etc. care cade pe o suprafață tare. ✦ Succesiune de lovituri ritmice, dese și scurte; zgomot produs de astfel de lovituri. — V. **răpăi.**

RĂPĂITÓR, -OÁRE, *răpăitori, -oare,* adj. (Rar) Care răpăie. [Pr.: *-pă-i-*] — **Răpăi** + suf. *-tor*.

RĂPĂITÚRĂ, *răpăituri,* s.f. Răpăit[2]. [Pr.: *-pă-i-*] — **Răpăi** + suf. *-tură*.

RĂPĂNÓS, -OÁSĂ, *răpănoși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Care are rapăn; bolnav de rapăn. ✦ Fig. Murdar, zdrențăros, jegos. — **Rapăn** + suf. *-os.*

RĂPCIÚGĂ s.f. **1.** Boală contagioasă (la cai), caracterizată prin ulcerații pe mucoasa nazală, respirație grea etc.; morvă. **2.** Epitet dat unui animal slab, neîngrijit, bolnav, bătrân. — Et. nec.

RĂPCIUGÓS, -OÁSĂ, *răpciugoși, -oase,* adj. (Despre animale) Bolnav de răpciugă (**1**). ✦ Fig. Care arată rău; slab, neîngrijit.— **Răpciugă** + suf *-os*.

RĂPCIÚNE s.m. Numele popular al lunii septembrie. — Et. nec.

RĂPÍ, *răpesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lua cu sila pe cineva, a duce cu sine în mod silnic pe cineva; a fura. ✦ A lua pe cineva dintre cei vii, a curma viața cuiva. ✦ A smulge pe cineva dintr-un loc. **2.** A lua (prin abuz) ceva, a se face stăpân pe un bun material care aparține altuia; a jefui. ✦ A cotropi (un teritoriu, o țară etc.). ✦ Fig. A lipsi pe cineva de..., a smulge ceea ce i se cuvine, ceea ce îi revine cuiva. **3.** Fig. A fermeca, a încânta, a vrăji, a captiva. [Var.: (înv. și pop.) **hrăpí** vb. IV] — Lat. **rapire** (= *rapere).*

RĂPÍRE, *răpiri,* s.f. Acțiunea de *a răpi* și rezultatul ei; răpitură. [Var.: (înv. și pop.) **hrăpíre** s.f.] — V. **răpi.**

RĂPÍT, -Ă, *răpiți, -te,* adj. (Rar) Fermecat, încântat, vrăjit, captivat. — V. **răpi.**

RĂPITÓR, -OÁRE, *răpitori, -oare,* adj. **1.** (Adesea substantivat; despre oameni) Care răpește pe cineva. **2.** (Despre animale) Care prinde și consumă hrană de origine animală, de obicei vie. ✦ (Substantivat, f. pl.) Numele a două ordine de păsări de pradă (de zi sau de noapte), bune zburătoare, cu cioc gros, arcuit și încovoiat și cu picioare terminate cu gheare ascuțite și întoarse; (și la sg.) pasăre care face parte din unul dintre aceste ordine. ✦ Fig. Hrăpărеț, uzurpator. **3.** Fig. Care vrăjește, captivează; fermecător, încântător. — **Răpi** + suf. *-tor*.

RĂPITÚRĂ, *răpituri,* s.f. (Rar) Răpire. — **Răpi** + suf. *-tură*.

RĂPOSÁ, *răposez,* vb. I. Intranz. A muri. — Lat. **repausare.**

RĂPOSÁRE s.f. (Rar) Faptul de *a răposa*; moarte. — V. **răposa.**

RĂPOSÁT[1] s.n. (Rar) Răposare. — V. **răposa.**

RĂPOSÁT[2]**, -Ă,** *răposați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Mort. — V. **răposa.**

RĂPȘTÍ, *răpștesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. A murmura, a cârti. **2.** Refl. A se răsti. — Din sl. **rŭpŭtati, -šton.**

RĂPUITÓR, -OÁRE, *răpuitori, -oare,* s.m. și f. (Pop.) Persoană care încântă, farmecă, cucerește. [Pr.: *-pu-i-*] — **Răpune** + suf. *-itor*.

RĂPÚNE, *răpún,* vb. III. Tranz. (Pop.) A ucide, a omorî. ✦ Refl. A-și pierde viața. ✦ A doborî, a distruge, a înfrânge un adversar. ✦ Fig. A învinge pe cineva într-o luptă de idei. [Perf. s. *răpusei,* part. *răpus*] — Lat. **reponere.**

RĂPÚNERE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) răpune* și rezultatul ei; pieire, moarte; înfrângere, doborâre. — V. **răpune.**

RĂPÚS, -Ă, *răpuși, -se,* adj. (Pop.) Care a fost ucis. — V. **răpune.**

RĂRÍ, *răresc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre obiecte de același fel) A fi, a se afla, a deveni (mai) rar față de celălalt (în timp sau în spațiu). ✦ (Despre oameni) A deveni mai puțini la număr. **2.** Refl. și tranz. A fi, a deveni sau a face să fie, să devină mai puțin des sau mai puțin compact. **3.** Tranz. A încetini ritmul unor acțiuni. ✧ Expr. *A (o) mai rări cu ceva* = a face, a da, a oferi ceva la intervale mai mari decât de

obicei, a încetini ritmul unei activități, a o lăsa mai domol. *A (o) mai rări de (pe) undeva* (sau *cu cineva)* = a se duce undeva sau la cineva (tot) mai rar. — Din **rar.**

RĂRICÉL, -EÁ, *răricei, -ele,* adj. (Adesea adverbial) Rărișor. — **Rar** + suf. *-icel*.

RĂRÍRE, *răriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) rări* și rezultatul ei; rărit[1] — V. **rări.**

RĂRÍȘ, *rărișuri,* s.n. Loc în pădure unde copacii sunt rari. ✦ (La pl.) Ochiuri de apă în mijlocul stufărișului din Delta Dunării. — **Rar** + suf. *-iș.*

RĂRIȘÓR, -OÁRĂ, *rărișori, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Diminutiv al lui *rar;* răricel. — **Rar** + suf. *-işor*.

RĂRÍT[1] s.n. Rărire. — V. **rări.**

RĂRÍT[2], -Ă, *răriți, -te,* adj. Mai puțin compact, cu elementele componente mai distanțate între ele. — V. **rări.**

RĂRITÚRĂ, *rărituri,* s.f. Loc rămas liber între obiecte așezate rar. ✦ Loc în pădure de unde au fost scoși unii copaci, de unde au fost tăiate tufele. ✦ Defect sau uzură a unei țesături care are într-un loc urzeala sau bătătura mai rară decât în rest. — **Rări** + suf. *-tură*.

RĂRIȚÁ, *răriţez,* vb. I. Tranz. A lucra pământul cu rarița. — Din **rariță.**

RĂRIȚÁRE, *răriţări,* s.f. Acțiunea de *a rărița* și rezultatul ei; rărițat. — V. **rărița.**

RĂRIȚÁT s.n. Rărițare. — V. **rărița.**

RĂRÚNCHI, *rărunchi,* s.m. (Pop.) **1.** Rinichi ✧ Expr. *A avea seu la rărunchi* = a fi om cu avere. *A ofta din rărunchi* = a ofta din adâncul sufletului. **2.** Interiorul trupului omenesc (considerat ca sediu al vitalității, al sensibilității); *p. ext.* miezul, mijlocul unui lucru. — Lat. **renunculus.**

RĂSÁD, *răsaduri,* s.n. Plantă tânără (crescută din sămânță în seră sau în răsadniță) care a fost sau urmează să fie răsădită. ✦ Fig. Neam, semințe. — Din bg. **razsad,** sb. **rasad.**

RĂSÁDNIȚĂ, *răsadnițe,* s.f. Construcție simplă din scânduri sau din prefabricate, acoperită de obicei cu geamuri și așezată pe un pat de gunoi de grajd, în care se cultivă răsadurile. — Din bg., sb. **rasadnik.**

RĂSALÁLTĂIERI adv. În cursul zilei care precedă pe cea de altaltăieri. [Pr.: *-tă-ieri*] — Pref. *răs-* + **alaltăieri.**

RĂSĂDÍ, *răsădesc,* vb. IV. Tranz. A transplanta un răsad, din seră sau din răsadniță, în câmp, într-un parc etc. — Din bg. **razsadja,** sb. **rasaditi.**

RĂSĂDÍRE, *răsădiri,* s.f. Acțiunea de *a răsădi* și rezultatul ei. — V. **răsădi.**

RĂSĂRÍ, *răsár,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre aștri; la pers. 3) A apărea pe cer, a se ivi la orizont. **2.** (Despre plante; la pers. 3; adesea fig.) A încolți, a ieși din pământ. ✧ Expr. (Glumeț) *Seamănă dar nu răsare*, se spune pentru a respinge afirmația cuiva despre asemănarea dintre două lucruri sau două persoane. *A răsări ca ciupercile (după ploaie)* = a se înmulți peste măsură, a apărea în număr mare. ✦ Fig. (Rar, despre oameni) A lua ființă, a se naște. **3.** A se ivi (din depărtare), a apărea (pe neașteptate). ✧ Expr. (Tranz.) *A-i răsări* (cuiva ceva) *în minte* = a-și aminti deodată ceva; a i se năzări. **4.** A ieși în evidență, a se ridica deasupra celor dimprejur. **5.** (Despre copii) A crește. ✦ (Reg.; despre aluat) A dospi. **6.** (Înv.) A se ridica, a sări brusc (în picioare); a tresări. ✦ Fig. A interveni brusc într-o discuție. — Lat. ***resalire.**

RĂSĂRÍRE s.f. Acțiunea de *a răsări* și rezultatul ei. — V. **răsări.**

RĂSĂRÍT[1], *răsărituri,* s.n. **1.** Faptul de *a răsări*. ✦ Trecere a unui astru la orizont; momentul apariției unui astru la orizont; *spec.* moment al zilei când răsare Soarele. ✦ Fig. Începutul unei ere sau al unei vieți noi. **2.** Punct cardinal situat în partea orizontului de unde răsare Soarele; est. **3.** Țară, ținut așezat în direcția răsăritului (**2**) față de un punct de reper dat; orient; (colectiv) popoarele dintr-un astfel de ținut sau dintr-o astfel de țară. ✧ Expr. *Răsăritul și Apusul* = lumea întreagă. — V. **răsări.**

RĂSĂRÍT[2], -Ă, *răsăriți, -te,* adj. **1.** (Despre plante) Care a ieșit din pământ; încolțit[2]. ✦ (Despre copii) Care s-a dezvoltat mai mult; mai mare (cu puțin) decât alți copii. **2.** Care depășește măsura comună, obișnuită; *fig.* mai deosebit, mai de seamă; valoros. — V. **răsări.**

RĂSĂRITEÁN, -Ă, *răsăriteni, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. De la răsărit[1], situat la răsărit[1]. ✧ *Biserica răsăriteană* = biserica ortodoxă. **2.** S.m. Locuitor din răsărit[1]; oriental. — **Răsărit[1]** + suf. *-ean.*

RĂSĂRITEÁNCĂ, *răsăritence,* s.f. Locuitoare din răsărit[1]; orientală. — **Răsăritean** + suf. *-că*.

RĂSĂRITÓR, -OÁRE, *răsăritori, -oare,* adj. (Rar; despre aștri) Care răsare, care este în curs de a răsări. — **Răsări** + suf. *-tor.*

RĂSĂTÚRĂ s.f. v. **răzătură.**

RĂSCĂCĂRÁ vb. I v. **răscrăcăra.**

RĂSCĂCĂRÁT, -Ă adj. v. **răscrăcărat.**

RĂSCHIÁT, -Ă adj. v. **răşchiat[2].**

RĂSCHIRÁ vb. I v. **răşchira.**

RĂSCHIRÁT, -Ă adj. v. **răşchirat.**

RĂSCHITÓR s.n. v. **răşchitor.**

RĂSCITÍ, *răscitesc,* vb. IV. Tranz. A citi același lucru de multe ori. — Pref. *răs-* + **citi.**

RĂSCLOCÍ, pers. 3 *răsclocește,* vb. IV. Tranz. A cloci peste perioada normală. — Pref. *răs-* + **cloci.**

RĂSCOÁCE, *răscóc,* vb. III. Tranz. și refl. (Adesea fig.) A (se) coace mai mult decât trebuie. — Pref. *răs-* + **coace.**

RĂSCOÁCERE, *răscoaceri,* s.f. Faptul de *a (se) răscoace*. — V. **răscoace.**

RĂSCOÁGE s.f. (Reg.) Plantă erbacee meliferă cu frunze moi, lanceolate și cu flori mari, roșii-purpurii sau albe *(Chamaenerion angustifolium)*. — Et. nec.

RĂSCOÁLĂ, *răscoale,* s.f. **1.** Răzvrătire spontană și neorganizată a țărănimii oprimate; revoltă, răzmeriță. ✦ Fig. Protest. **2.** Fig. Zarvă, agitație. — Din **răscula.** Cf. sl. r a s c k o l a „schismă, despărțire”.

RĂSCÓL, *răscoale,* s.n. **I. 1.** Bară de lemn prevăzută la capete cu câte o gaură în care intră carâmbii de sus ai loitrelor carului. ✧ Expr. *A lega pe cineva în răscol* = a pune (pe cineva) în obezi. **2.** Ispol. **II.** (Pop.) Separare a oilor, toamna, la desfacerea stânii, pe fiecare proprietar în parte. ✦ (Concr.) Dispozitiv de scânduri folosit pentru a separa oile. — Din sl. **raskolŭ.**

RĂSCOLÍ, (I 1, II) *răscolesc,* (**I 2**) *răscól,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. și intranz. A face dezordine căutând pe cineva sau ceva, a cerceta cu de-amănuntul; a scotoci. ✧ Tranz. A scormoni focul, jeraticul pentru a-l înviora. ✦ Tranz. A scurma, a râcâi pământul; *p. ext.* a ara. ✦ Tranz. A stârni praful, valurile etc. ✦ Tranz. A face să devină acut; a reactiva. ✦ Tranz. A tulbura. **2.** Tranz. A face să se răzvrătească, să se revolte; a agita. **II.** Tranz. (Pop.) A desface toamna stâna, alegând oile după fiecare proprietar în parte. — Din sl. **raskoliti.**

RĂSCOLÍRE, *răscoliri,* s.f. Acțiunea de *a răscoli* și rezultatul ei. — V. **răscoli.**

RĂSCOLÍT, -Ă, *răscoliți, -te,* adj. **1.** În dezordine, răvășit. **2.** (Despre pământ) Scurmat, râcâit; (despre praf, valuri etc.) stârnit, spulberat. **3.** Agitat, tulburat. — V. **răscoli.**

RĂSCOLITÓR, -OÁRE, *răscolitori, -oare,* adj. Care trezește amintiri, emoții; tulburător. — **Răscoli** + suf. *-tor*.

RĂSCÓPT, -OÁPTĂ, *răscopți, -oapte,* adj. Copt mai mult decât trebuie; copt tare, bine. ✧ *Ouă răscoapte* = ouă fierte tari. ✦ Fig. (Peior. despre oameni) Matur, trecut de prima tinerețe. ✦ Încins de soare, ars. — V. **răscoace.**

RĂSCRĂCĂNÁ vb. I. v. **răscrăcăra.**

RĂSCRĂCĂRÁ, *răscrăcăr,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A(-și) desface, a(-și) îndepărta (în mod dizgrațios) unul de altul picioarele; a (se) crăcăna, a (se) crăci. [Var.: **răsrăcăná, răscăcărá** vb. I] — Pref. *răs-* + **crăcăna.**

RĂSCRĂCĂRÁT, -Ă, *răscrăcărați, -te,* adj. (Pop.; despre picioare) Depărtat (în mod dizgrațios) unul de altul, în lături; (despre oameni) cu picioarele depărtate unul de altul; crăcănat, crăcit. [Var.: **răscrăcănát, -ă, răscăcărát, -ă**, adj.] — V. **răscrăcăra.**

RĂSCRĂCĂNÁT, -Ă, adj. v. **răscrăcărat.**

RĂSCROÍ, *răscroiesc,* vb. IV. Tranz. A tăia un material de croitorie urmând linia gâtului sau a brațelor; *p. gener.* a croi un material după măsură. — Pref. *răs-* + **croi.**

RĂSCROIÁLĂ, *răscroieli,* s.f. Acțiunea de *a răscroi* și rezultatul ei; tăietură adâncită în croiala unei haine, în special la mâneci și la gât; răscroitură. ✦ Bucată de material care cade când se răscroiește. [Pr.: *-cro-ia-*] — **Răscroi** + suf. *-eală*.

RĂSCROÍT, -Ă, *răscroiți, -te,* adj. Tăiat după forma corpului (în special la mâneci și la gât); *p. gener.* tăiat, croit. ✦ Fasonat[2], modelat. — V. **răscroi.**

RĂSCROITÚRĂ, *răscroituri,* s.f. Răscroială. [Pr.: *-cro-i-*] — **Răscroi** + suf. *-tură*.

RĂSCRÚCE, *răscruci,* s.f. **1.** Loc unde se încrucișează sau de unde se separă două sau mai multe drumuri; răspântie. ✧ (Pop.) *Răscrucile cerului* = punctul de pe bolta cerească în care se află Soarele la amiază; zenit. ✧ Loc adj. și adv. *În răscruce* = (care este) în formă de cruce; cruciș. **2.** Fig. Moment hotărâtor în viața unui om, a unui popor etc.; cotitură. **3.** Parte a carului de care se prind șleaurile. **4.** Cruce de lemn care împarte o fereastră în mai multe despărțituri. **5.** Parte a vârtelniței formată din două stinghii încrucișate de care sunt prinse fofezele; fofelniță.— Pref. *răs-* + **cruce.**

RĂSCULÁ, *răscól,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) ridica împotriva unei nedreptăți, a unei asupriri; a porni sau a face să pornească lupta, răscoala; a (se) răzvrăti. ✦ Fig. A (se) indigna, a (se) revolta. — Pref. *răs-* + **scula.**

RĂSCULÁRE, *răsculări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) răscula* și rezultatul ei; răscoală. — V. **răscula.**

RĂSCULÁT, -Ă, *răsculați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Revoltat împotriva unei nedreptăți sau a unei oprimări. — V. **răscula.**

RĂSCULĂTÓR, *răsculători,* s.m. (Înv.) Persoană care se răscoală sau care îndeamnă la răscoală; răzvrătit. — **Răscula** + suf. *-ător.*

RĂSCUMPĂRÁ, *răscúmpăr,* vb. I. Tranz. **1.** A plăti prețul unui lucru vândut sau amanetat, pentru a-l readuce în proprietatea sa. ✦ A cumpăra un obiect de la cineva care îl cumpărase la rândul său (oferind un supraprеț). **2.** A elibera o persoană din captivitate, din robie în schimbul unei sume de bani. **3.** A lichida o obligație bănească, a achita echivalentul unei sume datorate. **4.** A compensa, printr-o realizare ulterioară, o acțiune (dăunătoare) săvârșită; (despre realizări) a constitui o compensație. ✦ Fig. A ispăși o greșeală făcută. — Pref. *răs-* + **cumpăra.**

RĂSCUMPĂRÁBIL, -Ă, *răscumpărabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi răscumpărat. — **Răscumpăra** + suf. *-bil*.

RĂSCUMPĂRÁRE, *răscumpărări,* s.f. Faptul de *a răscumpăra*. — V. **răscumpăra.**

RĂSCUMPĂRÁT, -Ă, *răscumpărați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte vândute sau amanetate) Readus în proprietate în urma achitării unei sume de bani. **2.** (Despre persoane) Eliberat în schimbul unei sume de bani. — V. **răscumpăra.**

RĂSCUNOSCÚT, -Ă, *răscunoscuți, -te,* adj. Cunoscut de toată lumea, foarte cunoscut; arhicunoscut, notoriu. — Pref. *răs-* + **cunoscut.**

RĂSFĂȚ, *răsfățuri,* s.n. **1.** Faptul de a (se) răsfăța; mângâiere, alintare; (depr.) răzgâiere. **2.** Desfătare, plăcere. **3.** Huzur, belșug. — Din **răsfăța** (derivat regresiv).

RĂSFĂȚÁ, *răsfăț,* vb. I. **1.** Tranz. A înconjura pe cineva cu dragoste, cu tandrețe exagerată; a alinta; a răzgâia. ✦ Refl. A se purta ca un copil alintat, dezmierdat exagerat; a face fasoane, moțuri; a se răzgâia. **2.** Tranz. și refl. A (se) înveseli, a (se) desfăta, a (se) delecta. **3.** Refl. A ocupa un spațiu mare, a se întinde. — Pref. *răs-* + **față.**

RĂSFĂȚÁRE, *răsfățări,* s.f. Acțiunea de *a (se) răsfăța* și rezultatul ei. — V. **răsfăța.**

RĂSFĂȚÁT, -Ă, *răsfățați, -te,* adj. **1.** Dezmierdat, alintat în mod exagerat; capricios, cu toane; (depr.) răzgâiat. ✦ (Rar) Grațios, cochet. **2.** Care huzurește, îmbuibat. — V. **răsfăța.**

RĂSFĂȚĂTÚRĂ, *răsfățături,* s.f. (Rar) Răsfăț (**1**). — **Răsfăța** + suf. *-ătură*.

RĂSFIÉRBE, *răsfiérb,* vb. III. Tranz. A fierbe timp îndelungat; a fierbe mai mult decât e necesar. — Pref. *răs-* + **fierbe.**

RĂSFIRÁ, *răsfir,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) desface fir cu fir, a (se) separa, a (se) depărta între ele (firele părului, ale bărbii etc.) fără a strica întregul. **2.** Refl. și tranz. A (se) împrăștia, a (se) întinde în diferite direcții; a (se) răzleți. **3.** Tranz. A risipi, a împrăștia, a presăra. [Var.: **resfirá** vb. I] — Pref. *răs-* + **fir.**

RĂSFIRÁRE, *răsfirări,* s.f. Acțiunea de *a (se) răsfira* și rezultatul ei. [Var.: **resfiráre** s.f.] — V. **răsfira.**

RĂSFIRÁT, -Ă, *răsfirați, -te,* adj. **1.** (Despre păr, barbă etc.) Cu firele depărtate unele de altele (fără să fie încâlcite); rărit. **2.** (Despre părți care compun un întreg) Depărtat unul de altul, așezat la distanță; (despre un întreg) ale cărui elemente componente sunt depărtate unul de altul; întins pe o suprafață mare. **3.** Lipsit de consistență, împrăștiat, risipit, difuz. ✦ Fig. Nestatornic. [Var.: **resfirát, -ă** adj.] — V. **răsfira.**

RĂSFOÍ, *răsfoiesc,* vb. IV. Tranz. A întoarce foaie cu foaie o carte, un ziar etc., citind în fugă (și pe sărite); a frunzări. — Pref. *răs-* + **foaie.**

RĂSFOIÁLĂ, *răsfoieli,* s.f. Faptul de *a răsfoi*; răsfoire, frunzăreală. — **Răsfoi** + suf. *-eală*.

RĂSFOÍRE, *răsfoiri,* s.f. Acțiunea de *a răsfoi* și rezultatul ei; răsfoială, răsfoit, frunzăreală. — V. **răsfoi.**

RĂSFOÍT s.n. Faptul de *a răsfoi;* răsfoire, răsfoială, frunzăreală. — V. **răsfoi.**

RĂSFRÂNGE, *răsfrâng,* vb. III. **I. 1.** Tranz. și refl. A(-și) proiecta lumina asupra unui obiect, făcând-o să se reflecte; (despre obiecte) a(-și) reflecta lumina proiectată asupra lor. ✦ A (se) refracta. ✦ Refl. (Despre sunete) A se întoarce sub formă de ecou; a se repeta. **2.** Refl. A se face simțit, influențând, înrâurind, determinând...; a avea repercusiuni asupra cuiva sau a ceva. **3.** Refl. și tranz. A (se) oglindi, a (se) reflecta. **II.** Tranz. și refl. (Despre țesături, părți de îmbrăcăminte etc.) A (se) întoarce în afară, a (se) desface, a (se) îndoi, a (se) plia. [Perf. s. *răsfrânsei*, part. *răsfrânt*] — Pref. *răs-* + **frânge.**

RĂSFRÂNGERE, *răsfrângeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) răsfrânge* și rezultatul ei. — V. **răsfrânge.**

RĂSFRÁNT, -Ă, *răsfrânți, -te,* adj. Îndoit, întors în afară. — V. **răsfrânge.**

RĂSFÚG, s.n., s.m. (Pop.) **1.** S.n. (Și în sintagma *răsfug alb)* Boală contagioasă a oilor și a caprelor, care se manifestă prin încetarea secreției lactate; agalactie. **2.** S.n. Antrax. **3.** S.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu rămurele subțiri, verzi și aproape lipite de frunze și cu flori galbene, întrebuințată în medicina populară ca medicament împotriva răsfugului (**1**) *(Chondrilla juncea)*. — Et. nec.

RĂSÎNȚELÉGE, *răsînțelég,* vb. III. Tranz. A înțelege perfect, până în cele mai mici amănunte. — Pref. *răs-* + **înțelege.**

RĂSPÁS, *răspasuri,* s.n. (Pop.) Răgaz. — Pref. *răs-* + **pas.**

RĂSPÁR s.n. **1.** (În loc. și expr.) *În răspăr* = **a)** împotriva direcției firești în care crește părul pe capul și pe corpul ființelor; **b)** împotriva direcției unui curs de apă sau a unui agent fizic în mișcare; **c)** potrivnic, ostil; echivoc. *În răspărul...* = în ciuda..., în pofida... *A lua* (pe cineva sau ceva) *în răspăr* = **a)** a-și bate joc (de cineva sau ceva), a lua în râs; **b)** a dojeni aspru, a brusca. (Rar) *A-i merge în răspăr* = a-i merge cuiva rău, a întâmpina greutăți. **2.** (Rar) Răfuială. — Pref. *răs-* + **păr**[1].

RĂSPÂNDÍ, *răspândesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre lumină, căldură etc.) A se împrăștia în toate părțile sub formă de unde, emanații, vapori etc.; a se degaja. ✦ Tranz. A transmite, a propaga lumină, căldură etc. **2.** Refl. (Despre știri, vești, publicații) A se difuza, a deveni cunoscut. ✦ (Despre lichide) A se întinde pe o suprafață mare. **3.** Refl. și tranz. (Despre ființe) A porni sau a determina să pornească în direcții diferite; a (se) răzleți, a (se) împrăștia. — Din sl. **raspønditi.**

RĂSPÂNDÍRE, *răspândiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) răspândi* și rezultatul ei. — V. **răspândi.**

RĂSPÂNDÍT, -Ă, *răspândiți, -te,* adj. **1.** Revărsat[2], împrăștiat, întins[2]. **2.** Cunoscut, frecvent, obișnuit. — V. **răspândi.**

RĂSPÂNDITÓR, -OÁRE, *răspânditori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care răspândește ceva; propagator, propagandist. **2.** S.n. Mașină rutieră de lucru care servește la împrăștierea și așternerea (uniformă a) materialelor necesare construcțiilor rutiere. — **Răspândi** + suf. *-tor*.

RĂSPÂNTIE, *răspântii,* s.f. Loc unde se încrucișează mai multe drumuri sau de unde se separă două sau mai multe drumuri; răscruce. ✦ Fig. Moment hotărâtor în viața cuiva. [Var.: (reg.) **răspíntene** s.f.] — Din sl. **raspontije.**

RĂSPICÁ, *răspíc,* vb. I. Tranz. (Înv.) **1.** (Rar) A străbate, a despica. ✦ Fig. A analiza. **2.** A rosti, a pronunța clar, lămurit, limpede. ✦ A explica cu claritate. — Pref. *răs-* + [des]**pica.**

RĂSPICÁRE, *răspicări,* s.f. (Înv.) Faptul de *a răspica*. — V. **răspica.**

RĂSPICÁT, -Ă, *răspicați, -te,* adj. (Și adverbial; despre vorbe; *p. ext.* despre voce) Lămurit, deslușit, limpede; *p. ext.* hotărât, energic. ✦ (Despre gesturi, atitudini) Bine determinat, precis. — V. **răspica.**

RĂSPÍNTENE s.f. v. **răspântie.**

RĂSPLÁTĂ, *răsplăți,* s.f. Ceea ce se face sau se dă cu scopul de a recompensa pe cineva pentru o acțiune săvârșită; recompensă. ✦ (Rar) Acțiune prin care se pedepsește o faptă; pedeapsă primită de cineva pentru faptele săvârșite. — Din **răsplăti** (derivat regresiv).

RĂSPLĂMĂDÍ, *răsplămădesc,* vb. IV. Tranz. A plămădi din nou. — Pref. *răs-* + **plămădi.**

RĂSPLĂTÍ, *răsplătesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva o recompensă, o plată (materială sau morală) pentru ceea ce a făcut; a recompensa. ✦ A despăgubi. **2.** (Rar) A plăti pentru altul, a ispăși. — Din bg. **răzplatja,** sb. **rasplatiti.**

RĂSPLĂTÍRE, *răsplătiri,* s.f. Acțiunea de *a răsplăti* și rezultatul ei; recompensare, recompensă. — V. **răsplăti.**

RĂSPÓIMÂINE adv. În ziua care urmează după poimâine; a treia zi începând din ziua prezentă. — Pref. *răs-* + **poimâine.**

RĂSPOPÍ, *răspopesc,* vb. IV. Tranz. A lua cuiva calitatea de preot; a caterisi. — Pref. *răs-* + **popi.**

RĂSPOPÍT, *răspopiți,* adj. Scos din preoție. — V. **răspopi.**

RĂSPÚNDE, *răspúnd,* vb. III. **1.** Intranz. și tranz. A da un răspuns la o întrebare sau la cuvintele adresate de cineva. ✦ Intranz. A face (în mod satisfăcător sau nesatisfăcător) dovada cunoștințelor sale în fața unui examinator. **2.** Intranz. A reacționa prin vorbe, gesturi, atitudini la acțiuni, solicitări, provocări etc.; a replica, a riposta, a obiecta. ✦ A interveni într-o discuție (publică), combătând (oral sau în scris) teza cuiva. ✦ A scrie cuiva de la care s-a primit o scrisoare. **3.** Intranz. A constitui o explicație la o întrebare. **4.** Intranz. A da urmare unui apel; a da ascultare unei chemări, a se supune. ✦ A lămuri o problemă la cererea sau la sesizarea cuiva. **5.** Intranz. Fig. A satisface. ✦ (Înv.) A se potrivi, a corespunde. **6.** Intranz. A avea comunicație cu..., a străbate până la... ✦ (Despre senzații fizice sau psihice) A se face simțit, a se transmite; a răzbate, a răsuna. **7.** Refl. (Înv.) A comunica cu cineva, a ține legătura cu o persoană sau cu un grup de persoane. **8.** Intranz. A da socoteală, a fi responsabil, a-și lua răspunderea pentru faptele sale sau ale altcuiva, a garanta pentru cineva. **9**. Tranz. (Înv.) A achita, a plăti o sumă de bani. [Prez. ind. și: (reg.) *răspunz*] — Lat. **respondere.**

RĂSPÚNDERE, *răspunderi,* s.f. Faptul de *a răspunde*; obligația de a răspunde de îndeplinirea unei acțiuni, sarcini etc.; responsabilitate. ✧ Expr. *A trage* (sau *a chema pe cineva) la răspundere* = a obliga pe cineva să dea socoteală de faptele sale, a cere cuiva socoteală. *A avea simț de răspundere* sau *simțul răspunderii* = a fi conștient de însemnătatea sarcinilor asumate sau primite, a lucra cu râvnă și seriozitate pentru executarea lor. *Pe răspunderea cuiva* = pe garanția (morală sau materială a) cuiva. ✦ (Jur.) Consecință rezultată din neîndeplinirea unei obligații legale. — V. **răspunde.**

RĂSPÚNS, *răspunsuri,* s.n. **1.** Ceea ce se spune, se scrie, se comunică celui care întreabă ceva; cuvinte spuse, scrise sau transmise printr-un intermediar unei persoane care a întrebat ceva sau s-a adresat cuiva. ✧ Loc. vb. (Pop.) *A da* (sau *a face) răspuns* = a răspunde. ✦ Expunere, dovedire a cunoștințelor în fața unui examinator. ✦ Ripostă, replică. ✦ Soluție, dezlegare. **2.** Știre, veste, informație. — Lat. **responsum.**

RĂSPUNZĂTÓR, -OÁRE, *răspunzători, -oare,* adj. **1.** Care răspunde pentru faptele sale sau ale altora, care poartă răspunderea; care trebuie tras la răspundere; responsabil. **2.** (Înv.) Corespunzător. — **Răspunde** + suf. *-ător*.

RĂSPUTÉRE, *răsputeri,* s.f. (În loc. adv.) *Din răsputeri* sau (rar) *din răsputere* = din toate puterile, cu toate forțele. — Pref. *răs-* + **putere.**

RĂSȘTÍ, *răsștiu,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A ști sau a cunoaște foarte bine. — Pref. *răs-* + **ști.**

RĂSTÁV, *răstavuri,* s.n. **I.** (Reg.) **1.** Fâșie de pământ pe care se cultivă un singur fel de plante. **2.** Fâșie de pământ între două rânduri de semănături. **II.** Șină de fier dințată, care servește la fixarea formelor tipografice în rame. [Var.: **ristáv** s.n.] — Et. nec.

RĂSTĂLMĂCÍ, *răstălmăcesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A explica, a interpreta în mod eronat idei, cuvinte, texte; a explica greșit, a denatura (în mod voit) înțelesul. **2.** (Rar) A transpune; a oglindi, a reflecta. — Pref. *răs-* + **tălmăci.**

RĂSTĂLMĂCÍRE, *răstălmăciri,* s.f. Faptul de *a răstălmăci*; explicare, interpretare (falsă). — V. **răstălmăci.**

RĂSTĂLMĂCÍT, -Ă, *răstălmăciți, -te,* adj. (Despre idei, cuvinte, texte) Explicat, interpretat în mod fals, tendențios; denaturat. — V. **răstălmăci.**

RĂSTEÁLĂ, *răsteli,* s.f. (Pop.) Vorbire aspră, pe ton ridicat și amenințător. — **Răsti** + suf. *-eală*.

RĂSTÉU s.n. v. **resteu.**

RĂSTÍ, *răstesc,* vb. IV. Refl. A se adresa cuiva pe un ton aspru, ridicat amenințător, a ridica glasul. — Et. nec.

RĂSTIGNÍ, *răstignesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A provoca moartea cuiva, pironindu-l pe o cruce; a crucifica. ✦ P. ext. A chinui, a tortura. **2.** A întinde cuiva brațele în lături (pentru a-l imobiliza). ✦ Refl. A se întinde (în mod neglijent) cu mâinile și cu picioarele desfăcute. — Din sl. **rastengnonti.**

RĂSTIGNÍRE, *răstigniri,* s.f. **1.** Faptul de *a răstigni*; crucificare. **2.** (Reg.) Cruce de dimensiuni mari, pusă la margine de drum. — V. **răstigni.**

RĂSTIGNÍT, -Ă, *răstigniți, -te,* adj. Pironit (pe cruce), crucificat; *p. ext.* cu brațele desfăcute și întinse. — V. **răstigni.**

RĂSTÍMP, *răstimpuri,* s.n. Durată (limitată) de timp; interval între două perioade sau între două momente diferite; timp. ✧ Loc. adv. *În răstimpuri* sau *din răstimp în răstimp* = din când în când, câteodată, uneori. *Într-un răstimp* = de la o vreme, la un moment dat. *În răstimp* = între timp. — Din sl. **rastonpŭ** (după *timp).*

RĂSTÍT, -Ă, *răstiți, -te,* adj. (Despre modul de a vorbi al cuiva, despre ton, glas; adesea adverbial) (Adresat, exprimat) amenințător; aspru, tare. — V. **răsti.**

RĂSTOÁCĂ, *răstoace,* s.f. (Pop.) Loc, gârlă unde o apă este puțin adâncă. ✦ Braț al unui râu abătut din matca lui și secat pentru a putea prinde pește. — Din sl. ***rastokŭ.**

RĂSTOÁRCE, *răstórc,* vb. III. Tranz. (Reg.) A da cuiva înapoi și în cantitate mai mare cele primite. — Pref. *răs-* + [în]**toarce.**

RĂSTOCÍ, *răstocesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A abate cursul unei ape sau a scădea nivelul unei ape (până la secare) pe o anumită porțiune pentru a prinde pești (cu mâna). — Din sl. **rastociti.**

RĂSTOCÍRE, *răstociri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a răstoci* și rezultatul ei. — V. **răstoci.**

RĂSTURNÁ, *răstórn,* vb. I. **1.** Tranz. A scoate, a deplasa un corp din poziția lui normală, făcându-l să cadă într-o parte sau să ajungă cu susul în jos. ✧ Expr. *A răsturna brazda* = a tăia brazda cu plugul; *p. ext.* a ara. ✦ A întoarce (un recipient) cu fundul în sus pentru a face să cadă sau să curgă conținutul; a vărsa. ✧ Expr. *A răsturna pe gât* = a bea repede, pe nerăsuflate. **2.** Tranz. A culca la pământ, a prăvăli, a doborî. ✦ Tranz. și refl. (Despre oameni) A face să cadă sau a cădea dintr-un scaun, dintr-un fotoliu etc. **3.** Tranz. Fig. A înlătura dintr-o situație înaltă, a scoate dintr-un post de conducere, a da jos de la putere. ✦ A distruge o situație, o poziție, un plan, o concepție. **4.** Refl. A sta sau a se așeza într-o poziție comodă, cu spatele sprijinit de ceva; *p. ext.* a se culca. — Pref. *răs-* + **turna.**

RĂSTURNÁRE, *răsturnări,* s.f. Acțiunea de *a (se) răsturna* și rezultatul ei; doborâre. ✦ Fig. Înlăturare. — V. **răsturna.**

RĂSTURNÁT, -Ă, *răsturnați, -te,* adj. Care se află cu susul în jos, invers decât este normal. ✦ Culcat, doborât. ✦ Culcat pe spate în mod neglijent într-un scaun, fotoliu etc. — V. **răsturna.**

RĂSTURNĂTÓR, -OÁRE, *răsturnători, -oare,* adj., s.m., s.f., s.n. **1.** Adj., s.m. (Persoană) care schimbă, care răstoarnă o situație, o stare de lucruri. **2.** S.f. (Reg.) Cormană. **3.** S.n. Dispozitiv folosit la laminoare pentru a executa operația de răsturnare pe o față și pe alta a blocurilor, a lingourilor, a tablelor etc. între două treceri (faze) succesive de laminare. ✦ Dispozitiv care servește la răsturnarea vagonetelor din mină, în scopul goliriі acestora. — **Răsturna** + suf. *-ător.*

RĂSTURNÍȘ, *răsturnișuri,* s.n. (Reg.) Povârniș. — **Răsturna** + suf. *-iș*.

RĂSÚC, *răsucuri,* s.n. Unealtă de lemn asemănătoare cu fusul, cu un cârlig la capătul de jos, de care se leagă firul pentru a putea fi răsucit. — Din **răsuci** (derivat regresiv).

RĂSUCEÁLĂ, *răsuceli,* s.f. Răsucire; *p. ext.* rezultatul răsucirii. — **Răsuci** + suf. *-eală*.

RĂSUCÍ, *răsucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A deforma un corp alungit, prin rotirea în sensuri opuse extremităților sale. ✦ A învârti un fir textil în jurul lui însuși și în aceeași direcție, pentru a-l face mai rezistent. ✦ A reuni două sau mai multe fire înfășurând unele în jurul altora. ✦ Tranz. A învârti capetele mustăților pentru a le da o anumită formă. **2.** Tranz. și refl. A(-și) imprima o mișcare de rotație; a (se) roti, a (se) întoarce. ✦ Tranz. A mânui sabia, paloșul, pentru a lovi cu ele. **3.** Refl. A se întoarce brusc pe loc, schimbându-și direcția, poziția; a se rostogoli. ✧ Expr. (Tranz.) *A suci și a răsuci (pe cineva)* = a hărțui (pe cineva) cu întrebări pentru a obține anumite răspunsuri, mărturisiri etc. **4.** Tranz. și refl. A(-și) mișca o parte a corpului, schimbându-i poziția. ✧ Expr. (Tranz.) *A răsuci capul cuiva* = a scoate din minți, a zăpăci pe cineva. ✦ Tranz. A-și luxa o mână, un picior etc. ✦ Tranz. A întoarce gâtul unei păsări cu o mișcare violentă, pentru a-l frânge. **5.** Tranz. A învârti cu un gest mecanic un obiect ținut în mână. **6.** Tranz. A strânge un obiect, dându-i forma unui sul. ✦ Spec. A înfășura cu mâna foița în care s-a pus tutun, pentru a face o țigară. **7.** Tranz. A înfășura, a depăna un fir în jurul unui suport. — Pref. *răs-* + **suci.**

RĂSUCÍRE, *răsuciri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) răsuci* și rezultatul ei; răsuceală. **2.** Defect al pieselor de cherestea produs la uscare, care face ca suprafața lor să devină elicoidală. **3.** (Bot.; în sintagma) *Răsucirea frunzelor* = boală virotică a cartofului, a tutunului și a pătlăgelelor roșii, manifestată prin îngălbenirea și răsucirea frunzelor și oprirea din dezvoltare a plantelor. — V. **răsuci.**

RĂSUCÍT, -Ă, *răsuciți, -te,* adj. Care a fost supus unei operații de răsucire (**1**). ✦ În formă de spirală. ✦ (Despre țigări) Făcut cu mâna prin înfășurarea tutunului într-o foiță. — V. **răsuci.**

RĂSUCITÓR, -OÁRE, *răsucitori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care răsucește firele într-o fabrică de textile sau de frânghii. — **Răsuci** + suf. *-tor*.

RĂSUCITÚRĂ, *răsuciturі,* s.f. Fiecare dintre întorsăturile, în formă de spirală, pe care le capătă firul prin răsucire (**1**). ✦ Fel, mod de a răsuci un fir. ✦ Cotitură a unui drum; întorsătură. — **Răsuci** + suf. *-tură*.

RĂSUFLÁ, *răsúflu,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. (Pop.) A respira. **2.** Intranz. A-și reveni după o emoție, după o grijă, o apăsare, după un efort fizic, a simți o ușurare după o stare de încordare. ✦ A face popas, a sta să se odihnească. ✦ A avea liniște, a nu se (mai) simți în primejdie, a se simți la adăpost. **3.** Intranz. (Despre vase, recipiente, locuri închise) A comunica cu exteriorul, a străbate spre exterior, a lăsa să se scurgă încet fluidul pe care îl conține, printr-o gaură mică sau printr-o crăpătură; (despre conținutul unui vas) a țâșni, a se scurge prin crăpături. ✦ Refl. (Despre unele alimente sau băuturi) A-și pierde tăria, gustul datorită păstrării într-un vas prost închis sau în condiții proaste. **4.** Intranz., tranz. și refl. (Pop.) A(-și) destăinui gândurile și sentimentele ascunse, apăsătoare, pentru a se liniști. ✦ Intranz. și tranz. (Despre gânduri sau planuri ascunse) A ajunge la urechile celor care nu ar fi trebuit să afle; a (se) difuza. — Pref. *răs-* + **sufla.**

RĂSUFLÁRE, *răsuflări,* s.f. Acțiunea de *a (se) răsufla* și rezultatul ei; respirație, răsuflet, răsuflu. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără răsuflare* = mort. ✧ Loc. adv. *Dintr-o răsuflare* = dintr-o dată, repede. ✧ Expr. *A-și ține* (sau *a-și opri, a-și stăpâni) răsuflarea* = a se sili să nu respire sau a respira ușor, fără zgomot. *A i se curma* (sau *a i se opri, a-i pieri cuiva) răsuflarea* = se zice când cineva este copleșit, sugrumat de o emoție puternică, de spaimă etc. *A-și da răsuflarea* = a muri. ✦ (Concr.) Aerul expirat din plămâni; suflu. ✦ Fig. Adiere ușoară. — V. **răsufla.**

RĂSUFLÁT, -Ă, *răsuflați, -te,* adj. (Despre băuturi) Care și-a pierdut tăria, gustul datorită pătrunderii aerului sau păstrării în condiții proaste. ✦ Fig. (Fam.) Învechit; arhicunoscut, banal. — V. **răsufla.**

RĂSUFLĂTÓR, -OÁRE, *răsuflători, -oare,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. (Rar) Care înlesnește respirația. ✧ Compus: *răsuflătoarea-pământului* = ciupercă din familia *Lycoperdacee,* de culoare albă-gălbuie în perioada de tinerețe și cenușie la maturitate (*Lycoperdon bovista*). **2.** S.f. Deschizătură (de aerisire) prin care un spațiu închis comunică cu exteriorul. **3.** S.f. Canal de evacuare a aerului și a gazelor la turnarea metalului lichid în forme, servind la verificarea umplerii formei. **4.** S.n. Tub de evacuare a gazelor de ardere dintr-un motor cu ardere internă. — **Răsufla** + suf. *-ător.*

RĂSUFLĂTÚRĂ, *răsuflături,* s.f. (Rar) Fiecare respirație. —**Răsufla** + suf. *-ătură*.

RĂSÚFLET, *răsuflete,* s.n. (Pop.) Răsuflare. ✦ Repaus scurt. — **Răsufla** + suf. *-et.*

RĂSÚFLU, *răsufluri,* s.n. (Pop.; și fig.) Răsuflare. ✦ (Înv.) Timp de odihnă; scurt repaus, răgaz. — Din **răsufla** (derivat regresiv).

RĂSUNÁ, pers. 3 *răsúnă,* vb. I. Intranz. **1.** A produce un sunet în mod repetat și prelung, a suna tare, a se auzi până departe (sau de departe). **2.** A se umple de sunete puternice; a vui. **3.** Fig. A da impresia că se mai aude, deși vibrațiile au încetat; a produce o rezonanță în sufletul cuiva, a avea ecou în inima cuiva. — Lat. **resonare.**

RĂSUNÁRE, *răsunări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a răsuna* și rezultatul ei; sunet; zgomot. — V. **răsuna.**

RĂSUNĂTÓR, -OÁRE, *răsunători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care sună puternic și prelung; care se aude de (sau până) departe. ✦ (Despre spații) În care se împrăștie sau se concentrează zgomote, sunete. ✦ Fig. Care produce uimire, care impresionează puternic; care este de mare efect; extrem de mare. — **Răsuna** + suf. *-ător*.

RĂSÚNET, *răsunete,* s.n. **1.** Sunet puternic (prelungit prin ecou); *p. gener.* sunet; zgomot. ✦ Ecou. ✦ Ton[2], timbru, rezonanță. **2.** Fig. Impresie puternică pe care o face un lucru asupra oamenilor, interes profund și larg pe care îl deșteaptă un eveniment. — **Răsuna** + suf. *-et*.

RĂSÚRĂ[1], *răsuri,* s.f. (Rar) Răzătură. — **Ras[2]** + suf. *-ură*.

RĂSÚRĂ[2], *răsuri,* s.f. **1.** (Bot.) Măceș. **2.** (Entom.) Larvă de efemeră. — Et. nec.

RĂSÚRĂ[3], *răsuri,* s.f. Cotă adițională la dări, în Țările Române, în sec. XVIII–XIX, din care se făcea plata dregătorilor. — Cf. r a d e.

RĂSURÉI s.m. pl. (Reg.) Flori cusute pe pânză în rânduri șerpuitoare. — **Răsură[2]** + suf. *-ei*.

RĂSURÍU, -ÍE, *răsurii,* adj. (Rar) De culoarea florii de răsură[2] (**1**); trandafiriu. — **Răsură [2]** + suf. *-iu*.

RĂSZÍCE, *răszíc,* vb. III. Intranz. (Rar) A repeta ceva de multe ori și în mod insistent; a insita. — Pref. *răs-* + **zice.**

RĂȘCHIÁ, *rășchiez,* vb. I. Tranz. A depăna firele toarse de pe fus sau de pe ghem pe rășchitor. [Pr.: *-chi-a*] — Lat. ***rasclare.**

RĂȘCHIÁT[1], *rășchiaturi,* s.n. Rășchiere. [Pr.: *-chi-at*] — V. **rășchia.**

RĂȘCHIÁT[2], -Ă, *rășchiați, -te,* adj. (Despre fire textile) Depănat pe rășchitor. ✦ Împrăștiat. [Pr.: *-chi-at.* — Var.: **răschiát, -ă** adj.] — V. **rășchia.**

RĂȘCHIÉRE, *răşchieri,* s.f. Acțiunea de *a răşchia* și rezultatul ei; răşchiat[1]. [Pr.: *-chi-e-*] — V. **răşchia.**

RĂȘCHIRÁ, *răşchir,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) întinde în lături. **2.** Tranz. și refl. A (se) răsfira, a (se) împrăștia. **3.** Tranz. A răşchia. [Prez. ind. și: *răşchirez*. — Var.: **răschirá** vb. I] — Cf. răsfira.

RĂȘCHIRÁRE, *răşchirări,* s.f. Acțiunea de *a (se) răşchira* și rezultatul ei. — V. **răşchira.**

RĂȘCHIRÁT, -Ă, *răşchirați, -te,* adj. Depărtat, întins în lături. ✦ Împrăștiat; răsfirat. ✦ Ramificat, rămuros. [Var.: **răschirát, -ă** adj.] — V. **răşchira.**

RĂȘCHITÓR, *răşchitoare,* s.n. Unealtă pe care se deapănă tortul, lâna de pe fuse sau de pe gheme pentru a le face scul sau jurubiță. [Var.: **răschitór** s.n.] — **Răşchia** + suf. *-tor*.

RĂȘFÉT s.n. v. **ruşfet.**

RĂȘINÁR, *răşinari,* s.m. (Reg.) Persoană care se ocupă cu extracția sau cu vânzarea răşinei. — **Răşină** + suf. *-ar.*

RĂȘÍNĂ, *răşini,* s.f. Nume generic dat unor substanțe lipicioase, inflamabile, secretate de diferite plante, mai ales conifere, sau produse pe cale sintetică. — Lat. **resina.**

RĂȘINĂRÍE, *răşinării,* s.f. (Rar) Locul unde se produce sau se prelucrează răşina. — **Răşină** + suf. *-ărie.*

RĂȘINÓS, -OÁSĂ, *răşinoși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre arbori) Care conține, care produce răşină. **2.** S.f. pl. Denumire generică dată unor arbori sau arbuști ale căror organe conțin răşină și care formează singuri sau în asociații păduri întinse; conifere. **3.** Adj. Care are aspectul și proprietățile răşinei; lipicios, cleios. — **Răşină** + suf. *-os*.

RĂȘLUÍ, *răşluiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A smulge, a desprinde aşchii, părți din ceva. ✦ A descoji, a decortica grăunțe, semințe etc. **2.** Fig. A lua, a răpi (prin abuz sau prin violență) o parte din ceva. ✦ A risipi, a irosi, a prăpădi. **3.** Fig. A distruge, a pustii, a rade de pe fața pământului (o aşezare omenească). — Et. nec.

RĂȘLUÍRE, *răşluiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a răşlui* și rezultatul ei. — V. **răşlui.**

RĂȘLUÍT, -Ă, *răşluiți, -te,* adj. (Despre grăunțe, semințe etc.) Descojit[2], decorticat. — V. **răşlui.**

RĂȘPĂLUÍ, *răşpăluiesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra suprafețele corpurilor metalice sau nemetalice cu raşpelul; a pili, a răzui; *p. ext.* a zgâria. — **Raşpel** + suf. *-ui.*

RĂȘPĂLUÍRE, *răşpăluiri,* s.f. Acțiunea de *a răşpălui* și rezultatul ei. — V. **răşpălui.**

RĂȘPĂLUÍT, -Ă, *răşpăluiți, -te,* adj. Pilit, răzuit, zgâriat cu raşpelul. — V. **răşpălui.**

RĂTĂCÍ, *rătăcesc,* vb. IV. **1.** Refl. A greși drumul, direcția, a nu mai ști unde se află. ✦ A se pierde de cineva; a se răzleți. ✦ Intranz. A umbla de ici-colo căutând drumul, încercând să iasă la liman, să se orienteze, să ajungă la țintă. **2.** Intranz. A pribegi, a hoinări, a colinda. ✦ Refl. A se aşeza într-un loc străin; a se aciua, a se pripăși. **3.** Tranz. A nu mai ști unde a fost pus sau unde se găsește cineva sau ceva; a pierde. ✦ Refl. A ajunge, a se afla într-un loc unde nu se aştepta nimeni să se afle. — Lat. ***erraticire** (=**erraticare* < *erraticus)*.

RĂTĂCÍRE, *rătăciri,* s.f. Faptul de *a (se) rătăci*. ✦ Fig. Întunecare a minții, pierdere a facultăților mintale; nebunie. ✦ Fig. Greşeală, eroare. — V. **rătăci.**

RĂTĂCÍT, -Ă, *rătăciți, -te,* adj. **1.** Care a greșit drumul sau a pierdut direcția; dezorientat. ✦ Fig. Care greşeşte prin purtări, prin atitudine; cu mintea întunecată. ✦ Fig. (Despre ochi, privire) Care se uită în gol, fără o țintă precisă; care exprimă nedumerire, nesiguranță, tulburare, absență. **2.** Care s-a pierdut, s-a înstrăinat de ai săi; răzlețit. — V. **rătăci.**

RĂTĂCITÓR, -OÁRE, *rătăcitori, -oare,* adj. Care rătăceşte; care umblă din loc în loc fără odihnă. — **Rătăci** + suf. *-tor*.

RĂTEÁZĂ s.f. v. **rătez.**

RĂTÉZ, *răteze,* s.n. (Pop.) Închizătoare primitivă de lemn sau de oțel în formă de limbă, pentru uși, porți sau ferestre; zăvor. [Var.: **răteázã** s.f.] — Din ucr. **retjaz,** magh. **retesz.**

RĂTÚND, -Ă adj. v. **rotund.**

RĂTUNJÍ vb. IV v. **rotunji.**

RĂTUNZÍT, -Ă adj. v. **rotunjit.**

RĂTUTÍ, *rătutesc,* vb. IV. Refl. (Reg. și fam.) A-și pierde capul, a se zăpăci, a înnebuni. — Et. nec.

RĂTUTÍRE s.f. (Reg. și fam.) Acțiunea de *a se rătuti* și rezultatul ei. — V. **rătuti.**

RĂTUTÍȘ adv. (Reg.) De jur-împrejur. — **Rătuti** + suf. *-iș*.

RĂTUTÍT, -Ă, *rătutiți, -te,* adj. (Reg. și fam.) Zăpăcit, smintit, nebun. — V. **rătuti.**

RĂȚIȘOÁRĂ, *rățișoare,* s.f. **1**. (Zool.) Rățuşcă. **2.** (Entom.) Gen de insecte coleoptere lungi, brune-cenuşii, cu rostrul lățit, asemănător cu ciocul de rață, care atacă porumbul, sfecla, ovăzul etc. *(Tanymecus)*. **3.** (Bot.; la pl.) Plantă erbacee perenă, cu rizom și frunze lungi, cu tulpina scurtă, cu flori mari, albe, galbene sau violacee *(Iris pumila)*. — **Rață** + suf. *-işoară*.

RĂȚÓI[1], *rățoi,* s.m. Bărbătuşul rației. ✧ *Mustăți coada rățoiului* = mustăți cu capetele răsucite în spirală. — **Rață** + suf. *-oi*.

RĂȚOÍ[2], *rățoiesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se răsti la cineva, a amenința pe cineva. — Din **rățoi[1].**

RĂȚOIÁLĂ, *rățoieli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se rățoi* [2]; vorbă răstită, amenințătoare. [Pr.: *-ți-o-ia-*] — **Rățoi[2]** + suf. *-eală.*

RĂȚOIÁȘ, *rățoiași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *rățoi*[1]. [Pr.: *-ți-o-iaș*] — **Rățoi[1]** + suf. *-aș*.

RĂȚÚCĂ, *rățuci,* s.f. (Rar) Rățuşcă. — **Rață** + suf. *-ucă*.

RĂȚÚȘCĂ, *rățuște,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *rață*; rățișoară, rățucă; pui de rață, boboc. **2.** Joc de copii constând din aruncarea unei pietricele în apă în aşa fel încât aceasta să facă mai multe sărituri la suprafața apei înainte de a se scufunda; *p. restr.* fiecare dintre aceste sărituri. — **Rață** + suf. *-uşcă*.

RĂU, REA, *răi, rele*, adj., s.n., adv. **I.** Adj. Care are însuşiri negative; lipsit de calități pozitive. **1.** (Adesea substantivat) Care face, în mod obişnuit, neplăceri altora. ✧ Expr. *Poamă rea* sau *soi rău* = persoană cu deprinderi urâte. *Rău de mama focului* = plin de răutate, foarte înrăit. ✧ Compuse: *rea-voință* s.f. = purtare sau atitudine neprietenoasă, ostilă față de cineva sau de ceva; lipsă de bunăvoință; *rea-credință* s.f. = atitudine incorectă, necinstită; perfidie. (Loc. adj. și adv.) *De rea-credință* = incorect, necinstit, rău intenționat. ✦ Care exprimă, care denotă răutate; care este contrar binelui. **2.** Care nu-și îndeplineşte îndatoririle morale și sociale legate de o anumită circumstanță, care nu e potrivit unui anumit lucru, unei anumite situații; necorespunzător, nepotrivit. ✦ (Despre copii) Neascultător, răsfățat, răzgâiat. **3.** Neconform cu regulile moralei; în dezacord cu opinia publică. ✦ (Despre vorbe) Care supără, care jigneşte; *p. ext.* urât. **4.** (Despre viață, trai etc.) Neliniștit, apăsător, chinuit. ✧ Expr. *A duce casă rea (cu cineva)* = a nu se înțelege, a trăi prost (cu cineva). *A-şi face sânge rău* (sau *inimă, voie rea)* = a se necăji, a fi mâhnit. **5.** (Despre veşti) Care anunță un necaz, o supărare; neplăcut. **II.** Adj. Care nu are calitățile proprii destinației, menirii, rolului său. **1.** Care nu este apt (pentru ceva), care nu e corespunzător unui anumit scop, unei anumite utilizări; care prezintă unele defecte, unele imperfecțiuni. ✦ (Fiz.; despre corpuri) *Rău conducător de căldură* (sau *de electricitate)* = prin care căldura (sau electricitatea) nu se transmite cu uşurință sau deloc. **2.** (Despre organele corpului) Care nu funcționează normal; bolnav; (despre funcții fiziologice) care nu se desfăşoară normal. **3.** (Despre îmbrăcăminte și încălțăminte) Uzat, rupt, stricat. **4.** (Despre băuturi) Neplăcut la gust, prost pregătit. **5.** (Despre bani) Care nu are curs, ieşit din circulație; fals. **III**. Adj. (Despre meseriaşi, artişti etc.) Neîndemânatic, incapabil, nepriceput. **IV.** Adj. **1.** Nesatisfăcător; dăunător. ✧ Expr. *A lua* (cuiva ceva) *în nume de rău* = a atribui cuiva o intenție răuvoitoare, a interpreta eronat o observație, un sfat. **2.** (Despre vreme) Urât; nefavorabil. **3.** (În superstiții) Prevestitor de rele, care aduce nenorocire; nefast, nenorocos. **V.** Adv. **1.** Aşa cum nu trebuie; nepotrivit, greşit, cu defecte. ✦ Neconform cu realitatea; inexact, neprecis, incorect. **2.** Neplăcut, supărător, nesatisfăcător. ✧ Expr. *A-i fi* (sau *a-i merge) cuiva rău* = a avea o viață grea, a trece prin momente grele; a nu-i prii. *A sta rău* = a nu avea cele necesare, a fi lipsit de confort, a fi sărac. *A-i şedea rău* (ceva) = a nu i se potrivi o haină, o atitudine etc.; a fi caraghios, ridicol. *A-i fi* (cuiva) *rău* sau *a se simți rău* = a fi sau a se simți bolnav. *A i se face* (sau *a-i veni cuiva) rău* = a simți deodată ameteală, dureri, senzație de greață etc.; a leşina. *A-i face* (cuiva) *rău* = a-i cauza (cuiva) neplăceri. *A-i părea* (cuiva) *rău (de* sau *după ceva* ori *după cineva)* = a regreta (ceva sau pe cineva). **3.** Incomod, neconfortabil. **4.** Neplăcut, dezagreabil. **5.** Neconform cu părerile, cu gusturile cuiva. **6.** Puternic, tare; foarte. **VI**. S.n. **1.** Ceea ce aduce nemulțumire; neplăcere; pricină de nefericire; neajuns. ✧ Loc. adv. *Cu părere de rău* = cu regret. *A rău* = a nenorocire. ✧ Loc. prep. *De răul* (cuiva) = din cauza (răutății) cuiva. ✧ Expr. *A vrea, a dori* (cuiva) *răul* = a dori să i se întâmple cuiva lucruri neplăcute. *Uita-te-ar relele!*, formulă glumeață prin care se urează cuiva noroc și fericire. ✦ Boală, suferință. ✧ *Rău de mare* = stare de indispoziție generală care se manifestă la unii călători pe mare. *Rău de munte* (sau *de altitudine)* = stare de indispoziție generală cauzată de rarefierea aerului de pe înălțimi. **2.** Ceea ce nu e recomandabil din punct de vedere moral. ✧ Expr. *A vorbi de rău* (pe cineva) = a ponegri (pe cineva). ✦ (La pl.) Pozne, nebunii copilăreşti. — Lat. **reus** „acuzat, vinovat".

RĂUFĂCĂTÓR, -OÁRE, *răufăcători, -oare*, s.m. și f., adj. (Persoană) care face sau aduce (mult) rău altora, care contravine legilor morale și sociale; făcător de rele. — **Rău** + **făcător.**

RĂU-PLÁTNIC, -Ă, *rău-platnici, -ce*, adj., s.m. și f. (Persoană) care nu-și plătește datoriile (la timp). — **Rău** + **platnic.**

RĂURÚSCĂ s.f. v. **lăuruscă.**

RĂUTÁTE, (2, 3) *răutăți* s.f. **1.** Caracteristică a omului rău, înclinare spre a face rău altora. ✧ Loc. adv. *Cu răutate* = în mod răutăcios; cu ironie usturătoare, malițios. **2.** (Pop.; mai ales la pl.) Slăbiciune, păcat, defect. **3.** (Concr.) Faptă rea. **4.** Om rău. [Pr.: *ră-u-*] — **Rău** + suf. *-ătate.*

RĂUTĂCIÓS, -OÁSĂ, *răutăcioși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Plin de răutate; care, fără să aibă un fond rău, este înclinat să jignească, să facă mici răutăți. ✦ (Despre atitudini, gesturi, cuvinte) Care supără; jignitor. ✦ Care exprimă răutate. [Pr.: *ră-u-*] — **Răutate** + suf. *-ios.*

RĂUVOITÓR, -OÁRE, *răuvoitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care vrea răul cuiva, care manifestă rea-voință, plin de rea-voință. — **Rău** + **voitor.**

RĂVÁR, *răvare,* s.n. (Reg.) **1.** Băț crestat cu care se frământă la stână urda sau cașul dospit. **2.** Oală de lut cu fundul prevăzut cu găurele, folosită în bucătărie la strecuratul legumelor. **3.** Ghiveci cu flori. — Et. nec. Cf. r ă v a ș.

RĂVÁȘ, *răvașe,* s.n. (Pop.) Scrisoare, bilet. — Din magh. **rovás** „răboj”.

RĂVĂȘEÁLĂ, *răvășeli,* s.f. Răvășire. — **Răvăși** + suf.*-eală*.

RĂVĂȘÉL, *răvășele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *răvaș.* — **Răvaș** + suf. *-el*.

RĂVĂȘÍ, *răvășesc,* vb. IV. Tranz. A face dezordine; a împrăștia, a răscoli. ✦ Fig. A tulbura; a dezorienta. — Cf. sb. r o v a š i t i.

RĂVĂȘÍRE, *răvășiri,* s.f. Acțiunea de *a răvăși* și rezultatul ei; răvășeală. — V. **răvăși.**

RĂVĂȘÍT, -Ă, *răvășiți, -te,* adj. Care este în neorânduială; răscolit. ✦ Fig. Tulburat, dezorientat. — V. **răvăși.**

RĂVINEÁLĂ s.f. v. **revenează.**

RĂZĂLĂU, *răzălaie,* s.n. (Reg.) Răzătoare. — Din magh. **reszelö.**

RĂZĂLUÍ, *răzăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A răzui. — Din **răzălău.**

RĂZĂLUIÁLĂ, *răzăluieli,* s.f. (Reg.) Răzuire. — **Răzălui** + suf. *-eală*.

RĂZĂLUÍRE, *răzăluiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a răzălui* și rezultatul ei; răzăluială, răzuire. — V. **răzălui.**

RĂZĂLUÍT, -Ă, *răzăluiți, -te,* adj. (Reg.) Răzuit. — V. **răzălui.**

RĂZĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *răzășești,* adj. (Înv.) Care aparține răzeșilor, privitor la răzeși, caracteristic răzeșilor; de răzeși. [Var.: **răzeșésc, -eáscă** adj.] — **Răzeș** + suf. *-esc*.

RĂZĂTOÁRE, *răzători*, s.f. **1.** Obiect de forme și de dimensiuni diferite, folosit în bucătărie pentru ras legume, fructe, cașcaval etc.; răzuitoare. **2.** Obiect de lemn sau de oțel, în formă de lamă, așezat la intrarea unei case, de care se șterge noroiul de pe încălțăminte. — **Rade** + suf. *-ătoare.*

RĂZĂTÚRĂ, *răzături,* s.f. **1.** Faptul de a (se) rade; bărbierit. **2.** Urmă lăsată pe un obiect după ce a fost ras; ștersătură făcută cu guma pe hârtie. **3.** (În forma *răzătură*) Ceea ce rezultă din raderea unui obiect. [Var.: **răsătúră** s.f.] — **Rade** + suf. *-ătură*.

RĂZBÁTE, *răzbát,* vb. III. **1.** Intranz. A-și face, a-și croi drum prin..., a înainta cu greu, înlăturând obstacolele; a străbate, a pătrunde. **2.** Intranz. A răzbi (**2**), a izbuti. **3.** Intranz. A umbla în lung și în larg; a cutreiera, a colinda. **4.** Tranz. (Despre stări, sentimente) A pune stăpânire cu putere pe cineva; a birui, a învinge, a copleși, a răzbi (**4**). — Pref. *răz-* + **bate.**

RĂZBÁTERE s.f. Acțiunea de *a răzbate* și rezultatul ei. — V. **răzbate.**

RĂZBĂTĂTÓR, -OÁRE, *răzbătători, -oare,* adj. Care își face drum biruind obstacolele, care nu se dă bătut; tenace. — **Răzbate** + suf. *-ător.*

RĂZBÉL, *răzbele,* s.n. (Înv.) Război[1] [Var.: **rezbél** s.n.] — Din **războiu**[1] (refăcut după lat. *bellum)*.

RĂZBÍ, *răzbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A-și face drum, a străbate (anevoie), a trece peste piedici; a răzbate. **2.** Intranz. A ajunge undeva înlăturând obstacolele. ✦ A izbuti, a reuși. ✦ (Despre sunete, zgomote etc.) A se face auzit, a ajunge până la... ✦ (Despre mirosuri) A se răspândi. **3.** Tranz. A învinge, a înfrânge, a răpune. ✧ Expr. *A răzbi* (pe cineva) *cu bătaia* = a bate (pe cineva) foarte tare. **4.** Tranz. (Despre stări fizice sau sufletești) A cuprinde, a birui, a copleși. **5.** Tranz. și intranz. A termina, a prididi, a isprăvi. — Din sl. **razbiti.**

RĂZBÍCI[1], *răzbice*, s.n. (Reg.) Bețișor sau cui cu care se scoate un lemn sau un cui înțepenit într-o gaură. — **Răzbi** + suf. *-ici.*

RĂZBICÍ[2], *răzbicesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A găuri, a perfora. ✦ A scoate ceva bătând. — Din **răzbici[1].**

RĂZBÍRE s.f. Acțiunea de *a răzbi* și rezultatul ei. — V. **răzbi.**

RĂZBÍT, -Ă, *răzbiți, -te*, adj. **1.** (Despre piedici, obstacole etc.) Peste care s-a trecut, care a fost depășit (cu efort mare). **2.** (Despre oameni) Care este biruit, copleșit de durere, de greutăți etc. — V. **răzbi.**

RĂZBITÓR, -OÁRE, *răzbitori, -oare*, adj. (Rar) Care răzbește; care străbate, care trece prin...; pătrunzător. — **Răzbi** + suf. *-tor*.

RĂZBÓI[1], *războaie,* s.n. Conflict armat (de durată) între două sau mai multe state, națiuni, grupuri umane, pentru realizarea unor interese economice și politice; războiu. *Război civil* = luptă armată dusă în scopul cuceririi puterii, supremației politice într-un stat. *Război mondial* = luptă armată la care participă, direct sau indirect, numeroase state ale lumii. *Război rece* = stare de încordare, de tensiune în relațiile dintre unele state (în special dintre SUA și URSS după 1950). *Război psihologic* = stare de tensiune, de hărțuială nervoasă, psihică, inițiată și întreținută cu scopul de a zdruncina moralul forțelor adverse și de a demoraliza populația. *Război total* = luptă armată în care statul agresor folosește toate mijloacele de distrugere, nu numai împotriva forțelor armate, ci și împotriva întregii populații. *Stare de război* = beligeranță. ✦ Fig. Ceartă; neînțelegere, vrajbă, gâlceavă. — Din sl. **razboj** „ucidere, jaf”.

RĂZBÓI[2], *războaie*, s.n. **1.** Mașină de lucru folosită pentru confecționarea țesăturilor din fibre textile. **2.** Unealtă casnică de țesut; argea, stative. — Din bg., sb. **razboj.**

RĂZBOÍ[3], *războiesc*, vb. IV. Refl. recipr. (Și fig.) A purta războiu[1], a se lupta, a se bate. — Din **războiu[1].**

RĂZBÓINIC, -Ă, *războinici, -ce*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Luptător, ostaș care ia parte la un războiu[1]. **2.** Adj. Care ține de războiu[1], privitor la războiu[1], de războiu[1]. **3.** Adj. Căruia îi place lupta; bătăios. — Din sl. **razbojnikŭ.**

RĂZBOINICÉSC, -EÁSCĂ, *războinicești*, adj. (Înv.) Războinic (**2**). — **Războinic** + suf *-esc*.

RĂZBOÍRE, *războiri*, s.f. Acțiunea de *a se războiu*[3] și rezultatul ei. — V. **războiu[3].**

RĂZBOITÓR, -OÁRE, *războitori, -oare*, adj. (Înv.) Care se războiește, care poartă războiu[1]. [Pr.: *-bo-i-*] — **Războiu[3]** + suf. *-tor.*

RĂZBOLÍ, *războlesc*, vb. IV. Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi. — Din sl. **razbolěti.**

RĂZBOLÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a se războli*. — V. **războli.**

RĂZBOLÍT, -Ă, *războliți, -te*, adj. (Pop.) Bolnav, suferind. — V. **războli.**

RĂZBUBUÍ, pers. 3 *războúbuie*, vb. IV. Intranz. (Despre surse de zgomote, *p. ext.* despre locul în care se fac auzite zgomotele) A bubui tare, a detuna; a mugi, a clocoti. — Pref. *Pref. răz-* + **bubui.**

RĂZBUBUÍRE, *răzbubuiri*, s.f. Acțiunea de *a răzbubui* și rezultatul ei. — V. **răzbubui.**

RĂZBUBUÍT, -Ă, *răzbubuiți, -te*, adj. (Despre surse de zgomot) Care bubuie tare, care mugește, clocotește etc. — V. **răzbubui.**

RĂZBUCURÓS, -OÁSĂ, *răzbucuroși, -oase*, adj. (Rar) Foarte bucuros. — Pref. *răz-* + **bucuros.**

RĂZBÚN s.n. **1.** (Înv.) Liniște, pace. **2.** (Rar) Răzbunare. — Din **răzbuna** (derivat regresiv).

RĂZBUNÁ, *răzbún*, vb. I. **1.** Refl. și intranz. A-și face singur dreptate, pedepsind pe cel de la care a suferit un rău, o nedreptate. ✦ A-și vărsa focul, mânia, necazul pe cineva. **2.** Tranz. A da satisfacție cuiva care nu este în măsură să-și facă singur dreptate, pedepsind în numele lui pe cel de la care a suferit un rău. ✦ A răscumpăra (**4**). **II.** (Pop.) **1.** Refl. (La pers. 3) A se face vreme bună, a se lumina, a se însenina. ✦ (Despre nori) A se împrăștia. **2.** Tranz. (În expr.) *A răzbuna* (pe cineva) *de inimă* sau (refl.) *a i se răzbuna* (cuiva) *inima* = a (se) înveseli. — Pref. *răz-* + **bun.**

RĂZBUNÁRE, *răzbunări*, s.f. Acțiunea de *a (se) răzbuna* și rezultatul ei. — V. **răzbuna.**

RĂZBUNÁT, -Ă, *răzbunați, -te*, adj. Căruia i s-a făcut dreptate, i s-a dat satisfacție (răufăcătorul fiind pedepsit); (despre fapte) pedepsit, plătit. — V. **răzbuna.**

RĂZBUNĂTÓR, -OÁRE, *răzbunători, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care se răzbună, care nu iartă răul ce i s-a făcut; vindicativ. — **Răzbuna** + suf. *-ător.*

RĂZBUNÍC, *răzbunici,* s.m. (Pop.) Străbunic. — Pref. *răz-* + **bunic.**

RĂZBUNÍCĂ, *răzbunici*, s.f. (Pop.) Străbunică. — Din **răzbunic**.

RĂZDÁ, *răzdău*, vb. I.Tranz. (Rar) A da de mai multe ori, a da mereu; a da mai mult. — Pref. *răz-* + **da.**

RĂZÉȘ, *răzeși*, s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Țăran liber, stăpân în devălmășie al pământului moștenit de la un strămoș comun; moșnean; *p. gener.* țăran liber, posesor de pământ. ✦ Copărtaș de moșie. — Din magh. **részes.**

RĂZEȘÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **răzășesc.**

RĂZEȘÍE, (**1**) *răzeșii*, s.f. (Înv.) **1.** Proprietate a unui răzeș. **2**. Stare socială a răzeșului. — **Răzeș** + suf. *-ie*.

RĂZEȘÍME s.f. (Înv.) Totalitatea răzeșilor, mulțime de răzeși. — **Răzeș** + suf. *-ime*.

RĂZEȘÍȚĂ, *răzeșițe*, s.f. (În Evul Mediu, în Moldova) Țărancă liberă, proprietară de pământ; soție de răzeș. — **Răzeș** + suf. *-iță.*

RĂZGÂIÁ, *răzgâi*, vb. I. Tranz. A alinta peste măsură, a satisface capriciile cuiva; a răsfăța. [Var.: **râzgâiá** vb. I] — Din bg. **razgaljam.**

RĂZGÂIÁLĂ, *răzgâieli*, s.f. Alintare excesivă; răsfăț. [Var.: **râzgâiálă** s.f.] — **Răzgâia** + suf. *-eală*.

RĂZGÂIÁT, -Ă, *răzgâiați, -te*, adj. Exagerat de alintat; prost crescut; răsfățat. ✦ Fig. (Rar) Desfătat, satisfăcut. [Var.: **râzgâiát, -ă** adj.] — V. **răzgâia.**

RĂZGÂIÉRE, *răzgâieri*, s.f. Acțiunea de *a răzgâia* și rezultatul ei. [Var.: **râzgâiére** s.f.] — V. **răzgâia.**

RĂZGÂNDÍ, *răzgândesc*, vb. IV. Refl. **1.** A-și schimba gândul, părerea sau hotărârea, a reveni asupra unei hotărâri luate. **2.** (În legătură cu „a se gândi”) A reflecta bine, a chibzui îndelung. — Pref. *răz-* + **gândi.**

RĂZGÂNDÍRE, *răzgândiri*, s.f. Faptul de *a se răzgândi*. — V. **răzgândi.**

RĂZGHINÁ, *răzghin*, vb. I. Refl. (Reg.; mai ales despre animale) A-și rupe picioarele, depărtându-le prea mult unul de altul; *p. gener.* a se rupe. — Pref. *răz-* + [îm]**bina.**

RĂZGHINÁRE, *răzghinări*, s.f. (Reg.) Acțiunea de *a se răzghina* și rezultatul ei. — V. **răzghina.**

RĂZGHINÁT, -Ă, *răzghinați, -te*, adj. (Reg.) Crăcănat. — V. **răzghina.**

RĂZIMÁ vb. I v **rezema.**

RĂZIMÁT, -Ă adj. v. **rezemat.**

RĂZIMĂTOÁRE s.f. v. **rezemătoare.**

RĂZIȘOÁRĂ, *răzișoare*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *rază*. — **Rază** + suf. *-ișoară.*

RĂZJUDECÁ, *răsjúdec*, vb. I. Tranz. A supune în repetate rânduri judecății, a reflecta din nou sau în repetate rânduri asupra unei probleme. — Pref. *răz-* + **judeca.**

RĂZJUDECÁT, -Ă, *răzjudecați, -te,* adj. Judecat în repetate rânduri, supus din nou reflecției. — V. **răzjudeca.**

RĂZLÉȚ, -EĂȚĂ, *răzleți, -e*, adj. **1.** (Despre ființe) Care s-a depărtat de ceilalți, care a rămas singur. ✦ (Și adv.) Situat la distanță (unul de altul). ✦ (Despre sunete) Lipsit de legătură, de continuitate; izolat; sporadic. **2.** Care rătăcește din loc în loc; pribeag, înstrăinat, hoinar. ✦ (Despre privire, ochi) Rătăcit, pierdut. — Din **răzleți** (derivat regresiv).

RĂZLEȚÍ, *răzlețesc*, vb. IV. **1.** Refl. A se îndepărta de un grup, a pleca (de lângă...). **2.** Refl. și tranz. A (se) răspândi în direcții diferite; a (se) împrăștia, a (se) risipi. — Probabil Pref. *răz-* + **lăți.**

RĂZLEȚÍRE, *răzlețiri*, s.f. Faptul de *a se răzleți.* — V. **răzleți.**

RĂZLÓG, *răzlogi*, s.m. (Reg.) Despicătură lungă din trunchiul unui copac, utilizată la facerea gardurilor. — Din sl. **razlogŭ.**

RĂZMERÍ, *răzmeresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A alunga, a îndepărta. — Cf. răzmeriță.

RĂZMERIȚĂ, *răzmerițe*, s.f. (Pop.) Răscoală, răzvrătire. [Var.: **răzmiriță, rézmeriță** s.f.] — Din bg., sb. **razmirica.**

RĂZMIRIȚĂ s.f. v. **răzmeriță.**

RĂZNEPÓT, *răznepoți*, s.m. (Pop.) Strănepot. — Pref. *răz-* + **nepot.**

RĂZNÍ, *răznesc*, vb. IV. Refl. (Pop.; despre vite) A se pierde, a se depărta de cârd sau de turmă; (despre oameni) a se despărți, a se izola de ai săi; a se înstrăina. — Din **razna.**

RĂZÓR[1], *răzoare*, s.n. **1.** Fâșie îngustă de pământ nelucrat, servind drept hotar și potecă între două ogoare; hat. **2.** Loc arat; ogor. **3.** Strat de flori sau de legume în grădini; brazdă. **4.** Cărăruie (într-o grădină). — Din bg. **razor.**

RĂZÓR[2], *răzoare*, s.n. **1.** Arc de trăsură. **2.** Drug de metal pentru străpungerea gheții în vederea pescuitului. — Din fr. **ressort** (prin apropiere de *răzor*[1]).

RĂZORÍ, *răzoresc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) mărgini, a (se) delimita, a (se) învecina. ✦ Tranz. Fig. A tivi, a chenărui. — Din **răzor[1].**

RĂZUÍ, *răzuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A îndepărta un strat subțire de pe suprafața unui lucru cu ajutorul unei unelte speciale. **2.** A freca un corp de o unealtă sau cu o unealtă, pentru a obține un material mărunțit. — **Rade** + suf. *-ui*.

RĂZUIÁLĂ, *răzuieli*, s.f. Răzuire. [Pr.: *-zu-ia-*] — **Răzui** + suf. *-ală*.

RĂZUÍRE, *răzuiri*, s.f. Acțiunea de *a răzui* și rezultatul ei; răzuială, răzăluială, răzăluire. — V. **răzui.**

RĂZUÍT, -Ă, *răzuiți, -te*, adj. (Despre obiecte) De pe suprafața căruia s-a îndepărtat un strat subțire cu ajutorul unei unelte speciale. — V. **răzui.**

RĂZUITÓR, -OÁRE, (**1**) *răzuitoare*, s.n. (**2, 3**) *răzuitori*, s.f. **1.** S.n. Unealtă folosită la răzuirea lemnului sau a unor piese de metal. **2.** S.f. Răzătoare. **3.** S.f. Unealtă cu care se răzuiesc diferite obiecte (pentru a le curăța). ✦ Mașină cu care se îndepărtează radiculele de pe bobul de orez încolțit. ✦ Unealtă în formă de târnăcop mic sau de sapă cu care se curăță noroiul, gheața etc. adunate între șinele și contrașinele unui pasaj de nivel. [Pr.: *-zu-i-*] — **Răzui** + suf. *-itor.*

RĂZUITÚRĂ, *răzuituri*, s.f. Faptul de a răzui; (concr.) ceea ce rămâne în urma răzuirii, rămășițe căzute în urma răzuirii. [Pr.: *-zu-i-*] — **Răzui** + suf. *-tură*.

RĂZÚȘ, *răzușuri*, s.n. **1.** Unealtă cu care se rade ceea ce a rămas lipsit sau prins de ceva. **2.** Daltă folosită în tâmplărie, dulgherie, rotărie etc., cu care se sapă în lemn. **3.** Unealtă de plivit, formată dintr-un băț cu vârful de oțel. — **Răzui** + suf. *-uș*.

RĂZVIDÍ, *răzvidesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A face să priceapă, a lămuri, a desluși, a explica. — Din sb. **razvideti.**

RĂZVIDÍT adv. (Rar) Clar, lămurit, deslușit; evident. — V. **răzvidi.**

RĂZVRĂTÍ, *răzvrătesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) răscula, a (se) revolta. ✦ Intranz. (Rar) A unelti, a complota (împotriva cuiva). — Din sl. **razvratiti.**

RĂZVRĂTÍRE, *răzvrătiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) răzvrăti* și rezultatul ei; răscoală, revoltă. — V. **răzvrăti.**

RĂZVRĂTÍT, -Ă, *răzvrătiți, -te*, adj. (Adesea substantivat) Răsculat, revoltat. — V. **răzvrăti.**

RĂZVRĂTITÓR, -OÁRE, *răzvrătitori, -oare*, adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care răzvrătește, care ațâță la răscoală; instigator. — **Răzvrăti** + suf. *-tor*.

RÁCĂ s.f. (Fam.) Ceartă, sfadă. ✧ Expr. *A căuta* (cuiva) *răcă* = a căuta (cuiva) ceartă, pricină. *A se pune răcă* (cu cineva) = a se împotrivi (cuiva) luându-se la ceartă. *A purta* (cuiva) *răcă* = a dușmăni pe cineva. — Din **râcăi** (înv. „a răcni” < sl.) (derivat regresiv).

RÂCÂÍ, *răcâi,* vb. IV. Tranz. (Despre păsări sau animale) A scormoni, a scurma (pământul) cu ghearele sau cu labele; *p. ext.* (despre oameni) a zgâria ceva cu unghiile sau cu ajutorul unui instrument ✧ Expr. *A(-l) răcâi* (pe cineva) *la inimă* = a-l chinui pe cineva gândul că trebuie să facă un lucru și nu l-a făcut sau că știe un lucru care interesează pe altul și nu-l spune. ✦ A îndepărta prin zgâriere un înveliș, un strat. — Formație onomatopeică.

RÂCÂIÁLĂ, *răcâieli*, s.f. Răcâire, răcâit, răcâitură. [Pr.: *-că-ia-*]. — **Răcâi** + suf. *-ală.*

RÂCÂÍRE, *răcâiri*, s.f. Acțiunea de *a răcâi* și rezultatul ei; răcâială, răcâit, răcâitură. — V. **răcâi.**

RÂCÂÍT[1] s.n. Faptul de *a răcâi*; zgomotul produs prin răcâire. — V. **răcâi.**

RÂCÂÍT[2], -Ă, *răcâiți, -te*, adj. **1.** Care este scormonit, scurmat, zgâriat. **2.** Îndepărtat prin zgâriere. — V. **răcâi.**

RÂCÂITÚRĂ, *răcâituri*, s.f. Răcâire. [Pr.: *-că-i-*] — **Răcâi** + suf. *-tură*.

RÁDE, *rád*, vb. III. Intranz. **1.** A-și manifesta veselia sau satisfacția printr-o mișcare caracteristică a feței și a gurii, scoțând în același timp sunete specifice, succesive și nearticulate. ✧ Expr. *A râde* (sau, rar *a-și râde) în barbă* (sau *pe sub mustață)* = a râde reținut, pe ascuns. (Rar) *A râde galben* = a râde fals, silit (prefăcându-se că se bucură). *A râde* (cuiva) *în nas* (sau *în față, în obraz)* = a sfida pe cineva; a-și bate joc de cineva care este de față. **2.** A se distra; a se amuza, a face haz de ceva. ✦ A fi mulțumit, vesel, fericit; a se bucura. ✦ (Cu determinări în dativ sau introduse prin prep. „la”) A arăta cuiva simpatie, surâzându-i. ✦ (Despre soartă, noroc) A-i fi cuiva favorabil, prielnic. **3.** A-și bate joc de cineva sau de ceva; a face haz, a se amuza pe socoteala cuiva sau a ceva; a lua în râs. ✧ Expr. *Râd* (sau *ar râde) și câinii* (sau *și curcile, ciorile) de cineva*, se zice despre cineva care s-a făcut de rușine, s-a compromis. ✦ A nu ține seama de ceva; a nesocoti, a desconsidera, a disprețui. — Lat. **ridere.**

RÂGÂÍ, *rágâi,* vb. IV. Intranz. A scoate pe gât un zgomot caracteristic, provocat de eliminarea gazelor din stomac. — Formație onomatopeică.

RÂGÂIÁLĂ, *rágâieli*, s.f. Faptul de *a rágâi*; zgomot produs de ieșirea pe gât a gazelor din stomac. [Pr.: *-gâ-ia-*] — **Rágâi** + suf. *-ală*.

RÂGÂITÚRĂ, *rágâituri*, s.f. Rágâială. — **Rágâi** + suf. *-tură*.

RÁIE s.f. **1.** (Pop.) Boală de piele la oameni și la animale, cauzată de un parazit și caracterizată prin leziuni ale pielii (localizate mai ales între degete) care produc mâncărime; scabie. ✧ Expr. *Se ține ca râia de om,* se zice despre cineva de care nu mai poți să scapi. **2.** Fig. Epitet depreciativ pentru oameni și animale rele, care provoacă multe necazuri; pacoste, năpastă. **3.** (În sintagma) *Râia neagră a cartofului* = boală a cartofului provocată de o ciupercă și manifestată prin apariția unor excrescențe moi, negre-brune, pe părțile subterane ale plantei. [Pr.: *râ-ie*] — Lat. **aranea.**

RÂIÓS, -OÁSĂ, *râioși, -oase*, adj. (Adesea substantivat) Bolnav de râie (**1**). ✧ Expr. (Fam.; substantivat) *A face pe râiosul* = a fi mândru sau înfumurat fără motiv; a-și da aere. [Pr.: *râ-ios*] — **Râie** + suf. *-os*.

RÁLĂ s.f. v. **rână.**

RÂMÁ, pers. 3 *râmă*, vb. I. Intranz. (Despre porci) A scormoni pământul cu râtul. ✧ Expr. (Tranz.; pop.) *A râma* (un gând pe cineva) *la inimă* = a chinui (un gând) pe cineva. — Lat. **rimare.**

RÂMĂ, *râme,* s.f. Vierme anelid cu corpul lung, de culoare roșcată, care trăiește în pământ sau pe sub pietre, hrănindu-se cu pământ bogat în resturi vegetale *(Lumbricus terrestris).* — Din **râma.**

RÂMĂTÓR, *râmători*, s.m. (Pop.) Porc. — **Râma** + suf. *-ător*.

RÂMĂTÚRĂ, *râmături*, s.f. Loc unde a râmat un porc; pământ scormonit de un porc. — **Râma** + suf. *-ătură*.

RÂMLEÁN, *râmleni*, s.m. (Înv.) Roman[2]. — Din sl. **rimljaninŭ.**

RÂMNÍ vb. IV v. **râvni.**

RÂMNIC, *râmnice*, s.n. (Reg.) Helești. — Din bg. **râbnik,** ucr. **ribnik.**

RÂMNÍT, -Ă adj. v. **râvnit.**

RÂMNITÓR, -OÁRE adj. v. **râvnitor.**

RÁNĂ s.f. Fiecare dintre cele două laturi ale corpului omenesc. ✧ Loc. adv. și (rar) adj. *Într-o* (sau *pe o) rână* = (culcat sau aplecat) pe o parte a trupului; (în legătură cu obiecte) înclinat într-o parte, strâmb. [Var.: (reg.) **rálă** s.f.] — Lat. ***rena** (= *renes).*

RÁNCĂ, *rânci*, s.f. (Pop.) **1.** Vână de bou; *p. ext.* cravașă. **2.** Inel (de răchită) cu care se leagă partea de sus a leucii de carâmbul de sus al loitrei unui car. — Et. nec.

RÁNCED, -Ă, *râncezi, -de*, adj. (Despre materii grase) Cu gust și miros neplăcut din cauza alterării; care a suferit procesul de râncezire; râncezit. ✦ (Despre gust, miros) Caracteristic grăsimilor alterate. — Lat. **rancidus.**

RÂNCEZEÁLĂ, *râncezeli*, s.f. Faptul de *a (se) râncezi*; gust sau miros de substanțe râncede. — **Râncezi** + suf. *-eală*.

RÂNCEZÍ, pers. 3 *râncezește*, vb. IV. Intranz. și refl. (Despre materii grase) A deveni rânced prin descompunere parțială în contact cu aerul. — Din **rânced.**

RÂNCEZÍRE, *rânceziri*, s.f. Faptul de *a (se) râncezi*; alterare a grăsimilor. — V. **râncezi.**

RÂNCEZÍT, -Ă, *rânceziți, -te*, adj. Rânced. — V. **râncezi.**

RÂNCHÉZ, *rânchezuri*, s.n. (Rar) Rânchezat. — Din **rânche**za (derivat regresiv).

RÂNCHEZÁ, pers. 3 *rânchează*, vb. I. Intranz. (Despre cai) A necheza. — Lat. ***rhonchizare** (după *necheza).*

RÂNCHEZÁT s.n. Faptul de *a rânche*za; rânchez, nechezat. — V. **rânche**za.

RÂND, *rânduri*, s.n. **1.** Șir (drept, aliniat, ordonat) de lucruri sau de ființe. ✧ Loc. adv. *De-a rândul* = **a)** unul după altul, fără întrerupere, în șir, neîntrerupt, continuu, consecutiv; **b)** de la un capăt la altul; pretutindeni. *Pe rând* = **a)** unul după altul, succesiv; **b)** de la unul la altul. *Pe rând* sau *rând pe rând, rânduri-rânduri* = treptat (-treptat), unul după altul. *În primul rând* = înainte de toate, mai ales. ✧ Expr. *A fi în primele rânduri* = **a)** a ocupa un loc de frunte într-un șir; **b)** a fi în fruntea unei activități. ✦ *Haină (încheiată) la două rânduri* = haină bărbătească cu două șiruri de nasturi, unul pentru a încheia și unul ca garnitură. ✦ Fiecare dintre șirurile orizontale de cuvinte formând o linie dreaptă într-un text scris sau tipărit. ✧ Expr. *A citi printre rânduri* = a pricepe (sau a se strădui să

priceapă) și ceea ce nu se spune explicit într-un text scris. ✦ Șir de obiecte suprapus altuia. ✦ (Rar) Cat, etaj. **2.** Locul cuvenit cuiva sau ocupat de cineva într-un șir sau în cadrul unei activități; momentul indicat pentru o activitate. ✧ Loc. adv. *La rând* = unul după altul, potrivit ordinii stabilite sau momentului indicat. *Cu rândul* = cu schimbul; alternativ. *De rând* = de serviciu. ✧ Expr. *A lua pe cineva la* (sau *după) rând* = a se ocupa de cineva conform ordinii stabilite sau cuvenite. *A ține* (sau *a păstra) rândul* = a respecta locul stabilit sau ordinea stabilită. *A ține cuiva rândul* = a păstra un loc pentru cineva lângă sine, într-un șir. *A intra la rând* = a începe să acționeze la momentul potrivit, după ordinea stabilită, în urma altora. *(A fi) în rând cu cineva* (sau *în rândul cuiva)* = (a fi) în categoria cuiva, alături de cineva; (a fi) pe aceeași treaptă, la același nivel. *A lăsa* (sau *a ceda) cuiva rândul* = a se retrage dintr-un loc sau dintr-o activitate, pentru a permite altuia să ocupe locul sau să acționeze. *A fi* (sau *a veni) rândul cuiva* sau *a veni rândul* (pentru ceva) = a sosi momentul potrivit pentru a se face un lucru. *La rândul meu* (sau *tău, lui* etc.) = **a)** atunci când este momentul potrivit pentru mine (sau tine, el etc.); în urma altora într-un șir; **b)** din partea mea (sau a ta, a lui etc.). *A nu-și da rând* = a lucra de zor, a fi neobosit; a se îmbulzi la treabă sau la vorbă. (Pop.) *A nu-și putea da rând cu cineva* = a nu o putea scoate la capăt cu cineva. *A da rând la...* = a ține seama de... *Fără (de) rând* = fără chibzuință, fără seamăn. **3.** Cantitate, grup, număr care urmează după alte grupuri de același fel. ✦ Grup de obiecte care formează un tot, o serie și care se folosesc deodată. ✧ *Un rând de case* = un corp de case. ✦ (Precedat de numerale sau de adjective) Dată, oară. **4.** Grup de persoane (sau de obiecte) care formează un tot omogen. **5.** (Înv.) Categorie socială. ✧ Loc. adv. *De rând* = **a)** din popor, fără rang; **b)** lipsit de strălucire; comun, obișnuit; vulgar. **6.** Obicei, rânduială, fel (de a fi, de a trăi); rost. ✧ Expr. *A ști rândul* = a ști rânduiala, a cunoaște rostul, mersul treburilor. (Reg.) *Cum e rândul?* = cum stau lucrurile? *A umbla de rândul cuiva* = a avea grijă de cineva, a purta de grijă cuiva. — Din sl. **rendŭ.**

RÂNDÁȘ, *rândași*, s.m. Om angajat pentru muncile obișnuite dintr-o gospodărie; servitor, slugă. — **Rândui** + suf. *-aș*.

RÂNDEÁ s.f. v. **rindea.**

RÂNDUÍ, *rânduiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A așeza într-o succesiune regulată, într-un șir, într-un șirag; *p. ext.* a dispune, a aranja într-un anumit fel; a face ordine. ✦ Refl. A urma unul după altul, a se succeda; a se afla, a fi situat sau așezat unul în urma altuia, într-o anumită ordine; a se înșirui. **2.** A pune ordine într-un domeniu de activitate; a organiza. **3.** A da cuiva o însărcinare sau o dispoziție; a decide, a hotărî, a porunci. ✦ A dispune, a fixa, a stabili; a destina. **4**. (Înv.) A numi pe cineva într-o slujbă; a repartiza într-o funcție; a investi, a numi. — **Rând** + suf. *-ui*.

RÂNDUIÁLĂ, *rânduieli*, s.f. **1.** Faptul de *a rândui*; fel de aranjare a lucrurilor în mod ordonat; *p. ext.* ordine. **2.** Fel în care se desfășoară o acțiune, un sistem de organizare statornicit sau impus. ✦ Măsură, directivă, dispoziție, aranjament. **3.** Ceremonial, forme statornicite; datină, obicei, regulă. **4.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Denumire generică pentru anumite dări în bani către domnie. [Pr.: *-du-ia-*] — **Rândui** + suf. *-ală*.

RÂNDUÍRE, *rânduiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) rândui* și rezultatul ei. — V. **rândui.**

RÂNDULÉȚ, *rândulețe*, s.n. Diminutiv al lui *rând*. — **Rând** + suf. *-uleț*.

RÂNDUNEÁ, *rândunele*, s.f. Rândunică. — Lat. ***hirundinella.**

RÂNDUNÉL, *rândunei*, s.m. Bărbățușul rândunicii. — **Rândun**[ea] + suf. *-el*.

RÂNDUNÍCĂ, *rândunici*, s.f. **1.** Pasăre călătoare insectivoră cu coada adânc bifurcată, cu pene albe-gălbui pe burtă și negre-albăstrui pe spate *(Hirundo rustica).* **2.** Compus: *rândunică-de-mare* = pește marin care înoată pe fundul apei cu ajutorul înotătoarelor pectorale *(Trigla lucerna)*. **3.** Ultima dintre cele cinci pânze ale unui catarg, așezată în vârful acestuia. — **Rândun**[ea] + suf. *-ică*.

RÂNÍ, *rânesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A curăța un loc de stratul de murdărie depus. — Din bg. **rina.**

RÂNJEÁLĂ, *rânjeli*, s.f. Rânjire. — **Rânji** + suf. *-eală*.

RÂNJET, *rânjete*, s.n. Grimasă de batjocură, de răutate sau de prostie, care strâmbă figura cuiva și îi descoperă dinții; râs sau zâmbet răutăcios, sarcastic, prostesc; rânjitură, rânjire. ✦ Manifestare de furie sau de amenințare la unele animale, care constă mai ales din arătarea dinților. — **Rânji** + suf *-et*.

RÂNJÍ, *rânjesc*, vb. IV. Intranz. și (reg.) refl. **1.** (Despre animale) A-și arăta amenințător dinții, a mârâi arătându-și dinții. **2.** (Despre oameni) A-și arăta dinții într-o grimasă de răutate, de batjocură, de prostie etc. ✦ A râde silit, forțat, fără veselie. ✦ (Rar) A-și bate joc de cineva. — Din bg. **rănža** „a mârâi”.

RÂNJÍRE, *rânjiri*, s.f. Faptul de *a (se) rânji;* rânjet. — V. **rânji.**

RÂNJÍT, -Ă, *rânjiți, -te,* adj. Care rânjește (**2**) (întruna). — V. **rânji.**

RÂNJITÓR, -OÁRE, *rânjitori, -oare*, adj. Care rânjește (**2**); batjocoritor. — **Rânji** + suf. *-tor*.

RÂNJITÚRĂ, *rânjituri*, s.f. Rânjire; rânjet. — **Rânji** + suf. *-tură.*

RÂNTÁȘ, *rântașuri*, s.n. Sos făcut din făină (cu ceapă) prăjită în grăsime, pentru a fi adăugat la unele mâncăruri. — Din magh. **rántás.**

RÂNZĂ, *rânze*, s.f. **1.** (Pop.) Pipotă. **2.** (Pop.) Stomac. ✦ (Reg.) Nume date unor boli de stomac. — Cf. alb. rrënd ës „cheag”.

RÂNZÓS, -OÁSĂ, *rânzoși, -oase*, adj. (Pop.) Răutăcios, bosumflat, arțăgos; iute la mânie. — **Rânză** + suf. *-os*.

RÂPĂ, *râpe*, s.f. Coastă abruptă a unui deal; surpătură de pământ făcută de torente sau de șuvoaie. ✧ Expr. *A (se) da* (sau *a merge, a se duce) de râpă* = a (se) distruge, a (se) nimici, a nu mai rămâne nimic, a eșua. [Pl. și: *râpi*] — Lat. **ripa.**

RÂPÓS, -OÁSĂ, *râpoși, -oase,* adj. (Despre terenuri) Plin de râpe; cu coaste repezi, abrupte; abrupt, prăpăstios. — **Râpă** + suf. *-os.*

RÂS[1], *râsuri*, s.n. Acțiunea de *a râde* și rezultatul ei; manifestare a veseliei exprimată printr-o mișcare caracteristică a feței și a gurii, însoțită de un sunet specific, nearticulat; râset. ✧ Expr. *De râs* (sau *de râsul lumii)* = de ocară, de batjocură; ridicol. *A lua* (pe cineva) *în râs* = a-și bate joc (de cineva). *A-și face râs de cineva* (sau *de ceva)* = a-și bate joc de cineva sau de ceva. ✦ (Rar) Sunet în cascade, scos de unele păsări. — Lat. **risus.**

RÂS[2], *râși*, s.m. Specie de mamifer sălbatic, carnivor, din familia felinelor, mai mare decât pisica sălbatică, cu blana galbenă-roșcată (cu pete negre) și cu smocuri de păr pe urechi; linx *(Lynx lynx)*. — Din sl. **rysĭ.**

RÂSET, *râsete*, s.n. Râs[1]. — **Râs[1]** + suf. *-et*.

RÂȘCOV, *râșcovi*, s.m. Ciupercă comestibilă cu pălăria de culoare portocalie-cărămizie și cu picior galben-portocaliu, care crește prin pădurile de fag și de brad și care secretă un latex *(Lactarius deliciosus)*. — Cf. ucr. ryžok, ryžka.

RÂȘNÍ, *râșnesc*, vb. IV. Tranz. A măcina cafea, piper, scorțișoară etc. cu râșnița (**2**). ✦ Fig. A fărâma, a zdrobi. — Din **râșniță** (derivat regresiv).

RÂȘNICIOÁRĂ, *râșnicioare*, s.f. Diminutiv al lui *râșniță*. — **Râșniță** + suf. *-ioară*.

RÂȘNÍT s.n. Acțiunea de *a râșni*. — V. **râșni.**

RÂȘNIȚÁR, *râșnițari*, s.m. Persoană care macină sau fărâmă porumb, sare etc. cu râșnița (**1**). — **Râșniță** + suf. *-ar*.

RÂȘNIȚĂ, *râșnițe*, s.f. **1.** Mașină rudimentară de măcinat sare, porumb etc., compusă din două pietre suprapuse, dintre care cea de deasupra se învârtește cu ajutorul unui mâner. ✧ Expr. *A ajunge de la moară la râșniță* = a ajunge dintr-o situație bună într-una rea; a scăpăta. *A-i umbla cuiva gura ca o râșniță* = a vorbi foarte mult; a vorbi întruna; a nu mai tăcea din gură. ✦ Moară primitivă mișcată cu ajutorul animalelor de tracțiune. **2.** Instrument de bucătărie cu care se macină boabele de cafea, de piper etc. — Din bg. **răšnica.**

RÂȘNOVEÁN, -Ă, *râșnoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Râșnov. **2.** Adj. Care aparține orașului Râșnov sau râșnovenilor (**1**), privitor la Râșnov ori la râșnoveni. — **Râșnov** (n. pr.) + suf. *-ean.*

RÂȘNOVEÁNCĂ, *râșnovence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Râșnov. — **Râșnovean** + suf. *-că.*

RÂT[1], *râturi*, s.n. Botul porcului. — Din sl. **rŭtŭ.**

RÂT[2], *râturi*, s.n. (Reg.) Șes de-a lungul unei ape curgătoare, pe care crește iarbă pentru cosit sau pentru pășunat. — Din magh. **rét.**

RÂTÁN, *râtani*, s.m. (Pop.) Porc. ✦ Epitet depreciativ adresat unei persoane prost crescute, lipsite de educație, de maniere. — **Rât[1]** + suf. *-an*.

RÂU, *râuri*, s.n. **1.** Apă curgătoare (permanentă) formată din unirea mai multor pâraie și care se varsă într-un fluviu, în alt râu, într-un lac etc. **2.** P. anal. Cantitate mare de lichid care curge; torent, val. ✦ Fig. Șir, coloană, mulțime de oameni în mers. ✧ Expr. *Râuri-râuri* = în număr mare, fără sfârșit; potop. **3.** (La pl.) Cusătură în linii șerpuitoare, care împodobește mânecile, de la altiță la manșetă, și piepții cămășilor de la costumul național. — Lat. **rivus.**

RÂULÉȚ, *râulețe*, s.n. Diminutiv al lui *râu* (**1**); râușor. [Pr.: *râ-u-*] — **Râu** + suf. *-uleț*.

RÂURÁ, pers. 3 *râurează*, vb. I. **1.** Intranz. A curge ca un râu (**1**). ✦ Fig. (Despre păr) A cădea în jos (pe spate); a undui. **2.** Tranz. (Rar; despre râuri) A străbate un loc (alimentându-l cu apă). **3.** Tranz. A împodobi o ie, o cămașă etc. cu râuri (**3**). [Pr.: *râ-u-*. — Var. (înv.) **râurí** vb. IV] — Din **râu.**

RÂURÁT, -Ă, *râurați, -te*, adj. Împodobit, cusut cu râuri (**3**). [Pr.: *râ-u-*] — V. **râura.**

RÂURÍ vb. v. **râura.**

RÂUȘÓR, *râușoare*, s.n. Râuleț. [Pr.: *râ-u-*] — **Râu** + suf. *-ușor*.

RÁVNĂ, *râvne*, s.f. **1.** Imbold lăuntric puternic, pornire aprinsă spre ceva, însuflețire în muncă; sârguință, silință, zel. ✦ Ardoare, evlavie. **2.** Dorință aprinsă pentru ceva; poftă. — Din **râvni** (derivat regresiv).

RÂVNÍ, *râvnesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A simți un imbold puternic spre un lucru, a dori din toată inima, a jindui să ajungă la ceva, să posede ceva; a aspira, a năzui. ✦ A dori să-și însușească un lucru străin; a invidia. **2.** Refl. (Rar) A se înflăcăra pentru cineva sau ceva. [Var.: (reg.) **râmní** vb. IV] — Din sl. **rŭvĭnovati.**

RÂVNÍT, -Ă, *râvniți, -te*, adj. Dorit, poftit, pizmuit. [Var.: (reg.) **râmnít, -ă** adj.] — V. **râvni.**

RÂVNITÓR, -OÁRE, *râvnitori, -oare*, adj. Care tinde spre cineva sau spre ceva, care este plin de râvnă; însuflețit de o dorință, zelos. [Var.: (reg.) **râmnitór, -oáre** adj.] — **Râvni** + suf. *-tor*.

RÂZĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *răzăreți, -e*, adj. Care râde mereu și de orice. — **Râde** + suf. *-ăreț*.

RÂZĂTÓR, -OÁRE, *răzători, -oare*, adj. (Rar) Care râde, care răspândește voie bună, veselie, bună dispoziție peste tot; vesel. — **Râde** + suf. *-ător*.

RÂZGÂIÁ vb. I v. **răzgâia.**

RÂZGÂIÁLĂ s.f. v. **răzgâială.**
RÂZGÂIÁT, -Ă adj. v. **răzgâiat.**
RÂZGÂIÉRE s.f. v. **răzgâiere.**
RÂZNÁR, *râznari*, s.m. (Reg.) Muncitor care lucrează la râznă. — **Râznă** + suf. *-ar*.
RÂZNĂ, *râzne*, s.f. (Reg.) Vagonet cu care se transportă piatra şi minereul de la locul de extracţie până la gura unei mine. — Et. nec.
RE, *re,* s.m. (Muz.) **1.** Una dintre cele şapte sunete muzicale ale gamei; nota corespunzătoare acestui sunet. **2.** A treia coardă a unei viori. — Din fr. **ré,** it. **re.**
REABILITÁ, *reabilitez*, vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A face să-şi recapete sau a-şi recăpăta buna dispoziţie, a(-şi) restabili prestigiul ştirbit. **2.** Tranz. (Jur.) A reintegra pe cineva în drepturile pierdute (în urma unei condamnări sau a unei bănuieli false). [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réhabiliter.**
REABILITÁRE, *reabilitări*, s.f. Acţiunea de *a (se) reabilita* şi rezultatul ei. ✦ (Jur.) Încetare, în temeiul unei hotărâri judecătoreşti, a decăderilor, interdicţiilor şi incapacităţilor care rezultau pentru o persoană dintr-o condamnare penală. [Pr.: *re-a-*] — V. **reabilita.**
REABILITÁT, -Ă, *reabilitaţi, -te*, adj. Care a obţinut reabilitarea. [Pr.: *re-a-*] — V. **reabilita.**
REABONÁ, *reabonez*, vb. I. Refl. A se abona din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **abona.** Cf. fr. r é a b o n n e r.
REABONÁRE, *reabonări*, s.f. Acţiunea de *a se reabona* şi rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reabona.**
REABONÁT, -Ă, *reabonaţi, -te*, adj. (Despre oameni) Care beneficiază din nou de un abonament. [Pr.: *re-a-*] — V. **reabona.**
REABORDÁ, *reabordez*, vb. I. Tranz. A aborda din nou o problemă pentru a o aprofunda, a o lămuri. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aborda** (după fr. *réaborder)*.
REABORDÁRE, *reabordări*, s.f. Acţiunea de *a reaborda*. [Pr.: *re-a-*] — V. **reaborda.**
REABORDÁT, -Ă, *reabordaţi, -te*, adj. (Despre probleme, situaţii, teorii) Care a fost abordat din nou (pentru aprofundare). [Pr.: *re-a-*] — V. **reaborda.**
REACLIMATIZÁ, *reaclimatizez*, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) aclimatiza din nou la anumite condiţii. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aclimatiza** (după engl. *reacclimatize)*.
REACLIMATIZÁRE, *reaclimatizări*, s.f. Acţiunea de *a (se) reaclimatiza.* [Pr.: *re-a-*] — V. **reaclimatiza.**
REACLIMATIZÁT, -Ă, *reaclimatizaţi, -te*, adj. Care a fost aclimatizat din nou la anumite condiţii. [Pr.: *re-a-*] — V. **reaclimatiza.**
REACOPERÍ, *reacópăr*, vb. IV. Tranz. A acoperi ceva din nou, a acoperi ceva la loc (după ce a fost descoperit). [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **acoperi.**
REACORDÁ, (**1**) *reacórd*, (**2**) *reacordez*, vb. I. Tranz. **1.** A acorda încă o dată îngăduinţă, favoare, avantaje cuiva. **2.** A acorda din nou un instrument muzical dezacordat. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **acorda.**
REACORDÁRE, *reacordări*, s.f. Acţiunea de *a reacorda*. [Pr.: *re-a-*] — V. **reacorda.**
REACORDÁT, -Ă, *reacordaţi, -te*, adj. **1.** Care a fost dat, acordat încă o dată. **2.** (Despre instrumente muzicale dezacordate) Acordat din nou. [Pr.: *re-a-*] — V. **reacorda.**
REACTÁNT, *reactanţi,* s.m. Fiecare dintre substanţele care iau parte la o reacţie chimică. [Pr.: *re-ac-*] — Din engl. **reactant.**
REACTÁNŢĂ, *reactanţe,* s.f. **1.** Mărime caracteristică circuitelor electrice care lucrează în flux de curent alternativ şi care conţin ca elemente reactive bobine sau condensatoare. **2.** Bobină electrică a cărei reactanţă (**1**) este sensibilă. [Pr.: *re-ac-*] — Din engl. **reactance,** fr. **réactance.**
REACTÍV, -Ă, *reactivi, -e*, adj., s.m. **1.** Adj. Referitor la reactanţă; (despre elemente de circuite) care realizează un transfer periodic de energie în circuit, introducând un defazaj între intensitatea curentului şi tensiunea electrică. **2.** S.m. Substanţă chimică ce dă o reacţie specifică în prezenţa unui anumit ion sau a unei grupe de ioni. [Pr.: *re-ac-*] — Din fr. **réactif.**
REACTIVÁ, *reactivez*, vb. I. Tranz. **1.** A repune în activitate. ✦ Refl. A reintra în cadrele active ale armatei. ✦ Intranz. (Despre boli) A se declanşa din nou, după o vindecare aparentă; a recidiva. **2.** (Chim., Fiz.) A reînnoi piesele şi soluţia unui element pentru a-i intensifica puterea de acţiune. [Pr.: *re-ac-*] — Din fr. **réactiver.**
REACTIVÁNT, -Ă, *reactivanţi, -te*, adj., s.m. **1.** Adj. Care reactivează. **2.** S.m. Reactiv chimic folosit în industria extractivă pentru a da particulelor de minereu proprietatea de a pluti într-un lichid. [Pr.: *re-ac-*] — **Reactiva** + suf. *-ant.*
REACTIVÁRE, *reactivări*, s.f. Acţiunea de *a (se) reactiva* şi rezultatul ei. ✧ (Med.) *Reactivarea serului* = reapariţia proprietăţilor active ale unui ser devenit inactiv, prin adăugare de ser proaspăt. [Pr.: *re-ac-*] — V. **reactiva.**
REACTIVITÁTE s.f. Însuşirea de a fi reactiv; reacţie la o excitaţie. ✦ (Fiz.) Mărime care caracterizează funcţionarea unui reactor nuclear. ✦ (Chim.) Capacitate a unui atom, a unei molecule sau a unui radical de a participa la o reacţie chimică. ✦ (Med.) Proprietate a unui ţesut de a reacţiona la un stimul oarecare. [Pr.: *re-ac-*] — Din fr. **réactivité.**
REACTOPROPULSÓR, *reactopropulsoare*, s.n. Reactor care are ca organ propulsor o elice antrenată de o turbină cu gaze alimentată de gazele evacuate din camera de combustie a reactorului. [Pr.: *re-ac-*] — **Reacto**[r] + **propulsor.**
REACTÓR, *reactoare*, s.n. **1.** Aparat în care se execută o reacţie chimică. **2.** (În sintagma) *Reactor nuclear* = instalaţie complexă în care se realizează fisiunea nucleelor elementelor grele, printr-o reacţie în lanţ controlată, cu scopul de a permite utilizarea energiei degajate. **3.** Aparat industrial sau de laborator în care se produce o reacţie chimică. **4.** Bobină electrică sau condensator electric folosite ca sisteme fizice care prezintă în principiu reactanţa într-un circuit electric; bobină cu reactanţă. **5.** Motor termic în care se foloseşte transformarea energiei chimice a combustibilului în energia cinetică a jetului de fluid evacuat sub presiune în mediul ambiant, pentru a se obţine propulsia unui vehicul, în sens opus ejecţiei fluidului. [Pr.: *re-ac-*] — Din fr. **réacteur.**
REACTUALIZÁ, *reactualizez*, vb. I. Tranz. A face să fie din nou actual, a readuce în actualitate. [Pr.: *re-ac-tu-a-*] — V. **reactualiza.**
REACTUALIZÁRE, *reactualizări*, s.f. Acţiunea de *a reactualiza* şi rezultatul ei. [Pr.: *re-ac-tu-a-*] — V. **reactualiza.**
REÁCŢIE, *reacţii*, s.f. **I. 1.** Faptul de a reacţiona; atitudine, manifestare ca răspuns la ceva. **2.** (Psih.) Orice răspuns integral sau parţial al unui sistem psihic la o stimulare exterioară lui. **3.** (Chim.) Fenomen de transformare a uneia sau a mai multor substanţe chimice sub acţiunea unor agenţi fizici sau a altor substanţe chimice, în urma căruia se formează substanţe noi, cu proprietăţi diferite de ale celor iniţiale. **4.** (Fiz.; în sintagma) *Reacţie nucleară* v. *nuclear*. **5.** (Fiz.; în forma *reacţiune*) Forţă (sau cuplu de forţe) care se opune unei acţiuni, fiind egală şi de sens contrar cu aceasta. ✧ (Astron.) *Reacţie gravitaţională* = modificare a direcţiei şi a modulului vectorului de viteză caracteristice unei nave spaţiale care trece prin apropierea unui corp ceresc, datorită câmpului gravitaţional al acestuia. ✦ Derivarea unei puteri din circuitul de ieşire al unui amplificator de radio cu tuburi electronice şi introducerea ei în circuitul lui de intrare. ✧ (Tehn.) *Reacţiunea indusului* = totalitatea fenomenelor datorite câmpului magnetic produs de indus la funcţionarea în sarcină a unei maşini electrice. **II.** (În forma *reacţiune)* Împotrivire politică şi economică faţă de orice manifestare a progresului social; totalitatea acţiunilor care au ca scop restaurarea unui regim politic autoritar; *p. ext.* totalitatea forţelor reacţionare. [Pr.: *re-ac-*. — Var.: **reacţiúne** s.f.] — Din fr. **réaction.**
REACŢIONÁ, *reacţionez,* vb. I. Intranz. A răspunde într-un anumit fel la o excitare sau la o acţiune din afară. ✦ A lua o atitudine faţă de o situaţie sau de o împrejurare; a replica; a riposta. [Pr.: *re-ac-ţi-o-*] — Din fr. **réactionner.**
REACŢIONÁL, -Ă, *reacţionali, -e*, adj. Care ţine de reacţie, referitor la o reacţie. [Pr.: *re-ac-ţi-o-*] — Din fr. **réactionnel.**
REACŢIONÁR, -Ă, *reacţionari, -e*, adj. Care aparţine sau care este specific reacţiunii politice, care se referă la reacţiune; care este ostil faţă de progres; retrograd. ✦ (Substantivat) Adept al reacţiunii politice, persoană care are o atitudine ostilă faţă de ceea ce este înaintat, progresist şi care luptă pentru menţinerea sau reinstaurarea rânduielilor vechi, perimate. [Pr.: *re-ac-ţi-o-*] — Din fr. **réactionnaire.**
REACŢIONARÍSM s.n. Concepţie politică reacţionară; caracterul a ceea ce este reacţionar; atitudine ostilă faţă de progres. [Pr.: *re-ac-ţi-o-*] — **Reacţionar** + suf. *-ism.*
REACŢIÚNE s.f. v. **reacţie.**
READAPTÁ, *readaptez*, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) adapta din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **adapta.**
READAPTÁRE, *readaptări*, s.f. Faptul de *a (se) readapta*. [Pr.: *re-a-*] — V. **readapta.**
READMÍSIE, *readmisii*, s.f. Nouă admisie; readmitere. [Pr.: *re-ad-*] — Din fr. **réadmission.**
READMÍTE, *readmít*, vb. III. Tranz. A admite din nou, a reprimi. [Pr.: *re-ad-*] — Din fr. **réadmettre** (după *admite)*.
READMITÉRE, *readmiteri*, s.f. Acţiunea de *a readmite* şi rezultatul ei; readmisie. [Pr.: *re-ad-*] — V. **readmite.**
READMONESTÁ, *readmonestez*, vb. I. Tranz. A admonesta pentru noi abateri. [Pr.: *re-ad-*] — Pref. *re-* + **admonesta.**
READMONESTÁRE, *readmonestări*, s.f. Acţiunea de *a readmonesta.* [Pr.: *-re-ad-*] — V. **readmonesta.**
READORMÍ, *readórm*, vb. IV. Intranz. A adormi din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **adormi.**
READUCĂTÓR, *readucătoare*, s.n. Dispozitiv de restabilire totală sau parţială a condiţiilor iniţiale de funcţionare ale unui sistem tehnic sau de readucere a unei mărimi la o valoare cuprinsă în intervalul de reglare pentru a se obţine funcţionarea stabilă a sistemului. [Pr.: *re-a-*] — **Readuce** + suf. *-ător.*
READÚCE, *readúc*, vb. III. Tranz. A aduce din nou la locul sau la starea de mai înainte. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aduce.**
READUCÉRE, *readuceri*, s.f. Acţiunea de *a readuce* şi rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **readuce.**
READUNÁ, *readún*, vb. I. Refl. şi tranz. A (se) aduna din nou, a (se) strânge iarăşi la un loc. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aduna.**
REAERISÍ, *reaerisesc*, vb. IV. Tranz. A aerisi din nou o încăpere în care aerul e viciat, un obiect de îmbrăcăminte din care nu a ieşit mirosul neplăcut. [Pr.: *re-a-e-*] — Pref. *re-* + **aerisi** (după fr. *réaérer)*.

REAERISÍRE, *reaerisiri*, s.f. Acțiunea de *a reaerisi*. [Pr.: *re-a-e-*] — V. **reaerisi.**

REAERISÍT, -Ă, *reaerisiți, -te*, adj. (Despre încăperi, îmbrăcăminte etc.) Care a fost aerisit din nou. [Pr.: *re-a-e-*] — V. **reaerisi.**

REAFIRMÁ, *reafirm*, vb. I. Tranz. A afirma ceva din nou. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réaffirmer.**

REAFIRMÁRE s.f. Acțiunea de *a reafirma* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reafirma.**

REAFLÁ, *reáflu*, vb. I. Tranz. (Rar) A afla din nou; a regăsi. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **afla.**

REAGRAVÁ, pers. 3 *reagravează*, vb. I. Refl. A se agrava din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **agrava.**

REAGRAVÁRE, *reagravări*, s.f. Faptul de *a se reagrava*. [Pr.: *re-a-*] — V. **reagrava.**

REAJUSTÁ, *reajustez*, vb. I. Tranz. A ajusta din nou (un lucru, o piesă etc .); a potrivi, a readapta (ceva) unei noi situații. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réajuster.**

REAJUSTÁRE, *reajustări*, s.f. Acțiunea de *a reajusta* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reajusta.**

REÁL[1]**,** *reali,* s.m. Veche monedă spaniolă de argint, valorând 25 de centime. [Pr.: *re-al*] — Din sp., fr. **réal.**

REÁL[2]**, -Ă,** *reali, -e,* adj. **1.** Care are o existență obiectivă, independentă de conștiință sau de voință, care există în realitate; obiectiv, adevărat. ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce există, ceea ce este real; realitate. **2.** De netăgăduit; efectiv, indiscutabil, veritabil. **3.** (În sintagmele) (Ec. pol.) *Valoare reală* = valoarea intrinsecă în aur a unei monede. (Jur.) *Drept real* = drept pe care o persoană îl exercită asupra unui lucru în mod direct și imediat. *Secție reală* sau *învățământ real* = secție a unui liceu ori învățământ în care se studiază cu precădere disciplinele exacte. *Imagine reală* = imagine a unui obiect obținută cu un instrument optic (și care poate fi prinsă pe un ecran, pe o peliculă). *Număr real* = număr care poate fi exprimat ca limită a unui șir convergent de numere raționale. [Pr.: *re-al*] — Din lat. **realis,** it. **reale,** germ. **real,** fr. **réel.**

REALÉGE, *realég*, vb. III. Tranz. A alege din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **alege.**

REALÉGERE, *realegeri*, s.f. Acțiunea de *a realege* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **realege.**

REALGÁR s.n. Minereu constituit din sulfură naturală de arsen cristalizată în sistemul monoclinic, de culoare portocalie, având numeroase folosiri în vopselărie, extragerea arsenului, industria sticlei, în pirotehnie etc. [Pr.: *re-al-*] — Din fr. **réalgar.**

REALIMENTÁ, *realimentez*, vb. I. Tranz. A alimenta din nou, a reînnoi provizia de alimente, de combustibil, de muniții etc. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **alimenta.**

REALIMENTÁRE, *realimentări*, s.f. Acțiunea de *a realimenta* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **realimenta.**

REALINIÁ, *realiniez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) alinia din nou. [Pr.: *re-a-li-ni-a*] — Pref. *re-* + **alinia.**

REALINIÉRE, *realinieri*, s.f. Acțiunea de *a (se) realinia* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-li-ni-e-*] — V. **realinia.**

REALIPÍ, *realipesc*, vb. IV. Tranz. A alipi din nou, a alipi la loc. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **alipi.**

REALIPÍRE, *realipiri*, s.f. Acțiunea de *a realipi* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **realipi.**

REALÍSM s.n. Mișcare, curent, atitudine în creația sau teoria literară și artistică având ca principiu de bază reflectarea realității în datele ei esențiale, obiective, caracteristice. ✦ Concepție, opusă idealismului, potrivit căreia lucrurile există independent de faptul că sunt percepute sau nu. ✧ *Realism critic* = doctrină care admite realitatea lumii înconjurătoare, dar susține că experiența senzorială depinde de mental. *Realism socialist* = doctrină estetică adoptată în URSS, care glorifica omul nou, constructor al socialismului. *Realism naiv* = doctrină după care experiența senzorială reprezintă calea de acces directă a subiectului la lucrurile lumii exterioare. *Realism politic* = atitudine întemeiată pe analiza și aprecierea atentă, multilaterală a fenomenelor și evenimentelor social-politice interne și internaționale, de luare în considerare a tendințelor de dezvoltare a realității. *Realism politic* = atitudine întemeiată pe analiza și aprecierea atentă, multilaterală a fenomenelor și evenimentelor social-politice interne și internaționale, de luare în considerare a tendințelor de dezvoltare a realității. ✦ (În Evul Mediu) Concepție, opusă nominalismului, potrivit căreia universaliile au o existență substanțială reală independent de gândirea noastră. ✦ Atitudine a omului care are simțul realității; spirit practic. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réalisme.**

REALÍST, -Ă, *realiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este bazat pe principiile realismului; specific realismului. ✦ Spec. (Despre scriitori, artiști etc.) Care aderă la realism, care reprezintă realismul în artă, în literatură. ✦ Care imită sau reproduce fidel realitatea. ✦ (Despre oameni; adesea substantivat) Cu spirit practic, cu simțul realității. **2.** S.m. și f. Adept al realismului. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réaliste.**

REALITÁTE, *realități*, s.f. Fapt, lucru real care există efectiv, stare de fapt; *p. ext.* adevăr. ✧ Loc adv. *În realitate* = de fapt, efectiv, în adevăr. ✦ (Fil.; la sg.) Existență, tot ce există; (în opoziție cu *posibilitate*) Existență afectivă. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réalité,** lat. **realitas, -atis,** germ. **Realität.**

REALIZÁ, *realizez*, vb. I. Tranz. **1.** A aduce (ceva) la îndeplinire, a face să devină real; a atinge (un scop), a înfăptui. **2.** Spec. A crea, a plăsmui (o operă de artă). ✦ Refl. (Despre o persoană, mai ales despre un artist) A se dezvolta pe deplin, a se desăvârși, a-și pune în valoare capacitatea de creație. **3.** A obține, a dobândi, a câștiga (ceva); a încasa prețurile (la mărfurile vândute). **4.** A-și face o idee precisă despre..., a reuși să înțeleagă, să pătrundă înțelesul unui lucru. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réaliser.**

REALIZÁBIL, -Ă, *realizabili, -e*, adj. Care poate fi realizat, înfăptuit, pus în practică. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réalisable.**

REALIZÁNT, -Ă, *realizanți*, s.m. (Mat.) Discriminant (**2**). [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réalisant.**

REALIZÁRE, *realizări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) realiza* și rezultatul ei; îndeplinire, înfăptuire. **2.** Lucru realizat. ✦ Creație. [Pr.: *re-a-*] — V. **realiza.**

REALIZÁT, -Ă, *realizați, -te*, adj. Înfăptuit, împlinit. ✦ (Despre o operă de artă) Reușit, valoros (din punct de vedere artistic). [Pr.: *re-a-*] — V. **realiza.**

REALIZATÓR, -OÁRE, *realizatori, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care realizează, care înfăptuiește ceva; înfăptuitor. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réalisateur.**

REALMÉNTE adv. În mod real, în adevăr; de fapt. [Pr.: *re-al-*] — Din it. **realmente.** Cf. fr. réellement.

REALTOÍ, *realtoiesc*, vb. IV. Tranz. A altoi[2] încă o dată o plantă la care primul altoi nu s-a prins. [Pr.: *re-al-*] — Pref. *re-* + **altoi**[2]**.**

REALTOÍRE, *realtoiri*, s.f. Acțiunea de *a realtoi* și rezultatul ei. [Pr.: *re-al-*] — V. **realtoi.**

REALTOÍT, -Ă, *realtoiți, -te*, adj. Care a fost altoit încă o dată. [Pr.: *re-al-*] — V. **realtoi.**

REAMBALÁ, *reambalez*, vb. I. Tranz. A ambala din nou. [Pr.: *re-am-*] — Pref. *re-* + **ambala.**

REAMBALÁRE, *reambalări*, s.f. Acțiunea de *a reambala* și rezultatul ei. [Pr.: *re–am-*] — V. **reambala.**

REAMBULÁRE, *reambulări*, s.f. Operație de actualizare a planurilor topografice, prin punerea de acord între teren și plan, cu toate modificările care au intervenit față de întocmirea inițială a planului. [Pr.: *re-am-*] — Et. nec.

REAMENAJÁ, *reamenajez*, vb. I. Tranz. A amenaja într-o formă nouă, îmbunătățită. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **amenaja** (după fr. *réaménager)*.

REAMENAJÁRE, *reamenajări*, s.f. Acțiunea de *a reamenaja* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reamenaja.**

REAMENAJÁT, -Ă, *reamenajați, -te*, adj. Care a fost amenajat într-o formă nouă. [Pr.: *re-a-*] — V. **reamenaja.**

REAMINTÍ, *reamintesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) aminti din nou, a rechema în minte. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aminti.**

REAMINTÍRE, *reamintiri*, s.f. Acțiunea de *a(-și) reaminti* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reaminti.**

REAMPLASÁ, *reamplasez,* vb. I. Tranz. A amplasa din nou în condiții modificate. [Pr.: *re-am-*] — Pref. *re-* + **amplasa.**

REAMPLASÁRE, *reamplasări*, s.f. Acțiunea de *a reamplasa* și rezultatul ei. [Pr.: *re-am-*] — V. **reamplasa.**

REAMPLASÁT, -Ă, *reamplasați, -te*, adj. Care a fost amplasat din nou în condiții modificate. [Pr.: *re-am-*] — V. **reamplasa.**

REAMPUTÁ, *reamputez*, vb. I. Tranz. A amputa din nou un segment al aceluiași organ. [Pr.: *re-am-*] — Pref. *re-* + **amputa.**

REAMPUTÁRE, *reamputări*, s.f. Acțiunea de *a reamputa* și rezultatul ei. [Pr.: *re-am-*] — V. **reamputa.**

REAMPUTÁT, -Ă, *reamputați, -te*, adj. Care a fost amputat din nou. [Pr.: *re-am-*] — V. **reamputa.**

REANALIZÁ, *reanalizez*, vb. I. Tranz. A analiza din nou pentru a aprofunda o înțelegere sau pentru a corecta o eroare. [Pr.: *-re-a-*] — Pref. *re-* + **analiza.**

REANALIZÁRE, *reanalizări*, s.f. Acțiunea de *a reanaliza* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reanaliza.**

REANALIZÁT, -Ă, *reanalizați, -te*, adj. Care a fost analizat din nou pentru a aprofunda o înțelegere sau pentru a corecta o eroare. [Pr.: *re-a-*] — V. **reanaliza.**

REANCLANȘÁ, *reanclanșez*, vb. I. Tranz. (Tehn.) A realiza o reanclanșare automată rapidă. [Pr.: *re-an-*] — Din fr. **réenclencher.**

REANCLANȘÁRE, *reanclanșări*, s.f. (În sintagma) *Reanclanșare automată rapidă* = restabilirea automată a alimentării unui circuit întrerupt automat în urma unui scurtcircuit. [Pr.: *re-an-*] — După fr. **réenclenchement.**

REANCLANȘÁT, -Ă, *reanclanșați, -te*, adj. (Tehn.) Care a suferit o reanclanșare automată rapidă. [Pr.: *re-an-*] — V. **reanclanșa.**

REANGAJÁ, *reangajez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) angaja din nou. ✦ Refl. Spec. A se angaja în cadrele active ale armatei (după îndeplinirea stagiului militar obligatoriu). [Pr.: *re-an-*] — Din fr. **réengager.**

REANGAJÁRE, *reangajări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reangaja* și rezultatul ei. [Pr.: *re-an-*] — V. **reangaja.**

REANGAJÁT, -Ă, *reangajați, -te*, adj. Angajat din nou. ✦ (Substantivat, m.; în vechea organizare a armatei) Subofițer. [Pr.: *re-an-*] — V. **reangaja.**

REANIMÁ, *reaním*, vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A readuce la viață, a restabili (prin diverse mijloace terapeutice) funcțiile vitale ale organismului; a reînsufleți, a da vigoare. [Pr.: *re-a-*. — Prez. ind. și: *reanimez*] — Pref. *re-* + **anima** (după fr. *réanimer)*.

REANIMÁRE, *reanimări,* s.f. Acțiunea de *a reanima* și rezultatul ei. ✦ Ansamblul măsurilor de urgență folosite în vederea restabilirii funcțiilor vitale ale organismului (circulația, respirația etc.) [Pr.: *re-a-*] — V. **reanima.**

REANIMATÓR, -OÁRE, *reanimatori, -oare*, s.m. și f. Medic specialist în reanimare. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réanimateur.**

REAPARÍȚIE, *reapariții*, s.f. Faptul de a reapărea. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réapparition.**

REAPĂREÁ, *reapár*, vb. II. Intranz. A apărea din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **apărea.** Cf. fr. r é a p p a r a î t r e.

REAPRÍNDE, *reaprínd*, vb. III. Tranz. A aprinde din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aprinde.**

REAPRÍNDERE, *reaprinderi*, s.f. Acțiunea de *a reaprinde* și rezultatul ei; *fig.* reluare, reîncepere. [Pr.: *re-a-*] — V. **reaprinde.**

REAPROVIZIONÁ, *reaprovizionez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) aproviziona din nou. [Pr.: *re-a-pro-vi-zi-o-*] — Pref. *re-* + **aproviziona.**

REAPROVIZIONÁRE, *reaprovizionări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reaprovizionа* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-pro-vi-zi-o-*] — V. **reaproviziona.**

REARANJÁ, *rearanjez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) aranja din nou după alte criterii, în altă ordine, cu altă formă. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aranja.**

REARANJÁRE, *rearanjări*, s.f. Acțiunea de *a (se) rearanja* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **rearanja.**

REARANJÁT, -Ă, *rearanjați, -te*, adj. Care este aranjat din nou, după alte criterii, în altă ordine, cu altă formă. [Pr.: *re-a-*] — V. **rearanja.**

REARBITRÁ, *rearbitrez*, vb. I. Tranz. (Jur.) A soluționa din nou un litigiu arbitral după desființarea de către organul de control competent, ca netemeinică sau nelegală, a primei hotărâri pronunțate în cauză. [Pr.: *re-ar-*] — Pref. *re-* + **arbitra.**

REARBITRÁRE, *rearbitrări*, s.f. Acțiunea de *a rearbitra*. [Pr.: *re-ar-*] — V. **rearbitra.**

REARGINTÁ, *reargintez*, vb. I. Tranz. A arginta un obiect metalic de pe care s-a curățat stratul anterior de argint. [Pr.: *re-ar-*] — Pref. *re-* + **arginta** (după fr. *réargenter).*

REARGINTÁRE, *reargintări*, s.f. Acțiunea de *a rearginta* și rezultatul ei. [Pr.: *re-ar-*] — V. **rearginta.**

REARGINTÁT, -Ă, *reargintați, -te*, adj. Care a fost acoperit cu un strat de argint după ce stratul anterior s-a curățat. [Pr.: *re-ar-*] — V. **rearginta.**

REASIGURÁ, *reasígur*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) asigura din nou, a reînnoi o asigurare. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **asigura** (după fr. *réassurer)*.

REASIGURÁRE, *reasigurări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reasigura* și rezultatul ei. ✦ Operație prin care o societate de asigurări se asigură ea însăși la o altă societate de asigurări (pentru a obține acoperire la o parte din riscuri). [Pr.: *re-a-*] — V. **reasigura.**

REASOCIÁ, *reasociez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) asocia cu aceiași parteneri la o acțiune nouă sau repetată. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **asocia.**

REASOCIÁT, -Ă, *reasociați, -te*, adj. Care este asociat cu aceiași parteneri la o acțiune nouă sau repetată. [Pr.: *re-a-*] — V. **reasocia.**

REASOCIÉRE, *reasocieri*, s.f. Acțiunea de *a (se) asocia* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reasocia.**

REAȘEZÁ, *reașéz*, vb. I. Refl. și tranz. A (se) așeza din nou. ✦ Tranz. A stabili pe baze noi. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **așeza.**

REAȘEZÁRE, *reașezări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reașeza* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reașeza.**

REAȘEZÁT, -Ă, *reașezați, -te*, adj. Care este așezat într-o nouă poziție. ✦ Care este stabilit pe baze noi. [Pr.: *re-a-*] — V. **reașeza.**

REATRIBUÍ, *reatribui*, vb. IV. Tranz. A atribui din nou sau a atribui altcuiva decât înainte. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **atribui.**

REATRIBUÍRE, *reatribuiri*, s.f. Acțiunea de *a reatribui* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reatribui.**

REAUDIÁ, *reaudiez*, vb. I. Tranz. (Jur.) A audia din nou, a supune unui nou interogatoriu. [Pr.: *re-a-u-di-a*] — Pref. *re-* + **audia.**

REAUDIÉRE, *reaudieri*, s.f. (Jur.) Faptul de *a reaudia*. [Pr.: *re-a-u-di-e-*] — V. **reaudia.**

REÁVĂN, -Ă, *reveni, -e*, adj. (Despre soluri) Care are suficientă umiditate pentru ca lucrările de cultură să se poată executa în condiții optime; *p. ext.* umed, jilav. ✦ Răcoros, proaspăt. — Cf. sl. r a v ĭ n ŭ „șes”.

REÁZĂM s.n. v. **reazem.**

REÁZEM, *reazeme*, s.n. **1.** Dispozitiv care asigură sprijinirea unui corp de un alt corp; obiect de care cineva sau ceva se poate sprijini; rezemătoare. ✧ (Mec.) *Punct de reazem* = punct fix în jurul căruia forța și rezistența tind să ajungă în echilibru. ✦ Parte a unui sistem tehnic prin care se face legătura între două corpuri și care impune anumite restricții deplasării relative a acestora. ✦ (Rar) Balustradă. **2.** Fig. Sprijin, ajutor, ocrotire. **3.** Fig. Cauza, motivarea unei acțiuni; motiv, temei. [Var.: **rázăm, reázăm, reázim** s.n.] — Din **rezema** (derivat regresiv).

REÁZIM s.n. v. **reazem.**

REBÁB, *rebaburi*, s.n. Instrument muzical cu două coarde, asemănător viorii, folosit de algerieni, tunisieni și marocani. — Din fr. **rebab.**

REBANDAJÁ, *rebandajez*, vb. I. Tranz. A înlocui bandajele roților unui vehicul feroviar. — Pref. *re-* + **bandaja.**

REBANDAJÁRE, *rebandajări*, s.f. Acțiunea de *a rebandaja* și rezultatul ei. — V. **rebandaja.**

REBARBATÍV, -Ă, *rebarbativi, -e*, adj. Cu aspect respingător, aspru, urât. ✧ *Cuvânt rebarbativ* = cuvânt neintegrabil într-o limbă. ✦ Care se împotrivește la ceva; refractar. — Din fr. **rébarbatif.**

REBÁTE, *rebát*, vb. III. Tranz. și refl. A bate din nou la mașină un text corectat, amplificat etc. — Pref. *re-* + **bate.**

REBÁTERE, *rebateri*, s.f. Acțiunea de *a rebate*. — V. **rebate.**

REBĂTÚT, -Ă, *rebătuți, -te*, adj. (Despre texte) Care a fost bătut la mașină din nou (pentru corecturi, adăugiri etc.). — V. **rebate.**

REBÉC, *rebecuri*, s.n. Vechi instrument muzical în formă de lăută cu trei coarde, folosit de menestrelii medievali și introdus în Europa de arabi. — Din fr. **rebec.**

REBEGEÁLĂ s.f. Faptul de *a (se) rebegi*; starea celui rebegit. — **Rebegi** + suf. *-eală*.

REBEGÍ, *rebegesc*, vb. IV. Intranz. A amorți, a îngheța de frig; a se zgribuli de frig. ✦ Refl. A slăbi, a arăta rău. — Din magh. **rebegni** „a tremura”.

REBEGÍT, -Ă, *rebegiți, -te*, adj. **1.** Pătruns de frig, înghețat. **2.** Stors de puteri, istovit, vlăguit. [Var.: (reg.) **răbegít, -ă** adj.] — V. **rebegi.**

REBÉL, -Ă, *rebeli, -e*, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care participă la o rebeliune, care îndeamnă la o rebeliune; răzvrătit. ✦ Nesupus, recalcitrant. ✦ Care arată nesupunere, care exprimă revoltă. ✦ Fig. (Despre păr) Care nu se așază, nu stă pieptănat. ✦ Fig. (Despre boli) Care are aspect acut, care cedează greu la tratamentul medical, care se vindecă greu. — Din fr. **rebelle,** lat. **rebellis,** germ. **Rebelle.**

REBELIÚNE, *rebeliuni*, s.f. Răzvrătire, revoltă care constă în acte de violență sau de amenințare cu forța îndreptate împotriva organelor puterii de stat ale administrației de stat ori ale reprezentanților acestora cu scopul de a împiedica în orice mod exercițiul liber al mandatului sau funcției lor. [Pr.: *-li-u-*] — Din fr. **rébellion,** germ. **Rebellion.**

REBÓ, *rebouri*, s.n. Joc asemănător monoverbelor ilustrate, dar în care se folosesc numai desene. [Acc. și: *rébo*] — Din fr. **rebot.**

REBOBINÁ, *rebobinez*, vb. I. Tranz. **1.** A bobina din nou, a reface bobinajul unei mașini electrice. **2.** (Cin.) A întoarce filmul, pentru a fi adus din nou la început, după rulare. — Din fr. **rebobiner.**

REBOBINÁRE, *rebobinări*, s.f. Acțiunea de *a rebobina* și rezultatul ei. — V. **rebobina.**

REBÓRD, *reborduri,* s.n. (Tehn.) Margine proeminentă, ieșită în afară. — Din fr. **rebord.**

REBOTEZÁ, *rebotez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) boteza încă o dată (într-o altă religie sau cu alt nume). — Pref. *re-* + **boteza** (după fr. *rebaptiser).*

REBOTEZÁRE, *rebotezări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reboteza*. — V. **reboteza.**

REBOTEZÁT, -Ă, *rebotezați, -te*, adj. Care a fost botezat încă o dată (într-o altă religie sau cu alt nume). — V. **reboteza.**

REBRUSMÉNT, *rebrusmente*, s.n. Schimbare a direcției și a sensului de mișcare a unui tren prin întoarcerea locomotivei și legarea ei la capătul opus al șirului de vagoane. — Din fr. **rebroussement.**

RÉBUS, *rebusuri*, s.n. Joc în care un cuvânt sau o frază sunt reprezentate printr-o combinație de figuri, litere sau semne pe baza cărora urmează să se reconstituie cuvântul sau fraza dată. ✦ Fig. Enigmă, șaradă. — Din fr. **rébus,** germ. **Rebus.**

REBUSÍST, -Ă, *rebusiști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care creează sau rezolvă probleme de rebus. **2.** Adj. Rebusistic. — **Rebus** + suf. *-ist*.

REBUSÍSTIC, -Ă, *rebusistici, -ce*, adj. De rebus; rebusist (**2**). — **Rebusist** + suf. *-ic*.

REBÚT, *rebuturi*, s.n. Produs care nu corespunde condițiilor calitative stabilite prin standarde, norme interne, contracte etc. și care nu poate fi utilizat direct în scopul pentru care a fost realizat, reprezentând o pierdere economică. ✧ *Rebut recuperabil* = rebut care, printr-o remaniere, poate fi adus la calitatea stabilită. — Din fr. **rebut.**

REBUTÁ, *rebutez*, vb. I. Tranz. A da, a trece (ceva) la rebut; a respinge un produs ca necorespunzător. — Din fr. **rebuter.**

REBUTÁRE, *rebutări*, s.f. Acțiunea de *a rebuta* și rezultatul ei; operație de stabilire a rebuturilor. — V. **rebuta.**

REBUTÁT, -Ă, *rebutați, -te*, adj. Care este dat la rebut. — V. **rebuta.**

REC, *recuri*, s.n. Bară fixă (pe care se fac exerciții de gimnastică). — Din germ. **Reck.**

RECALCITRÁNT, -Ă, *recalcitranți, -te*, adj. Care se opune, care nu se lasă convins; încăpățânat, îndărătnic, nesupus. — Din fr. **récalcitrant.**

RECALCITRÁNȚĂ, *recalcitranțe*, s.f. Faptul de a fi recalcitrant; încăpățânare, nesupunere. — Din fr. **récalcitrance.**

RECALCULÁ, *recalculez*, vb. I. Tranz. A calcula din nou, a stabili ceva pe baza unor noi calcule (adesea pornind de la alte date). — Din fr. **récalculer.**

RECALCULÁRE, *recalculări*, s.f. Acțiunea de *a recalcula* și rezultatul ei. — V. **recalcula.**

RECALESCÉNȚĂ s.f. Creștere spontană a temperaturii unui metal în curs de răcire, care se manifestă vizibil printr-o licărire a metalului. — Din fr. **recalescence.**

RECALIBRÁ, *recalibrez*, vb. I. Tranz. A calibra din nou (o piesă, o armă, o țeavă etc.) — Pref. *re-* + **calibra**. Cf. fr. r e c a l i b r a g e.

RECALIBRÁRE, *recalibrări*, s.f. Acțiunea de *a recalibra* și rezultatul ei; operație prin care se realizează cu precizie piese identice și care se pot schimba între ele, dar cu dimensiuni diferite de cele obținute la calibrarea inițială. — V. **recalibra.**

RECALIFICÁ, *recalífic*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) pregăti, a (se) instrui în vederea unei noi calificări profesionale; a da sau a obține o nouă calificare. — Pref. *re-* + **califica.**

RECALIFICÁRE, *recalificări*, s.f. **1.** Pregătire, instruire în vederea obținerii unei noi calificări profesionale, a unei noi meserii; calificare nou dobândită. **2.** Probă suplimentară pe care o susține o persoană sau o echipă (care a ratat calificarea în prima tentativă făcută) pentru a se putea califica mai departe într-o competiție sportivă. — V. **recalifica.**

RECAPITULÁ, *recapitulez*, vb. I. Tranz. A parcurge din nou o lucrare, o expunere etc., insistând asupra punctelor esențiale; a relua o expunere, o lucrare; *p. ext.* a sintetiza, a rezuma. ✦ A revedea, a trece în revistă, a readuce în memorie, a repeta (o lecție, o materie de învățat etc.). — Din fr. **récapituler.**

RECAPITULÁRE, *recapitulări*, s.f. Acțiunea de *a recapitula* și rezultatul ei. ✦ Operație de revedere sistematică a materiei parcurse într-o anumită perioadă de învățământ. — V. **recapitula.**

RECAPITULATÍV, -Ă, *recapitulativi, -e*, adj. Care recapitulează, care are rolul de a recapitula; *p. ext.* rezumativ. — Din fr. **récapitulatif.**

RECARBURÁ, *recarburez*, vb. I. Tranz. A mări procentul în carbon al unui oțel care în timpul elaborării a pierdut carbon sub limita prescrisă. — Din fr. **recarburer.**

RECARBURÁRE, *recarburări*, s.f. Acțiunea de *a recarbura* și rezultatul ei. — V. **recarbura.**

RECĂDEÁ, *recád*, vb. II. Intranz. **1.** A cădea, a se prăbuși din nou. **2.** A se lăsa din nou în jos, a reveni la nivelul sau la starea normală; a cădea la loc. — Pref. *re-* + **cădea.**

RECĂDÉRE, *recăderi*, s.f. Acțiunea de *a recădea* și rezultatul ei. ✦ (Med.; înv.) Recidivă. — V. **recădea.**

RECĂPĂTÁ, *recápăt,* vb. I. Tranz. A căpăta din nou; a redobândi, a recâștiga. — Pref. *re-* + **căpăta.**

RECĂPĂTÁRE, *recăpătări*, s.f. Acțiunea de *a recăpăta* și rezultatul ei. — V. **recăpăta.**

RECĂSĂTORÍ, *recăsătoresc*, vb. IV. Refl. A se căsători din nou. — Pref. *re-* + **căsători.**

RECĂSĂTORÍRE, *recăsătoriri*, s.f. Faptul de *a se recăsători*. — V. **recăsători.**

RECĂSĂTORÍT, -Ă, *recăsătoriți, -te*, adj. Căsătorit din nou. — V. **recăsători.**

RECÂNTĂRÍ, *recântăresc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) cântări din nou. — Pref. *re-* + **cântări.**

RECÂNTĂRÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) recântări* și rezultatul ei. — V. **recântări.**

RECÂȘTIGÁ, *recâștíg*, vb. I. Tranz. A câștiga (ceva) din nou; a redobândi, a recăpăta. — Pref. *re-* + **câștiga.**

RECÂȘTIGÁRE s.f. Acțiunea de *a recâștiga* și rezultatul ei; redobândire. — V. **recâștiga.**

RÉCE, *reci*, adj. **1.** Care are o temperatură (mai) scăzută față de o limită dată, față de un mediu oarecare sau față de căldura corpului omenesc; lipsit de căldură; care dă senzația de frig, care aduce frig. ✧ *Climă rece* = climă polară; *p. ext.* clima regiunilor situate în apropierea cercului polar, unde temperatura nu depășește, de obicei, 10°C. *Abces rece* = abces fără caracter inflamator. ✦ (Substantivat, n. sg.) Temperatură scăzută, răceală, frig. ✧ Loc. adv. *La rece* = **a)** la o temperatură scăzută, în jurul lui 0°C; **b)** la temperatura normală, fără a încălzi; **c)** *fig.* neinfluențat de sentimente, nepărtinitor, obiectiv. ✦ Fig. Care înfioară, care înfrigurează. ✧ Expr. (Substantivat) *A-i trece* (cuiva) *rece prin inimă* (sau *prin spate)* = a se înfiora. ✦ (Despre hrană) Care și-a pierdut căldura; răcit; care se compune din alimente neîncălzite; care se consumă fără a fi în prealabil încălzit. ✦ (Despre produse de panificație, în special despre pâine) Care nu e proaspăt; vechi, uscat. ✦ (Despre îmbrăcăminte) Care nu ține cald. ✦ (Despre oameni, *p. ext.* despre organele sau membrele lor) Cu temperatura scăzută sub nivelul normal; *p. ext.* înțepenit (de frig, de emoție). ✧ Expr. *A(-i) fi* (cuiva) *inima rece* = a-i fi mereu teamă. *(Cu) sânge rece* = (cu) calm, (cu) prezență de spirit. ✦ Care și-a pierdut sau e lipsit de căldura animală; inert, neînsufleți, țepân. **2.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de căldură sufletească; insensibil, indiferent; neprietenos, distant. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care exprimă ostilitate, indiferență, lipsă de sensibilitate. ✦ Nepăsător, impasibil, imperturbabil. ✦ (Despre gândire, idei, noțiuni etc.; adesea peior.) Cu caracter obiectiv, bazat numai pe elemente logice. ✦ (Despre o încăpere) Neprietenos, neospitalier, străin. — Lat. **recens** „proaspăt, recent”.

RECELÁ, *recelez*, vb. I. Tranz. (Livr.) A păstra și a ascunde un obiect furat de altul. ✦ A sustrage de la cercetările justiției pe cineva. ✦ Refl. A se ascunde, a se refugia. — Din fr. **receler.**

RECELÁRE, *recelări*, s.f. (Livr.) Acțiunea de *a recela* și rezultatul ei. — V. **recela.**

RECENSĂMÂNT, *recensăminte*, s.n. Formă specială de înregistrare statistică de mare amploare, de obicei periodică și exhaustivă, în care culegerea datelor se face direct de către observatorii speciali trimiși la fața locului; catagrafie. ✧ *Recensământul populației* = recensământ al cărui scop îl constituie stabilirea pe întreg teritoriul unei țări, la un moment dat, a numărului și a structurii populației după principalele sale caracteristici demografice, economice, religioase și social-culturale. [Pl. și: *recensăminturi*] — Din fr. **recensement.**

RECÉNT, -Ă, *recenți, -te*, adj. Care s-a petrecut, s-a întâmplat, a apărut de curând; care datează de puțină vreme; nou, proaspăt. — Din fr. **récent,** lat. **recens, -ntis.**

RECENZÁ[1], *recenzez*, vb. I. Tranz. A face o scurtă dare de seamă, a analiza sau a prezenta critic o lucrare literară, științifică, un spectacol etc. — Din **recenzie** (derivat regresiv). Cf. germ. r e z e n s i e r e n.

RECENZÁ[2], *recenzez*, vb. I. Tranz. A întocmi tabele cu datele necesare recensământului; a face un recensământ. — Din fr. **recenser.**

RECENZÁRE[1], *recenzări*, s.f. Acțiunea de *a recenza*[1] și rezultatul ei. — V. **recenza[1].**

RECENZÁRE[2], *recenzări*, s.f. Acțiunea de *a recenza*[2] și rezultatul ei. — V. **recenza[2].**

RECENZÁT[1], -Ă, *recenzați, -te*, adj. (Despre lucrări literare, științifice etc.) Care a fost prezentat într-o recenzie. — V. **recenza[1].**

RECENZÁT[2], -Ă, *recenzați, -te*, adj. Care este cuprins într-un recensământ. — V. **recenza[2].**

RECENZÉNT, -Ă, *recenzenți, -te*, s.m. și f. Autor al unei recenzii. — Din germ. **Rezensent.**

RECÉNZIE, *recenzii*, s.f. Prezentare succintă (la apariție) a unei opere literare sau științifice, cu comentarii și aprecieri critice. — Din germ. **Rezension,** it. **recensione.**

RECENZÓR, -OÁRE, *recenzori, -oare*, s.m. și f. Persoană care participă la lucrările unui recensământ. — Din fr. **recenseur.**

RECEPÁJ, *recepaje*, s.n. Recepare. — Din fr. **recepage.**

RECEPÁRE, *recepări*, s.f. (Silv.) Tăiere de jos a puieților de arbori, pentru a provoca formarea unor noi tulpini prin lăstărire; recepaj. — Cf. fr. r e c é p a g e.

RECEPTÁ, *receptez*, vb. I. Tranz. A prinde, a înregistra, a capta unde sonore, luminoase etc. — Cf. r e c e p t o r, r e c e p t i, , r e c e p ț i e.

RECEPTÁCOL s.n. v. **receptacul.**

RECEPTÁCUL, *receptacule*, s.n. Porțiune terminală a axului floral, care, de obicei, este mai îngroșată, formând partea susținătoare a florii, și care adesea se prelungește, alcătuind pedunculul floral. [Var.: **receptácol** s.n.] — Din fr. **réceptacle,** lat. **receptaculum.**

RECEPTÁRE, *receptări*, s.f. Acțiunea de *a recepta* și rezultatul ei; înregistrare, captare, recepționare. — V. **recepta.**

RECEPTÍV, -Ă, *receptivi, -e*, adj. Susceptibil de a recepționa, de a primi cu ușurință impresii din afară; care primește cu interes observațiile care i se fac (și ține seama de ele). ✦ Care învață, care asimilează ușor. ✦ (Med.) Predispus de a contracta cu ușurință o boală (infecțioasă). — Din fr. **réceptif.**

RECEPTIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi receptiv; predispoziție de a primi cu ușurință impresii sau influențe din afară. ✦ Capacitatea unui substrat biologic de a suferi influența unui agent exterior. ✦ (Med.) Predispoziție a organismului de a contracta cu ușurință o boală (infecțioasă), ca urmare a scăderii mijloacelor sale de apărare. — Din fr. **réceptivité.**

RECEPTÓR, -OÁRE, *receptori, -oare*, s.n., s.m., adj. **1.** S.n. Sistem tehnic destinat să primească (și să dirijeze) un anumit material. **2.** S.n. Aparat, instalație, mașină, dispozitiv destinate să primească energie de o anumită formă și să o transforme în energie utilă. ✧ *Receptor telefonic* = aparat care transformă oscilațiile curentului electric produs de un microfon telefonic în vibrații sonore similare mesajului transmis. *Receptor radio* = radioreceptor. **3**. S.m. (Fiziol.) Organ care înregistrează anumite modificări ale mediului extern sau intern și transmite excitațiile la centrii nervoși. **4.** Adj. (Tehn.) Care recepteză, care primește (o acțiune mecanică, un curent, un semnal etc.) — Din fr. **récepteur.**

RECEPTÚRĂ, *recepturi*, s.f. **1.** Preparare a unui medicament după o rețetă. **2.** Loc, secție într-o farmacie unde se prepară medicamentele prescrise într-o rețetă. — Din germ. **Rezeptur.**

RECÉPȚIE, *recepții*, s.f. **1.** Operație de luare în primire a unui material sau a unei lucrări, pe baza verificării lor cantitative și calitative. ✦ Serviciu într-o întreprindere hotelieră care are evidența persoanelor aflate în hotel, face repartizarea în camere a solicitatorilor etc. **2.** (Tehn.) Primire a unei anumite forme de energie pentru a o transforma în altă formă de energie. **3.** Reuniune, banchet cu caracter festiv (în cercurile oficiale). **4.** (Înv.) Primire, întâmpinare (cu caracter ceremonios) a unui oaspete. **5.** Faptul de a primi sau de a fi primit ca membru într-o societate, într-un for științific (academic). ✧ *Discurs de recepție* = discurs rostit

într-o ședință solemnă de către un membru nou ales al unei academii. — Din fr. **réception,** lat. **receptio.**

RECEPȚIONÁ, *recepționez*, vb. I. Tranz. **1.** A lua în primire o lucrare tehnică, un material etc., verificându-le calitatea. **2**. (În radiodifuziune) A recepta. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **réceptionner.**

RECEPȚIONÁRE, *recepționări*, s.f. Acțiunea de *a recepționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **recepționa.**

RECEPȚIONÉR, -Ă, *recepționeri, -e*, s.m. și f. Persoană care are însărcinarea de a recepționa o lucrare, un material etc. ✦ Persoană care are misiunea de a primi obiectele expediate (prin poștă). ✦ Persoană care întâmpină și repartizează în camere persoanele care solicită cazarea într-un hotel. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **réceptionnaire.**

RECERCETÁ, *recercetez,* vb. I. Tranz. A cerceta din nou (pentru a aprofunda cunoașterea sau pentru a corecta o eroare. — Pref. *re-* + **cerceta.**

RECERCETÁRE, *recercetări,* s.f. Acțiunea de *a recerceta.* — V. **recerceta.**

RECERCETÁT, -Ă, *recercetați, -te,* adj. Care a fost cercetat din nou (pentru a corecta o eroare, pentru a descoperi noi date etc.). — V. **recerceta.**

RECÉSIE s.f. v. **recesiune.**

RECESIONÍST, -Ă, *recesioniști, -ste,* adj. Cu caracter de recesiune, de recesiune. [Pr.: *-si-o-*] — De la **recesiune.**

RECESIÚNE, *recesiuni,* s.f. (Rar) Retragere. (Astron.; în forma *recesie)* Îndepărtare a obiectelor extragalactice de sistemul solar. ✧ *Recesiune economică* = stadiu al ciclului de afaceri în care activitatea economică se află în declin; stagnare temporară a afacerilor; *p. ext.* criză. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **recésie** s.f.] — Din fr. **récession.**

RECESÍV, -Ă, *recesivi, -e,* adj. **1.** Care dă îndărăt, pe cale de a dispărea; retras. **2.** (Genet.; despre o însușire a unuia dintre părinți) Care este mascat la urmași sau la hibrizi de însușirea dominantă de la celălalt părinte și nu se manifestă în prima generație de urmași, dar poate să apară în generațiile următoare. — Din fr. **récessif.**

RECHEMÁ, *rechém,* vb. I. Tranz. A chema înapoi, a chema din nou. ✦ Fig. A-și reaminti, a evoca o imagine, o întâmplare trecută etc. ✦ Fig. (Rar) A trezi (la realitate); a dezmetici. ✦ A revoca din funcție un ambasador, un ministru, chemându-l înapoi în țară. — Pref. *re-* + **chema.**

RECHEMÁRE, *rechemări,* s.f. Acțiunea de *a rechema* și rezultatul ei; chemare înapoi. — V. **rechema.**

RÉCHIE, *rechii,* s.f. Plantă erbacee meliferă cu tulpina ramificată, cu frunze alterne, cu flori mici, galbene-verzui *(Reseda lutea).* — Et. nec.

RECHÍN, *rechini,* s.m. **1.** (La pl.) Gen de pești marini răpitori având corpul acoperit cu solzi mărunți, aspri, cu coada formată din doi lobi inegali, care ajung uneori la 15 metri lungime, cu cinci fante branhiale pe laturile capului și cu schelet cartilaginos; (și la sg.) pește care face parte din acest gen. ✧ *Rechin albastru* = specie de rechin lung de 3–5 m, care trăiește în Marea Mediterană și în Oceanul Atlantic *(Charcharias glaucus).* **2.** Fig. Om lipsit de scrupule, hrăpăreț, lacom. — Din fr. **requin.**

RECHIZÍTE s.f. pl. Totalitatea obiectelor de scris (cerneală, creioane, peniță, radiere etc.) necesare elevilor, funcționarilor etc.; accesorii pentru scris (în birouri). — Din germ. **Requisit.**

RECHIZITÓR s.n. v. **rechizitoriu.**

RECHIZITORIÁL, -Ă, *rechizitoriali, -e,* adj. Cu caracter de rechizitoriu. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **réquisitorial.**

RECHIZITÓRIU, *rechizitorii,* s.n. **1.** Cuvântare a procurorului în care acesta expune, în fața instanțelor de judecată, motivele pe care se sprijină acuzarea. ✦ Act prin care procurorul deschide acțiunea penală împotriva infractorului și dispune trimiterea lui în judecată. **2.** Fig. Acuzare gravă și violentă. [Var.: **rechizitór** s.n.] — Din fr. **réquisitoire.**

RECHIZÍȚIE, *rechiziții,* s.f. Act prin care un organ al administrației de stat ia de la populație, în împrejurări excepționale, anumite lucruri cu obligația de restituire sau contra plată. — Din fr. **réquisition,** germ. **Requisition.**

RECHIZIȚIONÁ, *rechiziționez,* vb. I. Tranz. A face rechiziție, a lua prin rechiziție, a supune rechiziției. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **réquisitionner.**

RECHIZIȚIONÁRE, *rechiziționări,* s.f. Acțiunea de *a rechiziționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **rechiziționa.**

RECICLÁ, *reciclez,* vb. I. Tranz. A prelucra anumite deșeuri în vederea refolosirii lor. — Din fr. **recycler.**

RECICLÁRE, *reciclări,* s.f. Acțiunea de *a recicla.* **1.** Formă de perfecționare profesională în vederea actualizării cunoștințelor dobândite anterior în specialitatea respectivă. **2.** Introducerea unor reziduuri, deșeuri etc. într-un proces tehnologic pentru a obține reutilizarea și valorificarea lor sau în scopuri ecologice. — V. **recicla.**

RECICLÁT, -Ă, *reciclați, -te,* adj. (Despre deșeuri) Care a suferit un proces de reciclare. — V. **recicla.**

RECIDIVÁ, *recidivez,* vb. I. Intranz. **1.** (Jur.) A comite o infracțiune după ce mai fusese condamnat o dată, pentru săvârșirea altei infracțiuni. **2.** (Med.; despre o boală) A se manifesta din nou după o vindecare clinică; a reapărea, a reveni. — Din fr. **récidiver.**

RECIDIVÁNT, -Ă, *recidivanți, -te,* adj. (Despre boli) Care recidivează. — Din fr. **récidivant.**

RECIDIVÁRE, *recidivări,* s.f. Acțiunea de *a recidiva* și rezultatul ei. — V. **recidiva.**

RECIDÍVĂ, *recidive,* s.f. **1.** Săvârșire de către o persoană, în anumite condiții, a unei noi infracțiuni pentru care legea penală prevede pedepse privative de libertate. **2.** (Med.) Reapariție, revenire a unei boli după ce aceasta s-a vindecat clinic; recădere. — Din fr. **récidive.**

RECIDIVÍST, -Ă, *recidiviști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se află în stare de recidivă; *p. ext.* (persoană) care repetă aceeași greșeală. — Din fr. **récidiviste.**

RECIDIVITÁTE s.f. (Rar) Tendință spre recidivă. — Din fr. **récidivité.**

RECÍF, *recife,* s.n. (Geol.) Formație de stânci submarine, clădite de organisme (corali, alge etc.) care trăiesc sub formă de colonii în apele mărilor calde și care secretă carbonat de calciu. [Pl. și: *recifuri*] — Din fr. **récif.**

RECIPIENDÁR, -Ă, *recipiendari, -e,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care urma să fie primită (în mod solemn) într-o societate constituită; *p. ext.* persoană desemnată pentru un titlu, o funcție etc. [Pr.: *-pi-en-*] — Din fr. **récipiendaire.**

RECIPIÉNT, *recipiente,* s.n. Vas destinat pentru păstrarea și transportarea unui lichid, a unui gaz sau a unui material solid sub formă de granule sau de pulbere. [Pr.: *-pi-ent*] — Din fr. **récipient,** lat. **recipiens, -ntis.**

RECIPÍSĂ, *recipise,* s.f. Dovadă sau adeverință oficială (detașată dintr-un carnet special) prin care se confirmă primirea unor acte, telegrame, colete, bani etc., destinate a fi expediate. — După fr. **récépissé,** germ. **Rezepisse.**

RECIPRÓC, -Ă, *reciproci, -ce,* adj. (Despre acțiuni, fenomene, sentimente etc.) Care acționează unul asupra celuilalt, care se influențează unul pe altul, care vine din amândouă părțile; *p. ext.* care angajează în egală măsură părțile contractante. ✧ (Log.) *Propoziții* (sau *judecăți) reciproce* = propoziții (sau judecăți) în care subiectul uneia poate deveni predicatul alteia, și invers. (Gram.) *Reflexiv reciproc* = formă verbală care arată că acțiunea este făcută în același timp de două sau de mai multe subiecte, fiecare dintre ele suferind, în general, efectele acțiunii făcute de celelalte. (Mec.) *Figură reciprocă* = figură cu ajutorul căreia se determină forțele care acționează în barele unei grinzi cu zăbrele. (Mat.) *Ecuație reciprocă* = ecuație care, pe lângă orice soluție dată, admite ca soluție și valoarea inversă a acesteia. *Teoremă reciprocă* (și substantivat, f.) = teoremă ale cărei premise sunt concluziile altei teoreme, și invers. *Numere reciproce* = numere care, înmulțite unul cu celălalt, dau un produs egal cu unitatea. — Din fr. **réciproque,** lat. **reciprocus.**

RECIPROCITÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi reciproc. ✦ Aplicare de către un stat altui stat, cu care întreține relații diplomatice, culturale, comerciale, a unui tratament egal sau echivalent cu acela pe care acest din urmă stat i-l aplică la rândul său. **2.** (Mat.) Relație între două numere, ecuații sau teoreme prin care una dintre ele este reciprocă celeilalte. **3.** (Fiz.) Proprietate a razelor luminoase de a nu-și schimba forma și traiectoria atunci când este inversat sensul de propagare a luminii. — Din fr. **réciprocité,** lat. **reciprocitas, -atis.**

RECIRCULÁ, *recircul,* vb. I. Tranz. A face să intre într-un proces de recirculare. — Pref. *re-* + **circula** (după fr. *récirculer).*

RECIRCULÁRE s.f. (Tehn.) **1.** Reintroducere a unui material sau a unei substanțe în ciclul de fabricație, în scopul îmbunătățirii unor parametri ai producției. **2.** Recirculație. — V. **recircula.**

RECIRCULÁȚIE s.f. Reintroducere parțială sau totală a agentului caloric sau frigorific într-o instalație de încălzire sau de răcire; reintroducere a unui material într-o instalație în care se produce o reacție chimică; recirculare. — Din fr. **recirculation.**

RECIȘÓR, -OÁRĂ, *recișori, -oare,* adj. (Fam.) Diminutiv al lui *rece;* puțin cam rece. — **Rece** + suf. *-ișor.*

RECITÁ, *recít,* vb. I. Tranz. A spune cu voce tare, din memorie, un text (în versuri); a declama. — Din fr. **réciter.**

RECITÁL, *recitaluri,* s.n. Concert al cărui program este susținut de un singur solist; *p. ext.* (adesea fig.) manifestare artistică susținută de un singur interpret (sau de câțiva). — Din fr. **récital.**

RECITÁNT, -Ă, *recitanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre voci sau instrumente) Care execută singur partea principală a unei bucăți muzicale. **2.** S.m. Persoană care, într-un oratoriu sau într-o cantată, interpretează recitative. — Din fr. **récitant.**

RECITÁRE, *recitări,* s.n. Acțiunea de *a recita* și rezultatul ei; declamare. ✦ Poezie recitată; text de recitat. — V. **recita.**

RECITATÍV, *recitative,* s.n. Gen de muzică vocală (executată de solist), cu sau fără acompaniament instrumental, care, prin intonații și prin ritmica asemănătoare vorbirii, se apropie de declamație și care, în operă, comentează acțiunea și face legătura între arii. — Din fr. **récitatif.**

RECITATÓR, -OÁRE, *recitatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care recită. — Din fr. **récitateur.**

RECITÍ, *recitesc,* vb. IV. Tranz. A citi din nou același text. — Pref. *re-* + **citi** (după fr. *relire).*

RECITÍRE s.f. Acțiunea de *a reciti* și rezultatul ei. — V. **reciti.**

RECLAMÁ, *reclám,* vb. I. Tranz. **1.** A cere, a pretinde ceva (în baza unui drept); a revendica. ✦ Intranz. (Înv.) A protesta. ✦ Fig. A face necesar, a necesita, a cere, a impune. **2.** A face o reclamație contra cuiva, a se plânge împotriva cuiva; a pârî.

✦ A formula pretenții în fața unui organ de jurisdicție. [Var.: (pop.) **lăcrămá** vb. I] — Din fr. **réclamer.**

RECLAMAGÍU[1], *reclamagii,* s.m. (Fam.) Persoană care face reclamații nefondate, neserioase, care are mania de a reclama (**2**). — **Reclama** + suf. *-giu.*

RECLAMAGÍU[2], *reclamagii,* s.m. (Fam.) Persoană care își face reclamă, publicitate; lăudăros. — **Reclamă** + suf. *-agiu.*

RECLAMÁNT, -Ă, *reclamanți, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care face o reclamație. **2.** Persoană care introduce o acțiune în fața unui organ de jurisdicție. — Din fr. **réclamant.**

RECLAMÁRE s.f. (Rar) Reclamație. — V. **reclama.**

RECLAMÁT, -Ă, *reclamați, -te,* adj. **1.** Cerut, pretins, revendicat. **2.** (Adesea substantivat) Împotriva căruia cineva se ridică prin intermediul unui organ juridic; pârât. — V. **reclama.**

RECLAMÁȚIE, *reclamații,* s.f. Faptul de a reclama; (concr.) petiție, plângere, jalbă prin care se cere ceva sau se aduc anumite învinuiri cuiva. ✦ (Jur.) Sesizare adresată unui organ al administrației de stat în legătură cu încălcarea unui drept al petiționarului, sau unui organ de urmărire penală în legătură cu săvârșirea unei infracțiuni. [Var.: (înv.) **reclamațiúne,** (pop.) **lăcrămáție** s.f.] — Din fr. **réclamation.**

RECLAMAȚIÚNE s.f. v. **reclamație.**

RECLÁMĂ, *reclame,* s.f. **1.** Activitate (comercială) prin care se urmărește, pe calea publicității (prin tipărituri, radio, televiziune, cinematograf etc.), suscitarea, câștigarea interesului public asupra anumitor mărfuri, a unor cărți, a unui spectacol, a folosirii unor servicii etc. ✦ Răspândire de informații elogioase (despre cineva sau ceva), cu scopul de a-i crea renume sau popularitate. **2.** Articol (dintr-o publicație), afiș, placardă, panou, prospect etc. prin care se face reclamă (**1**). — Din fr. **réclame,** germ. **Reklame.**

RECLASÁ, *reclasez,* vb. I. Tranz. **1.** A clasa din nou, a face noi categorii. **2.** A reeduca un delicvent în vederea reabilitării sale. — Din fr. **reclasser.**

RECLASÁRE, *reclasări,* s.f. Acțiunea de *a reclasa* și rezultatul ei. — V. **reclasa.**

RECLASIFICÁ, *reclasífic,* vb. I. Tranz. A reface o clasificare (după alte criterii). — Pref. *re-* + **clasifica.**

RECLASIFICÁRE, *reclasificări,* s.f. Acțiunea de *a reclasifica.* — V. **reclasifica.**

RECLASIFICÁT, -Ă, *reclasificați, -te,* adj. Care a fost clasificat din nou (după alte criterii). — V. **reclasifica.**

RECLĂDÍ, *reclădesc,* vb. IV. Tranz. A clădi din nou, a reface din temelii; a reconstrui. — Pref. *re-* + **clădi.**

RECLĂDÍRE, *reclădiri,* s.f. Acțiunea de *a reclădi* și rezultatul ei. — V. **reclădi.**

RECLUZIONÁR, -Ă, *recluzionari, -e,* adj. (Rar) De recluziune. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **réclusionnaire.**

RECLUZIÚNE, *recluziuni,* s.f. (Jur.; ieșit din uz) Pedeapsă privativă de libertate. ✦ (Livr.) Izolare, solitudine. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **réclusion.**

RECOÁCE, *recóc,* vb. III. Tranz. A trata termic un material în stare solidă prin încălzirea până la o anumită temperatură, urmată de o răcire (înceată), în scopul de a-i îmbunătăți proprietățile fizico-chimice, mecanice, tehnologice etc.; a efectua operația de recoacere. — Pref. *re-* + **coace.**

RECOÁCERE, *recoaceri,* s.f. Acțiunea de *a recoace* și rezultatul ei. ✦ Tratament termic aplicat, în scopul îmbunătățirii calităților structurale și fizico-chimice, unor piese sau materiale metalice. — V. **recoace**.

RECOGNITÍV, -Ă, *recognitivi, -e,* adj. (Despre un act) Prin care se recunoaște o obligație. — Din fr. **récognitif.**

RECOGNIȚIÚNE, *recognițiuni,* s.f. (Livr.) Recunoaștere. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **récognition.**

RECOGNOSCÍBIL, -Ă, *recognoscibili, -e,* adj. Care poate fi recunoscut. — Pref. *re-* + **cognoscibil** (după it. *riconoscibile)*.

RECOLMÉNT, *recolmente,* s.n. Verificare a legalității tăierii unei păduri. — Din fr. **récolement.**

RECOLONIZÁ, *recolonizez,* vb. I. Tranz. A întări procesul de colonizare a unei țări, a unei regiuni, prin noi grupuri de populație. — Din engl. **recolonize.**

RECOLONIZÁRE, *recolonizări,* s.f. Acțiunea de *a recoloniza.* — V. **recoloniza.**

RECOLONIZÁT, -Ă, *recolonizați, -te,* adj. (Despre țări, regiuni) Care a fost colonizat din nou, cu noi grupuri de populație. — V. **recoloniza.**

RECOLORÁ, *recolorez,* vb. I. Tranz. A colora din nou un obiect pentru a spori intensitatea culorii inițiale sau pentru a o schimba. — Pref. *re-* + **colora.**

RECOLORÁRE, *recolorări,* s.f. Acțiunea de *a recolora.* — V. **recolora.**

RECOLORÁT, -Ă, *recolorați, -te,* adj. Care a fost colorat din nou (pentru a-i întări sau schimba culoarea). — V. **recolora.**

RECOLTÁ, *recoltez,* vb. I. Tranz. **1.** A strânge, a aduna, a culege recolta. ✧ *Mașină de recoltat* = mașină pentru recoltarea produselor agricole cultivate. ✦ Fig. A culege roadele, a se bucura de un lucru realizat. **2.** (Med.) A lua sânge, spută, urină etc. de la oameni sau de la animale, pentru a le supune unor examene de laborator. — Din fr. **récolter.**

RECOLTÁBIL, -Ă, *recoltabili, -e,* adj. Care poate fi recoltat. — Din fr. **récoltable.**

RECOLTÁRE, *recoltări,* s.f. Acțiunea de *a recolta* și rezultatul ei. — V. **recolta.**

RECOLTÁT, -Ă, *recoltați, -te,* adj. (Despre cereale, fructe etc.) Strâns, cules, adunat. — V. **recolta.**

RECÓLTĂ, *recolte,* s.f. **1.** Cantitate de cereale sau de alte roade adunate într-o anumită perioadă; rod. ✦ Fig. Rezultat al unei munci, rod (satisfăcător) al unei activități depuse. **2.** Operație de strângere a roadelor produse de plantele agricole; recoltare, culegere; cules. ✦ Epoca, timpul recoltării. — Din fr. **récolte.**

RECOMANDÁ, *recománd*, vb. I. **1.** Tranz. A îndemna, a sfătui (pe cineva) să facă ceva; a prescrie, a indica, a propune. **2.** Tranz. A semnala în mod special (pe cineva sau ceva) atenției cuiva; a prezenta în mod elogios, favorabil (pe cineva sau ceva). ✦ A propune pe cineva pentru un post sau pentru o sarcină. **3.** Refl. A se prezenta (cuiva), a-și spune numele, a face cunoștință (cu cineva). ✦ Tranz. A face prezentările. ✦ Refl. A se da drept..., a trece drept... — Din fr. **recommander.**

RECOMANDÁBIL, -Ă, *recomandabili, -e,* adj. Care poate fi recomandat, care merită să fie recomandat; indicat, potrivit; prescris. — Din fr. **recommandable.**

RECOMANDÁRE, *recomandări,* s.f. Acțiunea de *a (se) recomanda* și rezultatul ei. — V. **recomanda.**

RECOMANDÁT, -Ă, *recomandați, -te,* adj. **1.** Indicat, precizat ca bun. ✦ (Med.) Eficace pentru..., prescris. **2.** (Despre scrisori, colete etc.) Pentru care poșta percepe un tarif special, emite la preluare recipisă și garantează predarea, sub semnătură, la destinație. ✧ *Recomandat-expres* = (despre scrisori, colete etc.) care este recomandat (**2**) și supus unui tarif de urgență, pentru a fi predat mai repede la destinație. ✦ (Substantivat, f.) Scrisoare recomandată (**2**). — V. **recomanda.** Cf. fr. recommandé.

RECOMANDÁȚIE, *recomandații,* s.f. Faptul de a (se) recomanda; sfat, îndemn, povață, recomandare. ✦ Prescripție medicală. ✦ Scrisoare bilet, adresă etc. prin care se recomandă o persoană în vederea unei acțiuni, a unei bune primiri etc. — Din fr. **recommandation.**

RECOMBINÁ, *recombín,* vb. I. Tranz. A combina din nou elementele unui tot. ✦ Refl. recipr. A realiza o recombinare. — Din fr. **recombiner.**

RECOMBINÁRE, *recombinări,* s.f. **1.** (Fiz.) Neutralizare reciprocă a purtătorilor de sarcină electrică de semn contrar, produsă fie direct, la întâlnirea acestora, fie indirect, prin mijlocirea unei particule neutre. **2.** (Genet.) Rearanjare a materialului genetic în momentul formării celulelor reproducătoare, datorită căreia gameții produși de un individ sunt extrem de variați din punct de vedere genetic. — V. **recombina.**

RECOMENTÁ, *recomentez,* vb. I. Tranz. A comenta încă o dată aducând argumente noi, făcând observații inedite. — Pref. *re-* + **comenta.**

RECOMENTÁRE, *recomentări,* s.f. Acțiunea de *a recomenta.* — V. **recomenta.**

RECOMPARTIMENTÁ, *recompartimentez,* vb. I. Tranz. A reface o compartimentare (după alte criterii). — Pref. *re-* + **compartimenta.**

RECOMPARTIMENTÁRE, *recompartimentări,* s.f. Acțiunea de *a recompartimenta.* — V. **recompartimenta.**

RECOMPARTIMENTÁT, -Ă, *recompartimentați, -te,* adj. A cărui compartimentare a fost refăcută după alte criterii. — V. **recompartimenta.**

RECOMPENSÁ, *recompensez,* vb. I. Tranz. A da o recompensă; a răsplăti. — Din fr. **récompenser.**

RECOMPENSÁRE, *recompensări,* s.f. Acțiunea de *a recompensa* și rezultatul ei. — V. **recompensa.**

RECOMPENSATÓR, -OÁRE, *recompensatori, -oare,* adj. (Rar) Care recompensează. — **Recompensa** + suf. *-tor.*

RECOMPENSÁȚIE, *recompensații,* s.f. Recompensă. — **Recompensa** + suf. *-ație.* Cf. germ. Rekompensation.

RECOMPÉNSĂ, *recompense,* s.f. **1.** Răsplată; gratificație. ✦ (Rar) Compensație, despăgubire. **2.** Sumă de bani ce se cuvine inventatorului sau inovatorului care cedează statului invenția sau inovația sa. — Din fr. **récompense.**

RECOMPOZÍȚIE, *recompoziții,* s.f. Recompunere; reconstituire a unui lucru. — Din fr. **recomposition.**

RECOMPRIMÁRE, *recomprimări,* s.f. Ridicare a presiunii gazelor dintr-o conductă de alimentare cu gaze, efectuată din loc în loc pe conductă, pentru a compensa pierderile de energie și a asigura curgerea gazului până la locul de folosire. — Pref. *re-* + **comprimare** (după fr. *recompression).*

RECOMPÚNE, *recompún,* vb. III. Tranz. A compune din nou, a reface; a reconstitui un lucru din elementele în care a fost descompus. — Pref. *re-* + **compune** (după fr. *recomposer).*

RECOMPÚNERE, *recompuneri,* s.f. Acțiunea de *a recompune* și rezultatul ei. — V. **recompune.**

RECONCILIÁ, *reconciliez,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. A (se) împăca, a (se) pune din nou de acord. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **réconcilier.**

RECONCILIÁBIL, -Ă, *reconciliabili, -e,* adj. Care poate fi reconciliat, pus de acord, împăcat. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **réconciliable.**

RECONCILIÉRE, *reconcilieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reconcilia* și rezultatul ei; punere de acord, înțelegere, împăcare. [Pr.: *-li-e-*] — V. **reconcilia.**

RECONDIȚIONÁ, *recondiționez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A readuce în stare de funcționare (prin reparații, renovări etc.); *p. ext.* a reface, a repara pentru a putea fi utilizat. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *re-* + **condiționa.** Cf. fr. reconditionner.

RECONDIȚIONÁRE, *recondiționări,* s.f. Acțiunea de *a recondiționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **recondiționa.**

RECONDIȚIONÁT, -Ă, *recondiționați, -te,* adj. Care a fost readus în stare de funcționare (prin reparații, renovări etc.); reparat, refăcut. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **recondiționa.**

RECONDÚCȚIE s.f. Reînnoire a unui contract de închiriere sau de arendă. — Din fr. **reconduction.**

RECONFIGURÁ, pers. 3 *reconfigurează,* vb. I. Refl. A lua o nouă formă. — Pref. *re-* + **configura.**

RECONFIGURÁRE, *reconfigurări,* s.f. Acțiunea de *a reconfigura.* — V. **reconfigura.**

RECONFIRMÁ, *reconfirm,* vb. I. Tranz. A confirma, a întări din nou. — Din fr. **reconfirmer.**

RECONFIRMÁRE, *reconfirmări,* s.f. Acțiunea de *a reconfirma* și rezultatul ei. — V. **reconfirma.**

RECONFÓRT s.n. (Rar) Reconfortare. — Din fr. **réconfort.**

RECONFORTÁ, *reconfortez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) reface din punct de vedere fizic; a (se) întări, a (se) fortifica, a (se) întrema. ✦ Tranz. Fig. A reda cuiva energia, încrederea, curajul. — Din fr. **réconforter.**

RECONFORTÁNT, -Ă, *reconfortanți, -te,* adj. Care reconfortează, care restabilește, care întărește forțele fizice sau psihice; întăritor. ✦ (Substantivat, n.) Substanță, medicament care reconfortează. — Din fr. **réconfortant.**

RECONFORTÁRE, *reconfortări,* s.f. Acțiunea de *a reconforta* și rezultatul ei. — V. **reconforta.**

RECONFORTÁT, -Ă, *reconfortați, -te,* adj. Care și-a recăpătat forțele, energia; fortificat, întremat. — V. **reconforta.**

RECONSIDERÁ, *reconsíder,* vb. I. Tranz. A interpreta un eveniment, o operă literară etc. dintr-un punct de vedere nou. — Din fr. **reconsidérer.**

RECONSIDERÁRE, *reconsiderări,* s.f. Acțiunea de *a reconsidera* și rezultatul ei. — V. **reconsidera.**

RECONSOLIDÁ, *reconsolidez,* vb. I. Tranz. A consolida, a întări din nou. — Din fr. **reconsolider.**

RECONSOLIDÁRE, *reconsolidări,* s.f. Acțiunea de *a reconsolida* și rezultatul ei. — V. **reconsolida.**

RECONSTITUÁNT, -Ă, *reconstituanți, -te,* adj., s.n. (Rar) (Substanță, medicament) care reconfortează. [Pr.: *-tu-ant*] — Din fr. **reconstituant.**

RECONSTITUÍ, *reconstitui,* vb. IV. Tranz. **1.** A constitui din nou, a reface un lucru întreg; a recompune. ✦ Fig. A reface din memorie; a evoca, a reconstitui. ✦ (Lingv.) A reface forma aproximativă a unui cuvânt neatestat dintr-o limbă, pe baza comparației dintre formele existente în limbile înrudite; a reconstrui. **2.** (Jur.) A restabili la fața locului condițiile în care s-a petrecut o infracțiune. **3.** A reface fără modificări un edificiu sau o operă de artă, în desen sau în spațiu, pe bază de fragmente sau de documente. — Din fr. **reconstituer.**

RECONSTITUÍRE, *reconstituiri,* s.f. Acțiunea de *a reconstitui* și rezultatul ei. **1.** Recompunere. **2.** Refacere a unor acte de stare civilă pierdute, distruse sau aflate în străinătate, de unde nu pot fi obținute. **3.** (Jur.) Restabilire a împrejurărilor în care s-a comis o infracțiune. **4.** (Lingv.) Reconstrucție. — V. **reconstitui.**

RECONSTRUCTÍV, -Ă, *reconstructivi, -e,* adj. Care implică reconstrucția, de reconstrucție. — Din engl. **reconstructive.**

RECONSTRÚCȚIE, *reconstrucții,* s.f. Faptul de a reconstrui; refacere, reclădire, reconstituire. ✦ (Lingv.) Refacere, cu ajutorul comparației dintre formele existente în limbile înrudite, a unor forme ale limbii de bază neatestate în texte; reconstituire (**4**). — Din fr. **reconstruction.**

RECONSTRUÍ, *reconstruiesc,* vb. IV. Tranz. A construi din nou, a reclădi; a refface pe baze noi. ✦ (Lingv.) A reconstitui. — Din fr. **reconstruire.**

RECONSTRUÍRE, *reconstruiri,* s.f. Acțiunea de *a reconstrui* și rezultatul ei. — V. **reconstrui.**

RECONVENȚIONÁL, -Ă, *reconvenționali, -e,* adj. (Jur.; în sintagma) *Cerere reconvențională* = cerere prin care, într-un litigiu, pârâtul formulează pretenții împotriva reclamantului în legătură cu acțiunea; reconvenție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **reconventionnel.**

RECONVENȚIÚNE, *reconvenții,* s.f. (Jur.) Cerere reconvențională. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **reconvention.**

RECONVÉRSIE s.f. v. **reconversiune.**

RECONVERSIÚNE, *reconversiuni,* s.f. **1.** Schimbare a obiectului activității unor întreprinderi sau a unor ramuri industriale. **2.** (În forma *reconversie*) Schimbare a profesiei, a activității din cauza unor condiții economice noi, a unor restructurări etc. [Pr.: *-si-u-* — Var.: **reconvérsie** s.f.] — Din fr. **reconversion.**

RECONVERTÍ, *reconvertesc,* vb. IV. Tranz. A proceda la reconversiune. — Din fr. **reconvertir.**

RECONVERTÍRE, *reconvertiri,* s.f. Acțiunea de *a reconverti.* — V. **reconverti.**

RECONVERTÍT, -Ă, *reconvertiți, -te,* adj. (Despre întreprinderi, ramuri industriale) Care a suferit o reconversiune. — V. **reconverti.**

RECONVOCÁ, *reconvóc,* vb. I. Tranz. A convoca pentru altă dată. — Pref. *re-* + **convoca** (după fr. *reconvoquer).*

RECONVOCÁRE, *reconvocări,* s.f. Acțiunea de *a reconvoca.* — V. **reconvoca.**

RECONVOCÁT, -Ă, *reconvocați, -te, adj.* Care a fost convocat din nou, pentru altă dată. — V. **reconvoca.**

RECOPIÁ, *recopiez,* vb. I. Tranz. A copia din nou un text, un act etc.; a scoate o nouă copie. [Pr.: *-pi-a*] — Din fr. **recopier.**

RECOPIÉRE, *recopieri,* s.f. Acțiunea de *a recopia* și rezultatul ei. [Pr.: *-pi-e-*] — V. **recopia.**

RECÓRD, *recorduri,* s.n. Rezultat realizat într-o competiție sportivă oficială, a cărui valoare reprezintă cea mai bună performanță, omologată de o persoană juridică; *p. gener.* realizare maximă, performanță supremă obținută într-un domeniu de activitate, într-o acțiune etc. ✧ Expr. *A bate recordul* (în ceva) = a atinge treapta cea mai înaltă (în ceva). *A ține* (sau *a deține) un record* = a păstra un record obținut; a fi neîntrecut în... — Din fr. **record.**

RECÓRDER, *recordere,* s.n. Aparat de înregistrare pe bandă de magnetofon sau disc. [Pr.: *ricordăr*] — Cuv. engl.

RECORDÍST, -Ă, *recordiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care realizează un record. — **Record** + suf. *-ist.*

RECORDMÁN, -Ă, s.m. și f. v. **recordmen.**

RECÓRDMEN, -Ă, *recordmeni, -e,* s.m. și f. Sportiv care a stabilit un record; sportiv care deține un record. [Var.: **recordmán, -ă** s.m. și f.] — Din fr., engl. **recordman.**

RECORELÁ, *recorelez,* vb. I. Tranz. A corela din nou. — Pref. *re-* + **corela.**

RECORELÁRE, *recorelări,* s.f. Faptul de a recorela. — V. **recorela.**

RECREÁ[1], *recreez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) destinde, a (se) odihni, a (se) reface, a (se) relaxa (după un efort susținut); a (se) înviora, a (se) distra. [Pr.: *-cre-a*] — Din fr. **récréer,** lat. **recreare.**

RECREÁ[2], *recreez,* vb. I. Tranz. A crea din nou. [Pr.: *-cre-a*] — Din fr. **recréer.**

RECREÁNȚĂ, *recreanțe,* s.f. (Jur.) Uzufruct al unui bun aflat în litigiu. [Pr.: *-cre-an-*] — Din fr. **récréance.**

RECREÁRE[1] s.f. v. **recreere.**

RECREÁRE[2], *recreări,* s.f. Acțiunea de *a recrea*[2] și rezultatul ei. [Pr.: *-cre-a-*] — V. **recrea[2].**

RECREÁT, -Ă, *recreați, -te,* adj. Odihnit, refăcut, destins, relaxat. [Pr.: *-cre-at*] — V. **recrea[1].**

RECREATÍV, -Ă, *recreativi, -e,* adj. Care recreează[1], care odihnește; recreator. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **récréatif.**

RECREATÓR, -OÁRE, *recreatori, -oare,* adj. Recreativ. [Pr.: *-cre-a-*] — **Recrea[1]** + suf. *-tor.*

RECREÁȚIE[1], *recreații,* s.f. Faptul de a se recrea[1]; odihnă, destindere după o muncă încordată. ✦ Scurtă pauză între orele de curs, destinată recreerii și jocului elevilor; pauză. [Pr.: *-cre-a-*. — Var.: (înv.) **recreațiúne** s.f.] — Din fr. **récréation,** lat. **recreatio, -onis.**

RECREÁȚIE[2], *recreații,* s.f. (Rar) Recreere[2]. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **recréation.**

RECREAȚIONÁL, -Ă, *recreaționali, -e,* adj. (Rar) Care este destinat recreației. [Pr.: *-cre-a-ți-o-*] — Din engl. **recreational.**

RECREAȚIÚNE s.f. v. **recreație[1].**

RECREÉRE, *recreeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) recrea*[1] și rezultatul ei. [Pr.: *-cre-e-*. — Var.: **recreare** s.f.] — V. **recrea[1].**

RECRIMINÁ, *recriminez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A răspunde unor acuzații sau unor injurii prin alte acuzații sau injurii; a reproșa, a acuza. — Din fr. **récriminer.**

RECRIMINÁRE, *recriminări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a recrimina* și rezultatul ei; acuzație, insultă, injurie. — V. **recrimina.**

RECRISTALIZÁRE, *recristalizări,* s.f. (Chim.) Operație de purificare a unei substanțe chimice impure, prin dizolvarea acesteia la cald, urmată de filtrarea soluției și de cristalizarea ei prin răcire. ✦ Refacere a grăunților cristalini ai unui metal sau ai unui aliaj, care a suferit anterior un ecruisaj. — Pref. *re-* + **cristalizare.** Cf. fr. recristallisation.

RECROMÁ, *recromez,* vb. I. Tranz. A supune o piele tăbăcită operației de recromare. — Pref. *re-* + **croma.**

RECROMÁRE, *recromări,* s.f. Operație de tăbăcire cu crom a pieilor, ulterioară unei alte tăbăciri și destinată îmbunătățirii unor caracteristici ale pieilor finite. — Pref. *re-* + **cromare.**

RECROMÁT, -Ă, *recromați, -te,* adj. (Despre piei tăbăcite) Care a fost supus operației de recromare. — V. **recroma.**

RECRUDESCÉNT, -Ă, *recrudescenți, -te,* adj. (Med.; adesea fig.) Care prezintă o recrudescență; care își reia forța, intensitatea. — Din fr. **recrudescent.**

RECRUDESCÉNȚĂ, *recrudescențe,* s.f. (Med.) Revenire într-o formă mai acută a unei boli sau a unei epidemii după scăderea intensității acestora. ✦ Fig. Reluare într-un ritm mai viu, mai accentuat și mai intens a unei activități, a unei stări etc. — Din fr. **recrudescence.**

RECRÚT, *recruți,* s.m. Tânăr aparținând ultimului contingent chemat sub arme; soldat de curând încorporat. ✦ Fig. (Fam.) Persoană intrată de curând într-o asociație, într-o mișcare; începător. — Din germ. **Rekrut,** rus. **rekrut.**

RECRUTÁ, *recrutez,* vb. I. Tranz. **1.** (Mil.) A lua și a înscrie în evidența autorităților militare un tânăr în vederea încorporării. ✦ Intranz. A se prezenta pentru încorporare sau pentru înregistrare în evidența armatei. **2.** Fig. A angaja, a primi pe cineva pe baza unei alegeri; a atrage, a câștiga pe cineva pentru o anumită activitate. — Din fr. **recruter,** germ. **rekrutieren.**

RECRUTÁRE, *recrutări,* s.f. Acțiunea de *a recruta* și rezultatul ei. — V. **recruta.**

RECRUTÓR, *recrutori,* s.m. **1.** Persoană care făcea recrutări în armată. **2.** Persoană care recrutează membrii pentru un partid, pentru o asociație etc. — Din fr. **recruteur.**

RECT, *recturi,* s.n. Ultima parte a tubului digestiv, care se întinde de la colon până la orificiul anal. — Din fr. **rectum,** lat. **rectum** [intestinum].

RECTÁL, -Ă, *rectali, -e,* adj. Care aparține rectului, privitor la rect. — Din fr. **rectal.**

RECTANGULÁR, -Ă, *rectangulari, -e,* adj. Dreptunghiular. ✧ *Coordonate rectangulare* = coordonate care sunt perpendiculare una pe alta, formând unghiuri drepte. — Din fr. **rectangulaire.**

RECTE adv. Cu adevărat; anume. — Cuv. lat.

RECTIFICÁ, *rectífic,* vb. I. Tranz. **1.** A îndrepta, a corecta. **2.** (Tehn.) A prelucra mecanic prin așchiere o suprafață metalică cu ajutorul unor unelte abrazive. **3.** (Chim.) A separa dintr-un amestec lichid componentele volatile cu puncte de fierbere diferite. — Din fr. **rectifier,** lat. **rectificare.**

RECTIFICÁBIL, -Ă, *rectificabili, -e,* adj. **1.** Care poate fi rectificat. **2.** (Mat.; în sintagma) *Curbă rectificabilă* = curbă din plan sau din spațiu pentru care orice arc mărginit al ei are lungime. — **Rectifica** + suf. *-bil.* Cf. fr. r e c t i f i a b l e.

RECTIFICÁRE, *rectificări,* s.f. Acțiunea de *a rectifica* și rezultatul ei; îndreptare, corijare. ✦ (Concr.) Notă (într-un ziar) prin care se rectifică (**1**) ceva. — V. **rectifica.**

RECTIFICÁT s.n. Faptul de *a rectifica;* rectificare. ✧ *Mașină de rectificat* = mașină-unealtă de prelucrare a suprafețelor metalice prin rectificare. — V. **rectifica.**

RECTIFICATÓR, -OÁRE, *rectificatori, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj. Care rectifică; care aduce o rectificare. **2.** S.m. și f. Muncitor calificat care lucrează la mașina de rectificat. **3.** S.n. Dispozitiv care separă vaporii de apă antrenați de vaporii de amoniac, folosit în instalațiile frigorifice cu absorbție. — Din fr. **rectificateur.**

RECTILINIÁR, -Ă, *rectiliniari, -e,* adj. Ortoscopic. [Pr.: *-ni-ar*] — Din fr. **rectilinéaire.**

RECTILINIARITÁTE s.f. (Fiz.) Calitate a unui sistem optic de a forma imagini corecte, fără distorsiuni. [Pr.: *-ni-a-*] — **Rectiliniar** + suf. *-itate.*

RECTILÍNIU, -IE, *rectilinii,* adj. (Mat.; despre o mișcare) Care este în linie dreaptă. ✦ (Despre figuri geometrice) Care este mărginit de linii drepte. ✧ *Unghi rectiliniu* = unghi egal cu nouăzeci de grade. — Din fr. **rectiligne.**

RECTITÚDINE s.f. (Livr.) **1.** Stare, calitate a unei linii drepte. **2.** Fig. Spirit de dreptate; sinceritate. — Din lat. **rectitudo, -inis,** fr. **rectitude.**

RÉCTO s.n. (În opoziție cu *verso)* Prima pagină a unei foi (scrise, tipărite etc.); pagina din dreapta a unei cărți, a unui manuscris etc. — Din fr., lat. **recto.**

RÉCTOR, *rectori,* s.m. Conducător, sub raport științific și administrativ, al facultăților dintr-o instituție de învățământ superior; grad deținut de acesta. ✦ (În unele țări din Apus) Persoană care conduce o școală medie; grad deținut de această persoană. — Din lat. **rector,** germ. **Rektor,** fr. **recteur.**

RECTORÁL, -Ă, *rectorali, -e,* adj. (Rar) Care aparține rectorului; privitor la rector; de rector. — Din fr. **rectoral.**

RECTORÁT, *rectorate,* s.n. Funcția de rector; durata acestei funcții; (concr.) birourile și serviciile administrative care țin de rector. — Din fr. **rectorat,** germ. **Rektorat.**

RECTOSCÓP, *rectoscoape,* s.n. (Med.) Endoscop special pentru examenul optic al rectului. — Din fr. **rectoscope.**

RECTOSCOPÍE, *rectoscopii,* s.f. (Med.) Examinare a rectului cu ajutorul rectoscopului. — Din fr. **rectoscopie.**

RECTRÍCE, *rectrice,* s.f. (Ornit.) Fiecare dintre penele mari, late și puternice, din coada păsărilor, care dirijează zborul acestora. — Din fr. **rectrice,** lat. **rectrix, -icis.**

RECȚIÚNE, *recțiuni,* s.f. (Gram.) Calitate a unui cuvânt de a primi un determinant care trebuie să aibă o anumită formă flexionară sau o anumită construcție prepozițională; legătura dintre cuvinte și determinantele lor; regim. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **rection,** germ. **Rektion.**

RECUCERÍ, *recuceresc,* vb. IV. Tranz. A cuceri din nou, a lua înapoi; a relua. — Pref. *re-* + **cuceri** (după fr. *reconquérir).*

RECUCERÍRE, *recuceriri,* s.f. Acțiunea de *a recuceri* și rezultatul ei. — V. **recuceri.**

RECUCERÍT, -Ă, *recuceriți, -te,* adj. Cucerit din nou. — V. **recuceri.**

RECÚL, *reculuri,* s.n. Mișcare îndărăt a unui corp solid, produsă, pe baza forței de reacție, de mișcarea unui alt corp considerat că are sensul de deplasare înainte și care, de obicei, are masă mult mai mică decât primul corp. ✦ Distanța parcursă de un corp solid în timpul mișcării sale înapoi, provocată prin reacție. — Din fr. **recul.**

RECULÁ, *reculez,* vb. I. Intranz. A se retrage, a se smuci înapoi, a face un recul. — Din fr. **reculer.**

RECULÁNT, -Ă, *reculanți, -te,* adj. (Despre mecanisme) Care reculează. — Din fr. **reculant.**

RECULÁRE, *reculări,* s.f. Faptul de *a recula.* — V. **recula.**

RECULÉGE, *reculég,* vb. III. Refl. A-și veni în fire, a-și recâștiga calmul, liniștea (după o spaimă, o emoție etc.); a se regăsi. ✦ A se concentra, a medita profund, a se adânci într-o meditație. — Pref. *re-* + **culege** (după fr. *recueillir).*

RECULÉGERE, *reculegeri,* s.f. Acțiunea de *a se reculege* și rezultatul ei. ✧ *Moment* (sau *minut) de reculegere* = moment în care se păstrează tăcere în semn de omagiu pentru o persoană care a murit. — V. **reculege.**

RECUNOÁȘTE, *recunósc,* vb. III. Tranz. **1.** A identifica un lucru, o persoană etc. cunoscute mai înainte. ✦ A deosebi ceva după anumite semne caracteristice. ✦ Refl. A-și descoperi în altul trăsăturile caracteristice, a se regăsi în altul. **2.** A admite (ca existent, ca bun, ca valabil); a mărturisi. ✦ A considera pe cineva sau ceva merituos, valoros. ✦ A declara că acceptă sau admite tacit o anumită situație nou creată în relațiile internaționale. ✦ A declara un copil natural ca legitim. **3.** (Mil.) A cerceta terenul și pozițiile inamice; a cerceta terenul pe unde urmează să meargă o unitate. **4.** A se arăta recunoscător față de cineva sau de ceva. — Pref. *re-* + **cunoaște** (după fr. *reconnaître).*

RECUNOÁȘTERE, *recunoașteri,* s.f. Acțiunea de *a (se) recunoaște* și rezultatul ei. — V. **recunoaște.**

RECUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *recunoscători, -oare,* adj. Care recunoaște un serviciu, un bine ce i s-a făcut, care poartă (cuiva) recunoștință. — **Recunoaște** + suf. *-ător.*

RECUNOSCÚT, -Ă, *recunoscuți, -te,* adj. **1.** Identificat, cunoscut. **2.** Acceptat (ca bun, ca adevărat, ca valabil); mărturisit, declarat. ✦ Considerat, consacrat ca autoritate în materie; notoriu. ✦ (Despre un guvern, un stat etc.) Acceptat ca îndreptățit să-și exercite puterea și să întrețină relații diplomatice cu alte state. ✦ (Despre un copil natural) Declarat ca legitim. **3.** (Despre o poziție, o formație militară etc.) Cercetat îndeaproape, cunoscut. — V. **recunoaște.**

RECUNOȘTÍNȚĂ, *recunoștințe,* s.f. Datorie, obligație morală față de un binefăcător; gratitudine. — **Recunoaște** + suf. *-ință* (după fr. *reconnaissance).*

RECUPERÁ, *recuperez,* vb. I. Tranz. **1.** A dobândi din nou, a redobândi, a recâștiga. **2.** A utiliza, total sau parțial, deșeuri de materiale sau o energie care altfel s-ar pierde. — Din fr. **récupérer,** lat. **recuperare.**

RECUPERÁBIL, -Ă, *recuperabili, -e,* adj. Care poate fi recuperat. — Din fr. **récupérable.**

RECUPERABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi recuperabil. — Din fr. **récuperabilité,** engl. **recuperability.**

RECUPERÁRE, *recuperări,* s.f. Acțiunea de *a recupera* și rezultatul ei. — V. **recupera.**

RECUPERATÓR, *recuperatoare,* s.n., s.m. **1.** S.n. Parte dintr-un sistem tehnic care servește la recuperarea totală sau parțială a energiei răspândite într-o instalație, a resturilor sau a deșeurilor de materiale. **2.** S.n. Preîncălzitor de aer pentru cuptoare industriale. **3.** S.m. Persoană care recuperează. — Din fr. **récupérateur.**

RECURÁ, *recurez,* vb. I. Intranz. A recurge la cineva; a face recurs. — Din fr. **recourir.**

RECURBÁ, *recurbez,* vb. I. Tranz. A curba, a îndoi din nou. — Din fr. **recourber.**

RECURBÁRE, *recurbări,* s.f. Acțiunea de *a recurba* și rezultatul ei. — V. **recurba.**

RECURBÁT, -Ă, *recurbați, -te,* adj. Care a fost supus recurbării. — V. **recurba.**

RECURÉNT[1], -Ă, *recurenți, -te,* adj. (Med.; despre boli) Care revine, care recidivează. ✧ *Febră recurentă* = boală infecțioasă caracterizată prin alternarea stărilor febrile cu stări nefebrile. — Din fr. **récurrent.**

RECURÉNT[2], -Ă, *recurenți, -te,* s.m. și f. Persoană care face un recurs în justiție. — Din lat. **recurrens, -ntis.**

RECURÉNȚĂ, *recurențe,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este recurent[1]; revenire. **2.** (Mat.; în sintagma) *Formulă de recurență* = formulă care exprimă un termen dintr-un șir în funcție de valorile unor anumiți termeni precedenți. — Din fr. **récurrence.**

RECÚRGE, *recúrg,* vb. III. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la") A apela la cineva sau la ceva, a se servi, a se folosi de...; a cere (sau a se adresa cuiva pentru) ajutor. — Pref. *re-* + **curge** (după fr. *recourir).*

RECÚRGERE s.f. Acțiunea de *a recurge* și rezultatul ei. — V. **recurge.**

RECÚRS, *recursuri,* s.n. **1.** (Jur.) Cale de atac prin care se cere unei instanțe superioare să verifice legalitatea și temeinicia unei hotărâri judecătorești nedefinitive, în vederea anulării sau modificării ei. **2.** (Rar) Referire, recurgere. — Din lat. **recursus,** germ. **Rekurs,** fr. **recours.**

RECÚRSIE, *recursii,* s.f. Momentul în care organele articulatorii părăsesc poziția de articulare, revenind la normal; destindere. [Var.: **recursiúne** s.f.] — Din lat. **recursio, -onis.**

RECURSIÚNE s.f. v. **recursie.**

RECURSÍV, -Ă, *recursivi, -e,* adj. Care poate fi repetat în mod nelimitat. — Din engl. **recursive.**

RECURSIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi recursiv. — Din fr. **récursivité.**

RECURSÓRIU, -IE, *recursorii,* adj. (Jur.) Prin care se exercită dreptul de recurs. — Din fr. **récursoire.**

RECUZÁ, *recúz,* vb. I. Tranz. A nu recunoaște competența sau autoritatea unui judecător, a unui martor etc.; *p. ext.* a respinge, a nu recunoaște ceva sau calitatea cuiva. — Din fr. **récuser.**

RECUZÁBIL, -Ă, *recuzabili, -e,* adj. Care poate fi recuzat. — Din fr. **récusable.**

RECUZÁRE, *recuzări,* s.f. Acțiunea de *a recuza* și rezultatul ei; recuzație. — V. **recuza.**

RECUZÁT, -Ă, *recuzați, -te,* adj., s.m. și f. Persoană căreia i s-a respins sau nu i s-a recunoscut competența sau autoritatea. — V. **recuza.**

RECUZÁȚIE, *recuzații,* s.f. Recuzare. — Din fr. **récusation,** lat. **recusatio.**

RECUZÍTĂ, *recuzite,* s.f. Totalitatea obiectelor auxiliare (mobilier, costume etc.) necesare la montarea unui spectacol sau a unui film. — Din germ. **Requisit.**

RECUZITÓR, -OÁRE, *recuzitori, -oare,* s.m. și f. Persoană însărcinată cu procurarea și păstrarea recuzitei unui teatru sau a unui studio cinematografic. — Din germ. **Requisiteur.**

RECVIÉM, *recviemuri,* s.n. (În cultul romano-catolic) Slujbă religioasă pentru pomenirea unei persoane decedate; muzică corală compusă pentru această slujbă. ✦ Compoziție muzicală pentru soliști, cor și orchestră, alcătuită din mai multe părți, scrisă pe textul liturgic al misei funebre. [Scris și: *requiem.* — Pr.: *-vi-em*] — Din lat. **requiem** [aeternam dona eis], fr. **requiem.**

REDÁ, *redáu,* vb. I. Tranz. **1.** A da din nou cuiva un lucru, o situație etc.; a restitui. **2.** Fig. A descrie, a exprima ceva prin viu grai, prin scris sau prin diverse mijloace artistice; a reproduce. — Pref. *re-* + **da** (după fr. *redonner).*

REDACTÁ, *redactez,* vb. I. Tranz. **1.** A compune, a formula în scris, a scrie, a întocmi (un studiu, un act etc.). **2.** A asigura (la un ziar, la o editură etc.) finisarea, în conținut și formă, a unor manuscrise primite de la autori și destinate publicării. — Din fr. **rédiger,** lat. **redigere** (după *redacție, redactor).*

REDACTÁRE, *redactări,* s.f. Acțiunea de *a redacta* și rezultatul ei; formulare în scris, compunere. — V. **redacta.**

REDACTÁT, -Ă, *redactați, -te,* adj. (Despre acte oficiale, articole etc.) Formulat în scris. — V. **redacta.**

REDÁCTOR, -OÁRE, *redactori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care lucrează în redacția unui ziar, a unei reviste etc. sau care redactează (**2**). **2.** Persoană care scrie, care întocmește, care compune un articol, un act etc. — Din fr. **rédacteur.**

REDÁCȚIE, *redacții,* s.f. **1.** Colectiv de redactori care lucrează la un ziar, la o revistă etc.; localul în care se găsesc birourile redactorilor unui ziar, ai unei reviste etc. **2.** Redactare; felul, forma în care este redactată o publicație, o scriere. [Var.: (înv.) **redacțiúne** s.f.] — Din fr. **rédaction.**

REDACȚIONÁL, -Ă, *redacționali, -e,* adj. Care aparține redacției, privitor la redacție sau la activitatea unui redactor. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **rédactionnel.**

REDACȚIÚNE s.f. v. **redacție.**

REDÁN, *redane,* s.n. **1.** Lucrare simplă de fortificație, alcătuită dintr-un zid în formă de unghi ieșit în afară, folosită în trecut pentru apărarea unei treceri. **2.** Motiv decorativ sculptat în formă de dinți alăturați, folosit în arhitectura Evului Mediu. **3.** Fiecare dintre treptele amenajate în partea superioară a unui zid construit pe un teren înclinat. **4.** Aliniere a clădirilor de-a lungul unei străzi, astfel încât un colț al lor să fie ieșit mai mult în stradă. **5.** Suprafață proeminentă, în formă de treaptă, pe carena unei ambarcațiuni sau al unui hidroavion (ori al flotoarelor acestuia), care asigură alunecarea acestora pe apă cu o rezistență redusă la înaintare. — Din fr. **redan.**

REDÁRE, *redări,* s.f. Acțiunea de *a reda* și rezultatul ei; reproducere, exprimare, reprezentare. — V. **reda.**

REDATÁ, *redatez,* vb. I. Tranz. A data din nou după corectarea unei erori de datare. — Pref. *re-* + **data.**

REDATÁRE, *redatări,* s.f. Acțiunea de *a redata.* — V. **redata.**

REDATÁT, -Ă, *redatați, -te,* adj. Care a fost datat din nou, pentru a corecta o eroare. — V. **redata.**

REDĂTĂTÓR, -OÁRE, *redătători, -oare,* adj. Care redă. — Pref. *re-* + **dătător.**

REDEFINÍ, *redefinesc,* vb. IV. Tranz. A defini din nou, mai corect, mai exact; a reveni asupra unei definiții anterioare. — Din fr. **rédefinir.**

REDEFINÍRE, *redefiniri,* s.f. Acțiunea de *a redefini.* — V. **redefini.**

REDEFINÍT, -Ă, *redefiniți, -te,* adj. Care a fost definit din nou (mai corect, mai exact). — V. **redefini.**

REDEMPȚIÚNE, *redempțiuni,* s.f. Mântuire, izbăvire. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **rédemption,** lat. **redemptio, -onis.**

REDESCHÍDE, *redeschíd,* vb. III. Tranz. și refl. A (se) deschide din nou. ✦ Refl. Fig. (Despre școli, instituții, întreprinderi) A-și relua activitatea întreruptă pentru un timp. — Pref. *re-* + **deschide.**

REDESCHÍDERE, *redeschideri,* s.f. Acțiunea de *a (se) redeschide* și rezultatul ei. — V. **redeschide.**

REDESCOPERÍ, *redescópăr,* vb. IV. Tranz. A descoperi din nou. — Pref. *re-* + **descoperi.**

REDESCOPERÍRE, *redescoperiri,* s.f. Acțiunea de *a redescoperi* și rezultatul ei. — V. **redescoperi.**

REDEȘTEPTÁ, *redeștépt,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) deștepta, a (se) trezi din nou, a face să-și revină sau a-și reveni în fire, a readuce sau a reveni la viață. ✦ Fig. A izbucni sau a face să izbucnească din nou, a (se) stârni din nou. **2.** Tranz. A aminti, a evoca. — Pref. *re-* + **deștepta.**

REDEȘTEPTÁRE, *redeșteptări,* s.f. Acțiunea de *a (se) redeștepta* și rezultatul ei. — V. **redeștepta.**

REDEVENÍ, *redevín*, vb. IV. Intranz. A deveni, a fi din nou așa cum a fost înainte. — Pref. *re-* + **deveni.** Cf. fr. redevenir.

REDEVENÍRE, *redeveniri,* s.f. Acțiunea de *a redeveni* — V. **redeveni.**

REDEVÉNȚĂ, *redevențe,* s.f. Orice sumă ce trebuie plătită în bani sau în natură pentru folosirea sau dreptul de folosință a unor active corporale sau necorporale. — Din fr. **redevance.**

REDHIBITÓRIU, -IE, *redhibitorii,* adj. (Jur.) Care face să se anuleze o vânzare. — Din lat. **redhibitorius,** fr. **rédhibitoire.**

REDHIBIȚIÚNE, *redhibițiuni,* s.f. (Jur.) Anulare a unei vânzări când actul vânzării are un viciu. [Pr.: *-ți-u-*] — Din lat. **redhibitio, -onis,** fr. **rédhibition.**

RÉDIE, *redii,* s.f. Larvă în dezvoltarea gălbezei, cu corpul alungit, plin cu celule germinative. — Din fr. **rédie.**

REDÍGE vb. III v. **redija.**

REDIJÁ, *redijez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A redacta. [Var.: **redíge** vb. III] — Din fr. **rédiger.**

REDIJÁRE, *redijări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a redija* și rezultatul ei; redactare. — V. **redija.**

REDIMENSIONÁ, *redimensionez,* vb. I. Tranz. A recalcula dimensiunile (unei construcții, unei mașini etc.) ✦ Fig. A aborda dintr-o nouă perspectivă; (rar) a regândi. [Pr.: *-si-o-*] — Pref. *re-* + **dimensiona.**

REDIMENSIONÁRE, *redimensionări,* s.f. Acțiunea de *a redimensiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **redimensiona.**

REDIMENSIONÁT, -Ă, *redimensionați, -te,* adj. **1.** (Despre construcții, mașini etc.) Ale cărui dimensiuni au fost recalculate. **2.** (Fig.) Care a fost reevaluat, care a fost abordat din altă perspectivă. [Pr.: *-si-o-*] — V. **redimensiona.**

REDINGÓTĂ, *redingote,* s.f. Haină bărbătească de ceremonie (de culoare neagră), cu poalele lungi până la genunchi, încheiată cu două rânduri de nasturi. — Din fr. **redingote.**

REDISCUTÁ, *rediscút,* vb. I. Tranz. A repune (ceva) în discuție. — Din fr. **rediscuter.**

REDISCUTÁRE, *rediscutări,* s.f. Acțiunea de *a rediscuta* și rezultatul ei. — V. **rediscuta.**

REDISPĂREÁ, *redispár,* vb. II. Intranz. (Rar) A dispărea din nou. — Pref. *re-* + **dispărea.**

REDISTILÁ, *redistilez,* vb. I. Tranz. A supune unui nou proces de distilare, pentru a obține un produs mai pur. — Din fr. **redistiller.**

REDISTILÁRE, *redistilări,* s.f. Acțiunea de *a redistila* și rezultatul ei. — V. **redistila.**

REDISTRIBUÍ, *redistríbui,* vb. IV. Tranz. A împărți, a repartiza din nou. — Pref. *re-* + **distribui.** Cf. fr. redistribuer.

REDISTRIBUÍRE, *redistribuiri,* s.f. Acțiunea de *a redistribui* și rezultatul ei. — V. **redistribui.**

RÉDIU, *rediuri,* s.n. (Reg.) Pădure mică și tânără. [Var.: **rădiu** s.n.] — Et. nec.

REDOÁRE, *redori,* s.f. **1.** Lipsă de suplețe; rigiditate. **2.** (Med.) Limitare a mișcărilor unei articulații. — Din fr. **raideur.**

REDOBÂNDÍ, *redobândesc,* vb. IV. Tranz. A dobândi, a obține din nou un lucru pierdut, o situație, o stare etc.; a recâștiga. — Pref. *re-*+ **dobândi.**

REDOBÂNDÍRE, *redobândiri,* s.f. Acțiunea de *a redobândi* și rezultatul ei. — V. **redobândi.**

REDONDÁNT, -Ă adj. v. **redundant.**

REDONDÁNȚĂ s.f. v. **redundanță.**

REDRESÁ, *redresez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A aduce sau a reveni la poziția, la funcționarea etc. normală după o perturbație accidentală; a (se) îndrepta. ✦ Fig. A aduce sau a reveni pe calea cea bună; a (se) înviora, a (se) reface. **2.** Tranz. A transforma o putere, din forma de putere de curent electric alternativ în forma de putere de curent electric continuu, prin suprimarea sau prin inversarea alternanțelor de un anumit sens ale curentului. — Din fr. **redresser.**

REDRESÁRE, *redresări,* s.f. Acțiunea de *a (se) redresa* și rezultatul ei. ✦ Acțiune prin care o aeronavă în coborâre ajunge în poziția de zbor orizontal, în urma comenzilor date de pilot sau a reacțiilor aerodinamice provocate de deplasarea ei. ✦ Transformare a energiei electromagnetice de curent alternativ în energie electromagnetică de curent continuu. — V. **redresa.**

REDRESÁT, -Ă, *redresați, -te,* adj. **1.** Care a revenit la poziția sau în situația normală (de la început). ✦ Fig. Care s-a îndreptat, a revenit pe calea cea bună. **2.** (Despre curentul electric) Care a suferit o transformare prin redresare. — V. **redresa.**

REDRESÓR, -OÁRE, *redresori, -oare,* s.n. adj. **I.** S.n. **1.** Aparat sau dispozitiv cu ajutorul căruia se obține, dintr-un curent electric alternativ, un curent electric continuu. **2.** Lentilă, sistem de lentile sau de prisme, folosite pentru a îndrepta imaginea răsturnată dată de obiectivul unui instrument optic. **3.** Dispozitiv care readuce în direcția inițială un curent de fluid abătut de un obstacol oarecare. **II.** Adj. Care redresează. — Din fr. **redresseur.**

REDUCĂTÓR, *reducători,* s.m. Substanță care, într-o reacție de oxidoreducere, pierde electroni, oxidându-se. — **Reduce** + suf. *-ător.*

REDÚCE, *redúc,* vb. III. Tranz. **1.** A micșora, a scădea, a diminua (ca proporții, cantitate, intensitate). ✦ Spec. A micșora dimensiunile unei hărți, ale unei piese etc., păstrând aceleași proporții între elementele componente; a reproduce la dimensiuni mai mici. ✦ (Mat.; în expr.) *A reduce o fracție* = a suprima factorii comuni de la numitorul și de la numărătorul unei fracții. **2.** A restrânge, a limita, a mărigini. ✧ Expr. *A reduce pe cineva la tăcere* = a face pe cineva să nu mai spună nimic. ✦ A aduce pe cineva într-o stare de inferioritate, într-o situație mai proastă (în raport cu cea pe care a avut-o). **3.** A scoate oxigenul dintr-o combinație cu ajutorul unui agent chimic. **4.** (Înv.) A cuceri, a subjuga, a cotropi. [Perf. s. *redusei,* part. *redus*] — Din lat. **reducere,** fr. **réduire.**

REDÚCERE, *reduceri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a reduce* și rezultatul ei. ✦ Micșorare, scădere, diminuare. **2.** (Med.) Metodă ortopedică prin care oasele luxate sau fracturate sunt puse la loc; reducție. **3.** Operație logică care constă în probarea validității modurilor silogistice, pornind de la considerentul că numai modurile primei figuri silogistice sunt valide, urmând ca validitatea celorlalte moduri să fie probată. ✧ *Reducere la absurd* = demonstrare a adevărului unei teze prin arătarea faptului că teza contrară este falsă. — V. **reduce.**

REDUCTÍBIL, -Ă, *reductibili, -e,* adj. Care se poate reduce, care poate fi simplificat. — Din fr. **réductible.**

REDUCTIBILITÁTE, *reductibilități,* s.f. Însușirea de a fi reductibil. — Din fr. **réductibilité.**

REDUCTÓR, -OÁRE, *reductori, -oare,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj., s.n. (Aparat sau mecanism) care reduce sau micșorează o viteză, o presiune etc. **2.** Adj., s.m. (Substanță) care reduce un oxid. — Din fr. **réducteur.**

REDÚCȚIE, *reducții,* s.f. **1.** Faptul de a reduce. ✦ (Concr.) Copie în mic a unui obiect. ✦ (Concr.) Piesă de legătură între tuburi sau țevi cu diametre diferite. **2.** (Med.) Reducere (**2**). **3.** (Jur.; în forma *reducțiune)* Restrângere prin hotărâre judecătorească, după moartea unei persoane, a liberalităților făcute de ea prin încălcarea drepturilor unor moștenitori. [Var.: **reducțiúne** s.f.] — Din fr. **réduction,** lat. **reductio, -onis.**

REDUCȚIONÁL, -Ă, *reducționali, -e,* adj. De reducție. ✧ *Diviziune reducțională* = meioză. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **réductionnel.**

REDUCȚIONÍSM s.n. Modalitate de explicare sau interpretare a unor fenomene, structuri sau valori complexe ale realității sau ale cunoașterii, prin reducerea lor la concepte, structuri, legi sau configurații mai simple. ✦ Simplificare excesivă. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **reductionism.**

REDUCȚIÚNE s.f. v. **reducție.**

REDUNDÁNT, -Ă, *redundanți, -te,* adj. Care se referă la redundanță, care prezintă redundanță. [Var.: **redondánt, -ă** adj.] — Din engl. **redundant,** fr. **redondant.**

REDUNDÁNȚĂ, *redundanțe,* s.f. Surplus de informație transmis față de strictul necesar și care asigură exactitatea transmiterii informației în telecomunicații. ✦ Abundență inutilă de expresii, de cuvinte sau de imagini în formularea unei idei. [Var.: **redondánță** s.f.] — Din engl. **redundance,** fr. **redondance.**

REDUPLICÁ, *redúplic,* vb. I. Tranz. A dubla. ✦ (Fon.) A repeta unul sau mai multe foneme din rădăcina unui cuvânt, pentru a da cuvântului altă valoare morfologică sau stilistică sau pentru a forma un cuvânt nou. — Din lat. **reduplicare.**

REDUPLICÁRE, *reduplicări,* s.f. Acțiunea de *a reduplica* și rezultatul ei; reduplicație. — V. **reduplica.**

REDUPLICATÍV, -Ă, *reduplicativi, -e,* adj. Privitor la o reduplicare, rezultat în urma unei reduplicări. — Din fr. **réduplicatif.**

REDUPLICÁȚIE, *reduplicații,* s.f. Reduplicare. — Din fr. **réduplication,** lat. **reduplicatio.**

REDÚS, -Ă, *reduși, -se,* adj. **1.** Scăzut, micșorat, diminuat (ca proporții, cantitate, intensitate, valoare). ✦ (Despre funcții și expresii algebrice) Asupra căreia s-a efectuat operația pentru obținerea celei mai simple forme; simplificat. **2.** (Despre oameni) Lipsit de inteligență, de cultură; mărginit, prost. **3.** (Chim.; despre substanțe) Din care a fost scos oxigenul și care a câștigat electroni. — V. **reduce.**

REDUTÁBIL, -Ă, *redutabili, -e,* adj. De temut; puternic; valoros. — Din fr. **redoutable.**

REDÚTĂ, *redute,* s.f. **1.** Mic fort de apărare, de formă poligonală, înconjurat de șanțuri, folosit în trecut pentru apărarea circulară. **2.** (Înv.) Local public de petrecere cu muzică și dans. — Din rus. **redut,** germ. **Redoute,** fr. **redoute.**

REECHILIBRÁ, *reechilibrez,* vb. I. Tranz. și refl. A readuce sau a reveni la starea de echilibru. — Pref. *re-* + **echilibra.**

REECHILIBRÁRE, *reechilibrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reechilibra* și rezultatul ei; revenire la starea de echilibru. — V. **reechilibra.**

REEDITÁ, *reeditez,* vb. I. Tranz. **1.** A publica într-o nouă ediție o lucrare, o operă etc.; a scoate o nouă ediție a operelor unui scriitor, a retipări. **2.** Fig. A readuce în discuție, a pune din nou în circulație, a relua, a repeta o idee, o concepție etc. (greșită). [Pr.: *re-e-*] — Din fr. **rééditer.**

REEDITÁRE, *reeditări,* s.f. Acțiunea de *a reedita* și rezultatul ei; retipărire. — V. **reedita.**

REEDITÁT, -Ă, *reeditați, -te,* adj. **1.** (Despre opere literare, științifice, muzicale etc.) Publicat într-o nouă ediție; retipărit. **2.** Fig. (Despre afirmații, idei, concepții) Pus din nou în circulație; reluat, repetat. — V. **reedita.**

REEDUCÁ, *reedúc,* vb. I. Tranz. A îndrepta educația (greșită) a cuiva; a da cuiva o nouă educație. ✦ A deprinde un infirm să se folosească din nou de acea parte a corpului sau de acea facultate psihică ce a suferit un traumatism sau un accident. ✦ A deprinde un infirm cu o nouă meserie (adecvată situației sale). — Din fr. **rééduquer.**

REEDUCÁRE, *reeducări,* s.f. Acțiunea de *a reeduca* și rezultatul ei. — V. **reeduca.**

REEDUCÁT, -Ă, *reeducați, -te,* adj. (Despre oameni) Căruia i s-a îndreptat educația (greșită); care a primit o nouă educație. ✦ (Despre infirmi) Deprins să se folosească din nou de partea corpului sau de facultatea psihică ce a suferit un traumatism sau un accident. — V. **reeduca.**

REELIGÍBIL, -Ă, *reeligibili, -e,* adj. (Despre oameni) Care poate fi ales din nou în aceeași funcție. — Din fr. **rééligible.**

REELIGIBILITÁTE s.f. Calitatea de a fi reeligibil. — Din fr. **rééligibilité.**

REESCÓNT, *reesconturi,* s.n. (Fin.) Faptul de a reesconta; scont prin care o bancă cumpără de la o altă bancă o cambie, o trată sau alt efect de comerț scontat anterior la acea bancă. — Din fr. **réescompte.**

REESCONTÁ, *reescontez,* vb. I. Tranz. (Fin.; despre o bancă) A vinde cambii unei bănci, înainte de scadență, în scopul accelerării rotației capitalului și al lărgirii plasamentelor; a efectua un reescont. — Din fr. **réescompter.**

REESCONTÁRE, *reescontări,* s.f. (Fin.) Acțiunea de *a reesconta* și rezultatul ei. [Pr.: *re-es-*] — V. **reesconta.**

REEȘALONÁ, *reeșalonez,* vb. I. Tranz. A eșalona din nou o datorie (scadentă), stabilind un nou termen pentru plata ei. — Pref. *re-* + **eșalona.**

REEȘALONÁRE, *reeșalonări,* s.f. Acțiunea de *a reeșalona.* — V. **reeșalona.**

REEȘALONÁT, -Ă, *reeșalonați, -te,* adj. (Despre datorii, credite etc.) Care a fost eșalonat din nou, la noi termene. — V. **reeșalona.**

REEVALUÁ, *reevaluez,* vb. I. Tranz. A evalua din nou pe baze noi. [Pr.: *-lu-a*] — Din fr. **réevaluer.**

REEVALUÁRE, *reevaluări,* s.f. Acțiunea de *a reevalua* și rezultatul ei. (În sintagma) *Reevaluare valutară* = creștere oficială a parității monedei naționale în raport cu o monedă străină (în general față de dolar). [Pr.: *-lu-a-*] — V. **reevalua.**

REEXAMINÁ, *reexaminez,* vb. I. Tranz. A examina din nou pe cineva (când primul examen n-a fost concludent sau a fost negativ). ✦ A cerceta, a studia, a lua din nou în discuție o lucrare, o problemă etc. [Pr.: *re-e-gza-*] — Pref. *re-* + **examina.**

REEXAMINÁRE, *reexaminări,* s.f. Acțiunea de *a reexamina* și rezultatul ei. [Pr.: *re-e-gza-*] — V. **reexamina.**

REEXPEDIÁ, *reexpediez,* vb. I. Tranz. A trimite, a expedia din nou. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **réexpédier.**

REEXPEDIÉRE, *reexpedieri,* s.f. Acțiunea de *a reexpedia* și rezultatul ei. — V. **reexpedia.**

REEXPÓRT, *reexporturi,* s.n. Exportare a unor mărfuri importate (fără a le supune vreunei prelucrări). — Din **reexporta** (derivat regresiv).

REEXPORTÁ, *reexpórt,* vb. I. Tranz. A exporta mărfuri importate; a face un reexport. — Din fr. **réexporter.**

REEXPOZÍȚIE, *reexpoziții,* s.f. Secțiune a unei sonate, a unei fugi etc. care se repetă. — Din fr. **réexposition.**

REFÁCE, *refăc,* vb. III. Tranz. **1.** A face din nou ceva rău făcut sau în parte distrus; a repara; *p. ext.* a transforma, a modifica, a schimba. ✦ Refl. (Despre un țesut) A se regenera. **2.** A aduce din nou în starea (de înflorire) în care a fost mai înainte; a reconstrui. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) face din nou sănătos, a (se) întrema, a (se) însănătoși. — Pref. *re-* + **face** (după fr. *refaire).*

REFÁCERE, *refaceri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reface* și rezultatul ei. ✦ Operație prin care o unitate militară este retrasă în spatele liniei de luptă, pentru odihna trupelor și pentru completarea efectivelor și a armamentului. — V. **reface.**

REFÁCȚIE, *refacții,* s.f. **1.** Reducere a taxelor vamale pentru mărfurile care au suferit de pe urma transportului pe mare, micșorându-și astfel valoarea. **2.** (În sintagma) *Refacția căii* = înlocuirea elementelor componente ale unei căi ferate ca urmare a uzurii sau scăderii siguranței de funcționare. — Din fr. **réfaction.**

REFĂCÚT, -Ă, *refăcuți, -te,* adj. (Despre industrie, agricultură, economie etc.; *p. ext.* despre regiuni, țări etc.) Readus în starea bună de mai înainte; restabilit. ✦ (Despre o lucrare, o casă etc.) Executat din nou (sau în cea mai mare parte); reconstruit. ✦ Fig. (Despre oameni) Însănătoșit, întremat, întărit. — V. **reface.**

REFÉC, *refecuri,* s.n. Cusătură cu ajutorul căreia se îmbină două bucăți de material textil, ale căror margini se îndoaie și se prind sub îndoitură, ca să nu se destrame; refecătură. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *la cere* sau (rar) *a trage* (cuiva) *un refec* = a mustra pe cineva cu asprime, a-l critica, a-i cere socoteală. — Cf. r e f e c a.

REFECÁ, *refĕc,* vb. I. Tranz. **1.** A coase un refec. **2.** A detașa cu fierăstrăul marginile teșite ale scândurilor brute, pentru a obține scânduri paralelipipedice. — Cf. lat. r e f r i c a r e.

REFECÁRE, *refecări,* s.f. Acțiunea de *a refeca* și rezultatul ei. — V. **refeca.**

REFECÁT, -Ă, *refecați, -te,* adj. Cusut cu refec. — V. **refeca.**

REFECĂTÚRĂ, *refecături,* s.f. (Pop.) Refec. — **Refec** + suf. *-ătură.*

REFECTÓR s.n. v. **refectoriu.**

REFECTÓRIU, *refectorii,* s.n. Sală de mâncare într-un internat, într-o mănăstire etc. [Var.: **refectór** s.n.] — Din fr. **réfectoire,** lat. **refectorium.**

REFENEÁ, *refenele,* s.f. (Înv.) Petrecere în comun; chef. — Din tc. **refene.**

REFERÁ vb. I v. **referi.**

REFERÁT, *referate,* s.n. Dare de seamă, scrisă sau orală, asupra unei cărți, a unei activități etc. ✦ Raport (de câteva rânduri) scris pe marginea unei cereri, a unui act etc. (în care se propune o rezoluție). — Din germ. **Referat.**

REFERENDÁR, *referendari,* s.m. **1.** Demnitar la Curtea franceză însărcinat cu prezentarea și urmărirea cererilor referitoare la titlurile de noblețe, la dispensele de vârstă etc. ✧ *Mare referendar* = membru al senatului în Imperiul Francez, care deținea sigiliul adunării. **2.** (Înv.) Referent. — Din lat. **referendarius,** germ. **Referendar,** fr. **référendaire.**

REFERÉNDUM, *referendumuri,* s.n. Consultare directă a cetățenilor, chemați să se pronunțe, prin vot, asupra unui proiect de lege de o deosebită importanță pentru stat sau asupra unor probleme de interes general. — Din lat. [ad] **referendum,** fr. **référendum.**

REFERÉNT, -Ă, *referenți, -te,* s.m. și f. Specialist în cadrul unei instituții, a cărui atribuție este de a da îndrumări și informații în domeniul specialității sale; consilier. ✦ Persoană care face un referat. — Din germ. **Referent,** lat. **referens, -ntis.**

REFERENȚIÁL, -Ă, *referențiali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Referitor la ceva, care constituie un sistem de referință. **2.** S.n. Sistem de referință. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **référentiel.**

REFERÍ, *refér,* vb. IV. **1.** Intranz. A face un referat; a raporta, a relata. **2.** Refl. A se raporta (la ceva sau la cineva), a fi în legătură cu..., a viza (ceva sau pe cineva), a face o aluzie. [Var.: (**1**) **referá** vb. I] — Din germ. **referieren,** fr. **référer.**

REFERÍNȚĂ, *referințe,* s.f. **1.** Informație pe care o dă cineva cu privire la situația unei persoane. ✦ P. gener. Informație, lămurire, explicație. **2.** Faptul de a raporta un lucru la altul sau o chestiune la alta. ✧ *Sistem de referință* = **a)** (Geom.) sistem de coordonate la care se raportează pozițiile figurilor geometrice; **b)** (Fiz.) grup format de sistemele de coordonate imobile unul față de altul, la care se raportează pozițiile corpurilor sau pozițiile în câmpurile de forță. ✧ (În loc. adj.) *De referință* = la care te poți referi (**2**); important. — Din germ. **Referenz,** fr. **référence.**

REFERÍRE, *referiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) referi.* ✧ Loc. prep. *Cu referire la...* = în legătură cu..., referitor, relativ la... — V. **referi.**

REFERITÓR, -OÁRE, *referitori, -oare,* adj. Care se referă la ceva sau la cineva; care privește ceva sau pe cineva. ✧ Loc. prep. *Referitor la...* = despre, în legătură cu..., privitor la... — **Referi** + suf. *-tor.*

REFIÉRBE, *refiérb,* vb. III Tranz. A fierbe ceva din nou.— Pref. *re-* + **fierbe.**

REFIERBĂTÓR, *refierbătoare,* s.n. Schimbător de căldură tubular, pentru fierberea unui lichid cu ajutorul aburului.— **Refierbe** + suf. *-ător.*

REFLÉCT, *reflecte,* s.n. (Înv.) Reflex. — Din fr. **reflet** (după *reflecta).*

REFLECTÁ, (**1, 2**) pers. 3 *reflectă,* (**3**) *reflectez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) răsfrânge direcția de propagare a luminii, a razelor de lumină, a undelor etc. la suprafața de separație a două medii diferite; a determina sau a suferi o reflexie (**1**). **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) oglindi. **3.** Intranz. A gândi profund; a cugeta, a medita la... — Din fr. **refléter,** lat. **reflectere,** germ. **reflektieren.**

REFLECTÁNT, -Ă, *reflectanți, -te,* adj. (Despre corpuri) A cărui suprafață reflectă (bine) lumina, sunetele etc.; reflectorizant. — **Reflecta** + suf. *-ant.*

REFLECTÁRE, *reflectări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reflecta* și rezultatul ei. ✦ Categorie a gnoseologiei materialist-dialectice, care se referă la esența raportului dintre subiect și obiect, dintre conștiință și lumea exterioară.— V. **reflecta.**

REFLECTĂTÓR, -OÁRE, *reflectători, -oare,* adj. Care se referă la reflexie. — **Reflecta** + suf. *-ător.*

REFLECTIVITÁTE s.f. (Biol.) Însușire a țesuturilor vii de a provoca răspunsuri reflexe. — Din fr. **réflectivité,** engl. **reflectivity.**

REFLECTOMÉTRU, *reflectometre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru determinarea puterii reflectătoare sau a calității luciului suprafeței corpurilor, prin comparare cu suprafața unui corp de referință. — Din fr. **réflectomètre,** germ. **Reflektometer.**

REFLECTÓR, *reflectoare,* s.n. **1.** Parte a unui dispozitiv de iluminat sau a unui proiector care, folosind fenomenul reflexiei regulate sau difuze, dirijează fluxul luminos al unei surse de lumină pe o anumită direcție sau într-o anumită zonă mai întinsă; *p. ext.* aparat înzestrat cu un asemenea dispozitiv. ✦ Oglindă concavă care reflectă lumina într-o direcție voită; *p. ext.* proiector. **2.** (Astron.) Telescop al cărui obiectiv este construit dintr-o oglindă concavă. **3.** (Elt.) Element component al unor antene în scopul măririi directivității lor. — Din fr. **réflecteur.**

REFLECTORIZÁ, pers. 3 *reflectorizează,* vb. I. Tranz. A răsfrânge puternic orice fascicul de lumină. — Din engl. **reflectorize.**

REFLECTORIZÁNT, -Ă, *reflectorizanți, -te,* adj. Reflectant. ✧ *Placă reflectorizantă* = strat alcătuit din numeroase bile mici de sticlă, înglobate într-un material plastic transparent și colorat, care reflectă bine lumina incidentă, îndeosebi aceea care vine normal, și care se folosește în semnalizarea rutieră. — **Reflector** + suf. *-izant.*

REFLECTORIZÁRE, *reflectorizări,* s.f. Acțiunea de *a reflectoriza.* — V. **reflectoriza.**

REFLÉCȚIE, *reflecții,* s.f. **1.** Meditare, cugetare, gândire, reflexie (**2**). **2.** Reflexie (**1**). [Var.: **reflecțiúne** s.f.] — Din fr. **réflexion,** lat. **reflexio, -onis,** germ. **Reflexion** (după *reflecta).*

REFLECȚIÚNE s.f. v. **reflecție.**

REFLÉX, -Ă, *reflecși, -xe,* adj., s.n. **I.** Adj. (Fiziol.; despre acte sau mișcări ale organismului) Produs în mod spontan, independent de voință. ✧ *Act reflex* (și substantivat, n.) = reacție bruscă și automată a organismului animal sau uman la o modificare a mediului; răspuns secretor sau motor al organismului la acțiunea unei astfel de modificări. *Reflex condiționat* = reflex dobândit în cursul vieții, în urma asocierii repetate a unui excitant oarecare cu un excitant care provoacă un reflex înnăscut. *Reflex necondiționat* = reflex înnăscut. ✦ P. gener. Care reprezintă o reacție imediată, spontană. **II.** S.n. **1.** Rază reflectată; sclipire, strălucire, lucire. **2.** Fig. Oglindire, reflectare a unei stări de lucruri sau a unei stări sufletești. — Din fr. **réflexe,** lat. **reflexus,** germ. **Reflex.**

REFLÉXIE, *reflexii,* s.f. **1.** Fenomen de reîntoarcere parțială a luminii, a sunetului, a radiațiilor în mediul din care au venit atunci când întâlnesc o suprafață de separare a două medii; reflexie (**2**). **2.** Reflecție (**1**). [Var.: **reflexiúne** s.f.] — Din fr. **réflexion,** lat. **reflexio, -onis,** germ. **Reflexion.**

REFLEXIÚNE s.f. v. **reflexie.**

REFLEXÍV, -Ă, *reflexivi, -e,* adj. **1.** (În sintagmele) *Pronume reflexiv* = pronume care ține locul numelui unui obiect asupra căruia se exercită, direct sau indirect, acțiunea verbului și care e identic cu subiectul verbului. *Verb reflexiv* = verb însoțit de pronume reflexiv. ✦ (Substantivat, n.) Funcțiunea verbului reflexiv. **2.** (Despre oameni) Predispus la reflecție; meditativ, gânditor. ✦ (Despre manifestări, realizări ale oamenilor) Care denotă reflecție (**1**), care se realizează prin reflecție. **3.** (Mat.; în sintagma) *Relație reflexivă* = relație care are proprietatea de reflexivitate (**2**). — Din fr. **réflexif,** germ. **reflexiv.**

REFLEXIVITÁTE s.f. (Rar) **1.** Faptul de a fi reflexiv; predispoziție spre meditație. **2.** Proprietate a unei relații logice, matematice etc. de a avea loc întotdeauna între un element și el însuși. — **Reflexiv** + suf. *-itate.* Cf. fr. r é f l e x i v i t é.

REFLEXOGÉN, -Ă, *reflexogeni, -e,* adj. Care poate produce reflexe (**I**). — Din fr. **réflexogène.**

REFLEXOLÓG, -Ă *reflexologi, -ge,* s.m. și f. Medic specialist în reflexologie. — Din **reflexologie** (derivat regresiv).

REFLEXOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul reflexelor. — Din fr. **réflexologie.**

REFLEXOTERAPÍE s.f. Metodă terapeutică prin care se urmărește vindecarea unor boli prin folosirea anumitor reflexe. — Din fr. **réflexothérapie.**

REFLÚX, *refluxuri,* s.n. Fază de coborâre a nivelului mărilor și oceanelor în cadrul fenomenului de maree. ✦ Fig. Descreștere; regres. — Din fr. **reflux.**

REFOLOSÍ, *refolosesc,* vb. IV. Tranz. A da o nouă întrebuințare unor materiale, obiecte etc., după o prealabilă prelucrare. ✦ A folosi din nou un procedeu, o metodă. — Pref. *re-* + **folosi.**

REFOLOSÍBIL, -Ă, *refolosibili, -e,* adj. Care se poate folosi din nou după o prealabilă prelucrare. — Pref. *re-* + **folosibil.**

REFOLOSÍRE, *refolosiri,* s.f. Acțiunea de *a refolosi.* — V. **refolosi.**

REFOLOSÍT, -Ă, *refolosiți, -te,* adj. Care a fost folosit din nou (după prelucrare). — V. **refolosi.**

REFORMÁ, *reformez,* vb. I. **1.** Tranz. A schimba (în bine); a îndrepta, a îmbunătăți (o situație, o concepție etc.). **2.** Tranz. A scoate din folosință unele bunuri uzate (inutilizabile). **3.** Tranz. A declara o persoană inaptă pentru serviciul militar și a o scoate din evidențele armatei. **4.** Refl. (Înv.) A se forma din nou, a se reface. — Din fr. **réformer,** lat. **reformare.**

REFORMÁRE, *reformări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reforma* și rezultatul ei. ✦ (Rar) Reformă (**2**). — V. **reforma.**

REFORMÁT, -Ă, *reformați, -te,* adj. **1.** (Despre materiale, mașini, unelte etc.) Scos din uz, ca inutilizabil. **2.** Declarat inapt pentru serviciul militar și scos din evidențele armatei. **3.** Care ține de cultul religios protestant. ✦ (Substantivat) Persoană de confesiune creștină protestantă; *p. restr.* calvin. — V. **reforma.** Cf. fr. r é f o r m é, lat. r e f o r m a t u s.

REFORMATÓR, -OÁRE, *reformatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care reformează, care aduce reforme, care reînnoiește; propagator de reforme. — Din fr. **réformateur,** lat. **reformator.**

REFÓRMĂ, *reforme,* s.f. **1.** Transformare politică, economică, socială, cu caracter limitat sau de structură pentru a realiza un progres. ✧ *Reformă monetară* (sau *bănească)* = reorganizare a sistemului monetar al unei țări din cauza deprecierii puternice a monedei naționale, ca urmare a perturbărilor din sistemul economic național. *Reformă financiară* = reformă prin care se aduc modificări importante sistemului de formare și de cheltuire a veniturilor statului. **2.** (Art.)

Mișcare religioasă de la începutul sec. XVI în Germania, răspândită în cea mai mare parte a Europei, care a susținut principiul mântuirii prin credință, secularizarea averilor clerului, simplificarea ierarhiei și cultului catolic și introducerea limbilor naționale în serviciile de cult. **3.** Scoaterea din uz a unui material, a unei unelte etc. în urma degradării lor; (concr.) totalitatea materialelor, uneltelor, efectelor, armelor etc., socotite la un moment dat ca inutilizabile (prin degradare); *p. ext.* depozit în care se păstrează un asemenea material. **4.** Scoaterea din cadrele armatei a unui militar (pentru motive de incapacitate fizică). — Din fr. **réforme,** germ. **Reform.**

REFORMÍSM s.n. **1.** Atitudine politică bazată pe propagarea reformelor. **2.** Curent politic care preconizează progresul și schimbările în societate numai pe calea reformelor. — Din fr. **réformisme.**

REFORMÍST, -Ă, *reformiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care preconizează reformismul, care se face în spiritul reformismului. **2.** S.m. și f. Adept al reformismului. — Din fr. **réformiste.**

REFORMULÁ, *reformulez,* vb. I. Tranz. A formula din nou (în alți termeni). — Pref. *re-* + **formula.**

REFORMULÁRE, *reformulări,* s.f. Acțiunea de *a reformula* și rezultatul ei. — V. **reformula.**

REFORMULÁT, -Ă, *reformulați, -te,* adj. Care a fost formulat din nou (în alți termeni). — V. **reformula.**

REFRACTÁ, pers. 3 *refractă,* vb. I. **1.** Refl. (Fiz.; despre unde, raze de lumină) A se frânge, a devia la trecerea dintr-un mediu în altul; a suferi fenomenul refracției. **2.** Tranz. (Despre corpuri, medii) A produce fenomenul refracției. — Din fr. **réfracter.**

REFRACTÁR, -Ă, *refractari, -e,* adj. **1.** (Despre materiale) Care rezistă la temperaturi înalte fără a-și schimba structura, compoziția și caracteristicile. ✧ *Cărămidă refractară* = cărămidă fabricată dintr-un material special, rezistentă la temperaturi înalte, folosită la căptușirea focarelor de la cuptoarele industriale, de la cazanele de încălzire centrală, de la locomotive etc. **2.** Fig. (Despre oameni, caractere etc.) Care refuză să se supună la ceva, care se împotrivește. — Din fr. **réfractaire,** lat. **refractarius.**

REFRACTARÍSM s.n. (Rar) Atitudine refractară; împotrivire, nesupunere. — **Refractar** + suf. *-ism.*

REFRACTARITÁTE s.f. (Rar) Proprietate a unor materiale de a fi refractare. **2.** Temperatură la care se înmoaie un material refractar. — Din fr. **réfractairité.**

REFRACTÁT, -Ă, *refractați, -te,* adj. (Despre unele raze luminoase) Frânt, deviat (după anumite legi) la trecerea dintr-un mediu în altul. — V. **refracta.**

REFRACTOMETRÍE s.f. Ansamblul procedeelor utilizate pentru determinarea indicilor de refracție ai substanțelor și pentru studierea altor proprietăți legate de valorile acestor indici. — Din fr. **réfractométrie.**

REFRACTOMÉTRU, *refractometre,* s.n. Instrument optic pentru măsurarea indicelui de refracție al substanțelor. — Din fr. **réfractomètre.**

REFRACTÓR, *refractoare,* s.n. **1.** Lunetă astronomică al cărei obiectiv este o lentilă. **2.** Dispozitiv optic care schimbă direcția fluxului luminos emis de o sursă luminoasă prin fenomenul de refracție. **3.** (Astron.) Telescop în care imaginea se obține cu ajutorul unui obiectiv alcătuit din mai multe lentile. — Din fr. **réfracteur,** germ. **Refraktor.**

REFRÁCȚIE, *refracții,* s.f. (Fiz.) Fenomen de abatere a direcției de propagare a unei unde, a unei radiații sau a unui corpuscul, când aceștia întâlnesc suprafața de separație a două medii diferite. ✧ *Indice de refracție* = număr care caracterizează fenomenul de refracție a unei radiații luminoase sau a unei unde, egal cu raportul dintre viteza de propagare a acelei radiații sau a acelor unde în mediul din care provin și viteza lor de propagare în mediul în care pătrund. *Refracție astronomică* = deviere a razei de lumină a unui astru de la direcția rectilinie, datorată refracției sale în atmosfera terestră. [Var.: **refracțiúne** s.f.] — Din fr. **réfraction,** lat, **refractio, -onis.**

REFRACȚIÚNE s.f. v. **refracție.**

REFRANGÍBIL, -Ă, *refrangibili, -e,* adj. (Rar) Care se poate refracta. — Din fr. **réfrangible.**

REFRANGIBILITÁTE, *refrangibilități,* s.f. (Rar) Însușirea de a se refracta. — Din fr. **réfrangibilité.**

REFRÉN, *refrene,* s.n. **1.** Cuvânt, vers sau grup de versuri care se repetă după una sau mai multe strofe, cu rolul de a sublinia, prin repetiție, o idee poetică. **2.** Frază muzicală reluată la sfârșitul cupletelor unui cântec. ✦ Temă principală a rondoului, care se repetă după fiecare cuplet. **3.** Fig. Cuvânt, frază, expresie care se repetă stereotip. [Pl. și: *refrenuri*] — Din fr. **refrain.**

REFRIGERÁ, *refrigerez,* vb. I. Tranz., intranz. și refl. A (se) răci până la o temperatură apropiată de punctul de înghețare. — Din fr. **réfrigérer.**

REFRIGERÁRE, *refrigerări,* s.f. Acțiunea de *a (se) refrigera* și rezultatul ei; răcire a unui produs până la o temperatură apropiată de punctul de înghețare, în scopul conservării lui îndelungate; refrigerație. — V. **refrigera.**

REFRIGERATÓR, *refrigeratoare,* s.n. Aparat sau parte dintr-o instalație frigorigenă, în care se produce, în general cu ajutorul energiei electrice, scăderea temperaturii până aproape de 0°C. — Din fr. **réfrigérateur.**

REFRIGERÁȚIE, *refrigerații,* s.f. Refrigerare. ✦ (Med.) Metodă care constă în răcirea unui membru, a unui segment de membru sau a unei porțiuni limitate de tegument cu ajutorul pungilor de gheață sau al aparatelor refrigerente, în scop anestezic sau terapeutic. — Din fr. **réfrigération.**

REFRIGERÉNT, -Ă, *refrigerenți, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care răcește, care produce scăderea temperaturii. **2.** S.n. Schimbător de căldură, confecționat din sticlă sau din metal, folosit în lucrările de laborator pentru condensarea vaporilor rezultați la distilare. — Din fr. **réfrigérant.**

REFRINGÉNT, -Ă, *refringenți, -te,* adj. (Despre un mediu) Care refractă razele luminoase. — Din fr. **réfringent.**

REFRINGÉNȚĂ, *refringențe,* s.f. (Fiz.) Proprietate a unor corpuri de a refracta lumina. — Din fr. **réfringence.**

REFRIȘÁ, *refrișez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) împrospăta. — Din fr. **refraîchir.**

REFUGIÁ, *refugiez,* vb. I. Refl. A se retrage dintr-un teritoriu ocupat, a fugi din fața unui pericol sau de o urmărire, căutând sprijin sau ocrotire la cineva sau undeva; a se pune la adăpost. ✦ Fig. A se retrage într-un loc liniștit, ferit de zgomote și puțin frecventat. [Pr.: *-gi-a*] — Din fr. **réfugier.**

REFUGIÁT, -Ă, *refugiați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care s-a retras undeva sau la cineva spre a se adăposti, spre a găsi sprijin sau ocrotire în fața unei primejdii, a unei neplăceri etc. ✧ *Refugiat politic* = persoană care cere azil politic. [Pr.: *-gi-at*] — V. **refugia.** Cf. fr. r é f u g i é.

REFUGIÉRE, *refugieri,* s.f. Acțiunea de *a se refugia;* refugiu (**1**). [Pr.: *-gi-e-*] — V. **refugia.**

REFÚGIU, *refugii,* s.n. **1.** Faptul de *a se refugia;* timp petrecut ca refugiat într-un anumit loc. **2.** Loc de adăpostire în caz de pericol; adăpost, azil. ✦ Fig. Consolare, alinare, mângâiere. ✦ Platformă ridicată și amenajată ca un trotuar, pe partea carosabilă a căilor de circulație cu trafic intens sau în mijlocul unei piețe, pentru a ușura reglementarea circulației, traversarea străzii, urcarea sau coborârea din vehiculele de transport în comun etc. — Din fr. **refuge,** lat. **refugium.**

REFULÁ, *refulez,* vb. I. Tranz. **1.** A respinge din domeniul conștientului anumite impulsuri, emoții, idei, sentimente, amintiri în dezacord cu conștiința morală. **2.** (Tehn.) A deplasa sau a împinge, cu ajutorul unei pompe, un fluid într-o conductă sau într-un recipient. **3.** A prelucra la cald sau la rece piesele de metal prin batere cu ciocanul sau prin presare la unul dintre capete, cu scopul de a schimba, parțial sau total, forma pieselor. — Din fr. **refouler.**

REFULÁRE, *refulări,* s.f. Acțiunea de *a refula* și rezultatul ei. — V. **refula.**

REFULÁT, -Ă, *refulați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre imagini, tendințe, instincte, impulsuri etc.) Deplasat, căzut, respins în subconștient. **2.** S.m. și f. Persoană care își refulează (**1**) dorințele, instinctele, impulsurile etc. — V. **refula.** Cf. fr. r e f o u l é.

REFUTÁ, *refutez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A combate o afirmație, o teorie etc. prin argumente puternice. — Din fr. **réfuter,** lat. **refutare.**

REFUTÁBIL, -Ă, *refutabili, -e,* adj. (Livr.) Care poate fi combătut cu argumente puternice. — Din fr. **réfutable.**

REFUTÁRE, *refutări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a refuta* și rezultatul ei; refutație. — V. **refuta.**

REFUTÁȚIE, *refutații,* s.f. (Înv.) Refutare, respingere, combatere. — Din fr. **réfutation.**

REFÚZ, *refuzuri,* s.n. **1.** Faptul de *a refuza;* neacceptare, respingere. ✧ Expr. *Până la refuz* = atât încât nu se mai poate adăuga nimic, până la limita maximă. **2.** Material rămas, după cernere, sortare sau clasare (în ciur sau pe sită). **3.** Deficiență în funcționarea unui sistem tehnic. **4.** Defect de turnare care constă în producerea unor goluri rezultate din umplerea incompletă a formei cu metal topit. — Din fr. **refus.**

REFUZÁ, *refúz,* vb. I. Tranz. A respinge (ceva sau pe cineva), a nu accepta, a nu primi ceva ce ți se oferă. ✦ A nu da ceva ce ți se cere, a nu consimți la ceva, a nu voi să faci ceva. ✦ (Construit cu dativul) A se priva de ceva, a renunța la ceva. — Din fr. **refuser.**

REFUZÁRE s.f. Acțiunea de *a refuza* și rezultatul ei. — V. **refuza.**

REGÁL[1], *regale,* s.n. (Tipogr.) Dulăpior la secția de culegere manuală a unei tipografii, folosit la păstrarea casetelor cu litere sau a formelor pentru tipar. — Din germ. **Regal.**

REGÁL[2], -Ă, (**1, 3**), *regali, -e,* adj., (**2**) *regaluri,* s.n. **1.** Adj. Care aparține unui rege, privitor la rege; regesc; *p. ext.* bogat, luxos, maiestuos, măndru. **2.** S.n. (Livr.) Ospăț mare, bogat; banchet festiv. ✦ Eveniment deosebit (care încântă, desfată etc.). ✦ Plăcere mare; dar[2] plăcut. **3.** Adj. (În sintagma) *Apă regală* = amestec de acid clorhidric și acid azotic, care are proprietatea de a ataca metalele nobile. [Pl. și: (**2**) *regale*] — Din fr. **régal**(e), it. **regale,** lat. **regalis.**

REGALÁ, *regalez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) ospăta bine, a (se) cinsti. ✦ Tranz. A desfăta, a încânta. — Din fr. **régaler.**

REGALÁRE, *regalări,* s.f. (Înv.) **1.** Acțiunea de *a (se) regala.* **2.** Fig. Desfătare, încântare. — V. **regala.**

REGÁLĂ[1], *regale,* s.f. (Ieșit din uz) Pahar de bere mai mic decât țapul; cantitatea de bere din acest pahar. — Din **regal[2].**

REGÁLĂ[2], *regale,* s.f. Vechi instrument de suflat asemănător cu orga, dar mai mic decât aceasta. ✦ Unul dintre registrele orgii. — Din fr. **régale.**

REGALÍSM s.n. Concepție politică care susține monarhia ca formă de guvernământ; atașament față de monarhie sau față de rege; monarhism. — **Regal**[2] + suf. *-ism* (după fr. *royalisme).*

REGALÍST, -Ă, *regaliști, -ste,* s.m. și f. Adept, partizan al regalității; monarhist. — **Regal**[2] + suf. *-ist* (după fr. *royaliste).*

REGALITÁTE, *regalități,* s.f. Formă de guvernământ în care statul este condus de un rege; monarhie. — Din lat. **regalitas, -atis.** Cf. fr. r o y a u t é.

REGÁT, *regate,* s.n. Stat guvernat de un rege; monarhie. ✧ *Vechiul Regat* = nume dat după Primul Război Mondial (până la instituirea republicii) teritoriului României de dinaintea acestui război (Țara Românească și Moldova). — **Rege** + suf. *-at.*

REGÁTĂ, *regate,* s.f. **1.** Denumire dată unei competiții sportive nautice (caiac, canoe, iahting, canotaj). ✦ Probă în competițiile de iahting, care are mai multe etape în cadrul aceluiași program. **2.** Formă de cravată care se înnoadă și cade vertical de-a lungul plastronului cămășii. — Din fr. **régate.**

REGĂSÍ, *regăsesc,* vb. IV. Tranz. A găsi din nou pe cineva sau ceva. ✧ Refl. recipr. *S-au regăsit după 10 ani.* ✦ Refl. A se afla din nou în același loc, în aceeași situație. ✦ Refl. Fig. A se reculege, a-și recăpăta echilibrul sufletesc. — Pref. *re-* + **găsi** (după fr. *retrouver).*

REGĂSÍRE, *regăsiri,* s.f. Faptul de *a (se) regăsi.* — V. **regăsi.**

REGĂȚEÁN, -Ă, *regățeni, -e,* s.m. și f. Denumire dată, după Primul Război Mondial, locuitorilor Vechiului Regat. — **Regat** + suf. *-ean.*

REGĂȚEÁNCĂ, *regățence,* s.f. Regățeană. — **Regățean** + suf. *-ea.*

REGÂNDÍ, *regândesc,* vb. IV. Tranz. A concepe din nou (și în alt fel); (rar) a redimensiona. — Pref. *re-* + **gândi.**

REGÂNDÍRE, *regândiri,* s.f. Acțiunea de *a regândi.* — V. **regândi.**

REGÂNDÍT, -Ă, *regândiți, -te,* adj. Care a fost conceput din nou (în alt fel). — V. **regândi.**

RÉGE, *regi,* s.m. **1.** Suveranul unui regat. **2.** Fig. Persoană care are, prin importanța și competența sa, poziția cea mai însemnată într-un domeniu, într-o colectivitate. **3.** Piesă de șah, care se poate muta în toate direcțiile pe tabla de șah și a cărei pierdere aduce înfrângerea jucătorului. ✦ Numele unei cărți de joc; popă, rigă. — Din lat. **rex, -gis.**

REGENERÁ, *regenerez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre organe sau țesuturi) A se reface. **2.** Tranz. și refl. Fig. A reveni sau a face să revină la viață nouă; a (se) primeni, a (se) înnoi, a (se) înviora. **3.** Tranz. A readuce în condiții de folosire un material uzat, prin procedee care redau materialului (o parte din) proprietățile lui inițiale. — Din fr. **régénérer,** lat. **regenerare.**

REGENERÁBIL, -Ă, *regenerabili, -e,* adj. Care se poate regenera; regenerativ. — Din engl. **regenerable.**

REGENERÁRE, *regenerări,* s.f. Acțiunea de *a (se) regenera* și rezultatul ei. — V. **regenera.**

REGENERÁT, -Ă, *regenerați, -te,* adj. (Despre organe sau țesuturi) Refăcut. ✦ (Despre materiale uzate) Care a fost readus (prin procedee speciale) în condiții de folosire. — V. **regenera.**

REGENERATÍV, -Ă, *regenerativi, -e,* adj. Care se poate regenera; regenerabil. — Din fr. **régénératif.**

REGENERATÓR, -OÁRE, *regeneratori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care regenerează; înnoitor. **2.** S.n. Sistem tehnic care servește la regenerarea unui material uzat. — Din fr. **régénérateur.**

REGÉNT, -Ă, *regenți, -te,* s.m. și f. Persoană care guvernează provizoriu o monarhie, ținând locul monarhului în timpul unei regențe. — Din fr. **régent,** lat. **regens, -ntis.**

REGÉNTĂ, *regente,* adj. (Despre propoziții; adesea substantivat) Căreia îi este subordonată altă propoziție. — Din **regent.**

REGÉNȚĂ, *regențe,* s.f. **1.** Guvernare provizorie, exercitată de una sau de mai multe persoane în timpul minoratului, absenței sau bolii unui monarh; perioadă cât durează această guvernare; persoanele (sau persoana) care guvernează în această perioadă. **2.** Stil în arhitectura și în artele decorative franceze la începutul sec. XVIII, caracterizat prin suplețea, grația și delicatețea elementelor decorative. — Din fr. **régence.**

REGÉSC, -EÁSCĂ, *regești,* adj. Regal[2]. ✦ (Rar) Care are calitatea de rege. — **Rege** + suf. *-esc.*

REGÉȘTE adv. Ca un rege. — **Rege** + suf. *-ește.*

RÉGGAE s.n. Muzică ritmică jamaicană, caracterizată printr-un ritm binar sincopat; dans executat pe această muzică. [Pr.: *réghe*] — Din fr., it. **reggae.**

REGHIMÉNT s.n. v. **regiment.**

REGICÍD, -Ă, *regicizi, -de,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care a asasinat un rege. **2.** S.n. Faptul de a asasina un rege; asasinarea unui rege. — Din fr. **régicide,** lat. **regicida.**

REGÍE, *regii,* s.f. **1.** Concepția interpretării scenice a unui text dramatic, a unui scenariu sau libret destinat să devină spectacol; îndrumarea jocului actorilor și a montării unui spectacol de teatru, de cinema, de operă etc. ✧ *Regie tehnică* = încăpere tehnică atașată unui studio de înregistrări de radiodifuziune sau de televiziune pentru efectuarea reglajului și controlului programelor înregistrate, radiodifuzate sau televizate. **2.** Sistem de executare a unei lucrări sau de exploatare a unui bun public sau particular de către un administrator care urmează să justifice conturile față de organele superioare sau față de proprietar. ✧ *Cheltuieli de regie* = cheltuieli de întreținere la o întreprindere, la o instituție; cheltuieli care se fac cu ocazia executării unei lucrări și care se adaugă la costul materiei prime, al materialelor etc. **3.** (Înv.) Instituție însărcinată cu perceperea unor impozite indirecte. **4.** Formă de organizare a unor întreprinderi având ca obiect exploatarea de bunuri ale statului sau valorificarea unor drepturi ale acestuia, caracterizată prin personalitate juridică proprie și gestiune separată de a statului, dar legată într-o măsură mai mare sau mai mică de bugetul statului. **5.** Debit, tutungerie. — Din fr. **régie,** germ. **Regie.**

REGIFÚGIU, *regifugii,* s.n. Sărbătoare romană care se celebra în amintirea alungării regilor din vechea Romă. — Din lat. **regifugium.**

REGÍM, *regimuri,* s.n. **1.** Sistem de organizare și de conducere a vieții economice, politice și sociale a unui stat; formă de guvernământ a unui stat. ✧ *Regim parlamentar* = formă de guvernământ în care puterea supremă în stat este deținută de un parlament. *Regim preferențial* = acordare de avantaje în relațiile de comerț exterior de către un stat altui stat, pe bază de reciprocitate. ✦ Perioadă de guvernare a unui rege, a unui partid politic etc. **2.** Sistem de norme sau de reguli proprii activității sau vieții dintr-o instituție, dintr-o întreprindere etc.; convenție prin care se stabilesc anumite drepturi și obligații. ✦ Mod de viață, totalitatea condițiilor de viață, de lucru etc. dintr-un anumit loc. ✦ Totalitatea regulilor impuse modului de viață sau de alimentație a unei persoane (suferinde). ✧ *Regim alimentar* = folosire a alimentelor și a băuturilor în conformitate cu anumite reguli impuse de condițiile de sănătate sau de boală ale unei persoane. **3.** (Tehn.) Ansamblu condițiilor externe invariabile care, pentru un anumit interval de timp, determină dispoziția, funcționarea sau modul de utilizare a unor sisteme tehnice. ✦ *Regim hidrologic* = ansamblul mărimilor variabile caracteristice unei ape sau unui bazin hidrografic. *Regim hidric* = ansamblul fenomenelor de mișcare și de reținere a apei în sol. *Regim vamal* = totalitatea dispozițiilor legale care reglementează modul de stabilire și aplicare a taxelor vamale. *Regim de economii* = sistem de măsuri având ca scop folosirea cât mai rațională a resurselor materiale, financiare și de muncă în vederea obținerii unor rezultate cât mai bune. **4.** Raport gramatical dintre două cuvinte care sunt în așa fel legate între ele, încât unul depinde de celălalt și capătă forma cerută de cuvântul de care depinde. — Din fr. **régime.**

REGIMÉNT, *regimente,* s.n. Unitate militară de bază mai mică decât brigada, compusă din mai multe batalioane (sau divizioane, escadrile etc.). ✦ Totalitatea militarilor care fac parte dintr-o astfel de unitate. [Var.: (înv.) **reghiménd** s.n.] — Din fr. **régiment,** germ. **Regiment.**

REGIMENTÁR, -Ă, *regimentari, -e,* adj. **1.** Care aparține regimentului, privitor la regiment. **2.** (Ieșit din uz, în sintagma) *Tren regimentar* = convoi de căruțe sau de camioane care transporta, pe front, munițiile sau proviziile unui regiment. — Din fr. **régimentaire.**

REGÍNĂ, *regine,* s.f. **1.** Suverana unui regat. **2.** Soție de rege. **3.** Fig. Ceea ce deține o poziție privilegiată, importantă, dominantă într-un anumit domeniu. **4.** Compus: *regina-nopții* = nume dat unor plante de grădină cu flori albe, roșietice sau violete care se deschid la căderea nopții și răspândesc un miros plăcut *(Nicotiana).* **5.** (Entom.) Albină femelă fecundă, care depune ouă; matcă. **6.** Piesa cea mai importantă la jocul de șah, după rege, care poate fi mutată în orice direcție, atât în linie dreaptă cât și în diagonală; damă. — Din lat. **regina.**

REGIONÁL, -Ă, *regionali, -e,* adj. Care aparține unei regiuni dintr-o țară, privitor la o regiune; făcut în cadrul unei regiuni. ✦ (Substantivat, f.; ieșit din uz) Unitate organizatorică a unei organizații politice, economice etc., corespunzătoare unei regiuni administrative. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **régional.**

REGIONALÍSM, (**2**) *regionalisme,* s.n. **1.** Atitudine care tinde să creeze în diferite provincii ale unei țări o activitate descentralizatoare, independentă de capitală; supraapreciere a unei provincii, patriotism local. **2.** Fapt de limbă existent numai într-o anumită regiune, caracteristic numai pentru un anumit grai. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **régionalisme.**

REGIONALÍST, -Ă, *regionaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are tendința de a crea într-o provincie o stare de independență; (om) stăpânit de patriotism local, adept al regionalismului (**1**). [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **régionaliste.**

REGIONÁRE, *regionări,* s.f. Împărțire a unui teritoriu în zone sau în regiuni cu condiții climaterice oarecum omogene, stabilite pe baza unor indici climaterici. [Pr.: *-gi-o-*] — Cf. r e g i u n e.

REGISTRATÓR, -OÁRE, *registratori, -oare,* s.m. și f. Funcționar care înregistrează hârtiile intrate și ieșite dintr-o instituție. — Din germ. **Registrator,** it. **registratore.**

REGISTRATÚRĂ, *registraturi,* s.f. Serviciu într-o instituție, întreprindere etc. unde se înregistrează corespondența, actele intrate și ieșite; biroul, localul unde funcționează acest serviciu. — Din germ. **Registratur.**

REGISTRÁȚIE s.f. Arta de a folosi posibilitățile timbrale ale orgii sau ale calvecinului, indicată în compozițiile moderne. — Din fr. **registration.**

REGÍSTRU, *registre,* s.n. **1.** Condică, caiet, sistem de fișe etc. în care se înregistrează diferite date și acte cu caracter administrativ, comercial etc. ✧ *Registru de bord* = jurnal de bord pe o navă. *Registru de casă* = condică ce se ține

obiligatoriu de către fiecare casierie și în care se înscriu zilnic, în ordine cronologică, încasările și plățile făcute de aceasta. *Registru de stare civilă* = condică în care sunt trecute acte de stare civilă privitoare la naștere, căsătorie, deces etc. **2.** Sertar sau clapă de oțel, de fontă, de material ceramic etc., care servește la reglarea tirajului sau la închiderea canalelor de fum de la căldările de abur sau de la cuptoarele industriale. **3.** (Arhit.) Suprafață cuprinsă între două profiluri orizontale de-a lungul unei fațade. ✦ Fiecare dintre zonele în care este împărțită o suprafață decorativă. **4.** Ansamblul semnelor de reper care indică suprapunerea exactă a tiparului pe ambele fețe ale hârtiei. **5.** (În sintagma) *Registrul navelor* = instituție de stat sau particulară organizată în scopul stabilirii normelor tehnice de construcție, de recepție și de exploatare a navelor. **6.** Dispozitiv utilizat în centralele telefonice automate la înregistrarea automată a numărului telefonului chemat. **7.** Întinderea scării muzicale a unui instrument sau a unei voci, cuprinsă între nota cea mai de jos și nota cea mai de sus pe care le poate emite instrumentul sau vocea respectivă, fără schimbarea timbrului. ✦ (Concr.) Grupul tuburilor sau butoanelor de același timbru ale unui instrument muzical. **8.** (Inform.) Dispozitiv folosit în calculatoarele electronice, destinat păstrării temporare a informației. — Din fr. **régistre,** it. **registro,** germ. **Register.**

REGIÚNE, *regiuni,* s.f. **1.** Unitate teritorială întinsă, cu caracteristici relativ omogene; ținut, zonă. **2.** (Între 1950 și 1968 în organizarea administrativ-teritorială a României) Una dintre cele 16 unități administrativ-teritoriale care cuprindea mai multe raioane, comune și sate. **3.** Porțiune determinată a unei ființe sau a unui obiect. [Pr.*: -gi-u-*] — Din fr. **région,** lat. **regio, -onis.**

REGIZÁ, *regizez,* vb. I. Tranz. **1.** A îndruma jocul actorilor și montarea unui spectacol (de teatru, de film etc.) conform unei concepții și viziuni artistice; a pune în scenă. **2.** Fig. (Peior.) A pune la cale, a organiza, a conduce (din umbră) o activitate, o operație etc. — Din **regizor** (derivat regresiv).

REGIZÁRE, *regizări,* s.f. Faptul de *a regiza.* — V. **regiza.**

REGÍZOR, -OÁRE, *regizori, -oare,* s.m. și f. **1.** Specialist care regizează o piesă de teatru, un film etc. **2.** (Înv.) Administrator al unei moșii; vechil. [Acc. și: *regizór*] — Din fr. **régisseur,** germ. **Regisseur.**

REGIZORÁL, -Ă, *regizorali, -e,* adj. Care aparține regizorului, privitor la regizor, de regizor. — **Regizor** + suf. *-al.*

REGIZORÁT s.n. Faptul de *a regiza;* arta regizorului; regie. ✦ (Concr.) Birou, loc unde lucrează regizorul unui teatru, al unui studio cinematografic etc. — **Regizor** + suf. *-at.*

REGLÁ, *reglez,* vb. I. Tranz. **1.** A realiza sau a reface starea unui sistem tehnic ale cărui mărimi caracteristice s-au abătut de la anumite condiții impuse. ✦ A stabili în prealabil valorile mărimilor unui sistem tehnic, care trebuie să rămână constante în timpul funcționării sistemului; a potrivi. **2.** (Mil.) A potrivi, a îndrepta, a fixa tirul unui tun, al unei arme de foc portabile, al unei unități de artilerie etc. pentru distrugerea unui obiectiv. **3.** A aranja, a orândui, a potrivi. — Din fr. **régler.**

REGLÁBIL, -Ă, *reglabili, -e,* adj. (Despre un sistem tehnic, un tir etc.) Care se poate regla. — Din fr. **réglable.**

REGLÁJ, *reglaje,* s.n. (Tehn.) **1.** Mod de realizare a reglării; *p. ext.* reglare. **2.** (Mil.) Determinare, precizată prin tragere, a elementelor necesare pentru nimicirea unui obiectiv. — Din fr. **réglage.**

REGLÁRE, *reglări,* s.f. Acțiunea de *a regla* și rezultatul ei; reglaj. — V. **regla.**

REGLEMÉNT, *reglemente,* s.n. (Înv.) Regulament. — Din fr. **réglement,** germ. **Reglement.**

REGLEMENTÁ, *reglementez,* vb. I. Tranz. A supune ceva unor norme sau unui regulament, a stabili raporturi legale, a legaliza; a pune în ordine, a aranja. — Din fr. **réglementer.**

REGLEMENTÁR, -Ă, *reglementari, -e,* adj. Care este sau se face conform unor regulamente sau unor norme. ✦ (Înv.) Care este în legătură cu Regulamentul Organic; regulamentar. — Din fr. **réglementaire,** germ. **reglementarisch.**

REGLEMENTÁRE, *reglementări,* s.f. Acțiunea de *a reglementa* și rezultatul ei. ✦ Ansamblu de norme juridice aplicabile într-un anumit domeniu. ✦ Operație de stabilire a acestor norme. — V. **reglementa.**

REGLÉT, *reglete,* s.n. Piesă de fontă, de material plastic sau de plumb folosită la umplerea spațiilor dintre rânduri în formele de tipografie sau la umplerea spațiilor dintre formă și ramă. [Var.: **regléte** s.m.] — Din fr. **réglet.**

REGLÉTĂ, *reglete,* s.f. Element auxiliar de montaj al unei instalații electrice, construit dintr-un material izolant pe care sunt fixate piese de contact și prin intermediul căruia se face legătura între cablul fix al instalației și diferitele aparate mici. — Din fr. **réglette.**

REGLÉTE s.m. v. **reglet.**

REGLÓR, *reglori,* s.m. **1.** Tehnician care reglează mașini-unelte, dispozitive sau unelte montate pe acestea într-o secție de producție. **2.** Lucrător cu calificare superioară care reglează un aparat în curs de fabricație, astfel încât piesele rezultate prin prelucrare să aibă dimensiunile prestabilite. — Din fr. **régleur.**

REGN, *regnuri,* s.n. Cea mai mare categorie sistematică în biologie; fiecare dintre cele trei diviziuni ale corpurilor din natură: animal, vegetal și mineral. — Din fr. **règne,** lat. **regnum.**

REGOSÓL, *regosoluri,* s.n. Tip de sol tânăr, format pe depozite afânate sau slab consolidate (nisipuri, loess, argile, marne etc.). — Din fr. **régosol.**

REGRADÁ, *regradez,* vb. I. Tranz. A reface o gradație (**2**). — Pref. *re-* + **grada.**

REGRADÁRE, *regradări,* s.f. Acțiunea de *a regrada.* — V. **regrada.**

REGRADÁT, -Ă, *regradați, -te,* adj. A cărui gradație a fost refăcută. — V. **regrada.**

REGRÉS, *regrese,* s.n. Întoarcere de la o stare sau o formă superioară de dezvoltare la una inferioară; decădere, declin, regresiune (**1**). — Din lat. **regressus,** it. **regresso,** germ. **Regress.**

REGRESÁ, *regresez,* vb. I. Intranz. A decădea, a da înapoi. — Din fr. **régresser.**

REGRESIÚNE, *regresiuni,* s.f. **1.** (De obicei determinat prin „a mării" sau „marină") Proces de retragere a apelor mării de pe unele suprafețe continentale, provocat de ridicarea uscatului prin mișcările lente ale blocurilor continentale sau de scăderea nivelului general oceanic. ✦ (Înv.) Regres. **2.** (Lingv.) Reducerea extensiunii geografice a unui fenomen fonetic, morfologic etc. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **régression.**

REGRESÍV, -Ă, *regresivi, -e,* adj. Care se opune progresului, care tinde spre o stare sau o formă (economică, socială, politică etc.) înapoiată; care dă înapoi, care este în regres. ✧ *Mișcare regresivă* = mișcare care se face în direcția inversă celei normale. (Lingv.) *Derivare regresivă* = procedeu de formare a unui cuvânt nou prin suprimarea unui afix de la un cuvânt (mai) vechi. *Formație regresivă* sau *derivat regresiv* = cuvânt format prin derivare regresivă. *Asimilare regresivă* = fenomen fonetic în care sunetul modificat se află înaintea sunetului care exercită influența modificatoare. — Din fr. **régresif.**

REGRÉT, *regrete,* s.n. Părere de rău cauzată de pierderea unui lucru sau a unei ființe, de o nereușită sau de săvârșirea unei fapte nesocotite; *p. ext.* remușcare, căință. — Din fr. **regret.**

REGRETÁ, *regrét,* vb. I. Tranz. A simți un regret, a fi cuprins de părere de rău; *p. ext.* a avea remușcări, a se căi. — Din fr. **regretter.**

REGRETÁBIL, -Ă, *regretabili, -e,* adj. (Despre fapte, situații etc.) Care provoacă părere de rău, de care poate să-ți pară rău; vrednic de regret, de regretat. — Din fr. **regrettable.**

REGRETÁT, -Ă, *regretați, -te,* adj. (Despre o persoană decedată; și substantivat, art.) De care îți pare rău că nu mai există; (despre o întâmplare, o situație etc.) de care îți pare rău că s-a întâmplat. — V. **regreta.**

REGRUPÁ, *regrupez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) grupa din nou. — Din fr. **regrouper.**

REGRUPÁRE, *regrupări,* s.f. Acțiunea de *a (se) regrupa* și rezultatul ei. — V. **regrupa.**

REGULÁ, *regulez,* vb. I. Tranz. **1.** A pune în ordine, a aranja, a rândui; a sistematiza. ✦ Spec. A pune la punct un mecanism, a face să funcționeze regulat; a repara. ✦ Spec. A regla, a potrivi. **2.** Fig. (Fam.) A pune pe cineva la punct, a-l învăța minte, a-i da o lecție, a-l reduce la tăcere. — Din lat., it. **regulare.**

REGULAMÉNT, *regulamente,* s.n. Totalitatea instrucțiunilor, normelor și regulilor care stabilesc și asigură ordinea și bunul mers al unei organizații, al unei instituții, al unei întreprinderi etc.; reglement. ✧ (Ieșit din uz) *Regulament de ordine interioară* = regulament prin care se stabileau, în cadrul unei organizații socialiste, dispoziții privitoare la disciplina muncii și, în general, la raporturile dintre această organizație și angajații săi. ✦ Norme elaborate de puterea executivă pentru aplicarea și completarea dispozițiilor unei legi. ✦ Totalitatea normelor după care se joacă un joc, un sport etc. [Pl. și: (înv.) *regulamenturi*] — Din it. **regulamento.**

REGULAMENTÁR, -Ă, *regulamentari, -e,* adj. Care ține de regulament, conform cu regulamentul; reglementar. ✦ Care este în legătură cu Regulamentul Organic, privitor la Regulamentul Organic. ✧ *Domn regulamentar* = domn al Principatelor Române care a domnit în perioada Regulamentelor Organice. — **Regulament** + suf. *-ar.*

REGULÁR, -Ă, *regulari, -e,* adj. (Înv.) Regulat, după regulă, după regulament. — Din lat. **regularis.**

REGULÁRE, *regulări,* s.f. Acțiunea de *a regula* și rezultatul ei. — V. **regula.**

REGULARISÍ, *regularisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A regula. ✦ Fig. A da o lecție cuiva, a pune la punct pe cineva. — **Regula** + suf. *-arisi.*

REGULARISÍRE, *regularisiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a regularisi* și rezultatul ei. — V. **regularisi.**

REGULARITÁTE, *regularități,* s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este regulat, în conformitate cu o regulă sau cu o ordine fixată dinainte. ✧ Loc. adv. *Cu regularitate* = în mod regulat. ✦ Proprietate a unui sistem sau a evoluției unor fenomene de a respecta o regulă dintr-un anumit punct de vedere. ✦ Simetrie, proporție. ✦ Uniformitate. — Din fr. **régularité.**

REGULARIZÁ, *regularizez,* vb. I. Tranz. **1.** A supune unor norme, unor reguli, a face ca ceva să fie regulat. ✦ A pune în ordine, în concordanță (evidențe, balanțe etc.). ✦ A pune de acord datele evidenței contabile cu realitatea constatată pe teren prin inventariere. **2.** A corecta conturul unui obiect pentru a-i da o formă geometrică regulată. **3.** A amenaja un curs de apă pentru a corespunde unor anumite cerințe. — Din fr. **régulariser.**

REGULARIZÁRE, *regularizări,* s.f. Acțiunea de *a regulariza* și rezultatul ei. — V. **regulariza.**

REGULÁT, -Ă, *regulați, -te,* adj. **1.** Care este conform unei reguli stabilite în prealabil; care se repetă după o anumită regulă, într-o anumită ordine, fără abatere.

✦ Care se desfășoară cu regularitate; firesc, obișnuit, normal. ✧ *Verbe regulate* = verbe care se conjugă după regulile generale ale conjugărilor. ✦ Ordonat, uniform. **2.** Care este organizat sau funcționează în baza unei legi; organizat legal, organizat pe baze permanente. ✦ Sistematizat, orânduit. **3.** (Despre corpuri) Care permite o descompunere în părți, astfel încât acestea să fie identice și în relații identice unele în raport cu altele. ✧ *Poligon regulat* = poliedru cu toate fețele poligoane regulate și cu toate unghiurile diedre egale. ✦ (Despre trăsături, forme etc.) Alcătuit din elemente care se grupează ordonat sau simetric; armonios, frumos. — V. **regula.**

REGULATÓR, -OÁRE, *regulatori, -oare,* adj., s.n., s.m. și f. **1.** Adj. Care regulează, sistematizează, care stabilește regularitatea unei mișcări sau a unei funcții; care îndrumează sau conduce. **2.** S.n. Aparat sau dispozitiv care efectuează un proces de reglare. **3.** S.n. (Jur.; în sintagma) *Regulator de competență* = act prin care organul de jurisdicție superior celor între care s-a ivit un conflict de competență stabilește care dintre ele este competentă să judece procesul. **4.** S.m. și f. Persoană care stabilește, îndrumează sau conduce un sistem de reglare. — Din fr. **régulateur,** germ. **Regulator.**

RÉGULĂ, *reguli,* s.f. **1.** Normă, lege pe baza căreia are loc un proces, se desfășoară o activitate sau se produce un fenomen; precept. ✦ Mod de a rezolva o serie de probleme care au anumite caracteristici comune. ✧ *Regulă de trei* = metodă pentru determinarea celei de a patra proporționale a trei numere date. *Regulă de trei simplă* = regulă de trei în care numerele sunt direct proporționale. *Regulă de trei compusă* = regulă de trei în care cea de a patra proporțională se referă la numere care sunt și ele deduse printr-o regulă de trei. ✦ Obicei, linie de conduită, principiu conducător. **2.** Rânduială, ordine; regularitate. ✧ Loc. adv. *De regulă* = de obicei, în mod obișnuit. *În (bună) regulă* = în ordine, așa cum se cuvine. *În toată regula* = după toate regulile, în lege. **3.** (Pop.) Menstruație. — Din lat. **regula,** it. **regola** (cu unele sensuri după fr. *règle).*

REGURGITÁ, *regurgitez,* vb. I. Tranz. A-i veni cuiva alimentele în gură prin regurgitație. — Din fr. **régurgiter.**

REGURGITÁȚIE, *regurgitații,* s.f. Revenire în gură a alimentelor din stomac sau esofag, care are loc fără efort de vomă. — Din fr. **régurgitation.**

REHIDRATÁRE, *rehidratări,* s.f. Reintroducerea (terapeutică) de apă într-un organism deshidratat. — Cf. fr. r é h y d r a t a t i o n.

REIÁT, -Ă, *reiați, -te,* adj. (Despre stofe) Cu dungi (în relief) formate din țesătură; vărgat, dungat. [Pr.: *re-iat*] — Din fr. **rayé.**

REICHSTAG s.n. Denumire dată Parlamentului german între 1867 și 1945. [Pr.: *ráihstag*] — Cuv. germ.

REIEȘÍ, pers 3 *reiése,* vb. IV. Intranz. A rezulta, a apărea ca o consecință logică. — Pref. *re-* + **ieși** (după fr. *ressortir).*

REIFICÁRE, *reificări,* s.f. Proces în cursul căruia relațiile sociale îmbracă forma unor relații între obiecte concrete, iar omul însuși devine din subiect al proceselor sociale obiectul acestora, asemenea unui lucru. [Pr.: *re-i-*] — Cf. fr. r é i f i c a t i o n.

REIMPORTÁ, *reimpórt,* vb. I. Tranz. A importa din nou. [Pr.: *re-im-*] — Din fr. **réimporter.**

REIMPRIMÁ, *reimprím,* vb. I. Tranz. A imprima din nou; a retipări. [Pr.: *re-im-*] — Din fr. **réimprimer.**

REIMPRIMÁRE, *reimprimări,* s.f. Acțiunea de *a reimprima* și rezultatul ei. [Pr.: *re-im-*] — V. **reimprima.**

REINCARNÁ, *reincarnez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) incarna din nou. ✦ Refl. (În unele concepții mistice; despre sufletul omului) A trece, după moarte, în alt corp (de om sau de animal). [Var.: **reîncarná** vb. I] — Din fr. **réincarner.**

REINCARNÁRE, *reincarnări,* s.f. Faptul de *a (se) reincarna;* reincarnație. [Var.: **reîncarnáre** s . f .] — V. **reincarna.**

REINCARNÁȚIE, *reincarnații,* s.f. Reincarnare. — Din fr. **réincarnation.**

REINFECTÁ, *reinfectez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) infecta din nou (cu același agent patogen). — Pref. *re-* + **infecta** (după fr. *réinfecter).*

REINFECTÁRE, *reinfectări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reinfecta.* — V. **reinfecta.**

REINFECTÁT, -Ă, *reinfectați, -te,* adj. Care este infectat din nou (cu același virus). — V. **reinfecta.**

REINSÉRȚIE s.f. **1.** Fixare în același loc a unei porțiuni detașate dintr-un țesut. **2.** Reîntoarcere a unui deținut, a unui prizonier etc. în societate, într-o activitate productivă. — Din fr. **réinsertion.**

REINSTALÁ, *reinstalez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) instala din nou. ✦ Tranz. A amenaja din nou. — Din fr. **réinstaller.**

REINSTALÁRE, *reinstalări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reinstala* și rezultatul ei. — V. **reinstala.**

REINSTAURÁ, *reinstaurez,* vb. I. Tranz. A instaura din nou. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **réinstaurer.**

REINSTAURÁRE, *reinstaurări,* s.f. Acțiunea de a reinstaura. [Pr.: *-sta-u-*] — V. **reinstaura.**

REINSTAURÁT, -Ă, *reinstaurați, te,* adj. Care a fost instaurat din nou. [Pr.: *-sta-u-*] — V. **reinstaura.**

REINTEGRÁ, *reintegrez,* vb. I. Tranz. A repune pe cineva în drepturile sale sau într-o funcție, într-o demnitate etc. ✦ Refl. A face corp comun cu ceva, a se omogeniza; a se îngloba, a se contopi. — Din fr. **réintégrer.**

REINTEGRÁBIL, -Ă, *reintegrabili, -e,* adj. Care poate fi reintegrat. — Din fr. **réintégrable.**

REINTEGRÁRE, *reintegrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reintegra* și rezultatul ei; reintegrație. — V. **reintegra.**

REINTEGRÁT, -Ă, *reintegrați, -te,* adj. Care a fost repus în drepturi. ✦ Înglobat, contopit, omogenizat. — V. **reintegra.**

REINTEGRÁȚIE, *reintegrații,* s.f. Reintegrare. [Var.: **reintegrațiúne** s.f.] — Din fr. **réintégration.**

REINTEGRAȚIÚNE s.f. v. **reintegrație.**

REINTEROGÁ, *reinteroghez,* vb. I. Tranz. A interoga din nou, pentru obținerea de date noi. — Din fr. **réinterroger.**

REINTEROGÁRE, *reinterogări,* s.f. Acțiunea de *a reinteroga.* — V. **reinteroga.**

REINTERPRETÁ, *reinterpretez,* vb. I. Tranz. A interpreta din nou (modificând sau îmbunătățind prima interpretare); a da o nouă interpretare. — Din fr. **réinterpréter.**

REINTERPRETÁRE, *reinterpretări,* s.f. Acțiunea de *a reinterpreta* și rezultatul ei. — V. **reinterpreta.**

REINTERPRETÁT, -Ă, *reinterpretați, -te,* adj. Care a fost interpretat din nou într-un alt mod. — V. **reinterpreta.**

REINTRÁ, *reíntru,* vb. I. Tranz. A intra din nou, a intra la loc. — Pref. *re-* + **intra** (după fr. *rentrer).*

REINTRÁRE, *reintrări,* s.f. Acțiunea de *a reintra* și rezultatul ei. — V. **reintra.**

REINTRODÚCE, *reintrodúc,* vb. III. Tranz. A introduce ceva din nou, a face să intre din nou. — Pref. *re-* + **introduce.**

REINTRODÚCERE, *reintroduceri,* s.f. Acțiunea de *a reintroduce* și rezultatul ei. — V. **reintroduce.**

REINVENTARIÁ, *reinventariez,* vb. I. Tranz. A inventaria din nou. [Pr.: *-ri-a*] — Pref. *re-* + **inventaria.**

REINVENTARIÉRE, *reinventarieri,* s.f. Acțiunea de *a reinventaria.* — V. **reinventaria.**

REINVESTÍ, *reinvestesc,* vb. IV. Tranz. A face o nouă investiție, pentru un (alt) obiectiv. — Din fr. **réinvestir.**

REINVESTÍRE, *reinvestiri,* s.f. Acțiunea de *a reinvesti.* — V. **reinvesti.**

REINVITÁ, *reinvít,* vb. I. Tranz. A invita din nou. — Din fr. **réinviter.**

REIONÍSM s.n. Mișcare în artele plastice din Rusia, la începutul sec. XX care își propunea să sugereze în pictură a patra dimensiune, să dea impresia că opera este atemporală și aspațială. — Din fr. **rayonnisme.**

REITCORD s.n. Nume dat unei țesături de bumbac, care este utilizată pentru confecționarea balonzaidelor, raglanelor și canadienelor. [Pr.: *ráitcord*] — Denumire comercială.

REITERÁ, *reiterez,* vb. I. Tranz. A repeta. [Pr.: *re-i-*] — Din fr. **réitérer.**

REITERÁRE, *reiterări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a reitera;* repetare. [Pr.: *re-i-*] — V. **reitera.**

REITERÁT, -Ă, *reiterați, -te,* adj. Repetat. [Pr.: *re-i-*] — V. **reitera.**

REITERATÍV, -Ă, *reiterativi, -e,* adj. Refăcut, repetat. [Pr.: *re-i-*] — Din fr. **réitératif.**

REITERÁȚIE, *reiterații,* s.f. **1.** Reiterare. **2.** Metodă în tipografie constând în măsurarea repetată a unghiurilor pentru reducerea erorilor. [Pr.: *re-i-*] — Din fr. **réitération.**

REÎMBĂRBĂTÁ, *reîmbărbătez,* vb. I. Tranz. A insufla cuiva din nou încredere, a încuraja, a însufleți din nou pe cel deprimat. — Pref. *re-* + **îmbărbăta.**

REÎMPĂDURÍ, *reîmpăduresc,* vb. IV. Tranz. A planta din nou o pădure, a împăduri din nou. — Pref. *re-* + **împăduri.**

REÎMPĂDURÍRE, *reîmpăduriri,* s.f. Acțiunea de *a reîmpăduri* și rezultatul ei. — V. **reîmpăduri.**

REÎMPĂRȚÍ, *reîmpárt,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) împărți din nou, a face o nouă împărțire (mai echitabilă). — Pref. *re-* + **împărți.**

REÎMPĂRȚÍRE, *reîmpărțiri,* s.f. Acțiunea de *a reîmpărți* și rezultatul ei. — V. **reîmpărți.**

REÎMPĂRȚÍT, -Ă, *reîmpărțiți, -te,* adj. Care a fost împărțit din nou (mai echitabil). — V. **reîmpărți.**

REÎMPROSPĂTÁ, *reîmprospătez,* vb. I. Tranz. A împrospăta din nou; *fig.* a reaminti cuiva ceva, a readuce în memorie. — Pref. *re-* + **împrospăta.**

REÎNARMÁ, *reînarmez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) reface potențialul de război; a(-și) înzestra armata cu mijloace noi de luptă, cu armament nou, a (se) înarma din nou. — Pref. *re-* + **înarmat** (după fr. *réarmer).*

REÎNARMÁRE, *reînarmări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reînarma* și rezultatul ei. — V. **reînarma.**

REÎNĂLȚÁ, *reînálț,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) înălța din nou. — Pref. *re-* + **înălța.**

REÎNĂLȚÁRE, *reînălțări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reînălța* și rezultatul ei. — V. **reînălța.**

REÎNCADRÁ, *reîncadrez,* vb. I. Tranz. A încadra pe cineva din nou într-un post (pe care l-a ocupat anterior). — Pref. *re-* + **încadra.**

REÎNCADRÁRE, *reîncadrări,* s.f. Acțiunea de *a reîncadra* și rezultatul ei. — V. **reîncadra.**

REÎNCARNÁ vb. I v. **reincarna.**

REÎNCARNÁRE s.f. v. **reincarnare.**

REÎNCĂLZÍ, *reîncălzesc,* vb. I. IV. Tranz. A încălzi din nou. ✦ Spec. (Tehn.) A încălzi din nou un material a cărui temperatură a coborât în timpul prelucrării sub limita necesară. — Pref. *re-* + **încălzi.**

REÎNCĂLZÍRE, *reîncălziri,* s.f. Acțiunea de *a reîncălzi* și rezultatul ei. — V. **reîncălzi.**

REÎNCĂRCÁ, *reîncárc,* vb. I. Tranz. **1.** A încărca din nou. **2.** A introduce din nou cartușe într-o armă de foc. — Pref. *re-* + **încarca.**

REÎNCĂRCÁBIL, -Ă, *reîncărcabili, -e,* adj. Care poate fi reîncărcat. — **Reîncărca** + suf. *-bil.*

REÎNCĂRCÁRE, *reîncărcări,* s.f. Acțiunea de *a reîncărca* și rezultatul ei. — V. **reîncărca**.

REÎNCÉPE, *reîncép,* vb. III. Tranz. și intranz. A începe din nou, a începe de la capăt; a relua. — Pref. *re-* + **începe.**

REÎNCÉPERE, *reînceperi,* s.f. Acțiunea de *a reîncepe* și rezultatul ei. — V. **reîncepe.**

REÎNCHEGÁ, *reînghég,* vb. I. Tranz. A închega din nou; *fig.* a reface. — Pref. *re-* + **închega.**

REÎNCHEGÁRE, *reînchegări,* s.f. Acțiunea de *a reînghega* și rezultatul ei. — V. **reînchega.**

REÎNCHÍDE, *reînchíd,* vb. III. Tranz. A închide din nou. — Pref. *re-*+ **închide.**

REÎNCHÍDERE, *reînchideri,* s.f. Acțiunea de *a reînchide* și rezultatul ei. — V. **reînchide.**

REÎNCHIRIÁ, *reînchiriez,* vb. I. Tranz. A închiria din nou. [Pr.: *-ri-a*] — Pref. *re-* + **închiria.**

REÎNCHIRIÉRE, *reînchirieri,* s.f. Acțiunea de *a reînchiria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **reînchiria.**

REÎNCOLȚÍ, pers. 3 *reîncolțește,* vb. IV. Intranz. A încolți, a germina din nou, a da din nou colț. — Pref. *re-* + **încolți.**

REÎNCOLȚÍRE, *reîncolțiri,* s.f. Acțiunea de *a reîncolți* și rezultatul ei. — V. **reîncolți.**

REÎNCORPORÁ, *reîncorporez,* vb. I. Tranz. A încorpora din nou. — Pref. *re-* + **încorpora.**

REÎNCORPORÁRE, *reîncorporări,* s.f. Acțiunea de *a reîncorpora* și rezultatul ei. — V. **reîncorpora.**

REÎNFĂȘURÁ, *reînfășór,* vb. I. Tranz. A înfășura din nou. — Pref. *re-* + **înfășura.**

REÎNFĂȘURÁRE, *reînfășurări,* s.f. Acțiunea de *a reînfășura* și rezultatul ei. — V. **reînfășura.**

REÎNFIINȚÁ, *reînființez,* vb. I. Tranz. A înființa din nou, a întemeia din nou, a reface. — Pref. *re-* + **înființa.**

REÎNFIINȚÁRE, *reînființări,* s.f. Acțiunea de *a reînființa* și rezultatul ei. — V. **reînființa.**

REÎNFLORÍ, *reînfloresc,* vb. IV. Tranz. A înflori din nou. — Pref. *re-* + **înflori.**

REÎNFLORÍRE, *reînfloriri,* s.f. Acțiunea de *a reînflori* și rezultatul ei. — V. **reînflori.**

REÎNMATRICULÁ, *reînmatriculez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) înmatricula din nou (după ce a suferit o exmatriculare). — Pref. *re-* + **înmatricula.**

REÎNMATRICULÁRE, *reînmatriculări,* s.f. Acțiunea de *a reînmatricula.* — V. **reînmatricula.**

REÎNMATRICULÁT, -Ă, *reînmatriculați, -te,* adj. Care a fost înmatriculat din nou (după o exmatriculare). — V. **reînmatricula.**

REÎNNODÁ, *reînnód,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) înnoda din nou după ce s-a desfăcut nodul. **2.** Tranz. Fig. A restabili o relație deteriorată, a reface o prietenie. — Pref. *re-* + **înnoda.**

REÎNNODÁRE, *reînnodări,* s.f. Acțiunea de *a reînnoda.* — V. **reînnoda.**

REÎNNODÁT, -Ă, *reînnodați, -te,* adj. **1.** Care a fost înnodat din nou (după ce s-a desfăcut nodul). **2.** (Fig.; despre relații) Care s-a reluat, care s-a restabilit. — V. **reînnoda.**

REÎNNOÍ, *reînnoiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A schimba din nou, a înnoi încă o dată. **2.** Tranz. A preschimba un document, a-i prelungi valabilitatea, a-l face din nou valabil. **3.** Refl. (Despre acțiuni) A se produce din nou, a se repeta. **4.** Tranz. A restabili, a relua, a reîncepe. ✦ (Despre suferințe) A face să reapară, a stârni din nou, a răscoli, a împrospăta. **5.** Tranz. și refl. (Fig.) A (se) împrospăta. — Pref. *re-* + **înnoi.**

REÎNNOÍRE, *reînnoiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reînnoi* și rezultatul ei. — V. **reînnoi.**

REÎNNOÍT, -Ă, *reînnoiți, -te,* adj. Care a fost făcut din nou; refăcut; *fig.* schimbat, reîmprospătat, primenit. — V. **reînnoi.**

REÎNSĂNĂTOȘÍ, *reînsănătoșesc,* vb. IV. Refl. A se însănătoși din nou, a deveni iar sănătos. — Pref. *re-* + **însănătoși.**

REÎNSĂNĂTOȘÍRE, *reînsănătoșiri,* s.f. Faptul de *a se reînsănătoși.* — V. **reînsănătoși.**

REÎNSCĂUNÁ, *reînscăunez,* vb. I. Refl. și tranz. (Înv.) A (se) înscăuna din nou. [Pr.: *-scă-u-*] — Pref. *re-* + **înscăuna.**

REÎNSCĂUNÁRE, *reînscăunări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) reînscăuna* și rezultatul ei. [Pr.: *-scă-u-*] — V. **reînscăuna.**

REÎNSUFLEȚÍ, *reînsuflețesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) însufleți din nou, a prinde sau a face să prindă din nou viață. — Pref. *re-* + **însufleți.**

REÎNSUFLEȚÍRE, *reînsuflețiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reînsufleți* și rezultatul ei. — V. **reînsufleți.**

REÎNȘURUBÁ, *reînșurubez,* vb. I. Tranz. A strânge la loc un șurub, un ghivent slăbit, un capac etc. — Pref. *re-* + **înșuruba.**

REÎNȘURUBÁRE, *reînșurubări,* s.f. Acțiunea de *a reînșuruba.* — V. **reînșuruba.**

REÎNTÂLNÍ, *reîntâlnesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Adesea fig.) A (se) întâlni din nou; a (se) revedea, a (se) regăsi. — Pref. *re-* + **întâlni.**

REÎNTÂLNÍRE, *reîntâlniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reîntâlni* și rezultatul ei. — V. **reîntâlni.**

REÎNTINERÍ, *reîntineresc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A deveni sau a face să devină din nou tânăr, a se simți sau a face să se simtă din nou tânăr, a căpăta sau a face să capete o înfățișare tinerească. — Pref. *re-* + **întineri.**

REÎNTINERÍRE, *reîntineriri,* s.f. Faptul de *a reîntineri.* — V. **reîntineri.**

REÎNTINERÍT, -Ă, *reîntineriți, -te,* adj. Care a întinerit din nou. — V. **reîntineri.**

REÎNTOÁRCE, *reîntórc,* vb. III. Refl. A se întoarce din nou la locul de plecare; a reveni, a se înapoia. — Pref. *re-* + **întoarce** (după fr. *retourner).*

REÎNTOÁRCERE, *reîntoarceri,* s.f. Faptul de *a se reîntoarce*; revenire. — V. **reîntoarce.**

REÎNTREGÍ, *reîntregesc,* vb. IV. Tranz. A întregi din nou, a completa un întreg. — Pref. *re-* + **întregi.**

REÎNTREGÍRE, *reîntregiri,* s.f. Acțiunea de *a reîntregi* și rezultatul ei. — V. **reîntregi.**

REÎNTREMÁ, *reîntremez,* vb. I. Refl. A se întrema din nou, a-și căpăta din nou sănătatea sau puterile, a se înzdrăveni, a se însănătoși. — Pref. *re-* + **întrema.**

REÎNTREMÁRE s.f. Faptul de *a se reîntrema;* înzdrăvenire. — V. **reîntrema.**

REÎNTREMÁT, -Ă, *reîntremați, -te,* adj. Care și-a căpătat din nou sănătatea sau puterile, care s-a înzdrăvenit din nou. — V. **reîntrema.**

REÎNTRUPÁ, *reîntrupez*, vb. I. Tranz. și refl. (Adesea fig.) A da sau a lua din nou formă concretă. — Pref. *re-* + **întrupa.**

REÎNTURNÁ, *reîntórn*, vb. I. (Pop.) **1.** Refl. A se reîntoarce, a se înapoia, a reveni. **2.** Tranz. A da înapoi, a înapoia. — Pref. *re-* + **întúrna** (după fr. *retourner).*

REÎNTURNÁRE, *reînturnări*, s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) reînturna* și rezultatul ei. — V. **reînturna.**

REÎNVERZÍ, pers. 3 *reînverzește*, vb. IV. Intranz. (Despre vegetație) A înverzi din nou. — Pref. *re-* + **înverzi.**

REÎNVERZÍRE s.f. Acțiunea de *a reînverzi* și rezultatul ei. — V. **reînverzi.**

REÎNVESTÍ, *reînvestesc*, vb. IV. Tranz. A reacorda oficial un drept. — Pref. *re-* + **învesti.**

REÎNVIÁ, *reînvii*, vb. I. Intranz. A reveni la viață (după ce a murit); a învia. ✦ Tranz. (Med.) A resuscita. ✦ Fig. A căpăta din nou viață, putere; a renaște. ✦ Tranz. și intranz. Fig. A reveni în amintirea cuiva. ✦ Tranz. Fig. A face să fie din nou folosit, să devină actual. *A reînvia arhaismele.* [Pr.: *-vi-a;* Prez. ind. și: *reînviez*] — Pref. *re-* + **învia.**

REÎNVIÁT, -Ă, *reînviați, -te*, adj. Care a revenit la viață (după ce a murit); *fig.* readus la viață (după ce fusese uitat). [Pr.: *-vi-at*] — V. **reînvia.**

REÎNVIÉRE, *reînvieri*, s.f. Faptul de *a reînvia*. [Pr.: *-vi-e-*] — V. **reînvia.**

REÎNVIETÓR, -OÁRE, *reînvietori, -oare*, adj. (Rar) Care reînvie, care reînsuflețește. [Pr.: *-vi-e-*] — **Reînvia** + suf. *-tor*.

REJÁNSĂ, *rejanse*, s.f. Panglică neextensibilă de bumbac, cu legătura de rips folosită ca furnitură în confecții. — Din fr. **régence.**

REJÉT, *rejeturi*, s.n. **1.** (Livr.) Respingere. **2.** (Geol.) Denivelare produsă de o falie. **3.** Ingambament. — Din fr. **rejet.**

REJUCÁ, pers. 3 *rejoácă*, vb. I. Refl. A se juca încă o dată. — Pref. *re-* + **juca.**

REJUCÁRE, *rejucări,* s.f. Acțiunea de *a se rejuca* și rezultatul ei. — V. **rejuca.**

REJUDECÁ, *rejúdec*, vb. I. Tranz. **1.** (Jur.) A judeca din nou un proces. **2.** A judeca încă o dată pentru a aprofunda sau a elimina erorile. — Pref. *re-* + **judeca.**

REJUDECÁRE, *rejudecări*, s.f. Acțiunea de *a rejudeca.* — V. **rejudeca.**

REJUDECÁT, -Ă, *rejudecați, -te,* adj. **1.** (Jur.; despre procese) Care s-a judecat din nou. **2.** Care a fost judecat, gândit încă o dată (pentru a fi aprofundat, corectat etc.). — V. **rejudeca.**

RELAIÓR, -OÁRE, *relaiori, -oare*, s.m. și f. Fiecare dintre participanții la o probă de ștafetă. [Pr.: *-la-ior*] — Din fr. **relayeur.**

RELANSÁ, *relansez*, vb. I. **1.** Intranz. A mări miza la jocul de cărți. **2.** Tranz. A arunca, a trimite înapoi mingea (la jocul de tenis). — Din fr. **relancer.**

RELANSÁRE, *relansări*, s.f. Acțiunea de *a relansa* și rezultatul ei. — V. **relansa.**

RELASCÓP, *relascoape*, s.n. (Silv.) Aparat folosit pentru determinarea înălțimii arborilor, a suprafeței de bază a arborilor la hectar, precum și a unor elemente topografice dintr-un arboret. — Et. nec.

RELÁȘ, *relașuri*, s.n. Suspendare temporară a reprezentațiilor unui teatru, ale unei opere etc.; zi sau interval de timp în care nu se dau reprezentații. — Din fr. **relâche.**

RELATÁ, *relatez*, vb. I. Tranz. A povesti ceva amănunțit, detaliat; a expune, a istorisi. — V. **relata.**

RELATÍV, -Ă, *relativi, -e*, adj. **1.** Care se referă, se raportează la ceva sau la cineva, care are legătură cu ceva sau cu cineva. ✧ (Gram.) *Pronume* (sau *adverb) relativ* = pronume (sau adverb) care face legătura dintre propoziții subordonate și cuvinte din propozițiile regente pe care le determină. *Propoziție relativă* (și substantivat, f.) = **a)** propoziție subordonată introdusă printr-un pronume sau adverb relativ; **b)** propoziție atributivă. ✧ Loc. prep. *Relativ la...* = în legătură cu..., referitor la..., cu privire la... **2.** Care are o valoare dependentă de anumite condiții, de un sistem de referință etc.; evaluat, determinat cu aproximație; condiționat, limitat, variabil. ✧ *Cronologie relativă* = cronologie care stabilește că un eveniment sau un fenomen a avut loc înaintea altuia sau după altul, fără să poată preciza cu exactitate data. *Mișcare relativă* = deplasare a unui corp față de un sistem de referință mobil. ✦ Care depinde de un termen în absența căruia ar fi fără sens. ✦ (Adverbial) Aproximativ, mai mult sau mai puțin, aproape. **3.** Care privește relația dintre termeni considerați independenți de această relație. ✦ Care nu există decât în relație cu altceva. — Din fr. **relatif,** lat. **relativus,** it. **relativo,** germ. **relativ.**

RELATIVÍSM s.n. Doctrină potrivit căreia nu există standarde universale în chestiunea valorilor, adevărul însuși fiind relativ la punctul de vedere al subiectului. ✦ Relativitate. — Din fr. **relativisme.**

RELATIVÍST, -Ă, *relativiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la relativism, care ține de relativism. **2.** S.m. și f. Adept al relativismului. **3.** Adj. Referitor la teoria relativității, la efectele prevăzute de această teorie. — Din fr. **relativiste.**

RELATIVITÁTE s.f. **1.** Faptul de a fi relativ. **2.** Proprietate a mărimilor fizice de a depinde de condițiile concrete în care se efectuează măsurarea lor sau de sistemul de referință la care sunt raportate. ✧ *Teoria relativității* = teorie fizică a interdependenței dintre spațiu, timp și materia în mișcare, cuprinzând legi valabile atât pentru viteze mici de deplasare ale corpurilor, cât și pentru viteze relative foarte mari, comparabile cu viteza luminii. — Din fr. **relativité.**

RELATIVIZÁ, *relativizez*, vb. I. Refl. A căpăta un caracter relativ. ✦ (Tranz.) A da, a imprima un caracter relativ (unei afirmații). — Cf. germ. relativieren.

RELATIVIZÁRE, *relativizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) relativiza* și rezultatul ei. — V. **relativiza.**

RELÁȚIE, *relații*, s.f. **1.** Legătură, conexiune, raport între lucruri, fapte, idei, procese sau între însușirile acestora. ✦ (Log.) Conexiune între doi sau mai mulți termeni. Legătură între persoane, popoare, state. ✧ *Relații de producție* = raporturi economice care se stabilesc între oameni în procesul de producție a bunurilor materiale. *Relații diplomatice* = raporturi politice cu caracter de continuitate între state, stabilite prin misiuni diplomatice permanente ale acestora. ✦ Legături de prietenie (cu oameni de seamă, influenți). **3.** Expunere, informație, relatare. ✧ Loc. vb. *A da relații* = a informa, a relata. [Var.: (înv.) **relațiúne** s.f.] — Din fr. **relation,** lat. **relatio, -onis,** germ. **Relation.**

RELAȚIONÁ, *relaționez*, vb. I. Tranz. (Rar) A pune în relație (**1**) două sau mai multe fenomene, evenimente etc. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **relație.**

RELAȚIONÁL, -Ă, *relaționali, -e*, adj. De relație, care stabilește o relație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **relationnel,** engl. **relational.**

RELAȚIONÁRE, *relaționări*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a relaționa*. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **relaționa.**

RELAȚIONÁT, -Ă, *relaționați, -te*, adj. (Rar) Care a fost pus în legătură cu ceva. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **relaționa.**

RELAȚIONÍSM s.n. (Fil.) Concepție potrivit căreia realitatea ar fi un sistem de relații (logice). [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **relationism,** germ. **Relationismus.**

RELAȚIÚNE s.f. v. **relație.**

RELAXÁ, *relaxez*, vb. I. **1.** Tranz. A pune un sistem fizic scos din starea de echilibru termodinamic, electric etc. în stare de libertate, acesta revenind lent la vechea stare sau la o nouă stare de echilibru. **2.** Refl. (Despre tensiunile mecanice dintr-un corp) A scădea fără ca să varieze deformația corpului. **3.** Refl. și tranz. Fig. A (se) liniști, a (se) destinde (după un efort susținut). — Din fr. **relaxer.**

RELAXÁNT, -Ă, *relaxanți, -te*, adj., s.n. (Substanță, medicament, factor etc.) Care relaxează, destinde — **Relaxa** + suf. *-ant.*

RELAXÁRE, *relaxări*, s.f. Faptul de *a (se) relaxa*. — V. **relaxa.**

RELAXÁT, -Ă, *relaxați, -te*, adj. **1.** Destins, slăbit; scăzut. **2.** (Despre corpuri plastice) Care are tensiunile mecanice scăzute fără varierea deformației. — V. **relaxa.**

RELÁXĂ, *relaxe*, s.f. Tip de saltea confecționată din burete de material plastic. — Denumire comercială.

RELECTÚRĂ, *relecturi*, s.f. Recitire. — Pref. *re-* + **lectură.**

RELEGÁ, *relég*, vb. I. Tranz. (Înv.) A surghiuni, a izgoni; a expulza. — Din fr. **reléguer,** lat., it. **relegare.**

RELEGÁRE, *relegări*, s.f. (Înv.) Acțiunea de *a relega* și rezultatul ei. — V. **relega.**

RELEGÁT, -Ă, *relegați, -te*, adj. (Înv.) Izgonit, surghiunit; expulzat. — V. **relega.**

RELEGÁȚIE, *relegații*, s.f. (Înv.) Relegare. [Var.: **relegațiúne** s.f.] — Din fr. **relégation.**

RELEGAȚIÚNE s.f. v. **relegație.**

RELÉGE, *relegi*, s.f. (Înv.) Religie. — Contaminare între **religie** și **lege**.

RELÉU, *relee*, s.n. **1.** Aparat sau dispozitiv care realizează anumite comenzi, atunci când variază o mărime caracteristică a sistemului tehnic la care este conectat. **2.** Sistem de comunicații în radiodifuziune și televiziune, cu stații intermediare de recepție și retransmisie. ✧ *Releu de scară* = automat de scară. **3.** Înlocuire a cailor (în cursul drumului), a câinilor (în timpul vânătorii) sau a ștafetelor (în timpul unei curse); locul unde se face schimbul; animalul sau ștafeta de schimb. — Din fr. **relais.**

RELEVÁ, *relév*, vb. I. Tranz. A pune în lumină, a scoate în relief; a evidenția, a remarca, a sublinia. — Din fr. **relever.**

RELEVÁBIL, -Ă, *relevabil, -ă*, adj. Care merită să fie relevat. — **Releva** + suf. *-bil.*

RELEVÁNT, -Ă, *relevanți, -te*, adj. Care relevă, care scoate sau iese în evidență. — Din fr. **relevant**. Cf. r e l e v a.

RELEVÁNȚĂ, *relevanțe*, s.f. Semnificație, însemnătate. — Din fr. **relevance.**

RELEVÁRE, *relevări*, s.f. Acțiunea de *a releva* și rezultatul ei; relevație. — V. **releva.**

RELEVÁȚIE, *relevații*, s.f. Relevare. — Din germ. **Relevation.**

RELEVÉU, *relevee*, s.n. Măsurarea, desenarea și reprezentarea la scară a elementelor unei construcții, ale unui ansamblu de construcții sau ale unui detaliu constructiv. ✦ Schiță în care sunt reprezentate la scară aceste elemente.[Pl. și: *relevéuri*] — Din fr. **relevé.**

RELEVMÉNT, *relevmente*, s.n. Unghi în planul orizontal format de o direcție de referință și direcția unui punct oarecare, reprezentat printr-un astru, printr-un obiect terestru sau de pe mare. ✦ Unghi format de o direcție de referință cu direcția unei raze vizuale sau cu direcția aparentă a unui emițător de unde electromagnetice. — Din fr. **relèvement.**

RELÍCT, -Ă, *relicte*, adj. (Biol.; în sintagma) *Specie relictă* (și substantivat, f.) = specie de plantă sau de animal care a supraviețuit dispariției unei faune sau unei flore în decursul timpurilor geologice. — Din germ. **relikt**, lat. **relictus.**

RELICVÁRIU, *relicvarii*, s.n. Cutie sau casetă de forme variate, în care se păstrează rămășițe din trupul sau din obiectele unui sfânt — Din it. **reliquario.**

RELICVÁT, *relicvate*, s.n. (Fin.) Rest de datorie după reglarea unui cont. — Din fr. **reliquat.**

RELÍCVĂ, *relicve*, s.f. **1.** Obiect rămas din trecut și păstrat ca o amintire scumpă sau valoroasă; vestigiu. **2.** (La pl.) Moaște. — Din fr. **relique,** lat. **reliquiae.**

RELIÉF, *reliefuri*, s.n. **1.** Configurație a suprafeței terestre constituită din totalitatea neregularităților de forme pozitive sau negative considerate față de un plan de referință general sau local. **2.** Ridicătură, proeminență pe o suprafață. ✧ Loc. adj. *În relief* = cu trei dimensiuni, ieșit în afară dintr-un plan, proeminent. ✧ Expr. *A scoate în relief* = a scoate în evidență, a sublinia, a accentua; a reliefa. ✦ Fig. Contur; forță, strălucire. **3.** Sculptură fixată pe o suprafață plană. V. *basorelief.* [Pr.: *-li-ef*] — Din fr. **relief.**

RELIEFÁ, *reliefez*, vb. I. Tranz. A scoate în evidență, a pune în lumină; a sublinia, a accentua. [Pr.: *-li-e-*] — Din **relief.**

RELIEFÁRE, *reliefări,* s.f. Acțiunea de *a reliefa* și rezultatul ei. [Pr.: *-li-e-*] — V. **reliefa.**

RELIEFÁT, -Ă, *reliefați, -te*, adj. Care este scos în relief. ✦ Fig. Scos în evidență, subliniat, accentuat. [Pr.: *-li-e-*] — V. **reliefa.**

RELÍGIE, *religii*, s.f. **1.** Ansamblu de idei, sentimente și acțiuni împărtășite de un grup și care oferă membrilor săi un obiect de venerare, un cod de comportament, un cadru de referință pentru a intra în relația cu grupul și universul; confesiune, credință. ✦ Fig. Crez, cult. **2.** Disciplină predată în școală, având ca scop educarea și instruirea elevilor în spiritul religiei (**1**) date. — Din fr. **religion,** lat. **religio, -onis,** germ. **Religion.**

RELIGIÓS, -OÁSĂ, *religioși, -oase*, adj. Care ține de religie, care se referă la religie; bisericesc. ✦ Evlavios, cuvios, pios. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **religieux,** it. **religioso,** lat. **religiosus.**

RELIGIOSO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu evlavie, în mod pios. [Pr.: *religiózo*] — Cuv. it.

RELIGIOZITÁTE s.f. (Adesea fig.) Sentiment religios profund; evlavie, pietate. ✦ Reculegere. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **religiosité,** germ. **Religiosität.**

RELÓN s.n. Fibră sintetică obținută prin polimerizarea caprolactamei, folosită la fabricarea țesăturilor, a tricotajelor etc. — **Re** (= *R* < *România)* + [nai]**lon.**

RELUÁ, *reiáu*, vb. I. Tranz. **1.** A lua din nou, a lua înapoi. **2.** A începe din nou; a continua, a urma (după o întrerupere). — Pref. *re-* + **lua** (după fr. *reprendre).*

RELUÁRE, *reluări*, s.f. Acțiunea de *a relua* și rezultatul ei. — V. **relua.**

RELUCTÁNȚĂ, *reluctanțe*, s.f. (Fiz.) Mărime egală cu raportul dintre tensiunea magnetică de-a lungul unui circuit și fluxul magnetic care străbate circuitul. ✧ *Reluctanță specifică* = reluctivitate. — Din fr. **réluctance.**

RELUCTIVITÁTE, *reluctivități*, s.f. (Fiz.) Reluctanță a unei substanțe omogene și izotrope; reluctanță specifică. — Din fr. **reluctivité,** engl. **reluctivity.**

REM, *remi*, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a dozelor de radiație raportate la efectul lor biologic (egală cu doza primită de un anumit țesut iradiat astfel încât doza absorbită să fie de un rad). — Din engl., fr. **rem.**

REMAIÁ, *remaiez*, vb. I. Tranz. A repara ciorapii sau un tricot, ridicând și prinzând cu un instrument special ochiurile rupte ori scăpate sau firele deșirate. — Din fr. **remailler.**

REMAIÁJ, *remaiaje*, s.n. Remaiere. — Din fr. **remaillage.**

REMAIÁT s.n. Faptul de *a remaia*; remaiere. — V. **remaia.**

REMAIÉRE, *remaieri*, s.f. Acțiunea de *a remaia* și rezultatul ei; remaiat. — V. **remaia.**

REMAIÉUZĂ, *remaieuze*, s.f. Persoană care se ocupă cu remaierea ciorapilor. [Pr.: *remaiö̆zə*. — Scris și: *remaiezə*] — Din fr. **remmailleuse.**

REMAKE, *remake-uri*, s.n. (Cin.) Variantă a unui film a cărui primă versiune a obținut un mare succes sau al cărui subiect își recapătă actualitatea. [Pr.: *riméic*] — Cuv. engl.

REMANÉNT, -Ă, *remanenți, -te*, adj. (Despre câmpuri electrice sau magnetice). Care se datorește fenomenului de remanență. — Din fr. **rémanent.**

REMANÉNȚĂ, *remanențe*, s.f. (În sintagmele) *Remanență electrică* = stare de polarizare a unui corp electric păstrată de acesta după anularea câmpului electric polarizator extern. *Remanență magnetică* = stare de magnetizare a unui corp feromagnetic păstrată de acesta după anularea câmpului de magnetizare exterior. — Din fr. **rémanence.**

REMANIÁ, *remaniez*, vb. I. Tranz. **1.** A face modificări în organizarea unei instituții, în compoziția unui guvern etc. **2.** A transforma parțial o mașină, o instalație sau o construcție, după o deteriorare, cu scopul readucerii în starea de funcționare sau pentru a-i îmbunătăți caracteristicile funcționale. **3.** A înlătura defectele unor materiale sau ale unor produse care nu corespund prescripțiilor tehnice impuse, dar care nu sunt considerate nici rebut total. [Pr.: *-ni-a*] — Din fr. **remanier.**

REMANIÁBIL, -Ă, *remaniabili, -e*, adj. Care poate fi remaniat. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **remaniable.**

REMANIÉRE, *remanieri*, s.f. Acțiunea de *a remania* și rezultatul ei. [Pr.: *-ni-e-*] — V. **remania.**

REMARCÁ, *remárc*, vb. I. Tranz. A observa; a băga de seamă; a releva. ✦ Refl. A se distinge, a se deosebi; a se evidenția. — Din fr. **remarquer.**

REMARCÁBIL, -Ă, *remarcabili, -e*, adj. Vrednic de luat în seamă; deosebit, ales, însemnat. — Din fr. **remarquable.**

REMARCÁRE, *remarcări*, s.f. Acțiunea de *a (se) remarca* și rezultatul ei. — V. **remarca**.

REMÁRCĂ, *remarci*, s.f. Observație, constatare; notă, însemnare. [Pl. și: *remarce*] — Din fr. **remarque.**

REMĂRITÁ, *remărít*, vb. I. Refl. A se mărita din nou; a se recăsători. — Pref. *re-* + **mărita.**

REMEDIÁ, *remediez*, vb. I. Tranz. A îndrepta, a îmbunătăți o situație, o stare etc. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **remédier,** lat. **remediare.**

REMEDIÁBIL, -Ă, *remediabili, -e*, adj. Care poate fi remediat, corectat, căruia i se poate aduce o îndreptare, o îmbunătățire, căruia i s-a găsit un remediu. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **remédiable.**

REMEDIÉRE, *remedieri*, s.f. Acțiunea de *a remedia* și rezultatul ei. [Pr.: *-di-e-*] — V. **remedia.**

REMÉDIU, *remedii*, s.n. Mijloc de îndreptare sau de îmbunătățire a unei situații, a unei stări etc.; soluție. ✦ Leac, doctorie, medicament. — Din fr. **remède,** lat. **remedium.**

REMÉMBER s.n. Aducere-aminte (a unui eveniment important). ✦ Ține minte! amintește-ți! [Pr.: *rimémbăr*] — Din engl. **remember.**

REMEMORÁ, *rememorez*, vb. I. Tranz. A-și reaminti, a-și aduce din nou aminte. — Din fr. **remémorer,** lat. **rememorari.**

REMEMORÁRE s.f. Acțiunea de *a rememora* și rezultatul ei. — V. **rememora.**

REMEMORATÍV, -Ă, *rememorativi, -e*, adj. De amintire; comemorativ. — Din fr. **remémoratif.**

REMF s.m. Plantă cu flori galbene, dispuse în fascicule la subsuoara frunzelor, cu fructul o capsulă în formă de pară *(Aristolochia clematitis)*. — Din săs. **rämp, remp.**

REMÍGE, *remige*, s.f. Fiecare dintre penele mari ale aripilor unei păsări, care servesc la baterea aerului în timpul zborului. — Din fr. **rémige.**

REMILITARIZÁ, *remilitarizez*, vb. I. Tranz. A reorganiza armata unei țări, a reface industria de război a acesteia. — Din fr. **remilitariser.**

REMILITARIZÁRE, *remilitarizări*, s.f. Acțiunea de *a remilitariza* și rezultatul ei. — V. **remilitariza.**

REMINISCÉNȚĂ, *reminiscențe*, s.f. Amintire vagă a unor fapte aproape dispărute din memorie. ✦ Rămășiță, rest, urmă (abia perceptibilă). — Din fr. **réminiscence,** lat. **reminiscentia.**

REMISIÚNE, *remisiuni*, s.f. **1.** (La catolici) Iertare a păcatelor. **2.** Ameliorare sau dispariție temporară a manifestărilor unei boli. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **rémission,** lat. **remissio, -onis.**

REMÍTE, *remít*, vb. III. Tranz. **1.** A preda, a înmâna, a da. **2.** A renunța la o sumă de bani datorată unui debitor, a face să se stingă o datorie. **3.** (Rar) A amâna. — Din lat. **remittere** (cu sensuri după fr. *remettre*).

REMITÉNT[1], *remitenți*, s.m. Posesorul unei polițe[2]. ✦ Girant. — Din germ. **Remittent.**

REMITÉNT[2], -Ă, *remitenți, -te,* adj. (Despre manifestările unei boli) Care scade din intensitate, care dispare temporar. — Din fr. **rémittent.**

REMITÉNȚĂ, *remitențe*, s.f. **1.** (Livr.) Remisiune (**1**). **2.** (Med.) Remisiune (**2**). — Din fr. **rémittence.**

REMÍTERE, *remiteri*, s.f. Acțiunea de *a remite* și rezultatul ei. ✧ *Remitere de datorie* = renunțare totală sau parțială a unui creditor la dreptul său împotriva debitorului; iertare de datorie. — V. **remite.**

REMÍX, *remix-uri*, s.n. Versiune ulterioară a unei piese muzicale pop-rock, cu modificări (de obicei în orchestrație și ritmică), interpretată de același muzician care a lansat-o sau de altul. — Din engl. **remix.**

REMIXÁRE, *remixări*, s.f. Realizare a unui remix. — Din it. **remixare.**

REMIZÁ, *remizez*, vb. I. Intranz. A termina o partidă de șah la egalitate. — Din **remiză.**

REMIZÁRE, *remizări*, s.f. Acțiunea de *a remiza*. — V. **remiza.**

REMÍZĂ, *remize*, s.f. **I. 1.** Situație în care doi șahiști angajați într-o partidă consimt reciproc asupra unui rezultat de egalitate; partidă de șah terminată la egalitate. **2.** Plată făcută (unui lucrător comercial) sub forma unei cote procentuale din vânzări; (concr.) sumă de bani acordată în acest fel. **II. 1.** Construcție prevăzută cu instalații de spălare și de ventilare, precum și cu un mic atelier de reparații, folosită pentru adăpostirea vehiculelor auto, a uneltelor, a locomotivelor, a vagoanelor etc. **2.** Pădure sau tufiș plantat care servește ca adăpost pentru vânatul mic. — Din fr. **remise.**

REMIZIÉR, -Ă, *remizieri, -e*, s.m. și f. Lucrător (din comerț) care este plătit prin remiză. [Pr.: *-zi-er*] — Din fr. **remisier.**

REMOBILÁ, *remobilez*, vb. I. Tranz. A mobila din nou, a schimba mobila. — Pref. *re-* + **mobila.**

REMOBILÁRE, *remobilări*, s.f. Acțiunea de *a remobila* și rezultatul ei. — V. **remobila.**

REMONTÁ, *remontez,* vb. I. **1.** Tranz. A monta din nou o fabrică, o instalație etc. **2.** Refl. și tranz. Fig. A-și reveni, a se reface, a se redresa sau a face să-și revină, să se refacă, să se redreseze. **3.** Tranz. A procura cai pentru armată. — Din fr. **remonter.**

REMONTÁNT, -Ă, *remontanți, -te*, adj. Care întărește, înviorează. ✦ (Despre plante) Care înflorește de mai multe ori în perioada de vegetație. — Din fr. **remontant.**

REMONTÁRE, *remontări*, s.f. Acțiunea de *a (se) remonta* și rezultatul ei. — V. **remonta.**

REMÓNTĂ, *remonte*, s.f. (Și în sintagma *cal de remontă)* Cal tânăr (de tracțiune), folosit în armată. ✦ Serviciu militar însărcinat cu procurarea cailor pentru armată. — Din fr. **remonte.**

REMONTOÁR, *remontoare*, s.n. Mecanism cu ajutorul căruia se întoarce un ceas ornic, fără a se folosi o cheie. — Din fr. **remontoir.**

REMORCÁ, *remorchez*, vb. I. Tranz. A efectua operația de remorcare. ✦ Fig. A trage, a târî cu sila; a atașa pe cineva unui grup. [Prez. ind. și: *remórc*] — Din fr. **remorquer.**

REMORCÁBIL, -Ă, *remorcabili, -e*, adj. Care poate fi remorcat. — **Remorca** + suf. *-bil*.

REMORCÁJ, *remorcaje*, s.n. Remorcare. — Din fr. **remorquage.**

REMORCÁRE, *remorcări*, s.f. Acțiunea de *a remorca* și rezultatul ei; tragere a unui vehicul de către un alt vehicul autopropulsat, astfel încât vehiculul atașat să se deplaseze fără consum propriu de energie; remorcaj. — V. **remorca.**

REMÓRCĂ, *remorci*, s.f. **1.** Vehicul fără autopropulsie, tras de un vehicul motor și destinat transportului de persoane sau de mărfuri. ✧ Loc. adj. *La remorcă* = remorcat. ✧ Expr. *A fi la remorca cuiva* (sau *a ceva)* = a depinde cu totul de cineva (sau de ceva), a fi condus, dominat (de cineva sau de ceva). **2.** Odgon, cablu cu care se remorchează o navă, un șlep etc. — Din fr. **remorque.**

REMORCHÉR, *remorchere*, s.n. Navă de dimensiuni mici și cu motor propriu de putere mare, care remorchează ambarcațiunile fără propulsie proprie. — Din fr. **remorqueur.**

REMÚ, *remuuri*, s.n. (Nav.) Contracurent în lungul malurilor unui curs de apă. ✦ (Met.) *Remuu de aer* = zonă instabilă a sistemului baric, unde apar curenți ascendenți și descendenți. [Var.: **remúu** s.n.] — Din fr. **remous.**

REMUNERÁ, *remunerez*, vb. I. Tranz. A retribui; a plăti. — Din fr. **rémunérer,** lat. **remunerare.**

REMUNERÁRE, *remunerări*, s.f. Acțiunea de *a remunera* și rezultatul ei; remunerație. — V. **remunera.**

REMUNERATÍV, -Ă, *remunerativi, -e*, adj. Care servește pentru remunerare. ✦ Profitabil. — Din engl. **remunerative.**

REMUNERATÓRIU, -IE, *remuneratorii,* adj. Care remunerează; care aduce câștig, folos; folositor, rentabil. — Din fr. **rémunératoire.**

REMUNERÁȚIE, *remunerații*, s.f. Salariu, plată, remunerare. — Din fr. **rémunération,** lat. **remuneratio.**

REMUȘCÁRE, *remușcări*, s.f. Mustrare de cuget; părere de rău; căință, regret. — Pref. *re-* + **mușcare** (după fr. *remords)*.

REMUȘCĂTÓR, -OÁRE, *remușcători, -oare*, adj. (Rar) Care provoacă mustrare de cuget, remușcări. — **Remușc**[are] + suf *-ător*.

REMÚU s.n. v. **remu.**

REN, *reni*, s.m. Mamifer rumegător asemănător cu cerbul, cu coarnele în formă de arc, ramificate (atât la mascul, cât și la femelă), având concavitatea îndreptată înainte, cu smocuri lungi de păr aspru între copite, care trăiește în regiunile arctice, sălbatic sau domesticit *(Rangifer tarandus)*. — Din fr. **renne.**

RENÁL, -Ă, *renali, -e*, adj. Care ține de rinichi, privitor la rinichi; nefritic. ✧ (Anat.) *Hil renal* = porțiunea de la suprafața rinichiului prin care pătrund vasele sangvine și nervii. — Din fr. **rénal**, lat. **renalis.**

RENÁN, -Ă, *renani, -e*, adj. Care ține de fluviul Rin sau de regiunea străbătută de acest fluviu. — Din fr. **rhénan.**

RENASCENTÍST, -Ă, *renascentiști, -ste*, adj. Referitor la Renaștere, care aparține Renașterii, care este în spiritul Renașterii. — După germ. **renaissancistisch.**

RENÁȘTE, *renásc*, vb. III. Intranz. A se naște din nou, a lua ființă. ✦ A se arăta, a se ivi din nou, a reapărea. ✦ A se trezi la viață, a se înnoi, a se înviora, a înflori. ✦ A se forma; a se reface. — Pref. *re-* + **naște** (după fr. *renaître)*.

RENÁȘTERE, *renașteri*, s.f. Faptul de *a renaște*; trezire la o viață nouă; refacere; avânt, reînflorire, reviriment. ✦ Epocă din istoria Europei care cuprinde sec. XIV-XVI, caracterizată prin mari invenții și descoperiri geografice, înflorirea științelor și artelor, prin trezirea interesului pentru cultura antică. — Din **renaște.**

RENĂSCĂTÓR, -OÁRE, *renăscători, -oare*, adj. Care renaște, care face să renască. — **Renaște** + suf. *-ător*.

RENĂSCÚT, -Ă, *renăscuți, -te*, adj. Care s-a născut din nou; refăcut, trezit la viață, înviorat. *Mă simt cu totul renăscut* — V. **renaște.**

RENCI s.n. Stofă fabricată experimental, în cantitatea redusă, pentru selectarea mostrelor și lansarea lor în producție. — Et. nec.

RENCLÓDĂ s.f. v. **renglotă.**

RENDEZ-VOUS, *rendez-vous-uri,* s.n. Întâlnire programată între două sau mai multe persoane, într-un loc și într-un timp dinainte stabilite. [Pr.: *randevú*] — Din fr. **rendez-vous.**

RENDZÍNĂ, *rendzine*, s.f. Grup de soluri formate pe substrat calcaros într-un climat umed sau semiuscat cu o fertilitate naturală mijlocie sau bună. — Din fr. **rendzine.**

RENEGÁ, *renég*, vb. I. Tranz. A tăgădui, a nega, a contesta ceva, a dezminți; a se lepăda de cineva sau de ceva, a nu recunoaște ca fiind al său, a abjura. — Din lat. **renegare.** Cf. fr. renier.

RENEGÁRE, *renegări*, s.f. Faptul de *a renega*. — V. **renega.**

RENEGÁT, -Ă, *renegați, -te*, adj., s.m. și f. (Persoană) care s-a înstrăinat, s-a lepădat de patria, de credința sa. ✦ (Persoană) care a renunțat la convingerile sau la părerile anterioare, care a trădat grupul, asociația sau partidul căruia i-a aparținut. — Din fr. **renégat,** germ. **Renegat.**

RENEGOCIÁ, *renegociez*, vb. I. Tranz. A negocia din nou. — Din fr. **renégocier.**

RENEGOCIÉRE, *renegocieri*, s.f. Negociere repetată. — V. **renegocia.**

RENÉT, *renete*, adj. (În sintagma) *Mere renete* (și substantivat) numele mai multor varietăți de mere, de culoare galbenă-portocalie, cu gust plăcut. — Din fr. **reinette.** Cf. germ. Renette.

RENGHI, *renghiuri*, s.n. (În expr.) *A juca* (cuiva) *renghiul* (sau *un renghi)* = a păcăli (pe cineva), a face (cuiva) o farsă. — Din tc. **renç** „suferință, durere”.

RENGLÓTĂ, *renglote*, s.f. Soi de prun cu fructe mari, sferice, galbene-verzui sau roșcate; *p. restr.* fructul acestui soi de prun. [Var.: **renclódă, ringlótă** s.f.] — Din fr. **reine-claude,** germ. **Ringlotte.**

RÉNIE, *renii*, s.f. Porțiune joasă și convexă din meandrul unui râu, acoperită de nisipuri și de prundișuri, reprezentând zona de acumulare a aluviunilor. — Din ucr. dial. **rjien.**

RENIFÓRM, -Ă, *reniformi, -e,* adj. În formă de rinichi. — Din fr. **réniforme.**

RENÍNĂ, *renine*, s.f. Enzimă cu efect hipertensiv, eliberată de celulele renale în condiții de circulație vasculară insuficientă. — Din fr. **rennine.**

RENÍȘ, *renișuri*, s.n. (Reg.) **1.** Mulțime de semințe de salcie. **2.** Strat de nisip sau de pietriș pe fundul apelor curgătoare. — **Renie** + suf. *-iș.*

RENITÉNT, -Ă, *renitenți, -te,* adj. (Med.) Care prezintă renitență. — Din fr. **rénitent.**

RENITÉNȚĂ, *renitențe*, s.f. (Med.) Rezistență la apăsare. — Din fr. **rénitence.**

RÉNIU s.n. Element chimic asemănător cu platina și care se găsește în natură în cantități foarte mici. — Din fr. **rhénium,** germ. **Rhenium.**

RENOVÁ, *renovez*, vb. I. Trannz. A reînnoi, a repara o casă, un mobilier etc. — Din fr. **rénover.**

RENOVÁRE, *renovări,* s.f. Acțiunea de *a renova* și rezultatul ei; ansamblu de lucrări tehnice, parțiale sau generale executate la un sistem tehnic existent (mașini, clădiri, instalații etc.), fără a-i schimba în esență destinația, pentru a-l ameliora din punctul de vedere al confortului, al folosirii, al igienii sau al esteticii; renovație. ✦ Fig. Înnoire, schimbare. — V. **renova.**

RENOVÁT, -Ă, *renovați, -te*, adj. (Despre construcții, obiecte etc.) Reparat (în mod radical). — V. **renova.**

RENOVATÓR, -OÁRE, *renovatori, -oare*, adj. Care renovează, reînnoiește, schimbă. ✦ (Substantivat) Persoană care aduce prefaceri, care militează pentru reînnoiri, pentru progres; înnoitor. — Din fr. **rénovateur.**

RENOVÁȚIE, *renovații*, s.f. Renovare. — Din fr. **rénovation.**

RENTÁ, pers. 3 *rentează*, vb. I. Intranz. A produce venituri, a se solda cu câștig, cu profit; a aduce rentă, a fi productiv. ✦ (Fam.) A merita osteneala; a fi util. — Din fr. **renter**.

RENTÁBIL, -Ă, *rentabili, -e*, adj. Care rentează; avantajos, productiv. — Din fr. **rentable.**

RENTABILITÁTE, *rentabilități*, s.f. **1.** Calitatea de a fi rentabil; posibilitate de câștig, de profit, de venit net. **2.** (În sintagma) *Rata rentabilității* = raport între profitul net și capitalul permanent. — Din fr. **rentabilité.**

RENTABILIZÁ, *rentabilizez,* vb. I. Tranz. A face să devină rentabil. — Din fr. **rentabiliser.**

RENTABILIZÁRE, *rentabilizări*, s.f. Acțiunea de *a rentabiliza* și rezultatul ei. — V. **rentabiliza.**

RENTABILIZÁT, -Ă, *rentabilizați, -te*, adj. Care a devenit rentabil. — V. **rentabiliza.**

RÉNTĂ, *rente*, s.f. Venit, profit regulat pe care îl poate obține un proprietar în virtutea dreptului său de proprietate asupra unui teren, capital etc. (prin cedarea contra plată a dreptului de folosință a acestora); dobândă produsă de o obligațiune. ✧ *Rentă viageră* = sumă de bani pe care o persoană se obligă s-o plătească periodic alteia pe toată durata vieții acesteia. ✦ (Și în sintagma *rentă feudală)* Plată (în muncă, produse sau bani) la care era obligat iobagul față de stăpânul său. — Din fr. **rente.**

RENTIÉR, -Ă, *rentieri, -e*, s.m. și f. Persoană care beneficiază de o rentă, din care trăiește, fără să desfășoare vreo activitate productivă pentru a-și câștiga existența. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **rentier.**

RENÚME s.n. Nume bun; faimă, reputație, celebritate. — Din fr. **renom** (după *nume)*.

RENUMÍT, -Ă, *renumiți, -te*, adj. Cu renume; celebru, vestit, faimos, strălucit, ilustru. — Din fr. **renommé** (după *nume)*.

RENUNȚÁ, *renúnț*, vb. I. Intranz. A se lăsa de ceva, a întrerupe, a înceta de a mai face ceva; a părăsi de bunăvoie (ceva sau pe cineva). — Din fr. **renoncer,** lat. **renuntiare.**

RENUNȚÁRE, *renunțări*, s.f. Acțiunea de *a renunța* și rezultatul ei. — V. **renunța.**

RENÚRĂ, *renuri*, s.f. (Tehn.) Canelură. — Din fr. **rainure.**

REO- Element de compunere cu sensul „curgător”, care servește la formarea unor substantive. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéo-.**

REOBÁZĂ s.f. Măsură a stării de excitabilitate a unui nerv, mușchi etc., reprezentată de valoarea minimă a intensității stimulului natural sau artificial necesară pentru a provoca excitația. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéobase.**

REOCUPÁ, *reocúp*, vb. I. Tranz. A ocupa din nou; a recuceri. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réoccuper.**

REOCUPÁRE, *reocupări*, s.f. Acțiunea de *a reocupa* și rezultatul ei. [Pr.: *re-o-*] — V. **reocupa.**

REOFÍL, -Ă, *reofili, -e*, adj. (Despre viețuitoare) Care preferă mediul din apele curgătoare. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéophile,** engl. **rheophile.**

REOFÓR, *reofori*, s.m. Fir al unei pile electrice. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéophore.**

REOGRAFÍE, *reografii*, s.f. (Med.) Explorare a modului în care se face circulația sângelui în anumite organe sau regiuni ale corpului pe baza variațiilor electrice ale acestora. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéographie.**

REOLÓGIC, -Ă, *reologici, -ce*, adj. Care aparține reologiei, privitor la reologie. [Pr.: *re-o-*] — Din **reologie**.

REOLOGÍE s.f. Ramură a fizicii al cărei obiect de studiu îl constituie curgerea lentă și deformarea în timp a corpurilor solide sub acțiunea forțelor exercitate asupra lor. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéologie.**

REOMETRÍE s.f. Tehnică de măsurare a unui material cu proprietăți reologice. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéométrie,** engl. **rheometry.**

REOMÉTRU, *reometre*, s.n. Instrument pentru studierea și măsurarea caracteristicilor reologice ale materialelor. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéomètre.**

REOMORFÍSM s.n. (Geol.) Proces prin care o rocă sau un sediment se transformă într-o masă fluidă. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéomorphisme.**

REORÂNDUÍ, *reorânduiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A reface o orânduială veche sau a se orândui după alte criterii. [Pr.: *re-o-*] — Pref. *re-* + **orândui.**

REORÂNDUÍRE, *reorânduiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) reorândui*. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorândui.**

REORCHESTRÁ, *reorchestrez*, vb. I. Tranz. A orchestra din nou, a face o altă orchestrație. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réorchestrer.**

REORCHESTRÁRE, *reorchestrări*, s.f. Acțiunea de *a reorchestra* și rezultatul ei. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorchestra.**

REORCHESTRÁT, -Ă, *reorchestrați, -te*, adj. (Despre lucrări muzicale) Care a fost orchestrat din nou. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorchestra.**

REORDONÁ, *reordonez*, vb. I. Tranz. A reface o ordine stricată sau a ordona după alte criterii. [Pr.: *re-o-*] — Pref. *re-* + **ordona.**

REORDONANȚÁ, *reordonanțez*, vb. I. Tranz. A ordonanța din nou. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réordonnancer.**

REORDONANȚÁRE, *reordonanțări*, s.f. Acțiunea de *a reordonanța* și rezultatul ei. [Pr.: *re-o-*] — V. **reordonanța.**

REORDONÁRE, *reordonări*, s.f. Acțiunea de a reordona. [Pr.: *re-o-*] — V. **reordonare.**

REORDONÁT, -Ă, *reordonați, -te*, adj. Care a fost ordonat din nou (după alte criterii sau refăcând ordinea deranjată). [Pr.: *re-o-*] — V. **reordona.**

REORGANIZÁ, *reorganizez*, vb. I. Tranz. A organiza pe baze noi; a întocmi, a orândui din nou. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réorganiser.**

REORGANIZÁRE, *reorganizări*, s.f. Acțiunea de *a reorganiza* și rezultatul ei; reorganizație. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorganiza.**

REORGANIZATÓR, -OÁRE, *reorganizatori, -oare*, s.m. și f. Persoană care reorganizează. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réorganisateur.**

REORGANIZÁȚIE, *reorganizații*, s.f. (Înv.) Reorganizare. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réorganisation.**

REORIENTÁ, *reorientez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) orienta într-o nouă direcție. [Pr.: *re-o-ri-en-*] — Pref. *re-* + **orienta.**

REORIENTÁRE, *reorientări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reorienta*. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorienta.**

REORIENTÁT, -Ă, *reorientați, -te*, adj. Care este orientat într-o nouă direcție. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorienta.**

REOSCÓP, *reoscoape*, s.n. Instrument cu care se constată prezența unui curent electric. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéoscope.**

REOSCÓPIC, -Ă, *reoscopici, -ce*, adj. Obținut cu ajutorul reoscopului, de reoscop. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéoscopique.**

REOSPĂLĂTÓR, *reospălătoare*, s.n. Jgheab înclinat, confecționat din tablă și căptușit cu faianță, utilizat la spălarea, respectiv la concentrarea cărbunilor. [Pr.: *re-o-*] — **Reo-** + **spălător.**

REOSTÁT, *reostate*, s.n. Aparat care servește la reglarea intensității curentului electric din circuite. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéostat.**

REOSTÁTIC, -Ă, *reostatici, -ce*, adj. Referitor la reostat, de reostat. [Pr.: *re-o-*] — **Reostat** + suf. *-ic*.

REOSTRICȚIÚNE, *reostricțiuni*, s.f. Contracție transversală a unui fascicul de purtători de sarcină electrică, datorită forțelor exercitate de câmpul magnetic propriu [Pr.: *re-o-stric-ți-u-*] — Din fr. **reostriction.**

REOTROPÍSM, *reotropisme*, s.n. Tropism propriu organismelor acvatice fixate, prin care ele iau o poziție determinată în raport cu curentul apei. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéotropisme.**

REPAGINÁ, *repaginez*, vb. I. Tranz. A reface o paginație (greșită). — Pref. *re-* + **pagina.**

REPAGINÁRE, *repaginări*, s.f. Acțiunea de *a repagina*. — V. **repagina.**

REPAGINÁT, -Ă, *repaginați, -te*, adj. (Despre texte) A cărui paginație a fost refăcută. — V. **repagina.**

REPAÓS s.n. v. **repaus.**

REPARÁ, *repár*, vb. I. Tranz. **1.** A face propriu pentru folosire, a reface, a readuce în stare bună, a repune în stare de funcționare; (pop.) a drege. ✦ A cârpi. **2.** Fig. A îndrepta, a corecta. ✦ (Rar) A înlocui, a compensa. ✦ (Jur.) A acoperi o pagubă, a plăti daune (pentru o stricăciune, o insultă etc.) — Din fr. **réparer**, lat. **reparare.**

REPARÁBIL, -Ă, *reparabili, -e*, adj. Care poate fi reparat; *fig.* care poate fi îndreptat, corectat. — Din fr. **réparable**, lat. **reparabilis.**

REPARÁRE, *reparări*, s.f. Acțiunea de *a repara* și rezultatul ei; reparat. — V. **repara.**

REPARÁT[1] s.n. Faptul de *a repara;* reparare. — V. **repara.**

REPARÁT[2]**, -Ă,** *reparați, -te*, adj. **1.** Care poate fi folosit din nou fiindcă a fost readus în stare de funcționare (prin reparații, renovări etc.); recondiționat, (pop.) dreș[2] (**1**). **2.** Fig. Îndreptat, corectat. ✦ (Jur.; despre stricăciuni, insulte etc.) Pentru care s-au plătit daune. — V. **repara.**

REPARATÓR, -OÁRE, *reparatori, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care repară, reparatoriu; *p. ext.* care înviorează, întremează. ✦ (Jur.) Care acoperă o pagubă. — Din fr. **réparateur.**

REPARATÓRIU, -IE, *reparatorii*, adj. Reparator. — Din fr. **réparatoire.**

REPARÁȚIE, *reparații*, s.f. **1.** Ansamblu de operații efectuate asupra unui lucru stricat, uzat, defectat, pentru a-l menține sau a-l readuce în stare normală de funcționare. ✧ *Reparații capitale* = înlocuirea sau refacerea completă a unor elemente principale ale utilajelor, agregatelor, clădirilor etc.; *fig.* supunerea organismului unor analize și tratamente generale în vederea restabilirii sănătății. **2.** (Jur.) Acoperire a unui prejudiciu de către persoana răspunzătoare de pricinuirea lui, despăgubire a unei pagube. ✦ Fig. Satisfacție pentru o ofensă. [Var.: **reparațiúne** s.f.] — Din fr. **réparation,** lat. **reparatio, -onis,** germ. **Reparation.**

REPARAȚIÚNE s.f. v. **reparație.**

REPARTITÓR, *repartitoare*, s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se poate face schimbarea legăturilor dintre liniile exterioare și cele interioare ale unei centrale telefonice. — Din fr. **répartiteur.**

REPARTÍȚIE, *repartiții*, s.f. Distribuire, împărțire, repartizare. — Din fr. **répartition.**

REPARTIZÁ, *repartizez*, vb. I. Tranz. A împărți, a distribui ceva (după anumite norme). — După fr. **répartir.**

REPARTIZÁRE, *repartizări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a repartiza* și rezultatul ei. **2.** (În sintagmele) *Repartizare a cheltuielilor* = distribuire a cheltuielilor indirecte de producție asupra costurilor produselor, a lucrărilor executate și a serviciilor prestate. — V. **repartiza.**

REPARTIZÁT, -Ă, *repartizați, -te*, adj. Împărțit, distribuit. — V. **repartiza.**

REPARTIZATÓR, *repartizatoare*, s.n. (Tehn.) Distribuitor (**2**). — **Repartiza** + suf. *-tor*.

REPARTIZÓR, *repartizoare*, s.n. (Tehn.) Distribuitor. — **Repartiza** + suf. *-or*.

REPASÁ, *repasez*, vb. I. Tranz. (Text.) A revizui țesăturile sau tricoturile și a retușa greșelile de țesătură sau de tricotaj. — Din fr. **repasser.**

REPASÁRE, *repasări*, s.f. Revizuirea și retușarea țesăturilor sau a tricoturilor, efectuate cu ajutorul unui ac, al unei pensete sau al unei mașini speciale, la o masă translucidă luminată de dedesubt. — După fr. **repasser.**

REPASÁT, -Ă, *repasați, -te*, adj. (Despre țesături, tricoturi) Care a fost revizuit și reparat. — V. **repasa.**

REPASATOÁRE, *repasatoare*, s.f. Muncitoare care execută lucrări de repasare. — **Repasa** + suf. *-toare*.

REPATRIÁ, *repatriez*, vb. I. Refl. și tranz. A se înapoia sau a aduce în patrie o persoană sau o valoare care părăsise țara. [Pr.: *-tri-a*] — V. **repatria.**

REPATRIÉRE, *repatrieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) repatria* și rezultatul ei. [Pr.: *-tri-e-*] — V. **repatria.**

REPÁUS, *repausuri*, s.n. **1.** Stare în care orice funcție sau activitate este temporar întreruptă și care are rolul de a reface capacitatea de muncă a organismului; odihnă, inactivitate. ✦ Suspendare temporară a unei activități, având rolul de a restabili capacitatea de muncă a unui organ sau a întregului organism. **2.** (Fig.) Stare a unui corp ale cărui puncte nu își modifică poziția în raport cu un sistem de referință. **3.** (Fil.) Moment integrant al mișcării, având în raport cu acesta un caracter relativ și condiționând stabilirea relativă a lucrurilor. **4.** (Biol.; în sintagma) *Repaus mamar* = perioada dintre încheierea unei lactații și următoarea fătare a vacilor și a oilor. [Pr.: *-pa-us*. — Var.: **repáos** s.n.] — Lat. ***repausum.**

REPAUZÁ, *repauzez*, vb. I. **1**. Refl. A se odihni. **2.** Intranz. (Livr.) A muri. [Pr.: *-pa-u-*] — Din lat. **repausare.**

REPAUZÁRE, *repauzări*, s.f. Acțiunea de *a (se) repauza* și rezultatul ei. [Pr.: *-pa-u-*] — V. **repauza.**

REPAUZÁT, -Ă, *repauzați, -te*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Odihnit. **2.** S.m. și f. (Livr.) Decedat. [Pr.: *-pa-u-*] — V. **repauza.**

RÉPEDE, *repezi*, adj., adv. **I.** Adj. **1.** (Despre mișcări) Care se produce fără întârziere; iute, rapid; (despre lucruri în mișcare) care se deplasează cu repeziciune, cu iuțeală; (despre ape) care curge cu repeziciune; *p. ext.* (despre picături, stropi etc.) care cade iute, succedându-se rapid. ✦ (Despre timp) Care trece (pentru cineva) cu repeziciune. ✦ (Despre oameni și manifestările lor) Iute în mișcări, ager, sprinten, vioi; grăbit, repezit, pripit. ✧ Loc. adv. *Cu pași repezi* = grabnic, în ritm rapid. ✦ (Substantivat, f.) Gândăcel de culoare arămie, verde-deschis pe spate, cu puncte albe pe fiecare elitră *(Cicindela campestris)*. **2.** (Despre ploaie, vânt etc.) Intens, puternic (și de scurtă durată). **3.** (Despre dealuri, planuri etc.) Foarte înclinat, pieziș, în pantă, abrupt. **4.** (Despre drumuri) Care duce la țintă în cel mai scurt timp. **II.** Adv. **1.** Iute, cu zor, în grabă. ✦ Îndată, imediat; deodată, brusc. ✧ Expr. *Repede-repejor* = îndată, fără întârziere. **2.** Devreme, de timpuriu; prea curând. — Lat. **rapidus, rapide.**

REPEGIÓR adv. v. **repejor.**

REPEJÓR adv. Diminutiv al lui *repede*. [Var.: **repegiór** adv.] — **Repede** + suf. *-ior*.

REPEJÚNE, *repejuni*, s.f. (Înv.) Iuțeală, repeziciune. — **Repede** + suf. *-iune*.

REPÉNT, -Ă, *repenți, -te*, adj. (Despre tulpinile plantelor) Care, în poziție normală, stă culcat pe pământ; târâtor. — Din lat. **repens, -tis.**

REPÉR, *repere*, s.n. **1.** Corp sau sistem de corpuri la care se raportează poziția unui corp fix sau mobil; semn sau obiect care ușurează orientarea sau care permite recunoașterea unui sistem tehnic. **2.** Fiecare dintre semnele (linie, punct, perforație etc.) trasate pe obiectele care trebuie asamblate pentru a identifica poziția lor corectă în ansamblu. ✧ *Punct de reper* = semn, indicație care servește la recunoașterea unui lucru, a unui loc etc. ✦ (Top.) Indicator de nivel servind la calcularea sau la verificarea altitudinii unui punct de pe teren. **3.** (Tehn.) Mecanism, aparat de orientare. — Din fr. **repère.**

REPERÁ, *reperez*, vb. I. Tranz. A marca repere (**2**); a determina cu ajutorul unui punct de reper poziția exactă a unui loc. — Din fr. **repérer.**

REPERÁJ, *reperaje*, s.n. Reperare. — Din fr. **repérage.**

REPERÁRE, *reperări*, s.f. Acțiunea de *a repera* și rezultatul ei; reperaj. — V. **repera.**

REPERÁT, -Ă, *reperați, -te*, adj. Care a suferit acțiunea de reperare. — V. **repera.**

REPERCUSIÚNE, *repercusiuni*, s.f. Urmare, consecință. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **répercussion.**

REPERCUTÁ, pers. 3 *repercutează*, vb. I. Refl. **1.** (Despre unde sonore sau luminoase) A se răsfrânge, a se retransmite, a reveni, a se întoarce. **2.** Fig. A avea urmări, consecințe; a-și manifesta indirect efectele. — Din fr. **répercuter.**

REPERCUTÁRE, *repercutări*, s.f. Acțiunea de *a se repercuta* și rezultatul ei. — V. **repercuta.**

REPERCUTÁT, -Ă, *repercutați, -te*, adj. Răsfrânt, întors, revenit. — V. **repercuta.**

REPERTOÁR s.n. v. **repertoriu.**

REPERTÓR s.n. v. **repertoriu.**

REPERTORIÁ, *repertoriez*, vb. I. Tranz. A înregistra într-un repertoriu (**1**); a repertoriza. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **répertorier.**

REPERTORIÁL, -Ă, *repertoriali, -e*, adj. De repertoriu (**2**). [Pr.: *-ri-al*] — Din engl. **repertorial.**

REPERTÓRIU, *repertorii*, s.n. **1.** Caiet, registru în care datele (nume, titluri etc.) se înscriu în ordine alfabetică (în foile compartimentate pe litere). **2.** Totalitatea pieselor teatrale sau muzicale care se joacă în cadrul unui teatru în timpul unei stagiuni. ✦ Totalitatea pieselor scrise de un autor dramatic. ✦ Totalitatea pieselor interpretate de un actor, de un muzician. **3.** Culegere de texte, de cântece etc. [Var.: **repertór, repertoár** s.n.] — Din fr. **répertoire,** lat. **repertorium.**

REPERTORIZÁ, *repertorizez*, vb. I. Tranz. A înscrie într-un repertoriu (**1**); a repertoria. — **Repertoriu** + suf *-iza*.

REPETÁ, *repét*, vb. I. Tranz. A spune, a face, a produce încă o dată (sau de mai multe ori) ceea ce a mai fost spus, făcut sau produs. ✦ A citi un text de două sau de mai multe ori pentru a înțelege bine; *spec.* a face repetiția unui rol, a unei piese de teatru, muzicale etc. ✦ (Despre elevi sau studenți) A urma din nou cursurile clasei sau anului de studii (în care a rămas repetent). ✦ Refl. A se produce, a se întâmpla, a avea loc din nou. [Var.: (înv.) **repetí** vb. IV] — Din fr. **répéter,** germ. **repetieren.**

REPETÁBIL, -Ă, *repetabili, -e*, adj. Care se poate repeta. — Din fr. **répétable.**

REPETABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi repetabil. — **Repetabil** + suf. *-itate.*

REPETÁRE, *repetări*, s.f. Acțiunea de *a (se) repeta* și rezultatul ei; repetiție. — V. **repeta.**

REPETÁT, -Ă, *repetați, -te*, adj. Care este spus sau făcut încă o dată (sau de mai multe ori); care se repetă. — V. **repeta.**

REPETÉNT, -Ă, *repetenți, -te*, adj., s.m. și f. (Elev sau student) care repetă clasa sau anul de studii din cauza neîndeplinirii condițiilor de promovare. — Din germ. **Repetent.**

REPETENȚÍE, *repetenții*, s.f. Faptul de a rămâne repetent; situația de repetent. — **Repetent** + suf. *-ie*.

REPETITÓR, -OÁRE, *repetitori, -oare*, s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. (Ieșit din uz) Pedagog, meditator. **2.** S.m. și f. Pianist acompaniator al unui cântăreț sau al unui instrumentist în repetiții și în recitaluri; corepetitor. **3.** S.n. Sală de meditație într-un internat. — Din fr. **répétiteur,** germ. **Repetitor.**

REPETÍȚIE, *repetiții*, s.f. **1.** Repetare, reluare a acelorași vorbe, idei, acțiuni etc. ✧ *Armă cu repetiție* = armă cu care se pot trage mai multe focuri dintr-o singură apăsare pe trăgaci, reîncărcarea făcându-se automat. ✦ Activitatea de pregătire a interpreților pentru un spectacol sau concert. ✧ *Repetiție generală* = ultima repetiție înainte de premiera unui spectacol. ✦ Reluare de către elevi, la școală, în cadrul unor lecții speciale, sau acasă, a materiei de învățământ deja parcurse. **2.** Procedeu stilistic care constă în folosirea repetată a aceluiași cuvânt sau a unui grup de cuvinte cu scopul de a înviora expunerea, a întări ideea etc. — Din fr. **répétition.**

REPETÓR, *repetoare*, s.n. Aparat pentru amplificarea bilaterală a semnalelor într-o cale de telecomunicații pe fire, având rolul de a compensa atenuarea semnalului pe o secțiune a liniei. — **Repeta** + suf. *-or*.

REPETÍ vb. IV v. **repeta.**

REPEZEÁLĂ, *repezeli,* s.f. **1.** Iuțeală, grabă mare, repeziciune. ✧ Loc. adv. *La repezeală* = foarte repede, în mare grabă. **2.** (Rar) Goană, fugă. — **Repezi** + suf. *-eală*.

REPEZÍ, *repéd*, vb. IV. **1.** Refl. A porni în grabă, a se duce repede spre..., a da fuga, a sări. ✦ A trece pe undeva în grabă (și pentru scurt timp), a se abate pe la..., a da o fugă. ✦ Tranz. A trimite pe cineva în grabă. **2.** Refl. (Fam.; despre oameni) A face un lucru în grabă și adesea fără chibzuială, a acționa în pripă; a se pripi (**1**). **3.** Refl. A se năpusti, a se arunca, a năvăli. **4.** Tranz. A trânti, a izbi, a arunca, a azvârli. ✦ A da, a aplica cu violență o lovitură cu pumnul, cu palma etc. **5.** Tranz. Fig. A se răsti la cineva, a-i vorbi aspru, violent; a brusca. — Din **repede.**

REPEZICIÚNE, *repeziciuni*, s.f. **1.** Însușirea de a fi repede; grabă mare, iuțeală, viteză, rapiditate. **2.** (Rar) Înclinare a unei pante. — **Repede** + suf. *-iciune*.

REPEZÍȘ, *repezișuri*, s.n. **1.** Mișcare violentă; goană, alergătură; năvală. ✦ Fig. Izbucnire, precipitare. **2.** Pantă abruptă; povârniș foarte înclinat. **3.** Porțiune din cursul unui râu unde apa curge foarte repede. — **Repede** + suf. *-iș*.

REPEZÍT, -Ă, *repeziți, -te*, adj. **1.** Grăbit, făcut în grabă, la repezeală. **2.** Care acționează pripit; *p. ext.* pornit, mânios, nestăpânit; răstit. — V. **repezi.**

REPEZITÚRĂ, *repeziturі*, s.f. (Rar) Mișcare rapidă, precipitată; goană, fugă. — **Repezi** + suf. *-tură*.

REPICÁ, *repichez*, vb. I. Tranz. A răsădi la distanțe mai mari plantele tinere, crescute în răsadnițe sau sere, pentru a le asigura condiții favorabile de nutriție; a transplanta, a replanta. — Din fr. **repiquer.**

REPICÁJ, *repicaje*, s.n. Repicare. — Din fr. **repiquage.**

REPICÁRE, *repicări*, s.f. Acțiunea de *a repica* și rezultatul ei; repicaj. — V. **repica.**

REPICÁT, *repicaturi*, s.n. (Agron.) Repicare. — V. **repica.**

REPLANTÁ, *replantez*, vb. I. Tranz. A planta din nou; a transplanta. — Pref. *re-* + **planta**. Cf. fr. r e p l a n t e r.

REPLANTÁRE, *replantări*, s.f. Acțiunea de *a replanta* și rezultatul ei; transplantare. — V. **replanta.**

REPLAY s.n. Reluare imediată a fazelor interesante într-o transmisie sportivă (directă) la televiziune. [Pr.: *ripléĭ*] — Cuv. engl.

REPLIÁ, *repliez*, vb. I. **1.** Refl. (Mil.) A se retrage în ordine, sub presiunea inamicului, mutând apărarea pe un alt aliniament. **2.** Tranz. A strânge (după ce a fost desfășurat) prin suprapunerea unei părți peste alta. [Pr.: *-pli-a*] — Din fr. **replier.**

REPLICÁ, *réplic*, vb. I. Tranz. A da o replică (**1**), a răspunde; a riposta. — Din fr. **répliquer.**

REPLICÁRE s.f. (Genet.) Duplicare a unei molecule sau a unui agregat de molecule prin copierea structurii unei molecule preexistente de același fel. — V. **replica.**

RÉPLICĂ, *replici*, s.f. **1.** Răspuns (prompt și energic) la afirmațiile cuiva; ripostă. ✧ Loc. adj. *Fără replică* = definitiv. ✧ Expr. *A fi tare în replici* = a găsi prompt răspunsul cel mai potrivit într-o discuție. *A avea replică* = a răspunde prompt și răspicat. (Jur.) *A vorbi în replică* = a răspunde, în cursul unei dezbateri, combătând afirmațiile și atacurile părții adverse. **2.** Porțiune din rolul unui actor, constituind un răspuns la cele spuse de partener. ✦ Parte finală a unui fragment de dialog, care solicită intervenția interlocutorului. **3.** Copie a unei opere de artă executată de autorul operei originale sau sub supravegherea lui. **4.** (Fiz.) Mulaj al suprafeței unui corp, realizat sub forma unei pelicule care pe o parte este plană, iar pe cealaltă reproduce structura superficială a corpului, utilizat în microscopia electronică pentru studiul corpurilor groase, netransparente pentru electroni. — Din fr. **réplique.**

REPLIÉRE, *replieri*, s.f. Acțiunea de *a se replia* și rezultatul ei. [Pr.: *-pli-e-*] — V. **replia.**

REPOPULÁ, *repopulez*, vb. I. Tranz. A popula din nou un teritoriu. ✦ A reface un teren forestier despădurit. — Pref. *re-* + **popula**.

REPOPULÁRE, *repopulări*, s.f. Acțiunea de *a repopula* și rezultatul ei. — V. **repopula.**

REPOPULÁT, -Ă, *repopulați, -te*, adj. Care a fost populat din nou. — V. **repopula.**

REPÓRT, *reporturi*, s.n. Trecere a unei sume (reprezentând un total parțial) din josul unei coloane în fruntea coloanei următoare, pentru a fi adunată în continuare; *p. ext.* sumă reportată sau orice sumă rămasă dintr-un calcul anterior. — Din fr. **report.**

REPORTÁ, *reportez*, vb. I. Tranz. A face un report. — Din fr. **reporter.**

REPORTÁJ, *reportaje*, s.n. Specie publicistică, uneori și cu valoare literară, informând operativ asupra unor realități, situații, evenimente etc. — Din fr. **reportage.**

REPORTÁRE, *reportări*, s.f. Acțiunea de *a reporta* și rezultatul ei. — V. **reporta.**

REPÓRTER, -Ă, *reporteri, -e*, s.m. și f. Persoană care culege și transmite de pe teren știri și informații; autor de reportaje. ✧ *Reporter cinematografic* = operator care filmează în vederea realizării unor jurnale de actualități, a unor filme documentare etc. [Acc. și: *reportér*] — Din fr. **reporter,** germ. **Reporter,** engl. **reporter.**

REPORTERÁȘ, *reporterași*, s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *reporter*. — **Reporter** + suf. *-aș*.

REPORTERICÉSC, -EÁSCĂ, *reporterицești*, adj. De reporter. — **Reporter** + suf. *-icesc*.

REPORTOFÓN, *reportofoane*, s.n. Magnetofon special pentru reportaje și interviuri. — **Report**[er] + [magnet]**ofon.**

REPOVESTÍ, *repovestesc*, vb. IV. Tranz. A povesti încă o dată, a mai spune o dată ceva ce a fost povestit. — Pref. *re-* + **povesti.**

REPOVESTÍRE, *repovestiri*, s.f. Acțiunea de *a repovesti* și rezultatul ei. — V. **repovesti.**

REPOVESTÍT, -Ă, *repovestiți, -te*, adj. Povestit din nou, povestit încă o dată. — V. **repovesti.**

REPREHENSÍBIL, -Ă, *reprehensibili, -e*, adj. (Livr.) Care merită să fie condamnat, care atrage reproșuri; blamabil, condamnabil. — Din fr. **réprehensible,** lat. **reprehensibilis.**

REPREHENSIÚNE, *reprehensiuni*, s.f. (Livr.) Mustrare, reproș; blam. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **répréhension,** lat. **reprehensio, -onis.**

REPRESÁLII s.f. pl. Măsuri de reprimare luate de anumite organe de stat împotriva unor persoane sau grupuri sociale, ca urmare a săvârșirii unor acțiuni cu caracter politic, a unor acte de nesupunere sau de răzvrătire. ✦ Măsuri de constrângere luate de un stat împotriva organelor sau cetățenilor altui stat, ca urmare a săvârșirii de către acel stat a unor acte ilicite față de el sau față de cetățenii lui și spre a-l determina să revină asupra lor. — Din fr. **représailles,** lat. **represalia.**

REPRESÍBIL, -Ă, *represibili, -e*, adj. (Rar) Care poate sau trebuie să fie reprimat. — Din fr. **répressible.**

REPRESIÚNE, *represiuni*, s.f. Reprimare, înăbușire a unei acțiuni de revoltă, de opoziție colectivă; (la pl.) acțiuni drastice întreprinse în acest scop. ✦ Măsură de constrângere împotriva infractorilor, care constă în arestarea, trimiterea în judecată și condamnarea lor la pedepesele prevăzute de legea penală. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **répression.**

REPRESÍV, -Ă, *represivi, -e*, adj. Care reprimă, care servește ca mijloc de reprimare; privitor la represiune. — Din fr. **répressif.**

REPREZENTÁ, *reprezínt*, vb. I. Tranz. **1.** A avea forma sau înfățișarea unui anumit obiect; a realiza (în miniatură) un obiect. ✦ A înfățișa, a evoca ceva prin procedee plastice, grafice sau prin limbaj. **2.** A interpreta pe scenă o lucrare dramatică în fața publicului. **3.** A acționa în numele unei persoane, al unei colectivități, al unui stat în temeiul împuternicirii primite de la acestea sau de la lege; a avea un împuternicit sau un mandatar. ✦ A fi exponentul unui curent, al unei școli etc., înfățișând, întruchipând aspectele lor caracteristice, esențiale. **4.** A constitui, a fi, a însemna. **5.** A-și readuce în conștiință imaginea obiectelor sau a fenomenelor percepute anterior; *p. ext.* a-și imagina, a-și închipui. **6.** A exprima o legătură între mai multe mărimi printr-o relație matematică. — Din fr. **représenter,** lat. **repraesentare.**

REPREZENTÁBIL, -Ă, *reprezentabili, -e*, adj. (Despre piese de teatru) Care se poate reprezenta. — Din fr. **représentable.**

REPREZENTÁNT, -Ă, *reprezentanți, -te*, s.m. și f. **1.** Persoană împuternicită să reprezinte pe cineva sau ceva, să țină locul cuiva, să acționeze în numele cuiva. ✦ Persoană care reprezintă interesele unui stat în alt stat, la o întrunire diplomatică etc. **2.** Cel care reprezintă o școală, un curent; exponent. — Din fr. **représentant.**

REPREZENTÁNȚĂ, *reprezentanțe*, s.f. **1.** Organ care reprezintă în altă țară interesele țării sale în domeniul economic, politic etc. **2.** (În sintagmele) *Reprezentanță națională* = organ de stat constituit din totalitatea deputaților. *Reprezentanță comercială* = organ al unui stat, care îl reprezintă în relațiile comerciale cu alte state. — Din germ. **Repräsentanz.**

REPREZENTÁRE, *reprezentări*, s.f. Acțiunea de *a reprezenta* și rezultatul ei. **1.** Înfățișare, redare, reproducere a unui lucru (prin mijloace plastice). ✧ *Reprezentare topografică* = înscriere pe un plan, pe o hartă etc. a detaliilor de pe teren cu ajutorul semnelor topografice. **2.** Imagine senzorială a obiectelor și fenomenelor realității, evocată mintal, în absența acestora, pe baza percepțiilor anterioare. **3.** Interpretare pe scenă a unei lucrări dramatice; reprezentație (**1**). **4.** (În sintagma) *Cheltuieli de reprezentare* = sume prevăzute într-un buget cu scopul de a acoperi cheltuielile rezultate din îndeplinirea funcțiilor oficiale pe care le deține o persoană. — V. **reprezenta.**

REPREZENTATÍV, -Ă, *reprezentativi, -e*, adj. **1.** (Despre un organ sau un sistem de guvernare) Care reprezintă o colectivitate și acționează în numele ei, fiind constituit prin alegeri. **2.** Care (prin însușirile sale) reprezintă, ilustrează epoca, mediul, curentul din care face parte; ilustrativ, tipic. ✦ (Substantivat, f.) Echipă care reprezintă o asociație sportivă, o țară etc. — Din fr. **représentatif.**

REPREZENTATIVITÁTE s.f. **1.** Caracter reprezentativ. **2.** Reprezentare a unei instituții, a unui stat etc. în relațiile cu alte instituții, state etc. — Din fr. **représentativité.**

REPREZENTÁȚIE, *reprezentații*, s.f. Prezentare pe scenă a unei opere dramatice, a unui program artistic etc.; spectacol. [Var.: **reprezentațiúne** s.f.] — Din fr. **représentation,** lat. **repraesentatio, -onis.**

REPREZENTAȚIÚNE s.f. v. **reprezentație.**

REPRIMÁ, *reprím*, vb. I. Tranz. A curma, a înăbuși, a împiedica prin mijloace drastice, violente desfășurarea unei acțiuni de revoltă, de opoziție. — Din fr. **réprimer.**

REPRIMÁRE, *reprimări*, s.f. Acțiunea de *a reprima* și rezultatul ei. — V. **reprima.**

REPRIMATÓR, -OÁRE, *reprimatori, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană) care reprimă. — **Reprima** + suf. *-tor*.

REPRIMÍ, *reprimesc*, vb. IV. Tranz. A primi înapoi. ✦ A reangaja o persoană care a fost concediată. — Pref. *re-* + **primi.**

REPRIMÍRE, *reprimiri*, s.f. Acțiunea de *a reprimi* și rezultatul ei. — V. **reprimi.**

REPRINT, *reprinturi*, s.n. Retipărire. [Pr.: *riprínt*] — Cuv. engl.

REPRIVATIZÁ, *reprivatizez*, vb. I. Tranz. A face o reprivatizare. — Pref. *re-* + **privatiza.**

REPRIVATIZÁRE, *reprivatizări*, s.f. Trecere a unei întreprinderi sau a unei ramuri economice naționalizate de stat din nou în proprietate privată. — V. **reprivatiza.**

REPRÍZĂ, *reprize*, s.f. **1.** Fiecare dintre intervalele sau etapele succesive ale unei activități (în special ale unui meci de fotbal, handbal, hochei etc.). **2.** Durată a unei faze într-o operație tehnică; etapă de lucru. ✧ Loc. adv. *În reprize* = pe rând, în etape. **3.** Creștere a turației unui motor printr-o accelerare bruscă, pentru a învinge o rezistență exterioară de moment. **4.** Reluare sau repetare a unei operații tehnice întrerupte. **5.** Defect la suprafața unor piese turnate datorat umplerii incomplete a formelor de turnare, care se prezintă sub forma șanțurilor, a unor margini rotunjite etc. — Din fr. **reprise.**

REPROBÁ, *reprób*, vb. I. Tranz. A dezaproba un act, o acțiune; a respinge, a condamna. — Din lat. **reprobare.**

REPROBÁBIL, -Ă, *reprobabili, -e*, adj. Care merită să fie reprobat; blamabil, condamnabil. — Din lat. **reprobabilis.**

REPROBÁRE, *reprobări*, s.f. Acțiunea de *a reproba*; reprobațiune. — V. **reproba.**

REPROBATÓR, -OÁRE, *reprobatori, -oare*, adj. Care reprobă. — Din fr. **réprobateur,** lat. **reprobator, -oris.**

REPROBAȚIÚNE, *reprobațiuni*, s.f. (Rar) Reprobare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **réprobation,** lat. **reprobatio, -onis.**

REPRODUCĂTÓR, -OÁRE, *reproducători, -oare*, adj. Care se reproduce (**6**), se înmulțește (ușor). ✦ (Substantivat, m.) Animal domestic selecționat după criterii biologice și productive în vederea reproducției (**2**). — **Reproduce** + suf. *-ător*. Cf. fr. reproducteur.

REPRODÚCE, *reprodúc*, vb. III. **1.** Tranz. A reda cu exactitate ceea ce este scris, ceea ce a spus sau a făcut cineva etc. ✦ A imita felul de a fi, gesturile, mimica cuiva. **2.** Refl. A reactualiza în memorie idei, cunoștințe însușite în cursul experienței anterioare. **3.** Refl. A se produce, a se arăta din nou; a se repeta. **4.** Tranz. (Ec. pol.) A relua în mod continuu producția economică; a produce din nou. **5.** Tranz. A produce în serie; a multiplica. **6.** Refl. (Biol.) A se perpetua prin reproducere (**4**). — Pref. *re-* + **produce** (după fr. *reproduire)*.

REPRODÚCERE, *reproduceri*, s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) reproduce* și rezultatul ei. **2.** (Concr.) Copie după o lucrare de artă originală (desen, pictură, sculptură etc.) **3.** (Psih.) Proces al memoriei prin care se evocă, se reactualizează mintal imagini, idei, cunoștințe însușite în cursul experienței anterioare, în lipsa obiectelor, textelor etc. respective. **4.** (Biol.) Fenomen biologic fundamental al cărui rezultat este nașterea dintr-un organ specializat al părintelui (sau părinților) a unui urmaș asemănător. — V. **reproduce.**

REPRODUCTÍBIL, -Ă, *reproductibili, -e*, adj. Care poate fi reprodus. — Din fr. **reproductible.**

REPRODUCTÍV, -Ă, *reproductivi, -e*, adj. **1.** Care reproduce (**1**). ✦ Care reprezintă o reproducere. **2**. Care favorizează o nouă producție. — Din fr. **reproductif.**

REPRODUCTIVITÁTE s.f. (Livr.) Capacitatea de a (se) reproduce. — Din fr. **reproductivité.**

REPRODÚCȚIE, *reproducții*, s.f. **1.** Reînnoire, reluare a producției economice. **2.** (Biol.) Reproducere (**4**). — Din fr. **reproduction.**

REPRODÚS, -Ă, *reprodúși, -se*, adj. Care este rezultatul unei reproducții. — V. **reproduce.**

REPROFILÁ, *reprofilez*, vb. I. Tranz. A schimba profilul unei întreprinderi, al unei instituții etc.; a reorganiza. — Pref. *re-* + **profila.**

REPROFILÁRE, *reprofilări*, s.f. Acțiunea de *a reprofila* și rezultatul ei. — V. **reprofila.**

REPROGRAFÍE s.f. Nume generic pentru procedeele tehnice de multiplicare a textelor. — Din fr. **reprographie.**

REPROGRAMÁ, *reprogramez*, vb. I. Tranz. A programa din nou. — Pref. *re-* + **programa.**

REPROGRAMÁBIL, -Ă, *reprogramabili, -e*, adj. Care poate fi reprogramat. — **Reprograma** + suf. *-bil*.

REPROGRAMÁRE, *reprogramări*, s.f. Acțiunea de *a reprograma*. — V. **reprograma.**

REPROGRAMÁT, -Ă, *reprogramați, -te*, adj. Care a fost programat din nou. — V. **reprograma.**

REPRÓȘ, *reproșuri*, s.n. Imputare, dojană; mustrare, învinuire. — Din fr. **reproche.**

REPROȘÁ, *reproșez*, vb. I. Tranz. A-și face sau a-i face cuiva reproșuri. — Din fr. **reprocher.**

REPROȘÁBIL, -Ă, *reproșabili, -e*, adj. Care merită reproșuri, de reproșat. — Din fr. **reprochable.**

REPTÍLĂ, *reptile*, s.f. (La pl.) Clasă de vertebrate (șerpi, șopârle, broaște țestoase, crocodili) ovipare, de obicei terestre, târâtoare, cu temperatura corpului variabilă, cu corpul acoperit de o piele groasă, solzoasă, fără picioare sau cu picioare scurte, dispuse lateral, și cu inima formată din două auricule și un ventricul *(Reptilia)*; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. — Din fr. **reptile,** germ. **Reptile.**

REPTILIÁN, -Ă, *reptilieni, -e*, adj. Care este specific reptilei, de reptilă. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **reptilien.**

REPUBLICÁ, *repúblic*, vb. I. Tranz. A publica din nou; a reedita, a retipări. — Pref. *re-* + **publica.**

REPUBLICÁBIL, -Ă, *republicabili, -e*, adj. Care poate fi republicat. — Pref. *re-* + **publicabil.**

REPUBLICÁN, -Ă, *republicani, -e*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine republicii, privitor la republică. **2.** S.m. şi f. Adept al republicii ca formă de guvernământ. — Din it. **republicano,** fr. **républicain.**

REPUBLICANÍSM s.n. (Rar) Concepţie care susţine republica drept formă de guvernământ; atitudine, activitate în favoarea republicii. — Din fr. **républicanisme.**

REPUBLICÁRE, *republicări*, s.f. Acţiunea de *a republica* şi rezultatul ei. — V. **republica.**

REPUBLICÁT, -Ă, *republicaţi, -te*, adj. Care a fost publicat din nou. — V. **republica.**

REPÚBLICĂ, *republici,* s.f. Formă de guvernământ în care conducerea este exercitată de un organ suprem al puterii de stat sau de un preşedinte ales ori numit; ţară, stat care are o astfel de formă de guvernământ. ✦ (Rar) Populaţia unei astfel de ţări. — Din it. **republica,** fr. **république.**

REPUDIÁ, *repudiez*, vb. I. Tranz. A respinge, a nu mai recunoaşte pe cineva sau ceva; a îndepărta, a arunca, a alunga, a desconsidera, a renega. ✦ A renunţa la o moştenire sau la un legat. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **répudier.**

REPUDIÉRE, *repudieri*, s.f. Acţiunea de *a repudia* şi rezultatul ei; respingere, renegare. ✧ *Repudierea unei moşteniri* sau *a unui legat* = renunţare a unei persoane la drepturile sale de moştenire legale sau la un legat. [Pr.: *-di-e-*] — V. **repudia.**

REPUGNÁ, pers. 3 *repúgnă*, vb. I. Intranz. (Livr.) A-i produce cuiva silă sau dezgust, a-i provoca cuiva oroare, a-i displăcea profund. — Din fr. **répugner,** lat. **repugnare.**

REPUGNÁNT, -Ă, *repugnanţi, -te*, adj. (Livr.) Care inspiră repulsie, care provoacă silă; respingător. — Din fr. **répugnant.**

REPUGNÁNŢĂ s.f. (Livr.) Dezgust, repulsie, aversiune. — Din fr. **répugnance,** lat. **repugnantia.**

REPÚLSIE, *repulsii*, s.f. **1.** Aversiune instinctivă; oroare, dezgust, resentiment. **2.** (Fiz.) Respingere (**2**). [Var.: **repulsiúne** s.f.] — Din fr. **répulsion,** lat. **repulsio, -onis.**

REPULSIÚNE s.f. v. **repulsie.**

REPULSÍV, -Ă, *repulsivi, -e*, adj. (Rar) Care inspiră repulsie; respingător. — Din fr. **répulsif.**

REPÚNE, *repún,* vb. III. Tranz. A pune din nou. — Pref. *re-* + **pune.**

REPÚNERE, *repuneri*, s.f. Acţiunea de *a repune* şi rezultatul ei. — V. **repune.**

REPURTÁ[1], *repórt*, vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A-şi îndrepta gândul asupra unor oameni, idei, fapte din trecut; a se întoarce cu gândul înapoi. — Din fr. **réporter** (după *purta)*.

REPURTÁ[2], *repurtez*, vb. I. Tranz. A obţine, a câştiga o victorie, un succes (de obicei într-o competiţie). — Din lat. **reportare,** it. **riportare.**

REPUTÁT, -Ă, *reputaţi, -te*, adj. Care se bucură de o reputaţie bună. ✦ Renumit, faimos, cunoscut, preţuit. — Din fr. **réputé.**

REPUTÁŢIE, *reputaţii*, s.f. Părere publică, favorabilă sau defavorabilă, despre cineva sau ceva; felul în care cineva este cunoscut sau apreciat. ✦ Renume, faimă, celebritate. [Var.: (înv.) **reputaţiúne** s.f.] — Din fr. **réputation,** lat. **reputatio, -onis.**

REPUTAŢIÚNE s.f. v. **reputaţie.**

RESABOTÁ, *resabotez*, vb. I. Tranz. A rectifica înclinarea şinelor de cale ferată (după un anumit timp de exploatare). — Pref. *re-* + **sabota.**

RESABOTÁRE, *resabotări*, s.f. Acţiunea de *a resabota*. — V. **resabota.**

RESABOTÁT, -Ă, *resabotaţi, -te*, adj. (Despre şine) A cărei înclinare a fost rectificată. — V. **resabota.**

RESÁC, *resacuri*, s.n. Val marin sau oceanic de interferenţă, care, izbindu-se de un obstacol, se combină continuu cu valul direct, prezentând aspectul unei explozii. — Din fr. **ressac.**

RESCIZIÚNE, *resciziuni*, s.f. (Jur.) Anulare a unui act din cauza unui viciu radical. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **rescision,** lat. **rescissio, -onis.**

RESCIZÓRIU, -IE, *rescizorii*, adj. (Jur.) Care provoacă o resciziune. — Din lat. **rescissorius, -a, -um,** fr. **rescisoire.**

RESCRÍE, *rescríu*, vb. III. Tranz. **1.** A copia. **2.** A transpune în alt limbaj artistic, în altă formă artistică. — Pref. *re-* + **scrie** (după fr. *récrire)*.

RESCRÍERE, *rescrieri*, s.f. Acţiunea de *a rescrie* şi rezultatul ei. — V. **rescrie.**

RESCRÍPT, *rescripte*, s.n. Răspuns dat de împăraţii romani la chestiunile de drept şi administrative asupra cărora erau consultaţi de către magistraţii sau de către guvernatorii provinciilor; *p. ext.* ordin care emană de la un suveran într-o afacere particulară. — Din lat. **rescriptum,** germ. **Reskript.**

RESCRÍS, -Ă, *rescrişi, -se*, adj. **1.** Care a fost copiat. **2.** Care a fost scris din nou, în altă formă. — V. **rescrie.**

RESEMNÁ, *resemnez*, vb. I. Refl. A se împăca cu o situaţie grea, defavorabilă; a accepta ceva fără împotrivire. [Var.: (înv.) **resignă** vb. I] — Din fr. **résigner** (după *semna*).

RESEMNÁRE, *resemnări,* s.f. Faptul de *a se resemna.* [Var.: (înv.) **resignáre** s.f.] — V. **resemna.**

RESEMNÁT, -Ă, *resemnaţi, -te,* adj. Care se împacă cu o situaţie grea, care suportă ceva fără împotrivire. ✦ Care exprimă resemnare. [Var.: (înv.) **resignát, -ă** adj.] — V. **resemna.**

RESENTIMÉNT, *resentimente*, s.n. Sentiment ostil faţă de cineva, provocat de o nemulţumire mai veche; duşmănie, ură, pică, antipatie, resimţământ. — Din fr. **ressentiment.**

RESENTIMENTÁR, -Ă, *resentimentari, -e,* adj. Care ţine de resentiment, care are caracter de resentiment. ✦ (Despre oameni) Care nu poate depăşi amintirile neplăcute din trecut. — **Resentiment** + suf. *-ar* (după fr. *resentimental*).

RESETÁ, *resetez,* vb. I. A reinstala unul sau mai multe programe într-un calculator. — Din engl. **reset.**

RESFIRÁ vb. I v. **răsfira.**

RESFIRÁRE s.f. v. **răsfirare.**

RESFIRÁT, -Ă adj. v. **răsfirat.**

RESIGNÁ vb. I v. **resemna.**

RESIGNÁRE s.f. v. **resemnare.**

RESIGNÁT, -Ă adj. v. **resemnat.**

RESIGNAŢIE, *resignaţii,* s.f. (Rar) Resemnare. — Din fr. **résignation,** lat. **resignatio, -onis.**

RESIMŢĂMÂNT, *resimţăminte,* s.n. (Rar) Resentiment. — **Resimţi** + suf. *-ământ* (după fr. *ressentiment*).

RESIMŢÍ, *resímt,* vb. IV. **1.** Tranz. A simţi. **2.** Refl. A simţi urmările, consecinţele unei împrejurări anterioare. ✦ A se face simţit, a avea repercusiuni. — Din fr. **ressentir** (după *simţi).*

RESIMŢÍRE, *resimţiri,* s.f. Faptul de *a (se) resimţi*. — V. **resimţi.**

RESORBÍ, pers. 3 *resoárbe,* vb. IV. Refl. (Med.) A dispărea prin resorbţie. — Din fr. **résorber,** lat. **resorbere** (după *sorbi*).

RESÓRBŢIE, *resorbţii,* s.f. **1.** (Med.) Proces de dispariţie lentă, prin absorbţie treptată, a unui ţesut sau organ, de obicei străin organismului. ✦ Proces de atrofiere a unui ţesut sau a unui organ, de obicei datorită fagocitozei. ✦ Proces prin care un lichid sau un gaz trece dintr-o cavitate a organismului, dintr-un vas sau din ţesutul interstiţial în circulaţie. **2.** (Fiz.) Absorbţie sau adsorbţie a gazelor sau a vaporilor proveniţi din corpul absorbantului sau adsorbantului. — Din fr. **résorption.**

RESÓRT[1], *resoarte,* s.n. Sector, domeniu de activitate; *p. ext.* persoanele care îl reprezintă. ✧ *Autoritate de resort* = autoritate sub a cărei jurisdicţie intră o problemă şi care are competenţa de a o rezolva. ✧ Expr. *A fi de resortul cuiva* = a fi, a ţine de competenţa, de specialitatea cuiva; a intra în atribuţiile cuiva. [Pl. şi: *resorturi*] — Din fr. **ressort.**

RESÓRT[2], *resorturi,* s.n. Organ al unui mecanism executat dintr-un material cu proprietăţi elastice mari şi care, sub acţiunea unei forţe exterioare, se deformează, revenind la forma iniţială când acţiunea exterioară încetează; (sens curent) arc. ✦ Fig. Sursă, izvor de energie fizică sau morală; suport moral, imbold. — Din fr. **ressort.**

RESORTISÁNT, *resortisanţi,* s.m. Persoană fizică sau juridică aparţinând unui stat, aflată sub protecţia altui stat. — Din fr. **ressortissant.**

RESPÉCT s.n. Atitudine sau sentiment de stimă, de consideraţie sau de preţuire deosebită faţă de cineva sau de ceva; deferenţă, veneraţie. ✧ Expr. *A ţine* (pe cineva) *la* (sau *în) respect* = a ţine pe cineva la distanţă, a nu-l lăsa să devină prea familiar. *A pune* (pe cineva) *la respect* = a impune cuiva o atitudine respectuoasă. *Respectele mele,* formulă respectuoasă de salut. — Din fr. **respect,** lat. **respectus.**

RESPECTÁ, *respéct,* vb. I. Tranz. **1.** A simţi şi a manifesta respect faţă de cineva sau de ceva; a cinsti, a stima. ✧ Refl. recipr. *Se respectă unul pe altul.* ✦ A acorda atenţia cuvenită, a ţine seamă de..., a nu neglija. ✦ Refl. A-şi păstra demnitatea. ✦ A nu păgubi, a cruţa; a nu tulbura, a nu deranja. **2.** A nu se abate de la un contract, de la o lege, de la un angajament etc. — Din fr. **respecter.**

RESPECTÁBIL, -Ă, *respectabili, -e,* adj. **1.** Care merită să fie respectat, demn de respect; care impune respect. **2.** (Fam.) Impresionant, impozant; considerabil, mare. — Din fr. **respectable.**

RESPECTABILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi respectabil; onorabilitate. — Din fr. **respectablité.**

RESPECTÁRE, *respectări,* s.f. Faptul de *a (se) respecta.* — V. **respecta.**

RESPECTÁT, -Ă, *respectaţi, -te,* adj. Care se bucură de respect. — V. **respecta.**

RESPECTÍV, -Ă, *respectivi, -e,* adj. Care priveşte împrejurarea, persoana sau obiectul despre care este vorba; care se raportează la fiecare în particular, care priveşte fiecare dintre părţile interesate. ✦ (Substantivat, art., fam.) Soţul sau iubitul cuiva (în raport cu această persoană); soţia sau iubita cuiva (în raport cu aceasta). — Din fr. **respectif.**

RESPECTÓS, -OÁSĂ adj. v. **respectuos.**

RESPECTUÓS, -OÁSĂ, *respectuoşi, -oase,* adj. Plin de respect, cu respect; cuviincios. [Pr.: *-tu-os.* — Var.: **respectós, -oásă** adj.] — Din fr. **respectueux.**

RESPINGĂTÓR, -OÁRE, *respingători, -oare,* adj. Care respinge; *spec.* care inspiră dezgust, aversiune, silă. ✧ *Pompă aspiratoare-respingătoare* = pompă cu piston în care lichidul aspirat în cilindru este pompat la o anumită înălţime prin presiunea exercitată de piston. — **Respinge** + suf. *-ător.*

RESPÍNGE, *respíng,* vb. III. Tranz. **1.** A refuza, a nu admite, a nu accepta. **2.** A îndepărta de la sine, a da la o parte. ✦ A arunca înapoi. **3.** A ţine piept unui atac armat, a sili pe duşman să se retragă. **4.** Fig. A înăbuşi un sentiment, o pornire. — Din it. **respingere.**

RESPÍNGERE, *respingeri,* s.f. **1.** Faptul de *a respinge.* **2.** (Fiz.) Exercitare a unei forțe dirijate dinspre corpul care o exercită spre corpul asupra căruia se exercită; repulsie (**2**). — V. **respinge.**

RESPÍR s.n. (Rar) Respirație. — Din **respira** (derivat regresiv).

RESPIRÁ, *respír,* vb. I. Intranz. **1.** A introduce în plămâni, prin inspirație, aer și a da afară, prin expirație, dioxidul de carbon și vaporii de apă rezultați din arderile care au loc în organism; a răsufla. **2.** Fig. A răspândi, a revărsa, a degaja. — Din fr. **respirer,** lat., it. **respirare.**

RESPIRÁBIL, -Ă, *respirabili, -e,* adj. Care poate fi respirat. — Din fr. **respirable,** lat. **respirabilis.**

RESPIRÁRE, *respirări,* s.f. (Rar) Respirație. ✦ Aerul respirat; boare, adiere. — V. **respira.**

RESPIRATÓR, -OÁRE, *respiratori, -oare,* adj. Care ține de respirație, privitor la respirație; care folosește la respirație. ✧ (Anat.) *Aparat respirator* = sistem de organe care asigură respirația, structura lui fiind adaptată modului de viață al animalului respectiv și tipului de respirație. [Var.: **respiratóriu, -ie** adj.] — Din fr. **respiratoire.**

RESPIRATÓRIU, -IE adj. v. **respirator.**

RESPIRÁȚIE, *respirații,* s.f. Totalitatea proceselor fiziologice prin care se realizează schimbul de gaze (absorbirea oxigenului și eliminarea dioxidului de carbon) între organismele vii și mediul înconjurător; acțiune ritmică și mecanică prin care animalele superioare inspiră aerul ambiant conținând oxigenul necesar întreținerii vieții și expiră dioxidul de carbon și vaporii de apă rezultați din arderi; răsuflare.✧ *Respirație artificială* = mijloc de reanimare care constă în introducerea și scoaterea alternativă și ritmică a aerului din plămâni, pentru a provoca reluarea mișcărilor respiratorii normale, întrerupte în caz de asfixiere, sincopă etc. *Operă* (sau *studiu, lucrare) de largă respirație* = operă (sau studiu, lucrare) de mare amploare, complexă. ✦ Aerul respirat; suflare. — Din fr. **respiration,** lat. **respiratio.**

RESPÍRO s.n. Moment de relaxare, de repaus între două perioade tensionate, agitate. — Din it. **respiro.**

RESPIROMÉTRU, *respirometre,* s.n. (Med.) Aparat care permite modificarea artificială a presiunii atmosferice pentru adaptarea organismului la altitudini mari. — După engl. **respirometer.**

RESPONSÁBIL, -Á, *responsabili, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre o persoană) Care poartă răspunderea unui lucru, a unui fapt; răspunzător. **2.** S.m. și f. Persoană care are o funcție de conducere sau o sarcină de răspundere, căreia i s-a încredințat o responsabilitate; șef. — Din fr. **responsable.**

RESPONSABILITÁTE, *responsabilități,* s.f. Obligația de a efectua un lucru, de a răspunde, de a da socoteală de ceva, de a accepta și suporta consecințele; răspundere. ✦ Funcție, sarcină de răspundere. — Din fr. **responsabilité.**

RESPONSABILIZÁ, *responsabilizez,* vb. I. Tranz. și refl. A deveni sau a face să devină responsabil. — Din fr. **responsabiliser.**

REST, *resturi,* s.n. **1.** Ceea ce rămâne dintr-un tot, dintr-un ansamblu după ce s-a luat cea mai mare parte; rămășiță. **2.** Parte dintr-un tot care rămâne în afara celei care interesează. **3.** Sumă de bani care se înapoiază celui care face o plată cu bani mai mulți decât suma cuvenită. **4.** (Mat.) Număr care reprezintă rezultatul unei scăderi; diferență. ✦ Parte care rămâne nedivizată la o împărțire și care, adăugată produsului dintre împărțitor și cât, ne dă deîmpărțitul. — Din ngr. **résto,** fr. **reste.** Cf. it. r e s t o, germ. R e s t.

RESTABILÍ, *restabilesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A stabili din nou, a readuce în starea de la început (sau în alta mai bună). **2.** Tranz. A reconstitui cuvinte, texte, manuscrise etc. în forma (presupusă) originară. **3.** Refl. A-și reface sănătatea zdruncinată, a se întrema; a se însănătoși; a se înzdrăveni. — Pref. *re-* + **stabili** (după fr. *rétablir)*.

RESTABILÍRE, *restabiliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) restabili* și rezultatul ei. — V. **restabili.**

RESTÁNT, -Ă, *restanți, -te,* adj. Rămas în urmă; neachitat în termenul legal; întârziat. — Din fr. **restant,** germ. **restant.**

RESTÁNȚĂ, *restanțe,* s.f. **1.** Lucrare neefectuată la timp, aflată în întârziere. ✦ Examen care nu a fost promovat la termen. **2.** Plată neachitată la termen. — Din it. **restanza.**

RESTANȚIÉR, -Ă, *restanțieri, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care a rămas în urmă cu o lucrare, cu o plată etc. ✦ (Despre studenți) Care nu și-a trecut examenul la termenul fixat. [Pr: *-ți-er*] — **Restanță** + suf. *-ier.*

RESTATORNICÍ, *restatornicesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) statornici din nou. — Pref. *re-* + **statornici.**

RESTATORNICÍRE, *restatorniciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) restatornici* și rezultatul ei. — V. **restatornici.**

RESTAURÁ, *restaurez,* vb. I. Tranz. **1.** A repara, a aduce în bună stare, a reconstitui o lucrare de artă, un monument de arhitectură, respectând forma inițială, stilul originar. **2.** A instaura din nou un suveran, o dinastie sau o formă de guvernământ abolită. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **restaurer,** lat., it. **restaurare.**

RESTAURÁNT, *restaurante,* s.n. Unitate de alimentație care prepară în bucătărie proprie mâncăruri și le desface contra cost, împreună cu băuturi, în săli proprii de consumație; local în care se află o astfel de unitate. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **restaurant.**

RESTAURÁRE, *restaurări,* s.f. Acțiunea de *a restaura* și rezultatul ei. [Pr.: *-sta-u-*] — V. **restaura.**

RESTAURATÓR, -OÁRE, *restauratori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană specializată în a restaura lucrări de artă sau de arhitectură. **2.** (Rar) Proprietar sau administrator de restaurant. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **restaurateur,** lat. **restaurator, -oris.**

RESTAURÁȚIE, *restaurații,* s.f. **1.** Restaurare; *spec.* perioadă din istoria unor state, caracterizată prin readucerea pe tron a dinastiilor înlăturate în urma unor revoluții, lovituri de stat etc. **2.** Stil din arta franceză, caracterizat prin linii ușor curbate, forme rotunjite, ornamente grațioase. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **restauration,** lat. **restauratio.**

RESTÉI s.n. v. **resteu.**

RESTÉU, *resteie,* s.n. Fiecare dintre cele două bare în formă de cui, făcute din fier sau din lemn, care se introduc vertical în partea exterioară a jugului pentru a ține gâtul animalului. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *cu resteul* = a se purta aspru (cu cineva). [Var.: (reg.) **răstéu, restéi** s.n.] — Et. nec.

RESTITUÍ, *restítui,* vb. IV. Tranz. A înapoia. — Din fr. **restituer,** it. **restituire.**

RESTITUÍBIL, -Ă, *restituibili, -e,* adj. (Despre împrumuturi) Care trebuie restituit. — **Restitui** + suf. *-bil* (după fr. *restituable).*

RESTITUÍRE, *restituiri,* s.f. Acțiunea de *a restitui* și rezultatul ei; înapoiere, restituție. — V. **restitui.**

RESTITÚTIO IN ÍNTEGRUM loc. s.f. **1.** (Jur.) Formulă juridică prin care o persoană e repusă în totalitatea drepturilor. **2.** Reparare totală a unor prejudicii materiale sau morale aduse cuiva. [Pr.: *-ti-o-*] — Loc. lat.

RESTITUTÓR, -OÁRE, *restitutori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care dă înapoi ceva. — Din it. **restitutore.**

RESTITUTÓRIU, -IE, *restitutorii,* adj. (Jur.) Prin care se cere o restituire. — Din lat. **restitutorius.**

RESTITÚȚIE, *restituții,* s.f. Restituire. ✦ Spec. Restituire de către un stat beligerant către alt stat beligerant a unor bunuri aparținând acestuia din urmă, pe care primul stat și le-a însușit și le-a transportat fără drept pe teritorul său. — Din fr. **restitution.**

RESTRÁNGE, *restrấng,* vb. III. Tranz. A micșora, a reduce; a limita, a mărgini. ✦ Refl. (Fam.) A-și limita, a-și reduce cheltuielile pentru trai, a trăi mai modest. — Pref. *re-* + **strânge** (după fr. *restreindre).*

RESTRÁNGERE, *restrângeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) restrânge* și rezultatul ei. — V. **restrânge.**

RESTRÁNS, -Ă, *restrânși, -se,* adj. Redus, limitat, mărginit. — V. **restrânge.**

RESTRICTÍV, -Ă, *restrictivi, -e,* adj. Care creează restricții. — Din fr. **restrictif.**

RESTRÍCȚIE, *restricții,* s.f. Măsură care limitează, îngrădește un drept, o libertate etc. ✧ Loc. adv. *Fără restricție* = fără rezerve; pe deplin. [Var.: **restricțiúne** s.f.] — Din fr. **restriction,** lat. **restrictio, -onis.**

RESTRICȚIÚNE s.f. v. **restricție.**

RESTRINGÉNT, -Ă, *restringenți, -te,* adj., s.n. (Substanță) care restrânge țesuturile animale. — Din fr. **restringent.**

RESTRÍȘTE, (rar) *restriști,* s.f. (Pop.) Situație grea, primejdie, nenorocire care se abate asupra cuiva. — Pref. *răs-* + **triște.**

RESTRUCTURÁ, *restructurez,* vb. I. Tranz. A schimba structura unui lucru organizat, a organiza pe baze noi. — Pref. *re-* + **structura.**

RESTRUCTURÁRE, *restructurări,* s.f. Acțiunea de *a restructura* și rezultatul ei. — V. **restructura.**

RESURÉCȚIE, *resurecții,* s.f. (Livr.) Reînviere; trezire, deșteptare. — Din fr. **résurrection,** lat. **resurrectio.**

RESURGÉNȚĂ, *resurgențe,* s.f. (Geol.) Izvor carstic intermitent; izbuc. — Din fr. **résurgence.**

RESÚRSĂ, *resurse,* s.f. **1.** Rezervă sau sursă de mijloace susceptibile de a fi valorificate la un moment dat. ✧ *Resurse naturale* = totalitatea zăcămintelor de minerale și de minereuri, a terenurilor cultivabile și utilizabile, a apelor și a pădurilor de care dispune o țară. *Resurse de (forțe de) muncă* = totalitatea persoanelor care au vârsta și sunt capabile de muncă, precum și a persoanelor în vârstă apte de muncă, lucrează. **2.** Durată de timp în ore de zbor admisă pentru utilizarea normală a unui avion între două reparații generale sau între două revizii. — Din fr. **ressource.**

RESUSCITÁ, *resuscitez,* vb. I. Tranz. **1.** (Med.) A reda funcțiile vitale ale organismului, a repune în funcțiune inima sau respirația oprite, a readuce în simțiri, a face să-și revină. **2.** A suscita din nou. [Prez.: ind. și: *resuscít*] — Din fr. **ressusciter.**

RESUSCITÁRE, *resuscitări,* s.f. Acțiunea de *a resuscita* și rezultatul ei. — V. **resuscita.**

REȘAPÁ, *reșapez,* vb. I. Tranz. A reconstitui banda de rulare a unei anvelope uzate prin adăugarea unui nou strat de cauciuc pe pânză. — Din fr. **rechaper.**

REȘAPÁBIL, -Ă, *reșapabili, -e,* adj. (Despre anvelopele roților) Care poate fi reșapat. — **Reșapa** + suf. *-bil.*

REȘAPÁRE, *reșapări,* s.f. Acțiunea de *a reșapa.* — V. **reșapa.**

REȘAPÁT, -Ă, *reșapați, -te,* adj. (Despre anvelopele roților) Căruia i s-a adăugat un nou strat de cauciuc. — V. **reșapa.**

REŞARJÁ, *reşarjez,* vb. I. Tranz. A încărca cuptorul cu o nouă şarjă. — Din fr. **recharger.**

REŞARJÁRE, *reşarjări,* s.f. Acţiunea de *a reşarja.* — V. **reşarja.**

RÉŞCĂ, *reşce,* s.f. Unealtă de pescuit în formă de sac, confecţionată din plasă şi purtată de pescarii din două bărci, folosită pentru adâncimi mari. — Et. nec.

REŞEDÍNŢĂ, *reşedinţe,* s.f. Sediul unei autorităţi sau al unei persoane (oficiale); localitate sau clădire în care se află acest sediu. ✧ Loc. adj. *De reşedinţă* = care serveşte drept sediu unei autorităţi sau unei persoane. — Din fr. **résidence** (după *şedinţă*).

REŞIŢEÁN, -Ă, *reşiţeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Reşiţa. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Reşiţa sau reşiţenilor (**1**), privitor la municipiul Reşiţa ori la reşiţeni. — **Reşiţa** (n. pr.) + suf. *-ean.*

REŞIŢEÁNCĂ, *reşiţence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Reşiţa. — **Reşiţean** + suf. *-că.*

REŞLEFUÍ, *reşlefuiesc,* vb. IV. Tranz. A şlefui din nou pentru a netezi mai bine, pentru a da o formă mai bună. — Pref. *re-* + **şlefui.**

REŞLEFUÍRE, *reşlefuiri,* s.f. Acţiunea de *a reşlefui.* — V. **reşlefui.**

REŞLEFUÍT, -Ă, *reşlefuiţi, -te,* adj. Care a fost şlefuit încă o dată. — V. **reşlefui.**

REŞÓU, *reşouri,* s.n. Aparat de încălzit, electric sau cu gaz, întrebuinţat la bucătărie şi în laborator. — Din fr. **réchaud.**

REŞÚTĂ, *reşute,* s.f. (Med.) Reapariţie a simptomelor unei boli în curs de vindecare; recădere. — Din fr. **rechute.**

RETÁRD adj. invar., s.n. **1.** Adj. (Despre medicamente) A cărui acţiune este prelungită prin adăugarea unor substanţe care se resorb lent în organism. **2.** S.n. Întârziere. — Din fr. **rétard.**

RETARDÁ, *retardez,* vb. I. Intranz. A rămâne în urmă, a întârzia. — Din fr. **rétarder.**

RETARDÁT, -Ă, *retardaţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care a rămas în urmă. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu s-a dezvoltat normal din punct de vedere intelectual; înapoiat mintal. — V. **retarda.**

RETASÚRĂ, *retasuri,* s.f. Defect al pieselor sau al lingourilor de metal turnate, constând din goluri formate în partea lor superioară în urma contracţiei metalului în timpul solidificării. — Din fr. **retassure.**

RETĂBĂCÍRE, *retăbăciri,* s.f. Operaţie care se efectuează după tăbăcirea propriu-zisă, mai ales la pieile de talpă, şi care constă în tensionarea pieilor în soluţii concentrate de tananţi pentru umplerea spaţiilor goale dintre fibre. — Pref. *re-* + **tăbăcire.**

RETĂLMĂCÍ, *retălmăcesc,* vb. IV. Tranz. A tălmăci din nou. ✦ A răstălmăci. — Pref. *re-* + **tălmăci.**

RETĂLMĂCÍRE, *retălmăciri,* s.f. Acţiunea de *a retălmăci.* — V. **retălmăci.**

RETĂLMĂCÍT, -Ă, *retălmăciţi, -te,* adj. Care a fost tălmăcit din nou. ✦ Răstălmăcit. — V. **retălmăci.**

RETENTÍV, -Ă, *retentivi, -e,* adj. (Rar) De reţenţie. — Din fr. **rétentif.**

RETÉNŢIE, *retenţii,* s.f. **1.** Oprire, reţinere. ✧ (Jur.) *Drept de reţenţie* = drept pe care îl are creditorul de a păstra un gaj până la achitarea completă a datoriei de către debitor. **2.** Acumulare a apei pe calea unui curs de apă, în bazine special amenajate. **3.** Reţinere în cavităţile organismului sau în ţesutul interstiţial al lichidelor ori gazelor care în mod obişnuit sunt eliminate. **4.** (Chim.) Proprietate a unor substanţe de a încetini evaporarea solventului cu care au fost amestecate omogen. [Var.: **retenţiúne** s.f.] — Din fr. **rétention,** lat. **retentio, -onis.**

RETENŢIÚNE s.f. v. **reţenţie.**

RETEVÉI, *reteveie,* s.n. (Pop.) Bucată scurtă de lemn; scurtătură. — Et. nec.

RETEVEIÁT, -Ă, *reteveiaţi, -te,* adj. (Rar) În formă de retevei, tare ca reteveiul. [Pr.: *-ve-iat*] — **Retevei** + suf. *-at.*

RETÉZ, *reteze,* s.n. **1.** (Pop.; în expr.) *La retezul părului* = în locul unde se retează părul; la ceafă. **2.** (Înv.) Diametru. — Din **reteza** (derivat regresiv).

RETEZÁ, *retéz,* vb. I. Tranz. **1.** A tăia transversal şi complet, cu o singură tăietură, un obiect, o parte a unui obiect sau o parte a corpului unei fiinţe. ✧ Expr. *A-i reteza* (cuiva) *unghiile* = a face (pe cineva) inofensiv; a pune (pe cineva) la punct. *A-l reteza* (pe cineva) *scurt* sau *a i-o reteza* (cuiva) = a-i limita (cuiva) pretenţiile; a pune brusc capăt discuţiei. ✦ A tăia fagurii dintr-un stup, pentru a recolta mierea. **2.** (Construit cu pronumele feminin „o", cu valoare neutră) A o lua de-a curmezişul pentru a scurta drumul. **3.** Fig. A face să înceteze brusc, a curma, a întrerupe. — Et. nec.

RETEZÁRE, *retezări,* s.f. Acţiunea de *a reteza* şi rezultatul ei; retezat[1]. — V. **reteza.**

RETEZÁT[1] s.n. Retezare. — V. **reteza.**

RETEZÁT[2], -Ă, *retezaţi, -te,* adj. Tăiat, scurtat. ✦ (Despre stupi) Din care (prin tăiere) s-au scos fagurii pentru a se recolta mierea. — V. **reteza.**

RETEZĂTÚRĂ, *retezături,* s.f. Retezare, tăiere; locul unde a fost retezat ceva. ✦ Partea care se taie dintr-un lucru; bucata tăiată (prin retezare) din ceva. — **Reteza** + suf. *-ătură.*

RETIÁR, *retiari,* s.m. Gladiator roman înarmat cu un trident, un pumnal şi o plasă în care încerca să-l prindă pe adversarul său. [Pr.: *-ti-ar*] — Din lat. **retiarius,** fr. **rétiaire.**

RETICÉNT, -Ă, *reticenţi, -te,* adj. (Despre oameni şi despre cuvintele lor) Care manifestă sau care arată reticenţă, reţinere. — Din fr. **réticent.**

RETICÉNŢĂ, *reticenţe,* s.f. Omisiune voită, trecere sub tăcere a unui lucru care trebuie spus; reţinere, rezervă într-o anumită chestiune. ✦ Figură retorică prin care vorbitorul, întrerupându-şi brusc expunerea, lasă totuşi să se înţeleagă lucrurile trecute sub tăcere. — Din fr. **réticence,** lat. **reticentia.**

RETÍCUL, *reticule,* s.n. (Fiz.) Ansamblu de linii încrucişate, de scări gradate sau de alte semne, care intră în construcţia unor instrumente optice şi are rolul de a permite vizarea direcţiilor, efectuarea de măsurători etc. — Din fr. **réticule,** lat. **reticulum.**

RETICULÁR, -Ă, *reticulari, -e,* adj. Care se întretaie în formă de reţea, de puncte sau de linii, care se aseamănă cu o reţea. ✦ Care aparţine unui reticul. — Din fr. **réticulaire.**

RETICULÁT, -Ă, *reticulaţi, -te,* adj. Reticular. — Din fr. **réticulé,** lat. **reticulatus.**

RETICULÍNĂ s.f. Substanţă organică stimulantă, de natură proteică, prezentă în organele cu ţesut reticular. — Din fr. **réticuline.**

RETICULÍTĂ, *reticulite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a ţesutului reticular. — Din fr. **réticulite.**

RETICULOCÍT, *reticulocite,* s.n. (Biol.) Globulă roşie tânără, fără nucleu. — Din fr. **réticulocyte.**

RETICULOPATÍE, *reticulopatii,* s.f. (Med.) Reticuloză. — Din fr. **réticulopathie.**

RETICULÓZĂ, *reticuloze,* s.f. (Med.) Nume generic pentru o serie de afecţiuni, caracterizate prin proliferarea reticulocitelor din sânge; reticulopatie. — Din fr. **réticulose.**

RETÍNĂ, *retine,* s.f. Membrană internă, nervoasă, a globului ocular, sensibilă la lumină, alcătuită din mai multe straturi de celule, pe care se formează imaginea vizuală. — Din fr. **rétine.**

RETINIÁN, -Ă, *retinieni, -e,* adj. (Anat.) Referitor la retină, al retinei. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **rétinien.**

RETINÍTĂ, *retinite,* s.f. Inflamaţie a retinei care determină scăderea progresivă a vederii, mergând până la pierderea ei. — Din fr. **rétinite.**

RETINOPATÍE, *retinopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile retinei. — Din fr. **rétinopathie.**

RETIPĂRÍ, *retipăresc,* vb. IV. Tranz. A tipări din nou. — Pref. *re-* + **tipări.**

RETIPĂRÍRE, *retipăriri,* s.f. Acţiunea de *a retipări* şi rezultatul ei. — V. **retipări.**

RETIPĂRÍT, -Ă, *retipăriţi, -te,* adj. Tipărit din nou; reeditat. — V. **retipări.**

RETOPÍ, *retopesc,* vb. IV. Tranz. A topi din nou. — Pref. *re-* + **topi.**

RETOPÍRE, *retopiri,* s.f. Acţiunea de *a retopi* şi rezultatul ei. — V. **retopi.**

RETOPÍT, -Ă, *retopiţi, -te,* adj. Topit din nou. — V. **retopi.**

RÉTOR, *retori,* s.m. **1.** (În Antichitatea greco-romană) Maestru, profesor de retorică. **2.** Orator. [Var.: (înv.) **rítor** s.m.] — Din ngr. **rítor,** lat. **rhetor.**

RETÓRIC, -Ă, *retorici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Arta de a vorbi frumos; arta de a convinge un auditoriu prin măiestria argumentaţiei, frumuseţea stilului şi a limbii etc.; ansamblul regulilor care ajută la însuşirea acestei arte. ✧ *Figură retorică* = formă expresivă a vorbirii, care înfrumuseţează stilul, dându-i mai multă vigoare şi caracter sugestiv. ✦ (Peior.) Declamaţie emfatică, elocvenţă amplă şi afectată. **2.** Adj. Care aparţine retoricii (**1**), privitor la retorică. ✦ (Peior.; despre stilul sau felul de a vorbi al cuiva) Emfatic, afectat. [Var.: (înv.) **ritórică** s.f.] — Din (**1**) ngr. **ritóriki,** lat. **rhetorica,** it. **retorica,** fr. **rhétorique,** (**2**) lat. **rhetoricus,** it. **retorico,** fr. **rhétorique,** gr. **ritorikós.**

RETORÍSM s.n. Abuz de figuri şi de elemente retorice, elocvenţă afectată, preţioasă, artificială. — Din **retoric.**

RETOROMÁN, -Ă, *retoromani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie care trăieşte în sud-estul Elveţiei, în nord-estul Italiei şi în unele regiuni ale Alpilor Dolomitici; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine retoromanilor (**1**), privitor la retoromani. ✦ (Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită de retoromani (**1**), prezentând mari deosebiri dialectale; ladină. — Din fr. **rhéto-roman.**

RETORSIÚNE, *retorsiuni,* s.f. Luarea de către un stat faţă de altul a unor măsuri coercitive, asemănătoare celor pe care cel din urmă le-a luat împotriva celui dintâi. — Din fr. **rétorsion.**

RETÓRTĂ, *retorte,* s.f. Vas de sticlă, de pământ, de metal, de obicei în formă de balon, cu gâtul lung şi curbat, întrebuinţat pentru distilare la temperaturi mai ridicate în laboratoare sau în industrie. ✧ *Cărbune de retortă* = cărbune dur, bun conducător de electricitate, care se depune pe pereţii retortelor în care se distilează cărbunele la fabricarea gazului de iluminat şi care are întrebuinţări în electrotehnică. — Din fr. **retorte,** germ. **Retorte.**

RETRACTÁ, *retractez,* vb. I. **1.** Tranz. A retrage o afirmaţie, un cuvânt etc., a reveni asupra celor spuse, a se dezice; a se lepăda de o faptă, de o atitudine din trecut. **2.** Refl. (Despre unele organe, ţesuturi etc., rar, despre fiinţe) A se strânge, a se zgârci, a se contracta. ✦ (Despre materiale) A-şi micşora volumul. — Din fr. **rétracter.**

RETRACTÁBIL, -Ă, *retractabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi retractat. — Din fr. **rétractable.**

RETRACTÁRE, *retractări,* s.f. Acțiunea de *a (se) retracta* și rezultatul ei. — V. **retracta.**

RETRACTÍL, -Ă, *retractili, -e,* adj. (Despre unele organe sau părți ale corpului) Care are însușirea de a se strânge, de a se zgârci, de a se trage înapoi sau în interior. — Din fr. **rétractile.**

RETRACTILITÁTE s.f. Însușirea de a fi retractil. — Din fr. **rétractilité.**

RETRÁCȚIE, *retracții,* s.f. Însușire a unui țesut sau a unui organ de a se contracta, de a-și reduce dimensiunile din cauza unei excitații, a unei boli. — Din fr. **rétraction.**

RETRADÚCE, *retradúc,* vb. III. Tranz. A traduce din nou. — Pref. *re-* + **traduce.**

RETRADÚCERE, *retraduceri,* s.f. Acțiunea de *a retraduce* și rezultatul ei. — V. **retraduce.**

RETRADÚS, -Ă, *retraduși, -se,* adj. Tradus din nou, tradus încă o dată. — V. **retraduce.**

RETRÁGE, *retrág,* vb. III. **1.** Tranz. A trage înapoi. ✦ A scoate, a lua înapoi ceva. ✦ Refl. A se lăsa de o meserie, de o ocupație etc.; a renunța la... **2.** Refl. A merge, a pleca (înapoi); a se îndepărta. ✦ A da înapoi din fața dușmanului, a efectua operația de retragere. ✦ A se da deoparte. ✦ A părăsi un loc, o încăpere. ✦ A se izola. **3.** Tranz. Fig. A retracta. **4.** Refl. (Despre ape curgătoare) A reintra în albie după revărsare. — Pref. *re-* + **trage** (după fr. *retrer).*

RETRÁGERE, *retrageri,* s.f. Acțiunea de *a (se) retrage* și rezultatul ei. ✧ *Retragere cu torțe* = paradă sau manifestație făcută seara, cu făclii aprinse. ✦ Formă de acțiune de luptă constând în cedarea unei fâșii de teren pentru a scoate trupele proprii dintr-o situație nefavorabilă și în plasarea lor pe o poziție mai avantajoasă. ✦ Locul unde se izolează cineva; refugiu. — V. **retrage.**

RETRANSCRÍE, *retranscríu,* vb. III. Tranz. A transcrie din nou. — Pref. *re-* + **transcrie.**

RETRANSCRÍERE, *retranscrieri,* s.f. Acțiunea de *a retranscrie* și rezultatul ei. — V. **retranscrie.**

RETRANSCRÍS, -Ă, *retranscrișí, -se,* adj. Care a fost transcris încă o dată. — V. **retranscrie.**

RETRANSMÍSIE, *retransmisii,* s.f. Recepție și transmitere concomitentă a unor semnale de telecomunicații, a unui program de radiodifuziune sau de televiziune. [Var.: **retransmisiúne** s.f.] — Din fr. **retransmission.**

RETRANSMISIÚNE s.f. v. **retransmisie.**

RETRANSMÍTE, *retransmít,* vb. III. Tranz. A recepta și a transmite concomitent semnale de telecomunicații, un program de radiodifuziune sau de televiziune; a realiza o retransmisie. — Pref. *re-* + **transmisie** (după fr. *retransmettre).*

RETRANSMÍTERE, *retransmiteri,* s.f. Acțiunea de *a retransmite* și rezultatul ei. — V. **retransmite.**

RETRÁS, -Ă, *retrași, -se,* adj. (Despre oameni) Izolat, singur, singuratic. ✦ (Despre clădiri, locuri) Plasat mai la o parte; dosnic, lăturalnic, depărtat; solitar, liniștit. — V. **retrage.**

RETRATÁ, *retratez,* vb. I. Tranz. A trata din nou. ✦ A trata un material textil cu anumite soluții, pentru a mări rezistența la spălare a culorii. — Pref. *re-* + **trata.**

RETRATÁRE, *retratări,* s.f. Acțiunea de *a retrata* și rezultatul ei. — V. **retrata.**

RETRĂÍ, *retrăiesc,* vb. IV. Tranz. A simți intens ceea ce a mai simțit o dată; a avea impresia că trece prin aceleași întâmplări prin care a mai trecut o dată. ✦ A simți intens ceea ce a simțit altcineva, a avea impresia că trece prin aceleași întâmplări prin care a trecut și altcineva. — Pref. *re-* + **trăi.**

RETRĂÍRE, *retrăiri,* s.f. Faptul de *a retrăi.* — V. **retrăi.**

RETRIBUÍ, *retríbui,* vb. IV. Tranz. A plăti cuiva o sumă de bani pentru o muncă prestată; a remunera. — Din fr. **rétribuer,** lat. **retribuere.**

RETRIBUÍRE, *retribuiri,* s.f. Acțiunea de *a retribui* și rezultatul ei. — V. **retribui.**

RETRIBUÍT, -Ă, *retribuiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care primește o retribuție în schimbul muncii prestate; (despre o muncă prestată) pentru care se primește retribuție. — V. **retribui.**

RETRIBÚȚIE, *retribuții,* s.f. Plată a muncii, remunerație; leafă, salariu. — Din fr. **rétribution.**

RETRIMÍTE, *retrimít,* vb. III. Tranz. A trimite din nou; a trimite înapoi, a restitui. — Pref. *re-* + **trimite** (după fr. *renvoyer).*

RETRIMÍTERE, *retrimiteri,* s.f. Acțiunea de *a retrimite* și rezultatul ei. — V. **retrimite.**

RÉTRO adj. invar. (Despre modă, muzică etc.) Care indică o preferință pentru fenomene din trecut; care marchează o întoarcere, reluând sau imitând un stil mai vechi. — Din fr. **retro**[grade].

RETROACTÍV, -Ă, *retroactivi, -e,* adj. Care se aplică unor fapte din trecut. [Pr.: *-tro-ac-*] — Din fr. **rétroactif.**

RETROACTIVITÁTE, *retroactivități,* s.f. Acțiune retroactivă. ✦ (Jur.) Principiu în virtutea căruia o lege se aplică și faptelor sau actelor juridice anterioare promulgării sale. [Pr.: *-tro-ac-*] — Din fr. **rétroactivité.**

RETROACȚIÚNE s.f. **1.** Acțiune de răspuns la o altă acțiune. **2.** Efect retroactiv. **3.** (Inform.) Feedback. [Pr.: *-tro-ac-ți-u-*] — Din fr. **rétroaction.**

RETROCEDÁ, *retrocedez,* vb. I. Tranz. A da cuiva înapoi un drept, un bun, un teritoriu etc. pe care acesta îl cedase mai înainte; a face o retrocesiune. — Din fr. **rétrocéder.**

RETROCEDÁNT, -Ă, *retrocedanți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care dă ceva înapoi, care retrocedează. — Din fr. **rétrocédant.**

RETROCEDÁRE, *retrocedări,* s.f. Acțiunea de *a retroceda* și rezultatul ei. — V. **retroceda.**

RETROCEDÁT, -Ă, *retrocedați, -te,* adj. (Despre bunuri, teritorii, drepturi) Care a fost dat înapoi, care a fost restituit. — V. **retroceda.**

RETROCESIÚNE, *retrocesiuni,* s.f. Act prin care se restituie un drept sau un lucru persoanei care l-a cedat anterior. ✦ Restituire a unui teritoriu cedat. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **rétrocession.**

RETROCESÍV, -Ă, *retrocesivi, -e,* adj. (Jur.) Care comportă o retrocesiune. — Din fr. **rétrocessif.**

RETROCOMPATIBILITÁTE s.f. (Tel.) Proprietate a unui sistem de televiziune în culori de a permite ca receptoarele aferente să reproducă în alb-negru imaginile transmise de un sistem alb-negru. — Din fr. **rétrocompatibilité.**

RETROFUZÉE, *retrofuzee,* s.f. Motor-rachetă al unui vehicul spațial destinat frânării mișcării acestuia. — Din fr. **rétrofusée.**

RETROGNATÍSM s.n. Conformație a feței caracterizată prin poziția posterioară a bărbiei față de planul frontal al craniului, datorată unei insuficiente dezvoltări a mandibulei. — Din fr. **retrognatisme.**

RETROGRÁD, -Ă, *retrograzi, -de,* adj. **1.** (Despre oameni) Care se opune progresului, tinzând să readucă stările de lucruri din trecut; reacționar. ✦ (Despre idei, concepții) Contrar progresului, învechit. **2.** Care merge în sens invers decât cel inițial, care revine spre punctul de plecare. **3.** (Despre mișcarea aparentă a aștrilor) Care merge în direcția opusă mișcării majorității corpurilor cerești. — Din fr. **rétrograde,** lat. **retrogradus,** it. **retrogrado.**

RETROGRADÁ, *retrogradez,* vb. I. Tranz. A trece pe cineva într-o funcție sau într-un grad inferior celui avut înainte. ✦ Intranz. (Despre echipe sportive) A trece într-o categorie inferioară. — Din fr. **rétrograder.**

RETROGRADÁRE, *retrogradări,* s.f. Acțiunea de *a retrograda* și rezultatul ei. — V. **retrograda.**

RETROGRADÁȚIE, *retrogradații,* s.f. Mișcarea aparentă a planetelor printre stele, care se face de la răsărit la apus. — Din fr. **rétrogradation.**

RETROGRESIÚNE s.f. **1.** Mișcare în sens invers celui normal sau general. **2.** (Psih.) Act de revenire la comportamente și atitudini ce țin de o perioadă depășită a dezvoltării individuale. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **rétrogression.**

RETROGRESÍV, -Ă, *retrogresivi, -e,* adj. De retrogresiune. — Din fr. **rétrogressif.**

RETROPROIECTÓR, *retroproiectoare,* s.n. Aparat de proiecție folosit la retroproiecție. — Din fr. **rétroprojecteur.**

RETROPROIÉCȚIE, *retroproiecții,* s.f. Proiecție cinematografică la care aparatul de proiecție se află în spatele unui ecran translucid. ✦ Fig. Proiectare înapoi în timp. — Din fr. **rétroprojection.**

RETROSPECTÍV, -Ă, *retrospectivi, -e,* adj. Care privește în urmă, care se referă la trecut. ✧ *Expoziție retrospectivă* (și substantivat, f.) = expoziție de artă plastică cuprinzând opere create de un artist de-a lungul carierei sale sau apațínând unui curent, unei școli artistice etc. — Din fr. **rétrospectif.**

RETROSPÉCȚIE, *retrospecții,* s.f. Faptul de a privi în trecut. [Var.: **retrospecțiúne** s.f.] — Din fr. **rétrospection.**

RETROSPECȚIÚNE s.f. v. **retrospecție.**

RETROSTERNÁL, -Ă, *retrosternali, -e,* adj. Care se află în spatele sternului. — Din fr. **rétrosternal.**

RETROVÉRS, *retroverse,* adj. (În sintagma *uter retrovers*) Care este înclinat către sacru. — Din fr. **rétroversé.**

RETROVÉRSIE, *retroversii,* s.f. (Med.) Înclinare a uterului posterior către sacru. [Var.: **retroversiúne** s.f.] — Din fr. **rétroversion.**

RETROVERSIÚNE[1], *retroversiuni,* s.f. Traducere din nou a unui text în limba din care a fost tradus. ✦ Traducere a unui text din limba natală într-o limbă străină. [Pr.: *-si-u-*] — Din germ. **Retroversion.**

RETROVERSIÚNE[2] s.f. v. **retroversie.**

RETROVÍRUS, *retrovirusuri,* s.n. (Genet.) Virus cu material genetic ARN, care se poate integra în ADN-ul celulei-gazdă. [Pl. și: *retroviruși*] — Din engl. **retrovirus.**

RETROVIZÓR, *retrovizoare,* s.n. Oglindă mobilă fixată la autovehicule care permite conducătorului auto să vadă ce se petrece în spatele vehiculului. — Din fr. **rétroviseur.**

RETÚR, *returi,* s.n. **1.** Întoarcere, revenire (în punctul de plecare). ✦ Indicație pentru serviciul poștal pe un plic sau pe un colet, arătând că obiectul trebuie înapoiat expeditorului. **2.** (Sport) A doua parte a unei competiții în care echipele se întâlnesc încă o dată, în revanșă. ✦ Întâlnire sportivă revanșă între două echipe, cu caracter eliminatoriu sau cu punctaj adițional. **3.** (Tehn.) Conductă de întoarcere a agentului calorifer sau frigorifer dintr-o instalație de încălzire, respectiv de răcire, după ce acesta a trecut prin instalație și a cedat sau a preluat căldura. — Din fr. **retour.**

RETURNÁ[1], *retórn,* vb. I. Tranz. A turna din nou o formă, o piesă. — Pref. *re-* + **turna[1].**

RETURNÁ[2], *returnez,* vb. I. Tranz. A turna din nou un film. — Pref. *re-* + **turna[2].**

RETURNÁ[3], *returnez,* vb. I. Tranz. A trimite înapoi; a înapoia. — Din fr. **retourner.**

RETURNÁRE[1], *returnări,* s.f. Acțiunea de *a returna*[1] și rezultatul ei. — V. **returna[1].**

RETURNÁRE[2], *returnări,* s.f. Acțiunea de *a returna*[2]. — V. **returna[2].**

RETURNÁRE[3], *returnări,* s.f. Acțiunea de *a returna*[3]; înapoiere. — V. **returna[3].**

RETURNÁT[1], -Ă, *returnați, -te,* adj. (Despre piese) Care a fost turnat din nou. — V. **returna[1].**

RETURNÁT[2], -Ă, *returnați, -te,* adj. (Despre filme) Care a fost turnat din nou. — V. **returna[2].**

RETURNÁT[3], -Ă, *returnați, -te,* adj. Care a fost trimis înapoi. — V. **returna[3].**

RETÚȘ, *retușuri,* s.n. Îndreptare, corectare (executată de obicei manual) a unui tablou, a unei fotografii, a unui desen, a unei piese tehnice, a unui obiect de îmbrăcăminte etc.; retușare. — Din fr. **retouche.**

RETUȘÁ, *retușez,* vb. I. Tranz. A face un retuș; *p. gener.* a îndrepta, a corecta, a perfecționa. — Din fr. **retoucher.**

RETUȘÁRE, *retușări,* s.f. Acțiunea de *a retușa* și rezultatul ei. — V. **retușa.**

RETUȘÁT, -Ă, *retușați, -te,* adj. (Despre fotografii, desene, piese tehnice etc.) Care este corectat, îndreptat (de obicei manual). — V. **retușa.**

RETUȘÓR, -OÁRE, *retușori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care retușează clișeele într-un atelier fotografic. **2.** Persoană care face retușuri la confecții. — Din fr. **retoucher.**

REȚEÁ, *rețele,* s.f. **1.** Împletitură de fire de ață, de sfoară, de sârmă etc., lucrată cu ochiuri mari; plasă, fileu; *p. ext.* țesătură rară imitând acest fel de împletitură. ✦ (Înv.) Dantelă. **2.** Obiect făcut din rețea (**1**). **3.** Întăritură în fața transeelor sau îngrăditură la un teren făcută din sârmă ghimpată, întinsă între stâlpi susținători. **4.** Sistem de conducte, galerii, străzi, drumuri etc. cu multe ramificații și întretăieri. ✧ *Rețea de distribuție* = ansamblu de ramificații prin care se distribuie consumatorilor dintr-un oraș apa, gazele, electricitatea. *Rețea de telecomunicații* = ansamblul liniilor, stațiilor de amplificare, centralelor etc. care realizează comunicațiile pe un anumit teritoriu. *Rețea de radiodifuziune* = ansamblu de instalații destinat să asigure radiodifuzarea programelor de radio. **5.** (Fiz.) Ansamblu format din mai multe sisteme de linii care se întretaie între ele; ansamblu de obiecte aflate în punctele de întretăiere ale acestor linii. ✧ *Rețea de difracție* = placă transparentă care are săpate pe suprafața ei linii foarte fine, la distanțe egale, folosită în locul prismei pentru dispersarea luminii și producerea unui spectru. **6.** (În sintagma) *Rețea hidrografică* = totalitatea albiilor prin care se scurg apele de suprafață. **7.** Ansamblu de instituții, de școli etc. răspândite într-o localitate, într-o regiune etc. **8.** (Zool.) Unul dintre cele patru compartimente ale stomacului rumegătoarelor, asemănător cu un fagure, cu rol de fărâmițare a furajelor; ciur. — Lat. ***retella.**

REȚETÁR, (**1, 2, 3**) *rețetare,* s.n., (**4**) *rețetari,* s.m. **1.** S.n. Set de formulare pe care se scriu rețetele medicale (**1**). **2.** S.n. Listă cu componentele prevăzute pentru prepararea unor mâncăruri sau băuturi. **3.** S.n. Normativ conținând alimentele și rațiile alocate echipajului unei nave comerciale. **4.** S.m. Persoană care execută rețetele într-o farmacie. — **Rețetă** + suf. *-ar.*

REȚÉTĂ, *rețete,* s.f. **1.** Formulare în scris a unei doctorii și a modului de a o prepara; prescripție a medicamentelor necesare unui bolnav; *p. ext.* formular special folosit de medic pentru prescrierea medicamentelor. **2.** Ansamblu de indicații privind materiile prime, proporția, modul de preparare pentru obținerea unui anumit produs, a unei mâncări, a unei băuturi etc. **3.** Fig. Soluție practică pentru rezolvarea unui lucru, a unei situații dificile etc. ✦ Mijloc, procedeu. **4.** Sumă de bani realizată din vânzarea biletelor la un spectacol. — Din ngr. **reséta.** Cf. it. ricetta, fr. recette.

REȚINĂTÓR, *reținătoare,* s.n. Ansamblu de conducte și de dispozitive care permite circulația fluidului dintr-o instalație într-un singur sens. ✦ Casetă cu organe de reținere care comandă aspirația sau refularea fluidului la o pompă cu piston sau la un compresor cu piston. — **Reține** + suf. *-ător.*

REȚÍNE, *rețin,* vb. III. Tranz. **1.** A ține pe loc, a împiedica de la ceva, a opri. ✦ A închide pe cineva temporar, a-l priva de libertate. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) stăpâni, a (se) înfrâna; a (se) abține. **2.** A opri o parte din drepturile bănești (sau de altă natură) care se cuvin cuiva; a popri. **3.** A rezerva un bilet, un loc, într-un vehicul, la un spectacol etc. **4.** A ține asupra sa, a nu restitui; a păstra. **5.** A ține minte, a-și aminti; a nu uita. — Pref. *re-* + **ține** (după fr. *retenir).*

REȚÍNERE, *rețineri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reține* și rezultatul ei; oprire, rezervare. ✦ Măsură luată de organele de cercetare penală, în condițiile prevăzute de lege, de a lipsi de libertate o persoană pentru cel mult 24 de ore înainte de punerea sa sub urmărire. ✦ Rețenție (**3**). — V. **reține.**

REȚINÚT, -Ă, *reținuți, -te,* adj. (Despre oameni) Stăpânit, rezervat, potolit, cumpătat, sobru, moderat. — V. **reține.**

REUMÁTIC, -Ă, *reumatici, -ce,* adj. Provocat, cauzat de reumatism. ✦ (Adesea substantivat) Care suferă de reumatism; bolnav de reumatism. [Pr.: *re-u-*] — Din lat. **rheumaticus,** it. **reumatico,** germ. **rheumatisch**.

REUMATÍSM, (**2**) *reumatisme,* s.n. **1.** Denumire generică pentru o serie de afecțiuni ale organelor aparatului locomotor, în special ale articulațiilor și ale țesuturilor înconjurătoare, manifestate prin dureri și tulburări diverse, influențate de factorii climatici; reumă. **2.** Durere reumatică. [Pr.: *re-u-*] — Din lat. **rheumatismus,** it. **reumatismo,** germ. **Rheumatismus.**

REUMATISMÁL, -Ă, *reumatismali, -e,* adj. De natură reumatică. [Pr.: *re-u-*] — Din fr. **rhumatismal** (după *reumatism).*

REUMATOLÓG, -Ă, *reumatologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în reumatologie. [Pr.: *re-u-*] — Din **reumatologie** (derivat regresiv).

REUMATOLÓGIC, -Ă, *reumatologici, -ce,* adj. De reumatologie. [Pr.: *re-u-*] — Din fr. **rhumatologique** (după *reumatologie).*

REUMATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care studiază afecțiunile reumatice. [Pr.: *re-u-*] — Din fr. **rhumatologie** (după *reumatic, reumatism).*

RÉUMĂ s.f. (Rar) Reumatism [Acc. și: *reúmă*]. — Din germ. **Rheuma,** magh. **reuma,** lat. **rheuma.**

REÚMPLE, *reúmplu,* vb. III. Tranz. și refl. A (se) umple din nou. [Pr.: *re-um-*] — Pref. *re-* + **umple** (după fr. *remplir).*

REUNÍ, *reunesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) aduna, a (se) strânge laolată, a (se) întruni. [Pr.: *re-u-*] — Din fr. **réunir.**

REUNIFICÁ, *reunífic,* vb. I. Tranz. A unifica din nou. [Pr.: *re-u-*] — Pref. *re-* + **unifica** (după fr. *réunifier).*

REUNIFICÁRE, *reunificări,* s.f. Acțiunea de *a reunifica* și rezultatul ei. [Pr.: *re-u-*] — V. **reunifica.**

REUNIFICÁT, -Ă, *reunificați, -te,* adj. Care a fost unificat din nou. [Pr.: *re-u-*] — V. **reunifica.**

REUNÍRE, *reuniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reuni* și rezultatul ei. [Pr.: *re-u-*] — V. **reuni.**

REUNIÚNE, *reuniuni,* s.f. **1.** Întâlnire a unui grup de persoane, întrunire, adunare. ✦ Reprezentație sportivă amicală sau oficială; întrecere, competiție. **2.** (Înv.) Asociație, societate. [Pr.: *re-u-ni-u-*] — Din fr. **réunion.**

REUȘÍ, *reușesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. **1.** A ajunge la rezultatul dorit; a izbuti, a izbândi. **2.** A avea succes, a termina cu bine. ✦ A face ceva cu pricepere și îndemânare. [Pr.: *re-u-*] — Din it. **riuscire,** fr. **réussir.**

REUȘÍRE, *reușiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a reuși* și rezultatul ei. [Pr.: *re-u-*] — V. **reuși.**

REUȘÍT, -Ă, *reușiți, -te,* adj. Bine realizat, izbutit. ✦ (Despre oameni și părți ale corpului lor) Frumos, drăguț. [Pr.: *re-u-*] — V. **reuși.**

REUȘÍTĂ, *reușite,* s.f. Izbândă, succes, realizare. [Pr.: *re-u-*] — Din it. **riuscita,** fr. **réussite.**

REUTILÁ, *reutilez,* vb. I. Tranz. A utila din nou, a înzestra cu utilaje noi. [Pr.: *re-u-*] — Pref. *re-* + **utila.**

REUTILÁRE, *reutilări,* s.f. Acțiunea de *a reutila* și rezultatul ei. [Pr.: *re-u-*] — V. **reutila.**

REVACCINÁ, *revaccinez,* vb. I. Tranz. A vaccina din nou pentru a reactualiza, a întări sau a prelungi efectul primei vaccinări. — Din fr. **revacciner.**

REVACCINÁRE, *revaccinări,* s.f. Acțiunea de *a revaccina* și rezultatul ei. — V. **revaccina.**

REVALIDÁ, *revalidez,* vb. I. Tranz. A valida din nou. — Din fr. **revalider.**

REVALIDÁRE, *revalidări,* s.f. Acțiunea de *a revalida* și rezultatul ei. — V. **revalida.**

REVALORIFICÁ, *revalorífic,* vb. I. Tranz. A valorifica din nou, a repune în valoare. ✦ (Tehn.) A aduce o piesă uzată în starea de a putea fi folosită din nou; a readuce în stare de folosire resturi de materiale, deșeuri, rebuturi, piese și organe de mașini uzate (prin fabricarea din ele a unor produse). — Pref. *re-* + **valorifica.**

REVALORIFICÁRE, *revalorificări,* s.f. Acțiunea de *a revalorifica* și rezultatul ei. — V. **revalorifica.**

REVALORIZÁ, *revalorizez,* vb. I. Tranz. A aduce la valoarea inițială. ✦ A ridica cursul oficial al valutei naționale în raport cu aurul și cu valutele străine. — Din fr. **revaloriser.**

REVALORIZÁRE, *revalorizări,* s.f. Acțiunea de *a revaloriza* și rezultatul ei. — V. **revaloriza.**

REVANȘÁ, *revanșez,* vb. I. Refl. A întoarce cuiva binele sau răul făcut; a-și lua revanșa. ✦ (Sport) A reuși să-și învingă adversarul după ce, în meciul anterior, fusese învins de el. — Din fr. **revancher.**

REVANȘÁRD, -Ă, *revanșarzi, -de,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care încearcă să-și ia revanșa, care vrea să se răzbune; (om) caracterizat prin dorința de răzbunare, răzbunător. **2.** Adj. Care duce sau sprijină o politică de revanșă pentru o pierdere suferită. — Din fr. **revanchard.**

REVANȘÁRE, *revanșări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a se revanșa.* — V. **revanșa.**

REVÁNȘĂ, *revanșe,* s.f. Acțiune prin care cineva se revanșează; răzbunare pentru un rău suferit de cineva sau răsplată pentru un serviciu făcut. ✧ *Spirit de revanșă* = dorință de răzbunare; revanșism. ✦ (Sport) Partidă prin care un jucător sau o echipă învinsă anterior încearcă să obțină victoria în fața aceluiași adversar. — Din fr. **revanche.**

REVANȘÍSM s.n. Spirit de revanșă, dorință de răzbunare; politică revanșardă. — **Revanșă** + suf. *-ism.*

REVĂRSÁ, *revărs,* vb. I. Refl. (Despre ape curgătoare; la pers. 3) A se vărsa peste maluri, a ieși din albie, a inunda. ✦ A curge din belșug. ✦ Fig. (Fam.; despre corpul omului sau despre părți ale lui) A atârna, a se lăsa de prea multă grăsime. **2.** Refl. (Despre oameni, vehicule etc.) A se răspândi, a se împrăștia în număr mare; a împânzi. **3.** Refl. (Despre lumină, căldură, mirosuri) A se împrăștia, a se răspândi; a se difuza. ✧ Expr. *A se revărsa zorile* (sau *zori de ziuă)* sau *a se revărsa de ziuă* = a se lumina de ziuă, a se ivi zorile. **4.** Tranz. (Pop.) A așterne în cantitate mare peste ceva; a împrăștia, a presăra din belșug. — Lat. **reversare.**

REVĂRSÁRE, *revărsări,* s.f. Acțiunea de *a (se) revărsa* și rezultatul ei. — V. **revărsa.**

REVĂRSÁT[1] s.n. (În sintagma) *Revărsatul zorilor* (sau *zilei)* sau *revărsat de zori* (sau *de ziuă)* = timpul când se luminează de ziuă, zori de zi. — V. **revărsa.**

REVĂRSÁT[2]**, -Ă,** *revărsați, -te,* adj. **1.** (Despre ape curgătoare) Care s-a revărsat peste maluri, care a ieșit din albie. **2.** Răspândit, împrăștiat, risipit. ✧ Expr. (Adverbial) *A semăna revărsat* = a semăna răsfirat, împrăștiat, rar. *A crește revărsat* = a crește îmbelșugat, abundent. ✦ Presărat. **3.** Întins, lățit. **4.** (Fam.; despre corpul omului sau despre părți ale lui) Care atârnă de prea multă grăsime. — V. **revărsa.**

REVĂZÚT, -Ă, *revăzuți, -te,* adj. (Despre texte) Examinat din nou; revizuit. — V. **revedea.**

REVEDEÁ, *revăd,* vb. II. **1.** Tranz. și refl. A (se) vedea din nou; a (se) întâlni iar, după mai multă vreme. ✦ Fig. A (se) vedea în amintire în starea în care a fost altădată, a(-și) evoca trecutul. **2.** Tranz. A examina, a citi din nou un text; a revizui. — Pref. *re-* + **vedea** (după fr. *revoir).*

REVEDÉRE, *revederi,* s.f. Faptul de *a (se) revedea.* ✧ Expr. *La revedere!* = formulă de salut la despărțire. — V. **revedea.**

REVEIÓN s.n. v. **revelion.**

REVELÁ, *revelez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face cunoscut, știut; a (se) dezvălui; a (se) destăinui. ✦ Tranz. A face vizibilă o imagine fotografică latentă prin developare. — Din fr. **révéler,** lat. **revelare.**

REVELÁRE, *revelări,* s.f. Acțiunea de *a (se) revela* și rezultatul ei. — V. **revela.**

REVELATÓR, -OÁRE, *revelatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care dezvăluie, descoperă sau duce la descoperirea unui adevăr ascuns, a unui secret. **2.** S.n. Soluție folosită în tehnica fotografierii pentru developare. [Var.: **revalatóriu, -ie** adj.] — Din fr. **révélateur.**

REVELATÓRIU, -IE adj. v. **revelator.**

REVELÁȚIE, *revelații,* s.f. Actul descoperirii a ceva necunoscut sau chiar a ceea ce este descoperit; *p. ext.* lucru revelat. ✧ Expr. *A fi o revelație* = a depăși așteptările, a surprinde în chip neașteptat (și plăcut). ✦ (Rel.) Actul prin care se descoperă sau se face cunoscută divinitatea. [Var.: **revelațiúne** s.f.] — Din fr. **révélation,** lat. **revelatio, -onis.**

REVELAȚIÚNE s.f. v. **revelație.**

REVELIÓN, *revelioane,* s.n. Noaptea dintre 31 decembrie și 1 ianuarie, în care se sărbătorește Anul Nou; petrecere care are loc în această noapte. [Pr.: *-li-on.* — Var.: **reveión** s.n.] — Din fr. **révellion.**

REVENDICÁ, *revéndic,* vb. I. Tranz. A reclama, a cere un bun care i se cuvine, asupra căruia are drepturi. ✦ A cere, a pretinde un drept, ca fiind al său. ✦ A asuma. — Din fr. **revendiquer.**

REVENDICÁNT, -Ă, *revendicanți, -te,* s.m. și f. (Jur.) Persoană care revendică ceva. — V. **revendica.**

REVENDICÁRE, *revendicări,* s.f. Acțiunea de *a revendica* și rezultatul ei; (concr.) ceea ce se revendică; revendicație. — V. **revendica.**

REVENDICATÍV, -Ă, *revendicativi, -e,* adj. Care revendică un bun, un drept cuvenit; care face o revendicare, care cuprinde o revendicare. — Din fr. **revendicatif.**

REVENDICÁȚIE, *revendicații,* s.f. Revendicare. — Din fr. **revendication.**

REVENEÁLĂ, *reveneli,* s.f. (Reg.) **1.** Umezeală, jilăveală din pământ sau din atmosferă. **2.** Răcoare, răcoreală. **3.** Emanație, miros, mireasmă, aromă. [Var.: **răvineálă** s.f.] — **Reveni**[1] + suf. *-eală.*

REVENÍ[1]**,** pers. 3 *revenește,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. și refl. (Despre pământ, aer etc.) A deveni jilav, a se umezi. **2.** Refl. (Despre timp) A se răcori. — Din **reavăn.**

REVENÍ[2]**,** *revin,* vb. IV. Intranz. **1.** A veni din nou, a se întoarce. ✦ A apărea iar; a se manifesta din nou. **2.** A se întoarce la starea normală, obișnuită; a-și recăpăta echilibrul sufletesc, a se regăsi. ✧ Expr. *A reveni la viață* = a scăpa cu viață dintr-o boală grea. *A-și reveni în fire* (sau *în sine)* = a-și recăpăta cunoștința în urma unui leșin, a unei crize, a unei emoții etc. **3.** A se ocupa din nou de un subiect, de o idee, a se opri din nou la...; a relua. ✦ A rectifica, a revoca. **4.** A i se atribui un bun cuiva. ✦ A fi de datoria (cuiva), a incumba. ✦ A i se cuveni. **5.** A renunța la cele spuse, promise, a nu mai respecta. **6.** A costa. — Din fr. **revenir.**

REVENÍRE, *reveniri,* s.f. Acțiunea de *a reveni*[2] și rezultatul ei, întoarcere. — V. **reveni.**

REVÉNT s.m. Plantă erbacee cu frunze mari (al cărei pețiol este folosit în alimentație) și flori mici, verzui, cu rădăcina și rizomul cu un gust foarte amar, întrebuințate în medicină ca purgativ; rubarbă *(Rheum officinale).* ✦ Purgativ obținut din rădăcina și rizomul acestei plante. — Din tc. **râvend.**

REVÉR, *revere,* s.n. Parte răsfrântă a unei haine, în prelungirea gulerului, de o parte și de alta a pieptului. ✦ (Sport) Lovitură executată cu partea exterioară a rachetei sau a paletei, la jocul de tenis sau de tenis de masă. — Din fr. **revers.**

REVERBÉR, *reverbere,* s.n. Oglindă metalică montată la o lampă, pentru a reflecta razele de lumină într-o anumită direcție. — Din fr. **réverbère.**

REVERBERÁ, pers. 3 *reverberează,* vb. I. Tranz. A produce reverberații. — Din fr. **réverbérer.**

REVERBERÁNT, -Ă, *reverberanți, -te,* adj. Care reverberează. — Din fr. **réverbérant,** engl. **reverberant.**

REVERBERÁRE, *reverberări,* s.f. Acțiunea de *a reverbera.* — V. **reverbera.**

REVERBERÁT, -Ă, *reverberați, -te,* adj. Rezultat prin reverberare. — V. **reverbera.**

REVERBERATÓR, *reverberatoare,* s.n. Aparat care produce o reverberație artificială cu durată variabilă. — Din engl. **reverberator.**

REVERBERÁȚIE, *reverberații,* s.f. **1.** Persistență a unui sunet într-o încăpere închisă, datorită reflexiei, după ce sursa sonoră și-a încetat emisia. ✧ *Reverberație artificială* = prelucrare electroacustică a semnalelor sonore în scopul obținerii unor condiții optime de audiție în sălile de spectacole, în studiouri etc. **2.** Reflexie a luminii. **3.** Reflexie repetată a căldurii pe pereții unui focar sau ai unui cuptor special. ✧ *Cuptor cu reverberație* = cuptor de topit, cu acoperișul boltit, căptușit cu cărămidă refractară, în care încălzirea materialului se face prin contactul cu gazele de ardere și prin radierea căldurii din acoperiș. — Din fr. **réverbération.**

REVERBEROMÉTRU, *reverberometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea timpului de reverberație. — Din engl. **reverberometer.**

REVERÉND, *reverenzi,* s.m. Titlu dat preoților sau călugărilor catolici ori membrilor unei confesiuni reformate; cuvios. ✦ Spec. Titlu dat pastorilor anglicani; persoană care poartă acest titlu. — Din fr. **révérend,** lat. **reverendus.**

REVERÉNDĂ, *reverende,* s.f. Haină preoțească (catolică) lungă (de culoare neagră); anteriu. — Din lat. **reverenda.** Cf. pol. r e w e r e n d a.

REVERÉNȚĂ, *reverențe,* s.f. **1.** Salut ceremonios care se execută prin înclinarea bustului și îndoirea genunchilor, închinăciune; plecăciune în semn de respect, temenea. **2.** Respect, veneрație, considerație, stimă. ✧ *Pronume de reverență* = pronume de politețe. — Din fr. **révérence,** lat. **reverentia.**

REVERENȚIÓS, -OÁSĂ, *reverențioși, -oase,* adj. Foarte politicos, deosebit de respectuos; ceremonios. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **révérencieux.**

REVERÍE, *reverii,* s.f. Visare. ✦ Piesă vocală sau instrumentală de mici proporții, care predispune la visare. — Din fr. **réverie.**

REVÉRS, *reversuri,* s.n. **1.** Dosul unei medalii, al unei monede, al unei foi scrise etc. ✧ Expr. *Reversul medaliei* = partea neplăcută a unei situații sau a unui lucru. **2.** Fig. Partea nevăzută, ascunsă și în contrast izbitor cu aspectul cunoscut al unui lucru, al unei situații etc. [Pl. și: *reverse*] — Din fr. **revers,** lat. **reversus,** germ. **Revers.**

REVERSÍBIL, -Ă, *reversibili, -e,* adj. **1.** Care poate reveni, care poate fi adus sau întors înapoi. ✦ (Jur.; despre bunuri) Care se întoarce în patrimoniul pesoanei care l-a înstrăinat. ✦ (Despre rente, pensii) Care, la moartea titularului, poate reveni altei persoane (îndreptățite). **2.** (Fiz.; despre unele transformări) Care se poate produce în mod natural atât într-un sens, cât și în sens invers, trecând prin aceleași stări intermediare. ✦ (Chim.; despre reacții) În care compușii rezultați din combinarea unor substanțe pot să se recombine, formând din nou o anumită cantitate din substanțele inițiale. **3.** (Mec.) Care poate acționa, care se poate mișca în două sensuri opuse. ✧ *Plug reversibil* = plug alcătuit din două trupițe simetrice, care poate răsturna brazda, la dus și la întors, în aceeași parte și care servește, în special, la arături pe coaste, pe deal. — Din fr. **réversible.**

REVERSIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi reversibil, faptul de a fi reversibil. — Din fr. **réversibilité.**

REVÉRSIE, *reversii,* s.f. **1.** (Livr.) Întoarcere la o stare anterioară (mai puțin evoluată). **2.** (Med.) Atavism. — Din fr. **réversion.**

REVERSIÚNE, *reversiuni,* s.f. **1.** (Jur.) Revenire a unor bunuri donate la primul proprietar, când persoana căreia i-au fost donate moare fără a avea copii. **2.** (Fiz.) Schimbare a succesiunii de stări intermediare prin care trece un sistem în cursul unei transformări. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **réversion.**

REVERSÍV, -Ă, *reversivi, -e,* adj. Care revine spontan la poziția sau la starea inițială după încetarea fenomenului modificator. — Din fr. **réversif.**

REVERSÓR, *reversoare,* s.n. Dispozitiv (la mașinile de încercat materiale) care efectuează încercări de tracțiune și de compresiune. — După engl. **reverser.**

REVIGORÁ, *revigorez,* vb. I. Tranz. A înviora. — Din fr. **revigorer.**

REVIGORÁRE, *revigorări,* s.f. Acțiunea de *a revigora;* înviorare. — V. **revigora.**

REVIGORÁT, -Ă, *revigorați, -te,* adj. Care s-a fortificat, care s-a înviorat. — V. **revigora.**

REVIGORATÓR, -OÁRE, *revigoratori, -oare,* adj. (Franțuzism) Înviorător. — **Revigora** + suf. *-tor.*

REVÍNDE, *revând,* vb. III. Tranz. A vinde un obiect cumpărat. — Pref. *re-* + **vinde.**

REVÍNDERE, *revinderi,* s.f. Acțiunea de *a revinde* și rezultatul ei. — V. **revinde.**

REVIRIMÉNT, *revirimente,* s.n. Schimbare bruscă în bine; înviorare. ✧ *Reviriment de fonduri* = mod de a achita o datorie prin transferul unei creanțe echivalente cu suma datorată. — Din fr. **revirement.**

REVÍSTĂ, *reviste,* s.f. **1.** Publicație periodică ce cuprinde articole, studii, dări de seamă, note din domenii variate sau dintr-o anumită specialitate. **2.** (În sintagme și expr.) *Trecere în revistă* = solemnitate constând în trecerea unui comandant sau a unei persoane oficiale de-a lungul frontului unei subunități sau unități militare, care dă onorul stând pe loc. *A trece în revistă* = a examina pe rând, a cerceta succesiv elementele unui ansamblu. **3.** Spectacol constând într-o succesiune variată de dansuri, cântece, scenete vesele cu subiecte din actualitate; spectacol de varietăți. — Din it. **rivista.** Cf. fr. r e v u e.

REVITALIZÁ, *revitalizez,* vb. I. Tranz. A reda puteri; a revigora. — Din fr. **revitaliser.**

REVITALIZÁRE, *revitalizări,* s.f. Acțiunea de *a revitaliza* și rezultatul ei; revigorare, înviorare. — V. **revitaliza.**

REVITALIZÁT, -Ă, *revitalizați, -te,* adj. Care a prins puteri, care s-a fortificat; revigorat. — V. **revitaliza.**

REVIVISCÉNT, -Ă, *reviviscenți, -te,* adj. (Rar) Care poate reînvia sau reveni la viață. — Din fr. **reviviscent.**

REVIVISCÉNȚĂ s.f. Revenire la viață; înviorare, însuflețire. ✦ (Biol.) Proprietate a unor plante și animale acvatice (inferioare) de a reveni la viață prin umiditate, după ce s-au uscat. ✦ Fig. Reapariție a unor stări de conștiință uitate. — Din fr. **reviviscence.**

REVÍZIE, *revizii,* s.f. Cercetare nouă, control, verificare, revizuire. ✦ Corectură făcută în pagini a unui text ce urmează să fie tipărit. ✦ Inspecție. ✦ Formă de control (întreprinsă de obicei de organe speciale) care constă în revederea sau reverificarea documentelor de evidență privitoare la operații contabile. ✦ Ansamblul operațiilor executate asupra unei instalații, a unei mașini etc., care constă în reglarea pieselor și aparatajelor, în înlăturarea jocurilor survenite prin uzură etc. [Var.: **reviziúne** s.f.] — Din fr. **révision,** lat. **revisio, -onis.**

REVIZIONÍSM s.n. Atitudine sau acțiune care urmărește revizuirea și modificarea unei legi, a unui tratat, a unei concepții etc. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **révisionnisme,** rus. **revizionizm.**

REVIZIONÍST, -Ă, *revizioniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de revizionism, care se referă la revizionism; care are ca scop revizuirea unei legi, a unei atitudini etc. **2.** S.m. și f. Adept al revizionismului. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **révisionniste,** (**2**) și din rus. **revizionist.**

REVIZIÚNE s.f. v. **revizie.**

REVÍZOR, -OÁRE, *revizori, -oare,* s.m. și f. Persoană care revizuiește, care controlează, verifică (pe cineva sau ceva); *spec.* persoană care are calitatea și funcția de a face revizii contabile. ✧ (Înv.) *Revizor școlar* = inspector al școlilor primare dintr-un județ. [Acc. și: *revizór*] — Din fr. **réviseur,** germ. **Revisor.**

REVIZORÁT s.n. **1.** Funcția de revizor; *p. ext.* timpul cât ocupă cineva această funcție. **2.** (Înv.) Inspectorat școlar județean. — **Revizor** + suf. *-at.*

REVIZUÍ, *revizuiesc,* vb. IV. Tranz. A cerceta din nou cu scopul de a verifica exactitatea și a corecta eventualele lipsuri; a revedea. — **Revizie** + suf. *-ui.* Cf. fr. r é v i s e r.

REVIZUÍRE, *revizuiri,* s.f. Acțiunea de *a revizui* și rezultatul ei; revizie. ✦ (Jur.) Cale de atac pentru desființarea unei hotărâri judecătorești definitive, pe baza unor probe descoperite după judecarea pricinii. — V. **revizui.**

REVIZUÍT, -Ă, *revizuiți, -te,* adj. Reexaminat, corectat, modificat. — V. **revizui.**

REVOCÁ, *revóc,* vb. I. Tranz. **1.** A anula, a abroga, a contramanda un decret, un ordin, o dispoziție. **2.** A scoate dintr-o funcție publică, în baza unui drept legal, pe cineva care a fost numit în acea funcție printr-un act de guvernământ. — Din fr. **révoquer,** lat. **revocare.**

REVOCÁBIL, -Ă, *revocabili, -e,* adj. Care poate fi revocat. — Din fr. **révocable,** lat. **revocabilis.**

REVOCABILITÁTE s.f. **1.** Posibilitate de retragere a mandatului încredințat unei persoane de către cei ce au ales-o. **2.** Calitate a anumitor acte de a putea fi retrase, anulate, de către cei ce le-au emis. — Din fr. **révocabilité.**

REVOCÁRE, *revocări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a revoca* și rezultatul ei; revocație. **2.** (Jur.) Desfacere unilaterală a unui act prin manifestarea de voință a persoanei care l-a făcut. ✦ Desfacere a unui act juridic în cazurile prevăzute de lege. **3.** Act prin care organul de stat competent hotărăște încetarea calității sale de membru într-un organ ales. ✦ Retragere de către alegători a mandatului încredințat unei persoane de a-i reprezenta în organele de conducere ale statului.

REVOCÁT, -Ă, *revocați, -te,* adj. **1.** (Despre acte, decrete, ordine) Anulat, abrogat. **2.** (Despre funcționari publici) Scos din funcție. — V. **revoca.**

REVOCÁȚIE s.f. Revocare. — Din lat. **revocatio,** fr. **révocation.**

REVOLTÁ, *revólt,* vb. I. **1.** Refl. A fi cuprins de revoltă, de indignare; a se indigna. **2.** Refl. și tranz. A (se) răscula, a (se) răzvrăti. — Din fr. **révolter.**

REVOLTÁNT, -Ă, *revoltanți, -te,* adj., s.m. (Înv.) **1.** Adj. Revoltător. **2.** S.m. Răsculat. — Din fr. **révoltant.**

REVOLTÁRE, *revoltări,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) revolta.* — V. **revolta.**

REVOLTÁT, -Ă, *revoltați, -te,* adj. **1.** Indignat. **2.** Răsculat, răzvrătit. — V. **revolta.** Cf. fr. r é v o l t e.

REVÓLTĂ, *revolte,* s.f. **1.** Sentiment de mânie provocat de o nedreptate sau de o acțiune nedemnă; indignare. **2.** Răscoală spontană, neorganizată; răzvrătire, rebeliune. — Din fr. **révolte.**

REVOLTĂTÓR, -OÁRE, *revoltători, -oare,* adj. Care provoacă revoltă, indignare; nedrept, scandalos. — **Revolta** + suf. *-ător.*

REVOLÚT, -Ă, *revoluți, -te,* adj. **1.** Care și-a încheiat cursul; terminat, împlinit, îndeplinit. **2.** (Bot.; despre unele părți ale plantelor) Răsfrânt, întors în afară, în jos. — Din fr. **révolu,** lat. **revolutus.** Cf. it. r i v o l u t o.

REVOLUTÍV, -Ă, *revolutivi, -e,* adj. Care se referă la mișcarea unui astru. — Din fr. **révolutif.**

REVOLÚȚIE, *revoluții,* s.f. **I. 1.** Schimbare fundamentală a valorilor, a instituțiilor politice, a structurii sociale, a conducătorilor și ideologiilor unei societăți. **2.** (Pop.) Răscoală, revoltă. **3.** Fig. Schimbare, transformare radicală într-un anumit domeniu. ✧ *Revoluție industrială* = procesul înlocuirii radicale a producției manufacturiere (manuale) cu producția bazată pe mașini. **II. 1.** Mișcare periodică continuă a unui corp având ca traiectorie o curbă închisă. ✧ *Perioadă de revoluție* = timpul necesar unui corp (ceresc) pentru a parcurge întreaga sa orbită. **2.** (Geom.) Mișcare de rotație a unui corp în jurul unei drepte fixe. ✦ (Mec.) Rotație completă a unei roți în jurul osiei sale. [Var.: (înv.) **revoluțiúne** s.f.] — Din fr. **révolution,** lat. **revolutio, -onis,** germ. **Revolution.**

REVOLUȚIONÁ, *revoluționez,* vb. I. Tranz. A transforma radical, a schimba, a preface. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **révolutionner.**

REVOLUȚIONÁR, -Ă, *revoluționari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de revoluție, care este în legătură cu revoluția, care aderă la revoluție sau propagă revoluția. ✦ Fig. Care produce o transformare radicală într-un anumit domeniu; înnoitor, transformator. **2.** S.m. și f. Partizan, adept al revoluției (**I**); participant la o revoluție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **révolutionnaire.**

REVOLUȚIONÁRE, *revoluționări,* s.f. Acțiunea de *a revoluționa.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **revoluționa.**

REVOLUȚIONARÍSM s.n. Ideologie, atitudine revoluționară, spirit revoluționar. [Pr.: *-ți-o-*] — **Revoluționar** + suf. *-ism.* Cf. germ. R e v o l u t i o n a r i s m u s.

REVOLUȚIONARIZÁ, *revoluționarizez,* vb. I. Tranz. **1.** (Rar) A insufla sentimente revoluționare. **2.** Fig. A produce o revoluție. [Pr.: *-ți-o-*] — Cf. rus. r e v o l u ț i o n i z i r o v a t i.

REVOLUȚIÚNE s.f. v. **revoluție.**

REVOLVÉR, *revolvere,* s.n. **1.** Armă de foc cu repetiție, portativă, de dimensiuni mici, care se mânuiește cu o singură mână; **2.** (Mec.) Ciocan pneumatic. ✧ *Strung-revolver* = strung echipat cu mai multe unelte care lucrează succesiv și care servește la prelucrarea în serie a pieselor de formă complicată. — Din fr. **revolver,** germ. **Revolver.**

REVOPSÍ, *revopsesc,* vb. IV. Tranz. A vopsi din nou (în altă culoare). — Pref. *re-* + **vopsi.**

REVOPSÍRE s.f. Acțiunea de *a revopsi* și rezultatul ei. — V. **revopsi.**

REVOPSÍT, -Ă, *revopsiți, -te,* adj. Care a fost vopsit din nou. — V. **revopsi.**

REVUÍST, *revuiști,* s.m. (Rar) Autor de reviste (**3**). — Din fr. **revuiste.**

REVUÍSTIC, -Ă, *revuistici, -ce,* adj. (Rar) Care se referă la un spectacol de revistă. — **Revuist** + suf. *-ic.*

REVÚLSIE, *revulsii,* s.f. Iritație locală a pielii produsă de aplicarea unor substanțe cu scopul de a dirija sângele stagnat într-un organ sau într-o regiune inflamată a corpului. — Din fr. **révulsion.**

REVULSÍV, -Ă, *revulsivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care provoacă revulsie. — Din fr. **révulsif.**

REZALÍT, *rezalite,* s.n. Porțiune de zid ieșită din linia fațadei pentru a prezenta o anumită structură a planului clădirii, o anumită compoziție. — Din germ. **Risalit.**

REZĂMÁT, -Ă adj. v. **rezemat.**

REZBÉL s.n. v. **războel.**

REZBÉLNIC, -Ă, *rezbelici, -ce,* adj. (Înv.) De război. — **Rezbel** + suf. *-nic* (după *războinic).*

REZECÁ, *rezéc,* vb. I. Tranz. A face o rezecție. — Din fr. **réséquer.**

REZÉCȚIE, *rezecții,* s.f. Îndepărtare pe cale chirurgicală a unui țesut sau organ, parțial sau în totalitate. — Din fr. **résection,** lat. **resectio, -onis.**

REZÉDĂ, *rezede,* s.f. Plantă decorativă erbacee, cu tulpina ramificată, cu frunze întregi alungite și cu flori mici, galbene-aurii, cu miros plăcut; rozetă *(Reseda odorata).* — Din fr. **réséda,** germ. **Resede.**

REZEMÁ, *reázem,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) așeza astfel încât să fie susținut de ceva; a (se) sprijini, a (se) propti. ✧ Expr. (Tranz.; fam.) *A rezema pereții* (sau *peretele)* = a nu lua parte la dans, la joc; a nu face nimic. **2.** Refl. Fig. A se întemeia, a se baza. [Var.: (reg.) **răzimá** vb. I] — Et. nec.

REZEMÁRE, *rezemări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) rezema.* **2.** Mod în care se realizează legătura între două corpuri solide, în plan sau în spațiu. — V. **rezema.**

REZEMÁT, -Ă, *rezemați, -te,* adj. Sprijinit, proptit. [Var.: (reg.) **rezămát, -ă, răzimát, -ă** adj.] — V. **rezema.**

REZEMĂTOÁRE, *rezemători,* s.f. **1.** Spătar, spetează (de scaun). ✦ Fiecare dintre părțile laterale ale unui scaun sau fotoliu, pe care se sprijină brațele. **2.** Balustradă, parapet, rampă. [Var.: (reg.) **răzimătoáre** s.f.] — **Rezema** + suf. *-ătoare.*

REZERVÁ, *rezérv,* vb. I. Tranz. A păstra ceva pentru cineva sau pentru ceva; a pune deoparte, a reține, a opri. (Refl.) *Mă rezerv pentru banchet.* ✧ Expr. *A-și rezerva dreptul* = a-și păstra pentru sine dreptul de a... ✦ (Mai ales la pasiv) A atribui, a destina exclusiv (sau special) unei persoane sau unui grup. ✦ A destina (exclusiv) pentru un anumit scop. ✦ Fig. A hărăzi, a meni. — Din fr. **réserver.**

REZERVÁRE, *rezervări,* s.f. Acțiunea de *a (se) rezerva* și rezultatul ei. — V. **rezerva.**

REZERVÁT, -Ă, *rezervați, -te,* adj. **1.** Pus la o parte, reținut, oprit, păstrat pentru cineva. **2.** (Despre oameni; *p. ext.* despre sentimente, atitudini) Care se ține în rezervă; sobru, circumspect, stăpânit, reținut, distant; discret. ✦ (Adverbial) Cu prudență. — V. **rezerva.** Cf. fr. r é s e r v é.

REZERVATÁR, -Ă, *rezervatari, -e,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Moștenitor) care se bucură de rezervă succesorală. **2.** Adj., s.n. (Stat) care formulează o rezervă la încheierea unui tratat. — Din fr. **réservataire.**

REZERVÁȚIE, *rezervații,* s.f. **1.** (Adesea urmat de determinarea „naturală") Arie protejată prin lege pentru conservarea unor ecosisteme, specii de plante sau animale, elemente geografice, speologice etc., importante sub aspect științific sau peisagistic. **2.** Întindere redusă din teritoriul unui stat în interiorul căreia au posibilitatea să trăiască anumite grupuri de băștinași, păstrându-și stilul specific de viață. — Din fr. **réservation.**

REZÉRVĂ, *rezerve,* s.f. **1.** Cantitate de alimente, de obiecte, de bani, de materiale etc. pusă deoparte și păstrată pentru a fi întrebuințată mai târziu; depozit. ✦ (Ec. pol.) *Rezerve de stat* = cantitate de bunuri materiale dintre cele mai importante acumulate și centralizate cu scopul de a asigura continuitatea procesului de producție și necesitățile de consum ale populației, în cazul ivirii unor situații neprevăzute. *Rezerve interne* = posibilități existente într-o întreprindere, a căror descoperire și folosire permit, fără investiții suplimentare mari, să se realizeze cantități sporite de produse. (Fin.) *Rezervă-aur* = cantitatea de aur pe care o păstrează băncile de emisiune ca garanție pentru biletele de bancă puse în circulație și pentru lichidarea datoriilor către alte țări, în cazul când acestea nu pot fi achitate prin livrări de mărfuri obișnuite. *Rezervă lichidă* = **a)** totalitatea mijloacelor bănești, existente sub orice formă, negrevate de nicio sarcină, disponibile la o bancă, la o întreprindere etc.; **b)** aurul disponibil în monede sau în lingouri, precum și valutele și devizele liber convertibile în aur, destinate operațiilor internaționale. *Rezervă bugetară* = parte din veniturile unui buget, constituită ca rezervă în scopul acoperirii unor cheltuieli neprevăzute sau în cazul nerealizării integrale a veniturilor. (Jur.) *Rezervă succesorală* (sau *legală)* = parte dintr-o avere succesorală de care testatorul nu poate dispune liber, fiind rezervată de drept unor anumiți moștenitori. (Fiziol.) *Rezervă alcalină* = cantitate de bicarbonat de sodiu din plasmă, exprimată în cm^3 de dioxid de carbon care se degajă din 100 ml de plasmă la presiunea parțială a bioxidului de carbon de 40 mm mercur și la temperatura corpului. ✦ Cantitate de substanțe minerale utile pe care le conține un zăcământ. **2.** Cameră de spital în care se internează un singur bolnav sau cel mult doi. **3.** Parte din armată care nu se află sub arme, formată din persoane care au satisfăcut serviciul militar, și care este solicitată numai în caz de război sau de concentrare; trupe neangajate în luptă, păstrate pentru a interveni la nevoie. ✧ *Ofițer de rezervă* = ofițer care nu face parte din cadrele active ale armatei. ✦ Persoană, grup de persoane, obiect etc. destinate să ia locul altora în anumite condiții sau împrejurări. ✧ Loc. adj. *De rezervă* = care poate înlocui, la nevoie, o piesă tehnică, un obiect, o persoană. ✦ Spec. (Sport) Jucător care înlocuiește, la nevoie, pe unul dintre jucătorii titulari angajați în competiție. **4.** Obiecție, îndoială, lipsă de încredere. ✧ Loc. adv. *Fără rezervă* = fără reticențe; cu totul, în întregime. *Sub toate rezervele* = fără nicio garanție. *Cu multă rezervă* sau *cu toată rezerva* = cu îndoială, fără siguranță, fără a-și lua răspunderea pentru autenticitatea, veridicitatea, exactitatea sau oportunitatea unui fapt. ✧ Loc. prep. *Sub rezerva...* = cu condiția... ✦ (Jur.) Manifestare prin care un stat, devenit parte la un tratat, declară că vrea să excludă sau să limiteze aplicarea anumitor clauze cuprinse în acest tratat, ori să le atribuie un anumit înțeles. ✦ Fig. Prudență, circumspecție; discreție; reticență; *p. ext.* răceală, indiferență; jenă. — Din fr. **réserve.**

REZERVÍST, *rezerviști,* s.m. Persoană care, după ce a efectuat serviciul militar, a trecut în rândul cadrelor de rezervă ale armatei. — Din fr. **réserviste.**

REZERVÓR, *rezervoare,* s.n. Bazin sau recipient în care se depozitează o cantitate de fluide sau de materiale granulare ori pulverulente. ✧ *Toc rezervor* = stilou. ✦ Depresiune de teren amenajată spre a colecta apele de pe un anumit teritoriu, pentru a fi folosite în scopuri tehnice. — Din fr. **réservoir.**

REZIDÁ, pers. 3 *rezídă,* vb. I. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „în") A se afla, a exista; a consta. — Din fr. **résider,** lat. **residere.**

REZIDÉNT, -Ă, *rezidenți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Reprezentant diplomatic, inferior în grad unui ministru plenipotențiar sau unui ambasador. **2.** Adj., s.m. și f. (Cetățean) stabilit în altă țară decât cea de origine. — Din fr. **résident,** lat. **residens, -ntis,** germ. **Resident.**

REZIDÉNȚĂ, *rezidențe,* s.f. **1.** Reședință, sediu, domiciliu. **2.** Dreptul și starea persoanei care se stabilește într-o țară străină ca rezident (**2**). — Din it. **residenza,** fr. **résidence,** germ. **Residenz.**

REZIDENȚIÁL, -Ă, *rezidențiali, -e,* adj. Al rezidentului, privitor la rezident. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **résidentiel,** it. **residenziale.**

REZIDENȚIÁT s.n. Etapă în pregătirea unui medic, constând într-un stagiu de practică și specializare în spital, imediat după absolvirea facultății; concurs național pentru ocuparea locurilor disponibile în vederea efectuării acestui stagiu; perioadă în care se efectuează acest stagiu. [Pr.: *-ți-at*] — De la **rezident.**

REZIDÍ, *rezidesc,* vb. IV. Tranz. A zidi din nou; a reclădi. — Pref. *re-* + **zidi.**

REZIDÍRE, *rezidiri,* s.f. Acțiunea de *a rezidi* și rezultatul ei. — V. **rezidi.**

REZÍDIU s.n. v. **reziduu.**

REZIDUÁL, -Ă, *reziduali, -e,* adj. Care rămâne (ca reziduu). [Pr.: *-du-al*] — Din fr. **résiduel,** it. **residuale.**

REZIDUÁR, -Ă, *reziduari, -e,* adj. (Rar) Care formează reziduuri. [Pr.: *-du-ar*] — Din fr. **résiduaire.**

REZÍDUU, *reziduuri,* s.n. Rest rămas în urma unui proces chimic sau fizic efectuat asupra unui material brut. ✧ *Reziduuri furajere* = deșeuri din industria alimentară care pot fi valorificate în alimentația animalelor. ✦ Materie care se depune pe pereții sau pe fundul recipientelor în care se păstrează substanțe lichide. [Pr.: *-du-u.* — Var.: **rezídiu** s.n.] — Din lat. **residuum,** fr. **résidu.**

REZÍL, *rezile,* s.n. (Înv.) Fileu. [Var.: **rizíl** s.n.] — Din fr. **résille.**

REZILIÁ, *reziliez,* vb. I. Tranz. A desface, a anula un contract, o convenție. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **résilier.**

REZILIÁBIL, -Ă, *reziliabili, -e,* adj. Care poate fi reziliat. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **résiliable.**

REZILIÁRE s.f. v. **reziliere.**

REZILIÉNȚĂ s.f. Mărime caracteristică pentru comportarea materialelor la solicitările prin șoc, egală cu raportul dintre lucrul mecanic efectuat pentru ruperea la încovoiere, prin șoc, a unei epruvete și valoarea inițială a ariei secțiunii transversale în care s-a produs ruperea respectivă. [Pr.: *-li-en-*] — Din fr. **résilience.**

REZILIÉRE, *rezilieri,* s.f. Acțiunea de *a rezilia* și rezultatul ei; desfacere a unor contracte, în cazul în care una dintre obligațiile reciproce nu a fost executată, menținându-se acele efecte ale contractului care s-au produs până la data desfacerii lui. [Pr.: *-li-e-.* — Var.: (înv.) **reziliáre** s.f.] — V. **rezilia.**

REZINÁ, *rezinez,* vb. I. Tranz. A extrage rășina din arborii rășinoși prin recoltarea ei din scurgerile naturale sau din tăieturile făcute special. — Din fr. **résiner.**

REZINÁJ, *rezinaje,* s.n. Operație de extragere a rășinii din arborii rășinoși; rezinare. — Din fr. **résinage.**

REZINÁRE, *rezinări,* s.f. Acțiunea de *a rezina* și rezultatul ei; rezinaj. — V. **rezina.**

REZINÁT, *rezinați,* s.m. Substanță solidă, insolubilă în apă, obținută prin combinarea unei rășini cu un metal și întrebuințată în industria lacurilor, a materiilor colorante etc. — Din fr. **résinate.**

REZINIFICÁ, *rezinific,* vb. I. Tranz. A transforma o substanță chimică organică într-o substanță asemănătoare cu rășina. — După fr. **résinifier.**

REZINIFICÁRE, *rezinificări,* s.f. Acțiunea de *a rezinifica* și rezultatul ei. — V. **rezinifica.**

REZISTÁ, *rezíst,* vb. I. Intranz. A se împotrivi, a ține piept; a opune rezistență; a nu ceda la acțiunea unor forțe din afară; a nu se lăsa învins, a se ține tare. — Din fr. **résister,** lat. **resistere.**

REZISTÉNT, -Ă, *rezistenți, -te,* adj. (Despre lucruri) Care rezistă; durabil, trainic. ✦ (Despre materiale) Care nu-și modifică ușor proprietățile sub acțiunea unui agent fizico-chimic. ✦ (Despre ființe) Care nu se lasă doborât, care suportă bine o boală, o oboseală, o supărare etc.; puternic, tare; dârz, neclintit. — Din fr. **résistant,** it. **resistente.**

REZISTÉNȚĂ, *rezistențe,* s.f. **I.** Faptul de *a rezista*; împotrivire, opoziție, apărare împotriva unui atac. ✦ Respingerea atacurilor repetate ale inamicului și menținerea pozițiilor proprii. ✦ Mișcare populară antifascistă de eliberare, desfășurată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial în țările ocupate de trupele germane, italiene și japoneze, precum și în state cu regim fascist. **II. 1.** Calitatea de a fi rezistent. **2.** Putere de a înfrunta boala, oboseala, foamea, lipsurile etc.; calitate a unui organism de a nu contracta o boală contagioasă. **3.** Proprietate a unui corp de a suporta, fără modificări în masa lui, acțiunea altui corp sau a unei forțe străine. ✧ *Rezistența materialelor* = ramură a mecanicii care se ocupă cu studiul comportării corpurilor deformabile, când se exercită asupra lor forțe din afară, și cu studiul dimensiunilor pe care acestea trebuie să le aibă ca să nu-și modifice forma. ✦ Forța de opunere a unui mediu la realizarea unei acțiuni. **4.** Forță pe care un conductor electric o opune trecerii curentului și care depinde de materialul din care este făcut conductorul, de grosimea și de lungimea lui. **5.** (Tehn.) Rezistor. — Din fr. **résistance,** it. **resistenza.**

REZISTÍBIL, -Ă, *rezistibili, -e,* adj. (Rar) Căruia i se poate rezista. — Din fr. **résistible.**

REZISTIBILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi rezistibil. — **Rezistibil** + suf. *-itate.*

REZISTIVIMÉTRU, *rezistivimetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea rezistivității. — Din fr. **résistivimètre.**

REZISTIVITÁTE, *rezistivități,* s.f. (Fiz.) Mărime caracteristică fiecărui material, egală cu rezistența electrică a unui cub din materialul respectiv, având muchia egală cu unitatea; rezistență electrică specifică. — Din fr. **résistivité.**

REZISTÓR, *rezistoare,* s.n. Element de circuit electric cu inductivitate și capacitate neglijabile, dar care, având rezistență electrică, poate fi introdus într-un circuit electric și care este folosit la aparatele electrice de încălzit, la reostate etc.; rezistență (**II 5**). [Pl. și: (m.) *rezistori*] — Din fr. **résisteur,** engl. **resistor.**

REZÍTĂ, *rezite,* s.f. Rășină sintetică obținută ca produs final prin policondensarea formaldehidei cu fenoli, în prezența unui catalizator bazic, și întrebuințată la fabricarea izolatoarelor electrice, a plăcilor de gramofon etc. — Din fr. **résite,** germ. **Resit.**

RÉZMERIȚĂ s.f. v. **răzmeriță.**

REZÓL, *rezoli,* s.m. Rășină sintetică obținută ca prim stadiu în reacția de policondensare a fenolului cu formaldehida, în prezența unui catalizator bazic. — Din fr. **résol,** germ. **Resol,** rus. **rezol.**

REZOLÚT, -Ă, *rezoluți, -te,* adj. Hotărât, ferm, îndrăzneț, decis. — Din lat. **resolutus,** germ. **resolut.**

REZOLUTÍV, -Ă, *rezolutivi, -e,* adj. (Despre medicamente) Care are proprietatea de a micșora o inflamație, care reduce la starea normală o regiune inflamată a corpului. — Din fr. **résolutif.**

REZOLUTÓRIU, -IE, *rezolutorii,* adj. (Jur.) Care provoacă anularea unui act, care desființează. ✧ *Condiție rezolutorie* = condiție a cărei împlinire determină stingerea cu efect retroactiv a efectelor unui act juridic. — Din lat. **resolutorius,** fr. **résolutoire.**

REZOLÚȚIE, *rezoluții,* s.f. **1.** Hotărâre luată în urma unor dezbateri colective. **2.** Rezolvare pe care cel în drept o dă unei cereri, unui act etc. **3.** (Med.) Dispariție a semnelor de boală sau a unui proces patologic. **4.** (Jur.) Desființare retroactivă a unui contract cu executare imediată pentru neexecutarea uneia dintre obligațiile reciproce ale părților. [Var.: **rezoluțiúne** s.f.] — Din fr. **résolution,** lat. **resolutio, -onis.**

REZOLUȚIÚNE s.f. v. **rezoluție.**

REZOLVÁ, *rezólv,* vb. I. Tranz. **1.** A găsi soluția unei probleme. ✦ A pune capăt unei controverse, unui litigiu, unui conflict; a soluționa. **2.** (Despre instrumente optice) A separa, a distinge amănunte cât mai fine ale obiectelor studiate. — Din lat. **resolvere,** germ. **resolvieren.**

REZOLVÁBIL, -Ă, *rezolvabili, -e,* adj. Care poate fi rezolvat. — **Rezolva** + suf. *-bil.*

REZOLVÁNTĂ, *rezolvante,* adj. (Mat.; în sintagma) *Ecuație rezolvantă* (și substantivat, f.) = ecuație formată cu coeficienții altei ecuații, care ajută la găsirea rădăcinilor acesteia. — Din fr. **résolvante.**

REZOLVÁRE, *rezolvări,* s.f. Acțiunea de *a rezolva* și rezultatul ei. — V. **rezolva.**

REZOLVÁT, -Ă, *rezolvați, -te,* adj. **1.** Pentru care s-a găsit o soluție (convenabilă); soluționat (**1**). **2.** (Despre controverse, litigii, conflicte) Căruia i s-a pus capăt; soluționat (**2**). — V. **rezolva.**

REZÓN, *rezoane,* s.n. (Înv.) **1.** Îndreptățire, justificare, cauză, motiv, temei. **2.** Rațiune, judecată dreaptă. ✧ Expr. *A pune* (pe cineva) *la rezon* = a învăța minte (pe cineva), a pune la respect; a constrânge să judece mai bine, să se poarte cum trebuie. ✦ (Cu valoare de interjecție) Ai dreptate! just! da! desigur! — Din fr. **raison.**

REZONÁ, *rezonez,* vb. I. Intranz. (Înv.) A judeca, a gândi. — Din fr. **raisonner,** germ. **raisonnieren.**

REZONÁBIL, -Ă, *rezonabili, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are o judecată sau o comportare rațională; cu judecată; cumpănit, cuminte. ✦ (Despre acțiuni, fapte etc.) Care se menține în limitele normale, obișnuite; care nu are nimic ieșit din comun; fără exagerări; cumpătat. **2.** (Despre prețuri) Care este corespunzător cu valoarea lucrului (de) cumpărat; potrivit, acceptabil; *p. ext.* accesibil. *Prețuri rezonabile.* — Din fr. **raisonnable.**

REZONÁNT, -Ă, *rezonanți, -te,* adj. (Despre corpuri sau sisteme fizice) Capabil să intre în rezonanță. — Din fr. **résonnant.**

REZONÁNȚĂ, *rezonanțe,* s.f. **1.** Proprietate a unor corpuri sau a unor încăperi de a intensifica și a prelungi sunetele; răsunet. **2.** Stare de vibrație în care se găsește un corp sau un sistem fizic când asupra lui se exercită o acțiune exterioară periodică, cu o frecvență egală ori apropiată cu frecvența proprie vibrației corpului sau a sistemului. ✧ *Cutie de rezonanță* = cavitate al cărei volum de aer este capabil să oscileze și să amplifice sunetele. **3.** (Med.) Tulburare de gândire la schizofrenici, caracterizată prin înlocuirea legăturilor de fond ale acțiunilor prin relații verbale, de obicei făcute după asonanță, rimă sau localizare în timp sau spațiu. — Din fr. **résonance.**

REZONATÓR, *rezonatoare,* s.n. Aparat sau sistem fizic capabil să amplifice oscilații mecanice, sonore, electromagnetice etc. prin rezonanță (**2**). — Din fr. **résonateur.**

REZORCÍNĂ s.f. Substanță organică solidă, cristalizată, incoloră, solubilă în apă și alcool, cu slabă acțiune reducătoare, folosită ca revelator fotografic, ca materie primă în industria chimică și farmaceutică. [Scris și: *resorcină*] — Din fr. **résorcine.**

REZULTÁ, pers. 3 *rezúltă,* vb. I. Intranz. A urma, a apărea ca o consecință logică; a decurge din..., a reieși, a izvorî. ✦ (Mat.; mai ales la calculele aritmetice) A avea drept rezultat; a ieși, a da. — Din fr. **résulter.**

REZULTÁNT, -Ă, *rezultanți, -te,* adj. Care rezultă. ✦ Referitor la o rezultantă. — Din fr. **résultant.**

REZULTÁNTĂ, *rezultante,* s.f. **1.** (Mec.) Forță a cărei aplicare este echivalentă din punctul de vedere al efectului cu mai multe forțe date, care se aplică în același timp asupra aceluiași punct material. **2.** Fig. Efectul îmbinat al unor cauze multiple. — Din fr. **résultante,** germ. **Resultante.**

REZULTÁT, *rezultate,* s.n. Ceea ce rezultă dintr-o acțiune, dintr-un fapt, dintr-un calcul; consecință, urmare, efect. ✧ Loc. adv. *Fără rezultat* = fără efect, inutil. ✧ Expr. *A da rezultat* (sau *rezultate)* = a produce efectul dorit, a da roade. ✦ Ceea ce se obține printr-un șir de operații aritmetice. — Din fr. **résultat,** germ. **Resultat.**

REZULTATÍV, -Ă, *rezultativi, -e,* adj. Care rezultă. — Din fr. **résultatif.**

REZUMÁ, *rezúm,* vb. I. Tranz. **1.** A reda pe scurt esențialul unei lucrări, al unei expuneri. ✦ Refl. A se limita, a se mărgini la..., a se mulțumi cu... **2.** A cuprinde în sine; a sintetiza, a însuma. — Din fr. **résumer.**

REZUMÁRE, *rezumări,* s.f. Acțiunea de *a rezuma* și rezultatul ei. — V. **rezuma.**

REZUMÁT, *rezumate,* s.n. Redare, prezentare pe scurt, scrisă sau orală, a ideilor unei lucrări, ale unei expuneri etc.; recapitulare succintă. ✧ Loc. adv. *În rezumat* = pe scurt, cu alte cuvinte, rezumând. — Din fr. **résumé.**

REZUMATÍV, -Ă, *rezumativi, -e,* adj. În formă de rezumat; succint. — Din **rezuma.**

REZUMĂTÓR, -OÁRE, *rezumători, -oare,* adj. (Rar; și substantivat) Care rezumă (**1**), care prezintă un rezumat. — **Rezuma** + suf. *-ător.*

Rh s.n. (Med.) Antigen din globulele roșii și din grupele sangvine corespunzătoare. — Abr. din lat. **Rhésus.**

RIÁL, *riali,* s.m. Unitate bănească în Iran. [Pr.: *ri-al*] — Din fr. **rial.**

RIBOFLAVÍNĂ s.f. Termen folosit pentru a denumi vitamina B_2, care se găsește în lapte, ficat, rinichi, ouă, frunze verzi, iarbă. — Din fr. **riboflavine.**

RIBONUCLEÁZĂ s.f. Enzimă prezentă în sucurile digestive intestinale, cu acțiune specifică asupra acidului ribonucleic. [Pr.: *-cle-a-*] — Din fr. **ribonucléase.**

RIBONUCLÉIC, *ribonucleici,* adj. (În sintagma) *Acid ribonucleic* = acid care se găsește în toate celulele vegetale și animale, având un rol esențial în transmiterea informațiilor genetice necesare sintezei proteinelor specifice. [Pr.: *-cle-ic*] — Din fr. **ribonucléique.**

RIBONUCLEOPROTEÍNĂ, *ribonucleoproteine,* s.f. (Biol.) Complex macromolecular alcătuit din proteine și acid ribonucleic. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **ribonucléoprotéine,** engl. **ribonucleoprotein.**

RIBOVÍRUS, *ribovirusuri,* s.n. (Biol.) Virus la care materialul ereditar este reprezentat de acidul ribonucleic. — **Ribo**[nucleu] + **virus.**

RIBÓZĂ s.f. (Biol.) Monozaharidă cu cinci atomi de carbon, caracteristică acizilor ribonucleici, component esențial al tuturor celulelor vii. — Din fr. **ribose.**

RIBOZÓM, *ribozomi,* s.m. (Biol.) Particulă citoplasmatică de dimensiuni foarte mici, formată din proteine și acizi ribonucleici. — Din fr. **ribosome.**

RICANÁ, *ricanez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A râde batjocoritor, a rânji. — Din fr. **ricaner.**

RICANÁRE, *ricanări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a ricana;* rânjet. — V. **ricana.**

RICERCÁR s.n. Compoziție muzicală polifonică, anterioară fugii, alcătuită din mai multe secțiuni (fiecare având tema sa proprie), care se cântă fără întrerupere; capriciu, fantezie. — Din it. **ricercare.**

RICÍN, *ricini,* s.m. Plantă erbacee sau arborescentă originară din Africa, cu rădăcina pivotantă, puternică, cu tulpina înaltă de 1–2 m, cu flori verzi, roșii sau violete; căpușă *(Ricinus communis).* ✧ *Ulei* (sau *unt) de ricin* = ulei extras din semințele acestei plante, cu proprietăți purgative, nesicativ, neinflamabil, păstrându-și aceeași consistență la variații mari de temperatură, folosit în industria farmaceutică sau ca lubrifiant la motoarele de avion, precum și în industria pielăriei, a cauciucului sintetic etc.; ricină. — Din lat. **ricinus,** germ. **Rizinus.**

RICÍNĂ, *ricine,* s.f. **1.** Toxină vegetală care se găsește în semințele de ricin și care are proprietatea de a aglutina globulele sângelui. **2.** (Pop.) Ulei de ricin. — Din **ricin**.

RICKÉTTSIA, *rickettsii,* s.f. (Biol.) Microorganism care face trecerea de la bacterii la virusuri, având caractere comune ambelor grupe. [Pr.: *richeția*] — Din engl. **riekettsia,** fr. **rickettsie.**

RICKETTSIÓZĂ, *rickettsioze,* s.f. (Med.) Infecție epidemică transmisă prin intermediul artropodelor hematofage. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **rickettsiosis,** fr. **rickettsiose.**

RICOȘÁ, pers. 3 *ricoșează,* vb. I. Intranz. (Despre un proiectil; *p. gener.* despre orice corp mobil, aruncat sau izbit cu putere) A sări înapoi sau a-și schimba direcția traiectoriei inițiale în urma ciocnirii de un obstacol. — Din fr. **ricocher.**

RICOȘÉT s.n. v. **ricoșeu.**

RICOȘÉU, *ricoșeuri,* s.n. Faptul de a ricoșa. ✦ Înscriere a proiectilului pe o nouă traiectorie când întâlnește pământul sau alt obstacol sub un unghi mic până la 20º; *p. gener.* schimbare de direcție a unui lucru când se ciocnește de un obstacol. ✦ Fig. Efect invers, indirect. ✧ *Tragere prin ricoșeu* = tragere în care se folosesc efectele exploziei proiectilelor care au ricoșat. [Var.: **ricoșét** s.n.] — Din fr. **ricochet.**

RÍCȘĂ, *ricșe,* s.f. Trăsurică cu două roți, trasă de un om, folosită în unele țări din Orient. — Din engl. **ricksha,** germ. **Riksha.**

RÍCTUS, *rictusuri,* s.n. Contracție spasmodică a mușchilor feței, care dă figurii expresia de râs crispat; strâmbătură a gurii provocată de această contracție, care apare în unele boli ale sistemului nervos și dă impresia de râs forțat. — Din fr., lat. **rictus.**

RID, *riduri,* s.n. Încrețitură a pielii obrazului; zbârcitură, cută, creț. — Din fr. **ride.**

RIDÁ, *ridez,* vb. I. Refl. A căpăta riduri. — Din fr. **rider.**

RIDÁRE, *ridări,* s.f. Faptul de *a se rida.* — V. **rida.**

RIDÁT, -Ă, *ridați, -te,* adj. Cu riduri, zbârcit. — V. **rida.**

RIDGER s.n. Utilaj folosit pentru executarea digurilor mici, în lucrări de teren pentru irigații sau pentru reținera zăpezilor pe terenuri agricole. [Pr.: *rígăr*] — Cuv. engl.

RIDICÁ, *ridíc,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A lua de jos și a duce în sus (susținând cu forța brațelor, cu spatele etc.); a sălta. ✧ Expr. *A ridica mănușa* = a primi o provocare. *A ridica paharul* (sau *cupa,* rar, *un toast)* = a închina în cinstea cuiva. ✦ A duce sau a trage în sus; a înhăța. ✦ A desprinde din locul în care a fost pus sau fixat și a trage în sus. ✧ Expr. *A ridica armele* (împotriva cuiva) = a porni la luptă (împotriva cuiva); a începe un război. *A ridica ancora* = (despre vapoare) a părăsi portul, a porni în larg; (despre persoane) a pleca, a porni pe mare. **2.** A lua de pe ceva; a îndepărta, a înlătura. ✧ Expr. *A ridica* (cuiva) *o piatră de pe inimă* = a scăpa (pe cineva) de o grijă apăsătoare, a liniști pe cineva. *A-și ridica pălăria* = a-și scoate pălăria în semn de salut, de stimă; a saluta. *A ridica masa* = a strânge masa după ce s-a teminat de mâncat. (Refl.) *Întinde-te* (sau *pune-te) masă, ridică-te masă,* se spune despre cei ce duc o viață de huzur, de petreceri continue. ✦ A sumete, a sufleca mânecile sau poalele hainei. ✦ Fig. A suspenda, a face să înceteze, a desființa, a anula; a îndepărta. ✧ Expr. *A ridica ședința* = a declara o ședință închisă, terminată. ✦ Fig. A lua cuiva ceva, a lipsi pe cineva de ceva; a răpi, a smulge. ✧ Expr. *A ridica* (cuiva) *viața* (sau *zilele)* = a omorî (pe cineva). **3.** A lua și a duce în alt loc, a muta din loc. ✧ Expr. *A ridica stâna* = a coborî cu turmele și cu toate uneltele păstorești, toamna, de la munte. ✦ Refl. (Înv.) A se muta. ✦ A strânge de pe jos, a culege. ✦ A încasa o sumă de bani. ✦ A lua pe cineva cu forța; a aresta. **4.** A așeza în poziție dreaptă un obiect aplecat sau culcat, a-l readuce în poziție verticală. **5.** (În expr.) *A ridica un plan* = a determina, prin măsurători de distanțe și unghiuri, poziția punctelor dintr-o regiune și a le reprezenta pe o hartă. **II. 1.** Refl. (Despre ființe) A se scula de jos, părăsind poziția de așezat sau de culcat. ✧ Expr. *A se ridica în capul oaselor* = a se scula și a sta așezat sau în picioare pe locul unde mai înainte fusese culcat. *A se ridica în scări* = a se înălța în scările ființei. ✦ Tranz. A susține, a ajuta pe cineva să se scoale în picioare. ✧ Expr. (Înv.) *A ridica din scaun* = a lua unui domnitor domnia; a detrona. ✦ (Despre oameni) A se însănătoși, a se pune pe picioare. **2.** Refl. (Despre construcții înalte, copaci etc.) A avea o direcție verticală, a se îndrepta în sus, a se înălța. **3.** Tranz. A mișca, a îndrepta în sus brațele, mâinile, capul, sprâncenele etc.; a da o mișcare verticală, a duce mai sus. ✧ Expr. *A(-și) ridica ochii* (sau *privirea)* = a îndrepta privirea, a se uita spre cineva sau ceva care se află mai sus; a privi. *A(-și) ridica capul* = **a)** a se arăta dârz, plin de curaj; *p. ext.* a se răzvrăti; **b)** a-și reveni dintr-o situație proastă; a se redresa. *A(-și) ridica nasul (sus* sau *mai sus decât se cuvine)* = a fi încrezut, înfumurat; a deveni obraznic. *A ridica mâna* (sau *degetul)* = a cere cuvântul. *A ridica mâna* (sau *mâinile) asupra cuiva* = a ataca, a lovi (pe cineva). *A ridica mâinile* (către cineva) = **a)** a cere ajutor; **b)** a se preda. (Intranz.) *A ridica (mirat, surprins) din sprâncene* = a face ochii mari de mirare, de surpriză; a privi mirat, surprins. *A ridica* (sau *a da) din umeri* = a-și arăta nedumerirea sau indiferența față de ceva sau de cineva. (Refl.) *A (i) se ridica părul (măciucă)* = a se speria foarte tare. **4.** Refl. (Despre păsări) A porni în zbor, a-și lua zborul; a se înălța în văzduh. ✦ (Despre nori, fum, praf etc.) A avea o mișcare ascendentă, a se îndrepta în sus. ✦ (Despre aștri; *p. ext.* despre lumină, zori etc.) A se înălța deasupra orizontului, a se sui pe bolta cerului; a răsări, a se ivi. ✦ (Despre ceață, negură etc.) A se împrăștia, a se risipi; a dispărea. ✦ (Despre obiecte cufundate într-un lichid) A ieși la suprafață. **5.** Refl. (Despre sunete) A se auzi clar și puternic; a se răspândi în aer; a răsuna. ✦ Tranz. A face să se audă, să răsune cu putere. ✧ Expr. *A ridica glasul* (sau *tonul)* = a vorbi tare; cu îndrăzneală sau protestând împotriva cuiva; a striga, a țipa; *p. ext.* a protesta. **6.** Tranz. și refl. A (se) urca, a (se) sui (undeva, pe ceva etc.). **7.** Refl. (Despre oameni; *p. ext.* despre popoare, țări, clase sociale etc.) A protesta vehement; a sta împotrivă, a se opune; a se răzvrăti, a se răscula, a porni la luptă. ✧ Expr. (Tranz.) *A-i* (sau *a-și) ridica pe cineva în cap* = a proceda astfel încât să producă nemulțumiri, să-și facă mulți dușmani. **8.** Tranz. Fig. A pune în mișcare, a face să pornească o mulțime, o colectivitate etc.; a mobiliza, a strânge oameni. ✧ Expr. (Înv.) *A ridica trupe* (sau *oaste, oștire)* = a recruta oaste, a înrola soldați pentru a porni la luptă. **9.** Refl. A se naște, a se isca, a se stârni. ✦ A apărea, a se arăta. **10.** Tranz. Fig. (Livr.; înv.) A scoate în evidență, a releva. **III. 1.** Refl. și tranz. (Despre copii; *p. ext.* despre pui de animale) A (se) face mare, a crește. ✦ Fig. A (se) dezvolta, a (se) forma. **2.** Refl. și tranz. A (se) face mai înalt; a (se) înălța. **3.** Tranz. Fig. A duce, a promova la o treaptă superioară, a face să progreseze valori sociale, morale etc., *p. ext.* oameni. ✧ Expr. *A ridica din cenușă* (sau *din ruine)* = a reface, a reconstitui. *A ridica moralul* (cuiva) = a îmbărbăta, a întări (pe cineva). ✦ A pune pe cineva pe o treaptă mai înaltă din punctul de vedere al respectului, al aprecierii; a înălța în grad, în rang. ✧ Expr. *A ridica* (pe cineva) *în slavă* (sau *în slava cerului)* = a lăuda foarte tare (pe cineva). (Înv.) *A ridica în scaun* = a face domn, a înălța pe tronul țării. ✦ Refl. (Despre oameni) A-și face o situație mai bună, a progresa. ✧ Expr. *A se ridica prin cineva* sau *a se ridica pe umerii cuiva* = a ajunge la o situație cu ajutorul cuiva. **4.** Tranz. A mări, a spori, a face să crească. *A ridica producția.* ✧ Expr. *A ridica prețul* = a scumpi marfa. (Mat.) *A ridica un număr la o putere* = a înmulți un număr cu el însuși de atâtea ori de câte ori arată exponentul. *A ridica un număr la pătrat* = a înmulți un număr cu el însuși. *A ridica la cub* = a înmulți pătratul unui număr cu numărul simplu. ✦ Refl. A atinge o anumită valoare, a ajunge la o anumită cantitate, sumă etc.; a se cifra la... **5.** Tranz. A construi, a clădi locuințe, case etc. ✦ Fig. A făuri, a crea, a întemeia. **6.** Tranz. A da naștere; a pricinui, a cauza, a provoca. ✧ Loc. vb. *A ridica o învinuire* (sau *o acuzație)* = a formula o acuzație; a învinui, a acuza. *A ridica pretenții* = a formula o pretenție, a pretinde să i se dea ceva; a revendica. *A ridica o obiecție* = a obiecta, a avea rezerve, a nu fi de acord. ✧ Expr. *A ridica o problemă* (sau *o chestiune)* = a aduce, a pune în discuție o problemă. [Var.: (înv.) **aridicá,** (reg.) **rădicá** vb. I] — Lat. **eradicare** „a dezrădăcina”.

RIDICÁRE, *ridicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ridica* și rezultul ei; ridicat[1]. — V. **ridica.**

RIDICÁT[1] s.n. Ridicare. — V. **ridica.**

RIDICÁT[2], -Ă, *ridicați, -te,* adj. **1.** (Despre învelitori, capace) Dat la o parte, înlăturat. ✦ (Despre perdele, storuri etc.) Dus mai sus (sau într-o parte); tras. ✦ (Despre obiecte de îmbrăcăminte, mai ales despre mănuși) Sumes, suflecat. ✦ (Despre oameni) Sculat în picioare; *fig.* însănătoșit, înzdrăvenit. **2.** Care stă drept, în poziție verticală, îndreptat în sus. ✦ Înalt. **3.** Fig. (Despre prețuri) Care depășește plafonul normal, obișnuit; mărit, sporit, urcat. ✦ (Despre voce) Tare, intens. ✧ *Ton ridicat* = ton răstit, aspru, poruncitor. ✦ (Despre oameni și felul lor de viață) Cu un nivel înalt, superior; înaintat. [Var.: (înv.) **aridicát, -ă** adj.] — V. **ridica.**

RIDICÁTA s.f. art. (În loc. adj., adv. și în sintagme) *Cu ridicata* = în cantități mari, cu toptanul, angro; *fig.* cu grămada, în bloc. *Comerciant cu ridicata* = angrosist, toptangiu. *Comerț cu ridicata* = comerț cu mărfuri vândute în cantități mari. *Preț cu ridicata* = preț pentru mărfuri vândute în cantități mari. — Din **ridicat[1]**.

RIDICĂTÓR, *ridicătoare,* s.n. Dispozitiv folosit la combinele de cereale pentru ridicarea și adunarea plantelor căzute sau a celor tăiate în timpul recoltării. — **Ridica** + suf. *-ător.*

RIDICĂTÚRĂ, *ridicături,* s.f. **1.** Înălțime, proeminență. ✦ Loc ridicat; dâmb. **2.** Faptul de a ridica (lucruri grele). — **Ridica** + suf. *-ătură.*

RIDÍCHE, *ridichi,* s.f. Plantă erbacee legumicolă din familia cruciferelor, cu frunze adânc crestate, cu rădăcina sferică sau conică, alungită, cărnoasă, umflată, comestibilă *(Raphanus sativus); p. restr.* rădăcina comestibilă a plantei. ✧ *Ridiche sălbatică* = buruiană anuală, dăunătoare plantelor de cultură, cu tulpina acoperită de peri, cu frunze ovale și cu flori albe, roșii, violete, rar gălbui *(Raphanus raphanistrum).* ✧ Expr. (Fam.) *A freca* (cuiva) *ridichea* = **a)** a bate tare (pe cineva); **b)** a critica, a certa aspru (pe cineva). — Lat. **radicula.**

RIDICHIOÁRĂ, *ridichioare*, s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze ovale, inegal crestate, și cu flori galbene *(Sinapis arvensis).* — **Ridiche** + suf. *-ioară.*

RIDÍCOL, -Ă, *ridicoli, -e,* adj. **1.** Care stârnește râsul sau batjocura; caraghios. ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce este vrednic de râs, de batjocură; aspect caraghios, absurd. **2.** (Despre sume de bani, cifre etc.) Foarte mic; neînsemnat, derizoriu. [Var.: **ridícul, -ă** adj.] — Din it. **ridicolo,** fr. **ridicule,** lat. **ridiculus.**

RIDÍCUL, -Ă adj. v. **ridicol.**

RIDICULIZÁ, *ridiculizez,* vb. I. Tranz. A scoate în evidență ridicolul, a face pe cineva sau ceva să apară ridicol, a-și bate joc de cineva sau de ceva. — Din fr. **ridiculiser.**

RIDICULIZÁRE, *ridculizări,* s.f. Acțiunea de *a ridiculiza* și rezultatul ei. — V. **ridiculiza.**

RIESLING, (**2**) *rieslinguri,* s.n. **1.** Soi de viță-de-vie originar din Germania, cu ciorchini cilindrici cu boabe dese, de culoare galbenă-verzuie cu mici puncte negre, cu pielița groasă. **2.** Vin obținut din astfel de struguri. [Pron.: *rísling.* — Scris și: *risling*] — Din germ. **Riesling,** fr. **riesling.**

RÍFLU, *rifluri,* s.n. Șanț de riflură. — Din germ. **Riffel.**

RIFLUÍ, *rifluiesc,* vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.) A executa rifluri pe suprafața activă a cilindrului de la valțurile de moară. *Mașină de rifluit.* — **Riflu** + suf. *-ui.*

RIFLUÍRE, *rifluiri,* s.f. Operație de executare a unor șanțuri sau canale în formă de elice pe suprafața activă a cilindrului de la valțurile de moară, prin așchiere cu ajutorul unei mașini-unelte speciale, numită mașină de rifluit. — V. **riflui.**

RIFLUITÓR, *rifluitori,* s.m. Muncitor care execută rifluri. [Pr.: *-flu-i-*] — **Riflui** + suf. *-tor.*

RIFLÚRĂ, *rifluri,* s.f. Fiecare dintre șanțurile elicoidale executate pe suprafața activă a cilindrilor valțurilor de moară, pentru a le mări eficacitatea. — Din fr. **riflure.**

RIFT, *rifturi,* s.n. (Geol.) Şir de rupturi ale scoarţei terestre sub fundul oceanelor. ✦ Fisură în sol făcută de un râu. — Din fr., engl. **rift.**

RÍGĂ, *rigi,* s.m. **1.** (Înv.) Rege. **2.** Carte de joc cu figura regelui; popă, crai. — Din ngr. **ríghas.**

RIGÍD, -Ă, *rigizi, -de,* adj. **1.** (Despre corpuri) Care nu se deformează sub acţiunea forţelor exterioare. ✦ Care este lipsit de flexibilitate; ţepăn, neflexibil. **2.** Fig. (Despre oameni) Care nu îngăduie abateri; dur, sever, neînduplecat, intransigent. ✦ (Despre expresia sau trăsăturile feţei) Care trădează neînduplecare, asprime, severitate. — Din fr. **rigide.**

RIGIDITÁTE, *rigidităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi rigid (**1**), proprietate a corpurilor de a nu se deforma sub acţiunea forţelor care se exercită asupra lor. ✧ *Rigiditate dielectrică* = proprietate a unui mediu rău conducător de electricitate de a nu fi străpuns sub acţiunea unui câmp electric. ✦ Lipsă de flexibilitate; înţepeneală. ✧ *Rigiditate musculară* = contracţie musculară susţinută apărută în unele boli ale sistemului nervos, ca meningita cerebrospinală, tetanosul. *Rigiditate cadaverică* = fenomen general de întărire şi de înţepenire musculară, care apare în primele ore după moarte, ca urmare a coagulării proteinelor musculare. **2.** Fig. Severitate, duritate, austeritate; intransigenţă. — Din fr. **rigidité.**

RIGIDIZÁ, *rigidizez,* vb. I. Tranz. A întări o piesă sau un element de construcţie cu ajutorul unor nervuri, traverse etc., fixate prin nituire ori prin sudură. — **Rigid** + suf. *-iza.*

RIGIDIZÁRE, *rigidizări,* s.f. Operaţie de întărire a unui element de construcţie prin adăugarea unei piese care împiedică deformarea lui. — V. **rigidiza.**

RIGLÁT, -Ă, *riglaţi, -te,* adj. **1.** (Rar) Liniat. **2.** (Despre suprafeţe) Care se obţine prin mişcarea unei linii drepte. — **Riglă** + suf. *-at* (după fr. *réglé).*

RÍGLĂ, *rigle,* s.f. **1.** Piesă plată, lungă şi dreaptă, făcută din lemn, din metal, din material plastic, de obicei gradată, cu care se trag linii drepte, se verifică suprafeţe plane etc.; linie, lineal. ✧ *Riglă de calcul* = instrument folosit pentru calcule rapide, format dintr-o riglă fixă şi una mobilă care alunecă pe cea fixă, ambele având diviziuni logaritmice. **2.** Piesă de lemn groasă şi lată, folosită în construcţii. **3.** Unealtă metalică sau de lemn, folosită în metalurgie pentru netezirea şi îndepărtarea surplusului de amestec de formare. — Din ngr. **ríghla** „regulă".

RIGLÉTĂ, *riglete,* s.f. **1.** Riglă lungă de 2-5 m, folosită în măsurări topografice. **2.** Riglă mobilă a unei rigle de calcul. — Din fr. **réglette** (după *riglă*).

RIGOÁRE, *rigori,* s.f. Asprime, severitate, strictеţe, străşnicie. ✧ Loc. adj. *De rigoare* = care este cerut de o anumită împrejurare, de o anumită etichetă; potrivit împrejurării. ✧ Loc. adv. *La rigoare* = în caz de extremă necesitate. ✦ (La pl.) Principii severe; rigurozitate. — Din fr. **rigueur,** it. **rigore,** lat. **rigor, -ris.**

RIGÓLĂ, *rigole,* s.f. **1.** Şanţ mic sau amenajare specială făcută de-a lungul străzilor, între marginea părţii carosabile şi bordura trotuarelor, având rolul de a colecta apele superficiale şi de a le dirija la un punct de descărcare. **2.** Canal mic sau brazdă prin care este condusă apa de irigaţie la plante. **3.** Formă de eroziune în adâncime (până la 50 cm) a solului ca rezultat al acţiunii şuvoaielor de apă. — Din fr. **rigole** (cu unele sensuri după germ. *Rigole).*

RIGORÍSM s.n. **1.** Concepţie etică care nu admite acţiuni indiferente în domeniul moralei şi susţine că numai acţiunile ce se întemeiază pe respectul legii morale au valoare morală. **2.** Severitate extremă în stabilirea, în interpretarea sau în aplicarea normelor morale sau, *p. gener.*, a altor norme. — Din fr. **rigorisme.**

RIGORÍST, -Ă, *rigorişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al rigorismului. — Din fr. **rigoriste.**

RIGURÓS, -OÁSĂ, *riguroşi, -oase,* adj. **1.** Care este făcut cu rigurozitate, cu scrupulozitate; sever, strict, aspru. **2.** Care nu admite abateri; inflexibil, necruţător, neînduplecat. **3.** (Despre demonstraţii) În care fiecare afirmaţie este consecinţa clară a afirmaţiilor demonstrate anterior. — Din fr. **rigoureux,** lat. **rigorosus,** it. **rigoroso.**

RIGUROZITÁTE s.f. Strictеţe; severitate, rigiditate, asprime. — **Riguros** + suf. *-itate.* Cf. it. rigorosita.

RIHTUÍ, *rihtuiesc*, vb. IV. Tranz. A croi şi a îmbina prin cusături piesele de piele care compun obiectele de încălţăminte; a pune căptuşeala unei feţe croite. — Probabil din germ. **richten.**

RIHTUÍRE, *rihtuiri,* s.f. Acţiunea de *a rihtui* şi rezultatul ei. — V. **rihtui.**

RIHTUÍT s.n. Faptul de *a rihtui.* — V. **rihtui.**

RIHTUITÓR, -OÁRE, *rihtuitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care rihtuieşte. [Pr.: *-tu-i-*] — **Rihtui** + suf. *-tor.*

RÍJĂ s.f. v. **rujă.**

RIL, *riluri,* s.n. Şanţ făcut cu o maşină specială pe linia de îndoire a unui carton (astfel încât straturile exterioare din spatele îndoiturii să nu se rupă). ✦ Şanţ pe un disc (**4**). [Pl. şi: *rile.* — Var.: **rílă** s.f.] — Din germ. **Rille.**

RÍLĂ s.f. v. **ril.**

RIMÁ, *rimez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre două sau mai multe cuvinte) A avea aceleaşi sunete în silabele finale. ✦ Fig. (Despre lucruri, idei, persoane etc.) A se potrivi, a se afla în consens. **2.** (Rar) A face versuri cu rimă. — Din fr. **rimer.**

RIMÁT, -Ă, *rimaţi, -te,* adj. (Despre cuvinte) Care rimează cu altul. — V. **rima.**

RÍMĂ, *rime,* s.f. Repetare a sunetelor finale în două sau în mai multe versuri (începând cu ultima silabă accentuată); *p. ext.* potrivire a sunetelor finale a două cuvinte. ✦ Cuvânt (ori segment dintr-un cuvânt) care rimează cu altul. ✦ Vers. — Din fr. **rime.**

RIMÉL, *rimeluri,* s.n. Produs cosmetic care se prezintă sub formă de pastă de diverse culori, folosit pentru machierea genelor. — Din fr. **rimmel.**

RIMELÁ, *rimelez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) da cu rimel pe gene. — Din **rimel.**

RIMELÁRE, *rimelări,* s.f. Acţiunea de *a (se) rimela* şi rezultatul ei. — V. **rimela.**

RIMELÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) rimela.* — V. **rimela.**

RIMELÁT[2], -Ă, *rimelaţi, -te,* adj. (Despre gene, ochi) Care este dat cu rimel; (despre persoane) care are ochii fardaţi cu rimel. — V. **rimela.**

RÍNĂ, *rine,* s.f. Jgheab prin care metalele şi aliajele topite se scurg din cuptoare în oalele de turnare sau de transport. — Din germ. **Rinne.**

RINCOCEFÁL, *rincocefali,* s.m. (La pl.) Ordin primitiv de reptile caracterizat prin existenţa coardei dorsale; (şi la sg.) reptilă care face parte din acest ordin. — Din fr. **rhynchocéphale.**

RINDEÁ, *rindele,* s.f. Unealtă compusă din unul sau mai multe cuţite fixate cu ajutorul unor pene într-un corp de lemn, cu care se execută, manual sau mecanizat, netezirea şi fasonarea pieselor de lemn prin aşchiere. ✧ Loc. vb. *A da la rindea* = a prelucra cu rindeaua; a gelui, a rindelui. ✦ Unealtă folosită la netezirea unor piese făcute dintr-un metal sau dintr-un aliaj moale. [Var.: (reg.) **rândeá** s.f.] — Din tc. **rende.**

RINDELÁ, *rindelez,* vb IV. Tranz. A rindelui. — V. **rindea.**

RINDELÁRE, *rindelări,* s.f. Rindeluire. — V. **rindela.**

RINDELUÍ, *rindeluiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi, a făţui, a fasona cu rindeaua; a efectua o rindeluire, a da la rindea, a rindela. ✧ *Maşină de rindeluit* = maşină care efectuează în mod mecanic operaţii cu rindeaua, la care cuţitele au o mişcare de rotaţie, prelucrarea asemănându-se cu frezarea. — **Rindea** + suf. *-ălui.*

RINDELUÍRE, *rindeluiri,* s.f. Acţiunea de *a rindelui* şi rezultatul ei; rindeluit. — V. **rindelui.**

RINDELUÍT s.n. Rindeluire. — V. **rindelui.**

RINENCEFÁL, *rinencefale,* s.n. Parte a creierului în care se realizează integrări superioare ale funcţiilor vegetative şi emoţionale. — Din fr. **rhinencéphale.**

RINFORZANDO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Prin creşterea momentană a sonorităţii; cu sonoritate crescută. [Pr.: *rinforţándo*] — Cuv. it.

RING, *ringuri,* s.n. **1.** Estradă ridicată la o înălţime regulamentară, de formă pătrată şi împrejmuită cu corzi sprijinite pe patru stâlpi, unde se dispută gale de box. ✦ P. ext. Box. ✦ Platformă, estradă sau spaţiu special amenajat într-un local, pe care se dansează. **2.** Maşină specială folosită în industria textilă pentru întinderea sau dublarea tortului, pentru răsucirea firului şi înfăşurarea lui pe ţevi. **3.** Cerc de metal pentru acostarea navelor, fixat de bulonul de pe peretele cheiului. — Din fr., engl. **ring.**

RINGLÓTĂ s.f. v. **renglotă.**

RINÍCHI, *rinichi,* s.m. Fiecare dintre cele două organe interne ale omului şi ale animalelor superioare, care secretă şi excretează urina şi care sunt situate în regiunea lombară, în afara cavităţii peritoneale, de fiecare parte a coloanei vertebrale; rărunchi. ✧ (Med.) *Rinichi artificial* = aparat care serveşte la înlocuirea temporară a funcţiilor rinichiului, eliminând totodată produşii toxici din sânge, fără să modifice compoziţia lui. — Lat. **reniculus.**

RINÍTĂ, *rinite,* s.f. Inflamaţie acută sau cronică a mucoasei nazale de origine infecţioasă sau alergică; coriză, guturai. — Din fr. **rhinite.**

RINOCÉR, *rinoceri,* s.m. Nume dat la două genuri de mamifere pahiderme imparicopitate mari din Africa şi Asia, cu pielea aproape lipsită de păr, cu unul sau cu două coarne în frunte; animal din aceste genuri. — Din fr. **rhinocéros,** lat. **rhinoceros.**

RINOCERÍD, *rinoceride,* s.n. (La pl.) Familie de mamifere imparicopitate, având ca tip rinocerul; (şi la sg.) animal din această familie. — Din fr. **rhinoceride.**

RINOCERIZÁ, *rinocerizez,* vb. I. (Livr.) Tranz. şi refl. A (se) înstrăina, a (se) depersonaliza sub acţiunea unor factori socio-politici ostili, agresivi, abrutizându-se. — De la *Rinocerii* (numele piesei lui Eugen Ionescu).

RINOCERIZÁRE s.f. (Livr.) Faptul de a (se) rinoceriza. — V. **rinoceriza.**

RINOFARÍNGE, *rinofaringe,* s.n. (Anat.) Partea superioară a faringelui, care comunică cu fosele nazale. — Din fr. **rhino-pharynx** (după *faringe).*

RINOFARINGÍTĂ, *rinofaringite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a rinofaringelui. — Din fr. **rhino-pharyngite.**

RINOLÓG, -Ă, *rinologi, -ge,* s.m. şi f. Medic specialist în rinologie. — Din germ. **Rhinolog.**

RINOLÓGIC, -Ă, *rinologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la rinologie, de rinologie. — Din fr. **rhinologique.**

RINOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care studiază anatomia, fiziologia şi bolile nasului. — Din fr. **rhinologie.**

RINOPLÁSTIC, -Ă, *rinoplastici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la rinoplastie. — Din fr. **rhinoplastique.**

RINOPLASTÍE, *rinoplastii,* s.f. Operaţie chirurgicală plastică sau reparatorie, efectuată cu scopul de a reface un nas distrus, diform sau mutilat. — Din fr. **rhinoplastie.**

RINORAGÍE, *rinoragii,* s.f. (Med.) Hemoragie nazală; epistaxis. — Din fr. **rhinorragie.**

RINOSCÓP, *rinoscoape,* s.n. (Med.) Instrument cu ajutorul căruia se examinează fosele nazale. — Din fr. **rhinoscope.**

RINOSCOPÍE, *rinoscopii,* s.f. Examinare a foselor nazale. — Din fr. **rhinoscopie.**

RIOLÍT, *riolite,* s.n. Rocă vulcanică, cu compoziția chimică asemănătoare cu a granitului, alcătuită din cuarț și feldspați. [Pr.: *ri-o-*] — Din fr. **rhyolite,** germ. **Rhyolith,** rus. **riolit,** engl. **rhyolite.**

RIPÁ, *ripez,* vb. I. Tranz. (Constr.) A deplasa transversal pe distanțe foarte scurte o porțiune dintr-o linie de cale ferată, tablierul unui pod etc. — Din fr. **riper.**

RIPÁRE, *ripări,* s.f. Acțiunea de *a ripa.* — V. **ripa.**

RIPEÁG, *ripeaguri,* s.n. (Reg.) Carmac format dintr-un singur rând de cârlige, folosit la prinderea sturionilor din mare. — Din ucr. **ripjak** „scaiete".

RIPÍDĂ, *ripide,* s.f. (În Biserica ortodoxă) Obiect de metal sau de lemn, în formă de paletă, împodobit cu imaginea unui serafim sau cu scene biblice și folosit în cursul unor ceremonii. — Din sl. **ripida.**

RIPOSTÁ, *ripostez,* vb. I. Intranz. A răspunde în contradictoriu, a replica prompt și cu energie. ✦ A răspunde unui atac al adversarului (într-o luptă, într-o întrecere sportivă). — Din fr. **riposter.**

RIPÓSTĂ, *riposte,* s.f. Răspuns prompt și energic, replică; acțiune hotărâtă prin care se respinge un atac. — Din fr. **riposte.**

RIPS, (**2**) *ripsuri,* s.n. **1.** Țesătură de bumbac sau de mătase, cu dungi paralele și înguste, în relief, folosită pentru tapisarea mobilelor și pentru confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. — Din germ. **Rips.**

RIPSÁT, -Ă, *ripsați, -te,* adj. (Despre țesături) Care imită ripsul; ca ripsul. — **Rips** + suf. *-at.*

RISC, *riscuri,* s.n. Posibilitate de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de suportat o pagubă; pericol posibil. — Din fr. **risque.**

RISCÁ, *risc,* vb. I. Tranz. și intranz. A(-și) pune în primejdie viața, onoarea etc.; a (se) expune unui pericol posibil. ✦ Intranz. A participa la o acțiune nesigură, a acționa la noroc. ✦ Refl. (Înv.) A cuteza, a îndrăzni, a se încumeta. — Din fr. **risquer.**

RISCÁNT, -Ă, *riscanți, -te,* adj. (Despre situații sau acțiuni) Plin de riscuri, expus la primejdii; nesigur, primejdios; riscat. — Din germ. **riskant.**

RISCÁT, -Ă, *riscați, -te,* adj. Expus primejdiilor; nesigur, primejdios; riscant. — V. **risca.**

RISÍPĂ, *risipe,* s.f. **1.** Folosire nechibzuită a bunurilor materiale sau băneşti, cheltuială fără măsură; irosire. ✦ Fig. Belșug, prisos, abundență. **2.** (Înv. și pop.) Sfărâmare, distrugere; surpare, prăbușire. ✧ Loc. adj. *În risipă* = care se sfărâmă, se dârâmă, care este în ruină. ✦ Împrăștiere, răspândire; risipire. ✧ Loc. adj. și adv. *În risipă* = în debandadă, în dezordine. — Din **risipi** (derivat regresiv).

RISIPÉLNIC, -Ă, *risipelnici, -ce,* adj. (Rar) Risipitor. — **Risipi** + suf. *-elnic.*

RISIPÍ, *risipesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A arunca sau a cădea în toate părțile; a (se) împrăștia. **2.** Tranz. A cheltui fără socoteală; a irosi bani, averi. **3.** Refl. (Despre oameni) A se răspândi în toate părțile; a se răzleți, a se răsfira. ✦ Tranz. A face să plece din locul unde s-au adunat; a împrăștia. ✦ Tranz. și refl. A (se) răspândi, a (se) propaga o știre, un zvon etc. ✦ Tranz. A pune pe fugă, a respinge, a înfrânge o armată, o ceată de vrăjmași etc. **4.** Refl. (Despre nori, ceață, aburi etc.) A se destrăma, a dispărea, a pieri. **5.** Refl. și tranz. A (se) dărâma, a (se) prăbuși, a (se) nărui, a (se) surpa. ✦ A (se) nimici, a (se) distruge; a (se) prăpădi. **6.** Tranz. A face să dispară, a înlătura, a îndepărta o grijă, o durere, un gând. — Din bg. **razsipja,** sb. **rasipati.**

RISIPÍRE, *risipiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) risipi* și rezultatul ei. — V. **risipi.**

RISIPÍT, -Ă, *risipiți, -te,* adj. **1.** Răspândit în toate părțile; împrăștiat, răsfirat. **2.** (Despre materiale, bani, averi) Cheltuit fără socoteală; irosit. **3.** (Despre armate sau cete înarmate) Pus pe fugă; alungat, înfrânt. **4.** (Despre construcții) Stricat, sfărâmat; prăbușit, ruinat. — V. **risipi.**

RISIPITÓR, -OÁRE, *risipitori, -oare,* adj. **1.** Care își risipește averea, bunurile; cheltuitor. **2.** (Înv.) Care produce ruină; nimicitor, distrugător. — **Risipi** + suf. *-tor.*

RISOLÚTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Decis, hotărât; cu fermitate. [Pr.: *rizoluto*] — Cuv. it.

RISTÁV s.n. v. **răstav.**

RISTÍC s.n. (În sintagma) *Gogoașă de ristic* = gogoașă bogată în tanin, care se formează pe frunzele și pe ramurile tinere al unor stejari, în urma înțepăturii făcute de o specie de viespe, și care se întrebuințează în medicină sub formă de tinctură, în industria chimică și în industria tăbăcăriei. — Din tc. **rastık,** ngr. **rastíki.**

RIȘCÁR, *rișcari,* s.m. Jucător de rișcă. — **Rișcă** + suf. *-ar.*

RÍȘCĂ, (**2**) *rișce,* s.f. **1.** Numele unui joc de noroc în care trebuie să se ghicească pe ce parte va cădea o monedă aruncată în sus. **2.** (Reg.) Cârciumă. — Din rus. **reșka.**

RIT, *rituri,* s.n. **1.** Ritual (**2**) ✦ P. gener. Rânduială, tipic. **2.** Confesiune religioasă, ramură autonomă în cadrul aceleiași religii; religie. ✦ *Rit vechi* = vechea rânduială bisericească, păstrată de secta rascolnicilor. — Din ngr. **ríton,** lat. **ritus,** fr. **rite.**

RITARDÁNDO adv. (Indică modul de execuție a unei bucăți muzicale) Cu un ritm încetinit treptat; rărind treptat ritmul. — Cuv. it.

RITENÚTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo reținut, (mai) moderat. — Cuv. it.

RITIDÓM, *ritidomuri,* s.n. Strat extern al scoarței arborilor bătrâni, alcătuit din țesuturi moarte care se desprind în lamele subțiri. — Din fr. **rhytidome.**

RITM, *ritmuri,* s.n. **1.** Succesiune simetrică și periodică a silabelor accentuate și neaccentuate într-un vers sau în proză ori a accentelor tonice într-o frază muzicală; cadență, tact; *p. ext.* efect obținut prin această așezare. ✦ Vers. **2.** Desfășurare gradată, treptată a unei acțiuni, evoluție mai rapidă sau mai lentă a unei activități, condiționată de anumiți factori. ✦ Periodicitate a unei mișcări, a unui proces, a unei activități. ✦ Mișcare regulată; tempo, cadență. **3.** Repetare periodică a unor elemente de arhitectură sau de decorație, la o construcție. — Din ngr. **rithmós,** fr. **rythme,** lat. **rhythmus.**

RITMÁ, *ritmez,* vb. I. Tranz. A pune accentul pe silabele unui vers, *p. ext.* ale unei fraze. — Din fr. **rythmer.**

RITMÁT, -Ă, *ritmați, -te,* adj. Care are ritm; cadențat. — V. **ritma.**

RÍTMIC, -Ă, *ritmici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are ritm; cadențat, regulat. ✧ *Gimnastică ritmică* = ramură a gimnasticii care cuprinde exerciții executate cu diferite obiecte (cercuri, eșarfe etc.), cadențat și însoțite de muzică. ✦ Care se referă la ritm. **2.** S.f. Ansamblu de reguli privitoare la folosirea ritmului în poezie și, mai rar, în proză; ritm. ✦ (Muz.) Știință care studiază simetria timpilor accentuați și slabi, precum și a diferitelor valori de note într-o compoziție muzicală. ✦ Întrebuințarea ritmului; totalitatea ritmurilor. — Din fr. **rythmique.**

RITMICITÁTE s.f. Desfășurare uniformă, fără întreruperi a unei activități (de producție, de aprovizionare, de desfacere etc.) — **Ritmic** + suf. *-itate.*

RITMOTERAPÍE s.f. Terapie psihică și fiziologică, constând în exerciții de restructurare a ritmului funcțional perturbat patologic. — **Ritm** + **terapie.**

RITOLOGÍE s.f. Ramură a mitologiei și religiei care studiază ritul, ritualul și ritualismul ca părți constitutive ale unor uzanțe culturale cu caracter regulat, referitoare la superstiții și credințe tradiționale. — Din fr. **ritologie.**

RÍTOR s.m. v. **retor.**

RITÓRICĂ s.f. v. **retorică.**

RITORNÉLĂ, *ritornele,* s.f. **1.** Revenire, într-o melodie, într-un cântec, a unui refren cu același text după fiecare strofă cântată; fragment instrumental care precedă dansul sau alternează cu el. **2.** Vers sau grup de versuri repetate, într-o poezie, la intervale regulate. ✦ Improvizație poetică formată din trei versuri, în care cel de-al treilea rimează cu primul. [Var.: **riturnélă** s.f.] — Din it. **ritornello,** fr. **ritournelle.**

RITÓS adv. Categoric, ferm, hotărât; deschis. — Din ngr. **ritós.**

RITUÁL, -Ă, (**1**) *rituali, -e,* adj., (**2**) *ritualuri,* s.n. **1.** Adj. Care ține de rituri, privitor la rituri; care se face după anumite rituri; ritualic. **2.** S.n. Rânduială a unei slujbe religioase; ceremonial religios. ✦ Ceremonial, desfășurat după reguli tradiționale, cu prilejul nașterii, căsătoriei, morții, cu prilejul semănatului sau al culesului etc. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **rituel,** it. **rituale.**

RITUÁLIC, -Ă, *ritualici, -ce,* adj. Ritual. [Pr.: *-tu-a-*] — **Ritual** + suf. *-ic.*

RITUALÍSM s.n. (Rar) Supunere excesivă la ceremoniile bisericești; formalism religios. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **ritualisme.**

RITUALÍST, -Ă, *ritualiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al ritualismului. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **ritualiste.**

RITURNÉLĂ s.f. v. **ritornelă.**

RIȚ, *rițuri,* s.n. Crestătură liniară făcută pe o foaie de carton sau de mucava pentru a putea fi îndoită mai ușor fără să plesnească. — Din germ. **Ritz.**

RIȚUÍ, *rițuiesc,* vb. IV. Tranz. A cresta un carton sau o mucava spre a le putea îndoi ușor. — Din germ. **ritzen.**

RIȚUÍRE, *rițuiri,* s.f. Acțiunea de *a rițui* și rezultatul ei; crestare, rițuit. — V. **rițui.**

RIȚUÍT s.n. Rițuire. — V. **rițui.**

RIVÁL, -Ă, *rivali, -e,* s.m. și f. Persoană care aspiră, în concurență directă cu alta, la aceeași situație, la același succes; concurent, potrivnic, adversar. ✦ Persoană care aspiră împreună cu alta la dragostea aceleiași persoane de sex opus. ✦ Persoană care are merite egale cu altă persoană sau este la fel de talentată; egal. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără rival* = cu care nu se poate măsura nimeni; fără pereche, fără asemănare, inegalabil. — Din fr. **rival,** lat. **rivalis,** germ. **Rival.**

RIVALITÁTE, *rivalități,* s.f. Concurență între două sau mai multe persoane care aspiră la același lucru, la aceeași situație. — Din fr. **rivalité,** lat. **rivalitas, -atis.**

RIVALIZÁ, *rivalizez,* vb. I. Intranz. A se sili să ajungă sau să întreacă pe cineva în ceea ce privește talentul, meritul, puterea etc.; a concura. *A rivaliza cu cineva.* ✦ A sta alături de..., a egala; a sta pe aceeași treaptă. — Din fr. **rivaliser.**

RIVALIZÁRE, *rivalizări,* s.f. Faptul de *a rivaliza.* — V. **rivaliza.**

RIVÁLTĂ, *rivalte,* s.f. Șir de becuri, de reflectoare care luminează (de la nivelul podelei) scena; *p. ext.* rampă. — Din it. **ribalta.**

RIVANÓL s.n. Produs farmaceutic folosit în medicină ca antiseptic. — Din germ. **Rivanol.**

RIVERÁN, -Ă, *riverani, -e,* adj. (Despre ţări, regiuni etc.) Situat pe malul unei ape sau străbătut de o apă curgătoare. ✧ *Proprietar riveran* = proprietar al unui loc situat pe malul unui râu. — Din fr. **riverain.**

RIVIÉRĂ, *riviere,* s.f. Obstacol format dintr-un şanţ sau dintr-o groapă umplută cu apă, pe care trebuie să-l sară, la întreceri, un atlet sau un cal de curse. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **rivière.**

RIZ, *rizuri,* s.n. Fisură foarte fină care se produce la suprafaţa unei piese metalice din cauza tensiunilor interne. ✦ Zgârietură făcută de un vârf ascuţit pe o piesă pentru a o însemna într-un anumit fel. — Din germ. **Ritz.**

RIZÁCĂ, *rizace,* s.f. (Reg.) **1.** Unealtă asemănătoare cu o coasă cu coada lungă, folosită pentru a tăia plantele care împotmolesc bălţile. **2.** Unealtă folosită de pescari la tăierea frânghiilor cu care sunt fixate carmacele de pari. — Din ucr. **rizak.**

RIZÁFCĂ s.f. v. **rizeafcă.**

RIZÁRE, *rizări,* s.f. Defect de funcţionare a unei maşini, ca urmare a apariţiei izurilor pe suprafeţele a două piese aflate în contact. — Din **riz.**

RIZÁT, -Ă, *rizaţi, -te,* adj. (Despre piese) A cărei suprafaţă prezintă şanţuri superficiale sau zgârieturi, produse prin uzură din cauza frecării cu altă piesă pe care alunecă sau din cauza întreţinerii necorespunzătoare. — Din **riz.**

RIZEÁFCĂ, *rizeafce,* s.f. Specie de scrumbie care trăieşte în Marea Neagră, de unde migrează în Dunăre pentru reproducere şi hrană *(Alosa caspia nordmanni).* [Var.: **rizáfcă** s.f.] — Et. nec.

RIZÍBIL, -Ă, *rizibili, -e,* adj. De râs, de batjocură; ridicol, caraghios. — Din fr. **risible.**

RÍZIC, *rizicuri,* s.n. (Înv.) Risc. — Din it. **risico,** germ. **Risiko.**

RIZICULTÚRĂ, *riziculturi,* s.f. Cultură a orezului. ✦ Loc cultivat cu orez; orezărie. — Din fr. **riziculture.**

RIZÍL s.n. v. **rezil.**

RIZOCTONIÓZĂ, *rizoctonioze,* s.f. Boală a plantelor provocată de o ciupercă şi manifestată prin muierea părţilor aeriene ale plantei. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **rhizoctoniose.**

RIZODÉRMĂ, *rizoderme,* s.f. Epidermă a rădăcinii formată dintr-un singur strat de celule, din care iau naştere perii absorbanţi. — Din fr. **rhizoderme.**

RIZOFÁG, -Ă, *rizofagi, -ge,* adj. (Biol.) Care se hrăneşte cu rădăcini. — Din fr. **rhisophage.**

RIZOÍD, *rizoizi,* s.m. Organ de fixare şi de absorbţie al unor plante inferioare, constituit din filamente simple sau ramificate cu peretele foarte subţire. — Din fr. **rhizoïde.**

RIZÓM, *rizomi,* s.m. Tulpină subterană a anumitor plante, lipsită de clorofilă, cu aspect asemănător rădăcinii, uneori cu frunze rudimentare, care serveşte la înmagazinarea substanţelor de rezervă şi ca organ de înmulţire vegetativă. — Din fr. **rhizome.**

RIZOPÓD, *rizopode,* s.n. (La pl.) Clasă de protozoare acvatice cu corpul unicelular, care se mişcă cu ajutorul unor prelungiri protoplasmatice *(Rhisopoda);* (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. — Din fr. **rhizopode.**

RIZOSFÉRĂ s.f. Strat de pământ, de obicei până la 1 sau 2 m adâncime, în care se găsesc rădăcinile plantelor şi numărul de microorganisme care au legături funcţionale cu planta este foarte ridicat. — Din fr. **rhizosphère.**

RIZÓTO s.n. Preparat culinar din orez, unt, sos de roşii şi parmezan. [Acc. şi: *rizotó*] — Din it., fr. **risotto.**

RO, *ro,* s.m. A şaptesprezecea literă a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului *r.* — Din fr. **rho.**

ROÁBĂ, *roabe,* s.f. **1.** Vehicul pentru transportul materialelor pe distanţe mici, alcătuit dintr-o ladă sau dintr-o platformă cu o roată şi cu două braţe, de care împinge omul; tărăboanţă. **2.** Cantitate de material care se poate căra o dată cu roaba (**1**). — Et. nec.

ROÁDĂ s.f. v. **rod.**

ROÁDE, *rod,* vb. III. **1**. Tranz. şi intranz. A rupe cu dinţii, puţin câte puţin, dintr-un obiect tare (pentru a mânca). ✧ Expr. (Tranz.) *A roade* (cuiva) *urechile* = **a)** a mânca foarte mult, păgubind pe cineva; **b)** a plictisi (pe cineva) repetând(u-i) mereu acelaşi lucru, a-i împuia capul cuiva. **2.** Tranz. Fig. (Despre gânduri, sentimente etc.) A chinui, a consuma, a tortura. **3.** Tranz. (Reg.) A morfoli ceva în gură. **4.** Tranz. şi refl. A (se) distruge printr-o acţiune lentă şi îndelungată de măcinare, de frecare; a (se) toci, a (se) uza printr-o întrebuinţare îndelungată. ✧ Expr. (Tranz.) *A roade cuiva pragul* = a vizita pe cineva prea des, prea stăruitor. ✦ Tranz. (Despre corpuri tari, aspre, venite în contact cu pielea) A freca pielea (provocând răni). **5.** Refl. Fig. (Rar) A se ciopli, a se şlefui; a căpăta maniere, a se civiliza. — Lat. **rodere.**

ROÁDERE, *roaderi,* s.f. Acţiunea de *a (se) roade* şi rezultatul ei. — V. **roade.**

ROAMING s.n. Serviciu oferit de companiile de telefonie mobilă, care permite utilizarea aceleiaşi cartele şi în străinătate, contra unor tarife prestabilite. [Pr.: *răuming*] — Cuv. engl.

ROAST BEEF s.n. v. **rosbif.**

ROÁTĂ[1], *roţi,* s.f. **1.** Cerc de metal sau de lemn, cu spiţe sau plin, care, învârtindu-se în jurul unei osii, pune în mişcare un vehicul. ✧ *Caii* (sau *boii) de la roată* = caii (sau boii) rotaşi. ✧ Expr. *A fi cu trei roate la car* = a fi zăpăcit, nebun. *A pune* (ceva) *pe roate* sau *a merge* (ceva) *(ca) pe roate* = a face să se desfăşoare sau a se desfăşura în condiţii foarte favorabile, a organiza sau a fi bine organizat, astfel încât să funcţioneze perfect. **2.** (Tehn.) Organ de maşină sau ansamblu unitar de piese în formă de cerc, care se poate roti în jurul unei axe proprii. **3.** Nume dat unor obiecte, instrumente etc. asemănătoare cu roata (**1**), având diverse întrebuinţări. ✧ *Roata olarului* = maşină de lucru rudimentară a olarului, construită dintr-un disc orizontal fixat pe un arbore rotitor vertical, pe care olarul rotunjeşte lutul, dând diferite forme oalelor. *Roata norocului* = cerc mare, numerotat cu numere câştigătoare, care este învârtit cu mâna de jucătorul care îşi încearcă norocul. ✧ Expr. *Roata lumii* (sau *a vremii)* = mersul, succesiunea evenimentelor. *S-a întors roata* = s-a schimbat situaţia (în defavoarea cuiva); s-a întors norocul (de partea altcuiva). **4.** Obiect fabricat, aranjat sau legat în formă de roată (**1**), de cerc, de disc. *Roată de caşcaval. Roată de frânghie.* ✦ Desen sau contur rotund ca un cerc; disc. **5.** Figură pe care o formează mai multe fiinţe sau lucruri aşezate în formă de cerc. ✧ (Adverbial) *Şedeau roată în jurul focului.* **6.** Mişcare circulară; învârtitură, răsucire, rotocol. ✧ Expr. *A da roată* = a merge de jur împrejur, a înconjura, a da ocol; a descrie unul sau mai multe cercuri (în mers sau în zbor), a face ocoluri. ✦ Figură de acrobaţie care constă în rotirea corpului prin sprijinirea succesivă pe mâini şi pe picioare. ✧ *Roata morţii* = acrobaţie care constă în alergarea în cerc, cu un vehicul, pe pereţii (aproape verticali ai) unei construcţii special amenajate. ✧ Loc. vb. *A (se) duce de-a roata* = a (se) rostogoli. **7.** Instrument de tortură şi execuţie de formă circulară, folosit în Evul Mediu. [Pl. şi: *roate*] — Lat. **rota.**

ROÁTĂ[2], *roate,* s.f. (Înv.) Unitate militară cu un efectiv aproximativ egal cu cel al unei companii. — Din rus., pol. **rota** (după *roată[1]).*

ROB, ROÁBĂ, *robi, roabe,* s.m. şi f. **1.** (În Evul Mediu, în Ţările Române) Om aflat în dependenţă totală faţă de stăpânul feudal, fără ca acesta să aibă dreptul de a-l omorî. ✦ Om care munceşte din greu. ✦ Persoană luată în captivitate (şi folosită la munci grele); captiv. ✦ (Pop.) Deţinut, întemniţat. ✦ Fig. Persoană foarte supusă, foarte devotată cuiva. ✦ (În iudaism şi creştinism) Calificativ atribuit omului care se ridică la slava divină prin suferinţă. **2.** Om aflat în relaţii social-politice de subjugare, de aservire. **3.** Fig. Persoană subjugată de o pasiune, de o preocupare copleşitoare, de o obligaţie. — Din sl. **robŭ.**

ROBÁCE adj. m. v. **robaci.**

ROBÁCI, -CE, *robaci, -ce,* adj. (Reg.) Harnic, muncitor. ✧ *Cal robaci* = cal de dârvală, care trage bine la ham. [Var.: (m.) **robáce** adj.] — **Rob** + suf. *-aci.*

ROBÁNC, *robancuri,* s.n. (Tehn.; reg.) Gealău. — Germ. **Rauhbank.**

RÓBĂ, *robe,* s.f. **1.** Haină de ceremonie, lungă (şi neagră), cu mâneci largi, pe care o poartă magistraţii şi avocaţii în şedinţe, precum şi profesorii universitari (la anumite solemnităţi). **2.** Ansamblul culorii şi al particularităţilor părului la cai, vaci etc. — Din fr. **robe.**

ROBÍ, *robesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A lua cuiva libertatea; a ţine în captivitate, a aduce în stare de rob. **2.** Intranz. A trăi în robie, a fi rob. ✦ A munci din greu. **3.** Tranz. A menţine o persoană sau o colectivitate în relaţii de subjugare politică, economică şi socială, a aservi o ţară, un popor etc.; a exploata. **4.** Tranz. Fig. A înlănţui, a înclešta, a subjuga pe cineva (prin farmecul pe care îl exercită). ✦ Refl. A fi robul unei pasiuni, a fi dominat de cineva sau de ceva. — Din **rob.**

ROBÍE, *robii,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi Moldova) Instituţie caracterizată prin dependenţa totală a unui om faţă de stăpânul său. ✦ Captivitate, prizonierat. **2.** Stare de dependenţă politică, socială şi economică în care sunt ţinute o ţară, un grup social, un individ. **3.** (Pop.) Menţinerea unei persoane în temniţă; *p. ext.* închisoare, temniţă. — **Rob** + suf. *-ie.*

ROBINÉT, *robinete,* s.n. Organ de maşină sau armătură, dispozitiv care se montează la capătul unei conducte, între două conducte sau la capătul tubului de scurgere al unui recipient, în scopul întreruperii sau al restabilirii circulaţiei unui fluid în ambele sensuri ori pentru a regla sau a schimba debitul acestuia. [Pl. şi: *robineţi* s.m.] — Din fr. **robinet.**

ROBINSONÁ, *robinsonez,* vb. I. Intranz. (Livr.; rar) A se izola (refugiindu-se în natură). — Din n. pr. **Robinson** [Crusoe].

ROBINSONÁDĂ, *robinsonade,* s.f. **1.** Povestire despre naufragiaţii pierduţi; fantezie în care individul izolat apare trăind în afara societăţii. **2.** Săritură acrobatică executată de un jucător dintr-o echipă (de fotbal). — Din germ. **Robinsonade.**

ROBÍRE, *robiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) robi* şi rezultatul ei; stare de rob. — V. **robi.**

ROBÍT, -Ă, *robiţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este aservit, exploatat. **2.** Fig. Subjugat, fermecat, captivat. — V. **robi.**

ROBITÓR, -OÁRE, *robitori, -oare,* adj. (Rar) Care cucereşte, captivează, farmecă; fermecător. — **Robi** + suf. *-tor.*

ROBÓT[1], *roboţi,* s.m. Aparat automat al cărui program conţine un sistem complex cu legături inverse (cu reacţie) stabilite la anumite excitaţii exterioare şi care, ca urmare, este capabil de o serie de acţiuni dirijate. ✦ Fig. Persoană care

muncește din greu și fără să înțeleagă rostul muncii sale; muncitor de corvoadă. — Din fr. **robot.**

ROBÓT[2] s.n. v. **robotă.**

RÓBOTĂ s.f. **1.** (În Evul Mediu) Obligație în muncă a iobagilor și jelerilor din Transilvania către stăpânul feudal; (mai târziu) muncă pe care o prestau (de câteva ori pe săptămână) țăranii săraci din Țările Române în folosul boierilor; clacă, boieresc. **2.** Muncă, activitate neîntreruptă (și grea). [Acc. și: *robótă.* — Var.: (înv.) **róbot** s.n.] — Din sl. **robota.**

ROBOTEÁLĂ, *roboteli,* s.f. Faptul de *a roboti; spec.* muncă măruntă, de alergătură, pe lângă gospodărie. — **Roboti** + suf. *-eală.*

ROBOTÉHNICĂ s.f. Domeniu al tehnicii consacrat construirii sistemelor mecanice, informatice sau mixte și a roboților. — **Robot**[1]- + **tehnică.**

ROBOTÍ, *robotesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A munci din greu. **2.** A face treburi mărunte pe lângă gospodărie, trecând de la una la alta; a trebălui. — Din **robotă.**

ROBÓTICĂ s.f. Domeniu pluridisciplinar al științei și tehnicii care studiază proiectarea și tehnica construirii sistemelor mecanice, informatice sau mixte și a roboților[1] în scopul înlocuirii parțiale ori totale a omului în procesele tehnologice, în acțiunea asupra mediului înconjurător; (rar) robotologie. — Din fr. **robotique,** engl. **robotics.**

ROBOTÍT s.n. Acțiunea de *a roboti* și rezultatul ei. — V. **roboti.**

ROBOTIZÁ, *robotizez,* vb. I. **1.** Tranz. A dota cu sisteme mecanice, informatice sau mixte, cu roboți[1] procesul de producție în scopul de a înlocui omul în operații repetabile sau vătămătoare. **2.** Refl. A acționa (prin comportare, gesturi etc.) ca un robot[1]. — Din fr. **robotiser.**

ROBOTIZÁRE, *robotizări,* s.f. Acțiunea de *a robotiza.* — V. **robotiza.**

ROBOTIZÁT, -Ă, *robotizați, -te,* adj. Care a fost dotat cu sisteme mecanice, informatice, cu roboți[1] etc. — V. **robotiza.**

ROBOTOLOGÍE s.f. (Rar) Robotică. — **Robot** + [tehno]**logie.**

ROBURÍT s.n. Substanță explozivă complexă, folosită în lucrările miniere. — Din fr. **roburite.**

ROBÚST, -Ă, *robuști, -ste,* adj. Care este înzestrat cu o constituție fizică puternică; rezistent la muncă, la oboseală, la boală; voinic, viguros, vânjos. — Din fr. **robuste.**

ROBUSTÉȚE s.f. Faptul de a fi robust; vigoare, putere, forță, rezistență fizică. — Din fr. **robustesse.**

ROC, *rocuri,* s.n. (Înv. și reg.) Un fel de palton scurt care se poartă mai ales la țară. — Din germ. **Rock.**

ROCÁDĂ, *rocade,* s.f. **1.** Mișcare la jocul de șah care nu se poate face decât o singură dată în decursul unei partide și care constă în aducerea uneia dintre ture alături de rege și în trecerea regelui peste aceasta, păstrând culoarea câmpului de plecare. ✦ Inversare reciprocă a poziției ocupate de două elemente. **2.** (Mil.) Cale de comunicație cu un traseu orientat în general paralel cu linia frontului, folosită pentru regruparea și manevrarea trupelor, precum și pentru asigurarea materială a acestora. ✧ *Linie de rocadă* = linie pe care se mișcă rezervele unei armate în spatele frontului. *Arteră de rocadă* = arteră rutieră destinată circulației de tranzit, amenajată în exteriorul unei localități. — Din fr. **rocade,** germ. **Rochade.**

ROCAILLE adj. (În sintagma) *Stil rocaille* (și substantivat, n.) = stil în arhitectura de interior apărut în arta franceză din timpul domniei lui Ludovic al XV-lea, caracterizat prin eleganță, rafinament, fantezia contururilor răsucite și prin imitarea unor elemente naturale (grote, stânci, roci). [Pr.: *rocái*] — Cuv. fr.

ROCAMBOLÉSC, *rocambolești,* adj. (Livr.) Fanatic, extravagant. — Din fr. **rocambolesque.**

ROCÁRNIȚĂ, *rocarnițe,* s.f. Cerc de oțel sau de parâmă care servește la ridicarea pânzelor unei nave de-a lungul catargului. — Et. nec. Cf. germ. R a c k r i n g.

RÓCĂ, *roci,* s.f. Agregat mineral natural, de compoziție aproape uniformă, care alcătuiește scoarța Pământului. — Din it. **rocca.** Cf. fr. **roc.**

ROCĂRÍE, *rocării,* s.f. (Geol.) Teren plin de pietre, roci, stânci. — **Rocă** + suf. *-ărie* (după engl. *rockery*).

RÓCHE s.f. v. **rochie.**

RÓCHIE, *rochii,* s.f. Îmbrăcăminte femeiască la care bluza și fusta (din același material) formează o singură piesă. [Var.: (reg.) **róche** s.f.] — Din bg., sb. **roklja.**

ROCHIOÁRĂ, *rochioare,* s.f. (Rar) Rochiță. [Pr.: *-chi-oa-*] — **Rochie** + suf. *-oară.*

ROCHÍȚĂ, *rochițe,* s.f. Diminutiv al lui *rochie;* rochioară. ✧ Compus: (Bot.) *rochița-rândunicii* = volbură. — **Rochie** + suf. *-iță.*

ROCK, *rockuri,* s.n. Muzică de dans cu caracter dinamic provenită din blues, country etc., apărută în anii '50 în SUA. [Pr.: *roc*] — Cuv. engl.

RÓCKER, *rockeri,* s.m. **1.** Cântăreț de rock. **2.** Tânăr pasionat de muzica rock; tânăr care se îmbracă și se comportă asemenea cântăreților de rock. [Pr.: *rocăr*] — Din engl. fr. **rocker.**

ROCOCÓ adj. invar. **1.** (În arhitectură și în arta decorativă; în sintagma) *Stil rococo* (și substantivat, n.) = stil artistic de ornamentație răspândit în sec. XVIII, provenind din Franța, caracterizat printr-o bogăție excesivă de linii, de curbe, de ghirlande împletite asimetric, încrustate cu cochilii etc. **2.** Fig. Extravagant. — Din fr. **rococo.**

ROCOȘÍ, *rocoșesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se răzvrăti, a se răscula. — Din pol. **rokoszyc'sie.**

ROCOȚEÁ, *rocoțele,* s.f. Mică plantă erbacee, otrăvitoare, cu frunze opuse, liniare și cu flori albe *(Stellaria graminea).* — Et. nec. Cf. r o c o i n ă.

ROD, *roade,* s.n. **1.** Nume generic dat produselor vegetale obținute de la plantele cultivate, în special fructelor; fruct. ✧ Loc. adj. *Cu rod* = roditor, fructifer. ✧ Compuse; *rodul-pământului* = plantă erbacee toxică, cu frunze mari, late și lucioase, după a cărei dezvoltare florală poporul apreciază recolta anului *(Arum maculatum);* (înv.) *rod-de-zahăr* = dulceață de trandafiri; rodozahar. **2.** Fig. Urmare, rezultat, efect (al unei acțiuni). ✦ Folos, avantaj. **3.** (Pop.) Copil, prunc, vlăstar, odraslă. [Var.: (rar) **roádă** s.f.] — Din sl. **rodŭ.**

RODÁ, *rodez,* vb. I. Tranz. **1.** A face operația de rodaj, a efectua o rodare. ✦ Refl. Fig. A acumula o oarecare experiență; a se obișnui, a se acomoda într-o muncă. **2.** A netezi foarte fin suprafața unui obiect cu ajutorul unor pulberi sau al unor paste speciale abrazive. — Din fr. **roder.**

RODÁJ, *rodaje,* s.n. Punere în funcțiune a unui motor nou fără a-l forța, în scopul netezirii și ajustării suprafețelor de contact în mișcare ale pieselor componente; perioadă în care un motor funcționează în acest fel. — Din fr. **rodage.**

RODÁN, *rodane,* s.n. (Reg.) Unealtă casnică cu care se deapănă firele textile de pe scul pe țevi sau pe mosoare; sucală. — Din ngr. **rodháni.**

RODÁNȚĂ, *rodanțe,* s.f. Inel metalic cu un jgheab pe suprafața laterală, care apasă ochiurile parâmelor la ambarcațiuni. — Din it. **radancia.**

RODÁRE, *rodări,* s.f. Acțiunea de *a (se) roda* și rezultatul ei. — V. **roda.**

RODÁT, -Ă, *rodați, -te,* adj. (Despre motoare) Care a trecut prin operația de rodaj. ✦ Fig. Care a acumulat o oarecare experiență, care s-a acomodat într-o muncă. — V. **roda.**

RODENTICÍD, *rodenticide,* s.n. Substanță toxică sau cultură bacteriană folosită pentru distrugerea rozătoarelor. — Denumire comercială.

RODÉO s.n. **1.** Serbare organizată cu ocazia marcajului animalelor în unele regiuni din America. **2.** Întrecere sportivă în care un călăreț trebuie să încalece și să se mențină, fără șa, cât mai mult pe un cal sau un taur nedomesticit. [Pr.: *-de-o*] — Din sp. **rodeo,** fr. **rodéo.**

RODÍ, *rodesc,* vb. IV. Intranz. A produce roade. — Din sl. **roditi.**

RÓDIE, *rodii,* s.f. Fructul rodiului[1], comestibil, de mărimea unui măr, cu coaja groasă, roșiatică și cu numeroase semințe, înconjurate de un înveliș cărnos și roșiatic. — Din ngr. **ródhi.**

RODIÉR, *rodieri,* s.m. (Bot.; rar) Rodiu[1]. [Pr.: *-di-er*] — **Rodie** + suf. *-ar.*

RÓDIN s.n. v. **rodină.**

RÓDINĂ, *rodini,* s.f. (Pop.) Dar adus femeii care a născut. [Var.: (rar) **ródin** s.n.] — Din ncr. **rodyny.**

RODIOÁRĂ, *rodioare,* s.f. Diminutiv al lui *rodie.* [Pr.: *-di-oa-*] — **Rodie** + suf. *-ioară.*

RODÍRE, *rodiri,* s.f. Acțiunea de *a rodi* și rezultatul ei. — V. **rodi.**

RODÍT, -Ă, *roditi, -te,* adj. (Despre plante) Care a făcut rod (bogat), care are roade (multe). — V. **rodi.**

RODITÓR, -OÁRE, *roditori, -oare,* adj. (Despre plante) Care dă roade; (despre terenuri) care produce roade îmbelșugate; fertil, bogat; (despre arbori) cu fructul comestibil. — **Rodi** + suf. *-tor.*

RÓDIU[1]**,** *rodii,* s.m. Arbust mediteraneean ornamental, cu frunze lanceolate, cu flori roșii și fructe comestibile; rodier *(Punica grantum).* — Din **rodie.**

RÓDIU[2] s.n. Element chimic, metal rar asemănător cu platina, care se găsește în natură împreună cu aceasta și care se întrebuințează aliat cu ea la confecționarea unor instrumente de laborator. — Din fr. **rhodium.**

RÓDNIC, -Ă, *rodnici, -ce,* adj. (Adesea fig.) Care produce mult rod; care face să rodească mult. — **Rod** + suf. *-nic.*

RODNICÍ, *rodnicesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face să fie rodnic. — Din **rodnic.**

RODNICÍE, *rodnicii,* s.f. (Adesea fig.) Calitatea de a fi rodnic; fertilitate, fecunditate. — **Rodnic** + suf. *-ie.*

RODOCROZÍT s.n. (Min.) Carbonat natural de mangan de culoare roz, cristalizat în sistemul romboedric. — Din fr. **rhodocrosite.**

RODODÉNDRON, *rododendroni,* s.m. (Bot.) Smirdar. [Var.: **rododéndru** s.m.] — Din fr. **rhododendron.**

RODODÉNDRU s.m. v. **rododendron.**

RODONÍT s.n. Silicat natural de mangan, uneori și cu calciu, de culoare roz-cenușie, cu luciu sticlos, utilizat ca piatră ornamentală, de podoabă, la confecționarea unor obiecte decorative etc. — Din fr. **rhodonite.**

RODOPSÍN s.n. v. **rodopsină.**

RODOPSÍNĂ s.f. (Biol.) Albumină prezentă în retina ochiului. [Var.: **rodopsín** s.n.] — Din fr. **rhodopsine.**

RODÓR, *rodoare,* s.n. Unealtă de rodare. — Din fr. **rodoir.**

RODÓS, -OÁSĂ, *rodoși, -oase,* adj. (Rar) Roditor. — **Rod** + suf. *-os.*

RODOZAHÁR s.n. (Înv.) Dulceață de trandafiri; rod-de-zahăr. — Din ngr. **rodhozáhari.**

RÓENTGEN s.m. v. **röntgen.**

ROENTGENTERAPÍE s.f. v. **röntgenterapie.**

RÓFII s.f. pl. (Pop.) Nume dat unor bube care apar uneori la copii, pe cap sau pe față, îndată după naștere. — Cf. sb. r o h a v „ciupit de vărsat”.

ROGATÓRIE, *rogatorii,* adj. (În sintagma) *Comisie rogatorie* = mandat acordat de un organ de jurisdicție cu sediul într-o anumită localitate ori țară unui organ de jurisdicție cu sediul în altă localitate ori țară, pentru obținerea unor dovezi solicitatoare. — Din fr. **rogatoire.**

ROGODÉLE s.f. pl. (Pop.) Fructe mărunte, poame de tot felul. — Et. nec.

ROGOJINÁR, *rogojinari,* s.m. Persoană care face sau vinde rogojini. — **Rogojină** + suf. *-ar.*

ROGOJÍNĂ, *rogojini,* s.f. Împletitură de tulpini sau de frunze de rogoz ori de papură, utilizată pentru protecția unor elemente de construcție, a unor instalații etc. sau pentru așternut pe jos (în unele locuințe), pentru decorațiuni interioare etc. — Din bg. **rogozina.**

ROGÓZ, *rogozuri,* s.n. Gen de plante erbacee cu tulpina în trei muchii, cu frunzele lungi și cu flori monoice grupate în spice *(Carex)*; plantă din acest gen. [Var.: (reg.) **răgóz** s.n.] — Din sl. **rogozŭ.**

ROGOZÍȘ, *rogozișuri,* s.n. (Rar.) Loc unde crește mult rogoz. — **Rogoz** + suf. *-iș.*

ROGOZÓS, -OÁSĂ, *rogozoși, -oase,* adj. (Rar) Cu (mult) rogoz. — **Rogoz** + suf. *-os.*

ROHÁTCĂ, *rohătci,* s.f. (Reg.) Barieră. — Din ucr. **rohatka.**

ROI[1], *roiuri,* s.n. **1.** Grup compact de albine, ieșite din stup împreună cu matca lor în căutarea unui adăpost nou. **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Mulțime de insecte sau de păsări mici care zboară în grupuri. ✦ Grup compact de oameni în mișcare. ✦ Mulțime de lucruri de același fel (văzute în mișcare). **3.** Grup de corpuri cerești, relativ concentrate în spațiu, având caracteristici care sugerează o proveniență comună. — Din sl. **roj.**

ROÍ[2], *roiesc,* vb. IV. Intranz. (Despre albine; la pers. 3) A ieși din stup zburând în roiuri[2] (**1**) spre a-și căuta un nou adăpost și a da naștere unui stup nou; (despre insecte sau păsări mici) a zbura în număr mare de colo până colo. ✦ (Despre oameni) A se răspândi în grupuri, pornind din același loc; a umbla de colo până colo; a forfoti, a mișuna. — Din bg. **roja,** sb. **rojiti.**

ROIB, ROÁIBĂ, *roibi, roaibe,* adj. (Despre cai) Cu părul roșcat sau brun. ✦ (Substantivat, m.) Cal cu părul roșcat sau brun. — Lat. **robeus.**

RÓIBĂ, *roibe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze lanceolate și cu flori albe-gălbui, a cărei rădăcină conține o materie colorantă roșie cu care se vopsesc fibrele textile *(Rubia tinctorum).* — Lat. **robia.**

ROIBULÉȚ, *roibulești,* adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui *roib.* — **Roib** + suf. *-uleț.*

RÓINIC, -Ă, *roinici, -ce,* adj. (Rar; despre grupuri) Care este în mișcare vie, care se răspândește pornind din același loc. — **Roi[1]** + suf. *-nic.*

RÓINIȚĂ[1], *roinițe,* s.f. (Pop.) Stup mic portabil cu care se prinde un roi[1] nou. — Din sb. **rojnica.**

RÓINIȚĂ[2], *roinițe,* s.f. Plantă erbacee perenă, cu flori albe ori liliachii cu miros plăcut, mult căutate de albine, cu frunze ovale întrebuințate în medicină pentru calitățile lor stimulente și antispasmodice; mătăciună, melisă *(Melissa officinalis).* — **Roi[1]** + suf. *-niță.*

ROÍRE, *roiri,* s.f. Acțiunea de *a roi*[2] și rezultatul ei; *p. ext.* zbor agitat al unui număr mare de insecte sau de păsări; roiște, roit. — V. **roi[2].**

RÓIȘTE s.f. Roire. [Pr.: *ro-iș-*] — **Roi[2]** + suf. *-iște.*

ROÍT s.n. Roire. — V. **roi[2]**.

ROITÓR, -OÁRE, *roitori, -oare,* adj. Care roiește. [Pr.: *ro-i-*] — **Roi[2]** + suf. *-tor.*

ROJDÁNIC, *rojdanice,* s.n. (Înv.) Carte de literatură populară care cuprinde preziceri asupra destinului oamenilor potrivit zodiei în care s-au născut; zodiac. — Din sl. **rŏždenikŭ** „nou-născut”.

ROL, *roluri,* s.n. **I. 1.** Partitură scenică ce revine unui actor într-o piesă de teatru, unui cântăreț într-o operă etc. pentru interpretarea unui personaj. ✦ Personaj interpretat de un actor într-o piesă, într-o operă etc. **2.** Atribuție, sarcină care îi revine cuiva în cadrul unei acțiuni; misiune. **II. 1.** Totalitatea litigiilor care urmează a fi rezolvate într-o anumită zi de către un organ de jurisdicție. ✧ *Repunere pe rol* = fixare a unui termen de judecată privitor la un proces al cărui curs a fost suspendat. *Scoatere de pe rol* = măsură prin care un organ de jurisdicție dispune întreruperea îndeplinirii actelor de procedură referitoare la un proces. **2.** Registru în care organele financiare țin evidența impozitelor pentru fiecare contribuabil în parte. *Rol fiscal.* **3.** (Mar.) Listă nominală a echipajului unei nave, constituind unul dintre documentele principale fără de care nu se poate naviga legal. — Din fr. **rôle.**

ROLÁN s.n. Fibră textilă sintetică, obținută prin polimerizare, cu proprietăți asemănătoare lânii. — Denumire comercială.

ROLÁRE, *rolări,* s.f. **1.** Operație de netezire a unui material (metalic), prin deformare plastică la cald sau la rece, care se realizează cu ajutorul unei role (**2**). **2.** Operație de netezire sau de imprimare, executată cu ajutorul unei role (**4**). — Din **rolă.**

RÓLĂ, *role,* s.f. **1.** Rotiță sau cilindru care se învârte în jurul unui ax pentru a face să alunece mai repede un lanț, o curea de transmisie etc. *Rolă de lanț.* **2.** Corp în formă de cilindru care poate fi rostogolit în jurul axei sale de simetrie, folosit ca organ de rulare sau ca unealtă de prelucrare prin apăsare. **3.** Piesă mecanică de formă cilindrică cu ax interior, care se rotește ușor pentru a putea fi antrenată de film, având rolul de a imprima acestuia un anumit traseu în aparatul de fotografiat sau de filmat. **4.** Unealtă formată dintr-un cilindru de lemn sau de aliaje neferoase, care servește la unele lucrări de finisare în construcții (zugrăvit, tencuit). *Rolă de tencuit.* **5.** Piesă de contact a unor trolee, constituită dintr-o roată cu șanț, care se rostogolește pe firul de contact. **6.** (La pl.) Patine cu rotile. **7.** (Reg.) Cuptor al mașinii de gătit. — Din germ. **Rolle.**

ROLFÍLM, *rolfilme,* s.n. Peliculă fotografică sub formă de bandă înfășurată pe un mosor cu ax subțire, ambalată în hârtie opacă sau introdusă într-o casetă specială și folosită la aparatele fotografice de format mic. [Acc. și: *rólfilm*] — Din germ. **Rollfilm.**

RÓLGANG, *rolganguri,* s.n. Transportor cu rulouri folosit în industria constructoare de mașini la deplasarea pieselor de la un loc de muncă la altul și în industria metalurgică la deplasarea laminatelor. — Din germ. **Rollgang.**

ROLLER, *rolleri,* s.m. Sul; rulou. [Pr.: *rólăr*] — Cuv. engl.

ROLIȘÓR, *rolișoare,* s.n. Diminutiv al lui *rol* (**I**). — **Rol** + suf. *-işor.*

ROM[1], (**2**) *romuri,* s.n. **1.** Băutură alcoolică tare obținută prin fermentarea (naturală sau artificială) și distilarea sucului sau melasei din trestia de zahăr ori din alcool rafinat cu adaos de esențe sintetice și colorat cu caramel. **2.** Cantitate de rom[1] (**1**), care se servește într-un pahărel sau într-un țoi. [Var.: (reg) **rum** s.n.] — Din fr. **rhum,** germ. **Rum.**

ROM[2], -Ă, *romi, -e,* s.m. și f., adj. Țigan. [Scris și: *rrom*] — Din țig. **rom** „om”.

ROMÁN[1], *romane,* s.n. Specie a genului epic, de întindere mare, cu conținut complex, care se desfășoară de-a lungul unei anumite perioade și angajează mai multe personaje, presupunând un anumit grad de adâncime a observației sociale și analizei psihologice. ✧ Operă narativă în proză sau în versuri scrisă, în Evul Mediu, într-o limbă romanică. ✦ Fig. Împletire de întâmplări cu multe episoade care par neverosimile. [Var.: (înv.) **románț** s.n.] — Din fr. **roman.**

ROMÁN[2], -Ă, *romani, -e,* s.m. și f., adj. **I.** S.m. și f. **1.** Persoană care făcea parte din populația Imperiului Roman și care se bucura de drepturi depline de cetățenie. **2.** Locuitor al Romei. **II.** Adj. Propriu Romei antice sau imperiului întemeiat de Roma, care se referă la Roma, care aparține Romei. ✧ *Cifre romane* = cifre reprezentate prin litere sau combinații de litere din alfabetul latin. *Biserica romană* = Biserica catolică; catolicism. — Din lat. **romanus.**

ROMANCÉRO, *romancérouri,* s.n. Culegere de poeme spaniole medievale, având un conținut variat (romanțe eroice sau tradiționale, cavalerești etc.). [Pr.: *romanséro*] — Cuv. sp.

ROMANCIÉR, -Ă, *romancieri, -e,* s.m. și f. Autor de romane[1]. [Pr.: *-ci-er.* — Var.: (înv.) **romanțiér, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **romancier.**

ROMANÉSC, -Ă, *romanești,* adj. (Livr.) Care are caracter de roman[1], propriu romanului[1]. ✦ Care conține fapte, idei, întâmplări demne de un roman[1]; fantezist, imaginar. — Din fr. **romanesque.**

ROMÁNIC, -Ă, *romanici, -ce,* adj. Care se trage din romani[2] (**1**), care are legătură cu Roma antică sau cu poporul roman[2]. ✧ *Limba romanică* = fiecare dintre limbile care are la bază limba latină. ✦ Care se ocupă de limbile derivate din latină. *Studii romanice.* — Din it. **romanico,** germ. **romanisch.**

ROMANÍST, -Ă, *romaniști, -ste,* s.m. și f. **1.** Specialist în studiul limbilor romanice. **2.** Specialist în studiul dreptului roman[2]. — Din fr. **romaniste.**

ROMANÍSTICĂ s.f. Disciplină lingvistică și filologică ce se ocupă cu studiul (comparativ al) limbilor romanice. — Din germ. **Romanistik.**

ROMANITÁTE s.f. **1.** Totalitatea popoarelor romanice; lumea română[2]. **2.** Caracter roman[2] sau romanic (al unui popor sau al unei culturi); origine, descendență română[2]. — Din fr. **romanité,** it. **romanità.**

ROMANÍȚĂ, *romaniță,* s.f. (Bot.; regional) Mușețel. [Var.: **romăníță** s.f.] — Din pol. **rumianiec,** ucr. **romanec'.**

ROMANIZÁ, *romanizez,* vb. I. Tranz. A imprima sau a impune (unei țări, unei regiuni, unei populații) caracterul romanității, a face (să fie) roman[2], a introduce civilizația română[2]. ✦ Refl. A deveni roman[2] sau romanic. — Din fr. **romaniser.**

ROMANIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) romaniza* și rezultatul ei. — V. **romaniza.**

ROMANIZÁT, -Ă, *romanizați, -te,* adj. Care a adoptat limba, obiceiurile, caracterele proprii romanilor[2] sau civilizației romane[2]. — V. **romaniza.**

ROMANIZATÓR, -OÁRE, *romanizatori, -oare,* adj. (Livr.) Care romanizează. — **Romaniza** + suf. *-tor.*

ROMÁNO-CATÓLIC, -Ă, *romano-catolici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Catolic (**1**). ✧ *Biserica Romano-Catolică* = Biserica Catolică. **2.** S.m. și f. Catolic (**2**). — Din engl. **Roman-Catholic.** Cf. fr. r o m a i n - c a t h o l i q u e.

ROMÂNȘ, -Ă, *romanși, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură vestică a limbii retoromane. **2.** Adj. Care se referă la limba romanșă, privitor la limba romanșă. — Din fr. **romanche.**

ROMÁNTIC, -Ă, *romantici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se inspiră din romantism, care ţine de romantism sau prezintă aspecte caracteristice acestui curent; care aparţine romantismului, privitor la romantism. **2.** S.m. şi f. Creator a cărui operă se încadrează în romantism. **3.** Adj., s.m. şi f. P. ext. (Om) visător, melancolic, romanţios. — Din fr. **romantique,** it. **romantico,** germ. **romantisch.**

ROMANTÍSM, (**2**) *romantisme,* s.n. **1.** Mişcare artistică şi literară apărută la sfârşitul sec. XVIII în Anglia şi la începutul sec. XIX în Franţa, ca o reacţie împotriva clasicismului şi regulilor lui formale, care a preluat tradiţiile naţionale şi populare, promovând cultul naturii, lirismul, fantezia şi libertatea de expresie. ✧ Ansamblu de aspecte care caracterizează curentul romantic; înclinare spre lirism, spre individualism, spre visare, spre melancolie. **2.** (Mai ales la pl.) Atitudine, comportament dominat de sensibilitate, de imaginaţie care nu mai trece de raţiune. — Din fr. **romantisme.**

ROMÁNŢ s.n. v. **roman**[1].

ROMANŢÁ, *romanţez,* vb. I. Tranz. A expune într-o formă literară un fapt istoric, o biografie (a unei persoane celebre), a unui fapt istoric etc. cu detalii imaginate de autor. — Din it. **romanzare,** fr. **romancer.**

ROMANŢÁRE, *romanţări,* s.f. Faptul de *a romanţa.* — V. **romanţa.**

ROMANŢÁT, -Ă, *romanţaţi, -te,* adj. (Despre viaţa unor persoane celebre, evenimente istorice etc.) Prezentat sub formă de roman[1]; ca un roman[1]. — V. **romanţa.**

ROMÁNŢĂ, *romanţe,* s.f. **1.** Compoziţie muzicală vocală cu acompaniament instrumental, având un conţinut liric, sentimental; *p. ext.* piesă instrumentală cu caracter asemănător. **2.** Specie a poeziei lirice sentimentale, de obicei de inspiraţie erotică. — Din fr. **romance,** it. **romanza,** germ. **Romanze.**

ROMANŢIÉR, -Ă s.m. şi f. v. **romancier.**

ROMANŢIÓS, -OÁSĂ, *romanţioşi, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Predispus la visare, la melancolie; visător, romantic (**3**). ✦ Care predispune la melancolie, la visare, la contemplaţie. ✦ (Despre opere literare) Care tratează teme sentimentale, care conţine note de melancolie, de visare. [Pr.: *-ţi-os*] — **Romanţ** + suf. *-ios.*

ROMANŢIOZITÁTE s.f. Înclinare spre visare, spre melancolie; romantism. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Romanţios** + suf. *-itate.*

ROMAŞCÁN, -Ă, *romaşcani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Roman. **2.** Adj. Care aparţine Romanului sau romaşcanilor (**1**), privitor la Roman ori la romaşcani. — **Roman** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ROMAŞCÁNCĂ, *romaşcance,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Roman. — **Romaşcan** + suf. *-că.*

ROMĂNÍŢĂ s.f. v. **romaniţă.**

ROMÁN, -Ă, *români, -e,* s.m., adj. **I.** S.m. **1.** Persoană care aparţine populaţiei României sau este originară de acolo. **2.** (Pop.) Ţăran. ✦ Bărbat, soţ. ✦ Om (în general), bărbat. **3.** (În forma *rumân*) Denumire dată, în Evul Mediu, în Ţara Românească, ţăranilor dependenţi de stăpânii feudali; iobag, vecin. **II. 1.** Adj. Care aparţine României sau românilor (**I 1**), referitor la România ori la români; românesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de români. *Româna comună* (sau *primitivă*) = stadiu în evoluţia limbii române anterior diferenţierii dialectale; străromâna. [Var.: **rumân** s.m.] — Lat. **romanus.**

ROMÂNÁŞ, *românaşi*, s.m. Diminutiv al lui *român* (**I 1**). [Var.: **rumânáş** s.m.] — **Român** + suf. *-aş.*

ROMÁNCĂ, *romance,* s.f. **1.** Femeie care aparţine populaţiei României sau este originară din România. **2.** (Pop.) Ţărancă. — **Român** + suf. *-că.*

ROMÂNCÚŢĂ, *romăncuţe,* s.f. Diminutiv al lui *româncă.* — **Româncă** + suf. *-uţă.*

ROMÂNÉSC, -EÁSCĂ, *românești,* adj. Care aparţine României sau populaţiei ei, privitor la România sau la populaţia ei. ✦ (Substantivat, f.) Limba română. [Var.: **rumânésc, -eáscă** adj.] — **Român** + suf. *-esc.*

ROMÂNÉŞTE adv. Ca românii, în felul românilor; în limba română. — **Român** + suf. *-eşte.*

ROMÂNÍ, *românesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Refl. şi tranz. A adopta sau a face să adopte obiceiurile, caracterul, limba românilor. **2.** Tranz. A traduce în românește. — Din **român.**

ROMÂNÍE s.f. (Înv.) Limba română. ✧ Expr. *Pe românie* = în românește, în limba română. **2.** (În forma *rumânie*; în Evul Mediu, în Ţara Românească) Denumire a condiţiei de dependenţă personală a ţăranilor faţă de stăpânii feudali, desfiinţată în 1746; iobăgie. [Var: **rumâníe** s.f.] — **Român** + suf. *-ie.*

ROMÂNÍME s.f. Totalitatea românilor (**I 1**); număr mare de români. — **Român** + suf. *-ime.*

ROMÂNÍSM, (**2**) *românisme,* s.n. **1.** Sentiment naţional al românilor (**I 1**); spirit românesc **2.** (Rar) Cuvânt sau expresie specifică limbii române. — **Românesc** + suf. *ism.*

ROMÂNÍST, *românişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în românistică. — **Român** + suf. *-ist.*

ROMÂNÍSTICĂ s.f. Disciplină care studiază limba, literatura, cultura şi istoria poporului român; *spec*. studiul limbii române. — **Român** + suf. *-istică* (după *romanistică*).

ROMÂNIZÁ, *românizez,* vb. I. Tranz. A da unui cuvânt sau unei expresii străine introduse în limba română o formă potrivită cu normele, cu structura acestei limbi. — **Român** + suf. *-iza.*

ROMÂNIZÁRE, *românizări,* s.f. Acţiunea de *a româniza* şi rezultatul ei. — V. **româniza.**

ROMÂNIZÁT, -Ă, *românizaţi, -te,* adj. **1.** Care a trecut (în anumite împrejurări istorice) la naţionalitatea română; care a devenit român (**I 1**). **2.** (Despre cuvinte şi expresii străine intrate în limba română) Care a căpătat o formă potrivită cu structura limbii române. — V. **româniza.**

ROMÂNOFÍL, -Ă, *românofili, -e,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care are o simpatie deosebită pentru România şi pentru poporul român. — **Român** + suf. *-fil.*

ROMÂNOFILÍE s.f. Atitudine de simpatie deosebită pentru poporul român şi pentru cultura lui. — **Românofil** + suf. *-ie.*

ROMB, *romburi,* s.n. Paralelogram cu toate laturile egale şi cu unghiurile opuse egale. — Din ngr. **rómbos,** fr. **rhombe.**

RÓMBIC, -Ă, *rombici, -ce,* adj. Care are forma unui romb; ca un romb; romboidal. ✧ *Sistem rombic* = sistem de cristalizare a cărui formă fundamentală este o prismă dreaptă cu bazele romburi. — Din fr. **rhombique.**

ROMBOÉDRIC, -Ă, *romboedrici, -ce,* adj. Care are forma unui romboedru. ✧ *Sistem romboedric* = sistem de cristalizare a cărui formă de bază este o prismă dreaptă cu bazele triunghiuri. — Din fr. **rhomboédrique.**

ROMBOÉDRU, *romboedre,* s.n. **1.** Poliedru cu toate feţele în formă de romb. **2.** Formă cristalografică simplă, limitată la şase feţe cu contur rombic. — Din fr. **rhomboédre.**

ROMBOÍD, -Ă, *romboizi, -de,* adj. Care are forma asemănătoare cu a unui romb. ✦ (Substantivat, n.) Figură în formă de romb. — Din fr. **rhomboïde.**

ROMBOIDÁL, -Ă, *romboidali, -e,* adj. Rombic. [Pr.: *-bo-i-*] — Din fr. **rhomboïdal.**

ROMERGÁN s.n. Produs medicamentos care se prezintă sub formă de pulbere cristalizată albă, cu gust uşor amărui, întrebuinţat în terapeutică, mai ales în afecţiuni alergice. — Denumire comercială.

ROND, -Ă, (1, 2, 3) *ronduri,* s.n., (**5**) *ronde,* adj. **1.** S.n. Strat de flori, de obicei circular, ridicat deasupra nivelului terenului din jur. **2.** S.n. Piaţetă rotundă de unde pornesc mai multe artere de circulaţie, având adesea la mijloc o plantaţie de flori sau un monument. **3.** S.n. Inspecţie de noapte care se face la un post de pază militar pentru a controla santinelele; *p. ext.* oamenii care fac această inspecţie. ✦ Serviciu de control al santinelelor, organizat pe garnizoană. ✧ *Ofiţer de rond* = ofiţer însărcinat cu controlul santinelelor pe garnizoană. ✧ Expr. *A fi de rond* sau *a face rondul* = a fi însărcinat cu inspecţia (santinelelor) sau a face inspecţie. **4.** S.n. (Cor.) Mişcare circulară a piciorului, executată liber pe sol sau în aer. **5.** Adj. (În sintagmele) *Scriere* (sau *literă*) *rondă* = fel de scriere cu litere rotunde, groase şi drepte; literă astfel scrisă. *Peniţă rondă* = peniţă specială cu vârful lat, cu care se pot scrie literele ronde. — [Pl. şi: (**4,** n.) *ronde*] Din fr. **rond,** germ. **Ronde.**

RONDÁ, *rondez,* vb. I. Intranz. (Nav.) A executa un rondou (2). — Din **rondou.**

RONDÁRE, *rondări,* s.f. Acţiunea de *a ronda*; executare a unui rondou (**2**). — V. **ronda.**

RONDEÁ s.f. v. **rondelă.**

RONDÉL, *rondeluri,* s.n. Specie a poeziei lirice cu formă fixă, având 13 (sau 14) versuri repartizate în trei strofe, în care primul vers este identic cu al şaptelea şi al treisprezecelea, iar al doilea cu al patrulea şi ultimul vers. — Din it. **rondello,** fr. **rondel.**

RONDÉLĂ, *rondele,* s.f. **1.** Piesă de metal, de lemn, de mase plastice etc. în formă de placă platâ circulară, perforată sau neperforată, având uneori feţele profilate, cu întrebuinţări diverse. ✦ Căpăcel în formă de disc din carton subţire, care acoperă alicele într-un cartuş de vânătoare. ✦ Disc metalic folosit la confecţionarea prin batere a monedelor sau a medaliilor. **2.** Porţiune din trunchiul unui arbore, de formă cilindrică, folosită pentru analiza structurii macroscopice a lemnului, pentru determinarea vârstei arborilor doborâţi etc. [Var.: **rondeá** s.f.] — Din fr. **rondelle.**

RONDÍNO s.n. (Muz.) Rondo de o factură mai simplă şi cu dimensiuni reduse. — Din it. **rondino.**

RONDÓ, *rondouri,* s.n. Piesă muzicală instrumentală cu caracter vioi, a cărei temă principală revine periodic în cursul piesei, alternând cu diferite alte teme (episoade sau cuplete). — Din it. **rondo.**

RONDÓU, *rondouri,* s.n. **1.** Loc de formă circulară (amenajat în grădină, în pieţe, în localuri). **2.** Manevră de întoarcere a unei nave, prin care aceasta îşi schimbă direcţia de înaintare cu un unghi de 180^0. — Din fr. **rondeau.**

RONGALÍT s.n. Substanţă chimică întrebuinţată ca reducător în vopsitorie şi la sinteza unor medicamente. [Var.: **rongalítă** s.f.] — Din fr. **rongalite.**

RONGALÍTĂ s.f. v. **rongalit.**

RONJÁ, *ronjez,* vb. I. Tranz. A coroda (**3**). — Din fr. **ronger.**

RONJÁNT, *ronjanţi,* s.m. Reactiv întrebuinţat la imprimarea ţesăturilor prin ronjare. — Din fr. **rongeant.**

RONJÁRE, *ronjări,* s.f. Procedeu folosit în imprimarea desenelor pe țesături, care constă în aplicarea, pe țesăturile vopsite în prealabil, a unor reactivi (ronjanți) care au proprietatea de a înlătura culoarea, țesătura devenind albă pe porțiunile de aplicare a acestora. — Cf. fr. r o n g e a g e.

RONJÁT, -Ă, *ronjați, -te,* adj. Corodat. — V. **ronja.**

RÖNTGEN, (**1**) *röntgeni,* s.m., (**2**) s.n. **1.** S.m. Unitate de măsură a dozei radiațiilor X sau Y. ✧ (Adjectival) *Raze röntgen*. **2.** S.n. Aparat cu care se produc raze X. [Pr.: *rȍntghen.* — Var.: **róentgen** s.m.] — Din germ. **Röntgen** [strahlen].

RÖNTGENTERAPÍE s.f. (Med.) Radioterapie. [Pr.: *röntghen-.* — Var.: **roentgenterapie** s.f.] — Din fr. **röntgenthérapie,** germ. **Röntgentherapie.**

RONȚ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul celui care roade cu dinții un aliment tare. — Onomatopee.

RONȚĂÍ, *rónți,* vb. IV. Tranz. A mânca sfărâmând între dinți puțin câte puțin dintr-un aliment tare, crocant, producând un zgomot caracteristic. ✦ A roade cu dinții un obiect. — **Ronț** + suf. *-ăi.*

RONȚĂIÁLĂ, *ronțăieli,* s.f. Faptul de *a ronți;* zgomot produs de roaderea cu dinții a unui corp tare: ronțărire, ronțăit. [Pr.: *-ță-ia-*] — **Ronți** + suf. *-eală.*

RONȚĂÍRE, *ronțăiri,* s.f. Acțiunea de *a ronți* și rezultatul ei; ronțăială, ronțăit. — V. **ronți.**

RONȚĂÍT s.n. Ronțăială. — V. **ronți.**

ROOM-SÉRVICE s.n. Seviciu asigurat de un hotel, prin care clienților li se poate aduce masa sau băutura în cameră. [Pr.: *rum-servis*] — Cuv. engl.

RÓPOT, *ropote,* s.n. **1.** Zgomotul produs de loviturile dese ale copitelor unui cal care aleargă. ✦ Mersul unui cal în trap sau în galop; goană. **2.** Zgomot produs de căderea precipitată a ploii sau a grindinei; ploaie torențială de scurtă durată sau grindină abundentă venită pe neașteptate. ✦ Curgere repede (și zgomotoasă) a unui torent sau a valurilor în mișcare. **3.** Izbucnire (repetată) de aplauze; zgomotul produs de aceste aplauze. **4.** Mișcare sălțăreață (și zgomotoasă) de învârtire la unele dansuri populare. — Din bg. **ropot.**

ROPOTÍ, *ropotesc,* vb. I Intranz. A produce zgomote repezi și cadențate, lovind ritmic în ceva. — Din **ropot**.

ROPOTÍRE, *ropotiri,* s.f. Faptul de *a ropoti.* — V. **ropoti.**

ROPOTITÓR, -OÁRE, *ropotitori, -oare,* adj. Care ropotește. — **Ropoti** + suf. *-tor.*

ROS, ROÁSĂ, *roși, roase,* adj. **1.** Distrus (la suprafață) prin acțiunea lentă a unui agent exterior; uzat, deteriorat; subțiat, măcinat. **2.** Fig. Mâncat, măcinat, consumat, chinuit de... — V. **roade.**

ROSĂTÚRĂ, *rosături,* s.f. **1.** Rană superficială provenită dintr-o frecătură, dintr-o roadere; eroziune. **2.** Loc ros, tocit, găurit. [Var.: **rozătúră** s.f.] — **Ros** + suf. *-ătură.*

ROSBIF, *rosbifuri,* s.n. Friptură din mușchi de vacă, foarte puțin friptă, aproape crudă la mijloc. [Var.: **roast beef** (pr.: *răústbif*; pl.: *roast beefuri*] — Din fr. **rosbif,** engl. **roast beef.**

RÓSBRAT, *rosbraturi,* s.n. (Reg.) Carne de vacă friptă înăbușit, cu multă ceapă. — Din germ. **Rostbraten.**

RÓSHAR s.n. Păr provenit din coama sau din coada cailor, folosit ca material de umplutură în tapițerie, ca urzeală la anumite țesături etc.; *p. ext.* țesătură având ca urzeală fire de bumbac, iar ca bătătură păr de cal, întrebuințată ca furnitură la hainele bărbătești. — Din germ. **Rosshaar.**

ROSPÍSCĂ s.f. (Înv.) Chitanță, dovadă. — Din rus. **raspiska,** ucr. **rozpyska.**

ROST, *rosturi,* s.n. **1.** Sens, înțeles, tâlc; scop, menire, justificare, motivare. ✦ Atribuție, rol, misiune, sarcină. **2.** Mod de a-și organiza viața; stare, situație socială, materială, familială; *p. ext.* gospodărie. ✧ Expr. *A (nu) ști rostul cuiva* = a (nu) ști unde se află și cum își organizează cineva viața. *A fi rost de ceva* = a întrevedea posibilitatea de a găsi ceva. *A face rost de ceva* = a procura ceva (greu de obținut, de realizat). **3.** Mod, fel de orgnizare a unei activități; ordine după care se desfășoară o acțiune; plan de desfășurare, de executare a ceva. ✧ Expr. *A nu-și afla rost* = a nu-și găsi locul, a nu-și găsi astâmpăr. *A-și pierde rostul* = a-și pierde cumpătul. *A fi în rostul lui* = a fi acolo unde îi este locul, unde se cuvine să fie. ✦ Ordine stabilă, stare de lucruri; rânduială. **4.** Spațiu în formă de unghi, format la războiul de țesut între firele de urzeală ridicate de ițe și cele rămase jos, prin care se trece suveica cu firul de bătătură. **5.** Spațiu îngust lăsat între două construcții alăturate sau între două părți ale unei construcții, pentru a permite mișcarea lor relativă sub acțiunea forțelor interioare sau a variațiilor de temperatură. *Rost de etanșare. Rost de lucru.* ✦ Jgheab săpat în lemn, pe care alunecă o ferestruică, o ușă, un capac. **6**. (Înv.) Gură; (azi livr.) grai, vorbire. ✧ Loc. adv. *Pe de rost* = fără un text în față, din aducere-aminte, din memorie. ✧ Expr. *A învăța pe de rost* = a învăța un text pentru a-l putea reda din memorie. *A lua* (pe cineva) *la rost* = a mustra (pe cineva), a-i cere socoteală. ✦ (Înv.) Facultatea de a vorbi. — Lat. **rostrum.**

ROSTÍ, *rostesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A articula, a pronunța sunete, cuvinte cu ajutorul organelor vorbirii. **2.** Tranz. (Adesea fig.) A spune, a vorbi, a povesti; a expune. **3.** Refl. (Rar) A se pronunța, a-și spune părerea autorizată. ✦ Tranz. A comunica o dispoziție, un ordin, o sentință. ✦ A se preocupa de ceva; a pregăti. **4.** Intranz. A înfășura pe sulul din față al războiului de țesut porțiunea de pânză țesută, desfășurând în același timp o porțiune corespunzătoare de urzeală de pe sulul dinapoi, pentru a putea continua țesutul de câte ori rostul se micșorează. — Din **rost.**

ROSTÍRE, *rostiri,* s.f. Faptul de *a rosti.* — V. **rosti.**

ROSTITÓR, -OÁRE, *rostitori, -oare,* adj. (Rar) **1.** (Și substantivat) Care rostește, spune ceva. **2.** Care este rostit, exprimat, spus. — **Rosti** + suf. *-tor.*

ROSTOGÓL, (**I**) *rostogoluri,* s.n., (**II**) s.m. **I.** S.n. **1.** (Adesea fig.) Mișcare de rostogolire. ✧ Loc. adv. *De-a rostogolul* sau (pop.) *de-a rostogol* = rostogolindu-se, dându-se peste cap. **2.** Pantă cu înclinare mare într-o mină, care permite transportarea materialului prin simplă alunecare sau rostogolire, sub acțiunea greutății proprii. **II**. S.m. Plantă erbacee meliferă din familia compozeelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze lanceolate, păroase și flori albe *(Echinops sphaerocephalus).* — Et. nec. Cf. r o t o c o l.

ROSTOGOLÍ, *rostogolesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A înainta sau a face să înainteze, să alunece (pe un plan înclinat) rotindu-se în jurul lui însuși; a veni sau a (se) da de-a dura; *p. ext.* a (se) prăbuși, a (se) prăvăli. ✧ Expr. (Tranz.) *A rostogoli ochii* = a mișca ochii cu vioiciune încoace și încolo. ✦ Tranz. Fig. A impinge înainte dând impresia unei mișcări de rotire. ✦ Refl. (Despre ape curgătoare) A curge impetuos în vale, în valuri repezi. — Din **rostogol.**

ROSTOGOLÍRE, *rostogoliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) rostogoli* și rezultatul ei; rostogolit. — V. **rostogoli.**

ROSTOGOLÍT s.n. Rostogolire; zgomot care însoțește o mișcare de rostogolire. — V. **rostogoli**.

ROSTOGOLITÓR, *rostogolitori,* s.m. Lucrător care întoarce materialul pe toate fețele, pe vatra unui cuptor metalurgic (pentru a obține o temperatură uniformă), și-l aduce la ușa de scoatere din cuptor. — **Rostogoli** + suf. *-tor.*

ROSTOPÁSCĂ s.f. Plantă erbacee cu flori galbene-aurii, a cărei tulpină conține un suc galben-portocaliu, acru, otrăvitor, folosit în medicină; negelariță *(Chelidonium majus).* — Din ucr. **rostopast'.**

ROSTRÁL, -Ă, *rostrali, -e,* adj. (Despre elemente de arhitectură sau despre obiecte de artă) Care are forma unei nave antice sau care este decorat cu sculpturi reprezentând prore de corăbii. ✧ *Coloană rostrală* = coloană ornată cu prore sculptate în relief în piatră, simbolizând victoriile navale. — Din fr. **rostral,** lat. **rostralis.**

RÓSTRU, *rostruri,* s.n. **1.** Organ bucal la unele insecte (muște, ploșnițe etc.), alungit în formă de trompă. **2.** Prelungire cartilaginoasă a botului rechinilor și a altor animale. **3.** Un fel de ghimpe frontal al cefalotoracelui la unii raci. — Din lat. **rostrum,** fr. **rostre.**

ROSTUÍ, *rostuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A așeza, a aranja așa cum trebuie; a face ordine. ✦ A aranja pe cineva într-un post, într-o situație convenabilă. **2.** A procura ceva prin mijloace improvizate; a face rost de ceva. **3.** A umple cu un material de etanșare și a netezi rosturile dintre cărămizile unei zidării, dintre pavelele sau bordurile unei șosele etc. pentru a împiedica pătrunderea apei de ploaie sau de infiltrație. **4.** A forma cu mâna rostul urzelii la războiul de țesut. **5.** A bate, de o parte și de alta, vârful dinților unei pânze de ferăstrău. — **Rost** + suf. *-ui.*

ROSTUÍRE, *rostuiri,* s.f. Acțiunea de *a rostui* și rezultatul ei. — V. **rostui.**

ROSTUÍT, -Ă, *rostuiți, -te,* adj. **1.** (Despre persoane) Așezat într-un loc sau într-o slujbă convenabilă; cu situație, cu gospodărie. **2.** (Despre zidărie, pavaj etc.) Care are rosturile umplute cu material etanș. — V. **rostui.**

ROSTUITÓR, *rostuitoare,* s.n. Unealtă a lemnarului constituită dintr-o lamă de oțel, cu care se abat dinții pânzelor de ferăstrău. [Pr.: *-tu-i-*] — **Rostui** + suf. *-tor.*

ROȘ, -Ă adj., s.n. v. **roșu.**

ROȘÁTEC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘÁTIC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘĂȚEÁ, *roșățele,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina cilindrică dreaptă, cu flori dispuse într-o umbelă terminală *(Botumus umbellatus).* — De la **roșu.**

ROȘCÁT, -Ă, *roșcați, -te,* adj. Cu reflexe roșietice. ✦ (Substantivat) Persoană cu păr blond sau castaniu cu nuanțe roșietice. ✦ (Substantivat, n.) Culoare care bate în roșu. — Cf. r o ș u, r o ș c ă.

RÓȘCĂ subst. (Rar) Persoană cu părul roșcat și obrajii roșcovani. — **Roșu** + suf. *-că.*

ROȘCODÁN, -Ă adj. v. **roșcovan.**

RÓȘCOV, *roșcovi,* s.m. Mic arbore din familia leguminoaselor, originar din Arabia, cultivat în regiunea mediteraneană, cu frunze compuse, cu foliole eliptice, persistente, cu fructe (păstăi) lungi, dulci și comestibile *(Ceratonia siliqua).* ✧ Compus: *roșcov-sălbatic* = plătică. — Din bg. **rožkov.**

ROȘCOVÁN, -Ă, *roșcovani, -e,* adj. (Adesea substantivat) (Cu fața) de culoare roșie; cu reflexe roșietice. [Var.: (reg.) **roșcodán, -ă** adj.] — **Roșcă** + suf. *-ovan.*

RÓȘCOVĂ, *roșcove,* s.f. Fructul roșcovului, dulce și comestibil, având forma unei păstăi de culoare cafenie-închisă, cu multe semințe. — De la **roșcov**.

ROȘEÁLĂ, (**2**) *roșeli,* s.f. (Pop.) **1.** Substanță roșie, cu care se vopsesc pânzeturile și alte obiecte. ✧ Cerneală roșie. **2.** (La pl.) Fard roșu; suliman. — **Roși** + suf. *-eală.*

ROȘEÁȚĂ s.f. Culoare roșie. ✦ Împurpurare, înroșire, îmbujorare (a feței, a pielii). — **Roșu** + suf. *-eață.*

ROȘÍ, *roșesc,* vb. IV. Tranz., intranz. și refl. A căpăta sau a face să capete o culoare roșie, a deveni sau a face să devină roșu; a (se) înroși. ✦ Intranz. și refl. A se îmbujora. — Din **roșu.**

ROȘIÁTEC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘIÁTIC, -Ă, *roșietici, -ce,* adj. Care bate în roșu, în care predomină nuanța de roșu. [Pr.: *-și-a-*. — Var.: **roșiétic, -ă, roșiátec, -ă, roșátic, -ă, roșátec, -ă** adj.] — **Roșu** + suf. *-atic.*

ROȘIÉTIC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘIÓR, -OÁRĂ, *roșiori, -oare,* adj., s.f., s.m. **I.** Adj. Diminutiv al lui *roșu.* ✧ *Pere roșioare* = soi de pere care se păstrează bine toată iarna. *Prune roșioare* = soi de prune care se coc de timpuriu. **II.** S.f. **1.** (La sg.) Soi de viță de vie cu struguri mici de culoare roșiatică, puțin răspândit în cultură. **2.** Pește cu corpul turtit lateral și acoperit cu solzi mari, cu ochii și cu înotătoarele roșietice *(Scardinius erythrophthalmus).* **III.** S.m. (La pl.) Corp de elită al cavaleriei în organizarea mai veche a armatei române; (și la sg.) ostaș din acest corp de cavalerie. [Pr.: *-și-or*] — **Roșu** + suf. *-ior.*

ROȘIOREÁN, -Ă, *roșioreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Roșiori de Vede. **2.** Adj. Care aparține municipiului Roșiori de Vede sau roșiorenilor (**1**), privitor la Roșiori de Vede ori la roșioreni. — **Roșiori** [de Vede] (n.pr.) + suf. *-ean.*

ROȘIOREÁNCĂ, *roșiorence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Roșiori de Vede. — **Roșiorean** + suf. *-că.*

ROȘÍT, -Ă, *roșiți, -te,* adj. (Pop.) Colorat în roșu; înroșit. — V. **roși.**

ROȘTÉI, *roșteie,* s.n. (Reg.) Dispozitiv în forma unui cadru în care sunt fixate vergele de lemn sau de oțel și care se folosește ca închizătoare la uși și la ferestre; *p. restr.* gratie, zăbrea. ✦ Grătarul de la sobă, prin care cade cenușa. — Din magh. **rostély.**

RÓȘU, -IE, *roșii,* adj., s.n., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** De culoarea sângelui. ✧ *Ouă roșii* = ouă vopsite cu roșu (sau cu altă culoare), tradiționale la creștini de Paști. *Pământ roșu* = pământ de culoare roșiatică (întâlnit mai ales în ținuturile mediteraneene). **2.** Roșcat, roșcovan, arămiu. **3.** De culoare rumenă aprinsă. ✦ Îmbujorat la față. ✦ (Despre ochi) Injectat, congestionat. **4.** (Despre metale) Înroșit în foc; incandescent. ✧ *Fier roșu* = bucată de fier incandescent cu care se însemnează animalele (odinioară și sclavii, ocnașii etc.). **II.** Adj. Fig. Comunist. ✧ *Gărzile roșii* = detașamente de muncitori, organizate în Rusia în timpul Revoluției din 1917. **III.** S.n. **1.** Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, situată în marginea acestuia dinspre lungimile de undă mari; culoarea sângelui. ✦ Loc. adv. *Până la roșu* = (despre metale) până la starea de incandescență. ✧ Expr. *A vedea* (sau *a i se face* cuiva) *roșu (înaintea ochiilor)* = a se înfuria, a se enerva foarte tare. ✦ (Concr.) Vopsea roșie. ✧ (Chim.) *Roșu de Congo* = colorant organic de sinteză, care se prezintă ca o pulbere roșie (**I 1**), foarte ușor solubilă în apă, folosit în vopsitorie și ca indicator în chimia analitică. **2.** Fard de culoare roșie (**I 1**) pentru obraz și buze; ruj. **3.** Țesătură, panglică, broderie de culoare roșie (**I 1**). **4.** Culoarea uneia dintre cărțile de joc, în formă de inimă roșie (**I 1**). **IV.** S.m. **1.** Adept al comunismului. ✦ Poreclă dată de adversari membrilor aripii radicale a partidului liberal din România din a doua jumătate a secolului XIX. **2.** (Înv.; la pl.) Corp de trupă de călărești sau de pedestrași în vechea armată a Moldovei, compus din boierii de țară (cu uniformă de culoare roșie); (și la sg.) ostaș din acest corp de trupă. **V.** S.f. Pătlăgică roșie, v. *pătlăgică.* **VI.** S.f. (În sintagmele) *Roșie daneză* = rasă de taurine obținută în Danemarca și crescută pentru producția de lapte. *Roșie de stepă* = rasă de taurine bună producătoare de lapte, adaptată la condițiile de stepă. [Var.: (reg.) **roș, -ă** adj., s.n.] — Lat. **roseus.**

ROTÁ vb. I v. **roti.**

ROTACÍSM, (**2**) *rotacisme,* s.n. **1.** Fenomen fonetic care constă în transformarea unei consoane intervocalice în „r”. **2.** Transformarea în limba română a lui „n” intervocalic în „r”, la cuvintele moștenite din limba latină. — Din fr. **rhotacisme.**

ROTACIZÁ, *rotacizez,* vb. I. **1.** Intranz. A vorbi cu rotacism. **2.** Refl. (Despre consoane) A prezenta fenomenul de rotacism. — Din fr. **rhotaciser.**

ROTACIZÁNT, -Ă, *rotacizanți, -te,* adj. (Despre graiuri, texte etc.) Care prezintă fenomenul rotacismului; cu rotacism. — Din fr. **rhotacisant.**

ROTACIZÁRE, *rotacizări,* s.f. Faptul de *a (se) rotaciza;* rotacism. — V. **rotaciza.**

ROTACIZÁT, -Ă, *rotacizați, -te,* adj. Cu rotacism. — V. **rotaciza.**

ROTALÍT, *rotalite,* s.n. Piesă de sticlă turnată, cavă, colorată în verde-albăstrui sau galben, folosită la executarea luminatoarelor, a pereților care trebuie să permită trecerea luminii etc. — Din rus. **rotalit.**

ROTAMÉTRU, *rotametre,* s.n. Instrument pentru măsurarea debitelor de fluid într-o conductă. — Din fr. **rotamètre.**

ROTAPRÍNT s.n. Mașină de imprimat de format mic, cu un tipar special, folosită mai ales pentru multiplicarea unor tipărituri de tiraj redus (circulare, formulare etc.). ✦ Procedeu de tipar monocrom în care cerneala se transmite de pe forma de imprimare (o foaie de aluminiu având textul trecut cu ajutorul mașinii de scris) pe o suprafață de cauciuc și apoi pe hârtie. — Din engl. **rotaprint.**

ROTÁR, *rotari,* s.m. **1.** Meseriaș care lucrează roți, căruțe, care etc. **2.** Lucrător care manevrează formele pentru presa de imprimare și care întreține presa. — **Roată** + suf. *-ar.*

ROTÁRE, *rotări,* s.f. Exercițiu de gimnastică, de patinaj artistic, de săritură în apă etc., constând din executarea unei mișcări circulare de 360 de grade a corpului. — V. **rota.**

ROTARY s.n. Sistem de foraj mecanic cu circulație continuă de fluid și cu rotirea garniturii de foraj. [Pr.: *rótări*] — Cuv. engl.

ROTÁȘ, -Ă, *rotași, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre cai; și substantivat) Înhămat lângă roata și oiștea carului sau a căruței (în spatele cailor înaintași). **2.** S.m. Vizitiu care conduce caii înhămați în felul descris mai sus. — **Roată** + suf. *-aș.*

ROTÁT, -Ă, *rotați, -te,* adj. **1.** Care are formă de roată, rotund; înfoiat; întins în formă de roată. **2.** (Despre părul calului; *p. ext.* despre cai) Cu pete de altă culoare decât restul părului.

ROTATÍV, -Ă, *rotativi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre mișcări) Circular. **2.** Adj. (Despre sisteme tehnice sau despre elemente ale acestora) Care poate efectua o mișcare de rotație parțială; care are părți rotitoare. **3.** S.f. Mașină pentru tipărirea ziarelor și a publicațiilor de mare tiraj, care are forma de imprimare și suprafața de presiune cilindrice. — Din fr. **rotatif.**

ROTATÓRIU, -IE, *rotatorii,* adj. (Rar) Referitor la rotire; care efectuează o rotație. — Din fr. **rotatoire.**

ROTÁȚIE, *rotații,* s.f. **1.** Mișcare în jurul unui punct fix sau al unei axe, în cursul căreia fiecare punct al corpului care se mișcă rămâne la distanță constantă de punctul fix sau de axa respectivă. ✦ Mișcare de rotire a unui corp ceresc în jurul axei sale sau în jurul altui corp ceresc. ✧ *Perioadă de rotație* = interval de timp în care un corp ceresc execută o rotație completă în jurul axei sale. **2.** Schimb alternativ de persoane sau de echipe efectuat în cursul unei activități pentru a asigura continuitatea muncii. ✧ Loc. adv. *Prin rotație* = cu schimbul, revenind pe rând. **3.** Alternare sau succesiune metodică a culturilor agricole în timp, pe același teren, în cadrul unui asolament, stabilite în funcție de caracteristicile plantelor agricole, pentru a obține recolte mari și a menține fertilitatea solului. **4.** (În sintagma) *Rotația capitalului* = circuitul fondurilor de producție în sfera producției și a circulației. *Rotația mijloacelor circulante* = proces de schimbare succesivă, neîntreruptă a formelor funcționale pe care le îmbracă mijloacele circulante în trecerea lor din sfera producției și a circulației, durata unei rotații fiind cuprinsă între momentul avansării fondurilor sub formă bănească și momentul întoarcerii lor sub aceeași formă, după realizarea mărfurilor produse. — Din fr. **rotation,** lat. **rotatio,** germ. **Rotation.**

ROTĂREÁSĂ, *rotărese,* s.f. Soție de rotar; rotăriță. — **Rotar** + suf. *-easă.*

ROTĂRÍE[1], (**2, 3**) *rotării,* s.f. **1.** Meseria rotarului; rotărit. **2.** Atelier în care se confecționează și se repară roți și alte obiecte de rotărie[1]. **3.** Atelier în care se revizuiesc, se repară și se confecționează osiile montate ale vehiculelor de cale ferată. — **Rotar** + suf. *-ie.*

ROTĂRÍE[2], *rotării,* s.f. Obiect făcut de rotar. — **Roată** + suf. *-ărie.*

ROTĂRÍT s.n. Rotărie[1]. — **Rotar** + suf. *-it.*

ROTĂRÍȚĂ, *rotărițe,* s.f. Rotăreasă. — **Rotar** + suf. *-iță.*

ROTENÓNĂ s.f. Produs toxic, insecticid, extras din anumite plante (leguminoase). — Din fr. **roténone.**

ROTÍ, *rotesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se mișca descriind cercuri. **2.** Tranz. A efectua o rotație. ✦ Refl. (Pop.) A dansa mișcându-se în cerc. ✧ Tranz. *Rotesc hora.* **3.** Refl. (Despre ape) A forma ochiuri, vârtejuri. **4.** Refl. A se învârti împrejurul cuiva sau a ceva. **5.** Refl. Fig. A sta mereu în preajma cuiva, căutând să-i câștige simpatia, bunăvoința. **6.** Tranz. A-și plimba ochii, privirea în toate părțile, de jur-împrejur. **7.** Tranz. (Adesea fig.) A învârti în aer, deasupra capului o armă, un baston etc. **8.** Refl. și tranz. (Despre păsări) A-și desface penele cozii și aripile (în perioada împerecherii); a (se) înfoia. [Var.: (rar) **rotá** vb. I] — Din **roată.**

ROTICÍCĂ, *roticele,* s.f. (Rar) Rotiță. — **Roată** + suf. *-icică.*

ROTIFÉR, *rotifere,* s.n. (La pl.) Clasă de viermi acvatici microscopici, cu corpul alungit sau sferic și prevăzut cu cili vibratili puternici, care se învârtesc ca o roată *(Rotatoria);* (și la sg.) vierme care face parte din această clasă. — Din fr. **rotifère.**

ROTILÁT, -Ă, *rotilați, -te,* adj. (Pop.) **1.** În formă de roată, rotund. **2.** Încovoiat, adus, îndoit. *Paloș rotilat.* — **Rotilă** + suf. *-at.*

ROTÍLĂ, *rotile,* s.f. **1.** Rotiță. **2.** Fiecare dintre cele două roți ale cotigii plugului; *p. gener.* (la pl.) cotiga plugului. — **Roată** + suf. *-ilă.*

ROTILÍȚĂ, *rotilițe,* s.f. (Pop.) Rotiță. — **Rotilă** + suf. *-iță.*

ROTÍRE, *rotiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) roti;* învârtire, mișcare în cerc sau în spirală. ✦ Mișcare de rotație. — V. **roti.**

ROTISERÍE, *rotiserii,* s.f. Mic local de alimentație publică în care se prepară și se servesc diverse sortimente de carne la rotisor. — Din fr. **rôtisserie.**

ROTISÓR, *rotisoare,* s.n. Grătar special electric sau cu raze infraroșii pentru fripturi. — Din fr. **rôtissoire.**

ROTÍȘ adv. (Pop.) În formă de roată, în cerc. — **Roată** + suf. *-iș.*

ROTÍT s.n. **1.** Rotire. **2.** Cântecul şi jocul cocoşului-de-munte în perioada de împerechere. — V. **roti.**

ROTITÓR, -OÁRE, *rotitori, -oare,* adj. (Despre piese, elemente, obiecte etc.) Care se roteşte. — **Roti** + suf. *-tor.*

ROTITÚRĂ, *rotituri,* s.f. (Pop.) Rotire, roată, ocol. — **Roti** + suf. *-tură.*

ROTÍŢĂ, *rotiţe,* s.f. Diminutiv al lui *roată;* roticică, rotilă (**1**), rotiliţă. — **Roată** + suf. *-iţă.*

ROTOCÓL, -OÁLĂ, *rotocoli, -oale,* s.n., adj. (Pop.) **1.** S.n. Imagine, contur, figură sau corp în formă de disc, de cerc sau de inel. ✧ Loc. adv. *În rotocol* = în spirală. **2.** S.n. Mişcare circulară; rotire, învârtire. ✧ Expr. *A da rotocoale cuiva* (sau *la ceva)* = a se învârti în jurul cuiva (sau a ceva); a jindui la cineva sau la ceva, a-i da târcoale. **3.** Adj. Care are forma unui cerc; rotund. [Var.: **rotogól, -oálă** adj., s.n.] — **Roată** + **ocol.**

ROTOCOLÁT, -Ă adj. v. **rotocolit.**

ROTOCOLÍ, *rotocolesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se roti. — Din **rotocol.**

ROTOCOLÍT, -Ă, *rotocoliţi, -te,* adj. (Rar) În formă de cerc; circular. [Var.: **rotocolát, -ă, rotogolát, -ă** adj.] — V. **rotocoli.**

ROTOFÉI, -ÉIE, *rotofei, -eie,* adj. Dolofan, gras, durduliu. ✦ Fig. (Despre lucruri) Rotund, umflat. — Et. nec.

ROTOFÍLM, *rotofilme,* s.n. Peliculă fotografică specială folosită la executarea formelor de tipar cilindrice. — Din germ. **Rotofilm.**

ROTOFÓTO s.n. Instalaţie pentru culegerea fotografică bazată pe sistemul monotip. — Din fr. **rotophoto**[graphie].

ROTOGHÍLĂ, *rotoghile,* s.f. (Rar) Sferă, glob. — **Rotog**[ol] + suf. *-ilă.*

ROTOGÓL, -OÁLĂ adj., s.n. v. **rotocol.**

ROTOGOLÁT, -Ă adj. v. **rotocolit.**

ROTOGRAVÚRĂ, *rotogravuri,* s.f. Rotoheliografie. — Din fr. **rotogravure.**

ROTOHELIOGRAFÍE s.f. Tipar caracterizat prin folosirea unei forme de tipar curbe cu suprafaţa activă gravată în adâncime prin procedee fotochimice şi cu ajutorul unei site speciale, care se foloseşte pentru reproducerea şi multiplicarea originalelor în semitonuri (la reviste, timbre, ilustraţii etc.); rotogravură, rotoheliogravură. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **rotohéliographie.**

ROTOHELIOGRAVÚRĂ, *rotoheliogravuri,* s.f. Rotoheliografie. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **rotohéliogravure.**

ROTÓNDĂ, *rotonde,* s.f. Sală mare, circulară, înglobată unei construcţii, având acoperişul în formă de cupolă, folosită mai ales ca sală de expoziţie, sală de sport etc. ✦ Construcţie de zidărie în plan circular, având acoperişul în formă de cupolă. — Din fr. **rotonde,** it. **rotonda.**

ROTOPLÁN, *rotoplane,* s.n. Aparat de zbor la care forţa portantă apare pe un sistem de aripi rotitoare. — Din engl. **rotor plane.**

ROTÓR, *rotoare,* s.n. Parte a unei maşini (motor sau generator de energie) care se roteşte, în timpul funcţionării, în jurul axei arborelui pe care este montată şi care foloseşte pentru reluarea şi transmiterea unui cuplu motor. — Din fr. **rotor.**

ROTOTÉCĂ, *rototeci,* s.f. Catalog mecanic cu fişe puse pe plăci situate într-o tobă rotativă, care pot fi consultate fără a fi scoase de la locul lor. — Din fr. **rotothéque.**

ROTOTRANSLÁŢIE, *rototranslaţii,* s.f. Mişcare completă a unui corp, obţinută prin suprapunerea unei rotaţii şi a unei translaţii. — Din fr. **rototranslation.**

ROTOŢÉLE s.f. pl. (În sintagma) *Rotoţele albe* = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunzele lanceolate şi dinţate şi cu flori albe-gălbui, dispuse în capitule *(Achillea ptarmica).* — Din **roată.**

RÓTRING, *rotringuri,* s.n. Stilou cu vârf tubular, de diferite diametre, utilizat la desenul (tehnic) în tuş. — Din fr. **rotring.**

ROTÚLĂ, *rotule,* s.f. **1.** Os rotund, turtit, anteposterior, aşezat în partea anterioară a genunchiului şi care închide în aşa fel încheietura, încât flexiunea se poate face numai într-un singur sens. **2.** (Tehn.) Nucă (**3**). — Din fr. **rotule,** lat. **rotula.**

ROTULIÁN, -Ă, *rotulieni, -e,* adj. (Anat.) Referitor la rotulă, al rotulei. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **rotulien.**

ROTÚND, -Ă, (**I**) *rotunzi, -de,* adj., (**II**) *rotunduri,* s.n. **I.** Adj. **1.** De forma unui cerc, a unei sfere, a unui disc. ✦ (Despre dealuri, coline etc.) Cu creasta fără muchii sau colţuri. ✦ (Mat.; în sintagma) *Corp rotund* = corp cu formă sferică, cilindrică sau conică. **2.** (Despre fiinţe sau părţi ale corpului lor) Împlinit, grăsuţ, durduliu, rotofei. **3.** (Despre cifre, sume, cantităţi) Fără fracţiuni sau subdiviziuni; întreg, complet. **4.** Încheiat[2] (**II**). **II.** S.n. Figură, suprafaţă în formă de disc sau de cerc. [Var.: (înv. şi reg.) **rătúnd, -ă** adj.] — Lat. **retundus** (= *rotundus).*

ROTUNGIÓR, -OÁRĂ adj. v. **rotunjor.**

ROTUNJÉL, -ÍCĂ, *rotunjei, -ele,* adj. Rotunjor. [Var.: **rotunzél, -ea** adj.] — **Rotund** + suf. *-el* (după *rotunji).*

ROTUNJÍ, *rotunjesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face rotund, a da unui obiect formă rotundă. ✦ A prelucra muchiile şi colţurile unui corp (prin tăiere, aşchiere etc.) pentru a obţine suprafeţe cât mai rotunde. ✦ A fixa hotarul unei regiuni în aşa fel încât linia hotarului să fie cât mai puţin sinuoasă. **2.** Refl. A căpăta forma rotundă, a se îngrăşa, a se împlini. **3.** Tranz. (Adesea fig.) A completa; a întregi, a mări. ✦ A elimina subdiviziunile unui număr, ale unei sume etc.; a face întreg. [Var.: (reg.) **rătunjí, rotunzí** vb. IV] — Din **rotund.**

ROTUNJÍME, *rotunjimi,* s.f. **1.** Calitatea a ceea ce este rotund; *p. ext.* linie, formă rotundă. **2.** (La pl.) Formă rotundă, plină a trupului. [Var.: (reg.) **rotunzíme** s.f.] — **Rotund** + suf. *-ime.*

ROTUNJÍRE, *rotunjiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) rotunji* şi rezultatul ei; împlinire, completare, întregire. — V. **rotunji.**

ROTUNJÍT, -Ă, *rotunjiţi, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Cu o formă rotundă, cu un contur curb. ✧ *Consoană rotunjită* = consoană la rostirea căreia se adaugă o articulaţie suplimentară de rotunjire a buzelor. *Vocală rotunjită* = vocală pronunţată cu participarea activă a buzelor, care se apropie formând o deschizătură circulară. **3.** Mărit, sporit, întregit. [Var.: (reg.) **rătunzít, -ă, rotunzít, -ă** adj.] — V. **rotunji.**

ROTUNJITÓR, *rotunjitoare,* s.n. Unealtă care serveşte la fasonarea, îndepărtarea sau netezirea pieselor cu secţiune circulară. — **Rotunji** + suf. *-tor.*

ROTUNJÓR, -OÁRĂ, *rotunjori, -oare,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. Diminutiv al lui *rotund.* **2.** S.f. pl. Mică plantă erbacee cu frunze lungi, lucitoare şi flori roşii-purpurii, dispuse într-un capitul mic situat în vârful tulpinii. *(Homogyne alpina).* [Var.: **rotungiór, -oáră** adj.] — **Rotund** + suf. *-ior.*

ROTUNZÉL, -EÁ adj. v. **rotunjel.**

ROTUNZÍ vb. IV v. **rotunji.**

ROTUNZÍME s.f. v. **rotunjime.**

ROTUNZÍT, -Ă adj. v. **rotunjit.**

RÓUĂ s.f. Picături de apă care acoperă dimineaţa suprafaţa pământului, obiectele de pe sol, vegetaţia etc., formate prin condensarea vaporilor de apă din atmosferă în momentul în care temperatura scade până la punctul la care vaporii ajung la saturaţie. ✧ (Fiz.) *Temperatură de rouă* = temperatură la care trebuie răcit, sub presiune constantă, un amestec de vapori şi gaze cu conţinut constant de vapori, pentru ca, din cauza saturaţiei cu vapori, să apară primele picături de lichid. ✧ Loc. adj. *Ca roua* = delicat, fraged; curat, pur. ✧ Loc. adv. *Pe rouă (nescuturată)* = dis-de-dimineaţă. ✧ Compus: *roua-cerului* = mică plantă erbacee insectivoră, cu flori mici, albe şi cu frunze lunguieţe dispuse în rozetă bazală, acoperite de peri care secretă o substanţă vâscoasă *(Drosera rotundifolia).* [Pr.: *ro-uă*] — Lat. **ros, roris.**

ROURÁ, pers. 3 *rourează,* vb. I. **1.** Intraz. A cădea rouă. **2.** Tranz. şi refl. A (se) umezi, a (se) acoperi cu stropi ca de rouă. [Pr.: *ro-u-*] — Lat. **rorare** (după *rouă*).

ROURÁRE, *rourări,* s.f. Acţiunea de *a (se) roura* şi rezultatul ei. [Pr.: *ro-u-*] — V. **roura.**

ROURÁT, -Ă, *rouraţi, -te,* adj. Acoperit, stropit de rouă, plin de rouă; rouros. [Pr.: *ro-u-*] — V. **roura.**

ROURÍCĂ, *rourele,* s.f. Plantă acvatică cu tulpina culcată, cu inflorescenţe în formă de spiculeţe, cu fructe dulci, comestibile *(Glyceria fluitans).* [Pr.: *ro-u-*] — **Rouă** + suf. *-ică* (după *roura*).

ROURÓS, -OÁSĂ, *rouroşi, -oase,* adj. (Rar) Rourat. [Pr.: *ro-u-*] — **Rouă** + suf. *-os* (după *roura).*

ROURÚSCĂ s.f. v. **lăuruscă.**

ROUŞOÁRĂ s.f. (Rar) Diminutiv al lui *rouă.* [Pr.: *ro-u-*] — **Rouă** + suf. *-uşoară.*

ROVÍNĂ, *rovine,* s.f. **1.** Groapă, adâncitură, surpătură de teren, râpă (mocirloasă). **2.** Loc mlăştinos; mlaştină, mocirlă. [Acc. şi: *róvină.* — Pl. şi: *rovini*] — Din bg. **rovina.**

ROVINIÉTĂ, *roviniete,* s.f. Vinietă care atestă plata taxei de circulaţie pe drumurile publice. — **Ro**[mânia] + **vinietă.**

ROXOLÁN, -Ă, *roxolani, -e,* s.m. şi f., adj. (La pl.) Nume dat unor triburi sarmatice existente la începutul secolului I d.H. la răsărit de Prut, care au atacat provincia romană Moesia, au fost aliaţi cu Decebal în timpul campaniei romane împotriva statului dac (101-102) şi au fost supuşi de goţi la mijlocul sec. III; (şi la sg.) persoană care făcea parte din aceste triburi. — Din lat. **Rhoxolani,** fr. **Roxolans.**

ROYLÓN s.n. Fribră de polimer sintetic poliamidic, cu proprietăţi identice cu cele ale fibrei nailon. — Denumire comercială.

ROZ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Roşu foarte deschis; trandafiriu. **2.** S.n. Culoare roz (**1**). ✧ Expr. *A vedea* (sau *a privi ceva) în roz* = a fi optimist. — Din fr. **rose.**

ROZACÉE, *rozacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate lemnoase şi erbacee din care fac parte specii cultivate (trandafirul, mărul, cireşul etc.), precum şi păducelul, măceşul, scoruşul etc.; (şi la sg.) plantă care face parte din acestă familie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **rosacée.**

ROZÁLB, -Ă, *rozalbi, -e,* adj. (Rar) Trandafiriu-deschis care bate în alb. — **Roz** + **alb.**

ROZÁLII s.f. pl. Sărbători romane celebrate la sfârşitul primăverii în cinstea morţilor, pe mormintele cărora se presărau flori. — Din lat. **rosalia.**

ROZÁRIU[1], *rozarii,* s.f. (În Biserica catolică) **1.** Culegere de rugăciuni pentru Fecioara Maria. **2.** Şirag de mărgele din lemn, os, sticlă etc., aranjate într-o anumită ordine şi având la unul dintre capete o cruciuliţă, folosit de credincioşi pentru a

număra rugăciunile rostite. V. *mătanie.* — Din lat. **rosarium,** it. **rosario,** fr. **rosaire.**

ROZÁRIU[2], *rozarii,* s.n. (Rar) Loc în care se plantează trandafiri. — Din fr. **rosarium,** it. **rosario.**

ROZÁSĂ, *rozase,* s.f. (Arhit.) Rozetă (**4**). — Din fr. **rosace.**

ROZÁTIC, -Ă, *rozatici, -ce,* adj. (Rar) Trandafiriu. — **Roz** + suf. *-atic.*

RÓZĂ, *roze,* s.f. **1.** Trandafir. ✧ Expr. *A sta pe roze* = a se găsi într-o situație favorabilă. ✦ (Geol.) *Roza fisurilor* = reprezentare grafică pentru determinarea direcțiilor principale pe care le urmează fisurile de separație într-un masiv de roci. *Roza vânturilor* = **a)** reprezentare grafică a regimului vânturilor într-un anumit punct sau într-o anumită zonă de pe un teritoriu; **b)** reprezentare grafică, în formă de stea, a direcțiilor punctelor cardinale, folosită în cutia unei busole pentru a repera direcția către care se îndreaptă acul magnetic al busolei. **2.** Șlefuire specială care se dă diamantului. **3.** Fereastră circulară mare, cu vitralii, așezată pe fațada catedralelor gotice, deasupra porții de intrare. **4.** Stilizare a florii de măceș cu cinci petale în jurul unui punct central și cu cinci sepale ascuțite între petale. — Din fr. **rose,** it. **rosa,** lat. **rosa,** germ. **Rose.**

ROZĂTÓR, *rozătoare,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere caracterizate prin lipsa caninilor și printr-o mare dezvoltare a dinților incisivi, cu ajutorul cărora aceste animale pot roade; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. ✧ (Adjectival) *Animal rozător.* — **Roade** + suf. *-ător.*

ROZĂTÚRĂ s.f. v. **rosătură.**

ROZÉ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Care are culoarea roz, de culoare roz. **2.** S.n. Vin, șampanie având această culoare. — Din fr. **rosé.**

ROZEÓLĂ, *rozeole,* s.f. Erupție cutanată fină prezentă în unele boli infecțioase (rujeolă, tifos exantematic), în intoxicații etc. ✧ *Rozeolă sifilitică* (sau *de sifilitic)* = erupție cutantă, de culoare roz, caracteristică sifilisului secundar. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **roséole.**

ROZÉTĂ, *rozete,* s.f. **1.** Mică plntă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze lunguiețe, cu flori galbene-aurii, plăcut mirositoare; rezedă *(Reseda odorata).* **2.** Nasture de alamă pe care îl purtau, în trecut, la tunică și la cizme, ostașii din trupele de cavalerie de roșiori. **3.** Motiv decorativ circular, având forma unui trandafir, care apare frecvent în arta populară românească. **4.** (Arhit.) Fereastră circulară de mari dimensiuni, decorată cu vitralii și folosită mult la ornamentarea fațadelor catedralelor gotice; rozasă. **5.** (Tehn.) Armătură sau guler original al unei tije, care servește ca element de legătură, de suspensie sau de protecție. **6.** Disc, în general de formă rotundă, care se aplică pe fața diferitelor elemente de construcție, pentru a masca sau pentru a decora anumite elemente. **7.** Cusătura în formă de triunghi, executată manual cu fire de mătase, la deschizătura buzunarelor, servind ca întăritură sau pentru înfrumusețare. — Din fr. **rosette.**

ROZÍU, -ÍE, *rozii,* adj. (Rar) Trandafiriu. — **Roz** + suf. *-iu.*

ROZMARÍN, *rozmarini,* s.m. Arbust mic, din familia labiatelor, plăcut mirositor, cu frunze totdeauna verzi și cu flori albastre, albe sau roșii, întrebuințat în medicină și în industria parfumurilor *(Rosmarinus officinalis).* — Din germ. **Rosmarin.**

ROZNOVEÁN, -Ă, *roznoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Roznov. **2.** Adj. Care aparține Roznovului sau roznovenilor (**1**), privitor la Roznov ori la roznoveni. — **Roznov** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ROZNOVEÁNCĂ, *roznovence,* s.f. Femeie originară sau locuitor din orașul Roznov. — **Roznovean** + suf. *-că.*

RUÁJ, *ruaje,* s.n. Totalitatea roților unei mașini. [Pr.: *ru-aj*] — Din fr. **rouage.**

RUANDÉZ, -Ă, *ruandezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Ruandei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Ruandei sau ruandezilor (**1**), privitor la Ruanda ori la ruandezi. [Pr.: *ru-an-*] — **Ruanda** (n. pr.) + suf. *-ez.*

RUBÁI s.n. v. **rubaiat.**

RUBAIÁT, *rubaiate,* s.n. Catren persan care exprimă o idee mistică sau filozofică. [Pr.: *-ba-iat.* — Var.: **rubái** s.n.] — Din fr. **rubáiyyat.**

RUBANÁTĂ, *rubanate,* s.f. (Geol.) Textură a unor roci eruptive cu aspectul unor dungi, datorită alternanței diferitelor minerale. ✧ (Adjectival) *Structură rubanată.* — Din fr. **rubané.**

RUBÁRBĂ, *rubarbe,* s.f. (Bot.) Revent. — Din fr. **rhubarbe.**

RUBÁȘCĂ, *rubăști,* s.f. Cămașă bărbătească încheiată pe umăr, care se poartă încinsă peste pantaloni, specifică portului popular rus. — Din rus. **rubașka.**

RUBÁTO s.n., adv. (Muz.) **1.** S.n. Executare liberă din punct de vedere ritmic (potrivit înțelesului cuvintelor din text), în scopul obținerii unei mai mari expresivități. **2.** Adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Liber din punct de vedere ritmic, în concordanță cu sensul cuvintelor din text. — Cuv. it.

RUBEDÉNIE, *rubedenii,* s.f. (Pop.) Rudă[1]. — Cf. r u d e n i e.

RUBEFÁCȚIE, *rubefacții,* s.f. (Med.) Înroșire a pielii produsă de o substanță rubefiantă. — Din fr. **rubéfaction.**

RUBEFIÁNT, *rubefianți,* s.m. (Substanță) care, în contact cu pielea, provoacă o iritație ușoară, uneori cu consecințe revulsive. [Pr.: *-fi-ant.* — Pl. și: (n.) *rubefiante*] — Din fr. **rubéfiant.**

RUBELÍT, *rubelite,* s.n. Varietate de turmalină, de culoare roz, care conține litiu, folosită ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **rubellite.**

RUBEÓLĂ, *rubeole,* s.f. Boală infecțioasă și contagioasă acută, provocată de un virus, care se manifestă prin erupție cutanată, prin febră, mărirea ganglionilor cervicali, tuse etc. [Pr.: *-be-o-*] — Din fr. **rubéole.**

RUBEÓLIC, -Ă, *rubeolici, -ce,* adj. (Med.) Care este specific rubeolei, de rubeolă. [Pr.: *-be-o-*] — **Rubeolă** + suf. *-ic.*

RUBEROÍD s.n. Carton asfaltat de calitate superioară, folosit în construcții și ca material izolant hidrofug. — Din fr. **rubéroïde,** engl. **ruberoid,** germ. **Ruberoid.**

RUBIÁ, *rubiele,* s.f. Numele unei monede turcești de aur, emisă spre sfârșitul Evului Mediu, care a circulat în Țările Române în prima jumătate a sec. XIX. — Din tc. **rubya.**

RUBIACÉE, *rubiacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu frunze înguste, situate mai multe la un nod, cu flori mici grupate în inflorescențe bogate; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-bi-a-ce-e*] — Din fr. **rubiacée.**

RUBICÉL, *rubiceli,* s.m. (Min.) Varietate de cuarț de culoare roșie-violetă. — Din fr. **rubicelle.**

RUBICÓND, -Ă, *rubiconzi, -de,* adj. (Despre fața oamenilor) Roșu, rumen, aprins, îmbujorat. — Din fr. **rubicond.**

RUBÍDIU s.n. Element chimic, metal alcalin, strălucitor ca argintul, ușor oxidabil, care se găsește în natură în cantități mici, însoțind sodiul și potasiul. — Din fr. **rubidium,** germ. **Rubidium.**

RUBÍN, *rubine,* s.n. Varietate de corindon foarte dur, de culoare roșie, care se găsește în natură cristalizată sau se obține sintetic, folosită ca piatră prețioasă. [Pr. și: *rubinuri*] — Din it. **rubino,** lat. **rubinus,** germ. **Rubin.**

RUBINÍU, -ÍE, *rubinii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea rubinului; roșu-închis; rubinos. **2.** S.n. Vin roșu de culoarea rubinului. — **Rubin** + suf. *-iu.*

RUBINÓS, -OÁSĂ, *rubinoși, -oase,* adj. (Înv.) Rubiniu. — **Rubin** + suf. *-os.* Cf. r u b i n o s o.

RUBINSPINÉL, *rubinspineli,* s.m. Varietate de spinel de culoare roșu-închis. — **Rubin** + **spinel.**

RÚBLĂ, *ruble,* s.f. **1.** Unitatea principală a sistemului monetar din Rusia; moneda care reprezintă această unitate. **2.** Nume dat în trecut monedelor străine de argint. — Din rus. **rubl'.**

RÚBRICĂ, *rubrici,* s.f. **1.** Despărțitură (verticală sau orizontală), cuprinzând una sau mai multe coloane, într-un registru, formular, grafic etc. **2.** Spațiu rezervat (permanent) într-o publicație periodică pentru articole dintr-un anumit domeniu. **3.** (Înv.) Titlu de pagină sau capitol care, în vechile manuscrise și cărți, se scria cu roșu. — Din fr. **rubrique,** lat. **rubrica.**

RUBYLÍTH s.n. (Electron.) Material special destinat fotografierii prin transparență a planurilor circuitelor integrate. — Din fr., engl. **rubylith.**

RÚCSAC, *rucsacuri,* s.n. Sac de turism, purtat, mai ales de excursioniști, în spate; raniță. — Din germ. **Rucksack.**

RUDACÉE s.f. pl. Nume generic pentru rocile sedimentare clastice de tipul pietrișurilor. — Et. nec.

RUDÁR, *rudari,* s.m. Denumire dată, în Țările Române, unor lucrători (țigani) care confecționau obiecte din lemn; *p. ext.* meșter țigan care lucrează din lemn albii, linguri, fuse etc. — Din bg. **rudar.**

RÚDĂ[1], *rude,* s.f. **1.** Persoană care face parte din aceeași familie cu alte persoane, unite între ele prin legături de sânge sau prin alianță; rudenie (**2**), rubedenie. ✧ Expr. *A avea rude la Ierusalim* = a avea persoane influente care îți acordă protecție; a avea proptele. *Pe rudă (și) pe sământă* = **a)** pe toți, fără excepție, până la unul; **b)** peste tot. ✦ Familie, neam, viță. **2.** (Pop.) Soi, sământă de animale sau de plante. ✧ Loc. adj. *De rudă* = de prăsilă, de reproducție. *Berbec de rudă.* — Din bg. **roda.**

RÚDĂ[2], *rude,* s.f. (Reg.) **1.** Prăjină, par, drug. **2.** Oiște, proțap. — Din magh. **rud,** sb. **ruda.**

RUDĂRÉSC, -EÁSCĂ, *rudărești,* adj. De rudar, făcut de rudar; țigănesc. — **Rudar** + suf. *-esc.*

RUDĂRÍE s.f. Meseria rudarului. — **Rudar** + suf. *-ie.*

RUDÉNIE, (**2**) *rudenii,* s.f. **1.** Legătură directă sau colaterală între persoane care fac parte din aceeași familie; înrudire. **2.** Rudă[1] (**1**). — **Rudi** + suf. *-enie.*

RUDÍ, *rudesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se înrudi. — Din **rudă[1].**

RUDIMÉNT, *rudimente,* s.n. **1.** (La pl.) Noțiuni elementare ale unei științe, ale unei arte. **2.** Organ care abia începe să se formeze sau care a rămas nedezvoltat; organ rudimentar. *Rudiment de coadă.* — Din fr. **rudiment,** lat. **rudimentum**.

RUDIMENTÁR, -Ă, *rudimentari, -e,* adj. Care este slab dezvoltat, care abia începe să se formeze, care este la începutul dezvoltării sale; primitiv, neevoluat. — Din fr. **rudimentaire.**

RUDIMENTARITÁTE s.f. (Rar) Însușirea a ceea ce este rudimentar. ✦ Lipsă de finețe (**1**). — **Rudimentar** + suf. *-itate.*

RUDÍRE, *rudiri,* s.f. (Înv.) Înrudire. — V. **rudi.**

RUDIȘOÁRĂ, *rudișoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *rudă*[1]. — **Rudă**[1] + suf. *-işoară.*

RUDÍȘTI s.m. pl. Grup fosil de lamelibranhiate, ai căror reprezentanți au valvele foarte modificate din cauza fixării lor. — Din fr. **rudistes.**

RUDÍȚĂ, *rudițe,* s.f. (Reg.) Hulubă. — **Rudă**[2] + suf. *-iță.*

RUF, *rufuri,* s.n. Construcție deasupra punții superioare a unei nave, extinsă numai pe o porțiune a ei, în care sunt amenajate, de obicei, locuințele echipajului. — Din fr. **rouf.**

RÚFĂ, *rufe,* s.f. **1.** Obiect de îmbrăcăminte care se poartă direct pe corp; *p. ext.* (la pl.) cearceafuri, fețe de masă etc.; albituri, schimburi. ✧ Expr. *Rufele (murdare) se spală în familie* = certurile și neînțelegerile familiale sau dintr-un cerc intim trebuie rezolvate în cadrul familiei sau al cercului respectiv. **2.** (Reg.) Zdrean̦tă, cârpă. — Din sl. **ruho.**

RUFĂRÍE s.f. Totalitatea rufelor (de pat, de corp etc.); lenjerie. — **Rufă** + suf. *-ărie.*

RUFÓS, -OÁSĂ, *rufoși, -oase,* adj. (Fam.) Zderențăros. — **Rufă** + suf. *-os.*

RUFȘOÁRĂ s.f. v. **rufușoară.**

RUFUȘOÁRĂ, *rufușoare,* s.f. Diminutiv al lui *rufă.* [Var.: **rufșoáră** s.f.] — **Rufă** + suf. *-ușoară.*

RUG[1]**,** *rugi,* s.m. **1.** Tulpina (târâtoare) a unor plante. **2.** Mur[1]. **3.** Măceș. **4.** Compus: *rug-de-munte* sau *rug-de-zmeură* = zmeur. — Lat. **rubus.**

RUG[2]**,** *ruguri,* s.n. Grămadă de lemne pe care se ardeau, în Antichitate, jertfele sau morții și, în Evul Mediu, condamnații la moarte. — Lat. **rogus** (după *rug*[1]).

RUGÁ, *rog,* vb. I. **1.** Tranz. A cere cuiva stăruitor îndeplinirea unei dorințe, un serviciu, o favoare etc. ✧ Expr. *A ruga* (pe cineva) *de toți dumnezeii* (sau *cu Dumnezeu)* = a cere foarte insistent un lucru de la cineva. *Te rog* (sau *rogu-te),* formulă de politețe cu care te adresezi cuiva când îi ceri ceva; fii bun, fii amabil. *A-și ruga moartea* = a-și dori moartea. *A-i ruga* (cuiva) *moartea* = a dori moartea (cuiva). ✦ A pofti, a invita. **2.** Refl. (În practicile religioase) A face o rugăciune, a invoca divinitatea. **3**. Refl. A cere cuiva voia sau îngăduința de a face ceva. ✧ Expr. *Mă rog,* formulă întrebuințată ca element incidental, fără legătură cu restul frazei, însemnând uneori „dacă vrei, cum vrei”. — Lat. **rogare.**

RUGÁRE, *rugări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ruga* și rezultatul ei. ✦ (Pop.) Rugăminte, rugă. ✦ (Înv. și reg.) Petiție, cerere. — V. **ruga.**

RÚGĂ, *rugi,* s.f. **1.** Rugăminte, implorare. **2.** Rugăciune. **3.** (Reg.) Cruce, troiță. — V. **ruga.**

RUGĂCIÚNE, *rugăciuni,* s.f. Încercare personală de a intra în contact direct cu divinitatea; cerere, mulțumire sau laudă adresată de credincioși divinității; rugă (**2**). ✦ (Rar) Rugăminte, insistență, rugă (**1**). — Lat. **rogatio, -onis.**

RUGĂMÍNTE, *rugăminți,* s.f. Cerere (stăruitoare) adresată cuiva pentru a obține ceva; rugare, rugă (**1**). — **Ruga** + suf. *-ământ.*

RUGĂTÓR, -OÁRE, *rugători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care cere cu stăruință, care exprimă o rugăminte, care se roagă. — **Ruga** + suf. *-ător.*

RÚGBI s.f. Joc sportiv desfășurat între două echipe a câte 15 jucători, pe un teren de formă dreptunghiulară, având ca obiect de joc o minge ovală pe care jucătorii o pot folosi, în egală măsură, cu piciorul sau cu mâna. [Scris și: *rugby.* — Pron.: *rágbi*] — Din engl., fr. **rugby.**

RUGBÍST, *rugbiști,* s.m. Jucător de rugbi. — **Rugbi** + suf. *-ist.*

RUGBÍSTIC, -Ă, *rugbistici, -ce,* adj. Referitor la rugbi, de rugbi. — **Rugbi** + suf. *-istic.*

RUGÉT s.n. v. **rujet.**

RUGÍ, *rugesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A striga ca leul. — Cf. lat. r u g i r e, fr. r u g i r.

RUGINÁRE, *ruginări,* s.f. Mic arbust otrăvitor, cu frunze înguste, lucioase, persistente și cu flori albe sau roșietice dispuse în mănunchiuri la vârful ramurilor *(Andromeda polifolia).* — Din **rugină.**

RUGÍNĂ, *rugini,* s.f. **I. 1.** Substanță brun-roșcată, poroasă, sfărâmicioasă, care se formează prin oxidare pe obiectele de fier. ✦ Pojghiță brună care acoperă uneori pietrele și care se produce prin oxidarea minereurilor de fier din ele. **2.** Obiect (de fier) vechi, prost întreținut; ruginitură, rablă. **3.** Fig. Idee, teorie, mentalitate înapoiată, învechită. ✦ Om cu idei sau cu mentalitate învechită; retrograd. **II. 1.** Boală infecțioasă a plantelor, provocată de ciuperci microscopice, patogene *(Puccinia),* care se manifestă prin apariția unor pete brune-ruginii pe frunze, pe tulpini sau pe inflorescențe, împiedicând dezvoltarea normală a plantelor. **2.** Plantă erbacee cu tulpina netedă, cu frunze lugi, țepoase, având la vârf o inflorescență cu flori mici, brune; pipirig *(Juncus effusus).* — Cf. lat. *a e r u g i n a.

RUGINÍ, *ruginesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A se acoperi cu rugină (**I 1**), a se umple de rugină, a prinde rugină. **2.** Intranz. Fig. (Despre frunze, plante etc.) A căpăta o culoare galben-roșiatică asemănătoare cu a ruginii. **3.** Refl. Fig. A deveni perimat, depășit, a se învechi, a nu mai fi actual. — Din **rugină.**

RUGINÍRE, *ruginiri,* s.f. Faptul de *a (se) rugini.* — V. **rugini.**

RUGINÍT, -Ă, *ruginiți, -te,* adj. **1.** Acoperit, ros de rugină (**I 1**). ✦ Fig. Vechi, uzat. ✦ Fig. (Despre voce) Îmbătrânit; dogit. **2.** Fig. (Adesea substantivat; despre persoane, idei, concepții etc.) Învechit, înapoiat, demodat. **3.** (Despre plante) Atacat de rugină (**II 1**). ✦ Care are culoarea galben-roșiatică a ruginii. — V. **rugini.**

RUGINITÚRĂ, *ruginituri,* s.f. Obiect ruginit; *p. ext.* lucru vechi, uzat, lipsit de valoare; rugină (**I 2**). — **Rugini** + suf. *-tură.*

RUGINÍȚĂ, *ruginițe,* s.f. **1.** Numele a două plante: **a)** plantă erbacee cu frunze mici, înguste la bază și dințate la vârf *(Asplenium ruta muraria);* **b)** strașnic (**III**) *(Asplenium trichomanes).* **2.** Ciupercă parazită care atacă și distruge frunzele plantelor *(Uromyces scuteleatus).* — **Rugină** + suf. *-iță.*

RUGINÍU, -ÍE, *ruginii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea ruginii. **2.** S.n. Culoare ruginie (**1**); arămiu. — **Rugină** + suf. *-iu.*

RUGÓS, -OÁSĂ, *rugoși, -oase,* adj. Care prezintă rugozitate; aspru. — Din fr. **rugueux.** Cf. lat. r u g o s u s.

RUGOZIMÉTRU, *rugozimetre,* s.n. Aparat cu care se măsoară rugozitatea. — Din fr. **rugosimètre.**

RUGOZITÁTE, (**2**) *rugozități,* s.f. **1.** Calitate a suprafeței unor corpuri solide de a fi aspre. **2.** Mică neregularitate, sensibilă la pipăit, aparută pe suprafața unui obiect. — Din fr. **rugosité.**

RUGULÉȚ, *ruguleți,* s.m. Diminutiv al lui *rug*[1]. — **Rug**[1] + suf. *-uleț.*

RÚIN s.m. Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri, cu frunze opuse, lucioase și cu flori liliachii, roșietice sau albe, dispuse în capitule sferice la vârful lujerilor *(Succisa pratensis).* — Cf. sb. r u j a n.

RUINÁ, *ruinez,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A (se) preface în ruină, a (se) dărăpăna, a (se) degrada. **2.** Fig. A-și pierde sau a face pe cineva să-și piardă averea, a sărăci sau a face să sărăcească; a (se) distruge. ✦ A(-și) distruge sănătatea. [Pr.: *ru-i-*] — Din lat. **ruinare,** fr. **ruiner.**

RUINÁRE, *ruinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ruina* și rezultatul ei. [Pr.: *ru-i-*] — V. **ruina.**

RUINÁT, -Ă, *ruinați, -te,* adj. **1.** Căzut în ruină; dărăpănat. **2.** Fig. Care și-a pierdut averea; sărăcit, scăpătat. [Pr.: *ru-i-*] — V. **ruina.**

RUÍNĂ, *ruine,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Ceea ce a rămas dintr-o construcție veche, dărâmată; dărâmătură. ✧ Loc. adj. *În ruină* (sau *ruine)* = ruinat, dărăpănat. ✦ Fig. Rămășiță a trecutului. **2.** (Rar) Faptul de *a (se) ruina.* **3.** Fig. Pierdere a averii sau a sănătății; distrugere; dezastru. ✦ Persoană distrusă din punct de vedere fizic și moral ca urmare a unei sănătăți precare sau a unor necazuri. — Din fr. **ruine,** lat. **ruina.**

RUINĂTÓR, -OÁRE, *ruinători, -oare,* adj. Care ruinează; distrugător. [Pr.: *ru-i-*] — **Ruina** + suf. *-ător.*

RUJ, (**1**) *rujuri,* s.n. **1.** Produs cosmetic cu diferite nuanțe de roșu, folosit pentru a colora buzele; roșu de buze. **2.** Pastă compusă din oxid de fier și oxid de crom încorporate într-un liant, folosită în tehnica dentară. — Din fr. **rouge.**

RUJÁ, *rujez,* vb. I. Refl. A-și da cu ruj (**1**) pe buze. — Din **ruj.**

RUJALÍNĂ, *rujaline,* s.f. (Bot.) Nalbă. — Din **rujă.**

RUJÁR, *rujari,* s.m. Lucrător în port specializat în rujare. — Din **rujare** (derivat regresiv).

RUJÁRE, *rujări,* s.f. Operație de nivelare a grânelor încărcate în vrac, în vederea umplerii golurilor astfel încât capacitatea magaziei să fie folosită la maximum și încărcătura să nu se poată deplasa în cursul navigației. — Et. nec.

RÚJĂ[1]**,** *ruje,* s.f. **1.** (Reg.) Măceș. ✦ Trandafir. ✦ Fig. (Pop.) Nume dat unei persoane frumoase. **2.** Fig. (Reg.) Roșeață, rumeneală din obraz. **3.** Plantă erbacee cu frunze cărnoase și flori galbene-purpurii, grupate într-un buchet, care crește pe stâncile din regiunea alpină *(Sedum rosea).* **4.** Compus: *rujă-galbenă* = plantă având tulpina fără peri, cu frunze ovale și cu flori galbene; mărită-mă-mamă *(Rudbeckia laciniata).* [Pl. și: *ruji*] — Din bg., sb. **ruža.**

RÚJĂ[2]**,** *ruje,* s.f. (Fam.) Bandă de pânză, de stofă, de dantelă etc. plisată sau încrețită, care servește ca ornament la diferite obiecte de îmbrăcăminte. [Var.: **ríjă** s.f.] — Cf. fr. r u c h e.

RUJEÓLĂ, *rujeole,* s.f. Infecție virotică contagioasă care apare la vârsta copilăriei, caracterizată printr-o erupție generalizată de culoare roșie pe piele și pe mucoase. [Pr.: *-je-o-*] — Din fr. **rougeole.**

RUJÉT s.n. Boală infecțioasă a porcilor, care se manifestă prin febră și prin apariția unor pete roșii pe piele și care se poate transmite la om prin carnea de porc infectată; brâncă. [Var.: **rugét** s.n.] — Din fr. **rouget.**

RULÁ, *rulez,* vb. I. Tranz. **1.** A înfășura manual sau mecanizat un material textil pe un sul de lemn sau metalic, formând un rulou (**1**). **2.** A proiecta un film pe ecran într-o sală de cinematograf. **3.** A face să circule bunuri, bani, investindu-i în afaceri. **4.** A deplasa un corp prin rostogolire sau prin alunecare pe o cale fixă. ✦ Intranz. (Despre vehicule) A înainta prin intermediul unor roți sau role. **5.** A netezi sau a întinde o suprafață prin apăsare cu un obiect în rostogolire. **6.** A prelua un program într-un sistem de calcul. — Din fr. **rouler.**

RULÁDĂ, *rulade,* s.f. **1.** Prăjitură făcută dintr-o foaie de aluat, înfășurată în formă de sul și umplută cu dulceață, cremă etc. **2.** Fel de mâncare preparat din mușchi de vacă sau de porc umplut cu tocătură, ouă fierte etc. și rulat, sau din carne tocată amestecată cu ou, verdeață etc. căreia i se dă o formă de rulou și care se

coace la cuptor. **3.** (Rar) Ornament muzical de coloratură, bazat pe un șir de acorduri cântate pe o singură silabă. — Din fr. **roulade.**

RULÁJ, *rulaje,* s.n. **1.** Timpul dintre două încărcături succesive ale unui vagon de marfă de cale ferată, totalizând timpul necesar aducerii, încărcării, transportului, descărcării și manevrelor. **2.** Circulație a fondurilor bănești, a mărfurilor etc. — Din fr. **roulage.**

RULÁNT, -Ă, *rulanți, -te,* adj. Care se deplasează prin intermediul unor organe de rostogolire. ✧ *Material rulant* = totalitatea locomotivelor, vagoanelor etc. care circulă pe liniile de cale ferată. — Din fr. **roulant.**

RULÁRE, *rulări,* s.f. Acțiunea de *a rula* și rezultatul ei. — V. **rula.**

RULÉTĂ, *rulete,* s.f. **1.** Instrument folosit pentru măsurarea lungimilor și distanțelor, format dintr-o panglică lungă de pânză sau de oțel împărțită în centimetri și care se strânge, prin rulare, într-o casetă cilindrică prin acționarea unei manivele. **2.** Instalație folosită la unele jocuri de noroc, formată dintr-un disc împărțit în compartimente numerotate și dintr-o bilă care se învârtește o dată cu discul, indicând, la oprire, numărul câștigător; *p. ext.* denumire dată jocului care se practică la această instalație. **3.** Instrument format dintr-o rotiță de metal cu margine dințată, care se folosește la desenarea tiparelor de stofă, la tăierea aluatului etc. — Din fr. **roulette.**

RULÍU, *ruliuri,* s.n. Oscilație de înclinare a unei nave în jurul axei sale longitudinale, provocată de acțiunea valurilor înalte, când direcția de înaintare a navei este paralelă cu valurile. [Acc. și: *rúliu*] — Din fr. **roulis.**

RULMÉNT, *rulmenți,* s.m. **1.** Organ de mașină construit din două inele concentrice, separate prin bile sau cilindri cu același diametru, care transformă mișcarea de alunecare în mișcare de rostogolire, micșorând prin această rezistența de frecare. ✦ (Despre bani) Faptul de a circula, de a rula. **2.** (În sintagma) *Fond de rulment net* = diferență dintre acțiunile curente și datoriile curente ale unei întreprinderi. — Din fr. **roulement.**

RULMENTÍST, -Ă, *rulmentiști, -ste,* s.m. și f. Muncitor care lucrează într-o fabrică de rulmenți. — **Rulment** + suf. *-ist.*

RULÓTĂ, *rulote,* s.f. Vehicul cu două sau patru roți, remorcat la un autoturism și dotat cu elemente de confort proprii unei mici camere de locuit. — Din fr. **roulotte.**

RULÓU, *rulouri,* s.n. **1.** Obiect în formă de sul. *Rulou de hârtie.* **2.** Organ de mașină care se poate roti în jurul unei axe și care servește la susținerea și la rularea unui sistem tehnic, la transmiterea unei mișcări, la transportul unor piese, la înfășurarea unor fire etc. **3.** Organ al compresoarelor rutiere, construit dintr-un cilindru cu greutate mare; tăvălug de compresor. ✦ Sul subțire de lemn (prevăzut cu un arc pentru a putea fi ușor de manipulat) pe care se înfășoară transparentul de la ferestre; *p. ext.* transparentul însuși. ✦ Jaluzea. **4.** Pieptănătură femeiască în care părul este înfășurat în formă de sul. **5.** Produs de patiserie în formă de sul, făcut din aluat, care se umple cu frișcă, cremă, dulceață etc. — Din fr. **rouleau.**

RULÚRĂ, *ruluri,* s.f. Defect de creștere al arborilor, care constă în apariția uneia sau mai multor crăpături în formă de segment de cerc de-a lungul unui inel anual, pe o porțiune sau pe întreaga lungime a acestuia. — Din fr. **roulure.**

RUM s.n. v. **rom[1].**

RUMÁN s.m. v. **român[1].**

RUMÁNÁȘ s.m. v. **românaș.**

RUMÁNÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **românesc.**

RUMÁNÍE s.f. v. **românie.**

RUMB, *rumburi,* s.n. **1.** Gură de aerisire a magaziilor unui șlep, situată pe punte. **2.** Unitate de măsură pentru unghiuri, folosită la roza vânturilor, egală cu a 32-a parte dintr-un cerc. — Din fr., rus. **rumb.**

RUMBATRÓN, *rumbatroane,* s.n. Aparat folosit pentru obținerea curenților de foarte înaltă frecvență, care dau unde electromagnetice și lungimi de undă de ordinul decimetrului și al centimetrului. — Din fr. **rhumbatron.**

RÚMBĂ, *rumbe,* s.f. Dans de origine cubaneză, devenit dans de salon, cu mișcare ritmată și rapidă; melodie după care se execută acest dans. — Din fr., sp. **rumba,** germ. **Rumba.**

RUMEGÁ, *rúmeg,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre rumegătoare; la pers. 3) A mesteca a doua oară mâncarea întoarsă din stomac. **2.** Tranz. A mesteca ceva în gură; (depr.; despre oameni) a mânca mult și încet. **3.** Tranz. Fig. A medita pe îndelete asupra unui fapt, a-l examina îndelung. — Lat. **rumigare.**

RUMEGÁRE, *rumegări,* s.f. Acțiunea de *a rumega* și rezultatul ei. — V. **rumega.**

RUMEGĂTÓR, -OÁRE, *rumegători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care rumegă (**1**). **2.** S.n. (La pl.) Subordin de mamifere având conformația dinților și stomacul (compus din mai multe camere) adaptate pentru rumegare; (și la sg.) animal care face parte din acest subordin. — **Rumega** + suf. *-ător.*

RUMEGĂTÚRĂ, *rumegături,* s.f. **1.** Ceea ce a fost rumegat (**1**), hrană rumegată. **2.** Rumeguș. — **Rumega** + suf. *-ătură.*

RUMEGÚȘ s.n. (Colectiv) Deșeuri de lemn în formă de așchii mărunte, asemănătoare cu tărâțele, rezultate din tăierea lemnului cu ferăstrăul; rumegătură (**2**). — **Rumega** + suf. *-uș.*

RUMEIÓR, -OÁRĂ, *rumeiori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Diminutiv al lui *rumen*[2]. **2.** S.f. (Bot.) Cârmâz. [Pr.: *-me-ior.* — Var.: **rumeór, -oáră** adj.] — **Rumen[2]** + suf. *-ior.*

RUMEN[1], *rumene,* s.n. Primul și cel mai mare compartiment al stomacului rumegătoarelor, de forma unui sac dublu, care ocupă întreaga cavitate abdominală stângă și o parte din cavitatea abdominală dreaptă și în care se înmagazinează alimentele și se macerează sub influența florei bacteriene, a fermenților și a mișcării pereților; ierbar[2]. — Din fr. **rumen.**

RÚMEN[2], -Ă, *rumeni, -e,* adj. **1.** (Despre obraz sau buze) De o culoare care bate în roșu. ✦ (Despre oameni) Cu fața îmbujorată, cu obrajii roșii. ✦ (Despre fructe și unele alimente) Care a căpătat o culoare roșiatică (sub acțiunea focului sau a soarelui); bine copt. **2.** Care este roșu-aprins; trandafiriu. — Din sl. **rumĕnŭ.**

RUMENÉALĂ, (**2, 3**) *rumeneli,* s.f. **1.** Culoare rumenă, roșeață. **2.** (Pop.) Fard, suliman, dresuri. **3.** Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina întinsă pe pământ și cu flori de culoare galbenă *(Potentilla procumbens).* [Pl. și: (**2, 3**) *rumenele*] — **Rumeni** + suf. *-eală.*

RUMENÍ, *rumenesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină rumen[2]; a (se) colora în roșu. **2.** Refl. (Pop.) A se farda, a se machia, a se sulimeni. — Din **rumen[2].**

RUMENÍRE, *rumeniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) rumeni* și rezultatul ei. — V. **rumeni.**

RUMENÍT, -Ă, *rumeniți, -te,* adj. **1.** Rumen[2]. **2.** (Pop.) Fardat, sulimenit. — V. **rumeni.**

RUMENÍU, -ÍE, *rumenii,* adj. Roșiatic. — **Rumen[2]** + suf. *-iu.*

RUMEÓR, -OÁRĂ adj. v. **rumeior.**

RUMINÁȚIE, *ruminații,* s.f. (Rar) Rumegare. — Din fr. **rumination,** lat. **ruminatio.**

RUMMY s.n. Joc de societate cu cărți sau cu mici plăci prismatice de piatră, de lemn, material plastic etc., marcate cu cifre de diferite culori; pietre. [Pr.: *rámi, römi*] — Cuv. engl.

RUMOÁRE, *rumori,* s.f. Zgomot confuz de voci care se aud în același timp, produs de o masă de oameni (exprimând protest, uimire etc.); *p. gener.* zgomot confuz. — Din fr. **rummeur,** lat. **rumor, -oris.**

RÚMPE vb. III v. **rupe.**

RÚNĂ, *rune,* s.f. (La pl.) Caractere grafice ale celor mai vechi alfabete germanice și scandinave. — Din germ. **Runen,** fr. **runes.**

RUNC, *runcuri,* s.n. Loc despădurit folosit ca pășune sau pentru a fi cultivat; curătură (**1**). — Lat. **runcus.**

RUND s.n. v. **rundă.**

RÚNDĂ, *runde,* s.f. **1.** Fiecare dintre seriile de partide din cadrul unui turneu de șah, în cursul căreia un participant joacă o singură dată. **2.** Fiecare dintre reprizele (de trei minute) care compun un meci de box; repriză. **3.** Repriză, tur (la un joc). [Var.: (**2**) **rund** s.n.] — Din germ. **Runde,** fr. **round.** Cf. engl. r o u n d.

RÚNIC, -Ă, *runici, -ce,* adj. Care folosește runele; relativ la rune, cu caractere de rune. *Inscripție runică.* — Din germ. **runisch,** fr. **runique.**

RUNOLÓG, -Ă, *runologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în runologie. — Din germ. **Runolog,** fr. **runologue.**

RUNOLOGÍE s.f. Studiul, cercetarea runelor. — Din germ. **Runologie.**

RÚPE, *rup,* vb. III. **1.** Tranz. A distruge continuitatea unui material solid sub acțiunea unor solicitări mecanice; a despărți (intenționat) un obiect în două sau în mai multe bucăți. ✧ Expr. *A rupe* (sau refl.) *a i se rupe* (cuiva) *inima* (sau *sufletul, rărunchii)* = a produce (cuiva) sau a simți o mare durere. ✦ A(-și) fractura o mână, un picior etc. ✧ Expr. *A-și rupe picioarele* = a umbla mult (fără folos). *A-și rupe gâtul* = a-și pierde viața, cinstea, averea. *A-și rupe pieptul* = a-și obosi plămânii (vorbind sau cântând prea mult). ✦ A întrerupe, a curma tăcerea, relațiile cu cineva. ✧ Expr. *A o rupe cu cineva* sau *cu ceva* = a pune capăt unui obicei, unui sistem, unei atitudini sau legături. *A rupe prețul* (sau *târgul)* = a ajunge la învoială după o tocmeală îndelungată. **2.** Tranz. A distruge un obiect prin întrebuințare. **3.** Tranz. (Adesea fig.) A distruge un obiect prin sfărâmare, spargere etc. *Apele rup stăvilarele.* ✧ Expr. *A rupe frontul* = a străpunge linia de apărare a inamicului. **4.** Tranz. A sfâșia un lucru smulgând bucăți din acesta. ✦ A sfâșia un animal sau un om. ✦ A zdrobi, a strivi. **5.** Tranz. A smulge. ✧ Expr. *A rupe cuiva urechile* = a pedepsi pe cineva trăgându-l de urechi. *A-și rupe de la gură* = a se lipsi de strictul necesar în folosul altcuiva. ✦ A culege flori, fructe etc. ✦ A obține (cu greu) o sumă de bani. **6.** Refl. și tranz. A (se) depărta, a (se) desprinde de cineva sau de ceva. *Se rupseră din grămadă.* ✦ Refl. (Despre grupuri, colectivități) A se împrăștia. ✧ Expr. (Tranz.) *A rupe rândurile* = (despre un grup de oameni) a fugi, stricând ordinea unui șir aliniat. *A o rupe la* (sau *de*) *fugă* (rar, *la goană, la sănătoasa* sau *de-a fuga)* = a o lua la fugă. ✦ Tranz. A-și deschide (cu efort) drum de trecere. **7.** Tranz. Fig. A se exprima cu greu într-o limbă străină, a ști foarte puțin o limbă străină. [Var.: (reg.) **rúmpe** vb. III] — Lat. **rumpere.**

RÚPERE, *ruperi,* s.f. Acțiunea de *a (se) rupe* și rezultatul ei. ✧ *Rupere de nori* = ploaie torențială însoțită de descărcări electrice. ✧ Loc. adv. *Cu rupere de inimă* = cu mare durere. ✦ Desfacere, descompunere. ✧ *Ruperea emulsiei* = desfacerea

unei emulsii în cele două elemente componete. (Mat.) *Teorii de rupere* = teorii elaborate pentru a explica ruperea corpurilor solide deformabile supuse unor solicitări mecanice pe mai multe direcții. (Tehn.) *Rupere de pantă* = construcție (de beton, zidărie de piatră sau de lemn) între două porțiuni vecine ale unui canal, pentru evitarea eroziunilor. (Pop.) *Ruperea prețului* = fixarea prețului unei vânzări. — V. **rupe.**

RUPÉSTRU, -Ă, *rupeștri, -stre,* adj. **1.** Localizat sau realizat în sau pe stâncă; care crește pe stânci. **2.** (Despre locuințe) Care este construit în stâncă. **3.** (În sintagma) *Artă rupestră* = denumire dată manifestărilor artistice (desen, pictură, gravură sau sculptură) de pe pereții peșterilor sau de pe stânci. — Din fr. **rupestre.**

RUPÍCOL, -Ă, *rupicoli, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Care crește pe stânci sau bolovănișuri. — Din fr. **rupicole.**

RÚPIE, *rupii,* s.f. Unitate a sistemului monetar din India, Nepal, Pakistan, Sri Lanka, Seychelles etc. ✦ Veche monedă turcească de aur. — Din fr. **roupie.**

RUPT[1] s.n. Faptul de *a (se) rupe.* ✧ Loc. adv. *În ruptul capului* = cu nici un preț; niciodată. *Cu ruptul* (sau *cu rupta)* = cu ridicata; în total. *Pe rupte* sau *pe ruptele(a)* = cu mare intensitate. [Forme gramaticale: *rupta, rupte(le)*] — V. **rupe.**

RUPT[2]**, -Ă,** *rupți, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Făcut bucăți, ciopârțit; (despre obiecte de îmbrăcăminte) ros, uzat, găurit. ✦ Fig. Zdrobit, copleșit, sleit. **2.** Lipsit de continuitate, despărțit în două (sau în mai multe) părți. ✦ Fig. (Despre relații prietenești, diplomatice etc.) Desfăcut, curmat, întrerupt; anulat, stricat. ✦ (Despre părți ale corpului) Sfărâmat; fracturat. **3.** Desprins (cu forța) din loc; smuls. **4.** Înstrăinat de..., izolat, îndepărtat. **II.** S.f. Înțelegere între contribuabili și visterie, în Evul Mediu, în Țările Române, prin care, în locul dărilor existente, se stabilea o sumă fixă, globală, plătibilă anual; *p. ext.* dare plătită pe baza acestei înțelegeri; ruptoare (**1**). — V. **rupe.**

RUPTÁȘ, *ruptași,* s.m. Contribuabil care, plătind darea numită ruptă, era scutit de orice bir. — **Ruptă** + suf. *-aș.*

RUPTOÁRE s.f. (Înv. și reg.) **1.** Rupt[2] (**II**). **2.** (În expr.) *Ruptoarea prețului* = ruperea prețului. **3.** (Înv.) Început, primul pas. — **Rupt**[2] + suf. *-oare.*

RUPTÓR, *ruptoare,* s.n. Aparat electric care deschide și menține deschis un circuit electric, sub acțiunea și pe durata unei comenzi din exterior. — Din fr. **rupteur.**

RUPTÚRĂ, *rupturi,* s.f. **1.** Faptul de *a se rupe;* întrerupere a continuității materiei. ✦ Încetare a unei acțiuni, a unor raporturi, a relațiilor, a colaborării dintre oameni. **2.** Loc în care un obiect este rupt; sfâșietură, spărtură, gaură. ✦ Locul unde un teren este rupt de ape, de puhoaie. ✧ *Ruptură de pantă* = loc în care pornește brusc panta unui deal sau a unui munte. **3.** Bucată ruptă din ceva. ✦ Zdreanță, cârpă. — **Rupt**[2] + suf. *-ură.*

RUPTURÍ, *rupturesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A pronunța (cu greu), întrerupând vorbele. — Din **ruptură.**

RURÁL, -Ă, *rurali, -e,* adj. De (la) sat; sătesc. ✧ (În vechea organizare administrativă) *Comună rurală* = cea mai mică unitate administrativă, condusă de un primar. — Din fr. **rural.**

RUS, -Ă, *ruși, -se,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Rusiei sau este originară de acolo; **2.** Adj. Care aparține Rusiei sau rușilor (**1**), privitor la Rusia ori la ruși. ✦ (Substantivat, f.) Limba rusă. — Din rus. **rus'.**

RUSÁLCĂ, *rusalce,* s.f. Duh al râurilor, lacurilor, pădurilor și câmpiilor, închipuit în mitologia slavă ca o fată tânără îmbrăcată în alb, care atrage pe tineri în fundul apelor, înecându-i. — Din sl. **rusalka.**

RUSÁLIE, *rusalii,* s.f. **1.** (La pl.; cu valoare de n.pr.) Sărbătoare religioasă creștină a pogorârii Sfântului Duh, cu străvechi origini mitologice, provenind din ritualuri de pomenire a morților, care cade la 50 de zile după Paști. **2.** (În mitologia populară) Ființă fantastică, asemănătoare cu ielele, reprezentată ca o zână rea, care dezlănțuie furtuni, schilodește pe oameni sau le ia mințile. **3.** (Entom.) Larvă acvatică a insectei *Ephemeride Polingenia,* care se găsește mai ales în Dunăre, constituind hrana principală a cegii; *p. ext.* efemeră. — Din sl. **rusalija.**

RÚSCĂ, *ruște,* s.f. (Reg.) Rusoaică. — Din ucr. dial. **ruska.**

RUSCÚȚĂ, *ruscuțe,* s.f. **1.** (Reg.) Diminutiv al lui *ruscă.* **2.** (Bot.) Cocoșel-de-câmp. **3.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu flori de culoare roșie *(Adonis flammea).* ✧ Compuse: *ruscuță-de-primăvară* (sau *-primăvăratică)* = plantă otrăvitoare caracteristică vegetației de stepă *(Adonis vernalis); ruscuță-de-toamnă* (sau *-tomnatică)* = plantă anuală cu flori de culoare purpurie-închisă *(Adonis autumnalis).* — Et. nec.

RUSÉSC, -EÁSCĂ, *ruseși,* adj. Caracteristic rușilor, ca rușii, rus (**2**), rusienesc. — **Rus** + suf. *-esc.*

RUSÉȘTE adv. În felul rușilor, ca rușii; în limba rusă. — **Rus** + suf. *-ește.*

RUSIENÉSC, -EÁSCĂ, *rusienești,* adj. (Pop.) Rusesc. [Pr.: *-si-e-*] — **Rusian** (înv. „rus" < rus.) + suf. *-esc.*

RUSIFICÁ, *rusific,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) asimila cu populația de limbă rusă. **2.** Tranz. A modifica (un cuvânt, o expresie etc.) după structura limbii ruse. — Din fr. **russifier.**

RUSIFICÁRE, *rusificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) rusifica* și rezultatul ei. — V. **rusifica.**

RUSIFICÁT, -Ă, *rusificați, -te,* adj. **1.** (Despre populații) Care a fost asimilat de populația de limbă rusă. **2.** (Despre cuvinte, expresii etc.) Modificat sub influența limbii ruse. — V. **rusifica.**

RUSÍSM, *rusisme,* s.n. Cuvânt sau expresie împrumutată din limba rusă (și neasimilată). — **Rus** + suf. *-ism.*

RUSOÁICĂ, *rusoaice,* s.f. Femeie care face parte din populația Rusiei sau este originară de acolo; ruscă. — **Rus** + suf. *-oaică.*

RUSOFÍL, -Ă, *rusofili, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care manifestă simpatie pentru poporul rus și pentru cultura sa. — Din fr. **russophile.**

RUSOFILÍE s.f. Simpatie pentru Rusia și pentru poporul rus, pentru cultura sa. — **Rusofil** + suf. *-ie.*

RUSTÉMUL s.n. art. Dans popular românesc răspândit în sudul Olteniei și în părțile învecinate ale Munteniei, în care jucătorii formează, de obicei, o coloană mixtă sau numai de bărbați, ținându-se cu brațele încrucișate la spate, și execută pași în față și în spate cu încrucișarea picioarelor, în ritm vioi, ușor săltat; melodie după care se execută acest dans. — Cf. n. pr. R ü s t e m.

RÚSTIC, -Ă, *rustici, -ce,* adj. De țară, ca la țară, imitând anumite aspecte ale vieții de țară; câmpenesc. ✦ Cu suprafața brută, nefinisată. ✦ Fig. Necioplit, grosolan, neșlefuit. — Din fr. **rustique,** lat. **rusticus.**

RUSTICÁN, -Ă, *rusticani, -e,* adj. (Rar) Rustic. — Din it. **rusticano.**

RUSTICITÁTE s.f. Caracterul a tot ceea ce este rustic; *fig.* bădărănie. — Din fr. **rusticité.**

RUSTICIZÁ, *rusticizez,* vb. **1.** Tranz. și refl. A da sau a căpăta caracter rustic. — Din engl. **rusticize.**

RUSTICIZÁRE, *rusticizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) rusticiza* și rezultatul ei. — V. **rusticiza.**

RUSTICIZÁT, -Ă, *rusticizați, -te,* adj. Care a devenit rustic. — V. **rusticiza.**

RUȘÁLĂ s.f. Bir plătit în Țara Românească, în Evul Mediu, de curteni. — Din **roșu.**

RUȘFÉRT s.n. v. **rușfet.**

RUȘFÉT, *rușfeturi,* s.n. (Înv.) **1.** Mită. **2.** Obligație suplimentară în muncă sau în natură, pe care țăranii erau obligați s-o presteze în trecut moșierilor. [Var.: **rușfért** s.n.] — Din tc. **rüşvet.**

RUȘINÁ, *rușinez,* vb. I. **1.** Refl. A-i fi cuiva rușine, a se jena. ✦ A se simți stingherit, a se sfii. **2.** Tranz. A face ca cineva să se simtă jenat, încurcat; a face de batjocură. ✦ (Înv. și pop.) A necinsti, a dezonora. — Din **rușine.**

RUȘINÁRE s.f. Faptul de *a (se) rușina.* — V. **rușina.**

RUȘINÁT, -Ă, *rușinați, -te,* adj. Cuprins de sfială, copleșit de rușine, jenat. — V. **rușina.**

RUȘÍNE s.f. **1.** Sentiment penibil de sfială, de jenă provocat de un insucces sau de o greșală. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără rușine* = fără jenă, cu obrăznicie. ✧ Expr. *A muri de rușine* sau *a-i plesni cuiva obrazul de rușine,* se spune când cineva se simte foarte rușinat. *N-ai* (sau *n-are) rușine* sau *nu-ți* (sau *nu-i, nu le* etc.) *e rușine (obrazului),* se spune cuiva lipsit de bun-simț, obraznic, nesimțit, nerușinat. **2.** Rezervă, modestie, reținere. ✦ Timiditate, sfiiciune. **3.** Ocară, batjocură, ofensă. ✧ Expr. *A fi* (sau *a rămâne, a se da, a se face* sau *a da pe cineva) de rușine* sau *a face cuiva rușine* = a (se) face de râs, a ajunge (sau a pune pe cineva) într-o situație penibilă. **4.** Motiv de a se simți rușinat; necinste, dezonoare, umilință. ✧ Expr. *A păți (o* sau *vreo) rușine* = a ajunge de ocară sau de batjocură, a suferi un lucru umilitor. *(E) rușine* sau *(e) mai mare rușinea* = (e) nepotrivit, necorespunzător, rușinos. *A fi rușinea cuiva* = a fi om de nimic, de ale cărui fapte cineva se rușinează, a fi cauza dezonoarei cuiva. **5.** (Pop.) Denumire a organului genital la om și la animale. ✧ Compus: *rușinea-fetei* = numele a două plante erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina acoperită de peri rigizi, cu flori albe sau trandafirii, dispuse în mici umbele; morcov sălbatic *(Daucus carota* și *silvestris).* — Cf. lat. r o s e u s.

RUȘINÓS, -OÁSĂ, *rușinoși, -oase,* adj. **1.** Care se rușinează ușor; sfios, timid. **2.** Care constituie o rușine, care aduce rușine; blamabil, reprobabil. — **Rușine** + suf. *-os.*

RUȘULÍȚĂ, *rușulițe,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze și tulpină acoperite cu peri lungi, cu flori de culoare roșie-potocalie, dispuse în capitule, care crește în regiunea alpină și subalpină; struguraș (**3**) *(Hieracium aurantiacum).* — **Roșu** + suf. *-uliță.*

RUT s.n. Stare fiziologică la animale, corespunzătoare perioadei de activitate sexuală, de durată și periodicitate variabilă, în timpul căreia se petrec unele transformări ale aparatului genital. — Din fr. **rut.**

RÚTĂ[1]**,** *rute,* s.f. Drum urmat de un vehicul; linie străbătută de o cale de comunicație între două localități; traseu. — Din fr. **route.**

RÚTĂ[2]**,** *rute,* s.f. (Bot.) Virnanț. — Din lat. **ruta.**

RUTEÁN, -Ă, *ruteni, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Nume care se dădea ucrainenilor din fosta Austro-Ungarie. **2.** Adj. Care aparține rutenilor (**1**), privitor la ruteni. ✦ (Substantivat, f.) Idiom vorbit de ruteni (**1**). — Din germ. **Ruthene.**

RUTEÁNCĂ, *rutence,* s.f., adj. Nume dat ucrainencelor din fosta Austro-Ungarie. **Rutean** + suf. *-că.*

RUTENÍSM, *rutenisme,* s.n. Cuvânt sau expresie împrumutată din limba ucraineană (și neasimilată). — **Rutean** + suf. *-ism.*

RUTÉNIU s.n. Element chimic, metal alb-argintiu din familia platinei, cu duritate foarte mare, care se întrebuințează la fabricarea filamentului pentru lămpile cu incandescență. — Din fr. **ruthénium.**

RUTHERFORD, *rutherforzi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru radioactivitate egală cu un milion de dezintegrări pe secundă emise de un element radioactiv. [Pr.: *rázărford*] — Din fr., engl. **rutherford.**

RUTIÉR, -Ă, *rutieri, -e,* adj. Care ține de drumuri și șosele, privitor la drumuri și șosele, care se referă la transportul pe șosele. ✧ *Transport rutier* = transport care se face pe șosele. *Tractor rutier* = tractor cu remorcă, prevăzut cu roți cu cauciuc și servind la transporturi. *Mașină rutieră* (și substantivat, n.) = mașină folosită la construirea șoselelor. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **routier.**

RUTIERÍST, *rutieriști,* s.m. Tractorist care are dreptul de conducere pe șosele. [Pr.: *-ti-e-*] — **Rutier** + suf. *-ist.*

RUTÍL s.n. Oxid natural de titan, cristalizat sub formă de cristale prismatice de culoare galbenă-deschisă sau brună-roșcată, care se întâlnește mai ales în rocile metamorfice sau în aluviuni. — Din fr. **rutile.**

RUTINÁ, *rutinez,* vb. I. Refl. A căpăta rutină. — Din fr. **routiner.**

RUTINÁR, -Ă, *rutinari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care lucrează numai prin rutină; rutinier. **2.** Adj. (Rar) Șablonizat. — **Rutină** + suf. *-ar.* Cf. fr. routinier.

RUTINÁT, -Ă, *rutinați, -te,* adj. Cu experiență; priceput, dibaci. — **Rutină**[1] + suf. *-at.*

RUTÍNĂ[1] s.f. Capacitate câștigată printr-o practică îndelungată; (depr.) obișnuință de a acționa sau de a gândi totdeauna în același fel. ✦ Totalitatea obișnuințelor sau a prejudecăților considerate ca fiind un obstacol în calea noului, a creației sau a progresului. — Din fr. **routine.**

RUTÍNĂ[2] s.f. Substanță chimică naturală, care se găsește în florile, în frunzele și în tulpinile multor plante, folosită în medicină. — Din fr. **rutine.**

RUTINIÉR, -Ă, *rutinieri, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Șablonizat. **2.** S.m. și f. Persoană care lucrează numai prin rutină, sclav al automatismului. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **routinier.**

RUTIȘÓR s.m. Nume dat mai multor plante erbacee: **a)** plantă cu tulpina înaltă, cu flori galbene dispuse în buchete pe vârfurile ramurilor *(Thalictrum foetidum);* **b)** plantă cu frunze ovale și flori trandafirii sau albe *(Thalictrum aquilegifolium).* ✧ Compus: *rutișor-galben* = plantă cu rizom târâtor și cu numeroase flori galbene mici, dispuse în umbele *(Thalictrum flavum).* — **Rută**[2] + suf. *-ișor.*

S

S, *s,* s.m. **1.** A douăzeci şi doua literă a aflabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană constrictivă dentală surdă). [Pr.: *es, se, sî.* — Pl. şi: (**1,** n.) *s-uri*].

SABÁT, *sabaturi*, s.n. **1.** (La iudei şi la unii creştini) Ziua de odihnă sau ziua a şaptea a săptămânii. **2.** Adunare de vrăjitoare care, potrivit unor legende medievale, avea loc sâmbăta, la miezul nopţii, într-un loc singuratic. ✦ Fig. Gălăgie mare produsă de o mulţime zgomotoasă. — Din fr. **sabbat,** lat. **sabbatum.**

SABÁTIC, -Ă, *sabatici, -ce*, adj. Referitor la sabat. ✧ *An sabatic* = an de studiu acordat periodic universitarilor din anumite state, în care aceştia sunt scutiţi de obligaţiile didactice. — Din fr. **sabbatique,** engl. **sabbatical.**

SÁBIE, *săbii*, s.f. **1.** Armă albă formată dintr-o lamă lungă de oţel ascuţită la vârf şi pe una dintre laturi şi fixată într-un mâner. ✧ Expr. *Sabia lui Damocles* = pericol mare care ameninţă în orice moment situaţia cuiva. *A trece* (sau *a lua, a trage)* în (sau *sub, prin) sabie* (pe cineva) = a ucide, a nimici. *A pune mâna pe sabie* = a porni la luptă. *A scoate* (sau *a trage) sabia* (împotriva cuiva) = a provoca pe cineva la luptă, a porni război. *A-şi pune capul (teafăr* sau *sănătos) sub sabie* = a-şi cauza singur un necaz, o nenorocire. *Sabie cu două tăişuri*, se spune despre o situaţie care prezintă, în acelaşi timp, avantaje şi dezavantaje, perspective şi pericole. **2.** Armă sportivă formată dintr-o lamă elastică de oţel, din gardă, mâner şi piuliţă, folosită la scrimă. ✦ (Sport) Una dintre probele de scrimă care se practică cu sabia. **3.** Peşte de apă dulce, cu corpul turtit lateral şi cu abdomenul arcuit; săbioară, sabiţă *(Pelecus cultratus).* — Din bg. **sabja.**

SABÍN, -Ă, *sabini, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia italică stabilită în centrul Italiei antice sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine sabinilor (**1**), privitor la sabini. — Din lat. **Sabini,** fr. **Sabins.**

SABÍNĂ, *sabine,* s.f. (Bot.) Varietate de ienupăr din Europa meridională, ale cărei frunze au proprietăţi medicinale *(Juniperus sabina).* — Din fr. **sabine,** lat. **sabina.**

SABINÍSM s.n. (Med.) Intoxicaţie cu ulei de sabină. — Din fr. **sabinisme.**

SABÍR s.n. Limba mixtă, rudimentară ca vocabular şi structură gramaticală, care se vorbeşte în porturile Mării Mediterane şi care conţine cuvinte din franceză, provensală, spaniolă, greacă, catalană, italiană şi arabă. — Din fr. **sabir.**

SÁBIŢĂ, *sabiţe*, s.f. (Iht.) Sabie (**3**). — Din bg. **sabica.**

SABLÁ, *sablez*, vb. I. Tranz. A curăţa, a netezi sau a face să devină mată suprafaţa pieselor metalice cu ajutorul unui jet de nisip împroşcat cu aer comprimat. — Din fr. **sabler.**

SABLÁJ s.n. Sablare. — Din fr. **sablage.**

SABLÁNT, *sablanţi,* s.m. Jet de nisip folosit la sablare. — **Sabla** + suf. *-ant.*

SABLÁRE, *sablări,* s.f. Acţiunea de a *sabla* şi rezultatul ei: sablaj — V. **sabla.**

SABLÁT, -Ă, *sablaţi, -te,* adj. (Despre suprafaţa unor piese metalice) Curăţat, netezit prin sablare. — V. **sabla.**

SABLATÓR, -OÁRE, *sablatori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor calificat în sablare. — **Sabla** + suf. *-tor.*

SABLÉZĂ, *sableze,* s.f. Aparat de sablat. — Din fr. **sableuse.**

SABÓRD, *saborduri*, s.n. Deschizătură în pereţii laterali ai unei nave, folosită mai ales pentru scurgerea apei acumulate pe puntea superioară şi pentru operaţiile de încărcare şi de descărcare. — Din fr. **sabord.**

SABORDÁ, *sabordez,* vb. I. Tranz. A scufunda propria navă (pentru a nu o lăsa în mâinile duşmanului). ✦ A găuri corpul unei nave scufundate spre a-i putea scoate încărcătura. — Din fr. **saborder.**

SABORDÁJ, *sabordaje*, s.n. Sabordare. — Din fr. **sabordage.**

SABORDÁRE, *sabordări*, s.f. Acţiunea de a *saborda* şi rezultatul ei; sabordaj. — V. **saborda.**

SABÓT, *saboţi*, s.m. **1.** (Mai ales la pl.) Încălţăminte făcută dintr-o bucată de lemn scobit sau dintr-o talpă de lemn cu feţe de piele groasă. **2.** Îmbrăcăminte metalică de protecţie fixată la capătul unui pilon care trebuie înfipt în pământ; papuc. **3.** Organ al frânei care serveşte la micşorarea vitezei sau la oprirea unei maşini. ✦ Dispozitiv care se montează pe o şină de cale ferată pentru a frâna sau a opri vagoanele. — Din fr. **sabot.**

SABOTÁ, *sabotez,* vb. I. Tranz. A împiedica (prin uneltiri) bunul mers al unei acţiuni; *spec.* a frâna intenţionat desfăşurarea normală a unui proces de producţie. — Din fr. **saboter.**

SABOTÁJ, *sabotaje*, s.n. Acţiune având ca scop împiedicarea bunului mers al unei activităţi, în special frânarea desfăşurării normale a unui proces de producţie. — Din fr. **sabotage.**

SABOTÁRE, *sabotări,* s.f. Acţiunea de *a sabota* şi rezultatul ei. — V. **sabota.**

SABOTÓR, -OÁRE, *sabotori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care sabotează. — Din fr. **saboteur.**

SABRÉR, *sabreri,* s.m. Scrimer specializat în probele de sabie. — Din fr. **sabreur.**

SABRETÁŞ, *sabretaşe,* s.n. Geantă mică de piele care se purta în trecut, atârnată de centiron, la unele uniforme de cavalerie. — Din fr. **sabretache.**

SÁBUR s.n. Substanţă solidă cu miros plăcut şi cu gust amar, extrasă din frunzele unor specii de aloe, utilizată în farmacie. — Din tc. **sabur, sabir.**

SAC, *saci,* s.m. **1.** Obiect confecţionat din pânză, din hârtie rezistentă, din material plastic etc., folosit la păstrarea şi la transportarea unor produse; conţinutul unui astfel de obiect; obiectul împreună cu conţinutul lui. ✧ *Sac de dormit* = sac special prevăzut de obicei cu un fermoar şi cu o glugă, folosit mai ales de excursionişti pentru a dormi. (Rar) *Sac de spate* = raniţă; rucsac. ✧ Expr. *Sac fără fund* = **a)** om lacom, nesăţios; **b)** om care ştie şi povesteşte multe snoave, anecdote, glume. *A da de fundul sacului* = a sărăci. *A prinde* (pe cineva) *cu mâţa* (sau *cu mâna*) *în sac* = a surprinde (pe cineva) în momentul când săvârşeşte o faptă rea. *A(-şi) dezlega sacul* = a se destăinui. ✦ Fig. (Cu determinări introduse prin prep. „cu" sau „de" care arată felul) Cantitate mare, grămadă. **2.** Pânză de fuior, de cânepă etc. din care se fac sacii (**1**). **3.** Geantă mare de pânză, de piele etc. în care se pun lucrurile necesare pentru o călătorie. **4.** Unealtă de pescuit făcută dintr-o reţea de sfoară în formă de sac (**1**) cu fundul adânc şi cu gura ţinută deschisă printr-un arc de lemn. **5.** (În sintagmele) *Sac aerian* = organ în formă de sac (**1**), caracteristic păsărilor, care menţine ritmul de respiraţie al acestora în timpul zborului. *Sac polinic* = fiecare dintre compartimentele din antera staminei, în care se formează polenul. *Sac embrionar* = cavitate din ovulul plantelor angiosperme, în care se află mai multe celule, printre care şi oosfera. — Lat. **saccus.**

SACÁ, *sacale,* s.f. Butoi aşezat pe un suport cu două sau cu patru roţi, cu care în trecut se transporta apa de la fântână sau de la râu. — Din tc. **saka** „sacagiu".

SACADÁ, *sacadez*, vb. I. Intranz. (Livr.) A vorbi sau a acţiona cu întreruperi bruşte şi dese (la intervale regulate). — Din fr. **saccader.**

SACADÁRE, *sacadări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a sacada*; întrerupere bruscă (şi violentă) care se repetă (regulat) la intervale mici. — V. **sacada.**

SACADÁT, -Ă, *sacadaţi, -te,* adj. (Despre mişcări, sunete, vorbe etc.; adesea adverbial) Cu întreruperi scurte, bruşte şi dese (la intervale egale); intermitent. — Din fr. **saccadé.**

SACÁDĂ, *sacade,* s.f. (Livr.) Mişcare sacadată; sunet sacadat. — Din fr. **saccade.**

SACAGÍU, *sacagii*, s.m. Persoană care transporta în trecut apă (potabilă) cu sacaua, pentru a o vinde. ✧ Expr. *A vinde apă la sacagiu* = a încerca să dai cuiva un lucru pe care-l are din belşug; a încerca să înveţi (sau să înşeli) pe cineva mai priceput (sau mai şiret) decât tine. — **Saca** + suf. *-giu.*

SACÁZ s.n. (Chim.) Colofoniu. — Din tc. **sakiz.**

SACERDÓT, *sarcedoţi,* s.m. (Livr.) Preot. — Din it. **sarcedote,** lat. **sacerdos, -otis.**

SACERDOTÁL, -Ă, *sacerdotali, -e,* adj. (Livr.) Preoţesc; *p. ext.* sacru, solemn. — Din fr. **sacerdotal,** lat. **sacerdotalis.**

SACERDÓȚIU s.n. (Livr.) Rang, demnitate de preot; *fig.* chemare, misiune. ✦ (Colectiv) Cler, preoțime. — Din lat. **sacerdotium.**

SACHELÁR, *sachelari*, s.m. (Înv.) Grad onorific în ierarhia bisericească; preot care purta acel grad. — Din ngr. **sakellários.**

SACIFÓRM, -Ă, *saciformi*, *-e*, adj. În formă de sac. — Din fr. **sacciforme.**

SACNASÍU, *sacnasie*, s.n. (Înv.) Încăpere mică la catul de sus al fațadei caselor domnești și boierești, ieșit în afară și închis cu geamlâc sau cu obloane. ✦ Cameră mică de așteptare în casele boierești. — Din tc. **şahnişin.**

SÁCOS, *sacose,* s.n. Veșmânt arhieresc de mătase, lung până la genunchi și cu mâneci largi, care se poartă peste stihar. — Din ngr. **sákkos.**

SACÓȘĂ, *sacoșe,* s.f. Poșetă de dimensiuni mai mari; *spec.* săculeț (de pânză ori material plastic) sau plasă pentru cumpărături. — Din fr. **sacoche.**

SACÓU, *sacouri*, s.n. Haină (bărbătească) mai lejeră. — Din germ. **Sakko.**

SACÓVIȘTE, *sacovişti*, s.f. (Reg.) Unealtă de pescuit făcută dintr-o plasă întinsă pe două nuiele încrucișate și agățată de o prăjină, cu care se pescuiește în locurile unde apa curge repede. — **Sac** + suf. *-oviște.*

SACÓVIȚĂ, *sacoviţe,* s.f. (Reg.) Sicaiță. — Et. nec.

SACRÁL[1], -Ă, *sacrali, -e,* adj. (Anat.) Care ține de sacrum, privitor la sacrum; sacrat[1]. — Din germ. **sakral.**

SACRÁL[2], -Ă, *sacrali, -e,* adj. Sacru[1]. — Din fr. **sacral.**

SACRALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este sacru[1]. — **Sacral[2]** + suf. *-itate.*

SACRALIZÁ, *sacralizez,* vb. I. Tranz. A atribui caracter sacru unui lucru profan. — Din fr. **sacraliser.**

SACRALIZÁRE, *sacralizări*, s.f. Faptul de *a sacraliza.* — V. **sacraliza.**

SACRALIZÁT, -Ă, *sacralizați, -te*, adj. Care a primit caracter sacru. — V. **sacraliza.**

SACRAMÉNT, *sacramente,* s.n. Nume dat în religia catolică fiecăreia dintre cele șapte taine bisericești. — Din fr. **sacrement,** lat. **sacramentum.**

SACRAMENTÁL, -Ă, *sacramentali, -e,* adj. De sacrament, privitor la sacrament; *p. ext.* solemn. — Din fr. **sacramental,** lat. **sacramentalis.**

SACRÁT[1], -Ă, *sacrați, -te*, adj. (Anat.) Sacral[1]. — Din fr. **sacré.**

SACRAT[2], -Ă, *sacrați, -te*, adj. (Rar) Sfințit, sfânt. — Din fr. **sacré.**

SACRIFICÁ, *sacrific,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A renunța la cineva sau la ceva în favoarea altcuiva ori în numele unui scop. ✦ Refl. A se devota pentru cineva sau ceva până la jertfirea de sine. **2.** Tranz. A ucide animale în scopuri științifice sau pentru consumul public. ✦ (În Antichitate) A jertfi animale (uneori oameni), după anumite ritualuri, ca prinos adus divinității. — Din lat. **sacrificare,** fr. **sacrifier.**

SACRIFICÁRE, *sacrificări*, s.f. Acțiunea de a (se) *sacrifica*. — V. **sacrifica.**

SACRIFICATÓR, *sacrificatori,* s.m. (În Antichitate) Preot care oficia un sacrificiu. — Din fr. **sacrificateur,** lat. **sacrificator, -oris.**

SACRIFÍCIU, *sacrificii,* s.n. **1.** Renunțare voluntară la ceva (prețios sau considerat ca atare) pentru binele sau în folosul cuiva sau a ceva; jertfă. ✦ Jertfire de sine (din devotament, din abnegație). ✧ *Echipă de sacrificiu* = grup de oameni care înfruntă o mare primejdie ca să îndeplinească o misiune, o datorie. **2.** Manifestare religioasă rituală realizată de către preoți în numele credincioșilor și exprimând prin ofrande speranța atragerii sau îmblânzirii zeilor nefavorabili; jertfă. — Din fr. **sacrifice,** lat. **sacrificium.**

SACRILÉG, -Ă, *sacrilegi*, *-ge,* adj. (Livr.) Care săvârșește un sacrilegiu; *p. ext.* nelegiuit. — Din lat. **sacrilegus.**

SACRILÉGIU, *sacrilegii,* s.n. Profanare a lucrurilor considerate sfinte sau, *p. ext.,* a unui lucru care trebuie respectat; necinstire, pângărire. [Var.: (înv.) **sacriléj** s.n.] — Din fr. **sacrilège,** lat. **sacrilegium.**

SACRILÉJ s.n. v. **sacrilegiu.**

SACRISTÁN, *sacristani,* s.m. (La catolici) Persoană care are în grija sa sacristia unei biserici. — Din fr. **sacristain.**

SACRISTÍE, *sacristii*, s.f. Clădire sau încăpere anexă a bisericilor catolice, în care se păstrează obiectele de cult și veșmintele preoțești. — Din fr. **sacristie,** lat. **sacristia.**

SACROSÁNCT, -Ă, *sacrosancți, -te,* adj. (Livr.) Sacru[1], sfânt; *p. ext.* intangibil, inviolabil. [Var.: **sacrosánt, -ă** adj.] — Din lat. **sacrosanctus.**

SACROSÁNT, -Ă adj. v. **sacrosanct.**

SÁCRU[1], -Ă, *sacri, -e,* adj. **1.** Cu caracter religios; privitor la religie, care aparține religiei. ✦ Sfânt. ✧ *Foc sacru* = vocație, talent. **2.** Fig. Care inspiră sentimente de veneraţie; scump. — Din lat. **sacer, -era,** it. **sacro.**

SÁCRU[2] s.n. v. **sacrum.**

SÁCRUM s.n. Os triunghiular (format din cinci vertebre sudate) situat în partea inferioară a coloanei vertebrale și care, împreună cu oasele pelviene, formează bazinul. [Var.: **sácru** s.n.] — Din fr., lat. **sacrum.**

SACÚL s.n. v. **saculă.**

SACÚLĂ, *sacule,* s.f. (Anat.) **1.** Unul dintre compartimentele urechii interne. **2.** Formațiune saciformă de dimensiuni mici. [Var.: **sacúl** s.n.] — Din fr. **saccule.**

SAD, *saduri,* s.n. (Înv.) Plantație de pomi fructiferi; livadă. ✦ Vie plantată de curând. ✦ Răsad. ✦ (În forma *sádă*) Butaș (de salcie). [Var.: **sádă** s.f.] — Din sl. **sadú.**

SÁDĂ s.f. v. **sad**.

SADEÁ adj. invar. **1.** Care nu este amestecat cu altceva, de un singur fel; pur, curat. ✦ (Despre țesături, păr etc.) Care are o singură culoare; uniform colorat; fără desen. ✦ (Adverbial) Cu totul, complet, pe de-a-ntregul. **2.** Autentic, veritabil, adevărat. — Din tc. **sade.**

SÁDIC, -Ă, *sadici, -ce*, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care chinuiește sau torturează pe cineva din plăcerea bolnăvicioasă de a-l vedea suferind; (despre acțiunile, caracterul etc. oamenilor) plin de sadism; crud. — Din fr. **sadique.**

SÁDINĂ, *sadine,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze păroase și cu spiculețe violete sau gălbui, având la baza lor un smoc de peri aurii sau ruginii (*Chrysopogon gryllus*). — Din bg. **sadina.**

SADÍSM s.n. Plăcere bolnăvicioasă de a chinui pe alții sau de a-i vedea cum suferă; cruzime extremă. ✦ Spec. Perversiune sexuală manifestată prin plăcerea de a supune partenerul la suferințe fizice și psihice. — Din fr. **sadisme.**

SADUCHEÍSM s.n. (În Antichitate) Doctrină, concepție proprie saducheilor. — Din fr. **saducéisme** (după *saducheu).*

SADUCHÉU, *saduchei,* s.m. (În Antichitate) Adept al partidei religioase iudaice, constituită din aristocrația sacerdotală și infiltrată în politică și diplomație. — Din lat. **Sadducaei.**

SAEGÍU s.m. v. **saigiu.**

SAFÁRI, *safariuri,* s.n. Expediție de vânătoare în Africa. ✦ Raliu automobilistic fără probe speciale, desfășurat în Africa. — Din fr. **safari.**

SAFÉ s.n. v. **seif.**

SAFÉU s.n. v. **seif.**

SAFIÁN s.n. v. **saftian.**

SÁFIC, -Ă, *safice,* adj. (În sintagmele) *Vers safic* = vers endecasilabic cu cinci picioare, folosit în vechea lirică greacă și latină. *Strofă safică* = strofă compusă din patru versuri, primele trei safice, iar ultimul adonic. — Din fr. **saphique,** lat. **sapphicus.**

SAFÍR, *safire,* s.n. **1.** Varietate de corindon de culoare albastră, transparentă, folosită ca piatră prețioasă. **2.** Varietate de blană de nurcă de culoare albăstrie. — Din fr. **saphir,** lat. **sapphirus.**

SAFÍSM s.n. (Med.) Homosexualitate feminină; lesbianism, tribadism. — Din fr. **saphisme.**

SAFRÁN, *safrane,* s.n. Parte a cârmei unei nave care poate fi rotită parțial în jurul axei cârmei pentru a face ca nava să se întoarcă la dreapta sau la stânga. — Din fr. **safran.**

SAFTEÁ s.f. (Pop. și fam.) Prima vânzare făcută de un negustor dintr-o marfă nouă sau la începutul unei zile, al unei săptămâni etc.; *p. ext.* început norocos al unei afaceri. ✦ Fig. Prima întrebuințare a unui lucru. [Var.: (reg.) **săfteá** s.f.] — Din tc. **siftah.**

SAFTEREÁ, *safterele*, s.f. Plantă erbacee cu frunzele de culoare verde-cenușie, cu florile purpurii și cu fructul globulos *(Fumaria officinalis).* [Var.: (reg.) **seftereá** s.f.] — Din ngr. **safterés.**

SAFTIÁN, (**2**) *saftianuri*, s.n. **1.** Piele subțire și fină de capră (sau de oaie, de vițel), din care se confecționează articole de marochinărie și de galanterie. **2.** Sortiment dintr-o astfel de piele. [Pr.: *-ti-an,* — Var.: **safián,** (reg.) **săftián, seftián** s.n.] — Din tc. **sahtiyan.**

SÁGA s.f. Povestire specifică vechii literaturi scandinave, în care faptele istorice se împletesc cu elemente mitologice. — Din fr. **saga,** germ. **Saga.**

SAGÁCE, *sagaci, -ce,* adj. Care pricepe ușor și repede ceva; perspicace, ager, pătrunzător. — Din fr. **sagace.**

SAGACITÁTE s.f. Facultate a minții omenești de a înțelege ușor și repede ceva; perspicacitate, agerime. — Din fr. **sagacité.**

SAGITÁL, -Ă, *sagitali*, *-e*, adj. (Anat.) Care este în plan vertical de simetrie. ✧ *Sutură sagitală* = sutură care unește cele două oase parietale. — Din fr. **sagittal.**

SAGITÁR, *sagitari,* s.m. (Înv.) Arcaș (din armata romană). — Din lat. **sagittarius.**

SAGITÁT, -Ă, *sagitați, -te*, adj. (Despre frunze) De forma unei săgeți. — Din fr. **sagitté.**

SÁGNĂ, *sagne,* s.f. Rană pe spinarea calului, produsă de șa, de tarniță sau de ham. ✦ Cicatrice rămasă pe corpul unui animal după marcarea lui cu fierul roșu. — Din sb. **sadno.**

SAGÓ s.n. v. **sagu.**

SAGOTIÉR, *sagotieri,* s.m. Nume dat mai multor specii de palmieri al căror trunchi conține sago *(Metroxylon).* [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **sagoutier.**

SAGÚ s.n. Produs alimentar în formă de praf sau de grăuncioare albe sau roșietice, preparat din tulpina sagotierului și care se consumă fiert în supă sau în lapte. [Var.: **sago** s.n.] — Din fr. **sagou.**

SÁGUM, *sagumuri,* s.n. Manta scurtă, prinsă pe umăr, pe care o purtau romanii și galii. — Din lat., fr. **sagum.**

SAHAIDACÁR s.m. v. **săhăidăcar.**

SAHÁN, *sahane*, s.n. (Înv. și reg.) Vas metalic de diverse forme sau dimensiuni, în care se servește sau se gătește mâncarea. — Din tc. **sahan.**

SAHARIÁN, -Ă, *saharieni*, *-e,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la Sahara, al Saharei. **2.** S.f. Bluză sport cu epoleți și cu mâneci scurte. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **saharien.**

SAHÉL s.n. Zonă de tranziție între Sahara și savanele Africii subecuatoriale, cu vegetație de savană uscată și de stepă. — Din fr. **sahel.**

SAIÁ[1], *saiele,* s.f. (Înv. și pop.) Ață pentru însăilat; *p. ext.* cusătură provizorie, cu împunsături rare; șular. [Pr.: *sa-ia*] — Cf. î n s ă i l a.

SAIÁ[2], *saiele,* s.f. (Reg.) Adăpost (improvizat) pentru vite, în special pentru oi. [Pr.: *sa-ia*] — Din tc. **saye** „umbră”.

SAIÁ[3], *saiele*, s.f. (Înv. și pop.) Țesătură (subțire) de lână. ✦ Îmbrăcăminte confecționată din această țesătură. [Pr.: *sa-ia*] — Din tc. **saya.**

SAIDECÁR, *saidecari,* s.m. (Înv.) Meșter care lucra odoare bisericești. [Var.: **seidicár** s.m.] — Din tc. **sadekár.**

SAIGÍU, *saigii,* s.m. Slujbaș al Porții Otomane care strângea în Țările Române darea plătită în oi; *p. ext.* slujbaș al stăpânirii care număra oile în acest scop. [Pr.: *sa-i-*. — Var.: (înv.) **saegíu** s.m.] — Din tc. **sayıcı.**

SAINT-BERNARD s.m. (Zool.) Bernardin[1]. [Pr.: *sẽ bernár*] — Cuv. fr.

SAINTLUCIÁN, -Ă, *saintlucieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Saint Lucia sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Saint Lucia sau saintlucienilor (**1**), referitor la statul Saint Lucia ori la saintlucieni. — **Saint Lucia** (n.pr.) + suf. *-ian.*

SAIT s.n. v. **site.**

SAIVÁN, *saivane,* s.n. **1.** (Reg.) Adăpost de iarnă pentru oi (sau pentru vite); perdea. **2.** (Înv.) Cort deschis, asemănător cu un baldachin, destinat domnului sau înalților demnitari. [Var.: **săiván** s.n.] — Din tc. **sayvan.**

SAKÉ s.n. Băutură alcoolică specifică Japoniei, obținută din orez fermentat, care se bea, de obicei, caldă. — Din fr. **saké.**

SAL, *saluri*, s.n. (Rar) Plută mare, formată prin alăturarea mai multor plute mici. — Din tc. **sal.**

SALAHÓR, *salahori*, s.m. Muncitor necalificat, plătit cu ziua, care lucrează mai ales la construcții de case, de șosele etc.; (în Evul Mediu, în Țările Române) țăran scutit de dări, pus de domnie la dispoziția Porții Otomane pentru repararea cetăților turcești, întreținerea drumurilor și pentru alte munci grele. [Var.: (pop.) **salaór** s.m.] — Din tc. **salahor.**

SALAHORÍ, *salahoresc,* vb. IV. Intranz. A munci ca salahor; *p. gener.* a munci din greu. — Din **salahor.**

SALAHORÍE s.f. Starea, munca de salahor; p. *gener.* muncă grea; salahorit. — **Salahor** + suf. *-ie.*

SALAHORÍT s.n. (Rar) Salahorie. — V. **salahori.**

SALÁM, (**2**) *salamuri*, s.n. **1.** Produs alimentar cu durată mare de conservare, asemănător cârnatului, preparat din carne tocată și condimentată de vită sau de porc, de obicei afumată și uscată. **2.** Sortiment, bucată de salam (**1**). — Din tc., bg. **salam.** Cf. fr. s a l a m i, it. s a l a m e.

SALAMALÉC, (**2**) *salamalecuri,* s.n. **1.** Formulă de salut la popoarele de religie mahomedană. **2.** Închinăciune adâncă, temenea (care însoțește rostirea acestei formule). — Din tc. **selâmaleyküm.** Cf. fr. s a l a m a l e c.

SALAMÁNDRĂ, *salamandre*, s.f. Animal batracian asemănător cu șopârla, cu picioarele scurte și îndreptate în lături și cu pielea neagră pătată cu galben, care secretă o substanță iritantă cu rol protector *(Salamandra salamandra).* — Din fr. **salamandre,** lat. **salamandra.**

SALAMÚRĂ s.f. v. **saramură.**

SALAÓR s.m. v. **salahor.**

SALÁR s.n. v. **salariu.**

SALARIÁ, *salariez,* vb. I. Tranz. (Rar) A salariza. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **salarier.**

SALARIÁT, -Ă, *salariați, -te*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. s.m. și f. (Persoană fizică) care încheie un contract de muncă individual cu o persoană fizică sau juridică și se obligă să presteze munca în schimbul unui salariu. **2.** Adj. (Despre muncă) Care este plătit cu un salariu. [Pr.: *-ri-at*] — V. **salaria.** Cf. fr. s a l a r i é.

SALARIÉRE s.f. (Rar) Salarizare. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **salaria.**

SALÁRIU, *salarii,* s.n. Contravaloarea muncii prestate de salariat în baza contractului individual de muncă, care cuprinde slariul de bază, indemnizațiile, sporurile și alte adaosuri; leafă[2]. [Var.: (pop) **salár** s.n.] — Din fr. **salaire,** lat. **salarium.**

SALARIZÁ *salarizez*, vb. I. Tranz. A plăti cuiva un salariu; a salaria. — **Salariu** + suf. *-iza*.

SALARIZÁRE, *salarizări,* s.f. Acțiunea de *a salariza;* salariere. — V. **salariza.**

SALÁTĂ, *salate,* s.f. **1.** Plantă legumicolă erbacee din familia compozeelor, cu frunze mari și rotunde, comestibile *(Lactuca sativa); p. gener.* nume dat unor plante erbacee cu frunze comestibile. ✧ Compus: *salata-iepurelui* = plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori roșii sau violete (*Prenanthes purpurea).* **2.** Preparat culinar făcut din anumite legume fierte sau crude, cu adaos de oțet, zeamă de lămâie și untdelemn, care se servește ca aperitiv sau ca garnitură. ✧ *Salată de boeuf* = preparat culinar făcut din legume și carne de vită fierte și murături, toate tăiate mărunt și amestecate cu maioneză. ✧ *Salată de fructe* = desert făcut din fructe crude, tăiate mărunt, amestecate cu zahăr și stropite cu rom, coniac sau vin. [Pl. și: (pop.) *sălăți*] — Din ngr. **saláta.**

SALATIÉRĂ, *salatiere*, s.f. Vas, castron de porțelan, de faianță, de sticlă etc., în care se servește salata. ✦ Serviciu de masă format dintr-un suport (de metal) cu sticluțe pentru untdelemn și oțet și cu solnițe pentru sare și piper. [Pr.: *-ti-e*] — Din ngr. (pop.) **salatiéra** sau din **salată** + suf. *-ieră* (după fr. *saladier*).

SÁLĂ, *săli,* s.f. **1.** Încăpere spațioasă destinată spectacolelor, întâlnirilor sportive, întrunirilor, expozițiilor etc. ✦ Totalitatea persoanelor reunite într-o sală (**1**). **2.** Coridor. **3.** Vestibul, antreu, anticameră. — Din fr. **salle.**

SALBÁNDĂ, *salbande,* s.f. (Geol.) Zona de contact dintre un filon și roca înconjurătoare. — Din germ. **Salband,** fr. **salbande.**

SÁLBĂ, *salbe*, s.f. **1.** Podoabă de purtat la gât, alcătuită dintr-unul sau din mai multe șiraguri de monede, medalii, pietre prețioase sau mărgele. ✧ Expr. *Salba dracului* = persoană supărătoare, de care nu poți scăpa; om rău, necinstit, ticălos. **2.** (Zool.) Fanon. **3.** Compuse: *salbă-moale* = arbust cu frunzele opuse, lanceolate sau eliptice, cu florile verzi-gălbui și cu fructele capsule roșii (*Evonymus latifolius*); *salbă-râioasă* = arbust înalt de 1–3 m, cu flori mici, brune, care conține gutapercă în scoarța rădăcinilor (*Evonymus verrucosa*). — Lat. **subalba.**

SÁLBIE s.f. v. **salvie.**

SÁLCĂ, *sălci,* s.v. Varietate de salcie[1] cu ramuri foarte flexibile *(Salix alba),* — Din **salcie[1].**

SALCÂM, *salcâmi,* s.m. Arbore melifer din familia leguminoaselor, cu ramuri prevăzute cu spini, cu frunze compuse, cu flori albe cu miros caracteristic plăcut, dispuse în ciorchine, cu lemnul tare și rezistent la umezeală; acaț (*Robinia pseudacacia*). — Din tc. **salkâm.**

SÁLCE[1] s.f. Plantă erbacee exotică din familia liliaceelor, cu tulpina agățătoare și cu flori dispuse în umbele (*Smilax medica); p. restr.* numele popular al rădăcinii acestei plante, cu utilizări în medicină. [Var.: **sálcie** s.f.] — Et. nec.

SÁLCE[2] s.f. (Înv.) Salță[1]. — Cf. s a l ț ă[1].

SÁLCE[3] s.v. v. **salcie[1].**

SÁLCIE[1], *sălcii,* s.f. Numele mai multor specii de arbori și arbuști cu ramuri lungi, subțiri și mlădioase, cu frunze lanceolate și cu flori galbene-verzui dispuse în mâțișori, care cresc la marginea apelor *(Salix);* arbore aparținând uneia dintre aceste specii. ✧ Compus: *Salcie plângătoare* (sau *-pletoasă)* = varietate de salcie[1] cu ramuri foarte lungi, flexibile și plecate în jos *(Salix babylonica)*. [Pl. și: *salcii.* — Var.: **sálce** s.f.] — Lat. **salix, -icis.**

SÁLCIE[2] s.f. v. **salce[1].**

SALÉP, *salepuri*, s.n. **1.** Nume dat tuberculilor uscați ai unor specii de orhidee; *p. ext.* praf de amidon extras din acești tuberculi și care, fiert în lapte sau în apă, se folosește ca întăritor pentru copii sau convalescenți. **2.** Băutură preparată de orientali din salep (**1**), miere și apă. [Var.: (reg.) **salíp** s.n.] — Din tc. **salep.**

SALEPCÍU s.m. v. **salepgiu.**

SALEPGÍU, *salepgii*, s.m. Persoană care prepară sau vinde salep (**2**). [Var.: **salepcíu, salipgíu** s.m.] — Din tc. **salepçi.**

SALÉU, *saleuri*, s.n. Preparat alimentar crocant de forma unui bețișor, făcut din aluat sărat, cu gust picant prin adaos de sare, brânză, chimen etc. și care se servește ca aperitiv. — Din fr. **salé** „sărat”.

SÁLIC, -Ă, *salici, -e,* adj. (În sintagma) *Legea salică* = culegere medievală de norme de drept bazate pe obiceiul pământului, aparținând francilor de pe teritoriul Galiei. — Din fr. **salique.**

SALICACÉE, *salicacee*, s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu inflorescențe în formă de amenți, care cuprinde arbori și arbuști ca plopul și salcia: (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **salicacée.**

SALICILÁT, *salicilați*, s.m. Nume generic al sărurilor sau esterilor acidului salicilic. ✦ Acid salicilic. — Din fr. **salicylate.**

SALICÍLIC adj. (În sintagma) *Acid salicilic* = preparat chimic pe bază de fenol, în formă de cristale albe, folosit în medicină, în industria coloranților și a conservelor alimentare. — Din fr. **salicylique.**

SALICILÍNĂ s.f. Substanță medicamentoasă extrasă din scoarța de salcie[1] cu însușiri febrifuge și antireumatice. — Cf. germ. S a l i z i n.

SALIÉNI s.m. pl. Nume dat la romani preoților zeului Marte. [Pr.: *-li-eni*] — Din fr. **saliens.**

SALIFÉR, -Ă, *saliferi, -e,* adj. Care conține sare (**1**), bogat în sare (**1**). — Din fr. **salifère.**

SALIFICÁ, *salific,* vb. I. Tranz. (Chim.) A combina o bază cu un acid pentru a obține o sare (**2**). — Din fr. **salifier.**

SALIFICÁRE, *salificări*, s.f. Acțiunea de *a salifica;* salificație. — V. **salifica.**

SALIFICÁȚIE s.f. (Chim.) Salificare. — Din fr. **salification.**

SALÍN, -Ă, *salini, -e,* adj. **1.** Care conține sare. *Soluție salină*. **2.** (Chim.) Care are caracter de sare. *Oxid salin de fier*. — Din fr. **salin.**

SALÍNĂ, *saline,* s.f. Mină din care se extrage sare; ocnă. — Din fr. **saline,** lat. **salinae.**

SALINITÁTE s.f. Conținutul în săruri al unei ape sau al unui sol. — Din fr. **salinité.**

SALINIZÁ, *salinizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni salin; a (se) îmbiba cu săruri solubile. — Din fr. **saliniser.**

SALINIZÁRE, *salinizări,* s.f. Acțiunea de *a saliniza* și rezultatul ei. — V. **saliniza.**

SALINIZÁT, -Ă, *salinizați, -te,* adj. Care a fost îmbibat cu săruri solubile, care a devenit salin. — V. **saliniza.**

SALINOMÉTRU, *salinometre*, s.n. Instrument folosit pentru determinarea concentrației soluțiilor de sare. — Din fr. **salinomètre.**

SALÍP s.n. v. **salep.**

SALIPGÍU s.m. **salepgiu.**

SALIPIRÍNĂ, (**2**) *salipirine*, s.f. **1.** Salicilat de antipirină cu proprietăți antinevralgice, folosit în terapeutica antireumatică. **2.** (La pl.) Comprimate de salipirină (**1**). — Din germ. **Salipyrin.**

SALIVÁ, *salivez*, vb. I. Intranz. A secreta, a produce (multă) salivă. — Din fr. **saliver,** lat. **salivare.**

SALIVÁR, -Ă, *salivari, -e,* adj. Privitor la salivă, de salivă. ✧ *Glandă salivară* = fiecare dintre glandele situate în cavitatea bucală și care secretează saliva. — Din fr. **salivaire.**

SALIVÁRE, *salivări, s.f.* Acțiunea de a *saliva* și rezultatul ei. — V. **saliva.**

SALIVÁT s.n. Faptul de *a saliva;* salivație. — V. **saliva.**

SALIVAȚIE s.f. Faptul de a secreta salivă; salivat; funcția glandelor salivare; secreție (exagerată) de salivă. — Din fr. **salivation,** lat. **salivatio, -onis.**

SALÍVĂ, *salive,* s.f. Lichid apos și puțin vâscos care se formează continuu în gură, fiind secretat de glandele salivare, care servește la formarea și la înghițirea bolului alimentar, umezește și spală membrana mucoasă a gurii etc. — Din fr. **salive,** lat. **saliva.**

SALMÁSTRU, -Ă, *salmastre,* adj. (În sintagmele) *Apă salmastră* = apă cu salinitate redusă. *Lac salmastru* = lac cu apă salmastră. — Din it. **salmastro.**

SALMIÁC s.n. (Chim.; rar) Țipirig[2]. [Pr.: *-mi-ac*] — Din germ. **Salmiak.**

SALMONÉLĂ s.f. Gen de bacterii patogene care provoacă febra tifoidă, infecții alimentare etc. — Din fr. **salmonella.**

SALMONELÓZĂ, *salmoneloze,* s.f. Nume generic dat unui grup de boli infecțioase ale mamiferelor și păsărilor, provocate de salmonelă. — Din fr. **salmonellose.**

SALMONÍD, *salmonide*, s.n. (La pl.) Familie de pești răpitori (din care fac parte păstrăvul, lipanul etc.), caracterizați printr-o a doua înotătoare dorsală, adipoasă *(Salmonidae);* (și la sg.) pește care face parte din această familie.— Din fr. **salmonidé.**

SALÓL s.m. Salicilat de fenil, sub formă de cristale albe cu gust și miros slab aromat, folosit ca antiseptic și antipiretic. — Din fr. **salol.**

SALÓN, *saloane,* s.n. **1.** Încăpere într-o locuință destinată primirii musafirilor. **2.** Sală în care au loc festivități, baluri, serbări publice etc. ✦ Sală în care se organizează expoziții periodice de pictură, sculptură etc.; *p. ext.* expoziția din această sală. ✦ Reuniune cu caracter cultural, artistic, monden etc. **3.** Cameră cu mai multe paturi, în care sunt ținuți și îngrijiți bolnavii într-un spital. — Din fr. **salon.**

SALONÁRD, -Ă, *salonarzi, -de,* adj., s.m. și f. (Rar) **1.** Adj. De salon. **2.** S.m. și f. (Peior.) Persoană care frecventează saloanele mondene, care manifestă snobism în relațiile sale. — Din fr. **salonnard.**

SALONÁȘ, *salonașe*, s.n. Diminutiv al lui *salon* (**1**). — **Salon** + suf. *-aș.*

SALOON s.n. Cârciumă, han (în filmele western). [Pr.: *sălún*] — Cuv. am.

SALOPÉTĂ, *salopete*, s.f. Costum de protecție confecționat de regulă din doc (compus dintr-un pantalon prelungit printr-un plastron cu bretele) purtat, de obicei, peste hainele obișnuite. ✦ *P. ext.* Obiect de vestimentație asemănător acestui costum. — Din fr. **salopette.**

SALPÉTRU s.n. Azotat natural de sodiu *(salpetru de Chile)* sau de potasiu *(salpetru de India),* folosiți ca îngrășăminte minerale, la fabricarea acidului azotic etc. — Din fr. **salpétre.**

SALPINGECTOMÍE, *salpingectomii*, s.f. (Med.) Îndepărtare chirurgicală parțială sau totală a trompelor uterine. — Din fr. **salpingectomie.**

SALPINGÍTĂ, *salpingite*, s.f. Boală care se manifestă prin inflamația trompelor uterine. — Din fr. **salpingite.**

SALPINGOGRAFÍE, *salpingografii*, s.f. (Med.) Radiografie a trompelor uterine cu ajutorul unei substanțe de contrast. — Din fr. **salpingographie.**

SALPINGOOVARÍTĂ, *salpingoovarite*, s.f. (Med.) Anexită. — Din fr. **salpingo-ovarite.**

SALPINGOSCÓP, *salpingoscoape*, s.n. (Med.) Aparat folosit în salpingoscopie. — Din fr. **salpingoscope.**

SALPINGOSCOPÍE, *salpingoscopii,* s.f. (Med.) Explorare vizuală a orificiului intern al trompei lui Eustache cu ajutorul salpingoscopului. — Din fr. **salpingoscopie.**

SÁLSA, *salse,* s.f. (Muz.) Combinație modernă între vechile sonorități cubaneze și cele portoricane, cu o insistentă tentă ritmică. — Cuv. sp.

SALT, *salturi,* s.n. **1.** Mișcare bruscă prin care corpul se desprinde de la pământ, sărind pe loc sau deplasându-se; mișcare de deplasare bruscă în zbor. ✧ *Triplu salt* = probă atletică de săritură în lungime, constând din trei sărituri consecutive. **2.** Trecere bruscă de la o situație ori stare la alta. ✧ *Salt calitativ* = moment, stadiu constând în schimbarea în bine a calității unui obiect sau a unui proces.— Din lat. **saltus,** it. **salto.**

SALTANÁT, *saltanaturi*, s.n. (Înv.) Alai (domnesc), suită, cortegiu. ✦ Pompă, strălucire. — Din tc. **saltanat.**

SALTÁNDO adv. (Muz.; indică modul de execuție la instrumentele cu coarde și arcuș) În felul procedeului staccato, prin lansarea ușoară a arcușului pe coarde și revenirea lui naturală. — Cuv. it.

SALTÁR s.n. v. **sertar.**

SALTEÁ, *saltele,* s.f. Obiect făcut dintr-un fel de sac de pânză, de material plastic etc. în care se introduce (și se fixează prin cusături din loc în loc) un strat gros de lână, de iarbă-de-mare, de paie, de vată sau care se umple cu aer și care se așază pe pat (pentru a forma un așternut moale) sau pe apă (pentru a pluti). ✧ *Saltea de apă* = mic rezervor de apă creat la piciorul unui baraj pentru a amortiza lovitura apei care cade asupra terenului de la piciorul barajului. *Saltea de beton* = construcție de protecție a albiei râurilor, alcătuită din plăci de beton sau de beton armat. *Saltea de piatră* = strat de piatră uscată care are rolul de a colecta infiltrațiile de apă din galeriile de tunel. *Saltea de protecție* = înveliș al unui cablu electric, cu rolul de a-l proteja de deteriorările care pot surveni în timpul curburii la montare. — Din ngr. **siltés.**

SALTELÚȚĂ, *salteluțe,* s.f. Diminutiv al lui *saltea*. — **Saltea** + suf. *-eluță.*

SALTIMBÁNC, *saltimbanci*, s.m. Actor de circ cu mimică bufă, care execută exerciții ușoare de acrobație. ✦ Fig. Om care trece cu ușurință de la o atitudine la alta, dovedind lipsă de seriozitate și de caracter. — Din fr. **saltimbanque.**

SALTÍRE s.f. v. **psaltire.**

SÁLȚĂ[1], *salțe,* s.f. (Înv.) Zeamă (acrișoară), sos (picant) cu care se ungeau anumite fripturi; salce[2]. — Din ngr. **sáltsa.**

SÁLȚĂ[2], *salțe,* s.f. Vulcan noroios. — Din it. **salsa.**

SALUBRITÁTE s.f. Faptul de a fi salubru; stare generală favorabilă a condițiilor igienice și sanitare dintr-un loc. ✦ Serviciu public care se ocupă cu curățenia dintr-o localitate. — Din fr. **salubrité,** lat. **salubritas, -atis.**

SALUBRIZÁ, *salubrizez,* vb. I. Tranz. A face salubru pentru populație locul de trai sau de muncă. — **Salubru** + suf. *-iza.*

SALUBRIZÁRE, *salubrizări*, s.f. Acțiunea de *a salubriza*. — V. **salubriza.**

SALUBRIZÁT, -Ă, *salubrizați, -te*, adj. Care a devenit salubru (în urma unei acțiuni organizate). — V. **salubriza.**

SALÚBRU, -Ă, *salubri, -e,* adj. (Adesea fig.) Favorabil sănătății; sănătos. — Din fr. **salubre,** lat. **salubris.**

SALÚT, *saluturi,* s.n. Cuvânt, enunț sau gest cu care se salută. ✦ Cuvântare prin care se salută o adunare, se întâmpină un oaspete oficial etc. — Din fr. **salut,** lat. **salus, -utis,** it. **saluto.**

SALUTÁ, *salút*, vb. I. Tranz. și refl. recipr. A face un gest sau a rosti o formulă uzuală de politețe, de respect, de simpatie etc. la întâlnirea cu cineva sau la despărțire. ✦ Tranz. A-și manifesta bucuria, aclamând pe cineva. ✦ Tranz. Fig. A primi cu entuziasm o idee, o acțiune. — Din lat., it. **salutare.**

SALUTÁR, -Ă, *salutari,* -e, adj. Folositor sănătății, vieții etc.; salvator. ✦ Care este potrivit, adecvat într-o anumită împrejurare. — Din fr. **salutaire,** lat. **salutaris.**

SALUTÁRE, *salutări,* s.f. Faptul de a *(se) saluta.* ✦ (Concr.) Formulă de salut folosită mai ales la despărțire sau la întâlnirea cu cineva; salut. ✦ (La pl.) Expresie de politețe pe care cineva o transmite unei persoane absente prin intermediul cuiva. — V. **saluta.**

SALVÁ, *salvez,* vb. I. Tranz. și refl. A scăpa pe cineva sau a reuși să scape singur dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc. ✧ Expr. (Tranz.) *A salva situația* = a reuși să îndrepte o situație grea, neplăcută; a face față unei situații. *A salva aparențele* = a da unui lucru, unei situații etc. o înfățișare capabilă să ascundă un rău lăuntric. — Din lat., it. **salvare.**

SALVAMÁR, (**2**) *salvamari,* s.n., s.m. **1.** S.n. Serviciu maritim specializat în salvarea celor aflați în pericol de a se îneca. **2.** S.m. Persoană calificată care face parte din salvamar (**1**); (rar) salvamarist. — **Salva**[re] + **mar**[ină].

SALVAMARÍST, *salvamariști,* s.m. (Rar) Salvamar (**2**). — **Salvamar** + suf. *-ist.*

SALVAMÓNT s.n. Serviciu specializat în salvarea celor accidentați sau rătăciți în munți. — **Salva**[re] + **mont**[ană].

SALVAMONTÍST, *salvamontiști,* adj., s.m. (Persoană calificată sau câine dresat) care face parte din salvamont. — **Salvamont** + suf. *-ist.*

SALVÁRE, *salvări*, s.f. **1.** Acțiunea de a *(se) salva;* (concr.) obiect, ființă, circumstanță salvatoare. **2.** Serviciu medical destinat să dea primul ajutor accidentaților sau bolnavilor care au nevoie de o intervenție medicală urgentă. ✦ Vehicul special amenajat care transportă accidentați sau grav bolnavi la o instituție spitalicească de urgență; ambulanță. — V. **salva.**

SALVARSÁN s.n. Derivat organic al arsenului, sub formă de pulbere galbenă, folosit în tratamentul sifilisului. — Din germ. **Salvarsan.**

SALVÁT, -Ă, *salvați, -te*, adj. Care a fost scos dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc.; scăpat. — V. **salva.**

SALVATÓR, -OÁRE, *salvatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care salvează sau poate salva. — Din fr. **salvateur,** lat. **salvator, -oris.** Cf. s a l v a.

SÁLVĂ, *salve*, s.f. (Mil.) (Serie de) lovituri (de tun, de pușcă) trase simultan din mai multe guri de foc. — Din fr. **salve.**

SALVCONDÚCT, *salvconducte*, s.n. Document care acorda cuiva liberă trecere pe un teritoriu străin sau într-o zonă de război. — Cf. it. s a l v a c o n d o t t o.

SÁLVE interj. (Fam.) Formulă de salut folosită mai ales la despărțire. — Din lat. **salve.**

SALVGARDÁ, *salvgardez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A apăra, a proteja, a lua sub ocrotire un bun moral, social etc. ✦ A salva. — Din fr. **sauvegarder** (după *salva).*

SALVGARDÁRE s.f. (Livr.) Acțiunea de a *salvgarda*. — V. **salvgarda.**

SÁLVIE, *salvii*, s.f. (Bot.) Jale[2] *(Salvia officinalis).* [Var.: **sálbie** s.f.] — Din lat. **salvia.**

SAMÁ, *samale*, s.f. Produs bogat în enzime, folosit la sămăluire. — Et. nec.

SAMANÍU, -ÍE, *samanii,* adj. (Înv.) Galben-deschis (ca paiul). — Din tc. **samani.**

SAMÁR, *samare,* s.n. **1.** Șa mare de povară, fără scări, care se pune pe măgari și pe catâri: *p. ext.* încărcătură care se așază pe spatele unui animal de povară. **2.** Bucată de scândură având pe una din fețe o mică platformă, care servește la transportarea cărămizilor pe schele. **3.** Laț de sprijin pe care se așază căprioriii acoperișului unei case. — Din bg., sb. **samar.**

SAMÁRĂ, *samare,* s.f. Fruct uscat, cu o singură sământă, prevăzut cu o aripă subțire (la ulm, arțar, paltin etc.). — Din fr. **samare.**

SAMARINEÁN, -Ă s.m. și f., adj. v. **samaritean.**

SAMARITEÁN, -Ă, *samariteni*, *-e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană aparținând unei populații din provincia palestiniană Samaria, provenită din amestecul israeliților cu coloniști aduși de cuceritorii asirieni, și care a constituit principalul nucleu etnic al statului antic Israel. **2.** S.m. și f. Om milos; binefăcător. **3.** Adj. Care aparține Samariei sau samaritenilor (**1**), referitor la Samaria ori la samariteni. [Var.: **samarineán, -ă** s.m. și f., adj.] — Din fr. **samaritain.**

SAMARITEÁNCĂ, *samaritence*, s.f. Femeie aparținând unei populații din provincia palestiniană Samaria. — **Samaritean** + suf. *-că.*

SAMÁRIU s.n. Element chimic care face parte din grupul pământurilor rare. — Din fr. **samarium.**

SAMAVÓLNIC, -Ă, *samavolnici, -ce,* adj. (Despre oameni) Care procedează după bunul lui plac, nesocotind și încălcând voința și drepturile altora; (despre acțiunile oamenilor) făcut după bunul-plac personal; arbitrar, abuziv. — Din rus. **samovol'nii.**

SAMAVOLNICÍE, *samavolnicii,* s.f. Faptul de a acționa după bunul-plac, nesocotind și încălcând voința și drepturile altora; act samavolnic. — **Samavolnic** + suf. *-ie*.

SÁMĂ s.f. (În Țările Române) **1.** Recensământ efectuat de domnie, pentru fixarea birului. **2.** Dare în bani care îngloba toate obligațiile financiare ale birnicilor. — Din **seamă.**

SÁMBĂ, *sambe,* s.f. (De obicei art.) Dans popular brazilian, cu mișcări vioaie și ritm sincopat; melodie după care se execută acest dans. — Din port., fr. **samba.**

SÁMBO s.m. Descendent provenit din căsătoria unui amerindian cu un negroid sau cu un mulatru. — Cuv. sp.

SÁMCĂ, *samce,* s.f. (În credințele populare) Ființă imaginară rea, care omoară sau îmbolnăvește oamenii; *p. ext.* boală cauzată de această ființă. — Din ucr. **samka.**

SÁMEȘ, *sameși,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Dregător însărcinat cu strângerea samei (**2**). **2.** (Reg.) Administrator sau logofăt de moșie. — **Samă** + suf. *-eș.*

SAMIZDÁT, (**2**) *samizdaturi,* s.n. **1.** Ansamblu de mijloace folosite în fosta URSS pentru difuzarea operelor interzise de cenzură. **2.** Operă astfel difuzată. — Din fr., engl. **samizdat.**

SAMNÍT, -Ă, *samniți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație care a locuit în Antichitate în centrul Peninsulei Italice și a opus o puternică rezistență cuceririi romane; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține samniților (**1**), referitor la samniți. — Din lat., fr. **Samnites.**

SAMOÁN, -Ă, *samoani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Samoa sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Samoa sau samoanilor (**1**), referitor la statul Samoa ori la samoani. ✦ (Substantivat, f.) Limbă polineziană vorbită în Samoa de Vest. [Pr.: *-mo-an*] — Din fr. **samoan.**

SAMOÉD, -Ă, *samoezi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o populație de origine mongolă din Siberia de nord. **2.** Adj. Al samoezilor (**1**), privitor la samoezi. — Din fr. **samoyéde.**

SAMOVÁR, *samovare,* s.n. Vas de metal folosit la fiertul apei pentru ceai. — Din rus. **samovar.**

SAMSÁR, *samsari*, s.m. Persoană care intermediază afaceri de vânzare–cumpărare; misit. ✦ Fig. Persoană care face din orice lucru obiect de negoț. — Din tc. **simsar,** bg. **samsar.**

SAMSARÁ s.f. (În brahmanism, budism, hinduism) Termen care desemnează ciclul nașterii și al morții în lumea concretă; ciclul reîncarnărilor. ✦ Doctrină birmanică propovăduind transmigrația sufletului. — Din fr. **Samsara.**

SAMSARLÁC, *samsarlâcuri,* s.n. (Înv.) Îndeletnicirea samsarului. — Din tc. **simsarlık.**

SAMÚR, (**1**) *samuri,* s.m., (**2**) *samururi,* s.n. **1.** S.m. Mamifer carnivor cu blana prețioasă, de culoare sură cu o pată albă pe piept; zibelină *(Martes zibellina)*. **2.** S.n. Blană de samur (**1**) prelucrată. — Din tc. **samur.**

SAMURÁI, *samurai,* s.m. Membru al castei privilegiate feudalo-militare din Japonia, înainte de revoluția din 1867. — Din fr. **samouraï.**

SAMURÁSLĂ s.f. (Pop.; cu sens colectiv) Plante răsărite de la sine din semințele scuturate la strângerea recoltei sau din bulbii, tuberculii etc. rămași nescoși din pământ. — Din sl. **samoraslŭ.**

SANATORIÁL, -Ă, *sanatoriali, -e,* adj. Care ține de sanatoriu, privitor la sanatoriu; cu regim de sanatoriu. [Pr.: *-ri-al*] — **Sanatoriu** + suf. *-al.*

SANATÓRIU, *sanatorii*, s.n. Instituție medicală pentru tratamentul bolilor cronice, afecțiuni ale aparatului respirator, afecțiuni neuropsihice, tuberculoză; (în trecut) spital particular; casă de sănătate. — Din fr. **sanatorium.**

SÁNCHE adv. v. **sanchi.**

SÁNCHI interj. (Fam.) Vorbă să fie! așa să crezi! cum s-ar zice. [Var.: **sánche** adv.] — Din tc. **sankı.**

SANCHILÓT s.m. v. **sanculot.**

SANCHÍU, -ÍE, *sanchii,* adj. (Pop.) Tăcut, posac, ursuz; încăpățânat. — Et. nec.

SANCTIFICÁ, *sanctífic*, vb. I. Tranz. (Bis.) A trece pe cineva în rândul sfinților; a sfinți. — Din lat. **sanctificare,** fr. **sanctifier.**

SANCTIFICÁRE s.f. (Bis.) Faptul de *a sanctifica*. — V. **sanctifica.**

SANCTITÁTE s.f. Sfințenie. ✦ (Urmat de un pronume posesiv) Titlu dat patriarhilor ortodocși și papilor. — Din lat. **sanctitas, -atis.**

SANCTUÁR, *sanctuare,* s.n. Parte a unui lăcaș de cult unde se oficiază diferite ceremonii religioase, considerat ca loc sfânt; *p. ext.* orice lăcaș de cult, orice loc destinat ritualurilor în cinstea unei divinități. ✦ Fig. Loc inviolabil. [Pr.: *-tu-ar*] — Din lat. **sanctuarium,** fr. **sanctuaire.**

SANCȚIONÁ, *sancționez*, vb. I. Tranz. **1.** A aproba, a confirma, a întări o lege, o dispoziție, un act printr-o semnătură autorizată, pentru a-i da valabilitate; *p. gener.* a încuviința, a statornici, a consfinți. **2.** A aplica o sancțiune (**2**); a pedepsei. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sanctionner.**

SANCȚIONÁRE, *sancționări,* s.f. Acțiunea de a *sancționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **sancționa.**

SANCȚIONÁT, -Ă, *sancționați*, *-te*, adj. **1.** (Despre legi, dispoziții etc.) Confirmat, aprobat; consfințit. **2.** Pedepsit. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **sancționa.**

SANCȚIÚNE, *sancțiuni,* s.f. **1.** Aprobare dată unei legi de către șeful statului, pentru a o face executorie; *p. ext.* confirmare a unui act de către o autoritate sau o instanță superioară celei care l-a emis, pentru a-i da valabilitate. ✦ P. gener. Aprobare, confirmare; consfințire. **2.** Măsură de constrângere cu rol educativ, aplicată ca o consecință a neexecutării unei obligații; *p. gener.* pedeapsă. ✦ (În dreptul internațional) Sistem de măsuri (economice, financiare, militare) cu caracter de pedeapsă, aplicat unui stat; represalii contra părții care nu respectă obligațiile dintr-o convenție. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **sanction,** lat. **sanctio, -onis.**

SANCULÓT, *sanculoți*, s.m. (Rar) Denumire dată revoluționarilor în timpul Revoluției Franceze din 1789–1794. [Pr.: *-cü-*. — Var.: **sanchilót** s.m.] — Din fr. **sans-culotte.**

SANDÁ, *sandale,* s.f. Încălțăminte ușoară de vară din piele, material plastic, pânză etc. cu fețele foarte decupate sau făcute din bentițe. [Var.: **sandálă** s.f.] — Din fr. **sandale.** Cf. lat. s a n d a l i u m.

SANDÁL[1] s.m. v. **santal.**

SANDÁL[2] s.n. (Înv.) Numele unei țesături de mătase din care se făceau obiecte de îmbrăcăminte. — Din tc. **sandal** „tafta”.

SANDÁLĂ s.f. v. **sanda.**

SANDARÁC s.n. Rășină naturală extrasă dintr-o specie de tuia, folosită la prepararea lacurilor și a vopselelor, a unor chituri pentru sticlă și porțelan etc. — Din fr. **sandaraque,** lat. **sandaraca.**

SANDINÍST, -Ă, *sandiniști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Membru al Frontului Sandinist de Eliberare Națională din Nicaragua. **2.** Adj. Care aparține Frontului Sandinist de Eliberare Națională sau sandiniștilor (**1**), referitor la Frontul Sandinist de Eliberare Națională din Nicaragua ori la sandiniști. — Din sp. **sandinista.**

SÁNDVICI, *sandviciuri*, s.n. Felie de pâine (unsă cu unt) cu un aliment rece (șuncă, salam, brânză etc.), peste care se așază adesea a doua felie de pâine; tartină. [Var.: **sándviș, sánviș, séndviș** s.n.] — Din engl., fr. **sandwich.**

SÁNDVIȘ s.n. v. **sandvici.**

SANEPÍD s.n. Instituție sanitară care se ocupă cu diferite domenii de igienă publică, precum și cu combaterea bolilor contagioase. — Din rus. **San**[itarnaia] **epid**[emiologhiceskaia) (n. pr.).

SANGEÁC, (**1, 2**) *sangeacuri,* s.n., (**3**) *sangeaci*, s.m. (Înv.) **1.** S.n. Steag turcesc de culoare verde; (în special) steag cu Semiluna în vârful lăncii, trimis de Poarta Otomană noului domn ales în Țările Române. **2.** S.n. Diviziune teritorială în Imperiul Otoman, subîmpărțire a unui pașalâc. **3.** S.m. Guvernator al unui sangeac (**2**). [Var.: **sângeác** s.n.] — Din tc. **sancak.**

SANGHÍN, -Ă adj. v. **sangvin.**

SANGHINOLÉNT, -Ă adj. v. **sangvinolent.**

SANGUÍN, -Ă adj. v. **sangvin.**

SANGUINÁR, -Ă adj. v. **sangvinar.**

SANGUÍNĂ, *sanguine,* s.f. Mineral de culoare roșiatică-brună care conține oxid feric natural. ✦ Creion a cărui mină, roșie-brună, este făcută din sanguină. ✦ Desen executat cu un creion a cărui mină este făcută din sanguină; litografie care imită un astfel de desen. — Din fr. **sanguine.**

SANGUÍNIC, -Ă adj. v. **sangvinic.**

SANGUINOLÉNT, -Ă adj. v. **sangvinolent.**

SANGULÍE, *sangulii*, s.f. (Înv. și pop.) Țesătură foarte fină (de mătase); năframă făcută din această țesătură. — Et. nec.

SANGVÍN, -Ă, *sangvini, -e* adj. **1.** Care aparține sângelui, privitor la sânge, la compoziția sau la circulația sa în organism. **2.** (Despre oameni) La care circulația sângelui este foarte activă; sangvinic. ✧ *Temperament sangvin* = temperament viu, impulsiv, mobil. [Var.: **sanghín, -ă, sanguín, -ă** adj.] — Din fr. **sanguin,** lat. **sanguineus.**

SANGVÍNIC, -Ă, *sangvinici, -ce,* adj. Sangvin (**2**). [Var.: **sanguínic, -ă** adj.] — Din germ. **sanguinisch.**

SANGVINOLÉNT, -Ă, *sangvinolenți, -te*, adj. **1.** Amestecat cu sânge, care conține sânge. **2.** De culoarea sângelui; sângeriu. [Var.: **sanghinolént, -ă, sanguinolént, -ă** adj.] — Din fr. **sanguinolent,** lat. **sanguinolentus.**

SANHEDRÍN s.n. Tribunal penal la vechii iudei; *fig.* grup de oameni care formează un cerc închis, având pretenția de a da, într-un anumit domeniu, sentințe infailibile. — Din fr. **sanhédrin.**

SANIDÍN s.n. v. **sanidină.**

SANIDÍNĂ s.f. Feldspat potasic incolor, alb, roz ori cenușiu, cu luciu sticlos, cristalizat în sistemul monoclinic. [Var.: **sanidín** s.n.] — Din fr. **sanidine.**

SANIDINÍT s.n. Rocă magmatică formată în cea mai mare parte din sanidină și care conține minerale rare. — Din fr. **sanidinite.**

SÁNIE, *sănii,* s.f. **1.** Vehicul cu tracțiune animală sau autopropulsat, având în loc de roți două tălpi de lemn sau de fier cu ajutorul cărora se deplasează prin alunecare pe zăpadă sau pe gheață. **2.** Suport la anumite mașini-unelte, care poate aluneca în lungul unor ghidaje, asigurând o deplasare a mașinii, a sculei prelucrătoare ori a piesei de prelucrat. — Din bg. **sani.**

SANITÁR, -Ă, *sanitari, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Care se referă la sănătate, privitor la sănătate; (despre legi, măsuri, servicii etc.) destinat ocrotirii și îngrijirii sănătății publice. *Serviciu sanitar.* ✧ *Punct sanitar* = cea mai mică unitate de asistență medicală într-o instituție sau într-o localitate. *Agent sanitar* (și substantivat, m.) = persoană din cadrul personalului medical mediu al unui spital sau al unui serviciu medical, care se ocupă (în mediul rural) cu îngrijirea bolnavilor, cu executarea măsurilor de dezinfecție în cazuri de epidemii etc. *Spirt sanitar* = spirt folosit ca dezinfectant extern, impropriu pentru băut. **2.** S.m. Soldat instruit pentru a da primul ajutor răniților și a se îngriji de ridicarea și transportarea lor de pe câmpul de luptă. — Din fr. **sanitaire.**

SANSCRÍT, -Ă, *sanscriți, -te*, adj. (În sintagma) *Limba sanscrită* (și substantivat, f.) = veche limbă indo-europeană din India, în care este scrisă cea mai mare parte din literatura clasică indiană. ✦ Care aparține limbii sanscrite, privitor la limba sanscrită. ✦ Care este scris în limba sanscrită. — Din fr. **sanscrit.**

SANSCRITOLÓG, *sanscritologi*, s.m. Specialist în limba și literatura sanscrită. — Din rus. **sanskritolog.**

SANSEVIÉRIA s.f. Plantă tropicală decorativă din familia liliaceelor, cu frunze lungi, cărnoase, din ale căror fibre rezistente se fac sfori, pânză etc. *(Sansevieria).* [Pr.: *-vi-e-ri-a*] — Din lat. **Sansevieria,** denumirea științifică a plantei.

SANTÁL, *santali*, s.m. Nume dat mai multor specii de arbori tropicali, având, după varietăți, lemnul alb, dens și mirositor sau brun-roșiatic și fără miros, cu frunze mari și cu flori grupate în ciorchini *(Santalum);* arbore aparținând uneia dintre aceste specii. ✧ *Ulei de santal* = esență extrasă prin distilare din lemnul și din rădăcina varietății albe de santal, folosită în medicină și în parfumerie. ✦ Lemnul arborelui descris mai sus, folosit în tâmplăria de lux sau la extragerea unui ulei. [Var.: **sandál** s.m.] — Din fr. **santal.**

SANTÍNĂ, *santine,* s.f. Spațiu situat la fundul unei nave, în care se colectează apa provenită din infiltrație, prin condensare din atmosferă sau prin scurgere de pe punțile inferioare. — Din fr. **sentine.**

SANTINÉLĂ, *santinele*, s.f. Militar înarmat care face serviciul de pază a unui post, a unei instituții; *p. gener*. persoană care stă de pază. [Var.: **sentinélă** s.f.] — Din fr. **sentinelle.**

SANTINIÉR, *santinieri*, s.m. Mecanic la santina navei. [Pr.: *-ni-er*] — **Santină** + suf. *-ier*.

SANTONÍNĂ s.f. Substanță toxică extrasă din semințele sau din bobocii unor plante (*Semen contra, Florens cinae, Artemisia cina* etc.), folosită în medicină ca vermifug. — Din fr. **santonine.**

SÁNVIȘ s.n. v. **sandvici.**

SÁPĂ[1], *sape,* s.f. **1.** Unealtă agricolă pentru săpat și prășit, alcătuită dintr-o lamă de oțel plană sau puțin concavă, fixată aproape perpendicular într-o coadă de lemn. ✧ *Sapă rotativă* = mașină agricolă (cu tracțiune animală) care sfărâmă, cu ajutorul unor discuri stelate, crusta formată la suprafața pământului înainte de răsăritul plantelor. ✧ Expr. *A ajunge* (sau *a se vedea, a aduce, a lăsa* etc.) la (sau *în) sapă de lemn* = a (se) ruina. **2.** Dispozitiv care constituie extremitatea inferioară a garniturii de foraj, cu ajutorul căruia se sapă gaura de sondă. **3.** Piesă metalică de la partea posterioară a afetului unui tun, care se înfige în pământ la tragere, servind astfel la fixarea tunului. **4.** Fiecare dintre cei patru căpriori de la colțurile acoperișului unei case țărănești. — Lat. **sappa.**

SÁPĂ[2] s.f. (Pop.) Faptul de *a săpa.* — Din **săpa** (derivat regresiv).

SÁPĂ[3], *sape*, s.f. (Înv. și pop.; la cai sau, mai rar, la alte animale) Crupă. — Cf. sb. s a p i.

SAPIÉNT, -Ă, *sapienți, -te,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Om) plin de înțelepciune; (om) doct, învățat, savant. [Pr.: *-pi-ent*] — Din lat. **sapiens, -ntis.**

SAPIÉNȚĂ s.f. (Livr.) Înțelepciune; știință, învățătură. [Pr.: *-pi-en-*] — Din lat. **sapientia.**

SAPIENȚIÁL, -Ă, *sapiențiali, -e,* adj. (Livr.) Care denotă sapiență, cu sapiență. [Pr.: *-pi-en-*] — **Sapiență** + suf. *-al.*

SAPONIFICÁ, pers. 3 *saponifică*, vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) descompune (un ester) prin hidroliză în acizi organici și alcool. **2.** A (se) descompune (o grăsime) prin hidroliză, transformându-se în săpun. — Din fr. **saponifier,** it. **saponificare.**

SAPONIFICÁRE, *saponificări*, s.f. Acțiunea de a (*se) saponifica* și rezultatul ei; saponificație. — V. **saponifica.**

SAPONIFICÁȚIE s.f. Saponificare. — Din fr. **saponification.**

SAPONÍNĂ, *saponine*, s.f. Substanță de origine vegetală care, în contact cu apa, formează o spumă abundentă și persistentă. — Din fr. **saponine.**

SAPORÍFIC, -Ă, *saporifici, -ce,* adj. (Livr.) Care dă gust, savoare. — Din fr. **saporifique.**

SAPOTIÉR, *sapotieri,* s.m. Arbore din America tropicală, foarte înalt, bogat în latex alb, cu fructe foarte dulci (*Achras sapata*). [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **sapotier.**

SAPROFÁG, -Ă, *saprofagi, -ge*, adj. (Biol.; despre animale) Care se hrănește cu materii organice în descompunere. — Din fr. **saprophage.**

SAPROFÍT, -Ă, *saprofiți, -te,* s.n., adj. (Organism vegetal sau microorganism) care își procură hrana din substanțe organice în descompunere. [Var.: **saprofítă** s.f.] — Din fr. **saprophyte.**

SAPROFÍTĂ s.f. v. **saprofit.**

SAPROFITÍSM s.n. (Biol.) Mod de viață al saprofitelor. — Din fr. **saprophytisme.**

SAPROGÉN, -Ă, *saprogeni, -e,* adj., s.m. (Microorganism) care provoacă putrefacția. — Din fr. **saprogène.**

SAPROPÉL, *sapropeluri,* s.n. Nămol bogat în substanțe organice aflate în diferite stadii de descompunere, format în ape sărace în oxigen (mări, lagune, lacuri), și care are efecte terapeutice. — Din fr. **sapropel.**

SAPROPÉLIC, -Ă, *sapropelici, -ce*, adj. Care ține de sapropel; care are compoziția, natura sapropelului. — Din fr. **sapropélique.**

SARABÁNDĂ, *sarabande,* s.f. Vechi dans popular spaniol, asemănător cu menuetul; melodie după care se execută acest dans. ✦ Fig. Mișcare amețitoare, agitată, tumultuoasă; frământare; *p. ext.* mulțime dezlănțuită, tumultuoasă. — Din fr. **sarabande.**

SARAFÁN, *sarafane,* s.n. Obiect de îmbrăcăminte femeiască, în formă de rochie decoltată, fără mâneci (și fără umeri), care se poartă peste bluză. — Din rus. **sarafan.**

SARAGEÁ, *saragele,* s.f. **1.** Călăreț din vechea cavalerie turcească. **2.** Soldat din cavaleria neregulată a Țărilor Române. — Din tc. **sarica.**

SARÁI s.n. v. **serai.**

SARAILÍE, *sarailii*, s.f. Prăjitură făcută din foi de plăcintă rulate, cu umplutură de nuci, de alune, de migdale, îmbibată cu sirop de zahăr sau cu miere. [Pr.: *-ra-i-*. — Var.: (înv.) **seralíe** s.f.] — Din tc. **saraylı** „ceea ce ține de palatul sultanului”.

SARAMURÁ, *saramurez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce (pentru un timp) în saramură alimente (carne, legume etc.) pentru a le conserva. **2.** A ține în saramură pieile crude înainte de tăbăcire. **3.** A trata cu fungicide semințele de cereale, înainte de semănare, pentru a le dezinfecta. — Din **saramură.**

SARAMURÁRE s.f. Acțiunea de *a saramura* și rezultatul ei. — V. **saramura.**

SARAMURÁT, -Ă, *saramurați, -te*, adj. Care a suferit operația de saramurare. — V. **saramura.**

SARAMÚRĂ, (**2**) *saramuri,* s.f. **1.** Apă în care s-a dizolvat sare și care folosește în gospodărie (la conservarea unor alimente), în agricultură, în industria tăbăcăriei etc. ✦ Apă naturală care conține sare; izvor de apă sărată; slatină. **2.** Zeamă sărată, uneori condimentată cu oțet, usturoi etc., cu care se servesc unele mâncăruri; mâncare servită în acest fel. [Var.: (pop.) **salamúră** s.f.] — Din ngr. **salamúra.**

SARASÍR s.n. v. **serasir.**

SARAZÍN, -Ă, *sarazini, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (În Evul Mediu) Nume dat musulmanilor din vestul Europei. **2.** Adj. care aparține sarazinilor (**1**), referitor la sarazini. — Din fr. **sarrasin.**

SARAZÍNĂ, *sarazine,* s.f. (În Evul Mediu) Hersă armată în partea inferioară cu colți de oțel. — Din fr. **sarrasine.**

SARBACÁNĂ, *sarbacane,* s.f. Tub lung și drept cu ajutorul căruia se pot arunca, suflând în el, proiectile de mici dimensiuni. ✦ Armă cu care musulmanii aruncau substanțe incendiare asupra trupelor inamice. — Din fr. **sarbacane.**

SARCÁSM, (**2**) *sarcasme,* s.n. **1.** Ironie aspră, usturătoare; batjocură necruțătoare. **2.** Vorbă, frază, expresie sarcastică. — Din fr. **sarcasme,** lat. **sarcasmus.**

SARCÁSTIC, -Ă, *sarcastici, -ce*, adj. (Adesea adverbial) Plin de sarcasm, batjocoritor, caustic, usturător. — Din fr. **sarcastique.**

SÁRCINĂ, *sarcini*, s.f. **1.** Greutate, încărcătură pe care o duce un om sau un animal; povară. ✦ Apăsare, greutate. ✦ Fig. Povară, balast. **2.** Legătură (de lemne, de fân, de paie) care poate fi dusă în spinare sau cu brațele. **3.** Obligație, îndatorire, răspundere (materială sau morală). ✧ Expr. *A da pe cineva în sarcina cuiva* = a da pe cineva în grija cuiva. *A pune* (ceva) în *sarcina cuiva* = a face (pe cineva) vinovat sau răspunzător (de ceva). **4.** Misiune. ✦ (Articulat, urmat de determinări introduse prin prep. „de") Calitate, slujbă, rol. **5.** Starea femeii gravide; perioadă cât o femeie este gravidă; graviditate. **6.** Mărime fizică care produce o stare de solicitare mecanică într-un corp solid deformabil sau într-un sistem fizic. ✧ *Sarcină electrică* = mărime scalară ce caracterizează proprietatea unui corp de a crea în jurul său un câmp electric sau de a fi acționat atunci când se află în câmpul electric al altui corp. ✦ Putere activă dată sau luată de un sistem tehnic generator, transmițător sau transformator de energie. — Lat. **sarcina.**

SARCOCÉL, *sarcocele*, s.n. (Med.) Tumoare dură a testiculelor. — Din fr. **sarcocèle.**

SARCOFÁG, *sarcofage,* s.n. (În Antichitate) Sicriu monumental executat din piatră, bronz etc. (artistic ornamentat). ✦ Monument funerar în formă de sicriu. [Var.: (rar) **sarcofágiu** s.n.] — Din fr. **sarcophage,** lat. **sarcophagus.**

SARCOFÁGIU s.n. v. **sarcofag.**

SARCOLÉMĂ, *sarcoleme*, s.f. (Anat.) Membrană conjunctivă laxă, fină, care învelește fibra musculară (netedă sau striată). — Din fr. **sarcolemme.**

SARCOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studierea mușchilor; miologie. — Din fr. **sarcologie.**

SARCÓM, *sarcoame,* s.n. Tumoare malignă care apare în celulele țesuturilor conjunctive la oameni și la animale. [Pl. și: *sarcomuri*] — Din fr. **sarcome,** lat. **sarcoma.**

SARCOMATÓS, -OÁSĂ, *sarcomatoși*, *-oase*, adj. (Med.) Referitor la sarcom, de natura sarcomului. — Din fr. **sarcomateux.**

SARCOMATÓZĂ, *sarcomatoze,* s.f. (Med.) Afecțiune caracterizată prin apariția de sarcoame multiple. — Din fr. **sarcomatose.**

SARCOPLÁSMĂ s.f. Protoplasma celulelor musculare. — Din fr. **sarcoplasme.**

SARCÓPT, *sarcopți,* s.m. Parazit microscopic care trăiește în galerii săpate în pielea oamenilor și a animalelor provocând scabia *(Sarcoptes scabiei).* — Din fr. **sarcopte.**

SARCOSPORIDIÓZĂ, *sarcosporidioze*, s.f. Boală a mamiferelor și a păsărilor care se manifestă prin slăbire și care este provocată de paraziți monocelulari dezvoltați în țesutul muscular, unde formează chisturi. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **sarcosporidiose.**

SARD, -Ă, *sarzi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Sardinia. **2.** Adj. Care aparține Sardiniei sau sarzilor (**1**), referitor la Sardinia ori la sarzi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită în Sardinia. — Din fr. **Sarde.**

SARDANAPÁLIC, -Ă, *sardanapalici, -ce,* adj. (Livr.; despre ospețe, mod de viață) Exagerat de îmbelșugat, de luxos. ✦ (Livr.) Decăzut. — **Sardanapal** (n.pr.) + suf. *-ic.*

SARDANAPALÍSM s.n. (Livr.) Viață decăzută; mod de trai decadent, imoral. — **Sardanapal** (n. pr.) + suf. *-ism.*

SARDEÁ, *sardele,* s.f. Numele mai multor specii de pești marini din grupul scrumbiilor, care se consumă proaspeți sau conservați. ✧ Loc. adv. *Ca sardelele* = unul lângă altul, foarte înghesuiți. — Din ngr. **sardhélla,** it. **sardella.**

SARDELÚȚĂ, *sardeluțe*, s.f. Diminutiv al lui *sardea*. — **Sardea** + suf. *-eluță.*

SARDÍNĂ, *sardine,* s.f. **1.** Pește marin din familia clupeidelor, asemănător cu scrumbia, cu spatele albastru-verzui și cu pântecele argintiu, extrem de vorace *(Sardina pilchardus).* **2.** Sardea. — Din fr. **sardine.**

SÁRDIU s.n. Piatră semiprețioasă transparentă, de culoare roșie sau brună. — Din lat. **sardius** [lapis].

SARDÓNIC, -Ă, *sardonici, -ce,* adj. (Livr.; despre râs, zâmbet etc.; adesea adverbial) Care exprimă batjocură necruțătoare sau satisfacție diabolică. — Din fr. **sardonique,** lat. **sardonicus** [risus].

SARDÓNIX s.n. Piatră semiprețioasă de culoare roșie, caracterizată prin prezența unor benzi concentrice regulate. — Din lat. **sardonyx.**

SÁRE, (2, 4) *săruri,* s.f. **1.** Substanță cristalină, sfărâmicioasă, solubilă în apă și cu gust specific, care constituie un condiment de bază în alimentație și este folosită în industria conservelor, în tăbăcărie, în industria chimică etc.; clorură de sodiu. ✧ Expr. *Sarea pământului* = ceea ce este mai de preț, mai valoros. *Marea cu sarea* sau *sarea și marea* = ceva exagerat de mult, imposibil de realizat. *A-i fi* (cuiva) *drag ca sarea în ochi* sau *a-i sta* (cuiva) *ca sarea în ochi* = a-i fi (cuiva) nesuferit. *A-i fi cuiva de ceva* (sau *a-i veni cuiva să facă ceva) cum îi este câinelui a linge sare* = a nu dori deloc (să facă) un anumit lucru. *A primi pe cineva* (sau *a ieși înaintea cuiva) cu pâine și sare* = a primi pe cineva cu deosebită cinste. ✦ Fig. Spirit, farmec, haz. **2.** Substanță chimică formată de obicei prin reacția unui acid cu o bază. **3.** (În sintagmele) *Sare amară* = substanță chimică sub formă de praf alb, folosită în medicină ca purgativ; sulfat de magneziu. *Sare de lămâie* = acid citric; săricică. **4.** (La pl.) Lichid volatil preparat din carbonat de amoniu și substanțe puternic mirositoare (fenol, camfor etc.), folosit, în trecut, pentru trezirea din leșin. — Lat. **sal, salis.**

SARGÁSĂ, *sargase*, s.f. Algă de culoare brună care crește în mările tropicale. — Din fr. **sargasse.**

SARÍ, *sariuri,* s.n. Piesă principală din costumul femeiesc tradițional indian, constituită dintr-o fâșie de țesătură dreaptă, care se înfășoară în jurul corpului ca o fustă strâmtă, un capăt strângând mijlocul ca un cordon, iar celălalt capăt, liber, aruncându-se peste umăr. — Din fr. **sari.**

SARÍC, *saricuri,* s.n. (Înv.) Văl făcut dintr-o țesătură fină (și adesea împodobit cu pietre prețioase), care se înfășura în jurul fesului, alcătuind împreună turbanul turcesc; *p. gener.* turban. — Din tc. **sarık.**

SÁRICĂ, *sarici*, s.f. Manta țărănească lungă și mițoasă pe dinafară, țesută din fire groase de lână, pe care o poartă oamenii de la munte, mai ales ciobanii. [Pl. și: *sarice*] — Lat. **sarica** (= *serica*).

SARMÁ, *sarmale,* s.f. Preparat culinar din carne tocată (amestecată cu orez și cu alte ingrediente) înfășurată în foaie de varză, de viță etc. în forma unor rulouri. [Var.: **sarmálă** s.f.] — Din tc. **sarma.**

SARMÁLĂ s.f. v. **sarma.**

SARMÁT, -Ă, *sarmați, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. **1.** Persoană care făcea parte din vechea populație indo-europeană nomadă, înrudită cu sciții, care a populat teritoriile din jurul Mării Negre și a fost asimilată de slavii vechi, de geto-daci etc. **2.** Adj. Care aparține sarmaților (**1**), referitor la sarmați. — Din fr. **Sarmates.**

SARMAȚIÁN, -Ă, *sarmațieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultimul etaj al miocenului din sud-estul Europei, reprezentat în țara noastră prin strate de nisipuri și de argile (de care sunt legate cele mai multe zăcăminte de gaze naturale). **2.** Adj. Care aparține sarmațianului (**1**), privitor la sarmațian. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **sarmatien.**

SARMENTÓS, -OÁSĂ, *sarmentoși, -oase*, adj. (Bot.) Care are tulpina lungă, mlădioasă și agățătoare. — Din fr. **sarmenteux.**

SARÓNG, *saronguri,* s.n. Îmbrăcăminte din portul malaez de forma unei fuste lungi și strâmte, purtată de bărbați și de femei. — Din fr. **sarong.**

SÁROS s.n. Perioadă de 18 ani, 11 zile și 8 ore, după care se repetă, la aceleași intervale și în aceeași ordine, eclipsele de Soare și de Lună. — Din fr. **saros.**

SARSAÍLĂ s.m. Una dintre denumirile populare ale diavolului. — Et. nec.

SARSÁM s.n. v. **țarțam.**

SARSANÁ, *sarsanale,* s.f. (Pop. și fam.) Sarcină, povară (purtată de animale sau de oameni în spinare). [Var.: **saxaná** s.f.] — Din tc. **seyisane** (pop. *seysana*) „cal de povară", sb. **seksana.**

SART, *sarturi*, s.n. Odgon de oțel sau de cânepă care servește la fixarea laterală a catargelor și la prinderea scărilor pentru urcarea pe acestea. — Din it. **sarta.**

SAS[1], *sași,* s.m. Persoană care făcea parte din populația germană colonizată, în sec. XII–XIII, în unele părți ale Transilvaniei — Cf. magh. szász.

SAS[2], *sasuri,* s.n. Încăpere sau compartiment dintr-un sistem tehnic sau dintr-o instalație, care poate comunica alternativ cu alte încăperi ori cu exteriorul. — Din fr. **sas.**

SASCHÍU, *saschii,* s.m. Numele a două plante erbacee cu tulpina întinsă pe pământ și cu frunze persistente lucioase, una cu flori albastre *(Vinca herbacea),* cealaltă cu flori albastre, roșii sau albe *(Vinca minor)*. — Din magh. **szászfü.**

SASTISEÁLĂ, *sastiseli,* s.f. (Înv. și fam.) Plictiseală. — **Sastisi** + suf. *-eală.*

SASTISÍ, *sastisesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Înv.) A (se) tulbura, a (se) zăpăci. ✦ A (se) plictisi, a (se) sătura. — Din ngr. **sástisa** (aor. lui *sastizo*).

SASTISÍRE, *sastisiri*, s.f. (Înv.) Acțiunea de a (*se*) *sastisi* și rezultatul ei. — V. **sastisi.**

SASTISÍT, -Ă, *sastisiți, -te*, adj. (Înv.) Tulburat, zăpăcit. ✦ Plictisit, sătul. — V. **sastisi.**

SAȘÉU, *sașeuri,* s.n. (Rar) Pungă mică de pânză în care se păstrează batiste, ciorapi etc. sau în care se pun, în dulap, flori plăcut mirositoare pentru a parfuma rufele. — Din fr. **sachet.**

SAȘÍU, -ÍE, *sașii*, adj. (Despre oameni) Care se uită cruciș; zbanghiu, bazaochi; (despre ochi, privire) cruciș, încrucișat. [Var.: **șașíu, -íe** adj.] — Din tc. **şaşı.**

SAT, *sate*, s.n. **1.** Așezare rurală a cărei populație se ocupă în cea mai mare parte cu agricultura. ✧ Expr. *Satul lui Cremene* sau *sat fără câini* = loc fără stăpân, fără control, în care oricine poate face orice dorește. **2.** Locuitorii dintr-un sat (**1**); sătenii, țăranii. ✧ Expr. *A se supăra ca văcarul pe sat,* se spune celui care se supără (fără motiv) pe altul, dar supărarea este spre propria lui pagubă. ✦ Țărănimea, cu specificul ei de viață economică și culturală. — Lat. **fossatum.**

SATÁN s.m. v. **satană.**

SATÁNĂ, *satane*, s.f. **1.** (Mai ales art.) Numele biblic al diavolului. **2.** Întruchipare a răului, unealtă a răului. ✦ Termen injurios pentru oameni și animale. [Var.: **satán** s.m.] — Din sl. **satana.**

SATANÉSC, -EÁSCĂ, *sataneşti,* adj. (Rar) Satanic. — **Satan** + suf. *-esc.*

SATÁNIC, -Ă, *satanici, -ce,* adj. De satană, al satanei, referitor la satană; diavolesc, drăcesc; *p. ext.* crud, perfid, pervers; satanesc, satanicesc. — Din fr. **satanique.**

SATANICÉSC, -EASCĂ, *sataniceşti,* adj. (Rar) Satanic. — **Satan** + suf. *-icesc.*

SATANÍSM s.n. (Rar) **1.** Caracterul a ceea ce este satanic, atitudine satanică. **2.** Cult consacrat Satanei și răului. — Din fr. **satanisme.**

SATANÍST, -Ă, *sataniști, -ste,* s.m. și f., adj. (Adept) al satanismului. — Din engl. **satanist.**

SATARÁ, *satarale,* s.f. Dare excepțională (în afara dărilor obișnuite) percepută în Țările Române, în Evul Mediu. — Cf. tc. m u s a d é r e „confiscare”.

SATÂR, *satâre,* s.n. **1.** Cuțit mare de bucătărie, scurt, lat și greu, pentru spart oase, pentru tocat carne etc. **2.** Secure folosită în trecut ca armă de luptă sau ca unealtă a călăului. — Din tc. **satir.**

SATÂRGÍU, *satârgii,* s.m. (În sec. XVI–XVII în Țările Române) Oștean lefegiu înarmat cu satâre (**2**). — Din tc. **satırcı.**

SATELÍT, *sateliți,* s.m. **1.** Corp ceresc care se rotește în jurul altui corp ceresc, însoțindu-l în cursul mișcării lui de revoluție. ✦ Fig. Persoană, colectivitate, stat care urmează și execută (orbește) ordinele cuiva; acolit. ✧ (Adjectival) *Stat satelit.* **2.** (În sintagmele) *Satelit artificial* = corp metalic de forme diverse (prevăzut cu aparataj), lansat de oameni în spațiul interplanetar cu ajutorul unei rachete și care apoi se rotește în jurul Pământului fără a mai avea nevoie de propulsie. *Satelit de radioamatori* = satelit artificial dotat cu echipament special permițând radioamatorilor stabilirea legăturilor la mari distanțe și la ore precise. *Satelit de telecomunicații* = satelit artificial dotat cu echipament special care face posibilă realizarea unor canale de telecomunicații, folosite în cercetarea științifică, navigație, comunicații, difuziunea programelor de televiziune etc. *Satelit meteorologic* = satelit artificial dotat cu echipament special folosit pentru operații de cercetare a întregului înveliș al oceanului aerian și pentru obținerea unor informații specifice din zonele terestre mai puțin accesibile. — Din fr. **satellite,** lat. **satelles, -itis.**

SATELOÍD, *sateloizi,* s.m. Aparat de zbor orbital, cu motor-rachetă de mică tracțiune, constituind un intermediar între un avion și un satelit artificial. [Pl. și (n.): *sateloide*] — Din **satelit.**

SATÉN s.n. v. **satin.**

SATÍN s.n. Țesătură deasă de mătase, de bumbac, de fibre sintetice etc., cu una dintre fețe lucioasă, folosită mai ales pentru căptușeli de îmbrăcăminte. [Var.: **satén** s.n.] — Din fr. **satin.**

SATINÁ, *satinez,* vb. I. Tranz. A da luciu hârtiei sau țesăturilor cu ajutorul calandrului. — Din fr. **satiner.**

SATINÁRE, *satinări,* s.f. Acțiunea de *a satina* și rezultatul ei. — V. **satina.**

SATINÁT, -Ă, *satinați, -te*, adj. Ca satinul, cu aspect lucios, mătăsos. — V. **satina.** Cf. fr. s a t i n é.

SATINÉT s.n. Satin subțire. — Din fr. **satinette.**

SATÍR, *satiri,* s.m. Divinitate rustică din mitologia greacă, reprezentată printr-o ființă cu corp omenesc acoperită cu păr, cu coarne și picioare de țap (sau de cal), care personifica instinctele brutale. ✦ Epitet dat unui om cinic și desfrânat. [Acc. și: *sátir*] — Din fr. **satyre,** lat. **Satyrus.**

SATÍRĂ, *satire*, s.f. Scriere în versuri sau în proză în care sunt criticate defecte morale ale oamenilor sau aspecte negative ale societății, cu intenții moralizatoare; *p. gener.* scriere sau discurs cu caracter batjocoritor, vehement. ✦ Categorie estetică din sfera comicului, care critică cu violență și caricatural pe cineva sau ceva. [Acc. și: *sátiră*] — Din fr. **satire,** lat. **satira.**

SATÍRIC, -Ă, *satirici*, *-ce*, adj. Cu caracter de satiră; care ține de satiră. ✦ Înclinat spre satiră. *Spirit satiric.* ✦ (Substantivat, m.) Persoană care satirizează; autor de opere satirice. ✦ (Substantivat, n.) Conținut, caracter specific satirei. — Din fr. **satirique,** lat. **satiricus.**

SATIRIZÁ, *satirizez*, vb. I. Tranz. A critica, a ridiculiza pe calea satirei; a prezenta în mod satiric. — Din fr. **satiriser.**

SATIRIZÁRE, *satirizări,* s.f. Faptul de *a satiriza*. — V. **satiriza.**

SATISFÁCE, *satisfác*, vb. III. Tranz. **1.** A mulțumi pe cineva îndeplinindu-i o dorință, o necesitate, o exigență. **2.** A fi conform cu anumite norme, criterii, exigențe, dorințe; a se potrivi, a corespunde. — Din lat. **satisfacere.**

SATISFÁCERE, *satisfaceri*, s.f. Faptul de *a satisface.* — V. **satisface.**

SATISFÁCȚIE, *satisfacții,* s.f. **1.** Sentiment de mulțumire, de plăcere. ✦ Ceea ce produce mulțumire; motiv, prilej de a fi satisfăcut. **2.** Act prin care cineva repară o ofensă adusă cuiva; act prin care cineva obține sau dă cuiva ceea ce pretinde, dorește sau i se cuvine. ✧ Expr. *A cere* (sau *a da) satisfacție* = **a)** a cere de la cineva (sau a da cuiva) dreptate, a cere să i se dea (sau a-i da cuiva) câștig de cauză; **b)** a provoca (sau a accepta o provocare) la duel. [Var.: (înv.) **satisfacțiúne** s.f.] — Din fr. **satisfaction,** lat. **satisfactio, -onis.**

SATISFACȚIÚNE s.f. v. **satisfacție.**

SATISFĂCĂTÓR, –OÁRE, *satisfăcători, -oare*, Care satisface; mulțumitor; îndestulător; acceptabil. — **Satisface** + suf. *-ător.*

SATISFĂCÚT, -Ă, *satisfăcuți, -te,* adj. (Despre oameni) Care este plin de mulțumire, de satisfacție; ale cărui dorințe, exigențe au fost îndeplinite; căruia i s-a dat satisfacție; care exprimă mulțumire; mulțumit. — V. **satisface.**

SATRÁP, *satrapi*, s.m. Guvernator al unei satrapii, cu puteri nelimitate. ✦ Fig. Conducător despotic, rău; *p. gener.* persoană cu apucături dictatoriale. — Din fr. **satrape,** lat. **satrapes.**

SATRÁPIC, -Ă, *satrapici, -ce*, adj. De satrap, al satrapului, privitor la satrap, specific satrapului. — Din fr. **satrapique.**

SATRAPÍE, *satrapii*, s.f. Provincie în vechiul Imperiu Persan, guvernată de un satrap. ✦ Fig. Guvernare despotică, tiranică. — Din fr. **satrapie,** lat. **satrapia.**

SATULUNGEÁN, -Ă, *satulungeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din comuna Satulung. **2.** Adj. Care aparține comunei Satulung sau satulungenilor (**1**), referitor la Satulung ori la satulungeni. — **Satulung** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SATULUNGEÁNCĂ, *satulungence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din comuna Satulung. — **Satulungean** + suf. *-că.*

SATURÁ, *saturez*, vb. I. Tranz. A aduce un sistem fizico-chimic sau tehnic în stare de saturație. — Din fr. **saturer,** lat. **saturare.**

SATURÁBIL, -Ă, *saturabili, -e*, adj. Care poate fi saturat. — Din fr. **saturable.**

SATURABILITÁTE s.f. (Chim.; Fiz.) Capacitatea de a fi saturat. — Din fr. **saturabilité.**

SATURÁNT, -Ă, *saturanți, -te*, adj. **1.** (Despre factori fizici) Care se află în contact cu lichidul care l-a produs. ✦ (Impr.) Saturat. **2.** Care are proprietatea de a satura. — Din fr. **saturant.**

SATURÁRE, *saturări*, s.f. Faptul de *a satura.* — V. **satura.**

SATURÁT, -Ă, *saturați, -te,* adj. (Chim.; Fiz.) Care nu mai are valențe libere și nu mai poate forma compuși de adiție; care se află în stare de saturație. ✦ Fig. Care a atins punctul de intensitate, de valoare etc. maximă. — V. **satura.**

SATURATÓR, *saturatoare*, s.n. Aparat folosit pentru concentrarea unei soluții până la saturație. — Din fr. **saturateur.**

SATURÁȚIE s.f. **1.** Stare a unui compus chimic care nu mai conține valențe libere și deci nu mai poate adiționa alte elemente în molecula lui; stare a unei soluții în care nu se mai poate dizolva o nouă cantitate din substanța dizolvată; stare a unui mediu gazos în care nu se mai poate evapora o nouă cantitate dintr-un anumit lichid; stare a unui sistem chimic, fizic sau tehnic pentru care o anumită mărime caracteristică a atins valoarea ei maximă. ✧ Loc. adv. *Până la saturație* = **a)** până la completarea tuturor valențelor libere; **b)** *fig.* la nivelul de la care cineva nu mai poate suporta. **2.** Stare de intensitate maximă a unui fenomen, satisfacere maximă a cuiva; *p. ext.* plictiseală, oboseală, dezgust care decurge dintr-o astfel de stare. — Din fr. **saturation,** lat. **saturatio, -onis.**

SATÚRN s.n. (Înv.) Numele plumbului în alchimie. — Din fr. **saturne.**

SATURNÁLE s.f. pl. v. **saturnalii.**

SATURNÁLII s.f. pl. Sărbători celebrate la romani, în cinstea zeului Saturn, care aveau loc în fiecare an după terminarea muncilor agricole. [Var.: **saturnále** s.f. pl.] — Din lat. **Saturnalia,** fr. **saturnales.**

SATURNIÁN, -Ă, *saturnieni, -e,* adj. (Rar) Saturnin (**1**). [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **saturnien.**

SATURNÍN, -Ă, *saturnini, -e.* adj. **1.** (În sintagma) *Vers saturnin* = vers iambic (de șapte silabe) folosit în poezia latină arhaică; saturnian. **2.** (Despre boli) Care este provocat de intoxicația cu plumb. **3.** Care aparține planetei Saturn, care se referă la Saturn. — Din fr. **saturnin.**

SATURNÍSM s.n. Boală profesională provocată de intoxicația cronică cu plumb. — Din fr. **saturnisme.**

SAȚ s.n. (Pop.) Senzația celui sătul; săturare, îndestulare. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără saț* = lacom, nesățios; *fig.* nepotolit, neistovit. ✧ Expr. *A ține* (sau *a-i ține, a-i fi cuiva) (de) saț* = a potoli cuiva foamea pentru mai mult timp. *A-și ține sațul* = a se sătura pentru mult timp. *A nu avea saț* = a fi lacom, nesățios. ✦ Fig. Dezgust, silă, lehamite. ✦ Belșug, abundență; îmbuibare. [Var.: **sáțiu** s.n.] — Lat. **satium.**

SAȚIETÁTE s.f. Saț, saturație. [Pr.: *-ți-e-*] — Din fr. **satiété,** lat. **satietas, -atis.**

SÁȚIU s.n. v. **saț.**

SAU conj. **1.** (Cu funcție disjunctivă) Ori, fie: **a)** (Leagă noțiuni sau propoziții care se exclud ca opuse sau contradictorii) *Plânge sau râde?* (Al doilea membru al disjuncției este o negație) *Sunt sau nu sunt?* **b)** (Leagă noțiuni sau propoziții care se exclud ca alternative) *Doriți cafea sau ceai?* ✦ (Corelativ, indică necesitatea de a alege între două alternative) *Sau luni, sau miercuri.* ✧ (În enumerări, precedând fiecare element al enumerării sau numai pe ultimul) *Pentru a da la rindea se întrebuințează sau rindeaua sau cioplitorul sau gealăul.* **2.** (Cu funcție explicativă) Adică, cu alte cuvinte. *Adunarea, sau soborul întregii țări.* **3.** (Cu funcție copulativă) Precum, și. *Nisipul se găsește pe fundul râurilor, lacurilor sau mărilor.* **4.** (În propoziții interogative, cu funcție concluzivă, atenuată de o nuanță de îndoială) Nu cumva? oare? poate? *De ce nu scrii? Sau n-ai timp?* — **Să** + **au**[1].

SAUDÍT, -Ă, *saudiți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Arabia Saudită. **2.** Care aparține Arabiei Saudite sau saudiților (**1**), referitor la Arabia Saudită ori la saudiți. — Din fr. **Saoudite.**

SÁULĂ, *saule*, s.f. Parâmă folosită la bordul navelor pentru ridicarea paviionului, fixarea suplimentară a unei vele etc. [Pr.: *sa-u-*] — Et. nec.

SÁUNĂ, *saune,* s.f. Baie de aburi care constă în expunerea corpului la o temperatură de 60–80°C, produsă prin stropirea unor pietre poroase încinse, după care se activează circulația prin lovirea corpului cu un mănunchi de nuiele și prin dușuri reci. [Pr.: *sa-u-*] — Din fr. **sauna.**

SAURIÁN, *saurieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile cu pielea acoperită de solzi cornoși și cu coada de obicei lungă, care cuprinde șopârlele și cameleonii; (și la sg.) reptilă care face parte din acest ordin. [Pr.: *sa-u-ri-an*] — Din fr. **saurien.**

SAUVIGNON s.n. Soi de viță-de-vie cu struguri având boabele verzui, îndesate, bune pentru producerea unor vinuri superioare. ✦ Vin făcut din acest soi de struguri. [Pr.: *soviniõ*] — Cuv. fr.

SAVÁNĂ, *savane,* s.f. Câmpie vastă, caracteristică regiunilor tropicale, acoperită cu ierburi înalte şi presărată din loc în loc cu tufe de arbuşti spinoşi sau cu copaci pitici. — Din fr. **savane.**

SAVÁNT, -Ă, *savanţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) cu cunoştinţe vaste şi temeinice, care creează în domeniul ştiinţei; erudit. **2.** Adj. Care conţine multă ştiinţă, care denotă ştiinţă sau, *p. ext.,* artă, pricepere, măiestrie. *Lucrare savantă.* — Din fr. **savant.**

SAVANTLÁC, (**2**) *savantlâcuri*, s.n. **1.** (Fam.) Erudiţie; (depr.) pedanterie, preţiozitate. **2.** Preocupare ştiinţifică. — **Savant** + suf. *-lâc.*

SAVÁR s.m. v. **savart.**

SAVARÍNĂ, *savarine,* s.f. Prăjitură făcută dintr-un aluat moale şi pufos copt în forme speciale, care se îmbibă cu sirop de zahăr (amestecat cu rom) şi se umple cu frişcă. — Din fr. **savarin.**

SAVÁRT, *savarţi*, s.m. Unitate de măsură pentru intervalele muzicale, de 301 ori mai mică decât o octavă. [Var.: **savár** s.m.] — Din fr. **savart.**

SAVOÁRE s.f. Gust deosebit, ales, plăcut al unor alimente. ✦ Fig. Farmec; haz. — Din fr. **saveur.**

SAVOIÁRD, -Ă, *savoiarzi, -de*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Savoia. **2.** Adj. Care aparţine Savoiei sau savoiarzilor (**1**), referitor la Savoia ori la savoiarzi. [Pr.: *-vo-iard*] — Din fr. **Savoyard.**

SAVONIÉRĂ, *savoniere*, s.f. Cutie în care se ţine săpunul de toaletă; săpunieră. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **savon** (după *fructieră, supieră* etc.).

SAVURÁ, *savurez*, vb. I. Tranz. A mânca sau bea ceva pe îndelete şi cu plăcere, pentru a-i simţi bine gustul. ✦ Fig. A se bucura în tihnă de ceva, a se delecta, a se desfăta. — Din fr. **savourer.**

SAVURÁRE s.f. Acţiunea de *a savura* şi rezultatul ei. — V. **savura.**

SAVÚRĂ, *savuri,* s.f. Material granulos obţinut prin sortarea pietrei rezultate din concasarea rocilor, folosit la construirea macadamurilor şi la prepararea asfaltului. ✦ (Mar.) Lest. — Din ngr. **savúra.**

SAVURÓS, -OASĂ, *savuroşi, -oase*, adj. (Despre alimente) Cu gust plăcut, plin de savoare, delicios. ✦ Fig. Plăcut, încântător. — Din fr. **savoureux.**

SAXANÁ s.f. v. **sarsana.**

SAXATÍL, -Ă, *saxatili, -e,* adj. (Despre plante şi animale) Care creşte sau trăieşte în locuri pietroase. — Din fr. **saxatile,** lat. **saxatilis.**

SAXHÓRN, *saxhornuri,* s.n. Instrument muzical de suflat făcut din alamă, folosit în fanfare şi orchestre. — Din fr. **saxhorn,** germ. **Saxhorn.**

SAXIFRÁGĂ, *saxifragi*, s.f. Plantă erbacee care creşte printre stânci. — Din fr. **saxifrage.**

SAXOFÓN, *saxofoane,* s.n. Instrument muzical de suflat din alamă, de forma unui tub conic îndoit — Din fr. **saxophone.**

SAXOFONÍST, *saxofonişti,* s.m. Instrumentist care cântă la saxofon. — Din fr. **saxophoniste.**

SAXÓN, -Ă, *saxoni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din triburile germanice stabilite în vechea Saxonie sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine vechii Saxonii sau saxonilor (**1**), referitor la Saxonia ori la saxoni. — Din fr. **Saxon.**

SAXOTRÓMBĂ, *saxotrombe,* s.f. Instrument de suflat, mai mare decât cornul, confecţionat din piele. — Din fr. **saxotrombe.**

SĂ conj. **I.** (Ca semn al conjunctivului) *Să fii cuminte*. **II.** (Semn al conjunctivului şi, în acelaşi timp, conjuncţie subordonatoare) **1.** (Introduce o propoziţie subiectivă) *E bine să pleci.* **2.** (Introduce o propoziţie predicativă) *Pare să fie un om cumsecade.* **3.** (Introduce o propoziţie atributivă) *Nu-i mândră să-mi fie dragă.* **4.** (Introduce o propoziţie completivă directă sau indirectă) *Puteam chiar să nu mai fiu acuma.* **5.** (Introduce o propoziţie finală) *A ieşit să-i întâmpine.* **6.** (Introduce o propoziţie consecutivă) *Am râs să leşin.* **7.** (Introduce o propoziţie condiţională) *Ar fi fost prins să nu fi fugit.* **III.** (În loc. conj.) *Măcar să...* (introduce o propoziţie concesivă) *Nu mă duc, măcar să mă omori. Numai să...* (introduce o propoziţie condiţională) *Îţi poate fi de folos, numai să vrea. Până să...* (introduce o propoziţie temporală) *Până să ajungă el, fata ajunsese acasă. Pentru ca să...* = **a)** (introduce o propoziţie finală) *Învăţ temeinic pentru ca să reuşesc la examen;* **b)** (cu valoare copulativă) *A plecat mulţumit, pentru ca să se întoarcă peste o oră din nou nedumerit. Fără să...* = **a)** (introduce o propoziţie modală) *A plecat fără să verse o lacrimă;* **b)** (introduce o propoziţie concesivă) *Fără să-mi fi spus cineva, am bănuit adevărul.* — Lat. **si.**

SĂBĂRÉLUL s.n. art. Dans popular răspândit mai ales în Muntenia; melodie după care se execută acest dans. — **Sabar** (n. pr.) + suf. *-el.*

SĂBIÁ, *săbiez,* vb. I. Tranz. şi refl. recipr. (Înv.) A (se) tăia cu sabia. [Pr.: *-bi-a*] — Din **sabie.**

SĂBIÉR, *săbieri,* s.m. (Înv.) Fabricant de săbii. [Pr.: *-bi-er*] — **Sabie** + suf. *-ar.*

SĂBIOÁRĂ, *săbioare*, s.f. **1.** Săbiuţă (**1**). **2.** (Iht.) Sabie (**2**). **3.** (Bot.) Gladiolă, săbiuţă (**2**). [Pr.: *-bi-oa-*] — **Sabie** + suf. *-ioară.*

SĂBIÓI, *săbioaie,* s.n. Augmentativ al lui *sabie*. [Pr.: *-bi-oi*] — **Sabie** + suf. *-oi*.

SĂBIÚŢĂ, *săbiuţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *sabie*; săbioară. **2.** Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunzele în formă de sabie şi cu florile purpurii; gladiolă, săbioară (**3**) *(Gladiolus imbricatus)*. [Pr.: *-bi-u-*] — **Sabie** + suf. *-uţă.*

SĂCĂLÁŞ s.n. v. **săcăluş.**

SĂCĂLÚŞ, *săcăluşe,* s.n. (În Evul Mediu, la români) Tun mic, primitiv, cu tragere directă. [Pl. şi: *săcăluşuri.* — Var.: **săcăláş, ţăcăláş** s.n.] — Din magh. **szakallás.**

SĂCEÁLĂ, *săceli*, s.f. (Reg.) Ţesală (pentru animale). — Cf. ţ e s a l ă.

SĂCELÁ, *săcelez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A ţesăla un animal. — Cf. ţ e s ă l a.

SĂCELEÁN, -Ă, *săceleni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Săcele. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Săcele sau săcelenilor (**1**); referitor la Săcele ori la săceleni. — **Săcele** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SĂCELEÁNCĂ, *săcelence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Săcele. — **Săcelean** + suf. *-că.*

SĂCÓI, *săcoaie*, s.n. Augmentativ al lui *sac.* — **Sac** + suf. *-oi.*

SĂCRÍU s.n. v. **sicriu.**

SĂCÚI, *săcuie,* s.n. (Reg.) Săculeţ care se poartă atârnat de gât; trăistuţă. ✦ Săculeţ în care se pun la stors fagurii sau caşul. — Probabil lat. ***sacculeus** (*<sacculus).*

SĂCULÉŢ, *săculeţe*, s.n. Diminutiv al lui *sac;* săculeţ, săcuşor. ✦ Sedilă[2]. — **Sac** + suf. *-uleţ.*

SĂCULTEÁŢĂ s.f. v. **săculteţ.**

SĂCULTÉŢ, *săculteţe,* s.n. (Reg.) Săculeţ. [Var.: **săculteáţă** s.f.] — **Sac** + suf. *-ulteţ.*

SĂCUŞÓR, *săcuşori,* s.m. **1.** Săculeţ. **2.** (Reg.) Larvă de furnică. — **Sac** + suf. *-uşor.*

SĂDÍ, *sădesc*, vb. IV. Tranz. A introduce în pământ răsaduri, puieţi etc. pentru a prinde rădăcini şi a se dezvolta; a planta ✦ A semăna. — Din sl. **saditi.**

SĂDÍLĂ s.f. v. **sedilă[2].**

SĂDÍRE, *sădiri*, s.f. Acţiunea de *a sădi* şi rezultatul ei; sădit. — V. **sădi.**

SĂDÍT s.n. Sădire. — V. **sădi.**

SĂDITÓR, -OÁRE, *săditori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care sădeşte. **2.** Adj. (Despre plante) Bun pentru a fi sădit, de sădit. **3.** S.n. Băţ cu care se fac găuri în pământ când se sădeşte. — **Sădi** + suf. *-tor.*

SĂDITÚRĂ, *sădituri,* s.f. Loc sădit; plantaţie. — **Sădi** + suf. *-tură*.

SĂFTEÁ s.f. v. **saftea.**

SĂFTIÁN s.n. v. **saftian.**

SĂGEÁTĂ, *săgeţi*, s.f. **1.** Vergea de lemn, cu un vârf ascuţit (de fier, os, piatră) la un capăt, iar la celălalt cu două aripioare înguste, folosită în trecut (la unele populaţii şi astăzi) ca proiectil de vânătoare sau de luptă, aruncată dintr-un arc încordat. ✧ *Săgeată de trăsnet* = nume dat de popor armelor antice găsite în pământ (închipuite ca fiind urme de trăsnete). ✦ (Adverbial) Foarte repede. *Porneşte săgeată*. ✦ Fig. Vorbă, aluzie ironică sau răutăcioasă; înţepătură. **2.** Indicator de direcţie în formă de săgeată (**1**). **3.** Fiecare dintre stâlpii caselor şi pătulelor de la ţară, care sunt fixaţi cu capătul de jos în grinzile temeliei şi cu cel de sus în grinzile acoperişului. ✦ Aripă la moara de vânt. ✦ Prăjină lungă prinsă de cumpăna fântânii şi având la capătul de jos ciutura sau găleata cu care se scoate apa. **4.** (Mat.) Distanţa maximă dintre un arc de curbă şi coarda care uneşte extremităţile lui. **5.** (Geogr.; în sintagma) *Săgeată litorală* = formă de acumulare marină la intrarea unui fluviu sau la gura de vărsare a unui fluviu în mare, care poate închide un golf, separând o lagună. **6.** Compus: *săgeata-apei* sau *săgeata-apelor* = plantă erbacee acvatică cu frunze în formă de săgeată şi cu flori albe cu mijlocul purpuriu *(Sagittaria sagittifolia).* — Lat. **sagitta.**

SĂGETÁ, *săgetez,* vb. I. **1.** Tranz. A lovi, a răni, a ucide cu săgeata. ✦ Intranz. A arunca săgeţi cu arcul. **2.** Tranz. Fig. A produce sau a simţi o durere fizică vie, ascuţită. ✦ A provoca sau a simţi o emoţie puternică şi bruscă. ✦ A se uita la cineva cu o privire ascuţită, pătrunzătoare; a străpunge cu privirea. ✦ A face aluzii sau observaţii ironice, răutăcioase la adresa cuiva. **3.** Intranz. Fig. A se mişca repede (şi în linie dreaptă), a trece ca o săgeată; a ţâşni. ✦ A fulgera; a trăsni. **4.** Tranz. Fig. (Despre surse de lumină) A împrăştia raze. — Lat. **sagittare.**

SĂGETÁR, *săgetari*, s.m. (Înv.) Arcaş. — **Săgeată** + suf. *-ar.*

SĂGETÁRE, *săgetări,* s.f. Acţiunea de *a săgeta* şi rezultatul ei. — V. **săgeta.**

SĂGETÁŞ, *săgetaşi*, s.m. (Înv.) Arcaş. — **Săgeată** + suf. *-aş.*

SĂGETĂTÓR, -OÁRE, *săgetători, -oare,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care săgetează, care trimite săgeţi. ✦ (Substantivat, în superstiţii) Fiinţă imaginară, duh necurat care provoacă boala numită săgetătură. ✦ Fig. (Despre ochi, privire etc.) Pătrunzător, scrutător, tăios. ✦ Fig. (Despre cuvinte, judecăţi, aluzii etc.) Plin de ironie, satiric, usturător. **2.** Fig. (Despre mişcări) Iute, repede (şi în linie dreaptă). **II.** S.m. **1.** Arcaş. **2.** N.pr. art. Numele popular al unei constelaţii. ✦ Al nouălea semn al zodiacului, reprezentând un om sau un centaur trăgând cu arcul. — **Săgeta** + suf. *-ător.*

SĂGETĂTÚRĂ, *săgetături,* s.f. **1.** Tragere cu arcul; săgetare, **2.** Lovitură de săgeată; rană provocată de o săgeată. **3.** Fig. Durere vie, pătrunzătoare, care străbate pe neaşteptate o parte a corpului; junghi. ✦ (Pop.) Nume dat mai multor boli, la oameni şi animale, care se manifestă prin dureri acute de cap, ochi, nas, măsele etc. ✦ (Pop.) Congestie cerebrală. — **Săgeta** + suf. *-tură*.

SĂGEŢÍCĂ, *săgeţele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *săgeată*. **2.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată şi cu flori mari, albastre, liliachii sau albe, dispuse câte două la vârful unui peduncul lung *(Geranium pratense).* — **Săgeată** + suf. *-ică.*

SĂGNÍ, *săgnesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Refl. (Despre cai) A căpăta o rană de la şa, de la ham etc. **2.** Tranz. A însemna un animal cu fierul roşu. — Din **sagnă.**

SĂGNÍRE, *săgniri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) săgni* și rezultatul ei. — V. **săgni.**

SĂHĂIDÁC, *săhăidace,* s.n. **1.** (Înv.) Tolbă de purtat săgeți. **2.** (Reg.) Leagăn de pânză purtat pe spate, în care țărancele își duc copiii (la câmp). — Et. nec.

SĂHĂIDĂCÁR, *săhăidăcari,* s.m. (Înv.) Persoană care făcea sau vindea arcuri, săgeți, șei, hamuri etc. [Var.: **săidăcár, sahaidacár** s.m.] — **Săhăidac** + suf. *-ar.*

SĂHĂSTRÍE s.f. v. **sihăstrie.**

SĂIDĂCÁR s.m. v. **săhăidăcar.**

SĂIVÁN s.n. v. **saivan.**

SĂLÁȘ, *sălașe,* s.n. (Pop.) **1.** Adăpost unde cineva capătă temporar găzduire. **2.** Construcție rudimentară făcută în câmp și folosită ca adăpost temporar pentru oameni și animale. **3.** Locuință, casă. ✦ Staul, grajd. ✦ Culcuș. **4.** Așezare omenească. ✦ Locuitorii acestei așezări. **5.** Mică așezare de țigani (nomazi); grup de familii de țigani (nomazi) sub conducerea unui vătaf. [Pl. și: *sălașuri*] — Din magh. **szállás.**

SĂLĂJEÁN, -Ă, *sălăjeni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Sălaj. **2.** Adj. Care aparține județului Sălaj sau sălăjenilor (**1**); referitor la județul Sălaj ori la sălăjeni. — **Sălaj** (n. pr.) + suf. *-ean*.

SĂLĂJEÁNCĂ, *sălăjence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Sălaj. — **Sălăjean** + suf. *-că*.

SĂLĂȘÉL, *sălășele*, s.n. (Rar) Diminutiv al lui *sălaș*. — **Sălaș** + suf. *-el.*

SĂLĂȘLUÍ, *sălășluiesc*, vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. A-și avea sălașul, locuința într-un anumit loc. ✦ A se adăposti. **2.** Tranz. A da cuiva adăpost; a găzdui. **3.** Refl. A se așeza, a se stabili într-un loc. — Din magh. **szállásolni.**

SĂLĂȘLUÍNȚĂ, *sălășluințe*, s.f. (Reg.) Locuință, sălaș. — **Sălășlui** + suf. *-ință.*

SĂLĂȘLUÍRE, *sălășluiri*, s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) sălășlui;* locuire, ședere; găzduire, ospitalitate; (concr.) locuință, așezare. — V. **sălășlui.**

SĂLĂȚEÁ s.f. v. **sălățică.**

SĂLĂȚÍCĂ, *sălățele*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *salată.* **2.** Plantă erbacee cu flori galbene din zona muntoasă *(Asperis foetide).* **3.** (Bot.; reg.) Untișor *(Ranunculus ficaria).* [Var.: **sălățeá** s.f.] — **Salată** + suf. *-ică.*

SĂLBÁTEC, -Ă adj., s.m. și f. v. **sălbatic.**

SĂLBÁTIC, -Ă, *sălbatici, -ce*, adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** (Despre animale) Care nu este domesticit sau îmblânzit; *p. ext.* greu de stăpânit, nedomolit, aprig, focos. ✦ (Despre ochi, privire etc.) Care exprimă neliniște, spaimă sau violență, sălbăticie. ✦ Sperios, sfios. **2.** (Despre plante) Care a crescut de la sine; necultivat, nealtoit. **3.** Care este creat de natură, fără intervenția omului; natural; lipsit de artificiu, de rafinament; frust. ✦ (Despre pământ, terenuri etc.) În care nu a intervenit mâna omului; nelucrat, necultivat. **4.** (Despre ținuturi, locuri etc.) Pustiu, nelocuit, neumblat; lipsit de civilizație. **II. 1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care aparține unor grupuri de oameni aflate în prima perioadă de dezvoltare a societății omenești; (om) primitiv. **2.** Adj. Caracteristic omului primitiv; rudimentar, înapoiat, primitiv, neevoluat. **3.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care se comportă ca un om primitiv; (om) necivilizat, înapoiat, grosolan. **4.** Adj. (Despre păr) Des și aspru; neîngrijit. **5.** Adj. (Despre oameni) Lipsit de umanitate; crud, neomenos, violent, brutal, fioros. ✧ (Adverbial) *Biciuie caii sălbatic.* ✦ (Despre manifestări, acțiuni etc. ale omului) Care exprimă, care arată lipsă de umanitate, neomenie, cruzime, brutalitate; aspru, necruțător. **6.** Adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care nu se poate stăpâni; aprig, impulsiv, nestăpânit, nedomolit. **7.** Adj., s.m. și f. (Om) care fuge de lume, care nu respectă convenienețele (sociale); (om) retras, izolat, singuratic, nesociabil, ursuz. **III.** Adj. **1.** Care se manifestă cu deosebită intensitate, neobișnuit de puternic, violent, cumplit, aprig; înfricoșător, de neînvins. **2.** (Despre mișcări sau corpuri în mișcare) Rapid, vijelios, năvalnic. [Var.: **sălbátec, -ă** adj., s.m. și f.] — Lat. pop. **salvaticus** (= *silvaticus).*

SĂLBĂTĂCÍ vb. IV v. **sălbătici.**

SĂLBĂTĂCÍE s.f. v. **sălbăticie.**

SĂLBĂTĂCÍME s.f. v. **sălbăticime.**

SĂLBĂTĂCÍT, -Ă adj. v. **sălbăticit.**

SĂLBĂTĂCIÚNE s.f. v. **sălbăticiune.**

SĂLBĂTICÍ, *sălbăticesc*, vb. IV. **1.** Refl. (Despre animale) A deveni sălbatic. **2.** Refl. (Despre plantații, terenuri etc.) A se părăgini. **3.** Refl. (Despre locuri, ținuturi) A deveni sălbatic, pustiu, nelocuit, inaccesibil. **4.** Refl. (Despre oameni) A cădea în sălbăticie, în primitivism. **5.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină sălbatic, nesociabil, retras, izolat. [Var.: (pop.) **sălbătácí** vb. IV] — Din **sălbatic.**

SĂLBĂTICÍE, *sălbăticii*, s.f. **1.** Stare în care se află animalele sălbatice; *p. ext.* însușire a ceea ce este sălbatic; cruzime, barbarie; brutalitate; faptă de om sălbatic, crud, brutal. ✧ Loc. adv. *Cu sălbăticie* = fioros, sălbatic. **2.** Stare a naturii netransformate de mâna omului. **3.** Loc pustiu, neumblat; pustietate. **4.** Izolare de lume, singurătate. ✦ Timiditate, sfioșenie. **5.** Stare de înapoiere, lipsă de civilizație; primitivism. ✦ Loc unde nu a pătruns civilizația. [Var.: (pop.) **sălbătácie** s.f.] — **Sălbatic** + suf. *-ie.*

SĂLBĂTICÍME, (**2**) *sălbăticimi,* s.f. **1.** Mulțime de animale sălbatice, totalitatea animalelor sălbatice. **2.** Loc sălbatic, nelocuit, departe de orice așezare omenească (civilizată). [Var.: (pop.) **sălbătácime** s.f.] — **Sălbatic** + suf. *-ime*.

SĂLBĂTICÍRE, *sălbăticiri,* s.f. Acțiunea de a *(se) sălbătici*. — V. **sălbătici.**

SĂLBĂTICÍT, -Ă, *sălbăticiți, -te,* adj. Care a devenit sălbatic, care a ajuns în stare de sălbăticie. [Var.: (pop.) **sălbătácít, -ă** adj.] — V. **sălbătici.**

SĂLBĂTICIÚNE, *sălbăticiuni,* s.f. **1.** Animal sălbatic. ✦ Epitet dat unei persoane care fuge de lume, care trăiește izolată, retrasă, departe de oameni și de civilizație. **2.** Loc sau ținut sălbatic, pustiu; starea unui ținut sălbatic. [Var.: (pop.) **sălbătăciúne** s.f.] — **Sălbatic** + suf. *-iune.*

SĂLBĂȚÍE, *sălbății*, s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina rigidă, cu florile reunite într-un spic și cu fructe otrăvitoare *(Lolium temulentum).* — Et. nec.

SĂLBULÍȚĂ, *sălbulițe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *salbă.* — **Salbă** + suf. *-uliță.*

SĂLCIOÁRĂ, *sălcioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *salcie*[1]. **2.** Arbore spinos, cu frunze lanceolate și cu flori galbene, puternic mirositoare, cultivat ca plantă ornamentală *(Elaeagnus angustifolia).* [Pr.: *-ci-oa-*] — **Salcie**[1] + suf. *-ioară.*

SĂLCÍU, -ÍE, *sălcii,* adj. **1.** (Despre apă) Care are un gust neplăcut, puțin sărat, leșios. **2.** (Despre mâncăruri, băuturi, alimente) Care nu are gust bun, care nu este gustos, nepotrivit ca gust; (despre gust) fad, leșios. — **Salcie**[1] + suf. *-iu.*

SĂLIȘTE s.f. v. **silițe.**

SĂLÍȚĂ, *sălițe,* s.f. Diminutiv al lui *sală.* — **Sală** + suf. *-iță.*

SĂLTÁ, *salt,* vb. I. **I. 1.** Intranz. și refl. (Despre ființe) A face un salt (sau salturi repetate); a sări. ✧ Expr. (Intranz.) *A-i sălta* (cuiva) *inima (de bucurie)* = a tresări de bucurie, a se bucura mult. ✦ A se ridica (puțin) de la pământ, a se înălța în picioare pentru a se urca undeva. **2.** Intranz. (Despre lucruri) A se mișca (repetat) de jos în sus sub impulsul unei forțe din afară. ✦ (Despre ape, valuri) A fi agitat, a se învolbura; a clocoti. **3.** (Despre ființe și despre lucruri) A se mișca, a se deplasa în salturi. ✦ (Despre oameni) A merge sprinten. ✦ (Rar) A dansa. **4.** Intranz. A trece peste ceva printr-un salt. ✦ A sări, a țâșni de undeva; a se ivi, a răsări (pe neașteptate și sărind). *Izvoare saltă de sub piatră.* ✦ A se ridica în înălțime, a se înălța în văzduh. **II.** Tranz. A mișca, a deplasa din loc ridicând (ușor) în sus. ✦ Tranz., refl. și intranz. Fig. A (-și) îmbunătăți situația materială, socială. ✦ Refl. Fig. (Despre copii și plante) A crește în înălțime, a se înălța. — Lat. **saltare.**

SĂLTÁRE, *săltări,* s.f. Acțiunea de a *(se) sălta.* — V. **sălta.**

SĂLTÁT, -Ă, *săltați, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Sprinten, vioi, săltăreț. **2.** Care se află (mai) sus. **3.** (Fam.; despre copii și plante) Crescut, înalt, măricel. — V. **sălta.**

SĂLTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *săltăreți, -e,* adj. **1.** Care se deplasează sărind, făcând salturi, care sare întruna; săltător; (despre pași, mers) săltat. ✦ Care se mișcă sau se efectuează cu mișcări repezi, sprintene, vioaie. **2.** (Despre dans, muzică, versuri) Cu ritm vioi. — **Sălta** + suf. *-ăreț.*

SĂLTĂTÓR, -OÁRE, *săltători, -oare,* adj. (Rar) Săltăreț. — **Sălta** + suf. *-ător.*

SĂLTĂTÚRĂ, *săltături*, s.f. Salt; săritură. — **Sălta** + suf. *-ătură.*

SĂMĂDÁU, *sămădăi,* s.m. (Reg.) Persoană care ține socotelile cuiva; contabil. ✦ Supraveghetor peste porcari. — Din magh. **számádó.**

SĂMĂLUÍRE, *sămăluiri*, s.f. Operație de tratare a pielii cu sama, înainte de tăbăcire. — De la **sama.**

SĂMĂNĂTORÍSM s.n. Curent social, cultural și literar inițiat la începutul sec. XX, în România, de revista „Sămănătorul", care idealiza satul patriarhal în opoziție cu orașul „viciat" de civilizație, considera țărănimea ca depozitara exclusivă a valorilor naționale și promova o literatură de inspirație folclorică și istorică. [Var.: **semănătorísm** s.n.] — **„Sămănătorul"** (n. pr.) + suf. *-ism.*

SĂMĂNĂTORÍST, -Ă, *sămănătoriști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al sămănătorismului. **2.** Adj. Care aparține sămănătorismului sau sămănătoriștilor (**1**), privitor la sămănătorism sau la sămănătoriști. [Var.: **semănătoríst, -ă** s.m. și f., adj.] — **Sămănător**[ism] + suf. *-ist.*

SĂMÂNCIOÁRĂ s.f. v. **semincioară.**

SĂMÂNȚĂ, *semințe,* s.f. **1.** Organ al plantelor superioare (închis în fruct) care conține embrionul și din care, în condiții prielnice, se poate dezvolta o nouă plantă; *p. gener.* orice parte a plantei care se seamănă. ✦ Loc. adj. *De sămânță* = păstrat și folosit pentru reproducere. ✧ Expr. *Nici de sămânță* = deloc, nimic. ✦ Fig. Cantitate mică din ceva; bob, strop, fărâmă. ✦ (La pl.) Grăunțe germinative folosite în alimentație, în medicină, în industrie etc. *Semințe de floarea-soarelui*. **2.** (Pop.) Nume dat ouălor unor insecte. **3.** (Pop.) Produs al glandelor de reproducere ale animalelor și oamenilor, din care se dezvoltă fătul. ✧ Loc. adj. *Bun de sămânță* = prolific. ✧ Loc. adj. și adv. *De sămânță* = pentru prăsilă. **4.** (Inv.) Progenitură, urmaș, descendent. **5.** Specie, gen, fel, soi. ✦ Viță, neam, semințe. **6.** Fig. Element din care se dezvoltă ceva; germen. ✦ Cauză, pretext, motiv. ✧ Expr. *Sămânță de vorbă* = prilej, ocazie, subiect de discuție, de ceartă. *A avea sămânță de vorbă* = a avea poftă de vorbă, a fi dispus la flecăreală. — Lat. pop. **sementia.**

SĂMÂNȚÓS, -OÁSĂ, *sămânțoși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre fructe) Care are multe semințe. **2.** Adj. (Despre viețuitoare) Prolific. **3.** S.f. (La pl.) Grup de pomi fructiferi cu fructe cărnoase, provenite din dezvoltarea receptaculului floral și a ovarului; (și la sg.) arbore din acest grup. — **Sământă** + suf. *-os.*

SĂMEȘÍE s.f. (Înv.) Funcția sameșului; instituție care strângea dările în trecut; localul acestei instituții. — **Sameș** + suf. *-ie*.

SĂMEȘOÁIE, *sămeșoaie,* s.f. (Înv.) Soție de sameș. — **Sameș** + suf. *-oaie.*

SĂMINCIOÁRĂ s.f. v. **semincioară.**

SĂNĂTÁTE s.f. **1.** Stare bună a unui organism la care funcționarea tuturor organelor se face în mod normal și regulat. ✧ *Casă de sănătate* = sanatoriu; ospiciu. *Sănătatea publică* = bunăstarea sanitară, starea de salubritate a întregii populații. ✧ Expr. *În sănătatea* (cuiva sau a ceva) = **a)** urare făcută când se bea un pahar în cinstea cuiva sau a ceva; **b)** pentru a onora pe cineva sau ceva, în cinstea cuiva sau a ceva. *Sănătate (bună)!* = **a)** formulă de urare la despărțire; **b)** s-a sfârșit, nu mai e nimic de făcut; puțin îmi pasă! atâta pagubă! **2.** Fig. Tărie, robustețe. — Lat. **sanitas, -atis.**

SĂNĂTÓS, -OÁSĂ, *sănătoși, -oase,* adj. **1.** Care se bucură de sănătate deplină, care nu suferă de nicio boală sau infirmitate; teafăr, zdravăn. ✧ Loc. vb. *A se face sănătos* = a se însănătoși. ✧ Expr. *A nu fi sănătos (la minte)* = a fi (cam) nebun, zănatic. *Să-l fi* (sau *să o* etc.) *porți sănătos* sau *sănătoasă* = urare adresată cuiva care poartă o haină sau o încălțăminte nouă. *Să fii sănătos* = **a)** formulă de urare sau de mulțumire; **b)** treaba ta, nu ai decât! (Fam.) *A nu fi sănătos dacă...* = a nu se putea abține de la ceva (rău), a-i sta în fire să facă ceva (rău). (Adverbial) *A râde sănătos* = a râde cu poftă, din toată inima. ✦ (Despre plante, fructe etc.) Care nu este stricat sau atacat de vreo boală; nevătămat, în bună stare. ✦ (Despre obiecte) Care nu este atins de nicio stricăciune; care este în bună stare; întreg, intact; solid, rezistent. ✦ Fig. Bine consolidat, cu prestigiu; durabil; intangibil. ✦ Fig. Care nu este alterat moralicește; cinstit, onest, corect. **2.** Prielnic sănătății; salubru. ✦ (Substantivat, f.; în expr.) *A o lua* (sau *a o rupe, a o șterge) la sănătoasa* = a o lua la fugă, a pleca repede pentru a nu păți ceva. **3.** Fig. Înțelept, bun, cu (sau de) bunsimț; potrivit, indicat, recomandabil. ✦ (Despre acțiuni, activități) Serios, temeinic. — Lat. ***sanitosus** *(<sanus).*

SĂNĂTOȘÉL, -ÍCĂ, *sănătoșei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *sănătos* (**1**). — **Sănătos** + suf. *-el.*

SĂNEÁȚĂ s.f. v. **sâneață.**

SĂNIÁ, *săniez,* vb. I. (Rar) **1.** Refl. A se da cu săniuța; a merge cu sania (la plimbare). **2.** Tranz. A transporta ceva târând pe jos sau lăsând să alunece pe un plan înclinat. [Pr.: *-ni-a*] — Din **sanie.**

SĂNIÁT s.n. Acțiunea de a *(se) sănia*. [Pr.: *-ni-at*] — V. **sănia.**

SĂNICIOÁRĂ s.f. v. **sănișoară.**

SĂNIÍȘ, *săniișuri,* s.n. (Rar) Săniuș. — **Sanie** + suf. *-iș.*

SĂNINEÁȚĂ s.f. v. **seninețâ.**

SĂNIOÁRĂ, *sănioare,* s.f. Săniuță. — **Sanie** + suf. *-ioară.*

SĂNIȘOÁRĂ, *sănișoare,* s.f. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu frunze mari, dințate și flori mici, albe-roșietice, reunite în capitule globuloase *(Sanicula europaea).* [Var.: **sănicioáră** s.f.] — Et. nec.

SĂNIÚȘ, *săniușuri,* s.n. **1.** Loc în pantă, acoperit cu zăpadă, unde se dau copiii cu săniuțele; derdeluș. **2.** Faptul de a se da cu săniuța. ✧ Loc. adv. *De-a săniușul* = lunecând cu sania (sau ca sania). [Pr.: *-ni-uș*] — **Sanie** + suf. *-uș.*

SĂNIÚȚĂ, *săniuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *sanie.* **2.** Sanie mică cu care se dau copiii pe săniuș sau se trag pe zăpadă. [Pr.: *-ni-u-*] — **Sanie** + suf. *-uță.*

SĂPÁ, *sap,* vb. I. Tranz. **1.** A lucra, a fărâmița cu sapa[1] (sau cu cazmaua) pământul (pentru a însămânța, a prăși etc.). **2.** A face cu sapa[1] (sau cu alt instrument) o adâncitură, o groapă, un șanț în pământ. **3.** A scoate cu sapa[1] ceva din pământ. **4.** A scobi, a tăia în piatră sau în lemn pentru a da materialului o anumită formă sau pentru a grava. ✦ Tranz. și refl. Fig. A lăsa sau a rămâne o urmă adâncă; a (se) întipări, a (se) imprima. **5.** (Despre ape, ploi și alte elemente ale naturii) A roade, a mânca, a măcina (surpând); a ruina, a dărâma, a nimici. ✦ Tranz. și refl. recipr. Fig. A unelti împotriva cuiva sau unul împotriva altuia, a încerca să(-și) facă rău. — Lat. **sappare.**

SĂPÁRE, *săpări,* s.f. Acțiunea de *a (se) săpa;* săpat, săpătură. — V. **săpa.**

SĂPÁT s.n. **1.** Acțiunea de *a (se) săpa;* săpare, săpătură. ✦ (Reg.) Prașilă. **2.** Vremea, timpul când se efectuează munca prășitului. — V. **săpa.**

SĂPĂLÍGĂ, *săpăligi,* s.f. Sapă[1] mică, cu lama îngustă, având adesea doi sau trei colți la partea opusă tăișului, folosită mai ales în lucrări de legumicultură; săpălugă. [Pl. și: *săpălige*] — **Sapă[1]** + suf. *-ăligă.*

SĂPĂLUGĂ, *săpălugi,* s.f. (Rar) Săpăligă. — **Sapă[1]** + suf. *-ălugă.*

SĂPĂTÓR, -OÁRE, *săpători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu săpatul, care muncește cu sapa[1]. **2.** S.m. Persoană care sapă în lemn, în piatră etc. **3.** S.f. Mașină de săpat. — **Săpa** + suf. *-ător.*

SĂPĂTÚRĂ, *săpături,* s.f. **1.** Săpat. ✦ Spec. (La pl.) Lucrări de excavare a pământului; (în special) lucrări arheologice. **2.** (Concr.) Groapă, adâncitură făcută în pământ cu sapa[1] sau cu alte unelte ori mașini de săpat. — **Săpa** + suf. *-ătură.*

SĂPTĂMÂNÁL, -Ă, *săptămânali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Și adverbial) Care are loc cu regularitate o dată pe săptămână; care cuprinde acest interval. **2.** Adj., s.n. (Publicație periodică) care apare o dată pe săptămână; hebdomadar. — **Săptămână** + suf. *-al.*

SĂPTĂMÂNĂ, *săptămâni,* s.f. Perioadă de șapte zile consecutive, care se socotește (la noi) de luni dimineața până duminică seara și care se repetă de cincizeci și două de ori într-un an; *p. gener.* perioadă de șapte zile consecutive. ✧ (În cultul religiei creștine) *Săptămâna Mare* (sau *a Patimilor*) = ultima săptămână înainte de Paște. *Săptămâna Luminată* (sau *Albă*) = săptămâna care începe cu duminica Paștelui. *Săptămâna Brânzei* = prima săptămână din Postul Paștelui, în care Biserica Ortodoxă permite să se mănânce lapte și derivatele lui. ✧ Expr. *A fi* (sau *a intra*) *în săptămâna oarbă* (sau *chioară*) = a nu-și da seama de realitate, a acționa pe negândite. ✦ (Cu determinări în genitiv) Interval de șapte zile consacrat în mod oficial unei anumite activități. *Săptămâna cărții.* ✦ (La pl.) Timp nedeterminat, cuprinzând un număr mare de zile. — Lat. **septimana.**

SĂPÚN, (**2**) *săpunuri*, s.n. **1.** Produs obținut prin saponificarea acizilor grași sau a grăsimilor cu soluții care conțin hidroxid de sodiu sau de potasiu, și care servește la spălarea corpului, a rufelor etc.; bucată din acest produs. **2.** (La pl.) Sorturi din acest produs. ✦ Clăbuc din acest produs. ✧ Expr. *A rade* (pe cineva) *fără săpun* = a trata (pe cineva) fără menajamente, a critica. — Cf. lat. s a p o, - o n i s, ngr. s a p ú n i.

SĂPUNÁR, *săpunari,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care se ocupă cu prepararea săpunului. **2.** Adj. (În sintagma) *Cartofi săpunari* = soi de cartofi de calitate superioară, de formă lunguiață, cu miezul alb-roz. — **Săpun** + suf. *-ar.*

SĂPUNÁRIȚĂ, *săpunarițe,* s.f. (Bot.) Odagaci *(Saponaria officinalis).* — **Săpun** + suf. *-ariță.*

SĂPUNĂRÍE, *săpunării,* s.f. (Rar) Fabrică sau magazin în care se vinde săpun. — **Săpun** + suf. *-ărie*.

SĂPUNĂRÍT s.n. Dare percepută în Țările Române, în Evul Mediu, de la cei care fabricau săpun. — **Săpun** + suf. *-ărit.*

SĂPUNĂRÍȚĂ, *săpunărițe,* s.f. (Bot.) Săpunariță. — **Săpun** + suf. *-ăriță.*

SĂPUNEÁLĂ, *săpuneli,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) săpuni*; săpunit[1]. ✦ Fig. (Fam.) Mustrare, dojană; ocară. ✧ Loc. vb. *A trage* (cuiva) *o săpunea*lă = a dojeni, a critica (aspru) pe cineva. **2.** Spumă de săpun; clăbuci. — **Săpuni** + suf. *-eală.*

SĂPUNÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *săpunei, -ele,* s.n., s.f. **I.** S.n. **1.** Diminutiv al lui *săpun.* **2.** Supozitor (pe bază de săpun) pentru copii. **II.** (Bot.) **1.** S.n. Odagaci. **2.** S.f. pl. Plantă erbacee ornamentală cu flori mari *(Aster laexigatus)*. — **Săpun** + suf. *-el.*

SĂPUNÍ, *săpunesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) freca cu săpun, a (se) acoperi cu clăbuci de săpun. ✦ Spec. A (-și) muia barba cu clăbuci de săpun înainte de a o rade. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A face cuiva observații aspre; a mustra; a certa. — Din **săpun.**

SĂPUNIÉRĂ, *săpuniere,* s.f. Cutie, vas mic în care se ține săpunul de toaletă; savonieră. [Pr.: *-ni-e-*] — **Săpun** + suf. *-ieră.*

SĂPUNÍRE, *săpuniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) săpuni;* săpunit[1], săpuneală. ✦ Spec. (Text.) Operație de finisare a textilelor la imprimare și vopsire, care constă în tratarea materialului vopsit sau imprimat într-o baie de săpun, la temperatura de fierbere, pentru îndepărtarea colorantului nefixat pe fibră sau pentru schimbarea nuanței. — V. **săpuni.**

SĂPUNÍT[1] s.n. Săpunire. — V. **săpuni.**

SĂPUNIT[2], -Ă, *săpuniți, -te,* adj. Frecat cu săpun, acoperit cu clăbuci de săpun. — V. **săpuni.**

SĂPUȘOÁRĂ, *săpușoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *sapă*[1]. — **Sapă[1]** + suf. *-ușoară.*

SĂRÁ, *sărez,* vb. I. Tranz. A pune sau a presăra sare în alimente sau în mâncăruri, cu scopul de a le potrivi gustul sau pentru a le conserva. ✧ Expr. *A-și săra inima* = a simți o satisfacție în urma unei răzbunări sau a înfrângerii unui adversar. ✦ Tranz. și refl. A da sau a căpăta un gust (mai) sărat. [Prez. ind. și: *sar*] — Lat. **salare.**

SĂRÁC, -Ă, *săraci, -ce,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu are avere, care este lipsit de bunurile materiale necesare vieții; sărman, nevoiaș. ✧ Expr. *Sărac și curat,* se spune despre cei care preferă să rămână săraci (**1**) decât să se îmbogățească prin mijloace necinstite. ✦ (Substantivat) Cerșetor. ✦ (Despre lucruri) Care reflectă sărăcia; sărăcăcios. **2.** (Despre țări, orașe) Lipsit de bunuri materiale (mai ales naturale), populat cu oameni puțin avuți. ✦ (Despre sol, terenuri) Care este puțin productiv; neroditor. **3.** (Mai ales cu determinări introduse prin prep. „de”) Lipsit de..., fără... ✧ Loc. adj. *Sărac cu duhul* = lipsit de inteligență, de spirit; prost. ✦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „în”) Care posedă ceva în cantitate nesatisfăcătoare. ✦ Care este în cantitate mică, puțin, insuficient. ✦ (Despre limbă) Care are vocabular redus, care posedă insuficiente mijloace de expresie. ✦ Fig. Lipsit de conținut; inexpresiv. *Stil sărac.* **4.** (Despre surse de lumină) Lipsit de intensitate; slab. **5.** (Despre plante, vegetație) Lipsit de vigoare, pipernicit, firav. **6.** Lipsit de fast, modest, simplu; banal, mediocru. **7.** (Exprimă compătimire față de cineva sau de ceva) Biet, sărman, nenorocit, sărăcan. [Var.: (pop.) **sireác, -ă** adj.] — Din bg., sb. **sirak.**

SĂRACÁN, -Ă adj., s.m. și f. v. **sărăcan.**

SĂRÁD, *săraduri*, s.n. (Reg.) Șnur împletit din fire de lână, vopsite de obicei în negru, cu care se împodobesc sumanele. — Din ngr. **sirádhion.**

SĂRÁR, (**1**) *sărare,* s.n., (**2**) *sărari,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Vas mic de pământ în care se păstrează sarea. ✦ (Reg.) Solniță. **2.** S.m. (În trecut) Negustor ambulant de sare. — **Sare** + suf. *-ar.*

SĂRÁRE s.f. Acțiunea de *a săra;* sărat[1]. — V. **săra.**

SĂRÁT[1] s.n. Sărare. — V. **săra.**

SĂRÁT[2], -Ă, *sărați, -te,* adj. **1.** Care conține sare. ✦ De sare, caracteristic sării. *Gust sărat.* ✦ (Despre alimente) Căruia i s-a adăugat sare (pentru a i se da gust sau în scopul conservării); cu prea multă sare. **2.** Fig. (Despre vorbe, glume) Spiritual; caustic, usturător. **3.** Fig. (Fam.) Scump, exagerat. *Prețuri sărate.* — V. **săra.**

SĂRĂCÁN, -Ă, *sărăcani, -e,* s.m. şi f. (Pop.) **1.** S.m. şi f. Om sărac (**1**), nevoiaş. **2.** (Exprimă compătimire faţă de cineva sau ceva) Biet, sărman, nenorocit, sărac (**7**). [Var.: **săracán, -ă, sireicán, -ă** s.m. şi f., **arácan, iracán, îracán** s.m.] — **Sărac** + suf. *-an.* Cf. *s ă r a c a - m i* [*de mine*].

SĂRĂCĂCIÓS, -OASĂ, *sărăcăcioşi, -oase,* adj. **1.** Care dovedeşte sărăcie; de om sărac. ✦ (Despre hrană) În cantitate mică, modest; frugal. ✧ (Despre pământ) Neroditor, nefertil, neproductiv sau puţin fertil. ✧ Fig. Lipsit de conţinut, fără amploare, inexpresiv. *Stil sărăcăcios.* **2.** (Rar, despre oameni) Sărac (**1**); cu înfăţişare de om sărac. — **Sărac** + suf. *-ăcios.*

SĂRĂCÍ, *sărăcesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A ajunge sau a face pe cineva să ajungă sărac (**1**), a-şi pierde sau a face pe cineva să-şi piardă avutul. **2.** Tranz. şi intranz. A face sau a deveni neroditor. **3.** Tranz. A lua (cuiva) ceva, a lipsi (pe cineva) de un bun material. **4.** Intranz. şi tranz. A (se) împuţina. **5.** Tranz. (Reg.) A compătimi. — Din **sărac.**

SĂRĂCÍE, (**5**) *sărăcii,* s.f. **1.** Lipsa mijloacelor materiale necesare existenţei; starea, viaţa celui sărac (**1**). ✧ Expr. *Sărăcie lucie* (sau *cu luciu, neagră*) = sărăcie mare, totală. *A-şi vedea de sărăcie* = a-şi vedea de treabă, a nu se amesteca în afacerile altuia. **2.** Starea unui loc sărac, neproductiv. **3.** Aspect sărăcăcios. **4.** Cantitate mică, nesatisfăcătoare (din ceva); lipsă. **5.** (Fam.) Epitet depreciativ sau injurios dat unui lucru sau unei fiinţe fără valoare. — **Sărac** + suf. *-ie.*

SĂRĂCÍLĂ, *sărăcilă,* s.m. **1.** (Pop. şi fam.) Om sărac (**1**). **2.** (Fam.) Vânt cald şi uscat care suflă vara (în Dobrogea). — **Sărac** + suf. *-ilă.*

SĂRĂCÍME s.f. Totalitatea oamenilor săraci (**1**); mulţime de oameni săraci. — **Sărac** + suf. *-ime.*

SĂRĂCÍRE s.f. Faptul de *a sărăci*. — V. **sărăci.**

SĂRĂCÚŢ, -Ă, *sărăcuţi, -e,* adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui *sărac.* ✧ (Adverbial) *Îmbrăcat cam sărăcuţ.* — **Sărac** + suf. *-uţ.*

SĂRĂDUÍ, *sărăduiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A împodobi cu săraduri. — **Sărad** + suf. *-ui.*

SĂRĂDUÍT, -Ă, *sărăduiţi,* -te, adj. (Înv. şi reg.) Împodobit cu săraduri. — V. **sărădui.**

SĂRĂNTÓC, -OÁCĂ, *sărăntoci, -oace,* s.m. şi f. (Adesea peior.) Om sărac (**1**). — Cf. sl. s i r o t ŭ k ŭ.

SĂRĂRÍE, *sărării,* s.f. **1.** Depozit de sare; loc unde se vinde sare. **2.** (Reg.) Ocnă, salină. **3.** Loc (într-o pădure) unde se pun bulgări de sare pentru animalele de vânat rumegătoare. — **Sare** + suf. *-ărie.*

SĂRĂRÍŢĂ, *sărăriţe,* s.f. **1.** (Fam.) Solniţă. **2.** Utilaj, dispozitiv mecanic care împrăştie sare pe drumurile publice pentru topirea zăpezii. — **Sare** + suf. *-ăriţă.*

SĂRĂTÓR, -OÁRE, *sărători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care sărează alimentele într-o fabrică de conserve. — **Săra** + suf. *-ător.*

SĂRĂTURÁT, -Ă, *sărăturaţi, -te,* adj. (Despre soluri) Care este îmbibat cu săruri vătămătoare pentru plante; sărăturos. — **Sărătură** + suf. *-at.*

SĂRĂTÚRĂ, (**2, 3**) *sărături,* s.f. **1.** Faptul de a fi sărat; sare conţinută de ceva. **2.** Teren bogat în săruri minerale solubile, cu fertilitate scăzută; *p. ext.* păşune care se întinde pe un astfel de loc. **3.** Mâncare preparată cu (prea multă) sare; aliment conservat cu sare. — **Săra** + suf. *-ătură*. Cf. lat. s a l a t u r a.

SĂRĂTURÓS, -OÁSĂ, *sărăturoşi, -oase*, adj. (Despre soluri) Care este îmbibat cu săruri dăunătoare pentru plante; sărăturat. — **Sărătură** + suf. *-os.*

SĂRĂŢEÁ, *sărăţele,* s.f. (Fam.) Saleu. — **Sărat** + suf. *-ea.*

SĂRBĂTOÁRE, *sărbători,* s.f. **1.** Solemnitate, sărbătorire; ziua consacrată acestei solemnităţi. ✦ Zi în care nu se lucrează. ✧ *Sărbătoare legală* = zi (stabilită în mod oficial) în care întreprinderile şi instituţiile nu lucrează. *Sărbătoare naţională* = zi (de odihnă) în care se cinsteşte un eveniment important din istoria ţării. ✧ Loc. adj. şi adv. *De sărbătoare* sau *de sărbători* = festiv, sărbătoresc, strălucitor. ✧ Loc. adv. *În* (sau *de) sărbători* = cu ocazia sărbătorilor, în timpul sărbătorilor (religioase); *p. restr.* în timpul Paştilor sau al Crăciunului. ✦ (Art., adverbial) În zilele de sărbătoare (**1**). *Sărbătoarea nu se lucrează.* **2.** Zi consacrată serviciului divin pentru celebrarea unui eveniment religios sau pentru sărbătorirea unui sfânt. — **Serba** + suf. *-ătoare.*

SĂRBĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *sărbătoreşti*, adj. De sărbătoare; solemn, festiv. — **Sărbătoare** + suf. *-esc.*

SĂRBĂTORÉŞTE adv. În mod sărbătoresc, festiv, ca de sărbătoare. — **Sărbătoare** + suf. *-eşte.*

SĂRBĂTORÍ, *sărbătoresc*, vb. IV. Tranz. A-şi manifesta sentimentele de admiraţie, de bucurie, de entuziasm faţă de o persoană sau faţă de un eveniment printr-o festivitate sau printr-o petrecere; a serba, a celebra. — Din **sărbătoare.**

SĂRBĂTORÍRE, *sărbătoriri,* s.f. Faptul de *a sărbători;* serbare. — V. **sărbători.**

SĂRBĂTORÍT, -Ă, *sărbătoriţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) (Persoană) căreia i se fac manifestări de simpatie, de admiraţie, de preţuire etc. pentru meritele, realizările etc. sale sau cu prilejul zilei de naştere, a zilei onomastice etc. — V. **sărbători.**

SĂRBEZEÁLĂ s.f. (Pop.) Faptul de a fi searbăd sau de *a se sărbezi.* — **Sărbezi** + suf. *-eală.*

SĂRBEZÍ, *sărbezesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** (Despre lapte) A se altera, a se acri. **2.** (Despre vopsele) A-şi pierde culoarea, strălucirea. **3.** Fig. (Despre oameni) A deveni slab, palid, fără putere. — Din **sarbăd** *(=searbăd).*

SĂRCINÉR, *sărcinere,* s.n. Prepeleac de care ciobanii îşi atârnă hainele, vasele, săculeţele cu brânză puse la scurs etc. — **Sarcină** + suf. *-ar.*

SĂRDÁC, *sărdace,* s.n. (Reg.) Suman scurt până la brâu. — Din ucr. **sardak, serdak.**

SĂRÍ, *sar*, vb. IV. Intranz. **I.** (Despre fiinţe) **1.** A se desprinde de la pământ, avântându-se în sus printr-o mişcare bruscă, şi a reveni în acelaşi loc; a sălta. ✦ A dansa, a ţopăi, a zburda. ✧ Expr. (Tranz.) *Sare tontoroiul* (sau *drăgaica),* se spune despre o persoană neastâmpărată. **2.** A se deplasa, a trece dintr-un loc în altul prin salturi. ✧ Loc. adv. *Pe sărite* = **a)** mergând în salturi; **b)** trecând peste anumite părţi, omiţând anumite părţi (la o lectură, scriere etc.). ✦ Fig. A trece brusc dintr-o situaţie în alta, de la o idee la alta. **3.** A trece peste ceva printr-o săritură; a escalada. ✧ Expr. *A sări peste cal* = a depăşi limita admisă; a exagera. ✧ Tranz. *A sărit din doi paşi cele patru trepte.* (Expr.) *A sări garduri* (sau, intranz., *peste garduri*) = a umbla după aventuri amoroase. ✦ Tranz. Fig. A omite, a trece cu vederea. **4.** A se ridica brusc de undeva (şi a porni). ✧ Expr. *A sări* (cuiva) *de gât* = a se repezi să îmbrăţişeze pe cineva; a arăta cuiva dragoste (exagerată). *A-i sări* (cuiva) *înainte* = a alerga în întâmpinarea cuiva. ✦ A se grăbi, a se repezi (să facă ceva); a interveni grabnic într-o acţiune, în ajutorul cuiva. ✧ *Săriţi!* = cuvânt prin care se cere ajutor de către o persoană desperată. ✦ A se repezi cu duşmănie la cineva; a ataca. ✧ Expr. *A sări în capul cuiva* sau *a-i sări cuiva în cap* = a certa pe cineva. ✦ A interveni brusc (şi neaşteptat) într-o discuţie; a intra (brusc) în vorbă. **5.** A se ivi pe neaşteptate; a răsări. ✧ Expr. *A sări în ochi* = a fi evident. **II.** (Despre lucruri) **1.** A se deplasa brusc şi cu putere în sus, de obicei sub impulsul unor forţe din afară. ✧ Expr. *A sări în aer* = a se distruge, a se preface în bucăţi (în urma unei explozii). ✦ Spec. (Despre obiecte elastice) A se ridica brusc în sus în urma unei lovituri, a atingerii unei suprafeţe dure etc. *Mingea sare*. **2.** (Cu determinări locale introduse prin prep. „din" sau „de la") A-şi schimba brusc poziţia, a se desprinde brusc din locul în care a fost fixat. ✧ Expr. *A-i sări* (cuiva) *inima (din loc)* = a se speria foarte tare; a se emoţiona tare. *A-i sări* (cuiva) *ţandăra* (sau *ţâfna, muşchii*) = a se înfuria, a se mânia. *A-i sări* (cuiva) *ochii (din cap)* = **a)** exprimă superlativul unei stări de suferinţă fizică; **b)** (în imprecaţii şi în jurăminte) *Să-mi sară ochii dacă te mint. A-şi sări din minţi* = a înnebuni. *A-şi sări din ţâţâni* (sau *din balamale, din fire*) = a se enerva foarte tare, a se mânia. ✦ A ţâşni, a împroşca. [Prez. ind. şi: (pop.) *săr, sai*] — Lat. **salire.**

SĂRICÍCĂ, (**4**) *săricele*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *sare*. **2.** Arsenic, şoricioaică. **3.** Sare de lămâie. **4.** Plantă erbacee cu frunze spinoase, cu flori verzui, alburii sau roşietice; ciurlan *(Salsola kali).* — **Sare** + suf. *-icică.*

SĂRIMÁN, -Ă adj. v. **sărman.**

SĂRÍN, -Ă adj. v. **senin.**

SĂRINDÁR, *sărindare,* s.n. (În religia creştină ortodoxă) Rugăciune făcută de preot timp de patruzeci de zile în şir, în timpul liturghiei, pentru diferite dorinţe ale credincioşilor, pentru iertarea păcatelor, pentru cei suferinzi sau pentru pomenirea celor morţi. ✧ Expr. *A da* (sau *a plăti) sărindar* (sau *sărindare*) = a plăti preotului să facă un sărindar (sau sărindare). ✦ Plată pentru aceste rugăciuni. — Din ngr. **sarandári.**

SĂRÍT[1] s.n. Acţiunea de *a sări*; săritură. — V. **sări.**

SĂRÍT[2]**, -Ă,** *săriţi, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Fam.) Smintit, ţicnit, aiurit, nebun. **2.** (În expr.) *Cu inima sărită* = extrem de emoţionat, de îngrijorat. **II.** S.f. **1.** (În expr.) *A-şi pierde sărita* sau *a-şi ieşi din sărite* = a-şi pierde cumpătul, a se enerva. *A scoate* (pe cineva) *din sărite* = a supăra rău, a înfuria pe cineva. **2.** (Pop.) Săritură, salt; *p. ext.* distanţă mică. ✧ Loc. adj. *De-a sărita* = cu sărituri, săltăreţ. — V. **sări.**

SĂRITÓR, -OÁRE, *săritori, -oare,* adj., s.m. s.f. **I.** Adj. **1.** Care sare. **2.** Care se grăbeşte (să facă ceva); care intervine rapid într-o acţiune. ✦ Spec. Care vine grabnic în ajutorul cuiva, care e gata oricând să ajute pe cineva. **3.** (Despre lucruri) Care se ridică brusc în sus, de obicei sub impulsul unei forţe exterioare. ✧ (Pop.) *Fântână săritoare* = fântână arteziană. **II.** S.f., s.m. **1.** S.f. (Înv.) Cascadă. **2.** S.m. şi f. Sportiv care participă la probe de sărituri. — **Sări** + suf. *-tor*.

SĂRITÚRĂ, *sărituri,* s.f. **1.** Rezultatul acţiunii de a sări; salt. ✦ Nume dat mai multor probe sportive (în atletism, nataţie, schi etc.) în care concurentul face un salt. **2.** Spaţiu parcurs într-un salt. **3.** Fig. Trecere bruscă de la o idee la alta, de la o etapă, fază etc. la alta. ✦ Schimbare, oscilaţie bruscă. **4.** Omisiune (de litere, de pagini); trecere cu vederea. — **Sări** + suf. *-tură.*

SĂRMÁN, -Ă, *sărmani, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Sărac (**1**). **2.** (Înv. şi reg.) Orfan. **3.** (Adesea substantivat; exprimă compătimire faţă de cineva sau de ceva) Biet, nenorocit, sărac (**7**). [Var.: (reg.) **sărimán, -ă, sirimán, -ă, sirmán, -ă** adj.] — Din bg., sb. **siromah,** cu schimbare de suf.

SĂRMĂLÚŢĂ, *sărmăluţe,* s.f. Diminutiv al lui *sarma.* — **Sarma** + suf. *-ăluţă.*

SĂRMĂNÉL, -ÍCĂ, *sărmănei, -ele*, adj. (Pop.; adesea substantivat) Diminutiv al lui *sărman*; sărmănuţ. — **Sărman** + suf. *-el.*

SĂRMĂNÚŢ, -Ă, *sărmănuţi, -e,* adj. (Pop.) Sărmănel. — **Sărman** + suf. *-uţ.*

SĂRSÁM s.n. v. **ţarţam.**

SĂRÚT, *săruturi,* s.n. Sărutare. — Din **săruta** (derivat regresiv).

SĂRUTÁ, *sărút,* vb. I. Tranz. şi refl. recipr. A (se) atinge cu buzele în semn de respect, de prietenie, de umilinţă sau ca o manifestare erotică; a (se) pupa. ✧ Expr. (Tranz.) *Sărut mâna,* formulă de salut sau de mulţumire adresată unei femei sau

unei persoane mai în vârstă. (Înv.) *Sărut dreapta,* formulă de salut adresată preoților, domnitorilor, boierilor, mai rar unei femei. — Lat. **salutare.**

SĂRUTÁRE, *sărutări,* s.f. Acțiunea de *a (se) săruta* și rezultatul ei; sărut, sărutat. — V. **săruta.**

SĂRUTÁT s.n. Sărutare. — V. **săruta.**

SĂSÉSC, -EÁSCĂ, *săsești,* adj. Care aparține sașilor[1], privitor la sași[1]. — **Sas**[1] + suf. *-esc.*

SĂSÉȘTE adv. În felul sașilor[1], ca sașii[1], în limba sașilor[1]. — **Sas**[1] + suf. *-ește.*

SĂSÍME s.f. Populație săsească; mulțime de sași[1]. — **Sas**[1] + suf. *-ime.*

SĂSÍSM, *săsisme,* s.n. Particularitate, termen, construcție etc. proprie graiului sașilor împrumutată de alt grai și neadaptată la sistemul acestuia. — **Sas**[1] + suf. *-ism.*

SĂSOÁICĂ, *săsoaice,* s.f. Femeie care face parte din populația săsească. — **Sas**[1] + suf. *-oaică.*

SĂTEÁN, *săteni,* s.m. Persoană care locuiește într-un sat (și are îndeletniciri legate de mediul rural); țăran. — **Sat** + suf. *-ean.*

SĂTEÁNCĂ, *sătence,* s.f. Femeie care locuiește într-un sat (și are îndeletniciri legate de mediul rural); țărancă. — **Sătean** + suf. *-că.*

SĂTÉSC, -EÁSCĂ, *sătești,* adj. Care aparține satului, privitor la sat, specific satului; de sat, de la sat. — **Sat** + suf. *-esc.*

SĂTICÉL, *săticele,* s.n. (Pop.) Sătuleț. — **Sat** + suf. *-icel.*

SĂTIȘÓR, *sătișoare,* s.n. (Rar) Sătuleț. — **Sat** + suf. *-işor.*

SĂTMĂREÁN, -Ă, *sătmăreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Satu Mare. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Satu Mare ori sătmărenilor (**1**), referitor la Satu Mare ori la sătmăreni. — **Satu Mare** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SĂTMĂREÁNCĂ, *sătmărence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Satu Mare. — **Sătmărean** + suf. *-că.*

SĂTÚC, *sătucuri,* s.n. Sătuleț. — **Sat** + suf. *-uc.*

SĂTUCEÁN, *sătucene,* s.n. (Pop.) Sătuleț. — **Sătuc** +suf. *-ean.*

SĂTÚL, -Ă, *sătui, -le,* adj. **1.** Care și-a potolit pe deplin foamea sau setea, care s-a săturat; săturat. ✧ (Substantivat) *Sătulul nu crede celui flămând.* **2.** Fig. Satisfăcut de ceva, mulțumit. **3.** Fig. Care a ajuns la saturație, care nu mai poate suporta; dezgustat, plictisit. — Lat. **satulius.**

SĂTULÉȚ, *sătulețe,* s.n. Diminutiv al lui *sat;* sătuc, sătișor, săticel, sătucean. — **Sat** + suf. *uleț.*

SĂTURÁ, *sătur*, vb. I. Refl. și tranz. **1.** A(-și) potoli pe deplin foamea sau setea, a (se) îndestula cu mâncare sau cu băutură. ✧ Loc. adv. *Pe săturate* = în cantitate suficientă pentru potolirea deplină a foamei sau a setei. **2.** Fig. A fi sau a face să fie pe deplin mulțumit, satisfăcut (de sau cu ceva). **3.** Fig. A fi sau a face să fie sătul, plictisit, dezgustat, scârbit de ceva sau de cineva. — Lat. **saturare.**

SĂTURÁRE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) sătura.* — V. **sătura.**

SĂTURÁT, -Ă, *săturați, -te,* adj. **1.** Care și-a potolit pe deplin foamea sau setea; sătul. **2.** Fig. Ajuns la saturație, dezgustat, scârbit, plictisit de cineva sau de ceva. — V. **sătura.**

SĂȚIÓS, -OÁSĂ, *sățioși, -oase,* adj. (Despre alimente) Care satură; care ține de foame; hrănitor, nutritiv. [Pr.: *-ți-os*] — **Sațiu** + suf. *-os.*

SĂU, SA, *săi, sale,* pron. pos., adj. pos. (Precedat de art. „al", „a", „ai", „ale" când este pronume, când stă, ca adjectiv, pe lângă un substantiv nearticulat sau când este separat de substantiv prin alt cuvânt) **1.** Pron. pos. (Înlocuiește numele unui obiect posedat de cel despre care se vorbește, precum și numele acestuia) *Costumul meu se aseamănă cu al său.* **2.** Adj. pos. Care aparține persoanei despre care se vorbește sau de care această persoană este legată printr-o relație de proprietate. *Cartea sa*. **3.** Pron. pos. (La m. pl.) Familia, rudele, prietenii etc. persoanei despre care se vorbește; (la m. sg.) soțul persoanei despre care se vorbește. *Au venit ai săi la mine.* **4.** Adj. pos. Care arată o dependență, o filiație, o înrudire etc. cu persoana despre care se vorbește. *Sora sa*. **5.** Pron. pos. (La f. pl.) Treburile, preocupările, obiceiurile, spusele persoanei despre care se vorbește. *Dintr-ale sale nu-l poate scoate nimeni.* ✧ Expr. (Pop.) *A rămâne* (sau *a fi) pe-a sa* = a rămâne (sau a fi) așa cum vrea el. **6.** Adj. pos. Care este spus, făcut, suportat etc. de cel despre care se vorbește. *Durerea sa.* [Reg. și fam., enclitic: *-so, -su, -si*] — Lat. ***seus, *sa** (= *suus, sua).*

SĂVÂRȘÍ, *săvârșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face, a înfăptui, a îndeplini; a comite. **2.** Tranz. (Înv. și reg.) A duce ceva la bun sfârșit, a termina cu bine. **3.** Refl. (Înv. și pop.) A muri. — Din sl. **sŭvrŭšiti.**

SĂVÂRȘÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) săvârși* și rezultatul ei. — V. **săvârși.**

SÂC interj. Cuvânt, de obicei repetat și însoțit de gestul lovirii pumnilor unul de altul, prin care cineva își exprimă satisfacția răutăcioasă pentru un necaz al altuia. [Var.: **sic** interj.] — Cf. tc. sık.

SÂCÂÍ, *sâcâi,* vb. IV. **1.** Tranz. A nu lăsa pe cineva în pace, a-l necăji întruna; a bate la cap, a enerva, a agasa; a cicăli. **2.** Refl. (Rar) A se mișca mereu încoace și încolo; a se fâțâi. — **Sâc** + suf. *-âi.*

SÂCÂIÁLĂ, *sâcâieli,* s.f. Faptul de a sâcâi; cicăleală. [Pr.: *-câ-ia-*] — **Sâcâi** + suf. *-eală.*

SÂCÂIETÓR, -OÁRE adj. v. **sâcâitor.**

SÂCÂÍT, -Ă, *sâcâiți, -te,* adj. (Rar) Greu de mulțumit; pisălog, cicălitor. — V. **sâcâi.**

SÂCÂITÓR, -OÁRE, *sâcâitori, -oare,* adj. Care sâcâie, care enervează; enervant, supărător, agasant. [Pr.: *-câ-i-*. — Var.: (rar) **sâcâietór, -oare** adj.] — **Sâcâi** + suf. *-tor.*

SÂCRÉT, -EÁTĂ adj. v. **secret.**

SÂIÁLĂ s.f. v. **sfialã.**

SÂMBĂTĂ, *sâmbete,* s.f., adv. **1.** S.f. A șasea zi a săptămânii, care urmează după vineri. ✧ *Sâmbăta Mare* sau *Sâmbăta Paștilor* = sâmbăta din ajunul duminicii Paștilor. *Sâmbăta morților* (sau *a moșilor)* = nume dat anumitor sâmbete din an, în care se fac slujbe de pomenire și pomeni pentru morți. ✧ Expr. *A purta* (sau *a ține cuiva) sâmbetele* = a dușmăni, a pizmui, a urî pe cineva; a purta (cuiva) un gând rău, a căuta să facă rău cuiva. *A se duce pe apa sâmbetei* = a se pierde, a se prăpădi, a se distruge. **2.** Adv.: **a)** În sâmbăta (**1**) imediat precedentă sau următoare. **b)** (Mai ales art.) Într-o zi de sâmbătă (**1**), în timpul zilei de sâmbătă. **c)** (Art.) În fiecare sâmbătă (**1**). — Din sl. **sonbota.**

SÂMBOVÍN s.m. v. **sâmbovină.**

SÂMBOVÍNĂ, *sâmbovine,* s.f. Arbore înalt până la 20 m, cu coroană largă, frunze lanceolate, flori verzi-gălbui care apar înainte de înfrunzire, și cu fructe comestibile, de forma unor cireșe mici; mierea-ursului (*Celtis australis*). [Var.: **sâmbovín** s.m.] — Et. nec.

SÂMBRÁȘ, *sâmbrași,* s.m. (Înv. și reg.) Persoană care se însoțește cu alta în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne pentru văratul oilor. — **Sâmbră** + suf. *-aș.*

SÂMBRĂ, *sâmbre* s.f. (Înv. și reg.) Asociație, tovărășie. ✦ Spec. Întovărășire în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne pentru văratul oilor. — Cf. magh. cimbora.

SÂMBUR s.m. v. **sâmbure.**

SÂMBURE, *sâmburi*, s.m. **1.** Parte din interiorul unor fructe, cu învelișul lemnos, care conține sămânța; *p. restr.* partea moale a seminței, care conține substanța germinativă. ✦ (Impr.) Sămânță. **2.** Fig. Parte centrală, fundamentală, esențială a unui lucru, a unei acțiuni; miez, inimă, nucleu; *p. ext.* germen. ✦ (Concr.) Grup restrâns de oameni care acționează în mod organizat și care formează nucleul unei grupări mai mari. ✦ Fig. Esență, idee esențială. **3.** Fig. Părticică, fărâmă. [Var.: (rar) **sâmbur** s.m.] — Cf. alb. sumbull, thumbull.

SÂMBURÉL, *sâmburei,* s.m. Diminutiv al lui *sâmbure.* — **Sâmbure** + suf. *-el.*

SÂMBURÓS, -OÁSĂ, *sâmburoși, -oase,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. (Despre fructe) Care are (mulți) sâmburi. **2.** S.f. pl. Grup de pomi fructiferi ale căror fructe sunt drupe. — **Sâmbure** + suf. *-os.*

SÂMZÂIÁNĂ s.f. v. **sânzianã.**

SÂMZIÁNĂ s.f. v. **sânzianã.**

SÂN, (1) *sâni*, s.m., **(2, 3, 4, 5, 6, 7)** *sânuri*, s.n. **1.** S.m. Fiecare dintre cele două mamele ale femeii; piept. **2.** Partea dinainte a corpului omenesc care se află între cele două brațe și care formează exteriorul bombat al pieptului; piept, torace ✧ Expr. *A muri cu zilele-n sân* = a muri înainte de vreme. **3.** S.m. Parte a cămășii sau a bluzei care acoperă pieptul; spațiul dintre piept și cămașă sau bluză (în care se pot ține lucruri ca într-o pungă). ✧ Expr. *A crește* (sau *a încălzi, a ține) șarpele în* (sau *la*) *sân* = a ajuta, a favoriza pe un nerecunoscător. *A-i trece* (cuiva) *un șarpe (rece) prin sân* = a se înfiora de frică, de spaimă. *A umbla* (sau *a fi* etc.) *cu crucea-n sân* = **a)** a fi bun, a fi cucernic, a fi evlavios; **b)** (ir.) a fi fățarnic, ipocrit. *A fi* (sau *a se afla, a trăi ca) în sânul lui Avram* = a trăi bine, a fi fericit. *A-și scuipa* (sau, reg., *a-și stupi) în sân*, gest prin care superstițioșii cred că se pot feri de o primejdie sau că le va trece frica. ✦ P. anal. (Reg.) Fundul plasei sau al năvodului, în formă de buzunar larg, în care se adună peștele. **4.** S.n. Locul din corpul femeii unde se formează și în care este purtat fătul; pântece. **5.** S.n. Piept, inimă (socotite ca sediu al sentimentelor); suflet. **6.** S.n. Fig. Parte interioară, parte centrală; interior, mijloc, centru, miez. *Sânul pământului.* **7.** S.n. Fig. (Geogr.; înv.) Golf[2]. [Var.: (înv. și reg.) **sin** s.m. și n.] — Lat. **sinus.**

SÂNEÁȚĂ, *sânețe,* s.f. Pușcă primitivă cu cremene. [Var.: **săneáță** s.f., **sânéț** s.n.] — Din sl. **svinĭcĭ** „plumb".

SÂNÉȚ s.n. v. **sâneață.**

SÂNGE, (5) *sângiuri,* s.n. **1.** Substanță lichidă de culoare roșie, compusă din plasmă și din globule (albe și roșii), care circulă prin vene și artere, asigurând nutriția și oxigenarea organismului la animalele superioare. ✧ *Animal cu sânge rece* = animal (pește, reptilă, batracian și nevertebrat) la care temperatura corpului se schimbă în funcție de temperatura mediului înconjurător. *Frate de sânge* = frate de la aceleași tată și de la aceeași mamă; frate bun. *Legături de sânge* = rudenie. *Glasul sângelui* = înclinare firească (și instinctivă) de dragoste pentru familie, pentru o rudă apropiată. ✧ Loc. adj. *De sânge* = **a)** de culoare roșie; **b)** (despre lacrimi) de durere, de supărare mare; **c)** de neam, de familie bună, aleasă. *În sânge* = (despre fripturi) care a rămas puțin crud, care își păstrează încă sângele. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu sânge rece* = fără emoție; calm, liniștit. *Cu sânge iute* = fără stăpânire, impulsiv. *Cu* (sau *de) sânge albastru* = de neam mare, ales; nobil. ✧ Loc. adv. *La sânge* = extrem de aspru, de drastic; până la distrugere. ✧ Expr. *A scuipa (cu) sânge* = a avea hemoptizie. *A lăsa* (sau *a lua*) *cuiva sânge* = a scoate cuiva o cantitate de sânge (în scop terapeutic). *A da sânge* = a lăsa să i se scoată o cantitate de sânge (în mod terapeutic sau pentru a fi folosit în transfuzii). *A avea sânge în vine* = a fi energic. *A i se urca* (sau *a-i năvăli, a i se sui, a-i da* etc.) (cuiva) *sângele în obraz*

(sau *la cap, în față*) = **a)** a se înroși din cauza unei emoții puternice sau din cauza unei boli etc.; **b)** a se înfuria. *A nu mai avea (nici)o picătură de sânge în obraz* = a fi palid din cauza bolii; a păli de emoție, de frică etc. *A-i înghețа* (cuiva) *sângele în vine* sau *a înghețа sângele* (în cineva) = a se speria, a fi cuprins de groază, a înlemni de spaimă. *A fierbe* (sau *a clocoti*) *sângele* (în cineva) = a se înfierbânta din cauza mâniei, a supărării etc. *A-și face* (sau *a-i face* cuiva) *sânge rău* = a (se) supăra foarte tare, a (se) enerva. *A nu curge* (sau *a nu ieși*) *sânge din inimă* (sau *din cineva*), se spune pentru a arăta că cineva este foarte supărat. *A avea (ceva) în sânge* = a fi obișnuit cu ceva; a avea ceva înnăscut. *A bate* (sau *a zgâria*) *până la sânge* = a bate (sau a zgâria) tare (până când curge sânge). *A umple de sânge* = a bate foarte tare, crunt. *A suge sângele cuiva* = a chinui, a oprima; a exploata. *Sânge nevinovat*, se spune despre cel ucis fără nicio vină. *Vărsare de sânge* = omor în masă, măcel. *A vărsa sânge* = a omorî. A *fi setos (*sau *dornic, iubitor*) *de sânge* sau *a fi omul sângelui* = a fi crud, a fi ucigaș. *A se scălda în sânge* sau *a se adăpa cu sânge* = a omorî (în masă) din cruzime. *A avea mâinile pătate de sânge* = a fi vinovat de o crimă. *A face să curgă sânge* = a fi pricina unui război, a unei încăierări sângeroase. *A-și da* (sau *a-și vărsa*) *sângele* (pentru cineva sau ceva) = a suferi sau a-și da viața (pentru cineva sau ceva). **2.** Fig. Obârșie; *p. ext.* familie, neam; progenitură. **3.** Fig. Soi, rasă (de animale). **4.** Compuse: *sânge-de-nouă-frați* sau *sângele-dracului, sângele-zmeului* = produs vegetal rășinos, de culoare roșie, recoltat din fructele unui arbore din familia palmierilor și care, arzând, răspândește un miros plăcut; *sângele-voinicului* = **a)** plantă agățătoare din familia leguminoaselor, cu flori roșii, violete sau albe *(Lathyrus adoratus);* **b)** numele a două specii de plante erbacee de munte din familia orhideelor, cu frunze înguste, alungite, îndreptate în sus, cu miros plăcut de vanilie, dintre care una cu flori mici de culoare roșie-purpurie *(Nigritella rubra*), iar cealaltă cu flori de culoare purpuriu-întunecat *(Nigritella nigra)*. **5.** (Înv.; la pl.) Omoruri, crime. **6.** (Pop.) Nume dat unei boli a vitelor (care le face să sângereze). — Lat. **sanguis.**

SÂNGEÁC s.n. v. **sangiac.**

SÂNGEÁCĂ s.f. v. **sângeapă.**

SÂNGEÁP s.n. v. **sângeapă.**

SÂNGEÁPĂ, *sângepe,* s.f. (Reg.) Cinzeacă. [Var.: **sângeáp** s.n., **sângeácă** s.f.] — Din **cinzeacă** (modificat după *sânge* + *apă).*

SÂNGER, *sângeri,* s.m. Arbust cu ramuri drepte, roșii toamna și iarna, cu frunzele de obicei ovale, vara verzi și toamna roșii, cu flori albe și fructe drupe negre *(Cornus sanguinea*). — Din **sângera** (derivat regresiv).

SÂNGERÁ, *sângerez,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. A pierde sau a face să piardă sânge; a fi rănit sau a răni. ✧ Expr. *A-i sângera* (cuiva*) inima* = a fi îndurerat, a suferi sau a îndurera pe cineva, a-l face să sufere. ✦ Intranz. (Despre răni) A lăsa să curgă sânge. ✦ Intranz. Fig. A se osteni foarte mult; a se chinui; a suferi, a îndura multe. **2.** Tranz. A efectua o sângerare (**2**). **3.** Intranz. Fig. (Despre cer) A se înroși, a deveni roșu. **4.** Intranz. și refl. (Pop.; despre vite) A se îmbolnăvi de sânge (**6**). [Prez. ind. și: (reg.) *sắnger*] — Lat. **sanguinare.**

SÂNGERÁRE, *sângerări,* s.f. **1.** Faptul de *a sângera;* sângerat[1], sângerătură. ✦ Vărsare de sânge. **2.** Proces tehnologic de recoltare a sângelui animalelor sacrificate (la abator) pentru a fi valorificat. **3.** (Tehn.) Operație de găurire a unei ancore de lemn pentru a lăsa să se scurgă apa din ea. — V. **sângera.**

SÂNGERÁT[1] s.n. Sângerare. — V. **sângera.**

SÂNGERÁT[2], -Ă, *sângerați, -te,* adj. **1.** Plin de sânge; care sângerează (**1**); însângerat. ✦ (Despre ochi) Injectat, congestionat. ✦ Fig. Îndurerat. **2.** (Reg.; despre îmbrăcăminte, obiecte etc.) Pătat de sânge, plin de sânge. ✦ Amestecat cu sânge. *Apă sângerată*. **3.** Fig. De culoarea sângelui; roșu-aprins, sângeriu, sângeros (**4**). **4.** (Pop.; despre vite) Care este bolnav de sânge (**6**). — V. **sângera.**

SÂNGERÁTIC, -Ă, *sângeratici, -ce*, adj. (Înv.) Sângeros (**1**). ✦ (Despre evenimente, întâmplări) Însoțit de vărsări de sânge; plin de cruzime, sângeros. — **Sângera** + suf. *-atic.*

SÂNGERĂTÓR, -OÁRE, *sângerători, -oare,* adj. (Rar) Care sângerează. — **Sângera** + suf. *-ător.*

SÂNGERĂTÚRĂ, *sângerături,* s.f. Sângerare. — **Sângera** + suf. *-ătură.*

SÂNGERÁND, -Ă, *sângerânzi, -de*, adj. Care sângerează, din care curge sânge. — V. **sângera.**

SÂNGERÉTE, *sângereți,* s.m. (Reg.) Preparat alimentar sub formă de cârnat umplut și cu sânge. — **Sângera** + suf. *-ete.*

SÂNGERÍU, -ÍE, *sângerii,* adj. De culoarea sângelui, roșu (ca sângele); sângerat[2] (**3**), sângeros (**4**). — **Sânger** + suf. *-iu*.

SÂNGERÓS, -OASĂ, *sângeroși*, *-oase*, adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Gata de a vărsa sânge; crud, fioros, nemilos, crunt, sângeratic. ✦ (Despre evenimente) Însoțit de măceluri; plin de cruzime. **2.** (Rar: despre oameni) Care are mult sânge; cu temperament sangvin. **3.** (Rar) Care sângerează, plin de sânge. ✦ (Despre ochi) Injectat, congestionat. **4.** Fig. Roșu (ca sângele); sângeriu, sângerat[2] (**3**). — Lat. **sanguinosus.**

SÂNGIÓS, -OÁSĂ, *sângioși, -oase,* adj. (Înv. și reg.) **1.** Plin de sânge (**1**). **2.** Fig. Care se înfurie repede. — **Sânge** + suf. *-os.*

SÂNNICOLEÁN, -Ă, *sânnicoleni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Sânnicolau Mare. **2.** Adj. Care aparține orașului Sânnicolau Mare sau sânnicolenilor (**1**), referitor la Sânnicolau Mare ori la sânnicoleni. — **Sânnicolau Mare** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SÂNNICOLEÁNCĂ, *sânnicolence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Sânnicolau Mare. — **Sânnicolean** + suf. *-că.*

SÂNIȘÓR, *sânișori,* s.m. Diminutiv al lui *sân* (**1**). — **Sân** + suf. *-ișor.*

SÂNT, -Ă, *sânți, -te,* adj., s.m. și f. (Pop.) Sfânt. — Lat. **sanctus.**

SÂNTULÉȚ, *sântuleți,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *sânt.* — **Sânt** + suf. *-uleț.*

SÂNZIÁNĂ, *sânziene,* s.f. **1.** (Bot.; mai ales la pl.) Numele a trei specii de plante erbacee: **a)** drăgaică; **b)** (și în sintagma *sânziene albe)* plantă erbacee cu frunze lanceolate dispuse în formă de rozetă și cu flori albe (*Galium mollugo*); **c)** mică plantă erbacee cu flori albe (*Galium rotundifolium*). **2.** (La pl.) Numele popular al sărbătorii creștine celebrate la 24 iunie; Drăgaică. **3.** (La pl.) Iele. [Pr.: *-zi-a-.* — Var.: (reg.) **sâmziánă, sâmzâiánă** s.f.] — Lat. **sanctus dies Johannis.**

SÂRB, -Á, *sârbi, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Serbiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Serbiei sau sârbilor (**1**), privitor la Serbia ori la sârbi; sârbesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba sârbă. — Din sb. **srb.**

SÂRBĂ, *sârbe*, s.f. (Mai ales art.) Numele unui dans popular românesc, răspândit în toată țara, cu ritm foarte vioi, care se joacă de obicei cu dansatorii prinși în cerc; melodie după care se execută acest dans. — **Sârb** + suf. *-ă*.

SÂRBÉSC, -EÁSCĂ, *sârbești,* adj. Care este specific, propriu sârbilor; provenit din Serbia; sârb. ✧ *Tocană sârbească* = mâncare preparată din ardei (gras) cu diferite zarzavaturi și orez. — **Sârb** + suf. *-esc.*

SÂRBÉȘTE adv. Ca sârbii; în limba sârbă. — **Sârb** + suf. *-ește*.

SÂRBÍSM, *sârbisme,* s.n. Cuvânt, expresie împrumutate de o limbă din limba sârbă (și neasimilate). — **Sârb** + suf. *-ism*.

SÂRBOÁICĂ, *sârboaice,* s.f. Femeie care face parte din populația Serbiei sau este originară de acolo — **Sârb** + suf. *-oaică.*

SÂRBO-CROAT, -Ă, *sârbo-croați, -te,* adj. Care aparține, care este caracteristic deopotrivă Serbiei și Croației, referitor la Serbia și Croația în aceeași măsură. ✦ (Substantivat, f.) Nume dat limbii sârbe vorbite în fostul spațiu iugoslav. — **Sârb** + **croat.**

SÂRG s.n. (Pop.; în loc. adv.) *Cu* (sau, reg., *de, în*) *sârg* = repede, iute; îndată, imediat. — Din magh. **sürgös** „grăbit".

SÂRGHÍE, *sârghii,* s.f. (Reg.) Tarabă. — Din tc. **sergi.**

SÂRGUÍ, *sârguiesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A-și da silința, a se strădui. — **Sârg** + suf. *-ui.*

SÂRGUINCIÓS, -OÁSĂ, *sârguincioși, -oase,* adj. Sârguitor. [Pr.: *-gu-in-*] — **Sârguință** + suf. *-ios*.

SÂRGUÍNȚĂ s.f. Strădanie, străduință, silință; hărnicie, râvnă, zel. — **Sârgui** + suf. *-ință*.

SÂRGUITÓR, -OÁRE, *sârguitori, -oare,* adj. Silitor, harnic, activ; sârguincios. [Pr.: *-gu-i-*] — **Sârgui** + suf. *-tor.*

SÂRMÁN, -Ă adj. v. **sărman.**

SÂRMĂ, *sârme*, s.f. **I. 1.** Fir metalic (de oțel, de aramă, de aluminiu etc.) a cărui secțiune are dimensiunile transversale mai mici de 16 mm. ✧ *Sârmă de parchet* = sârmă de oțel cu muchii ascuțite, în forma unui ghemotoc, folosită la curățarea parchetelor. **2.** (Înv.) Fir de metal prețios. **II.** (Iht.) Plevușcă. — Din ngr. **sârma,** tc. **sârma.**

SÂRMÓS, -OÁSĂ, *sârmoși, -oase,* adj. (Rar) Care seamănă cu sârma; aspru, țeapăn. ✧ *Fox sârmos* = soi de câine din rasa foxterierilor, care are părul aspru. — **Sârmă** + suf. *-os.*

SÂRMULÍȚĂ, *sârmulițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *sârmă* (**I 1**); sârmă mică, sârmă subțire; sârmușoară. **2.** (Bot.) Orzoaică-de-baltă. — **Sârmă** + suf. *-uliță.*

SÂRMUȘOÁRĂ, *sârmușoare,* s.f. (Reg.) Sârmuliță. — **Sârmă** + suf. *-ușoară.*

SÂSÂÍ, *sâsâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Mai ales despre gâște, șerpi) A scoate un sunet asemănător unui „s" prelungit. ✦ (Despre lemne ude care ard) A produce un sunet șuierător din cauza apei evaporate în timpul arderii; a fâsâi. **2.** (Despre oameni) A vorbi defectuos pronunțând „s" în loc de „ș" sau deformând unele sunete; a vorbi peltic. — Formație onomatopeică.

SÂSÂIÁC, *sâsâiace,* s.n. (Reg.) Un fel de hambar construit din scânduri sau din nuiele împletite și folosit pentru păstrarea cerealelor. — Din ucr. **susik,** rus. **susek,** magh. **szuszék.**

SÂSÂIÁLĂ, *sâsâieli,* s.f. (Rar) Sâsâire. — **Sâsâi** + suf. *-eală.*

SÂSÂÍRE, *sâsâiri,* s.f. Faptul de *a sâsâi;* sâsâit[1]. — V. **sâsâi.**

SÂSÂÍT[1] s.n. Sâsâire. ✦ Sunet caracteristic, asemănător cu un „s" prelungit, pe care îl scot unele animale sau păsări, ca șarpele, gâsca; sâsâitură; *p. gener.* orice sunet asemănător. — V. **sâsâi.**

SÂSÂÍT[2], -Ă, *sâsâiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care sâsâie; (despre cuvinte) pronunțat defectuos prin deformarea unor sunete (mai ales prin deformarea sunetului „ș", pronunțat ca „s"). ✧ (Adverbial) *Vorbește sâsâit*. — V. **sâsâi.**

SÂSÂITÚRĂ, *sâsâituri,* s.f. Sunet carcteristic scos de șerpi, gâște etc.; sâsâit[1]. ✦ Sunet rezultat din rostirea repetată a interjecției „ss!" (cu scopul de a obține liniște). [Pr.: *-sâ-i-*] — **Sâsâi** + suf. *-tură.*

SCÁBIE s.f. Boală parazitară a pielii, la oameni și la animale, produsă de un artropod, care se manifestă prin mâncărime, iritații, căderea părului etc.; râie. — Din lat. **scabies.**

SCABIÓS, -OÁSĂ, *scabioși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Bolnav de scabie; râios. **2.** Care ține de scabie, privitor la scabie. [Pr.: *-bi-os*] — Din fr. **scabieux.**

SCABRÓS, -OÁSĂ, *scabroși, -oase,* adj. Necuviincios, indecent; nerușinat, murdar, scârbos. — Din fr. **scabreux.**

SCABROZITÁTE, (**2**) *scabrozități,* s.f. **1.** (Livr.) Însușirea a ceea ce este scabros. **2.** Vorbă, atitudine, faptă scabroasă. — Din fr. **scabrosité.**

SCADÉNT, -Ă, *scadenți, -te,* adj. (Despre datorii, obligații etc.) Ajuns la termenul prevăzut; care expiră, care trebuie onorat. — Din **scadență** (derivat regresiv).

SCADENȚÁR, *scadențare*, s.n. Registru în care se înscriu termenele de plată ale polițelor. — Din it. **scadenzario.**

SCADÉNȚĂ, *scadențe,* s.f. Termen de plată, soroc; expirare a datei la care trebuie onorată o datorie, o obligație. ✦ P. gener. Termen până la care cineva este obligat să facă ceva. — Din it. **scadenza.**

SCADRÓN s.n. v. **escadron.**

SCAFANDRIÉR, -Ă, *scafandrieri, -e,* s.m. și f. (Rar) Scafandru (**1**). [Pr.: *-dri-er*] — Din fr. **scaphandrier.**

SCAFÁNDRU, (**1**) *scafandri,* s.m., (**2**) *scafandre,* s.n. **1.** S.m. Persoană specializată în lucrări sub apă cu ajutorul unui aparataj special; scafandrier. **2.** S.n. Costum special, impermeabil, închis ermetic, prevăzut cu aparat respirator, cu care se îmbracă scafandrii (**1**) când coboară sub apă, aviatorii care zboară la altitudini mari și cosmonauții. — Din fr. **scaphandre.**

SCÁFĂ, *scafe,* s.f. **1.** Căuș. ✦ Strachină (mare) de lemn scobit; găvan. **2.** (Arhit.) Suprafață curbă sau cu muluri care face racordarea între pereții și tavanul unei încăperi sau între pereți și podea. **3.** Piesă (de ceramică, din beton etc.) cu care se execută scafele (**2**). — Din ngr. **scáfi.**

SCAFOÍD, *scafoide,* s.n. (Anat.) Unul dintre cele șapte oase ale labei piciorului. ✧ (Adjectival) *Os scafoid.* — Din fr. **scaphoïde.**

SCAFOIDÍTĂ, *scafoidite,* s.f. Inflamație a osului scafoid. [Pr.: *-fo-i-*] — Din fr. **scaphoïdite.**

SCAI[1], *scai,* s.m. Nume generic dat mai multor plante erbacee cu frunze ghimpoase și cu fructe globuloase înconjurate de ghimpi îndoiți la vârf, care se agață de haine, de lâna oilor etc.; *p. restr.* fructul înconjurat de ghimpi al acestor plante. ✧ Expr. (Și adverbial) *A se ține scai* (de cineva) sau *a se ține* (de cineva) *ca scaiul (de oaie*) = a nu lăsa pe cineva în pace, a urmări (pe cineva) pretutindeni. ✧ Compuse: *scai-vânăt* = plantă erbacee cu frunzele dințate și cu flori violacee dispuse în capitule (*Eryngium planum*); *scaiul-dracului* = plantă erbacee cu frunzele spinoase și cu flori albastre-verzui (*Eryngium campestre*); *scai-mărunt* = turiță. — Din sb. **čkalj.**

SCAI[2] s.n. Imitație de piele făcută din material plastic, maleabilă și rezistentă la schimbările de temperatură. — Et. nec.

SCAIÉTE, *scaieți,* s.m. Nume generic dat mai multor plante erbacee cu frunzele sau capitulele ghimpoase, dintre care cea mai cunoscută are flori roșii-purpurii; ciulin (*Carduus nutans*). [Pr.: *sca-ie-*] — **Scai[1]** + suf. *-ete.*

SCALÁR[1], *scalari,* s.m. Pește originar din America de Sud, cu reflexe aurii și brune, brăzdat de dungi transversale negre sau gri, folosit ca pește de acvariu (*Pteraphyllum scalare*). **—** Din fr. **scalaire.**

SCALÁR[2], -Ă, *scalari, -e,* adj., s.m. (Mărime) care are o valoare determinată printr-o unitate de măsură și printr-un număr real. — Din germ. **Scalar,** fr. **scalaire.**

SCALARIFÓRM, -Ă, *scalariforimi, -e,* adj. În formă de scară (**I 1**). — Din fr. **scalariforme.**

SCÁLĂ, *scale,* s.f. Placă gradată montată la aparatele de radio, pe care se pot urmări, cu ajutorul unui indicator, posturile sau lungimea de undă pe care funcționează aparatul la un moment dat. — Din it. **scala.**

SCALD, *scalzi,* s.m. Nume dat vechilor poeți nordici, mai ales islandezi. — Din fr. **scalde.**

SCÁLDĂ, *scalde,* s.f. (Pop.) **1.** Loc de scăldat; scăldătoare. **2.** Vas mare pentru îmbăiat; cadă. — Din **scălda** (derivat regresiv).

SCALÉN, -Ă, *scaleni, -e*, adj. **1.** (În sintagma) *Triunghi scalen* = triunghi care are laturile neegale. **2.** (În sintagma) *Mușchi scalen* (și substantivat, m.) = fiecare dintre cei trei mușchi egali, în formă de triunghi scalen, situați în regiunea cervicală laterală. — Din fr. **scalène,** lat. **scalenus.**

SCALIÓLĂ, *scaliole,* s.f. (Constr.) Placă ușoară folosită la realizarea pereților interiori în construcțiile cu elemente prefabricate. — Din it., fr. **scagliola.**

SCALP, *scalpuri,* s.n. **1.** Piele a capului uman împreună cu părul, smulsă de pe craniu în urma unui accident sau desprinsă cu un instrument ascuțit. **2.** Scalpare. — Din fr. **scalp.**

SCALPÁ, *scalpez,* vb. I. Tranz. A desprinde, a jupui pielea craniului uman, a lua scalpul cuiva. — Din fr. **scalper.**

SCALPÁRE, *scalpări,* s.f. Acțiunea de a *scalpa* și rezultatul ei; scalp (**2**). — V. **scalpa.**

SCALPÉL, *scalpele,* s.n. (Adesea fig.) Cuțitaș cu lamă ascuțită, curbă, cu unul sau cu două tăișuri, folosit la disecțiile anatomice și în chirurgie. [Pl. și: *scalpeluri*] — Din fr. **scalpel.**

SCAMATÓR, *scamatori*, s.m. Actor de circ care face scamatorii; prestidigitator, boscar. — Cf. fr. escamoteur.

SCAMATORÍE, *scamatorii*, s.f. Faptă, acțiune aparent miraculoasă, făcută de scamator, bazată pe iluzii optice create de dibăcia și de rapiditatea gesturilor acestuia, de agerimea mâinilor lui etc.; arta de a face astfel de fapte, acțiuni; prestidigitație, boscărie. ✦ Fig. Mistificare, înșelăciune, potlogărie. — **Scamator** + suf. *-ie.*

SCÁMĂ, *scame,* s.f. **1.** Fir subțire și scurt, destrămat dintr-o țesătură (de bumbac, de lână sau de mătase). ✦ (Cu sens colectiv) Fibre textile foarte scurte și subțiri, rezultate în cursul proceselor tehnologice din filaturi, întrebuințate în scopuri industriale (ca straturi termoizolatoare, la fabricarea vatei medicinale etc.). **2.** (Înv.; cu sens colectiv) Fire destrămate dintr-o pânză uzată, scămoșate și folosite la pansamente, în loc de vată sau de tifon. **3.** (La pl.) Puf al unor plante. — Et. nec. Cf. lat. squama.

SCAMONÉE, *scamonee,* s.f. **1.** Plantă din Asia Mică, cu frunze triunghiulare și cu flori galbene (*Convulvulus scammonea*). **2.** Suc rășinos extras din rădăcina acestei plante și folosit în medicină. [Pr.: *-ne-e*] — Din fr. **scammonée,** lat. **scammonea.**

SCAMOTÁ vb. I v. **escamota.**

SCÁMPOLO, *scampolouri*, s.n. (Rar) Bluză de damă, confecționată din tricot, având la gât o deschizătură, prevăzută cu nasturi sau fermoar. — Din it. **scampolo** „cupon".

SCANÁ, *scanez,* vb. I. Tranz. **1.** (Med.) A explora cu ajutorul unui scaner. **2.** (Inform.) A reproduce imagini sau texte cu ajutorul unui scaner. — Din engl. **scan.**

SCANÁRE, *scanări,* s.f. Acțiunea de *a scana*. — V. **scana.**

SCANDÁ, *scandez,* vb. I. Tranz. A recita un vers (de obicei grec sau latin), descompunându-l în diferitele sale unități metrice sau silabice; *p. gener.* a citi, a vorbi sau a recita accentuând fiecare cuvânt, fiecare silabă. ✦ A citi o frază muzicală accentuând timpii tari. — Din fr. **scander.**

SCANDÁL, *scandaluri,* s.n. **1.** Zarvă, vâlvă produsă de o faptă reprobabilă, rușinoasă; indignare, revoltă provocată de o asemenea faptă. ✦ Zgomot mare, gălăgie, tărăboi. ✧ Expr. (Fam.) *A face cuiva scandal* = a mustra aspru, a certa pe cineva cu vorbe aspre pe ton ridicat. **2.** Întâmplare care tulbură ordinea publică; faptă urâtă, rușinoasă, care provoacă indignare. ✦ Situație rușinoasă; rușine. — Din fr. **scandale,** lat. **scandalum.**

SCANDALAGIOÁICĂ, *scandalagioaice,* s.f. Femeie care are obiceiul să facă scandal, căreia îi place scandalul. — **Scandalagiu** + suf. *-oaică.*

SCANDALAGÍU, *scandalagii,* s.m. Bărbat care obișnuiește să facă scandal, căruia îi place scandalul. — **Scandal** + suf. *-agiu.*

SCANDALIZÁ, *scandalizez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) indigna, a (se) revolta în fața unei fapte rușinoase, a unui abuz, a unei nedreptăți etc. — Din fr. **scandaliser,** lat. **scandalizare.**

SCANDALIZÁRE s.f. Faptul de *a (se) scandaliza;* indignare, revoltă provocată de o faptă scandaloasă. — V. **scandaliza.**

SCANDALIZÁT, -Ă, *scandalizați, -te,* adj. (Despre oameni) Indignat, revoltat de o faptă scandaloasă; (despre manifestările oamenilor) care denotă scandalizare. — V. **scandaliza.**

SCANDALÓS, -OÁSĂ, *scandaloși, -oase,* adj. Care provoacă sau este de natură să provoace indignare; rușinos, revoltător. — Din fr. **scandaleux.**

SCANDÁRE, *scandări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a scanda.* **2.** Tulburare funcțională a vorbirii, constând în disocierea cuvintelor în silabe. — V. **scanda.**

SCANDINÁV, -Ă, *scandinavi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din una dintre populațiile Scandinaviei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Scandinaviei sau scandinavilor (**1**), privitor la Scandinavia ori la scandinavi. — Din fr. **scandinave.**

SCANDINÁVIC, -Ă, *scandinavici, -ce,* adj. Scandinav (**2**). — Din germ. **scandinavisch.**

SCÁNDIU s.n. Element chimic, metal din grupa pământurilor rare, alb-cenușiu cu luciu metalic, care se găsește în natură sub formă de oxid. — Din fr. **scandium,** germ. **Skandium.**

SCÁNER, *scanere,* s.n. Aparat folosit în diferite sisteme de investigație pentru explorarea amănunțită punct cu punct. [Scris și: *scanner*] — Din engl., fr. **scanner.**

SCAP, *scapi,* s.m. (Bot.) Tijă florală de obicei lipsită de frunze; peduncul. — Din fr. **scape.**

SCÁPĂR s.n. Scăpărare. — Din **scăpăra** (derivat regresiv).

SCÁPĂT s.n. (Rar) Apus, asfințit (al Soarelui). — Din **scăpăta** (derivat regresiv).

SCAPÉT, *scapeți,* s.m. Bărbat care a fost castrat. ✦ Spec. Membru al unei secte religioase creștine ai cărei adepți se supuneau castrării. — Din rus. **sckopeț.**

SCAPOLÍT, *scapolite*, s.m. Mineral amorf, incolor sau opac, rezultat din unirea unui silicat de calciu cu unul de aluminiu, care se întâlnește în unele roci vulcanice. — Din fr. **scapolite.**

SCÁPUL, *scapule,* s.n. (Bot.) Tip de tulpină aeriană lungă, terminată cu o inflorescență, cu frunze prinse la noduri și formând o rozetă. — Din fr. **scapule.**

SCAPULÁR, -Ă, *scapulari, -e*, adj. Care aparține umărului, privitor la umăr, din regiunea umărului. — Din fr. **scapulaire.**

SCÁPULĂ, *scapule,* s.f. Os lat care, împreună cu clavicula și cu humerusul, constituie umărul; omoplat. — Din lat. **scapula.**

SCARABÉU, *scarabei,* s.m. **1.** Insectă din ordinul coleopterelor, cu corpul lat și turtit, de culoare neagră, cu capul și cu picioarele dințate, care se hrănește cu excremente (*Scarabeus sacer*). **2.** Pecete, piatră gravată, bijuterie care înfățișează un scarabeu (**1**). — Din fr. **scarabée,** lat. **scarabaeus.**

SCARAÓSCHI s.m. v. **scaraoțchi.**

SCARAÓȚCHI s.m. (Pop. și fam.) Denumire dată căpeteniei dracilor; tartor. [Var.: **scaraóschi** s.m.] — Din sl. [Iuda] **Iskariotĭskŭ.**

SCÁRĂ, *scări,* s.f. **I. 1.** Obiect (de lemn, de fier, de frânghie etc.) alcătuit din două părți laterale lungi și paralele, unite prin piese paralele așezate transversal la distanțe egale și servind pentru a urca și a coborî la alt nivel. ✧ *Scară de pisică* = scară flexibilă formată din două parâme care susțin trepte de lemn, folosită în navigație. *Scara-pisicii* = spațiu alb format în textul cules în urma spațierilor neregulate. ✧ Expr. *Scara cerului*, se spune, în glumă, despre un om foarte înalt. ✧ Compus: (Bot.) *Scara-Domnului* = plantă erbacee din regiunea muntoasă cu flori albastre sau albe (*Polemonium coeruleum*). **2.** Element de construcție alcătuit dintr-un șir de trepte de lemn, marmură, piatră etc. (cu balustradă), servind pentru comunicarea între etaje, între o clădire și exteriorul ei etc.; (la pl.) trepte. ✧ *Scară rulantă* = scară cu trepte mobile montate pe o bandă rulantă; escalator. ✦ Treaptă sau șir de trepte la un vehicul, servind la urcare și la coborâre. **3.** Fiecare dintre cele două inele prinse de o parte și de alta a șeii, în care călărețul își sprijină piciorul. **II. 1.** Succesiune, șir, serie ordonată de elemente (mărimi, cifre etc.) așezate în ordine crescândă, descrescândă sau cronologică, servind la stabilirea valorii a ceva. ✧ *Scara ființelor* (sau *viețuitoarelor*) = șirul neîntrerupt al ființelor, organizate de la cele mai simple până la cele mai evoluate. *Scara durității* (sau *de duritate*) = succesiunea progresivă a durității celor zece minerale adoptate ca etalon al gradului de duritate. *Scară muzicală* = succesiune a sunetelor muzicale, cuprinzând aproximativ opt octave. (Tel.) *Scară de gri* = scară (**II 1**) care reprezintă variația luminației în mai multe trepte între nivelul de alb și nivelul de negru, folosită pentru controlul și reglajul sistemelor de televiziune. ✦ (Înv.) Tablă de materii, index. ✦ Ierarhia condițiilor, a stărilor, a rangurilor sociale. ✦ Ierarhia manifestărilor și a valorilor morale și spirituale. **2.** Serie de diviziuni la unele aparate și instrumente (termometru, barometru etc.), formând o linie gradată, cu ajutorul căreia se face determinarea unei mărimi prin deplasarea unei părți mobile. **3.** Linie gradată care reproduce în mic unitățile de măsură și care servește la măsurarea distanțelor sau a cantităților cuprinse într-o hartă, într-un plan, într-un desen. ✦ Raport constant între dimensiunile reproduse pe o hartă, un desen etc. și cele reale. ✧ Loc. adj. și adv. *La scară* = într-un raport anumit și constant față de realitate. ✧ Expr. *A reduce la scară* = a reprezenta un obiect reducându-i dimensiunile, dar păstrând un raport constant al acestor dimensiuni față de realitate. **4.** (În expr.) *Pe (o) scară întinsă* (sau *largă*) = în măsură mare, în proporții mari. **5.** Fig. Măsură, proporție. — Lat. **scala** (cu unele sensuri după fr. *échelle*).

SCARIFICÁ, *scarífic,* vb. I. **1.** A afâna pământul cu ajutorul scarificatorului. **2.** A scormoni suprafața unui teren sau a unei șosele în refacere, pentru a ușura îndepărtarea pământului, a pietrelor etc. sau pentru a asigura o bună legătură între materialul nou și cel vechi. **3.** A cresta superficial pielea unui bolnav, provocând o ușoară sângerare în scop terapeutic sau pentru a introduce un medicament, un vaccin, pentru a face o analiză etc. — Din fr. **scarifier,** lat. **scarificare.**

SCARIFICÁRE, *scarificări*, s.f. Acțiunea de *a scarifica* și rezultatul ei; scarificație. — V. **scarifica.**

SCARIFICÁT, -Ă, *scarificați, -te*, adj. (Agr.; despre sol) Care a suferit o scarificare. — V. **scarifica.**

SCARIFICATÓR, *scarificatoare,* s.n. **1.** Mașină agricolă prevăzută cu mai multe cuțite subțiri dispuse vertical, care servește la afânarea pământului cu scopul de a asigura pătrunderea aerului la rădăcina plantelor. **2.** Mașină rutieră prevăzută cu colți de oțel, cu ajutorul căreia se scormonește suprafața unui teren sau a unei șosele în refacere pentru a ușura executarea lucrărilor ulterioare. **3.** Instrument medical format din mai multe lame tăioase acționate de un resort, folosit pentru crestarea superficială a pielii în scopuri terapeutice, pentru vaccinări etc. — Din fr. **scarificateur.**

SCARIFICÁȚIE, *scarificații*, s.f. Scarificare. — Din fr. **scarification,** lat. **scarificatio, -onis.**

SCARLATINĂ, *scarlatine*, s.f. Boală infecțioasă, contagioasă și epidemică (mai ales la copii), care se manifestă prin febră, dureri de gât și o erupție roșie pe tot corpul, urmată de descuamare. — Din fr. **scarlatine.**

SCARLATINÓS, -OÁSĂ, *scarlatinoși, -oase*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de scarlatină, privitor la scarlatină. **2.** S.m. și f. Persoană bolnavă de scarlatină. — Din fr. **scarlatineux.**

SCARP, *scarpi*, s.m. (Înv.) Pantof de damă ușor; pantof de casă. — Din it. **scarpa.**

SCATÍU, *scatii*, s.m. Pasăre cântătoare mică, foarte vioaie, cu ciocul puternic, penele verzi-gălbui, cenușii pe spate, iar pe aripi cu două dungi negre (*Carduelis spinus*). — Din ngr. **skathi.**

SCATOÁLCĂ, *scatoalce,* s.f. (Fam.) Lovitură dată cuiva cu palma sau cu dosul mâinii; *p. gener.* bătaie. — Din rus. **șkatulka.**

SCATOFÁG, -Ă, *scatofagi, -ge,* adj., s.m. și f. (Med.) Coprofag. — Din fr. **scatophage.**

SCATOFAGÍE s.f. (Med.) Coprofagie. — Din fr. **scatophagie.**

SCATÓL s.n. Substanță care rezultă din descompunerea proteinelor în intestinul gros al mamiferelor. — Din fr. **scatol.**

SCATOLÓGIC, -Ă, *scatologici, -ce,* adj. Care ține de scatologie, care se referă la scatologie; scabros. — Din fr. **scatologique.**

SCATOLOGÍE, *scatologii,* s.f. Glumă, afirmație sau scriere în care se vorbește de lucruri triviale, scabroase (legate de excremente). ✦ (Med.) Tendință patologică de a utiliza cuvinte scabroase; coprolalie. — Din fr. **scatologie.**

SCÁUN, *scaune,* s.n. **I. 1.** Mobilă (de lemn, de metal etc.), cu sau fără spetează, pe care poate să stea o singură persoană. ✧ *Scaun de tortură* (sau de *supliciu*) = dispozitiv în formă de scaun pe care, în vechime, era imobilizat cel supus torturii. *Scaun electric* = (În unele state) instrument de execuție prin electrocutare a condamnaților la moarte. ✧ Compus: (Pop.) *Scaunul-lui-Dumnezeu* = constelația Casiopeea. (Bot.) *scaunul-cucului* = plantă erbacee robustă cu flori purpurii reunite într-un capitul (*Dianthus giganteus*). ✦ Fig. (Mai ales urmat de determinări) Locul, funcția deținută de cineva ca membru al unei adunări (elective). **2.** Tron; *p. ext.* funcția și autoritatea monarhului, a domnitorului; domnie. ✦ Fig. Reședința monarhului sau a cârmuirii; capitala unui stat. ✧ *Sfântul Scaun sau Scaunul Apostolic* (ori *Pontifical*) = reședința papei; *p. ext.* papalitatea. ✦ Circumscripție teritorial-administrativă a sașilor și a secuilor din Transilvania, în cadrul organizației de stat austro-ungare. ✦ (Determinat prin „de judecată") Instanță judecătorească. **II. 1.** (Pop.; de obicei urmat de determinări) Dispozitiv de lemn în formă de masă sau de bancă, la care își exercită meseria diverși lucrători. ✦ Butuc pe care se taie carnea la măcelărie; *p. ext.* măcelărie. **2.** Suport, postament la diferite unelte, instrumente, mașini sau organe de mașini. **3.** Schelet făcut din grinzi de lemn, care susține învelitoarea unui acoperiș și elementele pe care aceasta se sprijină. **4.** Placă de lemn cu două piciorușe și o față curbă, pe care se sprijină coardele instrumentelor muzicale cu arcuș. **III.** Faptul de a elimina materiile fecale; *p. ext.* (concr.) materiile fecale eliminate de cineva. — Lat. **scamnum.**

SCĂDEÁ, *scad,* vb. II. **1.** Intranz. și tranz. A (se) reduce, a (se) micșora, a (se) diminua, a descrește sau a face să descrească (o cantitate, o valoare, un indice). ✧ Loc. adv. *Pe scăzute* = în curs de scădere. ✦ Intranz. (Despre intervale de timp) A se scurta. **2.** Tranz. (Mat.) A efectua operația de scădere. *Scade pe 15 din 28.* ✦ A reține o parte dintr-o sumă, înainte de a o achita. **3.** Intranz. (Despre obiecte) A-și micșora volumul, a se face mai mic, a se împuțina. ✦ (Despre râuri, mări) A-și împuțina apa (prin evaporare), a-și coborî nivelul, a se retrage de la țărm. ✦ (Despre mâncăruri cu sos, cu zeamă) A-și pierde apa sau o parte din apă prin fierbere; a se îngroșa. **4.** Intranz. (Despre procese în desfășurare) A slăbi în intensitate, în tărie; a descrește. ✦ (Despre foc) A se potoli. ✦ (Despre voce, glas) A se coborî. **5.** Intranz. (Despre Soare, Lună) A coborî spre apus, a începe să apună. — Lat. ***excadere.**

SCĂDÉRE, *scăderi,* s.f. **1.** Acțiunea de *a scădea* și rezultatul ei; reducere, micșorare, descreștere (a cantităților, a volumului, a proporțiilor). ✦ Una dintre cele patru operații aritmetice fundamentale, prin care se determină diferența dintre două numere, diferență care adunată cu scăzătorul trebuie să dea un număr egal cu descăzutul. **2.** Defect, cusur, lipsă, imperfecțiune. ✦ (Înv.) Pierdere, diminuare a valorii. — V. **scădea.**

SCĂFÂRLÍE, *scăfârlii,* s.f. (Pop. și fam.) Țeasta capului; craniu. ✦ Cap. — Din **scafă.**

SCĂFÍȚĂ, *scăfițe*, s.f. Diminutiv al lui *scafă.* — **Scafă** + suf. *-iță.*

SCĂIÚȘ, *scăiuși,* s.m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă acoperită de peri și țepi și cu flori alburii sau albe-gălbui dispuse în capitule globuloase și spinoase *(Dipsacus pilosus*). — **Scai**[1] + suf. *-uș.*

SCĂLĂMBĂIÁ vb. I v. **scălâmbăia.**

SCĂLĂMBĂIÁLĂ s.f. v. **scălâmbăială.**

SCĂLĂMBĂIÁT, -Ă adj. v. **scălâmbăiat.**

SCĂLĂMBĂIÉRE s.f. v. **scălâmbăiere.**

SCĂLÂMB, -Ă, *scălâmbi, -e,* adj. (Pop. și fam.; despre ființe; adesea substantivat) Cu membrele strâmbe, sucite; schimonosit. ✦ (Despre încălțăminte) Deformat, scâlciat. — Et. nec.

SCĂLÂMBÁ vb. I v. **scălâmbăia.**

SCĂLÂMBÁRE s.f. v. **scălâmbăiere.**

SCĂLÂMBÁT, -Ă adj. v. **scălâmbăiat.**

SCĂLÂMBĂIÁ, *scălâmbăi,* vb. I. Refl. (Pop și fam.) A se strâmba, a se schimonosi. [Pr.: *-bă-ia.* — Prez. ind. și: *scălâmbăiez.* — Var.: **scălâmbăiá, scălâmbá** vb. I] — Din **scălâmb.**

SCĂLÂMBĂIÁLĂ, *scălâmbăieli*, s.f. (Pop. și fam.) Scălâmbăiere. [Pr.: *-bă-ia-.* — Var.: **scălâmbăiálă** s.f.] — **Scălâmbăia** + suf. *-ală.*

SCĂLÂMBĂIÁT, -Ă, *scălâmbăiați*, *-te*, adj. (Pop. și fam.) Strâmb, sucit; schimonosit, deformat, pocit. [Pr.: *-bă-iat.* — Var.: **scălâmbăiát, -ă, scălâmbát, -ă** adj.] — V. **scălâmbăia.**

SCĂLÂMBĂIÉRE, *scălâmbăieri*, s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a se scălâmbăia* și rezultatul ei; scălâmbăială, scălâmbătură. [Pr.: *-bă-ie-*. — Var.: **scălămbăiére, scălâmbáre** s.f.] — V. **scălâmbăia.**

SCĂLÂMBĂTÚRĂ, *scălâmbături*, s.f. (Înv.) Scălâmbăiere. — **Scălâmba** + suf. *-ătură.*

SCĂLDÁ, *scald,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face baie, a (se) îmbăia. ✦ Refl. Fig. A se reflecta, a se oglindi. **2.** Tranz. (Adesea fig.) A uda, a muia. ✧ Expr. *A-și scălda ochii în lacrimi* = a lăcrima sau a plânge. ✦ (Despre ape) A curge udând un teritoriu. **3.** Refl. (Despre păsări și alte animale) A se cufunda, a se tăvăli în nisip, în praf etc. **4.** Tranz. (Fam.; în expr.) *A o scălda* = a evita un răspuns sau o atitudine hotărâtă, a răspunde evaziv. — Lat. **excaladare.**

SCĂLDÁRE, *scăldări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) scălda* și rezultatul ei. — V. **scălda.**

SCĂLDÁT, *scăldaturi,* s.n. Faptul de *a (se) scălda;* (concr.) loc (într-o apă curgătoare) unde se face baie. — V. **scălda.**

SCĂLDĂTOÁRE, *scăldători,* s.f. **1.** Loc de scăldat; scaldă. **2.** (Pop.) Cadă, albie; *p. ext.* bazin. **3.** Îmbăiere, baie; scăldat. **4.** Fig. (Rar) Trecere a Soarelui dincolo de linia orizontului; apus. — **Scălda** + suf. *-ătoare.*

SCĂMÓS, -OÁSĂ, *scămoși, -oase,* adj. Cu scame. ✦ Cu aspect pufos. — **Scamă** + suf. *-os.*

SCĂMOȘÁ, *scămoșez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre produse textile; la pers. 3) A se face scame, a se face ca scama, a se destrăma (în urma uzurii, a unui defect de fabricație etc.). **2.** Tranz. A face ca o țesătură să capete un aspect pufos și să devină mai moale (prelucrând-o cu ajutorul unei mașini speciale). — Din **scămos.**

SCĂMOȘÁRE s.f. Faptul de *a (se) scămoșa;* scămoșat[1]. — V. **scămoșa.**

SCĂMOȘÁT[1] s.n. Scămoșare. — V. **scămoșa.**

SCĂMOȘÁT[2], -Ă, *scămoșați, -te,* adj. (Despre o țesătură) Destrămat, cu scame; pufos; scămos. — V. **scămoșa.**

SCĂPÁ, *scap,* vb. I. **1.** Intranz. A se desprinde din...; a se elibera, a se salva (dintr-o cursă, dintr-o strânsoare etc.); a se descătușa. ✦ A se strecura prin..., a străbate. ✦ A ieși cu bine dintr-un necaz, dintr-o încurcătură, dintr-o situație grea; a se feri de..., a evita, a se apăra de... ✦ Intranz. și tranz. A reuși să (se) elibereze de cineva sau de ceva supărător, neplăcut; a (se) descotorosi, a (se) debarasa. ✦ Tranz. A nu mai putea prinde pe cineva care s-a smuls din mâna cuiva, desprinzându-se din legăturile prin care era imobilizat etc. **2.** Tranz. A lăsa un obiect să cadă din mână fără voie (din cauza unei emoții, a neatenției sau din cauză că este prea greu); a da drumul din mână involuntar la ceva. ✧ Expr. *A scăpa din mână* (pe cineva sau ceva) = **a)** a pierde de sub control (pe cineva sau ceva); **b)** a pierde un bun prilej de a face, de a obține ceva. **3.** Intranz. (Rar; despre Soare) A coborî spre asfințit; a fi în declin, a trece de... **4.** Refl. A spune sau a face ceva fără voie, din greșeală; a nu se putea stăpâni de a spune sau de a face ceva. ✧ Expr. (Tranz.) *A scăpa o vorbă* = a face (din imprudență) o indiscreție. **5.** Tranz. A pierde un spectacol, o întâlnire, un tren etc.; a nu mai apuca, a nu mai prinde (întârziind), a sosi prea târziu. **6.** Tranz. A lăsa neobservat, a pierde din vedere, a nu lua în seamă, a omite. ✧ Expr. *A nu scăpa* (pe cineva sau ceva) *din ochi* (sau *din vedere*) = a ține (pe cineva sau ceva) sub continuă observație. ✦ Intranz. A trece neobservat, neluat în seamă. **7.** Intranz. A nu reuși momentan să-și amintească de... **8.** Refl. A avea senzația acută de defecare sau de urinare, a simți imperios nevoia de a ieși afară. — Lat. ***excappare.**

SCĂPÁRE, *scăpări,* s.f. Acțiunea de *a (se) scăpa* și rezultatul ei; eliberare, salvare. ✧ Expr. *Scăpare din* (sau *de*) vedere = omitere involuntară. A *avea* (sau *a-și păstra*) *o portiță de scăpare* = a avea (sau a-și păstra) un mijloc de a ieși onorabil dintr-o situație neplăcută, încurcată. ✦ Mijloc, posibilitate de a scăpa (**1**). — V. **scăpa.**

SCĂPÁT, -Ă, *scăpați, -te,* adj. **1.** Care a fost scos dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc.; salvat. **2.** Care a fost lăsat din mână involuntar. **3.** (Despre cuvinte) Care a fost rostit în grabă, fără voie. **4.** Omis. — V. **scăpa.**

SCĂPĂRÁ, *scápăr*, vb. I. Intranz. **1.** A produce scântei prin lovirea cremenei cu amnarul; *p. gener.* (despre pietre sau corpuri dure) a scoate scântei prin ciocnire. ✧ Expr. *Cât ai scăpăra din amnar* = extrem de repede. *A-i scăpăra* (cuiva) *picioarele* (sau *călcâiele)* = a fugi foarte repede; a-i sfârâi călcâiele. *A scăpăra din picioare* = a bate din picioare; a fi nerăbdător. *A-i scăpăra cuiva buza* (sau *buzele, măseaua) de...* = a avea mare nevoie de... ✦ Tranz. A aprinde un chibrit. ✦ Tranz. și intranz. (Despre foc și flăcări) A arunca, a împrăștia scântei. ✦ (Despre fulgere) A se ivi, a izbucni. ✦ Fig. A apărea, a se ivi deodată, fulgerător. ✧ Expr. *A-i scăpăra* (cuiva) *prin minte* (sau *prin cap* etc.) = a i se ivi (cuiva) brusc în minte, a-i trece (cuiva) repede prin minte. **2.** A scânteia, a sclipi. ✦ (Despre ochi) A arunca priviri vii, scânteietoare. ✧ Expr. *A-i scăpăra* (cuiva) *ochii* = **a)** a fi foarte flămând; **b)** a fi foarte furios; **c)** a simți o durere foarte puternică. — Et. nec.

SCĂPĂRÁRE, *scăpărări*, s.f. Acțiunea de *a scăpăra* și rezultatul ei; scapăr — V. **scăpăra.**

SCĂPĂRÁT s.n. Faptul de *a scăpăra,* — V. **scăpăra.**

SCĂPĂRĂTÓR, -OÁRE, *scăpărători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care scapără; scânteietor, sclipitor. ✦ Fig. Extrem de inteligent, dotat cu o inteligență vie. **2.** S.f. Obiect (cremene, amnar, iască etc.) cu care se scapără pentru a produce scântei. ✦ (Reg.) Chibrit. — **Scăpăra** + suf. *-ător.*

SCĂPĂTÁ, *scápăt,* vb. I. Intranz. **1.** (Pop.; despre Soare, Lună și alți aștri; la pers. 3) A coborî spre asfințit; a apune, a asfinți. ✦ A aluneca în jos, a cădea, a se cufunda. ✦ (Despre ochi, priviri) A luneca, a se abate de pe obiectul fixat (din cauza oboselii). **2.** A sărăci. — Lat. ***excapitare.**

SCĂPĂTÁRE s.f. Acțiunea de a *scăpăta* și rezultatul ei. — V. **scăpăta.**

SCĂPĂTÁT[1] s.n. (Pop.) Apus, asfințit. — V. **scăpăta.**

SCĂPĂTÁT[2], -Ă, *scăpătați, -te,* adj. Care a sărăcit; sărac. — V. **scăpăta.**

SCĂRICÍCĂ, *scăricele,* s.f. Scăriță (**1**). — **Scară** + suf. *-icică.*

SCĂRIȘOÁRĂ, *scărișoare,* s.f. Scăriță (**1**). — **Scară** + suf. *-ișoară.*

SCĂRÍȚĂ, *scărițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *scară;* scăricică, scărișoară. **2.** Unul dintre cele trei oscioare ale urechii mijlocii. — **Scară** + suf. *-iță.*

SCĂRMĂNÁ, *scármăn,* vb. I. Tranz. **1.** A smulge și a răsfira (cu mâna sau cu mașini speciale) lâna brută sau alte materiale fibroase, pentru a desface fibrele, a le curăța de impurități și a le înfoia. ✦ A smulge fulgii penelor pentru a face puf. **2.** Fig. (Fam.) A bate sau a certa pe cineva. — Et. nec.

SCĂRMĂNÁRE, *scărmănări,* s.f. Acțiunea de a *scărmăna* și rezultatul ei; scărmănat[1]. — V. **scărmăna.**

SCĂRMĂNÁT[1] s.n. Scărmănare. — V. **scărmăna.**

SCĂRMĂNÁT[2], -Ă, *scărmănați*, -te, adj. (Despre lână și alte materiale fibroase) Care a fost desfăcut, curățat, afânat prin desprinderea, răsfirarea etc. firelor sau fibrelor cu mâna sau cu mașini speciale. — V. **scărmăna.**

SCĂRMĂNĂTÓR, -OÁRE, *scărmănători, -oare*, s.m., s.f. **1.** S.m. și f. (Rar) Persoană care se îndeletnicește cu scărmănatul[1]. **2.** S.f. Unealtă de scărmănat lâna; darac. — **Scărmăna** + suf. *-ător.*

SCĂRMĂNĂTÚRĂ, *scărmănături,* s.f. **1.** Faptul de a scărmăna; (concr.) lână scărmănată. **2.** Fig. (Fam.) Bătaie, scărmăneală. — **Scărmăna** + suf. *-ătură.*

SCĂRMĂNEÁLĂ, *scărmăneli*, s.f. (Fam.) Bătaie, păruială, scărmănătură; ceartă. — **Scărmăna** + suf. *-eală.*

SCĂRPINÁ, *scárpin,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) râcâi sau a (se) freca cu unghiile, cu degetele, cu un obiect sau de ceva tare, în locul în care simte o senzație de mâncărime a pielii. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A bate pe cineva. — Lat. **scarpinare.**

SCĂRPINÁRE, *scărpinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) scărpina;* scărpinat, scărpinătură. — V. **scărpina.**

SCĂRPINÁT s.n. Scărpinare. — V. **scărpina.**

SCĂRPINĂTOÁRE, *scărpinători,* s.f. **1.** Dispozitiv, obiect cu care sunt scărpinate (sau de care se freacă pentru a se scărpina) unele animale domestice. **2.** Obiect în formă de bețișor, prevăzut la un capăt cu o lopățică, folosit odinioară de oameni pentru a se scărpina. — **Scărpina** + suf. *-ătoare.*

SCĂRPINĂTÚRĂ, *scărpinături,* s.f. Scărpinare. — **Scărpina** + suf. *-ătură.*

SCĂUIÉȘ s.n. v. **scăunaș.**

SCĂUNÁȘ, (**1**) *scăunașe,* s.n., (**2**) *scăunași,* s.m. **1.** S.n. Scăunel. **2.** S.m. (Înv.) Negustor de vite sau de cereale; colector (de produse alimentare); comisionar (al unui negustor). [Pr.: *scă-u-*. — Var.: (reg., **1**) **scăuiéș** s.n.] — **Scaun** + suf. *-aș.*

SCĂUNÉL, *scăunele,* s.n. Diminutiv al lui *scaun;* scăunaș. [Pr.: *scă-u-*] — **Scaun** + suf. *-el.*

SCĂUNOÁIE, *scăunoaie,* s.f. Unealtă a dulgherului sau a dogarului, constând dintr-o bancă pe care lucrătorul stă călare, pentru a putea apăsa cu piciorul pe pedala care fixează lemnul de cioplit. [Pr.: *scă-u-*] — **Scaun** + suf. *-oaie.*

SCĂZĂMÂNT, *scăzăminte,* s.n. Pierdere, reducere (în greutate, volum etc.), scădere; (concr.) parte (dintr-o marfă) care se pierde, se reduce (în greutate, volum etc.). — **Scădea** + suf. *-ământ.*

SCĂZĂTÓR, *scăzători,* s.m. (Mat.) Număr care se scade din altul. — **Scădea** + suf. *-ător.*

SCĂZÚT[1] s.n. Faptul de *a scădea.* — V. **scădea.**

SCĂZÚT[2], -Ă, *scăzuți, -te,* adj. **1.** (Despre ape) Cu nivelul coborât. ✦ (Despre mâncăruri) Cu sos puțin și bine legat. **2.** (Despre voce, glas) Cu intensitate slabă; coborât, șoptit. **3.** (Despre temperatură) Cu valori coborâte, joase. — V. **scădea.**

SCÂLCIÁ, *scâlciez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (i se) toci încălțămintea (într-o parte); a (se) deforma. **2.** Tranz. Fig. A pronunța incorect cuvintele; a schimonosi, a poci. [Pr.: *-ci-a*] — Et. nec.

SCÂLCIÁT, -Ă, *scâlciați, -te,* adj. **1.** (Despre încălțăminte; *p. gener.* despre alte obiecte) Tocit (într-o parte); deformat. **2.** Fig. (Despre cuvinte) Schimonosit, pocit (în pronunțare). [Pr.: *-ci-at*] — V. **scâlcia.**

SCÂLCIETÚRĂ, *scâlcieturi,* s.f. Faptul de a (se) scâlcia; deformare; (concr.) parte deformată (prin tocire) a unui obiect (în special a încălțămintei). [Pr.: *-ci-e-*] — **Scâlcia** + suf. *-ătură.*

SCÂNCEÁLĂ, *scânceli,* s.f. Faptul de *a (se) scânci*; scâncit; *p. ext.* scâncet. — **Scânci** + suf. *-eală.*

SCÂNCET, *scâncete*, s.n. Plâns înăbușit, slab și întretăiat (specific copiilor mici); scânceală, scâncitură, scâncit. ✦ Vaiet (de păsări, de animale); scheunat. — **Scânci** + suf. *-et.*

SCÂNCÍ, *scâncesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A plânge înăbușit, slab și întretăiat. ✦ Intranz. (Despre animale) A se văita, a geme; (despre câini) a scheuna. — Din sl. **skyčati.**

SCÂNCÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) scânci;* scânceală; *p. ext.* scâncet. — V. **scânci.**

SCÂNCÍT[2], -Ă, *scânciți, -te,* adj. **1.** (Mai ales despre copii) Care scâncește. **2.** (Despre sunete, glas etc) Tânguitor, jalnic. — V. **scânci.**

SCÂNCITÓR, -OÁRE, *scâncitori, -oare,* adj. Care scâncește. — **Scânci** + suf. *-tor.*

SCÂNCITÚRĂ, *scânciturí,* s.f. Scâncet. — **Scânci** + suf. *-tură.*

SCÂNDURĂ, *scânduri,* s.f. Piesă de lemn cu secțiunea transversală dreptunghiulară, mai mult lată decât groasă, obținută prin tăierea în lung a trunchiului unui copac și folosită la lucrări de construcții și de tâmplărie. ✧ Expr. *A fi* (sau *a se usca, a rămâne*) *ca scândura* (sau *scândură*) = a fi extrem de slab. *A lăsa pe cineva scândură* (sau *ca scândura)* = a lăsa pe cineva complet sărac. ✦ Podele, dușumea. — Lat. **scandula.**

SCÂNDURĂRÍE s.f. Depozit de scânduri; totalitatea scândurilor din care este construit un obiect; mulțime de scânduri. — **Scândură** + suf. *-ărie.*

SCÂNDUREÁ, -ÍCĂ, *scândurele,* s.f. Diminutiv al lui *scândură;* scândurice, scândurică. — **Scândură** + suf. *-ea, -ică.*

SCÂNDURÍCE, *scândurici,* s.f. (Rar) Scândurea. — **Scândură** + suf. *-ice.*

SCÂNDURÍȚĂ, *scândurițe*, s.f. (Rar) Scândurea. ✦ Un fel de lopățică la amnarul războiului de țesut, care ajută la înfășurarea pânzei țesute pe sulul de dinainte. — **Scândură** + suf. *-iță.*

SCÂNTEIÁ, pers. 3 *scânteiază*, vb. I. Intranz. **1.** A licări ca o scânteie; a sclipi, a străluci, a luci. ✦ (Despre ochi) A privi viu, pătrunzător (sub impresia unui sentiment puternic). **2.** A împrăștia scântei. [Pr.: *-te-ia*] — Din **scânteie.**

SCÂNTÉIE, *scântei,* s.f. **1.** Particulă solidă incandescentă care sare din foc, dintr-un corp aprins, din ciocnirea unor corpuri dure etc. sau care însoțește o descărcare electrică, și care se stinge foarte repede. ✧ Expr. *A i se face* (cuiva) *scântei (pe dinaintea ochilor),* se zice când cineva primește o lovitură puternică (și are senzația că vede scântei). *A se învăța* (sau *a se deprinde*) *ca țiganul cu scânteia* = a se deprinde cu răul. ✦ P. ext. Lumină slabă, de-abia întrezărită, cu sclipiri intermitente; licărire. **2.** Fig. Fapt, aparent neînsemnat, care declanșează o acțiune, un sentiment etc. **3.** Fig. Parte foarte mică din ceva; fărâmă. *O scânteie de talent.* [Pr.: *-te-ie.* — Var.: (înv.) **schintéie** s.f.] — Lat. ***scantillia** (= *scintilla*).

SCÂNTEIÉRE, *scânteieri,* s.f. Faptul de *a scânteia;* lumină slabă (și intermitentă). ✦ Variație a strălucirii și a culorii stelelor. [Pr.: *-te-ie-*] — V. **scânteia.**

SCÂNTEIETÓR, -OÁRE, *scânteietori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care scânteiază; strălucitor, sclipitor. ✦ Care pare că împrăștie scântei; viu, lucitor. ✦ Fig. Extrem de inteligent. [Pr.: *-te-ie-*] — **Scânteia** + suf. *-ător.*

SCÂNTEIOÁRĂ, *scânteioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *scânteie;* scânteiuță (**I**). **2.** (Bot.) Scânteiuță (**II 1**). [Pr.: *-te-ioa-*] — **Scânteie** + suf. *-ioară.*

SCÂNTEIÓS, -OÁSĂ, *scânteioși, -oase,* adj. (Înv.; despre ochi, privire) Scânteietor, strălucitor. [Pr.: *-te-ios*] — **Scânteie** + suf. *-os.*

SCÂNTEIÚȚĂ, *scânteiuțe*, s.f. **I.** Scânteioară (**1**). **II.** (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu tulpina ramificată la bază și cu flori roșii, roz sau albastre; scânteioară (**2**), ochișor (**2**) *(Angallis arvensis)*. **2.** Plantă erbacee mică din familia liliaceelor, cu frunze liniare și cu flori galbene (*Gagea arvensis)*. **3.** (La pl.) Brumărea. [Pr.: *-te-iu-*] — **Scânteie** + suf. *-uță.*

SCÂRBÁVNIC, -Ă, *scârbavnici, -ce,* adj. (Înv.) Scârbos, dezgustător. — **Scârbă** + suf. *-avnic.*

SCÁRBĂ, (**3**) *scârbe*, s.f. **1.** Aversiune nestăpânită (fizică sau morală) față de cineva sau de ceva; dezgust, repulsie; greață, silă. ✧ Loc. vb. *A-i fi* (sau *a i se face*) *cuiva scârbă* sau *a-l prinde* (ori *a-l cuprinde*) *pe cineva scârba* (sau *o scârbă*) = a se scârbi. ✦ (Rar) Ceea ce provoacă scârbă (**1**) sau, *p. ext.,* spaimă, groază. **2.** Ființă murdară, dezgustătoare; *p. ext.* om de nimic, netrebnic, mârșav. ✦ Faptă urâtă, nedemnă; ticăloșie. **3.** (La pl.) Vorbe murdare, triviale; ocări, înjurături. **4.** (Reg.) Întristare, mâhnire, supărare. ✦ Grijă, necaz; nenorocire. **5.** (Înv.) Mânie, furie; dușmănie. — Din sl. **skrŭbĭ.**

SCÂRBÉLNIC, -Ă, *scârbelnici, -ce,* adj. (Înv.) Scârbos, dezgustător. — **Scârbă** + suf. *-elnic.*

SCÂRBÍ, *scârbesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A simți sau a produce scârbă (**1**); a (se) îngreți, a (se) dezgusta. **2.** Refl. și tranz. (Reg.) A (se) întrista, a (se) supăra. **3.** Refl. (Înv.) A se înfuria, a se mânia. — Din **scârbă.**

SCÂRBÍT, -Ă, *scârbiți, -te*, adj. (Despre oameni) Plin de scârbă; îngrețoșat, dezgustat. ✦ (Reg.) Întristat, supărat. — V. **scârbi.**

SCÂRBÓS, -OÁSĂ, *scârboși, -oase,* adj. **1.** Care provoacă scârbă (**1**), greață, repulsie, silă; dezgustător, respingător, grețos. **2.** Care inspiră dispreț; josnic, detestabil. ✧ Expr. *A fi scârbos la gură* sau *a avea gură scârboasă* = a întrebuința vorbe urâte, triviale. **3.** (Fam.) Care se îngrețoșează ușor, căruia i se face ușor greață. **4.** (Fam.; despre oameni) Greu de mulțumit; dezagreabil, nesuferit. — **Scârbă** + suf. *-os.*

SCÂRBOȘÉNIE, *scârboșenii,* s.f. Însușirea de a fi scârbos; (concr.) lucru scârbos, ființă scârboasă; faptă, purtare, vorbă scârboasă. — **Scârbos** + suf. *-enie.*

SCÁRNAV, -Ă, *scârnavi, -e,* adj. **1.** (Pop.) Plin de murdărie; murdar. **2.** Fig. Dezgustător, grețos, scârbos; josnic, ticălos, infam; trivial, obscen. [Acc. și: *scârnáv*] — Din sl. **skvrŭnavŭ.**

SCÁRNĂ s.f. (Pop.) Excremente. — Din sl. **skvrŭna.**

SCÂRNĂVÉNIE s.f. (Rar) Scârnăvie. — **Scârnav** + suf. *-enie.*

SCÂRNĂVÍ, *scârnăvesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se murdări, a se acoperi, a se întina cu scârnă. ✦ A defeca. — Din **scârnav.**

SCÂRNĂVÍE, *scârnăvii,* s.f. **1.** Lucru murdar, scârnav; scârnăvenie, murdărie. **2.** Fig. Om, lucru, faptă fără valoare, de nimic. — **Scârnav** + suf. *-ie.*

SCÂRȚ interj. **1.** Cuvânt care imită zgomotul ascuțit, strident produs de uși, roți etc. ✦ Cuvânt care imită zgomotul ascuțit, alternativ al unui lucru care se mișcă când într-un sens, când în altul. ✧ Compus; (depr.) *scârța-scârța-pe-hârtie* s.m. = funcționar, conțopist. **2.** Cuvânt care imită zgomotul caracteristic produs de încălțăminte în timpul mersului. ✦ (Substantivat) Adaos (din piele) la încălțăminte, pentru a o face să scârțâie în timpul mersului. **3.** (Fam.) Exclamație de dezaprobare, de împotrivire sau de dispreț față de afirmația cuiva; da' de unde! vorbă să fie! [Var.: **scârța, scârțai** interj.] — Onomatopee.

SCÁRȚA interj. v. **scârț.**

SCÁRȚAI interj. v. **scârț.**

SCÂRȚÁR, *scârțari,* adj., s.m. (Reg.) (Om) meschin, zgârcit. — **Scârț** + suf. *-ar.*

SCÂRȚÁÍ vb. IV. v. **scârțâi.**

SCÂRȚÂÍ, *scârțâi,* vb. IV. Intranz. **1.** A produce (prin frecare, deplasare, din cauza greutății etc.) un zgomot ascuțit, strident, neplăcut. ✧ Expr. *A unge osia ca să nu scârțâie (carul)* = a mitui. (Tranz.) *A scârțâi ușa cuiva* = a stărui pe lângă cineva cu insistențe plictisitoare. ✦ (Despre vehicule încărcate cu poveri) A merge, a înainta cu greu (făcând un zgomot strident). ✦ (Despre încălțăminte) A produce (în timpul mersului) un zgomot ascuțit, caracteristic. **2.** P. anal. A cânta prost, strident, dintr-un instrument muzical cu coarde. ✧ Tranz. *Scârțâie o melodie.* ✦ A scrie greu, mișcând anevoie (și apăsat) tocul pe hârtie. **3.** (Despre insecte) A scoate sunete ascuțite, asemănătoare cu scârțâitul produs prin frecare. **4.** Fig. (Fam.; despre acțiuni, activități, întreprinderi) A progresa greu, anevoie; a nu funcționa cum trebuie. ✦ (Despre oameni) A nu se simți bine, a o duce rău cu sănătatea. [Var.: **scârțâí, scârțíi** vb. IV] — **Scârț** + suf. *-âi.*

SCÂRȚÂIÁLĂ, *scârțâieli,* s.f. Scârțâit[1]. [Pr.: *-țâ-ia-*] — **Scârțâi** + suf. *-eală.*

SCÂRȚÂÍRE, *scârțâiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a scârțâi.* — V. **scârțâi.**

SCÂRȚÂÍT[1] s.n. Faptul de *a scârțâi;* zgomot sau sunet ascuțit, strident care se produce prin frecare, deplasare, apăsare etc.; scârțială, scârțâitură. ✦ Sunet sau serie de sunete stridente scoase de un instrumentist netalentat care cântă la un instrument cu coarde. — V. **scârțâi.**

SCÂRȚÂÍT[2], -Ă, *scârțâiți, -te*, adj. (Rar) Scârțâitor. — V. **scârțâi.**

SCÂRȚÂITÓR, -OÁRE, *scârțâitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care scârțâie, care produce un scârțâit[1]; care se aude strident, care produce o senzație auditivă neplăcută; scârțâit[2]. **2.** S.f. Dispozitiv (rudimentar) de lemn prevăzut cu aripioare care, mișcate de vânt sau cu mâna, produc un zgomot strident și alungă păsările din semănături. **3.** S.f. Hârâitoare. **4.** S.f. Plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunzele întepătoare și cu flori verzui; troscoțel (*Polycnemum arvense).* [Pr.: *-țâ-i.* — Var.: **scârțiitór, -oare** adj.] — **Scârțâi** + suf. *-tor.*

SCÂRȚÂITÚRĂ, *scârțâituri,* s.f. Scârțâit[1]. [Pr.: *-țâ-i-.* — Var.: **scârțiitúră** s.f.] — **Scârțâi** + suf. *-tură.*

SCÂRȚIÍ vb. IV v. **scârțâi.**

SCÂRȚIITÓR, -OÁRE adj. v. **scârțâitor.**

SCÂRȚIITÚRĂ s.f. v. **scârțâitură.**

SCELERÁT, -Ă, *scelerați, -te,* s.m. și f. (Livr.) Persoană vinovată sau socotită capabilă de mari nelegiuiri și crime; om mârșav, ticălos, criminal. ✧ (Adjectival) *Om scelerat.* — Din fr. **scélérat,** lat. **sceleratus.**

SCELERATÉȚE s.f. (Rar) Manieră de a acționa ca un scelerat. — Din fr. **scélératesse.**

SCENARÍST, -Ă, *scenariști, -ste,* s.m. și f. Persoană care scrie scenarii. — Din fr. **scénariste.**

SCENARÍSTIC, -Ă, *scenaristici, -ce,* adj. s.f. **1.** Adj. Referitor la scenariu, de scenariu. **2.** S.f. Arta de a scrie scenarii. — **Scenariu** + suf. *-istic.*

SCENÁRIU, *scenarii,* s.n. Textul succint al unei piese de teatru, al unui spectacol sau al unui film, de obicei împreună cu indicațiile tehnice și de regie. — Din fr. **scénario,** it. **scenario.**

SCENARIZÁ, *scenarizez,* vb. I. Tranz. A transpune o lucrare, un fapt etc. în scenariu de teatru sau de film. — Din engl. **scenarize.**

SCENARIZÁRE, *scenarizări,* s.f. Acțiunea de *a scenariza.* — V. **scenariza.**

SCENARIZÁT, -Ă, *scenarizați, -te*, adj. (Despre scrieri, fapte) Care a fost transpus într-un scenariu, — V. **scenariza.**

SCENĂ, *scene,* s.f. **1.** Parte mai ridicată și special amenajată în incinta unei săli de spectacole sau în aer liber, unde se desfășoară reprezentațiile. ✧ Expr. *A pune în scenă* = a regiza. ✦ Teatru. ✧ Expr. *A părăsi scena* = **a)** a părăsi profesia de actor; **b)** a se retrage dintr-o activitate. **2.** Subdiviziune a unui act dintr-o operă dramatică, marcată prin intrarea sau ieșirea unui personaj. **3.** Fig. Loc unde se petrece ceva. **4.** Fig. Acțiune capabilă de a impresiona pe cineva, de a-i atrage atenția; întâmplare interesantă. ✦ (Concr.) Compoziție plastică în care sunt de obicei înfățișate mai multe personaje. **5.** Fig. Ceartă, ieșire violentă. ✧ Expr. (Fam.) *A-i face cuiva o scenă* = a aduce cuiva imputări violente (cu amenințări, cu lacrimi etc.). — Din fr. **scène,** it. **scena,** lat. **scaena.**

SCENÉTĂ, *scenete*, s.f. Scurtă piesă de teatru, într-un singur act și cu personaje puține. — Din **scenă** (după fr. *saynète*).

SCÉNIC, -Ă, *scenici, -ce*, adj. **1.** Care aparține scenei (**1**), privitor la scenă. ✧ *Spațiu scenic* = parte a scenei expusă vederii publicului, unde se desfășoară jocul actorilor. *Perspectivă scenică* = vedere de ansamblu a unui decor. **2.** Care este adaptat teatrului, de teatru. — Din fr. **scénique,** it. **scenico,** lat. **scaenicus.**

SCENOGRÁF, -Ă, *scenografi, -e,* s.m. și f. Persoană care face decorurile (și costumele) unui spectacol. ✧ (Adjectival) *Pictor scenograf.* — Din fr. **scénographe.**

SCENOGRÁFIC, -Ă, *scenografici, -ce,* adj. Care aparține scenografiei, privitor la scenografie. — Din fr. **scénographique.**

SCENOGRAFÍE s.f. Arta de a executa decoruri, costume etc. pentru un spectacol. — Din fr. **scénographie.**

SCENOTÉHNIC, -Ă, *scenotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Tehnica folosirii trucajelor mecanice și a aparaturii de scenă în teatru. **2.** Adj. Referitor la scenotehnică, de scenotehnică (**1**). — **Scenă** + **tehnică.**

SCÉPTIC, -Ă, *sceptici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care nu are încredere în nimic, care se îndoiește de toate. **2.** Adj. Care aparține scepticismului, privitor la scepticism. **3.** S.m. și f. Adept al scepticismului (**1**). — Din fr. **sceptique.**

SCEPTICÍSM s.n. **1.** Concepție care pune la îndoială posibilitatea cunoașterii veridice a realității lumii exterioare sau, în general, a oricărei cunoștințe certe, punând accentul pe caracterul relativ incomplet și imprecis al acesteia. **2.** Atitudine de neîncredere, de îndoială față de cineva sau de ceva. — Din fr. **scepticisme.**

SCÉPTRU, *sceptre,* s.n. Toiag, baston (împodobit) purtat de suverani ca simbol al autorității. ✦ Fig. Demnitate, putere, mărire, autoritate de suveran; domnie, conducere. — Din fr. **sceptre,** lat**. sceptrum.**

SCHEÁMĂT, *scheamete,* s.n. (Reg.) Sunet caracteristic prin care câinele anunță apropierea vânatului sau o stare fizică neplăcută. — Contaminare între **scheau** și **geamăt.**

SCHEÁUN, *scheaune,* s.n. (Rar) Scheunătură. — Din **scheuna** (derivat regresiv).

SCHECI, *scheciuri,* s.n. Scurtă scenetă cu caracter glumeț, satiric și, de obicei, cu temă actuală. — Din fr., engl. **sketch.**

SCHÉLĂ, *schele,* s.f. **1.** Construcție auxiliară provizorie, metalică sau de lemn, servind ca suport muncitorilor care lucrează la înălțime; eșafodaj. **2.** Punte improvizată sau fixă care face legătura între o navă și țărm sau chei. **3.** Unitate industrială care se ocupă de exploatarea unui zăcământ de țiței. ✦ Fiecare dintre sondele care alcătuiesc această unitate. **4.** (Înv.) Port pe malul unui fluviu; *p. restr.* debarcader. ✦ Punct vamal situat într-un asemenea port (sau lângă o apă). **5.** (Înv. și reg.) Târg; piață de mărfuri. — Din sb. **skela,** bg. **skelja.**

SCHELĂLĂÍ, pers. 3 *schelălăie,* vb. IV. Intranz. A chelălăi. — Pref. *s-* + **chelălăi.**

SCHELĂLĂIÁLĂ, *schelălăieli,* s.f. Chelălăială. — **Schelălăi** + suf. *-eală*.

SCHELĂLĂÍT s.n. Chelălăit[1]. — V. **schelălăi.**

SCHELĂRÍE, *schelării,* s.f. **1.** Scheletul unei construcții, al unui sistem tehnic etc. **2.** Totalitatea schelelor folosite la executarea sau la repararea unei construcții. — **Schelă** + suf. *-ărie.*

SCHELÉT, *schelete,* s.n. **1.** Totalitatea oaselor care susțin corpul unui vertebrat; sistemul osos așezat în poziția sa naturală. **2.** Totalitatea elementelor sau pieselor care constituie sistemul de rezistență al unei construcții sau al unui ansamblu tehnic. **3.** Fig. Planul unei opere literare sau științifice; schemă. — Din fr. **squelette.**

SCHELÉTIC, -Ă, *scheletici, -ce,* adj. (Despre ființe) Cu înfățișare de schelet (**1**); (prin exagerare) foarte slab, uscat. — Din fr. **squelettique.**

SCHELETÓN, *scheletoane,* s.n. **1.** Sanie de metal foarte joasă, pe care se stă culcat pe burtă. **2.** Probă sportivă practicată cu scheletonul (**1**). — Din engl. **skeleton.**

SCHEMÁTIC, -Ă, *schematici, -ce,* adj. Construit, alcătuit în linii generale, fără prezentarea amănuntelor. ✦ (Depr.) Care nu depășește anumite tipare, anumite șabloane; fără adâncime, superficial; rigid, dogmatic. — Din fr. **schématique.**

SCHEMATÍSM s.n. Tendință, mod de a concepe sau de a prezenta lucrurile într-o formă schematică, simplistă; respectarea rigidă, dogmatică a anumitor formule fixe. — Din fr. **schématisme,** lat. **schematismus.**

SCHEMATIZÁ, *schematizez,* vb. I. Tranz. A da unei opere, unei lucrări etc. un caracter schematic, a prezenta ceva în mod schematic; a simplifica (în mod excesiv). — Din fr. **schématiser.**

SCHEMATIZÁNT, -Ă, *schematizanți, -te,* adj. Care schematizează. — Din fr. **schématizant** (după *schemă*).

SCHEMATIZÁRE, *schematizări,* s.f. Acțiunea de *a schematiza* și rezultatul ei. — V. **schematiza.**

SCHÉMĂ, *scheme,* s.f. **1.** Plan redus la câteva linii sau idei generale principale, care permite o vedere de ansamblu asupra unei lucrări. **2.** Reprezentare grafică simplificată a elementelor sau caracteristicilor structurii unui aparat, ale unei mașini, ale unei instalații, ale unui proces etc. ✧ (Tehn.) *Schemă bloc* = reprezentare schematică simplă a unui aparat, sistem sau instalație, prin blocuri funcționale, folosită pentru studiul principiilor de funcționare ale acestora. *Schemă logică* = organigramă. **3.** Tabel cuprinzând denumirea posturilor și a salariilor respective dintr-o instituție sau dintr-o întreprindere. — Din fr. **schème,** lat. **schema.**

SCHÉPSIS s.n. (Fam.) Minte, pricepere, judecată; perspicacitate. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu schepsis* = cu socoteală, cu chibzuință; cu un anumit scop, cu o anumită intenție (nemărturisită). — Din ngr. **sképsis.**

SCHERZANDO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Într-un tempo însuflețit, vioi și vesel. [Pr.: *scherțándo*] — Cuv. it.

SCHERZO, *scherzouri,* s.n. Piesă muzicală (sau parte dintr-o sonată ori dintr-o simfonie) scrisă într-un tempo însuflețit, vioi și vesel. [Pr.: *schérțo*] — Cuv. it.

SCHEUNÁ, *scheáun,* vb. I. Intranz. (Despre câini, rar despre alte animale; la pers. 3) A scoate sunete ascuțite și repetate de durere, de bucurie; a chelălăi. ✦ Fig. (Fam.: despre oameni) A se văita, a plânge. [Pr.: *sche-u-*] — Probabil formație onomatopeică.

SCHEUNÁRE, *scheunări,* s.f. Acțiunea de *a scheuna* și rezultatul ei; *p. ext.* scheunătură. [Pr.: *sche-u-*] — V. **scheuna.**

SCHEUNÁT s.n. Scheunare, chelălăit. [Pr.: *sche-u-*] — V. **scheuna.**

SCHEUNĂTÚRĂ, *scheunături,* s.f. Sunet ascuțit și repetat de durere sau de bucurie scos de un animal, mai ales de un câine; chelălăitură, schiaun; scheunare. [Pr.: *sche-u-*] — **Scheuna** + suf. *-ătură.*

SCHI, (**1**) *schiuri,* s.n. **1.** Un fel de patină în formă de bandă lungă și îngustă de lemn, de metal sau de material plastic, care, prinsă de talpa ghetelor, permite alunecarea rapidă pe zăpadă. **2.** Sport de iarnă practicat cu schiurile (**1**). — Din fr. **ski.**

SCHIÁ, *schiez,* vb. I. Intranz. A aluneca pe zăpadă cu schiurile; a face schi (**2**). [Pr.: *schi-a*] — Din fr. **skier.**

SCHIF, *schifuri,* s.n. **1.** Ambarcațiune sportivă foarte lungă, îngustă și ușoară, cu rame lungi și ușoare și cu scaune mobile. **2.** Probă sportivă care se practică cu schiful (**1**). — Din fr., engl. **skiff.**

SCHIFÍST, -Ă, *schifiști, -ste,* s.m. și f. Sportiv specializat în probele de schif (**2**). — **Schif** + suf. *-ist.*

SCHÍJĂ, (**1**) *schije,* s.f. **1.** Bucățică de metal rezultată din sfărâmarea prin explozie a unei bombe, grenade etc. **2.** (Rar) Fontă, tuci. — Din pol. **spiz.**

SCHÍLAV, -Ă, *schilavi, -e,* adj. (Înv. și pop.) Schilod. — Probabil contaminare între **chilav** (reg. „schilod" < bg., sb.) și **schilod.**

SCHILĂVÍ, *schilăvesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) schilodi. — Din **schilav.**

SCHILĂVÓS, -OÁSĂ, *schilăvoși, -oase,* adj. (Înv.) Schilod. — **Schilav** + suf. *-os*.

SCHILÉR, *schileri,* s.m. Dregător domnesc, conducător al unui punct vamal (din preajma unei ape) în Evul Mediu în Țările Române. — **Schelă** + suf. *-ar.*

SCHILÍFT, *schilifturi,* s.n. Instalație pentru transportul schiorilor pe vârful unei pârtii sau pe o pantă. [Scris și: *skilift*] — Din engl., fr. **schilift.**

SCHILÓD, -OÁDĂ, *schilozi, -oade,* adj. (Despre ființe) Cu unul sau mai multe membre mutilate sau anchilozate ori deformate de o infirmitate; (despre membre) mutilat, ciuntit, deformat, anchilozat; schilav, schilăvos. — Et. nec.

SCHILODEÁLĂ, *schilodeli,* s.f. Schilodire, mutilare; starea celui schilod. — **Schilodi** + suf. *-eală.*

SCHILODÍ, *schilodesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face pe cineva să devină sau a deveni schilod, infirm; a (se) mutila, a (se) schilăvi. — Din **schilod.**

SCHILODÍRE, *schilodiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) schilodi* și rezultatul ei; schilodeală; mutilare. — V. **schilodi.**

SCHILODÍT, -Ă, *schilodiți, -te,* adj. Schilod, infirm, mutilat. — V. **schilodi.**

SCHIMĂ, *schime,* s.f. **I. 1.** Ordin călugăresc sau preoțesc; tagmă, cin. **2.** Haină călugărească. **II.** Gest, mișcare prin care cineva vrea să exprime ceva. ✦ Mișcare a feței; grimasă, strâmbătură. — Din ngr. **schima.**

SCHIMB, *schimburi,* s.n. **1.** Înlocuire a cuiva cu altcineva sau a ceva cu altceva (de aceeași natură). ✧ (Tehn.) *Piesă de schimb* = piesă dintr-un mecanism, fabricată izolat de acesta și menită să înlocuiască altă piesă, identică, dar uzată, a mecanismului. (Fiziol.) *Schimb de materii* = totalitatea proceselor care se petrec în organism cu ocazia asimilării hranei. *Schimburi respiratorii* = totalitatea proceselor prin care se introduce în sânge oxigenul și se elimină dioxidul de carbon. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu schimbul* = (care apare, intervine etc.) când unul, când altul; pe rând. (Mil.; în trecut) *Trupă cu schimbul* = trupă în care soldații erau chemați să facă serviciul în mod periodic și pe rând (în intervale fiind lăsați la vatră). ✧ Expr. *Schimb de cuvinte* = discuție aprinsă, ceartă. **2.** Faptul de a ceda un lucru, un bun, pentru a lua altul în locul lui; procesul circulației mărfurilor ca formă de repartizare a bunurilor produse de societate. ✧ Loc. adv. *În schimb* = drept compensație, ca echivalent. ✧ Loc. prep. *În schimbul...* = în locul..., pentru... ✦ (Concr.) Ceea ce se primește, se obține în locul a ceea ce s-a cedat; echivalent, compensație. ✦ Transformare a unei sume de bani în alta de aceeași valoare, dar constând din alte monede. ✧ *Casă de schimb* = întreprindere comercială care se ocupă cu schimbarea banilor. *Scrisoare de schimb* = act prin care semnatarul cere unei alte persoane să plătească o sumă de bani celui indicat în act. *Agent de schimb* = persoană intermediară care are rolul de a negocia, în mod oficial, obligațiuni de stat și alte efecte. **3.** (Fiz.) Trecere a unei energii, a unei sarcini electrice, a unei particule etc. de la un sistem fizic la altul, dintr-o parte în alta. **4.** Totalitatea lucrătorilor, funcționarilor etc. care se găsesc în același interval de timp la lucru într-o secție, într-un serviciu etc. în care lucrează mai multe rânduri de angajați; echipă de lucrători sau persoană care, după un interval de timp determinat, înlocuiește sau este înlocuită în muncă de altă echipă sau de altă persoană; interval de timp cât lucrează astfel o

echipă sau o persoană. **5.** (Mai ales la pl.) Rufărie de corp (sau de pat) care o înlocuiește pe cea murdară; primeneli. — Din **schimba** (derivat regresiv).

SCHIMBÁ, *schimb,* vb. I. **1.** Tranz. A înlocui un lucru cu altul sau pe cineva cu altcineva (de aceeași natură). ✧ Expr. *A schimba scrisori* = a coresponda. *A schimba o vorbă* (sau *un cuvânt, câteva vorbe, câteva cuvinte* etc.) (cu cineva) = a sta (puțin) de vorbă; a conversa, a vorbi (cu cineva). **2.** Tranz. A ceda un lucru, un bun, pentru a lua în locul lui altul (echivalent ca valoare), a ceda un obiect pentru altul, a face schimb. ✦ A ceda o sumă de bani pentru a primi alta de aceeași valoare, dar constând din alte monede. **3.** Tranz. A da unui lucru altă formă, alt aspect etc.; a modifica, a transforma. ✧ Expr. *A schimba vorba* = a abate convorbirea în altă direcție. *A schimba cântecul* (sau *tonul, nota, foaia* etc.) = a-și modifica comportarea, atitudinea. (Refl.) *Se schimbă vorba,* se spune când intervine ceva care modifică situația existentă. ✦ Refl. (Despre oameni) A-și modifica aspectul, firea, conduita etc. ✦ Refl. (Despre timp, vreme) A se modifica (în bine sau în rău). **4.** Refl. și tranz. A (se) îmbrăca (cu) rufe curate, a (se) primeni; a(-și) pune alte haine în locul celor purtate până atunci. ✦ (Înv.) A (se) travesti. **5.** Tranz. A muta (în alt loc, în altă parte). — Lat. ***excambiare.**

SCHIMBÁRE, *schimbări*, s.f. Acțiunea de *a (se) schimba* și rezultatul ei; schimbat. ✧ *Schimbarea la Față (a lui Isus Hristos)* = sărbătoare bisericească ortodoxă care se prăznuiește la 6 august. — V. **schimba.**

SCHIMBÁȘ, *schimbași,* s.m. Soldat care făcea parte din trupele cu schimbul. — **Schimb** + suf. *-aș.*

SCHIMBÁT s.n. Schimbare. — V. **schimba.**

SCHIMBĂCIÓS, -OÁSĂ, *schimbăcioși, -oase*, adj. Schimbător (**I**). — **Schimba** + suf. *-ăcios.*

SCHIMBĂTÓR, -OÁRE, *schimbători, -oare,* adj., s.n. **I.** Adj. Care se schimbă (ușor, repede); nestatornic, variabil, schimbăcios. **II.** S.n. **1.** Sistem tehnic sau fizico-chimic care permite să se modifice valoarea mărimilor caracteristice altui sistem tehnic sau fizico-chimic, direcția mersului unui vehicul etc. ✧ *Schimbător de viteză* = dispozitiv montat între un motor de antrenare și organele care transmit mișcarea unui alt sistem tehnic, permițând să se modifice viteza de lucru sau de deplasare a sistemului antrenat. **2.** Aparat sau agent (chimic, fizic etc.) care permite schimbul de substanțe, de energie, de căldură între două medii. **3.** (În sintagma) *Schimbător de cale* = instalație care leagă între ele două sau mai multe linii de cale ferată, servind la trecerea unui vehicul de pe o linie pe alta. — **Schimba** + suf. *-ător.*

SCHÍMNIC, -Ă, *schimnici, -ce,* s.m. și f. Pustnic, sihastru. [Var.: (rar) **schívnic, -ă** s.m. și f.] — Din sl. **skimĭnikŭ.**

SCHIMNICÉSC, -EÁSCĂ, *schimnicești,* adj. Care aparține schimnicului, privitor la schimnic. [Var.: (rar) **schivnicésc, -eáscă** adj.] — **Schimnic** + suf. *-esc.*

SCHIMNICÍ, *schimnicesc,* vb. IV. Refl. A se face schimnic. ✦ Intranz. A duce o viață de schimnic, a trăi ca un schimnic. [Var.: (rar) **schivníci** vb. IV] — Din **schimnic.**

SCHIMNICÍE, *schimnicii,* s.f. **1.** Starea, viața de schimnic; pustnicie, sihăstrie. **2.** Locuință a schimnicului. [Var.: (rar) **schivnicíe** s.f.] — **Schimnic** + suf. *-ie.*

SCHIMONOSEÁLĂ, *schimonoseli,* s.f. Faptul de *a (se) schimonosi;* schimonositură. [Var.: (reg.) **schimoseálă** s.f.] — **Schimonosi** + suf. *-eală.*

SCHIMONOSÍ, *schimonosesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A deforma, a strica, a strâmba, a poci aspectul. *Schimonosește cuvintele*. **2.** Refl. (Despre oameni) A se strâmba, a face grimase; *p. ext.* a face nazuri. [Var.: (reg.) **schimosí** vb. IV] — Din ngr. **aschimoníso** (viit. lui *aschimonó*).

SCHIMONOSÍRE, *schimonosiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) schimonosi* și rezultatul ei. [Var.: (reg.) **schimosíre** s.f.] — V. **schimonosi.**

SCHIMONOSÍT, -Ă, *schimonosiți, -te,* adj. Pocit, deformat, sluțit. ✦ (Despre față și despre gură) Strâmbat, contractat într-o grimasă (trecătoare). [Var.: (reg.) **schimosít, -ă** adj.] — V. **schimonosi.**

SCHIMONOSITÚRĂ, *schimonosituri,* s.f. **1.** Grimasă, strâmbătură (a obrazului, a gurii etc.). **2.** Lucru deformat, pocit, schimonosit. ✦ Monstru, pocitanie. [Var.: (reg.) **schimositúră** s.f.] — **Schimonosi** + suf. *-tură.*

SCHIMOSEÁLĂ s.f. v. **schimonoseală.**

SCHIMOSÍ vb. IV v. **schimonosi.**

SCHIMOSÍRE s.f. v. **schimonosire.**

SCHIMOSÍT, -Ă adj. v. **schimonosit.**

SCHIMOSITÚRĂ s.f. v. **schimonositură.**

SCHINDÚC s.m. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe-verzui, cu fructele ovale, aromatice, din care se prepară un fel de rachiu *(Conioselinum vaginatum).* — Et. nec.

SCHINDÚF s.m. (Bot.) **1.** Cimbrișor. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, folosită ca nutreț pentru vite sau în bucătărie și în medicină *(Trigonella foenum graecum)*. — Et. nec.

SCHINÉL, *schinei,* s.m. Mică plantă erbacee cu flori galbene folosită ca plantă medicinală (*Cnicus benedictus*). — **Schin** *(= spin)* + suf. *-el.*

SCHINGI, *schingiuri,* s.n. (Înv.) Schingiuire, tortură, caznă. — Cf. tc. ışkence.

SCHINGIUÍ, *schingiuiesc,* vb. IV. Tranz. A supune pe cineva la (mari) suferințe fizice; a chinui, a munci, a tortura; a maltrata. ✦ Fig. A deforma, a stâlci, a poci cuvintele, limba etc. — **Schingi** + suf. *-ui*.

SCHINGIUÍRE, *schingiuiri,* s.f. Acțiunea de *a schingiui*; chin, tortură, caznă. — V. **schingiui.**

SCHINGIUÍT[1] s.n. Faptul de *a schingiui.* — V. **schingiui.**

SCHINGIUÍT[2]**, -Ă,** *schingiuiți, -te,* adj. **1.** (Despre ființe) Care a fost supus la (mari) suferințe fizice; chinuit, torturat. **2.** Fig. (Despre cuvinte, limbă, vorbire etc.) Pronunțat, scris sau reprodus incorect; deformat, stâlcit. — V. **schingiui.**

SCHINTÉIE s.f. v. **scânteie.**

SCHINÚȚĂ, *schinuțe,* s.f. Plantă erbacee cu flori albastre sau albe; bănică (*Phyteumia orbiculae*). — **Schin** *(= spin)* + suf. *-uță.*

SCHIÓR, -OÁRĂ, *schiori, -oare*, s.m. și f. Persoană care schiază, care practică schiul. [Pr.: *schi-or*] — Din fr. **skieur.**

SCHIP, *schipuri,* s.n. Vas mare de metal, care alunecă (pe role) pe o distanță fixă și se descarcă automat, folosit la transportul materialelor în mine, în fabrici etc. — Din fr., engl. **skip.**

SCHIPETÁR, *schipetari,* s.m. Denumire autohtonă pe care și-o dau albanezii. — Cf. alb. Shqipëtar.

SCHÍPTRU, *schiptre,* s.n. (Înv.) Sceptru. — Din sl. **skiptru.**

SCHISMÁTIC, -Ă, *schismatici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care s-a separat de comunitatea unei biserici, care nu mai recunoaște autoritatea unei biserici. — Din fr. **schismatique,** lat. **schismaticus.**

SCHÍSMĂ, *schisme,* s.f. **1.** Sciziune în sânul Bisericii, refuz al unui grup de credincioși de a se supune conducerii oficiale. **2.** P. anal. Dezbinare, ruptură provocate de o deosebire de păreri. — Din fr. **schisme,** lat. **schisma.**

SCHIT, *schituri*, s.n. Mănăstire mică sau așezare călugărească situată într-un loc retras; călugării dintr-o astfel de mănăstire. — Din sl. **skitŭ.**

SCHITULÉȚ, *schitulețe,* s.n. Diminutiv al lui *schit.* — **Schit** + suf. *-uleț.*

SCHIȚÁ, *schițez,* vb. I. Tranz. **1.** A desena ceva în mod schematic, a executa în câteva linii generale un desen preliminar, fugitiv. ✦ Fig. A contura, a descrie, a reda ceva în scris prin câteva trăsături caracteristice. ✦ Fig. A face în mod vag, incomplet un gest, o mișcare etc. **2.** A fixa punctele principale ale unui plan, ale unei lucrări, a proiecta în linii mari; a concepe. — Din it. **schizzare.** Cf. schiță.

SCHIȚÁRE, *schițări,* s.f. Acțiunea de *a schița* și rezultatul ei. — V. **schița.**

SCHÍȚĂ, *schițe,* s.f. **1.** Desen, sculptură, plan arhitectural în care autorul conturează în linii mari și caracteristice un subiect care îl preocupă (și care servește la realizarea formei definitive). ✦ Plan inițial și sumar al unei lucrări; schemă. ✦ Lucrare, operă care cuprinde o privire generală și sumară asupra unui anumit subiect. **2.** Specie literară a genului epic, de dimensiuni reduse, care înfățișează un (singur) episod caracteristic din viața unuia sau mai multor personaje. — Din it. **schizzo.**

SCHÍVNIC, -Ă s.m. și f. v. **schimnic.**

SCHIVNICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **schimnicesc.**

SCHIVNICÍ vb. IV v. **schimnici.**

SCHIVNICÍE s.f. v. **schimnicie.**

SCHIZOFAZÍE, *schizofazii,* s.f. (Med.) Tulburare patologică (în schizofrenie) care se manifestă prin vorbire incoerentă, confuză. — Din fr. **schizophasie.**

SCHIZOFÍTĂ, *schizofite,* s.f. (La pl.) Grup de plante care au ca mod de reproducere diviziunea simplă; (și la sg.) plantă din acest grup. — Din fr. **schizophyte.**

SCHIZOFRÉNIC, -Ă, *schizofrenici, -ce,* adj., s.m. și f. (Om) care este bolnav de schizofrenie. — Din fr. **schizophrénique.**

SCHIZOFRENÍE, *schizofrenii,* s.f. Boală mintală cronică caracterizată prin slăbirea și destrămarea progresivă a funcțiilor psihice și prin pierderea contactului cu realitatea. — Din fr. **schizophrénie.**

SCHIZOGENÉZĂ, *schizogeneze, s*.f. (Biol.) Înmulțire asexuată prin diviziune. — Din fr. **schizogénèse.**

SCHIZOGONÍE, *schizogonii,* s.f. (Biol.) Înmulțire prin separare sau prin diviziune multiplă, la protozoare și la plantele inferioare. — Din fr. **schizogonie.**

SCHIZOÍD, -Ă, *schizoizi, -de,* adj., s.m. și f. (Med.) (Om) predispus la schizofrenie; tip de temperament caracterizat prin tendința de izolare și predominarea vieții interioare; (rar) schizotim. — Din fr. **schizoïde.**

SCHIZOIDÍE s.f. (Med.) Predispoziție a unor persoane, a unor constituții psihice pentru schizofrenie; tip de personalitate care manifestă această predispoziție; (rar) schizotimie. [Pr.: *-zo-i-*] — Din fr. **schizoïdie.**

SCHIZOPÓD, *schizopode,* s.n. (La pl.) Ordin de crustacee terestre sau marine mici, cu picioarele bifurcate; (și la sg.) crustaceu care face parte din acest ordin. — Din fr. **schizopode.**

SCHIZOTÍM, -Ă, *schizotimi, -e,* adj., s.m. și f. (Med.; rar) Schizoid. — Din fr. **schizothyme.**

SCHIZOTIMÍE s.f. (Med.; rar) Schizoidie. — Din fr. **schizothymie.**

SCHWYZ s.n. Rasă superioară de taurine, de culoare predominant brună, crescută pentru lapte și carne; animal care aparține acestei rase. [Pr.: *șviț*] — Din n.pr. **Schwyz.**

SCIÁTIC, -Ă, *sciatici, -ce,* adj. s.f. **1.** Adj. (În sintagma) *Nerv sciatic* = nervul cel mai mare din corpul omenesc, care pleacă din partea de jos a măduvei spinării și se ramifică în coapsă, gambă și laba piciorului, inervând membrele inferioare. **2.** Adj. Care ține de nervul sciatic, privitor la nervul sciatic. *Nevralgie sciatică*. **3.** S.f. Boală care se manifestă prin durere de-a lungul traiectului nervului sciatic,

accentuată la mișcare, la care se mai pot adăuga tulburări motorii, vasculare și trofice. [Pr.: *sci-a-*] — Din fr. **sciatique,** lat. **sciaticus.**

SCIENCE-FICTION s.n. Literatură, film cu caracter științifico-fantastic. ✧ (Adjectival) *Literatură science-fiction.* [Pr.: *sáiăns-ficșăn*. — Abr.: *SF*] — Din engl. **science-fiction.**

SCIÉNTICĂ s.f. Disciplină care studiază știința ca fenomen social, dezvoltarea și structura acesteia, organizarea, locul și rolul ei în societate; scientologie. [Pr.: *sci-en-*] — După lat. **scientia.**

SCIENTÍSM s.n. Concepție filosofică inițiată la sfârșitul sec. XIX, potrivit căreia științele moderne ale naturii oferă singurul mod de cunoaștere sigură. [Pr.: *sci-en-*] — Din fr. **scientisme.**

SCIENTÍST, -Ă, *scientiști, -ste,* s.m. și f. adj. **1.** S.m. și f. Adept al scientismului. **2.** Adj. Care aparține scientismului, privitor la scientism. [Pr.: *sci-en-*] — Din fr. **scientiste.**

SCIENTIZÁ, *scientizez,* vb. I. Tranz. A introduce în anumite discipline sau în anumite domenii metodele proprii altor științe, în special ale matematicii. [Pr.: *sci-en-*] — Cf. lat. s c i e n t i a, engl. s c i e n t i z e.

SCIENTIZÁRE, *scientizări,* s.f. Acțiunea de *a scientiza*. — V. **scientiza.**

SCIENTIZÁT, -Ă, *scientizați, -te*, adj. (Despre discipline, metode) În care s-au introdus metodele altor științe, mai ales ale matematicii. — V. **scientiza.**

SCIENTOLÓG, -Ă, *scientologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în scientologie. [Pr.: *sci-en-*] — Din **scientologie** (derivat regresiv).

SCIENTOLÓGIC, -Ă, *scientologici, -ce,* adj. Referitor la scientologie, de scientologie. [Pr.: *sci-en-*] — Din fr. **scientologique.**

SCIENTOLOGÍE s.f. Scientică. [Pr.: *sci-en-*] — Din fr. **scientologie,** engl. **scientology.**

SCIFOZOÁR, *scifozoare,* s.n. (La pl.) Clasă de celenterate cuprinzând unii polipi și unele meduze; (și la sg.) animal din această clasă [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **scyphozoaire.**

SCINDÁ, *scindez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) despărți în părțile constitutive sau în combinații mai simple; a (se) fracționa, a (se) separa, a (se) subdiviza, a (se) divide. — Din fr. **scinder.**

SCINDÁRE, *scindări,* s.f. Faptul de *a (se) scinda.* — V. **scinda.**

SCINTIGRÁF, *scintigrafe,* s.n. (Med.) Aparat folosit în scintigrafie. — Din fr. **scintigraphe.**

SCINTIGRÁFIC, -Ă, *scintigrafici, -ce,* adj. (Med.) Care este obținut prin scintigrafie, de scintigrafie. — Din engl. **scintigraphic.**

SCINTIGRAFÍE s.f. (Med.) Metodă de explorare a unui țesut, a unui organ intern prin introducerea unei substanțe radioactive; (concr.) imagine astfel obținută. — Din fr. **scintigraphie,** engl. **scintigraphy.**

SCINTIGRÁMĂ, *scintigrame,* s.f. (Med.) Înregistrare grafică a radioactivității unui țesut după introducerea unei substanțe radioactive; (rar) scintilogramă. — Din fr. **scintigramme.**

SCINTILATÓR, *scintilatoare,* s.n. (Fiz.) Substanță în masa căreia se produc scintilații sub acțiunea razelor radioactive. — Din fr. **scintillateur.**

SCINTILÁȚIE, *scintilații,* s.f. **1.** Modificare de intensitate și de colorație a luminii stelare, datorită refracției sale neregulate în atmosferă. **2.** Lumină emisă de o substanță fosforescentă sub influența ionizării. **3.** (Rar) Scânteiere, sclipire. — Din fr. **scintillation.**

SCINTILOGRÁMĂ, *scintilograme,* s.f. (Med.; rar) Scintigramă. — Din fr. **scintillogramme.**

SCIT, -Ă, *sciți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană făcând parte dintr-o populație indo-europeană nomadă care a trăit, timp de mai multe secole î.H., în regiunile din nordul Mării Negre. **2.** Adj. Scitic. — Din fr. **Scythes,** lat. **Scythae.**

SCÍTIC, -Ă, *scitici, -ce,* adj. Care aparține Sciției sau populației ei, privitor la Sciția sau la populația ei; scit. — Din fr. **scythique,** lat. **Scythicus.**

SCIZIONÁ, *scizionez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) despărți, a (se) separa, a (se) desprinde dintr-un întreg organizat. [Pr.: *-zi-o-*] — Din **sciziune.**

SCIZIONÁR, -Ă, *scizionari, -e,* adj. (Rar) Scizionist. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **scissionaire.**

SCIZIONÁRE, *scizionări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sciziona* și rezultatul ei. [Pr.: *-zi-o-*] — V. **sciziona.**

SCIZIONÍST, -Ă, *scizioniști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aparține unei fracțiuni sau care urmărește să provoace sciziune într-un grup, într-o mișcare organizată. **2.** Adj. Care ține de sciziune sau de scizioniști (**1**), care privește sciziunea sau pe scizioniști. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **scissionniste.**

SCIZIPÁR, -Ă, *scizipari, -e,* adj. (Despre unele organisme unicelulare: adesea substantivat) Care se înmulțește prin sciziparitate. — Din fr. **scissipare.**

SCIZIPARITÁTE s.f. Formă de înmulțire la unele organisme unicelulare, care constă în diviziunea organismului în două părți aproximativ egale. — Din fr. **scissiparité.**

SCIZIÚNE, *sciziuni,* s.f. Dezbinare, ruptură a unui grup dintr-o organizație politică, intervenită pe chestiuni de principiu, în urma unor grave disensiuni. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **scission,** lat. **scissio, -onis.**

SCIZÚRĂ, *scizuri,* s.f. (Anat.) Șanț adânc care străbate suprafața unor structuri (oase, creier, viscere) și le împarte uneori în segmente bine individualizate. ✦ Fisură pe suprafața unui organ; crăpătură, șanț. — Din fr. **scissure.**

SCIZURÍTĂ, *scizurite,* s.f. (Med.) Inflamație a unei scizuri pulmonare. — Din fr. **scissurite.**

SCLAI, *sclaiuri,* s.n. Parte a joagărului care poartă bușteanul după ce a trecut de fierăstrău. — Et. nec.

SCLAV, -Ă, *sclavi, -e,* s.m. și f. Persoană lipsită de orice drepturi, aflată în proprietatea deplină a unui stăpân pentru care muncește; rob. ✦ Fig. Persoană care satisface orbește și servil voința altuia ✦ Fig. Persoană care își subordonează integral voința sau acțiunile unei pasiuni, unei dogme, unui viciu etc. — Din lat. **sclavus.** Cf. fr. e s c l a v e.

SCLAVAGÍSM s.n. Sistem social bazat pe munca forțată a unor grupuri de oameni, numiți sclavi, proveniți din prizonierii de război și din etnii și de religii diferite. — După fr. **esclavagisme.**

SCLAVAGÍST, -Ă, *sclavagiști, -ste,* adj. Care aparține sclavagismului, privitor la sclavagism; specific sclavagismului. — După fr. **esclavagiste.**

SCLAVÁJ s.n. (Rar) Sclavie. — După fr. **esclavage.**

SCLAVÍE s.f. Stare, condiție de sclav; sclavaj, robie. ✦ Fig. Stare a celui aflat sub o stăpânire tiranică; stare de asuprire; aservire. — **Sclav** + suf. *-ie.*

SCLERENCHÍM, *sclerenchimuri,* s.n. Țesut al unei plante alcătuit din celule moarte, cu membrane îngroșate. — Din fr. **sclérenchyme.**

SCLERODERMÍE, *sclerodermii,* s.f. Boală caracterizată printr-o întărire și îngroșare a pielii și a țesuturilor celulare subcutanate și care produce uneori atrofii și deformații mari (ale tegumentelor). — Din fr. **sclérodermie.**

SCLEROMÉTRU, *sclerometre,* s.n. Instrument pentru determinarea durității unui corp metalic, prin măsurarea rezistenței lui la zgâriere. — Din fr. **scléromètre.**

SCLEROPROTEÍNĂ, *scleroproteine,* s.f. (Biol.) Proteină fibroasă foarte rezistentă. — Din fr. **scléroprotéine.**

SCLERÓS, -OÁSĂ, *scleroși, -oase,* adj. (Rar; despre țesuturi) Îngroșat, fibros. — Din fr. **scléreux.**

SCLEROSCÓP, *scleroscoape,* s.n. Aparat pentru măsurarea durității unui material prin ricoșeul unui percutor în cădere liberă pe materialul respectiv. — Din fr. **scléroscope.**

SCLERÓT, *scleroți,* s.m. (Biol.) Organ de rezistență la unele ciuperci, format din îngrămădiri de hife întrețesute. — Din fr. **sclérote.**

SCLERÓTICĂ, *sclerotice,* s.f. Înveliș exterior, netransparent al globului ocular, care constă dintr-o membrană fibroasă cu funcție protectoare; albul ochiului, albuș. — Din fr. **sclérotique.**

SCLEROZÁ, *sclerozez,* vb. I. Refl. A se îmbolnăvi de scleroză, a fi atins de scleroză. — Din fr. **scléroser.**

SCLEROZÁRE s.f. Acțiunea de *a se scleroza* și rezultatul ei. — V. **scleroza.**

SCLEROZÁT, -Ă, *sclerozați, -te,* adj. (Adesea fig.) Bolnav, atins de scleroză. *Inimă sclerozată.* — V. **scleroza.**

SCLERÓZĂ, *scleroze,* s.f. Boală care se manifestă prin modificarea structurii normale a unui organ sau a unui țesut, din cauza proliferării țesutului conjunctiv pe care îl conține. — Din fr. **sclérose.**

SCLIFOSEÁLĂ, *sclifoseli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se sclifosi;* sclifosire, nazuri, mofturi, fasoane. — **Sclifosi** + suf. *-eală.*

SCLIFOSÍ, *sclifosesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) **1.** A plânge fără motiv sau a se preface că plânge; a se smiorcăi. **2.** A face mofturi, nazuri, fasoane; a se fandosi. — Et. nec.

SCLIFOSÍRE, *sclifosiri,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se sclifosi*; sclifoseală. — V. **sclifosi.**

SCLIFOSÍT, -Ă, *sclifosiți, -te,* adj. (Fam.; adesea substantivat) Care se sclifosește, care face nazuri; fandosit, izmenit. — V. **sclifosi.**

SCLINTÍ vb. IV v. **scrânti.**

SCLIPEÁLĂ, *sclipeli,* s.f. (Rar) Sclipire. — **Sclipi** + suf. *-eală.*

SCLIPÉȚ, *sclipeți,* s.m. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina noduroasă, cu frunze compuse din trei foliole și cu flori galbene, folosită în medicină *(Potentilla erecta).* **2.** Dumbeț. — Et. nec.

SCLIPÍ, *sclipesc,* vb. IV. Intranz. A luci (cu o lumină vie și tremurătoare sau intermitentă); a scânteia, a străluci. ✦ (Despre ochi, privire) A scânteia (din cauza unei emoții), a avea o strălucire deosebită, nefirească. — Cf. c l i p i.

SCLIPICIÓS, -OÁSĂ, *sclipicioși, -oase,* adj. (Reg.) Sclipitor. — **Sclipi** + suf. *-icios.*

SCLIPÍRE, *sclipiri,* s.f. Faptul de *a sclipi*; sclipeală, sclipit; lucire, scânteiere. — V. **sclipi.**

SCLIPÍT s.n. Sclipire. — V. **sclipi.**

SCLIPITÓR, -OÁRE, *sclipitori*, *-oare,* adj. Care sclipește; lucitor, lucios, strălucitor, scânteietor, sclipicios. ✦ Fig. Care se remarcă printr-o inteligență deosebită. — **Sclipi** + suf. *-tor.*

SCLIPITÚRĂ, *sclipituri,* s.f. Lucire, sclipire momentană, trecătoare. — **Sclipi** + suf. *-tură.*

SCLIPUÍ, *sclipuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A strânge cu greu, puțin câte puțin (din cele necesare); a face rost, a agonisi, a procura. — Et. nec.

SCLIPUÍRE s.f. (Reg.) Faptul de *a sclipui.* — V. **sclipui.**

SCLIVISEÁLĂ, *scliviseli,* s.f. **1.** (Pop. şi fam.) Sclivisire. **2.** (Concr.) Strat subţire de tencuială de ciment aplicat pe suprafaţa unui element de construcţie pentru a-i astupa porii şi a o face impermeabilă. — **Sclivisi** + suf. *-eală.*

SCLIVISÍ, *sclivisesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Pop. şi fam.) A se îmbrăca cu îngrijire exagerată; a se dichisi, a se spicui. **2.** Tranz. A netezi, a lustrui; a aplica un strat de scliviseală (**2**) pentru a netezi şi a impermeabiliza. — Din ngr. **sklivóso** (viit. lui *sklivóno*).

SCLIVISÍRE, *sclivisiri,* s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de *a (se) sclivisi* şi rezultatul ei; dichisire; netezire, lustruire. — V. **sclivisi.**

SCLIVISÍT, -Ă, *sclivisiţi, -te,* adj. **1.** (Pop. şi fam; despre oameni; adesea substantivat) Dichisit, gătit, aranjat. **2.** Netezit, lustruit; şlefuit; lucios. — V. **sclivisi.**

SCOÁBĂ, *scoabe,* s.f. **1.** Piesă metalică formată dintr-o bară cu capetele îndoite în unghi drept şi ascuţite la vârf, folosită mai ales la îmbinarea elementelor de lemn ale construcţiilor provizorii (schele, barăci etc.). ✦ (Pop. şi fam.) Epitet depreciativ pentru o persoană foarte slabă sau pentru o femeie slabă şi rea. **2.** Numele unor piese metalice sau de lemn, asemănătoare ca formă sau ca funcţie cu scoaba (**1**), folosite în lucrări de dulgherie, de dogărie etc. **3.** (Rar) Scobitură în zid; firidă. **4.** Fiecare dintre discurile osoase de pe pielea unor peşti ca morunul, cega, nisetrul etc. — Din bg., sb. **skoba.**

SCOÁRŢĂ, *scoarţe,* s.f. **1.** Ţesut protector (gros şi tare) care acoperă tulpina şi rădăcina plantelor; coajă. ✧ Expr. *Obraz de scoarţă* = om necioplit, lipsit de ruşine de bună-cuviinţă. (Reg.) *Mamă* (sau *soră*) *de scoarţă* = mamă (sau soră) vitregă. **2.** Învelişul exterior şi solid al globului pământesc, cu o grosime care variază între 5 şi 8 km în zona oceanică şi între 30 şi 80 km în zona continentală; coajă care se formează la suprafaţa pământului după ploi mari urmate de secetă. **3.** (Anat.; în sintagma) *Scoarţa cerebrală* = partea exterioară a emisferelor cerebrale, formată din substanţă nervoasă cenuşie. **4.** Copertă rigidă a unei cărţi, a unui registru etc. ✧ Expr. *Din scoarţă în scoarţă* = de la prima până la ultima pagină, de la început până la sfârşit, în întregime. **5.** Perete de scânduri cu care se înlocuiesc loitrele carului când se transportă grăunţe. **6**. Covor cu urzeală de lână sau bumbac şi bătteală din lână. — Lat. **scortea.**

SCOÁTE, *scot,* vb. III. Tranz. **I. 1.** A lua ceva (afară) dintr-o cantitate mai mare sau din locul unde se află. **2.** A extrage dintr-un spaţiu, dintr-un înveliş etc. pentru a elibera sau a utiliza. ✧ Expr. *A scoate sabia (din teacă)* = a începe vrajba, războiul. ✦ A elibera dintr-o strânsoare; a degaja. **3.** A pune la vedere; a da la iveală, a înfăţişa, a expune. ✧ Expr. *A scoate la vânzare* (sau *la mezat, la licitaţie*) = a pune în vânzare (sau la mezat, la licitaţie). *A scoate în evidenţă* (sau *în relief*) = a sublinia, a reliefa, a accentua. *A scoate la iveală* (sau *în vileag)* = a face cunoscut; a dezvălui. **4.** A(-şi) da jos de pe sine sau de pe altcineva un obiect de îmbrăcăminte, de podoabă etc. ✧ Expr. *Pe unde scot (*sau *scoţi* etc.) *cămaşa?* = cum aş (sau ai etc.) putea să scap (ori să scapi etc.) din încurcătura sau necazul în care mă aflu (sau te afli etc.)? ✦ A elibera din ham sau din jug un animal de tracţiune. **5.** A trage afară cu forţa; a smulge, a extrage, a extirpa. *I-a scos o măsea*. ✧ Expr. *A scoate* (cuiva) *sufletul* = a necăji, a supăra foarte tare (pe cineva). *A-şi scoate sufletul* = a se obosi prea mult, a pune (prea) mult suflet, a se extenua. *A-i scoate* (cuiva) *ochii* (pentru ceva) = a-i aduce (cuiva) mereu aminte de un serviciu sau de un bine pe care i l-ai făcut; a reproşa (ceva cuiva). *A-şi scoate ochii unul altuia* = a se certa; a se bate; a-şi imputa, a-şi reproşa. ✦ Fig. A obţine, a căpăta (cu greutate). **6.** A izgoni, a alunga, a da pe cineva afară dintr-un anumit loc. ✦ A face să iasă în calea sau în întâmpinarea cuiva. ✧ Expr. *A scoate* (pe cineva) *în lume* = a conduce (pe cineva) la o petrecere, la un spectacol, a face (pe cineva) să cunoască societatea. **7.** A îndepărta pe cineva dintr-o funcţie, a da afară. ✦ A elimina dintr-o serie, dintr-o listă, dintr-un şir. ✧ Expr. *A scoate din circuit* = **a)** a face să nu mai funcţioneze, întrerupând legăturile cu circuitul; **b)** a retrage din circulaţie. *A scoate corecturile* = a îndrepta greşelile indicate în corecturile unui text pregătit pentru tipar. **8.** A face pe cineva să iasă dintr-o anumită stare, a schimba starea cuiva. ✧ Expr. *A scoate* (pe cineva) *din viaţă* (sau *dintre cei vii)* = a omorî (pe cineva). *A nu mai scoate* (pe cineva) *din...* = a nu mai înceta de a numi (pe cineva) cu un nume, cu o poreclă, cu un calificativ (injurios). *A scoate* (cuiva) *peri albi* = a pricinui (cuiva) mari necazuri, a sâcâi mereu (pe cineva). ✦ A convoca, a aduna; a mobiliza (pentru o acţiune). **9.** A conduce pe călători într-un anumit loc; a duce până într-un loc. *O potecă i-a scos din pădure.* ✧ Expr. *A o scoate la capăt* = a termina ceva cu succes, a izbuti, a reuşi. *A scoate* (pe cineva) *la covrigi* = a ruina sau a păgubi (pe cineva). **10.** A scăpa, a salva, a ajuta (pe cineva) să iasă dintr-o situaţie grea. **11.** A obţine un produs din ceva; a extrage, a fabrica. **12.** A dobândi, a câştiga, a obţine, ✧ Expr. *A-şi scoate pâinea* (sau, rar, *mămăliga*) = a-şi câştiga existenţa, a dobândi cele necesare traiului. ✦ A lua înapoi, a recupera. **13.** A lua, a ridica, a obţine (un pachet, un act etc.) dintr-un anumit loc. **14.** A face ca cineva să parvină, să obţină o situaţie mai bună; a promova. *Meşterul l-a scos calfă.* ✧ Expr. *A scoate om din cineva* = a face pe cineva să devină om cumsecade, de valoare. **15.** A face o copie, o reproducere; a fotografia. **16.** A tipări, a edita, a publica. *A scos o carte*. **II. 1.** A împinge înainte, făcând să iasă în afară, a lăsa să se vadă, a da la iveală. *Scot capul pe geam*. ✧ Expr. *Fuge de-şi scoate ochii* = fuge foarte tare. ✦ A face să emane; a produce. ✦ A azvârli, a arunca, a trimite. **2.** A rosti sunete, a pronunţa cuvinte; a striga, a ţipa. ✦ A formula, a spune, a zice. **3.** A născoci, a scorni, a inventa. ✦ (Înv.) A institui. **4.** (Despre păsări) A cloci ouăle şi a face să iasă pui. **5.** (Despre plante) A face să răsară, să crească, să se dezvolte. — Lat. ***excotere** (= *excutere).*

SCOÁTERE, *scoateri,* s.f. Acţiunea de *a scoate* . — V. **scoate.**

SCOBÁI, *scobai,* s.m. (Iht.; reg.) Scobar. — Din sb. **skobalj.**

SCOBÁR, *scobari,* s.m. Peşte de apă dulce, lung de 25–30 cm, cu botul proeminent, verde-cenuşiu pe spate şi argintiu pe laturi şi pe burtă; scobai (*Chondrostoma nasus*). — Din bg. **skobar.**

SCOBÍ, *scobesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. A face o gaură, o adâncitură în ceva (tăind, desprinzând, scoţând materialul din interior cu o unealtă); a găuri, a săpa; a scormoni, a scociorî. ✦ Spec. A grava, a cizela. ✦ Spec. A ciopli, a sculpta. **2.** Refl. Fig. (Fam.) A se căuta, a se scotoci în buzunare, în portofel etc. **3.** Tranz. şi refl. A(-şi) vârî degetele în nas, între dinţi etc. pentru a (se) curăţa. — Din **scoabă.**

SCOBÍRE, *scobiri* s.f. Acţiunea de *a (se) scobi* şi rezultatul ei. — V. **scobi.**

SCOBÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) scobi.* — V. **scobi.**

SCOBÍT[2], -Ă, *scobiţi, -te,* adj. Care are o adâncitură, o scobitură; care are formă concavă. — V. **scobi.**

SCOBITOÁRE, *scobitori,* s.f. Beţişor foarte subţire şi ascuţit la unul dintre capete, care serveşte la scoaterea rămăşiţelor de alimente dintre dinţi sau din dinţi. — **Scobi** + suf. *-toare.*

SCOBITÚRĂ, *scobituri,* s.f. **1.** Loc scobit într-o suprafaţă, gaură, cavitate, adâncitură; săpătură. ✦ Văgăună. ✦ Parte scobită a unui obiect. **2.** Lucrare în formă de şanţ executată într-un zăcământ minier, cu scopul de a extrage mai uşor materialul. — **Scobi** + suf. *-tură.*

SCOBORÂRE, *scoborâri*, s.f. (Pop.) Acţiunea de *a scoborî;* coborâre. — V. **scoborî.**

SCOBORÂŞ, *scoborâşuri,* s.n. (Pop.) Coborâş. — **Scoborî** + suf. *-âş.*

SCOBORÁT[1] s.n. (Pop.) Faptul de a *scoborî;* coborât. — V. **scoborî.**

SCOBORÁT[2], -Ă, *scoborâţi, -te,* adj. (Pop.) Coborât. — V. **scoborî.**

SCOBORÂTÓR, -OÁRE, *scoborâtori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Pop.) **1.** S.m. şi f. Descendent, urmaş. **2.** Adj. Care coboară — **Scoborî** + suf. *-tor.*

SCOBORÎ, *scobór,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz., refl. şi tranz. A (se) da jos dintr-un loc ridicat sau dintr-un vehicul; a coborî (**1**). ✦ A se deplasa, a merge în jos pe un loc înclinat. ✦ Intranz. A zbura spre pământ, în jos. ✦ Intranz. (Despre soare, lună) A apune. **2.** Tranz. A schimba înălţimea glasului pentru a trece la un registru mai profund; a vorbi, a cânta cu glas scăzut; a coborî (**4**). **3.** Refl. Fig. A se înjosi, a se degrada, a se coborî (**6**). — Pref. *s-* + **coborî.**

SCOC, *scocuri,* s.n. **1.** Canal, jgheab prin care curge apa pentru a pune în mişcare roata morii sau a joagărului; lăptoc, uluc. ✦ Groapă, adâncitură făcută de apa care cade din scoc (**1**) ✦ P. gener. Jgheab, canal pentru scurgerea unui lichid. **2.** Construcţie din lemn în formă de jgheab, pe care alunecă buştenii de la locul de tăiere până la căile de transport. **3.** Jgheab sau tub metalic folosit la transportul prin alunecare al produselor miniere excavate. — Din sb. **skok.**

SCOCIORÍ vb. IV v. **scociorî.**

SCOCIORÎ, *scociorăsc,* vb. IV. (Pop. şi fam.) **1.** Intranz. A săpa în ceva făcând o gaură, o adâncitură; a râcâi. ✦ A scormoni, a răscoli. **2.** Intranz. Fig. A căuta, a cerceta amănunţit (pentru a găsi ceva sau a scoate ceva de undeva); a scotoci, a cotrobăi. ✧ Refl. *Se scociorăşte în buzunare.* ✧ Tranz. *Ce tot scociorăşti acolo ?* ✦ Tranz. A privi cu atenţie; a scruta, a cerceta. **3.** Tranz. Fig. A ţâţâa, a irita, a provoca pe cineva (amintindu-i lucruri neplăcute). [Var.: **scociorí** vb. IV] — Et. nec.

SCOFÁLĂ s.f. (Fam.) Pricopseală, folos, ispravă. ✦ Ceea ce e de folos, util, valoros. — Et. nec.

SCOFÂLCÍ, *scofâlcesc,* vb. IV. Refl. **1.** A slăbi foarte mult, a avea obrajii descărnaţi, ridaţi, a ajunge să i se vadă oasele; *p. ext.* a îmbătrâni sau a părea bătrân. ✧ Tranz. *Boala l-a scofâlcit.* **2.** Fig. (Despre obiecte) A se strâmba, a se deforma, a se încovoia, a se turti; a se coşcovi, a se scoroji. — Et. nec.

SCOFÂLCÍRE, *scofâlciri,* s.f. Acţiunea de *a (se) scofâlci* şi rezultatul ei. — V. **scofâlci.**

SCOFÂLCÍT, -Ă, *scofâlciţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Foarte slab, cu obrajii uscaţi, ridaţi; *p. ext.* bătrân sau îmbătrânit. **2.** Fig. (Despre lucruri) Deformat, încovoiat, turtit; coşcovit, scorojit. — V. **scofâlci.**

SCOFÂLCITÚRĂ, *scofâlcituri,* s.f. (Pop.) **1.** Adâncitură, cută, rid care se formează pe obrajii persoanelor foarte slabe sau bătrâne. **2.** Văgăună; făgaş. — **Scofâlci** + suf. *-tură.*

SCÓICĂ, *scoici,* s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de moluşte care au corpul moale, ocrotit de două valve calcaroase, de obicei cenuşii, care formează scheletul extern al animalului. ✧ *Scoică de râu* = gen de scoici comestibile care trăiesc pe sub malurile adânci ale râurilor (*Unio*); moluscă din acest gen. *Scoică de baltă* (sau *de lac*) = gen de scoici comestibile care trăiesc de obicei în mâlul apelor stătătoare sau cu un curs liniştit (*Anodonta*); moluscă din acest gen. *Scoică-de-mărgăritar* (sau *de perle de mare*) = scoică din Oceanul Indian şi Pacific, care produce perle *(Meleagrina margaritifera)*. **2.** Scheletul calcaros al scoicii (**1**); cochilie. ✦ Cochilie de melc. **3.** Acoperiş (de sticlă) în forma unei cochilii de scoică (**1**) sau în formă de evantai, construit la intrarea într-o clădire. **4.** Excrescenţă osoasă care se formează pe chişiţa sau pe coroana copitei calului şi care face ca animalul să şchiopăteze. **5.** (La armele de vânătoare) Adâncitura închizătorului, în care este înşurubat percutorul. — Din sl. **skolika.**

SCOICÚȚĂ, *scoicuțe,* s.f. Diminutiv al lui *scoică.* — **Scoică** + suf. *-uță.*

SCOLÁST, *scolaști,* s.m. (Rar) Adept al scolasticii. ✦ Cărturar care se ocupă numai cu partea formală a unei științe, ignorând practica. — Din germ. **Scholast.**

SCOLÁSTIC, -Ă, *scolastici, -ce,* adj. **1.** S.f. Curent filosofic dominant în Evul Mediu în Europa Occidentală creștină, care îmbina dogmele religioase cu tradiția mistică și intuitivă a filosofiei patristice, iar mai târziu cu aristotelismul; *p. ext.* mod de gândire și de activitate intelectuală formalistă, pedantă, ruptă de viață, de experiență. **2.** Adj. Care aparține scolasticii (**1**), privitor la scolastică. ✦ P. ext. Rupt de realitate, de viața practică, formal. — Din fr. **scolastique,** lat. **scholasticus.**

SCOLASTICÍSM s.n. Concepție specifică scolasticii. — Din fr. **scolasticisme.**

SCÓLEX, *scolexuri,* s.n. Extremitatea anterioară a teniei, pe care se află organele de fixare. — Din fr. **scolex.**

SCOLIÁST, *scoliași,* s.m. (Livr.) Autor de scolii. [Pr.: *-li-ast*] — Din fr. **scoliaste.**

SCÓLIE, *scolii,* s.f. **1.** (În Grecia antică) Cântec recitat cu acompaniament muzical. **2.** (Livr.) Notă filologică, istorică, critică sau comentariu pentru înțelegerea textului unui autor din Antichitate. ✦ Remarcă privitoare la o teoremă. — Din fr. **scolie.**

SCOLIÓTIC, -Ă, *scoliotici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de scolioză. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **scoliotique.**

SCOLIÓZĂ, *scolioze,* s.f. Boală care constă în deviația laterală a coloanei vertebrale, mai ales în regiunea dorsală, din cauza slăbirii ligamentelor vertebrelor sau a îmbolnăvirii vertebrelor. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **scoliose.**

SCOLOPÉNDRĂ, *scolopendre,* s.f. Mic animal miriapod care trăiește în locuri umede și întunecoase și se hrănește cu larve de insecte; cârcâiac *(Scolopendra cingulata).* — Din fr. **scolopendre,** lat. **scolopendra.**

SCONCS, (**1**) *sconcși*, s.m., (**2**) *sconcsuri*, s.n. **1.** S.m. Mic mamifer carnivor din America, înrudit și asemănător cu dihorul, vânat sau crescut pentru blana sa prețioasă, de diverse culori *(Mephitis mephitis).* **2.** S.n. Blana prelucrată a sconcsului (**1**). — Din fr. **sconse,** germ. **Skons,** engl. **skunk.**

SCÓNDRU, *scondri,* s.m. Prăjină cilindrică lungă folosită pe o navă în diverse scopuri. — Et. nec.

SCONT, *sconturi,* s.n. **1.** Dobânda și comisionul reținute de o bancă comercială, care cumpără titluri de creanță pe termen scurt, înainte de scadența acestora. ✦ Sumă de bani reprezentând dobânda la un împrumut, pe care o bancă și-o reține cu anticipație la acordarea împrumutului. **2.** Reducere acordată unui debitor din valoarea unei polițe sau a unei datorii plătite înainte de scadență; recalculare și diminuare a dobânzilor, în cazul în care plata unei obligații se face înainte de termen. — Din it. **sconto.**

SCONTÁ, *scontez,* vb. I. Tranz. **1.** A cumpăra sau a vinde efecte de comerț înainte de scadență; a efectua un scont. **2.** Fig. A conta pe ceva, a-și face planuri dinainte în legătură cu un anumit fapt așteptat, a se baza pe ceva. — Din it. **scontare.**

SCONTÁBIL, -Ă, *scontabili, -e,* adj. (Despre polițe și alte efecte de comerț) Care poate fi scontat. — Din it. **scontabile.**

SCONTÁRE, *scontări*, s.f. Acțiunea de *a sconta*. — V. **sconta**.

SCONTATÓR, -OÁRE, *scontatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană, instituție) care face operații de scont. — Din it. **scontatore.**

SCOP, *scopuri,* s.n. Țintă, obiectiv către care tinde cineva; ceea ce își propune cineva să înfăptuiască; țel. ✧ Loc. prep. *În scopul...* = în vederea..., în interesul..., pentru... [Var.: (înv.) **scópos** s.n.] — Din ngr. **skopós.**

SCOPÍ, *scopesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A castra un animal. — Din sl. **skopiti.**

SCOPÍRE, *scopiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a scopi*; castrare. — V. **scopi.**

SCOPÍT, -Ă, *scopiți, -te*, adj., s.m. **1.** Adj. (Pop.) Castrat, jugănit. **2.** S.m. Membru al unei secte religioase ai cărei adepți se supun castrării; scapet. — V. **scopi.**

SCOPOLAMÍNĂ s.f. Alcaloid înrudit cu atropina, extras din frunzele și semințele mai multor plante solanacee și folosit în farmacie. — Din fr. **scopolamine.**

SCÓPOS s.n. v. **scop.**

SCOR, *scoruri,* s.n. Raportul dintre punctele înscrise și cele primite la o întrecere sportivă; rezultat reflectat de acest raport. ✧ *Scor alb* = meci nul. — Din fr. **score.**

SCORBORÓS, -OÁSĂ adj. v. **scorburos.**

SCORBOROȘÍ, pers. 3 *scorboroșește,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) (Despre trunchiurile copacilor) A deveni scorburos. — Din **scorboros.**

SCORBOROȘÍT, -Ă, *scorboroșiți, -te,* adj. (Rar) Scorburos. — V. **scorboroși.**

SCÓRBURĂ, *scorburi,* s.f. **1.** Scobitură (mare) în trunchiul unui copac putrezit pe dinăuntru; *p. ext.* trunchi de copac găunos, putrezit. **2.** Gaură, văgăună mică într-un mal, în stâncă etc.; peșteră; *p. gener.* cavitate, gaură, scobitură. — Et. nec.

SCORBURÓS, -OÁSĂ, *scorburoși, -oase,* adj. (Despre copaci sau trunchiuri de copaci) Cu scorburi (**1**), găunos, scorboroșit; (despre pământ, munți etc.) plin de văgăuni, de peșteri. [Var.: (reg.) **scorborós, -oásă** adj.] — **Scorbură** + suf. *-os.*

SCORBÚT, *scorbuturi,* s.n. Boală datorată lipsei de vitamină C în alimentație, care se manifestă prin slăbirea forței musculare, anemie, sângerarea gingiilor, căderea dinților, apariția unor plăgi deschise etc. — Din fr. **scorbut.**

SCORBÚTIC, -Ă, *scorbutici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. De natura scorbutului, în legătură cu scorbutul. **2.** S.m. și f. Persoană bolnavă de scorbut. — Din fr. **scorbutique.**

SCORDOLEÁ, *scordolele,* s.f. Preparat culinar din nuci pisate și miez de pâine frecate cu usturoi, oțet (sau zeamă de lămâie) și untdelemn. — Din ngr. **skordhaliá.**

SCÓRER, (**1**) *scoreri,* s.m., (**2**) *scorere*, s.n. **1.** Persoană însărcinată cu evidența (și afișarea) scorului într-o întrecere sportivă. **2.** S.n. Panou, tabel pe care se afișează scorul într-o întrecere sportivă. — Din engl. **scorer.**

SCORIACÉU, -ÉE, *scoriacei, -ee,* adj. (Geol.; despre roci) Care are aspectul unei scorii vulcanice. [Pri: *-ri-a-*] — Din fr. **scoriacé.**

SCÓRIE, *scorii,* s.f. **1.** Zgură. **2.** Strat de oxid negru format la suprafața unei piese de oțel încălzite la temperaturi înalte. **3.** (În sintagma) *Scorie vulcanică* = material provenit din lava vulcanilor incomplet degazificată în contact cu apa. — Din fr. **scorie,** lat. **scoria.**

SCORMOLÍ vb. IV v. **scormoni.**

SCORMONÍ, *scormonesc,* vb. IV. **1.** Întranz. și tranz. A căuta cu de-amănuntul, a cerceta peste tot răvășind, răscolind (pentru a găsi sau a scoate la iveală); a scotoci, a controbăi; *p. gener.* a căuta. ✧ Refl. *Se scormonește în buzunare*. ✦ Tranz. Fig. A pătrunde cu privirea, a scruta; a cerceta. **2.** Tranz. A face să iasă ceva la iveală (dintr-un loc ascuns, dosit); a face să se miște din loc; a stârni. **3.** Tranz. A răscoli (în adânc) pământul zgâriind, râcâind, săpând, brăzdând (pentru a căuta, a găsi ceva). ✦ (Despre păsări) A scurma. ✦ A răscoli focul, jarul, cenușa pentru a face ca focul să se învioreze, să ardă mai bine. ✦ Fig. A zgândări, a atâța, a aprinde o stare sufletească, un sentiment. ✧ Expr. *A scormoni la inimă* = a tulbura (pe cineva), a neliniști, a nemulțumi. **4.** Intranz. A scobi într-un material dur; a sfredeli. [Prez. ind. și *scórmon.* — Var.: (reg.) **scormoli** vb. IV] — Et. nec. Cf. s c u r m a, r ă s c o l i.

SCORMONÍRE, *scormoniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) scormoni* și rezultatul ei; scormonit. — V. **scormoni.**

SCORMONÍT s.n. Scormonire. — V. **scormoni.**

SCORMONITÓR, -OÁRE, *scormonitori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care scormonește; *fig.* (în special) care caută să pătrundă, să cerceteze, să iscodească pentru a afla, a descoperi, a înțelege ceva. **2.** S.n. Piesă metalică în formă de gheară aplicată la unele pluguri, pentru a scormoni pământul dedesubtul brazdei. — **Scormoni** + suf. *-tor.*

SCORNEÁLĂ, *scorneli,* s.f. Scornitură. — **Scorni** + suf. *-eală.*

SCORNÍ, *scornesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A plăsmui, a inventa. ✦ A născoci ceva cu intenția de a induce în eroare; a ticlui, a urzi. **2.** Refl. A se isca, a se ivi, a se porni, a se declanșa, a se stârni, a se dezlănțui. **3.** Tranz. (Pop.) A face să iasă din adăpost; a stârni, a urni. [Var.: (reg.) **zgorní** vb. IV] — Din bg. **skorna,** ucr. **skornjaty.**

SCORNÍRE, *scorniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) scorni* și rezultatul ei. [Var.: (reg.) **zgorníre** s.f.] **— V. scorni.**

SCORNÍT, -Ă, *scorniți, -te,* adj. Care este plăsmuit, inventat; urzit, ticluit. — V. **scorni.**

SCORNITÓR, -OÁRE, *scornitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care scornește, inventează; creator; care lansează zvonuri, care minte. — **Scorni** + suf. *-tor.*

SCORNITÚRĂ, *scornituri,* s.f. **1.** Afirmație falsă, cu intenția de a induce în eroare, scorneală, minciună; zvon **2.** (Pop.) Ceea ce plăsmuiește, inventează, concepe cineva. — **Scorni** + suf. *-tură.*

SCOROÁMBĂ, *scoroambe,* s.f. (Bot.: reg.) Porumbă[1]. — Et. nec.

SCOROJEÁLĂ, *scorojeli,* s.f. Faptul de *a se scoroji.* ✦ (Concr.) Tencială, var sau vopsea cojită. — **Scoroji** + suf. *-eală.*

SCOROJÍ, *scorojesc,* vb. IV. Refl. (Mai ales la pers. 3) **1.** (Despre lemn, piele, hârtie sau obiecte făcute din acestea) A se usca foarte tare, a se deteriora, a se strica (la suprafață) deformându-se, cojindu-se. **2.** (Despre vopsele, tencuieli și despre obiectele pe care sunt aplicate) A se degrada (la suprafață) prin umflare, cojire etc. din cauza condițiilor de mediu; a se coșcovi, a se coji, a se burdui. **3.** (Despre pielea corpului unor ființe) A se coji, a se descuama; a se zbârci, a se crăpa din cauza uscăciunii. ✦ P. ext. (Despre oameni sau părți ale corpului lor) A slăbi foarte mult; a se scofâlci. — Pref. *s* + **coroji** (reg. „a (se) coșcovi").

SCOROJÍRE, *scorojiri,* s.f. Faptul de *a se scoroji.* — V. **scoroji.**

SCOROJÍT, -Ă, *scorojiți, -te,* adj. **1.** (Despre lemn, piele, hârtie sau obiecte confecționate din acestea) Strâmbat, îndoit, crăpat, deformat (de căldură, de uscăciune). **2.** (Despre vopsele, tencuieli și despre obiectele pe care sunt aplicate) Degradat (la suprafață) prin umflare, cojire etc. din cauza condițiilor de mediu; coșcovit, cojit, burdușit. **3.** (Despre pielea corpului unor ființe) Aspru la pipăit, crăpat, zbârcit. ✦ P. ext. (Despre oameni sau părți ale corpului lor) Foarte slab, uscat; scofâlcit. — V. **scoroji.**

SCOROMBÁR, *scorombari,* s.m. (Bot.; reg.) Porumbar[1]. — **Scoroambă** + suf. *-ar.*

SCÓRPIE, *scorpii,* s.f. **1.** (Pop.) Scorpion (**1**). ✦ (În basme) Ființă cu însușiri supranaturale, închipuită de obicei ca un monstru feminin cu mai multe capete, care scoate flăcări pe nări și al cărei sânge ar avea însușiri miraculoase. ✦ Epitet injurios dat unei femei rele. **2.** (Astron.; pop.) Scorpion (**2**). **3.** Compus: *scorpie-de-mare* = pește teleostean marin cu aspect respingător, cu țepii înotătoarelor foarte veninoși *(Scorpaena porcus).* — Din sl. **skorpija.**

SCORPIÓN, *scorpioni,* s.m. **1.** Nume dat mai multor specii de arahnide având la extremitatea posterioară glande veninoase, care se deschid în vârful unui ac; scorpie (**1**). ✧ *Scorpionul-de-cărți* = scorpion minuscul, fără coadă și fără glande veninoase, având patru perechi de picioare și o pereche de foarfeci lungi, care trăiește printre filele cărților *(Chelifer cancroides).* **2.** N.pr. art. Numele unei constelații zodiacale din emisfera sudică. ✦ Numele unuia dintre cele 12 semne ale zodiacului; Scorpie (**2**). [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **scorpion,** lat. **scorpio, -onis.**

SCORȚÁR, (**1**, **2**) *scorțari,* s.m., (**3**) *scorțare,* s.n. **1.** S.m. Pasăre migratoare insectivoră mică cu gâtul alb, cu spinarea cenușie, cu pântecele galben, cu ciocul drept, tare și ascuțit și cu coada scurtă și retezată *(Sitta europaea).* **2.** S.m. Scorțărel. **3.** S.n. (Reg.) Covor (țărănesc); scoarță. — **Scoarță** + suf. *-ar*.

SCORȚĂRÁȘ, *scorțărași,* s.m. Scorțărel. — **Scorțar** + suf. *-aș*.

SCORȚĂRÉL, *scorțărei,* s.m. Pasăre insectivoră mică cu spinarea cenușie pătată cu alb, cu pântecele alb și cu ciocul lung și ascuțit, care își face cuibul în scorburi; scorțar (**2**), scorțăraș *(Certhia familiaris).* — **Scorțar** + suf. *-el*.

SCORȚIȘOÁRĂ s.f. **1.** Scoarța aromatică, de culoare roșcată-cenușie, a scorțișorului, folosită drept condiment și în medicină. **2.** (Reg.) Vopsea roșie (obținută din lemnul unui arbore exotic). — **Scoarță** + suf. *-işoară.*

SCORȚIȘÓR, *scorțișori,* s.m. Numele mai multor specii de arbori exotici a căror scoarță este folosită drept condiment și în medicină. — Din **scorțișoară** (derivat regresiv).

SCORȚIȘORÍU, -ÍE, *scorțișorii,* adj. (Rar) De culoarea scorțișoarei. — **Scorțișoară** + suf. *-iu*.

SCORȚONÉRĂ, *scorțonere,* s.f. Plantă erbacee perenă din familia compozeelor, cu rizom pivotant și cărnos, de culoare brună, cu frunze mari și flori galbene, cultivată pe alocuri pentru rădăcinile sale comestibile *(Scorzonera hispanica).* — Din it. **scorzonera.**

SCORȚÓS, -OÁSĂ, *scorțoși, -oase,* adj. **1.** Care nu se îndoaie, care rămâne drept, lipsit de suplețe, țeapăn, tare, rigid; a cărui suprafață prezintă asperități, care este aspru la pipăit ca o scoarță (**1**). ✦ Fig. (Despre oameni și manifestările lor) Care este lipsit de maleabilitate, care nu este conciliant; rigid, distant. **2.** (Despre lemne, pământ etc.) Cu o crustă groasă și aspră, cu scoarță. ✧ *Pepene scorțos* = pepene galben cu miezul tare. *Mere scorțoase* = varietate de mere mari, cu coaja groasă, de culoare galbenă-ruginie. ✦ (Despre piele) Îngroșat, aspru, uscat, bătătorit, crăpat; (despre față, mâini etc.) cu pielea îngroșată, aspră, bătătorită, crăpată. — **Scoarță** + suf. *-os.*

SCORÚȘ, *scoruși,* s.m. Arbore din familia rozaceelor, cu frunze compuse, cu flori albe și cu fructe comestibile, brune sau galbene, cu lemnul foarte dens, dur și omogen, folosit în industria mobilelor *(Sorbus domestica).* ✧ *Scoruș-de-munte* (sau *-păsăresc*) = arbore mic din familia rozaceelor, cu ramuri plecate, cu frunze imparipenate, cu flori albe și fructe de mărimea unui bob de mazăre, roșii și astringente la gust *(Sorbus aucuparia).* — Din **scorușă** (derivat regresiv).

SCORÚȘĂ, *scorușe,* s.f. Fructul comestibil al scorușului (sau al scorușului de munte). — Din bg. **skoruša.**

SCÓTĂ, *scote,* s.f. Parâmă folosită pentru fixarea colțului de jos al unei vele pe o navă cu pânze. — Din it. **scotta.**

SCOTCH[1] s.n. Fâșie transparentă care servește pentru lipirea unor materiale, mai ales a hârtiei. [Pr.: *scoč*] — Cuv. engl.

SCOTCH[2], (**2**) *scoth-uri* s.n. **1.** Whisky scoțian. **2.** Sticlă, pahar cu scotch (**1**). [Pr.: *scoč*] — Cuv. engl.

SCOTOCEÁLĂ, *scotoceli,* s.f. Scotocire. — **Scotoci** + suf. *-eală.*

SCOTOCÍ, *scotocesc,* vb. IV. Tranz. intranz. și refl. A (se) căuta, a (se) cerceta cu de-amănuntul peste tot (pentru a găsi ceva); a cotrobăi. — Et. nec.

SCOTOCÍRE, *scotociri,* s.f. Acțiunea de *a (se) scotoci*; căutare amănunțită, cercetare minuțioasă, scotoceală. — V. **scotoci.**

SCOTOCÍT s.n. Faptul de *a (se) scotoci.* — V. **scotoci.**

SCOTOCÍTOR, -OÁRE, *scotocitori, -oare,* adj. Care scotocește, cercetează, iscodește (fără încetare). — **Scotoci** + suf. *-tor.*

SCOTÓM, *scotoame,* s.n. (Med.) Pierdere a vederii pe o porțiune limitată a câmpului vizual. — Din fr. **scotome.**

SCOȚI s.m. pl. Triburi celtice care populau inițial vestul și nordul Islandei și care în sec. V–VI s-au stabilit în nordul insulei britanice. — Din fr. **Scots.**

SCOȚIÁN, -Ă, *scoțieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Scoția. **2.** Adj. Care aparține Scoției sau scoțienilor (**1**), privitor la Scoția ori la scoțieni. [Pr.: *-ți-an*] — **Scoția** (n. pr.) + suf. *-ean*.

SCOVÁRDĂ s.f. v. **scovergă.**

SCOVÉRGĂ, *scovergi,* s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Un fel de plăcintă din aluat (dospit), prăjită în grăsime (și umplută cu brânză, urdă etc); prăjitură uscată, minciunea. **2.** Epitet pentru o persoană foarte slabă, scofâlcită. [Var.: **scovárdă** s.f.] — Din sl. **skovrada** „tigaie”.

SCRÁBĂ s.f. v. **scroambă.**

SCRABBLE, *scrabble-uri,* s.n. **1.** Joc logic cu litere, asemănător jocului de cuvinte încrucișate. **2.** Joc, partidă de scrabble (**1**). [Pr.: *screbl*] — Cuv. engl.

SCRĂDÍȘ, *scrădișuri,* s.n. Depunere de nisip sau de pietriș (mărunt), care formează fundul albiei unui râu, al unui fluviu sau al unor bălți; *p. ext.* loc acoperit cu astfel de depuneri. — Et. nec.

SCRÂNCIOB, *scrâncioburi,* s.n. **1.** Leagăn de lemn (sau construcție cu mai multe leagăne fixate pe același schelet) care se balansează sau se învârtește în cerc, servind ca mijloc de distracție; dulap. **2.** Scândură sprijinită la mijloc pe un suport (gros), pe ale cărei capete se așează două persoane, pentru a se legăna. — Et. nec.

SCRÂNCIOBÁR, *scrânciobari,* s.m. (Reg.) Om care învârtește scrânciobul (manual). — **Scrânciob** + suf. *-ar.*

SCRÂNTEÁLĂ, *scrânteli,* s.f. **1.** Scrântitură. **2.** Fig. Tulburare a minții; nebunie, țicneală. — **Scrânti** + suf. *-eală.*

SCRÂNTÍ, *scrântesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A deplasa, a scoate din articulație, din poziția sa normală un os, o încheietură etc.; a luxa. ✧ Expr. (Fam.) *A o scrânti* = a face o prostie, o gafă; a greși. ✦ Refl. (Despre membre, articulații etc.) A se deplasa de la locul normal. **2.** Refl. Fig. A-și pierde dreapta judecată; a se zăpăci, a înnebuni, a se țicni. [Var.: **scrintí,** (reg.) **sclintí** vb. IV] — Din sl. **krentati** „a suci, a întoarce”.

SCRÂNTÍRE, *scrântiri,* s.f. Faptul de *a (se) scrânti;* scrânteală, scrântitură. — V. **scrânti.**

SCRÂNTÍT, -Ă, *scrântiți, -te,* adj. **1.** (Despre membre, oase, încheieturi) Deplasat din articulație; luxat. **2.** Fig. (Despre oameni) Dezechilibrat mintal; nebun, țicnit. — V. **scrânti.**

SCRÂNTITOÁRE, *scrântitori,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante din familia rozaceelor, cu tulpina târâtoare, cu flori hermafrodite, mai ales galbene *(Potentilla).* — **Scrânti** + suf. *-toare.*

SCRÂNTITÚRĂ, *scrântituri,* s.f. Deplasare a unui os din articulația lui; luxație, scrânteală, entorsă. — **Scrânti** + suf. *-tură.*

SCRÂȘNET, *scrâșnete,* s.n. Zgomot caracteristic provocat de strângerea fălcilor și frecarea dinților de jos cu cei de sus (în momente de mânie, de suferință etc.). ✦ P. gener. Zgomot scârțâitor, strident; scârțâit. — **Scrâșni** + suf. *-et.*

SCRÂȘNÍ, *scrâșnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A strânge fălcile și a freca dinții de jos cu cei de sus, făcând să se audă un zgomot caracteristic (în momente de furie, de durere etc.). ✧ Tranz. *Își scrâșnea dinții.* ✦ Tranz. Fig. A rosti, a spune ceva printre dinți cu ură, cu mânie. **2.** P. gener. A produce un zgomot scârțâitor; a scârțâi. [Var.: (reg.) **crâșní** vb. IV] — Din bg. **skărša,** sb. **scršiti.**

SCRÂȘNÍRE, *scrâșniri,* s.f. Acțiunea de *a scrâșni* și rezultatul ei; *p. ext.* scrâșnet; scrâșnit[1]. — V. **scrâșni.**

SCRÂȘNÍT[1], *scrâșnituri,* s.n. Scrâșnire. — V. **scrâșni.**

SCRÂȘNÍT[2], -Ă, *scrâșniți, -te*, adj. Care își găsește expresia într-o scârșnire, asemănător unei scrâșniri. — V. **scrâșni.**

SCRÂȘNITÓR, -OÁRE, *scrâșnitori, -oare,* adj. Care scrâșnește. — **Scrâșni** + suf. *-tor.*

SCREÁMĂT, *scremete,* s.n. Faptul de a se screme; opintire, încordare a organismului (în special pentru evacuarea excrementelor). [Var.: **scrémet** s.n.] — **Screme** + suf. *-et.*

SCRÉME, *screm*, vb. III. Refl. **1.** A se forța, a se încorda făcând un efort pentru a evacua excrementele. **2.** Fig. (Fam.) A depune eforturi deosebite, a se strădui (zadarnic sau cu rezultate neînsemnate). ✧ Expr. *A se screme să...* = a fi pe punctul de a..., a fi gata să... *Se screme să plouă.* — Cf. lat. excrementum.

SCRÉMET s.n. v. **screamăt.**

SCRÉPER, *screpere,* s.n. Mașină folosită la lucrări rutiere pentru săparea, transportarea și descărcarea pământului, la construcțiile de canale etc. — Din engl. **scaper,** rus. **screper.**

SCRI vb. IV v. **scrie.**

SCRIB, *scribi,* s.m. **1.** (La vechii egipteni) Funcționar inferior având atribuții de contabil și de copist. **2.** Persoană care redacta sau copia acte. **3.** Scriitor sau gazetar fără valoare, de obicei aservit unui partid politic. **4.** Cărturar la vechii evrei care tălmăcea cărțile lui Moise și interpreta poporului normele juridice. — Din fr. **scribe,** lat. **scriba.**

SCRIBĂRÉȚ, *scribărești,* s.m. (Rar) Scriitor prost, lipsit de talent; literat care scrie mult și prost. — **Scrib** + suf. *-ăreț.*

SCRÍE, *scriu,* vb. III. **1.** Intranz și tranz. A reprezenta prin semne convenționale sunetele sau cuvintele vorbirii. ✧ Expr. (Intranz.; în basme) *De* (sau *pe) când scria* (sau, refl., *se scria) musca pe perete* = de mult, din timpuri străvechi. ✦ Tranz. impers. A se afla scris, a fi scris. ✧ Expr. *A-i scrie* (sau *a-i fi scris) cuiva pe față* (sau *în obraz)* = a se putea vedea pe fața cuiva starea lui sufletească, a se deduce ceva din expresia cuiva. ✦ Tranz. A acoperi ceva cu semne grafice sau, *p. gener.,* cu orice fel de semne, de figuri. ✦ Tranz. A completa (un formular) cu textul necesar. ✦ Tranz. (Înv. și pop.) A însemna, a desena, a zugrăvi; a contura, a schița. ✧ Expr. (Refl.) *A se scrie în partea cuiva* = a aduce, a semăna la chip cu cineva. ✦ A lăsa urme, a întipări, a imprima. ✧ Refl. *Urmele pașilor se scriseseră pe zăpadă.* **2.** Intranz. și tranz. A-și exprima, a-și formula gândurile, ideile în scris; a compune, a redacta o operă (literară, științifică). ✦ Tranz. A relata, a descrie, a povesti ceva în scris. **3.** A așterne pe hârtie un text, o scrisoare. ✦ Intranz. și tranz. A trimite (cuiva) o scrisoare. ✧ Refl. recipr. *Ne scriem din când în când.* ✦ A înștiința, a comunica ceva în scris. **4.** Tranz. A însemna, a nota, a înregistra ceva în scris; a trece numele cuiva pe o listă, într-o evidență. ✦ (Înv.) A inventaria; a catagrafia. ✧ Expr. (Pop.) *A scrie ceva pe numele cuiva* = a-i face cuiva acte de proprietate pentru... ✦ A trece ceva în contul cuiva, a pune în socoteală cuiva. **5.** Tranz. și refl.

(Pop.) A (se) înscrie într-o organizație, într-un corp constituit, într-un colectiv de muncă. **6.** Tranz. (Pop.) A prescrie, a indica unui bolnav tratamentul necesar. ✦ Tranz. impers. A fi stabilit, rânduit (prin legi, regulamente). ✧ Expr. *A(-i) fi scris cuiva* (sau *pentru cineva)* = a(-i) fi rânduit cuiva de la naștere, a(-i) fi sortit, hărăzit (prin soartă). [Perf. s. *scrisei,* part. *scris*. — Var.: **scri** vb. IV] — Lat. **scribere.**

SCRÍERE, *scrieri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a scrie* și rezultatul ei. **2.** (Concr.) Sistem de semne grafice convenționale prin care sunt reprezentate în scris sunetele sau cuvintele unei limbi. ✦ (Înv.) Ortografie. ✦ Mod particular de a caligrafia semnele grafice; fel de a scrie. **3.** (Concr.) Text scris: exprimare în scris; compunere, redactare a unui text: scrisoare (**5**), scris[1] (**4**). ✦ Operă literară sau științifică. — V. **scrie.**

SCRIITÓR, -OÁRE, *scriitori, -oare*, s.m., s.n. **1.** S.m. și f. Autor de opere literare. **2.** S.m. Funcționar de cancelarie care copia sau redacta acte, scrisori oficiale etc. ✦ Persoană în slujba domnului sau a unui înalt demnitar de stat, care îndeplinea funcția de secretar; diac, logofăt. **3.** S.n. (Înv.) Masă de scris; birou. [Pr.: *scri-i-*] — **Scrie** + suf. *-tor.*

SCRIITÓRAȘ, *scriitorași,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *scriitor;* scriitor (**1**) fără talent, fără valoare. **2.** Funcționar neînsemnat; conțopist. [Pr.: *scri-i-*] — **Scriitor** + suf. *-aș.*

SCRIITORICÉSC, -EÁSCĂ, *scriitoricești,* adj. Care aparține scriitorilor (**1**) sau operei lor, privitor la scriitori sau la opera lor. [Pr.: *scri-i-*] — **Scriitor** + suf. *-icesc*.

SCRIITORÍME s.f. Totalitatea scriitorilor (**1**), mulțime de scriitori. [Pr.: *scri-i-*] — **Scriitor** + suf. *-ime.*

SCRIITÚRĂ, *scriituri,* s.f. **1.** (Fam.) Fel de a scrie; scriere (**2**), scris[1] (**2**). ✦ Fel de scriere, sistem grafic. **2.** Text; *p. ext.* conținut al unei scrieri. **3.** Aspectul tehnic al unei compoziții muzicale în raport cu adaptarea ei la instrumentul muzical. [Pr.: *scri-i-*] — **Scrie** + suf. *-itură.*

SCRIJELÁ vb. I v. **scrijeli.**

SCRIJELÁRE s.f. v. **scrijelire.**

SCRIJELÁT, -Ă adj. v. **scrijelit.**

SCRIJELEÁLĂ, *scrijeleli,* s.f. Scrijelire; scrijelitură. — **Scrijeli** + suf. *-eală.*

SCRIJELÍ, *scrijelesc,* vb. IV. Tranz. A face pe o suprafață zgârieturi sau tăieturi superficiale cu o unealtă ascuțită sau tăioasă; a zgâria, a cresta. [Var.: **scrijelá** vb. I] — Din **scrijea** (reg. „felie subțire de pâine, de fructe etc." < sb., ucr.).

SCRIJELÍRE, *scrijeliri,* s.f. Acțiunea de *a scrijeli* și rezultatul ei; zgârietură, crestătură, scrijeleală. [Var.: **scrijeláre** s.f.] — V. **scrijeli.**

SCRIJELÍT, -Ă, *scrijeliți, -te*, adj. Acoperit cu scrijelituri; zgâriat, crestat. [Var.: **scrijelát, -ă** adj.] — V. **scrijeli.**

SCRIJELITÚRĂ, *scrijeliturí,* s.f. Tăietură, zgârietură superficială pe suprafața unui obiect. — **Scrijeli** + suf. *-tură*.

SCRÍMĂ s.f. Ramură sportivă care cuprinde probe de sabie, de floretă și de spadă. — După fr. **escrime.** Cf. it. scrima.

SCRIMÉR, -Ă, *scrimeri, -e,* s.m. și f. Sportiv care practică scrima. — Din fr. **escrimeur** (după *scrimă*).

SCRIN, *scrinuri,* s.n. **1.** Dulăpior cu mai multe sertare suprapuse, în care se ține mai ales lenjerie; comodă. **2.** (Rar) Cutie, lădiță (căptușită cu mătase sau cu catifea) în care se păstrează bijuterii. — Din rus. **skrin,** lat. **scrinium.**

SCRINTÍ vb. IV v. **scrânti.**

SCRIPCÁR, *scripcari,* s.m. **1.** (Reg.) Lăutar (care cântă din scripcă). **2.** Gândac negru, cu antene lungi, care produce sunete asemănătoare cu un scârțâit; plopar; cobzar, țigănaș *(Saperda carcharis).*— **Scripcă** + suf. *-ar.*

SCRÍPCĂ, *scripci,* s.f. (Reg.) **1.** Vioară[3]. **2.** Sunet, cântec de vioară[3]. ✦ Arta, meseria de scripcar. — Din rus. **skripka.**

SCRÍPET s.m. v. **scripete.**

SCRÍPETE, *scripeți,* s.m. Mecanism alcătuit dintr-o roată cu un șanț periferic, care servește la transmiterea unei forțe prin intermediul unui cablu sau al unui lanț ce rulează pe șanț; dispozitiv bazat pe mecanismul descris mai sus, care servește la ridicarea unor greutăți; muflă. ✦ Dispozitiv pentru mișcarea țițelor la țesăturile simple, format din două roți cu diametre diferite dispuse pe același ax și formând un bloc comun situat deasupra războiului de țesut. [Var.: (reg.) **scrípet** s.m.] — Din bg. **skripec.**

SCRÍPTE s.f. pl. **1.** Condici, registre de evidență, de contabilitate, acte; însemnări cuprinse în aceste condici, registre etc. **2.** Documente istorice, hrisoave. — Din lat. **scripta.**

SCRÍPTIC, -Ă, *scriptici, -ce,* adj. **1.** Care a fost înscris, înregistrat în scripte (**1**); care se realizează pe baza sau cu ajutorul scriptelor. ✧ *Fond scriptic* = fond destinat plății personalului din schema unei întreprinderi sau instituții. *Personal scriptic* = personal angajat în schemă, personal bugetar. **2.** (Rar) Scris[2]. — Cf. scripte.

SCRIPTOLÓG, *scriptologi,* s.m. (Rar.) Birocrat. — Din **scripte.**

SCRIPTOLOGÍE s.f. Formalism exagerat în rezolvarea unor probleme administrative, a unor acte oficiale etc.; birocrație, birocratism. — **Scriptolog** + suf. *-ie.*

SCRIPTOMÁN, -Ă, *scriptomani, -e*, s.m. și f. (Rar) Persoană care are mania de a scrie; *p. ext.* birocrat. — Din **scriptomanie** sau din **scripte.**

SCRIPTOMANÍE s.f. (Rar) Obiceiul de a scrie mult, manie a scrisului. — **Scripte** + **manie.**

SCRIPTÚRĂ, *scripturi,* s.f. **1.** Scriere bisericească cuprinzând Vechiul și Noul Testament; Biblie. **2.** (Înv.) Operă literară, științifică etc. **3.** (Înv.) Însemnare, consemnare, relatare scrisă; text. **4.** (Înv.) Scris[1] (**2**). — Din lat. **scriptura.**

SCRIS[1], (**4**) *scrise,* s.n. **1.** Faptul de *a scrie* (**1**). ✧ *Mașină de scris* = mașină folosită pentru dactilografierea textelor. ✧ Loc. adj. și adv. *În scris* = notat (pe hârtie). **2.** Fel propriu de a scrie al cuiva, mod particular de a caligrafia semnele grafice; scriere (**2**), scriitură (**1**), scriptură (**4**), scrisoare (**3**). **3.** Acțiunea de a scrie (**2**), de a redacta o compoziție, o operă. ✦ Activitatea de scriitor, de publicist. **4.** Ceea ce este scris, ceea ce rezultă în urma muncii de elaborare, de redactare; scriere (**3**). *Folosește multe neologisme în scrisul său.* ✦ Totalitatea operelor scrise aparținând unui popor, unei națiuni, unui scriitor. *Scrisul românesc*. [Pl. și: (**2**) *scrisuri*] — V. **scrie.**

SCRIS[2], -Ă, *scrișI, -se,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. Care este însemnat, consemnat în scris, scriptic. **II.** Subst. (Pop.) **1.** S.m. și f. Persoană predestinată să devină soțul sau soția cuiva. **2.** S.f. art. Ursită, soartă, fatalitate. — V. **scrie.**

SCRISOÁRE, *scrisori,* s.f. **1.** Comunicare scrisă trimisă cuiva prin poștă sau prin intermediul unei persoane; epistolă, răvaș. ✧ *Scrisoare de credit* = document prin care un bancher sau o bancă cere altui bancher sau altei bănci să pună la dispoziția purtătorului o sumă de bani. ✦ (La pl.) Culegere de corespondență având valoare literară sau istorică. ✦ (La pl.) Operă literară în proză scrisă sub formă de corespondență. **2.** (Înv.) Faptul de a scrie; ceea ce este scris. **3.** (Pop.) Scris[1] (**2**). **4.** (Înv.) Hârtie scrisă, document, act. ✧ *Scrisoare de acreditare* = document prin care se atestă împuternicirea unei persoane într-o calitate diplomatică. *Scrisoare de trăsură* = act care conține condițiile intervenite între cel care expediază o marfă și cel care o transportă (serviciul de coletărie, poștă etc.); fraht. **5.** (Înv.) Scriere (**3**). — **Scris** + suf. *-oare.*

SCRISORÍCĂ, *scrisorele,* s.f. Diminutiv al lui *scrisoare* (**1**). — **Scrisoare** + suf. *-ică.*

SCROÁFĂ, *scroafe,* s.f. **1.** Femela porcului (sau a mistrețului). ✧ Expr. *S-a suit scroafa în copac*, se spune despre un parvenit înfumurat. ✧ Compus: *scroafă-de-baltă* = pasăre din ordinul picioroangelor, cu pene roșcate, pe alocuri negre *(Ardetta minuta).* ✦ Epitet injurios la adresa unei femei (nesimțite, fără caracter etc.). **2.** Lovitură la jocul de biliard executată rău, dar care, din întâmplare, nimerește bine. — Lat. **scrofa.**

SCROÁMBĂ, *scroambe,* s.f. (Reg.; mai ales la pl.) Cizmă grosolană sau nepotrivită pe picior; încălțăminte foarte uzată. [Var.: **scrábă, șcrábă** s.f.] — Din ucr. **škrab.**

SCROB, *scroburi,* s.n. (Reg.) Jumări de ouă. — Din bg. **skrob.**

SCROBEÁLĂ, *scrobeli,* s.f. **1.** Amidon (sub formă de granule sau de pulbere) folosit la scrobirea unor fire, a unor produse textile, a unor articole de lenjerie și de îmbrăcăminte (după spălare); apret. **2.** (În sintagma) *Scrobeală albastră* = albăstreală (**2**). — Din bg. **skrobjala.**

SCROBÍ, *scrobesc,* vb. IV. Tranz. A da rigiditate, asprime, luciu firelor, produselor textile sau rufelor prin scufundarea lor într-o suspensie de amidon în apă; a apreta. — Din bg. **skrobja,** sb. **skrobiti.**

SCROBÍRE s.f. Acțiunea de *a scrobi* și rezultatul ei; apretare. — V. **scrobi.**

SCROBÍT[1] s.n. Faptul de *a scrobi.* — V. **scrobi.**

SCROBÍT[2], -Ă, *scrobiți, -te*, adj. (Despre rufe, fire sau produse textile) Care a fost supus operației de apretare; apretat. ✦ Fig. (Despre oameni și manifestările lor) Îngâmfat; rigid, pretențios, scorțos. — V. **scrobi.**

SCROFULARIACÉE, *scrofulariacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cuprinzând ierburi, arbori și arbuști, cu flori hermafrodite și fructe de obicei capsule *(Scrophulariaceae);* (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ri-a-ce-e*] — Din fr. **scrofulariacée.**

SCRÓFULĂ, *scrofule,* s.f. Ganglion limfatic din regiunea cervicală, inghinală sau axilară atins de scrofuloză. ✦ (La pl.) Scrofuloză. — Din fr. **scrofule,** lat. **scrofulae.**

SCROFULÓS, -OÁSĂ, *scrofuloși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de scrofuloză, privitor la scrofuloză. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care are scrofule, cu scrofule; bolnav de scrofuloză. — Din fr. **scrofuleux.**

SCROFULÓZĂ, *scrofuloze,* s.f. Afecțiune cronică de natură tuberculoasă caracterizată prin inflamarea ganglionilor limfatici cervicali, inghinali sau axilari. ✦ Stare de debilitate (specifică copiilor și tinerilor) manifestată prin limfatism, hipertrofie ganglionară, predispoziție la tuberculoză etc. — Din germ. **Skrofulose.**

SCROMBĂÍ, *scrombăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A strica, a scâlcia încălțămintea. — **Scroambă** + suf. *-ăi.*

SCROT, *scroturi*, s.n. Înveliș cutanat al testiculelor. — Din fr., lat. **scrotum.**

SCRUM s.n. **1.** Materie neagră sau cenușie care rămâne după arderea completă a unui corp (și care poate păstra în parte forma obiectului ars). ✧ Expr. *A se alege scrumul (și fumul* sau *și cenușa)* (de ceva sau de cineva) = a nu mai rămâne nimic (din ceva sau din cineva), a se distruge complet. **2.** Coajă arsă (dintr-o mâncare) care se prinde pe fundul unui vas. — Cf. bg. skrum, alb. shkrump.

SCRUMBÍE, *scrumbii,* s.f. **1.** (Adesea cu determinarea „de Dunăre") Specie de pește teleostean, lung de 30–40 cm, cu corpul alungit și turtit lateral, acoperit cu solzi mari, albi-argintii, care primăvara intră din mare în Dunăre, unde își depune icrele *(Alosa pontica).* **2.** (Adesea cu determinarea „albastră") Specie de pește

teleostean de mare, lung de 20–30 cm, cu corpul aproape cilindric, acoperit cu solzi mărunți, albaștri-verzui pe spate *(Scomber scombrus)*. — Din ngr. **skumbrí.**

SCRUMBIOÁRĂ, *scrumbioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *scrumbie.* **2.** Specie de scrumbie (**1**) de dimensiuni mici, care trăiește în Dunăre și în bălțile ei *(Clupeonella delicatula Nordmanni)*. [Pr.: *-bi-oa-*] — **Scrumbie** + suf. *-ioară.*

SCRUMBÍȚĂ, *scrumbițe,* s.f. Varietate mică de scrumbie (**1**). — **Scrumbie** + suf. *-iță.*

SCRUMÉLNIȚĂ, *scrumelnițe,* s.f. (Rar) Scrumieră. — **Scrum** + suf. *-elniță.*

SCRUMIÉRĂ, *scrumiere,* s.f. Obiect (de diferite forme și dimensiuni) în care se scutură scrumul de țigară și se aruncă mucurile și chibriturile arse; scrumelniță. [Pr.: *-mi-e-*] — **Scrum** + suf. *-ieră* (după fr. *cendrier).*

SCRÚPUL, *scrupule,* s.n. Sentiment foarte dezvoltat al cinstei, al moralei, al corectitudinii, al datoriei, manifestat în acțiunile, în munca, în realizările cuiva. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără* (sau *lipsit de) scrupul* (sau *scrupule)* = (care se comportă, acționează) fără a ține seamă de niciun considerent moral în atingerea unui scop. ✧ Expr. *A-și face scrupule* = a se frământa, a-și pune probleme de conștiință în fața unei dificultăți, a unei alternative. — Din fr. **scrupule,** lat. **scrupulum.**

SCRUPULÓS, -OÁSĂ, *scrupuloși, -oase,* adj. **1.** Care are, care manifestă scrupule; corect, cinstit; conștiincios, meticulos. **2.** Făcut cu atenție, cu grijă, în mod conștiincios, meticulos. — Din fr. **scrupuleux,** lat. **scrupulosus.**

SCRUPULOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi scrupulos; corectitudine, cinste, probitate; conștiinciozitate, meticulozitate (la lucru).— Din fr. **scrupulosité,** lat. **scrupulositas, -atis.**

SCRUTÁ, *scrutez,* vb. I. Tranz. A privi cercetător, atent; a căuta să pătrundă cu privirea; a examina în amănunt. ✦ Fig. A pătrunde cu mintea, a analiza, a cerceta atent. — Din fr. **scruter,** lat. **scrutari.**

SCRUTÁRE, *scrutări,* s.f. Acțiunea de *a scruta* și rezultatul ei; cercetare amănunțită; analiză minuțioasă, observare. — V. **scruta.**

SCRUTĂTÓR, -OÁRE, *scrutători, -oare,* adj. Care privește atent, pătrunzător. ✦ Fig. Care analizează minuțios. — **Scruta** + suf. *-ător.*

SCRUTÍN, *scrutine,* s.n. Mod de alegere a deputaților, a senatorilor etc., potrivit căruia se votează fie câte o singură persoană, fie mai multe deodată dintre candidații menționați în buletinul de vot. ✦ Mod de organizare a alegerilor. — Din fr. **scrutin.**

SCUÁMĂ, *scuame,* s.f. (Med.) Strat epidermic subțire care se descuamează în unele boli eruptive și în anumite boli de piele. — Din fr. **squame.**

SCUÁR, *scuaruri,* s.n. Mică grădină publică aflată de obicei la o încrucișare de străzi sau în mijlocul unei piețe. — Din fr. **square.**

SCUD, *scuzi,* s.m. Veche monedă de argint sau de aur care a circulat în unele țări din Europa Apuseană, valoarea ei variind după țări și epoci. — Din it. **scudo.**

SCÚFĂ, *scufe,* s.f. Scufie. — Din ngr. **skúfos.**

SCUFÍE, *scufii,* s.f. **1.** Căciuliță de formă specială, care se leagă sub bărbie, purtată mai ales de sugari; bonețică. **2.** Bonetă de pânză, de stofă etc., care se poartă mai ales noaptea, în timpul somnului; tichie, căciuliță. **3.** Căciuliță rotundă, de culoare neagră, pe care o poartă călugărițele. — Din ngr. **skúfia,** it. **scuffia.**

SCUFÍȚĂ, *scufițe,* s.f. Diminutiv al lui *scufă.* — **Scufă** + suf. *-iță.*

SCUFUNDÁ, *scufúnd,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A intra sau a băga cu totul în apă sau în alt lichid; a (se) cufunda. ✦ Spec. A dispărea sau a face o navă să dispară sub nivelul apei (în urma unei avarii). ✦ Refl. Fig. (Despre aștri) A apune. **2.** Refl. A intra (adânc) în ceva, a se afunda (într-o materie moale); a se adânci, a se înfunda. ✦ (Despre ochi) A se înfunda în orbite. ✦ (Despre pământ) A se prăbuși, a se surpa. ✧ Expr. *N-are să se scufunde pământul* = nu se va întâmpla niciun rău, nu va fi prea mare pagubă. **3.** Tranz. și refl. Fig. (Rar) A face să fie sau a se lăsa absorbit de o activitate, de o preocupare. — Pref. *s-* + **cufunda.**

SCUFUNDÁRE, *scufundări,* s.f. Acțiunea de *a (se) scufunda* și rezultatul ei. — V. **scufunda.**

SCUFUNDĂTÓR, -OÁRE, *scufundători, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. Care (se) scufundă. **2.** S.m. Specialist în scufundarea sub apă (fără costum de scafandru). — **Scufunda** + suf. *-ător.*

SCUFUNDĂTÚRĂ, *scufundături,* s.f. Faptul de a (se) scufunda; (concr.) porțiune de teren scufundat; scufundiș. — **Scufunda** + suf. *-ătură.*

SCUFUNDÍȘ, *scufundișuri,* s.n. (Rar) Scufundătură. — **Scufunda** + suf. *-iș.*

SCUIPÁ, *scúip,* vb. I. **1.** Intranz. A elimina din gură salivă, flegmă etc. cu o mișcare specifică a buzelor și a limbii. ✦ Tranz. A arunca scuipat asupra (sau în urma) cuiva sau a ceva (sau a face numai gestul respectiv), în semn de batjocorire, de înjosire, de dispreț; *fig.* a-și manifesta disprețul față de cineva (prin cuvinte, atitudini etc.). ✦ Tranz. A da, a azvârli ceva afară din gură, *p. ext.* din gâtlej sau din plămâni; a expectora. ✧ Expr. (Fam.) *A-și scuipa plămânii* = **a)** se spune despre bolnavii de tuberculoză care tușesc și expectorează des; **b)** se spune pentru a arăta că cineva depune eforturi deosebite pentru ceva (fără rezultatele scontate). *A scuipa sânge* = a avea o hemoptizie. **2.** Tranz. A elimina (ajutat de salivă) un corp străin aflat sau introdus în gură. **3.** Intranz. și tranz. Fig. A arunca ceva cu forță. — Lat. ***scupire.**

SCUIPÁRE s.f. Acțiunea de *a scuipa* și rezultatul ei. — V. **scuipa.**

SCUIPÁT, (**1**) s.n., (**2**) *scuipați,* s.m. **1.** S.n. Faptul de *a scuipa.* **2.** S.m. Salivă, flegmă eliminată din gură prin scuipare. — V. **scuipa.**

SCUIPĂTOÁRE, *scuipători*, s.f. Vas special în care se scuipă. — **Scuipa** + suf. *-ătoare.*

SCUIPĂTÚRĂ, *scuipături,* s.f. Scuipare; (concr.) scuipat (**2**). — **Scuipa** + suf. *-ătură.*

SCUL, *sculuri,* s.n. Legătură de fire continue de lână, de bumbac, de mătase etc., înfășurate în formă de colac, în vederea unor operații de finisare sau pentru livrare. [Pl. și: *scule*] — Din ngr. **skullí.**

SCULÁ, *scol,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) trezi din somn, a (se) deștepta. ✧ Expr. (Refl.) *A se scula din morți* = a învia. ✦ A (se) ridica (din pat) după o boală; a (se) vindeca, a (se) însănătoși. **2.** Refl. și tranz. A (se) ridica în picioare, a (se) ridica de jos. **3.** Refl. (Pop.) A se ridica să plece; *p. ext.* a începe o acțiune, a se apuca de o treabă. **4.** Tranz. Fig. A mobiliza, a aduna (în vederea unei acțiuni). ✦ Tranz. și refl. A (se) răscula. ✦ Refl. (Înv.) A porni la război, a se ridica (cu armele) împotriva cuiva. — Probabil lat. ***excubulare.**

SCULAMÉNT, *sculamente,* s.n. (Med.; pop.) Blenoragie. — Din ngr. **skulaménto.**

SCULÁRE, *sculări,* s.f. Acțiunea de *a (se) scula; fig.* răscoală, revoltă. — V. **scula.**

SCULÁT s.n. Faptul de *a (se) scula.* — V. **scula.**

SCÚLĂ, *scule,* s.f. **1.** Piesă folosită pentru prelucrarea unor materiale solide, în scopul schimbării formei, a dimensiunilor și a proprietății acestora; unealtă, instrument. ✦ Parte activă a unei scule (**1**), care acționează nemijlocit asupra materialului de prelucrat. *Pânza de oțel constituie scula fierăstrăului.* ✦ Fig. Persoană, acțiune, fapt de care se servește cineva pentru atingerea unui scop; instrument. **2.** (Înv.; la pl.) Obiecte de preț; giuvaere, bijuterii. — Et. nec.

SCULĂRÍE, (**1**) *scularii,* s.f. **1.** Atelier unde se fabrică, se repară sau se păstrează scule (**1**). **2.** Totalitatea sculelor (**1**) care se găsesc într-un anumit loc; mulțime de scule. — **Sculă** + suf. *-ărie.*

SCULÉR, *sculeri,* s.m. Muncitor care face sau repară scule (**1**). — **Sculă** + suf. *-ar.*

SCULIȘOÁRĂ, *sculișoare,* s.f. Diminutiv al lui *sculă* (**1**). — **Sculă** + suf. *-işoară.*

SCULIȘÓR, *sculișoare,* s.n. Diminutiv al lui *scul.* — **Scul** + suf. *-işor.*

SCULPTÁ, *sculptez,* vb. I. Tranz. A reprezenta plastic, în trei dimensiuni, o figură, o imagine, o idee, un sentiment, cioplind o materie dură sau modelând o substanță plastică. — Din fr. **sculpter.**

SCULPTÁRE s.f. Acțiunea de *a sculpta;* sculptat. — V. **sculpta.**

SCULPTÁT s.n. Sculptare. — V. **sculpta.**

SCÚLPTOR, *sculptori,* s.m. Artist care se ocupă cu sculptura. — Din fr. **sculpteur,** lat. **sculptor, -oris.**

SCÚLPTORIȚĂ, *sculptorițe,* s.f. Femeie care se ocupă cu sculptura. — **Sculptor** + suf. *-iță.*

SCULPTURÁL, -Ă, *sculpturali, -e,* adj. Care ține de sculptură, referitor la sculptură; care sugerează o sculptură; lucrat ca o sculptură. ✦ Care este demn de a fi sculptat (datorită formelor sale); care are frumusețea formală a sculpturilor clasice. — Din fr. **sculptural.**

SCULPTURALITÁTE s.f. Însușirea de a fi sculptural. — **Sculptural** + suf. *-itate.*

SCULPTÚRĂ, (**2**) *sculpturi,* s.f. **1.** Ramură a artelor plastice care își propune să creeze imagini artistice în trei dimensiuni, prin cioplirea sau modelarea unui material. ✦ Fel de a sculpta caracteristic unei școli, unei epoci, unui popor sau unui sculptor. **2.** Operă artistică din domeniul sculpturii (**1**), lucrare a unui sculptor; ornament sculptat. — Din fr. **sculpture,** lat. **sculptura.**

SCUMP, -Ă, *scumpi, -e,* adj. **1.** (Despre lucruri) Care se vinde sau se cumpără la un preț ridicat; costisitor; (despre prețuri) mare, ridicat. ✦ (Despre oameni) Care cere prețuri mari. **2.** (Despre lucruri) Valoros, prețios, de preț. *Daruri scumpe.* **3.** (Despre ființe) Foarte drag, iubit. **4.** (Înv. și pop.) Zgârcit. ✧ Expr. (*A fi) scump la vorbă* = (a fi) tăcut. *A fi scump la râs* = a râde rar, a fi posac. *A fi scump la vedere* = a se arăta rar în societate, printre ceilalți oameni; a fi greu de găsit. ✧ (Substantivat) *Leneșul mai mult aleargă, scumpul mai mult păgubește.* — Din sl. **skonpŭ.**

SCUMPĂTÁTE, (**2**) *scumpătăți,* s.f. (Rar) **1.** Scumpete (**1**). **2.** (La pl.) Lucruri de preț, scumpeturi. **3.** (În loc. adv.) *Cu scumpătate* = cu măsură, în mod cumpătat; cu exactitate, cu scrupulozitate, cu mare grijă. — **Scump** + suf. *-ătate.*

SCUMPÉNIE s.f. (Rar) Scumpete (**1**). — **Scump** + suf. *-enie.*

SCUMPÉTE, (**2**) *scumpeturi,* s.f. **1.** Creștere mare a prețurilor; situație care caracterizează această creștere; perioadă de timp în care prețurile sunt (foarte) ridicate; scumpătate (**1**), scumpenie. **2.** (Mai ales la pl.) Lucru prețios, valoros. ✦ Epitet dat unei persoane iubite, dragi. **3.** (Înv. și pop.) Zgârcenie, avariție. — **Scump** + suf. *-ete.*

SCUMPÍ, *scumpesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mări prețul unei mărfi, a vinde mai scump. ✧ Refl. pas. *Se scumpise hârtia.* ✦ Refl. (Despre oameni) A cere prețuri (mai) mari. **2.** Refl. (Despre oameni) A se tocmi mult; a se calici, a se zgârci (când vinde sau cumpără ceva). — Din **scump.**

SCUMPÍE, *scumpii,* s.f. **1.** Arbust cu flori verzi-gălbui, a cărui coajă și ale cărui frunze se folosesc în vopsitorie și în tăbăcărie, precum și în medicina populară,

pentru proprietățile lor antiseptice și astringente (*Cotinus coggygria*). **2.** (Bot.; reg.) Liliac[1]. [Acc. și: *scúmpie*] — Din pol. **skapia.**

SCUMPÍRE, *scumpiri,* s.f. Faptul de *a (se) scumpi.* — V. **scumpi.**

SCUMPIȘÓR, -OÁRĂ, *scumpișori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *scump;* scumpușor. — **Scump** + suf. *-işor.*

SCUMPUȘÓR, -OÁRĂ, *scumpușori, -oare,* adj. Scumpișor. — **Scump** + suf. *-uşor.*

SCUND, -Ă, *scunzi, -de,* adj. (Despre ființe) De statură mică; scurt, mărunt. ✦ (Despre lucruri) De înălțime mică, puțin înalt; jos. — Din sl. **skondŭ.**

SCÚRGE, *scurg,* vb. III. **1.** Refl. și tranz. A curge sau a face să curgă un lichid, prelingându-se în cantități mici. ✦ Tranz. A scoate ultimele picături de lichid aflate într-un recipient. ✦ Refl. (Despre fluide) A ieși (în cantități mici) dintr-o conductă defectă. ✦ Refl. (Despre ochi) A se sparge, împrăștiindu-se din orbită. **2.** Tranz. A separa partea lichidă sau particulele aflate în suspensie dintr-un amestec. ✦ A seca apa dintr-un teren prin drenaj. **3.** Refl. (Despre ape) A curge la vale (lăsând în urmă locul uscat). ✦ Fig. (Despre grupuri de ființe, de vehicule) A se succeda, a merge în aceeași direcție, a se perinda. **4.** Refl. Fig. (Despre unități de timp) A trece unul după altul, a se desfășura. [Perf. s. *scursei*, part. *scurs*] — Lat. **excurrere** (după *curge).*

SCÚRGERE, *scurgeri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) scurge* și rezultatul ei. **2.** (Concr.) Loc (amenajat sau natural) pe unde se scurge apa de prisos. **3.** (Pop.) Nume dat unor secreții patologice ale corpului omenesc. — V. **scurge.**

SCURMÁ, *scurm,* vb. I. Tranz. și intranz. (Pop.) A răscoli la suprafața pământului (cu râtul, cu ciocul, cu ghearele, cu o unealtă etc.) pentru a scoate ceva la iveală sau pentru a face o gaură. ✦ Tranz. Fig. A preocupa (chinuind sufletește); a irita. — Probabil lat. ***excorrimare.**

SCURMÁRE, *scurmări,* s.f. Acțiunea de *a scurma* și rezultatul ei. — V. **scurma.**

SCURMÁT, -Ă, *scurmați, -te,* adj. (Despre pământ) Care este răscolit la suprafață. ✦ (Fig.) Iritat. — V. **scurma.**

SCURMĂTÓR, -OÁRE, *scurmători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care scurmă, care scormonește. — **Scurma** + suf. *-ător.*

SCURMĂTÚRĂ, (**2**) *scurmături,* s.f. **1.** Faptul de *a scurma.* **2.** (Concr.) Loc unde s-a scurmat; groapă, gaură făcută prin scurmare. — **Scurma** + suf. *-ătură.*

SCURSOÁRE, *scursori,* s.f. **1.** Lichid (murdar) care se scurge dintr-un loc. ✦ (Pop.) Scurgere (**3**). **2.** (Rar) Faptul de a se scurge; (concr.) loc de scurgere. ✦ Albie a unei ape curgătoare. **3.** Epitet pentru un om de nimic, decăzut; lepădătură. — **Scurge** + suf. *-oare.*

SCURSÚRĂ, *scursuri,* s.f. **1.** Apă sau alt lichid (murdar) care se scurge dintr-un loc. **2.** Loc pe unde își face drum o apă curgătoare; făgaș. **3.** Epitet pentru un om de nimic, decăzut; lepădătură. — **Scurge** + suf. *-ură.*

SCURT, -Ă, *scurți, -te,* adj., adv., s.f. **I.** Adj. **1.** (Despre obiecte) De lungime redusă. ✦ (Despre distanțe, drumuri) Care se parcurge în puțin timp (având o lungime redusă). ✦ (Substantivat, f. pl.) Unde scurte. ✦ Expr. *A lua* (sau *a ține* pe cineva) *de* (sau *din) scurt* = a trata (pe cineva) cu asprime, a supune (pe cineva) unei discipline severe. (Substantivat, f.) *A trage scurta* = a duce greul, a suporta consecințe (neplăcute). ✦ *Infinitiv scurt* = formă de infinitiv în limba română, care poartă caracteristica conjugării. ✦ (Despre opere literare sau științifice) De proporții reduse. ✦ (Despre vorbire) Concis, fără multe cuvinte. ✧ Loc. adv. *În* (sau *pe) scurt* = fără multe cuvinte, în puține vorbe. ✦ Fig. Mărginit, redus. **2.** (Despre părți ale corpului) De lungime mică; (despre ființe) mic de statură, scund. ✧ *Vedere scurtă* = miopie. ✧ Expr. *(A fi) scurt de vedere* = (a fi) miop. *A avea mână scurtă* = a fi zgârcit. ✦ (Despre lucruri) Care are o înălțime mică. **3.** (Despre vreme sau despre alte noțiuni temporale) Care durează puțin, care trece sau se termină repede. ✧ *Silabă* (sau *vocală) scurtă* = silabă (sau vocală) care are o durată mai mică decât durata medie. ✧ Expr. *În (*sau *peste) scurt timp* sau *în scurtă vreme* = în curând. **II.** Adv. **1.** Brusc, repede. *Se oprește scurt.* ✦ Fără multă vorbă; fără a admite replică, energic. *I-a poruncit scurt.* **2.** (De) la distanță mică; *p. ext.* strâns. *A lega scurt.* **III.** S.f. **1.** Haină groasă, de obicei vătuită sau îmblănită, lungă până deasupra genunchilor. **2.** (Pop.) Inflamare a ganglionilor de la subsuoară sau din regiunea inghinală; adenopatie axială sau inghinală. — Probabil lat. ***excurtus** (= *curtus*) sau din **scurta** (derivat regresiv).

SCURTÁ, *scurtez,* vb. I. **1.** Tranz. A micșora lungimea sau înălțimea unui obiect, a reduce din lungime sau din înălțime, a face mai scurt. ✧ Expr. *A scurta cuiva ghearele* = a pune pe cineva în imposibilitate de a (mai) face rău. *A scurta cuiva limba* = a pune pe cineva în imposibilitate de a bârfi. ✦ (Înv.) A omorî, a executa (prin tăierea capului). **2.** Tranz. A alege și a parcurge distanța cea mai scurtă între două puncte; a evita ocolurile, a merge direct. **3.** Tranz. și refl. A face să dureze (sau să pară că durează) ori a dura mai puțin. ✦ Intranz. și tranz. A vorbi concis. — Lat. **excurtare.**

SCURTÁRE, *scurtări,* s.f. Acțiune de *a (se) scurta* și rezultatul ei. — V. **scurta.**

SCURTÁT, -Ă, *scurtați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care este redus din lungime sau din înălțime. **2.** (Despre timp sau acțiuni durative) Care este redus ca durată. — V. **scurta.**

SCURTĂTÚRĂ, *scurtături,* s.f. **1.** Bucată scurtă de lemn; retevei. **2.** Cărare care urmează distanța cea mai scurtă între două puncte. — **Scurta** + suf. *-ătură.*

SCURTCIRCUÍT, *scurtcircuite,* s.n. **1.** Legătură electrică între două puncte ale unei rețele sau instalații, având o rezistență foarte mică. **2.** Fenomen fizic care constă în întreruperea accidentală a curentului electric într-o rețea sau instalație prin stabilirea unui scurtcircuit (**1**). — **Scurt** + **circuit** (după fr. *court-circuit).*

SCURTCIRCUITÁ, *scurtcircuitez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) produce un scurtcircuit (**2**). [Pr.: *-cu-i-*] — Din **scurtcircuit** (după fr. *court-circuiter).*

SCURTCIRCUITÁRE, *scurtcircuitări,* s.f. Acțiunea de *a (se) scurtcircuita.* [Pr.: *-cu-i-*] — V. **scurtcircuita.**

SCURTÉICĂ, *scurteici,* s.f. Haină de stofă, de obicei îmblănită, lungă până la (sau până sub) genunchi, purtată mai ales la țară. — **Scurt** + suf. *-eică.*

SCURTEICÚȚĂ, *scurteicuțe*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *scurteică.* — **Scurteică** + suf. *-uță.*

SCURTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *scurticei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *scurt;* scurtuț. — **Scurt** + suf. *-icel, -icea, -icică.*

SCURTÍME, *scurtimi*, s.f. Însușirea de a fi scurt. — **Scurt** + suf. *-ime.*

SCURTMETRÁJ, *scurtmetraje,* s.n. (Cin.) Film care nu depășește 1000 m lungime sau 30 de minute durată. — **Scurt** + **metraj** (după fr. *court-métrage*).

SCURTÚȚ, -Ă, *scurtuți, -e,* adj. Scurticel. — **Scurt** + suf. *-uț.*

SCUT, *scuturi,* s.n. **1.** Armă defensivă de metal, de piele etc., de diverse forme și mărimi, cu care luptătorii din Antichitate și din Evul Mediu își apărau pieptul de lovituri; pavăză. ✦ (Rar) Blazon (în formă de scut **1**). **2.** Fig. Apărare, ocrotire, sprijin. **3.** (Tehn.) Mască sau paravan protector folosite de sudori. **4.** Construcție metalică sau de lemn mobilă, folosită la susținerea peretelui și a tavanului unei galerii de mină sau la protejarea lucrărilor de săpare și de căptușire a unui tunel. **5.** (Geol.) Regiune întinsă din cadrul unei platforme, în care apare la suprafață fundamentul platformei, format din șisturi cristaline și vechi roci magmatice. **6.** Parte chitinoasă care alcătuiește epiderma sau scheletul unor viețuitoare, având rol protector. — Lat. **scutum.**

SCÚTEC, *scutece,* s.n. Bucată de pânză, de flanelă, de pichet etc., de obicei dreptunghiulară, cu care se înfașă sugarii. — Cf. bg. s k u t a k.

SCUTÉLNIC, *scutelnici,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Țăran care, în schimbul unor obligații suplimentare față de domn sau de stăpânul de moșie, era scutit de plata birului domnesc. — **Scuti** + suf. *-elnic.*

SCÚTER, *scutere,* s.n. Tip de motocicletă ușoară, cu roți mici, cu motorul așezat, de obicei, sub șaua conducătorului, permițând acestuia să stea într-o poziție comodă (ca pe scaun), și care poate transporta una sau două persoane. — Din engl., fr. **scooter.**

SCUTÍ, *scutesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A dispensa pe cineva de anumite îndatoriri, sarcini, a nu supune la anumite obligații. ✦ Refl. A cere, a solicita să fie dispensat de o obligație. *S-a scutit la ora de sport.* **2.** A feri sau a scăpa pe cineva de ceva neplăcut; a cruța, a menaja. ✦ A lăsa în pace, a nu plictisi pe cineva. — Din **scut.**

SCUTIÉR, *scutieri,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Tânăr nobil vasal care purta scutul (**1**) și celelalte arme ale cavalerului sau ale seniorului său. **2.** (Înv.) Ostaș, luptător (echipat cu scut). [Pr.: *-ti-er*] — **Scut** + suf. *-ier* (după fr. *écuyer*).

SCUTÍRE, *scutiri,* s.f. Acțiunea de *a scuti* și rezultatul ei. ✦ Privilegiu acordat cuiva de a nu presta anumite servicii, de a nu plăti anumite dări etc.; (concr.) document, act care conține un asemenea privilegiu. — V. **scuti.**

SCÚTUR s.n. (Rar) Faptul de *a (se) scutura;* mișcare care provoacă o cădere. — Din **scutura** (derivat regresiv).

SCUTURÁ, *scútur,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A clătina, a agita sau (mai rar) a lovi un obiect pentru a face să cadă ori să iasă ceva de pe (sau din) el. ✧ Expr. (Fam.) *A scutura* (pe cineva) *de bani* sau *a scutura buzunarele* (ori *punga) cuiva* = a lua cuiva (prin mijloace necinstite) toți banii, a stoarce (pe cineva) de bani. ✦ Refl. A se curăța de praf, de noroi, de zăpadă etc. ✦ Intranz. A face curățenie, a deretica, a șterge praful de pe obiectele din casă. **2.** Tranz. Fig. A arunca, a lepăda, a îndepărta ceva. ✦ Refl. A scăpa, a se elibera de ceva supărător, nefast. **3.** Refl. și tranz. A rămâne sau a face să rămână fără frunze, petale, rod; a cădea sau a face să cadă, a (se) împrăștia. ✦ Refl. A se desprinde și a cădea. *Se scuturau frunzele.* **II. 1.** Tranz. și intranz. A mișca cu putere încoace și încolo, a zgâlțâi, a hâțâna, a zdruncina; a agita. ✧ Expr. (Tranz.) *A scutura mâna cuiva* = a strânge (cu putere) mâna cuiva. ✦ Refl. A se cutremura din tot corpul. ✧ Expr. (Tranz.) *A-l scutura frigurile* = a avea un acces de friguri. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A critica sau a certa aspru. — Lat. ***excutulare.**

SCUTURÁRE, *scuturări,* s.f. Acțiunea de *a (se) scutura* și rezultatul ei; scuturat[1]. — V. **scutura.**

SCUTURÁT[1] s.n. Scuturare. — V. **scutura.**

SCUTURÁT[2], -Ă, *scuturați, -te,* adj. **1.** Curățat de praf, de noroi, de zăpadă etc. **2.** Despuiat de frunze, de flori; cu fructele căzute. — V. **scutura.**

SCUTURĂTOÁRE, *scuturători,* s.f. Măturică de pene cu care se scutură praful. — **Scutura** + suf. *-ătoare.*

SCUTURĂTÓR, *scuturătoare,* s.n. **1.** Mașină care servește la separarea și la eliminarea impurităților dintr-un material fibros. **2.** Batoză care sortează materialul treierat și elimină paiele lungi. — **Scutura** + suf. *-ător.*

SCUTURĂTÚRĂ, *scuturături,* s.f. Faptul de *a (se) scutura.* **1.** Mișcare bruscă și repetată; clătinare, zgâlțâire, zdruncinare. **2.** Dereticare, curățenie. **3.** Scuturatul pomilor (ca să cadă fructele). — **Scutura** + suf. *-ătură.*

SCUZÁ, *scuz,* vb. I. **1.** Refl. A cere scuze (**2**), a-și exprima (în fața cuiva) părerea de rău pentru o greșeală făcută; a se dezvinovăți, a se justifica. ✧ Expr. (Tranz. absol.) *Scuzați!* formulă de politețe prin care cineva își cere iertare pentru o greșeală, o stângăcie etc. **2.** Tranz. A accepta, a primi scuzele (**2**) cuiva; a ierta. — Din it. **scusare.** Cf. fr. excuser.

SCUZÁBIL, -Ă, *scuzabili, -e,* adj. Care poate fi scuzat, iertat, trecut cu vederea. — Din it. **scusabile.** Cf. fr. excusable.

SCÚZĂ, *scuze,* s.f. **1.** Motiv real sau pretext invocat de cineva pentru a justifica sau a micșora o vină, o greșeală (proprie sau a altcuiva) sau pentru a se sustrage de la o obligație; dezvinovățire, justificare. **2.** Exprimare a regretului pentru o greșeală comisă sau pentru o jignire adusă cuiva. ✧ Expr. *Scuzele mele*, formulă prin care cineva își cere iertare. *A cere* (sau *a prezenta, a exprima) scuze* = a-și exprima părerea de rău pentru o greșeală făcută; a cere iertare. *A primi* (de la cineva) *scuze* (sau *scuzele cuiva)* = a accepta dovezile sau argumentele prin care cineva se dezvinovățește; a ierta greșelile (cuiva). — Din it. **scusa.** Cf. fr. excuse.

SCVÁMĂ, *scvame,* s.f. (Bot.) Frunzișoară modificată, tare, care protejează mugurii, receptaculul. — Din lat. **squama.**

SE pron. refl. **1.** (Arată că persoana care face lucrarea este și aceea care o suferă) *Se ascunde sub pod.* **2.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive eventive) *Se îmbolnăvi de ochi.* **3.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive reciproce) *Se ghiontesc.* **4.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive dinamice) *S-a luptat cu zmeul.* **5.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive pasive și impersonale) *Să se dea dispoziții.* — Lat. **se.**

SEÁMĂ s.f. **1.** (În loc. și expr.; exprimă ideea de calcul mintal, o judecată, o constatare, o observație) *De bună seamă* = desigur, fără îndoială. *Mai cu seamă* = mai ales, îndeosebi. *A-și da seama* = a constata, a se lămuri, a pricepe. *A lua seama* (sau *seamă*) = **a)** a se gândi, a reflecta adânc, a fi atent; **b)** a supraveghea; **c)** a observa ceva, a remarca; **d)** a înțelege, a se lămuri. (Pop.) *A-și lua seama* = a se răzgândi. **2.** (În loc. și expr.; exprimă ideea de folos, interes, grijă) *Pe seama* (cuiva) = **a)** în folosul sau în interesul (cuiva); **b)** în sarcina (cuiva), asupra (cuiva). *A lăsa pe* (sau *în) seama cuiva* sau *a da pe* (sau *în) seamă* (sau *în seama cuiva)* = a da (sau a lăsa) în paza, în grija, în posesia cuiva. *A lua seama* (de cineva) = a se ocupa, a se îngriji (de cineva). *A ține seama* (sau, rar, *seamă) de cineva* (sau *de ceva*) = a lua în considerație, a avea în vedere pe cineva (sau ceva). **3.** Însemnătate, importanță; vază, faimă. ✧ Loc. adj. *De seamă* = important, însemnat; cu trecere. **4.** Fel, gen; soi. ✧ Expr. *De-o seamă* (cu cineva) sau *de seama cuiva* = la fel cu cineva, în aceeași situație, categorie socială cu cineva; de aceeași vârstă cu cineva. **5.** Rost, rânduială. ✧ Expr. *A ști seama* (la ceva) = a avea experiența unui lucru, a ști cum să procedeze. *A-i face* (cuiva) *seama* = a omorî, a ucide (pe cineva). *A-și face (singur) seama* (sau, rar, *seamă)* = a se sinucide. **6.** Socoteală, calcul; cont. ✧ Expr. *A ști seama* = a cunoaște situația unui lucru. **7.** Număr, cantitate (nehotărâtă); câțiva. *O seamă de învățați*. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără număr și fără seamă* = (care este) în număr mare; mult. *Peste seamă* = peste măsură, exagerat. ✦ (În legătură cu noțiuni temporale) Interval, perioadă (nehotărâtă). *Așa trăia de o seamă de vreme.* — Din magh. **szám.**

SEÁMĂN, *semeni,* s.m. (În forma *semen*) Cel care e la fel cu cineva; aproapele cuiva; om (considerat în raport cu alt om). ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) seamăn* = fără asemănare, extraordinar. ✧ Expr. *A nu (mai) avea seamăn (pe lume)* = a fi unic, a nu avea pereche, asemănare. [Var.: **sémen** s.m.] — Din **semăna**[2] (derivat regresiv).

SEÁNȚĂ, *seanțe,* s.f. (Înv.) Ședință. [Pr.: *se-an-*] — Din fr. **séance.**

SEÁRĂ, *seri,* s.f. Parte de la sfârșitul zilei, când începe să se întunece; interval de timp cuprins între sfârșitul zilei și momentul când cineva își încheie activitatea, se duce la culcare. ✧ Loc. adv. *De cu seară* = încă din timpul serii precedente; odată cu venirea serii, la începutul serii. *Către* (sau *spre, înspre, pe) seară* = când se lasă seara. ✧ Expr. *Bună seara*! formulă de salut, la întâlnire sau la despărțire, în timpul serii. *A da* (cuiva) *bună seara* sau *a-și lua* (de la cineva) *bună seara* (sau *seara bună)* = a saluta (pe cineva) în timpul serii. ✦ (Adverbial; în forma *seara)* În timpul de la sfârșitul zilei, când începe să se întunece; în fiecare zi când începe să se întunece. — Lat. **sera.**

SEÁRBĂD, -Ă, *serbezi, -de*, adj. **1.** (Despre alimente) Fără gust, nesărat, fad; (despre gustul alimentelor) nedefinit, insipid; leșios. **2.** Fig. Plictisitor, monoton, fără colorit (artistic). **3.** (Despre oameni) Palid la față; fără vlagă, veștejit. — Et. nec.

SEBACÉU, -ÉE, *sebacee,* adj. (În sintagmele) *Glandă sebacee* = glandă în formă exocrină, care se găsește la rădăcina firelor de păr și care secretează sebumul. *Chist sebaceu* = umflătură sub piele, produsă prin hipertrofia glandelor sebacee. — Din fr. **sébacé,** lat. **sebaceus.**

SEBEȘAN, -Ă, *sebeșeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Sebeș. **2.** Adj. Care aparține municipiului Sebeș sau sebeșenilor (**1**), referitor la Sebeș ori la sebeșeni. — **Sebeș** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SEBEȘANCĂ, *sebeșence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Sebeș. — **Sebeșan** + suf. *-că.*

SEBORÉE, *seboree,* s.f. Boală de piele provocată de secreția excesivă a glandelor sebacee și adesea însoțită de hipertrofie glandulară. — Din fr. **séborrhée.**

SEBORÉIC, -Ă, *seboreici, -ce,* adj. (Med.) De natura seboreei, de seboree. [Pr.: *-re-ic*] — Din fr. **séborrhéique.**

SÉBUM s.n. Substanță grasă secretată de glandele sebacee. — Din fr. **sébum,** lat. **sebum.**

SEC, SEÁCĂ, *seci,* adj. **1.** Lipsit de apă; care a secat, s-a uscat. *Albia seacă a unui râu.* ✦ (Despre locuri) Lipsit de umezeală; *p. ext.* arid, neproductiv. ✧ *Tuse seacă* = tuse uscată, fără expectorație. *Timbru* (sau *sigiliu) sec* = urmă de ștampilă în relief, care se imprimă pe anumite acte cu o mașină specială, fără tuș. **2.** În care nu se află nimic; gol, deșert. ✧ *Nucă seacă* = nucă fără miez sau cu miezul nedezvoltat. *Sunet sec* = sunet scurt, fără rezonanță. *Ochi sec* = orbită goală a ochiului. ✧ Expr. (Substantivat) *A înghiți în sec* = **a)** a înghiți fără a avea ceva în gură; **b)** a se reține de la ceva, a fi nevoit să-și înfrâneze o dorință. ✦ (Pop.; despre părțile corpului) Atrofiat, paralizat. *Mână seacă*. **3.** (În loc. adj.) *De sec* = de post, care nu este de dulce. **4.** Fig. Lipsit de conținut, de sens, fără folos. ✧ Loc. adv. *În sec* = în zadar, fără rost. **5.** Fig. (Adesea substantivat) Fără minte, prost. **6.** Fig. (Despre oameni și manifestările lor; adesea adverbial) Lipsit de sensibilitate, de căldură; aspru, tăios, rece. **7.** Fig. (Rar) Tare, puternic, dârz. — Lat. **siccus.**

SECÁ, *sec,* vb. I. **I. 1.** Tranz. și intranz. A face să dispară sau a dispărea apa dintr-un râu, dintr-un lac etc.; a (se) usca. ✦ Intranz. (Despre lichide) A se pierde, a dispărea. **2.** Tranz. Fig. A stoarce, a slei, a istovi puterea, vlaga cuiva. **3.** Intranz. (Despre plante, semințe) A-și pierde seva, germenele de viață; a se vești. ✦ (Pop.; despre corpul omului, despre membre, ochi) A se atrofia, a paraliza. **II.** Tranz. Fig. **1.** A pricinui cuiva o emoție puternică, o durere; a chinui. **2.** (Înv.) A ucide. — Lat. **siccare.**

SECÁNT, -Ă, *secante,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre drepte, curbe) Care întretaie o linie, un plan. ✧ *Plan secant* = plan care intersectează una sau mai multe suprafețe fără a fi plan tangent. ✦ (Substantivat, f.) Dreaptă care intersectează în două puncte un cerc sau o curbă sau care intersectează una ori mai multe drepte sau plane. **2.** S.f. Funcție trigonometrică care, înmulțită cu funcția cosinus, este egală cu funcția unitate. — Din fr. **sécant.**

SECÁRĂ s.f. **1.** Plantă anuală din familia gramineelor, cu paiul mai înalt și cu spicul mai aspru decât al grâului, care se cultivă ca plantă alimentară și furajeră (*Secale cereale*). **2.** Compus: *secară-cornută* = conul-secarei. — Lat. **secale.**

SECÁRE, *secări,* s.f. Acțiunea de a *seca* și rezultatul ei. *Secarea mlaștinilor.* — V. **seca.**

SECÁT, -Ă, *secați, -te*, adj. Fără apă, lipsit de umezeală; uscat. — V. **seca.**

SECATÓR, *secatoare,* s.n. Foarfecă de mână cu cuțite scurte și brațe lungi, acționată cu ambele mâini, folosită în lucrări de grădinărie. [Pl. și: (m.) *secatori*] — Din fr. **sécateur,** rus. **sekator.**

SECĂCIÚNE s.f. (Rar) Faptul de a fi secat, uscat; uscăciune; secetă. — Lat. **siccatio, -onis.**

SECĂREÁ, *secărele,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor asemănătoare cu ovăzul (*Bromus secalinus*). — **Secară** + suf. *-ea.*

SECĂRÍCĂ s.f. **1.** Rachiu preparat din secară. **2.** (Bot.; reg.) Chimen — **Secară** + suf. *-ică.*

SECĂTUÍ, *secătuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A stoarce pe cineva (sau ceva) de bani, de puteri etc.; a istovi, a epuiza. ✦ A face ca un teren, o livadă etc. să devină neproductive; a sărăci. **2.** Intranz. (Despre rezervele de substanțe minerale dintr-un zăcământ) A fi pe terminate sau a se termina. — **Secat** + suf. *-ui.*

SECĂTUÍRE, *secătuiri*, s.f. Acțiunea de *a secătui* și rezultatul ei. — V. **secătui.**

SECĂTUÍT, -Ă, *secătuiți, -te,* adj. **1.** Stors, sleit, epuizat, obosit. **2.** Care s-a terminat, care nu mai poate fi exploatat. — V. **secătui.**

SECĂTÚRĂ, *secături,* s.f. **1.** Om de nimic, neserios, netrebnic. **2.** (La pl.) Lucruri lipsite de valoare, de importanță; fleacuri; mofturi. — **Seca** + suf. *-ătură.*

SECENTÍSM s.n. Mișcare literară și artistică din sec. XVII în Italia. — După it. **secentismo.**

SECENTÍST, -Ă, *secentiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Scriitor, artist) care aparține secentismului. — După it. **secentista.**

SECERÁ, *sécer,* vb. I. Tranz. A reteza de la baza tulpinii cerealele păioase cu mașina de secerat sau cu secera, pentru a aduna recolta. ✦ Fig. A ucide oameni sau animale dintr-odată și în număr mare. — Lat. pop. **sicilare.**

SECERÁR s.m. (Pop.) Luna august. — **Secera** + suf. *-ar.*

SECERÁT s.n. Acțiunea de *a secera;* seceriș (**1**), seceră (**2**). — V. **secera.**

SÉCERĂ, *seceri,* s.f. **1.** Unealtă agricolă manuală folosită la recoltarea cerealelor prin tăierea tulpinilor acestora, formată dintr-o lamă îngustă și curbată de oțel, cu tăișul în interior (prevăzut cu dinți), fixată într-un mâner de lemn. **2.** Secerat, seceriș (**1**). [Var.: (pop.) **sécere** s.f.] — Lat. **sicilis.**

SECERĂTÓR, -OÁRE, *secerători, -oare,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) care seceră. **2.** S.f. Mașină agricolă de recoltat care seceră cereale și alte plante agricole. ✧ *Secerătoare-legătoare* = mașină agricolă de recoltat care seceră și leagă în snopi tulpinile de cereale. *Secerătoare-treierătoare* = combină. — **Secera** + suf. *-ător.*

SECERĂTÚRĂ, *secerături,* s.f. Recoltă secerată (sau de secerat). — **Secera** + suf. *-ătură.*

SÉCERE s.f. v. **seceră.**

SECERÍȘ, *secerișuri,* s.n. **1.** Acțiunea de a secera; secerat, seceră (**2**). ✦ Perioadă de timp în care se seceră. **2.** Recoltă (secerată). — **Secera** + suf. *-iș.*

SECESIONÍST, -Ă, *secesioniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care participă la o acțiune de secesiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **sécessionniste.**

SECESIÚNE, *secesiuni,* s.f. Acțiune de separare a unui grup de persoane față de o colectivitate căreia îi aparține ori a unui stat sau a unui grup de state față de o federație sau de o confederație. ✧ *Războiul de secesiune* = război civil din SUA (1861–1865), purtat între coaliția statelor din Nord (aboliționiste) și a celor din Sud (susținătoare ale sclavagismului) și terminat cu înfrângerea statelor din Sud și cu abolirea sclaviei. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **sécession,** lat. **secessio, -onis.**

SÉCETĂ, *secete,* s.f. Insuficiență a umidității solului și a atmosferei față de valorile minimale necesare creșterii și dezvoltării normale a plantelor (cultivate). ✦ Vreme, perioadă caracterizată printr-o astfel de insuficiență; vreme uscată, secetoasă. — Lat. ***siccita** (= *siccitas*).

SECETÓS, -OÁSĂ, *secetoși, -oase,* adj. (Despre vreme, perioade) Fără ploi, bântuit de secetă. ✦ (Despre regiuni, terenuri) Lipsit de surse de apă. — **Secetă** + suf. *-os.*

SECFESTRÁ vb. I v. **sechestra.**

SECFESTRÁRE s.f. v. **sechestrare.**

SECHÉLĂ, *sechele,* s.f. (Mai ales la pl.) Urmă, consecință, tulburare funcțională sau organică durabilă rezultată după o boală, după o intervenție chirurgicală etc. — Din fr. **séquelle.**

SECHESTRÁ, *sechestrez,* vb. I. Tranz. A pune sechestru asupra unor bunuri. ✦ A reține cu forța o persoană. [Var.: (înv.) **secfestrá** vb. I] — Din fr. **séquestrer,** lat. **sequestrare.**

SECHESTRÁRE, *sechestrări,* s.f. Acțiunea de *a sechestra* și rezultatul ei. [Var.: (înv.) **secfestráre** s.f.] — V. **sechestra.**

SECHÉSTRU, *sechestre,* s.n. (Jur.) **1.** Măsură de asigurare a unui lucru cu privire la care există un litigiu, până la soluționarea acestuia. **2.** Măsură de indisponibilizare a unui bun, în vederea executării silite sau a confiscării lui. [Var.: (înv.) **secvéstru** s.n.] — Din fr. **séquestre,** lat. **sequester, -tris.**

SÉCOL, *secole,* s.n. **1.** Interval de timp de o sută de ani (socotit de la unitate până la completarea sutei inclusiv); răstimp de o sută de ani (socotit de la orice dată); veac. ✦ Fig. Veșnicie. ✦ (La pl.) Timpul considerat în desfășurarea lui; *p. ext.* generațiile contemporane acestor etape de desfășurare. **2.** Epocă istorică dominată de un eveniment sau de o personalitate excepțională. *Secolul lui Pericle.* **3.** (Înv.; în sintagma) *Secolul de mijloc* = Evul Mediu. [Pl. și: (înv., m.) *secoli.* — Var.: (înv.) **sécul** s.m.] — Din lat. **saeculum,** it. **secolo.**

SECONDÁ, *secondez,* vb. I. Tranz. **1.** A sprijini, a ajuta, a însoți, a fi alături de cineva în acțiunile sale. **2.** (Muz.) A acompania. [Var.: **secundá** vb. I] — Din fr. **seconder,** lat. **secundare.**

SECONDÁNT, -Ă s.m. și f. v. **secundant.**

SÉCOND-HAND, adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Care nu este nou; la mâna a doua. **2.** S.n. Magazin în care se vând produse second-hand (**1**). [Pr.: *secăndhend*] — Cuv. engl.

SECRÉT, -Ă, *secreți, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care este ținut ascuns, care rămâne necunoscut; confidențial. *Tratative secrete.* ✧ *Asociație* (sau *organizație, societate) secretă* = organizație cu caracter conspirativ, constituită în ascuns. ✦ (Despre sentimente) Care nu este declarat sau mărturisit; păstrat în taină. **2.** Ascuns vederii, mascat privirilor. ✧ *Agent secret* = persoană cu misiune secretă de informare în domeniul politic, economic sau al criminalității. **II.** S.n. **1.** Ceea ce nu se știe, nu se cunoaște (de nimeni), ceea ce este tăinuit, nu trebuie spus nimănui; taină. ✧ *Secret de stat* = document sau date privitoare la problemele fundamentale ale vieții politice, economice, precum și ale apărării statului, a căror divulgare este pedepsită penal. **2.** Sistem (ingenios) care constituie condiția succesului într-o întreprindere; procedeu special și eficace pentru a obține sau a face ceva. **3.** Ceea ce constituie condiția intimă (greu de realizat) a unei științe, a unei arte. **4.** (Înv.) Discreție. **5.** (Ieșit din uz) Celulă izolată într-o închisoare. [Var.: **sâcrét, -eátă** adj.] — Din fr. **secret,** lat. **secretus.**

SECRETÁ, pers. 3 *secrétă,* vb. I. Tranz. A produce o secreție. [Prez. ind. și: *secrétează*] — Din fr. **sécréter.**

SECRETÁR, -Ă, *secretari, -e,* s.m. și f., s.n. **I.** S.m. și f. **1.** Persoană care conduce secretariatul (**1**) într-o întreprindere sau într-o instituție. ✧ *Secretar de redacție* = persoană însărcinată cu centralizarea și coordonarea materialului care se publică într-un ziar sau într-o revistă și răspunde de felul cum se prezintă publicația. ✦ Persoană care rezolvă lucrările curente și corespondența particulară a cuiva (în calitate de angajat particular al acestuia). **2.** Conducător al unei organizații social-politice. ✧ *Secretar general* = persoană aleasă în cadrul congresului sau conferinței unui partid politic pentru coordonarea activității acestuia. **3.** Funcționar sau demnitar care pregătește lucrările și duce la îndeplinire hotărârile organului suprem al puterii sau al administrației de stat, al conducerii altui organ central etc. ✧ *Secretar de stat* = (în unele țări) ministru al Afacerilor Externe; om politic sau înalt funcționar care conduce un departament ministerial. **II.** S.n. (În forma *secreter*) Mobilă prevăzută cu sertare (în care se țin documente, acte etc.) și cu placă rabatabilă care servește la scris. [Scris. și: (**II**) *secrétaire.* — Var.: (**II**) **secretér** s.n.]. — Din fr. **secrétaire.**

SECRETARIÁT, *secretariate,* s.n. **1.** Serviciu într-o instituție, într-o întreprindere, într-o organizație politică etc. care rezolvă lucrările curente ale conducerii acestora; birou unde își desfășoară activitatea personalul acestui serviciu. **2.** Organ care coordonează și controlează activitatea (în special îndeplinirea hotărârilor) unui partid. **3.** Organ de conducere al unei organizații internaționale cu atribuții administrative și executive. **4.** Grup de persoane care consemnează conținutul dezbaterilor unei ședințe. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **secrétariat.**

SECRETÉR s.n. v. **secretar.**

SECRETÍNĂ s.f. Hormon produs de mucoasa duodenului, care are proprietatea de a excita secreția sucului pancreatic, a bilei și a salivei. — Din fr. **sécrétine.**

SECRETIZÁ, *secretizez,* vb. I. A face să devină secret. ✦ *Spec.* A conferi un caracter secret unor documente referitoare la siguranța unui stat, interzicându-se divulgarea conținutului și accesul publicului o perioadă de timp. — **Secret** + suf. *-iza.*

SECRETIZÁRE, *secretizări,* s.f. Acțiunea de *a secretiza* și rezultatul ei. ✦ Inserare a unor elemente care împiedică falsificarea unor date, a unor documente etc. — V. **secretiza.**

SECRETOMANÍE s.f. (Psih.) Mania de a cunoaște și de a păstra secrete. — **Secret** + **manie.**

SECRETÓR, -OÁRE, *secretori, -oare,* adj. (Fiziol.) Care secretă. *Organ secretor.* ✧ *Țesut secretor* = țesut vegetal alcătuit din celule dispuse izolat sau în straturi și care produce secreții. — Din fr. **sécréteur.**

SECRETÓS, -OÁSĂ, *secretoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Fam.) (Persoană) care știe să păstreze un secret, o taină; (persoană) care nu se destăinuie. — **Secret** + suf. *-os.*

SECRÉȚIE, *secreții,* s.f. (Fiziol.) **1.** Produs lichid sau solid rezultat din activitatea celulelor glandulare. ✧ *Glandă cu secreție internă* = glandă care varsă materia secretată în circuitul sangvin. *Glandă cu secreție externă* = glandă care elimină materia secretată prin pori sau prin alte orificii externe. **2.** Proces de elaborare și de eliminare a unor substanțe rezultate din activitatea celulelor glandulare. [Var.: **secrețiúne** s.f.] — Din fr. **sécrétion,** lat. **secretio, -onis.**

SECREȚIÚNE s.f. v. **secreție.**

SECRIÁȘ s.n. v. **sicriaș.**

SECRÍU s.n. v. **sicriu.**

SECTÁNT, -Ă, *sectanți, -te,* s.m. și f. Adept al unei secte religioase ✦ (Adjectival) De sectă, propriu sectanților; *fig.* exclusivist, intolerant. — Din lat. **sectans, -ntis.** Cf. s e c t ă.

SECTÁR, -Ă, *sectari, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Partizan intolerant și exclusivit al unei doctrine politice, filosofice sau religioase. **2.** Adj. De sectă sau de sectar (**1**); intolerant față de cei cu alte convingeri; exclusivist. — Din fr. **sectaire.**

SECTARÍSM s.n. Spirit, atitudine de sectar (**1**); îngustime de vederi proprie persoanelor sau grupurilor care se limitează la interesele lor mărunte; *fig.* exclusivism, intoleranță. — Din fr. **sectarisme.**

SECTĂ, *secte,* s.f. Comunitate religioasă desprinsă dintr-o religie mare (creștinism, islam, budism etc.), în vederea practicării unui cult independent, bazat pe o doctrină proprie; *p. ext.* grup (închis) alcătuit din adepții unei doctrine (filosofice sau politice). — Din fr. **secte,** lat. **secta.**

SECTÓR, *sectoare,* s.n. **1.** (Mat.) Porțiune dintr-un plan limitată de două drepte concurente și de arcul unei curbe cuprins între cele două drepte; mulțimea punctelor din interiorul unei sfere, situată în interiorul conului având ca bază un cerc mic al sferei, iar ca vârf centrul sferei. ✦ (Tehn.) Organ de mașină în formă de cerc, de roată (dințată). **2.** Fiecare dintre zonele corespunzătoare unei delimitări de orice natură a unei suprafețe; porțiune limitată dintr-o suprafață. ✦ Zonă de acțiune a unei unități militare. ✦ Subîmpărțire administrativă în cadrul unui oraș mai mare. **3.** Domeniu sau ramură de activitate. — Din fr. **secteur,** lat. **sector, -oris.**

SECTORÍST, *sectoriști,* s.m. Ofițer sau subofițer de poliție în sarcina căruia se află ordinea publică și evidența populației dintr-un anumit sector al unui oraș. — **Sector** + suf. *-ist.*

SECTORIZÁT, -Ă, *sectorizați*, -te, adj. (Rar) Care este împărțit pe sectoare. — De la **sector.**

SÉCȚIE, *secții,* s.f. **1.** Subunitate organizatorică a unei întreprinderi, instituții etc.; sală, atelier, local în care își desfășoară activitatea o astfel de subunitate. ✦ Compartiment cu destinație specială într-un magazin, într-un muzeu etc. **2.** Subdiviziune în cadrul administrației sau al poliției unui oraș; locul în care își are sediul această subdiviziune. ✧ *Secție de votare* = fiecare dintre diviziunile în care se împarte o circumscripție electorală (în raport cu numărul alegătorilor); locul unde votează alegătorii dintr-o asemenea diviziune. — Din rus. **sekțiia,** fr. **section.**

SECȚIONÁ, *secționez,* vb. I. Tranz. A face o tăietură, a împărți în secțiuni; a tăia, a divide. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sectionner.**

SECȚIONÁBIL, -Ă, *secționabili, -e,* adj. Care poate fi secționat. [Pr.: *-ți-o-*] — **Secționa** + suf. *-bil.*

SECȚIONÁRE, *secționări,* s.f. Acțiunea de *a secționa*. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **secționa.**

SECȚIÚNE, *secțiuni,* s.f. **1.** Faptul de a secționa; tăietură, despărțire; (concr.) porțiune tăiată în urma secționării; loc unde s-a făcut o secționare. **2.** Suprafață rezultată prin intersecția unui corp solid cu o suprafață (plană sau curbă). ✦ Aria unei secțiuni (**2**). **3.** (Tehn.) Schiță reprezentând suprafața determinată de intersecția unui plan

(vertical sau orizontal) cu un sistem tehnic sau cu o piesă. **4.** (Mat.) Intersecție a două mulțimi. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **section,** lat. **sectio, -onis.**

SECÚI, *secui,* s.m. Persoană care face parte dintr-o populație maghiarizată, rezultată din amestecul unor populații turcice. — Din magh. **székely.**

SECUIÉSC, -IÁSCĂ, *secuiești,* adj. Care aparține secuilor, privitor la secui. [Pr.: *-cu-iesc*] — **Secui** + suf. *-esc.*

SECUÍME s.f. Ținut locuit de secui; populația secuiască. — **Secui** + suf. *-ime.*

SÉCUL s.m. v. **secol.**

SECULÁR, -Ă, *seculari, -e,* adj. **1.** Care durează mai multe secole, care are o vechime de unul sau de mai multe secole; *p. ext.* extrem de vechi, străvechi. **2.** Care are loc o dată la o sută de ani. **3.** (Livr.) Laic. **4.** (La catolici) De mir. — Din fr. **séculaire,** lat. **saecularis.**

SECULARIZÁ, *secularizez,* vb. I. Tranz. A trece în patrimoniul statului (în schimbul unei despăgubiri) ceea ce aparține bisericii. — Din fr. **séculariser.**

SECULARIZÁRE, *secularizări,* s.f. Acțiunea de a *secularizа.* — V. **secularizа.**

SECULARIZÁT, -Ă, *secularizați, -te,* adj. (Despre bunuri care aparțin bisericii sau mănăstirii) Trecut în patrimoniul statului. — V. **secularizа.**

SECÚND, -Ă, *secunzi, -de*, num. ord., adj., s.n. **1.** Num. ord., adj. Care vine imediat după primul în ordinea locului, a timpului sau a rangului; al doilea. ✧ *Ofițer secund* (și substantivat, m.) = ofițer care îndeplinește pe navă funcția de adjunct al căpitanului. *Arbitru secund* (și substantivat, m.) = arbitru care ajută pe arbitrul principal în conducerea unei competiții sportive. **2.** S.n. Voce care acompaniază o voce primă și care se găsește pe locul al doilea în executarea unei melodii cântate din gură sau dintr-un instrument. — Din fr. **second,** lat. **secundus.**

SECUNDÁ vb. I v. **seconda.**

SECUNDÁNT, -Ă, *secundanți, -te,* s.m. și f. Persoană care secondează, ajută, urmează, însoțește pe cineva. ✦ Arbitru secund. ✦ Persoană care asistă și îndrumă un participant la anumite întreceri sportive (box, șah). ✦ Persoană sau echipă care, într-o cursă sportivă (ciclism, alergări, canotaj etc.) urmărește îndeaproape adversarul din față. ✦ (Înv.) Martor la un duel. [Var.: **secondánt, -ă** s.m. și f.] — Din germ. **Sekundant.**

SECUNDÁR[1], *secundare,* s.n. Acul ceasornicului care arată secundele. — **Secundă** + suf. *-ar.*

SECUNDÁR[2], -Ă, *secundari, -e,* adj. **1.** Care ocupă locul al doilea (în timp) într-o succesiune. ✧ *Era secundară* = a doua eră geologică, caracterizată prin apariția primelor păsări, a mamiferelor și peștilor sosoși; era mezozoică. (Ieșit din uz) *Curs secundar* = ciclu școlar care urma după ciclul primar. (Ieșit din uz) *Profesor secundar* = profesor care predă în cursul secundar. *Sifilis secundar* = sifilis aflat în a doua fază, caracterizat prin apariția unor erupții pe piele. **2.** Care se plasează pe al doilea plan din punct de vedere al importanței; de mai mică importanță. ✧ (Gram.) *Propoziție secundară* (și substantivat, f.) = propoziție care nu este de sine stătătoare, depinzând în frază de propoziția principală (din punctul de vedere al înțelesului). *Medic secundar* (și substantivat, m.) = medic care, în urma unui concurs, este admis să lucreze într-o clinică între 3 și 5 ani, în vederea specializării sale. *Fenomen secundar* = fenomen patologic puțin important, care apare în cursul unei boli, ca efect al fenomenelor ei caracteristice și care nu influențează cursul bolii. — Din fr. **secondaire,** lat. **secundarius.**

SECUNDARIÁT s.n. Perioadă de timp în care își face stagiul un medic secundar[2]. ✦ Examen sau concurs pentru obținerea gradului de medic secundar[2]. — De la **secundar[2].**

SECÚNDĂ, *secunde,* s.f. **1.** Unitate de măsură a timpului egală cu a 60-a parte din durata unui minut; *p. ext.* timp foarte scurt; clipă, moment. **2.** (Muz.) Intervalul dintre două sunete ale gamei aflate pe două trepte alăturate. — Din fr. **seconde.**

SECÚNDO adv. În al doilea rând. — Cuv. lat.

SECÚRE, *securi,* s.f. Unealtă formată dintr-un corp de oțel cu tăiș și un ochi în care se fixează o coadă de lemn, folosită pentru doborârea arborilor, la scurtatul sau despicatul lemnelor, la cioplit și (în trecut) ca armă de luptă. — Lat. **securis.**

SECURÍCE, *securici,* s.f. Diminutiv al lui *secure.* — **Secure** + suf. *-ice.*

SECURÍST, -Ă, *securiști, -ste,* s.m. și f. Lucrător în serviciul de securitate în perioada comunistă. ✦ P. ext. (Depr.) Persoană care face mult rău celorlalți prin deformări, persecuții etc. — **Secur**[itate] + suf. *-ist.*

SECURÍSTIC, -Ă, *securistici, -ce,* adj. Care aparține securității (**2**) sau securiștilor, referitor la securitate sau la securiști. — **Secur**[itate] + suf. *-istic.*

SECURÍT s.n. Geam de siguranță cu o rezistență mecanică mărită și care, datorită tensiunilor interne obținute în urma unui tratament termic, se transformă la spargere în pulbere, fără a forma cioburi și așchii. — Din germ. **Sekurit.**

SECURITÁTE s.f. **1.** Faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere și liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol. ✦ Protecție, apărare. ✧ *Securitate colectivă* = stare a relațiilor dintre state, creată prin luarea pe cale de tratat a unor măsuri de apărare comună împotriva unei agresiuni. *Securitate socială* = totalitatea reglementărilor juridice pentru asigurarea stării de siguranță socială la nivel de persoană, grup social sau populație totală, precum și pentru protejarea persoanelor defavorizate sau marginalizate. **2.** (Ieșit din uz) Organ de stat represiv care avea ca sarcină apărarea prin orice mijloace a sistemului comunist din România. — Din fr. **sécurité,** lat. **securitas, -atis.**

SECURIZÁ, *securizez,* vb. I. Tranz. A trata termic o sticlă în vederea obținerii securitului. — **Securit** + suf. *-iza.*

SECURIZÁRE, *securizări,* s.f. Acțiunea de *a securiza* și rezultatul ei. — V. **securiza.**

SECVÉNȚĂ, *secvențe,* s.f. **1.** Succesiune de fenomene fizice sau ordinea de variație în timp a mărimilor unui sistem. **2.** Șir de imagini sau de scene dintr-un film, care formează un anumit episod. ✦ Fig. Serie de fapte, de evenimente, de stări etc., care se succedă într-o anumită ordine și formează un tot unitar. **3.** Repetarea pe trepte diferite a unei formule melodice sau a unei succesiuni de acorduri. — Din fr. **séquence.** Cf. it. s e q u e n z a.

SECVENȚIÁL, -Ă, *secvențiali, -e,* adj. Referitor la secvență, care se împarte în secvențe. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **séquentiel.**

SECVÉSTRU s.n. v. **sechestru.**

SEDÁ, *sedez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) administra sedative pentru a (se) calma, a (se) liniști. — Din lat. **sedare.**

SEDÁRE, *sedări*, s.f. Acțiunea de *a (se) seda*. — V. **seda.**

SEDÁT, -Ă, *sedați, -te,* adj. Care a fost calmat cu sedative. — V. **seda.**

SEDATÍV, -Ă, *sedativi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care produce o liniștire a stărilor de excitație psihică sau motorie, care calmează durerile; calmant. — Din fr. **sédatif.**

SEDÁȚIE, *sedații,* s.f. (Med.) Sedare. — Din fr. **sédation.**

SEDENTÁR, -Ă, *sedentari, -e,* adj. (Despre oameni) Căruia nu-i place să umble, să facă mișcare, care stă mai mult acasă; (despre îndeletnicirile oamenilor) care se desfășoară într-un spațiu închis; care nu necesită mișcare, lipsit de mișcare. ✦ (Despre populații) Stabil. ✧ *Parte sedentară* = parte a unităților militare care rămâne în garnizoană în timp de război, având misiunea de a completa efectivele părții operative, de a îngriji bunurile rămase în cazarmă etc. *Păsări sedentare* = păsări care nu migrează în timpul iernii. *Animale sedentare* = animale nevertebrate care stau temporar în galerii pe care și le fac singure. — Din fr. **sédentaire,** lat. **sedentarius.**

SEDENTARÍSM s.n. Faptul de a fi sedentar; viață sedentară, lipsită de mișcare. — **Sedentar** + suf. *-ism.*

SEDENTARITÁTE s.f. (Rar) Sedentarism. — Din fr. **sédentarité.**

SEDÍLĂ[1], *sedile,* s.f. Semn diacritic în formă de virgulă (,), care se pune sub unele consoane pentru a le da valoarea altui sunet. — Din fr. **cédille.**

SEDÍLĂ[2], *sedile,* s.f. Săculeț cu țesătură rară, în care se pune brânza la scurs. [Var.: (reg.) **sădílă, sidílă** s.f.] — Din bg., sb. **sedilo.**

SEDIMÉNT, *sedimente,* s.n. **1.** Depozit format prin depunerea substanțelor corpusculare solide dintr-o suspensie. **2.** Acumulare, în general stratificată, de minerale și de resturi organice, depozitată la suprafața pământului; depozit de roci sedimentare. — Din fr. **sediment,** lat. **sedimentum.**

SEDIMENTÁ, pers. 3 *sedimentează,* vb. I. Refl. A se depune în straturi, a forma sedimente; a se lăsa la fund. — Din **sediment.**

SEDIMENTÁR, -Ă, *sedimentari, -e*, adj. Cu caracter de sediment (**2**); format prin sedimentare. ✧ *Proces sedimentar* = proces de formare a sedimentelor. *Rocă sedimentară* = rocă rezultată prin depunerea materialelor provenite în urma alterării sau dezagregării unor roci preexistente. — Din fr. **sédimentaire.**

SEDIMENTÁRE, *sedimentări,* s.f. Acțiunea de *a se sedimenta* și rezultatul ei. ✦ Totalitatea proceselor fizice, chimice și biologice care se desfășoară la suprafața scoarței terestre și în urma cărora are loc depunerea unor fragmente sau particule de minerale, roci, organisme etc. din care provin rocile sedimentare. ✦ Fenomen de depunere lentă a particulelor solide dintr-o suspensie, dintr-o emulsie etc. prin cădere liberă sau prin centrifugare; sedimentație. ✧ (Med.) *Viteză de sedimentare* = intervalul de timp în care se depun globulele roșii dintr-o cantitate de sânge recoltat într-un tub de sticlă gradat, care permite depistarea unor procese infecțioase. — V. **sedimenta.**

SEDIMENTÁȚIE, *sedimentații*, s.f. Sedimentare.— Din fr. **sédimentation.**

SEDIMENTOLOGÍE s.f. Parte a geologiei care studiază modul de formare a sedimentelor și a rocilor sedimentare. — Din fr. **sédimentologie.**

SEDIMENTOMETRÍE, *sedimentometrii,* s.f. (Fiz.) Metodă de determinare a dimensiunilor particulelor dintr-un amestec, bazată pe măsurarea vitezei de sedimentare. — Din fr. **sédimentométrie.**

SEDIȚIÓS, -OÁSĂ, *sediționși, -oase,* adj. (Livr.) Care se revoltă împotriva unei autorități, care îndeamnă la răzvrătire, înclinat către răzvrătire, de răzvrătire. *Strigăte sediționase*. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **séditieux,** lat. **seditiosus.**

SEDIȚIÚNE, *sedițiuni,* s.f. (Livr.) Răzvrătire, revoltă, răscoală. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **sédition,** lat. **seditio, -onis.**

SÉDIU, *sedii,* s.n. Clădire sau loc unde își are administrația și unde își desfășoară activitatea o instituție sau o organizație. ✦ Fig. Centru, focar. *Sediul reflexelor.* — Din it. **sedio.**

SEDUCĂTÓR, -OÁRE, *seducători, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care seduce, incită, captivează prin aspect, prin fel de a fi etc.; (persoană) fermecătoare, încântătoare. **2.** S.m. Bărbat care abuzează de buna-credință a femeilor, ademenindu-le și seducându-le cu promisiuni înșelătoare; ademenitor, înșelător. — **Seduce** + suf. *-ător.*

SEDÚCE, *sedúc*, vb. III. Tranz. **1.** A incinta, a captiva, a subjuga, a cuceri prin farmecul vorbelor, prin purtare etc. **2.** (Despre bărbați) A abuza de buna-credință a unei femei sau a unei minore, ademenind-o și determinând-o să întrețină relații

sexuale, cu promisiuni înșelătoare; a ademeni; a înșela, a amăgi; a corupe. — Din lat. **seducere.** Cf. fr. séduire.

SEDÚCERE, *seduceri*, s.f. Faptul de *a seduce*; seducție. — V. **seduce**.

SEDÚCȚIE, *seducții*, s.f. Faptul de a seduce; atracție deosebită exercitată asupra cuiva; captivare. ✦ Corupție. ✦ (Jur.) Infracțiune constând în fapta unui bărbat care determină o minoră să aibă raporturi sexuale cu el. — Din fr. **séduction,** lat. **seductio, -onis.**

SEDÚS, -Ă, *seduși, -se*, adj. **1.** (Despre oameni) Care este cucerit prin frumusețea, prin vorbele etc. cuiva; fermecat (**1**), fascinat, încântat. **2.** (Mai ales despre femei) Care este ademenit, înșelat, amăgit.— V. **seduce.**

SEF s.n. v. **seif.**

SEFÁRD, -Ă, *sefarzi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Evreu de rit spaniol care, expulzat din Spania, s-a refugiat în nordul Africii, în Orientul Apropiat și în unele țări europene. **2.** Adj. Care aparține sefarzilor, de sefarzi; sefardit. — Din sp. **sefardi.**

SEFARDÍT, -Ă, *sefardiți, -te,* adj. Sefard. — Din **sefard.**

SEFTEREÁ s.f. v. **safterea.**

SEFTIÁN s.n. v. **saftian.**

SEGMÉNT, (**1, 2, 3**) *segmente,* s.n. (**4**) *segmenți,* s.m. **1.** S.n. Porțiune dintr-o figură, limitată cel puțin într-o parte de marginile ei. ✧ *Segment de dreaptă* = porțiune dintr-o dreaptă mărginită de două puncte. *Segment de cerc* = parte dintr-un cerc cuprinsă între o coardă și arcul subîntins. **2.** S.n. Porțiune definită dintr-un întreg, nedetașată de acesta. *Segment din coloana vertebrată*. **3.** S.n. Fiecare dintre inelele (sau părțile) care alcătuiesc corpul unor viețuitoare. **4.** S.m. Garnitură metalică a unui piston, care servește la etanșarea spațiului liber dintre acesta și cilindrul în interiorul căruia se deplasează, sau la răzuirea uleiului de pe pereții interiori ai cilindrului. **5.** S.n. (Ec.; în sintagma) *Segment de piață* = parte a unei întreprinderi din totalul ofertei sau cererii pe piață de produse și servicii, exprimată în procente sau în unități de măsură cantitative. — Din fr. **segment,** lat. **segmentum.**

SEGMENTÁ, *segmentez*, vb. I. Tranz. A împărți, a tăia în segmente. — Din fr. **segmenter.**

SEGMENTÁL, -Ă, *segmentali, -e,* adj. Referitor la segment, de segment. — Din fr., engl. **segmental.**

SEGMENTÁRE, *segmentări,* s.f. **1.** Faptul de *a segmenta*. ✦ Diviziune a celulei-ou sau a zigotului în celule din ce în ce mai mici, care se asociază între ele și formează foițele embrionare; segmentație. **2.** (Fon.) Operație de izolare a unui segment dintr-o secvență sonoră pentru studiul lui auditiv, eliminându-se astfel influența contextului. — V. **segmenta.**

SEGMENTATÓR, *segmentatoare,* s.n. (Fon.) Aparat electronic folosit pentru segmentare. — **Segmenta** + suf. *-tor.*

SEGMENTÁȚIE, *segmentații,* s.f. Segmentare. — Din fr. **segmentation.**

SEGREGÁ, pers. 3 *segregă,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre elementele unui aliaj) A se separa neuniform prin răcire de la o temperatură înaltă, pe baza diferenței dintre punctele de topire ale elementelor. **2.** Refl. (Despre componenții unui material) A se separa. — Din lat., it. **segregare.**

SEGREGÁRE, *segregări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) segrega;* segregație. ✦ Operație metalurgică de afinare a unui aliaj prin răcire selectivă prin care, la solidificare, unele impurități se concentrează și se pot îndepărta ușor. **2.** Proces de izolare a minereurilor de masa rocilor înconjurătoare și de cristalizare în filoane distincte, cu forme precise. **3.** (Constr.) Operație de separare a materialului granular din beton sau din mortar în straturi de consistență diferită. **4.** Fenomen în hibridarea sexuală a plantelor, constând în separarea eredității materne de cea paternă, în anumite celule diferențiate. **5.** Segregație rasială. — V. **segrega.**

SEGREGÁȚIE, *segregații*, s.f. **1.** Segregare (**2**); lipsă de omogenitate a compoziției chimice a unui aliaj solidificat, rezultată din segregare. **2.** (În sintagma) *Segregație rasială* = politică de discriminare rasială constând în separarea persoanelor de origini sau rase diferite din interiorul aceleiași țări; discriminare rasială; segregare (**5**). [Var.: **segregațiúne** s.f.] — Din fr. **ségrégation.**

SEGREGAȚIÚNE s.f. v. **segregație.**

SEGUIDILLA, *seguidilla,* s.f. Dans popular spaniol, cu mișcare vioaie, care se dansează cu acompaniament de chitară sau de castaniete, uneori însoțit de cântec; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *seghidília*] — Cuv. sp.

SEHÁSTRU, -Ă s.m. și f. v. **sihastru.**

SEHĂSTRÍE s.f. v. **sihăstrie.**

SEHÉLBĂ s.f. v. **selbă.**

SEIDICÁR s.m. v. **saidecar.**

SEIF, *seifuri,* s.n. Dulap sau ladă de fier în care se păstrează, de obicei într-o instituție bancară, bani, hârtii și obiecte de valoare; casă de bani. ✦ Încăpere specială, bine asigurată (la arhive sau la biblioteci publice), în care se păstrează manuscrise, documente și alte obiecte de valoare. [Var.: **safé, saféu, sef** s.n.] — Din engl. **safe.**

SEÍGĂ, *seige,* s.f. Aparat de recoltare a stufului, care se atașează unui tractor. — Et. nec.

SEÍM, *seimuri*, s.n. Adunare reprezentativă pe stări în Polonia, denumită și Parlament sau Dietă. — Din pol. **sejm.**

SEÍMĂ, *seime,* s.f. Crăpătură care apare uneori la copitele cailor și ale vitelor. — Din fr. **seime.**

SEIMÉN, *seimeni,* s.m. (În sec. XVII–XVIII, în Țara Românească și în Moldova) Soldat din corpul de ostași mercenari pedeștri înarmați cu sânețe, a căror atribuție era paza Curții domnești. [Var.: **silimén, simén** s.m.] — Din tc. **seğmen.**

SEIMENÉSC, -EÁSCĂ, *seimenești*, adj. (Înv.) Care aparține seimenilor, privitor la seimeni. — **Seimen** + suf. *-esc.*

SEÍN, -Ă, *seini, -e*, adj. (Reg.) **1.** (Despre lână, blană) De culoare cenușie-roșcată. **2.** (Despre oi) Cu lână cenușie-roșcată. — Et. nec.

SEÍSM, *seisme,* s.n. Cutremur de pământ. — Din fr. **séisme.**

SEÍSMIC, -Ă, *seismici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la seisme, care aparține seismelor. ✧ *Unde seismice* = unde elastice care se răspândesc în scoarța terestră, fiind provocate de cutremure sau de explozii artificiale. *Stație seismică* = complex de aparatură pentru înregistrarea undelor seismice. *Regiune seismică* = regiune în care cutremurele de pământ sunt frecvente și puternice. ✦ Care servește la înregistrarea și studierea oscilațiilor scoarței terestre. *Aparate seismice.* **2.** S.f. Seismometrie. — Din fr. **séismique.**

SEISMICITÁTE s.f. Grad de frecvență și de intensitate a oscilațiilor seismice dintr-o zonă. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismicité.**

SEISMOGÉNIC, -Ă, *seismogenici, -ce,* adj. Care determină apariția unui cutremur. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismogénique.**

SEISMOGRÁF, *seismografe,* s.n. **1.** Aparat care înregistrează grafic, în mod automat, momentul, durata și intensitatea mișcărilor seismice; seismometru. **2.** Aparat folosit în prospecțiuni geofizice, cu ajutorul căruia se înregistrează vibrațiile produse de anumite explozii subterane provocate în scopuri științifice. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismographe.**

SEISMOGRÁFIC, -Ă, *seismografici, -ce,* adj. Privitor la seismografie, care aparține seismografiei. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismographique.**

SEISMOGRAFÍE s.f. Totalitatea procedeelor de utilizare a seismografului; parte a seismologiei care se ocupă cu înregistrarea undelor seismice și cu interpretarea acestor înregistrări. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismographie.**

SEISMOGRÁMĂ, *seismograme*, s.f. Înregistrare grafică a mișcărilor seismice cu ajutorul seismografului. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismogramme.**

SEISMOLÓG, *seismologi,* s.m. Specialist în seismologie. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismologue.**

SEISMOLÓGIC, -Ă, *seismologici, -ce*, adj. Privitor la seismologie, care aparține seismologiei. *Cercetări seismologice.* [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismologique.**

SEISMOLOGÍE s.f. Ramură a geofizicii aplicate care se ocupă cu studiul cutremurelor de pământ. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismologie.**

SEISMOMÉTRIC, -Ă, *seismometrici, -ce,* adj. De seismometrie. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismométrique,** engl. **seismometric.**

SEISMOMETRÍE s.f. Parte a geofizicii aplicate care studiază modul și viteza de propagare a undelor seismice din scoarța Pământului, provocate prin explozii artificiale, mai ales în scopul prospectării diferitelor substanțe minerale utile și al detectării structurilor geologice favorabile acumulării acestora; seismică. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismométrie.**

SEISMOMÉTRU, *seismometre,* s.n. Seismograf. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismomètre.**

SEISMONASTÍE, *seismonastii,* s.f. Mișcare a organelor unor plante superioare provocată de lovire sau de scuturare. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismonastie.**

SEISMOSCÓP, *seismoscoape,* s.n. Instrument care pune în evidență cutremurele de pământ. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismoscope.**

SEISMOTERAPÍE s.f. (Med.) Procedeu terapeutic constând din vibrații rapide, regulate și de mică amplitudine, folosit în unele atonii funcționale; vibroterapie. [Pr.: *se-is-*. — Var.: **sismoterapíe** s.f.] — Din fr. **séismothérapie.**

SEÍȘ, *seișuri,* s.n. Pendulare ritmică a apei lacurilor, cu o perioadă variată, datorită schimbărilor bruște ale presiunii atmosferice, vântului sau unei ploi puternice căzute într-o porțiune a bazinului lacustru. [Pl. și: (f.) *seișe*] — Din fr. **seiche.**

SEÍZ, *seizi,* s.m. (Înv.) Rândaș, grăjdar (la Curtea domnească). — Din tc. **seyis.**

SEJÚR, *sejururi*, s.n. Vacanță, concediu pe care cineva îl petrece într-o stațiune. — Din fr. **séjour.**

SELACIÁN, *selacieni*, s.m. (La pl.) Subclasă de pești marini cu scheletul cartilaginos, cu coada împărțită în două părți inegale, cu corpul acoperit de solzi și de țepi; (și la sg.) pește din această subclasă. ✧ (Adjectival) *Pește selacian.* [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **sélacien.**

SELAMALÁC s.n. v. **selamlâc.**

SELAMLÁC, *selamlâcuri*, s.n. (Înv.) Parte rezervată bărbaților și musafirilor în casele turcești; încăperi destinate domnului și slugilor sale, precum și pentru recepții, în palatele domnilor români. [Var.: **selamalác** s.n.] — Din tc. **selâmlık.**

SELÁNDRĂ, *selandre,* s.f. Navă de transport din timpul cruciadelor. — Din fr. **sélandre.**

SÉLBĂ, *selbe,* s.f. (Rar) Pădure tânără (și deasă). [Var.: **sehélbă** s.f.] — Cf. lat. silva.

SELEÁF s.n. v. **sileaf.**

SELEÁM-CEAÚȘ, *seleam-ceauși,* s.m. (Înv.) Reprezentant al domnului care mergea înainte și anunța tuturor sosirea acestuia. — Din tc. **selâm-çavuş.**

SELÉCT, -Ă, *selecți, -te*, adj. Ales, deosebit, distins. — Din fr. **sélect,** engl. **select.**

SELECTÁ, *selectez,* vb. I. **1.** Tranz. A selecționa după un criteriu stabilit. ✦ A-și arăta preferința, a aprecia, a distinge (dintre mai mulți). **2.** Tranz. A separa, în vederea izolării dintr-o mulțime de obiecte, o serie de obiecte cu anumite caracteristici. **3.** Intranz. (Despre aparatele de radiorecepție și de telegrafie) A recepționa clar diferitele unde sonore, diferitele posturi de emisie; a fi selectiv. ✦ A regla în așa fel un aparat de radiorecepție, încât undele apropiate ca lungime să nu deranjeze audiția. — Cf. s e l e c t i v, s e l e c t o r.

SELECTÁRE, *selectări*, s.f. Acțiunea de *a selecta* și rezultatul ei. — V. **selecta.**

SELECTÁT, -Ă, *selectați, -te,* adj. Care este ales dintr-un grup de obiecte, de ființe etc. după anumite criterii; *p. ext.* de calitate superioară. — V. **selecta.**

SELECTÍV, -Ă, *selectivi, -e,* adj. **1.** (Despre sisteme fizico-chimice) Care are proprietatea de a efectua o alegere între mai multe elemente de același fel. ✦ (Despre radiorecepție; *p. ext.* despre aparate de radiorecepție) Care are proprietatea de a prinde oscilațiile a căror frecvență este egală cu frecvența pe care este acordat. **2.** Care se efectuează prin selecție, care se bazează pe selecție. — Din fr. **sélectif.**

SELECTIVITÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi selectiv. ✦ Capacitatea unui sistem tehnic sau fizico-chimic de a separa semnalul util din fondul de oscilații electromagnetice parazite. *Selectivitatea unui aparat de radio.* **2.** Însușire a plantelor și animalelor de a face selecție naturală în procesul de fecundare și în comportarea față de condițiile de viață. — Din fr. **sélectivité.**

SELECTÓR, *selectoare,* s.n. **1.** Dispozitiv mecanic sau electric care permite alegerea unui obiect sau a unei direcții anumite dintr-o mulțime de obiecte sau de direcții accesibile dispozitivului. **2.** Mașină agricolă alcătuită dintr-o vânturătoare și mai multe site, cu ajutorul căreia se separă semințele de impurități și se sortează pe calități. — Din fr. **sélecteur.**

SELECTRÓN, *selectroane,* s.n. Tub electronic din prima generație de calculatoare. — Din engl. **selectron.**

SELÉCȚIE, *selecții*, s.f. **1.** Alegere efectuată după un anumit criteriu și cu un anumit scop; selecționare. ✦ Spec. (La pl.; în forma *selecțiuni*) Fragmente de mare popularitate sau valoare alese dintr-o operă muzicală. **2.** Proces de supraviețuire a indivizilor dotați cu cele mai apte însușiri în lupta pentru existență. ✧ *Selecție naturală* = mecanism fundamental al evoluției în urma căruia în cadrul unei populații supraviețuiesc în lupta pentru existență indivizii cei mai bine adaptați la mediu. *Selecție sexuală* = alegere naturală și artificială care se face în urma eliminării de la actul reproducător a indivizilor slabi și rău înzestrați. *Selecție artificială* = metodă de ameliorare a speciilor animale și vegetale, constând în selecționarea, în vederea reproducției, a indivizilor care întrunesc cele mai multe calități biologice. **3.** Operație de extragere a unităților dintr-o colectivitate generală, după anumite principii; parte dintr-o colectivitate cu ajutorul căreia se cercetează diversele caracteristici ale întregii colectivități. [Var.: **selecțiúne** s.f.] — Din fr. **sélection,** lat. **selectio, -onis.**

SELECȚIONÁ, *selecționez,* vb. I. **1.** Tranz. A face o selecție, a alege, a tria după un anumit criteriu; a selecta; *p. ext.* a ameliora speciile animale și vegetale prin alegerea, în vederea reproducției, a indivizilor care întrunesc cele mai multe calități. ✦ Refl. A se supune procesului de selecție naturală. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sélectionner.**

SELECȚIONÁBIL, -Ă, *selecționabili, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care poate fi selecționat, apt de a fi selecționat. [Pr.: *-ți-o-*] — **Selecționa** + suf. *-bil.*

SELECȚIONÁRE, *selecționări,* s.f. Acțiunea de *a selecționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **selecționa.**

SELECȚIONÁT, -Ă, *selecționați, -te,* adj. Ales dintre mai mulți (după criterii de valoare); *p. ext.* de calitate superioară. ✦ (Substantivat) Persoană sau echipă aleasă prin selecție în vederea participării la competiții sportive, artistice etc. ✦ (Despre plante de cultură și animale domestice) Obținut prin metoda selecției artificiale; cu însușiri îmbunătățite prin selecție. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **selecționa.**

SELECȚIONATÓR, -OÁRE, *selecționatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care lucrează în domeniul ameliorării plantelor de cultură și animalelor domestice pe calea selecției artificiale. [Pr.: *-ți-o-*] — **Selecționa** + suf. *-tor.*

SELECȚIONÉR, -Ă, *selecționeri, -e,* s.m. și f. Persoană autorizată și competentă care triază sportivii în scopul alegerii celor mai valoroși pentru constituirea unor echipe (naționale) participante la o competiție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sélectionneur.**

SELECȚIONÍSM s.n. Teorie care admite existența selecției naturale în biologie; darwinism. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sélectionnisme.**

SELECȚIONÍST, -Ă, *selecționiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care aderă la teoria darwinistă a selecției naturale. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sélectionniste.**

SELECȚIÚNE s.f. v. **selecție.**

SELEMÉT s.n. (Înv.; în expr.) *A scoate* (pe cineva) *la selemet* = a distruge din punct de vedere material, a ruina (pe cineva), a aduce la sapă de lemn. [Var.: **silimét** s.n.] — Din tc. **selâmet.**

SELENÁR, -Ă, *selenari*, *-e,* adj. Referitor la Lună, de Lună; lunar. — Din fr. **sélenien** (după *lunar).*

SELENAÚT, *selenauți,* s.m. Astronaut care călătorește spre Lună (**I 1**). — **Selene** (n. pr.) + [cosmo]**naut.**

SELENIÁT, *seleniați,* s.m. Sare a acidului selenic. [Pr.: *-ni-at*] — Din fr. **séléniate.**

SELÉNIC, -Ă, *selenici, -ce,* adj. Care conține seleniu. *Acid selenic.* — Din fr. **sélénique.**

SELENIFÉR, -Ă, *seleniferi, -e,* adj. Care conține seleniu. — Din fr. **sélénifère.**

SELENÍT[1], *seleniți,* s.m. Varietate de ghips semitransparent, de culoare galbenă-aurie, cu luciu mătăsos-sidefos, utilizată pentru confecționarea unor obiecte decorative. — Din fr. **sélénite.**

SELENÍT[2], *seleniți,* s.m. (Livr.) Locuitor imaginar din Lună. — Din fr. **sélénite.**

SELÉNIU s.m. Element chimic, metaloid negru-cenușiu care se găsește în natură în combinație cu sulful și care se utilizează în industria sticlei, a ceramicii și la fabricarea celulelor fotoelectrice. [Var.: **selénium** s.n.] — Din fr. **sélénium.**

SELÉNIUM s.n. v. **seleniu.**

SELENODEZÍE s.f. Disciplină care studiază forma și dimensiunile Lunii, câmpul său de gravitație etc. — Din fr. **sélénodésie.**

SELENOGRAFÍE s.f. Parte a astronomiei care se ocupă cu studierea descriptivă a Lunii, a formațiilor și a constituției sale, a proceselor fizice etc. — Din fr. **sélénographie.**

SELENOLÓGIC, -Ă, *selenologici, -ce,* adj. Care aparține selenologiei, de selenologie. — Din fr. **sélénologique.**

SELENOLOGÍE s.f. Știință analoagă geologiei care studiază materia componentă a scoarței lunare și evoluția acesteia în timp. — Din fr. **sélénologie.**

SELENOSTÁT, *selenostate,* s.n. Instrument care urmărește automat mișcările Lunii, trimițându-i imaginea în aceeași direcție cu ajutorul unui sistem de oglinzi. — Din fr. **sélénostat.**

SELFACTÓR, *selfactoare,* s.n. (Text.) Mașină cu funcționare intermitentă, folosită la toarcerea firelor de lână, de bumbac, de fibre sintetice, de vigonie sau de amestec din aceste fibre. — Din germ. **Selfaktor,** engl. **selfactor.**

SELFINDÚCȚIE, *selfinducții,* s.f. (Fiz.) Inducție electromagnetică proprie; autoinducție — Din fr. **self-induction.**

SELF-CONTROL subst. Autocontrol. [Pr.: *-tról*] — Cuv. engl.

SELF-MADE-MAN, *self-made-men,* s.m. (Englezism) Persoană care este artizanul propriei sale reușite în viață. [Pr.: *selfméidmen*] — Cuv. engl.

SELF-SERVICE, *self-service-uri,* s.n. Magazin, restaurant etc. cu autoservire. [Pr.: *self-sérvis*] — Cuv. engl.

SÉLIȘTE s.f. v. **siliște.**

SÉLNIC, *selnice,* s.n. Unealtă de pescărie asemănătoare cu leasa[1]. — Et. nec.

SELSÍN, *selsinuri*, s.n. Mașină electrică mică folosită ca traductor pentru transmiterea la distanță a deplasărilor unghiulare ale unor organe de mașină. [Pl. și: *selsine*] — Din fr. **selsyn.**

SÉLVĂ, *selve*, s.f. Pădure ecuatorială (virgină) veșnic verde, care acoperă bazinul Amazonului. — Din sp., port. **selva,** fr. **selve.**

SEM, *seme*, s.n. (Lingv.) Fiecare dintre trăsăturile semantice pertinente care intră în alcătuirea unui semem. — Din fr. **sème.**

SEMAFÓR, *semafoare,* s.n. **1.** Dispozitiv de semnalizare optică, alcătuit dintr-un stâlp fix, cu unul sau mai multe brațe mobile a căror poziție, în timpul zilei, sau a căror schimbare de lumină, în timpul nopții, indică diferite semnale referitoare la circulația pe căile ferate. **2.** Dispozitiv de semnalizare optică folosit pentru a transmite vaselor din larg comunicări referitoare la navigație. **3.** Indicator cu lumini colorate, pentru reglementarea circulației în orașe; stop. — Din fr. **sémaphore.**

SEMAFÓRIC, -Ă, *semaforici, -ce,* adj. (Rar; despre semnale) Care este emis de semafor. — **Semafor** + suf. *-ic.*

SEMAFORÍST, -Ă, *semaforiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu întreținerea sau cu mânuirea unui semafor. — Din fr. **sémaphoriste.**

SEMAFORIZÁ, *semaforizez*, vb. I. Tranz. A prevedea cu (sau a instala) semafoare (pe) o cale de rulare, o intersecție de drumuri. — **Semafor** + suf. *-iza.*

SEMAFORIZÁRE, *semaforizări,* s.f. Acțiunea de *a semaforiza* și rezultatul ei. — V. **semaforiza.**

SEMAFORIZÁT, -Ă, *semaforizați, -te,* adj. Care a fost prevăzut cu semafoare. — V. **semaforiza.**

SEMANTÉM, *semanteme,* s.n. (Lingv.) Unitate de bază a cuvântului, în cadrul unei familii lexicale (egală, de obicei, cu rădăcina cuvântului), considerată ca purtătoare a sensului lexical. — Din fr. **sémantème.**

SEMÁNTIC, -Ă, *semantici, -ce*, s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studierea sensurilor cuvintelor și a evoluției acestor sensuri; semasiologie, semantism. **2.** (Log.) Teoria interpretării unui anumit sistem formalizat prin alt sistem formalizat. **II.** Adj. Care ține de semantică (**I 1**), care se referă la sensurile cuvintelor; semasiologic. — Din fr. **sémantique.**

SEMANTICIÁN, -Ă, *semanticieni, -e,* s.m. și f. Semasiolog. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **sémanticien.**

SEMANTICÍSM s.n. (Astăzi rar) Curent neopozitivist care, pornind de la problemele filosofice ridicate de formalizare, contestă caracterul obiectiv al cunoașterii la nivelul treptei raționale. — Din rus. **semantițism.**

SEMANTICÍST, -Ă, *semanticiști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al semanticismului. — Din engl. **semanticist.**

SEMANTÍSM s.n. Semantică (**I 1**); *p. ext.* înțelesul, sensul unui cuvânt. — Din fr. **sémantisme.**

SEMASIOLÓG, -Ă, *semasiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar) Lingvist specialist în semasiologie; semantician. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **sémasiologue.**

SEMASIOLÓGIC, -Ă, *semasiologici, -ce,* adj. (Rar) Semantic (**II**). [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **sémasiologique.**

SEMASIOLOGÍE s.f. (Rar) Semantică (**I 1**). [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **sémasiologie.**

SEMĂLUÍ, *semălui,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) asemăna, a (se) compara. — Din magh. **számolni.**

SEMĂNÁ[1], *sémăn*, vb. **I**. Tranz. **1.** A pune sau a arunca sămânța în pământul pregătit în prealabil pentru a o face să încolțească și să răsară; a însămânța. ✦ (Înv.) A pune în pământ, a îngropa. ✦ (Pop.) A arunca boabe de grâu, bomboane, stafide etc. în direcția unei persoane de Anul Nou sau la nuntă, însoțind gestul și de o urare. **2.** A pune din loc în loc; a presăra, a împrăștia, a risipi. **3.** Fig. A răspândi, a propaga idei, cunoștințe, vrajbă etc. — Lat. **seminare.**

SEMĂNÁ[2], *sémăn,* vb. I. Intranz. **1.** A avea trăsături, calități, defecte comune cu altcineva sau cu altceva; a se asemui, a se asemăna. ✧ Expr. *A semăna cu cineva* (sau *cuiva) bucățică ruptă* (sau *tăiată)* ori *a semăna ca două picături (de apă)* = a semăna perfect cu cineva, a fi leit cu altul. **2.** A părea, a arăta, a face impresia de... — Lat. **similare.**

SEMĂNÁRE[1] s.f. (Înv.) Acțiunea de *a semăna*[1] și rezultatul ei; semănat. — V. **semăna[1].**

SEMĂNÁRE[2] s.f. (Înv.) Asemănare. — V. **semăna[2].**

SEMĂNÁT, *semănaturi,* s.n. Semănare[1]; însămânțare. — V. **semăna[1].**

SEMĂNÁTOR, -OÁRE, *semănători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Muncitor agricol care seamănă[1]. ✦ Fig. Propovăduitor. **2.** S.f. Mașină agricolă cu tracțiune animală sau mecanică cu care se introduc semințele în sol la o adâncime constantă, repartizându-le uniform. — **Semăna[1]** + suf. *-ător.*

SEMĂNĂTORÍSM s.n. v. **sămănătorism.**

SEMĂNĂTORÍST, -Ă s.m. și f., adj. v. **sămănătorist.**

SEMĂNĂTÚRĂ, *semănături,* s.f. **1.** Însămânțare. **2.** (La pl.) Plante ieșite din sămânța semănată. **3.** Loc, teren însămânțat. — **Semăna[1]** + suf. *-ătură.*

SEMÉM, *sememe,* s.n. (Lingv.) Unitate de semnificație a unui cuvânt alcătuită din mai mult seme. — Din fr. **sémème.**

SÉMEN[1] s.m. v. **seamăn.**

SÉMEN[2], *semeni,* s.m. Drug de fier în patru muchii, cu vârf ascuțit și cu mâner de lemn, folosit de pescari la spargerea gheții. — Et. nec.

SEMESTRIÁL, -Ă, *semestriali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care se referă la un semestru; care se face sau se produce în fiecare semestru; care durează un semestru. [Pr.: *-tri-al*] — Din fr. **semestriel.**

SEMÉSTRU, *semestre,* s.n. Perioadă de șase luni consecutive; o jumătate de an. ✦ O jumătate din anul școlar (universitar). — Din fr. **semestre,** lat. **semestris.**

SEMÉȚ, -EÁȚĂ, *semeți, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Mândru, falnic, măreț; trufaș, sfidător, obraznic. ✧ (Adverbial) *Privește semeț.* **2.** Îndrăzneț, curajos; plin de avânt, de elan; avântat. [Var.: (reg.) **suméț, -eáță** adj.] — Cf. sl. s ŭ m ě t i.

SEMEȚÍ, *semețesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se făli, a se mândri, a se îngâmfa, a-și da importanță; a deveni trufaș, arogant. **2.** A prinde curaj, a îndrăzni; a căpăta încredere. [Var.: (reg.) **sumeți** vb. IV] — Din **semeț.**

SEMEȚÍE, s.f. **1.** Mândrie, fală; trufie, îngâmfare, orgoliu. **2.** Curaj, îndrăzneală; avânt. [Var.: (reg.) **sumețíe** s.f.] — **Semeț** + suf. *-ie*.

SEMI- Element de compunere însemnând „jumătate de", „pe jumătate", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr., lat. **semi-.**

SEMIADERÉNT, -Ă, *semiaderenți, -te,* adj. Care nu aderă, nu se prinde bine de ceva. [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **semi-adhérent.**

SEMIAGNÓSTIC, -Ă, *semiagnostici, -ce*, adj. Care are, în parte, caracteristicile agnosticismului. [Pr.: *-mi-ag-*] — **Semi-** + **agnostic.**

SEMIANALFABÉT, -Ă, *semianalfabeți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care abia știe să scrie și să citească. [Pr.: *-mi-a-*] — **Semi-** + **analfabet.**

SEMIANARHÍST, -Ă, *semianarhiști, -ste,* adj. Care are, în parte, caracteristicile anarhismului. [Pr.: *-mi-a-*] — **Semi-** + **anarhist.**

SEMIARBÚST, *semiarbuști,* s.m. Plantă cu partea de jos lemnoasă, iar cu cea superioară ierbosă. [Pr.: *-mi-ar-*] — **Semi-** + **arbust.**

SEMIARHÁIC, -Ă, *semiarhaici, -ce,* adj. Care are caractere, în parte, arhaice. [Pr.: *-mi-ar-*] — **Semi-** + **arhaic.**

SEMIARÍD, -Ă, *semiarizi, -de,* adj. (Despre ținuturi) Cu climat tropical uscat, beneficiind totuși de precipitații. [Pr.: *-mi-a-*] — **Semi-** + **arid.**

SEMIARTICULÁȚIE, *semiarticulații,* s.f. Articulație între două piese care permite o deplasare relativă a acestora în lungul unei axe. [Pr.: *-mi-ar-*] — **Semi-** + **articulație.**

SEMIARTIZANÁT, *semiartizanate,* s.n. Sistem de muncă industrială bazat în proporție de cincizeci la sută pe meseriași. [Pr. *-mi-ar-*] — **Semi-** + **artizanat.**

SEMIAUTOMÁT, -Ă, *semiautomați, -te,* adj. (Despre sisteme tehnice) Care efectuează automat numai unele dintre mișcările pe care este capabil să le execute, celelalte fiind dirijate prin intervenții din exterior; automatizat numai în parte. [Pr.: *-mi-a-u-*] — **Semi-** + **automat.**

SEMIAUTOMÁTIC, -Ă, *semiautomatici, -ce,* adj. (Rar) Semiautomat. [Pr.: *-mi-a-u-*] — Din fr. **semi-automatique.**

SEMIAUXILIÁR, *semiauxiliare,* adj. (În sintagma) *Verb semiauxiliar* (și substantivat, n.) = verb având rol sintactic asemănător cu al auxiliarelor propriu-zise, dar care dă acțiunii verbului „ajutat" o nuanță modală, care izvorăște din înțelesul său lexical. [Pr.: *-mi-a-u-xi-li-ar*] — Din fr. **semi-auxiliaire.**

SEMIÁXĂ, *semiaxe,* s.f. **1.** Porțiune dintr-o dreaptă mărginită de un punct și formată din toate punctele dreptei care se află într-o parte sau în cealaltă în raport cu originea. **2.** Jumătate din lungimea axei unei curbe plane închise sau a unui corp de revoluție generat de o curbă plană închisă, cuprinsă în interiorul curbei sau al corpului respectiv. *Semiaxa sferei.* [Pr.: *-mi-a-*] — **Semi-** + **axă.**

SEMIBARIÉRĂ, *semibariere,* s.f. Barieră care închide numai jumătate din lățimea unei căi de acces peste calea ferată. [Pr.: *-ri-e-*] — **Semi-** + **barieră.**

SEMIBURSIÉR, -Ă, *semibursieri, -e,* adj., s.m. și f. (Elev sau student) care primește doar o parte din cuantumul unei burse integrale. [Pr.: *-si-er*] — **Semi-** + **bursier.**

SÉMIC, -Ă, *semici, -ce*, adj. (Lingv.) Care aparține semelor, privitor la seme, care ia în considerație semele. — Din fr. **sémique.**

SEMICÁLC, *semicalcuri,* s.n. (Lingv.) Cuvânt sau expresie în care o parte reprezintă un calc, iar cealaltă parte o formă deja existentă în limbă. — **Semi-** + **calc.**

SEMICARBONIZÁRE, *semicarbonizări*, s.f. Proces de descompunere termică a cărbunilor la temperaturi de circa 500–600°C în absența aerului, prin care se obțin semicocs, gudron și gaze; semicocsificare. — **Semi-** + **carbonizare.**

SEMICENTENÁR, *semicentenare,* s.n. Jumătatea unui centenar, împlinirea a cincizeci de ani de la producerea unui eveniment; celebrarea acestui eveniment. — **Semi-** + **centenar.**

SEMICENTRÁL, -Ă, *semicentrali, -e,* adj. Care este situat în apropierea centrului unei localități. — **Semi-** + **central.**

SEMICÉRC, *semicercuri,* s.n. **1.** Segment de cerc a cărei coardă este un diametru; figură geometrică formată dintr-o jumătate de cerc. ✦ (Sport) Linie care trasează și limitează o suprafață semicirculară privilegiată de reguli speciale de joc (la baschet, handbal etc.). **2.** Șir de ființe sau de lucruri așezate în formă de semicerc (**1**); linie, mișcare arcuită. ✧ Loc. adv. *În semicerc* = în formă de semicerc (**1**). — **Semi-** + **cerc.**

SEMICILÍNDRIC, -Ă, *semicilindrici, -ce*, adj. Care este în formă de semicilindru. — **Semi-** + **cilindric** (după fr. *hèmicylindrique).*

SEMICILÍNDRU, *semicilindri,* s.m. Cilindru secționat pe jumătate. — **Semi-** + **cilindru.**

SEMICIRCULÁR, -Ă, *semicirculari, -e,* adj. În formă de semicerc. ✧ *Canale semicirculare* = cele trei canale care alcătuiesc partea superioară a urechii interne. — Din fr. **semi-circulaire.**

SEMICIVILIZÁT, -Ă, *semicivilizați, -te,* adj. Care are un nivel insuficient de civilizație. — **Semi-** + **civilizat.**

SEMICIVILIZÁȚIE, *semicivilizații*, s.f. Civilizație parțială, insuficientă. — **Semi-** + **civilizație.**

SEMICLANDESTÍN, -Ă, *semiclandestini, -e,* adj. (Rar) În parte clandestin. — **Semi-** + **clandestin.**

SEMICLANDESTINITÁTE s.f. (Rar) Situația de semiclandestin. — **Semi-** + **clandestinitate.**

SEMICÓCS, *semicocsuri*, s.n. Produs solid obținut prin semicarbonizarea huilei sau a cărbunilor inferiori, folosit drept combustibil sau la fabricarea cocsului metalurgic. — **Semi-** + **cocs** (după fr. *semi-coke).*

SEMICOCSIFICÁRE, *semicocsificări,* s.f. Semicarbonizare. — **Semi-** + **cocsificare.**

SEMICOLOÁNĂ, *semicoloane,* s.f. (Arh.) Coloană care are jumătate din diametru îngropat în zid. — **Semi-** + **coloană** (după fr. *demi-colonne).*

SEMICOLONIÁL, -Ă, *semicoloniali, -e*, adj. În stare de semicolonie. [Pr.: *-ni-al*] — **Semi-** + **colonial.**

SEMICOLONÍE, *semicolonii,* s.f. Stat formal independent, dar care, din punct de vedere economic și politic, depinde de un stat străin. — **Semi-** + **colonie.**

SEMICONDUCTÓR, -OÁRE, *semiconductori, -oare,* s.n., adj. **1.** S.n. Material a cărui conductibilitate electrică este mai slabă decât cea a conductoarelor (metalelor) și mai bună decât cea a izolatoarelor. ✦ P. ext. Component electronic activ. **2.** Adj. (Despre materiale) Care are o rezistență electrică relativ mare în raport cu aceea a metalelor, dar mai mică în raport cu aceea a materialelor izolante; cu însușiri de semiconductor (**1**); (despre dispozitive) bazat pe utilizarea semiconductoarelor. — Din fr. **semi-conducteur.**

SEMICONSÉRVĂ, *semiconserve,* s.f. Produs alimentar preparat prin procedeele obișnuite de conservare (sărare, afumare etc.), dar cu o durată de păstrare mai mică decât a conservelor. — Din fr. **semi-conserve.**

SEMICONSOÁNĂ, *semiconsoane,* s.f. Sunet intermediar între vocală și consoană, cu însușiri comune amândurora; semiconsonantă. — Din fr. **semi-consonne.**

SEMICONSONÁNTĂ, *semiconsonante,* s.f. (Înv.) Semiconsoană. — **Semi-** + **consonantă.**

SEMICRISTÁL, (**2**) *semicristaluri,* s.n. **1.** Cristal de calitate inferioară. **2.** Obiect din semicristal (**1**). [Pl. şi: *semicristale*] — Din fr. **semi-cristal.**

SEMICÚMPĂNĂ, *semicumpene,* s.f. Braţul mobil al unei semibariere de cale ferată. — **Semi-** + **cumpănă.**

SEMIDECOMANDÁT, -Ă, *semidecomandate,* adj. (Despre apartamente) Care este parţial decomandat. — **Semi-** + **decomandat.**

SEMIDEPONÉNT, -Ă, *semideponenţi, -te*, adj. (În sintagma) *Verb semideponent* = verb activ ca sens care are unele forme ce se conjugă după diateza activă, iar altele după diateza pasivă. — Din fr. **semidéponent.**

SEMIDEŞÉRT, *semideşerturi,* s.n. Regiune de tranziţie între stepă şi deşert, cu vegetaţie rară, formată din ierburi şi semiarbuşti, adaptată la uscăciune. — **Semi-** + **deşert.**

SEMIDIÚRN, -Ă, *semidiurni*, *-e,* adj. (Despre fenomene) Care durează (aproximativ) 12 ore. [Pr.: *-di-urn*] — **Semi-** + **diurn** (după engl. *semi-diurnal).*

SEMIDÓCT, -Ă, *semidocţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Om) care are cunoştinţe puţine şi superficiale (dar se crede cult); (om) puţin instruit. — **Semi-** + **doct.**

SEMIDOCTÍSM s.n. Stare de semidoct; *p. ext.* cultură superficială. — **Semidoct** + suf. *-ism.*

SEMIDREÁPTĂ, *semidrepte,* s.f. (Geom.) Segment de dreaptă mărginit la un singur capăt. — **Semi-** + **dreaptă** (după fr. *semidroite).*

SEMIFABRICÁT, *semifabricate,* s.n. Produs cu un anumit grad de prelucrare, care se livrează altei secţii sau altei întreprinderi pentru a fi prelucrat în continuare în vederea obţinerii unui produs finit. — **Semi-** + **fabricat.**

SEMIFEUDÁL, -Ă, *semifeudali, -e,* adj. Care are o parte din caracteristicile feudalismului, care are rămăşiţe ale orânduirii feudale. [Pr.: *-fe-u-*] — **Semi-** + **feudal.**

SEMIFÍN, -Ă, *semifini, -e,* adj. Care este de fineţe medie. — **Semi-** + **fin** (după fr. *demi-fin).*

SEMIFINÁLĂ, *semifinale,* s.f. Etapă intermediară într-o competiţie sportivă, care precedă finala. — **Semi-** + **finală.**

SEMIFINALÍST, -Ă, *semifinalişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană calificată prin etape succesive într-o competiţie sportivă până la faza care precedă finala; participant la o semifinală. — **Semi-** + **finalist.**

SEMIFINISÁT, -Ă, *semifinisaţi, -te,* adj. Care se află încă în stadiul de finisare, urmând a fi dat ulterior în vânzare sau în funcţiune. — **Semi-** + **finisat.**

SEMIFINÍT, -Ă, *semifiniţi, -te,* adj. Care este în curs de prelucrare definitivă pentru a fi comercializat. — **Semi-** + **finit** (după fr. *semi-fini).*

SEMIFLUÍD, -Ă, *semifluizi, -de,* adj. (Adesea substantivat, n.) Care este parţial fluid; puţin fluid. — Din fr. **semi-fluide.**

SEMIFÓND s.n. Denumire generală a probelor sportive (de atletism, natație, ciclism etc.) pe distanţe medii. — **Semi-** + **fond** (după fr. *demi-fond).*

SEMIFONDÍST, -Ă, *semifondişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană specializată în probe sportive clasice pe distanţe medii; participant la o probă de semifond. — **Semifond** + suf. *-ist.*

SEMIGRÉU, -GRÉA, *semigrei, -grele,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Categorie semigrea* (şi substantivat, f.) = categorie în care intră boxeri cu greutatea între 75 şi 81 kg, halterofili cu greutatea între 90 şi 100 kg şi luptători cu greutatea între 90 şi 100 kg. **2.** S.m. Sportiv care aparţine categoriei semigrele (**1**). — **Semi-** + **greu** (după fr. *mi-lourd).*

SEMIINDUSTRIALIZÁ, *semiindustrializez,* vb. I. Tranz. A transforma parţial în produs industrial. [Pr.: *-stri-a-*] — **Semi-** + **industrializa.**

SEMIINDUSTRIALIZÁRE, *semiindustrializări,* s.f. Acţiunea de *a semiindustrializa.* [Pr.: *-stri-a-*] — V. **semiindustrializa.**

SEMIINDUSTRIALIZÁT, -Ă, *semiindustrializaţi, -te*, adj. Care a fost parţial industrializat. [Pr.: *-stri-a-*] — V. **semiindustrializa.**

SEMIINTERNÁT, *semiinternate,* s.n. Instituţie anexă a unei şcoli care asigură masa de prânz şi pentru elevii externi. [Pr.: *-mi-in-*] — **Semi-** + **internat.**

SEMIÎNĂLŢÍME s.f. Înălţime medie. — **Semi-** + **înălţime.**

SEMIÎNCHÍS, -Ă, *semiînchişi, -se,* adj. (Despre spaţii) Care este parţial închis. — **Semi-** + **închis.**

SEMIÎNTUNÉRIC s.n. Lumină slabă; semiobscuritate. — **Semi-** + **întuneric.**

SEMILAMINÁT, -Ă, *semilaminaţi, -te,* adj. Care este laminat parţial. — **Semi-** + **laminat.**

SEMILÍBER, -Ă, *semiliberi, -e,* adj. (Despre ţărani) Care avea, în sclavagism, libertate parţială. — **Semi** + **liber.**

SEMILICHÍD, -Ă, *semilichizi, -de,* adj. (Adesea substantivat, n.) Care este numai pe jumătate lichid; vâscos. — Din fr. **semi-liquide.**

SEMILUNÁR, -Ă, *semilunari, -e,* adj. În formă de semilună. — Din fr. **semi-lunaire.**

SEMILÚNĂ, (**2**) *semiluni,* s.f. **1.** Parte a discului Lunii, în formă de semicerc, luminată de Soare în timpul uneia dintre fazele astrului; Luna privită în faza primului şi a ultimului pătrar. **2.** Semn simbolic al Islamului, reprezentând Luna în faza de creştere (în formă de seceră). ✧ *Semiluna roşie* = ramura musulmană a organizaţiei internaţionale a Crucii Roşii. ✦ Fig. Imperiul Otoman; turcii; mahomedanismul. — **Semi-** + **lună.**

SEMIMÁT, -Ă, *semimaţi, -te,* adj. Între transparent şi mat. — **Semi-** + **mat²**.

SEMIMETÁL, *semimetale,* s.n. Element chimic care posedă atât proprietăţi caracteristice metalelor, cât şi proprietăţi specifice nemetalelor, făcând astfel trecerea între cele două clase de substanţe. — **Semi-** + **metal** (după fr. *demi-métal).*

SEMIMETÁLIC, -Ă, *semimetalici, -ce*, adj. Care are proprietăţi de semimetal, de semimetal. — **Semi-** +**metalic** (după fr. *demimétallique*).

SEMIMIJLOCÍU, -ÍE, *semimijlocii*, adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Categorie semimijlocie* (şi substantivat, f.) = categorie în care intră boxeri cu greutatea între 63,5 şi 70 kg, halterofili cu greutatea între 81 şi 100 kg şi luptători între 74 şi 82 kg. **2.** S.m. Sportiv care aparţine categoriei semimijlocii (**1**). — **Semi-** + **mijlociu** (după fr. *mi-moyen).*

SEMIMÚSCĂ adj. invar., s.m. **1.** Adj. invar. (În sintagma) *Categorie semimuscă* (şi substantivat, f.) = categorie sportivă în care intră boxeri cu greutatea între 45 şi 48 kg. **2.** S.m. Sportiv care aparţine categoriei semimuscă (**1**). — **Semi-** + **muscă.**

SEMINÁL, -Ă, *seminali, -e,* adj. (Anat.) De spermă, care se referă la spermă, care aparţine spermei. ✦ (Bot.) Care se referă la sămânţa plantelor. — Din fr. **séminal,** lat. **seminalis.**

SEMINÁR, *seminare,* s.n. **1.** Formă de activitate didactică în cadrul învăţământului superior prin care studenţii fixează şi adâncesc cunoştinţele predate la curs sau execută lucrări practice sub conducerea unui profesor. ✦ *Seminar pedagogic* = stagiu practic obligatoriu pentru absolvenţii unei facultăţi care îşi alegeau cariera didactică. **2.** Şcoală de grad mediu pentru pregătirea preoţilor. [Pl. şi: *seminarii*] — Din fr. **séminaire,** lat. **seminarium.**

SEMINARIÁL, -Ă, *seminariali, -e,* adj. De seminar; seminaristic. [Pr.: *-ri-al*] — **Seminar** + suf. *-(i)al.*

SEMINARÍST, *seminarişti,* s.m. Elev al unui seminar (**2**). — Din fr. **séminariste.**

SEMINARÍSTIC, -Ă, *seminaristici, -ce,* adj. Seminarial. — **Seminarist** + suf. *-ic.*

SEMINARIZÁ, *seminarizez,* vb. I. Tranz. A prelucra, în cadrul unui seminar, materia predată la curs sau o materie de studiu. — **Seminar** + suf. *-iza.*

SEMINARIZÁRE, *seminarizări,* s.f. Acţiunea de *a seminariza* şi rezultatul ei. — V. **seminariza.**

SEMINCÉR, *seminceri,* s.m. **1.** Arbore dintr-o pădure lăsat la tăierea pădurii pentru sămânţă în vederea regenerării naturale a suprafeţei din jur; plante lăsate neculese odată cu restul recoltei pentru a servi ca plante de sămânţă. **2.** Lot dintr-o cultură agricolă destinat producerii seminţelor pentru asigurarea materialului necesar însămânţărilor. **3.** Ştiulete de porumb nedezghiocat păstrat pentru sămânţă. — **Sămânţă** + suf. *-ar.*

SEMINCIOÁRĂ, *semincioare,* s.f. Diminutiv al lui *sămânţă.* [Var.: **sămâncioáră, sămincioáră** s.f.] — **Sămânţă** + suf. *-ioară.*

SEMINIFÉR, *seminifere,* adj. (Anat.; în sintagma) *Canal seminifer* = fiecare dintre micile canale glandulare situate în testicul şi care transportă spontan sperma. — Din fr. **séminifère.**

SEMINOMÁD, -Ă, *seminomazi, -de,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se află în stare de seminomadism. — Din fr. **semi-nomade.**

SEMINOMADÍSM s.n. Fel de viaţă care îmbină creşterea vitelor cu o agricultură sporadică, întâlnit mai ales la marginea deşerturilor. — Din fr. **semi-nomadisme.**

SEMINŢÉNIE, *seminţenii,* s.f. (Înv.) Seminţie, neam. — **Sămânţă** + suf. *-enie.*

SEMINŢERÍE, *seminţerii,* s.f. (Rar) Prăvălie unde se vând seminţe de flori şi de legume. — **Sămânţă** + suf. *-ărie.*

SEMINŢÍE, *seminţii,* s.f. **1.** Neam, naţionalitate, popor; gen (uman). **2.** Totalitatea urmaşilor care au acelaşi străbun; familie, trib; descendenţă. ✦ Termen utilizat în special în Vechiul Testament cu referire la cele 12 triburi ale lui Israel. **3.** (Rar) Rasă, specie de animale. — **Sămânţă** + suf. *-ie.*

SEMINŢÍŞ, *seminţişuri,* s.n. (Rar) Loc acoperit cu puieţi răsăriţi din seminţe în mod natural. — **Sămânţă** + suf. *-iş.*

SEMIOBSCÚR, -Ă, *semiobscuri, -e,* adj. Care este, în parte, obscur, care se află în penumbră; insuficient luminat. [Pr.: *-mi-ob-*] — **Semi-** + **obscur.**

SEMIOBSCURITÁTE s.f. Stare a unui spaţiu insuficient luminat; lumină slabă, care face ca obiectele să fie abia vizibile; penumbră, semiîntuneric. ✦ Fig. Lipsă de publicitate, de glorie. [Pr.: *-mi-ob-*] — **Semi-** + **obscuritate.**

SEMIOCLUZÍVĂ, *semiocluzive,* adj. (În sintagma) *Consoană semiocluzivă* (şi substantivat, f.) = consoană africată, v. *africată*. [Scris şi: *semioclusivă.* — Pr.: *-mi-o-*] — **Semi-** + **ocluzivă.**

SEMIOFICIÁL, -Ă, *semioficiali, -e,* adj. Care provine din surse oficiale, dar care nu are caracter oficial. [Pr.: *-mi-o-fi-ci-al*] — Din fr. **semi-officiel.**

SEMIOLÓG, -Ă, *semiologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în semiologie. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **sémiologue.**

SEMIOLÓGIC, -Ă, *semiologici, -ce,* adj. Privitor la semiologie, care aparţine semiologiei. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **sémiologique.**

SEMIOLOGÍE s.f. **1.** Parte a medicinei care se ocupă cu descrierea simptomelor şi a semnelor diferitelor boli, precum şi a metodelor de a le pune în evidenţă şi de a le diagnostica; simptomatologie. **2.** Ştiinţă care studiază semnele folosite în cadrul vieţii sociale; semiotică. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **sémiologie.**

SEMIOPÁC, -Ă, *semiopaci, -ce,* adj. Care este parțial opac; semitransparent. [Pr.: *-mi-o-*] — **Semi-** + **opac.**

SEMIOPACITÁTE, *semiopacități,* s.f. Calitatea de a fi parțial opac. [Pr.: *-mi-o-*] — **Semi-** + **opacitate.**

SEMIÓPTIC, -Ă, *semioptici, -ce,* adj. Care ajută parțial la vedere. [Pr.: *-mi-o-*] — **Semi-** + **optic.**

SEMIÓTIC, -Ă, *semiotici, -ce*, s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Semiologie (**2**). **2.** Ramură a logicii simbolice (matematice) care se ocupă cu studiul general al semnelor. **II.** Adj. Referitor la semiotică (**I**), de semiotică. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **sémiotique.**

SEMIPARAZÍT, *semiparaziți,* s.m. Organism vegetal care, deși își poate prepara materia organică din cea minerală, își extrage o parte din hrană din altă plantă vie. — **Semi-** + **parazit** (după fr. *demi-parasite).*

SEMIPARAZITÍSM s.n. Mod de viață al organismelor semiparazite. — **Semi-** + **parazitism.**

SEMIPERMEÁBIL, -Ă, *semipermeabili, -e,* adj. (Despre un perete poros, o membrană) Care permite trecerea numai a unora dintre componentele unui amestec lichid sau gazos. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **semi-perméable.**

SEMIPERMEABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi semipermeabil. [Pr.: *-me-a-*] — **Semi-** + **permeabilitate.**

SEMIPLÁN, *semiplane,* s.n. Mulțimea punctelor din plan situate de aceeași parte a unei drepte. [Pl. și: *semiplanuri*] — **Semi-** + **plan** (după fr. *demi-plan*).

SEMIPORȚELÁN s.n. Produs ceramic intermediar între gresia ceramică fină și porțelan, folosit la fabricarea pieselor pentru instalații sanitare. — **Semi-** + **porțelan.**

SEMIPREPARÁT, *semipreparate,* s.n. Produs culinar în parte pregătit, care urmează să fie preparat în continuare acasă. — **Semi-** + **preparat[1].**

SEMIPREȚIÓS, -OÁSĂ, *semipreționi, -oase,* adj. (În sintagma) *Piatră semiprețioasă* = mineral cristalizat transparent sau translucid, în culori variate, cu duritate mare, folosit la bijuterii de mai mică valoare. — **Semi-** + **prețios** (după fr. *semi-précieux).*

SEMIPRODÚS, *semiproduse,* s.n. Semifabricat. — Din fr. **semi-produit.**

SEMIRECITÁL, *semirecitaluri,* s.n. Recital alcătuit din două părți, fiecare dintre ele fiind susținută de un alt artist. [Pl. și: *semirecitale*] — **Semi-** + **recital.**

SEMIRELIÉF, *semireliefuri,* s.n. Figură, motiv sculptat care se desprinde numai pe jumătate de fond; basorelief. [Pr.: *-li-ef*] — **Semi-** + **relief.**

SEMIREMÓRCĂ, *semiremorci,* s.f. Remorcă cu o singură osie, a cărei parte frontală se sprijină pe partea din spate a vehiculului motor. — Din fr. **semi-remorque.**

SEMIRIGÍD, -Ă, *semirigizi, -de,* adj. (Teh.; despre ansambluri) Alcătuit din piese care se pot mișca sau depărta din poziția inițială. — Din fr. **semi-rigide.**

SEMISFÉRIC, -Ă, *semisferici, -ce,* adj. Care are forma unei jumătăți de sferă. — **Semi-** + **sferic.**

SEMISIMFÓNIC, -Ă, *semisimfonici, -ce,* adj. **1.** (Despre orchestre) Care cuprinde și instrumente specifice orchestrelor de estradă. **2.** (Despre concerte) Cu program cuprinzând, pe lângă piese simfonice, și piese de estradă. — **Semi-** + **simfonic.**

SEMISOLÍD, -Ă, *semisolizi, -de,* adj. Parțial solid. — **Semi-** + **solid** (după fr. *semi-solide).*

SEMISÓN, -Ă, *semisoni, -e,* adj. (Despre vocale) Care nu are valoare silabică. — **Semi-** + **son.**

SEMISPÁȚIU, *semispații,* s.n. Mulțimea punctelor din spațiu situate de aceeași parte a unui plan. — **Semi-** + **spațiu.**

SEMISTABULÁȚIE s.f. Procedeu de creștere și de întreținere a vitelor prin menținerea lor aproape tot timpul în grajd. — **Semi-** + **stabulație.**

SEMÍT, -Ă, *semiți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din grupul de popoare, apropiate între ele prin limbă și prin aspect fizic, din sud-vestul Asiei, nordul și estul Africii, căruia îi aparțin astăzi arabii, sirienii, evreii etc. **2.** Adj. Care aparține semiților (**1**), privitor la semiți; semitic. — Din fr. **sémite.**

SEMITÂRÂTÓR, -OÁRE, *semitârâtori, -oare,* adj., s.f. (Plantă) cu tulpina întinsă parțial pe pământ. — **Semi-** + **târâtor.**

SEMÍTIC, -Ă, *semitici, -ce,* adj. Semit (**2**). ✧ *Limbi semitice* = ramură a familiei de limbi hamito-semitice. — Din fr. **sémitique.**

SEMÍTISM, *semitisme,* s.n. Expresie alcătuită după modelul unei limbi semitice sau împrumutată dintr-o asemenea limbă. — Din fr. **sémitisme.**

SEMITOLÓG, -Ă, *semitologi, -e*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în semitologie. — Din fr. **sémitologue.**

SEMITOLÓGIC, -Ă, *semitologici, -ce,* adj. Referitor la semitologie, de semitologie. — Din fr. **sémitologique.**

SEMITOLOGÍE s.f. Știință care studiază cultura și limbile semitice. — Din fr. **sémitologie.**

SEMITÓN, *semitonuri,* s.n. **1.** (Muz.) Interval de o jumătate de ton; cel mai mic interval în gama diatonică. **2.** Nuanță de culoare intermediară care face trecerea, în pictură și în artele decorative, de la un ton închis la unul deschis al aceleiași culori. — Din fr. **semi-ton.**

SEMITÓRT, (**2**) *semitorturi,* s.n. **1.** Produs intermediar obținut în filaturi, format dintr-o bandă fibroasă. **2.** Sortiment de semitort (**1**). — **Semi-** + **tort.**

SEMITRANSPARÉNT, -Ă, *semitransparenți, -te*, adj. Parțial transparent. — **Semi-** + **transparent** (după fr. *semi-transparent*).

SEMIUNCIÁL, -Ă, *semiunciali, -e,* adj., s.f. (Literă de tipar) reprezentând jumătate din mărimea unei unciale. [Pr.: *-mi-un-ci-al*] — **Semi-** + **uncial.**

SEMIURBÁN, -Ă, *semiurbani, -e,* adj. Parțial urbanizat. [Pr.: *-mi-ur-*] — **Semi-** + **urban.**

SEMIUSCÁT, -Ă, *semiuscați, -te,* adj. Parțial uscat. [Pr.: *-mi-us-*] — **Semi-** + **uscat.**

SEMIUȘÓR, -OÁRĂ, *semiușori, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Categorie semiușoară* (și substantivat, f.) = categorie în care intră boxeri a căror greutate este între 57 și 60 kg și halterofili a căror greutate este între 57 și 62 kg. **2.** S.m. Sportiv care aparține categoriei semiușoare (**1**). [Pr.: *-mi-u-*] — **Semi-** + **ușor.**

SEMIVELÍN, -Ă, *semivelini, -e,* adj. (Despre hârtie, coli etc.) Care este în parte velin, de calitate mijlocie. — **Semi-** + **velin.**

SEMIVOCÁLĂ, *semivocale,* s.f. Sunet intermediar între vocală și consoană, cu însușiri comune amândurora. — **Semi-** + **vocală** (după fr. *semi-voyelle).*

SEMIVOCÁLIC, -Ă, *semivocalici, -ce,* adj. Referitor la semivocală, de semivocală. — **Semi-** + **vocalic.**

SEMIVÓLTĂ, *semivolte,* s.f. Jumătate de voltă. — **Semi-** + **voltă** (după fr. *demi-volte).*

SEMIZÉU, *semizei,* s.m. (Mitol.) Erou mitologic, fiul al unui zeu și al unei muritoare sau al unei zeițe și al unui muritor. — **Semi-** + **zeu** (după fr. *demi-dieu).*

SEMN, *semne,* s.n. **1.** Tot ceea ce arată, ceea ce indică ceva. ✧ Loc. adv. *Pesemne* = după cât se pare, după cât se vede; probabil. ✦ Manifestare exterioară a unui fenomen care permite să se presupună sau să se precizeze natura lui. ✧ Expr. (În superstiții) *Semn bun* (sau *rău, prost)* = fapt, fenomen căruia i se atribuie însușirea de a prevesti un bine (sau o nenorocire). *A avea semne* sau *a i se face cuiva semn* = a avea indicii în legătură cu o întâmplare viitoare. *A da semn* (sau *semne) de viață* = a se manifesta, a-și vădi existența, a face să se audă noutăți despre sine. ✦ Fenomen luminos care apare uneori pe cer, fiind interpretat de superstițioși ca o prevestire. ✦ Fiecare dintre cele douăsprezece simboluri grafice ale zodiei; zodiac. ✦ Probă, dovadă. ✧ Loc. adv. *În* (sau *ca) semn de* (sau *ca)*... = dând dovadă de..., ca probă că..., ca argument pentru... **2.** Gest, mișcare care exprimă un gând, o intenție, o stare sufletească sau sugerează cuiva o acțiune. ✦ (Înv.) Semnal. *Semnul de război.* **3.** Notă specifică, trăsătură distinctivă după care se recunoaște un lucru, o ființă; semnalment; însemnare făcută pe un lucru sau pe un animal cu scopul de a-l deosebi de celelalte sau de a-l recunoaște. ✦ Pată de altă culoare decât restul trupului pe care o au unele animale. **4.** Obiect așezat într-un loc sau într-un anumit fel pentru a marca sau a despărți ceva; indicator. ✧ *Semn de hotar* (sau *de moșie)* = piatră, stâlp etc. care marchează un hotar sau linia de demarcație a unui teren; *p. ext.* hotar. ✦ Însemnare făcută spre a nu uita ceva. ✧ *Semn de carte* = fâșie îngustă de mătase, de carton, de piele etc. (special lucrată) care se pune între paginile unei cărți pentru a indica pagina la care s-a întrerupt lectura. ✦ Loc marcat, țintă pentru tras cu arma. **5.** Ceea ce se vede undeva sau pe ceva după o atingere sau apăsare; urmă, pată. ✦ Urmă, cicatrice rămasă pe piele după o boală, o lovire, o rană etc. **6.** Unitatea dintre un sens și o indicație grafică. ✧ *Semne grafice* = totalitatea literelor, cifrelor, semnelor de punctuație folosite în scriere. *Semne de punctuație* = semne grafice (punct, virgulă, două puncte etc.) folosite pentru a despărți, în scris, părțile unei propoziții sau ale unei fraze sau propozițiile și frazele între ele. *Semnele citării* = ghilimele. *Semne matematice* = semne care servesc la indicarea operațiilor matematice. *Semne convenționale* = figuri simbolice folosite pentru a marca diferite notări pe hărți, planșe etc. *Semn diacritic* = semn adăugat unei litere, deasupra ei, dedesubt sau lateral, pentru a reda un sunet diferit de cel notat prin litera respectivă. *Semn lingvistic* = unitatea dintre un sens și un complex sonor. *Semn moale* = literă care indică, în scrierea limbii ruse, caracterul palatal al consoanei precedente. *Semn tare* = literă care indică, în scrierea limbii ruse, caracterul dur al consoanei precedente. *Semn monetar* = tot ceea ce se imprimă sau se gravează pe o monedă; *p. ext.* monedă. **7.** Simbol, emblemă. ✧ Expr. *Sub semnul* (cuiva sau a ceva) = sub egida, sub auspiciile (cuiva sau a ceva). **8.** Tot ceea ce evocă o persoană, un lucru sau un fapt; amintire. — Lat. **signum.**

SEMNÁ, *semnez,* vb. I. Tranz., intranz. și refl. A (se) iscăli pentru confirmare, a certifica punând o iscălitură. — Din fr. **signer** (după *semn).*

SEMNÁL, *semnale,* s.n. **1.** Semn convențional (sonor sau vizual) sau grup de astfel de semne folosite pentru a transmite la distanță o înștiințare, o informație, un avertisment, o comandă etc. ✧ *Semnal topografic* = construcție de lemn, de metal sau de piatră, vizibilă la distanță, care fixează poziția unui punct pe teren. *Semnal luminos* (sau *electric)* = nume dat tuturor dispozitivelor folosite pentru a dirija circulația în orașe, pe căile ferate etc. *Semnal de cale ferată* = semnal acustic, optic etc. prin care se transmite un ordin sau o comandă pentru circulația pe căile ferate. *Semnal rutier* = indicator de circulație. *Semnal de alarmă* = dispozitiv montat în fiecare vagon la trenurile de călători care, în caz de primejdie, poate fi acționat de orice călător. ✦ Sunet convențional de recunoaștere a diferitelor posturi de radio sau a diferitelor emisiuni ale unui post de radio. ✧ *Semnal orar* = emisiune radio care dă ora exactă cu mare precizie, după anumite scheme de emisiune. ✦ Sunet de corn sau împușcătură prin care se anunță începerea sau încetarea bătăii la

vânătoare. **2.** (Rar) Fluier mic de metal cu care se dau semnale (**1**); semnal dat cu acest fluier. **3.** Fig. Tot ceea ce anunță sau determină începerea unei acțiuni ori îi servește ca impuls. ✧ Expr. *A da semnalul* = a lua inițiativa, a face începutul într-o acțiune, a da tonul. **4.** (Psih.) Excitant sau stimul senzorial care declanșează un reflex condiționat. [Var.: **signál, ţignál** s.n.] — Din fr. **signal** (după *semn).*

SEMNALÁ, *semnalez,* vb. I. Tranz. A aduce ceva la cunoștință prin semne sau printr-un semnal de avertizare, a atrage atenția cuiva asupra unui lucru, a avertiza; a scoate în evidență, a releva, a menționa. — Din fr. **signaler** (după *semnal).*

SEMNALÁRE, *semnalări,* s.f. Acțiunea de *a semnala* și rezultatul ei. — V. **semnala.**

SEMNALIZÁ, *semnalizez,* vb. I. Tranz. A da, a transmite semnale (la distanță); a comunica prin semnale. — **Semnal** + suf. *-iza.*

SEMNALIZÁRE, *semnalizări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a semnaliza* și rezultatul ei; înștiințare, comunicare prin semnale. **2.** (Psih.) Activitate a emisferelor cerebrale prin care diferiți stimuli, asociindu-se cu stimuli care declanșează anumite reflexe înnăscute, pot deveni semnale ale acestora din urmă, declanșând aceleași reacții. ✧ *Sistem de semnalizare* = totalitatea semnalelor prin care organismul se pune în legătură cu mediul înconjurător, prin intermediul scoarței cerebrale. *Primul sistem de semnalizare* = activitatea de semnalizare legată de „semnalele directe", adică de însușirile optice, acustice, olfactive etc. ale obiectelor din realitate. *Al doilea sistem de semnalizare* = activitatea de semnalizare specifică oamenilor, legată de cuvinte, considerate de Pavlov semnale ale semnalelor directe; limbajul. **3.** (Concr.) Instalație pe un aerodrom, la o cale ferată, într-un port, la intersecțiile străzilor cu ajutorul căreia se fac comunicări prin semnale la distanță. — V. **semnaliza.**

SEMNALIZATÓR, -OÁRE, *semnalizatori, -oare,* adj., s.n., s.m. și f. **1.** Adj. Care semnalizează. **2.** S.n. Semafor. ✦ Indicator luminos folosit la autovehicule pentru a marca schimbarea direcției de mers a acestora. **3.** S.m. și f. Persoană care transmite semnale, care semnalizează. — **Semnaliza** + suf. *-tor.*

SEMNALMÉNT, *semnalmente,* s.n. Totalitatea datelor, caracteristicilor exterioare după care o persoană poate fi identificată. — Din fr. **signalement** (după *semnal).*

SEMNÁRE, *semnări,* s.f. Acțiunea de *a (se) semna* și rezultatul ei; semnat. — V. **semna.**

SEMNÁT s.n. Semnare. — V. **semna.**

SEMNATÁR, -Ă, *semnatari, -e,* s.m. și f. Persoană care semnează (în virtutea unei împuterniciri) un act, un tratat, o convenție, o scrisoare etc. — Din fr. **signataire** (după *semna).*

SEMNĂTÚRĂ, *semnături,* s.f. Numele unei persoane scris de propria mână sub textul unui act special, al unei scrisori etc.; iscălitură. — **Semna** + suf. *-ătură.*

SEMNIFICÁ, pers. 3 *semnifică,* vb. I. Intranz. și tranz. A avea înțelesul de..., a însemna. — Din fr. **signifier,** lat. **significare** (după *semn).*

SEMNIFICÁNT, *semnificanți,* s.n. (Lingv.) Realizare materială a semnului lingvistic, complex sonor care constituie suportul unui sens. — Din fr. **signifiant** (după *semn, semnificare).*

SEMNIFICÁRE s.f. Acțiunea de *a semnifica* și rezultatul ei. — V. **semnifica.**

SEMNIFICÁT, *semnificate,* s.n. (Lingv.) Concept, conținut, sens al unui cuvânt. — Din fr. **signifié** (după *semn, semnifica).*

SEMNIFICATÍV, -Ă, *semnificativi, -e,* adj. **1.** Care exprimă (cu claritate) ceva, care are înțeles precis, care scoate în evidență ceva; care are o anumită semnificație. **2.** Care exprimă ceva, care este concludent, fără a fi nevoie de vorbe; care face aluzie la ceva, plin de înțeles; expresiv. **3.** Care are însemnătate; important. — Din fr. **significatif** (după *semnifica).*

SEMNIFICÁȚIE, *semnificații,* s.f. **1.** Conținut semantic al unui cuvânt; înțeles, sens, accepție. ✦ (În semiotică) Funcție a semnelor de a reprezenta ceva independent de ele; denotație. ✦ Valoare simbolică a unui lucru; înțeles, noimă, tâlc. **2.** Însemnătate, importanță, valoare (a unui fapt, a unui obiect etc.). [Var.: **semnificaţiúne** s.f.] — Din fr. **signification** (după *semn).*

SEMNIFICAȚIÚNE s.f. v. **semnificație.**

SEMPERVIRESCÉNT, -Ă, *sempervirescenți, -te,* adj. (Livr.; despre organele plantelor) Care este verde în tot timpul anului. — Cf. lat. s e m p e r v i r e n s.

SEMPITÉRN, -Ă, *sempiterni, -e,* adj. (Livr.) Veșnic, nepieritor. — Din lat. **sempiternus.**

SEMUÍ, *semuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Înv.) A asemăna; a compara. **2.** (Pop.) A confunda. — De la **semăna[2].**

SEN, *seni,* s.m. Monedă divizionară japoneză, valorând a suta parte dintr-un yen. — Din fr. **sen.**

SENÁR, *senare,* adj. (În sintagma) *Vers senar* = vers latin de șase picioare. — Lat. **senarius,** fr. **sénaire.**

SENARMONTÍT s.n. Minereu de stibiu. — Din fr. **sénarmontite.**

SENÁT, *senate,* s.n. **1.** (În Roma antică) Sfatul bătrânilor; (în timpul republicii) organul suprem al puterii de stat; (în timpul imperiului) consiliu consultativ cu rol politic minor. **2.** Denumire a Camerei superioare a Parlamentului în unele state, în care acesta este bicameral. **3.** (Și în sintagma *senat universitar*) Consiliu al profesorilor, cu rol în conducerea instituției. **4.** Loc în care se întrunesc senatorii; sediul Senatului. — Din fr. **sénat,** lat. **senatus.**

SENATÓR, -OÁRE, *senatori, -oare,* s.m. și f. **1.** S.m. Membru al senatului (**1**). **2.** S.m. și f. Membru al Senatului (**2**). — Din fr. **sénateur,** lat. **senator.**

SENATORIÁL, -Ă, *senatoriali, -e,* adj. Care ține de senat sau de senatori, privitor la senat sau la senatori. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **sénatorial.**

SÉNĂ s.f. Frunze uscate de siminichie, folosite ca purgativ și ca diuretic. — Din tc. **sena.** Cf. lat. s e n e.

SÉNDVIȘ s.n. v. **sandvici.**

SENECTÚTE s.f. (Livr.) Bătrânețe. — Din lat. **senectus, -utis.**

SENEGALÉZ, -Ă, *senegalezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Senegalului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Senegalului sau senegalezilor (**1**), referitor la Senegal ori la senegalezi. — Din fr. **Sénégalais.**

SENESCÉNȚĂ s.f. (Med.) Îmbătrânire a țesuturilor și a organismului. — Din fr. **sénescence.**

SENÉT s.n. v. **sinet.**

SENÍL, -Ă, *senili, -e,* adj. Care ține de bătrânețe sau de senilitate care are caracteristicile bătrâneții ori senilității; caracteristic bătrânilor, de bătrân. — Din fr. **sénile,** lat. **senilis.**

SENILITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este senil; stare patologică a vârstei înaintate, constând din modificări involutive fizice și psihice ale organismului, mai accentuate decât cele datorate proceselor normale de îmbătrânire. — Din fr. **sénilité.**

SENILIZÁ, *senilizez,* vb. I. Refl. A deveni senil. — Din fr. **séniliser.**

SENILIZÁRE s.f. Acțiunea de *a se seniliza* și rezultatul ei. — V. **seniliza.**

SENILIZÁT, -Ă, *senilizați, -te*, adj. Care a devenit senil. — V. **seniliza.**

SENÍN, -Ă, *senini, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre cer) Fără nori, limpede, clar; liniștit. ✦ Luminos. **2.** Fig. (Despre oameni, despre expresia figurii lor, despre manifestările lor) Care exprimă liniște, mulțumire sufletească; netulburat, luminos, liniștit, fericit. **3.** S.n. Seninătate, limpezime, claritate (a cerului). ✧ Loc. adv. *Din (chiar) senin* = dintr-o dată, pe neașteptate, fără veste; fără motiv (vizibil). [Var.: (înv. și reg.) **sărín, -ă** adj.] — Lat. **serenus.**

SENINĂTÁTE s.f. **1.** Calitate a cerului senin; limpezime, claritate. **2.** Fig. Expresie liniștită a chipului, a ochilor. ✦ Calm, liniște sufletească. — **Senin** + suf. *-ătate.*

SENINÉȚE s.f. (Rar) Seninătate [Var.: **senineáță,** (reg.) **sănineáță** s.f.] — **Senin** + suf. *-ețe.*

SENIÓR[1], *seniori,* s.m. (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Stăpân al unui domeniu asupra căruia își exercită și unele atribute ale puterii de stat; *p. ext.* nobil. [Pr.: *-ni-or*] — Din lat. **senior.**

SENIÓR[2], -OÁRĂ, *seniori, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Sportiv) care a depășit vârsta juniorilor, vârstă care variază de la sport la sport, de obicei peste 18 ani. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) mai în vârstă, mai bătrână. **3.** S.m. (Pe lângă un nume propriu de persoană, în opoziție cu *junior)* Tatăl (considerat în raport cu fiul). [Pr.: *-ni-or*] — Din fr. **senior.**

SENIORÁT s.n. Vârstă a unui sportiv senior[2]; perioadă în care cineva practică un sport în calitate de senior[2]. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **séniorat.**

SENIORIÁL, -Ă, *seniorali, -e,* adj. Care aparține seniorului[1], privitor la senior[1]. [Pr.: *-ni-o-ri-al*] — Din fr. **seigneurial.**

SENIORÍE, *seniorii,* s.f. **1.** Demnitatea de senior[1]. ✦ Titlu de onoare dat vechilor pairi ai Franței și membrilor Camerei Lorzilor din Anglia. **2.** Domeniul unui senior[1]. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **seigneurie.**

SENONIÁN, -Ă, *senonieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Etaj al cretacicului superior, caracterizat prin faună de amoniți, echinide, lamelibranhiate, gasteropode, corali etc. **2.** Adj. Care se referă la formațiunile sau la vârsta senonianului (**1**). [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **sénonien.**

SENS, *sensuri,* s.n. **1.** Înțeles (al unui cuvânt, al unei expresii, al unei forme sau al unei construcții gramaticale); semnificație. ✦ (În semiotică) Înțelesul unui semn. ✦ Conținut noțional sau logic. *Îmi spui cuvinte fără sens.* **2.** Temei rațional; logică, rost, rațiune, noimă. *Sensul vieții.* ✦ Rost, scop, menire. ✧ Loc. adv. *Fără sens* = fără rost, la întâmplare. *Într-un anumit sens* = privind lucrurile într-un anumit mod, dintr-un anumit punct de vedere, sub un anumit raport. *În sensul cuiva* = potrivit vederilor, părerilor cuiva. **3.** Direcție, orientare. ✧ *Sens unic* = sistem de circulație a vehiculelor într-o singură direcție pe arterele cu mare afluență, putându-se folosi toată lățimea părții carosabile. **4.** (Mat., Fiz.) Fiecare dintre cele două posibilități de succesiune a elementelor unui ansamblu continuu ordonat cu o singură dimensiune. — Din fr. **sens,** lat. **sensus.**

SENSÍBIL, -Ă, *sensibili, -e,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Despre oameni) Care resimte puternic orice impresie fizică sau morală, care are o sensibilitate deosebită. ✦ Care poate fi ușor mișcat, impresionat; simțitor, emotiv. ✦ (Despre organisme) Care reacționează la cea mai ușoară excitație exterioară. **2.** (Fil.; despre materie, lucruri, fenomene etc.) Care poate fi cunoscut cu ajutorul simțurilor. ✦ (Substantivat, n.) Domeniul lucrurilor sensibile (**I 2**). ✦ Care se poate ușor constata; vădit, simțitor, apreciabil. *Temperatura a înregistrat o sensibilă scădere.* **3.** (Despre instrumente, aparate, materiale) Care reacționează la cele mai mici variații ale unor agenți externi. **4.** (Despre materiale fotografice) Care are însușirea de a înregistra acțiunea luminii sub forma unei imagini latente ce poate fi făcută vizibilă prin developare.

II. S.f. Treapta a şaptea a modurilor major şi minor, situată la o septimă superioară faţă de tonică. ✦ Denumire dată acordului construit pe treapta a şaptea a modurilor major sau minor armonic. — Din fr. **sensible,** lat. **sensibilis.**

SENSÍBILE adv. (Muz.; ca indicaţie de executare) Cu simţire, cu înduioşare. — Cuv. it.

SENSIBILITÁTE, *sensibilităţi,* s.f. **1.** Facultate de a simţi, de a reacţiona la excitaţii, de a-şi schimba, într-o anumită măsură, starea iniţială sub acţiunea unui agent exterior; acuitate a simţurilor; capacitatea de a percepe senzaţii. **2.** Capacitate de reacţie afectivă; intensitate afectivă; emotivitate, afectivitate. ✦ (În artă şi literatură) Capacitatea de a transmite, de a provoca emoţii artistice; receptivitate artistică. **3.** Însuşire a unui instrument sau a unui aparat de a reacţiona la cele mai mici variaţii ale unor agenţi externi (ca diferenţa de temperatură sau de greutate, schimbarea presiunii etc.). **4.** (Chim.) Mărimea concentraţiei unei soluţii în substanţa de analizat, care produce, în timpul reacţiei de recunoaştere, un efect situat la pragul perceperii senzoriale. **5.** Rezistenţă scăzută la agenţi patogeni. **6.** Calitate a materialelor fotografice de a fi sensibile (**4**). — Din fr. **sensibilité,** lat. **sensibilitas, -atis.**

SENSIBILIZÁ, *sensibilizez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A deveni sensibil sau a mări sensibilitatea unui ţesut, a unui muşchi etc. faţă de acţiunea unui agent exterior; *p. ext.* (tranz.) a face (mai) sensibil pe cineva sau ceva. ✦ (Despre un material fotografic) A (se) face sensibil la acţiunea luminii. ✦ Tranz. A extinde intervalul de variaţie a unei mărimi în care un sistem fizico-chimic îşi menţine o anumită sensibilitate. **2.** (Rar) A (se) concretiza, a (se) materializa. — Din fr. **sensibiliser.**

SENSIBILIZÁRE, *sensibilizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) sensibiliza* şi rezultatul ei. ✦ Scădere a pragului de reactivitate a unei structuri vii (celulă, ţesut, organ, organism) faţă de un anumit agent. ✦ Stare de receptivitate crescută, patologică a organismului faţă de un agent (fizic, chimic sau biologic), manifestată prin reacţii locale sau generale. ✦ Mărire a sensibilităţii unui instrument de măsură, a unui aparat, a emulsiilor fotografice etc. — V. **sensibiliza.**

SENSIBILIZÁT, -Ă, *sensibilizaţi, -te,* adj. Care a devenit sensibil, căruia i s-a mărit sensibilitatea. — V. **sensibiliza.**

SENSIBILIZATÓR, *sensibilizatori,* s.m. Substanţă care, adăugată în stratul fotosensibil al unui material fotografic, măreşte sensibilitatea la anumite culori, îndeosebi la cele din marginile spectrului luminii. — Din fr. **sensibilisateur.**

SENSITOMÉTRIC, -Ă, *sensitometrici, -ce,* adj. Referitor la sensitometrie, care aparţine sensitometrului. — Din fr. **sensitométrique.**

SENSITOMETRÍE, *sensitometrii,* s.f. Ansamblu de metode folosite pentru determinarea sensibilităţii materialelor fotografice în raport cu intensitatea şi compoziţia spectrală a radiaţiei luminoase, cu durata şi caracterul expunerii, precum şi în raport cu modul de prelucrare a materialului. — Din fr. **sensitométrie.**

SENSITOMÉTRU, *sensitometre,* s.n. Instrument pentru determinarea sensibilităţii materialelor fotografice în raport cu durata de expunere. — Din fr. **sensitomètre.**

SENTENŢIÓS, -OÁSĂ, *sentenţioşi, -oase,* adj. (Despre stil, ton, fraze etc.) Care conţine multe sentinţe (**2**), maxime; *p. ext.* care are caracter, ton de sentinţă. ✦ (Despre oameni) Care se exprimă prin sentinţe, prin maxime; *p. ext.* care foloseşte un ton emfatic; afectat, grav, pretenţios. [Pr.: *ţi-os*] — Din fr. **sentencieux,** lat. **sententiosus.**

SENTENŢIOZITÁTE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi sentenţios. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Sentenţios** + suf. *-itate.*

SENTIMÉNT, *sentimente,* s.n. **1.** Proces afectiv specific uman, care exprimă atitudinea omului faţă de realitate; simţământ. ✦ Afecţiune. **2.** Facultatea de a simţi, de a cunoaşte, de a aprecia ceva; conştiinţă. ✦ Credinţă, impresie intimă; convingere. *Avea sentimentul că l-a mai văzut undeva.* [Var.: (înv.) **simtimént** s.n.] — Din fr. **sentiment.**

SENTIMENTÁL, -Ă, *sentimentali, -e,* adj. **1.** Care exprimă (sau trezeşte) sentimente duioase, nostalgice; (peior.) plin de sentimentalism; dulceag. ✦ Care se referă la sentimente. **2.** (Despre oameni şi manifestările lor; adesea substantivat) Care arată o sensibilitate accentuată, care se lasă uşor impresionat de sentimente duioase. — Din fr. **sentimental.**

SENTIMENTALÍSM, (**2**) *sentimentalisme,* s.n. **1.** Tendinţă de a exagera rolul şi valoarea sentimentelor, de a aprecia lucrurile (numai) din punct de vedere afectiv sau de a da în mod obişnuit precădere acestui criteriu. **2.** Gest, atitudine, comportare de om sentimental. **3.** Curent preromantic în literatura rusă apărut la sfârşitul sec. XVIII ca o reacţie împotriva clasicismului. — Din fr. **sentimentalisme.**

SENTIMENTALÍST, -Ă, *sentimentalişti, -ste,* adj. (Rar) Sentimental (**1**). — Din fr. **sentimentaliste.**

SENTIMENTALITÁTE s.f. Caracter, fel de a fi al unei persoane sentimentale; predispoziţie spre exagerarea sentimentelor. ✦ Reacţie afectivă specifică a unei persoane faţă de realităţile vieţii. — Din fr. **sentimentalité.**

SENTIMENTALIZÁ, *sentimentalizez,* vb. I. Tranz. A prezenta (ceva) în mod sentimental, a face să capete un caracter sentimental. — **Sentimental** + suf. *-iza.*

SENTIMENTALIZÁRE s.f. Acţiunea de *a sentimentaliza* şi rezultatul ei. — V. **sentimentaliza.**

SENTIMENTALIZÁT, -Ă, *sentimentalizaţi, -te,* adj. Care este prezentat sentimental. — V. **sentimentaliza.**

SENTINÉLĂ s.f. v. **santinelă.**

SENTÍNŢĂ, *sentinţe,* s.f. **1.** Hotărâre, decizie a unui tribunal, pronunţată în primă instanţă. ✦ Hotărâre a unei comisii de arbitraj. ✦ Fig. Stigmatizare, oprobriu, blam. **2.** Maximă, aforism, adagiu. ✦ Deviză. — Din fr. **sentence,** lat. **sententia.**

SENZÁŢIE, *senzaţii,* s.f. **1.** Reflectare psihică a calităţilor distincte ale obiectelor din realitate care acţionează nemijlocit asupra organelor de simţ. *Senzaţie vizuală. Senzaţie auditivă.* ✧ Expr. *A avea senzaţia că...* = a simţi, a i se părea că... ✦ Percepţie. ✦ Simţire; sentiment. **2.** Ceea ce are un caracter senzaţional, impresionează în mod puternic simţurile, imaginaţia; ceea ce constituie un prilej de emoţii violente. ✧ Loc. adj. *De senzaţie* = senzaţional. ✧ Expr. *A face senzaţie* = a produce o impresie foarte puternică, a trezi un interes deosebit, a face vâlvă. [Var.: **senzaţiúne** s.f.] — Din fr. **sensation,** lat. **sensatio, -onis.**

SENZAŢIONÁL, -Ă, *senzaţionali, -e,* adj. Care impresionează puternic, uimeşte, emoţionează, care interesează în cel mai mare grad. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **sensationnel.**

SENZAŢIÚNE s.f. v. **senzaţie.**

SENZITÍV, -Ă, *senzitivi, -e,* adj. **1.** Senzorial (**2**). **2.** Înzestrat cu sensibilitate; sensibil. ✦ (Bot.; substantivat, f.) Specie de mimoză. — Din fr. **sensitif,** lat. **sensitivus.**

SENZÓR, *senzori,* s.m. (Fiz.) Dispozitiv (ultrasensibil) care sesizează un anumit fenomen. [Scris şi: *sensor*] — Din engl. **sensor,** fr. **senseur.**

SENZORIÁL, -Ă, *senzoriali, -e,* adj. **1.** Care priveşte organele de simţ, care se realizează prin simţuri. **2.** (Fiziol., Psih.) Care are legătură cu producerea senzaţiilor sau cu receptarea stimulilor externi sau interni; senzitiv (**1**). [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **sensoriel.**

SENZUÁL, -Ă, *senzuali, -e,* adj. Care ţine de simţuri, care desfată simţurile. ✦ (Despre oameni; adesea substantivat) Înclinat spre plăcerile trupeşti, spre senzualitate. ✦ (Adesea adverbial) Care trădează, exprimă senzualitate. [Pr.: *-zu-al*] — Din fr. **sensuel,** lat. **sensualis.**

SENZUALÍSM s.n. **1.** Doctrină filosofică bazată pe recunoaşterea senzaţiei ca singura sursă a cunoştinţelor noastre despre lume. **2.** Înclinare spre plăcerile simţurilor; erotism. [Pr.: *-zu-a-*] — Din fr. **sensualisme.**

SENZUALÍST, -Ă, *senzualişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine senzualismului (**1**), privitor la senzualism. **2.** S.m. şi f. Adept al senzualismului (**1**). [Pr.: *-zu-a-*] — Din fr. **sensualiste.**

SENZUALITÁTE s.f. **1.** Înclinare spre plăcerile trupeşti. **2.** Sensibilitate senzorială. [Pr.: *-zu-a-*] — Din fr. **sensualité.**

SEPÁLĂ, *sepale,* s.f. Fiecare dintre frunzele (modificate) care alcătuiesc caliciul unei flori. — Din fr. **sépale.**

SEPARÁ, *sepár,* vb. I. **1.** Tranz. A face să nu mai fie împreună; a despărţi, a desface, a izola. ✦ Refl. (Despre persoane) A se îndepărta, a se despărţi; (despre soţi) a divorţa. **2.** Refl. şi intranz. (Fiz.; despre o substanţă solidă dizolvată într-un lichid) A (se) depune sub formă de precipitat. — Din fr. **séparer,** lat. **separare.**

SEPARÁBIL, -Ă, *separabili, -e,* adj. Care poate fi separat, care se poate despărţi. — Din fr. **séparable,** lat. **separabilis.**

SEPARÁRE, *separări,* s.f. Acţiunea de *a (se) separa* şi rezultatul ei; despărţire, izolare; diferenţiere. — V. **separa.**

SEPARÁT, -Ă, *separaţi, -te,* adj. Care se găseşte izolat, care nu comunică, nu se confundă cu alţii, nu e în legătură cu alţii; deosebit; care a fost izolat dintr-un complex. ✧ *Pace separată* = pace pe care o încheie un stat în mod izolat, fără aliaţii săi de război. — V. **separa.**

SEPARATÍSM s.n. Tendinţă de separare, de desprindere dintr-un grup social (constituit); izolare, atitudine singuratică. — Din fr. **séparatisme.**

SEPARATÍST, -Ă, *separatişti, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Care se separă, se izolează de majoritate; care este adept al separatismului. — Din fr. **séparatiste.**

SEPARATÓR, -OÁRE, *separatori, -oare,* adj., s.n. **I.** Adj. Care are calitatea de a separa. **II.** S.n. **1.** Dispozitiv, aparat sau maşină care serveşte la curăţarea unei substanţe de altele sau la separarea unuia sau mai multor componenţi dintr-un amestec. *Separator de ţiței.* ✧ *Separator de lapte* = aparat centrifugal folosit pentru separarea smântânii din lapte. **2.** Aparat electric folosit pentru conectarea şi deconectarea vizibilă a unui circuit electric, manevrabil numai dacă circuitul este întrerupt. — Din fr. **séparateur,** lat. **separator.**

SEPARÁŢIE, *separaţii,* s.f. Despărţire, separare. ✧ *Separaţia puterilor* = principiu fundamental al democraţiei, potrivit căruia în stat există trei puteri (legiuitoare, executivă şi judecătorească), exercitate de organe diferite, având o anumită interdependenţă şi dreptul de control reciproc. *Separaţie de domiciliu* = dispensă premergătoare divorţului prin care se acordă soţilor dreptul de a avea domicilii legale diferite. *Separaţie de bunuri* = (în unele state) regim matrimonial caracterizat prin aceea că femeia îşi păstrează libera dispoziţie a bunurilor sale aduse în căsătorie. *Separaţie de patrimoniu* = măsură luată la cererea creditorilor unei succesiuni ori a legatarilor cu titlu particular de sume de bani, pentru a împiedica confundarea patrimoniului succesoral cu cel al moştenitorului şi a evita astfel eventuala concurenţă a creditorilor acestuia din urmă. — Din fr. **séparation,** lat. **separatio.**

SEPARÉ s.n. v. **separeu.**

SEPARÉU, *separeuri*, s.n. Cameră, boxă, despărţitură, loc izolat într-un restaurant, într-o grădină de vară etc. [Var.: **separé** s.n.] — Din fr. **séparé.**

SEPEDÓN *sepedoni,* s.m. Insectă dipteră care trăiește pe unele plante acvatice *(Sepedon sphegeus).* — Din fr. **sépédon.**

SÉPIA s.f. v. **sepia.**

SÉPIE, (**1**) *sepii,* (**3**) *sepia,* s.f. **1.** Moluscă marină cu corpul oval, prevăzut cu zece brațe acoperite cu numeroase ventuze și cu o cochilie calcaroasă internă și care, când este atacată, elimină o secreție negricioasă dintr-o „glandă de cerneală", tulburând apa din jur *(Sepia officinalis).* **2.** (În forma *sepia)* Vopsea de culoare cafenie-închis provenită din viscerele sepiei sau fabricată pe cale sintetică, folosită în pictură sau în grafică; culoare roșie-brună ✧ (Adjectival) *Culoare sepia*. **3.** Desen colorat roșu-brun, realizat cu sepia (**2**). [Var.: **sépia** s.f.] — Din fr. **sépia,** lat. **sepia,** it. **seppia.**

SEPIÓN, *sepioni,* s.m. Cochilia internă rudimentară a sepiei, oval-alungită, turtită, cu aspect spongios; os de sepie. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **sépion.**

SEPT, *septuri,* s.n. (Anat.) Perete despărțitor între două cavități. *Sept nazal.* — Din fr. **septum.**

SEPTÉMBRIE s.m. Numele lunii a noua a anului; răpciune. [Var.: **septémvrie** s.m.] — Din ngr. **septémvrios.**

SEPTEMVÍR, *septemviri,* s.m. (La romani) Fiecare dintre cei șapte preoți însărcinați cu organizarea serbărilor date în cinstea zeilor. — Din lat. **septemvir.**

SEPTÉMVRIE s.m. v. **septembrie.**

SEPTENÁR, -Ă, *septenari, -e,* adj. (Rar) Care privește o perioadă de șapte zile, șapte ani. ✦ (Despre versuri) Compus din șapte picioare și jumătate. — Din fr. **septénaire,** lat. **septenarius.**

SEPTENÁT, *septenate,* s.n. Mandat politic de șapte ani. — Din fr. **septennat.**

SEPTENTRIÓN s.n. (Livr.) Nord, miazănoapte. [Pr.: *-tri-on*] — Din fr. **septentrion.**

SEPTENTRIONÁL, -Ă, *septentrionali, -e,* adj. Boreal, nordic. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **septentrional,** lat. **septentrionalis.**

SEPTÉT, *septete,* s.n. Ansamblu format din șapte voci sau din șapte instrumente care execută împreună o piesă muzicală; *p. ext.* bucată compusă pentru a fi executată de un astfel de ansamblu. — Din germ. **Septett.**

SÉPTIC, -Ă, *septici, -ce,* adj. Infectat cu microbi; care produce infecție. ✧ *Maladie septică* = boală provocată de microbi. — Din fr. **septique.**

SEPTICÉMIC, -Ă, *septicemici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la septicemie, de septicemie. — Din fr. **septicémique.**

SEPTICEMÍE, *septicemii,* s.f. Infecție generalizată a sângelui, provocată de pătrunderea în sânge a germenilor proveniți dintr-un microb; piemie. — Din fr. **septicémie.**

SEPTICITÁTE, s.f. Toxicitate a microbilor. — Din fr. **septicité.**

SÉPTIMĂ[1], *septime,* s.f. Interval într-o gamă diatonică, cuprinzând șapte note consecutive; treapta a șaptea de la o treaptă dată. — Din germ. **Septime,** it. **settima.**

SÉPTIMĂ[2], *septime,* s.f. Una dintre pozițiile de apărare la scrimă. — Din fr. **septime.**

SEPTOGÉN, -Ă, *septogeni, -e,* adj. (Despre bacterii) Care produce putrefacție. — Din **septic** (după *gazogen).*

SEPTOLÉT, *septolete,* s.n. Grup de șapte note de durată egală cu aceea a patru note obișnuite. — Din fr. **septolet.**

SEPTUAGENÁR, -Ă, *septuagenari, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană) care a împlinit vârsta de șaptezeci de ani sau are între șaptezeci și optzeci de ani. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **septuagénaire,** lat. **septuagenarius.**

SEPULCRÁL, -Ă, *sepulcrali, -e,* adj. (Livr.) **1.** Care aparține mormântului, privitor la mormânt. **2.** Ca de mort. — Din fr. **sépulcral,** lat. **sepulcralis.**

SEPÚLCRU, *sepulcre,* s.n. (Livr.) Mormânt. — Din fr. **sépulcre.**

SEPULTÚRĂ, *sepulturi,* s.f. (Rar) Loc de înmormântare; mormânt. — Din fr. **sépulture,** lat. **sepultura.**

SEQUÓIA, *sequoia,* s.m. Arbore gigant din California care poate atinge înălțimea de 150 m, circumferința de peste 40 m și vârsta de 5 000 de ani *(Sequoia gigantea).* [Pr.: *-cvo-ia*] — Cuv. lat.

SER, *seruri,* s.n. Partea lichidă a sângelui. ✦ Lichid extras din sânge sau preparat pe cale artificială care conține un anumit anticorp sau o secreție glandulară și este folosit în scopuri terapeutice. ✧ *Ser sangvin* = plasmă sangvină din care s-a extras fibrinogenul. *Ser imun* = ser sangvin provenit de la un animal vaccinat care, introdus în organism, conferă o imunitate pasivă. *Ser fiziologic* = soluție salină foarte diluată, apropiată de compoziția serului sangvin, folosită pentru a înlocui pierderile mari de lichide sau de sânge în diferite boli, pentru dizolvarea unor antibiotice etc. — Din fr. **sérum,** lat. **serum.**

SERADÉLĂ, *seradele,* s.f. Plantă din familia leguminoaselor, cu tulpina subțire, înaltă, cu frunzele compuse, folosită ca plantă furajeră *(Ornithopus sativus).* — Din it. **serradella,** fr. **serradelle.**

SERÁFIC, -Ă, *serafici, -ce,* adj. (Ca) de serafim; îngeresc, serafimic; *fig.* pur, candid, neprihănit, nevinovat. — Din fr. **séraphique.**

SERAFÍM, *serafimi,* s.m. **1.** (În religia creștină) Înger de rang superior situat ierarhic între arhangheli și heruvimi. **2.** Prapur pe care sunt reprezentate chipuri de îngeri și care, după ritualul Bisericii ortodoxe, se poartă la procesiunile funebre. — Din sl. **serafimŭ.**

SERAFÍMIC, -Ă, *serafimici, -ce,* adj. (Rar) Serafic. — **Serafim** + suf. *-ic*.

SERAFÍSM, *serafisme,* s.n. Atitudine, comportare serafică. — **Serafi**[c] + suf. *-ism.*

SERÁI, *seraiuri,* s.n. **1.** Palat al sultanului sau al marilor demnitari turci; *p. restr.* apartament destinat cadânelor într-un palat turcesc. ✦ P. gener. Palat. **2.** (Reg.) Șură, șopron. ✦ Cămară, hambar. [Var.: **sarái** s.n.] — Din tc. **saray, seray.**

SERÁL, -Ă, *serali, -e,* adj. De seară; (despre forme și instituții de învățământ) ale căror cursuri se țin seara. — Din it. **serale.**

SERALÍE s.f. v. **sarailie.**

SERALÍST, -Ă, *seraliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Elev sau student) care urmează un curs seral. — **Seral** + suf. *-ist.*

SERASCHIÉR, *seraschieri,* s.m. Comandant al armatei și ministru de război în Imperiul Otoman. [Var.: **seraschír** s.m.] — Din tc. **serasker.**

SERASCHÍR s.m. v. **seraschier.**

SERASÍR s.n. (Înv.) Stofă țesută cu fir de aur; brocart. [Var.: **sarasír** s.n.] — Din tc. **seraser.**

SERÁT, -Ă, *serați, -te,* adj. (Despre frunze și alte organe ale plantelor) Care are marginile dințate, îndreptate către vârful organului respectiv. — Din fr. **serré.**

SERÁTĂ, *serate,* s.f. Reuniune, întrunire cu caracter muzical, literar etc.; *spec.* petrecere de seară cu dans. — Din it. **serata.**

SÉRĂ, *sere,* s.f. Construcție specială cu acoperiș (și cu pereți) din sticlă sau din material plastic pentru adăpostirea și cultivarea plantelor care nu suportă frigul. — Din fr. **serre.**

SERBÁ, *serbez,* vb. I. Tranz. A sărbători (un fapt important, un eveniment memorabil etc.); *fig.* a omagia, a cinsti, a lăuda. ✦ A ține sărbătoare; a nu lucra, a prăznui. — Lat. **servare.**

SERBÁRE, *serbări,* s.f. **1.** Faptul de *a serba;* sărbătorire; p. ext. manifestare cu caracter solemn organizată cu scopul de a celebra un eveniment important; festivitate, petrecere. **2.** (Rar) Sărbătoare (**1**). — V. **serba.**

SERCLÁJ, *serclaje,* s.n. (Med.) Încercuire. ✦ Metodă chirurgicală de menținere pe loc a unui organ sau de strângere a unui orificiu prin fixarea cu un fir special. [Scris și: *cerclaj*] — Din fr. **cerclage.**

SERDÁR, *serdari,* s.m. **1.** (În sec. XVII–XVIII, în Țara Românească și Moldova) Comandant de oaste, mai ales de călărime. ✧ *Marele serdar* sau *serdarul mare* = comandant de oaste făcând parte dintre boierii de divan. *Serdar de mazili* = comandantul călărimii formate din boierii mazili. **2.** (În sec. XVIII–XIX) Boier de rang mijlociu. — Din tc. **serdār.**

SERDĂREÁSĂ, *serdărese,* s.f. Soție de serdar. — **Serdar** + suf. *-easă.*

SERDĂRÉSC, -EÁSCĂ, *serdărești,* adj. Care aparține serdarului, privitor la serdar, de serdar. — **Serdar** + suf. *-esc.*

SERDĂRÍE, *serdării,* s.f. Funcția, demnitatea de serdar. — **Serdar** + suf. *-ie.*

SERENÁDĂ, *serenade,* s.f. Compoziție muzicală, vocală sau instrumentală, alcătuită din mai multe părți, apropiată ca factură de divertisment, nocturnă etc., cu caracter liric, executată seara sau noaptea sub ferestrele cuiva, în semn de omagiu sau de dragoste. [Var.: **serenátă** s.f.] — Din fr. **sérénade,** it., sp. **serenata,** germ. **Serenade.**

SERENÁTĂ s.f. v. **serenadă.**

SERENÍSIM, -Ă, *serenisimi, -e,* adj. Epitet onorific care se adăuga la unele titluri de nobilețe sau bisericești din Europa Apuseană; prealuminat, mărit. — Din it. **serenissimo,** fr. **sérénissime.**

SERGÉNT, *sergenți,* s.m. **1.** Grad inferior în armată sau în poliție, imediat superior gradului de caporal; persoană care poartă acest grad. ✧ *Sergent-major* = grad militar superior sergentului și inferior plutonierului, primul grad de subofițer; persoană care are acest grad. **2.** (În trecut) Gardist (**1**); gardian. — Din fr. **sergent.**

SERHÁT, *serhaturi,* s.n. (Înv.) Cetate turcească la granița Țărilor Române. — Din tc. **serhat.**

SERIÁ, *seriez,* vb. I. Tranz. A așeza în serii sau pe serii; a clasa, a tria, a orândui mărfuri, obiecte etc., dându-le un număr de serie. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **sérier.**

SERIÁL, -Ă, *seriali, -e,* (**1**) *seriale,* s.n., (**2**) adj. **1.** S.n. Roman[1] sau film care apare pe fragmente prezentate succesiv. **2.** Adj. (Cu caracter) de serie, în serie. ✧ *Muzică serială* = serialism. [Pr.: *-ri-al*. — Pl. și: (n.) *serialuri*] — Din engl. **serial.**

SERIALÍSM s.n. Tehnică de compoziție constând în folosirea unei serii de 12 sunete ca material de construcție; muzică serială. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **sérialisme.**

SERIÁT, -Ă, *seriați, -te,* adj. (Rar) Clasat, repartizat pe serii. [Pr.: *ri-at*] — V. **seria.**

SERIATÓR, -OÁRE, *seriatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care seriază, care clasează pe grupe, pe serii. [Pr.: *-ri-a-*] — **Seria** + suf. *-tor.*

SÉRIC, -Ă, *serici, -ce,* adj. Care se referă la ser (sangvin, imun, fiziologic). — Din fr. **sérique.**

SERICÉU, -CÉE, *sericei, -cee*, adj. (Bot.; despre unele organe) Acoperit cu peri mătăsoși, moi la pipăit. — Din it. **sericeo.**

SERICÍCOL, -Ă, *sericicoli, -e,* adj. Care ține de sericicultură, privitor la sericicultură. — Din fr. **séricicole.**

SERICICULTÓR, -OÁRE, *sericicultori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu sericicultura. — Din fr. **séricicultеur.**

SERICICULTÚRĂ, *sericiculturi,* s.f. Ramură a zootehniei care are ca obiect creşterea şi înmulţirea viermilor de mătase în vederea obţinerii gogoşilor destinate prelucrării. — Din fr. **séricículture.**

SERICIGÉN, -Ă, *sericigeni, -e,* adj. (Despre glandele unor viermi, insecte) Care secretă mătase. — Din fr. **séricigène.**

SERICÍNĂ, *sericine,* s.f. Proteină solubilă care acoperă firele de mătase naturală (şi care este îndepărtată în cursul procesului de prelucrare). — Din fr. **séricine.**

SERICÍT s.n. Varietate solzoasă de mică albă, întâlnită frecvent în şisturile cristaline slab metamorfozate şi în rocile eruptive. — Din fr. **séricite.**

SERICITIZÁRE, *sericitizări,* s.f. Fenomen geologic de retransformare a feldspaţilor în sericit. — După fr. **séricitisation.**

SÉRIE, *serii,* s.f. **1.** Înşiruire de termeni care se succedă potrivit unei anumite legi; succesiune neîntreruptă de lucruri, de fapte etc. de acelaşi fel, care formează un ansamblu sau care sunt considerate astfel; şir; *p. ext.* mulţime, sumă. ✧ Loc. adj. *De serie* = (despre mărfuri, obiecte) fabricat, confecţionat după acelaşi tip, împreună cu alte obiecte asemănătoare; comun, obişnuit, banal. ✧ Loc. adv. *În serie* = în multe exemplare după acelaşi tip, în număr mare. ✦ Grup, tranşă, categorie într-o succesiune sau într-o clasificare. **2.** Expresie matematică formată dintr-o infinitate de termeni care se deduc unul din altul conform unei anumite reguli şi care sunt legaţi între ei cu semnul plus sau minus. **3.** (Chim.) Grup de compuşi organici caracterizaţi prin faptul că fiecare are în molecula lui câte un atom de carbon şi doi atomi de hidrogen mai mult decât compusul precedent al grupului. **4.** Număr de ordine care se aplică pe mărfurile fabricate într-un număr mare de exemplare de acelaşi tip. ✧ *Seria zero* = primele cantităţi dintr-un produs nou, executate de o întreprindere în timpul însuşirii fabricaţiei în serie a produsului respectiv. ✦ Număr caracteristic unuia dintre tipurile de fabricaţie a unor produse finite. **5.** Complex de strate care s-au depus în timpul unei epoci geologice. **6.** Grup de sunete sau de foneme caracterizate printr-o trăsătură comună. — Din fr. **série,** lat. **series.**

SERIÉRE, *serieri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a seria* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **seria.**

SERIGRAFÍE s.f. Procedeu de imprimare (pe lemn, sticlă, textile etc.) cu ajutorul unui ecran de mătase. — Din fr. **sérigraphie,** germ. **Serigraphie.**

SERÍNGĂ, *seringi,* s.f. Instrument medical folosit pentru a introduce sau pentru a scoate din organism un lichid, pentru a lua probe de sânge etc., care constă dintr-un cilindru de sticlă sau de material plastic cu un piston etanş, la care se adaptează un ac tubular. [Var.: **siríngă** s.f.] — Din fr. **seringue,** it. **siringa.**

SERIOGRÁF, *seriografe,* s.n. Accesoriu al aparatului radiografic pentru executarea de radiografii în serie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **sériographe,** engl. **seriograph.**

SERIOGRÁFIC, -Ă, *seriografici, -ce,* adj. De seriografie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din engl. **seriographic.**

SERIOGRAFÍE, *seriografii,* s.f. Înregistrare a unei serii de clişee cu ajutorul seriografului; imagine astfel obţinută. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **sériographie,** engl. **seriography.**

SERIÓS, -OÁSĂ, *serioşi, -oase,* adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** Care are un caracter grav, sobru; lipsit de superficialitate; care nu se ţine de frivolităţi, de glume; aşezat, ponderat. ✧ Care convinge, care corespunde unui caracter sobru. ✦ Care are o înfăţişare gravă, un aer solemn, sever, rigid. ✦ Lipsit de zburdălnicie, de veselie. ✦ (Despre îmbrăcăminte) Sobru. **2.** Care obişnuieşte să adâncească lucrurile, care procedează în acţiunile sale cu atenţie, cu conştiinciozitate; *p. ext.* care are o înfăţişare, o expresie vădind concentrare, preocupare. **3.** Care trebuie privit cu seriozitate; pozitiv, real, adevărat. *E lucru foarte serios.* ✦ (Despre lucrări, activităţi etc.) Temeinic, adânc, conştiincios. *Studii serioase în specialitate.* ✦ Care poate avea urmări grave; primejdios. *Boală serioasă.* **4.** De seamă, important. **II.** Adv. **1.** Fără intenţie de glumă sau de farsă; adevărat, drept. **2.** Temeinic; stăruitor, hotărât cu tot dinadinsul. **III.** S.n. (Rar) Seriozitate. ✧ Loc. adv. *Cu (tot) seriosul* = cu toată seriozitatea, cu toată convingerea, fără glumă. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva sau ceva) *în serios* = a acorda unei persoane sau unui lucru toată atenţia, a-l socoti vrednic de luat în consideraţie. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **sérieux,** lat. **seriosus.**

SERIOZITÁTE s.f. **1.** Însuşirea, calitatea de a fi serios; *p. ext.* comportare, ţinută care denotă această însuşire; gravitate, importanţă, însemnătate. ✧ Loc. adv. *Cu seriozitate* sau *cu toată seriozitatea* = **a)** cu mare atenţie, cu conştiinciozitate, temeinic; **b)** cu convingere, cu tărie, dinadins; **c)** (în construcţie cu verbe ca „a zice", „a spune" etc.) cu ton profund, cu gravitate, cu pătrundere, convins. ✦ Expresie a figurii lipsită de veselie, de zburdălnicie. **2.** Profunzime, intensitate; temeinicie, autenticitate. ✦ Calitate a ceea ce necesită o deosebită atenţie, o deosebită grijă; gravitate. *Seriozitatea momentului.* ✦ Calitatea a ceea ce este lucrat, executat cu conştiinciozitate, cu atenţie. [Pr.: *-ri-o-*] — **Serios** + suf. *-itate.*

SERJ, (**2**) *serjuri,* s.n. **1.** Ţesătură de mătase (amestecată cu bumbac) cu firul în diagonală, folosită pentru căptuşit haine. **2.** Sortiment de serj (**1**). — Din fr. **serge.**

SERMAIÁ, *sermaiale,* s.f. (Înv.) Capital; fond (de bani). [Var.: **sermeá, sirmaiá** s.f.] — Din tc. **sermāye.**

SERMEÁ s.f. v. **sermaia.**

SERODIAGNÓSTIC, *serodiagnostice,* s.n. Stabilire a diagnosticului unei boli infecţioase prin căutarea prezenţei şi evoluţiei anticorpilor specifici produşi de microbii respectivi. [Pr.: *-di-ag-*] — Din fr. **sérodiagnostic.**

SEROLÓGIC, -Ă, *serologici, -ce,* adj. Privitor la serul sangvin, care se referă la serologie. *Examen serologic.* — Din fr. **sérologique.**

SEROLOGÍE s.f. **1.** Ştiinţă care se ocupă cu studiul serurilor terapeutice, specifice sau nespecifice; capitol al imunologiei care cuprinde studiul metodelor pentru punerea în evidenţă a anticorpilor din serul sangvin, precum şi studiul antigenelor microbiene şi celulare şi al toxinelor. **2.** Studiu de laborator care constă în analizarea modificărilor serice din cursul diferitelor boli. — Din fr. **sérologie.**

SEROPOZITÍV, -Ă, *seropozitivi, -e,* s.m. şi f. (Persoană) care prezintă un serodiagnostic pozitiv, în special la virusul HIV; (fiinţă) al cărei ser sangvin conţine anticorpi specifici, în special ai virusului HIV. — Din fr. **séropositif.**

SEROPROFILAXÍE s.f. Metodă terapeutică ce constă în injectarea cu ser specific, provenind de la un convalescent sau un animal imunizat, pentru prevenirea apariţiei unor boli infectocontagioase. — **Ser** + **profilaxie.**

SEROREÁCŢIE, *seroreacţii,* s.f. (Med.) Reacţie serologică. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **séro-réaction.**

SERÓS, -OÁSĂ, *seroşi, -oase,* adj. **1.** De natura serului sau a serozităţii, având caracterul serozităţii. ✧ *Sânge seros* = sânge în compoziţia căruia predomină serul. **2.** (Despre ţesuturi) Care secretă o serozitate. ✧ *Membrană seroasă* = membrană care înlesneşte mişcările unui organ, fiind formată din două foi subţiri, una care aderă strâns la organ, cealaltă care căptuşeşte cavitatea în care se găseşte organul, spaţiul dintre ele fiind umplut cu o serozitate; membrană care protejează articulaţiile osoase. — Din fr. **séreux.**

SEROTERAPÍE s.f. Metodă terapeutică pentru tratarea şi prevenirea unor boli infecţioase prin administarea serului luat de la un animal imunizat împotriva acestor boli. — Din fr. **sérothérapie.**

SEROTONÍNĂ s.f. (Fiziol.) Substanţă prezentă în celulele tractului gastro-intenstinal, în creier, în plachetele sangvine ale unor mamifere, cu rol important în contracţia musculaturii netede, în dilatarea capilarelor, în creşterea permeabilităţii vaselor mici. — Din fr. **sérotonine.**

SEROVACCINÁRE, *serovaccinări,* s.f. (Med.) Vaccinare cu adaos de ser specific vaccinului. — După fr. **sérovaccination.**

SEROZITÁTE, *serozităţi,* s.f. Lichid alb-gălbui pe care îl secretă membranele seroase. ✦ Lichid seros sau purulent care se formează în unele afecţiuni. — Din fr. **sérosité.**

SERPASÍL s.n. (Farm.) Alcaloid vegetal cu acţiune sedativă şi hipotensivă. — Denumire comercială.

SERPÉNT, *serpente,* s.n. Instrument de suflat din sec. XVI, cu tonalitate gravă, înlocuit ulterior de tubă. — Din fr., engl. **serpent.**

SERPENTÁRIU, *serpentarii*, s.n. Loc special amenajat (într-o grădină zoologică) în care trăiesc şerpi în condiţii asemănătoare cu cele din natură. — Din lat., engl. **serpentarium,** fr. **serpentaire.**

SERPENTÍN s.n. Mineral cu varietăţi de diferite culori, rezultat prin hidroliza silicatului de magneziu. [Var.: **serpentínă** s.f.] — Din fr. **serpentine,** germ. **Serpentine.**

SERPENTÍNĂ[1], *serpentine,* s.f. **1.** Traseu şerpuit al unui drum care străbate un teren în pantă; fiecare dintre cotiturile unui astfel de traseu; *p. ext.* drum cotit, şerpuit. **2.** Fâşie lungă şi îngustă de hârtie colorată, înfăşurată strâns, care, aruncată la distanţă, se desfăşoară în spirală şi care se foloseşte ca mijloc de amuzament la petreceri. **3.** Tub (sau ţeavă) de metal sau de sticlă îndoit în formă de spirală sau de elice şi folosit ca schimbător de căldură. — Din fr. **serpentin.**

SERPENTÍNĂ[2] s.f. v. **serpentin.**

SÉRTA-FÉRTA adv. (Înv.) De colo până colo, încoace şi încolo, fără rost. — Din ngr. **sírta-férta.**

SERTÁR, *sertare,* s.n. **1.** Parte a unei mobile (birou, scrin etc.) în formă de cutie, care se poate trage în afară. **2.** Organ de maşină care, prin deplasările sale, permite intrarea şi ieşirea agentului motor (abur, aer comprimat etc.) în şi din cilindrul unui motor. ✦ Element în formă de placă folosit la construcţia unor robinete pe care le închide şi le deschide, deplasându-se într-o mişcare de translaţie în lungul axei lui; vană. [Var.: **saltár** s.n.] — Din ngr. **sirtári.**

SERTĂRÁŞ, *sertăraşe,* s.n. Diminutiv al lui *sertar* (**1**); sertărel. — **Sertar** + suf. *-aş.*

SERTĂRÉL, *sertărele,* s.n. Sertăraş. — **Sertar** + suf. *-el.*

SERTISÁJ s.n. Sertizare. — Din fr. **sertissage.**

SERTIZÁ, *sertizez,* vb. I. Tranz. **1.** A fixa o piatră preţioasă sau ornamentală în montură metalică prin îndoirea marginilor monturii. **2.** A asambla, a fixa două piese tubulare prin îndoirea pereţilor la capătul uneia dintre ele. — După fr. **sertir.**

SERTIZÁRE, *sertizări,* s.f. Acţiunea de *a sertiza* şi rezultatul ei. — V. **sertiza.**

SERV, -Ă, *servi, -e,* s.m. şi f. **1.** (În Evul Mediu) Ţăran dependent de stăpânul de pământ; iobag, şerb. ✦ (Latinism înv.) Sclav, rob. **2.** (Livr. înv.) Servitor, slujitor. — Din lat. **servus.**

SERVÁJ s.n. (În Evul Mediu) Starea, situaţia de serv; iobăgie, şerbie. — Din fr. **servage.**

SERVÁNT, *servanţi,* s.m. **1.** Soldat care deserveşte o gură de foc sau un alt mijloc de luptă. **2.** (Rar) Om de serviciu cu atribuţii speciale în anumite instituţii. — Din fr. **servant.**

SERVÁNTĂ, *servante,* s.f. **1.** (Livr.) Servitoare, slujnică. **2.** Masă sau bufet pe care se pun tacâmurile şi vasele de schimb necesare pentru servitul mesei. — Din fr. **servante.**

SÉRVER, *servere,* s.n. (Inf.) Computer sau program care conectează utilizatorii din reţea la o sursă centralizată sau la o bancă de date. — Din engl. **server.**

SERVÍ, *servesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A îndeplini anumite funcţii, însărcinări, datorii faţă de cineva; a sluji. ✦ Intranz. A face serviciu, a funcţiona ca... ✦ Intranz. A lucra în calitate de om de serviciu, a sluji. ✦ A lucra în interesul, în slujba cuiva; a susţine, a sprijini. *Îmi servesc prietenii.* ✦ A fi de folos, util cuiva. *Cu ce te pot servi?* **2.** Intranz. (Despre lucruri) A folosi la..., a fi utilizat ca..., a avea rolul de... ✦ Refl. (Despre oameni) A se folosi, a face uz de... **3.** Tranz. A pune, a aduce la masă mâncare, băutură etc. ✦ A prezenta cuiva o mâncare ca să ia din ea, a trata pe cineva cu ceva; a da să mănânce. ✦ Refl. A lua să mănânce sau să bea. *Se servi cu câteva bomboane.* ✦ Fig. A da, a transmite. *Încearcă să-i servească ultimele noutăţi.* ✦ (Despre vânzători, funcţionari etc.) A oferi solicitanţilor cele cerute; a executa o comandă. ✦ A asigura o prestare de serviciu; a deservi. *Ascensorul serveşte etajele de sus.* **4.** Tranz. (La unele jocuri sportive cu mingea şi la jocul de cărţi) A pune mingea sau cărţile în joc. ✦ A plăti, a furniza. *A servi o rentă.* — Din fr. **servir.**

SERVIÁBIL, -Ă, *serviabili, -e,* adj. Care îşi oferă cu plăcere şi cu promptitudine serviciile; îndatoritor, săritor, binevoitor. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **serviable.**

SERVIABILITÁTE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi serviabil. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **serviabilité.**

SÉRVICE, *service-uri,* s.n. Staţie de reparare şi întreţinere a autoturismelor sau a diverselor aparate. [Pr.: *servis*] — Din engl. **service.**

SERVÍCIU, *servicii,* s.n. **1.** Acţiunea, faptul de a servi, de a sluji; formă de muncă prestată în folosul sau în interesul cuiva. ✧ Expr. *A fi* (sau *a se pune*) *în serviciul cuiva* (sau *a ceva*) = a sluji, a servi unei persoane sau unui scop, unei idei etc. ✦ (În construcţie cu verbele „a face", „a aduce") Faptă, acţiune care serveşte, avantajează pe cineva; îndatorire, obligaţie. ✧ Expr. *A face un prost* (sau *un rău*) *serviciu cuiva* = a face cuiva (fără voie) un rău. ✦ *Scară de serviciu* = scară secundară într-un imobil (pentru acces la dependinţe). **2.** Ocupaţie pe care o are cineva în calitate de angajat; slujbă. ✦ Îndatorire care revine cuiva în calitate de angajat; îndeplinirea acestei îndatoriri. ✧ *Serviciu militar* = stagiu la care sunt obligaţi, prin lege, cetăţenii unui stat pentru a se instrui din punct de vedere militar în rândurile forţelor armate. *Serviciu comandat* = însărcinare, atribuţie, misiune specială încredinţată cuiva spre executare. *Serviciu divin* (sau *religios*) = cultul divinităţii exprimat prin cuvinte şi gesturi ritualice. ✧ Expr. (Despre angajaţi, ostaşi, elevi) *(A fi) de serviciu* = (a fi) în tură de lucru la locul de muncă; de gardă. *A intra în serviciu* = a deveni salariat. ✦ Funcţie. *Serviciu de casier.* **3.** Subdiviziune, fără personalitate juridică, a unei întreprinderi sau instituţii; *p. ext.* colectivul de muncă corespunzător. **4.** Grup de obiecte care alcătuiesc un tot cu destinaţie specială. *Serviciu de cafea.* **5.** Mulţime ordonată în timp a regimurilor succesive ale unui sistem tehnic. **6**. (Sport) Punere în joc a mingii. — Din fr. **service,** lat. **servitium.**

SERVIÉTĂ, *serviete,* s.f. Geantă (mare), mai ales de piele, cu una sau mai multe despărţituri, în care se poartă acte, cărţi etc. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **serviette.**

SERVÍL, -Ă, *servili, -e,* adj. (Livr.) **1.** Slugarnic; linguşitor, supus. ✦ (Rar) Care ţine de condiţia de serv. **2.** Care se conformează riguros, fără rezerve modelului; lipsit de originalitate. *Imitare servilă.* ✦ (Despre traduceri şi traducători) Care se ţine în mod formal de original, neglijând conţinutul, ideile; literal. — Din fr. **servile,** lat. **servilis.**

SERVILÍSM s.n. (Livr.) Caracter servil, atitudine servilă; slugărnicie, servilitate. — Din fr. **servilisme.**

SERVILITÁTE s.f. (Rar) Servilism. — Din fr. **servilité.**

SERVÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) servi* şi rezultatul ei; servit[1]. — V. **servi.**

SERVÍT[1] s.n. Servire. — V. **servi.**

SERVÍT[2], -Ă, *serviţi, -te,* adj. Slujit, ajutat. ✦ (La unele jocuri cu mingea sau de noroc) Pus în joc. — V. **servi.**

SERVITÓR, -OÁRE, *servitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană angajată în serviciul cuiva pentru treburi casnice; *p. gener*. orice persoană care munceşte la stăpân; slugă. — Din fr. **serviteur.**

SERVITÚDINE, *servitudini,* s.f. (Rar) Servitute. — Din lat. **servitudo, -inis.**

SERVITÚTE, *servituţi,* s.f. **1.** (În Evul Mediu) Stare de dependenţă, de aservire faţă de stăpânul feudal; robie, servitudine. ✦ Obligaţie, constrângere. **2.** (Jur.) Sarcină care grevează un imobil, denumit fond aservit, în favoarea altuia, denumit fond dominant, şi care ia naştere prin voinţa proprietarilor celor două fonduri. — Din lat. **servitus, -utis.**

SERVO- Element de compunere cu sensul „aservit", „auxiliar", care intră în denumirea unor sisteme tehnice (sau a unor mărimi caracteristice acestora). — Din fr. **servo-.**

SERVOCOMÁNDĂ, *servocomenzi,* s.f. Comandă automată sau semiautomată la care forţa de iniţiere a comenzii este amplificată prin utilizarea energiei produse de o sursă auxiliară. — Din fr. **servocommande.**

SERVODIRÉCŢIE, *servodirecţii,* s.f. Dispozitiv de manevră a direcţiei pe autovehicule, care micşorează efortul conducătorilor. — Din fr. **servodirection.**

SERVOELEMÉNT, *servoelemente,* s.n. Element al unui mecanism regulator dintr-un sistem tehnic cu ajutorul căruia se variază direct sau indirect o anumită mărime sau un anumit parametru al sistemului. [Pr.: *-vo-e-*] — **Servo-** + **element.**

SERVOFRÂNĂ, *servofrâne,* s.f. Aparat de frânare care înlocuieşte energia musculară necesară pentru frânare. — **Servo-** + **frână** (după fr. *servofrein).*

SERVOMECANÍSM, *servomecanisme*, s.n. Mecanism al unui regulator, prin care acesta acţionează direct sau prin intermediul unui alt mecanism asupra mărimii sau parametrului de reglat. — Din fr. **servomécanisme.**

SERVOMOTÓR, *servomotoare,* s.n. Motor (electric, hidraulic sau pneumatic) al unui sistem de comandă automată sau de reglare automată folosit pentru acţionarea unui element de execuţie al unui sistem tehnic, transformând un semnal aplicat la intrare într-o mişcare de cele mai multe ori de rotaţie şi folosind o sursă auxiliară de energie. — Din fr. **servomoteur.**

SERVOREGLÁRE, *servoreglări,* s.f. Reglare automată prin care forţa exercitată asupra elementului activ al regulatorului este adusă la valoarea necesară printr-un aport de energie auxiliară. — **Servo-** + **reglare.**

SÉRVUS interj. (Reg.) Formulă familiară de salut. — Din germ. **Servus.**

SESÁM s.m. (Bot.) Susan. — Din fr. **sésame.**

SESAMOÍD, -Ă, *sesamoizi, -de,* adj. Care seamănă cu un grăunte de susan. ✧ *Oase sesamoide* = oase mici, rotunjite, care se dezvoltă în mod normal în grosimea unor tendoane musculare, îndeosebi în dreptul articulaţiilor carpiene şi tarsiene. — Din fr. **sésamoïde.**

SESCVIPLÁN, *sescviplane,* s.n. Avion biplan la care suprafaţa planului inferior este aproximativ jumătate din suprafaţa planului superior. — Din fr. **sesquiplan.**

SÉSIE, *sesii,* s.f. Denumire dată în Evul Mediu, în Transilvania, lotului de pământ, parte dintr-un domeniu, aspra căruia ţăranul dependent avea drept de posesie în schimbul rentei către stăpânul feudal şi care putea fi transmis ereditar. — Din lat. **sessio.**

SESÍL, -Ă, *sesili, -e,* adj. (Despre frunze) Lipsit de peţiol sau de peduncul. — Din fr. **sessile,** lat. **sessilis.**

SESIÚNE, *sesiuni,* s.f. Perioadă de timp în care membrii unui organ reprezentativ, ai unei organizaţii se întrunesc pentru a discuta şi a rezolva diferite probleme; *p. ext.* şedinţele ţinute în această perioadă de timp. ✧ *Sesiune de examene* = (în învăţământul superior) perioadă de timp în cursul căreia se ţin examene. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **session,** lat. **sessio, -onis.**

SESIZÁ, *sesizez,* vb. I. Tranz. **1.** A cuprinde cu mintea, a pricepe, a înţelege; *p. ext.* a observa, a descoperi. ✦ Refl. A lua cunoştinţă, a ţine seamă, a-i păsa de cineva sau de ceva. **2.** A înştiinţa o autoritate (în scris) despre un caz care trebuie cercetat; a se adresa unui organ de jurisdicţie pentru rezolvarea unei pricini. — După fr. **saisir.**

SESIZÁBIL, -Ă, *sesizabili, -e,* adj. Care poate fi perceput prin simţuri, care poate fi cunoscut. — Din fr. **saisissable** (după *sesiza).*

SESIZÁNT, -Ă, *sesizanţi, -te,* adj. Care iese uşor în evidenţă; impresionant, frapant. — Din fr. **saisissant** (după *sesiza)*.

SESIZÁRE, *sesizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) sesiza* şi rezultatul ei; pricepere, înţelegere; (concr.) încunoştinţare, aviz. — V. **sesiza.**

SESIZÓR, *sesizoare,* s.n. Organ principal al unui regulator sau al unui aparat de măsură, care sesizează o anumită mărime în forma ei iniţială pentru a fi transformată apoi într-o formă convenabilă. — **Sesiza** + suf. *-or.*

SESTÉRŢ, *sesterţi,* s.m. Monedă romană de argint, mai târziu de bronz, subdiviziune a dinarului. [Var.: (înv.) **sestértiu** s.n.] — Din lat. **sestertius.**

SESTÉRŢIU s.n. v. **sesterţ.**

SET, *seturi,* s.n. **1.** Parte dintr-o întâlnire sportivă, limitată de epuizarea unui timp sau de realizarea unui scor convenţional (la volei sau la tenis). **2.** Serie de obiecte sau de instrumente tehnice care se vând împreună. **3.** Ansamblu de obiecte de îmbrăcăminte (în special pulover şi jachetă) ale cărui piese sunt confecţionate din acelaşi material; garnitură (**3**). — Din engl., fr. **set.**

SETÁ, *setez,* vb. I. Tranz. A stabili, a selecta sau a configura parametrii de funcţionare ai unui sistem tehnic computerizat, conform unei metodologii specifice şi în acord cu o anumită opţiune de operare. — Din engl. **set.**

SETAVERÁJ, *setaveraje,* s.n. Raportul dintre numărul seturilor (**1**) câştigate şi cele pierdute la anumite jocuri sportive (tenis, volei etc.). — Din engl. **set-average.**

SÉTĂ, *sete,* s.f. (Bot.) Axă verticală protejată de o membrană care susţine capsula cu spori la muşchiul de pământ. — Din lat. **seta.**

SÉTBOL s.n. Minge la jocul de tenis, volei etc. servită la sfârşitul setului care, câştigată, asigură victoria în setul respectiv. — Din engl. **set ball.**

SETCÁR, *setcari,* s.m. (Reg.) Pescar care pescuieşte cu setca. — **Setcă** + suf. *-ar*.

SÉTCĂ, *setci,* s.f. (Reg.) Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă de forme şi dimensiuni variate, confecţionată din aţă subţire şi care este fixată în apă cu ajutorul a două odgoane, cel superior cu plute, iar cel inferior cu greutăţi, folosită mai ales pentru scrumbie şi cegă. — Din rus. **setka.**

SÉTE s.f. Senzaţie fiziologică pe care o au oamenii, animalele sau păsările când simt nevoia să bea apă din cauza deshidratării ţesuturilor organismului. ✦ Fig. Poftă, dorinţă arzătoare; dor. ✧ Loc. adv. *Cu sete* = cu pasiune, cu nesaţ; *p. ext.* cu putere, cu violenţă, tare. — Lat. **sitis.**

SETÓS, -OÁSĂ, *setoși, -oase,* adj. Chinuit de sete; însetat. ✦ Fig. Avid, lacom, dornic de ceva. — **Sete** + suf. *-os*.

SÉTTER, *setteri,* s.m. Rasă de câini de vânătoare și de pază cu păr lung și ondulat și cu urechi mari, clăpăuge. *Setter irlandez.* [Scris și: *seter*] — Din engl., fr. **setter.**

SEU s.n. Grăsime animală obținută din țesuturile grase ale bovinelor, ovinelor și cabalinelor, folosită în industrie și, mai rar, în alimentație. ✦ Fig. Avere, bogăție, bunăstare personală. ✧ Expr. *A trăi din seul său* = a trăi numai din ceea ce a agonisit singur; a trăi din resurse proprii. *A face* (sau *a prinde) seu* = a se îmbogăți. *A pune* (sau *a prinde* etc.) *seu* = a se îngrășa. *A avea seu la rărunchi* = a fi înstărit, a avea avere; a-i merge foarte bine. — Lat. **sebum.**

SEVÁI, (2) *sevaiuri,* s.n. (Înv.) **1.** Țesătură de mătase cu fire de aur sau de argint. **2.** Sortiment din această țesătură. [Var.: **suvái** s.n.] — Din tc. **sevayi.**

SÉVAS s.n. (Înv.) Considerație, respect, venerație. — Din ngr. **sévas.**

SÉVĂ, *seve,* s.f. Suc nutritiv încărcat cu săruri minerale, care circulă în vasele plantelor și le hrănește. ✦ Fig. Izvor de energie; putere, vigoare, vlagă. — Din fr. **sève.**

SEVÉR, -Ă, *severi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni; adesea adverbial) Care judecă și pedepsește fără indulgență; exigent, pretențios, riguros. ✦ Care nu admite abateri de la normele sau regulile stabilite, care nu admite circumstanțe atenuante; rigid. *Lege severă.* ✦ (Despre aspectul, expresia, manifestările oamenilor) Lipsit de blândețe, aspru, grav. ✦ P. ext. Solemn. **2.** Fără multe ornamente; sobru, auster. — Din fr. **sévère,** lat. **severus.**

SEVERINEÁN, -Ă, *severineni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Drobeta-Turnu Severin sau din județul Caraș-Severin. **2.** Adj. Care aparține municipiului Drobeta-Turnu Severin sau județului Caraș-Severin ori severinenilor (**1**), referitor la municipiul Drobeta-Turnu Severin sau la județul Caraș-Severin ori la severineni. — [Turnu-]**Severin** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SEVERINEÁNCĂ, *severinence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Drobeta-Turnu Severin sau din județul Caraș-Severin. — **Severinean** + suf. *-că.*

SEVERITÁTE s.f. Însușirea de a fi sever (**1**); asprime, străşnicie; comportarea unei persoane severe; exigență, austeritate, rigiditate. — Din fr. **sévérité,** lat. **severitas, -atis.**

SEVRÁJ s.n. **1.** Încetare a alăptării unui sugar. **2.** Privare a unui toxicoman de drogul său obișnuit. — Din fr. **sévraj.**

SEX, *sexe,* s.n. **1.** Totalitatea caracteristicilor morfologice și fiziologice care deosebesc animalele și plantele în două categorii distincte, masculi și femele. **2.** Fiecare dintre cele două categorii de viețuitoare diferențiate după organele genitale; bărbați sau femei, masculi sau femele. ✧ *Sexul tare* (sau *viril)* = bărbații. *Sexul slab* (sau *frumos)* = femeile. [Pl. și: *sexuri*] — Din fr. **sexe,** lat. **sexus.**

SEXAGENÁR, -Ă, *sexagenari, -e,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Persoană care a împlinit vârsta de șaizeci de ani sau are între șaizeci și șaptezeci de ani. — Din fr. **sexagénaire,** lat. **sexagenarius.**

SEXAGESIMÁL, -Ă, *sexagesimali, -e,* adj. (Despre modul de diviziune sau despre subdiviziuni) Care are la bază raportul dintre unu și șaizeci; care împarte un întreg în șaizeci de părți egale. — Din fr. **sexagésimal.**

SÉX-APPEAL s.n. Farmec, senzualitate a unei femei care provoacă dorință. [Scris și: *sexapil.* — Pr.: *séxăpil*] — Din engl. **sex-appeal.**

SEX-CLÚB, *sex-cluburi,* s.n. Club cu programe erotice. — Din engl. **sex club.**

SEXÍSM s.n. Discriminare sexuală care funcționează, de regulă, în defavoarea femeilor și în favoarea bărbaților, la nivel individual, dar și instituțional. — Din fr. **sexisme.**

SEXÍST, -Ă, *sexiști, -ste,* adj. Care aparține sexismului, privitor la sexism. — Din fr. **sexiste.**

SEXOLÓG, -Ă, *sexologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în sexologie. — Din fr. **sexologue.**

SEXOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază sexualitatea și problemele psihofiziologice. — Din fr. **sexologie.**

SEX-SHOP, *sex-shopuri,* s.n. Magazin specializat în vânzarea de publicații și materiale pornografice. [Pr. *-șop*] — Cuv. engl.

SEX-SIMBÓL, *sex-simboluri,* s.n. Vedetă care reprezintă idealul senzualității, al sexualității unei țări, unei epoci etc. — Din fr. **sexe-symbole,** engl. **sex symbol.**

SEXTÁNT, *sextante,* s.n. Instrument optic format dintr-un arc gradat egal cu o șesime de cerc, prevăzut cu două oglinzi și cu o lunetă mică, care se utlilizează la măsurarea distanței unghiulare dintre două puncte și se folosește în astronomie, navigație și aviație. [Pl. și: (m.) *sextanți*] — Din fr. **sextant.**

SÉXTĂ, *sexte,* s.f. **1.** Treapta a șasea a gamei diatonice. **2.** Intervalul de la orice notă dată până la cea de-a șasea, în ordinea gamei diatonice. — Din fr. **sexte.**

SEXTÉT, *sextete,* s.n. **1.** Compoziție muzicală pentru șase voci sau șase instrumente. ✦ Ansamblu de șase voci sau șase instrumente care execută împreună o compoziție muzicală. **2.** Echipă de volei sau de gimnastică alcătuită din șase jucători sau jucătoare. — Din germ. **Sextett.**

SEXTILIÓN, *sextilioane,* s.n. Număr egal cu zece la puterea douăzeci. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **sextillion.**

SEXTÍNĂ, *sextine,* s.f. Poezie cu formă fixă, alcătuită din șase strofe și jumătate, în care aceleași cuvinte revin la rimă într-o anumită ordine. ✦ Strofă de șase versuri. — Din fr. **sextine.**

SEXTOLÉT, *sextolete,* s.n. Grup de șase note provenite din reunirea a două triolete. — Din fr. **sextolet.**

SEXTUÓR, *sextuoruri,* s.n. Bucată muzicală care se execută la șase instrumente sau pe șase voci. [Pr.: *-tu-or*] — Din fr. **sextuor.**

SEXTÚPLU, -Ă, *sextupli, -e,* adj. De șase ori mai mare, înșesit. — Din fr. **sextuple,** lat. **sextuplus.**

SEXÚAL, -Ă, *sexuali, -e,* adj. Care se referă la sex și îl caracterizează; care este privit din punctul de vedere al raportului dintre sexe. [Pr.: *-xu-al*] — Din fr. **sexuel,** lat. **sexualis.**

SEXUALÍSM s.n. Senzualitate. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **sexualisme.**

SEXUALITÁTE s.f. Calitate conferită de prezența caracterelor morfologice, fiziologice și psihologice legate de sex și de fenomenul sexual. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **sexualité.**

SEXUÁT, -Ă, *sexuați, -te,* adj. Care are unul dintre cele două sexe. ✧ *Reproducere sexuată* = reproducere a organismelor prin organe sexuale. [Pr.: *-xu-at*] — Din fr. **sexué.**

SÉXY adj. invar. (Despre oameni) Cu sex-appeal. ✦ (Despre filme, publicații etc.) Cu caracter erotic. — Din engl. **sexy.**

SEYCHELLÉZ, -Ă, *seychellezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Republica Seychelles. **2.** Adj. Care aparține Republicii Seychelles sau seychellezilor (**1**), referitor la Republica Seychelles ori la seychellezi. [Pr.: *seișelez*] — **Seychell**[es] (n. pr.) + suf. *-ez.*

SEZINÁR, -Ă, *sezinari, -e,* adj. (În sintagma) *Moștenitor sezinar* = moștenitor care se bucură de sezină. — **Sezină** + suf. *-ar.*

SEZÍNĂ, *sezine,* s.f. Posesiune de drept a bunurilor succesorale, în temeiul căreia anumiți moștenitori sunt îndreptățiți să perceapă uzufruct și să exercite dreptul la acțiune privitoare la aceste bunuri încă de la deschiderea succesiunii. — Din fr. **saisine.**

SEZÓN, *sezoane,* s.n. Perioadă de timp a anului corespunzând aproximativ unui anotimp. ✦ Perioadă a anului caracterizată prin apariția anumitor fenomene sau printr-o intensă activitate în unele domenii; timp al anului potrivit pentru a întreprinde anumite acțiuni condiționate de caracteristicile anotimpului. *Sezon de băi.* ✧ Loc. adj. *De sezon* = propriu, potrivit unui anumit sezon; *fig.* de actualitate. — Din fr. **saison.**

SEZONÁL, -Ă, *sezonali, -e,* adj. Sezonier. — **Sezon** + suf. *-al.*

SEZONIÉR, -Ă, *sezonieri, -e,* adj. **1.** Care ține de un anumit sezon și durează cât sezonul, privitor la un anumit sezon. **2.** (Substantivat) Lucrător angajat pentru un sezon. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **saisonnier.**

SEZONÍST, -Ă, *sezoniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care face cură la o stațiune balneară sau climaterică; vilegiaturist. — **Sezon** + suf. *-ist.*

SFACÉL, *sfacele*, s.n. (Med.) Porțiune de țesut mortificat care se detașează de țesuturile sănătoase învecinate și se elimină. — Din fr. **sphacèle.**

SFÁDĂ, *sfezi,* s.f. (Pop.) Ceartă, gâlceavă. ✦ Conflict, neînțelegere, divergență; zâzanie. [Var.: **svádă** s.f.] — Din sl. **sŭvada.**

SFÁDNIC, -Ă, *sfadnici, -ce,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Certăreț, arțăgos. — Din sl. **sŭvadĭnikŭ.**

SFALERÍT, *sfalerite,* s.n. (Min.) Blendă. — Din fr. **sphalérite.**

SFANȚ, *sfanți,* s.m. Veche monedă austriacă de argint având valoarea de aproximativ doi lei, care a circulat și în Țările Române la începutul sec. XIX; sorocovăț; *p. gener.* monedă mărunță, ban, para. ✧ Expr. *A nu avea niciun sfanț* = a nu avea bani. [Var.: (înv.) **sfánțih** s.m.] — Din germ. **Zwanzig**[er].

SFÁNȚIH s.m. v. **sfanț.**

SFÁRĂ s.f. (Pop.) Miros greu (și fum) rezultat din arderea grăsimilor sau a cărnii, de la lumânări de seu etc.; fum înecăcios. ✧ Expr. *A da sfară în țară* (sau, rar, *în sat, în mahala* etc.) = a da de știre, a răspândi o veste. [Var.: **șfără** s.f.] — Din sl. **skvara.**

SFARÓG, *sfaroguri,* s.n. (Pop.) Lucru uscat, întărit din cauza căldurii sau a vechimii. — **Sfară** + suf. *-og.*

SFAROGÍ, *sfarogesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se face sfarog, a se scoroji. — Din **sfarog.**

SFAROGÍT, -Ă, *sfarogiți, -te*, adj. (Pop.) Făcut sfarog, scorojit. — V. **sfarogi.**

SFAT, *sfaturi,* s.n. **1.** Vorbe, argumente spuse cuiva pentru a-l convinge să procedeze într-un anumit fel, într-o împrejurare dată; povață, îndemn, îndrumare. **2.** Adunare de oameni întruniți pentru a delibera, a lua hotărâri sau (în trecut) a ajuta la conducerea țării. ✧ (În trecut) *Sfat popular* = denumire dată între 1950 și 1968, în organizarea administrativ-teritorială a României, organelor locale ale puterii de stat; clădirea în care își avea sediul acest organ. **3.** Consfătuire, consiliu. ✦ (Pop.) Conversație, taifas. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) *Sfatul domnesc* = consiliu format din reprezentanții marii boierimi care luau parte, alături de domn, la conducerea țării. **4.** (Rar) Zvon, veste, vorbă. [Var.: **svat** s.n.] — Din sl. **sŭvětŭ.**

SFĂDĂLÍE, *sfădălii,* s.f. (Reg.) Sfadă (mare); discuție aprinsă, gâlceavă. — **Sfadă** + suf. *-ălie.*

SFĂDĂÚȘ, -Ă, *sfădăuși, -e,* adj. (Reg.) Certăreț, gâlcevitor. — **Sfădi** + suf. *-uș.*

SFĂDÍ, *sfădesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. și tranz. (Pop.) A (se) certa; a (se) dojeni, a (se) mustra. ✦ Refl. recipr. A se hărțui, a se tachina. ✦ Intranz. Fig. A face zgomot, zarvă, agitație. **2.** Tranz. (Înv.) A înfrunta; a probozi. — Din sl. **sŭvaditi.**

SFĂNȚIȘÓR, *sfănțișori*, s.m. Diminutiv al lui *sfanț.* — **Sfanț** + suf. *-işor.*

SFĂNȚOÁICĂ, *sfănțoaice,* s.f. (Înv.) Monedă care valora jumătate de sfanț. — **Sfanț** + suf. *-oaică.*

SFĂNȚUÍ, *sfănțuiesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A mitui. **2.** A lua mită, a stoarce bani de la cineva; a înșela pe cineva. — **Sfanț** + suf. *-ui.*

SFĂNȚUIÁLĂ, *sfănțuieli,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a sfănțui* și rezultatul ei. — **Sfănțui** + suf. *-eală.*

SFĂNȚÚICĂ, *sfănțuici,* s.f. (Înv.) Sfănțoaică. — **Sfanț** + suf. *-uică.*

SFĂNȚUITÓR, -OÁRE, *sfănțuitori, -oare,* s.m. și f. (Fam.) Persoană care sfănțuiește. [Pr.: *-țu-i-*] — **Sfănțui** + suf. *-tor.*

SFĂRÂMÁ, *sfărâm,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) sparge, a (se) desface în bucăți mici; a (se) fărâmița, a (se) zdrobi. ✧ Expr. (Tranz.) *A sfărâma lanțurile (robiei)* = a cuceri libertatea. *A-și sfărâma capul (*sau *mintea)* = a depune eforturi deosebite, a se zbate, a se frământa pentru ceva. ✦ Fig. A (se) destrăma, a (se) spulbera, a (se) împrăștia, a (se) risipi. **2.** Tranz. A omorî, a distruge, a nimici. **3.** Refl. Fig. A se zbate, a se chinui, a se strădui să... [Var.: **sfărmá** vb. I] — Pref. *s-* + **fărâma.**

SFĂRÂMÁRE, *sfărâmări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sfărâma* și rezultatul ei; sfărâmat[1]. [Var.: **sfărmáre** s.f.] — V. **sfărâma.**

SFĂRÂMÁT[1] s.n. Sfărâmare. [Var.: **sfărmát** s.n.] — V. **sfărâma.**

SFĂRÂMÁT[2], -Ă, *sfărâmați, -te,* adj. (Despre lucruri) Făcut fărâme, zdrobit, fărâmițat; *fig.* destrămat, spulberat. ✦ Fig. (Despre colectivități) Nimicit, zdrobit, învins. [Var.: **sfărmát, -ă** adj.] — V. **sfărâma.**

SFĂRÂMĂ, *sfărâme,* s.f. (Rar) Sfărâmătură. — Cf. s f ă r â m a.

SFĂRÂMĂTÓR, *sfărâmătoare,* s.n. Mașină sau unealtă folosită pentru sfărâmarea diverselor materiale; berbec. — **Sfărâma** + suf. *-ător.*

SFĂRÂMĂTÚRĂ, *sfărâmături,* s.f. Obiect spart în bucăți (mici); fragment, bucată dintr-un astfel de obiect. [Var.: **sfărmătúră** s.f.] — **Sfărâma** + suf. *-ătură.*

SFĂRÂMICIÓS, -OÁSĂ, *sfărâmicioși, -oase,* adj. Care se sfărâmă sau se poate sfărâma ușor, care la lovire se preface în părți (foarte) mici. [Var.: **sfărmiciós, -oásă** adj.] — **Sfărâma** + suf. *-icios.*

SFĂRMÁ vb. I v. **sfărâma.**

SFĂRMÁRE s.f. v. **sfărâmare.**

SFĂRMÁT[1] s.n. v. **sfărâmat[1].**

SFĂRMAT[2], -Ă adj. v. **sfărâmat[2].**

SFĂRMĂTÚRĂ s.f. v. **sfărâmătură.**

SFĂRMICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **sfărâmicios.**

SFĂTÓS, -OÁSĂ, *sfătoși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Căruia îi place să povestească; care vorbește cu înțelepciune, care este bun povățuitor; vorbăreț. — **Sfat** + suf. *-os.*

SFĂTOȘÉNIE s.f. Însușirea de a fi sfătos. — **Sfătos** + suf. *-enie.*

SFĂTUÍ, *sfătuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A da cuiva un sfat (**1**): a povățui, a îndruma; a îndemna. **2.** Refl. A cere cuiva părerea sau sfatul (**1**); a se consulta, a se înțelege cu cineva. **3.** Intranz. (Pop.) A sta la vorbă, la taifas; a conversa. — **Sfat** + suf. *-ui.*

SFĂTUIÁLĂ, *sfătuieli,* s.f. (Pop.) Sfătuire. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Sfătui** + suf. *-eală.*

SFĂTUÍRE, *sfătuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) sfătui* și rezultatul ei; sfătuială. — V. **sfătui.**

SFĂTUITÓR, -OÁRE, *sfătuitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care dă sfaturi; povățuitor. [Pr.: *-tu-i-*] — **Sfătui** + suf. *-tor.*

SFÂNT, -Ă, *sfinți, -te,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** Epitet dat divinității. ✦ Epitet dat celor sanctificați de Biserică. ✧ *Sfântul Părinte* = titlu dat papei de către catolici. ✦ (Rar; despre oameni) Care duce o viață curată și cucernică. **2.** Care ține de divinitate, de religie, de cultul divin; care este considerat ca posedând harul divin. ✧ *Sfânta slujbă* = liturghia. *Locurile sfinte* = ținuturile menționate în textele religioase ca fiind acelea unde a trăit și a propovăduit Isus Hristos. *Sfântul Mormânt* = mormântul în care a fost depus Isus Hristos. *Sfânta sfintelor* = sanctuarul vechiului templu din Ierusalim. **3.** Care constituie un obiect de cult, de venerație; care se cuvine cinstit, slăvit, venerat. **4.** (Pop.) Epitet dat unor elemente ale naturii. *Sfântul Soare.* ✦ Epitet dat zilelor săptămânii. **5.** Desăvârșit, perfect, infailibil. *Ce-am vorbit e sfânt.* ✦ (Substantivat, urmat de un substantiv introdus prin prep. „de” și exprimând ideea de superlativ) Strașnic, zdravăn. *O sfântă de bătaie.* **II.** S.m., s.f. **1.** S.m. art. (Pop.) Dumnezeu. ✧ Expr. *A-l vedea* (pe cineva) *sfântul* = **a)** a o păți, a da de belea; **b)** a da peste un noroc neașteptat. *A-l uita* (pe cineva) *sfântul,* se spune când cineva zăbovește undeva prea mult (și degeaba). *Ferit-a sfântul!* = în niciun caz, nicidecum. **2.** S.m. și f. Persoană recunoscută ca un exemplu desăvârșit al vieții creștine și consacrată ca atare, după moarte, de către Biserică. ✧ Expr. *Până la Dumnezeu, te mănâncă sfinții* = până să ajungi la cel mai mare, înduri multe de la slujbașii mai mici. *A-l fura* (pe cineva) *sfinții* = a ațipi, a adormi; a muri. *A-i ieși* (cuiva) *un sfânt din gură* = a vorbi foarte drept și înțelept, a spune o vorbă potrivită. *A sta* (*ca un*) *sfânt* = a sta nemișcat; (despre copii) a fi foarte cuminte. *A se închina la sfinți* sau *a se ruga de toți sfinții* = a se adresa la cei puternici cu rugăminți, a fi nevoit să solicite rezolvarea unui lucru în mai multe locuri și cu stăruințe. *La sfântu-așteaptă* = niciodată. ✦ Om care duce o viață curată și cucernică. **3.** S.f. pl. art. (În credințele populare) Iele. **4.** S.m. pl. Mucenici (**2**). — Din sl. **sventŭ.**

SFÂNTULÉȚ, *sfânturleți,* s.m. (Pop.) Sfinților. — **Sfânt** + suf. *-uleț.*

SFÂR interj. **1.** Cuvânt care imită zgomotul produs de învârtirea sau de mișcarea cu repeziciune a unui obiect. **2.** Cuvânt care imită zgomotul produs de încingerea pe foc a unei grăsimi sau de prăjirea alimentelor. — Onomatopee.

SFÂRÂÍ, *sfârâi*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre obiecte în mișcare) A produce un zgomot ușor, caracteristic, provocat de viteza mișcării; *p. ext.* a se mișca, a se deplasa cu repeziciune. ✧ Expr. *A-i sfârâi cuiva inima* = a se zbate, a suferi (de dor, de dragoste etc.), a fi stăpânit de un sentiment puternic. *A-i sfârâi cuiva călcâiele (după cineva)* = a fi foarte îndrăgostit de cineva. *A-i sfârâi (cuiva) călcâiele* = a fugi foarte repede. **2.** (Despre grăsimi și despre alimente care se prăjesc) A produce un zgomot șuierător caracteristic; *p. ext.* a se prăji. **3.** (Despre insecte) A țârâi. ✦ (Despre păsări) A zbura cu bătăi de aripi repezi. — **Sfâr** + suf. *-âi.*

SFÂRÂIÁLĂ, *sfârâieli,* s.f. Sfârâit. [Pr.: *-râ-ia-*] — **Sfârâi** + suf. *-eală.*

SFÂRÂÍRE, *sfârâiri,* s.f. Acțiunea de *a sfârâi* și rezultatul ei. — V. **sfârâi.**

SFÂRÂÍT s.n. Faptul de *a sfârâi;* zgomotul produs de obiecte care sfârâie; sfârâială. — V. **sfârâi.**

SFÂRÂITÓR, -OÁRE, (**1**) *sfârâitori, -oare,* adj., (**2**) *sfârâitori,* s.f. **1.** Adj. Care sfârâie. **2.** S.f. Jucărie de copii care, prin învârtire, produce un sfârâit; bâzâitoare, zbârnâitoare. [Pr.: *-râ-i-*] — **Sfârâi** + suf. *-tor.*

SFÂRÂITÚRĂ, *sfârâituri,* s.f. Sfârâit. [Pr.: *-râ-i-*] — **Sfârâi** + suf. *-tură.*

SFÂRC, *sfârcuri,* s.n. **1.** Vârful moale, (cartilaginos) și elastic al unor organe; *spec.* mamelon. ✦ Tendon cartilaginos care leagă între ele diferite oase ale corpului; zgârci. **2.** Vârf flexibil (al mustăților, al cozii animalelor, al biciului). — Et. nec.

SFÂRCÁÍ, *sfârcâi*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A trece cu putere (și cu zgomot) aerul pe nas; a smârcâi, a smiorcăi. — Cf. s m â r c â i.

SFÂRCÁÍRE, *sfârcâiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a sfârcâi* și rezultatul ei. — V. **sfârcâi.**

SFÂRCÂÍT[1] s.n. (Reg.) Faptul de *a sfârcâi.* — V. **sfârcâi.**

SFÂRCÂÍT[2], -Ă, *sfârcâiți, -te*, adj. (Reg.) Care sfârcâie. — V. **sfârcâi.**

SFÂRCUÍ, *sfârcui,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A plesni cu sfârcul biciului. — **Sfârc** + suf. *-ui.*

SFÂRCUÍRE, *sfârcuiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a sfârcui* și rezultatul ei. — V. **sfârcui.**

SFÂRLĂ, *sfârle*, s.f. (Reg.) **1.** Bobârnac. **2.** Bot, rât. — Et. nec.

SFÂRLEÁZĂ, *sfârleze,* s.f. **1.** Titirez (pentru copii). ✦ Fig. Persoană vioaie și harnică. **2.** Capătul de jos al fusului, a cărui formă (conică) face ca acesta să se învârtească mai ușor; prâsnel. **3.** Placă metalică fixată pe o axă de lemn, care se așază la țară pe acoperișul caselor, pentru a arăta direcția vântului. — **Sfârlă** + suf. *-ează.*

SFÂRLOÁGĂ, *sfârloage,* s.f. (Reg.) Încălțăminte proastă, ruptă. — Et. nec.

SFÂRLOGÍ, *sfârlogesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se scoroji, a se sbârci. — Din **sfârloagă.**

SFÂRNÁR, *sfârnari*, s.m. (Rar) Negustor (de vite). — Et. nec.

SFÂRȘEÁLĂ, *sfârșeli,* s.f. Stare, senzație de slăbiciune, de leșin. — **Sfârși** + suf. *-eală.*

SFÂRȘÍ, *sfârșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A duce la capăt un lucru, o activitate; a termina, a isprăvi; a pune capăt la ceva, a încheia, a înceta. ✧ Loc. adv. *Pe sfârșite* = aproape gata, pe terminate. ✧ Expr. (Intranz.) *A sfârși cu ceva* = a nu se mai ocupa cu ceva, a nu mai vorbi de ceva. *A sfârși cu cineva* = a rupe relațiile cu cineva, a se supăra pe cineva. ✦ A termina de vorbit, a nu mai avea nimic de spus; a încheia cele spuse. ✦ (Reg.) A înfăptui, a realiza. ✦ A consemna până la sfârșit; a epuiza. **2.** Refl. și intranz. A ajunge la capăt, a lua sfârșit, a se termina. ✦ (Despre obiecte) A se termina cu... ✦ Intranz. (Despre oameni) A ajunge într-un anume fel, într-o anumită situație; (urmat de un infinitiv precedat de prep. „prin”) a ajunge să... *Ei sfârșeau prin a se convinge.* **3.** Refl. A-și pierde viața, a se prăpădi, a muri. ✧ Tranz. A omorî. **4.** Refl. A avea o senzație de sfârșeală, de leșin; a fi istovit, sleit de puteri. — Din sl. **sŭvŭršiti.**

SFÂRȘÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) sfârși* și rezultatul ei; sfârșit[1]. ✧ Loc. adv. (Rar) *Fără sfârșire* = necontenit, mereu. — V. **sfârși.**

SFÂRȘÍT[1], *sfârșituri,* s.n. **1.** Faptul de *a (se) sfârși*; partea care sfârșește sau cu care se sfârșește ceva; moment final; fine. ✧ Loc. adj. *Fără sfârșit* = care nu se termină sau pare că nu se va termina niciodată. ✧ Loc. adv. *În sfârșit* = în cele din urmă, în fine. *La sfârșit* = la urmă. ✧ Expr. *A face* (sau *a pune*) *sfârșit* = a face să înceteze, a termina. *A lua sfârșit* = a se termina, a se isprăvi. **2.** Moarte. ✧ Expr. *A-și da sfârșitul* (sau *obștescul sfârșit*) = a muri. **3.** (Înv.) Scop, țintă. [Var.: (reg.) **fârșít** s.n.] — V. **sfârși.**

SFÂRȘÍT[2], -Ă, *sfârșiți, -te,* adj. **1.** Care a fost dus până la capăt; terminat. **2.** Care a fost epuizat, consumat. **3.** Istovit peste măsură, cu puterile sleite. — V. **sfârși.**

SFÂRTECÁ, *sfârtec,* vb. I. Tranz. A sfâșia, a rupe în bucăți. [Var.: **sfârticá** vb. I] — Lat. ***exfracticare** (< *fractus).*

SFÂRTECÁRE, *sfârtecări,* s.f. Acțiunea de *a sfârteca* și rezultatul ei. [Var.: **sfârticare** s.f.] — V. **sfârteca.**

SFÂRTECÁT, -Ă, *sfârtecați*, *-te*, adj. Rupt, sfâșiat (în bucăți). [Var.: **sfârticát, -ă** adj.] — V. **sfârteca.**

SFÂRTICÁ vb. I v. **sfârteca.**

SFÂRTICÁRE s.f. v. **sfârtecare.**

SFÂRTICÁT, -Ă adj. v. **sfârtecat.**

SFÂȘIÁ, *sfâșii*, vb. I. Tranz. **1.** A rupe cu mâna în bucăți, în fâșii, a sfârteca o pânză, o hârtie etc. fără a folosi instrumente tăioase. ✦ Fig. A chinui, a îndurera pe cineva. ✧ Expr. *A sfâșia* (sau, refl., *a i se sfâșia) cuiva inima* = a produce (sau a simți) o mare durere. ✦ (Despre animale) A mușca, a sfârteca, a rupe pe cineva sau ceva cu colții, cu ghearele. **2.** A ataca pe cineva cu îndârjire, cu răutate; a defăima, a bârfi. [Pr.: *-și-a*] — Lat. ***exfasciare.**

SFÂȘIÁT, -Ă, *sfâșiați, -te,* adj. Rupt în bucăți, în fâșii. [Pr.: *-și-at*] — V. **sfâșia.**

SFÂȘIÉRE, *sfâșieri,* s.f. Acțiunea de *a sfâșia* și rezultatul ei; sfâșietură. ✦ Locul unde s-a sfâșiat ceva; spărtură, gaură; sfâșietură. [Pr.: *-și-e-*] — V. **sfâșia.**

SFÂȘIETÓR, -OÁRE, *sfâșietori, -oare,* adj. Care sfâșie, care rupe în bucăți. ✦ Fig. Foarte trist; dureros, jalnic. [Pr.: *-și-e-*. — Var.: **sfâșiitór, -oáre** adj.] — **Sfâșia** + suf. *-tor.*

SFÂȘIETÚRĂ, *sfâșieturi,* s.f. Locul unde s-a sfâșiat ceva; ruptură, gaură; bucată sfâșiată din ceva; sfâșiere. [Pr.: *-și-e-*] — **Sfâșia** + suf. *-tură.*

SFÂȘIITÓR, -OÁRE adj. v. **sfâșietor.**

SFÉCLĂ, *sfecle*, s.f. Specie de plante erbacee cu frunze lucioase și cu rădăcina cărnoasă de culoare albă sau roșie, folosită ca aliment, ca plantă furajeră sau în industrie, pentru extragerea zahărului; nap *(Beta).* ✧ *Sfeclă de zahăr* = plantă cu rădăcină cilindrică sau conică alungită și frunze mari, oval-alungite cu un conținut de 14–22% zahăr și utilizată în industria zahărului și a alcoolului *(Beta vulgaris-saccharifera). Sfeclă furajeră* = plantă cu rădăcină voluminoasă ovală, cilindrică sau sferică, cu un conținut de 4–5% zahăr, cultivată pentru hrana animalelor *(Beta vulgaris)* — Din sl. **sveklŭ.**

SFECLÍ, *sfeclesc,* vb. IV. Tranz. (În expr.) *A o sfecli* = a ajunge într-o situație neplăcută, a o păți; a o băga pe mânecă. — Cf. s f e c l ă.

SFECLÍU, -ÍE, *sfeclii*, adj. (Pop.) Care este de culoarea rădăcinii de sfeclă. — **Sfeclă** + suf. *-iu*.

SFEN, *sfenuri*, s.n. Silicat natural de titan și de calciu cristalizat în sistemul monoclinic, de culoare galbenă-brună, lucios, frecvent în rocile eruptive. — Din fr. **sphène.**

SFENOÍD, *sfenoide*, s.n. Os nepereche, în formă de șa, situat la baza craniului între etmoid și occipital, care desparte cutia cranianâ de cavitățile vecine. ✧ (Adjectival) *Os sfenoid.* — Din fr. **sphénoïde.**

SFENOIDÁL, -Ă, *sfenoidali*, *-e,* adj. Care aparține sfenoidului, privitor la sfenoid. [Pr.: *-no-i-*] — Din fr. **sphénoïdal.**

SFÉRĂ, *sfere*, s.f. **1.** Suprafață constituită de locul geometric al punctelor din spațiu egal depărtate de un punct dat, numit centru; corp geometric mărginit de o astfel de suprafață. ✦ Obiect care are aproximativ această formă. ✦ (Rar) Glob terestru. **2.** (De obicei cu determinarea „cerească") Regiune cerească unde se găsesc și se mișcă aștrii; boltă cerească. **3.** Atmosferă. **4.** Fig. Domeniul, limitele în cadrul cărora există, acționează sau se dezvoltă cineva sau ceva. *Sferă de influență* = **a)** domeniu, spațiu în cuprinsul căruia se exercită o anumită influență; **b)** zonă geografică sau grup de state asupra cărora o anumită putere își rezervă ori își exercită o anumită influență (economică, politică sau militară). ✦ Mediu (social). **5.** Element logic care reprezintă capacitatea de referință a noțiunii la ansamblul de indivizi ce posedă însușirile reflectate în conținutul acesteia. — Din fr. **sphère,** lat. **sphaera.**

SFERDECÉL, *sferdecei,* s.m. (Reg.) Fiecare dintre cei doi drugi de dedesubt de la scaunul căruței. — Et. nec.

SFÉRIC, -Ă, *sferici, -ce,* adj. De forma unei sfere (**1**); rotund. — Din fr. **sphérique,** lat. **sphaericus.**

SFERICITÁTE s.f. Însușirea de a fi sferic. — Din fr. **sphéricité.**

SFEROÍD, *sferoide,* s.n. Corp cu o formă apropiată de aceea a unei sfere (format prin rotirea unei elipse în jurul uneia dintre axele sale). — Din fr. **sphéroïde.**

SFEROIDÁL, -Ă, *sferoidali*, *-e*, adj. Care are forma unui sferoid. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **sphéroïdal.**

SFEROIDIZÁRE, *sferoidizări,* s.f. Tratament termic aplicat unor obiecte din oțel pentru a se obține carburi în forme globulare. [Pr.: *-ro-i-*] — Cf. fr. s p h é r o ï d i s a t i o n.

SFEROMÉTRU, *sferometre*, s.n. Instrument de forma unui trepied cu un șurub central, folosit pentru măsurarea grosimilor mici sau a curburii suprafețelor sferice. — Din fr. **sphéromètre.**

SFERT, *sferturi,* s.n. **1.** Fiecare dintre cele patru părți egale în care se poate împărți un întreg; a patra parte dintr-un întreg; fârtai. ✧ Loc. adv. *Pe sfert* (sau *pe trei sferturi)* = (cam) cât a patra parte (sau cât trei părți) din întreg. ✧ Expr. *Trei sferturi* = poziție a capului intermediară între poziția din față și cea din profil. **2.** (Înv.) Dare în bani reprezentând a patra parte din bir, care era plătită de patru ori pe an. [Var.: (reg.) **șfert** s.n.] — Din sl. **četvrŭtŭ.**

SFERTIȘÓR, *sfertișoare,* s.n. Diminutiv al lui *sfert;* sfertuleț. — **Sfert** + suf. *-işor*.

SFERTULÉȚ, *sfertulețe,* s.n. Sfertișor. — **Sfert** + suf. *-uleț.*

SFÉȘNIC, *sfeșnice,* s.n. Suport special pentru lumânări, cu unul sau cu mai multe brațe. [Var.: (reg.) **șféșnic, féșnic** s.n.] — Din sl. **sveštinikŭ.**

SFEȘNICÁR, *sfeșnicare,* s.n. Măsuță, piedestal, suport pentru sfeșnice. — **Sfeșnic** + suf. *ar.*

SFEȘNICÉL, *sfeșnicele*, s.n. Diminutiv al lui *sfeșnic.* — **Sfeșnic** + suf. *-el.*

SFEȘTÁNIE, *sfeștanii,* s.f. (La ortodocși) Slujbă religioasă, constând din rugăciuni și stropirea cu apă sfințită, oficiată de preot în anumite împrejurări. [Var.: (reg.) **feștánie** s.f.] — Din sl. [o]**svenštenije.**

SFEȘTÓC, *sfeștoace,* s.n. Mănunchi de busuioc folosit pentru stropirea cu apă sfântă. — Cf. rus. s v i t o k, bg. s v i t ă k.

SFETERISEÁLĂ, *sfeteriseli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a sfeterisi*. — **Sfeterisi** + suf. *-eală.*

SFETERISÍ, *sfeterisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și fam.) A sustrage, a-și însuși ceva prin mijloace incorecte; a șterpeli. — Din ngr. **sfeterízome.**

SFETERISÍRE, *sfeterisiri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a sfeterisi* și rezultatul ei. — V. **sfeterisi.**

SFETÍ, *sfetesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Refl. și tranz. A (se) arăta, a (se) ivi. **2.** Refl. (Despre acțiuni, situații) A lua o anumită întorsătură, a se lămuri, a se limpezi. ✧ Expr. (Mai ales în construcții negative) *A i se sfeti* (cuiva ceva) = a-i reuși (cuiva ceva). — Din sl. **světiti.**

SFETÍRE, *sfetiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) sfeti* și rezultatul ei. — V. **sfeti.**

SFÉTNIC, *sfetnici,* s.m. (Înv.) Înalt dregător sau boier cu care se sfătuia domnul țării în probleme de conducere; (astăzi) sfătuitor, consilier. [Var.: **svétnic** s.m.] — Din sl. **sŭvětnikŭ.**

SFIÁLĂ, (**2**) *sfieli,* s.f. **1.** Lipsă de încredere în sine, timiditate, lipsă de îndrăzneală; sentiment de rușine, de jenă față de cineva sau de ceva, teamă, sfiiciune. **2.** Atitudine sau purtare sfioasă. [Pr.: *sfi-a-*. — Var.: (reg.) **sâiálă** s.f.] — **Sfii** + suf. *-eală.*

SFIC s.n. (Reg.) Șfichiuială. — Cf. ș f i c h i u i.

SFIDÁ, *sfidez*, vb. I. Tranz. A înfrunta pe cineva cu dispreț, cu ostentație; a desfide. — Din it. **sfidare.**

SFIDÁRE, *sfidări,* s.f. Acțiunea de *a sfida* și rezultatul ei. — V. **sfida.**

SFIDĂTÓR, -OÁRE, *sfidători, -oare,* adj. Care sfidează; de sfidare. — **Sfida** + suf. *-ător.*

SFIÉLNIC, -Ă, *sfielnici, -ce,* adj. Sfios. [Pr.: *sfi-el-*] — **Sfii** + suf. *-elnic.*

SFIÉȚ, SFIÁȚĂ, *sfieți, -e,* adj. (Înv.) Sfios. [Pr.: *sfi-eț*] — **Sfii** + suf. *-eț.*

SFIGMOGRÁF, *sfigmografe*, s.n. Aparat care înregistrează bătăile pulsului. — Din fr. **sphygmographe.**

SFIGMOGRÁMĂ, *sfigmograme,* s.f. Grafic obținut prin înregistrarea pulsului cu ajutorului sfigmografului. — Din fr. **sphygmogramme.**

SFIGMOMANOMÉTRU, *sfigmomanometre,* s.n. Aparat folosit pentru măsurarea presiunii arteriale; sfigmotensiometru. — Din fr. **sphygmomanomètre.**

SFIGMOMETRÍE, *sfigmometrii,* s.f. (Med.) Măsurarea pulsului. — Din fr. **sphygmométrie.**

SFIGMOMÉTRU, *sfigmometre,* s.n. (Med.) Tensiometru (**2**). — Din fr. **sphygmomètre.**

SFIGMOTENSIOMÉTRU, *sfigmotensiometre,* s.n. Sfigmomanometru. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **sphygmotensiomètre.**

SFII, *sfiesc,* vb. IV. Refl. A fi reținut de timiditate sau de un sentiment de jenă, de rușine, de teamă, a nu avea îndrăzneală, a se jena să...; a se intimida, a se rușina de... — Din sl. **svěniti sen.**

SFIICIÓS, -OÁSĂ, *sfiicioși, -oase,* adj. (Rar) Sfios. [Pr.: *sfi-i-*] — **Sfii** + suf. *-cios.*

SFIICIÚNE, *sfiiciuni,* s.f. (Rar) **1.** Caracter, fel de a fi timid, rușinos, sfios. **2.** Atitudine, comportare lipsită de îndrăzneală. [Pr.: *sfi-i-*] — **Sfii** + suf. *-ciune*.

SFIÍRE, *sfiiri*, s.f. (Rar) Faptul de a *se sfii*; sfială. — V. **sfii.**

SFÍNCTER, *sfinctere,* s.n. Mușchi inelar care înconjoară un orificiu natural, reglându-i deschiderea în funcție de gradul de contracție sau de relaxare. — Din fr., lat. **sphincter.**

SFÍNGHE, *sfinghi*, s.m. (Entom.) Sfinx (**II**). — Din it. **sfinge.**

SFINȚÉNIE s.f. (Bis.) Calitate a ceea ce este sfânt. ✧ Loc. adv. *Cu sfințenie* = cu evlavie; *p. ext.* cu exactitate, cu scrupulozitate; corect. — **Sfânt** + suf. *-enie.*

SFINȚÍ, *sfințesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Bis.) A trece pe cineva în rândul sfinților; a sanctifica. **2.** Tranz. (Bis.) A efectua un ritual prin care se conferă unor obiecte caracter sacru. **3.** Tranz. A târnosi (o biserică). **4.** Tranz. (Pop.) A hirotonisi un preot. **5.** Tranz. A cinsti, a respecta, a venera, a slăvi. **6**. Refl. (Reg.) A face ce vrea. *Nu se sfințește el cu mine*. — Din sl. **sventiti.**

SFINȚÍE, *sfinții*, s.f. (În forma articulată și urmat de un adjectiv posesiv) Epitet sau titlu de respect care se dă clericilor, sfinților și (rar) lui Dumnezeu. — **Sfânt** + suf. *-ie*.

SFINȚÍRE, *sfințiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sfinți*[1] și rezultatul ei. ✦ (Bis.) Ritual menit să confere unor lucruri un caracter sacru. ✦ (Înv.) Consfințire, consacrare. — V. **sfinți**[1].

SFINȚIȘÓR, *sfințișori*, s.m. **1.** (Ir.) Diminutiv al lui *sfânt* (**II 2**). **2.** (Reg.; la pl.) Mucenici (**2**). — **Sfânt** + suf. *-işor.*

SFINȚÍT[1] s.n. v. **asfințit.**

SFINȚÍT[2]**, -Ă,** *sfințiți, -te,* adj. (Bis.) **1.** Asupra căruia a fost efectuat un ritual pentru a-i da un caracter sacru. **2.** Epitet de onoare dat clericilor. — V. **sfinți**[1]**.**

SFINȚITÚRĂ, *sfințituri*, s.f. (Rar) Faptul de a sfinți[1]; (concr.) obiect sfințit. — **Sfinți**[1] + suf. *-tură.*

SFINX, *sfincși,* s.m. **I.** (În mitologia greacă) Personaj feminin malefic (leoaică înaripată cu cap și tors de femeie) care, stând la marginea drumurilor, le cerea trecătorilor să dezlege o enigmă sau o ghicitoare, ucigându-i pe cei care nu știau răspunsul; (în Egiptul Antic) monstru fabulos, cu corp de leu și cap de om, care întruchipa puterea regală; monument arhitectonic de piatră înfățișând acest animal. ✦ Fig. Personaj enigmatic. **II.** Nume dat mai multor specii de fluturi mari, care zboară în timpul serii și noaptea. — Din fr., lat. **sphinx.**

SFIÓS, -OÁSĂ, *sfioși, -oase*, adj. Lipsit de îndrăzneală; timid, rușinos, rezervat, sfielnic, sfiicios; (despre manifestări, gesturi) care denotă timiditate, lipsă de îndrăzneală, nesiguranță, jenă. [Pr.: *sfi-os*] — **Sfii** + suf. *-os.*

SFÍTĂ, *sfite,* s.f. Veșmânt preoțesc larg și fără mâneci, care se poartă în timpul slujbei peste celelalte haine. — Din sl. **svita.**

SFOÁRĂ, *sfori,* s.f. **1.** Fir lung obținut din împletirea sau răsucirea mai multor fibre textile (de in, cânepă, bumbac etc.) și folosit în special la legat. ✧ Expr. *A întinde sfoara (prea tare* sau *prea mult)* = a forța lucrurile, a exagera în ceva. *A trage pe cineva pe sfoară* = a înșela pe cineva (la socoteli). *A trage sforile* = a unelti în ascuns, cu abilitate. *A da sfoară în țară* = a da sfară în țară, v. *sfară. Tras cu sfoara* = foarte drept, aliniat. ✦ Fâșie fibroasă și flexibilă extrasă din anumite plante cu care se poate lega un obiect. **2.** Măsură oficială folosită altădată pentru suprafețele de teren (a cărei valoare a variat după epoci). ✦ Bucată (mică) de teren agricol, de pământ de cultură. ✧ Expr. *Sfoară de moșie* = moșie mică, moșioară. **3.** Figură de gimnastică executată șezând, cu picioarele întinse orizontal, unul înainte și altul înapoi. ✧ *Sfoară în față* = figura de gimnastică descrisă mai sus, executată cu picioarele depărtate lateral și cu pieptul înainte. [Var.: (reg.) **șfără, șfoáră** s.f.] — Din ngr. **sfóra.**

SFOIÁG, (**1**) s.n., (**2**) *sfoiegi,* s.m. **1.** S.n. (Reg.) Mucegai. **2.** S.m. Larvă a unei specii de gândac *(Tenebria molitar),* de culoare gălbuie sau cafenie, care se dezvoltă și trăiește în făina de grâu, degradând-o și făcând-o inutilizabilă. ✦ Vierme asemănător cu râma, care trăiește prin pivnițe și prin casele umede. — Din bg. **svojak.**

SFOIEGÍ, pers. 3 *sfoiegește,* vb. IV. Refl. (Reg.) A mucezi. [Pr.: *sfo-ie-*] — Din **sfoiag.**

SFOIEGÍT, -Ă, *sfoiegiți, -te*, adj. (Reg.) Muced, umed; *p. ext.* îngălbenit, sfrijit. [Pr.: *sfo-ie-*] — V. **sfoiegi.**

SFOR[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de cel care sforăie în timpul somnului. — Onomatopee.

SFOR[2] s.n. (Reg.) **1.** Curent în mijlocul unei ape curgătoare; firul apei. **2.** Loc de unde țâșnește din pământ apă, formând o mocirlă. — Din sb. **svor.**

SFORÁC s.n. (Reg.) Loc mocirlos; smârc. — **Sfor**[2] + suf. *-ac.*

SFORÁCI, *sforace,* s.n. Fiecare dintre cele trei sfori cu care se leagă sacul de pescuit. — **Sfoară** + suf. *-aci.*

SFORÁR, *sforari*, s.m. Meseriaș care face sfori. ✦ Fig. Persoană abilă în unelteri și aranjamente ascunse, persoană care umblă cu intrigi. — **Sfoară** + suf. *-ar.*

SFORĂÍ, *sfórăi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre oameni) A respira greu în timpul somnului, producând un zgomot caracteristic; a horcăi, a horăi; *p. ext.* a dormi sforăind. **2.** (Despre cai) A forăi. [Prez. ind. și: *sforăiesc*] — **Sfor**[1] + suf. *-ăi.*

SFORĂIÁLĂ, *sforăieli,* s.f. **1.** Acțiunea de *a sforăi;* zgomotul produs de cel care sforăie; sforăit, sforăitură, sforăire, horăit, horăitură. **2.** Fig. Vorbărie goală și plină de ifose. — **Sforăi** + suf. *-eală.*

SFORĂÍRE s.f. Acțiunea de *a sforăi* și rezultatul ei; sforăială. — V. **sforăi.**

SFORĂÍT s.n. **1.** Faptul de *a sforăi*; zgomotul produs de cel care sforăie. **2.** Zgomot pe care-l fac caii suflând neliniștiți pe nări. — V. **sforăi.**

SFORĂITÓR, -OÁRE, *sforăitori, -oare,* adj. **1.** Care sforăie; cu sforăituri. **2.** Fig. (Despre felul de exprimare al cuiva) Gol de conținut, declamator, emfatic. [Pr.: *-ră-i-*] — **Sforăi** + suf. *-tor.*

SFORĂITÚRĂ, *sforăituri,* s.f. Sforăială. [Pr.: *-ră-i-*] — **Sforăi** + suf. *-tură.*

SFORĂRÍE, *sforării,* s.f. (Fam.) Uneltire, intrigă; aranjament (necinstit). — **Sfoară** + suf. *-ărie.*

SFORICÍCĂ, *sforicele,* s.f. Diminutiv al lui *sfoară*; sforișoară. — **Sfoară** + suf. *-icică.*

SFORIȘOÁRĂ, *sforișoare,* s.f. Sforicică. — **Sfoară** + suf. *-ișoară.*

SFORȚÁ, *sforțez,* vb. I. Refl. A face, a depune un efort fizic sau intelectual; a se opinti, a se sili, a se strădui. — Pref. *s-* + **forța.** Cf. it. s f o r z a r e.

SFORȚÁRE, *sforțări,* s.f. Acțiunea de *a se sforța* și rezultatul ei; opintire, efort, strădanie. — V. **sforța.**

SFORZÁNDO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Făcând să iasă în evidență, prin accentuare, un anumit sunet; forțat. [Pr.: *sforțándo*] — Cuv. it.

SFRAGÍSTIC, -Ă, *sfragistici*, *-ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu studierea, descrierea și explicarea sigiliilor folosite în actele publice și particulare; sigilografie. **2.** Adj. Referitor la sfragistică (**1**), de sfragistică. — Din fr. **sphragistique.**

SFRANCIÓC s.m. v. **sfrâncioc.**

SFRÂNCIÓC, *sfrâncioci,* s.m. (Ornit.; la pl.) Gen de păsări răpitoare, călătoare, insectivore, din ordinul paseriformelor, mai mari decât vrăbiile, cu cioc încovoiat și cu gheare puternice *(Lanius);* (și la sg.) pasăre care face parte din acest gen. ✧ *Sfrâncioc mare* = pasăre cenușie pe spate, alburie pe pântece, cu pete negre pe coadă, pe aripi și în dreptul ochilor; lupul-vrăbiilor *(Lanius excubitor).* [Var.: **sfrancióc** s.m.] — Din sb. **svračak.**

SFRÉDEL, *sfredele*, s.n. **1.** Unealtă în formă de bară, prevăzută la un capăt cu muchii ascuțite sau cu tăișuri și folosită pentru executarea găurilor; burghiu. **2.** (Art.) Numele popular al unei constelații formate din trei stele. — Din bg. **svredel.**

SFREDELEÁC, *sfredeleacuri,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *sfredel* (**1**). — **Sfredel** + suf. *-eac.*

SFREDELÍ, *sfredelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A găuri, a perfora (cu sfredelul). **2.** Tranz. Fig. (Despre priviri, despre senzații dureroase etc.) A pătrunde, a străbate (ca un sfredel); a scormoni. ✦ A străpunge mediul înconjurător, străbătându-l, făcându-și drum. **3.** Refl. Fig. A se mișca în spirale, a forma spirale. — Din **sfredel.**

SFREDELÍRE, *sfredeliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sfredeli* și rezultatul ei. — V. **sfredeli.**

SFREDELÍT s.n. Faptul de *a (se) sfredeli*; găurire, perforare. — V. **sfredeli.**

SFREDELITÓR, -OÁRE, *sfredelitori, -oare,* adj. **1.** Care sfredelește. **2.** Fig. Care pătrunde, străbate (ca un sfredel); (despre ochi, privire) care privește atent, cercetător; pătrunzător, iscoditor, scormonitor. ✦ (Despre idei, sentimente) Care chinuiește, roade, macină. — **Sfredeli** + suf. *-tor.*

SFREDELITÚRĂ, *sfredelituri,* s.f. Gaură făcută cu sfredelul. — **Sfredeli** + suf. *-tură.*

SFREDELÚȘ, *sfredeluși,* s.m. **I.** Diminutiv al lui *sfredel* (**1**). **II. 1.** (Ornit.) Pitulice. **2.** (Entom.; și în compusul *sfredelușul-lemnului)* Larva răchitarului. — **Sfredel** + suf. *-uș.*

SFREDELUȘÍ, *sfredelușesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A sfredeli (**1**); *fig.* a rezolva o dificultate (în chip dibaci), a face învârteli. — Din **sfredeluș.**

SFRIJÍ, *sfrijesc,* vb. IV. Refl. A-și pierde vlaga; a deveni zbârcit, uscat; a slăbi, a se usca, a se jigări. — Et. nec.

SFRIJÍT, -Ă, *sfrijiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Slab, jigărit, pipernicit. — V. **sfriji.**

SFRUNTÁ, *sfruntez,* vb. I. Tranz. (Rar) A înfrunta (cu ostentație). — Din it. **sfrontare.**

SFRUNTÁRE, *sfruntări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a sfrunta* și rezultatul ei; *p. ext.* nerușinare, obrăznicie, impertinență. — V. **sfrunta.**

SFRUNTÁT, -Ă, *sfruntați, -te,* adj. (Rar) Nerușinat, obraznic. — V. **sfrunta.**

SFUMÁTO s.n. Mod de a estompa conturul în umbră al unei picturi, astfel încât imaginea pare văzută printr-un văl de fum. — Cuv. it.

SGRAFFÍTO s.n. Procedeu de a zgâria un desen într-un material colorat, lăsând să apară contrastant stratul de fond. — Cuv. it.

SHAKER, *shakere,* s.n. Recipient în care se agită (cu gheață) elementele unui cocteil. [Pr.: *șéicăr*] — Cuv. engl.

SHAKESPEARIÁN, -Ă, *shakespearieni, -e,* adj. Referitor la Shakespeare, al lui Shakespeare; în maniera lui Shakespeare. [Pr.: *șecspirian*] — **Shakespeare** (n.pr.) + suf. *-ian.*

SHAPING subst. (Tehn.) Mașină de rabotat transversală. [Pr.: *șéiping*] — Cuv. engl.

SHÉTLAND s.n. Lână de calitate superioară cu fire foarte lungi ✦ Pulover confecționat din acest fel de lână. ✦ Stofă fină, foarte moale, țesută din fire din această lână pieptănate și cardate. [Pr.: *șétlănd*] — Cuv. engl.

SHIMMY s.n. Numele unui dans modern asemănător cu foxtrotul; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *șími.* — Var.: *șími*] — Din engl. **shimmy.**

SHOCKING adj. invar. Care impresionează neplăcut; șocant. [Pr.: *șóching*] — Cuv. engl.

SHODDY s.n. Material fibros obținut prin destrămarea resturilor de fire și de țesături de lână, folosit ca amestec în filatura de lână cardată. [Pr.: *șódi*] — Cuv. engl.

SHOP, *shopuri,* s.n. Magazin mic. [Pr.: *șop*] — Din engl. [turist] **shop.**

SHÓPPING s.n. Vizitare a magazinelor pentru a vedea vitrinele, galantarele și a face cumpărături. [Pr.: *șóping*] — Din engl. **shopping.**

SHORTENING s.n. Specie de grăsimi animale sau vegetale de consistența unturii folosite în industria alimentară. [Pr.: *șórtning*] — Cuv. engl.

SHOW, *show-uri,* s.n. Spectacol de varietăți susținut de o vedetă. ✦ Prestație a unui om politic, șef de stat etc. [Pr.: *șoŭ*] — Din engl. **show.**

SHOWBÍZ s.n. Industria, tehnica spectacolului. [Pr.: *șoŭbiz*] — Din engl. **showbiz.**

SHOWROOM, *showroomuri,* s.n. Local (sală) în care industriașii, comercianții etc. își expun noile produse. [Pr.: *șóŭrum*]. — Din engl. **showroom.**

SI, *si,* s.m. Treapta a șaptea din gama majoră tip; sunetul și nota corespunzătoare. — Din it. **si.**

SIÁJ, *siaje,* s.n. Dârâ lăsată pe apă de o navă care înaintează. [Pr.: *si-aj*] — Din fr. **sillage.**

SIÁL s.n. Înveliș extern al Pământului alcătuit din roci în care predomină silicații de aluminiu. [Pr.: *si-al*] — Din fr. **sial.**

SIALORÉE s.f. Secreție exagerată de salivă întâlnită în cursul gravidității, în unele boli nervoase etc. [Pr.: *si-a-lo-re-e*] — Din fr. **sialorrhée.**

SIAMÉZ, -Ă, *siamezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Siam. **2.** Adj. Care aparține Siamului sau siamezilor (**1**), privitor la Siam ori la siamezi. ✧ *Frați siamezi* sau *surori siameze* = gemeni care s-au născut cu corpurile lipite total sau parțial între ele; *fig.* grup format din doi prieteni nedespărțiți. *Pisică siameză* = specie de pisică originară din sud-estul Asiei, cu ochii albaștri, cu părul cafeniu, scurt, moale, mătăsos și cu coada scurtă. [Pr.: *si-a-*] — **Siam** (n. pr.) + suf. *-ez.*

SIBARÍT, -Ă, *sibariți, -te,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Persoană) care trăiește în lux, lene și desfrâu. — Din fr. **sybarite,** lat. **Sybarita.**

SIBARITÍSM s.n. (Livr.) Lux excesiv și desfrâu. — Din fr. **sybaritisme.**

SIBERIÁN, -Ă, *siberieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Siberia. **2.** Adj. Care aparține Siberiei sau siberienilor (**1**), privitor la Siberia ori la siberieni. [Pr.: *-ri-an*] — **Siberia** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. sibérien.

SIBIÁN, -Ă, *sibieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Sibiu. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Sibiu ori sibienilor (**1**), referitor la municipiul Sibiu ori la județul Sibiu sau la sibieni. [Pr.: *-bi-an*] — **Sibiu** (n. pr.) + suf. *-an.*

SIBIÁNCĂ, *sibience,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Sibiu. [Pr.: *-bi-an-*] — **Sibian** + suf. *-că*.

SIBIÁȘ s.n. Ață groasă (folosită în cizmărie). [Pr.: *-bi-aș*] — **Sibiu** (n. pr.) + suf. *-aș.*

SIBILÁNT, -Ă, *sibilante,* adj. (În sintagmele) *Consoană sibilantă* sau *sunet sibilant* (și substantivat, f.) = consoană articulată prin apropierea vârfului limbii de alveola superioară; consoană șuierătoare sau șiflantă. — Din fr. **sibilant.**

SIBÍLĂ, *sibile,* s.f. (În Antichitatea greco-romană; la pl.) Preotese cărora li se atribuia darul profeției. — Din fr. **sibylle,** lat. **Sibylla.**

SIBÍLIC, -Ă, *sibilici, -ce*, adj. (Adesea adverbial) Care ține de sibilă, profetic; *p. ext.* enigmatic, vag, neclar; sibilin. — Din fr. **sibyllique.**

SIBILÍN, -Ă, *sibilini, -e*, adj. (Rar) Sibilic. — Din fr. **sibyllin,** lat. **sibyllinus.**

SIBILÍNIC, -Ă, *sibilinici, -ce,* adj. (Rar) Sibilic. — **Sibilin** + suf. *-ic.*

SIBÍR s.n. Țesătură groasă de bumbac, asemănătoare cu moltonul, folosită pentru căptușeli, pijamale etc. — Din rus. **Sibir** „Siberia”.

SIC[1] adv. Cuvânt care înseamnă „așa”, scris, de obicei între paranteze (adesea urmat de semnul exclamării) și folosit ca indicație pentru ca cititorii să știe că o greșeală dintr-un text reprodus aparține originalului, adică autorului respectiv, și nu comentatorului. — Cuv. lat.

SIC[2] interj. v. **sâc.**

SICÁIȚĂ, *sicaițe,* s.f. (Reg.) Instrument de fier, lung, subțire și ascuțit la vârf, cu care se descarcă plasa în timpul scoaterii năvodului; sacoviță. [Pr.: *-ca-i-*] — Et. nec.

SICÁR, *sicari,* s.m. (Rar) Asasin, ucigaș plătit. — Din it. **sicario,** fr. **sicaire.**

SICATÍV, -Ă, *sicativi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre uleiuri) Care se usucă repede. **2.** S.m. Substanță care se adaugă uleiurilor pentru a le face să se usuce repede. — Din fr. **siccatif,** lat. **siccativus.**

SICATIVITÁTE s.f. Calitatea de a fi sicativ. — Din fr. **siccativité.**

SÍCĂ, *sici*, s.f. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze mari de culoare verde-închis dispuse în rozete și cu flori mici albăstrui sau roșietice în formă de spiculețe *(Statice gmelini).* — Et. nec.

SICHIORÁȘ s.m. v. **sichiraș.**

SICHIRÁȘ, *sichirași,* s.m. (Reg.) Slugă, servitor, fecior. [Var.: **sichioráș** s.m.] — Din magh. **szekeres.**

SICI, *sici*, s.m. Partea ovală și fără adâncituri a arșicului. — Din tc. **sik.**

SICILIÁN, -Ă, *sicilieni, -e,* s.m., s.f., adj. **I. 1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Sicilia. **2.** Adj. Care aparține Siciliei sau sicilienilor (**I 1**), privitor la Sicilia ori la sicilieni. **3.** Adj. (În sintagma) *Apărare siciliană* = numele unui sistem de apărare la jocul de șah. **II. 1.** S.n. (Geol.) Etaj al cuaternarului inferior din bazinul Mării Mediterane. **2.** Adj. Care se referă la sicilian (**II 1**) și la stratele sale. **III.** S.f. Vechi dans italian cu o mișcare moderată; melodie după care se execută acest dans, având un caracter foarte armonios și pastoral. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **sicilien,** it. **siciliano.**

SICITÁTE s.f. (Livr.) Uscăciune; secetă. — Din fr. **siccité.**

SICOFÁNT[1]**,** *sicofanți,* s.m. Denunțător, delator; clevetitor. — Din fr. **sycophante.**

SICOFÁNT[2]**,** *sicofanți,* s.m. Insectă de culoare verde-aurie, cu miros de mosc, care trăiește în pădurile de conifere și stejari din Europa sudică și centrală *(Calosoma sycophanta).* — Din lat. **sycophanta.**

SICOMÓR, *sicomori,* s.m. Arbore exotic gigant cu lemn tare și cu fructe comestibile, asemănătoare cu smochinele *(Ficus sycomorus).* — Din fr. **sycomore.**

SICÓNĂ, *sicone,* s.f. Tip de fruct compus care se prezintă în forma unei urne cărnoase în care se află un mare număr de achene. — Din fr. **sycone.**

SICRIÁȘ, *sicriașe,* s.n. Diminutiv al lui *sicriu.* [Pr.: *-cri-aș*. — Var.: **sicriuáș, secriáș** s.n.] — **Sicriu** + suf. *-aș.*

SICRÍN s.n. v. **sicriu.**

SICRINÉL, *sicrinele,* s.n. (Rar) Sicriaș. — **Sicrin** + suf. *-el.*

SICRÍU, *sicrie,* s.n. **1.** Obiect în formă de ladă de lemn sau de metal, în care se așază mortul pentru a fi înmormântat; coșciug, raclă. **2.** (Reg.) Ladă, cutie. ✦ Scrin, dulap. [Var.: **săcríu, secríu, sicrín** s.n.] — Din magh. **szekrény.**

SICRIUÁȘ s.n. v. **sicriaș.**

SICTÍR, (**2**) *sictiruri,* s.n., interj. (Arg. și fam.) **1.** Interj. (În expr.) *Hai sictir!* = pleacă! marș de aici! șterge-o! *A da cu sictir* = a sictiri. **2.** S.n. Înjurătură trivială. — Din tc. **siktir.**

SICTIRÍ, *sictiresc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A alunga pe cineva (înjurându-l); a înjura pe cineva. — Din **sictir.**

SÍDA s.f. Boală infecțioasă și contagioasă, care se transmite pe cale sexuală sau sangvină, reprezentând faza finală a infectării cu virusul HIV. — Din fr. **SIDA,** abr. **s**[yndrome] **i**[mmunno] **d**[éficitaire].

SIDÉF, (**2**) *sidefuri,* s.n. **1.** Materie dură, albă, lucioasă și cu irizații, care formează stratul interior al cochiliei unor scoici și din care se fac nasturi, mânere, ornamente etc.; nacru. **2.** Ornament, incrustație, obiect de sidef (**1**). — Din tc. **sedef.**

SIDEFÁT, -Ă, *sidefați, -te,* adj. Care imită sideful; ca de sidef. — **Sidef** + suf. *-at.*

SIDEFÍU, -ÍE, (**1**) *sidefii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea sidefului; ca sideful. **2.** S.n. Culoarea sidefie (**1**). — **Sidef** + suf. *-iu.*

SIDÉLCĂ, *sidelci,* s.f. (Reg.) Perniță care se pune sub cureaua hamului de pe spinarea calului pentru ca animalul să nu se rănească. — Din ucr. **sidelka,** rus. **sedelka.**

SIDERÁ, *siderez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A stupefia. — Din fr. **sidérer.**

SIDERÁL, -Ă, *siderali, -e,* adj. Care ține de aștri, privitor la aștri, care vine de la aștri, în raport cu poziția acestora; astral. ✧ *An sideral* = interval de timp (de 365 de zile, 9 ore și 9 secunde) în care Soarele, în mișcarea lui aparentă, plecând de la o stea, ajunge iarăși acolo. *Zi siderală* = timp scurs între două treceri consecutive ale unei stele la același meridian. *Oră siderală* = a 24-a parte dintr-o zi siderală. *Minut sideral* = a 60-a parte dintr-o oră siderală. *Secundă siderală* = a 60-a parte dintr-un minut sideral. *Timp sideral* = timp a cărui unitate de măsură este ziua siderală. — Din fr. **sidéral,** lat. **sideralis.**

SIDERÁȚIE, *siderații,* s.f. **1.** (Rar) Pretinsă influență atribuită aștrilor asupra vieții sau sănătății unei persoane. **2.** Scădere bruscă a forțelor vitale. ✦ Șoc nervos rezultat dintr-o variație bruscă a potențialului electric. — Din fr. **sidération.**

SIDERÍSM s.n. Cult al aștrilor. — Din fr. **sidérisme.**

SIDERÍT[1]**,** *siderite*, s.n. Siderocă (**1**). — Din fr. **sidérite,** lat. **sideritis,** germ. **Siderit.**

SIDERÍT[2]**,** *siderite,* s.n. Meteorit constituit aproape în întregime din fier. — Din fr. **sidérite.**

SIDEROFÍL, -Ă, *siderofili, -e,* adj. (Despre unele elemente chimice) Care, după unele ipoteze, se consideră că are un rol important în alcătuirea părții centrale a globului pământesc. — Din fr. **sidérophile.**

SIDEROGRAFÍE s.f. Arta gravării în fier. — Din fr. **sidérographie.**

SIDEROLÍT, *sideroliți,* s.m. Meteorit de fier. — Din fr. **sidérolithe.**

SIDEROSTÁT, *siderostate,* s.n. Aparat destinat observării aștrilor, care anulează deplasarea lor aparentă. — Din fr. **sidérostat.**

SIDERÓZĂ, (**2**) *sideroze,* s.f. **1.** Minereu de fier de culoare cenușie, gălbuie sau brună și cu luciu sticlos, folosit în industria metalurgică; siderit. **2.** Formă de pneumoconioză provenită din inhalarea de pulbere de fier sau de compuși ferici. — Din fr. **sidérose.**

SIDERÚRGIC, -Ă, *siderurgici, -ce,* adj. Care ține de siderurgie, privitor la siderurgie. — Din fr. **sidérurgique.**

SIDERURGÍE s.f. **1.** Extragerea fierului din minereu, elaborarea aliajelor sale, precum și prelucrarea acestora în semifabricate (pentru laminare și forjare); metalurgia fierului. **2.** Ramură a metalurgiei care se ocupă cu studiul proprietăților fizice și chimice ale fierului și ale aliajelor lui și cu studiul metodelor siderurgiei (**1**). — Din fr. **sidérurgie.**

SIDERURGÍST, *siderurgiști*, s.m. Muncitor specializat în siderurgie. — Din fr. **sidérurgiste.**

SIDÍLĂ s.f. v. **sedilă**[2]**.**

SÍE pron. refl. (Forma accentuată de dat., pers. 3, pentru toate genurile; înv.) Sieși. — Lat. **sibi.**

SÍEMENS, *siemenși,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a conductanței electrice, egală cu conductanța unui conductor a cărui rezistență electrică este de un ohm. [Pr.: *zímăns*] — Din germ. **Siemens,** fr. **siemens.**

SIENÍT, (**2**) *sienite,* s.n. **1.** Rocă eruptivă alcătuită din feldspați alcalini și alte minerale, a cărei culoare este un amestec de roșu și verde și care se folosește ca material de construcție. **2.** Varietate de sienit (**1**). [Pr.: *si-e-*] — Din fr. **syénite.**

SIÉPTRU, *sieptre,* s.n. (Reg.) Șerpar de piele (cu care se încing țăranii). [Pr.: *si-ep-*] — Et. nec.

SIERRALEONÉZ, -Ă, *sierraleonezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Sierra Leone sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Sierra Leone sau sierraleonezilor (**1**); referitor la Sierra Leone ori la sierraleonezi. — **Sierra Leone** (n.pr.) + suf. *-ez.*

SIÉSTĂ, *sieste,* s.f. Odihna și somnul de după prânz. [Pr.: *si-es-*] — Din fr. **sieste.**

SÍEȘI pron. refl. (Forma accentuată de dat., pers. 3, pentru toate genurile) Lui însuși, ei însăși. [Pr.: *si-eși*] — **Șie** + **și.**

SIFILÍDĂ, *sifilide,* s.f. Erupție apărută pe piele și pe mucoase în faza a doua a sifilisului. — Din fr. **syphilide.**

SÍFILIS, *sifilisuri*, s.n. Boală venerică contagioasă, provocată de un spirochet *(Treponema pallidum),* care se transmite prin contact direct sau prin ereditate și care se caracterizează în faza întâi prin apariția șancrului, în faza a doua prin apariția sifilidelor, iar în faza a treia prin leziuni la diferite organe (interne) ale corpului; lues. ✧ *Sifilis congenital* (sau *ereditar)* = formă de sifilis care apare la copil, de obicei după o naștere prematură, manifestându-se la început prin leziuni cutanate viscerale și pe mucoase, mai târziu prin tumori. — Din fr. **syphilis.**

SIFILÍTIC, -Ă, *sifilitici, -ce,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Atins de sifilis; (despre leziuni, erupții) cauzate de sifilis. ✦ (Arg.) Nereușit; nepotrivit; neplăcut. — Din fr. **syphilitique.**

SIFILÓM, *sifiloame,* s.n. Tumoare care apare în faza a treia a sifilisului. — Din fr. **syphilome.**

SIFLÁNT, -Ă, *siflanți, -te*, adj. (Despre respirație) Șuierător; strident, zgomotos. ✧ *Consoană siflantă* sau *sunet siflant* (și substantivat, f.) = consoană constrictivă dentală, formată prin atingerea vârfului limbii de cele două șiruri de dinți sau numai de dinții incisivi inferiori; consoană sibilantă. — Din fr. **sifflant.**

SIFLÉE, *siflee,* s.f. Fluier cu ajutorul căruia se dau diverse semnale la bordul navei. [Var.: **siflíe** s.f.] — Din fr. **sifflet.**

SIFLÍE s.f. v. **siflee.**

SIFÓN, *sifoane,* s.n. **1.** Tub în formă de U răsturnat folosit pentru a face ca un lichid să treacă de la un nivel la alt nivel, pe deasupra unui obstacol care împiedică scurgerea liberă a lichidului. **2.** Dispozitiv în formă de S, de U sau de P montat la punctul de legare dintre un obiect de instalație sanitară și o conductă de canalizare, cu scopul de a opri, prin formarea unui dop de apă, trecerea gazelor din canal în instalație. **3.** Butelie etanșă de sticlă, de material plastic etc., cu pereții groși, folosită pentru păstrarea și debitarea sub presiune a apei acidulate cu dioxid de carbon; *p. ext.* apă gazoasă obținută prin saturarea cu dioxid de carbon, sub presiune, a apei potabile. **4.** Aparat pentru spălarea și dezinfectarea anumitor cavități ale organismului (stomac, nas etc.). **5.** Organ de locomoție sau de circulație în formă de pâlnie la unele animale acvatice inferioare. — Din fr. **siphon,** lat. **sipho, -onis,** germ. **Siphon.**

SIFONÁ, *sifonez,* vb. I. Tranz. **1.** A trece un lichid dintr-un vas în altul cu ajutorul sifonului (**1**). **2.** A turna un material într-un tipar cu ajutorul sifonului (**1**). **3.** A acidula un lichid cu dioxid de carbon. — Din fr. **siphonner.**

SIFONÁR, *sifonari,* s.m. Persoană care fabrică apă gazoasă și încarcă sifoane (**3**) sau care vinde sifoane. — **Sifon** + suf. *-ar.*

SIFONÁRE, *sifonări,* s.f. Acțiunea de *a sifona* și rezultatul ei. — V. **sifona.**

SIFONÁT, -Ă, *sifonați, -te,* adj. (Despre lichide) Amestecat cu sifon (**3**). — V. **sifona.**

SIFONĂRÍE, *sifonării,* s.f. Magazin, loc în care se încarcă și se vând sifoane (**3**). — **Sifon** + suf. *-ărie.*

SIFONOFÓR, *sifonofore,* s.n. (La pl.) Ordin de animale celenterate care au un sifon (**5**) ca mijloc de locomoție *(Siphonophora);* (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. — Din fr. **siphonophore.**

SÍGĂ s.f. Mineral alb sau roșu care se găsește în natură sub formă de bolovani sau de nisip și care se folosește la zugrăveli și în tăbăcărie. — Din sb. **siga.**

SIGHIȘOREÁN, -Ă, *sighișoreni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Sighișoara. **2.** Adj. Care aparține municipiului Sighișoara sau sighișorenilor (**1**), referitor la municipiul Sighișoara ori la sighișoreni. — **Sighișoara** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SIGHIȘOREÁNCĂ, *sighișorence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Sighișoara. — **Sighișorean** + suf. *-că.*

SIGÍL s.n. v. **sigiliu.**

SIGILÁ, *sigilez,* vb. I. Tranz. A pune, a aplica un sigiliu (**2**); a închide o scrisoare, un pachet, o încăpere etc. prin aplicare de sigilii (**2**); a pecetlui. — Din lat., it. **sigillare.**

SIGILÁRE, *sigilări,* s.f. Acțiunea de *a sigila* și rezultatul ei; pecetluire; sigilat[1]. — V. **sigila.**

SIGILÁT[1] s.n. Sigilare. — V. **sigila.**

SIGILÁT[2], -Ă, *sigilați, -te,* adj. Care poartă un sigiliu; pecetluit. — V. **sigila.**

SIGILIÓN, *sigilioane,* s.n. (Înv.) Act prevăzut cu sigiliu (**1**). [Pr.: *-li-on*] — Din ngr. **sigíllion.**

SIGÍLIU, *sigilii*, s.n. **1.** Placă (fixată pe un mâner) pe care este gravată o monogramă, o emblemă, o efigie etc. și care se aplică pe un act oficial, ca dovadă a autenticității lui. ✦ Semn imprimat pe ceva (cu tuș sau cu ceară roșie) prin aplicarea unui sigiliu (**1**). ✦ Fig. Semn distinctiv, marcă. **2.** Pecete de ceară roșie pe care s-a imprimat prin apăsare o ștampilă și care servește la sigilarea unui lucru, a unei încăperi etc. pentru a evita desfacerea lui de către persoane neautorizate. [Var.: **sigíl** s.n.] — Din lat. **sigillum.**

SIGILLÁRIA s.f. Arbore fosil având aceleași dimensiuni ca și lepidodendronul, dar cu trunchiul neramificat. [Pr.: *-ri-a*] — După fr. **sigillaire.**

SIGILOGRÁFIC, -Ă, *sigilografici, -ce,* adj. Care se referă la sigiliu, la sigilografie. — Din fr. **sigillographique.**

SIGILOGRAFÍE s.f. Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu studierea sigiliilor; sfragistică. — Din fr. **sigillographie.**

SÍGLĂ, *sigle*, s.f. Prescurtare convențională formată din litera inițială sau din grupul de litere inițiale folosite în inscripții, în manuscrise etc. pentru a evita cuvintele sau titlurile prea lungi. — Din fr. **sigle,** lat. **sigla.**

SÍGMA, *sigma,* s.m. Numele celei de-a optsprezecea litere a alfabetului grecesc corespunzând sunetului *s*. — Din ngr. **sígma,** fr. **sigma.**

SIGMÁTIC, -Ă, *sigmatici, -ce*, adj. Care se caracterizează prin prezența unui sigma. — Din fr. **sigmatique.**

SIGMATÍSM s.n. Defect de pronunție din cauza căruia nu se poate pronunța (bine) sunetul *s*. ✦ Repetiție greșită a siflantelor. — Din fr. **sigmatisme.**

SIGMOÍD, -Ă, *sigmoizi, -de*, adj. Care este de forma literei sigma. ✧ *Valvulă sigmoidă* = fiecare dintre cutele membranoase situate la originea arterei aorte și a arterei pulmonare. — Din fr. **sigmoïde.**

SIGNÁL, *signale*, s.n. (Rar) **1.** Semnal convențional emis de o sirenă, de un fluier etc. **2.** Fluier mic de metal (cu care se dau aceste semnale convenționale). — Din fr. **signal.**

SIGNALÉTIC, -Ă, *signaletici, -ce,* adj. (Despre publicații sau bibliografii) Care semnalează succint lucrări, articole etc. — Din fr. **signalétique.**

SIGNALMÉNT, *signalmente,* s.n. (Înv.) Semnalment. — Din fr. **signalement.**

SIGNATÁR, -Ă, *signatari, -e,* s.m. și f. (Înv.) Semnatar. — Din fr. **signataire.**

SIGNATÚRĂ, *signaturi,* s.f. (Rar) **1.** Steluță, cifră sau alt semn pus pe prima pagină a fiecărei coli de tipar dintr-o carte, pentru a ușura legătorului numărătoarea colilor. **2.** Tăietură la mijlocul corpului unei litere pentru a înlesni zețarului recunoașterea poziției ei. — Din fr. **signature.**

SIGNĂTOÁRE, *signători,* s.f. Clapă de metal care servește pentru a fixa coala de hârtie când se introduce în mașina de tipar. — Cf. s i g n a t u r ă.

SIGNÉT, *signete,* s.n. Panglică subțire atașată la cotorul unei cărți pentru a servi ca semn de carte. — Din fr. **signet.**

SIGNORÍE, *signorii,* s.f. **1.** Formă de guvernământ instituită în unele orașe italiene în Evul Mediu târziu și în Renaștere. **2.** Organ de conducere în unele orașe-republici italiene, în Evul Mediu, ales dintre membrii de vază ai breslelor. [Pr.: *siniorie*] — Din it. **signoria.**

SÍGUR, -Ă, (**I**) *siguri, -e*, (**I**) adj., (**II**) adv. **I.** Adj. **1.** De a cărui realitate sau rezolvare nu se poate îndoi nimeni; neîndoielnic. **2.** Convins, încredințat. ✧ Expr. *A fi sigur* (de ceva sau de cineva) = a avea deplină încredere (în ceva sau în cineva), a se baza (pe cineva sau ceva). **3.** Care este demn de încredere, pe care te poți bizui. ✧ Expr. *A fi sigur de sine* (sau *de el*) = a se comporta și a acționa în mod nesovăielnic, a fi conștient de valoarea și de puterile proprii. (Fam.) *A lua* (pe cineva) *la sigur* = a ataca (pe cineva) de-a dreptul, cu dovezi evidente și cu precizie, fără a-i lăsa posibilitatea să se eschiveze. *A merge* (sau *a se duce) la sigur* = a merge drept la țintă, fără risc; a nu da greș. ✦ Care nu prezintă pericol, fără primejdie. *Drum sigur.* ✧ Expr. *A pune* (ceva sau pe cineva) *la loc sigur* = a pune (ceva sau pe cineva) într-un loc ferit de orice pericol; a ascunde. **4.** Care nu dă greș; precis; fără defect. *Judecată sigură.* ✦ Hotărât, ferm. nesovăielnic. ✦ Care produce efectul dorit; eficace. *Medicament sigur*. **II.** Adv. **1.** Da. **2.** În mod precis, negreșit. ✧ Expr. (Fam.) *Mai mult ca* (sau *decât) sigur* = fără niciun fel de îndoială. — Din ngr. **síghuros.**

SIGURÁNȚĂ, (**3**) *siguranțe*, s.f. **1.** Lipsă de primejdie; sentiment de liniște și încredere pe care îl dă cuiva faptul de a se ști la adăpost de orice pericol; securitate. **2.** Lipsă de îndoială, convingere neclintită, încredere nestrămutată; certitudine. ✧ Loc. adv. *Cu siguranță* = **a)** fără îndoială, desigur; sigur; **b)** cu încredere, cu hotărâre, ferm. ✦ Fermitate, precizie; pricepere, îndemânare. **3.** Dispozitiv la armele de foc, care împiedică descărcarea accidentală a armei. ✦ Organ de mașină, aparat sau dispozitiv care protejează un material sau un sistem tehnic împotriva efectelor dăunătoare provocate de acțiuni interioare sau exterioare. ✧ *Siguranță în funcționare* = fiabilitate. ✦ Dispozitiv care întrerupe automat un circuit electric la trecerea unui curent electric prea intens. ✧ *Siguranță automată* = siguranță electrică de tipul unui întrerupător automat, care este repusă în funcțiune prin simpla apăsare a unui buton. ✦ *Ac de siguranță* = ac prevăzut cu o închizătoare care îi acoperă vârful, pentru a evita înțepătura sau pentru a împiedica desprinderea din locul unde este înfipt. ✦ Dispozitiv care se introduce în broasca unei uși, pentru ca ușa să nu poată fi deschisă cu o cheie falsă. **4.** (În trecut) Organ de stat cu atribuții de a apăra ordinea și liniștea publică. [Var.: (înv.) **siguránție** s.f.] — **Sigur** + suf. *-anță*.

SIGURÁNȚIE s.f. v. **siguranță.**

SIGURIPSÍ, *siguripsesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) asigura împotriva unei primejdii, a unei neplăceri etc.; a pune la adăpost. — Din **sigur.**

SIGURÍSIM, -Ă, *sigurisimi, -e,* adj. (Rar) Foarte sigur, absolut sigur. — Din **sigur.**

SIGURITÁTE s.f. (Înv.) Siguranță (**1, 2**). — **Sigur** + suf. *-itate*.

SIHÁSTRU, -Ă, *sihaștri, -stre,* s.m. și f. **1.** Om care trăiește retras de lume în post și rugăciuni; pustnic, anahoret, eremit, schimnic. **2.** Fig. Persoană care trăiește izolată, retrasă de societate. ✦ Animal sălbatic bătrân care trăiește singur. [Var.: **sehástru, -ă** s.m. și f.] — Din ngr. **isihastís.**

SIHĂSTRÍ, *sihăstresc,* vb. IV. **1.** Intranz. A duce viață de sihastru; *fig.* a trăi izolat, retras, ca un sihastru. **2.** Refl. și intranz. A se face, a deveni sihastru; *fig.* a se izola de societate. — Din **sihastru.**

SIHĂSTRÍE, (**2**) *sihăstrii,* s.f. **1.** Faptul de a trăi ca sihastru; stare, viață de sihastru; *fig.* singurătate, pustietate. **2.** Loc, schit unde trăiește un sihastru (**1**). [Var.: **săhăstríe, sehăstríe** s.f.] — Din sl. **sihastirija.**

SIHĂSTRÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) sihăstri* și rezultatul ei. — V. **sihăstri.**

SIHĂSTRÍT, -Ă, *sihăstriți, -te,* adj. De sihastru, ca de sihastru. — V. **sihăstri.**

SÍHLĂ, *sihle,* s.f. Pădure deasă de copaci tineri; hățiș. [Var.: **sílhă, țíhlă** s.f.] — Din sl. **sŭhlĭ.**

SIIMÉN s.n. v. **seimen.**

SILABÁȚIE, *silabații,* s.f. Descompunere a cuvintelor în silabe. — Din fr. **syllabation.**

SILÁBĂ, *silabe*, s.f. Segment fonetic alcătuit dintr-unul sau din mai mult foneme pronunțate printr-un singur efort expirator. ✧ *Silabă închisă* = silabă care se termină într-o vocală. — Din fr. **syllabe,** lat. **syllaba.**

SILÁBIC, -Ă, *silabici, -ce,* adj. Care ține de silabe, privitor la silabe; alcătuit din silabe. ✧ *Scriere silabică* (sau *cu caracter silabic)* = scriere în care semnele nu reprezintă sunete, ci silabe. *Versificație silabică* = versificație bazată pe numărul silabelor, independent de locul accentelor. — Din fr. **syllabique,** lat. **syllabicus.**

SILABISÍ, *silabisesc,* vb. IV. Tranz. A pronunța sau a citi despărțind cuvintele în silabe; *p. ext.* a pronunța sau a citi rar; a bucheri. ✦ Fig. A descifra cu greutate o inscripție, un text etc. — Din ngr. **sillavízo** (după *silabă).*

SILABISÍRE, *silabisiri,* s.f. Acțiunea de *a silabisi* și rezultatul ei. — V. **silabisi.**

SILABISÍT s.n. Faptul de *a silabisi*. — V. **silabisi.**

SILABÍSM s.n. Sistem de scriere în care fiecare silabă este reprezentată printr-un semn. — Din fr. **syllabisme.**

SILÁN, *silani,* s.m. Compus al siliciului cu hidrogenul. [Pl. și: (n.) *silane*] — Din fr., engl. **silane,** rus. **silan,** germ. **Silan.**

SÍLĂ, (**2**) *sile,* s.f. **1.** Sentiment de dezgust, de scârbă, de neplăcere, de repulsie față de cineva sau de ceva; aversiune. ✧ Loc. adv. *În* (sau, rar, *cu,* înv. *de) silă* = fără tragere de inimă, fără interes, fără plăcere; din obligație. **2.** Constrângere. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu (de-a) sila* ori *în* (sau *de, cu) silă* = fără voie, în mod forțat. ✧ Loc. adv. *De silă, de milă* = fiind obligat sau nevoit să..., vrând-nevrând; de voie, de nevoie. ✧ Loc. vb. (Înv. și reg.) *A face* (cuiva) *silă* = a sili (**1**), a forța (pe cineva). ✧ Expr. (Înv. și reg.) *A-și face silă* = a-și da mare osteneală, a se strădui. ✦ Violență, abuz săvârșit împotriva cuiva. **3.** (Înv.) Putere, forță. ✦ (Concr.) Armată, oaste. ✦ (Reg.; cu determinări introduse prin prep. „de") Mulțime de... — Din sl. **sila.**

SÍLCĂ, *silce*, s.f. Sfoară cu care se leagă bucățelele de plută în frânghia carmacelor. — Et. nec.

SILEÁF, *sileafuri,* s.n. (Înv.) Brâu lat în care se purtau înfipte diferite arme. [Var.: **sileáh, seleáf** s.n.] — Din tc. **silâh** „armă".

SILEÁH s.n. v. **sileaf.**

SILÉN, *sileni,* s.m. (În mitologia greacă) Nume dat satirilor bătrâni; *p. ext.* persoană în vârstă care, sub o înfățișare grotescă, ascunde o înțelepciune ironică. — Din lat. **Silenus,** fr. **Silène.**

SILÉNIC, -Ă, *silenici, -ce,* adj. (Rar) (Ca) de silen. — **Silen** + suf. *-ic.*

SILENȚIATÓR, *silențiatoare,* s.n. (La motoarele cu explozie) Amortizor de zgomot. [Pr.: *-ți-a-*] — Din it. **silenziatore.**

SILENȚIÓS, -OÁSĂ, *silențioși, -oase,* adj. (Livr.) Tăcut, liniștit. ✦ Care nu face zgomot. *Tramvai silențios.* [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **silencieux,** lat. **silentiosus.**

SILENȚIOZITÁTE s.f. Proprietate a unui aparat tehnic, a unui vehicul etc. de a funcționa fără să facă zgomot. [Pr.: *-ți-o-*] — **Silențios** + suf. *-itate.*

SILÉNȚIU s.n. (Înv.) Liniște, tăcere. [Var.: (rar) **silénțium** s.n.] — Din lat. **silentium.**

SILÉNȚIUM s.n. v. **silențiu.**

SILÉPSĂ, *silepse,* s.f. Construcție sintactică în care cuvintele se acordă după asociații logice și nu după regulile gramaticale obișnuite; *p. ext.* figură de stil în care se folosește o astfel de construcție sintactică și în care un cuvânt este luat atât în sensul propriu, cât și în cel figurat. — Din fr. **syllepse,** lat., ngr. **syllepsís.**

SILÉPTIC, -Ă, *sileptici, -ce,* adj. Care aparține silepsei, privitor la silepsă. — Din fr. **sylleptique.**

SÍLEX, (**2**) *silexuri,* s.n. **1.** Rocă silicioasă foarte dură, de culoare cenușie, gălbuie sau brună. **2.** Obiect, instrument făcut din silex (**1**), care datează din epoca de piatră. — Din fr. **silex,** lat. **silex.**

SILEZIÁN, -Ă, *silezieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Silezia. **2.** Adj. Care aparține Sileziei sau silezienilor (**1**), referitor la Silezia ori la silezieni. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **Silésien.**

SILF, -Ă, *silfi, -e*, s.m. și f. (Rar la f.; în mitologia popoarelor germanice) Duh aerian ușor, foarte agil, care, împreună cu silfida, întruchipa elementul aerului. — Din fr. **sylphe,** lat. **sylphus.**

SÍLFIC, -Ă, *silfici, -ce,* adj. (Rar) Care aparține silfilor, privitor la silfi, care seamănă cu silfii, ca de silfi. — **Silf** + suf. *-ic.*

SILFÍDĂ, *silfide,* s.f. **1.** (În mitologia popoarelor germanice) Duh aerian feminin, foarte ușor și agil, care, împreună cu silful, întruchipa elementul aerului. ✦ Fig. Femeie tânără, suplă, grațioasă. **2.** (La pl.) Familie de insecte coleoptere cu mirosul foarte dezvoltat, ale căror larve se hrănesc cu cadavre și care provoacă pagube în culturi *(Silphidae);* (și la sg.) insectă care face parte din această familie. — Din fr. **sylphide.**

SÍLHĂ s.f. v. **sihlă.**

SILHÚI, -IE, *silhui, -ie*, adj. (Despre locuri) Acoperit cu sihle; *p. ext.* de nepătruns, neumblat, sălbatic. ✦ Fig. (Despre ființe) Cu mișcări dezordonate; zăpăcit, bezmetic, împrăștiat. — **Silhă** + suf. *-ui.*

SILÍ, *silesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A obliga (prin violență) pe cineva să facă ceva; a constrânge, a forța. ✦ A determina, a convinge, a îndupleca. **2.** Intranz. și refl. A da zor, a se grăbi. ✧ Tranz. fact. *Începu să silească vitele.* **3.** Refl. și intranz. A-și da toată osteneala, a depune eforturi, a se strădui (pentru a realiza ceva). ✧ Expr. (Refl.; reg.) *A se sili într-o părere* = a se gândi în mod permanent la ceva. — Din sl. **siliti.**

SILICAGÉL, *silicageluri,* s.n. Material granular cu porozitate mare obținut prin deshidratare în condiții speciale a gelului de dioxid de siliciu, folosit în tehnică, ca absorbant și ca purtător de catalizatori; gel de silice. — Din fr. **silicagel.**

SILICÁT, *silicați*, s.m. Sare a acidului silicic, care intră în compoziția unui mare număr de minerale și care se folosește în metalurgie, la fabricarea produselor refractare, a sticlei și a materialelor de construcție. — Din fr. **silicate.**

SILICATÁRE, *silicatări*, s.f. Procedeu de consolidare și de impermeabilizare a terenurilor de fundații, a pereților săpăturilor și galeriilor etc., prin injectarea în pământ a unei soluții de silicat de sodiu și a unor soluții de electrolit. — Din **silicat.** Cf. fr. silicatation.

SILÍCĂ, (**2**) *silice,* s.f. **1.** Material refractar compus mai ales din dioxid de siliciu. **2.** Cărămidă refractară silicioasă. — Din **silice.**

SILÍCE s.f. Corp solid, compus al siliciului cu oxigenul, dur, alb sau incolor, insolubil în apă, cu temperatura de topire foarte înaltă, care se găsește în natură în compoziția celor mai multe roci și care se folosește la fabricarea sticlei, a betonului etc.; dioxid de siliciu. — Din fr. **silice,** lat. **silex, -icis.**

SILÍCIC adj. (În sintagma) *Acid silicic* = acid oxigenat al siliciului. — Din fr. [acide] **silicique.**

SILICÍCOL, -Ă, *silicicoli*, *-e*, adj. (Despre plante) Care este adaptat la un sol bogat în dioxid de siliciu sau în roci silicioase. — Din fr. **silicicole.**

SILICIÉRE, *silicieri,* s.f. Operație termochimică de îmbogățire superficială cu siliciu a unor piese de oțel sau de fontă, pentru a le face mai rezistente la coroziune; silicizare. [Pr.: *-ci-e-*] — Din **siliciu.**

SILICIFIÁT, -Ă, *silicifiați, -te,* adj. Care a suferit procesul de silicifiere. [Pr.: *-fi-at*] — Din fr. **silicifié.**

SILICIFICÁRE, *silicificări,* s.f. Silicifiere. — Din **siliciu.**

SILICIFIÉRE, *silicifieri,* s.f. Proces natural de îmbogățire relativă în siliciu a unei roci, a unui lemn, a unei plante etc.; silicificare; *p. ext.* (concr.) porțiune silicifiată a unei roci, a unui lemn etc. [Pr.: *-fi-e-*] — Din **siliciu.** Cf. fr. silicification.

SILICIÓS, -OÁSĂ, *silicioși, -oase,* adj. Care este format din siliciu, care conține siliciu. [Var.: (înv.) **silicós, -oásă** adj.] — Din fr. **silicieux.**

SILÍCIU s.n. Element chimic, metaloid, cristalizat sau amorf, de culoare cenușie, cu proprietăți asemănătoare cu ale carbonului, care se găsește în natură sub formă de silice sau de silicați și se folosește pentru a da duritate și rezistență aliajelor fierului. — Din fr. **silicium.**

SILICIÚRĂ, *siliciuri,* s.f. Combinație a siliciului cu un metal. — Din fr. **siliciure.**

SILICIZÁRE, *silicizări,* s.f. (Rar) Siliciere. — Din **siliciu.**

SILICÓN, *siliconi*, s.m. Compus macromolecular cu structură analoagă corpurilor organice, în stare fluidă sau sub formă de rășini, alcătuit din lanțuri sau cicluri de atomi de siliciu care alternează regulat cu atomi de oxigen. — Din fr. **silicone.**

SILICÓS, -OÁSĂ adj. v. **silicios.**

SILICOTERMÍE, *silicotermii,* s.f. Procedeu de reducere a unor oxizi metalici greu reductibili, folosind ca agent de reducere pulberea de siliciu. — Din fr. **silicothermie.**

SILICÓZĂ, *silicoze*, s.f. Boală pulmonară profesională cronică care apare la muncitorii din mine, din carierele de piatră, din industria metalurgică, din industria porțelanului și a sticlei etc., în urma inhalării prelungite a pulberilor de dioxid de siliciu. — Din fr. **silicose.**

SILÍCUĂ s.f. v. **silicvă.**

SILÍCULĂ, *silicule,* s.f. Tip de fruct uscat dehiscent al unor plante crucifere, asemănător cu silicva, dar mai scurt și cu un fals perete despărțitor în interior. — Din fr. **silicule.**

SILÍCVĂ, *silicve*, s.f. Tip de fruct dehiscent în formă de păstaie, caracteristic plantelor din familia cruciferelor, împărțit în interior printr-o membrană subțire, pe care sunt prinse semințele. [Var.: (rar) **silícuă** s.f.] — Din lat. **siliqua,** fr. **silique.**

SILIMANÍT s.n. Silicat de aluminiu natural folosit în industria ceramică. — Din fr. **silimanite.**

SILIMÉT s.n. v. **selemet.**

SILÍNȚĂ, *silințe*, s.f. Stăruință îndelungată, osteneală pentru a executa bine ceva, pentru a atinge un scop; efort susținut în muncă sau la învățătură; sârguință, străduință, străduință, strădanie, râvnă, zel. ✧ Loc. vb. *A-și da silința* (sau *toată silința* ori *toate silințele)* = a se sili (**3**). — **Sili** + suf. *-ință*.

SILÍRE, *siliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sili* și rezultatul ei. — V. **sili.**

SÍLIȘTE, *silișți,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Țările Române) Locul pe care fusese sau pe care era așezat un sat; vatra satului. ✦ (Reg.) Loc de casă. **2.** (Pop.) Loc necultivat, bun pentru cultura cerealelor, sau loc plantat cu pomi (în apropierea sau în vatra satului). ✦ (Reg.) Pășune. [Acc. și: *siliște.* — Var.: (reg.) **sâliște** (acc. și: *săliște*), **séliște** s.f.] — Din sl. **selište.**

SILÍT[1] s.n. Material termorezistent, pe bază de carbură de siliciu. [Var.: **silítă** s.f.] — Din engl. **silite,** germ. **Silit.**

SILÍT[2]**, -Ă,** *siliți, -te,* adj. **1.** Care este făcut fără voie, fără tragere de inimă, cu silă; forțat, constrâns, nevoit, obligat. ✦ Care este lipsit de sinceritate, nenatural; de formă. **2.** (Despre acțiuni, mișcări etc.) Zorit[2], grăbit. — V. **sili.**

SILÍTĂ s.f. v. **silit**[1]**.**

SILITÓR, -OÁRE, *silitori, -oare,* adj. Care își dă silința, care depune toate eforturile; sârguincios, harnic. ✦ (Reg.) Grăbit. — **Sili** + suf. *-tor.*

SILÍTRĂ s.f. (Pop.) Azotat de potasiu. ✦ (Înv.) Praf de pușcă. — Din rus. **selitra,** pol. **salitra,** sb. **šalitra.**

SILITRÓS, -OÁSĂ, *silitroși, -oase*, adj. (Rar) Care conține silitră; care este de natura silitrei. — **Silitră** + suf. *-os.*

SILL s.n. Zăcământ de roci magmatice intruzive, care se prezintă sub forma unor spații lamelare umplute cu topituri magmatice. [Scris și: *sil*] — Din fr. **sill.**

SILMANÁL s.n. Aliaj feromagnetic pe bază de argint, mangan și aluminiu cu proprietatea de menținere a magnetismului permanent, oricare ar fi acțiunea câmpurilor magnetice ale altor magneți. — Din germ. **Silmanal.**

SÍLNIC, -Ă, *silnici, -ce,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care se face în silă, de nevoie; care este impus, forțat, silit[2] (**1**). ✧ *Muncă silnică* = pedeapsă judiciară grea, care se aplica pentru fapte penale grave, constând din închisoare și muncă forțată (în ocnele de sare). ✦ Care este ilegal. **2.** Greu de suportat, apăsător, penibil. **3.** Care este nenatural; forțat. **4.** Dificil, greoi, anevoios. ✦ (Rar) Silit[2] (**2**). **II.** S.m. și f. (Rar la f.) Numele a două plante erbacee din familia labialelor, cu tulpina târâtoare, cu flori albastre sau violete, ale căror flori și frunze se întrebuințează în medicina populară *(Glechoma hederaceum* și *hirsutum).* — Din sl. **silînĭkŭ.**

SILNICÍ, *silnicesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A constrânge, a forța, a sili pe cineva să facă ceva; a aplica forța, violența. ✦ Fig. A stâlci, a poci. — Din **silnic.**

SILNICÍE, *silnicii,* s.f. **1.** Constrângere, oprimare, violență; abuz, samavolnicie; silă (**2**). **2.** (Înv.) Putere, forță. — **Silnic** + suf. *-ie.*

SILNICÍT, -Ă, *silniciți, -te*, adj. (Rar) Constrâns, forțat; oprimat. — V. **silnici.**

SILOGÍSM, *silogisme,* s.n. Tip de deducție în care o propoziție numită concluzie rezultă din două sau mai multe propoziții numite premise. — Din fr. **syllogisme,** lat. **syllogismus.**

SILOGÍSTIC, -Ă, *silogistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține silogismului, privitor la silogism. **2.** S.f. Parte a logicii clasice care se ocupă cu studiul silogismelor. — Din fr. **syllogistique,** lat. **syllogisticus.**

SILÓN, *siloane*, s.n. Fibră textilă poliamidică folosită la fabricarea unor confecții. — Din germ. **Silon** (denumire comercială).

SILOXÍD s.m. Varietate de sticlă de cuarț folosită la fabricarea vaselor de laborator. — **Siliciu** + **oxid.**

SILÓZ, *silozuri*, s.n. Construcție de mari dimensiuni înzestrată cu instalații speciale de uscare, de transport etc. care servește la depozitarea și păstrarea pe termen lung a unor cantități mari de produse agricole sau de alte materiale. ✦ Amenajare pentru însilozarea porumbului sau a altor plante destinate conservării prin murare; loc, groapă, șanț etc. unde se pune la macerat nutrețul pentru vite; *p. ext.* depozit de furaje macerate. ✦ (Adjectival) Care este pus la macerat într-o groapă, într-un șanț etc. special amenajate. *Porumbul siloz.* — Din it. **silos,** germ. **Silo.**

SILUÉTĂ, *siluete,* s.f. **1.** Imagine, înfățișare reală (și oarecum neclară în amănuntele ei) a unei ființe, a unui lucru etc., de obicei proiectate (ca o umbră) pe un fond mai luminos; *p. ext.* ființă sau lucru astfel proiectate. ✦ Personaj abia schițat într-o operă literară. **2.** Talie zveltă și bine proporționată a unei persoane; corp zvelt, suplu, bine proporționat al unei persoane; *p. gener.* talie; corp. ✦ Expr. (Fam.) *A face siluetă* = a deveni zvelt; a slăbi. **3.** Desen unicolor, de obicei negru, lucrat în creion, în tuș sau decupat din hârtie, pânză etc. reprezentând contururile unei ființe sau ale unui lucru pe un fond de altă culoare. **4.** Desen special de carton sau de placaj (reprezentând o siluetă (**1**) de om) pe care sunt fixate țintele la tir. [Pr.: *-lu-e-*] — Din fr. **silhouette.**

SILUÍ, *siluiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Rar) A uza de forță față de cineva sau de ceva; a constrânge, a obliga, a sili (**1**); a violenta. **2.** Spec. A necinsti, a viola o femeie, o fată. **3.** Fig. A încălca, a nesocoti; a denatura, a falsifica. — Din sl. **silovati** „a provoca”.

SILUÍRE, *siluiri,* s.f. Acțiunea de *a silui* și rezultatul ei; constrângere, silnicie; *spec.* (înv.) violare (a unei femei, a unei fete). ✦ Fig. Denaturare, falsificare; folosire abuzivă, nerecomandabilă. — V. **silui.**

SILUÍT, -Ă, *siluiți, -te*, adj. Forțat, silit, violentat. — V. **silui.**

SILUMÍN s.n. Aliaj de aluminiu cu siliciu și cu alte adaosuri, din care se toarnă unele piese rezistente la coroziune sau la temperaturi înalte. — Din fr. **silumin.**

SILUMINÍT s.n. Material izolant fabricat din aluminiu și siliciu, foarte rezistent. — Din **silumin.**

SILÚR, *siluri*, s.m. Numele a două plante erbacee cu tulpina verticală, dintre care una cu florile de culoare albastru-deschis cu linii violete și cu o pată galbenă la mijloc *(Euphrasia stricta),* iar cealaltă cu flori albe, cu linii violete și cu o pată galbenă la mijloc *(Euphrasia rostkoviana).* — Din germ. **Silur.**

SILURIÁN, -Ă, *silurieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. A treia perioadă a paleozoicului, care se caracterizează prin sedimentări de calcar, de gresie, de șisturi argiloase, prin apariția primelor plante terestre și prin dezvoltarea nevertebratelor marine. ✧ (Adjectival) *Perioada siluriană.* **2.** S.n. Sistem de strate geologice din silurian (**1**). **3.** Adj. Care aparține silurianului (**1**), care datează din această perioadă; care este caracteristic, propriu silurianului (**1**, **2**); siluric. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **silurien.**

SILÚRIC, -Ă, *silurici, -ce*, adj. Silurian (**3**). — Din germ. **silurisch.**

SILVÁN, *silvani*, s.m. Fiecare dintre divinitățile romane considerate drept protectoare ale pădurilor, imaginate cu o față bestială, cu corpul păros și cu picioare și coarne de țap. — Din lat. **silvanus,** fr. **sylvain.**

SILVANÉR s.m. Soi de viță-de-vie cu ciorchini de mărime mijlocie, cu boabe albe dese. — Din germ. **Silvaner.**

SILVANÍT s.n. Minereu de aur și de argint, moale, cu luciu metalic, de culoare argintie-cenușie, cristalizat în sistemul monoclinic. — Din germ. **Sylvanit,** fr. **sylvanite.**

SÍLVĂ, *silve*, s.f. (Rar) Pădure. — Din lat. **silva.**

SILVÉSTRU, -Ă, *silvești, -stre,* adj. (Livr.) **1.** Păduros; sălbatic. **2.** Care este specific regiunilor sau locuitorilor din regiunile păduroase. — Din lat. **silvester, -tris.**

SÍLVIC, -Ă, *silvici, -ce,* adj. Care aparține pădurii sau silviculturii, privitor la pădure sau la silvicultură; care activează în domeniul silviculturii; forestier. ✦ (Substantivat, m.) Persoană care lucrează în domeniul silviculturii. — **Silvă** + suf. *-ic.*

SILVÍCOL, -Ă, *silvicoli, -e,* adj. Care ține de silvicultură, privitor la silvicultură. ✦ (Despre plante) Care crește (mai ales) în pădure. — Din fr. **sylvicole.**

SILVICULTÓR, -OÁRE, *silvicultori, -oare,* s.m. și f. Lucrător specializat în silvicultură; inginer silvic; specialist în silvicultură. — Din fr. **sylviculteur.**

SILVICULTÚRĂ s.f. Știință care se ocupă cu studiul culturii, amenajării și exploatării pădurilor; ramură a economiei forestiere care cuprinde amenajarea și protecția patrimoniului forestier, asigurând materia primă pentru industria forestieră. — Din fr. **sylviculture.**

SÍLVIE, *silvii,* s.f. Nume dat mai multor păsări care se caracterizează prin cioc scurt și turtit, cu peri la colțuri, prin picioare puternice, aripi ascuțite și coada retezată *(Sylvia).* ✧ Compuse: *Silvie-de-țărm* (sau *-de-țărmuri, -mătăsoasă)* = pasăre cu gâtul alb pătat cu gri, care scoate un sunet caracteristic și trăiește în zăvoaiele din preajma râurilor *(Locustella fluviatilis). Silvie-de-mlaștină* (sau *-mătăsoasă)* = pasăre de culoare brună-roșiatică pe partea superioară și albă pe partea inferioară *(Cettia cetti).* — Din lat. **Sylvia,** denumirea științifică a păsării.

SILVÍN s.n. v. **silvină.**

SILVÍNĂ s.f. Clorură naturală de potasiu, cristalizată în sistemul cubic. [Var.: **silvín** s.n.] — Din fr. **sylvine.**

SILVINÍT s.n. Amestec natural de silvină și sare gemă, care se găsește în unele zăcăminte de săruri de potasiu și este întrebuințat ca îngrășământ agricol. — Din fr. **sylvinite.**

SILVO- Element de compunere care înseamnă „păduros”, „de pădure” și care servește la formarea unor substantive. — Din lat. **silva.**

SILVOAMELIORÁȚII s.f. pl. Ansamblu de procedee și de lucrări pentru îmbunătățirea regimului hidrologic, pentru prevenirea și combaterea degradării solurilor pe terenurile patrimoniului forestier. [Pr.: *-vo-a-*] — **Silvo-** + **ameliorații.**

SILVOBIOLÓGIC, -Ă, *silvobiologici, -ce*, adj. Referitor la silvobiologie, care ține de silvobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **sylvo-biologique.**

SILVOBIOLOGÍE s.f. Ramură a silviculturii care studiază procesele și legile de viață ale pădurii. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **sylvo-biologie.**

SILVOLÓGIC, -Ă, *silvologici, -ce,* adj. Referitor la silvologie, de silvologie. — Din fr. **sylvologique.**

SILVOLOGÍE s.f. Domeniu de cercetare care studiază pădurea ca fenomen natural. — Din fr. **sylvologie.**

SILVOMECANIZÁRE s.f. Tehnică a exploatării pădurilor cu mijloace mecanice. — **Silvo-** + **mecanizare.**

SILVOSTÉPĂ, *silvostepe,* s.f. Zonă de tranziție între pădure și stepă, în care predomină vegetația ierboasă și arborii scunzi și rari; antestepă. [Scris și: *silvo-stepă*] — **Silvo-** + **stepă.**

SILVOTÉHNICĂ s.f. Parte a silviculturii care se ocupă cu tehnica creării și creșterii arboreturilor în vederea realizării obiectivelor economiei forestiere. — **Silvo-** + **tehnică.**

SILVOTÚNDRĂ, *silvotundre,* s.f. Regiune din sudul tundrei în care apare alternarea unor insule de pădure cu tundra. — **Silvo-** + **tundră.**

SÍMA s.f. Înveliș intern al Pământului alcătuit în special din compuși ai siliciului și ai magneziului. — Din fr. **sima.**

SIMANDICÓS, -OÁSĂ, *simandicoși,* -oase, adj. **1.** (Despre oameni; fam.) De vază[1], distins, respectabil, ilustru, important. ✦ (Despre atitudini ale oamenilor, *p. ext.* despre lucruri) Care corespunde gusturilor alese, care satisface pretenții rafinate, deosebite. **2.** (Înv.; despre sume, cantități etc.) Considerabil, mare, important. — Din ngr. **simandikós.**

SIMÁNDRĂ, *simandre,* s.f. (Înv.) Toacă de metal sau de lemn atârnată la intrarea unei biserici, a unei mănăstiri, în clopotniță etc., în care se lovește cu un ciocan pentru a se anunța începerea slujbei. — Din fr. **simandre.**

SIMBIÓNT, *simbionți*, s.m. Fiecare dintre organismele care trăiesc în simbioză; simbiot. [Pr.: *-bi-ont*] — Din germ. **Symbiont.**

SIMBIÓT, *simbioți,* s.m. (Biol.) Plantă sau animal care trăiește în simbioză. [Pr.: *-bi-ot*] — Din fr. **symbiote.**

SIMBIÓTIC, -Ă, *simbiotici, -ce*, adj. Care se referă la simbioză sau la simbionți, privitor la simbioză sau la simbionți; care trăiește în simbioză, caracterizat prin simbioză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **symbiotique.**

SIMBIÓZĂ, *simbioze,* s.f. Formă de conviețuire reciproc avantajoasă între două specii diferite de organisme. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **symbiose.**

SIMBÓL, *simboluri,* s.n. **1.** Semn, obiect, imagine etc. care reprezintă indirect (în mod convențional sau în virtutea unei corespondențe analogice) un obiect, o ființă, o noțiune, o idee, o însușire, un sentiment etc. ✦ (În literatură și în artă) Procedeu expresiv prin care se sugerează o idee sau o stare sufletească și care înlocuiește o serie de reprezentări. **2.** Spec. Semn convențional sau grup de semne convenționale folosit în știință și tehnică și care reprezintă sume, cantități, operații, fenomene, formule etc. ✧ *Simbol matematic* = semn care reprezintă noțiuni, obiecte sau operații matematice. *Simbol chimic* = mod convențional de notare a atomilor elementelor chimice folosit în scrierea formulelor și a ecuațiilor chimice. **3.** (Bis.: în sintagma) *Simbolul credinței* = rugăciune care reprezintă expunerea succintă a dogmelor fundamentale ale religiei creștine; Crezul. [Acc. și: *símbol*. — Pl. și: (rar) *simboale*] — Din lat. **symbolum,** fr. **symbole,** germ. **Symbol.**

SIMBÓLIC, -Ă, (**1**) *simbolici, -ce,* adj., (**2**, **3**, **4**) s.f. **1.** Adj. Care constituie un simbol (**1**); care are caracter de simbol, exprimat printr-un simbol, care servește de simbol; care nu are eficacitate sau valoare în sine, ci prin ceea ce simbolizează. **2.** S.f. Ansamblu de simboluri; exprimare (a unor idei sau a unor sentimente) prin simboluri; semnificație simbolică (**1**); simbolistică. **3.** S.f. Teorie generală asupra simbolurilor (în care noțiunile logice și raporturile dintre ele sunt înlocuite prin semne convenționale). **4.** S.f. Ramură a teologiei consacrată studiului comparativ al simbolurilor de credință ale diferitelor confesiuni. — Din fr. **symbolique,** lat. **symbolicus,** germ. **symbolisch, Symbolik.**

SIMBOLÍSM s.n. **1.** Sistem de simboluri (**1**), reprezentare prin simboluri. ✦ Spec. Totalitate a simbolurilor proprii unei religii; reprezentare a dogmelor, a preceptelor religioase prin simboluri (**1**). **2.** Curent literar și artistic, constituit în Franța în 1885 și răspândit apoi în toate literaturile europene, apărut ca o reacție la parnasianism și care, considerând lumea ca un ansamblu de simboluri, a căutat să le descifreze, intuind relațiile intime dintre lucruri, fenomene și sufletul omenesc; mod de exprimare, de manifestare propriu acestui curent. ✧ *Simbolism fonetic* = capacitate a structurii fonetice a unui cuvânt sau a unui grup de sunete de a sugera sau de a întări noțiunea pe care o desemnează sau o anumită atitudine față de ea; legătură dintre un sunet sau un grup de sunete și o anumită idee. — Din fr. **symbolisme.**

SIMBOLÍST, -Ă, *simboliști*, *-ste*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (Rar la f.) Poet, literat, artist care aparține simbolismului (**2**); adept al simbolismului. **2.** Adj. Care aparține simbolismului, privitor la simbolism, caracteristic simbolismului. — Din fr. **symboliste.**

SIMBOLÍSTICĂ s.f. Simbolică. — **Simbol** + suf. *-istică.*

SIMBOLIZÁ, *simbolizez,* vb. I. Tranz. A fi simbolul (**1**) a..., a constitui un simbol; a exprima, a reprezenta printr-un simbol. — Din fr. **symboliser.**

SIMBOLIZÁRE, *simbolizări,* s.f. Acțiunea de *a simboliza* și rezultatul ei; reprezentare, în artă și în literatură, a unei noțiuni, a unei idei sau a unui sentiment printr-un simbol. ✦ (În diverse științe) Reprezentare printr-un semn convențional sau printr-o cifră. — V. **simboliza.**

SIMBOLIZATÓR, -OÁRE, *simbolizatori, -oare,* adj. Care simbolizează; care are valoare de simbol (**1**). — **Simboliza** + suf. *-tor.*

SIMBOLOGÍE s.f. Domeniu care studiază și explică simbolurile. — Din engl. **symbology.**

SIMBRIÁȘ, -Ă, *simbriași, -e*, s.m. și f. (Pop. și fam.; rar la f.) Salariat. [Pr.: *-bri-aș*] — **Simbrie** + suf. *-aș.*

SIMBRÍE, *simbrii,* s.f. **1.** (Pop.) Plată în bani (sau în natură) care se dă unei persoane angajate pentru un timp în serviciul cuiva; salariu, leafă. ✧ Expr. *A fi* (sau *a intra, a se tocmi* etc.) *slugă fără simbrie* = a munci (din greu) pentru cineva fără niciun profit material. ✦ Spec. Soldă pe care o primeau soldații mercenari. ✦ Recompensă, răsplată (materială sau morală). **2.** (Reg.) Slujbă plătită cu simbrie (**1**). **3.** (Înv. și reg.) Arendă; chirie; plată dată pentru arendă sau chirie. — **Sâmbră** + suf. *-ie*.

SIMBRIOÁRĂ, *simbrioare,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *simbrie* (**1**). [Pr.: *-bri-oa-*] — **Simbrie** + suf. *-oară.*

SIMEDIÁNĂ, *simediene,* s.f. Dreaptă care trece printr-un vârf al unui trunghi și este simetrica medianei în raport cu bisectoarea interioară dusă prin același vârf al triunghiului. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **symédiane.**

SIMÉN s.m. v. **seimen.**

SIMÉTRIC, -Ă, *simetrici, -ce,* adj. **1.** (Despre lucruri sau forme) Care prezintă simetrie (**1**), care se caracterizează prin simetrie, ale cărui părți sunt așezate cu simetrie; (despre elemente care alcătuiesc un tot) care este așezat într-o anumită ordine; cu simetrie (**1**). **2.** Spec. (Mat.; despre două puncte aparținând aceleiași figuri geometrice sau la două figuri diferite; *p. ext.* despre două figuri geometrice) Care prezintă simetrie (**2**). ✦ (Substantivat, n. și f.) Dreaptă sau punct așezat în simetrie cu altă dreaptă sau cu alt punct. ✦ *Funcție simetrică* = funcție a mai multor variabile care nu se schimbă, orice permutări ar suferi aceste variabile. — Din fr. **symétrique.**

SIMETRÍE, *simetrii,* s.f. **1.** Proprietate a unui ansamblu spațial de a fi alcătuit din elemente reciproc corespondente și de a prezenta, pe această bază, anumite regularități; proporționalitate, concordanță, armonie între părțile unui tot, între elementele unui ansamblu etc.; distribuție egală, regulată, armonioasă a părților unui tot, a elementelor unui ansamblu; corespondență exactă (ca formă, poziție etc.) între părțile (opuse ale) unui tot. **2.** Spec. Proprietate a două puncte aparținând aceleiași figuri geometrice sau la două figuri diferite de a fi așezate la aceeași distanță de un plan, de o dreaptă sau de un punct; proprietate corespunzătoare a două figuri geometrice; proprietate a două figuri geometrice de a se suprapune exact. — Din lat. **symmetria,** fr. **symétrie.**

SIMETRIZÁRE s.f. Stabilire de simetrii. — După fr. **symétrisation.**

SIMÉZĂ, *simeze,* s.f. **1.** Panou pe care se așază sau care susține tabloul într-o galerie de pictură. **2.** (Arh.) Mulură la partea de sus a unei cornișe. — Din fr. **cimaise.**

SIMFÉR s.n. Material feromagnetic constituit din pulbere de metal feromagnetic înglobată într-un material izolant. — Din germ. **Simfer.**

SIMFIZÁ, pers. 3 *simfizează*, vb. I. Refl. (Med.) A se produce o simfiză (**2**). — Din **simfiză.**

SIMFÍZĂ, *simfize,* s.f. **1.** (Anat.) Tip de articulație între două oase caracterizat printr-o mobilitate redusă. **2.** (Med.) Alipire, prin aderențe, a două membrane seroase care în mod normal se află separate. — Din fr. **symphyse.**

SIMFÓNIC, -Ă, *simfonici, -ce,* adj. **1.** (Despre creații muzicale) Care aparține simfoniei (**1**), privitor la simfonie; care are însușirile simfoniei. ✦ (Despre orchestre, formații etc.) Care execută simfonii (**1**). **2.** Fig. Armonios, melodios, plăcut (ca o simfonie **1**). — Din fr. **symphonique.**

SIMFONÍE, *simfonii,* s.f. **1.** (În trecut) Ansamblu de sunete consonante sau de sunete muzicale; compoziție muzicală instrumentală (cu soliști, cor); (sens curent) compoziție muzicală amplă pentru orchestră, care cuprinde de obicei trei sau patru părți. ✧ *Simfonie concertantă* = compoziție muzicală rezultată din îmbinarea simfoniei și a concertului instrumental. **2.** Fig. Ansamblu (armonios) de elemente care concură la producerea unui anumit efect; *spec.* îmbinare armonioasă de culori. — Din lat. **symphonia,** fr. **symphonie.**

SIMFONIÉTĂ, *simfoniete,* s.f. Simfonie de proporții reduse. [Pr.: *-ni-e-*] — Din it. **sinfonietta.**

SIMFONÍSM s.n. Totalitatea principiilor care stau la baza creației simfonice și a muzicii instrumentale în general. — **Simfonie** + suf. *-ism.*

SIMFONÍST, -Ă, *simfoniști, -ste*, s.m. și f. Compozitor de muzică simfonică. — Din fr. **symphoniste.**

SIMIÁN, *simieni,* s.m., adj. **1.** S.m. (La pl.) Subordin de mamifere primate cu encefalul foarte dezvoltat, orbita separată de cavitatea temporală, o pereche de mamele pectorale și fața expresivă *(Simioidea);* (și la sg.) mamifer care face parte din acest subordin. **2.** Care aparține simienilor (**1**), referitor la simieni. [Pr.: *-mi-an*] — Din fr. **simien.**

SIMIGERÍE, *simigerii,* s.f. Local (prevăzut cu un cuptor de brutărie) în care se fac și se vând simiți, covrigi, plăcinte. — **Simigiu** + suf. *-ărie.*

SIMIGÍU, *simigii,* s.m. Persoană care face sau vinde simiți, covrigi, plăcinte. — Din tc. **simitçi.**

SIMILÁR, *similari, -e,* adj. De aceeași natură, de același fel; asemănător, analog. — Din fr. **similaire.**

SIMILARITÁTE s.f. Faptul de a fi similar. — Din fr. **similarité.**

SÍMILE adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu aceeași intensitate, cu aceeași nuanță ca mai înainte. [Pr.: *sí-*] — Cuv. it.

SIMILI- Element de compunere care înseamnă „asemănător", „la fel" și care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **simili-.**

SIMILIDIAMÁNT, *similidiamante,* s.n. Sticlă sintetică folosită la imitarea diamantelor. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **similidiamant.**

SIMILIGRAVÚRĂ, (**2**) *similigravuri*, s.f. **1.** Procedeu de gravură foto prin care se obțin clișee pentru tipar înalt, împărțite în puncte. **2.** (Concr.) Clișeu obținut prin acest procedeu. — Din fr. **similigravure.**

SIMILIPIÁTRĂ s.f. Material artificial de construcție folosit pentru executarea tencuielilor și care, în forma finală, capătă aspectul pietrei naturale. — **Simili-** + **piatră** (după fr. *similipierre).*

SIMILITÚDINE, *similitudini,* s.f. **1.** Potrivire, asemănare, identitate (între două lucruri sau două acțiuni). **2.** (Fiz.; Tehn.) Proprietate a două fenomene de a putea fi puse într-o corespondență parțială sau totală, astfel încât valorile mărimilor caracteristice unuia dintre fenomene să poată fi obținute, printr-un calcul relativ simplu, din valorile cunoscute ale mărimilor corespondente caracteristice celuilalt fenomen. **3.** (Mat.) Asemănare. — Din fr. **similitude,** lat. **similitudo, -inis.**

SIMINÍC s.m. v. **siminoc.**

SIMINICHÍE s.f. Numele a două specii de arbuști mici din familia leguminoaselor, cu flori galbene, ale căror frunze și fructe uscate se folosesc ca purgativ și ca diuretic *(Cassia acutifolia și angustifolia); p. restr.* (colectiv) frunzele (sau fructele) uscate ale acestei plante. — Din tc. **sinameki.**

SIMINÓC, *siminoci,* s.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori mici, galbene, dispuse în capitule, care își păstrează culoarea și aspectul natural și după ce se usucă *(Helichrysum arenarium).* [Var.: **siminíc** s.m.] — Cf. ucr. s e m e n j a k.

SIMÍT, *simiți,* s.m. Covrig turtit făcut din cocă mai moale, presărat cu semințe de susan. — Din tc. **simit.**

SÍMMENTAL s.n. Rasă de taurine originară din Elveția, cu corpul alb cu pete mari brune-roșcate, cu greutatea de 700-1000 kg și care dă o mare producție de lapte. [Pr.: *zimăntal.* — Scris și: *Simmenthal*] — Din n. pr. **Simmenthal.** Cf. fr. [race du] S i m m e n t a l.

SIMONIÁC, -Ă, *simoniaci, -ce,* adj., s.m. și f. (Om) care se face vinovat de simonie. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **simoniaque.**

SIMONÍE s.f. Trafic cu lucruri considerate de Biserică drept bunuri spirituale, sfinte și pedepsit cu excomunicarea, caterisirea etc. — Din fr. **simonie.**

SIMPATECTOMÍE, *simpatectomii,* s.f. (Med.) Ablație a ganglionilor sau a fibrelor nervoase ale sistemului simpatic. — Din fr. **sympathectomie.**

SIMPATÉTIC, -Ă, *simpatetici, -ce,* adj. Care provoacă stări sufletești (tainice); sugestiv. — Din germ. **sympathetisch.**

SIMPÁTIC, -Ă, *simpatici, -ce,* adj. **1.** Care inspiră simpatie; plăcut, atrăgător. **2.** (Înv.) Care dă dovadă de simpatie, plin de simpatie. ✦ (Rar) Favorabil, avantajos. **3.** (În sintagma) *Cerneală simpatică* = cerneală incoloră, care devine vizibilă numai la căldură sau prin tratarea cu diferite soluții speciale (și care se folosește pentru a scrie texte secrete). **4.** (Anat.; în sintagmele) *Sistem nervos simpatic* sau (substantivat) *marele simpatic* = sistem nervos format din ganglioni și din fibre nervoase care reglează, sub controlul scoarței cerebrale, funcțiile glandelor și ale organelor interne. *Ganglioni* (sau *nervi* etc.) *simpatici* = ganglioni (sau nervi etc.) care fac parte din sistemul nervos simpatic. — Din fr. **sympathique.**

SIMPATICOLÍTIC, -Ă, *simpaticolitici, -ce*, adj., s.n. (Medicament, substanță) care paralizează sistemul nervos simpatic. — Din fr. **sympathicolytique.**

SIMPATICOMIMÉTIC, -Ă, *simpaticomimetici, -ce*, adj., s.n. (Medicament) care excită sistemul nervos simpatic. — Din fr. **sympathicomimétique.**

SIMPATICOTOMÍE, *simpaticotomii,* s.f. Intervenție chirurgicală constând în secționarea și îndepărtarea unei părți a lanțului ganglionar simpatic. — Din fr. **sympathicotomie.**

SIMPATICOTONÍE s.f. Stare de dezechilibru a funcțiunii sistemului nervos vegetativ cauzată de exagerarea activității sistemului nervos simpatic. — Din fr. **sympathicotonie.**

SIMPATÍE, *simpatii,* s.f. **1.** Atracție, înclinare, afinitate pe care cineva o simte față de o persoană sau pe care o inspiră cuiva; afecțiune; *p. ext.* obiectul acestui sentiment. ✦ Aprobare; atașament; devotament. **2.** (Fam.) Persoană față de care cineva simte afecțiune sau dragoste. **3.** (Med.) Legătură, raport dintre (două) organe simetrice care face ca, atunci când unul este afectat, să sufere și celălalt. *Ochii sunt organe care se îmbolnăvesc prin simpatie.* — Din fr. **sympathie,** lat. **sympathia.**

SIMPATÍNĂ s.f. Substanță secretată de terminațiile fibrelor nervoase ale sistemului nervos simpatic, care mediază chimic acțiunea acestuia. — Din fr. **sympathine.**

SIMPATIZÁ, *simpatizez,* vb. I. **1.** Tranz. A avea sentimente de simpatie (**1**) față de cineva. ✧ Refl. recipr. *Se simpatizează de multă vreme.* **2.** Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. „cu") A împărtăși ideile, sentimentele cuiva, a avea aceleași aspirații, aceleași idealuri, aceleași convingeri cu cineva; a fi de partea unei grupări politice sau a unei mișcări (cunoscându-i și împărtășindu-i principiile, acțiunile etc.). — Din fr. **sympathiser.**

SIMPATIZÁNT, -Ă, *simpatizanți, -te,* s.m. și f. Persoană care împărtășește ideile, sentimentele și aspirațiile unei grupări politice, artistice, ale unei asociații sportive etc., fără a fi membrul ei. — Din fr. **sympathisant.**

SIMPATOLÓGIC, -Ă, *simpatologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la simpatologie, de simpatologie. — Din fr. **sympathologique.**

SIMPATOLOGÍE s.f. (Med.) Studiu al reacțiilor simpatice (**4**) fiziologice sau patologice. — Din fr. **sympathologie.**

SIMPATRIÓT, *simpatrioți,* s.m. (Înv.) Compatriot. [Pr.: *-tri-ot*] — Din ngr. **simpatriótis.**

SIMPETÁLĂ, *simpetale,* adj. (Bot.; despre flori) Care are corola cu petale unite între ele. — Din germ. **sympetal.**

SIMPLAMÉNTE adv. (Rar) Pur și simplu; propriu-zis. — Din fr. **simplement** (după *simplu).*

SÍMPLEX s.n. **1.** Sistem de telecomunicații care asigură legătura bilaterală simultană între două posturi. **2.** Țesătură din tricot cu ambele părți lucrate pe față. — Din fr. **simplex.**

SIMPLICITÁTE s.f. Simplitate. — Din fr. **simplicité,** lat. **simplicitas, -atis.**

SIMPLIFICÁ, *simplific,* vb. I. Tranz. A face să fie (mai) simplu (**1, 2**). ✦ A reduce o ecuație sau o fracție printr-un divizor comun; a transforma o egalitate într-o altă egalitate echivalentă cu formă mai simplă. — Din lat. **simplificare,** fr. **simplifier.**

SIMPLIFICÁRE, *simplificări,* s.f. Acțiunea de *a simplifica* și rezultatul ei; simplificație. — V. **simplifica.**

SIMPLIFICÁT, -Ă, *simplificați, -te,* adj. **1.** Care a devenit (mai) simplu (**1, 2**). **2.** (Despre funcții și expresii algebrice) Asupra căruia s-a efectuat operația de reducere la un divizor comun; redus. — V. **simplifica.**

SIMPLIFICATÓR, -OÁRE, *simplificatori, -oare,* adj. Care simplifică. — Din fr. **simplificateur.**

SIMPLIFICÁȚIE, *simplificații,* s.f. (Rar) Simplificare. — Din fr. **simplification.**

SIMPLÍSM s.n. Însușirea de a fi simplu sau simplist; mod unilateral și superficial de a considera lucrurile; judecată a omului simplist (**2**); nivel intelectual scăzut. — Din fr. **simplisme.**

SIMPLÍST, -Ă, *simpliști, -ste,* adj. **1.** (Despre concepții, raționamente, metode etc.) Care consideră lucrurile superficial, unilateral, neglijând uneori aspectele esențiale. **2.** (Despre oameni și manifestările lor) Care este lipsit de complicații și de subtilități intelectuale; care judecă în mod simplist (**1**) sau face dovada unei astfel de judecăți. — Din fr. **simpliste.**

SIMPLITÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi simplu; lipsă de formalitate, de complicații; *p. ext.* lipsă de artificialitate, de afectare, de prefăcătorie; simplicitate. ✦ Lipsă de podoabe inutile și căutate, de rafinament artificial (într-o operă de artă). **2.** Credulitate, naivitate. ✦ Însușire a unei persoane de a se purta natural, liber, firesc; naturalețe. — **Simplu** + suf. *-itate.*

SIMPLÓN, *simploane*, s.n. Numele unui tren internațional rapid care trece prin tunelul Simplon. — Din fr. **Simplon.**

SÍMPLU, -Ă, *simpli, -e,* adj. **1.** Care este format dintr-un singur element sau din câteva elemente omogene; care nu se poate împărți în elemente de natură diferită; care nu este amestecat. ✧ *Floare simplă* = floare a cărei corolă este compusă dintr-un singur rând de petale și un rând de stamine. *Frunză simplă* = frunză alcătuită dintr-un singur limb. (Gram.) *Timp simplu* = timp verbal care se conjugă fără ajutorul verbelor auxiliare. (Gram.) *Perfect simplu* = timp verbal simplu al modului indicativ care exprimă o acțiune trecută, terminată de curând. **2.** Care este lipsit de artificialitate , care nu este prefăcut; *p. ext.* care nu este complicat sau încărcat, care nu prezintă dificultăți, care este ușor de făcut, de înțeles, de rezolvat. **3.** Care este într-un singur plan; care se întâmplă o singură dată. ✦ (Sport; despre o partidă) Care are loc între doi adversari; în care confruntarea are loc între adversari individuali. **4.** Lipsit de podoabe, modest. ✦ Care este inferior ca preț sau calitate; *p. ext.* fără valoare. **5.** (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de rafinament, de afectare sau de prefăcătorie; sincer, cinstit. ✦ Lipsit de cultură; *p. ext.* (peior.) necioplit, bădăran. **6.** (Precedând numele, înlocuiește un adverb) Numai, doar; nimic mai mult; sadea, curat. ✧ Expr. (Fam.) *Simplu ca bună ziua* = foarte simplu. *Simplu muritor* = om obișnuit. — Din fr. **simple.**

SIMPÓDIU, *simpodii,* s.n. Tip de ramificație a tulpinii în care mugurele terminal dispare și creșterea în lungime a axului se produce prin mugurele axilar imediat inferior. — Din fr. **sympode.**

SIMPOZIÓN, *simpozioane,* s.n. **1.** (În Antichitate) Continuare a unui banchet cu cântece, dansuri și discuții variate. **2.** Discuție organizată, pe baza unor scurte expuneri asupra unei teme literare, filosofice, științifice etc. de actualitate, purtate de câțiva vorbitori în fața și cu participarea publicului. [Pr.: *-zi-on*. — Acc. și: *simpózion*] — Din ngr. **simpósion,** germ. **Symposion.**

SIMPTÓM, *simptome,* s.n. Tulburare funcțională sau senzație anormală resimțite de o ființă și care pot indica prezența unei boli. ✦ Fig. Semn, indiciu al unei stări anormale, individuale sau sociale. [Pl. și: *simptoame*] — Din fr. **symptôme.**

SIMPTOMÁTIC, -Ă, *simptomatici, -ce,* adj. Care indică simptomul unei boli; care se referă la simptom. ✧ *Tratament simptomatic* = tratament care urmărește vindecarea unei boli prin înlăturarea simptomelor și nu a cauzelor care o provoacă. ✦ Fig. Care indică existența unei anumite stări de lucruri; semnificativ. — Din fr. **symptomatique.**

SIMPTOMATOLÓGIC, -Ă, *simptomatologici, -ce,* adj. Care ține de simptomatologie, privitor la simptomatologie. — Din fr. **symptomatologique.**

SIMPTOMATOLOGÍE s.f. Totalitate a manifestărilor clinice și de laborator ale unei boli, care permit diagnosticarea bolii respective și diferențierea ei de alte afecțiuni; parte a medicinei care studiază simptomele bolilor; semiologie. — Din fr. **symptomatologie.**

SIMTIMÉNT s.n. v. **sentiment.**

SIMȚ, *simțuri*, s.n. **1.** Facultate a oamenilor și a animalelor de a percepe impresii din lumea exterioară cu ajutorul unor organe specifice; funcție a organismului prin

care acesta recepționează și prelucrează o anumită categorie de stimuli externi sau interni; simțire. ✧ *Organe de simț* = organe periferice ale percepției senzoriale. ✦ (Mai ales la pl.) Instinct, pornire senzuală; senzualitate. ✦ Delectare a simțurilor; gust. **2.** Capacitate a omului de a înțelege, de a judeca, de a aprecia; înclinare, aptitudine pentru ceva. ✧ *Simț moral* = facultatea de a deosebi binele de rău. *Simț practic* = îndemânare în rezolvarea diferitelor chestiuni concrete. — Din **simți** (derivat regresiv).

SIMȚĂMÂNT, *simțăminte,* s.n. (Rar) Sentiment. [Var.: (înv.) **simțimânt** s.n.] — **Simți** + suf. *-ământ* (după fr. *sentiment).*

SIMȚÍ, *simt,* vb. IV. **1.** Tranz. A avea, prin intermediul organelor de simț, senzația sau percepția unui lucru, a unui fapt, a unei calități, a percepe efectul unei excitații; a prezenta sensibilitate. ✦ Refl. A-și da seama de propria stare fizică. **2.** Tranz. A băga de seamă, a prinde de veste, a observa prezența unei ființe sau o acțiune a acesteia, mai mult pe baza unui reflex la o excitație a simțurilor decât cu ajutorul judecății. ✦ (Despre animale) A adulmeca. **3.** Tranz. A-și da seama, a fi conștient, a înțelege, a bănui o acțiune, o situație etc., bazându-se atât pe informații și elemente logice, cât și pe intuiție, instinct sau legături afective cu altă persoană. ✦ Refl. A fi conștient de o însușire, de o dispoziție sau de o stare proprie. ✧ Expr. *A se simți în stare* (de ceva sau să facă ceva) = a se ști, a se socoti, a se crede capabil (de ceva sau să facă ceva). **4.** Refl. A avea, a da dovadă de bun-simț; a fi un om simțit (**2**). **5.** Tranz. A fi cuprins de o stare afectivă, a încerca un sentiment, o emoție etc.; a fi mișcat, impresionat, tulburat de ceva. ✧ Expr. *A simți lipsa* (cuiva sau a ceva) = a suferi din cauză că cineva sau ceva lipsește. *A simți nevoia să...* = a dori să... ✦ A avea impresia că..., a încerca sentimentul că... ✧ Expr. (Refl.) *A se simți la* (sau *în*) *largul lui* sau (*ca*) *acasă (la el)* = a încerca un sentiment plăcut, a avea impresia că se află într-un mediu familiar, înconjurat de lucruri sau de oameni cunoscuți; a fi familiarizat cu ceva; a nu fi stânjenit sau jenat de nimic; a se simți bine. ✦ Refl. (Înv.) A se resimți de pe urma efectelor produse de un factor extern, de o situație etc. [Prez. ind. și: (reg.) *simțesc, simț*] — Lat. **sentire.**

SIMȚIBILITÁTE s.f. (Înv.) Sensibilitate. — Din **simți** (după fr. *sensibilité).*

SIMȚICIÚNE s.f. (Înv.) Sensibilitate; sentiment, simțire (**2**). — **Simți** + suf. *-iciune*.

SIMȚIMÂNT s.n. v. **simțământ.**

SIMȚIMÂNTALÍSM s.n. (Înv.) Sentimentalism. — Din **simțimânt** (după fr. *sentimentalisme*).

SIMȚÍRE, *simțiri,* s.f. **1.** Faptul de *a simți;* sensibilitate (**1**). **2.** Trăire afectivă, afect, sentiment. **3.** Stare normală a organismului în care omul este pe deplin conștient de ceea ce se petrece în jurul lui, fiind stăpân pe simțurile și pe facultățile lui intelectuale. ✧ Loc. adj. *Fără simțire* = fără cunoștință; leșinat. ✧ Expr. *A-și pierde simțirea* (sau *simțirile)* = a leșina. *A-și veni în simțire* (sau *în simțiri)* = a-și reveni din leșin; a-și veni în fire; a-și recăpăta stăpânirea de sine. ✦ (Rar) Simț (**1**). **4.** (Înv. și pop.; și în sintagma *simțire de sine)* Bun-simț, bună-cuviință. — V. **simți.**

SIMȚÍT, -Ă, *simțiți, -te,* adj. **1.** Pornit dintr-o stare afectivă puternică, dintr-un sentiment profund; plin de simțire, plin de sensibilitate; *p. ext.* emoționant. **2.** (Despre persoane) Plin de bun-simț, cu bun-simț. — V. **simți.**

SIMȚITÓR, -OÁRE, *simțitori, -oare*, adj. **1.** Care este capabil să simtă (**5**), care se înduioșează, se impresionează ușor, înzestrat cu simțire (**2**), plin de sensibilitate (**1**); sensibil, impresionabil, emotiv. **2.** (Adesea adverbial) Apreciabil, considerabil, important. *A făcut o economie simțitoare.* — **Simți** + suf. *-tor.*

SIMȚIVÁRĂ, *simțiveri,* s.f. (Reg.) Specie de pițigoi *(Parus major).* — **Simți** + **vară.**

SIMȚUÁL, -Ă, *simțuali, -e,* adj. (Înv.) Care ține de simțuri; care se referă la simțuri; senzual. [Pr.: *-țu-al*] — Din **simț** (după fr. *sensuel*).

SIMULÁ, *simulez*, vb. I. Tranz. A face să pară adevărat ceva ireal; a da, în mod intenționat, o impresie falsă. ✦ A se preface bolnav, nebun, beat etc. (pentru a obține un avantaj sau a evita o sancțiune). — Din fr. **simuler,** lat. **simulare.**

SIMULÁCRU, *simulacre*, s.n. Aparență înșelătoare; acțiune simulată; obiect care dă o falsă impresie a realității. — Din fr. **simulacre,** lat. **simulacrum.**

SIMULÁNT, -Ă, *simulanți*, *-te,* s.m. și f. Persoană care simulează o boală, o nebunie etc. — **Simula** + suf. *-ant*. Cf. fr. s i m u l a t e u r.

SIMULÁRE, *simulări,* s.f. Faptul de *a simula;* prefăcătorie; falsificare; simulație. — V. **simula.**

SIMULÁT, -Ă, *simulați, -te,* adj. Care are o aparență înșelătoare; făcut în mod intenționat să dea o impresie falsă. — V. **simula.**

SIMULATÓR, *simulatoare,* s.n. **1.** Sistem tehnic destinat rezolvării ecuațiilor care caracterizează un anumit obiect sau fenomen. **2.** Ansamblu de aparate și dispozitive care simulează situațiile posibile într-o activitate, folosit pentru antrenarea și verificarea reacțiilor operatorilor umani. — Din fr. **simulateur.**

SIMULÁȚIE, *simulații*, s.f. Simulare; *spec.* (Jur.) folosire de către o persoană a unui înscris constatator al unui act juridic care nu corespunde unei operații reale. [Var.: **simulațiúne** s.f.] — Din fr. **simulation,** lat. **simulatio, -onis.**

SIMULAȚIÚNE s.f. v. **simulație.**

SIMULTÁN, -Ă, *simultani, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre acțiuni, fenomene și evenimente) Care are loc în același timp cu altul sau cu altele; concomitent. **2.** S.n. Demonstrație a unui șahist cu o clasificare superioară care joacă în același timp cu mai mulți adversari de categorie inferioară. [Var.: (înv.) **simultanéu, -ée** adj.] — Din germ. **simultan,** fr. **simultané,** lat. **simultaneus.**

SIMULTANEITÁTE s.f. Însușire a unor acțiuni, fenomene sau a unor evenimente de a fi simultane (**1**); existența, producerea mai multor acțiuni în același timp; coincidență în timp; sincronism. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **simultanéité.**

SIMULTANÉU, -ÉE adj. v. **simultan.**

SIMÚN s.n. Vânt puternic, fierbinte și uscat, încărcat cu nisip, care bate în Sahara și în Arabia, de la Sud la Nord. — Din fr. **simoun.**

SIN[1] s.m. (Înv. și reg.; particulă care precedă prenumele tatălui și intră în componența numelui de familie al copiilor) Fiu, fiul lui... — Din sl. **synŭ.**

SIN[2] s.m. și n. v. **sân.**

SINAFÍE, *sinafii*, s.f. Fenomen care se produce atunci când două versuri sunt strâns unite, astfel încât are loc eliziunea de la unul la altul sau același cuvânt terminând primul vers și îl începe pe al doilea. — Din fr. **synaphie,** ngr. **sináfia.**

SINAGÓGĂ, *sinagogi,* s.f. Clădire destinată celebrării cultului mozaic; templu, havră. ✦ Organizație religioasă la mozaici asemănătoare parohiilor creștine, apărută în condițiile diasporei. [Pl. și: *sinagoge*] — Din fr. **synagogue.**

SINALAGMÁTIC, -Ă, *sinalagmatici, -ce*, adj. (Despre contracte juridice) Care impune obligații reciproce între părțile interesate chiar de la data încheierii. — Din fr. **synallagmatique.**

SINALÉFĂ, *sinalefe*, s.f. (Fon.) Fuziune (în timpul pronunțării) a două silabe într-una singură prin eliziune, sinereză sau contracție. — Din fr. **synalèphe,** lat. **synalaepha.**

SINALGÍE, *sinalgii,* s.f. (Med.) Formă a sinesteziei în care o durere se asociază cu altă senzație. — Din fr. **synalgie.**

SINANTRÓP, *sinantropi,* s.m. Om fosil descoperit în China, foarte apropiat de pitecantrop *(Sinanthropus pechinensis).* — Din fr. **sinanthrope.**

SINAPÍSM, *sinapisme,* s.n. Cataplasmă făcută din făină de muștar și apă, care se aplică pe o parte bolnavă a corpului cu scopul de a provoca un aflux al sângelui. — Din fr. **sinapisme.**

SINÁPSĂ, *sinapse,* s.f. (Anat.) Punct de contact între doi neuroni, la nivelul căruia se face transmiterea influxului nervos de la o celulă nervoasă la alta. — Din fr. **synapse.**

SINÁPTIC, -Ă, *sinaptici, -ce,* adj. Referitor la sinapsă. — Din fr. **synaptique.**

SINARHÍE, *sinarhii,* s.f. Guvernare simultană a mai multor căpetenii, care conduc fiecare câte o parte a unui stat. — Din fr. **synarchie.**

SINARMONÍSM s.n. (Fon.) Asimilare progresivă a vocalelor dintr-un cuvânt, întâlnită în limbile turco-tătare; armonie vocalică. — Din fr. **synharmonisme.**

SINARTRÓZĂ, *sinartroze,* s.f. Articulație fixă între două oase. — Din fr. **synarthrose.**

SINAXÁR *sinaxare,* s.n. Carte care cuprinde pe scurt viețile sfinților. ✦ Calendar creștin în care apar înregistrate numele sfinților (pe zile). — Din ngr. **sinaxári(on).**

SINÁXĂ s.f. Nume dat adunărilor primilor creștini. — Din fr. **synaxe,** ngr. **sínaxis.**

SINĂIÁN, -Ă, *sinăieni, -e,* s.m., adj. **1.** Persoană originară sau locuitor din orașul Sinaia. **2.** Adj. Care aparține orașului Sinaia sau sinăienilor (**1**), privitor la orașul Sinaia ori la sinăieni. — **Sinaia** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SINĂIÁNCĂ, *sinăience,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Sinaia. — **Sinăian** + suf. *-că.*

SINĂLÁU, *sinălaie*, s.n. (Reg.) Cuțit gros, puțin încovoiat, prevăzut cu două mânere, cu care tăbăcarii curăță părul de pe piei. — Din magh. **szinelö.**

SINCÁRPĂ, *sincarpe,* adj. (Bot.; despre flori) Cu carpelele unite. — Din fr. **syncarpe.**

SÍNCER, -Ă, *sinceri, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care exprimă întocmai ceea ce gândește, care acționează fără prefăcătorie sau gânduri ascunse; franc, leal, loial; cinstit, deschis. ✦ (Despre sentimente, acțiuni, manifestări ale oamenilor) Care reflectă sau dovedește sinceritate (**1**). **2.** Conform cu anumite legi, cu anumite principii; corect. **3.** (Rar; despre culori) Curat, pur. — Din fr. **sincère,** lat. **sincerus.**

SINCERAMÉNTE adv. (Rar) În mod sincer. — Din it. **sinceramente.**

SINCERÍCĂ s.f. Plantă erbacee mică, cu frunze liniare, cu flori albe-verzui, fără petale, care crește pe locuri stâncoase și nisipoase *(Scleranthus perennis).* — Et. nec.

SINCERITÁTE, (**2**) *sinceități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi sincer (**1**); lipsă de prefăcătorie sau de viclenie; francheță, loialitate. ✧ Loc. adv. *Cu sinceritate* = în mod sincer (**1**); din toată inima. **2.** (Rar) Confidență, confesiune, destăinuire. — Din fr. **sincérité,** lat. **sinceritas, -atis.**

SINCHISEÁLĂ s.f. (Fam.; mai ales în construcții negative) Grijă, atenție, considerație față de cineva sau de ceva. — **Sinchisi** + suf. *-eală.*

SINCHISÍ, *sinchisesc*, vb. IV. (Mai ales în construcții negative). **1.** Refl. (Fam.) A-i păsa cuiva de cineva sau de ceva, a lua în seamă ceva sau pe cineva; a nu rămâne indiferent; a se neliniști, a se îngrijora. **2.** Tranz. (Înv.) A incomoda, a deranja, a tulbura. — Din ngr. **sinhízo.**

SINCIPITÁL, -Ă, *sincipitali, -e,* adj. (Anat.) Care ține de sinciput. — Din fr. **sincipital.**

SINCIPÚT, *sincipute*, s.n. Parte din osul capului care reprezintă punctul cel mai înalt al cutiei craniene; creștetul capului. — Din fr., lat. **sinciput.**

SINCÍȚIU, *sinciții*, s.n. Masă de protoplasmă care conține un mare număr de nuclee, provenită din fuziunea mai multor celule sau dintr-o multiplicare foarte activă a celulelor. — Din fr. **syncytium.**

SINCLINÁL, *sinclinale,* s.n. (Geol.) Cută a stratelor din scoarța Pământului care prezintă aspectul unei albii cu concavitatea îndreptată în sus. — Din fr. **synclinal.**

SINCLINÓRIU, *sinclinorii*, s.n. (Geol.) Asociație de cute în care cele din partea centrală sunt mai coborâte decât cele din părțile laterale. — Din fr. **synclinorium.**

SINCOPÁ, *sincopez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să sufere sau a suferi o sincopă. — Din **sincopă.** Cf. fr. s y n c o p e r.

SINCOPÁRE, *sincopări,* s.f. Faptul de *a (se) sincopa.* — V. **sincopa.**

SINCOPÁT, -Ă, *sincopați*, *-te*, adj. **1.** (Despre muzică, în special despre muzica de jazz) Caracterizat prin folosirea sincopei (**2**). **2.** (Fon.; despre vocale sau grupuri de vocale neaccentuate) Dispărut în interiorul unui cuvânt prin sincopă (**3**). — V. **sincopa.** Cf. fr. s y n c o p é.

SINCÓPĂ, *sincope*, s.f. **1.** Încetare subită (momentană sau definitivă) a funcției inimii, cu întreruperea respirației și pierderea sensibilității și a mișcărilor voluntare. **2.** (Muz.) Efect ritmic, cu caracter dinamic, obținut prin mutarea accentului unei măsuri de pe timpul tare pe cel slab anterior. **3.** Fenomen fonetic care constă în dispariția unei vocale sau a unui grup de vocale neaccentuate între două consoane ale unui cuvânt. **4.** (Rar) Întrerupere, pauză. — Din fr. **syncope.**

SINCRÉTIC, -Ă, *sincretici, -ce*, adj. Care ține de sincretism, referitor la sincretism. — Din fr. **syncrétique.**

SINCRETÍSM, *sincretisme,* s.n. **1.** Contopire a unor elemente eterogene aparținând unor arte diferite (literatură, muzică, dans etc.), caracteristică folclorului și mai ales fazelor primitive de dezvoltare a culturii, când diferitele arte nu erau încă diferențiate. **2.** (Fil.) Reunire a unor elemente eterogene aparținând unor doctrine filosofice diferite sau unor religii diferite — Din fr. **syncrétisme.**

SINCRETÍST, -Ă, *sincretiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Adept al sincretismului. — Din fr. **syncrétiste.**

SINCROCICLOTRÓN, *sincrociclotroane,* s.n. (Fiz.) Accelerator ciclic pentru particule grele cu sarcină electrică, mai puternic decât ciclotronul și având capacitatea de a menține sincronismul dintre mișcarea particulelor și variația tensiunii acceleratoare prin modificarea frecvenței acesteia; fazotron. — Din fr. **synchrocyclotron.**

SINCROFAZOTRÓN, *sincrofazotroane,* s.n. (Fiz.) Accelerator ciclic pentru particule grele cu sarcină electrică, al cărui principiu de funcționare îmbină elemente ale sincrotronului cu elemente ale fazotronului. — Din fr. **synchrophasotron.**

SINCRÓN, -Ă, *sincroni, -e*, adj. (Despre fapte, fenomene sau evenimente) Sincronic (**1**). ✦ (Despre sisteme fizice sau tehnice) Care este sediul unor fenomene periodice cu evoluție sincronică. ✧ *Cameră sincronă* = dispozitiv special folosit în cinematografie, în televiziune, pentru înregistrarea simultană a sunetului și a imaginii. *Mașină sincronă* = mașină electrică de curent alternativ (monofazat sau trifazat) a cărei turație de regim este constantă și proporțională cu frecvența tensiunii la borne. — Din fr. **synchrone.**

SINCRÓNIC, -Ă, *sincronici, -ce,* adj. **1.** (Despre fapte, fenomene sau evenimente) Care există sau se petrec în același timp; simultan, concomitent, sincron. **2.** Care se referă la fapte, fenomene sau evenimente existente sau petrecute în același timp. ✧ *Tabele sincronice* = tabele cronologice ale evenimentelor care au avut loc în același timp. ✦ (Fiz.; despre evoluția fenomenelor periodice) Care prezintă sincronism, care se produce în mod sincron. **3.** (Despre metode de studiu sau puncte de vedere) Care nu se face în mod istoric; independent de evoluția istorică; static. — Din fr. **synchronique.**

SINCRONICITÁTE s.f. (Rar) Sincronie. — Din engl. **synchronicity.**

SINCRONÍE s.f. Ansamblul fenomenelor lingvistice considerate într-o anumită perioadă a istoriei unei limbi. — Din fr. **synchronie.**

SINCRONÍSM, (**2**) *sincronisme*, s.n. **1.** Existența în același timp sau desfășurarea paralelă a două sau a mai multor fapte, fenomene sau evenimente; simultaneitate. ✧ *Sincronism sonor* = simultaneitate a înregistrărilor sonore cu cele ale imaginilor, în cinematografie și televiziune, realizată cu ajutorul camerei sincrone. **2.** Fenomen de sincronism (**1**). — Din fr. **synchronisme.**

SINCRONÍSTIC, -Ă, *sincronistici, -ce,* adj. (Despre scrieri cu caracter istoric) Care studiază sau expune evenimentele în mod sincronic. — Din fr. **synchronistique.**

SINCRONIZÁ, *sincronizez,* vb. I. Tranz. A face ca două sau mai multe acțiuni, fapte sau evenimente, fenomene etc. să se petreacă în același timp. ✦ A efectua operațiile necesare pentru ca o mașină sincronă să fie adusă în stare de a funcționa în paralel cu o rețea electrică de curent alternativ. ✦ A realiza într-un film concordanța dintre imagine și sunet; a efectua montarea sincronă a benzii de imagine cu banda de sunet corespunzătoare.— Din fr. **synchroniser.**

SINCRONIZÁRE, *sincronizări,* s.f. Acțiunea de *a sincroniza* și rezultatul ei. — V. **sincroniza.**

SINCRONIZATÓR, *sincronizatoare,* s.n. **1.** Aparat cu care se pune în concordanță pelicula cinematografică pe care este imprimată imaginea cu banda sonoră corespunzătoare. **2.** Ansamblu de dispozitive folosit pentru sincronizarea automată a mașinilor sincrone. — **Sincroniza** + suf. *-tor* (după fr. *synchroniseur).*

SINCRONIZÓR, *sincronizoare*, s.n. (Biol.) Factor de ambianță care poate modifica unul dintre parametrii unui bioritm. — Din fr. **synchroniseur.**

SINCRONOSCÓP, *sincronoscoape,* s.n. **1.** Instrument folosit pentru a indica dacă două fenomene periodice sunt sincrone. **2.** Instrument folosit pentru determinarea momentului în care a fost realizată sincronizarea a două tensiuni electrice alternative. ✦ Instrument alcătuit dintr-un oscilograf catodic, folosit pentru reprezentarea vizuală a formelor de undă. — Din fr. **synchronoscope.**

SINCROTRÓN, *sincrotroane,* s.n. Accelerator ciclic pentru electroni mai puternic decât betatronul de care se deosebește prin capacitatea de a menține sincronismul dintre mișcarea electronilor și variația tensiunii acceleratoare. — Din fr. **synchrotron.**

SINDACTILÍE s.f. Malformație congenitală a mâinii sau a piciorului constând în lipirea a două sau a mai multor degete între ele prin sudarea părților moi, oasele rămânând separate. — Din fr. **syndactylie.**

SÍNDIC, *sindici,* s.m. Persoană însărcinată cu administrarea patrimoniului unei instituții, corporații, societăți etc. ✧ *Sindic (de bursă)* = conducător al agenților de schimb ori al mijlocitorilor oficiali, care prezidează camera lor sindicală. [Acc. și: *sindíc*] — Din fr. **syndic.**

SINDICÁL, -Ă, *sindicali, -e,* adj. Care ține de sindicat, privitor la sindicat. — Din fr. **syndical.**

SINDICALÍSM s.n. **1.** Mișcare anticapitalistă din Europa Occidentală la sfârșitul sec. XIX, având legături cu anarhismul, și care consideră statul drept un sistem birocratic ineficient și opresiv, preconizând înlocuirea cu sindicatele ca unități de producție. **2.** Sistem de organizare a muncitorilor prin mijlocirea sindicatelor; mișcare sindicală. — Din fr. **syndicalisme.**

SINDICALÍST, -Ă, *sindicaliști, -ste,* s.m. și f. Persoană care face parte dintr-un sindicat. — Din fr. **syndicaliste.**

SINDICALIZÁ, *sindicalizez,* vb. I Refl. A se uni într-un sindicat, a forma un sindicat. ✦ A intra într-un sindicat. — **Sindical** + suf. *-iza.*

SINDICALIZÁRE s.f. Acțiunea de *a se sindicaliza* și rezultatul ei. — V. **sindicaliza.**

SINDICÁT, *sindicate,* s.n. **1.** Organizație a salariaților dintr-o întreprindere, înființată conform legii, al cărei scop este apărarea intereselor profesionale, economice și sociale ale membrilor ei. **2.** Totalitatea membrilor unui sindicat (**1**); sediu al unei organizații sindicale. **3.** Grup de persoane fizice sau de companii, reunite printr-un contract de asociere în scopul finanțării unei investiții. — Din fr. **syndicat.**

SINDIOTÁCTIC, -Ă, *sindiotactici, -ce,* adj. (Chim.; despre polimeri) Care are o structură spațială regulată, în ale cărui lanțuri macromoleculare succesiunea unităților structurale se repetă constant de-a lungul lanțului, în poziția alternantă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **syndiotactique,** engl. **syndyotactic.**

SINDROFÍE, *sindrofii,* s.f. **1.** (Fam.) Reuniune de invitați, petrecere (în familie). ✦ Totalitatea participanților la o petrecere familială. **2.** (Reg.) Prietenie, tovărășie. — Din ngr. **sindrofía.**

SINDRÓM, *sindroame,* s.n. Totalitatea semnelor și a simptomelor care apar împreună în cursul unei boli, dându-i nota caracteristică. [Pl. și: *sindromuri*] — Din fr. **syndrome.**

SÍNE pron. refl. (Forma accentuată de acuz. pers. 3 pentru toate genurile și numerele; uneori întărit prin „însuși”) **1.** (Precedat de prep. „pe” sau, înv., „pre”, având funcție de complement direct al unui verb reflexiv) *Numai pe sine nu se vede.* **2.** (Precedat de prepoziții, are funcție de atribut, de complement indirect sau de complement circumstanțial) *Păstrează totul pentru sine însăși.* ✧ Expr. *De la sine* = fără ajutorul sau intervenția cuiva, prin propriile forțe; din proprie inițiativă. (Substantivat) *În sinea mea* (sau *a ta* etc.) = în propria conștiință, în gând. — Lat. **se** (după *mine, tine*).

SINEÁLĂ s.f. (Pop.) **1.** Vopsea albastră; *spec.* albăstreală pentru rufe și var; *p. ext.* apă cu albăstreală în care se clătesc rufele albe pentru a căpăta o tentă albăstrie. **2.** Culoare albastră. — Din bg. **sinilo.**

SINÉCDOCĂ, *sinecdoce,* s.f. Figură de stil care constă în lărgirea sau restrângerea sensului unui cuvânt prin folosirea întregului în locul părții (și invers), a particularului în locul generalului, a generalului în locul particularului, a materiei din care este făcut un lucru în locul lucrului însuși etc. [Acc. și: *sinecdócă*] — Din lat. **synecdoche,** ngr. **sinekdohí,** fr. **synecdoque.**

SINECHÍE s.f. (Med.) Aderență patologică a irisului în fața posterioară a corneei sau la cristalin; *p. gener.* orice aderență patologică între formațiuni anatomice vecine. — Din fr. **synéchie,** engl. **synechie.**

SINÉCTICĂ s.f. Metodă de antrenare a unor indivizi sau grupuri de indivizi în vederea rezolvării creatoare a uneia sau a mai multe probleme prin stimularea intuiției, a fanteziei etc. — Din fr. **synectique.**

SINECÚRĂ, *sinecuri,* s.f. Slujbă, funcție bine retribuită, care cere muncă minimă sau nu cere nicio muncă. — Din fr. **sinécure.**

SINECURÍST, -Ă, *sinecuriști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Persoană care deține o sinecură. — **Sinecură** + suf. *-ist.*

SÍNE DÍE loc. adj., loc. adv. Fără a fixa o dată precisă. — Loc. lat.

SINÉDRIU, *sinedrii,* s.n. (Înv.) Sfat, consiliu bisericesc. — Din ngr. **synédhrion.**

SINELÍ vb. IV v. **sinili.**

SINELÍT, -Ă adj. v. **sinilit.**

SINELÍU, -ÍE adj. v. **siniliu.**

SINELUÍ, *sineluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A curăța cu sinălăul părul de pe pieile tăbăcite ale animalelor. — Din magh. **szinelni.**

SINELUÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a sinelui.* — V. **sinelui.**

SINERÉZĂ, *sinereze,* s.f. Fenomen fonetic constând în fuziunea, într-un diftong ascendent, a două vocale învecinate prin transformarea primei vocale într-o semivocală. — Din fr. **synérèse,** lat. **synaeresis.**

SINÉRGIC, -Ă, *sinergici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la sinergie, al sinergiei. — Din fr. **synergique.**

SINERGÍDĂ, *sinergide,* s.f. (Bot.) Fiecare dintre cele două celule ale sacului embrionar situate de o parte și de alta a oosferei. — Din fr. **synergide.**

SINERGÍE s.f. Asociație a mai multor organe sau țesuturi pentru îndeplinirea aceleiași funcții. — Din fr. **synergie.**

SINERGÍSM s.n. (Fiz.) Intensificare a acțiunilor care se exercită în același sens. ✦ Intensificare a acțiunii a două substanțe prin asocierea acestora. — Din fr. **synergisme.**

SINESTALGÍE, *sinestalgii,* s.f. (Med.) Durere care apare la simpla atingere a unei zone îndepărtate de punctul dureros. — Din fr. **synestalgie.**

SINESTÉZIC, -Ă, *sinestezici, -ce,* adj. Referitor la sinestezie; cu caracter de sinestezie. — Din fr. **synesthésique.**

SINESTEZÍE, *sinestezii,* s.f. Asociație între senzații de natură diferită care dau impresia că sunt unul simbolul celuilalt. — Din fr. **synesthésie.**

SÍNEȘI pron. refl. (Înv.) Sine. *Își spune în sinești.* — **Sine** + [î]**și.**

SINÉT, *sineturi*, s.n. (Înv.) **1.** Act, document; zapis, hrisov. **2.** Adeverință, chitanță; poliță. [Var.: **senét** s.n.] — Din tc. **senet.**

SINÉȚ, *sinești*, s.m. (Iht.; reg.) Plătică[1]. — Et. nec.

SINFÁZIC, -Ă, *sinfazici, -ce,* adj. (Despre procese periodice) Care are aceeași fază. — Cf. fază.

SINGENÉTIC, -Ă, *singenetici, -ce,* adj. (Despre mineralele din rocile sedimentare) Care s-a format concomitent cu sedimentele. — Din fr. **syngénésique** (după *genetic*).

SINGENÉZĂ s.f. Stadiu în evoluția rocilor sedimentare corespunzând timpului de formare a sedimentelor. — Din fr. **syngénèse.**

SINGHALÉZ, -Ă, *singhalezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Popor de religie budistă care s-a constituit ca națiune în Sri Lanka; (și la sg.) persoană care aparține acestui popor. **2.** Adj. Care aparține singhalezilor (**1**), privitor la singhalezi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă indo-europeană vorbită de singhalezi. — Din fr. **syngalais.**

SÍNGHEL, *singheli,* s.m. Grad în ierarhia bisericească inferior protosinghelului; persoană care poartă acest grad. — Din ngr. **sínkellos.**

SINGLE, *single-uri,* s.n. (Muz.) Disc care conține câte o singură piesă pe fiecare față. ✧ (Adjectival) *Disc single.* [Pr.: *singl*] — Cuv. engl.

SINGSPIEL s.n. Operă germană de tip popular în care muzica alternează cu episoadele vorbite. [Pr.: *zíngșpil*] — Cuv. germ.

SINGULÁR, -Ă, *singulari, -e,* adj. **1.** (Gram.; în sintagmele) *Număr singular* (și substantivat, n.) = categorie gramaticală care indică un singur exemplar dintr-o categorie de ființe, de obiecte etc. *Persoana întâi* (sau *a doua, a treia)* singular = persoană gramaticală care indică numărul singular (**1**). **2.** Care aparține sau este caracteristic unui singur sau unui anumit exemplar dintr-o categorie, care se referă la un singur sau la un anumit exemplar dintr-o categorie; care se deosebește de alți indivizi, de alte fenomene etc. din aceeași categorie prin anumite trăsături distincte, individuale; care iese din comun în raport cu ceilalți indivizi, celelalte fenomene etc. din aceeași categorie; care este singur, izolat printre sau față de indivizii din aceeași categorie; care ocupă un loc aparte în cadrul aceleiași categorii; deosebit, aparte, neobișnuit; *p. ext.* ciudat, bizar, original. ✧ (Log.) *Judecată singulară* = judecată al cărei subiect este un nume individual. ✦ (Fil.; substantivat, n.; art.) Categorie care reflectă un singur exemplar dintr-o clasă de lucruri, în totalitatea însușirilor lui care îl deosebesc de celelalte lucruri din acea clasă; individual. — Din lat. **singularis,** fr. **singulier.**

SINGULÁRE TÁNTUM, *singularia tantum,* loc. adj. (Despre substantive) Care are numai formă de singular; care este defectiv de plural. — Loc. lat.

SINGULARITÁTE s.f. (Rar) Calitatea de a fi singular; *p. ext.* ciudățenie, bizarerie. — Din fr. **singularité,** lat. **singularitas, -atis.**

SINGULARIZÁ, *singularizez,* vb. I. Tranz. și refl. A scoate sau a ieși în evidență; a (se) deosebi, a (se) distinge printr-o trăsătură puțin obișnuită, ieșită din comun. — Din fr. **singulariser.**

SINGULARIZÁRE s.f. Faptul de *a se singulariza.* — V. **singulariza.**

SINGULARIZÁT, -Ă, *singularizați, -te*, adj. Care este ieșit în evidență, ieșit din comun prin ceva deosebit. — V. **singulariza.**

SINGULATÍV s.n. (Gram.; în sintagma) *Sufix de singulativ* = sufix cu ajutorul căruia se formează, în unele limbi, singularul din tema de plural. — Din fr. **singulatif.**

SÍNGUR, -Ă, *singuri*, -e, adj. **1.** (Despre oameni) Care nu este însoțit de nimeni, fără niciun tovarăș, fără altcineva. ✦ Singuratic (**1**), solitar, izolat, retras; părăsit. **2.** Prin forțele sale, fără ajutorul, intervenția, îndemnul, voia cuiva; din proprie inițiativă. ✦ De la sine. **3.** (Precedând substantivul) Numai unul; unic. *Singurul drum spre oraș.* ✦ (În construcții negative) Niciun. *Nu putea articula un singur cuvânt.* ✦ (Adverbial) Numai, doar. *Singur tu nu mi-ai plăcut.* **4.** (Determină subiectul sau obiectul; uneori ține locul numelui) (Eu sau tu, el etc.) însumi (însuți, însuși etc.) chiar eu (sau tu, el etc.) în persoană. *Am eu singur grijă.* — Lat. **singulus.**

SINGURÁTEC, -Ă adj. v. **singuratic.**

SINGURÁTIC, -Ă, *singuratici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni) Care trăiește departe de alte persoane, izolat de societate; retras, singur (**1**); (despre manifestările oamenilor) propriu, caracteristic pentru un om singuratic (**1**), de om singuratic. ✦ (Despre acțiuni omenești) Care este făcut în singurătate, fără să fie știut de cineva, tainic. ✦ (Rar) Unic, singur (**3**); izolat, singular (**2**). **2.** (Despre lucruri, așezări omenești etc.) Care este izolat, care este departe de alte așezări omenești etc.; solitar; *p. ext.* liniștit. *O căsuță singuratică.* **3.** (Gram.; înv.; și substantivat, n.) Singular (**1**). [Var.: **singurátec, -ă** adj.] — **Singur** + suf. *-atic.*

SINGURĂTÁTE, (**2**) *singurătăți*, s.f. **1.** Faptul de a fi singur (**1**); starea celui care trăiește singuratic (**1**); *spec.* izolare morală. **2.** Loc retras pe unde oamenii nu umblă deloc sau trec foarte rar; loc pustiu, lipsit de oameni (și de animale); pustietate; *p. ext.* izolare. — **Singur** + suf. *-ătate.*

SINGURÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *singurei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *singur*. ✧ Expr. *Singur-singurel* = cu desăvârșire singur. — **Singur** + suf. *-el.*

SINÍE, *sinii,* s.f. **1.** Tavă mare și rotundă de metal, folosită mai ales pentru copt plăcinte și prăjituri. **2.** (Pop.) Masă țărănească joasă, rotundă, cu trei picioare. — Din tc. **sini,** bg. **sinija.**

SINIGRÍNĂ s.f. Substanță chimică prezentă în semințele unei specii de mușt ar, în hrean și în ridichi, care constituie principiul activ al făinii de mușt ar. — Din fr. **sinigrine.**

SINILÍ, *sinilesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A clăti rufele, după spălare, în sineală; a albăstri. [Var.: (înv.) **sinelí** vb. IV] — Din **sineală.**

SINILÍT, -Ă, *siniliți, -te,* adj. (Reg.; despre rufe) Clătit în sineală; albăstrit. [Var.: (înv.) **sinelít, -ă** adj.] — V. **sinili.**

SINILÍU, -ÍE, *sinilii*, adj. (Pop.) De culoarea sinelii; albăstrui. [Var.: (rar) **sinelíu, -ie** adj.] **— Sineală** + suf. *-iu.*

SINISTRÁT, -Ă, *sinistrați, -te*, adj., s.m. și f. (Persoană) care a suferit pagube însemnate de pe urma unui incendiu, a unei inundații sau a altei calamități. — Din fr. **sinistré.**

SINÍSTRU, -Ă, *siniștri, -stre,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care trezește sentimente de spaimă, de groază; groaznic, înspăimântător. ✦ Care inspiră oroare; oribil. **2.** Primejdios, lugubru, funest; criminal[2]. **II.** S.n. Dezastru care aduce după sine mari pierderi materiale; calamitate. — Din fr. **sinistre.**

SINÓD, *sinoade,* s.n. **1.** Adunare de ierarhi care constituie forul suprem al Bisericii (sau al unei eparhii) ortodoxe și care se întrunește periodic pentru a rezolva probleme de administrație bisericească. **2.** Adunare episcopală care se convoacă ocazional pentru a lua (unele) hotărâri în probleme de dogmă, de morală și de administrație bisericească; sobor; (la catolici) conciliu. — Din sl. **sinod.**

SINODÁL, -Ă, *sinodali, -e,* adj. Care aparține sinodului, privitor la sinod; care emană de la un sinod, care face parte dintr-un sinod; sinodic (**2**), sinodicesc. — Din fr. **synodal.**

SINÓDIC, -Ă, *sinodici, -ce,* adj. **1.** Referitor la intervalul de timp după care se repetă aceeași poziție relativă a Pământului, a Soarelui, a Lunii sau a unei planete. ✧ *Perioadă sinodică* = interval în care se face rotirea completă a unui corp ceresc în jurul altui corp ceresc în mișcare. *Lună sinodică* = interval în care Luna, aflată în una dintre fazele ei, face o mișcare de rotație completă în jurul Pământului și revine în faza de la care a plecat. **2.** Care aparține sinodului, privitor la sinod, care emană de la sinod; care face parte dintr-un sinod; sinodal, sinodicesc. — Din fr. **synodique.**

SINODICÉSC, -EÁSCĂ, *sinodicești,* adj. (Înv.) Sinodal. — **Sinodic** + suf. *-esc.*

SINOLÓG, -Ă, *sinologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în sinologie. — Din fr. **sinologue.**

SINOLÓGIC, -Ă, *sinologici, -ce,* adj. Care aparține sinologiei, privitor la sinologie. — Din fr. **sinologique.**

SINOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul istoriei, limbii și culturii chineze. — Din fr. **sinologie.**

SINONÍM, -Ă, *sinonimi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre cuvinte, expresii, afixe etc.) Care are (aproape) același înțeles cu alt cuvânt, cu altă expresie, cu alt afix etc. ✦ P. gener. Asemănător, identic, similar; corespunzător. **2.** S.n. Cuvânt, expresie, afix etc. care are același (sau aproape același) înțeles cu alt cuvânt, cu altă expresie, cu alt afix etc. — Din fr. **synonyme.**

SINONÍMIC, -Ă, *sinonimici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care ține de sinonime (**2**) sau de sinonimie, privitor la sinonime sau la sinonimie. ✧ *Derivație sinonimică* = procedeu stilistic potrivit căruia două sau mai multe cuvinte din aceeași sferă semantică ajung să desemneze, în sens figurat, același lucru. *„Dovleac” și „tărtăcuță” desemnează, prin derivație sinonimică, „cap”.* **2.** S.f. Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul sinonimelor (**2**) și al sinonimiei. ✦ Totalitatea sinonimelor (**2**) unei limbi; sistemul de sinonimie al unei limbi. — Din fr. **synonymique,** (**2**) și germ. **Synonymik.**

SINONIMÍE, *sinonimii,* s.f. Însuşire pe care o au unele cuvinte, expresii, afixe etc. de a fi sinonime (**1**) cu altele; posibilitate a înlocuirii unui cuvânt, a unei expresii etc. prin sinonimul (**2**) lor; situaţie în care se află două sau mai multe sinonime. ✦ P. gener. Asemănare, identitate, corespondenţă, similitudine. — Din fr. **synonymie,** lat. **synonymia.**

SINONIMITÁTE s.f. (Rar) Sinonimie. — **Sinonim** + suf. *-itate.*

SINÓPSIS, *sinopsisuri*, s.n. Rezumat foarte concentrat al subiectului (unui scenariu de film). [Scris şi: *synopsis*] — Din engl. **synopsis.**

SINÓPTIC, -Ă, *sinoptici, -ce,* adj. (Despre rubrici, date, tabele etc.) Care este întocmit astfel încât permite o privire generală asupra tuturor părţilor componente. ✧ *Hartă sinoptică* = hartă cu date meteorologice culese simultan în diferite localităţi, servind la stabilirea timpului probabil pentru următoarele ore sau zile. — Din fr. **synoptique.** Cf. germ. s y n o p t i s c h.

SINOSTÓZĂ s.f. Sutură a oaselor craniene. — Din fr. **synostose.**

SINOVIÁL, -Ă, *sinoviali, -e,* adj. Privitor la sinovie; care secretă sinovie. *Membrană sinovială.* [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **synovial.**

SINOVÍE s.f. Lichid seros, transparent, de culoare galbenă, secretat de membranele situate în cavitatea articulaţiilor cu scopul de a înlesni alunecarea oaselor unele peste altele. — Din fr. **synovie.**

SINOVÍTĂ, *sinovite,* s.f. Boală care constă în inflamarea unei membrane sinoviale. — Din fr. **synovite.**

SINTÁCTIC, -Ă, *sintactici, -ce,* adj. **1.** Care se referă la sintaxă, care aparţine sintaxei. **2.** (Substantivat, f.; în sintagma) *Sintactică poetică* = sintaxă poetică, v. *sintaxă.* — Din ngr. **sintaktikós,** fr. **syntactique.**

SINTAGMÁTIC, -Ă, *sintagmatici, -ce,* adj. Care se referă la sintagmă, al sintagmei. — Din fr. **syntagmatique.**

SINTÁGMĂ, *sintagme,* s.f. Unitate semantico-sintactică stabilă, formată dintr-un grup de două sau de mai multe cuvinte între care există raporturi de subordonare; *p. ext.* locuţiune; expresie. — Din fr. **syntagme.**

SINTALITÁTE s.f. Totalitatea particularităţilor esenţiale, edificatoare pentru profilul moral al unui grup; personalitate a unui colectiv. — Din fr. **syntalité,** engl. **syntality.**

SINTÁXĂ, *sintaxe*, s.f. Parte a gramaticii care studiază funcţiile cuvintelor şi ale propoziţiilor în vorbire şi care stabileşte regulile de îmbinare a cuvintelor în propoziţii şi a propoziţiilor în fraze. ✧ *Sintaxă poetică* = totalitatea procedeelor stilistice ale limbii literare care ţin de topica propoziţiei şi a frazei; sintactică poetică. ✦ Parte a logicii simbolice care constituie expunerea derivării expresiilor logice. — Din fr. **syntaxe,** lat. **syntaxis.**

SINTERIZÁ, *sinterizez,* vb. I. Tranz. A efectua operaţia de sinterizare. — Cf. germ. S i n t e r.

SINTERIZÁRE s.f. Procedeu de lipire a pulberilor metalice, ceramice etc., în urma încălzirii şi presării lor. ✦ Operaţie de realizare a unor piese prin încălzirea unor pulberi şi presarea lor în forme speciale. — V. **sinteriza.**

SINTÉTIC, -Ă, *sintetici, -ce,* adj. **1.** Care ţine de sinteză, privitor la sinteză; obţinut prin sinteză. ✧ *Spirit sintetic* = spirit care operează mai mult prin sinteză decât prin analiză, care face uşor sinteza lucrurilor. *Limbă sintetică* = limbă în care raporturile gramaticale se exprimă, de obicei, prin adăugarea de afixe la tema cuvintelor. **2.** (Despre produse chimice sau industriale) Fabricat pe cale artificială (din două sau din mai multe elemente). — Din fr. **synthétique.**

SINTETÍSM s.n. Faptul, însuşirea de a fi sintetic; caracter sintetic. — **Sintet**[ic] + suf. *-ism.*

SINTETIZÁ, *sintetizez,* vb. I. Tranz. A face, a realiza o sinteză, a uni prin sinteză. — Din fr. **synthétiser.**

SINTETIZÁRE, *sintetizări,* s.f. Acţiunea de *a sintetiza* şi rezultatul ei; *p. ext.* generalizare. — V. **sintetiza.**

SINTETIZÁT, -Ă, *sintetizaţi, -te*, adj. Rezultat dintr-o sinteză, expus într-o sinteză. — V. **sintetiza.**

SINTETIZATÓR, -OÁRE, *sintetizatori, -oare*, adj. Care sintetizează. — **Sintetiza** + suf. *-tor.*

SINTETIZÓR, *sintetizoare,* s.n. **1.** (Muz.) Instrument electronic complex folosit pentru generarea artificială a timbrurilor specifice instrumentelor clasice sau a unei infinităţi inedite de timbruri şi a unor efecte sonore, lărgind posibilităţile de exprimare artistică. **2.** (În sintagma) *Sintetizor de vorbire* = **a)** aparat electronic complex care simulează funcţiile aparatului fonator uman, în scopul producerii vocii şi vorbirii pur artificiale; **b)** procesor electronic care reduce redundanţa semnalelor vorbirii umane în scopul manipulării lor cu maximă eficienţă în diferite sisteme. — Din fr. **synthétiseur.**

SINTÉZĂ, *sinteze,* s.f. **1.** Metodă ştiinţifică de cercetare a fenomenelor, bazată pe trecerea de la particular la general, de la simplu la compus, pentru a se ajunge la generalizare; îmbinare a două sau a mai multor elemente care pot forma un tot. ✦ (Concr.) Lucrare, operă care abordează datele esenţiale ale unei probleme, ale unei discipline etc. **2.** Operaţie prin care se obţine formarea unui compus chimic pornind de la elementele chimice componente sau de la compuşi mai simpli. **3.** (Fiz.) Combinare a culorilor rezultate din amestecul sau din suprapunerea a două sau a mai multor culori. ✦ Recompunere a elementelor în care a fost descompusă imaginea transmisă la distanţă. **4.** (În sintagma) *Sinteză a sunetelor* = **a)** tehnică de generare pe cale electronică a sunetelor prin intermediul unor parametri relevanţi; **b)** tehnică de procesare prin care se reduce redundanţa semnalelor vorbirii umane. — Din fr. **synthèse.**

SINTONÍE s.f. Egalitate în frecvenţa oscilaţiilor mai multor sisteme fizice oscilante. — Din fr. **syntonie.**

SINTONIZÁ, *sintonizez*, vb. I. Tranz. A realiza o sintonie; a acorda pe aceeaşi frecvenţă. — Din fr. **syntoniser.**

SINTONIZÁRE, *sintonizări,* s.f. Faptul de *a sintoniza;* acordare a două sisteme oscilante, în special de înaltă frecvenţă, pentru a oscila cu aceeaşi frecvenţă. — V. **sintoniza.**

SINUCÍDE, *sinucíd*, vb. III. Refl. A-şi lua singur viaţa, a se omorî; a-şi face (singur) seama. — **Sine** + **ucide** (după fr. *suicider).*

SINUCÍDERE, *sinucideri,* s.f. Acţiunea de *a se sinucide* şi rezultatul ei; suprimarea propriei vieţi. — V. **sinucide.**

SINUCIGÁŞ, -Ă, *sinucigaşi, -e,* s.m. şi f. Persoană care şi-a luat (sau a încercat să-şi ia) singură viaţa. — **Sine** + **ucigaş** (după fr. *suicidé).*

SINUÓS, -OÁSĂ, *sinuoşi, -oase*, adj. Care are o linie şerpuitoare, plină de cotituri; cotit; şerpuitor. ✦ Fig. (Despre caracterul oamenilor) Schimbător, şovăielnic; plin de reticenţe. [Pr.: *-nu-os*] — Din fr. **sinueux,** lat. **sinuosus.**

SINUOZITÁTE, *sinuozităţi,* s.f. (Adesea fig.) Curbă, cotitură a unui drum, a unui curs de apă etc. [Pr.: *-nu-o-*] — Din fr. **sinuosité.**

SÍNUS[1], *sinusuri,* s.n. **1.** Cavitate neregulată situată în grosimea unui os cranian. **2.** Canal dilatat cu rol de colectare a sângelui venos sau arterial din regiunea respectivă. — Din fr., lat. **sinus.**

SÍNUS[2], *sinusuri,* s.n. Funcţie trigonometrică egală cu raportul dintre lungimea ipotenuzei şi lungimea catetei opuse unghiului respectiv dintr-un triunghi dreptunghi. — Din fr. **sinus.**

SINUSOIDÁL, -Ă, *sinusoidali, -e,* adj. Care aparţine sinusoidei, privitor la sinusoidă; care are formă de sinusoidă. [Pr.: *-so-i-*] — Din fr. **sinusoidal.**

SINUSOÍDĂ, *sinusoide,* s.f. Curbă care reprezintă valorile sinusului[2] în funcţie de valorile unghiului respectiv. — Din fr. **sinusoïde.**

SINUZÁL, -Ă, *sinuzali, -e,* adj. Care aparţine sinusului[1], privitor la sinus[1]. — Din fr. **sinusal.**

SINUZÍTĂ, *sinuzite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a mucoasei care căptuşeşte sinusurile[1] nazale. — Din fr. **sinusite.**

SIONÍSM s.n. Mişcare politică şi religioasă apărută în ţările europene la sfârşitul sec. XIX, la baza căreia stă ideea întemeierii unui stat evreiesc pe teritoriul Palestinei. [Pr.: *si-o-*] — Din fr. **sionisme.**

SIONÍST, -Ă, *sionişti, -ste*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al sionismului. **2.** Adj. Care aparţine sionismului sau adepţilor lui, privitor la sionism sau la adepţii lui. [Pr.: *si-o-*] — Din fr. **sioniste.**

SÍPET, *sipete*, s.n. Cufăr de lemn (înflorat sau vopsit simplu, cu capac boltit şi ferecat cu cercuri de fier) în care se păstrează haine sau obiecte de valoare. [Acc. şi: *sipét*] — Din tc. **sepet.**

SIPEŢÉL, *sipeţele,* s.n. Diminutiv al lui *sipet.* — **Sipet** + suf. *-el.*

SIPÍCĂ, *sipici,* s.f. Numele a două plante erbacee, una cu tulpina ramificată, cu frunze păroase şi cu flori albe-albăstrui *(Cephalaria transsilvanica),* cealaltă cu flori gălbui-roşietice, folosită în medicină *(Scabiosa ochroleuca).* — Cf. sl. š i p ŭ k ŭ „trandafir".

SIR s.m. **1.** (În Marea Britanie) Titlu care precedă prenumele cavalerilor şi al baronilor; persoană având acest titlu. **2.** (În ţările de limbă engleză) Termen de adresare corespunzător lui „domnule". [Pr.: *sör*] — Cuv. engl.

SÍRE s.m. voc. Titlu cu care cineva se adresează unui rege sau împărat. — Din fr. **sire.**

SIREÁC, -Ă adj. v. **sărac.**

SIREÁP, -Ă, *sirepi, -e*, adj. **1.** (Rar; despre cai) Iute, năvalnic, greu de stăpânit; sălbatic. **2.** (Reg.; în sintagma) *Floare sireapă* = semn alb pe care îl au unii cai în frunte. [Var.: (reg.) **sirép, sireápă** adj.] — Din sl. **sverĕpŭ.**

SIRÉC, *sirecuri*, s.n. (Reg.) Reţea cu ochiuri largi care se adaugă volocului obişnuit pentru a prinde mai uşor peştele. — Et. nec.

SIREICÁN, -Ă adj., s.m. şi f. v. **sărăcan.**

SIRÉNĂ, *sirene,* s.f. **I. 1.** Aparat (acţionat cu aburi, cu aer comprimat etc.) care produce sunete de mare intensitate şi cu care se dau semnale în fabrici, în navigaţie etc. ✦ Sunetul emis de un astfel de aparat. **2.** Aparat format dintr-un disc prevăzut cu mai multe găuri, prin care se trece un curent de aer şi care serveşte la determinarea înălţimii unui sunet prin comparare cu alte sunete. **II.** (În mitologia greacă) Fiinţă fabuloasă închipuită ca o femeie, cu picioare şi aripi de pasăre, mai târziu cu coadă de peşte, care, prin cântecele ei, ademenea pe corăbieri în locuri primejdioase, unde aceştia îşi găseau moartea. ✦ Fig. Femeie seducătoare. — Din fr. **sirène,** it. **sirena,** lat. **siren, -enis.**

SIRENIÁN, *sirenieni,* s.m. (La pl.) Ordin de mamifere acvatice cu corpul în formă de torpilă, cu coada dispusă în plan orizontal şi cu membrele anterioare transformate în lopeţi înotătoare *(Sirenia);* (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **sirénien.**

SIRÉP, SIREÁPĂ adj. v. **sireap.**

SIRIÁN, -Ă, *sirieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Siriei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Siriei sau sirienilor (**1**), privitor la Siria ori la sirieni. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de sirieni (**1**). [Pr.: *-ri-an*] — **Siria** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. syrien.

SIRIMÁN, -Ă adj. v. **sărman.**

SIRÍNGĂ s.f. v. **seringă.**

SÍRINX, *sirinxuri*, s.n. Organ al păsărilor cu rol în producerea sunetelor. — Din fr. **syrinx.**

SIRMAIÁ s.f. v. **sermaia.**

SIRÓCO s.n. Vânt cald și uscat care bate pe coastele Mării Mediterane dinspre deșerturile Africii de Nord. [Scris și: *sirocco*] — Din fr. **sirocco.**

SIROLÓG, -Ă, *sirologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în sirologie. — Din germ. **Syrolog.**

SIROLOGÍE s.f. Studiu al limbii, istoriei și antichităților siriene. — Din germ. **Syrologie.**

SIRÓP, (**2**) *siropuri*, s.n. **1.** Soluție densă, obținută din zahăr și apă sau din suc de fructe ori de plante, folosită ca băutură răcoritoare (în amestec cu sifon), ca adaos la pregătirea unor dulciuri sau, în farmacie, la prepararea unor medicamente. **2.** Sort, porție de sirop (**1**). — Din fr. **sirop.**

SIROPÁ, *siropez,* vb. I. Tranz. A îmbiba, a amesteca cu sirop. — Din **sirop.**

SIROPÁRE, *siropări*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a siropa*. — V. **siropa.**

SIROPÁT, -Ă, *siropați, -te*, adj. (Rar) Însiropat. — V. **siropa.**

SIROPÓS, -OÁSĂ, *siropoși, -oase,* adj. Care are gustul sau consistența siropului. ✦ Fig. (Peior.) Plin de sentimentalism dulceag; fad. — **Sirop** + suf. *-os* (după fr. *sirupeux*).

SISÁL, *sisali*, s.m. Plantă textilă cultivată în regiunile tropicale, cu tulpina foarte scurtă și frunze lungi crescute în rozetă, din care se extrag fibre foarte rezistente *(Agave sisalana)*. ✦ Fibră textilă asemănătoare cu manila, obținută din frunzele plantei descrise mai sus și folosită pentru confecționarea sforilor, a funiilor etc. — Din fr. **sisal.**

SISÍFIC, -Ă, *sisifici, -ce,* adj. Care cere eforturi îndelungate, istovitoare și zadarnice. — **Sisif** (n. pr.) + suf. *-ic.*

SISINÉL, *sisinei*, s.m. (Mai ales la pl.) **1.** (Și în sintagma *sisinei de munte*) Plantă erbacee cu floare solitară albă *(Pulsatilla alba).* **2.** Dediței *(Pulsatilla pratensis, Pulsatilla vulgaris).* — Et. nec.

SISMOTERAPÍE s.f. v. **seismoterapie.**

SISTÁ, *sistez,* vb. I. Tranz. A înceta (vremelnic sau definitiv) o activitate; a întrerupe, a suspenda, a opri. — Din lat. **sistere,** germ. **sistieren.**

SISTÁRE, *sistări,* s.f. Acțiunea de *a sista* și rezultatul ei; oprire, încetare, întrerupere, suspendare. — V. **sista.**

SISTÉM, *sisteme,* s.n. **1.** Ansamblu de elemente (principii, reguli, forțe etc.) dependente între ele și formând un întreg organizat, care pune ordine într-un domeniu de gândire teoretică, reglementează clasificarea materialului într-un domeniu de științe ale naturii sau face ca o activitate practică să funcționeze potrivit scopului urmărit. ✧ *Sistem informațional* = ansamblu de procedee și mijloace de colectare, prelucrare și transmitere a informației necesare procesului de conducere a întreprinderilor, instituțiilor, ministerelor etc. ✦ Totalitatea relațiilor pe baza cărora este constituit un sistem (**1**). **2.** Totalitatea depozitelor formate în decursul unei perioade geologice. **3.** Metodă de lucru, mod de organizare a unui proces, a unei operații, fel de a lucra; normă, obicei. ✧ *Sistem Braille* = metodă de scriere pentru orbi, cu litere tipografice speciale scoase în relief pentru a putea fi pipăite. **4.** Model, tip, tipar; marcă (de fabrică). **5.** (În sintagma) *Sistem audio* = combină muzicală. [Var.: (rar) **sistémă** s.f.] — Din fr. **système,** lat. **systema.**

SISTEMÁTIC, -Ă, *sistematici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se bazează pe un anumit sistem sau are în vedere constituirea unui sistem, care se referă la un sistem sau este alcătuit după un anumit sistem. ✦ (Substantivat, f.) Mod de împărțire, de sistematizare. ✦ (Adesea adverbial) Care se efectuează după un plan, după o metodă dinainte gândită; metodic, organizat; *p. ext.* care se exercită cu stăruință și cu perseverență. **2.** S.f. (Biol.) Știință care studiază diversitatea organismelor vegetale și animale, diferențele și înrudirile dintre ele; taxonomie. — Din fr. **systématique.**

SISTEMATICIÁN, -Ă, *sistematicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în sistematică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **systématicien.**

SISTEMATIZÁ, *sistematizez,* vb. I. Tranz. A dispune elementele unei științe, ale unei doctrine, ale unei expuneri într-un tot unitar, organizat, într-un sistem; a efectua o sistematizare. ✦ A organiza o activitate practică după o metodă rațională sau după un plan bine chibzuit. ✦ A transforma și a organiza un sistem tehnic existent, pentru a corespunde anumitor cerințe moderne. — Din fr. **systématiser.**

SISTEMATIZÁRE, *sistematizări,* s.f. Acțiunea de *a sistematiza* și rezultatul ei; aranjare, ordonare, clasare (a unui material) după un anumit sistem. ✦ Ansamblu de măsuri tehnice, economice și legislative referitoare la spațiile de locuit, la desfășurarea activității, la repaus, la circulația oamenilor etc., care au drept scop asigurarea unor condiții de viață optime pentru populația de pe un anumit teritoriu. ✦ Ramură a urbanismului care se ocupă cu proiectarea și reorganizarea științifică a așezărilor urbane și rurale în scopul creării condițiilor optime de viață pentru populație. — V. **sistematiza.**

SISTEMATIZÁT, -Ă, *sistematizați, -te,* adj. Care este organizat, reunit, dispus într-un sistem. *Noțiuni sistematizate.* ✦ (Despre orașe) Înzestrat cu lucrări edilitare efectuate după un plan vast. — V. **sistematiza.**

SISTÉMĂ s.f. v. **sistem.**

SÍSTOLĂ, *sistole,* s.f. Contracție fiziologică periodică, ritmică a musculaturii inimii, în timpul căreia sângele este expulzat din ventricule în artera pulmonară și în aortă, iar din auricule în ventricule. — Din fr. **systole.**

SISTÓLIC, -Ă, *sistolici, -ce,* adj. Care ține de sistolă, privitor la sistolă; care are loc în timpul sistolei. — Din fr. **systolique.**

SÍSTRU, *sistre*, s.n. Instrument muzical la vechii egipteni, alcătuit dintr-o lamă metalică curbată în formă ovoidală, cu capetele unite, prevăzute cu un mâner și având, de-a curmezișul curburii, bare metalice mobile care, prin atingere sau lovire cu o vergea de fier, produceau sunete. — Din fr. **sistre,** lat. **sistrum.**

SIT, *situri,* s.n. **1.** Peisaj pitoresc. **2.** Configurația unui loc ocupat de un oraș. ✧ *Sit arheologic* = șantier unde au loc săpături și cercetări arheologice. *Sit de conservare* = arie naturală protejată. — Din fr., engl. **site.**

SITÁR[1], *sitari*, s.m. Pasăre călătoare de mărimea unui porumbel, cu ciocul lung, drept și subțire și cu pene cafenii, căutată de vânători pentru carnea ei gustoasă *(Scolopax rusticola).* — Et. nec.

SITÁR[2], *sitari,* s.m. Meseriaș care face site; vânzător de site. — **Sită** + suf. *-ar.*

SITÁV, -Ă adj. v. **siteav.**

SÍTĂ, *site,* s.f. **1.** Țesătură de fire metalice sau textile ori tablă perforată, cu ochiuri de dimensiuni foarte mici, prinsă pe un cadru și folosită la separarea prin cernere a materialelor granuloase sau pulverulente. ✦ Spec. Obiect de gospodărie format dintr-o țesătură de fire metalice sau textile fixată într-un cadru circular de lemn sau de metal și care servește la cernut făină, mălai, la pasat legume ori fructe, la strecurat lichide etc. ✧ Expr. *A ploua ca prin sită* = a ploua mărunt și des. *A vedea* (sau *a zări*) *ca prin sită* = a vedea neclar, încețoșat, ca printr-o pânză. *A trece* (pe cineva sau ceva) *prin sită* = a examina (pe cineva sau ceva) în mod temeinic, cu de-amănuntul și în mod critic. ✦ *Os cu sită* = bucată de os de vită cu aspect poros. ✦ Pânză deasă de sârmă, așezată ca protecție la ferestre, la dulapuri, la ventilatoare etc. **2.** Manșon făcut dintr-o țesătură de bumbac impregnată cu o soluție chimică, care se aplică deasupra flăcării la lămpile cu gaz aerian, pentru a obține o lumină mai vie. ✦ Grilă (la lămpile de radio). **3.** (În sintagma) *Sită fotografică* = dispozitiv optic format dintr-o combinație de linii sau de puncte trasate pe o placă de sticlă și care se așază în fața peliculei sau a plăcii fotografice pentru divizarea imaginii. **4.** (Bot.; în compusul) *Sita-zânelor* = plantă erbacee cu flori albe păroase și cu țepi la extremități *(Carlina acanthifolia).* — Din sl. **sito.**

SITĂRÚȘ, *sitărași,* s.m. Diminutiv al lui *sitar*[1]. — **Sitar**[1] + suf. *-uș.*

SITE, *site-uri,* s.n. Loc în care se pot accesa informații utile (texte, imagini, sunete, programe) într-o rețea de calculatoare, de obicei internet. [Pr.: *sait*] — Din engl. **site.**

SITEÁV, -Ă, *siteavi, -e*, adj. (Reg.; despre glas; *p. ext.* despre oameni) Răgușit. [Var.: **sitáv, -ă** adj.] — Et. nec.

SITIOFOBÍE s.f. v. **sitofobie.**

SITIOMANÍE s.f. v. **sitomanie.**

SITÍȘCĂ, *sitiști,* s.f. (Reg.) Vas de forma unui trunchi de con, cu fundul perforat, folosit în gospodărie la strecurarea laptelui și a altor lichide; strecurătoare. ✦ Strecurătoare pentru ceai. — **Sită** + suf. *-ișcă.*

SITIȘOÁRĂ, *sitișoare*, s.f. Diminutiv al lui *sită;* sitiță. — **Sită** + suf. *-ișoară.*

SITÍȚĂ, *sitițe,* s.f. (Rar) Sitișoară. — **Sită** + suf. *-iță.*

SITOFOBÍE, *sitofobii,* s.f. Stare patologică care constă în frica de mâncare și care apare în unele boli mintale. [Var.: **sitiofobíe** s.f.] — După fr. **sitiophobie.**

SITOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul alimentelor. — După fr. **sitiologie.**

SITOMANÍE, *sitomanii,* s.f. Stare patologică manifestată prin dorința de a mânca continuu. [Var.: **sitiomaníe** s.f.] — După fr. **sitiomanie.**

SITRONÁDĂ s.f. v. **citronadă.**

SITUÁ, *situez,* vb. I. Refl. A ocupa un anumit loc într-o ordine, într-o ierarhie; *p. ext.* a lua o anumită atitudine față de o problemă dată; a acționa de pe o anumită poziție. ✦ Tranz. A așeza într-un anumit loc; a indica, a desemna locul cuiva. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **situer.**

SITUÁRE, *situări,* s.f. Acțiunea de *a (se) situa* și rezultatul ei. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **situa.**

SITUÁT, -Ă, *situați, -te*, adj. (Despre oameni) Cu o bună situație materială; bogat, cu avere. [Pr.: *-tu-at*] — V. **situa.**

SITUÁȚIE, *situații,* s.f. **1.** Totalitatea împrejurărilor care determină la un moment dat condițiile existenței unei ființe, a unei colectivități, a unei activități; stare de fapt care decurge de aici pentru cineva sau ceva. ✧ Expr. *A fi la înălțimea situației* = a corespunde pe deplin unei misiuni încredințate. *A te pune în situația cuiva* = a încerca să înțelegi împrejurările în care se află altul, pentru a-ți da seama de modul lui de a gândi sau de a reacționa. *A fi stăpân* (sau *călare) pe situație* = a domina o situație în împrejurări critice, a fi sigur de ceva, a ști să se descurce (într-o situație dificilă). ✦ (În sintagma) *Situație limită* = situație excepțională, la extremă, aparent fără ieșire, care impune luarea fără întârziere a unei hotărâri radicale. ✦ Poziție socială, materială sau morală în care se află cineva. ✧ Expr. *A-i face cuiva o*

situație = a ajuta pe cineva să ajungă la o poziție socială, materială și morală bună. ✦ (Concr.) Avere. ✦ Fig. Dispoziție, stare sufletească. **2.** Prezentare detaliată a unor date privind rezultatele unei activități economice sau financiare dintr-un domeniu (comparativ cu sarcinile planificate); raport; inventar. ✦ Document în care se prezintă o stare de lucruri, mersul unor lucrări etc. **3.** (Rar) Așezare, poziție a unui teren, a unei localități etc. [Pr.: *-tu-a-*. — Var.: (înv.) **situațiúne** s.f.] — Din fr. **situation.**

SITUAȚIONÁL, -Ă, *situaționali, -e*, adj. Care se referă la o situație, care este legat de o circumstanță. [Pr.: *-tu-a-ți-o-*] — Din fr. **situationel.**

SITUAȚIÚNE s.f. v. **situație.**

SITÚLĂ, *situle*, s.f. (Rar) Vas cu toartă pentru scos apă. — Din lat. **situla,** fr. **situle.**

SIV, -Ă, *sivi, -e,* adj. (Reg.) De culoare cenușie, sură; (despre părul oamenilor) cărunt. — Din bg., sb. **siv.**

SÍXTĂ, *sixte,* s.f. Poziție a brațului înarmat, întâlnită în scrimă, la probele de floretă și de spadă. — Din fr. **sixte.**

SIZIGÍE s.f. (Astron.) Conjuncția sau opoziția unei planete cu Soarele. ✧ *Maree de sizigie* = maree care coincide cu Luna nouă sau plină. — Din fr. **syzygie.**

SKATE, *skate-uri,* s.n. Patină pe rotile. [Pr.: *scheit*] — Din engl. **skate.**

SKATEBOARD, *skateboarduri,* s.n. Planșă alungită, prevăzută cu role, utilizată pentru deplasarea rapidă prin alunecare, în scop de agrement și sport. [Pr.: *scheitbord*] — Din engl. **skateboard.**

SKATING, (**2**) *skatinguri*, s.n. **1.** Patinaj cu patine pe rotile. **2.** P. restr. Skateboard. [Scris și: *scheting.* — Pr.: *scheiting*] — Din engl., fr. **skating.**

SKEET s.n. (Sport) Probă de tir constând în ochirea talerelor aruncate din șanț. [Pr.: *schit*] — Cuv. engl.

SKÍNHEAD, *skinhead,* s.n. Tânăr ras în cap, în semn de adeziune la ideologiile războinice, care adoptă un comportament agresiv, xenofob și rasist. [Pr.: *-hed*] — Din engl. **skinhead.**

SKLERÓN s.n. Aliaj ușor și dur pe bază de aluminiu. — Din germ. **Skleron.**

SLAB, -Ă, *slabi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni și animale sau despre părți ale corpului lor) Care nu are un strat (consistent) de grăsime sub piele; uscățiv. ✦ (Despre carne) Fără grăsime; macră. ✦ (Despre mâncăruri, alimente) Care conține sau are puțină grăsime; sărac în grăsimi. **2.** (Despre ființe) Lipsit de putere fizică, de rezistență; debil. ✦ (Despre organe ale corpului, despre facultăți intelectuale etc.) Care nu funcționează normal, care nu-și îndeplinește bine funcția. *Memorie slabă. Vedere slabă.* ✦ Fig. Lipsit de tărie morală, de fermitate, de energie. ✧ Expr. *Slab de fire* (sau, rar, *de caracter, de inimă, de duh)* = fără voință, ușor influențabil. *Slab de înger* = lipsit de energie morală, care se pierde ușor cu firea; fricos. **3.** Lipsit de tărie, de intensitate; cu intensitate redusă. ✦ (Despre obiecte) Lipsit de trăinicie, de soliditate, puțin rezistent. ✧ Expr. *Slabă nădejde!* = puțin probabil, puține șanse de reușită. ✦ (Despre soluții, amestecuri) Care cuprinde elementele caracteristice în cantitate redusă; diluat. *Acid slab.* **4.** Fig. (Despre creații artistice, științifice) Lipsit de valoare, de calități; mediocru. ✦ Care nu convinge, lipsit de temei. ✦ (Despre oameni; cu determinări introduse prin prep. „la" indicând domeniul) Care este puțin pregătit, puțin înzestrat pentru... **5.** (Rar; despre pământ) Neroditor. — Din sl. **slabŭ.**

SLAD s.n. (Reg.) Malț. — Din bg., sb. **slad.**

SLÁDNIȚĂ, *sladnițe,* s.f. (Reg.) Loc adăpostit, pivniță unde se păstrează sau se usucă sladul. — **Slad** + suf. *-niță.*

SLAI, *slaiuri,* s.n. (Pop.) **1.** Fiecare dintre cele două scânduri care leagă tălpile unei sănii; oplean. **2.** Fiecare dintre scândurile care formează părțile laterale ale unei ambarcațiuni. ✦ Scândura care formează marginea de sus a unei luntre. **3.** Poliță în perete pe care se țin lucruri de gospodărie. **4.** Fiecare dintre stâlpii care susțin podul morii. — Et. nec.

SLÁLOM, *slalomuri*, s.n. Coborâre pe schiuri într-o succesiune de viraje. ✦ Probă din schiul alpin care constă în coborârea în două manșe a unei pante, prin anumite puncte de trecere obligatorii (denumite porți). ✧ *Slalom nautic* = ramură din sportul nautic care constă în parcurgerea unui traseu, cu caiacul sau cu canoia, pe ape curgătoare și tumultuoase, printre obstacole suspendate deasupra apei. — Din fr. **slalom.**

SLALOMÍST, -Ă, *slalomiști, -ste,* s.m. și f. Schior specializat în slalom. — **Slalom** + suf. *-ist.*

SLÁNĂ, *slane,* s.f. (Reg.) Slănină. — Cf. magh. szalonna.

SLAP s.n. (Muz.) Efect sonor obținut la contrabas prin lovirea gâtului instrumentului. [Pr.: *slep*] — Cuv. engl.

SLASH, *slash-uri,* s.n. Semn grafic (și de punctuație) sub forma unei bare oblice având înălțimea unei litere majuscule. [Pr.: *sleș*] — Din engl. **slash.**

SLÁTINĂ, *slatine,* s.f. **1.** Izvor de apă (minerală) sărată; saramură. ✦ Teren mlăștinos și sărat. **2.** Mâncare prea sărată. — Din sl. **slatina.**

SLAV, -Ă, *slavi, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Rusia, Ucraina, Bielorusia, Polonia, Bulgaria, Cehia, Slovacia, Serbia; slavon (**1**);. **2.** Adj. Care aparține slavilor (**1**), care se referă la slavi; slavic, slavonesc, slavon (**2**), slavonicesc. ✧ *Limba slavă* (și substantivat, f.) = **a)** limba slavonă; **b)** fiecare dintre limbile popoarelor slave (**2**). ✦ (Substantivat, f.; în sintagma) *Slavă veche (bisericească)* = limba textelor slave religioase (traduceri slave din cărțile grecești de cult din sec. IX–XI). — Din fr. **slave.**

SLÁVĂ, *slăvi,* s.f. **1.** (Mai ales la sg.) Glorie, faimă, renume. ✦ Laudă, preamărire, proslăvire. ✧ Expr. *Slavă Domnului* sau *slavă ție, Doamne!* exclamație prin care cineva își exprimă satisfacția pentru reușita unui lucru. **2.** Înaltul cerului, văzduh. ✧ Expr. *A ridica casa în slavă* = a face zgomot, tărăboi. **3.** (Bis.) Măreție, grandoare a divinității. **4.** (Înv; construit cu dativul; cu valoare de prepoziție) Grație..., datorită..., mulțumită... — Din sl. **slava.**

SLÁVIC, -Ă, *slavici, -ce,* adj. (Înv.) Slav (**2**). — **Slav** + suf. *-ic.*

SLAVÍSM, *slavisme,* s.n. Cuvânt, expresie, construcție împrumutate dintr-o limbă slavă de altă limbă (și neasimilate). — Din fr. **slavisme,** germ. **Slawismus.**

SLAVÍST, -Ă, *slaviști, -ste,* s.m. și f. Specialist în slavistică. — Din fr. **slaviste,** germ. **Slawist.**

SLAVÍSTICĂ s.f. Știință care studiază limba, literatura, cultura, istoria și felul de viață al popoarelor slave. — Din germ. **Slawistik.**

SLAVIZÁ, *slavizez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face pe cineva să devină slav, a adopta sau a face pe cineva să adopte limba și obiceiurile slavilor. — Din fr. **slaviser.**

SLAVIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) slaviza* și rezultatul ei. — V. **slaviza.**

SLAVOFÍL, -Ă, *slavofili, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care are simpatie deosebită pentru popoarele slave, pentru cultura și civilizația lor; care este partizan al apropierii culturale și politice de popoarele și statele slave. **2.** S.m. și f. Simpatizant al culturii și civilizației slave. — Din fr. **slavophile.**

SLAVOFÓB, -Ă, *slavofobi, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este potrivnic slavilor. **2.** S.m. și f. Adversar al apropierii culturale, economice și politice de popoarele și statele slave. — Din fr. **slavophobe.**

SLAVÓN, -Ă, *slavoni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (Înv.) Slav (**1**). **2.** Adj. Care aparține slavilor (**1**), referitor la slavi; slav (**2**), slavic, slavonesc, slavonicesc. ✧ *Limba slavonă* (și substantivat, f.) = limba slavă bisericească și literară dezvoltată din slava veche bisericească și utilizată în Evul Mediu ca limbă liturgică și de cancelarie în Rusia, Serbia, Bulgaria și în Țările Române. ✦ (Despre caractere grafice) Chirilic. — Din fr. **slavon.**

SLAVONÉSC, -EÁSCĂ, *slavonești,* adj. (Înv.) Slavon (**2**). — **Slavon** + suf. *-esc.*

SLAVONÉȘTE adv. În limba slavonă. — **Slavon** + suf. *-ește.*

SLAVONICÉSC, -EÁSCĂ, *slavonicești,* adj. (Înv.) Slavon (**2**). — **Slavon** + suf. *-icesc.*

SLAVONÍE s.f. (Înv.; în loc. adv.) *Pe slavonie* = în limba slavonă. — **Slavon** + suf. *-ie.*

SLAVONÍSM, (**1**) *slavonisme,* s.n. **1.** Element de limbă de origine slavonă pătruns în altă limbă (și neasimilat). **2.** Influență slavonă asupra limbii, literaturii, culturii unui popor. — **Slavon** + suf. *-ism.*

SLAVOSLOVÍ, *slavoslovesc,* vb. IV. Tranz. (Bis.) A slăvi, a preamări pe Dumnezeu. — Din sl. **slavosloviti.**

SLĂBĂCIÚNE s.f. v. **slăbiciune.**

SLĂBĂNÓG, -OÁGĂ, *slăbănog, -oage,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** (Adesea substantivat) Slab la trup, uscățiv. **2.** Lipsit de putere, de vlagă; debil. **II.** S.m. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cărnoasă, cu frunze ovale dințate și cu flori galbene punctate cu roșu, cu un pinten, folosită în medicină *(Impatiens noli-tangere).* — Din bg. **slabonoga.**

SLĂBĂNOGÍ, *slăbănogesc,* vb. IV. Intranz. și refl. (Înv.) A-și pierde puterea, vigoarea; a slăbi (**2**). — Din **slăbănog.**

SLĂBĂNOGÍT, -Ă, *slăbănogiți, -te,* adj. (Înv.) Care și-a pierdut puterea, vigoarea; slăbit, istovit. ✦ (Rar; despre glas, sunete) Lipsit de intensitate, stins. — V. **slăbănogi.**

SLĂBĂTÚRĂ, *slăbături,* s.f. (Fam.) Om (sau animal) foarte slab, lipsit de putere, de vlagă. — **Slab** + suf. *-ătură.*

SLĂBÍ, *slăbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre ființe) A pierde din greutate, a deveni (mai) slab (**1**). **2.** Intranz. (Despre ființe) A pierde din forță, din putere, din rezistență. ✦ (Despre organe ale corpului, despre facultăți fizice, psihice etc.) A nu mai funcționa normal. ✦ (Despre abstracte) A pierde din intensitate, a se diminua; (despre procese, acțiuni) a-și încetini ritmul, a se domoli. **3.** Tranz. A face să fie mai puțin strâns, mai puțin încordat, a da drumul din strânsoare; a lăsa liber, a slobozi. ✧ Expr. *A nu slăbi pe cineva* = a nu lăsa în pace pe cineva; a urmări de aproape, a ține din scurt. — Din **slab.** Cf. bg. slabja, sb. slabiti.

SLĂBICIÚNE, (**3, 4**) *slăbiciuni,* s.f. **1.** Faptul de a fi slab (**1**), uscățiv; *p. ext.* lipsă de forță fizică. ✦ Stare, senzație (trecătoare) de sleire, de pierdere a puterilor; sfârșeală. **2.** Fig. Lipsă de energie, de fermitate. **3.** Fig. (Mai ales la pl.) Defect, lipsă, scădere, cusur. **4.** Fig. Pornire, înclinație pentru cineva sau ceva; afecțiune: *p. ext.* pasiune. **5.** (Rar) Lipsă de valoare, de merite, de pregătire. [Var.: **slăbăciúne** s.f.] — **Slăbi** + suf. *-ciune.*

SLĂBÍRE, *slăbiri,* s.f. Faptul de *a slăbi;* pierdere a greutății sau a puterii; slăbit[1].—V. **slăbi.**

SLĂBÍT[1] s.n. Faptul de *a slăbi;* slăbire. — V. **slăbi.**

SLĂBÍT[2], -Ă, *slăbiți, -te,* adj. **1.** Care a pierdut din grăsime, din greutate; care a devenit slab. **2.** Lipsit de putere, de energie; istovit. ✦ (Despre organe ale corpului,

facultăți ale omului etc.) Care nu-și mai îndeplinește bine funcția, atins de o infirmitate; debilitat. — V. **slăbi.**

SLĂBÚȚ, -Ă, *slăbuți, -e,* adj. Diminutiv al lui *slab.* — **Slab** + suf. *-uț.*

SLĂDĂRÍE, *slădării,* s.f. (Reg.) Clădire, încăpere special amenajată în care se prepară sladul. — **Slad** + suf. *-ărie.*

SLĂNÍNĂ, *slănini,* s.f. Strat de grăsime între pielea și carnea porcului; parte, bucată din această grăsime, conservată și preparată ca aliment (cu adaos de sare ori de boia sau afumată) sau care se topește, devenind untură. [Pl. și: *slănine*] — Din bg., sb. **slanina.**

SLĂNINÚȚĂ, *slăninuțe,* s.f. Diminutiv al lui *slănină.* — **Slănină** + suf. *-uță.*

SLĂTINÉAN, -Ă, *slătineni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Slatina. **2.** Adj. Care aparține municipiului Slatina sau slătinenilor (**1**), referitor la municipiul Slatina ori la slătineni. — **Slatina** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SLĂTINEÁNCĂ, *slătinence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Slatina. — **Slătinean** + suf. *-că.*

SLĂVÍ, *slăvesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A glorifica pentru merite deosebite; a preamări, a lăuda. **2.** A iubi peste măsură, a venera, a adora. — Din sl. **slaviti.**

SLĂVÍRE, *slăviri,* s.f. Faptul de *a slăvi*; preamărire, laudă; adorare, venerare. — V. **slăvi.**

SLĂVÍT, -Ă, *slăviți, -te,* adj. **1.** Preamărit pentru merite deosebite; glorificat. ✧ (Ca formulă de reverență) *Slăvite stăpâne*. **2.** Renumit, vestit; celebru. — V. **slăvi.**

SLEÍ, *sleiesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre substanțe grase; la pers. 3) A se închega, a se solidifica (prin răcire). ✦ (Pop.; despre apă și alte lichide) A îngheța. **2.** Tranz. A seca o fântână (pentru a o curăța). ✦ Fig. A secătui pe cineva sau ceva de...; a istovi, a epuiza. — Din sl. **sŭlijati.**

SLEÍRE, *sleiri,* s.f. Faptul de *a (se) slei; fig.* istovire, extenuare, epuizare. — V. **slei.**

SLEÍT[1] s.n. Scoatere a apei dintr-o fântână (pentru a o curăța). — V. **slei.**

SLEÍT[2], -Ă, *sleiți, -te,* adj. **1.** (Despre substanțe grase) Solidificat prin răcire, închegat. ✦ (Despre mâncăruri grase) Cu grăsimea sleită (**1**) prin răcire. ✦ (Pop.; despre lichide) Înghețat. **2.** (Reg.; despre fasole, mazăre) Frecat[2], făcăluit[2]. **3.** (Despre fântâni) Secat, golit de apă (pentru curățare). ✦ Fig. Secătuit de puteri; sfârșit[2]. — V. **slei.**

SLIM s.n. v. **slin.**

SLIMUÍ, *slimuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A pune la cale; a întocmi, a urzi. — Et. nec.

SLIMUÍRE, *slimuiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a slimui* și rezultatul ei. — V. **slimui.**

SLIMUÍT, -Ă, *slimuiți, -te,* adj. (Înv.) Întocmit, urzit, pus la cale. — V. **slimui.**

SLIN, *slinuri*, s.n. (Reg.) Strat de murdărie de pe pielea nespălată, de pe îmbrăcămintea purtată mult și neîngrijită sau de pe obiectele mult folosite și necurățate; jeg. [Var.: **slim** s.n.] — Din sb. **slina.**

SLINÓS, -OÁSĂ, *slinoși, -oase,* adj. Plin de slin; jegos, soios. — **Slin** + suf. *-os.*

SLIP, *slipuri*, s.n. **1.** Chiloți de baie foarte scurți. **2.** Plan înclinat folosit pentru lansarea hidroavioanelor de pe sol pe apă. — Din fr., engl. **slip.**

SLIPMÉTRU, *slipmetre*, s.n. Sistem folosit la măsurarea mecanică a alunecării motoarelor asincrone. — Din fr. **slipmètre.**

SLÓBOD, -Ă, *slobozi, -de,* adj. (Pop.; în concurență cu *liber)* **1.** (Despre oameni) Care se bucură de deplinătatea drepturilor politice și cetățenești; liber. ✦ (Despre popoare, state) Independent, neatârnat. ✦ (Despre orașe) Autonom. **2.** (Despre oameni) Care se găsește în stare de libertate, care nu este închis, întemnițat. ✦ (Despre animale) Lăsat în libertate. **3.** Care nu este supus nici unei constrângeri, nici unei îngrădiri; care are posibilitatea de a acționa în anumite împrejurări după propria sa voință sau dorință, care nu este împiedicat să facă un anumit lucru. ✧ Expr. *E slobod* = e permis, e îngăduit. *A avea mână slobodă* = a fi darnic, generos. *Cu inima slobodă* = liniștit, împăcat. *A rămâne pe voia slobodă a cuiva* sau *a ceva* = a fi la dispoziția cuiva sau a ceva. ✦ (Adverbial) În voie, nestingherit. **4.** (Despre oameni și manifestările, cuvintele lor) Lipsit de rezervă, de măsură; prea familiar; indecent, licențios. ✧ Expr. *A fi slobod la* (sau *de) gură* = a vorbi prea mult și fără sfială, depășind limitele bunei-cuviințe. **5.** (Despre drumuri) Pe care se poate trece fără obstacole; pe care nu sunt impuse restricții. ✦ (Despre locuri, scaune) Pe care nu l-a ocupat nimeni; gol. **6.** (Despre timp) De care se poate dispune, în care ești scutit de obligațiile obișnuite. **7.** (Despre lucruri care leagă, fixează, strâng etc.) Care permite mișcări, care nu strânge; *p. ext.* larg. ✧ Expr. *A da* (cuiva) *frâu slobod* = a da (cuiva) libertate, a lăsa (pe cineva) în voie, să facă ce dorește. **8.** (Substantivat, f.; în loc. adv.) *Cu sloboda* = fără bagaj, fără greutate sau încărcătură. — Din bg. **sloboden.**

SLOBOZEÁN, -Ă, *slobozeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Slobozia. **2.** Adj. Care aparține municipiului Slobozia sau slobozenilor (**1**); referitor la municipiul Slobozia ori la slobozeni. — **Slobozia** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SLOBOZEÁNCĂ, *slobozence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Slobozia. — **Slobozean** + suf. *-că.*

SLOBOZÉNIE s.f. (Pop.) **1.** Libertate. ✧ Loc. adv. (Înv.) *Cu slobozenie* = cu sinceritate, cu francheță. **2.** Permisiune, îngăduință, voie. — **Slobozi** + suf. *-enie.*

SLOBOZÍ, *slobód,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A pune în libertate; a elibera. ✦ A elibera dintr-o strânsoare, dintr-o legătură care imobilizează. ✦ Refl. (Despre obiectul care leagă) A se slăbi, a se desface. **2.** A lăsa un animal în libertate. **3.** A permite cuiva să plece, a da voie să se depărteze. ✧ *A nu-l slobozi* (pe cineva) *inima să...* = a nu se îndura să facă un lucru. ✦ (Rar) A concedia. ✦ (Reg.) A elibera după terminarea serviciului militar; a lăsa la vatră. **4.** A da drumul, a lăsa să cadă. **5.** A descărca o armă de foc; a arunca săgeți dintr-un arc. **6**. A răspândi, a emana, a degaja. ✦ A emite un sunet, un strigăt, un cuvânt. — Din **slobod.**

SLOBOZÍE, *slobozii,* s.f. (Înv.) Sat de coloniști (băștinași sau străini) care aveau pe o perioadă oarecare scutire de bir sau de prestații. — **Slobod** + suf. *-ie.*

SLOBOZÍRE, *sloboziri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) slobozi* și rezultatul ei. — V. **slobozi.**

SLOBOZÍT, -Ă, *sloboziți, -te*, adj. (Pop.) Pus în libertate, eliberat. — V. **slobozi.**

SLOBOZITÓR, *slobozitoare,* s.n. (Pop.) Parte a războiului de țesut formată dintr-un ax de lemn lung care fixează sulul de dinapoi și care permite (când este înlăturat) desfășurarea urzelii de pe sul. — **Slobozi** + suf. *-tor.*

SLOGÁN, *sloganuri,* s.n. Formulă pregnantă, concludentă care exprimă, în chip lapidar, țelurile politice, economice ale unor grupuri, organizații etc. sau o problemă de actualitate. [Pl. și: *slogane*] — Din fr., engl. **slogan.**

SLOI, *sloiuri,* s.n. **1.** Bloc de gheață care plutește pe apele curgătoare și stătătoare, înainte ca acestea să înghețe cu totul sau în timpul dezghețului. ✧ Expr. *A-i trece* (cuiva) *un sloi (de gheață) prin inimă* (sau *pe spinare,* rar, *peste obraz)* = a-l trece (pe cineva) fiori de spaimă. *A fi sloi* = a-i fi cuiva foarte frig, a fi înghețat. ✦ Fig. Om rece, nepăsător, necomunicativ, lipsit de căldură sufletească. **2.** (Rar) Țurțur de gheață. — Din bg. **sloj.**

SLOMNÍ, *slomnesc*, vb. IV. (Înv. și reg.) **1.** Tranz. A rosti vorbele cu oarecare greutate, a îngâima. **2.** Intranz. (Despre lumini, culori) A se ivi, a se distinge (încet, cu greutate); a apărea, a se arăta; a miji. — Din sl. **sŭlognja** „ silabă".

SLOMNÍRE, *slomniri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a slomni* și rezultatul ei. — V. **slomni.**

SLOPS, *slopsuri,* s.n. Produs petrolier de calitate inferioară, care trebuie prelucrat din nou pentru a putea fi folosit. — Din fr., engl. **slops,** germ. **Slops.**

SLOVÁC, -Ă, *slovaci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Slovaciei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Slovaciei sau slovacilor (**1**), referitor la Slovacia ori la slovaci. ✦ (Substantivat, f.) Limbă slavă din grupul occidental, vorbită de slovaci. — Din fr. **slovaque.**

SLÓVĂ, (**1**) *slove,* s.f. (Pop.) **1.** Literă (chirilică). ✦ Scriere; alfabet. **2.** Scrisul cuiva, cu caracteristicile lui, după care poate fi identificat. **3.** Știință de carte; învățătură. — Din sl. **slovo.**

SLOVÉN, -Ă, *sloveni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Sloveniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Sloveniei sau slovenilor (**1**), referitor la Slovenia ori la sloveni. ✦ (Substantivat, f.) Limbă slavă meridională vorbită de sloveni. — Din sb. **sloven.**

SLOVENÉȘTE adv. În felul slovenilor (**1**), ca slovenii; în limba slovenă (**2**). ✦ (Înv.) Slavonește. — **Sloven** + suf. *-ește.*

SLOVENÍ, *slovenesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A citi cu greu, pronunțând literă cu literă sau silabă cu silabă; a silabisi. — Cf. s l o m n i.

SLOVENÍE s.f. (Înv.) Limba slavonă. — **Sloven** + suf. *-ie.*

SLOVENÍRE, *sloveniri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a sloveni* și rezultatul ei; silabisire. — V. **sloveni.**

SLOW, *slow-uri*, s.n. Dans modern, cu mișcări lente; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *slău*] — Cuv. engl.

SLOW-FOX, *slow-foxuri,* s.n. Dans modern mai lent decât foxtrotul. [Pr.: *slăufox*] — Din engl. **slow-fox.**

SLUGÁRNIC, -Ă, *slugarnici, -ce,* adj. (Despre oameni) Care are o atitudine umilă, lipsită de demnitate față de cei pe care îi slujește sau de care depinde; (despre manifestări ale oamenilor) care decurge dintr-o astfel de atitudine; servil. — **Slugar** (înv. „slugă" < bg.) + suf. *-nic.*

SLÚGĂ, *slugi,* s.f. **I. 1.** Persoană angajată pentru a munci în gospodăria sau în mica întreprindere a altuia, fiind plătită în bani sau în natură. ✧ Expr. (Înv.) *Sluga dumitale* (sau *dumneavoastră),* formulă de salut sau de răspuns la salut. ✦ Fig. Persoană care susține sau apără orbește interesele altuia în schimbul unor avantaje materiale. **2.** Fig. Persoană subordonată alteia și obligată, din cauza condițiilor sociale în care se află, să-i execute voința. **3.** (Înv.) Slujitor înarmat de pe lângă casa sau din suita unui boier. **II.** (Rar) Aparat simplu, format dintr-o scândură scobită la un capăt, care se folosește la scoaterea cizmelor fără ajutorul cuiva; trăgătoare. — Din sl. **sluga.**

SLUGĂREÁLĂ s.f. (Rar) Faptul de *a slugări;* slugărie. ✧ Loc. adj. *De slugă-reală* = bun pentru a deveni slugă, pentru a fi folosit la diferite servicii. — **Slugări** + suf. *-eală.*

SLUGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *slugărești,* adj. (Rar) De slugă, al slugilor. — **Slugar** (înv. „slugă" < bg.) + suf. *-esc.*

SLUGĂRÉȘTE adv. (Rar) În chip josnic, servil. — **Slugar** (înv. „slugă" < bg.) + suf. *-ește.*

SLUGĂRÍ, *slugăresc,* vb. IV. **1.** Intranz. A munci ca slugă la un stăpân; a argăți, a sluji, a slugărnici. ✦ Fig. A fi servil față de cineva; a se înjosi, a se umili. **2.** Tranz. A

servi pe cineva, stând în preajma lui (executându-i cu umilință ordinele, împlinindu-i dorințele); a fi la discreția cuiva. — Din **slugar** (înv. „slugă” < bg.).

SLUGĂRÍE s.f. **1.** Faptul de a slugări; condiție de slugă; slugărit. **2.** Fig. Lipsă de demnitate; servilism, slugărnicie, ploconeală. — **Slugar** (înv. „slugă” < bg.) + suf. *-ie.*

SLUGĂRÍME s.f. (Rar; colectiv) Mulțime de slugi; slujitorime, argățime. — **Slugă** + suf. *-ărime.*

SLUGĂRÍRE s.f. Acțiunea de *a slugări* și rezultatul ei. — V. **slugări.**

SLUGĂRÍT s.n. Faptul de *a slugări;* slugăreală. — V. **slugări.**

SLUGĂRNICÍ, *slugărnicesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A slugări. — Din **slugarnic.**

SLUGĂRNICÍE, *slugărnicii,* s.f. Atitudine de lingușire în raporturile cu oamenii de la care se primesc sau de la care se așteaptă avantaje materiale; servilism, ploconeală. — **Slugarnic** + suf. *-ie.*

SLUGĂRNICÍRE, *slugărniciri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a slugărnici* și rezultatul ei. — V. **slugărnici.**

SLÚGER, *slugeri,* s.m. Dregător în Țările Române însărcinat cu aprovizionarea Curții domnești și a armatei (rangul și atribuțiile variind de la o epocă la alta și de la un principat la altul); rang, titlu purtat de acest dregător. [Var.: **súlger** s.m.] — Cf. sb. s l u ž a r.

SLUGERÍE s.f. (Înv.) Demnitate de sluger. — **Sluger** + suf. *-ie.*

SLUGÓI, *slugoi,* s.m. Augmentativ al lui *slugă*; om slugarnic, de o supunere josnică, lipsit de demnitate. — **Slugă** + suf. *-oi.*

SLUGULÍȚĂ, *sluguliță,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *slugă;* sluguță. — **Slugă** + suf. *-uliță.*

SLUGÚȚĂ, *sluguțe,* s.f. (Reg.) Sluguliță. — **Slugă** + suf. *-uță.*

SLÚIS, *sluisuri,* s.n. Jgheab de lemn prevăzut la bază cu o căptușeală de bolovani, grinzi de lemn, material poros etc., folosit la spălarea nisipurilor care conțin aur, platină, staniu etc. — Din engl. **sluis,** fr. **sluice.**

SLUJ s.n. (În expr.) *A face* (sau *a sta*) *sluj* = **a)** (despre câini sau despre alte animale) a se ridica în două labe; **b)** *fig.* (despre oameni) a avea o atitudine lingușitoare, slugarnică; a face cuiva temenele; a se ploconi, a se umili. — Din pol. **sluz'.**

SLUJBÁȘ, -Ă, *slujbași, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană angajată într-o slujbă (**I 1**). — **Slujbă** + suf. *-aș.*

SLÚJBĂ, *slujbe,* s.f. **I. 1.** Activitate, îndeletnicire, muncă de oarecare durată și limitată la un orar de lucru, pe care cineva o are ca angajat la o întreprindere de stat sau particulară și care este remunerată cu o anumită sumă de bani; serviciu, funcție, post. ✧ Expr. *A fi* (sau *a se pune) în slujba cuiva* (sau *a ceva)* = a fi sau a se pune la dispoziția cuiva; a servi interesele cuiva sau a susține o anumită cauză. (Înv.) *A-i fi cuiva de slujbă* = a-i fi cuiva de folos. ✦ (Pop.) Stagiu militar. **2.** (Rar) Misiune, sarcină, însărcinare. ✦ (Înv.) Serviciu făcut cuiva. **II.** Îndeplinire solemnă de către preot a ritualurilor prevăzute în canoanele bisericești pentru anumite ocazii și sărbători; oficiere; serviciu religios, serviciu divin. — Din sl. **služĭba.**

SLUJBULÍȚĂ, *slujbulițe,* s.f. Diminutiv al lui *slujbă;* slujbușoară. — **Slujbă** + suf. *-uliță.*

SLUJBUȘOÁRĂ, *slujbușoare,* s.f. (Rar) Slujbuliță. — **Slujbă** + suf. *-ușoară.*

SLUJÍ, *slujesc*, vb. IV. Intranz. **I. 1.** A fi angajat, a munci în gospodăria sau în familia cuiva; (înv.) a ocupa o funcție publică. ✦ (Pop.) A-și face serviciul militar. ✦ Tranz. A munci pentru altul, a fi la dispoziția unui stăpân. ✦ Refl. A se servi, a se folosi de cineva sau de ceva. **2.** (Despre obiecte și despre abstracte) A servi la ceva; a folosi. **II.** A oficia o slujbă religioasă. — Din sl. **služiti.**

SLUJÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a sluji*. — V. **sluji.**

SLUJITÓR, -OÁRE, *slujitori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care slujește (pe cineva); servitor, slugă. **2.** (Înv.) Oștean în slujba domnului țării sau a unui boier. ✦ Reprezentant înarmat al stăpânirii; poteraș, jandarm. — **Sluji** + suf. *-tor.*

SLUJITORÍME s.f. (Rar; cu sens colectiv) Mulțime de slujitori; totalitate a slujitorilor. — **Slujitor** + suf. *-ime.*

SLUJNICÁR, *slujnicari,* s.m. (Înv.) Bărbat care se lasă întreținut de slujnice, amant al slujnicelor. — **Slujnică** + suf. *-ar.*

SLÚJNICĂ, *slujnice,* s.f. (Înv.) Femeie angajată pentru a munci în familia sau în gospodăria altuia; slugă, servitoare. — Din sl. **služĭnikŭ.**

SLUJNICÚȚĂ, *slujnicuțe*, s.f. Diminutiv al lui *slujnică*. — **Slujnică** + suf. *-uță.*

SLUT, -Ă, *sluți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) mutilat, schilodit, infirm, diform, pocit; *p. ext.* (om) foarte urât, hâd. — Cf. ucr. s l u t y j.

SLUTÉNIE s.f. v. **slușenie.**

SLUTÍ vb. IV v. **sluți.**

SLUTIȘÓR, -OÁRĂ, *slutișori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *slut;* cam slut. — **Slut** + suf. *-işor.*

SLUTÍT, -Ă adj. v. **slușit.**

SLUȚÉNIE, (**2**) *sluțenii,* s.f. **1.** Faptul de a fi slut; schilodeală, infirmitate, diformitate; *p. ext.* urâțenie mare (fizică sau morală); hidoșenie, sluție. **2.** (Concr.) Ființă schiloadă, diformă sau foarte urâtă; pocitanie, sluțitură, monstru. [Var.: (înv.) **sluténie** s.f.] — **Sluți** + suf. *-enie.*

SLUȚÍ, *sluțesc,* vb. IV. Tranz. A face să devină schilod, infirm, desfigurat; a mutila; a ciopârți. ✦ Tranz. și refl. A (se) poci, a (se) urâți. ✦ Refl. A se strâmba, a se schimonosi. [Var.: (reg.) **slutí** vb. IV] — Din **slut.**

SLUȚÍE s.f. (Rar) Sluțenie. — **Slut** + suf. *-ie.*

SLUȚÍRE, *sluțiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sluți* și rezultatul ei. — V. **sluți.**

SLUȚÍT, -Ă, *sluțiți, -te,* adj. (Despre ființe) Care a rămas slut; *p. ext.* care a devenit pocit, foarte urât. [Var.: (înv.) **slutít, -ă** adj.] — V. **sluți.**

SLUȚITÚRĂ, *sluțituri,* s.f. (Rar) Ființă schiloadă, diformă sau, *p. ext.,* foarte urâtă; pocitanie, sluțenie. — **Sluți** + suf. *-tură.*

SMAC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o mișcare precipitată. — Onomatopee.

SMALT s.n. v. **smalț.**

SMALTÍNĂ s.f. Minereu de cobalt de culoare albă-argintie, cristalizat în sistemul cubic. — Din fr. **smaltine.**

SMALȚ, (**2**) *smalțuri,* s.n. **1.** Masă sticloasă formată din diverși oxizi anorganici, cu care se acoperă suprafața obiectelor de ceramică sau de metal pentru a le face impermeabile, a le feri de oxidare sau a le înfrumusețа; email. **2.** Material sticlos sau obiect făcut dintr-un astfel de material. **3.** Substanță albă și lucioasă care acoperă suprafața vizibilă a dinților. [Var.: (înv.) **smalt** s.n.] — Din ngr. **smálto**(n), germ. **Schmalz.**

SMARÁGD s.n. v. **smarald.**

SMARÁLD, *smaralde,* s.n. Piatră prețioasă strălucitoare (varietate de beril), de culoare verde, foarte transparentă. [Var.: **smarágd,** (reg.) **smaránd** s.n.] — Din it. **smeraldo,** ngr. **smáragdos.**

SMARÁND s.n. v. **smarald.**

SMARÍD, *smarizi,* s.m. Pește marin migrator, lung până la 20 cm, cu corpul alungit, ușor turtit lateral, cu botul ascuțit și gura largă *(Spicara smaris flexuosa).* — Din lat. **smaris, -idis.**

SMASH s.n. v. **smeș.**

SMĂLȚUÍ vb. IV v. **smălțui.**

SMĂLȚÁ, *smălțez,* vb. I. Tranz. (Rar) A împodobi, a împestrița cu diferite culori; a smălțui (**2**). — Din **smalț.**

SMĂLȚUÍ, *smălțuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A acoperi un obiect cu un strat de smalț; a emaila. **2.** Fig. A smălța. [Var.: (înv.) **smăltuí** vb. IV] — **Smalț** + suf. *-ui.*

SMĂLȚUÍRE, *smălțuiri,* s.f. Acțiunea de *a smălțui* și rezultatul ei; emailare. — V. **smălțui.**

SMĂLȚUÍT, -Ă, *smălțuiți, -te,* adj. (Despre obiecte de metal sau de ceramică) Acoperit cu un strat de smalț; emailat. — V. **smălțui.**

SMĂLȚUITÓR, -OÁRE, *smălțuitori, -oare*, s.m. și f. Persoană care se îndeletnicește cu smălțuirea obiectelor; emailor. [Pr.: *-țu-i-*] — **Smălțui** + suf. *-tor.*

SMÂCEÁLĂ s.f. v. **smuceală.**

SMÂCÍ vb. IV v. **smuci.**

SMÂNCÍ vb. IV v. **smuci.**

SMÂNCÍT, -Ă adj. v. **smucit[2].**

SMÂNTÂNĂ s.f. **1.** Produs alimentar gras, de culoare albă-gălbuie, care se formează la suprafața laptelui nefiert, după ce a fost lăsat câtva timp la temperatura obișnuită, sau care se separă din lapte cu o mașină centrifugă specială. ✦ (Reg.) Caimac. **2.** Fig. Partea cea mai bună, cea mai valoroasă dintr-un lucru. — Cf. bg., ucr. s m e t a n a.

SMÂNTÂNÍ, *smântânesc,* vb. IV. Tranz. A aduna smântâna de pe lapte; a extrage smântâna din lapte. — Din **smântână.**

SMÂNTÂNÍCĂ, (**2**) *smântânici,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *smântână*. **2.** Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri lungi și aspri, cu flori galbene, plăcut mirositoare și cu fructe înguste așezate câte patru la un nod *(Gallium cruciata)*. — **Smântână** + suf. *-ică.*

SMÂNTÂNÍRE, *smântâniri,* s.f. Acțiunea de *a smântâni* și rezultatul ei. — V. **smântâni.**

SMÂNTÂNÍT[1] s.n. Faptul de *a smântâni.* — V. **smântâni.**

SMÂNTÂNÍT[2], -Ă, *smântâniți, -te,* adj. (Despre lapte) De pe care s-a luat sau din care s-a extras smântâna. — V. **smântâni.**

SMÂNTÂNÓS, -OÁSĂ, *smântânoși, -oase,* adj. Ca smântâna, asemănător cu smântâna; cu multă smântână. — **Smântână** + suf. *-os.*

SMÂRC, *smârcuri,* s.n. **1.** Loc mocirlos (acoperit cu vegetație); ochi de apă pe un teren mlăștinos. ✦ (La pl.; în basme) Loc îndepărtat și primejdios, de unde își trage marea izvoarele. **2.** (Reg.) Unealtă primitivă făcută dintr-o tigvă, care servește pentru a scoate lichidul dintr-un butoi. ✦ Pompă de fântână. — Din sl. **smrŭkŭ.**

SMÂRCÂÍ, *smârcâi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A smiorcăi. — Din sl. **smrŭkati.**

SMÂRCĂIÁLĂ, *smârcâieli,* s.f. (Reg.) Smiorcăit[1]. — **Smârcâi** + suf. *-ală.*

SMÂRCÂÍT[1] s.n. (Reg.) Smiorcăit[1]. — V. **smârcâi.**

SMÂRCÂÍT[2], -Ă, *smârcâiți, -te,* adj. Smiorcăit[2], scâncit, plângăreț. — V. **smârcâi.**

SMÂRCÓS, -OÁSĂ, *smârcoși, -oase,* adj. (Despre terenuri) Plin de smârcuri; mlăștinos. — **Smârc** + suf. *-os.*

SMÂRD, -Ă, *smârzi, -de,* adj. (Reg.; despre oameni) Murdar; scârbos. — Din sl. **smrŭdŭ.**

SMÂRDOÁRE, *smârdori,* s.f. (Reg.) Ființă scârboasă și urâtă. — **Smârd** + suf. *-oare.*

SMEAD[1] s.n. Mâncare specială aruncată în apă ca nadă pentru pești, înainte de a băga undița. — Cf. rus. s n e d'.

SMEAD[2], -Ă, *smezi, -de,* adj. (Despre oameni) Cu fața negricioasă și palidă; (despre fața oamenilor) negricios și palid. — Din sl. **smĕdŭ.**

SMECI s.n. v. **smeș.**

SMÉCTIC, -Ă, *smectici, -ce,* adj. (Despre substanțe) Care are proprietatea de a scoate grăsimile. — Din fr. **smectique.**

SMEDIÓR, -OÁRĂ, *smediori, -oare,* adj. (Reg.) Diminutiv al lui *smead*[2]*;* smedișor. [Pr.: *-di-or*] — **Smead**[2] + suf. *-ior.*

SMEDIȘÓR, -OÁRĂ, *smedișori, -oare,* adj. (Rar) Smedior. — **Smead**[2] + suf. *-ișor.*

SMERÉNIE s.f. Atitudine umilă, supusă, respectuoasă; comportare modestă, plină de bună-cuviință. ✦ (Bis.) Evlavie, cucernicie, pioșenie. — Din sl. **sŭmerjenije.**

SMERÍ, *smeresc,* vb. IV. Refl. A avea o atitudine umilă, modestă, supusă, plină de respect. ✦ (Bis.) A se arăta plin de cucernicie, de evlavie față de Dumnezeu. ✦ Tranz. (Înv.) A înfrânge mândria cuiva; a umili. — Din sl. **sŭmĕriti.**

SMERÍRE s.f. (Înv.) Faptul de *a (se) smeri;* atitudine umilă, supusă, cucernică, evlavioasă, pioasă. — V. **smeri.**

SMERÍT, -Ă, *smeriți, -te,* adj. Umil, supus, respectuos; modest. ✦ (Bis.) Cucernic, evlavios, pios. — V. **smeri.**

SMEȘ, *smeșuri*, s.n. Lovitură de atac la tenis, prin care o minge înaltă primită este expediată cu putere în terenul adversarului. [Var.: **smash** (pl. *smash-uri*); **smeci** s.n.] — Din engl., fr. **smash.**

SMICEÁ, *smicele,* s.f. (Bot.) Ramură roditoare, specifică mărului și părului, subțire, flexibilă, lungă până la 30 cm, cu toți mugurii vegetativi; *p. gener.* mlădiță, rămurică (ruptă) dintr-o plantă sau dintr-un arbore. — Probabil lat. ***sumicella** „vârfuleț”.

SMID s.n. v. **smidă.**

SMIDÁR, *smidare,* s.n. Loc cu smidă. — **Smidă** + suf. *-ar.*

SMÍDĂ, *smide,* s.f. Desiș format din arbori tineri sau din tufe de spini, de zmeură etc. [Var.: (reg.) **smid** s.n.] — Et. nec.

SMINTEÁLĂ, *sminteli,* s.f. **1.** Tulburare a minții, scrânteală, nebunie; *p. ext.* greșeală, abatere. **2.** (Înv. și pop.) Stricăciune, pierdere, pagubă; neplăcere. ✦ Loc. adv. *Fără smintează* = în mod absolut, negreșit. ✧ Expr. *A da* (pe cineva) *de smintează* = a face (pe cineva) de râs; a da de gol. — **Sminti** + suf. *-eală.*

SMINTÍ, *smintesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă dreapta judecată; a înnebuni. ✧ Expr. (Tranz.) *A sminti* (pe cineva) *în bătaie* = a bate foarte tare (pe cineva). **2.** Tranz. (Pop.) A induce în eroare; a păcăli, a înșela. ✦ A împiedica pe cineva să facă ceva. **3.** Intranz. (Reg.) A greși. **4.** Tranz. (Pop.) A mișca din loc, a clinti, a deplasa. ✦ A strica; a vătăma. ✦ Fig. A răstălmăci spusele, cuvintele cuiva. — Din sl. **sŭmensti, sŭmenton.**

SMINTÍRE, *smintiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) sminti;* sminteală, nebunie. — V. **sminti.**

SMINTÍT, -Ă, *smintiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care și-a pierdut dreapta judecată sau care se comportă ca și cum și-ar fi pierdut-o; ieșit din minți; nebun. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care denotă lipsă de judecată, nechibzuință, nebunie; nechibzuit, nebunesc. — V. **sminti.**

SMIORCĂÍ, *smiórcăi,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Intranz. A trage (în mod repetat) aerul pe nas (din cauza plânsului, a unui tic nervos etc.), producând un zgomot caracteristic. **2.** Intranz. și refl. A plânge (alintat și prefăcut) sau a se preface că plânge; a scânci. — Cf. smârcâi.

SMIORCĂIÁLĂ, *smiorcăieli,* s.f. Smiorcăit[1]. [Pr.: *-că-ia-*] — **Smiorcăi** + suf. *-eală.*

SMIORCĂÍRE, *smiorcăiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) smiorcăi* și rezultatul ei. — V. **smiorcăi.**

SMIORCĂÍT[1], *smiorcăituri,* s.n. Faptul de *a (se) smiorcăi;* zgomot specific produs de cel care (se) smiorcăie; smiorcăială, smârcâială, smârcâit[1]. — V. **smiorcăi.**

SMIORCĂÍT[2], -Ă, *smiorcăiți, -te,* adj. Plângăreț, scâncit. — V. **smiorcăi.**

SMIRDÁR, *smirdari,* s.m. (Bot.) **1.** Mic arbust din regiunea alpină, cu flori roșietice, plăcut mirositoare și cu frunze lucioase, persistente; rododendron, bujor-de-munte *(Rhododendron kotschyi)*. **2.** Merișor[1]. — Cf. sb. smrdeli, bg. smradljak.

SMÍRNA adv. v. **smirnă[1].**

SMÍRNĂ[1] adv. În poziție de drepți; (stând) nemișcat, țeapăn (de frică, de respect). [Var.: **smírna** adv.] — Din rus. **smirno.**

SMÍRNĂ[2] s.f. Rășină extrasă din scoarța unui arbore exotic *(Styrax benzoin)*, care arde răspândind un miros caracteristic și care se folosește în medicină, în parfumerie, la ceremoniile religioase și la îmbălsămare. — Din sl. **smirna.**

SMITHSONÍT s.n. Carbonat de zinc natural, sub formă de cristale, care se folosește ca minereu de zinc sau pentru obiecte de podoabă. [Pr.: *smi-so-nit*] — Din fr., engl. **smithsonite.**

SMOÁLĂ s.f. Substanță neagră, vâscoasă, casantă, care rămâne de la distilarea păcurii sau a gudronului de cărbuni și care se folosește la pavaje, în industria chimică etc. — Din sl. **smola.**

SMOC, *smocuri,* s.n. **1.** Mănunchi de păr sau de pene pe care îl au unele animale pe urechi, pe cap, la coadă etc. **2.** Cantitate de fire (de păr, de lână, de iarbă etc.) care se poate prinde sau smulge deodată cu mâna sau (de către animale) cu gura. — Cf. sb. smotak.

SMOCHÍN, *smochini,* s.m. Arbore cu frunzele lobate, cu numeroase flori închise într-un receptacul globulos, care la maturitate devine un fruct comestibil cărnos, dulce și suculent *(Ficus carica)*. — Din **smochină** (derivat regresiv) sau din sl. **smokŭnŭ.**

SMOCHÍNĂ, *smochine,* s.f. Fructul smochinului. — Din sl. **smokina,** bg. **smokinja.**

SMÓCHING, *smochinguri,* s.n. Haină bărbătească de gală (de culoare neagră), făcută după o croială specială, foarte deschisă în față și cu reverele de mătase. — Din engl. **smoking.**

SMOCHINÍ, *smochinesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) A se zbârci[1], a se încreți (ca o smochină). — Din **smochină.**

SMOCHINÍRE, *smochiniri,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se smochini.* — V. **smochini.**

SMOCHINÍT, -Ă, *smochiniți, -te,* adj. (Fam.) Încrețit[2], zbârcit (ca o smochină). — V. **smochini.**

SMOCHINÚȚĂ, *smochinuțe,* s.f. Diminutiv al lui *smochină.* — **Smochină** + suf. *-uță.*

SMOCULÉȚ, *smoculețe,* s.n. Diminutiv al lui *smoc;* smocușor. — **Smoc** + suf. *-uleț.*

SMOCUȘÓR, *smocușoare,* s.n. Smoculeț. — **Smoc** + suf. *-ușor.*

SMOG s.n. Ceață deasă, amestecată cu fum și cu praf industrial, formată în regiunile industrializate sau în marile orașe, cu efecte dăunătoare asupra sănătății populației. — Din engl. **smog.**

SMOLÍ, *smolesc,* vb. IV. Tranz. A unge sau a acoperi ceva cu smoală topită; a cătrăni. — Din **smoală.**

SMOLÍRE, *smoliri,* s.f. Acțiunea de *a smoli* și rezultatul ei; cătrănire. — V. **smoli.**

SMOLÍT, -Ă, *smoliți, -te,* adj. **1.** Uns sau acoperit cu smoală topită. **2.** Negricios, oacheș, brunet. — V. **smoli.**

SMOMÍ, *smomesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A ademeni, a amăgi, a înșela. — Din **momi.**

SMOMÍRE, *smomiri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a smomi* și rezultatul ei. — V. **smomi.**

SMOTOCEÁLĂ, *smotoceli,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a smotoci* și rezultatul ei; păruială, chelfăneală. — **Smotoci** + suf. *-eală.*

SMOTOCÍ, *smotocesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A da, a trage cuiva o bătaie bună; a părui, a chelfăni, a scărmăna. — Cf. sb. smotok.

SMOTOCÍRE, *smotociri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a smotoci* și rezultatul ei. — V. **smotoci.**

SMREDUÍ, *smreduiesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Înv.) A (se) molipsi, a (se) contamina. — Din sl. **smurŭdětĭ.**

SMREDUÍRE, *smreduiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a (se) smredui;* molipsire, contaminare; *p. ext.* boală, suferință. — V. **smredui.**

SMREDUÍT, -Ă, *smreduiți, -te,* adj. (Înv.) Molipsit, contaminat. — V. **smredui.**

SMREDUITÓR, -OÁRE, *smreduitori, -oare,* adj. (Înv.) Care molipsește, care contaminează. [Pr.: *-du-i-*] — **Smredui** + suf. *-tor.*

SMUCEÁLĂ, *smuceli,* s.f. Smucitură. [Var.: **smânceálă, smunceálă** s.f.] — **Smuci** + suf. *-eală.*

SMUCÍ, *smucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A trage brusc și cu putere pentru a scoate, a smulge, a desprinde, a deplasa ceva sau pe cineva din locul unde se află. ✦ Intranz. (Despre arme de foc) A izbi înapoi la descărcare, a avea recul. **2.** Refl. A se zbate, a face mișcări repezi încolo și încoace spre a scăpa din locul unde este prins sau legat. [Var.: (pop.) **smâcí, smâncí, smuncí** vb. IV] — Din sl. **smučati.**

SMUCÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) smuci;* smucit[1]. — V. **smuci.**

SMUCÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) smuci;* mișcare bruscă și scurtă; smuceală, smucire, smucitură. — V. **smuci.**

SMUCÍT[2], -Ă, *smuciți, -te*, adj. **1.** (În sintagme și expr.) *Vorbă smucită* = vorbă spusă grăbit (pe un ton aspru și repezit). *A fi smucit la vorbă* = a vorbi iute, repezit (și împiedicat). **2.** (Fam.) Trăsnit, țicnit, nebun. [Var.: (pop.) **smuncít, -ă, smâncít, -ă** adj.] — V. **smuci.**

SMUCITÚRĂ, *smucituri,* s.f. Faptul de *a (se) smuci;* mișcare repezită, bruscă; smuceală, smucit[1]. [Var.: (pop.) **smuncitúră** s.f.] — **Smuci** + suf. *-tură.*

SMÚLGE, *smulg,* vb. III. **1.** Tranz. A trage cu putere pentru a scoate sau a deplasa din locul unde se află. ✧ Expr. *A-și smulge părul (din cap)* sau *a-și smulge barba* = a-și manifesta puternic durerea sau disperarea; a fi foarte supărat. ✦ (Reg.) A jumuli o pasăre de pene. ✦ Tranz. și refl. A (se) desprinde (brusc) din locul unde se află. **2.** Tranz. Fig. A obține ceva cu mari eforturi; a lua cu forța ✧ Expr. *A smulge* (pe cineva) *din ghearele morții* = a salva (pe cineva) de la moarte. **3.** Tranz. și refl. A (se) da la o parte, a (se) îndepărta, a (se) retrage cu o mișcare bruscă. **4.** Tranz. și refl. A (se) despărți, a (se) dezlipi. [Perf. s. *smulsei,* part. *smuls* și (înv. și reg.) *smult*] — Lat. ***exmulgere.**

SMÚLGERE, *smulgeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) smulge* și rezultatul ei; smuls[1]. — V. **smulge.**

SMULS[1] s.n. Smulgere. — V. **smulge.**

SMULS[2], -Ă, *smulși, -se,* adj. **1.** (Despre plante) Care este tras afară din pământ (cu rădăcină). **2.** (Despre obiecte) Desprins, deplasat cu brutalitate din locul în care se află fixat. ✦ (Haltere; despre stiluri) Care constă în ridicarea halterei (**1**) cu ambele brațe printr-o singură mișcare continuă. ✧ (Substantivat, n.) *S-a calificat la smuls în finală.* — V. **smulge.**

SMUNCEÁLĂ s.f. v. **smuceală.**

SMUNCÍ vb. IV v. **smuci.**

SMUNCÍT, -Ă adj. v. **smucit[2].**

SMUNCITÚRĂ s.f. v. **smucitură.**

SNACK, *snackuri,* s.n. Aperitiv, gustare (între mesele principale). [Pr.: *snec*] — Din engl. **snack.**

SNACK-BAR, *snack-baruri,* s.n. Mic restaurant deschis permanent în hoteluri, în gări etc. unde se servesc aperitive, gustări etc. [Pr.: *snécbar*] — Cuv. engl.

SNAMÉNIE, *snamenii,* s.f. (Reg.) Ființă (imaginară) urâtă și rea; iazmă. [Var.: **znaménie** s.f.] — Cf. sb. znamenje „semn”.

SNOÁVĂ, *snoave,* s.f. Scurtă povestire folclorică, orală, cu conținut anecdotic, inspirată din viața de toate zilele. — Din sl. **iz nova** „din nou”.

SNOB, SNOÁBĂ, *snobi, snoabe,* s.m. și f., adj. (Persoană) care admiră și adoptă fără discernământ și cu orice preț tot ce este la modă. — Din fr. **snob.**

SNOBÍSM s.n. Atitudine, conduită specifică snobului. — Din fr. **snobisme.**

SNOP, *snopi,* s.m. **1.** Legătură mare făcută din mănunchiuri de cereale păioase (secerate). **2.** Grup de lucruri de același fel care formează un mănunchi, o legătură. ✦ Fig. Fascicul de lumină, de raze luminoase etc. **3.** Schije, alice sau gloanțe trase o dată cu o armă și răspândite într-o anumită direcție. — Din sl. **snopŭ.**

SNOPÉALĂ, *snopeli,* s.f. Bătaie straşnică; chelfăneală. — **Snopi** + suf. *-eală.*

SNOPÍ, *snopesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Reg.) A strânge și a lega cerealele păioase în snopi, a face snopi. **2.** Fig. (Fam.) A bate foarte rău pe cineva. ✦ Refl. (Rar) A se obosi foarte tare (din cauza unei munci grele); a se istovi. — Din **snop.**

SNOPÍRE, *snopiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) snopi* și rezultatul ei. — V. **snopi.**

SNOPULÉȚ, *snopuleți,* s.m. Snopușor. — **Snop** + suf. *-uleț.*

SNOPUȘÓR, *snopușori,* s.m. Diminutiv al lui *snop;* snopuleț. — **Snop** + suf. *-ușor.*

SNOW-BOARD, *snow-boarduri,* s.n. Planșă de forma unui ski mai lat, cu care se execută alunecări periculoase și cu viteză mare pe zăpadă. [Pr.: *snăubord*] — Din engl. **snow-board.**

SOÁCRĂ, *soacre,* s.f. Mama unuia dintre soți, în raport cu celălalt soț. ✧ *Soacră-mare* = mama mirelui. *Soacră-mică* = mama miresei. — Lat. **socra** (= *socrus).*

SOÁRBĂ, *soarbe,* s.f. Fructul sorbului[1], de mărimea unei cireșe, cărnos și de culoare brună-gălbuie cu pete albe, cu gust acrișor. — Din **sorb[1].**

SOÁRE, (**2**) *sori,* s.m. **1.** Corp ceresc central al sistemului nostru planetar, incandescent și luminos, în jurul căruia gravitează și se învârtesc Pământul și celelalte planete ale sistemului. ✧ Loc. adv. *Sub* (sau *pe sub) soare* = pe pământ, în lume. ✧ Expr. (Fam.) *(A fi) soare cu dinți* = (a fi) frig pe vreme senină. *(A fi) rupt din soare* = (a fi) foarte frumos, de o deosebită frumusețe. (În basme) *La soare te poți uita, dar la dânsa* (sau *la dânsul) ba,* se spune spre a arăta că cineva este de o frumusețe excepțională. *A se uita* (la cineva) *ca la soare* = a privi (pe cineva) cu multă dragoste, a iubi foarte mult (pe cineva). *A i se pune* (cuiva) *soarele drept inimă* = a i se face foame. ✧ Compuse: (pop.) *soare-răsare* = răsărit[1], est, orient; *p. ext.* vremea când răsare Soarele; *soare-apune* (sau *-scapătă)* = apus[1], vest, occident; *p. ext.* vremea când apune Soarele. ✦ Lumină (și căldură) care vine de la Soare (**1**). ✧ Loc. adv. *Cu soare* = cât mai e ziuă, cât mai e lumină. **2.** Nume dat aștrilor care, ca și Soarele (**1**), au lumină proprie. **3.** Fig. Fericire, bucurie; bunăstare. — Lat. **sol, -is.**

SOAREÁ *soarele,* s.f. (Înv.) Serată. — Din fr. **soirée.**

SOÁRTĂ, *sorți,* s.f. **1.** (În superstiții) Forță (sau voință) supranaturală despre care se crede că hotărăște tot ce se petrece în viață; destin, fatalitate, noroc, scrisă, ursită. **2.** Situație, concurs de împrejurări existente la un moment dat. ✦ Evoluție, desfășurare (a unei acțiuni); deznodământ. — Lat. **sors, -tis.**

SOÁȚĂ, *soațe,* s.f. **1.** (Rar) Soție, nevastă. **2.** (Înv.) Tovarășă; colaboratoare; prietenă. **3.** (Înv.) Persoană, obiect, faptă asemănătoare alteia; pereche. — Lat. **socia.**

SOBÁR, *sobari,* s.m. Meseriaș care construiește sau repară sobe[1]. — **Sobă[1]** + suf. *-ar.*

SÓBĂ[1], *sobe,* s.f. Instalație pentru încălzit (cu lemne, cărbuni, gaze etc.) încăperile de locuit sau pentru gătit, construită din cărămidă, din teracotă, din fier sau din fontă. — Din tc. **soba.**

SÓBĂ[2], *sobe,* s.f. (Reg.) Cameră, odaie de locuit. — Din magh. **szoba.**

SOBÍȚĂ, *sobițe,* s.f. Diminutiv al lui *sobă*[1]*;* sobușoară. — **Sobă[1]** + suf. *-iță.*

SOBÓL, *soboli,* s.m. (Zool.) **1.** Cârtiță. **2.** (Înv.) Samur; *p. restr.* blană de samur. — Din (**1**) bg. **sobolec,** (**2**) rus., ucr. **sobol'.**

SOBÓR, *soboare,* s.n. **1.** (Înv.) Adunare, întrunire, consfătuire; sfat. ✦ (Bis.) Sinod. **2.** Slujbă religioasă ortodoxă oficiată de un număr mare de clerici. — Din sl. **sŭborŭ.**

SOBÓRNIC, -Ă, *sobornici, -ce,* adj. (Înv.) Ecumenic; sinodal. — Din sl. **sŭborĭnŭ.**

SOBORNICÉSC, -ÉASCĂ, *sobornicești,* adj. (Înv.) Întemeiat pe hotărârile sinoadelor ecumenice; *p. gener.* ecumenic; sinodal. — **Sobornic** + suf. *-esc.*

SOBRIETÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi sobru; simplitate, concizie, austeritate (în aspect, în felul de a fi). **2.** Cumpătare, moderație în felul de a mânca, de a bea, de a se îmbrăca etc. [Pr.: *-bri-e-*] — Din fr. **sobriété,** lat. **sobrietas, -atis.**

SÓBRU, -Ă, *sobri, -e,* adj. **1.** Lipsit de ornamente inutile; simplu. **2.** Care păstrează măsura, care nu face excese; cumpătat, moderat. — Din fr. **sobre,** lat. **sobrius.**

SOBUȘOÁRĂ, *sobușoare,* s.f. Sobiță. — **Sobă[1]** + suf. *-ușoară.*

SOC, *soci,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbuști de dimensiuni mici, cu flori hermafrodite grupate în inflorescențe, care au proprietăți sudorifice, și cu fructe (boabe negre sau roșii), scoarță și rădăcini cu proprietăți laxative și diuretice *(Sambucus).* — Lat. **sabucus** *(= sambucus).*

SOCÁTĂ, *socate,* s.f. Băutură răcoritoare preparată din flori de soc, zahăr, lămâie și apă. — **Soc** + suf. *-ată.*

SOCCER s.n. Fotbal. [Pr.: *sócăr*] — Din engl. amer. **soccer.**

SOCIÁBIL, -Ă, *sociabili, -e,* adj. Capabil să trăiască în relații permanente cu semenii săi, în societate. ✦ Căruia îi plac relațiile cu semenii săi, care se împrietenește ușor cu alții; comunicativ, apropiat, prietenos. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **sociable,** lat. **sociabilis.**

SOCIABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi sociabil; comunicativitate. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **sociabilité.**

SOCIÁL, -Ă, *sociali, -e,* adj. **1.** Creat de societate, propriu societății; care este legat de viața oamenilor în societate, de raporturile lor în societate sau față de societate; care privește societatea omenească. **2.** Propriu unui anumit tip de societate; legat de apartenența la o anumită categorie socială, la un anumit grup social. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **social,** lat. **socialis.**

SOCIÁL-DEMOCRÁT, -Ă, *social-democrați, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Membru sau simpatizant al unui partid social-democrat; adept al unor concepții politice și ideologice social-democrate. **2.** Adj. Care aparține social-democrației sau social-democraților (**1**), privitor la social-democrație sau la social-democrați. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **social-démocrate.**

SOCIÁL-DEMOCRATÍSM s.n. Ideologia și tactica social-democrației. [Pr.: *-ci-al*] — **Social-democrat** + suf. *-ism.*

SOCIÁL-DEMOCRAȚÍE s.f. Grupare de curente politice de orientare centru-stânga, cu caracter parlamentar și reformist. [Pr.: *-ci-al*] — Din germ. **Sozialdemokratie,** fr. **social-démocratie.**

SOCIALÍSM s.n. Sistem economic și politic bazat pe dominația proprietății statului în economie și pe conducerea centralizată în toate domeniile de activitate, exercitată de partidul unic. ✧ *Socialism științific* = ansamblul concepțiilor marxist-leniniste privitoare la structura și dinamica proceselor trecerii societății de la orânduirea capitalistă la orânduirea comunistă. *Socialism utopic* = doctrină economică, politică, socială care urmărea instaurarea egalității economice și sociale între oameni. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **socialisme,** germ. **Sozialismus.**

SOCIALÍST, -Ă, *socialiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Întemeiat pe principiile socialismului; privitor la socialism. **2.** S.m. și f. Membru sau simpatizant al unui partid socialist; adept al unor concepții politice și ideologice socialiste. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **socialiste,** germ. **sozialist.**

SOCIALIZÁ, *socializez,* vb. I. **1.** Tranz. A trece în proprietatea statului. **2.** Refl. A dobândi caracter social. **3.** Tranz. și refl. A (se) integra într-un grup social. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **socialiser.**

SOCIALIZÁNT, -Ă, *socializanți, -te,* adj. Care socializează. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **socialisant.**

SOCIALIZÁRE, *socializări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) socializa.* **2.** Proces de integrare socială a unui individ într-o colectivitate. [Pr.: *-ci-a-*] — V. **socializa.**

SOCIALIZÁT, -Ă, *socializați, -te,* adj. (Despre persoane) Care s-a integrat comportamental, moral etc. într-un grup social. [Pr.: *-ci-a-*] — V. **socializa.**

SOCIALMÉNTE adv. Din punct de vedere social, sub raport social. [Pr.: *-ci-al-*] — Din fr. **socialement,** it. **socialmente.**

SOCIATÍV, -Ă, *sociativi, -e,* adj. (Despre complemente circumstanțiale) Care arată ființa sau lucrul ce însoțește subiectul sau complementul direct în săvârșirea unei acțiuni. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **sociatif.**

SOCIETÁR, -Ă, *societari, -e,* s.m. și f. **1.** Membru al unei societăți literare, muzicale, teatrale; (în special) actor al unui teatru care primește o cotă-parte din veniturile teatrului. ✧ *Societar de onoare* = actor care primește salariu pe tot timpul vieții din partea teatrului la care este angajat. **2.** Persoană care deține acțiuni emise de o societate anonimă pe acțiuni; asociat într-o întreprindere comercială particulară. [Pr.: *-ci-e-*] — Din fr. **sociétaire.**

SOCIETÁTE, *societăți,* s.f. **1.** Totalitatea oamenilor care trăiesc laolaltă, fiind legați între ei prin anumite raporturi economice. ✦ Ansamblu unitar, sistem organizat de relații între oameni istoricește determinate, bazate pe relații economice și de schimb; *p. ext.* sistem social. ✦ Cerc limitat de oameni de prim rang (prin poziție socială, situație materială etc.). **2.** Asociație de persoane constituită într-un anumit scop (științific, literar, sportiv etc.). **3.** (Comerț) Asociație de oameni de afaceri alcătuită pe baza unor investiții de capital, în vederea obținerii unor beneficii comune. ✧ *Societate în nume colectiv* = asociație între un număr limitat de persoane, care întemeiază o întreprindere comercială sau industrială, depunând fiecare capital și contribuție în muncă și răspunzând solidar și nelimitat la obligațiile pe care și le-au asumat. *Societate anonimă pe acțiuni* = întreprindere industrială, comercială sau financiară, formată prin asociere de capital. **4.** Grup de oameni care petrec un anumit timp împreună; tovărășie, companie. ✧ Expr. *În societate* = între oameni, în lume. [Pr.: *-ci-e-*] — Din fr. **société,** lat. **societas, -atis.**

SOCIOAFECTÍV, -Ă, *socioafectivi, -e,* adj. Referitor la motivațiile afective ale relațiilor interpersonale și sociale. [Pr.: *-ci-o-a-*] — **Socio**[logic] + **afectiv.**

SOCIOCOGNITÍV, -Ă, *sociocognitivi, -e,* adj. Referitor la aspectul social al procesului cognitiv. [Pr.: *-ci-o-*] — **Socio**[logic] + **cognitiv.**

SOCIOCULTURÁL, -Ă, *socioculturali, -e,* adj. Referitor la raportul dintre cadrul social și particularitățile culturale, cum sunt tradițiile, moravurile, mentalitățile etc. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **socioculturel,** engl. **sociocultural.**

SOCIODRAMÁTIC, -Ă, *sociodramatici, -ce,* adj. Referitor la sociodramă, de sociodramă. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociodramatique.**

SOCIODRÁMĂ, *sociodrame,* s.f. Test sociometric bazat pe improvizarea unui scenariu pe o temă dată în care fiecare subiect primește un anumit rol. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociodrame,** engl. **sociodrama.**

SOCIOGÓNIC, -Ă, *sociogonici, -ce,* adj. Referitor la sociogonie, de sociogonie. [Pr.:*-ci-o-*] — Din fr. **sociogonique.**

SOCIOGONÍE, *sociogonii,* s.f. Totalitatea miturilor, teoriilor etc. privitoare la apariția civilizațiilor umane. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociogonie.**

SOCIOGRAFÍE s.f. **1.** Observare, înregistrare și descriere a societăților ca entități istorice concrete. **2.** Curent care susține că sociologia trebuie să se reducă la simpla descriere a faptelor, fără interpretarea lor teoretică. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociographie.**

SOCIOGRÁMĂ, *sociograme,* s.f. Reprezentare grafică a datelor obținute prin testul sociometric. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociogramme.**

SOCIOLINGVÍST, -Ă, *sociolingviști, -ste,* s.m. și f. Specialist în sociolingvistică. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociolinguiste,** engl. **sociolinguist.**

SOCIOLINGVÍSTIC, -Ă, *sociolingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu al lingvisticii care studiază covariația sistematică a sistemelor lingvistice și sociale. **2.** Adj. Referitor la sociolingvistică (**1**). [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociolinguistique,** engl. **sociolinguistics.**

SOCIOLÓG, -Ă, *sociologi, -ge,* s.m. și f. (Rar) Specialist în sociologie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologue.**

SOCIOLÓGIC, -Ă, *sociologici, -ce,* adj. Care aparține sociologiei, privitor la sociologie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologique.**

SOCIOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul descrierii structurii și fiziologiei societății, al relațiilor interumane în cadrul grupurilor sociale, precum și al instituțiilor din societatea dată. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologie.**

SOCIOLOGÍSM s.m. Orientare care exagerează rolul sociologiei, căreia îi subordonează celelalte științe sociale. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologisme,** rus. **soțiologhizm.**

SOCIOLOGÍST -Ă, *sociologiști, -ste,* s.m. și f. Adept al sociologismului. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologiste.**

SOCIOLOGIZÁNT, -Ă, *sociologizanți, -te,* adj. Care reduce orice interpretare a fenomenului literar la sociologie; care exagerează importanța sociologiei. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologisant.**

SOCIOMÉTRIC, -Ă, *sociometrici, -ce,* adj. Referitor la sociometrie, de sociometrie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociométrique.**

SOCIOMETRÍE s.f. Metodă folosită pentru studierea cantitativă a relațiilor umane (în cadrul unor grupuri sociale mici). [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociométrie.**

SOCIOPSIHIATRÍE s.f. Domeniu interdisciplinar care studiază acțiunea patogenă a mediului asupra vieții psihice. [Pre. *-ci-o-psi-hi-a-*] — Din engl. **sociopsychiatry.**

SÓCLU, *socluri,* s.n. **1.** Suport sau postament (din piatră) care susține o coloană, o statuie etc. ✦ Partea de jos (mai proeminentă) a unei clădiri, a unui grilaj de fier etc. **2.** Partea de metal a unui bec electric care se fixează în dulie. ✦ Piesă prin intermediul căreia se fixează tuburile electronice de șasiul aparatelor în care sunt montate. **3.** (Geogr.; în sintagma) *Soclu continental* = zonă a uscatului, afundată cu pantă lină sub apele mării, până la adâncimea de 200 de metri. — Din fr. **socle.**

SOCOTEÁLĂ, *socoteli,* s.f. **1.** Calculare, calcul numeric, evaluare numerică. ✧ Expr. *A face* (sau *a da cuiva) socoteala* = a plăti (cuiva) ceea ce i se cuvine, ceea ce are de primit. *Pe socoteala mea* (sau *a ta* etc.) = pe cheltuiala mea (sau a ta etc.) *A-și greși socotelile* = a se înșela în așteptări; a nu izbuti. *A ieși la socoteală* (cu ceva sau cu cineva) = a ajunge la o rezolvare convenabilă, favorabilă (în legătură cu ceva sau cu cineva). *A pune* (ceva) *la socoteală* = a lua în considerație (ceva). *A pune* (ceva) *în socoteala cuiva* = a obliga pe cineva să plătească (ceva); a imputa cuiva (ceva). ✦ Cont, situație (de venituri și cheltuieli). ✦ (Fam.) Fiecare dintre cele patru operații aritmetice fundamentale. ✦ Sumă de bani datorată (pentru o consumație, o cumpărătură etc.); notă de plată. ✦ Privire asupra unor fapte din trecut; bilanț. **2.** Proiect, plan, gând, idee. ✧ Expr. *A-i veni* (cuiva) *la socoteală* = a-i fi (cuiva) pe plac; a-i conveni. (Pop.) *A-și da cu socoteala (că)…* = a fi de părere că…; a crede că… **3.** (În expr.) *A da socoteală cuiva* (de ceva) = a răspunde în fața cuiva (de ceva). *A ține socoteală de…* = a lua în considerare, a avea în vedere. *Pe socoteala cuiva* = în legătură cu cineva. **4.** Rost, rațiune; măsură. ✧ Loc. adv. și adj. *Cu* (sau *fără) socoteală* = (ne)chibzuit, cu (sau fără) motiv. **5.** (Fam.) Treabă, lucru. — **Socoti** + suf. *-eală.*

SOCOTÍ, *socotesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face socoteală (**1**); a calcula. ✦ A număra. ✦ Refl. recipr. A ajunge la o înțelegere cu cineva asupra unei datorii, obligații etc. ✦ Refl. recipr. Fig. A lichida un diferend cu cineva, a trage la răspundere pe cineva; a se răfui. **2.** Tranz. A avea ceva de gând; a plănui, a intenționa. **3.** Tranz. și refl. A analiza ceva cumpănind toate eventualitățile; a (se) gândi. **4.** Tranz. și refl. A-și închipui. ✦ Tranz. A fi de părere, a găsi de cuviință. **5.** Tranz. A lua în seamă; a aprecia, a prețui. ✦ Tranz. și refl. A (se) considera, a (se) privi (ca…), a (se) crede. **6.** Tranz. (Rar) A pune ceva în socoteala cuiva; a atribui, a imputa. [Prez. ind. și: (pop.): *socót*] — Cf. ucr. s o k o t y t y.

SOCOTÍNȚĂ, *socotințe,* s.f. (Înv. și pop.) **1.** Punct de vedere, opinie, părere. ✦ Idee, gând. **2.** Considerație, stimă, prețuire. **3.** Judecată sănătoasă, chibzuială, cumpăt, măsură. **4.** Minte, rațiune. **5.** Hotărâre, voință. — **Socoti** + suf. *-ință.*

SOCOTÍRE, *socotiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) socoti* și rezultatul ei. — V. **socoti.**

SOCOTÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) socoti;* calcul, socoteală. — V. **socoti.**

SOCOTÍT[2], -Ă, *socotiți, -te,* adj. (Despre oameni) Chibzuit, cumpătat, măsurat. — V. **socoti.**

SOCOTITÓR, -OÁRE, *socotitori, -oare,* s.m. și f. (Înv. și pop.) Persoană care face socoteli, calcule; contabil. — **Socoti** + suf. *-tor.*

SOCRÁTIC, -Ă, *socratici, -ce,* adj. Care ține de Socrate, care aparține doctrinei lui Socrate. — Din fr. **socratique.**

SOCRÍ, *socresc,* vb. IV. Tranz. (Fam. și reg.) A stărui cu insistență supărătoare pe lângă cineva; a bate la cap, a cicăli. — Din **socru.**

SÓCRU, *socri,* s.n. Tatăl unuia dintre soți, în raport cu celălalt soț. ✧ *Socru-mare* = tatăl mirelui. *Socru-mic* = tatăl miresei. ✦ (La pl.) Părinții unuia dintre soți, în raport cu celălalt soț. — Lat. **socrus** *(= socer).*

SODALÍT, *sodalite,* s.n. Alumosilicat natural de sodiu, incolor, cenușiu sau albăstrui, sticlos, constituent al unor roci eruptive alcaline. — Din fr. **sodalite.**

SÓDĂ s.f. Carbonat neutru de sodiu (cristalizat), folosit mai ales la spălatul rufelor, vaselor etc. ✧ *Sodă calcinată* = carbonat de sodiu în stare anhidră. *Sodă cristalizată* = carbonat de sodiu cristalizat. *Sodă caustică* = hidroxid de sodiu. — Din germ. **Soda.**

SÓDIC, -Ă, *sodici, -ce,* adj. Care conține sodiu, făcut pe bază de sodiu. — Din fr. **sodique.**

SÓDIU s.n. Element chimic alcalin, metal moale, alb-argintiu, maleabil și ductil, foarte reactiv; natriu. — Din fr. **sodium.**

SODÓM s.n. (Pop.) Mulțime, sumedenie (de oameni, de animale); cantitate mare (din ceva). ✦ Prăpăd, nenorocire, pustiire; *p. ext.* potop. — Din sl. **Sodomŭ.**

SODOMÍ, *sodomesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) nimici, a (se) prăpădi, a (se) distruge. — Din **sodom.**

SODÓMIC, -Ă, *sodomici, -ce,* adj. (Rar) Referitor la sodomie, de sodomie; *p. ext.* desfrânat. — Din fr. **sodomique.**

SODOMÍE, *sodomii,* s.f. (Înv. și pop.) Relații sexuale anormale. — Din ngr. **sodomía.**

SODOMÍST, -Ă, *sodomiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Sodomit. — **Sodomie** + suf. *-ist.*

SODOMÍT, -Ă, *sodomiți, -te,* s.m. și f. Persoană care practică sodomia; (rar) sodomist. — Din fr. **sodomite.**

SODOMIZÁ, *sodomizez,* vb. I. Tranz. A supune unei sodomii. — Din fr. **sodomiser.**

SOFÁ, *sofale,* s.f. Divan îngust, de obicei cu un căpătâi mai ridicat. — Din tc. **sofa.**

SOFFIÓNI s.m. pl. (Geol.) Emanații de vapori și de ape fierbinți însoțite de diferite gaze, legate de activitatea magmatică. [Pr.: *-fi-oni*] — Din it. **soffioni.**

SOFÍSM, *sofisme,* s.n. Silogism sau raționament corect din punct de vedere formal, dar greșit din punctul de vedere al conținutului (fiind bazat pe un echivoc, pe utilizarea aspectelor neesențiale ale fenomenelor etc.), adesea folosit pentru a induce în eroare; *p. gener.* argument, afirmație etc. false. — Din fr. **sophisme,** lat. **sophisma.**

SOFÍST, -Ă, *sofiști, -ste,* s.m. și f. **1.** (La m.) Denumire dată în Grecia antică, în perioada clasică (sec. V î.H.) profesorilor (plătiți) de retorică și de filosofie, care foloseau ca metodă de discuție argumentarea sofistică. **2.** S.m. și f. P. gener. Persoană care folosește sofismele, argumentație sofistică. — Din fr. **sophiste,** lat. **sophista.**

SOFÍSTIC, -Ă, *sofistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre raționamente, teorii etc.) Întemeiat pe sofisme; *p. gener.* (despre afirmații, argumente etc.) fals, eronat. **2.** S.f. Denaturare (intenționată) a unui silogism, a unui raționament, a unei afirmații, adesea cu scopul de a înșela; argumentație falsă. — Din fr. **sophistique,** lat. **sophisticus.**

SOFISTICÁ, *sofistichez*, vb. I. Tranz. **1.** A folosi în mod conștient raționamente false, care denaturează adevărul. **2.** A da un caracter căutat, artificial, complicat sau prețios. — Din fr. **sophistiquer.**

SOFISTICÁRE, *sofisticări,* s.f. Acțiunea de *a sofistica* și rezultatul ei; rafinament căutat, artificial, prețios. — V. **sofistica.**

SOFISTICÁT, -Ă, *sofisticați, -te,* adj. (Despre limbaj, stil, aspect etc.) Căutat, artificial, complicat sau prețios; (despre oameni) care se manifestă artificial, complicat, prețios. — V. **sofistica.** Cf. fr. s o p h i s t i q u é.

SOFISTICĂRÍE, *sofisticării,* s.f. (Fam.) Faptul de a uza (și de a abuza) de sofisme; argumentație, afirmație plină de sofisme, falsă. — Din fr. **sophistiquerie.**

SOFÍTĂ, *sofite,* s.f. Lampă electrică cu incandescență în formă de tub, legată la circuitul electric prin ambele capete. [Var.: **sufítă** s.f.] — Din germ. **Soffitten**[lampe].

SOFRÁ, *sofrale,* s.f. (Înv.) Masă mică, circulară și foarte joasă, la care se mânca stând pe divan. — Din tc. **sofra.**

SOFRAGERÍE s.f. v. **sufragerie.**

SOFRAGÍU s.m. v. **sufragiu[1].**

SOFT[1] s.n. Fire de bumbac sau de celofibră puțin răsucite și moi, folosite ca bătătură pentru unele țesături scămoșate. — Din engl. **soft.**

SOFT[2], *softuri,* s.n. (Inform.; fam.) Software. — Abr. de la **soft**[ware].

SOFTWARE s.n. (Inform.) Set de informații necesare funcționării unui computer (sistemul de operare, limbaje de programare, programe-aplicații etc.); soft[2]. [Pr.: *softŭer*] — Cuv. engl.

SOHARÍCI, *soharici,* s.m. (Înv.) Sortiment de pesmet negru și tare, pentru soldați. — Cf. rus. s u h a r i.

SOHODÓL, *sohodoale,* s.n. (Reg.) Vale seacă în regiuni calcaroase. — Din sl. **sohodolŭ.**

SOI[1], *soaie,* s.n. (Pop.) Strat de murdărie depus pe obiecte; slin. — Et. nec. Cf. z o a i e.

SOÍ[2], *soiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) murdări, a (se) umple cu soi[1]. — Din **soi[1].**

SOI[3], *soiuri,* s.n. Grup de plante sau de animale care aparțin aceleiași specii ori varietăți, cu anumite însușiri morfologice sau fiziologice ereditare comune; plantă sau animal care aparține unui asemenea grup. ✧ Loc. adj. *De soi* = de bună calitate, ales. ✦ (Fam.) Varietate, gen, fel, categorie de oameni sau de obiecte. — Din tc. **soy.**

SÓIA s.f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori mici, albe sau violete și cu fructul în formă de păstaie, având semințele bogate în grăsimi și protide, folosite în industria alimentară, în farmacie etc. *(Glycine hispida)*. — Din fr. **soja, soya,** germ. **Soja.**

SOIÓS, -OÁSĂ, *soioși, -oase,* adj. Mânjit, murdar (cu pete de grăsime); slinos. — **Soi[1]** + suf. *-os.*

SOITÁR s.m. v. **soitariu.**

SOITARÍU, *soitarii,* s.m. Fiecare dintre cei patru măscărici ai domnilor (fanarioți) din Țările Române, care însoțeau pe domn la parade, la petreceri etc. [Var.: **soitár,** (înv.) **suitár** s.m.] — Din tc. **soytarı.**

SOL[1], *sol,* s.m. (Muz.) **1.** Unul dintre cele șapte sunete ale gamei; notă corespunzătoare acestui sunet. **2.** Nume dat uneia dintre chei. — Din it., fr. **sol.**

SOL[2], *soli,* s.m. Persoană trimisă (oficial) undeva cu o misiune; *spec.* emisar însărcinat să ducă tratative oficiale în numele unei țări sau al unui suveran (din Evul Mediu). ✦ Vestitor. ✦ (La nunțile țărănești) Flăcău trimis de mire în satul sau la casa miresei spre a-i vesti sosirea. — Din sl. **solŭ.**

SOL[3], *soli,* s.m. Unitate monetară din Peru. — Din fr. **sol.**

SOL[4] s.n. (Chim.) Soluție coloidală. — Din fr. **sol.**

SOL[5], *soluri,* s.n. **1.** Strat afânat, moale și friabil de la suprafața scoarței pământești, care (împreună cu atmosfera din jur) constituie mediul de viață al plantelor; suprafața pământului; *p. ext.* pământ, teren. **2.** (Și în sintagma *exercițiu la sol*) Probă de gimnastică executată la nivelul podelei. — Din fr. **sol.,** lat. **solum.**

SOLANACÉE, *solanacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate erbacee bianuale sau perene, caracterizate prin frunze simple, flori solitare sau grupate în inflorescențe și prin fructe bace sau capsule; (și la sg.) plantă care face parte din această familie; solanee. ✧ (Adjectival) *Plantă solanacee.* — Din fr. **solanacée.**

SOLANÉE, *solanee,* s.f. (Bot.) Solanacee. — Din fr. **solanée.**

SOLANÍNĂ s.f. Substanță extrasă din unele plante solanacee, cu acțiune toxică asupra organismului animal. — Din fr. **solanine.**

SOLÁR[1] s.n. v. **solariu.**

SOLÁR[2], -Ă, *solari, -e,* adj. Care aparține Soarelui, emis de Soare, privitor la Soare; care este în raport cu Soarele. ✧ *An solar* = interval de timp în care se efectuează o revoluție completă a Pământului în jurul Soarelui. — Din fr. **solaire,** lat. **solaris.**

SOLARIGRÁF, *solarigrafe,* s.n. Aparat pentru măsurarea și înregistrarea radiației solare globale; solarimetru. — Din fr. **solarigraphe.**

SOLARIMÉTRU, *solarimetre,* s.n. Solarigraf. — Din fr. **solarimètre.**

SOLÁRIU, *solarii,* s.n. **1.** Teren sau încăpere (special amenajate) unde se fac băi de soare. **2.** (Mai ales la pl.; în forma *solar*) Teren agricol, împrejmuit și acoperit cu folii transparente de polietilenă, pentru cultivarea legumelor și zarzavaturilor timpurii. [Var.: **solár** (pl. *solare*) s.n.] — Din fr., lat. **solarium.**

SOLARIZÁRE, *solarizări,* s.f. Supraexpunere puternică a unei plăci sau a unui film fotografic. — După fr. **solarisation.**

SÓLĂ[1], *sole,* s.f. Suprafață de teren cultivată cu aceeași specie de plante agricole, în cadrul unui asolament. — Din fr. **sole.**

SÓLĂ[2], *sole,* s.f. Nume dat mai multor specii de pești marini plați, ovali, acoperiți cu solzi fini, care trăiesc pe fundul nisipos al mărilor, la mică adâncime *(Solea).* —Din fr. **sole.**

SOLBÁNC, *solbancuri,* s.n. Element de construcție executat deasupra părții exterioare a parapetelor ferestrelor sau a ușilor pentru protejarea lor de scurgerea apei de ploaie. — Din germ. **Sohlbank.**

SÓLBĂ, *solbe,* s.f. (Pop.) Arșic de capră. — Lat. **subalba.**

SOLD, *solduri,* s.n. **1.** Diferență între totalul sumelor înscrise în debitul unui cont și totalul sumelor înscrise în creditul aceluiași cont. ✦ Rest de plată la lichidarea unei obligații. **2.** Marfă rămasă nevândută (și care se desface cu preț redus). — Din fr. **solde.**

SOLDÁ, *soldez,* vb. I. Tranz. **1.** A calcula soldul unui cont. ✦ Refl. Fig. (Despre tratative, întreceri sportive, acțiuni etc.) A se încheia cu…, a avea drept rezultat…. **2.** A lichida o socoteală, o datorie. **3.** A vinde un rest de marfă cu reducere de preț. — Din fr. **solder,** it. **soldare.**

SOLDÁRE, *soldări,* s.f. Acțiunea de *a (se) solda* și rezultatul ei. — V. **solda.**

SOLDÁT[1], -Ă, *soldați, -te,* adj. **1.** (Despre conturi) Care nu mai are sold. **2.** (Despre mărfuri) Scos la vânzare. — V. **solda.**

SOLDÁT[2], *soldați,* s.m. Militar care nu are niciun grad; militar care are cel mai mic grad într-o armată; *p. gener.* militar care își execută stagiul. ✦ Fig. Luptător, militant. — Din fr. **soldat,** it. **soldato,** germ. **Soldat.**

SÓLDĂ, *solde,* s.f. Sumă de bani plătită militarilor și personalului civil din armată. ✧ Expr. *A fi în solda cuiva* = a susține cauza cuiva din interes material (și nu din convingere). — Din fr. **solde.**

SOLDĂȚÉL, *soldățel,* s.m. Diminutiv al lui *soldat*. — **Soldat** + suf. *-el.*

SOLDĂȚÉSC, -EÁSCĂ, *soldățești,* adj. Care aparține soldaților, privitor la soldați, de soldat; ostășesc; *p. gener.* militar. — **Soldat** + suf. *-esc.*

SOLDĂȚÉȘTE adv. Ca soldații; ostășește; *p. gener.* militărește. — **Soldat** + suf. *-ește.*

SOLDĂȚÍE s.f. (Rar) Stare, viață, calitate, serviciu de soldat sau, *p. gener.*, de militar. — **Soldat** + suf. *-ie.*

SOLDĂȚÍME s.f. Mulțime de soldați, totalitatea soldaților; ostășime. — **Soldat** + suf. *-ime.*

SOLDĂȚÓI, *soldățoi,* s.m. (Fam.) Augmentativ al lui *soldat.* — **Soldat** + suf. *-oi.*

SÓLDIU, *soldii,* s.m. Monedă italienească veche, de valoare redusă, care a circulat în trecut și în Țările Române; *p. gener.* monedă de mică valoare. — Din it. **soldo.**

SOLEÁR, *soleari*, s.m. Mușchi situat în partea posterioară a gambei, care leagă tibia și peroneul de călcâi. [Pr.: *-le-ar*] — Din fr. **soléaire.**

SOLECÍSM, *solecisme*, s.n. Greșeală de sintaxă (neadmisă de normele limbii literare). — Din fr. **solécisme,** lat. **soloecismus.**

SOLEÍL adv. (Despre obiecte plisate) În formă de raze. ✧ (Adjectival) *Fustă soleil.* [Pr.: *soléi*] — Cuv. fr.

SOLÉMN, -Ă, *solemni, -e,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Care are loc după un anumit ceremonial; cu fast, sărbătoresc. **2.** Important; grav, serios. ✦ Desăvârșit; intens, profund. ✦ Sfânt, sacru. ✦ Măreț, grandios, maiestuos. **3.** (Despre acte juridice) Care trebuie să respecte anumite forme pentru a fi considerat valabil. — Din lat. **sollemnis.**

SOLEMNITÁTE, (**2**) *solemnități,* s.f. **1.** Însușire a ceea ce este solemn; ceremonial care însoțește îndeplinirea unui act solemn. ✦ Măreție, seriozitate, gravitate, sobrietate. **2.** Act solemn săvârșit cu fast. ✦ Ceremonie publică pentru sărbătorirea sau comemorarea unui eveniment ori a unei persoane. **3.** Îndeplinire a unor forme care fac valabile actele juridice. — Din lat. **sollemnitas, -atis.**

SOLENÁȚIE, *solenații,* s.f. Mărime egală cu suma algebrică a curenților electrici de conducție din conductoarele care îmbrățișează o curbă închisă. — Din fr. **solénation.**

SOLENOÍD, *solenoizi,* s.m. Bobină electrică cilindrică fără miez feromagnetic. — Din fr. **solénoïde.**

SOLENOIDÁL, -Ă, *solenoidali, -e,* adj. (Elt.) Care aparține solenoidului, care se referă la solenoid. [Pr.: *-no-i-*] — Din fr. **solénoïdal.**

SOLFATÁRĂ, *solfatare,* s.f. (Înv.) Emanație vulcanică constituită mai ales din vapori de apă, hidrogen sulfurat și dioxid de carbon. — Din fr. **solfatare,** it. **solfatara.**

SOLFEGIÁ, *solfegiez,* vb. I. Intranz. A executa un solfegiu, a cânta o melodie numind fiecare notă. [Pr.: *-gi-a*] — Din it. **solfeggiare.**

SOLFEGIÉRE, *solfegieri,* s.f. Acțiunea de *a solfegia* și rezultatul ei. [Pe.: *-gi-e-*] — V. **solfegia.**

SOLFÉGIU, *solfegii,* s.n. Mică piesă muzicală fără cuvinte, compusă în vederea exercițiilor; exercițiu vocal executat fără cuvinte, menit să dezvolte auzul și deprinderea de a citi notele muzicale. — Din it. **solfeggio.**

SOLÍ, *solesc,* vb. IV. Intranz. (Înv., rar) A comunica cuiva ceva printr-un sol[2]. — Din **sol[2].**

SOLICITÁ, *solícit,* vb. I. Tranz. **1.** A cere (cu stăruință) să i se acorde ceva, a se adresa cuiva cu o cerere. ✦ A ruga, a apela la…, a invita să… **2.** A provoca, a trezi; a atrage. **3.** A supune un corp unei acțiuni fizice (de tracțiune, torsiune, apăsare etc.) care l-ar putea distruge dacă ar depăși o anumită valoare. [Acc. și: (prez. ind.) *solicít*] — Din fr. **solliciter,** lat. **sollicitare.**

SOLICITÁNT, -Ă, *solicitanți, -te,* s.m. și f. Persoană care solicită (**1**); solicitator. — **Solicita** + suf. *-ant.* Cf. germ. S o l l i z i t a n t.

SOLICITÁRE, *solicitări,* s.f. Acțiunea de *a solicita* și rezultatul ei; cerere stăruitoare. ✦ Proces fizic prin care se produc tensiuni și deformații în interiorul unui corp solid. — V. **solicita.**

SOLICITATÓR, -OÁRE, *solicitatori, -oare,* s.m. și f. Solicitant. — **Solicita** + suf. *-tor.* Cf. lat. s o l l i c i t a t o r, - o r i s.

SOLICITÚDINE s.f. Atitudine plină de grijă, de bunăvoință, de prietenie față de cineva sau de ceva; atenție prevenitoare. — Din fr. **sollicitude,** lat. **sollicitudo, -inis.**

SÓLID[1], *solizi,* s.m. **1.** Monedă de aur care a circulat în Imperiul Roman și în Imperiul Bizantin. **2.** Monedă mică de argint sau de bronz emisă și în Țările Române în sec. XVII. — Din lat. **solidus.**

SOLÍD[2], -Ă, *solizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Corp) care posedă capacitatea de a-și menține forma și dimensiunile, de a se opune forțelor deformatoare, având o structură compactă și o mare coeziune; *p. ext.* (corp) dur, tare, rigid, rezistent. **2.** Adj. Care este astfel făcut încât să reziste mult timp; rezistent, trainic, durabil. **3.** Adj. Mare (ca dimensiuni și greutate); (fam., despre ființe) voinic, robust. **4.** Adj. Fig. Temeinic, serios; *p. ext.* sigur, statornic. ✦ Care înfruntă cu tărie greutățile; dârz. — Din fr. **solide,** lat. **solidus.**

SOLIDÁR, -Ă, *solidari, -e,* adj. **1.** Legat (de cineva sau de ceva) printr-o responsabilitate și un interes comun; unit. ✦ De care răspund în egală măsură și împreună mai multe persoane; *spec.* care leagă între ei într-un raport de obligații mai mulți creditori și un debitor sau mai mulți debitori și un creditor. **2.** Care este legat prin construcție de altă piesă sau de alt obiect, formând împreună un tot unic. — Din fr. **solidaire.**

SOLIDARÍSM s.n. Concepție social-politică potrivit căreia principiul fundamental al existenței societății este solidaritatea tuturor membrilor ei. — Din fr. **solidarisme.**

SOLIDARITÁTE s.f. Faptul de a fi solidar (cu cineva sau cu ceva); sentiment care îi determină pe oameni să-și acorde ajutor reciproc. — Din fr. **solidarité.**

SOLIDARIZÁ, *solidarizez,* vb. I. **1.** Refl. A se declara solidar (**1**) cu cineva sau cu ceva, a manifesta sentimente de solidaritate (față de cineva), a se uni cu cineva într-o acțiune. **2.** Tranz. A lega între ele (prin construcție) două sau mai multe piese sau obiecte, astfel încât să formeze un tot, să preia în ansamblu solicitările. — Din fr. **solidariser.**

SOLIDARIZÁRE, *solidarizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) solidariza* și rezultatul ei. — V. **solidariza.**

SOLIDARIZÁT, -Ă, *solidarizați, -te,* adj. Declarat solidar cu cineva, unit. — V. **solidariza.**

SOLIDIFICÁ, *solidific,* vb. I. Refl. și tranz. A trece sau a face să treacă un corp din stare lichidă în stare solidă, prin răcire sub o temperatură dată; *p. ext.* a îngheța. ✦ Refl. (Despre grăsimi) A se slei. ✦ Refl. A se întări. — Din fr. **solidifier,** it. **solidificare.**

SOLIDIFICÁRE, *solidificări,* s.f. Faptul de *a (se) solidifica.* — V. **solidifica.**

SOLIDIFICÁT, -Ă, *solidificați, -te,* adj. Care a devenit solid sau care s-a întărit. — V. **solidifica.**

SOLIDITÁTE s.f. Stare a corpurilor solide; proprietate a corpurilor solide de a opune rezistență la schimbarea formei și a volumului lor; tărie, duritate, rezistență. ✦ Fig. Temeinicie, seriozitate. — Din fr. **solidité,** lat. **soliditas, -atis.**

SOLIDÚS s.n. (Fiz.) Curbă, loc geometric al punctelor dintr-o diagramă de faze, care reprezintă terminarea solidificării. — Din fr. **solidus.**

SOLÍE, *solii,* s.f. **1.** Misiunea unui sol[2]. ✧ Expr. (Înv.) *A-și da solia* = a expune obiectul misiunii sale, a-și îndeplini însărcinarea de sol[2]; a da socoteală de misiunea avută. ✦ P. gener. Misiune, însărcinare, sarcină. ✦ Fig. Menire. **2.** (Concr.) Veste, mesaj (adus de un sol[2]). **3.** (Concr.) Grup de persoane trimise ca soli[2]; delegație. — **Sol[2]** + suf. *-ie.*

SOLIFLUCȚIÚNE s.f. v. **solifluxiune.**

SOLIFLUXIÚNE s.f. Proces de alunecare lentă a solului pe pantele mici ca urmare a îmbibării cu apă a depozitelor superficiale. [Pr.: *-xi-u-.* — Var.: **soliflucțiúne** s.f.] — Din fr. **solifluction, solifluxion.**

SOLILÓC s.n. v. **solilocviu.**

SOLILÓCVIU, *solilocvii,* s.n. (Livr.) Monolog; operă scrisă sub formă de monolog. [Var.: **solilóc** s.n.] — Din fr. **soliloque.**

SOLIPÉD, -Ă, *solipezi, -de,* adj., s.n. (Animal) care are piciorul alcătuit dintr-un singur deget (terminat cu o copită). — Din fr. **solipède.**

SOLIPSÍSM s.n. Concepție filosofică idealist-subiectivă potrivit căreia singura realitate ar fi eul, conștiința individuală, întreaga lume exterioară existând numai în această conștiință. — Din fr. **solipsisme.**

SOLIPSÍST, -Ă, *solipsiști, -ste,* s.m. și f., adj.. **1.** S.m. și f. Adept al solipsismului. **2.** Adj. Care aparține solipsismului, privitor la solipsism. — Din fr. **solipsiste.**

SOLÍST, -Ă, *soliști, -ste,* s.m. și f. **1.** Cântăreț sau instrumentist care execută un solo. **2.** Dansator care execută singur o piesă coregrafică sau care deține un rol principal într-un ansamblu coregrafic. — Din fr. **soliste.**

SOLÍSTIC, -Ă, *solistici, -ce,* adj. Care pune accentul pe interpretarea solistului; care se execută de un solist. — **Solist** + suf. *-ic.*

SOLITÁR, -Ă, *solitari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se găsește singur; izolat, singuratic. ✧ *Floare* (sau *frunză* etc.) *solitară* = floare (sau frunză etc.) care crește singură pe tulpină. ✦ (Despre locuri) Pustiu, neumblat. ✦ (Despre ființe; adesea substantivat) Care trăiește sau căruia îi place să trăiască singur, izolat, departe de societate. **2.** S.n. Diamant mare montat singur la o bijuterie (sau ieșind în evidență într-o montură dintr-un grup de pietre mai mici). — Din fr. **solitaire,** lat. **solitarius.**

SOLITARÍSM s.n. (Livr.) Tendință, înclinație a cuiva de a se izola de oameni, de a trăi în izolare. — **Solitar** + suf. *-ism.*

SOLITÓN s.n. (Cib., Med.) Undă de conductibilitate nervoasă caracterizată prin propagarea fără deformări și cu viteză fixă. — Din fr., engl. **soliton.**

SOLITÚDINE s.f. (Livr.) Singurătate, izolare (în care se află cineva). — Din fr. **solitude,** lat. **solitudo, -inis.**

SOLMIZÁȚIE s.f. Sistem medieval de intonare silabică a notelor. ✦ Citire ritmică a notelor, fără intonarea lor. — Din fr. **solmisation.**

SÓLNIȚĂ, *solnițe,* s.f. **1.** Vas mic în care se servește sarea (și piperul) la masă; conținutul acestui vas. ✦ (Pop.) Vas (de lemn) în care se păstrează sarea la bucătărie. **2.** (Pop.) Cavitate situată deasupra ochilor la cai. — Din bg., sb. **solnica.**

SÓLO, (**I**) *solouri,* s.n., (**II**) s.m. **I.** S.n. **1.** Compoziție muzicală (sau parte a ei) concepută pentru un singur instrument sau pentru o singură voce. ✦ (Adjectival) Care se execută fără acompaniament. **2.** Dans (sau parte dintr-un dans) executat de o singură persoană. **II.** S.m. Solist. — Din it. **solo.**

SOLOMONÁR, *solomonari,* s.m. (Pop.) **1.** Astronom care prevestește vremea și face calendare. **2.** Înțelept sau magician, după credințele populare, cu puteri supranaturale, care poate provoca sau împiedica diverse fenomene naturale; *p. gener.* vrăjitor. [Var.: (reg.) **șolomănár** s.m., **șolomonár** s.m.] — **Solomon** (n. pr.) + suf. *-ar.*

SOLOMONÍ, *solomonesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A vrăji, a fermeca. — Din n. pr. **Solomon.**

SOLOMONIÁN, -Ă, *solomonieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Insulele Solomon. **2.** Adj. Care aparține Insulelor Solomon sau solomonienilor (**1**), privitor la Insulele Solomon sau la solomonieni. — [Insulele] **Solomon** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SOLOMONÍE, *solomonii,* s.f. (Pop.) Vrăjitorie, farmec. ✦ Vicleșug, șiretlic. — **Solomon** (n. pr.) + suf. *-ie.*

SOLOMONÍRE, *solomoniri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a solomoni* și rezultatul ei. — V. **solomoni.**

SOLONCEÁC, *solonceacuri,* s.n. (Geol.) Sol salin de suprafață cu conținut ridicat de săruri. — Din rus. **solonceak.**

SOLONÉȚ, *soloneți,* s.n. Grup de soluri caracterizate printr-un bogat conținut de sodiu și o fertilitate naturală foarte scăzută. — Din rus. **solonеț.**

SOLSTIȚIÁL, -Ă, *solstițiali, -e,* adj. Care ține de solstițiu, privitor la solstițiu. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **solsticial,** lat. **solstitialis.**

SOLSTÍȚIU, *solstiții,* s.n. Fiecare dintre cele două momente ale anului când Soarele se află la cea mai mare înălțime față de ecuator; datele calendaristice corespunzătoare acestor momente (21 iunie și 22 decembrie), marcând ziua cea mai lungă, respectiv, cea mai scurtă din an. — Din lat. **solstitium,** fr. **solstice.**

SOLÚBIL, -Ă, *solubili, -e,* adj. **1.** (Despre substanțe sau elemente chimice) Care se poate dizolva într-un solvent. **2.** Fig. (Rar) Care se poate rezolva, dezlega, explica. — Din fr. **soluble,** lat. **solubilis.**

SOLUBILITÁTE, *solubilități,* s.f. Proprietate a unor săruri de a se putea dizolva într-un solvent. ✦ Cantitate maximă de substanță, exprimată în grame, conținută într-o anumită cantitate de solvent la o temperatură determinată. — Din fr. **solubilité.**

SOLUBILIZÁ, *solubilizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni solubil. — Din fr. **solubiliser.**

SOLUBILIZÁRE, *solubilizări,* s.f. Proces de transformare a unei substanțe greu solubile într-una ușor solubilă, în urma unui proces fizic sau a unei reacții chimice. — V. **solubiliza.**

SOLUNÁR, -Ă, *solunari, -e,* adj. Care se referă simultan la Soare și la Lună. ✧ *Ore solunare* = ore favorabile pescuitului stabilite în funcție de poziția simultană a Soarelui și a Lunii. — Din fr. **solunaire.**

SOLÚȚIE, *soluții,* s.f. **1.** Amestec omogen compus din două sau mai multe substanțe chimice (dintre care una este de obicei lichidă) dispersate la scară moleculară în diverse proporții. **2.** Modalitate de a rezolva o dificultate, o problemă, de a ieși dintr-un impas etc. ✦ Răspuns la o problemă. **3.** (În sintagma) *Soluție de continuitate* = întrerupere a continuității; separare a părților care mai înainte erau legate între ele sau continue. [Var.: (înv.) **soluțiúne** s.f.] — Din fr. **solution,** lat. **solutio, -onis.**

SOLUȚIONÁ, *soluționez,* vb. I. Tranz. A găsi, a da o soluție (**2**); a dezlega, a rezolva. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **solutionner.**

SOLUȚIONÁRE, *soluționări,* s.f. Acțiunea de *a soluționa* și rezultatul ei; dezlegare, rezolvare. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **soluționa.**

SOLUȚIONÁT, -Ă, *soluționați, -te,* adj. **1.** Pentru care s-a găsit o soluție (convenabilă); rezolvat (**1**). **2.** (Despre controverse, litigii, conflicte) Căruia i s-a pus capăt; rezolvat (**2**). [Pr.: *-ți-o-*] — V. **soluționa.**

SOLUȚIÚNE s.f. v. **soluție.**

SOLVÁBIL, -Ă, *solvabili, -e,* adj. Care dispune de suficiente mijloace bănești sau bunuri pentru a-și îndeplini la termen obligațiile; care plătește prompt, bun de plată; solvent[2]. — Din fr. **solvable.**

SOLVABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi solvabil; solvență. — Din fr. **solvabilité.**

SOLVÁT, *solvați,* s.m. (Chim.) Dizolvat (**2**). — Din fr. **solvate.**

SOLVATÁ, *solvatez,* vb. I. Intranz. (Chim.) A produce o solvatare. — Cf. s o l v a t a r e.

SOLVATÁRE s.f. Fenomen care însoțește dizolvarea substanțelor într-un solvent și care constă în stabilirea unor legături între ionii sau moleculele substanței dizolvate și moleculele dizolvantului. — După fr. **solvatation.**

SOLVÉNT[1], *solvenți,* s.m. Substanță chimică (lichidă) care are proprietatea de a dizolva în masa ei alte substanțe; dizolvant. — Din engl. **solvent.**

SOLVÉNT[2], -Ă, *solvenți, -te,* adj. **1.** (Despre elevi, studenți; adesea substantivat) Care plătește taxe de frecvență sau de internat, care nu este bursier. **2.** Solvabil. — Din germ. **Solvent.**

SOLVENȚĂ, *solvențe,* s.f. Solvabilitate. — Din germ. **Solvenz.**

SOLVÍ, *solv,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) dizolva. [Prez. ind. și: *solvesc*] — Din lat. **solvere.**

SOLVÍRE, *solviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) solvi* și rezultatul ei; dizolvare. — V. **solvi.**

SOLVÍT, -Ă, *solviți, -te,* adj. Dizolvat. — V. **solvi.**

SOLZ, *solzi,* s.m. **1.** Fiecare dintre plăcile mici, dure și lucioase, de natură tegumentară, care, suprapunându-se parțial, acoperă corpul celor mai mulți pești, al celor mai multe reptile, picioarele păsărilor și anumite părți ale corpului unor mamifere. ✦ Fiecare dintre micile plăci de metal din care sunt făcute armurile sau anumite obiecte de podoabă. **2.** Fiecare dintre frunzulițele care acoperă și apără bulbii, mugurii și alte organe ale plantelor. **3.** Stratul exterior pe care-l prezintă o secțiune transversală făcută într-o fibră de lână. **4.** Fig. (Pop.) Murdărie, jeg care se depune pe piele, în formă de mici cruste. **5.** (În sintagma) *Solz de pește* = un fel de instrument muzical popular, format dintr-un solz de pește, maleabil, pe care executantul îl introduce între buza de jos și partea inferioară a dinților, punându-l în vibrație prin coloana de aer a respirației. — Refăcut din ***soldzi** (pl. lui **soldu* < lat. *solidus* „monedă de aur”).

SOLZĂRÍE s.f. (Rar) Totalitatea solzilor care acoperă corpul unui animal; mulțime de solzi. — **Solz** + suf. *-ărie.*

SOLZIȘÓR, *solzișori*, s.m. Diminutiv al lui *solz.* — **Solz** + suf. *-işor.*

SOLZÓS, -OÁSĂ, *solzoși, -oase,* adj. Acoperit cu solzi. ✦ Care are aspect de solzi, care se poate desface ca niște solzi. — **Solz** + suf. *-os.*

SÓMA[1] s.f. Totalitatea celulelor nereproducătoare ale organismului viu. — Din fr. **soma.**

SOMÁ[2], *somez,* vb. I. Tranz. A cere (cuiva) imperios (și sub amenințare) să îndeplinească ceva. ✦ (Jur.) A pune cuiva în vedere, cu forme legale, să execute (sau să nu execute) ceva. — Din fr. **sommer.**

SOMALÉZ, -Ă, *somalezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Somaliei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Somaliei sau somalezilor (**1**), privitor la Somalia ori la somalezi. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de somalezi (**1**). — **Somalia** (n. pr.) + suf. *-ez.*

SOMÁLI s.f. Limbă afro-asiatică oficială în Somalia. — Din fr. **somali.**

SOMÁRE, *somări,* s.f. Acțiunea de *a soma*[2] și rezultatul ei; avertizare, avizare, înștiințare. — V. **soma[2].**

SOMÁT, -Ă, *somați, -te,* adj. Căruia i s-a cerut (sub amenințare, cu forme legale etc.) să execute ceva; care a primit o somație, avertizat, avizat. — V. **soma[2].**

SOMÁTIC, -Ă, *somatici, -ce,* adj. (Biol.) Care aparține sau care se referă la corpul organismelor vii. ✧ *Celule somatice* = celulele corpului (cu excepția celor sexuale). — Din fr. **somatique.**

SOMATOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul anatomic și fiziologic al corpului omenesc viu. — Din fr. **somatologie.**

SOMATOMETRÍE s.f. Ansamblul măsurătorilor efectuate pentru a determina forma și dimensiunile corpului (animalelor). — Din fr. **somatométrie.**

SOMATOTRÓP, -Ă, *somatotropi, -e,* adj. Care acționează asupra corpului. ✧ *Hormon somatotrop* = hormon secretat de lobul anterior al hipofizei, care stimulează creșterea organismului. — Din fr. **somatrope.**

SOMÁȚIE, *somații,* s.f. Faptul de a soma; invitație prin care se pune cuiva în vedere să execute (sau să nu execute) ceva; ordin scris emanat de la o autoritate prin care se ordonă cuiva să execute (sau să înceteze de a executa) o acțiune. [Var.: (înv.) **somațiúne** s.f.] — Din fr. **sommation.**

SOMAȚIÚNE s.f. v. **somație.**

SOMBRÉRO, *sombrero,* s.n. Pălărie de fetru, stofă, pai etc. cu borurile largi, purtată mai ales în Spania și în America Latină. — Din sp., fr. **sombrero.**

SOMEȘEÁNA s.f. art. Numele unui dans popular (sau al unui ciclu de dansuri populare) din Transilvania, din zona Năsăudului; melodie după care se execută acest dans. — **Someș** (n. pr.) + suf. *-ană.*

SOMIÉRĂ, *somiere,* s.f. **1.** Rețea elastică de sârmă, de arcuri etc. fixată pe cadrul patului, peste care se așază salteaua; *p. ext.* parte a unui pat formată dintr-un schelet care susține un ansamblu de elemente elastice, un material de umplutură și o țesătură de acoperire. **2.** Bloc de piatră care susține o boltă. **3.** Fiecare dintre grinzile principale pe care sunt rezemate grinzile secundare ale unui planșeu. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **sommier.**

SOMITÁTE, *somități,* s.f. Persoană de mare prestigiu, autoritate necontestată într-un anumit domeniu de activitate. — Din fr. **sommité.**

SOMN[1], *somni,* s.m. Pește teleostean răpitor cu corpul lung, fără solzi, lățit în partea dinainte, cu capul turtit, cu gura armată de dinți puternici și cu mustăți lungi *(Silurus glanis)*. — Din sl. **somŭ.** Cf. bg., rus. s o m.

SOMN[2] s.n. Stare fiziologică normală și periodică de repaus a ființelor, necesară redresării forțelor, caracterizată prin încetarea totală sau parțială a funcționării conștiinței, prin relaxare musculară, prin încetinirea circulației, a respirației și prin vise; starea celui care doarme. ✧ *Somnul de veci* (sau *cel lung, veșnic)* = moartea. ✧ Expr. *A dormi somnul iepurelui* = a dormi ușor, iepurește. *A trage un (pui de) somn* = a dormi (bine). *A-l fura* (pe cineva) *somnul* = a ațipi. *Somn ușor*, formulă prin care se dorește cuiva care se culcă somn liniștit. *A-l păli* (sau *a-l toropi* pe cineva) *somnul* sau *a pica* (sau *a nu mai putea) de somn* = a nu mai putea rezista nevoii de a dormi. ✦ Fig. Stare de inerție; toropeală. amorțire. ✦ Necesitatea de a dormi; senzație provocată de această necesitate. — Lat. **somnus.**

SOMNAMBÚL, -Ă, *somnambuli, -e,* s.m. și f. Persoană care suferă de somnambulism; noctambul. ✧ (Adjectival) *Ființă somnambulă.* — Din fr. **somnambule.**

SOMNAMBÚLIC, -Ă, *somnambulici, -ce,* adj. Care aparține somnambulului sau somnambulismului, privitor la somnambul sau la somnambulism. — Din fr. **somnambulique.**

SOMNAMBULÍSM s.n. Stare patologică de automatism inconștient manifestată prin executarea unor acte coordonate (mers prin casă), în timpul somnului, natural sau provocat prin hipnoză, de care individul în cauză nu-și mai amintește la trezire; noctambulism. — Din fr. **somnambulisme.**

SOMNÍE s.f. (Rar) Somnolență. — **Somn[2]** + suf. *-ie.*

SOMNIFÉR, -Ă, *somniferi, -e,* adj., s.n. (Medicament, substanță) care provoacă somn; soporific, hipnotic, narcotic. — Din fr. **somnifère,** lat. **somnifer.**

SOMNIȘÓR[1], *somnișori,* s.m. Diminutiv al lui *somn*[1]*;* somnuleț[1]. — **Somn[1]** + suf. *-işor.*

SOMNIȘÓR[2], (**1**) s.n., (**2**) *somnișori,* s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui *somn*[2]*;* somnuleț[2]. **2.** S.m. (Bot.) Mac de grădină. — **Somn[2]** + suf. *-işor.*

SOMNOLÁ, *somnolez,* vb. I. Intranz. (Înv.) A dormita, a picoti, a moțăi. — Din fr. **somnoler.**

SOMNOLÁRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a somnola* și rezultatul ei. — V. **somnola.**

SOMNOLÉNT, -Ă, *somnolenți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care este în stare de somnolență sau trădează somnolență; care dormitează (sau pare că dormitează); toropit, moleșit (de somn). — Din fr. **somnolent,** lat. **somnolentus.**

SOMNOLÉNȚĂ s.f. Stare intermediară între somn și veghe, în care diverse funcții și reacții ale organismului sunt diminuate; moleșeală, toropeală, somnie, somnoroșie. — Din fr. **somnolence,** lat. **somnolentia.**

SOMNORÓS, -OÁSĂ, *somnoroși, -oase,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Căruia îi este somn; amețit, toropit de somn; adormit. ✦ (Adesea substantivat) Căruia îi place să doarmă mult. **2.** Fig. Lipsit de vioiciune, de vigoare, de intensitate, de strălucire; fără viață, slab, șters, stins. **II.** S.f. (Bot.) **1.** Plantă erbacee cu flori albe, cu frunzele și fructele acoperite cu peri aspri *(Laserpitium prutenicum)*. **2.** Pidosnic. [Var.: (reg.) **somnurós, -oásă** adj.] — **Somn[2]** + suf. *-uros.*

SOMNOROȘÍE s.f. (Înv.) Somnolență. — **Somnoros** + suf. *-ie.*

SOMNOTERAPÍE s.f. Metodă de tratament al unor boli prin somn[2] prelungit cu hipnotice, hipnoză sau curent electric. — **Somn[2]** + **terapie.**

SOMNULÉȚ[1], *somnuleți,* s.m. Somnișor[1]. — **Somn[1]** + suf. *-uleț.*

SOMNULÉȚ[2] s.n. Somnișor[2]. — **Somn[2]** + suf. *-uleț.*

SOMNURÓS, -OÁSĂ adj. v. **somnoros.**

SOMÓN, *somoni,* s.m. Pește teleostean răpitor marin din familia salmonidelor, lung de 1–1,5 m și cu greutatea de 25–30 kg, cu carnea de culoare roz, foarte gustoasă, care migrează vara în fluvii pentru a-și depune icrele *(Salmo salar)*. — Din fr. **saumon.**

SOMOTÉI, *somotei,* s.m. Pui de somn[1], somn[1] mic (până la 1 kilogram). — Cf. s o m n[1].

SOMPTUÁR, -Ă, *somptuari, -e,* adj. Referitor la cheltuieli. ✧ *Legi somptuare* = legi care, în vechea Romă, interziceau cheltuielile exagerate, în special pentru lux și risipă. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **somptuaire.**

SOMPTUÓS, -OÁSĂ, *somptuoși, -oase,* adj. Care este de o eleganță impunătoare și foarte costisitoare; fastuos, luxos, bogat. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **somptueux.**

SOMPTUOZITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este somptuos, fast, eleganță, lux; splendoare. [Pr.: *-tu-o-*] — Din fr. **somptuosité.**

SON, (**1**) *soni,* s.m., (**2**) *sonuri,* s.n. **1.** S.m. Unitate de măsură a tăriei sunetelor. **2.** S.n. (Livr., înv.) Sunet; ton. — Din fr. **son,** lat. **sonus.**

SONÁ, *sonez,* vb. I. Refl. (Fam.; despre oameni) A-și pierde judecata, a se țicni. — După fr. **sonné.**

SONAGRÁF, *sonagrafe,* s.n. (Rar) **1.** Aparat pentru înregistrarea și redarea sunetelor cu mare fidelitate. **2.** Denumire comercială a unui spectograf folosit pentru analiza semnalelor sonore. — Din engl. **sonagraph.**

SONAGRÁMĂ, *sonagrame,* s.f. Reprezentare a analizei spectrografice efectuate de către sonagraf; (concr.) hârtie pe care este înregistrată o astfel de reprezentare. — Din engl. **sonagram.**

SONÁNTĂ, *sonante,* s.f. Consoană a cărei emisie nu comportă niciun zgomot și care are unele caracteristici articulatorii și funcționale apropiate de vocale. ✧ (Adjectival) *Consoană sonantă*. — Din fr. **sonnante.**

SONÁR, *sonare,* s.n. Echipament pentru telecomunicații subacvatice, conținând elemente pentru emisia și recepția undelor sonore și folosit pentru reperarea unor obiecte submarine. — Din fr. **sonar.**

SONÁTĂ, *sonate,* s.f. Bucată muzicală pentru unul sau două instrumente, alcătuită din trei sau patru părți, deosebite între ele ca structură, tonalitate, ritm etc., dar care se completează într-o succesiune logică și unitară. — Din fr. **sonate,** it. **sonata,** germ. **Sonate.**

SONATÍNĂ, *sonatine,* s.f. Sonată de proporții reduse. — Din fr. **sonatine,** it. **sonatina,** germ. **Sonatine.**

SONDÁ, *sondez,* vb. I. Tranz. **1.** A cerceta, a supune unui sondaj stratele unui teren, adâncimea sau fundul unei ape etc.; a explora. ✦ A cerceta sau a evacua o cavitate a organismului cu ajutorul unei sonde. **2.** Fig. A încerca să afli gândurile, sentimentele, intențiile cuiva; a iscodi, a ispiti; a tatona. — Din fr. **sonder.**

SONDÁBIL, -Ă, *sondabili, -e,* adj. (Despre terenuri, ape) Care poate fi sondat. — **Sonda** + suf. *-bil.*

SONDÁJ, *sondaje,* s.n. Acțiunea de a sonda; sondare. **1.** Cercetare a solului sau a subsolului pentru determinarea proprietății rocilor, găsirea (și extragerea) unor substanțe utile etc. ✦ Luare de probe dintr-un material compact. ✦ Introducere a unei sonde într-o plagă sau într-o cavitate naturală a organismului pentru a face posibilă evacuarea substanțelor nocive, pentru extragerea unei probe în vederea unei analize etc. **2.** Fig. Cercetare, investigație, studiu. ✧ *Sondaj de opinie* = metodă psihologică folosită în vederea cunoașterii opiniei membrilor societății privind chestiuni (economice, politice, culturale, electorale etc.) devenite importante la un moment dat. — Din fr. **sondage.**

SONDÁRE, *sondări,* s.f. Acțiunea de *a sonda* și rezultatul ei; sondaj, investigație, studiu, cercetare. — V. **sonda.**

SÓNDĂ, *sonde,* s.f. **1.** Gaură cilindrică forată în interiorul scoarței Pământului în vederea exploatării unui zăcământ de hidrocarburi fluide, a explorării unor strate etc. ✦ Instalație situată deasupra unei sonde (**1**). **2.** Dispozitiv care servește la extragerea unei mici cantități dintr-un material compact sau granular (pământ, ciment, nisip etc.). ✦ Burghiu mare, acționat mecanic, cu care se fac foraje în sol (în scopul de a-l explora și a recunoaște natura stratelor). **3.** Instrument chirurgical în formă de tub cilindric de metal, de cauciuc etc. care servește la explorarea sau la evacuarea unor canale sau cavități din organism ori la drenarea plăgilor. **4.** Instrument cu ajutorul căruia se efectuează diferite observații hidrometrice ca măsurarea adâncimii unei ape, recoltarea de probe de pe fundul apelor etc. **5.** Dispozitiv sensibil, asociat unui aparat de măsură, care poate fi plasat în diferite puncte din spațiu pentru explorarea unui câmp fizic. **6.** (În sintagmele) *Balon-sondă* = balon prevăzut cu aparate de observație, care se lansează în atmosferă pentru diferite cercetări științifice. *Sondă spațială* = satelit artificial sau vehicul spațial fără oameni, lansat în spațiul cosmic pentru cercetarea lui directă. **7.** Pahar de bere, lunguieț și subțire, mai îngust în partea de jos. — Din fr. **sonde.**

SONDÉZĂ, *sondeze,* s.f. Instalație de foraj de mică adâncime. — Din fr. **sondeuse.**

SONDÓR, *sondori,* s.m. Muncitor la o sondă (**1**). — Din fr. **sondeur.**

SONERÍE, *sonerii,* s.f. **1.** Dispozitiv de semnalizare sonoră care emite sunete (intermitente) cu ajutorul unui mic clopot atins de un ciocănel special; *p. ext.* sunet produs de acest dispozitiv. ✧ *Sonerie electrică* = sonerie în care ciocănelul este acționat de un electromagnet. **2.** Buton care, prin apăsare, declanșează funcționarea unei sonerii (**1**). — Din fr. **sonnerie,** it. **soneria.**

SONÉT, *sonete,* s.n. Poezie cu formă prozodică fixă, alcătuită din 14 versuri repartizate în două catrene cu rimă îmbrățișată și două terține cu rimă liberă. — Din fr. **sonnet,** it. **sonetto.**

SONÉTĂ, *sonete,* s.f. Dispozitiv alcătuit dintr-un berbec (**II 2**) care alunecă pe un stâlp vertical, cu care se bat (manual sau mecanic) piloții în sol (de obicei pe fundul unei ape), menținându-i totodată în poziția prescrisă. — Din fr. **sonnette.**

SONETÍST, -Ă, *sonetiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care scrie sonete. — Din fr. **sonnettiste,** it. **sonettista.**

SONG, *songuri,* s.n. Cântec, melodie. — Din engl. **song.**

SÓNIC, -Ă, *sonici, -ce,* adj. Care ține de sunete, privitor la sunete. ✦ (Despre anumite fenomene) Care se manifestă cu o viteză apropiată de cea a sunetului. — Din fr. **sonique.**

SONICITÁTE s.f. Disciplină tehnică care se ocupă cu transmiterea prin vibrații și prin unde elastice longitudinale a energiei sau a puterii mecanice în masa corpurilor lichide și a corpurilor solide. — **Sonic** + suf. *-itate.*

SONOLOCÁȚIE s.f. Determinare a poziției unui obiect față de un anumit reper cu ajutorul undelor sonore. — Din fr. **sonolocation.**

SONOLUMINESCÉNȚĂ s.f. Emisie slabă de lumină care însoțește fenomenul de formare a bulelor de gaze dintr-un lichid supus acțiunii ultrasunetelor. [Var.: **sonoluminiscénță** s.f.] — Din fr. **sonoluminescence.**

SONOLUMINISCÉNȚĂ s.f. v. **sonoluminescență.**

SONOMÉTRIC, -Ă, *sonometrici, -ce,* adj. (Fon.) Referitor la sonometrie, de sonometrie. — Din fr. **sonométrique.**

SONOMETRÍE s.f. (Fon.) Tehnică de măsurare a sunetelor cu ajutorul sonometrului. — Din fr. **sonométrie.**

SONOMÉTRU, *sonometre,* s.n. Instrument pentru verificarea legilor de vibrație a coardelor, pentru a compara înălțimea a două sunete sau pentru a măsura un interval. ✦ Aparat electronic pentru măsurarea intensității undelor sonore, de obicei a zgomotelor. — Din fr. **sonomètre.**

SONÓR, -Ă, *sonori, -e,* adj. **1.** Care produce, prin vibrare, sunete (puternice); care răsună sau face să răsune. **2.** (Adesea adverbial) Care are un sunet plăcut, armonios (și pătrunzător). **3.** Care amplifică sunetele, care are rezonanță. **4.** (Despre consoane) Care este rostit prin vibrarea coardelor vocale, glota fiind închisă; fonic. **5.** (Despre filme cinematografice) Însoțit de vorbire și de muzică. ✦ (Substantivat, n.) Partea sonoră (**5**) a unui film cinematografic sau de televiziune. **6.** Fig. Important, cu răsunet, renumit; *p. ext.* pretențios, emfatic. — Din fr. **sonore,** lat. **sonorus.**

SONORITÁTE, *sonorități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi sonor. ✦ Muzicalitate. ✦ Sunet sau grup de sunete (caracteristice); nuanță. **2.** Proprietate a unor corpuri de a propaga și de a amplifica sunetele; rezonanță. — Din fr. **sonorité,** lat. **sonoritas, -atis.**

SONORIZÁ, *sonorizez,* vb. I. Tranz. A face (să fie) sonor. ✦ Tranz. și refl. (Despre consoane surde) A (se) transforma în consoană sonoră. ✦ A adăuga unei producții cinematografice sau de televiziune partea sonoră. — Din fr. **sonoriser.**

SONORIZÁRE, *sonorizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sonoriza* și rezultatul ei; *spec.* partea sonoră a unui film. — V. **sonoriza.**

SONOSFÉRĂ, *sonosfere,* s.f. Mică incintă acustică de formă sferică folosită în special în autoturisme. — Din fr. **sonosphère.**

SOPÓR s.n. (Med.) Stare patologică de somnolență. — Din fr. **sopor.**

SOPORIFÉR, -Ă, *soporiferi, -e,* adj., s.n. (Înv.) Somnifer. — Din fr. **soporifère,** lat. **soporifer.**

SOPORÍFIC, -Ă, *soporifici, -ce,* adj., s.n. Somnifer. — Din fr. **soporifique.**

SOPRÁN, -Ă, (**1**) s.n., (**2**) *soprani, -e,* s.m. și f., (**3**) adj. invar. **1.** S.n. Cea mai înaltă dintre cele cinci categorii ale vocii omenești (de femeie sau de copil). **2.** S.m. și f. Femeie sau copil cu voce de sopran (**1**). **3.** Adj. invar. (Despre instrumente de suflat) Al cărui registru corespunde vocii de sopran (**2**). *Saxofon sopran.* [Var.: **sopráno** s.n.] — Din fr., it. **soprano.**

SOPRÁNO s.n. v. **sopran.**

SOR[1] s.f. v. **soră.**

SOR[2]**,** *sori,* s.m. (Bot.) Grupare de sporangi situată pe fața inferioară a frunzelor la ferigi. — Din fr. **sore.**

SÓRĂ, *surori,* s.f. **1.** Persoană de sex feminin considerată în raport cu copiii aceloraşi părinți sau ai aceluiași tată ori aceleiași mame. ✧ *Soră bună* = soră care are amândoi părinții comuni cu ai fraților săi. (Reg.) *Soră de scoarță* = fiica din altă căsătorie a unuia dintre soții recăsătoriți, considerată în raport cu copilul sau cu copiii celuilalt soț. *Soră de lapte* = fată care a supt odată cu alt copil de la aceeași femeie, considerată în raport cu acel copil. ✧ Loc. adj. *Soră cu moartea* = grozav, zdravăn, foarte mare. ✧ Compuse: *sora-soarelui* = floarea-soarelui; *sor-cu-frate* = numele a două plante erbacee cu frunze ovale, cu flori galbene-aurii sau albastre-violete, cu fructul o capsulă *(Melampyrum).* **2.** (Fam.; la voc.) Termen cu care cineva se adresează unei fete sau unei femei în semn de intimitate, de prietenie sau de dragoste; dragă. **3.** Fig. Tovarășă, prietenă. ✦ Țară, limbă etc. de aceeași origine cu alta, cu afinități și trăsături comune. **4.** Cel mai mic grad în ierarhia călugărească în mănăstirile de femei; femeie care are acest grad. **5.** Infirmieră. [Var.: (pop.) **suróră, sor** s.f.] — Lat. **soror, -oris.**

SORB[1]**,** *sorbi,* s.m. Arbore din familia rozaceelor înalt până la 15 m, cu frunze ovale, flori albe și fructe cărnoase, al cărui lemn se folosește la strungărie *(Sorbus aria).* — Lat. **sorbus.**

SORB[2]**,** *sorburi,* s.n. **1.** Vârtej de apă cu un ochi adânc la mijloc. ✦ Loc unde apa unui râu dispare de la suprafață, curgând în continuare printr-un curs subteran. **2.** Vânt puternic care se propagă sub forma unui vârtej. **3.** Piesă metalică perforată sau prevăzută cu sită care se montează la capătul introdus în lichid al conductei de aspirație a unei pompe pentru a împiedica pătrunderea în pompă a corpurilor străine, a impurităților; *p. gener.* țeavă, conductă aspiratoare. — Din **sorbi** (derivat regresiv).

SORBESTREÁ, *sorbestrele,* s.f. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze lucioase, crestate pe margini și cu flori hermafrodite lipsite de corolă *(Sanguisorba officinalis).* — Cf. it. s o r b a s t r e l l a.

SORBÉT, *sorbeturi,* s.n. (Înv.) Băutură răcoritoare preparată din suc de fructe, zahăr și lichior sau apă. [Pl. și: *sorbete*] — Din fr. **sorbet.**

SORBÍ, *sorb,* vb. IV. Tranz. **1.** A bea ceva trăgând în gură puțin câte puțin, cu buzele strânse (și cu zgomot). ✦ A bea repede și cu lăcomie, dintr-o singură înghițitură (golind vasul). ✧ Expr. *A sorbi* (pe cineva) *într-o lingură* (sau *într-un pahar) de apă,* se spune: **a)** când cineva se uită cu mare dragoste la altcineva; **b)** când cineva își manifestă antipatia față de altcineva. *A sorbi cuvintele* (sau *vorbele, scrisul* etc.) *cuiva* = a asculta sau a citi cu mare atenție și interes pe cineva sau ceva. **2.** A înghiți. ✦ Fig. A preocupa, a captiva. **3.** A trage în piept (cu nesaț), a inspira adânc (aer, vânt, miresme). — Lat. ***sorbire** (= *sorbere).*

SORBÍRE, *sorbiri,* s.f. Acțiunea de *a sorbi* și rezultatul ei; sorbit, sorbitură. — V. **sorbi.**

SORBÍT s.n. Sorbire. — V. **sorbi.**

SORBÍTĂ s.f. Constituent structural moale și maleabil al oțelului tratat termic. — Din fr. **sorbite,** germ. **Sorbit.**

SORBITÓR, -OÁRE, *sorbitori, -oare,* adj. Care soarbe sau absoarbe. — **Sorbi** + suf. *-tor.*

SORBITÚRĂ, *sorbituri,* s.f. **1.** Sorbire. ✦ Cantitate de lichid care se poate sorbi dintr-o dată; înghițitură, duș că. **2.** (Reg.) Mâncare lichidă; zeamă, supă, ciorbă. — **Sorbi** + suf. *-tură.*

SORBÓZĂ s.f. Monozaharidă asemănătoare cu fructoza, folosită la sinteza vitaminei C. — Din fr. **sorbose.**

SÓRBȚIE, *sorbții,* s.f. Denumire generală dată fenomenelor de absorbție, adsorbție și chemosorbție. — Din fr. **sorption.**

SÓRCOVĂ, *sorcove,* s.f. **1.** Bețișor sau rămurică împodobită cu flori artificiale de diferite culori, cu care copiii lovesc ușor pe spate pe părinții, cunoscuții etc. lor în dimineața zilei de Anul Nou, urându-le, în versuri speciale, sănătate și noroc. ✧ Expr. *A fi ca o sorcovă* = a fi îmbrăcat caraghios, împopoțonat. **2.** Colind recitat de cei care urează cu sorcova (**1**). — Probabil din **sorcovi** (derivat regresiv).

SORCOVÁȚ s.m. v. **sorocovăț.**

SORCOVEÁLĂ, *sorcoveli,* s.f. Faptul de *a sorcovi;* sorcovit. — **Sorcovi** + suf. *-eală.*

SORCOVÍ, *sorcovesc,* vb. IV. Tranz. A colinda, a ura cu sorcova. ✦ Fig. A bate, a lovi. — Din bg. **survakam.**

SORCOVÍT s.n. Sorcoveală. — V. **sorcovi.**

SORDÍD, -Ă, *sordizi, -de,* adj. Murdar; dezgustător. ✦ Fig. Interesat în mod exagerat; meschin. — Din fr. **sordide,** lat. **sordidus.**

SOREÁN, *soreni,* s.m. (Iht.; pop.) Obleț. — **Soare** + suf. *-ean.*

SORÉDIE, *soredii,* s.f. Parte a talului unui lichen care se detașează de el și poate reproduce planta. — Din fr. **sorédie.**

SORÉTE, *soreți,* s.m. (Reg.) Pește răpitor verde-albăstrui, cu pete portocalii *(Lepomis gibbosus)*. — **Soare** + suf. *-ete.*

SORG s.m. Plantă furajeră anuală din familia gramineelor, rezistentă la secetă, cu frunze lungi, mari și cu inflorescențe în formă de panicul *(Sorghum vulgare)*. — Din fr. **sorgho,** it. **sorgo.**

SORGÍNTE, *sorginți,* s.f. **1.** (Livr.) Izvor, sursă (de informații); origine. **2.** (Înv.) Izvor de apă. — Din it. **sorgente.**

SORÍ, *soresc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre ființe) A se încălzi la soare. **2.** Tranz. A expune ceva la soare (pentru a face să se coacă sau să se usuce). — Din **soare.**

SORÍT[1], *sorite,* s.n. (Log.) Raționament compus dintr-o serie de silogisme așezate astfel încât atributul unuia să fie subiectul silogismului următor, concluzia având ca subiect subiectul primului silogism și ca atribut atributul penultimului silogism. — Din fr. **sorite,** lat. **sorites.**

SORÍT[2], -Ă, *sorîți, -te,* adj. (Pop.) Însorit. — V. **sori.**

SORMAÍT, (**2**) *sormaite,* s.n. **1.** Aliaj dur turnat pe bază de fier-crom, care conține și alte elemente precum și anumite cantități de carbon. **2.** (La pl.) Tipuri de sormait (**1**). — Et. nec.

SORÓC, *soroace,* s.n. (Înv. și pop.) **1.** Termen fixat pentru săvârșirea unei acțiuni sau pentru îndeplinirea unei obligații; interval de timp în cuprinsul sau la sfârșitul căruia se efectuează un lucru. ✧ Loc. adv. *(Pe) la soroace* = din când în când; la zile mari. ✧ Expr. *A sfinți sorocul* = a respecta cu strictețe un termen de plată. *A i se împlini* (cuiva sau la ceva) *sorocul* = a ajunge la sfârșitul existenței, a înceta să mai existe; *p. ext.* a muri. ✦ Dată la care se întâmplă ceva. ✦ Epocă a anului când se coace și se strânge recolta; (concr.) recolta culeasă în această epocă. ✦ Menstruație. **2.** Dată fixată de Biserica creștină, când se pomenesc morții; slujbă religioasă care se face cu acest prilej. **3.** Margine, limită. ✦ Loc determinat. **4.** Rost, socoteală, orânduială. ✦ (Reg.) Ursită, soartă; prevestire. — Din sl. **sŭrokŭ.**

SOROCEÁLĂ, *soroceli,* s.f. (Pop.) Sorocire. — **Soroci** + suf. *-eală.*

SOROCÍ, *sorocesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A fixa termenul la care urmează să se efectueze un lucru; *p. gener.* a hotărî, a fixa. **2.** (În superstiții) A ursi, a sorti, a descânta, a meni. — Din **soroc.**

SOROCÍRE, *sorociri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a soroci* și rezultatul ei; soroceală. — V. **soroci.**

SOROCOVÁȚ, *sorocoveți,* s.m. Veche monedă de argint, a cărei valoare a variat în decursul timpului. [Var.: **sorcovăț** s.m.] — Din ucr. **sorokovec'.**

SORÓZĂ, *soroze,* s.f. Tip de fruct compus, la care învelișurile florale devin cărnoase. — Din fr. **sorose.**

SORT, *sorturi,* s.n. Obiect, produs sau grup de obiecte ori de produse care aparțin ca varietăți unei categorii mai mari; fel, gen, varietate, categorie, calitate (de mărfuri, de produse). — Din fr. **sorte.**

SORTÁ, *sortez,* vb. I. Tranz. A alege, a aranja, a repartiza mărfuri, produse, materiale pe categorii, după calitate, dimensiuni, compoziție etc.; a împărți, a aranja pe sorturi. — Din germ. **sortieren.**

SORTÁRE, *sortări,* s.f. Acțiunea de *a sorta* și rezultatul ei; sortat. — V. **sorta.**

SORTÁT s.n. Sortare. — V. **sorta.**

SORTATÓR, -OÁRE, *sortatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care lucrează la sortarea materialelor și a produselor într-o fabrică, într-o uzină etc. **2.** S.n. Mașină sau dispozitiv pentru sortarea diferitelor materiale și produse. — **Sorta** + suf. *-tor.*

SORTÍ, *sortesc,* vb. IV. Tranz. (În superstiții) A hotărî, a determina soarta cuiva; a ursi, a meni, a predestina. — Din **soartă.**

SORTILÉGIU, *sortilegii,* s.n. (În superstiții) Ansamblu de vrăji, farmece, profeții. — Din it. **sortilegio.**

SORTIMÉNT, *sortimente,* s.n. Ansamblu de mărfuri de același fel, de același gen; *p. ext.* sort. — Din germ. **Sortiment.**

SORTIMENTÁL, -Ă, *sortimentali, -e,* adj. Referitor la sortiment. — **Sortiment** + suf. *-al.*

SORTÍRE s.f. Acțiunea de *a sorti* și rezultatul ei. — V. **sorti.**

SORTÍT, -Ă, *sortiți, -te,* adj. Menit, ursit, predestinat. — V. **sorti.**

SORȚ, *sorți,* s.m. (Pop.; de obicei la pl.) Sistem de alegere, de desemnare, de repartiție prin aruncarea unor zaruri, prin tragerea unor bilete etc., care lasă să decidă întâmplarea, dând șanse egale tuturor participanților; zar sau bilet folosit la această operație. ✧ Expr. *A trage la sorți* = **a)** a hotărî, prin sorți, o împărțeală, un câștig etc.; a participa, ca parte interesată, la o alegere prin sorți; **b)** (în vechiul sistem de recrutare) a recruta pentru îndeplinirea serviciului militar prin sistemul sorților. *A cădea* (sau *a ieși) la sorți* = a fi ales sau desemnat prin sorți. *A se alege sorții* = a se ajunge la un rezultat, a se clarifica o situație. *Sorți de izbândă* = posibilități de reușită; șansă. — Refăcut din **sorți** (pl. lui *soartă*).

SORȚÁR, *sorțari,* s.m. (Pop.) Tânăr care (potrivit unui vechi sistem de recrutare) trăgea la sorți pentru a fi repartizat la o anumită armă. — **Sorț** + suf. *-ar.*

SOS[1], *sosuri,* s.n. Preparat culinar lichid sau vâscos (de obicei condimentat) cu care se pregătesc sau cu care se servesc unele mâncăruri. — Din fr. **sauce.**

SOS[2], *SOS-uri,* s.n. Apel internațional radiotelegrafic transmis de o navă în pericol de scufundare. ✦ P. gener. Apel, semnal prin care se cere ajutor în caz de pericol. [Citit: *esoés* sau *se-o-se*] — Din engl., fr. **SOS.**

SOSÍ, *sosesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A ajunge într-un anumit loc (și într-un anumit moment). ✦ (Despre termene, anotimpuri, intervale) A începe să se desfășoare. ✧ Loc. adv. *Pe sosite* = pe punctul de a ajunge undeva. ✧ Expr. *A-i sosi* (cuiva) *ceasul* (sau *veleatul)* = a-i veni cuiva timpul să moară. **2.** Tranz. (Pop.) A prinde pe cineva fără veste; a surprinde. **3.** Intranz. (Rar) A fi în situația să…; a se întâmpla să… — Din ngr. **sóso** (viit. lui *sóno).*

SOSÍE, *sosii,* s.f. Persoană care seamănă perfect cu alta, încât nu pot fi deosebite fizic. — Din fr. **sosie.**

SOSIÉRĂ, *sosiere,* s.f. Vas în care se servește sosul[1] la masă. [Pr.: *-si-e-*] — Din fr. **saucière.**

SOSÍRE, *sosiri,* s.f. Faptul de *a sosi;* venire, ajungere. ✦ Loc în care sosește un sportiv la sfârșitul cursei. — V. **sosi.**

SOSÍT s.n. (În expr.) *Bun sosit*, formulă de salut cu care este întâmpinat cineva care sosește undeva. — V. **sosi.**

SOSITÓR, -OÁRE, *sositori, -oare,* adj. (Pop.) Care sosește, care vine, ajunge undeva. ✧ *Bob sositor* = bob (folosit în ghicitul cu bobii) care cade stingher în partea dreaptă a ciurului și care este socotit că prevestește sosirea cuiva; *p. ext.* musafir care sosește pe neașteptate. — **Sosi** + suf. *-tor.*

SOSMÁ, *sosmale,* s.f. (Reg.) Copcă mare în continuarea unui șir de copci mai mici, care servește pentru întinderea năvodului sub gheață. — Et. nec.

SOSTENÚTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Riguros, precis din punctul de vedere al mișcării, al ritmului. — Cuv. it.

SOTÉ, *soteuri,* s.n. Mâncare preparată din legume fierte la foc mic și înăbușite cu unt. — Din fr. **sauté.**

SÓTNIC, *sotnici,* s.m. Comandant al unei sotnii. — Din rus. **sotnik.**

SÓTNIE, *sotnii,* s.f. Veche unitate de cavalerie căzăcească compusă din o sută de soldați. — Din rus. **sotnea.**

SOTTO-VÓCE adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În surdină, cu voce scăzută, discret. [Scris și: *soto-*] — Loc. it.

SOȚ, *soți,* s.m. **1.** Bărbat căsătorit considerat în raport cu soția lui; bărbat. ✦ (La pl.) Cele două persoane de sex opus unite prin căsătorie. ✦ (Înv.) Soție, nevastă. **2.** (Pop.) Tovarăș, însoțitor; asociat. **3.** Obiect care, împreună cu altul (similar), formează o pereche. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu* (sau *fără) soț* = cu (sau fără) pereche, în număr pereche (sau nepereche), par (sau impar). — Lat. **socius.**

SOȚÍE, *soții,* s.f. **1.** Femeie căsătorită considerată în raport cu bărbatul ei; nevastă, soață. ✦ (Înv.) Soț, bărbat. ✦ (Pop.) Perechea unui animal. **2.** (Pop.) Tovarăș, însoțitor; prieten. **3.** (Pop.) Soț (**3**). — **Soț** + suf. *-ie.*

SOȚIOÁRĂ, *soțioare,* s.f. (Pop. și fam.) Diminutiv al lui *soție.* [Pr.: *-ți-oa-*] — **Soție** + suf. *-ioară.*

SOȚIÓR, *soțiori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *soț.* [Pr.: *-ți-or*] — **Soț** + suf. *-ior.*

SOUL adj. invar. (Despre stilul de muzică populară apărut în comunitățile afro-americanilor din anii '60) Care combină bluesul cu fervoarea cântecelor religioase. [Pr.: *săul*] — Din engl. **soul.**

SOUND BLÁSTER, *sound blastere,* s.n. Placă de sunet. [Pr.: *saund blastăr*] — Din engl. **sound.**

SOVÁRF, *sovârfi,* s.m. Plantă erbacee perenă aromatică, cu tulpina păroasă, cu flori roșii-purpurii, folosită la vopsit și în farmacie; savur *(Origanum vulgare)*. [Var.: **sovârv, șovârf** s.m.] — Din sb. **suhovrh.**

SOVÁRV s.m. v. **sovârf.**

SOVÂRVÁRIȚĂ, *sovârvarițe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze mari, ovale și cu flori galbene *(Hypericum acutum)*. — **Sovârv** + suf. *-ariță.*

SOVHÓZ, *sovhozuri,* s.n. (În fosta URSS) Gospodărie agricolă de stat. — Din rus. **sovhoz.**

SOVIÉT, *soviete,* s.n. (În fosta URSS) Organ al puterii de stat centrale şi locale format din deputaţi aleşi de cetăţeni. [Pr.: *-vi-et*] — Din rus. **sovet.**

SOVIÉTIC, -Ă, *sovietici, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia fostei URSS sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine fostei URSS sau sovieticilor (**1**), privitor la fosta URSS ori la sovietici. ✦ Care aparţinea sovietelor, privitor la soviete; propriu sovietelor. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **soviétique.**

SOVIETIZÁ, *sovietizez,* vb. I. Tranz. A supune fostei URSS şi influenţei sale; a organiza după modelul sovietic. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **soviétiser.**

SOVÓN, *sovoane,* s.n. (Pop.) **1.** Văl purtat de femei ca podoabă; *spec.* văl de mireasă. ✦ Pânză albă care se pune mirilor pe cap, la cununie. **2.** Pânză cu care se acoperă trupul mortului; giulgiu. **3.** (La pl.) Veşminte, podoabe de prisos; zorzoane. [Var.: **zovón** s.n.] — Cf. bg. s a v a n.

SPADASÍN, *spadasini,* s.m. **1.** Persoană care luptă înarmată cu spada. ✦ Persoană căreia îi place să se dueleze; duelgiu; *p. ext.* ucigaş. **2.** Sportiv specializat în probele de spadă (**2**). — Din fr. **spadassin.**

SPÁDĂ, *spade,* s.f. **1.** Armă formată dintr-o lamă dreaptă cu două tăişuri, din gardă şi mâner, cu care se poate tăia şi împunge. **2.** (Sport) Probă de scrimă care se practică cu spada (**1**). — Din it. **spada.**

SPADÍCE, *spadice,* s.n. Inflorescenţă în formă de spic al cărei peduncul comun este îngroşat şi cărnos. [Acc. şi: *spádice.* — Var.: **spadíx** s.n.] — Din fr. **spadice,** lat. **spadix, -icis.**

SPADICIFLÓRĂ, *spadiciflore,* s.f. (La pl.) Ordin de plante erbacee perene, monocotiledonate, care au inflorescenţe în formă de spic (spadice) *(Aroles);* (şi la sg.) plantă din acest ordin. — După fr. **spadiceflore.**

SPADÍX s.n. v. **spadice.**

SPAGÁT s.n. v. **şpagat.**

SPÁGĂ s.f. v. **spangă.**

SPAGHÉTE s.f. pl. Paste făinoase lungi şi subţiri. — Din it. **spaghetti.**

SPAHÍU[1], *spahii*, s.m. Soldat dintr-un corp de cavalerie otomană recrutat din rândurile aristocraţiei militare. — Din tc. **sıpahı.**

SPAHÍU[2], *spahii,* s.m. Militar din vechea cavalerie indigenă a coloniilor franceze din nordul Africii. — Din fr. **spahi.**

SPÁIMĂ, *spaime,* s.f. **1.** Teamă puternică şi violentă provocată de o emoţie, de ceva neprevăzut şi primejdios; groază. ✧ Loc. adj. şi adv. *De spaimă* = înfiorător, îngrozitor; extraordinar, neobişnuit. ✧ Loc. vb. *A băga spaima* (în cineva) = a înfricoşa, a înspăimânta (pe cineva). *A da spaima în cineva* = a se înfricoşa, a se înspăimânta. ✧ Expr. *A intra spaima în cineva,* se spune când cineva e mereu înspăimântat, se sperie uşor (după ce a trecut printr-o sperietură mare). *A trăi cu spaima-n sân* = a fi stăpânit continuu de frică. *A trage o spaimă* = a trece printr-o sperietură mare. ✦ (Pop.) Frică bolnăvicioasă; nevroză. **2.** Fiinţă, lucru, fenomen care înfricoşează. — Et. nec.

SPALIÉR, *spaliere,* s.n. **1.** Suport format din stâlpi între care sunt întinse, orizontal şi paralel, fire de sârmă zincată pentru susţinerea anumitor plante agăţătoare sau a ramurilor unor pomi a căror creştere este dirijată de om. **2.** Şir de tufe sau de arbuşti cu ramurile tunse după un anumit sistem, formând un fel de perete de verdeaţă de-a lungul unei alei. ✦ Alee mărginită de un asemenea perete de verdeaţă. **3.** Aparat de gimnastică în formă de scară largă, fixat pe perete. [Pr.: *-li-er*] — Din germ. **Spalier.**

SPANÁC, (**1**) (rar) *spanace,* (**2**) *spanacuri,* s.n. **1.** Plantă erbacee legumicolă cultivată pentru frunzele sale mari, cărnoase, comestibile, de un verde-închis *(Spinacia oleracea)*. **2.** (Fam.) Lucru banal, fără valoare; fleac. ✧ Expr. *(E un) spanac* = (e un) lucru lipsit de importanţă, un fleac, un vax. ✧ Compuse: *spanac-porcesc* = plantă erbacee cu flori verzi *(Chenopodium hybridum)*; *spanac-sălbatic* = plantă erbacee cu frunze romboidale şi cu flori albicioase *(Chenopodium album); spanacul-ciobanilor* = plantă erbacee cu frunze triunghiulare, cu flori verzi dispuse în ghemuleţe *(Chenopodium bonus henricus).* — Din ngr. **spanáki.**

SPÁNCĂ, *spance,* adj., s.f. **1.** Adj., s.f. (Varietate de oaie) cu coada lungă, cu lână albă, subţire şi deasă, care se obţine din încrucişarea rasei ţigaie cu rasa merinos. **2.** Adj. (Despre lână) Care se obţine din oaia spancă (**1**). — Din rus. **şpanka.**

SPANCHÍU, -ÍE adj. v. **zbanghiu.**

SPÁNGĂ, *spângi,* s.f. (Înv.) Spadă. ✦ Baionetă. [Var.: **spágă, şpágă, şpángă** s.f.] — Cf. rus. ş p a g a.

SPANIÓL, -Ă, *spanioli, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Spaniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Spaniei sau spaniolilor (**1**), referitor la Spania ori la spanioli; spaniolesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de spanioli (**1**). [Pr.: *-ni-ol*] — Din fr. **espagnol,** it. **spagnolo** (după *Spania*).

SPANIOLÉSC, -EÁSCĂ, *spanioleşti,* adj. Spaniol (**2**). [Pr.: *-ni-o-*] — **Spaniol** + suf. *-esc.*

SPANIOLÉŞTE adj. Ca spaniolii, în felul spaniolilor. ✦ În limba spaniolă. [Pr.: *-ni-o-*] — **Spaniol** + suf. *-eşte.*

SPANIOLOÁICĂ, *spanioloaice,* s.f. (Fam.) Spaniolă. [Pr.: *-ni-o-*] — **Spaniol** + suf. *-oaică.*

SPARÁNGHEL s.m. Plantă erbacee leguminoasă cu rădăcini cărnoase şi cu frunze nedezvoltate, asemănătoare unor solzişori, cultivată pentru lăstarii ei tineri, foarte gustoşi *(Asparagus officinalis)*. — Din ngr. **sparánghi.**

SPARCÉTĂ, *sparcete,* s.f. Plantă erbacee leguminoasă cu frunze imparipenate, cu flori roşii-trandafirii şi cu fructul în formă de păstaie, cultivată ca plantă de nutreţ *(Onobrychis viciaefolia)*. [Var.: **sparchétă** s.f.] — După fr. **esparcette.**

SPARCHÉTĂ s.f. v. **sparcetă.**

SPARDÉC, *spardecuri,* s.n. Punte continuă pe velierele vechi. ✦ Punte uşoară deasupra cabinelor şi saloanelor de sus ale vapoarelor. — Din fr., engl. **spardeck.**

SPÁRGE, *sparg,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A (se) preface în bucăţi, în cioburi; a face să plesnească sau a plesni, a (se) crăpa. ✧ Expr. (Refl.) *A se sparge în capul cuiva,* se spune despre cineva obligat să suporte consecinţele neplăcute ale unor fapte de care nu este vinovat. ✦ A (se) lovi la cap, producând o rană (şi fractura osului). ✦ Refl. Fig. (Despre voce) A deveni răguşit, a se altera. ✦ Tranz. A tăia, a despica lemne, butuci etc. în mai multe bucăţi. **2.** Tranz. A sfărâma, a distruge învelişul unui lucru pentru a extrage şi a folosi conţinutul. ✦ Intranz. şi refl. (Despre abcese) A se deschide. **3.** Tranz. A distruge, a nărui, a nimici. ✧ Expr. *A sparge norma* = a depăşi norma. *A sparge frontul* = a pătrunde forţat în liniile inamicului. ✦ Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) găuri; a (se) uza. ✧ Expr. (Tranz.) *Pe unde şi-a spart dracul opincile* = prin locuri foarte depărtate, la dracu-n praznic. **4.** Tranz. A deschide prin forţare o uşă, o încuietoare; *p. ext*. a jefui, a prăda. **5.** Tranz. A împunge, a străpunge cu un obiect ascuţit sau tăios; *p. ext.* a ucide. ✦ Refl. (Fam.) A muri. ✦ Refl. Fig. A striga tare; a răcni, a zbiera. **6.** Refl. Fig. (Despre concentrări de oameni şi despre acţiuni la care participă aceştia) A lua sfârşit, a se termina; a se întrerupe (prin împrăştierea participanţilor). ✦ Tranz. A produce o disensiune; a dezbina. ✧ Expr. *A sparge cuiva casa* = a contribui efectiv la destrămarea căsniciei cuiva. **7.** Tranz. Fig. (Înv.) A răzleţi o oaste; a birui, a înfrânge; a împrăştia. [Perf. s. *spărsei,* part. *spart*] — Lat. **spargere.**

SPÁRGERE, *spargeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) sparge* şi rezultatul ei; spart. ✦ Furt prin efracţie. — V. **sparge.**

SPARGHÉŢ, *spargheţuri,* s.n. Construcţie în formă de pinten care serveşte la apărarea picioarelor unui pod de buşteni, de sloiurile aduse de apă etc. — **Sparge** + **gheaţă** (după fr. *brise-glace).*

SPÁRRINGPARTNER, *sparringpartneri,* s.m. Sportiv sau echipă care serveşte ca partener de antrenament şi de pregătire altui sportiv sau altei echipe. [Pr.: *-partnăr*] — Din fr. **sparring-partner** (după *partener).*

SPART[1] s.n. **1.** Spargere. **2.** (Pop.) Sfârşit, încheiere a unei activităţi. ✧ Expr. *A ajunge la spartul târgului* (sau *iarmarocului)* = a ajunge undeva prea târziu, când lucrurile sunt pe lichidate. — V. **sparge.**

SPART[2], -Ă, *sparţi, -te,* adj. **1.** Prefăcut în bucăţi, în cioburi; plesnit, crăpat; găurit. ✧ Expr. *(A fi) mână spartă* = (a fi) risipitor. *A mânca de parc-ar fi spart*, se spune cuiva sau despre cineva care mănâncă foarte mult şi cu lăcomie. ✦ (Despre lemne) Tăiat în bucăţi mici (potrivite pentru a fi arse în sobă). ✦ (Despre pământ) Răscolit, plin de gropi. ✦ (Rar; despre butoaie) Desfundat. ✦ Fig. (Despre sunete) Lipsit de sonoritate, răguşit, dogit. **2.** (Despre ziduri, clădiri) Stricat, dărăpănat, ruinat. ✦ (Despre obiecte de încălţăminte, de îmbrăcăminte) Rupt, uzat, tocit. — V. **sparge.**

SPARTACHIÁDĂ, *spartachiade,* s.f. (Ieşit din uz) Competiţie sportivă de amploare care cuprindea mai multe sporturi şi care se desfăşura în mai multe etape eliminatorii. [Pr.: *-chi-a-*] — Din rus. **spartakiada.**

SPARTÁN, -Ă, *spartani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia vechiului oraş grecesc Sparta. ✦ Fig. Persoană cu concepţii şi moravuri austere. **2.** Adj. Care aparţinea Spartei sau spartanilor (**1**), privitor la Sparta sau la spartani; propriu Spartei sau spartanilor. ✦ Fig. Aspru, sever, auster. — Din lat. **Spartanus,** it. **spartano.**

SPASM, *spasme,* s.n. Contracţie involuntară bruscă (şi violentă) a unui muşchi sau a unui grup de muşchi; convulsie. ✦ Grimasă. [Pl. şi: *spasmuri*] — Din fr. **spasme.**

SPASMÓDIC, -Ă, *spasmodici, -ce,* adj. Privitor la spasm, specific spasmului; care se manifestă prin spasme, însoţit de spasme; spastic. — Din fr. **spasmodique.**

SPASMOFÍLIC, -Ă, *spasmofilici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de spasmofilie. — Din fr. **spasmophilique.**

SPASMOFILÍE s.f. (Med.) Predispoziţie la convulsii din cauza unei excitabilităţi exagerate a sistemului nervos muscular. — Din fr. **spasmophilie.**

SPASMOGÉN, -Ă, *spasmogeni, -e,* adj. Care provoacă spasme. — Din fr. **spasmogène.**

SPASMOLÍTIC, -Ă, *spasmolitici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care suprimă starea spasmodică. — Din fr. **spasmolytique.**

SPÁSTIC, -Ă, *spastici, -ce,* adj. (Med.) Spasmodic. — Din fr. **spastique.**

SPAT, *spaturi,* s.n. (În sintagma) *Spat de Islanda* = varietate de calcit caracterizată prin dimensiunile mari şi prin transparenţa perfectă a cristalelor, utilizată la instrumentele optice. — Din fr. **spath,** germ. **Spat.**

SPÁTĂ, (**I, III**) *spate,* (**II**) *spete,* s.f. **I.** Piesă la războiul de ţesut formată dintr-un sistem de lamele paralele fixate la ambele capete, formând un fel de pieptene montat în vatală, prin care trec firele de urzeală. ✦ Beţişor peste care se petrec ochiurile când se împleteşte o reţea sau o plasă. **II. 1.** Porţiune a scapulei care susţine

articulația umărului; *p. ext.* regiunea corespunzătoare a corpului. ✧ Loc. adj. *Lat în spete* = cu umerii largi, spătos, voinic. ✦ Os lat care susține articulația membrelor la animalele patrupede; *p. ext.* regiunea corespunzătoare a corpului. **2.** (Reg.) Spătarul scaunului. **III.** (Înv.) Sabie cu lamă lungă, dreaptă și lată, cu două tăișuri. — Lat. **spatha.**

SPÁTE, *spate,* s.n. **1.** Partea posterioară a corpului omenesc, de la umeri până la șale; partea superioară a corpului animalelor, cuprinzând regiunea coloanei vertebrale dintre articulațiile membrelor; spinare. ✧ Loc. adj. *În* (sau *pe) spate* = pe umeri sau pe partea dorsală a corpului; în spinare. *Pe spate* = **a)** culcat cu fața în sus; **b)** spre ceafă. *Din* (sau *la, pe la, de la, în) spate* = în (sau din) urmă. ✧ Expr. *A întoarce* (cuiva) *spatele* = a nu mai vrea să știe de cineva sau de ceva; a deveni indiferent. *A-l strânge pe cineva în spate* = **a)** se spune când o haină este prea mică pentru cineva; **b)** se spune când cineva se înfioară de frig sau de spaimă ori când este preocupat de un lucru dificil. *A nu ști nici cu spatele* = a nu ști nimic despre ceva, a nu avea habar. *A avea spate (tare)* = a avea sprijin, protecție. *A da* (un pahar cu băutură) *pe spate* = a bea repede și dintr-odată, pe nerăsuflate. *A arunca ceva pe* (sau *în) spatele cuiva* = a arunca vina, responsabilitatea pe cineva. (Fam.) *Mă doare în spate* = puțin îmi pasă, mă lasă indiferent. ✦ Procedeu de înot pe spate (**1**); probă sportivă de înot care folosește acest procedeu. **2.** Parte a unor obiecte opusă feței; parte a unei așezări, formațiuni etc. opusă direcției spre care este orientată. ✦ Parte a unei haine care acoperă spatele (**1**). ✦ Ceea ce se află în spatele (**2**) unei așezări, unui obiect etc. **3.** Spătarul, speteaza scaunului; rezemătoare. [Pl. și: *spete*] — Lat. **spathae** (pl. lui *spatha).*

SPATÍE, *spatii,* s.f. (La cărțile de joc) Treflă. — Din ngr. **spathí.**

SPATULÁT, -Ă, *spatulați, -te,* adj. (Livr.) În formă de spatulă, de lopățică. — Din fr. **spatulé.**

SPATÚLĂ, *spatule,* s.f. Mică unealtă în formă de lopățică, folosită în sculptură, farmacie etc. pentru a lua, a amesteca și a întinde diferite substanțe pulverulente sau vâscoase. [Acc. și: *spátulă*] — Din fr. **spatule.**

SPAȚ, *spațuri,* s.n. Spațiu între sulul dinainte și spată la războiul de țesut. — Lat. **spatium.**

SPAȚIÁ, *spațiez,* vb. I. Tranz. A rări, a distanța, a despărți prin spații mai mari (cuvinte, rânduri, obiecte). [Pr.: *-ți-a*] — Din **spațiu.**

SPAȚIÁL, -Ă, *spațiali, -e,* adj. Care ține de spațiu, privitor la spațiu, din spațiu. ✧ *Cabină spațială* = capsulă cosmică. ✦ Spec. Referitor la spațiul cosmic, interplanetar. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **spatial.**

SPAȚIALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este spațial; lărgime, spațiu deschis. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **spatialité.**

SPAȚIALIZÁ, *spațializez,* vb. I. Tranz. A reprezenta în spațiu. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **spatialiser.**

SPAȚIALIZÁRE, *spațializări,* s.f. Acțiunea de *a spațializa.* [Pr.: *-ți-a-*] — V. **spațializa.**

SPAȚIALIZÁT, -Ă, *spațializați, -te*, adj. Care a fost reprezentat în spațiu. [Pr.: *-ți-a-*] — V. **spațializa.**

SPAȚIÁT, -Ă, *spațiați, -te,* adj. Rărit, distanțat, despărțit prin spații (mai mari). [Pr.: *-ți-at*] — V. **spația.**

SPAȚIÉRE, *spații,* s.f. Acțiunea de *a spația* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-e-*] — V. **spația.**

SPAȚIONÁ, *spaționez,* vb. I. Tranz. (Tipogr.; rar) A spația. [Pr.: *-ți-o-*] — Din germ. **spationieren.**

SPAȚIONÁRE, *spaționări,* s.f. Acțiunea de *a spționa*; spațiere. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **spționa.**

SPAȚIÓS, -OÁSĂ, *spațioși, -oase,* adj. Care ocupă o suprafață mare, cu mult spațiu; larg, încăpător; vast. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **spacieux.**

SPÁȚIU, *spații,* s.n. **1.** (Fil.; la sg.) Formă obiectivă și universală a existenței materiei, inseparabilă de materie, care are aspectul unui întreg neîntrerupt cu trei dimensiuni și exprimă ordinea coexistenței obiectelor lumii reale, poziția, distanța, mărimea, forma, întinderea lor. ✦ (Mat.) Mulțime de puncte care prezintă anumite proprietăți. ✧ *Geometrie în spațiu* = ramură a geometriei care studiază figurile ale căror elemente sunt situate în planuri diferite. **2.** Întindere nemărginită care cuprinde corpurile cerești; văzduh; porțiune din atmosferă; întinderea, locul care ne înconjoară. ✧ *Spațiu aerian* = porțiune din atmosferă corespunzătoare limitelor teritoriale ale unui stat și în care acesta își exercită suveranitatea. *Spațiu cosmic* = întindere nemărginită situată dincolo de atmosfera Pământului. ✦ Perspectivă vastă, orizont larg. **3.** Loc, suprafață, întindere limitată. ✦ Limitele între care se desfășoară o acțiune; cadru. ✦ Lungime luată de-a lungul traiectoriei unui corp mobil. **4.** Loc (liber) între două obiecte; distanță, interval. ✧ *Spațiu verde* = suprafață acoperită de vegetație în perimetrul unei așezări. ✦ (Tipogr.) Interval alb lăsat între cuvintele sau rândurile culese; *p. ext.* unealtă cu care se realizează acest interval. ✦ (Muz.) Interval între liniile unui portativ. **5.** Interval de timp, răstimp. — Din lat. **spatium,** fr. **espace.**

SPAVÁN, *spavane,* s.n. Tumoare osoasă care se formează la încheietura piciorului de dinapoi la cai sau la boi, făcându-i să șchiopăteze; os mort. — Din it. **spavano.**

SPĂIMÂNTÁ, *spăimánt,* vb. I. Refl. și tranz. (Înv. și pop.) A (se) înspăimânta. — Lat. ***expavimentare.**

SPĂIMÂNTÁRE, *spăimântări,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) spăimânta* și rezultatul ei; înspăimântare. — V. **spăimânta.**

SPĂIMÂNTÁT, -Ă, *spăimântați, -te,* adj. (Înv. și pop.) Înspăimântat. — V. **spăimânta.**

SPĂIMÂNTĂTÓR, -OÁRE, *spăimântători, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Înspăimântător. — **Spăimânta** + suf. *-ător.*

SPĂIMÂNTÓS, -ÓASĂ, *spăimântoși, -oase,* adj. (Înv.) Înspăimântător. — **Spăimânta** + suf. *-os.*

SPĂIMÓS, -OÁSĂ, *spăimoși, -oase,* adj. (Pop.) Care se sperie ușor; fricos, sperios. ✦ Care provoacă spaimă; înspăimântător, înfricoșător. — **Spaimă** + suf. *-os.*

SPĂLÁ, *spăl,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) curăța folosind apă, săpun, detergenți etc. ✧ Expr. (Tranz.) *A spăla pe cineva (pe cap)* = a mustra tare pe cineva, a-l ocărî. *A-și spăla obrazul* = a face față unei situații, a scăpa de rușine; a ieși cu bine dintr-o încurcătură. (Fam.) *Iese la spălat,* se spune ca o consolare glumeață celui care are o supărare, un necaz (mărunt). (Refl.) *Spală-te* (sau *spălați-vă)* sau *să se spele pe cap* = descurcă-te (sau descurcați-vă) sau să se descurce cu propriile puteri. ✦ Tranz. (Fam.) A purta cuiva de grijă (spălându-i rufele). ✦ Tranz. Fig. A face să se șteargă, să dispară o greșeală, un rău, o insultă. **2.** Tranz. (Despre ploaie, râuri, șuvoaie etc.) A roade pământul, a-l lua și a-l duce cu sine; a produce o eroziune; a mânca, a săpa. ✦ (Despre ape, valuri) A uda, a scălda un țărm. **3.** Tranz. A supune un minereu unui curent de apă pentru a separa unul dintre componenții lui. — Lat. ***expellavare** (= *ex-per-lavare).*

SPĂLÁRE, *spălări,* s.f. Acțiunea de *a (se) spăla* și rezultatul ei. — V. **spăla.**

SPĂLÁT[1], *spălaturi,* s.n. Faptul de *a (se) spăla.* — V. **spăla.**

SPĂLÁT[2], -Ă, *spălați, -te,* adj. **1.** Curățat cu ajutorul apei, săpunului, detergenților etc.; curat. **2.** (Despre oameni și corpul lor) Îngrijit, dichisit. ✦ Fig. Cu educație îngrijită, cu maniere alese, bine-crescut. — V. **spăla.**

SPĂLĂCÍ, *spălăcesc,* vb. IV. Refl. A-și pierde culoarea inițială, a deveni mai șters, a se decolora (la spălat sau la soare). — Din **spăla.**

SPĂLĂCIOÁSĂ, *spălăcioase,* s.f. Mică plantă erbacee cu tulpina păroasă, cu frunzele lunguiețe și crestate și cu florile galbene *(Senecio vernalis).* — **Spălăci** + suf. *-oasă.*

SPĂLĂCÍRE, *spălăciri,* s.f. Faptul de *a se spălăci;* decolorare. — V. **spălăci.**

SPĂLĂCÍT, -Ă, *spălăciți, -te,* adj. Care este lipsit de culori vii, ale cărui culori s-au șters; decolorat. ✦ Palid, searbăd, fad; *p. ext.* lipsit de expresie, de vioiciune; ofilit. — V. **spălăci.**

SPĂLĂCITÚRĂ, *spălăcituri,* s.f. (Rar) Obiect spălăcit, decolorat. — **Spălăci** + suf. *-tură.*

SPĂLĂTÓR, (I) *spălătoare,* s.n. **(II)** *spălători*, s.m. **I.** S.n. **1.** Obiect sau instalație sanitară care servește la spălatul oamenilor. ✦ Chiuvetă specială în care se spală vasele de bucătărie. **2.** Bucată de pânză, de sârmă etc. cu ajutorul căreia se freacă și se spală vasele. **3.** Instalație specială, în anumite întreprinderi, unde se spală materiile prime sau semifabricate. **II.** S.m. Muncitor dintr-o întreprindere care se ocupă cu spălatul anumitor materiale. — **Spăla** + suf. *-ător.*

SPĂLĂTOREÁSĂ, *spălătorese,* s.f. Femeie care se ocupă cu spălatul rufelor. — **Spălător** + suf. *-easă.*

SPĂLĂTORÍE, *spălătorii,* s.f. **1.** Încăpere sau clădire special amenajată în care se spală rufe. **2.** Instalație de spălare și de înnobilare a unor substanțe minerale. — **Spălător** + suf. *-ie.*

SPĂLĂTÚRĂ, *spălături,* s.f. Faptul de *a (se) spăla.* **1.** Curățare a cuiva sau a ceva cu ajutorul apei, săpunului, detergenților etc. ✦ Apa murdară în care s-a spălat ceva; lături. ✦ Introducere a unui lichid (medicamentos) într-o cavitate a organismului pentru a o curăța sau a o dezinfecta. **2.** Acțiune de eroziune a pământului cauzată de șuvoaie; loc unde se produce o astfel de eroziune, urmă lăsată de șuvoaie. ✦ Pietriș adus de ape; loc acoperit cu acest pietriș. — **Spăla** + suf. *-ătură.*

SPĂLĂȚÉL, -ÍCĂ, *spălăței, -ele,* adj. (Fam.) Cu aspect și ținută îngrijită, curat îmbrăcat, prezentabil; curățel. — **Spălat[2]** + suf. *-el.*

SPĂRGĂTÓR, -OÁRE, *spărgători, -oare,* adj., s.n., s.m. și f. **I.** Adj. Care sparge, care sfărâmă (piatră, cărbuni etc.). **II.** S.n. Instrument care se folosește la spargerea unor materiale, a anumitor fructe cu coaja tare etc. ✧ *Spărgător de gheață* = navă special construită pentru a sparge gheața într-o apă navigabilă și a face posibilă navigația în lunile de îngheț. **III.** S.m. și f. **1.** Hoț care intră undeva cu forța (spărgând uși, încuietori etc.) pentru a jefui. **2.** (În sintagma) *Spărgător de grevă* = agent plătit al unui patron care vine să lucreze în locul muncitorilor greviști pentru a zădărnici o grevă. — **Sparge** + suf. *-ător.*

SPĂRTÚRĂ, *spărturi,* s.f. **1.** Crăpătură, gaură, deschizătură produsă prin spargere. **2.** Ciob, aschie (produse prin spargere). **3.** Fig. Dezbinare, disensiune, ruptură. — **Spart[2]** + suf. *-ură.*

SPĂSÉNÍE s.f. (Înv. și pop.) Atitudine de pocăință și de smerenie; atitudine de modestie și de nevinovăție (prefăcută). — Din sl. **sŭpasenije.**

SPĂȘÍ, *spăsesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) A se pocăi; *p. ext.* a se căi. [Var.: **spășí** vb. IV] — Din v. sl. **sŭpasiti.**

SPĂȘÍT, -Ă, *spășiți, -te,* adj. (Înv. și fam.; despre oameni) Care se arată pocăit, smerit sau nevinovat. — Cf. sl. s ŭ p a s i t i.

SPĂȘÍ vb. IV v. **spăși.**

SPĂTÁR[1], *spătare,* s.n. Parte mai înaltă a unui scaun, fotoliu etc., care servește pentru a sprijini spatele persoanei care stă pe ele; rezemătoare, spetează. — **Spată** + suf. *-ar.*

SPĂTÁR[2], *spătari,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător la Curtea domnească care purta la ceremonii sabia și buzduganul domnului, iar mai târziu avea comanda cavaleriei. ✧ *Mare spătar* = comandant suprem al armatei țării în lipsa domnului. — Din ngr. **spathários.**

SPĂTĂREÁSĂ, *spătărese,* s.f. Soție de spătar[2]. — **Spătar[2]** + suf. *-easă.*

SPĂTĂRÉL, *spătărei,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător de rang mic care avea însărcinarea de a păzi ordinea la sate, în timp de pace, și atribuții militare, în timp de război. — **Spătar[2]** + suf. *-el.*

SPĂTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *spătărești,* adj. Care aparține spătarului[2] sau spătăriei, privitor la spătar[2] sau la spătărie. — **Spătar[2]** + suf. *-esc.*

SPĂTĂRÍE, *spătării,* s.f. **1.** Demnitatea, rangul de (mare) spătar[2]. ✦ Instituție condusă de (marele) spătar[2]; clădire în care funcționa această instituție. **2.** Sală din palatul domnesc unde aveau loc unele ceremonii și unde era așezat tronul. ✧ *Spătăria (cea) mică* = camera de lucru a domnului. — **Spătar[2]** + suf. *-ie.*

SPĂTÓS, -OÁSĂ, *spătoși, -oase,* adj. (Despre oameni) Cu umerii largi, lat în spete; robust, voinic. — **Spată** + suf. *-os.*

SPÂN, -Ă, *spâni, -e,* adj. (Despre bărbați sau despre fața lor; adesea substantivat) Care este (biologic) lipsit de barbă și de mustăți. — Lat. ***spanus.**

SPÂNÁTEC, -Ă adj. v. **spânatic.**

SPÂNÁTIC, -Ă, *spânatici, -ce,* adj. (Despre bărbați sau despre fața lor) Cu barba și cu mustața rară. [Var.: **spânátec, -ă,** adj.] — **Spân** + suf. *-atic.*

SPÂNȚ s.m. v. **spânz.**

SPÂNȚUÍ vb. IV v. **spânzui.**

SPÂNZ, *spânzi,* s.m. Plantă erbacee toxică cu rizomul gros și ramificat în numeroase fibre lungi, cu frunze palmate, cu florile roșii aplecate în jos, care se folosește în medicină *(Helleborus purpurescens)*. [Var.: (reg.) **spânț** s.m.] — Et. nec.

SPÂNZUÍ, *spânzuiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A trata cu spânz un animal bolnav. [Var.: **spânțuí** vb. IV] — **Spânz** + suf. *-ui.*

SPÂNZURÁ, *spânzur,* vb. I. **1.** Tranz. A omorî, a executa pe cineva (în urma unei condamnări) prin strangulare, cu ajutorul spânzurătorii (**2**). ✧ Expr. (Absol.) *A tăia și a spânzura,* se spune despre o persoană care abuzează (în mod nelimitat) de puterea, de autoritatea sa. ✦ Refl. A se sinucide, strangulându-se. **2.** Tranz. A agăța un obiect de unul dintre capete, lăsând restul să atârne liber în jos. ✧ Expr. (Fam.) *A spânzura* (cuiva) *lingurile la brâu* (sau *de gât*) = a nu da mâncare celui care vine târziu la masă. ✦ Refl. A se agăța, a se prinde (și a se ține strâns) de cineva sau de ceva; a se atârna. ✦ Intranz. A atârna, a cădea liber în jos (fiind prins sau agățat de ceva). **3.** Intranz. (Înv. și pop.; în expr.) *A spânzura de…* (sau *de la…*) = a depinde de…, a fi condiționat de… **4.** Tranz. Fig. (Fam.) A cheltui o sumă de bani (fără rost, pe lucruri care nu sunt strict necesare). — Probabil lat. ***expendiolare.**

SPÂNZURÁRE, *spânzurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) spânzura* și rezultatul ei; spânzurat[1], spânzurătoare. — V. **spânzura.**

SPÂNZURÁT[1] s.n. (Rar) Spânzurare. — V. **spânzura.**

SPÂNZURÁT[2], -Ă, *spânzurați, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care a fost omorât sau s-a sinucis prin spânzurare. ✦ Fam.; substantivat) Epitet dat unui copil sau unui tânăr care se ține de pozne, de nebunii; ștrengar, neastâmpărat. **2.** Agățat, atârnat, suspendat. — V. **spânzura.**

SPÂNZURĂTOÁRE, (**2**) *spânzurători,* s.f. **1.** Spânzurare. **2.** Instrument de execuție alcătuit de obicei dintr-un stâlp de care se atârnă o funie prevăzută cu un laț în care se introduce capul condamnatului la moarte. — **Spânzura** + suf. *-ătoare.*

SPÂRC, (**1**) *spârcuri* s.n., (**2**) *spârci,* s.m. **1.** S.n. (Pop.) Bucată mică (și nefolositoare) din ceva. **2.** S.m. (Fam.) Epitet dat unui tânăr sau unui copil. [Var.: **spârci** s.m.] — Cf. ucr. špyrka, pol. szperka.

SPÂRCÁCI s.m. v. **spurcaci.**

SPÂRCI s.m. v. **spârc.**

SPÂRCUÍ, *spârcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A rupe în bucăți; a sfâșia, a sfârtica, a ciopârți. ✦ A distruge, a nimici; a pune pe fugă, a risipi, a împrăștia. ✦ Refl. A evacua fecalele în mici cantități (și des). [Prez. ind. și: *spârcui*] — **Spârc** + suf. *-ui.*

SPÂRCUÍRE, *spârcuiri*, s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a (se) spârcui* și rezultatul ei. — V. **spârcui.**

SPEAKER, *speakeri,* s.m. Președintele Camerei Comunelor în Marea Britanie și al Camerei Reprezentanților în SUA. [Pr.: *spicăr*] — Cuv. engl.

SPECIÁL, -Ă, *speciali, -e,* adj. Care se deosebește de alte lucruri asemănătoare prin trăsături care îi sunt proprii; care se află numai la un lucru sau la o anumită categorie de lucruri; (adesea adverbial) care este făcut, destinat, rezervat pentru a corespunde unui anumit scop; *p. ext.* ieșit din comun, deosebit de bun, de valoros; excepțional. ✧ Loc. adv. *În special* = mai ales, îndeosebi; în mod particular; în speță. ✦ (Despre ediții de presă, publicații) Publicat cu o ocazie deosebită sau la o dată festivă. ✦ Care aparține unei anumite specialități (**1**), de strictă specialitate. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **spécial,** lat. **specialis.**

SPECIALÍST, -Ă, *specialiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cunoaște temeinic o disciplină, o problemă în domeniul căreia profesează. ✧ *Medic specialist* = prima treaptă în ierarhia medicală; persoană aflată pe această treaptă. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **spécialiste.**

SPECIALITÁTE, *specialități,* s.f. **1.** Ramură a științei, a tehnicii, a artei etc. din studiul și din aplicarea căreia cineva își face o profesie. ✧ Loc. adv. *De specialitate* = care aparține unui domeniu special; (despre persoane) care este competent într-o anumită ramură de activitate. **2.** Produs sau preparat făcut din anumite rețete sau metode de fabricație deosebite. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **spécialité,** lat. **specialitas, -atis.**

SPECIALIZÁ, *specializez,* vb. I. **1.** Refl. A se consacra studiului și aplicării unei anumite ramuri din știință, din tehnică etc; a deveni specialist. **2.** Tranz. A face să capete trăsături specifice, a imprima caractere speciale. **3.** Tranz. și refl. A (se) limita la fabricarea anumitor produse. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **spécialiser.**

SPECIALIZÁRE, *specializări,* s.f. Acțiunea de *a (se) specializa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ci-a-*] — V. **specializa.**

SPECIÁȚIE s.f. Formare a unor specii noi de plante sau de animale ca urmare a unor procese biologice. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **spéciation.**

SPÉCIE, *specii,* s.f. **1.** (Biol.) Categorie sistematică fundamentală subordonată genului, care cuprinde animale și plante cu trăsături și însușiri comune. **2.** Soi, fel, varietate; clasă, categorie. **3.** (Log.) Noțiune care cuprinde un grup de obiecte cu însușiri esențiale comune și care se subordonează genului. — Din lat. **species.** Cf. fr. espèce.

SPECÍFIC, -Ă, *specifici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este propriu, caracteristic unei ființe, unui lucru sau unui fenomen; particular, distinct. ✦ Care se raportează la o unitate, la o cantitate (dintr-un material). **2.** S.n. Caracterul propriu, particular, special al cuiva sau a ceva; specificitate, notă distinctivă. — Din fr. **spécifique.**

SPECIFICÁ, *specific,* vb. I. Tranz. A arăta, a menționa, a indica ceva în mod precis. — Din lat. **specificare,** fr. **spécifier.**

SPECIFICÁRE, *specificări,* s.f. Acțiunea de *a specifica* și rezultatul ei; indicație, mențiune, specificație. — V. **specifica.**

SPECIFICATÍV, -Ă, *specificativi, -e,* adj. (Rar) Care specifică, în care se specifică ceva; specificator. — Din fr. **spécificatif.**

SPECIFICATÓR, -OÁRE, *specificatori, -oare,* adj. (Rar) Specificativ. — **Specifica** + suf. *-tor.*

SPECIFICÁȚIE, *specificații,* s.f. Specificare. — Din fr. **spécification,** lat. **specificatio.**

SPECIFICITÁTE s.f. Specific (**2**). — Din fr. **spécificité.**

SPECIMÉN, *specimene,* s.n. (Adesea fig.) Exemplar, model, exemplu care ilustrează un gen, o specie, un obiect etc. — Din fr. **spécimen.**

SPECIÓS, -OÁSĂ, *specioși, -oase,* adj. (Livr.) Care are doar aparențe favorabile, plăcute; amăgitor, înșelător. [Pr.: *-ci-os*] — Din fr. **spécieux,** lat. **speciosus.**

SPECTÁCOL, *spectacole,* s.n. **1.** Reprezentație (teatrală, cinematografică etc.). **2.** Ansamblu de elemente, de lucruri, de fapte care atrag privirile sau atenția, care impresionează, care provoacă reacții. ✧ Expr. *A se da în spectacol* = a atrage atenția printr-o purtare nepotrivită, a se face de râs. — Din fr. **spectacle,** lat. **spectaculum.**

SPECTÁCOL-COUPÉ, *spectacol-coupé,* s.n. Spectacol alcătuit din fragmente, din piese diverse. [Pr.: *-cupé*] — Din fr. **spectacle-coupé.**

SPECTACULÁR, -Ă, *spectaculari, -e,* adj. (Livr.) Spectaculos. — Din fr. **spectaculaire.**

SPECTACULÓS, -OÁSĂ, *spectaculoși, -oase,* adj. Care atrage privirile, care impresionează prin aspectul plăcut, prin strălucire; impresionant, spectacular. — **Spectacol** + suf. *-os* (după it. *spettacoloso).*

SPECTACULOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi spectaculos. — **Spectaculos** + suf. *-itate.*

SPECTATÓR, -OÁRE, *spectatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care asistă la un spectacol, la o competiție sportivă, la o ceremonie etc. ✦ Martor ocular la o întâmplare, la un eveniment. — Din fr. **spectateur,** lat. **spectator.**

SPECTRÁL, -Ă, *spectrali, -e,* adj. **1.** Care aparține spectrului (**1**), privitor la spectru; de culoarea spectrului; ca de spectru. ✧ *Analiză spectrală* = metodă de identificare a diferitelor elemente dintr-un corp cu ajutorul analizei spectrului luminii emise de corp. *Instrument spectral* = instrument optic folosit pentru a obține descompunerea unei radiații electromagnetice compuse în radiațiile monocromatice componente. **2.** Cu aspect de fantomă; fantomatic. — Din fr. **spectral.**

SPECTROFOTOMETRÍE s.f. Ramură a opticii care se ocupă cu determinarea intensității radiațiilor monocromatice care constituie spectrul unei radiații compuse. — Din fr. **spectrophotométrie.**

SPECTROFOTOMÉTRU, *spectrofotometre,* s.n. Instrument optic care servește la obținerea spectrelor de emisie sau de absorbție ale substanțelor, cu ajutorul căruia se determină atât lungimile de undă ale liniilor spectrale, cât și intensitățile acestor linii prin comparare cu liniile unui spectru cunoscut. — Din fr. **spectrophotomètre.**

SPECTROGRÁF, *spectrografe,* s.n. **1.** Instrument pentru înregistrarea prin fotografiere a spectrului luminii. **2.** (În sintagma) *Spectograf de masă* = instalație pentru determinarea și izolarea izotopilor unei substanțe. **3.** Aparat specializat pentru analizarea spectrală a semnalelor complexe. — Din fr. **spectrographe.**

SPECTROGRÁFIC, -Ă, *spectrografici, -ce,* adj. (Fiz.) Referitor la spectrografie, de spectrografie. — Din fr. **spectrographique.**

SPECTROGRAFÍE s.f. (Fiz.) Studiere a unui spectru cu ajutorul spectrografului. — Din fr. **spectrographie.**

SPECTROGRÁMĂ, *spectrograme,* s.f. Fotografie sau desen care reproduce un spectru (**1**). — Din fr. **spectrogramme.**

SPECTROHELIOGRÁF, *spectroheliografe,* s.n. Aparat folosit pentru fotografierea Soarelui în lumină monocromatică. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **spectrohéliographe.**

SPECTROHELIOSCÓP, *spectrohelioscoape,* s.n. (Astron.) Aparat pentru observarea Soarelui în lumină monocromatică [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **spectrohélioscope.**

SPECTROMÉTRIC, -Ă, *spectrometrici, -ce*, adj. Care aparține spectrometrului, privitor la spectrometru; care se efectuează cu spectrometrul. — Din fr. **spectrométrique.**

SPECTROMETRÍE s.f. Ansamblul procedeelor de utilizare a spectrometrelor. ✦ Comparare a intensităților luminoase a două radiații monocromatice. — Din fr. **spectrométrie.**

SPECTROMÉTRU, *spectrometre,* s.n. Instrument optic folosit pentru studiul spectrelor (**1**) prin măsurarea intensității fiecărei radiații monocromatice din spectru. — Din fr. **spectromètre.**

SPECTROSCÓP, *spectroscoape,* s.n. Instrument optic cu care se examinează și se studiază vizual spectrul luminii. — Din fr. **spectroscope.**

SPECTROSCÓPIC, -Ă, *spectroscopici, -ce,* adj. Care aparține spectroscopiei, privitor la spectroscopie; care se face cu ajutorul spectroscopului. — Din fr. **spectroscopique.**

SPECTROSCOPÍE s.f. Ramură a opticii care studiază spectrele (**1**). — Din fr. **spectroscopie.**

SPÉCTRU, *spectre,* s.n. **1.** Ansamblu de valori fizice pe care le poate lua, în condiții determinate, o mărime dată. ✦ Ansamblul imaginilor obținute prin descompunerea, cu un instrument optic, a radiației electromagnetice complexe. ✦ Totalitatea liniilor de fluid în mișcare, a liniilor de câmp dintr-un magnet etc. ✦ Totalitatea radiațiilor electromagnetice ale unui corp ceresc, dispuse în funcție de lungimea lor de undă sau de frecvență (și înregistrate). **2.** Fantasmă, fantomă. ✦ Fig. Ceea ce produce îngrijorare, spaimă; pericol iminent. — Din fr. **spectre,** germ. **Spektrum.**

SPÉCUL, *specule,* s.n. Instrument chirurgical cu care se lărgesc și se examinează (într-o oglindă) anumite cavități ale organismului omenesc. [Var.: **spéculum** s.n.] — Din lat. **speculum,** fr. **spéculum.**

SPECULÁ, *speculez,* vb. I. **1.** Tranz. A trage foloase dintr-o anumită situație, a avea un profit din ceva; a exploata, a înșela pe cineva (profitând de anumite împrejurări). ✦ A face speculă (**1**), a vinde cu supraprețe. **2.** Tranz. A face tranzacții de valori. **3.** Intranz. și tranz. A face speculații (**1**). — Din fr. **spéculer.**

SPECULÁNT, -Ă, *speculanți, -te,* s.m. și f. Persoană care face speculă (**1**). ✧ (Adjectival) *Negustor speculant.* — Din germ. **Spekulant.**

SPECULATÍV, -Ă, *speculativ, -e,* adj. Care aparține speculației (**1**), care se ocupă numai de teorie fără legătură cu practica și cu experiența. — Din fr. **spéculatif.**

SPECULÁȚIE, *speculații,* s.f. **1.** Studiu, cercetare abstractă, considerație pur teoretică asupra unei probleme. **2.** Speculă în afaceri; afacere bazată pe înșelătorie. **3.** Tranzacție bursieră de valori prin care se urmărește realizarea de profit. [Var.: **speculațiúne** s.f.] — Din fr. **spéculation.**

SPECULAȚIÚNE s.f. v. **speculație.**

SPÉCULĂ, *specule,* s.f. **1.** Comerț ilicit care constă în vinderea sau revinderea, cu prețuri exagerate, a unor mărfuri. **2.** Tranzacție de bursă care constă în cumpărarea (și vânzarea) valorilor, cu scopul de a obține câștiguri din diferența de curs. — Din **specula** (derivat regresiv).

SPÉCULUM s.n. v. **specul.**

SPEECH, *speech-uri,* s.n. Alocuțiune rostită de obicei ca răspuns la un toast. [Pr.: *spič*] — Cuv. engl.

SPELB, -Ă, *spelbi, -e*, adj. (Pop.) **1.** (Despre oameni sau despre fața lor) Palid; galben. ✦ (Despe ochi) Lipsit de o culoare precisă și de expresie; spălăcit. **2.** (Despre băuturi) Fără gust; fad, searbăd. — Et. nec.

SPÉLCĂ, *spelci*, s.f. (Reg.) Ac de păr. [Var.: **spílcă** s.f.] — Din ucr. **špyl'ka.**

SPELCÚȚĂ, *spelcuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *spelcă*. — **Spelcă** + suf. *-uță.*

SPELÚNCĂ, *spelunci,* s.f. **1.** Local public rău famat; bombă. **2.** (Înv.) Peșteră, grotă. — Din lat. **spelunca,** fr. **spélonque.**

SPÉNȚER, *spențere,* s.n. **1.** (Înv.) Haină scurtă (ca o vestă). **2.** (Reg.) Surtuc fără pulpane, purtat de unii țărani. — Din germ. **Spenzer.**

SPEOLÓG, -Ă, *speologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în speologie. [Pr.: *spe-o-*] — Cf. fr. spéléologue.

SPEOLÓGIC, -Ă, *speologici, -ce,* adj. Care aparține speologiei, privitor la speologie. [Pr.: *-spe-o-*] — **Speolog**[ie] + suf. *-ie.* Cf. fr. spéléologique.

SPEOLOGÍE s.f. Știință care are ca obiect explorarea și studiul complex al peșterilor. [Pr.: *spe-o-*] — Cf. fr. spéléologie.

SPERÁ, *sper,* vb. I. Intranz. și tranz. A considera ca realizabilă o dorință, a avea speranță; a nădăjdui. — Din lat., it. **sperare.**

SPERÁNȚĂ, *speranțe,* s.f. Sentiment de încredere în rezolvarea favorabilă a unei acțiuni, în realizarea unei dorințe; nădejde, sperare. ✧ Expr. *În speranța că...* = nădăjduind că…, având încredere că… ✦ Încredere în viitorul, în reușita cuiva. ✦ Persoană tânără și talentată ori capabilă de la care se așteaptă realizări mari în viitor. — Din it. **speranza.**

SPERÁRE, *sperări,* s.f. (Înv.) Speranță. — V. **spera.**

SPERÁT, -Ă, *speranți, -te,* adj. Care este dorit și considerat ca realizabil. —V. **spera.**

SPERIÁ, *spérii,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A (se) umple de frică, de spaimă; a (se) înspăimânta, a (se) înfricoșa. ✧ Expr. (Refl.) *Se sperie și de umbra lui*, se spune despre o ființă foarte fricoasă. **2.** Tranz. A face ca o ființă sau un grup de ființe să se înfricoșeze (de o mișcare ori de o apariție bruscă și neașteptată) și să fugă; *p. restr.* a stârni un animal din culcuș. ✧ Expr. *A-și speria* (sau *a-i speria cuiva) somnul* = a rămâne (sau a face să rămână) treaz, a nu mai putea (sau a face să nu mai poată) adormi. **3.** Tranz. (Fam.) A uimi (prin splendoare, frumusețe, calități). ✧ Loc. adj. și adv. *De speriat* = ieșit din comun, uimitor; extraordinar. [Pr.: *-ri-a*] — Lat. ***expavorere** (< *pavor)*.

SPERIÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) speria;* sperietură (**1**). ✧ Loc. adv. *A băga* (pe cineva) *în sperieți* (sau *în toți sperieții)* = a speria, a înspăimânta (pe cineva). **2.** (În superstiții) Sperietură (**2**). [Pl.: (m., în loc. vb.) *sperieți*] — V. **speria.**

SPERIÁT[2]**, -Ă,** *speriați, -te,* adj. Cuprins de frică; înspăimântat, înfricoșat. ✦ Care exprimă spaimă. — V. **speria.**

SPERIETOÁRE, *sperietori,* s.f. Persoană, lucru care sperie; *spec.* obiect, mâie, morișcă etc. pentru speriat păsările dăunătoare culturilor. [Pr.: *-ri-e-*] — **Speria** + suf. *-ătoare.*

SPERIETÚRĂ, *sperieturi,* s.f. **1.** Speriat[1] (**1**); spaimă. ✧ Expr. *A trage o sperietură* = a fi cuprins de spaimă, a trece printr-un pericol. **2.** (În superstiții) Boală provenită din spaimă; speriat[1] (**2**). [Pr.: *-ri-e-*] — **Speria** + suf. *-ătură.*

SPERIÓS, -OÁSĂ, *speriоși, -oase,* adj. (Despre ființe) Care se sperie ușor; fricos. ✦ (Despre oameni) Timid, sfios. ✦ Care exprimă frică, spaimă sau timiditate. [Pr.: *-ri-os*] — **Speria** + suf. *-os.*

SPERJÚR, -Ă, (**1**) *sperjuri, -e,* s.m. și f., (**2**) *sperjurii,* s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care jură fals sau care își calcă jurământul. **2.** S.n. (Rar) Faptul de a-și călca jurământul; nesocotire a unui jurământ făcut; jurământ fals făcut în fața justiției (și pedepsit de lege). — Din it. **spergiuro** (după *jura).*

SPERMANȚÉT s.n. Substanță grasă de culoare albă, cu aspect de ceară, obținută din craniul de cașalot, de balenă, de delfin și folosită în cosmetică și la fabricarea lumânărilor; ceară de balenă. [Var.: **spermanțétă** s.f.] — Din ngr. **spermatséto.** Cf. bg., rus. spermacet.

SPERMANȚÉTĂ s.f. v. **spermanțet.**

SPERMATÉCĂ, *spermateci,* s.f. (Biol.) Organ al insectei femele care înmagazinează spermatozoizii. — Din fr. **spermathèque.**

SPERMÁTIC, -Ă, *spermatici, -ce*, adj. Care aparține spermei, privitor la spermă, care conține sau produce spermă. — Din fr. **spermatique.**

SPERMATÍDĂ, *spermatide,* s.f. (Biol.) Celulă germinală masculină rezultată prin diviziunea spermatocitului. — Din fr. **spermatide.**

SPERMATÍE, *spermatii,* s.f. (Bot.) Gamet masculin cu un singur nucleu. — Din fr. **spermatie.**

SPERMATOCÍT, *spermatocite,* s.n. (Biol.) Celulă de reproducere masculină provenită din spermatogonii. — Din fr. **spermatocyte.**

SPERMATOFÍTĂ, *spermatofite,* s.f. (La pl.) Grup de plante superioare cu structura diferențiată în rădăcină, tulpină, frunze, flori și care produc semințe; (și la sg.) plantă care face parte din acest grup. — Din fr. **spermatophyte.**

SPERMATOFÓR, *spermatofori,* s.m. (Biol.) Capsulă cu spermatozoizi la unele insecte, la cefalopode etc. — Din fr. **spermatophore.**

SPERMATOGÉN, -Ă, *spermatogeni, -e,* adj. (Biol.) Care produce celule germinale masculine. — Din germ. **spermatogen.**

SPERMATOGENÉZĂ s.f. Proces de formare a spermatozoizilor. — Din fr. **spermatogénèse.**

SPERMATOGONÍE, *spermatogonii*, s.f. (Biol.) Celulă germinală producătoare de spermatii. — Din fr. **spermatogonie.**

SPERMATORÉE, *spermatoree,* s.f. (Med.) Scurgere spontană de spermă prin uretră în afara actului sexual. — Din fr. **spermatorrhée.**

SPERMATOZOÍD, *spermatozoizi,* s.m. Celulă sexuală mobilă a organismului animal și vegetal mascul. — Din fr. **spermatozoïde.**

SPÉRMĂ s.f. Lichid fiziologic cu compoziție complexă, secretat de glandele sexuale masculine care conține ca elemente esențiale spermatozoizii. — Din fr. **sperme.**

SPERMICÍD, *spermicide,* s.n. Substanță care distruge spermatozoizii aflați în spermă. — Din fr. **spermicide.**

SPERMOGRÁMĂ, *spermograme,* s.f. (Med.) Examen cantitativ și calitativ macroscopic și microscopic al spermei; diagrama rezultată în urma acestui examen. — Din fr. **spermogramme.**

SPÉSE s.f. pl. v. **speze.**

SPETEÁLĂ, *speteli,* s.f. (Pop.) Boală a animalelor de tracțiune, care constă în întinderea excesivă a ligamentelor și a țesuturilor spinării din cauza eforturilor și care se manifestă prin șchiopătări, mers greoi etc.; *p. ext.* (la oameni și la animale) durere acută în regiunea lombară (provenită din cauza unui efort prea mare). — **Speti** + suf. *-eală.*

SPETEÁZĂ, *speteze,* s.f. **1.** Parte mai înaltă a unui scaun, fotoliu etc., de care își reazemă spatele cel care șade; spătar[1], rezemătoare. **2.** Bucată de scândură îngustă care servește ca element de sprijin sau de legătură între diverse părți ale unei construcții sau ale unui obiect: **a)** fiecare dintre aripile morii de vânt; **b)** fiecare dintre stinghiile care unesc obezile de la roata morii de apă; **c)** fiecare dintre piesele de lemn care leagă carâmbii loitrelor de la car; **d)** bucată de lemn care unește cele două coarne ale plugului; **e)** scândură cu care se ridică firele de urzeală când se țese cu alesături; **f)** fiecare dintre cele două brațe ale vatalelor la războiul de țesut; **g)** fiecare dintre scândurelele care alcătuiesc scheletul zmeului cu care se joacă copiii și care se fixează pe o coală de hârtie; **h)** fiecare dintre stinghiile care alcătuiesc scheletul stelei cu care colindă copiii și pe care se fixează hârtia și ornamentele. — **Spată** + suf. *-eză.*

SPETÍ, *spetesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) îmbolnăvi de speteală. ✦ A munci sau a obliga să muncească până la istovire, a (se) istovi din cauza eforturilor depuse. ✦ Refl. (Despre oameni) A fi silit să facă față unor sarcini materiale copleșitoare, să cheltuiască sume care depășesc cu mult limita posibilităților. — Din **spată.**

SPETÍT, -Ă, *spetiți, -te,* adj. Bolnav de speteală; deșelat; (despre oameni) frânt de șale, istovit, sleit de puteri. — V. **speti.**

SPÉȚĂ, *spețe,* s.f. **1.** Specie. **2.** Pricină adusă spre rezolvare înaintea unui organ de jurisdicție. ✧ Loc. adv. *În speță* = în cazul de față, în cazul dat. — Cf. germ. Spezies, fr. espèce.

SPÉZE s.f. pl. Cheltuieli (pe care le suportă cineva pentru o deplasare, pentru anumite servicii, pentru punerea în practică a unei inițiative etc.). ✧ Expr. *A trăi pe spezele cuiva* = a trăi din munca, pe spinarea altuia. [Var.: **spése** s.f. pl.] — Din it. **spese.**

SPIC, *spice,* s.n. **1.** Inflorescență caracteristică plantelor graminee, alcătuită din mai multe flori mici cu peduncul scurt, dispuse pe o axă centrală lungă. ✧ Expr. *A da în spic* sau *a-i da spicul, a face spic* = (despre plante) a se apropia de maturitate, a ajunge în faza de dezvoltare în care apare spicul (**1**); a înspica. **2.** Stilizare decorativă în formă de spic (**1**), frecventă în arta populară pe cusături, țesături etc. **3.** Vârful firelor de păr, mai lungi (și de altă culoare) din blana unor animale. **4.** (În sintagma) *Spic de zăpadă* (sau, rar, *de ploaie)* = fulgi mari de zăpadă amestecați cu stropi de ploaie, care cad pe pământ. **5.** (Pop.) Vârf de munte; pisc. ✦ Partea cea mai înaltă a acoperișului casei. [Pl. și: *spicuri*] — Lat. **spicum.**

SPICCÁTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale la instrumentele cu coarde) În mod sacadat, prin desprinderea arcușului de coarde după fiecare notă executată. — Cuv. it.

SPÍCHER, *spicheri,* s.m. Crainic la o stație de radio sau de televiziune. [Var.: **șpícher** s.m.] — Din fr., engl. **speaker.**

SPÍCHERIȚĂ, *spicherițe,* s.f. Crainică la o stație de radio sau de televiziune. [Var.: **șpícheriță** s.f.] — **Spicher** + suf. *-iță.*

SPICIFÓRM, -Ă, *spiciformi, -e,* adj. Care are formă de spic (**1**). — Din fr. **spiciforme.**

SPICUÍ, *spicuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A culege spice (**1**) din lan; a aduna spicele rămase după secerat. **2.** Fig. A culege (de ici, de colo), a extrage (materiale documentare) din diferite izvoare (alegând dintr-o cantitate mai mare). [Prez. ind. și: *spícui*] — **Spic** + suf. *-ui.*

SPICUIÁLĂ, *spicuieli,* s.f. (Rar) Spicuire. — **Spicui** + suf. *-eală.*

SPICUÍRE, *spicuiri,* s.f. Acțiunea de *a spicui* și rezultatul ei; spicuială. — V. **spicui.**

SPICUITÓR, -OÁRE, *spicuitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care spicuiește. [Pr.: *-cu-i-*] — **Spicui** + suf. *-tor.*

SPÍCUL, *spicule,* s.n. (Bot.; astăzi rar) Spiculeț (**2**). [Acc. și: *spicúl.* — Pl. și: (m.) *spículi*] — Din lat. **spiculum,** fr. **spicule.**

SPICULÉȚ, *spiculețe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *spic;* spicușor, spicuț. **2.** Fiecare dintre micile flori sau inflorescențe care împreună formează spicul (**1**) plantelor graminee. — **Spic** + suf. *-uleț.*

SPICUȘÓR, *spicușoare,* s.n. Spiculeț. — **Spic** + suf. *-ușor.*

SPICÚȚ, *spicuți,* s.n. (Rar) Spiculeț. — **Spic** + suf. *-uț.*

SPÍLCĂ s.f. v. **spelcă.**

SPILCUÍ, *spilcuiesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A-și îngriji în mod deosebit (și exagerat) înfățișarea și ținuta; a se găti, a se dichisi (excesiv). — **Spilcă** + suf. *-ui.*

SPILCUÍT, -Ă, *spilcuiți, -te,* adj. (Fam.) Cu aspect (prea) îngrijit, (exagerat de) gătit; dichisit. — V. **spilcui.**

SPIN[1], *spini,* s.m. **I. 1.** Organ în formă de țeapă care crește pe tulpina, pe ramurile, pe frunzele, pe fructele etc. unor plante; ghimpe. ✧ Expr. *A sta* (sau *a ședea) pe* (sau *ca pe) spini* = a fi neliniștit, nerăbdător. *A fi* (sau *a sta) ca un spin în ochii* (sau *în inima, în coasta) cuiva* = a nu fi pe placul cuiva, a constitui o prezență neplăcută pentru cineva; a incomoda pe cineva. **2.** Nume dat mai multor plante erbacee sau lemnoase care au spini[1] (**I 1**). ✦ Spec. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina spinoasă și ramificată, cu frunze dințate și spinoase și cu flori roșii, dispuse în capitule *(Carduus acanthoides).* **II. 1.** Parte în formă de spin[1] (**I 1**) a cârligului de undiță, situată în vârful acestuia. **2.** Știft. — Lat. **spinus** „prun sălbatic”.

SPIN[2], *spini,* s.m. (Fiz.) Moment cinetic propriu electronului sau oricărei alte particule elementare. — Din engl., fr. **spin.**

SPINÁL, -Ă, *spinali, -e,* adj. Care aparține coloanei vertebrale sau spinării, privitor la coloana vertebrală sau la spinare. — Din fr. **spinal.**

SPINALGÍE, *spinalgii,* s.f. (Med.) Durere localizată în coloana vertebrală. — Din fr. **spinalgie.**

SPINÁRE, *spinări,* s.f. **1.** (Anat.) Spate (**1**). ✧ Loc. adv. *În* (sau *pe) spinare* sau *de-a spinare* (sau *spinarea), cu spinarea* = ținând o povară peste umăr, pe spate, în spate. ✧ Expr. *A cădea în spinarea cuiva* = a cădea în grija sau în sarcina cuiva. *A trăi pe spinarea cuiva* = a trăi ca un parazit, din munca altuia. *A arunca* (ceva) *în spinarea cuiva* = a face pe cineva răspunzător de o vină (de obicei fără temei). **2.** Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă spatele omului. **3.** Partea cea mai înaltă a unui munte, a unui deal, a unei stânci; culme prelungită; creastă, coamă. ✦ Creasta unui val de apă. — Lat. **spinalis.**

SPÍNĂ, *spine,* s.f. (Med.) Proeminență ascuțită a unui os. ✧ *Spina bifida* = malformație congenitală a coloanei vertebrale caracterizată prin lipsa de sudură a arcurilor vertebrale, situată de obicei în regiunea lombară și sacrală. — Din lat., fr. **spina bifida.**

SPINĂRÍE, *spinării,* s.f. Loc unde cresc mulți spini[1], desiș de spini[1]; spinet, spiniș. — **Spin[1]** + suf. *-ărie.*

SPINĂRUȘĂ, *spinărușe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *spinare;* spinăruță. — **Spinare** + suf. *-ușă.*

SPINĂRÚȚĂ, *spinăruțe,* s.f. (Rar) Spinărușă. — **Spinare** + suf. *-uță.*

SPINÉL, *spineli,* s.m. Minereu de magneziu cristalizat în sistemul cubic, divers colorat, cu luciu sticlos și duritate mare, cu varietăți folosite ca pietre prețioase. — Din fr. **spinelle.**

SPINÉT, *spineturi,* s.n. (Înv. și reg.) Spinărie. — **Spin[1]** + suf. *-et.*

SPINÉTĂ, *spinete,* s.f. Vechi instrument muzical cu clape și coarde, asemănător cu clavecinul. — Din it. **spinetta.**

SPINÍȘ, *spinișuri,* s.n. (Reg.) Spinărie. — **Spin[1]** + suf. *-iș.*

SPINIȘÓR, *spinișori,* s.m. Diminutiv al lui *spin*[1]. — **Spin[1]** + suf. *-ișor.*

SPINOBULBÁR, -Ă, *spinobulbari, -e,* adj. (Anat.) Care aparține măduvei spinării și bulbului; care se extinde în măduva spinării și în bulb. ✧ *Cale spinobulbară* = traiect al axonilor care străbat măduva spinării și bulbul rahidian. — **Spin**[ă] + **bulbar.**

SPINOCEREBELÓS, -OÁSĂ, *spinocerebeloși, -oase,* adj. (Anat.) Care aparține coloanei vertebrale și creierului, care se extinde în coloana vertebrală și în creier. ✧ *Cale spinocerebeloasă* = traiect al nervilor care străbat măduva spinării și a trunchiului cerebral. — Din engl. **spinocerebellos.**

SPINÓS, -OÁSĂ, *spinoși, -oase,* adj. **1.** (Despre plante) Cu spini[1]; ghimpos; (despre locuri, terenuri) pe care cresc plante cu spini[1]. **2.** Fig. Care prezintă dificultăți; greu de parcurs, greu de efectuat; aspru. ✦ Fig. Complicat, dificil. — **Spin[1]** + suf. *-os.*

SPINOTALÁMIC, -Ă, *spinotalamici, -ce,* adj. (Anat.) Care aparține măduvei spinării și talamusului. ✧ *Cale spinotalamică* = traiect al fibrelor nervoase care străbat măduva spinării, bulbul, puntea și pedunculii cerebrali, ajungând la talamus. — Din fr. **spinothalamique,** engl. **spinothalamic.**

SPINTARISCÓP, *spintariscoape,* s.n. (Fiz.) Instrument folosit pentru a observa scânteierile produse de unele particule alfa emise de o sursă radioactivă, când lovesc un ecran cu sulfură de zinc. — Din fr. **spinthariscope.**

SPINTECÁ, *spíntec,* vb. I. Tranz. **1.** A despica cu un instrument ascuțit trupul (sau o parte a trupului) unei ființe, printr-o tăietură lungă și adâncă. ✦ Tranz. și refl. recipr. A (se) înjunghia, a (se) ucide (prin înjunghiere). ✦ A despica un material fibros, metalic etc. în lungul fibrelor, al direcției de orientare a cristalelor etc. **2.** Fig. A străbate spațiul (cu iuțeală). **3.** A sfâșia, a rupe (haine, stofe). — Lat. ***expanticare** *(< pantex).*

SPINTECÁRE, *spintecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) spinteca.* — V. **spinteca.**

SPINTECÁT, -Ă, *spintecați, -te,* adj. Despicat, străpuns; înjunghiat; sfâșiat. ✦ Prevăzut cu o tăietură, cu o despicătură. — V. **spinteca.**

SPINTECĂTÓR, -OÁRE, *spintecători, -oare,* adj. Care spintecă. — **Spinteca** + suf. *-ător.*

SPINTECĂTÚRĂ, *spintecături,* s.f. Tăietură lungă și adâncă; crăpătură, despicătură; (concr.) loc unde s-a făcut o asemenea tăietură; despicătură. — **Spinteca** + suf. *-ătură.*

SPINTEROMÉTRU, *spinterometre,* s.n. Aparat cu care se măsoară valorile tensiunilor electrice înalte. — Din fr. **spinthéromètre.**

SPINÚȚĂ, *spinuțe,* s.f. Plantă erbacee cu flori de culoare albastru-închis, rar albe, dispuse în capitule globuloase; bănică *(Phyteuma orbiculare).* — **Spin[1]** + suf. *-uță.*

SPIÓN, -OÁNĂ, *spioni, -oane,* s.m., s.f. **I.** S.m. și f. **1.** Persoană însărcinată să culeagă clandestin informații secrete privitoare la un stat și să le transmită altui stat; iscoadă. **2.** Persoană care pândește, observă pe alții (pentru a furniza cuiva informații). **II.** S.m. Lamă de oțel cu o grosime variabilă, folosită la determinarea și la verificarea jocului sau a distanței dintre suprafețele a două piese asamblate. [Pr.: *spi-on*] — Din germ. **Spion,** it. **spione.** Cf. fr. espion.

SPIONÁ, *spionez,* vb. I. **1.** Intranz. A culege în mod clandestin informații secrete privitoare la un stat și a le transmite altui stat. **2.** Tranz. și refl. recipr. A (se) iscodi, a (se) păndi în scopul de a raporta cuiva cele aflate. ✦ A (se) privi, a (se) urmări pe furiș. [Pr.: *spi-o-*] — Din germ. **spionieren,** it. **spionare.** Cf. fr. espionner.

SPIONÁJ s.n. Faptul de a spiona (**1**); îndeletnicirea spionului (**I 1**). ✦ Iscodire, pândă, urmărire. [Pr.: *spi-o-*] — După fr. **espionnage.** Cf. it. spionaggio.

SPIONÁRE, *spionări,* s.f. Acțiunea de *a spiona*. [Pr.: *spi-o-*] — V. **spiona.**

SPIRÁI, *spiraiuri,* s.n. Capac cu geamuri construit în puntea unei nave (uneori înclinat și protejat cu grilaje), care servește la luminat și la aerisit. — Din it. **spiraglio.**

SPIRÁL, -Ă, *spirali, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Curbă plană deschisă care se rotește (sau se înfășoară) în jurul unui punct fix; *p. ext.* obiect care are această formă. **2.** Adj. Care are formă de spirală (**1**); spiralat. — Din fr. **spiral.**

SPIRALÁT, -Ă, *spiralați, -te,* adj. În formă de spirală; spiral, spiroidal. — Din fr. **spiralé.**

SPIRÁLIC, -Ă, *spiralici, -ce,* adj. Spiralat. — **Spiral** + suf. *-ic.*

SPIRALIZÁRE, *spiralizări,* s.f. Operație de deformare a unui material metalic, care capătă forma unei spirale sau a unei elice. — Din fr. **spiralisation.**

SPIRÁNT, -Ă, *spirante,* adj. (În sintagma) *Sunet spirant* sau *consoană spirantă* (și substantivat, f.) = consoană constrictivă. — Din fr. **spirante.**

SPÍRĂ, *spire*, s.f. **1.** Porțiune dintr-o spirală care corespunde unghiului de 360°. **2.** Fiecare dintre buclele spiralei unei înfășurări electrice sau bobine. **3.** Bobină sau înfășurare electrică formată din spire (**2**). — Din fr. **spire.**

SPIRÉA, *spiree,* s.f. Arbust din familia rozaceelor, înalt până la 2 m, cu ramurile arcuite și flori albe dispuse pe toată lungimea ramurilor, cultivat ca plantă ornamentală *(Spiraea vanhouttei)*. [Pr.: *-re-a*] — Din fr. **spirée,** lat. **spiraea.**

SPIRIDÚȘ, *spiriduși,* s.m. (În mitologia populară) Ființă supranaturală aflată în slujba vrăjitoarelor sau a diavolului. ✦ Fig. Copil zburdalnic, vioi, neastâmpărat. [Var.: (rar) **spiritúș** s.m.] — Din lat. **spiritus**. Cf. pol. spirytušek.

SPIRIFÉR, *spirifere,* s.n. (La pl.) Gen fosil de brahiopode articulate caracterizate prin valve de forma unor aripi; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **spirifer.**

SPIRÍL, *spirili,* s.m. Nume generic dat bacteriilor în formă de fire în spirală cu unul sau mai mulți bacili la unul dintre capete. — Din fr. **spirille.**

SPÍRIT, *spirite*, s.n. **I. 1.** Factor ideal al existenței (opus materiei); conștiință, gândire; *p. ext.* minte, rațiune, intelect. ✦ Inteligență, deșteptăciune, istețime; capacitate de imaginație, fantezie. ✧ Expr. *(Om) de* (sau *cu) spirit* = (om) cu minte ageră, inteligent; (om) spiritual, cu umor. ✦ (În filosofia idealistă și în concepțiile religioase) Element considerat ca factor de bază al Universului, opus materiei, identificat cu divinitatea sau cu spiritul (**1**). ✦ (În concepțiile religioase) Ființă imaterială, supranaturală, duh; (în superstiții) stafie, strigoi, fantomă. **2.** Persoană considerată sub raportul capacității sale intelectuale sau din punctul de vedere al însușirilor morale, de caracter etc. ✧ *Spirit universal* (sau *enciclopedic)* = persoană care posedă cunoștințe (și se manifestă) în foarte multe domenii. **3.** (La pl.) Societatea în întregul ei, oamenii considerați ca purtători ai unor idei, ai unor preocupări intelectuale; opinie publică. **4.** Mod, fel de a gândi, de a se manifesta; părere, concepție împărtășită de un grup de oameni, de o colectivitate. ✧ Loc. prep. *În spiritul...* = în concordanță cu… **5.** Caracter specific, trăsătură caracteristică a ceva. ✦ Sensul real a ceva. *Spiritul legilor.* **6.** Înclinare, pornire, tendință care determină felul de fi, de a gândi, de a se manifesta al cuiva. **7.** Glumă, anecdotă, banc. **II.** Semn grafic în scrierea greacă care, adăugat unui sunet, arată cum se pronunță sunetul respectiv din punctul de vedere al aspirației. — Din lat. **spiritus,** it. **spirito.**

SPIRITÍSM s.n. Concepție potrivit căreia spiritele sau sufletele morților supraviețuiesc, iar cei vii pot comunica cu ele prin diverse procedee. — Din fr. **spiritisme.**

SPIRITÍST, -Ă, *spiritiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține spiritismului, privitor la spiritism. **2.** S.m. și f. Persoană care practică spiritismul. — Din fr. **spiritiste.**

SPIRITUÁL[1], -Ă, *spirituali, -e*, adj. **1.** Care aparține spiritului (**I 1**), privitor la spirit; ideal, imaterial; sufletesc; intelectual; *p. ext.* cultural. **2.** Inteligent, deștept, ager; dotat cu umor. ✦ Care oglindește, exprimă, denotă inteligență, istețime, umor. **3.** Care aparține religiei sau bisericii; bisericesc, religios; duhovnicesc. ✦ (Substantivat, m.) Duhovnic. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **spirituel.**

SPIRITUAL[2] s.n. (Și în sintagma *negro spiritual*) Cântec religios al afro-americanilor care a constituit una dintre sursele jazzului. [Pr.: *spirituăl*] — Cuv. engl.

SPIRITUALICÉȘTE adv. Din punct de vedere spiritual. [Pr.: *-tu-a-*] — **Spiritual** + suf. *-icește.*

SPIRITUALÍSM s.n. Concepție care afirmă că spiritul uman, sufletul constituie o realitate de sine stătătoare, independentă de materie sau că este baza întregii realități. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **spiritualisme.**

SPIRITUALÍST, -Ă, *spiritualiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Care aparține spiritualismului, privitor la spiritualism. **2.** S.m. și f. Adept al spiritualismului. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **spiritualiste.**

SPIRITUALITÁTE s.f. Calitatea, caracterul a ceea ce este spiritual. ✦ Spec. Ceea ce caracterizează o colectivitate umană din punctul de vedere al vieții sale spirituale, al specificului culturii sale. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **spiritualité.**

SPIRITUALIZÁ, *spiritualizez,* vb. I. Tranz. A încerca să dea sau a da fenomenelor, lucrurilor etc. un caracter sau un conținut spiritual, a încerca să le detașeze de materie. ✦ Refl. A căpăta o anumită adâncime spirituală. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **spiritualiser.**

SPIRITUALIZÁRE, *spiritualizări,* s.f. Faptul de a spiritualiza. [Pr.: *-tu-a*] — V. **spiritualiza.**

SPIRITUALIZÁT, *spiritualizați, -te,* adj. Care a căpătat un caracter spiritual; imaterial. ✦ Care a căpătat o anumită adâncime, care și-a adâncit conținutul sufletesc, intelectual. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **spiritualiza.**

SPIRITÚȘ s.m. v. **spiriduș.**

SPIROCHÉT, *spirocheți,* s.m. Nume dat mai multor bacterii în formă de filament subțire, spiralat, mobil, dintre care unele sunt patogene pentru om. — Din fr. **spirochète.**

SPIROCHETÓZĂ, *spirochetoze,* s.f. Boală infecțioasă provocată de spirocheți. — Din fr. **spirochétose.**

SPIROGRÁF, *spirografe,* s.n. Aparat care înregistrează mișcările respiratorii și efectuează măsurarea cantitativă a oxigenului inspirat și a dioxidului de carbon expirat. — Din fr. **spirographe.**

SPIROGRAFÍE, *spirografii,* s.f. (Med.) Înregistrare grafică a ventilației pulmonare. — Din fr. **spirographie.**

SPIROGRÁMĂ, *spirograme,* s.f. (Med.) Diagramă obținută la spirograf. — Din fr. **spirogramme.**

SPIROIDÁL, -Ă, *spiroidali, -e,* adj. Spiralat. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **spiroïdal.**

SPIROMETRÍE, *spirometrii,* s.f. Stabilire a funcției și a capacității respiratorii pulmonare cu ajutorul spirometrelor sau al spirografelor. — Din fr. **spirométrie.**

SPIROMÉTRU, *spirometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea capacității de respirație a plămânilor. — Din fr. **spiromètre.**

SPIRT, *spirturi*, s.n. (Pop.) Alcool etilic (care se vinde în comerț); *p. ext.* băutură alcoolică tare. ✧ *Spirt de lemn* = alcool metilic obținut la distilarea uscată a lemnului. *Spirt medicinal* = spirt folosit în medicină, mai ales ca dezinfectant extern, făcut impropriu pentru consumul alimentar prin adăugarea unei substanțe toxice. *Spirt denaturat* = alcool etilic denaturat. ✦ Fig. (Adjectival) Extrem de harnic, de iute la treabă, de prompt. — Din rus. **spirt.**

SPIRTIÉRĂ, *spirtiere,* s.f. Mică lampă de gătit care funcționează cu spirt. [Pr.: *-ti-e-*] — **Spirt** + suf. *-ieră.*

SPIRTÓS, -OÁSĂ, *spirtoși, -oase,* adj. (Despre băuturi) Care conține spirt; alcoolic. ✧ *Bomboane spirtoase* = bomboane fabricate cu esență de mentă. ✦ (Substantivat, f. pl.) Băuturi alcoolice (tari). — **Spirt** + suf. *-os.*

SPITÁL, *spitale,* s.n. Instituție medicală curativă-profilactică în care sunt tratați bolnavii, accidentații sau răniții. [Pl. și: *spitaluri*] — Din germ. **Spital.**

SPITALICÉSC, -EÁSCĂ, *spitalicești,* adj. Care aparține spitalului, privitor la spital, care se face în spital. — **Spital** + suf. *-icesc.*

SPITALIZÁ, *spitalizez,* vb. I. Tranz. A interna pe cineva într-un spital pentru tratament medical. — **Spital** + suf. *-iza.*

SPITALIZÁRE, *spitalizări,* s.f. Acțiunea de *a spitaliza* și rezultatul ei; timp cât cineva este internat și îngrijit într-un spital. — V. **spitaliza.**

SPÍȚĂ, *spițe,* s.f. **1.** Fiecare dintre bucățile de lemn sau dintre barele subțiri de metal care leagă cercul sau obezile unei roți de butucul sau de centrul ei. ✦ Stinghie, spetează. **2.** Fiecare dintre treptele unei scări; fuscel. **3.** Fig. Grad de rudenie; neam; totalitatea persoanelor care descind din aceeași persoană; *p. ext.* origine. ✧ *Spița neamului* = arbore genealogic. **4.** Unitate biologică formată din lanțuri de specii care au derivat una din alta în decursul istoriei lor. — Din bg., sb. **spica.**

SPIȚĂRÁT, -Ă, *spițărați, -te,* adj. (Reg.) Împodobit cu dantele, cu horbote. — **Spițuri** + suf. *-at.*

SPIȚÉLNIC, *spițelnice,* s.n. Sfredel cu care se fac găuri în butucul și în obezile roții pentru a se monta spițele; sfredel lung și subțire (pentru găuri mici); butelnic. — **Spiță** + suf. *-elnic.*

SPIȚÉR, *spițeri,* s.m. (Înv. și pop.) Farmacist. — Din ngr. **spets(i)éris.**

SPIȚEREÁSĂ, *spițerese,* s.f. (Înv. și pop.) **1.** Farmacistă. **2.** Soție de spițer. — **Spițer** + suf. *-easă.*

SPIȚERÍE, *spițerii,* s.f. (Pop.) **1.** Farmacie. ✦ (La pl.) Medicamente. **2.** Știința farmaciei; profesia farmacistului. — Din ngr. **spetsaría.**

SPÍȚURI s.n. pl. (Reg.) Dantelă sau colțișori de dantelă lucrați cu corșeta. — Cf. germ. Spitzen.

SPLÁI, *splaiuri,* s.n. Mal al unei ape înălțat, întărit și pietruit sau pavat; arteră de circulație amenajată pe acest mal, străjuită de pomi. — Cf. plai.

SPLANHNOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul organelor interne. — Din fr. **splanchnologie.**

SPLAU, *splauri,* s.n. Extremitate a unei punți așezată pe piloți, care poate fi ridicată sau coborâtă după nivelul apei și pe care stă pescarul cu sacoviștea. — Et. nec.

SPLEEN s.n. Stare nemotivată de melancolie, manifestată prin plictiseală și dezgust față de orice. [Pr.: *splin*] — Din engl. **spleen.**

SPLÉNDID, -Ă, *splendizi, -de,* adj. Foarte frumos, minunat; strălucitor, măreț. [Acc. și: *splendíd*] — Din fr. **splendide,** lat. **splendidus.**

SPLENDOÁRE, *splendori,* s.f. Frumusețe fără seamăn (și plină de fast, de strălucire); strălucire, măreție. ✦ (Concr.) Obiect, ființă, fenomen etc. splendid. — Din fr. **splendeur,** lat. **splendor.**

SPLÉNIC, -Ă, *splenici, -ce,* adj. Care aparține splinei, privitor la splină. — Din engl. **spleen.**

SPLÍNĂ, *spline,* s.f. **1.** Organ anatomic intern, moale și spongios, de culoare roșie-violetă, situat în partea superioară stângă a cavității abdominale, care produce limfocite, anticorpi, depozitează sângele etc. ✧ Loc. adj. *Fără splină* = (despre animale) care este rezistent la fugă, care nu obosește; (despre oameni) care mucește intens fără să obosească. ✧ Expr. *A i se pune cuiva splina* = a simți dureri acute la splină, din cauza fugii, a mersului repede etc. **2.** Plantă erbacee din familia saxifragaceelor, cu frunze în formă de splină (**1**) și cu flori galbene-aurii; splinuță (**1**) *(Chrysosplenium alternifolium).* — Din ngr. **splína.**

SPLINT, *splinturi,* s.n. (Tehn.) Cui de siguranță. — Din engl. **splint.**

SPLINÚȚĂ, *splinuțe,* s.f. (Bot.; rar) **1.** Splină (**2**). **2.** Plantă erbacee meliferă din familia compozeelor, cu tulpină păroasă, cu flori galbene reunite în ciorchini *(Solidago virgaurea).* — **Splină** + suf. *-uță.*

SPODÚMEN s.n. Silicat natural de litiu și de aluminiu, de culoare albă-cenușie, galbenă-verzuie sau violetă, cu luciu sidefiu. — Din fr. **spodumène.**

SPOÍ, *spoiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A acoperi o suprafață cu un strat subțire de var; a vărui. **2.** A acoperi un vas sau un obiect de metal cu un strat subțire dintr-un metal protector. ✦ Refl. Fig. A-și însuși în mod superficial maniere civilizate, noțiuni de cultură etc.. **3.** A unge (pe deasupra). ✦ Tranz. și refl. (Peior.) A (se) farda. — Din sl. **supojiti.**

SPOIÁLĂ, *spoieli,* s.f. Faptul de *a (se) spoi;* spoit[1], văruială. ✦ (Concr.) Strat protector cu care se acoperă suprafața unui obiect. ✦ Fig. Însușire superficială a unor maniere civilizate, a unor noțiuni de cultură etc.; pospăială. ✦ (Peior.) Fard. [Pr.: *spo-ia-*] — **Spoi** + suf. *-eală.*

SPOÍRE, *spoiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) spoi* și rezultatul ei. — V. **spoi.**

SPOÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) spoi*. — V. **spoi.**

SPOÍT[2], -Ă, *spoiți, -te,* adj. **1.** Acoperit cu un strat subțire de var; văruit. **2.** (Despre obiecte, vase metalice) Acoperit cu un strat subțire de metal protector. **3.** (Peior.) Fardat. — V. **spoi.**

SPOITÓR, -OÁRE, *spoitori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu spoitul[1] (vaselor de aramă). **2.** S.n. (Reg.) Bidinea. [Pr.: *spo-i-*] — **Spoitor** + suf. *-easă.*

SPOITORÍE s.f. Meseria spoitorului. [Pr.: *spo-i-*] — **Spoitor** + suf. *-ie.*

SPOLIÁ, *spoliez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A lua cuiva (în mod abuziv sau prin înșelăciune) averea sau, *p. ext.*, a lipsi pe cineva de drepturi, de libertăți etc.; a prăda, a jefui. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **spolier.**

SPOLIATÓR, -OÁRE, *spoliatori, -oare,* s.m. și f. (Livr.) Persoană care spoliază; jefuitor. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **spoliateur.**

SPOLIÁȚIE, *spoliații,* s.f. (Livr.) Spoliere. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **spoliation.**

SPOLIÉRE, *spolieri,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a spolia* și rezultatul ei; jefuire, prădare; înșelare; spoliație. [Pr.: *-li-e-*] — V. **spolia.**

SPOLOCÁNIE s.f. (Pop.; în practicile religiei ortodoxe) Prima zi din Postul Paștelui. — Din ucr. **spolokanje.**

SPÓNCĂ, *sponci,* s.f. **1.** (Reg.) Copcă; agrafă; cataramă. **2.** (Pop. și fam.; în loc adv. și adj.) *Pe sponci* = (care este) în cantitate mică, puțin. — Din rus. **sponka,** ucr. **špon'ka.**

SPONDÁIC, *spondaice,* adj. (În versificația greco-latină; în sintagma) *Vers spondaic* = hexametru în care al cincilea picior este format dintr-un spondeu. [Pr.: *-da-ic*] — Din fr. **spondaïque.**

SPONDÉU, *spondei,* s.m. (În versificația greco-latină) Picior de vers compus din două silabe lungi. [Pl. și: (n.) *spondee*] — Din lat. **spondeus,** fr. **spondée.**

SPONDÍL, *spondili,* s.m. (La pl.) Gen de lamelibranhiate cu cochilia formată din două valve inegale și cu două urechiușe; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **spondyle.**

SPONDILÍTĂ, *spondilite,* s.f. Inflamație (de natură tuberculoasă, infecțioasă, traumatică etc.) a coloanei vertebrale. — Din fr. **spondylite.**

SPONDILÓZĂ, *spondiloze,* s.f. Boală localizată la coloana vertebrală (în totalitate sau la unele segmente ale ei), care se manifestă prin dureri și limitarea mobilității acesteia. — Din fr. **spondylose.**

SPÓNGIE, *spongii*, s.f. (Zool.) Burete. — Din lat. **spongia.**

SPONGIÉR, *spongieri,* s.m. (La plural) Încrengătură de animale nevertebrate cu corpul alcătuit dintr-o rețea compactă de fibre elastice și rezistente; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. [Pr.: *-gi-er*] — Din fr. **spongiaire.**

SPONGIÓS, -OÁSĂ, *spongioși, -oase,* adj. Care este poros ca un burete; care are proprietatea de a suge lichidele. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **spongieux,** lat. **spongiosus.**

SPONGIOZITÁTE s.f. Calitatea de a fi spongios. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **spongiosité.**

SPONGÍTĂ, *spongite,* s.f. Piatră plină de porozități care imită buretele. — Din fr. **spongite.**

SPÓNSOR, *sponsori,* s.m. Persoană fizică sau juridică având calitatea de a sponsoriza pe cineva sau ceva. — Din engl. **sponsor.**

SPONSORIZÁ, *sponsorizez,* vb. I. Tranz. A susține, a finanța o acțiune, o activitate nelucrativă, de obicei în scop publicitar. — Din fr. **sponsoriser.**

SPONSORIZÁRE, *sponsorizări,* s.f. Acțiunea de *a sponsoriza* și rezultatul ei. — V. **sponsoriza.**

SPONTÁN, -Ă, *spontani, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care se face sau se produce de la sine, fără vreo cauză exterioară aparentă; care se face de bunăvoie, fără a fi silit de nimeni; care apare brusc, pe neașteptate. ✦ Care acționează cu promptitudine. ✦ Care nu este conștient. [Var.: **spontanéu, -ée** adj.] — Din fr. **spontané,** lat. **spontaneus.**

SPONTANEITÁTE s.f. Însușire a ceea ce este spontan. ✦ Vioiciune, promptitudine, naturalețe promptă în atitudini, în comportări etc. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **spontanéité.**

SPONTANÉU, -ÉE adj. v. **spontan.**

SPOR[1], *spori,* s.m. Organ microscopic al organismelor vegetale, care servește la înmulțire, la răspândire și, adesea, pentru supraviețuirea în condiții nefavorabile. ✦ (Zool.) Corpuscul reproducător la anumite protozoare. — Din fr. **spore.**

SPOR[2], (**3**) *sporuri,* s.n. **1.** Faptul de a progresa ușor, de a avea randament în muncă; progres. ✧ Loc adj. și adv. *Cu spor* = cu mare randament; spornic; repede. *Fără spor* = fără randament; puțin; încet. ✧ Expr. *A avea spor* = a realiza, a produce mult în timp (relativ) scurt. *Spor la lucru!* fomulă de urare adresată cuiva care lucrează sau merge la lucru. **2.** Abundență, belșug, prosperitate; folos, câștig. **3.** Creștere, mărire, majorare; adaos, supliment; (concr.) ceea ce reprezintă o creștere, o mărire, un adaos. — Din sl. **sporŭ,** bg. **spor.**

SPORÁDIC, -Ă, *sporadici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Care apare, care se manifestă pe ici, pe colo sau din când în când; lipsit de continuitate; distanțat, rar; împrăștiat, dispersat, răzleț, izolat; întâmplător. — Din fr. **sporadique.**

SPORADICITÁTE s.f. (Rar) Însușirea, calitatea de a fi sporadic. — Din fr. **sporadicité.**

SPORÁNGE, *sporangi,* s.m. Organ în formă de săculeț în care se dezvoltă sporii[1] la plantele criptogame. — Din fr. **sporange.**

SPORÍ, *sporesc,* vb. IV. **1.** Intranz., refl. și tranz. A crește sau a face să crească; a (se) mări, a (se) înmulți. **2.** Intranz. A progresa, a înainta, a avea spor[2]. **3.** Intranz. (Înv.) A-și da silința, a se zori. ✦ Tranz. A împinge, a îmboldi. **4.** Tranz. (Reg.) A povesti (exagerând); a flecări, a sporovăi. — Din **spor[2].** Pentru sensul **4,** cf. bg. sporja, sb. sporiti „a discuta”.

SPORIFÉR, -Ă, *sporiferi, -e,* adj. Care poartă sau produce spori[1]. — Din fr. **sporifère.**

SPORÍRE, *sporiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) spori;* creștere, înmulțire, mărire. — V. **spori.**

SPORITÓR, -OÁRE, *sporitori, -oare,* adj. (Rar) Care are spor[2], care progresează. — **Spori** + suf. *-tor.*

SPÓRNIC, -Ă, *spornici, -ce,* adj. **1.** Îmbelșugat, abundent, bogat, mult; productiv. ✦ (Despre alimente) Care ține mult, care nu se consumă repede; economic. ✦ Fig. (Pop.) Vorbăreț. *Spornic la vorbă.* **2.** Care are spor[2] la treabă; harnic, vrednic. ✦ Care prilejuiește o acțiune cu spor[2], care se face cu spor[2]; la care se lucrează cu spor[2]. — Din sl. **sporĭnŭ.**

SPOROFÍLĂ, *sporofile,* s.f. Frunză pe care se formează sporangele. — Din germ. **Sporophyl.**

SPOROFÍT, *sporofiți,* s.m. Organism vegetal care poartă spori[1]. — Din fr. **sporophyte.**

SPOROGÉN, -Ă, *sporogeni,* -e, adj. (Biol.) Care produce spori. — Din fr. **sporogène.**

SPOROGENÉZĂ, *sporogeneze,* s.f. (Biol.) Proces de formare a sporilor[1]. — Din fr. **sporogenèse.**

SPOROGÓN, *sporogoni,* s.m. Sporofit al mușchilor. — Din fr. **sporogone.**

SPOROVĂÍ, *sporovăiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop. și fam.) A vorbi mult și fără rost; a flecări, a trăncăni. [Var.: (reg.) **sporovoí** vb. IV] — Probabil contaminare între **spori** și **ciorovăi.**

SPOROVĂIÁLĂ, *sporovăieli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a sporovăi;* flecăreală, trăncăneală; taifas. — **Sporovăi** + suf. *-eală.*

SPOROVOÍ vb. IV v. **sporovăi.**

SPOROZOÁR, *sporozoare,* s.n. (La pl.) Clasă de protozoare caracterizată prin prezența stadiului de spor[1] în faza lor de dezvoltare, care trăiesc ca paraziți intracelulari, producând boli grave la oameni și la animale; (și la sg.) animal care aparține acestei clase. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **sporozoaire.**

SPORT, *sporturi*, s.n. Activitate fizică a cărei practică presupune un antrenament metodic, respectarea anumitor reguli și a unei anumite discipline, având la bază elementul competitiv și urmărind obținerea de performanțe; fiecare dintre formele particulare, reglementate ale acestei activități. ✧ Loc. adj. *De sport* = sportiv. ✦ (Adjectival) Care este specific unui sportiv. *Haină sport.* — Din fr. **sport.**

SPORTÍV, -Ă, *sportivi, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de sport, privitor la sport; care servește la practicarea sporturilor; care este sau se comportă în conformitate cu regulile sporturilor. ✧ *Întâlnire* (sau *întrecere) sportivă* sau *concurs sportiv* = competiție sportivă la care participanții se întrec în vederea stabilirii unei

ierarhii. ✦ Care demonstrează, denotă practicarea unui sport. *Ținută sportivă.* **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care practică sportul. — Din fr. **sportif.**

SPORTIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi sportiv; disciplină, conduită, atitudine cinstită, leală, plină de respect a unui sportiv față de partenerii și de adversarii săi. — Din fr. **sportivité.**

SPÓRTSMAN s.m. v. **sportsmen.**

SPÓRTSMEN, *sportsmeni,* s.m. (Rar) Sportiv (**2**). [Var.: *spórtsman* s.m.] — Din engl., fr. **sportsman.**

SPORULÁT, -Ă, *sporulați, -te,* adj. (Despre plante) Care se înmulțește prin spori[1]. — Din fr. **sporulé.**

SPORULÁȚIE s.f. (Bot.) Proces de formare a sporilor[1]; mod de reproducere asexuată prin spori[1]. — Din fr. **sporulation.**

SPOT, *spoturi,* s.n. **1.** (Fiz.) Urmă luminoasă lăsată pe o scară gradată sau pe un ecran de o rază de lumină reflectată pe oglinda unui instrument de măsură, care servește ca indicator. ✦ Fascicul concentrat de lumină folosit pentru luminarea scenei sau a unui actor; proiector care produce acest fascicul. **2.** Scurt anunț sau reclamă comercială prezentată la radio și televiziune. — Din fr. **spot.**

SPOVEDÁNIE, *spovedanii,* s.f. Faptul de a (se) spovedi; mărturisire. ✦ Spec. Ceremonia mărturisirii păcatelor în fața preotului.— Din sl. **ispovědanije.**

SPOVEDÍ, *spovedesc,* vb. IV. Refl. (În ritualul ortodox și catolic) A mărturisi unui duhovnic greșelile făptuite spre a obține iertarea lor. ✦ Tranz. (Despre duhovnici) A asculta mărturisirea greșelilor făptuite de un credincios. ✦ Refl. și tranz. A mărturisi cuiva o taină; a (se) destăinui. [Var.: (înv.) **ispovedí, ispoveduí,** (reg.) **spoveduí** vb. IV] — Din sl. **ispovědati.**

SPOVEDÍRE, *spovediri,* s.f. Acțiunea de *a (se) spovedi;* destăinuire, mărturisire. — V. **spovedi.**

SPRÁFCĂ, *spрafce,* s.f. **1.** (Înv.) Cercetare (judecătorească); anchetă. **2.** (Fam.; în expr.) *A face sprafca* (sau *sprafcă*) *din…* (sau *de…*) = a jefui, a risipi, a distruge. — Din rus. **spravka.**

SPRAY, *spray-uri,* s.n. Substanță (cosmetică, insecticidă etc.) pulverizată de un atomizor; *p. ext.* atomizor. [Pr.: *spreĭ*] — Din engl. **spray.**

SPRÂNCEÁNĂ, *sprâncene,* s.f. **1.** Fire de păr scurte și dese crescute în linie arcuită deasupra orbitei ochiului (pentru a împiedica scurgerea transpirației în ochi). ✧ Expr. *A încreți* (sau *a încrunta) sprâncenele* = a fi posomorât sau nemulțumit. *A ridica sprâncenele* (sau *din sprâncene)* = a privi mirat, a arăta surprindere, nedumerire sau nemulțumire. *A se uita* (sau *a pândi) pe sub sprâncene* = a se uita pe furiș. *A alege pe* (sau *după) sprânceană* = a alege ce e mai bun, mai prețios etc. *A fi cu ochi și cu sprâncene* = a fi prea exagerat, prea bătător la ochi, prea evident (pentru a putea fi tăgăduit). **2.** Fig. Muchie, culme, creastă, coamă (de deal). **3.** Fig. Margine, poală; fâșie (de lumină). [Var.: **sprinceánă** s.f.] — Probabil lat. ***supercina** (< *supercilia* + *gena)*.

SPRÂNCENÁT, -Ă, *sprâncenați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Cu sprâncene (**1**) mari și dese. ✧ Expr. (Ir.) *Călătorie sprâncenată!* urare care arată lipsa de regret la plecarea cuiva. ✦ Fig. Împodobit, decorat (cu un chenar). — **Sprânceană** + suf. *-at.*

SPRÂNCENÚȚĂ, *sprâncenuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *sprânceană* [Var.: **sprincenúță** s.f.] — **Sprânceană** + suf. *-uță.*

SPRE prep. **1.** (Cu sens local) În direcția…, înspre, către, la. *Pornesc spre școală.* ✦ (În numeralele de la 11 la 19, formate prin compunere) Adăugat la…, peste. *Unsprezece*. **2.** (Cu sens temporal) În apropierea…, aproape de…, cam la vremea…, pe la…*Spre iarnă.* ✦ Către ziua de…; dintre ziua de…; și ziua de… *Luni spre marți.* ✦ (Arată o acțiune ulterioară celei exprimate de verbul precedent, având valoare copulativă) După aceea, și apoi. **3.** (Introduce un complement circumstațial de scop) În vederea…, pentru a…, ca să… *Se duce spre a cerceta personal.* ✧ Expr. *Spre pildă* = de pildă, de exemplu. **4.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) (În așa fel) încât (să producă, să cauzeze cuiva ceva). *I-a dăruit o carte spre marea lui bucurie.* **5.** (Înv. și reg.; introduce un complement indirect) Echivalând cu…, drept, ca. *Spre răsplată, cer două lucruri.* — Lat. **super.**

SPRÍJIN, *sprijine,* s.n. **1.** Ceea ce servește să susțină, să sprijine (**1**), să prindă ceva (ca să nu cadă). **2.** Fig. Ajutor, asistență, ocrotire. ✦ (Concr.) Susținător, ocrotitor, sprijinitor. — Din sl. **sŭprenženŭ.**

SPRIJINÍ, *sprijin,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) susține, a (se) rezema, a (se) propti (ca să nu cadă). ✦ Fig. A pune bază pe ceva sau a constitui temeiul a ceva; a (se) întemeia pe… **2.** Tranz. Fig. A ajuta pe cineva sau ceva, a ocroti, a proteja; a-și da concursul la ceva. **3.** Tranz. (Înv. și reg.) A ține piept unui atac; a rezista. — Din **sprijin.**

SPRIJINÍRE, *sprijiniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sprijini;* sprijin, reazem. ✦ Fig. Ajutor, ocrotire, concurs (material sau moral) acordat cuiva sau la ceva. — V. **sprijini.**

SPRIJINITÓR, -OÁRE, *sprijinitori, -oare,* adj., s.f., s.m. **1.** Adj., s.f. (Element de construcție) care servește să susțină, să proptească ceva. **2.** Adj., s.m. și f. Fig. (Persoană) care ajută, susține, ocrotește pe cineva sau își dă concursul la ceva. — **Sprijini** + suf. *-tor.*

SPRINCEÁNĂ s.f. v. **sprânceană.**

SPRINCENÚȚĂ s.f. v. **sprâncenuță.**

SPRÍNKLER, *sprinklere,* s.n. Dispozitiv automat montat la un extinctor pentru stingerea incendiilor în hale industriale. — Din fr., engl. **sprinkler.**

SPRINT, *sprinturi,* s.n. Accelerare a vitezei de către un concurent (de obicei în ultima fază a parcursului) la unele întreceri sportive. ✦ Categorie de probe sportive pe distanță scurtă, caracterizată prin viteză foarte mare. — Din fr., engl. **sprint.**

SPRINTÁ, *sprintez,* vb. I. Intranz. A-și mări viteza de deplasare în timpul unei probe sportive (de obicei în finalul ei); a se deplasa în fugă cu viteza maximă (într-o probă sportivă). — Din fr. **sprinter.**

SPRINTEIÓR, -OÁRĂ, *sprinteiori, -oare,* adj. Sprintenel. [Pr.: *-te-ior*] — **Sprinten** + suf. *-ior*.

SPRÍNTEN, -Ă, *sprinteni, -e,* adj. (Despre ființe; adesea adverbial) Care se mișcă repede și cu ușurință; vioi, iute; (despre mișcări, acțiuni ale ființelor) care arată vioiciune, iuțeală. ✧ Expr. *Sprinten la minte* = inteligent, deștept. ✦ Fig. (Rar; despre lucruri) Înalt, subțire, suplu, elegant. — Cf. sb. s p r e t a n.

SPRINTENEÁLĂ s.f. Însușirea de a fi sprinten; vioiciune, rapiditate și ușurință în mișcări. — **Sprinten** + suf. *-eală.*

SPRINTENÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *sprintenei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *sprinten;* sprinteior. — **Sprinten** + suf. *-el.*

SPRÍNTER, -Ă, *sprinteri, -e,* s.m. și f. Atlet specializat în alergări pe distanțe scurte sau înzestrat cu capacitatea de a sprinta în finalul unei curse mai lungi. — Din fr., engl. **sprinter.**

SPRINȚÁR, -Ă, *sprințari, -e,* adj. Plin de zburdălnicie; zglobiu, nebunatic. ✦ Sprinten, iute; jucăuș. ✦ Fig. Hoinar, nestatornic. ✦ (Despre oameni) Ușuratic. — Et. nec.

SPRINȚĂRÓI, -OÁIE, *sprințăroi, -oaie,* adj. (Reg.) Augmentativ al lui *sprințar;* foarte sprințar. — **Sprințar** + suf. *-oi.*

SPÚLBER, *spulbere,* s.n. Spulberare; ninsoare spulberată; vânt puternic. ✦ Fig. Nimicire, păpăd. — Din **spulbera** (derivat regresiv).

SPULBERÁ, *spúlber,* vb. I. Tranz și refl. **1.** A (se) ridica în vârtej și a (se) duce departe (împrăștiindu-se); a (se) risipi, a (se) împrăștia. **2.** Fig. A (se) nimici, a (se) distruge. — Lat. ***expulverare.**

SPULBERÁRE, *spulberări,* s.f. Acțiunea de *a (se) spulbera* și rezultatul ei; împrăștiere, risipire; *fig.* nimicire. — V. **spulbera.**

SPULBERÁT, -Ă, *spulberați, -te,* adj. (Despre zăpadă, praf, frunze etc.) Risipit, împrăștiat de vânt; (despre locuri) de pe care zăpada a fost luată de vânt. ✦ Fig. (Despre oameni; adesea substantivat) Zăpăcit, neserios, distrat. ✦ Fig. (Despre oameni) Furios, mânios. — V. **spulbera.**

SPULBERÁTIC, -Ă, *spulberatici, -ce,* adj. (Despre oameni sau comportarea lor) Ușuratic, flușturatic, nestatornic. — **Spulbera** + suf. *-atic.*

SPULBERĂTÓR, -OÁRE, *spulberători, -oare,* adj. (Rar) Care spulberă; care este spulberat. — **Spulbera** + suf. *-ător.*

SPULBERĂTÚRĂ, *spulberături,* s.f. (Rar) Zăpadă, praf, frunze etc. spulberate de vânt; *p. ext.* lucruri împrăștiate, răspândite în toate părțile. — **Spulbera** + suf. *-ătură.*

SPUMÁ, *spumez,* vb. I. (De obicei la pers. 3) **1.** Intranz. și refl. (Despre ape, valuri etc.) A face spumă (**1**); a spumega (**1**). **2.** Intranz. (Despre animale, mai ales despre cai) A spumega (**2**). ✧ Expr. *A spuma de furie* (sau *de ciudă)* = a fi foarte mânios. — Din **spumă.**

SPUMÁNT, *spumanți,* s.m. (Adesea adjectival) Substanță care, dizolvată într-un lichid, formează în acesta o spumă stabilă. ✦ Soluție care conține o asemenea substanță. *Spumant de baie*. ✦ (Despre vin) Care face spumă când este deschisă sticla și se toarnă în pahare, datorată fermentării incomplete sau unui procedeu special de fabricație. — **Spumă** + suf. *-ant.* Cf. it. s p u m a n t e.

SPUMÁRE, *spumări,* s.f. Acțiunea de *a (se) spuma* și rezultatul ei. — V. **spuma.**

SPUMÁT, -Ă, *spumați, -te,* (Despre ape) Acoperit de spumă, spumos, care spumegă. ✦ (Despre animale, mai ales despre cai) Plin de spumă, acoperit cu clăbuci de sudoare. — V. **spuma.**

SPÚMĂ, *spume,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Strat albicios care se formează la suprafața unui lichid agitat; sistem dispers format într-un lichid în care sunt răspândite bule de gaz separate între ele de lichidul respectiv. ✦ Fig. Ceea e este (sau se crede că este) mai bun, mai ales, mai de preț (din ceva). **2.** Strat care se ridică deasupra unor alimente (lichide) în timpul fierberii sau al fermentației (și care trebuie îndepărtat). **3.** Clăbuci de săpun, de sudoare, de salivă. ✧ Expr. *A face spumă* (sau *spume) la gură* = a se înfuria foarte tare, a face scandal mare. **4.** Compus: *spumă-de-mare* = piatră ponce. — Lat. **spuma.**

SPUMEGÁ, *spúmeg,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre lichide; la pers. 3) A face spume (**1**) (în urma agitării, a unei reacții etc.); a fi plin de spumă; a spuma. **2.** (Despre animale, mai ales despre cai; la pers. 3) A se acoperi de spumă (**3**), a face clăbuci la gură; a spuma. ✧ Expr. *A spumega de furie* (sau *de mânie)* = a fi foarte mâniat. **3.** Fig. A fi exuberant, a clocoti de viață. — Din **spumă** (după *fumega).*

SPUMEGÁI s.n. (Rar) Spumă murdară, urâtă. — Din **spumă** (după *mucegai, putregai).*

SPUMEGÁRE, *spumegări,* s.f. Acțiunea de *a spumega;* (concr.) lichid care spumegă. — V. **spumega.**

SPUMEGĂTÓR, -OÁRE, *spumegători, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. (Rar) Care spumegă. **2.** S.m. (Înv.; în sintagma) *Spumegător de mare* = pirat. — **Spumega** + suf. *-ător.*

SPUMEGÓS, -OÁSĂ, *spumegoși, -oase,* adj. (Pop.; despre lichide) Care face spumă; spumos, înspumat. — **Spumega** + suf. *-os.*

SPUMIÉRĂ, *spumiere,* s.f. Lingură plată, prevăzută cu găuri, cu care se ia spuma de pe mâncărurile care fierb. [Pr.: *-mi-e-*] — **Spumă** + suf. *-ieră.*

SPUMOGÉN, *spumogene,* s.n. Substanță care produce o spumă specială, utilizată în stingătoarele de incendiu. — Din **spumă** (după *fumigen*).

SPUMÓS, -OÁSĂ, *spumoși, -oase,* adj. (Despre lichide) Cu spumă, înspumat, spumegos. ✧ *Vin spumos* = vin spumant, v. *spumant.* ✦ Fig. Ca spuma; vaporos, diafan. ✦ Fig. (Despre felul de a se exprima al cuiva) Plin de vervă; viu, colorat, plastic. — **Spumă** + suf. *-os.*

SPUMOZITÁTE, *spumozități,* s.f. Calitatea a ceea ce este spumos. — Din fr. **spumosité.**

SPÚNE, *spun,* vb. III. Tranz. **1.** A exprima prin cuvinte un gând, o părere etc.; a rosti, a zice, a declara. ✧ Expr. *Ce-ți spuneam eu!* = ai văzut că a fost așa cum am afirmat? *Nu mai spune!* sau *ce spui?* formulă care exprimă mirarea, neîncrederea. ✦ Fig. A evoca, a provoca (sentimente, amintiri). *Nu-ți spune nimic lucrul acesta?* ✧ Expr. *A-i spune cuiva inima* = a avea o intuiție, a intui, a presimți. ✦ Fig. (Pop.) A exprima ceva prin cântec; a cânta. **2.** A expune, a relata, a prezenta; a povesti, a istorisi, a nara. ✦ (Despre texte, scrieri) A cuprinde, a scrie, a consemna. *Ce spun ziarele?* ✦ A recita. **3.** A destăinui, a mărturisi ceva cuiva. ✦ A pârî, a denunța pe cineva. **4.** A explica cuiva un lucru, a lămuri pe cineva. **5.** A numi; a porecli. ✦ Refl. impers. A se obișnui, a se zice într-un anumit fel. — Lat. **exponere.**

SPÚNERE, *spuneri,* s.f. (Rar) Faptul de *a spune;* ceea ce este spus; (pop.) zicală, proverb, sentință. — V. **spune.**

SPURCÁ, *spurc,* vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) murdări, a (se) mânji. ✦ Refl. A-și evacua excrementele sau urina. ✦ Tranz. Fig. A păngări, a profana, a necinsti. ✦ Tranz. Fig. A înjura. **2.** Tranz. A atinge o mâncare sau un vas de gătit de ceva murdar, scârbos sau oprit de biserică. **3.** Refl. (În practicile religioase creștine) A mânca de dulce în timpul postului. ✦ Fig. A se deprinde la ceva rău (sau prea bun), la ceva care nu este îngăduit; a se dedulci. — Lat. **spurcare.**

SPURCÁCI, *spurcaci,* s.m. Pasăre migratoare, înrudită cu dropia, de mărimea unei găini, brună pe spate și albicioasă pe pântece *(Otis tetrax).* [Var.: **spârcáci** s.m.] — **Spurc** (reg. „excremente" < lat.) + suf. *-aci.*

SPURCÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) spurca;* murdărire; *fig.* profanare, păngărire. — V. **spurca.**

SPURCÁT[1] s.n. **1.** Faptul de *a (se) spurca.* **2.** (Reg.; concr.) Excremente. — V. **spurca.**

SPURCAT[2] **-Ă,** *spurcați, -te,* adj. **1.** Murdar; respingător, scârbos, scârnav. ✦ Fig. (Despre vorbe) Trivial, vulgar. ✧ Expr. *Spurcat la gură* = care spune vorbe triviale, vulgare. **2.** (Despre alimente) Care a venit în contact cu ceva scârbos, murdar și nu mai poate fi mâncat; (despre vase) în care (din același motiv) nu se pun alimente pentru oameni. ✦ Oprit, interzis de biserică (în posturi). **3.** Fig. (Despre oameni și manifestările lor; adesea substantivat) Vrednic de dispreț; mârșav, ticălos. ✦ (Despre lucruri, fapte etc.) Odios, nesuferit; rău, nedrept. **4.** Fig. (Adesea substantivat) Eretic, păgân. ✦ (Substantivat, m. art.) Dracul. — V. **spurca.**

SPURCĂCIÚNE, *spurcăciuni,* s.f. **1.** Lucru spurcat[2] (**1**), grețos; scârnăvie, murdărie. ✦ Fig. Faptă sau vorbă murdară; trivialitate. **2.** Termen de dispreț pentru o ființă respingătoare; *p. ext.* monstru. — **Spurca** + suf. *-ăciune.*

SPUS, -Ă, *spuși, -se,* adj., s.f. **1.** Adj. Care a fost exprimat prin viu grai. **2.** Adj. Care a fost relatat, povestit. **3.** Adj. Care a fost menționat. **4.** Care a fost destăinuit. **5.** Adj. Care a fost explicat, lămurit. **6.** S.f. (Mai ales la pl.) Vorbă. — V. **spune.**

SPÚTĂ, *sputе,* s.f. Mucozitate expectorată de cineva; flegmă. — Din lat. **sputum,** it. **sputo.**

SPÚTNIC, *sputnici,* s.m. Numele a zece sateliți artificiali ai Pământului lansați de fosta URSS. — Din rus. **sputnik.** Cf. fr. spoutnik.

SPÚZĂ, *spuze,* s.f. **1.** Cenușă fierbinte (amestecată cu jăratic). ✧ Expr. *A trage spuza pe turta sa* = a încerca să-și creeze un avantaj, să profite de ceva (pe seama altuia). **2.** Fig. Număr foarte mare, mulțime, droaie, grămadă; spuzeală. — Lat. ***spudia** *(= spodium).*

SPUZEÁLĂ, *spuzeli,* s.f. **1.** (Pop.) Erupție care apare pe piele. **2.** Fig. Spuză. (**2**). — **Spuzi** + suf. *eală.*

SPUZÍ, *spuzesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) umple de bubulițe; *p. gener.* a (se) acoperi, a (se) umple de… **2.** Intranz. Fig. A se produce, a se ivi, a apărea în număr mare. — Din **spuză.**

SRILANKÉZ, -Ă, *srilankezi, -e,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Sri Lanka. **2.** Adj. Care aparține statului Sri Lanka sau srilankezilor (**1**), referitor la Sri Lanka ori la srilankezi. — **Sri Lanka** (n.pr.) + suf. *-ez.*

SS interj. v. **st.**

SST interj. v. **st.**

ST interj. Cuvânt prin care se cere cuiva să facă sau să păstreze liniște. [Var.: **ss, sst** interj.] — Formație onomatopeică.

STA, *stau,* vb. I. Intranz. **I. 1.** (Despre oameni și animale) A se opri din mers, a rămâne pe loc; a se întrerupe dintr-o acțiune, dintr-o mișcare, dintr-o activitate etc.; (despre aparate, mecanisme, dispozitive) a se opri din funcționare, a nu mai merge; *p. ext.* a se defecta. ✧ Expr. *Stai că trag,* formulă prin care cineva este somat să rămână pe loc, să nu se apropie (altfel riscând să fie împușcat). *A sta țintuit* (sau *nemișcat*) *(pe loc)* = a nu face nicio mișcare. *A nu-i mai sta* (cuiva) *gura* = a vorbi întruna, a nu mai tăcea. ✦ (La imperativ, având și valoare de interj.) Oprește! așteaptă! ✧ Expr. *Stai să-ți spun* (sau *să vezi*) = lasă-mă să-ți spun, ai răbdare, așteaptă. *Stai puțin* (sau *un pic, cu binișorul etc.*) = ai (puțină) răbdare, nu te grăbi. ✦ (Despre ploaie, vânt) A conteni, a înceta, a se opri. **2.** A rămâne nemișcat într-un loc, a nu pleca, a nu se îndepărta de undeva; (despre vehicule) a staționa. ✧ Expr. *A nu (putea) sta locului* (sau *pe loc)* = a alerga încoace și încolo, a nu avea astâmpăr. *A sta pe loc* = a nu progresa, a stagna. *Stai binișor!* = șezi liniștit! astâmpără-te! fii cuminte! *Ce (mai) stai?* = ce (mai) aștepți? ce (mai) dorești? *Stă ce stă și…* = așteaptă cât așteaptă și… *A sta la* (sau *pe) locul său* = **a)** a nu pleca, a nu-și părăsi locul; **b)** a păstra măsura, a fi modest, rezervat. **3.** A rămâne într-un serviciu, într-o slujbă, într-o ocupație. **4.** A rămâne, a petrece un timp undeva sau cu cineva; a poposi; a întârzia, a zăbovi. **II. 1.** A se afla, a se găsi, a fi într-un anumit loc. ✧ Expr. *A sta înaintea cuiva* sau *a-i sta* (cuiva) *înainte* (sau *în față)* = **a)** a se găsi la mică distanță în fața cuiva, privindu-l, vorbindu-i, așteptând porunci; **b)** a se împotrivi, a înfrunta pe cineva; **c)** a servi pe cineva cu ceva, a-i oferi cuiva ceva. *A-i sta cuiva în cale* (sau *în drum)* ori *a sta în calea* (sau *în drumul) cuiva* = **a)** a ieși înaintea cuiva (împiedicându-l să înainteze); **b)** a împiedica pe cineva să facă ceva, a stingheri. *A sta la baza unui lucru* = a constitui baza, temelia unui lucru. *A sta de față* = a asista. *A sta în fața cuiva* = (despre sarcini, greutăți etc.) a trebui, a urma să fie realizat, rezolvat de cineva. *A sta în umbră* = **a)** a păndi dintr-un loc ascuns; **b)** a fi modest, retras. *A sta deoparte* = **a)** a fi la oarecare distanță de…; **b)** a nu interveni, a se ține în rezervă. *A-i sta* (cuiva) *în coaste* (ori *în coastă)* sau *ca un ghimpe în coaste* (sau *în inimă, în ochi)* = a-l stingheri (pe cineva), a constitui o permanentă amenințare (pentru cineva). (Fam.) *A-i sta* (cuiva) *sub nas* = a fi la îndemâna cuiva, în imediata sa apropiere. *A-i sta* (cuiva) *pe limbă*, se zice când cineva este gata să spună un lucru pe care n-ar trebui să-l spună sau când nu găsește termenul căutat și are totuși impresia că e pe punctul de a și-l aminti. *A-i sta* (cuiva) *pe inimă* = (despre gânduri, preocupări) a-l preocupa pe cineva, a-i produce grijă, neliniște. *A sta (piatră) pe capul cuiva* sau *a-i sta* (cuiva) *pe cap* = a împovăra, a incomoda, a agasa (pe cineva). *A-i sta* (cuiva) *capul unde-i stau picioarele* (sau *tălpile)* = a fi decapitat. **2.** A trăi, a viețui; a locui. **3.** (Pop.) A fi, a exista, a se afla. ✦ (Înv.) A avea loc, a se petrece. **4.** A continua să fie; a dăinui, a se menține. **III. 1.** A avea o anumită poziție sau atitudine, a se ține, a se așeza sau a fi așezat într-un anumit fel. ✧ Loc. vb. *A sta grămadă* (sau *roi)* = a se îngrămădi, a se înghesui, a se îmbulzi. ✧ Expr. *A sta piatră* (sau *țeapăn, înfipt în pământ)* = a se ține drept și nemișcat. *A sta cu mâinile în sân* (sau *încrucișate, la brâu, cu brațele încrucișate*) = **a)** a sta în inactivitate; **b)** a nu lua nicio măsură, a nu întreprinde nimic, a nu interveni; *A sta cu dinții la stele* = a răbda de foame. *A sta cu ochii pe cineva* = a supraveghea pe cineva. *A sta în pat* = a zăcea (de boală). *A sta (ca) pe ace* (sau *spini, ghimpi, jar, foc* etc.) = a fi neliniștit, agitat, nerăbdător. *Stai jos!* formulă prin care cineva este invitat să ia loc. *A sta la masă* = a lua masa, a mânca. *A sta ca o găină* (sau *curcă) plouată* = a arăta necăjit, fără vlagă, fără chef. *A sta în picioare* = a nu se da bătut, a rezista. ✦ Fig. (Înv.) A se ține tare pe poziție, a nu da înapoi. ✧ Loc. vb. *A sta împotrivă* (sau *împotriva cuiva)* sau *a-i sta cuiva împotrivă* = a se împotrivi cuiva, a înfrunta pe cineva. *A sta pavăză* = a apăra pe cineva sau ceva. **2.** A se îndeletnici, a se ocupa cu…; a lucra la…; a avea grijă de… ✧ Expr. *A sta (de cineva) să…* = a nu lăsa (pe cineva) în pace până ce nu…, a-i bate (cuiva) capul să… **3.** A fi fixat, prins în ceva sau de ceva, a atârna de ceva. ✧ Expr. *A-i sta* (cuiva ceva) *în cap* = a preocupa pe cineva. *A-i sta* (cuiva ceva) *în minte* = a fi clar pentru cineva (ceva). *A sta* (ceva) *în firea* (cuiva) = a ține de felul normal de a fi al cuiva. *A-i sta* (cuiva) *în putință* = a-i fi cuiva (ceva) posibil. ✦ Fig. A consta. ✦ (Înv.) A fi format din… ✦ A se limita, a se reduce la… **4.** A pluti la suprafața unui lichid. **IV. 1.** (În expr.) *A-i sta cuiva bine* (sau *rău)* = a (nu) i se potrivi cuiva ceva, a (nu) fi așa cum se cuvine, a-i veni bine (sau rău). **2.** (Despre situații, treburi etc.) A fi într-un anumit fel, a se prezenta, a merge (bine sau rău), a se desfășura. **V.** (În locuțiuni verbale sau în legătură cu alt verb, dă acestora un aspect de durată) *Stau și-mi aduc aminte.* ✧ Expr. și loc. vb. *A sta de* (sau, rar, *la*) *vorbă* (sau *la taifas, taclale, povești* etc.) (cu cineva) = a vorbi cu cineva; *p. ext.* a petrece un timp vorbind cu cineva despre diverse lucruri. *A sta la sfat* (sau *la sfaturi*) *cu cineva* = a se sfătui cu cineva; a sta de vorbă cu cineva. *A sta (dus, pierdut) pe gânduri* = a fi absorbit de gânduri, a fi preocupat de ceva. *A sta pe gânduri* = a șovăi, a ezita. *A sta la îndoială* (sau *în cumpănă*) = **a)** a ezita înainte de a lua o hotărâre, a șovăi; **b)** a se îndoi de ceva. *A sta de pază* (sau *de strajă*) sau *a sta străjă* = a păzi. *A sta la* (sau *de) pândă* = a păndi. *A sta la tocmeală* = a se tocmi, a se târgui. **VI.** (Urmat de o propoziție secundară construită cu conjunctivul) A fi pe punctul de a…, a fi gata să… *Stă să înceapă ploaia.* [Prez. ind. pers. 3 *stă,* imperf. *stăteam* (reg. *steteam)* și *stam*, perf. s. *stătui* (reg. *stetei)*] — Lat. **stare.**

STABÍL, -Ă, *stabili, -e,* adj. **1.** Care este bine așezat sau fixat, care nu se răstoarnă, care nu se clatină; trainic, solid. **2.** Care nu se schimbă, care nu fluctuează; statornic; ferm. ✦ (Despre substanțe) Care nu se descompune de la sine; care nu poate fi descompus (decât cu greu) într-o reacție. ✦ (Despre populații) Care locuiește permanent în același loc. — Din lat. **stabilis.**

STABILÍ, *stabilesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A determina, a fixa; a hotărî, decide, a preciza. **2.** Tranz. A aduce dovezi, a demonstra; *p. ext.* a descoperi. **3.** Tranz. A înfăptui, a realiza; a întemeia, a înființa, a institui. ✧ Expr. *A stabili legătura* (sau *legături) cu cineva* = a comunica cu cineva. **4.** Tranz. și refl. A (se) așeza (definitiv) într-un loc; a (se) statornici, a (se) instala. — Din lat., it. **stabilire.**

STABILIMÉNT, *stabilimente,* s.n. (Rar) Așezământ, instituție comercială, industrială etc.; *p. ext.* localul unui astfel de așezământ. — Din it. **stabilimento.**

STABILÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) stabili;* determinare, precizare, dovedire; descoperire; înfăptuire; așezare, instalare. — V. **stabili.**

STABILÍT, -Ă, *stabiliți, -te,* adj. **1.** Care a fost hotărât, precizat, fixat. **2.** Care s-a statornicit într-un anumit loc. — V. **stabili.**

STABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi stabil, solid, trainic; soliditate, statornicie; fermitate. ✦ Durabilitate, trăinicie. ✦ Faptul de a-și păstra locul, de a nu fi mișcat din loc; fixitate. ✦ Spec. (Fiz.) Proprietate a unui corp de a-și menține poziția sau de a reveni în poziția inițială. ✦ Situație sigură, fermă. — Din fr. **stabilité,** lat. **stabilitas, -atis.**

STABILIVÓLT, *stabilivolți,* s.m. Tub electronic cu descărcare electrică în gaze, utilizat ca stabilizator de tensiune electrică. [Var.: **stabilovólt** s.m.] — Din engl. **stabilovolt** (după *stabiliza).*

STABILIZÁ, *stabilizez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să fie stabil; a (se) consolida, a (se) întări; a (se) statornici. **2.** Tranz. A fixa puterea de cumpărare a monedei naționale la un anumit curs. — Din fr. **stabiliser.**

STABILIZÁNT, *stabilizanți,* s.m. Stabilizator (**6**). — **Stabiliza** + suf. *-ant.*

STABILIZÁRE, *stabilizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) stabiliza* și rezultatul ei; consolidare, întărire, statornicire. ✦ Fixare a valorii unei monede naționale la un anumit curs. — V. **stabiliza.** Cf. fr. s t a b i l i s a t i o n.

STABILIZATÓR, -OÁRE, *stabilizatori, -oare,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care face stabil, care dă stabilitate. **2.** S.n. Organ dintr-un sistem tehnic care asigură stabilitatea sistemului. **3.** S.n. Aparat sau dispozitiv pentru menținerea constantă a tensiunii surselor de alimentare cu energie electrică. **4.** S.n. Partea fixă a ampenajului orizontal al unui avion. **5.** S.n. Legătură elastică între capetele osiei unui autovehicul, care împiedică înclinările mari ale acestuia. **6.** S.m. Substanță care se adaugă unei soluții pentru a-i mări stabilitatea sau pentru a o stabiliza; stabilizant. — Din fr. **stabilisateur.**

STABILOPÓD, *stabilopozi,* s.m. Bloc de beton în formă de stea, cu patru suporturi prevăzuți la capete cu protuberanțe de forma unor creste rotunjite, constituind ansambluri stabile, folosit la împingerea apei. — Din rus. **stabilopod.**

STABILOVÓLT s.m. v. **stabilivolt.**

STABÓR, *staboruri,* s.n. Sfat, tribunal al țiganilor. — Cuv. țig.

STABULÁȚIE s.f. Procedeu de întreținere și hrănire a animalelor prin menținerea lor în grajd pe perioada de iarnă sau pe întreaga perioadă de creștere, de îngrășare, de mulgere etc. — Din fr. **stabulation.**

STACÁN s.n. v. **stacană.**

STACÁNĂ, *stacane,* s.f. (Pop. și fam.) Cană de pământ, ceașcă sau pahar mare. ✦ Conținutul unui astfel de vas. [Var.: (reg.) **stacán** s.n.] — Din rus. **stakan.**

STACCÁTO adv. (Indică modul de executare a unei compoziții muzicale) Izolat prin pauze scurte de celelalte note; în mod sacadat. ✦ (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziție muzicală executată în mod sacadat. — Cuv. it.

STACHÉTĂ s.f. v. **ștachetă.**

STACÓJ, *stacoji*, s.m. (Înv. și reg.) Homar; *p. ext.* rac. [Var.: (reg.) **stacóș** s.m.] — Din ngr. **stakós.**

STACOJÍU, -ÍE, (**1**) *stacojii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoare roșie-aprins (ca a stacojului sau ca a racului fiert). **2.** S.n. Culoare stacojie (**1**). [Var.: (reg.) **stacoșíu, -íe** adj.] — **Stacoj** + suf. *-iu*.

STACÓȘ s.m. v. **stacoj.**

STACOȘÍU, -ÍE adj. v. **stacojiu.**

STADIÁL, -Ă, *stadiali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se dezvoltă în etape, în faze. **2.** Adj. (Biol.) Care se referă la stadiile de dezvoltare a organismelor. **3.** S.n. (Geol.) Interval de scurtă durată în timpul unei glaciații, când, datorată unei scăderi mai accentuate a temperaturii medii anuale, s-a manifestat o extindere maximă a gheților. [Pr.: *-di-al*] — Din germ. **stadial,** lat. **stadialis.**

STÁDIE, *stadii,* s.f. Miră sau riglă gradată în centimetri, folosită în topografie la măsurarea indirectă a distanțelor terestre sau a cotelor relative ale punctelor de pe teren. — Din fr. **stadia.**

STADIMÉTRIC, -Ă, *stadimetrici, -ce,* adj. Care aparține stadimetriei, privitor la stadimetrie; care se folosește în stadimetrie. — Din fr. **stadimétrique.**

STADIMETRÍE s.f. Operație topografică pentru întocmirea planurilor și a hărților, în care distanțele terestre se determină pe cale optică. — Din fr. **stadimétrie.**

STADIMÉTRU, *stadimetre,* s.n. Instrument topografic optic pentru măsurarea indirectă a distanțelor dintre două puncte terestre. — Din fr. **stadimètre.**

STADIÓN, *stadioane,* s.n. Teren amenajat pentru competiții sportive, cu tribune pentru spectatori. ✦ Spectatorii aflați în tribune, la o competiție sportivă. [Pr.: *-di-on*] — Din germ. **Stadion.**

STÁDIU, *stadii,* s.n. **1.** Fiecare dintre perioadele distincte în evoluția unui proces istoric, social, politic etc. sau a unui fenomen din natură; fază, etapă. **2.** Veche unitate de măsură pentru lungime la greci, care varia între 147 și 192 de metri. — Din fr. **stade,** lat. **stadium.**

STAFF, *staffuri,* s.n. Grup de persoane cu atribuții speciale, de conducere a unei întreprinderi, a unei organizații etc. — Din engl. **staff.**

STAFÍDĂ, *stafide,* s.f. Boabă uscată și fără semințe a anumitor specii de struguri (folosită la prepararea unor mâncăruri și prăjituri). [Var.: **strafídă** s.f.] — Din ngr. **stafída.**

STAFIDÍ, *stafidesc,* vb. IV. Refl. (Despre boabele de struguri) A se usca; a deveni stafide. ✦ Fig. (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) A se zbârci, a se încreți (ca o stafidă) din cauza slăbirii excesive, a bătrâneții etc. — Din **stafidă.**

STAFIDÍT, -Ă, *stafidiți, -te,* adj. (Despre struguri) Uscat. ✦ Fig. (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) Zbârcit. — V. **stafidi.**

STAFÍE, *stafii,* s.f. Ființă ireală pe care cred (sau predind) că o văd unii oameni, și care ar reprezenta de obicei duhul unui mort legat de pământ; fantomă, nălucă, strigoi. ✦ Fig. (Fam.) Persoană urâtă (și slabă). [Acc. și: *stáfie*] — Cf. ngr. s t i h í o n.

STAFILOCÓC, *stafilococi,* s.m. Bacterie sferică ai cărei indivizi se grupează sub formă de ciorchini, care produce procese purulente locale (abcese) sau generalizate (septicemii). — Din fr. **staphylocoque.**

STAFILOCÓCIC, -Ă, *stafilococici, -ce,* adj. (Med.) Care este provocat de stafilococi; cu stafilococi. — Din fr. **straphylococcique.**

STAFILOCOCÍE, *stafilococii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru infecțiile cu stafilococi. — Din fr. **staphylococcie.**

STAGFLÁȚIE s.f. Fenomen economic care se manifestă prin coexistența stagnării economiei, inflației și somajului. — Din engl., fr. **stagflation.**

STAGIÁR, -Ă, *stagiari, -e,* adj. **1.** (Despre oameni; adesea substantivat) Care își face stagiul (într-un domeniu de activitate). **2.** Care ține de stagiu, privitor la stagiu. [Pr.: *-gi-ar*] — Din fr. **stagiaire.**

STAGIATÚRĂ, *stagiaturi,* s.f. Stagiu (**1**). [Pr.: *-gi-a-*] — **Stagiu** + suf. + *-tură.*

STÁGIU, *stagii,* s.n. **1.** Perioadă de timp în cursul căreia un angajat începător lucrează pentru a dobândi experiență în profesia sau în specialitatea lui, pentru a-și dovedi aptitudinile profesionale și capacitatea de muncă. ✦ Vechimea în muncă a unui angajat (începător). **2.** (În sintagma) *Stagiu militar* = perioadă de timp în care o persoană prestează serviciu activ în cadrele armatei, pentru a se inița în problemele militare. **3.** Perioadă de timp care constituie o etapă în desfășurarea unei acțiuni, a unui proces etc. — Din fr. **stage.** Cf. lat. s t a g i u m.

STAGIÚNE, *stagiuni,* s.f. Perioadă de timp determinată în cadrul fiecărui an, în care teatrele, filarmonicile etc. susțin regulat reprezentații. [Pr.: *-gi-u-*] — Din it. **stagione.**

STAGNÁ, pers. 3 *stagnează*, vb. I. Intranz. (Despre fluide) A sta pe loc, a nu curge. ✦ Fig. (Despre abstracte) A nu realiza niciun progres; a nu se dezvolta, a nu progresa. — Din fr. **stagner,** lat. **stagnare.**

STAGNÁNT, -Ă, *stagnanți, -te,* adj. (Despre fluide) Care nu curge; stătător. ✦ Fig. (Despre abstracte) Care nu evoluează, nu progresează, care lâncezește; inactiv. — Din fr. **stagnant,** lat. **stagnans, -ntis.**

STAGNÁRE, *stagnări*, s.f. Faptul de *a stagna*; oprire, rămânere pe loc; *fig.* lipsă de activitate. — V. **stagna.**

STAL, *staluri,* s.n. Scaun numerotat situat la parterul unei săli de spectacole, în spatele fotoliilor; *p. ext.* parte a sălii de spectacole unde se găsesc astfel de scaune. — Din fr. **stalle.**

STALACTÍTĂ, *stalactite,* s.f. Depunere calcaroasă de formă conică fixată cu baza pe tavanul unor goluri subterane (peșteri, galerii), rezultată din depunerea, de-a lungul timpului, a calcitului din picăturile de apă. — Din fr. **stalactite.**

STALACTÍTIC, -Ă, *stalactitici, -ce*, adj. De stalactită. — **Stalactită** + suf. *-ic.*

STALAGMÍTĂ, *stalagmite,* s.f. Depunere clacaroasă de formă conică fixată cu baza pe podeaua unor goluri subterane (peșteri, galerii), rezultată din depunerea, de-a lungul timpului, a calcitului din picăturile de apă care se scurg din vârful stalactitelor. — Din fr. **stalagmite.**

STALAGMOMÉTRU, *stalagmometre,* s.n. Dispozitiv folosit pentru determinarea tensiunii unei soluții sau a unui lichid prin determinarea numărului de picături din acea soluție sau din acel lichid care se scurg printr-un tub capilar. — Din fr. **stalagmomètre.**

STALINÍSM s.n. Nume dat doctrinelor și practicilor politice specifice lui Stalin și adepților săi. — Din fr. **stalinisme.**

STALINÍST, -Ă, *staliniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al stalinismului. — **Stalin**[ism] + suf. *-ist.*

STALINÍT s.n. Aliaj dur de fier cu crom, carbon, mangan și siliciu. — Din fr. **stalinite.**

STÁMBĂ, (**2**) *stămburi,* s.f. **1.** Țesătură de bumbac cu desene imprimate în culori, folosită la confecționarea îmbrăcămintei de vară pentru femei. **2.** (La pl.) Varietăți de stambă (**1**). ✦ Obiecte de îmbrăcăminte confecționate din stambă (**1**). **3.** (Înv.) Teasc de tipografie. ✧ Expr. (Fam.) *A se da în stambă* = a-și arăta fără să vrea proasta creștere (sau cusururile); a se face de râs. [Pl. și: *stambe*] — Din ngr. **stámba,** it. **stampa.**

STAMBOÁLĂ, *stamboale,* s.f. (Reg.) Baniță; conținutul unei baniță. ✧ Loc. adv. *Cu stamboala* = din belșug, foarte mult. — Din tc. **istambol**[kileri].

STAMBÓL, *stamboli,* s.m. Monedă de aur turcească, care a circulat şi în Ţările Române în sec. XVIII. — Din tc. **Istambol** „Constantinopol".

STAMINÁL, -Ă, *staminali, -e,* adj. Privitor la stamine, cu stamine. — Din fr. **staminal.**

STAMÍNĂ, *stamine,* s.f. Organ bărbătesc de reproducere a florii, care conţine polenul. — Din lat. **stamen, -inis.**

STAMINIFÉR, -Ă, *staminiferi, -e*, adj. (Despre flori sau părţi ale lor) Care este purtător de stamine. — Din fr. **staminifère.**

STAMINÓDIU, *staminodii,* s.n. (Bot.) Stamină sterilă, lipsită de anteră. — Din fr. **staminode.**

STAMPÁ, *stampez,* vb. I. Tranz. A imprima o imagine pe o piesă de metal, prin deformare plastică, cu ajutorul unui poanson şi al unor matriţe speciale. — Din it. **stampare.**

STAMPÁRE, *stampări,* s.f. Acţiunea de *a stampa* şi rezultatul ei. — V. **stampa.**

STÁMPĂ, *stampe,* s.f. Imagine imprimată după o placă gravată. — Din it. **stampa.**

STAMPILÁ vb. I v. **ştampila.**

STAMPILÁRE s.f. v. **ştampilare.**

STAMPÍLĂ s.f. v. **ştampilă.**

STAN ş.n. v. **stană.**

STANÁT, *stanaţi,* s.m. Sare a acidului stanic. — Din fr. **stannate.**

STÁNĂ, *stane,* s.f. Bloc, bolovan mare de piatră; *p. ext.* stâncă. ✧ Expr. *A rămâne* (sau *a sta, a fi* etc.) *(ca o) stană (de piatră)* = a rămâne (sau a sta, a fi etc.) încremenit, nemişcat. [Var.: (reg.) **stan, stean** s.n.] — Din sl. **stanŭ.**

STÁNCĂ, *stănci,* s.f. (Ornit; pop.) Stăncuţă. — Din n. pr. **Stanca.**

STAND, *standuri,* s.n. **1.** Spaţiu amenajat cu vitrine, mese, panouri etc. pentru aranjarea, într-o expoziţie, într-un magazin etc., a obiectelor care trebuie expuse. **2.** Loc special utilat pentru controlul şi încercarea maşinilor noi, ieşite de la montaj. **3.** Loc de tragere special amenajat pentru întrecerile de tir. [Var.: **ştand** s.n.] — Din fr. **stand,** germ. **Stand.** Cf. engl. stand.

STÁNDARD, *standarde,* s.n. **1.** Normă sau ansamblu de norme care reglementează calitatea, caracteristicile, forma etc. unui produs; document în care sunt consemnate aceste norme. ✦ (Concr.) Produs realizat pe baza unui standard (**1**). ✦ Fig. (Adjectival) Lipsit de originalitate, făcut după un şablon; comun. **2.** (În sintagma) *Standard de viaţă* = grad de dezvoltare a condiţiilor de viaţă caracteristice unei persoane sau unei colectivităţi; nivel de trai. — Din fr., engl. **standard.**

STANDARDIZÁ, *standardizez,* vb. I. Tranz. **1.** A stabili şi a aplica un standard (**1**). **2.** A fabrica în serie, pe baza unui standard (**1**). — Din fr. **standardiser.**

STANDARDIZÁRE, *standardizări,* s.f. Acţiunea de *a standardiza* şi rezultatul ei. — V. **standardiza.**

STANDBY adj. invar. (În sintagma) *Acord standby* = acord auxiliar ce permite adoptarea unor soluţii ulterioare. ✧ Loc. adj. şi adv. (Tehn.) *În standby* = în aşteptarea unei comenzi. [Scris şi: *stand-by.* — Pr.: *sténdbai*] — Cuv. engl.

STANDING s.n. Poziţie socială, nivel de trai al unei persoane; confort ridicat. [Pr.: *stén*ding] — Din engl. **standing.**

STANDOÁLĂ, *standoale,* s.f. (Reg.) Hambar, coşar în care se păstrează grânele. — Din ucr. **stodola.**

STÁNIC, -Ă, *stanici, -ce,* adj. (Despre compuşi ai staniului) Care conţine staniu (tetravalent). ✧ *Acid stanic* = acid oxigenat al staniului. ✦ Privitor la staniu. — Din fr. **stannique.**

STANIFÉR, -Ă, *staniferi, -e,* adj. (Despre roci, minereuri, terenuri) Care conţine, care are staniu în compoziţia sa; bogat în staniu. — Din fr. **stannifère.**

STANÍNĂ s.f. Sulfură naturală complexă de staniu, fier şi cupru. — Din fr. **stannine.**

STANIÓL, *stanioluri,* s.n. Foaie subţire de staniu sau de plumb ori de aluminiu, folosită la împachetarea unor alimente sau produse industriale, în scopul unei bune conservări. [Pr.: *-ni-ol*] — Din germ. **Stanniol.**

STÁNIŞTE, *stanişti,* s.f. **1.** (Reg.) Loc răcoros, umbros unde se odihnesc vitele vara, în timpul căldurilor de la amiază; zăcătoare. ✦ (Ir.) Loc de întâlnire, de popas. **2.** (Mil.; înv.) Tabără, cantonament. — Din sl. **stanište.**

STÁNIU s.n. Element chimic metalic, alb-argintiu, foarte maleabil şi ductil, care se foloseşte în diferite aliaje sau la acoperirea unor metale; cositor. — Din it. **stagno,** lat. **stannum, stagnum.**

STANÓS, -OÁSĂ, *stanoşi -oase*, adj. (Despre compuşi ai staniului) Care conţine staniu (bivalent). — Din fr. **stanneux.**

STAN-PĂŢÍTUL s.m. Persoană care a păţit multe în viaţă şi care a tras învăţăminte din cele ce a trăit. — **Stan** (n. pr.) + **păţit.**

STANŢÁ vb. I v. **ştanţa.**

STANŢÁRE s.f. v. **ştanţare.**

STANŢÁT, -Ă adj. v. **ştanţat.**

STÁNŢĂ[1], *stanţe,* s.f. Strofă cu înţeles deplin, alcătuită din opt versuri cu o anumită schemă de rimă şi formând o unitate ritmică. ✦ (La pl.) Poezie scrisă cu tipul de strofă definit mai sus; *p. gener.* poezie. — Din fr. **stance,** it. **stanza.**

STÁNŢĂ[2] s.f. v. **ştanţă.**

STAR[1], *staruri,* s.n. Ambarcaţiune sportivă cu vele, cu lungimea de cca 7 m şi cu echipajul format din două persoane. — Dn engl. **star.**

STAR[2], *staruri,* s.n. **1.** Vedetă de cinema; stea. **2.** P. gener. Personalitate marcantă mai ales în cinema, muzică, sport. — Din engl., fr. **star.**

STÁRE, *stări,* s.f. **1.** Situaţie în care se află cineva sau ceva; mod, fel, chip în care se prezintă cineva sau ceva. ✧ Expr. *A fi în stare (să...)* = a putea, a fi capabil să… ✦ (Rar) Faptul de a sta într-un anumit fel; poziţie a corpului; postură. ✧ Expr. (Pop.) *A nu avea stare* sau *a nu-l mai prinde starea* = a nu avea astâmpăr, a nu avea odihnă. ✦ Spec. Situaţie a unui corp sau a unui sistem determinată de structura sa, de condiţiile exterioare etc. şi definită prin anumite mărimi sau parametri. **2.** Fel în care se simte cineva (din punct de vedere fizic sau moral), dispoziţie în care se află cineva. **3.** Situaţia materială (bună); avere. ✧ Loc. adj. *Cu stare* = bogat, înstărit. **4.** (Înv.) Categorie, grup sau pătură socială. ✦ Grad, ierarhie, treaptă socială. — V. **sta.**

STÁREŢ, -Ă, *stareţi, -e,* s.m. şi f. Persoană (călugăr sau călugăriţă) care conduce o mănăstire; egumen. [Var.: (reg.) **stáriţ, -ă** s.m. şi f.] — Din sl. **starici.**

STÁRIŢ, -Ă s.m. şi f. v. **stareţ.**

STARLÉTĂ, *starlete,* s.f. Tânără actriţă de cinematograf apreciată mai mult pentru farmecul decât pentru talentul ei. — Din fr. **starlette.**

STÁROSTE, *starosti,* s.m. **1.** Conducător al unei corporaţii, al unei bresle din trecut; *p. gener.* conducător, şef, fruntaş. **2.** (În Evul Mediu, în Moldova) Cârmuitor al unui ţinut aflat la marginea ţării. **3.** (Reg.) Persoană trimisă oficial de un tânăr la părinţii unei fete pentru a o cere în căsătorie; peţitor; *p. ext.* persoană care conduce ceremonia nunţii. — Din sl. **starosta.**

START, *starturi,* s.n. Loc de plecare (marcat printr-o linie) într-o cursă sportivă. ✧ Expr. *A se prezenta la start* sau *a lua startul* = a lua parte la o întrecere sportivă. ✦ Momentul începerii unei curse sportive, indicat de starter. — Din engl. **start.**

STÁRTER, (**1**) *starteri,* s.m., (**2, 3**) *startere,* s.n. **1.** S.m. Persoană care dă semnalul de plecare într-o cursă sportivă. **2.** S.n. Carburator auxiliar folosit la pornirea unui motor cu ardere internă. **3.** S.n. Dispozitiv care serveşte la aprinderea lămpilor fluorescente. — Din fr., engl. **starter.**

STAS, *stasuri,* s.n. (Ec. pol.) Standard de stat. — **Sta**[ndard] + **s**[tat]**.**

STAT[1], *state,* s.n. **1.** (Jur.) Instituţie suprastructurală, instrument principal de organizare politică şi administrativă prin intermediul căruia se exercită funcţionalitatea sistemului social şi sunt reglementate relaţiile dintre oameni; teritoriul şi populaţia asupra cărora îşi exercită autoritatea această organizaţie; ţară. ✧ Loc. adj. *De stat* = **a)** care emană de la stat[1]; **b)** care e condus şi controlat de stat[1], care aparţine statului[1]; **c)** care angajează statul[1], care se referă la stat[1]. ✦ *Om* (sau *bărbat*) *de stat* = persoană care are un rol important în conducerea ţării. **2.** (La pl., în Evul Mediu). Denumire a organelor reprezentative din anumite ţări. **3.** (Mil.; în sintagma) *Stat-major* = organ de conducere a trupelor format dintr-un anumit număr de ofiţeri sub conducerea unui şef, care funcţionează pe lângă comandamentele marilor unităţi militare sau la nivelul întregii armate; sediul, localul acestui organ de conducere. — Din it. **Stato,** lat. **status** (cu unele sensuri după fr. *état).*

STAT[2], *state,* s.n. **1.** Listă, tabel. ✦ (În sintagma) *Stat de plată* = tabel, listă în care sunt înscrise drepturile băneşti pe care le achită o întreprindere lucrătorilor ei. ✧ *Stat de funcţii* = document (sub formă de tabel) în care sunt înscrise posturile, funcţiile, salariile etc. dintr-o întreprindere, instituţie etc. **2.** (În sintagma) *Stat personal* = dosar care cuprinde specificarea tuturor mutaţiilor de serviciu ale unui angajat şi starea lui civilă, socială etc. [Var.: **ştat** s.n.] — Din lat. **status** (cu sensurile fr. *état*). Cf. it. stato.

STAT[3], (**2**) *staturi,* s.n. **1.** Faptul de *a sta.* ✦ Şedere, rămânere, zăbovire. **2.** Înălţime a corpului omenesc, statură; *p. ext.* înfăţişare. ✧ *Un stat de om* = măsură pentru înălţimi (egală cu lungimea obişnuită a unui om). ✦ Trup, corp omenesc. — V. **sta.**

STATÁL, -Ă, *statali, -e,* adj. Care aparţine statului[1] (**1**), privitor la stat[1], de stat[1]. — Din it. **statale.**

STÁTER, *stateri,* s.m. Monedă de argint sau de aur la vechii greci şi macedoneni, valorând între două şi patru drahme. — Din lat. **stater,** fr. **statère.**

STATHUDÉR, *stathuderi,* s.m. Guvernator al unei provincii şi comandant militar în Ţările de Jos (în timpul stăpânirii spaniole). — Din fr. **stathouder.**

STÁTIC, -Ă, *statici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Mec.) Care se referă la echilibrul forţelor, la starea de nemişcare a corpurilor. ✧ *Electricitate statică* = sarcină electrică invariabilă a unui corp în care nu se dezvoltă căldura, din cauza stării sale electrice. *Încercare statică* = încercare mecanică la care forţa exterioară se aplică încet, progresiv, uniform şi în acelaşi sens. *Presiune statică* = presiune interioară a unui fluid care curge, indicată de un instrument de măsură care se mişcă cu aceeaşi viteză ca şi fluidul. **2.** Care nu se mişcă, nu se schimbă, nu se dezvoltă; imuabil, fix; lipsit de dinamism. **3.** (Fiziol.; în sintagma) *Simţ static* = simţ care orientează asupra poziţiei corpului şi a părţilor lui în repaus, datorită impresiilor care vin de la muşchi, tendoane şi articulaţii. **II.** S.f. Ramură a mecanicii care studiază sistemele de forţe pentru stabilirea condiţiilor de echilibru ale unui corp aflat în stare de repaus sau de mişcare. ✧ *Statica lichidelor* = hidrostatica. *Statica gazelor* = aerostatica. *Statica grafică* = capitol al staticii care se ocupă de rezolvarea pe cale grafică a problemelor. *Statica construcţiilor* = disciplină care studiază metodele de calcul pentru determinarea eforturilor şi a deformaţiilor sistemelor de bare. — Din fr. **statique.**

STATÍSM s.n. Însușirea de a fi static. — Din fr. **statisme.**

STATÍSTIC, -Ă, *statistici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Evidență numerică, situație cifrică referitoare la diverse fenomene (izolate sau generale); numărătoare. **2.** Culegere, prelucrare și valorificare a unor date legate de fenomene generale. **3.** Știință care culege, sintetizează, descrie și interpretează date referitoare la fenomene generale. ✧ *Statistică matematică* = ramură a matematicii care elaborează noțiunile și metodele folosite în statistică (**I**). **4.** Teorie fizică ce urmărește și descrie comportarea unui sistem format din numeroase particule. **II.** Adj. Care aparține statisticii (**I**), privitor la statistică, bazat pe statistică. — Din fr. **statistique,** germ. **Statistik, statistisch.**

STATISTICIÁN, -Ă, *statisticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în statistică. [Pr.: *ci-an*] — Din fr. **statisticien.**

STATÍV, *stative,* s.n. Dispozitiv folosit la montarea și la susținerea unor piese și aparate (de laborator). — Din germ. **Stativ,** fr. **statif.**

STATÍVĂ, *stative,* s.f. (Pop.) **1.** Război de țesut manual. ✧ Expr. *A pune pânza în stative cu cineva* = a lucra în tovărășie cu cineva, a se asocia cu cineva. **2.** Instrument cu ajutorul căruia se întinde pielea vitelor tăiate, spre a fi curățată de păr, folosit în industria casnică. — Din sb. **stative.**

STATOCÍST, *statociste,* s.n. Organ auditiv al nevertebratelor. — Din fr. **statocyste.**

STATOLÍT, *statolite,* s.n. **1.** (Anat.) Concrețiune calcaroasă conținută de statocist. ✦ Otolit. **2.** (Bot.) Incluziune intracelulară, solidă, de grăunciori de amidon, la plante. — Din fr., engl. **statolithe.**

STATÓR, *statoare,* s.n. Parte a unei mașini de forță (generatoare sau motoare) care este imobilă în timpul funcționării mașinii, fiind solidarizată cu carcasa mașinii sau constituind însăși carcasa. — Din fr. **stator,** germ. **Stator.**

STATOREACTÓR, *statoreactoare,* s.n. Reactor cu flux continuu de gaze, care funcționează fără compresor și care este folosit pentru propulsia unor avioane supersonice. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **statoréacteur.**

STATÓRNIC, -Ă, *statornici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Care se schimbă foarte greu (în opinii, convingeri, sentimente etc.); ferm, constant, hotărât; neclintit. ✦ P. gener. Care este mereu la fel, care nu se schimbă; invariabil; definitiv. ✦ Care nu încetează; durabil, permanent, continuu, neîntrerupt. **2.** (Despre așezări omenești, despre populații etc.) Care nu-și schimbă locul; stabil, fix; temeinic, consolidat. — Din **stat**[3] (după *datornic* etc.).

STATORNICÍ, *statornicesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) așeza, a (se) stabili într-un loc (pe timp mai îndelungat sau permanent). **2.** Tranz. A fixa, a stabili ceva, a preciza, a decide, a hotărî. — Din **statornic.**

STATORNICÍE s.f. Fermitate, constanță, neclintire (în păreri, în hotărâri etc.). ✦ Fidelitate, devotament. — **Statornic** + suf. *-ie.*

STATORNICÍRE, *statorniciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) statornici* și rezultatul ei; stabilire, fixare. — V. **statornici.**

STATOSCÓP, *statoscoape,* s.n. Instrument de măsură care indică micile schimbări de altitudine ale unui avion față de o anumită altitudine de zbor aleasă. — Din fr. **statoscope.**

STATUÁ, *statuez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A hotărî, a decide în mod oficial (printr-un statut, printr-o lege etc.). [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **statuer.**

STATUÁR, -Ă, *statuari, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la statui, care ține de sculptarea statuilor. ✦ Ca o statuie; monumental. **2.** S.f. Arta statuară (**1**); (concr.) operă statuară. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **statuaire,** lat. **statuarius.**

STÁTUĂ s.f. v. **statuie.**

STATUÉTĂ, *statuete,* s.f. Statuie mică. [Pr.: *-tu-e-*] — Din fr. **statuette,** it. **statuetta.**

STATÚIE, *statui,* s.f. Sculptură care reprezintă, în trei dimensiuni, imaginea integrală a unor ființe, a unor figuri alegorice etc., expusă de obicei într-un spațiu deschis. ✧ Expr. (Ir. sau prin exagerare) *A ridica* (cuiva) *o statuie* = **a)** a-și arăta recunoștința (față de cineva); **b)** a aduce (cuiva) laude superlative. [Pr.: *-tu-ie.* — Var.: (înv.) **státuă** s.f.] — Din fr. **statue.** Cf. lat. s t a t u a.

STÁTU-QUÓ s.n. Situație de fapt sau de drept în raport cu care se apreciază efectele unui act juridic, ale unui tratat, ale unei convenții etc. [Pr.: *státu-cvó*] — Loc. lat.

STATÚRĂ, *staturi,* s.f. Înălțime a corpului unui om; stat[3] (**2**). ✦ Înfățișare, conformație a corpului; talie, făptură, trup, siluetă. — Din fr. **stature,** lat. **statura.**

STÁTUS, *statusuri*, s.n. (În sociologie) Statut. — Din lat. **status.**

STATÚT, *statute,* s.n. **1.** Act sau ansamblu de dispoziții cu caracter oficial, prin care se reglementează scopul, structura și modul de funcționare al unei organizații, societăți pe acțiuni, asociații etc.; *p. gener.* lege, regulament. ✧ (Jur.) *Statut personal* = totalitatea legilor care se aplică cetățenilor unui stat. *Statut real* = totalitatea legilor care se aplică bunurilor aflate pe teritoriul unui stat. **2.** *Statut social* = poziția indivizilor într-un grup social, a grupurilor în sistemul organizării sociale și la un anumit moment; status. **3.** Spec. (Înv.) Constituție. — Din fr. **statut,** lat. **statutum.**

STATUTÁR, -Ă, *statutari, -e,* adj. Conform unui statut, bazat pe un statut; prevăzut, înscris într-un statut. — Din fr. **statutaire.**

STÁȚIE, *stații,* s.f. **I. 1.** Punct de oprire (anume amenajat) pe traseul unor vehicule publice, destinat pentru urcarea și coborârea călătorilor, a mărfurilor etc. ✦ *Stație interplanetară* = stație-releu ipotetică pentru zborurile cosmice, pe care navele cosmice ar putea ateriza, în drumul către alte planete, păstrându-și viteza. **2.** Loc (în oraș) unde staționează unele vehicule publice (taxiuri, autobuze etc.) pentru a aștepta călătorii. **3.** (Înv.) Popas, oprire. ✦ (Reg.; în ritualul Bisericii ortodoxe) Popas făcut în drum spre cimitir, pentru a se citi prohodul. **II. 1.** (Mai ales în forma *stațiune)* Ansamblu de clădiri și de instalații care servesc la îndeplinirea unor observații, operații, cercetări etc. ✦ Așezare, centru special amenajat pentru cercetări experimentale sau pentru diverse operații tehnice. ✦ *Stație cosmică* (sau *spațială)* = vehicul cosmic ori satelit artificial plasat pe o orbită în jurul Pământului, folosit de obicei pentru cercetări. **2.** (În forma *stațiune)* Localitate în care se găsesc condiții climaterice, ape minerale etc. prielnice sănătății. **III.** (În forma *stațiune)* Poziție caracteristică a corpului (la om și la animale). [Var.: **staţiúne** s.f.] — Din fr. **station,** lat. **statio, -onis.**

STAȚIOGRÁF, *staționgrafe,* s.n. (Nav.) Instrument pentru determinarea pe o hartă a poziției unei nave. [Pr.: *-ți-o-*] — Din it. **staziografo.**

STAȚIONÁ, *staționez,* vb. I. Intranz. (Despre vehicule, trenuri, nave etc.) A sta câtva timp într-un loc anumit (de pe traseu), așteptând suirea și coborârea pasagerilor, încărcarea și descărcarea mărfurilor etc.; *p. ext.* (despre oameni) a se opri câtva timp într-un loc. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **stationner.**

STAȚIONÁR, -Ă, *staționari, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care nu variază câtva timp; constant. ✦ (Despre planete) Care (în aparență) nu-și schimbă câtva timp locul pe sfera cerească. ✦ Care rămâne în aceeași stare, care nu mai evoluează, care nu progresează; *spec.* (despre boli) care nu se agravează (dar nici nu se ameliorează). **2.** (Despre un mediu fluid) Care are în fiecare punct o viteză independentă de timp; (despre un câmp de forțe) care are în fiecare punct o intensitate independentă de timp. **II.** S.n. **1.** Serviciu într-un spital sau instituție spitalicească în care sunt internați (pentru un timp mai scurt) bolnavii în vederea stabilirii diagnosticului și pentru tratament. **2.** (Înv.) Navă de luptă care supraveghea traficul vaselor dintr-un port. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **stationnaire,** lat. **stationarius.**

STAȚIONÁRE, *staționări,* s.f. Faptul de *a staționa*; oprire. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **staționa.**

STAȚIONÁT[1] s.n. Staționare. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **staționa.**

STAȚIONÁT[2]**, -Ă,** *staționați, -te,* adj. Care staționează. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **staționa.**

STAȚIÚNE s.f. v. **stație.**

STÁUL, *staule,* s.n. Grajd sau adăpost (pentru oi). — Lat. **stab(u)lum.**

STÁVĂ, *stave,* s.f. (Reg.) Herghelie. ✦ Loc îngrădit în care se țin vara caii pentru a paște împreună. [Var.: **steávă** s.f.] — Cf. bg. s t a v a, alb. s t a v ë.

STÁVILĂ, *stavile,* s.f. Construcție mobilă sau parte mobilă a unei construcții, manevrată manual sau mecanic, servind pentru a regla nivelul apelor curgătoare sau pentru a îndrepta spre alt făgaș cursul unei ape; *p. restr.* fiecare dintre obloanele verticale mobile ale stăvilarului, care, coborându-se sau ridicându-se, opresc apa sau îi dau drumul, după necesitate. ✦ Îngrămădire de bușteni, de crengi, de pământ etc. aduse de ape (la cotitura unui râu) și care îi împiedică cursul. ✦ P. gener. Piedică (materială), barieră. ✧ Loc. adv. *Fără stavilă* = întruna, necontenit; în mare cantitate, mult. ✧ Expr. *A pune stavilă gurii* = a-și impune tăcere, a se reține de a spune ceva. ✦ Fig. Opoziție, împotrivire; greutate, dificultate. [Pl. și: *stavili*] — Din sl. **stavilo.**

STAVRÍD, *stavrizi,* s.m. Mic pește răpitor marin, cu corpul fusiform, acoperit cu solzi mărunți și având linia laterală cu o curbură la jumătatea ei *(Trachurus ponticus)*. — Din ngr. **stavrídhi.**

STAVROFÓR, *stavrofori,* s.m. (La ortodocși) Preot sau arhimandrit care poartă, ca distincție ecleziastică, o cruce (de aur) pe piept. — Din ngr. **stavrofóros.**

STÁZĂ, *staze,* s.f. Oprire sau încetinire a circulației sângelui ori a secrețiilor interne, în unele părți ale organismului. — Din fr. **stase.**

STĂMBÁR, *stămbari,* s.m. (Rar) Persoană care face negoț cu stambă. — **Stambă** + suf. *-ar.*

STĂMBĂRÍE[1]**,** *stămbării,* s.f. Cantitate mare de stambă. ✦ Obiecte (de îmbrăcăminte) confecționate din stambă. — **Stambă** + suf. *-ărie.*

STĂMBĂRÍE[2]**,** *stămbării,* s.f. Magazin de stămburi. — **Stămbar** + suf. *-ie.*

STĂNCÚȚĂ, *stăncuțe,* s.f. Pasăre sedentară din familia corvidelor, de culoare neagră-cenușie, cu ciocul și picioarele negre, mai mică decât cioara; stancă, ceucă *(Coloeus monedula)*. — **Stancă** + suf. *-uță.*

STĂNOÁGĂ, *stănoage,* s.f. (Tipogr.) Raft în formă de pupitru pe care se așază casetele de litere când se culege un text. — Refăcut din **stănoage** (pl. lui *stănog).*

STĂNÓG, *stănoage,* s.n. **1.** Bară de lemn sau de fier care desparte caii sau vitele în grajd. **2.** Țăruș (cu care se prinonește calul); pripon. — Din rus., ucr. **stanok.**

STĂPÂN, -Ă, *stăpâni, -e,* s.m. și f. **1.** Posesor al unui un bun. ✦ Spec. Proprietar de sclavi. **2.** Persoană în serviciul căreia se găsește angajat cineva, considerată în raport cu acesta; *spec.* patron. ✧ Expr. *A intra la stăpân* = a se angaja slugă (la cineva). *(A fi) fără stăpân* = **a)** (a fi) liber, de capul său; (a acționa) după bunul-plac; **b)** (a fi) fără rost, fără căpătâi. **3.** Persoană sub a cărei putere, autoritate, dominație se găsește cineva sau ceva, considerată în raport cu persoana sau cu lucrul respectiv; (în legătură cu țări, popoare etc.) suveran, domnitor. ✧ Expr. *A fi stăpân pe situație* = a domina o situație, a se simți tare, sigur într-o anumită împrejurare (grea). *A fi stăpân pe sine* = a avea tăria de a-și înfrâna pornirile și pasiunile; a nu-și pierde cumpătul, a se stăpâni. *A fi stăpân pe soarta* (sau *pe viața* etc.) *sa* = a dispune de

sine, a-şi făuri singur soarta. **4.** Gazdă (în raport cu oaspeţii ei). — Et. nec. Cf. sl. s t o p a n ŭ.

STĂPÂNÉSC, -EÁSCĂ, *stăpânești,* adj. (Înv.) Care aparţine stăpânului; al stăpânului, de stăpân. — **Stăpân** + suf. *-esc.*

STĂPÂNÍ, *stăpânesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A deţine un bun în calitate de proprietar, a avea ceva în proprietate; a poseda. **2.** Tranz. A cunoaşte foarte bine un domeniu de activitate, o specialitate, o doctrină; a poseda cunoştinţe temeinice (teoretice şi practice) într-un anumit domeniu. ✧ Expr. *A stăpâni o limbă (străină)* = a vorbi corect şi curent o limbă (străină). **3.** Refl. Fig. (Despre oameni) A se reţine (de la manifestarea unui sentiment, a unei porniri etc.); a se înfrâna, a se domina; a avea stăpânire de sine. ✦ Tranz. A potoli, a tempera, a înăbuşi o pornire, un sentiment etc. ✦ Tranz. A opri, a împiedica pe cineva de la ceva; a ţine în frâu, a struni. **4.** Intranz. A domni într-o ţară, a guverna, a conduce. **5.** Tranz. Fig. (Despre propriile idei, sentimente etc.) A ţine pe cineva sub influenţa sau sub stăpânirea sa; a domina. — Din **stăpân.**

STĂPÂNÍRE, *stăpâniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) stăpâni* şi rezultatul ei. **1.** Proprietate, posesiune. **2.** Domnie, suveranitate; conducere, guvernare; dominaţie. ✧ Expr. *A avea stăpânire asupra cuiva* = a avea autoritate, ascendent moral asupra cuiva; a domina, a conduce. ✦ Putere, autoritate de stat; persoanele care reprezintă această autoritate. **3.** Fig. Înfrânare, dominare a propriilor porniri, sentimente etc. ✧ Expr. *Stăpânire de sine* = calm, sânge rece, cumpăt. — V. **stăpâni.**

STĂPÂNÍT, -Ă, *stăpâniți, -te,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Care are sau care denotă putere de stăpânire; cumpătat, reţinut. — V. **stăpâni.**

STĂPÂNITÓR, -OÁRE, *stăpânitori, -oare,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. Care stăpâneşte, care ţine sub stăpânirea sa. ✦ Care domină; dominant, dominator. **II.** S.m. şi f. **1.** Persoană care domneşte într-o ţară; domnitor. **2.** Proprietar, posesor, stăpân. — **Stâpâni** + suf. *-tor.*

STĂREŢÍ, *stăreţesc,* vb. IV. Intranz. A conduce o mănăstire în calitate de stareţ. — Din **stareţ.**

STĂREŢÍE, *stăreții,* s.f. **1.** Funcţie, demnitate de stareţ; timpul cât cineva exercită această funcţie. **2.** Locuinţa sau cancelaria stareţului sau stareţei unei mănăstiri. — **Stareţ** + suf. *-ie.*

STĂROSTÍ, *stărostesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. (Pop.) A peţi o fată în numele altcuiva. ✦ A rosti oraţiile de nuntă; a conduce ceremonia nunţii. — Din **staroste.**

STĂROSTÍE, *stărostii,* sf. **1.** Calitate sau demnitate de staroste. **2.** (Pop.) Peţire, peţit. — **Staroste** + suf. *-ie.*

STĂROSTÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a stărosti.* — V. **stărosti.**

STĂRUÍ, *stărui,* vb. IV. Intranz. **1.** A ruga insistent şi în mod repetat pe cineva pentru a fi de acord cu ceva; a insista. **2.** A rămâne statornic, neclintit (într-o acţiune, într-un sentiment, într-o hotărâre etc.); a persevera, a persista. ✦ A lucra cu perseverenţă la ceva. **3.** A continua să fie, să existe; a se menţine, a dăinui. [Prez. ind. şi: *stăruiesc*] — Din bg. **staraija se.**

STĂRUIÁLĂ, *stăruieli,* s.f. (Înv.) Stăruinţă. [Pr.: *-ru-ia-*] — **Stărui** + suf. *-eală.*

STĂRUÍNŢĂ, *stăruințe,* s.f. **1.** Faptul de a stărui (**1**); rugăminte, cerere repetată şi insistentă; insistenţă, stăruire, stăruială. ✧ Loc. adv. *Cu stăruinţă* = în mod insistent. **2.** Perseverenţă, tenacitate (într-o acţiune, într-un sentiment etc.). ✦ Silinţă, străduinţă într-o acţiune. — **Stărui** + suf. *-inţă.*

STĂRUÍRE s.f. Stăruinţă. — V. **stărui.**

STĂRUITÓR, -OÁRE, *stăruitori, -oare,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care stăruie, care insistă; insistent. **2.** Perseverent; neclintit, ferm, tenace. [Pr.: *-ru-i-*] — **Stărui** + suf. *-tor.*

STĂTĂTÓR, -OÁRE, *stătători, -oare,* adj. **1.** Care stă pe loc, care nu se mişcă, imobil, fix; (în special despre ape) care nu curge. ✧ *Piatră stătătoare* (şi substantivat, f.) = piatra fixă din sistemul celor două pietre ale morii. **2.** (Înv.; despre oameni) Cu locuinţa statornică; stabil. **3.** (În loc. adj.) *De sine stătător* = care poate exista şi se poate menţine prin propriile sale puteri sau însuşiri, care nu depinde de nimeni sau de nimic; independent. — **Sta** + suf. *-ător.*

STĂTULÉŢ, *stătulețe,* s.n. Diminutiv al lui *stat*[1]. — **Stat**[1] + suf. *-uleţ.*

STĂTÚT, -Ă, *stătuți, -te,* adj. **1.** Care nu mai este proaspăt (şi a căpătat un miros, un gust sau un aspect neplăcut caracteristic); clocit; (despre aer) închis, stricat, viciat. ✦ Fig. (Despre oameni, mai ales despre persoane necăsătorite) Înaintat în vârstă. **2.** (Înv.) Istovit, vlăguit. — V. **sta.**

STĂVÁR, *stăvari,* s.m. (Reg.) Păzitor de cai la păşune. [Var.: **stevár** s.m.] — **Stavă** + suf. *-ar.*

STĂVÍ, *stăvesc,* vb. IV. Refl. (Reg.; mai ales în construcţii negative) **1.** A se aşeza, a se stabili într-un loc; a se aciua. **2.** A se alege cu ceva, a putea realiza ceva. — Din sl. **staviti.**

STĂVILÁR, *stăvilare,* s.n. **1.** Construcţie de lemn, de beton sau de fier înălţată transversal pe cursul unei ape curgătoare, servind la reglarea nivelului apelor din amonte cu ajutorul stavilelor; baraj, zăgaz, opust. **2.** Fiecare dintre obloanele verticale mobile ale stăvilarului (**1**), acţionate manual sau mecanic; stavilă. **3.** Întăritură de protecţie în apropierea unui pod. **4.** Fig. (Rar) Obstacol, piedică; împotrivire. — **Stavilă** + suf. *-ar.*

STĂVILÍ, *stăvilesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A bara cursul unei ape cu ajutorul unui stăvilar; a zăgăzui. **2.** Fig. A opri, a împiedica sau a face să înceteze ori să se atenueze ceva. — Din **stavilă.**

STĂVILÍRE, *stăviliri,* s.f. Acţiunea de *a stăvili* şi rezultatul ei; zăgăzuire; *fig.* împiedicare, oprire. — V. **stăvili.**

STĂVILÍT, -Ă, *stăviliți, -te,* adj. Care a fost barat, zăgăzuit cu un stăvilar. ✦ (Fig.) Care a fost oprit, împiedicat în acţiune. — V. **stăvili.**

STÂLCEÁLĂ, *stâlceli,* s.f. Faptul de *a stâlci*; bătaie straşnică. — **Stâlci** + suf. *-eală.*

STÂLCÍ, *stâlcesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A deforma, a strivi, a zdrobi, a schilodi pe cineva sau ceva prin lovire; *p. ext.* a bate tare pe cineva. ✦ Refl. A se lovi tare (izbindu-se de ceva, căzând etc.). **2.** Fig. A pronunţa prost un cuvânt, deformându-i sunetele; a vorbi prost o limbă; a executa deformat o melodie; a poci. — Din sl. **sŭtlačiti**.

STÂLCÍRE, *stâlciri,* s.f. Faptul de *a (se) stâlci*. — V. **stâlci.**

STÂLCÍT, -Ă, *stâlciți, -te,* adj. **1.** Zdrobit, strivit, schilodit (prin lovire); *p. ext.* bătut tare, schingiuit. **2.** Fig. (Despre pronunţare, vorbire, despre executarea unei melodii etc.) Porst, deformat, greşit, pocit. — V. **stâlci.**

STÂLCITÚRĂ, *stâlcituri,* s.f. Faptul de *a (se) stâlci*; (concr.) ceea ce este stâlcit. — **Stâlci** + suf. *-tură.*

STÂLP, *stâlpi,* s.m. **1.** Lemn lung şi gros, de obicei cioplit şi fixat în pământ, care serveşte pentru a susţine ceva; element masiv de construcţie, cu lungimea mare în raport cu dimensiunile secţiunii, confecţionat din lemn, din metal, din beton armat etc., care serveşte la susţinerea unei clădiri, a unei instalaţii, a unui pod, a liniilor electrice aeriene, a antenelor etc. ✧ Expr. *Stâlp de cafenea* = persoană care îşi petrece timpul prin cafenele. ✦ Picior, coloană ornamentală la o mobilă (în special la pat). **2.** Porţiune neexploatată dintr-un zăcământ, destinată susţinerii tavanului unui abataj. **3.** Fig. Persoană care constituie un sprijin, un reazem, un ajutor de bază pentru cineva. ✧ *Stâlpul casei* = capul familiei. — Din sl. **stlŭpŭ.**

STÂLPÁR, *stâlpari,* s.m. Veche monedă de argint, pe care erau reprezentate două coloane; direclie. — **Stâlp** + suf. *-ar.*

STÂLPÁRE, *stâlpări,* s.f. (Pop.) Ramură verde, crenguţă înfrunzită; *spec.* ramură înfrunzită de salcie care se împarte ortodocşilor la biserică, în Duminica Floriilor. — Probabil lat. ***stirparia** (< *stirps, -is*).

STÂLPIŞÓR, *stâlpișori,* s.m. Diminutiv al lui *stâlp;* stâlpuleţ, stâlpuşor. [Var.: (reg.) **stâlpşór** s.m.] — **Stâlp** + suf. *-işor.*

STÂLPNIC, *stâlpnici,* s.m. (Înv. şi pop.) Pustnic care trăia retras pe vârful unui munte sau în vârful unui stâlp. ✦ Supranumele Sfântului Simeon care a trăit 45 de ani pe vârful unui munte. — Din sl. **stlăpĭnicŭ.**

STÂLPŞÓR s.m. v. **stâlpişor.**

STÂLPULÉŢ, *stâlpuleți,* s.m. Stâlpişor. — **Stâlp** + suf. *-uleţ.*

STÂLPUŞÓR, *stâlpușori,* s.m. Stâlpişor. — **Stâlp** + suf. *-uşor.*

STÂMPĂR s.n. v. **astâmpăr.**

STÂMPĂRÁ vb. I v. **astâmpăra.**

STÂMPĂRÁRE s.f. v. **astâmpărare.**

STÂMPĂRÁT, -Ă adj. v. **astâmpărat.**

STÂMPÍ, *stâmpesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. şi reg.) A înceta, a conteni. — Et. nec.

STÂNĂ, *stâne,* s.f. Aşezare păstorească de vară, la munte sau în afara satului (cuprinzând locul şi amenajările necesare), unde se adăpostesc oile şi ciobanii şi unde se prepară produsele din laptele oilor. ✧ Expr. *A închide lupul în stână* = a-şi aduce duşmani în casă. *A veni la spartul stânii* = a veni prea târziu. — Et. nec.

STÂNCĂ, *stânci,* s.f. **1.** Bloc mare de piatră (în munţi), de obicei cu pereţii drepţi şi colţuroşi; stană. **2.** Fig. Obstacol, dificultate mare. — Et. nec.

STÂNCĂRÍE, *stâncării,* s.f. Îngrămădire, mulţime de stânci; regiune cu stânci. — **Stâncă** + suf. *-ărie.*

STÂNCÓS, -OÁSĂ, *stâncoși, -oase*, adj. (Despre munţi, locuri etc.) Format din stânci; plin de stânci, cu stânci. — **Stâncă** + suf. *-os.*

STÂNG, -Ă, *stângi,* adj. **1.** (Despre părţi sau organe ale corpului) Aşezat în partea corpului în care se află inima. ✦ (Substantivat): **a)** (La m. sg. art.) Piciorul stâng (**1**); **b)** (La f. sg. art.) Mâna stângă (**1**). **2.** Care se află de partea sau în direcţia mâinii stângi (**1**) (când cineva stă cu faţa în direcţia în care este orientat un lucru sau o fiinţă). ✦ (Substantivat, f. sg. art.) Partea sau direcţia stângă (**2**). ✧ Expr. *A ţine stânga* = a merge pe partea stângă a unui drum. (Fam.) *A trage* (sau *a da, a face) la stânga* = a fura. ✦ (Substantivat, f. art.) Grupare politică socialistă. ✧ Loc. adj. *De stânga* = (despre grupări politice, persoane) partizan, adept al unei politici socialiste. — Lat. ***stancus** *(= stanticus)* „obosit”.

STÂNGÁCI, -CE, *stângaci, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni; adesea substantivat) Care lucrează, scrie etc. mai bine cu mâna stângă decât cu cea dreaptă. **2.** Fig. Lipsit de îndemânare, de abilitate; lipsit de siguranţă, de supleţe în mişcări, în exprimare, în gândire. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care arată, trădează stângăcie. — **Stâng** + suf. *-aci.*

STÂNGĂCÍE, (**2**) *stângăcii,* s.f. **1.** Lipsă de îndemânare, de uşurinţă în mişcări, în exprimare, în comportare etc. ✧ Loc. adv. *Cu stângăcie* = în mod stângaci, neîndemânatic. **2.** Faptă, purtare neîndemânatică. — **Stângaci** + suf. *-ie.*

STÂNGEN s.m. v. **stânjen.**

STÂNGÍSM, *stângisme,* s.n. Atitudine, manifestare etc. politică cu caracter sectar, exclusivist în aplicarea unor soluţii extreme în interiorul unui partid de stânga. — **Stâng** + suf. *-ism* (după rus. *levizna).*

STÂNGÍST, -Ă, *stângişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al stângismului. **2.** Adj. Care ține de stângism, caracteristic stângismului. — **Stâng** + suf. *-ist* (după rus. *levaţkii).*

STÂNIȘOÁRĂ, *stânişoare,* s.f. Diminutiv al lui *stână*. — **Stână** + suf. *-işoară.*

STÂNJEN, *stânjeni,* s.m. **I.** Unitate de măsură pentru lungime, folosită înaintea introducerii sistemului metric, care a variat, după epocă şi regiune, de la 1,96 m la 2,23 m; lungime sau cantitate de material corespunzătoare acestei unităţi de măsură. ✧ *Stânjen pescăresc* = măsură de lungime folosită de pescari, egală cu aproximativ 1,50 m. *Stânjen marin* = măsură de lungime egală cu 1,83 m. ✦ Unitate de măsură pentru volumul lemnelor aşezate în stivă, egală cu opt steri. **II.** (Bot.) Stânjenel. [Var.: (reg.) **stángen** s.m.] — Din bg. **stă(n)žen.**

STÂNJENEÁLĂ, *stânjeneli,* s.f. Acțiunea de *a (se) stânjeni;* stinghereală. — **Stânjeni** + suf. *-eală.*

STÂNJENEÁSCĂ, *stânjeneşti,* adj. (Înv.; în sintagma) *Prăjină stânjenească* = măsură de lungime egală cu un stânjen. — **Stânjen** + suf. *-ească.*

STÂNJENÉL, *stânjenei,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante erbacee perene, cu frunze lungi în formă de sabie şi cu flori mari, violete, albastre, albe sau galbene; iris, stânjen *(Iris)*. [Var.: (pop.) **stânjinél** s.m.] — **Stânjen** + suf. *-el.*

STÂNJENÍ, *stânjenesc,*vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. recipr. A (se) stingheri, a (se) deranja, a (se) jena, a (se) împiedica de la o îndeletnicire. **2.** Refl. (Reg.) A se sfii, a se ruşina; a ezita. [Var.: (pop.) **stânjiní** vb. IV] — Din sl. **sŭtenženŭ** *(sŭtengnonti).*

STÂNJENÍRE, *stânjeniri,* s.f. Faptul de *a (se) stânjeni*. ✦ Sfială, jenă, ezitare. [Var.: (pop.) **stânjiníre** s.f.] — V. **stânjeni.**

STÂNJENÍT, -Ă, *stânjeniți, -te,* adj. Stingherit, jenat; intimidat, încurcat. ✦ Care exprimă, trădează stinghereală, jenă, sfială, încurcătură. [Var.: (pop.) **stânjinít, -ă** adj.] — V. **stânjeni.**

STÂNJENITÓR, -OÁRE, *stânjenitori, -oare,* adj. Care împiedică, care deranjează, care jenează; inoportun. — **Stânjeni** + suf. *-tor.*

STÂNJENÍU, -ÍE, *stânjenii,* adj. (Rar) Liliachiu, violet-închis. [Var.: (pop.) **stânjiníu, -ie,** adj.] — **Stânjen** + suf. *-iu.*

STÂNJINÉL s.m. v. **stânjenel.**

STÂNJINÍ vb. IV v. **stânjeni.**

STÂNJINÍRE s.f. v. **stânjenire.**

STÂNJINÍT, -Ă adj. v. **stânjenit.**

STÂNJINÍU, -ÍE adj. v. **stânjeniu.**

STÂRC, *stârci,* s.m. Nume dat mai multor specii de păsări de baltă cu ciocul, gâtul şi picioarele lungi şi de obicei cu un smoc de pene pe cap (care se hrănesc cu peşte). ✧ Compus: *Stârc-cenuşiu* = bâtlan. — Din sl. **strŭkŭ.**

STÂRCÍ, *stârcesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Refl. A se strânge, a se ghemui (de frig). **2.** Intranz. A amorți, a înțepeni stând, aşteptând undeva. **3.** Tranz. A strivi un fruct. ✧ Refl. *Mărul s-a stârcit.* — Din **stârc.**

STÂRCÍT, -Ă, *stârciți, -te,* adj. (Pop.) **1.** Strâns, ghemuit. **2.** (Despre plante şi animale) Pipernicit, nedezvoltat. **3.** (Despre fructe) Strivit. — V. **stârci.**

STÂRCULÉȚ, *stârculeți*, s.m. Diminutiv al lui *stârc*. — **Stârc** + suf. *-uleț.*

STÂRNÍ, *stârnesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A face ca un animal (sălbatic), o pasăre etc. să iasă din culcuş, din ascunzătoare (pentru a le prinde, a le vâna); a scorni. **2.** Tranz. A mişca, a urni ceva din loc; a face să se ridice în sus praful, frunzele etc. **3.** Tranz. A provoca pe cineva la ceva; a îndemna, a ațâța. **4.** Refl. (Despre războaie, conflicte, fenomene ale naturii) A se porni, a se isca, a se dezlănțui, a izbucni. ✦ Tranz. A da naştere la ceva; a pricinui, a cauza, a provoca. **5.** Tranz. (Reg.) A născoci, a scorni, a inventa. — Et. nec.

STÂRNÍRE, *stârniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) stârni* şi rezultatul ei. — V. **stârni.**

STÂRNITÓR, -OÁRE, *stârnitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Rar) Care stârneşte (ceva). **2.** S.f. Prăjină cu care se bate apa sau cu care se răscoleşte pe sub pietrele din apă pentru a speria peştele şi a-l goni spre plase. — **Stârni** + suf. *-tor*.

STÂRPÍ, *stârpesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face să dispară cu desăvârşire o specie de animale sau de plante (dăunătoare); a extermina. **2.** Tranz. A face să dispară (pentru totdeauna) un rău, un flagel. **3.** Intranz. şi refl. (Pop; despre femelele animalelor, mai rar despre femei) A deveni sterp, steril; a-şi pierde sarcina, a avorta. ✦ (Despre animale) A înceta de a mai produce lapte. — Din **sterp.**

STÂRPICIÚNE, (1, 2) *stârpiciuni,* s.f. **1.** (Pop.) Animal sterp. **2.** (Pop.) Stârpitură (**1**). **3.** (Înv.) Sterilitate. — **Stârpi** + suf. *-ciune.*

STÂRPÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) stârpi* şi rezultatul ei; stârpit. — V. **stârpi.**

STÂRPÍT s.n. Stârpire. — V. **stârpi.**

STÂRPITÚRĂ, *stârpituri,* s.f. **1.** Ființă nedezvoltată, pipernicită, pocită; pocitură, stârpiciune; avorton. **2.** (Pop.) Femeie stearpă; animal sterp. — **Stârpi** + suf. *-tură.*

STÂRV, *stârvuri,* s.n. Cadavru (de animal); leş, hoit, mortăciune. — Din sl. **struvo.**

STEA, *stele,* s.f. **I. 1.** Corp ceresc cu lumină proprie, format dintr-o masă de gaze aflată la o temperatură foarte ridicată; (sens curent) orice corp ceresc (cu excepția Lunii) care străluceşte noaptea pe bolta cerească. ✧ *Steaua dimineții* = Luceafărul-de-dimineață. *Stea cu coadă* = cometă. *Stea căzătoare* = meteor (**2**). ✧ Expr. *A vedea stele verzi,* se spune când cineva primeşte o lovitură puternică. *A crede în steaua sa* = a crede într-o soartă mai bună, a fi optimist. *A se naşte sub o stea norocoasă* (sau *rea)* = a avea (sau a nu avea) noroc. *Vai de steaua mea* (sau *a ta, a lui* etc.) = vai de mine (sau de tine, de el etc.). ✦ (Astron.; în sintagmele) *Stea hiperdensă* = stea cu densitate infinit mai mare decât a celor considerate normale pe Pământ. *Stea neutronică* = stea de dimensiuni foarte mici, hiperdensă, al cărei nucleu este constituit dintr-un amestec de neutroni, protoni şi alte particule grele. ✦ *Stea călăuzitoare* = idee, concepție de bază care îndrumează o acțiune, după care se orientează o activitate. ✦ Epitet dat femeii iubite. **2.** Fig. Artistă celebră de cinematograf, de teatru, de operă etc.; vedetă. **II.** P. anal. **1.** Obiect, desen etc. care are o formă asemănătoare cu aceea prin care este reprezentată în mod convențional o stea (**I 1**). ✧ (Ieşit din uz) *Steaua Republicii Socialiste România* = ordin care se conferea persoanelor cu merite deosebite în domeniul social, politic, economic. ✦ Spec. Obiect simbolizând o stea (**I 1**), alcătuit dintr-un disc făcut din lemn, carton etc. cu numeroase colțuri, fixat într-o coadă de lemn şi frumos împodobit, cu care umblă colindătorii cu ocazia sărbătorilor de Crăciun. ✧ *Cântec de stea* = colind special pe care îl cântă copiii care umblă cu obiectul definit mai sus. ✦ (Tehn.) *Steaua roții* = parte a unei roți, între bandaj şi fus. ✦ (Tipogr.) Asterisc, steluță. ✦ Pată albă de păr pe fruntea unui animal. ✧ Expr. *A fi cu stea în frunte* = (despre oameni) a fi (sau a se crede) mai grozav, mai deosebit decât alții. **2.** Rotocol mic de grăsime care se vede plutind pe mâncare sau pe laptele fierbinte. **III.** Compuse: *steaua-pământului* = ciupercă de pământ de culoare brună, având forma unei sfere înconjurate la bază de mai multe fâşii dispuse radial *(Geaster hygrometricus); steaua-de-mare* = (la pl.) clasă de echinoderme marine cu corpul alcătuit dintr-un disc central, de la care pornesc cinci (sau mai multe) brațe în direcție radială *(Asteroidea)*; (şi la sg.) animal din această clasă; asterie. [Var.: (pop.) **steáuă** s.f.] — Lat. **stella.**

STEAG, *steaguri,* s.n. **1.** Drapel; fanion. ✧ *Steag de domnie* = baston având la capătul de sus un glob de argint şi o semilună, pe care, în perioada suzeranității otomane, îl primeau de la sultan, ca semn al domniei, domnii din Țările Române. (Pop.) *Steag de mire* = obiect asemănător cu un steag (**1**), făcut din mai multe năframe de mătase şi împodobit cu panglici şi spice de grâu, pe care îl poartă un călăreț în fruntea alaiului care merge să aducă mireasa la casa mirelui. ✧ Expr. *A duce steagul* = a fi în fruntea unei acțiuni, a avea comanda, conducerea, inițiativa. *A coborî steagul* = a renunța la luptă; a capitula. *A ține sus* (sau *a înălța) steagul…* = a lupta cu dârzenie. *A ridica* (sau *a scoate) steag alb* = a cere pace; a se preda. **2.** Fig. Doctrină, concepție, idee sau problemă importantă, care antrenează o colectivitate într-o acțiune de amploare; cauză în numele căreia luptă un grup social. **3.** (În Evul Mediu, la români) Unitate militară mai mică, având drapel propriu; trupă mică de oameni înarmați — Din rus. **steag.** Cf. sl. s t ĕ g ŭ.

STEÁJĂR, *steajăre,* s.n. (Pop.) Par înfipt în pământ în mijlocul unei arii de treierat cu cai, în jurul căruia se înfăşoară funia în timpul treieratului. [Var.: **steájer** s.n.] — Din sl. **stežerŭ.**

STEÁJER s.n. v. **steajăr.**

STEAN s.n. v. **stană.**

STEAPSÍNĂ s.f. Enzimă secretată de pancreas, care acționează în intestinul subțire, continuând digestia grăsimilor alimentare. [Pr.: *ste-ap-*] — Din germ. **Steapsin.**

STEARÁT, *stearați,* s.m. Sare sau ester al acidului stearic. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéarate.**

STEÁRIC, *stearici,* adj. (În sintagma) *Acid stearic* = acid solid, incolor, puțin solubil în apă, care se găseşte combinat cu glicerina în grăsimile animale şi vegetale şi care se foloseşte la fabricarea lumânărilor, în cosmetică etc. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéarique.**

STEARÍNĂ s.f. **1.** Amestec de acid stearic cu acid palmitic sau oleic, obținut din unele grăsimi solide şi folosit la fabricarea lumânărilor, în industria textilă şi în cea a cauciucului. **2.** Ester al acidului stearic, care intră în componența grăsimilor animale şi vegetale. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéarine.**

STEATÍT s.n. Varietate de talc, de culoare albă, gălbuie sau cenuşie, cu diferite folosiri în industrie, cosmetică, la fabricarea unor obiecte decorative etc. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéatite,** germ. **Steatit.**

STEATOLÍTIC, -Ă, *steatolitici, -ce,* adj. (Farm.; despre substanțe) Care dizolvă grăsimile. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéatolytique.**

STEATOLÍZĂ, *steatolize,* s.f. (Med.) Disoluție a grăsimilor în timpul digestiei intestinale. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéatolyse.**

STEATONECRÓZĂ, *steatonecroze,* s.f. (Med.) Necroză a țesutului gras. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéatonécrose.**

STEATÓZĂ, *steatoze,* s.f. Degenerare a unui țesut sau organ provocată de invadarea lui cu grăsimi. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéatose.**

STEÁUĂ s.f. v. **stea.**

STEÁVĂ s.f. v. **stavă.**

STÉBLĂ, *steble,* s.f. (Pop.) Tulpină; lujer; ramură. ✦ Mănunchi. — Din sl. **stĭblĭ.**

STEBLÚȚĂ, *stebluțe*, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *steblă.* — **Steblă** + suf. *-uță.*

STÉCLĂ s.f. v. **sticlă.**

STECLÍ vb. IV v. **sticli.**

STECLÍT, -Ă adj. v. **sticlit.**

STECLÚȚĂ s.f. v. **sticluță.**

STEFANÍT s.n. Sulfură dublă naturală de stibiu şi argint. — Din fr. **stéphanite.**

STEGÁR, *stegari,* s.m. **1.** Purtătorul steagului unei unităţi militare; portdrapel. **2.** Persoană care poartă steagul la nuntă, la jocul căluşarilor etc. **3.** Fig. Persoană care se află în fruntea luptătorilor pentru o cauză; *p. gener.* conducător, îndrumător. — **Steag** + suf. *-ar.*

STEGOCEFÁL, *stegocefali,* s.m. (La pl.) Ordin de amfibieni fosili cu craniul acoperit de plăci osoase, cu coloana vertebrală alcătuită din vertebre biconcave; (şi la sg.) animal care aparţine acestui ordin. — Din fr. **stégocéphale.**

STEGOZÁUR, *stegozauri,* s.m. (La pl.) Gen de reptile gigantice fosile cu capul foarte mic, cu o creastă compusă din două serii de plăci verticale osoase pe spate şi cu două serii de spini pe coadă *(Stegosaurus);* (şi la sg.) reptilă din acest gen. — Din fr. **stégosaure.**

STEGULÉŢ, *steguleţe,* s.n. Diminutiv al lui *steag* (**1**); steag mic, folosit la pavoazări, la ceremonii etc. — **Steag** + suf. *-uleţ.*

STEI, *steiuri,* s.n. Colţ (ascuţit) de stâncă. ✦ (Rar) Bolovan de piatră, de sare etc. — Cf. sb. s t e n j e.

STEJÁR, *stejari,* s.m. (La pl.) Specie de arbori înalţi cu tulpina dreaptă, cu coroana largă, cu frunzele adânc crestate, cu florile dispuse în amenţi, cu lemnul rezistent şi dur, al căror fruct este ghinda *(Quercus);* (şi la sg.) arbore din acest gen. ✦ Lemnul arborelui descris mai sus. — Cf. bg. s t e ž e r.

STEJĂRÁŞ, *stejăraşi,* s.m. (Rar) Stejărel. — **Stejar** + suf. *-aş.*

STEJĂRÉL, *stejărei,* s.m. Diminutiv al lui *stejar;* stejăraş. [Var.: **stejerél** s.m.] — **Stejar** + suf. *-el.*

STEJĂRÍŞ, *stejărişuri,* s.n. Pădurice sau desiş de stejari; stejărişte. [Var.: **stejeríş** s.n.] — **Stejar** + suf. *-iş.*

STEJĂRÍŞTE s.f. (Pop.) Stejăriş. [Var.: **stejeríşte** s.f.] — **Stejar** + suf. *-işte.*

STEJERÉL s.m. v. **stejărel.**

STEJERÍŞ s.n. v. **stejăriş.**

STEJERÍŞTE s.f. v. **stejărişte.**

STEL, *steluri,* s.n. (Bot.) Cilindru (**4**) central. — Din germ. **Stele.**

STELÁJ, *stelaje,* s.n. Mobilă formată din rafturi suprapuse, pe care se pot aşeza cărţi sau alte obiecte; etajeră. — Din germ. **Stellage.**

STELÁR[1], *stelari,* s.m. (Rar) Colindător cu steaua, copil care umblă cu steaua. — **Stele** (pl. lui *stea*) + suf. *-ar.*

STELAR[2], -Ă, *stelari, -e,* adj. Care aparţine stelelor, privitor la stele. ✧ *Hartă stelară* = hartă care reprezintă constelaţiile de pe bolta cerească. ✦ Care are formă de stea. ✦ (Rar) Plin de stele; înstelat. — Din fr. **stellaire.**

STELÁT, -Ă, *stelaţi, -te,* adj. Care are formă de stea, ca o stea*; p. ext.* care are formă regulată. — **Stele** (pl. lui *stea*) + suf. *-at* (după fr. *étoilé*).

STÉLĂ, *stele,* s.f. (În Antichitate) Mic monument comemorativ sau funerar, în formă de coloană sau de pilastru, alcătuit dintr-un singur bloc de piatră şi purtând de obicei inscripţii sau sculpturi. — Din fr. **stèle.**

STELIŞOÁRĂ, *stelişoare,* s.f. (Reg.) **1.** Steluţă (**I**). **2.** (Bot.) Steliţă. — **Stele** (pl. lui *stea*) + suf. *-işoară.*

STELÍT s.n. Aliaj de cobalt, crom, molibden, tungsten, fier etc., dur şi inoxidabil, din care se fac instrumente chirurgicale sau piese cu care se lucrează la temperaturi înalte şi în medii oxidante. — Din fr. **stellite,** germ. **Stellit.**

STELÍŢĂ, *steliţe,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina şi frunzele păroase, cu flori dispuse în capitule, cele marginale albastre, iar cele centrale galbene; stelişoară *(Aster amellus)*. — **Stele** (pl. lui *stea*) + suf. *-iţă.*

STÉLNIŢĂ, *stelniţe,* s.f. (Reg.) Ploşniţă. — Din sb. **stenica.**

STELÚŢĂ, *steluţe,* s.f. **I.** Diminutiv al lui *stea* (**I 1**); stelişoară. ✦ Fig. Scânteie. **II.** P. anal. **1.** Obiect, desen etc. în formă de stea (mică). ✦ Asterisc. **2.** (La pl.) Pastă făinoasă tăiată în formă de stea (care se pune în supă). **3.** Cusătură în formă de stea. **4.** Pată de păr alb pe fruntea unor animale. **5.** Fulg de zăpadă. **6.** Stea (**II 2**) (mică). **III. 1.** Plantă erbacee cu frunze ovale şi cu flori albe *(Stellaria nemorum)*. **2.** Compus: *steluţe-de-munte* = floare-de-colţ. — **Stele** (pl. lui *stea*) + suf. *-uţă.*

STÉMĂ, *steme,* s.f. **1.** Semn convenţional distinctiv, caracteristic şi simbolic, al unei ţări, al unui oraş, al unei dinastii etc.; emblemă, blazon. **2.** Coroană, diademă. ✧ Expr. *A fi cu stemă-n frunte* = (despre oameni) a fi (sau a se crede) mai deosebit, mai grozav decât alţii. **3.** (Înv.) Piatră preţioasă. **4.** Semn caracteristic, pată sau smoc de păr (de altă culoare) pe fruntea unor animale. — Din ngr. **stémma.**

STEN, *steni,* s.m. Unitate de măsură a forţei egală cu o mie de newtoni. — Din fr. **sthène.**

STENAHORÍE s.f. (Înv.) **1.** Greutate în respiraţie, năduf; astmă. ✦ Fig. Stare de nelinişte, de plictiseală. **2.** Încurcătură, strâmtoare, nevoie materială. — Din ngr. **stenohoría** (pop. **stenahoría**).

STÉNIC, -Ă, *stenici, -ce,* adj. (Livr.) Întăritor. — Din fr. **sthénique.**

STENOBIÓNT, -Ă, *stenobionţi, -te,* adj. (Despre organisme) Care suportă doar variaţii limitate ale factorilor de mediu. [Pr.: *-bi-ont*] — După fr. **sténobiote.**

STENODACTILOGRÁF, -Ă, *stenodactilografi, -e,* s.m. şi f. Persoană care practică stenodactilografia. — Din fr. **sténodactylographe.**

STENODACTILOGRAFIÁ, *stenodactilografiez,* vb. I. Tranz. A înregistra vorbirea cuiva cu ajutorul stenodactilografiei. [Pr.: *-fi-a*] — Din **stenodactilografie.**

STENODACTILOGRAFÍE s.f. Stenografiere a vorbirii cuiva şi dactilografierea directă după stenogramă. — Din fr. **sténodactylographie.**

STENOGRÁF, -Ă, *stenografi, -e,* s.m. şi f. Persoană care cunoaşte şi profesează stenografia. — Din fr. **sténographe.**

STENOGRAFIÁ, *stenografiez,* vb. I. Tranz. A înregistra vorbirea cuiva cu ajutorul semnelor stenografice. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **sténographier.**

STENOGRÁFIC, -Ă, *stenografici, -ce,* adj. Care aparţine stenografiei, privitor la stenografie; înregistrat cu ajutorul stenografiei. — Din fr. **sténographique.**

STENOGRAFÍE s.f. Sistem de înregistrare rapidă a vorbirii cuiva cu ajutorul unor semne convenţionale. — Din fr. **sténographie.**

STENOGRAFIÉRE, *stenografieri,* s.f. Acţiunea de *a stenografia*. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **stenografia.**

STENOGRÁMĂ, *stenograme,* s.f. Text înregistrat prin stenografie. — Din fr. **sténogramme.**

STENOHALÍN, -Ă, *stenohalini, -e,* adj., s.m. (Biol.) (Organism marin) care suportă doar variaţii limitate ale salinităţii mediului. — Din fr. **sténohalin.**

STÉNOS s.n. (Înv.) Astmă. — Din ngr. **sténosis.**

STENOTÉRM, -Ă, *stenotermi, -e,* adj., s.f. (Med.) (Organism) care suportă doar variaţii limitate ale temperaturii mediului extern. — Din fr. **sténotherme.**

STENOTÍP, *stenotipuri,* s.n. Maşină de stenografiat. — Din fr. **sténotype.**

STENOTÍPIC, -Ă, *stenotipici, -ce,* adj. De stenotipie. — Din fr. **sténotypique.**

STENOTIPÍE s.f. Stenografiere mecanică cu ajutorul stenotipului. — Din fr. **sténotypie.**

STENOTIPÍST, -Ă, *stenotipişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cunoaşte şi practică stenotipia. — Din fr. **sténotypiste.**

STENOZÁ, pers. 3 *stenozează,* vb. I. Refl. (Med.; despre canale, orificii ale organelor) A se îngusta, a face stenoză. — Din fr. **sténoser,** engl. **stenose.**

STENÓZĂ, *stenoze,* s.f. (Med.) Îngustare a unui canal sau a unui orificiu din organism în urma unei cicatrizări, a unei inflamaţii, a unei tumori etc. — Din fr. **sténose.**

STÉNTOR, *stentori*, s.m. (În sintagma) *Voce* (sau *glas*) *de stentor* = (cu aluzie la un personaj din Iliada) voce bărbătească puternică. — Din fr. **stentor.**

STEP s.n. Stil de executare a unor dansuri de origine afro-americană, ale cărei tehnici se bazează pe bătăi ritmice sincopate ale vârfului şi tocului pantofilor. — Din engl **step.**

STEPÁ, *stepez,* vb. I. Intranz. (Rar) A executa un dans bătând stepul. — Din **step.**

STÉPĂ, *stepe,* s.f. Întindere de loc arid, de obicei şes, acoperit cu o vegetaţie compusă în special din plante graminee, plante cu rizomi, tufişuri şi plante spinoase; formaţiune vegetală care creşte pe acest loc. — Din rus. **step'.**

STÉPENĂ, *stepene,* s.f. (Înv.) Treaptă, rang. — Din sl. **stepenĭ.**

STER, *steri,* s.m. Unitate de măsură pentru volume egală cu un metru cub, folosită la măsurarea lemnelor aşezate în stive. — Din fr. **stère.**

STERADIÁN, *steradieni,* s.m. Unitate de măsură pentru unghiurile corpurilor solide. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **stéradian.**

STERCORÁL, -Ă, *stecorali, -e,* adj. Privitor la excremente. — Din fr. **stercoral.**

STERCOREMÍE, *stercoremii,* s.f. Intoxicaţie provocată de o constipaţie prelungită. — Din fr. **stercorémie.**

STÉREO adj. invar. Referitor la stereofonie; cu proprietăţi stereofonice. ✧ (Substantivat) Stereofonie. [Pr.: *-re-o*] — Din fr. **stéréo.**

STEREOACÚSTICĂ s.f. Metodă de determinare a direcţiilor din care vin sunetele. [Pr.: *-re-o-a-*] — Din fr. **stéréo-acustique.**

STEREOBÁT, *stereobate,* s.n. Masiv de zidărie, de obicei reprofilat sau în trepte, formând soclul unei construcţii. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréobate.**

STEREOCARTOGRÁF, *stereocartografe,* s.n. Aparat folosit pentru obţinerea automată a planului topografic al unei localităţi sau al unei regiuni, pe bază de stereograme. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréocartographe,** germ. **Stereokartograph.**

STEREOCARTOGRAFÍE s.f. Procedeu de întocmire a hărţilor cu ajutorul stereogramelor. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréocartographie.**

STEREOCHÍMIC, -Ă, *stereochimici, -ce,* adj. Care aparţine stereochimiei, privitor la stereochimie, de stereochimie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréochimique.**

STEREOCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care se ocupă cu studiul aşezării în spaţiu a atomilor unei molecule. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréochimie.**

STEREOCINEMATOGRAFÍE s.f. Tehnică cinematografică în care se oferă spectatorului senzaţia unor imagini în relief. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréocinématographie.**

STEREOCOMPARATÓR, *stereocomparatoare,* s.n. Aparat pentru determinarea dimensiunilor unui obiect cu ajutorul stereogramelor. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréocomparateur,** germ. **Stereokomparator.**

STEREOCRÓMIC, -Ă, *stereocromici, -ce,* adj. Referitor la stereocromie, de stereocromie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréochromique.**

STEREOCROMÍE s.f. Tehnica de a efectua, pe pereţii sau pe tavanele încăperilor, picturi sau zugrăveli în relief, folosind un strat de mortar special preparat. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréochromie.**

STEREODINÁMIC, -Ă, *stereodinamici, -ce,* s.f., adj. (Fiz.; rar) **1.** S.f. Dinamica solidelor. **2.** Adj. De stereodinamică (**1**). [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréodynamique.**

STEREOFÓNIC, -Ă, *stereofonici, -ce*, adj. Care aparține stereofoniei, privitor la stereofonie, bazat pe stereofonie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréophonique.**

STEREOFONÍE s.f. Procedeu de reproducere a sunetelor (înregistrate) caracterizat printr-o reconstituire a repartiției spațiale a surselor sonore care dă ascultătorului senzația că se află chiar în apropierea sursei; stereo. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréophonie.**

STEREOFOTOGRAFÍE, *stereofotografii,* s.f. Ramură a tehnicii fotografice care se ocupă cu obținerea unei perechi de fotografii luate sub unghiuri puțin diferite. ✦ Dublă imagine constituită din două fotografii ale unui obiect, luate sub unghiuri diferite. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréophotographie.**

STEREOFOTOGRÁMĂ, *stereofotograme,* s.f. Stereogramă. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréophotogramme.**

STEREOFOTOGRAMMETRÍE s.f. Ramură a fotogrammetriei bazată pe procedeul fotografiilor duble, care dă posibilitatea să se obțină nu numai contururile diferitelor obiecte, ci și înălțimile lor. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréophotogrammétrie.**

STEREOGNÓSTIC, -Ă, *stereognostici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la stereognozie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréognostique.**

STEREOGNOZÍE s.f. (Med.) Facultatea de a identifica obiectele prin simțul tactil, pe baza reliefului acestora. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréognosie.**

STEREOGRÁF, -Ă, *stereografi, -e,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Specialist în stereografie. **2.** S.n. Instrument care se folosește la desenarea corpurilor solide pe un plan. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréographe.**

STEREOGRÁFIC, -Ă, *stereografici, -ce,* adj. Care aparține stereografiei, privitor la stereografie, executat prin stereografie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréographique.**

STEREOGRAFÍE s.f. Reprezentare a corpurilor solide prin proiectarea lor pe o suprafață plană. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréographie.**

STEREOGRÁMĂ, *stereograme,* s.f. Pereche de fotograme ale aceluiași obiect realizate prin stereofotografie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréogramme.**

STEREOIZOMÉR, *stereoizomeri,* s.m. (La pl.) Substanțe izomere care diferă între ele prin modul de aranjare în spațiu a atomilor dintr-o moleculă. [Pr.: *-re-o-i-*] — Din fr. **stéréo-isomère.**

STEREOIZOMERÍE s.f. Izomerie datorată așezării diferite în spațiu a atomilor în moleculă. [Pr.: *-re-o-i-*] — Din fr. **stéréo-isomérie.**

STEREOMECÁNICĂ s.f. Ramură a mecanicii care studiază echilibrul și mișcarea corpurilor solide rigide. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréomécanique.**

STEREOMÉTRIC, -Ă, *stereometrici, -ce,* adj. Care aparține stereometriei, privitor la stereometrie, de stereometrie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréométrique.**

STEREOMETRÍE s.f. Ramură a geometriei care se ocupă cu măsurarea volumului corpurilor solide. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréométrie.**

STEREOMÉTRU, *stereometre,* s.n. Aparat cu care se măsoară volumul corpurilor solide. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréomètre.**

STEREOMICROSCÓP, *stereomicroscoape,* s.n. Microscop binocular la care imaginea este redată stereoscopic. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréomicroscope.**

STEREOPLANIGRÁF, *stereoplanigrafe,* s.n. Aparat care servește la întocmirea hărților și a planurilor topografice. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréoplanigraphe.**

STEREORÁMĂ, *stereorame,* s.f. Hartă topografică în relief. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréorama**.

STEREOSCÓP, *stereoscoape,* s.n. Dispozitiv optic care servește la examinarea stereogramelor, făcând ca imaginile lor să apară în relief. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréoscope.**

STEREOSCÓPIC, -Ă, *stereoscopici, -ce,* adj. Care aparține stereoscopiei, privitor la stereoscopie; obținut sau funcționând pentru stereoscopie, bazat pe stereoscopie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréoscopique.**

STEREOSCOPÍE s.f. Ramură a opticii care se ocupă cu procedeele de înregistrare și de redare a imaginilor în relief și cu studiul proprietăților optico-mecanice ale instrumentelor folosite în acest scop. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréoscopie.**

STEREOSPECÍFIC, -Ă, *stereospecifici, -ce,* adj. (Chim.) (Despre catalizatori de polimerizare) Care dirijează reacția de polimerizare pentru obținerea unor polimeri cu structură regulată în spațiu. ✦ (Despre enzime) Care dirijează reacția catalizată de enzime spre formarea numai a unuia dintre stereoizomerii posibili. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréospécifique,** engl. **stereospecific.**

STEREOSTÁTIC, -Ă, *stereostatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a fizicii care studiază echilibrul corpurilor solide. **2.** Adj. Care aparține stereostaticii (**1**), privitor la stereostatică. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréostatique.**

STEREOTAHIGRÁF, *stereotahigrafe,* s.n. (Top.) Aparat tahimetric pentru măsurarea distanței de la punctul de stație la punctul dat de pe teren. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotachygraphe.**

STEREOTAXÍE s.f. (Med.) Metodă de identificare radiologică a unor structuri nervoase. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotaxie,** engl. **stereotaxis.**

STEREOTÍP, -Ă, (**I**) *stereotipuri,* s.n., (**II**) *stereotipi, -e*, adj. **I.** S.n. **1.** Placă plană sau semicilindrică, turnată din metal, mulată în cauciuc sau în alt material plastic, reprezentând reproducerea unui text sau a unui clișeu și folosită ca formă de tipar la tipărirea edițiilor unei lucrări de mare tiraj. **2.** (În sintagma) *Stereotip dinamic* = sistem de reflexe condiționate care se formează prin repetarea acțiunii aceloraşi stimuli condiționali într-o succesiune determinată. **II.** Adj. **1.** Tipărit după un stereotip (**I 1**). **2.** Fig. Care se repetă în aceleași condiții, care este mereu la fel, neschimbat, obișnuit, banal; stereotipic; banalizat prin repetare. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotype.**

STEREOTIPÁ, *stereotipez,* vb. I. Tranz. A pregăti stereotipul (**I 1**) pentru tipărirea unei ediții de mare tiraj; *p. ext.* a tipări cu ajutorul unui stereotip. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotyper.**

STEREOTIPÁR, -Ă, *stereotipari, -e,* s.m. și f. (Rar) Stereotipist. [Pr.: *-re-o-*] — După fr. **stéréotypeur.**

STEREOTIPÁRE, *stereotipări,* s.f. Acțiunea de a *stereotipa.* [Pr.: *-re-o-*] — V. **stereotipa.**

STEREOTIPÁT, -Ă, *stereotipați, -te,* adj. Care este tipărit cu ajutorul unui stereotip. [Pr.: *-re-o-*] — V. **stereotipa.**

STEREOTÍPIC, -Ă, *stereotipici, -ce,* adj. (Rar) Stereotip (**II 2**). [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotypique.**

STEREOTIPÍE s.f. **1.** (Instalație sau procedeu de) reproducere și multiplicare a unei forme tipografice, prin turnare într-un metal sau prin mulare în cauciuc ori în alt material plastic a unei copii după această formă. ✦ Formă de tipar obținută prin stereotipie (**1**). **2.** Faptul de a se repeta ceva, de a fi mereu același. ✦ Simptom al unor boli mintale constând în repetarea involuntară și automată de către bolnav a aceloraşi cuvinte sau a aceloraşi gesturi. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotypie.**

STEREOTIPÍSM s.n. Stereotipie (**2**). [Pr.: *-re-o-*] — **Stereotip** + suf. *-ism*.

STEREOTIPÍST, -Ă, *stereotipiști, -ste,* s.m. și f. Lucrător specializat în stereotipie (**1**); stereotipar. [Pr.: *-re-o-*] — **Stereotip**[ie] + suf. *-ist.*

STEREOTÓMIC, -Ă, *stereotomici, -ce,* adj. Care aparține stereotomiei, privitor la stereotomie, de stereotomie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotomique.**

STEREOTOMÍE s.f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu metodele de tăiere, de fasonare și de îmbinare a elementelor unei construcții. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotomie.**

STERÍL, -Ă, *sterili, -e,* adj. **1.** (Despre ființe) Care nu poate procrea; (despre plante) care nu face roade sau semințe; sterp. ✦ (Despre pământ) Care nu este productiv, roditor, pe care nu pot crește (în bune condiții) plante. ✧ *Pământ steril* (și substantivat, n.) = partea nefolositoare dintr-un zăcământ sau dintr-un produs minier. **2.** Fig. Care nu produce nimic, care nu duce la nimic, care nu dă niciun rezultat; care este fără folos, zadarnic; infructuos, sterp. **3.** (Care a fost) sterilizat sau dezinfectat. — Din fr. **stérile,** lat. **sterilis.**

STERILET, *sterilete,* s.n. Dispozitiv contraceptiv fixat (de ginecolog) în cavitatea uterină care împiedică implantarea oului (și nu fecundația acestuia). — Din fr. **stérilet.**

STERILITÁTE s.f. Starea, însușirea a ceea ce este steril; incapacitatea de a procrea, de a face roade. ✦ Fig. Incapacitatea de a crea, de a produce ceva (din punct de vedere spiritual). ✦ Stare caracterizată prin absența germenilor microbieni. — Din fr. **stérilité,** lat. **sterilitas, -atis.**

STERILIZÁ, *sterilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A distruge microbii dintr-un mediu sau de pe un obiect; a face să fie steril. **2.** A face ca un om sau un animal să devină steril, incapabil de a procrea; a castra. — Din fr. **stériliser.**

STERILIZÁRE, *sterilizări,* s.f. Acțiunea de *a steriliza* și rezultatul ei. — V. **steriliza.**

STERILIZÁT, -Ă, *sterilizați, -te,* adj. **1.** (Despre medii biologice, instrumente chirurgicale etc.) Care a devenit steril (**3**); dezinfectat. **2.** (Despre ființe) Făcut steril (**1**), incapabil de a procrea; castrat. — V. **steriliza.**

STERILIZATÓR, -OÁRE, *sterilizatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană specializată în operațiile de sterilizare. **2.** S.n. Aparat pentru sterilizarea, cu ajutorul căldurii, a instrumentelor chirurgicale, a pansamentelor etc. — Din fr. **stérilisateur.**

STERÍNĂ, *sterine,* s.f. (Chim.) Sterol. — Din germ. **Sterine.**

STERLÍNĂ, *sterline,* adj. (În sintagma) *Liră sterlină* = v. *liră.* — Din fr., engl. **sterling.**

STERN, *sternuri,* s.n. Os lung și plat așezat în mijlocul părții anterioare a toracelui, de care sunt prinse coastele și cele două clavicule, — Din fr. **sternum.** Cf. lat. s t e r n u m.

STERNÁL, -Ă, *sternali, -e,* adj. Care aparține sternului, privitor la stern. — Din fr. **sternal.**

STEROÍD, *steroizi,* s.m. (Biochim.) Substanță organică naturală prezentă în mulți hormoni și în acizi biliari, cu rol biologic important. [Pr.: *-ro-id*] — Din fr. **stéroïde.**

STERÓL, *steroli,* s.m. (La pl.) Clasă de alcooli având o structură complexă, care se găsesc în alcătuirea multor viețuitoare și au un rol important în metabolismul organismului; (și la sg.) substanță din această clasă; sterină. — Din fr. **stérol.**

STERÓLIC, -Ă, *sterolici, -ce,* adj. Care aparține sterolilor, privitor la steroli, care conține steroli. — **Sterol** + suf. *-ic.*

STERP, STEÁRPĂ, *sterpi, -e,* adj. **1.** (Despre pământ, locuri etc.) Care nu rodește (suficient) , care nu este productiv; neroditor. ✦ (Despre epoci, ani) În care pământul nu a rodit (suficient); sărac în produse ale pământului. ✦ Fig. (Despre privelişti) Fără viață, sărac, dezolant. **2.** (Pop.; despre animale și plante) Steril (**1**).

✦ (Despre căsătorii) Din care nu au rezultat copii. **3.** Fig. Care nu produce nimic, care nu dă niciun rezultat; infructuos, zadarnic, fără conținut; steril (**2**). — Et. nec.

STERPĂTÚRĂ, *sterpături,* s.f. Oaie stearpă (**2**). ✦ Femeie stearpă (**2**). — **Sterp** + suf. *-ătură.*

STERPEZÍ vb. IV v. **strepezi.**

STERPEZÍT, -Ă adj. v. **strepezit.**

STETOGRÁF, *stetografe,* s.n. Aparat care înregistrează mișcările cavității toracice în timpul respirației. — Din fr. **stéthographe.**

STETOGRAFIÁ, *stetografiez,* vb. I. Tranz. A înregistra cu ajutorul stetografului mișcările cavității toracice în timpul respirației. [Pr.: *-fi-a*] — Din **stetograf.**

STETOMÉTRU, *stetometre,* s.n. (Med.) Aparat medical cu ajutorul căruia se efectuează măsurarea conturului toracic. — Din fr. **stéthomètre.**

STETOSCÓP, *stetoscoape,* s.n. Instrument medical cu ajutorul căruia sunt percepute zgomotele produse de diverse organe interne. — Din fr. **stéthoscope.**

STETOSCÓPIC, -Ă, *stetoscopici, -ce,* adj. Referitor la stetoscopie. — Din fr. **stéthoscopique.**

STETOSCOPÍE s.f. Examen medical al unor organe interne cu ajutorul stetoscopului. — Din fr. **stéthoscopie.**

STEVÁR s.m. v. **stăvar.**

STEWARD, *stewarzi,* s.m. Bărbat din personalul unei (aero)nave care servește pasagerii sau echipajul. [Pr.: *stĭúard*] — Din engl. **steward.**

STEWARDÉSĂ, *stewardese,* s.f. Femeie care face parte din personalul de bord al unui avion, având sarcina de a îndruma și de a servi călătorii. [Pr.: *stĭuardesă*] — Din engl. **stewardess.**

STIBÍNĂ s.f. Sulfură naturală de stibiu, cristalizată în sistemul rombic. — Din fr. **stibine,** germ. **Stibin.**

STÍBIU s.n. (Chim.) Antimoniu. — Din lat. **stibium.**

STICKS, *sticksuri,* s.n. Produs alimentar din paste făinoase sub formă de bețișoare crocante. — Din engl. **sticks.**

STICLÁR, *sticlari,* s.m. Muncitor specializat în fabricarea sticlei. — **Sticlă** + suf. *-ar.*

STÍCLĂ, (**II**) *sticle,* s.f. **I.** Substanță solidă, amorfă, transparentă, translucidă sau opacă, dură, cu un luciu particular, lipsită de flexibilitate, casantă, rău conducătoare de căldură și de electricitate, formată dintr-un amestec de silicați și obținută prin topire. ✦ Material asemănător cu sticla (**I**). ✧ *Sticlă de cuarț* = substanță care are aspectul sticlei (**I**), obținută prin topirea cuarțului, rezistentă la variațiile de temperatură, la acizi și transparentă la razele ultraviolete, care se folosește la fabricarea lămpilor de cuarț. *Sticlă optică* = material sticlos cu proprietăți speciale în privința indicelui de refracție, de o mare omogenitate în compoziție, folosit la fabricarea lentilelor și a prismelor aparatelor optice. *Sticlă vulcanică* = rocă necristalizată provenită în urma răcirii bruște a lavei. **II.** Obiect sau piesă componentă a unui obiect, făcute din sticlă (**I**). ✧ *Sticlă de lampă* = glob de sticlă (**I**) cu gât lung, care protejează flacăra lămpii cu petrol. *Sticlă de ochelari* = lentilă. ✦ (La sg.; depr.) Monoclu. ✦ Spec. Vas înalt (de formă cilindrică), cu gât îngust, făcut din sticlă (**I**) care servește la păstrarea lichidelor; cantitatea de lichid conținută de acest vas. ✦ Placă subțire de sticlă (**I**) cu care se închide cadrul ferestrelor, al unor uși, cu care se acoperă tablourile etc.; geam. [Var.: (înv. și reg.) **stéclă** s.f.] — Din sl. **stĭklo.**

STICLĂRÍE, (**2**) *sticlării,* s.f. **1.** Mulțime de obiecte fabricate din sticlă (**I**); mulțime de obiecte de sticlă adunate la un loc. **2.** Fabrică sau atelier în care se fac obiecte de sticlă (**I**). ✦ Magazin sau secție într-un magazin unde se vând obiecte de sticlă (**I**). — **Sticlă** + suf. *-ărie.*

STICLĂRÍT s.n. (Rar) Operația de fabricare și de prelucrare a sticlei. — **Sticlă** + suf. *-ărit.*

STICLÉTE, *sticleți,* s.m. **1.** Mică pasăre cântătoare cu penele viu colorate cu roșu, negru, alb și galben *(Carduelis carduelis).* ✧ Expr. *A fi cu* (sau *a avea) sticleți (în cap)* sau *a-i cânta* (cuiva) *sticleții (în cap)* = a avea idei bizare, toane; a fi țicnit, nebun. *A-i scoate* (cuiva) *sticleții din cap* = a face pe cineva să renunțe la ideile extravagante, a-l lecui de toane, de capricii. **2.** (Arg.) Epitet dat în trecut unui sergent de stradă, unui funcționar al poliției. [Var.: (pop.) **stigléte, stigléț** s.m.] — Din sb. **steglić,** bg. **stiglic.**

STICLEȚÉL, *sticleței,* s.m. Diminutiv al lui *sticlete*. [Var.: (pop.) **stigleţél** s.m.] — **Sticlete** + suf. *-el.*

STICLÍ, *sticlesc,* vb. IV. Intranz. A luci (ca sticla), a sclipi, a scânteia. ✦ (Despre ochi, privire) A străluci, a scăpăra (de bucurie, de plăcere). ✧ Expr. *A-i sticli cuiva ochii (pe undeva)* = a fi, a se găsi, a trăi (undeva). ✦ Tranz. A aținti, a pironi, a fixa ochii. [Var.: (înv. și reg.) **steclí** vb. IV] — Din **sticlă.**

STICLÍRE, *sticliri,* s.f. Lumină vie, scânteietoare; lucire, strălucire, sclipire. — V. **sticli.**

STICLIȘOÁRĂ, *sticlișoare,* s.f. (Rar) Sticluță. — **Sticlă** + suf. *-işoară.*

STICLÍT, -Ă, *sticliți, -te,* adj. (Despre ochi) Cu privirea fixă (și strălucitoare); pironit, ațintit. [Var.: (înv. și reg.) **steclít, -ă** adj.] — V. **sticli.**

STICLITÓR, -OÁRE, *sticlitori, -oare,* adj. (Rar) Sclipitor, strălucitor. — **Sticli** + suf. *-tor.*

STICLÓS, -OÁSĂ, *sticloși, -oase,* adj. Ca de sticlă, lucios (și neted) ca sticla; strălucitor. ✧ *Fontă sticloasă* = fontă albă, dură, care conține mangan. *Umoare sticloasă* = masă gelatinoasă transparentă care se găsește între cristalin și fundul ochiului. ✦ (Despre ger) Care face să înghețe tare; lipsit de umezeală. ✦ (Despre ochi, privire) Pironit, ațintit, fixat asupra unui obiectiv. — **Sticlă** + suf. *-os.*

STICLOZITÁTE s.f. Calitatea de a fi sticlos. ✦ Spec. Aspect translucid pe care îl au în secțiune boabele de cereale bogate în substanțe proteice. — **Sticlos** + suf. *-itate*.

STICLULÍȚĂ, *sticluliță,* s.f. (Rar) Sticluță. — **Sticlă** + suf. *-uliță.*

STICLÚȚĂ, *sticluțe,* s.f. Diminutiv al lui *sticlă* (**II**); sticlișoară, sticluliță. [Var.: (reg.) **steclúță** s.f.] — **Sticlă** + suf. *-uță.*

STIFÓS, -OÁSĂ, *stifoși, -oase,* adj. (Înv.) Cu gust înțepător, astringent. — Din ngr. **stifós.**

STIGLÉTE s.m. v. **sticlete.**

STIGLÉȚ s.m. v. **sticlete.**

STIGLEȚÉL s.m. v. **sticleţel.**

STIGMÁT, *stigmate,* s.n. **1.** Urmă lăsată de ceva; *spec.* urmă ruşinoasă, semn dezonorant. ✦ Spec. (Înv.) Marcă, ștampilă, semn care se aplica (cu ajutorul unui fier roșu) pe corpul sclavilor sau al delincvenților. ✦ (Rar) Pată de murdărie. **2.** (La pl.) Semne ale suferinței fizice, corespunzătoare rănilor lui Hristos răstignit, apărute în urma extazului la unii sfinți și credincioși. **3.** (Bot.) Partea superioară a pistilului, pe care se prinde și încolțește polenul. **4.** Fiecare dintre cele două deschizături ale traheilor, așezate pe părțile laterale ale corpului unor insecte, miriapode etc. — Din fr. **stigmate,** lat. **stigma, -atis.**

STIGMÁTIC, -Ă, *stigmatici, -ce*, adj. (Despre un sistem optic) Care prezintă stigmatism. — Din fr. **stigmatique.**

STIGMATÍSM s.n. Calitate a unui sistem optic de a forma câte o singură imagine pentru fiecare punct al unui obiect, dând imagini clare, fără aberații. — Din fr. **stigmatisme.**

STIGMATIZÁ, *stigmatizez,* vb. I. Tranz. **1.** A arunca asupra cuiva sau a ceva disprețul public, a condamna cu toată severitatea; a înfiera, a dezonora. **2.** (Înv.) A aplica (cu fierul roșu) stigmatul pe corpul sclavilor sau al delincvenților. — Din fr. **stigmatiser.**

STIGMATIZÁNT, -Ă, *stigmatizanți, -te,* adj. Care stigmatizează. — **Stigmatiza** + suf. *-ant.*

STIGMATIZÁRE, *stigmatizări,* s.f. Acțiunea de *a stigmatiza*; înfierare. — V. **stigmatiza.**

STIGMATIZÁT, -Ă, *stigmatizați, -te,* adj. **1.** Defăimat, înfierat, dezonorat. **2.** (Înv.; despre sclavi sau delincvenți) Care purta pe corp un stigmat (**I**). — V. **stigmatiza.**

STÍGMĂ, *stigme,* s.f. (Biol.) Organit fotosensibil al flagelatelor, în formă de pată roșie lângă corpusculul bazal, care servește la orientarea animalului spre lumina cea mai potrivită. — Din lat., fr. **stigma.**

STIH, *stihuri,* s.n. **1.** (Înv., pop. și poetic) Vers; *p. ext.* (la pl.) poezie. **2.** Verset din psalmi sau dintr-o cântare bisericească. — Din sl. **stihŭ.**

STIHÁR[1], *stihare,* s.n. Veșmânt lung și larg pe care îl poartă preoții ortodocși în timpul serviciului religios. — Din ngr. **stihárion.**

STIHÁR[2], *stihari,* s.m. (Rar) Poet, versificator. — **Stih** + suf. *-ar.*

STIHÍE, *stihii,* s.f. **1.** Fenomen al naturii care se manifestă cu o forță irezistibilă, distrugătoare. ✦ Fiecare dintre cele patru elemente (foc, apă, aer, pământ) despre care se credea în Antichitate că stau la baza fenomenelor și corpurilor din natură. **2.** (În superstiții) Duh rău personificând o forță oarbă a naturii. ✦ Fig. Himeră, nălucă. **3.** (Poetic) Pustietate, singurătate, sălbăticie. — Din sl. **stihija.**

STIHÍRĂ, *stihiri,* s.f. Imn bisericesc ortodox cântat în cadrul slujbei de dimineață. — Din sl. **stihirŭ, -ra.**

STIHOÁVNĂ, *stihoavne,* s.f. Cântare bisericească ortodoxă în versuri, care se cântă la sfârșitul slujbei de vecernie. — Din sl. **stihovĭna.**

STIHUÍ, *stihuiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Înv., rar) A face, a compune versuri; a versifica. — **Stih** + suf. *-ui.*

STIHUÍRE, *stihuiri,* s.f. (Înv.; rar) Faptul de *a stihui;* versificație; poezie. — V. **stihui.**

STIHUITÓR, *stihuitori,* s.m. (Rar) Versificator, poet. [Pr.: *-hu-i-*] — **Stihui** + suf. *-tor.*

STIL, *stiluri,* s.n. **I. 1.** Mod specific de exprimare într-un anumit domeniu al activității omenești, pentru anumite scopuri ale comunicării; fel propriu de a se exprima al unei persoane; *spec.* totalitatea mijloacelor lingvistice pe care le folosește un scriitor pentru a obține anumite efecte de ordin artistic. ✧ *Greșeală de stil* = greșeală de exprimare constând fie dintr-o abatere de la regulile sintaxei, fie dintr-o întrebuințare improprie a termenilor. ✦ Talentul, arta de a exprima ideile și sentimentele într-o formă aleasă, personală. ✦ Limbaj. ✦ (Rar) Construcția caracteristică a frazei într-o limbă. **2.** Totalitatea particularităților de manifestare specifice unui popor, unei colectivități sau unui individ. ✧ Loc. adj. *De stil* = executat după moda unei anumite epoci din trecut. ✦ Mod, fel de a fi, de a acționa, de a se comporta. ✧ Loc. adj. și adv. *În stil mare* = (conceput sau realizat) cu mijloace deosebit de mari, cu amploare. **3.** Fiecare dintre cele două principale sisteme de calculare a timpului calendaristic, între care există o diferență de 13 zile. ✧ *Stil nou* = metodă de socotire a timpului calendaristic după calendarul gregorian. *Stil vechi* =

metodă de socotire a timpului calendaristic după calendarul iulian. **II.** Condei de metal sau de os, ascuțit la un capăt și turtit la celălalt, cu care se scria în Antichitate pe tăblițele de ceară. **III.** (Bot.) Porțiune subțire și cilindrică a pistilului, care pornește de la ovar și se termină cu stigmatul. [Pl. și: (**III**) *stile*] — Din fr. **style,** lat. **stilus.**

STILÁ, *stilez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) forma, a (se) deprinde să se comporte conform regulilor de bună-creștere, specifice oamenilor civilizați, culți. — Din fr. **styler.**

STILÁT, -Ă, *stilați, -te,* adj. (Despre oameni) Care are o comportare, o ținută aleasă, civilizată; manierat; (despre oameni de serviciu) format, instruit pentru un serviciu pretențios.— V. **stila.** Cf. fr. s t y l é.

STILB, *stilbi,* s.m. (Fiz.) Unitate (toleratǎ) de măsură a strălucirii. — Din engl. **stilb.**

STILÉT, *stilete,* s.n. **1.** Pumnal mic cu lama triunghiulară foarte fină și cu vârf ascuțit. **2.** Mic cilindru de metal, fin și subțire, cu care se sondează o plagă, o cavitate. — Din fr. **stylet.**

STILÍSM s.n. Grijă (excesivă) pentru stil, pentru formă. — Din fr. **stylisme.**

STILÍST, -Ă, *stiliști, -ste,* s.m. și f. **1.** Scriitor care se distinge prin calitatea stilului său; maestru al stilului. **2.** Creator de modă. **3.** Nume dat credincioșilor unor biserici ortodoxe care mai folosesc calendarul iulian. — Din fr. **styliste.** Pentru sensul **2,** cf. s t i l.

STILÍSTIC, -Ă, *stilistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Care ține de stil (**I 1**), privitor la stil; privitor la mijloacele de exprimare afectivă, la caracterul afectiv al expresiei. **2.** S.f. Disciplină care studiază mijloacele de exprimare ale unei colectivități, ale unui domeniu de activitate, ale unui scriitor din punctul de vedere al conținutului lor afectiv, al expresivității sau din punctul de vedere al calităților și normelor lor. — Din fr. **stylistique.**

STILISTICIÁN, -Ă, *stilisticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în stilistică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **stylisticien.**

STILIZÁ, *stilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A da unui text o formă corectă din punct de vedere stilistic. **2.** (În artele plastice) A reproduce un obiect din natură în linii simplificate, esențiale, în scop decorativ. ✦ A prelucra un motiv de coregrafie sau de muzică populară, păstrând elementele originare esențiale. — Din fr. **styliser.**

STILIZÁRE, *stilizări,* s.f. Acțiunea de *a stiliza* și rezultatul ei. — V. **stiliza.**

STILIZÁT, -Ă, *stilizați, -te,* adj. **1.** (Despre texte) Care a fost supus unei revizii pentru a căpăta un aspect corect din punct de vedere stilistic. **2.** (Despre motive ornamentale, desene etc.) Realizat în linii simplificate după un model din natură; (despre obiecte) schematizat într-o formă adecvată, în vederea obținerii unui efect decorativ, ornamental. ✦ (Despre producții populare) Prelucrat într-o creație personală, prin păstrarea elementelor originare esențiale. — V. **stiliza.**

STILIZATÓR, -OÁRE, *stilizatori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în stilizarea textelor. — **Stiliza** + suf. *-tor.*

STILOBÁT, *stilobați,* s.m. (În arhitectura clasică) Suport de zidărie sau de piatră care susține un șir de coloane. — Din fr. **stylobate.**

STILODOZIMÉTRU, *stilodozimetre,* s.n. Dozimetru de radiație de forma unui stilou destinat controlului individual. — Din fr. **stylodosimètre.**

STILOGRÁF, *stilografe,* s.n. Instrument cu care se efectuează punctele care redau alfabetul orbilor. — Din fr. **stylographe.**

STILOGRÁFIC, -Ă, *stilografici, -ce*, adj. Referitor la stilografie, de stilografie. — Din fr. **stylographique.**

STILOGRAFÍE s.f. Procedeu tehnic prin care se obțin cu ajutorul electrolizei imitații de desene în peniță, de gravuri în acvaforte etc. — Din fr. **stylographie.**

STILOÍDĂ, *stiloide,* s.f. (Anat.; în sintagma) *Apofiza stiloidă* = apofiza situată în partea mastoidiană a osului temporal, care servește ca punct de inserție pentru mușchi și pentru ligamente. [Pr.: *-lo-i-*] — Din fr. **styloïde.**

STILÓU, *stilouri,* s.n. Instrument de scris prevăzut cu un rezervor din care cerneala sau pasta ajunge automat la vârful peniței, în timpul scrierii. — Din fr. **stylo.**

STIMÁ, *stimez,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. A avea stimă, considerație pentru cineva sau ceva; a (se) respecta, a (se) cinsti. — Din it. **stimare.** Cf. fr. e s t i m e r.

STIMÁBIL, -Ă, *stimabili, -e,* adj., s.m. și f. (Om) vrednic de stimă, de considerație, de respect. — Din it. **stimabile.**

STIMÁT, -Ă, *stimați, -te*, adj. Care se bucură de stimă, de considerație; respectat. — V. **stima.**

STÍMĂ s.f. Sentiment de prețuire și de respect determinat de meritele sau de calitățile cuiva sau a ceva; considerație; *p. ext.* atitudine respectuoasă. ✧ Expr. *Cu toată stima* sau *cu stimă,* formulă de politeță folosită, de obicei, la încheierea unei scrisori. — Din it. **stima.** Cf. fr. e s t i m e.

STÍMUL, (**1**) *stimuluri,* s.n., (**2**) *stimuli,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Stimulent, imbold. **2.** S.m Factor care declanșează un proces fiziologic, care excită o activitate fiziologică; excitant. — Din lat., fr. **stimulus.**

STIMULÁ, *stimulez,* vb. I Tranz. A face să crească energia, randamentul; a da avânt, a îndemna, a incita, a încuraja. ✦ A mări activitatea unei funcții organice, a activa, a excita un organ, o funcție. — Din fr. **stimuler,** lat. **stimulare.**

STIMULÁNT, -Ă, *stimulanți, -te,* adj. (Rar) Stimulator. — Din fr. **stimulant.**

STIMULÁRE, *stimulări,* s.f. Acțiunea de *a stimula;* îndemn, însuflețire. — V. **stimula.**

STIMULATÍV, -Ă, *stimulativi, -e,* adj. Care stimulează. Din fr. **stimulatif,** engl. **stimulative.**

STIMULATÓR, -OÁRE, *stimulatori, -oare,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj., s.m. (Substanță, agent, element) care stimulează; *spec.* (substanță organică) care, în cantități mici, accelerează creșterea plantelor. **2.** S.n. (Și în sintagma *stimulator cardiac*) Dispozitiv electronic implantat în corp și conectat la inimă cu scopul de a realiza o stimulare regulată a contracțiilor cardiace prin șocuri electrice minime, în cazul unor tulburări de ritm severe sau ca mijloc de diagnosticare. — Din fr. **stimulateur.**

STIMULÉNT, *stimulente,* s.n. **1.** Ceea ce stimulează; impuls, imbold, îndemn. **2.** Spec. Medicament, substanță care excită activitatea unui organ ori sistem sau care se ia ca reconfortant împotriva oboselii. — Din **stimula.** Cf. fr. s t i m u l a n t.

STINDÁRD, *stindarde,* s.n. **1.** Steag, drapel. ✧ Expr. *A ridica stindardul revoltei* (sau *luptei* etc.) = a porni, a declanșa o revoltă (sau o luptă etc.). **2.** Fig. Tabără, front. ✦ Simbol de luptă, de înfrățire. — Din it. **stendardo.**

STINGĂTOÁRE s.f. **stingător.**

STINGĂTÓR, (**1**) *stingătoare,* s.n., (**2**) *stingători,* s.f. **1.** S.n. Dispozitiv, aparat etc. care servește la stingerea unei flăcări, a unor scântei, a unui foc; *spec.* extinctor. ✧ *Stingător de scântei* = dispozitiv pentru stingerea scânteilor și arcurilor electrice de la contactele întrerupătoarelor electrice. **2.** S.f. Dispozitiv instalat deasupra coșurilor pentru a opri scânteile. [Var.: **stingătoáre** s.f.] — **Stinge** + suf. *-ător.*

STÍNGE, *sting,* vb. III. **1.** Tranz. A face să nu mai ardă, a opri din ardere focul sau obiectele care ard. ✧ Expr. (Absol.) *Bea de stinge* = e foarte bețiv. ✦ Refl. (Despre foc sau obiecte care ard) A înceta de a arde; a se distruge, a se trece, a se consuma prin ardere. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) potoli; a (se) liniști, a (se) astâmpăra. ✦ Refl. Fig. A slăbi, a deveni lipsit de puteri, a se slei, a se topi. ✦ Refl. Fig. (Fam.) A sărăci cu totul, a se ruina. **2.** Tranz și refl. A face să nu mai lumineze, să nu mai radieze etc. sau a înceta să lumineze, să radieze. ✦ Refl. (Despre aștri; adesea fig.) A-și pierde lumina și strălucirea, a se întuneca; (rar; despre culori) a deveni palid, șters. ✦ Tranz. Fig. A întuneca ochii, vederea; a orbi. ✦ Refl. A se voala, a nu se mai vedea (bine, clar). **3.** Refl. și tranz. A slăbi în intensitate; a se auzi sau a face să se audă tot mai puțin sau deloc. **4.** Refl. A înceta din viață; a muri. ✦ Tranz. A omorî, a ucide. ✦ A dispărea fără a lăsa urmași. ✦ Fig. A dispărea fără urmă; a pieri. **5.** Tranz. A șterge de pe fața pământului; a distruge, a nimici. **6.** Tranz. A pune capăt unei obligații, unei acțiuni penale, unui împrumut, unui privilegiu. **7.** Tranz. A turna apă (sau alt lichid) peste anumite preparate culinare încinse (lăsând în continuare preparatul la foc). ✦ (Chim.) A amesteca două substanțe al căror contact produce o efervescență, cu dezvoltare de căldură, care încetează când soluția devine saturată. ✧ Expr. *A stinge var* = a turna apă peste piatra-de-var arsă, pentru ca, în urma reacției chimice produse, să se obțină var pentru construcții. — Lat. **stinguere.**

STÍNGERE, *stingeri,* s.f. Faptul de *a (se) stinge;* stins[1]. ✦ Semnal prin care se anunță într-o unitate militară trecerea la odihna de noapte; timpul când se dă acest semnal. ✦ Moarte, deces. — V. **stinge.**

STINGHÉR, -Ă, *stingheri, -e,* adj. **1.** Care este doar ici și colo; izolat, răzleț, singur. ✦ Care se simte undeva străin, dezorientat, stânjenit. **2.** Care a rămas fără pereche; desperecheat. — Et. nec.

STINGHEREÁLĂ, *stinghereli,* s.f. **1.** Faptul de *a stingheri* pe cineva; deranj, incomodare, stânjenire. **2.** Faptul de a se simți stânjenit, incomodat; stânjeneală. — **Stingheri** + suf. *-eală.*

STINGHERÍ, *stingheresc,* vb. IV. Tranz. A împiedica pe cineva să lucreze, să acționeze, să se manifeste sau să se odihnească în bune condiții; a stânjeni, încurca, a incomoda, a deranja. — Din **stingher.**

STINGHERÍRE, *stingheriri,* s.f. Acțiunea de *a stingheri* și rezultatul ei. — V. **stingheri.**

STINGHERÍT, -Ă, *stingheriți, -te*, adj. **1.** Care (din cauza timidității, a emoției, a împrejurărilor etc.) are o atitudine stângace, lipsită de siguranță, de degajare, care nu se simte în largul său; stânjenit. ✦ Rușinat, încurcat; descumpănit. **2.** Incomodat, deranjat, împiedicat (să acționeze, să lucreze, să se odihnească în bune condiții). — V. **stingheri.**

STÍNGHIE, *stinghii,* s.f. **1.** Bucată de lemn lungă și îngustă care se fixează (de-a curmezișul) pentru a uni două sau mai multe elemente ale unei mobile, ale unei construcții sau pentru a susține, a întări ceva. **2.** (Pop.) Regiune anatomică aflată la nivelul articulației femurului cu oasele bazinului. — Et. nec.

STINGHIÚȚĂ, *stinghiuțe,* s.f. Diminutiv al lui *stinghie.* [Pr.: *-ghi-u-*] — **Stinghie** + suf. *-uță.*

STINS[1] s.n. Stingere. — V. **stinge.**

STINS[2], -Ă, *stinși, -se,* adj. **1.** Care nu mai arde. **2.** (Despre ochi, privire etc.) Lipsit de strălucire, de vioiciune. **3.** (Despre sunete, glas etc.) Lipsit de sonoritate, de intensitate; slab. **4.** (Despre culori) Palid, șters. **5.** Dispărut, mort. **6.** (Jur.; despre obligații, acțiuni penale, privilegii etc.) Care a încetat, care nu mai are curs, care și-a pierdut puterea juridică. **7.** (Despre reflexe condiționate) Care a dispărut treptat în urma faptului că excitantul condițional n-a mai fost însoțit de excitantul necondițional corespunzător. **8.** (În sintagma) *Var stins* = pastă vâscoasă, albă, obținută

prin reacția dintre piatra-de-var arsă și apă (cu numeroase utilizări în construcții). — V. **stinge.**

STIPÉLĂ, *stipele,* s.f. Fiecare dintre cele două frunzișoare situate la baza pețiolului sau a limbului frunzelor, care protejează mugurii axilari. — Din fr. **stipelle.**

STIPENDIÁ, *stipendiez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A subvenționa, a finanța, a avea în slujba sa (o persoană, un grup etc.) ✦ A ajuta pe cineva cu bani. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **stipendier,** lat. **stipendiari.**

STIPENDÍST, -Ă, *stipendiști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care beneficia de un stipendiu. — Din germ. **Stipendist.**

STIPÉNDIU, *stipendii*, s.n. (Înv.) Ajutor în bani acordat unui elev sau unui student sărac, bursă; *p. gener.* subvenție. — Din germ. **Stipendium,** lat. **stipendium.**

STÍPLEX s.n. (Chim.) Plexiglas. — **Sti**[clă] + **plex**[iglas].

STIPULÁ, *stipulez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A introduce, a prevedea, a specifica o clauză într-un act, într-un contract. — Din fr. **stipuler,** lat. **stipulare.**

STIPULÁȚIE, *stipulații,* s.f. (Jur.) Prevedere, clauză menționată într-un act sau într-un contract. — Din fr. **stipulation,** lat. **stipulatio.**

STÍRAX s.m. Gen de arbori din regiunile tropicale, cuprinzând mai multe specii, dintre care una *(Styrax bensoin)* dă rășina numită smirnă, iar alta *(Styrax officinalis)* dă storaxul; arbore din acest gen. — Din sf. **styrax.**

STIRÉN, *stireni,* s.m. Hidrocarbură aromatică nesaturată cu aspect de lichid incolor, transparent, cu gust dulce, folosită la fabricarea polistirenului, a cauciucului sintetic etc. — Din fr. **styrène.**

STIRIGOÁIE, *stirigoi,* s.f. Nume dat la două plante erbacee otrăvitoare din familia liliaceelor, dintre care una cu flori albe *(Veratrum album)*, iar cealaltă cu flori de culoare purpuriu-închis, dispuse în raceme *(Veratrum nigrum)*. [Var.: **știrigoáie** s.f.] — Et. nec.

STÍRPE, *stirpe,* s.f. (Livr.) Neam, familie; origine. — Din lat. **stirps, -is,** it. **stirpe.**

STIVÁ, *stivez,* vb. I. Tranz. (Rar) A stivui. — Din **stivă.**

STIVÁJ, *stivaje,* s.n. (Mod de) așezare a mărfurilor (în stive) în magazia unei nave. — Din it. **stivaggio.**

STIVÁRE, *stivări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a stiva* și rezultatul ei; stivuire. — V. **stiva.**

STIVATÓR, *stivatori,* s.m. (Rar) Stivuitor. — **Stiva** + suf. *-itor.*

STÍVĂ, *stive,* s.f. Mulțime de obiecte de același fel (și cu aceleași dimensiuni), așezate ordonat unele peste altele, pentru a forma o grămadă; grămadă de obiecte astfel formată. — Din ngr. **stivás.**

STIVUÍ, *stivuiesc,* vb. IV. Tranz. A aranja în stive obiecte de același fel, a face stive; a stiva. — **Stivă** + suf. *-ui.*

STIVUÍRE, *stivuiri,* s.f. Acțiune de *a stivui;* stivare. — V. **stivui.**

STIVUITÓR, -OÁRE, *stivuitori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care se ocupă cu stivuirea; stivator. [Pr.: *-vu-i-*] — **Stivui** + suf. *-tor.*

STOÁRCE, *storc,* vb. III. Tranz. **1.** A presa, a strânge un lucru pentru a scoate (o parte din) lichidul pe care îl conține; *spec.* a răsuci în sens contrar capetele unui material textil pentru a face să iasă o parte din lichidul cu care este îmbibat. ✧ Expr. *A stoarce* (pe cineva) *de puteri* (sau *de vlagă)* = a face (pe cineva) să-și epuizeze puterile; a slei, a secătui, a istovi de puteri. (Fam.) *A-și stoarce creierii* = a se gândi profund, a se frământa pentru a găsi o soluție. **2.** A scoate, a extrage lichidul, sucul care îmbibă un lucru. ✧ Expr. *A stoarce lacrimi* = a face pe cineva să plângă. **3.** Fig. A obține un profit, a lua un bun prin constrângere sau viclenie; a smulge. **4.** Fig. A obține ceva cu mare efort. [Perf. s. *storsei*, part. *stors*] — Lat. **extorquere.**

STOÁRCERE, *stoarceri,* s.f. Acțiunea de *a stoarce*; stors[1]. — V. **stoarce.**

STOBÓR, (**1**) *stobori,* s.m., (**2**) *stoboruri*, s.n. **1.** S.m. (Înv. și reg.) Fiecare dintre parii sau dintre scândurile înguste (cu vârful ascuțit) din care se fac gardurile; ulucă. **2.** S.n. (Înv. și pop.) Împrejmuire de uluci; gard, zăplaz. — Din bg., sb. **stobor.**

STOBORÍ, *stoborăsc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A împrejmui un loc cu gard. — Din **stobor.**

STOBORÂT, -Ă, *stoborâți, -te,* adj. (Reg.) Împrejmuit cu gard. ✦ (Despre fântâni) Cu ghizduri. — V. **stoborî.**

STOC, *stocuri,* s.n. Cantitate de bunuri (materii prime, materiale etc.) existente, la un moment dat, ca rezervă în depozitul unui magazin, al unei întreprinderi, într-o piață în vederea asigurării continuității producției sau a desfacerii. — Din fr., engl. **stock.**

STOCÁ, *stochez*, vb. I. Tranz. A depozita un bun în stoc, a crea un stoc. — Din fr. **stocker.**

STOCÁJ, *stocaje,* s.n. Stocare. — Din fr. **stockage.**

STOCÁRE, *stocări,* s.f. Acțiunea de *a stoca;* depozitare de bunuri; stocaj. — V. **stoca.**

STOCÁSTIC, -Ă, *stocastici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre fenomene) Care se produce întâmplător, care este legat de hazard. **2.** S.f. (Mat.) Aplicare a calculul probabilităților la rezultatele obținute prin statistică. [Var.: **stohástic, -ă** adj., s.f.] —Din fr. **stochastique.**

STÓCHER, *stochere,* s.n. (Tehn.) Dispozitiv de încărcare automată a combustibilului solid în focarul locomotivei cu aburi. — Din germ. **Stoker.**

STOCÍ, *stocesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) goli de lichidul pe care îl conține. — Din sl. **istočiti.**

STOCÍT, -Ă, *stociți, -te,* adj. (Reg.; despre organe ale corpului omenesc) Care s-a golit de lichidul pe care îl conține; *fig.* stors de vlagă, secătuit, sleit. — V. **stoci.**

STOECHIOMÉTRIC adj. v. **stoichiometric.**

STOECHIOMETRÍE s.f. v. **stoichiometrie.**

STOFĂ, (**2**) *stofe,* s.f. **1.** Țesătură de lână sau de fibre sintetice, mai groasă decât pânza, folosită pentru confecționarea îmbrăcămintei, pentru tapisarea mobilei etc. ✦ Fig. (Cu determinări introduse prin prep. „de") Predispoziție, aptitudine, talent. ✧ Expr. *A avea stofă* = a avea calități deosebite (într-un anumit domeniu). **2.** Sortiment sau bucată de stofă (**1**). [Var.: **ștófă** s.f.] — Din germ. **Stoff,** it. **stoffa.**

STOG, *stoguri,* s.n. Grămadă mare de fân, de snopi de grâu (sau de alte păioase), așezată în formă cilindrică și terminată printr-un vârf conic. — Din sl. **stogŭ.**

STÓGOȘ, -Ă, *stogoși, -e,* adj. (Reg.) (Despre oi) Care aparține unei varietăți rezultate din încrucișarea oilor țigaie și țurcană; (despre lână) care provine de la astfel de oi; cu firul lung, gros și drept. — Et. nec.

STOGOȘÁT, -Ă, *stogoșați, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre oi sau despre lâna lor) Stogoș. **2.** Fig. (Despre căciuli) De formă țuguiată și cu vârful răsfrânt. — **Stogoș** + suf. *-at.*

STOGUȘÓR, *stogușoare,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *stog.* — **Stog** + suf. *-ușor.*

STOHÁSTIC, -Á adj., s.f. v. **stocastic.**

STÓIC, -Ă, *stoici, -ce,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care aparține stoicismului (**1**), privitor la stoicism. **2.** Ferm, curajos, neclintit (în fața vicisitudinilor vieții). **II.** S.m. și f. **1.** Adept al stoicismului (**1**). **2.** Om ferm, curajos, neclintit, plin de tărie sufletească (în fața vicisitudinilor vieții). — Din fr. **stoïque,** lat. **stoicus.**

STOICHIOMÉTRIC, -Ă, *stoichiometrici, -ce,* adj. Care aparține stoichiometriei, privitor la stoichiometrie. [Pr.: *-chi-o-*. — Var.: **stoechiométric, -ă** adj.] — Din fr. **stoechiométrique.**

STOICHIOMETRÍE s.f. Ramură a chimiei care studiază raporturile cantitative dintre elemente, în combinații sau în reacții. [Pr.: *-chi-o-*. — Var.: **stoechiometríe** s.f.] — Din fr. **stoechiométrie.**

STOICÍSM s.n. **1.** Curent filosofic în Grecia și Roma antică, care în domeniul eticii susținea că înțelepții trebuie să se conducă numai după rațiune, renunțând la plăceri și făcând față cu fermitate încercărilor vieții. **2.** Tărie, fermitate morală în încercările vieții. [Pr.: *sto-i-*] — Din fr. **stoïcisme.**

STOKES, *stokes,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a viscozității cinematice. [Pr.: *stăûcs*] — Din fr., engl. **stokes.**

STOL, *stoluri,* s.n. **1.** Grup (mare) de păsări zburătoare de același fel. **2.** Grup (mare) de ființe omenești; pâlc, ceată. ✦ Spec. (Înv.) Coloană de soldați; grosul unei armate. ✦ (Rar) Mulțime, grămadă de lucruri de același fel. **3.** (Reg.) Mănunchi, buchet. — Din ngr. **stólos** „flotă".

STÓLĂ, *stole,* s.f. **1.** Rochie largă și lungă până în pământ, care se strângea pe corp cu două cordoane, unul pe sub sâni, altul deasupra șoldurilor, purtată de matroanele romane. **2.** Orar[1] pe care îl poartă preoții catolici în timpul oficierii serviciului religios. — Din it., fr., lat. **stola.**

STOLÉR, *stoleri,* s.m. (Reg.) Tâmplar, dulgher. — Din ucr. **stoljar.**

STOLERÍE s.f. (Reg.) Tâmplărie, dulgherie. — **Stoler** + suf. *-ie.*

STOLIȘÓR, *stolișoare,* s.n. Diminutiv al lui *stol.* — **Stol** + suf. *-ișor.*

STÓLNĂ, *stolne,* s.f. Excavație orizontală sau puțin înclinată într-o mină, având ieșire directă la suprafața solului. — Et. nec.

STÓLNIC, *stolnici,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător care purta grija mesei domnești, fiind șeful bucătarilor, al pescarilor și al grădinarilor. ✦ Șef bucătar boieresc. **2.** (Pop.) Persoană care conduce nunta și servește nuntașii la masă. — Din sl. **stolĭnikŭ.**

STOLNICEÁSĂ, *stolnicese,* s.f. **1.** Soție de stolnic (**1**). **2.** (Pop.) Femeie care servește nuntașii la masă. — **Stolnic** + suf. *-easă.*

STOLNICÉL, *stolnicei,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător domnesc, subaltern al stolnicului, care strângea dijma din pește. — **Stolnic** + suf. *-el.*

STOLNICÍE, *stolnicii,* s.f. Slujba, funcția stolnicului (**1**), calitatea de stolnic; perioadă în care cineva deținea această slujbă. — **Stolnic** + suf. *-ie.*

STOLÓN, *stoloni,* s.m. Tulpină sau ramură târâtoare care, în contact cu pământul, formează rădăcini la noduri și dă naștere unei plante noi. — Din fr. **stolon.**

STOLONIFÉR, -Ă, *stoloniferi, -e,* adj. (Despre plante) Care are, produce stoloni, bogat în stoloni. — Din fr. **stolonifère.**

STOMÁC, *stomacuri,* s.n. Parte a aparatului digestiv, la om și la animalele superioare, în formă de pungă, situată între esofag și duoden, în care se face digestia alimentelor; foale. ✧ Expr. (Fam.) *A nu avea* (pe cineva) *la stomac* = a nu putea suferi (pe cineva). (Fam.) *A-și pune stomacul la cale* = a-și potoli foamea, a mânca. [Var.: (înv.) **stomáh** s.n.] — Din sl. **stomahŭ.**

STOMACÁL, -Ă, *stomacali, -e,* adj. Care privește stomacul, care aparține stomacului, de stomac. — Din fr. **stomacal.**

STOMÁH s.n. v. **stomac.**

STOMÁTĂ, *stomate,* s.f. Formație epidermică vegetală alcătuită din două celule între care se află o deschidere, servind la schimbul de gaze dintre plantă și mediu și la eliminarea apei din plantă. — Din fr. **stomate.**

STOMATÍTĂ, *stomatite,* s.f. Boală care constă în inflamația mucoasei cavității bucale. — Din fr. **stomatite.**

STOMATOLÓG, -Ă, *stomatologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în stomatologie. ✧ (Adjectival) *Medic stomatolog.* — Din fr. **stomatologue.**

STOMATOLÓGIC, -Ă, *stomatologici, -ce,* adj. Care se referă la stomatologie, care aparține stomatologiei. — Din fr. **stomatologique.**

STOMATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază anatomia, fiziologia și patologia cavității bucale și a dinților. — Din fr. **stomatologie.**

STOMATOSCÓP, *stomatoscoape,* s.n. (Med.) Instrument pentru examinarea (mucoasei) cavității bucale. — Din fr. **stomatoscope.**

STOMATOSCOPÍE, *stomatoscopii,* s.f. (Med.) Examinare a mucoasei cavității bucale cu ajutorul stomatoscopului. — Din fr. **stomatoscopie.**

STOP interj., (**2, 3**), *stopuri* s.n. **1.** Interj. Stai! Oprește! ✦ (În telegrame, ca termen convențional pentru a marca sfârșitul unei fraze) Punct! **2.** S.n. Oprire bruscă a mingii, a pucului la unele jocuri sportive. **3.** S.n. Semafor care reglează circulația la intersecția străzilor; lampă de semnalizare cu lumină roșie-portocalie, montată în spatele unui autovehicul, care indică frânarea acestuia. **4.** S.n. (Cin.; în compusele) *Stop-cadru* = efect folosit în cinematografie și televiziune, constând în oprirea mișcării și menținerea unei imagini staționare, după care se reia mișcarea, din faza la care a fost oprită. *Stop-camera* = procedeu de filmare combinată care constă în oprirea bruscă a aparatului de filmare și a personajelor din cadru, în efecturea unor modificări scenice și reluarea filmării. — Din fr., engl. **stop.**

STOPÁ[1], *stopez,* vb. I. Intranz. (Despre vehicule) A se opri. ✦ Tranz. A opri din mers un vehicul. — Din fr. **stopper.**

STOPÁ[2], *stopez,* vb. I. Tranz. A repara o țesătură rărită sau ruptă, imitând modelul țesăturii, astfel încât să nu se mai distingă locul reparat. — Din fr. **stopper.**

STOPÁJ, *stopaje,* s.n. (Rar) Faptul de a stopa[2]. — Din fr. **stoppage.**

STOPÁRE[1], *stopări,* s.f. Faptul de *a stopa*[1]*;* stopat[1]. — V. **stopa[1].**

STOPÁRE[2], *stopări,* s.f. Acțiunea de *a stopa*[2]*;* stopat[2]. — V. **stopa[2].**

STOPÁT[1] s.n. Faptul de *a stopa*[2]*;* stopare[2]. — V. **stopa[2].**

STOPÁT[2], -Ă, *stopați, -te,* adj. (Despre țesături rupte sau rărite) Reparat prin țesere fină. — V. **stopa[2].**

STÓPER, (**1**) *stoperi,* s.m., (**2**) *stopere,* s.n. **1.** S.m. Fundaș situat în centrul liniei de apărare a unei echipe de fotbal. **2.** S.n. (Ind. extractivă) Perforator (cu acțiune pneumatică) utilizat pentru forarea de jos în sus a găurilor verticale. — Din engl. **stopper.**

STOR, *storuri,* s.n. Perdea de țesătură, de împletitură sau din stinghii subțiri, orizontale, paralele și mobile, care se poate lăsa și ridica cu ajutorul unui resort ori cu o sfoară trecută prin verigi, montată la ferestre pentru a feri interiorul unei încăperi de razele Soarelui. — Din fr. **store.**

STÓRAX s.n. Rășină mirositoare extrasă din sucul stiraxului, folosită în parfumerie și în medicină. — Din fr., lat. **storax.**

STORCĂTOÁRE s.f. v. **storcător.**

STORCĂTÓR, *storcătoare,* s.n. Aparat de stors sau de tescuit. [Var.: **storcătoáre** s.f.] — **Stoarce** + suf. *-tor.*

STORCÍ, *storcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A stoarce (**1**). **2.** A strivi. — Din **stoarce.**

STORCÍT, -Ă, *storciți, -te,* adj. (Reg.) **1.** Stors[2]. **2.** Strivit. — V. **storci.**

STORCITÓR, -OÁRE, *storcitori, -oare,* adj. (Reg., adesea substantivat) Care stoarce, care servește la stors. — **Storci** + suf. *-tor.*

STORNÁ, *stornez,* vb. I. Tranz. A rectifica o înregistrare contabilă greșit făcută în cartea sau în jurnalul de contabilitate al unei întreprinderi, prin adăugarea sau scăderea unei sume echivalentă cu cea greșită. — Din it. **stornare.**

STORNÁRE, *stornări,* s.f. Acțiunea de *a storna* și rezultatul ei; storno. — V. **storna.**

STÓRNO s.n. Stornare; (concr.) sumă stornată. — Cuv. it.

STORS[1] s.n. Stoarcere. ✦ Timpul când se stoarce mustul. — V. **stoarce.**

STORS[2], STOÁRSĂ, *storși, stoarse,* adj. Din care s-a scos lichidul prin strângere, presare etc.; storcit. ✦ Fig. Secătuit; epuizat, extrem de obosit. — V. **stoarce.**

STÓRY, *story-uri,* s.n. (Englezism) Povestire, istorisire (ecranizată). — Cuv. engl.

STOS, *stosuri,* s.n. Numele unui joc de cărți. — Din pol. **sztos,** germ. **Stoss.**

STOSIȘÓR, *stosișoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *stos.* — **Stos** + suf. *-ișor.*

STOVAÍNĂ s.f. Pulbere cristalină, albă, amară, utilizată ca anestezic local. — Din fr. **stovaïne.**

STRÁBIC, -Ă, *strabici, -ce*, adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de strabism. — Din fr. **strabique.**

STRABÍSM s.n. Anomalie care constă în lipsa de paralelism a axelor globilor oculari, având drept urmare privirea crucișă. — Din fr. **strabisme.**

STRABOMÉTRU, *strabometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară gradul de deviație de la orientarea normală a ochilor afectați de strabism. — Din fr. **strabomètre.**

STRABOTOMÍE, *strabotomii,* s.f. Operație făcută la mușchiul ochiului pentru a corecta strabismul. — Din fr. **strabotomie.**

STRÁCHINĂ, *străchini,* s.f. Vas de lut ars, de ceramică etc., ușor adâncit, întrebuințat la țară în loc de farfurie; blid. ✦ Cantitate de mâncare cuprinsă într-un astfel de vas. — Din ngr. **ostrákinos.**

STRADÁL, -Ă, *stradali, -e,* adj. Care aparține străzii, privitor la stradă, la drumuri. — Din it. **stradale.**

STRÁDĂ, *străzi,* s.f. **1.** Drum (pavat sau asfaltat) în interiorul unei localități, de-a lungul căruia se înșiră, de o parte și de alta, trotuarele și casele. ✧ Expr. *Omul de pe stradă* = un anonim, o persoană oarecare (reprezentând opinia publică). *A arunca* (pe cineva) *în stradă* = a da (pe cineva) afară din casă; *p. ext.* a lua (cuiva) tot ce are, a sărăci. **2.** Locuitorii unei străzi (**1**). [Pl. și: (înv.) *strade*] — Din ngr. **stráta,** it. **strada.**

STRADÉLĂ, *stradele,* s.f. (Rar) Străduță. — Din it. **stradella.**

STRADIVÁRIUS s.n. Vioară, violă sau violoncel fabricate de Antonio Stradivarius. [Pr.: *-ri-us*] — Din fr. **stradivarius.**

STRAFÍDĂ s.f. v. **stafidă.**

STRAI[1], *straie,* s.n. (Pop.) Haină, îmbrăcăminte, veșmânt. — Et. nec.

STRAI[2], *straiuri,* s.n. Parâmă de oțel sau de cânepă care susține un arbore de navă, împiedicându-l să se încline spre pupă. — Din it. **straglio.**

STRÁIȚĂ, *straițe,* s.f. (Reg.) Traistă. — Cf. alb. s t r a j c ë.

STRÁJĂ, *străji,* s.f. **1.** Pază, apărare, scut. ✧ Loc. vb. *A face* (sau *a ține) strajă* sau *a fi* (ori *a sta, a se pune) de strajă* = a străjui, a păzi. ✧ Expr. *A-și pune strajă gurii* (sau, rar, *ochilor)* = a-și înfrâna dorința de a vorbi (sau de a privi). ✦ Loc unde stă un paznic; post de veghe. ✦ Cetățuie (situată la oarecare înălțime) în care se adăposteau în trecut străjerii. ✦ (Înv.) Fiecare dintre cele patru unități de timp în care se împărțea noaptea (potrivit cu schimbarea străjerilor); interval de timp cât făcea de gardă un ostaș. **2.** (Azi rar) Paznic, străjer, santinelă. ✦ Gardă, escortă. **3.** (În sintagma) *Foaie de strajă* = prima foaie a unei cărți, înaintea paginii de titlu. **4.** Fiecare dintre cei patru stâlpi de la colțurile unei case de bârne. **5.** Apărătoare la mânerul unei săbii. **6.** (În mistica ortodoxă) Vamă prin care trece sufletul mortului, înainte de a ajunge în fața judecății. **7.** Sfoară sau funie folosită la diferite instrumente de prins pește. [Var.: (reg.) **streájă** s.f.] — Din sl. **straža.**

STRÁMĂ, *strame*, s.f. (Înv. și reg.) Fir destrămat dintr-o țesătură; destrămătură, strămătură. — Et. nec. Cf. d e s t r ă m a.

STRÁNĂ, *strane,* s.f. **1.** Fiecare dintre scaunele așezate, în Biserica ortodoxă, la dreapta și la stânga iconostasului, de-a lungul pereților naosului, pe care stau în timpul slujbei credincioșii. **2.** Parte destinată cântăreților într-o biserică, unde se află de obicei și un pupitru pentru cărți. — Din sl. **strana.**

STRANGALÍE s.f. v. **străgălie.**

STRANGULÁ, *strangulez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) omorî prin sugrumare; a (se) sugruma, a (se) gâtui. **2.** Tranz. A înăbuși, a sufoca. **3.** Tranz. A micșora lățimea secțiunii de curgere a unui fluid într-o conductă, pe cursul unei ape etc. [Var.: **ștrangulá** vb. I] — Din lat. **strangulare.**

STRANGULÁRE, *strangulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) strangula* și rezultatul ei; strangulație. ✦ (Med.; pop.) Ocluzie intestinală. [Var.: **ștranguláre** s.f.] — V. **strangula.**

STRANGULÁT, -Ă, *strangulați, -te,* adj. Mort prin strangulare; gâtuit. ✧ *Hernie strangulată* = hernie provocată de ieșirea unei porțiuni de intestin prin orificiul său și de răsucirea ei. [Var.: **ștrangulát, -ă** adj.] — V. **strangula.**

STRANGULÁȚIE, *strangulații,* s.f. Strangulare. — Din fr. **strangulation,** lat. **strangulatio.**

STRÁNIU, -IE, *stranii,* adj. (Adesea adverbial) Care iese din comun, care șochează prin aspect, manifestări etc.; neobișnuit, ciudat, bizar. — Din it. **stranio.** Cf. it. s t r a n o.

STRAPÁȚ, *strapațuri,* s.n. (Reg.) Arșiță. — Cf. germ. S t r a p a z e „muncă grea, oboseală”.

STRAPAZÁN, *strapazane,* s.n. (Reg.) Cui (de lemn) fixat pe marginea bărcii, de care se leagă vâsla cu ajutorul unei cureluțe; ujbă. — Cf. tc. t r a b z a n.

STRAPONTÍN s.n. v. **strapontină.**

STRAPONTÍNĂ, *strapontine,* s.f. Scaun rabatabil fără spătar, fixat de un perete sau de alt scaun alăturat, folosit într-o sală de spectacole, pe culoarul unui tren, în trăsură, în autobuz etc. [Var.: **strapontín** s.n.] — Din fr. **strapontin.**

STRAS, *strasuri,* s.n. Sticlă de diferite forme folosită ca imitație de pietre prețioase pentru podoabe; obiect de podoabă făcut din asemenea bucăți de sticlă. [Var.: **ștras** s.n.] — Din fr. **strass,** germ. **Strass.**

STRĂȘINĂ s.n. v. **streașină.**

STRĂȘNIC, -Ă, *strașnici, -ce,* adj., adv., s.m. **I.** Adj. (Exprimă ideea de superlativ) **1.** Foarte bun, minunat; foarte mare; foarte puternic; extraordinar, nemaipomenit. **2.** Îngrozitor, înfiorător, puternic; extraordinar, nemaipomenit. ✦ Foarte sever, foarte aspru. **II.** Adv. **1.** (Foarte) tare, (foarte) mult, teribil. **2.** (Legat de un adj. prin prep. „de”, exprimă ideea de superlativ) Foarte, extraordinar, nespus. **III.** S.m. Specie de ferigă din regiunea montană *(Asplenium trichomanes).* — Din sl. **strašĭnŭ.**

STRAT, *straturi,* s.n. **1.** Material, substanță repartizată relativ uniform pe o suprafață de altă natură (pentru a o acoperi) sau între alte două suprafețe de altă natură (pentru a le despărți). **2.** Fâșie compactă dintr-o materie, aflată în interiorul unei mase de natură diferită. **3.** Depozit de roci sedimentare sau metamorfice cu o compoziție relativ omogenă, care se găsește, sub forma unei pânze, între alte depozite. **4.** Influență externă exercitată asupra unei limbi date. **5.** Fig. Parte dintr-o clasă socială; categorie, pătură socială. **6.** Fâșie de pământ, cu cărări pe margini, pe care se seamănă legume sau flori; fâșia de pământ împreună cu vegetația respectivă. **7.** (Pop.) Culcuș, așternut pentru animale. **8.** (Pop.) Pat, așternut pentru oameni. **9.** Nume dat părții de jos pe care se reazemă unele obiecte sau unelte; postament. **10.** Patul puștii. [Pl.: (**3**) *strate*] — Lat. **stratum.**

STRATAGÉMĂ, *strategeme,* s.f. **1.** Procedeu întrebuințat în război pentru a înșela și a surprinde pe inamic. **2.** Șiretlic, vicleșug, tertip. — Din fr. **stratagème.**

STRATÉG, *strategi,* s.m. **1.** (În Grecia antică) Comandant militar al unui polis; fiecare dintre cei zece magistrați supremi ai Atenei, aleși pe o durată de un an. **2.** Comandant de oști, bun cunoscător al strategiei. — Din fr. **stratège,** lat. **strategus.**

STRATÉGIC, -Ă, *strategici, -ce,* adj. Care ține de strategie, privitor la strategie. ✧ *Hartă strategică* = hartă militară utilizată în conducerea războiului. ✦ (Despre locuri, drumuri, poziții) Care are însemnătate pentru acțiunile militare de război; care favorizează desfășurarea operațiilor militare. ✦ Foarte important, esențial din punctul de vedere al strategiei (**2**). ✦ Potrivit, oportun (într-o împrejurare dată). — Din fr. **stratégique.**

STRATEGÍE s.f. **1.** Parte componentă a artei militare, care se ocupă cu problemele pregătirii, planificării și ducerii războiului și operațiilor militare. **2.** (În sintagma) *Strategie economică* = stabilirea obiectivelor și planificarea cursului acțiunilor de urmat atât la nivel microeconomic, cât și la nivel macroeconomic. — Din fr. **stratégie.**

STRATIFICÁ, *stratífic,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) așeza, a (se) depune în mai multe straturi; a căpăta sau a da forma unor straturi suprapuse. — Din fr. **stratifier,** lat. **stratificare.**

STRATIFICÁRE, *stratificări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) stratifica* și rezultatul ei; stratificație. ✦ Formație geologică sedimentară alcătuită din mai multe strate suprapuse. **2.** Așezare a semințelor de pomi fructiferi și a butașilor în straturi de pământ care alternează cu straturi de nisip, de rumeguș, de turbă, pentru a asigura o bună păstrare sau a favoriza și a stimula germinarea sau înrădăcinarea. — V. **stratifica.**

STRATIFICÁT, -Ă, *stratificați, -te,* adj. Așezat în straturi, format din straturi. — V. **stratifica.**

STRATIFICÁȚIE, *stratificații,* s.f. Stratificare. — Din fr. **stratification.**

STRATIGRÁFIC, -Ă, *stratigrafici, -ce,* adj. Care aparține stratigrafiei, privitor la stratigrafie. — Din fr. **stratigraphique.**

STRATIGRAFÍE s.f. Ramură a geologiei care studiază formațiunile geologice ale scoarței terestre, pentru a determina vârsta și succesiunea lor. — Din fr. **stratigraphie.**

STRATOCÚMULUS s.m. Formație de nori situată la altitudini relativ joase, având aspectul unor valuri. — Din fr. **strato-cumulus.**

STRATOSFÉRĂ s.f. Parte a atmosferei (situată între troposferă și ionosferă) unde predomină deplasările orizontale ale aerului. — Din fr. **stratosphère.**

STRATOSFÉRIC, -Ă, *stratosferici, -ce,* adj. Care aparține stratosferei, privitor la stratosferă. — Din fr. **stratosphérique.**

STRATOSTÁT, *stratostate,* s.n. Aerostat cu o nacelă ermetic închisă și special utilată pentru zborurile în stratosferă. — Din fr. **stratostat.**

STRÁTUS s.m. Nori de forma unui strat orizontal, uniform și continuu, de culoare cenușie, asemănători cu ceața, situați la înălțimi joase și care produc burniță și zăpadă grăunțoasă. — Din fr., lat. **stratus.**

STRÁȚĂ, *străți,* s.f. Registru în care se înscriu toate operațiile economice ale unei întreprinderi, într-o formă nesistematizată din punct de vedere contabil. — Din germ. **Strazze.**

STRĂBÁTE, *străbát,* vb. III. **1.** Tranz. și intranz. A trece printr-un corp, a pătrunde prin…, a traversa, a răzbi. **2.** Tranz. A trece pe o suprafață în diferite sensuri, pe toată întinderea ei, de la un capăt la altul; a parcurge, a cutreiera, a traversa. **3.** Intranz. A trece pe undeva cu greu, învingând obstacole; a răzbate. ✦ A ajunge la… ✦ Fig. A izbuti, a reuși. — Pref. *stră-* + **bate.**

STRĂBÁTERE, *străbateri,* s.f. Acțiunea de *a străbate* și rezultatul ei. — V. **străbate.**

STRĂBĂTĂTÓR, -OÁRE, *străbătători, -oare,* adj. **1.** Care străbate sau care pătrunde prin ceva. ✦ Fig. Care învinge cu ușurință piedicile; răzbătător. **2.** Care cutreieră, care parcurge un loc, o suprafață. — **Străbate** + suf. *-ător.*

STRĂBĂTÚT, -Ă, *străbătuți, -te,* adj. **1.** Care a fost pătruns, prin care a trecut ceva. **2.** Care a fost parcurs. — V. **străbate.**

STRĂBÚN, -Ă, *străbuni, -e,* adj. s.m. și f. **1.** Adj. Strămoșesc; străvechi. **2.** S.m. și f. Străbunic (**1**). ✦ Răzbunic, strămoș (**2**). **3.** S.m. și f. Strămoș (**1**). — Pref. *stră-* + **bun.**

STRĂBUNÉSC, -EÁSCĂ, *străbunești,* adj. (Înv.) Strămoșesc; străvechi. — **Străbun** + suf. *-esc.*

STRĂBUNÍC, -Ă, *străbunici, -ce,* s.m. și f. **1.** Tatăl ori mama bunicului sau al bunicii, în raport cu strănepoții lor; străbun (**2**). **2.** Strămoș (**1**). — Pref. *stră-* + **bunic.**

STRĂCHINÁR, *străchinari,* s.m. Meseriaș care face străchini. — **Strachină** + suf. *-ar.*

STRĂCHINOÁIE, *străchinoaie,* s.f. (Pop.) Augmentativ al lui *strachină*. [Pr.: *-noa-ie*] — **Strachină** + suf. *-oaie*.

STRĂCHINÚȚĂ, *străchinuțe,* s.f. Diminutiv al lui *strachină*; străchioară. — **Strachină** + suf. *-uță.*

STRĂCHIOÁRĂ, *străchioare,* s.f. (Pop.) Străchinuță. [Pr. *-chi-oa-*] — **Strachină** + suf. *-ioară.*

STRĂDÁLNIC, -Ă, *strădalnici, -ce,* adj. (Înv. și reg.) Harnic, sârguincios. — Din sb. **stradalnik.**

STRĂDÁNIE, *strădanii,* s.f. (Înv.) Silință, efort depus de cineva pentru a realiza ceva; străduință, străduială. — Din sl. **stradanije.**

STRĂDUÍ, *străduiesc,* vb. IV. Refl. A depune multe eforturi ca să realizeze ceva; a se sili, a se căzni. [Prez. ind. și: *străduiesc*] — Din sl. **stradati.**

STRĂDUIÁLĂ, *străduieli,* s.f. (Rar) Străduință. — **Străduie** + suf. *-eală.*

STRĂDUÍNȚĂ, *străduințe,* s.f. Străduință. — **Străduie** + suf. *-ință.*

STRĂDUÍRE, *străduiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a se străduie* și rezultatul ei. — V. **străduie.**

STRĂDUITÓR, -OÁRE, *străduitori, -oare,* adj. (Rar) Care se străduiește, care își dă toată osteneala să realizeze ceva; sârguincios, silitor, harnic. [Pr.: *-du-i-*] — **Străduie** + suf. *-tor.*

STRĂDÚȚĂ, *străduțe,* s.f. Diminutiv al lui *stradă;* stradelă. — **Stradă** + suf. *-uță.*

STRĂFULGERÁ, pers. 3 *străfulgeră,* vb. I. **1.** Intranz. A luci, a sclipi (ca un fulger). **2.** Intranz. Fig. (Despre un gând, o idee) A-i veni cuiva pe neașteptate sau a-i trece deodată (ca un fulger) prin minte. **3.** Tranz. A lovi pe cineva sau ceva pe neașteptate. **4.** Tranz. Fig. A străbate cu mare iuțeală. — Pref. *stră-* + **fulgera.**

STRĂFULGERÁRE, *străfulgerări,* s.f. Faptul de *a străfulgera.* — V. **străfulgera.**

STRĂFÚND, *străfunduri,* s.n. Loc, punct situat la mare adâncime, în interior; adânc. — Pref. *stră-* + **fund.**

STRĂGĂLÍE, *străgălii,* s.f. (Pop.) **1.** Disc de oțel găurit care se montează pe osia roții unui car, pentru a împiedica frecarea roții. **2.** (La pl.) Podoabe, elemente decorative adăugate la hamuri. [Var.: **strangalíe** s.f.] — Din ngr. **strangaliá.**

STRĂÍN, -Ă, *străini, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care face parte din populația altei țări decât aceea în care se află sau trăiește; (om, ființă) care este originară din altă regiune, localitate etc. decât aceea în care se află sau locuiește, trăiește. ✦ (Persoană) care aparține unei naționalități ce nu formează, în cadrul unui stat, o minoritate națională. **2.** Adj. (Despre țări, locuri) Care este altul decât cel de origine al cuiva. ✦ Care aparține sau este propriu altui popor decât cel al persoanei despre care este vorba. **3.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care nu se află în relații apropiate (de rudenie sau de prietenie) cu cineva; *p. ext.* (om) care este sau se simte stingher. ✧ Loc. adv. *Prin* (sau *printre, în) străini* = departe de casă, între oameni necunoscuți, neprietenoși. ✦ (Om) înstrăinat (sufletește), depărtat de… **4.** Adj. Care este în afară de preocupările sau de interesele cuiva. ✦ Care nu are nicio legătură, nicio contingență cu ceva, care este departe de ceva. **5.** Adj. (Despre obiecte) Care nu este proprietatea sa, care aparține altuia. **6.** Adj. Care este de altă natură, are alte particularități decât mediul în care se află. **7.** Adj. Neobișnuit; bizar. [Var.: (pop.) **streín, -ă** adj., s.m. și f.] — Et. nec.

STRĂINĂTÁTE, *străinătăți,* s.f. **1.** Țară, regiune situată dincolo de granițele propriei patrii. **2.** Mediu străin în care se află cineva, departe de familie și de cunoscuți. [Pr.: *stră-i-*. — Var.: (pop.) **streinătáte** s.f.] — **Străin** + suf. *-ătate.*

STRĂINÍSM, *străinisme,* s.n. (Rar) Element lexical de jargon. [Pr.: *stră-i-*] — **Străin** + suf. *-ism.*

STRĂJÁC, *străjace,* s.n. (Reg.) Saltea (de paie). — Din germ. **Strohsack.**

STRĂJÉR, -Ă, *străjeri, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Persoană care avea obligația să păzească granițele (muntoase), în schimbul unor scutiri fiscale. ✦ P. gener. (Înv. și pop.) Paznic, străjă. **2.** S.m. și f. (Înv.) Tânăr care aparținea străjeriei. **3.** S.m. Construcție formată dintr-un grup de stâlpi de lemn, montată lângă piciorul unui pod de lemn, pentru a-l apăra de loviturile plutelor. [Var.: (înv.) **strejár** s.m.] — **Străjă** + suf. *-ar.*

STRĂJERÍE s.f. (Înv.) Organizație pentru tineret creată de regele Carol al II-lea, care a activat între 1937 și 1940. — **Străjer** + suf. *-ie.*

STRĂJUÍ, *străjuiesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A păzi, a apăra. **2.** Intranz. (Adesea fig.) A sta de strajă, a veghea. **3.** Tranz. Fig. A mărgini, a delimita ceva. [Var.: (reg.) **strejuí** vb. IV] — **Străjă** + suf. *-ui.*

STRĂJUÍRE, *străjuiri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de *a străjui;* păzire, pază, veghe. ✦ Pândă. — V. **străjă.**

STRĂJUITÓR, -OÁRE, *străjuitori, -oare,* adj. (Rar) Care străjuiește, păzește, veghează. ✦ (Substantivat) Paznic, păzitor, străjer. [Pr.: *-ju-i-*] — **Străjui** + suf. *-tor.*

STRĂLÍMPEDE, *strălimpezi,* adj. (Rar) Foarte limpede, deosebit de clar. — Pref. *stră-* + **limpede.**

STRĂLÚC, *străluci,* s.m. Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare verde sau roșcată, cu luciu metalic specific, cu aripile albastre-verzui, fin punctate *(Aromia moschata)*. — Din **străluci** (derivat regresiv).

STRĂLUCÍ, *strălucesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A luci puternic, a răspândi, a emite, a reflecta o lumină vie. ✦ A scânteia, a sclipi. ✦ P. anal. A părea că răspândește lumină datorită albeții, curățeniei. **2.** Fig. (Despre oameni) A se remarca, a se distinge în mod deosebit, a face o puternică impresie (prin calitățile sale). — Pref. *stră-* + **luci.**

STRĂLUCÍRE, *străluciri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a străluci* și rezultatul ei; intensitatea unei lumini vii. ✦ Lumină vie reflectată; scânteiere, sclipire; *spec.* iluminare produsă de un astru. ✦ (Fiz.) Mărime care caracterizează un izvor de lumină, egală cu raportul dintre intensitatea luminoasă a izvorului și proiecția ariei sale pe direcția de observație. **2.** Fig. Fast, splendoare, frumusețe. ✦ Mărire, glorie. — V. **străluci.**

STRĂLUCÍT, -Ă, *străluciți, -te,* adj. **1.** Care strălucește; strălucitor, lucitor, sclipitor. **2.** Fig. (Despre oameni) Distins, remarcabil prin însușirile spirituale. ✦ (Despre abstracte) Plin de glorie, de onoare; glorios. ✦ Fastuos, bogat, splendid. — V. **străluci.**

STRĂLUCITÓR, -OÁRE, *strălucitori, -oare,* adj. **1.** Care strălucește, care împrăștie lumină; strălucit, lucitor. **2.** (Despre ochi, privire, față) Plin de strălucire, expresiv, luminos. ✦ (Despre culori) Viu, violent. **3.** Fig. Fastuos, splendid. — **Străluci** + suf. *-tor.*

STRĂLUMINÁ, *străluminez,* vb. I. Intranz. și tranz. (Rar) A lumina puternic. — Pref. *stră-* + **lumina.**

STRĂLUMINÁRE, *străluminări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a străluminа;* lumină puternică. — V. **strălumina.**

STRĂMĂTÚRĂ, (**2**) *strămături,* s.f. (Înv. și pop.) **1.** Lână toarsă și vopsită în diferite culori folosită la țară la țesut, la cusut și la brodat. **2.** Sortiment de strămătură (**1**). **3.** Destrămătură, stramă. — Cf. s t r a m ă, d e s t r ă m ă t u r ă.

STRĂMÓȘ, -OÁȘĂ, *strămoși, -oașe,* s.m. și f. **1.** Persoană care a trăit cu câteva generații înaintea cuiva și din care descind membrii aceleiași familii; (la m. pl.) generații anterioare, înaintașii unui neam, unui popor care au trăit într-o epocă îndepărtată; străbun (**3**), străbunic (**2**). **2.** Străbunic (**1**). — Pref. *stră-* + **moș.**

STRĂMOȘÉSC, -EÁSCĂ, *strămoșești,* adj. Care aparține strămoșilor, privitor la strămoși; moștenit de la strămoși; ancestral, străvechi, străbun, străbunesc. — **Strămoș** + suf. *-esc.*

STRĂMOȘÉȘTE adv. Ca strămoșii, după obiceiul strămoșilor. — **Strămoș** + suf. *-ește.*

STRĂMURÁRE, *strămurări,* s.f. (Pop.) Băț ascuțit, nuia sau prăjină cu vârf de fier, cu care se îndeamnă vitele la mers; strămurărită. ✦ P. gener. Nuia lungă, subțire și flexibilă. [Var.: (reg.) **stremuráre** s.f.] — Lat. ***stimularia** (< *stimulus).*

STRĂMURÁRIȚĂ, *strămurariță,* s.f. (Pop.) Strămutare. — **Strămurare** + suf. *-iță.*

STRĂMUTÁ, *strămút,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) muta în alt loc, în altă parte; a(-și) schimba locul, sediul, locuința. ✧ Expr. (Refl.) *A se strămuta de aici* (sau *din viață)* = a muri. (Tranz.; fam.) *A strămuta* (cuiva) *fălcile* (sau *căpriorii)* = a lovi (pe cineva) cu putere în obraz. *A-și strămuta fălcile* = a căsca mult, tare. ✦ (Jur.) A dispune o strămutare. **2.** Tranz. (Înv.) A-și schimba gândurile, hotărârile, sentimentele; a reveni. **3.** Tranz. (Pop.) A preface, a transforma. — Lat. ***extramutare** *(= transmutare).*

STRĂMUTÁRE, *strămutări,* s.f. Acțiunea de *a (se) strămuta* și rezultatul ei. ✦ (Jur.) Trimitere a unui proces de la o instanță la alta de același grad sau de la un organ de urmărire penală la altul, prin dispoziția organului superior. — V. **strămuta.**

STRĂMUTÁT, -Ă, *strămutați, -te,* adj. Stabilit în altă parte (cu locuința sau cu sediul). — V. **strămuta.**

STRĂNEPÓT, -OÁTĂ, *strănepoți, -oate,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Copil al nepotului sau al nepoatei de fiu sau de fiică, considerat în raport cu străbunicii lui; copil al nepotului de frate sau de soră, considerat în raport cu părinții unchilor și mătușilor lui. **2.** S.m. pl. Urmași, descendenți. — Pref. *stră-* + **nepot.**

STRĂNÚT, *strănuturi,* s.n. Faptul de *a strănuta;* zgomot produs când cineva strănută. — Din **strănuta** (derivat regresiv).

STRĂNUTÁ, *strănút,* vb. I. Intranz. (Despre oameni și unele animale) A elimina cu zgomot, pe nas sau pe gură, aerul din plămâni, printr-o mișcare bruscă și involuntară a mușchilor expiratori. ✧ *Praf de strănutat* = substanță medicamentoasă iritantă, care provoacă strănutul. — Lat. **sternutare.**

STRĂNUTÁRE, *strănutări,* s.f. Acțiunea de *a strănuta* și rezultatul ei. — V. **strănuta.**

STRĂNUTÁT s.n. Strănut, strănutare. — V. **strănuta.**

STRĂPUNGĂTÓR, -OÁRE, *străpungători, -oare,* adj. Care străpunge sau dă impresia că străpunge, sfredelește; sfredelitor. — **Străpunge** + suf. *-ător.*

STRĂPÚNGE, *străpúng,* vb. III. Tranz. **1.** A împunge cu un obiect cu vârf ascuțit, astfel încât vârful (sau întregul obiect) să răzbată în partea cealaltă; *p. ext.* a ucide sau a răni cu o armă ascuțită. ✦ A perfora, a găuri. **2.** Fig. A străbate, a pătrunde, a trece prin ceva. ✧ Expr. *A străpunge frontul* = a distruge într-un anumit loc linia de apărare a inamicului și a pătrunde dincolo de această linie. **3.** A realiza legătura dintre două lucrări miniere subterane. [Perf. s. *străpunsei*, part. *străpuns*] — Lat. ***extrapungere** (= *transpungere).*

STRĂPÚNGERE, *străpungeri,* s.f. Acțiunea de *a străpunge* și rezultatul ei; perforare. — V. **străpunge.**

STRĂPÚNS, -Ă, *străpunși, -se,* adj. Care a fost străbătut dintr-o parte în alta de un obiect ascuțit. — V. **străpunge.**

STRĂROMÂNĂ s.f. (Lingv.) Stadiu în evoluția limbii române anterior diferențierii dialectale; română comună, română primitivă. — Pref. *stră-* + **română** (după germ. *urrumänisch).*

STRĂȘINÍT, -Ă adj. v. **streșinit.**

STRĂȘNICÍ, *strășnicesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A trata pe cineva cu asprime, cu severitate; a înfricoșa. — Din **strașnic.**

STRĂȘNICÍE s.f. **1.** Atitudine, condiție etc. aspră, severă; asprime, severitate. **2.** Putere, forță. **3.** Grozăvie. — **Strașnic** + suf. *-ie.*

STRĂTĂIÁ, *strătăi,* vb. I. Tranz. (Pop.) A întreține. [Pr.: *-tă-ia*] — Pref. *stră-* + **tăia.**

STRĂVÉCHI, -E, *străvechi,* adj. **1.** Care datează de foarte multă vreme; foarte vechi. ✦ (Prin exagerare sau glumeț) Vechi, uzat. **2.** Care datează din epocile vechi sau primitive ale omenirii, care aparține Antichității sau preistoriei. — Pref. *stră-* + **vechi.**

STRĂVEDEÁ, *străvăd,* vb. II. Refl. A-și vedea (neclar) propria imagine (în oglindă, în apă) sau a lăsa să i se vadă imaginea (printr-un corp străveziu). ✦ Tranz. (Rar) A vedea ceva în mod neclar; a întrezări. ✧ Refl. pas. *Luna se străvede printre nori.* [Var.: (reg.) **strevedeá** vb. II] — Pref. *stră-* + **vedea.**

STRĂVEZÍME s.f. (Rar) Însușirea de a fi străveziu (**1**); transparență. — **Străveziu** + suf. *-ime.*

STRĂVEZÍU, -ÍE, *străvezii,* adj. **1.** Care permite razelor de lumină să străbată prin el; prin care se văd (clar) obiectele; transparent. ✦ Clar, limpede, luminos. ✦ Care permite razelor de lumină să-l străbată parțial; prin care se văd vag contururile obiectelor; translucid. **2.** (Despre oameni) Cu pielea (obrajilor) subțire, fină, palidă. ✦ Foarte slab. **3.** Fig. (Adesea adverbial) Al cărui sens ascuns, neexprimat direct, poate fi înțeles cu ușurință; evident. — **Străvedea** + suf. *-iu.*

STRÂMB, -Ă, *strâmbi, -e,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** (Despre lucruri) Care prezintă neregularități sau abateri de la forma normală, dreaptă; diform. ✦ (Despre drumuri) Lipsit de aliniere, cotit, întortocheat. **2.** Lăsat sau căzut într-o parte; aplecat, înclinat. ✦ (Despre oameni sau părți ale corpului lor) Încovoiat, îndoit, gârbovit; adus de șale; *p ext.* deformat, pocit. **3.** Fig. Nedrept, injust, incorect. ✦ Făcut pentru a înșela. **II.** Adv. **1.** Cu spatele încovoiat sau cu corpul aplecat într-o parte, sucit. ✧ Expr. *A sta* (sau *a ședea) strâmb și a judeca drept* = a recunoaște adevărul. **2.** Într-o parte, pieziș; *p. ext.* în neorânduială, dezordonat. ✧ Expr. *A râde* (sau *a surâde, a zâmbi) strâmb* = a râde (sau a surâde, a zâmbi) în silă, forțat, nesincer. *A privi* (sau *a se uita) strâmb* = a privi, a se uita urât, dușmănos. *A călca strâmb* = a avea o comportare incorectă, imorală. **3.** Fig. În mod fals, mincinos, neadevărat. — Lat. pop. **strambus** (= *strabus).*

STRÂMBÁ, *strâmb,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca ceva să nu mai fie drept, a da o poziție strâmbă; a îndoi, a încovoia, a curba. **2.** Tranz. A face să devieze de la poziția normală, a apleca într-o parte. ✧ Expr. (Fam.) *A strâmba* (cuiva) *gâtul* = a suci (cuiva) gâtul. *A-și strâmba gâtul* sau (refl.) *a i se strâmba cuiva gâtul* = a ține capul sau gâtul într-o poziție forțată, sucită, pentru a putea privi într-o anumită direcție. **3.** Refl. și tranz. A (se) schimonosi, a (se) deforma (la față) în urma unei boli, a unui accident sau ca expresie a unui sentiment de durere, de dispreț, de nemulțumire etc. ✧ Expr. (Refl.) *A se strâmba de râs* = a râde cu mare poftă, a se prăpădi de râs. (Intranz.) *A strâmba din nas* = a-și arăta nemulțumirea, dezaprobarea sau disprețul printr-o mișcare caracteristică a feței. ✦ Tranz. A imita în batjocură fizionomia, gesturile, vorbele cuiva. ✦ Refl. Fig. A face mofturi, a se fandosi. — Din **strâmb.**

STRÂMBÁT, -Ă, *strâmbați, -te,* adj. **1.** Deplasat din locul sau din poziția normală; lăsat sau căzut într-o parte. **2.** Schimonosit, deformat, pocit. — V. **strâmba.**

STRÂMBĂTÁTE, *strâmbătăți,* s.f. (Înv. și pop.) Nedreptate; *p. ext.* neadevăr, minciună. — **Strâmb** + suf. *-ătate.*

STRÂMBĂTÚRĂ, *strâmbături,* s.f. **1.** Faptul de a (se) strâmba; grimasă, schimonoseală, schimonositură a feței; strâmbet. ✦ Imitare (în batjocură) a gesturilor, mimicii cuiva. ✦ Fig. Fandoseală, sclifoseală. **2.** (Concr.) Obiect strâmb, încovoiat. — **Strâmba** + suf. *-ătură.*

STRÂMBET, *strâmbete,* s.n. (Rar) Strâmbătură, grimasă. — **Strâmba** + suf. *-et.*

STRÂMT, -Ă, *strâmți, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care nu este (destul de) larg sau (de) lat; îngust. **2.** Care nu este (suficient de) încăpător, în care nu încape mult. **3.** Fig. Lipsit de măreție sau de amploare; mărginit, redus, meschin; lipsit de înțelegere, de toleranță, de generozitate; lipsit de orizont. **II.** S.n. (Pop.; în expr.) *A fi la largul tău și la strâmtul altuia,* se spune în ironie când cineva își ia libertăți excesive, stingherind pe altul. [Var.: **strimt, -ă** adj.] — Lat. ***strinctus** (= *strictus).*

STRÂMTÁ, *strâmtez,* vb. I. Tranz. și refl. (Adesea fig.) A face sau a deveni (mai) strâmt, (mai) îngust, (mai) puțin încăpător; a (se) îngusta, a (se) strânge. — Din **strâmt.**

STRÂMTÁRE, *strâmtări,* s.f. Acțiunea de *a (se) strâmta* și rezultatul ei. — V. **strâmta.**

STRÂMTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *strâmticei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *strâmt;* strâmtuț. — **Strâmt** + suf. *-icel.*

STRÂMTÍME, *strâmtimi,* s.f. (Rar) Faptul de a fi strâmt; loc strâmt. — **Strâmt** + suf. *-ime*.

STRÂMTOÁRE, *strâmtori,* s.f. **1.** Loc strâmt, îngust, între munți sau între dealuri; defileu, trecătoare. ✦ P. gener. Loc îngust. **2.** Fâșie îngustă de apă care leagă două mări sau oceane și se află între două porțiuni de uscat apropiate. **3.** Faptul de a fi strâmt. **4.** Fig. Situație grea, stânjenitoare (datorită lipsei de bani); încurcătură, jenă (financiară). — **Strâmt** + suf. *-oare.*

STRÂMTORÁ, *strâmtorez,* vb. I. Tranz. A limita posibilitățile de mișcare ale cuiva; a îngrămădi într-un loc strâmt, a băga la strâmtoare; a înghesui, a restrânge. ✦ A obliga, a sili, a constrânge. ✦ Refl. A se mulțumi (de nevoie) cu o viață mai modestă, a-și restrânge cheltuielile destinate comodităților traiului. [Var.: (înv.) **strâmtorí** vb. IV] — Din **strâmtoare.**

STRÂMTORÁRE, *strâmtorări,* s.f. Faptul de *a (se) strâmtora*; înghesuire, restrângere. [Var.: (înv.) **strâmtoríre** s.f.] — V. **strâmtora.**

STRÂMTORÁT, -Ă, *strâmtorați, -te,* adj. Care se află într-o situație dificilă, datorită lipsei de mijloace materiale. ✦ Stingherit, descumpănit, încurcat. [Var.: (înv.) **strâmtorít, -ă** adj.] — V. **strâmtora.**

STRÂMTORÍ vb. IV v. **strâmtora.**

STRÂMTORÍRE s.f. v. **strâmtorare.**

STRÂMTORÍT, -Ă adj. v. **strâmtorat.**

STRÂMTÚȚ, -Ă, *strâmtuți, -e,* adj. (Rar) Strâmticel. — **Strâmt** + suf. *-uț.*

STRÂNGĂTÓR, -OÁRE, *strângători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) care strânge, agonisește, (om) econom; *p. ext.* (om) zgârcit. **2.** S.m. și f. (Înv.) Persoană care adună ceva. — **Strânge** + suf. *-ător.*

STRÂNGE, *strâng,* vb. III. **I. 1.**Tranz. A trage tare de capetele unei sfori, ale unei curele etc. înnodate sau înfășurate în jurul cuiva sau a ceva, spre a lega ori a închide, a fixa etc. (mai) bine; a face ca o legătură să fie mai strâmtă. ✧ Expr. *A strânge cureaua* = a răbda (de foame); a fi obligat să-și restrângă (mult) cheltuielile de trai. (Refl.) *A i se strânge funia la par* = a ajunge într-o situație dificilă, când nu mai poate face cum vrea. ✦ A apropia mai mult de corp părțile unui veșmânt (pentru a se acoperi, pentru a se feri de frig etc.). ✦ Fig. A întări o prietenie, o alianță, o relație etc. **2.** Tranz. A prinde, a apuca cu mâna, cu brațele, a ține, nelăsând să-i scape. ✧ Expr. *A(-i) strânge* (cuiva) *mâna* = a da mâna (cu cineva) la întâlnire, la despărțire, pentru a felicita etc. **3.** Tranz. A presa, a apăsa din două părți sau din toate părțile pentru a apropia, a comprima etc. ✧ Expr. *A strânge* (pe cineva) *cu ușa* (sau *în clește, în balamale, în pinteni*) = a sili (pe cineva) să facă ceva; a obliga (pe cineva) să recunoască ceva. ✦ (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A apăsa asupra (unei părți a) corpului, provocând o senzație de jenă sau de durere (deoarece este prea strâmt). ✧ Expr. *A-l strânge* (pe cineva) *în spate (de frig* sau *de frică)* = a provoca (cuiva) sau a simți o senzație neplăcută (de frig sau de frică). ✦ A fixa (mai bine) printr-o mișcare de învârtire o piesă filetată a unui mecanism; a înșuruba (mai tare). ✧ Expr. *A strânge șurubul* = a întrebuința mijloace (abuzive) de constrângere, a înăspri regimul (împotriva cuiva). ✦ A înghesui, a îngrămădi, a îndesa. ✦ Fig. A sili, a constrânge. **4.** Tranz. A închide o parte a corpului prin apropierea părților componente. ✧ Expr. *A-și strânge gura* = a se reține; a tăcea din gură. *A(-și) strânge buzele (pungă)* sau (intranz.) *a strânge din buze* = a-și încleșta și a-și încreți buzele în semn de nemulțumire, de dispreț, de neîncredere etc. *A-și strânge pumnii* = a-și încleșta pumnii în semn de mânie (reținută). *A-și strânge fruntea* (sau *sprâncenele)* sau (intranz.) *a strânge din sprâncene* = a-și încreți fruntea (sau sprâncenele) din cauza îngândurării, nemulțumirii etc.; a se încrunta, a se posomorî. (Intranz.) *A strânge din ochi* = a împreuna cu putere pleoapele în semn de ciudă, de necaz etc. sau din cauza unei senzații de jenă fizică. *Cât ai strânge din ochi* = într-o clipă, imediat. *A strânge din umeri* = a ridica, a da din umeri în semn de dispreț, de nepăsare, de nedumerire, de neputință. **5.** Tranz. A aduna laolaltă punând (simetric) una peste alta marginile, faldurile, părțile unui obiect de pânză, de hârtie etc.; a înfășura, a îndoi, a împături. ✦ Refl. (Despre materiale textile) A-și reduce volumul sau lungimea; a se strâmta, a intra (la apă). **6.** Refl. și tranz. A (se) ghemui, a (se) zgârci, a (se) contracta. ✧ Expr. *A i se strânge* (sau *a-i strânge* cuiva) *inima* = a simți (sau a face pe cineva să simtă) o emoție puternică, o supărare, o întristare etc. (Refl.) *A se strânge în sine* = a deveni puțin comunicativ, a se închide în sine. ✦ Refl. (Despre lapte) A se închega, a se coagula. ✦ Refl. (Despre lichide sau despre corpuri care conțin lichide) A îngheța, a se solidifica. **II. 1.** Tranz. A aduna la un loc lucruri căzute, risipite; a face grămadă. ✦ Spec. A culege produse vegetale, recolta. ✦ A face provizii. **2.** Tranz. A agonisi, a acumula, a economisi bunuri; a aduna. ✦ A colecta. ✦ A percepe, a încasa. **3.** Refl. A se aduna undeva, la un loc, împrejurul cuiva etc.; a se întruni; *p. ext.* a sosi, a veni. ✧ Expr. *A se strânge (acasă) de pe drumuri* = a nu mai fi hoinar, a sta acasă. (Tranz.) *A strânge pe cineva de pe drumuri* = a determina pe cineva să nu mai hoinărească, să stea acasă. (Tranz.) *A nu-și (mai) strânge picioarele (de pe drumuri)* = a hoinări întruna. ✦ Spec. A se îmbulzi, a se îngrămădi. **4.** Tranz. A lua și a pune la loc, a pune bine; a așeza în ordine. ✧ Expr. *L-a strâns Dumnezeu* sau *moartea (la sine)* = a murit. (Intranz.) *A strânge prin casă* (sau *prin odaie* etc.) = a deretica. [Perf. s. *strânsei,* part. *strâns*] — Lat. **stringere.**

STRÂNGERE, *strângeri,* s.f. Faptul de *a (se) strânge;* strâns[1], strânsătură. ✧ Expr. *(Cu) strângere de inimă* = (cu un) puternic sentiment de teamă, de durere, de regret etc. ✦ (Înv.) Recrutare. — V. **strânge.**

STRÂNS[1] s.n. Strângere. ✦ Adunare a recoltei; cules. ✦ Vremea, timpul, momentul culesului recoltei. — V. **strânge.**

STRÂNS[2], -Ă, *strânși, -se,* adj., adv., s.f. **I.** Adj. **1.** Legat, înfășurat bine. ✦ Întins, încordat. ✦ (Despre îmbrăcăminte) Strâmt; ajustat (pe talie). ✦ Fig. Îndârjit. ✦ Fig. (Despre relații între oameni) Trainic, puternic. ✦ Fig. (Despre felul de a gândi, de a se exprima) Coerent; concis, precis. **2.** Prins, apucat, cuprins cu putere (în mâini). **3.** Presat din mai multe părți; înghesuit. ✧ *Rânduri strânse* = rânduri dese. **4.** (Despre părți ale corpului omenesc) Închis sau încleștat. ✧ Expr. *A fi strâns la mână* sau *a fi cu mâna strânsă* = a fi zgârcit; a fi cumpătat la cheltuieli, econom. ✦ Apropiat tare, lipit. **5.** (Despre pânză, hârtie etc.) Înfășurat, împăturit. **6.** (Despre ființe sau părți ale lor) Ghemuit, zgârcit; contractat. ✧ Expr. *Cu inima strânsă* = stăpânit de o emoție puternică; cu teamă. **II.** Adj. **1.** (Despre lucruri) Adunat la un loc; îngrămădit. **2.** (Despre bani, avuții) Agonisit, economisit, acumulat. **3.** Așezat la loc sigur, pus bine. ✦ Pus în ordine. **III.** Adv. **1.** (Indică gradul cel mai înalt al unor acțiuni): **a)** Foarte tare, foarte puternic (ca să nu se mai poată desface); **b)** Foarte mult, cu toată puterea. **2.** În mod strict, cu strictețe, întocmai. **IV.** S.f. (Pop.) Ceea ce agonisește, adună cineva; avere; provizie, recoltă. — V. **strânge.**

STRÂNSĂTÚRĂ, *strânsături,* s.f. (Reg.) **1.** Strângere. **2.** Strânsură (**I 1**). — **Strâns[2]** + suf. *-ătură.*

STRÂNSOÁRE, *strânsori,* s.f. **I. 1.** (Senzație de) apăsare, (de) presiune; încleștare. **2.** Fig. Îngrădire, constrângere. ✦ (Înv.) Caznă, chin, suferință. **3.** Loc îngust, strâmt; calitatea, caracterul unui loc îngust, strâmt; îngustime. **II. 1.** (Pop.) Recoltă. ✦ Bogăție, averi acumulate. **2.** (Înv.) Colecție. — **Strâns[2]** + suf. *-oare.*

STRÂNSÚRĂ, *strânsuri,* s.f. **I.** (Rar) **1.** Adunare, grămadă, mulțime (strânsă la un loc); strânsătură. ✦ (Peior.) Oameni lipsiți de valoare; adunătură. ✧ Loc. adj. *De strânsură* = de tot felul; comun, mediocru, improvizat. *Oaste de strânsură* = (în organizarea militară medievală a Moldovei) oaste formată din țărani, târgoveți și boieri cu slugile lor, care luptau alături de trupele regulate. **2.** Plante erbacee care se culeg de pe câmp și se pun la păstrare; recoltă; nutreț. **II.** Apăsare, presare; presiune. — **Strâns[2]** + suf. *-ură.*

STREÁJĂ s.f. v. **strajă.**

STREÁȘINĂ, *streșini,* s.f. Prelungire a acoperișului unei construcții în afara zidurilor care apără pereții și fundațiile de ploaie. ✧ Expr. *A(-și) pune mâna* (sau *palma) streașină (la ochi* sau, rar, *ochilor, la frunte)* sau *a duce mâna streașină (la ochi), a se uita, a sta* etc. *cu mâna streașină (la* sau *pe ochi, deasupra ochilor)* = a(-și) pune, a duce etc. palma la frunte, deasupra ochilor, pentru a se apăra de soare când privește sau pentru a vedea mai bine. ✦ Jgheab de scurgere a apelor de ploaie, montat la marginea acoperișului caselor. ✦ Acoperiș (de șindrilă) înclinat, cu care se acoperă la țară unele garduri sau porți. ✦ Partea ieșită mai în afară la o claie sau la o șură, pe care se scurge apa de ploaie. ✦ Ramurile copacilor din marginea unei păduri; terenul din marginea unei păduri. ✦ Marginea de jos a caierului (din care se trage firul). [Var.: (reg.) **strâșină, strêșină** s.f.] — Cf. sl. s t r ě h a.

STRÉCHE, *streche,* s.f. Nume dat mai multor specii de insecte foarte vătămătoare pentru animalele domestice: **a)** (și în compusul *strechea-vitelor)* insectă de mărimea unei albine, cu corpul păros, negru sclipitor, ale cărei larve trăiesc ca paraziți sub pielea vitelor cornute mari, hrănindu-se cu sângele lor *(Hypoderma bovis);* **b)** (și în compusul *strechea-oilor)* insectă mare de culoare brună-cenușie, păroasă, care își depune larvele în nările oilor, de unde ajung în sinusurile frunții, producând moartea animalelor *(Oestrus ovis);* **c)** (și în compusul *strechea-cailor)* insectă mare de culoare galbenă-brună, păroasă, care își depune ouăle pe corpul sau pe coama cailor, de unde larvele ajung în intestin *(Gastrophilus equi);* **d)** insectă cu abdomenul oval, cu picioarele păroase, care își depune ouăle pe părul căprioarelor și al cerbilor *(Hypoderma diana* și *actaeon).* ✦ Neliniște, spaimă provocată animalelor de insectele descrise mai sus. ✧ Expr. *A da strechea în cineva* ori *a-l lovi* (sau *a-l apuca) pe cineva strechea* = **a)** (despre animale) a fi atacat de streche; a da semne de neliniște; (în special) a fugi orbește, fără motiv aparent; **b)** (despre oameni) a se purta ciudat; (în special) a se agita fără motiv, a fi plin de neastâmpăr. ✦ Furie subită, acces de nebunie. — Din bg. **străk.**

STRECHEÁ, *strechez,* vb. I. Intranz. (Înv. și pop.) (Despre animale) A porni în goană, speriat (sau ca speriat) de streche; *fig.* (despre oameni) a se purta ciudat, a da semne de alienație; a înnebuni. — Din **streche.**

STRECHEÁT, -Ă, *strecheați, -te,* adj. (Înv. și pop.) (Despre animale) Speriat, gonit de (sau ca de) streche; *fig.* (despre oameni) cu purtări ciudate, zăpăcit; nebun, țicnit. — V. **strechea.**

STRECURÁ, *strecór,* vb. I. **1.** Tranz. A trece un lichid printr-o strecurătoare, printr-o sită, printr-o țesătură pentru a-l separa de părticelele solide sau de corpuri străine și pentru a-l limpezi, a-l face omogen. **2.** Refl. (Despre lichide) A curge (câte puțin) printr-o crăpătură, printr-un loc îngust; a picura, a se prelinge. **3.** Refl. și tranz. A pătrunde sau a face să pătrundă printr-un desiș, printr-un loc strâmt, greu accesibil. **4.** Refl. A intra, a ieși sau a se deplasa, a trece pe furiș, fără să facă zgomot și fără să fie observat; a se furișa. ✦ Tranz. A așeza undeva un lucru ori a introduce undeva pe cineva sau ceva cu mișcări ușoare, pe nesimțite. ✦ Tranz. Fig. A spune cuiva ceva în mod discret sau în treacăt. **5.** Refl. A se infiltra în mijlocul unui grup (omogen) de oameni, având grijă să nu fie observat. **6.** Refl. A trece pe rând și pe nesimțite, a se perinda; *fig.* (despre unități de timp) a trece, a se scurge. — Lat. ***extracolare** (< lat. *colare*).

STRECURÁRE, *strecurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) strecura;* strecurat[1]. — V. **strecura.**

STRECURÁT[1] s.n. Strecurare. — V. **strecura.**

STRECURÁT[2], -Ă, *strecurați, -te,* adj. Care s-a purificat, s-a limpezit, s-a omogenizat în urma trecerii printr-o strecurătoare. — V. **strecura.**

STRECURĂTOÁRE, *strecurători,* s.f. Vas de bucătărie pentru strecurat lichide, având fundul (de metal) cu găurele sau prevăzut cu o sită de sârmă. ✦ Bucată sau săculeț de pânză rară prin care se strecoară laptele sau în care se pune cașul să se scurgă de zer. — **Strecura** + suf. *-ătoare.*

STREI s.n. Rasă de porci autohtonă, de culoare neagră, crescută pentru carne și grăsime. — Et. nec.

STREÍN, -Ă adj., s.m. și f. v. **străin.**

STREINĂTÁTE s.f. v. **străinătate.**

STREJÁR s.m. v. **străjer.**

STREJUÍ vb. IV v. **străjui.**

STRÉLER, *strelere,* s.n. Dispozitiv care servește la operația de filetare. — Din germ. **Strähler.**

STRELÍȚ, *streliți,* s.m. Pedestraș dintr-un corp special de infanterie din vechea Rusie, recrutat dintre orășeni și având de obicei funcții polițienești. — Din rus. **streleț.**

STREMȚÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrențăros.**

STREMȚURÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrențăros.**

STREMURÁRE s.f. v. **strămurare.**

STRENȚURÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrențăros.**

STREPEZEÁLĂ, *strepezeli,* s.f. Senzație de iritație neplăcută a dinților și a mucoasei bucale, produsă în urma consumării unor fructe sau alimente acre, astringente. — **Strepezi** + suf. *-eală.*

STREPEZÍ, *strepezesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) produce o senzație de iritare neplăcută în regiunea dinților și a mucoasei bucale, din cauza consumului de fructe sau alimente acre, astringente. [Var.: **sterpezí** vb. IV] — Probabil lat. ***extorpidire** (< *torpidus).*

STREPEZÍT, -Ă, *strepeziți, -te,* adj. (Despre dinți sau mucoasa bucală) Iritat în urma consumului de fructe sau alimente acre, astringente. [Var.: **sterpezít,-ă** adj.] — V. **strepezi.**

STREPTOCÓC, *streptococi,* s.m. Bacterie de formă sferică sau ovală, care se găsește în grupuri dispuse ca niște lănțișoare, agent patogen al unor infecții grave. — Din fr. **sterptocoque.**

STREPTOCÓCIC, -Ă, *streptococici, -ce,* adj. Cu streptococi, provocat de streptococi. — Din fr. **streptococcique.**

STREPTOCOCÍE, *streptococii,* s.f. Infecție cutanată produsă de streptococi, foarte persistentă, având caracter recidivant. — Din fr. **streptococcie.**

STREPTOMICÍNĂ s.f. Substanță antibiotică sub formă de pulbere albă, solubilă în apă, extrasă dintr-o specie de mucegai, folosită în tratamentul unor boli (infecțioase). — Din fr. **streptomycine.**

STRES, *stresuri,* s.n. **1.** (Med.) Termen general utilizat pentru orice factor din mediu (traumatism, emoții, frig, căldură etc.) capabil să provoace la om și la animale o stare de tensiune și o reacție de alarmă a organismului, determinând uneori îmbolnăviri grave; *p. ext.* efect nefavorabil produs asupra organismului ființelor de un factor de mediu. **2.** (Geol.) Presiune laterală tangențială care se produce în sinclinale și determină formarea cutelor muntoase. — Din engl., fr. **stress.**

STRESÁ, *stresez,* vb. I. Tranz. A produce stres; a tulbura, a deregla organismul uman din cauza unui stres. ✦ A supune ființa umană unui stres, tulburând-o, angoasând-o. ✧ Refl. *S-a stresat.* — Din fr. **stresser.**

STRESÁNT, -Ă, *stresanți, -te,* adj. Care provoacă stres (**1**). — Din fr. **stressant.**

STRÉȘINĂ s.f. v. **streașină.**

STREȘINÍ, *streșinesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face streașină (la garduri, la porți). — Din **streașină.**

STREȘINÍT, -Ă, *streșiniți, -te,* adj. (Rar; despre garduri, porți) Acoperit cu streașină. [Var.: **strășinít, -ă** adj.] — V. **streșini.**

STRETÉNIE s.f. (Înv. și pop.) Sărbătoare religioasă ortodoxă celebrată la 2 februarie. — Din sl. **sŭrětenije, strětenije.**

STRÉTTO adv. (Muz.; indică modul de executare) În mod vioi, accelerat. — Cuv. it.

STREVEDEÁ vb. II v. **străvedea.**

STRIÁ, *striez,* vb. I. Tranz. A produce striații pe suprafața unui obiect. [Pr.: *stri-a*] — Din fr. **strier.**

STRIÁT, -Ă, *striați, -te,* adj. Care prezintă striații. ✧ *Mușchi striați* sau *musculatură striată* = mușchii scheletului, constituiți din fibre lungi până la 12 cm care, la microscop, prezintă dungi transversale (unele luminoase și altele întunecoase). [Pr.: *stri-at*] — V. **stria.** Cf. fr. strié.

STRIÁȚIE, *striații,* s.f. Fiecare dintre dungile fine, paralele, care se observă pe anumite corpuri, scoase în relief, săpate în adâncime sau care se detașează pe un fond de culoare diferită; (cu sens colectiv) sistem format din astfel de dungi. [Pr.: *stri-a-*. — Var.: **striațiúne** s.f.] — Din fr. **striation.**

STRIAȚIÚNE s.f. v. **striație.**

STRICÁ, *stric,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) transforma din bun în rău; a (se) deteriora, a (se) degrada; a (se) defecta. ✧ Expr. (Refl.) *A se strica căruța în mijlocul drumului* = a întâmpina piedici, a avea neplăceri când ești încă departe de țintă. ✦ Refl. Spec. (Despre vreme) A se schimba în rău, a deveni nefavorabil. **2.** Tranz. (Pop.) A sfărâma învelișul tare al unui lucru (pentru a scoate și a folosi conținutul); a sparge. ✦ A sfărâma o ușă, o încuietoare, a deschide cu forța (pentru a intra). **3.** Refl. (Despre materii organice) A se altera, a se descompune sub acțiunea agenților exteriori distructivi; (despre aer) a deveni greu respirabil din cauza unor substanțe sau mirosuri neplăcute, nocive. ✧ Tranz. *Factor care strică aerul.* **4.** Tranz. și intranz. A pricinui stricăciuni, daune, lipsuri; a vătăma. ✦ Intranz. A fi nefolositor, nepotrivit, dăunător într-o anumită situație. ✧ Expr. *Nu strică* (sau *n-ar strica*) *să...* = nu-i rău să…, nu face rău cel care… ✦ Intranz. A fi vinovat, răspunzător. ✦ Tranz. A greși; a se face vinovat de ceva. ✧ Expr. *Ce strică?* = de ce ar fi rău, de ce (să) nu…? ✦ Tranz. A vătăma un organ sau o funcție organică, a dăuna sănătății. ✧ Expr. *A-și strica gura degeaba* = a vorbi în zadar. ✦ Tranz. Fig. (Pop.; despre stări sufletești) A mâhni; a doborî. **5.** Tranz. A împiedica buna desfășurare a unei acțiuni, a unei stări; a se pune de-a curmezișul, a tulbura, a zădărnici. **6.** Tranz. A influența pe cineva în rău; a corupe. ✦ Refl. A decădea din punct de vedere moral. **7.** Tranz. A face ceva greșit, cum nu trebuie. **8.** Tranz. și refl. A (se) dărâma, a (se) nărui, a (se) distruge (o construcție, o așezare etc. omenească). ✦ Tranz. (Înv.) A mutila; a ucide. ✧ Expr. (Refl.) *Bea de se strică* = bea mult, peste măsură. *A se strica de râs* = a râde foarte tare, cu hohote, a nu mai putea de râs. ✦ Tranz. A anula, a abroga convenții, învoieli, legi, obligații. ✦ Tranz. (În superstiții) A dezlega, a desface farmece, blesteme. **9.** Refl. și tranz. A rupe sau a determina ruperea legăturilor de prietenie sau de dragoste cu cineva; a (se) certa. **10.** Tranz. A utiliza, a consuma, a cheltui în mod inutil (fără a obține un folos sau un avantaj corespunzător). **11.** Refl. (Despre adunări, petreceri etc.) A lua sfârșit (în mod nefiresc, prin împrăștierea participanților). — Lat. **extricare.**

STRICÁRE, *stricări,* s.f. Acțiunea de *a (se) strica* și rezultatul ei. — V. **strica.**

STRICÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) strica.* — V. **strica.**

STRICÁT[2], -Ă, *stricați,- te,* adj. **1.** (Despre obiecte, unelte, mecanisme) Care nu mai poate fi folosit, fiind defect, deteriorat. **2.** (Despre materii organice, îndeosebi despre alimente) Alterat, descompus; (despre aer) greu respirabil, încărcat de substanțe sau mirosuri neplăcute, nocive. **3.** (Despre înjghebări, construcții) Dărâmat, surpat, năruit. **4.** (Pop.; despre oameni și părți ale corpului lor) Bolnav, vătămat; *p. ext.* becisnic. ✧ *Stricat de vărsat* = cu urme de vărsat pe obraz. **5.** (Despre relații de prietenie, de dragoste etc.) Desfăcut, rupt. **6.** (Despre oameni) Certat, mâniat, supărat (cu cineva). **7.** (Despre oameni; adesea substantivat) Decăzut moralicește; corupt, desfrânat, depravat. — V. **strica.**

STRICĂCIÓS, -OÁSĂ, *stricăcioși, -oase,* adj. Dăunător, vătămător. — **Strica** + suf. *-ăcios.*

STRICĂCIÚNE, *stricăciuni,* s.f. **1.** Faptul de a (se) strica; (concr.) ceea ce este stricat, deteriorat; pagubă cauzată de ceea ce s-a stricat, s-a deteriorat, s-a distrus. ✦ Vătămare. **2.** Efect rău, păgubitor. **3.** Depravare, corupție. — **Strica** + suf. *-ăciune.*

STRICĂTÓR, -OÁRE, *stricători, -oare,* adj. **1.** Care provoacă sau poate să provoace stricăciuni; dăunător, vătămător, păgubitor. **2.** Care corupe, pervertește. — **Strica** + suf. *-ător.*

STRICĂȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *stricățel, -ele,* adj. Diminutiv al lui *stricat*[2] (**7**); (cam) depravat, corupt. ✦ (Pop.) Cu obrazul acoperit de mici cicatrice (în urma vărsatului). — **Strica** + suf. *-ățel.*

STRICNEÁ, *stricnele,* s.f. (Reg.) Cuțit cu o limbă specială, folosit pentru a lua sânge animalelor bolnave; *p. restr.* limba acestui cuțit. [Var.: **stricneálă** s.f.] — **Stricni[1]** + suf. *-eală.*

STRICNEÁLĂ s.f. v. **stricnea.**

STRICNÍ[1], *stricnesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A cresta, a înțepa cu stricneaua un animal bolnav, pentru a-i lua sânge. ✦ A plesni pe cineva cu biciul (până dă sângele). **2.** A spinteca peștele pentru a-l curăța. — Din sl. **strŭknonti.**

STRICNI[2], *stricnesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A striga, a răcni. — Et. nec.

STRICNÍNĂ s.f. Substanță toxică care se extrage din semințele unei plante tropicale *(Strychnos nux vomica)*, folosită în medicină ca tonic cardiac și respirator, în agricultură pentru stârpirea animalelor mici. — Din fr. **strychnine.**

STRICT, -Ă, *stricți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care are un caracter absolut, care trebuie respectat, executat, aplicat în chip riguros, fără abatere, fără excepție; *p. ext.* sever, aspru. ✧ Expr. (Adverbial) *(A fi) strict necesar* = (a fi) indispensabil. ✦ Precis, exact. — Din fr. **strict,** lat. **strictus.**

STRICTÉȚE s.f. Însușirea de a fi strict; rigurozitate, severitate, asprime. — **Strict** + suf. *-ețe.*

STRICTURÁ, *stricturez,* vb. I. Tranz. A micșora secțiunea transversală a unei conducte pe o anumită porțiune din lungimea ei. — Din **strictură.**

STRICTURÁRE, *stricturări,* s.f. Acțiunea de *a strictura.* — V. **strictura.**

STRICTÚRĂ, *stricturi,* s.f. (Med.) Strâmtare a unor canale din organism (ca urmare a unor leziuni inflamatorii, cicatrice etc.). — Din fr. **stricture,** lat. **strictura.**

STRICȚIÚNE, *stricțiuni,* s.f. (Fiz.) Contracție. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **striction.**

STRIDÉNT, -Ă, *stridenți, -te,* adj. **1.** (Despre sunete; adesea adverbial) Care este ascuțit și puternic, pătrunzător; lipsit de armonie, neplăcut la auz. ✦ P. gener. Neplăcut, supărător; șocant, izbitor. **2.** (Despre culori) Care nu este în armonie cu culorile înconjurătoare; prea aprins, prea viu, bătător la ochi; țipător. — Din fr. **strident,** lat. **stridens, -ntis.**

STRIDÉNȚĂ, (**2**) *stridențe,* s.f. **1.** Însușirea de a fi strident. **2.** Sunet, culoare, ton etc. strident. — Din fr. **stridence.**

STRÍDIE, *stridii,* s.f. Specie de moluscă lamelibranhiată comestibilă, cu valvele inegale, care trăiește fixată pe stânci în mările calde și temperate *(Ostrea edulis)*. — Din ngr. **stridhi.**

STRIDÓR s.n. (Med.) Zgomot șuierător al respirației, specific în cazuri de spasm sau de obstrucție a laringelui. — Din lat., fr. **stridor.**

STRIDULÁNT, -Ă, *stridulanți, -te,* adj. (Despre insecte sau organe ale acestora) Care produce un zgomot ascuțit, strident. — Din fr. **stridulant.**

STRÍE, *strii,* s.f. (Anat.) **1.** Grup de fibre nervoase cu traiect longitudinal, în encefal. **2.** Leziune a pielii cu aspect liniar. — Din fr. **strie.**

STRIÉRE, *strieri,* s.f. Acțiunea de *a stria* și rezultatul ei. [Pr.: *stri-e-*] — V. **stria.**

STRIGÁ, *strig,* vb. I. **I.** Intranz. **1.** A scoate sunete puternice, țipete; a răcni. ✦ A semnaliza ceva prin țipete; a cere ajutor prin țipete. **2.** (Despre animale și păsări) A scoate sunete sau zgomote caracteristice speciei. **II. 1.** Tranz. A spune, a enunța ceva cu glas puternic; a-și exprima cu glas puternic voința. ✦ Intranz. A se văicări, a se jeli, a se plânge cu glas tare. ✦ A cere ceva cu glas tare, a reclama ceva impetuos; a pretinde, a porunci. **2.** Intranz. A se răsti la cineva, a-i adresa cuiva vorbe aspre; a-i vorbi cuiva tare și cu dușmănie. **3.** Tranz. A chema (pe cineva) cu glas tare să vină, să asculte etc. (spunându-i numele). ✧ Expr. *A striga catalogul* = a face apelul nominal al elevilor sau studenților. ✦ (Înv.) A chema la armată; a mobiliza. **4.** Tranz. A face cunoscut ceva (anunțând, vestind cu glas tare). **5.** Tranz. A se adresa cuiva cu un epitet, a denumi pe cineva; a porecli. ✦ Tranz. impers. A purta numele…, a se numi, a se chema… **6.** Intranz. A spune strigături la joc; a conduce jocul prin strigăte și chiuituri. — Lat. ***strigare** (< *strix, -gis* „bufniță").

STRIGÁRE, *strigări,* s.f. Acțiunea de *a striga* și rezultatul ei. **I.** Strigăt (**1**), răcnet, țipăt. **II. 1.** Exprimare în cuvinte a unui sentiment puternic. ✧ Loc. adv. (Rar) *Cu strigări (înalte)* = cu voce tare, cu accente puternice. ✦ Zgomot, larmă de voci; vociferare (de aclamație sau de amenințare). **2.** Tânguire, văicăreală cu voce tare; vaiet. **3.** Cerere, reclamație făcută cu voce puternică; protest. **4.** Imputare, reproș, dojană. **5.** Înștiințare cu voce tare, vestire. **6.** Chemare (în ajutor, la luptă etc.). — V. **striga.**

STRIGÁT s.n. Faptul de *a striga*. **1.** *Strigatul catalogului* = apelul nominal al elevilor, studenților etc. **2.** Rostire de strigături la jocurile populare. — V. **striga.**

STRÍGĂ, *strigi,* s.f. **1.** (În superstiții) Ființă imaginară închipuită ca o femeie care chinuiește copiii mici, ia mana de la vaci etc. **2.** Pasăre răpitoare de noapte, de culoare galbenă-roșcată, cu pete brun-închis, care se hrănește mai ales cu șoareci *(Tyto alba guttata)*. **3.** Fluture mare cu pete albe pe aripi, asemănătoare cu un cap de mort, care zboară numai în amurg și care, când este prins, scoate un zgomot ascuțit ca un strigăt; cap-de-mort *(Acherontia atropos).* — Lat. **striga.**

STRÍGĂT, *strigăte,* s.n. **1.** Cuvânt, șir de sunete emise de cineva cu voce ridicată; țipăt, strigare. ✦ Invocare. **2.** Anunțare, semnalizare (cu voce puternică); comandă. **3.** Sunet, șir de sunete sau zgomot caracteristic scos de un animal sau de o pasăre. **4.** Zgomot, larmă de voci; vociferare. ✦ Exclamație de protest. **5.** Chemare cu voce tare (cu rostirea numelui celui chemat). **6.** Strigătură. — **Striga** + suf. *-ăt.*

STRIGĂTÓR, -OÁRE, *strigători, -oare,* adj., s..m. **1.** Adj. Care strigă; *fig.* care se remarcă, iese în evidență (mai ales prin aspecte sau efecte negative); izbitor; evident. ✧ Expr. *Strigător la cer,* se spune despre ceva de o gravitate deosebită, care revoltă, indignează sau despre ceva care trebuie luat neapărat în seamă, care este evident. **2.** S.m. (Înv. și pop.) Crainic, vestitor. — **Striga** + suf. *-ător.*

STRIGĂTÚRĂ, *strigături,* s.f. Exclamație onomatopeică; *spec.* specie a liricii populare, de obicei în versuri, cu caracter epigramatic, cu aluzii satirice sau glumețe ori cu conținut sentimental, care se strigă la țară, în timpul executării unor jocuri populare; chiuitură, strigăt. — **Striga** + suf. *-ătură.*

STRIGIFÓRMĂ, *strigiforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări de pradă care vânează noaptea, cu capul mare, ochii mari și cu ciocul puternic; (și la sg.) pasăre din acest ordin. — Din fr. **strigiforme.**

STRIGOÁICĂ, *strigoaice,* s.f. Strigoaie. ✦ Epitet dat unei femei bătrâne și rele. ✦ Vrăjitoare. — Probabil din **strigoi** + suf. *-oaică.* Cf. strigă.

STRIGÓI, -OÁIE, *strigoi, -oaie*, s.m. și f. (Rar la f.) (În credințele populare) Sufletul unui om (mort sau viu) despre care se crede că se transformă în timpul nopții într-un animal sau într-o apariție fantomatică, provocând neajunsuri celor pe care îi întâlnește; *p. ext.* om născut într-o zodie nefavorabilă, despre care se crede că se află în legătură cu diavolul și se ocupă cu vrăji și cu farmece. ✦ Epitet dat unui om rău, ursuz sau unui bătrân cu apucături demodate. — **Strigă** + suf. *-oi.*

STRIGOIÁȘ, *strigoiași,* s.m. (Reg.) Nume generic dat mai multor fluturi mici de noapte care zboară în jurul lămpii sau flăcării unei lumânări. [Pr.: *-go-iaș*] — **Strigoi** + suf. *-aș.*

STRIGOÍME *s.f.* (Rar) Mulțime de strigoi; totalitatea strigoilor. — **Strigoi** + suf. *-ime.*

STRIMT, -Ă adj. v. **strâmt.**

STRINGÉNT, -Á, *stringenți, -te,* adj. Care trebuie să fie luat neapărat în seamă, care se impune în mod imperios, care nu suferă amânare. — Din it. **stringente.**

STRINGÉNȚĂ s.f. Însușirea de a fi stringent. — Din it. **stringenza.**

STRIPÁ, *stripez,* vb. I. Tranz. A realiza operația de stripare. — Din engl. **strip,** fr. **stripper.**

STRIPÁJ, *stripaje,* s.n. (Tehn.) Stripare. — Cf. germ. strippen.

STRIPÁRE, *stripări,* s.f. (Tehn.) Operația de desprindere și scoatere a lingourilor din lingotieră după solidificare; stripaj. — V. **stripa.**

STRÍPER, *stripere,* s.n. (Tehn.) Dispozitiv de strângere, cu cleștele, al macaralei de stripare. — Din germ. **Stripper,** engl. **stripper.**

STRIPPER, *stripperi,* s.m. Dansator de striptease. [Pr.: *stripăr*] — Cuv. engl.

STRIPTEASE s.n. Număr de cabaret în care dansatorii se dezbracă (complet) în fața spectatorilor, treptat și lent în cursul executării unui dans. [Scris și: *strip-tease.* — Pr.: *stríptiz*] — Din engl., fr. **strip-tease.**

STRIU, *striuri,* s.n. Fiecare dintre șanțurile mici și paralele de pe suprafața unui obiect, a unei roci etc. — Din fr. **strie.**

STRIVÍ, *strivesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A turti, a zdrobi, a omorî prin presare, strângere. ✦ Fig. A nimici, a distruge. **2.** Tranz. și refl. A (se) îngrămădi, a (se) înghesui, a (se) îmbulzi. ✦ Fig. A copleși sau a fi copleșit de griji, necazuri, probleme. — Din sl. **sutryvati.**

STRIVÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) strivi*. — V. **strivi.**

STRIVÍT, -Ă, *striviți, -te,* adj. Zdrobit, sfărâmat, turtit sau omorât prin presare, strângere. — V. **strivi.**

STRIVITÓR, -OÁRE, *strivitori, -oare,* adj. Care strivește sau poate strivi; *fig.* zdrobitor, nimicitor. ✦ Fig. Care apasă, copleșește, covârșește. — **Strivi** + suf. *-tor.*

STROBÍL, *strobili,* s.m. **1.** (Zool.) Corpul inelat al teniei adulte. **2.** (Bot.) Con compact la unele conifere. — Din fr. **strobile.**

STROBOSCÓP, *stroboscoape,* s.n. Aparat optic cu ajutorul căruia se pot observa, înregistra sau măsura corpurile aflate în mișcare periodică. — Din fr. **stroboscope,** germ. **Stroboskop.**

STROBOSCÓPIC, -Ă, *stroboscopici, -ce,* adj. Referitor la stroboscopie, de stroboscopie. — Din fr. **stroboscopique.**

STROBOSCOPÍE s.f. (Fiz.) Metodă de observare a corpurilor aflate în mișcare periodică. — Din fr. **stroboscopie.**

STROFÁNT, *strofanți,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante tropicale din ale căror semințe se extrage strofantina *(Strophanthus)*. — Din fr. **strophante.**

STROFANTÍNĂ s.f. Substanță toxică extrasă din semințele de strofant, folosită în medicină ca tonic cardiac. — Din fr. **strophantine.**

STRÓFĂ, *strofe,* s.f. Ansamblu unitar dintr-o poezie format din mai multe versuri legate între ele prin elemente prozodice (măsură, ritm, rimă) și uneori prin înțeles. ✦ (În tragedia greacă antică) Arie în versuri pe care o cânta o parte a corului, în timp ce evolua ritmic pe scenă. — Din fr. **strophe,** lat. **stropha.**

STRÓFIC, -Ă, *strofici, -ce*, adj. Care aparține strofei, privitor la strofă. — Din fr. **strophique,** germ. **strophisch.**

STROH s.n. (Reg.) **1.** Rămășiță de fân (sfărâmat) cu care se fac (la țară) inhalații pentru bolnavii care suferă de astmă, bronșită etc. și baie pentru copii. **2.** Strat de paie care servește de culcuș pentru animale. — Din ger. **Stroh.**

STROI s.n. (Înv. și reg.) **1.** Rând, șir (de soldați). **2.** (În expr.) *A bate la stroi* sau *a purta în stroi* = a aplica cuiva o pedeapsă disciplinară, constând în trecerea printre două rânduri de soldați care îl lovesc unul după altul cu vergi. — Din rus. **stroj.**

STRÓMĂ, *strome,* s.f. (Bot.) **1.** Grup de lamele între care se găsește clorofila unor plante. **2.** Organ de rezistență al unor ciuperci, în care se află elementele de înmulțire. — Din fr. **stroma.**

STRONGÍL, *strongili,* s.m. Nume dat mai multor specii de viermi paraziți care pătrund în aparatul digestiv, respirator sau circulator al unor animale și provoacă diferite tulburări *(Strongylus)*. — Din lat. **Strongylus** (denumirea științifică).

STRONGILÓZĂ, *strongiloze,* s.f. Boală a animalelor provocată de strongili, caracterizată prin inflamația organelor aparatului respirator și a celui digestiv. — Din fr. **strongylose.**

STRONȚIÁNĂ s.f. Oxid sau hidroxid de stronțiu, folosit la rafinarea zahărului, la fabricarea sărurilor de stronțiu etc. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **strontiane.**

STRONȚIANÍT s.m. Carbonat natural de stronțiu, în formă de mici cristale rombice, incolore, gălbui sau verzui, din care, prin calcinare, se obține stronțiana. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **strontianite.**

STRÓNȚIU s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, maleabil și ductil, asemănător cu calciul, ale cărui săruri sunt folosite în pirotehnie, în fizica nucleară și în medicină. — Din fr. **strontium,** germ. **Strontium.**

STROP, *stropi,* s.m. **1.** Particulă globulară dintr-un lichid; cantitate foarte mică dintr-un lichid; *spec.* picătură de ploaie. ✧ Loc. adv. *Strop cu* (sau *de) strop* = picătură cu picătură; puțin câte puțin; încetul cu încetul. *Până la un strop* = până nu mai rămâne nimic. *Niciun strop* = nimic. ✦ Lacrimă. **2.** Fig. Cantitate foarte mică dintr-o materie solidă; fărâmă. — Probabil din **stropi** (derivat regresiv).

STROPEÁLĂ, *stropeli,* s.f. Faptul de *a (se) stropi;* (concr.) lichid cu care se stropește. ✦ Ploaie ușoară și de scurtă durată. ✦ (Fam.) Băutură. — **Stropi** + suf. *-eală.*

STROPÍ, *stropesc*, vb. IV. Tranz., intranz., refl. și refl. recipr. A (se) uda (ușor, superficial) prin împroșcare, a (se) umezi ușor, a (se) acoperi cu stropi (de apă sau de alt lichid). ✧ Expr. (Tranz.) *A stropi* (ceva) *cu sudoare* = a munci din greu. ✦ Refl. Fig. A se acoperi cu pete mici; a se păta. — Cf. sl. kropiti.

STROPÍRE, *stropiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) stropi* și rezultatul ei; stropit[1], stropitură. — V. **stropi.**

STROPÍT[1] s.n. Stropire; udare (a unui teren). — V. **stropi.**

STROPÍT[2]**, -Ă,** *stropiți, -te,* adj. Acoperit, presărat, împroșcat cu stropi (**1**). ✦ Fig. (Despre pielea oamenilor, blana animalelor, penele păsărilor) Cu puncte sau cu pete mici de altă culoare. ✦ Împestrițat, înflorat. — V. **stropi.**

STROPITOÁRE, *stropitori,* s.f. **1.** Vas de tablă, de material plastic etc., cu toartă și cu o țeavă aplicată pe partea laterală a peretelui exterior, prevăzută cu un dispozitiv în formă de sită, care servește la stropitul plantelor. ✦ Recipient mare, de obicei cilindric, montat pe un cadru cu roți și prevăzut cu un dispozitiv de proiectat apa, care servește la stropitul străzilor; vehicul prevăzut cu un asemenea recipient. ✦ (Înv.) Pulverizator. **2.** Pământuf făcut din bucăți de cârpă, cu care fierarul stropește cu apă cărbunii prea înfierbântați din vatra fierăriei. — **Stropi** + *-toare.*

STROPITÚRĂ, *stropituri,* s.f. **1.** Stropire. **2.** (Concr.) Picătură, strop. — **Stropi** + suf. *-tură.*

STROPOLEÁLĂ, *stropoleli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a stropoli;* roboteală. — **Stropoli** + suf. *-eală.*

STROPOLÍ, *stropolesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Reg.; despre oameni) A efectua diverse treburi mărunte prin gospodărie; a trebălui, a roboti. — Din bg. **tropolja,** sb. **štropotati.**

STROPȘEÁLĂ, *stropșeli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) stropși.* — **Stropși** + suf. *-eală*.

STROPȘÍ, *stropșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Pop.) A zdrobi, a sfărâma călcând în picioare. ✦ A strivi, a zdreli. ✦ A prăpădi, a nimici. **2.** Tranz. (Pop.) A stâlci pe cineva în bătaie. ✦ Fig. (Fam.) A poci, a deforma, a schimonosi, a stâlci cuvintele (în pronunțare sau în scris). **3.** Refl. (Pop. și fam.) A se răsti la cineva (încruntându-se); a se burzului, a se oțărî. **4.** Tranz. (Pop.; despre boli) A cuprinde, a lovi pe cineva pe neașteptate. — Cf. bg. strošvam.

STROPȘÍRE, *stropșiri,* s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a (se) stropși*. — V. **stropși.**

STROPȘÍT, -Ă, *stropșiți, -te,* adj. **1.** (Pop.) Zdrobit, sfărâmat, strivit în picioare. ✦ Stricat, deformat. **2.** Fig. (Reg.; despre oameni; adesea substantivat) Zăpăcit, smintit; năbădăios, îndrăcit. **3.** Fig. (Pop. și fam.; despre cuvinte) Pocit, deformat, schimonosit, stâlcit. — V. **stropși.**

STROPȘITÚRĂ, *stropșituri,* s.f. (Pop. și fam.) Stropșire, poceală, schimonoseală, stâlceală; (concr.) ceea ce a fost stropșit. — **Stropși** + suf. *-tură*.

STROPULÉȚ, *stropuleți,* s.m. Diminutiv al lui *strop;* stropușor. — **Strop** + suf. *-uleț.*

STROPUȘÓR, *stropușori*, s.m. Stropuleț. — **Strop** + suf. *-ușor.*

STRUCTURÁ, *structurez,* vb. I. Tranz. A organiza ceva, a da o anumită structură. — Din fr. **structurer.**

STRUCTURÁL, -Ă, *structurali, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care aparține structurii, privitor la structură; care formează o structură. **2.** (Chim.; în sintagma) *Formulă structurală* = formulă care reprezintă compoziția unei combinații și legătura atomilor ei în moleculă. — Din fr. **structural.**

STRUCTURALÍSM s.n. Teorie lingvistică care susține că limba este un sistem autonom, că alcătuiește o structură în care diversele părți se află în relații și se condiționează reciproc. ✦ P. gener. Teorie și metodă aplicată în domeniul unor științe umaniste, care își propun să descopere și să descrie sistemele de relații din știința dată. — Din fr. **structuralisme.**

STRUCTURALÍST, -Ă, *structuraliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține structuralismului, privitor la structuralism. **2.** S.m. și f. Adept al structuralismului. — Din fr. **structuraliste.**

STRUCTURÁRE, *structurări,* s.f. Acțiunea de *a structura* și rezultatul ei. — V. **structura.**

STRUCTURÁT, -Ă, *structurați, -te,* adj. Care are o structură bine definită. — V. **structura.**

STRUCTÚRĂ, *structuri,* s.f. **I. 1.** Mod de organizare internă, de alcătuire a unui corp, a unui sistem; mod de asociere a componenților unui corp sau a unui întreg organizat, caracterizat prin forma și dimensiunile fiecărui element component, prin aranjarea lor unul față de celălalt și prin interacțiunile lor reciproce. ✦ Spec. Dispoziție a atomilor în molecula unei substanțe. ✦ Spec. Mod de grupare a moleculelor într-un corp sau într-o substanță minerală. **2.** Mod de așezare și asamblare a părților corpului omenesc, ale corpului animalelor, ale plantelor sau ale țesuturilor lor. ✦ (Psih.) Factură, alcătuire, conformație. **3.** Mod de construire a unui edificiu, a unui pod etc. **4.** Mod de alcătuire a unei opere literare, muzicale etc. **5.** Mod specific de organizare a elementelor constitutive ale unei limbi. **II.** Mod de organizare, de întocmire a societății din punct de vedere economic, social-politic și cultural; orânduire. ✦ Mod de organizare a unei ramuri de producție, a unui domeniu de activitate, a unei instituții, organizații etc. — Din fr. **structure,** lat. **structura.**

STRUGÁR s.m. v **strungar**[1]**.**

STRÚGUR s.m. v. **strugure.**

STRUGURÁȘ, *strugurași,* s.m. **1.** Strugurel (**1**). **2.** (Bot.; reg.; la pl.) Coacăze. **3.** (Bot.; reg.) Rușuliță. — **Strugure** + suf. *-aș*.

STRÚGURE, *struguri,* s.m. Fructul viței-de-vie, în formă de ciorchine; poamă. ✦ Compus: *strugurii-ursului* = plantă târâtoare cu frunze persistente, cu flori trandafirii sau albe, grupate în formă de ciorchine la vârful ramurilor, și cu fructul o bacă mică, roșie, comestibilă *(Arctostaphylos uva ursi)*. [Var.: (pop.) **strúgur** s.m.] — Et. nec.

STRUGURÉL, *strugurei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *strugure;* struguraș. **2.** (Bot.; reg.; la pl.) Coacăze. — **Strugure** + suf. *-el.*

STRUJÁN, *strujeni,* s.m. Tulpina porumbului cu frunze cu tot, după ce a fost tăiată de la pământ și s-au cules știuleții. — **Struji** + suf. *-an*.

STRUJÍ, *strujesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A curăța pene, ramuri, știuleți de porumb etc. de părțile nefolositoare, smulgându-le și îndepărtându-le; a smulge anumite părți folositoare pentru a le utiliza. **2.** A ciopli un material cu cuțitul, cu dalta, cu rindeaua; *p. ext.* a prelucra la strung, a strunji. — Din sl. **stružiti.**

STRUJÍRE, *strujiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a struji;* strujit. — V. **struji.**

STRUJÍT s.n. (Reg.) Strujire. — V. **struji.**

STRUJITÚRĂ, *strujituri,* s.f. (Pop.) Fâșie, așchie de lemn sau de metal care cade în timpul prelucrării unui material la strung, cu rindeaua, cu barda etc. — **Struji** + suf. *-tură.*

STRULUIBÁT, -Ă, adj. v. **sturluibat.**

STRÚNĂ, *strune,* s.f. **1.** Fir elastic confecționat din metal, din păr de animale etc., care se întinde pe unele instrumente muzicale și produce, prin vibrare, sunete; coardă. ✧ Expr. *A cânta* (sau *a bate) cuiva în strună* (sau *în struna cuiva)* = a fi de aceeași părere cu cineva pentru a-i câștiga simpatia, favoarea; a linguși pe cineva. **2.** Sfoară bine întinsă, făcută din fire elastice și răsucite, destinată să țină întinsă pânza fierăstrăului. ✧ Expr. (Adverbial) *A merge strună* = a merge foarte bine. ✦ Fir plastic sau metalic de care se leagă cârligul unei unelte de pescuit. **3.** Parte a frâului care înconjoară bărbia calului și se prinde de cele două capete ale zăbalei. ✧ Expr. *A ține* (pe cineva) *în strună* = a înfrâna, a ține din scurt (pe cineva). **4.** Compus: *struna-cocoșului* = numele a două plante erbacee cu frunzele ovale și flori albe *(Cerastium)*. — Din sl. **struna.**

STRUNG, *strunguri,* s.n. Mașină-unealtă cu ajutorul căreia se execută operația de rotunjire, de filetare, de găurire, de zimțuire etc. prin așchiere a unei piese. — Din sl. **strungŭ.**

STRUNGÁR[1]**,** *strungari,* s.m. Muncitor calificat în prelucrarea pieselor la strung. [Var.: (reg.) **strugár** s.m.] — **Strung** + suf. *-ar*.

STRUNGÁR[2]**,** *strungari,* s.m. Cioban care mână oile la strungă pentru a fi mulse. — **Strungă** + suf. *-ar*.

STRÚNGĂ, *strungi,* s.f. **1.** Loc îngrădit la stână, unde se mulg oile; *p. restr.* deschizătură, portiță îngustă făcută în acest loc, prin care trec oile una câte una la muls. ✦ P. gener. Loc îngust de trecere. ✦ (Pop.) Trecătoare îngustă (între munți); defileu, strâmtoare. **2.** (Pop.) Strungăreață (**1**). — Cf. alb. sthtrungë.

STRUNGĂREÁȚĂ, *strungărețe,* s.f. **1.** Spațiu mai mare între dinți, mai ales între incisivii maxilarului superior; strungă (**2**). **2.** Găleată în care se mulg oile (la stână). — **Strungă** + suf. *-ăreață*.

STRUNGĂRÍ, *strungăresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A strunji. — **Strungar**[1] + suf. *-ări.*

STRUNGĂRÍE[1]**,** (**2**) *strungării,* s.f. **1.** Meseria strungarului[1]; strungărit. **2.** Atelier sau secție industrială unde se prelucrează piesele cu ajutorul strungului. — **Strungar**[1] + suf. *-ie.*

STRUNGĂRÍE[2] s.f. Ocupația strungarului[2]. — **Strungar**[2] + suf. *-ie.*

STRUNGĂRÍT s.n. Strungărie[1] (**1**). — V. **strungări.**

STRUNGĂRÍȚĂ[1], *strungărițe,* s.f. Ciobăniță care mână oile la strungă pentru a fi mulse. — **Strungar[2]** + suf. *-iță.*

STRUNGĂRÍȚĂ[2], *strungărițe,* s.f. Muncitoare calificată în prelucrarea pieselor la strung. — **Strungar[1]** + suf. *-iță.*

STRUNGHÍL, *strunghili,* s.m. (Iht.) Specie de guvid de culoare galbenă-brună *(Gobius melanostomus).* — Et. nec.

STRUNGULÍȚĂ, *strungulițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *strungă;* strunguță. — **Strungă** + suf. *-uliță.*

STRUNGÚȚĂ, *strunguțe,* s.f. (Pop.) Strunguliță. — **Strungă** + suf. *-uță.*

STRUNÍ, *strunesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A ține în frâu un cal, a conduce sau a stăpâni un cal cu ajutorul frâului. ✦ Fig. A ține din scurt pe cineva; a domina, a înfrâna. **2.** A lega ceva strâns, întinzând bine sfoara care leagă. — Din **strună.**

STRUNÍRE, *struniri,* s.f. Acțiunea de *a struni* și rezultatul ei. — V. **struni.**

STRUNJÍ, *strunjesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra un material cu ajutorul strungului; a da la strung; a struji, a strungări. — Din **strung.**

STRUNJÍRE, *strunjiri,* s.f. Acțiunea de *a strunji* și rezultatul ei. — V. **strunji.**

STRUP, *strupuri,* s.n. (Reg.) Curea la ham, care se fixează în partea posterioară a calului, sub coadă. — Lat. **struppus.**

STRUȚ[1], *struți,* s.m. Pasăre mare alergătoare de stepă, cu picioare lungi și puternice, cu gât lung și golaș, cu aripi mici, inapte pentru zbor, cu pene frumoase, moi, negre sau brune-cenușii, folosite ca podoabă, care trăiește îndeosebi în regiunile tropicale ale Africii *(Struthio camelus).* ✧ Expr. *(A avea) stomac de struț* = (a avea) stomac mare, rezistent, care digeră bine. — Din it. **struzzo.**

STRUȚ[2], *struțuri,* s.n. (Reg.) Buchet de flori. — Din **struț[1]** (cu sensul după germ. *Strauss* „struț[1]" și „buchet").

STRUȚIȘÓR, *struțișoare,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *struț[2];* struțușor. — **Struț[2]** + suf. *-işor.*

STRUȚUȘÓR, *struțușoare,* s.n. (Reg.) Struțișor. — **Struț[2]** + suf. *-uşor.*

STUC s.n. **1.** Material de construcție format din mortar și ipsos amestecat cu gelatină, clei și (uneori) cu coloranți minerali, care prin uscare și lustruire capătă aspectul marmurei. **2.** Material, sub formă de pastă, folosit pentru decorații arhitectonice, care se prepară dintr-un amestec de var stins vechi, praf de marmură și praf de cretă. [Var.: (înv.) **ștuc** s.n.] — Din it. **stucco,** germ. **Stuck,** fr. **stuc.**

STUCÁT, -Ă, *stucați, -te,* adj. (Rar) Lucrat din stuc, împodobit cu stucaturi. [Var.: (înv.) **ștucát, -ă,** adj.] — Din it. **stuccato.**

STUCATÓR, *stucatori,* s.m. Meseriaș care execută lucrări de stucatură. [Var.: (înv.) **ștucatór** s.m.] — Din it. **stucatore,** fr. **stucateur.**

STUCATÚRĂ, *stucaturi,* s.f. Ornament arhitectonic în relief (pentru interiorul clădirilor), executat din stuc sau din mortar simplu de ipsos. — Din it. **stuccatura.**

STÚDENIȚĂ, *studenițe*, s.f. (Pop.) **1.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze păroase, cu flori albe, cu fructul o capsulă *(Arenaria serpylligfolia)*. **2.** Plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze liniare și flori verzui *(Scleranthus uncinatus)*. — Din bg., sb. **studenica.**

STUDÉNT, -Ă, *studenți, -te,* s.m. și f. Persoană care urmează cursurile unei universități sau ale unui institut de învățământ superior. — Din it. **studente,** germ. **Student,** lat. **studens, -ntis.**

STUDENȚÉSC, -EÁSCĂ, *studențești,* adj. Care aparține studenților, privitor la studenți, specific studenților. — **Student** + suf. *-esc.*

STUDENȚÉȘTE adv. Ca studenții, în felul studenților. — **Student** + suf. *-eşte*.

STUDENȚÍE s.f. Stare, viață de student; timp în care cineva este student. — **Student** + suf. *-ie.*

STUDENȚÍME s.f. Totalitatea studenților; mulțime de studenți. — **Student** + suf. *-ime.*

STUDIÁ, *studiez,* vb. I. **1.** Tranz. A depune o muncă intelectuală susținută, sistematică, pentru însușirea de cunoștințe temeinice într-un anumit domeniu; a învăța. **2.** Tranz., refl. și refl. recipr. A (se) observa cu atenție, a (se) examina (din toate punctele de vedere); a (se) analiza, a (se) cerceta. **3.** Refl. A-și impune o anumită atitudine, un anumit fel de a fi, mai ales atunci când se știe observat, examinat de cineva. [Pr.: *-di-a*] — Din it. **studiare.**

STUDIÁT, -Ă, *studiați, -te,* adj. **1.** Cercetat, analizat, examinat. **2.** Fig. Lipsit de naturalețe, de sinceritate; artificial, afectat, prefăcut. [Pr.: *-di-at*] — V. **studia.**

STUDIÉRE s.f. Acțiunea de *a (se) studia* și rezultatul ei. [Pr.: *-di-e-*] — V. **studia.**

STUDIÓ, *studiouri,* s.n. **I. 1.** Atelier special amenajat în care lucrează pictorii, sculptorii, fotografii etc. **2.** Ansamblu de clădiri, de instalații și de amenajări speciale care servește în procesul de turnare a filmelor. **3.** Încăpere special amenajată din punctul de vedere al acusticii (și iluminatului) și echipată cu utilajul necesar captării unor programe sonore sau de sunete și imagini, destinată transmisiei în direct sau înregistrării în vederea unei transmisii ulterioare la radio și televiziune. **4.** Teatru de capacitate mică, de obicei dependent de un teatru mai mare, destinat prezentării de spectacole în scopul valorificării unor artiști (tineri) sau al prezentării unor spectacole experimentale. **II.** Divan prevăzut cu o ladă pentru păstrarea așternutului (și cu polițe sau rafturi pentru cărți). [Pr.: *-di-o*] — Din fr., engl. **studio.**

STUDIÓS, -OÁSĂ, *studioși, -oase,* adj. Care învață mereu și stăruitor, căruia îi place să studieze; înclinat spre studiu; sârguitor la învățătură. [Pr.: *-di-os*] — Din fr. **studieux.**

STÚDIU, *studii,* s.n. **1.** Acțiunea de a studia (**1**); muncă intelectuală susținută depusă în vederea însușirii de cunoștințe temeinice într-un anumit domeniu; cercetare a unei probleme, a unui fenomen etc. ✦ Spec. Însușire de cunoștințe științifice; învățătură. ✧ Exp. *A-și face studiile* = a parcurge succesiv diverse grade de învățământ. ✦ (Teatru; în exp.) *A pune o piesă în studiu* = a începe repetițiile la o piesă. **2.** Materie de învățământ. **3.** Lucrare, operă științifică. **4.** (În artele plastice) Schiță parțială sau preliminară cu ajutorul căreia pictorul, sculptorul etc. compune și execută o operă definitivă. ✦ Compoziție muzicală cu caracter de virtuozitate, destinată mai ales îmbunătățirii tehnicii instrumentale. — Din lat. **studium,** it. **studio.**

STUF, *stufuri,* s.n. Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu tulpina înaltă și dreaptă, cu frunzele lanceolate și cu florile violete sau gălbui, dispuse în panicule terminale, folosită la acoperitul caselor, ca materie primă pentru obținerea celulozei, a hârtiei etc.; trestie *(Phragmites communis).* ✦ (Rar) Desiș; tufiș, boschet. [Var.: (reg.) **stuh** s.n.] — Lat ***styphus** (= *stypa* + *typyhe).*

STUFAT, (2) *stufaturi,* s.n. **1.** Mâncare scăzută, gătită din carne (de miel) și fire de ceapă și de usturoi verde. **2.** Porție sau fel dintr-o astfel de mâncare. — Din ngr. **stufáton.**

STUFĂRÁIE s.f. (Pop.) Stufăriș. [Pr.: *-ra-ie.* — Var.: (reg.) **stuhăráie** s.f.] — **Stuf** + suf. *-ăraie.*

STUFĂRÍE, *stufării,* s.f. Stufăriș. [Var.: (reg.) **stuhărie** s.f.] — **Stuf** + suf. *-ărie.*

STUFĂRÍȘ, *stufărișuri,* s.n. **1.** Loc pe care crește stuf mult și des; stuf care crește pe un asemenea loc; stufărie, stufăraie. **2.** Desime, desiș, tufiș. [Var.: (reg.) **stuhăriș** s.n.] — **Stuf** + suf. *-ăriș.*

STUFÍCOL, -Ă, *stuficoli, -e*, adj. De stuf; care ține de valorificarea stufului. — **Stuf** + suf. *-icol.*

STUFICULTÚRĂ s.f. Ansamblul lucrărilor de amenajare a terenurilor stuficole, de cultură și de exploatare a stufului. — **Stuf** + **cultură.**

STUFÍȘ, *stufișuri,* s.n. Tufiș, desiș. — **Stuf** + suf. *-iș.*

STUFÍT s.n. Material termoizolant confecționat din tulpini uscate de stuf așezate paralel, presate și legate sub formă de panouri. — Din **stuf.**

STUFÓS, -OÁSĂ, *stufoși, -oase,* adj. (Despre arbori) Cu frunze sau cu ramuri multe și dese; (despre păduri) care are arbori cu frunze sau cu ramuri multe și dese; (despre umbra arborilor) nepătruns, adânc. ✦ Fig. (Despre barbă, mustăți) Cu păr mult și des. — **Stuf** + suf. *-os* (cu unele sensuri după *tufos).*

STUH s.n. v. **stuf.**

STUHĂRÁIE s.f. v. **stufăraie.**

STUHĂRÍE s.f. v. **stufărie.**

STUHĂRÍȘ s.n. v. **stufăriș.**

STUHUÍT, -Ă, *stuhuiți, -te,* adj. (Reg.) Cu acoperiș de stuf. — Din **stuh.**

STUP, *stupi,* s.m. **1.** Adăpost natural sau special confecționat pentru albine, unde acestea trăiesc în familii, formează fagurii și depun mierea; *p. ext.* adăpostul împreună cu albinele și cu fagurii; știubei. ✧ Expr. *A fi (bogat) ca un stup* sau *a fi* (ori *a se face) stup de bani* = a fi (sau a deveni) foarte bogat, a aduna multă avere. **2.** Totalitatea albinelor dintr-un stup (**1**); familie de albine. — Lat. ***stypus.**

STUPÁR, *stupari,* s.m. Apicultor, prisăcar. — **Stup** + suf. *-ar.*

STÚPĂ[1], *stupe,* s.f. (Pop.) Nume dat firelor de cânepă rămase între dinții daracului după scoaterea fuiorului. ✦ Câlți de cânepă sau de bumbac cu care se curăță uneltele, mașinile etc. ✦ Dop de câlți, de cârpe sau de hârtie care se pune în pușcă sau în cartuș deasupra pulberii ori alicelor; furtuială. — Lat. **stuppa.**

STÚPĂ[2], *stupe,* s.f. Monument funerar budist, format dintr-un soclu poligonal, având deasupra un corp cilindric acoperit cu o cupolă. — Din fr. **stupa.**

STUPĂRÍE, *stupării,* s.f. (Rar) Stupină. — **Stup** + suf. *-ărie.*

STUPĂRÍT s.n. Apicultură. ✧ *Stupărit pastoral* = sistem de practicare a apiculturii în timpul sezonului activ, care constă în transportarea succesivă a stupilor în regiuni cu bază meliferă, pentru ca albinele să culeagă permanent nectar și polen. — **Stup** + suf. *-ărit.*

STUPEFÁCȚIE, *stupefacții,* s.f. Uimire, stupoare. — Din fr. **stupéfaction.**

STUPEFIÁ, *stupefiez,* vb. I. Tranz. A produce uimire; a ului, a năuci, a surprinde. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **stupéfier.**

STUPEFIÁNT, -Ă, *stupefianți, -te,* adj., s.n. (Substanță din categoria drogurilor) care produce alterări ale funcțiilor psihice. ✦ (Substanță medicamentoasă) care inhibă centrii nervoși, provocând o stare de inerție fizică și psihică și care, folosită mult timp, duce la obișnuință și la necesitatea unor doze crescânde; *p. gener.* (substanță) care, prin folosire repetată, dă naștere fenomenului de dependență; drog. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **stupéfiant.**

STUPEFIÁT, -Ă, *stupefiați, -te,* adj. Încremenit de mirare; uimit, uluit. [Pr.: *-fi-at*] — V. **stupefia.**

STUPEFIÉRE s.f. Acțiunea de *a stupefia* și rezultatul ei; încremenire, uimire, uluire, năucire. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **stupefia.**

STUPÍ, *stupesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A scuipa. ✦ Tranz. Spec. A scuipa sau a se face că scuipă în semn de batjocorire, de înjosire a cuiva. ✦ Tranz. A elimina

un obiect aflat sau introdus în gură. ✧ Expr. *A-şi stupi sufletul* (cu cineva) = a se chinui mult cu un om nepriceput sau îndărătnic. ✦ (Despre pisici) A-şi încorda corpul într-un gest de apărare sau de atac, însoţit de un pufăit specific. — Probabil lat. ***stupire*** (<**scuppire* + *sputare*).

STUPÍD, -Ă, *stupizi, -de,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Lipsit de sens, de raţiune, de conţinut; absurd. **2.** (Despre oameni) Lipsit de inteligenţă, greoi la minte; nătâng, mărginit; (despre manifestări ale oamenilor) care dovedeşte, trădează lipsă de inteligenţă, de pricepere. — Din fr. **stupide,** lat. **stupidus.**

STUPIDITÁTE, (**2**) *stupidităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi stupid, lipsă de raţiune; prostie. **2.** Faptă sau vorbă de om stupid; frază lipsită de sens; inepţie, stupizenie. — Din fr. **stupidité,** lat. **stupiditas, -atis.**

STUPÍLĂ, *stupile,* s.f. Amorsă specială întrebuinţată la tunurile vechi pentru aprinderea încărcăturii de pulbere. — Cf. fr. étoupille.

STUPÍNĂ, *stupine,* s.f. Loc unde se cresc albinele, unde sunt amplasaţi stupii şi toate instalaţiile anexe; albinărie, prisacă, stupărie. — **Stup** + suf. *-ină.*

STUPINÍŢĂ, *stupinişe,* s.f. **1.** (Rar) Diminutiv al lui *stupină*. **2.** Plantă erbacee din familia orhideelor, cu două frunze bazale opuse, cu flori albe cu miros puternic de garoafe *(Platanthera bifolia).* — **Stupină** + suf. *-iţă.*

STUPÍT, *stupituri,* s.n. (Reg.) Scuipat. ✧ Compus: *stupitul-cucului* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze în formă de rozetă, cu flori liliachii, roz, albe *(Cardamine pratensis)*. — V. **stupi.**

STUPITÚRĂ, *stupituri,* s.f. (Reg.) Scuipătură. — **Stupi** + suf. *-tură.*

STUPIZÉNIE, *stupizenii,* s.f. (Fam.) Stupiditate (**2**). — **Stupid** + suf. *-enie.*

STUPOÁRE s.f. **1.** Stare de uluire provocată de o surpriză sau de o emoţie puternică; uimire, stupefacţie. **2.** (Med.) Simptom care apare în unele psihoze, manifestat prin deprimare, amuţire, imobilitate şi insensibilitate completă. — Din fr. **stupeur,** lat. **stupor, -oris.**

STURIÓN, *sturioni,* s.m. (La pl.) Ordin de peşti răpitori marini de talie mare, cu scheletul cartilaginos-osos, cu corpul fără solzi, acoperit cu cinci şiruri longitudinale de discuri osoase, pescuiţi pentru carnea, icrele negre şi cleiul lor; (şi la sg.) peşte din acest ordin. [Pr.: *-ri-on*] — Cf. it. storione, engl. sturgeon.

STURIONICULTÚRĂ s.f. Ramură a pisciculturii care se ocupă cu reproducerea dirijată şi cu creşterea sturionilor. [Pr.: *-ri-o-*] — **Sturion** + **cultură.**

STURLUBÁTEC, -Ă, adj. v. **sturlubatic.**

STURLUBÁTIC, -Ă, *sturlubatici, -ce,* adj. (Pop.) Nebunatic, neastâmpărat, zvăpăiat. [Var.: (reg.) **sturluibátec, -ă, sturlubátec, -ă, sturluibátic, -ă, şturlubátic, -ă** adj.] — **Sturluibat** + suf. *-ic.*

STURLUIBÁ, *sturluibez,* vb. I. Intranz. (Reg.) A se zăpăci, a-şi pierde capul, raţiunea. — Et. nec.

STURLUIBÁRE s.f. (Reg.) Acţiunea de *a sturluiba* şi rezultatul ei; zăpăcire. — V. **sturluiba.**

STURLUIBÁT, -Ă, *sturluibaţi, -te,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Nebunatic, neastâmpărat, zvăpăiat. [Var.: **struluibát, -ă** adj.] — V. **sturluiba.**

STURLUIBÁTEC, -Ă adj. v. **sturlubatic.**

STURLUIBÁTIC, -Ă adj. v. **sturlubatic.**

STURZ, *sturzi,* s.m. Nume dat mai multor specii de păsări de pădure de talie mică, cu cioc conic şi puternic, cu pene brune pe spate şi albe-gălbui (cu pete brune) pe piept, care se hrănesc cu insecte, viermi, fructe etc. *(Turdus).* — Refăcut din pl. **turdi** (<lat. **turdus,** influenţat probabil de lat. *sturnus).*

STURZIŞÓR, *sturzişori,* s.m. Diminutiv al lui *sturz;* sturzuleţ. — **Sturz** + suf. *-işor.*

STURZOÁICĂ, *sturzoaice,* s.f. (Rar) Femela sturzului. — **Sturz** + suf. *-oaică.*

STURZULÉŢ, *sturzuleţi,* s.m. Sturzişor. — **Sturz** + suf. *-uleţ.*

STYROFLÉX, s.n. Material izolant obţinut din polistiren, folosit la izolarea cablurilor de înaltă frecvenţă şi ca dielectric pentru condensatori cu stabilitate la temperatură. — Din fr. **styroflex.**

SUÁV, -Ă, *suavi, -e,* adj. Care produce o impresie de gingăşie, de fineţe; delicat, graţios, fin. [Pr.: *su-av*] — Din fr. **suave.**

SUAVITÁTE s.f. Însuşirea a ceea ce este suav; delicateţe, gingăşie, fineţe. [Pr.: *su-a-*] — Din fr. **suavité.**

SUB[1]- Element de compunere care indică poziţia inferioară a unui obiect faţă de altul sau o cantitate, o intensitate, o calitate, o ierarhie inferioară în raport cu alta de acelaşi tip, şi care serveşte la formarea unor substantive, adjective şi verbe. — Din fr. **sub-,** lat. **sub.**

SUB[2] prep. **I.** (Introduce un complement circumstanţial de loc). **1.** (Arată poziţia unei persoane sau a unui lucru care se găseşte sau ajunge mai jos decât cineva sau ceva) Dedesubt. *A căzut sub masă.* ✧ Exp. *A se afla* (sau *a fi, a se pomeni) sub soare* = a exista; a trăi. *A muri sub cuţit* = a muri în timpul unei operaţii chirurgicale. ✦ (Împreună cu prep. „de", indică punctul de plecare al unui fenomen) *De sub pământ se aud zgomote.* ✦ (Împreună cu prep. „pe", arată în mod neprecis poziţia sau mişcarea unui lucru care se află mai jos decât altul, dedesubtul altuia) *Se plimba pe sub ferestre.* **2.** (Rar) În. **3.** La marginea, la poalele, jos, lângă… *Sub zidurile cetăţii.* **II.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) În timpul, pe vremea. *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul.* ✧ (Pop.) *Sub seară* = pe înserate. *Pe sub seară* = cam pe seară, spre seară. *Sub amiază* (sau *amiazăzi*) = aproape de miezul zilei. **III.** (Introduce un complement circumstanţial de cauză) *Iarbă ofilită sub arşiţa soarelui.* **IV.** (Introduce un complement circumstanţial de mod) **1.** (Exprimă un raport de supunere, de dependenţă faţă de cineva) *Avea sub mână o armată de subalterni.* **2.** (În expr.). *Sub ochii* (cuiva) = în prezenţa (cuiva), fiind de faţă (cineva). *A ţine* (sau *a păstra*) sub cheie = a tăinui (ceva). *A fi* (sau *a se găsi) sub foc* = a se găsi în prima linie de luptă. *Sub pretext* (sau *cuvânt, motiv*) *că…* = invocând un motiv (fals). *Sub niciun cuvânt* (sau *chip*) = cu niciun preţ, nicidecum, niciodată. *Sub semnătură* = cu numele semnat (spre confirmare). *Sub titlu de…* = purtând numele sau titlul de… *Sub lozinca…* = cu cuvântul de ordine, cu deviza… **3.** (Înaintea unui numeral sau a unui nume de cantitate, exprimă inferioritatea cantitativă) Mai puţin ca… *Sub o mie de lei.* **V.** (Introduce nume predicative şi atribute) *Un spectacol sub aşteptări.* **VI.** (Introduce un complement circumstanţial de relaţie; în expr.) *Sub raportul…* (sau *sub acest raport*) = din punctul de vedere al… [Var.: (pop.) **supt, subt** prep.] — Lat. **subtus.**

SUBACVÁTIC, -Ă, *subacvatici, -ce,* adj. Care se află, se petrece sub apă; care se referă la mediul existent pe fundul apelor. — **Sub[1]-** + **acvatic.**

SUBALIMENTÁ, *subalimentez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) alimenta (sistematic) în mod insuficient din punct de vedere calitativ şi cantitativ. — **Sub[1]-** + **alimenta** (după fr. *sous-alimenter).*

SUBALIMENTÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) subalimenta* şi rezultatul ei; subalimentaţie, subnutriţie (**1**). — V. **subalimenta.**

SUBALIMENTÁT, -Ă, *subalimentaţi, -te,* adj. Hrănit (sistematic) în mod insuficient; subnutrit. — V. **subalimenta.**

SUBALIMENTÁŢIE s.f. Subalimentare. — **Sub[1]-** + **alimentaţie** (după fr. *sous-alimentation).*

SUBALPÍN, -Ă, *subalpini, -e,* adj. Care este situat în regiunea imediat inferioară celei alpine, la poalele unor munţi înalţi; caracteristic unei asemenea regiuni. ✧ *Etaj subalpin* = vegetaţie aflată deasupra limitei superioare a pădurilor, care constă în tufişuri de jneapăn, ienupăr, smirdar, pajişti etc. — Din fr. **subalpin.**

SUBALTÉRN, -Ă, *subalterni, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care este subordonată altei persoane (într-o slujbă, într-o muncă), care lucrează sub ordinele altuia mai mare în grad. — Din fr. **subalterne.**

SUBALTERNÁRE, *subalternări,* s.f. (Log.) Raport între judecăţile universale şi judecăţile particulare de aceeaşi calitate, caracterizat prin faptul că din adevărul judecăţii universale decurge cu necesitate adevărul judecăţii particulare, iar din falsitatea judecăţii particulare rezultă cu necesitate falsitatea judecăţii universale. — **Sub[1]-** + **alternare.**

SUBANSÁMBLU, *subansambluri,* s.n. Grup de piese care alcătuiesc o parte componentă a unei maşini, a unui sistem tehnic etc., acţionând în cadrul acestora ca o unitate funcţională distinctă. [Pl. şi: *subansmable*] — **Sub[1]-** + **ansamblu** (după fr. *sous-ensemble).*

SUBANTREPRENÓR, *subantreprenori,* s.m. Antreprenor care execută numai o parte dintr-o lucrare contractată integral de altul. — **Sub[1]-** + **antreprenor** (după fr. *sous-entrepreneur).*

SUBAPRECIÁ, *subapreciez,* vb. I. Tranz. A preţui pe cineva sau ceva mai puţin decât merită, a aprecia sub valoarea reală, a micşora importanţa unei persoane, a unui lucru, a unei situaţii; a subestima, a subevalua. ✧ Refl. *Se subapreciază.* [Pr.: *-ci-a-*] — **Sub[1]-** + **aprecia.**

SUBAPRECIÁT, -Ă, *subapreciaţi, -te,* adj. Care este subestimat, subevaluat. [Pr.: *-ci-at*] — V. **subraprecia.**

SUBAPRECIÉRE, *subaprecieri,* s.f. Faptul de *a (se) subaprecia*; subestimare, subevaluare. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **subaprecia.**

SUBÁRBĂ, *subarbe,* s.f. Frânghie, odgon care susţine, fixează bompresul unei nave cu pânze. — Din fr. **sous-barbe.**

SUBARBORÉT, *subarborete,* s.n. Fiecare dintre grupurile de arbuşti care cresc într-un arboret. [Pl. şi: *subarboreturi,* (m.) *subarboreţi*] — **Sub[1]-** + **arboret.**

SUBARBÚST, *subarbuşti,* s.m. Arbust a cărui înălţime nu depăşeşte un metru, având tulpina lemnoasă numai la bază; plantă care face trecerea între arbuşti şi plantele erbacee. — **Sub[1]-** + **arbust.**

SUBARENDÁ, *subarendez,* vb. I. Tranz. A da sau a lua în arendă exploatarea unui bun pe care persoana care îl arendează îl deţine tot în arendă de la proprietar. — **Sub[1]-** + **arenda.**

SUBARENDÁRE, *subarendări,* s.f. Acţiunea de *a subarenda* şi rezultatul ei. — V. **subarenda.**

SUBARENDÁŞ, *subarendaşi,* s.m. Persoană care ia în arendă exploatarea unui bun de la arendaş (şi nu direct de la proprietar). — **Sub[1]-** + **arendaş.**

SUBARMÓNICĂ, *subarmonice,* s.f. (Fiz.) Componentă a unei vibraţii complexe, a cărei frecvenţă este un submultiplu al frecvenţei armonicii principale. — După fr. **sous-harmonique.**

SUBASMÉNT, *subasmente,* s.n. (Arh.) Partea inferioară a unei construcţii pe care se sprijină (aparent) toată clădirea; soclu. — Din fr. **soubassement.**

SUBATÓMIC, -Ă, *subatomici, -ce,* adj. (Despre particule) Mai mic decât atomul; care intră în componenţa atomului. — Din fr. **subatomique.**

SUBCAPÍTOL, *subcapitole,* s.n. Diviziune (unitară) a unui capitol. — **Sub[1]-** + **capitol.**

SUBCARPÁTIC, -Ă, *subcarpatici, -ce,* adj. Care este situat în regiunea imediat inferioară celei carpatice; caracteristic acestei regiuni. — **Sub[1]-** + **carpatic.**

SUBCELULÁR, -Ă, *subcelulari, -e,* adj. (Biol.) Care este mai mic decât celula; care intră în componența celulei. — **Sub[1]-** + **celular.**

SUBCHIRIÁȘ, -Ă, *subchiriași, -e,* s.m. și f. Persoană care închiriază un imobil sau o parte din el de la chiriașul titular, principal; sublocatar. [Pr.: *-ri-aș*] — **Sub[1]-** + **chiriaș.**

SUBCLÁSĂ, *subclase,* s.f. (Biol.) Categorie sistematică intermediară între clasă și ordin. — **Sub[1]-** + **clasă** (după fr. *sous-classe).*

SUBCLASIFICÁRE, *subclasificări,* s.f. Clasificare secundară. — **Sub[1]-** + **clasificare** (după fr. *sous-clasification).*

SUBCLAVICULÁR, -Ă, *subclaviculari, -e,* adj. Situat sub claviculă, privitor la regiunea de sub claviculă. — **Sub[1]-** + **clavicular** (după fr. *sous-claviculaire).*

SUBCOMISÁR, *subcomisari,* s.m. Funcționar de poliție aflat în imediata subordonare a comisarului; gradul acestui funcționar. — **Sub[1]-** + **comisar** (după fr. *sous-comissaire*).

SUBCOMITÉT, *subcomitete,* s.n. Parte a unui comitet însărcinată cu examinarea unor lucrări preliminare. — **Sub[1]-** + **comitet** (după fr. *sous-comitet).*

SUBCONȘTIÉNT s.n. Sferă a fenomenelor psihice care se desfășoară în afara conștiinței și care au putut fi anterior conștiente sau ar putea deveni conștiente ulterior. [Pr.: *-și-ent*] — **Sub[1]-** + **conștient** (după fr. *subconscient).*

SUBCONTRÁCT, *subcontracte,* s.n. Contract secundar. — Din engl. **subcontract.**

SUBCONTRARIETÁTE, *subcontrarietăți,* s.f. (Log.) Raport între judecata particular-afirmativă și cea particular-negativă, caracterizat prin faptul că nu pot fi ambele false, dar pot fi ambele adevărate în același timp și sub același raport. [Pr.: *-ri-e-*] — **Sub[1]-** + **contrarietate.**

SUBCORTICÁL, -Ă, *subcorticali, -e,* adj. Care este situat dedesubtul cortexului cerebral, renal sau suprarenal; privitor la aceste regiuni. — **Sub[1]-** + **cortical** (după fr. *sous-cortical).*

SUBCULTÚRĂ, *subculturi,* s.f. **1.** Tendință de manifestare subiacentă a unei culturi elementare. **2.** Cultură a grupurilor și subgrupurilor sociale dintr-o comunitate etnică. — Din engl. **subculture.** Cf. fr. s o u s - c u l t u r e.

SUBCUTANÁT, -Ă, *subcutanați, -te,* adj. Care se află sub piele; care pătrunde sub piele; care se face sub piele; subcutaneu. *Injecție subcutanată.* — **Sub[1]-** + **cutanat.**

SUBCUTANÉU, -ÉE, *subcutanei, -ee,* adj. (Livr.) Subcutanat. — **Sub[1]-** + **cutaneu** (după fr. *sous-cutané).*

SUBDEZVOLTÁRE, *subdezvoltări,* s.f. Fenomen social-economic specific unui mare grup de țări ale lumii contemporane, cu un potențial economic scăzut. — **Sub[1]-** + **dezvoltare.**

SUBDEZVOLTÁT, -Ă, *subdezvoltați, -te,* adj. (Despre persoane) Insuficient dezvoltat psihic sau fizic; (despre țări) caracterizat prin subdezvoltare. — **Sub[1]-** + **dezvoltat** (după fr. *sous-développé).*

SUBDIALÉCT, *subdialecte,* s.n. Ramificație teritorială a unei limbi, subordonată dialectului și superioară graiului. [Pr.: *-di-a-*] — **Sub[1]-** + **dialect.**

SUBDIMENSIONÁ, *subdimensionez,* vb. I. Tranz. A construi, a realiza mașini, instalații etc. sub dimensiuni normale. — **Sub[1]-** + **dimensiona.**

SUBDIMENSIONÁT, -Ă, *subdimensionați, -te,* adj. Dimensionat (greșit) sub normele obișnuite. — V. **subdimensiona.**

SUBDIRÉCTOR, -OÁRE, *subdirectori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care îndeplinește funcția de ajutor al unui director; director adjunct; titlu, grad purtat de această persoană. — **Sub[1]-** + **director** (după fr. *sous-directeur).*

SUBDIVÍDE, *subdivid,* vb. III. Tranz. (Rar) A subîmpărți. — **Sub[1]-** + **divide** (după fr. *subdiviser).*

SUBDIVIZÁ, *subdivizez,* vb. I. Tranz. A subdivide, a subîmpărți. — Din fr. **subdiviser.**

SUBDIVIZÁRE, *subdivizări,* s.f. Acțiunea de *a subdiviza* și rezultatul ei; subîmpărțire. — V. **subdiviza.**

SUBDIVIZÁT, -Ă, *subdivizați, -te,* adj. Care a fost subîmpărțit. — V. **subdiviza.**

SUBDIVIZIONÁR, -Ă, *subdivizionari, -e,* adj. Obținut printr-o subîmpărțire, care aparține unei subdiviziuni. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **subdivisionnaire.**

SUBDIVIZIÚNE, *subdiviziuni,* s.f. Parte obținută prin împărțirea unei părți dintr-un tot care a mai fost împărțit; subîmpărțire. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **subdivision.**

SUBDOMINÁNTĂ, *subdominante,* s.f. (Muz.) Treapta a patra a modurilor major sau minor. ✦ Acord construit pe treapta a patra a modurilor major sau minor. — **Sub[1]-** + **dominantă** (după fr. *sous-dominante).*

SUBECUATORIÁL, -Ă, *subecuatoriali, -e,* adj. Care se află între ecuator și tropice; specific acestei regiuni. [Pr.: *-cu-a-to-ri-al*] — Din fr. **subéquatorial.**

SÚBER s.n. (Bot.) Țesut de apărare care se formează la suprafața organelor plantelor (de obicei în scoarța tulpinilor, a rădăcinilor și a tuberculilor), unde epiderma e înlocuită cu celule a căror membrană se află impregnată cu suberină. — Din lat., fr. **suber.**

SUBERÍNĂ s.f. Substanță organică formată din acizi grași, care se găsește în membrana celulară a suberului. — Din fr. **subérine.**

SUBESTIMÁ, *subestimez,* vb. I. Tranz. A atribui unei ființe, unui lucru, unei împrejurări o importanță sau o valoare mai mică decât cea reală; a subaprecia, a subevalua. ✧ Refl. *X se subestimează.* — **Sub[1]-** + **estima** (după fr. *sous-estimer).*

SUBESTIMÁRE s.f. Faptul de *a (se) subestima;* subapreciere, subevaluare. — V. **subestima.**

SUBETÁJ, *subetaje,* s.n. Strat sau succesiune de strate care se caracterizează prin individualitate petrografică și paleontologică, alcătuind o subdiviziune a unui etaj geologic. — **Sub[1]-** + **etaj** (după fr. *sous-étage).*

SUBEVALUÁ, *subevaluez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) subestima. [Pr.: *-lu-a*] — **Sub[1]-** + **evalua** (după fr. *sous-évaluer).*

SUBEVALUÁRE, *subevaluări,* s.f. Faptul de *a (se) subevalua*; subapreciere, subestimare. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **subevalua.**

SUBEXPÚNE, *subexpun,* vb. III. Tranz. A expune la lumină materiale fotosensibile un timp mai scurt decât cel necesar pentru obținerea unei imagini clare. — **Sub[1]-** + **expune** (după fr. *sous-exposer*).

SUBEXPÚNERE s.f. Acțiune de *a subexpune* și rezultatul ei. — V. **subexpune.**

SUBFEBRÍL, -Ă, *subfebrili, -e,* adj. Care se referă la subfebrilitate, care are o stare de subfebrilitate. — Din fr. **subfébrile.**

SUBFEBRILITÁTE s.f. Stare a organismului care se caracterizează prin ridicarea moderată a temperaturii normale. — **Sub[1]-** + **febrilitate.**

SUBFILIÁLĂ, *subfiliale*, s.f. Secție a unei întreprinderi sau instituții mai mică decât filiala. [Pr.: *-li-a-*] — **Sub[1]-** + **filială.**

SUBGRÍNDĂ, *subgrinzi,* s.f. Grindă de lemn, de lungime relativ mică, așezată sub o grindă principală a unei construcții, în dreptul unui reazem, pentru a asigura construcției o rezistență mai mare. — **Sub[1]-** + **grindă.**

SUBGRÚPĂ, *subgrupe,* s.f. Subdiviziune a grupei. — **Sub[1]-** + **grupă** (după fr. *sous-groupe).*

SUBIACÉNT, -Ă, *subiacenți, -te,* adj. Care este plasat dedesubt. [Pr.: *-bi-a-*] — Din fr. **subjacent,** lat. **subjacens, -entis.**

SUBÍCTER, *subictere,* s.n. Simptom constând din culoarea ușor gălbuie a pielii și a mucoaselor apărut din cauza creșterii concentrației bilirubinei în sânge, care constituie unul dintre semnele de început ale hepatitei. — Din fr. **subictère.**

SUBIÉCT, *subiecte,* s.n., (**4**) *subiecți,* s.m. **1.** S.n. Totalitatea acțiunilor, evenimentelor (prezentate într-o anumită succesiune) care alcătuiesc conținutul unei opere literare, cinematografice etc. ✦ Chestiune, temă despre care vorbește sau scrie cineva. ✦ Cauză, pricină, motiv. **2.** S.n. (Lingv.) Partea principală a propoziției care arată cine săvârșește acțiunea exprimată de predicatul verbal la diateza activă sau reflexivă, cine suferă acțiunea când predicatul verbal este la diateza pasivă sau cui i se atribuie o însușire ori o caracteristică exprimată de numele predicativ în cazul predicatului nominal. **3.** S.n. (Log.) Termen al unor judecăți, reprezentând noțiunea ce desemnează obiectul gândirii despre care se afirmă sau se neagă însușirea exprimată de predicatul logic. **4.** S.m. Ființă aflată sub observație, supusă anchetei, experimentului etc.; individ care prezintă anumite caracteristici. **5.** S.m. (În sintagmele) *Subiect de drepturi și obligații* = persoană care, în cadrul raporturilor juridice, are drepturi și obligații. *Subiect impozabil* = persoană fizică sau juridică obligată prin lege să plătească un anumit impozit către stat. — Din lat. **subjectum** (cu unele sensuri după fr. *sujet*).

SUBIECTÍV, -Ă, *subiectivi, -e,* adj. **1.** (Fil.) Care are loc în conștiință (individuală sau colectivă). **2.** Care ține de subiectivism (**1**). **3.** Care ține doar de părerea personală, necorepunzătoare realității, a cuiva; lipsit de obiectivitate; părtinitor. — Din fr. **subiectif.**

SUBIECTIVÁ, *subiectivez,* vb. I. Tranz. A prezenta, a înfățișa ceva în felul său personal; a imprima un caracter personal unei acțiuni. — Din fr. **subjectiver.**

SUBIECTIVÍSM s.n. **1.** Orientare filosofică idealistă care neagă existența lumii obiective, reducând realitatea la conștiința pe care subiectul o are despre aceasta. **2.** (Rar) Subiectivitate. — **Subiectiv** + suf. *-ism* (după fr. *subjectivisme).*

SUBIECTIVÍST, -Ă, *subiectiviști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține subiectivismului (**1**), privitor la subiectivism. **2.** S.m. și f. Adept al subiectivismului (**1**). **3.** Adj. Care are un caracter personal (neconform cu realitatea); bazat pe impresii personale. **4.** S.m. și f. Persoană care manifestă subiectivitate. — **Subiectiv** + suf. *-ist* (după fr. *subjectiviste).*

SUBIECTIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi subiectiv (**2**); atitudne subiectivă, părtinitoare față de cineva sau de ceva; subiectivism (**2**). — **Subiectiv** + suf. *-itate* (după fr. *subjectivité).*

SUBINGINÉR, -Ă, *subingineri, -e,* s.m. și f. Absolvent al unui colegiu sau secții tehnice (care lucrează în subordinea unui inginer). — **Sub[1]-** + **inginer** (după fr. *sous-ingénieur*).

SUBINTITULÁ, *subintitulez,* vb. I. Tranz. A da unei scrieri și un titlu secundar (în afară de cel principal). — **Sub[1]-** + **intitula.**

SUBINVOLÚȚIE, *subinvoluții,* s.f. (Med.) Regresiune. ✧ *Subinvoluție uterină* = regresiune a uterului în lăuzie, care se produce mai încet decât normal. — Din fr., engl. **subinvolution.**

SUBÍT, -Ă, *subiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care se produce într-un timp foarte scurt și pe neașteptate; brusc, neprevăzut, neașteptat. — Din fr. **subit.**

SUBÎMPĂRȚÍ, *subîmpárt,* vb. IV. Tranz. A împărți o parte dintr-un tot în părți mai mici; a subdivide. — **Sub[1]-** + **împărți.**

SUBÎMPĂRȚÍRE, *subîmpărțiri,* s.f. Acțiunea de *a subîmpărți* și rezultatul ei; (concr.) parte care intră în componența unei părți mai mari care a fost împărțită; subdiviziune; grupă; subunitate. — V. **subîmpărți.**

SUBÎNCHIRIÁ, *subînchiriez,* vb. I. Tranz. A da cu chirie un imobil sau o parte dintr-un imobil închiriat pe seama sa. ✦ A lua cu chirie de la chiriașul principal o parte dintr-un imobil sau întregul imobil. [Pr.: *-ri-a*] — **Sub[1]-** + **închiria** (după fr. *sous-louer).*

SUBÎNCHIRIÉRE, *subînchirieri,* s.f. Acțiunea de *a subînchiria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **subînchiria.**

SUBÎNCRENGĂTÚRĂ, *subîncrengături,* s.f. Subdiviziune a unei încrengături. — **Sub[1]-** + **încrengătură.**

SUBÎNTÍNDE, pers. 3 *subîntinde,* vb. III. Tranz. (Despre coarde și unghiuri) A delimita un arc de cerc. — **Sub[1]-** + **întinde.**

SUBÎNTÍNDERE, *subîntinderi,* s.f. Acțiunea de *a subîntinde* și rezultatul ei. — V. **subîntinde.**

SUBÎNTÍNS, -Ă, *subîntinși, -se,* adj. (Despre coarde și unghiuri) Care delimitează un arc de cerc. — V. **subîntinde.**

SUBÎNȚELÉGE, *subînțeleg,* vb. III. Refl. și tranz. A (se) înțelege (dintr-un context, dintr-o convorbire, dintr-o aluzie) ceva ce nu este exprimat direct. ✦ Refl. A fi de la sine înțeles, a rezulta, a reieși. — **Sub[1]-** + **înțelege** (după fr. *sous-entendre).*

SUBÎNȚELÉS[1], *subînțelesuri,* s.n. Ceea ce se înțelege în mod indirect dintr-o afirmație, dintr-un context etc.; aluzie. ✧ Expr. *A vorbi cu subînțeles* (sau *subînțelesuri)* = a face anumite aluzii, a nu-și exprima direct gândul. — V. **subînțelege.**

SUBÎNȚELÉS[2], -EÁSĂ, *subînțeleși, -se,* adj. Care reiese sau se înțelege de la sine, fără să fie exprimat. — V. **subînțelege.**

SUBJONCTÍV, *subjonctive,* s.n. (Gram.) Conjunctiv. — Din fr. **subjonctif.**

SUBJUGÁ, *subjúg,* vb. I. Tranz. **1.** A supune o țară, un popor (prin forța armelor); a robi, a cuceri. **2.** A pune în dependență (economică, politică etc.) față de cineva; a domina, a înrobi, a exploata. **3.** Fig. A exercita asupra cuiva o influență, o atracție covârșitoare; *p. ext.* a fermeca, a cuceri. — Din fr. **subjuguer.**

SUBJUGÁRE, *subjugări,* s.f. Acțiunea de *a subjuga* și rezultatul ei. — V. **subjuga.**

SUBJUGÁT, -Ă, *subjugați, -te,* adj. **1.** Care a fost cucerit de o putere străină. **2.** Care este în dependență (economică sau politică) față de cineva. **3.** Fig. Plin de încântare, de admirație; fermecat. — V. **subjuga.**

SUBJUGĂTÓR, -OÁRE, *subjugători, -oare,* adj. (Rar) Care subjugă; *fig.* care cucerește prin însușiri deosebite, care farmecă. — **Subjuga** + suf. *-ător*.

SUBLÍM, -Ă, *sublimi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se ridică sau se află la o mare înălțime în ierarhia valorilor (morale, estetice, intelectuale), la cel mai înalt grad de desăvârșire, de frumusețe; măreț, superb, înălțător, minunat. ✧ *Sublima Poartă* = guvernul sultanului în vechiul Imperiu Otoman; Poarta Otomană. **2.** S.n. Forma cea mai înaltă a perfecțiunii (în estetică, artă); desăvârșire. — Din fr. **sublime.**

SUBLIMÁ, *sublimez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre corpuri chimice) A trece (prin încălzire) din starea solidă direct în stare gazoasă, fără a mai trece prin starea lichidă. ✦ A trece dintr-o stare cristalină în stare de vapori și apoi din nou în stare de cristale, prin condensarea vaporilor. **2.** Refl., tranz. și intranz. A (se) transpune pe un plan superior, în sentimente superioare. ✦ Fig. A (se) purifica, a (se) rafina. — Din fr. **sublimer.**

SUBLIMÁRE, *sublimări,* s.f. Faptul de *a sublima.* — V. **sublima.**

SUBLIMÁT, *sublimați,* s.m. Corp solid obținut prin sublimarea unei substanțe și prin readucerea vaporilor ei în stare solidă. ✧ *Sublimat coroziv* = clorură de mercur care se prezintă sub formă de pulbere albă, solubilă în apă, utilizată ca dezinfectant extern. — Din fr. **sublimé.**

SUBLIMINÁL, -Ă, *subliminali, -e*, adj. (Psih.) Care este inferior pragului conștiinței, care nu devine conștient. — Din fr. **subliminal.**

SUBLIMITÁTE s.f. (Rar) Însușire a ceea ce este sublim; perfecțiune, desăvârșire. — Din fr. **sublimité.**

SUBLINGUÁL, -Ă, *sublinguali, -e*, adj. (Anat.) Care se află sub limbă. [Pr.: *-gu-al*] — Din fr. **sublingual.**

SUBLINIÁ, *subliniez,* vb. I. Tranz. **1.** A trage una sau mai multe linii sub un cuvânt sau un text scris, spre a-l scoate în evidență. **2.** Fig. A pune în evidență, a accentua. ✦ A remarca ceva cu o insistență deosebită. [Pr.: *-ni-a*] — **Sub[1]-** + **linia** (după fr. *souligner).*

SUBLINIÁT[1], s.n. Faptul de *a sublinia*. [Pr.: *-ni-at*] — V. **sublinia.**

SUBLINIÁT[2], -Ă, *subliniați, -te,* adj. **1.** (Despre texte sau cuvinte scrise) Scos în evidență printr-una sau mai multe linii trase dedesubt. **2.** Fig. (Despre fraze, cuvinte rostite) Pus în evidență printr-o accentuare specială, printr-un gest expresiv. [Pr.: *-ni-at*] — V. **sublinia.**

SUBLINIÉRE, *sublinieri,* s.f. Acțiunea de *a sublinia* și rezultatul ei; (concr.) linie trasă sub un text sau un cuvânt scris. [Pr.: *-ni-e-*] — V. **sublinia.**

SUBLITERÁR, -Ă, *subliterari, -e*, adj. Care se situează, valoric, sub nivelul unei literaturi adevărate. — După engl. **subliterary.**

SUBLITERATÚRĂ s.f. Literatură de calitate proastă. — **Sub[1]-** + **literatură** (după engl. *subliterature*)

SUBLOCATÁR, -Ă, *sublocatari, -e,* s.m. și f. (Rar) Subchiriaș. — **Sub[1]-** + **locatar** (după fr. *sous-locataire*).

SUBLOCOTENÉNT, *sublocotenenți,* s.m. Cel mai mic grad de ofițer în armată; persoană care are acest grad. — **Sub[1]-** + **locotenent** (după fr. *sous-lieutenant).*

SUBLUNÁR, -Ă, *sublunari, -e,* adj. Care este situat între Pământ și orbita Lunii. — Din fr. **sublunarie.**

SUBLUXÁȚIE, *subluxații,* s.f. (Med.) Luxație parțială, ușoară. — Din fr. **subluxation.**

SUBMANDIBULÁR, -Ă, *submandibulari, -e,* adj. (Anat.; despre glande salivare și ganglioni) Care se află sub mandibulă. — **Sub[1]-** + **mandibular.**

SUBMARÍN, -Ă, *submarini, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se găsește sau se produce sub suprafața mării sau oceanului, ori pe fundul lor; referitor la regiunea de sub suprafața mării sau oceanului. **2.** S.n. Navă de luptă sau de cercetare care poate naviga atât la suprafață cât și sub suprafața unei ape; submersibil (**2**). — **Sub[1]-** + **marin** (după fr. *sous-marin).*

SUBMEDIÁNTĂ, *submediante,* s.f. Treapta a doua a unei game minore sau majore. [Pr.: *-di-an-*] — **Sub[1]-** + **mediantă.**

SUBMÉDIE, *submedii,* s.f. Proporție de cifre mai mică decât media. — **Sub[1]-** + **medie.**

SUBMEDIÓCRU, -Ă, *submediocri, -e,* adj. (Despre lucruri) De calitate inferioară, îndoielnică. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care denotă lipsă de calități. — **Sub[1]-** + **mediocru.**

SUBMERSÍBIL, -Ă, *submersibili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este adaptat pentru a se cufunda și a pluti sub apă. **2.** S.n. Submarin (**2**). — Din fr. **submersible.**

SUBMERSIÚNE, *submersiuni,* s.f. **1.** Cufundare totală a unui corp sub suprafața unui lichid. ✦ Spec. (Geol.) Coborâre a unei regiuni sub nivelul mării. **2.** Adâncime la care se află cufundat un corp într-un lichid, măsurată de la nivelul suprafeței libere a acestuia. **3.** Metodă de irigație (folosită mai ales în cultivarea orezului) care constă în acoperirea solului cu un strat de apă care stagnează un timp limitat. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **submersion.**

SUBMILIMÉTRIC, -Ă, *submilimetrici, -ce,* adj. (Despre unde) Cu lungimi sub un milimetru. — **Sub[1]-** + **milimetric.**

SUBMINÁ, *subminez,* vb. I. Tranz. A ataca, a lovi (indirect, pe ascuns) pentru a slăbi, a compromite, a zădărnici sau a nimici o acțiune, o realizare (a unui adversar). — **Sub[1]-** + **mina.**

SUBMINÁRE, *submінări,* s.f. Acțiunea de *a submina* și rezultatul ei. ✧ (Jur.) *Subminarea puterii de stat* = infracțiune care constă în acțiuni armate sau orice alte acțiuni violente săvârșite de un grup de persoane, de natură a slăbi puterea de stat. *Subminarea economiei naționale* = infracțiune care constă în fapta unei persoane (sau a unui grup de persoane) care împiedică, prin diferite mijloace, desfășurarea activității normale a economiei naționale, aducând grave prejudicii acesteia. — V. **submina.**

SUBMULTÍPLU, *submultipli,* s.m. (Mat.) Mărime care se cuprinde de un număr întreg de ori într-o mărime de aceeași natură. ✦ Unitate de măsură derivată care reprezintă o asemenea mărime. — **Sub[1]-** + **multiplu** (după fr. *sous-multiple).*

SUBMULȚÍME, *submulțimi,* s.f. (Mat.) Mulțime de elemente care aparțin unei mulțimi date. — **Sub[1]-** + **mulțime.**

SUBNORMÁL, -Ă, *subnormali, -e,* adj. Insuficient dezvoltat din punct de vedere psihic sau fizic. — **Sub[1]-** + **normal.**

SUBNUCLEÁR, -Ă, *subnucleari, -e,* adj. (Fiz.) Mai mic decât nucleul atomului; care intră în componența nucleului atomic. [Pr.: *-cle-ar*] — Din engl. **subnuclear.**

SUBNUTRÍT, -Ă, *subnutriți, -te,* adj. Subalimentat. — **Sub[1]-** + **nutrit.**

SUBNUTRÍȚIE s.f. **1.** Subalimentare. **2.** Stare patologică cronică cauzată de reducerea rației alimentare, de tulburări ale absorbției intestinale sau de creșterea consumului energetic al organismului. — **Sub[1]-** + **nutriție.**

SUBOFIȚÉR, *subofițeri,* s.n. Grad militar superior sergentului și inferior sublocotenentului; persoană care deține acest grad. — **Sub[1]-** + **ofițer** (după fr. *sous-officier).*

SUBORBITÁL, -Ă, *suborbitali, -e,* adj. Care se află sau are loc sub orbita cerească. — **Sub[1]-** + **orbital.**

SUBÓRDIN, *subordine,* s.n. **1.** Subdiviziune a unui ordin în sistematica științelor naturii. **2.** (În loc. adj. și adv.) *În subordine* sau *în subordinele cuiva* = (aflat) într-un raport de subordonare față de cineva sau de ceva. — **Sub[1]-** + **ordin** (după fr. *sous-ordre).*

SUBORDONÁ, *subordonez,* vb. I. Tranz. A face ca cineva sau ceva să depindă de altcineva sau de altceva, a stabili o ordine de dependență de la inferior la superior. — Din fr. **subordonner.**

SUBORDONÁRE s.f. Acțiunea de *a subordona* și rezultatul ei; dependență. ✦ (Log.) Raport de concordanță între două noțiuni, de la noțiunea subordonată *(specia)* la noțiunea supraordonată *(genul)*. ✦ Raport sintactic între două elemente lingvistice (cuvinte, construcții, propoziții), dintre care unul depinde din punct de vedere gramatical de celălalt. ✦ Raport de ierarhie între organele puterii de stat sau între cele ale administrației de stat, ori între acestea și organele puterii care le-au

ales, în temeiul căruia organul superior îndrumă și controlează activitatea organului inferior, putând să le anuleze actele ilegale. — V. **subordona.**

SUBORDONÁT, -Ă, *subordonați, -te,* adj. Dependent de cineva sau de ceva, aflat într-o relație de subordonare. ✧ *Propoziție subordonată* (și substantivat, f.) = propoziție care depinde din punct de vedere gramatical de altă propoziție, îndeplinind funcția unei părți de propoziție a regentei; propoziție secundară. ✦ (Substantivat) Subaltern. — Din fr. **subordonné.**

SUBORDONATÓR, -OÁRE, *subordonatori, -oare,* adj. Care subordonează, care are ceva sau pe cineva în subordine. ✧ *Conjuncție subordonatoare* = conjuncție care leagă propozițiile subordonate de propoziția regentă — **Subordona** + suf. *-tor*.

SUBPÁT, s.n. v. **supat.**

SUBPĂMÂNTEÁN, -Ă, *subpământeni, -e,* adj. Care se află în pământ, sub nivelul solului; subteran. ✦ (Rar; despre vehicule) Care circulă pe sub pământ. — **Sub^{1}-** + **pământean.**

SUBPOLÁR, -Ă, *subpolari, -e,* adj. (Despre regiuni geografice sau despre fauna, flora, clima lor) Care se găsește în zona unuia dintre cele două cercuri polare, în imediata apropiere a acestora; care este specific acestei zone. — **Sub^{1}-** + **polar.**

SUBPONDERÁL, -Ă, *subponderali, -e,* adj. Care are o greutate mai mică decât greutatea normală. — **Sub^{1}-** + **ponderal.**

SUBPOPULÁT, -Ă, *subpopulați, -te,* adj. Care are puțină populație față de întinderea și de condițiile de viață ale teritoriului respectiv. — **Sub^{1}-** + **populat.**

SUBPREFÉCT, *subprefecți,* s.m. (În vechea organizare administrativă) Ajutor al prefectului însărcinat cu administrarea unei plase sau a unui județ. — **Sub^{1}-** + **prefect** (după fr. *sous-préfect).*

SUBPREFECTÚRĂ, *subprefecturi,* s.f. (În vechea organizare administrativă) **1.** Funcția de subprefect. ✦ Local unde era sediul subprefectului. **2.** Plasă (**II 2**) administrată de un subprefect. ✦ Comună servind subprefectului ca reședință; sediu de plasă (**II 2**). — **Sub^{1}-** + **prefectură** (după fr. *sous-préfecture).*

SUBPRESIÚNE s.f. Presiune mai joasă decât o presiune de referință. [Pr.: *-si-u-*] — **Sub^{1}-** + **presiune** (după germ. *Unterdruck).*

SUBPRODÚCȚIE, *subproducții,* s.f. Producție care nu satisface nevoile consumatorilor. — **Sub^{1}-** + **producție** (după fr. *sous-production).*

SUBPRODÚS, *subproduse,* s.n. Produs (de obicei deșeuri sau substanțe recuperabile) obținut din același proces de fabricație ca și produsul de bază; produs secundar. — **Sub^{1}-** + **produs** (după fr. *sous-produit).*

SUBRÁMURĂ, *subramuri,* s.f. Sector de activitate subordonat unei ramuri (**2**). — **Sub^{1}-** + **ramură.**

SUBRÁȚ, *subrațe,* s.n. **1.** Subsuoară (**1**). **2.** Linie care marchează punctele de adâncime a răscroiturii mânecilor la subsuoara obiectelor de îmbrăcăminte. — **Sub^{1}-** + **braț.**

SUBRÁ, *subrauri,* s.n. Obiect de lenjerie confecționat din pânză (impermeabilă cauciucată sau din material plastic), care se coase la subsuoara hainelor, pentru a le feri de transpirație. [Var.: **subráu, subráur** s.n.] — Din fr. **sous-bras.**

SUBRÁU s.n. v. **subra.**

SUBRÁUR s.n. v. **subrau.**

SUBRĂCÍRE s.f. (Fiz.) Stare a unui corp care, în condiții determinate, își păstrează în continuare starea de agregare la o temperatură care ar fi trebuit să determine schimbarea acesti stări. — **Sub^{1}-** + **răcire.** Cf. fr. sous-refroidissement.

SUBRĂCIT, -Ă, *subrăciți, -te,* adj. (Fiz.; despre substanțe) Care se află în stare de subrăcire. — **Sub^{1}-** + **răcire.** Cf. fr. sous-refroidi.

SUBREDÁCȚIE, *subredacții,* s.f. Redacție locală a unui ziar, a unei reviste etc. subordonată unei redacții principale. — **Sub^{1}-** + **redacție.**

SUBRÉGN, *subregnuri,* s.n. Subdiviziune principală a unui regn în sistematica științelor naturii. — **Sub^{1}-** + **regn.**

SUBRÉTĂ, *subrete,* s.f. Fată angajată într-o casă pentru diverse treburi de gospodărie, mai ales cu atribuții de cameristă. — Din fr. **soubrette.**

SUBROGÁ, *subróg,* vb. I. Tranz. (Jur.) A înlocui pe cineva în exercitarea anumitor drepturi sau obligații; a înlocui un bun cu altul în cadrul unui patrimoniu, al unor raporturi juridice; a substitui. — Din fr. **subroger,** lat. **subrogare.**

SUBROGÁRE, *subrogări,* s.f. (Jur.) Faptul de *a subroga;* subrogație. — V. **subroga.**

SUBROGATÓRIU, -IE, *subrogatorii,* adj. Care substituie. — Din fr. **subrogatoire.**

SUBROGÁȚIE, *subrogații,* s.f. (Jur.) Subrogare. [Var.: **subrogațiúne** s.f.] — Din fr. **subrogation.**

SUBROGAȚIÚNE s.f. v. **subrogație.**

SUBRUTÍNĂ, *subrutine,* s.f. (Inform.) Secvență constituită ca o entitate de sine stătătoare care se repetă în diferite locuri ale unui program. — Din engl. **subroutine.**

SUBSCRÍE, *subscríu,* vb. III. **1.** Tranz. A-și pune semnătura sub un text scris sau pe un act, ca autor al lui sau ca unul care își însușește cele scrise; a subsemna. **2.** Intranz. și tranz. A se angaja, printr-o semnătură, la o contribuție bănească pentru o operă de interes particular sau public. **3.** Intranz. Fig. A aproba verbal părerea cuiva. — **Sub^{1}-** + **scrie** (după fr. *souscrire,* lat. *subscribere).*

SUBSCRÍERE, *subscrieri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a subscrie* și rezultatul ei; semnare; semnătură. **2.** (Rar) Subscripție. — V. **subscriere.**

SUBSCRÍPȚIE, *subscripții,* s.f. Faptul de a se angaja sau de a cere cuiva să se angajeze printr-o semnătură la o contribuție bănească pentru o operă de interes public sau particular; subscriere. ✧ *Listă de subscripție* = act, document pe care semnează cei care contribuie la adunarea unor fonduri pentru o operă de interes public sau particular. — Din lat. **subscriptio,** fr. **souscription.**

SUBSCRÍS, -Ă, *subscriși -se,* s.m. și f. (Înv.) Subsemnat. — V. **subscriere.**

SUBSECRETÁR, *subsecretari,* s.m. (În sintagma) *Subsecretar de stat* = membru al guvernului în unele țări, având funcția de adjunct al ministrului. — **Sub^{1}-** + **secretar** (după fr. *sous-secrétaire).*

SUBSÉCȚIE, *subsecții,* s.f. Subdiviziune a unei secții, într-o întreprindere. — **Sub^{1}-** + **secție.**

SUBSECVÉNT, -Ă, *subsecvenți, -te,* adj. Care urmează după ceva; *p. ext.* care rezultă din ceva. — Din fr. **subséquent,** lat. **subsequens, -ntis.**

SUBSEMNÁ, *subsemnez,* vb. I. Tranz. (Rar) A subscrie. — **Sub^{1}-** + **semna** (după fr. *soussigner).*

SUBSEMNÁT, -Ă, *subsemnați, -te,* s.m. și f. (De obicei articulat) Semnatarul unei cereri care își indică numele în introducerea cererii sale; subscris. ✦ (Fam.; art.; cu valoare de pron. pers. în exprimări orale) Eu. — **Sub^{1}-** + **semnat** (după fr. *soussigner).*

SUBSIDÉNȚĂ, *subsidențe,* s.f. **1.** Mișcare de coborâre a unei mase de aer în atmosferă, însoțită de încălzirea aerului. **2.** (Geol.) Proces de coborâre treptată a scoarței terestre, care are loc în bazinele de sedimentare. — Din fr. **subsidence.**

SUBSIDIÁR, -Ă, *subsidiari, -e,* adj. Care se adaugă, ca element secundar, la argumentele pentru susținerea unui raționament, a unei teorii etc.; complementar, auxiliar, secundar. ✧ Loc. adv. *În subsidiar* = în al doilea rând, pe lângă aceasta, pe deasupra. [Pr.: *-di-ar*] — Din fr. **subsidiare,** lat. **subsidiarius.**

SUBSIDIARITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este subsidiar. — Din fr. **subsidiarité.**

SUBSÍDIU, *subsidii,* s.n. Ajutor bănesc acordat (de stat) în unele țări unei persoane, unei instituții etc. — Din fr. **subside,** lat. **subsidium.**

SUBSIOÁRĂ s.f. v. **subsuoară.**

SUBSISTÉM, *subsisteme,* s.n. Component structural principal, subordonat unui sistem. — **Sub^{1}-** + **sistem** (după fr. *sous-système).*

SUBSÓL, *subsoluri,* s.n. **1.** Partea de pământ aflată sub suprafața solului; totalitatea formațiunilor geologice mai vechi decât pătura actuală de sol. **2.** Totalitatea încăperilor dintr-o clădire, situate, total sau parțial, sub nivelul solului. **3.** Loc în partea de jos a paginilor unei cărți, a unui periodic, rezervat notelor explicative; *p. ext.* notă explicativă dată în acest spațiu. ✦ Partea de jos a unei pagini de ziar, de periodic, de obicei despărțită de restul paginii printr-o linie orizontală, unde se publică, adesea pe toată lungimea foii, recenzii, articole cu subiect literar, științific etc. — **Sub^{1}-** + **sol** (după fr. *sous-sol).*

SUBSOLÁJ, *subsolaje,* s.n. Lucrare agricolă executată în același timp cu aratul, prin care se afânează zona inferioară adâncimii la care pătrunde plugul. — După fr. **sous-solage.**

SUBSÓNIC, -Ă, *subsonici, -ce,* adj. (Despre vehicule) Care se deplasează cu o viteză mare, dar inferioară vitezei sunetului; (despre viteza de deplasare a unor corpuri) care este inferioară vitezei sunetului. — Din fr. **subsonique.**

SUBSPÉCIE, *subspecii,* s.f. Grup de populații care prezintă unele caracteristici morfologice (minore) diferite de cele tipice pentru specia din care fac parte, dar nu justifică încadrarea lor ca specie de sine stătătoare. — **Sub^{1}-** + **specie** (după fr. *sous-espèce).*

SUBSTANTÍV, (**1**) *substantive,* s.n., (**2**) *substantivi,* adj. **1.** S.n. Parte de vorbire care denumește lucruri, ființe sau noțiuni abstracte și care se modifică, în cele mai multe limbi, după număr și caz. **2.** Adj. (În sintagma) *Colorant substantiv* = colorant care vopsește fibrele fără ajutorul mordanților; colorant direct. — Din fr. **substantif,** lat. **substantivus.**

SUBSTANTIVÁ, *substantivez,* vb. I. Tranz. A întrebuința cu valoare de substantiv o parte de vorbire care aparține altei clase gramaticale decât substantivul; a substantiviza. — Din fr. **substantiver**.

SUBSTANTIVÁL, -Ă, *substantivali, -e,* adj. Care ține de substantiv, care este de natura substantivului. ✦ (Adverbial) Cu valoare de substantiv, ca substantiv. — Din fr. **substantival.**

SUBSTANTIVÁRE, *substantivări,* s.f. Faptul de *a substantiva;* substantivizare. — V. **substantiva.**

SUBSTANTIVÁT, -Ă, *substantivați, -te,* adj. (Despre părți de vorbire care aparțin altei clase gramaticale decât substantivul) Care este întrebuințat cu valoare de substantiv, care a devenit substantiv; substantivizat. — V. **substantiva.**

SUBSTANTIVIZÁ, *substantivizez,* vb. I. Tranz. A substantiva. — **Substantiv** + suf. *-iza.*

SUBSTANTIVIZÁRE, *substantivizări,* s.f. Substantivare. — V. **substantiviza.**

SUBSTANTIVIZÁT, -Ă, *substantivizați, -te,* adj. Substantivat. — V. **substantiviza.**

SUBSTÁNȚĂ, *substanțe,* s.f. **1.** Corp (solid, lichid, gazos) omogen alcătuit din atomi și din molecule (formate din aceleași elemente) și care posedă o anumită formă, culoare, miros, gust etc.; materie. ✧ *Substanță de contrast* = substanță chimică utilizată în examenele radiologice, opacă la razele Roentgen. **2.** (Anat.; în sintagmele) *Substanță albă* = parte a sistemului nervos central formată din fibrele celulelor nervoase. *Substanță cenușie* = parte a sistemului nervos central formată din corpurile celulelor nervoase. **3.** (Fil.) Baza existenței, substratul care persistă de-a lungul tuturor transformărilor; existență sau realitate de sine stătătoare, care este suportul atributelor, al însușirilor. **4.** Parte esențială, principală, constitutivă a unui lucru. ✦ Fig. Conținutul, miezul unui discurs, al unei scrieri etc. ✧ Loc. adv. (Rar) *În substanță* = pe scurt, în rezumat; în fond. — Din fr. **substance.**

SUBSTANȚIÁL, -Ă, *substanțiali, -e,* adj. **1.** Care ține de substanța (**4**) unui lucru; principal, esențial; *p. ext.* important, însemnat, mare. **2.** (Despre alimente; adesea adverbial) Bogat în substanțe hrănitoare; consistent. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **substantiel,** lat. **substantialis.**

SUBSTANȚIALÍSM s.n. Denumire dată teoriilor filosofice care susțin existența substanței (**3**) ca factor permanent al fenomenelor. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **substantialité,** lat. **substantialitas, -atis.**

SUBSTÁȚIE, *substații,* s.f. Stație auxiliară, intermediară (de pompare, de distribuție a electricității, de tracțiune etc.). — **Sub[1]-** + **stație** (după fr. *sous-station*).

SUBSTITUÁ vb. I v. **substitui.**

SUBSTITUÉNT, *substituenți,* s.m. Element sau substanță care poate înlocui un alt element sau o substanță, cu care are proprietăți asemănătoare. [Pr.: *-tu-ent*] — **Substitui** + suf. *-ent.* Cf. it. sostituente.

SUBSTITUÍ, *substitui,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) situa, a (se) pune în locul altuia. ✦ (Jur.) A comite infracțiunea de substituire de persoană. [Prez. ind. și: *substituiesc*. — Var.: (înv.) **substituá** vb. I] — Din fr. **substituer,** lat. **substituere.**

SUBSTITUÍBIL, -Ă, *substituibili, -e,* adj. Care poate fi substituit. — **Substitui** + suf. *-bil.*

SUBSTITUÍRE, *substituiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) substitui* și rezultatul ei; înlocuire, substituție. ✧ (Jur.) *Substituire de persoană* = infracțiune care constă în fapta unei persoane de a se prezenta sub o identitate falsă sau de a atribui o astfel de identitate unei alte persoane, spre a induce în eroare o autoritate publică sau un particular. — V. **substitui.**

SUBSTITÚT, (**1**) *substituți,* s.m., (**2**) *substitute,* s.n. **1.** S.m. Persoană care înlocuiește temporar pe titularul unei funcții. ✧ *Substitut de procuror* = primul grad în ierarhia judecătorească a parchetului; magistrat care avea acest grad. **2.** S.n. Produs, obiect etc. care înlocuiește alt produs, alt obiect etc., având (aproximativ) același rol. ✦ Semn, imagine, notație etc. folosite pentru a desemna o noțiune cu aceeași semnificație. — Din fr. **substitut,** lat. **substitutus.**

SUBSTITÚȚIE, *substituții,* s.f. Substituire, înlocuire. ✦ (Chim.) Fenomen prin care un atom sau un grup de atomi din molecula unui corp chimic compus este înlocuit prin alt atom sau grup de atomi, provenind de la un alt corp chimic. ✦ (Mat.) Înlocuire, într-o expresie matematică, a unui element sau a mai multor elemente prin alte elemente. ✧ *Metoda substituției* = metodă de rezolvare a unui sistem de ecuații, care constă în a înlocui într-una din ele o necunoscută cu valoarea ei, dedusă din cealaltă ecuație a sistemului, și în a repeta aceeași operație până rămâne o singură ecuație cu o singură necunoscută. ✦ (Jur.) Dispoziție prin care un moștenitor este obligat să transmită, la moartea sa, bunurile moștenite unei persoane desemnate ca succesorul său obligatoriu; dispoziție prin care este numit un al doilea moștenitor pentru cazul când primul, dintr-un motiv oarecare, nu va intra sau nu va accepta să intre în drepturile sale. [Var.: (înv.) **substituțiúne** s.f.] — Din fr. **substitution,** lat. **substitutio, -onis.**

SUBSTITUȚIÚNE s.f. v. **substituție.**

SUBSTRÁT, *substraturi,* s.n. **1.** (Fil.) Bază materială a diferitelor proprietăți ale unui obiect; bază materială a unității, a omogenității diferitelor obiecte; *p. ext.* conținut. **2.** Strat peste care s-a așezat alt strat. ✦ (Lingv.; cu sens colectiv) Elemente pătrunse într-o limbă din limba populației autohtone care a adoptat-o, părăsindu-și limba proprie în urma unei cuceriri, a unei migrațiuni sau a unei colonizări. **3.** Substanță chimică asupra căreia acționează un ferment. **4.** Fig. Motiv, cauză adevărată (dar ascunsă) a unei acțiuni, a unei întâmplări, a unei porniri etc. — Din fr. **substrat,** lat. **substratum.**

SUBSTRUCTÚRĂ, *substructuri,* s.f. Subîmpărțire a unei structuri. — Din fr., engl. **substructure.**

SUBSUMÁ, *subsumez,* vb. I. Tranz. A introduce o noțiune mai restrânsă în sfera alteia mai largi; a include, a încadra, a subordona. — Din fr. **subsumer.**

SUBSUMÁRE, *subsumări,* s.f. Acțiunea de *a subsuma* și rezultatul ei; includere, încadrare, subordonare. — V. **subsuma.**

SUBSUMÁT, -Ă, *subsumați, -te,* adj. Inclus, subordonat, încadrat. — V. **subsuma.**

SUBSUOÁRĂ, *subsuori,* s.f. **1.** Partea de dedesubt a încheieturii brațului cu umărul; axilă, subraț. ✧ Loc adv. *La* (sau *sub,* rar, *pe) subsuoară* = sub braț. *Din tălpi până-n subsuori* = în tot trupul. ✧ Expr. *A (se) ține* sau *a (se) prinde de subsuoară* (sau *de subsuori)* = a (se) ține de braț; a (se) îmbrățișa. ✦ (Adverbial) Sub braț. ✧ Expr. *A sta* (sau *a ședea) cu mâinile subsuoară* (sau *subsuori)* = a sta degeaba, a trândăvi; a sta cu mâinile în sân. **2.** Unghi pe care îl formează o frunză cu lujerul sau o ramură cu axul purtător. [Var.: (pop.) **subsioáră, subțioáră** s.f.] — **Sub[1]-** + ***suoară** („subsuoară" < lat.).

SUBȘÉF, *subșefi,* s.m. Persoană care, într-un serviciu, urmează, în linie ierarhică, după șef. — **Sub[1]-** + **șef** (după fr. *sous-chef).*

SUBT prep. v. **sub[2].**

SUBTANGÉNTĂ, *subtangente,* s.f. (Mat.) Segment determinat de proiecția ortogonală pe axa absciselor a unui punct de pe o curbă plană și intersecția tangentei la curbă în acest punct cu axa absciselor. — **Sub[1]-** + **tangentă** (după fr. *sous-tangente).*

SUBTÉMĂ, *subteme,* s.f. Temă subordonată unei teme principale; diviziune a unei teme. — **Sub[1]-** + **temă.**

SUBTENSIÚNE, *subtensiuni,* s.f. **1.** Tensiune electrică dintr-un circuit mai joasă decât o anumită tensiune considerată normală. **2.** (Med.) Hipostensiune. [Pr.: *-si-u-*] — **Sub[1]-** + **tensiune** (după fr. *sous-tension,* germ. *Unterspannung).*

SUBTENSÍV, *subtensivi, -e,* adj. (Med.) Hipotensiv. — Din **subtensiune** (după *hipotensiv*).

SUBTERÁN, -Ă, *subterani, -e,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Care se află la o adâncime oarecare sub suprafața pământului; de sub pământ, din pământ, din subsol. ✦ Care se execută sau are loc sub pământ. ✦ Fig. (Despre organizații politice) Ilegal. **2.** S.f. Încăpere, galerie, construcție aflată în întregime (la adâncime mare) sub pământ. **3.** S.n. Mină. — După fr. **souterrain,** (**1**) și lat. **subterraneus.**

SUBTERFÚGIU, *subterfugii,* s.n. Mijloc șiret, abil de a ieși dintr-o situație dificilă; viclenie. — Din fr. **subterfuge,** lat. **subterfugium.**

SUBTÉXT, *subtexte,* s.n. Substrat psihologic și de idei sugerat de un text. — **Sub[1]-** + **text.**

SUBTÍL, -Ă, *subtili, -e,* adj. **1.** (Despre oameni și despre însușirile, manifestările lor; adesea adverbial) Care sesizează, pătrunde cele mai mici amănunte, care poate face distincțiile cele mai fine; ager, pătrunzător, perspicace, fin. **2.** Care se descoperă numai printr-o cercetare atentă, amănunțită; greu de distins, de recunoscut, de sesizat. ✦ Care tratează cu multă finețe, cu mult spirit analitic, cu ingeniozitate probleme grele, abstracte; care, pentru a fi înțeles, cere o mare ascuțime a minții. **3.** (Rar) Foarte subțire; transparent, ușor. — Din fr. **subtil,** lat. **subtilis.**

SUBTILITÁTE, (**2**) *subtilități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi subtil. **2.** Raționament, judecată, enunț subtil, greu de înțeles, care face distincții foarte fine și adesea excesive, inutile. — Din fr. **subtilité,** lat. **subtilitas, -atis.**

SUBTILIZÁ, *subtilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A da subtilitate, rafinament, finețe gândirii, gustului etc.; a face să devină (prea) subtil (**1**). **2.** (Fam.) A lua ceva pe furiș, cu dibăcie, pe nesimțite; a sustrage, a fura, a șterpeli. — Din fr. **subtiliser.**

SUBTILIZÁRE, *subtilizări,* s.f. Acțiunea de *a subtiliza* și rezultatul ei. — V. **subtiliza.**

SUBTÍTLU, *subtitluri,* s.n. **1.** Al doilea titlu al unei lucrări, de obicei scris cu caractere mai mici și pus sub titlul principal, pe care îl completează. **2.** Text imprimat pe o peliculă cinematografică, la baza imaginii, care cuprinde traducerea dialogurilor din filmele sonore. — **Sub[1]-** + **titlu** (după fr. *sous-titre).*

SUBTITRÁ, *subtitrez,* vb. I. Tranz. A realiza subtitlurile (**2**) unui film sonor. — După fr. **sous-titrer.**

SUBTITRÁRE, *subtitrări,* s.f. Acțiunea de *a subtitra* și rezultatul ei. — V. **subtitra.**

SUBTÓN, *subtonuri,* s.n. (Muz.) Treapta a șaptea a unui mod, aflată la distanță de un ton întreg față de fundamentala modului. — **Sub[1]-** + **ton.**

SUBTRAVERSÁ, *subtraversez,* vb.I. Tranz. A traversa pe dedesubt. — **Sub[1]-** + **traversa.**

SUBTROPICÁL, -Ă, *subtropicali, -e,* adj. (Despre zone geografice) Care este învecinat cu unul dintre cele două tropice, caracterizându-se prin ierni blânde și o vegetație neîntreruptă în tot cursul anului; (despre climă, vegetație etc.) specific acestor zone. — Din fr. **subtropical.**

SUBȚIÁ, *subțiez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni mai subțire (**I 1**). ✧ Expr. (Tranz.) *A-și subția buzele* (sau *gura*) = a-și strânge buzele, făcându-le să pară mai subțiri, mai mici; a vorbi din vârful buzelor. ✦ Tranz. (Despre îmbrăcăminte) A face ca silueta celui care o poartă să pară mai zveltă, mai subțire. **2.** Tranz. A face ca un corp lichid sau gazos să fie mai puțin concentrat, mai puțin dens; a dilua. **3.** Tranz. A face ca glasul să aibă un timbru mai subțire, mai înalt. **4.** Refl. Fig. (Despre oameni și despre însușirile sau manifestările lor; adesea ir.) A deveni mai rafinat, mai civilizat, mai fin; a se rafina, a se cultiva, a se stila. [Pe.: *-ți-a*] — Lat. **subtilare.**

SUBȚIAT, -Ă, *subțiați, -te,* adj. **1.** Redus, micșorat în grosime, în lățime, în volum. **2.** (Despre corpuri lichide și gazoase) Cu densitatea sau concentrația micșorată; diluat, subțire. **3.** Fig. Rafinat, stilat; civilizat. [Pr.: *-ți-at*] — V. **subția.**

SUBȚIÉRE, *subțieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) subția* și rezultatul ei. ✦ Fig. Rafinare, cultivare a minții, a gustului. [Pr.: *-ți-e-*. — Var.: (reg.) **supțiáre** s.f.] — V. **subția.**

SUBȚIOÁRĂ s.f. v. **subsuoară.**

SUBȚIRÁTIC, -Ă, *subțiratici, -ce,* adj. **1.** (Cam) subțire (**I 1**). ✦ (Despre oameni) Zvelt; slab. **2.** (Despre glas, voce) (Cam) subțire (**I 5**). — **Subțire** + suf. *-atic.*

SUBȚÍRE, *subțiri,* adj. **I. 1.** Care are grosime mică în raport cu celelalte dimensiuni. ✧ Expr. *Subțire la* (sau *în*) *pungă* = sărac; zgârcit. ✦ (Despre oameni) Slab, uscat; zvelt. ✦ (Despre părți ale corpului omenesc) De dimensiuni reduse în lățime ori grosime; îngust; *p. ext.* slab, fin, delicat. ✦ (Adverbial, în expr.) *A zâmbi subțire* = a zâmbi silit, șiret (cu buzele abia întredeschise). ✦ (Despre fire, corzi, tuburi etc.) Cu diametru mic; îngust. ✦ (Despre litere și despre scriere; adesea adverbial) Cu liniile înguste, fine. ✦ (Adverbial) Fin, delicat. **2.** (Despre corpuri cu suprafața întinsă, despre straturi sau despre materii care se așază ca un strat peste ceva) Cu grosime mică; foarte puțin adânc. ✦ (Despre materii textile, hârtie, piele etc.) De grosime redusă; ușor. ✦ (Despre îmbrăcăminte). Făcut dintr-un material ușor, care nu ține cald. **3.** (Despre corpuri lichide și gazoase) Cu concentrație sau densitate mică, puțin consistent; diluat, rar. (Despre ploaie) Cu stropi mărunți și deși. **4.** Fig. (Despre vânt) Viu, tăios, pătrunzător. **5.** (Despre glas, voce; adesea adverbial) Cu ton înalt; ascuțit. **II.** Fig. **1.** (Despre oameni) Cu purtări și gusturi alese; distins, rafinat. ✦ Cu gusturi delicate; pretențios, dificil. **2.** Ales, delicat, fin. **3.** Subtil, rafinat; iscusit, șiret, viclean. ✧ Expr. *Cu un plan subțire* = pe ocolite, cu istețime, cu viclenie. — Lat. **subtilis.**

SUBȚIRÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *subțirei, -ele*, adj. Diminutiv al lui *subțire.* — **Subțire** + suf. *-el.*

SUBȚIRÍME s.f. Însușirea de a fi subțire. — **Subțire** + suf. *-ime.*

SUBUMÁN, -Ă, *subumani, -e,* adj. Care se află în stadiu animalic; *fig.* pe treaptă evolutivă inferioară. — **Sub[1]-** + **uman** (după engl. *subhuman).*

SUBUNITÁR, -Ă, *subunitari, -e,* adj. (Despre numere reale sau despre fracții ordinare) Care are o valoare mai mică decât unitatea. — **Sub[1]-** + **unitar.**

SUBUNITÁTE, *subunități,* s.f. Subîmpărțire a unei unități militare, economice, administrative etc. — **Sub[1]-** + **unitate.**

SUBURBÁN, -Ă, *suburbani, -e,* adj. Care ține de o suburbie, situat într-o suburbie, privitor la o suburbie. ✧ *Comună suburbană* = comună situată în imediata apropiere a unui oraș sau la marginea acestuia și depinzând administrativ de acesta. ✦ (Despre mijloace de transport) Care circulă în împrejurimile orașului, care face legătura între oraș și suburbii. ✦ Fig. (Despre comportarea, limbajul etc. cuiva) Lipsit de politețe; vulgar. — Din fr. **suburbain,** lat. **suburbanus.**

SUBURBÍE, *suburbii,* s.f. Cartier mărginaș al unui oraș (mare). ✦ Comună suburbană. [Acc. și: *subúrbie*] — Din lat. **suburbium.**

SUBÚRS, *suburși,* s.m. (Constr.) Grindă scurtă de lemn așezată pe babă, sub urșii unui pod de lemn. — **Sub[1]-** + **urs.**

SUBVÉNȚIE, *subvenții,* s.f. Transfer nerambursabil de resurse din bugetul de stat către un anumit domeniu sau anumite întreprinderi, în schimbul respectării anumitor condiții. [Var.: **subvențiúne** s.f.] — Din fr. **subvention,** lat. **subventio.**

SUBVENȚIONÁ, *subvenționez,* vb. I. Tranz. A ajuta, a susține cu subvenții; a da cuiva o subvenție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **subventionner.**

SUBVENȚIONÁRE, *subvenționări,* s.f. Acțiunea de *a subvenționa*. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **subvenționa.**

SUBVENȚIÚNE s.f. v. **subvenție.**

SUBVERSIÚNE, *subversiuni,* s.f. Subminare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **subversion,** lat. **subversio, -onis.**

SUBVERSÍV, -Ă, *subversivi, -e,* adj. Care periclitează, subminează ordinea internă a unui stat; *p. ext.* care este împotriva ideilor, a valorilor acceptate în general. ✦ Care se desfășoară în ascuns, ilegal. — Din fr. **subversif.**

SUB VOCE loc. adv. Indicație prin care se face trimitere la un anumit cuvânt dintr-o lucrare. [Abr.: *s.v.*] — Loc. lat.

SUBVULCÁNIC, -Ă, *subvulcanici, -ce,* adj. Care se află în zonele superficiale ale scoarței terestre. — **Sub[1]-** + **vulcanic.**

SUBZIDÍ, *subzidesc,* vb. IV. Tranz. A executa un element de construcție nou sub o zidărie veche, pentru a o consolida. — **Sub[1]-** + **zidi.**

SUBZIDÍRE, *subzidiri,* s.f. Acțiunea de *a subzidi* și rezultatul ei. — V. **subzidi.**

SUBZISTÁ, *subzíst,* vb. I. Intranz. **1.** A rămâne în vigoare; a se menține, a dăinui, a dura. **2.** A avea mijloace de existență; a se întreține, a trăi. — Din fr. **subsister.**

SUBZISTÉNT, -Ă, *subzistenți, -te,* adj. Care subzistă, care se menține, care rămâne. — După fr. **subsistant.**

SUBZISTÉNȚĂ s.f. Faptul de a subzista; (concr.) ceea ce servește la asigurarea existenței materiale; hrană. ✧ (Înv.) *Serviciu de subzistență* = serviciu care se îngrijea de aprovizionarea cu alimente și cu mijloace de întreținere a unei unități militare. — După fr. **subsistance.**

SUC, *sucuri,* s.n. **1.** Lichid conținut în substanțele vegetale, în special în fructe, de unde poate fi extras prin presare sau stoarcere; zeamă. ✦ Lichid care circulă prin tuburile capilare ale plantelor. ✦ Băutură răcoritoare special preparată din sucul (**1**) unor fructe sau din substanțe sintetice. **2.** Lichid secretat sau conținut în corpurile animalelor și îndeplinind diverse funcții. ✧ *Sucuri digestive* = lichide de compoziție chimică diferită, secretate de tubul digestiv și anexele sale, sub influența cărora se face digestia alimentelor. **3.** (Reg.) Usuc. — Din fr. **suc,** lat. **sucus.**

SUCÁLĂ, *sucale,* s.f. Unealtă cu ajutorul căreia se deapănă pe țevi firul pentru războiul de țesut manual. ✧ Loc. adv. (Reg.) *În sucală* = în cercuri, în spirală. ✧ Expr. (Reg.) *A merge cum e sucala* = a merge ușor, repede. — Din bg., sb. **sukalo.**

SUCĂLÍ, *sucălesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Pop. și fam.) A cicăli. **2.** (Fam.) A-și bate joc de o treabă, a lucra de mântuială. — Din **sucală.**

SUCĂLÍRE, *sucăliri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a sucăli* și rezultatul ei. — V. **sucăli.**

SUCCEDÁ, *succéd,* vb. I. **1.** Intranz. A urma imediat după altcineva sau după altceva (în spațiu, în timp). ✦ Refl. A urma unul după altul. **2.** Intranz. și tranz. A prelua funcția sau bunurile cuiva prin succesiune; a moșteni. [Var.: (rar) **succéde** vb. III] — Din fr. **succéder,** lat. **succedere.**

SUCCEDANÉU, *succedanee,* s.n. Substanță, produs etc. care poate înlocui la nevoie o altă substanță, un alt produs etc. cu proprietăți asemănătoare. — Din fr. **succédané,** lat. **succedaneus.**

SUCCEDÁRE, *succedări,* s.f. Faptul de *a (se) succeda.* [Var.: (rar) **succédere** s.f.] — V. **succeda.**

SUCCÉDE vb. III v. **succeda.**

SUCCÉDERE s.f. v. **succedare.**

SUCCÉS, *succese,* s.n. Rezultat favorabil, pozitiv (al unei acțiuni); reușită, izbândă. ✧ Expr. *A dori* sau *a ura* (cuiva) *succes* = a-i dori (cuiva) noroc într-o întreprindere. ✦ Primire bună, favorabilă, cu răsunet, pe care o face publicul unei opere literare, unui spectacol etc. — Din fr. **succès,** lat. **successus.**

SUCCESÍBIL, -Ă, *succesibili, -e,* adj. (În sintagma) *Grad succesibil* = grad de rudenie care dă drept la moștenire. — Din fr. **successible.**

SUCCESIBILITÁTE s.f. Drept de a moșteni; ordine de succesiune. — Din fr. **successibilité.**

SUCCESIÚNE, *succesiuni,* s.f. **1.** Mod în care se succedă (**1**) ființe, obiecte etc.; (concr.) șir de persoane, de lucruri, de fapte care se succedă într-o anumită ordine; serie, rând, înșiruire. **2.** Faptul de a prelua funcția sau bunurile cuiva prin moștenire; (concr.) funcție sau bun moștenit de cineva; moștenire. ✧ Expr. *A (se) deschide o succesiune* = a (se) începe formalitățile pentru atribuirea unei moșteniri. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **succesion.**

SUCCESÍV, -Ă, *succesivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care urmează unul după altul (fără întrerupere sau la intervale scurte și regulate). ✦ Care are loc, se petrece progresiv, treptat. — Din fr. **succesif,** lat. **successivus.**

SUCCESÓR, -OÁRE, *succesori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care urmează în locul alteia (într-o funcție, într-o demnitate). **2.** (Jur.) Persoană care dobândește drepturi și obligații de la o altă persoană; moștenitor. — Din fr. **succeseur,** lat. **successor.**

SUCCESORÁL, -Ă, *succesorali, -e,* adj. Care ține de succesiune (**2**) privitor la succesiune. — Din fr. **successoral.**

SUCCÍN s.n. (Rar) Chihlimbar. — Din fr. **succin,** lat. **succinum.**

SUCCÍNIC adj. (În sintagma) *Acid succinic* = acid extras din rășina de chihlimbar și folosit la prepararea unor medicamente, datorită proprietăților antidiuretice, antispasmodice și stimulatoare. — Din fr. **succinique.**

SUCCÍNT, -Ă, *succinți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Exprimat sau care se exprimă pe scurt, în puține cuvinte; sumar, concis, laconic. — Din fr. **succint,** lat. **succintus.**

SUCEÁLĂ, *suceli,* s.f. Faptul de *a (se) suci.* ✦ Fig. Faptul de a fi ciudat, lipsit de rațiune; fire, apucătură de om sucit[2] (**4**); sminteală, aiureală, scrânteală. — **Suci** + suf. *-eală.*

SUCEVEÁN, -Ă, *suceveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau din județul Suceava. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Suceava sau sucevenilor (**1**), referitor la Suceava ori la suceveni. — **Suceava** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SUCEVEÁNCĂ, *sucevence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Suceava. — **Sucevean** + suf. *-că.*

SUCÍ, *sucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A răsuci un fir, o fibră textilă etc., pentru a-i da o rezistență mai mare sau pentru a confecționa anumite obiecte. ✦ Tranz. și refl. A (se) înfășura, a (se) încolăci. **2.** Tranz. A da unui obiect o mișcare de rotație; a întoarce, a învârti. *Sucește butonul aparatului.* ✦ A întoarce pe o parte și pe alta, pe toate părțile. ✦ Fig. A hărțui pe cineva cu întrebările, cu insistențele. ✦ Refl. Fig. A se agita, a se zbuciuma, a-și frământa mintea pentru a ieși dintr-o încurcătură, pentru a găsi o soluție. **3.** Tranz. și refl. A face să-și schimbe sau a-și schimba (brusc) poziția corpului sau a unei părți a corpului; a (se) întoarce în altă direcție. ✦ Tranz. A-și scrânti, a-și luxa o parte a corpului. ✦ Tranz. A răsuci cu o mișcare violentă gâtul unei ființe, pentru a o ucide. **4.** Refl. și tranz. A lua sau a da o poziție nefirească; a (se) strâmba. ✧ Expr. (Tranz.) *A suci vorba* sau *a o suci* = a da alt curs sau alt înțeles convorbirii, pentru a-și ascunde gândurile, a ocoli adevărul. — Din sl. **sucon, sukati.**

SUCÍLĂ, *sucilă,* s.m. (Fam.) Om sucit[2] (**4**). — **Suci** + suf. *-ilă.*

SUCÍRE, *suciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) suci* și rezultatul ei; răsucire, învârtire, sucit[1]. — V. **suci.**

SUCÍT[1] s.n. Sucire. — V. **suci.**

SUCÍT[2], -Ă, *suciți, -te,* adj. **1.** Răsucit în jurul lui însuși sau în jurul a ceva printr-o mișcare continuă și în același sens. ✧ Expr. *Că-i sucită, că-nvârită*, se

spune când cineva caută să se eschiveze de la ceva. **2.** Care are corpul sau o parte a corpului întoarsă într-o parte. ✦ Scrântit, luxat. **3.** Strâmb, încovoiat. ✦ (Despre drumuri) Cu multe cotituri. ✦ (Rar) În formă de spirală. **4.** Fig. (Despre oameni) Care nu este sau nu se poartă ca toată lumea; ciudat, aiurit; (despre manifestările oamenilor) care exprimă, trădează ciudățenie. ✦ Care se opune bunului-simț; nepotrivit, nefiresc. — V. **suci.**

SUCITÓR, *sucitoare,* s.n. **1.** Sul neted de lemn, cu care se întinde și se subțiază foaia de aluat pentru plăcintă, tăiței etc.; vergea. **2.** Dispozitiv de lemn sau de metal la fierăstrău, la războiul de țesut etc., care, prin învârtire, slăbește sau strânge o legătură. — **Suci** + suf. *-tor.*

SUCITÚRĂ, *suciturі,* s.f. Faptul de *a (se) suci*. ✦ Cotitură (a unui drum). — **Suci** + suf. *-tură.*

SUCMÁN s.n. v. **suman.**

SUCOMBÁ, *sucómb,* vb. I. Intranz. A muri, a deceda. — Din fr. **succomber.**

SUCOMBÁRE, *sucombări,* s.f. Faptul de *a sucomba;* moarte, deces. — V. **sucomba.**

SUCRÁZĂ, *sucraze*, s.f. (Chim.) Zaharoză. — Din fr. **sucrase.**

SUCULÉNT, -Ă, *suculenți, -te,* adj. Cu mult suc, zemos, hrănitor; *p. gener.* bun, gustos, savuros. ✦ (Substantivat, f. pl.) Nutrețuri provenite din plante cu tuberculi și din rădăcinoase. ✦ Fig. Plin de conținut, de savoare, bogat în idei. — Din fr. **succulent,** lat. **suculentus.**

SUCULÉNȚĂ s.f. (Adesea fig.) Însușirea de a fi suculent; savoare. — Din fr. **succulence.**

SUCURSÁLĂ, *sucursale,* s.f. Întreprindere comercială sau bancară dependentă de alta de același fel, fără personalitate juridică. — Din fr. **succursale.**

SUCUSIÚNE s.f. (Med.) Metodă de punere în evidență a unei cantități de lichid liber amestecat cu un gaz dintr-un organ cavitar prin clătinarea bolnavului. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **succusion.**

SUD s.n. **1.** Punct cardinal opus nordului, aflat în direcția în care se îndreaptă Soarele la amiază în emisfera nordică; miazăzi, amiază. ✧ Loc adj. *De sud* = sudic. **2.** Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc., așezată spre sud (**1**). ✦ Popoare, populații care locuiesc în sud (**2**). — Din fr. **sud.**

SUDÁ, *sudez,* vb. I. Tranz. A îmbina două piese metalice realizând între ele, prin încălzire sau prin presare, în anumite condiții de temperatură și de presiune, o legătură metalică sau chimică. ✦ Refl. Fig. A se uni, a se închega, a se lega.✦ Refl. (Despre oase, ligamente etc.) A se uni, a se lipi (după ce au fost rupte sau tăiate etc.). ✦ Refl. (Despre elemente ale vorbirii) A se uni formând un singur cuvânt; a se aglutina. — Din fr. **souder.**

SUDÁBIL, -Ă, *sudabili, -e,* adj. Care poate fi sudat. — Din fr. **soudable.**

SUDABILITÁTE s.f. Însușirea unui metal de a se îmbina prin sudare cu un alt metal de aceeași compoziție. — Din fr. **soudabilité.**

SUD-AFRICÁN, -Ă, *sud-africani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din una dintre populațiile indigene ale Africii de Sud sau este originară de acolo; *spec.* persoană care face parte din populația Republicii Africa de Sud sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Africii de Sud, Republicii Africa de Sud sau sud-africanilor (**1**), privitor la Africa de Sud, la Republica Africa de Sud ori la sud-africani. — Din fr. **sud-africain.**

SUD-AFRICÁNCĂ, *sud-africance,* s.f. Femeie care face parte din una dintre populațiile indigene ale Africii de Sud sau este originară de acolo. — **Sud-african** + suf. *-că.*

SUDÁJ, *sudaje,* s.n. (Înv.) Sudare. — Din fr. **soudage.**

SUDÁLMĂ, *sudălmi,* s.f. (Pop.) Înjurătură, ocară. — Din magh. **szidalom** (influențat, probabil, de *sudui).*

SUD-AMERICÁN, -Ă, *sud-americani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din una dintre populațiile țărilor din America de Sud sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Americii de Sud sau sud-americanilor (**1**), referitor la America de Sud ori la sud-americani. — Din fr. **sud-américan.**

SUD-AMERICÁNCĂ, *sud-americance,* s.f. Femeie care face parte din una dintre populațiile țărilor din America de Sud sau este originară de acolo. — **Sud-american** + suf. *-că.*

SUDAMÍNĂ s.f. Erupție cutanată de vezicule mici pline cu lichid clar, care apare după transpirații abundente sau în cursul unor boli febrile. — Din fr. **sudamina.**

SUDANÉZ, -Ă, *sudanezi, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Sudanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Sudanului sau sudanezilor (**1**), privitor la Sudan ori la sudanezi. — Din fr. **soudanais.**

SUDÁRE, *sudări,* s.f. Acțiunea de *a (se) suda* și rezultatul ei; sudaj, sudat[1], sudură. — V. **suda.**

SUDÁT[1] s.n. Sudare. — V. **suda.**

SUDÁT[2], -Ă, *sudați, -te,* adj. Care a fost lipit, îmbinat prin sudare. — V. **suda.**

SUDÁȚIE, *sudații,* s.f. **1.** Provocare a unei transpirații excesive, prin mijloace terapeutice, în scopuri curative; *p. gener.* transpirație (abundentă). **2.** Procedeu de separare a două sau a mai multor substanțe dintr-un amestec, bazat pe diferența punctelor de topire. — Din fr. **sudation,** lat. **sudatio.**

SUD-COREEÁN, -Ă, *sud-coreeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Coreea de Sud sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Coreea de Sud sau sud-coreenilor (**1**), referitor la Coreea de Sud ori la sud-coreeni. [Pr.: *-re-ean*] — Din fr. **sud-coréean.**

SUD-COREEÁNCĂ, *sud-coreence,* s.f. Femeie care face parte din populația Coreii de Sud sau este originară de acolo. — **Sud-coreean** + suf. *-că.*

SUD-DUNĂREÁN, -Ă, *sud-dunăreni, -e,* adj. Din sudul Dunării. — **Sud** + **dunărean.**

SUD-ÉST s.n. **1.** Punct cardinal secundar, situat în direcția bisectoarei unghiului format de direcțiile sud și est. **2.** Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată între sud și est. — Din fr. **sud-est.**

SUD-ÉSTIC, -Ă, *sud-estici, -ce,* adj. De la sud-est, dinspre sau spre sud-est. — **Sud-est** + suf. *-ic.*

SÚDIC, -Ă, *sudici, -ce,* adj. Care este situat la sud, de la sud, spre sud; meridional. — **Sud** + suf. *-ic.*

SUDÍST, -Ă, *sudiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al politicii statelor din Sudul Statelor Unite ale Americii, în cursul Războiului de secesiune. **2.** Adj. Care aparține sudiștilor (**1**), privitor la sudiști. — Din fr. **sudiste.**

SUDÍT, *sudiți,* s.m. Locuitor din Țările Române aflat sub protecția unei puteri străine, având prin aceasta dreptul la o jurisdicție specială, la anumite privilegii fiscale etc. — Din it. **suddito.**

SUDOÁRE, *sudori,* s.f. Secreție a glandelor sudoripare prin care se elimină o parte a substanțelor rezultate din metabolismul organismului; transpirație, nădușeală. ✧ Expr. *Sudorile morții* sau *sudori de moarte* = sudoare care acoperă corpul omului înaintea morții; *p. ext.* transpirație provocată de o emoție, de o spaimă sau de o oboseală foarte mare. ✦ Fig. Muncă, osteneală, trudă; chin. — Lat. **sudor, -oris.**

SUDÓR, *sudori,* s.m. Muncitor specializat în operații de sudură. — Din fr. **soudeur.**

SUDORÁL, -Ă, *sudorali, -e*, adj. Sudorific. — Din fr. **sudoral.**

SUDORÍFIC, -Ă, *sudorifici, -ce,* adj. Care secretează sudoare sau care stimulează secreția glandelor sudoripare; sudoral. — Din fr. **sudorifique.**

SUDORIPÁRĂ, *sudoripare,* adj. (În sintagma) *Glandă sudoripară* = glandă care secretează sudoarea. — Din fr. **sudoripare.**

SUDORÍȚĂ, *sudorițe,* s.f. Muncitoare specializată în operații de sudură. — **Sudor** + suf. *-iță.*

SUDUÍ, *súdui,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A adresa insulte cuiva; a înjura. ✦ Tranz. (Înv. și reg.) A certa, a mustra, a dojeni. — Din magh. **szidni.**

SUDUITÚRĂ, *suduituri,* s.f. (Pop.) Înjurătură, ocară. [Pr.: *-du-i-*] — **Sudui** + suf. *-tură.*

SUDÚRĂ, *suduri,* s.f. **1.** Operație de sudare; *p. ext.* locul îmbinării prin sudare a două sau a mai multor piese. **2.** Fig. Închegare, îmbinare, legătură, unire (strânsă). — Din fr. **soudure.**

SUD-VÉST s.n. **1.** Punct cardinal secundar, situat în direcția bisectoarei unghiului format de direcțiile sud și vest. **2.** Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată între sud și vest. — Din fr. **sud-ouest,** germ. **Südwest.**

SUD-VÉSTIC, -Ă, *sud-vestici, -ce,* adj. De la sud-vest, dinspre sau spre sud-vest. — **Sud-vest** + suf. *-ic.*

SUEDÉZ, -Ă, *suedezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Suediei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Suediei sau suedezilor (**1**), privitor la Suedia ori la suedezi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă germanică vorbită de suedezi. ✦ *Gimnastică suedeză* = sistem de exerciții fizice care constă din diferite mișcări ale corpului, pentru dezvoltarea musculaturii și agilității. [Pr.: *su-e-*] — **Suedia** (n. pr.) + suf. *-ez.*

SUFERÍ, *súfăr,* vb. IV. **1.** Intranz. A încerca, a simți, a îndura o durere fizică sau morală. ✦ A avea neplăceri, a suporta consecințele neplăcute ale unui fapt. **2.** Tranz. și intranz. A îndura, a răbda, a suporta. ✦ Tranz. A fi supus unei pedepse, a fi condamnat. **3.** Tranz. A tolera, a suporta prezența cuiva sau a ceva, a trece cu vederea. **4.** Tranz. A îngădui, a admite, a permite, a consimți. — Lat. pop. **sufferire** (= *sufferre).*

SUFERÍND, -Ă, *suferinzi, -de,* adj. (Adesea substantivat). Care suferă de o boală; bolnav. — Din **suferi** (după fr. *souffrant).*

SUFERÍNȚĂ, *suferințe,* s.f. Durere fizică sau morală; suferire; starea celui care suferă. ✧ Expr. *A fi în suferință* = a duce lipsă de ceva. — **Suferi** + suf. *-ință* (după fr. *souffrance*).

SUFERÍRE, *suferiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a suferi;* suferință. — V. **suferi.**

SUFERITÓR, -OÁRE, *suferitori, -oare,* adj. (Rar) Care suferă o durere fizică sau morală; care exprimă suferință; suferind. — **Suferi** + suf. *-tor.*

SUFERTÁȘ, *sufertașe,* s.n. Ansamblu alcătuit din câteva vase așezate unul peste altul și fixate pe un dispozitiv cu mâner, în care se transportă mâncarea (caldă). — Din tc. **sefertas.**

SUFICIÉNT, -Ă, *suficienți, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este în cantitate satisfăcătoare, atât cât trebuie; destul, de ajuns, satisfăcător. ✦ (Substantivat, m.) Calificativ între „insuficient” și „bine”, cu care se notează uneori probele la examene. **2.** (Despre oameni) Care are o părere foarte bună și nejustificată despre sine; plin de sine, înfumurat, îngâmfat, vanitos. [Pr.: *-ci-ent*] — Din lat. **sufficiens, -ntis.** Cf. it. s u f f i c i e n t e.

SUFICIÉNȚĂ s.f. **1.** (Rar) Faptul de a fi suficient; îndestulare. **2.** Încredere, mulțumire de sine exagerată; vanitate. [Pr.: *-ci-en-*] — Din it. **sufficienza.**

SUFÍSM s.n. Curent în mistica musulmană, apărut în sec. VIII și răspândit mai ales în Persia, cu caracter anticlerical și ascetic. — Din fr. **soufisme.**

SUFÍT, *sufituri,* s.n. Ornament de var și nisip, executat în special pe tavan; tavan ornamentat în acest mod. — După it. **soffitto,** fr. **soffite.**

SUFÍTĂ[1], *sufite*, s.f. Parte superioară a scenei, amenajată special pentru manevrarea dispozitivelor de iluminare, aerisire etc.; *p. ext.* element scenografic care acoperă sau decorează partea superioară a scenei. — Din it. **soffitta,** fr. **soffite.**

SUFÍTĂ[2] s.f. v. **sofită.**

SUFIX, *sufixe,* s.n. Afix care se adaugă după rădăcina sau după tema unui cuvânt pentru a crea cuvinte sau forme gramaticale noi. ✧ *Sufix lexical* = sufix care ajută la formarea cuvintelor noi, schimbând sensul sau categoria gramaticală a cuvântului de bază. *Sufix gramatical* (sau *flexionar)* = sufix cu ajutorul căruia se creează forme gramaticale. — Din fr. **suffixe.**

SUFIXÁ, *sufixez,* vb. I. Tranz. A adăuga un sufix la o rădăcină sau la o temă. — Din **sufix.** Cf. fr. s u f f i x e r.

SUFIXÁRE, *sufixări,* s.f. Acțiunea de *a sufixa* și rezultatul ei; sufixație. — V. **sufixa.**

SUFIXÁȚIE, *sufixații,* s.f. Faptul de a sufixa; sufixare. — Din fr. **sufixation.**

SUFIXOÍD, *sufixoide,* s.n. (Lingv.) Element de compunere sau cuvânt folosit ca sufix la formarea unor termeni științifici și tehnici. — Din fr. **suffixoïde.**

SUFLÁ, *súflu,* vb. I. **1.** Intranz. A elimina aer din gură sau din plămâni cu o anumită forță; a expira forțat aerul. ✧ Expr. *A sufla în lumânare* (sau *în lampă)* = a stinge lumânarea sau lampa expirând cu putere aerul asupra flăcării. *A sufla în foc* = a expira producând un curent de aer, pentru a înteți flacăra. *Cine s-a fript cu ciorbă suflă și în iaurt* = o experiență neplăcută te face mai prudent decât este necesar. *A sufla cuiva ceva* (sau pe *cineva) de sub nas* = a-și însuși cu îndrăzneală ceea ce se cuvine altuia; a fura, a șterpeli. ✦ Tranz. A face ca ceva să se împrăștie sub acțiunea aerului expirat cu putere. ✦ Tranz. A elimina mucozitățile nazale expirând puternic. ✦ A introduce cu gura aer în deschizătura unor instrumente pentru a produce sunete; (despre unele instrumente) a suna, a cânta. *Suflă în fluier. Suflă trâmbițele.* ✦ A produce (mecanic) un curent de aer sub presiune. **2.** Intranz. A respira greu, cu efort; a gâfâi. ✧ Expr. *A nu (mai) sufla* = **a)** a fi mort; **b)** a sta liniștit, nemișcat; *fig.* a nu mai protesta, a nu crâcni. **3.** Tranz. A fabrica obiecte de sticlă folosind procedeul introducerii de aer într-o mică masă de sticlă topită. **4.** Tranz. A acoperi (un obiect de metal) cu un strat subțire de metal prețios; a arginta, a auri. **5.** Intranz. (Despre vânt) A bate. **6.** Tranz. A vorbi încet (și în secret); a informa pe ascuns. ✧ Expr. *A nu sufla un cuvânt* = a nu spune nimic, a ține secret. ✦ A șopti actorilor rolul în timpul reprezentației. ✦ A șopti cuiva răspunsul pe care trebuie să-l dea la o întrebare. — Lat. **sufflare.**

SUFLÁI, *suflaiuri,* s.n. **1.** Tub metalic subțire și îndoit, cu un orificiu strâmt de ieșire, prin care se suflă aer într-o flacără de gaz sau de alcool, pentru a se obține activarea arderii; suflător (**4**). **2.** Instalație folosită la aerisirea puțurilor adânci de exploatare, formată din burlane prevăzute cu o pâlnie care se poate roti în direcția vântului. — **Sufla** + suf. *-ai.*

SUFLÁJ, *suflaje,* s.n. **1.** Dispozitiv montat la bordul unei nave, în scopul îmbunătățirii stablității. **2.** Metodă de lucru folosită pentru corectarea deformațiilor unei linii de cale ferată. — Din fr. **soufflage.**

SUFLÁNTĂ, *suflante,* s.f. Compresor de aer sau de alte gaze debitate în cantități mari, folosit în siderurgie la alimentarea furnalelor înalte și a convertizoarelor. — Din fr. **soufflante.**

SUFLÁRE, *suflări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a sufla* și rezultatul ei. ✦ Aerul respirat; *fig.* faptul de a trăi, de a exista. ✧ Loc. adv. *Într-o suflare* = într-o clipă, foarte repede. ✧ Expr. *Fără (de) suflare* = **a)** cu respirația oprită (ca urmare a unei stări psihice sau fizice neobișnuite), foarte uimit, speriat etc.; **b)** fără viață, mort. *A-și da suflarea (de pe urmă)* = a muri. **2.** Ființă, viețuitoare; *p. ext.* oameni, lume, popor. **3.** Adiere de vânt. — V. **sufla.**

SUFLĂTÓR, (**1, 2**) *suflători,* s.m., (**3, 4**) *suflătoare,* s.n. **1.** S.m. (La pl.) Instrumente muzicale de suflat. **2.** S.m. Persoană care cântă la un instrument de suflat. **3.** S.n. Țeavă prin care muncitorul sticlar suflă aer într-o masă de sticlă topită, pentru a-i da diverse forme. **4.** S.n. Dispozitiv pentru suflarea unui curent de abur sau de aer în cutia de fum a unei locomotive. ✦ Suflai. — **Sufla** + suf. *-ător.*

SUFLECÁ, *súflec,* vb. I. Tranz. A îndoi, a răsuci în sus marginile unui obiect de îmbrăcăminte, de obicei mânecile sau poalele (pentru a le feri de apă sau pentru a fi mai liber în mișcări); a sumete. ✧ Refl. *Se suflecă la mâneci*. — Lat. ***subfollicare.**

SUFLECÁRE, *suflecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sufleca* și rezultatul ei. — V. **sufleca.**

SUFLECÁT, -Ă, *suflecați, -te,* adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Îndoit, răsfrânt în sus; sumes. — V. **sufleca.**

SUFLEÓR, *sufleori,* s.m. Persoană care suflă actorilor, în timpul repetițiilor și al reprezentațiilor, replicile pe care urmează să le spună. — Din fr. **souffleur.**

SUFLERÍE, *suflerii,* s.f. (Rar; în sintagma) *Suflerie aerodinamică* = instalație experimentală, în formă de tunel, pentru determinarea forțelor aerodinamice exercitate de un curent de aer asupra unor machete de avioane, în vederea stabilirii forțelor care se exercită asupra construcțiilor reale în condiții de exploatare. — Din fr. **soufflerie.**

SÚFLET, *suflete,* s.n. **1.** Totalitatea proceselor afective, intelectuale și voliționale ale omului; psihic. ✧ Loc. adv. *Din suflet* sau *din tot sufletul, din adâncul sufletului* = cu pasiune, cu convingere; foarte mult. *Cu* (sau *fără) suflet* = cu (sau fără) însuflețire, cu (sau fără) elan. ✦ Trăsătură de caracter (bună sau rea); *p. ext.* caracter. ✦ Persoană considerată din punct de vedere al trăsăturilor de caracter. *Era un suflet mare, care înțelegea lumea.* ✦ Omenie, bunătate, milă. *Om fără suflet.* ✦ Curaj, temeritate, îndrăzneală. *A prinde suflet.* **2.** Factor, element esențial al unui lucru, al unei acțiuni etc. **3.** (Fil.; Bis.) Substanță spirituală de sine stătătoare, independentă de corp, care dă omului viață, individualitate și personalitate și care este de origine divină și cu esență veșnică. ✧ Expr. *A-și încărca sufletul cu…* = a comite o faptă rea. *A avea* (ceva) *pe suflet* = a fi preocupat, chinuit de ceva. (Fam.) *A nu avea* (pe cineva) *la suflet* = a nu iubi (pe cineva), a nu-l simpatiza. *A(-i) scoate* (cuiva) *sufletul* = a nu lăsa (pe cineva) în pace, a sâcâi, a enerva. *A-i ieși* (cuiva) *sufletul* = **a)** a muri; **b)** a munci din greu, a se chinui. *Cu sufletul la gură* = **a)** în agonie; **b)** respirând foarte greu de oboseală sau de emoție. *A-și stupi sufletul* = a munci din greu, a se chinui cu ceva. *A-și căuta* (sau *vedea, griji) de suflet* (sau *de ale sufletului)* = a se comporta în conformitate cu normele bisericești. *A căuta de sufletul cuiva* = a da ceva de pomană în amintirea unui mort. *(Să) fie de sufletul cuiva!* = fie ca Dumnezeu să-i ierte păcatele! *A fi* (sau *a se face*) *trup și suflet cu cineva* = a fi extrem de devotat cuiva. *A-și vinde sufletul* = a păcătui foarte tare. **4.** Viață. *A avea șapte suflete.* ✧ Expr. *A (mai) prinde* (sau *a căpăta) suflet* = a se întrema (după o boală). *A lua* (cuiva) *sufletul* = a omorî (pe cineva). *A avea ceva pe* (sau *la) sufletul său* = a avea ceva în posesiune. ✦ Inimă. ✧ Expr. *A i se rupe sufletul (de mila cuiva)* = a suferi foarte mult pentru nenorocirea cuiva. *A(-i) merge* (cuiva ceva) *la suflet* = a(-i) plăcea mult, a(-i) produce o mare satisfacție. **5.** Persoană, ins, om; *p. gener.* orice ființă. ✦ Locuitor. *Oraș de un milion de suflete.* **6.** (Pop.) Suflare, suflu, respirație. *Pe nări el scoate suflet puternic.* ✧ Loc. adv. *Într-un suflet* = foarte repede. ✧ Loc. vb. *A-și trage sufletul* = a respira. ✧ Expr. *A-și lua suflet* = a respira adânc; a-și potoli respirația. *A-i veni sufletul la loc* = a-și potoli respirația; a se liniști. **7.** (În sintagma) *Copil* (rar *fiu*) *de suflet* = copil adoptiv. ✦ Expr. *A lua de suflet* = a adopta un copil. *A da de suflet* = a-și ceda copilul unei persoane care îl adoptă. — Lat. ***suflitus** (< *suflare).*

SUFLETÉSC, -EÁSCĂ, *sufletești,* adj. Al sufletului; care ține de suflet, privitor la suflet; *p. ext.* moral, spiritual. — **Suflet** + suf. *-esc.*

SUFLETÉȘTE adv. Din punct de vedere sufletesc; moralmente. — **Suflet** + suf. *-ește.*

SUFLETÍSM s.n. (Fam.) Atitudine plină de generozitate și de solicitudine. — **Suflet** + suf. *-ism.*

SUFLETIST, -Ă, *sufletiști, -ste,* s.m. și f., adj. (Persoană) plină de generozitate și de solicitudine. — **Suflet** + suf. *-ist.*

SUFLEȚÉL, *sufletele,* s.n. Diminutiv al lui *suflet*. — **Suflet** + suf. *-el.*

SUFLÉU, *sufleuri,* s.n. Preparat culinar asemănător cu o budincă, foarte pufos, făcut din legume, brânză sau fructe cu albuș bătut spumă. — Din fr. **soufflé.**

SUFLÓI, *sufloaie,* s.n. (Înv. și reg.) **1.** Țeavă de trestie sau de soc prin care se suflă în foc, pentru a-l aprinde. **2.** Jucărie din scoarță de mesteacăn sau de salcie, cu care fluieră copiii. — **Sufla** + suf. *-oi*.

SÚFLU, *sufluri,* s.n. **1.** Respirație. ✦ Zgomot anormal, având caracterul unui șuierat, perceput prin auscultație la nivelul anumitor organe (pleură, plămâni, inimă, vase) în diferite boli. ✦ Capacitate respiratorie mare; *p. ext.* rezistență fizică (mare). **2.** Adiere, boare. **3.** Masă de aer deplasată cu violență (de explozia unei bombe), care poate provoca avarii și distrugeri. **4.** Fig. Avânt, elan, însuflețire. — Din fr. **souffle.**

SUFLÚRĂ, *sufluri,* s.f. Defect de turnare a lingourilor sau al pieselor metalice turnate, constând din mici goluri produse de gazele degajate din metal în urma unor reacții chimice. — Din fr. **soufflure.**

SUFOCÁ, *sufóc,* vb. I. Refl. și tranz. (Adesea fig.) A nu mai putea sau a face pe cineva să nu mai poată respira; a (se) înăbuși (din lipsă de aer), a (se) asfixia. — Din fr. **suffoquer,** lat. **suffocare.**

SUFOCÁNT, -Ă, *sufocanți, -te,* adj. (Adesea fig.) Care provoacă sufocarea, care sufocă; înăbușitor, asfixiant. — Din fr. **suffocant.**

SUFOCÁRE, *sufocări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sufoca* și rezultatul ei; înăbușire, sufocație, asfixiere. — V. **sufoca.**

SUFOCÁȚIE, *sufocații,* s.f. (Rar) Sufocare. — Din fr. **suffocation,** lat. **suffocatio.**

SUFOZIÚNE s.f. v. **sufuziune.**

SUFRAGERÍE, *sufragerii,* s.f. Cameră special amenajată și mobilată în care se servește masa. ✦ Mobilierul pentru această cameră. [Var.: **sofrageríe** s.f.] — **Sufragiu[1]** + suf. *-ărie.*

SUFRAGÉTĂ, *sufragete,* s.f. Partizană a mișcării femeilor din Anglia din a doua jumătate a sec. XIX și de la începutul sec. XX, al cărei scop a fost obținerea drepturilor politice pentru femei. — Din fr. **suffragette.**

SUFRAGÍU[1], *sufragii,* s.m. (Înv.) Om de serviciu care servea la masă. [Var.: **sovragíu** s.m.] — Din tc. **sofraci.**

SUFRÁGIU[2], *sufragii,* s.n. **1.** Drept de vot. ✧ *Sufragiu universal* = drept de vot acordat tuturor cetățenilor majori ai unei țări. **2.** Sistem de votare (după modalitatea exercitării dreptului de vot și extinderea lui). **3.** Aprobare, asentiment. [Var.: **sufráj** s.n.] — Din fr. **suffrage,** lat. **suffragium.**

SUFRÁJ s.n. v. **sufragiu[2].**

SUFUZIÚNE, *sufuziuni,* s.f. **1.** Răspândire sub piele a unei umori. ✧ *Sufuziune sangvină* = hemoragie de proporții reduse care are loc între straturile componente ale unui organ sau ale unui țesut. **2.** (Geol.) Proces de spălare și de transportare a particulelor fine din rocile afânate sub acțiunea circulației apelor subterane. [Var.: **sufoziúne** s.f.] — Din fr. **suffusion.**

SUGACI, -CE, *sugaci, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Sugar.— **Suge** + suf. *-aci.*

SUGÁR, -Ă, *sugari, -e,* adj., s.m. (Copil) care se hrănește sugând, care nu a depășit vârsta alimentării cu laptele mamei; sugaci, sugător. — **Suge** + suf. *-ar.*

SUGATÍVĂ, *sugative,* adj. (În sintagma) *Hârtie sugativă* (și substantivat, f.) = hârtie poroasă și groasă, special făcută pentru a suge cerneală; sugătoare. — **Suge** + suf. *-ativă.*

SUGĂRÉL, -EÁ, *sugărei, -ele,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *sugar.* — **Sugar** + suf. *-el.*

SUGĂTÓR, -OÁRE, *sugători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv.) Sugar. ✦ (Substantivat; fam.) Beție. **2.** S.f. Hârtie sugativă. **3.** S.f. Mică plantă din regiunea subalpină, lipsită de clorofilă, palid-gălbuie, brună sau roșie, cu frunze în formă de solzi și cu flori albe-gălbui *(Monotropa hypopytis).* — **Suge** + suf. *-ător.*

SÚGE, *sug,* vb. III. Tranz. **1.** A trage cu gura sau cu botul laptele din sân, din țâță. ✧ Expr. *A suge* (ceva) *odată* (sau *împreună*) *cu laptele mamei* = a dobândi o deprindere din cea mai fragedă copilărie. *A-și suge de sub unghii* = a fi foarte zgârcit. ✦ A sorbi un lichid, un suc etc. *Albina suge nectarul florilor.* ✦ A dizolva ceva încet în gură și a mânca; a topi ceva puțin câte puțin. *Suge o bomboană.* ✦ A trage în piept, a aspira. ✧ Intranz. *A suge din țigară.* **2.** (Depr.) A goli conținutul unui vas; a bea. ✦ (Fam.) A fi beți. **3.** (Despre un corp poros) A absorbi lichide. **4.** Fig. A stoarce de avere, de putere, de vlagă; a secătui, a slei. ✧ Expr. *A suge* (pe cineva) *până la măduvă* = a-i lua (cuiva) tot ce are, a-l sărăci. *A suge sângele cuiva* (sau *din cineva*) = a exploata, a asupri, a chinui pe cineva. ✦ Refl. (Despre obraji) A se trage mult înăuntru (din cauza lipsei dinților, a slăbiciunii). [Perf. s. *supsei,* part. *supt*] — Lat. **sugere.**

SUGÉL, *sugei,* s.m. **1.** Mică plantă erbacee cu miros neplăcut, cu flori purpurii, trandafirii sau albe *(Lamium purpureum).* ✧ *Sugel alb* = plantă erbacee cu frunze pețiolate și flori albe *(Lamium album).* ✧ Compus: *sugel-galben* = plantă erbacee cu frunzele pețiolate și flori galbene-aurii *(Galeobdolon luteum).* **2.** (Pop.) Panarițiu. — Lat. **sigillum** (după *suge*).

SUGERÁ, *sugerez,* vb. I. Tranz. A face să se nască în mintea cuiva (printr-o aluzie, o asociație de idei etc.) sau a inspira cuiva un gând, o idee, un sentiment. — Din fr. **suggérer.**

SUGERÁRE, *sugerări,* s.f. Acțiunea de *a sugera* și rezultatul ei. — V. **sugera.**

SÚGERE, *sugeri,* s.f. **1.** (Rar) Acțiunea de *a suge* și rezultatul ei; supt. **2.** Atracție a unei nave spre mal sau spre o navă mai mare care trece prin apropiere, datorită variațiilor de presiune create la viteze mari în vecinătatea bordurilor. — V. **suge.**

SUGESTÍBIL, -Ă, *sugestibili, -e,* adj. (Despre o persoană) Receptiv, sensibil la sugestie. — Din fr. **suggestible.**

SUGESTIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi sugestibil; grad de reactivitate la sugestie. — Din fr. **suggestibilité.**

SUGÉSTIE, *sugestii,* s.f. **1.** Influență exercitată asupra voinței cuiva; înrâurire și dirijare a voinței cuiva. ✦ Spec. Influență exercitată asupra conștiinței și voinței cuiva (în stare de veghe sau în stare hipnotică), folosită în tratarea unor tulburări neuropsihice. **2.** Ceea ce se sugerează cuiva; sugerare, propunere, idee. [Var.: **sugestiúne** s.f.] — Din fr. **suggestion,** lat. **suggestio, -onis.**

SUGESTIONÁ, *sugestionez,* vb. I. Tranz. și refl. A face pe cineva să gândească sau să acționeze (sau a gândi și a acționa singur) prin intermediul sugestiei; a (se) influența. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **suggestionner.**

SUGESTIÚNE s.f. v. **sugestie.**

SUGESTÍV, -Ă, *sugestivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care are puterea sau calitatea de a deștepta sugestii, care inspiră sau stârnește anumite reprezentări sau idei; care sugerează. — Din fr. **suggestif.**

SUGESTIVITÁTE s.f. Calitatea de a fi sugestiv. — Din fr. **suggestivité.**

SUGHÍȚ, *sughițuri,* s.n. Contracție bruscă și convulsivă a diafragmei, însoțită de un sunet nearticulat, cauzată de trecerea aerului prin glotă. ✦ Hohot de râs, de plâns. — Din **sughița** (derivat regresiv).

SUGHIȚÁ, *sughiț,* vb. I. Intranz. A scoate sughițuri. [Prez. ind. și: *sughiț*] — Lat. pop. **subgluttiare** (= *singultare*).

SUGHIȚÁRE, *sughițări,* s.f. Acțiunea de *a sughița* și rezultatul ei; sughițat. — V. **sughița.**

SUGHIȚÁT s.n. Sughițare. — V. **sughița.**

SUGIÚC s.n. **1.** Produs de cofetărie făcut din nuci muiate în must fiert cu făină. ✦ Bigi-bigi. **2.** (Înv.) Un fel de cârnat afumat preparat din carne de oaie, de capră sau de vită; ghiuden. — Din tc. **sucuk.**

SUGRUMÁ, *sugrúm,* vb. I. **1.** Tranz. A strânge pe cineva de gât (pentru a-l omorî prin sufocare); a gâtui, a strangula. ✦ Fig. (Despre haine) A strânge prea tare corpul, împiedicând mișcările, respirația. **2.** Tranz. Fig. A înăbuși, a sufoca. **3.** Tranz. Fig. A înăbuși cu violență o acțiune, o manifestare; a reprima, a lichida. **4.** Refl. (Despre ape, drumuri etc.) A se îngusta (brusc), a se gâtui. — **Su**(b) + **gruma**(z). Cf. s u g u ș a.

SUGRUMÁRE, *sugrumări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sugruma* și rezultatul ei. — V. **sugruma.**

SUGRUMÁT, -Ă, *sugrumați, -te,* adj. **1.** Strâns de gât, gâtuit; ucis prin sufocare. ✦ Fig. Incomodat de o îmbrăcăminte prea strâmtă. **2.** Fig. Copleșit, chinuit, frământat de o stare sufletească. **3.** Fig. (Despre voce, rostire) Care nu poate fi articulat (bine); înecat, înăbușit, alterat. — V. **sugruma.**

SUGRUMĂTÓR, -OÁRE, *sugrumători, -oare,* adj. Care sugrumă; care suprimă, care nimicește; *fig.* care apasă, care copleșește; sufocant — **Sugruma** + suf. *-ător.*

SUGRUMĂTÚRĂ, *sugrumături,* s.f. (Rar) Parte îngustă sau subțiată a unui lucru; loc în care se produce o îngustare sau o subțiere; gâtuitură, gâtuire. — **Sugruma** + suf. *-ătură.*

SUGUȘÁ, *sugúș,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A gâtui, a sugruma. — **Su**(b) + **guș.**

SUHÁT, *suhaturi,* s.n. **1.** (Înv. și reg.) Pășune (pe lângă ape sau pe lângă locuri mocirloase); izlaz, imaș, suhăție. **2.** (Reg.) Apă puțin adâncă (unde se adapă vitele). — Cf. sb. s u v a t.

SUHĂȚÍE, *suhății,* s.f. (Reg.) Suhat (**1**). — **Suhat** + suf. *-ie.*

SUÍ, *sui,* vb. IV. **1.** Refl. și intranz. A se îndrepta spre un loc mai ridicat, a merge în sus, la deal; a (se) urca. ✧ Tranz. *Suim coasta muntelui.* ✦ Fig. A înainta, a avansa, a ajunge până la … **2.** Refl., tranz. și intranz. A (se) așeza pe ceva ridicat; a (se) urca, a (se) cățăra. ✧ Expr. *A (se) sui călare (pe cal* sau *în șa)* = a încăleca. *A (se) sui* sau *a (se) urca pe tron* (sau *pe scaun)* = (despre împărați, regi, domnitori) a ajunge sau a face pe cineva să ajungă la domnie, a prelua sau a da cuiva domnia. (Refl.) *A (i) se sui* (cuiva) *în cap* = a abuza de bunătatea cuiva, a pune stăpânire pe cineva. **3.** Refl. A se înălța, a se ridica (în văzduh). ✧ Expr. *A i se sui* (cuiva) *sângele în obraz* = a se înroși la față (de mânie, de rușine), a se congestiona. *A i se sui la cap* = a fi plin de sine, a se îngâmfa. *A i se sui* (cuiva) *vinul la* (sau *în cap)* = a se ameți de băutură, a se îmbăta. *A i se sui părul în vârful capului* = a se speria, a se îngrozi, a se înspăimânta. **4.** Refl. (Despre numere, prețuri, sume) A crește, a se urca, a se mări, a se ridica. ✧ Expr. *A se sui (până) la…* = a ajunge (până) la… ✦ Tranz. A face să crească, să sporească. **5.** Intranz. Fig. (Despre glas; *p. ext.* despre cântăreți) A intona note din ce în ce mai înalte; a ridica. — Lat. **subire.**

SUICÍD s.n. (Livr.) Sinucidere. [Pr.: *su-i-*] — Din fr. **suicide.**

SUICIDÁR, -Ă, *suicidari, -e,* adj. (Livr.) **1.** Care este predispus la sinucidere. **2.** Fig. Care poate duce la eșec, la faliment. [Pr.: *su-i-*] — Din fr. *suicidaire.*

SUI-GÉNERIS adj. invar. Special, original, particular; unic în felul său. — Loc. lat.

SUÍNĂ, *suine,* s.f. (La pl.) Subfamilie de paricopitate care cuprinde mai multe genuri și specii de porci sălbatici, precum și porcii domestici proveniți din aceștia; (și la sg.) animal care face parte din această subfamilie. — Din lat. **suinus.**

SUÍRE, *suiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sui* și rezultatul ei; suit (**1**). ✧ *Suire pe tron* = preluare a domniei (de către un monarh). — V. **sui.**

SUÍȘ, *suișuri,* s.n. **1.** Suire, urcare, suit (**1**). **2.** Loc pieziș care urcă; urcuș; povârniș, pantă, coastă. ✦ Porțiune dintr-un drum care urcă. — **Sui** + suf. *-iș.*

SUÍT s.n. **1.** Faptul de *a (se) sui*; urcare, suire, suiș (**1**). **2.** Acțiunea de a transporta un obiect într-un loc ridicat; urcat. — V. **sui.**

SUITÁR s.m. v. **soitar.**

SUÍTĂ, *suite,* s.f. **1.** Grup de oameni care însoțește un demnitar, un suvean; alai, escortă. **2.** Ciclu de piese cu caracter dansant scrise în aceeași tonalitate, dar contrastante prin caracter și prin mișcare. ✦ Fragmente selective extrase dintr-o lucrare mai amplă (operă, balet etc.). **3.** Serie, șir de episoade, de idei etc. ✦ Continuitate, înlănțuire. — Din fr. **suite.**

SUITÓR, -OÁRE, *suitori, -oare,* adj., s.f., s.m. **1.** Adj. (Despre ritmul versurilor) Cu intonație crescândă; ascendent. **2.** S.f. Trecere verticală sau înclinată prin care se realizează legătura între două lucrări miniere situate la nivele diferite sau între un orizont subteran și suprafață și care nu este echipată cu mijloace de transport. **3.** S.m. (Înv.) Rudă în linie ascendentă. [Pr.: *su-i-*] — **Sui** + suf. *-tor.*

SUJÉT, *sujeturi,* s.n. (Înv.) Temă (literară), subiect. ✦ Prilej, motiv. — Din fr. **sujet.**

SUL, *suluri,* s.n. **1.** Cilindru de lemn, de metal sau din alt material solid, care se poate roti în jurul axei sale, servind la conducerea, presarea sau fasonarea unui material. ✦ Spec. Cilindru metalic sau de lemn pe care se înfășoară urzeala sau țesătura. ✧ Expr. *Cu* (rar *prin) un sul subțire* = printr-un calcul fin, cu istețime, cu șiretenie. ✦ Bară folosită la gimnastică. **2.** Pernă lungă, de formă cilindrică, care se pune ca ornament sau ca rezemătoare la capătul canapelei sau al patului. ✦ Pernă cilindrică ce se pune între geamurile ferestrelor, pentru a împiedica pătrunderea

frigului în interiorul încăperii. **3.** Bucată dintr-un material flexibil înfăşurată în formă de cilindru. *Sul de hârie*. ✧ Expr. *A face* (sau *a strânge) sul* = a înfăşura în formă de cilindru. **4.** Fig. Coloană de fum, de foc sau de praf; trombă. ✦ Val de frunze uscate, rostogolite de vânt. ✦ Mănunchi de lumină, de raze sau de văpăi. — Lat. pop. **sub(u)lum** (= *insubulum).*

SULÁTIC, -Ă adj. v. **suletic.**

SÚLĂ, *sule*, s.f. **1.** Unealtă (folosită de cizmari şi de cojocari) formată dintr-un ac lung şi gros de oţel, drept sau curb, fixat într-un mâner, cu care se găureşte pielea, talpa etc. spre a putea petrece acul sau aţa prin ele. **2.** (Reg.) Peşte mic cu corpul foarte subţire şi alungit *(Syngnatus nigrolineatus)*. — Lat. **subula.**

SULCÍNĂ s.f. **sulfină.**

SULÉGET, -Ă, *sulegeţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.; despre oameni sau despre părţi ale corpului) Subţire, zvelt; delicat, gingaş, fin. — Lat. ***sublicidus** (< *sublica).*

SULEMENEÁLĂ s.f. v. **sulimeneală.**

SULEMENÍ vb. IV v. **sulimeni.**

SULEMENÍRE s.f. v. **sulimenire.**

SULEMENÍT, -Ă adj. v. **sulimenit.**

SULÉTIC, -Ă, *suletici, -ce,* adj. (Reg.; despre fiinţe) Lung şi subţire; zvelt, subţiratic. [Var.: **sulátic, -ă** adj.] — **Sulă** + suf. *-etic.*

SULF s.n. Metaloid de culoare gălbuie, cu miros neplăcut, care se găseşte în natură în stare nativă sau în combinaţii, folosit mai ales în tehnică şi în medicină; pucioasă. ✧ *Floare de sulf* = sulf sub formă de pulbere fină. — Din lat. **sulphur.**

SULFAMÍDĂ, *sulfamide,* s.f. Medicament sub formă de pastile, injecţii sau praf, folosit pentru combaterea anumitor infecţii. — Din fr. **sulfamide,** germ. **Sulfamid.**

SULFANILAMÍDĂ, *sulfanilamide,* s.f. (Farm.) Substanţă organică, de culoare albă, folosită local în tratamentul plăgilor infectate. — Din fr. **sulfanilamide.**

SULFÁT, *sulfaţi,* s.m. Sare a acidului sulfuric cu un metal sau cu un radical. ✧ *Sulfat de cupru* = sare de cupru a acidului sulfuric, de culoare albastră, cristalizată, solubilă în apă, folosită în industrie şi în agricultură pentru combaterea paraziţilor; piatră-vânătă. *Sulfat de magneziu* = sare de magneziu a acidului sulfuric, sub formă de praf alb, cristalizat, solubil în apă, care se foloseşte în industrie şi în medicină (ca purgativ); sare-amară. *Sulfat feros* = sare de fier a acidului sulfuric, de culoare verde-deschis, cristalizată, solubilă în apă, care se foloseşte în industrie la fabricarea cernelii de scris, la vopsitul ţesăturilor etc.; calaican. *Sulfat de sodiu* = sare de sodiu a acidului sulfuric, folosită în medicină ca purgativ. *Sulfat de aluminiu şi de potasiu* = sare dublă de aluminiu şi de potasiu a acidului sulfuric, de culoare albă, cristalizată, solubilă în apă, cu gust astringent, care se foloseşte în industrie, în medicină etc.; alaun, piatră-acră. — Din fr. **sulfate.**

SULFATÁ, *sulfatez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre suprafaţa sau porii materialului activ al plăcilor unui acumulator electric) A se acoperi cu sulfat de plumb ca urmare a neglijenţei în exploatare. **2.** Tranz. A muia un material într-o baie de sulfat metalic pentru a-l conserva mai bine. **3.** Tranz. A trata plantele sau seminţele cu o soluţie de sulfat de cupru pentru a combate paraziţii. — Din fr. **sulfater.**

SULFATÁJ, *sulfataje,* s.n. Sulfatare. — Din fr. **sulfatage.**

SULFATÁRE, *sulfatări*, s.f. Acţiunea de *a (se) sulfata* şi rezultatul ei. — V. **sulfata.**

SULFATÁT, -Ă, *sulfataţi, -te,* adj. (Chim.; despre baze) Transformat în sulfat prin combinarea cu acidul sulfuric. — Din fr. **sulfaté.**

SULFATÁZĂ, *sulfataze,* s.f. Enzimă care se găseşte în toate organele corpului animalelor, în special în rinichi. — Din fr. **sulfatase.**

SULFATIAZÓL s.n. Sulfamidă (lichidă) folosită în combaterea unor boli microbiene. [Pr.: *-ti-a*] — Din germ. **Sulphatiazol.**

SULFHÍDRIC, *sulfhidrici,* adj. (În sintagma) *Acid sulfhidric* = hidrogen sulfurat. — Din fr. **sulfhydrique.**

SULFÍNĂ, *sulfine,* s.f. Numele a două plante erbacee, melifere şi medicinale, cu flori plăcut mirositoare, galbene *(Melilotus officinalis)* sau albe *(Melilotus albus)*. [Var.: **sulcínă** s.f.] — Lat. ***sulfina** (< *sulphur).*

SULFÍT, *sulfiţi,* s.m. Sare a acidului sulfuros. — Din fr. **sulfite.**

SULFITÁ, *sulfitez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata cu dioxid de sulf unele produse alimentare sau anumite vase în scopul dezinfectării, al conservării, al decolorării etc. **2.** A trata cu sulfit şi bisulfit de sodiu unele extracte tanante pentru a solubiliza produsele insolubile. — Din **sulfit.** Cf. fr. sulfiter.

SULFITÁRE, *sulfitări,* s.f. Acţiunea de *a sulfita* şi rezultatul ei. — V. **sulfita.**

SULFITÁT, -Ă, *sulfitaţi, -te,* adj. Care a fost supus operaţiei de sulfitare. — V. **sulfita.**

SULFÍTIC, -Ă, *sulfitici, -ce,* adj. (Chim.; în sintagma) *Leşie sulfitică* = reziduu lichid cu conţinut de lignină, zaharide, acid sulfuros etc., folosit la fabricarea unor produse. — Din fr. **sulfitique.**

SULFIZÁ, *sulfizez,* vb. I. Tranz. A trata termochimic piesele de oţel sau de fontă pentru a îmbogăţi cu sulf straturile lor superficiale şi a le mări astfel rezistenţa la uzură. — **Sulf** + suf. *-iza.*

SULFIZÁRE, *sulfizări,* s.f. Acţiunea de *a sulfiza* şi rezultatul ei. — V. **sulfiza.**

SULFIZÁT, -Ă, *sulfizaţi, -te,* adj. Care a suferit operaţia de sulfizare. — V. **sulfiza.**

SULFURÁ, *sulfurez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata recoltele depozitate (mazăre, fasole etc.) cu sulfură de carbon pentru a distruge gărgăriţele şi moliile. ✦ A stropi plantele cu pulbere de sulf împotriva făinării. **2.** A injecta în sol sulfură de carbon în scopul distrugerii larvelor şi a insectelor vătămătoare pentru plante. — Din fr. **sulfurer.**

SULFURÁJ, *sulfuraje,* s.n. (Rar) Sulfurare. — Din fr. **sulfurage.**

SULFURÁRE, *sulfurări,* s.f. Acţiunea de *a sulfura* şi rezultatul ei. — V. **sulfura.**

SULFURÁT, -Ă, *sulfuraţi, -te,* adj. Combinat cu sulf. ✧ *Hidrogen sulfurat* = gaz incolor, toxic, cu miros de ouă stricate, care se găseşte în apele minerale sulfuroase sau se obţine prin putrezirea substanţelor albuminoide şi care se foloseşte în chimie; acid sulfhidric. — V. **sulfura.**

SULFÚRĂ, *sulfuri,* s.f. Compus al sulfului cu un metal, cu un metaloid sau cu un radical organic; sare sau ester al acidului sulfuric. ✧ *Sulfură de fier* = combinaţie de carbon cu sulf, în formă de lichid incolor şi toxic, cu miros neplăcut, folosită în industrie şi în agricultură. — Din fr. **sulfure.**

SULFÚRIC, -Ă, *sulfurici, -ce,* adj. **1.** Combinat sau compus cu sulf. ✧ *Acid sulfuric* = acid anorganic obţinut prin combinarea trioxidului de sulf cu apa, în formă de lichid incolor, uleios, cu gust acrişor, fără miros şi foarte coroziv, care se foloseşte în industria chimică; vitriol. **2.** Privitor la sulf. — Din **sulfurique.**

SULFURIZÁ, *sulfurizez,* vb. I. Tranz. A supune unei sulfurizări. — Din fr. **sulfuriser.**

SULFURIZÁRE, *sulfurizări,* s.f. Operaţie de dezinfectare, de dezinsecţie sau de deratizare cu ajutorul dioxidului de sulf gazos. — V. **sulfuriza.**

SULFURÓS, -OÁSĂ, *sulfuroşi, -oase,* adj. **1.** Care aparţine grupului compuşilor oxigenaţi ai sulfului. ✧ *Acid sulfuros* = acid oxigenat al sulfului folosit ca decolorant, conservant pentru fructe etc. **2.** Care conţine sulf dizolvat. — Din fr. **sulfureaux.**

SÚLGER s.m. v. **sluger.**

SÚLGIU, *sulgiuri,* s.n. Dare percepută în Evul Mediu, în Ţările Române, pentru vitele sau oile tăiate ori pentru vacile cu lapte. — Et. nec.

SULICIOÁRĂ, *sulicioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *suliţă*. — **Suliţă** + suf. *-ioară.*

SULIMÁN, *sulimanuri,* s.n. **1.** (Înv. şi pop.) Fard; sulimeneală (**2**). **2.** Plantă erbacee păroasă, cu frunze ovale, cu flori albastre, roz sau albe *(Ajuga genevensis)*. — Din tc. **sülümen.**

SULIMENEÁLĂ, *sulimeneli,* s.f. (Pop.) Sulimenire. **2.** Suliman (**1**) [Var.: **sulemeneálă** s.f.] — **Sulimeni** + suf. *-eală.*

SULIMENÍ, *sulimenesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A(-şi) da cu suliman pe faţă; a (se) farda. [Var.: **sulemení** vb. IV] — Din **suliman.**

SULIMENÍRE, *sulimeniri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) sulimeni*; sulimeneală. [Var.: **sulemeníre** s.f.] — V. **sulimeni.**

SULIMENÍT, -Ă, *sulimeniţi, -te,* adj. (Înv.) Fardat. [Var.: **sulemenít, -ă** adj.] — V. **sulimeni.**

SULIŢÁR, *suliţari,* s.m. Suliţaş. — **Suliţă** + suf. *-ar.*

SULIŢÁŞ, *suliţaşi,* s.m. Ostaş, în vechea organizare a armatei, care purta suliţă; suliţar, lăncier. — **Suliţă** + suf. *-aş.*

SÚLIŢĂ, *suliţe,* s.f. **1.** Armă de atac formată dintr-o prăjină de lemn terminată cu un vârf de fier ascuţit, folosită mai ales în Antichitate şi în Evul Mediu; lance. ✦ Fig. Înţepătură, ironie îndreptată împotriva cuiva. ✦ (Sport) Instrument folosit în probele de aruncări la atletism, de forma unei prăjini lungi din lemn sau din metal, cu un vârf metalic ascuţit şi cu un manşon situat în jurul centrului de greutate; *p. ext.* probă sportivă practicată cu acest instrument. **2.** Fig. (Pop.) Unitate de măsură a timpului, egală cu circa o oră şi jumătate, calculată după spaţiul străbătut de un astru pe cer, începând de la răsăritul lui. — Din sl. **sulica.**

SULIŢÍCĂ, *suliţele,* s.f. (Rar) Plantă erbacee lemnoasă la bază, din familia leguminoaselor, cu tulpina ramificată, cu frunzele păroase pe partea inferioară şi cu flori dispuse în capitule bogate *(Dorycnium herbaceum)*. — **Suliţă** + suf. *-ică.*

SULKY s.n. Trăsură uşoară, pe două roţi, utilizată în cursele de trap. [Pr.: *sálchi*]. — Cuv. engl.

SULTÁN, *sultani,* s.m. Titlu dat monarhului din Imperiul Otoman şi din alte ţări musulmane; persoană care poartă (sau purta) acest titlu. ✦ (Înv.) *Sultan-mezat* = licitaţie specială care avea loc în divanul ţării. — Din tc. **sultan.**

SULTANÁT, *sultanate,* s.n. Demnitate de sultan; stat monarhic condus de un sultan. — Din fr. **sultanat.**

SULTÁNĂ, *sultane,* s.f. Soţie sau fiică de sultan. — De la **sultan.** Cf. fr. sultane.

SULTANÍN, -Ă, *sultanini, -e,* adj., s.f., s.m. **1.** Adj. (Despre fructe, legume) De cea mai bună calitate, de soi. **2.** S.f. Soi de viţă-de-vie cultivat pentru producerea stafidelor. **3.** S.m. Veche monedă turcească de aur. — Din tc. **sültani,** fr. **sultanine.**

SÚLTĂ, *sulte,* s.f. Sumă de bani reprezentând diferenţa de valoare dintre două lucruri care se schimbă între ele ori între valoarea părţii ce i se cuvine unei persoane dintr-o moştenire şi valoarea lucrurilor ce i se atribuie cu ocazia împărţelii. — Din fr. **soulte.**

SULTĂNÉSC, -EÁSCĂ, *sultănești,* adj. Care aparține sultanului, privitor la sultan. — **Sultan** + suf. *-esc.*

SULTĂNÍCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Sultana** (n. pr.) + suf. *-ică*.

SULUMÍNĂ, *sulumine,* s.f. (Bot.; pop.) Filimică. — Et. nec.

SUMÁ, *sumez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A efectua o operație de adunare sau a calcula serii convergente. — Din fr. **sommer** (după *sumă*).

SUMÁBILĂ, *sumabile,* adj. (Mat.; despre o funcție) Integrabilă; (despre o serie) convergentă. — Din fr. **sommable** (după *sumă*).

SUMÁC s.m. Arbust din regiunea mediteraneană și din Vestul Asiei, cu ramuri păroase, cu frunze compuse, bogate în substanțe tanante și cu flori albe în panicule *(Rhus cariaria).* — Din fr. **sumac.**

SUMÁN, *sumane,* s.n. **1.** Haină țărănească lungă (până la genunchi), făcută din pănură, dimie, postav gros etc. (bogat ornamentată cu găitane); țundră, zeghe, dulamă (**1**). **2.** Țesătură groasă de lână lucrată în casă, din care se fac sumane (**1**); pănură, aba, dimie. [Pl. și: (**2**, m.) *sumani*. — Var.: **sucmán** s.n.] — Din bg. **sukmanŭ**.

SUMÁR, -Ă, *sumari, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. (Despre manifestări intelectuale, orale sau scrise; adesea adverbial) (Spus sau expus) în câteva cuvinte; pe scurt, succint. ✦ Făcut în pripă, foarte simplu; superficial, expeditiv. ✦ (Despre îmbrăcăminte) Care constă din (prea) puține articole; strict necesar. **II.** S.n. **1.** Conținutul pe scurt al unei scrieri, al unor studii, al unor dezbateri etc.; rezumat. **2.** Tablă de materii a unei cărți, a unei reviste etc.; cuprins. — Din lat. **summarius,** fr. **summaire.**

SUMÁRE, *sumări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a suma* și rezultatul ei. — V. **suma.**

SUMÁȚIE, *sumații,* s.f. (Biol.) Adiție latentă. — Din fr. **sommation** (după *sumă).*

SUMATÓR, *sumatoare,* s.n. Dispozitiv al calculatoarelor care poate efectua operațiile de adunare și de scădere. — Din fr. **sommateur** (după *sumă).*

SÚMĂ, *sume,* s.f. **1.** Rezultatul operației de adunare a unor numere, a unor cantități sau a unor lucruri de același fel; total. ✧ *Sumă aritmetică* = rezultatul adunării unui șir de numere luate în valoare absolută. *Sumă algebrică* = rezultatul adunării unor cantități de același fel, ținând seama de semnul lor. ✦ Cantitate totală, totalitate. **2.** Cantitate de bani. ✧ Expr. *A-și face suma* = a agonisi atât cât crede că îi trebuie. **3.** Număr (mare); mulțime, sumedenie. — Din lat. **summa,** pol. **suma.**

SUMĂIÁȘ s.n. v. **sumăieș.**

SUMĂIÉȘ, *sumăiețe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *suman*; suman mai scurt și mai ușor; sumănel. [Pr.: *-mă-ieș.* — Var.: **sumăiáș** s.n.] — **Suman** + suf. *-aș.*

SUMĂNÁR, *sumănari,* s.m. Persoană care face sau vinde sumane. — **Suman** + suf. *-ar.*

SUMĂNĂRÍE, (**2**) *sumănării,* s.f. **1.** Meseria sumănarului. **2.** Atelier sau prăvălie de sumane. — **Sumănar** + suf. *-ie.*

SUMĂNÉL, *sumănele,* s.n. (Reg.) Sumăieș. — **Suman** + suf. *-el.*

SÚMBRU, -Ă, *sumbri, -e,* adj. **1.** Întunecat, posomorât, întunecos. **2.** Fig. Lipsit de veselie, închis în sine; posomorât, trist, mâhnit. ✦ Chinuit de gânduri, îngândurat. — După fr. **sombre.**

SUMECÁ, *sumec,* vb. I. Tranz. (Pop.) A sufleca, a sumete. — Contaminare între **sumete** și **sufleca.**

SUMECÁT, -Ă, *sumecați, -te,* adj. (Pop.) Suflecat, sumes. — V. **sumeca.**

SUMEDÉNIE, *sumedenii,* s.f. Mulțime, cantitate mare; sumă; puzderie, grămadă. — Din **sumă.**

SUMERIÁN, -Ă, *sumerieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația vechiului ținut Sumer din sudul Mesopotamiei. **2.** Adj. Care aparține Sumerului sau sumerienilor (**1**), privitor la Sumer ori la sumerieni. ✦ (Substantivat, f.) Limba sumeriană. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **sumérien.**

SUMÉS, -EÁSĂ, *sumeși, -se,* adj. (Despre mâneci sau poalele îmbrăcămintei) Îndoit, răsfrânt în sus; suflecat. — V. **sumete.**

SUMÉTE, *sumét,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A(-și) îndoi în sus, a(-și) ridica mânecile sau poalele îmbrăcămintei; a (se) sufleca. **2.** Tranz. A ridica, a trage în sus un obiect sau o parte a lui care atârnă sau care s-a lăsat în jos; a prinde; a fixa mai sus. — Lat. **summittere.**

SUMÉȚ, -EÁȚĂ adj. v. **semeț.**

SUMEȚÍ vb. IV v. **semeți.**

SUMEȚÍE s.f. v. **semeție.**

SUMISIÚNE s.f. (Livr.) Supunere; ascultare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **soumission.**

SÚMMA CUM LÁUDE loc. adj. și adv. Cea mai înaltă distincție academică conferită la absolvirea unor cursuri, a unor examene etc. — Loc. lat.

SUMMIT, *summituri,* s.n. Întâlnire (politică) la cel mai înalt nivel a unor șefi de stat. [Pr.: *sámit*] — Din engl. **summit.**

SÚMMUM s.n. Gradul cel mai înalt, punct maxim, extremitate. — Cuv. lat.

SUMULÍȚĂ, *sumulițe,* s.f. Diminutiv al lui *sumă;* sumușoară. — **Sumă** + suf. *-uliță.*

SUMUȘOÁRĂ, *sumușoare,* s.f. Sumuliță. — **Sumă** + suf. *-ușoară.*

SUMUȚÁ, *sumúț,* vb. I. **1.** Tranz. (Pop.) A aținta, a îndemna pe cineva să pornească împotriva cuiva; a asmuți. ✦ Refl. (Reg.) A înfrunta pe cineva cu vorba; a se răți. **2.** Intranz. (Reg.) A scoate sunete specifice țuguind buzele, pentru a îndemna caii să pornească sau să meargă mai repede etc. — Lat. ***submotiare** (< *submotum).*

SUMUȚÁRE, *sumuțări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) sumuța* și rezultatul ei. — V. **sumuța.**

SUMUȚÁT, -Ă, *sumuțați, -te,* adj. (Pop.) Aținat, asmuțit. — V. **sumuța.**

SUNÁ, *sun,* vb. I. **1.** Intranz. A scoate, a produce, a emite anumite sunete. ✧ Expr. *A suna a gol* = a scoate sunete caracteristice unui vas care nu conține nimic. ✦ (Despre ceas) A marca timpul (prin bătăi mecanice); (despre unele ceasuri) a emite, la o oră dinainte stabilită, un semnal sonor (pentru a trezi din somn, pentru a marca ceva). ✧ Expr. *A-i suna* (cuiva) *ceasul (morții* sau *de veșnicie)* = a-i sosi cuiva clipa morții. ✦ (Despre ape) A murmura, a susura. ✦ (Despre anumite obiecte, materiale etc.) A foșni; a trosni, a pocni. ✦ (Despre vânt) A șuiera, a vâjâi. ✦ Tranz. (Pop.) A scutura cu zgomot frâul (pentru a chema calul). **2.** Intranz. (Despre cuvinte, cântece, glasuri) A se face auzit, a se auzi, a răsuna. ✧ Expr. *A-i suna* (cuiva) *la* (sau *în)* urechi (sau *în auz)* = a-și aminti obsesiv un fapt. *A nu-i suna* (cuiva) *bine la ureche* = a nu-i plăcea (cuiva) ceea ce aude. ✦ (Rar; despre urechi) A țiui. ✦ Fig. A-i stărui în minte. **3.** Intranz. (Despre locurile unde se produc zgomote) A răsuna. **4.** Intranz. (Despre oameni) A cânta dintr-un instrument muzical. **5.** Intranz. A anunța, a vesti ceva prin sunete de clopot sau suflând într-un instrument. ✦ Tranz. A chema (pe cineva) prin sonerie, telefon etc. **6.** Intranz. A fi formulat, exprimat; a glăsui. **7.** Refl. impers. (Rar) A se zvoni, a se auzi vorbindu-se despre ceva. — Lat. **sonare.**

SUNÁRE, *sunări,* s.f. Acțiunea de *a suna* și rezultatul ei; sunat. — V. **suna.**

SUNÁT s.n. Sunare. — V. **suna.**

SUNĂTOÁRE s.f. Nume dat mai multor plante erbacee din familii diferite: **a)** plantă cu miros neplăcut din familia compozeelor, cu tulpina și frunzele acoperite cu peri moi, cu flori galbene și cu miros neplăcut *(Crepis foetida)*; **b)** pojarniță; **c)** măselariță; **d)** sulițică. — Lat. [herba] ***sanatoria** (după *sunător).*

SUNĂTÓR, -OÁRE, *sunători, -oare,* adj. **1.** (Despre obiecte de metal) Care produce sunete. ✧ *Bani sunători* = **a)** monede, bani de metal; **b)** bani numerar, bani gheață. *Șarpe sunător* = șarpe-cu-clopoței, crotal. ✦ Care foșnește, foșnitor. ✦ (Despre vânt) Care vâjâie; șuierător. **2.** Fig. (Despre cuvinte, fraze etc.) Plin de emfază; bombastic, pretențios. **3.** Care sună puternic și prelung, care are rezonanță puternică; răsunător. — **Suna** + suf. *-ător.*

SUNDÚC, *sunduce,* s.n. (Reg.) Ladă, cufăr; casetă. — Din tc. **sandık.**

SUNDUCÉL, *sunducele,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *sunduc.* — **Sunduc** + suf. *-el.*

SÚNET, *sunete,* s.n. **1.** Vibrație a particulelor unui mediu elastic care poate fi înregistrată de ureche. ✧ *Sunet asociat* = semnal de frecvență audio care însoțește imaginea de televiziune. *Sunet complex* = sunet compus din mai multe sunete pure. *Sunet reverberat* = sunet care persistă după ce o sursă sonoră încetează să emită, prelungind sunetul inițial un timp finit. *Sunet vobulat* = sunet a cărui frecvență variază periodic în jurul unei valori medii, folosit în măsurători electroacustice. **2.** Vibrație muzicală. ✦ Anunțare, vestire (a unui eveniment); semnal. **3.** Răsunet; ecou. ✦ Vâlvă, gălăgie. **4.** (Lingv.) Element al vorbirii rezultat din modificarea curentului de aer expirat prin articulare. — Lat. **sonitus.**

SUNETÍST, *sunetiști,* s.m. Inginer de sunet. — **Sunet** + suf. *-ist.*

SÚNNA s.f. Tradiție sacră a islamului ortodox, care consemnează faptele și cuvintele atribuite profetului Mahomed. — Din fr. **sunna.**

SUNNÍSM s.n. Curent ortodox al islamismului care se bazează pe recunoașterea obligatorie a sunnei ca întregire a Coranului. — Din fr. **sunnisme.**

SUNNÍT, -Ă, *suniți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al sunnismului. **2.** Adj. Care aparține sunnismului sau sunniților (**1**), care se referă la sunnism sau la sunniți. — Din fr. **sunnite.**

SUPÁ, *supez,* vb. I. Intranz. A lua masa seara târziu (după un spectacol). — Din fr. **souper.**

SUPÁPĂ, *supape,* s.f. **1.** Organ de mașină montat în dreptul unui orificiu și folosit pentru întreruperea sau restabilirea circuitului unui fluid care trece prin acest orificiu. ✧ *Supapă electrică* = redresor. **2.** Valvă care se folosește ca organ de închidere a unei supape (**1**); ventil. **3.** Dispozitiv pentru evacuarea parțială a gazului din interiorul aerostatelor sau al dirijabilelor. — Din fr. **soupape.**

SUPÁT, *supaturi,* s.n. (Pop.) **1.** Locul de sub pat, spațiul dintre pat și dușumea. **2.** Gaură săpată într-un mal de pământ. [Var.: **subpát** s.n.] — **Sub**[2] + **pat.**

SÚPĂ, (**2**) *supe*, s.f. **1.** Fiertură de carne, de legume sau de carne cu legume, uneori cu adaos de tăiței, fidea etc. **2.** Fel, porție de supă (**1**). — Din fr. **soupe.**

SUPĂRÁ, *súpăr,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A avea sau a provoca cuiva o neplăcere; a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) amărî, a (se) întrista. **2.** Tranz. A stingheri, a incomoda, a deranja, a stânjeni. ✦ A chinui, a provoca o durere (fizică ușoară); a jena. **3.** Refl. și tranz. A (se) întârâta, a (se) mânia, a (se) irita. — Lat. **superare** „a întrece", „a învinge".

SUPĂRÁRE, *supărări,* s.f. Faptul de a (se) supăra. **1.** Neplăcere, necaz, suferință; nevoie, neajuns, lipsă. ✧ Expr. *Să nu-ți* (sau *să nu vă) fie cu supărare* sau *dacă* (sau *de) nu ți-ar* (sau *v-ar) fi cu supărare*, formulă de politețe prin care se exprimă teama de a nu deranja sau ofensa pe cineva prin ceea ce faci. *Fără supărare!* formulă de politețe prin care cineva arată că nu se consideră jignit sau

deranjat ori prin care se cere cuiva să nu se supere când i se spune un adevăr (neplăcut). ✦ Greutate, povară, piedică. ✦ (Pop.) Pagubă, stricăciune, deranj. **2.** Întristare, amărăciune, tristețe. **3.** Furie, iritare, mânie. — V. **supăra.**

SUPĂRÁT, -Ă, *supărați, -te,* adj. **1.** Necăjit, amărât, mâhnit, trist. **2.** Mânios, iritat, înfuriat. ✧ Expr. *A fi supărat (foc) pe cineva* = a fi foarte nemulțumit de cineva, a simți aversiune față de cineva. *A fi supărat cu cineva* = a nu mai avea relații (de prietenie) cu cineva, a nu mai sta de vorbă cu cineva. — V. **supăra.**

SUPĂRĂCIÓS, -OÁSĂ, *supărăcioși, -oase,* adj. **1.** Care se supără ușor, care nu știe de glumă; susceptibil; iritabil, irascibil. **2.** (Rar) Care pricinuiește supărare; neplăcut. **3.** (Rar) Întristat, amărât, necăjit. — **Supăra** + suf. *-ăcios.*

SUPĂRĂTÓR, -OÁRE, *supărători, -oare,* adj. (Și adverbial) Care supără, contrariază, deranjează; jenant, neplăcut. ✦ Plicticos, plictisitor. — **Supăra** + suf. *-ător.*

SUPER[1]- Element de compunere însemnând „peste”, „deasupra”, „foarte”, care servește la formarea unor substantive, a unor adjective și a unor verbe. — Din fr. **super-,** lat. **super.**

SUPER[2] adj. invar., adv. (Fam.) Extraordinar, formidabil, excelent. — Din fr. **super.**

SUPERANGULÁR, *superangulare,* adj. (În sintagma) *Obiectiv superangular* = obiectiv fotografic care se utilizează pentru peisaje vaste, pentru interioare etc. — **Super[1]-** + **angular.**

SUPERARBÍTRU, *superarbitri,* s.m. Persoană delegată de un for superior pentru a rezolva litigiile ivite în timpul desfășurării unei competiții, fără a se substitui atribuțiilor arbitrului principal; supraarbitru. — **Super[1]-** + **arbitru** (după fr. *surarbitre).*

SUPÉRB, -Ă, *superbi, -e,* adj. **1.** Plin de grandoare, măreț, impunător; impresionant. **2.** Foarte frumos, excepțional de frumos. ✦ (Rar) Foarte bun, foarte reușit. **3.** (Rar) Mândru, semeț; orgolios, îngâmfat, trufaș. — Din fr. **superbe,** lat. **superbus.**

SUPERBÍE s.f. (Livr.) Mândrie, trufie, orgoliu. — Din lat. **superbia.** Cf. it. superbia.

SUPERCALCULATÓR, *supercalculatoare,* s.n. Calculator de capacitate foarte mare și cu posibilitatea efectuării simultane a zeci de programe. — **Super[1]-** + **calculator.**

SUPERCAMPIÓN, -OÁNĂ, *supercampioni, -oane,* s.m. și f. Campion care atinge performanțe ieșite din comun. — **Super[1]-** + **campion** (după fr. *superchampion*).

SUPERCARBURÁNT, *supercarburanți,* s.m. Carburant de calitate deosebită. — Din fr. **supercarburant.**

SUPERCIMÉNT, (**2**) *supercimenturi,* s.n. **1.** Ciment care se întărește foarte repede după ce a fost amestecat cu apă. **2.** (La pl.) Diferite feluri de superciment (**1**). — Din fr. **superciment.**

SUPERCÚPĂ, *supercupe,* s.f. (Sport) Competiție sportivă între două echipe câștigătoare ale unor cupe. — **Super[1]-** + **cupă.**

SUPEREXPRÉS, -Ă, *superexpreși, -e,* s.n., adj. (Tren) extrem de rapid. — **Super[1]-** + **expres.**

SUPERFICIÁL, -Ă, *superficiali, -e,* adj. Care apare, se produce, rămâne la suprafața unui obiect, a unei ființe; *fig.* care apare, se produce, rămâne la suprafață, fără să atingă miezul, esența lucrurilor. ✦ Fig. (Despre oameni) Care tratează problemele fără să le adâncească, care trece ușor peste lucruri; lipsit de adâncime. ✦ Fig. (Adverbial) Fără a aprofunda; pe deasupra. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **superficiel.**

SUPERFICIALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este superficial; *fig.* lipsă de adâncime, de profunzime; ușurătate. ✦ (Concr.) Lucru superficial. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **superficialité.**

SUPERFÍCIE s.f. (În sintagma) *Drept de superficie* = drept de proprietate asupra clădirii construite sau plantației aflate pe terenul altei persoane și drept de folosință asupra acelui teren. — Din fr. **superficie.**

SUPERFÍN, -Ă, *superfini, -e,* adj. De cea mai bună calitate, foarte fin; superior. — **Super[1]-** + **fin.** Cf. fr. superfin.

SUPERFINISÁ, *superfinisez,* vb. I. Tranz. A netezi foarte fin asperitățile unor suprafețe. — **Super[1]-** + **finisa** (după fr. *superfinir*).

SUPERFINISÁRE, *superfinisări,* s.f. Acțiunea de *a superfinisa* și rezultatul ei. — V. **superfinisa.**

SUPERFINISÁT, -Ă, *superfinisați, -te,* adj. Foarte neted, fără asperități. — V. **superfinisa.**

SUPERFINÍȚIE, *superfinități,* s.f. Operație de netezire foarte fină a suprafețelor unor obiecte metalice, efectuată prin mișcări încete, în linie dreaptă. — Din fr. **superfinition.**

SUPERFLUITÁTE, (**2**) *superfluități,* s.f. **1.** (Rar) Însușire a ceea ce este superfluu. **2.** (Concr. la pl.) Lucruri superflue. [Pr.: *-flu-i-*] — Din fr. **superfluité.**

SUPERFLÚU, -ÚĂ, *superflui, -ue,* adj. (Livr.) Care este de prisos, inutil. [Acc. și: *supérfluu.* — Pr.: *-flu-u*] — Din lat. **superfluus,** fr. **superflu.**

SUPERFOSFÁT, *superfosfați,* s.m. Îngrășământ chimic pe bază de fosfor, conținând mai ales fosfat și sulfat de calciu, folosit mult în agricultură. — Din fr. **superphosphate.**

SUPERFÚLGER, *superfulgere*, s.n. (Fiz.) Fulger cu o putere de o mie de ori mai mare decât în mod obișnuit. — **Super[1]-** + **fulger.**

SUPERGALAXÍE, *supergalaxii,* s.f. Formație cosmică în care sunt grupate roiurile de galaxii. — **Super[1]-** + **galaxie.**

SUPERGRÉU, -GRÉA, *supergrei, -ele,* adj. (Fiz.) Neobișnuit de greu. — **Super[1]-** + **greu.**

SUPERHETERODÍNĂ, *superheterodine,* s.f. Procedeu de radiorecepție în care frecvența undei recepționate este schimbată cu ajutorul unui oscilator local, obținându-se, în scopul detectării, amplificării și difuzării, un semnal de frecvență intermediară fixă. — Din fr. **superhétérodyne.**

SUPERHORMÓN, *superhormoni,* s.m. (Biol.) Substanță hormonală deosebit de activă biologic. — **Super[1]-** + **hormon.**

SUPERICONOSCÓP, *supericonoscoape,* s.n. Tub electronic pentru televiziune de tipul iconoscopului, dar la care imaginea este captată mai întâi de un fotocatod. — Din fr. **supericonoscope.**

SUPERINFÉCȚIE, *superinfecții,* s.f. (Med.) Infecție contractată de cineva sau ceva deja infectat. — **Super[1]-** + **infecție** (după fr. *surinfection*).

SUPERINTENDÉNT, *superintendenți,* s.m. (În Biserica evanghelică) **1.** Preot care supraveghează o eforie. **2.** Episcop. — Din germ. **Superintendent.**

SUPERIÓR, -OÁRĂ, *superiori, -oare,* adj. **1.** Care ocupă un loc în spațiu deasupra altuia; de sus. ✦ (Muz.) *Registru superior* = registru care cuprinde sunetele cele mai înalte ale vocii sau ale unui instrument. ✦ (Despre cursul apelor curgătoare) Care se află mai aproape de izvor decât de vărsare. **2.** Care are sau ocupă un rang sau o demnitate mai mare în raport cu altcineva. ✧ *Ofițer superior* = ofițer cu un grad înalt (de la maior în sus). *Animal superior* = animal care ocupă locul cel mai evoluat pe scara zoologică. *Învățământ superior* = treaptă a învățământului care urmează după învățământul liceal, cuprinzând universități și institute, în care se predau cunoștințe speciale, aprofundate, menite să formeze specialiști cu o înaltă calificare. (În vechea organizare a învățământului) *Curs superior* = ciclu de învățământ cuprinzând ultimele trei (sau patru) clase din cursul de șapte (sau de opt) ani ai liceului. ✦ (Substantivat) Calificativ atribuit unei persoane încadrate într-o ierarhie, în raport cu cei pe care îi are în subordine. **3.** Care este de calitate mai bună; care se distinge de ceilalți prin merite deosebite. [Pr.: *-ri-or*] — Din lat. **superior,** fr. **supérieur.**

SUPERIORITÁTE s.f. Stare a ceea ce este superior; faptul de a fi superior; atitudine (trufașă) a celui ce se crede sau este superior altora. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **supériorité.**

SUPERÎNGÚST, -Ă, *superînguști, -ste,* adj. Exagerat de îngust. — **Super[1]-** + **îngust.**

SUPERLATÍV, -Ă, *superlativi, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. (Despre calificative) Care exprimă o calitate în gradul cel mai înalt. ✧ *Gradul superlativ* = grad de comparație al adjectivelor și al adverbelor, care arată că însușirea exprimată este la un grad foarte înalt sau la gradul cel mai înalt ori cel mai scăzut în comparație cu altele de aceeași natură. **2.** S.n. Cuvânt, formulare scrisă sau orală care exprimă gradul cel mai înalt al unei calități. — Din fr. **superlatif,** lat. **superlativus.**

SUPERMAGAZÍN, *supermagazine,* s.n. Magazin (universal) de mari proporții, de obicei cu autoservire. — **Super[1]-** + **magazin.**

SUPERMAN, *supermeni,* s.m. Persoană cu calități (fizice) ieșite din comun; supraom. [Pr.: *supermén*] — Cuv. engl.

SUPERMARATÓN, *supermaratoane,* s.n. (Sport) Maraton cu foarte mari dificultăți. — **Super[1]-** + **maraton.**

SUPERMÁRKET, *supermarketuri,* s.n. Supermagazin. — Din engl. **supermarket.**

SUPERMICROSCÓP, *supermicroscoape,* s.n. (Rar) Ultramicroscop. — **Super[1]-** + **microscop** (după fr. *supermicroscope*).

SUPERNÁVĂ, *supernave,* s.f. Navă de tonaj foarte mare. — **Super[1]-** + **navă.**

SUPERNÓVĂ, *supernove,* s.f. Stea variabilă care ajunge egală în strălucire cu un întreg sistem stelar. — Din fr. **supernova.**

SUPEROFÉRTĂ, *superoferte,* s.f. Ofertă deosebit de avantajoasă care este propusă în anumite condiții comerciale. — **Super[1]-** + **ofertă.**

SUPERORTICÓN, *superorticoane,* s.n. Tub analizor de imagine bazat pe efectul fotoelectric extern, utilizând explorarea cu electroni lenți. — Din germ. **Superorthikon.**

SUPERPETROLIÉR, *superpetroliere,* s.n. Petrolier gigant. [Pr.: *-li-er*] — **Super[1]-** + **petrolier.**

SUPERPOZÁBIL, -Ă, *superpozabili, -e,* adj. (Rar) Care se poate suprapune. — Din fr. **superposable.**

SUPERPRODÚCȚIE, *superproducții,* s.f. Film realizat cu mijloace și efecte de mare spectaculozitate. — Din fr. **superproduction.**

SUPERPROTÉIC, -Ă, *superproteici, -ce,* adj. (Despre alimente) Foarte bogat în proteine. [Pr.: *-te-ic*] — **Super[1]-** + **proteic.**

SUPERPÚNE, *superpún,* vb. III. Tranz. (Înv.) A suprapune. — **Super[1]-** + **pune** (după fr. *superposer).*

SUPERPUS, -Ă, *superpuși, -se,* adj. (Înv.) Suprapus. — V. **superpune.**

SUPERPUTÉRE, *superputeri,* s.f. Stat care dispune de o mare forță economică, militară, politică etc. și care are preponderență în politica internațională; mare putere mondială; supraputere. — **Super[1]-** + **putere** (după fr. *superpuissance*).

SUPERREFRACTÁR, -Ă, *superrefractari, -e,* adj. (Despre materiale) Care rezistă la temperaturi foarte mari; suprarefractar. — **Super[1]-** + **refractar.**

SUPERREZISTÉNT, -Ă, *superrezistenți, -te,* adj. (Despre materiale) Cu rezistență foarte mare. — **Super[1]-** + **rezistent.**

SUPERSISTEM, *supersisteme,* s.n. (Lingv.) Diasistem. — Din fr. **supersystème.**

SUPERSÓNIC, -Ă, *supersonici, -ce,* adj. Care are o viteză mai mare decât viteza sunetului. ✧ *Avion supersonic* = avion cu reacție construit pentru a efectua zboruri cu viteze mai mari decât viteza sunetului. — Din fr. **supersonique.**

SUPERSTÁR, *superstaruri,* s.n. Vedetă (de cinema) de primă mărime. — Din engl. **superstar.**

SUPERSTÍȚIE, *superstiții,* s.f. Credință primitivă (bazată pe rămășițe ale animismului și magiei) în spirite bune și rele, în farmece și vrăji, în semne prevestitoare, în numere fatidice etc.; *p. ext.* practică superstițioasă. — Din fr. **superstition,** lat. **superstitio.**

SUPERSTIȚIÓS, -OÁSĂ, *superstițioși, -oase,* adj. (Despre oameni) Care crede în superstiții, care este stăpânit de superstiții; (despre manifestările oamenilor) izvorât din superstiții, bazat pe superstiții, plin de superstiții. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **superstitieux.**

SUPERSTRÁT, *superstraturi,* s.n. (Lingv.) Suprastrat. — Din fr. **superstrat.**

SUPERTÁNC, *supertancuri,* s.n. Petrolier de mare capacitate. — Din engl. **supertanker.**

SUPERTRÁULER, *supertraulere,* s.n. Trauler de mare capacitate. — **Super[1]-** + **trauler.**

SUPERTRĂSNET, *supertrăsnete,* s.n. Trăsnet deosebit de violent, foarte rar întâlnit. — **Super-** + **trăsnet.**

SUPERTRÉN, *supertrenuri,* s.n. (Rar) Tren de mare viteză. — **Super[1]-** + **tren.**

SUPERTRÚST, *supertrusturi,* s.n. Trust care cuprinde întreprinderi ale unei ramuri de producție din mai multe țări. — **Super[1]-** + **trust.**

SUPERVEDÉTĂ, *supervedete,* s.f. Superstar. — Din fr. **supervedette.**

SUPERVIZÁ, *supervizez,* vb. I. Tranz. A vedea un film, un spectacol, a citi un text etc. pentru a constata calitățile sau defectele lor și pentru a dispune, a recomanda sau a infirma viza dată pentru achiziționarea, reprezentarea, publicarea lor etc. — Din fr. **superviser.**

SUPERVIZÁRE, *supervizări,* s.f. Acțiunea de *a superviza* și rezultatul ei. — V. **superviza.**

SUPERVIZÓR, (**1**) *supervizoare,* s.n., (**2**) *supervizori,* s.m. **1.** (Tel.) Ansamblul de programe ale unui monitor[2] (**2**). **2.** Persoană însărcinată cu supravegherea cuiva sau a ceva. — Din engl. **supervisor,** fr. **superviseur.**

SUPÉU, *supeuri,* s.n. Masă care se ia seara târziu (după spectacol). — Din fr. **souper.**

SUPIÉ s.n. v. **supieu.**

SUPIÉRĂ, *supiere,* s.f. Castron (mare) din care se servește supa la masă. [Pr.: *-pi-e-*] — Din fr. **soupière.**

SUPIÉU, *supieuri,* s.n. (Rar) Baretă (de elastic) prinsă de partea de jos a pantalonilor și trecută pe sub talpă, pentru a ține pantalonii întinși. [Pr.: *-pi-eu.* — Var.: **supié** s.n.] — Din fr. **sous-pied.**

SUPÍN, *supine,* s.n. Mod nepersonal al unui verb, precedat în mod obligatoriu de una dintre prepozițiile „de”, „la” etc., având aceeași formă ca participiul trecut, de care se deosebește prin acea că nu este variabil. — Din lat. **supinum,** fr. **supin.**

SUPINÁȚIE, *supinații,* s.f. Mișcare de rotație a antebrațului care apropie mâna de axul median al corpului. ✦ Poziție a antebrațului și a mâinii rezultând din mișcarea descrisă mai sus. — Din fr. **supination.**

SUPLEÁ, *supleez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A suplini. [Pr.: *-ple-a*] — Din fr. **suppléer.**

SUPLEÁNT, -Ă, *supleanți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Suplinitor. ✦ (În vechea organizare judecătorească) Judecător care ocupa prima treaptă în magistratură și care avea anumite atribuții secundare sau intra în compunerea completelor de judecată în cauze de importanță mai mică. **2.** Adj. (În sintagma) *Membru supleant* = membru ales sau numit într-un comitet, într-o comisie, într-un organ (de partid sau de stat) etc., care putea înlocui pe titular și care avea drept de vot consultativ. [Pr.: *-ple-ant*] — Din fr. **suppléant.**

SUPLETÍV, -Ă, *supletivi, -e,* adj. **1.** (Despre forme gramaticale) Care completează, care întregește ansamblul formelor flexionare ale unui cuvânt. **2.** (Despre o normă legală) Care se aplică în măsura în care părțile nu stabilesc altfel prin actele juridice pe care le încheie; facultativ. — Din fr. **supplétif.**

SUPLETIVÍSM s.n. (Gram.) Calitatea de a fi supletiv (**1**). — Din fr. **supplétivisme.**

SUPLÉȚE s.f. Însușirea de a fi suplu; mlădiere, flexibilitate, maleabilitate. ✦ Spec. Proprietate a unui corp solid de a putea suferi mari deformații nepermanente, prin încovoiere ori torsiune, sub acțiunea unor solicitări relativ mici; elasticitate. — Din fr. **souplesse.**

SUPLICÁ, *suplíc,* vb. I. Intranz. (Înv.) A se ruga de cineva cu stăruință și umilință. — Din lat., it. **supplicare.**

SUPLICÁNT, -Ă, *suplicanți, -te,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care suplică; persoană care adresează o suplică. — Din germ. **Supplikant.**

SUPLICÁȚIE, *suplicații,* s.f. (Livr.) Rugăminte umilă. — Din fr. **supplication,** lat. **suplicatio.**

SUPLÍCĂ, *suplici,* s.f. (Înv. și reg.) Cerere, jalbă, plângere. — Din fr. **supplique,** germ. **Supplik,** it. **supplica.**

SUPLÍCIU, *suplicii,* s.n. (Livr.) Tortură, caznă, chin fizic. ✦ Fig. Suferință morală, durere sufletească mare. — Din lat. **supplicium,** fr. **supplice.**

SUPLIMÉNT, *suplimente,* s.n. **1.** Ceea ce se adaugă la ceva pentru a-l completa sau pentru a suplini o lipsă. **2.** Bilet de călătorie sau de spectacol, eliberat ca anexă la alt bilet, prin care se acordă drepturi sau avantaje în plus. **3.** Ceea ce se adaugă la un unghi pentru a forma două unghiuri drepte (180°). — Din fr. **supplément,** lat. **supplementum.**

SUPLIMENTÁ, *suplimentez,* vb. I. Tranz. A adăuga la cantitatea inițială o cantitate suplimentară. — Din **supliment.**

SUPLIMENTÁR, -Ă, *suplimentari, -e,* adj. Care se adaugă pe deasupra, care completează ceva; care este în plus (peste ceea ce este normal); folosit ca supliment. ✧ *Unghiuri* sau *arce suplimentare* = unghiuri sau arce a căror sumă este egală cu două unghiuri drepte (180°). — Din fr. **supplémentaire.**

SUPLIMENTÁRE, *suplimentări,* s.f. Acțiunea de *a suplimenta.* — V. **suplimenta.**

SUPLINÍ, *suplinesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A înlocui pe cineva (temporar) în funcții sau în obligații, a ține locul. ✦ A ține loc de ceva. **2.** A adăuga ceva ce lipsește; a împlini, a completa o lipsă. — Din it. **supplire** (după *plin).*

SUPLINÍRE, *supliniri,* s.f. Acțiunea de *a suplini* și rezultatul ei; înlocuire, completare; *p. ext.* loc, funcție de suplinitor (la o catedră). — V. **suplini.**

SUPLINITÓR, -OÁRE, *suplinitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care suplinește (**1**) într-o funcție, într-o muncă. **2.** S.m. și f. Cadru didactic care nu e titularizat. — **Suplini** + suf. *-tor.*

SÚPLU, -Ă, *supli, -e,* adj. **1.** (Despre ființe) Cu mișcări grațioase; mlădios. ✦ (Despre lucruri) Flexibil, elastic. ✦ (Despre țesături) Moale, fin ✦ (Despre mers, mișcări) Ușor, vioi, elegant, grațios. **2.** Fig. (Despre oameni) Care nu are o atitudine fermă, ușor adaptabil; acomodabil; servil. — Din fr. **souple.**

SUPÓRT, *suporturi,* s.n. Ceea ce susține sau sprijină un obiect; piesă sau dispozitiv care servește la susținerea unei piese, a unui sistem tehnic etc. ✦ Fig. Ajutor, sprijin, reazem. — Din fr. **support.**

SUPORTÁ, *supórt,* vb. I. Tranz. **1.** A îndura, a răbda, a suferi. ✦ A admite, a tolera, a îngădui. **2.** A susține o greutate, o povară; a rezista la… ✦ A avea sau a lua în sarcina sa o obligație bănească. — Din fr. **supporter.**

SUPORTÁBIL, -Ă, *suportabili, -e,* adj. Care poate fi suportat. — Din fr. **supportable.**

SUPÓRTER, -Ă, *suporteri, -e,* s.m. și f. Susținător, simpatizant al unui sportiv sau al unei echipe sportive. — Din engl., fr. **supporter.**

SUPOZITÓR, *supozitoare,* s.n. Preparat farmaceutic solid de formă conică, administrat pe cale anală. — Din fr. **suppositoire.**

SUPOZÍȚIE, *supoziții,* s.f. Presupunere, ipoteză. ✦ (Log.) Enunț luat ca premisă (ipoteză) pentru întemeierea altor enunțuri. ✦ (Log.) Capacitatea unui termen de a reprezenta ceva într-o propoziție. — Din fr. **supposition.**

SUPRA[1]- Element de compunere însemnând „deasupra”, „peste” sau indicând un sens superlativ, care servește la formarea unor substantive, a unor adjective și a unor verbe. — Din lat. **supra,** fr. **supra-.**

SUPRA[2] adv. (În notația bibliografică) Deasupra, mai sus, înainte. [Pr.: *sú-*] — Cuv. lat.

SUPRAABUNDÉNT, -Ă, *supraabundenți, -te,* adj. Foarte abundent, deosebit de abundent. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra[1]-** + **abundent** (după fr. *suprabondant).*

SUPRAABUNDÉNȚĂ s.f. Abundență foarte mare, neobișnuită; belșug mare. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra[1]-** + **abundență** (după fr. *suprabondance).*

SUPRAADĂUGÁ, *spraadáug,* vb. I. Tranz. A adăuga peste altceva. — **Supra[1]-** + **adăuga** (după fr. *surajouter).*

SUPRAADĂUGÁRE, *supraadăugări,* s.f. Acțiune de *a supraadăuga* și rezultatul ei. — V. **supraadăuga.**

SUPRAADĂUGÁT, -Ă, *supraadăugați, -te,* adj. Adăugat peste altceva. — V. **supraadăuga.**

SUPRAAGLOMERÁ, *supraaglomerez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) încărca peste măsură. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra[1]-** + **aglomera.**

SUPRAAGLOMERÁRE, *supraaglomerări,* s.f. Acțiunea de *a (se) supraaglomera* și rezultatul ei; aglomerare (prea) mare, supraaglomerație. [Pr.: *-pra-a-*] — V. **supraaglomera.**

SUPRAAGLOMERÁT, -Ă, *supraaglomerați, -te,* adj. Aglomerat peste măsură, foarte aglomerat. [Pr.: *-pra-a-*] — V. **supraaglomera.**

SUPRAAGLOMERÁȚIE, *supraaglomerații,* s.f. Supraaglomerare. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra[1]-** + **aglomerație.**

SUPRAALBÍ, *supraalbesc,* vb. IV. Tranz. fact. A face să devină de un alb strălucitor. — **Supra[1]-** + **albi.**

SUPRAALIMENTÁ, *supraalimentez,* vb. I. Refl. și tranz. A consuma sau a face pe cineva să consume o cantitate de hrană mai mare și mai consistentă decât cea normală, a (se) supune unui regim de supraalimentație, a (se) hrăni mai substanțial. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra[1]-** + **alimenta** (după fr. *suralimenter).*

SUPRAALIMENTÁRE, *supraalimentări,* s.f. Faptul de *a (se) supraalimenta;* supraalimentație. ✦ (Tehn.) Alimentare cu o încărcătură suplimentară a unui motor cu ardere internă pentru asigurarea puterii necesare la funcționarea în aer rarefiat (la altitudine) sau când turațiile sunt foarte mari. [Pr.: *-pra-a-*] — V. **supraalimenta.**

SUPRAALIMENTÁT, -Ă, *supraalimetați, -te,* adj. Căruia i s-a dat sau care a consumat o cantitate de hrană mai mare și mai consistentă decât cea normală; supranutrit. [Pr.: *-pra-a-*] — V. **supraalimenta.**

SUPRAALIMENTÁȚIE, *supraalimentații,* s.f. Alimentație mai bogată și mai consistentă decât cea normală, utilizată în tratamentul unor boli și contraindicată în alte boli; supraalimentare. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra[1]-** + **alimentație** (după fr. *suralimentation).*

SUPRAAPRECIÁ, *supraapreciez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) aprecia mai mult decât prețuiește în realitate, a (se) considera peste valoarea reală; a (se) supraestima. [Pr.: *-pra-a-pre-ci-a*] — **Supra[1]-** + **aprecia.**

SUPRAAPRECIÉRE, *supraaprecieri,* s.f. Faptul de *a (se) supraaprecia;* supraestimare. [Pr.: *-pra-a-pre-ci-e-*] — V. **supraaprecia.**

SUPRAARBÍTRU, *supraarbitri,* s.m. Superarbitru. [Pr.: *-pra-ar-*] — **Supra[1]-** + **arbitru** (după fr. *surarbitre).*

SUPRABUGETÁR, -Ă, *suprabugetari, -e,* adj. Care nu este prevăzut în (sau plătit din) buget; extrabugetar. — **Supra[1]-** + **bugetar.**

SUPRACONDUCTIBILITÁTE s.f. (Fiz.) Stare a unor substanțe la temperaturi în apropiere de zero absolut și la intensități de câmp magnetic foarte mici, în care rezistivitatea lor electrică devine practic nulă; supraconducție. — Din fr. **supraconductibilite.**

SUPRACONDUCTÍV, -Ă, *supraconductivi, -e,* adj. Care ține de supraconductibilitate, privitor la supraconductibilitate. — **Supra[1]-** + **conductiv.**

SUPRACONDUCTÓR, -OÁRE, *supraconductori, -oare,* adj., s.m. (Material) care prezintă supraconductibilitate, care a fost adus în această stare. — Din fr. **supraconducteur.**

SUPRACONDÚCȚIE, *supraconducții,* s.f. (Fiz.) Supraconductibilitate. — Din fr. **supraconduction.**

SUPRACONSÚM, *supraconsumuri,* s.n. Consum exagerat (de medicamente). — **Supra[1]-** + **consum** (după fr. *surconsumation).*

SUPRACOPÉRTĂ, *supracoperți,* s.f. Copertă suplimentară tipărită din hârtie mai groasă, din material plastic etc., care îmbracă coperta unei cărți, a unui album etc., în scopul protejării lor și al prezentării grafice mai atrăgătoare. [Pl. și: *supracoperte*] — **Supra[1]-** + **copertă.**

SUPRACÓTĂ, *supracote,* s.f. Cotă suplimentară (de bani, de produse etc.) care îi revine cuiva sau care este datorată de cineva. — **Supra[1]-** + **cotă.**

SUPRACURÉNT, *supracurenți,* s.m. Curent electric de intensitate mai mare decât cea normal prevăzută pentru un anumit circuit, a cărui apariție este dăunătoare pentru siguranța în funcționare a circuitului respectiv. — **Supra[1]-** + **curent.**

SUPRADEVELOPÁ, *supradevelopez,* vb. I. Tranz. A ține prea mult timp în developator un material fotografic. — **Supra[1]-** + **developa** (după fr. *surdévelopper).*

SUPRADEVELOPÁRE, *supradevelopări,* s.f. Acțiunea de *a supradevelopa.* — V. **supradevelopa.**

SUPRADEVELOPÁT, -Ă, *supradevelopați, -te,* adj. (Despre materiale fotografice) Care a fost ținut prea mult timp în developator. — V. **supradevelopa.**

SUPRADIMENSIONÁ, *supradimensionez,* vb. I. Tranz. A dimensiona peste cotele obișnuite. ✦ Fig. A prezenta în mod exagerat mărimea, importanța reală a lucrurilor. [Pr.: *-si-o-*] — **Supra[1]-** + **dimensiona.**

SUPRADIMENSIONÁRE, *supradimensionări,* s.f. Acțiunea de a *supradimensiona* și rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **supradimensiona.**

SUPRADIMENSIONÁT, -Ă, *supradimensionați, -te,* adj. Care are dimensiuni mai mari decât este normal. ✦ Fig. Care a fost prezentat mai important, mai valoros decât este. [Pr.: *-si-o-*] — V. **supradimensiona.**

SURPADOMINÁNTĂ, *supradominante,* s.f. (Muz.) **1.** Treapta a șasea a modului major și minor, situată la o sextă superioară față de tonică și la o secundă superioară față de dominantă. **2.** Acord construit pe această treaptă. — **Supra[1]-** + **dominantă.**

SUPRADOTÁT, -Ă, *supradotați, -te,* adj. (Despre copii) Cu calități intelectuale ieșite din comun. — **Supra[1]-** + **dotat** (după fr. *surdoué).*

SUPRADOZÁJ, *supradozaje,* s.n. Supradoză. — **Supra[1]-** + **dozaj** (după fr. *surdosage*).

SUPRADÓZĂ, *supradoze,* s.f. Doză exagerată (de droguri); supradozaj. — **Supra[1]-** + **doză** (după fr. *surdose).*

SUPRAESTIMÁ, *supraestimez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) supraaprecia. [Pr.: *-pra-es-*] — **Supra[1]-** + **estima** (după fr. *surestimer).*

SUPRAESTIMÁRE, *supraestimări,* s.f. Faptul de *a (se) supraestima;* supraapreciere. [Pr.: *-pra-es-*] — V. **supraestima.**

SUPRAETAJÁ, *supraetajez,* vb. I. Tranz. A adăuga unul sau mai multe etaje la o construcție mai veche. [Pr.: *-pra-e-*] — **Supra[1]-** + **etaja.**

SUPRAETAJÁRE, *supraetajări*, s.f. Acțiunea de *a supraetaja* și rezultatul ei. [Pr.: *-pra-e-*] — V. **supraetaja.**

SUPRAETAJÁT, -Ă, *supraetajați, -te,* adj. (Despre construcții) Peste care s-a adăugat un etaj ulterior construirii inițiale. [Pr.: *-pra-e-*] — V. **supraetaja.**

SUPRAÉU, *supraeuri,* s.n. Parte a personalității considerată ca cenzor al întregului comportament social al individului. — **Supra[1]-** + **eu** (după fr. *sur-moi).*

SUPRAEVALUÁ, *supraevaluez,* vb. I. Tranz. A evalua ceva peste valoarea reală; *p. ext.* a supraaprecia, a supraestima. [Pr.: *-pra-e-va-lu-a*] — **Supra[1]-** + **evalua** (după fr. *surévaluer).*

SUPRAEVALUÁRE, *supraevaluări,* s.f. Acțiunea de *a supraevalua* și rezultatul ei. [Pr.: *-pra-e-va-lu-a-*] — V. **supraevalua.**

SUPRAEXCITÁ, *supraexcít,* vb. I. Tranz. A excita (un organ, un țesut etc.) foarte tare. — **Supra[1]-** + **excita** (după fr. *surexciter).*

SUPRAEXCITÁRE, *supraexcitări,* s.f. Acțiunea de *a supraexcita* și rezultatul ei. — V. **supraexcita.**

SUPRAEXCITÁT, -Ă, *supraexcitați, -te,* adj. Care a fost excitat foarte tare. — V. **supraexcita.**

SUPRAEXCITÁȚIE s.f. (Fiziol.) Creștere a procesului de excitație dintr-un țesut sau dintr-un organ care depășește ritmul funcțional normal, datorită acțiunii unui stimul puternic sau a reactivității mărite a țesutului sau organului respectiv; supraexcitare. [Pr.: *-pra-ex-*] — **Supra[1]-** + **excitație** (după fr. *surexcitation).*

SUPRAEXPLOATÁRE, *supraexploatări,* s.f. Exploatare exagerat de mare. — **Supra[1]-** + **exploatare** (după fr. *surexploitation).*

SUPRAEXPÚNE, *supraexpún,* vb. III. Tranz. A expune (**4**) prea mult un material fotografic. — **Supra[1]-** + **expune** (după fr. *surexposer).*

SUPRAEXPÚNERE, *supraexpuneri,* s.f. Expunere îndelungată la lumină a materialelor fotografice cu reducerea corespunzătoare a intensității iluminării, în scopul obținerii anumitor efecte artistice sau tehnice. [Pr.: *-pra-ex-*] — V. **supraexpune.**

SUPRAEXPÚS, -Ă, *supraexpuși, -se,* adj. (Despre materiale fotografice) Care a fost supus unei supraexpuneri. [Pr.: *-pra-ex-*] — V. **supraexpune.**

SUPRAFAȚÁ, *suprafațez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) **1.** A acoperi suprafața unei piese, a unei construcții etc. cu un strat superficial în scop util sau decorativ. **2.** A netezi și finisa o îmbrăcăminte rutieră. — Din **suprafață** (după fr. *surfacer).*

SUPRAFAȚÁRE, *suprafațări,* s.f. Acțiunea de *a suprafața*. — V. **suprafața.**

SUPRAFAȚÁT, -Ă, *suprafațați, -te,* adj. **1.** (Tehn.; despre piese, construcții) Care a fost acoperit cu un strat superficial. **2.** (Despre îmbrăcămintea rutieră) Care a fost netezit și finisat. — V. **suprafața.**

SUPRAFAȚĂ, *suprafețe,* s.f. **1.** Partea exterioară sau de deasupra a unui corp; față. ✦ Fig. Exterior, aparență. ✧ Loc. adj. *De suprafață* = care nu are profunzime; superficial. ✧ Loc. adv. *La suprafață* = fără a pătrunde în esența lucrurilor, în mod superficial. **2.** Întindere delimitată considerată sub raportul lungimii și lățimii. ✦ (Geom.) Arie limitată de o linie închisă (frântă sau curbă) măsurată în unități la pătrat. — **Supra[1]-** + **față** (după fr. *surface).*

SUPRAFÍN, -Ă, *suprafini, -e,* adj. Superfin. — **Supra[1]-** + **fin** (după fr. *superfin).*

SUPRAFIRÉSC, -EÁSCĂ, *suprafirești,* adj. (Rar) Supranatural. — **Supra[1]-** + **firesc.**

SUPRAFLUÍD, -Ă, *suprafluizi, -de,* adj. (Fiz.; despre heliu) În stare de superfluiditate. [Pr.: *-flu-id*] — **Supra[1]-** + **fluid** (după fr. *surfluide).*

SUPRAFLUIDITÁTE s.f. (Fiz.) Proprietate a heliului caracterizată prin viscozitate redusă la temperaturi foarte joase și la presiuni foarte mari. [Pr.: *-flu-i-*] — **Supra[1]-** + **fluiditate** (după fr. *surfluidité).*

SUPRAFORTĂREÁȚĂ, *suprafortărețe,* s.f. (În sintagma) *Suprafortăreață zburătoare* = avion de bombardament blindat, de mare tonaj, cu mai multe motoare și cu mijloace de autoapărare. — **Supra[1]-** + **fortăreață** (după fr. *superforteresse).*

SUPRAFUZIÚNE s.f. Situație de răcire foarte joasă a unei substanțe lichide care a rămas în această stare de agregare, deși a fost adusă la o temperatură inferioară celei de solidificare. [Pr.: *-zi-u-*] — **Supra[1]-** + **fuziune** (după fr. *surfusion).*

SUPRAGENERATÓR, *suprageneratoare,* s.n. Generator cu randament superior. — **Supra[1]-** + **generator** (după fr. *surgénérateur).*

SUPRAIMPRESIONÁT, -Ă, *supraimpresionați, -te,* adj. Care este supus procedeului de supraimpresiune. [Pr.: *-pra-im-pre-si-o-*] — **Supra[1]-** + **impresionat.**

SUPRAIMPRESIÚNE, *supraimpresiuni,* s.f. Procedeu cinematografic care constă din înregistrarea, pe aceeași peliculă, a două imagini suprapuse care au fost

filmate separat, în vederea obținerii unor efecte cinematografice speciale. [Pr.: *-pra-im-pre-si-u-*] — **Supra[1]-** + **impresiune** (după fr. *surimpression).*

SUPRAIMPRIMÁ, *supraimprím,* vb. I. Tranz. A imprima peste ceva deja imprimat. [Pr.: *-pra-im-*] — **Supra[1]-** + **imprima.**

SUPRAIMPRIMÁRE, *supraimprimări,* s.f. Acțiunea de *a supraimprima*. — V. **supraimprima.**

SUPRAIMPÚNERE, *supraimpuneri,* s.f. Fenomen prin care un râu, după ce s-a adâncit încet în roci friabile, continuă să se adâncească în roci mai dure, păstrându-și direcția inițială. [Pr.: *-pra-im-*] — **Supra[1]-** + **impunere.**

SUPRAINFÉCȚIE, *suprainfecții,* s.f. Infecție secundară de natură bacteriană apărută în cursul unei afecțiuni virotice, ori infecție microbiană ivită după sau peste o infecție bacteriană; superinfecție. [Pr.: *-pra-in-*] — **Supra[1]-** + **infecție.**

SUPRAÎNĂLȚÁRE, *supraînălțări,* s.f. Amenajare a unei șosele sau a unei căi ferate astfel încât să se asigure în curbe stabilitatea vehiculelor prin compensarea forței centrifuge care se exercită asupra acestora. [Pr.: *-pra-î-*] — **Supra[1]-** + **înălțare.**

SUPRAÎNCĂLZÍ, *supraîncălzesc,* vb. IV. Tranz. A încălzi ceva peste măsură. ✦ (Fiz.) A încălzi un lichid sau vapori la o temperatură mai înaltă decât temperatura de fierbere a lichidului respectiv sau corespunzător; a încălzi un metal sau un aliaj la o temperatură la care se formează o structură cristalină nouă. [Pr.: *-pra-în-*] — **Supra[1]-** + **încălzi** (după fr. *surchauffer).*

SUPRAÎNCĂLZÍRE, *suprîncălziri,* s.f. Acțiunea de *a supraîncălzi* și rezultatul ei. [Pr.: *-pra-în-*] — V. **supraîncălzi.**

SUPRAÎNCĂLZÍT, -Ă, *supraîncălziți, -te,* adj. Încălzit peste măsură. ✦ (Fiz.; despre lichide sau vapori) Încălzit la o temperatură mai înaltă decât temperatura de fierbere a lichidului respectiv sau corespunzător; (despre metale sau aliaje) încălzit la temperatura la care structura cristalină se modifică. [Pr.: *-pra-în-*] — V. **supraîncălzi.**

SUPRAÎNCĂLZITÓR, *supraîncălzitoare,* s.n. Dispozitiv al unui cazan de abur, în care vaporii produși sunt încălziți la o temperatură mai înaltă decât cea de saturație. [Pr.: *-pra-în-*] — **Supraîncălzi** + suf. *-tor.*

SUPRAÎNCĂRCÁ, *supraîncárc,* vb. I. Tranz. A încărca peste măsură; a împovăra pe cineva cu o muncă exagerată. [Pr.: *-pra-în-*] — **Supra[1]-** + **încărca** (după fr. *surcharger).*

SUPRAÎNCĂRCÁRE, *supraîncărcări,* s.f. Acțiunea de *a supraîncărca* și rezultatul ei. [Pr.: *-pra-în-*] — V. **supraîncărca.**

SUPRAÎNCĂRCÁT, -Ă, *supraîncărcați, -te,* adj. Încărcat peste măsură; împovărat. [Pr.: *-pra-în-*] — V. **supraîncărca.**

SUPRAÎNSĂMÂNȚÁRE, *supraînsămânțări,* s.f. Însămânțare suplimentară. — **Supra[1]-** + **însămânțare** (după fr. *sursemer).*

SUPRALĂRGÍRE, *supralărgiri,* s.f. Lărgire a părții carosabile a unui drum (în porțiunea curbelor). — **Supra[1]-** + **lărgire.**

SUPRALICITÁ, *supralicitez,* vb. I. Intranz. A oferi la o licitație un preț mai mare decât prețul oferit anterior de cineva. ✦ Fig. A exagera în aprecierea unui fapt, în folosirea unui procedeu etc. — **Supra[1]-** + **licita** (după fr. *surenchérir).*

SUPRALICITÁRE, *supralicitări,* s.f. Acțiunea de *a supralicita.* — V. **supralicita.**

SUPRALICITATÓR, -OÁRE, *supralicitatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care supralicitează. — **Supralicita** + suf. *-tor.*

SUPRALICITÁȚIE, *supralicitații,* s.f. Licitație publică suplimentară, prevăzută de lege în cazul urmăririi silite imobiliare, în vederea obținerii unui preț mai mare decât cel la care s-a adjudecat bunul cu ocazia licitației inițiale. — **Supra[1]-** + **licitație** (după fr. *surenchère).*

SUPRALUMÍNĂ, *supralumini,* s.f. (Rar) Oberliht. — **Supra[1]-** + **lumină.**

SUPRAMATURÁȚIE, *supramaturații,* s.f. Stadiu al semnințelor și fructelor după ce au atins faza maturității fiziologice. — **Supra[1]-** + **maturație** (după fr. *surmaturation).*

SUPRAMODULÁȚIE, *supramodulații,* s.f. Modulație a unui semnal purtător cu un semnal modulator de amplitudine mai mare. — **Supra[1]-** + **modulație** (după fr. *surmodulation).*

SUPRAMÚNCĂ s.f. (Ec. pol.) Munca prestată de muncitori peste munca necesară, prin care, după teoria marxistă, se creează plusprodusul — **Supra[1]-** + **muncă** (după fr. *surtravail).*

SUPRANATURÁL, -Ă, *supranaturali, -e,* adj. Care pare mai presus de forțele și legile naturii sau în contradicție cu acestea; care pare în afara naturii, a lumii percepute prin simțuri; care este atribuit unor forțe miraculoase; miraculos, fantastic. ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce se pretinde a fi mai presus de legile naturii. ✦ Fără seamăn, extraordinar, excepțional. — **Supra[1]-** + **natural** (după fr. *surnaturel).*

SUPRANATURALÍSM s.n. Credință în supranatural; concepție potrivit căreia ar exista fapte, forțe etc. supranaturale. — **Supra[1]-** + **naturalism** (după fr. *surnaturalisme).*

SUPRANORMATÍV, -Ă, *supranormativi, -e,* adj. Care depășește din punct de vedere calitativ un normativ. — **Supra[1]-** + **normativ.**

SUPRANÚME, *supranume,* s.n. Nume adăugat la numele propriu al unei persoane în semn de cinste sau pentru a o distinge printr-o caracteristică sau printr-o circumstanță de altă persoană cu același nume. ✦ Poreclă. — **Supra[1]-** + **nume** (după fr. *surnom).*

SUPRANUMERÁR, -Ă, *supranumerari, -e,* adj. Care este peste numărul prevăzut, fixat sau necesar. — **Supra[1]-** + **numerar** (după fr. *surnuméraire).*

SUPRANUMÍ, *supranumesc,* vb. IV. Tranz. A da, a atribui cuiva un supranume. — **Supra[1]-** + **numi** (după fr. *surnommer).*

SUPRANUMÍT, -Ă, *supranumiți, -te,* adj. Care a primit un supranume. — V. **supranumi.**

SUPRANUTRÍT, -Ă, *supranutriți, -te,* adj. (Rar) Supraalimentat. — **Supra[1]-** + **nutrit** (după fr. *surnourri).*

SUPRAOFÉRTĂ, *supraoferte,* s.f. Ofertă mai avantajoasă, făcută după încheierea unei licitații. [Pr.: *-pra-o-*] — **Supra[1]-** + **ofertă** (după fr. *suroffre).*

SUPRAÓM, *supraoameni,* s.m. Om înzestrat cu calități excepționale, care realizează lucruri ce par mai presus de puterile omenești. ✦ Tip superior de om, care, în concepția lui Fr. Nietzsche, ar urma să apară și să se elibereze de morala de sclav a creștinismului, dându-și singur legi și situându-se dincolo de bine și de rău. — **Supra[1]-** + **om** (după germ. *Übermensch,* fr. *surhomme).*

SUPRAOMENÉSC, -EÁSCĂ, *supraomenești,* adj. Care întrece puterile omenești, care pare mai presus de firea omenească; suprauman. [Pr.: *-pra-o-*] — **Supra[1]-** + **omenesc** (după fr. *surhumain).*

SUPRAORDINÁRE s.f. (Log.) Cuprinderea în sfera unei noțiuni a altor noțiuni cu sfera mai mică. [Pr.: *-pra-or-*] — **Supra[1]-** + **ordinare** (rar).

SUPRAORDINÁT, -Ă adj. v. **supraordonat.**

SUPRAORDONÁT, -Ă, *supraordonați, -te,* adj. Care ocupă un loc superior într-o clasificare sau într-o ierarhie. ✧ *Fracție supraordonată* = fracție ordinară mai mare decât un întreg. *Propoziție supraordonată* = propoziție regentă. *Noțiune supraordonată* = noțiune care cuprinde în sfera ei alte noțiuni cu sferă mai mică. [Pr.: *-pra-or-.* — Var.: (înv.) **suprordinát, -ă** adj.] — **Supra[1]-** + **ordonat** (după *subordonat*).

SUPRAPĂMÂNTÉSC, -EÁSCĂ, *suprapământești,* adj. Care pare că depășește limitele a ceea ce este pământesc; (ca) din altă lume. — **Supra[1]-** + **pământesc.**

SUPRAPOLUÁT, -Ă, *suprapoluați, -te,* adj. (Despre orașe, regiuni etc.) Foarte poluat. [Pr.: *-lu-at*] — **Supra[1]-** + **poluat.**

SUPRAPONDERABILITÁTE s.f. (Fiz.) Stare a unui corp de a avea o greutate mai mare ca urmare a unei forțe gravitaționale sporite. — **Supra[1]-** + **ponderabilitate.**

SUPRAPONDERÁL, -Ă, *supraponderali, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) cu greutate peste media normală. — **Supra[1]-** + **ponderal.**

SURAPOPULÁ, *suprapopulez,* vb. I. Refl. (Despre orașe, țări etc.) A-și spori populația peste limitele normale. — **Supra[1]-** + **popula** (după fr. *surpeupler).*

SUPRAPOPULÁRE, *suprapopulări,* s.f. Faptul de *a se suprapopula*. — V. **suprapopula.**

SUPRAPOPULÁT, -Ă, *suprapopulați, -te,* adj. (Despre orașe, țări etc.) Cu o populație excedentară. — V. **suprapopula.**

SUPRAPOPULÁȚIE, *suprapopulații,* s.f. Mare concentrare de populație într-un oraș, într-o țară etc. ✦ (Biol.) Stare a unui mediu unde populațiile de microorganisme, de plante și de animale depășesc posibilitățile de viețuire. — **Supra[1]-** + **populație** (după fr. *surpopulation).*

SUPRAPREFIXÁRE, *supraprefixări,* s.f. (Lingv.) Derivare cu prefixe multiple sau de la teme anterior prefixate. — **Supra[1]-** + **prefixare.**

SUPRAPRESIÚNE, *suprapresiuni,* s.f. (Tehn.) Diferența pozitivă dintre presiunea absolută a unui fluid și o presiune absolută de referință; presiune a cărei valoare depășește presiunea normală admisă sau o presiune de referință. [Pr.: *-si-u-*] — **Supra[1]-** + **presiune** (după fr. *surpression).*

SUPRAPRÉȚ, *supraprețuri,* s.n. Preț mai mare decât cel obișnuit; preț de speculă (mai mare decât prețul legal). — **Supra[1]-** + **preț.**

SUPRAPROBLÉMĂ, *supraprobleme,* s.f. Acțiune principală care însoțește mesajul textului dramatic, către care converg ideile și acțiunile secundare; supratemă. — **Supra[1]-** + **problemă.**

SUPRAPRODÚCȚIE, *supraproducții,* s.f. Producție de mărfuri care depășește necesitățile pieței. — **Supra[1]-** + **producție** (după fr. *surproduction).*

SUPRAPROFÍT, *supraprofituri,* s.n. (În doctrina politică marxistă) Profit suplimentar obținut peste profitul mijlociu. — **Supra[1]-** + **profit.**

SUPRAPÚNE, *suprapún,* vb. III. Tranz. A așeza, a pune un lucru deasupra altuia; a plasa, a așeza ceva peste altceva. ✦ (Geom.) A pune o figură deasupra alteia pentru a le verifica egalitatea. ✦ Refl. (Despre două suprafețe) A se afla așezat deasupra altuia; *p. ext.* a avea loc în același timp; a coincide. — **Supra[1]-** + **pune** (după fr. *supeposer).*

SUPRAPÚNERE, *suprapuneri,* s.f. Acțiunea de *a (se) suprapune* și rezultatul ei. — V. **suprapune.**

SUPRAPÚS, -Ă, *suprapuși, -se,* adj. Pus deasupra altuia. ✦ (Despre formațiuni geologice, epoci de civilizație etc.) Care urmează după altul, care este așezat deasupra altuia. — V. **suprapune.**

SUPRAPUTÉRE, *supraputeri,* s.f. Superputere. — **Supra[1]-** + **putere.**

SUPRARAFINÁRE, *suprarafinări,* s.f. Rafinare defectuoasă a unui produs petrolier prin depășirea cantității de reactiv, a temperaturii etc. — **Supra[1]-** + **rafinare.**

SUPRARĂCÍRE, *suprarăciri,* s.f. (Fiz.) Subrăcire. — **Supra[1]-** + **răcire.**

SUPRARĂSUCIT, -Ă, *suprarăsuciți, -te,* adj. Foarte răsucit. — **Supra[1]-** + **răsucit.**

SUPRAREÁL, -Ă, *suprareali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ceea ce depășește realul, ceea ce este dincolo de real. **2.** Adj. Care este situat în afara realității. [Pr.: *-re-al*] — **Supra[1]-** + **real** (după fr. *surréel).*

SUPRAREALÍSM s.n. Curent literar și artistic apărut în prima jumătate a sec. XX în Franța și răspândit ulterior în toate țările lumii, care pune accentul pe activitatea spontană a imaginației și pe exploatarea zonelor iraționalului în creația artistică. [Pr.: *-re-a-*] — **Supra[1]-** + **realism** (după fr. *surréalisme).*

SUPRAREALÍST, -Ă, *suprarealiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de suprarealism, privitor la suprarealism. **2.** S.m. și f. Adept al suprarealismului. [Pr.: *-re-a-*] — **Supra[1]-** + **realist** (după fr. *surréaliste).*

SUPRAREFRACTÁR, -Ă, *suprarefractari, -e,* adj. Superrefractar. — **Supra[1]-** + **refractar.**

SUPRARENÁL, -Ă, *suprarenali, -e,* adj. Care se află deasupra rinichilor. ✧ *Glandă suprarenală* (și substantivat, f.) = fiecare dintre cele două glande endocrine care produc adrenalina, unii hormoni etc., situate deasupra rinichilor. ✦ Relativ la glandele suprarenale sau la secreția acestora. — **Supra[1]-** + **renal** (după fr. *surrénal).*

SUPRARENÍNĂ s.f. (Biol.) Adrenalină. — **Supra[1]-** + **renină.**

SUPRAREZISTÉNT, -Ă, *suprarezistenți, -te,* adj. Care depășește o rezistență normală. — **Supra[1]-** + **rezistent.**

SUPRASÁRCINĂ, *suprasarcini,* s.f. Sarcină suplimentară față de sarcina nominală pe care o are de suportat un sistem tehnic și care ar putea să pericliteze siguranța în funcționare a acestuia. — **Supra[1]-** + **sarcină** (după fr. *surcharge).*

SUPRASATURÁT, -Ă, *suprasaturați, -te,* adj. **1.** (Despre soluții) Care conține mai multă substanță dizolvată decât cantitatea corespunzătoare coeficientului de solubilitate la temperatura ordinară; care se află în stare de suprasaturație. ✦ (Despre vapori) Care se află într-o concentrație superioară aceleia corespunzătoare tensiunii maxime a vaporilor pentru temperatura respectivă. **2.** Fig. (Fam.) Sătul peste măsură de ceva. — **Supra[1]-** + **saturat** (după fr. *sursaturé).*

SUPRASATURÁȚIE s.f. **1.** Stare instabilă a unei soluții în care concentrarea substanței dizolvate la o anumită temperatură este mai mare decât cea corespunzătoare saturației. **2.** Fig. (Fam.) Starea celui prea sătul (de ceva). — **Supra[1]-** + **saturație** (după fr. *sursaturation).*

SUPRASENSÍBIL, -Ă, *suprasensibili, -e,* adj. **1.** (Despre sunete, unde etc.) Care depășește posibilitatea de percepere a simțurilor, care nu poate fi perceput prin simțuri. **2.** (Despre ființe) Excesiv de sensibil, foarte sensibil. — Din fr. **suprasensibile.**

SUPRASENZORIÁL, -Ă, *surpasenzoriali, -e,* adj. Care poate fi cunoscut numai prin rațiune. [Pr.: *-ri-al*] — **Supra[1]-** + **senzorial.**

SUPRASOLICITÁ, *suprasolícit,* vb. I. Tranz. A solicita peste măsură. — **Supra[1]-** + **solicita.**

SUPRASOLICITÁRE, *suprasolicitări,* s.f. Acțiunea de *a suprasolicita* și rezultatul ei. — V. **suprasolicita.**

SUPRASTATÁL, -Ă, *suprastatali, -e,* adj. (Despre un organism internațional) Care este învestit cu puteri plasate deasupra guvernului fiecărui stat, independent de acesta. — **Supra[1]-** + **statal.**

SUPRASTRÁT, *suprastraturi,* s.n. (Lingv.) Influență exercitată de un idiom asupra altuia, în condițiile unui contact îndelungat, înainte ca acesta din urmă să se constituie ca idiom nou; superstrat. — **Supra[1]-** + **strat.**

SUPRASTRUCTURÁL, -Ă, *suprastructurali, -e,* adj. Care ține de suprastructură, privitor la suprastructură. — **Supra[1]-** + **structural.**

SUPRASTRUCTÚRĂ, *suprastructuri,* s.f. **1.** (În concepția marxistă) Totalitatea concepțiilor și instituțiilor politice, juridice, religioase, artistice, filosofice etc. dintr-o anumită formațiune social-economică, generate de baza economică a acestei formațiuni. **2.** Totalitatea elementelor care formează partea utilă a unei construcții. **3.** Construcție metalică sau de lemn situată deasupra punții principale a unei nave, care cuprinde încăperile de locuit și de deservire. ✦ Ansamblu format din șasiul și caroseria sau platforma unui autovehicul. — **Supra[1]-** + **structură** (după fr. *superstructure).*

SUPRATÁRĂ, *supratare,* s.f. Tara[1] (**1**) celui de-al doilea ambalaj al unei mărfi. — **Supra[1]-** + **tară.**

SUPRATAXÁ, *suprataxez,* vb. I. Tranz. A adăuga sau a impune o suprataxă. — Din **suprataxă** (după fr. *surtaxer).*

SUPRATÁXĂ, *suprataxe,* s.f. Taxă suplimentară adăugată altei taxe fixate anterior. — **Supra[1]-** + **taxă** (după fr. *surtaxe).*

SUPRATÉMĂ, *suprateme,* s.f. Supraproblemă. — **Supra[1]-** + **temă.**

SUPRATENSIÚNE, *supratensiuni,* s.f. Tensiune electrică mai mare decât valoarea maximă a tensiunii de serviciu, care constituie un pericol pentru circuitele electrice, provocând deranjamente și avarii. [Pr.: *-si-u-*] — **Supra[1]-** + **tensiune** (după fr. *surtension).*

SUPRATIPÁR, *supratipare,* s.n. Desen sau text tipărit pe o marcă poștală ulterior emisiunii sale, în scopul de a-i schimba valoarea inițial tipărită sau de a marca un eveniment. — **Supra[1]-** + **tipar.**

SUPRATÓNICĂ s.f. (Muz.) Treapta a doua a modului major și minor; acordul acestei trepte. — **Supra[1]-** + **tonică** (după fr. *sur-tonique).*

SUPRATOPÍRE, *supratopiri,* s.f. (Fiz.) Subrăcire. — **Supra[1]-** + **topire.**

SUPRAUMÁN, -Ă, *supraumani, -e,* adj. Supraomenesc. [Pr.: *-pra-u-*] — **Supra[1]-** + **uman** (după fr. *surhumain).*

SUPRAUNITÁR, -Ă, *supraunitari, -e,* adj. (Mat.; despre numere reale) Care are valoarea absolută mai mare decât unitatea. [Pr.: *-pra-u-*] — **Supra[1]-** + **unitar.**

SUPRAVEGHEÁ, *supraveghez,* vb. I. Tranz. A observa, a păzi cu grijă, cu atenție, cu autoritate; a avea sub control. — **Supra[1]-** + **veghea** (după fr. *surveiller).*

SUPRAVEGHEÁT, -Ă, *surpavegheați, -te,* adj. Care se află sub supraveghere, sub control. — V. **supraveghea.**

SUPRAVEGHÉRE, *supravegheri,* s.f. Acțiunea de *a supraveghea* și rezultatul ei; control; *p. ext.* pază. — V. **supraveghea.**

SUPRAVEGHETÓR, -OÁRE, *supraveghetori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană însărcinată cu supravegherea cuiva sau a ceva. **2.** S.n. (În sintagma) *Supraveghetor de flacără* = aparat electronic destinat supravegherii prezenței flăcării în timpul funcționării arzătoarelor, în scopul prevenirii unor incendii. — **Supraveghea** + suf. *-tor.*

SUPRAVIEȚUÍ, *supraviețuiesc,* vb. IV. Intranz. A rămâne în viață după moartea cuiva sau după o catastrofă, un cataclism etc.; *p. ext.* a continua să existe, a dăinui. — **Supra[1]-** + **viețui** (după fr. *survivre).*

SUPRAVIEȚUÍRE s.f. Faptul de *a supraviețui.* — V. **supraviețui.**

SUPRAVIEȚUITÓR, -OÁRE, *supraviețuitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care a scăpat cu viață dintr-un cataclism, dintr-o nenorocire; persoană care supraviețuiește alteia. [Pr.: *-țu-i-*] — **Supraviețui** + suf. *-tor* (după fr. *survivant).*

SUPRAVÍZITĂ, *supravizite,* s.f. (Med.) Contravizită. — **Supra[1]-** + **vizită.**

SUPRAVOLTÁJ, *supravoltaje,* s.n. Mărire a potențialului voltajului unui curent electric. — **Supra[1]-** + **voltaj** (după fr. *survoltage).*

SUPRAVOLTÓR, *supravoltoare,* s.n. Sursă de energie electrică legată în serie cu altă sursă de energie electrică, astfel încât tensiunile lor electrice să se adune. — Cf. fr. s u r v o l t e u r.

SUPRÉM, -Ă, *supremi, -e,* adj. Care există în cel mai înalt grad, care este cel mai bun, cel mai mare; mai presus de toate; *p. ext.* extrem, ultim. ✧ *Moment suprem* = moment decisiv pentru reușita unei acțiuni. *Onoruri supreme* = funeralii. ✦ Care are gradul, rangul cel mai înalt. — După fr. **suprême,** lat. **supremus.**

SUPREMATÍSM s.n. Grupare artistică rusă care se încadrează în curentul abstracționismului afirmând supremația simțirii pure, promovând o pictură bazată pe folosirea formelor abstracte geometrice (cerc, unghi, pătrat etc.). — Din rus. **suprematizm.**

SUPREMAȚÍE, *supremații,* s.f. Superioritate absolută unită cu autoritate și putere; poziție dominantă; preponderență. — Din fr. **suprématie.**

SUPRESIÚNE, *supresiuni,* s.f. (Înv.) Suprimare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **suppression,** lat. **suppressio, -onis.**

SUPRESÓR, -OÁRE, *supresori, -oare,* adj. (Despre un element al unui aparat, despre un dispozitiv etc.) Care împiedică producerea unui fenomen, a unui efect etc. dăunător sau care reduce considerabil efectele acestora. — Din fr. **suppresseur.**

SUPRIMÁ, *suprím,* vb. I. Tranz. **1.** A face să dispară; a înlătura, a elimina, a anula. ✦ A omorî, a extermina pe cineva. **2.** A desființa un post, un loc etc. ✦ A scoate ceva din funcție; a opri, a întrerupe activitatea a ceva. **3.** A înlătura ceva, a elimina din consumație, a renunța la ceva. — Din fr. **supprimer.**

SUPRIMÁRE, *suprimări,* s.f. Acțiunea de *a suprima* și rezultatul ei. — V. **suprima.**

SUPRIMÁT, -Ă, *suprimați, -te,* adj. Care a încetat să mai fie, să mai existe; înlăturat, eliminat, șters, anulat. — V. **suprima.**

SUPT[1], *supturi,* s.n. Faptul de *a suge;* mod de hrănire la sân sau artificială a copilului nou-născut; suptură. ✦ (Concr.) Laptele care se suge la o masă de către sugar. — V. **suge.**

SUPT[2] prep. v. **sub.**

SUPT[3], -Ă, *supți, -te,* adj. Slab, uscat; (despre față, obraji) scofâlcit. — V. **suge.**

SUPTÚRĂ, *supturi,* s.f. (Pop.) Supt[1]. — **Supt[1]** + suf. *-ură.*

SUPȚIÁRE s.f. v. **subțiere.**

SUPÚNE, *supún,* vb. III. Tranz. **1.** A lua, a aduce sub stăpânire sau în puterea sa (prin forță armată); a cuceri, a subjuga. ✦ Refl. A accepta stăpânirea cuiva; a da ascultare cuiva sau la ceva; a se închina cuiva. ✦ A aduce sub ascultarea, sub autoritatea sa, a subordona influenței sale. ✦ (Înv.) A îmblânzi animale. **2.** A constrânge pe cineva să suporte un lucru, să accepte o situație. ✦ A face ca o substanță, un material etc. să fie expuse unei anumite acțiuni, unui anumit tratament (fizic, chimic etc.). ✦ Refl. A se expune de bunăvoie la ceva, a suporta de bunăvoie ceva. **3.** A prezenta cuiva un lucru spre cunoștință, apreciere sau hotărâre. **4.** (Înv. și reg.) A

așeza, a pune dedesubt. ✦ A forța pe cineva să se aplece, să se încovoaie, să îngenuncheze. — Lat. **supponere.**

SUPÚNERE s.f. Acțiunea de *a (se) supune* și rezultatul ei. ✦ Respect. ✧ Loc. adv. *Cu supunere* = umil, smerit, cu respect. — V. **supune.**

SUPURÁ, pers. 3 *supurează,* vb. I. Intranz. (Despre răni, țesuturi etc.) A produce și a elimina puroi. — Din fr. **suppurer,** lat. **suppurare.**

SUPURÁNT, -Ă, *supuranți, -te,* adj. (Despre răni, țesuturi etc.) Care elimină puroi, care supurează. — Din fr. **suppurant.**

SUPURÁȚIE, *supurații,* s.f. Formare și eliminare de puroi în urma unui proces infecțios microbian. — Din fr. **suppuration.**

SUPÚS, -Ă, *supuși, -se,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Ascultător, plecat, smerit. ✦ Umilit, servil. **2.** (Înv. și reg.) Așezat sub…; ascuns, pitit. **II.** S.m. și f. (Urmat de determinări care indică statul în discuție) Persoana care aparține, prin cetățenie, unui anumit stat; persoană aflată sub o protecție specială de ordin juridic a unui stat, fără a fi cetățean cu drepturi depline. ✦ (Înv.; la pl.) Locuitorii unei țări care depind de o autoritate centrală. — V. **supune.**

SUPUȘÉNIE s.f. (Înv.) **1.** Supunere, ascultare. **2.** Faptul de a se bucura de cetățenia unei țări sau de protecția juridică specială a unei țări. — **Supus** + suf. *-enie.*

SUPUȘÍME s.f. (Pop.) Totalitatea supușilor (**II**). — **Supus** + suf. *-ime.*

SUR, -Ă, *suri, -e,* adj. **1.** De o culoare intermediară între alb și negru sau care rezultă dintr-un amestec de alb și negru; cenușiu; (despre animale și păsări) care are părul, lâna, penele de culoare cenușie. ✦ (Substantivat, m.) Nume dat unui cal cu părul sur (**1**). ✦ (Substantivat, f.; în sintagma) *Sură de stepă* = rasă de taurine indigenă, de culoare cenușie sau vânătă, care prezintă o mare rezistență și pretenții reduse de hrană. **2.** (Despre cer, nori, văzduh) Lipsit de lumină, de strălucire; încețoșat, tulbure; *fig.* posomorât, mohorât. **3.** (Despre părul oamenilor; *p. ext.* despre oameni) Cărunt. ✦ Fig. (Rar) Bătrân, străvechi; îndepărtat. — Din bg., sb. **sur.**

SURÁTĂ, *surate,* s.f. (Pop.) Prietenă bună, apropiată. ✧ Expr. *A se prinde surate* = (despre femei) a lega între ele o prietenie trainică. ✦ Termen familiar, prietenesc, pus (la țară) înaintea numelui unei femei despre care se vorbește sau căreia i se adresează cineva; apelativ folosit de femeile de la țară în relațiile dintre ele. — Cf. s o r ă.

SURĂȚÍCĂ, *surățele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *surată*. — **Surată** + suf. *-ică.*

SURĂȚÍE, *surății,* s.f. (Pop.) Legătură de prietenie între femei (similară frăției de cruce). — **Surată** + suf. *-ie.*

SURÂDE, *surâd,* vb. III. Intranz. **1.** A zâmbi. **2.** Fig. (Despre abstracte) A corespunde dorințelor cuiva, a se prezenta într-o formă favorabilă; a-l atrage, a-l tenta, a-i conveni. [Perf. s. *surâsei,* part. *surâs*] — Din fr. **sourire** (după *râde).*

SURÁS, *surâsuri,* s.n. Acțiunea de *a surâde* și rezultatul ei; zâmbet. — Din fr. **sourire** (după *râs).*

SURÂZĂTÓR, -OÁRE, *surâzători, -oare,* adj. Care surâde; zâmbitor, surâzând; *p. ext.* vesel, radios, amical, prietenos. ✦ Fig. Favorabil, convenabil. — **Surâde** + suf. *-tor.*

SURÂZÂND, -Ă, *surâzânzi, -de,* adj. (Rar) Surâzător. — V. **surâde.**

SURCEÁ, -ÍCĂ, *surcele,* s.f. Așchie care sare când se cioplește sau când se taie un lemn, surcel; *p. ext.* vreasc, gătej, bețișor. — Refăcut din *surcele* (pl. lui *surcel).*

SURCÉL, *surcele,* s.n. (Reg.) Surcea. — Lat. **surcellus.**

SURCELÚȚĂ, *surceluțe,* s.f. Diminutiv al lui *surcea.* — **Surcea** + suf. *-eluță.*

SURCHIDEÁLĂ, *surchideli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a surchidi;* sâcâială, hărțuială; mușmuluială. ✦ Bătaie. — **Surchidi** + suf. *-eală.*

SURCHIDÍ, *surchidesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A sâcâi, a plictisi; a hărțui; a mușmului. ✦ A smuci, a trânti; *p. ext.* a chinui. — Dn magh. **szurkálodni.**

SURCLASÁ, *surclasez,* vb. I. Tranz. A depăși, a întrece (un adversar, mai ales la sport). — Din fr. **surclasser.**

SURCLASÁRE, *surclasări,* s.f. Acțiunea de *a surclasa.* — V. **surclasa.**

SURCLASÁT, -Ă, *surclasați, -te,* adj. Care a fost depășit, întrecut. — V. **surclasa.**

SURD, -Ă, *surzi, -de,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu aude (bine), lipsit (total sau parțial) de auz. ✦ Fig. Care nu vrea să audă, să înțeleagă; neînduplecat, nesimțitor, fără suflet. ✧ Loc. adv. (Substantivat) *De(-a) surda* = în zadar, degeaba. ✧ Expr. *A rămâne surd la ceva* = a nu da ascultare unei solicitări, a nu se impresiona de ceva, a rămâne rece, neînțelegător. **2.** (Fon.; despre consoane; și substantivat, f.) Care se emite fără participarea coardelor vocale. **3.** (Despre sunete, zgomote; adesea adverbial) Cu intensitate atenuată, lipsit de rezonanță; slab, înăbușit, înfundat, confuz. ✧ (În sintagma) *Cameră surdă* = încăpere cu absorbție acustică foarte ridicată, folosită pentru măsurători acustice speciale. ✦ Fig. (Despre sentimente, conflicte etc.) Mocnit, ascuns, tăinuit. ✦ Fig. (Despre senzații, dureri etc.) Înăbușit; nedefinit, vag. — Lat. **surdus.**

SURDÍNĂ, *surdine,* s.f. Dispozitiv din metal sau din lemn, în formă de gheară la instrumentele cu coarde sau în formă de dop la instrumentele de suflat, folosit pentru atenuarea intensității sonorității unor instrumente muzicale. ✧ Loc. adv. *În surdină* = **a)** cu surdina pusă, încet; **b)** fără zgomot, înăbușit; cu glas scăzut; în taină. — Din fr. **sourdine.**

SURDITÁTE, *surdități,* s.f. **1.** Infirmitate congenitală sau dobândită, care constă în imposibilitatea (totală sau parțială) de a percepe sunetele; surzenie. ✧ *Surditate psihică* = imposibilitate de a recunoaște și a distinge cu simțul auzului sursa sonoră. *Surditate verbală* = boală caracterizată prin neînțelegerea sensurilor cuvintelor pe care le aude cineva. **2.** Calitate a unei consoane de a fi rostită fără participarea coardelor vocale. — Din fr. **surdité.**

SURDOMÚT, *surdomuți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) lipsit de auz și de grai; (persoană) surdă și mută în același timp. — **Surd** + **mut** (după fr. *sourd-muet).*

SURDOMUTÍSM s.n. Deficiență audio-verbală complexă datorată absenței congenitale sau pierderii timpurii a auzului; surdomutitate. — **Surd** + **mutism.**

SURDOMUTITÁTE s.f. Surdomutism. — După fr. **surdimutité.**

SURDOPEDAGOGÍE s.f. Ramură a pedagogiei speciale care se ocupă de educarea și de instruirea persoanelor cu deficiențe de auz. — **Surd** + **pedagogie.**

SURESCITÁ, *surescít,* vb. I. Tranz. A excita peste măsură; a aduce într-o stare de iritație, de nervozitate extremă. [Var.: **surexcitá** vb. I] — Din fr. **surexciter.**

SURESCITABIL, -Ă, *surescitabili, -e,* adj. Care prezintă o stare de surescitare, care poate fi ușor surescitat; iritabil. [Var.: **surexcitábil, -ă** adj.] — Din fr. **surexcitable.**

SURESCITABILITÁTE s.f. Înclinare spre surescitare. [Var.: **surexcitabilitáte** s.f.] — Din fr. **surexcitabilité.**

SURESCITÁNT, -Ă, *surescitanți, -te,* adj. Care provoacă surescitare. [Var.: **surexcitánt, -ă** adj.] — Din fr. **surexcitant.**

SURESCITÁRE, *surescitări,* s.f. Acțiunea de *a surescita* și rezultatul ei; stare de iritație, de nervozitate bolnăvicioasă; surescitație. [Var.: **surexcitáre** s.f.] — V. **surescita.**

SURESCITÁT, -Ă, *surescitați, -te,* adj. Iritat peste măsură, adus într-o stare de mare tensiune nervoasă. [Var.: **surexcitát, -ă** adj.] — V. **surescita.**

SURESCITÁȚIE, *surescitații,* s.f. Surescitare. [Var.: **surexcitáție** s.f.] — Din fr. **surexcitation.**

SURÉT, *sureturi,* s.n. (În Evul Mediu, în Țările Române) Copie sau traducere (a unui act, a unei scrisori). — Din tc. **suret.**

SUREXCITÁ vb. I v. **surescita.**

SUREXCITÁBIL, -Ă adj. v. **surescitabil.**

SUREXCITABILITÁTE s.f. v. **surescitabilitate.**

SUREXCITÁNT, -Ă adj. v. **surescitant.**

SUREXCITÁRE s.f. v. **surescitare.**

SUREXCITÁT, -Ă adj. v. **surescitat.**

SUREXCITÁȚIE s.f. v. **surescitație.**

SURF s.n. Placă plutitoare de lemn sau de material plastic care servește la alunecarea pe suprafața apei a celui care practică surfingul. [Pr.: *sărf*] — Cuv. engl.

SURFILÁ, *surfilez,* vb. I. Tranz. A întări marginile unei țesături cu o cusătură rară, pentru a împiedica destrămarea firelor. — Din fr. **surfiler.**

SURFILÁRE, *surfilări*, s.f. Acțiunea de *a surfila* și rezultatul ei. — V. **surfila.**

SURFING s.n. Sport practicat cu surful. [Pr.: *sắrfing*] — Cuv. engl.

SURFÍST, *surfiști,* s.m. Sportiv care practică surful. [Pr.: *sărfíst*] — Din engl. **Surfist.**

SURGHIÚN, (**1**) *surghiunuri,* s.n. (**2**) *surghiuni,* s.m. (Înv.) **1.** S.n. Surghiunire, exil, deportare. ✦ Stare, situație de exilat, de proscris; *fig.* pribegie, înstrăinare. **2.** S.m. Surghiunit. — Din tc. **sürgün.**

SURGHIUNÍ, *surghiunesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A exila, a deporta, a proscrie. ✦ Fig. A izgoni, a alunga. — Din **surghiun.**

SURGHIUNÍRE, *surghiuniri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a surghiuni* și rezultatul ei; exil, deportare, pribegie, surghiun. — V. **surghiuni.**

SURGHIUNÍT, -Ă, *surghiuniți, -te,* s.m. și f. (Înv.) Persoană exilată; proscris. — V. **surghiuni.**

SURGÚCI, (**1**) *surguciuri,* s.n., (**2**) *surguci,* s.m. **1.** S.n. Panaș din pene (de struț) împodobit cu pene scumpe, purtat la turban sau la işlic de sultani, de înalți demnitari turci sau de unii domni români. **2.** S.m. Plantă erbacee cu frunzele divizate în numeroase segmente liniare și cu florile albăstrui-violete, roz, albe sau pestrițe, cultivată ca plantă ornamentală *(Consolida ajacis).* — Din tc. **sorguç.**

SURÍ, *suresc*, vb. IV. Intranz. (Rar; despre păr; *p. ext.* despre oameni) A încărunți. ✦ Tranz. A face sur. — Din **sur.**

SURINAMÉZ, -Ă, *surinamezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Suriname sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Suriname sau surinamezilor (**1**); referitor la Suriname ori la surinamezi. — **Suriname** (n.pr.) + suf. *-ez.*

SURIOÁRĂ, *surioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *soră.* **2.** Termen familiar, prietenesc, cu care te adresezi unei fete sau unei femei. [Pr.: *-ri-oa-*] — **Soră** + suf. *-ioară.*

SURÍU, -ÍE, *surii,* adj. (Pop.) Care bate în cenușiu-deschis. ✦ (Substantivat, n.) Culoare cenușiu-deschis. ✦ (Despre păr) Ușor încărunțit. — **Sur** + suf. *-iu.*

SURLÁR, *surlari,* s.m. Surlaș. — **Surlă** + suf. *-ar.*

SURLÁȘ, *surlași,* s.m. Cântăreț din surlă; surlar. — **Surlă** + suf. *-aș.*

SÚRLĂ, *surle,* s.f. **1.** Instrument muzical popular de suflat, în formă de fluier, cu mai multe orificii și cu ancie dublă, folosit în trecut mai ales în armată. ✧ Loc. adv.

Cu surle = cu zgomot mare, cu scandal. **2.** (Reg.) Râtul porcului; *p. ext.* porc. **3.** Colibă (în câmp), de obicei improvizată, de formă conică, construită din pari de lemn și acoperită cu stuf, paie, fân sau coceni. — Din sb. **surla,** bg. **zurla.**

SURLIȘOÁRĂ, *surlișoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *surlă* (**1**). — **Surlă** + suf. *-işoară.*

SURLÍȚĂ, *surliță,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *surlă* (**1**). — **Surlă** + suf. *-iță.*

SURMENÁ, *surmenez,* vb. I. Refl. (Despre oameni) A se obosi peste măsură, a se extenua (în urma unui prelungit efort fizic sau intelectual); a se istovi. ✧ Tranz. *Munca prelungită îl surmenează.* — Din fr. **surmener.**

SURMENÁJ, *surmenajuri,* s.n. Stare de obosealã extremă a omului, caracterizată prin somnolență, dureri de cap, nervozitate, scădere a posibilității de concentrare etc., în urma unui efort fizic sau psihic excesiv și prelungit; surmenare. — Din fr. **surmenage.**

SURMENÁRE, *surmenări,* s.f. Surmenaj. — V. **surmena.**

SURMENÁT, -Ă, *surmenați, -te,* adj. (Despre oameni) Obosit peste măsură; istovit, extenuat. — V. **surmena.**

SURMONTÁ, *surmontez,* vb. I. (Livr.) Tranz. A depăși obstacole, dificultăți. — Din fr. **surmonter.**

SURNATURÁL, -Ă, *surnaturali, -e,* adj. (Înv.) Supranatural. — Din fr. **surnaturel.**

SURNUMÍ, *surnumesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A supranumi. — Din fr. **surnommer.**

SUROGÁT, *surogate,* s.n. Produs sau preparat care poate să înlocuiască un alt produs sau preparat cu care are unele proprietăți comune. ✦ Fig. Contrafacere, falsificare. — Din germ. **Surrogat.**

SURÓRĂ s.f. v. **soră.**

SURPÁ, *surp,* vb. I. **1.** Refl. (Despre maluri, povârnișuri etc.; la pers. 3) A se prăbuși prin măcinare; (despre ziduri, clădiri) a se dărâma, a se prăvăli, a se nărui. ✦ Tranz. A doborî la pământ; a nimici, ruina. **2.** Tranz. Fig. A răsturna pe cineva dintr-o situație privilegiată; a submina, a săpa; *p. ext.* a desființa, a nimici, a lichida. **3.** Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi de hernie. — Lat. ***subrupare** (< *rupes).*

SURPÁRE, *surpări,* s.f. Acțiunea de *a (se) surpa* și rezultatul ei. — V. **surpa.**

SURPÁT, -Ă, *surpați, -te,* adj. **1.** (Despre maluri, terenuri etc.) Mâncat, ros de ape; cu surpături, prăpăstios, râpos. ✦ (Despre ziduri, clădiri etc.) Dărâmat, năruit; ruinat, distrus, nimicit. **2.** (Pop.) Bolnav de hernie. — V. **surpa.**

SURPĂCIÓS, -OÁSĂ, *surpăcioși, -oase,* adj. (Rar) Care se surpă ușor, expus la surpare. — **Surpa** + suf. *-ăcios.*

SURPĂTÓR, -OÁRE, *surpători, -oare,* adj. (Rar) Care surpă; *p. ext.* distrugător, nimicitor. — **Surpa** + suf. *-ător.*

SURPĂTÚRĂ, *surpături,* s.f. **1.** Faptul de a (se) surpa. **1.** Loc prăpăstios în curs de surpare; loc de unde s-a rupt o porțiune de teren; *p. ext.* porțiunea dislocată. **3.** Ruină, dărâmătură. **4.** (Pop.) Hernie. — **Surpa** + suf. *-ătură.*

SURPLÓMBĂ, *surplombe,* s.f. Parte a unei stânci suspendată deasupra unui gol; zid sau parte a unei construcții ieșită în afară, în raport cu baza. — Din fr. **surplomb.**

SURPLÚS, *surplusuri,* s.n. Ceea ce este în plus, ceea ce depășește necesarul; prisos, excedent. — Din fr. **surplus.**

SURPRÍNDE, *surprínd,* vb. III. Tranz. **1.** A prinde pe cineva pe neașteptate asupra unui fapt. ✦ A găsi pe cineva nepregătit, neprevenit, a da peste cineva, a-l lua prin surprindere. **2.** A mira, a uimi, aului. **3.** A băga de seamă, a observa (pe furiș), a sesiza; a remarca; a descoperi în mod brusc. — Din fr. **surprendre** (după *prinde).*

SURPRÍNDERE s.f. **1.** Faptul de *a surprinde* (sau de a fi surprins). ✧ Loc. adj. și adv. *Prin surprindere* = neașteptat, neprevăzut. **2.** Sentiment, stare de uimire, de uluire; surpriză. **3.** Observare, descoperire, sesizare (a unui aspect momentan). — V. **surprinde.**

SURPRÍNS, -Ă, *surprinși, -se,* adj. Mirat, uimit, uluit. — V. **surprinde.**

SURPRINZÁTÓR, -OÁRE, *surprinzători, -oare,* adj. Care surprinde, care provoacă uimire; nebănuit, neașteptat. ✦ Care impresionează puternic; impresionant, uimitor, extraordinar. — **Surprinde** + suf. *-ător.*

SURPRÍZĂ, *surprize,* s.f. **1.** Faptul de a lua pe cineva prin surprindere. **2.** Tot ceea ce surprinde prin caracterul său neașteptat, neprevăzut. ✦ Ceea ce provoacă o bucurie neașteptată, o plăcere; (concr.) dar, cadou. — Din fr. **surprise.**

SÚRSĂ, *surse,* s.f. **1.** Loc unde se produce, unde se poate găsi sau de unde se propagă ceva; sediul sau obârșia unui lucru. ✦ Corp, sistem etc. care emite sunete, lumină, radiații nucleare etc. ✧ *Sursă de energie electrică* (sau *electromagnetică)* = generator de energie electrică (sau electromagnetică). ✦ (Elt.) Electrod al unui tranzistor cu efect de câmp, care furnizează purtătorii de sarcină majoritari. **2.** Posibilitate de câștig. **3.** Fig. Loc de unde emană o informație, o noutate. **4.** Fig. Izvor, obârșie, origine. ✧ *Sursă de inspirație* = domeniu din care se inspiră un scriitor. — Din fr. **source.**

SURTÚC, *surtuce,* s.n. (Înv. și pop.) Haină bărbătească (din postav) care acoperă partea de sus a corpului și care se poartă (la țară) peste cămașă sau peste vestă. — Din ngr. **surtúko,** rus. **siurtuk.**

SURTUCÁR, *surtucari,* s.m. (Pop.) Târgoveț, orășean; *p. ext.* intelectual. — **Surtuc** + suf. *-ar.*

SURTUCÁȘ, *surtucașe,* s.n. (Reg.) Surtucel. — **Surtuc** + suf. *-aș.*

SURTUCÉL, *surtucele,* s.n. Diminutiv al lui *surtuc;* surtucaș. — **Surtuc** + suf. *-el.*

SURUGÍU, *surugii,* s.m. (Înv.) **1.** Vizitiu care conducea (călare pe unul dintre cai) diligențele, poștalioanele sau trăsurile boierești. **2.** (Pop.; art.) Numele unei constelații din emisfera boreală. — Din tc. **sürücü.**

SURVENÍ, pers. 3 *survine*, vb. IV. Intranz. A avea loc (inopinat), a se produce, a se petrece, a se întâmpla (pe neașteptate sau pe negândite). — Din fr. **survenir.**

SURVENÍRE s.f. Faptul de *a surveni*. — V. **surveni.**

SURVÓL, *survoluri,* s.n. Zbor cu avionul efectuat deasupra unui teritoriu determinat. — Din fr. **survol.**

SURVOLÁ, *survolez,* vb. I. Tranz. A zbura cu avionul deasupra unui teritoriu determinat. — Din fr. **survoler.**

SURZEÁLĂ s.f. Surditate (**1**). — **Surzi** + suf. *-eală.*

SURZÉNIE s.f. Surditate (**1**). — **Surzi** + suf. *-enie.*

SURZÍ, *surzesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A-și pierde parțial sau total auzul; a deveni surd. **2.** Tranz. A face ca cineva să-și piardă auzul, a face pe cineva surd; *p. ext.* a ameți, a zăpăci. — Din **surd.**

SURZÍLĂ, *surzilă,* s.m. (Fam.) Nume dat unui om care nu aude (bine). — **Surd** + suf. *-ilă.*

SURZÍRE s.f. Faptul de *a surzi*. — V. **surzi.**

SUS adv. **1.** Într-un loc mai ridicat sau mai înalt (decât altul); la înălțime; deasupra. ✧ Loc. adj. *De sus* = **a)** care este așezat în partea nordică sau în partea mai ridicată a unui teren; **b)** care vine sau pornește de la un organ de conducere, de la centru. *De din sus (de…)* = care se află mai la deal (de…); ceva mai încolo, mai departe. Loc. adv. *De sus* = **a)** prin aer, prin văzduh; **b)** în zbor, zburând; **c)** cu un vehicul sau purtat (în cârcă, pe brațe etc.). *(Pe) din sus de…* = mai la deal de…, mai încolo, mai departe de… *Mai sus de…* = mai la nord de… Loc. prep. (Substantivat, n.) *Din susul…* = **a)** din partea de deasupra; **b)** dintr-o regiune superioară, mai la deal de… ✧ Expr. *De sus în jos* sau *de jos în sus* = în direcție verticală (ascendentă sau descendentă). *De sus (și) până jos* = în întregime, tot. *În sus și în jos* = încoace și încolo, de colo-colo. *Cu fața în sus* = (despre oameni) culcat pe spate. *Cu gura în sus* = (despre obiecte care au o deschizătură) cu deschizătura în partea de deasupra. *Cu fundul în sus* = întors pe dos, răvășit; în dezordine; *fig.* morocănos, furios. *A duce* (sau *a lua, a aduce* pe cineva) *pe sus* = a duce (sau a lua, a aduce pe cineva) cu forța, cu sila. *A-i sta* (cuiva) *capul sus* = a fi în viață, a trăi. *A se ține* (sau *a fi, a umbla*) *cu nasul pe sus* = a fi înfumurat, îngâmfat. (Substantivat, n.) *A răsturna* (sau *a întoarce, a pune* ceva) *cu susul în jos* = a pune (ceva) în dezordine; a răscoli, a răvăși. *A privi* (sau *a măsura cu ochii*) *pe cineva de sus în* (sau *până*) *jos și de jos în* (sau *până*) *sus* = a examina (pe cineva) cu atenție sau cu neîncredere. ✦ În camerele din partea superioară a unei case, la etaj. ✦ (În legătură cu poziția unui astru) Deasupra orizontului, pe cer. ✦ (Pop.) Departe (în înălțime). **2.** Fig. Într-o poziție socială superioară; într-un rang înalt. ✧ Expr. *A lua* (sau *a privi* pe cineva) *de sus* = a trata (pe cineva) ca pe un inferior, a privi (pe cineva) cu dispreț, cu aroganță. *A vorbi* (cuiva sau cu cineva) *de sus* = a vorbi (cu cineva) arogant, insolent, obraznic. ✧ Compus: *sus-pus* = care este într-un post înalt, în vârful ierarhiei sociale. **3.** Înspre un loc sau un punct mai ridicat; în direcție verticală, în înălțime; în aer, în spațiu, în văzduh. ✧ Loc. adj. și adv. *În sus* = ridicat, drept, în poziție verticală. Loc. adv. *În sus* = **a)** spre înălțime, la deal; **b)** în aer, în văzduh, în direcția cerului; **c)** dincotro curge o apă, în direcția izvorului. ✧ Expr. *A sări în sus* = a tresări (de bucurie, de spaimă, de mânie etc.); a izbucni. ✦ (Substantivat, n.; în loc. prep.) *În susul…* = **a)** în partea superioară (a unui lucru); **b)** în sens contrar cursului unei ape; **c)** înspre partea mai ridicată a unei așezări sau înspre nord. *Din susul…* = **a)** din direcția izvorului unei ape; **b)** dinspre partea mai ridicată a unui teren; dinspre nord. ✦ (Cu valoare de interjecție) Strigăt de comandă echivalent cu „ridicăte!”, „ridicați-vă!”; *p. ext.* strigăt de încurajare, de aprobare, de simpatie. **4.** (La comparativ, urmat de prep. „de”, indică o limită în raport cu o vârstă, o greutate, o valoare) Peste, mai mult de… ✧ Expr. *Mai pe sus decât* = mai presus decât, mai mult decât… **5.** (La comparativ, indică o pagină, un capitol, un alineat într-un text) În cele precedente, în cele spuse sau arătate mai înainte, înapoi cu câteva pagini sau cu câteva rânduri. ✧ Compuse: *sus-citat* = citat mai înainte, pomenit în cele spuse sau scrise înainte; *sus-menționat* = menționat mai înainte; *sus-numit* (și substantivat) = menționat, amintit, citat mai înainte. **6.** În registrul acut, înalt, ridicat al vocii sau al unui instrument. ✧ Loc. adv. *Sus și tare* = **a)** în auzul tuturor, în gura mare; **b)** ferm, categoric, energic. **7.** (Bis.) Într-un loc consacrat ca lăcaș al lui Dumnezeu; în cer. ✧ Loc. adj. și adv. *De sus* = (care vine) din cer, de la divinitate, de la Dumnezeu. ✧ (Substantivat) *Cel de Sus* = Dumnezeu.— Lat. **susum** (= *sursum).*

SUSÁI, *susai,* s.m. Gen de plante erbacee din familia compozeelor, cu frunze sesile, cu flori galbene, a căror tulpină conține un suc lăptos *(Sonchus).* — Din ucr. **susaï.**

SUSÁN s.m. **1.** Plantă erbacee din țările calde, păroasă, cu frunze mari, dantelate și cu flori galbene, cultivată pentru semințele sale oleaginoase, comestibile *(Sesamum indicum).* ✦ P. restr. Semințele acestei plante, care conțin un ulei comestibil, din care se prepară tahânul sau care se presară pe covrigi. **2.** Preparat dulce făcut din zahăr, miere și semințe de susan (**1**). — Din tc. **susam.**

SUSCEPTÍBIL, -Ă, *susceptibili, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care se simte imediat ofensat, care se supără repede, supărăcios. **2.** Capabil, în stare să… **3.** (Despre lucruri) Care poate suferi modificări, care poate lua diferite forme, care poate fi lucrat în diferite feluri. — Din fr. **susceptible.**

SUSCEPTIBILITÁTE, *susceptibilități,* s.f. **1.** Faptul de a fi susceptibil (**1**); creștere bolnăvicioasă a sensibilității psihice; caracter susceptibil. **2.** Predispoziție deosebită a unor ființe de a reacționa la anumiți agenți externi. ✦ Dispoziție naturală de a contracta boli. **3.** Capacitate a unui corp sau a unui sistem de a suferi anumite modificări sub influența agenților externi sau interni. — Din fr. **susceptibilité.**

SUSCITÁ, *suscít,* vb. I. Tranz. A provoca, a produce, a stârni, a dezlănțui. — Din fr. **susciter,** lat. **suscitare.**

SUSCITÁRE, *suscitări,* s.f. Acțiunea de *a suscita* și rezultatul ei. — V. **suscita.**

SUSCITÁT, *suscitați, -te,* adj. Provocat. — V. **suscita.**

SUSEÁN, -Ă, *suseni, -e,* s.m. și f. (Înv.) Locuitor din partea de sus a unui sat sau a unui ținut. ✦ Locuitor al Țării de Sus (jumătatea nordică a Moldovei, după o veche împărțire administrativă). — **Sus** + suf. *-ean.*

SUSPÁNS, *suspansuri,* s.n. Moment dintr-un film, dintr-un spectacol sau dintr-o operă literară când acțiunea se întrerupe (temporar) într-un punct culminant, ținând pe spectator sau pe lector într-o stare de tensiune, în așteptarea deznodământului; stare de tensiune provocată de un astfel de moment. — Din fr., engl. **suspense.**

SUSPÁNTĂ, *suspante,* s.f. Fiecare dintre corzile unei parașute, care leagă pânza de hamul prins de corpul parașutistului. [Var.: **suspéntă** s.f.] — Din fr. **suspente.**

SUSPÉCT, -Ă, *suspecți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care este bănuit, care dă de bănuit; care inspiră neîncredere, de care trebuie să te ferești; dubios, îndoielnic. — Din fr. **suspect,** lat. **suspectus.**

SUSPECTÁ, *suspectez,* vb. I. Tranz. A bănui pe cineva de ceva rău, a socoti drept suspect; a pune la îndoială ceva. — Din fr. **suspecter.**

SUSPECTÁRE s.f. Acțiunea de *a suspecta* și rezultatul ei. — V. **suspecta.**

SUSPENDÁ, *suspénd,* vb. I. Tranz. **1.** A atârna. **2.** Fig. A întrerupe, a amâna, a opri temporar o activitate. ✦ A face să înceteze temporar o acțiune judiciară; a interzice temporar exercitarea unor drepturi; a amâna fără termen executarea unei pedepse. ✦ A destitui provizoriu din funcție un salariat. **3.** Fig. A interzice, a face să înceteze, a suprima o acțiune. — Din fr. **suspendre,** lat. **suspendere.**

SUSPENDÁRE, *suspendări,* s.f. Acțiunea de *a suspenda* și rezultatul ei; întrerupere, suprimare (temporară). — V. **suspenda.**

SUSPENDÁT, -Ă, *suspendați, -te,* adj. **1.** Atârnat (în aer). ✧ *Pod suspendat* = pod la care calea este suspendată de elemente flexibile (cabluri, lanțuri etc.). *Grădini* (sau *terase*) *suspendate* = **a)** grădini construite în terasă; **b)** grădini cu solul sprijinit de stâlpi. **2.** Fig. Întrerupt, oprit; interzis. — V. **suspenda.**

SUSPÉNSIE, *suspensii,* s.f. **1.** Întrerupere (intenționată) a șirului gândirii, a frazei. ✧ Loc. adj. și adv. *În suspensie* = amânat, oprit, suspendat (temporar). **2.** (Chim.) Sistem dispers solid-fluid, în care faza solidă dispersă este în echilibru sau are un ritm de depunere neglijabil. **3.** (Tehn.) Fel de susținere a părții mobile a unui instrument; ansamblul pieselor care susțin echipamentul mobil al unui instrument. **4.** Legătură elastică sau flexibilă între un sistem tehnic și elementele pe care se sprijină. ✦ Spec. Legătură elastică dintre șasiul unui vehicul și osiile lui, care amortizează șocurile puternice și asigură mobilitatea și stabilitatea vehiculului. [Var.: **suspensiúne** s.f.] — Din fr. **suspension.**

SUSPENSIÚNE s.f. v. **suspensie.**

SUSPENSÍV, -Ă, *suspensivi, -e,* adj. (Jur.) Care suspendă, care oprește punerea în execuție a unei dispoziții, a unei prevederi etc. — Din fr. **suspensif.**

SUSPENSOÍD, *suspensoizi,* s.m. (Chim.) Dispersie coloidală a unui solid într-un lichid. [Pl. și: (n.) *suspensoide*] — Din fr. **suspensoïde.**

SUSPENSÓR[1], *suspensoare,* s.n. Bandaj, dispozitiv cu ajutorul căruia este susținută o hernie, un organ căzut etc. — Din fr. **suspensoir.**

SUSPENSÓR[2], -OÁRE, *suspensori, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. (Anat.; despre ligamente, mușchi) Care susține. **2.** S.m. Mușchi lung și subțire care reglează mișcarea înainte și înapoi a copitei calului. — Din fr. **suspenseur.**

SUSPÉNTĂ s.f. v. **suspantă.**

SUSPICIÓS, -OÁSĂ, *suspicioși, -oase,* adj. Bănuitor, neîncrezător. [Pr.: *-ci-os*] — Din lat. **suspiciosus,** fr. **suspicieux.**

SUSPICIÚNE, *suspiciuni,* s.f. Lipsă de încredere în cineva, îndoială în ceea ce privește corectitudinea, legalitatea faptelor sau onestitatea intențiilor cuiva; bănuială, neîncredere. [Pr.: *-ci-u-*] — Din fr. **suspicion**, lat. **suspicio, -onis.**

SUSPÍN, *suspine,* s.n. **1.** Respirație sonoră, adâncă și prelungită, provocată mai ales de o durere psihică; oftat, suspinare. ✧ Expr. (Rar) *A-și da ultimul suspin* = a muri. **2.** Respirație scurtă și înrețiată, care însoțește un plâns puternic; sughiț (de plâns), suspinare. **3.** (Reg.) Astm (la cai). [Pl. și: *suspinuri*] — Din **suspina** (derivat regresiv).

SUSPINÁ, *suspín,* vb. I. Intranz. **1.** A scoate suspine (**1**); a ofta (adânc sau din greu). **2.** A plânge cu suspine (**2**). **3.** A dori foarte mult, a tânji după ceva. — Lat. **suspirare.**

SUSPINÁRE, *suspinări,* s.n. Faptul de *a suspina;* suspin (**1, 2**), suspinat — V. **suspina.**

SUSPINÁT, *suspinaturi,* s.n. Suspinare. — V. **suspina.**

SUSPINĂTÓR, -OÁRE, *suspinători, -oare,* adj. (Rar) Care suspină (des), care oftează (mereu). — **Suspina** + suf. *-ător.*

SUSTENTÁȚIE, *sustentații,* s.f. Proprietatea unui corp de a se menține la un anumit nivel în masa unui fluid prin mijloace adecvate. — Din fr. **sustentation.**

SUSTRACȚIÚNE, *sustracțiuni,* s.f. (Rar) Sustragere, furt. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **soustraction.**

SUSTRÁGE, *sustrág,* vb. III. **1.** Tranz. A-și însuși, prin fraudă sau prin viclenie, un lucru care aparține altei persoane; a fura. **2.** Tranz. A opri, a abate, a împiedica de la ceva. **3.** Refl. A folosi șiretenia sau frauda pentru a nu presta un serviciu datorat legal; a se eschiva de la ceva; *p. ext.* a scăpa de ceva. [Perf. s. *sustrăsei,* part. *sustras*] — Din fr. **soustraire** (după *trage).*

SUSTRÁGERE, *sustrageri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sustrage* și rezultatul ei, sustracțiune. — V. **sustrage.**

SUSȚINĂTÓR, -OÁRE, *susținători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care susține o povară, care sprijină o greutate. **2.** S.m. și f. Fig. Persoană care ajută, care susține, care apără ceva sau pe cineva; apărător, sprijinitor. ✦ Spec. Persoană care întreține cu mijloace materiale altă persoană, o instituție etc. — **Susține** + suf. *-ător* (după fr. *souteneur).*

SUSȚÍNE, *susțín,* vb. III. **1.** Tranz. A servi de suport (unui lucru); a sprijini. ✦ A ajuta, a sprijini pe cineva (ca să nu cadă). **2.** Tranz. Fig. A lua o atitudine favorabilă față de o acțiune, de o cauză etc.; a sprijini; a apăra. **3.** Tranz. Fig. A aduce argumente în sprijinul unui principiu, al unei teorii etc., a afirma cu tărie ceva, a proclama. ✦ A se prezenta la un examen sau la un concurs pentru a obține un titlu, un grad sau un post. **4.** Tranz. Fig. A ajuta, a întreține cu mijloace materiale o instituție, o persoană etc. ✦ Refl. A-și câștiga existența; a se întreține singur. **5.** Refl. A se ține în picioare. ✦ Fig. (Rar) A se menține pe poziție; a rezista. — Din lat. **sustinere,** fr. **soutenir** (după *ține).*

SUSȚÍNERE, *susțineri,* s.f. Acțiunea de *a (se) susține* și rezultatul ei; sprijinire; apărare; întreținere cu mijloace materiale. — V. **susține.**

SUSȚINÚT, -Ă, *susținuți, -te,* adj. (Despre modul, ritmul de desfășurare a unei activități, a unor manifestări) Constant, activ; stăruitor, perseverent, neobosit, neîntrerupt. ✦ (Despre natura, stilul unei scrieri, unei compoziții muzicale etc.) Menținut la un nivel înalt. — V. **susține.**

SÚSUR, *susure,* s.n. Zgomot continuu, monoton, lin, ușor și plăcut produs de curgerea unei ape, de frunzele mișcate de vânt etc.; murmur, susurare. — Din **susura** (derivat regresiv).

SUSURÁ, pers. 3 *súsură,* vb. I. Intranz. (Despre ape curgătoare, frunze; *p. ext.* despre adierea vântului etc.) A produce un zgomot lin, ușor, monoton și continuu; a murmura. — Din fr. **susurrer.**

SUSURÁRE, *susurări,* s.f. (Rar) Faptul de *a susura;* susur. — V. **susura.**

SÚȘĂ, *sușe,* s.f. (Livr.) Origine, sursă. ✦ (Med.) Proveniență a unei culturi de microbi; tulpină. — Din fr. **souche.**

SUTÁNĂ, *sutane,* s.f. Haină preoțească lungă până la pământ și încheiată cu nasturi de sus până jos. — Din fr. **soutane.**

SUTÁR, *sutare,* s.n. (Înv. și fam.) Bancnotă de o sută de lei. [Pl. și: (m.) *sutari*] — **Sută** + suf. *-ar.*

SUTÁȘ, *sutași,* s.m. **1.** (În Antichitate, mai ales la romani) Comandant peste o sută de ostași; centurion. **2.** (În sec. XVII, în Țara Românească) Membru al unei bresle fiscale care plătea, singur sau împreună cu alții, o dare anuală de o sută de galbeni. — **Sută** + suf. *-aș.*

SÚTĂ, *sute,* num. card., s.f. **1.** Num. card. (Adesea cu valoare substantivală sau adjectivală) Numărul care în numărătoare are locul între nouăzeci și nouă și o sută unu și care se indică prin cifrele 100 și C. ✧ Loc. adj. *La sută* = (despre dobânzi, procente) corespunzător, proporțional unei sume de o sută de lei sau unei cantități de o sută de unități. ✧ Loc. adv. *Sută la* (sau *în) sută* = complet, în întregime, deplin; *p. ext.* sigur, fără îndoială. ✧ Expr. *Sute și mii* sau *mii și sute* sau *o sută și-o mie* sau *sute (și sute) de…* = număr mare, nedeterminat. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Rândul o sută.* **2.** S.f. Cifră care marchează numărul dintre nouăzeci și nouă și o sută unu. ✦ Bancnotă de o sută de lei. ✧ Expr. *Unde s-a dus mia, ducă-se și suta* = unde s-a făcut o cheltuială mare, poate să se facă și una mai mică. — Et. nec.

SÚTĂLEA, SÚTA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; adesea adjectival) Care se află între al nouăzeci și nouălea și al o sută unulea. — **Sută** + **le** + **a.**

SUTIÉN, *sutiene,* s.n. Piesă de lenjerie feminină care susține sânii. [Pr.: *-ti-en*] — Din fr. **soutien** [-gorge].

SUTÍME, *sutimi,* s.f. A suta parte dintr-un întreg (împărțit în părți egale). — **Sută** + suf. *-ime.*

SUTIȘOÁRĂ, *sutișoare,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *sută.* — **Sută** + suf. *-işoară.*

SUTURÁ, *suturez,* vb. I. Tranz. (Med.) A face o sutură (**2**). — Din fr. **suturer.**

SUTURÁL, -Ă, *suturali, -e,* adj. Privitor la suturi (**2**), care aparține unei suturi. — Din fr. **sutural.**

SUTÚRĂ, *suturi,* s.f. **1.** (Anat.) Tip de articulație în care oasele sunt fixe. **2.** (Med.) Cusătură folosită în chirurgie pentru a reuni marginile unei plăgi, extremitățile unui tendon sau ale unui nerv tăiat, fragmentele unui os fracturat etc. — Din fr. **suture.**

SUVÁC, *suvace,* s.m. Sulă (**1**) lungă. [Pl. şi: *suvacuri*] — Et. nec.

SUVÁI s.n. v. **sevai.**

SUVÉICĂ, *suveici,* s.f. **1.** Piesă de lemn la războiul de ţesut, de formă lunguiaţă, care serveşte la introducerea firului de bătătură în rostul urzelii; suvelniţă. ✧ Expr. *(lute) ca o suveică* sau *ca suveica* = foarte ager, sprinten; foarte harnic. **2.** Piesă din mecanismul maşinii de cusut, în care se introduce un mosorel cu aţă. — Din bg. **sovalka.**

SUVEICÚŢĂ *suveicuţe,* s.f. Diminutiv al lui *suveică.* — **Suveică** + suf. *-uţă.*

SUVÉLNIŢĂ, *suvelinţe,* s.f. (Pop.) Suveică (**1**). — Cf. s u v e i c ă.

SUVENÍR, *suvenire,* s.n. Amintire. ✦ (Concr.) Obiect, dar, semn care reprezintă sau evocă o amintire. [Pl. şi: *suveniruri*. — Var.: **suveníre** s.f.] — Din fr. **souvenir.**

SUVENÍRE s.f. v. **suvenir.**

SUVERÁN, -Ă, *suverani, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care este deasupra tuturor, cu o mare autoritate, care are autoritatea supremă. ✦ Fig. Absolut, fără margini; total, suprem. ✦ (Despre state, popoare) Care se bucură de suveranitate. **2.** S.m. şi f. Conducător al unui stat monarhic; monarh; rege. ✦ Fig. Persoană sau colectivitate liberă să dispună de soarta sa, de actele sale. — Din fr. **souverain.**

SUVERANITÁTE, *suveranităţi,* s.f. Calitatea de a fi suveran, de a dispune liber de soarta sa; independenţă; putere supremă. ✦ Atribut inerent, inalienabil şi indivizibil al statului, care constă în supremaţia puterii de stat în interiorul hotarelor sale şi în independenţa ei în relaţiile cu alte state. ✦ *Suveranitate naţională. Suveranitate de stat.* — Din fr. **souveraineté.**

SUZERÁN, -Ă, *suzerani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (În Evul Mediu) Mare senior de care depindeau alţi seniori, ca urmare a relaţiilor de suzeranitate. **2.** Adj. (Despre state) Care exercita autoritatea asupra unui stat mai slab, amestecându-se în politica internă a acestuia şi impunându-i anumite obligaţii politice şi financiare. — Din fr. **suzerain.**

SUZERANITÁTE, *suzeranităţi,* s.f. Dreptul suzeranului asupra seniorilor vasali. ✦ Dreptul unui stat asupra altui stat care are guvern propriu, dar nu are autonomie completă. — Din fr. **suzeraineté.**

SVÁDĂ s.f. v. **sfadă.**

SVASTICĂ, *svastici,* s.f. Obiect în formă de cruce cu braţe egale, îndoite la capăt în unghi drept, servind ca simbol religios la unele popoare orientale; cruce încârligată. ✦ Emblemă politică folosită de nazişti. — Din germ. **Swastika,** fr. **svastika.**

SVAT s.n. v. **sfat.**

SVÉTER, *svetere,* s.n. Flanelă tricotată (din lână) care se încheie cu nasturi în faţă; pulover. — Din engl., fr. **sweater.**

SVÉTNIC s.m. v. **sfetnic.**

SWING, *swinguri,* s.n. **1.** Lovitură laterală dată la box cu braţul uşor arcuit. **2.** Numele unui dans modern, cu ritm şi mişcări rapide; melodie după care se execută acest dans. ✦ Manieră de executare a muzicii de jazz, caracterizată printr-o mare suplеţe, prin sincope, ritm legănat etc. [Pr.: *sŭing*] — Din engl., fr. **swing.**

Ş

Ş[1], *ş,* s.m. **1.** A douăzeci şi doua literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană constrictivă prepalatală surdă). [Pr.: *şe, şi.* — Pl. şi: (**1,** n.) *ş-uri*]

Ş[2] interj. (De obicei prelungit) Cuvânt folosit pentru a-i cere cuiva să tacă, să păstreze tăcere. — Onomatopee.

ŞA, *şei,* s.f. **1.** Piesă de harnaşament confecţionată din piele sau din lemn, care se pune pe spinarea calului şi pe care şade călăreţul. ✧ Expr. *A pune şaua* (pe cineva) = a supune, a stăpâni (pe cineva), a constrânge pe cineva să facă ceva. *A vorbi din şa* = a vorbi de sus, cu siguranţă de sine. **2.** Suport triunghiular din piele, din cauciuc sau din material plastic, care se montează pe biciclete, motociclete etc. **3.** Os din spinarea găinii. ✧ *Şaua turcească* = scobitură în grosimea osului sfenoid, în care se află situată glanda hipofiză. **4.** Formă de relief reprezentând o depresiune cuprinsă între două părţi de teren mai ridicate; curmătură. *Şaua dealului*. [Var.: **şea** s.f.] — Lat. **sella.**

ŞABÁC, s.n. v. **şabacă.**

ŞABÁCĂ, *şabac*e, s.f. (Reg.) Broderie în ajur făcută (cu aţă albă) la cămăşi, la feţe de masă, milieuri etc. [Var.: **şabác** s.n.] — Cf. tc. ş e b e k e.

ŞABANÁ, *şabanale,* s.f. Haină lungă asemănătoare cu un anteriu, pe care o purtau aprozii, vornicii şi pajii la curţile domneşti. [Var.: **şavaná** s.f.] — Din tc. **şebane.**

ŞÁBĂR, *şabăre,* s.n. Răzuitor folosit pentru curăţarea de parafină a interiorului ţevilor de extracţie ale sondelor. ✦ Creion de răzuit. — Din germ. **Schaber.**

ŞABLÓN, *şabloane,* s.n. **1.** Model în mărime naturală după care se poate executa o piesă sau care serveşte la ghidarea unei unelte pentru prelucrarea prin aşchiere ori prin deformare, pentru limitarea unor porţiuni de suprafaţă pe care se aplică o vopsea etc. ✦ Instrument cu care se controlează sau se măsoară dimensiunile sau unghiurile unei piese în curs de fabricaţie. **2.** Fig. Formulă stereotipă; repetare mecanică, lipsită de interes şi de originalitate a unui model oarecare; clişeu verbal. — Din germ. **Schablone.**

ŞABLONÁ, *şablonez,* vb. I. Tranz. (Rar) A trasa cu şablonul (**1**) contururile unei piese; a fasona ceva controlând cu şablonul (**1**). — Din **şablon.** Cf. germ. s c h a b l o n i e r e n.

ŞABLONÁR, *şablonari,* s.m. (Rar) Lucrător care foloseşte şablonul (**1**). — **Şablon** + suf. *-ar*.

ŞABLONÁRD, -Ă, *şablonarzi, -de,* adj. Lipsit de originalitate, de spirit inventiv, cu şabloane (**2**); stereotip. — **Şablon** + suf. *-ard.*

ŞABLONÁRE, *şablonări,* s.f. Acţiunea de *a şablona* şi rezultatul ei. — V. **şablona.**

ŞABLONÍSM, s.n. (Rar) Atitudine manifestată prin conformarea la anumite şabloane (**2**), prin folosirea unor formule stereotipe. — **Şablon** + suf. *-ism.*

ŞABLONIZÁ, *şablonizez,* vb. I. Tranz. A aplica ceva în mod mecanic. — **Şablon** + suf. *-iza*.

ŞABLONIZÁRE, *şablonizări,* s.f. Faptul de *a şabloniza*. — V. **şabloniza.**

ŞABLONIZÁT, -Ă, *şablonizaţi, -te,* adj. Care a fost făcut, aplicat în mod mecanic. — V. **şabloniza**.

ŞABÓTĂ, *şabote,* s.f. Piesă grea de metal care susţine nicovala la unele ciocane mecanizate, fiind aşezată elastic pe fundaţia ciocanului. — Din germ. **Shabotte.**

ŞACÁL, *şacali,* s.m. **1.** Mamifer carnivor sălbatic asemănător cu lupul, dar mai mic decât acesta, cu coada mai scurtă şi cu botul ascuţit, care trăieşte în nordul Africii, în sudul Asiei şi în sudul Europei şi se hrăneşte cu animale mici şi cu hoituri (*Canis aureus)*. **2.** Epitet pentru o persoană rapace, hrăpăreaţă, josnică. — Din fr. **chacal.**

ŞÁFAR, *şafari,* s.m. (Reg.) Mijlocitor, intermediar, samsar (necinstit). — Din ucr. **šafer,** pol. **szafar,** germ. **Schaffer.**

ŞÁGĂ, *şăgi,* s.f. (Pop.) Glumă ✧ Loc. adv. *În şagă* = fără seriozitate, într-o doară. *Fără şagă* = în mod serios. ✧ Loc. vb. *A face şagă* = a şugui; a glumi. ✧ Expr. *Nu-i vreme de şagă* = nu-i momentul potrivit pentru glumit. *A se întrece cu şaga* = a întrece măsura, a exagera. *A se trece de şagă* = a începe să devină lucru serios. *A lăsa şaga (la o parte)* sau *a-i ajunge* (cuiva) *şaga* (sau *de şagă)* = a termina cu gluma, a deveni serios. (În construcţii negative sau interogative) *A fi* (sau *a-i părea* cuiva) *(de) şagă* (sau *lucru de şagă)* = a fi (sau a i se părea cuiva că este) lucru neînsemnat, fără importanţă. — Din bg. **šega.**

ŞAGRÍN, *şagrinuri,* s.n. Instrument cu un model în relief care se imprimă pe o piele şi care imită altă piele sau reprezintă un desen special. ✦ Piele imprimată care imită modelul natural al altei piei. — Din fr. **chagrin.**

ŞAGRINÁ, *şagrinez*, vb. I. Tranz. A prelucra şi a finisa unele piei tăbăcite prin imprimarea, cu ajutorul şagrinului, a unui desen special în scop decorativ sau pentru a masca unele defecte de suprafaţă. — Din fr. **chagriner.**

ŞAGRINÁRE, *şagrinări,* s.f. Acţiunea de *a şagrina* şi rezultatul ei. — V. **şagrina.**

ŞAH, (**1**) *şahi,* s.m., (**2**) *şahuri,* s.n. **1.** S.m. Titlu purtat de suveranul Iranului, corespunzător titlului de împărat; persoană care are acest titlu; şahinşah. **2.** S.n. Joc de origine orientală care se dispută între doi parteneri, pe o tablă împărţită în 64 de pătrăţele albe şi negre, aşezate alternativ cu 32 de piese, mişcate după anumite reguli, scopul final fiind câştigarea regelui adversarului; *p. ext.* tabla şi piesele care servesc la joc; şatrange. ✦ Situaţie în cursul jocului mai sus definit, în care regele uneia dintre părţi este atacat de o piesă a adversarului; (cu valoare de interjecţie) cuvânt însoţind mişcarea care creează această situaţie. ✧ Expr. *A da şah* = a pune în pericol regele adversarului. *A ţine* (pe cineva) *în şah* = a limita jocul adversarului la apărarea regelui; *fig.* a ţine pe cineva în tensiune, a-l imobiliza. — Din tc. **şah.** Cf. germ. S c h a c h.

ŞÁHĂR-MÁHĂR, *şahăr-mahăruri,* s.n. (Arg.; în expr.) *A face* (sau *a umbla cu) şahăr-mahăr* (sau *-mahăruri)* = a înşela, a escroca pe cineva. — Din pol. **szacher-macher,** germ. **Schacher Macher.**

ŞAHINŞÁH, *şahinşahi,* s.m. Şah (**1**). — Din pers. **šāhinšāh.**

ŞAHÍST, -Ă, *şahişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care cunoaşte bine jocul de şah; jucător de şah. **2.** Adj. Referitor la jocul de şah sau la cei care îl joacă; care aparţine şahului (**2**) sau celor care îl joacă. — **Şah** + suf. *-ist*.

ŞAHÍSTIC, -Ă, *şahistici, -ce,* adj. Şahist (**2**). — **Şahist** + suf. *-ic.*

ŞAHZADEÁ, *şahzadele,* s.m. (Înv.) Fiu de sultan sau de împărat. — Din tc. **şahzāde**.

ŞAI s.n. (Înv. şi reg.) Postav alb, fin, din care se făceau veşminte boiereşti şi din care se mai fac pantaloni în unele regiuni ale ţării. — Din tc. **şayi.**

ŞÁIBĂ, *şaibe,* s.f. **1.** Disc de metal, de lemn etc. găurit, care se montează între un şurub şi obiectul respectiv sau între şurub şi piuliţă, pentru a menţine şurubul fix şi pentru a îmbunătăţi îmbinarea şi a preveni deşurubarea. **2.** Roată de metal sau de lemn, fixată pe un ax, peste care se petrece cureaua de transmisie. — Din germ. **Scheibe.**

ŞÁICĂ, *şeici,* s.f. (Înv. şi pop.) Ambarcaţiune fluvială mică, cu pânze, cu fundul plat, servind la transportul mărfurilor şi al persoanelor. ✦ Luntre făcută dintr-un trunchi de copac scobit, cu o singură vâslă, servind la pescuit. — Din bg., sb. **šajka,** tc. **sayka.**

ŞAIDÁJ, *şaidaje,* s.n. Operaţie de alegere manuală a minereurilor, însoţită de spargerea acestora cu ciocanul de mână. [Pr.: *şa-i-*] — Din fr. **scheidage.**

ŞÁISPREZECE num. card. Număr care, în numărătoare, are locul între cincisprezece şi şaptesprezece şi care se indică prin cifra 16 sau XVI. ✧ (Adjectival) *Are şaisprezece ani.* ✧ (Substantivat) *Scrie un şaisprezece pe tablă.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Capitolul şaisprezece.* ✧ (În componenţa numeralului adverbial corespunzător) *Scrie de şaisprezece ori.* ✧ (În componenţa numeralului multiplicativ corespunzător) *De şaisprezece ori pe atâta* ✧ (În componenţa numeralului distributiv corespunzător) *Câte şaisprezece lei.* [Var.: (rar) **şásesprezece** num. card.] — **Şase** + **spre** + **zece.**

ŞÁISPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al cincisprezecelea şi al şaptesprezecelea. — **Şaisprezece** + **le** + **a.**

ŞAISPREZECÍME, *şaisprezecimi,* s.f. **1.** A şaisprezecea parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. **2.** (Muz.) A şaisprezecea parte dintr-o notă întreagă. — **Şaispezece** + suf. *-ime*.

ŞAIZÉCI, num. card. Număr având în numărătoare locul între cifra cincizeci şi nouă şi şaizeci şi unu şi care se indică prin cifra 60 sau LX. ✧ (Adjectival) *Are şaizeci de ani.* ✧ (Substantivat) *Şaizeci este o cifră.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Pagina şaizeci.* ✧ (În componenţa numeralului adverbial corespunzător) *Repetă de şaizeci de ori.* ✧ (În componenţa numeralului multiplicativ corspunzător) *De şaizeci de ori pe atâta.* ✧ (În componenţa numeralului distribuitiv corespunzător) *Câte şaizeci de lei.* — **Şase** + **zeci** (refăcut după *treizeci*).

ŞAIZÉCILEA, - ZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al cincizeci şi nouălea şi al şaizeci şi unulea. — **Şaizeci** + **le** + **a**.

ŞAL, *şaluri,* s.n. **1.** Ţesătură din lână, mătase etc., de diverse forme şi dimensiuni, împodobită cu desene, broderii sau franjuri, pe care femeile o poartă pe cap sau pe umeri. ✦ Fular. **2.** (Înv.) Stofă fină de lână, fabricată în Orient. ✦ Fâşie lungă de şal (**2**) purtată de bărbaţi, după moda orientală, în jurul capului sau al mijlocului; cearşaf (**2**). — Din tc. **şal.**

ŞALÁND, *şalande,* s.n. Navă de construcţie specială, remorcată sau autopropulsată, folosită în lucrările hidrotehnice, fluviale sau maritime, pentru transportul unor materiale etc. [Var.: **şalándă** s.f.] — Din fr. **chaland.**

ŞALÁNDĂ s.f. v. **şaland.**

ŞALÁNDER, *şalandere,* s.n. Remorcher sau şalupă cu motor de putere mică, folosite la remorcarea şalandelor. — Din fr. **chlandeur.**

ŞALÁNGER s.m. v. **challenger.**

ŞALÁNJ s.n. v. **challenge.**

ŞALĂU[1], *şalăi,* s.m. Peşte răpitor de apă dulce, lung de 30–70 cm, cu greutatea de 1–3 kg, corpul fusiform, acoperit cu solzi mărunţi de culoare cenuşie şi cu gura mare cu dinţi ascuţiţi *(Stizostedion lucioperca)*. — Din magh. **süllö.**

ŞALĂU[2], *şalăi,* s.m. Veche monedă de aramă care a circulat şi în Moldova, având o valoare egală cu (aproximativ) a patra parte dintr-un ban vechi. — Cf. pol. s z a l a w a.

ŞÁLE s.f. pl. **1.** Parte a spinării situată în jurul regiunii lombare a coloanei vertebrale, la om. **2.** Partea din mijlocul spinării, la unele animale; locul unde stă şaua pe cal. — Lat. **sella.**

ŞALGĂU, *şalgăi,* s.m. **1.** (Înv.) Lucrător în ocnele de sare. **2.** (Reg.) Condamnat la muncă în ocne; ocnaş. — Din magh. **sóvágó.**

ŞÁLTĂR, *şaltăre,* s.n. Întrerupător electric; comutator. — Din germ. **Schalter.**

ŞALUPÁR, *şalupari,* s.m. (Rar) Persoană care conduce o şalupă; şalupist. — **Şalupă** + suf. *-ar.*

ŞALÚPĂ, *şalupe,* s.f. Mică ambarcaţiune cu motor, care serveşte la transportul persoanelor şi al mărfurilor sau la diverse operaţii (de remorcare) în rada unui port. — Din fr. **chaloupe.**

ŞALUPÍST, *şalupişti,* s.m. (Rar) Şalupar. — **Şalupă** + suf. *-ist.*

ŞALUTIÉR, *şalutiere,* s.n. Ambarcaţiune uşoară folosită pentru pescuitul în largul mării. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **chalutier.**

ŞALVARAGÍU, *şalvaragii,* s.m. (Înv.) Persoană care făcea sau vindea şalvari. — **Şalvari** + suf. *-agiu.*

ŞALVÁRI s.m. pl. Pantaloni lungi, foarte largi, cu răscroiala mică, strânşi la gleznă, purtaţi, mai ales în Orientul Mijlociu atât de bărbaţi, cât şi de femei; *p. gener.* (depr.) pantaloni largi. — Din tc. **şalvar.**

ŞALVÍR, *şalviri,* s.m. (Reg.) Pungaş, şarlatan, escroc. — Din ucr. **šal'vir.**

ŞAM, (2) *şamuri,* s.n.**1.** Damasc. **2.** Sortiment de damasc (**1**).— Din tc. **Şam.**

ŞAMÁN, *şamani,* s.m. Oficiant de cult în şamanism. ✦ Vrăjitor. — Din fr. **chaman.**

ŞAMANÉSC, -Ă, *şamaneşti,* adj. De şaman, al şamanului. — **Şaman** + suf. *-esc.*

ŞAMANÍSM s.m. Credinţă în exorcizare, tămăduire miraculoasă, contactul cu lumea de dincolo, întâlnită la unele populaţii din nordul şi centrul Asiei şi la unele triburi din Indonezia, Oceania, America şi Africa. — Din fr. **chamanisme.**

ŞAMBELÁN, *şambelani,* s.m. Demnitar de rang superior în statele monarhice din apusul Europei, care are în grija sa camera suveranului. — Din fr. **chambellan.**

ŞAMBRÁNĂ, *şambrane,* s.f. Cadru (sculptat) care mărgineşte şi decorează o uşă sau o fereastră. — Din fr. **chambranle.**

ŞAMBRÁT, -Ă, *şambraţi, -te,* adj. (Livr.; despre vinuri) Care se serveşte la temperatura camerei. — Din fr. **chambré.**

ŞAMIZÁ, *şamizez,* vb. I. Tranz. A tăbăci o piele cu untură de peşte. — După fr. **chamoiser.**

ŞAMÓT s.n. v. **şamotă.**

ŞAMOTÁ, *şamotez,* vb. I Tranz. A căptuşi un cuptor cu şamotă. — Din germ. **schamottieren.** Cf. ş a m o t ă.

ŞAMOTÁR, *şamotari,* s.m. Muncitor care se ocupă cu arderea cărămizilor refractare; lucrător care prepară şamota sau care căptuşeşte cuptoarele cu şamotă; şamotier. — **Şamotă** + suf. *-ar.*

ŞAMOTÁRE, *şamotări,* s.f. Acţiunea de *a şamota* şi rezultatul ei. — V. **şamota.**

ŞAMÓTĂ, *şamote,* s.f. Material refractar obţinut din argilă arsă şi măcinată, care se întrebuinţează la prepararea cărămizilor şi a altor materiale refractare; *p. ext.* cărămidă sau placă refractară preparată din astfel de argilă. [Var.: **şamót** s.n.] — Din germ. **Schamotte,** fr. **chamotte.**

ŞAMOTIÉR, *şamotieri,* s.m. Şamotar. [Pr.: *-ti-er*] — **Şamotă** + suf. *-ier*.

ŞAMPÁNĂ, *şampane,* s.f. Corabie cu pânze, cu o capacitate de cinci până la zece vagoane, folosită în Extremul Orient. — Din fr. **sampan.**

ŞAMPÁNIE, (2) *şampanii,* s.f. **1.** Vin spumos, obţinut prin refermentarea vinurilor de masă albe şi roz în sticle închise ermetic. **2.** Sort de şampanie (**1**). — Din fr. **champagne.**

ŞAMPANIZÁ, *şampanizez,* vb. I. Intranz. (Despre vinuri) A prezenta procesul de fermentaţie caracteristic şampaniei. ✦ Tranz. A prelucra vinul ca să devină şampanie, a supune vinul şampanizării. — Din fr. **champagniser.**

ŞAMPANIZÁRE, *şampanizări,* s.f. Acţiunea de *a şampaniza* şi rezultatul ei; fază în procesul de fabricaţie al şampaniei, în cursul căreia au loc fementarea vinului cu adaos de zahăr şi de drojdie, extragerea drojdiei, dozarea zahărului, astuparea ermetică a sticlelor şi ambalarea. — V. **şampaniza.**

ŞAMPÓN, *şampoane,* s.n. Produs cosmetic care se prezintă sub formă lichidă, de praf ori de cremă, care conţine săpun sau detergenţi, uleiuri, parfumuri, uneori şi substanţe colorante, şi care este folosit la spălatul (sau la coloratul) părului. [Pl. şi: *şamponuri*] — Din fr. **shampooing.** Cf. germ. S h a m p o o, S c h a m p o o n.

ŞAN, *şanuri,* s.n. Calapod folosit pentru păstrarea încălţămintei în procesul de finisare sau după ce aceasta este gata. — Din magh. **sám.**

ŞANÁL s.n. v. **şenal.**

ŞANCROÍD, *şancroide,* s.n. (Med.) Şancru de altă natură decât cea sifilitică. — Din fr. **chancroïde.**

ŞÁNCRU, *şancre,* s.n. Ulceraţie a mucoasei sau a pielii, apărută la locul de pătrundere în organism a unor germeni infecţioşi. — Din fr. **chancre.**

ŞANDRAMÁ, *şandramale,* s.f. **1.** Construcţie rudimentară de scânduri; *p. ext.* clădire veche, deteriorată, gata să se dărâme. **2.** (Reg.) Încăpere de scânduri, făcută de obicei în spatele casei şi care serveşte pentru păstrarea uneltelor, pentru adăpostirea vitelor etc.; şopron. ✦ Acoperiş (de şindrilă). — Cf. tc. s u n d u r m a „prispă”.

ŞANFRÉN, *şanfrenuri,* s.n. (Tehn.) Tăietură oblică a muchiilor unei piese metalice. — Din fr. **chanfrein.**

ŞANFRENÁ, *şanfrenez,* vb. I. Tranz. A executa, manual sau cu ajutorul unei maşini, o faţetă oblică la extremitatea unei găuri cilindrice sau la marginea unei suprafeţe plane, a unei piese, pentru a înlătura muchiile ascuţite. ✦ A tăia oblic muchiile pieselor de metal pentru a fi sudate. — Din fr. **chanfreiner.**

ŞANFRENÁRE, *şanfrenări,* s.f. Acţiunea de *a şanfrena*. — V. **şanfrena.**

ŞANJÁBIL, -Ă, *şanjabili, -e,* adj. (Rar) Care se poate schimba. — Din fr. **changeable.**

ŞANJÁNT, -Ă, *şanjanţi, -te,* adj. (Despre culori) A cărui nuanţă se schimbă în funcţie de lumină; *p. ext.* (despre ţesături) care face ape. — Din fr. **changeant.**

ŞÁNSĂ, *şanse,* s.f. Împrejurare favorabilă, posibilitate de reuşită, de succes; noroc. ✦ (La pl.) Sorţi. — Din fr. **chance.**

ŞANSONÉTĂ, *şansonete,* s.f. Scurtă compoziţie muzicală pentru voce, proprie muzicii franceze, de origine populară, cu conţinut sentimental sau glumeţ (uneori frivol). — Din fr. **chansonnette.**

ŞANSONETÍST, -Ă, *şansonetişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care compune sau interpretează şansonete. — **Şansonetă** + suf. *-ist*.

ŞANSONIÉR, *şansonieri, -e,* s.m. şi f. (Rar) Şansonetist. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **chansonnier.**

ŞANTAGÍST, -Ă v. **şantajist.**

ŞANTÁJ, *şantaje,* s.n. (Jur.) Infracţiune care constă în fapta de a constrânge o persoană, prin violenţă sau prin ameninţare, să dea, să facă, să nu facă ori să sufere ceva, cu scopul de a dobândi un folos pentru sine ori pentru altul. ✦ Mijloc întrebuinţat în acest scop. [Pl. şi: *şantajuri*] — Din fr. **chantage.**

ŞANTAJÁ, *şantajez,* vb. I. Tranz. A face uz de şantaj pentru a obţine ceva; a supune unui şantaj. — Din **şantaj.**

ŞANTAJÁRE, *şantajări,* s.f. Acţiunea de *a şantaja* şi rezultatul ei. — V. **şantaja.**

ŞANTAJÍST, -Ă, *şantajişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care şantajează, care practică şantajul. [Var.: **şantagíst, -ă** s.m. şi f.] — **şantaj** + suf. *-ist.*

ŞANTÁN, *şantane,* s.n. (Înv.) Local de petrecere în care cântăreţi şi dansatori dau spectacole de varietăţi pentru a distra publicul. [Pl. şi: *şantanuri*] — Din fr. [café] **chantant.**

ŞANTÉZĂ, *şanteze,* s. f. (Înv.) Cântăreaţă într-un local de petrecere. — Din fr. **chanteuse.**

ŞANTIÉR, *şantiere,* s.n. Loc pe care se construieşte (sau se repară) o clădire, un obiectiv industrial, un pod, un baraj, o şosea etc., împreună cu materialele şi instalaţiile necesare desfăşurării acestei activităţi. ✧ *Şantier naval* = întreprindere industrială specializată în construirea şi repararea navelor, situată pe malul unei ape navigabile. ✦ P. anal. Proces în plină desfăşurare de creare a unei opere literare, artistice sau ştiinţifice (vaste). [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **chantier.**

ȘANTIERÍST, -Ă, *șantieriști, -ste,* s.m. și f. Muncitor care lucrează pe un șantier. [Pr.: *-ti-e-*] — **Șantier** + suf. *-ist*.

ȘÁNTUNG, (**2**) *șantunguri,* s.n. **1.** Țesătură de in sau de mătase (naturală), din fire mai groase și neuniforme, care ies în relief pe suprafața țesăturii. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. — Din fr. **chantoung.**

ȘANȚ, *șanțuri,* s.n. **1.** Săpătură lungă și îngustă făcută pe ambele părți ale unui drum, pentru scurgerea apei; *p. gener.* orice săpătură în forma de mai sus, făcută pentru scurgerea apei, pentru îngroparea unei conducte, pentru marcarea hotarului între două suprafețe de pământ etc. ✧ Expr. (Rar) *A se duce la șanț* = a se risipi, a se prăpădi. **2.** Tranșee. ✦ (În Evul Mediu) Fortificație de forma unui canal adânc și lat (uneori plin cu apă), care împrejmuia un castel sau o cetate. **3.** Crestătură sau scobitură în formă de șanț (**1**), la diferite organe sau piese de mașini, în scoarța unor arbori, în pielea unor animale etc. — Din pol. **szaniec,** germ. **Schanze.**

ȘÁPĂ, *șape,* s.f. Strat (de bitum, de asfalt etc.) care se așterne pe suprafața unui element de construcție pentru a-l impermeabiliza. — Din fr. **chape.**

ȘAPCALÍU, *șapcalii,* s.m., adj. (Fam.) **1.** S.m. Persoană care poartă șapcă. **2.** Adj., s.m. (Om) prost. — Din tc. **șapkalı.**

ȘÁPCĂ, *șepci,* s.f. Acoperământ de cap (pentru bărbați) confecționat din pânză, piele sau postav, cu o calotă rotundă sau plată și prevăzut cu cozoroc, purtat, în general, de militari, elevi, muncitori etc. și având uneori semne distinctive corespunzătoare. — Din bg., rus. **šapka** „căciulă”.

ȘAPIROGRÁF, *șapirografe,* s.n. Aparat de multiplicat texte sau desene, format dintr-un cilindru acoperit cu o pastă specială, pe care se imprimă prin apăsare textul sau figura care trebuie să fie reproduse; hectograf. — Din germ. **Schapirograph.**

ȘAPIROGRAFIÁ, *șapirografiez,* vb. I. Tranz. A multiplica un text sau un desen la șapirograf. [Pr.: *-fi-a*] — Din **șapirograf.**

ȘAPIROGRAFIÉRE, *șapirografieri,* s.f. Acțiunea de a *șapirografia* și rezultatul ei; operație de multiplicare a unui text sau a unor figuri cu ajutorul șapirografului. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **șapirografia.**

ȘÁPTE num. card., s.m. **1.** Num. card. Număr având în numărătoare locul între șase și opt și care se indică prin cifra 7 sau VII. ✧ (Adjectival) *Au trecut șapte ani de atunci.* (Expr.) *A lua șapte piei de pe om* (sau *de pe o vită*) = a sili pe cineva să muncească peste puterile sale. *A umbla pe șapte cărări* = a fi beat. *A (nu) avea cei șapte ani de acasă* = a (nu) fi fost (bine) educat în copilărie. ✧ (Substantivat) *Scrie un șapte*. (Expr.) *Bea* (sau *mănâncă*) *cât șapte* = bea (sau mănâncă) foarte mult. *A nu (se) da pe șapte* = a (se) considera mai bun, mai capabil etc., decât mulți alții. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Tomul șapte.* ✧ (În componența numeralului multiplicativ corespunzător) *De șapte ori pe atâta.* ✧ (În componența numeralului distributiv corespunzător) *Le dă câte șapte pâini.* **2.** S.m. Compus: (Bot.) *șapte-degete* = plantă erbacee cu tulpina târâtoare, cu frunze dințate și cu flori purpurii *(Comarum palustre).* [Var.: (reg.) **șépte** num. card.] — Lat. **septem.**

ȘÁPTELEA, ȘÁPTEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaselea și al optulea. — **Șapte** + **le** + **a.**

ȘÁPTESPREZECE num. card. Număr având în numărătoare locul între șaisprezece și optsprezece și care se indică prin cifra 17 sau XVII. ✧ (Adjectival) *Șaptesprezece cărți.* ✧ (Substantivat) *Șaptesprezece este o cifră.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Paragraful șaptesprezece.* ✧ (În componența numeralului multiplicativ corespunzător) *De șaptesprezece ori pe atâta.* ✧ (În componența numeralului distributiv corespunzător) *Le împarte câte șaptesprezece lei*. [Var.: (fam.) **șápteșpe** num. card.] — **Șapte** + **spre** + **zece.**

ȘÁPTESPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaisprezecelea și al optsprezecelea. [Var.: **șáptețspelea, -pea** num. ord.] — **Șaptesprezece** + **le** + **a.**

ȘÁPTEȘPE num. card. v. **șaptesprezece.**

ȘÁPTEȘPELEA, -PEA num. ord. v. **șaptesprezecelea.**

ȘAPTEZÉCI num. card. Număr având în numărătoare locul între șaizeci și nouă și șaptezeci și unu și care se indică prin cifra 70 sau LXX. ✧ (Adjectival) *Cartea are șaptezeci de pagini.* ✧ (Substantivat) *Pe caiet era scris un șaptezeci.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Rândul șaptezeci.* ✧ (În componența numeralului adverbial corespunzător) *Merge de șaptezeci de ori.* ✧ (În componența numeralului multiplicativ corespunzător) *De șaptezeci de ori pe atâta.* ✧ (În componența numeralului distributiv corespunzător) *Le dă câte șaptezeci de lei.* — **Șapte** + **zeci.**

ȘAPTEZÉCILEA, -ZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaizeci și nouălea și al șaptezeci și unulea. — **Șaptezeci** + **le** + **a.**

ȘARABÁNĂ, *șarabane,* s.f. (Reg.) Căruță mare. — Din ucr., rus **šaraban.**

ȘARÁDĂ, *șarade,* s.f. Ghicitoare în versuri sau formată din cifre simbolice, desene, care propune aflarea unui cuvânt sau a unui context cu ajutorul părților sau silabelor lui componente, fiecare dintre acestea având o semnificație proprie. ✧ Expr. *A vorbi în șarade* = a vorbi cu aluzii, enigmatic, puțin inteligibil. ✦ Lucru greu de înțeles, neclar. — Din fr. **charade.**

ȘARAMPÓI, *șarampoi,* s.m. (Reg.) Par lung și gros, folosit pentru a face garduri, picioare de pod etc. — Din magh. **sorompó.**

ȘARÁN, *șarani,* s.m. (Reg.) Crap mic. — Din sb., ucr. **šaran.** Cf. bg., rus. ш а р а н.

ȘARÉTĂ, *șarete,* s.f. Trăsurică ușoară (cu două roți) trasă de un singur cal; cabrioletă. — Din fr. **charrette.**

ȘARG, -Ă, *șargi, -ge,* adj. (Despre cai, rar despre alte animale) Cu părul de pe corp galben-deschis, iar cel din coamă, coadă și extremitățile picioarelor de culoare neagră. ✦ (Substantivat) Cal cu părul galben-deschis. — Din magh. **sárga.**

ȘARIÁJ, *șariaje,* s.n. Deplasare la mari distanțe a unor mase importante de roci și suprapunerea lor peste altele mai noi, ca rezultat al mișcărilor tectonice din zonele de orogeneză. [Pr.: *-ri-aj*] — Din fr. **charriage.**

ȘARJÁ, *șarjez,* vb. I. **1.** Intranz. A înfățișa ceva într-o formă caricaturală; a exagera. **2.** Tranz. (Despre trupe de cavalerie) A ataca cu violență (călare, cu sabia sau cu lancea). — Din fr. **charger.**

ȘARJÁBIL, -Ă, *șarjabili, -e,* adj. (Despre metale) Care se poate folosi la încărcarea unui furnal. — Din **șarjă.**

ȘARJÁRE, *șarjări,* s.f. Acțiunea de *a șarja* și rezultatul ei. — V. **șarja.**

ȘÁRJĂ, *șarje,* s. f. **I.** Încărcătură normală a unui cuptor metalurgic, constituită din straturi alternative de minereu, fondant și combustibil. ✦ Cantitate de metal lichid obținută într-un cuptor metalurgic la o singură operație de elaborare. ✦ Proces de încărcare, prelucrare și scoatere a materialului din cuptorul metalurgic. **II. 1.** Atac violent, în goana cailor, al cavaleriei asupra inamicului, cu sabia sau cu lancea. **2.** (Sport) Atac impetuos asupra adversarului. **III. 1.** Creație literară, în general de dimensiuni reduse, care prezintă trăsăturile negative, ridicole ale unei situații sau ale unui personaj într-o formă exagerată, caricaturală. **2.** (Teatru) Interpretare voit exagerată, prin sublinieri îngroșate ale trăsăturilor unui personaj, folosită de obicei în comedia bufă. — Din fr. **charge.**

ȘARLATÁN, *șarlatani,* s.m. Persoană necinstită care înșală buna-credință a cuiva; farsor; escroc. — Din fr. **charlatan.**

ȘARLATANÉSC, -EÁSCĂ, *șarlatanești,* adj. (Rar) De șarlatan, făcut cu scopul de a înșela. — **Șarlatan** + suf. *-esc.*

ȘARLATANÍE, *șarlatanii,* s.f. Faptă de șarlatan; înșelătorie, escrocherie, șarlatanism. — **Șarlatan** + suf. *-ie*.

ȘARLATANÍSM, *șarlatanisme,* s.n. (Rar) Șarlatanie. — Din fr. **charlatanisme.**

ȘÁRLĂ, *șarle,* s.f. (Reg.) Javră, potaie. — Din engl. [King] **Charles** (numele unei rase de câini).

ȘARLÓTĂ, *șarlote,* s.f. Cremă preparată din lapte, ouă, zahăr, frișcă și gelatină (cărora li se adaugă și fructe). — Din fr. **charlotte.**

ȘARM, *șarmuri,* s.n. (Livr.) Farmec, grație. — Din fr. **charme.**

ȘARMÁNT, -Ă, *șarmanți, -te,* adj. (Livr.) Fermecător, încântător. — Din fr. **charmant.**

ȘARNIÉRĂ, *șarniere,* s.f. **1.** Balama, țâțână. **2.** Dispozitiv format din două piese care, așezate de o parte și de alta a unui corp cilindric și fixate cu buloane, permit suspendarea întregului ansamblu pe un reazem. **3.** (Geol.) Locul de îmbinare între cele două flancuri ale unei cute anticlinale sau sinclinale. **4.** Locul de îmbinare între cele două valve care formează cochilia unui lamelibranhiat. **5.** Fâșie de hârtie gumată pe care o folosesc filateliștii pentru a lipi mărcile poștale în albume. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **charnière.**

ȘARPÁNTĂ, *șarpante,* s.f. Schelet format din piese de lemn, de metal sau de beton armat, care susține învelitoarea unui acoperiș (sau un alt element al unei construcții) și permite realizarea formei acestuia. — Din fr. **charpente.**

ȘÁRPE, *șerpi,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile (veninoase și neveninoase) lipsite de membre, cu corpul cilindric, adaptate la târâre prin mișcări ondulatorii; (și la sg.) reptilă din acest ordin. ✧ *Șarpe de casă* = specie de șarpe neveninos, lung de circa 1,60 m, cu două pete galbene pe ceafă, care trăiește mai ales în regiunile inundabile, pe lângă casă *(Natrix natrix)*. *Șarpe de alun* = șarpe neveninos, lung de circa 1 m, cu o bandă neagră pe laturile capului, care trăiește la noi prin pădurile de alun și prin locuri stâncoase *(Cornella austriaca)*. *Șarpe cu clopoței* = specie de șarpe veninos din America de Nord, lung până la 2 metri, a cărui coadă este prevăzută cu solzi cornoși care produc un zgomot caracteristic *(Crotalus horridus)*. *Șarpe cu ochelari* = cobră. ✧ Expr. *(A țipa sau a striga, a urla) ca din* (sau *în) gură de șarpe* = (a țipa, a striga, a urla) foarte tare. *În gaură de șarpe* = într-un loc ascuns, care poate fi aflat cu mare greutate. *A sări ca mușcat de șarpe* = a se înfuria, a-și ieși din fire. *A încălzi* (sau *a crește) șarpele la* (sau *în) sân* = a arăta dragoste și bunăvoință unui om nerecunoscător. *A-l mușca pe cineva șarpele de inimă*, se spune când cineva se simte ispitit să facă (sau să spună) ceea ce n-ar trebui. *A-l mușca* (pe cineva) *șarpele invidiei* (ori *al vanității)* = a fi cuprins de invidie, de vanitate. *A călca șarpele pe coadă* = a insulta, a supăra pe un om rău, iute la mânie. ✧ Compus: *șarpe-orb* = nume dat unor specii de șopârle. ✦ Fig. Persoană rea, vicleană, perfidă. [Var.: **șérpe** s.m.] — Lat. pop. **serpes, -is** *(= serpens, -ntis)*.

ȘÁRPIE s.f. (Înv.) Material întrebuințat odinioară la pansamente (în loc de vată), constând din scame destrămate din bucăți de pânză (uzată). — Din fr. **charpie.**

ȘART[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu palma. —Onomatopee.

ȘART[2], *șarturi*, s.n. **1.** Rânduială, uzanță, tradiție, datină. **2.** Rost, socoteală, tâlc. ✧ Loc. adv. *Pe șart* = în ordine, pe rând. — Din tc. **șart.**

ȘÁSE num. card. Număr având în numărătoare locul între cinci și șapte și care se indică prin cifra 6 sau VI. ✧ (Adjectival) *Șase vagoane.* ✧ (Substantivat) *Scrie un șase.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Etajul șase.* ✧ (În componența numeralului adverbial corespunzător) *Repetă de șase ori.* ✧ (În componența numeralului multiplicativ corespunzător) *De șase ori pe atâta*. ✧ (În componența numeralului distributiv corespunzător) *Le oferă câte șase cărți.* [Var.: **șése** num. card.] — Lat. ***sess** (= *sex).*

ȘÁSELEA, ȘÁSEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; adesea adjectival) Care se află între al cincilea și al șaptelea. — **Șase** + **le** + **a.**

ȘÁSESPREZECE num. card. v. **șaisprezece.**

ȘASLÁ s.f. **1.** Nume dat mai multor soiuri de viță-de-vie care produc struguri pentru masă. *Șasla napoleon. Șasla muscat*. **2.** Portaltoi hibrid pentru vița-de-vie, folosit pe solurile bogate în calciu. [Var.: **ceaslá** s.f.] — Din fr. **chasselas**.

ȘASÍU, ȘASÍURI, s.n. **1.** Cadru rigid de rezistență care se montează pe osiile unui vehicul cu tracțiune mecanică și care susține caroseria. **2.** Nume purtat de diferite tipuri de rame sau de cadre, folosite în industrie, în legătoria de cărți, în tipografie etc. — Din fr. **châssis.**

ȘAȘÍU, -ÍE adj. v. **șașiu.**

ȘASLÁC, *șașlâcuri,* s.n. (Rar) Friptură (din carne de berbec). — Din rus. **șașlîk.**

ȘATÉN, -Ă, *șateni, -e,* adj. (Despre păr) Castaniu; (despre oameni) cu părul castaniu. — Din fr. **châtain.**

ȘATRÁNGE s.f. pl. (Înv.) Șah (**2**). ✧ Loc. adj. *În șatrange* = în carouri, cadrilat. — Din tc. **șatranç.**

ȘÁTRĂ, *șatre,* s.f. **1.** Comunitate de țigani nomazi; *p. ext.* grup de corturi care alcătuiesc locuințele unei comunități țigănești nomade. ✧ Loc adj. *De șatră* = țigănesc; nomad. ✧ Expr. (Fam.) *A umbla* (sau *a se muta) cu șatra* = a se muta deseori, pe neașteptate, cu toate lucrurile, din loc în loc. **2.** (Înv.) Cort de tabără. **3.** (Pop.) Construcție rudimentară care servește ca adăpost pentru vite, pentru uneltele gospodăriei etc. ✦ Baracă de scânduri, acoperită cu pânză, în care negustorii își vând mărfurile la târg. [Pl. și: *șetre*] — Din bg., sb. **šatra,** magh. **sátor.**

ȘAVANÁ s.f. v. **șabana.**

ȘĂGÁLNIC, -Ă, *șăgalnici, -ce,* adj. Care face glume; care provoacă râsul; glumeț, hazliu; poznaș, șugubăț. — **Șagă** + suf. *-alnic.*

ȘĂGUÍ vb. IV v. **șugui.**

ȘĂLÚȚ, *șăluțuri,* s.n. Diminutiv al lui *șal.* — **Șal** + suf. *-uț.*

ȘĂLVIRÍE, *șălvirii*, s.f. (Înv.) Înșelătorie, pungășie, escrocherie. — **Șalvir** + suf. *-ie.*

ȘĂNȚIȘÓR, *șănțișoare,* s.n. Șănțuleț. — **Șanț** + suf. *-işor.*

ȘĂNȚUÍ, *șănțuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A săpa un șanț; a înconjura (un loc) cu un șanț. **2.** Refl. A lua forma unui șanț. ✦ Tranz. și refl. P. anal. (Rar; despre piele, obraz etc.) A (se) zbârci, a (se) încreți. — **Șanț** + suf. *-ui.*

ȘĂNȚUÍT, -Ă, *șănțuiți, -te,* adj. Cu șanțuri. ✦ P. anal. (Despre obraz) Brăzdat, încrețit. — V. **șănțui.**

ȘĂNȚULÉȚ, *șănțulețe,* s.n. Diminutiv al lui *șanț*; șănțișor, șănțurel. — **Șanț** + suf. *-uleț.*

ȘĂNȚURÉL, *șănțurele,* s.n. Șănțuleț. — **Șanț** + suf. *-urel.*

ȘĂTRÁR, *șătrari,* s.m. **1.** Țigan nomad. **2.** (Reg.) Negustor ambulant care vinde în bâlciuri, la șatră (**3**). **3.** Titlu dat boierului care avea în pază corturile unei tabere în timp de război; persoană care avea acest titlu. —**Șatră** + suf. *-ar.*

ȘĂTRĂREÁSĂ, *șătrărese,* s.f. Soția șătrarului (**3**). — **Șătrar** + suf. *-easă.*

ȘĂTRÚȚĂ, *șătruțe,* s.f. Diminutiv al lui *șatră*. [Var.: **șetrúță** s.f.] — **Șatră** + suf. *-uță*.

ȘÂȘÂÍ, *șâșâi,* vb. IV. Tranz.**1.** (Pop.) A repeta în mod prelungit și monoton sunetul „ș" pentru a liniști sau a adormi un copil mic. **2.** Intranz. A foșni ușor; a fâșâi. [Var.: (pop.) **șișăí** vb. IV] — Formație onomatopeică.

ȘÂȘÂÍRE, *șâșâiri,* s.f. Acțiunea de *a șâșâi* și rezultatul ei. [Var.: (pop.) **șișăíre** s.f.] — V. **șâșâi.**

ȘÂȘÂÍT, *șâșâituri,* s.n. Faptul de *a șâșâi*. [Var.: (pop.) **șișăít** s.n.] — V. **șâșâi.**

ȘCHIOP, -OÁPĂ, *șchiopi, -oape,* adj., s.f. **1.** (Adesea substantivat) Care are un picior mai scurt decât celălalt (sau celelalte), căruia îi lipsește un picior; care șchiopătează când merge, infirm sau bolnav de un picior. ✦ P. anal. (Despre obiecte) Care nu se sprijină în egală măsură pe toate picioarele; care nu are stabilitate. ✦ Fig. (Despre versuri) Cu unitățile metrice incomplete; cu imperfecțiuni de ritm sau rimă; nereușit, slab. **2.** S.f. Măsură populară de lungime, egală cu distanța de la vârful degetului mare până la vârful degetului arătător, când cele două degete sunt îndepărtate la maximum unul de altul. ✧ Expr. *De-o* (sau *cât o) șchioapă* = mult mai mic (sau mult mai mare) decât normal. — Lat. ***excloppus.**

ȘCHIOPÁ, *șchiopez,* vb. I. Intranz. (Pop.) **1.** A deveni șchiop. **2.** A șchiopăta (**1**). — Lat. ***excloppare** sau din **șchiop.**

ȘCHIOPĂTÁ, *schioápăt,* vb. I. Intranz. **1.** A umbla sprijinindu-se mai mult pe un picior decât pe celălalt (sau pe celelalte); a umbla ca un șchiop; a șchiopa. **2.** Fig. (Fam.) A nu se desfășura în mod normal, a nu funcționa bine, a se poticni. [Prez. ind. și: *șchiopătez*] — Lat. ***excloppitare.**

ȘCHIOPĂTÁT, -Ă, *șchiopătați, -te,* adj. (Rar) Care șchioapătă. **2.** (Despre mers) De șchiop. — V. **șchiopăta.**

ȘCHIOPĂTÚRĂ, *șchiopături,* s.f. Faptul de *a șchiopăta*. — **Șchiopăta** + suf. *-ură.*

ȘCHIOPÉNIE s.f. (Rar) Starea celui șchiop (**1**); mers carateristic celui șchiop. — **Șchiop** + suf. *-enie.*

ȘCOÁLĂ, *școli,* s.f. **1.** Instituție de învățământ public unde se predau elementele de bază ale principalelor discipline; *p. ext.* activitate legată de acestă instituție; învățătură, învățământ. ✦ Localul, clădirea în care este instalată și funcționează instituția de mai sus. ✦ Totalitatea elevilor și a cadrelor didactice dintr-o asemenea instituție de învățământ. **2.** Fig. Izvor, sursă de cunoștințe, de învățături; mijloc, sistem de instruire într-un anumit domeniu; *p. ext.* învățătură, experiență dobândită pe această cale. **3.** Fig. Curent, mișcare științifică, literară, artistică etc. care grupează în jurul ei numeroși adepți; baza teoretică a acestei mișcări. ✧ Expr. *A face școală* = a avea un număr de adepți. — Din bg., sb., rus. **škola,** pol. **skola.**

ȘCOLÁR, -Ă, *școlari, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Elev al unei școli (**1**). **2.** Adj. Care ține de școală (**1**), privitor la școală sau la școlari (**1**). — **Școală** + suf. *-ar.*

ȘCOLARITÁTE s.f. **1.** Timpul cât cineva este școlar sau are calitatea de școlar. **2.** (Rar) Disciplină de școlar. — Din fr. **scolarité** (după *școală* și *școlar).*

ȘCOLARIZÁ, *școlarizez,* vb. I. Tranz. A încadra, a atrage în activitatea de școlar, a înscrie la o școală (**1**). — Din fr. **scolariser** (după *școală* și *școlar).*

ȘCOLARIZÁRE s.f. Acțiunea de *a școlariza* și rezultatul ei. — V. **școlariza.**

ȘCOLĂRÉSC, -EÁSCĂ, *școlărești,* adj. De școală (**1**) sau de școlar (**1**), caracteristic școlii sau școlarilor. ✦ Fig. (Cam) naiv, lipsit de maturitate, copilăresc. — **Școlar** + suf. *-esc.*

ȘCOLĂRÉȘTE adv. Ca un școlar (**1**), în felul școlarilor. ✦ Fig. Naiv, lipsit de maturitate, copilărește. — **Școlar** + suf. *-ește*.

ȘCOLĂRÍ, *școlăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A învăța, a studia într-o școală; a fi școlar (**1**) împreună sau în același timp cu altcineva. — Din **școlar.**

ȘCOLĂRÍME s.f. Mulțime de școlari (**1**), totalitatea școlarilor. — **Școlar** + suf. *-ime*.

ȘCOLĂRÍȚĂ, *școlărițe,* s.f. Elevă a unei școli (**1**). — **Școlar** + suf. *-iță*.

ȘCOLÍ, *școlesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) instrui (temeinic) în școală. — V. **școală.**

ȘCOLÍRE, *școliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) școli*, instruire. — V. **școli.**

ȘCRÁBĂ s.f. v. **scroambă.**

ȘEA s.f. v. **șa.**

ȘEDEÁ, *șed*, vb. II. Intranz. **1.** A se afla așezat pe ceva; a sta jos. ✧ Expr. *A ședea (ca) pe ghimpi* (sau *pe foc, pe ace)* = a fi nerăbdător și îngrijorat; a fi grăbit să plece. *A ședea pe comoară* = a fi foarte bogat și zgârcit. **2.** A lua loc, a se așza. ✦ A se opri din mers așezându-se; a poposi. ✦ (De obicei la imperativ sau în construcții negative) A avea astâmpăr, a fi liniștit. *Șezi locului!* **3.** A sta, a se găsi, a rămâne câtva timp într-un anumit loc, într-o anumită situație sau poziție; a nu se mișca din locul sau din poziția ocupată. ✧ Expr. *A ședea la masă* = a lua masa, a mânca. *A(-i) ședea cuiva ceva la inimă* = a fi preocupat, stăpânit de ceva, a dori ceva foarte mult. *A ședea pe capul cuiva* = a plictisi (pe cineva) cu prezența sa sau cu prea multe insistențe. *A ședea cu mâinile în sân* (sau *încrucișate, la brâu, cu brațele încrucișate* etc.) = a nu face, a nu întreprinde nimic. *A ședea strâmb și a judeca* (sau *a vorbi, a grăi) drept* = a discuta cu franchețe; a recunoaște adevărul. **4.** A petrece câtva timp undeva, a nu se deplasa (dintr-un anumit loc); a se afla, a rămâne, a zăbovi (într-un anumit loc). ✦ (Rar; despre obiecte) A se afla așezat sau depozitat într-un loc). **5.** A avea locuința, domiciliul undeva; a locui, a domicilia. **6.** (În expr.) *A(-i) ședea* (cuiva) *bine* (sau *rău, frumos, mândru)* = a (nu) i se potrivi; a (nu) fi așa cum se cuvine, cum trebuie, cum este indicat. **7.** A se afla într-o anumită situație (în raport cu ceva sau cu cineva). **8.** A nu face nimic, a nu avea nicio ocupație. *Șade toată ziua*. – Lat. **sedere.**

ȘEDÉRE, *șederi,* s.f. **1.** Faptul de *a ședea*. ✦ Lipsă de activitate; lenevie, inactivitate. **2.** Popas făcut într-un loc pentru a petrece un anumit timp; timp petrecut într-un loc. **3.** (Înv.) Domiciliu, locuință. — V. **ședea.**

ȘEDÍNȚĂ, *ședințe,* s.f. **1.** Adunare organizată a membrilor unui corp constituit, a unui colectiv, a personalului unei întreprinderi, al unei instituții, pentru a discuta, pentru a dezbate și a hotărî ceva. ✦ Dezbatere a unei cauze în fața instanței judecătorești. **2.** Interval de timp în care se face o expunere, se execută o acțiune, se aplică un tratament medical etc. — **Ședea** + suf. *-ință* (după fr. *séance).*

ȘEDINȚOMÁN, -Ă, *ședințomani, -e,* s.m. și f. (Ir.) Persoană care are mania de a convoca multe ședințe (**1**), de a discuta mult în cadrul acestora. — **Ședință** + suf. *-oman*.

ȘEDINȚOMANÍE, s.f. (Ir.). Practică, obicei de a convoca multe ședințe (**1**), de a prelungi în mod excesiv discuțiile din cadrul acestora. — **Ședință** + **manie**.

ȘEF, -Ă, *șefi, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care conduce o organizație, o instituție etc.; conducător. ✦ Persoană superioară în grad sau în funcție altei persoane, considerată în raport cu aceasta; superior. ✧ *Șef de orchestră* = dirijor. ✦ (Fam.; la vocativ) Termen cu care cineva se adresează unei persoane (socotită egală sau inferioară). **2.** (În sintagma) *Șef de lucrări* = grad didactic în învățământul superior științific și tehnic, intermediar între cel de asistent și cel de conferențiar; lector; persoană care are acest grad. — Din fr. **chef.**

ȘEFÍE, *șefii,* s.f. Demnitate, rang, funcție de șef (**1**); conducere, direcție; timpul cât cineva deține această funcție. — **Șef** + suf. *-ie.*

ŞEIÁC s.n. v. **şiac.**

ŞEÍC[1], *şeici,* s.m. **1.** (În ţările arabe) Căpetenie a unui trib, a unei formaţiuni statale. **2.** Şef al unei comunităţi religioase la musulmani. [Var.: **şéih** s.m.] — Din tc. **şeyh.**

ŞEIC[2], *şeicuri,* s.n. Dans modern cu mişcări vioaie, săltate. — Din engl. **shake.**

ŞEÍH s.m. v. **şeic[1].**

ŞEITÁN, *şeitani,* s.m. (Reg.) Unul dintre numele dracului. — Din tc. **şeytăn.**

ŞÉLAC s.n. **1.** Răşină naturală (de origine animală) sau produsă sintetic, folosită la prepararea unor lacuri, a cerii roşii etc. **2.** Lac peparat din şelac (**1**), folosit la lustruire, grunduire etc. [Var.: **şérlac** s.n.] — Din germ. **Schellack.**

ŞELÁR, *şelari,* s.m. Persoană care confecţionează (şi vinde) şei sau alte obiecte de harnaşament. — **Şa** + suf. *-ar.*

ŞELĂRÍE[1] s.f. Meseria şelarului. — **Şelar** + suf. *-ie.*

ŞELĂRÍE[2], *şelării,* s.f. Locul unde se confecţionează sau se vând şei ori alte obiecte de harnaşament. — **Şa** + suf. *-ărie.*

ŞELF, *şelfuri,* s.n. Regiune a fundului bazinelor oceanice, cuprinsă între linia de ţărm şi povârnişul continental, reprezentând zona marginală submersă a continentelor. — Din germ. **Schelf.**

ŞELÚŢĂ, *şeluţe,* s.f. Diminutiv al lui *şa*. — **Şa** + suf. *-uţă.*

ŞEMINÉU, *şemineuri,* s.n. Cămin (pentru foc). — Din fr. **cheminée.**

ŞEMIZÁ, *şemizez,* vb. I (Tehn.) A îmbrăca într-un înveliş protector, a acoperi cu un înveliş protector. — Din fr. **chemiser.**

ŞEMIZÁRE, *şemizări,* s.f. (Tehn.) Acţiunea de *a şemiza*. — V. **şemiza.**

ŞEMIZÉTĂ, *şemizete,* s.f. (Astăzi rar) Bluză femeiască simplă, cu croială asemănătoare cu cea a cămăşilor bărbăteşti. — Din fr. **chemisette.**

ŞENÁL, *şenale,* s.n. Porţiune navigabilă în lungul unui râu, al unui canal sau al unui lac, destul de largă şi de adâncă pentru a asigura navigaţia la intrarea într-un port. [Var.: **şanál** s.n.] — Din fr. **chenal.**

ŞENILÁT, -Ă, *şenilaţi, -te,* adj. (Despre autovehicule) Cu şenile. — Din fr. **chenillé.**

ŞENÍLĂ, *şenile,* s.f. Bandă metalică continuă de rulare a unor vehicule, constituită din plăci metalice articulate între ele, înfăşurată peste roţile vehiculului situate pe aceeaşi parte, pentru a se obţine o suprafaţă mai largă de contact cu terenul şi o tracţiune mai mare decât a roţilor obişnuite în timpul deplasării. — Din fr. **chenille.**

ŞENILÉTĂ, *şenilete,* s.f. Mic vehicul (militar-blindat) pe şenile. — Din fr. **chenillette.**

ŞEPCÁR, *şepcari,* s.m. Persoană care confecţionează (şi vinde) şepci. — **Şapcă** + suf. *-ar.*

ŞEPCÚŢĂ, *şepcuţe,* s.f. Diminutiv al lui *şapcă*; şapcă mică. — **Şapcă** +suf. *-uţă.*

ŞÉPING, *şepinguri,* s.n. Maşină de rabotat la care mişcarea principală (cea a sculei aşchietoare) este efectuată pe o direcţie perpendiculară pe dimensiunea mai mare a piesei. — Din engl. **shaping**.

ŞEPTÁR, *şeptari,* s.m. Carte de joc marcată cu numărul şapte, care are şapte puncte. — **Şapte** + suf. *-ar.*

ŞÉPTE num. card. v. **şapte.**

ŞEPTÉL, *şepteluri,* s.n. Totalitatea animalelor domestice sau numai a celor de o anumită specie dintr-o ţară, regiune sau gospodărie. — Din fr. **cheptel.**

ŞEPTÍC, *şeptici,* s.m. (Fam.) **1.** Diminutiv al lui *şapte.* **2.** Joc de cărţi, în care cartea marcată cu numărul şapte are cea mai mare importanţă. — **Şapte** + suf. *-ic*.

ŞEPTÍME, *şeptimi*, s.f. A şaptea parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. — **Şapte** + suf. *-ime*.

ŞERARDIZÁRE, *şerardizări*, s.f. Tratament aplicat pieselor de oţel, prin care acestea sunt acoperite cu un strat protector de zinc, rezistent la coroziune. — Cf. fr. s h é r a r d i s a g e, germ. S h e r a r d i s i e r u n g, rus. ş e r a r d i z a ţ i i a.

ŞERB, *şerbi,* s.m. **1.** (În Evul Mediu) Ţăran dependent de stăpânul feudal; iobag. **2.** (Înv.) Sclav, rob. — Lat. **servus.**

ŞERBÉT, (**2**) *şerbeturi,* s.n. **1.** Preparat alimentar făcut din sirop de zahăr bine legat şi frecat, colorat şi aromat cu diferite esenţe sau sucuri de fructe. **2.** Sortiment de şerbet (**1**). — Din tc. **şerbet.**

ŞERBETÉLNIŢĂ, *şerbetelniţe,* s.f. Vas în care se fierbe şerbetul. — **Şerbet** + suf. *-elniţă.*

ŞERBETIÉRĂ, *şerbetiere*, s.f. **1.** Chisea pentru şerbet. **2.** Vasul de tablă al maşinii în care se prepară îngheţata. [Pr.: *-ti-e-*] — **Şerbet** + suf. *-ieră.*

ŞERBÍ, *şerbesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A servi ca şerb, a fi şerb. — Din **şerb**.

ŞERBÍE s.f. (În Evul Mediu) Condiţie de dependenţă personală a ţăranilor faţă de stăpânul lor; starea de şerb; iobăgie. — **Şerb** + suf. *-ie.*

ŞERBÍRE, *şerbiri,* s.f. (Înv.) **1.** Faptul de *a şerbi*. **2.** Servitute. ✦ Fig. Obligaţie, îndatorire, angajament. — V. **şerbi.**

ŞERFUÍ, *şerfuiesc,* vb. IV. Tranz. A subţia marginea pieilor în timpul confecţionării, pentru ca acestea să poată fi îndoite, suprapuse sau cusute. — Din germ. **schärfen** „a ascuţi”.

ŞERFUÍRE, *şerfuiri,* s.f. Acţiunea de *a şerfui* şi rezultatul ei. — V. **şerfui.**

ŞERÍF[1], *şerifi,* s.m. Prinţ arab socotit descendent al lui Mohamed. — Din tc. **şerif,** fr. **chérif.**

ŞERÍF[2], *şerifi,* s.m. (În Anglia) Magistrat însărcinat cu aplicarea legii într-un comitat. **2.** (În SUA) Ofiţer de administraţie ales, însărcinat cu menţinerea ordinii într-un district, într-o localitate. — Din engl. **sheriff,** fr. **shériff.**

ŞÉRLAC s.n. v. **şelac.**

ŞERLÁI, *şerlai,* s.m. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina şi cu frunzele lânos-păroase şi cu flori albe *(Salvia aethiopis)*. [Pl. şi: (n.) *şerlaie*] — Din germ. **Scharlei.**

ŞERPÁR, (**1**) *şerpare,* s.n., (**2**) *şerpari,* s.m. **1.** S.n. Brâu lat de piele (prevăzut cu buzunare) pe care îl poartă ţăranii; chimir. **2.** S.m. Pasăre răpitoare, asemănătoare cu acvila, cu spatele de culoare brună-cenuşie şi cu pântecele alburiu, care se hrăneşte mai ales cu şerpi, şopârle şi broaşte *(Circaëtus gallicus)*. — **Şarpe** + suf. *-ar.*

ŞERPÁŞ, *şerpaşi*, s.m. Membru al unei populaţii himalaiene, care serveşte drept ghid sau cărător în expediţiile alpiniştilor din Himalaia. — Din fr., engl. **sherpa.**

ŞERPĂRÁŞ, *şerpăraşe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al unui *şerpar* (**1**). — **Şerpar** + suf. *-aş.*

ŞERPĂRÍE, *şerpării,* s.f. Mulţime de şerpi; loc unde se găsesc şerpi în număr mare. — **Şarpe** + suf. *-ărie.*

ŞÉRPE s.m. v. **şarpe.**

ŞERPÉSC, -EÁSCĂ, *şerpeşti,* adj. Care aparţine şarpelui, referitor la şarpe, ca de şarpe, în formă de şarpe. ✦ Fig. (Despre ochi sau priviri) Ager, pătrunzător; *p. ext.* lipsit de sinceritate. ✦ Fig. Rău, perfid, viclean, înveninat. — **Şarpe** + suf. *-esc.*

ŞERPÉŞTE adv. Ca şarpele, în felul şarpelui. — **Şarpe** + suf. *-eşte.*

ŞERPIŞÓR, *şerpişori,* s.m. Diminutiv al lui *şarpe*; şerpurel; *fig.* om zglobiu, neastâmpărat. — **Şarpe** + suf. *-işor.*

ŞERPÍU, -ÍE, *şerpii,* adj. (Rar) Şerpesc. — **Şarpe** + suf. *-iu*.

ŞERPOÁICĂ, *şerpoaice,* s.f. Femela şarpelui; şerpoaie. ✦ Epitet pentru o femeie vioaie, seducătoare sau perfidă, vicleană. — **Şarpe** + suf. *-oaică.*

ŞERPOÁIE, *şerpoaie,* s.f. (Rar) Şerpoaică. — **Şarpe** + suf. *-oaie.*

ŞERPÓI, *şerpoi,* s.m. Augmentativ al lui *şarpe*. — **Şarpe** + suf. *-oi*.

ŞERPUÍ, *şerpuiesc,* vb. IV. Intranz. A avea sau a forma (în mişcare) o linie unduitoare, ca mersul şarpelui. — **Şarpe** + suf. *-ui.*

ŞERPUIÁLĂ, *şerpuieli,* s.f. Şerpuire. [Pr.: *-pu-ia-*] — **Şerpui** + suf. *-eală*.

ŞERPUÍND, -Ă, *şerpuinzi, -de*, adj. (Rar) Şerpuitor. — V. **şerpui.**

ŞERPUÍRE, *şerpuiri,* s.f. Faptul de *a şerpui;* şerpuială; sinuozitate. — V. **şerpui.**

ŞERPUÍT, -Ă, *şerpuiţi, -te,* adj. Care face cotituri, care şerpuieşte; şerpuitor, cotit. — V. **şerpui.**

ŞERPUITÓR, -OÁRE, *şerpuitori, -oare,* adj. Care şerpuieşte; care descrie o linie ondulată; şerpuind, şerpuit; sinuos. [Pr.: *pu-i-*] — **Şerpui** + suf. *-tor*.

ŞERPUITÚRĂ, *şerpuituri,* s.f. Fiecare dintre cotiturile unui drum, ale unui curs de apă etc.; sinuozitate, cotitură. [Pr.: *-pu-i-*] — **Şerpui** + suf. *-tură*.

ŞERPURÉL, *şerpurei,* s.m. (Pop.) Şerpişor. — **Şarpe** + suf. *-urel.*

ŞERPUŞÓR, *şerpuşori*, s.m. Plantă erbacee cu ramuri drepte, cu tulpina târâtoare, cu frunze mici, înguste, păroase şi ascuţite, dispuse în formă de evantai *(Lycopodium complanatum)*. — **Şarpe** + suf. *-uşor.*

ŞERUÍ, *şeruiesc,* vb. IV. Tranz. A curăţa resturile de carne de pe o piele jupuită, înainte de a o pune la argăseală; a descărna. — Din germ. **scharren.**

ŞERUÍRE, *şeruiri,* s.f. Acţiunea de *a şerui* şi rezultatul ei. — V. **şerui.**

ŞERUITÓR, *şeruitoare,* s.n. Cuţit folosit în tăbăcărie la răzuirea resturilor de carne de pe pieile jupuite. [Pr.: *-ru-i-*] — **Şerui** + suf. *-tor*.

ŞERVÉT, *şervete,* s.n. **1.** Bucată pătrată sau dreptunghiulară de pânză de in, de bumbac etc. folosită la masă pentru ştersul gurii. ✦ *P. ext.* Bucată dreptunghiulară de pânză de in, de bumbac etc., folosită în bucătărie pentru ştersul veselei, tacâmurilor etc. **2.** (Pop.) Prosop, ştergar. — Cf. fr. s e r v i e t t e.

ŞERVEŢÉL, *şervеţele,* s.n. Diminutiv al lui *şervet*. ✦ Bucată de pânză sau de hârtie subţire (uşor creponată), care serveşte la ştersul gurii. — **Şervet** + suf. *-el.*

ŞES, ŞEÁSĂ, (**1**) *şese*, adj., (**2, 3**) *şesuri,* s.n. **1.** Adj. (Despre pământuri, regiuni) Neted, întins; plan. **2.** S.n. Întindere vastă de pământ, fără diferenţe (mari) de nivel, situată la mică altitudine; câmpie; suprafaţă plană de pământ situată într-o depresiune. **3.** S.n. Parte a corpului animalelor, cuprinsă între ultima coastă şi osul şoldului. — Lat. **sessus.**

ŞÉSE num. card. v. **şase.**

ŞESENÁL, *şesenale,* adj. s.n. (Plan) de şase ani. — De la **şase** (după *cincinal).*

ŞESÍME, *şesimi*, s.f. A şasea parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. — **Şase** + suf. *-ime.*

ŞEST interj. (În loc. adv.) *Pe şest* = pe furiş; în mod fraudulos. — Din rus. **şest'.**

ŞÉSTINĂ, *şestine,* s.f. (Reg.) Loc neted pe vârful unui munte. — **Şest** (reg. „şes” < lat.) + suf. *-ină.*

ŞETRÚŢĂ s.f. v. **şătruţă.**

ŞEULÍŢĂ, *şeuliţe,* s.f. (Pop.) Şeluţă. [Pr.: *şe-u-*] — **Şa** + suf. *-uliţă*.

ŞEVALÉT, *şevalete,* s.n. Suport de lemn pe care pictorul fixează cartonul sau pânza când pictează. ✧ *Pictură de şevalet* = pictură pe panou mobil cu suport din pânză, lemn sau carton. [Pl. şi: *şevaleturi*] — Din fr. **chevalet.**

ȘEVALIÉRĂ, *șevaliere,* s.f. Inel gros pe care sunt gravate embleme, inițiale etc. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **chevalière.**

ȘÉVER, *șevere,* s.n. Unealtă în formă de disc, cremalieră sau melc, confecționată din oțel aliat, folosită pentru șeveruire. — Din rus. **șever,** engl. **shaver.**

ȘEVERUÍ, *șeveruiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi flancurile dinților de la roțile dințate necălite. — **Șever** + suf. *-ui*.

ȘEVERUÍRE, *șeveruiri,* s.f. Acțiunea de *a șeverui* și rezultatul ei. — V. **șeverui.**

ȘEVERUÍT, -Ă, *șeveruiți, -te,* adj. (Despre dinții de la roțile dințate necălite) Cu flancurile netezite. — V. **șeverui.**

ȘEVIÓT s.n. **1.** Rasă de oi originară din Anglia, cu lână albă fină și cu firul lung. ✦ Stofă țesută din lâna pură a acestor oi sau din amestec de lână cu fibre sintetice. [Pr.: *-vi-ot*] — Din fr. **cheviot.**

ȘEVRÉTĂ, *șevrete,* s.f. Piele de ovine tăbăcită cu săruri minerale, caracterizată prin finețe, moliciune, elasticitate, netezime și prin rezistență relativ redusă, servind la confecționarea fețelor de încălțăminte pentru femei și copii. — Din fr. **chevrette,** germ. **Chevrette.**

ȘEVRÓ, *șevrouri,* s.n. Piele moale și subțire (prelucrată din piele de capră, de oaie etc.) din care se confecționează încălțăminte, mănuși, genți etc. [Var.: **șevróu** s.n.] — Din fr. **chevreau.**

ȘEVRÓU s.n. v. **șevro.**

ȘEZĂTÓR, -OARE, *șezători,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv.) Care are domiciliul într-un loc, care locuiește în… **2.** S.f. Adunare restrânsă la sate în serile de iarnă, la care participanții lucrează și totodată petrec, spunând povești, glume, ghicitori. ✦ Reuniune literară. — **Ședea** + suf. *-ător.*

ȘEZLÓNG, *șezlonguri,* s.n. Scaun pliabil pe al cărui schelet de lemn sau de metal este montată o pânză și al cărui spătar mobil se poate înclina după preferință. — Din fr. **chaise-longue.**

ȘEZÚT, (II) *șezuturi,* s.n. **I.** Faptul de *a ședea*. **II. 1.** Partea inferioară, dorsală a trunchiului omenesc, pe care se sprijină corpul în tipul șederii; dos, fund. ✦ P. restr. Anus. **2.** (Înv.) Locuință, domiciliu. — V. **ședea.**

ȘFÁRĂ[1] s.f. v. **sfară.**

ȘFÁRĂ[2] s.f. v. **sfoară.**

ȘFANȚ s.n. v. **sfanț.**

ȘFĂIȚUÍRE, *șfăițuiri,* s.f. Procedeu de sudare în care piesele de sudat sunt încălzite în forjă sau în cuptor și apoi ciocănite sau presate. — După germ. **Schweisserei.**

ȘFĂRUÍ, *șfăruiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A lega cu sfoară. — **Șfară**[2] + suf. *-ui*.

ȘFEI, *șfei,* s.m. (Iht.) Boarță. — Et. nec.

ȘFERT s.n. v. **sfert.**

ȘFÉȘNIC s.n. v. **sfeșnic.**

ȘFICHI, (I) interj., **(II)** *șfichiuri,* s.n. **I.** Interj. Cuvânt care imită șuieratul biciului. **II.** S.n. **1.** Capătul subțire și neîmpletit al biciului; pleasnă. ✦ Lovitură dată cu vârful biciului. ✦ Fig. Vorbă răutăcioasă, răutate, împunsătură. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *în șfichi* = a începa cu vorba; a ironiza. **2.** Mănunchi, grup de fire de păr. — Onomatopee.

ȘFICHIUÍ, *șfichiuiesc,* vb. IV. Tranz. A atinge cu șfichiul (**II 1**), a lovi scurt; *p. ext.* a biciui, a plesni. ✦ Fig. A înțepa cu vorba, a ironiza, a persifla. — **Șfichi** + suf. *-ui*.

ȘFICHIUÍRE, *șfichiuiri,* s.f. Acțiunea de *a șfichiui* și rezultatul ei. — V. **șfichiui.**

ȘFICHIUITÓR, -OÁRE, *șfichiuitori,-oare,* adj. Care lovește cu șfichiul; *fig.* înțepător, mușcător, ironic; zeflemitor, caustic, sarcastic. [Pr.: *-chiu-i-*] — **Șfichiui** + suf. *-tor.*

ȘFICHIUITÚRĂ, *șfichiuituri,* s.f. Lovitură dată cu șfichiul (**II 1**); *fig.* înțepătură, zeflemea, ironie. [Pr.: *-chiu-i*] — **Șfichiui** + suf. *-tură.*

ȘFOÁRĂ s.f. v. **sfoară.**

ȘI adv., conj. **A.** Adv. (Stă înaintea părții de vorbire la care se referă; fiind vorba de verbe reflexive sau de forme verbale compuse, stă între auxiliar, pron. refl. etc. și verb) **I.** (Cu sens modal) **1.** Chiar, în adevăr, cu adevărat. ✦ Întocmai, exact. *Precum a zis, așa a și făcut*. **2.** Pe deasupra, în plus, încă. *După ce că e urâtă o mai cheamă și Neacșa*. **3.** Chiar, încă, pe lângă acestea, de asemenea. *Vezi să nu pățești și tu ca mine.* ✦ (Pe lângă un adjectiv sau un adverb la gradul comparativ, intensifică gradația) *O cameră și mai mare*. ✧ Loc. adj. (Cu valoare de superlativ) *Și mai și* = mai grozav, mai strașnic. **4.** (În propoziții negative) Nici. *Însă și de voi nu mă îndur ca să vă părăsesc.* **II.** (Cu sens temporal) **1.** Imediat, îndată, pe loc. *Cum îl zări, îi și spuse.* **2.** Deja. *Masa se și pune în grădină.* **B.** Conj. **I.** (Marcă a coordonării copulative) **1.** (Leagă două părți de același fel ale unei propoziții) *Este voinic și tânăr*. **2.** (Împreună cu prep. „cu” exprimă relația operației matematice a adunării) Plus. *Doi și cu trei fac cinci*. ✦ (Ajută la formarea prin adiție a numeralelor de la douăzeci și unu până la nouăzeci și nouă) *Șaizeci și opt.* ✦ (Ajută la formarea numeralelor care exprimă numere zecimale, legând partea zecimală de întreg) *Trei și paisprezece.* ✦ (Indică adăugarea unei cantități) Plus. *Unu și jumătate.* **3.** (Leagă două substantive între care există o corespondență sau o echivalență) *Binele și răul*. **4.** (Așezat înaintea fiecărui termen al unei enumerări, ajută la scoaterea lor în evidență) *A adus și vin, și mâncare, și cărți*. ✦ (În repetiții, ca procedeu stilistic) *Ia cuvântul și vorbește și vorbește*. **5.** (Leagă două propoziții de același fel, indicând o completare, un adaos, o precizare nouă) *Deschide ușa și intră*. **6.** (Accentuat, în corelație cu sine însuși) Atât…, cât…; nu numai…, ci și… *Are în mână și pâinea, și cuțitul*. **7.** (În stilul epic și popular, mai ales în povestire, se așază la începutul frazei, indicând continuitatea desfășurării faptelor) *Și a plecat fiul de împărat mai departe.* ✦ (Întrebuințat înaintea unei propoziții interogative sau exclamative, subliniază legătura cu cele povestite anterior) *Și ce vrei să faci acum?* ✧ Expr. *Ei și?* = ce-mi pasă? ce importanță are? ✦ (Întrebuințat singur, în dialog, ca îndemn pentru continuarea unei povestiri) *Se aude cineva bătând în ușă... — Și? — Mă duc să deschid.* **8.** (Precedat de adv. „ca” are funcție comparativă) **a)** La fel ca, întocmai ca. *Se pricepe la pescuit ca și la multe altele;* **b)** aproape, aproximativ. *Treaba este ca și sfârșită*. **II.** (Marchează coordonarea adversativă) Ci, iar, dar. *Aude vorbindu-se și nu pricepe nimic.* **III.** (Marcă a coordonării concluzive) Deci, prin urmare. *E o glumă și nu o lua în serios.* — Lat. **sic.**

ȘIÁC, (2) *șiace,* s.n. **1.** Postav aspru din lână de culoare închisă, țesut de obicei în casă, din care se fac haine țărănești și rase călugărești. **2.** Sortiment de șiac (**1**). [Pl. și: *șiacuri* — Var.: (reg.) **șeiác** s.n.] — Din tc. **șayak.**

ȘIBÓI s.m. (Bot.) Micșunea. — Din tc. **șebboy.**

ȘIC[1] s.n. Eleganță, distincție, bun-gust (în îmbrăcăminte, în atitudini). ✧ (Adjectival) *O femeie șic*. ✧ (Adverbial) *Se îmbracă șic.* ✦ Lucru care amuză, care are haz. — Din fr. **chic.**

ȘIC[2]**,** *șicuri,* s.n. (Reg.) Fiecare dintre micile foițe de metal lucios care se aplică drept podoabă pe unele haine femeiești; fluture, paietă. — Din sb. **šik,** magh. **sik.**

ȘICANÁ, *șicanez,* vb. I. Tranz. A sâcâi pe cineva pentru lucruri fără importanță, a căuta cuiva pricină, a face șicane; a agasa. — Din fr. **chicaner.**

ȘICANÁRE, *șicanări,* s.f. Acțiunea de *a șicana* și rezultatul ei. — V. **șicana.**

ȘICANÁT, -Ă, *șicanați, -te,* adj. (Rar) Căruia i se fac șicane; sâcâit, necăjit de cineva pentru lucruri fără importanță. — V. **șicana.**

ȘICANATÓR, -OÁRE, *șicanatori, -oare,* adj. Care șicanează, căruia îi place să sâcâie pe cineva pentru lucruri de nimic; sâcâitor. — **Șicana** + suf. *-tor.*

ȘICANÁ, *șicane,* s.f. **1.** Acțiune prin care cineva sâcâie, agasează pe altcineva cu cereri și cu pretenții neîndreptățite; sâcâială fără motiv. ✦ Pricină neîntemeiată, subtilitate falsă; tertip, alibi. **2.** Obstacol (de forme diferite) montat pe circuitul unui fluid pentru a-i micșora viteza, pentru a-i imprima un drum ocolit sau pentru a-i uniformiza debitul, dându-i astfel posibilitatea să se răcească, să depună suspensiile pe care le poartă etc. — Din fr. **chicane.**

ȘICUÍ, *șicuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A (se) împodobi cu șic[2]. — **Șic**[2] + suf. *-ui.*

ȘICUÍRE, *șicuiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) șicui* și rezultatul ei. — V. **șicui.**

ȘICUÍT, -Ă, *șicuiți,-te,* adj. (Înv. și reg.) Împodobit cu șic[2]. — V. **șicui.**

ȘÍE pron. refl. v. **sie.**

ȘIF, *șifuri,* s.n. (Tipogr.) Galion. — Din germ. **Schiff.**

ȘIFÓN, (2) *șifoane,* s.n. **1.** Pânză pentru lenjerie. **2.** Sortiment de șifon (**1**). — Din fr. **chiffon.**

ȘIFONÁ, *șifonez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde netezimea; a (se) mototoli, a (se) boți. ✦ Fig. (Fam.) A (se) supăra, a (se) bosumfla. — Din fr. **chiffonner.**

ȘIFONÁBIL, -Ă, *șifonabili, -e,* adj. (Despre țesături, hârtie, materiale plastice etc.). Care se șifonează ușor. ✦ Fig. (Fam.) Care se supără ușor, care nu știe de glumă; irascibil, țâfnos, susceptibil. — Din fr. **chiffonnable.**

ȘIFONABILITÁTE s.f. (Rar) Proprietate a produselor textile, a hârtiei, a unor materiale plastice etc. de a se șifona. — **Șifonabil** + suf. *-itate.*

ȘIFONÁRE, *șifonări,* s.f. Acțiunea de *a (se) șifona* și rezultatul ei. — V. **șifona.**

ȘIFONÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) șifona*. — V. **șifona.**

ȘIFONÁT[2]**, -Ă,** *șifonați, -te,* adj. (Despre țesături, hârtie, materiale plastice etc.) Cu netezimea deformată, cu încrețituri neregulate; mototolit, boțit. ✦ Fig. (Fam.) Supărat, bosumflat. — V. **șifona.**

ȘIFONIÉR, *șifoniere,* s.n. Dulap în care se păstrează hainele și lenjeria. [Pr.: *-ni-er.* — Var.: **șifoniéră** s.f.] — Din fr. **chiffonnier.**

ȘIFONIÉRĂ s.f. v. **șifonier.**

ȘIÍSM, s.n. Curent apărut în islam în a doua jumătate a sec. VIII, care nu recunoaște sunna, principalul motiv al separării de sunniți fiind acceptarea lui Ali, ginerele lui Mahomed, ca urmaș legitim al acestuia. — Din fr. **chiisme.**

ȘIÍT, -Ă, *șiiți, -te,* adj., s.m. și f. (Adept) al șiismului. — Din fr. **chiit,** engl. **Shiite.**

ȘILD, *șilduri,* s.n. Mică placă de metal sau de material plastic care se fixează în dreptul mânerelor și broaștelor la uși, ferestre, sertare etc. pentru a proteja gaura cheii. — Din germ. **Schild.**

ȘÍLING, *șilingi,* s.m. **1.** (Și în sintagma *șiling englez*) Monedă divizionară englezească, valorând a 20-a parte dintr-o liră sterlină, utilizată până la adoptarea monedei euro. **2.** (Și în sintagma *șiling austriac*) Denumire a unității bănești în Austria, până la adoptarea monedei euro. **3.** Denumire a unităților bănești în Kenya, Somalia, Tanzania și Uganda. — Din engl. **shilling,** germ. **Schilling.**

ȘÍMI s.n. v. **shimmy.**

ȘINÁR, *șinare,* s.n. (Pop.) Cui de fier cu care se fixează șina pe roțile unui vehicul. — **Șină** + suf. *-ar.*

ȘÍNĂ, *șine,* s.f. **1.** Fiecare dintre barele de oțel laminate după un anumit profil și folosite drept cale de rulare pentru un vehicul cu roți (tren, tramvai) sau de ghidare pentru anumite piese mobile dintr-o instalație tehnică. ✦ P. ext. Cale ferată. **2.** Cerc de oțel care se montează pe roțile de lemn ale unui vehicul pentru a le feri de uzură. ✦ Bandă de metal care se fixează pe unele obiecte de lemn (uși, lăzi, butoaie etc.) pentru a le mări rezistența la uzură. — Din pol. **szyna,** germ. **Schiene.**

ȘINDILÁR s.m. v. **șindrilar.**

ȘINDÍLĂ s.f. v. **șindrilă.**

ȘINDILÍ vb. IV v. **șindrili.**

ȘINDILÍT[1] s.n. v. **șindrilit**[1].

ȘINDILÍT[2]**, -Ă** adj. v. **șindrilit**[2].

ȘÍNDRĂ, *șindre,* s.f. (Reg.) Șindrilă. — Din sb. **šindra.**

ȘINDRILÁR, *șindrilari,* s.m. Persoană care fabrică sau vinde șindrilă; meseriaș care bate șindrila pe acoperiș; șițar. [Var.: (reg.) **șindilár** s.m.] — **Șindrilă** + suf. *-ar.*

ȘINDRÍLĂ, *șindrile,* s.f. (Adesea cu sens colectiv) Scândurică de brad, îngustă și subțire, care servește la acoperitul caselor; șiță, șindră. [Pl. și: *șindrili.* — Var.: (reg.) **șindílă** s.f.] — Din magh. **zsindely,** germ. **Schindel.**

ȘINDRILÍ, *șindrilesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi o clădire cu șindrilă; a șindrui. [Var.: (reg.) **șindilí** vb. IV] — Din **șindrilă.**

ȘINDRILÍRE, *șindriliri,* s.f. Acțiunea de *a șindrili* și rezultatul ei. — V. **șindrili.**

ȘINDRILÍT[1] s. n. Faptul de *a șindrili.* [Var.: (reg.) **șindilít** s.n.] — V. **șindrili.**

ȘINDRILÍT[2]**, -Ă,** *șindriliți, -te,* adj. Cu acoperiș de șindrilă; șindruit. [Var.: (reg.) **șindilít, -ă** adj.] — V. **șindrili.**

ȘINDRUÍ, *șindruiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A șindrili. — **Șindră** + suf. *-ui.*

ȘINDRUÍRE, *șindruiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a șindrui* și rezultatul ei. — V. **șindrui.**

ȘINDRUÍT, -Ă, *șindruiți, -te,* adj. (Reg.) Șindrilit[2]. — V. **șindrui.**

ȘINÓR, *șinoare,* s.n. (Reg.) Șnur, șiret; gătitan. — Din magh. **zsinór.**

ȘINȘÍLĂ, *șinșile,* s.f. Mamifer rozător din America de Sud, asemănător cu veverița, vânat pentru blana lui cenușie foarte prețioasă *(Chinchila lanigera)*. [Var.: **cincíla** s.f.] — Din fr. **chinchilla.**

ȘINTOÍSM s.n. Religie apărută în Japonia în sec. VI, ca reacție la introducerea budismului, caracterizată prin animism, venerarea unor divinități ale naturii, cultul eroilor, al strămoșilor și al împăratului, ca divinitate vizibilă. — Din fr. **shintoïsme.**

ȘINTOÍST, -Ă, *șintoiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al șintoismului. — Din fr. **shintoïste.**

ȘINUÍ, *șinuiesc,* vb. IV. Tranz. A pune șine (la o roată de lemn, *p. ext.* la un vehicul), a fereca. — **Șină** + suf. *-ui.*

ȘINUÍRE, *șinuiri,* s.f. Acțiunea de *a șinui* și rezultatul ei; șinuit[1]. — V. **șinui.**

ȘINUÍT[1] s.n. (Rar) Șinuire. — V. **șinui.**

ȘINUÍT[2]**, -Ă,** *șinuiți, -te,* adj. Legat, ferecat cu șine. — V. **șinui.**

ȘIP[1]**,** *șipi,* s.m. Specie de pește din Marea Neagră, asemănător cu nisetrul, care își depune icrele în regiunea Gurilor Dunării *(Acipenser sturio)*. — Din rus. **šip.**

ȘIP[2]**,** *șipuri,* s.n. (Reg.) Sticlă (pentru păstrat lichide); flacon. ✦ Conținutul unei sticle. — Din magh. **síp** „lulea”.

ȘÍPCĂ, *șipci,* s.f. Fiecare dintre bucățile de lemn subțiri și lungi (de formă paralelipipedică) folosite în lucrări de tâmplărie sau de dulgherie. — Din bg., sb. **šipka.**

ȘIPCULÍȚĂ, *șipculițe,* s.f. Diminutiv al lui *șipcă.* — **Șipcă** + suf. *-uliță.*

ȘÍPOT, *șipote,* s.n. **1.** Izvor a cărui apă țâșnește cu putere (și care este captată printr-un jgheab sau printr-o țeavă). ✦ Jgheab, țeavă prin care se captează apa unui izvor. ✦ Țeavă de scurgere; burlan. **2.** (Reg.) Loc unde o apă curge repede; vârtej. — Cf. bg. ш е р о т „murmur”.

ȘIPOȚÉL, *șipoțele,* s.n. Diminutiv al lui *șipot.* — **Șipot** + suf. *-el.*

ȘIPURÉL, *șipurele,* s.n. (Reg.) Șipușor. — **Șip**[2] + suf. *-urel.*

ȘIPUȘÓR, *șipușoare,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *șip*[2]*;* șipurel — **Șip**[2] + suf. *-ușor.*

ȘIR, *șiruri,* s.n. **1.** Grup, mulțime de ființe sau de lucruri dispuse în succesiune, desfășurate în linie (dreaptă); rând, șirag (**1**). ✧ Loc. adv. și adj. *În șir* = în rând, unul după altul. ✦ Șirag (**2**). ✦ (Înv.) Rând scris sau tipărit. ✦ Lanț de munți; masiv muntos. ✦ Dâră formată de un lichid care se prelinge pe ceva. **2.** Succesiune de fapte, evenimente, unități de timp etc. *Șir de întâmplări.* ✧ Loc. adj. și adv. *În șir* = pe rând, succesiv, neîntrerupt, necontenit. **3.** Desfășurare continuă și regulată, înlănțuire logică a ideilor, a faptelor într-o expunere, într-o relatare; fir. ✧ Loc. adj. *Fără șir* = fără logică, incoerent. **4.** (Mat.) Mulțime infinită, ordonată, ale cărei elemente pot fi puse în corespondență cu mulțimea numerelor naturale. — Refăcut după **șire** (pl. lui *șiră).*

ȘIRÁG, *șiraguri,* s.n. **1.** Șir (**1**). ✧ Loc. adv. *În șirag* = unul după altul. ✦ Grup de soldați așezați în linie de bătaie. **2.** Mulțime de mărgele înșirate pe un fir pentru a fi purtate ca podoabă la gât. ✦ Mulțime de obiecte de același fel, înșirate ca mărgelele pe un fir (de sfoară sau pe o sârmă). [Var.: **șireág** s.n.] — Din magh. **sereg** „mulțime, trupă” (cu unele sensuri după *șir).* Cf. pol. s z e r e g.

ȘÍRĂ, *șire,* s.f. **1.** Grămadă mare de paie, de snopi etc. clădită în formă de prismă și terminată la partea superioară cu o coamă (ascuțită); claie, stog. **2.** (În sintagma) *Șira spinării* = coloana vertebrală. [Var.: **șúră** s.f.] — Lat. ***sira.**

ȘIREÁG s.n. v. **șirag.**

ȘIRÉGLĂ, *șiregle,* s.f. (Reg.) Codârlă (la car sau căruță). — Din magh. **saraglya.**

ȘIRÉT[1]**,** *șireturi,* s.n. **1.** Bentiță îngustă de bumbac, mătase etc., țesută tubular sau în fâșie, care, petrecută prin butoniere speciale, servește pentru a lega sau a strânge încălțămintea sau diferite obiecte de îmbrăcăminte. ✦ Fâșie îngustă și groasă de țesătură sau de împletitură, folosită pentru întărirea unor cusături în croitorie sau pentru ornamentarea îmbrăcămintei. **2.** Sfoară de bumbac (îmbrăcată în mătase colorată sau în fir) răsucită în două sau în trei și folosită mai ales ca ornament la îmbrăcăminte; găitan, ceapraz, brandenburg; șnur. — Din tc. **şerit.**

ȘIRÉT[2]**, -EÁTĂ,** *șireți, -te,* adj. Care știe să profite de naivitatea sau de buna-credință a celor din jur pentru a-și atinge scopurile pe căi ocolite; care dovedește un caracter viclean, perfid. ✦ Plin de subtilitate, de finețe; rafinat; descurcăreț, abil. ✦ Care denotă, trădează viclenie, prefăcătorie, perfidie; care denotă abilitate, subtilitate, umor. *Privire șireată.* — Din tc. **şirret.**

ȘIRETÉNIE[1]**,** *șiretenii,* s.f. Însușirea de a fi șiret[2]; faptă sau vorbă șireată; viclenie, perfidie, șiretlic. — **Șiret**[2] + suf. *-enie.*

ȘIRETÉNIE[2]**,** *șiretenii,* s.f. (Pop.) Desfășurare, curs (al unei întâmplări, al unei situații), istorisire cu multe peripeții; *p. ext.* relatare a unei întâmplări, a unei situații etc.; tărășenie. [Var.: **șiriténie** s.f.] — Cf. ş i r.

ȘIRETLÍC, *șiretlicuri,* s.n. Procedeu, faptă de om șiret[2]; truc folosit pentru a înșela buna-credință a cuiva; șmecherie, vicleșug. — Din tc. **şirretlik.**

ȘIREȚÉL, *șirețele,* s.n. Diminutiv al lui *șiret*[1]. — **Șiret**[1] + suf. *-el.*

ȘIREȚÍE, *șireții,* s.f. (Rar) Șiretenie[1]. — **Șiret**[2] + suf. *-ie.*

ȘIRÍNCĂ, *șirinci,* s.f. (Reg.) Fâșie îngustă de pământ (arabil); hat, răzor. — Din ucr. **šyrynka,** rus. **širinka.**

ȘIRITÉNIE s.f. v. **șiretenie**[2].

ȘIRÓI[1]**,** *șiroaie,* s.n. **1.** Șuviță (abundentă) de lichid care curge sau se prelinge de undeva. ✧ Expr. *A curge șiroaie* (sau *șiroi*) = a curge din abundență. **2.** Torent de apă care se scurge cu repeziciune și din abundență pe locurile înclinate (în urma ploilor mari sau a topirii zăpezilor); șuvoi. — Et. nec.

ȘIROÍ[2]**,** pers. 3 *șiroiește,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ape; *p. ext.* despre alte lichide) A curge sau a se prelinge în șiroaie. ✦ (Despre lucruri îmbibate sau care secretă un lichid). A lăsa să se scurgă sau să se prelingă un lichid în șiroaie. **2.** (Despre ape curgătoare) A curge repede (și abundent). — Din **șiroi**[1].

ȘIROÍRE, *șiroiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a șiroi*[2] și rezultatul ei. **2.** (Geol.) Fenomen de eroziune superficială, provocat de firișoarele de apă care provin din precipitații atmosferice și care se scurg pe un teren în pantă; spălare. — V. **șiroi**[2].

ȘIRULÉȚ, *șiruleț,* s.n. Diminutiv al lui *șir.* — **Șir** + suf. *-uleț.*

ȘIST, *șisturi,* s.n. Rocă metamorfică sau sedimentară care are proprietatea de a se desface ușor în foi sau în plăci subțiri cu suprafețe paralele. ✧ *Șist cristalin* = rocă formată prin procesul de metamorfism al altor roci sub acțiunea presiunii. *Șisturi bituminoase* = minerale utile constituite din substanță organică și minerală. — Din fr. **schiste.**

ȘISTÁR s.n. v. **șiștar.**

ȘISTIFICÁRE, *șistificări,* s.f. Răspândire prin pulverizare a unui material sub formă de pulbere în interiorul unei mine grizutoase cu scopul de a face ca amestecul de grizu și praf de cărbune să devină mai puțin sensibil la aprindere și la explozie. — Cf. fr. s c h i s t i f i c a t i o n.

ȘISTÓS, -OÁSĂ, *șistoși, -oase,* adj. (Despre roci sedimentare și metamorfice sau despre structura lor) Cu caracter de șist, alcătuit din șist. — Din fr. **schisteux.**

ȘISTOZITÁTE s.f. Proprietate a anumitor sedimente (argiloase) și a unor roci metamorfice de a se desface în plăci subțiri sau în foi cu suprafețe paralele. [Var.: **șistuozitáte** s.f.] — Din fr. **schistosité.**

ȘISTUOZITÁTE s.f. v. **șistozitate.**

ȘIȘ, *șișuri,* s.n. Pumnal cu lamă lungă și îngustă, ascunsă într-un baston care îi servește drept teacă; *p. gener.* orice fel de pumnal. ✦ (Rar) Hanger. — Din tc. **şiş.**

ȘIȘÁÍ vb. IV. v. **șâșâi.**

ȘIȘÁÍRE s.f. v. **șâșâire.**

ȘIȘĂÍT s.n. v. **șâșât.**

ȘÍȘCĂ s.f. (Reg.) Tocătură de paie sau de coceni folosită pentru hrana vitelor. — Din ucr. **sička.**

ȘIȘCÓRNIȚĂ, *șișcornițe,* s.f. (Reg.) Mașină de tocat paie sau coceni. — **Șișcă** + suf. *-orniță.*

ȘIȘTÁR, *șiștare,* s.n. Vas de lemn sau de metal cu toartă, cu gura mai largă decât baza, folosit mai ales pentru muls laptele. [Var.: (reg.) **șistár** s.n.] — Din sl. **šestarŭ.**

ȘIȘTÁV, -Ă, *șiștavi, -e,* adj. (Pop.; despre boabele cerealelor) Nedezvoltat, sec, mărunt. ✦ (Despre oameni și animale) Plăpând. — Din bg. **şiškav.**

ȘIȘTĂRÉL, *șiștărele,* s.n. Diminutiv al lui *șiștar.* — **Șiștar** + suf. *-el.*

ȘIȘTĂVÍ, *șiștăvesc,* vb. IV. Refl. (Pop.; despre boabele de cereale) A se zbârci, a se pipernici. ✦ (Despre oameni) A se gălbeji, a deveni slăbănog. — V. **șiștav.**

ȘIȘTĂVÍRE, *șiștăviri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a se șiștăvi.* — V. **șiștăvi.**

ȘIȘTĂVÍT, -Ă, *șiștăviți, -te,* adj. (Pop.; despre boabele de cereale) Zbârcit, pipernicit. ✦ (Despre oameni) Slăbănog, plăpând, gălbejit. — V. **șiștăvi.**

ȘIȘTÓR, *șiștori,* s.m. (Pop.) **1.** Par ascuțit care se pune în vârful caselor țărănești. **2.** Fiecare dintre drugii de lemn prinși la capete în târcoalele prâsnelului morii. — Et. nec.

ȘIȚÁR, *șițari,* s.m. (Reg.) Șindrilar. — **Șiță** + suf. *-ar.*

ȘÍȚĂ, *șițe,* s.f. (Reg.) Bucată subțire de lemn asemănătoare cu șindrila, dar mai scurtă decât aceasta, folosită pentru căptușirea și acoperirea caselor țărănești, a cabanelor etc.; *p. ext.* șindrilă. — Din sb. **štica.**

ȘIȚUÍ, *șițuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A acoperi cu șiță o casă. — **Șiță** + suf. *-ui*.

ȘIȚUÍT, -Ă, *șițuiți, -te,* adj. (Reg.) Cu acoperiș de șiță. — V. **șițui.**

ȘIVÓI s.n. v. **șuvoi.**

ȘLÁGĂR, *șlagăre,* s.n. Melodie (de muzică ușoară) care la un moment dat are o mare popularitate; cântec la modă. — Din germ. **Schlager.**

ȘLAM s.n. Amestec de apă cu particule fine de substanțe minerale în suspensie, provenind din instalațiile de preparare mecanică pe cale umedă a minereurilor sau a cărbunilor. — Din germ. **Schlamm.**

ȘLÁMPĂT, -Ă adj. v. **șleampăt.**

ȘLAP, *șlapi,* s.m. Papuc (**1**) pentru plajă, baie etc. fără toc și cu fețe din una sau mai multe bentițe. — Din germ. **Schlappe.**

ȘLEAH s.n. v. **șleau**[1].

ȘLEÁHTĂ, (**1**) *șlehte,* s.f. **1.** (Peior.) Clică, bandă; gloată, ceată. **2.** Nume dat, în trecut, nobilimii poloneze; corp de armată alcătuit din nobili polonezi. — Din pol. **szlachta.**

ȘLEÁHTIC, *șleahtici,* s.m. Persoană care făcea parte dintr-o șleahtă (**2**). — Cf. pol. szlachcic.

ȘLEÁMPĂT, -Ă, *șleampeți, -te,* adj. (Fam.; despre oameni, mai ales despre femei). Neglijent, dezordonat la îmbrăcăminte. [Var.: **șlámpăt, -ă** adj.] — Cf. germ. Schlampe „femeie neîngrijită”.

ȘLEÁPCĂ, *șlepci,* s.f. (Înv. și reg.) Pălărie în trei colțuri; tricorn; *p. ext.* șapcă. — Din rus. **šleapka.**

ȘLEAU[1]**,** *șleauri,* s.n. Drum de țară natural, neamenajat, bătătorit de căruțe. ✧ Expr. *A vorbi* (sau *a spune) pe șleau* = a vorbi deschis, fără înconjur. ✦ (Rar) Firul unei ape curgătoare. [Var.: **șleah** s.n.] — Din pol. **szlak,** ucr. **šljah.**

ȘLEAU[2]**,** *șleauri,* s.n. Fiecare dintre cele două curele groase, funii sau lanțuri care se prind de pieptarul hamului și se leagă de crucea căruței ori a trăsurii trase de un animal; trăgătoare, știreang. — Din ucr. **šleja.**

ȘLEAU[3]**,** *șlei,* s.n. Pădure cu arbori de specii diferite. [Pl. și: *șleauri*] — Cf. germ. Schlehe.

ȘLEFUÍ, *șlefuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A prelucra o suprafață dură prin frecare, pilire, tăiere sau rindeluire, pentru a o netezi sau pentru a-i da o anumită formă; a lustrui. ✦ Fig. A finisa cu minuțiozitate, a cizela, a retușa, un text, o operă de artă etc. ✦ Refl. Fig. (Despre oameni) A deveni rafinat, a se civiliza. **2.** A tăia suprafața unei pietre (prețioase) în fațete fine (pentru a-i mări valoarea și strălucirea). — Din germ. **schleifen.**

ȘLEFUÍRE, *șlefuiri,* s.f. Acțiunea de *a șlefui* și rezultatul ei; șlefuit[1]. — V. **șlefui.**

ȘLEFUÍT[1] s.n. Șlefuire. — V. **șlefui.**

ȘLEFUÍT[2]**, -Ă,** *șlefuiți, -te,* adj. **1.** Cizelat, lustruit. ✦ Fig. Manierat, rafinat. **2.** (Despre pietre prețioase, cristale) Cu suprafața tăiată în fațete fine care se întretaie între ele. — V. **șlefui.**

ȘLEFUITÓR, -OÁRE, *șlefuitori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în șlefuire. [Pr.: *-fu-i-*] — **Șlefui** + suf. *-tor*.

ȘLEM s.n. **1.** (La bridge, taroc) Situație în care unul dintre cuplurile participante la joc câștigă toate cele treisprezece levate posibile. **2.** (În sintagma) *Marele șlem* = (la jocul de tenis) situație în care un tenisman câștigă, în cursul aceluiași an, cele patru mari concursuri internaționale de tenis. — Din fr. **chelem,** germ. **Schlemm.**

ȘLEP, *șlepuri,* s.n. Navă (fără propulsie proprie) folosită pentru transportul mărfurilor pe fluvii, pe canale sau pe lacuri. — Din germ. **Schlepp**[kahn].

ȘLEPÁR, *șlepari,* s.m. Persoană care conduce un șlep. — **Șlep** + suf. *-ar.*

ȘLÍBOVIȚĂ, (**2**) *șlibovițe,* s.f. **1.** Rachiu tare de prune. **2.** Porție de șliboviță (**1**). — Din pol. **šliwowica,** sb. **šljivovica.**

ȘLIC s.n. v. **șiș lic.**

ȘLIF, *șlifuri,* s.n. (Tehn.) Porțiunea șlefuită a unei piese, a unui aparat etc. ✦ Fig. Finețe, rafinament, subtilitate. — Din fr. **schliff.**

ȘLÍRE, *șliri,* s.f. Îngrămădire de minerale, de dimensiuni variabile, în masivele eruptive, care apare în procesul de cristalizare magmatică. — Et. nec.

ȘLIȚ, *șlițuri,* s.n. **1.** Scobitură în formă de șanț, făcută într-o piesă sau într-un element de construcție. **2.** Deschizătură făcută la marginea inferioară sau la mânecile unor obiecte de îmbrăcăminte, având un rol practic sau decorativ. ✦ Deschizătura din față a pantalonilor; prohab. — Din germ. **Schlitz.**

ȘLUC, *șlucuri,* s.n. (Reg.) Înghițitură. — Din germ. **Schluck.**

ȘLUS interj. (Reg.) Gata! s-a terminat! — Din germ. **Schluss.**

ȘMAG s.n. (Reg.) Gust (rău) pe care îl capătă uneori mâncărurile sau băuturile; iz. — Din germ. [Ge]**schmack.**

ȘMAL, *șmale,* s.n. Literă tipografică subțire și îngustă. — Din germ. **schmall** „îngust”.

ȘMÉCHER, -Ă, *șmecheri, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care știe să iasă cu dibăcie din încurcături, pe care nu-l poți păcăli; abil; isteț, dezghețat; șiret, șarlatan. — Din germ. **Schmecker** „persoană cu gust rafinat”.

ȘMECHERÉSC, -EÁSCĂ, *șmechereșți,* adj. De șmecher, care aparține șmecherilor, privitor la șmecheri, ca șmecherii. — **Șmecher** + suf. *-esc.*

ȘMECHERÉȘTE adv. Ca șmecherii, în felul șmecherilor. — **Șmecher** + suf. *-ește*.

ȘMECHERÍ, *șmecheresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A păcăli, a înșela (printr-o șmecherie). **2.** Tranz. și refl. (Fam.) A face să devină sau a deveni șmecher, isteț. — Din **șmecher.**

ȘMECHERÍE, (**2**) *șmecherii,* s.f. **1.** Faptul de a fi șmecher. **2.** Abilitate de șmecher; vorbă sau faptă de șmecher; șiretlic, vicleșug; escrocherie, fraudă; șmecherlâc. — **Șmecher** + suf. *-ie*.

ȘMECHERÍRE, *șmecheriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) șmecheri* și rezultatul ei. — V. **șmecheri.**

ȘMECHERLÂC, *șmecherlâcuri,* s.n. (Rar) Șmecherie. — **Șmecher** + suf. *-lâc.*

ȘMECHERÓS, -OÁSĂ, *șmecheroși, -oase,* adj. (Fam.) Șmecher. — **Șmecher** + suf. *-os*.

ȘMÍRGHEL s.n. **1.** Rocă metamorfică formată în cea mai mare parte dintr-o masă de granule (fine) de corindon, alternând cu magnetit; emeri. **2.** Material abraziv în stare de pulbere, obținut din șmirghel (**1**) sau fabricat pe cale sintetică. ✦ Hârtie acoperită cu un astfel de material, folosită pentru a freca, a curăța sau a lustrui unele obiecte în industria lemnului, în lăcătușărie etc. — Din germ. **Schmirgel.**

ȘMOTRÍ, *șmotresc,* vb. IV. Tranz. (Reg. și fam.) A mustra, a dojeni; a bate. — Din **șmotru.**

ȘMOTRÍRE, *șmotriri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a șmotri* și rezultatul ei. — V. **șmotri.**

ȘMÓTRU, *șmotruri,* s.n. (Înv.) Instrucție militară. ✦ P. ext. (Fam.) Instruire (severă); mustrare, dojană; bătaie. — Din rus. **smotr.**

ȘNAPÁN, *șnapani,* s.m. (Fam.) Șarlatan, pungaș, escroc, potlogar. — Din fr. **chenapan.**

ȘNAPS s.n. (Fam.) Rachiu (tare). — Din germ. **Schnaps.**

ȘNEC, *șnecuri,* s.n. Transportor pentru materiale pulverulente sau în formă de pastă, format dintr-un arbore prevăzut cu o paletă elicoidală. — Din germ. **Schnecke.**

ȘNIT, *șnituri,* s.n. **1.** Suprafață formată din marginile tăiate ale unei cărți. **2.** Marginea liberă a tălpii la încălțăminte. — Din germ. **Schnitt.**

ȘNÍȚEL, *șnițele,* s.n. Preparat culinar făcut dintr-o felie subțire de carne bătută cu ciocanul de lemn, trecută succesiv prin făină, ou și pesmet și prăjită în grăsime. — Din germ. **Schnitzel.**

ȘNUR, *șnururi,* s.n. **1.** Sfoară (îmbrăcată în mătase colorată, în fir etc.), de obicei răsucită în două sau în trei, folosită mai ales ca ornament la îmbrăcăminte; șiret[1] (**2**). **2.** Ansamblu de fire electrice (foarte) flexibile, izolate între ele și strânse într-un înveliș protector, folosit pentru racordarea la rețea a lămpilor portative, a fiarelor de călcat, a aparatelor de radio etc. — Din germ. **Schnur.**

ȘNURCERÁMICĂ s.f. Procedeu de ornamentare a vaselor de lut, realizat prin imprimarea unui șnur de fibre vegetale în pasta încă moale. — **Șnur** + **ceramică.**

ȘNURUÍ, *șnuruiesc,* vb. IV. Tranz. A lega foile unui registru cu ajutorul unui șnur (**1**) petrecut prin fiecare foaie și sigilat la capete, pentru ca foile să nu poată fi sustrase sau înlocuite. — **Șnur** + suf. *-ui.*

ȘNURUÍRE, *șnuruiri,* s.f. Acțiunea de *a șnurui* și rezultatul ei; șnuruit[1]. — V. **șnurui.**

ȘNURUÍT[1] s.n. Șnuruire. — V. **șnurui.**

ȘNURUÍT[2]**, -Ă,** *șnuruiți, -te,* adj. **1.** (Despre registre, dosare etc.) Cu foile prinse (la o margine) cu șnur (**1**) pentru a nu putea fi sustrase sau înlocuite. **2.** (Despre haine) Împodobit cu șnur (**1**). — V. **șnurui.**

ȘNURULÉȚ, *șnurulețe,* s.n. Diminutiv al lui *șnur.* — **Șnur** + suf. *-uleț.*

ȘO interj. Strigăt cu care se asmut câinii. — Onomatopee.

ȘOÁCĂȚ, *șoacăți,* s.m. (Reg. și fam.) Calificativ injurios dat străinilor, în special nemților. — Din sb. **šokac.**

ȘOÁLDĂ, *șoalde,* s.f. **1.** (Fam.; în expr.) *(A umbla) cu șoalda* = (a umbla) cu șmecherii, cu vicleșug, cu minciuni. **2.** Momeală artificială pentru pești folosită în apele repezi. — Cf. săs. Šölt „datorie bănească; vină”.

ȘOÁLDINĂ, *șoaldine,* s.f. Mică plantă erbacee cu frunze cărnoase, ovale și cu flori galbene-aurii, dispuse în inflorescențe *(Sedum acre)*. — **Șold** + suf. *-ină.*

ȘOÁPTĂ, *șoapte,* s.f. **1.** Vorbire cu voce înceată, șoptire; *p. ext.* vorbă sau comunicare rostită pe șoptite. ✧ Loc. adj. și adv. *În șoaptă* = încet, în taină, abia auzit. ✦ Murmur de glasuri care șoptesc; *fig.* susur, freamăt, șopot. **2.** (La pl.) Calomnii, bârfeli, clevetiri. — Din **șopti** (derivat regresiv).

ȘOÁREC s.m. v. **șoarece.**

ȘOÁRECE, *șoareci,* s.m. Animal mic din ordinul rozătoarelor, de culoare cenușiu-închis, cu botul ascuțit și cu coada lungă și subțire *(Mus musculus)*. ✧ *Șoarece de bibliotecă*, se spune despre o persoană care își petrece cea mai mare parte a timpului prin biblioteci, citind și studiind. *Șoarece de birou* = birocrat. ✧ Expr. *A trăi* (sau *a se iubi, a se avea*) *ca mâța* (sau *ca pisica*) *cu șoarecele,* se spune despre

două persoane care nu se pot suferi, care se ceartă întruna. *I-au mas șoarecii în pântece* (sau *burtă*), se spune despre un om foarte flămând. A *se juca* (cu cineva) *ca mâța* (sau *ca pisica*) *cu șoarecele* = a-și bate joc de cineva, ținându-l într-o situație incertă. *În gaură* (sau *bortă*) *de șoarece* = în cea mai feritră, mai dosnică ascunzătoare, în gaură de șarpe. ✧ Compus: *Șoarece-de-câmp* = mic rozător de câmp care face mari stricăciuni în culturi *(Apodemus agrarius); șoarece-de-pădure* = animal rozător care trăiește în pădure *(Apodemus sylvaticus)*. [Var.: **șoárec** s.m.] — Lat. **sorex, -icis.**

ȘOBOLÁN, *șobolani,* s.m. Mamifer rozător omnivor din familia muridelor, mai mare decât șoarecele, cu coada lungă acoperită cu solzi în formă de inele, care trăiește în jurul locuințelor, hambarelor, depozitelor etc., povocând mari stricăciuni; guzgan *(Rattus norvegicus).* ✧ *Șobolan negru* (sau *de casă*) = șobolan care trăiește în cămări, în poduri etc., produce mari pagube și transmite diferite boli infecțioase *(Rattus rattus). Șobolan de apă* = șobolan de culoare roșcată, care trăiește pe malul apelor *(Arvicola terrestris). Șobolan moscat* = desman. — **Sobol** + suf. *-an*.

ȘOC, *șocuri,* s.n. **1.** Ciocnire, izbire bruscă și violentă între două corpuri. ✧ Loc. adj. *De șoc* = (despre unități militare) care are de îndeplinit o misiune grea în lupta ofensivă. ✦ *Șoc termic* = procedeu tehnologic în procesul de fabricație a unor vase de laborator, a unor produse etc., care constă în răcirea bruscă a pieselor. **2.** Tulburare generală, bruscă și violentă, a funcțiilor organismului (provocată de o cauză exterioară variată), care se manifestă printr-un dezechilibru fizic și psihic; ictus. ✦ Spec. Formă particulară de dezechilibru acut al unor funcții psihice, provocată de o emoție violentă. — Din fr. **choc.**

ȘOCÁ, *șochez,* vb. I. Tranz. A contraria pe cineva, a produce cuiva o impresie neplăcută prin vorbe, gesturi, atitudini. — Din fr. **choquer.**

ȘOCÁNT, -Ă, *șocanți, -te,* adj. Care impresionează în mod neplăcut, care contrariază. — Din fr. **choquant.**

ȘOCÁT, -Ă, *șocați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care a suferit un șoc (**2.**). **2.** Adj. Impresionat în mod neplăcut, contrariat. — V. **șoca.**

ȘOCOLÁTĂ s.f. v. **ciocolată.**

ȘOD, ȘOÁDĂ, *șozi, șoade,* adj. (Reg.) Curios, ciudat; bizar; ✦ Nostim, hazliu. — Din magh. **sod.**

ȘODÓ s.n. v. **șodou.**

ȘODÓU, *șodouri,* s.n. Băutură preparată din gălbenuș de ou crud, frecat cu zahăr, peste care se toarnă lapte fierbinte. [Var.: **șodó** s.n.] — Din fr. **chaudeau.**

ȘODRÓN s.n. v. **șotron.**

ȘOFÁ, *șofez,* vb. I. Intranz. A conduce un automobil. — Din **șofer** (derivat regresiv).

ȘOFÁJ s.n. Acțiunea și tehnica de *a șofa*. — Din fr. **chauffage.**

ȘOFÁT s.n. Faptul de *a șofa.* — V. **șofa.**

ȘOFÉR, *șoferi,* s.m. Persoană calificată pentru a conduce un autovehicul. — Din fr. **chauffer.**

ȘOFERÍȚĂ, *șoferițe,* s.f. Femeie care conduce un autovehicul. — **Șofer** + suf. *-iță*.

ȘOFRÁN, *șofrani,* s.m. **1.** Plantă erbacee cu frunze lungi și înguste și cu florile violete cu linii purpurii, din care se extrage o substanță aromatică de culoare galbenă, folosită în medicină, în bucătărie și în industrie *(Crocus sativus)*. ✦ P. ext. Substanță colorantă extrasă din această plantă. **2.** (Bot.) Șofrănel (**1**). — Din rus. **șafran,** pol. **szafran.**

ȘOFRĂNÁȘ, *șofrănași,* s.m. Plantă oleaginoasă din familia compozeelor, cu flori galbene-portocalii, din care se extrage o substanță colorantă; șofrănel (**2**) *(Carthamus tinctorius).* — **Șofran** + suf. *-aș.*

ȘOFRĂNÉL, *șofrănei,* s.m. **1.** Plantă erbacee cu bulbi, cu flori albastre-liliachii care înfloresc toamna; șofran (**2**) *(Crocus banaticus)*. **2.** (Bot.) Șofrănaș. — **Șofran** + suf. *-el.*

ȘOFRĂNÍU, -ÍE, *șofrănii,* adj. (Rar) De culoare galbenă. — **Șofran** +suf. *-iu.*

ȘÓGOR, *șogori*, s.m. (Reg.) Cumnat; *p. gener.* rudă prin alianță. — Din magh. **sógor.**

ȘOIM, *șoimi,* s.m. **1.** Nume dat mai multor păsări răpitoare de zi, de mărime variată, agere și puternice, cu ciocul scurt și curbat și având câte o crestătură în formă de dinte, care se hrănesc cu pradă vie, mai ales cu păsări *(Falco)*. **2.** Epitet pentru un bărbat curajos, viteaz, mândru, semeț; șoiman (**2**). **3.** (Pop.) Cal sprinten, aprig; șoiman (**3**). **4.** Copil preșcolar sau în primele clase de școală care făcea parte din organizația Șoimilor Patriei până în decembrie 1989. — Din magh. **sólyom.**

ȘOIMÁN, -Ă, *șoimani, -e,* s.m., s.f. pl., adj. **1.** S.m. (Ornit.) Șoim (**1**). **2.** S.m. Persoană curajoasă, viteză, mândră, semeață; șoim (**2**). **3.** S.m. (Pop.) Cal sprinten, aprig; șoim (**3**). **4.** S.f. pl. art. (În mitol. pop.) Iele. **5.** Adj. (Pop.) Strașnic, minunat, extraordinar. — **Șoim** + suf. *-an.*

ȘOIMÁR, *șoimari,* s.m. Crescător sau dresor de șoimi (**1**) pentru vânătoare; persoană care vânează cu ajutorul șoimilor. — **Șoim** + suf. *-ar.*

ȘOIMĂNÉSC, -EÁSCĂ, *șoimănești,* adj. De șoim; *fig.* viteaz. — **Șoiman** + suf. *-esc.*

ȘOIMĂRÍ, *șoimăresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A desfigura, a poci. — Cf. ș o i m a n.

ȘOIMĂRÍT s.n. Vânătoare cu ajutorul șoimilor (**1**). — **Șoim** + suf. *-ărit.*

ȘOIMÉȘTE adv. Ca șoimul; ager, sprinten, iute. — **Șoim** + suf. *-ește.*

ȘOIMIȘÓR, *șoimișori,* s.m. Șoimuleț. — **Șoim** + suf. *-işor.*

ȘOIMULEÁN, *șoimuleni,* s.m. (Pop.) Șoimuleț. — **Șoim** + suf. *-ulean.*

ȘOIMULÉȚ, *șoimulești,* s.m. Diminutiv al lui *șoim;* șoimișor, șoimulean, șoimușor. — **Șoim** + suf. *-uleț.*

ȘOIMUȘÓR, *șoimușori,* s.m. (Pop.) Șoimuleț. — **Șoim** + suf. *-uşor.*

ȘOLD, *șolduri,* s.n. Parte a corpului omenesc situată între mijloc și coapsă; regiune anatomică corespunzătoare articulației membrelor inferioare cu trunchiul. ✧ Loc. adj. și adv. *Într-un șold* = (aplecat) într-o parte, strâmb. ✧ Expr. *Cu mâna* (sau *cu mâinile) în șold* (sau *în șolduri)* = fără a întâmpina nicio greutate, fără nicio grijă, în voie. *A sta cu mâinile în șolduri* = a nu face nimic, a pierde vremea. (Fam.) *A-și pune mâinile în șold* (sau *în șolduri)* = a se certa, a face scandal. ✦ P. anal. Parte a corpului animalelor care corespunde articulației picioarelor cu trunchiul. ✦ Fig. Coastă, povârniș. — Cf. pol. s z o l d r a.

ȘOLDÁN, *șoldani,* s.m. Pui de iepure, până la un an. ✦ Fig. (Ir.) Epitet pentru un copil sau un tânăr; tinerel. — Cf. magh. s ü l d ö.

ȘOLDÁR, *șoldare,* s.n. Curea de ham care trece peste șoldul calului. — **Șold** + suf. *-ar.*

ȘOLDEÁLĂ, *șoldeli,* s.f. (Pop.) Luxație sau fractură a șoldului. — **Șold** + suf. *-eală.*

ȘOLDÍ, *șoldesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A vătăma un animal la șolduri, lovindu-l sau supunându-l unor eforturi prea mari. ✦ Refl. Fig. (Despre lucruri) A se lăsa într-o parte; a se strâmba. — Din **șold.**

ȘOLDÍRE, *șoldiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) șoldi* și rezultatul ei. — V. **șoldi.**

ȘOLDÍȘ adv. (Pop.) Cu un șold ieșit în afară, cu umblet greoi, șchiop. ✦ Fig. Oblic, pieziș, strâmb. — **Șold** + suf. *-iș.*

ȘOLDÍT, -Ă, *șoldiți, -te,* adj. (Pop. ; despre animale) Cu șoldul vătămat, ieșit în afară, fracturat. ✦ Fig. (Despre lucruri) Lăsat într-o parte, strâmb. — V. **șoldi.**

ȘOLDÍU, -ÍE, *șoldii,* adj. (Pop.) Șoldit. — **Șold** + suf. *-iu.*

ȘOLDURÓS, -OÁSĂ, *șolduroși, -oase,* adj. Cu șolduri mari. — **Șold** + suf. *-uros*.

ȘOLOMĂNÁR s.m. v. **solomonar.**

ȘOLOMONÁR s.m. v. **solomonar.**

ȘOLTÍC, -Ă, *șoltici, -ce,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Care recurge la escrocherii, la viclenii, la tertipuri. ✦ Strengar, șmecher, ghiduș, poznaș. — Din săs. **scholtig.**

ȘOLTICĂRÍE, *șolticării,* s.f. (Reg.) Escrocherie, vicleșug, tertip. ✦ Strengărie, șmecherie, ghidușie, poznă. — **Șoltic** + suf. *-ărie.*

ȘOLTÚZ, *șoltuzi,* s.m. Titlu dat în Evul Mediu în Moldova cârmuitorului unui oraș, care era ajutat în activitatea sa de un sfat format din 6–12 pârgari; persoană care avea acest titlu. — Din pol. **szoltys.**

ȘOMÁ, *șomez,* vb. I. Intranz. A nu avea, a nu găsi de lucru; a fi șomer. — Din fr. **chômer.**

ȘOMÁJ s.n. Existența unui număr de persoane fizice aflate în situația de șomer. — Din fr. **chômage.**

ȘOMÉR, -Ă, *șomeri, -e,* s.m. și f. Persoană fără contract individual de muncă a cărei activitate nu se desfășoară în scopul obținerii de venit și care este în căutarea unui loc de muncă. — Din fr. **chômeur.**

ȘOMOIÓG, *șomoioage,* s.n. Mănunchi răsucit de fân, de paie, de câlți cu care se spală, se freacă sau se șterge un obiect, cu care se aprinde focul etc.; șomoltoc, fumuiag. ✦ Smoc (de păr sau de lână). — Cf. magh. c s o m ó.

ȘOMOIOGÉL, *șomoiogele,* s.n. Diminutiv al lui *șomoiog*. — **Șomoiog** + suf. *-el.*

ȘOMOLTÓC, *șomoltoace,* s.n. Șomoiog. — Contaminare între **șomoiog** și **ghemotoc.**

ȘONT, ȘOÁNTĂ, *șonți, șoante,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Șchiop, schilod. — Cf. c i o n t, magh. s á n t a.

ȘONTÁC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă mersul șovăitor, greoi, șchiopătat al cuiva. — Din magh. **sántika.**

ȘONTÂCĂÍ, *șontâcăiesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A umbla greu, șchiopătând; a șchiopăta. — **Șontâc** + suf. *-ăi.*

ȘONTÂCĂÍRE, *șontâcăiri*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a șontâcăi* și rezultatul ei. — V. **șontâcăi.**

ȘONTORÓG, -OÁGĂ, *șontorogi, -oage,* adj. (Fam.) Șchiop. ✦ (Substantivat) Epitet depreciativ dat unui om lipsit de putere, slăbănog. — Din **șont.** Cf. magh. dial. c z o m t o r a g.

ȘONTOROGEÁLĂ, *șontorogeli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a (se) șontorogi;* ologeală. — **Șontorogi** + suf. *-eală.*

ȘONTOROGÍ, *șontorogesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A deveni sau a face pe cineva șchiop, schilod. — Din **șontorog.**

ȘONTOROGÍRE, *șontorogiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) șontorogi* și rezultatul ei. — V. **șontorogi.**

ȘONTOROGÍT, -Ă, *șontorogiți, -te,* adj. Ologit, olog. — V. **șontorogi.**

ȘÓPA interj. (Repetat) Cuvânt care redă zgomotul făcut când se vorbește în șoaptă. — Onomatopee.

ȘOPÁÍ, *șopăiesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A vorbi cu cineva în șoaptă; a șopti, a șușoti. ✧ Loc. adv. *Pe șopăite* = în șoaptă. — **Șopa** + suf. *-ăi*.

ȘOPĂIÁLĂ, *șopăieli,* s.f. (Fam.) Faptul *de a șopăi*; *șoaptă* [Pr.: *-pă-ia-*] — **Șopăi** + suf. *-eală.*

ȘOPĂÍRE, *șopăiri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a șopăi* și rezultatul ei. — V. **șopăi.**

ȘOPÂRLÁIȚĂ, *șopârlaițe,* s.f. **1.** (Pop.) Anghină difterică. **2.** Numele a două plante erbacee: **a)** plantă meliferă cu tulpina dreaptă, cu frunzele ovale sau ascuțite și cu florile albastre, rar roz, folosită în medicina populară *(Veronica orchidea);* **b)** mică plantă cu flori mari, albe, rar roșietice, și cu fructul o capsulă *(Parnassia palustris)*. [Pr.: *-la-i-*] — **Șopârlă** + suf. *-ață.*

ȘOPÁRLĂ, *șopârle,* s.f. Nume dat mai multor specii de reptile din ordinul saurienilor, cu pielea verde-cenușie sau pestriță, cu capul și abdomenul acoperite cu plăci cornoase, cu corpul aproape cilindric, sprijinit pe patru picioare scurte, îndreptate în afară, cu coada lungă, subțiată spre vârf, regenerabilă *(Lacerta)*. — Cf. alb. s h a p i.

ȘOPÂRLÍȚĂ, *șopârlițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *șopârlă.* **2.** Numele mai multor plante erbacee cu flori azurii sau albastre dispuse în ciorchine, folosite în medicină *(Veronica)*. **3.** (Bot.) Amăreală (**2**). — **Șopârlă** + suf. *-iță.*

ȘÓPOT, *șopote,* s.n. **1.** Zgomot ușor produs de curgerea apei, de bătaia vântului, de frunze etc. **2.** Zgomot de glasuri care șoptesc; *p. ext.* vorbire în șoaptă. ✧ Loc. adj. și adv. *În șopot* = în șoaptă, pe șoptite. — Din sl. **šĭpŭtŭ**.

ȘOPOTÍ, *șopotesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre apă, vânt, frunze; la pers. 3) A murmura, a susura. **2.** Intranz. și tranz. A vorbi în șoaptă, a schimba vorbe în șoaptă; a șopti. — Din **șopot.**

ȘOPOTÍRE, *șopotiri,* s.f. Acțiunea de *a șopoti* și rezultatul ei. — V. **șopoti.**

ȘOPOTITÓR, -OÁRE, *șopotitori, -oare,* adj. Care șopotește. — **Șopoti** + suf. *-tor.*

ȘOPRÓN, *șoproane,* s.n. Construcție (din scânduri) care servește drept adăpost pentru uneltele agricole, nutreț și vite; șoproneață. [Var.: **șópru** s.n.] — Din germ. **Schoppen.**

ȘOPRONEÁȚĂ, *șopronețe,* s.f. (Reg.) Șopron. — **Șopron** + suf. *-ață.*

ȘÓPRU s.n. v. **șopron.**

ȘOPRÚȚ, *șopruțuri,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *șopru.* [Pl. și: *șopruțe*] — **Șopru** + suf. *-uț.*

ȘOPTEÁLĂ, *șopteli,* s.f. Faptul de *a șopti;* șușoteală. — **Șopti** + suf. *-eală.*

ȘOPTÍ, *șoptesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A vorbi încet, în taină, a spune ceva în șoaptă. ✧ Loc. adv. *Pe șoptite* = cu glas scăzut, foarte încet; în taină. ✦ Tranz. A comunica ceva vorbind încet (să nu audă alții); a sufla. ✦ Fig. A murmura, a susura, a fremăta. — Din sl. **šĭpŭtati,** bg. **šeptja.**

ȘOPTÍRE, *șoptiri*, s.f. Acțiunea de *a șopti* și rezultatul ei; șoptit[1]. — V. **șopti.**

ȘOPTÍT[1] s.n. Șoptire. — V. **șopti.**

ȘOPTÍT[2], -Ă, *șoptiți, -te,* adj. (Despre cuvinte; adesea adverbial) (Rostit) în șoaptă, încet. — V. **șopti.**

ȘOPTITÓR, -OÁRE, *șoptitori, -oare,* adj. (Despre oameni, adesea fig.) Care vorbește în șoaptă, care șoptește; (despre glasul, vorba cuiva) încet, șoptit[2]. — **Șopti** + suf. *-tor.*

ȘORECÁR s.m. v. **șoricar.**

ȘORECÍE, (**2**) *șorecii,* s.f. **1.** (Reg.) Șoricioaică (**2**). **2.** (Bot.) Coada-șoricelului. — **Șoarece** + suf. *-ie.*

ȘORECÍU, -ÍE, *șorecii,* adj. (Pop.; despre părul cailor; *p. ext.* despre cai). (Cu părul) de culoarea șoarecelui; cenușiu. — **Șoarece** + suf. *-iu.*

ȘORECÚȚ s.m. v. **șoricuț.**

ȘORÍC s.n. v. **șorici.**

ȘORICÁR, *șoricari,* s.m. **1.** Rasă de câini care prind șoareci. **2.** (În forma *șorecar*) Numele mai multor păsări răpitoare din familia accipitidelor care se hrănesc mai ales cu șoareci *(Buteo)*. [Var.: **șorecár** s.m.] — **Șoarec** + suf. *-ar.*

ȘORICĂRÍ, *șoricăresc,* vb. IV. Intranz. (Despre unele animale) A vâna șoareci. — Din **șoricar.**

ȘORICĂRÍE s.f. Mulțime de șoareci, totalitatea șoarecilor; șoricime, șoricărime. — **Șoarec** + suf. *-ărie*.

ȘORICĂRÍME s.f. Șoricărie. — **Șoarec** + suf. *-ărime.*

ȘORICEÁSĂ s.f. (Pop.) Șoricioaică (**2**). — **Șorece** + suf. *-easă*.

ȘORICÉL, *șoricei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *șoarece;* șoricuț. **2.** (Pop.) Boală a vitelor care se manifestă prin umflături mari sub piele. — **Șoarece** + suf. *-el.*

ȘORICÉSC, -EÁSCĂ, *șoricești,* adj. (Rar) Care ține de șoareci, privitor la șoareci. — **Șoarece** + suf. *-esc.*

ȘORICÉȘTE adv. Ca șoarecii, în felul șoarecilor; *p. ext.* pe furiș, tiptil. — **Șoarece** + suf. *-ește.*

ȘORÍCI s.n. Piele de porc pârlită sau opărită și curățată de păr pentru a deveni comestibilă. [Var.: **șoríc** s.n.] — Et. nec.

ȘORICÍME s.f. Șoricărie. — **Șoarece** + suf. *-ime*.

ȘORICIOÁICĂ, (**1**) *șoricioaice,* s.f. **1.** Femela șoarecelui. **2.** (Pop.) Substanță otrăvitoare, reprezentând un compus al arsenului, folosită mai ales contra șobolanilor; șorecie, șoricească. — **Șoarece** + suf. *-oaică.*

ȘORICÚȚ, *șoricuți,* s.m. Șoricel. [Var.: **șorecúț** s.m.] — **Șoarec** + suf. *-uț.*

ȘORT, *șorturi,* s.n. Pantalon scurt din țesături ușoare, purtat ca îmbrăcăminte sportivă sau de plajă. — Din fr., engl. **short.**

ȘORȚ, *șorțuri*, s.n. **1.** Obiect de îmbrăcăminte purtat dinainte, peste haine, pentru a le proteja în timpul lucrului. **2.** Obiect de îmbrăcăminte (cu mâneci) purtat de elevi peste haine, ca uniformă. **3.** (În portul popular femeiesc) Țesătură dreptunghiulară din lână sau din bumbac, simplă sau ornamentată, care se poartă peste fustă. — Din germ. **Schurz.**

ȘORȚULÉȚ, *șorțulețe,* s.n. Diminutiv al lui *șorț*. — **Șorț** + suf. *-uleț.*

ȘOSEÁ, *șosele,* s.f. Cale de comunicație interurbană, pietruită sau asfaltată; *p. restr.* stradă largă, de acces într-un oraș, care continuă căile de comunicație interurbane. ✧ *Șosea națională* = șosea care leagă între ele centrele importante ale țării și a cărei îngrijire se află în seama administrației centrale. *Șosea comunală* = șosea care leagă mai multe comune între ele, fiind îngrijită de comunele respective. ✦ (Înv.) Partea carosabilă a unei străzi, cuprinsă între trotuare. — Din fr. **chaussée.**

ȘOSELÁ, *șoselez,* vb. I. Tranz. (Rar) A șoseli. — Din **șosea.**

ȘOSELÁRE, *șoselări,* s.f. Șoseluire. — V. **șosela.**

ȘOSELÁT, -Ă, *șoselați, -te,* adj. Șoseluit. — V. **șosela.**

ȘOSELUÍ, *șoseluiesc,* vb. IV. Tranz. A transforma un drum în șosea prin pietruire, pavare; a șosela. ✦ A înzestra o regiune cu o rețea de șosele. — **Șosea** + suf. *-ui.*

ȘOSELUÍRE, *șoseluiri,* s.f. Acțiunea de *a șoselui* și rezultatul ei; șoselare. — V. **șoselui.**

ȘOSELUÍT, -Ă, *șoseluiți, -te,* adj. (Despre drumuri) Amenajat prin pietruire, pavare; pavat; șoselat. — V. **șoselui.**

ȘOSELÚȚĂ, *șoseluțe,* s.f. Diminutiv al lui *șosea.* — **Șosea** + suf. *-eluță*.

ȘOSÉTĂ, *șosete,* s.f. Ciorap scurt, care acoperă piciorul până deasupra gleznei. — Din fr. **chaussette.**

ȘOȘ, *șoși,* s.m. (Reg.) Stâlp, bârnă, grindă. — Din magh. **sas**[fa].

ȘOȘÉLE s.f. pl. (Fam.; în expr.) *(A umbla) cu șoșele și* (sau *cu*) *momele* = (a umbla) cu făgădueli mincinoase, cu înșelătorii; a amăgi. — Din **șoșo** (**șo**) (după *momele).*

ȘOȘOÍ, *șóși,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A vorbi în șoaptă; a șopti. **2.** Tranz. A spune, a comunica ceva încet. — Formație onomatopeică.

ȘOȘOÍRE, *șoșoiri,* s.f. Acțiunea de *a șoșoi* și rezultatul ei. — V. **șoșoi.**

ȘOȘOÍT, *șoșoituri,* s.n. Faptul de *a șoșoi.* — V. **șoșoi.**

ȘOȘÓN, *șoșoni,* s.m. Încălțăminte de iarnă (din pâslă, cauciuc etc.) care se poartă peste pantofi. — Din fr. **chausson.**

ȘOȘOȘÓ interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut când se vorbește mult și în șoaptă. — Onomatopee.

ȘOȘOTEÁLĂ s.f. v. **șușoteală.**

ȘOȘOTÍ vb. IV v. **șușoti.**

ȘOȘOTÍRE s.f. v. **șușotire.**

ȘOȘOTÍT s.n. v. **șușotit.**

ȘOT, *șoturi,* s.n. Lac sărat frecvent în semideșerturi, care seacă în perioadele de secetă, lăsând depozite de săruri. — Din fr. **chott.**

ȘÓTIE, *șotii,* s.f. **1.** Poznă, năzbâtie, farsă, ghidușie; boroboață, bazaconie. **2.** Șiretlic, vicleșug. — Cf. ucr. š u t k a.

ȘOTRÓN, *șotroane*, s.n. Joc de copii în care aceștia sar într-un picior lovind o pietricică pentru a o deplasa printr-o serie de pătrate desenate pe asfalt. [Var.: **șodrón** s.n.] — Cf. fr. c h a u d r o n „căldare”.

ȘOVÁR s.m. **1.** Nume dat mai multor plante: **a)** plantă acvatică cu frunze plutitoare și cu fructe în formă de măciucă *(Sparganium ramosum);* **b)** plantă erbacee din familia gramineelor, cu paiul subțire și aspru, cu flori mici, verzi *(Poa trivialis);* **c)** papură; **d)** rogoz. **2.** Fân cu mult rogoz. [Var.: **șuvár** s.m.] — Din ucr. **šuvar,** sb. **ševar.**

ȘOVĂÍ, *șóvăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A merge cu pas nesigur, a se împletici, a se clătina. **2.** Fig. A fi nehotărât, a sta la îndoială, a ezita, a se codi. ✦ A se eschiva, a căuta pretexte. **3.** Fig. A oscila, a fluctua. [Prez. ind. și: *șovăiesc*] — Et. nec.

ȘOVĂIÁLĂ, *șovăieli,* s.f. Nesiguranță în mers, în mișcări; *fig.* lipsă de hotărâre, ezitare în acțiuni, în atitudini. ✧ Loc. adv. *Fără (nici)o șovăială* = hotărât, ferm, dârz, neclintit. — **Șovăi** + suf. *-eală.*

ȘOVĂIÉLNIC, -Ă, *șovăielnici, -ce,* adj. **1.** (Despre mișcări, mers etc.) Lipsit de fermitate; nesigur, șovăitor. **2.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de convingere, de hotărâre; nestatornic, schimbător. — **Șovăi** + suf. *-elnic.*

ȘOVĂÍND, -Ă, *șovăinzi, -de,* adj. (Rar) Șovăitor. — V. **șovăi.**

ȘOVĂÍRE, *șovăiri,* s.f. Faptul de *a șovăi*. ✧ Loc. adv. *Fără șovăire* = cu fermitate, cu hotărâre; dârz, neclintit. — V. **șovăi.**

ȘOVĂÍT, -Ă, *șovăiți, -te,* adj. (Rar) **1.** Plin de ezitări, nehotărât. **2.** Cotit, sinuos, întortocheat. — V. **șovăi.**

ȘOVĂITÓR, -OÁRE, *șovăitori, -oare,* adj. **1.** (Despre mișcări, mers etc.) Împleticit, nesigur, șovăielnic (**1**). **2.** Fig. (Despre oameni) Care șovăie, care ezită; șovăielnic (**2**). [Pr.: *-vă-i-*] — **Șovăi** + suf. *-tor.*

ȘOVÁLC interj. Cuvânt care imită mersul șovăitor, șchiopătat al cuiva; șontâc. — Onomatopee.

ȘOVÂLCĂÍ, *șovâlcăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A șchiopăta. — **Șovâlc** + suf. *-ăi*.

ȘOVÂLCĂÍRE, *șovâlcăiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a șovâlcăi* și rezultatul ei. — V. **șovâlcăi.**

ȘOVÁRF s.m. v. **sovârf.**

ȘOVÍN, -Ă, *șovini, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la șovinism; propriu șovinismului; șovinist. **2.** S.m. și f. Partizan al șovinismului; șovinist. — Din fr. **chauvin.**

ȘOVINÍSM s.n. Ideologie și politică de atâțare a urii și dușmăniei între națiuni și popoare, de propagare a ideii superiorității unei națiuni asupra altora, de promovare a exclusivismului și intoleranței naționale; naționalism extremist. — Din fr. **chauvinisme.**

ȘOVINÍST, -Ă, *șoviniști, -ste*, adj., s.m. și f. Șovin. — Din fr. **chauvinisme.**

ȘPÁCLU, *șpacluri,* s.n. Unealtă formată dintr-o lamă triunghiulară de oțel cu mâner de lemn, folosită la lucrări de tencuire. — Din germ. **Spachtel.**

ȘPAGÁT, *șpagate,* s.n. **1.** Sfoară groasă, cu o împletitură specială. **2.** Poziție acrobatică în gimnastică, în care picioarele se deplasează până la 180°, în prelungire, pe pământ sau în aer, în poziție verticală sau orizontală; sfoară (**2**). [Var.: **spagát** s.n.] — Din germ. **Spagat.**

ȘPÁGĂ[1], *șpăgi,* s.f. (Fam.) Bacșiș, mită, șperț. — Cf. rus. s p a g.

ȘPÁGĂ[2] s.f. v. **spangă.**

ȘPAIS, *șpaisuri,* s.n. Produs rezultat din topirea unor minereuri neferoase, care conține combinații ale arsenului și ale antimoniului cu alte substanțe. — Din germ. **Speise.**

ȘPALT[1], *șpalturi,* s.n. (Tipogr.) **1.** Zaț așezat în formă de coloană lungă, pe copia căruia se fac corecturile tipografice înainte de punerea în pagină. ✦ Probă de tipăritură luată de pe acest zaț. **2.** P. ext. Planșetă folosită pentru strângerea, păstrarea și transportul materialului cules, înainte de a fi paginat. — Din germ. **Spalte.**

ȘPALT[2], *șpalturi,* s.n. Piele subțire, de calitate inferioară, obținută prin șpăltuire și folosită pentru căptușeli și fețe de încălțăminte. — Din germ. **Spalt.**

ȘPAN[1], *șpani,* s.m. **1.** (În Evul Mediu în Transilvania) Titlu dat nobilului care avea funcția corespunzătoare vicontelui sau contelui din Apus; nobil care deținea acest titlu; stăpânitor sau (mai târziu) șef administrativ al unui ținut. **2.** (Înv. și reg.) Intendent, administrator. — Din magh. **span.**

ȘPAN[2], *șpanuri,* s.n. **1.** Așchie de metal provenită din prelucrarea la strung, la frezăr. **2.** Despicătură tăiată din butuci de brad, din care se fac șindrile sau doage. — Din germ **Span.**

ȘPANCHÍU, -ÍE adj. v. **zbanghiu.**

ȘPÁNGĂ s.f. v. **spangă.**

ȘPARLÍ, *șparlesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A șterpeli, a fura. ✧ Expr. *A o șparli* = a pleca pe neobservate, a o șterge. — Et. nec.

ȘPARLÍRE, *șparliri,* s.f. (Arg.) Acțiunea de *a șparli* și rezultatul ei. — V. **șparli.**

ȘPARLÍT, -Ă, *șparliți, -te,* adj. (Arg.) Șterpelit, furat. — V. **șparli.**

ȘPĂCLUÍ, *șpăcluiesc,* vb. IV. Tranz. A aplica, a răzui, a netezi cu șpaclul un strat subțire de ipsos, de chit etc. — **Șpaclu** + suf. *-ui.*

ȘPĂCLUIÁLĂ, *șpăcluieli,* s.f. **1.** Faptul de *a șpăclui.* **2.** Strat subțire de ipsos sau de chit care se aplică pe tencuială sau pe lemnărie cu ajutorul șpaclului. [Pr.: *-clu-ia-*] — V. **șpăclui.**

ȘPĂCLUÍRE, *șpăcluiri,* s.f. Acțiunea de a *șpăclui* și rezultatul ei. — V. **șpăclui.**

ȘPĂCLUÍT, -Ă, *șpăcluiți, -te,* adj. Răzuit, netezit cu șpaclul. — V. **șpăclui.**

ȘPĂLTUÍ, *șpăltuiesc,* vb. IV. Tranz. A despica în grosime pieile de tăbăcărie, în cursul procesului de prelucrare. — Din germ. **spalten.**

ȘPĂLTUÍRE, *șpăltuiri,* s.f. Acțiunea de *a șpăltui* și rezultatul ei; șpăltuit. — V. **șpăltui.**

ȘPĂLTUÍT s.n. Șpăltuire. — V. **șpăltui.**

ȘPĂLTUÍTĂ, *șpăltuite,* adj. (Despre piei) Care a fost supusă șpăltuirii. — V. **șpăltui.**

ȘPERÁCLU, *șperacle,* s.n. Instrument de metal în formă de cui îndoit la vârf, care servește la descuierea încuietorilor. — Din germ. **Sperrhaken.**

ȘPÉRLĂ s.f. (Reg.) Cenușă încă fierbinte care acoperă jarul; spuză. ✧ Expr. *A da pe cineva prin șperlă* = a se purta rău cu cineva, a-l maltrata; a pune pe cineva într-o situație penibilă. *A o da prin șperlă* = a o păți. — Et. nec.

ȘPERȚ, *șperțuri,* s.n. **1.** (De obicei construit cu verbe ca „a da”, „a lua”, „a primi”) Mită, mituială. **2.** Șperțuială. — Din germ. **Sperrzeug** „mănunchi de șperacle”.

ȘPERȚÁR, -Ă, *șperțari, -e,* s.m. și f. Persoană care obișnuiește să primească sau să pretindă șperț. — **Șperț** + suf. *-ar.*

ȘPERȚUÍ, *șperțuiesc,* vb. IV. Tranz. A da șperț; a mitui. — **Șperț** + suf. *-ui.*

ȘPERȚUIÁLĂ, *șperțuieli,* s.f. Faptul de a da sau de a primi șperț; mituială. — **Șperțui** + suf. *-eală.*

ȘPÍCHER s.m. v. **spicher.**

ȘPÍCHERIȚĂ s.f. v. **spicheriță.**

ȘPÍGHEL s.n. Fontă cu adaos de siliciu și mangan, folosită la fabricarea oțelurilor dure. — Din germ. **Spiegel**[eisen].

ȘPIL, *șpiluri,* s.n. (Arg.) Aranjament (incorect), plan necinstit; șmecherie. — Din germ. **Spiel.**

ȘPÎLHOZEN, *șpilhozeni,* s.m. Pantalonași cu bretele pentru copii. [Pl. și: (n.) *spilhozene*] — Din germ. **Spielhose.**

ȘPIS, *șpisuri,* s.n. Pată neagră care apare uneori la tipar între cuvinte. — Din germ. **Spiess.**

ȘPIȚ[1], *șpiți,* s.m. Numele unei rase de câini de talie mică, cu păr alb și pufos, cu urechi drepte și bot ascuțit; câine din această rasă. — Din germ. **Spitz.**

ȘPIȚ[2], *șpițuri,* s.n. **1.** (Tehn.) Unealtă formată dintr-o bară de oțel cu vârful ascuțit, folosită la găurirea pietrelor naturale și artificiale sau la prelucrarea suprafeței lor. **2.** (Tipogr.) Linie simplă sau înflorată, care se pune ca ornament la sfârșitul articolelor sau al capitolelor. **3.** Nume dat extremității ascuțite sau muchiei unor obiecte, construcții etc. **4.** (Reg.) Țigaret scurt. — Din germ. **Spitze.**

ȘPLINT, *șplinturi,* s.n. Element de fixare, format din sârmă îndoită în formă de cui despicat, folosit pentru asigurarea piuliților împotriva deșurubării. — Din germ. **Splint.**

ȘPLIT s.n. Piatră dură spartă, folosită la confecționarea betoanelor de ciment și la pietruiri. — Din germ. **Splitt.**

ȘPOR, *șpori,* s.m. (Reg.) Pinten (la cizmă). — Din germ. **Sporn.** Cf. rus. s p o r a.

ȘPRÁIȚ, *șpraițuri,* s.n. Grindă de lemn cu care se execută o șpraițuire; proptea. — Din germ. **Spreize.**

ȘPRAIȚUÍ, *șpraițuiesc,* vb. IV. Tranz. A sprijini temporar cu șpraițuri malurile unei săpături sau porțiuni dintr-o construcție. — Din germ. **spreizen.**

ȘPRAIȚUÍRE, *șpraițuiri,* s.f. Acțiunea de *a șpraițui* și rezultatul ei. — V. **șpraițui.**

ȘPRING, *șpringuri,* s.n. (Mar.) Parâmă folosită pentru a ancora o navă (**1**). — Din engl. **spring.**

ȘPRINGUÍRE, *șpringuiri,* s.f. Operație de curbare prin deformare la cald a foilor de arc pentru suspensii. — Cf. germ. s p r i n g e n.

ȘPRIȚ[1], *șprițuri,* s.n. Băutură obținută din vin cu sifon sau cu apă minerală; o anumită cantitate din această băutură. — Din germ. **Spritzer.**

ȘPRIȚ[2], *șprițuri,* s.n. Aparat folosit la ornarea prăjiturilor. — Din germ. **Spritze.**

ȘPRIȚUÍ[1], *șprițuiesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A consuma șpriț[1] sau alte băuturi alcoolice; *p. ext.* a se ameți, a se îmbăta. [Pr.: *-țu-i*] — **Șpriț[1]** + suf. *-ui.*

ȘPRIȚUÍ[2], *șprițuiesc,* vb. IV. Tranz. A stropi cu un lichid. [Pr.: *-țu-i*] — Din germ. **spritzen.**

ȘPRIȚUÍRE[1], *șprițuiri,* s.f. Acțiunea de *a se șprițui*[1] și rezultatul ei. [Pr.: *-țu-i-*] — V. **șpriți[1].**

ȘPRIȚUIRE[2], *șprițuiri,* s.f. Acțiunea de *a șpriți*[2] și rezultatul ei. [Pr.: *-țu-i-*] — V. **șpriți[2].**

ȘPRIȚUITÓR, *șprițuitoare,* s.n. Aparat sau dispozitiv pentru aplicarea prin stropire pe suprafața unor piese a vopselei sau a altor materiale adezive. [Pr.: *-țu-i-*] — **Șpriți[2]** + suf. *-tor.*

ȘPUL, *șpuluri,* s.n. **1.** Mosorel de metal din suveica mașinii de cusut, pe care este înfășurată ața; *p. ext.* piesa împreună cu firele înfășurate pe ea. **2.** P. gener. Mosor, bobină (pe care sunt înfășurate fire). — Din germ. **Spule.**

ȘRAPNÉL, *șrapnele,* s.n. Proiectil de artilerie încărcat cu gloanțe care sunt împrăștiate prin explozie într-un anumit punct de pe traiectorie. — Din fr. **shrapnell.**

ȘROT, *șroturi,* s.n. Primul produs obținut în cursul măcinării grâului. ✦ Material furajer provenit din resturile de semințe rămase după extragerea uleiului, cu conținut bogat în proteine și săruri minerale. — Din germ. **Schrot.**

ȘROTUÍRE, *șrotuiri,* s.f. Operație care constă în zdrobirea și cernerea cerealelor prin site din ce în ce mai dese. — Din **șrot.**

ȘT interj. Cuvânt folosit pentru a cere cuiva să facă liniște. — Onomatopee.

ȘTAB, (**1**) *ștaburi,* s.n., (**2, 3**) *ștabi,* s.m. **1.** S.n. (Înv.) Stat-major. **2.** S.m. (Înv.) Ofițer care făcea parte dintr-un ștab (**1**); *p. ext.* ofițer superior. ✧ *Ștab-ofițer* = ofițer de stat-major. **3.** S.m. (Fam.) Persoană de vază pe plan social; șef, conducător. — Din germ. **Stab,** rus. **štab.**

ȘTACHÉTĂ, *ștachete,* s.f. **1.** (Reg.) Ulucă, leaț. **2.** Bară subțire, așezată transversal între doi stâlpi, confecționată din lemn, metal sau material plastic, peste care se execută sărituri în înălțime (libere sau cu prăjina) în atletism. [Var.: **stachétă** s.f., **ștachéte** s.m.] — Din germ. **Staket.**

ȘTACHÉTE s.m. v. **ștachetă.**

ȘTAFETÁR, *ștafetari,* s.m. (Înv.) Ștafetă (**1**). — **Ștafetă** + suf. *-ar.*

ȘTAFÉTĂ, *ștafete,* s.f. **1.** (Înv.) Curier special care ducea scrisori sau mesaje urgente; ștafetar. **2.** Scrisoare, mesaj urgent dus de un curier special; *p. ext.* veste, știre. ✧ Expr. Fam. *A umbla cu ștafeta* sau *a duce ștafeta* = a purta vorba, a bârfi, a cleveti. **3.** Concurs sportiv la alergări, schi, înot etc., care constă în parcurgerea unei distanțe regulamentare, fracționată în patru părți egale, de către o echipă compusă din patru persoane, care străbat succesiv distanța repartizată, cu obligația marcării schimbului de ștafetă (obiect portabil, semnal vizual sau auditiv). ✦ Obiect convențional care se transmite succesiv într-o astfel de competiție. ✦ Sportiv care participă la o ștafetă (**3**). — Din it. **staffetta,** germ. **Stafette.**

ȘTÁIER, *ștaiere,* s.n. Numele unui dans la modă în secolul XIX; melodie după care se executa acest dans. [Pr.: *șta-ier.* — Var.: **ștáir** s.n.] — Din germ. **Steier**[walzer].

ȘTAIF, *ștaifuri,* s.n. Întăritură de piele, de carton etc. inserată între fețe și căptușeala încălțămintei, în partea dinapoi, pentru păstrarea formei. ✦ Pânză specială care se pune în interiorul gulerelor, pentru a le menține forma. — Din germ. **Steif**[leder].

ȘTÁIR s.n. v. **ștaier.**

ȘTAMPILÁ, *ștampilez,* vb. I. Tranz. A pune, a aplica o ștampilă (**2**). [Var.: **stampilá** vb. I] — Din **ștampilă.**

ȘTAMPILÁRE, *ștampilări,* s.f. Acțiunea de *a ștampila* și rezultatul ei. [Var.: **stampiláre** s.f.] — V. **ștampila.**

ȘTAMPILÁT, -Ă, *ștampilați, -te,* adj. Care poartă o ștampilă (**2**). — V. **ștampila.**

ȘTAMPÍLĂ, *ștampile,* s.f. **1.** Instrument format dintr-o placă de cauciuc, de lemn sau de metal fixată pe un mâner, pe care sunt gravate un semn, o inscripție sau o emblemă, cu care se ștampilează acte, mărfuri, obiecte etc. **2.** Semn, inscripție sau emblemă care se aplică pe un document pentru a-i da valabilitate, pe mărfuri sau pe corpul animalelor, pentru a le arăta proveniența sau apartenența etc.; sigiliu. [Var.: **stampílă** s.f.] — Din fr. **estampille.** Cf. it. s t a m p i g l i a.

ȘTAND s.n. v. **stand.**

ȘTÁNGĂ, *ștângi,* s.f. (Pop.) Bară de fier; drug, rangă. — Din germ. **Stange.**

ȘTANȚÁ, *ștanțez,* vb. I. Tranz. **1.** A fasona sau a tăia obiecte de metal sau de mase plastice, în curs de prelucrare, cu ajutorul unei ștanțe (**1**); a ștanțui. **2.** A grava prin presiune un model, o cifră etc. cu ajutorul unei ștanțe (**2**). [Var.: **stanțá** vb. I] — Din germ. **stanzen.**

ȘTANȚÁRE, *ștanțări,* s.f. Acțiunea de *a ștanța* și rezultatul ei; ștanțuire. [Var.: **stanțáre** s.f.] — V. **ștanța.**

ȘTANȚÁT, -Ă, *ștanțați, -te,* adj. **1.** Tăiat sau fasonat cu ștanța (**1**). **2.** Gravat cu ștanța (**2**). [Var.: **stanțát, -ă** adj.] — V. **ștanța.**

ȘTANȚATÓR, -OÁRE, *ștanțatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la ștanțe. — **Ștanța** + suf. *-tor.*

ȘTÁNȚĂ, *ștanțe,* s.f. **1.** Unealtă-dispozitiv formată dintr-un poanson și o placă tăietoare, folosită pentru prelucrarea, prin deformare plastică și prin tăiere, a pieselor din tablă, mase plastice etc. **2.** Unealtă folosită la gravarea prin presiune a unui model, a unei mărci, a unei cifre etc. pe suprafața unei piese. [Var.: **stánță** s.f.] — Din germ. **Stanze.**

ȘTAT s.n. **stat[2].**

ȘTÁUFER, *ștaufere,* s.n. Gresor cu presiune. — Din germ. **Stauffer**[büchse].

ȘTĂNȚÁR, *ștanțari,* s.m. Muncitor care croiește talpa încălțămintei tăind-o cu ștanța (**1**). — **Ștanță** + suf. *-ar.*

ȘTĂNȚUÍ, *ștănțuiesc,* vb. IV. (Rar) Tranz. A ștanța. — **Ștanță** + suf. *-ui.*

ȘTĂNȚUÍRE, *ștănțuiri,* s.f. (Rar) Ștanțare. — V. **ștănțui.**

ȘTEAMP, *șteampuri,* s.n. (Înv. și reg.) Mașină folosită în trecut pentru sfărâmarea minereurilor (aurifere). — Din germ. **Stampf**[mühle].

ȘTEAND, *șteanduri,* s.n. (Reg.) Putină mică cu capac, în care se păstrează produse lactate. — Din săs. **Stand.**

ȘTEAP, *ștepi,* s.m. (Reg.) **1.** Cotor de plantă rămas după secerat sau cosit. ✦ Mărăcine ascuțit; țepușă, ghimpe. **2.** Bucată de lemn, scurtătură. — Din sb. **štap,** germ. **Stab.**

ȘTEÁZĂ, *șteze*, s.f. (Reg.) **1.** Piuă de bătut postav; *p. ext.* clădire în care se află instalată această piuă. **2.** Instalație rudimentară formată dintr-o împletitură de nuiele, amenajată sub o cădere de apă, în care se dau la piuă scoarțele, pănura și alte țesături. — Et. nec.

ȘTÉCĂR, *ștecăre,* s.n. Piesă la capătul unui șnur, care face contactul între un aparat electric și priza de curent; fișă de curent. [Var.: **ștécher** s.n.] — Din germ. **Stecker.**

ȘTÉCHER s.n. v. **ștecăr.**

ȘTEMPÁR, *ștempari,* s.m. (Reg.) Muncitor care lucrează la șteamp. — **Șteamp** + suf. *-ar.*

ȘTEMPĂRÍ, *ștempăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A sfărâma cu șteampul minereul scos din mină. — Din **ștempar.**

ȘTEMPĂRÍȚĂ, *ștempărițe,* s.f. (Reg.) Soția ștemparului. — **Ștempar** + suf. *-iță.*

ȘTÉMPEL, *ștempele,* s.n. **1.** (Tipogr.) Vârf de oțel gravat cu care turnătorul de litere bate matrița în aramă. **2.** (Reg.) Pecete, ștampilă. — Din germ. **Stempel.**

ȘTEMPLUÍ, *ștempluiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A pecetlui, a ștampila. — Din germ. **stempeln.**

ȘTEMPLUÍRE, *ștempluiri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a ștemplui* și rezultatul ei; ștampilare. — V. **ștemplui.**

ȘTEMPLUÍT, -Ă, *ștempluiți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Pecetluit, ștampilat. — V. **ștemplui.**

ȘTEMUÍ, *ștemuiesc,* vb. IV. Tranz. A lovi sau a presa marginea unei table nituite sau marginea capetelor de nit, pentru a asigura etanșeitatea îmbinării. — Din germ. **stemmen.**

ȘTEMUÍRE, *ștemuiri,* s.f. Acțiunea de *a ștemui* și rezultatul ei. — V. **ștemui.**

ȘTEMUITÓR, -OÁRE, *ștemuitori, -oare,* subst. **1.** S.n. Instrument în formă de daltă cu care se efectuează ștemuirea. **2.** S.m. și f. Muncitor care ștemuiește. [Pr.: *-mu-i-*] — **Ștemui** + suf. *-tor.*

ȘTERGÁR, *ștergare,* s.n. **1.** Bucată dreptunghiulară de pânză, uneori cu broderii sau cu franjuri, care servește ca prosop sau ca podoabă în casele țărănești; ștergătoare (**2**), ștergură. **2.** Maramă. — **Șterge** + suf. *-ar.*

ȘTERGĂRÉL, *ștergărele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *ștergar*. — **Ștergar** + suf. *-el.*

ȘTERGĂTÓR, -OÁRE, *ștergători, -oare,* s.f., s.n., s.m. **1.** S.f. Covoraș sau împletitură de papură, de sfoară, de material plastic etc., pe care se șterg picioarele la intrarea în casă. **2.** S.f. (Reg.) Prosop. **3.** S.n. Cârpă de șters. **4.** S.n. Perie cilindrică cu care se curăță țeava tunului. **5.** S.n. Dispozitiv format dintr-una sau din două palete cu muchie de cauciuc care, acționate de un motor, șterg geamul de la parbrizul unui vehicul. **6.** S.m. și f. (Rar) Persoană care se ocupă cu curățatul hainelor. [Pl. și: (**3,** f.) *ștergătoare*] — **Șterge** + suf. *-ător.*

ȘTÉRGE, *șterg,* vb. III. **1.** Tranz. A freca suprafața unui obiect pentru a face să dispară un lichid sau o substanță străină care îl acoperă. ✧ Expr. (Fam.) *A șterge putina* sau *a o șterge* = a pleca repede și pe neobservate. (Refl.; fam.) *A se șterge pe* (sau *la*) *bot* (de ceva) = a fi nevoit să renunțe (la ceva), a-și lua gândul (de la ceva). **2.** Tranz. A face să nu se mai cunoască, să nu se mai vadă un text scris, un desen, răzând cu o gumă, trăgând linii deasupra etc. ✧ Expr. *A șterge cu buretele* = a da uitării o greșeală a cuiva, a ierta. ✦ A înlătura o înregistrare anterioară de pe banda magnetică, în vederea unei noi înregistrări. ✦ A scoate din evidență; a anula. **3.** Refl. A-și pierde strălucirea, relieful, culoarea sub acțiunea unor cauze exterioare. ✦ A-și pierde conturul; a se estompa, a se întuneca. **4.** Tranz. și refl. A face să nu mai existe sau a înceta să mai existe, a (se) pierde fără urmă, a face să dispară sau a dipărea din amintire, din minte. ✧ Expr. (Tranz.) *A șterge de pe fața pământului* = a omorî; a distruge. **5.** Refl. și tranz. A trece foarte aproape de ceva sau de cineva, atingându-l ușor. ✦ Tranz. (Rar) A lovi, a izbi. ✧ Expr. (Fam.) *A șterge* (cuiva) *o palmă* = a da (cuiva) o palmă. **6.** Tranz. Fig. (Fam.) A fura, a șterpeli. [Perf. s. *ștersei,* part. *șters*] — Lat. **extergere.**

ȘTÉRGERE, *ștergeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) șterge* și rezultatul ei. — V. **șterge.**

ȘTÉRGURĂ, *ștergur,* s.f. (Reg.) Ștergar (**1**). — **Șterge** + suf. *-ură.*

ȘTERPELEÁLĂ, *șterpeleli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a șterpeli*; furt. — **Șterpeli** + suf. *-eală.*

ȘTERPELÍ, *șterpelesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A sustrage ceva (cu abilitate); a fura. **2.** (În expr.) *A o șerpeli* = a pleca repede (și pe furiș). **3.** (Rar) A atinge ceva ușor și în treacăt. — Et. nec.

ȘTERPELÍRE, *șterpeliri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a șterpeli* și rezultatul ei. — V. **șterpeli.**

ȘTÉRS[1] s.n. Faptul de *a șterge.* — V. **șterge.**

ȘTÉRS[2], ȘTEÁRSĂ, *șterși, -se,* adj. **1.** (Despre cuvinte, fragmente dintr-un text etc.) Care nu se vede bine; care a fost ras, tăiat cu o linie, suprimat. **2.** Lipsit de culoare, de strălucire; neclar, spălăcit, palid. ✦ Fig. (Despre oameni) Lipsit de expresivitate; neremarcabil; fără calități, mediocru. **3.** Care și-a pierdut forma, aspectul; tocit. ✦ Estompat, vag. **4.** Fig. (Despre sunete, glas) Lipsit de rezonanță; stins. — V. **șterge.**

ȘTERSĂTÚRĂ, *ștersături,* s.f. Faptul de a șterge; loc într-un text scris din care s-a șters ceva; pasajul astfel suprimat; ștersură. — **Șters[1]** + suf. *-ătură.*

ȘTERSÚRĂ, *ștersuri,* s.f. (Înv.) Ștersătură. — **Șters[1]** + suf. *-ură*.

ȘTERȚ, *ștերțuri,* s.n. (Reg.) **1.** Băț mai gros la un capăt cu care se amestecă zerul, laptele în care s-a pus cheag etc. **2.** Fitil pentru opaiț făcut din cârpă; *p. ext.* opaiț. ✦ Lampă de mână portativă, asemănătoare cu un opaiț folosită în trecut. — Din germ. **Sterz.**

ȘTÉVIE, *ștevii,* s.f. Plantă erbacee perenă, cu tulpină puternică, cu frunze ovale, comestibile, a cărei rădăcină este folosită în medicină pentru proprietățile ei astringente și depurative *(Rumex patientia).* ✧ Compus: *ștevie-de-munte* = plantă erbacee perenă, cu tulpina înaltă de 50–100 cm, cu frunze palmate, cu flori mici alberoz în inflorescențe *(Astrantia major).* — Din sl. **štavije,** bg. **štavel,** sb. **štavlije.**

ȘTEZÁR, *ștezari,* s.m. (Reg.) Persoană care supraveghează funcționarea unei șteze. ✦ Meșteșugar care construiește șteze. — **Ștează** + suf. *-ar.*

ȘTI, *știu,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. și intranz. (Folosit și absol.) A avea cunoștință (de…), a fi informat (în legătură cu…), a cunoaște. ✧ Loc. adv. *Pe știute* = în cunoștință de cauză. *Pe neștiute* = **a)** fără să-și dea seama; **b)** în ascuns, pe furiș, tiptil. ✧ Expr. (Tranz., absol.) *Nu știu, n-am văzut* = sunt cu totul străin de ceva, nu am idee de nimic. *Știu eu* (sau *știi tu* etc.) *ce știu* (sau *știi* etc.) sau *las' că știu eu,* se spune pentru a arăta că cineva cunoaște bine o situație și că nu poate fi indus în eroare. *Știi ce?* sau *știi ceva?, știi una?* = fii atent la ce-ți spun, ascultă ceea ce am să-ți spun. *(Numai) Dumnezeu știe* sau *știe Dumnezeu,* se spune pentru a sprijini o afirmație sau o negație. *Dumnezeu (mai) știe* sau *dracul (mai) știe,* se spune pentru a exprima o nedumerire, neputința de a preciza sau de a explica ceva, o nesiguranță. (Intranz.) *A-i ști* (cuiva) *de urmă* = a ști unde se află cineva. *Pe cât* (sau *după cât) știu* = după informațiile pe care le am. **2.** Tranz. A lua cunoștință de…; a afla, a auzi. **3.** Tranz. A cunoaște pe cineva (din toate punctele de vedere). ✦ Refl. A se cunoaște pe sine, a avea cunoștință că este într-un anumit fel; a se vedea într-un anumit fel. ✦ Refl. recipr. A se cunoaște unul pe altul; a avea legături de prietenie. **4.** Intranz. A ține seamă de ceva, a lua în considerație; a avea teamă sau respect de cineva. ✦ Tranz. A recunoaște pe cineva sau ceva drept… ✦ A avea parte de ceva, a se bucura de ceva. **5.** Intranz. A se interesa de…, a se îngriji de… **II.** Tranz. **1.** A poseda cunoștințe sistematice într-un domeniu, a stăpâni o știință, o artă etc. ✧ Expr. *A ști carte* = a ști să scrie și să citească; *p. ext.* a avea cunoștințe temeinice într-un domeniu, a fi învățat. *A ști pe de rost* (sau *pe dinafară, ca pe apă, ca apa,*

ca pe Tatăl nostru) = a putea reproduce întocmai, din memorie, fără greșeală. ✦ A vorbi și a înțelege o anumită limbă. ✦ A se pricepe să facă ceea ce trebuie, a avea îndemânarea, abilitatea necesară într-o anumită împrejurare. ✧ Expr. *A nu (mai) ști ce să (se) mai facă* = a nu mai găsi nicio soluție pentru a ieși dintr-o încurcătură. *A nu mai ști ce să facă de…* = a fi copleșit de… *A nu ști de unde s-o apuce* = a nu se pricepe de unde să înceapă un lucru. (Absol.) *Știu eu?* exprimă îndoială, nesiguranță, șovăire. **2.** A putea, a fi în stare să facă ceva; a fi apt pentru ceva. ✦ A fi hotărât să facă ceva. ✧ Expr. *A nu ști ce vrea* = a nu putea lua o hotărâre, a fi nedecis; a șovăi. **3.** A ține minte, a-și aminti. **4.** A-și da seama, a înțelege, a pricepe. ✧ Expr. *A nu (prea) ști multe* = a riposta îndată (la provocarea cuiva). *Mai știi* sau *mai știu (și) eu, mai știi păcatul, de unde știi!?* = se prea poate, nu poți fi sigur că nu e așa. *Nu știu cum* = în mod inexplicabil. *A fi nu știu cum* = a fi ciudat, bizar. *A-i fi* (cuiva) *nu știu cum să…* = a-i fi (cuiva) greu sau penibil să… (Substantivat) *Un nu știu cum* sau *un nu știu ce* = ceva nelămurit; farmec deosebit, nedefinit. (Intranz.) *A nu ști de glumă* = a fi supărăcios. **5.** A prevedea. ✦ A presupune, a bănui. **6.** A avea certitudinea, a fi sigur de ceva. ✧ Expr. *Să știu (bine) că…* sau *de-aș ști că…* = chiar dacă… ✦ Refl. impers. A fi lucru bine cunoscut. — Lat. **scire.**

ȘTIFT, *știfturi,* s.n. Cui mic (de lemn), fără cap, folosit în cizmărie pentru a fixa talpa încălțămintei. ✦ Tijă metalică cilindrică sau conică, folosită la îmbinarea a două piese de metal; spin[1]. — Din germ. **Stift.**

ȘTIFTUÍ, *știftuiesc,* vb. IV. Tranz. A pune știfturi. — **Știft** + suf. *-ui.*

ȘTIFTUÍRE, *știftuiri,* s.f. Acțiunea de *a știftui* și rezultatul ei. — V. **știftui.**

ȘTIFTUÍT, -Ă, *știftuiți, -te,* adj. Fixat cu știfturi. — V. **știftui.**

ȘTIÍNȚĂ, *științe,* s.f. **I. 1.** Faptul de a avea cunoștință de (ceva), de a fi informat; cunoaștere. ✧ Loc. adv. *Cu* (sau *fără) știință* = (ne)știind; (in)conștient; cu (sau fără) voie. *Cu bună știință* = conștient, având cunoștința deplină a faptelor. *Cu* (sau *fără) știința cuiva* = cu (sau fără) consimțământul ori aprobarea cuiva. *Spre știință* = ca să se știe. ✦ Veste, știre. **2.** Conștiință. **II. 1.** Tip de cunoaștere sigură și rațională în legătură cu natura lucrurilor și a condițiilor lor de existență în forma unui corp de adevăruri despre un obiect propriu. **2.** Ansamblu de cunoștințe despre un obiect dat sau distinct (natură, societate, gândire etc.) dobândite prin descoperirea legilor obiective ale fenomenelor și explicarea lor. **3.** Pregătire intelectuală, instrucție; învățătură, erudiție. ✧ *Știință de carte* = cunoștințe de scriere și de citire. ✧ *Om de știință* = savant, învățat. [Pr.: *ști-in-*] — **Ști** + suf. *-ință* (cu unele sensuri după fr. *science).*

ȘTIINȚÍFIC, -Ă, *științifici, -ce,* adj. Care aparține științei, privitor la știință; bazat pe principiile științei. [Pr.: *ști-in-*] — Din fr. **scientifique** (după *știință).*

ȘTIINȚIFICÉȘTE adv. (Rar) Din punct de vedere științific, în mod științific, potrivit principiilor și cerințelor științei. [Pr.: *ști-in-*] — **Științific** + suf. *-ește.*

ȘTIINȚÍFICO-FANTÁSTIC, -Ă, *științifico-fantastici, -ce,* adj. (Despre literatură, film etc.) În care fantasticul este tratat verosimil prin amănunte științifice, ficțiunea fiind dezvoltată de la un nucleu științific; science-fiction. — **Științific** + **fantastic.**

ȘTIM, *știmi,* s.m. (Pop.) Fir de lână (scurt și de proastă calitate) care rămâne, după dărăcit, în colții daracului. — Din sb. **štim.**

ȘTÍMĂ[1], *știme,* s.f. Personaj din mitologia populară, imaginat ca o femeie care protejează apele, pădurile, comorile etc. — Din ngr. **shíma.**

ȘTÍMĂ[2], *știme,* s.f. Partea dintr-o partitură, care privește fiecare instrument sau voce. — Din germ. **Stimme.**

ȘTIOÁLFĂ, *știoalfe,* s.f. (Arg.) Calificativ injurios dat unei femei de moravuri ușoare. [Var.: *ștoárfă* s.f.] — Et. nec.

ȘTIOÁLNĂ, *știoalne,* s.f. (Reg.) Bulboană. ✦ Baltă mocirloasă. — Din germ. **Stollen,** ucr. **štol'na.**

ȘTIOB, *știoburi,* s.n. (Reg.) Vas de lemn (de diferite forme și dimensiuni) în care se varsă lăturile. — Din ucr. **štovd, štub.**

ȘTIOBÁLC interj. (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui corp (greu) în apă; bâldâbâc! — Onomatopee.

ȘTIOBÂLCĂÍ, *știobâlcăiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) cufunda cu zgomot în apă; a (se) bălăci. — **Știobâlc** + suf. *-ăi.*

ȘTIR s.m. Numele a trei plante erbacee, dintre care una cu tulpina ramificată, cu flori verzi dispuse în ghemulețe rotunde și cu frunze comestibile *(Amaranthus angustifolius)*, alta cu tupina dreaptă, solidă și păroasă, cu flori verzi, mărunte, reunite într-un spic ca un fel de pămătuf la vârful ramurilor, și care servește ca hrană pentru porci *(Amaranthus retroflexus)*, iar a treia cu frunzele roșii și florile purpurii, dispuse în ghemulețe rotunde la subsuoara frunzelor superioare sau în spice lungi și subțiri, folosită ca plantă ornamentală *(Amaranthus paniculatus).* — Din bg., sb. **štir.**

ȘTIRB, -Ă, *știrbi, -e,* adj. **1.** Căruia i-au căzut unul sau mai mulți dinți. ✧ Compus: *știrba-baba-cloanța* s.f. = **a)** vrăjitoare bătrână din mitologia populară; poreclă dată unei femei bătrâne și rele; **b)** (pop.; uneori cu determinarea *roade tărăboanța)* se spune în glumă copiilor când le cad dinții de lapte. **2.** (Despre vase) Care are marginea spartă, ciocnită; căruia îi lipsește o bucățică din margine; ciobit. ✦ (Despre instrumente de tăiat) Cu tăișul tocit; căruia îi lipsește o bucățică; *p. ext.* ciuntit, trunchiat. — Din sl. **štrŭbŭ.**

ȘTIRBÉNIE, *știrbenii,* s.f. (Rar) Știrbitură (**1**). — **Știrb** + suf. *-enie.*

ȘTIRBÍ, *știrbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A pierde unul sau mai mulți dinți; a deveni știrb. **2.** Refl. (Despre vase de gospodărie și alte obiecte) A pierde o bucățică din margine; a se ciobi; (despre instrumente de tăiat) a avea lipsă o părticică (sau mai multe) din muchia tăișului; a se toci; *p. ext.* a se ciunti. ✧ Tranz. *Am știrbit o farfurie.* **3.** Tranz. Fig. A diminua valoarea, prestigiul cuiva; a nesocoti, a încălca (o lege, un drept etc.); a aduce prejudicii cuiva. — Din **știrb.**

ȘTIRBÍRE, *știrbiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) știrbi* și rezultatul ei. — V. **știrbi.**

ȘTIRBÍT, -Ă, *știrbiți, -te,* adj. **1.** Cu marginea știrbită; tocit; ciobit. ✦ P. ext. Ciuntit, trunchiat. **2.** Fig. Micșorat, diminuat ca însemnătate, ca valoare; (despre o lege, un drept etc.) încălcat, nesocotit. — V. **știrbi.**

ȘTIRBITÚRĂ, *știrbituri,* s.f. **1.** Loc gol lăsat de căderea unuia sau a mai multor dinți; știrbenie. **2.** Loc unde marginea unui obiect este ruptă, ciocnită; *p. ext.* ruptură, gaură. **3.** Fig. Diminuare a valorii, a însemnătății etc. (cuiva sau a ceva); încălcare, nesocotire (a unei legi, a unui drept etc.). — **Știrbi** + suf. *-tură.*

ȘTÍRE, (**1**) *știri,* s.f. **1.** Veste (în presă, la radio etc.), informație scurtă despre un eveniment; noutate. ✧ Expr. *A ști de știrea* (cuiva) sau *a-i ști* (cuiva *de) știre* = a avea vești despre cineva, a ști unde se află, ce face cineva. ✦ (Concr.) Document; sursă de informație. **2.** Cunoaștere, cunoștință. ✧ Loc. adv. *Cu* (sau *fără) știrea cuiva* = cu (sau fără) știința cuiva; *p. ext.* cu (sau fără) învoirea, încuviințarea cuiva. *În știrea cuiva* = în grija sau în paza cuiva. Loc. vb. *A da* (cuiva) *de știre* = a vesti, a anunța. — V. **ști.**

ȘTIRICÍ, *știricesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A căuta să afle ceva (cu șiretenie), a cerceta, a se informa, a iscodi. **2.** A comunica, a da de știre. — **Știre** + suf. *-ici.*

ȘTIRIGOÁIE s.f. v. **stirigoaie.**

ȘTIUBÉI, *știubeie* s.n. (Reg.) **1.** Stup primitiv. **2.** Vas făcut dintr-un trunchi scobit, folosit pentru păstrarea cerealelor. **3.** Trunchi scorburos care servește ca ghizd la o fântână mică; *p. ext.* fântână (mică). — **Știob** + sub. *-ei.*

ȘTIUBEIÁȘ, *știubeiașe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *știubei.* — **Știubei** + suf. *-aș.*

ȘTIUCĂ, *știuci,* s.f. Pește răpitor de apă dulce, cu corpul lung, aproape cilindric, cu gura mare cu mulți dinți și cu botul turtit ca ciocul de rață *(Esox lucius).* ✧ Compus: *știucă-de-mare* = pește de 50–80 cm, cu corpul asemănător cu al șarpelui, cu spinarea verzuie și pântecele alb, cu gura în forma unui cioc lung *(Belone belone).* — Din bg., sb. **štuka.**

ȘTIUCULÍȚĂ, *știuculițe,* s.f. Diminutiv al lui *știucă.* — **Știucă** + suf. *-uliță.*

ȘTIULÉTE, *știuleți*, s.m. Fructul matur al porumbului, cu (sau fără) pănușele care îl învelesc. — Et. nec.

ȘTIÚT, -Ă, *știuți, -te,* adj. **1.** Care este bine cunoscut; *p. ext.* vestit, renumit. **2.** Care știe multe; învățat. — V. **ști.**

ȘTIUTÓR, -OÁRE, *știutori, -oare,* adj. Care știe, care cunoaște, care este informat; care posedă cunoștințe (într-un domeniu oarecare). ✧ (Substantivat) *Știutor de carte* = persoană care știe să citească și să scrie. [Pr.: *ști-u-*] — **Ști** + suf. *-tor.*

ȘTOÁRFĂ s.f. v. **știoalfă.**

ȘTÓFĂ s.f. v. **stofă.**

ȘTOLUÍ, *șoluiesc,* vb. IV. Tranz. A supune o piele operației de ștoluire. — Din germ. dial. **stollen.**

ȘTOLUÍRE, *ștoluiri,* s.f. Operație aplicată pieilor fine, care constă în efectuarea mai multor întinderi în diferite direcții și care dă pieilor moliciune și suplețe. — V. **ștolui.**

ȘTRAF, *ștrafuri,* s.n. (Înv.) Amendă. — Din germ. **Strafe,** rus. **štraf.**

ȘTRAIF, *ștraifuri,* s.n. Bandă de carton sau material textil, folosită în legătorie. ✦ Linie, dungă. — Din germ. **Streif.**

ȘTRAND, *ștranduri*, s.n. Teren (cu nisip) situat în apropierea unei ape sau prevăzut cu bazin cu apă, amenajat special pentru a putea fi folosit, în timpul verii, pentru plajă, baie sau pentru sporturi nautice. — Din germ. **Strand.**

ȘTRANGULÁ vb. I v. **strangula.**

ȘTRANGULÁRE s.f. v. **strangulare.**

ȘTRANGULÁT, -Ă adj. v. **strangulat.**

ȘTRAS s.n. v. **stras.**

ȘTREÁNG, *ștreanguri,* s.n. **1.** Frânghie (de cânepă); funie scurtă cu care se priponesc vitele. ✦ Spec. Funie cu care sunt spânzurați cei osândiți la moarte; *p. restr.* latul acestei frânghii. ✧ Expr. *A-și pune ștreangul de gât* = a se spânzura. *A pune cuiva ștreangul de gât* = a constrânge pe cineva să facă un lucru. **2.** Șleau[2]. — Din germ. **Strang.**

ȘTRECUÍ, *ștrecuiesc,* vb. IV. Tranz. (În industria tăbăcăriei) A scoate carnea, grăsimile și o parte din țesutul conjunctiv de pe pielea crudă, în vederea operațiilor de prelucrare a pielii. — Din germ. **strecken.**

ȘTRECUÍRE, *ștrecuiri,* s.f. Acțiunea de *a ștrecui* și rezultatul ei; ștrecuit. — V. **ștrecui.**

ȘTRECUÍT s.n. Faptul de *a ștrecui*; ștrecuire. — V. **ștrecui.**

ȘTRENGÁR, *ștrengari,* s.m. (Adesea adjectival) Tânăr, copil zburdalnic, care se ține de pozne sau umblă hoinar. ✦ Bărbat ușuratic, afemeiat. — **Ștreang** + suf. *-ar.*

ȘTRENGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *ștrengărești,* adj. De ștrengar, caracteristic ștrengarilor. — **Ștrengar** + suf. *-esc.*

ȘTRENGĂRÉȘTE adv. Ca un ștrengar, în felul ștrengarilor. — **Ștrengar** + suf. *-ește.*

ȘTRENGĂRÍ, *ștrengăresc,* vb. IV. Intranz. A se ține de pozne, de ștrengării; a umbla haimana; a hoinări. — Din **ștrengar.**

ȘTRENGĂRÍE, *ștrengării,* s.f. Faptă de ștrengar; poznă, șotie, năzbâtie. — **Ștrengar** + suf. *-ie.*

ȘTRENGĂRÍȚĂ, *ștrengărițe,* s.f. Fată sau femeie tânără vioaie, zglobie, care se poartă ca un ștrengar. — **Ștrengar** + suf. *-iță.*

ȘTRÚDEL, *ștrudele,* s.n. Plăcintă făcută din foi subțiri umplute cu mere, brânză, nuci etc. și rulate în formă de sul. — Din germ. **Strudel.**

ȘTUC s.n. v. **stuc.**

ȘTUCÁT, -Ă adj. v. **stucat.**

ȘTUCATÓR s.m. v. **stucator.**

ȘTUPUÍ, *stupuiesc,* vb. IV. Tranz. A ornamenta cu zimți partea superioară a ramei încălțămintei. — Et. nec.

ȘTURLUBÁTIC, -Ă adj. v. **sturlubatic.**

ȘTURȚ, *șturțuri,* s.n. (Reg.) **1.** Loc unde se depozitează minereul care urmează să fie prelucrat sau deșeurile; *p. ext.* materialul depozitat în acest loc. **2.** Semifabricat plat care reprezintă un stadiu intermediar între placa-semifabricat și tabla subțire. — Din germ. **Sturz.**

ȘTUȚ, *ștuțuri,* s.n. Țeavă scurtă, sudată sau prinsă cu șuruburi la un recipient, care face legătura între acesta și o conductă. — Din germ. **Stutzen.**

ȘTUȚUÍ, *ștuțuiesc,* vb. IV. Tranz. A îndepărta partea de deșeu a pielii cu ajutorul foarfecelor sau al cuțitelor. — Din germ. **stutzen.**

ȘTUȚUÍRE, *ștuțuiri,* s.f. Acțiunea de *a ștuțui* și rezultatul ei. — V. **ștuțui.**

ȘU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită murmurul vorbelor șoptite sau foșnetul frunzelor. — Onomatopee.

ȘÚBĂ, *șube,* s.f. Haină largă și lungă, cu guler mare, căptușită cu blană și purtată mai ales de bărbați. ✦ P. gener. Haină groasă căptușită cu blană. — Din sb. **šuba,** magh. **suba.**

ȘUBÉICĂ, *șubeici*, s.f. (Reg.) Șubă scurtă pe care o poartă femeile. — **Șubă** + suf. *-eică.*

ȘÚBER, *șubere,* s.n. **1.** (Tehn.) Dispozitiv cu care se reglează închiderea sau deschiderea unui orificiu de trecere pentru lichide sau gaze. **2.** (Min.) Dispozitiv în formă de pâlnie, prevăzut cu un organ de reglare, montat la capătul inferior al unui rostogol, prin care alunecă materialul care se încarcă în vagonete. — Din germ. **Schieber.**

ȘÚBEREC, *șuberece,* s.n. (Reg.) Specialitate dobrogeană de plăcintă, asemănătoare cu scovarda, făcută din aluat nedospit umplut cu brânză sau cu carne, bine condimentată și prăjită în grăsime. — Din tc. **şebörek.**

ȘUBÍȚĂ, *șubițe,* s.f. (Reg.) Șubuliță. — **Șubă** + suf. *-iță.*

ȘÚBLER, *șublere,* s.n. (Tehn.) Instrument de măsurat lungimi sau grosimi mici, alcătuit dintr-o riglă gradată cu două brațe, între care se prinde piesa care trebuie măsurată. — Din germ. **Schublehre.**

ȘÚBRED, -Ă, *șubrezi, -de,* adj. **1.** (Despre oameni) Lipsit de vigoare, nerezistent la eforturi; firav, plăpând. ✦ (Despre lucruri) Lipsit de rezistență, de trăinicie, care este gata să se prăbușească; șubrezit. ✦ Fig. (Despre teorii, concepții, argumente etc.) Care nu rezistă unei analize mai serioase, unei critici mai severe; discutabil, neîntemeiat. **2.** P. ext. Precar, nesigur. — Et. nec.

ȘUBREZÉNIE, *șubrezenii,* s.f. Stare a ceea ce este șubred; slăbiciune, debilitate. ✦ Lipsă de soliditate, de trăinicie (a unui obiect). ✦ (Concr.) Construcție sau element de construcție șubred, putred. — **Șubred** + suf. *-enie.*

ȘUBREZÍ, *șubrezesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Despre ființe) A face să devină sau a deveni șubred, a face să-și piardă sau a-și pierde forța fizică, rezistența, sănătatea; a slăbi. ✦ (Despre construcții sau obiecte) A face să-și piardă sau a-și pierde soliditatea, trăinicia; a face sau a fi gata să se prăbușească. — Din **șubred.**

ȘUBREZÍRE, *șubreziri,* s.f. Faptul de *a (se) șubrezi*. — V. **șubrezi.**

ȘUBREZÍT, -Ă, *șubreziți, -te,* adj. Care a devenit șubred (**1**). — V. **șubrezi.**

ȘUBULÍȚĂ, *șubulițe,* s.f. Diminutiv al lui *șubă;* șubiță. — **Șubă** + suf. *-uliță.*

ȘUC, *șucuri,* s.n. (Reg.) Unitate de măsură a lungimii egală cu a șasea parte dintr-un stânjen. — Din germ. **Schuh.**

ȘUCÁR, -Ă, *șucari, -e,* adj., s.n., s.m. (Arg.) **1.** Adj. (Despre oameni) Frumos, bine. **2.** S.n. (În forma *șucăr*) Gălăgie, scandal; supărare. **3.** S.m. (În forma *șucăr)* Hoț. [Var.: **șúcăr** s.n., s.m.] — Din țig. **șukar** (pentru sensul **3,** cf. și germ. Schacher).

ȘÚCĂR s.n., s.m. v. **șucar.**

ȘUCĂREÁLĂ, *șucăreli,* s.f. (Arg.) Supărare. (**3**). — **Șucări** + suf. *-eală.*

ȘUCĂRÍ, *șucăresc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Arg.) A (se) supăra (**3**). — Din **șucar.**

ȘUCĂRÍT, -Ă, *șucăriți, -te,* adj. (Arg.) Supărat. — V. **șucări.**

ȘUCHEÁT, -Ă, *șuchiați, -te*, adj. (Reg.) Deșucheat. — Din magh. **süket.**

ȘÚCO adj. invar. (În sintagma) *Priză șuco* = priză (**1**) cu contact la pământ pentru realizarea electro-securității. — Din germ. **Schuko.**

ȘUÉTĂ, *șuete,* s.f. Conversație ușoară, spirituală și distractivă între prieteni. [Pr.: *șu-e-*] — Cf. fr. chouette.

ȘUFÁN, *șufane,* s.n. (Reg.) Fiecare dintre cei doi pari groși și lungi, ascuțiți la un capăt, cu care se fixează năvodul la fundul apei ca să nu scape peștele pe sub el. — Et. nec.

ȘUGÁR, -Ă, *șugari, -e,* adj. (Reg.) Zvelt, suplu, subțire. — Din mag. **sugár.**

ȘUGĂRÉL, *șugărei,* s.m. (Reg.) Numele mai multor plante erbacee din familia labiatelor, folosite în medicină *(Teucrium)*. — **Șugar** + suf. *-el.*

ȘUGUBÁȚ, -EÁȚĂ, *șugubeți, -e,* adj. **1.** Glumeț, hazliu; poznaș. **2.** (Înv.) Primejdios; înșelător, amăgitor. [Var.: **șugubéț, -eáță** adj.] — Din sl. **dušegubĭcĭ.**

ȘUGUBÉȚ, -EÁȚĂ adj. v. **șugubăț.**

ȘUGUBINÁR, *șugubinari,* s.m. (În vechea organizare administrativă a Țărilor Române) Persoană care cerceta și judeca faptele de omucidere, tâlhărie sau adulter și încasa de la vinovați amenzile stabilite pentru răscumpărare. — **Șugubină** + suf. *-ar.*

ȘUGUBÍNĂ, *șugubine,* s.f. **1.** (Înv. și reg.) Păcat grav; nelegiuire, crimă. **2.** Amendă percepută în Evul Mediu, în Țările Române, pentru omucidere, tâlhărie sau adulter. **3.** (Reg.) Necaz, nenorocire. ✧ Expr. *A da* (sau *a fi) de șugubină* = a da (sau a se face) de rușine, a (se) face de râs, de ocară. — Din sl. **dušegubina.**

ȘUGUÍ, *șuguiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A glumi. ✦ Tranz. A duce cu vorba; a minți. [Var.: **șăguí** vb. IV] — **Șagă** + suf. *-ui.*

ȘUGUIÁLĂ, *șuguieli,* s.f. (Reg.) Șuguire. [Pr.: *-gu-ia-*] — **Șugui** + suf. *-eală.*

ȘUGUÍRE, *șuguiri,* s.f. (Reg.) Faptul de *a șugui;* șuguială. — V. **șugui**.

ȘUGUITÓR, -OÁRE, *șuguitori, -oare,* adj. (Reg.) Care șuguiește. [Pr.: *-gu-i-*] — **Șugui** + suf. *-tor.*

ȘUI[1], ȘÚIE, *șui, șuie,* adj. (Reg. și fam.) Subțire; zvelt; mlădios. — Et. nec.

ȘUI[2], ȘÚIE, *șui, șuie,* adj. (Fam.) **1.** Strâmb; diform. **2.** Zănatic, țicnit; nătâng. — Din sl. **šuj.**

ȘÚIER, *șuiere,* s.n. **1.** Zgomot caracteristic, ascuțit și puternic, pe care îl fac vântul, furtuna, vijelia; șuierătură. **2.** Zgomot ascuțit produs de anumite corpuri care se deplasează, se mișcă, se învârtesc sau spintecă aerul cu iuțeală; șuierătură. **3.** Sunet ascuțit, strident și prelung produs cu ajutorul unui instrument special (signal, sirenă etc.) sau prin suflarea cu putere a aerului printre buze ori printre degete; șuierătură. **4.** Sunet sau țipăt (ascuțit) scos de unele animale și păsări; șuierătură. — Din **șuiera** (derivat regresiv).

ȘUIERÁ, *șúier,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre vânt, furtună, vijelie etc.; la pers. 3) A produce un zgomot ascuțit și puternic; a fluiera. **2.** (Despre unele obiecte; la pers. 3) A produce un zgomot strident, scurt și intens, atunci când se deplasează, se mișcă, se învârtește sau spintecă aerul cu viteză. **3.** (Despre oameni) A scoate un sunet ascuțit, strident și prelung, suflând cu putere aerul printre buzele întredeschise, printre degete sau cu ajutorul unui instrument special. ✦ Tranz. (Rar) A-și exprima nemulțumirea, dezaprobarea față de cineva sau de ceva prin fluierături stridente; a fluiera pe cineva; a huidui. ✦ Intranz. și tranz. A emite o succesiune melodică de sunete suflând printre buze, cu ajutorul unui fluier etc.; a intona o melodie fluierând. **4.** (Despre unele animale, păsări, insecte; la pers. 3) A scoate un sunet sau un țipăt (ascuțit) specific. — Lat. **sibilare.**

ȘUIERÁRE, *șuierări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a șuiera* și rezultatul ei. — V. **șuiera.**

ȘUIERÁT[1], *șuieraturi,* s.n. Faptul de *a șuiera;* zgomot specific făcut de cineva sau de ceva care șuieră. — V. **șuiera.**

ȘUIERÁT[2], -Ă, *șuierați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Cu un timbru strident, ascuțit. — V. **șuiera.**

ȘUIERĂTÓR, -OÁRE, *șuierători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Cu un sunet strident, ascuțit; șuierat[2]. ✧ *Consoană șuierătoare* (și substantivat f.) = consoană sibilantă. **2.** Adj. (Despre unele animale, păsări) Care scoate un țipăt, un sunet (ascuțit) specific. **3.** Adj. (Despre vânt) Care produce un zgomot puternic și vibrant. **4.** S.f. (Reg.) Fluier. — **Șuiera** + suf. *-ător.*

ȘUIERĂTÚRĂ, *șuierături,* s.f. Șuierat[1], șuier. — **Șuiera** + suf. *-ătură.*

ȘÚIET, *șuiete,* s.n. (Pop). Zgomot (slab, monoton) produs de foșnetul frunzelor, de curgerea apei, de bătaia vântului etc.; vuiet, freamăt. — Probabil contaminare între **șuier** și **vuiet.**

ȘUIÉȚ, -IÁȚĂ, *șuieți, -e,* adj. (Reg.) Subțire; zvelt. — **Șui[1]** + suf. *-eț.*

ȘÚIȚĂ, *șuițe*, s.f. (Reg.) Mamifer rozător înrudit cu marmota *(Spermophilus citellus).* [Pr.: *șu-i-*] — Et. nec.

ȘULÁR, *șulare,* s.n. (Reg.) Cusătură provizorie cu împunsături rare; însăilătură; ață cu care se face această cusătură. [Pl. și: *șularuri*] — Cf. sl. šilo „sulă”.

ȘÚLER, *șuleri*, s.m. (Înv. și reg.) Trișor; șarlatan. — Din rus. **šuler.**

ȘULERÍE, *șulerii*, s.f. (Înv. și reg.) Înșelătorie la jocul de cărți; trișare. — **Șuler** + suf. *-ie.*

ȘUMÁR, *șumari,* s.m. (Reg.) Pădurar. — Din sb. **šumar.**

ȘÚMEN, -Ă, *șumeni, -e*, adj. (Reg.) Amețit de băutură; cherchelit. — Din sl. **šumĭnŭ.**

ȘUMENEÁLĂ, *șumeneli,* s.f. (Reg.) Stare de amețeală din cauza băuturii; beție. — **Șumeni** + suf. *-eală.*

ȘUMENÍ, *șumenesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ameți de băutură; a se cherchelí. — Din **șumen.**

ȘUMENÍT, -Ă, *șumeniți, -te,* adj. (Reg.) Amețit de băutură; cherchelit. — V. **șumeni.**

ȘÚNCĂ, *șunci*, s.f. Pulpă de porc preparată special (la sare și la fum) pentru a se putea conserva multă vreme; jambon. — Din magh. **sonka,** germ. dial. **Schunke.**

ȘUNT, *șunturi*, s.n. **1.** Rezistor electric conectat între două puncte ale unui circuit electric pentru protejarea porțiunii de circuit cuprinse între aceste puncte. **2.** Deri-

vare a circuitului sangvin pe alte căi circulatorii decât cele normale. — Din engl. **shunt.**

ȘUPURÍ, *șupuresc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se furișa, a se strecura. — Et. nec.

ȘUPURÍRE, *șupuriri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a se șupuri* și rezultatul ei. — V. **șupuri.**

ȘÚRĂ[1], *șuri,* s.f. Construcție anexă pe lângă o gospodărie rurală, în care se adăpostesc vitele și se păstrează diferite vehicule, unelte agricole etc. [Pl. și: *șure*] — Din germ. dial. **Schur.**

ȘÚRĂ[2] s.f. v. **șiră.**

ȘURÚB, *șuruburi,* s.n. **1.** Tijă cilindrică de lemn sau de oțel, filetată, care servește la asamblarea a două ori a mai multor piese sau care transmite, transformă sau utilizează în diverse feluri mișcarea de rotație într-un mecanism. ✧ Loc. adv. *În șurub* = în formă de cerc sau de spirală. ✧ Expr. *A-i face* (cuiva) *un șurub prin cap* = a-i apuca (cuiva) șuvițe de păr din cap, răsucindu-le și trăgând de ele. *A strânge șurubul* = a întrebuința mijloace de constrângere față de cineva. **2.** Nume dat unor unelte, dispozitive etc. care au ca parte componentă un șurub (**1**) sau care se manevrează prin răsucire. ✦ Fig. Vârtej de apă. [Var.: **șurúp** s.n.] — Din germ. dial. **Schrube.**

ȘURUBÁR, *șurubari,* s.m. **1.** (Reg.) Meseriaș care face canele. ✦ Persoană care supraveghează funcționarea alambicului. **2.** Epitet pentru o persoană care folosește șiretlicuri, șmecherii; sforar. — **Șurub** + suf. *-ar.*

ȘURUBĂRÍE[1] s.f. Totalitatea șuruburilor unui mecanism; *p. ext.* totalitatea pieselor unui mecanism. — **Șurub** + suf. *-ărie.*

ȘURUBĂRÍE[2], *șurubării,* s.f. (Fam.) Șmecherie, șiretlic, chițibușărie, tertip. — **Șurubar** + suf. *-ie.*

ȘURUBÉL, *șurubele,* s.n. Diminutiv al lui *șurub*. — **Șurub** + suf. *-el.*

ȘURUBÉLNIȚĂ, *șurubelnițe,* s.f. Unealtă metalică alcătuită dintr-o tijă cu mâner, având vârful lățit ca un tăiș și servind la înșurubarea și deșurubarea șuruburilor. [Var.: **șurupélniță** s.f.] — **Șurub** + suf. *-elniță.*

ȘURUBUÍ, *șurubuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A înșuruba. ✧ Expr. *A o șurubui* = a o suci, a o învârti; a umbla cu șiretlicuri. — **Șurub** +suf. *-ui.*

ȘURUBUÍRE, *șurubuiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a șurubui* și rezultatul ei. — V. **șurubui.**

ȘURÚP s.n. v. **șurub.**

ȘURUPÉLNIȚĂ s.f. v. **șurubelniță.**

ȘÚSTĂ, *șuste,* s.f. (Fam.) Aranjament, învoială (necinstită) între două sau mai multe persoane. — Et. nec.

ȘÚSTĂR, *șustări,* s.m. (Reg.) cizmar. [Var.: **șúștăr, șușter** s.m.] — Din germ. **Schuster.**

ȘUȘANEÁ[1], *șușanele,* s.f. (Fam.) Pușcă lungă arnăuțească. — Din tc. **șișane, șeș-hane.**

ȘUȘANEÁ[2], *șușanele,* s.f. Spectacol (de varietăți) cu numere improvizate, de calitate discutabilă, atât în privința programului cât și a interpretării. ✦ Aranjament în vederea obținerii unor profituri. — Cf. tc. şişāne.

ȘÚȘĂNIȚĂ, *șușănițe,* s.f. (Reg.) Fâșie, bucată lungă și îngustă de pământ, de piele, de hârtie etc. — Cf. bg. sušenica „pastramă”.

ȘUȘLÉTE, *șușleți,* s.m. (Reg.) Codârlă (la căruță). — Et. nec.

ȘUȘOTEÁLĂ, *șușoteli,* s.f. Faptul de *a șușoti;* zgomot foarte slab produs de cineva sau de ceva care șușotește; șușotit. [Var.: **șoșoteálă** s.f.] — **Șușoti** + suf. *-eală.*

ȘUȘOTÍ, *șușotesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A vorbi încet, în șoaptă; a șopti (cuiva) la ureche; *p. ext.* a vorbi în taină. **2.** (Despre ape, frunze etc.; la pers. 3) A produce un zgomot ușor și uniform; a șopti. [Var.: **șoșotí** vb. IV] — Formație onomatopeică. Cf. fr. chuchoter.

ȘUȘOTÍRE, *șușotiri,* s.f. Acțiunea de *a șușoti* și rezultatul ei. [Var.: **șoșotíre** s.f.] — V. **șușoti.**

ȘUȘOTÍT s.n. (Rar) Șușoteală. [Var.: **șoșotít** s.n.] — V. **șușoti.**

ȘUȘTÁC, *șuștaci,* s.m. Monedă poloneză (de argint) care a circulat în trecut și în Țările Române. — Din pol. **szóstak.**

ȘÚȘTĂR s.m. v. **șustăr.**

ȘÚȘTER s.m. v. **șustăr.**

ȘUȘUÍ, *șúșui*, vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot asemănător cu foșnetul frunzelor; a foșni. **2.** Intranz. A liniști sau a adormi un copil prin repetarea prelungită și monotonă a sunetului „ș”. **3.** Tranz. A spune ceva în șoaptă; a șopti. — Formație onomatopeică.

ȘUȘUIÁLĂ, *șușuieli,* s.f. Șușuit. — **Șușui** + suf. *-eală.*

ȘUȘUÍRE, *șușuiri,* s.f. Acțiunea de *a șușui* și rezultatul ei. — V. **șușui.**

ȘUȘUÍT s.n. Faptul de *a șușui*; zgomot produs de cineva sau de ceva care șușuie; șușuială, șușuitură. — V. **șușui.**

ȘUȘUITÓR, -OÁRE, *șușuitori, -oare,* adj. Care șușuie; foșnitor. [Pr.: *-șu-i-*] — **Șușui** + suf. *-tor.*

ȘUȘUITÚRĂ, *șușuituri*, s.f. Șușuit. [Pr.: *-șu-i-*] — **Șușui** + suf. *-tură.*

ȘUT[1], *șuturi,* s.n. Durata zilei de lucru a unei echipe de muncitori într-o mină; schimb; normă a unui miner în timpul unui schimb. — Din germ. **Schicht.**

ȘUT[2], *șuturi,* s.n. Lovitură (puternică) dată cu piciorul, cu mâna, cu capul sau cu un instrument special în minge, la anumite jocuri sportive. — Din fr., engl. **shoot.**

ȘUT[3], -Ă adj. v. **ciut.**

ȘUTÁ, *șutez,* vb. I. Tranz. A lovi (puternic) mingea cu piciorul, cu mâna, cu capul sau cu un instrument (la unele jocuri sportive); a da, a trage un **șut[2]**. — Din fr. **shooter.**

ȘUTÁRE, *șutări,* s.f. Acțiunea de *a șuta* și rezultatul ei; șutat. — V. **șuta.**

ȘUTÁT s.n. Faptul de *a șuta*. —V. **șuta.**

ȘUTÉR s.m. v. **șutor.**

ȘUTÍ, *șutesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A fura (**1**). — Din țig. **șuto.**

ȘUTITÓR, -OÁRE, *șutitori, -oare,* s.m. și f. (Arg.) Hoț (**1**). — **Șuti** + suf. *-tor.*

ȘUTÓR, *șutori*, s.m. Sportiv care șutează. [Var.: **șutér** s.m.] — Din fr. **shooteur.**

ȘUVÁR s.m. v. **șovar.**

ȘUVÍȚĂ, *șuvițe,* s.f. **1.** Smoc de fire de păr, de lână etc. **2.** Fâșie lungă și îngustă dintr-un material, dintr-un aliment, dintr-o suprafață. **3.** Pârâiaș, fir de apă, de lichid. — Cf. bg.ševica.

ȘUVÓI, *șuvoaie,* s.n. Curent de apă care se scurge cu repeziciune pe locuri înclinate (în urma ploilor mari sau a topirii zăpezilor); *p. ext.* curs de apă (cu debit rapid). ✦ Ploaie abundentă și repede. ✦ Fig. Val, mulțime de oameni (în mișcare). ✦ Fig. Debit, flux verbal. [Var.: **șivói** s.n.] — Din magh. **sió** (după *puvoi*).

ȘVAB[1], *șvabi,* s.m. Numele a două insecte din ordinul ortopterelor, care trăiesc în locuri întunecoase și se hrănesc cu resturi alimentare: **a)** insectă lată, moale, de culoare neagră-cafenie, care miroase urât; libarcă, gândac-de-bucătărie, gândac-negru *(Blatta orientalis);* **b)** insectă mică, de culoare galbenă-roșcată *(Phyllodromia germanica)*. — Din ucr. **švab,** germ. **Schwabe.**

ȘVAB[2], -Ă, *șvabi, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Nume generic dat coloniștilor germani, francezi, italieni, spanioli și bulgari așezați succesiv în unele regiuni din Banat și Transilvania, în sec. XVIII; persoană care face parte dintre urmașii acestor coloniști. **2.** Adj. Care aparține șvabilor[2] (**1**), privitor la șvabi[2].— Din germ. **Schwabe.**

ȘVAÍȚER, s.n. Varietate de brânză fină, asemănătoare cu caşcavalul, prezentând goluri mari în masa ei. — Din germ. **Schweizer**[käse].

ȘVARȚ, (**2**) *șvarțuri,* s.n. (Înv.) **1.** Băutură fierbinte făcută din boabe de cafea prăjite și râșnite, trecută prin filtru și îndulcită; filtru. **2.** (La pl.) Porții de șvarț (**1**). [Var.: **șfarț** s.n.] — Cf. germ. schwarz „negru”.

ȘVĂBÉSC, -EÁSCĂ, *șvăbești,* adj. Care aparține șvabilor[2]; în dialectul șvăbesc. — **Șvab[2]** + suf. *-esc.*

ȘVĂBÉȘTE adv. Ca șvabii[2] (**1**), în felul șvabilor[2] (**2**); în dialectul șvăbesc. — **Șvab[2]** + suf. *-esc.*

ȘVĂBOÁICĂ, *șvăboaice,* s.f. Femeie care face parte din populația compusă mai ales din germani, colonizați în mod succesiv în Banat și în Transilvania prin sec. XVIII. — **Șvab[2]** + suf. *-oaică.*

ȘVED, -Ă, *șvezi, -de,* s.m. și f., adj. (Înv.) **1.** S.m. și f. Suedez (**1**). **2.** Adj. Suedez (**2**). — Din pol. **szwed.** Cf. germ. Schwede.

ȘVÉMER, *șvemere*, s.n. Bucată cilindrică de lemn, ancorată în poziție orizontală în apa unui fluviu, care servește ca indicator pentru zonele cu navigația interzisă. — Din germ. **Schwemmer.**

ȘVEZÉSC, -EÁSCĂ, *șvezești,* adj. (Înv.) Suedez (**2**). — **Șved** + suf. *-esc.*

T

T, *t,* s.m. **1.** A douăzeci şi patra literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană ocluzivă dentală surdă). [Pr.: *te, tî.* — Pl. şi **(1,** n.) *t-uri*].

TA interj. (Repetat) Exclamaţie care imită vorbăria multă şi inutilă a cuiva, exprimând în acelaşi timp nerăbdarea interlocutorului. — Onomatopee.

TABÁC[1], (**2**) *tabacuri,* s.n. **1.** Tutun măcinat, care se aspiră pe nas. ✦ (Reg.) Tutun de fumat. ✦ (Bot.) Tutun (**1**). **2.** (La pl.) Sorturi de tabac (**1**). — Din germ. **Tabak,** rus., ucr. **tabak.**

TABÁC[2], *tabaci,* s.m. (Înv.) Tăbăcar. — Din tc. **tabāk.**

TABACHÉRĂ, *tabachere,* s.f. **1.** Cutiuţă în care se păstrează tutunul sau ţigările. **2.** Fereastră mică, înclinată, executată în panta acoperişului unei construcţii. [Var.: **tabachére** s.f.] — Din ngr. **tabakéra,** it. **tabacchiera.**

TABACHÉRE s.f. v. **tabacheră.**

TABACIÓC s.n. (Reg.) Tutun. — Din ucr., rus. **tabaciok.**

TABÁGIC, -Ă, *tabagici, -ce,* adj. Care aparţine tabagismului, privitor la tabagism; caracteristic fumătorului inveterat. ✦ (Şi substantivat) Intoxicat cu nicotina din tutun. — Din fr. **tabagique.**

TABAGÍSM s.n. Intoxicaţie cronică cu nicotina din tutun, specifică fumătorilor; nicotinism. — Din fr. **tabagisme.**

TABÁN[1] s.n. (Înv.) Oţel de calitate superioară, folosit la fabricarea săbiilor. — Din tc. **taban.**

TABÁN[2], *tabanuri,* s.n. **1.** Căptuşeală a tălpii la încălţăminte; branţ. **2.** (Reg.) Scândură subţire şi lungă, folosită la scheletul acoperişului. **3.** Talpă a plugului; plaz. — Din tc. **taban.**

TABÁR, *tabare,* s.n. Haină largă care se purta în Evul Mediu, peste armură. — Din fr. **tabar.**

TÁBĂRĂ, *tabere,* s.f. **1.** Loc de dispunere temporară a trupelor, amenajat în afara localităţilor în scopul instruirii soldaţilor în condiţii de campanie; tabie (**2**). ✦ Popas; etapă. **2.** Aşezare vremelnică în corturi, în barăci etc. ✦ Aşezare (în aer liber) pentru copii, elevi etc. aflaţi la odihnă sau pentru sportivi în timpul antrenamentelor. ✦ (Sport) Cantonament. **3.** Grup de care în mers sau în popas; convoi. **4.** (Înv.) Oaste; *p. ext.* mulţime, gloată. **5.** Grup opus altui grup; grupare, asociaţie politică care luptă pentru o anumită cauză. — Din sl. **taborŭ.**

TABÉL, *tabele,* s.n. **1.** Foaie cuprinzând nume, cifre şi date, introduse în rubrici cu specificaţii amănunţite, pentru a servi unui anumit scop; tablă[1] (**4**), tablou (**I 5**). ✦ (Mat.; Tehn.) Serie de valori numerice obţinute prin calcul, prin observaţii sau experienţe, aranjate într-o anumită ordine, în şiruri şi coloane, pentru uşurarea unor calcule ori pentru obţinerea unei clasificări. **2.** (Înv.) Tablou (**I 1**); planşă; *fig.* privelişte. — Din lat. **tabella,** germ. **Tabelle.**

TABELÁ, *tabelez,* vb. I. Tranz. A realiza o tabelă. — Din **tabelă.**

TABELÁR, -Ă, *tabelari, -e,* adj. În formă de tabel (**1**). ✧ *Tipărire tabelară* = sistem de tipărire (folosit înainte de descoperirea literelor mobile) cu ajutorul unor tăbliţe de lemn pe care era gravat textul. — Din fr. **tabellaire.**

TABÉLĂ, *tabele,* s.f. **1.** Ansamblu de termeni, numere şi simboluri aşezate în linii şi coloane, executat în cadrul unei tipărituri; *p. ext.* tabel (**1**). ✧ *Tabelă de logaritmi* = tabelă matematică în care sunt cuprinse valorile funcţiilor exponenţiale elementare. **2.** (Reg.) Tablă[1] (**3**). — Din lat. **tabella,** germ. **Tabelle.**

TABERNÁCUL, *tabernacule,* s.n. **1.** Cort portabil, susţinut de coloane din lemn aurit, care servea ca sanctuar la vechii evrei. **2.** Dulăpior sau cutie de argint (în formă de biserică), în care se păstrează cuminecătura, mirul ori alte obiecte de cult. — Din lat. **tabernaculum,** it. **tabernacolo,** fr. **tabernacle.**

TÁBES s.n. Boală cronică a sistemului nervos, de origine sifilitică, care se manifestă prin lipsa de coordonare a mişcărilor (în timpul mersului), dureri viscerale vii, tulburări de sensibilitate etc. — Din fr. **tabès,** lat. **tabes.**

TABÉTIC, -Ă, *tabetici, -ce,* adj. Care se referă la tabes, care aparţine tabesului. ✦ (Adesea substantivat) Care suferă de tabes. — Din fr. **tabétique.**

TÁBIE, *tăbii,* s.f. (Înv.) **1.** Ridicătură de pământ construită în jurul unui loc întărit, pentru a-l apăra. **2.** Tabără (**1**); redută. [Pl. şi: *tabii*] — Din tc. **tabya.**

TABIÉT, (**2**) *tabieturi,* s.n. Plăcere, gust pe care cineva şi-l satisface cu regularitate, cu meticulozitate; obişnuinţă; *p. ext.* manie. ✧ Loc. adj. *Cu tabieturi* = cu deprinderi precise şi fixe. ✧ Expr. *A-şi face tabietul* = a-şi satisface un gust care a devenit obicei zilnic. *A strica* (cuiva) *tabietul* = a strica cuiva cheful, dispoziţia, pofta. ✦ Viaţă confortabilă, comoditate. ✧ Loc. adv. *Cu tabiet* = comod, confortabil. [Pr.: *-bi-et*] — Din tc. **tabīat.**

TABIETLÍU, -ÍE, *tabietlii,* adj. (Rar) Care are tabieturi; *p. ext.* maniac, pedant. [Pr.: *-bi-e-*] — Din tc. **tabīatli.**

TABINÉT, (**2**) *tabinete,* s.n. **1.** Numele unui joc de cărţi. **2.** Partidă dintr-un astfel de joc. — După fr. **table nette.**

TABLÁ, *tablale,* s.f. (Înv.) Tavă sau măsuţă pe care îşi poartă marfa plăcintarii, rahagiii etc. ✦ (Reg.) Tavă de servit. — Din tc. **tabla.**

TABLÁ-BAŞÁ s.m. invar. (Înv.) Cal de paradă pe care sultanul îl dădea în dar unui domn român, la numirea acestuia. ✦ Fig. (Adverbial) Comod, confortabil. — Din tc. **tabla başı.**

TABLAGÍU, *tablagii,* s.m. Jucător pasionat de table[2]. — **Tablă[2]** + suf. *-giu.*

TABLATÚRĂ s.f. Vechi sistem de notaţie muzicală, cu ajutorul literelor alfabetului, al cifrelor şi al altor semne aşezate pe linii paralele. — Din fr. **tablature.**

TÁBLĂ[1], *table,* s.f. **1.** Placă metalică, de grosimi diferite, folosită la învelitul caselor, la fabricarea unor ambalaje, rezervoare etc. **2.** Placă de lemn, de piatră sau de metal pe care se scriu, se gravează sau se zugrăvesc anumite indicaţii, firme, date; tăblie (**1**). ✧ *Tablă cerată* = placă de lemn acoperită cu un strat de ceară, pe care se scria în Antichitate cu stilul (prin zgâriere). ✦ (Bis.) *Tablele legii* sau *tablele lui Moise* = cele două lespezi de piatră pe care erau săpate cele zece porunci ale lui Dumnezeu, revelate, conform Bibliei, lui Moise pe muntele Sinai. **3.** Placă de lemn dreptunghiulară, vopsită în negru, pe care se scrie cu cretă, mai ales la şcoală şi la universitate; tabelă (**2**). ✧ Expr. *A scoate* (sau *a chema* etc.) *la tablă* = a chema un elev la lecţie (în faţa tablei). **4.** Tabel (**1**). ✧ *Tabla lui Pitagora* = tabla înmulţirii. *Table trigonometrice* = tabele care cuprind funcţii trigonometrice. **5.** (Reg.) Bucată de pământ semănată. ✦ Strat de legume. — Din sl. **tabla** (cu sensuri după fr. *table).*

TÁBLĂ[2], *table,* s.f. (Mai ales la pl.) Joc de noroc între două persoane, cu două zaruri şi cu treizeci de puluri, care se mută în spaţiile marcate pe feţele interioare ale unei cutii speciale; partidă dintr-un astfel de foc. ✧ Expr. (Fam.) *A face pe cineva o tablă* = a juca cu cineva o partidă de table[2]. — Din ngr. **távli.**

TABLETÁ, *tabletez,* vb. I. Tranz. A face tablete, drajeuri dintr-o substanţă. — Din **tabletă.**

TABLETÁRE, *tabletări,* s.f. Acţiunea de *a tableta.* — V. **tableta.**

TABLÉTĂ, *tablete,* s.f. **1.** Preparat farmaceutic de formă plată, rotundă sau pătrată; pastilă, pilulă, bulin. ✦ Preparat alimentar dulce, solid, prezentat în mici plăcuţe de formă dreptunghiulară. **2.** (Rar) Caiet de note, de însemnări. **3.** Specie publicistică de mici dimensiuni, de obicei pe o temă de actualitate şi cu accente pamfletare. — Din fr. **tablette.**

TABLIÉR, *tabliere,* s.n. Totalitatea grinzilor care formează sistemul de rezistenţă al unui pod metalic şi care susţine calea de circulaţie a acestuia. [Pr.: *-bli-er*] — Din fr. **tablier.**

TABLOÍD, -Ă, *tabloizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre publicaţii) Cu formatul de dimensiuni reduse faţă de cel obişnuit. **2.** S.n. Publicaţie cotidiană, de format redus, de mare tiraj, punând accent pe ştiri de senzaţie. — Din engl. **tabloid,** fr. **tabloïde.**

TABLÓU, *tablouri,* s.n. **I. 1.** Pictură, desen, gravură etc. executate pe suport de lemn, pânză, carton; *p. ext.* pictură, desen, gravură, fotografie etc. înrămate şi aşezate (în scop decorativ) pe pereţii unei încăperi. ✧ *Tablou viu* (sau *vivant)* = grup de persoane care stau nemişcate într-o anumită poziţie, pentru a înfăţişa sau a evoca o scenă simbolică. ✧ Expr. (Fam.; adverbial) *A rămâne tablou* = a rămâne surprins, înlemnit. **2.** Privelişte din natură, care impresionează prin frumuseţe şi

pitoresc. **3.** Fig. Descriere sau evocare făcută prin cuvinte. **4.** Diviziune a unei piese de teatru sau subdiviziune a unui act, care marchează schimbarea decorului, trecerea timpului etc. **5.** Tabel (**1**). **6.** Grafic compus dintr-o grupare de termeni, de simboluri, de numere (dispuse în şiruri şi coloane) **II. 1.** Placă de marmură, de metal, de lemn pe care sunt montate diferite aparate folosite la acţionarea unui sistem tehnic sau la controlul funcţionării lui; placa împreună cu aparatura respectivă. ✧ *Tablou de bord* = tablou pe care sunt fixate aparatele şi instrumentele necesare controlului şi manevrării unui vehicul. **2.** Placă prevăzută cu cârlige de care se agaţă fişele muncitorilor dintr-o întreprindere, cheile camerelor dintr-un hotel sau dintr-un sanatoriu etc. — Din fr. **tableau.**

TABORÍT, *-riţi,* s.m. Membru al aripii separatiste din mişcarea husită, de orientare radicală. — Din fr. **taborites.**

TABS, *tabsuri,* s.n. Imagine sau inscripţie care însoţeşte unele mărci poştale. — Din engl. **tabs** (pl. lui *tab* „contramarcă").

TABÚ, *tabuuri,* s.n. (În societăţile totemice) Interdicţie cu caracter sacru, a cărei încălcare atrage automat sancţiuni severe; interdicţie rituală; *fig.* persoană, lucru despre care nu se discută. ✦ (Lingv.) Interdicţie de limbaj care determină înlocuirea unui cuvânt sau cu o perifrază de obicei metaforice. — Din fr. **tabou.**

TABUÍSM s.n. Sistem de interdicţii bazat pe tabuuri. — **Tabu** + suf. *-ism.*

TABUÍSTIC, -Ă, *tabuistici, -ce,* adj. (Livr.) Care ţine de tabu; care provine din tabu.— **Tabu** + suf. *istic.*

TABUIZÁRE s.f. (Rar) Acţiunea de a transforma în tabu. [Pr.: *-bu-i-*] — După fr. **tabouisation.**

TABULÁR, -Ă, *tabulari, -e,* adj. **1.** Care este înscris pe o listă, pe o tablă[1] sau în coloanele unui registru. ✧ (Mat.) *Diferenţă tabulară* = adaosul pe care îl primeşte logaritmul unui număr de patru cifre, când acest număr creşte cu o unitate. **2.** (Tehn.; despre un material) Care se prezintă sub formă de plăci. — Din fr. **tabulaire.**

TABULÁRIU, *tabularii,* s.n. Arhivă publică sau particulară în Roma antică. — Din lat. **tabularium.**

TABULATÓR, *tabulatoare,* s.n. Dispozitiv al unei maşini de scris care permite menţinerea automată a lungimii rândurilor. — Din fr. **tabulateur.**

TABULATÚRĂ, *tabulaturi,* s.f. Sistem de notaţie muzicală cu ajutorul cifrelor sau literelor, folosit în sec. XV–XVII pentru instrumentele polifonice (orgă, clavecin etc.). — Din germ. **Tabulatur.**

TABULHANÁ, *tabulhanale,* s.f. (Înv.) Fanfară militară turcească în care predominau tobele. — Din tc. **tabılhane.**

TABÚN, *tabunuri,* s.n. Sistem de creştere a cailor în libertate (pe păşune, în stepă); herghelie de cai crescută în libertate, pe păşunile din stepă. ✦ Cireadă de vite; turmă de oi. ✦ (Reg.) Păşune, izlaz. —Din ucr. **tabun.**

TABURÉT, *taburete,* s.n. Scăunel rotund sau pătrat, fără spătar. ✦ Spec. Scăunel fără spătar, prevăzut cu un dispozitiv de înălţare şi de coborâre, pe care stă cineva când cântă la pian. ✦ Spec. Scăunel foarte scund, pe care îşi poate ţine picioarele o persoană care stă pe scaun. — Din fr. **tabouret.**

TAC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs prin lovirea unui obiect (de lemn).— Onomatopee.

TAC[2], *tacuri,* s.n. Baston special de lemn, cu care jucătorii izbesc bilele la biliard; achiu[2]. — Din ngr. **tákos.**

TACÁM, *tacâmuri,* s.n. **I. 1.** Serviciu de masă complet, care se aşază în dreptul fiecărui mesean; *p. restr.* totalitatea obiectelor de metal de care se serveşte o persoană când mănâncă. **2.** Ansamblu de obiecte sau de unelte necesare unei anumite operaţii sau specifice unei anumite îndeletniciri. ✦ Harnaşament. **3.** Acaret. **4.** (La pl.) Aripi, gheare, găturі de pasăre (**2**). **II. 1.** (Înv.) Cortegiu, alai. **2.** Taraf (**1**). **3.** Fig. Fel de om, soi; poamă. — Din tc. **takim.**

TACHELÁJ, *tachelaje,* s.n. Ansamblul parâmelor folosite la fixarea arborilor sau la manevrarea pânzelor şi a vergilor pe o navă. — Din germ. **Takelage,** rus. **takelaj.**

TACHÉT, *tacheţi,* s.m. Piesă metalică scurtă care se montează într-un motor cu ardere internă, pentru a împiedica uzura supapei de distribuţie. ✦ Piesă de formă prismatică, folosită la îmbinările a două piese, pentru a mări suprafaţa de transmitere a forţelor de la o piesă la alta. — Din fr. **taquet.**

TACHINÁ, *tachinez,* vb. I. Tranz. A necăji în glumă şi fără răutate, a contraria în lucruri mărunte. ✦ Fig. (Rar) A obseda, a nelinişti. — Din fr. **taquiner.**

TACHINÁRE, *tachinări,* s.f. Acţiunea de *a tachina* şi rezultatul ei. — V. **tachina.**

TACHINĂRÍE, *tachinării,* s.f. Faptul de a tachina; vorbă cu care cineva tachinează. — Din fr. **taquinerie.**

TACÍT, -Ă, *taciţi, -te,* adj. (Despre un acord, o convenţie, o înţelegere etc.) Care nu este exprimat formal, dar care este subînţeles şi admis ca atare. — Din fr. **tacite,** lat. **tacitus.**

TACITÚRN, -Ă, *taciturni, -e,* adj. Care vorbeşte puţin, tăcut din fire, închis în sine; posac. — Din fr. **taciturne,** lat. **taciturnus.**

TACITURNITÁTE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi taciturn. — Din fr. **taciturnité.**

TACLÁ, *taclale,* s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Conversaţie (despre lucruri mărunte), taifas; palavră. — Cf. tc. t a k l a „tumbă".

TACLÍT, *tacliturі,* s.n. (Înv.) Bucată de stofă sau de mătase vărgată, cu care se legau boierii la cap sau peste mijloc, după moda turcească. — Din tc. **taklit.**

TACRÍR, *tacrirurі,* s.n. (Înv.) **1.** Interogatoriu. **2.** Proces-verbal. — Din tc. **takrir.**

TACT[1], (**2**) *tacturi,* s.n. **1.** Simţ care se referă la senzaţiile provocate de agenţii exteriori asupra receptorilor pielii sau mucoaselor; pipăit. **2.** Măsură, cadenţă, ritm în muzică. ✦ Ritm de mişcare în mers, în dans etc. **3.** Simţ al măsurii şi al fineţei în comportare, determinând adoptarea unei atitudini corecte şi convenabile în orice situaţie. — Din germ. **Takt,** fr. **tact.**

TACT[2] s.n. v. **taht.**

TACTÁ, *tactez,* vb. I. Tranz. (Muz.) A indica diverşii timpi ai măsurii, în procesul de executare, prin gesturi ale mâinii, conform unei scheme speciale. — Din **tact[1]**. Cf. germ. t a k t i e r e n.

TACTÁRE, *tactări,* s.f. (Muz.) Acţiunea de *a tacta.* — V. **tacta.**

TÁCTIC, -Ă, *tactici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Parte componentă a artei militare care se ocupă cu studiul, organizarea, pregătirea şi ducerea luptei pentru a îndeplini cu maximum de eficacitate scopurile fixate. **2.** Ştiinţa de a determina, pentru o perioadă relativ scurtă, linia de conduită a unei mişcări sociale sau a unui partid politic, în funcţie de împrejurările social-politice din acea perioadă şi pentru realizarea unui obiectiv fundamental. ✦ P. gener. Totalitatea mijloacelor întrebuinţate pentru a izbuti într-o acţiune. **II.** Adj. Care ţine de tactică (**I**), privitor la tactică; conform cu o anumită tactică. — Din fr. **tactique.**

TACTICIÁN, -Ă, *tacticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în probleme de tactică (**I**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **tacticien.**

TACTICÓS, -OÁSĂ, *tacticoşi, -oase,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Cu măsură şi socoteală, cumpănit, echilibrat; cu mişcări domoale. — Din ngr. **taktikós.**

TACTÍL, -Ă, *tactili, -e,* adj. Care ţine de simţul pipăitului, privitor la simţul pipăitului; care se poate percepe prin pipăit. — Din fr. **tactile,** lat. **tactilis.**

TACTÍSM s.n. Deplasare a unui organism liber înspre o sursă de excitaţie sau în sens contrar acestei surse. — Din fr. **tactisme.**

TADJÍC, -Ă, *tadjici, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Tadjikistanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Tadjikistanului sau tadjicilor (**1**), referitor la Tadjikistan sau la tadjici. [Scris şi: *tadjik*] — Din rus. **tadjik.**

TAEFÉT s.n. v. **taifet.**

TAFT s.n. v. **taht.**

TAFTÁ, (**2**) *taftale,* s.f. **1.** Ţesătură de mătase lucioasă şi netedă, care produce, în mişcare un foşnet caracteristic. **2.** Sortiment dintr-o astfel de ţesătură. [Var.: (înv.) **táftă** s.f.] — Din tc. **tafta.** Cf. fr. t a f f e t a s.

TÁFTĂ s.f. v. **tafta.**

TAFTÚR, *tafturi,* s.m. Chingă cu care se strânge şaua sau pătura pe cal, cu care se leagă scările la şa etc. — Din tc. **tapkur** [kolam].

TÁGĂ s.f. (Înv.) Tăgăduială, tăgadă, negare; contestare. ✧ Loc. adv. *Fără (de) tagă* = fără îndoială, incontestabil. — Cf. t ă g a d ă.

TÁGMĂ, *tagme,* s.f. Totalitatea persoanelor care aparţin aceleiaşi categorii profesionale sau sociale; breaslă; ceată. ✦ (Peior.) Clică, gaşcă. — Din ngr. **tághma.**

TAHÂN, (**2**) *tahânuri,* s.n. **1.** Făină din seminţe de susan, de floarea-soarelui, nuci, arahide, migdale dulci prăjite, din care se prepară halvaua. ✦ Făină din seminţe de susan din care se prepară mâncăruri de post. **2.** (La pl.) Sorturi sau mâncăruri preparate din făină (**1**). — Din tc. **tahîn.**

TAHEOMETRÍE s.f. Tahimetrie. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **tachéométrie.**

TAHEOMÉTRU, *taheometre,* s.n. Tahimetru. [Pr.: *-he-o-*. — Var.: (înv.) **tahiométru** s.n.] — Din fr. **tachéomètre.**

TAHIARITMÍE, *tahiaritmii,* s.f. (Med.) Aritmie cu frecvenţă cardiacă mare. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **tachyarythmie.**

TAHICARDÍE, *tahicardii,* s.f. Accelerare fiziologică (în timpul unui efort fizic, emoţii etc.) sau patologică (în unele afecţiuni cardiace) a bătăilor inimii. — Din fr. **tachycardie.**

TAHIFAGÍE s.f. Faptul de a mânca repede. — Din fr. **tachyphagie.**

TAHIFEMÍE, *tahifemii,* s.f. (Med.) Manifestare patologică constând în accelerarea exagerată a ritmului vorbirii. — Din fr. **tachyphémie.**

TAHIGRÁF[1], *tahigrafe,* s.n. Aparat folosit în topografie, cu care se întocmesc planuri cu ajutorul unui creion-trasor acţionat de aparat în timpul observaţiilor. — Din germ. **Tachygraphe.**

TAHIGRÁF[2], *tahigrafi,* s.m. (Înv.) Stenograf. — Din fr. **tachygraphe.**

TAHIGRAFÍE, *tahigrafii,* s.f. (Înv.) Stenografie. — Din fr. **tachygraphie.**

TAHILÁLIC, -Ă, *tahilalici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care manifestă tahilalie. — Din fr. **tachylalique.**

TAHILALÍE, *tahilalii,* s.f. (Med.) Vorbire precipitată, cu debit mare de cuvinte, care conduce la articulare defectuoasă şi incompletă. — Din fr. **tachylalie.**

TAHIMÉTRIC, -Ă, *tahimetrici, -ce,* adj. Privitor la tahimetrie, care aparţine tahimetriei. — Din fr. **tachymétrique.**

TAHIMETRÍE, *tahimetrii,* s.f. Metodă de măsurare a distanţelor şi a diferenţelor de nivel dintre anumite puncte de pe teren, cu ajutorul tahimetrului; taheometrie. — Din fr. **tachymétrie.**

TAHIMÉTRU, *tahimetre,* s.n. **1.** Instrument topografic alcătuit dintr-un dispozitiv special, care permite determinarea pe cale optică a distanţei până la un punct

vizat, prin citire cu ajutorul unei mire așezate în acest punct. **2.** Aparat folosit pentru măsurarea vitezei curentului cursurilor de apă. — Din fr. **tachymètre.**

TAHIOMÉTRU s.n. v. **taheometru.**

TAHIÓN, *tahioni,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară ipotetică, a cărei viteză ar fi superioară celei a luminii. [Pr.: *-hi-on*] — Din engl., fr. **tachyon.**

TAHIPNÉE, *tahipnee,* s.f. Accelerare a ritmului de respirație datorată unor boli ale aparatului respirator, cardiac, în nevroze etc. — Din fr. **tachypnée.**

TAHISCÓP, *tahiscoape,* s.n. Aparat folosit pentru studierea pieselor în mișcare ale unui dispozitiv mecanic, cu ajutorul unor fotografii parțiale. — Din fr. **tachyscope.**

TAHISTOSCÓP, *tahistoscoape,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se prezintă unei persoane, pentru un timp foarte scurt, diferite desene, cuvinte, litere etc., în vederea studierii atenției, percepției, a unor procese senzoriale etc. — Din fr. **tachistoscope.**

TAHISTOSCÓPIC, -Ă, *tahistoscopici, -ce,* adj. Referitor la tahistoscop sau la folosirea lui, de tahistoscop. — Din fr. **tachistoscopique.**

TAHMÍN, *tahminuri,* s.n. (Înv.) Socoteală, deviz aproximativ; *p. ext.* aproximație. — Din tc. **tahmin.**

TAHOGENERATÓR, *tahogeneratoare,* s.n. Tahometru electric. — Din fr. **tachogénérateur.**

TAHOGRÁF, *tahografe,* s.n. **1.** Tahometru înregistrator. **2.** (Med.) Aparat pentru înregistrarea frecvenței pulsului, respirației etc. — După fr. **tachéographe.**

TAHOMÉTRU, *tahometre,* s.n. Instrument de măsurat viteza unghiulară și turația unui corp solid în mișcare de rotație. ✧ *Tahometru electric* = tahometru alcătuit dintr-un mic generator electric și dintr-un voltmetru electric, a cărui scală e gradată în unități de viteză unghiulară sau de turație; tahogenerator. — Din germ. **Tachometer.**

TAHT, *tahturi,* s.n. (Înv.) **1.** Reședință a unei subprefecturi sau a altei administrații locale. **2.** Stație de poștă; poștă. **3.** Tron împărătesc; scaun domnesc. [Var.: **tact, taft** s.n.] — Din tc. **taht.**

TÁICĂ s.m. (Pop.) **1.** Tată. ✦ (La vocativ) Termen afectiv cu care se adresează cineva unui om mai în vârstă; termen afectiv cu care se adresează un părinte copilului său, un om mai în vârstă unuia mai tânăr etc. **2.** (Determinat prin „părinte" sau „popă") Nume (de adresare) dat preotului. — Din **tată** (după *maică).* Cf. sb. t a j k o.

TÁIER, *taiere,* s.n. (Reg.) Taler, farfurie, întinsă, blid. [Var.: **tăiér** s.n.] — Din magh. **tányér.**

TAIFÁS, *taifasuri,* s.n. Conversație familiară, intimă, pe teme minore; flecăreală, pălăvrăgeală plăcută; taifet. — Din ngr. **taïfás.**

TAIFÉT, *taifeturi,* s.n. (Înv.) Taifas. [Var.: **taefét** s.n.] — Et. nec.

TAIFÚN, *taifunuri,* s.n. Vânt foarte puternic, cu furtună și cu vârtejuri, care ia naștere în partea de apus a Oceanului Pacific și se manifestă mai ales în estul Asiei și în estul Americii de Nord; ciclon tropical. — Din germ. **Taifun.** Cf. rus. t a i f u n.

TAIGÁ, *taigale,* s.f. Pădure formată în special din conifere, care acoperă o regiune mlăștinoasă întinsă din Siberia și din partea europeană a Rusiei; *p. ext.* nume dat subzonei pădurilor de conifere din nordul zonei temperate a emisferei boreale. — Din rus. **taiga.** Cf. fr. t a ï g a.

TAIM-ÁUT s.n. v. **time-out.**

TAÍN, *tainuri,* s.n. **1.** Porție de alimente sau de băutură care se dădea zilnic ienicerilor, ostașilor pământeni, subalternilor, de către domn sau boieri; *p. gener.* rație de alimente. ✦ Sumă de bani care se dădea zilnic servitorilor, echivalentă cu rația lor alimentară. ✦ Provizie. **2.** Porție de nutreț care se dă animalelor într-o anumită perioadă de timp. **3.** Parte care îi revine cuiva în urma unei repartizări, a unei împărțeli etc. — Din tc. **tayin.**

TÁINĂ, *taine,* s.f. **1.** Ceea ce este necunoscut, neînțeles, nedescoperit, nepătruns de mintea omenească; mister. ✦ Minune, miracol; poveste minunată. **2.** Secret. ✧ Loc. adj. și adv. (Înv.) *De tainâ* = intim, particular. (În religia creștină) *Cina cea de tainâ* = v. c i n ă. (Expr.) *A sta de tainâ* = a întreține o conversație cu caracter intim. ✧ Loc. adv. *În tainâ* = pe ascuns, secret; discret. **3.** Fig. Loc ascuns, tăinuit; ascunzătoare, tainiță. **4.** (Bis.; în sintagma) *Sfintele taine* sau *cele șapte taine* = cele șapte acte ritualice de comunicare cu realitatea divină care pecetluiesc legătura dintre divinitate și om din religia creștină (botezul, nunta, spovedania, mirul, împărtășania, hirotonia și maslul). — Din sl. **tajna.**

TÁINIC, -Ă, *tainici, -ce,* adj. **1.** Plin de mister; misterios. **2.** Neștiut, necunoscut, neînțeles de alții, secret. ✦ (Adverbial) Pe ascuns, pe furiș. ✦ Intim. **3.** (Despre locuri) Ascuns, ferit. ✦ (Despre oameni) Retras, singuratic, izolat. **4.** Discret, tăcut, închis. — Din sl. **tajniku.**

TÁINIȚĂ, *tainițe,* s.f. Groapă săpată în pământ; încăpere subterană; hrubă; *p. ext.* loc ascuns; ascunzătoare. — **Tainâ** + suf. *-iță.*

TAIÓR, *taioare,* s.n. Costum femeiesc compus dintr-o fustă și o jachetă (confecționate din același material). ✦ Jachetă de stofă. — Din fr. **tailleur.**

TAL, *taluri,* s.n. Organ vegetativ lipsit de vase conducătoare, monocelular la bacterii și la unele alge, pluricelular la ciuperci etc. — Din fr. **thalle.**

TALÁBĂ, *talabe,* s.f. Grapă cu dinții dispuși înainte; tăvălug cu colți de oțel, cu care se sfărâmă bulgării după grăpat. — Et. nec.

TALÁJ s.n. v. **talaș.**

TALÁMIC, -Ă, *talamici, -ce,* adj. (Anat.) Care ține de talamus, al talamusului. — Din fr. **thalamique.**

TALÁMUS s.n. Formațiune anatomică nervoasă cenușie aparținând diencefalului și care are rol principal în integrarea excitațiilor senzitive și senzoriale și proiectarea lor pe scoarța cerebrală. — Din fr. **thalamus.**

TALÁN, (**1**) s.n., (**2**) *talani,* s.m. (Pop.) **1.** S.n. (Med.) Dalac. **2.** S.m. Termen depreciativ pentru un cal bătrân și slab; gloabă. — Din tc. **talan.**

TALÁNCĂ s.f. v. **talangă.**

TALÁNGĂ, *tălăngi,* s.f. Clopot care se atârnă la gâtul vitelor și al oilor; balangă; sunetul produs de un astfel de clopot. [Var.: **taláncă** s.f.] — Cf. b a l a n g ă.

TALÁNT, *talanți,* s.m. **1.** Unitate de măsură pentru greutăți, de mărime variabilă, folosită în Grecia antică. **2.** Monedă de aur sau de argint, cu valoare variabilă, folosită în Grecia antică. — Din sl. **talanŭtŭ.**

TALÁR, *talare,* s.n. (Înv.) Haină lungă, purtată în trecut ca uniformă de unele unități miltare și de membrii unor asociații sau corpuri profesionale. — Din germ. **Talar,** lat. **talaria.**

TALASEMÍE, *talasemii,* s.f. (Med.) Anemie ereditară (gravă) datorită persistenței hemoglobinei fetale în sânge. — Din fr. **thalassémie.**

TALASOCRAȚÍE s.f. (Rar) Putere întemeiată pe supremație maritimă; stăpânire asupra mărilor. — Din fr. **thalassocratie.**

TALASOFOBÍE s.f. Stare patologică manifestată prin teamă de mare; fobie a mării. — Din fr. **thalassophobie.**

TALASOGENÉZĂ s.f. Proces de formare a mărilor și oceanelor. —Din fr. **thalassogenèse.**

TALASOGRAFÍE s.f. Studiu care se ocupă cu cercetarea mărilor. — Din fr. **thalassographie.**

TALASOTERAPÍE s.f. Tratament terapeutic care constă în băi de mare asociate cu aer marin, folosit în boli ca reumatismul cronic, sinuzita etc. [Var.: **talazoterapíe** s.f.] — Din fr. **thalassotherapie.**

TALÁȘ s.n. (Cu sens colectiv) **1.** Așchii lungi, subțiri și răsucite care se desprind la prelucrarea cu rindeaua sau cu unelte cu tăiș lat. **2.** Totalitatea sculelor de care au nevoie unii meseriași (cizmari, dulgheri). [Var.: **talâj** s.n.] — Din tc. **talaş.**

TALÁȘCĂ, *tălășți,* s.f. (Reg.) Curea de încins mijlocul; cingătoare. — Et. nec.

TALÁZ, *talazuri,* s.n. Val mare stârnit de furtuni pe mări sau pe oceane; *p. gener.* val. — Din tc. **talaz.**

TALAZOTERAPÍE s.f. v. **talasoterapie.**

TÁLĂ, *tale,* s.f. (Reg.) Adunătură gălăgioasă de oameni; ceată, mulțime. ✦ Gălăgie, larmă. ✧ Expr. *A sta de talâ* = a sta la taifas. ✦ (Adverbial; adesea repetat, în forma *tala)* Încet-încet, haide-hai. — Et. nec.

TALÁM s.n. v. **talim.**

TALC s.n. Silicat natural hidratat de magneziu, de culoare albă-verzuie, unsuros și moale la pipăit, folosit în industria farmaceutică, textilă etc. — Din fr. **talc.** Cf. it. t a l c o, germ. T a l k.

TALCIÓC, *talciocuri,* s.n. Piață de vechituri. — Din rus. **tolciok.**

TALCÓZĂ, *talcoze,* s.f. (Med.) Silicoză datorită inhalării prelungite a pulberii de talc. — Din fr. **talcose.**

TALCȘÍST, *talcșisturi,* s.n. Talc în stare naturală, dispus sub formă de straturi lamelare. — Din fr. **talcschiste.**

TALÉNT, *talente,* s.n. Aptitudine, înclinare înnăscută într-un anumit domeniu; capacitate deosebită, înnăscută sau dobândită, într-o ramură de activitate, care favorizează o activitate creatoare. ✧ Loc. adj. *De talent* = talentat. ✦ Persoană înzestrată cu aptitudini remarcabile. — Din fr. **talent,** lat. **talentum.**

TALENTÁT, -Ă, *talentați, -te,* adj. Care are talent; înzestrat. — **Talent** + suf. *-at.*

TÁLE QUÁLE loc. adv. Așa cum este. [Pr.: *cvale*] — Loc. lat.

TÁLER[1], *talere,* s.n. **1.** Vas plat de lemn, de pământ ars, de metal, din care se mănâncă; talger, farfurie. ✦ Tavă, tabla. **2.** Fiecare dintre cele două discuri sau vase ale unei balanțe, în care se pun fie obiectele de cântărit, fie greutățile; tas. **3.** Fiecare dintre cele două discuri de alamă ușor concave, folosite în fanfară sau în orchestre, care, prin lovirea unuia de celălalt, produc un sunet puternic și metalic marcând ritmul sau cadența; talger. **4.** Piesă subțire de metal, de lemn etc., de formă plată și aproximativ rotundă, cu gura foarte largă și cu marginile drepte sau răsfrânte. **5.** Disc de pământ ars sau de asfalt, care servește ca țintă mobilă în tirul sportiv. ✦ (La pl.) Probă sportivă din cadrul tirului care constă în trageri cu arme de vânătoare cu alice în talere[1] (**5**). — Cf. bg. t a l e r.

TÁLER[2], *taleri,* s.m. Monedă de argint (austriacă) care a circulat în trecut și în Țările Române. ✧ Expr. *Taler cu două fețe* = om prefăcut, ipocrit, fals. [Pl. și: (n.) *talere*] — Din germ. **Taller.**

TALERÍST, -Ă, *talerișți, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică sportul cu talere[1]. — **Taler**[1] + suf. *-ist.*

TÁLGER, *talgere,* s.n. Taler[1]. — Et. nec.

TALGERÁȘ, *talgerașe,* s.n. Diminutiv al lui *talger.* — **Talger** + suf. *-aș.*

TALHÁȘ, *talhâșuri,* s.n. (Înv.) Raport prezentat de marele vizir sultanului, pentru numirea sau destituirea unui domn din țările vasale. ✦ Firman. — Din tc. **telhis.**

TALHÂȘCÍU, *talhâșcii,* s.m. (Înv.) Demnitar la Curtea otomană, care prezenta sultanului raportul marelui vizir și transmitea firmanul împărătesc de numire a domnilor din țările vasale. — Din tc. **telhișçi.**

TALIÁN, *taliane,* s.n. (Reg.) Năvod mare fixat cu ancore și cu piloți, folosit la prinderea în cantități mari a peștilor migratori. [Pr.: *-li-an*] — Din rus. dial. **taliian,** ngr. **taliáni.**

TALIBÁN, *talibani,* s.m. (Și adjectival) Membru al unei grupări fundamentaliste din Afganistan, care promovează principiile fundamentalismului islamic în viața politică, socială etc. — Din fr., engl. **Taliban.**

TÁLIE, *talii,* s.f. **1.** Partea de la mijloc, mai subțire, a corpului omenesc, situată deasupra șoldurilor; mijloc, brâu. ✦ Parte a unei rochii sau a unei haine care îmbracă mijocul; *p. ext.* corsaj. ✧ Loc. adj. și adv. *În talie* = îmbrăcat numai în haină sau în rochie (fără palton sau fără pardesiu). ✦ Parte a corpului omenesc cuprinsă între umeri și șolduri; trunchi. **2.** Statură, înălțime, mărime. ✦ Mărime după care se confecționează obiectele de îmbrăcăminte. **3.** Fig. Nivel, grad (de pricepere, de cunoștințe etc.) ✧ Loc. adj. *De talie* = de talent, de valoare. ✧ Expr. *A fi de talia cuiva* = a avea aceeași valoare, pricepere, iscusință, talent etc. ca și altcineva sau ca cineva anume. **4.** Timpul cât durează împărțirea cărților de joc la o partidă de bacara. — Din rus. **taliia.** Cf. fr. t a i l l e.

TALÍM, *talimuri,* s.n. (Înv.) **1.** Plecăciune, reverență. **2.** Apucătură, deprindere; gest. [Var.: **talâm** s.n.] — Din tc. **talim.**

TALION[1], *talioni,* s.m. (Reg.) Ban vechi. — Et. nec.

TALIÓN[2] s.n. Formă primitivă de pedeapsă prin care se aplică celui vinovat un rău identic sau similar cu acela pe care acesta l-a provocat victimei. ✧ *Legea talionului* = lege penală la unele popoare din vechime, prin care se aplica vinovatului o pedeapsă identică cu fapta de care se făcea culpabil. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **talion.**

TALIÓNIC, -Ă, *talionici, -ce,* adj. (Rar) Potrivit legii talionului. [Pr.: *-li-o-*] — **Talion** + suf. *-ic.*

TALISMÁN, *talismane,* s.n. Amuletă. — Din fr. **talisman.**

TÁLIU s.n. Element chimic, metal rar, alb-albăstrui, asemănător cu plumbul. — Din fr. **thallium.**

TALKIE-WALKIE s.n. (Tehn.) Walkie-talkie. [Pr: *tóki-uóki*] — Din fr. **talkie-walkie,** după engl. **walkie-talkie.**

TALK-SHOW, *talk-show-uri,* s.n. Emisiune de televiziune constând într-o conversație dintre un animator sau moderator și mai mulți invitați pe o anumită temă. [Pr.: *tókșou*] — Cuv. engl.

TÁLMEȘ-BÁLMEȘ s.n. (Fam.) Amestec confuz, îngrămădire dezordonată din care nu se mai poate înțelege sau alege nimic. — Et. nec.

TALMÚD s.n. Carte religioasă iudaică, consemnând întreaga tradiție cultă, scrisă între sec. III î.H și V d.H. — Din fr. **Talmud.**

TALMÚDIC, -Ă, *talmudici, -ce,* adj. Care ține de Talmud, privitor la Talmud, conform prescripțiilor acestuia. — Din fr. **talmudique.**

TALMUDÍSM s.n. **1.** Studiul Talmudului. **2.** Fig. Tendință de a privi lucrurile și fenomenele rigid, scolastic, dogmatic; exces de subtilități și distincții formale în interpretarea unei probleme, a unui text etc. — Din fr. **talmudisme.**

TALMUDÍST, -Ă, *talmudiști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care cunoaște, studiază și interpretează învățăturile Talmudului; adept al acestor învățături. **2.** Fig. Persoană care privește lucrurile dogmatic, scolastic sau care face exces de subtilități și de distincții formale. — Din fr. **talmudiste.**

TALOFÍTĂ, *talofite,* s.f. (La pl.) Încrengătură a regnului vegetal care cuprinde plante inferioare cu corpul vegetativ format dintr-un tal și care se înmulțesc prin spori, prin diviziune sau prin gameți *(Thallophyta);* (și la sg.) plantă care face parte din această încrengătură. — Din fr. **thallophyte.**

TALÓN, *taloane,* s.n. **1.** Parte a unei foi dintr-un registru, dintr-un chitanțier, dintr-un bonier etc. care rămâne la cotor după ce s-a rupt partea detașabilă. **2.** Parte a ciorapului care acoperă călcâiul, marcată printr-o țesătură mai deasă. **3.** Partidă la unele jocuri de cărți. **4.** Fiecare dintre cele două margini îngroșate și întărite ale anvelopei unei roți. — Din fr. **talon.**

TALONÁ, *talonez,* vb. I. Tranz. **1.** (La jocul de rugbi) A trage mingea cu piciorul din grămadă; (în diverse sporturi) a urmări pe adversar îndeaproape pentru a-l împiedica să-și continue acțiunea. **2.** Fig. A hărțui, a sâcâi, a enerva. — Din fr. **talonner.**

TALONÁJ s.n. (La jocul de rugbi) Talonare. — Din fr. **talonnage.**

TALONÁRE, *talonări,* s.f. (Mai ales la jocul de rugbi) Acțiunea de *a talona*; talonaj. — V. **talona.**

TALONÉR, *taloneri,* s.m. Jucător de rugbi care se găsește în grămadă între cei doi pilieri, având sarcina de a talona mingea. —Din fr. **talonneur.**

TALONÉT s.n. v. **talonetă.**

TALONÉTĂ, *talonete,* s.f. Bucată de carton fixată în dreptul călcâiului la un obiect de încălțăminte, pentru a asigura rezistența îmbinării. ✦ Branț. ✦ Bucată de stofă, cusută la manșetă sau la marginea de jos a pantalonilor pentru a evita uzura în acel loc. [Var.: **talonét** s.n.] — Din fr. **talonnette.**

TÁLPĂ, *tălpi,* s.f. **I. 1.** Partea inferioară a labei piciorului, la om și la unele animale, de la degete până la călcâi, care vine în atingere cu pământul și pe care se sprijină corpul. ✧ Expr. *A o apuca la talpă* sau *a-și lua tălpile la spinare* = a pleca, a o șterge. *Arde focul la tălpile picioarelor,* se spune când cineva este amenințat de o primejdie. (Reg.) *A fi* sau *a (se) scula, a (se) pune în tălpi* = a (se) scula din pat; *p. ext.* a (se) pune în mișcare, în acțiune. ✧ Compuse; *talpa-gâștei* = **a)** încrețiturile de la coada ochiului (la persoanele în vârstă); **b)** scris neîngrijit; **c)** plantă erbacee meliferă și medicinală, cu tulpina puternică, cu frunze lungi, cu flori mici, roz *(Leonurus cardiaca); talpa-ursului* = plantă erbacee cu frunze mari, spinoase și cu flori albe sau trandafirii, grupate în formă de spic *(Acanthus longifolius); talpa-stâncii* = mică plantă erbacee cu tulpina târâtoare, ramificată, cu flori mici, albe *(Coronopus procumbens); talpa-lupului* = plantă erbacee cu flori mici roșietice, cu frunzele acoperite în partea inferioară de numeroase glandule, albe, având proprietăți antiscorbutice și diuretice *(Chaiturus marrubiastrum).* **2.** Partea de dedesubt a încălțămintei sau a ciorapului, care protejază talpa (**I 1**). **3.** Piele groasă tăbăcită special, din care se confecționează pingelele încălțămintei, flecurile etc. ✧ *Talpă artificială* = material fabricat, prin aglomerare cu lianți, din fibre de piele (provenite din deșeuri), fibre de celuloză și fibre textile, folosit ca înlocuitor pentru talpă (**I 3**), la branțuri, ștaifuri, bombeuri. **II. 1.** Lemn gros, grindă care se așază la temelia unei construcții pentru a o sprijini; *p. ext.* temelie. ✧ *Talpa casei* = capul familiei, bărbatul. *Talpa țării* (sau *a casei*) = țărănimea (considerată în trecut ca temelie a țării, obligată să suporte tot greul îndatoririlor). *Talpa iadului* = **a)** (în basme) temelia iadului; mama căpeteniei dracilor; **b)** om foarte rău, păcătos; babă rea, vrăjitoare. ✦ Fig. Sprijin, bază, susținere. **2.** Fiecare dintre cele două lemne groase, orizontale, care alcătuiesc scheletul războiului de țesut manual. **3.** Fiecare dintre cele două suporturi laterale, de lemn sau de oțel, curbate în sus la capătul din față, pe care alunecă sania. ✦ Lemnul din spatele cormanei, pe care se sprijină plugul și care îl face să alunece mai ușor pe brazdă. ✦ Partea de dedesubt a corabiei. ✦ Parte care formează fundul unui scoc de moară, de joagăr etc. **4.** Partea inferioară, lățită, a unei piese, a unui organ de mașină sau a unui element de construcție, prin care acesta se reazămă pe altă piesă, pe teren sau pe un suport. ✦ Spec. Partea de jos, lățită, a unei șine, prin care aceasta se reazămă pe traverse. ✦ Spec. Parte a rindelei care alunecă pe lemnul supus prelucrării. ✦ Spec. Extremitate a unui pat de pușcă pe care se sprijină arma când stă vertical. ✦ Spec. Partea de dedesubt, pe care se clădește o claie sau un stog. ✦ Spec. Bază a unei excavații miniere sau a unei găuri de sondă. ✦ Spec. Parte mai lățită (inferioară) a unei litere tipografice. — Cf. magh. t a l p.

TALPÍNĂ, *talpine,* s.f. Material obținut pe cale sintetică, folosit ca înlocuitor de talpă pentru încălțăminte. — **Talpă** + suf. *-ină.*

TÁLUS, *talusuri,* s.n. (Anat.) Călcâi, astragal. — Din lat. **talus.**

TALÚZ, *taluzuri,* s.n. Suprafață înclinată care mărginește lateral un rambleu sau un debleu; teren în pantă. — Din fr. **talus.**

TALUZÁ, *taluzez,* vb. I. Tranz. A da formă de taluz, de pantă, a ridica în taluz. — Din fr. **taluser.**

TALUZÁRE, *taluzări,* s.f. Acțiunea de *a taluza.* — V. **taluza.**

TALUZÁT, -Ă, *taluzați, -te,* adj. (Despre rambleuri și debleuri) Care are taluzuri, cu taluzuri. — V. **taluza.**

TALVÉG, *talveguri,* s.n. Linia care unește între ele punctele cele mai adânci ale albiei unei ape curgătoare sau ale unei văi uscate. — Din germ. **Talweg,** fr. **thalweg.**

TAMÁN adv. (Pop.) **1.** Tocmai, întocmai, chiar, exact. **2.** În special, mai ales. **3.** De-abia, într-un târziu, numai. — Din tc. **tamam.**

TAMÁR, *tamare,* s.n. Unealtă de care se servesc zidarii la căratul cărămizilor, formată dintr-o scândură cu un suport în partea de jos și care se poartă în spate, legată cu niște frânghii; targă (**1**). — Et. nec.

TAMARÍN, *tamarini,* s.m. Arbore exotic din familia leguminoaselor, cu frunze compuse, alungite, cu flori galbene-roșietice, din ale cărui fructe se prepară o băutură răcoritoare, iar scoarța este utilizată în medicină *(Tamarindus indica).* — Din fr. **tamarin.**

TAMARÍSCĂ s.f. Nume dat mai multor specii de arbuști ornamentali cu frunze mărunte și dese și cu flori albe sau roz *(Tamariscus).* ✦ Cătină. [Var.: **tamaríx** s.m.] — Din fr. **tamaris,** lat. **tamarix, -icis.**

TAMARÍX s.m. v. **tamariscă.**

TAMAZLÁC, *tamazlâcuri,* s.n. (Înv.) Totalitatea vitelor care aparțineau unui proprietar, unei gospodării; cireadă de vite. — Din tc. **damızlık,** bg. **tamazlăk.**

TAMÁȘ, *tamâșuri,* s.n. Proptea care se așază sub un butoi pentru a-l fixa și a-l împiedica să se rostogolească. — Din magh. **támasz.**

TAMBÚCHI, *tambuchiuri,* s.n. Deschizătură în puntea unei nave, prevăzută cu un capac sau cu o construcție asemănătoare cu o gheretă, care o protejează de intemperii și care permite accesul în încăperile de sub punte. — Din sp. **tambucho.**

TAMBÚR, (**2**) *tambure,* s.n., (**1, 3**) *tamburi,* s.m. **1.** S.n. Piesă în formă de cilindru gol, fixă sau mobilă în jurul unui ax, făcută din metal, din lemn etc., cu diverse utilizări în tehnică; tobă. **2.** S.n. Porțiune de prismă poligonală goală sau de cilindru gol, interpusă între o cupolă și arcurile sau zidurile care limitează un spațiu boltit. ✦ Spațiu amenajat la intrarea într-o clădire, cu o ușă pivotantă, pentru a proteja interiorul de aerul din exterior și a împiedica formarea curenților de aer în timpul deschiderii ușilor. **3.** S.m. (Ieșit din uz) Toboșar. ✧ Compus: *tambur-major* = subofițer care conducea o fanfară militară; *p. ext.* plutonier (într-o fanfară militară). [Pl. și: (**1,** n.) *tambure*] — Din fr. **tambour.**

TAMBÚRĂ, *tambure,* s.f. Vechi instrument muzical cu coarde de metal, asemănător cu mandolina, dar cu gâtul mai lung decât al acesteia. — Din tc. **tambur.**

TAMBURÍN s.n. v. **tamburină.**

TAMBURINÁ, *tamburinez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A bate (cu degetele) uşor şi ritmic ceva. — Din fr. **tambouriner.**

TAMBURINÁRE, *tamburinări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a tamburina.* — V. **tamburina.**

TAMBURÍNĂ, *tamburine,* s.f. Instrument muzical popular, folosit pentru acompanierea ritmică a dansului în Spania, Italia şi în Orient, de forma unei tobe mici, portative, cu pielea întinsă pe o singură parte şi cu plăci de metal sau cu zurgălăi de jur-împrejur. [Var.: **tamburín** s.n.] — Din fr. **tambourin,** it. **tamburino.**

TAMIZÁTĂ, *tamizate,* adj. (Rar; despre lumină) Care este filtrată în mod difuz. — Din fr. **tamisé.**

TAM-NESÁM adv. v. **tam-nisam.**

TAM-NISÁM adv. Nitam-nisam. [Var.: **tam-nesám** adv.] — Cf. nitam-nisam.

TAMPÓN, *tampoane,* s.n. **1.** Piesă la vehiculele de cale ferată, constând dintr-un disc masiv de oţel şi un resort puternic, care primeşte şocurile dintre vehicule în timpul mersului şi care menţine o anumită distanţă între vagoanele cuplate. **2.** Bucată de vată sau de tifon sterilizat, care se aplică pe o rană pentru a opri o hemoragie sau care se introduce într-o cavitate naturală a organismului în scopuri terapeutice. **3.** Substanţă utilizată pentru a împiedica un anumit proces chimic. **4.** Accesoriu de birou, alcătuit dintr-o placă curbată acoperită cu hârtie sugativă, care serveşte la uscarea cernelii după scriere. — Din fr. **tampon.**

TAMPONÁ, *tamponez,* vb. I. **1.** Refl. recipr. (Despre vehicule) A se ciocni, a se lovi. **2.** Tranz. A atinge uşor şi în repetate rânduri o parte a suprafeţei corpului cu un tampon (**2**) sau cu alt obiect pentru a absorbi transpiraţia sau secreţiile unei răni. —Din fr. **tamponner.**

TAMPONAMÉNT, *tamponamente,* s.n. (Rar) Oprire a unei sângerări cu ajutorul unor tampoane de vată, de tifon etc. — Din fr. **tamponnement.**

TAMPONÁRE, *tamponări,* s.f. Acţiunea de *a (se) tampona* şi rezultatul ei. — V. **tampona.**

TAMPONÁT, -Ă, *tamponaţi, -te,* adj. **1.** (Despre vehicule) Ciocnit, lovit (prin izbire). **2.** (Despre piele, răni) Atins repetat cu un tampon (**2**). — V. **tampona.**

TAM-TÁM, *tam-tamuri,* s.n. **1.** Instrument muzical de percuţie alcătuit dintr-un disc concav de metal forjat, care, lovit cu un ciocănel de lemn căptuşit cu postav, vibrează, producând sunete puternice; gong. **2.** Instrument muzical african asemănător cu toba; muzică executată cu un astfel de instrument. ✦ Fig. Zgomot, mare, zarvă. — Din fr. **tam-tam.**

TANÁGRA, *tanagre,* s.f. Nume dat statuetelor de pământ ars care s-au găsit în necropolele de la Tanagra, în Grecia (iar mai târziu în toată lumea greco-romană). — Din fr. **tanagra.**

TANÁJ, *tanaje,* s.n. (Rar) Tăbăcire. — Din fr. **tannage.**

TANANÁ s.f. (Reg.) Numele unui dans ţigănesc; melodie după care se execută acest dans; tananica. — Din ţig. **tanana.**

TANANÍCA s.f. art. Tanana. — **Tanana** + suf. *-ică.*

TANÁNT, *tananţi,* s.m. Substanţă chimică, anorganică sau organică, naturală sau sintetică, care are proprietatea de a tăbăci pieile crude; *p. ext.* materie primă naturală care conţine o astfel de substanţă. ✧ (Adjectival) *Material tanant.* — Din fr. **tannant.**

TANÁT, *tanaţi,* s.m. Sare sau ester al acidului tanic. — Din fr. **tanate.**

TANÁTIC, -Ă, *tanatici, -ce,* adj. (Livr.) Referitor la moarte, de moarte. — Din fr. **thanatique.**

TANATOFOBÍE, *tanatofobii,* s.f. Teamă morbidă de moarte. — Din fr. **thanatophobie.**

TANATOGENÉZĂ s.f. (Biol.) Studiu al cauzelor şi mecanismelor care provoacă moartea. — Din fr. **thanatogenèse.**

TANATOLÓGIC, -Ă, *tanatologici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la tanatologie, de tanatologie. — Din fr. **thanatologique.**

TANATOLOGÍE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu cercetarea semnelor, condiţiilor, cauzelor şi naturii morţii. — Din fr. **thanatologie.**

TÁNĂT s.m. (Reg.) Grizu. — Et. nec.

TANC, *tancuri,* s.n. **1.** Maşină de luptă blindată, înzestrată cu tunuri, mitraliere etc. instalate în turelă şi în partea din faţă a vehiculului, cu roţile montate pe şenile, care poate străbate terenuri accidentate. ✧ *Tanc amfibiu* = tanc care se poate deplasa şi pe apă. **2.** Rezervor din tablă sau din oţel folosit pentru depozitarea sau transportarea lichidelor; vehicul înzestrat cu un astfel de rezervor. ✧ *Tanc petrolier* = navă folosită la transportul petrolului sau al derivatelor lui. ✦ Vagonet metalic folosit în mine, cu capacitatea de o tonă. **3.** (Fot.) Cutie de plastic de construcţie specială, în care se developează filme fotografice. — Din fr. **tank,** germ. **Tank.**

TANCHÉTĂ, *tanchete,* s.f. Tanc mic, uşor, cu blindaj subţire. — Din **tanc.**

TANCHÍST, -Ă, *tanchişti, -ste,* s.m. şi f. Militar care face parte dintr-o unitate de tancuri. — Din fr. **tankiste,** germ. **Tankist.**

TANCODRÓM, *tancodromuri,* s.n. Teren special amenajat pentru pregătirea şi perfecţionarea militarilor în conducerea tancurilor. — Din **tanc** (după *aerodrom, cosmodrom).*

TANDALÍC, -Ă, *tandalici, -ce,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Care umblă fără rost; zăpăcit. — Et. nec.

TANDALÚŢĂ, *tandaluţe,* s.f. (Reg.) Scândurică prevăzută la ambele capete cu câte un vârf de cui, cu care se fixează pânza la războiul de ţesut ca să nu se strângă. — Et. nec.

TANDÉM, *tandemuri,* s.n. **1.** Bicicletă pentru două persoane, cu două şei aşezate una în spatele celeilalte, acţionată de două perechi de pedale. **2.** Cilindru compresor mecanic cu doi tăvălugi, egali ca mărime, ca formă şi ca greutate. **3.** Sistem tehnic acţionat din două sau mai multe puncte situate pe direcţia mişcării întregului sistem pe direcţia mişcării elementului conducător al mecanismului motor. ✦ Maşină-unealtă cu mai multe posturi de lucru pentru operaţii succesive de prelucrare a aceleiaşi piese. **4.** Fig. Grup de două persoane (nedespărţite). — Din fr. **tandem.**

TANDREŢĂ s.f. v. **tandreţe.**

TANDRÉŢE s.f. Afecţiune plină de duioşie, de delicateţe, de gingăşie. [Var.: **tandréţă** s.f.] — Din fr. **tandresse.**

TÁNDRU, -Ă, *tandri, -e,* adj. Care manifestă sau denotă tandreţe, plin de duioşie, de gingăşie, de delicateţe, de sensibilitate; drăgăstos. — Din fr. **tendre.**

TANDÚR, (**1**) *tandure,* s.n. (Înv.) **1.** Scaun sau masă pătrată, acoperite cu covoare, sub care se punea un vas cu mangal pentru a încălzi picioarele celor care şedeau. **2.** Fig. Lene. — Din tc. **tandur** (lit. *tandır).*

TANDURÍU, -ÍE, *tandurii,* adj. (Înv.) Leneş. — **Tandur** + suf. *-iu.*

TANEÁ, *tanele,* s.f. (Înv.) Bucată de blană sau de piele de animal. — Din tc. **tane.**

TANGÁ, pers. 3 *tanghează,* vb. I. Intranz. (Despre nave, aeronave) A fi în tangaj. — Din fr. **tanguer.**

TANGÁJ, *tangaje,* s.n. Mişcare oscilatorie de înclinare a unei nave, a unei aeronave sau a unui vehicul feroviar, efectuată în jurul unei axe transversale. — Din fr. **tangage.**

TANGARÁ, *tangarale,* s.f. (Înv.) Instrument muzical turcesc cu coarde, asemănător cu ţambalul. — Et. nec.

TANGÉNT, -Ă, *tangenţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre drepte) Care atinge o curbă într-un singur punct. ✦ (Despre planuri) Care conţine tangente (**2**) la toate curbele care trec printr-un punct al unei suprafeţe, care atinge suprafaţa într-un singur punct. **2.** S.f. Linie dreaptă care atinge o curbă într-un singur punct. ✧ Loc. adv. *În* (sau *prin) tangentă* = tangenţial. ✧ Expr. *A scăpa prin tangentă* = a se eschiva de la un lucru prinzând momentul potrivit; a scăpa cu greu dintr-o situaţie dificilă. **3.** S.f. Funcţie trigonometrică egală cu câtul dintre funcţia sinus şi funcţia cosinus. — Din fr. **tangent.**

TANGÉNŢĂ, *tangenţe,* s.f. Poziţie, stare a două figuri geometrice tangente. ✦ Atingere, legătură, contact. ✦ Fig. Relaţie, legătură trecătoare, indirectă. — Din fr. **tangence.**

TANGENŢIÁL, -Ă, *tangenţiali, -e,* adj. Privitor la tangentă; care este asemănător cu o tangentă. ✦ Fig. (Adesea adverbial) Atins în treacăt; *p. ext.* indirect, printre altele. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **tangentiel.**

TANGHÍR, *tanghire,* s.n. Placă transparentă de gelatină sau de masă plastică, având pe o faţă, în relief, puncte sau linii de diferite forme, folosită la obţinerea umbrelor sau semitonurilor la tipărirea manuală. — Din germ. **Tangier**[manier].

TANGÍBIL, -Ă, *tangibili, -e,* adj. Care se poate percepe prin atingere, care are un aspect concret; *fig.* real, evident. — Din fr. **tangible.**

TANGÓN, *tangoane,* s.n. (Mar.) **1.** Catarg orizontal mobil, cu funii şi scară, folosit pe timp de furtună pentru coborârea şi urcarea oamenilor în şi din barcă. **2.** Drug de lemn fixat la un capăt pe bordaj, folosit la legarea bărcilor lansate pe apă. — Din fr. **tangon.**

TANGÓU, *tangouri,* s.n. Dans de salon, la origine vechi dans popular argentinian, cu ritmul lent în doi timpi, care se dansează în perechi; melodie după care se execută acest dans. — Din fr. **tango.**

TÁNIC, -Ă, *tanici, -ce,* adj. (În sintagma) *Acid tanic* = tanin. — Din fr. **tannique.**

TANÍN, (**2**) *taninuri,* s.n. **1.** Produs vegetal cu gust astringent, solubil în apă, care are proprietatea de a tăbăci piele, cu utilizări în industrie; acid tanic. **2.** Sortiment de tanin (**1**). — Din fr. **tanin.**

TANINÓS, -OÁSĂ, *taninoşi, -oase,* adj. Care conţine tanin, caracteristic taninului; de tanin. — **Tanin** + suf. *-os.*

TANIZÁ, *tanizez,* vb. I. Tranz. A adăuga tanin din sâmburii de struguri în vin, în scopul limpezirii sau ameliorării. — Din fr. **taniser.**

TANIZÁRE, *tanizări,* s.f. Acţiunea de *a taniza* şi rezultatul ei. — V. **taniza.**

TANTÁL s.n. Element chimic metalic rar, cenuşiu, lucios, ductil şi maleabil (folosit la confecţionarea pieselor de laborator). — Din fr. **tantale.**

TANTALÍT, *tantalituri,* s.n. Mineral compus din fier şi mangan, care cristalizează în sistemul rombic de culoare neagră sau roşu-închis, cu luciu semimetalic. — Din fr. **tantalite.**

TÁNTI s.f. Mătuşă. ✦ (Fam.) Termen de adresare, în mediul urban, faţă de o femeie mai în vârstă. — Din fr. **tante.**

TANTIÉMĂ, *tantieme,* s.f. **1.** Sumă de bani încasată de membrii unui consiliu de administrație al unei societăți, din beneficiul acesteia, pentru participarea la conducerea ei. ✦ Comision procentual acordat mijlocitorilor de afaceri. **2.** Onorariu procentual cuvenit unui autor dramatic, calculat în raport cu încasările realizate la reprezentațiile piesei sale. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **tantième.**

TANTRÍSM s.n. Denumire dată mai multor curente religioase din India din sec. IX până în sec. XIII, opuse brahmanismului. — Din fr. **tantrisme.**

TANZANIÁN, -Ă, *tanzanieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Tanzaniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Tanzaniei sau tanzanienilor (**1**), privitor la Tanzania ori la tanzanieni. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **Tanzanien.**

TAO s.n. Principiu fundamental al filosofiei chineze, indicând procesul de devenire a tuturor lucrurilor și ființelor într-o alternanță opozițională, de forțe complementare și inseparabile. — Din fr., engl. **tao**.

TAOÍSM s.n. Sistem filosofic și religios fondat în sec. VI î.H., reprezentând unul dintre cele două mari curente ale gândirii chineze, alături de confucianism, de care se deosebește prin idealul de viață autonom, în armonie cu natura. [Var.: **daoísm** s.n.] — Din fr. **taoïsme.**

TAÓLĂ, *taole,* s.f. (Reg.) Cot al unui râu. — Et. nec.

TAPÁ, *tapez,* vb. I. **1.** Tranz. (Fam.) A obține de la cineva bani cu titlu de împrumut, dar fără intenția de a-i restitui. **2.** Tranz. și refl. A (se) pieptăna în așa fel, încât să poată da părului o formă înaltă, înfoiată. — Din fr. **taper.**

TAPÁJ s.n. Zgomot violent și confuz produs de lovituri sau de glasuri care răsună în același timp; protest zgomotos; larmă, gălăgie, scandal. — Din fr. **tapage.**

TAPANGEÁ, *tapangele,* s.f. (Înv.) Lovitură dată cu palma; palmă, calcavură. — Din tc. **tabanca** „pistol”.

TAPÁRE, *tapări,* s.f. Acțiunea de *a (se) tapa* și rezultatul ei. — V. **tapa.**

TAPÁT, -Ă, *tapate,* adj. (Despre păr) Înfoiat prin pieptănare; (despre femei) cu părul înfoiat prin pieptănare. — V. **tapa.**

TÁPĂ, *tape,* s.f. Scobitură, tăietură care se face la capătul lemnelor de construcție pentru a le putea îmbina unele cu altele. ✦ Tăietură care rămâne în trunchiul unui copac când tăietorul lovește cu toporul o dată piezișă și altă dată orizontal. — Et. nec.

TAPÉT, *tapete,* s.n. **1.** Hârtie, pânză, mătase etc. cu desene colorate, care se aplică pe pereții unor camere în loc de zugrăveală; *p. ext.* zugrăveală. **2.** (Înv.) Covor mic. **3.** (În expr.) *A pune* (sau *a aduce,* rar *a veni) pe tapet* = a aduce în discuție, a fi la ordinea zilei. [Pl. și: *tapeturi*] — Din it. **tappeto,** germ. **Tapete.**

TAPETÁ, *tapetez,* vb. I. Tranz. **1.** A acoperi cu tapete (**1**) pereții unei încăperi; a tapisa (**2**). **2.** A pudra cu făină, pesmet etc. o tavă unsă cu grăsime, în care urmează să fie copt aluatul, budinca etc. — Din **tapet.**

TAPETÁR, *tapetari,* s.m. Muncitor specializat în tapetare. — **Tapeta** + suf. *-ar.*

TAPETÁRE, *tapetări,* s.f. Acțiunea de *a tapeta* și rezultatul ei. — V. **tapeta.**

TAPEUR, *tapeuri,* s.m. Persoană care cere adesea bani cu împrumut (fără intenția de a-i restitui). [Pr.: *tapőr*] — Din fr. **tapeur.**

TAPINÓS adv. (Înv.) Cu umilință. — Din ngr. **tapinós.**

TAPIÓCĂ s.f. Substanță alimentară făinoasă, extrasă din tuberculele maniocului, folosită în alimentația copiilor. [Pr.: *-pi-o-*] — Din fr. **tapioca.**

TAPÍR, *tapiri,* s.m. Animal mamifer imparicopitat din zona tropicală, cu corpul masiv, pielea netedă, buzele și nasul prelungite într-un fel de trompetă scurtă *(Tapirus americanus* și *indicus).* — Din fr. **tapir.**

TAPISÁ[1], *tapisez,* vb. I. Tranz. A tapeta. — Din fr. **tapisser.**

TAPISÁ[2] vb. I v. **tapița.**

TAPISÁRE[1], *tapisări,* s.f. Acțiunea de *a tapisa* și rezultatul ei. — V. **tapisa.**

TAPISÁRE[2] s.f. v. **tapițare.**

TAPISÁT[1], -Ă, *tapisați, -te,* adj. (Despre pereți) Acoperit cu tapete (**1**). — V. **tapisa.**

TAPISÁT[2], -Ă adj. v. **tapițat.**

TAPISÉR[1], *tapiseri,* s.m. Specialist în tapiserie. — Din fr. **tapissier.**

TAPISÉR[2] s.m. v. **tapițer.**

TAPISERÍE[1], (**1, 2**) *tapiserii,* s.f. **1.** Țesătură decorativă din lână sau din mătase înfățișând subiecte diverse sau teme alegorice, lucrată manual sau la război și folosită mai ales la împodobirea pereților sau a unor mobile. **2.** Lucru de mână cusut pe o canava cu lână, cu mătase, cu fir. ✦ Tehnica și arta executării unor asemenea țesături. **3.** Meseria tapiserului. — Din fr. **tapisserie.**

TAPISÉRIE[2] s.f. v. **tapițerie.**

TAPISIER s.m. v. **tapițer.**

TAPIȚÁ vb. I. Tranz. A îmbrăca o mobilă cu stofă, cu pânză, mătase, vinilin, piele etc. peste materialul de umplutură, elementele elastice, pânza de rezistență; a capitona. [Var.: **tapisá** vb. I] — Din germ. **tapezieren,** it. **tappezare.**

TAPIȚÁRE s.f. Acțiunea de *a tapița* și rezultatul ei. [Var.: **tapisáre** s.f.] — V. **tapița.**

TAPIȚÁT, -Ă, *tapițați, -te,* adj. (Despre mobile) Îmbrăcat în stofă, pânză, mătase, vinilin, piele etc.; capitonat. [Var.: **tapisát, -ă** adj.] — V. **tapița.**

TAPIȚÉR, *tapițeri,* s.m. Meseriaș specialist în tapițarea mobilelor. [Var.: **tapisér, tapisiér** s.m.] — Din germ. **Tapezier,** it. **tappeziere.** Cf. fr. tapissier.

TAPIȚERÍE[1], *tapițerii,* s.f. Partea tapițată a unei mobile. [Var.: **tapisérie** s.f.] — **Tapița** + suf. *-ărie.*

TAPIȚERÍE[2], (**2**) *tapițerii,* s.f. **1.** Meseria tapițerului. **2.** Atelier, prăvălie în care se lucrează sau se vând obiecte făcute de tapițer.— **Tapițer** + suf. *-ie.*

TAPÓȘNIC, *tapoșnici,* s.m. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori purpurii, cu frunze înguste, ovale și cu tulpina ramificată și acoperită cu peri moi, îndreptați în jos *(Galeopsis ladanum).* — Et. nec.

TAPOTÁ, *tapotez,* vb. I. Tranz. A bate ușor țesuturile cu palma, pentru masaj. — Din fr. **tapoter.**

TAPOTÁRE, *tapotări,* s.f. Acțiunea de *a tapota* și rezultatul ei. — V. **tapota.**

TAPÚRĂ, *tapuri,* s.f. Fisură, crăpătură în interiorul unei piese metalice, produsă în cursul fabricării acesteia. — Din fr. **tapure.**

TAR, *taruri*, s.m. Veche unitate de măsură pentru greutăți, egală cu 125 de ocale. ✦ Sarcină, povară. — Din magh. **tar.**

TARÁ s.f. v. **tară[1].**

TARABAGÍU, *tarabagii,* s.m. Negustor ambulant (care vinde la o tarabă). — **Tarabă** + suf. *-agiu.*

TARÁBĂ, *tarabe,* s.f. **1.** Un fel de masă pe care negustorii (ambulanți) își expun și își vând marfa la târguri, în piețe sau pe străzi. ✧ Loc. adj. *De tarabă* = de calitate inferioară; *p. ext.* mahalagesc, trivial. **2.** Tejghea (de cârciumă) la care stă negustorul. — Din tc. **tarab.**

TARABÓSTES s.m. pl. Denumire dată (de latini) aristocraților geto-daci; pileați. — Cuv. lat.

TARABULÚS, *tarabuluse,* s.n. (Înv.) Șal oriental care se înfășura în jurul capului sau se purta ca cingătoare. — Din tc. **Tarabulus** „Tripoli”.

TARÁC, *taraci,* s.m. (Reg.) Stâlp bătut în pământ, care servește ca element de susținere pentru un pod, un zăgaz, un gard etc. [Var.: **taráș** s.m.] — Din ucr. **taraș.**

TARACÁN, *taracani,* s.m. (Reg.) Gândac. — Din rus. **tarakan.**

TARÁF, *tarafuri,* s.m. **1.** Mică formație muzicală (de lăutari), care cântă muzică populară; tacâm (**II 2**). **2.** (Înv.) Gașcă, clică. — Din tc. **taraf.**

TARAGÓT, *taragoturi,* s.n. Instrument muzical popular românesc de suflat, format dintr-un tub conic de metal cu ancie simplă. — Et. nec.

TARAGOTÍST, *taragotiști,* s.m. Persoană care cântă la taragot. — **Taragot** + suf. *-ist.*

TARAMÁ s.f. Icre (de calitate inferioară) sărate și tescuite. — Din tc. **tarama.**

TARÁNCĂ, *tărănci,* s.f. (Iht.; reg.) Ocheană. — Et. nec.

TARANTÉLĂ[1], *tarantele,* s.f. Dans popular napolitan, executat într-un ritm viu; melodie după care se execută acest dans. — Din it. **tarantella.**

TARANTÉLĂ[2] s.f. v. **tarantulă.**

TARANTÚLĂ, *tarantule,* s.f. Specie de păianjen mare (din țările meridionale), cu patru ochi mari și numeroși ochi mai mici, care își sapă galerii în pământ și a cărui înțepătură este veninoasă *(Lycosa tarentula).* [Var.: **tarantélă** s.f.] — Din fr. **tarentule.**

TARAPANÁ, *tarapanale,* s.f. (În Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească) Monetărie. — Din tc. **tarabhāne.**

TARAPANGÉLE s.f. pl. (Reg.) Legume, zarzavaturi. — Et. nec.

TARAPANGÍU, *tarapangii,* s.m. (În Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească) Meșter care lucra într-o tarapana. — **Tarapana** + suf. *-giu.*

TARÁR, *tarare,* s.n. Mașină folosită în industria morăritului pentru a curăța semințele de cereale de impurități prin cernere și prin antrenarea lor într-un curent de aer. — Din fr. **tarare.**

TARARÁ s.f. Melodie monotonă care pare că nu se mai sfârșește. — Formație onomatopeică.

TARÁȘ s.m. v. **tarac.**

TARÁT, -Ă, *tarați, -te,* adj. Plin de vicii, cu tare[2]. — Din fr. **taré.**

TÁRĂ[1], *tare,* s.f. **1.** Dara. **2.** Nume dat unor greutăți nemarcate formate din diferite bucăți de metal sau de sticlă, care se folosesc la diferite cântăriri de laborator. **3.** (Mil.) Denumire pentru caracteristicile fizico-chimice de bază ale pulberii (**3**). [Var.: **tará** s.f.] — Din ngr. **tára.**

TÁRĂ[2], *tare,* s.f. Defect fizic sau moral (ereditar); meteahnă. — Din fr. **tare.**

TARDIGRÁD, -Ă, *tardigrazi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care merge încet. **2.** S.n. (La pl.) Grup de animale nevertebrate, de talie foarte mică, care se deplasează greoi pe picioare *(Tardigrada);* (și la sg.) animal care face parte din acest grup. — Din fr. **tardigrade.**

TARDÍV, -Ă, *tardivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care apare, se întâmplă, se dezvoltă cu întârziere. — Din fr. **tardif.**

TARDIVITÁTE s.f. (Rar) Faptul de a fi tardiv, caracterul a ceea ce este tardiv; dezvoltare tardivă, înceată. — **Tardiv** + suf. *-itate.* Cf. fr. tardiveté.

TÁRE, *tari,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care are o consistență solidă, care opune rezistență la apăsare și nu poate fi ușor pătruns, străbătut, desfăcut, despicat; lipsit de moliciune, solid; *p. ext.* trainic, durabil. ✦ Care este mai consistent decât în mod obișnuit; vârtos, des; (despre pâine) uscat; (despre ouă) răscopt. ✦ Fortificat, întărit. **2.** Lipsit de elasticitate, care nu se îndoaie (decât cu greu), fără suplețe; (despre pânză sau obiecte de pânză) scrobit, apretat. ✧ *Pânză tare* = pânză (cu

țesătură rară) foarte apretată, folosită în croitorie. **3.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Voinic, viguros, puternic. ✧ Expr. *(A fi) tare de(-o) ureche* (sau *de urechi)* = (a fi) surd. **4.** (Despre oameni și despre manifestările lor) Care este în stare să reziste, să facă față încercărilor, cu voință fermă, energic, dârz, neclintit. ✧ Expr. *(A fi) tare de fire* (sau *de inimă)* = (a fi) curajos, rezistent. ✦ (Despre colectivități) Plin de forță, puternic. ✦ Neînduplecat. **5.** Care dispune de putere, de autoritate, care este stăpân pe o situație; atotputernic. ✦ Care posedă cunoștințe temeinice într-un domeniu; doct, priceput. **6.** (Despre argumente) Convingător, concludent; clar, categoric. **7.** (Despre fenomene ale naturii) Care se manifestă cu violență. ✦ (Despre vorbe, expresii) Aspru, greu; jignitor, insultător. **8.** (Despre sunete, zgomote) Care este emis cu putere, care răsună până departe, se aude bine. **9.** (Despre aer) Răcoros, rece, tăios; *p. ext.* curat, ozonat. ✦ Care produce o impresie puternică asupra organelor de simț; pătrunzător, intens, ascuțit. **10.** (Despre băuturi alcoolice) Care are o concentrație mare de alcool. ✦ (Despre unele substanțe alimentare, chimice sau medicamentoase) Care are o concentrație mare (și produce un efect puternic); *p. restr.* picant. **11.** (Despre culori) Bătător la ochi; viu, puternic, intens, aprins. **II.** Adv. **1.** Foarte, mult, extrem, teribil, grozav. ✧ (Pe lângă adjective sau adverbe, ajută la formarea superlativului) *Îți voi rămâne tare recunoscător.* **2.** Cu forță, cu intensitate, cu putere. **3.** (Pe lângă verbe ca „a vorbi”, „a spune”, „a cânta” etc.) Cu glas articulat, pentru a fi auzit de cei din jur; cu glas ridicat, pentru a se auzi bine sau departe. **4.** Iute, repede. — Lat. **talem.**

TÁRGĂ, *tărgi,* s.f. **1.** Pat portativ cu care se transportă răniții și bolnavii; mică platformă portativă de scânduri, de nuiele etc., care servește la căratul diferitelor materiale. ✦ Spec. (Rar) Tamar. **2.** (În expr.) *A trage targa pe uscat* = a fi strâmtorat bănește, a o scoate greu la capăt; a trage mâța de coadă. — Cf. bg. targa.

TARHÁN, *tarhani,* s.m. (Entom.; reg.) Șvab[1]. — Din ucr. **tarhan.**

TARHÓN s.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina dreaptă și ramificată, cu flori alburii, cu frunze lanceolate aromate folosite drept condiment *(Artemisia dracunculus).* — Din tc. **tarhun.**

TARÍF, *tarife,* s.n. **1.** Preț (stabilit oficial) pentru prestările de servicii, transport, telefon, radio, consum de energie electrică etc. ✦ Retribuție oficială stabilită pentru o anumită muncă. **2.** Tabel, listă cuprinzând prețurile unitare sau specifice pentru diferite servicii (publice) și condițiile stabilite pentru aplicarea lor. **3.** (În sintagma) *Tarif vamal* = tabel în care sunt înscrise taxele vamale la care sunt supuse mărfurile trecute peste granița unui stat. [Pl. și: *tarifuri*] — Din fr. **tarif.**

TARIFÁ, *tarifez,* vb. I. Tranz. (Rar) A supune unui tarif, a taxa. — Din fr. **tarifer.**

TARIFÁR, -Ă, *tarifari, -e,* adj. Privitor la tarif; (despre preț, taxă, salariu) fixat prin tarif, în conformitate cu un tarif. — Din fr. **tarifaire.**

TARIFÁRE, *tarifări,* s.f. Acțiunea de *a tarifa* și rezultatul ei. — V. **tarifa.**

TARISFÁT, *tarisfați,* s.m. (Reg.) Bărbat (mai în vârstă) care are un rol conducător în ceremonialul nunții țărănești; staroste. — Din sb. **stari svat.**

TARLÁ, *tarlale,* s.f. **1.** Suprafață de teren agricol mărginită de patru drumuri care se întretaie (făcând parte din teritoriul unei comune; solă; cultura de pe o astfel de suprafață. **2.** (Rar) Drum sau teren îngust care desparte semănăturile; hotar. — Din tc. **tarla.**

TARLALIZÁ, *tarlalizez,* vb. I. Tranz. A împărți o întindere de pământ sau o pășune în tarlale (**1**). — **Tarla** + suf. *-iza.*

TARLALIZÁRE, *tarlalizări,* s.f. Acțiunea de *a tarlaliza* și rezultatul ei. — V. **tarlaliza.**

TARLATÁN s.n. (Înv.) Muselină de bumbac foarte subțire, de culoare deschisă. — Din fr. **tarlatane.**

TÁRNIȚĂ, *tarnițe,* s.f. **1.** Șa (țărănească) de lemn sau (rar) de piele, folosită la călărit sau la transportul unei poveri. **2.** Culme, coamă de munte sau de deal în formă de șa. **3.** (Reg.) Drum de munte, bătut de oi sau de vite. — Din ucr. **tarnyc'a.**

TARÓC s.n. Tarot. — Din germ. **Tarock.**

TARÓD, *tarozi,* s.n. Burghiu de filetat. — Din fr. **taraud.**

TARODÁ, *tarodez,* vb. I. Tranz. A găuri în spirală o piesă în care urmează să intre un șurub. — Din fr. **tarauder.**

TARODÁRE, *tarodări,* s.f. Acțiunea de *a taroda* și rezultatul ei. — V. **taroda.**

TARÓT s.n. Pachet de 78 de cărți de joc, mai mari și cu alte figuri decât cele obișnuite, folosit la jocul de cărți sau în cartomanție; joc cu aceste cărți; taroc. — Din fr. **tarot.**

TARPÁN, *tarpani,* s.m. Cal sălbatic din stepele sau podișurile Asiei, de culoare brună, cu capul scurt și gros, cu coama scurtă *(Equus gmelini).* — Din fr. **tarpan.**

TARS, *tarsuri,* s.n. **1.** Parte posterioară a scheletului labei piciorului, formată din șapte oase, articulate la un capăt cu oasele gambei, iar la celălalt cu oasele metatarsului. **2.** Parte terminală a piciorului insectelor, formată din 1–5 segmente și terminată de obicei cu una sau două gheare. **3.** Scheletul fibro-cartilaginos al pleoapelor. — Din fr. **tarse.**

TARSALGÍE, *tarsalgii,* s.f. (Med.) Durere a articulației tarsului. — Din fr. **tarsalgie.**

TARSECTOMÍE, *tarsectomii,* s.f. (Med.) Rezecție a oaselor tarsului. — Din fr. **tarsectomie.**

TARSIÁN, -Ă, *tarsieni, -e,* adj. Care aparține tarsului, al tarsului, privitor la tars. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **tarsien.**

TARSIOIDÉE, *tarsioidee,* s.f. (La pl.) Subordin de mamifere arboricole, nocturne, insectivore, de mărimea unor șobolani, cu ochii foarte mari, cu picioarele din spate foarte lungi din cauza alungirii tarsului și cu degetele terminate cu ventuze *(Tarsioidea);* (și la sg.) mamifer care face parte din acest subordin. [Pr.: *-si-o-i-*] — Din lat. **Tarsioidea** denumirea științifică a subordinului. Cf. fr. tarsier.

TARTÁJ, *tartaje,* s.n. **1.** (Reg.) Fiecare dintre cele două coperți ale unei cărți; scoarță. **2.** (Înv.) Carte scrisă de mână care se folosea ca abecedar. [Var.: **trătáj** s.n.] — Cf. ngr. tetrádhion.

TARTÁN, *tartane,* s.n. **1.** Țesătură specială din lână sau din bumbac, cu carouri mari, divers colorate, folosită în Scoția. **2.** Șal sau pled făcut din tartan (**1**). **3.** Material special din mastic sintetic elastic, folosit pentru amenajarea pistelor atletice și a terenurilor sportive în vederea impermeabilizării și a măririi rezistenței lor la intemperii. — Din fr. **tartan.**

TARTÁNĂ, *tartane,* s.f. Mică navă de transport și de pescuit, cu o singură pânză, triunghiulară, folosită mai ales în Marea Mediterană. — Din fr. **tartane,** it. **tartana.**

TARTÁR[1] adj. invar. (În sintagma) *Sos tartar* = maioneză picantă preparată cu mult muștar (cu capere și castraveți acri). — Din fr. [sauce] **tartare.**

TÁRTAR[2] s.n. (În mitologia antică) Loc situat în fundul infernului, în care se presupune că erau chinuiți cei care păcătuiau față de zei; (în credința creștină) iad, infern. [Acc. și: *tartár*] — Din sl. **tarŭtarŭ.**

TÁRTĂ, *tarte,* s.f. Prăjitură făcută dintr-un strat subțire de aluat fraged, acoperit cu fructe și cu cremă. — Din fr. **tarte.**

TARTÍNĂ, *tartine,* s.f. Felie de pâine unsă cu unt pe care se pune brânză, șuncă, salam etc.; *p. ext.* șandviș. — Din fr. **tartine.**

TÁRTOR, *tartori,* s.m. Căpetenia dracilor; *p. gener.* drac. ✦ Fig. Conducătorul unei tagme, al unui grup, care conduce cu severitate, despotic. ✦ Fig. Om fără scrupule, care își impune voința, care terorizează, care comite fapte reprobabile. — Cf. tartar[2].

TÁRTORIȚĂ, *tartorițe,* s.f. Drăcoaică, diavoliță; *fig.* femeie rea, afurisită. — **Tartor** + suf. *-iță.*

TARTRÁJ s.n. Operație de adăugare de acid tartric în mustul de struguri pentru a-i mări aciditatea. — Din fr. **tartrage.**

TARTRÁT, *tartrați,* s.m. Sare sau ester al acidului tartric. — Din fr. **tartrate.**

TÁRTRIC adj. (În sintagma) *Acid tartric* = acid organic cristalizat, cu gust acru, solubil în apă, care se găsește în fructe, mai ales în mustul de struguri, și care se folosește în industria alimentară, în vopsitoria textilă, în medicină etc.; sare de lămâie. — Din fr. **tartrique.**

TÁRTRU, *tartruri,* s.n. **1.** Amestec sedimentar depus pe fundul vaselor în care se păstrează vinul și care conține tartrat de potasiu și alte substanțe; tirighie. **2.** (Și în sintagma *tartru dentar)* Substanță calcaroasă de culoare gălbuie sau negricioasă, care se depune uneori pe coroana dinților; detritus. — Din fr. **tartre.**

TARTUFÍSM s.n. (Rar) Ipocrizie, fariseism, fățărnicie. [Scris și: *tartuffism*] — **Tartuffe** (n. pr.) + suf. *-ism.* Cf. fr. tartuferie.

TAS, *tasuri,* s.n. **1.** Taler de balanță. ✦ (Înv. și reg.) Vas plat (rotund); tipsie, taler[1]. ✧ Expr. *A umbla cu tasul* = a face chetă; a cerși. **2.** (Înv.) Castronaș în care bărbierul își pregătește spuma de săpun. ✦ Cupă; ceașcă (de lut). **3.** (Înv.) Fiecare dintre cele două talere[1] ale chimvalului. ✦ (Rar) Fiecare dintre cele două capace ale unui medalion. [Var.: **teas** s.n.] — Din tc. **tas.**

TASÁ, *tasez,* vb. I. Tranz. A reduce volumul unui obiect, al unui material, a comprima prin lovire, apăsare, strângere. ✦ Refl. (Despre terenuri, materiale pulverulente sau granulare) A se așeza în straturi mai compacte, a se îndesa (prin scufundare), a deveni mai puțin afânat. — Din fr. **tasser.**

TASÁRE, *tasări,* s.f. Faptul de *a (se) tasa;* îndesare, cufundare. — V. **tasa.**

TASÉU, *taseuri,* s.n. Nicovală mică, folosită de tinichigii pentru a îndrepta tabla. — Cf. fr. tasseau.

TASICHINEZÍE, *tasichinezii,* s.f. (Med.) Tendință irezistibilă de a merge, de a alerga, observată la psihopați. [Scris și: *tasikinezie*] — Din fr. **tasikinésie.**

TASMÁ, *tasmale,* s.f. (Reg.) Fir sau panglică de mătase, de ață, de piele etc. — Din tc. **tasma.**

TASÓN, *tasoane,* s.n. Punct de concentrare a materialului lemnos în exploatările forestiere, apropiat de căile de transport. — Et. nec.

TASTATÚRĂ, *tastaturi,* s.f. (Tehn.) Claviatură. — Din germ. **Tastatur.**

TÁSTĂ, *taste,* s.f. (Tehn.) Clapă (**1**). — Din germ. **Taste.**

TÁSTER, *tastere,* s.n. Dispozitiv mecanic al mașinii de cules monotip, prevăzut cu o claviatură, utilizat la înregistrarea textului pe o bandă de hârtie prin perforații diferit combinate. — Din germ. **Taster.**

TASTERÍST, -Ă, *tasteriști, -ste,* s.m. și f. (Tipogr.) Linotipist. — **Taster** + suf. *-ist.*

TASTIÉRĂ, *tastiere,* s.f. **1.** Mecanism care declanșează sunetele unui tub de orgă sau coardele unor instrumente cu claviatură. **2.** Plăcuță specială de lemn tare, fixată la instrumentele cu coarde, deasupra părții superioare a cutiei de rezonanță. [Pr.: *-ti-e-*] — Din it. **tastiera.**

TĂȘCĂ, *tăști,* s.f. Geantă de piele sau de pânză, în care se țin diferite obiecte. ✦ Pungă de piele în care se țin tutunul, banii etc.; tecșilă, tășulă. — Din ucr. **taška,** magh. **táska.**

TAŞÍST, -Ă, *taşişti, -ste,* adj. (Despre picturi) Care este realizat în pete de culoare. — Din fr. **tachiste.**

TATÁIE s.m. (Reg.) Apelativ familiar cu care copiii numesc pe tatăl lor; tată. ✦ Bunic. [Pr.: *-ta-ie*] — **Tată** + suf. *-aie.*

TÁTĂ, *taţi,* s.m. **1.** Bărbat care are copii; nume pe care i-l dau acestui bărbat copiii săi când i se adresează sau când vorbesc despre el ori pe care şi-l dă el însuşi când vorbeşte cu copiii săi; taică, părinte, tătân, babacă. ✧ *Tată de familie* = bărbat care are copii pe care îi creşte; cap de familie. *Tată mare* sau *tata-moşu* = bunic. *Tată vitreg* = al doilea soţ al unei femei în raport cu copiii ei dintr-o căsătorie anterioară. *Tată bun* = tată adevărat. ✧ Loc. adj. *Din tată în fiu* = transmis de-a lungul generaţiilor, prin descendenţă directă, din generaţie în generaţie. ✧ Expr. *Calcă pe urmele lui tată-său,* se spune despre cel care seamănă cu tatăl său în apucături şi obiceiuri (rele). *Bucăţică ruptă tată-său* sau *tată-său în picioare,* se spune despre un copil care seamănă perfect tatălui său. *Se leapădă şi de tată-său* sau *vinde şi pe tată-său,* se zice despre un om rău, lipsit de scrupule. *Unde dă tata, creşte carnea,* se spune când părintele îşi pedepseşte copiii pentru binele lor. *Măi tată!* exclamaţie de uimire sau de satisfacţie. **2.** (La vocativ) Termen cu care se adresează cineva unui copil (sau unei persoane tinere străine) pentru a marca un raport de familiaritate şi de simpatie. **3.** (Uneori determinat prin „socru") Nume dat de ginere sau de noră socrului. **4.** (Fam.) Nume dat unui bărbat (mai în vârstă) în semn de respect sau de afecţiune. ✦ (Pe lângă un nume de persoană) Nume dat unui bărbat considerat ca strămoş, ca fondator al unei dinastii, al unui neam etc. **5.** (În credinţa creştină) Dumnezeu, creatorul lumii. ✧ *Tatăl nostru* = numele unei rugăciuni creştine. ✧ Expr. *(A şti) ca (pe) Tatăl nostru* = (a şti) foarte bine, pe de rost, fără greşeală. **6.** Fig. (Fam.) Creator, făuritor, fondator. **7.** Fig. (Glumeţ) Cel care întrupează cele mai înalte calităţi, care este deasupra altora, îi covârşeşte pe toţi. [Nom. sg. art.: *tata* şi *tatăl,* gen.-dat. sg.; *tatii* şi *tatei*] — Lat. **tata.**

TATONÁ, *tatonez,* vb. I. Tranz. A face încercări prudente în mai multe direcţii pentru a cunoaşte o situaţie, a găsi o soluţie; a proceda cu nesiguranţă, cu ezitare; a sonda. ✧ Expr. *A tatona terenul* = a cerceta posibilităţile de reuşită înainte de începerea unei acţiuni. — Din fr. **tâtonner.**

TATONÁNT, -Ă, *tatonanţi, -te,* adj. (Livr.) Care tatonează. — Din fr. **tâtonnant.**

TATONÁRE, *tatonări,* s.f. Acţiunea de *a tatona* şi rezultatul ei. — V. **tatona.**

TATÚ, *tatu,* s.m. Nume dat mai multor genuri de mamifere nocturne fără dinţi, cu corpul acoperit de plăci osoase şi cornoase mobile, care trăiesc în America Centrală, de Sud şi în Mexic; animal aparţinând unuia dintre aceste genuri. — Din fr. **tatou.**

TATUÁ, *tatuez,* vb. I. Refl. şi tranz. A(-şi) imprima pe (ori sub) pielea corpului, pe mâini sau pe faţă diverse inscripţii sau desene, cu ajutorul unor împunsături cu materii colorante care nu se pot şterge. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **tatouer.**

TATUÁJ, *tatuaje,* s.n. **1.** Tatuare; (concr.) desen care rămâne pe piele după tatuare. **2.** Marcare a animalelor cu semne imprimate în piele pentru recunoaştere şi identificare. [Pr.: *-tu-aj*] — Din fr. **tatouage.**

TATUÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) tatua.* [Pr.: *-tu-a-*] — V. **tatua.**

TATUÁT, -Ă, *tatuaţi, -te,* adj. Care poartă urmele unui tatuaj. [Pr.: *-tu-at*] — V. **tatua.**

TÁULĂ s.f. Numele mai multor arbuşti din familia rozaceelor, cultivaţi ca plante decorative *(Spiraea).* [Pr.: *ta-u-*] — Din pol. **tawula.**

TAUMATÚRG, *taumaturgi,* s.m. (În concepţiile religioase) Persoană având capacitatea de a face miracole (învierea morţilor, vindecarea prin atingere cu mâinile); făcător de minuni. — Din fr. **thaumaturge.**

TAUMATURGÍE s.f. Putere de a face minuni; magie. — Din fr. **thaumaturgie.**

TÁUR, *tauri,* s.m. **1.** Mascul necastrat din specia taurinelor, cu capul mare, pielea groasă, părul de pe frunte lung şi adesea creţ; buhai *(Bos taurus).* ✧ Expr. *A lua* (sau *a prinde) taurul de coarne* = a înfrunta cu îndrăzneală o dificultate, a lua lucrurile pieptiş. **2.** (Entom.) Rădaşcă. **3.** N.pr. art. Constelaţie boreală în dreptul căreia trece Soarele între 21 aprilie şi 21 mai. ✦ Al doilea dintre cele douăsprezece semne ale zodiacului. — Lat. **taurus.**

TAURÍN, -Ă, *taurini, -e,* adj. Care aparţine taurului (**1**), privitor la taur, din specia taurului. ✦ (Substantivat, f. pl.) Specie de bovine care au ca reprezentant tipic boul; (şi la sg.) animal din această specie. [Pr.: *ta-u-*] — Din it. **taurino.**

TAURÍSCI s.m. pl. Nume dat unor triburi celtice care în sec. V–III î.H. au migrat spre estul şi sud-estul Europei, ajungând şi în nord-vestul Daciei, fiind înfrânţi în sec. I î.H. de Burebista. — Din lat. **taurisci,** gr. **tauríscos.**

TAUROCEFÁL, *taurocefali,* s.m. Monstru mitic care avea cap de taur (**1**). [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **taurocéphale.**

TAUROMAHÍE s.f. Arta de a lupta cu taurii (**1**) în arenă. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tauromachie.**

TAUTOFONÍE, *tautofonii,* s.f. Repetiţie supărătoare a aceloraşi sunete sau articulaţii. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tautophonie.**

TAUTOLÓGIC, -Ă, *tautologici, -ce,* adj. Care are caracter de tautologie, privitor la tautologie. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tautologique.**

TAUTOLOGÍE, *tautologii,* s.f. **1.** Greşeală de limbă care constă în repetarea inutilă a aceleiaşi idei, formulată cu alte cuvinte; cerc vicios, pleonasm. **2.** Fenomen sintactic care constă din repetarea unor cuvinte cu acelaşi sens, dar cu funcţiuni diferite, marcate de obicei prin deosebire de intonaţie sau de formă şi care, exprimând identitatea celor doi termeni, are rolul de a sublinia o calitate sau o acţiune. **3.** (Log.) Judecată în care subiectul şi predicatul sunt exact aceeaşi noţiune. **4.** Expresie din logica simbolică, care, în limitele unui sistem formal, este adevărată în orice interpretare. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tautologie,** lat. **tautologia.**

TAUTOMÉR, -Ă, *tautomeri, -e,* adj. (Chim.; despre substanţe) Care prezintă tautomerie. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tautomère.**

TAUTOMERÍE s.f. Formă de izomerie care se caracterizează prin uşurinţa cu care izomerii trec unul în celălalt, datorită deplasării unei duble legături şi a unui atom de hidrogen. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tautomérie.**

TAVÁ s.f. v. **tavă.**

TAVÁN, *tavane,* s.n. **1.** Suprafaţa interioară a planşeului superior dintr-o încăpere; plafon. ✧ Expr. *A sta cu ochii în tavan* = a sta degeaba; a lenevi. ✦ Partea superioară a unei excavaţii miniere. **2.** (Reg.) Scândură de brad, lungă şi subţire, folosită la construirea podului casei. **3.** (Reg.) Fiecare dintre cele două extremităţi ale unei corăbii, unde dorm corăbierii. [Pl. şi: *tavanuri*] — Din tc. **tavan.**

TÁVĂ, *tăvi,* s.f. **1.** Obiect plat de metal, de material plastic, de lemn, având forme şi dimensiuni diferite şi marginile puţin ridicate, pe care se aduc la masă cele necesare pentru servit; tabla, tablă[1] (**5**). ✦ Vas de tablă sau de fier smălţuit, cu marginile ridicate, în care se coc la cuptor anumite mâncăruri şi prăjituri. **2.** (Reg.; în expr.) *A da pe cineva tavă* (sau *tava)* = a tăbârî asupra cuiva. **3.** (Reg.) Şerveţel brodat care se aşterne pe o tavă (**1**) sau ca ornament pe o mobilă. [Var.: (reg.) **tavá** s.f.] — Din tc. **tava.** Cf. bg. t a v a.

TAVÉRNĂ, *taverne,* s.f. Cârciumă sărăcăcioasă, murdară şi întunecoasă (instalată de obicei la subsol). — Din fr. **taverne.**

TAXÁ, *taxez,* vb. I. Tranz. **1.** A supune unei taxe, unei impuneri; a fixa o sumă determinată (ca taxă, impozit, preţ). **2.** A califica pe cineva drept..., a acuza de... — Din fr. **taxer,** lat. **taxare.**

TAXACÉE, *taxacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante gimnosperme lemnoase, cu frunze persistente în formă de ac, cu flori solitare la subsoara frunzelor sau în spice şi cu sămânţa acoperită cu un înveliş cărnos *(Taxaceae);* (şi la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **taxacée.**

TAXÁRE, *taxări,* s.f. Acţiunea de *a taxa* şi rezultatul ei. — V. **taxa.**

TAXATÓR, -OÁRE, *taxatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care vinde bilete într-un vehicul de transport în comun; *p. gener.* încasator. — **Taxa** + suf. *-tor.*

TAXÁŢIE, *taxaţii,* s.f. (În sintagma) *Taxaţie forestieră* = dendrometrie. — Din fr. **taxation.**

TÁXĂ, *taxe,* s.f. **1.** Sumă de bani care se percepe la anumite mărfuri sub formă de impozit. ✧ *Taxă pe valoarea adăugată* = impozit general care se aplică pe fiecare stadiu al circuitului de producţie al produsului final. **2.** Plată efectuată în favoarea bugetului de stat de către diferite persoane fizice sau juridice în cazul când acestea se bucură de anumite servicii sau drepturi. ✦ Sumă de bani care se plăteşte unei instituţii în schimbul unor servicii prestate sau al anumitor drepturi. — Din fr. **taxe.**

TAXÍ, *taxiuri,* s.n. Taximetru. — Din fr. **taxi.**

TAXICAMIÓN, *taxicamioane,* s.n. Autocamion care funcţionează după sistemul taximetrelor. [Pr.: *-mi-on*] — **Taxi** + **camion.**

TAXÍD, *taxiduri,* s.n. (Înv.) Călătorie pe care o făceau negustorii (în străinătate) pentru a vinde sau a cumpăra marfă. ✦ (Concr.) Marfă adusă (din ţări străine). — Din ngr. **taxídhi.**

TAXIDÁR, *taxidari,* s.m. (Înv.) Persoană care strângea dările. — Din tc. **tahsildar.**

TAXIDĂRÍE s.f. (Înv.) Încasare a dărilor. — **Taxidar** + suf. *-ie.*

TAXIDERMÍE s.f. Arta împăierii animalelor în vederea expunerii lor în muzeele de ştiinţe ale naturii. — Din fr. **taxidermie.**

TAXIDERMÍST, *taxidermişti,* s.m. Specialist în taxidermie. — Din fr. **taxidermiste.**

TAXIFURGONÉT s.n. v. **taxifurgonetă.**

TAXIFURGONÉTĂ, *taxifurgonete,* s.f. Autofurgonetă care funcţionează după sistemul taximetrelor. [Var.: **taxifurgonét** s.n.] — **Taxi** + **furgonetă.**

TAXÍM, *taximuri,* s.n. (Înv. şi reg.) Cântec popular care se execută din cobză sau din scripcă. — Din tc. **taksim.**

TAXIMETRÍST, -Ă, *taximetrişti, -ste,* s.m. şi f. Şofer de taximetru. — **Taximetru** + suf. *-ist.*

TAXIMÉTRU, *taximetre,* s.n. Automobil care efectuează, contra plată, transporturi de persoane sau de mărfuri, în general în interiorul oraşelor, fiind prevăzut cu un aparat pentru înregistrarea costului transportului în funcţie de distanţa parcursă; taxi. — Din fr. **taximètre.**

TAXINOMÍE s.f. v. **taxonomie.**

TAXIOLÓGIC, -Ă, *taxiologici, -ce,* adj. Referitor la taxiologie, de taxiologie. [Pr.: *-xi-o-*] — Din **taxiologie.**

TAXIOLOGÍE s.f. Disciplină orientată spre optimizarea acţiunilor umane prin aplicarea ciberneticii şi a criteriilor rezultate din studiul stereotipului dinamic la om. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **taxiologie.**

TAXODIACÉE, *taxodiacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante gimnosperme, lemnoase, răşinoase, cu frunze solzoase sau aciculare persistente, cu fructe sub

formă de conuri cu solzi *(Taxodiaceae);* (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-di-a-ce-e*] — Din fr. **taxodiacée.**

TAXONÓMIC, -Ă, *taxonomici, -ce,* adj. Cu caracter de clasificare, de taxonomie; categorial. — Din fr. **taxonomique.**

TAXONOMÍE s.f. **1.** Știința legilor de clasificare. **2.** Studiul unei grupe de animale sau de plante din punctul de vedere al clasificării și descrierii specilor. [Var.: **taxinomíe** s.f.] — Din fr. **taxonomie, taxinomie.**

TAYLORÍSM s.n. Teorie care fundamentează un sistem de organizare a muncii bazat pe descompunerea ei în cele mai simple operații, cronometrarea și filmarea acestora în vederea înlăturării mișcărilor inutile și adaptării unui sistem stimulativ de remunerare. [Scris și: *tailorism.* — Pr.: *tei-*] — Din fr. **taylorisme.**

TĂBĂCÁR, *tăbăcari,* s.m. Muncitor specialist în tăbăcitul pieilor; tabac[2], timar, argăsitor. — **Tabac[2]** + suf. *-ar.*

TĂBĂCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *tăbăcărești,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține tăbăcarilor, privitor la tăbăcari. ✧ *Lână tăbăcărească* = lână care se smulge de pe pielea de oaie dată la tăbăcit. **2.** S.f. Numele unui joc de cărți. — **Tăbăcar** + suf. *-esc.*

TĂBĂCĂRÍE, (**2**) *tăbăcării,* s.f. **1.** Meseria tăbăcarului. **2.** Atelierul tăbăcarului sau secție industrială în care se argăsesc pieile. — **Tăbăcar** + suf. *-ie.*

TĂBĂCEÁLĂ, *tăbăceli,* s.f. Tăbăcire. — **Tăbăci** + suf. *-eală.*

TĂBĂCÍ, *tăbăcesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra pielea brută cu ajutorul tananților, transformând-o într-un produs care nu putrezește, moale, suplu, impermeabil, elastic și rezistent; a argăsi. ✦ Fig. A bate foarte tare pe cineva. — Din **tabac[2]**.

TĂBĂCÍRE, *tăbăciri,* s.f. Acțiunea de *a tăbăci* și rezultatul ei; tăbăceală, tăbăcit[1], argăsire, argăseală, argăsit, tanaj. — V. **tăbăci.**

TĂBĂCÍT[1] s.n. Tăbăcire. — V. **tăbăci.**

TĂBĂCÍT[2], -Ă, *tăbăciți, -te,* adj. (Despre piele) Care a fost supus procesului de tăbăcire; argăsit. ✦ Fig. (Despre pielea sau trupul omului) Ars de soare și de vânt; bătătorit de muncă; bătucit, înăsprit. — V. **tăbăci.**

TĂBĂCITÓR, -OÁRE, *tăbăcitori, -oare,* adj. Care are proprietatea de a tăbăci; argăsitor. ✦ (Substantivat, n.) Butoi în care se ține argăseala. — **Tăbăci** + suf. *-tor.*

TĂBĂNÁȘ, *tăbănașe,* s.n. (Reg.) Cireadă mică, cârd. — Cf. t a b u n.

TĂBĂRÁȘ, *tăbărași,* s.m. (Rar) Ostaș care face parte dintr-o tabără. — **Tabără** + suf. *-aș.*

TĂBĂRÍ, *tăbăr,* vb. IV. Intranz. **1.** A se repezi la cineva (cu violență, dușmănos), a da năvală asupra cuiva; a se năpusti. ✦ Fig. A se adresa cuiva în mod insistent; a apostrofa pe cineva brusc și nepoliticos; a sări cu gura la cineva. ✦ (Rar) A se repezi, a veni în grabă. **2.** (Înv.) A-și așeza tabăra; a poposi. — Din **tabără.**

TĂBÂLTÓC, (**1**) *tăbâltoace,* s.n., (**2**) *tăbâltoci,* s.m. (Reg.) **1.** S.n. Săculeț. **2.** S.m. Om scund și îndesat. [Var.: **tăbultóc** s.m.] — Cf. ucr. t a b o l e ć.

TĂBÁRCĂ, *tăbârce,* s.f. (Reg.) **1.** Par cu care se ridică greutăți; drug. **2.** Sarcină, greutate. [Pl. și: *tăbârci*] — Et. nec.

TĂBÂRCÍ, *tăbârcesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A purta (sau a ridica) o greutate în brațe, în mâini sau în spinare; a târî după sine ceva greu. **2.** Refl. A se cățăra cu greutate, a se opinti (spre a se urca). ✦ A umbla greu (din cauza unei sarcini pe care o poartă); a se târî. — Din **tăbârcă.**

TĂBLĂCÍ, *tăblăcesc,* vb. IV. Tranz. A da flexibilitate și lustru pieii argăsite, întinzând-o în toate direcțiile. — Et. nec.

TĂBLĂLUȚĂ, *tăblăluțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *tabla.* — **Tabla** + suf. *-ăluță.*

TĂBLÍE, *tăblii,* s.f. **1.** Tablă[1] (**2**). **2.** Parte a unei lucrări de tâmplărie, fierărie sau arhitectură, formată dintr-un panou de lemn, de metal, de faianță, de material plastic etc. fixat pe scheletul unei mobile, al unei uși. — Din ngr. **távli.**

TĂBLÍȚĂ, *tăblițe,* s.f. Diminutiv al lui *tablă*[1]. **1.** Placă dreptunghiulară de ardezie, înrămată în lemn, pe care scriau cu condei de piatră școlarii începători. **2.** (La romani) Placă mică acoperită cu un strat de ceară, pe care se scria cu un stilet. **3.** (Înv.) Carnețel în care se notau diverse fapte, maxime etc. — **Tablă[1]** + suf. *-iță.*

TĂBLUÍ, *tăbluiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi o casă cu tablă[1]. — **Tablă[1]** + suf. *-ui.*

TĂBLUÍT, -Ă, *tăbluiți, -te,* adj. Acoperit cu tablă[1]. — V. **tăblui.**

TĂBULTÓC s.m. v. **tăbâltoc.**

TĂCĂÍ, *tăcăiesc,* vb. IV. Intranz. A scoate la intervale regulate sunetul exprimat prin interjecția „tac". ✦ A ciocăni, a țăcăni. ✦ (Despre inimă) A zvâcni, a bate (ritmic). [Var.: **tâcâí** vb. IV] — **Tac[1]** + suf. *-ăi.*

TĂCĂITOÁRE, *tăcăitori,* s.f. (Ornit.; reg.) Lupul-vrăbiilor. [Pr.: *-că-i-*] — **Tăcăi** + suf. *-toare.*

TĂCEÁ, *tac,* vb. II. Intranz. **1.** A nu vorbi nimic, a se abține să vorbească. ✧ Loc. adv. *Pe tăcute* = în tăcere, în ascuns. ✧ Expr. *A tăcea chitic* (sau *molcom, mâlc, ca peștele, ca pământul, ca melcul)* = a nu spune nimic. *A tăcea ca porcul în păpușoi* (sau *în cucuruz)* = a tăcea spre a nu se da de gol. *Tac mă cheamă* = nu spun o vorbă. *Tace și face,* se spune despre cineva care acționează fără vorbă multă sau despre cineva care unelte*ș*te în ascuns ceva rău. *Tace și coace,* se zice despre cineva care plănuiește în ascuns o răzbunare. ✦ Fig. (Despre elementele naturii și despre lucruri personificate) A sta în nemișcare, a nu se face auzit. **2.** A înceta să vorbească, să plângă, a se întrerupe din vorbă; a amuți. ✧ Expr. *Ia* (sau *ian) taci!* arată bucuria sau neîncrederea în cuvintele cuiva. *Tacă-ți gura* sau *taci din gură!* = nu mai vorbi! isprăvește! **3.** A nu răspunde, a nu riposta. **4.** A tăinui, a ascunde; a fi discret. ✦ A nu-și exprima fățiș părerea. — Lat. **tacere.**

TĂCÉRE, *tăceri,* s.f. Faptul de *a tăcea; p. ext.* liniște, calm, acalmie. ✧ Loc. adv. *În* (sau, înv., *întru) tăcere* = fără a vorbi; fără a se destăinui. ✧ Expr. *A trece* (ceva) *sub tăcere* = a trece (ceva) cu vederea, a ascunde (ceva), a omite (în mod intenționat). ✦ Pauză, întrerupere mai lungă într-o discuție. ✦ Fig. Indiferență. ✦ Fig. Lipsă de afirmare, de manifestare; apatie, amorțire. — V. **tăcea.**

TĂCIUNÁ, *tăciunez,* vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. A arde ceva până când se transformă în tăciune (**1**). **2.** Refl. (Despre unele cereale) A fi atacat de tăciune (**2**). — Din **tăciune.**

TĂCIUNÁȘ, *tăciunași,* s.m. Diminutiv al lui *tăciune.* — **Tăciune** + suf. *-aș.*

TĂCIUNÁT, -Ă, *tăciunați, -te,* adj. (Pop.) **1.** (Despre oameni sau despre părul, ochii, tenul lor) Negru ca tăciunele (**1**). **2.** (Despre unele cereale) Tăciunos. — V. **tăciuna.**

TĂCIÚNE, *tăciuni,* s.m. **1.** Rămășiță dintr-o bucată de lemn care a ars incomplet; cărbune sau lemn în faza de ardere fără flacără. ✧ Expr. *A nu avea nici tăciune în vatră* = a fi foarte sărac. *Nu-i ard (nici) tăciunii în vatră,* se spune despre un om (sărac) căruia îi merge prost în toate, căruia nu-i reușește nimic. **2.** Boală a plantelor (cerealiere) provocată de o ciupercă parazită care se manifestă prin distrugerea totală sau parțială a părților atacate și prin apariția în locul acestora a unei pulberi de culoare neagră; cărbune. — Lat. ***titio, -onis.**

TĂCIUNÓS, -OÁSĂ, *tăciunoși, -oase,* adj. (Despre unele cereale) Atacat de tăciune (**2**), plin de tăciune (**2**); tăciunat. — **Tăciune** + suf. *-os.*

TĂCÚT, -Ă, *tăcuți, -te,* adj. **1.** Care tace, care nu vorbește; *p. ext.* care nu face zgomot; calm, liniștit. **2.** Puțin comunicativ, taciturn; *p. ext.* discret, rezervat, timid. — V. **tăcea.**

TĂFĂLÓG, -OÁGĂ, *tăfălogi, -oage,* adj. (Despre oameni; reg.) Cu mișcări încete, molâu. — Et. nec.

TĂFÁLCĂ, *tăfălci,* s.f. (Reg.) Traistă, săculeț. — Et. nec.

TĂGÁDĂ, *tăgade,* s.f. Tăgăduială. ✧ Loc. adv. *Fără (putință de) tăgadă* = neîndoios, nedezmințit, sigur. — Din **tăgădui** (derivat regresiv).

TĂGÁDNIC, -Ă, *tăgadnici, -ce,* adj. (Înv.) Care tăgăduiește; mincinos. — **Tăgadă** + suf. *-nic.*

TĂGĂDUÍ, *tăgăduiesc,* vb. IV. Tranz. A contesta o afirmație, a nu recunoaște ceva; a nega; a dezminți. ✦ (Rar) A refuza. — Din magh. **tagadni.**

TĂGĂDUIÁLĂ, *tăgăduieli,* s.f. Faptul de *a tăgădui;* negare, contestare; tăgadă, tăgăduire, tăgăduință. — **Tăgădui** + suf. *-eală.*

TĂGĂDUÍNȚĂ, *tăgăduințe,* s.f. (Înv.) Tăgăduială. — **Tăgădui** + suf. *-ință.*

TĂGĂDUÍRE, *tăgăduiri,* s.f. Acțiunea de *a tăgădui* și rezultatul ei; tăgăduială. —V. **tăgădui.**

TĂGĂDUÍT, -Ă, *tăgăduiți, -te,* adj. Care poate fi pus la îndoială, contestat. — V. **tăgădui.**

TĂGÂRȚÁ, *tăgârțez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se agăța de cineva. — Din **tăgârță.**

TĂGÂRȚĂ, *tăgârțe,* s.f. (Reg.) Traistă, sac. — Cf. ngr. t a g a r t z í k a.

TĂIÁ, *tai,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A despărți, a separa ceva în bucăți cu ajutorul unui obiect tăios sau prin diferite procedee fizice și chimice; a diviza, a scinda, a despica, a fragmenta, a îmbucătăți. ✧ Expr. *A-și tăia (singur) craca* (sau *creanga) de sub picioare* = a-și primejdui situația printr-o acțiune negândită. *A tăia nodul gordian* = a găsi soluția unei probleme grele, a rezolva, a clarifica o situație încurcată. *Poți să tai lemne pe dânsul,* se spune despre cineva care doarme adânc. ✦ Spec. A desprinde, a desface firele unei cărți necitite unite la margini. **2.** Tranz. A despica, a spinteca, a trece prin... ✧ Expr. *A(-și) tăia drum* (sau *cale, cărare)* = a-și face loc îndepărtând obstacolele ce îi stau în cale. **3.** Tranz. A suprima (un text sau o parte din el). ✧ Expr. *A tăia răul de la rădăcină* = a lua măsuri energice pentru a stârpi radical un rău. **4.** Tranz. A lăsa urme în profunzime, a brăzda; a executa (prin așchiere) adâncituri sau proeminențe pe suprafața unui obiect. ✦ A săpa, a sculpta. **5.** Tranz. (Rar) A croi un obiect de îmbrăcăminte. **6.** Tranz. (Înv.) A fabrica bani, a bate monedă. **7.** Tranz. (Despre drumuri, râuri etc.) A străbate; a traversa. ✦ (Despre oameni, vehicule etc.) A merge pe drumul cel mai scurt; a scurta drumul. **8.** Refl. recipr. A se întretăia. **9.** Refl. (Despre țesături) A se destrăma, a se rupe în direcția firului țesut sau la îndoituri. **10.** Refl. (Despre lapte) A se coagula, a se brânzi (fiind alterat); (despre anumite preparate culinare) a căpăta aspect de lapte brânzit din cauza alterării sau a unei greșeli de preparare. ✦ Tranz. A opri fermentarea mustului. **II.** Tranz. și refl. (recipr.) A (se) spinteca, a (se) omorî, a (se) ucide (cu un obiect tăios). ✧ Expr. (Absol.) *A tăia și a spânzura* = a se purta samavolnic, a proceda arbitrar și abuziv. ✦ A (se) răni cu un instrument tăios. ✦ Tranz. A provoca o durere fizică. ✦ Tranz. A înjunghia, a sacrifica un animal (în scopul valorificării). **III. 1.** Tranz. și refl. A (se) curma, a (se) opri, a (se) întrerupe. ✧ Expr. (Tranz.) *A tăia drumul* (sau *calea) cuiva* = a ieși înaintea cuiva spre a-l împiedica să înainteze, a-l opri din drum. (Refl.) *A i se tăia cuiva drumurile* (sau *cărările)* = a fi în încurcătură, a i se reduce posibilitatea de a-și aranja treburile. **2.** Tranz. A face să slăbească sau să înceteze; a micșora, a slăbi, a modera, a atenua, a opri. ✧ Expr. *A-i tăia* (sau, refl., *a i se tăia) cuiva (toată) pofta* = a face să-și piardă sau a-și pierde cheful, curajul de a (mai) face ceva. *A-i tăia (cuiva) cuvântul* = a descuraja (pe cineva). (Refl.) *A i se tăia cuiva (mâinile și) picioarele* = a-i slăbi, a i se muia cuiva (mâinile și) picioarele. ✦ A distruge, a șterge efectul.

3. Tranz. A consfinți încheierea unei tranzacții (prin desfacerea cu palma deschisă a mâinilor unite ale negociatorilor); a pecetlui. ✦ (La jocurile de cărți) A despărți în două pachetul de cărți, punând jumătatea de dedesubt deasupra; a juca ținând banca împotriva tuturor celorlalți jucători. **4.** Tranz. și intranz. (Fam.; în expr.) *A tăia (la) piroane* = a spune minciuni. **5.** Tranz. (În expr.) *A-l tăia pe cineva capul* = a înțelege, a (se) pricepe să facă un lucru. (Fam.) *A spune ce-l taie capul* = a spune vrute și nevrute, a vorbi fără rost. **6.** Tranz. (Fam.; în expr.) *A tăia pe cineva* = a întrece pe cineva, a i-o lua înainte. — Lat. ***taliare.**

TĂIÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) tăia.* — V. **tăia.**

TĂIÁT[2]**, -Ă,** *tăiați, -te,* adj. **I. 1.** Care este despărțit, separat în bucăți cu ajutorul unui obiect tăios sau prin diferite procedee fizice și chimice; despicat. **2.** (Despre filele unei cărți necitite) Desprins, desfăcut la margini. **3.** (Despre texte, filme etc.) Din care s-a suprimat o parte. **4.** (Despre țesături) Destrămat în direcția firului țesut sau la îndoituri. **5.** (Despre anumite preparate culinare) Cu aspect de lapte brânzit, din cauza alterării sau a unei greșeli de preparare. **II.** Rănit cu un obiect tăios. ✦ (Despre păsări, animale) Care a fost sacrificat (în scopul valorificării). **III. 1.** (Despre răsuflare, respirație) Cu ritmul slăbit, oprit. **2.** (Despre un pachet de cărți de joc) Despărțit în două punând jumătatea de dedesubt deasupra. — V. **tăia.**

TĂICULEÁN s.m. (Pop.) Tăiculiță. — **Taică** + suf. *-ulean.*

TĂICULÍȚĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *taică;* tăicușor, tăicuță, tăiculean. — **Taică** + suf. *-uliță.*

TĂICUȘÓR s.m. (Pop.) Tăiculiță. — **Taică** + suf. *-ușor.*

TĂICÚȚ s.m. v. **tăicuță.**

TĂICÚȚĂ, *tăicuți,* s.m. Tăiculiță. [Var.: **tăicúț** s.m.] — **Taică** + suf. *-uță.*

TĂIÉR s.n. v. **taier.**

TĂIÉRE, *tăieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) tăia* și rezultatul ei. — V. **tăia.**

TĂIETÓR, -OÁRE, *tăietori, -oare,* adj., s.f., s.n., s.m. **1.** Adj. Care taie; tăios; ascuțit. **2.** S.f. Plantă erbacee cu frunze păroase de culoare verde închis și cu flori galbene, folosită în medicina populară pentru tratarea tăieturilor *(Inula hirta).* **3.** S.n. Buștean pe care se taie sau se despică lemnele de foc; tăiș (**2**); (în trecut) trunchi care servea călăului pentru decapitarea condamnaților la moarte. **4.** S.m. Muncitor care se ocupă cu tăierea diferitelor materiale în industrie sau cu sacrificarea animalelor la abator. — **Tăia** + suf. *-ător.*

TĂIETÚRĂ, *tăieturi,* s.f. **1.** Acțiunea de a tăia; (concr.) locul unde s-a tăiat ceva; *spec.* rană provocată de un instrument tăios. ✦ Suprafața rezultată dintr-un corp după ce a fost tăiat. ✦ Fel, mod de a tăia. **2.** Drum (adâncit) săpat de o apă în curgerea ei. ✦ Povârniș drept, prăpăstios; perete stâncos. **3.** Croiala unei haine. ✦ Fig. Linie, trăsătură, contur. **4.** Teren despădurit pe care se mai văd încă butucii. **5.** Fig. (La pl.) Senzație de durere asemănătoare cu aceea provocată de o tăiere; junghiuri. **6.** Ștersătură; fragment, text șters sau anulat. **7.** Porțiune, articol decupat dintr-o tipăritură. — **Tăia** + suf. *-ătură.*

TĂIEȚÉI s.m. pl. Aluat nedospit făcut din făină, apă, sare (și ouă) tăiat în șuvițe lungi și subțiri, care se fierb în supă sau se gătesc cu brânză, cu nuci etc. [Var.: **tăiței** s.m. pl.] — **Tăiați** (pl. lui *tăiat,* part. lui *tăia)* + suf. *-ei* (după it. *tagliatelli).*

TĂIFĂSUÍ, *tăifăsuiesc,* vb. IV. Intranz. A vorbi cu cineva mult și cu familiaritate despre lucruri minore; a sta la taifas, a pălăvrăgi, a sporovăi. — **Taifas** + suf. *-ui.*

TĂIFĂSUIÁLĂ, *tăifăsuieli,* s.f. Faptul de *a tăifăsui.* — **Tăifăsui** + suf. *-ială.*

TĂINICÍE, *tăinicii,* s.f. (Pop.) Tainã, secret. — **Tainic** + suf. *-ie.*

TĂINUÍ, *tăinuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A păstra o tainã, a ține secret, a nu lăsa să se știe, să se afle ceva; a ascunde, a acoperi. ✦ Refl. (Rar) A se ascunde. **2.** Intranz. (Pop.) A sta de vorbă, a sta la taifas, a discuta (în intimitate). — **Tainã** + suf. *-ui.*

TĂINUÍRE, *tăinuiri,* s.f. Acțiunea de *a tăinui* și rezultatul ei; înțelegere ascunsă; sfat ținut în tainã. ✦ Infracțiune care constă în primirea sau transferarea unui bun sau în înlesnirea valorificării acestuia, cunoscând faptul că bunul respectiv provine dintr-o acțiune sancționată de legea penală și urmărind obținerea unui folos material. — V. **tăinui.**

TĂINUÍT, -Ă, *tăinuiți, -te,* adj. **1.** Ascuns, ferit, tainic. ✦ Discret. **2.** Neștiut de alții, secret. — V. **tăinui.**

TĂINUITÓR, -OÁRE, *tăinuitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care tăinuiește, care ascunde ceva. **2.** S.m. și f. Persoană care tăinuiește fapta unui răufăcător, care adăpostește o persoană urmărită de justiție sau ascunde lucruri furate, mărfuri de contrabandă etc. [Pr.: *-nu-i-*] — **Tăinui** + suf. *-tor.*

TĂIÓS, -OÁSĂ, *tăioși, -oase,* adj. **I.** (Despre obiecte) Care este ascuțit, dur și poate tăia; ascuțit. **II.** Fig. **1.** (Despre vânt, ger etc.) Care biciuiește trupul sau fața, care îți dă senzația că te taie. **2.** (Despre privire, glas etc.) Pătrunzător, aspru, ascuțit. **3.** (Despre vorbe, stil etc.) Mușcător, caustic. — **Tăia** + suf. *-os.*

TĂIȘ, *tăișuri,* s.n. **1.** Parte mai subțire, ascuțită, destinată să taie, a unui instrument, a unei unelte (de obicei a unui cuțit); ascuțiș; muchie tăietoare a unei unelte sau a unei ustensile. ✧ Expr. *Cuțit cu două tăișuri* = situație a cărei rezolvare într-un anumit sens poate avea efecte opuse celor dorite; procedeu care implică avantaje și dezavantaje la fel de importante. *A trece sub tăișul sabiei* = a ucide, a distruge complet. **2.** (Rar) Tăietor (**3**). — **Tăia** + suf. *-iș.*

TĂIȚÉI s.m. pl. v. **tăieței.**

TĂLÁNIȚĂ, *tălanițe,* s.f. (Înv.) Femeie de moravuri ușoare. — Et. nec.

TĂLĂLĂI, *tălălăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A vorbi mult și fără rost; a pălăvrăgi, a flecări. **2.** A merge încoace și încolo, pășind fără siguranță; a hoinări, a vagabonda. — Formație onomatopeică.

TĂLĂLĂU s.n. (Reg.) Zgomot, larmă, tărăboi. — Et. nec.

TĂLĂNCĂNÍ, pers. 3 *tălăncănește,* vb. IV. Intranz. (Reg., despre clopote, tălăngi) A suna, a bălăngăni. — **Talancă** + suf. *-ăni.*

TĂLĂNCÚȚĂ, *tălăncuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *talancă.* — **Talancă** + suf. *-uță.*

TĂLĂZUÍ, pers. 3 *tălăzuiește,* vb. IV. Refl. și intranz. A se ridica în talazuri, a face valuri mari, tumultuoase. ✦ Fig. A undui. — **Talaz** + suf. *-ui.*

TĂLĂZUÍRE, *tălăzuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) tălăzui* și rezultatul ei. — V. **tălăzui.**

TĂLĂZUÍT, -Ă, *tălăzuiți, -te,* adj. (Despre apa mării și a râurilor) Ridicat în talazuri. — V. **tălăzui.**

TĂLÁMB, -Ă, *tălâmbi, -e,* adj. (Reg.; despre oameni) Neîndemânatic; tembel. — Et. nec.

TĂLGERÉL, *tălgerele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *talger;* tălgior. — **Talger** + suf. *-el.*

TĂLGIÓR, *tălgioare,* s.n. (Pop.) Tălgerel. [Pl. și: (m.) *tălgiori*] — **Talger** + suf. *-ior.*

TĂLHÁR s.m. v. **tâlhar.**

TĂLHĂRĂȘÚG, *tălhărășuguri,* s.n. (Înv.) Tâlhărie. — **Tălhar** + suf. *-ășug.*

TĂLÍCĂ pron. pers. v. **mătălică.**

TĂLMÁCI, -CE, *tălmaci, -ce,* s.m. și f. (Înv.; rar la f.) Traducător, interpret. ✦ Tâlcuitor, comentator. [Var.: **tâlmáci, -ce** s.m. și f.] — Din sl. **tlumaci.**

TĂLMĂCÍ, *tălmăcesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A traduce un text dintr-o limbă în alta. **2.** A interpreta, a tâlcui. **3.** A explica, a lămuri; a dezlega, a desluși, a ghici o problemă, o întrebare etc. ✦ Refl. recipr. (Pop.) A-și da explicații, a se lămuri; a se sfătui, a se înțelege cu cineva. **4.** A exprima, a exterioriza. — Din sl. **tlŭmačĭ.**

TĂLMĂCÍRE, *tălmăciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) tălmăci* și rezultatul ei; operă tradusă. — V. **tălmăci.**

TĂLMĂCITÓR, -OÁRE, *tălmăcitori, -oare,* s.m. și f. Traducător, interpret. ✦ Tâlcuitor, comentator. — **Tălmăci** + suf. *-tor.*

TĂLMĂȘÁG, *tălmășaguri,* s.n. (Reg.) Glumă, vorbă hazlie. [Var.: **tămășág** s.n.] — Cf. sb. tamaza.

TĂLPÁȘ, *tălpași,* s.m. (Înv.) Pedestraș, infanterist. — Din magh. **talpas.**

TĂLPĂLUÍ, *tălpăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A tălpui. — Din magh. **talpalni.**

TĂLPĂȘÍȚĂ s.f. **1.** (Reg.) Talpă la sanie. **2.** (Art., în expr.) *A(-și) lua tălpășița* = a pleca repede dintr-un loc (din cauza fricii, a rușinii etc.); a o șterge. — **Tălpaș** + suf. *-iță.*

TĂLPÍC s.m., s.n. v. **tălpig.**

TĂLPÍCĂ s.f. v. **tălpig.**

TĂLPÍG, (**1, 2**) *tălpige,* s.n., (**3, 4**) *tălpigi,* s.m. **1.** S.n. Fiecare dintre pedalele de la războiul de țesut cu ajutorul cărora se schimbă ițele. **2.** S.n. Fiecare dintre cele două suporturi laterale curbate cu care sunt prevăzute unele scaune fără picioare. ✦ Fiecare dintre tălpile unei sănii. ✦ Bucată de lemn sau de piatră care se fixează sub stâlpii unei galerii de mină pentru a împiedica pătrunderea stâlpilor în talpa galeriei. **3.** S.m. Încălțăminte rudimentară alcătuită dintr-o talpă de lemn și o baretă de piele petrecută pe deasupra labei piciorului. **4.** S.m. Șosetă foarte scurtă de damă care acoperă numai laba piciorului. [Var.: **tălpíc** s.m., s.n., **tălpícă** s.f.] — **Talpă** + suf. *-ig.*

TĂLPÍȚĂ, *tălpițe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *talpă;* tălpuță. —**Talpă** + suf. *-iță.*

TĂLPÓI, *tălpoaie,* s.n. Augmentativ al lui *talpă* (**II**). **1.** Grindă groasă care se pune ca temelie la unele construcții. **2.** Fiecare dintre tălpile unei sănii de transport. — **Talpă** + suf. *-oi.*

TĂLPÓS, -OÁSĂ, *tălpoși, -oase,* adj. (Despre pământ) Argilos, clisos. — **Talpă** + suf. *-os.*

TĂLPUÍ, *tălpuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune talpă la încălțăminte; a pingeli. ✦ A înlocui tălpile rupte de la ciorapi. **2.** A pune o șină de fier la talpa plugului, la tălpile unei sănii etc. — **Talpă** + suf. *-ui.*

TĂLPUÍRE, *tălpuiri,* s.f. Acțiunea de *a tălpui* și rezultatul ei. — V. **tălpui.**

TĂLPUÍT s.n. Faptul de *a tălpui.* — V. **tălpui.**

TĂLPUITÓR, *tălpuitori,* s.m. Muncitor care lucrează la tălpuirea încălțămintei. [Pr.: *-pu-i-*] — **Tălpui** + suf. *-tor.*

TĂLPÚȚĂ, *tălpuțe,* s.f. Tălpiță. — **Talpă** + suf. *-uță.*

TĂMĂDUÍ, *tămăduiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) însănătoși, a (se) vindeca, a (se) lecui. [Prez. ind. și: *tămădui*] — Din magh. **támadni** „a sprijini”, „a ajuta”.

TĂMĂDUIÁLĂ, *tămăduieli,* s.f. (Pop.) Tămăduire. [Pr.: *-du-ia-*] — **Tămădui** + suf. *-eală.*

TĂMĂDUÍRE, *tămăduiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) tămădui* și rezultatul ei; tămăduială. ✦ *Izvorul tămăduirii* = **a)** sărbătoare bisericească creștină ținută în prima vineri după Paști; **b)** loc cu ape de băut sau de scăldat, care au proprietatea de a vindeca anumite boli. — V. **tămădui.**

TĂMĂDUITÓR, -OÁRE, *tămăduitori, -oare,* adj. (Pop.) Care tămăduiește; vindecător, lecuitor. [Pr.: *-du-i-*] — **Tămădui** + suf. *-tor.*

TĂMĂȘÁG s.n. v. **tălmășag.**

TĂMÂIÁ, *tămâiez,* vb. I. **1.** Tranz. şi intranz. (Bis.) A răspândi fum de tămâie, a afuma cu tămâie. **2.** Tranz. Fig. A copleşi cu laude excesive, a linguşi. **3.** Refl. (Fam.) A se îmbăta, a se chercheli. — Din **tămâie.**

TĂMÂIÁT, -Ă, *tămâiaţi, -te,* adj. **1.** Îmbălsămat, înmiresmat. **2.** (Fam.) Beat, ameţit de băutură, cherchelit. — V. **tămâia.**

TĂMÁIE s.f. Substanţă răşinoasă obţinută prin crestare din scoarţa livanului, solidificată sub forma unor boabe neregulate, de culoare roşiatică sau gălbuie, care, prin ardere, produce un fum cu miros aromat pătrunzător, folosită în ceremoniile religioase. ✧ Expr. *A fugi (de ceva* sau *de cineva) ca dracul de tămâie* = a se feri cu cea mai mare grijă de ceva, a ocoli de departe pe cineva pentru a evita situaţii neplăcute, penibile. — Probabil lat. ***thymanea.**

TĂMÂIÉR, *tămâiere,* s.n. Tămâieriţă. — **Tămâie** + suf. *-ar.*

TĂMÂIÉRE, *tămâieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) tămâia* şi rezultatul ei. — V. **tămâia.**

TĂMÂIÉRNIŢĂ, *tămâiernițe,* s.f. Vas pentru tămâiere; tămâier, tămâietoare.— **Tămâie** + suf. *-erniţă.*

TĂMÂIETOÁRE, *tămâietori,* s.f. Tămâieriţă. — **Tămâia** + suf. *-ătoare.*

TĂMÂIOÁRĂ, *tămâioare,* s.f. Numele a două plante erbacee din familia violaceelor: **a)** plantă mică cu flori mari ale căror petale sunt împestriţate cu pete purpurii *(Viola jooi);* **b)** toporaş. — **Tămâie** + suf. *-ioară.*

TĂMÂIÓS, -OÁSĂ, *tămâioşi, -oase,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. (Despre unele varietăţi de fructe, în special de struguri) Care are un gust aromat, asemănător cu aroma de tămâie; muscat. **2.** Adj., s.f. (Varietate de viţă-de-vie) care produce struguri cu boabele sferice, cărnoase, dese şi verzi sau violet-roşcate, puternic aromate. **3.** S.f., s.n. Vin făcut din tămâioasă (**2**). — **Tămâie** + suf. *-os.*

TĂMÂÍŢĂ, *tămâiţe,* s.f. Nume dat mai multor plante: **a)** plantă erbacee cu miros aromatic puternic şi cu flori verzui dispuse într-un ciorchine la vârful tulpinii *(Chenopodium ambrosioides);* **b)** plantă cu flori verzi-gălbui, cu miros pătrunzător *(Chenopodium botrys).* ✧ Compus: *tămâiţă-de-câmp* = plantă erbacee păroasă, cu flori galbene *(Ajuga chamaepytis).* — **Tămâie** + suf. *-iţă.*

TĂMÂNJÉR, *tămânjere,* s.n. (Reg.) Unealtă ciobănească în formă de lopăţică sau de băţ ramificat la un capăt, cu care se amestecă zerul în căldare când se fierbe pentru a se face urdă. — Et. nec.

TĂMÂNJÍ, *tămânjesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânji, a murdări. ✦ (Ir.) A picta; a mâzgăli. — Et. nec. Cf. m â n j i.

TĂMBĂLĂU s.n. (Fam.) Zgomot, gălăgie; *p. ext.* petrecere zgomotoasă (cu muzică şi dans). — Din magh. **tomboló.**

TĂPĂLÁGĂ, *tăpălăgi,* s.f. (Reg.) **1.** Încălţăminte mare şi grosolană. ✦ Picior, mare, deformat. **2.** Legătură înfăşurată de hoţi la picioarele vitelor furate, pentru ca paşii să nu lase urme. — Cf. magh. t a l p a l l ó.

TĂPĂLĂGÓS, -OÁSĂ, *tăpălăgoşi, -oase,* adj. (Reg.) **1.** (Despre oameni şi animale) Care are picioarele mari şi un mers greoi; tăpălog, tăpănos. **2.** (Despre plante) Cu frunze mari, late. — **Tăpălagă** + suf. *-os.*

TĂPĂLĂÍ, *tăpălăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A merge lovind greoi pământul cu talpa. — Cf. t a l p ă.

TĂPĂLÓG, -OÁGĂ, *tăpălogi, -oage,* adj. (Reg.) Tăpălăgos (**1**). — Cf. t ă p ă l a g ă.

TĂPĂNÓS, -OÁSĂ, *tăpănoşi, -oase,* adj. (Reg.) Tăpălăgos (**1**). — Et. nec. Cf. t ă p ă l ă g o s.

TĂPŞÁN, *tăpşane,* s.n. **1.** Loc neted şi uşor înclinat care apare la baza versantelor şi povârnişurilor în regiunile de deal şi de munte. ✦ Coastă a unui deal sau a unui munte; pantă, povârniş. **2.** Loc viran mai ridicat, aflat de obicei în mijlocul unui sat sau în mijlocul unei curţi. ✦ Loc mai ridicat, neted, necultivat. — **Tăpşi** + suf. *-an.*

TĂPŞÍ, *tăpşesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A bătători. **2.** Fig. A lovi uşor pe cineva pe obraz în semn de dragoste; a mângâia. — Cf. sb. t a p š a t i.

TĂRĂBOÁNŢĂ, *tărăboanţe,* s.f. (Pop.) Roabă. — Din magh. **torbonca.**

TĂRĂBÓI s.n. Gălăgie mare, larmă; zarvă, hărmălaie, tămbălău. — Cf. alb. t ë r b o z, gr. t h ó r y b o s.

TĂRĂBŮŢĂ, *tărăbuţe,* s.f. (Reg.) Bagaj, catrafuse, calabalâc. — **Tarabă** + suf. *-uţă.*

TĂRĂGĂIÁ vb. I v. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂIÁLĂ s.f. v. **tărăgăneală.**

TĂRĂGĂNÁ, *tărăgănez,* vb. I. **1.** Tranz. A amâna de pe o zi pe alta rezolvarea unei probleme, începerea sau terminarea unei acţiuni etc.; a face să se prelungească, să se întârzie o acţiune, o soluţionare. ✦ A merge încet, anevoie, târându-şi picioarele. ✦ A vorbi rar, lungind silabele. **2.** Refl. impers. (Despre vreme, timp) A dura, a se prelungi. **3.** Intranz. (Reg.) A cânta alene, cu jale, a doini. ✦ (Despre vânt) A adia. [Var.: **tărăgăiá, trăgănă** vb. I, **tărăgăní** vb. IV] — Din **trăgăna** („a trage” < lat. pop.).

TĂRĂGĂNÁRE, *tărăgănări,* s.f. Acţiunea de *a (se) tărăgăna* şi rezultatul ei. [Var.: **tărăgăníre** s.f.] — V. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂNÁT, -Ă, *tărăgănaţi, -te,* adj. **1.** (Despre acţiuni) Executat încet, cu multe amânări. ✦ (Despre voce, vorbire) Rar şi prelungit; domol. ✦ (Despre o melodie) Cu note sau modulaţii prelungite. **2.** (Reg.; despre un teren) În pantă lină. [Var.: **trăgănát, -ă** adj.] — V. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂNEÁLĂ, *tărăgăneli,* s.f. Faptul de *a (se) tărăgăna;* amânare continuă, tărăgănare. [Var.: **tărăgăiálă** s.f.] — **Tărăgăna** + suf. *-eală.*

TĂRĂGĂNÍ vb. IV v. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂNÍRE s.f. v. **tărăgănare.**

TĂRĂŞÉNIE, *tărăşenii,* s.f. (Fam.) Şir de întâmplări (neplăcute, complicate); păţanie, încurcătură. — Et. nec.

TĂRÂCIOÁRĂ, *tărâcioare,* s.f. Diminutiv al lui *tărâţe.* — **Tărâţe** + suf. *-ioare.*

TĂRÁM, *tărâmuri,* s.n. **1.** (Pop. şi fam.) Ţinut, regiune, meleag. ✧ (În basme) *Celălalt* (sau *alt) tărâm* = regiune îndepărtată (subpământeană), dincolo de lumea reală, populată de fiinţe mitice. ✦ (Rar) Întindere de teren. **2.** Domeniu, sferă de activitate. — Cf. tc. t a r ı m „locuinţă”, magh. t e r e m „sală mare”.

TĂRÁNC, *tărânci,* s.m. (Reg.) Fiecare dintre cele două lanţuri sau frânghii cu care se leagă chilna de coşul căruţei. — Et. nec.

TĂRÂŢĂ, pers. 3 *tărâţează,* vb. I. Refl. (Pop.) A se coji, a se jupui. — Din **tărâţe.**

TĂRÂŢÁRE, *tărâţări,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a se tărâţa* şi rezultatul ei; cojire, jupuire. — V. **tărâţa.**

TĂRÂŢĂ, *tărâţe,* s.f. (Mai ales la pl.) **1.** Înveliş al grăunţelor de grâu, de porumb etc. zdrobit prin măcinare şi separat de făină la cernut. ✧ Expr. *Scump la tărâţe şi ieftin la făină,* se spune despre cel care este zgârcit la cheltuieli mărunte, dar risipitor când nu trebuie. (Reg.) *A face* (pe cineva) *tărâţe* = a nimici, a omorî (pe cineva). (Reg.) *A se dedulci ca calul la tărâţe* = a se deprinde cu binele. **2.** Rumeguş (de lemn). **3.** (Reg.) Mătreaţă (a pielii). — Din bg. **trici,** sb. **trice.**

TĂRÂŢÓS, -OÁSĂ, *tărâţoşi, -oase,* adj. Care conţine tărâţe (**1**) sau care are aspectul tărâţei. — **Tărâţă** + suf. *-os.*

TĂRBÁCĂ s.f. (Fam.; în expr.) *A da* (sau *a lua) în* (sau *la, prin) tărbacă* = **a)** a bate zdravăn; **b)** *fig.* a batjocori, a ocărî; a-şi bate joc de cineva, a da în tărbăceală. — Din **tărbăci** (derivat regresiv).

TĂRBĂCEÁLĂ, *tărbăceli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a tărbăci.* ✧ Expr. *A da* (sau *a lua) în* (sau *la, prin) tărbăceală* = a da în tărbacă. — **Tărbăci** + suf. *-eală.*

TĂRBĂCÍ, *tărbăcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A bate tare pe cineva, a snopi în bătaie. ✦ Fig. A ocărî; a-şi bate joc de cineva. **2.** A frământa noroiul în timpul mersului. ✦ Refl. A se murdări (cu noroi). — Cf. t ă b ă c i.

TĂRBĂCÍRE, *tărbăciri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) tărbăci.* — V. **tărbăci.**

TĂRBĂCÍT, -Ă, *tărbăciţi, -te,* adj. (Reg.) Snopit în bătaie. ✦ Fig. Ocărât, batjocorit. — V. **tărbăci.**

TĂRCÁ, *tărchez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A vopsi în culori variate (şi nearmonizate), a trage dungi colorate; a dunga; a vărga, a bălţa. — Din **tărcat** (derivat regresiv).

TĂRCÁT, -Ă, *tărcaţi, -te,* adj. (Reg.) Cu pete de diferite culori (nearmonizate), pestriţ, bălţat; dungat, vărgat. — Cf. magh. t a r k a.

TĂRCĂTÚRĂ, *tărcături,* s.f. (Reg.) Combinaţie nereuşită de culori; împestriţătură; (concr.) obiect tărcat. — **Tărca** + suf. *-ătură.*

TĂRHÁT, *tărhaturi,* s.n. (Pop.) Sarcină, povară; bagaj, calabalâc. — Din magh. **terhet** (acuz. lui *teher).*

TĂRICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *tăricei, -ele,* adj. Tărişor. — **Tare** + suf. *-icel.*

TĂRÍE, *tării,* s.f. **1.** Forţă fizică; putere, vigoare. **2.** Capacitate de luptă, putere de afirmare, forţă morală; fermitate. **3.** Autoritate; stăpânire. **4.** Soliditate, trăinicie; duritate. ✦ Fig. Valoare, valabilitate. **5.** (Înv.; concr.) Fortificaţie. **6.** Moment culminant. **7.** Fig. Boltă cerească, firmament; văzduh. ✦ Altitudine, înălţime; (concr.) vârf, pisc. **8.** Grad (mare) de concentraţie de alcool, de aromă etc. **9.** Intensitate auditivă a unui sunet. — **Tare** + suf. *-ie.*

TĂRIŞÓR, -OÁRĂ, *tărişori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *tare;* tăricel. ✦ (Adverbial) Repejor. — **Tare** + suf. *-işor.*

TĂRTĂCÚŢĂ, *tărtăcuţe,* s.f. **1.** Plantă târâtoare sau agăţătoare din familia cucurbitaceelor, cu flori albe, cu frunze lunguiețe, roşii şi cu fructe comestibile *(Coccinia indica).* ✦ P. restr. Fructul acestei plante. **2.** Fig. (Glumeţ) Cap. ✦ Fiinţă mică, bondoacă. — **Tătarcă** + suf. *-uţă.*

TĂRTĂNÁŞ, *tărtănaşe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *tartan;* şal mic de lână. — **Tartan** + suf. *-aş.*

TĂRTĂNÉŢ, -EÁŢĂ, *tărtăneţi, -e,* adj. (Pop.; despre trup) Scurt şi îndesat, gros; (despre cap) rotund. — Et. nec.

TĂSMĂLÚŢĂ, *tăsmăluţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *tasma.* — **Tasma** + suf. *-ăluţă.*

TĂŞCULÍŢĂ, *tăşculiţe,* s.f. Tăşcuţă. — **Taşcă** + suf. *-uliţă.*

TĂŞCÚŢĂ, *tăşcuţe,* s.f. Diminutiv al lui *taşcă;* tăşculiţă. — **Taşcă** + suf. *-uţă.*

TĂŞŮLĂ, *tăşule,* s.f. (Reg.) Taşcă. — Et. nec.

TĂTÁR, -Ă, *tătari, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Republicii Tatarstan sau din grupurile etnice (înrudite ca limbă cu această populaţie) stabilite în cursul istoriei în diferite regiuni ale Rusiei, Ucrainei etc. ✦ Persoană care făcea parte din triburile de origine mongolă din statul şi mai târziu din hanatele formate în urma cuceririlor lui Genghis-han şi ale urmaşilor săi, invadând în sec. XIII centrul şi sud-estul Europei şi întemeind statul Hoarda de Aur (de unde au făcut dese incursiuni în ţările vecine). ✧ Expr. *Doar nu vin* (sau *dau) tătarii,* se spune când cineva se grăbeşte foarte tare. **2.** Adj. Care aparţine tătarilor (**1**), privitor la tătari; tătăresc. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de tătari. — Din tc. **tatar.**

TĂTÁRCĂ, *tătarce,* s.f. **1.** Tătăroaică. **2.** Iapă de soi tătăresc. **3.** Haină lungă, îmblănită, purtată de tătari. **4.** Specie de dovleac uscat, golit de miez, folosit ca ploscă sau ca felinar. [Pl. şi: *tătărci*] — **Tătar** + suf. *-că.*

TĂTÁRNICĂ, *tătarnice,* s.f. Plantă erbacee, spinoasă, din familia compozitelor *(Echinops commutatus).* — Probabil de la **tătar.**

TĂTĂÍŞ s.m. v. **tătăişă.**

TĂTĂÍŞĂ[1], *tătăişe,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze păroase şi cu flori galbene-aurii *(Pulicaria dysenterica).* [Var.: **tătáíş** s.m.] — Et. nec.

TĂTĂÍŞĂ[2], *tătăişe,* s.f. (Înv. şi pop.) **1.** Cumnată. **2.** Lele, leliţă. — Et. nec.

TĂTĂÍT, -Á, *tătăiţi, -te,* adj. (Reg.) Care vorbeşte peltic. — Formaţie onomatopeică.

TĂTĂNEÁSĂ, *tătănese,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, acoperită cu peri aspri, cu flori roşii-violacee, mai rar albe, dispuse în raceme *(Symphytum officinale).* — Et. nec.

TĂTĂRÁŞ, *tătăraşi,* s.m. Diminutiv al lui *tătar* (**1**). — **Tătar** + suf. *-aş.*

TĂTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *tătăreşti,* adj. **1.** Tătar (**2**). **2.** Fig. Strașnic, grozav (de rău). — **Tătar** + suf. *-esc.*

TĂTĂRÉŞTE adv. Ca tătarii (**1**), în felul tătarilor; în limba tătară. — **Tătar** + suf. *-eşte.*

TĂTĂRÍME s.f. Neamul tătarilor (**1**); mulţime de tătari. — **Tătar** + suf. *-ime.*

TĂTĂRÍŢĂ, *tătăriţe,* s.f. (Rar) Tătăroaică. — **Tătar** + suf. *-iţă.*

TĂTĂRÎ, *tătărăsc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A certa, a mustra; a blestema. — Din **tătar.**

TĂTĂROÁICĂ, *tătăroaice,* s.f. Femeie din neamul tătarilor (**1**); tătarcă (**1**), tătăriţă. — **Tătar** + suf. *-oaică.*

TĂTĂRÓI, *tătăroi,* s.m. Augmentativ al lui *tătar* (**1**). — **Tătar** + suf. *-oi.*

TĂTÂNE, *tătâni,* s.m. (Pop.) Tată (**1**). [Forme gramaticale: gen.-dat. (urmat de adjectivul posesiv la sg.) *tătâne-, tătâni-, tătână-*] — Lat. **tata, -anis.**

TĂTÍC, *tătici,* s.m. Diminutiv al lui *tată* (**1**); tăticuţ, tătişor, tătucă, tătuţă. — **Tată** + suf. *-ic.*

TĂTICÚŢ, *tăticuţi,* s.m. (Fam.) Tătic. — **Tătic** + suf. *-uţ.*

TĂTIŞÓR, *tătişori,* s.m. (Reg.) Tătic. — **Tată** + suf. *-işor.*

TĂTÍŢĂ s.m. (Reg.) Tătic. — **Tată** + suf. *-iţă.*

TĂTÚC s.m. v. **tătucă.**

TĂTÚCĂ s.m. (Pop.) Tătic. [Var.: **tătúc** s.m.] — **Tată** + suf. *-ucă.*

TĂTUCÚŢĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *tătucă.* — **Tătucă** + suf. *-uţă.*

TĂTÚŢ s.m. v. **tătuţă.**

TĂTÚŢĂ s.m. (Pop.) Tătic. [Var.: **tătúţ** s.m.] — **Tată** + suf. *-uţă.*

TĂU[1], *tăuri,* s.n. **1.** (Reg.) Apă stătătoare puţin adâncă; baltă. ✦ Lac (glaciar); iezer. **2.** (Înv.) Prăpastie, abis. — Din magh. **tó.**

TĂU[2], TA, *tăi, tale,* pron. pos., adj. pos. **I.** Pron. pos. (Precedat de art. „al", „a", „ale") Înlocuieşte numele obiectului posedat şi numele celui căruia i se adresează vorbitorul. *A ta e cartea.* ✦ (La pl.) Preocupările, deprinderile, opiniile etc. persoanei căreia i se adresează vorbitorul. ✧ (În legătură cu verbe ca „a rămâne", „a fi" etc.) *Pe-a ta* = aşa cum vrei tu, cum doreşti tu. ✦ (Pop.; la m. sau f.) Soţul sau soţia persoanei căreia i se adresează vorbitorul. ✦ (La m. pl.) Familia de care ţine persoana căreia i se adresează vorbitorul; rudele, prietenii, partizanii ei. *Nu-ţi dau voie ai tăi să vii.* ✦ (La m. sau f. sg.) Lucrurile personale, proprietatea, avutul persoanei căreia i se adresează vorbitorul. **II.** Adj. pos. (Precedat de art. „al", „a", „ai", „ale" când stă înaintea substantivului nearticulat sau când este separat de substantiv prin alt cuvânt) **1.** Care este al celui căruia i se adresează vorbitorul, indicând posesiunea *(casa ta),* apartenenţa *(ţara ta),* dependenţa în legătură cu termeni care denumesc persoane considerate în raportul lor faţă de persoana căreia i se adresează vorbitorul *(fraţii tăi).* **2.** (Cu valoare subiectivă) *Călătoria ta va fi grea.* **3.** (Cu valoare obiectivă) *Grija ta n-o poartă nimeni.* ✦ (Precedat de cuvinte cu valoare prepoziţională) *Împotriva ta.* — Lat. **tuus, tua.**

TĂUÍ, *tăuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre ape curgătoare) A se opri din curs, a deveni apă stătătoare. — Din **tău[1].**

TĂÚN, *tăuni,* s.m. Nume generic dat unor insecte diptere asemănătoare cu muştele, de culoare brună, cu pete gălbui pe pântece, ale căror femele înţeapă vitele şi omul pentru a se hrăni cu sângele lor, transmiţând totodată boli virotice şi bacteriene. ✧ Expr. *A fugi ca tăunul cu paiul* = a fugi foarte repede. [Var.: **tăúne** s.m.] — Lat. ***tabo, -onis** (= *tabanus).*

TĂÚNE s.m. v. **tăun.**

TĂURÁŞ, *tăuraşi,* s.m. Diminutiv al lui *taur;* tăureanc. [Pr.: *tă-u-*] — **Taur** + suf. *-aş.*

TĂUREÁN, *tăureni,* s.m. Taur tânăr; bou voinic ca un taur. [Pr.: *tă-u-*] — **Taur** + suf. *-ean.*

TĂUREÁNC, *tăurenci,* s.m. (Reg.) Tăuraş. [Pr.: *tă-u-*] — **Taur** + suf. *-eanc.*

TĂUŞÍ, *tăuşesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A ascunde, a tăinui. ✦ A mărturisi strâmb. [Pr.: *tă-u-*] — Et. nec.

TĂVÁLĂ, *tăvale,* s.f. (Reg.) Tăvălug. — Din **tăvăli** (derivat regresiv).

TĂVĂLEÁLĂ, *tăvăleli,* s.f. **1.** Bătaie, trântealã; rostogolire. **2.** Fig. (În expr.) *A (o) duce* (sau *ţine) la tăvăleală* = **a)** (despre oameni) a fi rezistent la eforturi fizice; **b)** (despre lucruri) a nu se strica uşor. — **Tăvăli** + suf. *-eală.*

TĂVĂLÍ, *tăvălesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A (se) rostogoli, a (se) suci pe o parte şi pe alta pe pământ, în iarbă etc. ✧ Expr. (Refl.) *A se tăvăli de râs* = a râde cu mare poftă; a se prăpădi de râs. **2.** Tranz. A bate pe cineva trântindu-l şi târându-l pe jos. **3.** Tranz. şi refl. A (se) murdări, a (se) mânji. **4.** Tranz. A culca la pământ iarba, cerealele, florile etc. — Cf. sl. v a l i t i.

TĂVĂLÍRE, *tăvăliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) tăvăli* şi rezultatul ei. — V. **tăvăli.**

TĂVĂLITÚRĂ, *tăvălituri,* s.f. Loc cu iarba, florile sau cerealele culcate la pământ (unde s-a tăvălit un om sau un animal). — **Tăvăli** + suf. *-tură.*

TĂVĂLÚC s.m. v. **tăvălug.**

TĂVĂLÚG, *tăvăluguri,* s.n. **1.** Unealtă agricolă compusă din unul sau din mai mulţi cilindri, folosită la fărâmarea bulgărilor de pământ şi la netezirea şi tasarea solului înainte şi după însămânţare; cilindru greu, folosit la anumite maşini pentru fărâmare, îndesare, nivelare etc. ✧ Expr. *A se da* sau *a se duce* (ori *a da pe cineva) de-a tăvălugul* (sau, adverbial, *tăvălug)* = a se duce (sau a face pe cineva să se ducă) de-a rostogolul. **2.** Instrument rudimentar de treierat. [Pl. şi: (m.) *tăvălugi.* — Var. **tăvălúc** s.m.] — **Tăvăli** + suf. *-ug.*

TĂVĂLUGÍ, *tăvălugesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A trece cu tăvălugul peste arătură sau peste pietrişul unui drum, a strivi bulgării unui drum sau a netezi şi a îndesa pământul cu tăvălugul. — Din **tăvălug.**

TĂVĂLUGÍRE, *tăvălugiri,* s.f. Acţiunea de *a tăvălugi* şi rezultatul ei. — V. **tăvălugi.**

TĂVÍŢĂ, *tăviţe,* s.f. Diminutiv al lui *tavă.* — **Tavă** + suf. *-iţă.*

TÂCÂÍ vb IV v. **tăcăi.**

TÂLC, *tâlcuri,* s.n. (Pop.) **1.** Înţeles[2], sens, rost, semnificaţie. ✧ Loc. adv. *Cu tâlc* = cu subînţeles; cu rost, cu socoteală. ✦ Interpretare, explicaţie. **2.** Glumă alegorică, fabulă, pildă. ✧ Expr. *A vorbi în tâlcuri* = a vorbi figurat, alegoric. — Din sl. **tlŭkŭ.**

TÂLCUÍ, *tâlcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A explica, a interpreta tâlcul unor fapte, al unor vorbe etc.; a tâlmăci. **2.** A traduce. [Prez. ind. şi: *tâlcuí*] — Din sl. **tlŭkovati.**

TÂLCUÍRE, *tâlcuiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a tâlcui* şi rezultatul ei.— V. **tâlcui.**

TÂLCUITÓR, -OÁRE, *tâlcuitori, -oare,* s.m. şi f. (Pop.) Persoană care explică, comentează sau interpretează tâlcul unor fapte, al unor vorbe, al unor scrieri etc.; tâlmaci. ✦ Traducător. [Pr.: *-cu-i-*] — **Tâlcui** + suf. *-tor.*

TÂLHÁR, *tâlhari,* s.m. **1.** Persoană care comite o tâlhărie; bandit. ✦ Epitet dat unui om ticălos, nemernic. **2.** (Fam.) Ştrengar, hoţoman, şmecher. [Var.: (reg.) **tălhár** s.m.] — Et. nec.

TÂLHĂREÁ, *tâlhărele,* s.f. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene, adesea roşietice în exterior, dispuse în capitule *(Lactuca sagittata).* **2.** Susai. **3.** Salata-iepurelui. — **Tâlhar** + suf. *-ea.*

TÂLHĂRÉSC, -EÁSCĂ, *tâlhăreşti,* adj. Care ţine de tâlhari, privitor la tâlhari, comis de tâlhari; banditesc. — **Tâlhar** + suf. *-esc.*

TÂLHĂRÉŞTE adv. În felul tâlharilor, ca tâlharii; banditeşte. — **Tâlhar** + suf. *-eşte.*

TÂLHĂRÍ, *tâlhăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A duce o viaţă de tâlhar, a comite fapte de tâlhar; a jefui, a prăda. — Din **tâlhar.**

TÂLHĂRÍE, *tâlhării,* s.f. Furt însoţit de ameninţări sau violenţă; *p. gener.* furt, hoţie. — **Tâlhar** + suf. *-ie.*

TÂLHĂROÁICĂ, *tâlhăroaice,* s.f. **1.** Femeie care comite o tâlhărie. **2.** (Fam.) Femeie şmecheră; ştrengăriţă, hoţomancă. — **Tâlhar** + suf. *-oaică.*

TÂLHĂRÓI, *tâlhăroi,* s.m. Augmentativ al lui *tâlhar.* — **Tâlhar** + suf. *-oi.*

TÂLMÁCI, -CE s.m. şi f. v. **tălmaci.**

TÂLV, (**1**) *tâlvi,* s.m., (**2**) *tâlvuri,* s.n. **1.** S.m. (Bot.) Tigvă (**2**). **2.** S.n. Fructul tigvei (**2**), folosit de obicei la scoaterea, prin aspirare, a vinului dintr-un butoi; *p. ext.* unealtă de forma unei pâlnii, cu o ţeavă lungă şi subţire, care se foloseşte în acelaşi scop. — Et. nec.

TÂMP, -Ă, *tâmpi, -e,* adj. **1.** (Înv. şi pop.; adesea substantivat) Prost; tâmpit (**1**). **2.** (Înv. şi reg.; despre obiecte ascuţite) Cu vârful sau cu tăişul tocit, ştirbit; tâmpit (**2**). — Din sl. **tonpŭ.** Cf. magh. t o m p a.

TÂMPĂNĂ, *tâmpăne,* s.f. (Înv.) Dairea; (impr.) tobă, darabană. [Var.: **tâmpină** s.f.] — Din sl. **tompanŭ.**

TÂMPEÁLĂ, *tâmpeli,* s.f. Tâmpenie. — **Tâmpi** + suf. *-eală.*

TÂMPÉNIE, *tâmpenii,* s.f. Starea omului cu inteligenţă mărginită sau lipsit de inteligenţă, tâmpeală; faptă sau vorbă prostească; idioţenie, prostie, neghiobie. — **Tâmp** + suf. *-enie.*

TÂMPÍ, *tâmpesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. **1.** A-şi pierde sau a face să-şi piardă inteligenţa, a deveni sau a face să devină tâmpit; a (se) prosti. **2.** (Înv. şi reg.) A (se) toci, a (se) ştirbi. — Din **tâmp.**

TÂMPINĂ, s.f. v. **tâmpănă.**

TÂMPÍRE, *tâmpiri,* s.f. Faptul de *a (se) tâmpi; p. ext.* tâmpenie; faptă prostească, prostie. — V. **tâmpi.**

TÂMPÍT, -Ă, *tâmpiţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Prost, idiot; nerod, stupid, tâmp (**1**). ✦ Buimăcit, năucit, ameţit, zăpăcit. **2.** (Înv. şi reg.) Tâmp (**2**). — V. **tâmpi.**

TÂMPLÁR, *tâmplari,* s.m. Meseriaş, muncitor care face mobile şi alte obiecte din lemn; stoler. — **Tâmplă[2]** + suf. *-ar.*

TÂMPLĂ[1], *tâmple,* s.f. Fiecare dintre cele două părți laterale ale capului, cuprinse între ochi, urechi, frunte și obraz. ✦ Părul care acoperă aceste părți. *Tâmple cărunte.* — Lat. ***templa** (= *tempora,* pl. lui *tempus).*

TÂMPLĂ[2], *tâmple,* s.f. Catapeteasmă. — Lat. **templa** (= *templum).*

TÂMPLĂREÁSĂ, *tâmplărese,* s.f. Soția tâmplarului. — **Tâmplar** + suf. *-easă.*

TÂMPLĂRÍE, *tâmplării,* s.f. **1.** Meseria tâmplarului. **2.** Atelierul tâmplarului. **3.** Obiect lucrat de tâmplar. — **Tâmplar** + suf. *-ie.*

TÂNĂR, -Ă, *tineri, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană, *p. gener.* ființă) care este, ca vârstă, între copilărie și maturitate, care nu este încă matură. ✧ Loc. adv. *De tânăr* = din fragedă vârstă, de timpuriu. **2.** Adj. Care aparține sau este caracteristic unui om (sau unui animal) neajuns încă la maturitate. **3.** Adj. Care a fost plantat sau a răsărit de puțină vreme, care n-a ajuns încă la maturitate; care este format din asemenea plante. *Pădure tânără.* — Lat. ***tenerus** (= *tener).*

TÂNDÁLĂ, *tândală,* s.m. și f. Om care nu este bun de nicio treabă, care lucrează fără rost sau care își pierde vremea umblând de colo până colo. — Din **tândăli** (derivat regresiv).

TÂNDĂLÍ, *tândălesc,* vb. IV. Intranz. A-și pierde vremea umblând de colo până colo fără rost; a lucra încet, fără spor, alene. — Din germ. **tändelen** „a glumi".

TÂNDĂLITÚRĂ, *tândălituri,* s.f. Faptul de a tândăli; pierdere de vreme. — **Tândăli** + suf. *-tură.*

TÂNGUÍ, *tânguiesc,* vb. IV. **1.** Refl. A vorbi plângându-se, jeluindu-se, văicărindu-se. ✦ Fig. A scoate sunete jalnice, plângătoare. **2.** Tranz. A jeli, a deplânge, a compătimi pe cineva. **3.** Refl. (Înv.) A se plânge de cineva; a reclama. [Prez. ind. și: *tângui*] — Din sl. **tongovati.**

TÂNGUIÁLĂ, *tânguieli,* s.f. Faptul de *a (se) tângui;* sunete tânguitoare, glas tânguitor. — **Tângui** + suf. *-eală.*

TÂNGUIÓS, -OÁSĂ, *tânguioși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Tânguitor. ✦ (Rar) Trist. — **Tângui** + suf. *-os.*

TÂNGUÍRE, *tânguiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) tângui* și rezultatul ei; tânguit. ✦ (Înv.) Necaz, jale, supărare, mâhnire. **2.** Sunete tânguitoare, glas tânguitor. **3.** (Înv.) Plângere împotriva cuiva; reclamație. — V. **tângui.**

TÂNGUÍT s.n. Tânguire (**1**). — V. **tângui.**

TÂNGUITÓR, -OÁRE, *tânguitori, -oare,* adj. (Despre sunete, glasuri etc.) Care se tânguiește; plin de durere; plângător, jalnic, tânguios. ✦ Trist. [Pr.: *-gu-i-*] — **Tângui** + suf. *-tor.*

TÂNJÁLĂ, *tânjeli,* s.f. Un fel de protap care se folosește pentru a prinde a doua pereche de vite în jug, pentru a lega de jug uneltele agricole cu tracțiune animală sau pentru a transporta greutăți mari. ✧ Expr. *A se lăsa pe tânjală* = **a)** (despre animale de tracțiune) a trage foarte încet (sprijinindu-se pe tânjală); **b)** (despre oameni) a lucra încet, cu lene; a neglija sau a amâna lucrul. — Et. nec.

TÂNJÍ, *tânjesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A se afla într-o stare de slăbiciune fizică, a fi bolnăvicios; a lâncezi. ✦ (Despre plante; *p. ext.* despre locul unde cresc plante) A se veșteji, a se ofili. ✦ Fig. A stagna. **2.** A suferi mult din punct de vedere moral, a se consuma, a se topi. ✦ A dori mult ceva. — Din sl. **tonziti.**

TÂNJÍRE, *tânjiri,* s.f. Faptul de *a tânji;* lâncezire. — V. **tânji.**

TÂNJITÓR, -OÁRE, *tânjitori, -oare,* adj. **1.** Care tânjește (**1**); slab, bolnav. **2.** Plin de dor, duios, galeș. ✦ Plin de jale, de tristețe; tânguitor. — **Tânji** + suf. *-tor.*

TÂNT, -Ă adj. v. **tont.**

TÂRÂÍ, *târâi,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) târî. ✧ Compus: (fam.) *târâie-brâu* s.m. = om care își pierde vremea degeaba, care nu face nimic; pierde-vară. — Cf. târî.

TÂRÂIÁLĂ, *târâieli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) târî.* — **Târâi** + suf. *-eală.*

TÂRÂÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) târâi.* — V. **târâi.**

TÂRÂITOÁRE, *târâitori,* s.f. (Reg.) Târșitoare. [Pr.: *-râ-i-*] — **Târâi** + suf. *-toare.*

TÂRÂRE, *târâri,* s.f. Acțiunea de *a (se) târî;* târâș, târâș. — V. **târî.**

TÂRÂȘ adv., *târâșuri,* s.n. **1.** Adv. Târând pe jos, trăgând după sine. **2.** Adv. Târându-se pe jos (ca să nu fie văzut); abia mișcând picioarele de oboseală, de slăbiciune etc. ✦ Fig. Cu greutate, cu dificultate. ✧ Expr. *Târâș-grăpiș* = cu mare greutate, anevoie. **3.** S.n. Târâre. — **Târî** + suf. *-iș.*

TÂRÂT s.n. Târâre. — V. **târî.**

TÂRÂTÓR, -OÁRE, *târâtori, -oare,* adj. Care se târăște. ✧ *Plantă târâtoare* = plantă a cărei tulpină se întinde pe pământ. ✦ (Substantivat) Animal care se târăște. — **Târî** + suf. *-tor.*

TÂRÂTÚRĂ, *târâturi,* s.f. Om de nimic, fără caracter; femeie de moravuri ușoare, târfă. — **Târî** + suf. *-tură.*

TÂRBÓC, *târbocuri,* s.n. (Reg.) Plasă de pescuit în formă de sac. ✦ Sac de pescuit scoici. [Pl. și: *târboace*] — Din sb. **trbok, trbuk.**

TÂRCÓL, *târcoale,* s.n. (În expr.) *A da târcoale* (sau, rar, *un târcol*) = a se învârti în preajma cuiva sau a ceva, a umbla de jur împrejur. — Din bg. **tărkalo** „cerc, roată".

TÂRCOLÍ, *târcolesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A da târcoale. — Din bg. **tărkolĭa.**

TÂRFĂ, *târfe,* s.f. Femeie de moravuri ușoare; prostituată. — Et. nec.

TÂRG, *târguri,* s.n. **1.** Spațiu mai întins și special amenajat într-un oraș sau la marginea unui oraș, unde se vând și se cumpără (zilnic sau la anumite date) vite, cereale, alimente, zarzavaturi etc. ✧ *Târgul de fete* = serbare populară anuală, tradițională, care are loc pe Muntele Găina, în Țara Moților, și cu care prilej tinerii își aleg adesea miresele. **2.** Operație de vânzare și cumpărare care are loc într-un târg (**1**); *p. gener.* operație de vânzare și cumpărare; tocmeală, târguială. ✧ Loc. adv. *La spartul târgului* = la sfârșit de tot, târziu. ✧ Expr. *A face* (sau *a încheia) târg(ul) cu cineva* = a încheia cu cineva o tranzacție comercială. *A se ajunge* (sau, rar, *a ajunge pe cineva) cu târgul* = a cădea de acord asupra prețului unei vânzări sau cumpărări, a cădea la învoială, a se învoi din preț. ✦ (Pop.) Învoială, acord, înțelegere. **3.** Așezare orășenească (mai mică). ✦ (Pop.) Centrul unui oraș; partea orașului unde se află centru comercial. — Din sl. **trŭgŭ.**

TÂRGMUREȘEÁN, -Ă, s.m., adj. v. **târgumureșean.**

TÂRGMUREȘEÁNCĂ s.f. v. **târgumureșeancă.**

TÂRGOVÉȚ, -EÁȚĂ, *târgoveți, -e,* s.m. și f. (Astăzi fam.) Persoană care locuiește într-un târg (**3**); orășean, citadin. — Din bg. **tărgovec.**

TÂRGOVEȚÍME s.f. (Rar) Mulțime de târgoveți; totalitatea târgoveților; orășenime. — **Târgoveț** + suf. *-ime.*

TÂRGOVIȘTEÁN, -Ă, *târgovișteni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Târgoviște. **2.** Adj. Care aparține municipiului Târgoviște sau târgoviștenilor (**1**), referitor la Târgoviște ori la târgovișteni. — **Târgoviște** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TÂRGOVIȘTEÁNCĂ, *târgoviștence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Târgoviște. ✦ Locuitoare din municipiul Târgoviște. — **Târgoviștean** + suf. *-că.*

TÂRGUÍ, *târguiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face cumpărături; a cumpăra. **2.** Refl. recipr. A se tocmi (**1**); *p. ext.* a discuta în contradictoriu, a nu ajunge la o înțelegere. [Prez. ind. și: *târgui*] — Din sl. **trŭgovati.**

TÂRGUIÁLĂ, *târguieli,* s.f. **1.** Târguire; tocmeală; *p. ext.* dispută, ciorovăială. **2.** (Concr.) Cumpărătură. — **Târgui** + suf. *-eală.*

TÂRGUÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) târgui.* — V. **târgui.**

TÂRGULÉȚ, *târguleț,* s.n. Târgușor. — **Târg** + suf. *-uleț.*

TÂRGUMUREȘEÁN, -Ă, *târgumureșeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Târgu-Mureș. **2.** Adj. Care aparține municipiului Târgu-Mureș sau târgmureșenilor (**1**), referitor la Târgu-Mureș ori la târgmureșeni. [Var.: **târgmureșean, -ă** s.m., adj.] — **Târgu-Mureș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TÂRGUMUREȘEÁNCĂ, *târgmureșence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Târgu-Mureș. [Var.: **târgmureșeancă** s.f.] — **Târgmureșean** + suf. *-că.*

TÂRGUȘÓR, *târgușoare,* s.n. Diminutiv al lui *târg* (**3**); târguleț. — **Târg** + suf. *-ușor.*

TÂRÎ, *târăsc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mișca un lucru (greu) dintr-un loc în altul, trăgându-l pe jos; a trage după sine cu sila un om, un animal. ✧ Expr. *A târî barca pe uscat* = a trăi greu. ✦ A lua, a purta, a duce cu sine. ✦ Fig. A îndemna, a împinge spre ceva (reprobabil); a antrena. **2.** Refl. A merge, a înainta cu greu atingând pământul cu genunchii, cu coatele, cu burta; (despre animale) a înainta prin mișcări specifice, cu trupul lipit de pământ. ✦ A merge încet, a înainta cu greu, abia mișcându-și picioarele. **3.** Refl. (Despre obiecte care atârnă) A atinge pământul cu partea de jos, a se freca de pământ. — Din sl. **trěti.**

TÂRLÁȘ, *târlași,* s.m. Stăpânul sau îngrijitorul unei târle. — **Târlă** + suf. *-aș.*

TÂRLĂ, *târle,* s.f. **1.** Loc neîmprejmuit și neacoperit unde se odihnesc vitele sau oile în timpul pășunatului; *p. ext.* stâna cu toate dependințele ei. **2.** Turmă de oi. — Cf. sb. trlo.

TÂRLÍ, *târlesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îngrășa pământul prin așezarea târlei (**2**) pe o porțiune de teren. — Din **târlă.**

TÂRLÍCI s.m. pl. Papuci moi de casă, fără tocuri, confecționați din postav sau din lână. ✦ (Înv.) Pantofi căptușiți cu postav. [Var.: (pop.) **târlígi** s.m. pl.] — Din tc. **terlik.**

TÂRLÍE, *târlii,* s.f. (Reg.) Sanie (mică) țărănească. — Din **târî.**

TÂRLÍGI s.m. pl. v. **târlici.**

TÂRN[1], *târnuri,* s.n. (Reg.) **1.** Mătură mare, făcută din mărăcini sau din nuiele, cu care se mătură curțile sau străzile. **2.** (Bot.) Porumbar[1]. — Din sl. **trŭnŭ.**

TÂRN[2] s.n. v. **târnă.**

TÂRNÁȚ, *târnați,* s.n. (Pop.) Prispă (închisă cu scânduri, ca un cerdac). [Pl. și: *târnațe*] — Din magh. **tornác.**

TÂRNĂ, *târne,* s.f. (Reg.) **I. 1.** Coș de nuiele, mai larg la gură decât la fund (prevăzut cu două toarte); coșarcă, târnog. ✦ Stup de albine făcut din nuiele împletite. **2.** Unealtă de pescuit pești mici, făcută din nuiele împletite. **3.** Vas mare cu care se transportă mâncarea lucrătorilor la câmp. **II.** Art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **târn** s.n.] — Cf. bg. trăvna.

TÂRNĂCÓP, *târnăcoape,* s.n. Unealtă formată dintr-o bară masivă de oțel, ascuțită la un capăt și lată la celălalt, prinsă într-o coadă de lemn, folosită la săpat în pământuri tari, la spart pietre etc. [Pl. și: *târnăcopuri*] — Din bg. **tărnokop,** sb. **trnokop.**

TÂRNĂVEÁN, -Ă, *târnăveni, -e,* s.m., adj. **1.** s.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Târnăveni. **2.** Adj. Care aparține orașului Târnăveni sau târnovenilor (**1**), privitor la Târnăveni ori la târnăveni. — **Târnăveni** (n.pr.) + suf. *-ean.*

TÂRNĂVEÁNCĂ, *târnăvence,* s.f., Femeie originară sau locuitor din orașul Târnăveni. — **Târnăvean** + suf. *-că.*

TÂRNÓG, *târnoage,* s.n. (Reg.) Târnă (**I 1**). — **Târnă** + suf. *-og.*

TÂRNOMÁTĂ s.f. (Reg.) Bucăți de paie, spice etc. rămase de la treierat și folosite ca așternut sau ca nutreț pentru vite; resturi de paie amestecate cu băligar care se scot din ocolul sau din grajdul vitelor. — Cf. sb. t r n o m e t „târn[1] de măturat aria".

TÂRNOSEÁLĂ, *târnoseli,* s.f. **1.** Târnosire. **2.** Tămâie sau altă substanță aromată folosită în ritualul bisericesc. — **Târnosi** + suf. *-eală.*

TÂRNOSÍ, *târnosesc,* vb. IV. Tranz. A îndeplini, cu ritualul prevăzut, slujba de inaugurare a unei biserici; a sfinți. — Din sb. **tronosati.**

TÂRNOSÍRE, *târnosiri,* s.f. Acțiunea de *a târnosi* și rezultatul ei; ritual de inaugurare, de sfințire a unei biserici; târnoseală (**1**). — V. **târnosi.**

TÂRNOSÍT, -Ă, *târnosiți, -te,* adj. (Despre biserici) Sfințit[2]. — V. **târnosi.**

TÂRNUÍ, *târnuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A mătura cu târnul[1]. **2.** Fig. A târî pe jos pe cineva, trăgându-l de păr; a părui, a bate (zdravăn). [Prez. ind. și: *târnui*] — **Târn[1]** + suf. *-ui.*

TÂRNUIÁLĂ, *târnuieli,* s.f. Târnuire. — **Târnui** + suf. *-eală.*

TÂRNUÍRE, *târnuiri,* s.f. Acțiunea de *a târnui* și rezultatul ei; târnuială, târnuit. — V. **târnui.**

TÂRNUÍT s.n. Târnuire. — V. **târnui.**

TÂRPÁN, *târpane,* s.n. Unealtă asemănătoare cu coasa, folosită la tăiatul stufului și al cânepii. — Din tc. **tırpan.**

TÂRSĂ, *târse,* s.f. (Bot.; reg.) Papură mică *(Typha minima).* — Din ucr. **tirsa.**

TÂRSÂNĂ, *târsâne,* s.f. (Pop.) **1.** Împletitură din păr negru de cal sau de capră, din care se fac băieri, frânghii, nojițe pentru opinci etc. **2.** (Înv.) Țesătură aspră de păr de capră, purtată de asceți sau de călugări direct de piele. — Din bg. **tărsina.**

TÂRSOÁGĂ, *târsoage,* s.f. (Reg.) Barbă mare și neîngrijită. — Et. nec.

TÂRȘ, *târși,* s.m. (Pop.) **1.** Copac pipernicit, nedezvoltat, uscat; *p. ext.* pădure cu astfel de copaci, crescuți printre rădăcini și cioturi. **2.** Cracă pe care se clădesc căpițele de fân, din care se fac îngrădituri primitive etc. [Pl. și: (n.) *târșuri*] — Et. nec.

TÂRȘĂÍT, -Ă adj. v. **târșâit[2].**

TÂRȘÂÍ, *târșâi,* vb. IV. Tranz. A târî picioarele sau încălțămintea în mers, frecându-le de pământ și producând un zgomot specific. ✦ Refl. A se târî (**2**). ✦ A trage după sine, frecând de pământ, târând. [Var.: (reg.) **târșí, târșíi** vb. IV] — Cf. t â r î.

TÂRȘÂIÁLĂ, *târșâieli,* s.f. Târșâit[1]. [Var.: (reg.) **târșiálă** s.f.] — **Târșâi** + suf. *-eală.*

TÂRȘÂÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) târși;* zgomot produs de ceva care se târșâie sau este târșâit; târșâială, târșâitură. [Var.: (reg.) **târșíit** s.n.] — V. **târșâi.**

TÂRȘÂÍT[2], -Ă, *târșâiți, -te,* adj. (Despre picioare sau încălțăminte) Care se târșâie, care se freacă de pământ în mers, producând un zgomot specific; (despre mers) care produce un zgomot specific prin frecarea de pământ a tălpii. [Var.: (reg.) **târșăít, -ă, târșít, -ă** adj.] — V. **târșâi.**

TÂRȘÂITÚRĂ, *târșâituri,* s.f. Târșâit[1]. [Pr.: *-șâ-i-.* — Var.: (reg.) **târșiitúră** s.f.] — **Târșâi** + suf. *-tură.*

TÂRȘÍ vb. IV v. **târșâi.**

TÂRȘIÁLĂ s.f. v. **târșâială.**

TÂRȘIÍ vb. IV v. **târșâi.**

TÂRȘIÍT s.n. v. **târșâit[1].**

TÂRȘIITÚRĂ s.f. v. **târșâitură.**

TÂRȘÍT, -Ă adj. v. **târșâit[2].**

TÂRȘITOÁRE, *târșitori,* s.f. (Reg.) Grapă formată din mai multe bare paralele, legate între ele cu lanțuri; târâitoare. — **Târși** + suf. *-toare.*

TÂRȘÚȚ, *târșuți,* s.m. Diminutiv al lui *târș* (**1**); *spec.* brad mic. — **Târș** + suf. *-uț.*

TÂRTÁN[1], *târtani,* s.m. (Depr.) Evreu. — Din germ. **Untertan** „supus [austriac]".

TÂRTÁN[2], *târtani,* s.m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina mare, foarte ramificată și cu flori albe *(Crambe tartarica).* — Et. nec.

TÁRTIȚĂ, *târtițe,* s.f. Partea posterioară a coloanei vertebrale la păsări (de unde cresc penele cozii). — Din bg. **tărtica,** sb. **trtica.**

TÂRZIÉLNIC, -Ă, *târzielnici, -ce,* adj. (Rar; și substantivat) Care întârzie; *fig.* greoi, încet, leneș. [Pr.: *-zi-el-*] — **Târziu** + suf. *-elnic.*

TÂRZIÓR, -OÁRĂ, *târziori, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Diminutiv al lui *târziu.* [Pr.: *-zi-or*] — **Târziu** + suf. *-ior.*

TÂRZÍU, -ÍE, *târzii,* adj., adv. **1.** Adj. Care este, se face, se întâmplă după trecerea unui (anumit) timp, după ce a trecut momentul potrivit sau timpul dinainte stabilit. ✧ Expr. (Înv. și pop.) *Nu (după) târzie vreme* = curând. *Într-o târzie vreme* sau (substantivat) *într-un târziu* = după mult timp, după multă așteptare. **2.** Adj. (Despre anotimpuri sau alte unități de timp) Care s-a prelungit mai mult decât este normal, care se apropie de sfârșit. **3.** Adj. (Despre plante) Care se seamănă sau ajunge la maturitate după termenul obișnuit. ✦ (Despre animale cu viață efemeră) Care și-a prelungit viața peste termenul obișnuit. *Fluturi târzii.* **4.** Adj. Fig. (Despre oameni și mintea lor) Care pricepe greu, încet (la minte). **5.** Adv. După ce a trecut ora sau timpul așteptat, hotărât sau prevăzut. ✧ *Mai târziu* = după câtva timp. ✧ Expr. *Mai curând* (ori *mai devreme) sau mai târziu* = la o dată neprecisă (dar neîndoielnică), odată și odată. *Cel (mai) târziu* = având ultimul termen. ✦ În momentul când un interval de timp este pe sfârșite. — Lat. **tardivus.**

TÂȚOÁIE, *tâțoi,* s.f. (Bot.; reg.) Smântânică (**2**) *(Orobanche cumana).* — Et. nec.

TEA interj. (Fam.) Cuvânt care exprimă uimire, surprindere, supărare, necaz. — Et. nec.

TEÁCĂ, *teci,* s.f. **1.** Înveliș, toc, apărătoare confecționată din metal, din lemn sau din piele, în care se păstrează obiecte tăioase lungi sau anumite instrumente; toc, apărătoare. ✧ Expr. (Reg.) *A se face teacă de pământ* = a se face nevăzut, a se ascunde, a dispărea. *A asculta teacă de pământ* = a asculta într-o tăcere desăvârșită. *A rămâne teacă* = a rămâne gol. *(Ba) că(-i) teacă, (ba) că(-i) pungă,* se spune când cineva se codește să facă un lucru, invocând pretexte neserioase. **2.** Parte a unei unelte manuale în care intră și se fixează coada sau mânerul. ✦ (Rar) Pulpar. **3.** Păstaie. — Lat. **theca.**

TEÁFĂR, -Ă, *teferi, -e,* adj. Sănătos, întreg, nevătămat; zdravăn. ✦ Cu mintea întreagă, sănătos la minte. — Et. nec.

TEAM s.n. Echipă sportivă. [Pr.: *tim*] — Cuv. engl.

TEÁMĂ s.f. Stare de neliniște și de tulburare provocată de un pericol care te amenință, de un rău care ți se poate întâmpla; frică, teamăt. — Din **teme** (derivat regresiv).

TEÁMĂT s.n. (Înv. și pop.) Teamă. — **Teme** + suf. *-ăt.*

TEÁNC, *teancuri,* s.n. Grămadă de obiecte (de același fel) așezate unele peste altele. — Din tc. **denk.**

TEÁPĂ s.f. **1.** Soi, fel, fire, caracter. **2.** Stare, treaptă, rang social, condiție socială. — Et. nec.

TEÁRĂ, *teri,* s.f. (Reg.) **1.** Natră. **2.** Război de țesut. — Lat. **tela.**

TEÁRFĂ, *terfe,* s.f. (Reg.) **1.** Zdreanță, otreapă. **2.** Zestrea miresei, compusă din obiecte casnice și de îmbrăcăminte. — Et. nec.

TEAS s.n. v. **tas.**

TEASC, *teascuri,* s.n. **1.** Presă manuală cu ajutorul căreia se storc strugurii, semințele plantelor oleaginoase etc. pentru a se obține mustul, uleiul. **2.** (Înv.) Mașină de imprimat; *p. ext.* tipar, tipărire. **3.** (Reg.) Capcană pentru anumite animale. — Din sl. **těskŭ.**

TEATRÁL, -Ă, *teatrali, -e,* adj. **1.** Care aparține teatrului, privitor la teatru. **2.** Căutat, afectat, artificial, nesincer, emfatic. [Pr.: *tea-tral*] — Din fr. **théâtral.**

TEATRALÍSM s.n. **1.** Interpretare emfatică a unui rol (**I 1**). **2.** Atitudine teatrală (**2**); teatralitate. ✦ Caracter teatral (**2**); teatralitate. **3.** (Med.) Tendință către manifestări emotive spectaculare. [Pr.: *tea-tra-*] — Din fr. **théâtralisme.**

TEATRALÍST, -Ă, *teatraliști, -ste,* adj. **1.** Care aparține teatrului, de teatru; teatral (**1**). **2.** Căutat, afectat, artificial, nesincer, emfatic, teatral (**2**). [Pr.: *tea-tra-*] — **Teatral** + suf. *-ist.*

TEATRALITÁTE s.f. Atitudine teatrală (**2**); teatralism (**2**). ✦ Caracter teatral (**2**); teatralism (**2**). [Pr.: *tea-tra-*] — Din fr. **théâtralité.**

TEATRALIZÁ, *teatralizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face ceva în mod teatral (**2**); a da caracter teatral (**2**), emfatic. [Pr.: *tea-tra-*] — Din fr. **théâtraliser.**

TEATRALIZÁRE, *teatralizări,* s.f. Acțiunea de *a teatraliza* și rezultatul ei. — V. **teatraliza.**

TEATROLÓG, -Ă, *teatrologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în problemele teoretice ale teatrului. — Din **teatrologie** (derivat regresiv).

TEATROLÓGIC, -Ă, *teatrologici, -ce,* adj. Referitor la teatru; de teatrologie. — Din fr. **théâtrologique.**

TEATROLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu istoria, teoria, estetica și critica spectacolului, cu literatura dramatică, precum și cu organizarea și conducerea teatrelor. — Din **teatru.**

TEÁTRU, *teatre,* s.n. **I. 1.** Clădire sau loc special amenajat în vederea reprezentării de spectacole; *p. ext.* instituție de cultură care organizează spectacole. **2.** Spectacol, reprezentație dramatică. ✧ Loc. adj. *De teatru* = care se reprezintă la teatru (**I 1**), destinat a fi reprezentat pe scenă. ✧ Expr. *A face* (sau *a juca) teatru* = a se preface. ✦ (Fam.) Discuție aprinsă între mai mulți, ceartă care atrage pe curioși. **3.** Arta de a prezenta în fața unui public un spectacol, o piesă. ✦ Profesia de actor, de regizor. **4.** Literatură dramatică; culegere de piese. ✦ Ansamblul operelor dramatice care prezintă caractere comune sau au o origine comună. **II.** Loc unde se petrece un eveniment, unde are loc o acțiune. ✧ *Teatru de operații* (sau *de război)* = teritoriu, spațiu maritim sau aerian unde în timp de război au loc acțiuni militare de o mare importanță strategică. —Din fr. **théâtre,** lat. **theatrum.**

TEBAÍNĂ s.f. Alcaloid foarte toxic, extras din opiu. — Din fr. **thébaïne.**

TEBAÍSM s.n. (Med.) Intoxicație cu opiu. — Din fr. **thébaïsme.**

TEBECÍST, -Ă, *tebeciști, -ste,* adj., s.m. și f. (Fam.) Tuberculos. — **T**[uberculoză cu] **B**[acilul] **K**[och] + suf. *-ist.*

TEC, *teci,* s.m. Arbore exotic originar din sudul Asiei, înalt, cu frunze opuse, întregi și cu flori albe, al cărui lemn dens și rezistent este folosit mai ales în construcții navale *(Tectona grandis).* — Din fr. **teck.**

TECALEMÍT, *tecalemite,* s.n. Pompă de mână specială, cu piston, folosită la ungerea motoarelor cu unsori consistente. [Pl. și: *tecalemituri*] — Din fr. **técalémite.**

TECHÉR-MECHÉR adv. (Înv.) În mare grabă, imediat; pe sus, cu sila. [Acc. şi: *técher-mécher*] — Din tc. **teker meker.**

TECHNÉŢIU s.n. Element chimic radioactiv, obţinut prin reacţii nucleare. [Pr.: *teh-*] — Din fr. **technétium.**

TECNETRÓN, *tecnetroane,* s.n. Tranzistor de construcţie specială folosit ca amplificator de tensiune la frecvenţă foarte înaltă. — Probabil din fr.

TECS, *tecsuri,* s.n. Cui mic de metal cu formă specială, folosit în cizmărie. — Din germ. **Täcks.**

TECSUÍ vb. IV v. **ticsi.**

TECŞÍLĂ, *tecşile,* s.f. (Reg.) Taşcă. — Cf. t a ş c ă.

TECTÍTĂ s.f. Meteorit sticlos, format în cea mai mare parte din dioxid de siliciu. — Din fr. **tectite.**

TECTÓNIC, -Ă, *tectonici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la tectonică (**2**), care aparţine tectonicii, care este legat de mişcările scoarţei Pământului. **2.** S.f. Ramură a geologiei care studiază structura scoarţei terestre şi cauzele mişcărilor şi deformărilor ei. ✦ Structură geologică. — Din fr. **tectonique.**

TECTRÍCE, *tectrice* s.f. Pană care acoperă baza aripii. — Din fr. **tectrice.**

TECUCEÁN, -Ă, *tecuceni, -e,* s.m. adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Tecuci. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Tecuci sau tecucenilor (**1**), referitor la municipiul Tecuci ori la tecuceni. — **Tecuci** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TECUCEÁNCĂ, *tecucence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Tecuci. — **Tecucean** + suf. *-că.*

TEDÉUM, *tedeumuri,* s.n. **1.** (În forma *Te Deum*) Imn în limba latină, în formă de psalm, de preamărire a lui Dumnezeu. **2.** Scurt serviciu religios (oficiat într-o împrejurare solemnă). [Scris şi: *Te Deum*] — Din lat. **Te Deum** [laudamus].

TEFÁL® s.n. **1.** Material plastic rezistent la căldură şi coroziune. **2.** Vas de bucătărie confecţionat din tefal (**1**). — Denumire comercială.

TEFELÚG, *tefeluge,* s.n. Tăvălug. — Cf. t ă v ă l u g.

TEFLÓN® s.n. **1.** Material plastic, rezistent la acţiunea agenţilor corozivi, la foc etc. **2.** Vas de bucătărie confecţionat din teflon (**1**). — Din fr. **téflon,** engl. **teflon.**

TEFLONÁT, -Ă, *teflonaţi, -te,* adj. (Despre vase metalice) Care este acoperit cu teflon (**1**). — De la **teflon.**

TEGLÍCI, *teglice,* s.n. Unealtă folosită de cojocari şi de cizmari pentru a întinde pielea în vederea prelucrării ei. — Din bg. **teglič.**

TEGUMÉNT, *tegumente,* s.n. **1.** Ţesut care constituie învelişul corpului la om şi la animale. **2.** (Bot.) Membrană care înconjoară şi protejează un organ. ✦ Înveliş al seminţelor plantelor, care dă culoarea şi aspectul exterior al seminţei. — Din fr. **tégument,** lat. **tegumentum.**

TEGUMENTÁR, -Ă, *tegumentari, -e,* adj. Care ţine de tegument, privitor la tegument. — Din fr. **tégumentaire.**

TÉHNIC, -Ă, *tehnici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. Care aparţine tehnicii (**II**), privitor la tehnică. ✧ *Desen tehnic* = desen care reprezintă la scară un obiect, cu înscrierea dimensiunilor lui, şi care este folosit la construirea obiectului în spaţiu. *Termen tehnic* = termen de specialitate, caracteristic unui domeniu de activitate. ✦ Care se ocupă de latura de strictă specialitate într-o meserie, într-o ştiinţă etc. **II.** S.f. **1.** Ansamblul metodelor, procedeelor şi regulilor aplicate în executarea unor lucrări sau, în general, în practicarea unei profesii. **2.** (Mil.; în sintagma) *Tehnică de luptă* = totalitatea mijloacelor de luptă şi auxiliare cu care sunt înzestrate forţele armate. — Din fr. **technique.**

TEHNICÉŞTE adv. (Rar) Conform tehnicii (**II**), după metoda tehnică. — **Tehnic** + suf. *-eşte.*

TEHNICIÁN, -Ă, *tehnicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în domeniul tehnicii (**II**), având o pregătire medie. ✦ Persoană care dispune de o tehnică (**II 2**) înaltă într-o ştiinţă, într-o meserie etc. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **technicien.**

TEHNICÍSM s.n. Tendinţa de a folosi în mod exagerat procedeele tehnice caracteristice unui domeniu de activitate, lăsând pe planul al doilea tezele teoretice care trebuie să conducă munca practică. — **Tehnic** + suf. *-ism.* Cf. rus. t e h n i ţ i z m.

TEHNICÍST, -Ă, *tehnicişti, -ste,* adj. Care se caracterizează prin tehnicism; de tehnicism. — **Tehnic** + suf. *-ist.*

TEHNICITÁTE s.f. (Rar) Caracter, calitate a ceea ce este tehnic. ✧ *Spor de tehnicitate* = sumă adăugată la retribuţia anumitor angajaţi care au o pregătire profesională specială sau care execută (temporar) o lucrare cu caracter tehnic.— Din fr. **technicité.**

TEHNICIZÁ, *tehnicizez,* vb. I. Tranz. A da caracter (exclusiv) tehnic. — **Tehnic** + suf. *-iza.*

TEHNICIZÁRE, *tehnicizări,* s.f. Acţiunea de *a tehniciza* şi rezultatul ei. — V. **tehniciza.**

TEHNICOLÓR, -Ă, *tehnicolori, -e,* adj. (Despre filme; adesea substantivat, n.) Realizat printr-un procedeu tehnic special, care permite transpunerea pe peliculă a culorilor din natură. — Din fr. **technicolor.**

TEHNO[1] adj. invar. (Despre muzica de dans) Care se caracterizează prin ritm susţinut şi sunete puternice de percuţie. — Din engl. **techno.**

TEHNO[2]- Element de compunere însemnând „tehnic", „în legătură cu tehnica", care serveşte la formarea unor substantive, a unor adjective şi a unor verbe. — Din fr. **techno-.**

TEHNOCRÁT, -Ă, *tehnocraţi, -te,* s.m. şi f. Adept al tehnocraţiei. — Din fr. **technocrate.**

TEHNOCRÁTIC, -Ă, *tehnocratici, -ce,* adj. Care ţine de tehnocraţie, privitor la tehnocraţie. — Din fr. **technocratique.**

TEHNOCRATÍSM s.n. Orientare sociologică potrivit căreia, în societatea contemporană, rolul de conducere ar trebui să revină exclusiv specialiştilor din diverse domenii ale ştiinţei, tehnicii etc.; tehnocraţie. ✦ Tendinţă tehnocratică. — Din fr. **technocratisme.**

TEHNOCRAŢÍE s.f. **1.** Orientare în sociologia şi politologia contemporană potrivit căreia rolul în conducerea societăţii trebuie să revină specialiştilor din diverse domenii. **2.** Sistem de guvernare controlat de tehnicieni, îndeosebi experţi tehnici, ca alternativă la cel în care conducerea o au factorii politici. ✦ Intelectualitate tehnică (cu rol conducător). — Din fr. **technocratie.**

TEHNOFOBÍE s.f. Fobie faţă de tehnică. — **Tehno**[logie] + **fobie.**

TEHNOGRÁFIC, -Ă, *tehnografici, -ce,* adj. Referitor la tehnografie, de tehnografie. — Din fr. **tehnographique.**

TEHNOGRAFÍE s.f. Descriere a diferitelor meserii şi a metodelor de lucru. — Din fr. **technographie.**

TEHNOLÓG, *tehnologi,* s.m. Specialist în tehnologie. — Din fr. **technologue.**

TEHNOLÓGIC, -Ă, *tehnologici, -ce,* adj. Care se referă la tehnologie, care ţine de tehnologie; de tehnologie. — Din fr. **technologique.**

TEHNOLOGÍE, *tehnologii,* s.f. **1.** Ştiinţă a metodelor şi a mijloacelor de prelucrare a materialelor. **2.** Ansamblul proceselor, metodelor, operaţiilor etc. utilizate în scopul obţinerii unui anumit produs. — Din fr. **technologie.**

TEHNOLOGÍSM s.n. Orientare sociologică contemporană care subapreciază personalitatea umană, cunoaşterea şi creaţia de valori în domeniul umanistic, al artei etc., datorită excesului tehnologic. — Din fr. **technologisme.**

TEHNOLOGIZÁ, *tehnologizez,* vb. I. Tranz. A da (artei) caracter tehnologic. — **Tehnologie** + suf. *-iza.*

TEHNOPSIHOLÓGIC, -Ă, *tehnopsihologici, -ce,* adj. Referitor la tehnopsihologie, de tehnopsihologie. — Din **tehnopsihologie.**

TEHNOPSIHOLOGÍE, s.f. Ramură a psihologiei care se ocupă de mijloacele aplicării practice a psihologiei teoretice. — **Tehno**[logie] + **psihologie.**

TEHNOREDACTÁ, *tehnoredactez,* vb. I. Tranz. A pregăti din punct de vedere tehnic şi grafic un manuscris înainte de trimiterea lui la tipar. — **Tehno-** + **redacta.**

TEHNOREDACTÁRE, *tehnoredactări,* s.f. Pregătirea tehnică şi grafică a unui manuscris înainte de a începe operaţia de tipărire; tehnoredacţie. — V. **tehnoredacta.**

TEHNOREDÁCTOR, *tehnoredactori,* s.m. Specialist în lucrări de tehnoredactare. — **Tehno-** + **redactor.**

TEHNOREDÁCŢIE, *tehnoredacţii,* s.f. Tehnoredactare. ✦ Serviciu într-o editură care se ocupă cu tehnoredactarea manuscriselor. — Din germ. **Tehnoredaktion.**

TEHNOREDACŢIONÁL, -Ă, *tehnoredacţionali, -e,* adj. Care ţine de tehnoredactare, privitor la tehnoredactare. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Tehno-** + **redacţional.**

TEHNOSFÉRĂ s.f. Domeniu al vieţii umane care cuprinde cultura şi civilizaţia. — **Tehno**[logie] + **sferă.**

TEHNOSTRUCTÚRĂ s.f. Categorie socială alcătuită din tehnicieni specialişti în domeniul organizării şi conducerii. — Din fr. **technostructure.**

TEHUÍ[1], *tehuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) zăpăci, a (se) buimăci. — Din **tehui[2].**

TEHÚI[2], -IE, *tehui,* adj. (Reg.) Zăpăcit, năuc, buimăcit. — Cf. magh. t a h o n y a „trândav".

TEI, (**1**) *tei,* s.m., (**2**) *teie,* s.n. **1.** S.m. Arbore cu frunze mari în formă de inimă, cu flori albe sau albe-gălbui, puternic parfumate, melifere, utilizate în farmacie, şi cu fructe achene *(Tilia platyphyllos).* ✧ *Tei alb* = arbore cu lemnul alb-roşiatic, uşor *(Tilia tomentosa). Tei pucios* = arbore înalt până la 20 m, ale cărui flori se folosesc în farmacie *(Tilia cordata).* **2.** S.n. Fibră din scoarţa de tei (**1**), folosită la legat şi la fabricat sfori, frânghii, rogojini. ✧ Expr. *A lega două-n tei* = a reuşi să adune ceva avere. *A găsi tei de curmei* = a găsi pretexte. — Lat. ***tilium** (= *tilia).*

TÉICĂ, *teici,* s.f. **1.** Cutie mobilă (de lemn) în care cad grăunţele din coşul morii înainte de a trece între pietre. **2.** Jgheab din care beau sau mănâncă vitele şi păsările. **3.** (Reg.) Mic vas de lemn legat de o prăjină, cu care se scoate apă dintr-un puţ. [Var.: **téucă** s.f.] — Et. nec.

TEICÚŢĂ, *teicuţe,* s.f. Diminutiv al lui *teică.* — **Teică** + suf. *-uţă.*

TEIÉR, *teiere,* s.n. Prăjină lungă de care sunt legate curmeie de tei, folosită pentru a speria peştii de pe fundul apei şi a-i goni spre plasele de pescuit. — **Tei** + suf. *-ar.*

TEÍNĂ s.f. Alcaloid cristalizat, strălucitor, cu gust amărui, asemănător cu cafeina, extras din frunzele de ceai, folosit în medicină ca excitant al nervilor şi al inimii sau pentru efectele sale diuretice. — Din fr. **théine.**

TEIÓS, -OÁSĂ, *teioşi, -oase,* adj. (Despre unele plante sau fructe comestibile) Tare şi fibros; aţos. — **Tei** + suf. *-os.*

TEÍSM[1] s.n. Credinţă în Dumnezeu înţeles ca unic, de altă esenţă decât lumea pe care a creat-o, ca fiinţă vie, dotată cu voinţă, ca persoană absolută, exterioară naturii, dar şi imanentă ei prin prezenţa şi acţiunea sa creatoare. — Din fr. **théisme.**

TEÍSM[2] s.n. (Med.) Ansamblul tulburărilor produse de consumul abuziv al ceaiului. — Din fr. **théisme.**

TEÍST, -Ă, *teiști, -ste,* s.m. și f. Adept al teismului[1]. — Din fr. **théiste.**

TEIȘÓR, *teișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *tei;* teiuleț. **2.** Arbust din familia rozaceelor, cu flori mari, galbene-aurii, cultivat ca plantă ornamentală; trandafir galben *(Kerria japonica).* **3.** (Bot.) Pristolnic. [Pr.: *te-i-*] — **Tei** + suf. *-ișor.*

TEIULÉȚ, *teiuleți,* s.m. Teișor (**1**). — **Tei** + suf. *-uleț.*

TEJGHEÁ, *tejghele,* s.f. **1.** Masă sau suport lung și îngust pe care vânzătorul își expune marfa și servește pe cumpărători. **2.** Masă de lucru a unui meseriaș. — Din tc. **tezgah.**

TEJGHELÚȚĂ, *tejgheluțe,* s.f. Diminutiv al lui *tejghea.* — **Tejghea** + suf. *-eluță.*

TEJGHETÁR, *tejghetari,* s.m. Persoană care stă la tejghea ca vânzător sau casier. — Din tc. **tezgâhtâr.**

TEL, *teluri,* s.n. **1.** Instrument de sârmă cu mâner folosit în bucătărie pentru a bate albușul de ou, frișca, crema etc. **2.** Resort, arc de sârmă (de oțel) folosit la canapele, somiere, fotolii etc.; drot. ✦ (Rar) Sârmă care susține și întărește forma unui corset. **3.** Coardă mică de metal la un instrument muzical. — Din tc. **tel.**

TELÁL, *telali,* s.m. **1.** Negustor ambulant (de haine vechi). **2.** (Înv.) Persoană care făcea strigările la un mezat. — Din tc. **tellal.**

TELALGÍE s.f. (Med.) Durere care apare în altă parte, la distanță de locul leziunii. — Din fr. **télalgie.**

TELANGIECTAZÍE, *telangiectazii,* s.f. (Med.) Dilatație a vaselor mici sau terminale, care apare de obicei pe nas și pe pomeții obrajilor. [Pr.: *-gi-ec-*] — Din fr. **télangiectasie.**

TELĂLÍȚĂ, *telălițe,* s.f. (Înv. și reg.) Femeie care face comerț ambulant (cu haine vechi). — **Telal** + suf. *-iță.*

TELE- 1. Element de compunere însemnând „departe", „la distanță", „de departe" care servește la formarea unor substantive, adjective sau verbe. **2.** Formă abreviată pentru *televiziune,* care, izolându-se, a devenit element de compunere cu sensul „televiziune", „televizor" și servește la formarea unor substantive, adjective și verbe. — Din fr. **télé-.**

TELEÁGĂ, *telegi,* s.f. **1.** Căruță mică (cu două roți) care servește la transportul persoanelor sau al unor poveri ușoare. **2.** Cotigă (la plug). — Din sl. **telěga.**

TELEANCHÉTĂ, *teleanchete,* s.f. Anchetă realizată de televiziune. [Pr.: *-le-an-*] — **Tele-** + **anchetă.**

TELEÁP interj. (Repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de târșâitul picioarelor. — Onomatopee.

TELEÁST, *teleaști,* s.m. **1.** Telecineast. **2.** Amator de programe de televiziune (de calitate). [Pr.: *-le-ast*] — Din fr. **téléaste.**

TELEAUTOGRÁF, *teleautografe,* s.n. Instalație cu ajutorul căreia mișcările unui creion condus cu mâna în punctul de emisie se transmit fidel, prin mijloace de telecomunicație, unei unelte de scris aflate în punctul de recepție. [Pr.: *-le-a-u-*] — Din fr. **téléautographe,** germ. **Teleautograph.**

TELEBIOMÉTRIC, -Ă, *telebiometrici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la telebiometrie, de telebiometrie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din **telebiometrie.**

TELEBIOMETRÍE s.f. (Biol.) Studiu de la distanță al fenomenelor biologice. [Pr.: *-bi-o-*] — **Tele-** + **biometrie.**

TELEBUSÓLĂ, *telebusole,* s.f. Busolă ale cărei indicații sunt transmise de la distanță unor instrumente indicatoare de pe bordul unui avion. — **Tele-** + **busolă.**

TELECABÍNĂ, *telecabine,* s.f. **1.** Teleferic amenajat cu cabine pentru transportul persoanelor. **2.** Cabină suspendată prin bare fixate pe cablu la intervale fixe. — Din fr. **télécabine,** it. **telecabina.**

TELECÁMERĂ, *telecamere,* s.f. Cameră de luat vederi pentru televiziune. — Din fr. **télécaméra.**

TELECHINEZÍE s.f. (Psih.) Deplasare a unor obiecte (mici și ușoare) la distanță, fără a le atinge, realizată de o persoană cu capacități paranormale. [Scris și: *telekinezie*] — Din fr. **télékinésie.**

TELECINEÁST, -Ă, *telecineaști, -ste,* s.m. și f. Specialist în realizarea filmelor pentru televiziune. ✦ Autor de scenarii pentru televiziune. [Pr.: *-ne-ast*] — Din fr. **télécinéaste.**

TELECINEMÁ s.n. Telecinematograf. — Din fr. **télécinéma.**

TELECINEMATÉCĂ s.f. **1.** Arhivă de filme a televiziunii. **2.** Emisiune de televiziune în care se prezintă filme artistice din telecinematecă (**1**). — Din fr. **télécinémathèque.**

TELECINEMATOGRÁF, *telecinematografe,* s.n. Aparat care transmite un film cinematografic cu ajutorul televiziunii; telecinema. — Din fr. **télécinématographe.**

TELECINEMATOGRÁFIC, -Ă, *telecinematografici, -ce,* adj. (Rar) De telecinematografie, din telecinematografie. — Din **telecinematografie.**

TELECINEMATOGRAFÍE, *telecinematografii,* s.f. (Rar) Producție de filme pentru televiziune. — **Tele-** + **cinematografie.**

TELECOMANDÁ, *telecománd,* vb. I. Tranz. A transmite o comandă la distanță. — Din fr. **télécommander.**

TELECOMANDÁBIL, -Ă, *telecomandabili, -e,* adj. (Despre mecanisme, instalații) Care poate fi telecomandat. — **Telecomanda** + suf. *-bil.*

TELECOMANDÁRE s.f. Acțiunea de *a telecomanda.* — V. **telecomanda.**

TELECOMANDÁT, -Ă, *telecomandați, -te,* adj. (Despre elemente de execuție) Care are calitatea de a transmite mesajele prin mijloace de telecomunicație. — V. **telecomanda.**

TELECOMÁNDĂ, *telecomenzi,* s.f. **1.** Transmiterea unei comenzi la distanță prin mijloace de telecomunicație; totalitatea mijloacelor tehnice care permit o astfel de transmitere. **2.** Dispozitiv prin care se transmit comenzi unor aparate. — Din fr. **télécommande.**

TELECOMUNICÁȚIE, *telecomunicații,* s.f. **1.** Transmitere și recepție la distanță a unor sunete, semne sau imagini prin telefon, telegraf, televiziune, semnalizare optică etc. **2.** Legătură între două puncte între care se realizează telecomunicația (**1**). ✧ *Sistem de telecomunicații* = totalitatea mijloacelor tehnice dintr-un serviciu de telecomunicații, care formează o unitate. — Din fr. **télécommunication.**

TELECONCÚRS, *teleconcursuri,* s.n. Concurs transmis prin televiziune. — **Tele-** + **concurs.**

TELECONFERÍNȚĂ, *teleconferințe,* s.f. Conferință organizată și transmisă prin diverse sisteme de telecomunicație. — **Tele-** + **conferință.**

TELECONTRÓL, *telecontroale,* s.n. Control de la distanță. — Din engl. **telecontrol.**

TELECOPTÉR, *telecoptere,* s.n. Helicopter mic telecomandat. —**Tele-** + [heli]**copter.**

TELECRONICÁR, -Ă, *telecronicari, -e,* s.m. și f. Cronicar al emisiunilor de televiziune. — **Tele-** + **cronicar.**

TELECRÓNICĂ, *telecronici,* s.f. Cronică de televiziune (**3**). — **Tele-** + **cronică.**

TELEDETÉCȚIE, *teledetecții,* s.f. Complex de tehnici utilizate pentru prelucrarea de la distanță a unor date cu privire la obiecte sau fenomene. — Din fr. **télédétection.**

TELEDIALÓG, *teledialoguri,* s.n. Dialog realizat și transmis prin diverse sisteme de telecomunicație. [Pr.: *-di-a-*] — **Tele-** + **dialog.**

TELEDIFUZÁ, *teledifuzez,* vb. I. Tranz. A difuza prin intermediul televiziunii. — **Tele-** + **difuza.**

TELEDIFUZÁRE s.f. Acțiunea de *a teledifuza.* — V. **teledifuza.**

TELEDIFUZÁT, -Ă, *teledifuzați, -te,* adj. Care a fost difuzat prin intermediul televiziunii. — V. **teledifuza.**

TELEDINÁMIC, -Ă, *teledinamici, -ce,* adj. Referitor la teledinamică, de teledinamică. — Din fr. **télédynamique.**

TELEDINÁMICĂ s.f. Știință care se ocupă cu transmiterea prin pământ, cu ajutorul ultrasunetelor, a unor șocuri puternice, în scopul de a provoca acțiuni distrugătoare la mare distanță. — Din fr. **télédynamique.**

TELEDIRIJÁ, *teledirijez,* vb. I. Tranz. A telecomanda. — **Tele-** + **dirija.**

TELEDIRIJÁRE, *teledirijări,* s.f. Acțiunea de *a teledirija.* — V. **teledirija.**

TELEDIVERTISMÉNT, *teledivertismente,* s.n. Emisiune de divertisment la televiziune. — **Tele-** + **divertisment.**

TELEECRANIZÁ, *teleecranizez,* vb. I. Tranz. A ecraniza o operă literară pentru televiziune. — **Tele-** + **ecraniza.**

TELEECRANIZÁRE, *teleecranizări,* s.f. Acțiunea de *a teleecraniza* și rezultatul ei. — V. **teleecraniza.**

TELEECRANIZÁT, -Ă, *teleecranizați, -te,* adj. (Despre opere literare) Ecranizat pentru televiziune. — V. **teleecraniza.**

TELEEDUCÁȚIE s.f. Educație prin televizune. — **Tele-** + **educație.**

TELEEMISIÚNE, *teleemisiuni,* s.f. Emisiune de televiziune. — **Tele-** + **emisiune.**

TELEENCICLOPEDÍE s.f. Emisiune cu caracter enciclopedic prezentată de televiziune. — **Tele-** + **enciclopedie.**

TELEFAGÍE s.f. Mania de a consacra prea mult timp emisiunilor de televiziune. — **Tele-** + [antropo]**fagie.**

TELEFÉRIC, *teleferice,* s.n. Funicular amenajat pentru transportul oamenilor. — Din fr. **téléphérique.**

TELEFICÁ, vb. I. Tranz. (Rar; folosit numai la timpurile compuse sau trecute) A introduce televiziunea în diverse domenii de activitate. — **Tele-** + [electri]**fica.**

TELEFICÁRE, *teleficări,* s.f. Acțiunea de *a telefica* și rezultatul ei. — V. **telefica.**

TELEFICÁT, -Ă, *teleficați, -te,* adj. (Despre domenii de activitate, procese tehnologice etc.) În care s-a introdus televiziunea. — V. **telefica.**

TELEFÍLM, *telefilme,* s.n. Film documentar, de desen animat sau artistic realizat pentru televiziune. — Din fr. **téléfilm.**

TELEFILMOTÉCĂ, *telefilmoteci,* s.f. Filmotecă a televiziunii. — **Tele-** + **filmotecă.**

TELEFOILETÓN, *telefoiletoane,* s.n. Foileton de televiziune. [Pr.: *-fo-i-*] — **Tele-** + **foileton.**

TELEFÓN, *telefoane,* s.n. **1.** Telecomunicație în care se realizează convorbiri la distanță prin mijlocirea undelor electromagnetice propagate de-a lungul unor fire; ansamblul instalațiilor necesare pentru acest scop. **2.** Aparat prevăzut cu un transmițător și un receptor și care, legat de o instalație telefonică centrală, permite convorbiri la distanță. ✧ *Telefon mobil* = telefon portabil, mobil. ✦ Chemare telefonică. ✦ Numărul pe care îl poartă telefonul (**2**) unui abonat. — Din fr. **téléphone.**

TELEFONÁ, *telefonez,* vb. I. Intranz. și tranz. A comunica cu cineva prin intermediul telefonului. ✦ A da un telefon, a chema la telefon. — Din fr. **téléphoner.**

TELEFONÁRE s.f. Acțiunea de *a telefona.* — V. **telefona.**

TELEFONÁT s.n. Faptul de *a telefona.* — V. **telefona.**

TELEFÓNIC, -Ă, *telefonici, -ce,* adj. Care aparține telefonului sau telefoniei, privitor la telefon sau la telefonie; (despre o convorbire) care se face prin telefon. ✧ *Aviz telefonic* = aviz prin care cineva este înștiințat că la o anumită oră va fi chemat la telefon (de obicei la o centrală telefonică) pentru o convorbire interurbană. — Din fr. **téléphonique.**

TELEFONÍE s.f. Transmitere, de obicei bilaterală, la distanță a sunetelor (transformate în unde electromagnetice) cu ajutorul aparatelor de telefon, legate între ele prin cabluri conducătoare. — Din fr. **téléphonie.**

TELEFONÍST, -Ă, *telefoniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care face serviciu la o centrală telefonică neautomată, stabilind legăturile telefonice. — Din fr. **téléphoniste.**

TELEFONOMETRÍE s.f. Operație de determinare a calităților aparatelor telefonice și a legăturilor telefonice, la emisie și la recepție, prin comparare cu calitățile anumitor instalații de referință. — Din fr. **téléphonométrie.**

TELEFONOMÉTRU, *telefonometre,* s.n. Contor pentru înregistrarea numărului și duratei convorbirilor telefonice. — Din fr. **téléphonomètre.**

TELEFÓTO s.n. Aparat care transmite electric la distanță o imagine luminoasă; imagine astfel obținută. — Din fr. **téléphoto.**

TELEFOTOGRAFIÁ, *telefotografiez,* vb. I. Tranz. A efectua o telefotografie. [Pr.: *-fi-a*] — Din **telefotografie.**

TELEFOTOGRÁFIC, -Ă, *telefotografici, -ce,* adj. Referitor la telefotografie, de telefotografie, din telefotografie. — Din fr. **téléphotographique.**

TELEFOTOGRAFÍE, *telefotografii,* s.f. Tehnica de a transmite pe cale electrică, la mare distanță, fotografii, desene, texte, etc.; fotografie, text, desen etc. transmise în asemenea condiții. — Din fr. **téléphotographie.**

TELEFOTOGRAFIÉRE, *telefotografieri,* s.f. Faptul de *a telefotografia.* [Pr.: *-fi-e-*] — V. **telefotografia.**

TELEGÁR, *telegari,* s.m. Cal tânăr, voinic (folosit la trăsură). — **Teleagă** + suf. *-ar.*

TELEGEÁ, *telegele,* s.f. (Rar) Teleguță. — **Teleagă** + suf. *-ea.*

TELEGÉNIC, -Ă, *telegenici, -ce,* adj. Care are expresivitate pe ecranul televizorului. — Din fr. **télégénique.**

TELEGENÍE s.f. Calitatea de a fi telegenic. — Din fr. **télégénie.**

TELEGHIDÁ, *teleghidez,* vb. I. Tranz. A dirija de la distanță mișcarea unui avion, a unui vas, a unui proiectil. — Din fr. **téléguider.**

TELEGHIDÁJ, *teleghidaje,* s.n. Acțiunea de a teleghida; teleghidare. — Din fr. **téléguidage.**

TELEGHIDÁRE, *teleghidări,* s.f. Teleghidaj. — V. **teleghida.**

TELEGHIDÁT, -Ă, *teleghidați, -te,* adj. (Despre avioane, proiectile etc.) Care este sau poate fi dirijat de la distanță. — V. **teleghida.**

TELEGNÓZIS s.n. (Psih.) Cunoaștere prezumtivă a evenimentelor îndepărtate (ca loc sau timp) pe alte căi decât cele perceptive și intelectuale. — Din engl. **telegnosis.**

TELEGONDÓLĂ, *telegondole,* s.f. Bancă cu două locuri, amenajate pentru transportul pe cablu al persoanelor. — **Tele-** + **gondolă.**

TELEGRÁF, (1, 2) *telegrafe,* s.n., s.m. **1. (3)** S.n. Telecomunicație care transmite la distanță semnale (corespunzătoare literelor și cifrelor) cu ajutorul unor aparate electromagnetice; ansamblul instalațiilor necesare în acest scop. ✦ Aparat folosit pentru producerea, recepția și transformarea semnalelor telegrafice în scopul transmiterii telegramelor. **2.** S.n. (Înv.) Aparat situat pe înălțimi sau în turnuri de semnalizare, pentru transmiterea la distanță a unor semnale optice. **3.** S.m. Nume dat unor plante erbacee ornamentale cu flori albe, mirositoare și cu tulpina agățătoare ajungând până la 5–6 metri *(Boussingaultia baselloides),* sau cu florile mici, roz-purpurii și cu tulpina fragilă *(Tradescantia virginica).* — Din fr. **télégraphe.**

TELEGRAFIÁ, *telegrafiez,* vb. I. Intranz. și tranz. A transmite ceva prin telegraf; a trimite o telegramă. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **télégraphier.**

TELEGRÁFIC, -Ă, *telegrafici, -ce,* adj. **1.** Care aparține telegrafului sau telegrafiei, privitor la telegraf. ✦ Transmis prin telegraf. **2.** Fig. Prescurtat, concis, laconic, scurt. — Din fr. **télégraphique.**

TELEGRAFÍE, *telegrafii,* s.f. Telecomunicație care constă în transmiterea mijlocită, prin semnale electromagnetice, optice etc., a unui text scris; telecomunicație realizată cu ajutorul telegrafului. ✧ *Telegrafie fără fir* = radiotelegrafie. — Din fr. **télégraphie.**

TELEGRAFIÉRE, *telegrafieri,* s.f. Acțiunea de *a telegrafia* și rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **telegrafia.**

TELEGRAFÍST, -Ă, *telegrafiști, -ste,* s.m. și f. Persoană specializată în transmiterea și recepționarea mesajelor telegrafice; funcționar la un oficiu telegrafic care transmite și recepționează telegrame, manipulând un telegraf. — Din fr. **télégraphiste.**

TELEGRÁM s.n. v. **telegramă.**

TELEGRÁMĂ, *telegrame,* s.f. Comunicare (scurtă) la distanță transmisă prin mijloacele cele mai rapide (telefon, telegraf); formularul pe care este scrisă această comunicare. [Var.: (înv.) **telegrám** s.n.] — Din fr. **télégramme.**

TELEGUȚĂ, *teleguțe,* s.f. Diminutiv al lui *teleagă;* telegea. — **Teleagă** + suf. *-uță.*

TELEIMPRIMÁ, *teleimprím,* vb. I. Tranz. A efectua o teleimprimare. [Pr.: *-le-im-*] — **Tele-** + **imprima.**

TELEIMPRIMÁRE, *teleimprimări,* s.f. Transmitere la distanță a unui text, prin intermediul teleimprimatorului. [Pr.: *-le-im-*] — **Tele-** + **imprimare.**

TELEIMPRIMATÓR, *teleimprimatoare,* s.n. Aparat telegrafic cu ajutorul căruia se transmit și se recepționează pe o bandă sau pe o coală de hârtie texte cu literele alfabetului; telescriptor. [Pr.: *-le-im-*] — **Tele-** + **imprimator** (după fr. *téléimprimeur).*

TELEINDICATÓR, *teleindicatoare,* s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se măsoară și se transmite la distanță valoarea unei mărimi. [Pr.: *-le-in-*] — Din fr. **téléindicateur.**

TELEINFORMÁTIC, -Ă, *teleinformatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a informaticii care prelucrează informația transmisă la distanță, în scopul asigurării accesului multiplu al beneficiarilor la un sistem de calcul cu performanțe ridicate. **2.** Adj. De teleinformatică (**1**). — Din fr. **téléinformatique.**

TELEINTERVÍU, *teleinterviuri,* s.n. Interviu transmis la televiziune. — Din fr. **télé-interview,** engl. **tele-interview.**

TELEÎNREGISTRÁRE, *teleînregistrări,* s.f. Înregistrare de la distanță. — **Tele-** + **înregistrare.**

TELEJURNÁL, *telejurnale,* s.n. Emisiune de televiziune în care se transmit știri curente, comentarii etc. — **Tele-** + **jurnal.**

TELELÉCȚIE, *telelecții,* s.f. Emisiune școlară de televiziune concepută ca o lecție. — **Tele-** + **lecție.**

TELELÉICĂ, *teleleici,* s.f. (Pop.) Femeie care umblă de colo până colo, flecărind și bârfind; femeie ușuratică, stricată, haimana. — **Teleleu** + suf. *-eică.*

TELELÉU, -EÁ, *telelei, -ele,* s.m. și f. Om fără căpătâi, care își pierde vremea (umblând de colo până colo) fără nicio treabă. ✧ Expr. (Adverbial) *A umbla teleleu (Tănase)* = a umbla de colo până colo, fără rost. *A fi teleleu Tănase* = a fi zăpăcit, aiurit, năuc. — Din magh. **telelö.**

TELELOÁICĂ, *teleloaice,* s.f. (Înv.) Soția telalului; vânzătoare ambulantă (de haine vechi). — **Telal** + suf. *-oaică.*

TELEMAGAZÍN, *telemagazine,* s.n. Emisiune de televiziune concepută după modelul magazinului (**2**). — **Tele-** + **magazin.**

TELEMÁTIC, -Ă, *telematici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Tehnică de trasmitere și prelucrare automată a informației la mare distanță prin intermediul sateliților și al altor procedee moderne de comunicație. **2.** Adj. Care folosește rețelele de telematică (**1**). — Din fr. **télématique.**

TELEMĂSÚRĂ, *telemăsuri,* s.f. Transmitere la distanță a valorii unei mărimi măsurate, după traducerea ei într-o mărime intermediară, la recepție urmând să se facă traducerea inversă. — Din fr. **télémesure.**

TELEMEÁ s.f. Brânză preparată din caș bine stors, tăiat în bucăți cu fețe de obicei dreptunghiulare și conservată în saramură. — Din tc. **teleme.**

TELEMECÁNIC, -Ă, s.f., adj. **1.** S.f. Tehnica dirijării mecanismelor de la distanță prin dispozitive electrice, cu sau fără fir. **2.** Adj. Care controlează și comandă de la distanță, prin dispozitive electrice, funcționarea mecanismelor. — Din fr. **télémécanique.**

TELEMÉTRIC, -Ă, *telemetrici, -ce,* adj. Care aparține telemetrului sau telemetriei, privitor la telemetru sau la telemetrie; făcut cu ajutorul telemetrului, bazat pe utilizarea telemetrului. — Din fr. **télémétrique.**

TELEMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu măsurarea distanțelor cu ajutorul telemetrului. — Din fr. **télémétrie.**

TELEMÉTRU, *telemetre,* s.n. **1.** Instrument optic folosit pentru măsurarea distanței dintre locul unde este instalat instrumentul și un punct depărtat sau inaccesibil. **2.** Dispozitiv auxiliar al unui aparat fotografic, care permite reglarea distanței focale a obiectivului în funcție de depărtarea până la obiectul vizat. — Din fr. **télémètre.**

TELEMOBÍL, *telemobile,* s.n. Walkie-talkie. — **Tele-** + **mobil.**

TELENCEFÁL, *telencefale,* s.n. Partea anterioară, terminală, a encefalului embrionar. — Din fr. **télencéphale.**

TELENOVÉLĂ, *telenovele,* s.f. Serial de televiziune, de obicei latino-american, având ca subiect povestea unor iubiri aparent imposibile, dar întotdeauna triumfătoare. — Din sp. **telenovela.**

TELEOBIECTÍV, *teleobiective,* s.n. Obiectiv fotografic asemănător cu o lunetă, care se atașează camerelor de luat vederi sau aparatelor de fotografiat, folosit la fotografierea obiectivelor situate la depărtări mari. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **téléobjectif,** germ. **Teleobjektiv.**

TELEOBSERVÁ, *teleobsérv,* vb. I. Tranz. A observa de la distanță cu mijloace speciale. [Pr.: *-le-ob-*] — **Tele-** + **observa.**

TELEOBSERVÁRE, *teleobservări,* s.f. Acțiunea de *a teleobserva.* [Pr.: *-le-ob-*] — V. **teleobserva.**

TELEOBSERVATÓR, *teleobservatori,* s.m. Persoană care teleobservă. [Pr.: *-le-ob-*] — **Teleobserva** + suf. *-tor.*

TELEOLÓGIC, -Ă, *teleologici, -ce,* adj. Care aparține teleologiei, privitor la teleologie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **téléologique.**

TELEOLOGÍE s.f. Doctrină potrivit căreia totul în lume a fost creat de Dumnezeu pentru a servi omului. ✦ Studiul scopurilor lucrurilor; teoria finalității. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **téléologie.**

TELEONOMÍE s.f. **1.** (Fil.) Teleologie. **2.** (Biol.) Determinare obiectivă a mecanismelor de reglare celulară. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **téléonomie.**

TELEOPERATÓR, *teleoperatori,* s.m. Robot[1] controlat printr-un sistem de telecomunicații de către un operator uman. [Pr.: *-le-o-*] — Din engl. **teleoperator,** fr. **téléoperateur.**

TELEORMĂNEÁN, -Ă, *teleormăneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Teleorman. **2.** Adj. Care aparține județului Teleorman sau teleormănenilor (**1**), referitor la județul Teleorman ori la teleormăneni. [Pr.: *-le-or-*] — **Teleorman** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TELEORMĂNEÁNCĂ, *teleormănence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Teleorman. [Pr.: *-le-or-*] — **Teleormănean** + suf. *-că.*

TELEOSTEÉAN, *teleosteeni,* s.m. (La pl.) Grup de pești caracterizați prin coloana vertebrală și craniul complet osoase, corpul acoperit cu solzi osoși și coada împărțită în două părți egale; (și la sg.) pește care face parte din acest grup. ✧ (Adjectival) *Pește teleosteean.* [Pr.: *-le-os-te-ean*. — Scris și: *teleostean*] — Din fr. **téléostéen.**

TELEPÁTIC, -Ă, *telepatici, -ce,* adj. Care aparține telepatiei, privitor la telepatie. — Din fr. **télépathique.**

TELEPATÍE s.f. Fenomen psihologic constând în comunicarea între persoane fără mijlocirea organelor de simț obișnuite, în transmiterea gândurilor la distanță. — Din fr. **télépathie.**

TELEPUBLICITÁTE s.f. Publicitate prin televiziune (**2**). — **Tele-** + **publicitate.**

TELERADIOGRAFÍE s.f. Radiografie executată prin plasarea sursei de raze X la mare distanță de persoana supusă acestei operații. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **téléradiographie.**

TELERECEPTÓR, *telereceptori,* s.m. (Biol.) Sistem exteroceptiv vizual, auditiv sau olfactiv care permite percepția stimulilor de la distanță. — Din fr. **télérécepteur.**

TELERECITÁL, *telerecitaluri,* s.n. Recital susținut în cadrul unei emisiuni de televiziune. — **Tele-** + **recital.**

TELERECÓRDING s.n. Aparat folosit pentru înregistrarea și redarea imaginilor, utilizând înregistrarea pe film a imaginilor de pe ecranul unui monitor[2] (**2**) de televizor. ✦ Peliculă pe care s-a făcut această înregistrare. — Din engl. **telerecording.**

TELEREDÁCTOR, -OÁRE, *teleredactori, -oare,* s.m. și f. Redactor al emisiunilor de televiziune. — **Tele-** + **redactor.**

TELEREDÁCȚIE, *teleredacții,* s.f. Redacție a emisiunilor de televiziune. — **Tele-** + **redacție.**

TELEREGLÁJ, *telereglaje,* s.n. Totalitatea mijloacelor tehnice pentru transmiterea la distanță, cu ajutorul unui semnal electromagnetic intermediar, a unor comenzi care să efectueze reglajul într-o anumită instalație; telereglare. — Din fr. **téléréglage.**

TELEREGLÁRE, *telereglări,* s.f. Telereglaj. — **Tele-** + **reglare.**

TELEREPORTÁJ, *telereportaje,* s.n. Reportaj transmis la televiziune. — Din fr. **téléreportage.**

TELEREPÓRTER, *telereporteri,* s.m. Reporter de televiziune. — Din fr. **téléreporter.**

TELESCÁUN, *telescaune,* s.n. **1.** Teleferic amenajat cu scaune pentru transportul persoanelor. **2.** Scaun suspendat prin bare fixate pe cablu la intervale egale. — **Tele-** + **scaun.**

TELESCHÍ, *teleschiuri,* s.n. Instalație de teleferic pentru schiori. — Din fr. **téléski.**

TELESCÓP, *telescoape,* s.n. Instrument optic care utilizează fenomenul reflexiei luminii pe o oglindă concavă, folosit în astronomie pentru observarea aștrilor. — Din fr. **téléscope.**

TELESCÓPIC, -Ă, *telescopici, -ce,* adj. **1.** Care aparține telescopului, privitor la telescop; care se face sau se vede cu ajutorul telescopului, bazat pe utilizarea telescopului. **2.** (Despre tuburi) Care pătrunde în golul altui tub, fără joc prea mare; (despre mecanisme) alcătuit din tuburi glisante care permit alungirea ori scurtarea. —Din fr. **télescopique.**

TELESCRIPTÓR, *telescriptoare,* s.n. Teleimprimator. — Din fr. **téléscripteur.**

TELESEMNALIZÁ, pers. 3 *telesemnalizează,* vb. I. Tranz. (Despre instalații, agregate etc.) A transmite la distanță informații de control referitoare la starea lor. — **Tele-** + **semnaliza.**

TELESEMNALIZÁRE, *telesemnalizări,* s.f. Acțiunea de *a telesemnaliza.* — V. **telesemnaliza.**

TELESHÓPPING s.n. Sistem de vânzare în care produsele sunt prezentate într-o emisiune de televiziune și sunt comandate telefonic de către cumpărători. [Pr.: *-șoping*] — Cuv. engl.

TELESPECTATÓR, -OÁRE, *telespectatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care urmărește o emisiune la televizor. — Din fr. **téléspectateur.**

TELESPÍCHER, (**1**) *telespicheri,* s.m., (**2**) *telespichere,* s.n. **1.** S.m. Crainic de televiziune. **2.** S.n. Aparat pentru comunicații bilaterale la distanțe relativ mici. [Var.: **teleșpícher** s.m., s.n.] — **Tele-** + **spicher.**

TELESPÓRT s.n. Emisiune de televiziune cu caracter sportiv. — **Tele-** + **sport.**

TELESTEREOGRÁF, *telestereografe,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se pot transmite la distanță fotografii, desene, texte etc., imprimate în prealabil pe un film special. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **téléstéréographe.**

TELEȘCOÁLĂ s.f. Emisiune de televiziune pentru elevi prezentată sub forma unei lecții. — **Tele-** + **școală.**

TELEȘPÍCHER s.m., s.n. v. **telespicher.**

TELETÁX s.n. Contor care stabilește costul unei convorbiri telefonice în funcție de durata acesteia. — **Tele-** + **tax**[are].

TELETERMOMÉTRU, *teletermometre,* s.n. Termometru a cărui citire se face de la distanță, partea instrumentului care măsoară temperatura fiind în contact cu corpul respectiv. — Din fr. **télétermomètre.**

TELETÉX, *teletexuri,* s.n. Sistem de transmitere rapidă a documentelor în forma originală, cu ajutorul unui telex perfecționat. — Din fr. **télétex.**

TELETÉXT s.n. Sistem de transmitere prin telecomandă și afișare pe ecranul televizorului a unor pagini cu informații diverse sub formă de text și grafică simplă. — **Tele** + **text.**

TELETÍN, *teletinuri,* s.n. (Reg.) Piele (de bou sau de cal) tăbăcită cu materii vegetale. — Din sb. **teletin.**

TELETÍP, *teletipuri,* s.n. Aparat telegrafic la care receptarea semnalelor transmise se face sub formă de caractere tipografice, fără a mai fi necesară prezența unui operator. — Din fr. **télétype,** germ. **Teletyp.**

TELETIPSÉTER, *teletipsetere,* s.n. Instalație pentru culegerea simultană a aceluiași text la mai multe mașini și în tipografii diferite. [Acc. și: *teletípseter*] — Din germ. **Teletipsetter,** fr. **télétypsetter.**

TELETÓP, *teletopuri,* s.n. Instrument topografic compus dintr-o busolă și un telemetru cu bază variabilă, folosită la ridicări geologice, geografice sau forestiere. — Din fr. **télétope.**

TELETRANSPÓRT s.n. Transport cu telefericul. — **Tele**[feric] + **transport.**

TELEVIZÁ, *televizez,* vb. I. Tranz. A transmite imagini prin televiziune. — Din fr. **téléviser.**

TELEVIZÁRE, *televizări,* s.f. Acțiunea de *a televiza.* — V. **televiza.**

TELEVIZIÚNE s.f. **1.** Tehnică a transmiterii la distanță a imaginilor unor obiecte (în mișcare) pe calea undelor vizuale. **2.** Instituție care asigură elaborarea și difuzarea emisiunilor prin televiziune (**1**). [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **télévision.**

TELEVIZÓR, *televizoare,* s.n. Aparat care recepționează imagini transmise prin televiziune. — Din fr. **téléviseur.**

TELEVIZORÍST, *televizoriști,* s.m. Depanator de televizoare. — **Televizor** + suf. *-ist.*

TELEVIZUÁL, -Ă, *televizuali, -e,* adj. Referitor la emisiuni de televiziune; de televiziune. [Pr.: *-zu-al*] — Din fr. **télévisuel.**

TELEVORBITÓR, *televorbitoare,* s.n. Instalație de telefonie care permite ca vocea care vorbește să fie auzită simultan de mai multe posturi. — **Tele-** + **vorbitor.**

TÉLEX, *telexuri,* s.n. Sistem mixt de telefonie și telegrafie în teleimprimator, care folosește prin comutare același circuit de transmisie. ✦ Serviciu de dactilografiere la distanță cu ajutorul teleimprimatorului. — Din fr. **télex.**

TELMATOLÓGIC, -Ă, *telmatologici, -ce,* adj. Referitor la telmatologie, de telmatologie. — Din **telmatologie.**

TELMATOLOGÍE s.f. Ramură a hidrologiei care studiază mlaștinile. — Din engl. **telmatology.**

TELOFÁZĂ s.f. (Biol.) A patra fază în diviziunea celulei prin mitoză, când fosta celulă unică se împarte în două celule distincte. — Din fr. **télophase.**

TELPÍZ, -Ă, *telpizi, -e,* adj. (Înv.) Viclean, prefăcut, șiret. — Din tc. **telbis.**

TELSÓN, *telsoane,* s.n. **1.** Ultimul segment abdominal la raci, care formează, împreună cu apendicele segmentului anterior, înotătoarea codală. **2.** Segmentul terminal al cozii scorpionilor, care poartă acul veninos. — Din fr. **telson.**

TELÚR s.n. Element chimic cu caracter nemetalic, de culoare albă-albăstruie, având proprietăți asemănătoare cu cele ale sulfului. — Din fr. **tellure.**

TELÚRIC, -Ă, *telurici, -ce,* adj. (Livr.) Care aparține pământului, privitor la pământ; pământesc. ✧ *Curent teluric* = curent electric care circulă prin sol. — Din fr. **tellurique.**

TELUROMÉTRU, *telurometre,* s.n. Instrument electronic pentru măsurarea distanțelor cu ajutorul undelor electromagnetice din spectrul invizibil. — Din fr. **telluromètre.**

TELURÚRĂ, *telururi,* s.f. (Chim.) Sare a hidrogenului telurat. — Din fr. **tellurure.**

TEMÁTIC, -Ă, *tematici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care ține de o temă, privitor la o temă, făcut pe anumite teme. **2.** Adj. (În sintagma) *Vocală tematică* = vocală care nu poate fi considerată nici sufix, nici desinență, și care, adăugată la rădăcina unui cuvânt, formează împreună cu aceasta o temă. **3.** S.f. Totalitatea temelor sau tema esențială a unei lucrări literare, artistice, științifice, a unui curent literar, a unei epoci etc. — Din (**1, 2**) fr. **thématique,** (**3**) germ. **Thematik.**

TEMATOLÓGIC, -Ă, *tematologici, -ce,* adj. Referitor la tematologie, de tematologie. — Din fr. **thématologique.**

TEMATOLOGÍE s.f. (Rar) Ramură a literaturii comparate care studiază circulația temelor (**1**). — Din fr. **thématologie.**

TÉMĂ, *teme,* s.f. **1.** Idee principală care este dezvoltată într-o operă, într-o expunere; subiect; aspect al realității care se reflectă într-o operă artistică. ✧ Loc. prep. *Pe tema...* = în jurul problemei..., despre problema... **2.** Motiv melodic dintr-o piesă muzicală. ✧ *Temă cu variațiuni* = compoziție muzicală care constă în enunțarea unei teme și în valorificarea ei prin diferite transformări ulterioare. **3.** Exercițiu scris dat școlarilor, studenților etc. pentru aplicarea cunoștințelor dobândite. **4.** (Lingv.) Grupare de elemente din structura unui cuvânt, constituită din rădăcină, urmată de o vocală tematică și adesea de unul sau mai multe sufixe (gramaticale sau lexicale) ori precedată de prefixe și caracterizată prin faptul că este comună formelor unuia și aceluiași cuvânt. — Din lat. **thema.** Cf. fr. thème, it. tema.

TEMĂTÓR, -OÁRE, *temători, -oare,* adj. Care se teme sau care inspiră teamă. — **Teme** + suf. *-ător.*

TEMBÉL, -Ă, *tembeli, -e,* adj. Nepăsător, indiferent; indolent, lăsător; tâmpit, idiot. — Din tc. **tembel.**

TEMBELÍSM, *tembelisme,* s.n. Nepăsare, indiferență; indolență, delăsare. — **Tembel** + suf. *-ism.*

TEMBELIZÁ, *tembelizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Fam.) A (se) face nepăsător, indolent. — **Tembel** + suf. *-iza.*

TEMBELIZÁNT, -Ă, *tembelizanți, -te,* adj. (Fam.) Care tembelizează. — De la **tembeliza.**

TÉME, *tem,* vb. III. **1**. Refl. A simți teamă, a fi cuprins de frică. ✧ Expr. *Cine e mușcat de șarpe se teme și de șopârlă* = cel pățit e fricos, prevăzător. *Mă tem că...* = mi se pare că..., socotesc că..., am sentimentul (neplăcut) că... ✦ A fi îngrijorat, a-și face griji. **2.** Tranz. (Pop.) A bănui, a suspecta pe cineva de infidelitate; a fi gelos. — Lat. **timere.**

TEMÉI, *temeiuri,* s.n. **1.** Lucrul sau partea cea mai importantă din ceva; temelie, fundament, bază. ✧ Loc. adj. *De temei* = de bază, solid, serios; însemnat, important. *Fără* (sau *lipsit de) temei* = fără bază reală, neîntemeiat, fictiv. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu temei* = **a**) întemeiat; solid; **b)** (care este) de-a binelea, temeinic. **2.** Motiv, pricină, cauză; prilej. **3.** (Pop.) Toi, miez, mijloc (al unei acțiuni, al unui interval de timp). *Temeiul nopții.* **4.** (Înv.) Grosul unei armate. — Din sl. **temelĭ.**

TEMÉINIC, -Ă, *temeinici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Solid, serios; cu temeinicie. ✦ Adânc, profund, intens. [Var.: (înv.) **temélnic, -ă** adj.] — **Temei** + suf. *-nic.*

TEMEINICÍ, *temeinicesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face să devină temeinic. — Din **temeinic.**

TEMEINICÍE s.f. **1.** Însușire a ceea ce este temeinic; soliditate, tărie, trăinicie; statornicie. ✧ Loc. adv. *Cu temeinicie* = temeinic, serios. **2.** Însușire a hotărârii unui organ de jurisdicție de a reflecta realitatea obiectivă a faptelor care concură pentru soluționarea unui litigiu. — **Temeinic** + suf. *-ie.*

TEMELÍE, *temelii,* s.f. Partea inferioară a unei construcții, coloane, statui etc., prin care acestea se sprijină pe pământ; fundație, fundament, bază. ✧ Loc. adv. *Din* (sau *până în*) *temelii* (sau *temelie*) = de la (sau până la) bază; cu totul, cu desăvârșire, radical. ✧ Expr. *A pune temelie* = a pune bazele, a funda, a întemeia. — Din sl. **temelije.**

TEMÉLNIC, -Ă adj. v. **temeinic.**

TEMENEÁ, *temenele,* s.f. Salut făcut după obiceiul musulman, printr-o plecăciune; ploconeală, închinăciune. ✧ Expr. *A face temenele* = a fi exagerat de politicos, a fi slugarnic, a se ploconi. — Din tc. **temenna(h).**

TEMENÍ, *temenesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se pleca în fața cuiva în semn de salut; a se închina. — Din **temenea.**

TEMERÁR, -Ă, *temerari, -e,* adj. Îndrăzneț (peste măsură), cutezător. — Din fr. **téméraire,** lat. **temerarius.**

TÉMERE, *temeri,* s.f. Faptul de *a (se) teme;* frică, teamă, temut[1] (**1**). ✦ (Înv.) Gelozie. — V. **teme.**

TEMERITÁTE, *temerități,* s.f. Îndrăzneală mare, cutezanță. — Din fr. **témérité,** lat. **temeritas, -atis.**

TEMETÉU, *temeteie,* s.n. (Reg.) Cimitir. — Din magh. **temetö.**

TÉMNIC, *temnicuri,* s.n. (Reg.) **1.** Adăpost în pământ, în care se țin stupii iarna. **2.** Adăpost săpat în pământ pentru ocrotirea ostașilor (în timp de războaie). **3.** (Înv.) Închisoare. [Pl. și: *temnice*] — Din ucr. **temnyk.**

TEMNICÉR, *temniceri,* s.m. Paznic, supraveghetor, gardian la o închisoare. — **Temniță** + suf. *-ar.*

TEMNICIOÁRĂ, *temnicioare,* s.f. Diminutiv al lui *temniță.* — **Temniță** + suf. *-ioară.*

TÉMNIȚĂ, *temnițe,* s.f. Închisoare, pușcărie. ✧ (Jur.) *Temniță grea* = (în Codul penal anterior) pedeapsă privativă de libertate, care urma să se execute într-un regim de severitate și se aplica pentru unele fapte penale considerate drept crime. [Pl. și: *temnițĭ*] — Din sl. **tĭmĭnica.**

TÉMPERA[1] s.f. **1.** Vopsea obținută prin amestecarea ei cu lianți pe bază de substanțe albuminoide sau gelatinoase. **2.** Procedeu în tehnica picturii în care se folosesc culori tempera[1] (**1**). ✦ Pictură realizată prin acest procedeu. — Din it. **tempera.**

TEMPERÁ[2], *temperez,* vb. I. Tranz. A potoli, a modera, a domoli (un sentiment, o acțiune, o dorință etc.) ✧ Refl. *Vântul s-a mai temperat.* — Din fr. **tempérer,** lat. **temperare.**

TEMPERAMÉNT, *temperamente,* s.n. Ansamblul trăsăturilor fiziologice și nervoase care condiționează capacitatea de lucru, echilibrul și stăpânirea de sine a unei persoane; fire. ✦ Energie vitală, avânt, elan, impetuozitate; vioiciune. — Din fr. **tempérament,** lat. **temperamentum.**

TEMPERAMENTÁL, -Ă, *temperamentali, -e,* adj. Care aparține temperamentului, privitor la temperament, de temperament. ✦ Plin de energie, de elan, de pasiune. — **Temperament** + suf. *-al.*

TEMPERAMENTÓS, -OÁSĂ, *temperamentoși, -oase,* adj. (Rar) Cu temperament energic, impetuos; plin de temperament. — **Temperament** + suf. *-os.*

TEMPERÁNȚĂ s.f. (Rar) Cumpătare, moderație, sobrietate (în special în privința consumului de băuturi alcoolice). — Din fr. **tempérance,** lat. **temperantia.**

TEMPERÁRE s.f. Acțiunea de *a tempera*[2]. — V. **tempera[2].**

TEMPERÁT, -Ă, *temperați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni și despre manifestările lor) Moderat, cumpătat, potolit. ✦ *Climă temperată* = climă caracterizată prin existența a patru anotimpuri, cu veri potrivit de călduroase și cu ierni nu prea reci. *Zonă temperată* = fiecare dintre cele două zone de pe suprafața Pământului cuprinse între tropice și cercurile polare. **2.** (Muz.; în sintagma) *Sistem temperat* = sistemul împărțirii intervalelor de tonuri în câte două semitonuri egale. — V. **tempera.** Cf. fr. tempéré.

TEMPERATÚRĂ, *temperaturi,* s.f. Mărime fizică utilizată pentru a caracteriza starea de încălzire a unui mediu, a unui corp etc. ✧ *Temperatură absolută* = temperatură care se măsoară pornind de la zero absolut. ✦ Stare fiziologică constantă a corpului animal, reprezentând echilibrul dintre căldura produsă și cea pierdută. ✦ Gradul de căldură ridicată a corpului omenesc, reprezentând un simptom patologic; fierbințeală, febră. — Din fr. **température,** lat. **temperatura.**

TEMPÉSTĂ, *tempeste,* s.f. (Înv.) Furtună, uragan. — Din it. **tempesta.**

TEMPESTUÓS, -OÁSĂ, *tempestuoși, -oase,* adj. (Livr.) Furtunos, vijelios. [Pr.: *-tu-os*] — Din lat. **tempestuosus.**

TEMPLIÉR, *templieri,* s.m. (La pl.) Ordin monaho-cavaleresc, creat în 1119 în Palestina și desființat în 1312 de papa Clement V, care a avut un rol important în relațiile lumii europene cu Orientul; (și la sg.) persoană care făcea parte din acest ordin. [Pr.: *-pli-er*] — Din fr. **templier.**

TÉMPLU, *temple,* s.n. Edificiu consacrat găzduirii unor divinități și destinat practicării unui cult religios. ✦ Sanctuar central al cultului evreiesc de pe Muntele Moria din Ierusalim. — Din lat. **templum,** fr. **temple.**

TÉMPO, *tempouri,* s.n. **1.** Viteză, iuțeală cu care se execută o piesă muzicală, conform conținutului și caracterului ei. ✦ Ritm, cadență. **2.** (Lingv.) Viteză de succesiune a silabelor cuvintelor în cursul vorbirii; ritm al vorbirii. — Din it., fr. **tempo.**

TEMPOFÓN, *tempofoane,* s.n. Aparat folosit pentru modificarea duratei unei înregistrări cu sau fără schimbarea frecvenței. — Din fr. **tempophone.**

TEMPORÁL[1], *temporale,* s.n. Os pereche așezat de o parte și de alta a cutiei craniene, în regiunea tâmplelor, fiind cuprins între occipital, parietal și sfenoid, de forma unei scoici rotunjite, cu trei prelungiri pe care sunt inserați mușchii gâtului. ✧ (Adjectival) *Os temporal.* ✦ (Adjectival) Care aparține regiunii tâmplelor, privitor la această regiune. — Din fr. **temporal.**

TEMPORÁL[2], -Ă, *temporali, -e,* adj. Care indică timpul, privitor la timp; care depinde de timp. ✧ *Propoziție (circumstanțială) temporală* (și substantivat, f.) = propoziție care arată timpul în care se petrece acțiunea din propoziția regentă, având funcția unui complement circumstanțial de timp. *Conjuncție temporală* = conjuncție care introduce o propoziție temporală. — Din fr. **temporel.**

TEMPORÁR, -Ă, *temporari, -e,* adj. Care e de scurtă durată, care nu durează decât un anumit timp; vremelnic, trecător, provizoriu. ✧ Care exercită o activitate un timp limitat. — Din fr. **temporaire,** lat. **temporarius.**

TEMPORIZÁ, *temporizez,* vb. I. Tranz. **1.** A amâna, a tărăgăna, a tergiversa. **2.** A face să se producă cu intermitență. — Din fr. **temporiser.**

TEMPORIZÁRE, *temporizări,* s.f. Acțiunea de *a temporiza* și rezultatul ei; amânare, tărăgănare, tergiversare. — V. **temporiza.**

TEMPORIZATÓR, -OÁRE, *temporizatori, -oare,* adj. Care tărăgănează. — Din fr. **temporisateur.**

TEMÚT[1] s.n. **1.** (Rar) Temere. **2.** (Înv.) Gelozie. — V. **teme.**

TEMÚT[2], -Ă, *temuți, -te,* adj. Care inspiră teamă, de care te temi. — V. **teme.**

TEN, *tenuri,* s.n. Culoarea și însușirile pielii obrazului; *p. ext.* pielea obrazului. ✧ *Fond de ten* = produs de cosmetică de consistență păstoasă sau lichidă, gras, de culoarea pudrei, folosit ca fard. — Din fr. **teint.**

TENÁCE, *tenaci, -ce,* adj. **1.** Stăruitor, perseverent; persistent, dârz. **2.** (Despre corpuri dure) Care prezintă tenacitate (**2**), care este dur; rezistent, tare. — Din fr. **tenace,** lat. **tenax, -acis.**

TENACITÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi tenace (**1**); stăruință, perseverență, dârzenie. **2.** Proprietate a unui material de a se deforma relativ mult, sub acțiunea unor solicitări exterioare, înainte de a se rupe. ✦ Mărime caracteristică unui

material solid, egală cu deformația lui specifică la rupere. — Din fr. **ténacité,** lat. **tenacitas, -atis.**

TENALGÍE, *tenalgii,* s.f. Durere în tendoanele mușchilor. — Din fr. **ténalgie.**

TENCUÍ, *tencuiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un zid sau un tavan cu tencuială. — Din ucr. **tyn'kuvaty.**

TENCUIÁLĂ, *tencuieli,* s.f. Strat de mortar care se așterne pe ziduri și pe tavane pentru a le proteja și pentru a obține suprafețe netede, cu aspect plăcut. ✦ Tencuire, tencuit[1]. [Pr.: *-cu-ia-*] — **Tencui** + suf. *-eală.*

TENCUÍRE, *tencuiri,* s.f. Tencuit[1]. — V. **tencui.**

TENCUÍT[1] s.n. Acțiunea de *a tencui* și rezultatul ei; tencuire. — V. **tencui.**

TENCUÍT[2], -Ă, *tencuiți, -te,* adj. Acoperit cu tencuială. — V. **tencui.**

TENCUITÓR, *tencuitori,* s.m. Meseriaș care tencuiește. [Pr.: *-cu-i-*] — **Tencui** + suf. *-tor.*

TENCULÉȚ, *tenculeț,* s.n. Diminutiv al lui *teanc.* — **Teanc** + suf. *-uleț.*

TENDALÉT, *tendalete,* s.n. (Mar.) Tendă mică. [Var.: **tendalétă** s.f.] — Din fr. **tendelet.**

TENDALÉTĂ s.f. v. **tendalet.**

TENDÁR, *tendare,* s.n. **1.** Bară folosită la susținerea tendei. **2.** Grindă folosită la susținerea capetelor bărcilor de serviciu sau de salvare de pe o navă. — **Tendă** + suf. *-ar.*

TÉNDĂ, *tende,* s.f. Apărătoare de soare sau de ploaie, în formă de acoperiș, făcută din pânză (la o luntre, la o corabie, pe o terasă etc.). — Din ngr. **ténta,** it. **tenda.**

TENDENȚIONÍSM s.n. Tendențiozitate. ✦ Denumire generică a orientărilor literare și artistice care declară drept principal criteriu valoric al operei de artă abordarea unei tematici cu caracter pronunțat politic, social, etic, ignorând criteriile estetice. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **tendențios.**

TENDENȚIÓS, -OÁSĂ, *tendențioși, -oase,* adj. **1.** Care urmărește un anumit scop, care trădează o tendință ascunsă; care vrea să insinueze ceva; lipsit de obiectivitate, părtinitor. **2.** (Despre o operă literară sau de artă) Caracterizată prin tendință, căreia îi este proprie o anumită tendință. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **tendancieux.**

TENDENȚIOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi tendențios; tendenționism. [Pr.: *-ți-o-*] — **Tendențios** + suf. *-itate.*

TÉNDER, *tendere,* s.n. Vehicul de cale ferată, cuplat direct cu o locomotivă cu abur sau făcând corp comun cu aceasta, care servește la depozitarea și la transportul combustibilului și apei necesare funcționării locomotivei. — Din fr. **tender.**

TENDINÍTĂ, *tendinite,* s.f. (Med.) Inflamație a tendoanelor. — Din fr. **tendinite.**

TENDINÓS, -OÁSĂ, *tendinoși, -oase,* adj. Care ține de tendon, privitor la tendon; care conține multe tendoane. — Din fr. **tendineux.**

TENDÍNȚĂ, *tendințe,* s.f. **1.** Dispoziție firească pentru ceva, înclinare, năzuință; pornire, acțiune conștientă spre un scop determinat. ✦ Orientare comună a unei categorii de persoane; direcție. ✦ Evoluție a cuiva într-un anumit sens. **2.** Forță care face ca un corp să se miște într-o anumită direcție; direcția pe care o are un corp în mișcare. **3.** Trăsătură atribuită de unii teoreticieni artei, constând în finalitatea și eficiența practică a acesteia (politică, socială, morală etc.), opusă caracterului ideal (gratuității) artei (artă pentru artă). — Din fr. **tendance.**

TENDÓN, *tendoane,* s.n. (Anat.) Fascicul subțire, fibros, de culoare albă, format din țesut conjunctiv foarte rezistent, cu ajutorul căruia mușchii se fixează pe oase. — Din fr. **tendon.**

TENDÓR, *tendoare,* s.n. Dispozitiv pentru întinderea unor cabluri de ancorare, alcătuit din două tije filetate în sens invers și un manșon. — Din fr. **tendeur.**

TENÉBRĂ, *tenebre,* s.f. (Livr.; rar la sg.) Întuneric deplin; întunecime, obscuritate, beznă. — Din fr. **ténèbres,** lat. **tenebrae.**

TENEBRÓS, -OÁSĂ, *tenebroși, -oase,* adj. (Livr.) Întunecos, sumbru, obscur. ✦ (Substantivat, m.; la pl.) Grup de pictori italieni din sec. XVII, a căror pictură este caracterizată prin atmosferă întunecată și prin treceri bruște de la lumină la umbră, cu puternice efecte de clarobscur. ✦ Fig. (Despre oameni) Posomorât, închis. ✦ Fig. Ascuns și perfid. — Din fr. **ténébreux,** lat. **tenebrosus.**

TENÉSME s.f. pl. Simptom care apare în unele boli, caracterizat prin necesitatea ineficientă și uneori dureroasă de a urina sau de a defeca. — Din fr. **ténesme.**

TENIÁZĂ, *teniaze.* s.f. Boală parazitară determinată de prezența în intestinul omului a viermilor paraziți din genul *Taenia.* [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **téniasis.**

TENICÍD, -Ă, *tenicizi, -de,* adj., s.n. (Substanță) care distruge viermii plați; tenifug. — Din engl. **t(a)eniacide.**

TÉNIE, *tenii,* s.f. Vierme parazit din genul *Taenia,* care trăiește mai ales în intestinul subțire al omului și al animalelor carnivore; panglică. — Din fr. **ténia,** lat. **taenia.**

TENIFÚG, -Ă, *tenifuge,* adj., s.n. (Substanță) care distruge viermii plați; tenicid. — Din fr. **ténifuge.**

TÉNIS (**1**) s.n., (**2**) *tenișI,* s.m. **1.** S.n. (Și în sintagma *tenis de câmp)* Joc sportiv care se practică cu mingi mici, lovite cu rachete de către doi sportivi sau două perechi, pe un teren special amenajat, despărțit în două printr-o plasă joasă; sportul alb. ✧ *Tenis de masă* = joc sportiv practicat cu mingi mici de celuloid și cu palete, pe o masă specială de formă dreptunghiulară, despărțită în două părți egale de un fileu, care se desfășoară între doi jucători sau între două perechi; ping-pong. **2.** S.m. (Mai ales la pl.) Încălțăminte pentru tenis. *Pereche de tenișI.* — Din engl., fr. **tennis.**

TENISÍSTIC, -Ă, *tenisistici, -ce,* adj. Care ține de tenis, referitor la tenis. — **Tenis** + suf. *-istic.*

TÉNISMAN, -Ă s.m. și f. v. **tenismen.**

TÉNISMEN, -Ă, *tenismeni, -e,* s.m. și f. Jucător de tenis. [Var.: **ténisman, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **tenisman.**

TENÓR, *tenori,* s.m. **1.** Cea mai înaltă voce bărbătească; cântăreț care are o astfel de voce. ✧ *Tenor dramatic* = voce de tenor cu un timbru asemănător baritonului; cântăreț cu o astfel de voce. **2.** Categorie de instrumente de suflat cu registrul cel mai înalt. — Din fr. **ténor,** it. **tenore.**

TENORÍNO s.m. Tenor care cântă în falset. — Din it. **tenorino.**

TENOSINOVÍTĂ, *tenosinovite,* s.f. Inflamație a tecilor conjunctive care învelesc tendoanele. — Din fr. **ténosynovite.**

TENOTOMÍE, *tenotomii,* s.f. Operație care constă în tăierea unui tendon. — Din fr. **ténotomie.**

TENSIOACTÍV, -Ă, *tensioactivi, -e,* adj. (Chim.; despre unele substanțe) Care poate modifica tensiunea superficială a unui lichid. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **ténsioactif,** engl. **tensioactive.**

TENSIOACTIVITÁTE s.f. (Chim.) Proprietate a unei substanțe dintr-o soluție de a modifica tensiunea superficială a solventului. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tensioactivité.**

TENSIOMÉTRU, *tensiometre,* s.n. **1.** Aparat de măsurat tensiunea superficială a unui lichid. **2.** Aparat cu ajutorul căruia se înregistrează tensiunea arterială. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tensiomètre.**

TENSIONÁ, *tensionez,* vb. I. Tranz. A întinde fibre, coarde elastice. ✦ Fig. A produce încordare psihică. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tensionner.**

TENSIONÁL, -Ă, *tensionali, -e,* adj. **1.** (Med.) Referitor la presiunea lichidelor organice. ✦ Care ține de tensiune (**4**). **2.** De încordare psihică. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tensionnel.**

TENSIONÁRE, *tensionări,* s.f. Acțiunea de *a tensiona* și rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **tensiona.**

TENSIONÁT, -Ă, *tensionați, -te,* adj. (Despre fibre, coarde elastice) Care a fost bine întins. ✦ (Fig.) Care este încordat psihic. [Pr.: *-si-o-*] — V. **tensiona.**

TENSIÚNE, *tensiuni,* s.f. **1.** Stare a ceea ce este întins; încordare. ✦ Fig. Situație încordată; zbucium sufletesc, nervozitate. ✦ Forță interioară care ia naștere într-un corp supus unor forțe exterioare. **2.** Diferență de potențial dintre două puncte ale unui câmp electric. **3.** Presiunea vaporilor produși de un lichid într-un spațiu închis. **4.** (Fiziol.; în sintagmele) *Tensiune arterială* = presiune cu care circulă sângele în artere, echivalentă cu presiunea pe care sângele o exercită asupra pereților arteriali; presiune mai mare decât cea normală, constituind o stare patologică. *Tensiune oculară* = tensiune a arterelor oculare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **tension,** lat. **tensio, -onis.**

TENSOMETRÍE s.f. Ansamblul metodelor experimentale utilizate pentru determinarea tensiunilor din piesele finite supuse la solicitări, prin măsurarea deformațiilor în câteva puncte de pe suprafața piesei. — Din fr. **tensométrie.**

TENSOMÉTRU, *tensometre,* s.n. Dispozitiv mecanic, pneumatic sau electric, care se fixează pe piesa a cărei deformație se studiază prin metodele tensometriei. — Din germ. **Tensometer.**

TENSÓR, *tensori,* s.m. Obiect matematic definit în cadrul algebrei și geometriei, frecvent utilizat în fizică, reprezentând o generalizare a noțiunii de vector. — Din fr. **tenseur,** germ. **Tensor.**

TENSORIÁL, -Ă, *tensoriali, -e,* adj. Care se referă la tensori, care aparține tensorilor. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **tensoriel.**

TENTÁ, *tentez,* vb. I. Tranz. A ispiti, a ademeni, a momi. — Din fr. **tenter.**

TENTÁCUL, *tentacule,* s.n. Fiecare dintre apendicele mobile, nearticulate, musculoase și sensibile ale unor animale (acvatice), care servește la pipăit, la apucat prada și uneori la deplasare. — Din fr. **tentacule,** lat. **tentaculum.**

TENTACULÁR, -Ă, *tentaculari, -e,* adj. Cu tentacule, de natura tentaculelor; ca un tentacul. — Din fr. **tentaculaire.**

TENTACULÁT, *tentaculate,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale acvatice nevertebrate care se caracterizează printr-un aparat tentacular dispus în jurul gurii; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. — Din **tentacul.**

TENTÁNT, -Ă, *tentanți, -te,* adj. Care tentează, atrage; ispititor, ademenitor. — Din fr. **tentant.**

TENTATÍVĂ, *tentative,* s.f. Acțiune întreprinsă în scopul de a realiza ceva, fără siguranța izbânzii; încercare (neizbutită). ✦ (Jur.) Încercare de a săvârși o infracțiune. — Din fr. **tentative.**

TENTÁȚIE, *tentații,* s.f. Ispită, ademenire, dorință. [Var.: **tentațiúne** s.f.] — Din fr. **tentation.**

TENTAȚIÚNE s.f. v. **tentație.**

TÉNTĂ, *tente,* s.f. Amestec de tuș (sau de culoare) cu apă, terebentină etc., folosit pentru a reda nuanța de culoare dorită; nuanță a unei culori. — Din fr. **teinte.**

TENÚTO adv. (Muz.; indică modul de executare) Respectând valoarea exactă a notelor. — Cuv. it.

TEOBROMÍNĂ, *teobromine,* s.f. Alcaloid extras din seminţele arborelui de cacao, care se prezintă sub formă de pulbere cristalină, albă, fără miros, puţin solubilă în apă, având o acţiune puternic diuretică şi fiind un stimulent cardiac. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théobromine.**

TEOCRÁT, *teocraţi,* s.m. Persoană care exercită o putere teocratică. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théocrate.**

TEOCRÁTIC, -Ă, *teocratici, -ce,* adj. Care aparţine teocraţiei, privitor la teocraţie; de natură teocratică. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théocratique.**

TEOCRAŢÍE, *teocraţii,* s.f. Formă de guvernământ caracteristică lumii antice şi Americii precolumbiene, în care şeful statului, fiind şi şeful Bisericii, avea întreaga putere, considerată de origine divină, iar preoţimea deţinea şi puterea laică; stat cu o astfel de formă de guvernământ. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théocratie.**

TEODICÉE s.f. Parte a apologeticii având ca obiect demonstrarea faptului că existenţa răului, a nedreptăţii în lume nu infirmă bunătatea divină. [Pr.: *te-o-di-ce-e*] — Din fr. **théodicée.**

TEODOLÍT, *teodolite,* s.n. Instrument optic pentru măsurarea unghiurilor orizontale şi verticale, alcătuit dintr-o lunetă mobilă, care se poate roti în faţa unui cadran împărţit în grade, şi folosit în lucrările geodezice şi topografice. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théodolite.**

TEOFANÍE, *teofanii* s.f. (Livr.) Formă de apariţie (revelaţie, întrupare etc.) a unei divinităţii în faţa oamenilor. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théophanie.**

TEOFILÍNĂ s.f. Substanţă alcaloidă extrasă din frunzele de ceai, cu acţiune diuretică, vasodilatatoare, care stimulează muşchiul cardiac şi acţionează asupra centrilor respiratori. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théophylline.**

TEOGÓNIC, -Ă, *teogonici, -ce,* adj. Care aparţine teogoniei, privitor la teogonie. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théogonique.**

TEOGONÍE, *teogonii,* s.f. (În religiile politeiste) Naşterea zeilor, ca act care precede cosmogonia. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théogonie.**

TEOLÓG, *teologi,* s.m. Persoană care se ocupă cu probleme de teologie; specialist în teologie. [Pr.: *te-o-*] — Din germ. **Theolog,** it. **teologa.**

TEOLOGÁL, -Ă, *teologali, -e,* adj. (Rar) Teologic. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théologal.**

TEOLÓGIC, -Ă, *teologici, -ce,* adj. Care ţine de teologie, privitor la teologie; de teolog; teologal. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théologique.**

TEOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu expunerea şi fundamentarea teoretică a izvoarelor şi a dogmelor unei religii; *p. restr.* parte a dogmaticii având ca obiect exclusiv pe Dumnezeu. ✧ *Teologie pastorală* = domeniu al teologiei având drept scop pregătirea viitorilor preoţi în practica bisericească pe baza studierii Noului Testament. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théologie.**

TEOLOGIZÁ, *teologizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da caracter teologic. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théologiser.**

TEOMAHÍE s.f. (Mitol.) Luptă între zei. [Pr.: *te-o-*] — Din ngr. **theomahía.**

TEOMANŢÍE s.f. Artă de prevestire în care ghicitorul este inspirat de divinitate. [Pr.: *te-o-*] — Din ngr. **theomantía.**

TEÓRBĂ, *teorbe,* s.f. Instrument muzical mai mare decât lăuta, care are coarde speciale pentru sunetele grave. [Pr.: *te-or-*] — Din fr. **théorbe.**

TEORÉMĂ, *teoreme,* s.f. (Mat.) Propoziţie al cărei adevăr se stabileşte prin demonstraţie. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théorème.**

TEORÉTIC, -Ă, *teoretici, -ce,* adj. Privitor la teorie; bazat pe teorie (nu pe experiment); referitor la conţinutul de idei. ✦ Care este de natura teoriei, care nu afectează activitatea practică. ✦ Abstract, noţional, conceptual; speculativ. [Pr.: *te-o-*] — Din germ. **theoretisch,** lat. **theoreticus.**

TEORETICÉŞTE adv. (Rar) Din punct de vedere teoretic. [Pr.: *te-o-*] — **Teoretic** + suf. *-eşte.*

TEORETICIÁN, -Ă, *teoreticieni, -e,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu problemele teoretice dintr-un domeniu al ştiinţei sau al artei. [Pr.: *te-o-re-ti-ci-an*] — Din fr. **théoricien** (după *teoretic).*

TEORETIZÁ, *teoretizez,* vb. I. Tranz. A extrage şi a sistematiza ideile generale din datele unei cercetări; a formula principii. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théoriser** (după *teoretic).*

TEORETIZÁRE, *teoretizări,* s.f. Acţiunea de *a teoretiza* şi rezultatul ei. [Pr.: *te-o-*] — V. **teoretiza.**

TEORÍE, *teorii,* s.f. **1.** Răspuns sau soluţie la o chestiune filosofică sau ştiinţifică, bazată pe dovezi şi coordonată sistematic cu alte răspunsuri într-un întreg doctrinar; interpretare bine întemeiată a dovezilor. **2.** Oricare dintre încercările de a explica acelaşi set de fapte sau aceeaşi problemă. ✧ Loc. adv. *În teorie* = în mod abstract, speculativ. **3.** (În sintagme) *Teoria informaţiei* = teorie matematică a proprietăţilor generale ale surselor de informaţie, ale posibilităţilor de păstrare şi de transmitere a informaţiilor etc. *Teoria literaturii* = ramură a ştiinţei literaturii care studiază trăsăturile generale ale creaţiei literare, curentele şi metodele artistice etc. *Teoria relativităţii* = teorie a relaţiilor dintre spaţiu, timp şi mişcarea materiei, în care legile fundamentale ale fenomenelor fizice sunt enunţate într-o formă valabilă atât pentru viteze relative mici ale corpurilor, cât şi pentru viteze relative foarte mari, apropiate de viteza luminii. **4.** Partea teoretică a instrucţiei militare. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théorie,** lat. **theoria.**

TEOZÓF, *teozofi,* s.m. Adept al teozofiei. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théosophe.**

TEZÓFIC, -Ă, *teozofici, -ce,* adj. Care aparţine teozofiei, privitor la teozofie. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théosophique.**

TEOZOFÍE s.f. Termen desemnând diferite doctrine care susţin ideea unei cunoaşteri superioare a esenţei lui Dumnezeu, cu ajutorul unei intuiţii mistice suigeneris. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théosophie.**

TEPTÍL adv. v. **tiptil.**

TER adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Repetat de trei ori. — Cuv. lat.

TERACÓT adj. invar., s.n. (Livr.) **1.** Adj. invar. Care este de culoarea argilei arse; roşiatic. **2.** S.n. Culoare teracot (**1**). — Din **teracotă** (derivat regresiv).

TERACÓTĂ, (**2, 3**) *teracote,* s.f. **1.** Produs ceramic (obţinut din argilă prin ardere în cuptoare la o temperatură joasă şi prin smălţuire), din care se fac plăci pentru sobe, obiecte ornamentale etc. **2.** Sobă de teracotă. **3.** Sculptură realizată în tehnica obţinerii teracotei (**1**). — Din it. **terracotta.**

TERACOTÍST, *teracotişti,* s.m. Lucrător specializat în aplicarea teracotelor pe suprafaţa sobelor. — **Teracotă** + suf. *-ist.*

TERAPEÚT, -Ă, *terapeuţi, -te,* s.m. şi f. Medic specialist în terapeutică. [Pr.: *-pe-ut*] — Din fr. **thérapeute.**

TERAPEÚTIC, -Ă, *terapeutici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a medicinei care studiază mijloacele şi metodele de tratament, precum şi modul de utilizare a medicamentelor; ştiinţa vindecării bolilor; terapie. **2.** Adj. Care ţine de terapeutică (**1**), privitor la terapeutică. [Pr.: *-pe-u-*] — Din fr. **thérapeutique.**

TERAPÍE, *terapii,* s.f. Terapeutică (**1**). ✧ *Terapie tisulară* = histoterapie. *Terapie intensivă* = terapie prin care bolnavii imediat operaţi sau în stare foarte gravă sunt permanent asistaţi de personal medical în saloane speciale; reanimare. — Din fr. **thérapie.**

TERÁRIU, *terarii,* s.n. **1.** (Rar) Stâncărie. **2.** Spaţiu amenajat pentru creşterea şi observarea şerpilor, a broaştelor ţestoase etc. — Din lat., fr., engl. **terrarium,** germ. **Terrarium.**

TERÁS s.m. v. **teraz.**

TERASÁ, *terasez,* vb. I. Tranz. A amenaja terasamente pe un teren. — Din fr. **terrasser.**

TERASAMÉNT, *terasamente,* s.n. **1.** Lucrare constând din săpături în pământ, umpluturi etc., care se execută în vederea realizării unei căi ferate, a unui dig, a unui canal etc. ✦ Lucrare executată în scopul realizării unei construcţii sau al extragerii unor materiale necesare şantierelor de construcţii. **2.** Totalitatea construcţiilor, în general din pământ şi roci (platforme, săpături, umpluturi etc.), constituind infrastructura drumurilor, căilor ferate, canalelor etc. — Din fr. **terrassament.**

TERÁSĂ[1], *terase,* s.f. **1.** Construcţie deschisă, anexă a unei clădiri, aşezată la nivelul parterului, al unui etaj sau pe acoperiş (servind ca loc de odihnă sau de agrement). ✦ Suprafaţă plană amenajată pe o ridicătură de teren, în parcuri sau în grădini. ✦ Porţiuni de trotuar în faţa unei cafenele sau a unui restaurant, unde sunt aşezate mese pentru consumatori. **2.** Formă de relief cu aspect de treaptă, provenită din ridicarea scoarţei pământului sau ca rezultat al eroziunii apelor în lungul unei ape curgătoare. — Din fr. **terrasse.**

TERÁSĂ[2] s.f. v. **teraz.**

TERASIÉR, -Ă, *terasieri, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Care ţine) de terasament. **2.** S.m. Lucrător la terasament. [Pr.: *-si-er*] — Din fr. **terrassier.**

TERATOGÉN, -Ă, *teratogeni, -e,* adj. (Med.) Care produce malformaţii, anomalii etc. — Din fr. **tératogène.**

TERATOLÓGIC, -Ă, *teratologici, -ce,* adj. Care ţine de teratologie, privitor la teratologie. — Din fr. **tératologique.**

TERATOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază malformaţiile, viciile de conformaţie şi anomaliile de structură ale vieţuitoarelor şi cauzele lor. — Din fr. **tératologie.**

TERATÓM, *teratoame,* s.n. Tumoare benignă congenitală complexă, de natură embrionară, formată din diferite ţesuturi, care nu are nicio legătură cu organele sau cu regiunea unde s-a format. [Pl. şi: *teratomuri*] — Din fr. **tératome.**

TERATRÓN s.n. Emiţător de unde a căror lungime depăşeşte lungimile de undă ale luminii, dar este mai mică decât a celor folosite în radiolocaţie. — Din fr. **tératron.**

TERÁZ s.n. Varietate de struguri de calitate inferioară, cu boabe mici şi negre; vin făcut din astfel de struguri. [Var.: **terás** s.n., **terásă** s.f.] — Et. nec.

TERBENTÍNĂ s.f. v. **terebentină.**

TÉRBIU s.n. Element chimic din grupa lantanidelor.— Din fr. **terbium.**

TÉRCHEA-BÉRCHEA, *terchea-berchea,* s.m. şi f. Epitet dat unui om neserios, care nu e bun de nimic. — Cf. magh. tarka barka.

TERCI, *terciuri,* s.n. Mâncare gătită din mălai fiert în apă; mămăligă foarte moale. ✧ Expr. *A face pe cineva* (sau *ceva) terci* = a nimici pe cineva (sau ceva); a distruge. — Et. nec.

TERCIUÍ, *terciuiesc,* vb. IV. Tranz. A transforma într-o pastă moale; a face terci; a strivi, a zdrobi; *fig.* a nimici. — **Terci** + suf. *-ui.*

TERCIUIÁLĂ, *terciuieli,* s.f. Terciuire. [Pr.: *-ciu-ia-*] — **Terciui** + suf. *-eală.*

TERCIUÍRE, *terciuiri,* s.f. Acţiunea de *a terciui* şi rezultatul ei; terciuială. — V. **terciui.**

TERCIUÍT, -Ă, *terciuiți, -te,* adj. Care este făcut terci; *p. ext.* strivit, zdrobit. — V. **terciui.**

TERCÓT, (**2**) *tercoturi,* s.n. **1.** Material textil din amestec de fibre sintetice și naturale. **2.** Sortiment de tercot (**1**). — **Ter**[gal] + **cot**[on].

TEREBENTÍNĂ, *terebentine,* s.f. Lichid incolor, cu miros pătrunzător, obținut prin distilarea rășinilor de conifere și folosit în industrie și în medicină. [Var.: (pop.) **terbentína, terpentínă** s.f.] — Din fr. **térébenthine.**

TEREBÍNT, *terebinți,* s.m. Arbore rășinos, răspândit pe coastele Mediteranei, din care se extrag terebentina și alți tananți *(Pistacia terebinthus).* — Din fr. **térébinthe,** it. **terebinto,** lat. **terebinthus.**

TERÉN, *terenuri,* s.n. **1.** Întindere de pământ delimitată (considerată după relieful sau după situarea sa în spațiu). ✧ Expr. *A sonda* (sau *a pipăi, a tatona) terenul* = a observa cu atenție situația, împrejurările, înainte de a întreprinde ceva; a se informa. *A câștiga teren* = a progresa puțin într-o acțiune; a-și consolida poziția. *A părăsi terenul* = a se da bătut, a ceda. *A pierde teren* = a pierde șansele de succes. ✦ Solul privit din punct de vedere geologic, geografic etc. *Terenuri paleozoice.* ✦ Loc, regiune. **2.** Fig. Domeniu de activitate, de preocupări. ✧ Loc. adv. *Pe teren* = la fața locului; la locul de producție. **3.** (Urmat de determinări care arată destinația) Spațiu special amenajat într-un anumit scop. *Teren de sport.* — Din fr. **terrain.**

TERÉSTRU, -Ă, *terești, -stre,* adj. Care aparține Pământului, privitor la Pământ, de (pe) Pământ; pământesc. — Din fr. **terrestre.**

TEREZÍE, *terezii,* s.f. Instrument de cântărit format dintr-o pârghie mobilă cu două brațe egale, la capetele cărora atârnă câte un taler (pentru obiecte și greutăți); *p. restr.* taler de balanță. — Din tc. **terazi.**

TERFELÍ, *terfelesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A murdări, a mânji, a păta. **2.** Fig. A înjosi, a insulta, a dezonora, a batjocori; a compromite. — Din **tearfă.**

TERFELÍRE, *terfeliri,* s.f. Acțiunea de *a terfeli* și rezultatul ei. — V. **terfeli.**

TERFELÍT, -Ă, *terfeliți, -te,* adj. **1.** Murdărit, mânjit. **2.** Fig. Batjocorit, insultat; compromis. — V. **terfeli.**

TERFELOÁGĂ s.f. v. **terfelog.**

TERFELÓG, *terfeloage,* s.n. Registru, catastif, carte (veche, ruptă, zdrențuită și murdară). [Var.: **terfelóagă** s.f.] — **Terfeli** + suf. *-og.*

TERFELOGÍT, -Ă, *terfelogiți, -te,* adj. (Despre dosare, registre, hârtii) Vechi, zdrențuit, murdar. — **Terfelog** + suf. *-it.*

TERGÁL, (**2**) *tergaluri,* s.n. **1.** Fibră textilă obținută prin procedee chimice din rășini sintetice poliesterice. **2.** (Sortiment de) țesătură făcută din astfel de fibre. — Din fr. **tergal.**

TERGIMÁN, *tergimani,* s.m. (Înv.) Interpret, traducător, translator. [Var.: **terzimán** s.m.] — Din tc. **tercüman.**

TERGIVERSÁ, *tergiversez,* vb. I. Tranz. A amâna rezolvarea unei chestiuni, luarea unei decizii; a tărăgăna. — Din fr. **tergiverser,** lat. **tergiversari.**

TERGIVERSÁRE, *tergiversări,* s.f. Acțiunea de *a tergiversa* și rezultatul ei; amânare, tărăgăneală, trenare; tergiversațiune. — V. **tergiversa.**

TERGIVERSAȚIÚNE, *tergiversațiuni,* s.f. (Înv.) Tergiversare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **tergiversation,** lat. **tergiversatio, -onis.**

TERIÁC, *teriacuri,* s.n. (Rar) Remediu împotriva otrăvurilor. [Pr.: *-ri-ac*] — Din fr. **thériaque.**

TERÍBIL, -Ă, *teribili, -e,* adj. **1.** Care inspiră groază; îngrozitor. **2.** (Fam.) Extraordinar, formidabil, grozav. ✧ (Adverbial, legat de un adjectiv prin prep. „de", cu valoare de superlativ) Foarte, extrem de... — Din fr. **terrible,** lat. **terribilis.**

TERIBILÍSM, *teribilisme,* s.n. **1.** Vorbă sau faptă care vrea să pară teribilă, grozavă, formidabilă. **2.** Atitudine, comportare, manifestare bizară, neobișnuită; extravaganță, excentricitate; țicneală. — **Teribil** + suf. *-ism.*

TERIBILÍST, -Ă, *teribiliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care vrea să pară extraordinară, teribilă, grozavă; (om) excentric, extravagant. — **Teribil** + suf. *-ist.*

TERIBILITÁTE, *teribilități,* s.f. (Rar) Însușirea de a fi teribil; (la pl.) vorbe sau fapte teribile, teribilisme. — **Teribil** + suf. *-itate.* Cf. it. terribilità.

TERÍCOL, -Ă, *tericoli, -e,* adj. (Rar; despre animale) Care trăiește pe pământ. — Din fr. **terricole.**

TERIÉR, *terieri,* s.m. Numele unor rase de câini de statură mică, foarte curajoși, folosiți la vânarea animalelor care trăiesc în vizuini; câine din această rasă. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **terrier.**

TERIFIÁNT, -Ă, *terifianți, -te,* adj. (Livr.) Înspăimântător, îngrozitor. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **terrifiant.**

TERIGÉN, -Ă, *terigeni, -e,* adj. (Despre unele depozite marine) Care s-a format din materiale aduse de fluvii de pe uscat. — Din fr. **terrigène.**

TERILÉN s.n. v. **terilenă.**

TERILÉNĂ s.f. Fibră textilă poliesterică obținută din polimer sintetic. [Var.: **terilén** s.n.] — Din fr. **térylène.**

TERÍNĂ, *terine,* s.f. (Livr.) Vas de pământ smălțuit folosit în bucătărie pentru fierberea, coptul sau păstrarea alimentelor. — Din fr. **terrine.**

TERÍST, *teriști,* s.m. Soldat care beneficiază de reducerea termenului de serviciu militar. — Din pronunțarea inițialelor **t**[ermen] **r**[edus] + suf. *-ist.*

TERITORIÁL, -Ă, *teritoriali, -e,* adj. Care aparține unui teritoriu, privitor la un teritoriu. ✧ *Ape teritoriale* = porțiune de mare sau de ocean, de-a lungul coastelor, care face parte din teritoriul unei țări. (În vechea organizare militară) *Armată teritorială* = armată formată din soldați rezerviști vârstnici, destinată apărării interne a teritoriului. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **territorial.**

TERITORIALITÁTE s.f. **1.** (În sintagma) *Teritorialitatea legilor* = principiu potrivit căruia legile unui stat se aplică, cu unele excepții, tuturor persoanelor aflate pe teritoriul său. **2.** Instinct de delimitare, recunoaștere și apărare a teritoriului. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **territorialité.**

TERITÓRIU, *teritorii,* s.n. **1.** Întindere de pământ (delimitată) în care se exercită o anumită autoritate. ✦ (Jur.) Parte din suprafața Pământului, alcătuită din uscat, apele interioare, marea teritorială și spațiul aerian, cuprinsă între granițele unui stat și supusă suveranității acestuia. **2.** Suprafață de teren suficientă pentru a asigura necesitățile de supraviețuire, alimentare și apărare ale unui animal sau grup de animale, apărată împotriva intrușilor din aceeași specie. — Din lat. **territorium,** fr. **territoire.**

TERMÁL, -Ă, *termali, -e,* adj. (Despre izvoare minerale) Care izvorăște cald din pământ, având, de obicei, proprietăți terapeutice; (despre o stațiune) care are izvoare calde de ape minerale. ✧ *Apă termală* = apă subterană cu temperatura mai ridicată decât cea medie din luna cea mai călduroasă a unei regiuni. — Din fr. **thermal.**

TÉRME s.f. pl. Băi publice la romani. — Din lat. **thermae.**

TÉRMEN, (**1, 2, 3**) *termene,* s.n., (**5, 6, 7, 8**) *termeni,* s.m. **1.** S.n. Dată fixă la care, potrivit unei învoieli, unei decizii sau unei dispoziții prealabile, se execută o obligație (bănească) sau se realizează ceva; soroc. ✧ Loc. adv. *În* (sau *la) termen* = la data fixată, prevăzută. ✦ Condiție, clauză într-un tratat, într-un acord. **2.** S.n. Interval de timp, stabilit dinainte, în limita căruia trebuie să se înfăptuiască sau să se întâmple ceva. ✧ Loc. adv. *În termen de...* = în timp de... **3.** S.n. (Înv.) Limită, hotar, sfârșit. **4.** S.m. (În loc. și expr.) *În termen* = care își face serviciul militar în condițiile prevăzute de lege. *A fi în termen* = a-și face stagiul militar. **5.** S.m. Cuvânt; expresie. **6.** S.m. Fig. (În expr.) *A fi în termeni buni* (sau *răi) cu cineva* = a fi în relații bune (sau rele) cu cineva. **7.** S.m. (Mat.) Fiecare dintre monoamele unui polinom; fiecare dintre numerele care alcătuiesc o progresie sau un raport. **8.** S.m. Fiecare dintre cuvintele sau grupurile de cuvinte care au o accepție specifică unui anumit domeniu de activitate. — Din lat. **termen, -inis** (cu unele sensuri după fr. *terme).*

TERMENVÓX, *termenvoxuri,* s.n. Aparat muzical electronic la care execuția se face prin mișcarea mâinii în apropierea unei antene. — Din engl. **termenvox.**

TÉRMIC, -Ă, *termici, -ce,* adj. De căldură, privitor la căldură, care produce (sau se produce prin) căldură. ✧ *Centrală termică* = totalitatea clădirilor, instalațiilor și aparatelor în care se produce căldură, centralizat, pentru clădirile situate la o distanță relativ mică. *Agent termic* = substanță (apă caldă, abur etc.) care produce sau transferă căldură într-o instalație termică. — Din fr. **thermique.**

TERMICIÁN, *termicieni,* s.m. Specialist în folosirea energiei termice. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **thermicien.**

TERMIDÓR s.m. A unsprezecea lună a calendarului republican francez (20 iulie – 18 august). — Din fr. **thermidor.**

TERMIDORIÁN, -Ă, *termidorieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Nume dat participanților la lovitura de stat din Franța de la 9 termidor, anul II (27 iulie 1794). **2.** Adj. Din 9 termidor, anul II. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **thermidorien.**

TERMÍE, *termii,* s.f. (Fiz.) Unitate de măsură a cantității de căldură, egală cu căldura produsă prin transformarea în energie termică a unei unități de lucru mecanic. — Din fr. **thermie,** germ. **Thermie.**

TERMIFICÁ vb. I v. **termofica.**

TERMIFICÁRE s.f. v. **termoficare.**

TERMINÁ, *término,* vb. I. **1.** Tranz. A duce o acțiune până la capăt; a isprăvi, a sfârși. ✧ Loc. adv. *Pe terminate* = aproape de a se termina, pe sfârșite. **2.** Refl. A lua sfârșit, a se încheia. ✦ A avea o terminație, a se sfârși în... *Cuvântul „masă" se termină cu o vocală.* ✧ Expr. (Fam.) *A se termina cu cineva,* se spune când cineva nu mai are nicio șansă de scăpare. [Prez. ind. acc. și: *termín*] — Din fr. **terminer,** lat. **terminare.**

TERMINÁL, -Ă, *terminali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se află la extremitate, la capăt, la vârf. **2.** S.n. Stație de radioreleu, componentă a unei rețele de radiorelee. **3.** S.n. Dispozitiv de intrare sau ieșire cuplat cu calculatorul (**2**); display video, imprimator. **4.** S.n. Element de conectare al componentelor electronice. **5.** Loc într-o gară sau aeroport pentru plecarea sau sosirea pasagerilor. — Din fr. **terminal,** lat. **terminalis.**

TERMINÁRE, *terminări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) termina;* sfârșire, isprăvire. **2.** (Înv.) Terminație (**2**). — V. **termina.**

TERMINÁT[1] s.n. Terminare (**1**). — V. **termina.**

TERMINÁT[2]**, -Ă,** *terminați, -te,* adj. **1.** (Despre acțiuni) Care a fost dus până la capăt; sfârșit. **2.** (Fam.; despre oameni) Pentru care nu mai există șanse de revenire la situația mai bună de dinainte; sfârșit din punct de vedere material, fizic sau moral. — V. **termina.**

TERMINÁȚIE, *terminații,* s.f. **1.** Parte terminală a unui lucru. **2.** Sunet sau grup de sunete care se află la sfârșitul unui cuvânt; terminare (**2**). ✦ (Rar) Desinență. — Din lat. **terminatio.**

TERMINOLÓG, *terminologi,* s.m. Specialist în terminologie. — Din fr. **terminologue.**

TERMINOLÓGIC, -Ă, *terminologici, -ce,* adj. De terminologie, privitor la terminologie. — Din fr. **terminologique.**

TERMINOLOGÍE, *terminologii,* s.f. Totalitatea termenilor de specialitate folosiți într-o disciplină sau într-o ramură de activitate. — Din fr. **terminologie.**

TÉRMINUS s.n. Ultimul punct, capătul unei linii ferate, al unei linii de tramvai, de autobuz etc. — Cuv. lat.

TERMIÓN, *termioni,* s.m. (Fiz.) Ion emis de un corp aflat la temperatură (foarte) înaltă. [Pr.: *-mi-on*] — Din engl. **thermion.**

TERMIÓNICĂ s.f. Capitol al fizicii care studiază emisia electronilor sau a ionilor de către substanțe încălzite la temperaturi (foarte) înalte. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **thermionique,** engl. **thermionics.**

TERMÍST, *termiști,* s.m. Specialist în repararea și întreținerea centralelor termice. — Din fr. **thermiste.**

TERMISTÓR, *termistoare,* s.n. Semiconductor a cărui rezistență variază puternic cu temperatura. [Pl. și: (m.) *termistori*] — Din engl. **thermistor.**

TERMÍT, *termituri,* s.n. Amestec de pulbere de aluminiu cu un oxid al unui metal, utilizat în sudură, în metalurgie etc. — Din fr. **thermite.**

TERMÍTĂ, *termite,* s.f. (La pl.) Gen de insecte tropicale care seamănă cu furnica, trăiesc în colonii *(Reticulitermes)* și sunt foarte dăunătoare, atacând mai ales lemnul; (și la sg.) insectă care face parte din acest gen. — Din fr. **termite.**

TERMO- Element de compunere însemnând „căldură", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **thermo-.**

TERMOACÚSTIC, -Ă, *termoacustici, -ce,* adj., s.f. **1.** S.f. Parte a acusticii care se ocupă cu transformarea căldurii în energie sonoră. **2.** Adj. Referitor la termoacustică, de termoacustică. [Pr.: *-mo-a-*] — Din fr. **thermo-acoustique.**

TERMOANALGEZÍE s.f. (Med.) Insensibilitate la excitanți termici care în mod normal produc durere. [Pr.: *-mo-a-*] — Din fr. **thermo-analgésie.**

TERMOANEMOMÉTRU, *termoanemometre,* s.n. Aparat pentru determinarea vitezei vântului prin măsurarea rezistenței electrice a unui filament încălzit. [Pr.: *-mo-a-*] — Din fr. **thermo-anémomètre.**

TERMOAPRÍNDERE s.f. Aprindere a combustibilului datorită unei zone calde a cilindrului motor cu cap de aprindere. [Pr.: *-mo-a-*] — **Termo-** + **aprindere.**

TERMOBAROGRÁF, *termobarografe,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea temperaturii și presiunii. — Din germ. **Thermobarograph.**

TERMOBAROMÉTRU, *termobarometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea temperaturii și presiunii atmosferice. — Din fr. **thermo-baromètre.**

TERMOCÁRST, *termocarsturi,* s.n. Fenomen care dă naștere la forme de relief negative prin topirea zăpezii în zonele înghețului veșnic. — **Termo-** + **carst.**

TERMOCAUTÉR, *termocautere,* s.n. Cauter care acționează cu ajutorul căldurii. [Pr.: *-ca-u-*] — Din fr. **thermocautère.**

TERMOCEÁS, *termoceasuri,* s.n. Ceas a cărui funcționare este asigurată prin conversia căldurii corpului uman în energie electrică. — **Termo-** + **ceas.**

TERMOCENTRÁLĂ, *termocentrale,* s.f. Centrală electrică în care se folosește energia termică a cărbunilor, a păcurii sau a altor carburanți și combustibili. — **Termo-** + **centrală.**

TERMOCHÍMIC, -Ă, *termochimici, -ce,* adj. Care aparține termochimiei, de termochimie, privitor la termochimie. — Din fr. **thermochimique.**

TERMOCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei fizice care se ocupă cu studiul efectelor termice ce însoțesc reacțiile chimice și unele procese fizico-chimice. — Din fr. **thermochimie.**

TERMOCINÉTICĂ s.f. Ramură a fizicii moleculare care studiază transferul de căldură. — **Termo-** + **cinetică.**

TERMOCOAGULÁRE, *termocoagulări,* s.f. Metodă de tratament chirurgical prin care, cu ajutorul termocauterului, este oprită o hemoragie. [Pr.: *-co-a-*] — **Termo-** + **coagulare.**

TERMOCOLÁRE, *termocolări,* s.f. Lipire (a stofei) cu ajutorul căldurii. — După fr. **thermocollage.**

TERMOCOMPRESÓR, *termocompresoare,* s.f. Instalație compusă dintr-un schimbător de căldură și un compresor, folosită pentru valorificarea căldurii de condensare a vaporilor în procesele de distilare, concentrare etc. — Din fr. **thermocompresseur.**

TERMOCONDUCTIBILITÁTE s.f. Proprietate a unor corpuri de a fi bune conducătoare de căldură. — Din fr. **thermoconductibilité.**

TERMOCONDÚCȚIE, *termoconducții,* s.f. (Fiz.) Conducție termică. — **Termo-** + **conducție.**

TERMOCONTRACTÁBIL, -Ă, *termocontractabili, -e,* adj. (Despre materiale plastice) Care se contractă la căldură. — **Termo-** + **contractabil.**

TERMOCONVÉCȚIE, *termoconvecții,* s.f. Mișcare de ansamblu a particulelor unui fluid datorită unei diferențe de temperatură din regiunile acestuia. — Din fr. **thermoconvection.**

TERMOCOPIÉRE, *termocopieri,* s.f. Reproducere a unor acte și documente, folosind o hârtie acoperită cu un strat subțire de substanță sensibilă la acțiunea căldurii. [Pr.: *-pi-e-*] — **Termo-** + **copiere.**

TERMOCÚPLU, *termocupluri,* s.n. Dispozitiv alcătuit din două conductoare diferite având capetele sudate și dintr-un instrument electric de măsură intercalat în circuit, folosit pentru măsurarea căldurii. — Din fr. **thermocouple.**

TERMODIFÚZIE, *termodifuzii,* s.f. Răspândire a moleculelor unei substanțe între două regiuni cu temperaturi diferite, trecerea făcându-se dinspre regiunea mai caldă către cea mai rece. [Var.: **termodifuziúne** s.f.] — Din fr. **thermodiffusion.**

TERMODIFUZIÚNE s.f. v. **termodifuzie.**

TERMODINÁMIC, -Ă, *termodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Parte a fizicii al cărei obiect de studiu îl constituie stările de echilibru ale sistemelor fizice și proprietățile generale ale proceselor care conduc spre astfel de stări, procese în care pot interveni și fenomene termice; studiul relațiilor dintre fenomenele mecanice și cele calorice. **2.** Adj. Care aparține termodinamicii (**1**), privitor la termodinamică, de termodinamică. — Din fr. **thermodynamique.**

TERMODISPÉRSIE s.f. (Biol.) Termoliză. — **Termo-** + **dispersie.**

TERMOELASTICITÁTE s.f. Capitol al mecanicii corpurilor solide, care se ocupă cu studierea stărilor de tensiune și a deformațiilor produse sub acțiunea unui câmp termic. — **Termo-** + **elasticitate.**

TERMOELÉCTRIC, -Ă, *termoelectrici, -ce,* adj. De termoelectricitate, privitor la termoelectricitate. ✧ *Centrală termoelectrică* = centrală electrică în care se folosesc generatoare electrice antrenate de turbine cu aburi sau cu gaz. — Din fr. **thermoélec-trique.**

TERMOELECTRICITÁTE s.f. Parte a fizicii care studiază efectele apărute în conductoare sau în semiconductoare și care constau în interacțiuni între efectele termice și cele electrice. — Din fr. **thermoélectricité.**

TERMOELEMÉNT, *termoelemente,* s.n. (Tehn.) Termocuplu. — Din engl. **thermoelement.**

TERMOENERGÉTIC, -Ă, *termoenergetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a energeticii care se ocupă cu producerea și folosirea energiei termice. **2.** Adj. Referitor la termoenergetică (**1**). — Din fr. **thermo-énergétique.**

TERMOENERGETICIÁN, -Ă, *termoenergeticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în termoenergetică (**1**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **thermo-énergéticien.**

TERMOESTEZÍE s.f. Sensibilitate la variațiile de temperatură, importantă în unele boli nervoase. [Pr.: *-mo-es-*] — Din fr. **thermo-esthésie.**

TERMOFICÁ vb. I. (Folosit numai la timpurile compuse, ger., part. și supin) Tranz. A alimenta o clădire sau o localitate cu căldură produsă într-o instalație specială și distribuită printr-o rețea de conducte. [Var.: **termificá** vb. I] — Din **term(o)-** (după modelul unor cuvinte ca *electrifica, radiofica).*

TERMOFICÁRE, *termoficări,* s.f. Sistem de alimentare centralizată cu căldură a unor instalații, clădiri industriale sau locuințe printr-o rețea de distribuție specială de la un centru în care se produc concomitent energia electrică și căldură. [Var.: **termificáre** s.f.] — V. **termofica.**

TERMOFÍL, -Ă, *termofili, -e,* adj. **1.** (Despre microbi) Care este prezent în apele termale. **2.** (Despre plante) Iubitor de căldură. — Din fr. **thermophile.**

TERMOFIXÁRE, *termofixări,* s.f. Procedeu de stabilizare a dimensiunilor, formei și culorilor unor produse textile prin încălzire în mediu uscat. — **Termo-** + **fixare.**

TERMOFÓR, *termofoare,* s.n. Recipient plat de cauciuc sau de metal în care se pune apă caldă, ori o perniță încălzită electric, care se aplică pe o parte bolnavă a corpului, ca mijloc terapeutic. — Din germ. **Termophor,** fr. **thermophore.**

TERMOFOSFÁT, *termofosfați,* s.m. Îngrășământ chimic obținut prin încălzirea puternică a fosfaților naturali. — Din fr. **thermophosphate,** rus. **termofosfat.**

TERMOGÉN, -Ă, *termogeni, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care produce căldură. **2.** S.n. Substanță care se aplică pe piele pentru a produce o reacție terapeutică locală de natură termică. — Din fr. **thermogène.**

TERMOGENÉZĂ s.f. Funcție a organismului animal de a produce căldură. — Din fr. **thermogenèse.**

TERMOGRÁF, *termografe,* s.n. Termometru prevăzut cu un mecanism care înregistrează grafic variațiile de temperatură. — Din fr. **thermographe.**

TERMOGRÁFIC, -Ă, *termografici, -ce,* adj. Referitor la termografie, de termografie. — Din fr. **thermographique.**

TERMOGRAFÍE s.f. (Med.) Metodă de diagnosticare (a cancerului) bazată pe identificarea unor zone ale corpului uman în care temperatura diferă de cea normală, semnalând prezența tumorilor. — Din fr. **thermographie.**

TERMOGRÁMĂ, *termograme,* s.f. Diagramă a temperaturii obținută pe termograf. — Din fr. **thermogramme,** engl. **thermogram,** germ. **Thermogramm.**

TERMOIZOLÁ, *termoizolez,* vb. I. Tranz. A izola (**2**) termic. [Pr.: *-mo-i-*] — Din fr. **thermoisoler.**

TERMOIZOLÁNT, -Ă, *termoizolanți, -te,* adj. (Despre materiale) Care împiedică transmiterea căldurii, care izolează căldura; izolant termic, termoizolator. [Pr.: *-mo-i-*] — **Termo-** + **izolant.**

TERMOIZOLÁRE, *termoizolări,* s.f. Izolare termică. [Pr.: *-mo-i-*] — **Termo-** + **izolare.**

TERMOIZOLÁT, -Ă, *termoizolați, -te,* adj. Care a fost izolat termic. [Pr.: *-mo-i-*] — V. **termoizola.**

TERMOIZOLATÓR, -OÁRE, *termoizolatori, -oare,* adj. Termoizolant. [Pr.: *-mo-i-*] — **Termo-** + **izolator.**

TERMOIZOLÁȚIE, *termoizolații,* s.f. Termoizolare. [Pr.: *-mo-i-*] — **Termo-** + **izolație.**

TERMOLABÍL, -Ă, *termolabili, -e,* adj. (Despre substanțe, materiale etc.) Care este sensibil la acțiunea căldurii, care își modifică însușirile în urma variației de temperatură. — Din fr. **thermolabile.**

TERMOLÍZĂ s.f. (Biol.) Proces fiziologic complex prin care organismul pierde surplusul de căldură; termodispersie. — Din fr. **thermolyse.**

TERMOLOGÍE s.f. Parte a fizicii care studiază căldura. — Din fr. **thermologie.**

TERMOLUMINESCÉNT, -Ă, *termoluminescenți, -te,* adj. Cu termoluminescență. [Var.: **termoluminiscént, -ă** adj.] — Din fr. **thermoluminescent.**

TERMOLUMINESCÉNȚĂ s.f. Emisie de radiații luminoase datorită încălzirii moderate a unui corp la o temperatură inferioară celei de incandescență. [Var.: **termoluminiscéngță** s.f.] — Din fr. **thermoluminescence.**

TERMOLUMINISCÉNT, -Ă adj. v. **termoluminescent.**

TERMOLUMINISCÉNȚĂ s.f. v. **termoluminescență.**

TERMOMÉTRIC, -Ă, *termometrici, -ce,* adj. De termometru, privitor la termometru. — Din fr. **thermométrique.**

TERMOMETRÍE s.f. Parte a fizicii care se ocupă cu măsurarea temperaturilor. — Din fr. **thermométrie,** germ. **Thermometrie,** engl. **thermometry.**

TERMOMÉTRU, *termometre,* s.n. Instrument folosit la măsurarea temperaturilor, format dintr-un tub de sticlă gradat terminat cu un rezervor care conține un lichid dilatabil (mercur, alcool etc.). — Din fr. **thermomètre.**

TERMOMINERÁL, -Ă, *termominerali, -e,* adj. (Despre izvoare, apă) Termal și cu săruri minerale. — **Termo-** + **mineral.**

TERMONASTÍE, *termonastii,* s.f. Mișcare provocată de variații de temperatură la unele flori, care se închid la frig și se deschid la căldură. — Din fr. **thermonastie.**

TERMONUCLEÁR, -Ă, *termonucleari, -e,* adj. (Despre energia nucleară) Obținut prin fuziunea nucleelor de atomi ușori. ✧ *Reacție termonucleară* = reacție de fuziune a nucleelor elementelor ușoare, produsă sau amorsată pe cale termică prin realizarea unor temperaturi extraordinar de mari, fapt care face să se obțină cantități uriașe de energie greu de stăpânit și de dirijat. ✦ Care se bazează sau se referă la reacția termonucleară. ✧ *Armă termonucleară* = bombă cu hidrogen. [Pr.: *-cle-ar*] — Din fr. **thermonucléaire.**

TERMOPÁN® s.n. Suprafață vitrată, rezistentă la vânt, foc și substanțe chimice, care asigură izolarea termică și fonică și care se montează la ferestre sau la uși. ✦ (Adjectival) *Geam termopan.* — Denumire comercială.

TERMOPÁUZĂ s.f. Strat al atmosferei înalte care separă termosfera de exosferă și în care temperatura rămâne constantă. [Pr.: *-pa-u-*] — **Termo-** + **pauză.**

TERMOPÍLĂ, *termopile,* s.f. Pilă termoelectrică. — Din engl. **thermopile.**

TERMOPLÁST, *termoplaste,* s.n. Masă plastică ce se înmoaie prin încălzire. — Din fr. **thermoplaste.**

TERMOPLÁSTIC, -Ă, *termoplastici, -ce,* adj. (Despre materiale solide) Care nu-și modifică structura când este încălzit până la înmuiere și apoi răcit. — Din fr. **thermoplastique.**

TERMOPROPULSÁRE, *termopropulsări,* s.f. Propulsare prin energie termică. — După fr. **thermopropulsion.**

TERMOPROTECTÓR, -OÁRE, *termoprotectori, -oare,* adj. Care asigură termoprotecția. — **Termo-** + **protector.**

TERMOPROTÉCȚIE, *termoprotecții,* s.f. Ansamblu de operații și mijloace tehnice care protejează de efectele încălzirii excesive. — **Termo-** + **protecție.**

TERMORADIÁNT, -Ă, *termoradianți, -te,* adj. (Fiz.; despre corpuri) Care radiază căldură. [Pr.: *-di-ant*] — **Termo-** + **radiant.**

TERMORECEPTÓR, *termoreceptori,* s.m. Organ de simț situat în dermă, care recepționează variațiile de temperatură din mediul înconjurător. — **Termo-** + **receptor.**

TERMOREGLÁ, *termoreglez,* vb. I. Tranz. A produce fenomenul de termoreglare. — Din fr. **thermorégler.**

TERMOREGLÁRE s.f. Mecanism fiziologic prin care temperatura animalelor cu sânge cald este menținută constantă, indiferent de variațiile temperaturii mediului ambiant. — **Termo-** + **reglare.**

TERMOREGULATÓR, *termoregulatoare,* s.n. Termostat (**1**). — Din fr. **thermorégulateur.**

TERMORELÉU, *termorelee,* s.n. Releu a cărui funcționare este comandată fie de modificarea temperaturii mediului înconjurător, fie de căldura produsă în urma trecerii curentului electric prin elementul sensibil. — Din fr. **thermorelais.**

TERMOREZISTÉNT, -Ă, *termorezistenți, -te,* adj. (Despre unele materiale) Rezistent la căldură. — Din fr. **thermorésistant.**

TERMOREZISTÉNȚĂ, (**2**) *termorezistențe,* s.f. **1.** Proprietate a unor materiale de a păstra o anumită rezistență mecanică la creșterea temperaturii. **2.** Piesă care are proprietatea de a păstra o anumită rezistență mecanică la creșterea temperaturii. — **Termo-** + **rezistență** (după fr. *thermorésistivité).*

TERMORIGÍD, -Ă, *termorigizi, -de,* adj. (Despre materiale solide) Care își modifică proprietățile când este încălzit până la înmuiere și apoi răcit, suferind modificări structurale ireversibile în urma acestui proces. — **Termo-** + **rigid.**

TÉRMOS, *termosuri,* s.n. Vas de sticlă cu pereți dubli, argintați, între care s-a făcut vid, pus într-o cutie metalică, folosit, datorită însușirilor de izolator termic, pentru păstrarea unui lichid la temperatură constantă. — Din germ. **Thermos**[flasche].

TERMOSCÓP, *termoscoape,* s.n. Instrument folosit pentru punerea în evidență a unor diferențe de temperatură. — Din fr. **thermoscope.**

TERMOSCOPÍE s.f. Măsurare a temperaturii. — **Termoscop** + suf. *-ie.*

TERMOSENSÍBIL, -Ă, *termosensibili, -e,* adj. Sensibil la căldură. — Din fr. **thermosensible.**

TERMOSENSIBILITÁTE, *termosensibilități,* s.f. Sensibilitate la căldură. — Din fr. **thermosensibilité.**

TERMOSFÉRĂ s.f. Ionosferă. — **Termo-** + **sferă.**

TERMOSIFÓN, *termosifoane,* s.n. Aparat folosit în instalațiile de încălzire centrală, în care circulația fluidului se face în circuit închis, datorită diferenței dintre greutatea specifică a fluidului cald care se ridică prin conducta de plecare și greutatea specifică a fluidului care vine pe conducta de întoarcere la sursa de căldură. — Din fr. **thermosiphon.**

TERMOSOLÚBIL, -Ă, *termosolubili, -e,* adj. Solubil la cald. — **Termo-** + **solu-bil.**

TERMOSTABÍL, -Ă, *termostabili, -e,* adj. (Despre substanțe, materiale etc.) Care nu este influențat sensibil de acțiunea căldurii. — Din fr. **thermostable.**

TERMOSTABILITÁTE s.f. Calitatea de a fi termostabil. — Din fr. **thermostabilité.**

TERMOSTÁT, *termostate,* s.n. **1.** Aparat automat sau instalație care servește pentru reglarea și menținerea unei temperaturi constante într-o incintă sau într-un circuit; termoregulator. ✦ Regulator automat al temperaturii unui motor cu ardere internă, instalat în circuitul apei de răcire. **2.** Incintă în care se menține o temperatură constantă în vederea efectuării unor operații tehnologice, a desfășurării în anumite condiții de temperatură a unor procese chimice sau biologice etc. — Din fr. **thermostat.**

TERMOSTATÁRE s.f. Operație de menținere a temperaturii constante într-o incintă, într-un recipient. — Din **termostat.**

TERMOSTÁTIC, -Ă, *termostatici, -ce,* adj. Referitor la termostat, de termostat. ✦ Care menține o anumită temperatură (stabilă și echilibrată). — Din fr. **thermostatique.**

TERMOSTERILIZÁRE, *termosterilizări,* s.f. Sterilizare efectuată prin încălzire. — **Termo-** + **sterilizare.**

TERMOSUDÁBIL, -Ă, *termosudabili, -e,* adj. Care poate fi sudat prin căldură. — **Termo-** + **sudabil.**

TERMOTACTÍSM s.n. (Biol.) Reacție a microorganismelor la variațiile de temperatură. — Din fr. **thermotactisme.**

TERMOTÉHNICĂ s.f. **1.** Ramură a tehnicii care studiază utilizarea căldurii în scopuri industriale sau casnice. **2.** Ramură a fizicii care cuprinde problemele de căldură și termodinamică. — Din fr. **thermotechnique,** germ. **Thermotechnik.**

TERMOTERAPÍE s.f. Tratament al unei boli făcut cu ajutorul căldurii. — Din fr. **thermothérapie.**

TERMOTROPÍSM s.n. Calitate a unor organe vegetale de a realiza o mișcare de curbare spre o sursă de căldură. — Din fr. **thermotropisme.**

TERMOVIZÓR, *termovizoare,* s.n. (Med.) Aparat folosit pentru diagnosticarea bolilor vaselor sangvine. — Din rus. **termovizor.**

TERN, -Ă, *terni, -e,* adj. (Livr.) Fără luciu, șters, spălăcit; *fig.* fără relief, fără culoare; mohorât, monoton. — Din fr. **terne.**

TERNÁR, -Ă, *ternari, -e,* adj. **1.** Care este compus din trei unități sau din trei elemente. ✦ De ordinul al treilea. **2.** (Despre versuri) Alcătuit din trei picioare metrice, având fiecare câte o silabă accentuată. **3.** (Muz.; despre o succesiune ritmică, o măsură sau formă muzicală) Care se divizează în trei. — Din fr. **ternaire,** lat. **ternarius.**

TERNÁT, -Ă, *ternați, -te,* adj. (Despre frunze) Care sunt reunite câte trei, pornind de pe tulpină, din același loc. — După fr. **terné.**

TERNIÓN, *ternioane,* s.n. Dulap metalic de construcție specială, cu despărțituri mici, în care sunt așezate biletele de tren. [Pr.: *-ni-on*] — Din germ. **Ternion.**

TEROÁRE s.f. Groază, spaimă, frică provocată intenționat prin amenințări sau prin alte mijloace de intimidare sau de timorare. ✦ Asuprire bazată pe intimidare, timorare, amenințare. — Din fr. **terreur,** lat. **terror, -oris.**

TEROFÍTĂ, *terofite,* s.f. Plantă erbacee anuală lipsită de capacitatea de a-și forma organe de iernare (muguri, rizomi) și care se înmulțește numai prin semințe. ✧ (Adjectival) *Plantă terofită.* — Din fr. **thérophytés.**

TERORÍSM s.n. **1.** Totalitatea actelor intenționate de violență comise de un grup sau de o organizație pentru a provoca o teamă generalizată și pentru atingerea unor scopuri politice. **2.** Atitudine, manifestare teroristă. — Din fr. **terrorisme.**

TERORÍST, -Ă, *teroriști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la terorism, de teroare. **2.** S.m. și f. Persoană care comite acțiuni bazate pe teroare; partizan, adept al terorismului. — Din fr. **terroriste.**

TERORIZÁ, *terorizez,* vb. I. Tranz. A inspira cuiva groază prin amenințări sau prin alte mijloace de intimidare; a face să trăiască într-o continuă stare de frică, de groază; a îngrozi, a înfricoșa, a înspăimânta. — Din fr. **terroriser.**

TERORIZÁRE, *terorizări,* s.f. Acțiunea de *a teroriza* și rezultatul ei. — V. **teroriza.**

TEROSONÁ, *terosonez,* vb. I. Tranz. A supune un autoturism unei operații de întreținere preventivă constând în aplicarea unui strat protector anticoroziv pe suprafața inferioară a caroseriei. — Din germ. **Terosson** [Werke].

TEROSONÁRE, *terosonări,* s.f. Acțiunea de *a terosona.* — V. **terosona.**

TEROSONÁT, -Ă, *terosonați, -te,* adj. (Despre autoturisme) Care a fost supus terosonării. — V. **terosona.**

TEROTÉHNIC, -Ă, *terotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu interdisciplinar cu implicații în proiectarea, construirea, exploatarea, întreținerea și repararea pieselor și organelor de mașini în scopul rentabilizării lor optime. **2.** Adj. Referitor la terotehnică (**1**), de terotehnică (**1**). — Din engl. **terotechnics.**

TERPÉNĂ, *terpene,* s.f. (La pl.) Clasă de hidrocarburi naturale lichide, cu miros plăcut, care se găsesc în diverse uleiuri eterice; (și la sg.) hidrocarbură care face parte din această clasă. — Din fr. **terpène.**

TERPENTÍNĂ s.f. v. **terebentină.**

TERPÍN s.n. Substanță chimică obținută prin hidratarea esenței de terebentină. ✧ *Hidrat de terpin* = substanță chimică utilizată ca medicament expectorant. [Var.: **terpínă** s.f.] — Din fr. **terpine.**

TERPÍNĂ s.f. v. **terpin.**

TERPINÓL s.n. Substanță chimică folosită în parfumerie. — Din fr. **terpinol.**

TERRAFORMING s.n. Preocupare care vizează remodelarea condițiilor existente pe o planetă, făcându-le asemănătoare celor de pe Pământ. [Pr.: *-fór-*] — Cuv. engl.

TERTÉL, *terteluri,* s.n. (Înv.) Șnur sau ciucure din fire de mătase sau de aur. — Din tc. **tırtıl.**

TERTÍP, *tertipuri,* s.n. Șiretlic, stratagemă, truc, viclenie. — Din tc. **tertib.**

TERȚ, -Ă, *terți, -e,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj. Care vine în rândul al treilea; al treilea. **2.** S.m. (Jur.) Persoană care nu figurează ca parte în acte, în litigii sau în convenții nici direct, nici prin reprezentare și față de care actul juridic ori hotărârea pronunțată în cauză nu produce efecte. **3.** S.n. (Log.; în sintagma) *Terțul exclus* = principiu fundamental al gândirii, conform căruia un enunț nu poate fi decât adevărat sau fals în același timp și sub același raport, o a treia posibilitate fiind exclusă. — Din lat. **tertius,** it. **terzo.**

TERȚAROLÁRE, *terțarolări,* s.f. Reducere a suprafeței unei vele când vântul depășește o anumită forță. — Din **terțarolă.**

TERȚARÓLĂ, *terțarole,* s.f. Porțiune dintr-o pânză de navă care se strânge prin înfășurare, pentru a reduce suprafața pânzei expusă vântului când acesta depășește o anumită forță. — Din it. **terzaruola.**

TÉRȚĂ, *terțe,* s.f. (Muz.) Intervalul dintre două sunete ale gamei, la distanța de trei trepte. — Din it. **terza.**

TERȚÉT, *terțete,* s.n. **1.** Ansamblu compus din trei voci sau din trei instrumente care execută împreună o bucată muzicală scrisă pentru un astfel de ansamblu; trio. **2.** Terțină. — Din it. **terzetto.**

TÉRȚIA s.f. Literă de tipar cu un corp de 16 puncte tipografice. [Pr.: *-ți-a*] — Din germ. **Tertia.**

TERȚIÁR, -Ă, *terțiari, -e,* adj. **1.** Care reprezintă stadiul al treilea sau faza a treia în dezvoltarea unui lucru. **2.** (În sintagma) *Eră terțiară* (și substantivat, n.) = prima parte a mezozoicului (până la începutul erei cuaternare) caracterizată prin mari schimbări ale scoarței terestre, prin apariția mărilor și a lanțurilor de munți. [Pr.: *-ți-ar*] — Din fr. **tertiaire,** lat. **tertiarius.**

TERȚÍNĂ, *terține,* s.f. Poezie în formă fixă, alcătuită din strofe de trei versuri, dintre care al doilea rimează cu primul și cu al treilea din strofa următoare; terțet (**2**). ✦ Strofă dintr-o astfel de poezie. — Din it. **terzina.**

TÉRȚIO adv. În al treilea rând, într-o enumerare. [Pr.: *-ți-o*] — Din fr. **tertio.**

TERZIMÁN s.m. v. **tergiman.**

TESÁC, *tesace,* s.n. Sabie scurtă și lată purtată în trecut de infanteriști și de sergenții de stradă; *p. restr.* teacă de sabie. — Din rus. **tesak.**

TESÁLIC, -Ă, *tesalici, -ce,* adj. Care aparține Tesaliei, privitor la Tesalia. — **Tesalia** (n. pr.) + suf. *-ic.*

TESCOVÍNĂ, (**2**) *tescovine,* s.f. **1.** Ceea ce rămâne după stoarcerea fructelor, mai ales a strugurilor sau a sfeclei de zahăr; boștină. **2.** Băutură alcoolică obținută prin fermentarea și distilarea resturilor rămase după stoarcerea mustului din struguri. — Cf. sl. tĕskŭ.

TESCUÍ, *tescuiesc,* vb. IV. Tranz. A presa struguri, fructe, pentru a stoarce mustul; a pune la teasc. ✦ Fig. A strânge, a apăsa, a îndesa; a ticsi. — Din sl. **těskovati.**

TESCUÍRE, *tescuiri,* s.f. Acțiunea de *a tescui* și rezultatul ei. — V. **tescui.**

TESCUÍT, -Ă, *tescuiți, -te,* adj. Presat, stors în teasc. ✦ Fig. Îndesat, ticsit. — V. **tescui.**

TÉSLA s.f. (Fiz.) Unitate de măsură a inducției magnetice. — Din fr. **tesla.**

TESLÁR, *teslari,* s.m. **1.** (Reg.) Dulgher. **2.** (La pl.) Subalterni ai căpitanului de poduri care, în Evul Mediu, în Țările Române, aveau obligația de a le repara. — **Teslă** + suf. *-ar.*

TÉSLĂ, *tesle,* s.f. Unealtă cu coada scurtă, cu tăiș metalic lat și curbat, folosită de dulgheri, rotari și dogari la fasonarea lemnului. — Din sl. **tesla.**

TESLĂRÍE, (**2**) *teslării,* s.f. (Reg.) **1.** Meseria de teslar; dulgherie. **2.** Atelierul teslarului — **Teslar** + suf. *-ie.*

TEST[1], *teste,* s.n. **1.** (Psih.) Probă prin care se examinează funcții senzoriale-motorii sau mintale, nivelul dezvoltării intelectuale, aptitudinile etc. **2.** Probă (scrisă sau orală) de verificare a cunoștințelor. ✧ *Text-grilă* = probă scrisă sub formă de grilă. — Din fr., engl. **test.**

TEST[2], *teste,* s.n. Înveliș calcaros sau chitinos care protejează corpul unor moluște, crustacee etc. — Din fr. **test.**

TESTÁ[1], *testez,* vb. I. Tranz. A da dispoziții prin testament cu privire la transmiterea unor bunuri materiale; a lăsa ceva prin testament. — Din fr. **tester,** lat. **testari.**

TESTÁ[2], *testez,* vb. I. Tranz. A supune pe cineva unui test[1]; a face un test[1]. — Din fr. **tester.**

TESTACÉU, *testacee,* s.n. (La pl.) Subordin de moluște al căror corp are un înveliș calcaros; (și la sg.) moluscă aparținând acestui subordin. — Din fr. **testacé,** lat. **testaceus.**

TESTAMÉNT, *testamente,* s.n. **1.** Act juridic unilateral, revocabil cât timp testatorul este în viață, prin care cineva își exprimă dorințele ce urmează a-i fi împlinite după moarte, mai cu seamă în legătură cu transmiterea averii sale. ✧ *Testament olograf* = testament scris în întregime, datat și semnat de testator. *Testament autentic* = testament întocmit de către un funcționar de stat, cu formalitățile cerute de lege. **2.** (În sintagmele) *Vechiul Testament* = prima parte a Bibliei recunoscută și de mozaici și de creștini, cuprinzând textele referitoare la credințele religioase și la viața poporului evreu (până la nașterea lui Hristos). *Noul Testament* = a doua parte a Bibliei cuprinzând Evangheliile și alte scrieri religioase (de după nașterea lui Hristos), recunoscute numai de creștini. — Din lat. **testamentum,** fr. **testament.**

TESTAMENTÁR, -Ă, *testamentari, -e,* adj. Privitor la un testament, care este prevăzut într-un testament sau rezultă dintr-un testament. — Din fr. **testamentaire,** lat. **testamentarius.**

TESTÁRE, *testări,* s.f. Acțiunea de *a testa*[2] și rezultatul ei. — V. **testa[2].**

TESTATÓR, -OÁRE, *testatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care a făcut un testament, care a testat[1]. — Din fr. **testateur,** lat. **testator, -oris.**

TESTEÁ, *testele,* s.f. Pachet cuprinzând un număr fix (de obicei 10, 12 sau 24) de obiecte de același fel (azi, mai ales ace) legate sau ambalate împreună pentru a forma un tot. ✦ Ambalaj al acestor obiecte. — Din tc. **teste, deste.**

TESTEMÉL, *testemele,* s.n. (Pop.) Basma, tulpan, năframă. — Din tc. **testmal, destmal,** bg. **testemel.**

TÉSTER, *testere,* s.n. **1.** Aparat care, introdus în gaura de sondă, permite recoltarea unor probe de fluid în vederea unor analize. **2.** (P. gener.) Orice aparat, dispozitiv care servește testărilor. [Acc. și: *testér.* — Pr.: *téstăr*] — Din fr., engl. **tester.**

TESTÍCUL, *testicule,* s.n. Glandă genitală masculină pereche, care produce spermatozoizii și hormonii masculini. — Din fr. **testicule,** lat. **testiculus.**

TESTICULÁR, -Ă, *testiculari, -e,* adj. Care aparține testiculului, care se referă la testicule. — Din fr. **testiculaire.**

TESTIMONIÁL, -Ă, *testimoniali, -e,* adj. Care se face prin martori, care se bazează pe o mărturie. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **testimonial,** lat. **testimonialis.**

TESTIMÓNIU, *testimonii,* s.n. (Înv.) Mărturie, dovadă; (concr.) act, document doveditor; certificat, adeverință. — Din lat. **testimonium.**

TESTOSTERÓN, *testosteroni,* s.m. Hormon sexual masculin care menține caracterele sexuale secundare masculine, folosit și în terapeutică. [Var.: **testosterónă** s.f.] — Din fr. **testostérone.**

TESTOSTERÓNĂ s.f. v. **testosteron.**

TEȘCHEREÁ, *teșcherele,* s.f. **1.** (Înv. și fam.) Pungă cu bani; bani. **2.** (Înv.) Adeverință, certificat, chitanță. **3.** (Înv.) Permis de călătorie; pașaport. — Din tc. **tezkere.**

TEȘÍ, *teșesc,* vb. IV. Tranz. A tăia sau a reteza oblic un lemn, un trunchi. ✦ A netezi, a rotunji, a nivela muchia sau vârful unui obiect ascuțit. ✦ A turti (cu o lovitură) strâmbând sau aplecând pe o parte. — Din sl. **tešon, tesati.**

TEȘÍRE, *teșiri,* s.f. Acțiunea de *a teși* și rezultatul ei. ✦ (Tehn.) Operație de formare a unei fețe oblice la muchia unui obiect, având de obicei lățimea mică față de lungime. ✦ (Tehn.) Operație de formare a unei porțiuni tronconice la extremitatea unei găuri cilindrice. — V. **teși.**

TEȘÍT, -Ă, *teșiți, -te,* adj. Cu colțurile sau muchiile retezate sau rotunjite. ✦ Turtit. — V. **teși.**

TEȘITÓR, *teșitoare,* s.n. Unealtă construită dintr-o tijă de oțel cu una sau cu ambele extremități tronconice, folosită la teșirea găurilor cilindrice. — **Teși** + suf. *-tor.*

TEȘITÚRĂ, *teșituri,* s.f. **1.** Tăietură piezișă făcută într-un copac (pentru a-l doborî). ✦ Suprafață teșită a unui obiect (neted). ✦ (Tehn.) Suprafață conică obținută prin operația de teșire. **2.** Ciot, buturugă. — **Teși** + suf. *-tură.*

TEȘMENÍ, *teșmenesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) buimăci, a (se) încurca, a (se) zăpăci. — Et. nec.

TEȘMENÍRE, *teșmeniri,* s.f. (Reg.) Faptul de *a (se) teșmeni.* —V. **teșmeni.**

TEȘMENÍT, -Ă, *teșmeniți, -te,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Buimăcit, încurcat, zăpăcit. ✦ Dezmățat; netrebnic. — V. **teșmeni.**

TÉTA, *teta,* s.m. A opta literă a alfabetului grecesc. — Din ngr. **théta.**

TETÁNIC, -Ă, *tetanici, -ce,* adj. **1.** Care se referă la tetanos, care provoacă tetanosul sau care este provocat de tetanos. **2.** Care se referă la tetanie. — Din fr. **tétanique.**

TETANÍE s.f. Sindrom caracterizat prin contracția mușchilor și înțepenirea membrelor, ca urmare a anumitor boli sau a unor stări fizice excepționale. — Din fr. **tétanie.**

TETANÍSM s.n. (Med.; impr.) Tetanie. — Din fr. **tétanisme.**

TETANIZÁ, *tetanizez,* vb. I. Tranz. A provoca contracții musculare asemănătoare cu cele cauzate de tetanos; a îmbolnăvi de tetanos. — Din fr. **tétaniser.**

TETÁNOS s.n. Boală infecțioasă gravă, caracterizată printr-o contracție permanentă și foarte dureroasă a mușchilor; fălcărița. — Din fr. **tétanos.**

TÉTĂ, *tete,* s.f. (Înv. și reg.) Femeie angajată într-o familie special pentru a se ocupa de copiii mici; guvernantă. — Formație onomatopeică.

TÉTEA s.m. (Pop.) Termen pentru tată, bunic sau străbunic; nume pe care și-l dau aceștia vorbind cu copiii, nepoții etc. lor, uneori și cu persoane străine. — Cf. rus. t e a t e a.

TÊTE-À-TÊTE, *tête-à-tête-uri,* s.n. Convorbire între patru ochi. ✦ Întâlnire a două persoane. [Pr.: *tetatét*] — Din fr. **tête-à-tête.**

TETERÍST, *teteriști*, s.m. (Rar) Soldat în termen care, în baza absolvirii unei școli civile prevăzute de lege, beneficiază de reducerea serviciului militar. — **T.T.R.** (tânăr cu termen redus) + suf. *-ist.*

TETIÉRĂ, *tetiere,* s.f. Piesă accesorie a unui fotoliu sau scaun pe care se sprijină capul. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **têtière.**

TETÍNĂ, *tetine,* s.f. Biberon. — Din fr. **tétine.**

TETRA[1]- Element de compunere însemnând „format din patru", „patru", „de patru ori" care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **tétra-.**

TÉTRA[2] s.f. Țesătură textilă cu aspect de tricot în care două ochiuri pe față alternează cu două ochiuri pe dos; *p. ext.* produs confecționat din acest material. ✧ (Adjectival) *Maiou tetra.* — Denumire comercială.

TETRACHÉNĂ, *tetrachene,* s.f. Fruct format din patru achene, care se desfac numai la maturitate. — Din fr. **tetrakène.**

TETRACICLÍNĂ s.f. Antibiotic utilizat în tratamentul infecțiilor cu colibacili, virusuri etc. — Din fr. **tétracycline.**

TETRACLORMETÁN s.n. (Chim.) Tetraclorură de carbon. — Din fr. **tétrachlorméthane,** engl. **tetrachlormethane.**

TETRACLORÚRĂ, *tetracloruri,* s.f. Combinație a clorului cu un corp simplu tetravalent. ✧ *Tetraclorură de carbon* = lichid greu, incolor, cu miros plăcut care se folosește ca solvent pentru grăsimi, lacuri etc., la fabricarea insecticidelor și la umplerea unor stingătoare de incendii. — Din fr. **tétrachlorure.**

TETRACÓRD, *tetracorduri,* s.n. **1.** (În Antichitate) Liră cu patru coarde. **2.** Șir de patru sunete dintr-o scară muzicală. — Din fr. **tétracorde.**

TETRACROMÁTIC, -Ă, *tetracromatici, -ce,* adj. În patru culori. — Din engl. **tetrachromatic.**

TETRADACTÍL, -Ă, *tetradactili, -e,* adj. (Zool.) Care are câte patru degete la fiecare membru. — Din fr. **tétradactyle.**

TETRADRÁHMĂ, *tetradrahme,* s.f. Monedă de argint în Grecia antică, care valora patru drahme. — Din fr. **tétradrachme.**

TETRAÉDRIC, -Ă, *tetraedrici, -ce,* adj. Privitor la tetraedru, ca tetraedrul; în formă de tetraedru. — Din fr. **tétraédrique.**

TETRAEDRÍT s.n. Minereu de cupru și argint. — Din fr. **tétraédrite.**

TETRAÉDRU, *tetraedre,* s.n. Poliedru cu patru fețe triunghiulare, patru vârfuri și șase muchii. — Din fr. **tétraèdre.**

TETRAEVÁNGHEL, *tetraevanghele,* s.n. Carte care cuprinde cele patru Evanghelii; evangheliar. [Var.: **tetravánghel** s.n.] — Din ngr. **tetraevanghélion.**

TETRAFÓNIC, -Ă, *tetrafonici, -ce,* adj. (Rar) Cuadrofonic. — Din fr. **tétraphonique.**

TETRAFONÍE s.f. (Rar) Tehnică de înregistrare și redare, bazată pe folosirea a patru surse acustice; cvadrifonie. — Din fr. **tétraphonie.**

TETRAGÓN, *tetragoane,* s.n. (Rar) Patrulater. — Din fr. **tétragone.**

TETRAGONÁL, -Ă, *tetragonali, -e,* adj. Care are formă de tetragon. — Din fr. **tétragonale.**

TETRAGRÁMĂ, *tetragrame,* s.f. (Livr.) Nume format din patru litere; *p. ext.* grup de patru litere. — Din fr. **tétragramme.**

TETRAHIDROBENZÉN s.m. (Chim.) Cicloalchenă cu șase atomi de carbon în moleculă. — Din fr. **tétrahydrobenzène,** engl. **tetrahydrobenzene.**

TETRAHIDRONAFTALÍNĂ s.f. (Chim.) Tetralină. — Din fr. **tétrahydronaph-talène** (după *naftalină).*

TETRALÍNĂ s.f. Lichid incolor, insolubil în apă, solubil în alcool, eter etc., obținut din naftalină și servind ca dizolvant în industria casnică; tetrahidronaftalină. — Din fr. **tétraline.**

TETRALOGÍE, *tetralogii,* s.f. Serie de patru piese de teatru (trei tragedii și o dramă satirică) pe care poeții greci o prezentau la concursuri. ✦ P. ext. Serie de patru opere literare sau muzicale unite printr-o idee comună. — Din fr. **tétralogie.**

TETRAMÉTRU, *tetrametri,* s.m. Vers grec compus din patru grupe a câte două picioare (patru metri). — Din fr. **tétramètre.**

TETRAONÍDĂ, *tetraonide,* s.f. (La pl.) Familie de păsări galinacee reprezentată prin ierunci; (și la sg.) pasăre din această familie. — Din fr. **tétraonidé.**

TETRAPÓD[1], *tetrapoduri,* s.n. Piedestal cu patru picioare, pe care se așază Evanghelia sau diferite obiecte de cult. — Din ngr. **tetrápodos.**

TETRAPÓD[2], -Ă, *tetrapozi, -de,* adj., s.n. Vertebrat care are patru picioare; patruped. — Din fr. **tétrapode.**

TETRAPODÍE, *tetrapodii,* s.f. Metru (**3**) antic compus din patru picioare (**9**). — Din fr. **tétrapodie,** engl. **tetrapody.**

TETRÁRH, *tetrarhi,* s.m. (În Imperiul Roman) Suveran sau guvernator al unui sfert de regat ori al unei provincii. ✦ Fiecare dintre cei patru membri ai unei tetrarhii. — Din lat. **tetrarches,** ngr. **tetrárchis,** fr. **tétrarque.**

TETRARHÁT, *tetrarhate,* s.n. (Ist.) Demnitate de tetrarh. ✦ Tetrarhie. — Din fr. **tétrar(c)hat.**

TETRARHÍE, *tetrarhii,* s.f. Sistem politic (instituit de Dioclețian) potrivit căruia administrarea Imperiului Roman era împărțită în patru părți, cu patru conducători. ✦ Timpul cât guverna un tetrarh. — Din fr. **tétrarchie.**

TETRASILÁB, *tetrasilabe,* s.n. Cuvânt sau (mai rar) vers format din patru silabe. — Din fr. **tétrasyllabe.**

TETRASILÁBIC, -Ă, *tetrasilabici, -ce,* adj. (Despre cuvinte sau versuri) Care este format din patru silabe. — Din fr. **tétrasyllabique.**

TETRATLÓN, *tetratloane,* s.n. Probă sportivă combinată la care se face însumarea punctelor realizate de concurent în patru probe reunite, alese de organizatorii concursurilor. — Din fr. **tétrathlon.**

TETRATLONÍST, -Ă, *tetratloniști, -ste,* s.m. și f. Sportiv specializat în tetratlon. — **Tetratlon** + suf. *-ist.*

TETRAVALÉNT, -Ă, *tetravalenți, -te,* adj. (Despre elemente chimice) Care are valența patru. — Din fr. **tétravalent.**

TETRAVÁNGHEL s.n. v. **tetraevanghel.**

TETREÁ, *tetrele,* s.f. (Înv.) Dulceață (de chitră). — Din tc. **tetre.**

TETRÓDĂ, *tetrode,* s.f. Tub electronic cu patru electrozi situați într-un balon cu vid. — Din fr. **tétrode.**

TEU, *teuri,* s.n. **1.** Riglă de desen prevăzută la un capăt cu o riglă mai mică, perpendiculară pe prima. **2.** Dispozitiv indicator în formă de T, folosit pe un aeroport pentru a arăta direcția și sensul vântului. **3.** Nume dat unor obiecte care au forma literei T. — Din fr. **té.**

TÉUCĂ s.f. v. **teică.**

TÉUGĂ, *teuge,* s.f. Construcție situată deasupra punții superioare la prora unei nave, în interiorul căreia sunt amenajate magazii și, mai rar, locuințe pentru echipaj. [Acc. și: *teúgă*] — Din fr. **teugue.**

TEURGÍE s.f. (Livr.) Magie albă. [Pr.: *te-ur-*] — Din fr. **théurgie,** lat. **theurgia.**

TEUTÓN, -Ă, *teutoni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte dintr-un ordin monaho-cavaleresc german. **2.** Adj. Care aparține teutonilor (**1**), privitor la teutoni; *p. gener.* german, nemțesc; teutonic. [Pr.: *te-u-*] — Din fr. **teuton.**

TEUTÓNIC, -Ă, *teutonici, -ce,* adj. Teuton (**2**). [Pr.: *te-u-*] — Din fr. **teutonique.**

TEVATÚRĂ s.f. Zarvă, gălăgie, scandal. ✦ Bucluc, neplăcere. ✦ Tulburare, încăierare, răscoală, răzmeriță. — Din tc. **tevatür.**

TEX, *texuri,* s.n. Sistem de măsurare a fineții firelor textile. — Din fr. **tex.**

TEXOPRÍNT s.n. Procedeu de obținere a unui dispozitiv fotografic după o formă de tipar înaltă. — Din germ. **Texoprint.**

TEXT, *texte,* s.n. **1.** Ceea ce este exprimat în scris; cuprinsul unei opere literare sau științifice, al unui discurs, al unei legi etc. ✦ Fragment, parte dintr-o scriere. **2.** Cuvintele unei compoziții muzicale. **3.** Literă de tipar cu un corp de 20 de puncte tipografice. — Din fr. **texte,** lat. **textus.**

TEXTIÉR, *textieri,* s.m. Autor de texte pentru muzică ușoară. [Pr.: *-ti-er*] — **Text** + suf. *-ier.*

TEXTÍL, -Ă, *textili, -e,* adj. **1.** (Despre fibre, mașini etc.) Care servește la țesut sau la tricotat; care poate fi folosit în țesătorie. ✦ (Despre plante) Din care se extrag fibre textile (**1**). ✦ Țesut, lucrat din fibre sau din fire. **2.** Care se referă la țesătorie sau la țesături. *Industrie textilă.* ✦ (Substantivat, f. pl.) Stofe, pânzeturi; *p. ext.* obiecte confecționate din stofe sau din pânzeturi. — Din fr. **textile,** lat. **textilis.**

TEXTILÍST, -Ă, *textiliști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Care se ocupă cu țesătoria, specializat în industria textilă. — **Textil** + suf. *-ist.*

TEXTOLÍT, *textolite,* s.n. Material în formă de plăci, constituit din straturi de țesături impregnate cu rășini sintetice de tipul bachelitei, prelucrabil prin așchiere, utilizat ca material electroizolant în electrotehnică și radiotehnică, în construcția de mașini (la fabricarea unor roți dințate). — Din fr. **textolite.**

TEXTOLÓG, -Ă, *textologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în textologie. — Din **textologie** (derivat regresiv).

TEXTOLÓGIC, -Ă, *textologici, -ce,* adj. Referitor la textologie, de textologie. — Din **textologie.**

TEXTOLOGÍE s.f. Disciplină filologică aplicată la studiul comparat al textelor unor opere literare sau de altă natură, pentru stabilirea versiunii definitive corecte, autentice, în vederea republicării operelor în ediții postume. — Din rus. **tekstologhia.**

TEXTUÁL, -Ă, *textuali, -e,* adj. Care este reprodus cuvânt cu cuvânt, fără nicio modificare a textului original. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **textuel.**

TEXTURÁ, *texturez,* vb. I. Tranz. A face să crească volumul fibrelor sintetice textile în vederea îmbunătățirii calității termoizolante, extensibile etc. — Din engl. **texture.**

TEXTÚRĂ, *texturi,* s.f. **1.** Constituția unei roci sau a unui aliaj din punctul de vedere al orientării în spațiu a părților componente. **2.** Țesătură, urzeală. **3.** Imprimat de dimensiuni mici, sub formă de fâșie, care se lipește într-o lucrare tipărită, acoperind pasajele care trebuie rectificate. — Din fr. **texture,** lat. **textura.**

TEZÁUR, *tezaure,* s.n. **1.** Cantitate mare de monede, bijuterii, pietre scumpe sau alte obiecte de preț, strânse și păstrate în loc sigur; *p. ext.* avere, bogăție. ✦ Loc unde se păstrează obiectele de preț. ✦ Bani sau obiecte prețioase ascunse de multă vreme în pământ și care au fost descoperite întâmplător; comoară. **2.** Totalitatea aurului și a altor metale prețioase, efecte etc. care se găsesc în depozitul unei bănci de emisie, constituind acoperirea biletelor de bancă sau a bancnotelor emise. ✦ Totalitatea bunurilor de care dispune statul la un moment dat. ✦ Locul unde se păstrează depozitele de metale prețioase, bani sau efecte ale statului sau ale unei bănci; visterie. **3.** Fig. Ceea ce este foarte iubit și prețuit; odor. ✦ Patrimoniu cultural (material și spiritual) al unei societăți, al unei epoci. [Pr.: *-za-ur*] — Din lat. **thesaurus.**

TEZAURÁR, *tezaurari,* s.m. (Înv.) Custodele unui tezaur; funcționar care primea și distribuia banii statului; casier, vistiernic. [Pr.: *-za-u-*] — **Tezaur** + suf. *-ar.*

TEZAURIZÁ, *tezaurizez,* vb. I. Tranz. A sustrage din circuitul economic normal mijloacele bănești aflate sub formă de bani sau de valută; *p. gener.* a strânge, a acumula bani sau obiecte de valoare. [Pr.: *-za-u-*] — Din fr. **thésauriser,** lat. **thesaurizare.**

TEZAURIZÁRE, *tezaurizări,* s.f. Acțiunea de *a tezauriza* și rezultatul ei. [Pr.: *-za-u-*] — V. **tezauriza.**

TEZAURIZATÓR, *tezaurizatori,* s.m. (Rar) Persoană care tezaurizează. [Pr.: *-za-u-*] — **Tezauriza** + suf. *-tor.*

TÉZĂ, *teze,* s.f. **1.** Afirmație expusă și susținută într-o discuție; idee principală dezvoltată și demonstrată într-o operă, într-o cuvântare etc. ✧ Loc. adv. (Înv.) *În teză generală* = în general. **2.** Idee formulată concis, susținută ca temei al unei concepții filosofice, juridice, politice etc. **3.** Lucrare scrisă, făcută de elevi în clasă sub supravegherea profesorului, la sfârșitul unei perioade de studiu sau la un examen. ✧ *Teză de licență* (sau *doctorat)* = lucrare științifică prezentată de un candidat pentru obținerea titlului de licențiat (sau de doctor în științe). — Din fr. **thèse,** lat. **thesis.**

TEZÍSM s.n. Susținere, propagare a anumitor teze. ✦ Caracter al unei scrieri care se limitează la ilustrarea sau demonstrarea unor teze prestabilite; *p. ext.* didacticism. — **Teză** + suf. *-ism.*

TEZÍST, -Ă, *teziști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care enunță, susține, ilustrează o anumită teză în artă, în literatură etc. **2.** S.m. și f. Persoană care practică tezismul. — **Teză** + suf. *-ist.*

THAILANDÉZ, -Ă, *thailandezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Thailanda sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Thailandei sau thailandezilor (**1**), privitor la Thailanda ori la thailandezi. [Pr.: *tailandéz*] — Din fr. **thailandais.**

THALIDOMÍDĂ s.f. (Farm.) Tranchilizant și antivomitiv cu acțiune nocivă asupra fătului când este administrat femeilor gravide. — Din engl., fr. **thalidomide.**

THRÍLLER, *thrillere,* s.n. (Englezism) Roman, piesă de teatru sau film de groază. [Pr.: *srílăr*] — Cuv. engl.

TI interj. (Cu «i» prelungit) Exclamație care exprimă diverse stări sufletești (mirare, admirație, mânie, ciudă, necaz). — Onomatopee.

TIAMÍNĂ s.f. (Farm.) Vitamina B_1. [Pr: *ti-a-*] — Din fr. **thiamine.**

TIÁRĂ, *tiare,* s.f. **1.** Coroană purtată de către regii vechilor perși și de către conducătorii altor popoare orientale. **2.** Mitră papală formată din trei coroane suprapuse, decorate cu flori de crin stilizate. [Pr.: *ti-a-*] — Din fr. **tiare,** lat. **tiara.**

TIBÉT s.n. (Înv.) Numele unei țesături de lână. — Din germ. **Tibet,** fr. **tibet.**

TIBETÁN, -Ă, *tibetani, -e,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Tibet. **2.** Adj. Care aparține Tibetului sau tibetanilor (**1**), privitor la Tibet ori la tibetani. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită în Tibet. — Din fr. **tibétain.**

TÍBIA, *tibii,* s.f. Os lung și gros al piciorului, situat între genunchi și gleznă, lângă peroneu, cu care formează scheletul gambei. [Pr.: *-bi-a*] — Din fr., lat. **tibia.**

TIBIÁL, -Ă, *tibiali, -e,* adj. Care se referă la tibia, care aparține tibiei. [Pr.: *-bi-al*] — Din fr. **tibial.**

TIBIȘÍR, *tibișire,* s.n. (Înv. și reg.) Cretă (pentru scris pe tablă). — Din tc. **tebeșir**.

TIC[1] interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă sunetul ritmic al ceasornicului, bătăile inimii etc.; tic-tac. — Onomatopee.

TIC[2]**,** *ticuri,* s.n. Mișcare convulsivă, bruscă, spasmodică și repetată, rezultată din contractarea involuntară a unuia sau a mai multor mușchi. ✦ Deprindere (neplăcută, ridiculă etc.) pe care o capătă cineva în mod inconștient. — Din fr. **tic.**

TICĂÍ[1]**,** pers. 3 *ticăie,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ceasornice) A emite un sunet ritmic caracteristic în timpul funcționării; a face tic-tac. **2.** (Despre inimă) A bate tare (sub efectul unei emoții puternice); a zvâcni, a palpita. — **Tic**[1] + suf. *-ăi.*

TICĂÍ[2]**,** *ticăiesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Pop.) A lucra încet, fără spor; a se mocăi. — Et. nec.

TICĂIÁLĂ, *ticăieli,* s.f. Muncă fără spor; mocăială. — **Ticăi**[2] + suf. *-eală.*

TICĂÍT[1]**,** *ticăituri,* s.n. Faptul de *a ticăi*[1]; bătaie, sunet ritmic al ceasornicului; zvâcnire, palpitare a inimii. — V. **ticăi**[1]**.**

TICĂÍT[2]**, -Ă,** *ticăiți, -te,* adj. (Despre oameni) **1.** Care lucrează încet, fără spor; mocăit. **2.** (Pop.) Nenorocit, necăjit; sărman, năpăstuit. — V. **ticăi**[2].

TICĂLÓS, -OÁSĂ, *ticăloși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care comite fapte reprobabile; nemernic. **2.** (Înv.) (Persoană) care se găsește într-o stare jalnică; (om) vrednic de milă, sărman, nenorocit. — **Ticală** (înv. „mizerie", et. nec.) + suf. *-os.*

TICĂLOȘÉNIE, *ticăloșenii,* s.f. (Rar) Ticăloșie (**1**). — **Ticălos** + suf. *-enie.*

TICĂLOȘÉȘTE adv. (Înv.) În mod josnic, mârșav. — **Ticălos** + suf. *-ește.*

TICĂLOȘÍ, *ticăloșesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A decădea sau a face să decadă din punct de vedere moral sau material. — Din **ticălos.**

TICĂLOȘÍE, *ticăloșii,* s.f. **1.** Stare de decădere morală; *p. ext.* faptă comisă de un om ticălos (**1**), faptă josnică; nemernicie, mârșăvie, ticăloșenie, josnicie. **2.** (Înv.) Mizerie, sărăcie; nefericire, nenorocire. — **Ticălos** + suf. *-ie.*

TICHÉT, *tichete,* s.n. Imprimat care asigură posesorului anumite drepturi (la spectacole, călătorii etc.). — Din fr., engl. **ticket.**

TICHÍE, *tichii,* s.f. Obiect de îmbrăcăminte din stofă sau din pânză, de forma unei calote sferice, care acoperă numai creștetul capului. ✧ Expr. *Ce-i lipsește chelului? Tichie de mărgăritar,* se spune, ironic, despre cel care, lipsit de lucruri de primă necesitate, dorește să aibă altele, mai puțin utile sau inutile. ✦ Bonetă, scufiță. ✦ (Pop.) Membrană care învelește capul unor copii nou-născuți; căiță. ✧ Expr. (În superstiții) *A se naște cu tichia în* (sau *pe) cap* = a fi norocos. [Var.: (reg.) **chitíe** s.f.] — Din tc. **takke.**

TICHIÚȚĂ, *tichiuțe,* s.f. Diminutiv al lui *tichie.* ✧ (În basme) *Tichiuța dracului* = pălărioară înzestrată cu puterea de a-l face nevăzut pe cel care o poartă. [Pr.: *-chi-u-*] — **Tichie** + suf. *-uță.*

TICLUÍ, *ticluiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) A aranja, a așeza; a înjgheba, a întocmi. ✦ Fig. A pune la cale (potrivind, inventând, născocind). ✧ Expr. *A o ticlui (bine)* = a da unei afirmații mincinoase aparența de adevăr. **2.** A compune, a redacta (repede, ușor). — Et. nec.

TICLUÍRE, *ticluiri,* s.f. Acțiunea de *a ticlui* și rezultatul ei. — V. **ticlui.**

TÍCNĂ s.f. v. **tihnă.**

TICNEÁLĂ s.f. v. **tihneală.**

TICNÍ vb. IV v. **tihni.**

TICNÍRE s.f. v. **tihnire.**

TICNÍT, -Ă adj. v. **tihnit.**

TICSÍ, *ticsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A umple până la refuz un spațiu (îngrămădind, înghesuind ceva); a înțesa; *p. ext.* a îmbâcsi. **2.** Tranz. și refl. (Înv.) A (se) înghesui. [Var.: (reg.) **tecsuí** vb. IV] — Et. nec.

TICSÍRE, *ticsiri,* s.f. Acțiunea de *a ticsi* și rezultatul ei; îngrămădire, înghesuire. — V. **ticsi.**

TICSÍT, -Ă, *ticsiți, -te,* adj. (Despre spații, recipiente) Plin până la refuz. ✦ (Despre obiecte sau ființe) Înghesuit peste măsură (într-un spațiu). ✦ (Despre locuri, terenuri) Acoperit în întregime, înțesat. — V. **ticsi.**

TIC-TÁC, (**2**) *tic-tacuri,* s.n., interj. **1.** Interj. Cuvânt care redă sunetul ritmic al ceasornicului, bătăile inimii, loviturile ritmice într-un corp tare etc.; tic[1]. **2.** S.n. Zgomot regulat și monoton. *Tic-tacul ceasornicului.* — Din fr. **tic-tac,** germ. **Ticktack.**

TIE-BREAK, *tie-breakuri,* s.n. (La tenis) Situație de egalitate în care se joacă un ghem pentru a se decide câștigătorul setului[2]. [Pr.: *táibrec*]. — Din engl. **tie-break.**

TIFÁN, *tifane,* s.n. Năvod mic folosit pentru pescuit în bălți, iazuri, canale. — Et. nec.

TÍFDRUC, *tifdrucuri,* s.n. **1.** Metodă de tipărire cu forme de tipar la care imaginea este realizată prin scobituri gravate. **2.** Mașină de tipar cu care se imprimă după tifdruc (**1**). — Din germ. **Tiefdruck.**

TÍFIC, -Ă, *tifici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de tifos, privitor la tifos; care provoacă tifosul. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care este bolnavă de tifos. — Din fr. **typhique.**

TÍFLĂ, *tifle,* s.f. Gest batjocoritor făcut cu palma întinsă, cu degetul mare apropiat de vârful nasului și cu celelalte degete desfăcute și agitate; bleandă[2]. ✧ Expr. *A da* (cuiva) *cu tifla* ori *a da* (sau *a arunca* cuiva) *o tiflă* = **a)** a face gestul descris mai sus; **b)** a disprețui, a desconsidera, a sfida; a renunța cu dispreț la ceva. — Din ngr. **tífla.**

TIFLÍTĂ, *tiflite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a cecului[2], care se manifestă prin dureri abdominale. — Din fr. **typhlite.**

TIFLOCOLÍTĂ, *tiflocolite,* s.f. (Med.) Colită localizată în cec[2]. — Din fr. **typhlocolite.**

TIFLOGRÁF, *tiflografe,* s.n. Instrument cu ajutorul căruia scriu nevăzătorii. — Din fr. **typhlographe.**

TIFLOGRÁFIC, -Ă, *tiflografici, -ce,* adj. Referitor la tiflografie, care ține de tiflografie. — Din fr. **typhlographique.**

TIFLOGRAFÍE s.f. Sistem de scriere în relief pentru nevăzători. — Din fr. **typhlographie.**

TIFLOLOGÍE s.f. Ramură a defectologiei care se ocupă cu studiul deficienţelor senzoriale şi vizuale. — Din fr. **typhlologie.**

TIFLOMEGALÍE s.f. (Med.) Hipertrofie a ceculuĭ[2] ca urmare a unei alimentaţii vegetale abundente. — Din fr. **typhlomégalie.**

TIFOBACILÓZĂ s.f. (Med.) Granulie. — Din fr. **typhobacillose.**

TIFOÍDĂ, *tifoide,* adj. (În sintagma) *Febră tifoidă* = boală infecţioasă, contagioasă şi epidemică, provocată de un bacil specific, manifestată prin febră mare, tulburări intestinale, stare de toropeală şi care se transmite prin apa de băut, prin fructe şi prin legume nespălate etc.; tifos, lingoare, boală lungă. — Din fr. **typhoïde.**

TIFOÍDIC, -Ă, *tifoidici, -ce,* adj. (Med.) Care ţine de febra tifoidă, referitor la febra tifoidă. — Din fr. **typhoïdique.**

TIFÓN, *tifoane,* s.n. Pânză subţire de bumbac, cu ţesătură foarte rară; *spec.* fâşie din această pânză, folosită la pansamente. — Cf. engl. t i f f a n y.

TÍFOS, *tifosuri,* s.n. Nume dat mai multor boli febrile, infecţioase şi epidemice: **a)** febră tifoidă; **b)** tifos exantematic, v. *exantematic;* **c)** pestă bovină. — Din ngr. **tifos,** fr. **typhus.**

TIFÓZĂ s.f. (Med. vet.; în sintagma) *Tifoză aviară* = boală a puilor de găină produsă de un virus din grupul bacteriilor paratifice. — Din fr. **typhose.**

TIGÁIE, *tigăi,* s.f. **1.** Vas de bucătărie de formă rotundă, cu marginea joasă şi cu o coadă lungă, folosit la prăjit. ✦ (Reg.) Cratiţă cu două toarte în care se fierbe mâncarea. **2.** Mic recipient la vechile arme de foc, în care se punea praful de puşcă. — Din bg. **tigan,** sb. **tiganja.**

TIGĂÍŢĂ, *tigăiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *tigaie* (**1**). **2.** (Reg.) Vas special, în formă de farfurie cu fundul lat şi cu mâner, în care se fixează lumânarea aprinsă. — **Tigaie** + suf. *-iţă.*

TIGHÉL, *tighele,* s.n. Cusătură vizibilă, foarte măruntă şi regulată, făcută cu maşina sau cu mâna, în care fiecare împunsătură începe de la locul ultimei împunsături precedente. ✧ Expr. (Pop. şi fam.) *A trage* (cuiva) *un tighel* = a mustra, a dojeni (pe cineva). [Pl. şi: *tigheluri*] — Din tc. **teğel.**

TIGHELÍ, *tighelesc,* vb. IV. Tranz. A coase un material cu tighel, a face un tighel. ✦ A tivi o fâşie dintr-un alt material (colorat). — Din **tighel.**

TIGHELÍRE, *tigheliri,* s.f. Acţiunea de *a tighели* şi rezultatul ei; tighelit[1]. — V. **tigheli.**

TIGHELÍT[1] s.n. Tighelire. — V. **tigheli.**

TIGHELÍT[2], -Ă, *tigheliţi, -te,* adj. Cusut, prevăzut cu tighel. — V. **tigheli.**

TIGNAFÉS, *tiganfesuri,* s.n. (Pop.) Emfizem pulmonar la animale, mai ales la păsări. — Din tc. **tıknefes.**

TIGOÁRE, *tigori,* s.f. (Pop.) Om de nimic, ticălos; fiinţă leneşă, puturoasă sau slabă, prăpădită. — Et. nec.

TIGRÁT, -Ă, *tigraţi, -te,* adj. Cu dungi mai închise (ca ale tigrului). — Din fr. **tigré.**

TIGRÉSĂ, *tigrese,* s.f. (Rar) Tigroaică. — Din fr. **tigresse.**

TIGROÁICĂ, *tigroaice,* s.f. Femela tigrului; tigresă. ✦ Epitet dat unei femei energice, impulsive, crude. — **Tigru** + suf. *-oaică.*

TÍGRU, *tigri,* s.m. Mamifer carnivor din familia felidelor, de talie mare, cu blana de culoare galbenă-roşcată cu dungi negre, transversale, care trăieşte în sud-estul Asiei şi în insulele Australiei *(Felis tigris).* ✦ Epitet dat unui om energic, impulsiv, crud. — Din fr. **tigre,** lat. **tigris.**

TÍGVĂ, *tigve,* s.f. **1.** (Pop.) Craniu, ţeastă; (depr.) cap; *p. ext.* ins, individ. **2.** Plantă erbacee agăţătoare sau târâtoare din familia cucurbitaceelor, cu flori mari, albe, cu fructe mari de forme variate, de obicei bombate, care la maturitate devin lemnoase şi gălbui; tâlv *(Lagenaria vulgaris); p. restr.* fructul acestei plante. ✦ Vas făcut din fructul uscat de tigvă (**2**). ✧ Expr. *Cap de tigvă* = om prost. [Var.: (reg.) **tívgă** s.f.] — Din bg., sb. **tikva.**

TIHĂRÁIE, *tihărăi,* s.f. (Reg.) Povârniş pe coasta unui munte; râpă abruptă; loc râpos, sălbatic, acoperit cu vegetaţie deasă; tihărie. — Et. nec.

TIHĂRÍE, *tihării,* s.f. (Reg.) Tihăraie. — Et. nec. Cf. t i h ă r a i e.

TÍHNĂ, *tihne,* s.f. Linişte deplină, pace, tihnire; viaţă liniştită, lipsită de griji; odihnă, repaus. ✦ (Înv.) Mulţumire, satisfacţie. [Var.: (pop.) **tícnă** s.f.] — Din **tihni** (derivat regresiv).

TIHNEÁLĂ, *tihneli,* s.f. (Înv.) Faptul de a-i tihni, de a avea tihnă. [Var.: **ticneálă** s.f.] — **Tihni** + suf. *-eală.*

TIHNÍ, pers. 3 *tihneşte,* vb. IV. Intranz. A se bucura (în linişte) de ceva; a-i cădea bine, a-i prii ceva. [Var.: (pop.) **ticní** vb. IV] — Din sl. **tihnonti.**

TIHNÍRE s.f. (Înv. şi reg.) Tihnă. [Var.: **ticníre** s.f.] — V. **tihni.**

TIHNÍT, -Ă, *tihniţi, -te,* adj. (Despre viaţa cuiva; adesea adverbial) Liniştit, lipsit de griji. ✦ Paşnic, odihnitor. [Var.: (pop.) **ticnít, -ă** adj.] — V. **tihni.**

TIJ adv. (Înv.) De asemenea. — Cf. ucr. t e ž, pol. t e ž.

TÍJĂ, *tije,* s.f. **1.** Tulpină aeriană a plantelor erbacee. **2.** Bară de metal (cilindrică) făcând parte dintr-un sistem tehnic, ca element de legătură sau de ghidare. — Din fr. **tige.**

TÍLDĂ, *tilde,* s.f. **1.** Semn grafic de forma unui „*s*” de tipar culcat, folosit în unele opere pentru înlocuirea unui cuvânt care se repetă. **2.** Semn diacritic de forma unui „*s*” de tipar culcat, care se pune deasupra unei litere pentru a conferi pronunţării sunetului pe care îl reprezintă un caracter palatal, nazal etc. — Din fr. **tilde,** germ. **Tilde.**

TILIACÉE, *tiliacee,* s.n. (La pl.) Familie de plante lemnoase sau (rar) erbacee, al căror tip este teiul *(Tilia);* (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. ✧ (Adjectival) *Plantă tiliacee.* [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **tiliacée.**

TILÍNC interj. (Repetat) Cuvânt care imită sunetul unui clopoţel. — Onomatopee.

TILÍNCĂ, *tilinci,* s.f. Vechi instrument muzical popular de suflat, asemănător cu fluierul, dar fără găuri laterale, făcut din scoarţă de paltin, răchită, tei etc. [Var.: **tilíngă** s.f.] — Cf. t i l i n c.

TILINCÚŢĂ, *tilincuţe,* s.f. Diminutiv al lui *tilincă.* — **Tilincă** + suf. *-uţă.*

TILÍNGĂ s.f. v. **tilincă.**

TILÍŞCĂ, *tilişti,* s.f. Plantă erbacee cu rizomul târâtor, cu tulpina acoperită de peri moi, cu flori trandafirii dispuse în ciorchine *(Circaea lutetiana).* — Et. nec.

TIMÁR[1], *timari,* s.m. (Reg.) Tăbăcar. — Din magh. **timár.**

TIMÁR[2], *timaruri,* s.n. (Mai ales la pl.; înv.) Denumire dată, în Evul Mediu, în Imperiul Otoman, loturilor de pământ conferite, temporar, oştenilor, în schimbul obligaţiei de a presta serviciul militar. — Din fr. **timares.**

TIMARIÓT, *timarioţi,* s.m. (Înv.) Militar turc împroprietărit, dator să se întoarcă sub arme la prima chemare, împreună cu mai mulţi mercenari întreţinuţi de el. [Pr.: *-ri-ot*] — Din fr. **timariot.**

TIMBRÁ, *timbrez,* vb I. Tranz. **1.** A aplica timbrul legal pe o scrisoare, pe un act oficial etc.; *p. ext.* a plăti o taxă de timbru. **2.** (Despre cântăreţi) A-şi exersa vocea în vederea obţinerii unui timbru plăcut şi bine marcat. — Din fr. **timbrer.**

TIMBRÁL, -Ă, *timbrali, -e,* adj. (Muz.) Caracteristic timbrului (**2**). — **Timbru** + suf. *-al.*

TIMBRÁRE, *timbrări,* s.f. Acţiunea de *a timbra* şi rezultatul ei. — V. **timbra.**

TIMBRÁT, -Ă, *timbraţi, -te,* adj. **1.** (Despre scrisori, acte etc.) Pe care s-a aplicat timbrul legal. **2.** (Despre voce) Cu timbru (**2**) plăcut şi bine marcat. — V. **timbra.**

TIMBROLOGÍE s.f. (Rar) Filatelie. — Din fr. **timbrologie.**

TÍMBRU, (**1**) *timbre,* (**2, 3**) *timbruri,* s.n. **1.** Imprimat de dimensiuni mici, emis de stat sau de o instituţie special autorizată, care se lipeşte pe acte oficiale sau pe scrisori şi care reprezintă un impozit sau o taxă; taxă reprezentând valoarea unui timbru (**1**) şi care este plătită direct unei administraţii publice. ✧ *Timbru sec* = imagine imprimată în relief pe hârtie, cu ajutorul unui dispozitiv special de metal, care întăreşte valoarea unui act. *Timbru comemorativ* = timbru tipărit ocazional şi folosit în locul timbrelor obişnuite, pentru comemorarea unui eveniment. *Timbru fiscal* = timbru folosit pentru încasarea unor taxe fiscale. ✦ Ştampilă aplicată de oficiile poştale, care indică locul şi data plecării sau a sosirii unei scrisori. **2.** Însuşire a sunetului muzical datorită căreia se deosebesc între ele sunetele de aceeaşi înălţime şi intensitate provenite de la surse diferite. ✦ Calitate specifică a unui sunet care permite ca el să fie distins de alt sunet, independent de înălţimea, intensitatea şi durata lui. **3.** (Înv.) Clopot, clopoţel. — Din fr. **timbre.**

TIME-OUT, *time-outuri,* s.n. (Sport) Scurtă întrerupere a jocului (la baschet, volei etc.), acordată de arbitru, la cererea antrenorului sau a căpitanului de echipă. [Scris şi: *táim-aut*] — Din engl. **time-out.**

TIMF, *timfi,* s.m. (Înv.) Monedă poloneză sau rusească care a circulat şi în Moldova. — Din pol. **tynf.**

TIMÍD, -Ă, *timizi, -de,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Lipsit de îndrăzneală, de încredere în sine; sfios, ruşinos; (despre însuşirile sau acţiunile oamenilor) care dovedeşte, trădează o astfel de fire. — Din fr. **timide,** lat. **timidus.**

TIMIDITÁTE, *timidităţi,* s.f. Însuşirea de a fi timid; lipsă de îndrăzneală; sfială, sfiicіune. — Din fr. **timidité,** lat. **timiditas, -atis.**

TIMÍE s.f. (Psih.) Stare afectivă obişnuită a unui individ. — Din lat., engl. **thymia.**

TIMING, *timinguri,* s.n. (Sport) Stabilire a folosirii timpului de joc. [Pr.: *taĭming*] — Din engl. **timing.**

TIMIŞEÁN, -Ă, *timişeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din judeţul Timiş. **2.** Adj. Care aparţine judeţului Timiş sau timişenilor (**1**), privitor la judeţul Timiş ori la timişeni. — **Timiş** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TIMIŞEÁNCĂ, *timişence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din judeţul Timiş. — **Timişean** + suf. *-că.*

TIMIŞOREÁN, -Ă, *timişoreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Timişoara. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Timişoara sau timişorenilor (**1**), privitor la municipiul Timişoara ori la timişoreni. — **Timişoara** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TIMIŞOREÁNCĂ, *timişorence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Timişoara. — **Timişorean** + suf. *-că.*

TIMLEÁC, *timleacuri,* s.n. Unealtă de pescuit formată dintr-o vargă groasă de fier prevăzută la unul din capete cu un cârlig ascuţit, care serveşte la prinderea peştilor mari. — Din rus. **temleak.**

TIMOFTÍCĂ, *timoftici,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cultivată ca plantă furajeră *(Phleum pratense).* — **Timofte** (n. pr.) + suf. *-ică.*

TIMÓL, (**2**) *timoluri,* s.n. **1.** Substanţă care se găseşte în unele uleiuri eterice sau se prepară pe cale sintetică, fiind folosită în special ca emolient al căilor respiratorii.

2. (Med.) Probă de laborator pentru verificarea funcțiilor ficatului efectuată cu timol (**1**). — Din fr. **thymol.**

TIMÓNĂ, *timone,* s.f. Roată de lemn sau de metal cu ajutorul căreia se manevrează cârma unei nave. — Din ngr. **timóni.**

TIMONERÍE, *timonerii,* s.f. **1.** Loc cu vizibilitate bună de pe bordul unei nave, unde se găsește timona și unde își face serviciul timonierul. **2.** (În sintagma) *Timonerie de frână* = ansamblu de piese (pârghii, bare și tije) care acționează frâna unui automobil, a unei locomotive etc. — Din fr. **timonerie,** it. **timoneria.**

TIMONIÉR, *timonieri,* s.m. Marinar însărcinat cu manevrarea timonei și care transmite semnalele de legătură cu interiorul navei, cu alte nave sau cu coasta. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **timonier.**

TIMORÁ, *timorez,* vb. I. Tranz. A speria; a intimida. — Din **timorat** (derivat regresiv).

TIMORÁRE, *timorări,* s.f. Acțiunea de *a timora* și rezultatul ei; intimidare. — V. **timora.**

TIMORÁT, -Ă, *timorați, -te,* adj. Stăpânit de frică sau de emoție; temător, intimidat, speriat. — Din fr. **timoré,** lat. **timoratus.**

TIMP, (II, V) *timpuri,* s.n., **(III)** s.n., **(IV)** *timpi,* s.m. **I.** S.n. Mediu omogen și nedefinit, analog spațiului, în care ne apare succesiunea ireversibilă a fenomenelor. **II.** S.n. și (înv.) m. **1.** Durată, perioadă, măsurată în ore, zile etc., care corespunde desfășurării unei acțiuni, unui fenomen, unui eveniment; scurgere succesivă de momente; interval, răstimp, răgaz. ✧ Loc. conj. *Cât timp...* = în toată perioada în care... ✧ Loc. adv. *De la un timp* sau (rar) *dintr-un timp* = începând de la un moment dat. *Cu timpul* = cu încetul, treptat, pe măsură ce trece vremea. *La* (sau *din*) *timp* = la momentul potrivit; până nu este prea târziu. *Din timp în timp* = la intervale (mai mari sau mai mici) de timp; din când în când, uneori, câteodată. *(În) tot timpul* = mereu, întruna. *În același timp* = simultan; de asemenea. ✧ Expr. *E timpul (să...)* = a venit momentul (să...). *(Toate) la timpul lor* = (toate) la momentul potrivit. *A fi* (sau *a sosi) timpul cuiva* = a sosi pentru cineva momentul potrivit (și așteptat). ✦ (Înv.) Anotimp. **2.** Perioadă determinată istoric; epocă. ✧ Expr. *Pe timpuri* = demult, odinioară. ✦ (La pl.) Împrejurări. **III.** S.n. Stare a atmosferei într-o regiune, pe o perioadă dată, determinată de ansamblul factorilor meteorologici. **IV.** S.m. și (rar) n. Fiecare dintre fazele sau momentele unei mișcări, ale unei operații, ale unui fenomen, ale unei acțiuni etc. ✦ Fiecare dintre fazele ciclului termodinamic al unei mașini termice cu piston, care corespunde unei curse complete a acestuia. *Motor în patru timpi.* ✦ (Muz.) Fiecare dintre fazele egale care alcătuiesc o măsură; bătaie. **V.** S.n. Categorie gramaticală specifică verbului, cu ajutorul căreia se exprimă raportul dintre momentul vorbirii, un moment de referință și momentul în care se petrece acțiunea sau în care este adevărată o anumită stare de lucruri. ✦ Fiecare dintre formele flexionare ale verbului, prin care se exprimă categoria gramaticală a timpului (**V**). [Pl. și: (rar, **IV**) *timpuri,* s.n. (înv., **II**) *timpi,* s.m.] — Lat. **tempus, -oris.**

TIMPÁN, *timpane,* s.n. **1.** (Anat.) Membrană elastică care desparte partea externă a urechii de cea mijlocie, transmițând prin vibrații undele sonore la urechea internă. **2.** Instrument muzical de percuție, asemănător cu toba, dar care poate fi acordat; paucă. **3.** (Arhit.) Suprafață de zidărie netedă sau ornamentată cu sculpturi, situată între o grindă orizontală și un arc de deasupra golului unei uși sau al unei ferestre. — Din (**1, 3**) fr. **tympan,** (**2**) it. **timpano.**

TIMPANÍSM s.n. (Rar) Boală care se manifestă prin balonarea abdomenului, din cauza gazelor aflate în intestine; timpanită. — Din fr. **tympanisme.**

TIMPANÍST, -Ă, *timpaniști, -ste,* s.m. și f. Membru al unei orchestre care bate timpanul (**2**). — Din it. **timpanista.**

TIMPANÍTĂ, *timpanite,* s.f. (Med.) Timpanism. — Din fr. **tympanite.**

TIMPANÓN, *timpanoane,* s.n. Instrument muzical folosit în sec. XVI–XVIII, alcătuit dintr-o cutie de rezonanță în formă de trapez, deasupra căreia erau întinse coarde de metal puse în vibrație cu două ciocănele. — Din fr. **tympanon.**

TIMPANOPLASTÍE, *timpanoplastii,* s.f. (Med.) Operație prin care se încearcă refacerea timpanului perforat. — Din fr. **tympanoplastie.**

TIMPANOTOMÍE, *timpanotomii,* s.f. (Med.) Paracenteză a timpanului. — Din fr. **tympanotomie.**

TIMPURÍU, -ÍE, *timpurii,* adj. **1.** Care se întâmplă, apare sau se face înainte de data sau de timpul obișnuit sau prevăzut. ✧ Loc. adv. *De timpuriu* = înainte de data sau de momentul obișnuit sau prevăzut, din vreme; devreme. **2.** (Despre varietăți de fructe sau de legume) Care se coace sau devine bun de mâncat înainte de vremea obișnuită; (despre flori) care se dezvoltă mai devreme; (despre copaci) care înflorește sau înverzește mai devreme decât timpul obișnuit. — Lat. ***temporivus.**

TÍMUS s.n. Glandă endocrină, așezată în partea superioară a toracelui, care influențează creșterea organismului în primii ani ai copilăriei și imunitatea, atrofiindu-se la pubertate. — Din fr. **thymus.**

TÍNĂ s.f. (Reg.) Noroi. ✦ Pământ, lut. — Din sl. **tina.**

TINCTORIÁL, -Ă, *tinctoriali, -e,* adj. (Despre plante sau produse chimice) Care conține substanțe colorante; (despre substanțe) care este obținut din plante și folosit la colorarea produselor textile sau a pielii. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **tinctorial.**

TINCTÚRĂ, *tincturi,* s.f. Medicament obținut prin dizolvarea în alcool sau în eter a elementelor active dintr-o plantă, dintr-un produs chimic etc. — Din lat. **tinctura.** Cf. fr. teinture.

TINDALIZÁRE, *tindalizări,* s.f. Procedeu de sterilizare prin încălziri la temperaturi între 60°–80°C și răciri succesive. — După fr. **tyndallisation.**

TÍNDĂ, *tinde,* s.f. Încăpere mică situată la intrarea caselor țărănești. ✧ Expr. *A face o treabă până în tindă* = a începe un lucru fără a-l termina. ✦ (Înv.) Coridor, galerie. ✦ Pronaos. ✦ Prispă, pridvor, cerdac. [Pl. și: *tinzi*] — Lat. ***tenda** (< *tendere).*

TÍNDE, *tind,* vb. III. Intranz. **1.** A-și îndrepta năzuințele sau activitatea spre atingerea unui obiectiv, spre câștigarea unui lucru dorit; a aspira, a năzui. **2.** (Despre obiecte) A avea tendință să..., a evolua într-o anumită direcție și de o anumită manieră. — Din fr. **tendre,** lat. **tendere** (după *întinde).*

TINDÉCHE, *tindechi,* s.f. Bucată îngustă de lemn sau de oțel, cu dinți la ambele capete, cu ajutorul căreia se ține întinsă pânza la războiul când se țese manual. ✦ Mecanism bazat pe o serie de rotițe, cu care se întinde pânza în lățime la războaiele mecanice. — Lat. **tendicula.**

TINDÚȚĂ, *tinduțe,* s.f. Diminutiv al lui *tindă.* — **Tindă** + suf. *-uță.*

TINERÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *tinerei, -ele,* adj., s.m. și f. Diminutiv al lui *tânăr.* — **Tânăr** + suf. *-el.*

TINERÉSC, -EÁSCĂ, *tinerești,* adj. Care aparține tinereții sau persoanelor tinere, privitor la tinerețe sau la persoanele tinere; caracteristic tinereții sau persoanelor tinere. — **Tânăr** + suf. *-esc.*

TINERÉȘTE adv. În felul tinerilor, ca tinerii. — **Tânăr** + suf. *-ește.*

TINERÉT s.n. Mulțime de tineri, totalitatea tinerilor; tinerime, tinerețe (**3**). ✦ Totalitatea animalelor tinere de aceeași specie dintr-o gospodărie. — **Tânăr** + suf. *-et.*

TINERÉȚE, *tinerețe,* s.f. **1.** Perioadă din viața omului între copilărie și maturitate. ✦ Perioada de început a existenței unui animal sau a unui copac. **2.** Stare a omului tânăr (caracterizată prin vigoare, prospețime, avânt). **3.** Oameni tineri; tineret. — **Tânăr** + suf. *-ețe.*

TINERÍME s.f. Tineret. — **Tânăr** + suf. *-ime.*

TINÉTĂ, *tinete,* s.f. Putină mică, hârdău care servește, în anumite locuri, la colectarea și transportul materiilor fecale. — Din fr. **tinette.**

TING interj. (Repetat) Cuvânt care imită sunetul clopoțeilor sau al tălăngii. — Onomatopee.

TINGÍRE, *tingiri,* s.f. Vas adânc (de aramă sau de fontă) în care se gătește mâncarea. — Din tc. **tencere.**

TINICHEÁ, *tinichele,* s.f. **1.** Placă sau foaie subțire de tablă de oțel având diverse utilizări. ✦ (Depr.) Metal de calitate inferioară. ✧ Expr. *A fi* (sau *a rămâne, a ajunge* ori *a lăsa pe cineva) tinichea* = a fi (sau a rămâne, a ajunge ori a lăsa pe cineva) lipsit de orice bun material. **2.** Cutie, vas, recipient făcut din tablă. **3.** (Depr.) Decorație, medalie. **4.** (Reg.) Scândură subțire (de brad). — Din tc. **teneke.**

TINICHELÚȚĂ, *tinicheluțe,* s.f. Diminutiv al lui *tinichea.* — **Tinichea** + suf. *-eluță.*

TINICHIGERÍE, (**2**) *tinichigerii,* s.f. **1.** Meseria tinichigiului. **2.** Atelierul sau prăvălia tinichigiului. — **Tinichigiu** + suf. *-erie.*

TINICHIGÍU, *tinichigii,* s.m. Meseriaș, muncitor care lucrează sau repară obiecte de tinichea, sârmă, bare metalice etc. — Din tc. **tenekeci.**

TINÓS, -OÁSĂ, *tinoși, -oase,* adj. (Înv. și reg.) Plin de tină, murdărit cu tină; noroios. — **Tină** + suf. *-os.*

TINTOMÉTRU, *tintometre,* s.n. Tip de colorimetru în care culoarea (concentrația) unei soluții se determină prin compararea ei cu sticle-etalon colorate. — Din germ. **Tintometer.**

TIO interj. (Reg.) Strigăt cu care se gonește un animal. — Onomatopee.

TIOCÓL, *tiocoli,* s.m. (Chim.) Produs sintetic asemănător prin unele proprietăți cu cauciucul. [Pr.: *ti-o-*] — Din fr. **thiokol,** germ. **Tiokol.**

TIÓL, *tioli,* s.m. Mercaptan. [Pr.: *ti-ol*] — Din fr. **thiol.**

TIOURÉE s.f. Substanță organică, incoloră, solubilă în apă, folosită la fabricarea unor medicamente sau a unor materiale plastice. [Pr.: *ti-o-u-*] — Din fr. **thio-urée.**

TIP, (1, 2, 3) *tipuri,* s.n., **(4)** *tipi, -e,* s.m. și f. **1.** S.n. Obiect care reprezintă modelul pe baza căruia se produc alte obiecte de același fel; prototip. **2.** S.n. Individ, exemplar, obiect, fenomen care întrunește anumite trăsături reprezentative, esențiale pentru un grup întreg de indivizi, de exemplare, de obiecte etc. de același fel. ✦ Spec. Personaj din literatură sau din artă care întrunește, în modul cel mai expresiv, trăsăturile, caracterele esențiale ale indivizilor din categoria (socială sau psihologică) pe care o reprezintă. ✦ Totalitatea caracterelor distinctive fundamentale ale unui grup, ale unei familii, ale unei rase etc. ✦ Caracter distinctiv; particularitate. **3.** S.n. Soi[3], fel, gen, categorie. **4.** S.m. și f. (Fam.) Individ, ins. — Din fr. **type,** lat. **typus.**

TÍPA interj. (Repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de cineva care umblă desculț sau pășește foarte ușor. — Onomatopee.

TIPÁR, *tipare,* s.n. **1.** Ansamblul operațiilor de tipărire a unui text; tehnica, meșteșugul de a tipări; ansamblul mijloacelor tehnice prin care se imprimă un text. ✧ *Tipar adânc* = calcografie (**1**). *Tipar înalt* = metodă de tipărire cu forme de tipar în relief. ✧ Expr. *A da* (ceva) *la tipar* = a preda (o lucrare) spre publicare. *(A fi* sau *a se afla) sub tipar* = (a fi sau a se afla) în pregătire la tipografie pentru a apărea, (a fi sau a se afla) în curs de tipărire. **2.** Model, prototip după care se confecționează

sau se toarnă diferite obiecte. ✦ Fig. Clișeu, șablon. ✦ Ștanță pentru baterea monedelor. ✦ Cofraj. **3.** (Înv.) Urmă, întipărire. — Din sl. **tiparŭ.**

TIPÁRNIȚĂ, *tiparnițe,* s.f. (Înv.) Tipografie (rudimentară). — **Tiparnă** (înv. „tipografie" < sl.) + suf. *-iță.*

TIPAROÁSĂ s.f. v. **chiparoasă.**

TIPĂRÍ, *tipăresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A reproduce pe un material texte, imagini, desene etc. cu ajutorul unei mașini speciale; *p. ext.* a publica, a edita. **2.** (Înv.) A lăsa o urmă; a întipări. **3.** (Pop.) A apăsa, a îndesa, a frământa ceva cu mâna sau cu un obiect pentru a da o anumită formă. — Din **tipar.**

TIPĂRÍRE, *tipăriri,* s.f. Acțiunea de *a tipări* și rezultatul ei; imprimare; *p. ext.* editare, publicare; tipărit. — V. **tipări.**

TIPĂRÍT s.n. Tipărire. — V. **tipări.**

TIPĂRITÓR, *tipăritori,* s.m. (Înv.) Muncitor care lucrează tipare (**2**). — **Tipări** + suf. *-tor.*

TIPĂRITÚRĂ, *tipărituri,* s.f. Lucrare, carte tipărită. — **Tipări** + suf. *-tură.*

TIPÉSĂ, *tipese,* s.f. (Fam.) Persoană de sex feminin (cu relații și comportări dubioase). — Din fr. **typesse.**

TIPÍC[1], *tipicuri,* s.n. **1.** Formulă obișnuită, stereotipă; obicei, tradiție, normă, regulă. **2.** Carte care cuprinde ansamblul regulilor după care se oficiază slujbele religioase; normă, regulă pentru oficierea serviciului divin. — Din sl. **tipikŭ.**

TÍPIC[2], -Ă, *tipici, -ce,* adj. Care distinge, caracterizează o persoană, un obiect, un fenomen etc.; caracteristic, specific. ✦ (Substantivat, n.) Caracterul a ceea ce este specific; *p. restr.* totalitatea caracterelor unui fenomen artistic, ale unui personaj literar etc., care exprimă în artă esența realității. — Din fr. **typique,** lat. **typicus.**

TIPICÁR, -Ă, *tipicari, -e,* adj., s.m.și f. (Persoană) care dă prea mare importanță lucrurilor mărunte, oprindu-se la forme și aspecte exterioare, fără a pătrunde în miezul lucrurilor; (persoană) care manifestă o scrupulozitate exagerată, inutilă; (om) formalist, pedant. ✦ Spec. (Persoană) care se ține strict de tipicul[1] bisericesc. — **Tipic[1]** + suf. *-ar.*

TIPICITÁTE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este tipic[2]. — **Tipic[2]** + suf. *-itate.*

TIPÍE, *tipii,* s.f. (Reg.) Colină cu vârful teșit, de forma unui trunchi de con. — Et. nec.

TIPIZÁ, *tipizez,* vb. I. Tranz. A realiza o tipizare. — **Tip** + suf. *-iza.*

TIPIZÁRE, *tipizări,* s.f. **1.** Reducere a unor tipuri de produse din aceeași categorie și destinate aceluiași scop, la cele recunoscute ca fiind mai folositoare și mai corespunzătoare scopului, care sunt reproduse pe scară largă; standardizare. **2.** Proces complex de generalizare artistică a realității, în urma căruia esența relațiilor sociale, psihologice, a evenimentelor istorice se dezvăluie în forma unor imagini concrete semnificative, în caractere vii, veridice. — V. **tipiza.**

TIPIZÁT, -Ă, *tipizați, -te,* adj. Cu particularități proprii unui tip (**2**). ✧ *Formular tipizat* (și substantivat, n.) = imprimat care se completează în vederea întocmirii unui act. — V. **tipiza.**

TÍPO adj. invar. (Fam.) Tipografic. — Din fr. **typo.**

TIPODIMENSIÚNE, *tipodimensiuni,* s.f. Dimensiune standardizată. [Pr.: *-si-u-*] — **Tip** + **dimensiune.**

TIPOGRÁF, -Ă, *tipografi, -e,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Muncitor specializat în lucrările de tipar. **2.** S.n. Mașină de cules și de turnat litere sub formă de rânduri întregi. — Din ngr. **tipoghráfos.**

TIPOGRÁFIC, -Ă, *tipografici, -ce,* adj. Care ține de tipografie, privitor la tipografie. — Din ngr. **tipoghrafikós.**

TIPOGRAFÍE, (**1**) *tipografii,* s.f. **1.** Întreprindere sau atelier în care se execută tipărirea de cărți, de ziare etc.; imprimerie, tiparniță, tipo. **2.** Artă, meșteșug, procedeu de a tipări un text, o lucrare etc. — Din ngr. **tipoghrafía.**

TIPOLITOGRAFÍE, *tipolitografii,* s.f. Procedeu de imprimare a unor texte culese cu litere mobile, mai întâi pe hârtie de transport și apoi pe forme de tipar plan (placă litografică sau metal). — Din fr. **typolithographie.**

TIPOLÓGIC, -Ă, *tipologici, -ce,* adj. Care ține de tipologie, privitor la tipologie. — Din fr. **typologique.**

TIPOLOGÍE, (**1**) *tipologii,* s.f. **1.** Studiere sau determinare a tipurilor în care se pot clasifica obiectele, fenomenele etc. dintr-un domeniu oarecare. ✦ Studiere a caracteristicilor structurale sincronice ale uneia sau mai multor limbi. **2.** Ramură a psihologiei care se ocupă cu studiul trăsăturilor psihice caracteristice ale oamenilor. — Din fr. **typologie.**

TIPOMETRÍE s.f. Procedeu mai vechi de reproducere a hărților și figurilor geometrice, folosind forme compuse din elemente tipografice și clișee. — Din fr. **typométrie.**

TIPOMÉTRU, *tipometre,* s.n. **1.** Instrument pentru măsurarea corpului literelor tipografice. **2.** Riglă de metal cu una sau mai multe scări gradate în puncte sau alte unități tipografice și cu care se controlează dimensiunile machetei, textelor etc. — Din fr. **typomètre.**

TIPOTÉCĂ, *tipoteci,* s.f. Colecție a seturilor complete de caractere tipografice și litere (din toate scrierile lumii). — **Tip**[ografie] + suf. *-tecă.*

TIPSÍE, *tipsii,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Tavă mare, rotundă, de metal, uneori artistic ornamentată. **2.** (Muz.; la pl.) Chimval. — Din tc. **tepsi.**

TIPSIOÁRĂ, *tipsioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *tipsie.* [Pr.: *-si-oa-*] — **Tipsie** + suf. *-ioară.*

TIPTÍL adv. **1.** Fără zgomot, ușor, cu grijă (pentru a nu fi auzit). *Merge tiptil.* ✦ Pe furiș, pe nesimțite; pe ascuns (pentru a nu fi văzut, pentru a nu se da de gol). **2.** (Înv.; în expr.) *A se îmbrăca tiptil* = a se deghiza, a se travesti. [Var.: (înv.) **teptíl** adv.] — Din tc. **tebdil.**

TIR[1] s.n. **1.** Ramură sportivă practicată cu arcul, arbaleta sau cu diferite tipuri și calibre de arme de foc sau cu aer comprimat, care cuprinde mai multe probe de tragere la țintă. **2.** Felul în care o armă (de foc) trimite proiectilul spre țintă. *Armă cu tir lung.* **3.** Tragere la țintă în procesul de instruire militară. — Din fr. **tir.**

TIR[2], *tiruri,* s.n. Autocamion de mare tonaj pentru transportul internațional de mărfuri. — Din inițialele **t**[ransport] **i**[nternațional] **r**[utier].

TÍRA interj. (În expr.) *A ține tira* = a ține hangul. — Onomatopee.

TIRÁDĂ, *tirade,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Parte dintr-un discurs în care oratorul dezvoltă pe larg (și cu emfază) o singură idee, o temă. **2.** Fragment dintr-o operă literară (dramatică), de întindere mai mare, caracterizat printr-o deosebită intensitate afectivă, spus fără întrerupere de unul dintre eroi. — Din fr. **tirade.**

TIRÁJ, *tiraje,* s.n. **1.** Numărul de exemplare în care se tipărește o carte sau o publicație periodică. ✧ Loc. adj. *Cu* (sau *de) (mare) tiraj* = care apare într-un număr mare de exemplare. **2.** Multiplicare, prin copiere, a unui film, pentru a asigura numărul de copii necesar rețelei cinematografice. **3.** Operație de turnare în sticle a vinului pregătit pentru fabricarea șampaniei. **4.** Circulația aerului (și a gazelor de ardere) într-o instalație de încălzire cu focar (care se datorește diferenței de presiune dintre două sectoare ale coșului). — Din fr. **tirage.**

TIRALIÓR, *tiraliori,* s.m. (Înv.) Infanterist însărcinat cu misiuni de cercetare. [Pr.: *-li-or*] — Din fr. **tirailleur.**

TIRAMISÙ, *tiramisu,* s.n. Prăjitură de origine italiană, pe bază de brânză, ouă, biscuiți, cu aromă de cafea și lichior de cacao. — Din it. **tiramisù**.

TIRÁN, -Ă, *tirani, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. Stăpânitor absolut al unui stat sau al unei cetăți grecești din Antichitate (care guverna cu cruzime); *p. gener.* șef de stat care conduce în mod absolut; despot. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care încearcă să-și impună voința în orice împrejurare, care asuprește pe cei din jur; (om) crud, nemilos. — Din ngr. **tirannos,** fr. **tyran.**

TIRÁNIC, -Ă, *tiranici, -ce,* adj. Care tiranizează, de tiran; despotic, samavolnic, crud, arbitrar, tiranicesc, tirănesc. ✦ Fig. Care obsedează, urmărește, chinuiește; chinuitor, obsedant. — Din ngr. **tirannikós,** fr. **tyrannique.**

TIRANICÉSC, -EÁSCĂ, *tiranicești,* adj. (Înv.) Tiranic. — **Tiran** + suf. *-icesc.*

TIRANICÍD (**1**) *tiramicide,* s.n., (**2**) *tiramicizi,* s.m. **1.** S.n. Ucidere a unui tiran. **2.** S.m. Ucigaș al unui tiran. — Din fr. **tyrannicide.**

TIRANÍE, *tiranii,* s.f. **1.** Formă de conducere politică în Grecia antică; *p. gener.* conducere politică, guvernare despotică sau obținută prin uzurpare. **2.** Caracterul a ceea ce este tiranic. ✦ Comportare, atitudine de tiran (**2**); faptă de tiran. — Din fr. **tyrannie.**

TIRANIZÁ, *tiranizez,* vb. I. Tranz. A trata pe cineva în mod tiranic, a se purta ca un tiran (**2**); a asupri, a teroriza. ✦ Fig. A chinui, a obseda. — Din fr. **tyranniser.**

TIRANIZÁRE s.f. Acțiunea de *a tiraniza* și rezultatul ei. — V. **tiraniza.**

TIRÁNT, *tiranți,* s.m. Element de construcție executat din cabluri, lanțuri, bare de oțel sau din beton armat, care are rolul de a prelua forțe de întindere. — Din fr. **tirant.**

TIRATRÓN, *tiratroane,* s.n. (Fiz.) Triodă cu descărcare în gaz. — Din fr. **Thyratron.**

TIRĂNÉSC, -EÁSCĂ, *tirănești,* adj. (Înv.) Tiranic. — **Tiran** + suf. *-esc.*

TIRBUȘÓN, *tirbușoane,* s.n. Ustensilă casnică formată dintr-o spirală metalică cu un mâner, folosită pentru a scoate dopurile de plută de la sticle; rac[2]. — Din fr. **tire-bouchon.**

TIREGHÍE s.f. v. **tirighie.**

TIREOGLOBULÍNĂ s.f. (Biol.) Substanță bogată în iod, prezentă în glanda tiroidă. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **thyréoglobuline.**

TIREOTOXICÓZĂ s.f. (Med.) Boală provocată de intoxicarea organismului cu hormoni tiroidieni în exces. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **thyréotoxicose.**

TIREOTRÓP, -Ă, *tireotropi, -e,* adj., s.n. (Substanță, hormon) care stimulează secreția glandei tiroide. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **thyréotrope.**

TIRFÓN, *tirfoane,* s.n. Șurub mare de oțel folosit în fixarea șinelor de cale ferată pe traverse. — Din fr. **tire-fond.**

TIRIÁC s.n. (Înv. și pop.) Preparat medicinal care conține opiu, folosit în trecut ca anestezic. [Pr.: *-ri-ac*] — Din tc. **tiryak.**

TIRIACHÍU, -ÍE, *tiriachii,* adj. (Înv. și reg.) Ametit (de băutură sau de substanțe narcotice). [Pr.: *-ri-a-*] — Din tc. **tiryaki.**

TIRIGHÍE s.f. (Pop.) Substanță sedimentară cu aspect sticlos, cu gust acru, rămasă pe pereții butoaielor după ce s-a scos vinul și folosită în vopsitorie sau pentru acrit mâncărurile; tartru. [Var.: (pop.) **tireghíe, tirigíe** s.f.] — Din ngr. **trighía.**

TIRIGÍE s.f. v. **tirighie.**

TIRISTÓR, *tiristoare,* s.n. (Electron.) Dispozitiv semiconductor cu trei electrozi (anod, catod și electrod), funcționând ca o diodă semiconductoare cu electrod de comandă. — Din engl., fr. **thyristor.**

TIROÍD, -Ă, *tiroide,* adj. Tiroidian. ✧ *Glandă tiroidă* (și substantivat, f.) = glandă endocrină, situată în partea anterioară a gâtului, în fața traheii, ai cărei hormoni influențează creșterea, metabolismul etc. — Din fr. **tyroïde.**

TIROIDIÁN, -Ă, *tiroidieni, -e,* adj. Care ține de tiroidă, privitor la tiroidă; de natura tiroidei. *Insuficiență tiroidiană.* [Pr.: *-ro-i-di-an*] — Din fr. **thyroïdien.**

TIROIDÍSM s.m. (Med.) Denumire generică pentru bolile glandei tiroide. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **thyroïdisme.**

TIROIDÍTĂ, *tiroidite,* s.f. (Med.) Boală constând în inflamația tiroidei. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **thyroïdite.**

TIROLÉZ, -Ă, *tirolezi, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Tirol. **2.** Adj. Care aparține Tirolului sau tirolezilor (**1**), privitor la Tirol ori la tirolezi. **3.** S.f. Model de rochie alcătuită din trei piese; o bluză albă, un fel de sarafan imprimat și un șorțuleț (alb). — Din it. **tirolese.**

TIROXÍNĂ, *tiroxine,* s.f. Hormon bogat în iod secretat de glanda tiroidă a vertebratelor. — Din fr. **thyroxine.**

TIROZÍNĂ, *tirozine,* s.f. Acid aflat în mai multe protide, a cărui oxidare duce la formarea pigmenților negri. — Din fr. **tyrosine.**

TIRS, *tirsuri,* s.n. **1.** Toiag simbolic, împodobit cu viță-de-vie și având în vârf un con de pin, cu care era înfățișat zeul Dionysos și cei care îl însoțeau. **2.** Inflorescență în formă de con de brad. — Din fr. **thyrse.**

TIS s.m. v. **tisă.**

TÍSĂ, *tise,* s.f. Arbore sau arbust rășinos, care poate atinge peste 1 000 de ani, cu frunze lungi, aciculare, lucitoare, cu lemnul tare și foarte prețios *(Taxus baccata); p. restr.* lemnul acestui arbore. [Var.: (rar) **tis** s.m.] — Din sl. **tisa.**

TIST, (**1**) *tiști,* s.m., (**2**) *tisturi,* s.n. (Înv. și reg.) **1.** S.m. Înalt funcționar de stat. **2.** S.n. Ofițer; comandant, căpetenie. — Din magh. **tiszt.**

TISULÁR, -Ă, *tisulari, -e,* adj. (Anat.) Care aparține țesuturilor, privitor la țesuturi. — Din fr. **tissulaire.**

TIȘLÁIFĂR, *tișlaifăre,* s.n. (Reg.) Milieu. — Din germ. **Tischläufer.**

TITÁN[1] s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, cu duritate mare, care se găsește răspândit în natură sub formă de compuși și care se folosește la fabricarea unor oțeluri speciale. — Din fr. **titane.**

TITÁN[2]**,** *titani,* s.m. Om cu puteri extraordinare; uriaș, gigant. ✦ Om cu calități extraordinare, cu o putere de muncă ieșită din comun. — Din fr. **titan,** lat. **Titan, -anis.**

TITANÉSC, -Ă, *titanești, -ste,* adj. (Rar) Titanic. — Din fr. **titanesque.**

TITÁNIC, -Ă, *titanici, -ce,* adj. Care aparține titanilor[2], privitor la titani[2]; care are puteri sau proporții extraordinare, uriaș, extraordinar, gigantic. — Din fr. **titanique.**

TITANÍSM s.n. **1.** Spirit de revoltă. ✦ Atitudine de revoltă specifică geniului romantic. **2.** Ceea ce caracterizează opera unui creator de geniu. — Din fr. **titanisme.**

TITANÍT, *titanituri,* s.n. Silicat natural de calciu și de titan[1], de culoare galbenă, verzuie sau brună, folosit ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **titanite.**

TITIRÉZ, *titirezi,* s.m. **1.** Partea inferioară, de formă conică, a fusului de tors, care, prin greutatea sa, face ca fusul să se învârtească mai ușor și uniform. **2.** Jucărie mică făcută din lemn, din os, din metal etc., în formă de con și cu un vârf ascuțit, care se poate roti pe o suprafață plană; sfârlează. **3.** Bățul de sub coșul morii, care lovește teica pentru a face să treacă grăunțele între pietrele morii; hădărag. [Pl. și: (n.) *titirezuri*] — Et. nec.

TITIRÍ, *titiresc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Fam.) A (se) dichisi, a (se) aranja, a (se) găti cu (prea) multă grijă. — Et. nec.

TITIRÍRE, *titiriri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) titiri* și rezultatul ei. — V. **titiri.**

TITIRISÍ, *titirisesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A (se) dichisi. — Et. nec.

TITIRÍT, -Ă, *titiriți, -te,* adj. (Fam.) Aranjat, dichisit, gătit cu (prea) multă grijă. — V. **titiri.**

TÍTLU, *titluri,* s.n. **1.** Calificare dobândită de cineva în urma unor studii speciale într-un anumit domeniu de activitate. ✧ *Titlu de glorie* = merit, renume, faimă. ✦ Demnitate, funcție, titulatură deținute de cineva sau acordate cuiva; nume, denumire care corespunde acestor demnități, funcții sau titulaturi. ✦ Calificativ care exprimă o relație socială. *Titlul de tată.* **2.** Cuvânt sau text pus în fruntea unei lucrări sau a unei părți distincte a ei, indicând rezumativ sau sugestiv cuprinsul acesteia; *p. gener.* orice lucrare editată. ✦ Partea scrisă de la începutul unui film, care indică numele filmului, realizatorii și studioul care l-a produs. ✦ (La pl.) Traducerea dialogului imprimată pe filmele vorbite în limbi străine. ✧ Loc. adv. *Cu titlu de...* = cu caracter de, ca... **3.** Capitol sau subdiviziune în textele de legi, de regulamente etc. (purtând un număr de ordine). **4.** (În sintagmele) *Titlu de proprietate* = document care stabilește dreptul de proprietate al cuiva asupra unui bun. *Titlu de valoare* = document de valoare care face obiectul unor tranzacții financiare. **5.** Fig. Bază legală, drept. **6.** Procent de metal nobil dintr-un aliaj; titru (**3**). — Din ngr. **títlos,** lat. **titulus.** Cf. (pentru sens) fr. titre.

TITRÁ, *titrez,* vb. I. Tranz. **1.** A determina proporția de aur, de argint etc. dintr-un aliaj. **2.** A determina prin analiză volumetrică concentrația unei soluții. **3.** A da un titlu (într-un ziar, într-o revistă etc.). — Din fr. **titrer.**

TITRÁJ s.n. Titrare. — Din fr. **titraje.**

TITRÁRE, *titrări,* s.f. Acțiunea de *a titra* și rezultatul ei. — V. **titra.**

TITRÁT, -Ă, *titrați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care a obținut un titlu în urma absolvirii unei instituții de învățământ superior. **2.** Adj. (Despre soluții) A cărei concentrație a fost determinată prin analiză. — Din fr. **titré.**

TITRATÓR, -OÁRE, *titratori, -oare,* s.m. și f. Specialist care titrează soluțiile. — **Titra** + suf. *-tor.*

TITRIMETRÍE s.f. (Chim.) Volumetrie. — Din fr. **titrimétrie.**

TÍTRU, *titre,* s.n. **1.** Cantitate de substanță activă, exprimată în grame, care se află dizolvată într-un mililitru de soluție. **2.** Numărul de grame dintr-o substanță cu care aceasta reacționează într-un anumit sens sau care sunt puse în libertate de un centimetru cub de soluție. **3.** Titlu (**6**). ✦ Număr care indică finețea firului de mătase și a fibrelor sintetice. — Din fr. **titre.**

TITUBÁNT, -Ă, *titubanți,* adj. (Livr.) Bălăbănit[2], nesigur, tremurător. — Din fr. **titubant.**

TITUBÁȚIE, *titubații,* s.f. (Livr.) Nesiguranță în mers și în mișcări. — Din fr. **titubation.**

TITULÁR, -Ă, *titulari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care ocupă un post, îndeplinește o funcție etc. în mod permanent, pe baza unei numiri legale. ✦ (Persoană) care se bucură de un drept juridic. **2.** (Persoană) care apare ca erou principal, care dă titlul unei opere artistice, care interpretează rolul principal. — Din fr. **titulaire.**

TITULARIZÁ, *titularizez,* vb. I. Tranz. A numi pe cineva ca titular al unui post (în care funcționa până atunci în mod provizoriu). — Din fr. **titulariser.**

TITULARIZÁRE, *titularizări,* s.f. Acțiunea de *a titulariza* și rezultatul ei. — V. **titulariza.**

TITULARIZÁT, -Ă, *titularizați, -te,* adj. (Despre persoane) Care a devenit titular al postului în care funcționa până atunci în mod provizoriu. — V. **titulariza.**

TITULATÚRĂ, *titulaturi,* s.f. **1.** Mod de a se intitula al cuiva sau a ceva. **2.** Totalitatea titlurilor pe care are dreptul să le poarte o persoană, o instituție etc. — Din fr. **titulature.**

TIU interj. (Reg.) Exclamație care exprimă regretul, mirarea etc. — Onomatopee.

TIUÍ, *tiuiesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Reg.) A izgoni un animal (cu strigătul „tio"). [Pr.: *-ti-u-*] — **Tio** + suf. *-ui.*

TIV, *tivuri,* s.n. Margine a unui obiect de stofă, de pânză etc., îndoită și fixată printr-o cusătură pentru a împiedica destrămarea țesăturii. — Et. nec.

TÍVA interj. (Reg.) Hai! fuga! fugi! șterge-o! ✧ Expr. *Tiva, băiete!* = pe-aici ți-e drumul! pleacă în grabă! — Cf. bg. o t i v a m „mă duc".

TIVEÁLĂ, *tiveli,* s.f. Faptul de *a tivi;* (concr.) ceea ce s-a tivit. — **Tivi** + suf. *-eală.*

TÍVGĂ s.f. v. **tigvă.**

TIVÍ, *tivesc,* vb. IV. Tranz. A face, a coase un tiv. ✦ Fig. A mărgini, a împrejmui (cu un chenar, cu o dungă de altă culoare). — Din **tiv.**

TIVILCHÍE s.f. v. **tivilichie.**

TIVILICHÍE, *tivilichii,* s.f. Pieptar confecționat din piele cu blana în interior, împodobit cu cusături, purtat de femeile de la țară. [Var.: **tivilchíe** s.f.] — Et. nec.

TIVÍRE, *tiviri,* s.f. Acțiunea de *a tivi* și rezultatul ei; tivitură. — V. **tivi.**

TIVÍT[1] s.n. Faptul de *a tivi;* tivire. — V. **tivi.**

TIVÍT[2]**, -Ă,** *tiviți, -te,* adj. (Despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte) Cu tiv cusut. — V. **tivi.**

TIVITÚRĂ, *tivituri,* s.f. Tivire; (concr.) locul unde a fost tivit ceva; tiv. ✦ Fâșie îngustă de pânză, cusută pe marginea unei țesături (de altă culoare); chenar. — **Tivi** + suf. *-tură.*

TIXOTROPÍE s.f. (Fiz.) Transformare reversibilă a unui gel în sol[1], în urma unei agitări, a acțiunii ultrasunetelor etc. — Din fr. **tixotropie.**

TIZ, -Ă, *tizi, -e,* s.m. și f. Persoană care poartă același nume cu alta, considerată în raport cu aceasta; omonim (**2**). — Din sl. **tizŭ.**

TIZÁNĂ, *tizane,* s.f. **1.** (Rar) Băutură obținută dintr-o infuzie de plante medicinale sau de cereale. **2.** (Înv.) Șampanie cu tărie alcoolică slabă. — Din fr. **tisane,** lat. **tisana.**

TIZÍC, *tizicuri,* s.n. Turtă prismatică făcută din baligă amestecată cu paie, folosită de țărani drept combustibil sau ca material de construcție. — Din tc. **tezek.**

TMÉZĂ, *tmeze,* s.f. Intercalare a unui cuvânt între două elemente ale unui cuvânt compus sau ale unei unități frazeologice. — Din fr. **tmèse.**

TOÁCĂ, *toace,* s.f. **1.** Placă de lemn sau de metal pe care se bate ritmic cu unul sau cu două ciocănele, pentru a anunța începerea serviciului religios sau anumite momente ale lui la biserică sau la mănăstire; *p. ext.* sunetul produs de această bătaie. ✧ Expr. *Uscat (ca o) toacă* (sau *ca toaca)* = foarte slab. *A și și toaca în* (sau *din) cer* = a și multe lucruri; a face pe atotștiutorul, pe înțeleptul. (Pop.) *Ucigă-l toaca* = **a)** (în imprecații) lua-l-ar dracul!; **b)** diavolul, dracul. ✦ Placă de metal în care se bate pentru a da anumite semnale pe șantiere, în ateliere etc. **2.** (Pop.) Timp al zilei, după răsăritul Soarelui sau înainte de apus, când se oficiază liturghia sau vecernia la biserică. **3.** (Art.) Numele popular al constelației Pegas.— Din **toca** (derivat regresiv).

TOÁIPĂ, *toaipe,* s.f. (Reg.) Unealtă de dulgherie în formă de bardă sau de topor, cu care se cioplesc grinzile. — Et. nec.

TOALÉTĂ, *toalete,* s.f. **1.** Faptul de a se găti, de a se dichisi (spălându-se, pieptănându-se, îmbrăcându-se); dichisire, îngrijire, găteală. ✧ Loc. adj. *De toaletă* = care

serveşte la îngrijirea şi la curăţarea corpului. ✦ Closet (prevăzut cu chiuvetă). **2.** (Concr.) Totalitatea obiectelor de îmbrăcăminte (femeiască); *p. restr.* rochie. **3.** (Concr.) Mobilă compusă dintr-o oglindă şi mai multe dulăpioare, rafturi etc., unde se ţin obiectele necesare îngrijirii tenului, părului etc. [Pr.: *toa-*] — Din fr. **toilette.**

TOÁMNĂ, *toamne,* s.f. Anotimp care urmează după vară şi precedă iarna, cuprinzând (în emisfera boreală) intervalul dintre 23 septembrie şi 22 decembrie, caracterizat prin scăderea treptată a duratei zilei, însemnate precipitaţii şi veştejirea vegetaţiei. ✧ Loc. adj. *De toamnă* = care se face sau se întâmplă toamna, care este necesar sau caracteristic acestui anotimp. ✧ Loc. adv. *Astă-toamnă* = în toamna trecută. *La toamnă* = când va veni toamna; în timpul toamnei viitoare. *De (cu) toamnă* = fiind încă toamnă. *Pe* (sau *în) toamnă* = când a sosit (sau când va sosi) toamna, pe timpul toamnei. *Până la toamnă* = până la începutul toamnei. ✦ (Adverbial; în forma *toamna)* În timpul toamnei. — Lat. **autumnus.**

TOÁNĂ[1], *toane,* s.f. **1.** Capriciu. ✧ Loc. adj. *Cu toane* = capricios, răsfăţat. ✦ Criză, atac. ✧ Expr. *A-i veni* (cuiva) *o toană* (sau *toanele)* = a-l apuca (pe cineva) năbădăile, furiile; a-i veni (pe neaşteptate) cheful să facă ceva (neobişnuit). *Toană de plâns* = ropot, val, izbucnire de plâns. ✦ Stare de spirit, dispoziţie. ✦ Fig. Mişcare repede, violentă. **2.** (Precedat de „o") Interval de timp, răstimp (scurt). ✦ Cantitate mică din ceva. — Cf. t u n a.

TOÁNĂ[2], *toane,* s.f. **1.** Ocol făcut prin desfăşurarea largă şi completă a unui năvod, care prinde peştele înconjurându-l; loc (bogat în peşte) unde se aruncă în acest fel năvodul. ✦ Spărtură, gaură făcută în gheaţa unei ape, pentru a pescui sau pentru a scoate apă; copcă. **2.** Timpul când peştele umblă după mâncare. — Din ucr., rus. **tonea.**

TOÁRCE, *torc,* vb. III. **1.** Intranz. şi tranz. A trage fire dintr-un caier şi a le răsuci cu mâna şi cu ajutorul fusului, pentru a obţine fire care pot fi ţesute; a forma fibre textile cu ajutorul unor maşini speciale. **2.** Intranz. (Despre pisici) A produce un sunet continuu, asemănător cu sfârâitul fusului (când cineva toarce **1**). — Lat. **torquere** „a întoarce".

TOÁRCERE, *toarceri,* s.f. Acţiunea de *a toarce* şi rezultatul ei. — V. **toarce.**

TOÁRTĂ, *toarte,* s.f. **1.** Parte ieşită în afară la unele obiecte, încovoiată în formă de arc, care serveşte pentru apucat cu mâna. ✧ (În basme şi în credinţele populare) *Toarta* (sau *torţile) cerului* (sau *pământului)* = toartă sau toarte pe care le-ar avea cerul (sau pământul). ✧ Loc. adj. şi adv. (Fam.) *La toartă* = zdravăn, straşnic; extrem de strâns. **2.** Verigă sau belciug cu ajutorul cărora se atârnă un obiect. ✦ Urechea curbată a unui lăcăt (petrecută prin belciuge). **3.** Dispozitiv curbat cu care se prinde cercelul de ureche; cercel în formă de inel. [Pl. şi: *torţi*] — Lat. **torta** (< *torquere).*

TOÁST, *toasturi,* s.n. Urare făcută la o masă în cinstea unei persoane sau a unui eveniment, însoţită de ridicarea paharului; scurt discurs ţinut cu acest prilej. — Din fr. **toast.**

TOASTÁ, *toastez,* vb. I. Intranz. A închina un pahar în sănătatea cuiva sau în cinstea unui eveniment; a ţine un toast. — Din fr. **toaster.**

TOBAGOÁN, -Ă, *tobagoani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Republica Trinidad-Tobago. **2.** Adj. Care aparţine Republicii Trinidad-Tobago sau tobagoanilor (**1**); privitor la Republica Trinidad-Tobago sau la tobagoani. — [Trinidad-] **Tobago** (n.pr.) + suf. *-an.*

TOBÁŞ, *tobaşi,* s.m. (Reg.) Toboşar. [Var.: **dobáş** s.m.] — **Tobă** + suf. *-aş.*

TÓBĂ, *tobe,* s.f. **1.** Instrument muzical de percuţie, format dintr-un cilindru scurt, larg şi gol, de lemn sau de metal, pe fundurile căruia este întinsă câte o membrană de piele, care, lovită (cu două baghete), produce sunete. ✧ Expr. *A bate toba:* **a)** a bate ritmic cu degetele într-un obiect (de nervozitate sau de nerăbdare); **b)** (fam.) a avea accese de tuse, a tuşi; **c)** (fam.) a divulga un secret, a lansa tot felul de ştiri. *A bate toba (la urechea) surdului* = a vorbi cuiva degeaba, a sfătui pe cineva zadarnic, a nu fi ascultat. *A face* (pe cineva) *tobă de bătaie* sau *a face* (cuiva) *pântecele* (sau *spinarea) tobă* = a bate zdravăn (pe cineva). *A fi* (sau *a ieşi) tobă de carte* (sau *de învăţătură)* = a fi foarte învăţat. *A umbla cu toba* sau *a-i bate* (cuiva) *toba* sau *a vinde averea* (cuiva) *cu toba* = a vinde lucrurile sau averea cuiva la licitaţie publică. **2.** Nume dat mai multor obiecte de lemn sau de metal, fixe sau mobile, în formă de cilindru gol. ✧ *Tobă de eşapament* = cutie cilindrică la motoarele cu ardere internă, care amortizează zgomotul produs la evacuarea gazelor de ardere. ✦ Organ de maşină folosit pentru transmiterea unei forţe de tracţiune prin intermediul unui cablu sau al unui lanţ. ✦ Cutie metalică de formă rotundă sau dreptunghiulară, în care se bobinează filmul pentru unele aparate de proiecţie. **3.** Mezel preparat din bucăţele de carne, de slănină, de măruntaie etc. introduse în membrana care formează stomacul porcului. **4.** (La jocul de cărţi) Caro. [Var.: (înv. şi pop.) **dóbă** s.f.] — Din magh. **dob.**

TOBÍŢĂ, *tobiţe,* s.f. Diminutiv la lui *tobă* (**1**). — **Tobă** + suf. *-iţă.*

TOBOGÁN, *tobogane,* s.n. **1.** Construcţie în formă de jgheab înclinat, cu marginile ridicate, pe care se poate aluneca uşor şi care serveşte ca mijloc de distracţie (sportivă). **2.** Jgheab înclinat folosit drept mijloc de transport prin alunecare al unor materiale, piese etc. [Var.: **topogán** s.n.] — Din fr. **toboggan.**

TOBOŞÁR, *toboşari,* s.m. Persoană care bate toba într-o orchestră sau într-o fanfară; tobaş. ✦ (Adesea fig.) Persoană care adună lumea bătând din tobă, pentru a comunica veşti şi ordine de interes obştesc. [Var.: (înv. şi pop.) **doboşár** s.m.] — Cf. magh. d o b o s.

TOBRÁLCO s.n. Pânză de bumbac cu dungi sau cu carouri realizate prin introducerea unor fire mai groase în urzeală sau în bătătură. — Et. nec.

TOC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură sau de o ciocănitură într-un obiect sau într-un material tare. — Onomatopee.

TOC[2], *tocuri,* s.n. **1.** Cutie ori suport de lemn, de metal, de piele sau de material plastic, cu forme şi mărimi diferite, în care se păstrează arme, aparate sau instrumente; teacă de piele, de carton etc. în care se ţin diferite obiecte mici (ochelari, piepteni etc.). ✦ Spec. (Rar) Teacă de sabie. **2.** Ustensilă pentru scris sau desenat cu cerneală ori cu tuş făcută din lemn, os, metal, în formă de beţişor, la care se adaptează o peniţă; condei. ✧ *Toc rezervor* = stilou. **3.** Cadru de lemn sau de metal în care se fixează, la o construcţie, ferestrele şi uşile. — Din magh., sb. **tok.**

TOC[3], *tocuri,* s.n. Porţiune mai ridicată de pe partea posterioară a tălpii încălţămintei, care corespunde călcâiului. — Din bg. **tok.**

TOCÁ, *toc,* vb. I. **1.** Tranz. A tăia în bucăţi foarte mărunte. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A cheltui fără chibzuială, a risipi bani, averi. ✦ A duce pe cineva la ruină, obligându-l la cheltuieli nechibzuite; a face pe cineva să sărăcească. **3.** Intranz. şi tranz. A bate, a ciocăni, a lovi. ✦ Fig. A flecări, a sporovăi. ✧ Expr. *A-i toca cuiva la ureche* (sau *la cap)* sau *a toca pe cineva la cap* = a spune mereu acelaşi lucru, a bate pe cineva la cap cu acelaşi lucru, a plictisi. *A toca la verzi şi uscate* sau *a toca câte-n lună şi-n soare* = a vorbi mult şi fără rost. **4.** Intranz. A bate toaca. ✧ Expr. *Unde popa nu toacă* = foarte departe. ✦ (Despre o armă) A bubui la intervale dese; a păcăni. ✦ (Despre păsări) A produce un zgomot caracteristic prin lovirea repetată a celor două părţi ale ciocului. — Lat. ***toccare.**

TOCÁNĂ, *tocane,* s.f. Mâncare cu sos făcută din bucăţele de carne prăjite cu ceapă (şi cu adaos de cartofi); mâncare făcută din anumite legume prăjite cu ceapă. — Din magh. **tokány.**

TOCÁRE s.f. Acţiunea de *a toca.* — V. **toca.**

TOCÁT[1] s.n. Faptul de *a toca.* — V. **toca.**

TOCÁT[2], -Ă, *tocaţi, -te,* adj. Tăiat foarte mărunt. — V. **toca.**

TOCÁTĂ, *tocate,* s.f. **1.** Compoziţie muzicală scrisă pentru instrumente cu claviatură. **2.** Piesă muzicală de virtuozitate pentru un instrument sau pentru orchestră, având un ritm sacadat. — Din it. **toccata.**

TÓCĂ, *toci,* s.f. **1.** Pălărioară fără boruri, purtată de femei. **2.** Pălărie de formă cilindrică, fără boruri, purtată de magistraţi şi de avocaţi în exerciţiul funcţiunii. — Din fr. **toque.**

TOCĂLÍE, *tocălii,* s.f. (Reg.) **1.** Morişcă de lemn care produce un zgomot ritmic (scârţâit) şi sperie păsările din lanuri şi din vii. **2.** Unealtă cu care se răsuceşte sfoara groasă pentru plase şi năvoade. — Din **toca.**

TOCĂNÍ, *tocănesc,* vb. IV. Intranz. A bate, a bocăni, a ciocăni; a toca. — Contaminare între **toca** şi **ciocăni, bocăni.**

TOCĂNÍRE, *tocăniri,* s.f. Acţiunea de *a tocăni* şi rezultatul ei; bocănit, ciocănitură. — V. **tocăni.**

TOCĂNÍT, *tocănituri,* s.n. Faptul de *a tocăni.* — V. **tocăni.**

TOCĂNÍŢĂ, *tocăniţe,* s.f. Diminutiv al lui *tocană.* — **Tocană** + suf. *-iţă.*

TOCĂTOÁRE s.f. v. **tocător.**

TOCĂTÓR, -OÁRE, *tocători, -oare,* adj., s.n. **I.** Adj. Care toacă, care mărunţeşte, care zdrobeşte ceva. **II.** S.n. **1.** Cuţit mare sau maşină de tocat carne, nutreţ etc. **2.** Placă de lemn, de material plastic etc. pe care se toacă zarzavaturi, carne etc. ✦ Butuc pe care se taie lemne. [Var.: (**II**) **tocătoáre** s.f.] — **Toca** + suf. *-ător.*

TOCĂTÚRĂ, *tocături,* s.f. **1.** Carne tocată (şi amestecată cu pâine, condimente etc.), din care se prepară anumite mâncăruri. **2.** P. gener. Ceea ce a fost tocat, *Tocătură de paie.* — **Toca** + suf. *-ătură.*

TOCEÁLĂ, *toceli,* s.f. Faptul de a-şi însuşi mecanic lecţiile, învăţându-le pe dinafară; buchereală. ✦ Faptul de a insista îndelung în învăţarea unei lecţii, unei materii etc. — **Toci** + suf. *eală.*

TOCÍ[1], *tocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A face sau a deveni mai puţin ascuţit, mai puţin tăios; a (se) roade, a (se) uza prin folosire, prin frecare, prin lovire etc. ✦ Tranz. Fig. A uza, a slei răbdarea, puterea etc. cuiva. **2.** Tranz. A ascuţi un obiect la tocilă. **3.** Tranz. Fig. A-şi însuşi mecanic lecţiile, învăţându-le pe dinafară; (cu sens atenuat) a insista îndelung în învăţarea unei lecţii, unei materii etc. — Din sl. **točiti.**

TOCÍ[2] s.n. Numele unui joc de cărţi. ✦ Cuvânt care marchează o greşeală în acest joc. — Et. nec.

TOCILÁR, -Ă, *tocilari, -e,* s.m. şi f. **1.** Persoană care se ocupă cu ascuţitul instrumentelor de tăiat (la tocilă). **2.** Fig. Elev sau student care îşi învaţă lecţiile pe dinafară, în mod mecanic; bucher. — **Tocilă** + suf. *-ar.*

TOCÍLĂ, *tocile,* s.f. Maşină compusă dintr-un disc abraziv acţionat cu un mâner sau o pedală, cu care se ascut instrumentele de tăiat. — Din bg., sb. **točilo.**

TOCILĂRÍE, *tocilării,* s.f. **1.** Atelierul tocilarului (**1**). **2.** Ocupaţia tocilarului (**1**). — **Tocilar** + suf. *-ie.*

TOCÍRE, *tociri,* s.f. Acţiunea de *a (se) toci* şi rezultatul ei. — V. **toci.**

TOCÍT, -Ă, *tociţi, -te,* adj. (Despre obiecte tăioase sau ascuţite) Care nu mai taie, cu tăişul uzat, ros, îngroşat. ✦ P. gener. Ros, uzat. — V. **toci.**

TOCITÓR, -OÁRE, *tocitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. Muncitor care lucrează la carierele de piatră. **2.** S.f. Vas mare de lemn în care se pun fructe la fermentat în vederea fabricării vinului, rachiului etc. — **Toci** + suf. *-tor.*

TÓCMA adv. v. **tocmai.**

TOCMÁGI s.m. pl. (Reg.) Tăiței. — Din tc. **tokmak.**

TÓCMAI adv. **1.** În mod exact, precis. ✧ Expr. (Fam.) *Tocmai pe tocmai* = exact așa, în totul. **2.** Abia, chiar atunci. **3.** Nu mai aproape decât... **4.** Chiar așa de..., prea (mult). [Var.: (pop.) **tócma** adv.] — Din sl. **tŭkŭma.**

TOCMĂGÉL, *tocmăgei,* s.m. **1.** (Reg.; la pl.) Diminutiv al lui *tocmagi.* **2.** Numele mai multor specii de ciuperci cu corpul subțire și foarte ramificat, care cresc de obicei la baza trunchiurilor unor copaci *(Clavaria).* — **Tocmagi** + suf. *-ei.*

TOCMEÁLĂ, *tocmeli,* s.f. **1.** Discuție, tratative purtate pentru stabilirea prețului unei mărfi; târguială. **2.** Învoială, acord, convenție. ✧ *Tocmeală agricolă* = (în România între anii 1866 și 1945) contract încheiat între moșieri (sau mari arendași) și țărani la luarea în arendă de către aceștia din urmă a unor parcele de pământ; învoială agricolă. ✦ Condiție. **3.** (Înv.) Organizare, rânduială, orânduire. [Pl. și: (înv.) *tocmele*] — **Tocmi** + suf. *-eală.*

TOCMÍ, *tocmesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. A discuta asupra prețului unei mărfi, pentru a cădea la învoială; a se târgui. **2.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) angaja ca slugă, lucrător etc. **3.** Tranz. A închiria un obiect, un mijloc de transport etc. **4.** Tranz. (Înv.) A pune ordine; a orândui, a aranja. **5.** Tranz. (Reg.) A repara; a face. **6.** Tranz. (Înv.) A pune la cale; a organiza, a constitui. — Din sl. **tŭkŭmiti.**

TOCMÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) tocmi* și rezultatul ei. — V. **tocmi.**

TOCOLOGÍE s.f. (Med.) Studiu al actului nașterii. — Din fr. **tocologie.**

TOCSÍN, *tocsine,* s.n. (Rar) Clopot de alarmă. — Din fr. **tocsin.**

TOCULÉȚ, *toculețe,* s.n. Diminutiv al lui *toc*[3]. — **Toc**[3] + suf. *-uleț.*

TÓFUS, *tofusuri,* s.n. Depozit de uraţi de sodiu şi de calciu format în articulaţiile şi cartilajele urechii, degetelor, cotului etc., la bolnavii de gută. — Din fr. **tophus.**

TÓGĂ, *togi,* s.f. Mantie largă și lungă, fără mâneci, pe care o purtau romanii peste tunică, înfășurată pe corp, pornind de la umărul stâng și lăsând descoperit brațul și umărul drept. — Din lat. **toga.**

TOHÁRIC, -Ă, *toharici, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Limba toharică* (și substantivat, f.) = limbă indo-europeană vorbită în Antichitate în Asia Centrală și cunoscută din texte aparținând sec. V–VII, scrise cu alfabet hindus. **2.** Care aparține limbii toharice, referitor la limba tohară. — Cf. fr. t o k h a r i e n.

TOHOÁRCĂ, *tohoarce,* s.f. (Reg.) Cojoc mare ciobănesc, făcut din piei neprelucrate (cu lâna în afară). — Et. nec.

TOI, (**3**) *toiuri,* s.n. **1.** (La sg.) Punctul culminant al unei acțiuni sau al unui fenomen în desfășurare. ✦ (Pop.) Partea principală, miezul unui lucru. **2.** (Înv. și pop.) Învălmășeală, încăierare; tărăboi, zarvă. **3.** (Înv. și pop.) Ceată, stol, cârd, grup. — Din tc. **toy** „banchet”.

TOIÁG, *toiege,* s.n. **1.** Baston pe care se sprijină cineva la mers sau de care se servește pentru a se apăra. ✦ Fig. Sprijin, ajutor, reazem. ✦ Lovitură dată cu toiagul (**1**). **2.** Baston purtat ca semn distinctiv sau ca simbol al unei demnități sau autorități. **3.** (Pop.) Lumânare care se așază în mâna, pe pieptul sau la capul mortului. **4.** (La pl. art.) Numele popular al celor trei stele luminoase așezate la rând în mijlocul constelației Orion. [Pr.: *to-iag*] — Din sl. **tojagŭ, tojaga.**

TOIEGÉL, *toiegele,* s.n. Diminutiv al lui *toiag.* [Pr.: *to-ie-*] — **Toiag** + suf. *-el.*

TOKIÓT, -Ă, *tokioți,* -te, s.m. și f. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Tokio. **2.** Adj. Care aparține capitalei Tokio sau tokioților (**1**); privitor la Tokio sau la tokioți. [Pr.: *-ki-ot*] — **Tokio** (n.pr.) + suf. *-ot.*

TÓLĂ, *tole,* s.f. Foaie de tablă (groasă) tăiată la dimensiunile necesare pentru o anumită lucrare. — Din fr. **tôle.**

TOLĂNÍ, *tolănesc,* vb. IV. Refl. (Despre ființe) A se lungi într-o poziție comodă (pentru a se odihni). ✦ Intranz. A sta culcat, a lenevi. — Cf. t o l o g i.

TOLĂNÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) tolăni.* — V. **tolăni.**

TOLBÁȘ, *tolbași,* s.m. (Înv.) Negustor ambulant de mărunțișuri; marchitan. — **Tolbă** + suf. *-aș.*

TÓLBĂ, *tolbe,* s.f. **1.** Geantă atârnată la șold, în care se păstrează merindele, vânatul etc. **2.** Toc în care se păstrau săgețile. [Var.: (pop.) **tórbă** s.f.] — Din bg., sb. **torba.**

TOLERÁ, *tolerez,* vb. I. Tranz. A îngădui, a permite o situație, un fapt (nepermis); a trece cu vederea. ✦ A admite, a suporta. — Din fr. **tolérer.**

TOLERÁBIL, -Ă, *tolerabili, -e,* adj. Care poate fi tolerat; admisibil; suportabil. — Din fr. **tolérable.**

TOLERÁNT, -Ă, *toleranți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care tolerează; îngăduitor, indulgent. — Din fr. **tolérant.**

TOLERANTÍSM s.n. (Rar) Atitudine de indulgență, de toleranță (religioasă) . — Din fr. **tolérantisme.**

TOLERÁNȚĂ, *toleranțe,* s.f. **1.** Faptul de a tolera; îngăduință, indulgență. ✦ *Casă de toleranță* = stabiliment în care se practică prostituția; bordel. **2.** Obișnuință sau dispoziție pe care o are organismul de a suporta anumite medicamente, substanțe, condiții de mediu etc. **3.** Abatere admisă de la dimensiunea, greutatea, calitatea etc. prevăzută pentru un anumit produs. ✦ (Tehn.) Diferență dintre dimensiunea maximă și minimă admisă în prelucrarea unui anumit material și valoarea nominală a acestei dimensiuni. — Din fr. **tolérance.**

TOLERÁRE s.f. Acțiunea de *a tolera.* — V. **tolera.**

TOLOÁCĂ, *toloace,* s.f. (Reg.) **1.** Pământ lăsat necultivat pentru ca să se odihnească. ✦ Pășune, izlaz comunal pentru vite. **2.** Teren liber neîngrădit, între case sau la marginea satului. — Din ucr. **toloka.**

TOLOCĂNÍ, *tolocănesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A cicăli, a dojeni pe cineva. **2.** Intranz. A trăncăni, a flecări. — Et. nec.

TOLOGÍ, *tologesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A lăsa un teren necultivat pentru a fi călcat și îngrășat de vite. ✦ Refl. pas. (Despre terenuri) A fi călcat (și îngrășat) de vite. ✦ A călca în picioare iarba, semănăturile etc., a culca la pământ. **2.** Refl. (Despre oameni și animale) A se tolăni (pe iarbă). — Din ucr. **toločyty.**

TOLOMÁC, -Ă, *tolomaci, -ce,* s.m. și f., adj. (Fam.) (Om) molâu, bleg, tont. — Et. nec.

TOLOMÉTRU, *tolometre,* s.n. (Fiz.) Turbidimetru. — Din fr. **tholomètre.**

TOLOȘCÁN, -Ă, *toloșcani, -e,* s.m. și f. (Reg.) Copil gras, dolofan. ✦ Boboc de rață sau de gâscă. — Et. nec.

TOLSTOIÁN, -Ă, *tolstoieni, -e,* adj. De Tolstoi, al lui Tolstoi; în maniera lui Tolstoi. — **Tolstoi** (n. pr.) + suf. *-ian.*

TOLTÉC, -Ă, *tolteci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o populație amerindiană din Mexic. **2.** Adj. Care aparține toltecilor (**1**), privitor la tolteci. — Din fr. **Toltèques.**

TOLUÉN s.n. Hidrocarbură aromatică lichidă, incoloră, inflamabilă, din seria benzenului, extrasă din gazele de cocserie și din gudroanele cărbunilor de pământ și folosită la prepararea unor coloranți, a unor medicamente etc. [Pr.: *-lu-en*] — Din fr. **toluène.**

TOLUIDÍNĂ, *toluidine,* s.f. Amină derivată din toluen, folosită la fabricarea unor coloranți, a unor medicamente etc. [Pr.: *-lu-i-*] — Din fr. **toluidine.**

TOM, *tomuri,* s.n. Fiecare dintre părțile unei lucrări, ale unei opere de proporții mai întinse, formând adesea o unitate independentă și purtând, de cele mai multe ori, un număr de ordine; volum. *Tomul doi.* ✦ P. gener. Carte, operă, lucrare. — Din fr. **tome,** lat. **tomus.**

TÓMAHAWK, *tomahawkuri,* s.n. Armă de luptă (în formă de măciucă, apoi de topor) folosită de amerindieni. [Pr.: *tómăhoc*] — Cuv. engl.

TOMÁTĂ, *tomate,* s.f. Pătlăgea roșie. — Din fr. **tomate.**

TOMBÁC s.n. Aliaj de cupru cu zinc, de culoare roșiatică, folosit la fabricarea unor sârme, table etc. [Var.: (rar) **tumbác** s.n.] — Din fr. **tombac.**

TOMBÁL, -Ă, *tombali, -e,* adj. (Livr.) De mormânt; funerar. — Din fr. **tombal.**

TOMBATÉRĂ, *tombatere,* s.f. Acoperământ al capului sau îmbrăcăminte de modă orientală, care se purta în trecut. ✦ Fig. Persoană cu idei învechite, retrograde. [Var.: (înv.) **tompatéră** s.f.] — Din ngr. **ton patéra** „[care imită] pe tata”.

TOMBERÓN, *tomberoane,* s.n. Recipient (de tablă) în formă de semicilindru montat pe o osie cu două roți, care se folosește la transportarea pe distanțe mici a materialelor de construcție, a gunoaielor etc. (și care se descarcă prin răsturnare în jurul osiei sale). [Var.: (pop.) **tumbărău** s.n.] — După fr. **tombereau.**

TÓMBOLĂ, *tombole,* s.f. Loterie organizată la serbări, baluri etc. la care se câștigă diferite obiecte. [Acc. și: *tombólă*] — Din fr., it. **tombola.**

TOMÍSM s.n. Doctrină filosofică și teologică a lui Toma d’Aquino și a continuatorilor săi. — Din fr. **thomisme.**

TOMNÁ, *tomnez,* vb. I. Intranz. (Despre oi, vite) A-și petrece toamna într-un loc cu pășuni. ✦ Tranz. A ține oile, vitele toamna într-un loc cu pășune. — Din **toamnă.**

TOMNÁT s.n. **1.** Faptul de *a tomna.* **2.** Plată pentru ținerea animalelor la pășune, toamna. — V. **tomna.**

TOMNÁTEC, -Ă adj. v. **tomnatic.**

TOMNÁTIC, -Ă, *tomnatici, -ce,* adj. **1.** Care apare toamna, care se face toamna; de toamnă. ✦ (Despre pomi) Care rodește toamna; (despre fructe) care se coace toamna. ✦ (Adverbial) Ca toamna, a toamnă; *fig.* trist, melancolic. **2.** Fig. (Despre oameni) Trecut de maturitate, ajuns la vârsta care precedă bătrânețea. ✧ *Flăcău* (sau *holtei, fecior*) *tomnatic* = bărbat trecut de tinerețe și rămas neînsurat. [Var.: **tomnátec, -ă** adj.] — **Toamnă** + suf. *-atic.*

TOMOGRÁF, *tomografe,* s.n. (Med.) Aparat folosit pentru tomografii. — Din **tomografie** (derivat regresiv).

TOMOGRAFÍE, *tomografii,* s.f. Metodă de radiografie care permite obținerea imaginii structurilor anatomice dintr-un singur plan de profunzime, eliminând imaginile celorlalte planuri. ✦ (Concr.) Clișeu, film care conține o asemenea imagine. — Din fr. **tomographie.**

TOMPATÉRĂ s.f. v. **tombateră.**

TOM-TOM, *tom-tomuri,* s.n. Tobă de dimensiuni mici folosită în muzica modernă și de jazz. — Din engl. **tom-tom.**

TON[1]**,** *toni,* s.m. Pește teleostean răpitor marin care seamănă cu pălămida, ajungând până la lungimea de patru metri *(Thunnus thynnus).* — Din fr. **thon.**

TON[2]**,** *tonuri,* s.n. **I. 1.** Sunet simplu, produs de o sursă care vibrează sinusoidal în timp; interval între două sunete (muzicale) situate la distanță de o secundă mare; *p. ext.* sunet reprezentând cea mai mare distanță dintre treptele alăturate ale gamei. **2.** Tonalitatea unei bucăți muzicale. ✧ Expr. *A da tonul* = **a)** a intona treptele principale, din punct de vedere funcțional, ale gamei în care este scrisă o bucată muzicală; a stabili tonalitatea unei cântări vocale, orientându-se după diapazon; **b)** a iniția, a începe ceva. ✦ (Impr.) Sunet. **3.** Înălțimea cu care se pronunță o silabă. ✦ Felul în care urcă sau coboară glasul în timpul vorbirii; inflexiune, intonație; fel de a spune ceva. ✧ Expr. *Tonul face muzica,* se spune pentru a sublinia importanța felului în care se spune ceva. *A schimba tonul* = a-și schimba atitudinea. **4.** (Înv.) Accent.

II. 1. Atmosferă specifică rezultată din cuprinsul unei opere literare; notă dominantă a stilului sau a vorbirii cuiva. **2.** Grad de luminozitate a unei culori; nuanță a unei culori. **3.** (Înv.; în expr.) *A-și da ton* = a-și da importanță, aere. — Din fr. **ton,** lat. **tonus.**

TONÁJ, *tonaje,* s.n. Masă sau greutate a unui corp exprimată în tone. ✦ Spec. Capacitate a unei nave exprimată în tone-registru. ✦ Spec. Greutate a unui tren sau a unui autocamion exprimată în tone. ✦ Spec. Greutate maximă de încărcătură pe care o poate suporta un vagon sau un autocamion. — Din fr. **tonnage.**

TONÁL, -Ă, *tonali, -e,* adj. Referitor la ton[2] sau la tonalitate. — Din fr. **tonal.**

TONALITÁTE, *tonalități,* s.f. **I. 1.** Ansamblul legilor care stau la baza gamelor. ✦ Raportul dintre sunetele unei scări muzicale față de acordul ei principal. **2.** (Lingv.) Înălțime caracteristică a unei vocale în scara normală a tonurilor. ✦ Intonație deosebită în unele limbi a unor cuvinte cu sens diferit care se scriu la fel. **II. 1.** Ton[2] (**II 1**). **2.** Ton[2] (**II 2**). ✦ Ambianță cromatică specifică unui tablou. — Din fr. **tonalité.**

TONÁRE s.f. **1.** Acoperire a părților albe ale unei tipărituri executate în tipar plan cu un strat de cerneală. **2.** (Fot.) Virare. — Din **ton[2].**

TÓNĂ, *tone,* s.f. Unitate de măsură a masei, egală cu 1 000 de kg. ✧ *Tonă-kilometru* = unitate de măsură pentru exprimarea volumului transporturilor pe o linie de cale ferată, egală cu deplasarea unei greutăți de o tonă pe distanța de 1 km. *Tonă-registru* = unitate de măsură pentru volumul interior al unei nave comerciale, egală cu 2,8316 m^3. *Tonă-deadweight* = unitate de măsură pentru capacitatea totală de încărcare a unei nave comerciale, egală cu o tonă. — Din fr. **tonne.**

TONDÓ, *tondouri,* s.n. Tablou, de obicei de mici dimensiuni, de formă rotundă sau ovală. — Cuv. it.

TÓNER, *tonere,* s.n. Pulbere de grafit folosită la copiatoare și imprimante laser pentru reproducerea documentelor. [Pr.: *tónăr*] — Din engl. **toner.**

TONÉTĂ, *tonete,* s.f. Gheretă, stand mic pentru comerțul stradal. — După fr. **tonnelet** „butoiaș".

TÓNIC, -Ă, *tonici, -ce,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. (Despre vocale sau silabe) Care poartă accentul, pe care cade accentul. ✧ *Accent tonic* = accentul muzical al vocalelor și al silabelor; *p. ext.* accentul expirator sau de intensitate. **2.** S.f. (Muz.) Treapta întâi a modurilor major sau minor. ✦ Acord construit pe treapta întâi a modului major sau minor. **3.** Adj., s.n. (Substanță, medicament) care are proprietatea de a fortifica un organism; întăritor, fortifiant. — Din fr. **tonique,** it. **tonico.**

TONICARDIÁC, *tonicardiace,* s.n. (Med.) Tonic administrat în insuficiența cardiacă. — Din fr. **tonicardiaque.**

TONICITÁTE s.f. Proprietate a mușchilor netezi sau striați de a-și menține un tonus permanent. — Din fr. **tonicité.**

TONIFIÁNT, -Ă, *tonifianți, -te,* adj., s.n. Tonic (**3**). [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **tonifiant.**

TONIFICÁ, *tonífic,* vb. I. Tranz. A întări, a fortifica un țesut, un organ, un organism. — După fr. **tonifier.**

TONIFICÁRE s.f. Acțiunea de *a tonifica* și rezultatul ei. — V. **tonifica.**

TONIFIÉRE, *tonifieri,* s.f. Tonificare. [Pr.: *-fi-e-*] — După fr. **tonification.**

TONOMÁT, *tonomate,* s.n. Pick-up semiautomat care se declanșează cu ajutorul unei monede sau al unui jeton și care are un sistem selector de discuri. — Din germ. **Tonomat.**

TONOMÉTRIC, -Ă, *tonometrici, -ce,* adj. Referitor la tonometrie. — Din fr. **tonométrique.**

TONOMETRÍE s.f. **1.** Capitol al chimiei fizice care studiază presiunea de vapori a soluțiilor nevolatile, în scopul determinării greutății moleculare a substanțelor dizolvate. ✦ Măsurarea presiunii de vapori a unei soluții. **2.** (Med.) Măsurare a tensiunii (intraoculare). — Din fr. **tonométrie,** germ. **Tonometrie.**

TONOMÉTRU, *tonometre,* s.n. (Fon.) Aparat electronic pentru extragerea și măsurarea frecvenței fundamentale a semnalelor vorbirii. — Din fr. **tonomètre.**

TONOSCÓP, *tonoscoape,* s.n. (Med.) Aparat folosit pentru tonoscopie. — Din **tonoscopie** (derivat regresiv).

TONOSCOPÍE, *tonoscopii,* s.f. (Med.) Măsurarea tensiunii din artera centrală a retinei. — Din fr. **tonoscopie.**

TONÓU, *tonouri,* s.n. Evoluție a unui avion aflat în zbor orizontal, în care acesta execută o mișcare de rotație în jurul axei sale longitudinale fără a-și schimba direcția sau înălțimea de zbor. — Din fr. **tonneau.**

TONSÚRĂ, *tonsuri,* s.f. Ceremonia tunderii părului din creștetul capului la consacrarea unui călugăr catolic; (concr.) locul, de formă rotundă, rămas fără păr în urma acestei ceremonii. — Din fr. **tonsure,** lat. **tonsura.**

TONT, TOÁNTĂ, *tonți, toante,* adj., s.m. și f. (Om) prost, neghiob, nătâng. [Var.: (pop.) **tânt, -ă** adj.] — Cf. it., sp., port. t o n t o.

TONTĂLĂU, *tontălăi,* adj., s.m. (Fam.) Tont. — **Tont** + suf. *-ălău.*

TONTOLÉTE, *tontoleți,* adj., s.m. (Pop.) Tont. — **Tont** + suf. *-olete.*

TONTORÓIUL s.n. art (În expr.) *A juca* (sau *a sări) tontoroiul* = a juca sau a dansa cu mișcări bruște și cu sărituri, fără ritm; a țopăi. (Fam.; în expr.) *A juca* (pe cineva) *tontoroiul* = a obliga (pe cineva) să se supună dorințelor, capriciilor cuiva. [Var.: **țonțoróiul** s.n.] — Din magh. **tántorogni.**

TÓNUS, *tonusuri,* s.n. **1.** Stare permanentă de ușoară tensiune a mușchilor unui organism sănătos (aflat în repaus). **2.** Stare permanentă de excitație (în condiții de repaus) a centrilor nervoși. ✦ Fig. Energie, vigoare. — Din fr. **tonus.**

TOP[1], *topuri,* s.n. **1.** Pachet de hârtie sau de carton (cuprinzând un anumit număr de coli). **2.** (Pop.) Pachet de bumbac (cu un anumit număr de legături). **3.** (Înv.) Val de postav. — Din tc. **top.**

TOP[2], *topuri,* s.n. Termen folosit pentru clasamentul vârfurilor profesionale din domeniul muzicii, filmului etc., care la un moment dat au dobândit maximum de popularitate. — Din engl. **top.**

TOPÁZ, *topaze,* s.n. Silicat natural de aluminiu cu fluor, cristalizat în sistemul rombic, de obicei de culoare galbenă, folosit ca piatră prețioasă. [Pl. și: *topazuri*] — Din fr. **topaze.**

TOPCÍU, *topcii,* s.m. (Înv.) Tunar, artilerist. — Din tc. **topçu.**

TOPÉNIE, *topenii,* s.f. (Fam.) Prăpăd, dezastru. ✧ Expr. *Topenia pământului* = **a)** din cale-afară, peste măsură; **b)** căldură foarte mare, canicolă, arșiță. — **Topi** + suf. *-enie.*

TOPÍ, *topesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A trece sau a face ca un corp să treacă, prin încălzire, din stare solidă în stare lichidă; a (se) lichefia. ✦ Refl. A-și pierde consistența, a se muia (sub efectul căldurii). ✦ Tranz. și refl. Fig. (Despre oameni) A (se) înduioșa, a (se) îmblânzi. **2.** Tranz. și refl. (Fam.) A (se) dizolva (în apă sau în alt lichid). ✦ Refl. Fig. A se contopi, a fuziona. **3.** Refl. (Despre lumânări; *p. ext.* despre obiecte supuse acțiunii focului) A se consuma prin ardere; a se mistui. ✦ Fig. (Despre oameni) A slăbi, a se usca, a se vlăgui. ✦ Fig. (Fam.; despre oameni) A se face nevăzut, a dispărea, a pleca. ✦ Fig. A se sfârși, a se prăpădi, a muri (de fericire sau de dragul cuiva). ✧ Expr. *A se topi după cineva* = a ține foarte mult la cineva, a iubi cu patimă pe cineva. *A se topi de râs* = a râde grozav, cu mare poftă. **4.** Tranz. A supune unele plante textile unui proces metodic de descompunere a tulpinilor lor, prin menținerea în apă, sub zăpadă sau la rouă, pentru a separa astfel fibrele textile. **5.** Refl. Fig. A se șterge, a se estompa; a se risipi. **6.** Tranz. Fig. A distruge, a nimici, a desființa. ✦ A consuma, a irosi bani, avere, sănătate etc. — Din sl. **topiti.**

TÓPIC, -Ă, *topici, -ce,* s.f., s.n., adj. **I.** S.f. **1.** (Lingv.) Ordinea cuvintelor în propoziție sau a propozițiilor în frază. ✦ Parte a sintaxei sau a stilisticii care se ocupă cu studiul ordinii cuvintelor în propoziție și a propozițiilor în frază. **2.** (La pl.; în retorica antică) Argumente de natură generală, aplicabile în toate cazurile analoage; locuri comune. **II.** Adj. **1.** Care aparține topicii (**I**), privitor la topică. **2.** (Despre nume) Care denumește locuri, localități. **III.** S.n., adj. (Medicament) aplicat local, extern. — Din fr. **topique,** it. **topica.**

TOPÍLĂ, *topile,* s.f. **1.** Loc îngrădit în albia unui râu sau într-o apă stătătoare unde se pun la topit cânepa sau alte plante textile; bazin de topire a plantelor textile, săpat în câmp și legat printr-un canal de o apă curgătoare sau de un lac. **2.** Topitoare, v. *topitor* (**2**). — Din bg., sb. **topilo.**

TOPINAMBÚR, *topinamburi,* s.m. (Bot.) Nap (**2**) *(Helianthus tuberosus).* — Din fr. **topinambour.**

TOPÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) topi* și rezultatul ei. — V. **topi.**

TOPÍST, *topiști,* s.m. Persoană care stabilește topuri[2]. — **Top[2]** + suf. *-ist.*

TOPÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) topi.* — V. **topi**

TOPÍT[2], -Ă, *topiți, -te,* adj. **1.** (Despre corpuri solide) Devenit lichid sau moale sub efectul căldurii. **2.** (Despre plante textile) Care s-a descompus prin menținerea în apă în scopul separării fibrelor textile. **3.** Fig. Slăbit, tras, consumat; istovit, vlăguit, obosit. **4.** Fig. Măcinat, descompus, dezagregat. ✦ (Fam.) Distrus, pierdut. — V. **topi.**

TOPITÓR, -OÁRE, *topitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Muncitor care lucrează la un cuptor de topit sau, în general, la topirea unor materiale în cadrul procesului de producție al unei întreprinderi. **2.** S.f. Cuptor special pentru topirea metalelor; topilă (**2**). — **Topi** + suf. *-tor.*

TOPITORÍE, *topitorii,* s.f. Instalație pentru topirea unor materiale. ✦ Unitate industrială în care, din tulpinile de in, de cânepă etc., se separă, prin topire, fibrele textile liberiene și se prelucrează pentru obținerea fuiorului. — **Topitor** + suf. *-ie.*

TOPITÚRĂ, *topituri,* s.f. **1.** Substanță lichidă obținută prin topirea unei substanțe solide. ✦ Spec. Metal lichid dintr-un cuptor de topit în timpul unui ciclu de topire sau de elaborare. **2.** (Reg.) Slănină subțire (de pe burta porcului) care se topește pentru a se obține din ea untură; mâncare preparată din bucățele de carne desprinse de pe slănină și prăjite cu ceapă tocată. — **Topi** + suf. *-tură.*

TÓPLESS adj. invar. Care are sânii goi; dezbrăcată până la brâu. ✦ (Despre costume de baie) care are numai slip. — Din engl. **topless.**

TÓPLIȚĂ, *toplițe,* s.f. (Reg.) **1.** Izvor, pârâiaș cu apă caldă; ochi de apă caldă care nu îngheață iarna. **2.** Braț izolat, mort al unui râu; apă stătătoare, bălțoacă. **3.** Loc special amenajat într-o topliță (**1, 2**) pentru puieții de salmonide din incubatoare, în vederea acomodării înainte de trecerea lor în apele curgătoare. — Din sl. **toplica.**

TOPLIȚEÁN, -Ă, *toplițeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Toplița. **2.** Adj. Care aparține orașului Toplița sau toplițenilor (**1**), privitor la Toplița ori la toplițeni. — **Topliț̦a** (n.pr.) + suf. *-ean.*

TOPLIȚEÁNCĂ, *toplițence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Toplița. — **Toplițean** + suf. *-că.*

TOP-MODÉL, *top-modele,* s.n. Manechin. — Din engl. **top-model.**

TOPO- Element de compunere însemnând „loc", „regiune", care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **topo-.**

TOPOCÉNTRU, *topocentre,* s.n. (Astron.) Locul de observație considerat ca punct de origine. — **Topo-** + **centru.**

TOPOCLIMATOLÓGIC, -Ă, *topoclimatologici, -ce,* adj. Referitor la topoclimatologie, care ține de topoclimatologie. — Din fr. **topoclimatologie.**

TOPOCLIMATOLOGÍE s.f. Ramură a climatologiei care studiază datele meteorologice din imediata apropiere a solului. — **Topo-** + **climatologie.**

TOPOCLÍMĂ s.f. Climă influențată de condițiile geografice (de relief) locale sau de suprafețele ocupate de construcții. — **Topo-** + **climă.**

TOPOFOBÍE s.f. (Med.) Stare de frică bolnăvicioasă, obsedantă și nemotivată față de un anumit loc. — Din fr. **topophobie.**

TOPOGÁN s.n. v. **tobogan.**

TOPOGRÁF, -Ă, *topografi, -e,* s.m. și f. Specialist în topografie. — Din fr. **topographe.**

TOPOGRÁFIC, -Ă, *topografici, -ce,* adj. Care ține de topografie, privitor la topografie, de topografie. — Din fr. **topographique.**

TOPOGRAFÍE, (**2**) *topografii,* s.f. **1.** Ramură a geodeziei care se ocupă cu tehnica măsurătorilor și a calculelor pentru porțiuni restrânse din suprafața Pământului și cu tehnica reprezentării grafice sau numerice a acestora în plan orizontal, în scopul întocmirii de hărți și planuri. **2.** Descriere amănunțită a unui loc sub raportul așezării, configurației etc.; mod în care sunt dispuse în spațiu elementele unui ansamblu. — Din fr. **topographie.**

TOPOLÓGIC, -Ă, *topologici, -ce,* adj. Referitor la topologie, care ține de topologie. — Din fr. **topologique.**

TOPOLOGÍE s.f. Ramură a matematicii care studiază proprietățile mulțimilor de puncte neschimbătoare față de unele transformări. ✦ Structură matematică definită pe un spațiu cu ajutorul unor părți ale acestui spațiu. — Din fr. **topologie.**

TOPOMETRÍE s.f. Ramură a topografiei care se ocupă cu tehnica măsurătorilor și a calculelor necesare pentru întocmirea hărților și a planurilor. — Din fr. **topométrie.**

TOPOMETRÍST, -Ă, *topometriști, -ste,* s.m. și f. Topometru. — **Topometru** + suf. *-ist.*

TOPOMÉTRU, *topometri,* s.m. Specialist în lucrări de topometrie. — Din **topometrie** (derivat regresiv).

TOPONÍM, *toponime,* s.n. Toponimic. — Din fr. **toponyme.**

TOPONÍMIC, -Ă, *toponimici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține toponimiei, privitor la toponimie, de toponimie. **2.** S.n. Nume propriu de oraș, de stat, de apă, de munte etc.; toponim. — Din fr. **toponymique.**

TOPONIMÍE s.f. **1.** Totalitate a numelor proprii de locuri, de ape, de munți etc. dintr-o țară sau dintr-o regiune. **2.** Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul numelor proprii de locuri; toponomastică. — Din fr. **toponymie.**

TOPONOMÁSTICĂ s.f. Toponimie (**2**). — Din fr. **toponomastique,** germ. **Toponomastik.**

TOPÓR, *topoare,* s.n. Unealtă pentru tăiat copaci, pentru despicat lemne etc., formată dintr-un corp de oțel cu tăiș la un capăt și cu un orificiu la partea opusă, în care se fixează o coadă de lemn tare. ✧ Loc. adj. și adv. *Din topor* = fără finețe; grosolan, necioplit. ✧ Expr. *A fi topor de oase* = a avea de îndurat greutăți mari, a suferi mult. *A sta cu toporul la brâu* = a fi totdeauna gata de ceartă, de bătaie. — Din sl. **toporŭ.**

TOPORÁȘ, (**1**) *toporașe,* s.n., (**2**) *toporași,* s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui *topor;* toporel. **2.** S.m. Numele mai multor plante erbacee cu flori albastre-violete, rar roșietice sau albe; viorea *(Viola).* — **Topor** + suf. *-aș.*

TOPORÂȘTE, *toporâști,* s.f. Coadă de coasă, de topor, de secure. [Var.: **toporíște** s.f.] — Din sl. **toporište.**

TOPORÉL, *toporele,* s.n. (Rar) Toporaș (**1**). — **Topor** + suf. *-el.*

TOPORÍȘCĂ, *toporiști,* s.f. Topor cu coadă scurtă (folosit altădată și ca armă de luptă). — Din bg. **toporiška.**

TOPORÍȘTE s.f. v. **toporâște.**

TÓPOS, *toposuri,* s.n. Model al tradiției culturale (idee, temă, motiv etc.) pe care scriitorul îl preia, dându-i semnificații noi; clișeu cultural. — Din gr. **tópos.**

TOPSÍN s.n. v. **topspin.**

TOPSPÍN s.n. Lovitură de atac la tenis (de masă), în urma căreia mingea urmează o traiectorie neprevăzută. [Var.: **topsín** s.n.] — Din engl. **topspin.**

TOPTÁN adv. (Înv.) Cu grămada. ✧ (Substantivat; fam.; în loc. adv.) *Cu toptanul* = în cantitate mare, cu ridicata, cu grămada, angro; *p. ext.* foarte mult, din belșug. — Din tc. **toptan.**

TOPTANGÍU, *toptangii,* s.m. (Înv.) Negustor angrosist. — Din tc. **toptancı.**

TOPÚZ, *topuzuri,* s.n. (În Evul Mediu în Țara Românească și în Moldova) Sceptru, de forma unui buzdugan bătut cu nestemate și care constituia unul dintre însemnele puterii domnești. ✧ Loc. adv. (Pop.) *Cu topuzul* = cu sila, cu forța; cu brutalitate. ✦ Măciucă scurtă conferită de domn marilor demnitari; *p. gener.* buzdugan. [Pl. și: *topuze*] — Din tc. **topuz.**

TOR, *toruri,* s.n. **1.** Mulură rotundă cu profil convex de la baza sau de la capitelul unei coloane. **2.** Corp geometric care rezultă din rotirea unui cerc în jurul unei axe situate în planul cercului, dar care nu trece prin centrul cercului. — Din fr. **tore.**

TORÁCE, *torace,* s.n. Cavitate în corpul vertebratelor cuprinsă între gât și abdomen, care conține principalele organe ale sistemelor circulator și respirator; coșul pieptului. ✦ Parte a corpului insectelor de care sunt legate picioarele. — Din it. **torace.**

TORACENTÉZĂ, *toracenteze,* s.f. (Med.) Puncție a peretelui toracic. — Din fr. **thoracentèse.**

TORÁCIC, -Ă, *toracici, -ce,* adj. Care se referă la torace, care ține de torace, privitor la torace, de torace. — Din fr. **thoracique.**

TORACOPLASTÍE, *toracoplastii,* s.f. Intervenție chirurgicală care constă în rezecția unor porțiuni din coastele unei regiuni toracice pentru a putea pune în stare de repaus plămânul bolnav, până la vindecare, în caz de tuberculoză. — Din fr. **thoracoplastie.**

TORACOSCOPÍE, *toracoscopii,* s.f. (Med.) Pleuroscopie. — Din fr. **thoracoscopie.**

TORACOTOMÍE, *toracotomii,* s.f. Deschidere pe cale chirurgicală a cavității toracice pentru a examina organele aflate înăuntru. — Din fr. **thoracotomie.**

TÓRBĂ s.f. v. **tolbă.**

TORCĂTÓR, -OÁRE, *torcători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care toarce (manual sau mecanic). **2.** S.f. Mașină sau unealtă pentru torsul materiilor textile. — **Toarce** + suf. *-ător.*

TORCĂTORÍE, *torcătorii,* s.f. Filatură. — **Torcător** + suf. *-ie.*

TORCRETÁ, *torcretez,* vb. I. Tranz. (Constr.) A aplica sub presiune un strat de mortar, de ciment sau de beton, pe o suprafață. — Din germ. **torkretieren.**

TOREADÓR, *toreadori,* s.m. Luptător cu taurii (în Spania și în sudul Franței). [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **toréador.**

TOREFIÉRE, *torefieri,* s.f. Operație de încălzire la foc a unor produse, ca tutunul, cafeaua etc., în scopul uscării acestora sau pentru a fi înlăturate anumite elemente dăunătoare și a se obține o aromă specifică. [Pr.: *-fi-e-*] — Cf. fr. torréfaction, torréfier.

TORÉNT, *torenți,* s.m. Apă curgătoare (de munte) cu debit nestatornic, care apare în urma ploilor mari sau după topirea bruscă a zăpezii și care curge vijelios pe povârnișurile munților sau ale dealurilor, având o mare forță de eroziune; puhoi, șuvoi. [Pl. și: (n.) *torente*] — Din fr. **torrent.**

TORENȚIÁL, -Ă, *torențiali, -e,* adj. (Despre ploaie) Cu debit mare și cu durată scurtă; vijelios. ✦ (Despre ape curgătoare) Care are un curs vijelios, prezentând creșteri bruște de debit și o mare putere distructivă. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **torrentiel.**

TOREÚTICĂ s.f. Arta de a sculpta, cizela și asambla lemnul, aurul și fildeșul în Antichitatea greacă; *p. ext.* artă a sculpturii în bronz. — Din fr. **toreutique.**

TORÍD, -Ă, *torizi, -de,* adj. Excesiv de cald, arzător, dogoritor. ✧ *Zonă toridă* = porțiune de pe suprafața Pământului situată între cele două tropice și caracterizată printr-o temperatură permanent foarte ridicată. — Din fr. **torride,** lat. **torridus.**

TORÍT s.n. Silicat natural de toriu, puternic radioactiv, folosit, ca minereu, pentru extragerea unor elemente radioactive. — Din fr. **thorite.**

TÓRIU s.n. Element chimic radioactiv, cu aspect asemănător cu cel al platinei, folosit la fabricarea sitelor pentru lămpile de iluminat cu gaz aerian, pentru activarea filamentelor tuburilor electronice, drept combustibil nuclear etc. — Din fr. **thorium.**

TORNÁDĂ[1], *tornade,* s.f. Furtună violentă (în formă de vârtej), care afectează regiuni întinse; vârtej de vânt devastator cu o arie restrânsă, adesea însoțit de ploi torențiale. — Din fr. **tornade.**

TORNÁDĂ[2], *tornade,* s.f. Dedicație care încheia poezia trubadurilor și în care se reluau o idee și unele versuri deja exprimate. — Din fr. **tornade.**

TOROÍD, *toroide,* s.n. (Mat.) **1.** Suprafață generată de o curbă închisă care se rotește în jurul unei axe din planul curbei și care nu taie curba. **2.** Corp solid mărginit de un toroid (**1**). — Din fr. **toroïde,** germ. **Toroid.**

TOROIPÁN, *toroipane,* s.n. (Reg. și fam.) Ciomag, măciucă, bâtă. ✧ Loc. adv. *Cu toroipanul* = cu forța. — Et. nec.

TORÓN[1], *toroane,* s.n. **1.** Mănunchi de fire subțiri, răsucite împreună în același sens, din care se fabrică funii, cabluri etc. **2.** (Arhit.) Ciubuc mare, rotund, așezat la extremitatea unei suprafețe drepte. — Din fr. **toron.**

TORÓN[2] s.n. Gaz produs prin dezintegrarea radioactivă a toriului. — Din fr., engl. **thoron,** germ. **Thoron,** rus. **toron.**

TOROPEÁLĂ, *toropeli,* s.f. **1.** Stare de amorțeală, de buimăceală (premergătoare somnului); somnolență. ✦ Lâncezeală, apatie. ✦ Visare, reverie. **2.** Căldură mare; arșiță, dogoare, zăpușeală. **3.** (Reg.) Bătaie zdravănă. — **Toropi** + suf. *-eală.*

TOROPÍ, *toropesc,* vb. IV. Tranz. A aduce în stare de toropeală (**1**); a ameți, a buimăci, a moleși. ✦ A cuprinde, a copleși; a năpădi. ✦ A bate zdravăn; a ucide în bătaie. — Din ucr. **toropyty.**

TOROPÍRE, *toropiri,* s.f. Acțiunea de *a toropi* și rezultatul ei. — V. **toropi.**

TOROPÍT, -Ă, *toropiți, -te,* adj. Moleșit, amețit, amorțit (de somn, de căldură etc.). — V. **toropi.**

TOROPITÓR, -OÁRE, *toropitori, -oare,* adj. Care toropește; moleșitor, amețitor. — **Toropi** + suf. *-tor.*

TORPÉDO[1], *torpedouri,* s.n. **1.** (În forma *torpedou*) Perete care separă într-un autovehicul locul motorului de cel rezervat conducătorului. **2.** Sistem de frână pentru biciclete, la care frânarea se obține prin inversarea sensului de rotație a pedalelor. [Acc. și: *torpedó.* — Var.: **torpedóu**] — Din fr. **torpédo.**

TORPÉDO[2] s.n. Salam gros preparat din carne tocată de porc și de vită, amestecată cu bucăți de slănină. — Din sp. **torpdeo.**

TORPEDÓU s.n. v. **torpedo[1].**

TORPÍD, -Ă, *torpizi, -de,* adj. (Livr.) Leneș, molatic, încet, greoi. — Din fr. **torpide,** it. **torpido,** lat. **torpidus.**

TORPILÁ, *torpilez,* vb. I. Tranz. A ataca o navă cu torpile, a scufunda o navă cu ajutorul torpilelor. ✦ Fig. (Fam.) A face să eșueze, a submina un plan, o acțiune etc. — Din fr. **torpiller.**

TORPILÁRE, *torpilări,* s.f. Acțiunea de *a torpila.* — V. **torpila.**

TORPÍLĂ, *torpile,* s.f. **1.** Proiectil submarin prevăzut cu motor propriu și cu încărcătură explozivă, care se lansează împotriva unei nave inamice de pe o navă de luptă, din avion sau de pe coastă. **2.** Pește marin cu schelet cartilaginos, cu corpul turtit dorsal și ventral, capabil să producă la atingere, descărcări electrice cu care își ucide prada *(Torpedo marmorata).* **3.** (Ieșit din uz; în compusul) *Om-torpilă* = torpilă (**1**) condusă la țintă de unul sau doi oameni, care se îndepărtau după ce o prindeau de fundul navei. — Din fr. **torpille.**

TORPILÓR, *torpiloare,* s.n. Navă de război ușoară și rapidă, înzestrată pentru lansarea torpilelor. — Din fr. **torpilleur.**

TORR, *torri,* s.m. Unitate de măsură a presiunii, egală cu presiunea exercitată de o coloană de mercur înaltă de 1 mm la temperatura de 0°C. — Din fr. **torr.**

TORS[1] s.n. **1.** Faptul de *a toarce.* **2.** Sunet produs de pisici când torc. — V. **toarce.**

TORS[2], *torsuri,* s.n. Sculptură reprezentând partea superioară a corpului omenesc, fără membre (și fără cap). ✦ Trunchiul (gol al) corpului omenesc. — Din fr. **torse,** it. **torso.**

TORS[3], TOÁRSĂ, *torși, toarse,* adj. (Despre materii textile) Care a fost transformat în fire; răsucit. — V. **toarce.**

TORSÁDĂ, *torsade,* s.f. Motiv arhitectonic ornamental care imită o frânghie răsucită. ✦ Motiv de împletitură de forma unei frânghii răsucite, a unei spirale etc. — Din fr. **torsade.**

TORSĂTÚRĂ, *torsături,* s.f. Ceea ce s-a tors (**1**); tort[1] (**1**). — **Tors[1]** + suf. *-ătură.*

TORSIOGRÁF, *torsiografe,* s.n. Aparat folosit pentru măsurarea și înregistrarea grafică a deformațiilor barelor supuse la torsiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **torsiographe.**

TORSIOMÉTRU, *torsiometre,* s.n. Aparat folosit în industria textilă pentru a determina numărul posibil de răsuciri pe o anumită lungime a firului. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **torsiomètre.**

TORSIONÁ, *torsionez,* vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) răsuci. [Pr.: *-si-o-*] — V. **torsiune.**

TORSIONÁRE, *torsionări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a (se) torsiona* și rezultatul ei; răsucire. [Pr.: *-si-o-*] — V. **torsiona.**

TORSIONÁT, -Ă, *torsionați, -te,* adj. (Livr.) Răsucit. [Pr.: *-si-o-*] — V. **torsiona.**

TORSIÚNE, *torsiuni,* s.f. **1.** Deplasare relativă a două secțiuni paralele și transversale ale unui obiect solid; răsucire. ✦ Indice care arată gradul de torsiune (**1**) al unui material textil. **2.** Scrântitură, luxație. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **torsion.**

TORȘÓN, *torșoane,* s.n. (Rar) Bucată de cârpă, de vată etc. — Din fr. **torchon.**

TORT[1], *torturi,* s.n. **1.** Fir tors de cânepă, de in sau de alte materii textile; torsătură. ✦ Cantitate, scul etc. de fire toarse. **2.** Țesătură, pânză lucrată (în casă) din fire de cânepă sau de in. — Lat. **tortus** (< *torquere).*

TORT[2], *torturi,* s.n. Prăjitură (de obicei de formă cilindrică) făcută din mai multe straturi de aluat, având între ele straturi de cremă, de dulceață etc., acoperită cu o glazură sau cremă, ornamentată etc. [Var.: **tórtă** s.f.] — Din germ. **Torte.**

TORTÁR, -Ă, *tortari, -e,* adj. (Rar; despre vase de ceramică) Cu toarte. ✧ (Substantivat) *Tortare de lut.* — **Toartă** + suf. *-ar.*

TÓRTĂ s.f. v. **tort[2].**

TORTÍCOLIS s.n. (Med.) Simptom caracterizat prin înclinarea laterală a capului și a coloanei cervicale în urma unei afecțiuni musculare, vertebrale sau nervoase; *p. ext.* durere provocată de un astfel de simptom. — Din fr. **torticolis.**

TORTÍȚĂ, *tortițe,* s.f. Diminutiv al lui *toartă.* — **Toartă** + suf. *-iță.*

TORTURÁ, *torturez,* vb. I. Tranz. A supune (pe cineva) la chinuri fizice violente; a schingiui; *p. ext.* a supune (pe cineva) la chinuri morale; a chinui. ✦ (Despre stări sufletești) A roade, a frământa, a obseda în mod dureros. ✦ Fig. A forța, a stâlci, a poci cuvintele, stilul, limba, versul etc. — Din fr. **torturer.**

TORTURÁRE, *torturări,* s.f. Acțiunea de *a tortura* și rezultatul ei; tortură. — V. **tortura.**

TORTÚRĂ, *torturi,* s.f. Suferință fizică (sau morală) violentă. — Din fr. **torture,** lat. **tortura.**

TÓRȚĂ, *torțe,* s.f. **1.** Facă. **2.** (Fiz.) Tip de descărcare electrică de înaltă frecvență, având aspectul unei flăcări de lumânare. [Var.: (înv.) **tórție** s.f.] — Din it. **torcia.** Cf. fr. t o r c h e.

TORȚÉL, *torței,* s.m. Numele a două plante parazite fără frunze, a căror tulpină se răsucește în jurul plantelor pe care trăiesc, una cu flori roșietice *(Cuscuta epithymum),* alta cu flori albe sau roz *(Cuscuta europaea).* — **Tort[1]** + suf. *-el.*

TÓRȚIE s.f. v. **torță.**

TORȚIONÁR, -Ă, *torționari, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. De tortură. **2.** S.m. Persoană care torturează; călău. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **tortionnaire.**

TÓRY s.m. Nume dat în trecut membrilor Partidului conservator englez. — Cuv. engl.

TOS adj. (În sintagma) *Zahăr tos* = zahăr care se prezintă sub formă de cristale mărunte. — Din tc. **toz** „praf".

TOSCÁN, -Ă, *toscani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din regiunea Toscana **2.** Adj. Care aparține Toscanei sau toscanilor (**1**), referitor la regiunea Toscana ori la toscani. — Din fr. **toscan.**

TOT, TOÁTĂ, *toți, toate,* adj. nehot., pron. nehot., adv., s.n. **I.** Adj. nehot. **1.** (La sg.) Întreg; integral, complet; din care nu lipsește nimeni sau nimic; cât există, cât este, cât are; cât e de mare, cât se întinde, cât cuprinde; cât durează, cât ține. *Tot orașul. Tot timpul.* ✧ Loc. prep. *Cu tot...* = în ciuda... **2.** (La sg.) Perfect. ✦ (Dă ideea de superlativ) Cum nu există (altul) mai mare, mai mult. ✧ Loc. adj. *De tot...* = cum nu se poate mai mult. **3.** (La sg.) Fiecare (dintre...), oricare; care se repetă. ✧ Loc. adj. *De toată ziua* sau *de toate zilele* = care se face, se întâmplă, se poartă în fiecare zi. ✧ Loc. adv. *Peste tot* = pretutindeni. **4.** (La pl.) Care este în număr complet, fără să lipsească nici unul; care este în serie completă, fără să lipsească ceva. ✧ Loc. adv. *În toate părțile* = pretutindeni. ✦ (Alcătuiește, împreună cu un num. card., numerale colective) *Toți cinci.* ✧ Expr. *A vârî* (sau *a băga) pe cineva în toți sperieții* = a înfricoșa. **II.** Pron. nehot. **1.** (La pl.; cu nuanță de num. nehot.) Lucrurile sau ființele câte intră în discuție sau care sunt de același fel (fără să lipsească nici unul). ✧ Loc. adv. *Înainte de toate* = în primul rând, mai presus de orice altceva. ✦ (Precedat de conj. „și", rezumă o enumerație) Restul care n-a fost amintit; celelalte. ✦ (Predomină ideea de varietate, de diversitate) Orice lucru, fără alegere. ✧ Expr. *Toate ca toate* (sau *toatele), dar...* (sau *însă...)* = celelalte ar mai merge, dar...; treacă-meargă, dar... **2.** Lucrurile care, considerate împreună, formează un ansamblu. ✦ Loc. adv. *Cu totul (și cu totul)* = pe de-a-ntregul, în întregime. *Cu totul* = **a)** în total; **b)** cu desăvârșire, în întregime. *În tot* sau *(în) totului tot* = **a)** la un loc, una cu alta; în total; **b)** într-un cuvânt, la urma urmelor. *Tot în tot* = pe de-a-ntregul. *De tot* = **a)** (cu sens modal) cu desăvârșire, în întregime; **b)** (cu sens temporal) pentru totdeauna, definitiv; **c)** foarte, extrem de... ✧ Loc. prep. *Cu tot cu...* sau *cu (cineva* sau *ceva) cu tot* = împreună, la un loc. ✧ Expr. *Asta-i tot* sau *atâta* (ori *atâta-i) tot* = doar atât (și nimic mai mult). **3.** (Intră în compunerea unor adjective) *Atotcuprinzător.* **III.** Adv. (Exprimă continuitatea, persistența) **1.** Și acuma, în continuare, încă; (în construcții negative) nici acuma, până acuma nu... ✦ Și mai departe, ca și altă dată. **2.** Mereu, tot timpul, toată vremea, totdeauna, pururea; necontenit, neîncetat, întruna. ✧ Expr. *Să tot aibă...* = ar putea să aibă (cel mult)... *Să tot fie...* = ar putea să fie (cel mult)... ✦ Statornic, permanent. **3.** De repetate ori, adeseori, de multe ori. **4.** (Exprimă o gradație a intensității) Din ce în ce. **IV.** Adv. (Stabilește identitatea, similitudinea, simultaneitatea) **1.** (De) asemenea, la fel; în același chip. ✧ Expr. *Tot așa* (sau *astfel, atâta, același)* = întocmai, exact așa (sau atâta, același). ✧ (În corelație cu „așa" sau „atât de...", formează gradul de egalitate al comparativului) *Tot atât de bun.* ✧ Expr. *Mi-e tot atâta* = mi-e perfect egal. **2.** (Urmat de substantive și pronume, arată că ființa sau lucrul respectiv revine, apare într-o situație similară) Iarăși, din nou (sau ca totdeauna). ✦ (Urmat de un substantiv precedat de art. nehot.) Același. ✦ (Urmat de numeralul „unu") Unu singur. **3.** Numai, în mod exclusiv. ✧ Expr. *Tot unul și unul* = de seamă, de frunte, ales. ✦ (Urmat de un adjectiv sau de un substantiv la pl.) Fără excepție, unul și unul. ✦ De tot, cu totul, în întregime, pe de-a-ntregul, complet. **4.** De fiecare dată, întotdeauna, regulat. **V.** Adv. **1.** Și astfel, și așa, oricum. **2.** Totuși, și încă. **VI.** S.n. **1.** Întreg, unitate (rezultată din totalitatea părților), totalitate. ✦ Fig. Lume, univers. **2.** Fig. (Art.) Lucru esențial (la care se reduc toate celelalte). ✧ Expr. *Aici e totul* = în asta constă tot, asta explică tot. [Gen.-dat. pl. *(a) tuturor, (a) tuturora*] — Lat. **totus, -a, -um.**

TOTÁL, -Ă, (**1**) *totali, -e,* adj., (**2**) *totaluri,* s.n. **1.** Adj. Care cuprinde totul; întreg, complet; general. ✦ Fig. Cât se poate de mare; deplin, desăvârșit. **2.** S.n. Sumă rezultată dintr-o adunare. ✧ Loc. adv. *În total* = una peste alta, peste tot, cu totul. ✦ Întreg rezultat din reunirea părților. — Din fr. **total.**

TOTALITÁR, -Ă, *totalitari, -e,* adj. (Despre state, despre regimuri și concepții politice) Care aplică sau preconizează dictatura unei minorități, majoritatea populației fiind lipsită de drepturi și de libertăți. — Din fr. **totalitaire.**

TOTALITARÍSM s.n. Formă de regim dictatorial bazat nu doar pe teroare, ci și pe sprijinul maselor mobilizate printr-o ideologie preconizând schimbări sociale radicale și care presupune un control complet al statului și scoaterea în afara legii a opoziției. — Din fr. **totalitarisme.**

TOTALITÁTE, *totalități,* s.f. Numărul complet al lucrurilor sau al ființelor în discuție; ansamblul lucrurilor sau al ființelor legate între ele. ✦ Tot (**VI 1**). — Din fr. **totalité.**

TOTALIZÁ, *totalizez,* vb. I. Tranz. A socoti suma, totalul; a aduna. ✦ A întruni un număr de..., a însuma. — Din fr. **totaliser.**

TOTALIZÁNT, -Ă, *totalizanți, -te,* adj. Care totalizează. — Din fr. **totalisant.**

TOTALIZÁRE, *totalizări,* s.f. Acțiunea de *a totaliza* și rezultatul ei; adunare, însumare. — V. **totaliza.**

TOTALIZATÓR, -OÁRE, *totalizatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care totalizează. **2.** S.n. Aparat care totalizează mecanic. — Din fr. **totalisateur.**

TOTALMÉNTE adv. În mod complet, cu totul, în întregime, cu desăvârșire. — Din it. **totalmente.**

TOTDEAÚNA adv. **1.** În tot timpul (de până acum); mereu, pururea, necontenit, oricând. ✧ *Pentru totdeauna* = definitiv; pe vecie. **2.** De fiecare dată, în orice ocazie. ✦ De obicei, de regulă. [Var.: (reg.) **totdeúna** adv.] — **Tot** + **de** + **a** + **una.**

TOTDEODÁTĂ adv. Totodată. — **Tot** + **de** + **o** + **dată.**

TOTDEÚNA adv. v. **totdeauna.**

TOTÉM, *totemuri,* s.n. **1.** Simbol mitic (animal, plantă sau, rar, obiect) considerat de unele triburi primitive ca strămoș și protector al populației respective și venerat ca atare. **2.** Imagine, reprezentată de obicei sculptural, a unui totem (**1**). [Pl. și: (m.) *totemi*] — Din fr. **totem.**

TOTÉMIC, -Ă, *totemici, -ce,* adj. Care aparține unui totem, privitor la totem sau la totemism. — Din fr. **totémique.**

TOTEMÍSM s.n. Ansamblu de credințe și obiceiuri religioase primitive legate de totem; cult al totemului. — Din fr. **totémisme.**

TOTODÁTĂ adv. În același timp, în mod concomitent, simultan; totdeodată. — **Tot** + **o** + **dată.**

TOT-TERÉN adj. invar. (Despre autovehicule) Care este echipat în așa fel, încât să poată rula pe orice teren, păstrându-și performanțele. — **Tot** + **teren** (după fr. *tout-terrain).*

TÓTUNA adv. **1.** La fel, același lucru. ✧ Expr. *A-i fi* (cuiva) *totuna,* se spune când, din mai multe alternative, cineva nu dă preferință nici uneia, socotindu-le pe toate pe același plan. **2.** (Rar) Întruna, fără a se opri. — **Tot** + **una.**

TÓTUȘI adv. Cu toate acestea, în ciuda celor spuse, fără a ține seamă de cele anterioare. — **Tot** + **și.**

TOVÁL, *tovaluri,* s.n. **1.** Piele, de obicei de taurine, de culoare naturală, tăbăcită cu substanțe vegetale ori sintetice, din care se confecționează încălțăminte rezistentă. **2.** Fig. (Fam.) Obraz (gros) al unei persoane (fără caracter). — Din ucr. **tovar.**

TOVÁRĂȘ, -Ă, *tovarăși, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană considerată în raport cu alta, de care este legată prin viața sau prin activitatea dusă în comun sau prin lupta pentru aceeași cauză. ✧ *Tovarăș* (sau *tovarășă) de viață* = soț (sau soție). **2.** Termen (oficial) de adresare între comuniști. **3.** Epitet dat unei ființe, de obicei animal, care însoțește pe cineva (în mod constant); ființă credincioasă cuiva. **4.** Asociat, părtaș (într-o afacere). **5.** S.f. art. (Fam.; ieșit din uz) Educatoare, învățătoare sau dirigintă în școala generală. — Din ucr. **tovaryš,** rus. **tovarišci.**

TOVĂLÁȘ, *tovălașuri,* s.n. Toval (**1**) mai subțire (folosit la căptușitul obiectelor de piele). — **Toval** + suf. *-aș.*

TOVĂRĂȘÉL, -ÍCĂ, *tovărășei, -ele,* s.m. și f. (Fam.) Diminutiv al lui *tovarăș.* — **Tovarăș** + suf. *-el, -ică.*

TOVĂRĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *tovărășești,* adj. Care este specific relațiilor dintre tovarăși, care se petrece între tovarăși. — **Tovarăș** + suf. *-esc*.

TOVĂRĂȘÉȘTE adv. Ca între tovarăși. — **Tovarăș** + suf. *-ește*.

TOVĂRĂȘÍE, *tovărășii*, s.f. **1.** Relația dintre tovarăși, legătură bazată pe raporturi tovărășești. ✦ Companie, societate. ✧ Expr. *A ține* (cuiva) *tovărășie* = a sta pe lângă cineva pentru a nu-l lăsa singur, pentru a-l distra; a ține cuiva de urât. **2.** Asociere, participare la o întreprindere (comercială); întovărășire, asociație. — **Tovarăș** + suf. *-ie*.

TOVĂRĂȘÍȚĂ, *tovărășițe*, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *tovarășă*. — **Tovarășă** + suf. *-iță.*

TOXEMÍE, *toxemii*, s.f. Intoxicație generală datorită acumulării în sânge a unei cantități excesive de toxine, ca o consecință a insuficienței funcționale a organelor excretoare. — Din fr. **toxémie.**

TOXÍC, -Ă, *toxici, -ce*, adj., s.n. **1.** Adj. Care are proprietatea de a intoxica, de a otrăvi; otrăvitor. **2.** S.n. Otravă. — Din fr. **toxique.**

TOXICITÁTE s.f. Proprietate a unei substanțe, a unui mediu etc. de a fi toxic. — Din fr. **toxicité.**

TOXICODERMÍE, *toxicodermii,* s.f. (Med.) Toxidermie. — Din fr. **toxicodermie.**

TOXICOFOBÍE, *toxicofobii,* s.f. Teamă patologică de otrăvire; toxofobie. — Din fr. **toxicophobie.**

TOXICOFÓR, -OÁRE, *toxicofori, -oare,* adj. (Despre viețuitoare) Care conține substanțe toxice (pentru om). — Din fr. **toxicophore.**

TOXICOGÉN, -Ă, *toxicogeni, -e,* adj. Care produce o substanță toxică. — Din fr. **toxicogène.**

TOXICOLÓG, -Ă, *toxicologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în toxicologie. — Din fr. **toxicologue.**

TOXICOLÓGIC, -Ă, *toxicologici, -ce,* adj. Care aparține toxicologiei, privitor la toxicologie. — Din fr. **toxicologique.**

TOXICOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază substanțele toxice și acțiunea lor asupra organismului. — Din fr. **toxicologie.**

TOXICOMÁN, -Ă, *toxicomani, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de toxicomanie. — Din fr. **toxicomane.**

TOXICOMANÍE, *toxicomanii,* s.f. Obișnuință morbidă de a consuma substanțe toxice (cocaină, heroină, morfină, opiu, eter etc.). — Din fr. **toxicomanie.**

TOXICÓZĂ, *toxicoze,* s.f. Infecție gravă a copiilor mici, manifestată prin diaree, vomă, denutriție etc. — Din fr. **toxicose.**

TOXIDERMÍE, *toxidermii,* s.f. (Med.) Erupție cutanată datorată unei substanțe toxice; toxicodermie. — Din fr. **toxidermie.**

TOXIINFÉCȚIE, *toxiinfecții,* s.f. Infecție acută provocată de consumarea unor alimente contaminate cu microorganisme și cu toxinele lor și manifestată prin diaree severă, vomă, dureri abdominale, amețeală, deshidratare etc. [Pr.: *-xi-in-*] — Din fr. **toxi-infection.**

TOXIINFECȚIÓS, -OÁSĂ, *toxiinfecțioși, -oase,* adj. Care aparține unei toxiinfecții, privitor la o toxiinfecție. [Pr.: *-xi-in-fec-ți-os*] — **Toxiinfecție** + suf. *-os*.

TOXÍNĂ, *toxine,* s.f. **1.** Substanță organică (mai frecvent proteică) cu acțiune toxică, produsă de organisme vegetale sau animale. **2.** Substanță care îngreuiază sau împiedică flotația minereurilor. — Din fr. **toxine.**

TOXOFOBÍE, *toxofobii,* s.f. (Med.) Toxicofobie. — Din fr. **toxophobie.**

TOXOPLÁSMĂ s.f. (Biol.) Protozoar parazit care se întâlnește la unele mamifere, la păsări și uneori la om. — Din fr. **toxoplasme.**

TOXOPLASMÓZĂ s.f. (Med.) Boală parazitară provocată de toxoplasmă. — Din fr. **toxoplasmose**, engl. **toxoplasmosis.**

TRABÚC, *trabucuri,* s.n. Țigară de foi. — Din germ. **Trabuko.**

TRAC[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de lovitura bruscă și scurtă care însoțește descărcarea unei arme, tragerea unei săgeți etc. — Onomatopee.

TRAC[2] s.n. Stare emotivă de care sunt cuprinse unele persoane (mai ales artiștii) în momentul apariției lor în fața publicului. — Din fr. **trac.**

TRAC[3]**, -Ă,** *traci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte dintr-o veche populație indo-europeană din Tracia. **2.** Adj. Tracic. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de traci[3] (**1**). — Din lat. **Thracus.**

TRACASÁ, *tracasez,* vb. I. Tranz. A plictisi, a necăji, a sâcâi pe cineva. — Din fr. **tracasser.**

TRACASÁNT, -Ă, *tracasanți, -te,* adj. Care tracasează. — Din fr. **tracassant.**

TRACASÁRE, *tracasări,* s.f. Faptul de *a tracasa*. — V. **tracasa.**

TRÁCIC, -Ă, *tracici, -ce,* adj. Care aparține Traciei sau tracilor[3], privitor la Tracia sau la traci; trac[3] (**2**). — Din lat. **thracicus.**

TRÁCO-DAC, -Ă, *traco-daci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din triburile trace care au locuit în Dacia. **2.** Adj. Care aparține traco-dacilor (**1**); privitor la traco-daci (**1**); traco-dacic. — **Trac** + **dac.**

TRACO-DÁCIC, -Ă, *traco-dacici, -ce,* adj. Traco-dac (**2**). — **Traco-dac** + suf. *-ic*.

TRACOLÓG, *tracologi*, s.m. Specialist în tracologie. — Din **tracologie** (derivat regresiv).

TRACOLÓGIC, -Ă, *tracologici, -ce,* adj. Referitor la tracologie, de tracologie. — Din **tracologie.**

TRACOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază civilizația tracilor. — Din fr. **thracologie.**

TRACOMÁN, -Ă, *tracomani, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care manifestă tracomanie. — **Trac** + **man**[ie].

TRACOMANÍE s.f. Exagerare a importanței tracilor în elucidarea unor probleme de istorie, cultură etc. — **Trac** + **manie.**

TRACT, *tracturi,* s.n. (Anat.) Ansamblu de fibre sau de organe care urmează unul după celălalt, alcătuind un sistem. [Var.: **tráctus** s.n.] — Din fr., lat. **tractus.**

TRACTÁ[1] vb. I v. **trata.**

TRACTÁ[2]**,** pers. 3 *tractează*, vb. I. Tranz. A remorca un vehicul. — Din fr. **tracter.**

TRACTÁRE, *tractări,* s.f. Acțiunea de *a tracta*[2] și rezultatul ei. — V. **tracta**[2]**.**

TRACTÁT[1] s.n. v. **tratat.**

TRACTÁT[2]**, -Ă,** *tractați, -te,* adj. Care se deplasează prin tractare. — V. **tracta**[2].

TRACTÁȚIE s.f. v. **tratație.**

TRACTÍR, *tractire,* s.n. (Înv.) Han; birt, ospătărie. — Din rus. **traktir.**

TRACTÓR, *tractoare,* s.n. Autovehicul cu mare putere de tracțiune folosit, în agricultură și în industrie, pentru tractarea și acționarea unor utilaje; *p. ext.* vehiculul împreună cu utilajul pe care îl remorchează. — Din fr. **tracteur.**

TRACTORÍST, -Ă, *tractoriști, -ste,* s.m. și f. Persoană care conduce un tractor; mecanic de tractor. — **Tractor** + suf. *-ist*.

TRÁCTUS s.n. v. **tract.**

TRACȚIÚNE, *tracțiuni,* s.f. Acțiunea de exercitare a unei forțe asupra unui vehicul pentru a-l aduce și a-l menține în stare de mișcare; forță care pune în mișcare un vehicul, un sistem tehnic etc. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **traction.**

TRADESCÁNȚIA s.f. Plantă erbacee perenă de apartament cu frunze colorate *(Tradescantia zebrina)*. — Din lat. **Tradescantia** [zebrina], denumirea științifică a plantei.

TRADE-UNION, *trade-unionuri,* s.n. Sindicat (în Marea Britanie) care grupează muncitorii din aceeași ramură de activitate. [Pr.: *tredĭúnion*] — Cuv. engl.

TRADE-UNÍONIST, -Ă, *trade-unioniști,* -ste, adj., s.m. și f. (Membru) al trade-unionului. [Pr.: *treĭdĭunioníst*] — Din fr. **trade-unioniste.**

TRADÍȚIE, *tradiții,* s.f. Ansamblu de concepții, de obiceiuri, de datini și de credințe care se statornicesc istoriceşte în cadrul unor grupuri sociale sau naționale și care se transmit (prin viu grai) din generație în generație, constituind pentru fiecare grup social trăsătura lui specifică. ✦ Obicei, uzanță; datină. ✦ Informație (reală sau legendară) privitoare la fapte ori evenimente din trecut, transmisă oral de-a lungul timpului. [Var.: (înv.) **tradițiúne** s.f.] — Din fr. **tradition.**

TRADIȚIONÁL, -Ă, *tradiționali, -e,* adj. Care s-a păstrat prin tradiție, care ține de tradiție, întemeiat pe tradiție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **traditionnel.**

TRADIȚIONALÍSM s.n. Ataşament față de tradiție; atitudine dictată de acest ataşament. ✦ (În mișcarea culturală și literară) Tendință de supralicitare a elementelor tradiției ca valori în sine, fără confruntarea lor cu noile valori produse de evoluția social-culturală; supraevaluare a tradiției. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **traditionalisme.**

TRADIȚIONALÍST, -Ă, *tradiționaliști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Care respectă tradiția; partizan al tradiționalismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **traditionaliste.**

TRADIȚIÚNE s.f. v. **tradiție.**

TRADUCĂTÓR, -OÁRE, *traducători, -oare,* s.m. și f. Persoană care traduce (un text) dintr-o limbă în alta. — **Traduce** + suf. *-ător* (după fr. *traducteur).*

TRADÚCE, *tradúc,* vb. III. Tranz. **1.** A da corespondentul unui cuvânt într-o altă limbă, a transpune un text, o frază, un cuvânt dintr-o limbă în alta; a tălmăci. ✦ Spec. A transpune un text telegrafic pe baza semnalelor recepționate. **2.** Fig. A reprezenta, a exprima (cu mijloace artistice). **3.** Fig. A înfăptui, a pune în practică. ✦ Refl. A avea ca efect, a se manifesta. **4.** (Tehn.) A transforma o mărime de o anumită natură într-o mărime de altă natură. **5.** (În expr.) *A traduce* (pe cineva) *în fața justiției* = a aduce (pe cineva) înaintea unei instanțe judecătorești. ✧ (În expr.) *A traduce în viață* = a pune în aplicare (un principiu, un plan); a înfăptui, a realiza. [Perf. s. *tradusei*, part. *tradus*] — Din lat. **traducere,** fr. **traduire.**

TRADÚCERE, *traduceri*, s.f. Acțiunea de *a traduce* și rezultatul ei; (concr.) scriere cuprinzând o transpunere a unui text dintr-o limbă în alta; traducție. ✦ Interpretare. — V. **traduce.**

TRADUCTÍBIL, -Ă, *traductibili, -e*, adj. Care poate fi tradus dintr-o limbă în alta. ✦ Care poate fi redat, explicat, interpretat. — Din **traduce** (după fr. *traduisible)*.

TRADUCTÓR, *traductoare*, s.n. Dispozitiv, sistem tehnic care stabilește o corespondență între valorile unei mărimi specifice acestui sistem și valorile unei mărimi de altă natură, specifice altui sistem, utilizat în tehnică, electricitate și telecomunicații; *spec.* aparat folosit în telegrafie pentru a traduce combinațiile de semnale electrice primite în caracterele tipografice corespunzătoare. — Din fr. **traducteur.**

TRADÚCȚIE, *traducții*, s.f. (Înv.) Traducere. — Din fr. **traduction,** lat. **traductio.**

TRÁFIC, *traficuri*, s.n. **1.** Frecvența operațiilor de transport efectuat, cu anumite mijloace de transport (feroviare, maritime, rutiere, aeriene), într-un interval de timp și în condiții precizate. ✦ Totalitatea legăturilor de telecomunicație stabilite într-un anumit interval de timp și în anumite condiții tehnice. **2.** Activitate economică având drept scop schimbul de mărfuri și de alte valori. ✦ Comerț ilicit. ✧ Expr. *A face trafic de influență* = a trage foloase ilicite din influența pe care cineva o are asupra cuiva, din trecerea de care se bucură pe lângă cineva. [Acc. și: *trafíc*] — Din fr. **trafic.**

TRAFICÁ, *trafichez*, vb. I. Intranz. A face negoț (cu o marfă ilicită). — Din fr. **trafiquer.**

TRAFICÁNT, -Ă, *traficanți, -te*, s.m. și f. Persoană care face comerț ilicit, în special cu produse cu un grad ridicat de periculozitate (droguri, arme), prin intermediul unor rețele organizate. — Din fr. **trafiquant.**

TRAFÓR, *trafoare*, s.n. Ornament arhitectural perforat. — Din it. **traforo.**

TRAFORÁ, *traforez*, vb. I. Tranz. (Rar) A face lucrări de traforaj. — Din it. **traforare.**

TRAFORÁJ, *traforaje,* s.n. **1.** Procedeu de ornamentare, constând în decuparea unei figuri sau a unui motiv decorativ dintr-o placă subțire de lemn, de metal etc. **2.** Unelte folosite în acest scop. — **Trafora** + suf. *-aj*.

TRAFORÁRE, *traforări,* s.f. Acțiunea de *a trafora.* — V. **trafora.**

TRAFORÁT, -Ă, *traforați, -te,* adj. Care este prelucrat, executat prin traforare. **2.** (Arhit.) Ornament cu trafoare. — V. **trafora.**

TRAFORATÓR, *traforatori,* s.m. Muncitor care execută traforaje. — **Trafora** + suf. *-tor*.

TRAFORÉTĂ, *traforete,* s.f. Șablon de trasare folosit în industria confecțiilor, la croit. — Din it. **traforetto.**

TRÁGE, *trag,* vb. III. **I. 1.** Tranz. A face efortul de a mișca, de a deplasa ceva, apucându-l pentru a-l da la o parte sau pentru a-l îndrepta spre un anumit punct. ✧ Expr. *A trage* (pe cineva) *de mânecă* = **a)** a-i face (cuiva) un semn, a-i atrage atenția spre un anumit lucru; **b)** a îmbia, a îndemna. *A fi tras de păr* = a fi relatat în mod exagerat, forțat, tendențios. *A trage* (pe cineva) *la* (sau *în) judecată* = a cita pe cineva în fața justiției. *A trage pe sfoară* = a păcăli. *A trage pe roată* = a supune torturii cu ajutorul roții de tortură. *A trage la răspundere* = a cere cuiva să dea socoteală de faptele sale, a face răspunzător. *A trage la fund* (pe cineva) = a pune (pe cineva) într-o situație grea; a antrena (pe cineva) cu sine într-o afacere, într-o întreprindere dezavantajoasă, sortită eșecului. ✦ (Cu complementul „clopotul") A face să sune (prin deplasare într-o parte și în alta). ✦ A întinde, a încorda (smucind) un fir, o sfoară. ✧ Expr. *A trage sforile* = a conduce în ascuns, din culise (o acțiune reprobabilă); a unelti. ✦ Fig. (Înv.) A îndemna; a atrage (asupra sa). **2.** Tranz. A duce, a târî după sine. ✧ Expr. *A trage targa pe uscat* = a trăi în lipsuri, în sărăcie; a o scoate greu la capăt. *A trage un picior* sau *a trage piciorul* = a șchiopăta. ✦ (Despre animale de tracțiune) A face ca un vehicul să se deplaseze (ducându-l după sine); a pune în mișcare. **3.** Tranz. A pune (sau a scoate) un obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte; a potrivi, a aranja o piesă de îmbrăcăminte pe o anumită parte a corpului. **4.** Intranz. (Pop.) A avea greutatea de..., a cântări, a atârna. **5.** Tranz. A înfige (într-un corp ascuțit). **6.** Tranz. A dirija și a opri un vehicul ori o ambarcațiune la locul de îmbarcare sau de coborâre. **7.** Intranz. A poposi undeva spre a fi găzduit; a se instala temporar undeva sau la cineva. **8.** Refl. și intranz. (Reg. și fam.; urmat de determinări locale introduse prin prep. „la") A se duce (împins de o dorință), a fi mânat, atras spre o țintă. ✦ Intranz. Fig. A tinde spre…, a se simți atras către... ✦ Intranz. A prevesti o anumită stare. *Trage a rău*. **9.** Refl. (Pop.) A se da la o parte, a se feri din cale; a se retrage. ✧ Expr. (Tranz.) *A-și trage mâna de deasupra cuiva* = a înceta să mai ocrotească pe cineva. **10.** Tranz. Fig. A îndura, a suporta, a pătimi. ✧ Expr. *A trage o spaimă* = a se speria foarte tare. ✦ A suporta consecințele unui fapt reprobabil; a ispăși. **II. 1.** Tranz. A lua, a scoate; a smulge; a extrage; *p. ext.* a obține. ✧ Loc. vb. *A trage un profit* = a profita. *A trage învățăminte din* (sau *de pe urma)...* = a învăța (dintr-o experiență). ✧ Expr. *A trage foloase din* (sau *de pe urma)...* = a avea, a obține un avantaj de pe urma... **2.** Intranz. Fig (În expr.) *A trage cu urechea* = a-și încorda auzul pentru a prinde zgomote ușoare, vorbe șoptite; a asculta pe furiș. *A trage cu ochiul* (sau *cu coada ochiului)* = a se uita pe furiș, pentru a nu fi observat. **3.** Tranz. A inspira; a respira; a inhala. ✧ Expr. *A-și trage sufletul* (sau *răsuflarea)* = a respira greu din cauza oboselii, bătrâneții etc.; a se odihni după un efort. (Intranz.) *A trage să moară* = a fi în agonie, a-și trăi ultimele clipe. ✦ A fuma, a priza. **4.** Intranz. (Despre sobe) A avea tiraj bun. **5.** Tranz. A sorbi, a înghiți; a bea. ✧ Expr. (Absol.) *A trage la măsea* (sau *la mustață)* = a fi beție. **III.** Tranz. A trasa, a marca, a desena o linie, un contur. ✧ Expr. *(A fi) tras cu sfoara* = (a fi) drept, aliniat. (Intranz.) *A trage* (peste ceva) *cu condeiul* (sau *cu buretele)* = a șterge; a anula; a face uitat, a uita. **IV. 1.** Tranz. (În diverse procese de muncă sau în acțiuni care presupun un efort fizic; cu sensul reieșind din determinări) *A trage la rindea* = a rindelui. *A trage* (o țesătură) *la piuă* = a supune o țesătură unei operații mecanice la piuă, pentru a o face mai deasă. *A trage la tipar* = a tipări. *A trage la șapirograf* = a șapirografia. *A trage pe piatră* (sau *pe amnar, pe curea)* = a ascuți. *A trage pe calapod* = a întinde pe calapod. (Intranz.) *A trage cu acul* = a coase, a broda. *A trage cu coasa* = a cosi. *A trage la rame* (sau *la, din lopată)* = a vâsli. ✦ A trece prin... *Trage firele prin spată*. ✧ Expr. *A trage banul* (sau *gologanul) prin barbă* = a freca de barbă un ban câștigat (în credința superstițioasă că acest gest atrage un câștig ulterior bun). *Tras (ca) prin inel*, se spune despre o persoană cu trupul subțire, mlădios. ✦ A întinde și a subția un material ductil, trecându-l printr-o filieră. ✦ Refl. (În expr.) *A se trage la față* (sau *la obraji, la chip)* = a slăbi, a avea figura obosită, palidă. **2.** Tranz. (Fam.) A face ceva cu plăcere, cu multă energie, cu pasiune. ✧ Expr. *A trage un (pui de) somn* sau *a trage la soamne* (ori *la aghioase)* = a dormi adânc. **3.** Tranz. A da una sau mai multe lovituri; a bate, a plesni. **4.** Intranz. A descărca o armă spre țintă, a face ca proiectilul, săgeata etc. să pornească spre țintă. **5.** Tranz. A freca o anumită regiune a corpului în scopuri terapeutice; a masa. ✦ A fricționa. **V. 1.** Intranz. (Despre vânt) A bate, a sufla. **2.** Tranz. (Adesea impers., subînțelegându-se ca subiect aerul rece, curentul etc.) A învălui pe cineva, provocându-i o senzație neplăcută de răcoare (urmată adesea de îmbolnăvire). **VI.** Refl. **1.** A descinde din..., a fi din neamul... ✦ A fi originar din... **2.** A proveni; a fi provocat (de...) [Perf. s. *trăsei,* part. *tras*] — Lat. ***tragere** (= *trahere)*.

TRAGEDIÁN, -Ă, *tragedieni, -e*, s.m. și f. Actor specializat în roluri de tragedie. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **tragédien.**

TRAGEDÍE, *tragedii*, s.f. **1.** Specie a genului dramatic cu subiect patetic, cu personaje puternice aflate în conflict violent, cu deznodământ nefericit. **2.** Fig. Întâmplare nenorocită, eveniment funest; catastrofă. — Din fr. **tragédie**, lat. **tragoedia.**

TRÁGERE, *trageri*, s.f. Acțiunea de *a (se) trage* și rezultatul ei. **1.** (Pop.) Atracție, îndemn, înclinare. ✧ Expr. *Tragere de inimă* = zel, râvnă, ardoare. **2.** Scoatere, extragere. ✧ *Tragere la sorți* = hotărâre prin sorți a unei împărțeli, a unui câștig; participare ca parte interesată la o alegere prin sorți. **3.** Prelucrare a unui material ductil prin întindere și subțiere, pentru a se obține bare, țevi, sârmă etc. **4.** Descărcare a unei arme (în procesul de instruire militară); împușcare; tir. ✧ *Tragere la țintă* = atingere a unei ținte cu un proiectil. *Unghi de tragere* = unghi pe care îl formează axa țevii unei arme de foc cu proiecția ei pe suprafața orizontală a terenului, când obiectivul asupra căruia se trage este în același plan orizontal cu gura țevii. — V. **trage.**

TRÁGIC, -Ă, *tragici, -ce*, adj., s.m. **1.** Adj. Care aparține tragediei, care se referă la tragedie, cu caracter de tragedie. ✦ (Substantivat, n.) Categorie estetică desemnând pierirea unor valori umane, a unor eroi individuali sau a unor categorii sociale, care nu s-au afirmat încă pe deplin ori care nu și-au epuizat încă potențialitățile. ✦ Fig. Zguduitor, funest. ✧ Expr. (Substantivat) *A o lua în tragic* = a acorda

unei întâmplări (neplăcute) o gravitate exagerată. **2.** S.m. (Rar) Autor de tragedii. — Din fr. **tragique,** lat. **tragicus.**

TRAGICOMEDÍE, *tragicomedii*, s.f. **1.** Specie a genului dramatic în care desfășurarea conflictului tragic este contrapunctată cu elemente comice, iar deznodământul este fericit. **2.** Amestec de întâmplări serioase și amuzante. — Din fr. **tragi-comédie,** lat. **tragicomoedia.**

TRAGICÓMIC, -Ă, *tragicomici, -ce*, adj. Care aparține tragicomediei (**1**), care se referă la tragicomedie. ✦ Fig. Care reprezintă un amestec de elemente tragice și comice. — Din fr. **tragi-comique.**

TRAGÍSM s.n. Caracter grav, tragic; situație tragică. — **Trag**[ic] + suf. *-ism*.

TRAHEÁL, -Ă, *traheali, -e*, adj. Care aparține traheii, privitor la trahee, propriu, caracteristic traheii; trahean. [Pr.: *-he-al*] — Din fr. **trachéal.**

TRAHÉE, *trahei*, s.f. **1.** Tub elastic fibros și cartilaginos, la oameni și la animale, care leagă laringele de bronhii și prin care circulă aerul necesar respirației din cavitatea bucală sau nazală în bronhii. **2.** Fiecare dintre tubulețele subțiri, chitinoase, deschise la exterior și ramificate în corpul insectelor, păianjenilor și miriapodelor, care servesc drept organ de respirație. **3.** Fiecare dintre vasele lemnoase în formă de tuburi capilare prin care circulă seva brută în interiorul plantelor superioare. [Pr.: *-he-e*] — Din fr. **trachée.**

TRAHEEÁN, -Ă, *traheeni, -e*, adj. (Rar) Traheal. [Pr.: *-he-an.* — Var. și: **traheán, -ă** adj.] — Din fr. **trachéen.**

TRAHEÍDĂ, *traheide*, s.f. (Bot.) Vas lemnos (unicelular) îngust și ușor alungit, prin care circulă seva brută. [Pr.: *-he-i-*] — Din fr. **trachéide.**

TRAHEÍTĂ, *traheite*, s.f. Boală care constă în inflamația mucoasei traheale. [Pr.: *-he-i-*] — Din fr. **trachéite.**

TRAHEOMICÓZĂ, *traheomicoze*, s.f. (Bot.) Boală infecțioasă și contagioasă a plantelor, provocată de unele ciuperci. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **trachéomycose.**

TRAHEOSCOPÍE, *traheoscopii*, s.f. Examen radiologic al traheii (**1**). [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **trachéoscopie.**

TRAHEOTOMÍE, *traheotomii,* s.f. Intervenție chirurgicală prin care se secționează peretele anterior al traheii și se introduce o canulă traheală, cu scopul de a restabili respirația în cazurile grave de sufocație. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **trachéotomie.**

TRAHÍT, *trahite*, s.n. Rocă vulcanică de formație recentă, cu compoziție asemănătoare cu a sienitului, folosită ca piatră de construcție. — Din fr. **trachyte.**

TRAHÓM, *trahoame*, s.n. (Med.) Conjunctivită granuloasă provocată de un virus. [Var.: **trahómă** s.f.] — Din fr. **trachome.**

TRAHÓMĂ s.f. v. **trahom.**

TRAI s.n. **1.** Viață, existență. ✧ *Mod de trai* = ansamblul condițiilor materiale și spirituale specifice vieții unei persoane, unui grup social, unei societăți. ✧ Expr. *A nu mai fi de trai* sau *a nu mai avea trai* = a nu mai putea trăi din cauza cuiva sau a ceva, a nu mai putea îndura ceva. **2.** Viață bună, fericită și îmbelșugată; desfătare, petrecere. **3.** Conviețuire. — Din **trăi** (derivat regresiv).

TRAIÉCT, *traiecte*, s.n. Distanță între două puncte determinate; drum de la un loc la altul; traseu; traiectorie. — Din lat. **trajectus**, fr. **trajet.**

TRAIECTÓRIE, *traiectorii*, s.f. Drum parcurs în spațiu de un corp în mișcare; linie curbă descrisă de un punct material. ✦ Reprezentare grafică a acestui drum, a acestei linii. — Din fr. **trajectoire.**

TRÁILĂ, *traile*, s.f. Pod umblător care alunecă de-a lungul unui cablu sau al unei frânghii, fiind tras de o navă sau de forța curentului de pe un mal pe celălalt al unei ape curgătoare. — Din fr. **traille.**

TRÁILER, *trailere*, s.n. Remorcă folosită pentru transportul elementelor de construcție prefabricate sau al utilajelor foarte mari. — Din engl. **trailer.**

TRÁINĂ, *traine*, s.f. Parâmă ale cărei capete sunt fixate pe două corpuri plutitoare și care este târâtă pe fundul apei pentru a agăța un corp scufundat sau pentru a-i determina poziția. — Cf. fr. t r a i n a g e.

TRÁINIC, -Ă, *trainici, -ce*, adj. Care durează, care rezistă, care se păstrează bine; solid, rezistent, durabil. — Din sl. **trajanŭ** sau **trai** + suf. *-nic*.

TRAINING s.n. Antrenament, pregătire. [Pr.: *tréining*] — Cuv. engl.

TRÁISTĂ, *traiste*, s.f. **1.** Obiect în formă de sac, confecționat dintr-o țesătură, din piele etc., adesea ornamentat, prevăzut cu o baieră pentru a fi agățat, care servește la transportul sau la păstrarea unor obiecte, mai ales a mâncării; straiță. ✧ Expr. *Cu traista în băț*, se spune despre cineva care nu are locuință stabilă sau care este foarte sărac. *A-i bate* (cuiva) *vântul în traistă* = a fi extrem de sărac. *Traistă goală* (sau *ușoară)* = sărăcie. *A-i mânca* (cuiva) *câinii din traistă* = a fi prostănac. *A prinde* (pe cineva) *cu rața în traistă* = a prinde (pe vinovat) asupra faptului. ✦ Spec. Sac mic de pânză deasă din care se dă hrană cailor. **2.** Conținutul unei traiste (**1**). **3.** Compus: *traista-ciobanului* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze lungi, crestate, dispuse în rozetă, cu flori mici albe și cu fructe triunghiulare, folosită ca plantă medicinală *(Capsella bursa-patoris)*. — Cf. alb. t r a s t ë, t r a j s t ë.

TRALALÁ interj. Cuvânt care imită o melodie vocală sau înlocuiește cuvintele necunoscute ale unei melodii. ✧ Expr. (Adjectival) *A fi cam tralala* = a fi (cam) zăpăcit, (cam) nebun. — Onomatopee.

TRÁMĂ, *trame*, s.f. Fir de mătase, relativ gros și afânat, folosit în urzeala sau în bătătura unor țesături. ✦ Fig. Intrigă a unei opere literare. ✦ Fig. (Livr.) Plan ascuns, intrigă, complot. — Din fr. **trame,** lat. **trama.**

TRAMBALÁ, *trambalez*, vb. I. Refl. și tranz. (Fam.) A (se) duce, a (se) muta, a (se) deplasa de colo până colo (fără rost). — După fr. **trimbaler.**

TRAMBALÁRE, *trambalări*, s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) trambala*. — V. **trambala.**

TRAMBULÍNĂ, *trambuline*, s.f. **1.** (La natație) Instalație prevăzută cu un postament și un dispozitiv de care se fixează o scândură elastică, servind pentru sărituri artistice în apă. **2.** (La schi) Instalație în forma unei pante, servind la executarea săriturii în lungime. — După germ. **Trampoline.**

TRAMCÁR, *tramcare*, s.n. Vehicul tras de cai, folosit odinioară în orașe pentru transportul în comun. — Din engl. **tram-car.**

TRAMÍNER s.n. Soi german de viță-de-vie originară din Germania, cu ciorchini cilindrici și cu boabe mici, roz; vin de calitate superioară obținut din strugurii acestei viițe. [Pr.: *traminăr*] — Din germ. **Traminer.**

TRÁMPĂ, *trampe*, s.f. (Reg.) Schimb în natură; troc. ✦ (Fam.) Aranjament, afacere (prin intermediari). ✧ Expr. *A face* (cuiva) *trampa* = a mijloci cuiva o afacere, o întâlnire etc. [Var.: **treámpă** s.f.] — Din tc. **trampa.**

TRAMVÁI, *tramvaie*, s.n. Mijloc de transport urban în comun, constând din unul până la trei vagoane (cu tracțiune electrică) care rulează pe șine. — Din fr., engl. **tramway.**

TRAMVAÍST, *tramvaiști*, s.m. (Rar) Lucrător la tramvaie; *spec.* manipulant. — **Tramvai** + suf. *-ist*.

TRANC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o cădere sau de o lovitură puternică și bruscă. [Var.: **tránca** interj.] — Onomatopee.

TRÁNCA interj. v. **tranc.**

TRÁNCA-FLEÁNCA s.f. (Fam.) Vorbărie goală, inutilă. ✦ Epitet dat unei persoane care flecărește. [Var.: **treánca-fleánca** s.f.] — Din **trăncăni** (derivat regresiv) + **fleancă.**

TRANCHÉT, *tranchete*, s.n. Bucată de lemn care împiedică lovirea unei nave acostate de o altă navă ori de chei sau care amortizează o asemenea lovire. — Din fr. **tranchet.**

TRANCHILIZÁNT, -Ă, *tranchilizanți, -te*, adj., s.n. (Substanță, medicament) care liniștește, care relaxează. — Din fr. **tranquillisant.**

TRANDADÁ, *trandadale*, s.f. (Reg.) Prostovol. [Var.: **trandadáie** s.f., **trandavái** s.n.] — Et. nec.

TRANDADÁIE s.f. v. **trandada.**

TRANDAFÍR, *trandafiri*, s.m. **1.** Nume dat unor specii diverse de plante perene sau de arbuști ornamentali cultivați din familia rozaceelor, cu lăstari spinoși și cu flori mari, parfumate, de culori variate, folosite mai ales în industria parfumurilor *(Rosa)*. ✧ *Trandafir sălbatic* = măceș. ✧ Compuse: (Bot.) *trandafir-de-munte* = smirdar; *Trandafir-galben* = teișor (**2**); (Zool.) *trandafir-de-mare* = actinie. **2.** (În sintagma) *Lemn de trandafir* = lemnul unor arbori din America de Sud, din care se fac mobile de lux. **3.** Cârnat din carne de porc tocată mare, cu satârul, și condimentată cu mult piper și usturoi. — Din ngr. **triandáfillo** „treizeci de foi" (apropiat, prin etimologie populară, de *fir)*.

TRANDAFIRÁȘ, *trandafirași*, s.m. Diminutiv al lui *trandafir* (**1**); trandafirel, trandafiruț. — **Trandafir** + suf. *-aș*.

TRANDAFIRÉL, *trandafirei*, s.m. (Pop.) Trandafiraș. — **Trandafir** + suf. *-el*.

TRANDAFIRÍU, -ÍE, *trandafirii,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are culoarea trandafirului; roz. **2.** Fig. Adj. Luminos, senin, plin de optimism; cu perspective favorabile. **3.** S.n. Culoare trandafirie (**1**). — **Trandafir** + suf. *-iu*.

TRANDAFIRÚȚ, *trandafiruți*, s.m. (Pop.) Trandafiraș. — **Trandafir** + suf. *-uț*.

TRANDAVÁI s.n. v. **trandada.**

TRANS- Element de compunere însemnând „dincolo", „peste", care servește la formarea unor adjective, a unor substantive și a unor verbe. — Din lat. **trans,** fr. **trans-.**

TRANSAFRICÁN, -Ă, *transafricani, -e*, adj., s.n. (Șosea) care traversează Africa. — **Trans-** + **african** (după fr. *transafricain)*.

TRANSALPÍN, -Ă, *transalpini, -e*, adj. Care este situat dincolo de munții Alpi. — Din fr. **transalpin.**

TRANSAMAZONIÁN, -Ă, *transamazonieni, -e*, adj., s.n. (Șosea) care traversează Amazonia. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **transamazonien.**

TRANSARÁBIC, -Ă, *transarabici, -ce*, adj., s.n. (Șosea) care traversează Peninsula Arabică. — Din fr. **transarabique.**

TRANSASIÁTIC, -Ă, *transasiatici, -ce*, adj. Care traversează Asia. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **transasiatique.**

TRANSATLÁNTIC, -Ă, *transatlantici, -ce*, adj., s.n. **1.** Adj. Care străbate, care traversează Oceanul Atlantic. **2.** S.n. Navă mare de pasageri, care traversează în cursă regulată Oceanul Atlantic (făcând legătura între Europa și America). — Din fr. **transatlantique.**

TRÁNSĂ, *transe*, s.f. Stare de conștiență modificată, caracterizată prin reducerea sensibilității la stimuli și chiar o pierdere temporară a contactului cu mediul ambiant, indusă prin hipnoză, substanțe psihotrope sau practici religioase. — Din fr. **transe.**

TRANSBORDÁ, *transbordez*, vb. I. **1.** Tranz. A transporta mărfuri sau persoane dintr-un vehicul în altul. ✦ A trece, cu ajutorul unui transbordor (**1**) vagoanele sau locomotiva unui tren de pe o linie pe alta, când cele două linii nu au legătură

directă. ✦ Intranz. A schimba trenul sau alt vehicul când circulația pe un drum s-a întrerupt într-un anumit loc. — Din fr. **transborder.**

TRANSBORDÁRE, *transbordări*, s.f. Acțiunea de *a transborda* și rezultatul ei. — V. **transborda.**

TRANSBORDÓR, *transbordoare*, s.n. **1.** Platformă mobilă, echipată cu linii de cale ferată, care servește la mutarea vehiculelor de cale ferată de pe o linie pe alta. **2.** Navă care servește la transbordarea călătorilor sau a mărfurilor. — Din fr. **transbordeur.**

TRANSCALCULÁRE s.f. Complex de operații necesare pentru calculul coordonatelor unui punct geodezic sau topografic într-un sistem de proiecție cartografică sau de axe de coordonate dat, luând ca bază aceste date dintr-un alt sistem și folosind relațiile matematice de legătură. — **Trans-** + **calculare.**

TRANSCARPÁTIC, -Ă, *transcarpatici, -ce*, adj. Care se află dincolo de munții Carpați (în raport cu Muntenia și cu Moldova); de peste Carpați; transcarpatin. — **Trans-** + **carpatic.**

TRANSCARPATÍN, -Ă, *transcarpatini, -e*, adj. (Rar) Transcarpatic. — **Trans-** + **carpatin.**

TRANSCAUCAZIÁN, -Ă, *transcaucazieni, -e*, adj. Care se află (sau locuiește) la sud de munții Caucaz. [Pr.: *-ca-u-ca-zi-an*] — Din fr. **transcaucasien.**

TRANSCEIVER s.n. Aparat de emisie-recepție folosit, în special, în practica radioamatorilor. [Pr.: *transívăr*] — Cuv. engl.

TRANSCÉNDE, *transcend*, vb. III. Tranz. **1.** (Livr.) A trece dincolo de..., a păși peste..., a se ridica deasupra a ceva. **2.** (Fil.) A depăși limita cunoașterii experimentale, perceptibile. — Din lat. **transcendere,** fr. **transcender.**

TRANSCENDÉNT, -Ă, *transcendenți, -te*, adj. **1.** (Fil.) Care depășește, care trece dincolo de orizontul experienței sau al întrebuințării teoriei într-un domeniu dat; care presupune un principiu exterior și superior oricărei clase de obiecte. ✦ (În filosofia lui Kant) Care se află dincolo de orice experiență posibilă, fie că este vorba de realități (lucruri în sine), fie de principii ale cunoașterii. ✧ Care se află mai presus de inteligența obișnuită, de lucrurile individuale, de umanitate. **2.** (Mat.) Care folosește calculul diferențial și integral. ✦ (Despre unele numere) Care nu poate fi rădăcina unui polinom cu coeficienți raționali. — Din fr. **transcendant,** lat. **transcendens, -ntis.**

TRANSCENDENTÁL, -Ă, *transcendentali, -e*, adj. (În filosofia lui Kant) Care se referă la formele apriorice ale cunoașterii, care premerge experienței și o condiționează. ✦ Care este deasupra lumii reale. — Din fr. **transcendantal,** lat. **transcendentalis.**

TRANSCENDENTALÍSM s.n. **1.** Concepție filosofică elaborată de Kant și bazată pe ideea că formele apriorice ale conștiinței precedă experiența și constituie condițiile existenței ei. **2.** Curent filosofic caracterizat prin religiozitate panteistă și prin spirit umanitar. — Din fr. **transcendantalisme** (după *transcendent)*.

TRANSCENDENTALÍST, -Ă, *transcendentaliști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al transcendentalismului. — Din fr. **transcendantaliste.**

TRANSCENDENTALITÁTE s.f. (Rar) Caracter transcendental. — Din engl. **transcendentality.**

TRANSCENDENTALIZÁ, *transcendentalizez*, vb. I. Tranz. (Rar) A atribui caracter transcendental. — Din engl. **transcendentalize.**

TRANSCENDÉNȚĂ s.f. Calitatea de a fi transcendent (**1**); calitatea gândirii de a elabora concepte transcendentale. — Din fr. **transcendance** (după *transcendent)*.

TRANSCÉNDERE, *transcenderi*, s.f. (Livr.) Acțiunea de *a transcende*. — V. **transcende.**

TRANSCONTÁINER, *transcontainere*, s.n. Container de mare capacitate utilizat în transportul mărfurilor. — Din fr. **transconteiner.**

TRANSCONTAINERIZÁ, *transcontainerizez*, vb. I. Tranz. A transporta cu transcontainerul. — Din **transcontainer.**

TRANSCONTAINERIZÁRE, *transcontainerizări*, s.f. Acțiunea de *a transcontaineriza*. — V. **transcontaineriza.**

TRANSCRÍE, *transcriu*, vb. III. Tranz. **1.** A copia exact un text scris, a face o copie scrisă fără modificări. ✦ A trece un act, o convenție etc. într-un registru public special. **2.** A transpune în scris un text dintr-un alfabet în altul, de pe o bandă de magnetofon etc. ✦ A nota în scris (cu semne speciale) elementele unui idiom. **3.** A prelucra o bucată muzicală scrisă pentru un anumit instrument sau pentru o anumită voce, spre a fi cântată la alt instrument sau de altă voce. — Din fr. **transcrire** (după *scrie)*.

TRANSCRIÉRE, *transcrieri*, s.f. Acțiunea de *a transcrie* și rezultatul ei. — V. **transcrie.**

TRANSCRIITÓR, -OÁRE, *transcriitori, -oare*, s.m. și f. (Rar) Persoană care transcrie un text literar, o bucată muzicală etc. — **Transcrie** + suf *-tor*.

TRANSCRÍPȚIE, *transcripții*, s.f. **1.** Faptul de a transcrie. ✦ (Concr.) Copie. **2.** (În forma *transcripțiune*) Formalitate, prescrisă de lege, care constă în copierea unui act juridic într-un registru public special. [Var.: (înv.) **transcripțiúne** s.f.] — Din fr. **transcription.**

TRANSCRIPȚIÚNE s.f. v. **transcripție.**

TRANSDANUBIÁN, -Ă, *transdanubieni, -e*, adj. Care se află sau locuiește dincolo de Dunăre. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **transdanubien.**

TRANSDUCTÓR, *transductoare*, s.n. (Tehn.) Dispozitiv care primește energie de o anumită formă și o convertește într-o altă formă de energie. — Din fr. **transducteur.**

TRANSDÚCȚIE, *transducții*, s.f. (Biol.) Transfer de material genetic între bacterii prin intermediul bacteriofagelor. — Din fr. **transduction.**

TRANSÉPT, *transepturi*, s.n. Naos transversal care taie în unghi drept naosul principal al unei biserici, alcătuind cu acesta un plan în formă de cruce. — Din fr. **transept.**

TRANSEUROPEÁN, -Ă, *transeuropeni, -e*, adj. Care traversează Europa. — Din fr. **transeuropéen.**

TRANSFĂGĂRĂȘEÁN s.n. Șosea de altitudine care traversează crestele munților Făgăraș în zona lacului Bâlea. — **Trans-** + **făgărășean**.

TRANSFÉR, *transferuri*, s.n. Faptul de a (se) transfera. — Din fr. **transfert.**

TRANSFERÁ, *transfér*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) muta (cu serviciul) de la o instituție la alta, fără desfacerea contractului de muncă (cu consimțământul sau la cererea salariatului). ✦ A (se) muta la alt club sportiv, la altă echipă. ✦ Tranz. A transmite un drept. **2.** Tranz. A face un schimb, o trecere, o transmitere de energie, de căldură etc. de la un sistem fizic sau tehnic la altul. — Din fr. **transférer.**

TRANSFERÁBIL, -Ă, *transferabili, -e*, adj. Care poate fi transferat. — Din fr. **transférable.**

TRANSFERÁRE, *transferări*, s.f. Acțiunea de *a (se) transfera* și rezultatul ei. — V. **transfera.**

TRANSFIGURÁ, *transfigurez*, vb. I. Tranz. și refl. A(-și) schimba (în mod esențial) expresia feței, înfățișarea, starea de spirit; *p. ext.* a (se) transforma. — Din fr. **transfigurer,** lat. **transfigurare.**

TRANSFIGURÁRE, *transfigurări*, s.f. Faptul de *a (se) transfigura*; modul cum arată ceea ce s-a transfigurat; transfigurație. — V. **transfigura.**

TRANSFIGURÁT, -Ă, *transfigurați, -te*, adj. Schimbat (în mod esențial) la înfățișare, la față (sub influența unei emoții) — V. **transfigura.**

TRANSFIGURÁȚIE, *transfigurații*, s.f. Transfigurare. — Din fr. **transfiguration,** lat. **transfiguratio.**

TRANSFILÁJ, *transfilaje*, s.n. (Mar.) Legătură cu care se prind unele vele pe vergea. — Din fr. **transfilage.**

TRANSFOCATÓR, *transfocatoare*, s.n. Obiectiv cu distanța focală variabilă continuu, folosit în cinematografie sau la televiziune pentru a obține efectul de apropiere sau de depărtare rapidă de subiect. — Din rus. **transfokator.**

TRANSFORMÁ, *transfórm*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) schimba înfățișarea, a da sau a căpăta alt aspect, altă formă; a (se) schimba, a (se) preface. ✦ Spec. (A-și) schimba caracterul, comportarea, felul de a fi. **2.** Tranz. (Mat.) A construi un corespondent, un echivalent al unei figuri date sau al unei valori, schimbând unele elemente și păstrând altele, potrivit anumitor formule. ✦ A schimba în cantități echivalente o formă de energie în altă formă de energie. **3.** Intranz. (La unele jocuri sportive) A obține, prin executarea reușită a unei lovituri (de pedeapsă), unul sau mai multe puncte în avantajul echipei sale. — Din fr. **transformer,** lat. **transformare.**

TRANSFORMÁBIL, -Ă, *transformabili, -e*, adj. Care poate fi transformat. — Din fr. **transformable.**

TRANSFORMABILITÁTE s.f. (Rar) Calitate a unui lucru de a putea fi transformat. — **Transformabil** + suf. *-itate*.

TRANSFORMÁRE, *transformări*, s.f. Acțiunea de *a (se) transforma* și rezultatul ei; transformație. — V. **transforma.**

TRANSFORMATÓR, -OÁRE, *transformatori, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. Care transformă, preface, preschimbă. **2.** S.n. Aparat, mașină, instalație care servește la modificarea fie a formei, fie a anumitor caracteristici ale energiei primite. — Din fr. **transformateur.**

TRANSFORMÁȚIE, *transformații*, s.f. (Înv.) Transformare. [Var.: (înv.) **transformațiúne** s.f.] — Din fr. **transformation,** lat. **transformatio, -onis.**

TRANSFORMAȚIONÁL, -Ă, *transformaționali, -e*, adj. (Lingv.; în sintagma) *Gramatică transformațională* = gramatică ce își propune găsirea unor structuri de adâncime care, prin transformări succesive, să permită obținerea tuturor construcțiilor corecte posibile într-o limbă. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **transformational,** fr. **transformationnel.**

TRANSFORMAȚIONALÍSM s.n. (Lingv.) Curent care preconizează și susține gramatica transformațională. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **transformationalism,** fr. **transformationnalisme.**

TRANSFORMAȚIÚNE s.f. v. **transformație.**

TRANSFORMÍSM s.n. Concepție biologică după care speciile de vegetale și animale se află într-un continuu proces de transformare; evoluționism. — Din fr. **transformisme.**

TRANSFORMÍST, -Ă, *transformiști, -ste*, s.m., adj. **1.** S.m. Adept al transformismului. **2.** Adj. Care aparține transformismului, privitor la transformism. — Din fr. **transformiste.**

TRANSFRONTALIÉR, -Ă, *transfrontalieri, -e,* adj. Care se află dincolo de graniță. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **transfrontalier.**

TRANSFÚG, -Ă, *transfugi, -ge*, s.m. și f. Militar care săvârșește un act de trădare, trecând în tabăra inamică; *p. ext.* persoană care își părăsește (în mod ilegal) țara) în special din motive politice. — Din fr. **transfuge,** lat. **transfuga.**

TRANSFUZÁ, *transfuzez*, vb. I. Tranz. (Rar) A efectua o transfuzie. — Din fr. **transfuser.**

TRANSFÚZIE, *transfuzii*, s.f. Administrare pe cale intravenoasă a unei cantități de sânge, proaspăt sau conservat, recoltat de la un donator. — Din fr. **transfusion.**

TRANSGRESÁ, *transgresez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A face să treacă dincolo de o limită; a încălca o lege, un regulament etc. — Din fr. **transgresser.**

TRANSGRESÁRE, *transgresări*, s.f. (Livr.) Acțiunea de *a transgresa* — V. **transgresa.**

TRANSGRESÁT, -Ă, *transgresați, -te*, adj. (Livr.; despre limite, legi, regulamente etc.) Care a fost depășit; care a fost încălcat. — V. **transgresa.**

TRANSGRÉSIE s.f. v. **transgresiune.**

TRANSGRESIÚNE, *transgresiuni*, s.f. (Geol.) Proces de înaintare a apelor marine peste o porțiune de uscat, fie datorită creșterii nivelului mării, fie unor mișcări de ridicare a scoarței terestre. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **transgrésie** s.f.] — Din fr. **transgression,** lat. **transgressio, -onis.**

TRANSHUMÁNT, -Ă, *transhumanți, -te*, adj. Care practică transhumanța. ✦ (Despre animale) Care este mutat dintr-un loc în altul, după anotimpuri, în vederea asigurării hranei necesare. — Din fr. **transhumant.**

TRANSHUMÁNȚĂ, *transhumanțe*, s.f. Deplasare sezonieră a păstorilor cu turmele de animale (îndeosebi de oi) vara la pășunile de la munte și toamna spre cele de la șes. — Din fr. **transhumance.**

TRANSIGÉNT, -Ă, *transigenți, -te*, adj. (Livr.) Care cedează ușor, care face concesii și compromisuri; conciliant. — Din lat. **transigens, -ntis,** fr. **transigeant.**

TRANSIGÉNȚĂ s.f. (Livr.) Atitudine transigentă. — După fr. **transigéance.**

TRANSILUMINÁRE s.f. (Med.) Metodă de examinare a anumitor părți ale corpului (sinusuri, buze, degete), constând în luminarea lor cu o lampă electrică într-o cameră obscură. — După fr. **transillumination.**

TRANSILVÁN, -Ă, *transilvani, -e*, adj. Transilvănean. — Din lat. **transylvanus.**

TRANSILVĂNEÁN, -Ă, *transilvăneni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Transilvania; ardelean. **2.** Adj. Care aparține Transilvaniei sau transilvănenilor (**1**), privitor la Transilvania ori la transilvăneni; ardelean, ardelenesc, transilvan. — **Transilvania** (n. pr.) + suf. *-ean*.

TRANSILVĂNEÁNCĂ, *transilvănence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din Transilvania; ardeleancă. — **Transilvănean** + suf. *-că*.

TRANSISTÓR s.n. v. **tranzistor.**

TRANSLÁ, *translez*, vb. I. Tranz. **1.** (Rar) A traduce (**1**). **2.** A deplasa prin translație. — Din **translație** (derivat regresiv).

TRANSLÁRE, *translări*, s.f. Acțiunea de *a transla*; translație. — V. **transla.**

TRANSLATÁ, *translatez,* vb. I. Tranz. A converti un fișier de date al unui calculator dintr-un format de fișier în altul; a converti un program dintr-un limbaj de programe sau sistem de operare în altul. — Din fr. **translater,** engl. **translate.**

TRANSLATÍV, -Ă, *translativi, -e*, adj. (Despre un act juridic) Prin care se transferă un drept. — Din fr. **translatif.**

TRANSLÁTOR, -OÁRE, *translatori, -oare*, s.m. și f., s. n. **1.** S.m. și f. Traducător oficial atașat unui for diplomatic, administrativ sau judecătoresc; interpret. **2.** S.n. Transformator electric utilizat pe liniile de telecomunicații (interurbane). [Acc. și: (**2**) *translatór*] — Din fr. **translateur,** lat. **translator, -oris.**

TRANSLĂȚIE, *translații*, s.f. Deplasare a unei figuri plane sau a unui corp astfel încât toate punctele acestora să aibă în orice moment viteze egale și paralele și să descrie traiectorii identice. ✦ P. gener. (Rar) Deplasare. [Var.: (înv.) **translațiúne** s.f.] — Din fr. **translation,** lat. **translatio, -onis.**

TRANSLAȚIÚNE s.f. v. **translație.**

TRANSLITERÁ, *transliterez*, vb. I. Tranz. A face transliterația unui text. — Din fr. **translittérer.**

TRANSLITERÁRE, *transliterări*, s.f. Acțiunea de *a translitera* și rezultatul ei. — V. **translitera.**

TRANSLITERÁT, -Ă, *transliterați, -te*, adj. (Despre texte) Care a fost redat prin transliterație. — V. **translitera.**

TRANSLITERÁȚIE, *transliterații,* s.f. Transcriere folosită în lucrările filologice, care urmărește să redea în alt alfabet echivalentele semnelor textului copiat, fără a se ține seama de eventualele deosebiri de ordin fonetic dintre semnele celor două alfabete. — Din fr. **translittération,** lat. **translitteratio.**

TRANSLOCÁ, *translóc*, vb. I. Tranz. (Livr.) A muta (**1**). — Din **translocație** (derivat regresiv).

TRANSLOCÁRE, *translocări*, s.f. (Livr.) Acțiunea de *a transloca*; translocație, mutare. — V. **transloca.**

TRANSLOCÁT, -Ă, *translocați, -te*, adj. Care a fost mutat. — V. **transloca.**

TRANSLOCÁȚIE, *translocații*, s.f. Mutare dintr-un loc în altul. ✦ (Biol.) Mutație cromozomică constând în atașarea unui fragment de cromozom la alt cromozom. — Din lat. **translocatio, -onis,** fr. **translocation.**

TRANSLUCÍD, -Ă, *translucizi, -de*, adj. Care este parțial transparent, lăsând lumina să treacă fără a permite să se distingă contururile sau detaliile obiectelor. — Din fr. **translucide,** lat. **translucidus.**

TRANSLUCIDITÁTE s.f. Proprietate a unor corpuri sau medii de a fi translucide. — Din fr. **translucidité.**

TRANSMARÍN, -Ă, *transmarini, -e*, adj. (Rar) Care se află dincolo de mare; de peste mare. — Din fr. **transmarin.**

TRANSMEDITERANEÁN, -Ă, *transmediteraneeni, -e*, adj. Care traversează Mediterana. [Pr.: *-ne-an*] — Din fr. **transmediterranéen.**

TRANSMIGRÁȚIE, *transmigrații*, s.f. Concepție religioasă potrivit căreia sufletul dintr-un corp trece, după moarte, în alt corp. — Din fr. **transmigration,** lat. **transmigratio.**

TRANSMISÍBIL, -Ă, *transmisibili, -e*, adj. Care poate fi transmis. — Din fr. **transmissible.**

TRANSMISIBILITÁTE s.f. Calitatea de a fi transmisibil. — Din fr. **transmissibilité.**

TRANSMÍSIE s.f. v. **transmisiune.**

TRANSMISIONÍST, -Ă, *transmisionișți*, s.m. Militar din trupele de transmisiuni. [Pr.: *-si-o-*] — Din **transmisiune.**

TRANSMISIÚNE, *transmisiuni*, s.f. **I.** Faptul de a transmite. **1.** Trecere a energiei, a radiațiilor, a undelor dintr-un loc în altul, fără deplasarea surselor acestora. ✦ Emisiune radiofonică. ✦ *Trupe* (sau *unități* etc.) *de transmisiuni* = trupe specializate în executarea și asigurarea legăturilor prin radio, telefon etc. **2.** (Jur.) Trecere a unui bun, a unui drept de la o persoană la alta. **II.** (În forma *transmisie)* Ansamblu de organe de mașini, de mecanisme, dispozitive etc. cu ajutorul cărora se transmite mișcarea de la un organ de mașină la altul sau de la o mașină la alta. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **transmísie** s.f.] — Din fr. **transmission,** lat. **transmissio, -onis.**

TRANSMÍTE, *transmít*, vb. III. Tranz. **1.** A trimite sau a comunica ceva prin intermediul unei persoane, al unei scrisori etc. ✦ A aduce la cunoștința cuiva un lucru, un fapt; a comunica cuiva ceva. ✦ A comunica ceva cu ajutorul unui post emițător de radio, de televiziune, de telegraf; a emite. **2.** A face să ajungă la altul, a trece din om în om. **3.** (Jur.) A trece un bun, un drept etc. de la o persoană la alta. **4.** A realiza o deplasare de energie, de radiații, de unde etc. ✦ Refl. (Despre energie, radiații, unde etc.) A trece dintr-un loc în altul; a se propaga. **5.** A comunica o mișcare de la o mașină la alta sau de la un organ al unei mașini la altul. [Perf. s. *transmisei*, part. *transmis*] — Din fr. **transmettre,** lat. **transmittere.**

TRANSMÍTERE, *transmiteri*, s.f. Acțiunea de *a (se) transmite* și rezultatul ei. — V. **transmite.**

TRANSMIȚĂTÓR, -OÁRE, *transmițători, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. Care transmite. **2.** S.n. Aparat ori dispozitiv (automat) pentru transmiterea semnalelor telegrafice sau radiofonice. — **Transmisie** + suf. *-ător*.

TRANSMODULÁȚIE, *transmodulații*, s.f. (Fiz.) Deformare a unei modulații prin suprapunerea alteia. — Din fr. **transmodulation.**

TRANSMUTÁ, *transmút*, vb. I. Tranz. A supune unei transmutații chimice. ✦ P. gener. A transforma, a schimba. — Din fr. **transmuter.**

TRANSMUTÁBIL, -Ă, *transmutabili, -e*, adj. (Livr.). Care poate fi transmutat. — Din fr. **transmutable.**

TRANSMUTÁRE, *transmutări*, s.f. Acțiunea de *a transmuta*. — V. **transmuta.**

TRANSMUTÁȚIE, *transmutații*, s.f. Transformare a unui element chimic în altul prin dezintegrare radioactivă naturală sau prin reacții nucleare. ✦ P. gener. Schimbare, transformare. — Din fr. **transmutation,** lat. **transmutatio.**

TRANSNAȚIONÁL, -Ă, *transnaționali, -e*, adj. Care depășește granițele naționale. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl., fr. **transnational.**

TRANSOCEÁNIC, -Ă, *transoceanici, -ce*, adj. s.n. **1.** Adj. Care este situat dincolo de ocean, de peste ocean; care se face între mai multe oceane. **2.** S.n. Navă (comercială) de mare tonaj folosită pentru transportul între porturi situate de o parte și de alta a unui ocean. — Din fr. **transocéanique.**

TRANSPARÉNT, -Ă, *transparenți, -te*, adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care poate fi străbătut de radiații electromagnetice (mai ales de lumină), fără ca acestea să fie absorbite sau difuzate; prin care se poate vedea clar, care lasă să se distingă conturul și detaliile obiectelor; străveziu. ✦ Fig. Diafan, subțire, delicat; firav. **2.** Fig. Care poate fi ușor înțeles sau ghicit; limpede, clar. **II.** S.n. Foaie de hârtie cu linii groase, paralele, care se așază sub hârtia de scris, pentru a înlesni scrierea în rânduri drepte. — Din fr. **transparent,** lat. **transparens, -ntis.**

TRANSPARÉNȚĂ, *transparențe*, s.f. (Adesea fig.) Proprietate a unor corpuri sau a unor medii de a fi transparente. — Din fr. **transparence.**

TRANSPĂREÁ, *transpár*, vb. II. Intranz. (Rar) A se zări, a se întrezări, a se ghici. — **Trans-** + **părea** (după fr. **transparaître).**

TRANSPERÁNT, *transperante*, s.n. Stor. — Cf. fr. transparent.

TRANSPIRÁ, *transpír*, vb. I. Intranz. **1.** A secreta și a elimina sudoarea prin porii pielii; a asuda, a năduși. **2.** (Despre plante) A elimina apă sub formă de vapori. **3.** Fig. (Fam.) A ieși la suprafață, a reieși, a se afla, a se auzi (o știre secretă, un zvon etc.). — Din fr. **transpirer.**

TRANSPIRÁRE s.f. Acțiunea de *a transpira*; transpirație. — V. **transpira.**

TRANSPIRÁT[1] s.n. Faptul de *a transpira*. — V. **transpira.**

TRANSPIRÁT[2], -Ă, *transpirați, -te*, adj. Care este acoperit cu transpirație; asudat, năduşit (**1**). — V. **transpira.**

TRANSPIRÁȚIE, *transpirații*, s.f. Faptul de a transpira; transpirare. ✦ (Concr.) Secreție eliminată prin porii pielii; sudoare, năduşeală. ✦ (Concr.) Vapori de apă eliminați de către plante. — Din fr. **transpiration.**

TRANSPLÁNT, *transplanturi*, s.n. (Med.) **1.** Organ, parte dintr-un organ, țesut etc. care este transplantat printr-o intervenție chirurgicală. **2.** Intervenție chirurgicală de înlocuire a unui țesut sau organ bolnav cu un alt țesut ori organ sănătos preluat de la un donator. — Din fr. **transplant.**

TRANSPLANTÁ, *transplantez*, vb. I. Tranz. **1.** A muta o plantă de la un loc provizoriu la locul de cultură; a răsădi. ✦ A aduce şi a face să se aclimatizeze o plantă sau un animal în altă regiune decât aceea unde trăieşte de obicei. ✦ Fig. A adapta, a împământeni o instituție, un obicei etc. **2.** A face un transplant (2). — Din fr. **transplanter,** lat. **transplantare.**

TRANSPLANTÁBIL, -Ă, *transplantabili, -e*, adj. (Med.; despre organe, țesuturi etc.) Care poate fi transplantat. — Din fr. **transplantable.**

TRANSPLANTÁRE, *transplantări*, s.f. Acțiunea de *a transplanta* şi rezultatul ei; transplantație. — V. **transplanta.**

TRANSPLANTÁȚIE, *transplantații*, s.f. (Rar) Transplantare. — Din fr. **transplantation.**

TRANSPLANTOLOGÍE s.f. (Med.) Disciplină care studiază şi pregătește organele, țesuturile pentru transplant. — De la **transplant** (după *biologie)*.

TRANSPÓRT, *transporturi*, s.n. **1.** Faptul de a transporta. ✦ (La pl.) Ramură a economiei naționale cuprinzând totalitatea mijloacelor rutiere, aeriene şi navale care asigură circulația bunurilor şi a persoanelor. **2**. Totalitatea bunurilor sau a persoanelor care sunt transportate la un moment dat şi în condiții determinate. **3.** Fig. (Livr.) Uitare de sine cauzată de emoție, de entuziasm, de plăcere; stare de contemplație. — Din fr. **transport.**

TRANSPORTÁ, *transpórt*, vb. I. **1.** Tranz. A deplasa (cu un vehicul) bunuri sau persoane dintr-un loc în altul; a căra, a duce, a purta. **2.** Refl. A se duce la fața locului (pentru o constatare judiciară, pentru o anchetă, o inspecție etc.); a se deplasa. **3.** Tranz. Fig. (Livr.) A aduce pe cineva într-o stare de uitare de sine, în urma unei emoții profunde, a entuziasmului, a plăcerii. — Din fr. **transporter,** lat. **transportare.**

TRANSPORTÁBIL, -Ă, *transportabili, -e*, adj. Care poate fi transportat. — Din fr. **transportable.**

TRANSPORTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) transporta*. — V. **transporta.**

TRANSPORTÁT, -Ă, *transportați, -te*, adj. Stăpânit de un entuziasm, de o plăcere fără margini. ✦ Dus pe gânduri, absent. — V. **transporta.**

TRANSPORTÓR, -OÁRE, *transportori, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. Care transportă, care duce, care cară. **2.** S.n. Utilaj sau instalație (automată) pentru transportul continuu al unor materiale, piese, produse etc. pe distanțe relativ scurte, pe bandă rulantă. **3.** S.n. Autovehicul blindat, echipat cu armament uşor, care serveşte la transportul militarilor. — Din fr. **transporteur.**

TRANSPOZITÍV, -Ă, *transpozitivi, -e*, adj. (Despre limbi) Care nu are o topică fixă, raporturile sintactice fiind exprimate prin terminațiile cuvintelor. — Din fr. [langues] **transpositives.**

TRANSPOZIȚÍE, *transpoziții*, s.f. (Rar) Transpunere. ✦ Spec. (Mat.) Permutare a două litere într-o formulă. ✦ Spec. Schimbare a poziției unor atomi sau a unor radicali dintr-o moleculă a unei substanțe cu formarea unui nou compus. ✦ Spec. Transcriere sau executare a unei compoziții muzicale în altă tonalitate. — Din fr. **transposition.**

TRANSPÚNE, *transpún*, vb. III. **1.** Tranz. A muta, a schimba ceva dintr-un loc în altul, dintr-o stare sau dintr-o situație în alta. ✦ Fig. A da expresie în scris, pe scenă, pe ecran etc.; a reda, a pune pe hârtie, în versuri, pe scenă etc. ✦ A transcrie sau a executa o compoziție muzicală în altă tonalitate decât aceea în care a fost scrisă. ✦ A muta un termen dintr-o parte a unei ecuații în alta (schimbându-i semnul). **2.** Refl. Fig. A se situa cu mintea, cu imaginația etc. în altă situație sau în alt timp. —**Trans-** + **pune** (după fr. *transposer*, lat. *transponere)*.

TRANSPÚNERE, *transpuneri*, s.f. Acțiunea de *a (se) transpune* şi rezultatul ei; transpoziție. — V. **transpune.**

TRANSSAHARIÁN, -Ă, *transsaharieni, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care traversează Sahara. **2.** Cale ferată şi tren care unește Nigerul cu Marea Mediterană (străbătând Sahara). [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **transsaharian.**

TRANSSEXUÁL, -Ă, *transsexuali, -e*, adj. s.m. şi f. **1.** Adj. (Biol.) Referitor la trecerea de la un sex la altul. **2.** S.m. şi f. Persoană caracterizată prin transsexualism. — Din fr. **transsexuel,** engl. **transsexual.**

TRANSSEXUALÍSM s.n. Constituție psihologică particulară, caracterizată prin convingerea fermă a unei persoane că ar aparține sexului opus şi uneori dorința obsedantă de a-şi schimba sexul. [Pr.: *-xu-al*] — Din fr. **transsexualisme.**

TRANSSIBERIÁN, *transsiberiene*, s.n. Cale ferată şi tren care străbate Siberia de la un capăt la altul. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **transsibérien.**

TRANSSUBSTANȚIAȚIÚNE s.f. (Bis.) Transsubstanțiere. [Pr.: *-ți-a-ți-u-*] — Din fr. **transsubstantiation.**

TRANSSUBSTANȚIÉRE s.f. (În religia creştină) Prefacerea miraculoasă a pâinii şi a vinului din cuminecătură în trupul şi sângele lui Isus Hristos. [Pr.: *-ți-e-*] — După fr. **transsubstantiation.**

TRANSTRÁV s.n. (Cin.) Procedeu de filmare constând din folosirea simultană şi în sens contrar a unui transfocator şi a travellingului. — **Trans**[focator] + **trav**[elling].

TRANSSUDÁT, *transsudate*, s.n. Plasmă care trece din sânge în țesuturi sau în cavități naturale ale organismului, în unele stări patologice. — Din fr. **transsudat.**

TRANSSUDÁȚIE, *transsudații,* s.f. Trecere a plasmei din sânge în țesutul interstițial sau într-o cavitate naturală a organismului. — Din fr. **transsudation.**

TRANSURANIÁN, -Ă, *transuranieni, -e*, adj. (Chim.) Transuranic. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **transuranien.**

TRANSURÁNIC, -Ă, *transuranici, -ce*, adj. (Despre elemente chimice) Care are numărul atomic mai mare decât acela al uraniului şi este obținut prin bombardarea altor elemente; transuranian. — Din germ. **transuranisch.**

TRANSVAZÁ, *transvazez*, vb. I. Tranz. A muta un lichid sau un material pulverulent dintr-un vas în altul. — Din fr. **transvaser.**

TRANSVAZÁRE, *transvazări*, s.f. Acțiunea de *a transvaza* şi rezultatul ei. — V. **transvaza**.

TRANSVERSÁL, -Ă, *transversali, -e*, adj., s.f. **1.** Adj. Care are direcția perpendiculară pe lungimea unui corp, a unei suprafețe; care taie ceva de-a curmezişul, care trece cruciş peste ceva. ✦ *Secțiune transversală* = suprafață obținută prin secționarea unui obiect cu un plan perpendicular pe lungimea lui. **2.** S.f. (Mat.) Dreaptă care taie o figură dată. **3.** S.f. Galerie orizontală în interiorul unei mine, care trece de-a curmezişul direcției stratului. — Din fr. **transversal.**

TRANSVÉRTER, *transvertere*, s.n. Aparat auxiliar folosit pentru translația radiocomunicații bilaterale dintr-o gamă în alta. — Din engl. **transverter.**

TRANSVERTÓR, *transvertoare*, s.n. Maşină electrică care transformă curentul electric din continuu în alternativ şi invers sau care schimbă frecvența unui curent alternativ. — Din fr. **transverteur.**

TRANŞÁ, *tranşez*, vb. I. Tranz. **1**. A rezolva repede şi definitiv o dificultate, un conflict etc. **2.** A separa, în porțiuni anatomice, după sortimente, calitate etc., carnea unui animal tăiat pentru consum. — Din fr. **trancher.**

TRANŞÁNT, -Ă, *tranşanți, -te*, adj. Care nu admite contrazicere; categoric, hotărât. ✦ (Despre culori) Care se opune puternic una alteia. — Din fr. **tranchant.**

TRANŞÁRE s.f. Acțiunea de *a tranşa* şi rezultatul ei. — V. **tranşa.**

TRÁNŞĂ, *tranşe*, s.f. **1.** Fiecare dintre părțile în care sunt divizate lucrurile ce urmează să fie produse sau distribuite în etape succesive; parte, porție. ✦ Fiecare dintre porțiunile anatomice în care este separată carnea tăiată, în vederea sortării pe calități şi a formării de pachete preambalate. **2.** Suprafața formată de marginile tăiate ale foilor unei cărți, ale unui registru etc., uneori vopsită sau aurită. — Din fr. **tranche.**

TRANŞÉE, *tranşee*, s.f. Şanț îngust cu parapete şi locaşuri de tragere, care oferă protecție împotriva focului inamic. ✦ Şanț sau săpătură de lungime mare, executate în anumite scopuri tehnice. [Pr. : *-şe-e*] — Din fr. **tranchée.**

TRANZÁCȚIE, *tranzacții*, s.f. Convenție între două sau mai multe părți, prin care se transmit anumite drepturi, se face un schimb comercial etc.; *p. gener.* înțelegere, învoială, acord. [Var.: (înv.) **tranzacțiúne** s.f.] — Din fr. **transaction,** lat. **transactio, -onis.**

TRANZACȚIONÁ, *tranzacționez*, vb. I. Tranz. A efectua o tranzacție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **tranzacțiune.**

TRANZACȚIONÁL, -Ă, *tranzacționali, -e*, adj. Care se referă la o tranzacție, care are la bază o tranzacție sau rezultă dintr-o tranzacție. [Pr. : *-ți-o-*] — Din fr. **transactionnel.**

TRANZACȚIONÁRE, *tranzacționări*, s.f. Acțiunea de *a tranzacționa* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **tranzacționa.**

TRANZACȚIONÁT, -Ă, *tranzacționați, -te*, adj. Care a fost obiectul unei tranzacții. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **tranzacționa.**

TRANZACȚIÚNE s.f. v. **tranzacție.**

TRANZIÉNT, -Ă, *tranzienți, -te*, adj. (Livr.) **1.** Tranzitoriu. **2.** Care trece (repede); trecător, efemer. [Pr.: *-zi-ent*] — Din lat. **transiens, -tis,** engl. **transiens.**

TRANZIÉNȚĂ s.f. **1.** (Livr.) Caracterul a ceea ce este trecător, tranzient (**2**); efemeritate. **2.** (Fil.) Devenire continuă a realității ce impune o permanentă adaptare a omului la mutațiile intervenite. [Pr.: *-zi-en-*. — Scris şi: *transiență*] — După engl. **transience.**

TRANZISTÓR, *tranzistoare*, s.n. **1.** Semiconductor al unui circuit electric servind ca amplificator de putere. **2.** Aparat de radio portativ prevăzut cu mai multe tranzistoare **(1)**. [Pl. şi: (m.) *tranzistori*. — Var.: **transistór** s.n.] — Din fr. **transistor,** germ. **Transistor.**

TRANZISTORIZÁ, *tranzistorizez*, vb. I. Tranz. A supune un aparat de tip vechi operației de înlocuire a tuburilor electronice cu tranzistoare; a echipa cu tranzistoare. — Din engl. **transistorize,** fr. **transistoriser.**

TRANZISTORIZÁRE, *tranzistorizări*, s.f. Acțiunea de *a tranzistoriza*. — V. **tranzistoriza.**

TRANZISTORIZÁT, -Ă, *tranzistorizați, -te*, adj. Care a fost echipat cu tranzistoare. — V. **tranzistoriza.**

TRANZISTORMÉTRU, *tranzistormetre*, s.n. Aparat pentru controlul şi măsurarea parametrilor tranzistoarelor. — Din fr. **transistormètre.**

TRÁNZIT, *tranzituri*, s.n. **1.** Trecere a unor mărfuri sau a unor persoane dintr-o ţară în alta prin teritoriul altei ţări; regim vamal special, prevăzând scutirea de taxe pentru mărfurile aflate în această situaţie. ✧ *Bilet de tranzit* = autorizaţie scrisă privind scutirea de vamă a unor mărfuri care sunt în trecere printr-o ţară străină. **2.** Trecere a unui tren sau a unui călător printr-o staţie sau printr-o ţară cu efectuarea opririlor numai pentru schimbări de direcţie şi încrucişări. **3.** (În sintagma) *Tranzit digestiv* = drum parcurs de alimente prin tubul digestiv din momentul introducerii lor în gură până la absorbţia elementelor asimilabile şi eliminarea resturilor. — Din fr. **transit.**

TRANZITÁ, *tranzitez*, vb. I. Tranz. (Rar) A transporta printr-o ţară străină mărfuri în tranzit. — Din fr. **transiter.**

TRANZITÁRE, *tranzitări*, s.f. (Rar) Acţiunea de *a tranzita*. — V. **tranzita.**

TRANZITÍV, -Ă, *tranzitivi, -e*, adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Gram.) (Verb) a cărui acţiune se răsfrânge asupra unui obiect, fiind construit cu complementul direct. **2.** Adj. Care are însuşirea de tranzitivitate (**2**). — Din fr. **transitif,** lat. **transitivus.**

TRANZITIVITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unor verbe de a fi tranzitive (**1**). **2.** Proprietate a unor relaţii logice sau matematice de a se transmite ca atare, prin termenii intermediari, între primul şi ultimul termen al şirului de termeni ordonaţi pe baza acestei relaţii. — Din fr. **transitivité.**

TRANZITÓRIU, -ÍE, *tranzitorii*, adj. Care face trecerea de la o stare la alta; de tranziţie; intermediar. ✦ (Despre funcţionarea unui sistem) Caracterizat prin variaţia în timp a cel puţin unei mărimi. — Din lat. **transitorius,** fr. **transitoire.**

TRANZÍŢIE, *tranziţii*, s.f. Trecere (lentă sau bruscă) de la o stare, de la o situaţie, de la o idee la alta. ✧ Loc. adj. *De tranziţie* = de trecere; intermediar, tranzitoriu; *p. ext.* provizoiru. — Din fr. **transition,** lat. **transitio.**

TRANZIŢIONÁL, -Ă, *tranziţionali, -e*, adj. (Livr.) Cu caracter de tranziţie, de tranziţie. [Pr.:*-ţi-o-*] — Din fr. **transitionnel.**

TRAP (**1**) *trapuri,* s.n., interj. **1.** S.n. Alergare a calului cu viteză medie, în care animalul păşeşte concomitent cu un picior dinainte şi cu piciorul opus dinapoi. ✦ Zgomot făcut de un cal care merge în acest fel. **2.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut de mersul în fugă al cailor sau, *p. ext.*, de mersul grăbit al unui om. — Din germ. **Trab.**

TRÁPĂ, *trape*, s.f. **1.** Deschidere într-o podea sau într-un tavan pentru accesul într-o pivniţă, sub podiumul unei scene, într-un pod etc.; uşă orizontală a acestei deschideri; chepeng. ✦ *Spec.* Deschidere de control sub podeaua unui teatru, a unui vapor etc. **2.** Acoperământ al unei capcane pentru prinderea în stare vie a animalelor. — Din fr. **trappe.**

TRAPÉZ, (1, 2) *trapeze*, s.n., (**3**) *trapezi*, s.m. **1.** S.n. Patrulater care are drept baze două laturi paralele şi neegale. **2.** S.n. Aparat de gimnastică format dintr-o bară mobilă, legată la extremităţi cu două frânghii sau cabluri egale în lungime, fixate de plafon sau de o grindă. ✦ Leagăn improvizat pentru păsări şi animale ţinute în colivii sau cuşti. **3.** S.m. Muşchi plat în formă de patrulater situat în regiunea spatelui, începând de la ceafă. — Din fr. **trapèze.**

TRAPEZÁN, *trapezani*, s.m. Nume dat şalăului mic, sub 30 de cm lungime. — Et. nec.

TRAPEZÁRE, *trapezări*, s.f. (Înv.) Trapeză. — Din ngr. **trapezárion.**

TRAPÉZĂ, *trapeze*, s.f. Sală de mese într-o mănăstire; refectoriu, trapezare, trapezărie. — Din sl. **trapeza.**

TRAPEZĂRÍE, *trapezării*, s.f. (Înv.) Trapeză. — **Trapezare** + suf. *-ie*.

TRAPEZÍSM s.n. Acrobaţie la trapez. — **Trapez** + suf. *-ism*.

TRAPEZÍST, -Ă, *trapezişti, -ste*, s.m. şi f. Gimnast (acrobat) specializat în exerciţiile la trapez. — Din fr. **trapéziste.**

TRAPEZOÉDRU, *trapezoedre*, s.n. Corp ale cărui feţe sunt trapezoidale. — Din fr. **trapézoèdre.**

TRAPEZOÍD, *trapezoide*, s.n. Suprafaţă generată prin rotirea unui trapez în jurul unei axe din planul său, pe care nu-l intersectează. — Din fr. **trapézoïde.**

TRAPEZOIDÁL, -Ă, *trapezoidali, -e*, adj. Care are forma unui trapez (**1**) sau a unui trapezoid. [Pr.: *-zo-i-*] — Din fr. **trapézoïdal.**

TRAPIÓN, *trapioane*, s.n. Deschizătură practicată în planşeul unei scene pentru a permite trecerea decorurilor care se ridică de dedesubt. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **trappillon.**

TRAPÍST, (**1**) *trapişti*, s.m., (**2**) s.n. **1.** S.m. Membru al unui ordin călugăresc catolic. **2.** S.n. Brânză fabricată (odinioară numai de trapişti **1**) după un procedeu special de fermentare. [Var.: (**2**) **trapístă** s.f.] — Din fr. **trappiste.**

TRAPÍSTĂ s.f. v. **trapist.**

TRAS[1] s.n. Faptul de *a trage.* — V. **trage.**

TRAS[2]**, -Ă,** *traşi, -se*, adj., s.m. **1.** Adj. (Despre faţă sau părţi ale ei) Slab, obosit, sleit (de boală, de supărare etc.); (despre oameni) care are faţa slabă, obosită, suptă. **2.** S.m. Persoană asupra căreia s-a emis o trată pe care este obligată să o plătească la scadenţă. — V. **trage.**

TRASÁ, *trasez*, vb. I. Tranz. **1.** A însemna pe o suprafaţă linia sau desenul unui drum, al unui plan, al unei figuri geometrice etc.; *spec.* a însemna pe o piesă brută conturul suprafeţelor de prelucrat. **2.** A indica, a da directive în vederea unei acţiuni sau a unei activităţi; a arăta prin câteva idei generale ceea ce este esenţial într-o problemă, într-o situaţie etc.; a schiţa. — Din fr. **tracer.**

TRASÁJ s.n. (Rar) Trasare. — Din fr. **traçage.**

TRASÁRE, *trasări*, s.f. Acţiunea de *a trasa* şi rezultatul ei; trasaj. — V. **trasa.**

TRASÁT s.n. Faptul de *a trasa* (**1**). — V. **trasa.**

TRASATÓR, (**1**) *trasatori,* s.m., **(2)** *trasatoare*, s.n. **1.** S.m. Lucrător care execută trasarea unor piese brute. **2.** S.n. Trasor (**1**). — **Trasa** + suf. *-tor*.

TRÁSĂ, *trase*, s.f. **1.** Diagrama deplasării unui tren înscrisă în graficul de circulaţie a trenurilor. **2.** (Fiz.) Linie descrisă de fluxul de electroni pe ecranul unui tub catodic; spot. — Din fr., engl. **trace.**

TRASÉU, *trasee*, s.n. Drum pe care îl parcurge (în mod permanent) un vehicul sau o persoană; rută. ✦ Linie, direcţie pe care o are un drum, o cale ferată etc. ✦ Distanţă marcată care trebuie străbătută de concurenţii la o probă sportivă. ✦ Drum parcurs în spaţiu de un corp în mişcare; traiectorie. — Din fr. **tracé.**

TRASÓR, (**1, 2, 3**) *trasoare*, s.n., (**4**) *trasori*, s.m. **1.** S.n. Unealtă formată dintr-un ac de oţel cu mâner de lemn, folosită pentru a indica pe o piesă metalică brută contururile suprafeţelor de prelucrat; trasator (**2**). **2.** S.n. Unealtă de oţel cu mâner de lemn, folosită în legătoriile de carte pentru trasarea liniilor şi la călcarea falţului. **3.** S.n. Glonţ, proiectil învelit într-un material fosforic, care se aprinde în clipa descărcării, descriind în aer o traiectorie luminoasă. **4.** S.m. (Fiz.) Izotop radioactiv al unui element stabil, pe care îl însoţeşte peste tot, permiţând recunoaşterea şi urmărirea acestuia într-un sistem. — Din fr. **traceur.**

TRATÁ, *tratez*, vb. I. **1.** Tranz. A avea faţă de cineva sau de ceva o anumită comportare, a se purta cu cineva într-un anumit fel. **2.** Tranz. A oferi unui musafir mâncare, băutură; a ospăta. **3.** Tranz. şi refl. A (se) supune unui tratament medical. **4.** Tranz. A discuta o chestiune economică, socială, politică etc., cu scopul de a ajunge la o înţelegere, la încheierea unei convenţii etc.; a duce tratative. **5.** Tranz. A dezvolta, a expune (în scris sau oral) o temă ştiinţifică, literară etc. **6.** Tranz. A supune unui tratament (**3**). ✦ Spec. A supune seminţele şi plantele acţiunii unor agenţi chimici sau fizici care distrug germenii bolilor. [Var.: (înv.) **tractá** vb. I] — Din it. **trattare,** lat. **tractare.**

TRATÁBIL, -Ă, *tratabili, -e*, adj. Care poate fi tratat. —**Trata** + suf. *-bil*. Cf. it. t r a t t a b i l e.

TRATAMÉNT, *tratamente*, s.n. **1.** Fel de a se purta cu cineva, atitudine, comportare faţă de cineva. **2.** Totalitatea mijloacelor dietetice, medicamentoase, balneoclimaterice şi igienice de combatere a unei boli. **3.** Ansamblu de operaţii executate asupra unui material sau a unui organism etc. pentru a obţine modificări de calitate, de formă, de structură etc. în scop industrial, economic sau ştiinţific. **4.** (Fon.) Evoluţie, modificare, schimbare. — Din it. **trattamento,** fr. **traitement.**

TRATAMENTÍST, *tratamentişti*, s.m. Muncitor specialist în tratarea la cald a plăcilor de fibre lemnoase. — **Tratament** + suf. *-ist*.

TRATÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) trata*. — V. **trata.**

TRATARISÍ, *tratarisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A trata. — Din ngr. **tratarís0** (viit. lui *tratáro)*.

TRATÁT, *tratate*, s.n. **1.** Înţelegere scrisă încheiată între două sau mai multe state, în vederea determinării, într-un anumit domeniu, a drepturilor şi a obligaţiilor părţilor contractante sau în scopul stabilirii unor norme juridice ce trebuie respectate în relaţiile dintre ele; acord internaţional, convenţie internaţională. **2.** Lucrare de specialitate în care sunt expuse metodic principiile fundamentale ale unei discipline. [Var.: (înv.) **tractát** s.n.] — Din it. **trattato.**

TRATATÍVE s.f. pl. Schimb de păreri, discuţii, negocieri purtate între două sau mai multe părţi interesate, cu scopul de a se ajunge la o înţelegere, la un acord; tratăţie (**2**). — Din it. **trattative.**

TRATÁŢIE, *tratăţii*, s.f. **1.** Faptul de a servi oaspeţilor mâncare şi băutură (fără un protocol deosebit); (concr.) mâncarea sau băutura servită. **2.** (Înv.) Tratative. [Var.: (înv.) **tractáţie, tratáţiúne** s.f.] — Din it. **trattazione.**

TRATAŢIÚNE s.f. v. **tratăţie.**

TRÁTĂ, *trate*, s.f. Cambie prin care creditorul dispune unui debitor al său să plătească o sumă de bani unei alte persoane la o dată precizată; poliţă. — Din it. **tratta.**

TRAUL, *traule*, s.n. Năvod marin de mari dimensiuni, în formă de sac, destinat pescuirii în larg, în locuri cu mult peşte. — Din engl. **trawl.**

TRAULÁ, *traulez*, vb. I. Intranz. A pescui cu traulul. [Pr.: *tra-u-*] — Din **traul** (după engl. *trawl).*

TRAULÁRE s.f. Acţiunea de *a traula* şi rezultatul ei. — V. **traula.**

TRÁULER, *traulere*, s.n. Navă maritimă de pescuit, echipată cu traule, folosită şi pentru dragarea epavelor. — Din rus. **trauler,** engl. **trawler**, germ. **Trawler.**

TRAULERÍST, *traulerişti*, s.m. Muncitor care lucrează pe trauler. — **Trauler** + suf. *-ist*.

TRAUMÁTIC, -Ă, *traumatici, -ce*, adj. Care are caracter de traumatism; de natura traumatismului. — Din fr. **traumatique,** lat. **traumaticus.**

TRAUMATÍSM, *traumatisme*, s.n. **1.** Leziune suferită de un organism viu prin loviri violente, tăieturi, înţepături etc.; traumă (**1**); *p. ext.* ansamblul tulburărilor de ordin local şi general care apar în urma acţiunii unui agent extern violent; *p. restr.* şoc traumatic. **2.** Stare psihică patologică a unui organism care, nemaiputând să

suporte o excitație excesivă, din cauza unei traume (**2**) suferite, nu mai reacționează în niciun fel, devenind insensibil la orice alt excitant. — Din fr. **traumatisme.**

TRAUMATIZÁ, *traumatizez*, vb. I. Tranz. **1.** A provoca un traumatism (**1**). **2.** A zgudui profund din punct de vedere moral; a provoca o traumă (**2**), un șoc. — Din fr. **traumatiser.**

TRAUMATIZÁNT, -Ă, *traumatizanți, -te*, adj. Care traumatizează. — Din fr. **traumatisant.**

TRAUMATIZÁRE, *traumatizări*, s.f. Acțiunea de *a traumatiza* și rezultatul ei.— V. **traumatiza.**

TRAUMATIZÁT, -Ă, *traumatizați, -te*, adj. **1.** Care a suferit un traumatism fizic sau psihic. **2.** Care nu mai reacționează, insensibil la orice excitant în urma unei traume psihice suferite. — V. **traumatiza.**

TRAUMATOLÓG, -Ă, *traumatologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în traumatologie. — Din **traumatologie** (derivat regresiv).

TRAUMATOLOGÍE, *traumatologii*, s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul și tratamentul traumatismelor; *spec.* ramură a chirurgiei care se ocupă cu înlăturarea pe cale chirurgicală a traumatismelor. — Din fr. **traumatologie.**

TRÁUMĂ, *traume*, s.f. **1.** Traumatism (**1**). **2.** Emoție violentă care modifică personalitatea unui individ, sensibilizându-l la alte emoții de același fel, astfel încât acesta nu mai reacționează normal. — Din fr. **trauma,** germ. **Trauma.**

TRAVÁLIU, *travalii*, s.n. **1.** (Tehn.; ieșit din uz) Lucru mecanic. ✦ (Livr.) Lucru, muncă. **2.** Perioadă cuprinsă între apariția durerilor de naștere și expulzarea fătului. — Din it. **travaglio.** Cf. fr. t r a v a i l.

TRAVÉE, *travee*, s.f. Porțiune dintr-o construcție (edificiu, pod, viaduct etc.) care cuprinde două puncte de reazem (stâlpi, coloane, grinzi, pile etc.) și deschiderea dintre ele. — Din fr. **travée.**

TRÁVELLING, *travellinguri,* s.n. **1.** Procedeu de filmare sau în cinematografie ori în televiziune cu ajutorul unui aparat mobil de luat vederi cu focar variabil, folosit mai ales pentru scenele cu personaje în mișcare. **2.** Dispozitiv care servește la deplasarea aparatului de luat vederi prin travelling (**1**). [Pr.: *trávling*] — Din fr., engl. **travelling.**

TRAVERSÁ, *traversez*, vb. I. Tranz. A trece de pe o parte (a unui loc, a unui drum, a unei ape) pe cealaltă parte; a trece peste... ✦ A străbate, a tăia de-a curmezișul (munți, țări, mări, oceane etc.). ✦ Fig. A trăi, a simți, a suporta (o anumită vreme). *Traversează o criză morală.* — Din fr. **traverser.**

TRAVERSÁBIL, -Ă, *traversabili, -e*, adj. Care poate fi traversat. — Din fr. **traversable.**

TRAVERSÁDĂ, *traversade*, s.f. (Mar.) Traversare de către o navă a spațiului dintre două porturi situate pe maluri opuse. — De la **traversa.**

TRAVÉRSĂ, *traverse*, s.f. Grindă de fier, de lemn, de beton armat etc., așezată transversal pe axa longitudinală a unei construcții sau a unui sistem tehnic și folosită ca piesă de rezistență la construirea scheletului unei clădiri, al unui pod, al unei mașini etc. ✦ Bară de lemn, de metal sau de beton armat care se așază transversal sub șinele de cale ferată și de care acestea se fixează prin crampoane sau șuruburi. ✦ Parâmă sau grindă transversală față de direcția unei nave, pe care se sprijină puntea. ✦ Fâșie de pânză care se pune deasupra covorului pentru a-l proteja. — Din fr. **traverse.**

TRAVERSIÉRĂ, *traversiere*, s.f. Lanț folosit pentru a ridica ancorele la vapoarele care nu intră în port. [Pr.: *-si-e-*] — Din fr. **traversière.**

TRAVERSÍNĂ, *traversine*, s.f. Traversă din scheletul de rezistență al unei nave, cu dimensiuni mai mici decât ale traverselor principale. — Din fr. **traversin.**

TRAVERTÍN s.n. Tuf calcaros compact, folosit ca material de construcție și de ornament. — Din fr. **travertin,** it. **travertino.**

TRAVESTÍ[1], *travestiuri*, s.n. Interpretare a unui rol masculin de către o femeie sau a unui rol feminim de către un bărbat. ✧ Loc. adj. și adv. *În travesti* = deghizat sau deghizându-se pentru a juca un rol opus sexului său. [Var.: (rar) **travestíu** s.n.] — Din fr. **travesti.**

TRAVESTÍ[2], *travestesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) deghiza. — Din fr. **travestir.**

TRAVESTÍRE, *travestiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) travesti*[2] și rezultatul ei. — V. **travesti[2].**

TRAVESTÍT, -Ă, *travestiți, -te*, adj., s.m. **1.** Adj. Deghizat. **2.** S.m. Homosexual care se îmbracă, se machiază ca o femeie sau care prezintă caractere feminine evidente, în special în urma unui tratament hormonal. — V. **travesti[2].**

TRAVESTÍU s.n. v. **travesti[1].**

TRĂDÁ, *trădez*, vb. I. **1.** Tranz. A înșela în mod voit și perfid încrederea cuiva, săvârșind acte care îi sunt potrivnice, pactizând cu dușmanul etc. ✦ A fi neloial față de cineva sau de ceva. ✦ A se abate de la o linie de conduită, a dovedi inconsecvență față de o acțiune, de o idee etc. ✦ A comite o infidelitate în dragoste sau în căsnicie; a înșela. **2.** Tranz. (Despre facultăți fizice sau psihice) A nu mai funcționa (bine), cauzând dificultăți. *Memoria îl trădează.* **3.** Tranz. și refl. A (se) da pe față; a (se) da de gol. — Din lat. **tradere** (după *da)*.

TRĂDÁRE, *trădări*, s.f. Acțiunea de *a (se) trăda* și rezultatul ei; infracțiune, faptă reprobabilă comisă de cel care trădează. — V. **trăda.**

TRĂDĂTÓR, -OÁRE, *trădători, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană) care trădează. — **Trăda** + suf. *-ător*.

TRĂGÁCI, -CE, *trăgaci, -ce*, s.n., s.m., adj. **1.** S.n. Piesă mobilă din mecanismul unei arme de foc, de care se apasă cu degetul arătător pentru a declanșa percutorul. **2.** S.m. Trăgător (**II 2**). **3.** Adj. (Pop.; despre animale) Care trage (bine) la ham sau la jug; de tracțiune. — **Trage** + suf. *-aci*.

TRĂGĂNÁ vb. I v. **tărăgăna.**

TRĂGĂNÁT, -Ă adj. v. **tărăgănat.**

TRĂGĂTÓR, -OÁRE, *trăgători, -oare*, adj., s.m., s.f., s.n. **I.** Adj. (Despre vite) Care efectuează o tracțiune; de muncă, de povară. **II.** S.m. și f. **1.** Persoană care trage ceva. ✧ *Trăgători de sfori* = persoană care trage sforile păpușilor la teatrul de marionete; *fig.* persoană care uneltește. **2.** Persoană (în special ostaș) care trage cu o armă de foc; trăgaci (**2**). ✧ Loc. adj. și adv. (Mil.; ieșit din uz) *În trăgători* = în lanț, unul după celălalt. **3.** Persoană care emite o trată. **III.** S.f. **1.** Fiecare dintre cele două curele care leagă scările de șa. ✦ Curea groasă cu care se aplicau în trecut pedepse corporale; *p. ext.* bătaie cu o astfel de curea. **2.** Scăunel cu o deschizătură în care se bagă călcâiul cizmei, spre a o descălța. **IV.** S.n. Instrument de desen folosit la trasarea cu tuș a liniilor. — **Trage** + suf. *-ător*.

TRĂGĂTORÍE, *trăgătorii*, s.f. Secție (**1**) în care are loc trefilarea. — **Trage** + suf. *-ătorie.*

TRĂÍ, *trăiesc*, vb. IV. **1.** Intranz. A se afla în viață; a exista, a viețui. ✧ (În formule de mulțumire, de salut, de urare etc.) *Să trăiești!* ✧ Expr. (Formulă de jurământ) *Așa să trăiesc* (sau *să trăiești* etc.) = pe cuvânt de onoare, zău (așa). **2.** Intranz. A dura, a se menține, a dăinui; a se perpetua. **3.** Intranz. și tranz. A-și duce, a-și petrece viața. ✧ Expr. (Intranz.) *A trăi cu capul în nori* = a nu-și da seama de realitate, a rămâne străin de ceea ce se petrece în jurul său. (Tranz.) *A-și trăi traiul* = a se bucura de viață, a duce un trai bun, fără griji. *A-și trăi traiul (și a-și mânca mălaiul)* = a îmbătrâni, a ajunge la capătul vieții. ✦ Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. „pentru") A-și închina, a-și consacra viața unui scop. ✦ Intranz. A se bucura, a profita din plin de viață. **4.** Intranz. (Cu determinări locale) A fi stabilit undeva; a locui. **5.** Intranz. A-și petrece viața împreună cu cineva; a conviețui. ✦ A avea relații de dragoste cu cineva (fără a fi căsătorit cu el, în afara căsătoriei legale). **6.** Intranz. A-și procura cele necesare traiului, a-și câștiga existența, a se întreține. ✧ Expr. *A trăi pe spinarea cuiva* = a se întreține din munca sau din câștigul altcuiva. ✦ (Rar; cu determinări introduse prin prep. „cu") A se hrăni cu... **7.** Tranz. Fig. A simți cu intensitate, a participa emotiv, sufletește (la...). — Din sl. **trajati.**

TRĂINICÍE s.f. Însușirea de a fi trainic, de a dura; soliditate, rezistență, durabilitate. — **Trainic** + suf. *-ie*.

TRĂÍRE s.f. **1.** Faptul de *a trăi;* viețuire. **2.** Proces sufletesc, experiență sufletească (trăite cu intensitate). ✦ Metodă potrivit căruia se poate ajunge la cunoașterea realității pe baza experienței psihice subiective. — V. **trăi.**

TRĂIRÍSM s.n. Curent în gândirea filosofică și literară românească dintre cele Două Războaie Mondiale, care propune căutarea autenticului prin experiența trăirii nemijlocite a vieții. [Pr.: *trăi-i-*] — **Trăire** + suf. *-ism*.

TRĂIRÍST, -Ă, *trăiriști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al trăirismului. **2.** Adj. Care aparține trăirismului, privitor la trăirism. [Pr.: *tră-i-*] — **Trăir**[ism] + suf. *-ist*.

TRĂISTIOÁRĂ, *trăistioare*, s.f. (Pop.) Trăistuță. [Pr.: *-ti-oa-*] — **Traistă** + suf. *-ioară*.

TRĂISTÚȚĂ, *trăistuțe*, s.f. Diminutiv al lui *traistă;* trăistioară. — **Traistă** + suf. *-uță*.

TRĂÍT s.n. (Rar) Faptul de *a trăi*. — V. **trăi.**

TRĂITÓR, -OÁRE, *trăitori, -oare*, adj. (Rar) **1.** Care trăiește, care este în viață, care există; viu, viețuitor. **2.** Care își duce viața, care locuiește undeva. [Pr.: *tră-i-*] — **Trăi** + suf. *-tor*.

TRĂNCĂNEÁLĂ, *trăncăneli*, s.f. Acțiunea de *a trăncăni* și rezultatul ei; vorbărie, sporovăială, flecăreală. ✦ Zgomot de glasuri produs de cei care trăncănesc. — **Trăncăni** + suf. *-eală*.

TRĂNCĂNÍ, *trăncănesc*, vb. IV. Intranz. și tranz. A vorbi mult și fără rost, a îndruga vrute și nevrute; a flecări, a sporovăi. — **Tranc** + suf. *-ăni*.

TRĂNCĂNÍRE, *trăncăniri*, s.f. Acțiunea de *a trăncăni* și rezultatul ei. — V. **trăncăni.**

TRĂNCĂNÍT s.n. Faptul de *a trăncăni.* — V. **trăncăni.**

TRĂPÁȘ, *trăpași*, s.m. (La pl.) Nume generic dat raselor de cai specializați pentru o mare viteză la trap (**1**); (și la sg.) cal care face parte dintr-o astfel de rasă. — **Trap** + suf. *-aș*.

TRĂSĂTÚRĂ, *trăsături*, s.f. **1.** Linie caracteristică a feței unei persoane. ✦ Aspect esențial al caracterului sau al personalității cuiva. ✦ Aspect caracteristic general al unei opere, al unei doctrine, al unui fenomen, al unei activități, al unei epoci etc. **2.** Linie trasă (cu o singură mișcare) pe hârtie cu creionul, cu tocul etc. ✧ *Trăsătură de unire* = liniuță de unire. ✧ Expr. *Dintr-o trăsătură de condei* = dintr-o dată, fără a sta mult pe gânduri. — **Tras** + suf. *-ătură*.

TRĂSCÁU s.n. (Reg.) Rachiu tare. — Et. nec.

TRĂSNÁIE, *trăsnăi*, s.f. Faptă ieșită din comun, năstrușnică, extravagantă; năzbâtie, poznă. ✦ Idee năstrușnică; născocire ciudată. — **Trăsni** + suf. *-aie*.

TRĂSNEÁLĂ, *trăsneli*, s.f. (Fam.) **1**. Trăsnaie. **2.** Nebunie (**1**). — **Trăsni** + suf. *-eală*.

TRĂSNET, *trăsnete*, s.f. **1.** Descărcare electrică în atmosferă, de același tip cu fulgerul, care se produce însă între un nor și pământ sau obiecte de pe pământ și care este însoțită de un zgomot puternic. ✧ Expr. *A rămâne ca lovit de trăsnet* = a încremeni, a înlemni (de spaimă, de uimire etc.). *Lovitură de trăsnet* = întâmplare (nefericită) venită pe neașteptate. **2.** P. ext. Zgomot puternic; detunătură. — **Trăsni**[1] + suf. *-et*.

TRĂSNÍ[1], *trăsnesc*, vb. IV. **1.** Intranz. impers și unipers. A se produce trăsnete, a cădea trăsnete. ✧ Expr. *A trăsni* (pe cineva) *(ca) din senin* = a lovi (pe cineva) în mod neașteptat. (Intranz.) *A-i trăsni cuiva ceva (prin cap)* sau (rar, tranz.) *a-l trăsni* (pe cineva) *prin minte* = a-i veni (cuiva) o idee neașteptată, ciudată, nesăbuită. ✦ Tranz. A lovi pe cineva trăsnetul; a cădea trăsnetul într-un anumit loc. **2.** Tranz. și intranz. A izbi, a lovi cu putere. ✦ Intranz. Fig. A-și manifesta mânia zgomotos și cu furie, strigând, vociferând; a tuna și a fulgera. **3.** Refl. Fig. A înnebuni, a se țicni. ✦ Tranz. și refl. A (se) ameți de băutură, a (se) îmbăta. **4.** Intranz. (Despre arme de foc) A se declanșa cu zgomot puternic; a pocni, a detuna, a bubui. — Din sl. **trěsnonti.**

TRĂSNÍ[2] vb. IV v. **trosni.**

TRĂSNÍT, -Ă, *trăsniți, -te*, adj. (Adesea substantivat) **1.** Lovit, atins de trăsnet. **2.** Zănatic, nebun. ✦ Amețit de băutură; beat. ✦ Năstrușnic, ciudat, extravagant. **3.** Fig. Afurisit, blestemat, netrebnic. — V. **trăsni[1]**.

TRĂSNITÓR, -OÁRE, *trăsnitori, -oare*, adj. (Rar) Care trăsnește[1]. — **Trăsni[1]** + suf. *-tor*.

TRĂSNITÚRĂ, *trăsnituri*, s.f. Zgomot produs de trăsnet; bubuitură. — **Trăsni[1]** + suf. *-tură*.

TRĂSÚRĂ, *trăsuri*, s.f. **1.** Vehicul cu patru roți, pe arcuri, tras de cai și folosit la transportul persoanelor. ✧ (Înv.) *Trăsură cu aburi* = tren. **2.** (Astron.; pop.; art.) Constelația Vizitiul. **3.** (Înv.) Linie a feței; trăsătură (**1**). **4.** (Înv.) Linie de hotar între două proprietăți. ✦ Suprafață de teren cu o lungime de șase prăjini. **5.** (Rar; în sintagma) *Trăsură de unire* = liniuță de unire. — **Tras** + suf. *-ură*.

TRĂSURÍCĂ, *trăsurici,* s.f. Diminutiv al lui *trăsură* (**1**); trăsură mică și ușoară (cu două roți). ✦ Cărucior de copii. [Pl. și: *trăsurele*] — **Trăsură** + suf. *-ică*.

TRĂTÁJ s.n. v. **tartaj.**

TRÂMBĂ, *trâmbe*, s.f. **1.** Bucată mare de pânză sau de stofă (făcută sul); val. **2.** Dungă, fâșie. **3.** Val, vârtej de apă, de praf etc. **4.** Rând, șir, lanț. **5.** Ceată, grămadă (de oameni), pâlc. — Din sl. **tronba.**

TRÂMBICIOÁRĂ, *trâmbicioare*, s.f. Diminutiv al lui *trâmbiță*. — **Trâmbiță** + suf. *-icioară*.

TRÂMBIȚÁ, *trâmbițez*, vb. I. **1.** Intranz. A cânta, a suna din trâmbiță. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A face ca un lucru să fie cunoscut de toată lumea; a răspândi, a divulga; a bate toba. — Din **trâmbiță.**

TRÂMBIȚÁRE, *trâmbițări*, s.f. Acțiunea de *a trâmbița* și rezultatul ei; sunet produs de trâmbiță. — V. **trâmbița.**

TRÂMBIȚÁȘ, *trâmbițași*, s.m. Persoană care cântă din trâmbiță; gornist, trompet, trompetist. ✦ Persoană care chema, în trecut, locuitorii de la sate, prin sunete de trâmbiță, pentru a le comunica știri de interes general. — **Trâmbiță** + suf. *-aș*.

TRÂMBIȚĂ, *trâmbițe*, s.f. (Pop.) Trompetă, goarnă. [Pl. și: *trâmbiți*] — Din sl. **tronbica.**

TRÂNDAV, -Ă, *trândavi, -e*, adj. (Pop.; despre oameni sau despre firea lor; și substantivat) Care se mișcă și lucrează încet și în silă; căruia îi place să lenevească; leneș, molatic, inactiv. [Acc. și: *trândáv*] — Cf. sb. truntav.

TRÂNDĂVEÁLĂ, *trândăveli*, s.f. Trândăvie. — **Trândăvi** + suf. *-eală*.

TRÂNDĂVÍ, *trândăvesc*, vb. IV. Intranz. A trăi în trândăvie, a-și petrece vremea lenevind; a lenevi. — Din **trândav.**

TRÂNDĂVÍE s.f. Stare de inactivitate, stare a omului trândav; lene, lenevie, trândăveală, trândăvit. — **Trândav** + suf. *-ie*.

TRÂNDĂVÍT s.n. Trândăvie. — V. **trândăvi.**

TRÂND, *trânji,* s.m.. **1.** (Pop.) Hemoroizi. **2.** Plantă erbacee din familia orhideelor, cu tulpina fistuloasă și cu flori de culoare galbenă sau brună-deschis, plăcut mirositoare *(Neottia nidus avis)*. — Cf. sl. trondŭ.

TRÂNJOÁICĂ, *trânjoaice*, s.f. Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu tulpina albă și păroasă și cu flori mari, galbene, folosită în medicina populară la tratarea hemoroizilor *(Ranunculus illyricus)*. — **Trânji** + suf *-oaică*.

TRÂNTĂ, *trânte*, s.f. Luptă sportivă corp la corp între doi adversari care caută să se doboare unul pe altul numai cu ajutorul brațelor. — Din **trânti** (derivat regresiv).

TRÂNTEÁLĂ, *trânteli*, s.f. Acțiunea de *a (se) trânti*. ✦ (Fam.) Bătaie dată cuiva; scărmăneală, chelfăneală. — **Trânti** + suf. *-eală*.

TRÂNTÍ, *trântesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A arunca (cu putere) izbind de ceva, a azvârli un obiect, o povară etc. ✦ A culca la pământ, a doborî. ✦ (Despre animale de călărie) A arunca pe călărețt din șa, a da jos. ✦ Fig. (Fam.) A respinge un candidat la examen, a nu-l promova, a face să cadă. ✦ A face să se izbească cu putere o ușă, o poartă etc. **2.** Refl. A se așeza brusc pe ceva, lăsându-se cu toată greutatea corpului. **3.** Tranz. A-și pune la repezeală pe sine un obiect de podoabă sau de îmbrăcăminte; a se îmbrăca în grabă, sumar, neglijent. **4.** Refl. recipr. A se lua la trântă, a se lupta corp la corp. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A face, a produce (cu energie, repede, în grabă). ✦ A spune ceva nepotrivit, nelalocul lui. — Cf. bg. търтя.

TRÂNTÍRE, *trântiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) trânti* și rezultatul ei. — V. **trânti.**

TRÂNTÍT, -Ă, *trântiți, -te*, adj. Așezat pe ceva într-o poziție comodă; care s-a tolănit; lungit. — V. **trânti.**

TRÂNTITÚRĂ, *trântituri*, s.f. Trântă, trânteală, izbitură. — **Trânti** + suf. *-itură*.

TRÂNTOR, *trântori*, s.m. **1.** Masculul albinei. **2.** Epitet dat unui bărbat care nu vrea să lucreze și trăiește din munca altora. — Cf. sl. trontŭ.

TRÂNTORÍ, *trântoresc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A sta ca un trântor (**2**); a lenevi. — Din **trântor.**

TRÂNTORÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a trântori* și rezultatul ei. — V. **trântori.**

TRÂNTORIȚĂ, *trântorițe*, s.f. Femeie care nu vrea să muncească și trăiește de pe urma muncii altora. — **Trântor** + suf. *-iță*.

TREÁBĂ, *treburi*, s.f. **1.** Activitate, ocupație, îndeletnicire. ✧ Expr. *A avea treabă* = a fi ocupat. *A-și căuta* (sau *a-și vedea) de treabă* = **a)** a lucra conștiincios, cu sârguință; **b)** a-și vedea de lucrul său, a nu se amesteca în lucrul sau în problemele altora. *A se afla în treabă* = a-și face de lucru fără a fi nevoie, pentru a-și da importanță. **2.** Muncă, lucru. ✧ Expr. *A se lua cu treaba* = a uita de ceva muncind. *A se pune pe treabă* = a se apuca serios de lucru. *E treabă* = e mult de lucru. **3.** Ispravă, faptă. ✧ Loc. adj. *De treabă* = bun, cinstit, cumsecade; de omenie; de ispravă. (Pop.) *Cu treabă* = cu rost, cu socoteală, cu rânduială, cu măsură. ✧ Expr. *Mare treabă!* = (de obicei ir.) mare, important lucru! **4.** Chestiune, problemă; interes, afacere. ✧ Expr. *A avea treabă* cu *cineva* (sau *undeva)* = a avea anumite interese cu cineva (sau undeva). *A nu fi de nicio treabă* = a nu folosi la nimic, a fi inutil. *Ce treabă am* (sau *ai* etc.) *cu...?* = ce mă (sau te etc.) interesează?, ce mă (sau te etc.) privește? *Nu e treaba mea* (sau *ta, sa* etc.)! = nu mă (sau te, îl etc.) privește! *A-și face treaba* = a-și face interesele sau munca cuvenită. **5.** (Reg.) Năravi, obicei, deprindere. **6.** (Reg.) Împrejurare, situație. ✧ Expr. *A fi* (sau *a sta) treaba așa* (sau *astfel)* = a fi lucrurile așa cum sunt, a se prezenta în felul cum se văd. *Se vede treaba că...* = se vede că..., se pare că..., probabil. [Pl. și: *trebi*] — Din sl. **trěba.**

TREÁCĂT s.n. **1.** Faptul de a trece. ✧ Loc. adv. *Din treacăt* = din fugă, fugitiv. *În treacăt* = **a)** în trecere; **b)** în fugă, la repezeală; **c)** în câteva cuvinte, pe scurt; pe deasupra, superficial. **2.** (Reg.) Drum de trecere. — **Trece** + suf. *-ăt*.

TREÁMPĂ s.f. v. **trampă.**

TREÁNCA-FLEÁNCA s.f. v. **tranca-fleanca.**

TREÁNȚĂ s.f. v. **zdreanță.**

TREÁPĂD s.n. **1.** (Pop.) Trap (**1**). **1.** Alergătură multă încoace și încolo. **2.** Zgomot produs de mersul unui cal în trap sau de o persoană care calcă apăsat; tropăit, tropăitură. **3.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Taxă sau amendă percepută de la cei care nu-și plăteau datoriile sau de la cei care nu se înfățișau la procesele în care erau implicați. [Var.: (reg.) **treápăt** s.n.] — Din **trepăda** (derivat regresiv).

TREÁPĂT s.n. v. **treapăd.**

TREÁPTĂ, *trepte*, s.f. **1.** Fiecare dintre suprafețele orizontale, cu lățime relativ mică, situate la diverse înălțimi, la distanțe egale, care alcătuiesc o scară. ✦ Fiecare dintre barele (de lemn sau de fier) așezate transversal, la distanțe egale, între două bare verticale, alcătuind o scară; fuscel. **2.** Fig. Grad, nivel; etapă, fază. ✦ Rang, poziție, situație. **3.** Fig. Categorie socială; pătură. — Lat. **trajecta.**

TREASC, *treascuri*, s.n. Tun mic, primitiv, folosit în trecut pentru a produce focuri de artificii sau pocnituri la petreceri, la serbări etc.; piuă. — Din sl. **trěskŭ.**

TREAZ, -Ă, *treji, -ze*, adj. **1.** Care se află în stare de veghe, care nu doarme; deștept. **2.** Care nu este beat. **3.** Fig. Care veghează cu atenție; vigilent. — Din sl. **trězvŭ.**

TREBĂLUÍ, *trebăluiesc*, vb. IV. Intranz. și tranz. (Fam.) A face tot felul de treburi mărunte (pe lângă casă); a roboti. — **Treabă** + suf. *-ălui*.

TREBĂLUIÁLĂ, *trebăluieli*, s.f. (Fam.) Muncă măruntă, de alergătură pe lângă gospodărie. — **Trebălui** + suf. *-eală*.

TRÉBNIC, *trebnice*, s.n. (Rar) Molitvelnic. — Din sl. **trěběnikŭ.**

TREBUÍ, pers. 3 *trébuie*, vb. IV. **1.** Intranz. A avea nevoie (de ceva); a fi nevoie (de ceva). ✧ Loc. adv. *Cum trebuie* = așa cum se cuvine, cum se cade; bine. ✧ Expr. *Așa-ți trebuie!* = așa ți se cuvine, așa meriți. *Atâta i-a trebuit (ca să...)* = asta a așteptat (ca să...) **2.** Tranz. unipers. și impers. Este necesar să..., este obligatoriu să..., se cere (neapărat) să... **3.** Tranz. unipers. și impers. A fi probabil sau posibil, a se putea presupune. [Prez. ind. pers. 1 sg.: (rar) *trébui* și *trebuiesc*] — Din sl. **trěbovati.**

TREBUINCIÓS, -OÁSĂ, *trebuincioși, -oase*, adj. (Adesea adverbial) Necesar, folositor, util, de trebuință, trebuitor. [Pr.: *-bu-in-*] — **Trebuință** + suf. *-ios*.

TREBUÍNȚĂ, *trebuințe*, s.f. **1.** Nevoie, necesitate. ✧ Loc. adj. și adv. *De trebuință* = folositor, necesar, util; trebuincios. ✧ Expr. *Îmi face trebuință* (sau *am trebuință de...*) = îmi este necesar, îmi trebuie... ✦ Interes. **2.** (Rar) Treabă, afacere, chestiune. — **Trebui** + suf. *-ință*.

TREBUITÓR, -OÁRE, *trebuitori, -oare*, adj. (Rar) Trebuincios. [Pr.: *-bu-i-*] — **Trebui** + suf. *-tor*.

TREBUȘOÁRĂ, *trebușoare*, s.f. (Pop. și fam.) Diminutiv al lui *treabă*. — **Treabă** + suf. *-ușoară*.

TRECĂTÓR, -OÁRE, *trecători, -oare*, adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** Care trece repede, care nu durează mult; temporar. **2.** Care trece printr-un loc fără a se opri multă vreme, care este în trecere pe undeva. **II.** S.m. și f. Pieton. ✦ Drumeț, călător. **III.** S.f. **1.** Drum îngust de trecere printre doi munți sau printre două înălțimi; pas. **2.** P. gener. Loc de trecere. — **Trece** + suf. *-ător*.

TRÉCE, *trec*, vb. III. **I. 1.** Intranz. A merge fără a se opri, printr-un anumit loc sau prin dreptul cuiva sau a ceva, a străbate un loc fără a se opri, a-și urma drumul, a fi în trecere pe undeva. ✧ Expr. *A trecut baba cu colacii* = e prea târziu, n-ai prins momentul, ai scăpat ocazia. ✦ A merge rânduri-rânduri, formând un convoi, o coloană; a se succeda, a se perinda. ✧ Expr. (Tranz.) *A trece în revistă* = **a)** a inspecta trupele adunate în acest scop (într-o anumită formație); **b)** a lua în considerație fapte, evenimente în succesiunea și desfășurarea lor. **2.** Intranz. A merge într-o anumită direcție, spre o anumită țintă, cu un anumit scop. ✦ (Despre ape curgătoare, despre drumuri, șosele etc.) A avea cursul sau traseul prin... **3.** Intranz. A se abate din drum pe undeva sau pe la cineva, a face o (scurtă) vizită cuiva. **4.** Tranz. (Pop.) A ocoli. ✧ Expr. *A trece cu vederea* = **a)** a nu lua în seamă (pe cineva sau ceva), a nu da importanța cuvenită, a neglija, a omite; **b)** a nu lua ceva în nume de rău, a nu ține seamă de...; a ierta, a uita. **5.** Intranz. (Adesea fig.) A depăși, a merge mai departe de..., a lăsa în urmă. **6.** Tranz. A sări, a păși peste un obstacol, peste o barieră, pentru a ajunge dincolo sau de cealaltă parte. ✧ Expr. *A trece hopul* = a scăpa de o greutate, de o primejdie. *Nu zi hop până nu treci șanțul* = nu te lăuda prea devreme cu o izbândă încă nesigură. ✦ A străbate un drum de-a curmezișul; a traversa. ✦ Intranz. A păși peste cineva sau ceva, călcând în picioare, zdrobind. ✧ Expr. *A trece peste cineva* = a desconsidera, a disprețui pe cineva. **7.** Tranz. A transporta (dincolo de... sau peste...). **8**. Tranz. A atinge un corp, un obiect cu o mișcare ușoară de alunecare pe suprafața lui. ✧ Expr. (Intranz.) *A trece cu buretele peste ceva* = a da uitării ceva, a ierta greșelile cuiva. **9.** Tranz. A petrece prin..., peste..., pe după... **10.** Intranz. A se duce într-alt loc, a merge dintr-un loc în altul; a schimba un loc cu altul. ✧ Expr. *A trece la cineva* sau *în rândurile cuiva* (sau *a ceva)* ori *de partea cuiva* = a se ralia la ceva (sau cu cineva). ✦ Fig. (Determinat prin „în cealaltă lume", „din lume", „din viață" etc.) A muri. ✦ A schimba o stare cu alta, o lucrare sau o acțiune cu alta. **11.** Intranz. A ajunge la..., a fi transmis (din mână în mână, de la unul la altul, din om în om) până la... ✦ Tranz. A da, a transmite ceva. **12.** Intranz. A-și îndrepta atenția spre o nouă îndeletnicire, spre un nou câmp de activitate; a începe să se ocupe cu altceva, a se apuca de altceva. ✧ Expr. *A trece la fapte* = a acționa. **13.** Tranz. A introduce, a înregistra, a înscrie (într-un registru, într-o rubrică, într-o clasificare); a repartiza pe cineva undeva. ✦ A înscrie un bun pe numele cuiva. **14.** Tranz. A susține cu succes un examen; a declara reușit, admis; a fi promovat într-o clasă superioară. **II. 1.** Intranz. și tranz. A parcurge un drum sau un spațiu limitat, îngust. ✧ Expr. *A-i trece cuiva printre degete*, se spune când cineva lasă să-i scape ceva, când pierde ceva. *Îi trec mulți bani prin mâini*, se spune când cineva cheltuiește fără socoteală, când risipește bani mulți. ✦ Tranz. A supune unei operații de filtrare, de cernere, de strecurare. ✦ Intranz. A străbate greu un spațiu îngust, a-și face drum (cu greu) printr-un spațiu îngust; a răzbate. ✧ Expr. *A trece ca un câine prin apă* = a nu se alege (din viață, din școală etc.) cu nicio experiență, cu nicio învățătură. *A trece prin foc și prin apă* = a îndura multe nevoi și necazuri, a răzbate prin multe greutăți. (Tranz.) *A trece pe cineva prin toate apele* = a ponegri, a calomnia pe cineva. **2.** Intranz. Fig. A avea de suferit, de îndurat; a fi supus la... **3.** Intranz. A ieși de partea cealaltă (făcând o spărtură, o tăietură, o deschizătură); a străpunge. ✧ Expr. *A trece* (pe cineva) *pe sub ascuțișul sabiei* (sau *sub sabie, sub paloș)* = a omorî. ✦ (Rar; despre agenți fizici sau chimici; cu determinări introduse prin prep. „prin") A pătrunde în întregime prin... **4.** Tranz. (Despre anumite stări fiziologice) A cuprinde, a copleși pe cineva (fără a putea fi oprit). **III. 1.** Intranz. (Despre unități de timp) A se scurge, a se desfășura (apropiindu-se de sfârșit). ✧ Expr. *Mai trece ce mai trece...* = după o bucată de vreme..., după un timp (nu prea lung). *Nu e timpul trecut* (sau *vremea trecută)* = nu e prea târziu, mai e timp. ✦ Refl. A lua sfârșit; a nu mai fi actual. **2.** Intranz. A dispărea, a pieri (după o bucată de vreme). ✦ (Despre suferințe, necazuri, boli etc.) A înceta să mai existe, să se mai facă simțit, să mai acționeze. **3.** Tranz. A petrece un timp, o epocă din viață. ✧ Expr. *A-și trece vremea* = a-și folosi vremea fără rost. *A-și trece din vreme* = a-și petrece timpul mai ușor, mai repede. ✦ Refl. (Înv.) A se întâmpla, a se petrece. **4.** Intranz. A depăși o anumită vârstă, o anumită limită de timp. **5.** Refl. A-și pierde vigoarea, frăgezimea tinereții; a îmbătrâni. ✦ (Despre fructe) A fi prea copt. ✦ (Despre plante) A se veșteji, a se stinge. **6.** Refl. (Despre anumite materiale) A se consuma. **IV.** Intranz. A fi mai mare sau mai mult decât o anumită mărime, valoare, cantitate; a depăși. ✧ Expr. *Treacă de la mine* (sau *de la tine* etc.), se spune când se face o concesie. ✦ A ajunge până dincolo de... ✦ Tranz. (Înv. și reg.) A depăși limita obișnuită, normală. ✧ Expr. (Refl.; pop.) *A se trece din pahare* (sau *din băut)* = a bea prea mult; a se ameți de băutură. (Refl.) *A se trece cu firea* = a lua lucrurile prea în serios; a se emoționa. *A trece măsura* = a exagera. **V. 1.** Refl. (Pop.; în forma negativă) A nu putea fi luat în seamă; a nu avea crezare, a nu avea trecere. ✦ Tranz. A nu ierta, a nu îngădui. **2.** Intranz. A fi considerat..., a fi luat drept... **3.** Intranz. (Rar) A se transforma, a se preface în... — Lat. **traicere.**

TRECENTÍST, -Ă, *trecentiști, -ste*, adj. Din trecento, referitor la trecento. — Din it. **trecentista.**

TRECÉNTO s.n. Denumire dată culturii și artei italiene a Renașterii dintre anii 1301–1400. — Cuv. it.

TRÉCERE, *treceri*, s.f. **1.** Faptul de *a (se) trece*. ✧ Loc. adv. *În trecere* = în treacăt, în fugă; fugitiv. ✦ (Concr.) Loc pe unde se poate trece. ✦ (Concr.) Construcție amenajată într-un anumit loc pentru a permite trecerea (**1**) unui vehicul peste un obstacol. ✧ *Trecere de nivel* = loc de intersecție la același nivel între o cale ferată și o șosea. **2.** Fig. Considerație sau autoritate de care se bucură (și de care se folosește) cineva; influență. ✧ Expr. *A avea trecere* = **a)** a fi luat în seamă, a fi prețuit; **b)** (despre mărfuri) a avea căutare, a fi cerut, a se vinde ușor. — V. **trece.**

TRECÚT[1] s.n. **1.** Timpul care s-a scurs (până în prezent); întâmplările, faptele, starea de lucruri din acest timp. ✧ Loc. adj. și adv. *Din trecut* = de altădată, de odinioară, de demult. ✧ Loc. adv. *În trecut* = altădată, odinioară. ✧ Expr. *A o rupe cu trecutul* = a pune capăt unei situații sau unei stări de lucruri de care cineva se mai simte încă legat, a nu mai vrea să știe de ceea ce a fost. **2.** Denumire dată grupului de timpuri (sau fiecăruia dintre timpurile) verbale care exprimă o acțiune săvârșită înainte de momentul vorbirii sau înainte de un moment de referință. — V. **trece.**

TRECÚT[2], -Ă, *trecuți, -te*, adj. **1.** Care nu mai este actual; *p. ext.* de demult, vechi, dispărut. ✦ Care nu mai este actual; demodat. **2.** (Despre unități de timp) Anterior celui prezent; precedent. *Zilele trecute*. **3.** (Despre oamenii) Îmbătrânit. ✦ (Despre plante) Ofilit, veștejit. ✦ (Despre fructe) Care s-a degradat, nefiind recoltat la timp; răscopt. ✦ (Despre materiale, obiecte etc.) Consumat (în parte). — V. **trece.**

TREFILÁ, *trefilez*, vb. I. Tranz. A trece forțat un material metalic printr-o filieră, pentru a obține o sârmă. — Din fr. **tréfiler.**

TREFILÁRE, *trefilări*, s.f. Acțiunea de *a trefila* și rezultatul ei; trefilat. — V. **trefila.**

TREFILÁT s.n. Tefilare. — V. **trefila.**

TREFILATÓR, *trefilatori*, s.m. Muncitor specializat în trefilarea metalelor. — **Trefila** + suf. *-tor*.

TREFLÁT, -Ă, *treflați, -te*, adj. (Despre construcția unei biserici) Care are absida centrală și cele două abside laterale racordate între ele. — Din fr. **tréflé.**

TRÉFLĂ, *trefle*, s.f. **1.** Una dintre cele patru culori ale cărților de joc, reprezentată printr-un semn de culoare neagră, în forma frunzei de trifoi; spatie. **2.** Găitan de bumbac, de mătase etc. cusut ca podoabă în formă de frunză de trifoi la unele haine (de uniformă); *p. ext.* cusătură făcută astfel. **3.** (Tehn.) Rozetă cu trei sau patru aripi, cu ajutorul căreia se acționează cilindrul unui laminator. — Din fr. **trèfle.**

TRÉGHER, *tregheri*, s.m. (Înv. și reg.) Hamal. — Din germ. **Träger.**

TREI num. card. **1.** Număr care are în numărătoare locul între doi și patru și care se indică prin cifra 3 sau III. ✧ (Adjectival) *Trei cărți*. ✧ (Substantivat) *Scrie un trei pe tablă*. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Volumul trei*. ✧ (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De trei ori*. ✧ (Formează numeralul multiplicativ corespunzător) *De trei ori pe atâta*. ✧ (Precedat de „câte", formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte trei părți*. ✧ (Pop.; în forma de feminin *trele*, precedat de „toate" sau „câte") *Toate trele*. **2.** Compuse: *trei frați* s.m. = plantă erbacee cu flori galbene, plăcut mirositoare, cu cinci petale *(Viola saxatilis); trei-frați-pătați* s.m. = **a)** gen de toporași (din care s-a obținut, prin încrucișare cu alte specii, panseaua) *(Viola declinata);* **b)** pansea; (reg.) *trei-răi* s.m. = **a)** popilnic-iepuresc *(Hepatica nobilis);* **b)** *crucea-voinicului (Hepatica transilvanica)*. **3.** (Bis.; în sintagma) *Trei ierarhi* = trisfetite. **4.** Compuse: *trei-leșeștile* s.m. = dans popular bătrânesc din nordul Moldovei, având un ritm binar, executat prin pași simpli spre dreapta și sărituri cu bătaia călcâielor pe loc; melodie după care se execută acest dans; *trei-păzește* s.m. = dans popular oltenesc, în ritm binar, vioi, executat de bărbați în formație liniară, stând cu mâinile încrucișate la spate; melodie după care se execută acest dans. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *la trei-păzește* = a cere (cuiva) explicații pentru faptele sale, folosind un ton sever; a certa aspru (pe cineva). — Lat. **tres.**

TRÉIER s.n. Treierat. [Pr.: *tre-ier*] — Din **treiera** (derivat regresiv).

TREIERÁ, *tréier*, vb. I. Tranz. **1.** A separa (prin batere, cu mașini speciale etc.) boabele, semințele de restul unei plante. ✧ *Mașină de treierat* = batoză. **2.** Fig. (Rar) A cutreiera. [Pr.: *tre-ie-*. — Var.: (reg.) **trierá** vb. I] — Lat. **tribulare.**

TREIERÁRE s.f. Acțiunea de *a treiera* și rezultatul ei. [Pr.: *tre-ie-*] — V. **treiera.**

TREIERÁT s.n. **1.** Acțiunea de *a treiera;* treier, treieriș. **2.** Perioadă de timp în care se treieră; treier, treieriș. [Pr.: *tre-ie-*] — V. **treiera.**

TREIERĂTÓR, -OÁRE, *treierători, -oare*, s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Muncitor care lucrează la batoză. **2.** S.f. Batoză. [Pr.: *tre-ie-*] — **Treiera** + suf. *-ător*.

TREIERÍȘ, *treierișuri*, s.n. Treierat. [Pr.: *tre-ie-*] — **Treiera** + suf. *-iș*.

TRÉILEA, TRÉIA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei adjectival) Care se află în numărătoare între al doilea și al patrulea. — **Trei** + **le** + **a.**

TRÉILER, *treilere*, s.n. Remorcă joasă de mare capacitate, folosită pentru transportul elementelor prefabricate grele, de beton armat. — Din engl. **trailer.**

TREÍME, *treimi*, s.f. **1.** Fiecare dintre cele trei părți egale în care se împarte un întreg; a treia parte dintr-un întreg. **2.** Grup de trei ființe sau de trei obiecte care alcătuiesc o unitate. ✦ (În creștinism, mai ales în sintagma *Sfânta Treime)* Unitate spirituală a celor trei ipostaze divine: Dumnezeu-Tatăl, Fiul lui Dumnezeu și Duhul Sfânt, reprezentând un singur Dumnezeu. — **Trei** + suf. *-ime*.

TRÉISPREZECE num. card. Număr care are în numărătoare locul între doisprezece și paisprezece și care se indică prin cifra 13 sau XIII. ✧ (Adjectival) *Treisprezece ani*. ✧ (Substantivat) *Scrie un treisprezece*. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Rândul treisprezece.* ✧ (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De treisprezece ori*. ✧ (Formează numeralul multiplicativ corespunzător) *De treispre - zece ori pe atâta*. ✧ (Precedat de „câte", formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte treisprezece părți*. — **Trei** + **spre** + **zece.**

TRÉISPREZECELEA, TRÉISPREZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei adjectival) Care se află în numărătoare între al doisprezecelea și al paisprezecelea. — **Treisprezece** + **le** + **a.**

TREIZÉCI num. card. Număr care are în numărătoare locul între douăzeci și nouă și treizeci și unu și care se indică prin cifra 30 sau XXX. ✧ (Adjectival) *Are treizeci de ani*. ✧ (Substantivat) *Scrie un treizeci pe tablă*. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Tomul treizeci*. ✧ (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De treizeci de ori.* ✧ (Formează numeralul multiplicativ corespunzător) *De treizeci de ori pe atâta*. ✧ (Precedat de „câte", formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte treizeci de părți.* — **Trei** + **zece.**

TREIZÉCILEA, TREIZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei adjectival) Care se află în numărătoare între al douăzeci și nouălea și al treizeci și unulea. — **Treizeci** + **le** + **a.**

TREMATÓD, *trematode*, s.n. (La pl.) Clasă de viermi lați, paraziți, având ventuze și cârlige cu care se fixează pe alte animale sau pe plante; (și la sg.) vierme care face parte din această clasă. [Pl. și: *trematozi*] — Din fr. **trématode.**

TRÉMĂ, *treme*, s.f. Semn diacritic format din două puncte care se pun orizontal deasupra unei vocale, în unele limbi, pentru a indica o anumită pronunțare a sunetului respectiv. — Din fr. **tréma.**

TREMÍE, *tremii*, s.f. (Tehn.) Pâlnie mare cu secțiune pătrată folosită pentru conducerea materialelor în bucăți sau în granule. — Din fr. **trémie.**

TRÉMOL s.n. v. **tremolo.**

TREMOLÍT s.n. Silicat natural de calciu și de magneziu care se prezintă sub formă de cristale de culoare albă. — Din fr. **tremolite.**

TRÉMOLO, *tremolouri*, s.n. Ușoară tremurătură produsă la executarea unei bucăți muzicale cu un instrument sau cu vocea, prin repetarea rapidă a unuia sau a mai multor sunete. [Acc. și: *tremoló, tremólo*. — Var.: **trémol** s.n.] — Din it. **tremolo,** fr. **trémolo.**

TRÉMUR, *tremure*, s.n. **1.** Mișcare involuntară, rapidă a corpului sau a unei părți a corpului, provocată de frig, de frică, de o boală etc.; tremurătură, tremurat[1], tremurici. **2.** Mișcare, clătinare, zguduitură ușoară și repetată a unei plante, a unui lucru. **3.** Vibrație a glasului, provocată de o emoție (puternică); vibrație a sunetelor executate cu un instrument muzical. — Din **tremura** (derivat regresiv).

TREMURÁ, *trémur*, vb. I. Intranz. **1.** (Despre ființe și despre părți ale corpului lor) A face mișcări involuntare, rapide și repetate din cauza frigului, a fricii, a bolii etc. **2.** (Despre plante și despre părți ale lor; rar; despre lucruri) A face o mișcare (oscilatorie) ușoară și repetată; a oscila, a se clătina. ✦ (Despre lumini și umbre) A se produce rapid și intermitent (prin alternare). ✦ (Despre ape) A se mișca în unduiri ușoare; a se încreți. ✦ (Despre pământ) A se zgudui, a se cutremura. **3.** (Despre sunete, melodii) A vibra; (despre glas) a avea un tremur, a fi nesigur (din cauza emoției). **4.** Fig. (Despre oameni) A fi cuprins de o emoție puternică. ✦ A se înfiora de spaimă; a se cutremura. ✧ Expr. *A tremura după bani* = a fi lacom de bani; a fi zgârcit. — Lat. **tremulare.**

TREMURÁRE s.f. Acțiunea de *a tremura* și rezultatul ei. — V. **tremura.**

TREMURÁT[1] s.n. Faptul de *a tremura;* tremur. — V. **tremura.**

TREMURÁT[2], -Ă, *tremurați, -te*, adj. **1.** Care se mișcă ușor și repetat, care tremură, care vibrează; tremurător. **2.** (Despre glas) Care are un tremur; care este nesigur, șovăielnic. **3.** (Despre linii, despre scris etc.) Care nu are contururi ferme, precise; cu sinuozități. — V. **tremura.**

TREMURĂTÓR, -OÁRE, *tremurători, -oare*, adj., s.f. **1.** Adj. Care tremură, care vibrează; tremurat[2], tremurând. ✦ (Despre ape) Care unduiește ușor, care se încrețește la suprafață. **2.** S.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu flori hermafrodite, verzui sau purpurii, dispuse în mici spiculețe care se leagănă când adie vântul *(Briza media)*. — **Tremura** + suf. *-ător.*

TREMURĂTÚRĂ, *tremurături*, s.f. Tremur; scuturătură ușoară. — **Tremura** + suf. *-ătură*.

TREMURÂND, -Ă, *tremurânzi, -de*, adj. Care tremură; tremurător. — V. **tremura.**

TREMURÍCI, *tremuriciuri*, s.n. **1.** Tremur. **2.** Ciupercă necomestibilă, gelatinoasă, tremurătoare, cu spini moi pe fața inferioară, care crește în pădurile de brad, pe trunchiurile putrede *(Tremellodon gelatinosum)*. — **Tremura** + suf. *-ici*.

TREN, *trenuri*, s.n. **1.** Convoi de vagoane de cale ferată legate între ele și puse în mișcare de o locomotivă. ✧ *Tren subteran* = metrou. ✧ Expr. *A scăpa* (sau *a pierde) trenul* = a scăpa o ocazie favorabilă. **2.** Convoi de vehicule formând o unitate de transport antrenat de unul sau de mai multe vehicule motoare sau prin cablu, prin tracțiune animală etc. ✧ (Înv.) *Tren de luptă* = convoi de vehicule care aprovizionează cu muniții trupele aflate în linia de luptă. **3.** Ansamblu de dispozitive sau de mașini-unelte care îndeplinesc împreună un anumit rol funcțional, o anumită operație tehnică etc. ✧ *Tren fix* = ansamblu de piese din interiorul cutiei schimbătorului de viteze, format din axul intermediar și pinioanele fixe. *Tren de laminare* = dispozitiv al mașinilor din filatura de bumbac, care servește la descrețirea și paralelizarea fibrelor și la subțierea produselor intermediare de fabricație. *Tren de roți* = sistem de roți dințate montate pe același arbore. *Tren de aterizare* (sau *de amerizare)* = ansamblul organelor cu ajutorul cărora un avion (sau un hidroavion) alunecă pe pământ (sau pe apă) înainte de a-și lua zborul sau după ce a aterizat (sau amerizat). **4**. (În sintagma) *Tren anterior* (sau *posterior)* = partea de dinainte (sau de dinapoi) a corpului unui animal. — Din fr. **train.**

TRENÁ, pers. 3 *trenează*, vb. I. Intranz. (Livr.) **1.** (Despre acțiuni) A se desfășura cu încetineală; a se târăgăna, a se prelungi. **2.** (Rar; despre lucruri) A zăcea undeva, uitat sau lăsat din neglijență. — Din fr. **traîner.**

TRENÁJ s.n. **1.** (Min.) Transport minier în care vagonetele sunt trase de un cablu care se înfășoară pe un troliu. **2.** (Tel.) Perturbație în funcționarea unor tuburi analizoare care se manifestă sub forma unei cozi în urma părților în mișcare pe imaginea de televiziune. — Din fr. **traînage.**

TRENÁNT, -Ă, *trenanți, -te*, adj. Care trenează; monoton. — Din fr. **traînant.**

TRÉNĂ, *trene*. **1.** Partea din spate, prelungită, a unor rochii, care se târăște pe jos; coadă lungă la o rochie. ✧ Expr. *A duce trena* = a urmări (pe cineva) pretutindeni, a se ține scai de cineva. **2.** Viteză cu care aleargă concurenții într-o cursă atletică, ciclistă etc. ✧ Expr. *A duce trena* = a conduce plutonul concurenților într-o cursă atletică, ciclistă etc. — Din fr. **traîne.**

TRENCI, *trenciuri*, s.n. Pardesiu cu croială reglan, făcut dintr-o țesătură specială, impermeabilă; trencicot. — Din engl. **trench**[coat].

TRÉNCICOT, *trencicoturi*, s.n. (Rar) Trenci. [Scris și: *trenchcoat*] — Din engl. **trenchcoat,** fr. **trench-coat.**

TREND, *trenduri,* s.n. Tendință. — Cuv. engl.

TRÉNING, *treninguri*, s.n. Costum de sport alcătuit dintr-o bluză și pantalon din tricot. [Scris și: *training*] — Din engl. **training.**

TRENȚĂRÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrențăros.**

TRENȚUÍ vb. IV. v. **zdrențui.**

TRENULÉȚ, *trenulețe*, s.n. (Rar) Diminutiv al lui *tren;* trenuț. — **Tren** + suf. *-uleț.*

TRENÚȚ, *trenuțuri*, s.n. (Rar) Diminutiv al lui *tren*. — **Tren** + suf *-uț.*

TREPÁN, *trepane*, s.n. **1.** Instrument de chirurgie în formă de sfredel, folosit la trepanații; *p. ext.* operație făcută cu acest instrument. **2.** Instrument de sculptură, folosit pentru a face perforații adânci în piatră și în marmură. **3.** Un fel de sapă mare, întrebuințată la forarea găurilor de sondă. — Din fr. **trépan.**

TREPANÁ, *trepanez*, vb. I. Intranz. și tranz. A face o trepanație. — Din fr. **trépaner.**

TREPANÁRE, *trepanări*, s.f. Acțiunea de *a trepana* și rezultatul ei. — V. **trepana.**

TREPANÁȚIE, *trepanații*, s.f. Operație care constă în executarea cu ajutorul trepanului a unei deschideri în oasele cutiei craniene, practicată în cazul extirpării anumitor tumori cerebrale, a scoaterii unor cheaguri de sânge etc. — Din fr. **trépanation.**

TREPĂDÁ, *trépăd*, vb. I. Intranz. (Pop.) **1.** A alerga sau a merge fără astâmpăr de colo până colo; a se agita. **2.** (Despre cai) A merge la trap. [Prez. ind. și: *treápăd*] — Lat. **trepidare.**

TREPĂDÁRE, *trepădări*, s.f. (Pop.) Acțiunea de *a trepăda* și rezultatul ei; trepădat. — V. **trepăda.**

TREPĂDÁT, *trepădaturi*, s.n. (Pop.) Trepădare. — V. **trepăda.**

TREPĂDĂTÓR, -OÁRE, *trepădători, -oare*, adj., s.m., s.f. **1.** Adj. (Pop.) Care treapădă, care aleargă. **2.** S.m. și f. (Pop.) Persoană care îndeplinește anumite sarcini la nunți. **3.** s.f. Plantă erbacee cu rădăcina fibroasă, cu tulpina ramificată, cu flori verzui și cu fructul o capsulă, folosită pentru proprietățile laxative *(Mercurialis annua)*. — **Trepăda** + suf. *-ător*.

TREPĂDÚȘ, *trepăduși*, s.m. Persoană fără astâmpăr, care aleargă încoace și încolo (agitându-se pentru treburile altora). ✦ Om fără demnitate, lipsit de personalitate, care se pune în serviciul altuia, pentru treburi mărunte, adesea înjositoare. — **Trepăda** + suf. *-uș*.

TREPÉTNIC, *trepetnice*, s.n. Carte populară care cuprinde preziceri făcute pe baza interpretării unor mișcări musculare involuntare. — Din sl. **trepetĭnikŭ.**

TREPIDÁ, *trepidez*, vb. I. Intranz. A vibra puternic, cu oscilații rapide și de mică amploare. ✦ Fig. A se agita sufletește, a fremăta. — Din fr. **trépider.**

TREPIDÁNT, -Ă, *trepidanți, -te*, adj. Care trepidează; *fig.* plin de mișcare, de emoție, de tensiune; agitat. — Din fr. **trépidant.**

TREPIDÁȚIE, *trepidații*, s.f. Mișcare vibratorie continuă, în general în direcție verticală, cu amplitudine mică și cu frecvență mare, a unui sistem tehnic (mașină, vehicul etc.) în cursul funcționării lui. ✦ Fig. Agitație, neastâmpăr. — Din fr. **trépidation.**

TREPIÉD, *trepiede*, s.n. Scaun, suport sau stativ cu trei picioare. [Pr.: *-pi-ed.* — Pl. şi: *trepiedури*] — Din fr. **trépied.**

TREPONÉMĂ, *treponeme*, s.f. Specie de spirochet care reprezintă agentul patogen al sifilisului *(Treponema pallidum)* — Din fr. **tréponème.**

TREPONEMÓZĂ, *treponemoze*, s.f. Boală a găinilor care se manifestă prin paralizia picioarelor şi a aripilor. — Din fr. **tréponémose.**

TREPTÁT, -Ă, *treptaţi, -te*, adj. Care evoluează, progresează, se realizează încetul cu încetul, în etape, succesiv; *p. ext.* care se manifestă din ce în ce mai pronunţat, mai evident. — **Treaptă** + suf. *-at* (după it. *graduato)*.

TRÉSĂ, *trese*, s.f. **1.** Şiret din fire de lână, de mătase sau de metal ori bandă de metal care se fixează la uniformele militare, pentru a indica gradul. **2.** Parâmă pentru legarea navei, acţionând perpendicular pe axa acesteia. ✦ Cordon plat obţinut prin împletirea mai multor parâme, utilizat pentru confecţionarea chingilor de barcă, a sacheţilor etc. — Din fr. **tresse.**

TRESĂLTÁ, *tresált*, vb. I. Intranz. A tresări, a vibra de emoţie, a se bucura foarte tare. — Din fr. **tressauter** (după *sălta)*.

TRESĂLTÁRE, *tresăltări*, s.f. Acţiunea de *a tresălta* şi rezultatul ei; tresărire. — V. **tresălta.**

TRESĂRÍ, *tresár*, vb. IV. Intranz. **1.** A face o mişcare bruscă, involuntară şi spontană, în urma unei emoţii puternice. ✦ (Despre inimă) A-şi accelera şi intensifica bătăile, din pricina unei emoţii; a zvâcni. ✦ A se trezi brusc din somn sau dintr-o stare de apatie, de neatenţie etc. **2.** Fig. (Despre sunete, ţipete) A răsuna brusc, pe neaşteptate. — Din fr. **tressaillir** (după *sări).*

TRESĂRÍRE, *tresăriri*, s.f. Acţiunea de *a tresări* şi rezultatul ei; tresăritură. — V. **tresări.**

TRESĂRITÚRĂ, *tresărituri*, s.f. (Rar) Tresărire. — **Tresări** + suf. *-tură*.

TRÉSTIE, *trestii*, s.f. Numele a două plante erbacee din familia gramineelor, cu tulpina rigidă: **a)** plantă erbacee care creşte până la 4 sau 5 m înălţime, cu tulpina având numeroase noduri, cu frunze verzi-albăstrui şi cu flori verzi-gălbui, pătate cu violet, dispuse în spice, a cărei tulpină se foloseşte la împletituri, îngrădituri etc. *(Arundo donax)*; **b)** stuf. ✧ Compuse: *Trestie de câmp(uri)* (sau *mică, noduroa - să*) = plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze late, cu flori verzi-deschis, violacee sau purpurii *(Calamagrostis epigeios); trestie de zahăr* = plantă erbacee din familia gramineelor originară din sud-estul Asiei cu tulpina înaltă şi puternică, cu frunze lungi şi înguste, cu inflorescenţa un panicul, cultivată în ţările calde ca plantă industrială, pentru fabricarea zahărului *(Saccharum officinale); trestie-de-mare* sau *trestie-spaniolă* = plantă din familia palmierilor, cu tulpina foarte lungă, subţire şi flexibilă, din care se fac bastoane şi împletituri *(Calamus rotang)*. — Din sl. **trĭstĭ.**

TRESTIÍŞ, *trestiişuri*, s.n. Desiş de trestie. — **Trestie** + suf. *-iş*.

TRESTIOÁRĂ, *trestioare*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *trestie*. **2.** Numele mai multor plante graminee cu tulpina înaltă, asemănătoare cu trestia *(Calamagrostis)*. [Pr.: *-ti-oa-*] — **Trestie** + suf. *-ioară*.

TRÉTI adj. invar. (Înv.; precedă un titlu boieresc) Al treilea (în rang). — Din sl. **tretiĭ.**

TRETÍN, -Ă, *tretini, -e*, s.m. şi f. (Înv. şi pop.) Animal (mai ales cal) de trei ani. [Acc. şi: *trétin*] — **Treti** + [noa]**tin.**

TRETÍNĂ, *tretine*, s.f. Amendă pe care o plătea în Evul Mediu, în Moldova, hoţul prins asupra faptului, egală cu a treia parte din valoarea lucrurilor furate. [Acc. şi: *trétină*] — Cf. sl. tretiĭ.

TREZÍ, *trezesc*, vb. IV., **1**. Tranz. şi refl. A (se) deştepta din somn. **2.** Refl. şi tranz. A-şi veni sau a face să-şi vină în fire (dintr-o stare de reverie, de leşin etc.). **3.** Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină conştient, a ajunge sau a face să ajungă, să înţeleagă, să-şi dea seama de realitate, de adevăr; a (se) dumeri, a (se) lămuri. **4.** Refl. A se pomeni pe neaşteptate cu cineva, a ajunge deodată undeva, la cineva sau într-o situaţie neprevăzută. ✧ Expr. *Unde te trezeşti?* se spune unui om prea îndrăzneţ sau care se comportă în mod nepotrivit. ✦ A se afla într-un anumit loc sau într-o anumită stare de când ştie, de când îşi poate aduce aminte. **5.** Refl. (Despre mâncăruri, băuturi, mirosuri) A-şi pierde tăria, gustul, aroma; a se răsufla. — Din sl. **trĕzviti.**

TREZÍE, *trezii*, s.f. **1.** Stare a celui care nu doarme, care este treaz; veghe. **2.** Stare a celui care este cu mintea limpede, care nu este beat. — **Treaz** + suf. *-ie*.

TREZÍRE, *treziri*, s.f. Acţiunea de *a (se) trezi* şi rezultatul ei. — V. **trezi.**

TREZÍT, -Ă, *treziţi, -te*, adj. (Despre mâncăruri, băuturi etc.) Care şi-a pierdut tăria, gustul, aroma etc.; răsuflat. ✦ Cu miros greu, descompus. — V. **trezi.**

TREZORERÍE, *trezorerii*, s.f. **1.** Oficiu al unui stat unde se păstrează şi se administrează tezaurul public. **2.** Administrarea tezaurului public. — Din fr. **trésorerie.**

TREZORIÉR, *trezorieri*, s.m. Persoană însărcinată cu administrarea tezaurului unui stat sau a fondurilor unei organizaţii, unei asociaţii etc.; titlu, grad purtat de această persoană. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **trésorier.**

TRI- Element de compunere care înseamnă „trei" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din fr., lat. **tri-.**

TRIÁ, *triez*, vb. I. Tranz. A împărţi un grup de obiecte sau de fiinţe pe categorii, după anumite criterii, separând, alegând; a selecţiona, a clasa. [Pr.: *tri-a*] — Din fr. **trier.**

TRIÁC, *triace*, s.n. (Electron.) Dispozitiv semiconductor care permite circulaţia curentului electric în ambele sensuri. — Din engl. **triac.**

TRIÁDĂ, *traide*, s.f. Reunire de trei elemente care formează împreună o unitate. [Pr.: *tri-a-*] — Din fr. **triade,** lat. **trias, -adis.**

TRIÁJ, *triaje*, s.n. **1.** Faptul de a tria. **2.** Staţie tehnică de cale ferată în care se garează materialul rulant, se descompun şi se recompun trenurile de marfă sau de călători etc. [Pr.: *tri-aj*] — Din fr. **triage.**

TRIÁL[1], *triale*, s.n. Număr gramatical care arată că este vorba de trei exemplare din aceeaşi speţă. [Pr.: *tri-al*] — Din **trei** (după *dual)*.

TRIÁL[2], *trialuri*, s.n. Meci de selecţie, de triere. [Pr.: *tri-al*] — Din engl. **trial** [match].

TRIALÍSM s.n. (Livr.) Sistem compus din trei elemente. ✦ Uniune alcătuită din trei state care sunt conduse de un singur suveran. [Pr.: *tri-a-*] — Din fr. **trialisme.**

TRIÁNGLU, *triangluri*, s.n. Instrument muzical de percuţie alcătuit dintr-o bară cilindrică de oţel îndoită în formă de triunghi, care se loveşte cu o baghetă din acelaşi material; triunghi (**3**). [Pr.: *tri-an-*] — Din fr. **triangle.**

TRIANGULÁ, *triangulez*, vb. I. Tranz. A măsura prin triangulaţie; a împărţi un teren în triunghiuri pentru a-i stabili suprafaţa. [Pr.: *tri-an-*] — Din fr. **trianguler.**

TRIANGULÁRE s.f. Acţiunea de *a triangula* şi rezultatul ei; triangulaţie. [Pr.: *tri-an-*] — V. **triangula.**

TRIANGULÁŢIE, *triangulaţii*, s.f. Metodă de lucru geodezică prin care se determină coordonatele punctelor de pe teren. ✦ Ansamblu de triunghiuri de pe teren, care constituie infrastructura oricărei ridicări topografice. [Pr.: *tri-an-*] — Din fr. **triangulation.**

TRIÁSIC, -Ă, *triasici, -ce*, s.n., adj. **1.** S.n. Prima perioadă a erei mezozoice, caracterizată printr-o floră în care predomină gimnospermele şi printr-o faună în care apar belemniţii, unii coralieri şi primii dinozauri. **2.** Adj. Care aparţine triasicului (**1**), privitor la triasic. [Pr.: *tri-a-*] — Din fr. **triasique.**

TRIATLÓN, *triatlonuri*, s.n. Concurs sportiv constând din trei probe diferite la care participă aceiaşi concurenţi, clasamentul făcându-se prin totalizarea rezultatelor obţinute la fiecare probă. [Pr.: *tri-a-*] — Din fr. **triathlon.**

TRIATLONÍST, -Ă, *triatlonişti, -ste*, s.m. şi f. Sportiv specializat în probele de triatlon. [Pr.: *tri-a-*] — **Triatlon** + suf. *-ist*.

TRIATÓMIC, -Ă, *triatomici, -ce*, adj. Care cuprinde trei atomi într-o moleculă. [Pr.: *tri-a-*] — Din fr. **triatomique.**

TRIB, *triburi*, s.n. Formă de organizare economică şi social-politică primitivă, constând dintr-o grupare de mai multe ginţi sau de familii înrudite, care au limbă şi credinţe comune, locuiesc acelaşi teritoriu şi se supun autorităţii unui şef ales. — Din lat. **tribus.**

TRIBADÍSM s.n. (Med.) Lesbianism, safism. — Din fr. **tribadisme.**

TRIBÁL, -Ă, *tribali, -e*, adj. Referitor la trib; (despre o populaţie) care trăieşte în triburi. ✦ (Substantivat, m.; la pl.) Triburi trace din sudul Dunării Mijlocii, care s-au stabilit la începutul sec. IV î.H., sub presiunea ilirilor, între munţii Balcani şi Dunăre; (şi la sg.) persoană din aceste triburi. — Din fr. **tribal.**

TRIBÁZIC, *tribazici,* adj. (În sintagma *Acid tribazic* = acid care, prin disociere, pune în libertate trei ioni de hidrogen. — Din fr. **tribasique.**

TRIBOELECTRICITÁTE s.f. Electricitate produsă prin frecarea a două corpuri dintre care cel puţin unul este dielectric. [Pr.: *-bo-e-*] — Din fr. **tribo-électricité.**

TRIBOLÓGIC, -Ă, *tribologici, -ce*, adj. Referitor la tribologie, de tribologie. — Din **tribologie.**

TRIBOLOGÍE s.f. Studiul problemelor de frecare şi uzare a mecanismelor. — Din fr. **tribologie,** engl. **tribology.**

TRIBOLUMINESCÉNT, -Ă, *triboluminescenţi, -te*, adj. Care prezintă triboluminescenţă. — Din **triboluminescenţă** (derivat regresiv).

TRIBOLUMINESCÉNŢĂ s.f. Emisie slabă de lumină pe care o prezintă unele substanţe cristaline atunci când sunt sfărâmate sau sparte. — Din fr. **triboluminescence.**

TRIBOMÉTRU, *tribometre*, s.n. (Fiz.) Aparat de măsurat forţa de frecare. — Din fr. **tribomètre.**

TRIBÓRD, *triborduri*, s.n. Bordul drept al unei nave, partea din dreapta a axei ei de simetrie, privind de la pupă spre proră. — Din fr. **tribord.**

TRIBRÁH, *tribrahi*, s.m. Picior metric în poezia greco-latină alcătuit din trei silabe scurte. — Din fr. **tribraque** (după *amfibrah)*.

TRIBULÁŢIE, *tribulaţii*, s.f. (Livr.) Zbucium sufletesc, frământare, necaz; agitaţie. — Din fr. **tribulation.**

TRIBÚN, *tribuni*, s.m. Magistrat roman însărcinat cu funcţii militare şi civile. ✧ *Tribun militar* = comandant al detaşamentului de cavalerie şi infanterie din armata romană. ✦ Orator popular; *spec.* comandant de legiune în Revoluţia românilor ardeleni de la 1848. — Din lat. **tribunus.**

TRIBUNÁL, *tribunale*, s.n. **1.** Organ de jurisdicţie care rezolvă litigiile dintre persoanele fizice sau dintre acestea şi persoanele juridice, precum şi unele recursuri (extraordinare). ✦ (În vechea organizare judecătorească) Instanţă intermediară între judecătorie şi Curtea de apel, care îşi întindea jurisdicţia asupra unui judeţ. **2.** Clădirea în care funcţionează tribunalul (**1**). **3.** Complet de judecată la un tribunal (**1**). — Din fr., lat. **tribunal.**

TRIBUNÁT, *tribunate*, s.n. Funcția de tribun; perioada în care își desfășura activitatea un tribun. — Din fr. **tribunat**, lat. **tribunatus.**

TRIBÚNĂ, *tribune*, s.f. **1.** Construcție din lemn, din beton, din piatră etc. în formă de platformă sau cu gradene, uneori acoperită, de unde spectatorii pot asista la desfășurarea unei festivități, a unei parade, a unei competiții etc.; *p. restr.* fiecare dintre cele două laturi lungi ale acestei construcții (având cea mai bună vizibilitate). **2.** Platformă pe care stă cel ce vorbește în fața publicului. — Din fr. **tribune.**

TRIBUNICIÁR, -Ă, *tribuniciari, -e*, adj. Privitor la funcția de tribun. [Pr.: *-ci-ar*] — Cf. fr. tribunitien, lat. tribunicius.

TRIBÚT, *tributuri*, s.n. Obligație (în bani sau în bunuri) pe care o impunea o putere cuceritoare unui popor învins și care se plătea la date fixe; bir (**2**). ✧ Expr. *A-și da* (sau *a-și aduce) tributul* = a contribui la ceva. — Din fr. **tribut,** lat. **tributum.**

TRIBUTÁR, -Ă, *tributari, -e*, adj. Care plătește tribut; *p. ext.* dependent, supus (economicește). ✦ Fig. Care datorează cuiva ceva; care este dependent, supus unei cauze, unei idei etc. — Din fr. **tributaire,** lat. **tributarius.**

TRICAPÉL adj. invar. (Înv.; în sintagma) *Hârtie tricapel* = hârtie de calitate superioară, care avea ca filigran trei pălării. — Din it. **tre cappelli** (după *tri-*).

TRICEFÁL, -Ă, *tricefali, -e*, adj. Care are trei capete. — Din fr. **tricéphale.**

TRÍCEPS, *tricepși*, s.m. Mușchi care are trei capete de inserție la una dintre extremități. — Din fr., lat. **triceps.**

TRICERÁTOPS, *triceratopși*, s.m. (La pl.) Gen de reptile fosile din ordinul dinozaurienilor, lungi de 6–8 m, cu craniul înconjurat, în regiunea posterioară inferioară, de un guler din plăci cornoase, cu două coarne deasupra orbitelor și cu o protuberanță nazală; (și la sg.) animal care făcea parte din acest gen. — Din fr. **tricératops.**

TRICHÉR, *trichere*, s.n. Sfeșnic cu trei lumânări (folosit de arhierei la serviciul religios). — Din ngr. **trikéri.**

TRICHIÁZĂ, *trichiaze*, s.f. Inflamație permanentă a conjunctivei, cauzată de o deviație a genelor spre interior. [Pr.: *-chi-a-*] — Din fr. **trichiasis.**

TRICHÍNĂ, *trichine*, s.f. Vierme parazit care trăiește în intestinul șobolanilor, porcilor, urșilor etc. sau închistat în mușchii acestor animale, putând trece și la om, prin consumarea cărnii de porc infestate *(Trichinella spiralis)*. — Din fr. **trichine.**

TRICHINÓZĂ, *trichinoze*, s.f. Boală parazitară provocată de trichină, comună omului sau unor animale, manifestată prin dureri musculare, febră și tulburări digestive. — Din fr. **trichinose.**

TRICICLÉTĂ, *triciclete*, s.f. Vehicul (pentru copii) cu trei roți dispuse pe două osii paralele, pus în mișcare prin învârtirea unor pedale asemănătoare cu ale bicicletei; triciclu. — Din fr. **tricycle** (modificat după *bicicletă)*.

TRICÍCLU, *tricicluri*, s.n. Tricicletă. — Din fr. **tricycle.**

TRICLÍNIC, *triclinice*, adj. (Min.; în sintagma) *Sistem triclinic* = sistem cristalin caracterizat prin trei axe cristalografice înclinate între ele, asimetrice și de lungimi diferite. — Din fr. **triclinique.**

TRICLÍNIU, *triclinii*, s.n. (La romani) Încăpere a casei în care se mânca (și care cuprindea trei paturi așezate pe trei laturi ale mesei). ✦ (În bazilicile creștine) Sală anexă clădirii principale în care se primeau pelerinii sau se desfășurau diverse ceremonii. [Var.: **triclínium** s.n.] — Din lat. **triclinium.**

TRICLÍNIUM s.n. v. **tricliniu.**

TRICLORETILÉNĂ s.f. Lichid incolor, cu miros de cloroform, solubil în apă, neinflamabil, toxic în stare de vapori, utilizat ca solvent, ca agent frigorific, în diverse sinteze etc. — Din fr. **trichloréthylène.**

TRICLORURÁT, -Ă, *triclorurați, -te*, adj. (Chim.; despre substanțe chimice, compuși, molecule etc.) În structura căruia s-au introdus, prin clorurare, trei atomi de clor. — Din fr. **trichloruré.**

TRICLORÚRĂ, *tricloruri*, s.f. Clorură cu trei valențe. — Din fr. **trichlorure.**

TRICÓ s.n. v. **tricou.**

TRICOCEFÁL, *tricocefali*, s.m. Vierme parazit lung de 3–5 cm, care trăiește în intestinul gros al omului infestat și al calului, hrănindu-se cu sângele lor *(Trichuris trichiura)*. — Din fr. **trichocéphale.**

TRICOCEFALÓZĂ, *tricocefaloze*, s.f. Boală provocată de tricocefali și caracterizată prin anemie, enterită și unele tulburări nervoase. — Din fr. **trichocéphalose.**

TRICOFITÍE s.f. Boală parazitară contagioasă produsă de unele ciuperci microscopice care atacă pielea capului, provocând căderea părului și formarea pe piele de cruste și plăgi; chelbe. — Din fr. **trichophytie.**

TRICOLÓR, -Ă, *tricolori, -e*, adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care are trei culori, în trei culori; tricromatic. **2.** S.n. Drapel cu trei culori; *spec.* drapelul românesc. **3.** S.m. (La pl.) Echipă reprezentativă românească din diverse ramuri de sport. [Pl. și: (n.) *tricoloruri*]. — Din fr. **tricolore,** lat. **tricolor, -oris.**

TRICÓM, *tricomi*, s.m. (Bot.) Perișor sau solz crescut pe epiderma unei plante. — Din fr. **trichome.**

TRICOMÓNAS s.m. Gen de protozoare flagelate, cu corpul piriform, parazite la oameni și la unele animale *(Trichomonas)*. — Din fr. **trichomonas.**

TRICOMONÁZĂ, *tricomonaze*, s.f. Boală parazitară provocată de tricomonas, care determină avorturi, sterilitate, infecții etc. [Var.: **tricomonóză** s.f.] — Din fr. **trichomonase, trichomonose.**

TRICOMONÓZĂ s.f. v. **tricomonază.**

TRICOPTÉR, *tricoptere*, s.n. (La pl.) Ordin de insecte caracterizate prin aripile mari acoperite cu peri sau cu mici solzișori, ale căror larve trăiesc în apă și își construiesc un fel de căsuțe, cilindrice sau conice, din resturi vegetale, nisip și pietricele; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. — Din fr. **trichoptère.**

TRICÓRD, *tricorduri*, s.n. (Muz.) Scară diatonică din trei trepte, limitată într-un interval de terță sau de cvartă. — Din fr. **tricorde.**

TRICÓRN, *tricornuri*, s.n. Pălărie bărbătească cu borurile îndoite în trei colțuri, care se purta în trecut. — Din fr. **tricorne.**

TRICÓT, (**2**) *tricoturi*, s.n. **1.** Țesătură făcută din fibre textile împletite în ochiuri. **2.** Obiect de îmbrăcăminte făcut din această țesătură. — Din fr. **tricot.**

TRICOTÁ, *tricotez*, vb. I. Tranz. A transforma (manual sau mecanic) firele de lână, de bumbac etc. în tricot; *p. ext.* a confecționa obiecte de îmbrăcăminte prin împletirea în ochiuri a unor fire textile. ✧ *Mașină de tricotat* = mașină pentru efectuarea tricotajelor sau a tricoturilor; tricoteză. — Din fr. **tricoter.**

TRICOTÁJ, *tricotaje*, s.n. Obiect de îmbrăcăminte obținut din tricot, prin tricotare. — Din fr. **tricotage.**

TRICOTÁRE, *tricotări*, s.f. Acțiunea de *a tricota* și rezultatul ei; tricotat. — V. **tricota.**

TRICOTÁT s.n. Tricotare. — V. **tricota.**

TRICOTÉR *tricoteri* s.m. Muncitor calificat care lucrează la mașinile de tricotat. — Din fr. **tricoteur.**

TRICOTÉZĂ, *tricoteze*, s.f. **1.** Mașină de tricotat. **2.** Femeie care tricotează (manual sau mecanic). — Din fr. **tricoteuse.**

TRICOTÍN s.n. (Rar) Țesătură specială folosită pentru taioare și mantouri. [Var.: **tricotínă** s.f.] — Din fr. **tricotine.**

TRICOTÍNĂ s.f. v. **tricotin.**

TRICOTÓMIC, -Ă, *tricotomici, -ce,* adj. Împărțit în trei. [Var.: **trihotómic, -ă** adj.] — Din fr. **tricho-tomique.**

TRICOTOMÍE, *tricotomii*, s.f. Diviziune în trei părți, grupe sau specii. [Var.: **trihotomíe** s.f.]— Din fr. **trichotomie.**

TRICÓU, *tricouri*, s.n. Obiect de îmbrăcăminte din tricot de bumbac sau de lână, care acoperă jumătatea de sus a corpului și care se poartă ca o cămașă sau ca un maiou (mai ales la sportivi). [Var.: **tricó** s.n.] — Din fr. **tricot.**

TRICRÓM, -Ă, *tricromi, -e*, adj. Tricromatic. — Din fr. **trichrome.**

TRICROMÁTIC, -Ă, *tricromatici, -ce*, adj. Care se referă la cele trei culori fundamentale sau la sistemul tricromatic; tricolor (**1**). ✧ (Fiz.) *Sistemul tricromatic* = sistem de reprezentare a culorilor, bazat pe faptul experimental că orice culoare poate fi reprodusă prin amestecul a trei culori fundamentale, mereu aceleași, și care trebuie astfel alese încât niciuna să nu poată fi reprodusă prin amestecul celorlalte două. — **Tri-** + **cromatic.**

TRICROMÍE s.f. Procedeu de imprimare sau de fotografiere policromă prin suprapunerea a trei culori fundamentale. — Din fr. **trichromie.**

TRICTRÁC, *trictracuri*, s.n. (Înv.) Jocul de table. — Din fr. **trictrac.**

TRICUSPÍD, -Ă, *tricuspizi, -de*, adj. Care are trei vârfuri. ✧ *Valvulă tricuspidă* = valvulă a inimii care închide orificiul dintre atriul și ventriculul drept. — Din fr. **tricuspide.**

TRIDÉNT, *tridente*, s.n. (În mitologia greco-latină) Furcă cu trei dinți, simbol al puterii zeului Neptun. — Din fr. **trident,** lat. **tridens, -ntis.**

TRIDIMENSIONÁL, -Ă, *tridimensionali, -e*, adj. Care are trei dimensiuni. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tridimensionnel.**

TRIDIMENSIONALITÁTE s.f. Însușirea de a fi tridimensional. [Pr.: *-si-o-*] — Din engl. **tridimensionality.**

TRIÉDRU, *triedre*, s.n. Figură geometrică formată din trei semidrepte concurente aflate în planuri diferite. [Pr.: *tri-e-*] — Din fr. **trièdre.**

TRIENÁL, -Ă, *trienali, -e*, adj. Care durează trei ani; care are loc din trei în trei ani; care are nevoie de trei ani pentru a se termina sau a se dezvolta complet. [Pr.: *tri-e-*] — Din fr. **triennal.**

TRIERÁ vb. I v. **treiera.**

TRIÉNIU, *trienii,* s.n. (Rar) Interval de trei ani. [Pr.: *tri-e-*] — Din lat. **triennium.**

TRIERÁRH, *trierarhi*, s.m. Comandant al unei triere. [Pr.: *tri-e-*] — Din fr. **triérarque.**

TRIÉRĂ, *triere*, s.f. (În Grecia antică) Triremă. [Pr.: *tri-e-*] — Din fr. **trière.**

TRIÉRE, *trieri*, s.f. Acțiunea de *a tria* și rezultatul ei. [Pr.: *tri-e-*] — V. **tria.**

TRIETAJÁT, -Ă, *trietajați, -te*, adj. Cu trei etaje. [Pr.: *tri-e-*] — **Tri-** + **etajat.**

TRIFAZÁT, -Ă, *trifazați, -te*, adj. **1.** (Despre unele circuite electrice) Format din trei circuite monofazate de curent alternativ, care nu sunt în legătură de fază unele cu altele; trifazic. **2.** (Despre mașini electrice) Care funcționează cu un circuit electric trifazat (**1**). **3.** (Despre sisteme fizico-chimice) Format din trei faze. — Din fr. **triphasé.**

TRIFÁZIC, -Ă, *trifazici, -ce*, adj. Trifazat (**1**). — Cf. trifazat.

TRIFÍDĂ, *trifide*, adj. (Despre frunze) Care este împărțită sau despicată în trei părți până la mijlocul lungimii sau lățimii sale. — Din fr. **trifide.**

TRIFÓI, (**1**) s.m., (**2**) *trifoiuri*, s.n. **1.** S.m. Nume dat mai multor plante din familia leguminoaselor, cu frunzele compuse din trei foliole și cu florile strânse în inflorescențe globuloase, divers colorate, unele specii fiind cultivate ca plante furajere *(Trifolium)*. **2.** S.m. Varietate de trifoi (**1**). — Lat. **trifolium.**

TRIFOIÁȘ, *trifoiași*, s.m. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunzele despicate în trei lobi și cu flori galbene *(Trifolium campestre)*. — **Trifoi** + suf. *-aș*.

TRIFOIȘTE, *trifoiști*, s.f. **1.** Loc semănat cu trifoi. **2.** Plantă erbacee cu frunzele compuse din trei foliole, cu flori roz, folosită în medicină ca tonic, febrifug și antiscorbutic *(Menyanthes trifoliata)*. [Acc. și: *trifóiște*] — **Trifoi** + suf. *-iște*.

TRIFOLIÁT, -Ă, *trifoliați, -te*, adj. (Despre frunze) Compus din trei foliole. [Pr.: *-li-at*] — Din fr. **trifolié.**

TRIFOLIÉNE s.f. pl. Numele unor specii de plante din familia leguminoaselor *(Trifolium)*. [Pr.: *-li-e-*] — Din lat. **Trifolium**, denumirea științifică a trifolienelor.

TRIFOLIÓZĂ, *trifolioze*, s.f. Boală toxică la oi, provocată de consumarea în mare cantitate a unor specii de trifoi sau de alte leguminoase. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **trifoliose.**

TRIFÓRIU, *triforii*, s.n. Tribună îngustă, susținută de colonete, care înconjura nava centrală în bazilicile romanice și gotice, deasupra nivelului navelor laterale. — Din fr. **triforium.**

TRIFTÓNG, *triftongi*, s.m. Emisie în limitele unei singure silabe a trei elemente vocalice cu timbre diferite. — Din fr. **triphtongue.**

TRIFURCÁT, -Ă, *trifurcați, -te*, adj. Cu trei ramuri, cu trei ramificații. — Din fr. **trifurqué.**

TRIGÁM, -Ă, *trigami, -e*, adj. (Adesea substantivat) Care se căsătorește pentru a treia oară, fără ca în prealabil să fi desfăcut în mod legal celelalte două căsătorii. — Din fr. **trigame.**

TRIGAMÍE s.f. Situație în care se găsește o persoană trigamă; infracțiune comisă de o persoană trigamă. — Din fr. **trigamie.**

TRIGÉMEN, *trigemeni,* adj. (În sintagma) *Nerv trigemen* = a cincea pereche de nervi cranieni, care asigură sensibilitatea feței și inervarea mușchilor maxilari inferiori. — Din it. **trigemino** (după *gemen)*.

TRÍGGER, *triggere,* s.n. Triodă cu catod rece, folosită ca releu sau ca tub de amorsare. [Pr.: *trígăr*] — Cuv. engl.

TRIGLÍF, *triglife*, s.n. Element decorativ al frizei templelor dorice, de forma unei plăci dreptunghiulare din piatră, ornată cu trei creste în relief (care se repetă la intervale egale). [Var.: **triglífă** s.f.] — Din fr. **triglyphe.**

TRIGLÍFĂ s.f. v. **triglif.**

TRIGÓN, *trigoane*, s.n. **1.** Prăjitură în formă de triunghi, preparată din foi de plăcintă umplute cu nuci și muiate în sirop; prăjitură în formă de triunghi preparată din aluat frunzuzesc umplut cu cremă de vanilie. **2.** (În sintagma) *Trigon cerebral* = lamă de materie nervoasă care (împreună cu corpul calos) face legătura între emisferele cerebrale. — Din fr. **trigone.**

TRIGONÁL, -Ă, *trigonali, -e*, adj. (Livr.) Triunghiular (**1**). — Din fr. **trigonal.**

TRIGONOCEFÁL, *trigonocefali*, s.m. Nume dat mai multor specii de șerpi veninoși din familia viperelor, care trăiesc în Asia și în America. — Din fr. **trigonocéphale.**

TRIGONOMÉTRIC, -Ă, *trigonometrici, -ce*, adj. Care aparține trigonometriei, referitor la trigonometrie; de care se ocupă trigonometria. ✧ *Cerc trigonometric* = cerc cu raza egală cu unitatea și cu sensul de măsurare al arcelor invers aceluia al acelor ceasornicului. *Funcție trigonometrică* = fiecare dintre funcțiile sinus, cosinus, tangentă, cotangentă, secantă și cosecantă. — Din fr. **trigonométrique.**

TRIGONOMETRÍE s.f. Ramură a matematicii care se ocupă cu studierea proprietăților funcțiilor trigonometrice, a relațiilor dintre aceste funcții și a relațiilor dintre laturile și unghiurile unui triunghi. — Din fr. **trigonométrie.**

TRIHOTÓMIC, -Ă adj. v. **tricotomic.**

TRIHOTOMÍE s.f. v. **tricotomie.**

TRIL, *triluri*, s.n. Ornament muzical constând din executarea rapidă (și prelungită), cu vocea sau cu un instrument, a unui sunet de bază cu unul alăturat lui; *p. ext.* cântecul unor păsări care produce un efect sonor similar cu cel definit mai sus. — Din it. **trillo.**

TRILATERÁL, -Ă, *trilaterali, -e*, adj., s.f. **1.** Adj. Cu trei laturi. **2.** S.f. Convenție care angajează reciproc trei părți contractante. — Din fr. **trilatéral.**

TRILÉMĂ, *trileme*, s.f. (Rar) Situație care pune trei alternative, dintre care trebuie aleasă numai una. — Din germ. **Trilemma.**

TRILÍNGV, -Ă, *trilingvi, -e*, adj. Care vorbește în mod curent trei limbi. ✦ Scris în trei limbi. — Din fr. **trilingue.**

TRILIÓN, *trilioane*, s.n. Unitate formată dintr-un miliard de miliarde. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **trillion.**

TRILOBÁT, -Ă, *trilobați, -te*, adj. **1.** (Despre organele unor plante) Cu trei lobi. **2.** (Despre arcuri, arcade, planuri) În formă de trifoi sau de crin. — Din fr. **trilobé.**

TRILOBÍT, *trilobiți*, s.m. (La pl.) Clasă de animale artropode marine fosile, caracteristice erei primare, având corpul împărțit în trei părți atât longitudinal, cât și transversal; (și la sg.) animal din această clasă. — Din fr. **trilobite.**

TRILOGÍE, *trilogii,* s.f. Suită de trei opere literare (dramatice ori epice) sau muzicale, aparținând aceluiași autor, care formează o unitate, având personaje comune și reprezentând de obicei trei momente succesive din viața acestora (sau a urmașilor lor). — Din fr. **trilogie.**

TRILUÍ, *triluiesc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A scoate triluri, a cânta în triluri. — **Tril** + suf. *-ui*.

TRIMARÁN, *trimarane*, s.n. Ambarcațiune cu trei corpuri legate între ele printr-o punte. — Din engl. **trimaran.**

TRIMESTRIÁL, -Ă, *trimestriali, -e*, adj. Care ține trei luni, care trebuie executat în timp de trei luni; care are loc o dată la trei luni. [Pr.: *-tri-al*] — Din fr. **trimestriel.**

TRIMÉSTRU, *trimestre*, s.n. Fiecare dintre perioadele de trei luni consecutive în care este împărțit anul calendaristic. — Din fr. **trimestre,** lat. **trimestris.**

TRIMÉTE vb. III v. **trimite.**

TRIMÉTERE s.f. v. **trimitere.**

TRIMÉTRU, *trimetre*, s.n. Vers antic compus din trei perechi de picioare iambice. — Din fr. **trimètre,** lat. **trimetrus.**

TRIMÍS[1] s.n. (Rar) Trimitere. — V. **trimite.**

TRIMÍS[2]**,** *trimiși*, s.m. Persoană însărcinată cu o misiune specială; delegat, mesager. ✦ Reprezentant diplomatic al unei țări, inferior în rang ambasadorului, care conduce o legație. ✦ Fig. Apostol, misionar. — V. **trimite.**

TRIMÍTE, *trimít*, vb. III. Tranz. **1.** A dispune sau a ruga ca cineva să se ducă undeva. ✧ Expr. (Fam.) *A trimite* (pe cineva) *pe cealaltă lume* (sau *la moarte, în rai)* = a ucide, a omorî. *A trimite* (pe cineva) *la plimbare* = **a)** a refuza să mai stea de vorbă (cu cineva), a nu da curs discuției, a da pe ușă afară; **b)** a concedia (pe cineva) din serviciu. *A trimite* (pe cineva) *în judecată* = a intenta (cuiva) un proces. *A trimite* (pe cineva) *la ocnă* (sau *la temniță, la închisoare)* = a pedepsi (pe cineva) cu închisoarea. **2.** A delega, a alege într-un organ de conducere sau într-un organ reprezentativ. **3**. A îndruma pe cineva, a da indicații cuiva să consulte un text în legătură cu o anumită problemă. **4.** (Despre divinitate) A face să vină, să se arate, să se producă, să se manifeste. **5.** A dispune ca un obiect să fie dus, transportat, predat la o anumită destinație; a expedia. **6.** A transmite prin cineva vești, porunci, salutări etc. [Var.: **triméte** vb. III] — Lat. **tramittere.**

TRIMÍTERE, *trimiteri*, s.f. **1.** Acțiunea de *a trimite* și rezultatul ei; trimis[1]. ✧ *Trimitere în judecată* = intentare a unui proces. *Casare* (a unei hotărâri judecătorești) *cu* (sau *fără) trimitere* = casare cu (sau fără) înaintarea cauzei la altă instanță de judecată. **2.** Scrisoare (la purtător) prin care un doctor, o secție sau un spital recomandă un pacient pentru consult sau tratament unui alt doctor, altei secții sau altui spital (de obicei specializate). **3.** Notă în josul paginii unui text sau la sfârșitul lui, care indică o carte, o revistă etc. pentru confruntare sau consultare. [Var.: **trimétere** s.f.] — V. **trimite.**

TRIMIȚĂTÓR, -OÁRE, *trimițători, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care trimite ceva; *spec.* care expediază ceva prin poștă; expeditor. — **Trimite** + suf. *-ător.*

TRIMÓRF, -Ă, *trimorfi, -e*, adj. Care prezintă trimorfism. — Din fr. **trimorphe.**

TRIMORFÍSM s.n. Proprietatea pe care o au unele substanțe de a cristaliza în trei sisteme diferite. — Din fr. **trimorphisme.**

TRIMOTÓR, *trimotoare*, adj. (În sintagma) *Avion trimotor* (și substantivat, n.) = avion cu trei motoare. — Din fr. **trimoteur.**

TRÍNCĂ, *trinci*, s.f. Pânză pătrată așezată la baza arborelui trinchet al unei nave cu pânze. — Din it. **trinca.**

TRINCHÉT, *trincheți*, s.m. Catargul de la prora unei nave cu pânze; arbore mic. — Din it. **trinchetto.**

TRINCHETÍN, *trinchetini*, s.m. (Mar.) Velă triunghiulară prinsă de arborele trinchet. — Din it. **trinchettina.**

TRINIDADIÁN, -Ă, *trinidadieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din statul Trinidad și Tobago. **2.** Adj. Care aparține statului Trinidad și Tobago sau trinidadienilor (**1**); privitor la statul Trinidad – Tobago sau la trinidadieni. [Pr.: *-di-an*] — **Trinidad** (n.pr.) + suf. *-ian.*

TRINITÁR, -Ă, *trinitari, -e*, adj. (Livr.) Referitor la Trinitate. — Din fr. **trinitaire.**

TRINITARIÁN, -Ă, *trinitarieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Credincios creștin care acceptă ca dogmă de bază existența trinității. **2.** Adj. Care aparține trinitarienilor (**1**), privitor la trinitarieni. [Pr.: *-ri-an*] — Din engl. **trinitarian.**

TRINITÁTE s.f. (În religia creștină) Treimea divină; Sfânta Treime. ✦ Grup de trei persoane, de trei lucruri etc. care formează o unitate. — Din fr. **trinité,** lat. **trinitas, -atis.**

TRINITRÁT s.m. (Chim.; în sintagma) *Trinitrat de glicerină* = nitroglicerină. — **Tri-** + **nitrat**. Cf. fr. trinitré.

TRINITROCELULÓZĂ s.f. (Chim.) Fulmicoton. — Din fr. **trinitrocellulose.**

TRINITROGLICERÍNĂ s.f. (Chim.) Nitroglicerină. — Din fr. **trinitroglycérine.**

TRINITROTOLUÉN s.n. Substanță solidă, galbenă, cristalină, obținută din toluen și folosită ca exploziv cu care se încarcă proiectilele de artilerie; trotil. [Pr.: *-lu-en*] — Din fr. **trinitrotoluène.**

TRINÓM, *trinoame*, s.n. Polinom format din trei termeni (monoame). — Din fr. **trinôme.**

TRÍO, *triouri*, s.n. **1.** Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală scrisă pentru trei voci sau pentru trei instrumente; grupul celor trei executanți sau al celor trei instrumente care execută o asemenea compoziție. ✦ Partea de la mijloc, mai melodioasă și mai liniștită, a unor compoziții muzicale. **2.** (Fam.) Grup de trei persoane (care se află mereu împreună). — Din it., fr. **trio.**

TRIÓD, *trioduri*, s.n. Carte rituală ortodoxă cuprinzând cântările și rugăciunile din cele zece săptămâni dinainte de Paște. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **triodĭ.**

TRIÓDĂ, *triode,* s.f. Tub electronic cu trei electrozi. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **triode.**

TRIOLEÍNĂ s.f. Substanță lichidă uleioasă, incoloră, aflată în special în grăsimile vegetale. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **triolèine.**

TRIOLÉT, *triolete*, s.n. **1.** Poezie de opt (sau șapte) versuri (de câte opt silabe fiecare), în care primul vers este identic cu al patrulea și cu al șaptelea, iar al doilea cu al optulea. **2.** (Muz.) Grup de trei note acoperind o unitate metrică de două sau de patru note. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **triolet.**

TRIONÍX, *trionicși*, s.m. Broască țestoasă uriașă din țările calde, deosebit de periculoasă prin mușcătura ei. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **trionix.**

TRIÓR, *trioare*, s.n. **1.** Mașină agricolă prevăzută cu un cilindru (având pe fața interioară mici alveole) care, prin rotire, separă semințele de anumite impurități; vânturătoare. **2.** (Tehn.) Dispozitiv folosit pentru separarea după dimensiuni a materialelor provenite din concasare. — Din fr. **trieur.**

TRIORÁ, *triorez*, vb. I. Tranz. A separa sau a selecționa semințele cu ajutorul triorului (**1**). [Pr.: *tri-o-*] — Din **trior.**

TRIOXÍD, *trioxizi*, s.m. (Chim.) Oxid care conține trei atomi de oxigen în moleculă. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **trioxyde.**

TRIPAFLAVÍNĂ s.f. Substanță chimică cu acțiune antiseptică, folosită împotriva bacteriilor și protozoarelor. — Din fr. **trypaphlavine.**

TRIPANOZÓMĂ, *tripanozome*, s.f. Gen de protozoare flagelate, cu corpul fusiform, parazite în sângele și în țesuturile vertebratelor, cărora le provoacă unele boli. — Din fr. **trypanosome.**

TRIPARTÍT, -Ă, *tripartiți, -te*, adj. Care are trei părți; din trei părți. ✦ La care participă trei state sau trei partide. — Din fr. **tripartite.**

TRIPETÁL, -Ă, *tripetali, -e*, adj. (Despre flori) Cu corola formată din trei petale. — Din fr. **tripétale.**

TRIPLÁ, *triplez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) face de trei ori mai mare; a (se) întrei. — Din fr. **tripler.**

TRIPLÁRE, *triplări*, s.f. Acțiunea de *a (se) tripla* și rezultatul ei. — V. **tripla.**

TRIPLÉT, (**1**) *triplete*, s.n., (**2**) *tripleți,* s.m. **1.** S.n. Al treilea exemplar din trei de același fel. ✦ A treia formă a unor cuvinte de aceeași proveniență, intrate în limbă în epoci diferite. **2.** S.m. Fiecare dintre cele trei ființe care provin din aceeași sarcină. — Din fr. **triplet.**

TRIPLÉTĂ, *triplete*, s.f. **1.** Bicicletă cu trei locuri. **2.** Grup de trei jucători care fac parte din înaintarea (sau apărarea) unei echipe sportive. — Din fr. **triplette.**

TRÍPLEX s.n. **1.** Geam de siguranță format dintr-o foaie de acetat de celuloză fixată între două foi de sticlă. **2.** Hârtie groasă alcătuită din trei straturi diferite. — Din fr. **triplex.**

TRIPLICÁT, *triplicate*, s.n. Copie făcută după un act sau după un document. — Din lat. **triplicatus,** fr. **triplicate.**

TRIPLICITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi triplu. — Din fr. **triplicité.**

TRIPLOÍD, -Ă, *triploizi, -de*, adj. (Bot.; despre plante) Care prezintă trei seturi de bază de cromozomi. — Din fr. **triploïde,** engl. **triploid.**

TRÍPLU[1], -Ă, *tripli, -e*, adj. Care este, se face de trei ori mai mare sau mai mult; întreit. *În triplu exemplar* = în trei exemplare. ✦ Care este alcătuit, compus din trei părți. ✧ *Triplă legătură* = legătură chimică covalentă, compusă din trei legături de valență simple. — Din fr. **triple,** lat. **triplus.**

TRÍPLU[2] s.n. (Sport) Triplusalt. — Din **triplu**[salt].

TRÍPLUM s.n. (Muz.) Voce superioară a unei piese polifonice la trei voci în sec. XII–XIII. — Din lat. **triplum.**

TRIPLUSÁLT, *triplusalturi*, s.n. (Sport) Probă atletică de săritură în lungime, în care atletul face trei sărituri legate între ele; triplu. — Din fr. **triple-saut** (după *salt)*.

TRIPÓD, (**1**) *tripoduri*, (**2**) *tripode,* s.n. **1**. (Înv.) Trepied. **2.** (Mar.) Macara de forță alcătuită din trei picioare reunite sus. — Din ngr. **tripódi.**

TRIPODÍE, *tripodii*, s.f. Vers compus din trei picioare. — Din fr. **tripodie**, ngr. **tripódia.**

TRIPÓL, *tripoli*, s.m. Rețea electrică tripolară. — Din fr. **tripôle,** engl. **tri-pole.**

TRIPOLÁR, -Ă, *tripolari, -e*, adj. Care are trei borne de acces spre exterior. — Din fr. **tripolaire.**

TRÍPOLI s.n. Sediment de dioxid de siliciu alcătuit din scoici și infuzori, folosit în industrie. — Din fr. **tripoli.**

TRIPOTÁJ, *tripotaje*, s.n. Afacere necinstită; potlogărie, matrapazlâc. [Pl. și: *tripotajuri*] — Din fr. **tripotage.**

TRIPÓU, *tripouri*, s.n. Local, stabiliment cu jocuri de noroc. — Din fr. **tripot.**

TRIPSÍNĂ s.f. Enzimă secretată de pancreas, care descompune proteinele în substanțe mai ușor solubile. — Din fr. **trypsine.**

TRIPTÍC, *triptice*, s.n. Ansamblu compus din trei panouri pictate, gravate sau sculptate (prinse în balamale în așa fel încât părțile laterale să se închidă peste cea din mijloc), care conține scene sacre și chipuri de sfinți, de zei etc. sau nume de ctitori, de domni etc. ✦ P. gener. Ansamblu alcătuit din trei părți, trei idei etc. distincte. — Din fr. **triptyque.**

TRIPTOFÁN s.m. (Chim.) Aminoacid de bază din proteinele naturale. — Din fr. **tryptophane.**

TRIREACTÓR, *trireactoare*, s.n. Avion cu trei reactoare. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **triréacteur.**

TRIRÉMĂ, *trireme*, s.f. (În Antichitate) Ambarcațiune cu trei pânze și trei rânduri de rame dispuse pe trei nivele suprapuse; trieră. — Din fr. **trirème,** lat. **triremis.**

TRISÉCȚIE s.f. v. **trisecțiune.**

TRISECȚIÚNE, *trisecțiuni*, s.f. Diviziune în trei părți egale. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: **trisécție** s.f.] — Din fr. **trisection.**

TRISEPÁL, -Ă, *trisepali, -e*, adj. (Despre flori) Cu trei sepale. — Din fr. **trisépale.**

TRISFETÍTELE n. pr. f. art. (Pop.) Numele unei sărbători ortodoxe care se celebrează la 30 ianuarie; trei ierarhi. — Din sl. **tri sventitelĭ.**

TRISILÁB, *trisilabe*, s.n. Cuvânt sau (mai rar) vers compus din trei silabe. — Din fr. **trissyllabe.**

TRISILÁBIC, -Ă, *trisilabici, -ce*, adj. (Despre cuvinte) Compus din trei silabe. — Din fr. **trissyllabique.**

TRÍSMUS, *trismusuri*, s.n. Contracție spastică involuntară a mușchilor mandibulei, care împiedică deschiderea gurii. — Din fr. **trismus.**

TRISOMÍE, *trisomii*, s.f. (Biol.) Anomalie datorată prezenței unui cromozom suplimentar. — Din fr. **trisomie.**

TRÍST, -Ă, *triști, -ste*, adj. **1.** (Despre oameni) Supărat, mâhnit, amărât, abătut; melancolic. ✦ (Despre ochi, manifestări ale oamenilor, sunete etc.) Care exprimă tristețe, melancolie. ✦ (Despre lucruri, stări sau fapte care țin de natura sau de viața omului) Plin de tristețe. **2.** Care provoacă tristețe, supărare, care întristează; dureros. ✦ Care sugerează, evocă tristețe; deprimant, dezolant. — Lat. **tristis.**

TRISTEARÍNĂ s.f. (Chim.) Substanță solidă aflată în grăsimile naturale. [Pr.: *-ste-a-*] — Din fr. **tristéarine.**

TRISTÉȚE, *tristeți*, s.f. Starea sufletească apăsătoare; mâhnire, amărăciune; *p. ext.* regret. — **Trist** + suf. *-ețe* (după fr. *tristesse*, it. *tristezza)*.

TRISTÍH, *tristihuri*, s.n. Strofă de trei versuri. — Cf. gr. trístihos, it. tristico.

TRIȘÁ, *trișez*, vb. I. Intranz. și tranz. A înșela la jocul de cărți; *p. gener.* a induce în eroare; a păcăli, a înșela. — Din fr. **tricher.**

TRIȘÁRE, *trișări*, s.f. Acțiunea de *a trișa* și rezultatul ei. — V. **trișa.**

TRIȘCÁR, *trișcari*, s.m. **1.** Cântăreț din trișcă. **2.** Persoană care face triște. — **Trișcă** + suf. *-ar*.

TRIȘCÁȘ, *trișcași*, s.m. (Rar) **1.** Trișcar (**1**). **2.** Trișcar (**2**). — **Trișcă** + suf. *-aș*.

TRÍȘCĂ, *triște*, s.f. Vechi instrument muzical popular de suflat, făcut din trestie, soc etc., asemănător cu un fluier fără găuri. ✦ Fiecare dintre tuburile sonore ale cimpoiului; țurloi. — Et. nec.

TRIȘCÚȚĂ, *trișcuțe*, s.f. Diminutiv al lui *trișcă*. — **Trișcă** + suf. *-uță*.

TRIȘERÍE, *trișerii*, s.f. (Livr.) Trișare. — Din fr. **tricherie.**

TRIȘÓR, *trișori*, s.m. Persoană care trișează (la jocul de cărți). — Din fr. **tricheur.**

TRÍȘTE, s.f. v. **striște.**

TRITICÁLĂ s.f. Numele unei cereale rezultate din încrucișarea grâului cu secara. [Var.: **triticále** s.f.] — Din lat. **Triti**[cum] + [se]**cale.**

TRITICÁLE s.f. v. **triticală.**

TRÍTIU s.n. Izotop greu, radioactiv, al hidrogenului, cu număr de masă 3, instabil, folosit în fizica nucleară. — Din fr. **tritium.**

TRITÓN[1], *tritoni*, s.m. **1.** Zeitate marină greacă, închipuită cu bust de om și cu coadă de pește. **2.** Numele mai multor specii de animale amfibii cu înfățișarea unor mormoloci de broască, având de obicei în lungul spatelui o creastă viu colorată *(Triturus)*. [Acc. și: *tríton*] — Din fr. **triton,** lat. **Triton, -onis.**

TRITÓN[2], *tritonuri*, s.n. (Muz.) Interval melodic sau armonic de trei tonuri. — Din it. **tritono,** fr. **triton.**

TRITÓN[3], *tritoni*, s.m. (Fiz.) Nucleu al atomului de tritiu, alcătuit dintr-un proton și doi neutroni. — Din fr. **triton.**

TRITONÍDĂ, *tritonide*, s.f. Zeiță marină. — Din fr. **tritonide.**

TRITURÁ, *triturez*, vb. I. Tranz. A fărâmița o substanță solidă în particule fine. — Din fr. **triturer,** lat. **triturare.**

TRITURÁRE, *triturări*, s.f. Acțiunea de *a tritura* și rezultatul ei. — V. **tritura.**

TRIÚMF, *triumfuri*, s.n. **1.** (În Roma antică) Celebrare a unei victorii prin intrarea solemnă în oraș a comandantului biruitor, pe un car tras de patru cai albi și însoțit de un cortegiu din care făceau parte senatori, căpeteniile armatei și prizonierii făcuți în război, reprezentând cea mai înaltă onoare acordată învingătorului. ✧ Expr. *A duce* (sau *a purta* pe cineva) *în triumf* = a ridica (pe cineva) pe sus (purtându-l pe brațe sau pe un tron) în cadrul unui cortegiu solemn sau vesel.

2. Victorie, biruință de mare prestigiu; *fig.* succes moral, reușită, izbândă deosebită. [Pr.: *tri-umf*] — Din lat. **triumphus,** fr. **triomphe.**

TRIUMFÁ, *triúmf*, vb. I. Intranz. **1.** A repurta o victorie strălucită, a birui în luptă. **2.** Fig. A reuși, a avea un mare succes; a se impune. **3.** A se mândri, a jubila în urma unei victorii, a unui succes. [Pr.: *tri-um-*. — Prez. ind. și: *triumfez*] — Din lat. **triumphare,** fr. **triompher.**

TRIUMFÁL, -Ă, *triumfali, -e*, adj. **1.** Care constituie un triumf, care duce la triumf, care vestește o mare biruință; *fig.* măreț, impunător, solemn, pompos. ✧ *Marș triumfal* = înaintare rapidă și victorioasă a unei armate într-un teritoriu străin, fără a întâmpina rezistență. *Poartă triumfală* = poartă a Romei antice (și a altor cetăți din Antichitate) prin care intra carul de triumf al comandantului victorios întors din război. **2.** (Astăzi rar) Triumfător. [Pr.: *tri-um-*] — Din lat. **triumphalis,** fr. **triomphal.**

TRIUMFÁRE s.f. (Rar) Faptul de *a triumfa;* biruință strălucită. [Pr.: *tri-um-*] — V. **triumfa.**

TRIUMFĂTÓR, -OÁRE, *triumfători, -oare*, adj. Care triumfă; biruitor, învingător, victorios. ✦ Fig. Care exprimă mândrie în succesul obținut, care arată mulțumirea de a fi biruitor. [Pr.: *tri-um-*] — Din fr. **triomphateur,** lat. **triumphator, -oris.**

TRIUMVÍR, *triumviri*, s.m. (În Roma antică) Fiecare dintre cei trei membri ai unui triumvirat. [Pr.: *tri-um-*] — Din lat., fr. **triumvir.**

TRIUMVIRÁT, *triumvirate*, s.n. (În Roma antică) Înțelegere privată, fără fundament legal, între trei persoane, în scopul cuceririi și exercitării puterii politice în stat. [Pr.: *tri-um-*] — Din lat. **triumviratus,** fr. **triumvirat.**

TRIÚNGHI, *triunghiuri*, s.n. **1.** Poligon format din trei laturi care se întâlnesc două câte două și formează trei unghiuri interne. **2.** Grup de trei (sau de mai multe) ființe sau lucruri ale căror puncte de așezare, dacă ar fi unite prin linii, ar reprezenta vârfurile unui poligon cu trei laturi. **3.** (Muz.) Trianglu. — **Tri-** + **unghi** (după fr. *triangle)*.

TRIUNGHIULÁR, -Ă, *triunghiulari, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care este în formă de triunghi. **2.** Adj., s.n. (Competiție sportivă) la care participă reprezentanți a trei țări sau a trei echipe. [Pr.: *tri-un-*] — Din **triunghi** (după lat. *triangularis)*.

TRIVACCÍN, *trivaccinuri*, s.n. (Med.) Vaccin complex, conținând trei componente profilactice diferite. — **Tri-** + **vaccin.**

TRIVALÉNT, -Ă, *trivalenți, -te*, adj. (Despre elemente chimice) Care are valența 3. — Din fr. **trivalent.**

TRIVALÉNȚĂ, *trivalențe*, s.f. Proprietate a unui element chimic de a avea valența 3. — Din fr. **trivalence.**

TRIVÉRB, *triverbe*, s.n. Joc distractiv constând în a reprezenta trei cuvinte prin litere sau figuri combinate între ele. — **Tri-** + **verb.**

TRIVIÁL, -Ă, *triviali, -e*, adj. Vulgar, ordinar; obscen, necuviincios, indecent, scabros. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **trivial,** lat. **trivialis.**

TRIVIALITÁTE, *trivialități*, s.f. Însușirea a ceea ce este trivial; lipsă de pudoare, necuviință, nerușinare. ✦ Faptă, atitudine, vorbă etc. trivială. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **trivialité.**

TRIVIALIZÁ, *trivializez*, vb. I. Tranz. (Rar) A face ca un fapt, o idee etc. să devină sau să pară triviale; a vulgariza, a degrada. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **trivialiser.**

TRIVIALIZÁRE, *trivializări*, s.f. Faptul de *a trivializa*. [Pr.: *-vi-a-*] — V. **trivializa.**

TRÍVIUM s.n. Parte a învățământului elementar medieval care cuprindea gramatica, retorica și dialectica. [Pr.: *-vi-um*] — Din lat., fr. **trivium.**

TRIZAHARÍDĂ, *trizaharide*, s.f. Substanță organică din clasa hidraților de carbon, care are molecula formată din trei resturi de monozaharid. — Din fr. **trisaccharide.**

TROACÁR, *troacare*, s.n. (Rar) Palton sau pardesiu femeiesc mai scurt. — Din fr. **trois-quarts.**

TROÁCĂ, *troace*, s.f. **1.** Albie, copaie, covată (scurtă și lată). **2.** Ladă mare în care cade făina măcinată la moară. **3.** Vas de lemn (în formă de jgheab, de ladă lungă etc.) în care se pune apa sau mâncarea pentru animale. **4.** (Fam.; la pl.) Catrafuse, calabalâc. [Var.: (reg.) **troc** s.n.] — Din germ. dial. **Trok.**

TROÁHNĂ, *troahne*, s.f. (Pop.) Guturai, răceală, gripă. — Et. nec.

TROC[1], *trocuri*, s.n. Schimb în natură, fără mijlocirea banilor, constituind forma cea mai simplă a comerțului. — Din fr. **troc.**

TROC[2] s.n. v. **troacă.**

TROCANTÉR, *trocantere*, s.n. **1.** Parte a femurului de care se leagă mușchii coapsei. **2.** Al doilea segment de la picioarele insectelor. [Var.: **trohantér** s.n.] — Din fr. **trochanter.**

TROCÁR, *trocare*, s.n. Instrument chirurgical în formă de tub ascuțit (cu mâner), folosit la efectuarea puncțiilor sau la introducerea în unele cavități ale organismului a unor instrumente chirurgicale sau a unor dispozitive optice. — Din fr. **trocart,** germ. **Trokar,** engl. **trocar.**

TROCOFÓRĂ, *trocofore*, s.f. (Biol.) Larvă caracteristică pentru unii viermi sau moluște, în general planctonică, cu cili vibratili. — Din fr. **trocophore,** germ. **Trichophora.**

TROCÚȚĂ, *trocuțe*, s.f. Diminutiv al lui *troacă*. — V. **troacă.**

TROFÉU, *trofee*, s.n. **1.** (În Antichitate) Armura unui dușman învins, așezată de obicei pe un trunchi de copac, în semn de victorie; *p. ext.* monument ridicat în amintirea unei victorii sau în cinstea unui erou, pe care se așezau de obicei armele învinsului. **2.** Pradă de război luată de la un inamic. **3.** Parte a unui animal vânat păstrată pentru valoarea sau frumusețea ei. **4.** Cupă, obiect ornamental oferit învingătorului într-o întrecere sportivă. — Din fr. **trophée.**

TRÓFIC, -Ă, *trofici, -ce*, adj. Privitor la nutriție, care întreține nutriția. — Din fr. **trophique.**

TROFICITÁTE s.f. Proprietate a materiei vii de a-și păstra structura normală prin asigurarea nutriției necesare. — **Trofic** + suf. *-itate*.

TROFÍE, *trofii*, s.f. Trofism. — Din fr. **trophie.**

TROFÍSM, *trofisme*, s.n. Stare dinamică a nutriției; trofie. — Din fr. **trophisme.**

TROFOPATÍE, *trofopatii*, s.f. Maladie care afectează nutriția generală. — Din fr. **trophopathie.**

TROG, *troguri*, s.n. Vale glaciară. — Din germ. **Trog.**

TROGLOBÍE, *troglobii*, s.f. Viețuitoare care trăiește în peșteri, fiind adaptată la condițiile acestui mediu. ✧ (Adjectival) *Animale troglobii.* — Din fr. **troglobie.**

TROGLODÍT, -Ă, *troglodiți, -te*, s.m. și f. **1.** Om care trăiește în caverne. ✧ (Adjectival) *Populație troglodită.* **2.** Fig. Om cu un nivel de trai extrem de scăzut, care duce o viață primitivă. ✦ Epitet dat unui om grosolan, necivilizat, retrograd. — Din fr. **troglodyte.**

TROHÁIC, -Ă, *trohaici, -ce*, adj. Compus, format din trohei. ✧ *Metru trohaic* = sistem de versificație a cărui structură are la bază troheul. [Pr.: *-ha-ic*] — Din fr. **trochaïque.**

TROHANTÉR s.n. v. **trocanter.**

TROHÉU, *trohei*, s.m. Picior de vers alcătuit dintr-o silabă lungă și una scurtă (în metrica poeziei antice) sau dintr-o silabă accentuată și una neaccentuată (în poezia modernă). — Din fr. **trochée.**

TROHOÍDĂ, *trohoide*, s.f. Curbă descrisă de un punct al unui cerc care se deplasează pe o suprafață plană. — Din fr. **trochoïde.**

TROIÁN[1], *troiene*, s.n. **1.** Îngrămădire mare de zăpadă adusă de vânt și așezată în formă de valuri sau de dune; nămete. ✦ P. gener. Morman, grămadă. **2.** Întăritură primitivă făcută de popoarele antice, constând dintr-un dig lung de pământ, cu șanț de apărare. [Pr.: *tro-ian*] — Probabil din sl. **trojanŭ.**

TROIÁN[2], -Ă, *troieni, -e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține Troiei, privitor la Troia, originar din Troia. ✧ *Calul troian* = **a)** uriaș cal de lemn construit, potrivit legendelor antice, după îndemnul lui Ulise, de locuitorii din Ahaia în timpul războiului troian și în care aceștia s-au ascuns, contribuind la căderea Troiei; **b)** *fig.* mijloc perfid folosit pentru subminarea cuiva. **2.** S.m. și f. Locuitor al Troiei. [Pr.: *tro-ian*] — **Troia** (n.pr.) + suf. *-ean*.

TRÓICĂ, *troici*, s.f. Sanie rusească la care sunt înhămați trei cai unul lângă altul. ✦ Fig. Grup format din trei personalități. — Din rus. **trojka.**

TROIENÍ, *troienesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A acoperi cu troiene (de zăpadă); a înzăpezi, a nămeți. ✦ Refl. A rămâne în mijlocul zăpezii; a se înzăpezi. **2.** A acoperi un obiect îngrămădind ceva peste el; a forma grămezi, mormane; a îngrămădi, a aduna ceva la un loc. [Pr.: *tro-ie-*] — Din **troian[1].**

TROIENÍRE, *troieniri*, s.f. Acțiunea de *a (se) troieni*; înzăpezire. [Pr.: *tro-ie-*] — V. **troieni.**

TROIENÍT, -Ă, *troieniți, -te*, adj. Acoperit cu troiene (de zăpadă); înzăpezit. [Pr.: *tro-ie-*] — V. **troieni.**

TRÓIȚĂ, *troițe*, s.f. Cruce mare de lemn sau de piatră (împodobită cu picturi, sculpturi, inscripții și uneori încadrată de o mică construcție), așezată la răspântii, pe lângă fântâni sau în locuri legate de un eveniment. ✦ Icoană, formată din trei părți, dintre care cele laterale sunt prinse cu balamale, ca niște obloane, de cea din mijloc; triptic. [Acc. și: *troíță*. — Pr.: *tro-i-*] — Din sl. **troica.**

TROLEIBÚZ, *troleibuze*, s.n. Vehicul rutier de transport în comun, cu tracțiune electrică, asemănător cu autobuzul, prevăzut cu troleu; troleu (**2**). — Din fr. **trolleybus.**

TROLÉU, *trolee*, s.n. **1.** Dispozitiv instalat pe vehicule cu tracțiune electrică și care permite alimentarea cu energie electrică direct de la un cablu aerian. **2.** (Impr.) Troleibuz. — Din fr. **trolley.**

TROLÍU, *troliuri*, s.n. Dispozitiv folosit pentru deplasarea (în sens vertical) a unei sarcini, alcătuit din una sau din două tobe care se pot roti în jurul axelor lor și pe care se înfășoară un cablu fixat cu un capăt de tobă și cu celălalt de sarcina pe care trebuie să o deplaseze. — După fr. **treuil.**

TRÓMBĂ, *trombe*, s.f. **1.** Coloană înaltă de apă de formă conică, ridicată de vârtejurile de vânt, care o fac să se învârtească cu mare iuțeală în jurul ei însăși. ✦ Vânt în formă de vârtej cu axă verticală sau puțin înclinată și cu o mare viteză; *p. ext.* coloană de fum, de praf etc. ridicată de un vânt puternic; vârtej. **2.** Tub prin care se face ventilația în încăperile de jos ale unui vapor. — Din fr. **trombe.**

TROMBECTOMÍE, *trombectomii*, s.f. (Med.) Extragere a cheagului de sânge fixat într-un segment vascular. — Din fr. **thrombectomie.**

TROMBÍNĂ, *trombine*, s.f. Enzimă care participă la procesul de coagulare a sângelui. — Din fr. **thrombine.**

TROMBLÓN, *trombloane*, s.n. Pușcă foarte scurtă a cărei țeavă avea gura răsfrântă ca la trompetă. — Din fr. **tromblon.**

TROMBOCHINÁZĂ, *trombochinaze*, s.f. Enzimă prezentă în țesuturi, care, în contact cu ionii de calciu, provoacă coagularea sângelui; tromboplastină. — Din fr. **thrombokinase.**

TROMBOCÍT, *trombocite*, s.n. Celulă sangvină de forma unei plăcuțe, care are un rol important în coagularea sângelui; plachetă sangvină. [Var.: **trombocítă** s.f.] — Din fr. **thrombocyte,** germ. **Thrombozyt.**

TROMBOCÍTĂ s.f. v. **trombocit.**

TROMBOCITOPENÍE s.f. Scădere anormală a numărului de trombocite din sânge, manifestată prin hemoragii, purpură, ameţeli etc. — Din fr. **thrombocytopénie.**

TROMBOCITÓZĂ s.f. Înmulțire excesivă a trombocitelor. — Din germ. **Thrombozytose.**

TROMBOFLEBÍTĂ, *tromboflebite*, s.f. Inflamație a peretelui unei vene și formare de cheaguri de sânge care pot duce la obturarea totală sau parțială a venei și la provocarea emboliilor. — Din fr. **thrombophlébite.**

TROMBÓN, *tromboane*, s.n. **1.** Instrument muzical de suflat făcut din alamă, mai mare decât trompeta, cu timbrul mai aspru și mai puternic decât aceasta. **2.** (Fam. și peior.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). **3.** (Fam.; la pl.) Minciuni; păcăleli, exagerări. — Din fr. **trombone.**

TROMBONÍ, *trombonesc*, vb. IV. Tranz. (Fam.) A minți; a păcăli; a exagera. — V. **trombon.**

TROMBONÍST, *trombonişti*, s.m. **1.** Instrumentist care cântă din trombon. **2.** (Fam.) Epitet dat unei persoane căreia îi place să exagereze, să mintă. — Din fr. **tromboniste.**

TROMBOPATÍE, *trombopatii*, s.f. (Med.) Predispoziție de a face tromboză. — Din fr. **thrombopathie.**

TROMBOPLASTÍNĂ, *tromboplastine*, s.f. Trombochinază. — Din fr. **thromboplastine.**

TROMBOPOIÉZĂ, *trombopoieze*, s.f. (Biol.) Proces de formare a trombocitelor. — Din fr. **thrombopoïèse.**

TROMBÓZĂ, *tromboze,* s.f. Boală provocată de astuparea unui vas sangvin cu un cheag de sânge. — Din fr. **thrombose.**

TRÓMBUS, *trombusuri*, s.n. Cheag de sânge care se formează într-un vas sangvin. — Din fr., lat. **thrombus.**

TRÓMPĂ, *trompe*, s.f. **1.** Excrescență cărnoasă în formă de tub, care prelungește nasul la elefant, la tapir etc. și care servește la pipăit și la apucat. ✦ Prelungire a capului sau a gurii la unele animale nevertebrate (care servește la supt). **2.** Canal prin care se elimină ovulele formate în ovar. **3.** (În sintagma) *Trompa lui Eustache* = canal interior al urechii, care face legătura între timpan și faringe. **4.** Aparat folosit pentru ventilarea sau evacuarea gazelor dintr-un recipient, dintr-o încăpere etc., pentru a realiza un vid. **5.** Element de construcție în formă de boltă trunchiată, înlesnind de obicei trecerea de la un plan pătrat la un plan poligonal sau circular. — Din fr. **trompe.**

TROMPÉT, *trompeți,* s.m. (Înv.) Trompetist. — Din fr. **trompette.**

TROMPETÁȘ, *trompetași*, s.m. (Înv.) Trompetist. — **Trompetă** + suf. *-aș*.

TROMPÉTĂ, *trompete*, s.f. Instrument muzical de suflat, alcătuit dintr-un tub de alamă îndoit de două ori și terminat la un capăt cu o deschizătură în formă de pâlnie; goarnă. — Din fr. **trompette.**

TROMPETÍST, *trompetişti,* s.m. Persoană care cântă la trompetă; trompet, trompetaș, trâmbițaș, gornist. — Din fr. **trompettiste.**

TRON[1], *tronuri*, s.n. Scaun, jeț (sculptat și împodobit) pe care stau monarhii la ceremonii; *p. ext.* simbol al domniei. ✧ Expr. *A se urca* (sau *a se sui) pe tron* = a ocupa domnia, a fi încoronat ca monarh. ✦ Fig. Puterea suverană a monarhilor; domnie. ✦ Scaun, jeț special pe care stau prelații (sau suveranii) în timpul unor ceremonii religioase. — Din fr. **trône.**

TRON[2], *tronuri*, s.n. **1.** (Pop.) Ladă în care țăranii își păstrează diverse obiecte, mai ales de îmbrăcăminte. **2.** (Reg.) Sicriu. — Din germ. dial. **Truh(e)n.**

TRONÁ, *tronez*, vb. I. Intranz. A se afla pe tron[1]; a domni, a guverna. ✦ Fig. A domina, a adopta o poziție de superioritate; a-și da aere, importanță. — Din fr. **trôner.**

TRONÁRE, *tronări*, s.f. Acțiunea de *a trona* și rezultatul ei. — V. **trona.**

TRONC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o ciocnire, de o cădere, de trântirea unui lucru etc. ✧ Expr. *A-i cădea cuiva (cu) tronc (la inimă)* = a-i deveni cuiva drag dintr-odată; a îndrăgi (pe neașteptate). ✦ Exclamație care exprimă surpriza în fața unui lucru neașteptat sau a unei situații neprevăzute. ✧ Expr. (Fam.) *Tronc, Marghioalo*, se spune când cineva face sau spune ceva nepotrivit cu situația în care se găsește. — Onomatopee.

TRÓNCA-TRÁNCA interj. v. **tronca-tronca.**

TRÓNCA-TRÓNCA interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut de două obiecte care se lovesc unul de altul în cadență regulată, monotonă. [Var.: **trónca-tránca** interj.] — Onomatopee.

TRONCĂNÍ, *troncănesc*, vb. IV. **1.** Intranz. A face zgomot izbindu-se de ceva sau izbind un obiect de altul. **2.** Tranz. Fig. A flecări, a trăncăni. — **Tronc** + suf. *-ăni*.

TRONCĂNÍRE, *troncăniri*, s.f. Acțiunea de *a troncăni* și rezultatul ei; zgomot produs de obiecte care se izbesc unele de altele; troncănit. — V. **troncăni.**

TRONCĂNÍT, *troncănituri*, s.n. Troncănire. — V. **troncăni.**

TRÓNCĂT, *troncăte*, s.n. Zgomot produs de rostogolirea unui lucru, de izbirea unui obiect de altul etc. [Var.: **tróncot** s.n.] — **Tronc** + suf. *-ăt.*

TRONCÓN, *tronconuri*, s.n. (Rar) Trunchi de con. — Din **tronconic** (derivat regresiv).

TRONCÓNIC, -Ă, *tronconici, -ce*, adj. Care are forma unui trunchi de con. — Din fr. **tronconique.**

TRÓNCOT s.n. v. **troncăt.**

TRONIȘÓR, *tronişoare*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *tron*[2]. — **Tron[2]** + suf. *-işor*.

TRONSÓN, *tronsoane*, s.n. Parte dintr-un obiect, dintr-un organ de mașină sau dintr-o construcție având o particularitate distinctă și delimitată de rest prin anumite elemente de legătură sau prin repere. — Din fr. **tronçon.**

TROP[1] interj. (De obicei repetat) cuvânt care imită zgomotul pe care îl fac picioarele când lovesc pământul în mers. [Var.: **trópa,** (pop.) **trópai** interj.] — Onomatopee.

TROP[2], *tropi*, s.m. Figură de stil. — Din fr. **trope,** lat. **tropus,** ngr. **trópos.**

TRÓPA interj. v. **trop[1].**

TRÓPAI interj. v. **trop[1].**

TROPÁR, *tropare*, s.n. Scurtă cântare bisericească de laudă în cinstea unui sfânt sau a unui eveniment religios. — Din sl. **troparĭ.**

TROPĂÍ, *trópăi,* vb. IV. Intranz. A face zgomot lovind pământul, podeaua cu picioarele sau cu copitele; a tropoti. ✦ (Fam.) A juca, a dansa (cu zgomot). — **Trop[1]** + suf. *-ăi*.

TROPĂIÁLĂ, *tropăieli*, s.f. Faptul de *a tropăi;* zgomot produs de cel care tropăie; tropăit, tropăitură. [Pr.: *-pă-ia-*] — **Tropăi** + suf. *-eală*.

TROPĂÍT, *tropăituri*, s.n. Tropăială. — V. **tropăi.**

TROPĂÍTA s.f. art. Numele unui dans popular românesc. — V. **tropăi.**

TROPĂITÚRĂ, *tropăituri*, s.f. Tropăială. [Pr.: *-pă-i-*] — **Tropăi** + suf. *-tură*.

TRÓPIC[1], *tropice*, s.n. **1.** Fiecare dintre cele două paralele situate la latitudinea de 23°27’ nord sau sud de ecuatorul terestru, unde, în timpul celor două solstiții, Soarele trece la zenitul locului. **2.** (La pl.) Zonă, regiune aflată în jurul celor două tropice (**1**). ✧ Loc adj. *De tropice* = din regiunea tropicală. — Din fr. **tropique**, lat. **tropicus.**

TRÓPIC[2], -Ă, *tropici, -ce*, adj. Referitor la tropi[2]; figurat, metaforic. — Din fr. **tropique.**

TROPICÁL, -Ă, *tropicali, -e*, adj. Care ține de tropice, care se află în regiunea tropicelor, specific tropicelor. ✧ *Căldură tropicală* = căldură dogoritoare, caniculară. — Din fr. **tropical.**

TROPICALIZÁ, *tropicalizez*, vb. I. Tranz. A executa operațiile de tropicalizare. — Din **tropicalizare** (derivat regresiv).

TROPICALIZÁRE, *tropicalizări*, s.f. Ansamblu de operații executate pentru ca o piesă, un aparat, o instalație etc. să poată rezista la oscilațiile de temperatură din zonele tropicale. — După fr. **tropicalisation.**

TROPICALIZÁT, -Ă, *tropicalizați, -te*, adj. (Despre piese, aparate, instalații etc.) Căruia i s-au aplicat tratamente de tropicalizare. — V. **tropicaliza.**

TROPÍSM, *tropisme*, s.n. Tendință de acomodare și de orientare a unui organism vegetal fixat de pământ, într-o anumită direcție, sub influența unei excitații exterioare ca lumina, căldura, gravitația, umiditatea etc. — Din fr. **tropisme.**

TROPOLOGÍE s.f. **1.** Limbaj figurat. **2.** Disciplină care se ocupă cu studierea tropilor[2]. — Din fr. **tropologie.**

TROPOPÁUZĂ s.f. Strat al atmosferei intermediar între troposferă și stratosferă. — Din fr. **tropopause.**

TROPOSFÉRĂ s.f. Stratul inferior al atmosferei, care atinge suprafața solului și în care se produc fenomenele meteorologice obișnuite. — Din fr. **troposphère.**

TRÓPOT, *tropote*, s.n. Zgomot de copite sau de picioare (încălțate) care izbesc pământul; tropotit. — Din bg., sb. **tropot.**

TROPOTÁ vb. I v. **tropoti.**

TROPOTÍ, *tropotesc*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A tropăi. [Var.: **tropotá** vb. I] — Din **tropot.**

TROPOTÍRE, *tropotiri*, s.f. (Pop.) Acțiunea de *a tropoti* și rezultatul ei. — V. **tropoti.**

TROPOTÍT, *tropotituri,* s.n. (Pop.) Tropot. — V. **tropoti.**

TROPOTÍTA s.f. art. Numele unui dans popular românesc. — V. **tropoti.**

TROSC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o cădere, de o trosnitură, de o lovitură, de o rupere. — Onomatopee.

TRÓSCOT s.m. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, întinsă pe pământ, cu numeroase frunze mici, cu flori hermafrodite verzi, pe margine roșii sau albe *(Polygonum aviculare)*. — Din sl. **troskotŭ.**

TRÓSNET, *trosnete*, s.n. Trosnitură; pocnet. — **Trosni** + suf. *-et*.

TROSNÍ, *trosnesc*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre lemne și despre obiecte de lemn; la pers. 3) A produce un zgomot specific prin rupere, izbitură, crăpare, ardere etc.; a crăpa, a pocni, a plesni cu zgomot. **2.** (Pop.) A pocni, a plesni din bici. **3.** A-i pârâi cuiva încheieturile. ✧ Expr. *A-i trosni* (cuiva) *fălcile*, se spune când cineva primește o lovitură puternică, când mănâncă cu lăcomie și cu zgomot sau când cască cu poftă. ✦ (Despre pepeni verzi copți) A pârâi când sunt strânși în palme. [Var.: (pop.) **trăsní** vb. IV] — Cf. trăsni[1].

TROSNÍRE, *trosniri*, s.f. Faptul de *a trosni*. — V. **trosni.**

TROSNITÓR, -OÁRE, *trosnitori, -oare*, adj. Care trosnește. — **Trosni** + suf. *-tor*.

TROSNITÚRĂ, *trosnituri*, s.f. Faptul de a trosni; zgomot specific produs de un obiect când plesnește, când crapă etc.; pocnitură, pârâitură, trosnet — **Trosni** + suf. *-tură*.

TROTÁ, pers. 3 *trotează*, vb. I. Intranz. (Despre caii de curse) A merge la trap; a avea un trap frumos și elegant. — Din fr. **trotter.**

TROTÍL, *trotiluri*, s.n. (Chim.) Trinitrotoluen. — Din germ. **Trotyl.**

TROTINÁ, pers. 3 *trotinează*, vb. I. Intranz. (Despre cai) A nu păstra pasul regulat, a bate pasul aproape pe loc. — Din fr. **trottiner.**

TROTINÉTĂ, *trotinete*, s.f. Mic vehicul pentru copii, compus dintr-o scândură dreptunghiulară montată pe două roți și articulată cu o bară perpendiculară pe ea, servind ca bară de direcție, și care se pune în mișcare prin împingerea cu un picior. — Din fr. **trottinette.**

TROTTEUR, *trotteuri*, s.m., adj. **1.** S.m. Cal cu trapul întins și ridicat; trăpaș. **2.** Adj. (Despre încălțămintea de damă) Cu toc gros, înalt de trei-patru cm, și cu model sport, comod și rezistent. [Pr.: *-tör*] — Din fr. **trotteur.**

TROTUÁR, *trotuare*, s.n. Porțiune special amenajată de-a lungul unei străzi, mai ridicată decât partea carosabilă, rezervată circulației pietonilor. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **trottoir.**

TRUBÁCI, *trubaci*, s.m. (Înv.) Trâmbițaș (la vânătoare). — Din rus. **trubaci.**

TRUBADÚR, *trubaduri*, s.m. Nume dat poeților medievali (sec. XI–XIII) ale căror versuri, compuse în vechea franceză de sud și recitate cu un acompaniament muzical specific, aveau de obicei un caracter erotic sau pastoral; *p. gener.* poet-cântăreț care călătorea din loc în loc. — Din fr. **troubadour.**

TRUC[1], *trucuri*, s.n. Manevră abilă prin care cineva încearcă să mascheze realitatea; șiretlic, stratagemă, viclenie. — Din fr. **truc.**

TRUC[2], *trucuri*, s.n. Cadrul suspendat pe una sau pe două osii și pe care se montează suprastructura unui vagon de tramvai. — Din fr. **truc, truck.**

TRUCÁ, *truchez*, vb. I. Tranz. A folosi trucuri[1] sau trucaje. — Din fr. **truquer.**

TRUCÁJ, *trucaje*, s.n. Procedeu tehnic folosit în teatru și în cinematografie pentru a crea o iluzie optică sau acustică spectaculoasă. — Din fr. **truquage, trucage.**

TRUCÁRE, *trucări,* s.f. Acțiunea de *a truca* și rezultatul ei. — V. **truca.**

TRUCÁT, -Ă, *trucați, -te*, adj. (Despre scene din filme, din piese de teatru etc.) În care s-au folosit trucaje. — V. **truca.**

TRÚCĂ s.f. (Cin.) Utilaj complex folosit pentru filmări combinate. — Din fr. **truc.** Cf. engl. trick.

TRUCULÉNT, -Ă, *truculenți, -te*, adj. Aspru, violent, brutal. — Din fr. **truculent,** lat. **truculentus.**

TRUCULÉNȚĂ, *truculențe*, s.f. Asprime, violență, brutalitate; lipsă de bun-simț, obrăznicie. — Din fr. **truculence.**

TRÚDĂ, *trude*, s.f. (Pop.) **1.** Efort fizic sau intelectual deosebit; muncă grea, istovitoare; oboseală, osteneală. ✧ Loc. adv. *Cu trudă* = din greu, cu mare efort. ✦ Rodul, rezultatul concret al ostenelii cuiva; agoniseală, folos, câștig. **2.** Chin, suferință; durere, necaz. — Din **trudi** (derivat regresiv). Cf. sl. trudŭ.

TRUDÍ, *trudesc*, vb. IV. Intranz. și refl. (Pop.) **1.** A munci din greu, a depune mari eforturi (fizice sau intelectuale); a se sili, a se osteni. **2.** A se căzni, a se chinui. ✦ Tranz. (Înv. și pop.) A supune la chinuri, la torturi; a tortura, a chinui. — Din sl. **truditi.**

TRUDÍT, -Ă, *trudiți, -te*, adj. (Pop.; adesea substantivat) Foarte obosit; ostenit peste măsură; extenuat. ✦ Care exprimă, trădează o mare oboseală. — V. **trudi.**

TRUDITÓR, -OÁRE, *truditori, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană) care muncește din greu, care desfășoară o activitate obositoare, extenuantă. — **Trudi** + suf. *-tor*.

TRÚDNIC, -Ă, *trudnici, -ce*, adj. Care cere multă trudă; foarte obositor, extenuant, epuizant. ✦ Care exprimă, trădează o mare oboseală. — Din sl. **trudinu.**

TRUDNICÍE, *trudnicii*, s.f. (Rar) Trudă. — **Trudnic** + suf. *-ie*.

TRUFANDÁ, *trufandale*, s.f. Cel dintâi fruct sau rod al pământului dintr-o producție anuală; *p. ext.* produs alimentar (mai ales fruct sau legumă) care apare pe piață mai înainte de timpul normal în care trebuie să apară. — Din tc. **turfanda.**

TRUFÁȘ, -Ă, *trufași, -e*, adj. **1.** (Adesea substantivat) Plin de trufie, peste măsură de mândru, de orgolios; înfumurat, arogant, îngâmfat. ✦ Care arată, care mani-festă trufie, mândrie, îngâmfare. *Privire trufașă*. **2.** Măreț, grandios, superb. — **Trufă[2]** + suf. *-aș*.

TRÚFĂ[1], *trufe*, s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile de culoare violetă-negricioasă, în formă de cartofi, care cresc în pământ *(Tuber)*. **2.** Produs de cofetărie făcut dintr-o cremă de ciocolată. — Din fr. **truffe.**

TRÚFĂ[2], *trufe*, s.f. (Înv.) Trufie. — Lat. ***trufa.**

TRUFÍE, *trufii*, s.f. Atitudine disprețuitoare și arogantă, plină de mândrie și de înfumurare; semeție, îngâmfare, aroganță, trufă[2]. ✧ Loc. adv. *Cu trufie* = în mod arogant, îngâmfat. — **Trufă[2]** + suf. *-ie*.

TRUÍSM, *truisme*, s.n. Adevăr evident, banal; loc comun. — Din fr. **truisme.**

TRUNCÁT, -Ă, *truncați, -te*, adj. (Bot.; despre părți ale plantelor) Terminat brusc printr-o suprafață orizontală. — Din lat. **truncatus.**

TRÚNCHI, *trunchiuri*, s.n. **1.** Partea cea mai groasă a unui copac, cuprinsă între rădăcină și locul de unde pornesc ramurile principale; tulpină. ✦ Tulpina unui copac tăiat (de la nivelul solului, uneori curățată de crengi și de coajă); buștean. ✦ Bucată groasă de lemn (din tulpina unui copac) pe care se crapă lemnele de foc, se taie carnea etc. **2.** Trupul unui om, fără cap și fără membre. **3.** ✦ (Anat.; în sintagma) *Trunchi cerebral* = porțiunea nevraxului alcătuită din măduva prelungită, punte și mezencefal. **4.** (În sintagma) *Trunchi de piramidă* (sau *de con, de prismă)* = corp geometric obținut prin secționarea unei piramide (sau a unui con etc.) printr-un plan paralel cu baza și aflat între acest plan și bază. — Lat. **trunculus.**

TRUNCHIÁ, *trunchiez*, vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A ciunti, a reteza, a mutila; a fragmenta, a tăia. [Pr.: *-chi-a*] — Din **trunchi.**

TRUNCHIÁT, -Ă, *trunchiați, -te*, adj. (Adesea fig.) Tăiat, fragmentat, mutilat, retezat. [Pr.: *-chi-at*] — V. **trunchia.**

TRUNCHIÉRE, *trunchieri*, s.f. (Adesea fig.) Acțiunea de *a trunchia* și rezultatul ei. [Pr.: *-chi-e-*] — V. **trunchia.**

TRUNCHIULÉȚ, *trunchiulețe*, s.n. Diminutiv al lui *trunchi*. — **Trunchi** + suf. *-uleț*.

TRUP, *trupuri*, s.n. **1.** Corp (al unei ființe). ✧ Loc. adv. *(Cu) trup și suflet* = cu totul, în întregime, fără rezervă. ✧ Expr. *(A fi) trup din trupul cuiva* = **a)** (a fi) născut din...; **b)** (a face) parte integrantă din ceva. *A fi trup și suflet cu cineva* = a se identifica cu aspirațiile cuiva; a fi foarte strâns legat de cineva. ✦ Corpul fără cap (și fără membre) al unei ființe; trunchi (**2**). ✦ Cadavru. **2.** Parte principală a unui obiect, a unei construcții etc.; *p. gener.* obiectul însuși. **3.** (Înv.) Întindere mare de pământ care alcătuiește un singur lot. *Trup de moșie*. **4.** (Înv.) Mare unitate militară. — Din sl. **trupŭ.**

TRÚPĂ, *trupe*, s.f. **1.** Totalitatea militarilor care își fac serviciul militar. ✦ (La pl.) Forțele armate ale unei țări, ale unei regiuni, ale unei specialități etc.; oaste. **2.** Colectiv permanent de actori ai unui teatru sau ai unui circ; ansamblu. — Din fr. **troupe.**

TRUPÉSC, -EÁSCĂ, *trupești*, adj. Privitor la trup, care ține de trup; fizic. ✦ Senzual; sexual. — **Trup** + suf. *-esc*.

TRÚPEȘ, -Ă, *trupeși, -e*, adj. (Pop.) Bine conformat din punct de vedere fizic; robust, voinic. ✦ (Peior.) Gras. — **Trup** + suf. *-eș*.

TRUPEȘÍE s.f. (Pop.) Constituție fizică robustă. — **Trupeș** + -suf. *-ie*.

TRUPÉȘTE adv. (Pop.) Din punctul de vedere al trupului, relativ la trup; fizicește. — **Trup** + suf. *-ește*.

TRUPÉT s.m. v. **trupete.**

TRUPÉTE, *trupeți*, s.m. (Fam.) Soldat (fără grad). [Var.: **trupét** s.m.] — **Trupă** + suf. *-ete*.

TRÚPIȚĂ, *trupițe*, s.f. Parte a plugului alcătuită din cormană, brăzdar și plaz și fixată de cadrul plugului prin intermediul bârsei. — Cf. sb. trupica.

TRUPȘÓR s.n. v. **trupușor.**

TRUPUȘÓR, *trupușoare*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *trup*. [Var.: **trupșór** s.n.] — **Trup** + suf. *-ușor*.

TRÚSĂ, *truse*, s.f. Geantă sau cutie specială în care se țin instrumente sau obiecte de primă necesitate, folosite în exercitarea unei profesii sau pentru toaletă; totalitatea instrumentelor sau obiectelor din această geantă sau cutie. — Din fr. **trousse.**

TRUSÓU, *trusouri*, s.n. Lenjerie de corp, de pat etc. confecționată pentru o fată (în vederea căsătoriei); rufărie unui nou-născut. — Din fr. **trousseau.**

TRÚST, *trusturi*, s.n. Formă de fuziune a intereselor unei companii prin integrarea orizontală sau verticală a producției, prin împărțirea pieței, prin practicarea unor discriminări comerciale față de parteneri etc. — Din fr. **trust,** (**2**) după rus. **trest.**

TRUSTIÉR, -Ă, *trustieri, -e*, adj. Al unui trust, referitor la un trust, de trust. [Pr.: *-ti-er*] — Din engl. **trustier.**

TRÚSTMAN s.m. v. **trustmen.**

TRÚSTMEN, *trustmeni*, s.m. (Rar) Fiecare dintre acționarii unui trust (**1**). [Var.: **trústman** s.m.] — Din engl. **trust-man.**

TRUVÁBIL, -Ă, *truvabili, -e*, adj. (Livr.) De găsit, care poate fi găsit. — Din fr. **trouvable.**

TRUVÉR, *truveri*, s.m. Poet-cântăreț francez din Evul Mediu, în nordul Franței. — Din fr. **trouvère.**

T-SHIRT, *T-shirturi,* s.n. Tricou. [Pr.: *tíșărt*] — din engl. **T-shirt.**

TȚ interj. Exclamație care exprimă dezaprobarea, nemulțumirea sau mirarea. — Onomatopee.

TU pron. pers. 2 sg. **1.** (Ține locul numelui persoanei căreia i se adresează vorbitorul; cu funcție de subiect) *Tu râzi*. ✧ (Impersonal) *Tu școală, tu studii, și el un golan*. ✧ Expr. *Nici tu..., nici tu...* = nimic din ceea ce ar trebui sau te-ai aștepta să fie. **2.** (La dativ, în formele *ție, îți, ți, -ți, ți-*) *Nu ți-l dau*. ✧ (Cu funcție de complement indirect, indicând posesiunea) *Tacă-ți gura!* ✧ (Cu funcție atributivă, indicând posesiunea) *Ai să-ți vezi mama.* ✧ (Impersonal) *Ți-ai găsit!* ✧ (Cu valoare de dativ etic) *Ți le spunea toate pe de rost.* **3.** (La acuzativ, în formele *te, -te, te-) Am de gând să te mărit*. ✧ (Intră în compunerea unor verbe la diateza reflexivă) *Unde te trezești?* ✧ (Impersonal) *Ia te uită la el!* ✧ (Precedat de prepoziții, în

forma *tine) Am în tine toată nădejdea.* **4.** (La vocativ) *Tu, cel care priveşti încoace!* **5.** (Urmat de „unul", „una", la diferite cazuri, exprimă ideea de izolare) *Tu unul nu ştii*. [Dat. *ţie, îţi, ţi, -ţi, ţi-*; acuz. *tine, te, -te, te-*] — Lat. **tu.**

TUARÉG, -Ă, *tuaregi, -ge,* s.m. şi f. (La pl.) Numele unei populaţii cu puternice tradiţii războinice, parţial nomadă, care locuieşte în partea centrală a Saharei, în munţii Ahaggar şi în deşerturile de la nordul Nigerului; (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie. [Pr.: *tu-a-*] — Din fr. **Touaregs.**

TUB, *tuburi*, s.n. **1.** Piesă de formă cilindrică, din metal, sticlă, cauciuc etc., goală în interior, cu diametre şi lungimi diferite, folosită de obicei pentru scurgeri, transporturi sau păstrare de lichide sau gaze. ✦ Sistem tehnic având o carcasă în formă de tub (**1**); *spec.* corp tubular în care se introduc unele conducte electrice în clădiri. ✧ *Tub electronic* = dispozitiv sau aparat constituit dintr-un recipient etanş (de sticlă sau de metal), vidat sau cu gaz rarefiat, şi echipat cu doi sau mai mulţi electrozi, între care se stabilesc curenţi electrici. ✦ (La unele instrumente muzicale) Ţeavă care produce sunete de diferite tonalităţi (în funcţie de lungimea şi diametrul piesei respective) când trece un curent de aer prin ea. ✦ Înveliş cilindric din metal sau din carton, în care se află explozibilul şi proiectilul unei arme de foc. ✦ Recipient subţire din metal, în care se ţin diferite paste alimentare sau preparate cosmetice şi medicale. **2.** Canal natural care intră în componenţa unor aparate sau organe animale şi vegetale şi prin care circulă hrană, aer etc. ✧ *Tub fonator* = organ (în formă de canal) cu care se realizează sunetele în vorbire, mărginit în partea posterioară de laringe şi în partea anterioară de buze şi de nări. — Din fr. **tube,** lat. **tubus.**

TUBÁ, *tubez*, vb. I. Tranz. A consolida pereţii unei guri de sondă prin introducerea unei coloane de tuburi în interiorul ei. — Din fr. **tuber.**

TUBÁJ, *tubaje*, s.n. (Med.) Metodă de examen clinic care constă în introducerea unui tub de cauciuc sau metalic în stomac sau în duoden pentru extragerea şi analiza sucurilor respective. ✧ *Tubaj laringian* = introducerea unui tub metalic în laringe în caz de asfixie. — Din fr. **tubage.**

TUBÁRE, *tubări*, s.f. Operaţie de introducere a unei coloane de tuburi de oţel în gaura unei sonde, pentru consolidarea pereţilor acesteia. — Din **tub.**

TUBĂ, *tube*, s.f. Instrument muzical de suflat din alamă, cu registru grav, format dintr-un pavilion larg, un tub răsucit şi un mecanism de pistoane. — Din fr., lat. **tuba.**

TUBÉRCUL, *tuberculi*, s.m. **1.** Tulpină subterană, scurtă şi îngroşată, care înmagazinează substanţele de rezervă ale unor plante. **2.** (Anat.) Denumire pentru diferite proeminenţe aflate pe vase, cartilaje, piele, organe etc. **3**. (Med.) Mică tumoare apărută în grosimea pielii sau în orice alt ţesut. [Pl. şi: (n.) *tubercule*. — Var.: **tubérculă** s.f.] — Din fr. **tubercule,** lat. **tuberculum.**

TUBERCULÁT, -Ă, *tuberculaţi, -te*, adj. (Despre plante) Cu tuberculi. ✦ (Despre unele organe) Acoperit cu mici tuberculi sau proeminenţe. — Din fr. **tuberculé.**

TUBÉRCULĂ s.f. v. **tubercul.**

TUBERCULÍNĂ, *tuberculine*, s.f. Produs biologic obţinut din culturile pe medii lichide ale bacilului tuberculozei, folosit pentru a diagnostica (şi a trata) tuberculoza. — Din fr. **tuberculine.**

TUBERCULIZÁ, *tuberculizez*, vb. I. Refl. şi tranz. A (se) îmbolnăvi de tuberculoză. — Din fr. **tuberculiser.**

TUBERCULÓS, -OÁSĂ, *tuberculoşi, -oase*, adj., s.m. şi f. Bolnav de tuberculoză. — Din fr. **tuberculeux.**

TUBERCULOSTÁTIC, -Ă, *tuberculostatici, -ce*, adj., s.n. (Substanţă) care împiedică înmulţirea bacilului tuberculozei. — Din fr. **tuberculostatique.**

TUBERCULÓZĂ, *tuberculoze*, s.f. Boală infecţioasă şi contagioasă produsă de localizarea bacilului Koch la plămâni, la intestine, la oase etc. care poate provoca distrugerea ţesutului, supuraţii etc.; boală seacă. — Din fr. **tuberculose.**

TUBERÓZĂ, *tuberoze*, s.f. (Bot.) Chiparoasă. — Din fr. **tubéreuse.**

TUBEROZITÁTE, *tuberozităţi*, s.f. Proeminenţă osoasă pe care sunt fixaţi muşchii şi ligamentele. — Din fr. **tubérosité.**

TUBIFÓRM, -Ă, *tubiformi, -e*, adj. Care are forma unui tub. — Din fr. **tubiforme.**

TÚBING, *tubinguri*, s.n. Ţeavă din coloana de extracţie de la sondele petroliere. — Din germ. **Tubbing.**

TUBULÁR, -Ă, *tubulari, -e*, adj. Care este în formă de tub. ✦ Care este prevăzut cu tuburi. — Din fr. **tubulaire.**

TUBULATÚRĂ, *tubulaturi*, s.f. Ansamblu de ţevi care comunică între ele sau care fac parte dintr-un sistem tehnic. — Din it. **tubulatura.**

TUBULÉŢ, *tubuleţe*, s.n. Tubuşor. — **Tub** + suf *-uleţ.*

TUBULÚRĂ, *tubuluri*, s.f. Bucată scurtă de ţeavă îmbinată etanş cu peretele unui recipient sau al unei conducte pentru a realiza un racord sau pentru a permite scurgerea fluidului din recipient sau din conductă. — Din fr. **tubulure.**

TUBUŞÓR, *tubuşoare*, s.n. Diminutiv al lui *tub*; tubúleţ. — **Tub** + suf. *-uşor*.

TUCÁN, *tucani*, s.m. Gen de păsări căţărătoare din regiunile tropicale ale Americii de Sud, cu ciocul mare şi puternic şi cu penajul viu colorat *(Rhamphastos);* pasăre din acest gen. — Din it. **tucano.**

TUCERÍE, *tucerii*, s.f. Turnătorie de fontă. — **Tuci** + suf. *-ărie*.

TUCI, (2), *tuciuri*, s.n. **1.** Fontă. **2.** Ceaun, vas (de fontă). — Din tc. **tuç** (lit. *tunç)*.

TUCIURÍU, -ÍE, *tuciurii*, adj. (Care are pielea) de culoare închisă (ca tuciul); negricios, brunet, oacheş. — **Tuci** + suf. *-uriu.*

TUDÉSC, -Ă, *tudeşti*, adj. (Înv.) German. — Din fr. **tudesque.**

TUF, *tufuri*, s.n. Rocă sedimentară poroasă. ✧ *Tuf vulcanic* = rocă formată prin acumularea şi consolidarea cenuşii, nisipului etc. provenite din erupţiile vulcanice. *Tuf calcaros* = rocă sedimentară formată prin depunerea bicarbonatului de calciu din apele calcaroase. — Din fr. **tuf.**

TUFÁN, *tufani*, s.m. **1.** Specie de stejar *(Quercus pubescens)*. **2.** Tufar. **3.** (Pop.) Ciomag, bâtă. — **Tufă** + suf. *-an*.

TUFÁR, *tufari*, s.m. Arbore cu ramuri dese crescute de la rădăcină, ca o tufă; tufan (**2**). — **Tufă** + suf. *-ar*.

TÚFĂ, *tufe*, s.f. **1.** Nume generic dat plantelor lemnoase (arbuşti), cu ramuri dese care pornesc direct de la rădăcină; grup de flori, de lăstari sau de plante erbacee cu rădăcină comună. ✧ Expr. (Fam.) *Tufă (de Veneţia)* = nimic, deloc. *Tufă-n pungă* sau *tufă-n buzunar* = **a)** nimic; **b)** om fără bani. ✦ Fig. Păr mult şi des; claie. **2.** (Rar) Ramură, creangă înverzită. ✦ (Reg.) Bâtă, ciomag. — Lat. **tufa.**

TUFĂNÍCĂ, *tufănele*, s.f. Specie de crizantemă cu flori mici; dumitriţă. [Pl. şi: *tufănici*] — **Tufan** + suf. *-ică*.

TUFĂRÍE, *tufării*, s.f. Tufiş; hăţiş. — **Tufă** + suf. *-ărie*.

TUFĂRÍŞ, *tufărişuri*, s.n. Tufiş — **Tufar** + suf. *-iş*.

TUFECCÍ s.m. v. **tufecciu.**

TUFECCÍU, *tufeccii*, s.m. Soldat mercenar din garda domnească, în timpul domniilor fanariote. [Var.: **tufeccí** s.m.] — Din tc. **tüfekçi.**

TUFÍŞ, *tufişuri*, s.n. Desiş de tufe sau de arbuşti; mulţime de copaci tineri, stufoşi; tufăriş, tufărie. — **Tufă** + suf. *-iş*.

TUFIŞOÁRĂ, *tufişoare*, s.f. Diminutiv al lui *tufă*. — **Tufă** + suf. *-işoară*.

TUFÍT, *tufite,* s.n. Rocă sedimentară alcătuită din material detritic mărunt şi cenuşă vulcanică. — Din fr. **tuffite,** germ. **Tuffit.**

TUFLÍ, *tuflesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A pune pe cap o căciulă, o pălărie etc. cu o mişcare rapidă şi la întâmplare. — Et. nec.

TUFÓS, -OÁSĂ, *tufoşi, -oase*, adj. Stufos. — **Tufă** + suf. *-os*. Cf. fr. t o u f f u.

TUI, *tuiuri*, s.n. (În Evul Mediu) Steag turcesc alcătuit dintr-o lance cu Semiluna (sau cu o măciulie de metal) în vârf, cu două sau cu trei cozi albe de cal împletite prinse de ea, care constituia un semn distinctiv al puterii şi rangului unor înalţi demnitari din Imperiu Otoman şi din ţările vasale lui. — Din tc. **tuğ.**

TÚIA, *tuia*, s.f. (Bot.) Arborele-vieţii. — Din fr. **thuya.**

TÚIEŞ, -Ă, *tuieşi, -e*, adj. (Reg.) Ţicnit, smintit; zăpăcit. — Cf. t e h u i.

TUIÓR, *tuioare*, s.n. Remorcher care se deplasează de-a lungul unui lanţ sau al unui cablu întins pe fundul apei. — Din fr. **toueur.**

TUL, *tuluri*, s.n. Ţesătură de mătase, de bumbac sau din fire sintetice foarte fină şi străvezie, alcătuită din ochiuri rotunde sau poligonale. [Pr.: *tül*] — Din fr. **tulle.**

TÚLAI interj. (Reg.) Exclamaţie care exprimă spaimă, mânie etc.; valeu! vai! ajutor! — Cf. magh. t o l v a j „tâlhar".

TULAREMÍE s.f. Boală infecţioasă şi contagioasă a animalelor rozătoare, produsă de o bacterie şi transmisibilă animalelor domestice şi oamenilor, manifestată prin febră, frisoane, vărsături etc. — Din fr. **tularémie.**

TULBURÁ, *túlbur***,** vb. I. **1.** Tranz. A face ca un lichid să devină tulbure, să se umple de impurităţi. ✧ Refl. *Vinul s-a tulburat*. ✦ Refl. (Despre cer) A se acoperi de nori, a se întuneca; (despre vreme) a se posomorî, a se strica. **2.** Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde limpezimea, transparenţa, claritatea. **3**. Refl. şi tranz. Fig. A-şi pierde sau a face să-şi piardă liniştea; a (se) emoţiona, a (se) îngrijora, a (se) nelinişti. ✦ A (se) supăra foarte tare; a (se) mânia. ✦ A-şi pierde sau a face să-şi piardă judecata limpede, normală; a (se) întuneca. **4.** Tranz. Fig. A incomoda, a stingheri, a deranja, a stânjeni. [Var.: **turburá** vb. I] — Lat ***turbulare** (< *turbare)*.

TULBURÁRE, *tulburări*, s.f. Acţiunea de *a (se) tulbura* şi rezultatul ei. **1.** Pierdere a limpezimii, a transparenţei unui lichid (din cauza impurităţilor). **2.** Învolburare a unei ape, a atmosferei etc.; *fig.* neastâmpăr. **3.** Fig. Neliniştе sufletească, îngrijorare, frământare, emoţie. ✦ Mânie, furie. **4.** Fig. Tumult, dezordine, răzvrătire, răscoală. **5.** Fig. Dereglare a funcţiei unui organ anatomic, a unei facultăţi fizice sau psihice. [Var.: **turburáre** s.f.] — V. **tulbura.**

TULBURÁT, -Ă, *tulburaţi, -te*, adj. **1.** (Despre lichide) Lipsit de transparenţă, de limpezime, amestecat cu impurităţi. ✦ (Despre ape) Zbuciumat, agitat, învolburat. ✦ (Despre cer) Înnorat, ceţoş, posomorât. **2.** Fig. (Despre oameni şi despre manifestările lor) Neliniştit, zăpăcit, zbuciumat, agitat. ✦ Mânios, furios. ✦ (Despre funcţia unor organe sau facultăţi fizice ori psihice) Care şi-a pierdut echilibrul normal, care s-a dereglat. [Var.: **turburát, -ă** adj.] — V. **tulbura.**

TULBURĂTÓR, -OÁRE, *tulburători, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care tulbură; *spec*. care neliniştеşte, emoţionează, dă prilej de meditaţie. [Var.: **turburătór, -oáre** adj.] — **Tulbura** + suf. *-ător.*

TÚLBURE, *tulburi*, adj. **1.** (Despre lichide) Lipsit de transparenţă, de limpezime; amestecat cu impurităţi. ✦ (Despre ape) Agitat, învolburat. ✦ (Despre cer, vreme) Acoperit cu nori, întunecat, posomorât. ✦ Fig. Difuz, neclar. *Lumină tulbure*. ✦ Fig. Greu de înţeles, confuz, încurcat. **2.** (Despre ochi, privire) Lipsit de claritate; împăienjenit. **3.** Fig. (Despre situaţii sociale, politice) Neliniştit, nesigur,

agitat, frământat. ✦ (Despre stări psihice) Neliniștit, frământat, zbuciumat. [Var.: **túrbure** adj.] — Lat. ***turbulus** (=*turbidus)*.

TULBUREÁLĂ, *tulbureli*, s.f. (Rar) Faptul de a fi tulbure; starea, însușirea a ceea ce este tulbure; (concr.) lichid tulbure sau parte tulbure, impură a unui lichid. [Var.: **turbureálă** s.f.] — **Tulbure** + suf. *-eală*.

TULBURÉL, -EÁ, *tulburei, -ele*, adj., s.n. **1.** Adj. Diminutiv al lui *tulbure*. **2.** S.n., adj. (Vin nou) care nu s-a limpezit încă. [Var.: **turburél, -eá**, adj., s.n.] — **Tulbure** + suf. *-el*.

TULBURÍU, -ÍE, *tulburii,* adj. (Rar) Cam tulbure. [Var.: **turburíu, -íe** adj.] — **Tulbure** + suf. *-iu*.

TULBURÓS, -OÁSĂ, *tulburoși, -oase*, adj. (Rar; despre apă) Tulbure. ✦ (Despre vreme) Cețos, posomorât, mohorât. [Var.: **turburós, -oásă** adj.] — **Tulbure** + suf. *-os*.

TULCEÁN, -Ă, *tulceni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Tulcea. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Tulcea ori tulcenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Tulcea ori la tulceni. — **Tulcea** (n. pr.) + suf. *-ean*.

TULCEÁNCĂ, *tulcence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Tulcea. — **Tulcean** + suf. *-că*.

TULÉI, *tuleie*, s.n. **1.** Cotor al penelor nedezvoltate de pasăre; puf care acoperă corpul puilor de pasăre. **2.** Fir de mustață sau de barbă care abia a crescut (la tineri). — Cf. sb. tulaj, ucr. tulij.

TULÉU, *tulei*, s.m. **1.** Tulpina unor plante (mai ales a porumbului); partea rămasă din tulpină a unor plante după recoltare. **2.** Soi de prun cu coroana piramidală, cu fructul mare, de formă ovoidă alungită, de culoare vânătă. [Pl. și: (n.) *tuleie*] — Cf. știulete.

TULÍ, *tulesc*, vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.; în expr.) *A o tuli (la* sau *de fugă* sau *la sănătoasa)* = a fugi (repede și pe furiș), a o șterge. *Tule-o!* sau *tulea!* = pleacă imediat (și repede)! fugi! șterge-o! întinde-o! [Imper. și: *tule, tulea*] — Din bg. **tulja,** sb. **tuliti.**

TULICHÍNĂ, *tulichine*, s.f. Mic arbust veninos cu frunze lanceolate, cu flori trandafirii, rar albe, cu fructe roșii de forma boabelor de mazăre *(Daphne mezereum)*. — Et. nec.

TULÍPĂ, *tulipe*, s.f. (Bot.; rar) Lalea. — Din fr. **tulipe.**

TÚLIU s.n. Element chimic din grupul pământurilor rare. — Din fr. **thulium.**

TÚLNIC, *tulnice*, s.n. Vechi instrument muzical popular de suflat, asemănător cu buciumul, folosit în Munții Apuseni; *p. gener.* bucium. — Et. nec.

TULNICÁȘ, -Ă, *tulnicași, -e*, s.m. și f. Persoană care cântă din tulnic; *p. gener.* buciumaș. — **Tulnic** + suf. *-aș*.

TULNICĂREÁSĂ, *tulnicărese*, s.f. (Reg.) Femeie care cântă din tulnic. — De la **tulnic.**

TULPÁN, *tulpane*, s.n. **1.** Pânză (de bumbac, de lână, de mătase) cu țesătura foarte subțire și străvezie; muselină. **2.** Basma în trei colțuri cu care femeile (de la țară) își acoperă capul. — Din ngr. **tulpáni.**

TULPÍNĂ, *tulpini*, s.f. **1.** Parte a unui arbore cuprinsă între rădăcină și coroană, care susține ramurile, frunzele, florile și fructele și prin care trece seva la diverse părți ale plantei; trunchi; parte a unor plante erbacee din care pornesc ramurile și frunzele. **2.** Temă a unui cuvânt. **3.** Fig. Origine a unui popor, a unei familii, a unei persoane etc. — Cf. bg., sb. turpina.

TULT, *tulți*, s.m. Veche monedă turcească și austriacă de argint care a circulat și în Țările Române. — Din tc. **tult.**

TULUMBAGÍU, *tulumbagii*, s.m. (Înv.) Pompier. — Din tc. **tulumbaci.**

TULÚMBĂ, *tulumbe*, s.f. (Înv. și pop.) Furtun; pompă (de incendiu) care funcționează cu un furtun. — Din tc. **tulumba.**

TUMBÁC s.n. v. **tombac.**

TÚMBĂ, *tumbe*, s.f. (Adesea fig.) Mișcare de rotire totală a corpului, cu capul înainte; rostogolire peste cap. ✧ Loc. adv. *De-a tumba* = peste cap, de-a rostogolul, de-a dura. ✦ (La pl.) Giumbușlucuri, ghidușii. — Din ngr. **túmba.**

TUMBĂRĂU s.n. v. **tomberon.**

TUMBELÉCHI, *tumbelechiuri*, s.n. (Înv.) Tobă mică de aramă, de formă semisferică, care făcea parte din instrumentele fanfarei turcești. — Din tc. **dümbelek.**

TUMEFÁCȚIE, *tumefacții*, s.f. Umflătură patologică apărută într-o regiune a corpului, datorită unei infecții, unei tulburări circulatorii etc.; umflătură. — Din fr. **tuméfaction.**

TUMEFIÁ, pers. 3 *tumefiază*, vb. I. Refl. (Despre țesuturi) A-și mări volumul datorită unei tumefacții; a se umfla. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **tuméfier.**

TUMEFIÁT, -Ă, *tumefiați, -te*, adj. (Despre țesuturi) Care are o tumefacție; umflat. [Pr.: *-fi-at*] — V. **tumefia.**

TUMEFIÉRE, *tumefieri*, s.f. Faptul de *a se tumefia.* [Pr.: *-fi-e-*] — V. **tumefia.**

TUMESCÉNT, -Ă, *tumescenți, -te*, adj. (Med.; despre țesuturi) Care se umflă. — Din fr. **tumescent.**

TUMESCÉNȚĂ, *tumescențe*, s.f. (Med.) Tumefacție. — Din fr. **tumescence.**

TUMOÁRE, *tumori*, s.f. Masă de țesut nou format care se dezvoltă într-un organism prin înmulțirea exagerată, patologică a unor celule. [Var.: **tumóră** s.f.] — Din fr. **tumeur,** lat. **tumor, -oris.**

TUMORÁL, -Ă, *tumorali, -e*, adj. Referitor la tumoare, de tumoare. — Din fr. **tumoral.**

TUMÓRĂ s.f. v. **tumoare.**

TÚMUL, *tumuli*, s.m. Movilă artificială, conică sau piramidală, din pământ sau din piatră, pe care unele popoare din Antichitate o înălțau deasupra mormintelor. [Var.: **túmulus** s.m.] — Din fr., lat. **tumulus.**

TUMULÁR, -Ă, *tumulari, -e*, adj. Care aparține unui tumul, privitor la un tumul; *p. ext.* de mormânt, funerar. — Din fr. **tumulaire.**

TUMÚLT, *tumulturi*, s.n. **1.** Zgomot mare, larmă, zarvă, vacarm. ✦ Învolburare, curs repede, tălăzuire a unor ape. **2.** Fig. Agitație, tulburare, zbucium sufletesc. — Din fr. **tumulte,** lat. **tumultus.**

TUMULTÓS, -OÁSĂ adj. v. **tumultuos.**

TUMULTUÓS, -OÁSĂ, *tumultuoși, -oase*, adj. **1.** Plin de tumult, de agitație; gălăgios, zgomotos. ✦ (Despre ape) Învolburat, clocotitor. ✦ Fig. Însuflețit, înflăcărat; intens. **2.** Care este în cantitate mare; abundent, bogat. [Pr.: *-tu-os.* — Var.: **tumultós, -oásă** adj.] — Din fr. **tumultueux,** lat. **tumultuosus.**

TÚMULUS s.m. v. **tumul.**

TUMURÚG, *tumurugi*, s.m. (Reg.) Bucată de lemn lungă, groasă, cilindrică (întrebuințată în construcții). — Din tc. **tomruk.**

TUN, *tunuri*, s.n. **1.** Armă de artilerie care aruncă proiectile la distanță mare; *p. gener.* nume dat tuturor armelor de artilerie. ✧ Expr. *A scăpa ca din (gură de) tun*, se spune când cineva reușește să fugă (scăpând de o situație neplăcută). *(Poți) să dai cu tunul*, se spune despre cineva care doarme adânc și nu se trezește ușor sau despre un loc unde nu se află nicio ființă vie. ✧ (Pus pe lângă un verb, îi intensifică acțiunea; pe lângă un adjectiv, îi dă valoare de superlativ; adverbial) *A înghețat tun. Sănătos tun*. **2.** (În sintagma) *Tun electronic* = parte a unor tuburi electronice care produce un fascicul filiform de electroni cu aceeași viteză. **3.** (Înv. și pop.) Tunet. — Lat. **tonus.**

TUNÁ, *tun*, vb. I. **1.** Intranz. impers. A se produce un tunet; a se auzi tunetul. **2.** Tranz. impers. (Reg.; în imprecații) A lovi pe cineva trăsnetul; a trăsni. **3.** Intranz. (La pers. 3) A vui, a bubui. ✦ (Despre glas, cuvinte) A răsuna puternic; (despre oameni) a vorbi cu glasul ridicat; a striga. ✧ Expr. *A tuna și a fulgera* = a fi foarte furios, a face scandal. **4.** Intranz. (Înv.) A trage cu tunul sau cu alte arme de foc. — Lat. **tonare.**

TUNÁR, *tunari*, s.m. Militar care servește într-o unitate de artilerie; servant al unui tun; artilerist. ✦ Fig. Epitet dat unui sportiv care are un șut foarte puternic (și marchează multe goluri). — **Tun** + suf. *-ar*.

TUNĂTÓR, -OÁRE, *tunători, -oare*, adj. Care tună, care bubuie (tare); puternic, răsunător. — **Tuna** + suf. *-ător*.

TÚNDE, *tund*, vb. III **1.** Tranz. și refl. A(-și) scurta, a(-și) reteza, a(-și) tăia părul, barba sau mustața. ✦ Tranz. A tăia lâna sau părul de pe corpul unui animal. ✦ Tranz. P. anal. A tăia în mod egal fibrele unei țesături, iarba, frunzele, crengile copacilor etc. **2.** Tranz. (În ritualul Bisericii ortodoxe) A tăia părul de pe capul unui bărbat înainte de a-l călugări; *p. ext.* a călugări. **3.** Tranz. (Fam.; în expr.) *A o tunde* = a fugi (pe furiș), a dispărea, a o șterge. — Lat. **tondere.**

TÚNDERE, *tunderi*, s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) tunde* și rezultatul ei. **2.** Operație de finisare a țesăturilor cu ajutorul unor mașini speciale, pentru a le uniformiza și netezi. — V. **tunde.**

TÚNDRĂ, *tundre*, s.f. Zonă de vegetație situată la nord de zona pădurilor, în apropierea zonei polare arctice, formată din mușchi, licheni, unele graminee, arbuști pitici, tufișuri scunde etc. — Din fr. **toundra,** rus. **tundra.**

TUNÉL, *tuneluri*, s.n. Galerie subterană care traversează un masiv muntos sau deluros sau trece pe sub nivelul solului, pe sub o apă etc., servind drept cale de comunicație. [Pl. și: *tunele*] — Din fr. **tunnel.**

TUNELÍST, *tuneliști*, s.m. Muncitor specializat în construirea de tuneluri. — **Tunel** + suf. *-ist*.

TUNER, *tunere*, s.n. Radioreceptor de calitate, fără amplificator de putere, proiectat pentru a fi înglobat într-un sistem audio de înaltă fidelitate. [Pr.: *tiúnăr*] — Din engl. **tuner.**

TÚNET, *tunete*, s.n. **1.** Zgomot puternic care însoțește o descărcare electrică atmosferică (fulger sau trăsnet). ✦ (Rar) Trăsnet. **2.** Fig. Zgomot puternic, răsunător. — Lat. **tonitrum** (după *sunet)*.

TÚNGSTEN s.n. (Chim.) Wolfram. — Din fr. **tungstène.**

TUNICÁT, *tunicați*, adj. (Bot.; despre bulbi) Ale cărui frunze protectoare se acoperă complet unele pe altele. — Din fr. **tuniqué,** lat. **tunicatus.**

TUNÍCĂ, *tunici*, s.f. **1.** Haină bărbătească (de uniformă), de obicei încheiată până la gât și care se poartă peste cămașă. ✦ Haină asemănătoare cu tunica (**1**), purtată de femei. **2**. Îmbrăcăminte (largă) purtată de unele popoare din Antichitate, lungă până la genunchi sau până la glezne. **3.** Membrană fibroasă care învelește unele organe ale corpului. ✦ Membrană care acoperă corpul unor animale marine. ✦ (Bot.) Înveliș cărnos al unui bulb. — Din fr. **tunique,** lat. **tunica.**

TUNICIÉR, *tunicieri*, s.m. (La pl.) Încrengătură de animale marine cu corpul în formă de sac sau de butoi, acoperit cu o teacă formată dintr-o substanță celulozică *(Urochordata)*; (și la sg.) animal din această încrengătură; urocordat. [Pr.: *-ci-er*] — Din fr. **tunicier.**

TUNISIÁN, -Ă, *tunisieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Tunisiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Tunisiei sau tunisienilor (**1**), privitor la Tunisia ori la tunisieni. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de tunisieni. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **tunisien.**

TUNOSCÓP, *tunoscoape*, s.n. (Tehn.) Indicator de acord la tuner. — Din engl. **tunoscop.**

TUNS[1], *tunsuri,* s.n. Faptul de *a (se) tunde*; tunsoare. — V. **tunde.**

TUNS[2], -Ă, *tunși, -se*, adj. (Despre păr, barbă, mustață, lână, iarbă etc.) Tăiat, scurtat, retezat; (despre oameni sau unele animale) cu părul, barba, mustața, lâna tăiate, scurtate, retezate. ✦ (Despre arbuști și arbori) Cu crengile retezate (simetric). — V. **tunde.**

TUNSOÁRE, *tunsori*, s.f. Tuns[1]; fel de a (se) tunde; tunsură. — **Tuns[2]** + suf. *-oare*.

TUNSÚRĂ, *tunsuri*, s.f. (Rar) Tunsoare. — Din lat. **tonsura** (după *tuns[2])*.

TUPÉU s.n. Îndrăzneală, cutezanță care întrece limita cuvenită; obrăznicie, impertinență. — Din fr. **toupet.**

TUPILÁ vb. I v. **pitula.**

TUPILÁRE s.f. v. **pitulare.**

TUR[1], *tururi*, s.n. **1.** Mișcare circulară a unui corp în jurul unui ax sau al unui punct fix, efectuată până la revenirea în punctul de plecare; înconjur; (sport) distanță egală cu lungimea pistei, considerată de la punctul de plecare al sportivului; mișcare liniară pe un traseu, cu revenirea la punctul de plecare; tură[1] (**2**). ✧ *Tur-retur* sau *tur și retur* = dus și întors, plecare și sosire. *Tur de orizont* = observare succesivă, cu un instrument optic sau cu ochiul liber, a unei regiuni, a unei porțiuni de teren etc., de obicei cu scopul de a întocmi un plan, o schiță etc.; *fig.* privire de ansamblu asupra unei probleme. ✧ Expr. *A trage primul tur de manivelă* = a începe turnarea unui film. **2.** Plimbare scurtă pe un anumit traseu; raită. ✦ Acțiune, inițiativă, întreprindere care cere efort, perseverență, îndemânare. *Un tur de forță*. **3.** Parte dintr-o competiție sportivă organizată după anumite norme, constând dintr-un șir de etape, care reprezintă prima jumătate din totalul etapelor. ✦ Întrecere sportivă, mai ales de ciclism, în cursul căreia se parcurge un circuit pe distanță lungă, cu scurte opriri. **4.** (La jocul de cărți) Ciclu de jocuri în care fiecare partener distribuie, pe rând, cărțile. [Pl. și: *ture*] — Din fr. **tour.**

TUR[2], *tururi*, s.n. (Fam.) Parte a pantalonilor care acoperă regiunea dorsală a corpului; *p. ext.* partea dorsală a corpului omenesc. — Din sb. **tur.**

TURÁ, *turale*, s.f. (Înv.) Monogramă a sultanului otoman, care se aplica pe acte și pe monede, pentru a le autentifica; *p. gener.* emblemă sau efigie. ✦ Fața monedei pe care se află o emblemă. — Din tc. **tura.**

TURÁN, -Ă, *turani, -e*, adj., s.m. și f. (Persoană) de origine turcă sau uralo-altaică. — De la n. pr. **Turan.**

TURÁNIC, -Ă, *turanici, -ce*, adj. Care aparține popoarelor turce și uralo-altaice, privitor la aceste popoare. — **Turan** (n. pr.) + suf. *-ic*. Cf. fr. touranien.

TURÁȚIE, *turații*, s.f. Mișcare circulară a unei piese în jurul unui ax; rotație. ✦ Număr de rotații efectuate de un corp rotitor într-o unitate de timp. — **Tur[1]** + suf. *-ație* (după *rotație)*.

TÚRA-VÚRA interj. Cuvânt care indică o vorbărie lungă și fără rost, o discuție inutilă. ✧ Expr. (Substantivat) *Ce mai tura-vura?* = ce mai atâta vorbă degeaba? — Onomatopee.

TÚRĂ[1], *ture*, s.f. **1.** Totalitatea salariaților care lucrează în același timp și după același program într-o întreprindere sau instituție în care se lucrează cu mai multe schimburi; schimb. ✦ Intervalul de timp cât lucrează o tură[1] (**1**). **2.** (Rar) Tur[1] (**1**). **3.** (Înv. și reg.) Rișcă. — Din fr. **tour.**

TÚRĂ[2], *ture*, s.f. Piesă, în formă de turn, la jocul de șah, care se deplasează numai în linie dreaptă; turn (**2**). — Din fr. **tour.**

TURBÁ, *turbez*, vb. I. Intranz. **1.** A se îmbolnăvi de turbare. **2.** Fig. A se mânia, a se înfuria peste măsură. [Prez. ind. și: (pop.) *turb*] — Lat. **turbare.**

TURBÁN, *turbane*, s.n. Acoperământ pentru cap format dintr-o bandă lungă de stofă, de mătase sau de pânză, de obicei albă, pe care o poartă bărbații din unele țări orientale înfășurată de mai multe ori în jurul capului. ✦ Acoperământ pentru cap format dintr-o bandă din diverse materiale textile, pe care femeile și-o înfășoară în jurul capului, în loc de pălărie. [Pl. și: *turbanuri*] — Din fr. **turban,** germ. **Turban.**

TURBÁRE, *turbări*, s.f. **1.** Boală infectocontagioasă comună omului și animalelor, provocată de un virus, caracterizată prin accese nervoase violente, stări de agitație, urmate de paralizie și apoi de moarte; rabie, turbăciune, turbă[2]. **2.** Fig. Mânie, furie nestăpânită; înverșunare, turbăciune. ✧ (Pop.) *Turbare de cap* = zăpăceală, confuzie. ✦ Intensitate; violență. *Vântul bate cu turbare*. — V. **turba.**

TURBÁT, -Ă, *turbați, -te*, adj. **1.** Bolnav de turbare. **2.** Fig. Furios, violent, sălbatic; nebun (de durere, de spaimă etc.). ✦ Care are o mare intensitate, violență; foarte mult; extraordinar, grozav. — V. **turba.**

TÚRBĂ[1], *turbe*, s.f.Varietate de cărbune inferior, format prin carbonizarea parțială a unor resturi de plante de mlaștină și folosit mai ales drept combustibil. — Din fr. **tourbe.**

TÚRBĂ[2], *turbe*, s.f. (Pop.) Turbare (**1**). ✦ (Rar) Epitet injurios dat unei persoane. — Din **turba** (derivat regresiv).

TURBĂCIÚNE, *turbăciuni*, s.f. (Înv.) Turbare. — **Turba** + suf. *-ăciune*.

TURBĂRÍE, *turbării*, s.f. Regiune (mlăștinoasă) bogată în turbă[1]. — **Turbă[1]** + suf. *-ărie*.

TURBIDIMÉTRU, *turbidimetre*, s.n. (Fiz.) Aparat folosit pentru măsurarea turbidității suspensiilor prin compararea subiectivă a transparenței mediului analizat cu aceea a unei probe etalonate; tolometru. — Din fr. **turbidimètre.**

TURBIDITÁTE s.f. **1.** Concentrație de particule solide în suspensie în apa râurilor și lacurilor. **2.** Proprietate a unui mediu dispers de a împrăștia lumina incidentă. — Din fr. **turbidité.**

TURBÍNĂ, *turbine*, s.f. Motor alcătuit dintr-un rotor (solidarizat cu un arbore) și dintr-un stator, care transformă energia potențială a unui fluid în energie mecanică de corp solid. — Din fr. **turbine.**

TURBÍNCĂ, *turbinci*, s.f. (Înv.) Sac soldățesc pentru merinde. — Din ucr. **torbynka.**

TURBIÓN, *turbioane*, s.n. (Rar) Vârtej (de apă sau de aer). [Pr.: *-bi-on*] — Din fr. **tourbillon.**

TURBIONÁR, -Ă, *turbionari, -e*, adj. (Fiz.; despre mișcarea unui fluid) Turbulent (**2**). [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **tourbillonnaire.**

TURBOAGREGÁT, *turboagregate*, s.n. Agregat acționat de o turbină. [Pr.: *-bo-a-*] — **Turb**[ină] + **agregat.**

TURBOALTERNATÓR, *turboalternatoare*, s.n. Turbogenerator de curent alternativ. [Pr.: *-bo-al-*] — Din fr. **turbo-alternateur.**

TURBOBÚR, *turbobururi*, s.n. (Min.) Turbofor. — Din rus. **turbobur.**

TURBOCAROTIÉRĂ, *turbocarotiere*, s.f. Carotieră de construcție specială, care poate lucra la turații înalte caracteristice forajului cu turbina. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **turbocarottière.**

TURBOCOMPRESÓR, *turbocompresoare*, s.n. Compresor format dintr-un stator și dintr-un rotor cu palete, folosit la comprimarea gazelor. — Din fr. **turbocompresseur.**

TURBODETENTÓR, *turbodetentoare*, s.n. Turbină de mare turație utilizată pentru lichefierea gazelor prin reducerea temperaturii sau presiunii. — Din rus. **turbodetentor.**

TURBOFÓR, *turbofoare*, s.n. Turbină folosită la forarea unei sonde; turbobur. — Din fr. **turbophore.**

TURBOFORÁJ, *turboforaje*, s.n. (Min.) Forare cu ajutorul turboforului. — Din fr. **turboforage.**

TURBOGENERATÓR, *turbogeneratoare*, s.n. Generator electric de mare putere, acționat de o turbină cu aburi. — Din germ. **Turbogenerator.**

TURBOPÓMPĂ, *turbopompe*, s.f. Agregat alcătuit dintr-o pompă (în general cu rotor) și o turbină care o antrenează, folosit la pompare. — Din fr. **turbopompe.**

TURBOPROPULSÓR, *turbopropulsoare*, s.n. Motor termic de avion asemănător cu turboreactorul, dar la care forța de propulsie se realizează și prin intermediul elicei. — Din fr. **turbopropulseur.**

TURBOREACTÓR, *turboreactoare*, s.n. Reactor echipat cu un compresor care comprimă (cu ajutorul unei turbine) aerul atmosferic și îl trimite sub presiune în camera de ardere, folosit la propulsia unui avion de mare viteză. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **turboréacteur.**

TURBÓS, -OÁSĂ, *turboși, -oase*, adj. (Despre terenuri, locuri) Cu turbă[1]. — **Turbă[1]** + suf. *-os*.

TURBOSÉTER, *turbosetere*, s.n. (Text.) Dispozitiv al mașinii de filat pentru amestecarea fibrelor scurte de proveniență diferită, în scopul vopsirii uniforme. — Din engl. **turboseter.**

TURBOSTÁPLER, *turbostaplere*, s.n. Dispozitiv de întindere și rupere în fire scurte, de lungimea celor de lână și bumbac, a firului continuu debitat de mașina de filat fibre sintetice. — Din engl. **turbostapler.**

TURBOSTATOREACTÓR, *turbostatoreactoare*, s.n. Motor cu reacție rezultat din combinația unui statoreactor și a unui turboreactor în vederea atingerii unor viteze de zbor de ordinul machilor. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **turbostatoréacteur.**

TURBOSUFLÁNTĂ, *turbosuflante*, s.f. Suflantă cu rotor. — Din fr. **turbosoufflante.**

TURBOTRÉN, *turbotrenuri*, s.n. Tren foarte rapid acționat de motoare cu turbină. — Din engl., fr. **turbotrain.**

TURBOVENTILATÓR, *turboventilatoare*, s.n. Agregat alcătuit dintr-un ventilator și o turbină care îl antrenează, folosit pentru realizarea tirajului forțat la locomotiva cu aburi. — Din fr. **turboventilateur.**

TURBULÉNT, -Ă, *turbulenți, -te*, adj. **1.** Care face gălăgie; care produce dezordine. **2.** (Fiz.; despre fluide) Care prezintă în masa lui vârtejuri, agitație. — Din fr. **turbulent,** lat. **turbulentus.**

TURBULÉNȚĂ, *turbulențe,* s.f. **1.** Gălăgie, zgomot; dezordine; nesupunere, revoltă. **2.** (Fiz.) Stare a unui fluid în masa căruia există vârtejuri. — Din fr. **turbulence,** lat. **turbulentia.**

TURBURÁ vb. I v. **tulbura.**

TURBURÁRE s.f. v. **tulburare.**

TURBURÁT, -Ă adj. v. **tulburat.**

TURBURĂTÓR, -OÁRE adj. v. **tulburător.**

TÚRBURE adj. v. **tulbure.**

TURBUREÁLĂ s.f. v. **tulbureală.**
TURBURÉL, -EÁ adj., s.n. v. **tulburel.**
TURBURÍU, -ÍE adj. v. **tulburiu.**
TURBURÓS, -OÁSĂ adj. v. **tulburos.**
TURC, -Ă, *turci, -ce*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Turciei sau este originară de acolo. ✧ Expr. *Cum e turcul și pistolul* = cum e omul, așa sunt și faptele lui, prietenii lui. *Doar nu dau* (sau *vin) turcii*, se spune spre a modera graba neîntemeiată a cuiva. *A fi turc* (sau *ca turcul)* = a fi foarte încăpățânat, a nu vrea să înțeleagă, a nu ține seama de nimic. *Turcul plătește*, se spune despre cineva care este silit să plătească, vrând-nevrând, paguba sau cheltuiala făcută de alții. ✦ P. ext. Persoană de religie mahomedană. **2.** Adj. Care aparține Turciei sau turcilor (**1**), privitor la Turcia sau la turci; turcesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de turci (**1**). — Din tc. **türk.**
TÚRCA s.f. art. (Pop.) Capră (**3**), brezaie (**1**). — Et. nec.
TURCÉSC, -EÁSCĂ, *turcești,* adj. Care aparține Turciei sau populației ei, privitor la Turcia sau la populația ei; turc (**2**). ✧ *Cafea turcească* = băutură preparată dintr-o pulbere fină obținută din boabe de cafea prăjite și măcinate, fiartă în apă cu adaos de zahăr. ✧ Expr. *(A fi) ca o* (sau *cu obraz de) babă turcească*, se spune despre bărbații spâni și cu zbârcituri pe față. — **Turc** + suf. *-esc*.
TURCÉȘTE adv. Ca turcii, în felul turcilor; în limba turcă. ✧ Expr. *A sta* (sau *a ședea) turcește* = a sta jos cu picioarele încrucișate sub corp, ca orientalii. *A vorbi* (sau *a grăi, a bolborosi) turcește* = a vorbi o limbă neînțeleasă; a rosti cuvintele neclar, încât nu este înțeles. — **Turc** + suf *-ește*.
TURCHESTÁN, *turchestani,* s.m. Varietate de pepene galben mic, rotund, cu miezul foarte dulce și parfumat. ✧ (Adjectival) *Pepene turchestan.* — De la n.pr. **Turkestan.**
TURCHÍN, -Ă, *turchini, -e*, adj., s.f. (Rar) **1.** Adj. De culoare albastru închis. **2.** S.f. Varietate de turcoază. — Din fr. **turquin.**
TURCÍ, *turcesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A (se) asimila cu populația turcă (și cu religia mahomedană). ✦ Refl. (Fam.) A se îmbăta. — Din **turc.**
TÚRCIC, -Ă, *turcici, -ce*, adj. (În sintagma) *Limbă turcică* = (la pl.) grupă de limbi din ramura de vest a familiei altaice, probabil înrudite cu limbile mongolice și tunguse, vorbite pe un teritoriu aflat între sud-estul Europei, Siberia și China; (și la sg.) fiecare dintre limbile care aparțin acestei familii. ✦ (Despre populații, popoare) Care aparține familiei de limbi mai sus definite. — **Turc** + suf. *-ic*.
TURCÍME s.f. Mulțime de turci; totalitatea turcilor. — **Turc** + suf. *-ime*.
TURCÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) turci*. — V. **turci.**
TURCÍSM, *turcisme*, s.n. Element lexical (sau de limbă) împrumutat (fără necesitate și fără a se fi asimilat) din limba turcă. — **Turc** + suf. *-ism*.
TURCÍT, -Ă, *turciți, -te*, adj. Care a adoptat limba, obiceiurile și, în special, religia turcilor. — V. **turci.**
TURCOÁICĂ, *turcoaice*, s.f. Femeie care face parte din populația Turciei sau este originară de acolo. — **Turc** + suf. *-oaică*.
TURCOÁZ adj. invar., s.n. **1.** Adj. De culoare albastră-verzuie (ca peruzeaua). **2.** S.n. Culoare albastră-verzuie (ca peruzeaua). — Din fr. **turquoise.**
TURCOÁZĂ, *turcoaze*, s.f. Peruzea. — Din fr. **turquoise.**
TURCOFÍL, -Ă, *turcofili, -e*, s.m. și f. Persoană care manifestă simpatie pentru poporul turc, pentru cultura și civilizația turcă. — Din fr. **turcophile.**
TURCOLÓG, *turcologi*, s.m. Specialist în turcologie. — Din germ. **Turkologe.**
TURCOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază limba, cultura și civilizația turcă. — Din germ. **Turkologie.**
TURCULÉȚ, *turculeți*, s.m. Diminutiv al lui *turc*. — **Turc** + suf. *-uleț*.
TURDEÁN, -Ă, *turdeni, -e,* s.m., adj. **1** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Turda. **2.** Adj. Care aparține municipiului Turda sau turdenilor (**1**), referitor la Turda ori la turdeni. — **Turda** (n. pr.) + suf. *-ean.*
TURDEÁNCĂ, *turdence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Turda. — **Turdean** + suf. *-că.*
TUREÁC s.n. v. **tureatcă.**
TUREÁTCĂ, *turetci*, s.f. **1.** Carâmb (la cizmă). **2.** (Înv. și reg.) Un fel de ciorap fără talpă, făcut din dimie sau din postav, care îmbracă piciorul de la gleznă până la genunchi. [Var.: **tureác** s.n.] — Et. nec.
TURÉLĂ, *turele*, s.f. Locaș blindat (în formă de cupolă) care se poate roti în jurul unui ax și care adăpostește tunurile la tancuri, vapoare, avioane, cazemate etc. — Din fr. **tourelle.**
TURF, *turfuri*, s.n. (Livr.) Hipodrom; *p. ext.* cursă de cai. — Din fr. **turf.**
TURFÍST, *turfiști*, s.m. (Livr.) Persoană care frecventează cursele de cai (și care face pariuri). — Din fr. **turfiste.**
TURGESCÉNT, -Ă, *turgescenți, -te*, adj. (Med.) Umflat. — Din fr. **turgescent.**
TURGESCÉNȚĂ s.f. **1.** (Med.) Umflare locală a unui țesut, datorită acumulării de lichide. **2.** (Bot.) Umflare a celulei vegetale, datorită apei care a pătruns în interiorul ei. — Din fr. **turgescence.**
TURICÉL, *turicei*, s.m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunzele bazale dispuse în rozetă și acoperite cu peri, cu flori mici, albe sau gălbui *(Turritis glabra)*. — Et. nec.
TURÍSM, (**2**) *turisme*, s.n. **1.** Totalitatea relațiilor și fenomenelor care rezultă din deplasarea și sejurul persoanelor în afara locului lor de reședință (ca petrecerea vacanței sau concediului de odihnă, participarea la diferite manifestări etc.). **2.** Autoturism. — Din fr. **tourisme,** it. **turismo.**
TURÍST, -Ă, *turiști, -ste*, s.m. și f. Persoană care practică turismul (**1**). — Din fr. **touriste**, it. **turista.**
TURÍSTIC, -Ă, *turistici, -ce*, adj. Care aparține turismului (**1**), privitor la turism. — Din fr. **touristique,** it. **turistico.**
TÚRIȚĂ, *turițe*, s.f. Plantă erbacee cu tulpina în patru muchii, cu flori albe sau verzi și cu fructe acoperite cu peri curbați la vârf, care se agață de hainele oamenilor, de lâna oilor etc. *(Galium aparine)*. ✧ Compus: *turiță-mare* = plantă erbacee cu frunze păroase pe fața inferioară și cu foliole dințate, cu flori galbene-aurii grupate în formă de ciorchine și cu fructe cu ghimpi mici la bază; scai-mărunt *(Agrimonia eupatoria)*. — Din sb. **turica.**
TURKMÉN, -Ă, *turkmeni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Turkmeniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Turkmeniei sau turkmenilor (**1**), privitor la Turkmenia ori la turkmeni. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de turkmeni (**1**). — Din rus. **turkmen,** fr. **turkmène.**
TURLÁC, -Ă, *turlaci, -ce*, adj. (Pop. și fam.) Amețit de băutură, cherchelit; *p. ext.* zăpăcit, năuc. — Cf. tc. torlak „tânăr, neexperimentat”; sb. torlak „fanfaron”.
TÚRLĂ, *turle*, s.f. **1.** Construcție de forma unui cilindru sau a unei prisme poligonale, de înălțime relativ mare, care face parte din complexul arhitectural al bisericilor, înălțându-se deasupra acoperișului. **2.** Construcție de lemn, de metal etc. așezată deasupra gurii unei sonde, care servește ca element de sprijin pentru manevrarea unor piese grele, de dimensiuni mari, în cursul forajului sau exploatării sondei; turn de sondă. — Din ngr. **túrla.**
TURLĂCÍ, *turlăcesc*, vb. IV. Refl. (Pop. și fam.) A se ameți de băutură; a se cherchели; *p. ext.* a se zăpăci. — Din **turlac.**
TURLÍST, *turliști*, s.m. Muncitor specializat în montarea turlelor (**2**). — **Turlă** + suf. *-ist*.
TURMÁC, -Ă, *turmaci, -ce*, s.m. și f. (Reg.) **1.** Bivol tânăr. **2.** Epitet dat unui om scund și îndesat sau înalt și gras. — Din bg. **turmak.**
TURMALÍNĂ, *turmaline*, s.f. Nume dat mai multor silicați naturali de sodiu, calciu, magneziu și aluminiu, cu bor[1], cristalizați și divers colorați, folosiți ca pietre semiprețioase sau în optică, radiotehnică etc. — Din fr. **tourmaline.**
TÚRMĂ, *turme*, s.f. **1.** Grup (mai mare) de oi sau, *p. ext.*, de alte animale domestice sau sălbatice, care trăiesc împreună. **2.** (Depr.) Mulțime, grup (mare) de oameni (în dezordine). **3.** (În limbajul bisericesc) Mulțimea credincioșilor. — Lat. **turma.**
TURMENTÁ, *turmentez*, vb. I. Refl. și tranz. A (se) îmbăta. — Din fr. **tourmenter.**
TURMENTÁRE, *turmentări*, s.f. Acțiunea de *a (se) turmenta* și rezultatul ei. — V. **turmenta.**
TURMENTÁT, -Ă, *turmentați, -te*, adj. (Livr.) Beat. — V. **turmenta.**
TURN, *turnuri*, s.n. **1.** Construcție prismatică sau cilindrică, clădită separat sau făcând parte dintr-un complex arhitectural, fiind de obicei mai înaltă decât celelalte construcții. ✧ *Turn de răcire* = construcție de lemn, de piatră, de beton armat etc. în care apa dintr-o instalație termică complexă cedează o anumită cantitate de căldură, transmițând-o aerului înconjurător. *Turn de sondă* = turlă (**2**). *Turn de extracție* = construcție de suprafață situată deasupra gurii unui puț de mină și prevăzută cu diverse utilaje. *Turn de apă* = castel de apă. ✧ Expr. *Turn de fildeș*, denumește izolarea de viață, de realitățile înconjurătoare a unui scriitor, artist etc. ✦ (Rar) Coș de fabrică. **2.** Tură[2] — Din germ. **Turn.**
TURNÁ[1], *torn*, vb. I. Tranz. **I. 1.** A vărsa un lichid sau, *p. ext.*, un fluid în, pe sau peste ceva. ✧ Expr. *A turna ulei pe rană* = a alina necazurile cuiva, vorbindu-i cu înțelegere și compasiune. ✦ Intranz. impers. (Fam.) A ploua torențial. **2.** A vărsa un material lichid într-un tipar (pentru ca, prin răcire sau în urma unei reacții chimice, să se obțină un obiect solid de forma tiparului). **II** Fig. **1.** (Fam.) A compune, a redacta ceva (la repezeală). ✦ A formula ceva (în scris sau verbal) pentru a înșela pe cineva. **2.** (Fam.) A duce pe cineva la închisoare; a închide. **3.** A trage pumni, a bate pe cineva. **III.** Fig. (Fam.) A pârî, a denunța pe cineva. — Lat. **tornare** „a învârti, a răsuci”.
TURNÁ[2], *turnez*, vb. I. Tranz. A înregistra succesiv pe peliculă, cu un aparat de luat vederi, secvențele care alcătuiesc un film cinematografic; *p. gener.* a realiza sau a participa la realizarea unui film cinematografic. — Din fr. **tourner.**
TURNÁNT, -Ă, *turnanți, -te*, adj., s.f. **1.** Adj. Care se învârtește în jurul unui ax central; rotitor. ✧ *Ușă* (sau *poartă) turnantă* = ușă (sau poartă) formată din mai multe aripi, care se rotesc în jurul unui ax vertical central. *Placă turnantă* = placă mobilă de oțel sau de fontă, prevăzută cu șine, folosită în depouri și ateliere pentru a permite locomotivelor și vagoanelor trecerea de pe o linie pe alta, sau întoarcerea lor. **2.** S.f. Bibliotecă de mici dimensiuni care se poate învârti în jurul unui ax central. **3.** S.f. Loc unde coteşte (în forma unui arc de cerc) un drum, o pistă sportivă. — Din fr. **tournant.**
TURNÁRE[1], *turnări*, s.f. Acțiunea de *a turna*[1]*;* turnat[1]. — V. **turna**[1].
TURNÁRE[2], *turnări*, s.f. Acțiunea de *a turna*[2]*;* turnat[2]. — V. **turna**[2].
TURNÁT[1] s.n. Turnare[1]. — V. **turna**[1]
TURNÁT[2] s.n. Turnare[2]. — V. **turna**[2].

TURNÁT[3], -Ă, *turnați, -te*, adj. **1.** Care a fost supus operației de turnare[1]. *Oțel turnat.* **2.** (Fig.) (Despre îmbrăcăminte sau încălțăminte) Care se potrivește foarte bine pe corpul cuiva, exact pe măsură. — V. **turna[1]**.

TURNĂTÓR, -OÁRE, *turnători, -oare*, s.m. și f. **1.** Muncitor din industria metalurgică specializat în lucrări de turnare[1] a metalelor. **2.** (Fam.) Epitet depreciativ dat unei persoane care pârăște, denunță pe cineva; denunțător. — **Turna[1]** + suf. *-ător*.

TURNĂTORÍE, (**1, 3**) *turnătorii*, s.f. **1.** Atelier, secție, întreprindere în care se execută operațiile de turnare[1] a metalelor. **2.** Meseria turnătorului (**1**); tehnica turnării metalelor. **3.** Fig. Pârâ, denunț, calomnie la adresa cuiva. — **Turnător** + suf. *-ie*.

TURNEÁN, -Ă, *turneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.n. Persoană originară sau locuitor din orașul Turnu Măgurele. **2.** Adj. Care aparține orașului Turnu Măgurele sau turnenilor (**1**), referitor la Turnu Măgurele sau la turneni. — **Turnu** [Măgurele] (n.pr.) + suf. *-ean.*

TURNEÁNCĂ, *turnence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Turnu Măgurele. — **Turnean** + suf. *-că.*

TURNESÓL s.n. Materie colorantă extrasă din unele specii de licheni, folosită ca reactiv chimic pentru determinarea caracterului acid sau bazic al unei soluții sau al unei substanțe. — Din fr. **tournesol.**

TURNÉU, *turnee*, s.n. Deplasare pe care o face un artist sau un ansamblu artistic în mai multe localități (sau țări), spre a da o serie de reprezentanții; deplasare pe care o face un sportiv sau o echipă sportivă în diverse localități (sau țări), pentru a susține o serie de meciuri, de întâlniri. ✦ Călătorie oficială pe care o face o personalitate (politică) în diverse localități (sau țări), după un program dinainte stabilit. — Din fr. **tournée.**

TURNICHÉT, *turnichete*, s.n. **1.** (Mar.) Rolă montată pe un ax vertical servind la schimbarea direcției unei parâme sau a unui lanț de ancoră. **2.** Masă rotativă pe care se așază sticlele spre a fi umplute. **3.** Bare în cruce instalate la intrarea în parcuri, stadioane etc., care se rotesc, permițând trecerea câte unei singure persoane. — Din fr. **tourniquet.**

TURNÍR, *turniruri*, s.n. Competiție din Evul Mediu occidental, în cadrul unei serbări, în cursul căreia cavalerii se întreceau în lupte cu armele. [Pl. și: *turnire*] — Din germ. **Turnier.**

TURNIȘÓR, *turnișoare*, s.n. Turnuleț. — **Turn** + suf. *-ișor.*

TURNULÉȚ, *turnulețe*, s.n. Diminutiv al lui *turn;* turnișor. — **Turn** + suf. *-uleț.*

TURNÚRĂ, *turnuri*, s.f. **I. 1.** Schimbare (neașteptată) survenită în desfășurarea unor împrejurări, unor evenimente etc.; cotitură, întorsătură. **2.** Fel în care se prezintă lucrurile, fenomenele etc. ✦ Spec. Fel în care sunt așezate cuvintele într-o frază. **II.** Perniță sau bucată de stofă pe care femeile o purtau odinioară sub rochie, la spate, mai jos de talie. — Din fr. **tournure.**

TÚRNUS, *turnusuri*, s.n. Interval de timp în care se efectuează complet un anumit proces, o anumită operație de deplasare; grafic de serviciu. — Din germ. **Turnus.**

TURPITÚDINE, *turpitudini*, s.f. (Livr.) Faptă rușinoasă, josnică, mârșavă. — Din lat. **turpitudo, -inis,** fr. **turpitude.**

TÚRTĂ, *turte*, s.f. **1.** Pâine rotundă și turtită, făcută din mălai sau din aluat nedospit. ✧ Expr. *A face* (pe cineva) *turtă* = a bate foarte tare (pe cineva). (Adverbial) *A fi* (sau *a se îmbăta) turtă* = a se îmbăta foarte tare. *A rupe* (sau *a frânge* cuiva) *turta* = a sărbători, cu un anumit ritual, împlinirea unui an de la nașterea unui copil. **2.** Nume generic pentru diferite prăjituri. ✧ *Turtă dulce* = produs de patiserie (crocant) făcut din făină de grâu, miere și ouă, la care adesea se adaugă migdale, nuci etc. și o glazură cu sirop de zahăr. **3.** Produs care rămâne după ce s-a stors mierea din fagure, uleiul din semințele de floarea-soarelui etc. și care se presează într-o formă de obicei turtită și rotundă. **4.** Plantă erbacee cu tulpina foarte scurtă, cu frunzele adânc crestate și spinoase și cu flori mari, alburii *(Carlina acaulis)*. ✧ Compuse: *turta-lupului* = numele popular al semințelor foarte toxice ale unui arbore din India *(Strychnos nux vomica)*, din care se extrage stricnina; *turta-vacii* = ciupercă comestibilă, de culoare galbenă-roșcată sau cafenie, acoperită cu o substanță vâscoasă *(Boletus luteus)*. — Lat. ***turta** (= *torta* [panis] „pâine rotundă"). Cf. fr. tourte.

TURTÍ, *turtesc*, vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) deforma prin lovire, apăsare, comprimare etc., căpătând o formă lățită, întinsă. ✦ Tranz. A strivi pe cineva (accidentând, omorând). **2.** Fig. (Fam.) A face să-și piardă sau a-și pierde forțele, energia; a face să-și piardă sau a-și pierde elanul, încrederea, curajul să întreprindă ceva; a (se) descuraja. **3.** Fig. (Fam.) A (se) îmbăta (tare). — Din **turtă.**

TURTÍRE, *turtiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) turti* — V. **turti.**

TURTIȘOÁRĂ, *turtișoare*, s.f. Diminutiv al lui *turtă*; turtiță. — **Turtă** + suf. *-işoară*.

TURTÍT, -Ă, *turtiți, -te*, adj. **1.** Întins[2], lățit (prin lovire, apăsare, comprimare). **2.** Fig. Obosit, decepționat, descurajat, blazat. **3.** Fig. (Fam.) Foarte beat. — V. **turti.**

TURTÍȚĂ, *turtițe*, s.f. Turtișoară. — **Turtă** + suf. *-iță*.

TURTUREÁ, *turturele*, s.f. Pasăre călătoare asemănătoare cu porumbelul, brună-roșcată pe spate și cu pete negre mărginite cu alb pe laturile gâtului *(Streptopelia turtur)*. — Lat. **turburella.**

TURTURÉL, *turturei*, s.m. Bărbățușul turturelei. — **Turturea** + suf. *-el*.

TURTURÍCĂ, *turturele,* s.f. Turturea. — **Turturea** + suf. *-ică.*

TURUÍ, *túrui*, vb. IV. Intranz. (Fam. și depr.) A vorbi întruna și repede (fără a spune lucruri importante); a-i merge gura ca o moară. — Formație onomatopeică.

TURUIÁLĂ, *turuieli*, s.f. (Fam. și depr.) Faptul de *a turui*; debit verbal continuu și rapid; turuitură. — **Turui** + suf. *-eală*.

TURUITÚRĂ, *turuituri*, s.f. (Fam. și depr.) Turuială. [Pr.: *-ru-i-*] — **Turui** + suf. *-tură*.

TUS- Element de compunere cu sensul „toți", „laolaltă", „împreună", care, atașat pe lângă numerale cardinale (în special pe lângă „trei" și „patru"), formează numerale colective. *Mergeau tuspatru*. — Din **toți** (pl. lui *tot).*

TÚSE s.f. Act reflex format dintr-o inspirație scurtă urmată de o expirație bruscă și zgomotoasă, de intensitate și frecvență variabile (însoțită de expectorații), cauzat de îmbolnăvirea aparatului respirator, de alunecarea în trahee a unor corpuri străine etc. — Lat. **tussis.**

TÚSET, *tusete*, s.n. (Rar) Tuse repetată, prelungită. — **Tuse** + suf. *-et*.

TUSIGÉN, -Ă, *tusigeni, -e*, adj. (Med.) Care produce tuse. — Din fr. **tussigène.**

TUSLAMÁ, *tuslamale*, s.f. Mâncare preparată din burtă și din picioare de vacă. — Din tc. **tuzlama.**

TUSÓR s.n. Mătase naturală produsă de larvele unor specii de fluturi de noapte și folosită pentru umbrele, paraşute etc. — Din fr. **tussor.**

TUȘ, *tușuri*, s.n. **1.** Cerneală specială (mai ales neagră), rezistentă la apă, folosită la anumite desene, la aplicarea ștampilelor, în poligrafie etc. **2.** Substanță solidă sau lichidă, de culoare neagră, obținută din negru de fum și folosită la desen. ✦ Desen executat în tuș (**2**). — Din germ. **Tusche**, rus. **tuș.**

TUȘÁ, *tușez*, vb. I. Tranz. **1.** (Livr.) A emoționa. **2.** A verifica netezimea suprafețelor metalice de contact sau de sprijin ale unui element de mașină. — Din fr. **toucher.**

TUȘÁRE, *tușări*, s.f. (Livr.) Acțiunea de *a tușa*. — V. **tușa.**

TUȘÁT, -Ă, *tușați, -te*, adj. (Livr.) Emoționat. — V. **tușa.**

TUȘAVERÁJ s.n. (La jocul de scrimă) Raport dintre punctele obținute într-un meci de cei doi adversari. — De la **tușă[1]** (după *golaveraj)*.

TÚȘĂ[1], *tușe*, s.f. **I. 1.** Mică piesă de metal pe care este imprimată o literă, o cifră sau un semn convențional, fixată la capătul unei pârghii articulate a mașinii de scris, de calculat, de cules. **2.** Clapă la orgă sau la pian. **II.** Limită regulamentară a unor terenuri sportive (trasată cu o linie vizibilă). ✦ Scoatere a mingii dincolo de tușă[1] (**II 1**) și repunerea ei în joc. **III.** Lovitură care atinge pe adversar, la jocul de scrimă. **IV.** Felul de a aplica culoarea cu pensula pe pânza unui tablou, care definește stilul unui pictor. — Din fr. **touche.**

TÚȘĂ[2], s.f. (Pop. și fam.) Mătușă. — Din [mă]**tușă.**

TUȘÉU, *tușeuri*, s.n. **1.** Palpare a unui organ anatomic, intern sau a unei cavități anatomice naturale, spre a constata starea lor; metodă de investigare a unei cavități naturale. **2.** Felul în care un pianist atinge clapele pianului în timpul execuției unei piese muzicale. **3.** (Impr.) Tușă[1] (**IV**). — Din fr. **toucher.**

TUȘÍ, *tușesc*, vb. IV. Intranz. A inspira scurt și a expira brusc și cu zgomot aerul din plămâni (de obicei ca simptom al unei boli); a avea un acces de tuse. — Lat. **tussire.**

TUȘÍCĂ, *tușici*, s.f. (Pop. și fam.) Mătușică. — Din [mă]**tușică.**

TUȘIÉR, *tușieri*, s.m. Arbitru secundar la un joc sportiv, care supraveghează desfășurarea jocului de pe marginea terenului. [Pr.: *-și-er*] — **Tușă[1]** + suf. *-ier*.

TUȘIÉRĂ, *tușiere*, s.f. Cutie de metal care conține o perniță îmbibată cu tuș, folosită la umezirea ștampilei, înainte de aplicarea ei. [Pr.: *-și-e-*] — **Tuș** + suf. *-ieră*.

TUȘINÁ, *tușinez*, vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. A tunde oile pe sub pântece și între picioarele dinapoi, pentru a ușura mulsul și suptul mieilor. **2.** A tunde scurt părul, barba sau mustața cuiva. **3.** A tăia aţele, destrămăturile de la capetele sau de pe laturile unei țesături, ale unei împletituri. **4.** A tunde iarba; a aranja (la același nivel) frunzișul unor arbori sau arbuști. — Lat. ***tonsionare** (< *tonsio).*

TUȘINÁRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a tușina* și rezultatul ei. — V. **tușina.**

TUȘINÁT[1], *tușinaturi*, s.n. (Pop.) Faptul de *a tușina*. — V. **tușina.**

TUȘINÁT[2], -Ă, *tușinați, -te*, adj. (Pop.) **1.** (Despre oi) Tuns pe sub pântece și între picioarele dinapoi. **2.** (Despre păr, barbă, mustăți) Tuns scurt. **3.** (Despre iarbă, copaci) Tuns scurt sau la același nivel. — V. **tușina.**

TUȘINĂTÚRĂ, *tușinături*, s.f. (Reg.) Lână scurtă (de calitate inferioară) obținută prin tușinarea oilor. — **Tușina** + suf. *-ătură*.

TUȘÍT s.n. Faptul de *a tuși;* acces de tuse; tușitură. — V. **tuși.**

TUȘITÚRĂ, *tușituri*, s.f. (Rar) Tușit. — **Tuși** + suf. *-tură*.

TÚTĂ[1], *tute*, s.f. (Pop.) Persoană care vorbește vrute și nevrute; *p. ext.* prostănac, tont. — Et. nec.

TÚTĂ[2], *tute*, s.f. Instrument în formă de cilindru, folosit pentru a prinde și scoate țevile rămase accidental în gaura unei sonde. — Din fr. **tute.**

TUTEÁ s.f. sg. (Înv.) Oxid de zinc. — Din tc. **tutya.**

TUTELÁ, *tutelez*, vb. I. Tranz. A avea ceva sau pe cineva în grijă; a proteja, a ocroti; a patrona. — Din **tutelă.**

TUTELÁJ, *tutelaje*, s.n. (Rar) Tutelă. — **Tutelă** + suf. *-aj.*

TUTELÁR, -Ă, *tutelari, -e*, adj. Privitor la tutelă, care aparține unei tutele, care constituie o tutelă; care ocrotește, protejează. ✦ Care are în subordine o instituție, o organizație (exercitând atribuții de coordonare, de control etc.). — Din fr. **tutélaire,** lat. **tutelaris.**

TUTELÁRE s.f. Acțiunea de *a tutela* și rezultatul ei. — V. **tutela.**

TUTÉLĂ, *tutele*, s.f. **1.** Acțiunea de a tutela; instituție legală având drept scop ocrotirea și administrarea intereselor unui minor sau ale unui alienat sau debil mintal; tutelaj, epitropie. **2.** Administrare, control etc. exercitate asupra unei instituții, organizații etc. aflate în subordine, asupra unui teritoriu dependent etc. **3.** Sprijin, ocrotire, protecție. — Din fr. **tutelle,** lat. **tutela.**

TUTÓRE, -OÁRE, *tutori, -oare*, s.m. și f. Persoană autorizată să exercite dreptul de tutelă (**1**); epitrop. — Din it. **tutore.** Cf. fr. t u t e u r.

TUTU, *tutuuri*, s.n. Costum de dans pentru balerine (în dansul clasic), făcut din mai multe fuste suprapuse scurte și transparente. [Pr.: *tütü*] — Din fr. **tutu.**

TUTUÍ, *tutuiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. recipr. A(-și) spune „tu” când stă (ori stau) de vorbă (ca semn al relațiilor familiare); a fi în relații familiare cu cineva. — Din **tu** (după fr. *tutoyer)*.

TUTUIÁLĂ, *tutuieli*, s.f. Tutuire. — **Tutui** + suf. *-eală*.

TUTUÍRE, *tutuiri*, s.f. Faptul de *a (se) tutui;* tutuială, tutuit. — V. **tutui.**

TUTUÍT, *tutuituri*, s.n. Tutuire. — V. **tutui.**

TUTÚN, (**1**) s.m., (**2, 3**) *tutunuri*, s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunzele mari și moi, ovale, rotunde sau lanceolate, de un verde-închis, cu flori albe, roz sau roșii, reunite în buchete *(Nicotiana tabacum)*. ✧ *Tutun turcesc* = varietate de tutun cu tulpina ramificată și cu flori galbene-verzui *(Nicotiana rustica)*. **2.** S.n. (Colectiv) Frunze de tutun (**1**), care, supuse unui tratament special, se fumează, se prizează sau se mestecă; sorturi din astfel de frunze. **3.** S.n. (Înv.) Pachet de tutun (**2**). — Din tc. **tütün.**

TUTUNĂRÍE, *tutunării*, s.f. **1.** Plantație de tutun (**1**). **2.** (Înv.) Tutungerie. — **Tutun** + suf. *-ărie*.

TUTUNĂRÍT s.n. **1.** (Rar) Faptul de a cultiva tutun (**1**); îndeletnicire a cultivatorului de tutun. **2.** Dare plătită în trecut domniei de către cei care cultivau tutun. — **Tutun** + suf. *-ărit.*

TUTUNGEREÁSĂ, *tutungerese*, s.f. (Fam.) Tutungioaică. — **Tutungiu** + suf. *-ăreasă*.

TUTUNGERÍE, *tutungerii*, s.f. Mic magazin în care se vând țigări, chibrituri, ziare etc.; debit, tutunărie (**2**). — **Tutungiu** + suf. *-ărie*.

TUTUNGIOÁICĂ, *tutungioaice*, s.f. (Rar) Femeie care vinde într-o tutungerie; tutungereasă. — **Tutungiu** + suf. *-oaică*.

TUTUNGÍU, *tutungii*, s.m. Bărbat care vinde într-o tutungerie. — Din tc. **tütüncü.**

TUTUNÍU, -ÍE, *tutunii*, adj. De culoarea frunzelor uscate de tutun; cafeniu-verzui. — **Tutun** + suf. *-iu*.

TUVALUÁN, -Ă, *tuvaluani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Tuvalu sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Tuvalu sau tuvaluanilor (**1**), referitor la statul Tuvalu ori la tuvaluani. — **Tuvalu** (n.pr.) + suf. *-an.*

TVA, *TVA-uri,* s.n. Taxă pe valoarea adăugată. [Pr.: *te-ve-a*] — Din fr. T.V.A. (abr. din **T**[axe] à la **V**[aleur] **A**[jontée]).

TWEED, (**2**) *tweeduri,* s.n. **1.** Stofă confecționată din fire de lână fină cu fibre lungi, de culori diferite. **2.** (La pl.) Diferite sorturi de tweed (**1**). [Pr.: *tuíd*] — Din engl. **tweed.**

TWEETER, *tweetere*, s.n. Difuzor special pentru redarea frecvențelor înalte. [Pr.: *tuítăr*] — Din engl. **tweeter.**

TWIST, *twisturi*, s.n. Dans modern (de origine americană) caracterizat prin mișcări de sucire ritmică a corpului; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *tüist*] — Din engl., fr. **twist.**

Ţ

Ţ, *ţ,* s.m. **1.** A douăzeci şi cincea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană semiocluzivă dentală sonoră. [Pr.: *ţe, ţî.* — Pl. şi: (**1,** n.) *ţ-uri*].

ŢA interj. (Repetat) Strigăt cu care se cheamă sau se alungă caprele şi oile. — Onomatopee.

ŢAC interj. Cuvânt care imită un ţăcănit sau zgomotul produs la tăierea unui material (cu foarfecele). ✧ Loc. adv. *Ţac-pac* = repede, cât ai clipi din ochi. — Onomatopee.

ŢAFANDÁCHE, *ţafandache,* s.m. (Fam.) Tânăr sclifosit şi ridicol; fante. — Et. nec.

ŢÁGLĂ, *ţagle,* s.f. **1.** Semifabricat de oţel cu secţiunea dreptunghiulară sau circulară, din care se laminează bare, sârme etc. şi din care se forjează sau se ştanţează diferite piese; biletă. **2.** Partea ascuţită a unui par, care intră în pământ. ✧ Expr. *A rămâne cu ochii ţaglă* = a rămâne cu ochii ţintă, pironiţi. — Din germ. **Zaggel.**

ŢAH interj. (Rar; repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui; ham[1]. — Onomatopee.

ŢÁICĂ s.f. (Reg.) Ţaţă. — Probabil contaminare între **ţaţă** şi [da]**ică.**

ŢAL, *ţali,* s.m. (Înv.) Chelner care încasa costul consumaţiei într-un local public. — Din germ. **Zahl** [kellner].

ŢAMBÁL, *ţambale,* s.n. Instrument muzical popular de percuţie, alcătuit dintr-o cutie de rezonanţă de formă trapezoidală, aşezată orizontal (pe picioare), prevăzută cu coarde de metal care sunt lovite cu două ciocănele speciale. [Pl. şi: *ţambaluri.* — Var.: **ţimbál** s.n., **ţimbálă** s.f.] — Din germ. **Zimbel,** lat. **cymbalum.**

ŢAMBALAGÍU, *ţambalagii,* s.m. Muzicant care cântă la ţambal. — **Ţambal** + suf. *-agiu.*

ŢAMBALÍST, *ţambalişti,* s.m. Ţambalagiu. — **Ţambal** + suf. *-ist.*

ŢÁMBRĂ, *ţambre,* s.f. Construcţie de lemn care căptuşeşte pereţii unei galerii de mină sau ai unei fântâni. — Din pol. **cembra.**

ŢANC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă un zgomot ascuţit, metalic. — Onomatopee.

ŢANC[2], (**2**) *ţancuri,* s.n. **1.** (În loc. adv.) *La ţanc* = la timp, la momentul potrivit. **2.** (Reg.) Beţişor cu mai multe crestături, cu care se măsoară laptele la stână sau ţuica în cazan. — Et. nec.

ŢANC[3], *ţancuri,* s.n. (Reg.) Vârf ascuţit şi înalt de stâncă. — Din germ. **Zinken** (dial. **Zanken**).

ŢÁNDĂRĂ, *ţăndări,* s.f. Bucăţică (subţire şi lunguiaţă) care se desprinde sau care sare dintr-un lemn, dintr-o piatră etc. prin cioplire sau spargere; aşchie. ✧ Expr. *A-i sări (*cuiva) *ţandăra* = a se înfuria, a se supăra. [Var.: (reg.) **ţándură, ţăndără** s.f.] — Din săs. **zänder** (<germ. *Zunder)*, magh. **candra.**

ŢÁNDURĂ s.f. v. **ţandără.**

ŢÁNŢOŞ, -Ă, *ţanţoşi, -e,* adj. Semeţ, mândru, îngâmfat, fudul; arogant. — Et. nec.

ŢANŢOŞÍE s.f. (Rar) Mândrie, semeţie, îngâmfare, fudulie. — **Ţanţos** + suf. *-ie.*

ŢAP, *ţapi,* s.m. **1.** Masculul caprei domestice, al caprei negre şi al căprioarei. ✧ *Ţap ispăşitor* = **a)** (în Vechiul Testament) ţap (**1**) pe care marele preot îl încărca la sărbătoarea ispăşirii cu toate păcatele neamului lui Israel şi care era apoi alungat în deşert; **b)** *fig.* persoană asupra căreia se aruncă vina pentru greşelile altora. ✧ Expr. *A sta ca un ţap logodit* = a sta ţeapăn, prostit, aiurit. **2.** Pahar special de bere, cu toartă, având capacitatea de 300 ml; conţinutul unui astfel de pahar. **3.** (Art.) Numele unei constelaţii în care intră Soarele la solstiţiul de iarnă. — Cf. alb. c a p, c j a p, sb. c a p.

ŢAPÁP, *ţapape,* s.n. Parâmă înfăşurată pe arborada unei nave, pentru a susţine pe marinarii care lucrează la pânze. — Et. nec.

ŢAPÍN s.n. v. **ţapină.**

ŢAPINÁR, *ţapinari,* s.m. Muncitor care manevrează buşteni cu ţapina. — **Ţapină** + suf. *-ar.*

ŢAPÍNĂ, *ţapine,* s.f. Unealtă formată dintr-o cange de oţel fixată într-o coadă de lemn, folosită la manevrarea buşteni lor. [Var.: (reg.) **ţapín** s.n.] — Et. nec.

ŢÁPOŞ, -Ă, *ţapoşi, -e,* adj. (Reg., despre coarnele vitelor) Drept şi ridicat în sus; (despre vite) cu coarnele drepte şi ridicate în sus. — Cf. ţ a p.

ŢAR, *ţari,* s.m. (În Evul Mediu şi în epoca modernă, la bulgari, sârbi şi ruşi) Titlu dat monarhului; persoană care purta acest titlu. — Din rus. **ţar.**

ŢARÁT, *ţarate,* s.n. Stat cârmuit de un ţar. — **Ţar** + suf. *-at.*

ŢÁRĂ, *ţări,* s.f. **I. 1.** Teritoriu locuit de un popor organizat din punct de vedere administrativ şi politic într-un stat; *p. ext.* stat. ✧ Expr. *Ţara lui Cremene* (sau *a lui Papură-Vodă)* = loc fără stăpân, unde fiecare face ce-i place, fără să dea seamă cuiva. (Fam.) *Te joci cu ţara în bumbi?* formulă prin care se atrage atenţia cuiva că greşeşte atunci când subestimează o persoană sau o problemă. *A plăti (cât) un colţ de ţară* = a valora foarte mult. *A pune ţara la cale* = **a)** a conduce, a administra o ţară; **b)** (ir.) a discuta o chestiune importantă (de ordin politic) fără a avea competenţa necesară; *p. ext.* a discuta multe şi de toate. (Pop.) *A se duce la ţară* (sau *în ţări)* = a se duce în lume. *Ţara e largă* = eşti liber să faci ce vrei, să pleci unde vrei. *La colţ de ţară şi la mijloc de masă* sau *la mijloc de masă şi la colţ de ţară* = într-un loc ferit de primejdii. *Peste nouă* (sau *şapte) mări (şi) peste nouă* (sau *şapte) ţări* = foarte departe. *A ajunge* (sau *a se face, a rămâne) de poveste în ţară* = a i se duce cuiva vestea, a ajunge de pomină. (Fam.) *A sta prost* (sau *rău) cu ţara* = a nu avea bani. *Ţara nimănui* = **a)** (în basme) ţară fără stăpân; **b)** spaţiu neocupat de armate între două fronturi de luptă; zonă neutră. **2.** (În sintagma) *Ţara Românească* = stat feudal românesc, creat la începutul sec. XIV, cuprinzând Muntenia şi Oltenia, până la unirea Principatelor. *Ţările de Jos* = denumire dată în Evul Mediu şi în epoca modernă teritoriul cuprinzând Belgia, Olannda, Luxemburgul şi nord-estul Franţei. ✦ (În vechea organizare politică şi administrativă a României) Provincie. **3.** Regiune, ţinut, teritoriu. ✦ Şes. **4.** Locul în care s-a născut sau trăieşte cineva; patrie. **5.** (În opoziţie cu *oraş)* Mediu rural, sat. ✧ Loc. adj. *De* (sau *de la) ţară* = de la sat; rural. **II. 1.** Locuitorii unei ţări (**I 1**); popor; naţiune; *p. ext.* oameni, lume. ✧ Expr. *A afla târgul şi ţara* = a afla toată lumea. *A se pune cu ţara* = a intra în conflict cu toată lumea. **2.** (Înv.) Populaţie de la sate; ţărănime. [Var.: (înv.) **ţeáră** s.f.] — Lat. **terra.**

ŢARC, *ţarcuri,* s.n. **1.** Loc îngrădit (uneori acoperit), unde se adăpostesc sau se închid oile, vitele etc.; ocol. **2.** Îngrădiţură, gard de nuiele, de spini etc. făcute în jurul unei clăi de fân pentru a o feri de vite; *p. ext.* suprafaţa împrejmuită cu acest gard. **3.** Mică îngrădiţură făcută din stinghii, în care sunt ţinuţi copiii mici când încep să umble, pentru a li se limita spaţiul de deplasare. **4.** Numele unui joc de copii. — Cf. alb. cark, gr. t s á r k o s.

ŢÁRCĂ, *ţărci,* s.f. **1.** (Ornit.; pop. şi reg.) Coţofană. ✧ Expr. *A-i umbla* (cuiva) *gura ca la (o) ţarcă* = a fi limbut, a vorbi mult şi fără rost. *A sta ca ţarca în par* = a fi gata de plecare. **2.** Fig. (Depr.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). **3.** Epitet depreciativ dat unei femei care vorbeşte mult. — Din magh. **szarka.**

ŢARÉVICI, *ţarevici,* s.m. Titlu purtat de fiul ţarului desemnat a fi moştenitor la tron; persoană care purta acest titlu. [Acc. şi: *ţárevici*] — Din rus. **ţarevici,** fr. **tsarévitch.**

ŢARIGRĂDEÁN, -Ă, *ţarigrădeni, -e,* adj., s.m. (Înv.) **1.** Adj. Care aparţine Ţarigradului, privitor la Ţarigrad, originar din Ţarigrad. **2.** S.m. Locuitor al Ţarigradului. [Var.: **ţărigrădeán, -ă** adj., s.m.] — **Ţarigrad** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ŢARIGRĂDEÁNCĂ, *ţarigrădence,* s.f. (Înv.) Locuitoare a Ţarigradului. — **Ţarigrădean** + suf. *-că.*

ŢÁRINĂ[1], *ţarini,* s.f. **1.** Câmp cultivat; ogor, arătură. **2.** (Pop.) Teritoriul unei comune (cu pământ arabil, păşuni, păduri etc.). ✧ *Poarta ţarinii* = poartă făcută la începutul drumurilor prin care se intră într-un sat. *Gardul ţarinii* = gard care împrejmuieşte un sat. **3.** (Mai ales art.) Dans popular în perechi, răspândit în zona Munţilor Apuseni, cu mişcări moderate, care se dansează însoţit de strigături

cântate sau recitate; melodie după care se execută acest dans. [Var.: (reg.) **țárnă,** (înv.) **țeárină** s.f.] — Cf. sb. c a r i n a.

ȚARÍNĂ[2], *țarine,* s.f. **1.** Soția țarului. **2.** Titlu dat împărăteselor Rusiei; persoană care purta acest titlu. — Din fr. **tsarine.**

ȚARÍSM s.n. Formă de guvernământ monarhică în care puterea supremă aparținea țarului; regimul țarist. — Din fr. **tsarisme.**

ȚARÍST, -Ă, *țariști, -ste,* adj. Care aparține țarului, privitor la țar; partizan al țarului sau al țarismului. — Din fr. **tsariste.**

ȚÁRNĂ s.f. v. **țarină[1].**

ȚARȚÁM, *țarțamuri,* s.n. (Reg.) Ciucure, franj; dantelă; (la pl.) podoabe, zorzoane. [Var.: **sarsám, sărsám, zarzám** s.n.] — Din magh. **szerszám.**

ȚÁȚĂ, *țațe,* s.f. **1.** (Pop.) Mătușă. ✦ Termen de respect cu care cineva se adresează (la țară) unei surori mai mari sau unei femei mai în vârstă; lele. **2.** (Pop.) Termen alintător dat de un bărbat femeii iubite; mândră. **3.** (Peior.) Epitet pentru o femeie vulgară, lipsită de gust și de finețe; mahalagioaică. — Din ngr. **tsátsa.**

ȚĂCĂLĂȘ s.n. v. **săcălaș.**

ȚĂCĂLÍE, *țăcălii,* s.f. (Reg. și fam.) Barbă mică și ascuțită; cioc, barbișon. — Et. nec.

ȚĂCĂNEÁLĂ, *țăcăneli,* s.f. Faptul de *a (se) țăcăni.* **1.** Țăcănit[1]. ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *în) țăcăneală* = cu pas sau cu mers ritmic. **2.** Fig. Țicneală, sminteală. — **Țăcăni** + suf. *-eală.*

ȚĂCĂNÍ, *țắcăn,* vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot ritmic, repetat, prin ciocăniturі, pocnituri, declanșarea unui mecanism etc. ✦ Tranz. (Fam.) A scrie ceva la mașina de scris. **2.** Refl. Fig. A se sminti, a se țicni. [Prez. ind. și: *țăcănesc*] — **Țac** + suf. *-ăni.*

ȚĂCĂNÍT[1], *țắcăn,* s.n. Faptul de *a țăcăni;* zgomot, repetat produs de un lucru care țăcănește; țăcănitură. — V. **țăcăni.**

ȚĂCĂNÍT[2], -Ă, *țăcăniți, -te,* adj. **1.** (Despre mersul cailor) Cu pași mărunți și regulați. **2.** Fig. Smintit, țicnit. — V. **țăcăni.**

ȚĂCĂNITÚRĂ, *țăcănituri,* s.f. Țăcănit[1]. — **Țăcăni** + suf. *-tură.*

ȚĂHNÍ, pers. 3 *țăhnește,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre câini) A lătra cu întreruperi (mai ales urmărind sălbăticiunile sau vânatul); a chefni. — **Țah** + suf. *-(ă)ni.*

ȚĂHNÍT, *țăhnituri,* s.n. (Reg.) Lătrat de câine (când urmărește vânatul); chefnit. — V. **țăhni.**

ȚĂNDĂRÍ, *țăndăresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face țăndări; a sfărâma în bucăți. — Din **țandără.**

ȚĂNDĂRÍCĂ, (**1**) *țăndărele,* s.f., (**2**) *țăndărică,* s.m. și f. **1.** S.f. Diminutiv al lui *țandără;* așchiuță, surcică. **2.** S.m. și f. Fig. Om mic de statură; copil. [Var.: (reg.) **țăndurícă** s.f.] — **Țandără** + suf. *-ică.*

ȚĂNDĂRÓS, -OÁSĂ, *țăndăroși, -oase,* adj. (Reg.) Care se desface în așchii, care se sfărâmă; așchios. — **Țandără** + suf. *-os.*

ȚĂNDURÍCĂ s.f. v. **țăndărică.**

ȚĂPÓI, *țăpoaie,* s.n. (Reg.) **1.** Furcă (mare) cu coada lungă și cu dinți drepți de fier, cu care se ridică snopii de grâu, maldărele de fân sau de coceni etc. ✦ Furcă în vârful căreia este fixat sacul de pescuit. **2.** Căpriorul de la mijloc la casele țărănești. — **Țeapă** + suf. *-oi.*

ȚĂPÚC, *țăpuci,* s.m. (Reg.) Diminutiv al lui *țap* (**1**). — **Țap** + suf. *-uc.*

ȚĂPULEÁN, *țăpuleni,* s.m. (Reg.) Țap tânăr. — **Țap** + suf. *-ulean.*

ȚĂRÁN, *țărani,* s.m. Persoană care locuiește în mediul rural, având ca ocupație principală agricultura și creșterea animalelor; persoană care face parte din țărănime; sătean. — **Țară** + suf. *-an.*

ȚĂRÁNCĂ, *țărănci,* s.f. **1.** Femeie care locuiește în mediul rural; săteancă. **2.** (Iht.; reg.) Ocheană, babușcă. [Pl. și: *țărance*] — **Țăran** + suf. *-că.*

ȚĂRĂNCÚȚĂ, *țărăncuțe,* s.f. Diminutiv al lui *țărancă;* țărancă tânără, fată de țăran. — **Țărancă** + suf. *-uță.*

ȚĂRĂNÉSC, -EÁSCĂ, *țărănești,* adj. Care aparține țăranilor, care provine de la țărani, de țăran. ✦ (Substantivat, f. art.) Dans popular răspândit în nordul Moldovei, cu mișcări vioaie; melodie după care se execută acest dans. — **Țăran** + suf. *-esc.*

ȚĂRĂNÉȘTE adv. În felul țăranilor, ca țăranii. — **Țăran** + suf. *-ește.*

ȚĂRĂNÍE, (**2**) *țărănii,* s.f. **1.** Condiția, starea, viața de țăran. **2.** Vorbă, expresie țărănească. ✦ (Peior.) Bădărănie, mojicie, grosolănie. — **Țăran** + suf. *-ie.*

ȚĂRĂNÍME s.f. Populația mediului sătesc ocupată nemijlocit cu cultivarea pământului și creșterea animalelor; totalitatea țăranilor, mulțime de țărani. — **Țăran** + suf. *-ime.*

ȚĂRĂNÍSM s.n. (Rar) **1.** Curent de idei și doctrină politică de partid dezvoltate în perioada dintre cele două războaie mondiale. **2.** Tendința unor scriitori de a-și alege motive de inspirație din viața țărănească. **3.** Vorbă, faptă, comportare grosolană, jignitoare. — **Țăran** + suf. *-ism.*

ȚĂRĂNÍST, -Ă, *țărăniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Rar) Care se face pentru țărani, în interesul țăranilor. **2.** S.m. și f. Membru al unui partid țărănesc. — **Țăran** + suf. *-ist.*

ȚĂRĂNÓI, *țărănoi,* s.m. **1.** (Fam.) Augmentativ al lui *țăran.* **2.** (Peior.) Om bădăran, mitocan, mojic. — **Țăran** + suf. *-oi.*

ȚĂRĂNÓS, -OÁSĂ, *țărănoși, -oase,* adj. Cu apucături de țăran. — **Țăran** + suf. *-os.*

ȚĂRÂNĂ, (**2**) *țărâne,* s.f. **1.** Pământ sfărâmat mărunt. ✦ Pământul cu care se acoperă sicriul, cu care se umple groapa, mormântul. ✧ Expr. *Fie-i țărâna ușoară!* = (formulă folosită când se vorbește despre un mort) odihnească-se în pace! *Praf și țărână* = nimic. ✦ Stratul de la suprafață (sau de la mică adâncime) al pământului. ✧ Expr. *A se așterne țărânii* = a se întinde la pământ. **2.** Fig. Trup neînsuflețit, oseminte; rămășițe pământești. [Var.: (reg.) **țărnă** s.f.] — **Țară** + suf. *-ână.*

ȚĂRÂNÓS, -OÁSĂ, *țărânoși, -oase,* adj. (Despre pământ) Fărâmicios; afânat. — **Țărână** + suf. *-os.*

ȚĂRCALÁN s.n. v. **țărcălam.**

ȚĂRCĂLÁM, *țărcălamuri,* s.n. (Reg.) **1.** Unealtă asemănătoare cu compasul, folosită mai ales în dulgherie. **2.** Cerc luminos care se observă în jurul unui astru sau al unei alte surse de lumină. [Pl. și: *țărcălame.* — Var.: **țărcalán, țircălán** s.n.] — Din magh. **circalom.**

ȚĂRCUÍ, *țărcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A adăposti, a închide vitele, oile într-un țarc (**1**). **2.** P. gener. A împrejmui, a îngrădi. — **Țarc** + suf. *-ui.*

ȚĂRCUȘÓR, *țărcușoare,* s.n. Diminutiv al lui *țarc.* — **Țarc** + suf. *-ușor.*

ȚĂRIGRĂDEÁN, -Ă adj., s.m. v. **țarigrădean.**

ȚĂRIȘOÁRĂ, *țărișoare,* s.f. Diminutiv al lui *țară.* — **Țară** + suf. *-işoară.*

ȚĂRM, *țărmuri,* s.n. Fâșie de pământ de-a lungul unei ape mari; *p. ext.* regiune de lângă o apă mare. ✦ Fig. Tărâm, ținut, meleag. [Var.: (înv.) **țármur, țármure** s.n.] — Din **țărmur** (înv., probabil < lat.).

ȚĂRMUÍ, *țărmuiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A trage, a se opri la țărm. — **Țărm** + suf. *-ui.*

ȚĂRMUITÓR, -OÁRE, *țărmuitori, -oare,* adj. (Rar) Care mărginește ceva; înconjurător. [Pr.: *-mu-i-*] — **Țărmui** + suf. *-tor.*

ȚÁRMUR s.n. v. **țărm.**

ȚÁRMURE s.n. v. **țărm.**

ȚĂRMUREÁN, -Ă, *țărmureni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. (Rar) Persoană care locuiește pe țărmul unei ape. **2.** Adj. (Înv.; despre țări, așezări etc.) Riveran. — **Țărmure** + suf. *-an.*

ȚĂRMURÍ, *țărmuresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mărgini, a limita, a pune hotar; *p. ext.* a îngrădi, a stăvili. ✦ Refl. (Înv.; despre țări, regiuni) A se învecina, a se mărgini cu... **2.** Refl. (Înv.) A trage la țărm, a aborda; a țărmui. — Din **țărm** (sau **țármur**).

ȚĂRMURÍT, -Ă, *țărmuriți, -te,* adj. (Rar) Limitat; restrâns. — V. **țărmuri.**

ȚÁRNĂ s.f. v. **țărână.**

ȚĂRÚȘ, *țăruși,* s.m. Par scurt, ascuțit la un capăt, care se înfige în pământ și care servește pentru a fixa sau a lega ceva de el sau pentru a stabili un hotar, o linie de demarcație etc. — Et. nec.

ȚĂȚÍCĂ, *țățici,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *țață.* — **Țață** + suf. *-ică.*

ȚÂFNĂ, *țâfne,* s.f. (Pop. și fam.) **1.** Ifos, aroganță; trufie ✦ Arțag. ✧ Expr. *A-i sări (cuiva) țâfna* = a se mânia. *A umbla cu țâfna în nas* = a fi mereu gata de ceartă. **2.** Cobe (**1**). — Din ngr. **tsífna.**

ȚÂFNÍ, *țâfnesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A pufni pe nas de mânie, a vorbi cu ciudă. ✦ (Despre animale) A sufla cu putere pe nări, a sforăi. — Din **țâfnă.**

ȚÂFNÓS, -OÁSĂ, *țâfnoși, -oase,* adj. (Pop.) Îngâmfat, arogant. ✦ Supărăcios, capricios, arțăgos. — **Țâfnă** + suf. *-os.*

ȚÂHLĂ s.f. v. **sihlă.**

ȚÂHLÍȘ, *țâhlișuri,* s.n. (Reg.) Tufiș des. — **Țâhlă** + suf. *-iș.*

ȚÂMBURÚC, *țâmburuce,* s.n. Țumburuș. — Cf. ț u m b u r u ș.

ȚÂMBURÚȘ s.n. v. **țumburuș.**

ȚÂNC, *țânci,* s.m. **1.** (Fam.; uneori depr.) Copilaș, băiețaș. [Var.: (reg.) **ținc** s.m.] — Din magh. **cenk.**

ȚÁNCĂ, *țânce,* s.f. (Rar) Fetiță, copiliță. — Din **țânc.**

ȚÁNDĂRĂ s.f. v. **țandără.**

ȚÂNGĂU s.m. v. **țingău.**

ȚÂNȚÁR[1], *țânțari,* s.m. Numele mai multor insecte din ordinul dipterelor, cu corpul și cu picioarele lungi și subțiri, cu aripi înguste, ale căror larve se dezvoltă la cele mai multe specii în ape stătătoare, iar adulții se hrănesc cu sânge, unele specii transmițând prin înțepături frigurile palustre, altele, în stare larvară, atacând culturile de ciuperci, varză, grâu etc. *(Culex).* ✧ Expr. *A face din țânțar armăsar* = a exagera. — Lat. **zinzalus.**

ȚÂNȚÁR[2], *țânțari,* s.m. (La pl.) Nume dat populației aromâne din Macedonia de populația slavă localnică; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. — Et. nec.

ȚÂNȚĂRÁȘ, *țânțărași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *țânțar[1].* — **Țânțar[1]** + suf. *-aș.*

ȚÂNȚĂRÍME s.f. Mulțime de țânțari[1]. — **Țânțar[1]** + suf. *-ime.*

ȚÂPURÍ, *țâpuresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A scoate un strigăt ascuțit, puternic și prelung de bucurie, de îndemn, de chemare în timpul cântecului. — Din **țipa.**

ȚÂPURITOÁRE, *țâpuritoare,* s.f. (Reg.) Femeie care țâpurește. — **Țâpuri** + suf. *-toare.*

ȚÂPURITÚRĂ, *țâpurituri,* s.f. (Reg.) Strigătură (**1**) specifică în cântecele maramureșene. — **Țâpuri** + suf. *-ătură.*

ȚÂR[1] interj. **1.** (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul intermitent produs de greier și de alte insecte sau de un lichid care se scurge picurând de undeva.

2. (Cu „r” prelungit) Cuvânt care redă sunetul produs de o sonerie, de un clopoțel, de un telefon. [Var.: **țârc** interj.] — Onomatopee.

ȚÂR[2], *țâri,* s.m. **1.** Scrumbie mică de mare, care se pescuiește primăvara și se consumă mai ales sărată și uscată. **2.** Fig. Om foarte slab. — Din ngr. **tsíros.**

ȚÂRĂ, *țâre,* s.f. (Pop.) Ruptură, zdreanță. ✧ Loc. adj. și adv. *O țâră* = puțin, nițel. ✧ Expr. *A se face țâră* = **a)** a se rupe, a se face bucăți; **b)** a se ghemui de frică. — Et. nec.

ȚÂRÂÍ[1], *țârâiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A cârpi, a țese (ciorapi). — Et. nec.

ȚÂRÂÍ[2], *țârâi,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A cădea sau a face să cadă picătură cu picătură, a curge sau a face să curgă câte puțin, cu intermitență (producând un zgomot caracteristic). ✦ Intranz. unipers. A bura[1]. **2.** Intranz. (Despre insecte și despre unele păsări) A scoate sunete caracteristice, ascuțite, scurte și repetate; a țârâi (**1**). **3.** Intranz. (Despre sonerie) A suna, a zbârnâi. **4.** Intranz. (Rar; despre instrumente cu coarde) A răsuna în vibrații scurte și tremurătoare, lipsite de adâncime; (despre muzicanți) a cânta în acest mod. [Var.: **țârcâí** vb. IV] — **Țâr[1]** + suf. *-âi.*

ȚÂRÂIÁLĂ, *țârâieli,* s.f. Faptul de *a țârâi[2];* (concr.) ploaie ușoară și de scurtă durată. [Pr.: *-râ-ia-.* — Var.: **țârcâiálă** s.f.] — **Țârâi[2]** + suf. *-eală.*

ȚÂRÂÍT[1] adv. (În legătură cu modul de a cânta la un instrument cu coarde) Din vârful arcușului, fără rezonanță; tremurat. — Din **țârâi[2].**

ȚÂRÂÍT[2], *țârâituri,* s.n. Faptul de *a țârâi[2];* (concr.) sunetul, zgomotul produs astfel; țârâitură. — V. **țârâi[2].**

ȚÂRÂÍTA s.f. art. (În loc. adv.) *Cu țârâita* = puțin câte puțin. — Din **țârâi[2].**

ȚÂRÂITÚRĂ, *țârâituri,* s.f. Țârâit[2]. [Pr.: *-râ-i-.* — Var.: **țârcâitúră** s.f.] — **Țârâi[2]** + suf. *-tură.*

ȚÂRC interj. v. **țâr[1].**

ȚÂRCÂÍ vb. IV v. **țârâi[2].**

ȚÂRCÂIÁLĂ s.f. v. **țârâială.**

ȚÂRCÂITÚRĂ s.f. v. **țârâitură.**

ȚÂRCÓVNIC, *țârcovnici,* s.m. (Pop.) Persoană care are în grijă curățenia și buna rânduială a unei biserici; *p. ext.* cântăreț, dascăl de biserică. — Din sl. **ţŭrkovĭnikŭ.**

ȚÂRCOVNICÉSC, -EÁSCĂ, *țârcovnicești,* adj. (Pop.) Care ține de țârcovnic, privitor la țârcovnic. — **Țârcovnic** + suf. *-esc.*

ȚÂRÍCĂ s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *țară;* țârucă, țârișoară. — **Țară** + suf. *-ică.*

ȚÂRIȘOÁRĂ s.f. (Reg.) Țârică. — **Țară** + suf. *-ișoară.*

ȚÂRLĂÍ vb. IV v. **țârlâi.**

ȚÂRLÂÍ, *țârlâi,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre instrumente muzicale) A scoate sunete monotone și puțin armonioase; (despre instrumentiști) a cânta în acest fel. [Var.: **țârlăí** vb. IV] — Formație onomatopeică.

ȚÂRLÂÍT, *țârlâituri,* s.n. Acțiunea de *a țârlâi* și rezultatul ei. [Var.: **țurluít** s.n.] — V. **țârlâi.**

ȚÂRLÂITÓR, -OÁRE, *țârlâitori, -oare,* adj. (Rar) Care țârlâie. ✦ (Substantivat, f.) Instrument muzical stricat, dezacordat. [Pr.: *-lâ-i-*] — **Țârlâi** + suf. *-tor.*

ȚÂRLÂITÚRĂ, *țârlâituri,* s.f. (Rar) Cântare monotonă și puțin armonioasă dintr-un instrument muzical. [Pr.: *-lâ-i-*] — **Țârlâi** + suf. *-tură.*

ȚÂRÚCĂ s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *țară;* țârică, țârișoară. ✧ Expr. *Nici țârucă* = lipsit cu totul de … — **Țară** + suf. *-ucă.*

ȚÂȘNÍ, *țâșnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre lichide, aburi; la pers. 3) A ieși cu presiune printr-o crăpătură sau printr-o deschizătură. ✦ A sări, a împroșca. **2.** (Despre ființe) A apărea, a sări, a ieși de undeva pe neașteptate; a intra brusc undeva, a da buzna. ✦ A porni brusc, a se repezi, a se năpusti. **3.** A se ivi deodată, a izbucni cu putere, a irupe. — Din **țâșt.**

ȚÂȘNÍRE, *țâșniri,* s.f. Acțiunea de *a țâșni* și rezultatul ei; apariție, săritură bruscă. — V. **țâșni.**

ȚÂȘNITÓR, -OÁRE, *țâșnitori, -oare,* adj. Care țâșnește. ✧ *Fântână țâșnitoare* = fântână arteziană, v. *artezian.* — **Țâșni** + suf. *-tor.*

ȚÂȘNITÚRĂ, *țâșnituri,* s.f. Faptul de a țâșni; (concr.) ceea ce a țâșnit de undeva. — **Țâșni** + suf. *-tură.*

ȚÂȘT interj. v. **țușt.**

ȚÂȘTI interj. v. **țușt.**

ȚÂȘTI-BÂȘTI, *țâști-bâști,* s.m. și f. Om de statură mică, slab și care nu are astâmpăr. ✦ Om (tânăr) neînsemnat. — Formație onomatopeică de la **țâști.**

ȚÂȚÁCĂ, *țâțace,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *țață.* — **Țață** + suf. *-ică.*

ȚÂȚĂ, *țâțe,* s.f. **1.** (Pop.) Sân, mamelă. ✧ Loc. adj. *De țâță* = (despre copii) sugar. ✧ Loc. adv. *La țâță* = la sân, la piept. ✧ Expr. *A da țâță* = a da să sugă, a alăpta. *A avea țâță* = a avea lapte suficient pentru a-și alăpta copilul. **2.** Gurguiul urciorului, prin care se bea apă. **3.** (Pop.) Celulă în care se dezvoltă matca albinelor. **4.** Compuse: (Bot.) *țâța-caprei* = **a)** barba-caprei; **b)** plantă erbacee cu frunzele alungite, cu florile galbene-aurii *(Tragopogon pratensis); țâța-oii* = **a)** degetar; **b)** ciuboțica-cucului; *țâța-vacii* = **a)** varietate de viță-de-vie care produce struguri cu boabe lunguiețe, cărnoase; razachie *(Vitis);* **b)** ciuboțica-cucului; **c)** plantă erbacee cu frunzele dispuse în rozetă și cu florile galbene, așezate în umbele la vârful tulpinii *(Primula elatior); țâța-fiului* = plantă de munte cu rizom scurt și gros, tulpină înaltă, frunze ovale și flori roșii *(Polygonum bistorca); țâța-mielului* = urechelniță; *țâța-oilor* = arnică. — Lat. ***titia.**

ȚÂȚÂÍ, *țâțâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre animale și insecte) A țârâi[2] (**2**). **2.** (Despre oameni) A scoate un sunet asemănător cu un „ț” prelungit care exprimă nemulțumire, dezaprobare etc. **3.** A tremura. ✧ Expr. *A-i țâțâi (*cuiva) *inima* (sau, fam., *fundul)* = a-i fi foarte frică, a tremura de frică. — Onomatopee.

ȚÂȚÂÍT, *țâțâituri,* s.n. Faptul de *a țâțâi;* (concr.) sunet ascuțit, strident. — V. **țâțâi.**

ȚÂȚÂNĂ, *țâțâni,* s.f. **1.** Balama. ✧ Expr. *A scoate (*pe cineva) *din țâțâni* = a supăra rău, a înfuria pe cineva, a scoate din sărite. *A-și ieși din țâțâni* = a-și pierde răbdarea, a se înfuria. **2.** Porțiune unde cele două valve ale unei scoici sunt unite printr-un ligament elastic. **3.** (Pop.) Rădăcina unui furuncul. — Lat. ***titina.**

ȚÂȚIȘOÁRĂ, *țâțișoare,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *țâță* (**1**); țâțucă. — **Țâță** + suf. *-işoară.*

ȚÂȚÓS, -OÁSĂ, *țâțoși, -oase,* adj. (Pop.; rar la m.) Cu sânii mari. — **Țâță** + suf. *-oasă.*

ȚÂȚÚCĂ, *țâțuci,* s.f. (Reg.) Țâțișoară. — **Țâță** + suf. *-ucă.*

ȚEÁPĂ, (1, 2, 3, 4, 5) *țepi,* s.f., **(6)** *țepe,* s.f. **1.** Par lung și ascuțit la un capăt (folosit în trecut ca instrument de tortură); *p. restr.* vârful unui astfel de par. **2.** Prelungire ascuțită și țepoasă la spicele cerealelor; (la pl.) resturile tulpinilor unor păioase, rămase în pământ după cosire. **3.** (În forma *țep*; mai ales la pl.) Ghimpe, așchiuță, spin. **4.** (În forma *țep*; mai ales la pl.) Păr aspru, ghimpos care acoperă corpul unor animale. **5.** Așchie. **6.** (Fam.) Înșelăciune. [Var.: **țep** s.m.] — Cf. sl. čepati.

ȚEÁPĂN, -Ă, *țepeni, -e,* adj. **1.** Care este lipsit de elasticitate, care nu se mlădiază; tare, rigid, neclintit, fix. ✦ Înțepenit, anchilozat. ✦ Încremenit, înlemnit, inert; *p. ext.* lipsit de viață, mort. **2.** (Despre construcții, obiecte) Solid[2], trainic. **3.** (Despre ființe) Voinic, robust, puternic, viguros. **4.** (Pop.) Strașnic, grozav (de tare, de mare, de mult). — Din sl. **čepĕnŭ.**

ȚEÁRĂ s.f. v. **țară.**

ȚEÁRINĂ s.f. v. **țarină[1].**

ȚEÁSTĂ, *țeste,* s.f. (Pop.) **1.** Cutie craniană, craniu, scăfârlie, hârcă; *p. ext.* cap[1]. **2.** Carapace. — Lat. **testa.**

ȚEÁVĂ, *țevi,* s.f. Piesă de metal, de material plastic, de cauciuc etc., de formă cilindrică și goală în interior, cu lungime mare în raport cu diametrul ei exterior, realizată prin deformare plastică, prin turnare sau prin sudură și având numeroase utilizări. ✧ *Țeavă de extracție* = țeavă de oțel cu diametrul relativ mic, utilizată la sondele de extracție a petrolului în vederea formării unei conducte. ✦ (La armele de foc) Cilindru de oțel prin care trece proiectilul. ✦ Tub cilindric sau conic, folosit în întreprinderile textile ca suport pentru înfășurarea firelor. — Din sl. **cĕvĭ.**

ȚECHÍN, *țechini,* s.m. Veche monedă de aur, arabă și italiană. — Din it. **zecchino.**

ȚEL, *țeluri,* s.n. **1.** Punct, loc la care cineva vrea să ajungă; *p. ext.* obiectiv către care tinde cineva, punct final; scop. **2.** (Înv.) Punct, semn care se ochește, care trebuie nimerit când se trage cu o armă; țintă. ✦ Cătarea puștii. ✧ Loc. adv. *În țel* sau *în țelul puștii* = în bătaia puștii. ✦ Dispozitiv de ochire așezat în interiorul lunetei unei arme. — Cf. germ. Ziel, rus. țel, magh. cel.

ȚELINĂ[1], *țeline,* s.f. Plantă erbacee aromatică din familia umbeliferelor, cu frunze mari, penate, cu flori albe, cu un rizom gros, globulos și cărnos, cultivată ca plantă culinară *(Apium graveolens).* — Din ngr. **sélinon.**

ȚELINĂ[2], *țelini,* s.f. **1.** Pământ care nu s-a lucrat niciodată sau care a fost lăsat mulți ani nelucrat; pârloagă. **2.** Pășune, fâneață (naturală sau semănată). — Din bg., sb. **celina.**

ȚELINÓS, -OÁSĂ, *țelinoși, -oase,* adj. (Despre pământ) Nelucrat, necultivat; înțelenit. — **Țelină[2]** + suf. *-os.*

ȚENCÚȘĂ, *țencușe,* s.f. (Reg.) **1.** Bucățică lunguiață și ascuțită care se taie și se scoate dintr-un pepene, dintr-o pâine etc. pentru a fi gustată. ✦ Așchie. **2.** Numele unui joc asemănător cu țintarul. — Et. nec. Cf. germ. Zinke.

ȚEP s.m. v. **țeapă.**

ȚEPÓS, -OÁSĂ, *țepoși, -oase,* adj. Care are țepi; ghimpos. — **Țeapă** + suf. *-os.*

ȚEPOȘÍCĂ, *țepoșici,* s.f. **1.** Plantă din familia gramineelor, cu tulpina rigidă și aspră în partea superioară, cu frunze subțiri, rigide, aspre și cu spice lungi *(Nardus stricta).* **2.** Plantă părosă din familia umbeliferelor, cu frunze penate, cu flori albe sau trandafirii dispuse în umbele compacte și cu fructul acoperit de peri aspri *(Tordylium maximum).* — **Țepos** + suf. *-ică.*

ȚEPÚȘĂ, *țepușe,* s.f. **1.** Par ascuțit, țeapă; *p. restr.* vârf ascuțit al unui par. **2.** Așchiuță. ✦ Ghimpe, spin. — **Țeapă** + suf. *-ușă.*

ȚEREMÓNIE s.f. v. **ceremonie.**

ȚESÁLĂ, *țesale,* s.f. **1.** Perie din metal cu care se curăță pielea și părul vitelor, îndeosebi al cailor. **2.** Fig. (Fam.) Bătaie zdravănă. — Din bg., sb. **česalo.**

ȚESĂLÁ, *țesál,* vb. I. Tranz. **1.** A curăța, a peria un animal cu țesala (**1**). **2.** Fig. (Fam.) A bate zdravăn. [Prez. ind. și: *țesăl*] — Din **țesală.**

ȚESĂLÁRE, *țesălări,* s.f. Acțiunea de *a țesăla* și rezultatul ei. — V. **țesăla.**

ȚESĂLÁT[1] s.n. Faptul de *a țesăla.* — V. **țesăla.**

ȚESĂLÁT[2], -Ă, *țesălați, -te,* adj. Curățat, periat cu țesala. — V. **țesăla.**

ȚESĂTÓR, -OÁRE, *țesători, -oare,* s.m. și f. Persoană care țese, care se ocupă cu meșteșugul țesutului; muncitor care lucrează la un război de țesut. — **Țese** + suf. *-ător.*

ȚESĂTORÍE, (**2**) *țesătorii,* s.f. **1.** Arta, meșteșugul țesutului. **2.** Atelier, fabrică unde se fac diferite țesături. — **Țesător** + suf. *-ie.*

ȚESĂTÚRĂ, *țesături,* s.f. **1.** Produs textil obținut la războaiele de țesut prin încrucișarea în unghi drept a unor fire de urzeală și de bătătură; pânză, stofă sau alt obiect țesut din fire textile. ✦ Reparație făcută la un obiect de îmbrăcăminte printr-o cusătură specială. **2.** Felul în care este țesută o pânză, o stofă etc. **3.** Fig. Structură, fel de compoziție al unei opere, al unui lucru etc.; urzeală. ✦ Împletire, întretăiere de lucruri de același fel. ✦ Intrigă, uneltire. — **Țese** + suf. *-ătură.*

ȚÉSE, *țes,* vb. III. **1.** Tranz. A încrucișa în unghi drept două sisteme de fire la războiul de țesut, trecând cu suveica bătătura prin urzeală, pentru a face o țesătură. ✧ Refl. pas. *Se țese pânză multă.* **2.** Tranz. A cârpi un ciorap, o haină etc., făcând cu acul o cusătură specială. ✦ A broda, a împodobi. **3.** Tranz. (Despre păianjeni) A-și face pânza. **4.** Refl. recipr. Fig. A se încrucișa, a se întretăia (ca firele unei urzeli). ✦ A se îmbina. **5.** Tranz. Fig. A pune la cale, a urzi o intrigă, un complot etc.; a unelti. — Lat. **texere.**

ȚÉSERE, *țeseri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) țese.* — V. **țese.**

ȚEST, *țesturi,* s.n. **1.** Obiect de lut ars sau de fontă de forma unui clopot, cu care se acoperă pâinea, mălaiul etc. puse la copt pe vatra încinsă. **2.** (Pop.) Carapace de broască țestoasă. — Lat. ***testum.**

ȚESTÓS, -OÁSĂ, *țestoși, -oase,* adj. (Și substantivat, f.) Acoperit de carapace. *Broască țestoasă.* — **Țest** + suf. *-os.*

ȚESÚT[1], *țesuturi,* s.n. **1.** Faptul de *a țese;* meșteșugul țesătoriei. **2.** Țesătură (**1**). **3.** Ansamblu de celule animale sau vegetale având aceeași structură și aceleași funcții într-un organism. *Țesut nervos.* — V. **țese.**

ȚESÚT[2], -Ă, *țesuți, -te,* adj. **1.** Care a fost confecționat la războiul[2] mecanic sau manual. **2.** Care a fost cârpit[2]. — V. **țese.**

ȚESUTOTERAPÍE s.f. (Med.) Tratament cu țesuturi conservate în scopul refacerii organului bolnav. — **Țesut** + **terapie** (după fr. *tissuthérapie).*

ȚEVÁR, *țevare,* s.n. Aparat care servește la răcire, la înghețare; cadă de răcire prin care trec țevile la cazanul de fabricat țuică. — **Țeavă** + suf.*-ar.*

ȚEVĂRÍE, (**2**) *țevării,* s.f. **1.** Totalitatea țevilor unei instalații, ale unui aparat etc. **2.** Atelier, secție dintr-o întreprindere în care se fabrică și se prelucrează țevi. — **Țeavă** + suf. *-ărie.*

ȚEVIȘOÁRĂ, *țevișoare,* s.f. Diminutiv al lui *țeavă.* — **Țeavă** + suf. *-işoară.*

ȚEVÓS, -OÁSĂ, *țevoși, -oase,* adj. (Rar) Gol în interior, găurit ca țeava. — **Țeavă** + suf. *-os.*

ȚEVUÍ, *țevuiesc,* vb. IV. Tranz. A trece pe țevi firele de bătătură de pe bobine, mosoare, sculuri, cu ajutorul sucalei, înainte de a se introduce în suveică. — **Țeavă** + suf. *-ui.*

ȚEVUÍRE, *țevuiri,* s.f. Acțiunea de *a țevui* și rezultatul ei. — V. **țevui.**

ȚÍBĂ interj. (Reg.) Cuvânt cu care se alungă câinii. — Cf. ucr. c i b a.

ȚÍCĂ, *țică* s.m. (Fam.) Termen de adresare pentru un copil. — Din [băie]**țică.**

ȚÍCLĂ, *țicle,* s.f. (Reg.) Instrument pentru pescuit raci. — Et. nec.

ȚICLÁU, *țiclăuri,* s.n. (Reg.) Stâncă foarte ascuțită și înaltă; vârf de munte sau de deal; pisc. — Din magh. **szikla.**

ȚICLEÁN, *țicleni,* s.m. (Ornit.) Țiclete. — Et. nec.

ȚICLÉTE, *țicleți,* s.m. (Reg.) Pasăre insectivoră cățărătoare, cu ciocul conic, drept și cu penajul cenușiu pe spate și alb pe pântece; țoi[1], țiclean *(Sitta europaea).* — Et. nec.

ȚICLÍNC s.n. v. **țiglină.**

ȚICLÍNG s.n. v. **țiglină.**

ȚICNEÁLĂ, *țicneli,* s.f. (Fam.) **1.** Sminteală, nebunie. **2.** Manie. — **Țicni** + suf. *-eală.*

ȚICNÍ, *țicnesc,* vb. IV. Refl. (Pop. și fam.) A-și pierde puterea de judecată; a înnebuni, a se sminti, a se zăpăci, a se țăcăni. — Cf. sb. c i k n u t i.

ȚICNÍT, -Ă, *țicniți, -te,* adj. **1.** (Fam.) Smintit, zăpăcit, țăcănit, nebun. **2.** (Rar; despre obiecte) Plesnit[2], crăpat. — V. **țicni.**

ȚICUÍ, pers. 3 *țicuiește,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre undiță) A face o mișcare bruscă atunci când peștele mușcă din momeală; a zvâcni. — Et. nec.

ȚIDÚLĂ, *țidule,* s.f. (Pop. și fam.) Bucată (mică) de hârtie cuprinzând o însemnare scurtă (și servind ca permis, ca dovadă, ca chitanță etc.); bilet. — Din ucr. **cidula,** pol. **cedula.**

ȚIF s.m. (Rar) Iarbă cu firul cilindric, fără foi. — Et. nec.

ȚIGÁIE, *țigăi,* adj. f. (Despre lână) Scurtă și creață, moale, mătăsoasă; (despre oi) cu lână scurtă, creață și mătăsoasă. ✦ (Substantivat) Rasă de oi autohtonă, crescută pentru producția de lână semifină, de carne și lapte; oaie din această rasă. — Et. nec.

ȚIGÁN, -Ă, *țigani, -e,* s.m., adj. **I.** S.m. **1.** Persoană care face parte dintr-o populație originară din nord-vestul Indiei, care a migrat începând din sec. V în Persia, Asia Mediteraneeană și în Imperiul Bizantin, în sec. X–XVI în sud-estul și centrul Europei și în nordul Africii, în sec. XV în vestul Europei (în special în Peninsula Iberică), iar în sec. XIX și în cele două Americi și care vorbesc o limbă indo-europeană. ✧ Expr. *A arunca moartea în țigani* = a arunca vina pe altul. *A se muta ca țiganul cu cortul* = a se muta foarte des; a fi nestatornic. *A se îneca ca țiganul la mal* = a nu reuși, a eșua într-o acțiune tocmai când era pe punctul de a o duce la bun sfârșit. *Tot țiganul își laudă ciocanul,* se spune despre cei care se laudă cu ceea ce le aparține. *E învățat ca țiganul cu ciocanul* (sau *cu scânteia),* se spune despre cei deprinși cu nevoile. **2.** Epitet dat unei persoane brunete. **3.** Epitet dat unei persoane cu apucături rele. **II.** Adj. (Rar) Țigănesc. — Din sl. **ciganinŭ.** Cf. rus. ț â g a n.

ȚIGÁNCĂ, *țigănci,* s.f. **1.** Femeie care face parte din neamul țiganilor (**I 1**); soție de țigan. **2.** Art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Țigan** + suf. *-că.*

ȚIGÁRĂ, *țigări,* s.f. Sul mic făcut dintr-o hârtie foarte fină umplută cu tutun tăiat mărunt, care se aprinde la un capăt, iar din celălalt capăt (vârât între buze) se trage fumul în piept; țigaretă (**1**). ✧ *Țigară de foi* = țigară făcută din foi de tutun înfășurate una peste alta; trabuc. — Din germ. **Zigarre.**

ȚIGARÉT, *țigarete,* s.n. Țigaretă (**2**). — Din [port]**țigaret.**

ȚIGARÉTĂ, *țigarete,* s.f. **1.** Țigară. **2.** Tub mic de chihlimbar, de os, de lemn etc. (îngustat la unul dintre capete), în care se introduce țigara pentru a o fuma; țigaret. — Din germ. **Zigarette.**

ȚIGĂNÁȘ, *țigănași,* s.m. **1.** (Rar) Țigănuș (**1**). **2.** (Entom.; reg.) Scripcar. — **Țigan** + suf. *-aș.*

ȚIGĂNÁTIC, -Ă, *țigănatici, -ce,* adj. (Rar) Ca un țigan, brun, negricios, oacheș. — **Țigan** + suf. *-atic.*

ȚIGĂNĂRÍT s.n. (Înv.) Impozit care se plătea de către cei care aveau în posesie țigani robi. — **Țigan** + suf. *-ărit.*

ȚIGĂNCÚȘĂ, *țigăncușe,* s.f. Diminutiv al lui *țigancă;* țigăncuță. — **Țigancă** + suf. *-ușă.*

ȚIGĂNCÚȚĂ, *țigăncuțe,* s.f. Țigăncușă. — **Țigancă** + suf. *-uță.*

ȚIGĂNEÁLĂ, (**2**) *țigăneli,* s.f. (Reg. și fam.) **1.** Faptul de *a se țigăni.* **2.** (La pl.) Vorbe urâte, insulte. — **Țigăni** + suf. *-eală.*

ȚIGĂNÉL, *țigănei,* s.m. (Reg.) Țigănuș. — **Țigan** + suf. *-el.*

ȚIGĂNÉSC, -EÁSCĂ, *țigănești,* adj. Care aparține țiganilor, privitor la țigani, de țigani. — **Țigan** + suf. *-esc.*

ȚIGĂNÉȘTE adv. Ca țiganii; în limba țigănească. — **Țigan** + suf. *-eşte.*

ȚIGĂNÍ, *țigănesc,* vb. IV. Refl. A insista mult pentru a obține ceva; a cere ceva cu încăpățânare; *p. ext.* a se târgui, a se tocmi îndelung. — Din **țigan.**

ȚIGĂNÍE, (**2, 3**) *țigănii,* s.f. **1.** Totalitatea țiganilor care trăiesc în aceeași colectivitate; mulțime de țigani; țigănime. **2.** *P. ext.* Așezare, parte a unei localități locuită de țigani. **3.** Fig. Faptă, comportare urâtă; târguială excesivă. ✦ Gălăgie, hărmălaie, scandal. — **Țigan** + suf. *-ie.*

ȚIGĂNÍME s.f. Țigănie (**1**). — **Țigan** + suf. *-ime.*

ȚIGĂNÓS, -OÁSĂ, *țigănoși, -oase,* adj. **1.** Negricios, oacheș. **2.** Fig. (Fam.) Care are maniere urâte; care se tocmește mult; calic, zgârcit. — **Țigan** + suf. *-os.*

ȚIGĂNÚȘ, *țigănuși,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *țigan* (**I 1**); țigănaș, țigănel. **2.** Pasăre de baltă cu picioarele înalte, cu ciocul lung și încovoiat în jos, cu spatele și aripile negre cu reflexe verzui și ruginii *(Plegadis falcinellus).* **3.** Pește răpitor cu corpul scurt și îndesat, de culoare închisă, stropit cu puncte negre *(Umbra krameri).* — **Țigan** + suf. *-uș.*

ȚIGĂRÁR, *țigărari,* s.m. Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare albastră-verzuie cu reflexe aurii, care își depune ouăle pe frunzele anumitor plante pe care le răsucește în formă de țigară de foi *(Byctiscus betulae).* — **Țigară** + suf. *-ar.*

ȚIGÁI, *țigâi,* s.m. (Reg.) Specie de gândac mare, negru cu pete galbene, care trăiește prin pădurile de conifere (*Hylobius abietis).* — Et. nec.

ȚIGHÉR, (**2**) *țigheruri,* s.n. (Reg.) **1.** Zeamă care se stoarce din tescovină. **2.** Sortiment, porție de țigher (**1**). — Din magh. **csiger.**

ȚIGLÁR, *țiglari,* s.m. Persoană care face țigle[1] sau care acoperă clădirile cu țiglă[1]. — **Țiglă[1]** + suf. *-ar.*

ȚÍGLĂ[1], *țigle,* s.f. Piesă de argilă arsă, de sticlă, de mortar, de ciment, în formă de placă, folosită la învelit casele. — Din sb. **cigla.**

ȚÍGLĂ[2], *țigle,* s.f. (Reg.) Vergea de lemn sau de metal ascuțită la un capăt, în care se înfige carnea pentru a o frige; frigare. — Cf. germ. Z a c k e.

ȚIGLĂRÍE, *țiglării,* s.f. Loc unde se fac sau se vând țigle[1]. — **Țiglă[1]** + suf. *-ărie.*

ȚIGLÍNĂ, *țigline,* s.f. Lamă de oțel (cu mâner), folosită la răzuirea parchetului. [Var.: **țiclínc, țiclíng** s.n.] — Din germ. **Ziehklinge.**

ȚIGNÁL s.n. v. **semnal.**

ȚIITÓR, -OÁRE, *țiitori, -oare,* s.f., adj. **1.** S.f. (Pop.) Concubină. **2.** S.f. pl. Loc unde stă vânătorul la pândă; loc pe unde trece vânatul. **3.** Adj. (Înv.) Care ține mult timp; durabil. [Pr.: *ți-i-*] — **Ține** + suf. *-itor.*

ȚIITÚRĂ, *țiituri,* s.f. (Pop.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *ți-i-*] — **Ține** + suf. *-itură.*

ȚILÍNDRU[1], *țilindri,* s.m. (Pop.) Sticlă de lampă. — Din germ. **Zilinder.**

ȚILÍNDRU[2] s.n. v. **cilindru.**

ȚIMÁRĂ s.f. v. **țimir.**

ȚIMBÁL s.n. v. **țambal.**

ȚIMBÁLĂ s.f. v. **țambal.**

ȚIMÍR, (**1**) *țimire,* s.n., (**2**) *țimiri,* s.m. **1.** S.n. (Înv.) Emblemă care servește drept semn distinctiv al unei familii nobile, al unui oraș, al unei corporații sau membrilor

ei, al unei țări etc. **2.** S.m. Denumire dată în Evul Mediu, în Țările Române, călăuzei și însoțitorului oficial al unui străin, mai cu seamă de la hotare până la Curtea domnească. [Pl. și: (**1**) *țimiruri.* — Var.: **țimără** s.f.] — Din magh. **cimer.**

ȚINC[1], *țincuri,* s.n. Fiecare dintre proeminențele tăiate la capetele a două scânduri (alternând cu câte o scobitură) pentru a permite o îmbucare solidă în unghi a celor două scânduri. — Din germ. **Zinke.**

ȚINC[2] s.m. v. **țânc.**

ȚINCÁR, *țincari,* s.m. (Reg.) Copil, țânc. — **Ținc[2]** + suf. *-ar.*

ȚÍNCVAIS s.n. Oxid de zinc, de culoare albă, folosit în vopsitorie și în industria cauciucului; alb de zinc. — Din germ. **Zinkweiss.**

ȚÍNE, *țin,* vb. III. **I.** Tranz. **1.** A avea ceva în mână (sau în brațe etc.) și a nu lăsa să scape. ✧ Expr. *A-i ține* (cuiva) *lumânarea* (sau *lumina)* = **a)** a fi naș cuiva la cununie; **b)** a sta lângă cineva în ultimele clipe ale vieții cu o lumânare aprinsă în mână (după un vechi obicei creștin). *A-i ține* (cuiva) *cununa* = a fi naș (cuiva) la cununie. *A ține frânele țării* (sau *împărăției* etc.) = a conduce, a stăpâni, a guverna o țară etc. *A ține pe cineva* (sau *ceva) în mână* = a avea pe cineva (sau ceva) în puterea sa, a dispune de cineva (sau de ceva) după bunul-plac; a avea pe cineva (sau ceva) la mână. *A ține ursita* (sau *soarta) cuiva (în mână)* = a fi stăpân pe viața cuiva și a dispune de ea după bunul său plac. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”, „de după” sau „pe după”, arată partea de care se apucă) *Ținem pe bunic de mână.* (Refl. recipr.) *Mergeau ținându-se de mână.* ✧ Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”, arată partea sau capătul de care e apucat un obiect sau chiar obiectul însuși) *Ține de nuia.* ✦ (La imper.) Ia! primește! ✦ (Determinat prin „în brațe” sau „îmbrățișat”) A cuprinde pe cineva cu brațele în semn de dragoste, de prietenie; a îmbrățișa. ✦ (Determinat prin „în mână”) A mânui o armă, o unealtă, un instrument etc. ✦ (La volei, polo pe apă etc.; în expr.) *A ține mingea* = a opri mingea în mâini mai mult timp decât este regulamentar, înainte de a o pasa sau de a o trimite adversarului. **2.** A susține un obiect greu (ridicat de la pământ) și a nu-l lăsa să cadă. **3.** A sprijini pe cineva să nu cadă. ✦ Intranz. A nu lăsa ca ceva care atârnă sau plutește să cadă sau să se scufunde. **4.** A cuprinde, a purta, *p. ext.* a suporta. ✧ Expr. *A nu-l (mai) ține pe cineva pământul* = a nu mai putea fi suportat din cauza răutății, fărădelegilor etc. *A nu-l (mai) ține pe cineva locul* = a nu mai putea de bucurie, de nerăbdare etc. *A nu-l mai ține* (pe cineva) *pielea* = a fi foarte fericit, foarte mândru. **II. 1.** Refl. A se prinde cu mâinile de ceva sau de cineva. ✦ A apăsa, a comprima o parte a corpului (pentru a-i încetini funcția, a potoli o senzație dureroasă etc.). ✦ A se menține într-un loc, a nu se prăbuși, a nu cădea de undeva. *Se ține tare în șa.* **2.** Refl. A fi prins sau fixat ușor de ceva, a fi legat prea slab de ceva. *Se ținea numai într-un cui.* ✦ Intranz. și refl. A fi bine fixat sau înțepenit undeva (și a nu se desface, a nu se desprinde, a nu ceda). *Cuiul (se) ține bine.* **3.** Refl. (Cu determinări introduse prin prep. „de” sau „după”) A merge în urma cuiva, păsind cât mai aproape de el și a nu-l părăsi nicio clipă; *p. ext.* a fi mereu împreună cu cineva, a fi nelipsit de lângă cineva. ✦ A sta mereu în drumul, în preajma sau în urma cuiva, stăruind cu o rugăminte; a urmări pe cineva cu stăruințele sale, cu insistențele sale pentru a-i câștiga simpatia, dragostea. ✦ A se lua după cineva, a imita pe cineva, a lua ca exemplu, ca model pe cineva. **4.** Refl. (Cu determinări modale) A urma unul după altul, a se înșirui. *Automobilele se țineau lanț.* **5.** Refl. A se îndeletnici mult (sau numai) cu..., a se preocupa neîntrerupt (sau numai) de..., a nu se lăsa de... ✧ Expr. *A se ține de ale sale* = a-și vedea de treabă. **6.** Intranz. și refl. A face parte integrantă dintr-un tot; (despre unelte) a face parte dintr-un sortiment, dintr-o garnitură etc. ✦ A face parte din bunurile cuiva, a aparține cuiva. **7.** Intranz. A se referi la..., a fi în legătură cu..., a face parte din... ✦ A fi de datoria, de competența cuiva; a privi, a interesa pe cineva. **8.** Intranz. A fi legat sufletește de ceva; *p. ext.* a avea pentru cineva o afecțiune puternică, a iubi pe cineva. ✦ (Cu determinări introduse prin prep. „cu”) A lua apărarea sau partea cuiva, a susține pe cineva, a fi de partea cuiva. **9.** Intranz. (Urmat de un verb la conjunctiv) A dori mult ca ceva să se întâmple, să se facă sau să fie; a simți imboldul de a face ceva. **III. 1.** Tranz. A face ca trupul (sau o anumită parte a lui) să stea mai mult timp într-o anumită poziție sau atitudine. ✧ Expr. *A ține nasul sus* sau (refl.) *a se ține cu nasul pe sus* = a fi obraznic, încrezut, pretențios. *A ține capul sus* sau (refl.) *a se ține cu capul pe sus* = a fi mândru, orgolios. ✦ (Pop.) A se uita fix la cineva sau ceva. **2.** Tranz. A face pe cineva sau ceva să stea un timp oarecare într-un anumit loc. ✦ Expr. *A ține* (pe cineva sau ceva) *în evidență* = a avea (pe cineva sau ceva) în vedere; a da o atenție deosebită. *A ține* (ceva) *în suspensie* = a nu se pronunța sau a nu se hotărî (asupra unui lucru). ✦ A da cuiva locuință, sălaș, cazare; a nu lăsa (pe cineva) să plece în altă parte. ✦ (Cu determinări introduse prin prep. „la” sau „în”) A sili, a forța pe cineva să stea într-un anumit loc. ✧ Expr. *A ține* (pe cineva) *la pastramă* = a lăsa pe cineva să rabde de foame. ✦ A lipsi pe cineva de libertate, a-l face să stea închis, legat. **3.** Tranz. A face ca cineva sau ceva să nu se poată mișca din loc (prinzându-l cu mâinile sau legându-l); a imobiliza. ✧ Expr. *A ține pe cineva sub papuc* (sau *sub picior)* = a stăpâni, a domina pe cineva. **4.** Tranz. A face ca cineva sau ceva să stea sau să rămână un timp oarecare într-o anumită stare; a menține. **5.** Tranz. (Cu determinările „pe loc” sau „în loc”) A opri pe cineva sau ceva din mersul său, făcându-l să rămână pe loc, a-l împiedica să-și urmeze drumul. ✧ Expr. *A-i ține cuiva drumul* (sau *calea)* = **a)** a opri pe cineva din drumul său, împiedicându-l să treacă înainte; a sta în calea cuiva; **b)** a păndi trecerea cuiva, a aștepta pe cineva în drum și a-l opri pentru a-i adresa o rugăminte; **c)** (pop.) a urmări pe cineva în mod insistent (pentru a-i câștiga bunăvoința, dragostea); a fi mereu în calea cuiva. *A ține drumul* (sau *calea, drumurile)* = **a)** a practica tâlhăria la drumul mare; **b)** a umbla fără rost, haimana. (Pop.) *A-i ține cuiva drumul legat* = a împiedica acțiunile cuiva, libertatea cuiva. *A ține* (pe cineva) *de vorbă* = a sta de vorbă cu cineva (nelăsându-l să-și vadă de lucru). **6.** Tranz. A face pe cineva să aștepte. **7.** Refl. (Rar) A sta mai mult timp într-un anumit loc. ✧ Expr. *A se ține în rezervă* (sau *la o parte, la distanță)* = a nu lua parte la ceva, a se abține de la ceva. *A se ține sufletul în cineva* = a fi viu, a trăi. ✦ (Pop.) A-și duce traiul, a viețui, a trăi (undeva). **8.** Refl. A sta într-o anumită poziție, a lua sau a avea o anumită atitudine sau ținută. *Se ținea drept.* ✧ Expr. *A nu se mai (putea) ține pe (*sau *în) picioare* = a cădea (de osteneală, de somn, de boală etc.). **9.** Refl. (Pop., determinat prin „mândru”, „mare”, „tare” sau un echivalent al acestora) A fi mândru, încrezut; a se mândri, a-și lua aere de superioritate, a face pe grozavul. **10.** Tranz. A înfrâna, a stăpâni, a domina un sentiment, o pornire etc. *Abia își ține lacrimile.* (Refl.) (Urmat de un verb la conjunctiv în forma negativă) *De-abia se ține să nu râdă.* ✧ Expr. *A-și ține firea* = a-și păstra liniștea, calmul, cumpătul; a se stăpâni. ✦ (Urmat de un verb la conjunctiv sau de determinări introduse prin prep. „de”, „de la”) A opri pe cineva de la ceva, a împiedica pe cineva să facă ceva; a reține. **IV. 1.** Tranz. A păstra un lucru într-un anumit loc (pentru a-l pune la adăpost sau a-l avea la îndemână în caz de trebuință). ✦ A păstra mult timp un lucru pentru a se folosi de el în viitor. ✦ (Construit cu un complement în dativ sau introdus prin prep. „pentru”) A opri, a rezerva un lucru pentru cineva. ✦ A păstra un anumit timp un obiect primit de la cineva în acest scop. ✦ A opri ceva (ce nu-i aparține) la sine sau pentru sine; a reține pe nedrept. **2.** Tranz. A nu lăsa ca ceva să dispară, să se distrugă, să se altereze etc.; a păstra neatins și neschimbat, a conserva. ✧ Expr. *A ține legătura cu cineva* = a rămâne în (strânsă) legătură cu cineva, a păstra legătura cu cineva. *A ține cuiva* (sau, reg., *a ține pe cineva) mânie* (sau *pizmă, supărare, alean)* = a purta cuiva ură, supărare etc., a rămâne mânios pe cineva mai mult timp, a nu ierta pe cineva. *A ține taina* (sau *secretul)* sau *a ține* (ceva) *secret* = a ascunde, a nu dezvălui, a nu da pe față, a nu destăinui un secret. *A ține minte* = a nu uita (ceva), a-și aminti de... ✦ A cruța, a nu distruge. ✦ (Pop.) A păstra cuiva dragoste, a nu părăsi pe cineva. **3.** Tranz. A păstra o stare sau o calitate vreme mai îndelungată. ✧ Expr. *A-i ține cuiva cald (*sau, intranz., *de cald)* = a-i fi cuiva de folos, a-i prinde bine. (Intranz.) *A-i ține* (cuiva) *de frig* = a apăra de frig. *A-i ține* (cuiva) *de foame* (sau *de sete)* = a sătura (înlocuind altă hrană mai potrivită). *A ține* (cuiva) *de urât* = a sta împreună cu cineva vorbindu-i, distrându-l pentru a-i alunga singurătatea sau plictiseala. **4.** Tranz. A urma mereu același drum (sau aceeași cale, aceeași direcție), a nu se abate din drum; a umbla într-un anumit loc; *p. ext.* a merge (sau a o lua) pe un anumit drum; (despre drumuri) a merge, a străbate, a trece printr-un loc. (Refl.) (Determinat prin „de drum”) *Ține-te de drumul acesta până acasă.* ✧ Expr. (Înv.) *A ține marea* sau (intranz.) *a ține spre plina mare* = a naviga în larg. **5.** Tranz. A respecta cu strictețe, a împlini întocmai; a păzi (o normă, o învoială, un angajament, o lege). ✦ A sărbători, a prăznui, a cinsti (o zi de sărbătoare). ✧ Expr. *A ține zile pentru cineva* = a posti ca să-i meargă cuiva bine, să i se împlinească o dorință. ✦ Refl. A persevera în..., a nu se îndepărta de..., a nu se abate de la..., a rămâne consecvent cu... ✧ Expr. (Intranz.) *A ține la vorba sa* = a rămâne nestrămutat într-o hotărâre, a nu reveni asupra celor spuse, a nu-și schimba hotărârea. **6.** Refl. și intranz. (De obicei cu determinările „bine”, „tare”, „dârz”) A se menține în condiții bune, a nu se da bătut, a nu se lăsa înduplecat; a rezista. ✧ Expr. (Refl.) *A se ține* (sau, tranz., *a ține pe cineva) treaz* = a rămâne (sau a determina pe cineva să rămână) treaz, a nu (se) lăsa să fie prins de somn. (Refl.) *A se ține gata* = a sta pregătit (pentru a face ceva). (Refl.) *Ține-te* (sau *te ține) bine* sau (intranz.) *ține bine!* formulă de îndemn și de încurajare. (Refl.) *Să se țină bine!* formulă de amenințare. ✦ Intranz. A rezista la o încercare sau la o probă, a suporta ceva. *Calul ține la galop.* **7.** Refl. și tranz. A se afla sau a face să se afle în deplină sănătate și putere. ✧ Expr. *A (se) ține viu* (sau *în viață, cu zile* etc.) = a (se) menține în viață; a trăi sau a face să trăiască. ✦ Refl. A se păstra, a se conserva. **V.** Tranz. **1.** A ocupa, a avea (un loc). ✧ Expr. *A ține loc de...* = a face serviciul de..., a îndeplini funcția de..., a servi drept..., a fi întrebuințat ca... **2.** A stăpâni (un loc). ✦ A apăra un loc de invazia dușmanului, a opri (cu armele) intrarea într-un loc. **3.** A avea (pe cineva) în serviciul său. **4.** A avea sub conducerea, direcția sau administrația sa; a fi însărcinat cu o funcție (și a o exercita). ✧ Expr. *A ține casa* (sau *contabilitatea)* = a fi casier (sau contabil). *A ține socotelile* = a fi însărcinat cu socoteala intrării și ieșirii banilor într-o întreprindere. **5.** A poseda animale și a le crește (pentru folosul pe care-l dau). **6.** A avea în posesiune o întreprindere; a avea în folosință pe timp limitat o proprietate; a deține (în calitate de chiriaș, de arendaș). **7.** (Pop.) A avea de vânzare (o marfă în prăvălie). **VI.** Tranz. **1.** A suporta toată cheltuiala necesară întreținerii unei case, unei gospodării etc. ✧ Expr. *A ține casă (cu cineva)* = a conviețui cu cineva (în calitate de soț și soție). *A ține casă mare* = a duce trai bogat, luxos. *A ține casă* (sau *masă) deschisă* = a primi bucuros și des mulți oaspeți. *A-și ține rangul* = a avea un fel de viață potrivit cu rangul pe care îl ocupă. ✦ A da cuiva cele necesare pentru a trăi (mai ales hrană); a întreține. ✧ Expr. *A ține* (pe cineva) *la școală* (sau *la studii)* = a trimite (pe cineva) la școală, suportând cheltuielile necesare. ✦ Tranz. și refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu”) A (se) hrăni. ✧ Expr. (Tranz.) *A-și ține capul* (sau *viața, zilele, sufletul) cu...* = a se hrăni, a trăi cu... ✦ Refl. A face față cheltuielilor necesare

viețiі; a se întreține, a trăi. **2.** A purta cuiva de grijă, a avea grijă de cineva, a îngriji pe cineva. ✧ Expr. *A ține pe cineva ca pe* (sau *în) palmă* = a îngriji pe cineva cu cea mai mare dragoste, împlinindu-i-se toate dorințele. *A ține bine* = a păstra în stare bună, în ordine deplină, a întreține bine. **3.** (Pop.) A fi căsătorit cu cineva. ✦ (Construit cu dat. pron.) A avea un amant. ✦ Refl. recipr. A avea cu cineva relații de dragoste (în afara căsătoriei), a trăi cu cineva (în concubinaj). **VII. 1.** Intranz. A dura, a dăinui. ✦ (Despre provizii) A ajunge (pentru un timp oarecare), a nu se termina (mai mult timp). **2.** Tranz. (Despre boli sau dureri trupești) A nu mai slăbi pe cineva, a nu-l lăsa, a nu-i da pace. ✦ (Despre organe sau părți ale corpului) A produce dureri. **3.** Intranz. A se întinde, a se prelungi (într-o direcție). **VIII.** Tranz. **1.** (Exprimă, împreună cu determinarea sa, o acțiune sau o stare indicată de determinare, cu valoarea stilistică a unui prezent de durată) A face să dureze, să se manifeste. *De bucurie ținu masa trei zile.* ✧ Expr. *A o ține numai* (sau *tot) o* (sau *într-o) fugă* (ori *o gură, un plâns* etc.) sau *a ține fuga* (ori *plânsul, gura* etc.) *întruna* (sau *totuna)* = a o duce înainte fără întrerupere, fără a slăbi o clipă, fără a se opri (din fugă, din plâns etc.). *A (o) ține înainte* (sau *întruna) că...* = a susține cu tărie, cu insistență că... *A (o) ține (tot)una (cu...)* = a nu se opri (din...), a continua (să...) *A ține pas cu vremea* (sau *pasul vremii)* = a fi la modă, a fi în spiritul vremii, a nu rămâne în urmă. ✦ (Cu determinări introduse prin locuțiunile „tot în...” sau „numai în...”) A nu mai slăbi pe cineva cu... **2.** (În loc. vb.; cu sensul dat de determinări) *A ține o vorbire* (sau *un discurs, un cuvânt)* = a vorbi, a cuvânta unui auditoriu. *A ține judecată* = a judeca. *A ține sfat* = a se sfătui, a delibera. *A ține luptă* (sau *război, bătălie, foc)* = a se lupta, a se război cu cineva. *A ține strajă* = a străjui, a sta de strajă. *A ține locul cuiva* = a înlocui pe cineva. **IX.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) considera, a (se) socoti, a (se) crede. *Te țineam mai tânăr!* ✧ Expr. (Tranz.) *A ține* (pe cineva) *de rău* = a mustra, a dojeni, a certa, a ocărî (pe cineva). **X.** Tranz. (Pop.) A obliga la o cheltuială, a necesita o cheltuială, a costa. [Prez. ind. și: (reg.) *țiu.* — Var.: **ținéa** vb. II] — Lat. **tenere.**

ȚINEÁ vb. II v. **ține.**

ȚÍNERE, *țineri,* s.f. Acțiunea de *a (se) ține* și rezultatul ei. ✧ *Ținere de minte* = memorie. — V. **ține.**

ȚINGĂU, *țingăi,* s.m. (Reg.) Flăcăiaș, băietan. [Var.: **țângắu** s.m.] — **Țânc** + suf. *-ău.*

ȚINGHILÍNGHI interj. (Pop.) Zgomot care imită sunetul clopoțeilor și al zurgălăilor. [Var.: **țing-líng** interj.] — Onomatopee.

ȚING-LÍNG interj. v. **țînghilinghi.**

ȚINTÁR, (**1**) *țintare,* s.n., (**2**) *țintari,* s.m. **1.** S.n. Joc de societate la care se folosește un carton cu un desen special pe care jucătorii mișcă piese după anumite reguli; moară. **2.** S.m. (Ornit.) Inăriță. — **Țintă** + suf. *-ar.*

ȚINTÁȘ, *țintași,* s.m. Persoană care țintește și trage (bine) cu arcul sau cu pușca; ochitor, trăgător, trăgaci. — **Țintă** + suf. *-aș.*

ȚINTÁT, -Ă, *țintați, -te,* adj. **1.** Împodobit cu ținte (**I 1**); țintuit, țintelat. **2.** Fig. (Reg.; despre animale) Care are o pată albă în frunte. — **Țintă** + suf. *-at.*

ȚINTÁURĂ, *țintaure,* s.f. (Reg.) Plantă erbacee medicinală cu flori roșii sau albe, cu fructul o capsulă *(Centarium umbellatum).* [Pr.: *-ta-u-.* — Var.: **centáură** s.f.] — Din lat. **centaurea,** fr. **centaurée.**

ȚÍNTĂ, *ținte,* s.f. **I. 1.** Cui scurt de metal cu floarea de forme și mărimi diferite, folosit de cizmari, curelari, tapițeri etc. **2.** (Despre porumb; în loc. adj.) *În ținte* = cu boabele destul de dezvoltate pentru a fi bun de mâncat; aproape copt. **3.** Fig. Mică pată albă pe fruntea cailor și a vitelor; stea, steluță. **II. 1.** Semnul sau locul în care se ochește cu o armă de foc sau cu o săgeată; *p. ext.* ochire, țintire. ✦ Ceea ce este sau devine obiectul atenției sau privirii cuiva. *E țința tuturor privirilor.* ✧ Expr. *A privi* (sau *a se uita) fără (de) țintă* = a privi în gol. (Adverbial) *A privi* (sau *a se uita, a căuta) țintă* sau *a ține* (ori *a sta cu) ochii țintă* = a privi fix, atințit, a fi cu ochii pironiți (la ceva). **2.** Locul către care tinde să ajungă cineva. ✧ Loc. adv. *Fără țintă* = în neștire, razna. ✦ (Rar) Țelul unei întreceri sportive. **3.** Scop final, țel, obiectiv. ✦ Spațiul de deasupra porții la jocul de rugbi; but[3]. ✧ *Teren de țintă* = spațiu care cuprinde limitele laterale ale terenului din spatele stâlpilor porții la jocul de rugbi, din care se marchează încercările. — Din sl. **centa** „ban, monedă”.

ȚINTĂȚÉL, *țintățel,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *țintat* (**2**). — **Țintat** + suf. *-el.*

ȚINTELÁT, -Ă, *țintelați, -te,* adj. (Reg.) Țintat (**1**). — Din **țintă.**

ȚINTERÍM s.n. v. **țintirim.**

ȚÍNTEȘ, -Ă, *țînteși, -e,* adj. (Reg., despre oameni) Care țintește bine, care nimerește ținta, care este bun țintaș; *p. ext.* (despre ochi) ager, scrutător. — **Țintă** + suf. *-eș.*

ȚINTÍ, *țintesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A îndrepta arma, luând drept țintă pe cineva sau ceva; a ochi. ✦ Fig. A face aluzie la ceva sau la cineva, a viza pe cineva sau ceva. **2.** Tranz. Fig. A-și aținti, a-și fixa, a-și pironi ochii sau privirea asupra cuiva. **3.** Tranz. și intranz. Fig. A năzui; a aspira, a râvni la ceva; a urmări ceva. — Din **țintă.**

ȚINTÍRE, *țintiri,* s.f. Acțiunea de *a ținti* și rezultatul ei. — V. **ținti.**

ȚINTIRÍM, *țintirimuri,* s.n. (Reg.) Cimitir. [Pl. și: *țintirime.* — Var.: **ținterím, cintirím** s.n.] — Din magh. **cinterem.**

ȚINTIȘOÁRĂ, *țintișoare,* s.f. Diminutiv al lui *țintă* (**I 1**). — **Țintă** + suf. *-işoară.*

ȚINTÍT, -Ă, *țintiți, -te,* adj. (Despre ochi, privire) Care este îndreptat fix spre ceva; pironit. — V. **ținti.**

ȚINTITÓR, -OÁRE, *țintitori, -oare,* adj. (Înv.) **1.** Care țintește (cu o armă). **2.** Fig. Care năzuiește, care are ca țel să..., care aspiră la... — **Ținti** + suf. *-tor.*

ȚINTUÍ, *țintuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A prinde, a înțepeni, a fixa, a bate ceva cu cuie, cu ținte; a pironi. ✧ Expr. *A țintui* (pe cineva) *la stâlp* (sau *la stâlpul infami - ei)* = a supune (pe cineva) oprobriului public, a înfiera. ✦ A înfige, a bate cuie sau ținte. ✦ Fig. A obliga pe cineva să stea nemișcat, imobilizat. ✧ Expr. *A țintui* (pe cineva) *locului* = a face (pe cineva) să se oprească, să rămână nemișcat, neclintit. *A rămâne țintuit locului* (sau *pe loc, în loc)* = a se opri, a rămâne nemișcat, neclintit într-un loc. **2.** A împodobi cu ținte. — **Țintă** + suf. *-ui.*

ȚINTUÍRE, *țintuiri,* s.f. Acțiunea de *a țintui* și rezultatul ei. — V. **țintui.**

ȚINTUÍT, -Ă, *țintuiți, -te,* adj. **1.** Bătut, prins în cuie sau în ținte; (despre încălțăminte) cu ținte pe talpă. ✦ Fig. Nemișcat, înțepenit, pironit (din cauza unei stări sufletești sau a unei emoții puternice). **2.** Împodobit cu ținte, țintat; *p. ext.* împodobit cu pietre scumpe. — V. **țintui.**

ȚINÚT, *ținuturi,* s.n. **I.** Faptul de *a ține.* **II. 1.** Loc, regiune. **2.** (În Evul Mediu, în Moldova) Unitate administrativ-teritorială corespunzătoare județului din Țara Românească. **3.** (Înv.) Țară. — V. **ține.**

ȚINUTÁL, -Ă, *ținutali, -e,* adj. (Înv.) Privitor la ținut (**II**), care aparține unui ținut. — **Ținut** + suf. *-al.*

ȚINUTÁȘ, -Ă, *ținutași, -e,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care locuia într-un anumit ținut (**II 1**). — **Ținut** + suf. *-aș.*

ȚINÚTĂ, *ținute,* s.f. **1.** Atitudine, poziție pe care o dă cineva corpului său. ✦ Fel de a fi sau de a se comporta față de cineva sau de ceva; comportare, atitudine. **2.** Mod de a se îmbrăca, de a se prezenta în societate; *p. ext.* îmbrăcăminte, costum, uniformă. ✧ *Mare ținută* sau *ținută de ceremonie* = îmbrăcăminte sau uniformă de sărbătoare sau de paradă, destinată pentru anumite solemnități sau ceremonii. *Ținută de seară* = îmbrăcăminte elegantă, cu o croială specială, pentru petrecerile sau reuniunile care au loc seara. *Ținută de campanie* = echipamentul complet al unui ostaș în timpul campaniei. **3.** (Fon.) Poziția pe care o are organul vocal în timpul articulării sunetelor. — V. **ține** (după fr. *tenue).*

ȚIPÁ[1], *țip,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre oameni) A striga cu glas tare și ascuțit (de durere, de spaimă); a zbiera. ✦ A vorbi cu glas ridicat; a-și manifesta față de cineva nemulțumirea, enervarea, mânia prin vorbe răstite; a se răsti la cineva. ✦ A scoate sunete stridente, asurzitoare dintr-un instrument muzical. **2.** (Despre animale) A scoate strigăte specifice puternice, ascuțite. **3.** Fig. (Despre culori sau obiecte colorate) A face o impresie neplăcută (din cauza intensității sau a stridenței nuanțelor); a bate la ochi. — Et. nec.

ȚIPÁ[2], *țip,* vb. I. Tranz. (Reg.) **1.** A arunca, a azvârli. ✦ Spec. A arunca de pe sine o haină, un obiect de îmbrăcăminte etc. **2.** A scoate, a da afară. **3.** A alunga, a goni. — Et. nec.

ȚIPÁR, *țipari,* s.m. Pește de apă dulce stătătoare, cu corpul lung și subțire, aproape cilindric, acoperit cu solzi mărunți și cu un strat de mucus, cu mustăți la gură, folosit mai mult ca nadă; chișcar *(Misgurnus fossilis).* — Et. nec. Cf. ț i p a[2].

ȚIPÁT, -Ă, *țipați, -te,* adj. (Rar) Rostit cu glas tare și ascuțit; strident. — V. **țipa[1].**

ȚÍPĂT, *țipete,* s.n. Strigăt ascuțit (de durere sau de spaimă), zbieret, urlet, strigăt. [Var.: **típet** s.n.] — **Țipa[1]** + suf. *-ăt.*

ȚIPĂTÓR, -OÁRE, *țipători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre glas) Strident. ✦ Fig. (Despre culori, lumină) Prea bătător la ochi, prea viu, prea intens. **2.** S.f. (Reg.) Un fel de fluier cu care vânătorii imită glasul diferitelor animale pentru a le atrage. — **Țipa[1]** + suf. *-ător.*

ȚIPÉNIE s.f. (În construcții negative) Ființă omenească, om; ființă, vietate. — **Țipa[1]** + suf. *-enie.*

ȚÍPET s.n. v. **țipăt.**

ȚIPIRÍG[1] s.m. (Bot.; reg.) Pipirig. — Cf. p i p i r i g.

ȚIPIRÍG[2] s.n. (Pop.) Clorură de amoniu (folosită la cositorirea aramei, în soluția unor pile electrice și în diferite reacții chimice). — Cf. sb. c a p a r i k a.

ȚÍPLĂ, *țiple,* s.f. Membrană subțire făcută din intestinele sau din bășica animalelor și folosită pentru a acoperi ermetic borcanele cu conserve sau (astăzi rar) în locul sticlei la ferestrele caselor țărănești; *p. ext.* celofan. — Cf. ngr. t s í p a, bg. c i p a.

ȚIPOTÍ, *țipotesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A scoate țipete, a țipa[1], a striga. — Din **țipăt.**

ȚIRCĂLÁN s.n. v. **țărcălam.**

ȚIST interj. Exclamație cu ajutorul căreia se impune cuiva tăcere; st! — Onomatopee.

ȚISTUÍ, *țistuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A recomanda sau a impune cuiva tăcere (prin folosirea interjecției „țist”). ✦ Tranz. A domoli, a potoli (pe cineva). **2.** Intranz. (Despre gloanțe) A șuiera. — **Țist** + suf. *-ui.*

ȚISTUIÁLĂ, *țistuieli,* s.f. (Rar) Acțiunea de a țistui și rezultatul ei; sunet produs prin repetarea interjecției „țist”; țistuitură. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Țistui** + suf. *-eală.*

ȚISTUITÚRĂ, *țistuituri,* s.f. Țistuială. [Pr.: *-tu-i-*] — **Țistui** + suf. *-tură.*

ȚIȘTÁR, *țiștari,* s.m. Mamifer rozător înrudit cu popândăul, foarte păgubitor pentru semănături *(Citellus suslica).* — Et. nec.

ȚÍTERĂ, *țitere,* s.f. Instrument muzical compus dintr-o cutie de rezonanță cu coarde de metal, puse în vibrație prin atingere cu o lamă (ori cu un inel) de os sau de metal. — Din germ. **Zither.**

ȚIȚ interj. (Reg.) Cuvânt care redă chițăitul șoarecelui. ✧ Expr. *Nici țiț* = niciun cuvânt, nici cârc, nici pis. — Onomatopee.

ȚIȚÉI, (**2**) *țițeiuri,* s.n. **1.** Amestec lichid de hidrocarburi solide, lichide și gazoase, precum și de alți compuși organici, care se găsește în pământ sub formă de zăcământ și din care, prin distilare, se obține benzină, petrol lampant, uleiuri minerale, vaselină, motorină etc.; petrol. **2.** (La pl.) Diferite feluri de țiței (**1**). — Et. nec.

ȚIU[1] interj. (Adesea repetat) **1.** Cuvânt care imită un sunet prelung, ascuțit, cu rezonanță metalică. **2.** Exclamație cu care se îndeamnă caii la mers. — Onomatopee.

ȚIU[2], *țiuri,* s.n. (Reg.) **1.** Unealtă de fier în patru muchii ascuțită ca o daltă, cu care se fac găuri în gheață pentru pescuit, se desprind blocurile de gheață etc. **2.** Unealtă asemănătoare cu o daltă, folosită în dulgherie. **3.** Târnăcop de oțel, de forma unei bare cu secțiunea pătrată, ascuțită la capete și puțin arcuită, folosit de mineri. — Et. nec.

ȚIUÍ, *țiui,* vb. IV. Intranz. **1.** A produce un sunet prelung, ascuțit, cu rezonanță metalică. ✧ Expr. *A(-i) țiui cuiva în urechi* (sau *în creieri)* sau *a-i țiui cuiva urechile (*sau *urechea* etc.) = a avea impresia de vâjâială (în urechi sau la cap). **2.** (Despre păsări) A scoate sunete prelungi (și stridente). [Pr.: *ți-u-*. — Prez. ind. și: *țiuiesc*] — **Țiu[1]** + suf. *-ui.*

ȚIUÍT, *țiuituri,* s.n. Faptul de *a țiui;* sunet prelung și ascuțit; țiuitură. [Pr.: *ți-u-*] — V. **țiui.**

ȚIUITÓR, -OÁRE, *țiuitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care țiuie. **2.** S.f. (Rar; reg.) Fluier. [Pr.: *ți-u-i-*] — **Țiui** + suf. *-tor.*

ȚIUITÚRĂ, *țiuituri,* s.f. Țiuit. [Pr.: *ți-u-i-*] — **Țiui** + suf. *-tură.*

ȚIVÍL, -Ă adj. v. **civil.**

ȚIVILÍE s.f. v. **civilie.**

ȚIVLÍ, *țivlesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A țipa, a striga, a zbiera. — Din sl. **cviliti.**

ȚIVLÍC interj. (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul produs de un zăvor sau de o clanță trasă brusc și cu putere. — Onomatopee.

ȚOÁLĂ, *țoale,* s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Obiect de rufărie sau de îmbrăcăminte; *spec.* haină veche, uzată. — Cf. ț o l[2].

ȚOÁPĂ, *țoape,* s.f. (Pop.) Persoană cu apucături grosolane; bădăran, țopârlan, mitocan. — **Țop** + suf. *-ă.*

ȚOC interj. (Fam.) Cuvânt care imită zgomotul produs de un sărut sau de supt. — Onomatopee.

ȚOCĂÍ, *țócăi,* vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) săruta (cu zgomot). **2.** Intranz. (Despre copii) A mișca buzele prin somn ca și când ar suge. — **Țoc** + suf. *-ăi.*

ȚOCĂÍT, *țocăituri,* s.n. (Fam.) Faptul de *a (se) țocăi;* sărut zgomotos, pupătură. ✦ Zgomot făcut de copii când sug. — V. **țocăi.**

ȚOI[1], *țoi,* s.m. (Ornit.; reg.) Țiclete. — Et. nec.

ȚOI[2], *țoiuri,* s.n. Păhărel în formă de sticluță cu gâtul lung și îngust, din care se bea țuică sau rachiu. ✦ Conținutul unui asemenea păhărel. — Et. nec.

ȚOL[1], *țoli,* s.m. Unitate de măsură pentru lungimi folosită în țările anglo-saxone și germanice, egală cu 25,4 mm; inch. — Din germ. **Zoll.**

ȚOL[2], *țoluri,* s.n. (Pop.) Țesătură groasă de lână, de cânepă sau de bumbac, folosită la țară ca pătură, ca velință sau pentru așternut pe jos. — Din ngr. **tsóli, tsúli.**

ȚOLÉT, *țoleturi,* s.n. (Pop.; cu sens colectiv) Mulțime de haine, de țoale. — **Țoală** + suf. *-et.*

ȚOLÍNĂ, *țoline,* s.f. (Pop.) Nume dat unei femei rele, viclene. — **Țol[2]** + suf. *-ină.*

ȚOLÍNC s.n. v. **țolincă.**

ȚOLÍNCĂ, *țolinci,* s.f. (Pop.) Țol[2]. [Var.: **țolínc** s.n.] — **Țol[2]** + suf. *-inc.*

ȚOLÍȚĂ, *țoliță,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *țoală.* — **Țoală** + suf. *-iță.*

ȚOLÚȚ, *țoluți,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *țol*[2]. — **Țol[2]** + suf. *-uț.*

ȚONȚORÓIUL s.n. v. **tontoroiul.**

ȚOP interj. **1.** Exclamație care însoțește o săritură, o mișcare bruscă sau (rar) care sugerează o cădere. **2.** Exclamație care se rostește la sosirea cuiva sau la intervenția neașteptată a cuiva. ✦ Cuvânt care exprimă o schimbare subită de atitudine, de situație. [Var.: **țup, țúpa** interj.] — Onomatopee.

ȚOPĂÍ, *țópăi,* vb. IV. Intranz. A face sărituri repetate, a sălta, a sări de pe un picior pe altul, a se mișca dezordonat și aruncând picioarele. ✦ (Peior.) A dansa, a juca (fără eleganță). [Var.: **țupăí** vb. IV] — **Țop** + suf. *-ăi.*

ȚOPĂIÁLĂ, *țopăieli,* s.f. Acțiunea de *a țopăi* și rezultatul ei; săritură dezordonată, greoaie; țopăitură. — **Țopăi** + suf. *-ală.*

ȚOPĂÍT s.n. Faptul de *a țopăi.* — V. **țopăi.**

ȚOPĂITÚRĂ, *țopăituri,* s.f. Țopăială. [Pr.: *-pă-i-*] — **Țopăi** + suf. *-tură.*

ȚOPÁRCĂ, *țopârci,* s.f. (Reg.) Țopârlan. — **Țopâr**[lan] + suf. *-că.*

ȚOPÂRLÁN, *țopârlani,* s.m. (Pop.) Persoană cu apucături grosolane; om mojic, bădăran, grosolan, țoapă. — Contaminare între **țop** și [m]**ârlan.**

ȚOPÂRLÁNCĂ, *țopârlance,* s.f. (Pop.) Femeie cu apucături grosolane; bădărancă, mitocancă. — **Țopârlan** + suf. *-că.*

ȚOPÂRLĂNÉSC, -EÁSCĂ, *țopârlănești,* adj. De țopârlan, caracteristic țopârlanului; necioplit, mitocănesc, grosolan. — **Țopârlan** + suf. *-esc.*

ȚOPÂRLĂNÍ, *țopârlănesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A da cuiva epitetul de țopârlan. — Din **țopârlan.**

ȚOPÉNIE, *țopenii,* s.f. Comportament, atitudine, vorbă etc. de țoapă. — **Țoapă** + suf. *-enie.*

ȚOPÍCĂ, *țopici,* s.f. (Fam.) Țopișoară. — **Țoapă** + suf. *-ică.*

ȚOPIȘÓARĂ, *țopișoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *țoapă;* (fam.) țopică. — **Țoapă** + suf. *-işoară.*

ȚUCÁ, *țuc,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. (Reg.) A (se) săruta. — Din **țoc.**

ȚUCÁL, *țucale,* s.n. Oală de noapte. — Din ngr. **tsukáli.**

ȚÚCĂRĂ adj. (În sintagma) *Fasole țucără* = soi de fasole cu păstăile subțiri, de culoare galbenă. — Din germ. **Zucker**[bohne].

ȚUG, *țuguri,* s.n. (Înv. și reg.) Tren. — Din germ. **Zug.**

ȚUGÚI, *țúgui,* s.n. Vârf de deal sau de munte; creștet, pisc; *p. gener.* vârful ascuțit al unor obiecte; țuguitură, țuțui. [Prez. ind. și: *țuguiez*] — Et. nec.

ȚUGUIÁ, *țúgui,* vb. I. Refl. A se ascuți, a se subția spre vârf; a se înălța ca un țugui. ✦ Tranz. A strânge buzele, rotunjindu-le și întinzându-le înainte. [Prez. ind. și: *țuguiez*] — Din **țugui.**

ȚUGUIÁT, -Ă, *țuguiați, -te,* adj. Ascuțit, prelungit în formă de țugui. — V. **țuguia.**

ȚUGUIÉRE s.f. Faptul de *a (se) țuguia.* — V. **țuguia.**

ȚUGUITÚRĂ, *țuguituri,* s.f. (Rar) Țugui. [Pr.: *-gu-i-*] — **Țuguia** + suf. *-itură.*

ȚUHÁUS, *țuhausuri,* s.n. (Arg.) Închisoare. — Din germ. **Zuchthaus.**

ȚUHĂÍ, *țuhăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A purta pe cineva încoace și încolo fără rost, a-l pune la munci grele; a hărțui, a plictisi, a sâcâi. — Et. nec.

ȚUICÁR, *țuicari,* s.m. Fabricant sau negustor de țuică. ✦ (Fam.) Băutor de țuică. — **Țuică** + suf.*-ar.*

ȚÚICĂ, (**2**) *țuici,* s.f. **1.** Băutură alcoolică obținută prin fermentarea și distilarea prunelor sau altor fructe. ✧ *Cazan de țuică* = alambic. ✧ Expr. (Pop.) *Cu țuica-n nas* = afumat, amețit, beat. **2.** Sort sau cantitate de țuică care încape într-un pahar. — Cf. sb. c u j k a.

ȚUICĂRÉALĂ, *țuicăreli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se țuicări;* țuicială. — **Țuicări** + suf. *-eală.*

ȚUICĂRÍ, *țuicăresc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A bea țuică, a se cinsti cu țuică; a se țuicui. — **Țuică** + suf. *-ări.*

ȚUICĂRÍE, *țuicării,* s.f. Loc (improvizat) unde se servește țuică. — **Țuică** + suf. *-ărie.*

ȚUICUÍ, *țuicuiesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se țuicări. — **Țuică** + suf. *-ui.*

ȚUICUIÁLĂ, *țuicuieli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se țuicui;* țuicăreală. [Pr.: *-cu-ia-*] — **Țuicui** + suf. *-eală.*

ȚUICULEÁNĂ, *țuiculene,* s.f. (Fam.) Țuiculiță. — **Țuică** + suf. *-uleană.*

ȚUICULÍȚĂ, *țuiculițe,* s.f. Diminutiv al lui *țuică;* țuiculeană. — **Țuică** + suf. *-uliță.*

ȚULÚC, *țuluci,* s.m. (Reg.) Moț[1], ciuf. — Cf. bg. c u l u f, rom. z u l u f.

ȚUMBURÚȘ, *țumburușe,* s.n. Mică proeminență (rotundă) la un obiect. [Pl. și: *țumburușuri*. — Var.: **țâmburúș** s.n.] — Et. nec.

ȚÚNDRĂ, *țundre,* s.f. (Reg.) Haină țărănească, largă și lungă până la genunchi, făcută din dimie și tivită pe margini și pe la cusături cu găitane; zeghe, suman. — Din magh. **condra.**

ȚUNDRÍȚĂ, *țundrițe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *țundră.* — **Țundră** + suf. *-iță.*

ȚUP interj. v. **țop.**

ȚÚPA interj. v. **țop.**

ȚUPĂÍ vb. IV v. **țopăi.**

ȚURCÁN, -Ă, *țurcani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Rasă de oi cu lâna lungă, aspră și groasă; oaie care face parte din această rasă. **2.** Adj. (Despre lână) Lungă, groasă și aspră; (despre oi) cu lâna groasă, lungă și aspră; țurcană. **3.** S.f. Țurcă[2]. — Et. nec.

ȚURCÁNCĂ, *țurcance,* adj., s.f. (Oaie, căciulă) Țurcană. — **Țurcan** + suf. *-că.*

ȚÚRCĂ[1], *țurci,* s.f. Bețișor ascuțit la ambele capete, cu care se joacă copiii, încercând să-l arunce cât mai departe cu ajutorul altui băț mai lung; jocul la care se folosește acest bețișor. — Cf. ucr., rus. c u r k a.

ȚÚRCĂ[2], *țurci,* s.f. Căciulă mare și mițoasă făcută din blană de oaie țurcană. — Cf. ț u r c a n.

ȚURCĂNÉSC, -EÁSCĂ, *țurcănești,* adj. (Mai ales despre căciuli) Făcut din blană de oaie țurcană sau din lână țurcană. — **Țurcan** + suf. *-esc.*

ȚURLÓI, *țurloaie,* s.n. (Pop.) **1.** Fluierul piciorului; *p. ext.* partea piciorului de la genunchi în jos. **2.** Fiecare dintre tuburile sonore ale cimpoiului. **3.** Jgheab, țeavă prin care curge apa (din izvor, din cișmea etc.). **4.** Țurțur de gheață. — Et. nec.

ȚURLUÍT s.n. v. **târlâit.**

ȚÚRȚUR, *țurțuri,* s.m. **1.** Sloi mic de gheață de formă prelungită și ușor ascuțită spre vârf, care se formează de-a lungul streșinilor sau pe ramuri, prin înghețarea imediată a apei care se scurge. **2.** (La pl.) Franjuri. **3.** Jgheab prin care curge apa (la fântână). [Var.: **țúrțure** s.m.] — Et. nec.

ȚURȚURÁT, -Ă, *țurțurați, -te,* adj. (Rar) De care atârnă țurțuri, plin de țurțuri, cu țurțuri. — **Țurțur** + suf. *-at.*

ȚÚRȚURE s.m. v. **țurțur.**

ȚÚȘCĂ[1], *țuști,* s.f. (Reg.) **1.** (Și în sintagma *oaie țușcă)* Varietate de oaie înrudită cu oaia țurcană. **2.** Basma răsucită și înnodată la unul din capete, folosită la un joc distractiv; *p. ext.* jocul însuși. — Et. nec.

ȚÚȘCĂ[2], *țuști,* s.f. (Reg. și fam.) Ardei mic, iute; ciușcă. ✧ Expr. *A se face țușcă* = a se îmbăta. — Cf. c i u ș c ă.

ȚUȘCÓV, *țușcovi,* s.m. Pește migrator, asemănător cu obletul, dar mai mare decât acesta *(Chalcalburnus chalcoides).* — Et. nec.

ȚUȘTI interj. Cuvânt care sugerează mișcarea bruscă și precipitată a unei ființe care sare, care țâșnește (de) undeva. [Var.: **țâști, țâșt** interj.] — Onomatopee.

ȚUȚ, *țuțuri,* s.n. (Reg.) **1.** Proeminență sau excrescență cărnoasă. **2.** (Adverbial; în expr.) *A rămâne țuț* = a rămâne uluit, mirat peste măsură. — Et. nec.

ȚUȚĂNEÁSCA s.f. art. (Reg.) Numele unui dans popular care se joacă la nunți; melodie după care se execută acest dans. — Et. nec.

ȚUȚÚI, *țuțuiuri,* s.n. (Reg.) Țugui. [Pl. și: *țuțuie*] — Cf. ț u g u i.

ȚUȚUIÁ, *țúțui,* vb. I. Refl. (Reg.) A se cocoța. [Pr.: *-țu-ia*] — Din **țuțui.**

ȚUȚUIÁN, *țuțuieni,* s.m. (Reg.) Cioban ardelean. [Pr.: *-țu-ian*] — **Țuțui** + suf. *-an.*

ȚUȚUIÁNCĂ, *țuțuience,* s.f. (Reg.) **1.** Nevasta unui țuțuian. **2.** Art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *-țu-ian-*] — **Țuțuian** + suf. *-că.*

ȚUȚURÓI, *țuțuroaie,* s.n. **1.** Șiroi[1]. **2.** (Pop.) Robinet. **3.** S.n. Cioc[2] (**2**). — **Țurțur** + suf. *-oi.*

U

U[1], *u,* s.m. **1.** A douăzeci și șasea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală închisă, rotunjită, din seria posterioară). [Pl. și: (**1,** n.) *u-uri*].

U[2] interj. (Adesea prelungit sau repetat) **1.** Exclamație care exprimă surpriza, indignarea, regretul sau care constituie o avertizare (asupra unui pericol). **2.** (Însoțit de „iu") Strigăt (de voie bună) care însoțește chiuiturile. **3.** Cuvânt care imită urletul unor animale (mai ales al lupului). — Onomatopee.

UAU interj. Exclamație care exprimă admirație, plăcere, satisfacție. — Din engl. **wow**.

UBICUITÁTE s.f. (Livr.) (În religiile superioare) Atribut al divinității de a fi prezent peste tot în același timp. [Pr.: *-cui-i-*] — Din fr. **ubiquité.**

UBÍCUU, -UĂ, *ubicui, -ue,* adj., adv. (Livr.) (Care se află) în același timp în două sau mai multe locuri. ✦ (Care este) în orice loc, peste tot. — Din lat. **ubique.**

UBICVÍST, -Ă, *ubicviști, -ste,* adj. (Rar) **1.** (Despre plante) Care trăiește și se dezvoltă la fel de bine în condiții de mediu diferite. **2.** (Fam.; despre oameni) Care pare a se afla în mai multe locuri deodată. — Din fr. **ubiquiste.**

UCÁZ, *ucazuri,* s.n. (Înv. și pop.) Ordin, ordonanță, decret. ✦ Fig. Hotărâre care nu admite discuție. — Din rus. **ukaz.**

UCENÍC, -Ă, *ucenici, -ce,* s.m. și f. **1.** Persoană (tânără) care învață o meserie urmând o școală profesională ori care se obligă să urmeze cursurile de formare profesională și să muncească în subordinea unui angajator, cu care a încheiat un contract de ucenicie la locul de muncă. **2.** Adept și continuator al unui savant, al unui filosof, al unui artist; *p. ext.* începător într-o activitate; discipol, elev. — Din sl. **učenikŭ.**

UCENICÍ, *ucenicesc,* vb. IV. Intranz. A învăța o meserie lucrând ca ucenic pe lângă un meșter sau, *p. gener.,* pe lângă o persoană pricepută; a lucra, a învăța ca ucenic. — Din **ucenic.**

UCENICÍE, *ucenicii,* s.f. Faptul de a lucra ca ucenic; starea, calitatea, ocupația de ucenic; timpul petrecut de cineva ca ucenic. ✦ P. gener. Formare, instruire a cuiva într-un anumit domeniu. — **Ucenic** + suf. *-ie.*

UCÍDE, *ucíd,* vb. III. **1.** Tranz. A pricinui moartea unei ființe; a omorî, a asasina, a răpune. ✦ Refl. (Rar) A se sinucide. ✦ Fig. A distruge, a nimici; a desființa. **2.** Tranz. și refl. recipr. (Reg.) A (se) bate, a (se) lovi rău. ✦ (Reg.) A (se) zdrobi, a (se) sfărâma. [Prez. ind. și: (pop.) *ucíg*] — Lat. **occidere.**

UCÍDERE, *uciderí,* s.f. Acțiunea de *a (se) ucide* și rezultatul ei; omor, ucis; asasinat. — V. **ucide.**

UCIGÁȘ, -Ă, *ucigași, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care a ucis sau a încercat să ucidă pe cineva; asasin, homicid[1]. **2.** Adj. Care provoacă (sau poate provoca) moartea cuiva. *Armă ucigașă.* — **Ucig** (prez. ind. pop. al lui *ucide*) + suf. *-aș.*

UCIGĂTÓR, -OÁRE, *ucigători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care ucide, care provoacă moartea; nimicitor. [Var.: (rar) **ucizătór, -oáre** adj.] — **Ucig** (prez. ind. pop. al lui *ucide)* + suf. *-ător.*

UCÍS, *ucisuri,* s.n. (Rar) Ucidere. — V. **ucide.**

UCIZĂTÓR, -OÁRE adj. v. **ucigător.**

UCRAINEÁN, -Ă, *ucraineni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Ucrainei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Ucrainei sau ucrainenilor (**2**), referitor la Ucraina ori la ucraineni. ✦ (Substantivat, f.) Limbă (de origine slavă) vorbită de ucraineni (**1**). [Pr.: *-cra-i-*] — **Ucraina** (n. pr.) + suf. *-ean.*

UCRAINEÁNCĂ, *ucrainence,* s.f. Femeie din Ucraina; ucraineană. [Pr.: *-cra-i-*] — **Ucrainean** + suf. *-că.*

ÚCU, *ucu,* s.m. Numele celor două litere chirilice corespunzătoare sunetului *u.* — Din sl. **uku.**

UD, -Ă, (**1**) *uzi, -de,* adj., (**2**) *uduri,* s.n. **1.** Adj. Plin, îmbibat de apă sau de alt lichid; îmbibat de umezeală, foarte umed; murat (**3**). ✦ (Despre ochi) Plin de lacrimi; înlăcrimat. ✦ Plin de nădușeală; transpirat, asudat. ✦ (Despre copiii mici) Care a urinat pe el. **2.** S.n. Urină. *Bășica udului.* — Lat. **udus.**

UDÁ, *ud,* vb. I. **1.** Tranz. A umple, a acoperi, a îmbiba sau a stropi cu apă ori cu alt lichid; a băga, a muia ceva în apă sau în alt lichid; a înmuia (**1**), a umezi (**2**). ✧ Expr. *A-și uda gura* = a bea puțin, pentru a-și potoli setea. *A uda prânzul* (sau *bucatele)* = a bea în timpul mesei vin sau alte băuturi alcoolice. (Refl.) *A i se uda ochii* = a i se umple ochii de lacrimi. **2.** Tranz. (Despre ape) A străbate un ținut (pe care îl alimentează cu apă). **3.** Refl. (Mai ales despre sugari) A urina pe el (în scutece, în pantaloni). — Lat. **udare.**

UDÁRE, *udări,* s.f. Acțiunea de *a (se) uda;* udat. — V. **uda.**

UDÁT s.n. Udare. — V. **uda.**

UDĂTÚRĂ, *udături,* s.f. **1.** Udare, stropire. ✦ Faptul de a fi ud, umed; umezeală. **2.** (Pop. și fam.) Băutură (alcoolică). **3.** (Reg.) Mâncare (frugală). — **Uda** + suf. *-ătură.*

UDĂTURÍCĂ s.f. (Rar) Diminutiv al lui *udătură.* — **Udătură** + suf. *-ică.*

UDEÁLĂ, *udeli,* s.f. (Pop.) **1.** Loc ud, umed, plin de apă; umezeală. **2.** Băutură (alcoolică). — **Ud** + suf. *-eală.*

ÚDMĂ s.f. v. **uimă.**

UDOMÉTRU, *udometre,* s.n. (Met.) Pluviometru. — Din fr. **udomètre.**

UÉD, *ueduri,* s.n. Vale largă caracteristică unor deșerturi (din Africa de Nord și Arabia), cu fundul acoperit cu nisip și pietriș, prin care se scurg apele ploilor torențiale sau unele ape curgătoare nepermanente. [Pr.: *u-ed*] — Din fr. **oued.**

UF interj. Exclamație care exprimă ciudă, regret, necaz, plictiseală, dezgust etc.; pfu! — Onomatopee.

UFOLÓG, *ufologi,* s.m. Cercetător al obiectelor zburătoare neidentificate. — Din fr. **ufologue.**

UFOLOGÍE s.f. Studiu al obiectelor zburătoare neidentificate. — Din engl. **ufology.**

UGANDÉZ, -Ă, *ugandezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Ugandei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Ugandei sau ugandezilor (**1**), referitor la Uganda ori la ugandezi. — Din fr. **ougandais.**

ÚGER, *ugere,* s.n. Formațiune anatomică rezultată prin fuziunea mameloanelor la femelele animalelor mamifere. — Lat. **uber, -eris.**

UGHI, *ughi,* s.m. Veche monedă maghiară de aur; galben unguresc. — Din pol. **ug** (*= zlatu ugrusku).*

UGILÍT, -Ă, *ugiliți, -te,* adj. (Reg.) Fără chef, trist; umilit, supus. — Cf. o f i l i t.

UGUÍ, pers. 3 *úguie,* vb. IV. Intranz. (Despre porumbei și turturele) A scoate sunete caracteristice speciei; a gângur (**2**). — Onomatopee.

UGUÍRE, *uguiri,* s.f. Faptul de *a ugui;* gângurire, uguit. — V. **ugui.**

UGUÍT s.n. Faptul de *a ugui;* sunete caracteristice scoase de porumbei și de turturele; gângurit, uguire. — V. **ugui.**

UHÚ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul bufniței. [Acc. și: *úhu*] — Onomatopee.

UI interj. (Pop.) **1.** Vai! ah! of! **2.** (Adesea repetat) Strigăt (de voie bună) care însoțește chiuiturile. — Onomatopee.

UIDEÓ interj. v. **huideo.**

UIEMÁȘ, *uiemași,* s.m. Persoană însărcinată cu strângerea uiumului (la moară, la mașina de treierat etc.). [Pr.: *u-ie-*] — **Uium** + suf. *-aș.*

ÚIET s.n. v. **huiet.**

ÚIMĂ, *uime,* s.f. (Pop.) Inflamație a ganglionilor limfatici (de la gât și de la subsuori); scurtă. [Var.: **údmă** s.f.] — Cf. ngr. í d h m a „umflătură dureroasă".

UIMÍ, *uimesc,* vb. IV. Tranz. A stârni, a provoca o mare (și neașteptată) mirare, admirație, emoție; a impresiona puternic, a surprinde, a ului. ✦ (Înv.) A tulbura, a zăpăci, a buimăci. — Et. nec.

UIMÍRE, *uimiri,* s.f. Faptul de *a uimi;* mirare, admirație, emoție profundă (și neașteptată); surprindere. — V. **uimi.**

UIMÍT, -Ă, *uimiți, -te,* adj. Cuprins de o mare (și neașteptată) mirare, admirație; surprins, uluit. — V. **uimi.**

UIMITÓR, -OÁRE, *uimitori, -oare,* adj. Care uimește; surprinzător, uluitor, tulburător. ✦ Excepțional, extraordinar. — **Uimi** + suf. *-tor.*

UITÁ, *uit,* vb. I. **I. 1.** Tranz. și intranz. A pierde din memorie (momentan sau pentru totdeauna), a nu-și (mai) aduce aminte, a nu (mai) ține minte. ✧ Expr. (Fam.) *A ști cât au uitat alții* = a nu ști (mai) nimic. **2.** Tranz. și intranz. A înceta să se mai preocupe, să se mai gândească la cineva sau la ceva, a deveni indiferent față de o persoană sau de un obiect (drag); a se dezinteresa. ✦ A scăpa din vedere, a omite; a nu ține seamă de... **3.** Tranz. A se comporta ca și cum a încetat să se gândească la ceva, a trece sub tăcere, a nu da urmare. **4.** Tranz. A lăsa undeva (din nebăgare de seamă) ceva sau pe cineva care trebuia luat; a nu lua cu sine. **II.** Refl. A-și îndrepta privirea spre cineva sau ceva pentru a vedea, a cerceta, a observa; a privi. ✧ Expr. *A se uita în gura cuiva* = a fi atent la ce spune cineva, a da ascultare (în mod mecanic) sfaturilor cuiva. *A nu se uita la cineva* = a nu iubi pe cineva, a nu ține la cineva; a refuza orice relații cu cineva. ✦ (La imperativ, cu valoare de interjecție, în forma *uite)* Iată! iacă! vezi! ✦ A băga de seamă, a avea în vedere, a da atenție; a lua în considerare. [Imper. și: (**II**) *uite!*] — Lat. ***oblitare** (<*oblitus*).

UITÁRE, *uitări,* s.f. **1.** Faptul de *a uita*, de a nu-și (mai) aduce aminte (de cineva sau de ceva); lipsa oricărei amintiri. ✧ *Uitare de sine* = **a)** visare, reverie; **b)** nepăsare (altruistă) față de interesele proprii. ✧ Expr. *A da* (sau *a lăsa) uitării* (pe cineva sau ceva) = a nu se mai interesa, a înceta să mai iubească sau să-și amintească (de cineva sau de ceva), a se sili să uite. ✦ Rătăcire morală. **2.** Fig. Neființă, neant. — V. **uita.**

UITĂTÓR, -OÁRE, *uitători, -oare,* adj. (Rar) uituc. ✦ Care face să uite, aducător de uitare. — **Uita** + suf. *-ător*.

UITĂTÚRĂ, *uitături,* s.f. Faptul de a se uita; privire, aruncătură de ochi. ✦ Fel de a se uita[2], de a privi; căutătură. — **Uita** + suf. *-ătură.*

UITÍT, -Ă, *uitiți, -te,* adj. (Reg.) Distrat, visător. — Cf. u i t a.

UITÚC, -Ă, *uituci, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care uită ușor, care are memoria slabă, (rar) uitător; *p. ext.* distrat, zăpăcit. — **Uita** + suf. *-uc.*

UITUCEÁLĂ, *uituceli,* s.f. Faptul de a uita; lipsă de memorie sau de atenție, nebăgare de seamă; *p. ext.* distracție, zăpăceală. — **Uituc** + suf. *-eală.*

UITUCENIE, *uitucenii,* s.f. (Rar) Uituceală. — **Uituc** + suf. *-enie.*

UIÚ interj. v. **uiuiu.**

UIUIÚ interj. (În dansurile populare) Chiot de bucurie. [Var.: **uiú** interj.] — Onomatopee.

UIÚM, *uiumuri,* s.n. Cantitate procentuală de făină sau de grăunțe reținută la batoză, la moară etc. drept plată în natură pentru măcinat, treierat etc.; vamă (**1**). — Din bg. **ujem,** sb. **ujam.**

ÚJBĂ, *ujbe,* s.f. Cui de lemn de care se leagă vâsla unei ambarcațiuni; strapazan. — Et. nec.

UJUJÍT, -Ă, *ujujiți, -te,* adj. (Reg.) Uscat[2] (**I 1**). *Vreascuri ujujite.* — Cf. sl. u s u š i t i.

ULÁN, *ulani,* s.m. Militar (mercenar) din cavaleria ușoară a armatei române și a unor armate străine din trecut. — Din germ. **Ulan.**

ULCEÁ, -ÍCĂ, *ulcele,* s.f. Oală mică (de lut); oluț. ✧ Expr. *A-i pune* (cuiva) *ulcica* sau *a-i face* (cuiva) *cu ulcica* = a face farmece (cuiva). — Lat. ***ollicella** (<*olla).*

ULCELÚȘĂ, *ulceluțe,* s.f. Diminutiv al lui *ulcea;* ulceluță, ulcicuță. — **Ulcea** + suf. *-uță.*

ULCELÚȚĂ, *ulceluțe,* s.f. Ulcelușă. — **Ulcea** + suf. *-uță.*

ÚLCER, *ulcere,* s.n. **1.** Leziune (fără tendință de cicatrizare) care apare pe suprafața pielii sau a mucoaselor (stomacului, duodenului); boală caracterizată prin prezența unor astfel de leziuni; ulcus (**1**). **2.** Boală a arborilor, pricinuită de distrugerea treptată a straturilor lemnoase. — Din fr. **ulcère,** lat. **ulcus, -eris.**

ULCERÁ, *ulcerez,* vb. I. Refl. și tranz. A căpăta sau a produce o ulcerație. — Din fr. **ulcérer.**

ULCERÁT, -Ă, *ulcerați, -te,* adj. Care prezintă un ulcer (**1**) sau o ulcerație. — V. **ulcera.**

ULCERÁȚIE, *ulcerații,* s.f. Leziune a pielii sau a unor mucoase; helcoză; *spec.* ulcer (**1**). — Din fr. **ulcération.**

ULCEROGÉN, -Ă, *ulcerogeni, -e,* adj. (Med.) Care produce ulcer. — Din fr. **ulcérogène.**

ULCERÓS, -OÁSĂ, *ulceroși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care prezintă un ulcer (**1**), referitor la ulcer, provenit dintr-un ulcer. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care are ulcer (**1**). — Din fr. **ulcéreux.**

ULCICÚȚĂ, *ulcicuțe,* s.f. Ulcelușă. — **Ulcică** + suf. *-uță.*

ULCIÓR[1] s.n. v. **urcior[1].**

ULCIÓR[2] s.n. v. **urcior[2].**

ULCIORÚȘ s.n. v. **urcioruș[1].**

ÚLCUS, *ulcuse,* s.n. **1.** Ulcer (**1**). **2.** Rană, umflătură. — Din lat., fr. **ulcus.**

ULÉI[1], *uleie,* s.n. (Reg.) **1.** Trunchi de copac scorburos, folosit pentru a păstra anumite lucruri. ✦ Vas făcut dintr-un lemn scobit. **2.** Stup, știubei de albine (făcut dintr-un trunchi de copac scorburos). — Din bg. **ulej.**

ULÉI[2], *uleiuri,* s.n. **1.** Lichid gras de proveniență vegetală, animală, minerală sau sintetică, insolubil în apă și mai ușor decât ea, folosit în alimentație, în industrie etc.; oloi[2], zăitin. ✧ *Tablou* (sau *pictură, portret) în ulei* = tablou (sau pictură, portret) executat în culori preparate cu ulei[2]. **2.** (La pl.) Sorturi de ulei (**1**). — Din sl. **olej.**

ULEIÁ, *uleiez,* vb. I. Tranz. (Rar) A unge, a îmbiba, a impregna cu ulei[2]; a oloi[3]. [Pr.: *-le-ia.* — Var.: (reg.) **oleiá** vb. I] — Din **ulei[2].**

ULEIÁT, -Ă, *uleiați, -te,* adj. Uns, impregnat de ulei[2]. [Pr.: *-le-iat*. — Var.: **oleiát, -ă** adj.] — V. **uleia.**

ULEIÉR, *uleieri,* s.m. (Reg.) Persoană care se ocupă cu stoarcerea uleiului[2] din semințe; proprietar al unei prese de ulei[2]. [Pr.: *-le-ier*] — **Ulei[2]** + suf. *-ar.*

ULEIÉRE, *uleieri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a uleia* și rezultatul ei. [Pr.: *-le-ie-*] — V. **uleia.**

ULEIÓS, -OÁSĂ, *uleioși, -oase,* adj. Care conține ulei[2]; uns, îmbibat, impregnat cu ulei[2]; unsuros, gras; oloios.✦ Care are un aspect gras, unsuros (ca uleiul[2]). [Pr.: *-le-ios.* — Var.: (reg.) **oleiós, -oásă** adj.] — **Ulei[2]** + suf. *-os.*

ULEMÁ, *ulemale,* s.f. Membru al clerului musulman (care avea și atribuții de legiuitor). — Din tc. **ulema.**

ULICIOÁRĂ, *ulicioare,* s.f. Diminutiv al lui *uliță;* hudiță. — **Uliță** + suf. *-ioară.*

ULIȘÓR, *ulișori,* s.m. Diminutiv al lui *uliu.* — **Uliu** + suf. *-șor*.

ULIȚÁRNIC, -Ă, *ulițarnici, -ce,* adj., s.m. și f. (Reg.) (Persoană) care bate ulițele, căreia îi place să-și piardă vremea umblând fără rost (pe uliță). — **Uliță** + suf. *-arnic.*

ÚLIȚĂ, *ulițe,* s.f. **1.** Drum îngust care străbate un sat (rar un oraș), mărginit de o parte și de alta de case; *p. ext.* stradă. ✧ Expr. *A bate ulițele* = a umbla fără rost, haimana; a hoinări. **2.** (Colectiv) Oameni care locuiesc în casele de pe o uliță (**1**). [Pl. și: *uliți*] — Din sl. **ulica.**

ÚLIU, *ulii,* s.m. Gen de păsări răpitoare de zi, mari și puternice, din familia acvilidelor, care atacă păsări și mamifere mici *(Accipiter);* pasăre din acest gen. ✧ Compus: *Uliu-păsăresc* = păsărar (**2**) *(Accipiter nisus)*. — Din magh. **ölyü.**

ULIULIÚ interj. (Pop.) Strigăt care exprimă mirare, admirație etc. — Onomatopee.

ULM, *ulmi,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbori și de arbuști cu scoarța în general netedă, cu coroana stufoasă, cu frunze alterne și asimetrice zimțate pe margini, albicioase și cu peri moi pe dos, al căror lemn tare este folosit în rotărie *(Ulmus).* ✧ *Ulm de câmp* = arbore înalt, cu scoarță groasă, negricioasă, cu lemn rezistent, greu și elastic, folosit în industria casnică *(Ulmus carpinifolia). Ulm de munte* = arbore înalt, cu scoarță subțire, cultivat ca arbore ornamental *(Ulmus scabra).* — Lat. **ulmus.**

ULMACÉE, *ulmacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori și de arbuști având ca tip ulmul; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **ulmacée.**

ÚLSTER, *ulstere,* s.n. (Rar) Pardesiu bărbătesc de forma unui halat lung și cu mâneci largi. — Din engl., fr. **ulster.**

ULTERIÓR, -OÁRĂ, *ulteriori, -oare,* adj. Care se face sau se întâmplă mai târziu (în raport cu un moment, un eveniment etc. dat); care urmează după ceva sau după cineva; posterior (**1**). [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **ultérieur,** lat. **ulterior.**

ÚLTIM, -Ă, *ultimi, -e,* adj. Cel din urmă (dintr-o serie de elemente spațiale, temporale, valorice); care se află la sfârșit, în urma unei serii. *A sosit ultimul. Ultima carte.* ✧ *Ultima oră* = rubrică dintr-o gazetă având cele mai noi știri. — Din lat. **ultimus,** it. **ultimo.**

ULTIMÁT s.n. v. **ultimatum.**

ULTIMATÍV, -Ă, *ultimativi, -e,* adj. Cu caracter de ultimatum, care conține un ultimatum. — Din fr. **ultimatif.**

ULTIMÁTUM, *ultimatumuri,* s.n. Hotărâre irevocabilă, ultim cuvânt. ✦ (Jur.) Comunicare cuprinzând condițiile irevocabile pe care o putere, un stat, un împuternicit le pune altuia, în vederea rezolvării unei situații litigioase de care depind relațiile lor. [Var.: (înv.) **ultimát** s.n.] — Din fr. **ultimatum,** germ. **Ultimatum.**

ÚLTIMO adv. (Livr. și fam.) În ultimul rând; în ultimă instanță. — Cuv. lat.

ULTRA[1]- Element de compunere cu sensul de „peste măsură de", „foarte", „extrem de", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din lat., fr, **ultra-.**

ULTRA[2] adj. invar. (Fam.) Grozav. — Din fr. **ultra.**

ULTRAACÚSTIC, -Ă, *ultraacustici, -ce,* adj., s.f. **1.** S.f. Parte a acusticii care se ocupă cu studierea ultrasunetelor. **2.** Adj. Referitor la ultraacustică, de ultraacustică. [Pr.: *-tra-a-*] — Din fr. **ultraacoustique**.

ULTRABÁZIC, -Ă, *ultrabazici, -ce,* adj. (Min.; despre roci eruptive) Care este sărac în silice și alcătuit în special din olivină sau din piroxeni. — Din fr. **ultrabasique.**

ULTRACENTRÁL, -Ă, *ultracentrali, -e,* adj. În plin centru. — **Ultra-** + **central.**

ULTRACENTRIFÚGĂ, *ultracentrifuge,* s.f. Centrifugă cu turație foarte mare, cu ajutorul căreia se poate realiza separarea prin sedimentare a particulelor coloidale, a unor virusuri etc. — **Ultra-** + **centrifugă** (după fr. *ultracentrifugeuse*).

ULTRACONDENSÓR, *ultracondensoare,* s.n. Condensor folosit la ultramicroscoape. — **Ultra-** + **condensor.**

ULTRACONFORTÁBIL, -Ă, *ultraconfortabili, -e,* adj. Foarte confortabil. — **Ultra-** + **confortabil.**

ULTRACONSERVATÓR, -OÁRE, *ultraconservatori, -oare,* adj. Cu idei conservatoare exagerate. — **Ultra-** + **conservator.**

ULTRADEMAGÓG, -Ă, *ultrademagogi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Demagog cu idei duse la extrem. — **Ultra-** + **demagog.**

ULTRADEMOCRÁT, -Ă, *ultrademocraţi, -te,* adj. Cu idei exagerat democrate. — **Ultra-** + **democrat.**

ULTRAEFICIÉNT, -Ă, *ultraeficienţi, -te,* adj. Foarte eficient. — **Ultra-** + **eficient.**

ULTRAELABORÁT, -Ă, *ultraelaboraţi, -te,* adj. Foarte elaborat. — **Ultra-** + **elaborat.**

ULTRAFÍLTRU, *ultrafiltre,* s.n. Aparat de filtrare prevăzut cu o membrană care reţine particulele de dimensiuni infime aflate în suspensie sau în soluţie coloidală. — Din fr. **ultrafiltre.**

ULTRAGIÁ, *ultragiez,* vb. I. Tranz. A insulta pe un reprezentant al autorităţii în exerciţiul funcţiunii, a comite un ultraj; *p. gener.* a jigni, a insulta, a ofensa etc. (grav) pe cineva. [Pr.: *-gi-a*] — Din **ultragiu** (după fr. *outrager*).

ULTRAGIÁT, -Ă, *ultragiaţi, -te,* adj. Insultat, jignit, ofensat. [Pr.: *-gi-at*] — V. **ultragia.**

ULTRAGIÉRE, *ultragieri,* s.f. Acţiunea de *a ultragia* şi rezultatul ei; ofensare, jignire, insultare. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **ultragia.**

ULTRÁGIU s.n. v. **ultraj.**

ULTRÁJ, *ultraje,* s.n. Ofensă, insultă, ameninţare. ✦ (Jur.) Infracţiune care constă în insultă, calomnie, ameninţare ori alte acte de violenţă ori de vătămare corporală împotriva unui funcţionar aflat în exerciţiul funcţiunii; *p. gener.* jignire, ofensă (gravă), ameninţare, act de violenţă împotriva cuiva. [Var.: **ultrágiu** s.n.] — După fr. **outrage,** it. **oltraggio.**

ULTRALIBERÁL, -Ă, *ultraliberali, -e,* adj. Cu idei liberale exagerate. — **Ultra-** + **liberal.**

ULTRALIBERALÍSM s.n. Liberalism exagerat. — **Ultraliberal** + suf. *-ism.*

ULTRAMARÍN s.n. Colorant mineral sau sintetic obţinut prin topirea unui amestec de caolin, carbonat de sodiu, cărbune de lemn şi sulf, care are diverse culori după condiţiile de preparare, cel mai cunoscut fiind de culoare albastră. — Din germ. **Ultramarin,** fr. **ultramarine.**

ULTRAMICROANALÍZĂ, *ultramicroanalize,* s.f. Parte a microanalizei care se ocupă cu identificarea şi dozarea substanţelor în cantităţi de ordinul microgramelor. ✦ Microanaliză în care se lucrează cu cantităţi de substanţă de ordinul microgramelor. [Pr.: *-cro-a-*] — Din germ. **Ultramikroanalyse.**

ULTRAMICROCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care se ocupă cu relaţiile chimice şi cu procedeele de analiză în care intervin substanţe în cantităţi foarte mici. — Din fr. **ultramicrochimie.**

ULTRAMICRÓN, *ultramicroni,* s.m. Particulă coloidală mai mică decât o zecime de micron, care poate fi observată numai cu ultramicroscopul. — **Ultra-** + **micron.**

ULTRAMICROSCÓP, *ultramicroscoape,* s.n. Microscop puternic în care iluminarea obiectelor se face perpendicular pe direcţia axei optice a instrumentului, astfel încât prin difracţia luminii pot fi examinate corpurile care nu sunt vizibile cu microscopul obişnuit. — Din fr. **ultramicroscope,** germ. **Ultramikroscop.**

ULTRAMICROSCÓPIC, -Ă, *ultramicroscopici, -ce,* adj. Care se poate vedea numai cu ultramicroscopul; care se face cu ultramicroscopul. — Din fr. **ultramicroscopique.**

ULTRAMICROSCOPÍE s.f. Metodă de cercetare a corpusculilor extrem de mici cu ajutorul ultramicroscopului. — Din fr. **ultramicroscopie.**

ULTRAMODÉRN, -Ă, *ultramoderni, -e,* adj. Foarte modern. — Din fr. **ultramoderne.**

ULTRAMODERNÍST, -Ă, *ultramodernişti, -ste,* adj. De un modernism exagerat. — **Ultra-** + **modernist** (după fr. *ultramoderniste).*

ULTRAMONTANÍSM s.n. Ansamblul manifestărilor obediente ale capilor Bisericii catolice din ţările occidentale faţă de Roma în sec. XIX; *p.ext.* atitudine centralistă din partea bisericii catolice. — Din fr. **ultramontanisme.**

ULTRAOCCIDENTÁL, -Ă, *ultraoccidentali, -e,* adj. Cu foarte pronunţat caracter, aspect etc. occidental. — **Ultra-** + **occidental.**

ULTRAPÁS s.n. Masă plastică preparată din melamină. — Din germ. **Ultrapas,** fr. **ultrapas.**

ULTRAPORŢELÁN s.n. Porţelan cu caracteristici izolante superioare, folosit ca izolator în tehnica curenţilor de înaltă frecvenţă. — **Ultra-** + **porţelan.**

ULTRAPROGRESÍST, -Ă, *ultraprogresişti, -ste,* adj. Cu idei progresiste exagerate. — **Ultra-** + **progresist.**

ULTRARAFINÁT, -Ă, *ultrarafinaţi, -te,* adj. Foarte rafinat (**2**). — **Ultra-** + **rafinat.**

ULTRARAPÍD, -Ă, *ultrarapizi, -de,* adj. Foarte rapid, extraordinar de repede. — **Ultra** + **rapid.**

ULTRAREACŢIONÁR, -Ă, *ultrareacţionari, -e,* adj., s.m. şi f. Reacţionar înrăit. [Pr.: *-re-ac-ţi-o-*] — **Ultra-** + **reacţionar.**

ULTRASCÚRT, -Ă, *ultrascurţi, -te,* adj. **1.** Care este foarte scurt. **2.** (În sintagma) *Raze ultrascurte* (şi substantivat, f. pl.) = radiaţii electromagnetice cu lungimi de undă foarte scurte, utilizate în radiofonie, în medicină etc. — **Ultra-** + **scurt (2** după fr. *ultra-court).*

ULTRASECRÉT, -Ă, *ultrasecreţi, -te,* adj. Foarte secret. — **Ultra-** + **secret** (după fr. *ultra-sécret*).

ULTRASENSÍBIL, -Ă, *ultrasensibili, -e,* adj. Foarte sensibil. — **Ultra-** + **sensibil.** Cf. fr. ultra-sensible.

ULTRASÓNIC, -Ă, *ultrasonici, -ce,* adj. Referitor la ultrasunete; ultrasonor. — Din fr. **ultrasonique.**

ULTRASONOGRAFÍE, *ultrasonografii,* s.f. (Med.) Ecografie. — Din fr. **ultra-sonographie.**

ULTRASONÓR, -Ă, *ultrasonori, -e,* adj. Ultrasonic. — **Ultra-** + **sonor.**

ULTRASONOTERAPÍE s.f. Terapie bazată pe ultrasunete. — Din fr. **ultrasonothérapie.**

ULTRASPECIÁL, -Ă, *ultraspeciali, -e,* adj. Care se deosebeşte foarte mult de alte lucruri asemănătoare. ✦ De strictă specialitate. — **Ultra-** + **special.**

ULTRASTRUCTÚRĂ, *ultrastructuri,* s.f. (Biol.) Structură intimă a unui ţesut. — Din fr. **ultrastructure.**

ULTRASÚNET, *ultrasunete,* s.n. Vibraţie a unui mediu elastic, de aceeaşi natură cu sunetul, având frecvenţe superioare acestuia, fapt pentru care nu poate fi percepută cu urechea. — **Ultra-** + **sunet** (după fr. *ultrason).*

ULTRAVIOLÉT, -Ă, *ultravioleţi, -te,* adj. (Despre radiaţiile electromagnetice; şi substantivat, f. pl.) Care este situat dincolo de marginea violetă a spectrului luminii. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **ultraviolet.**

ULTRAVÍRUS, *ultravirusuri,* s.n. Virus extrem de mic, care nu poate fi văzut cu microscopul obişnuit. — Din fr. **ultravirus.**

ULÚBĂ s.f. v. **hulubă.**

ULÚC, *uluce,* s.n. **1.** Jgheab făcut din scânduri ori scobit într-un trunchi de copac sau în piatră, din care se adapă vitele sau în care li se pune nutreţul. **2.** Canal de lemn sau de tablă pus de-a lungul streşinii caselor, pentru a aduna şi a conduce spre burlane apa de pe acoperişuri. ✦ Canal, ţeavă pentru captarea şi scurgerea apei dintr-un izvor. **3.** Jgheab de scânduri prin care curge apa pentru a pune în mişcare o moară; lăptoc, scoc (**1**). ✦ Jgheab prin care curge făina măcinată (la moară). **4.** Scobitură, şanţ făcut de-a lungul unei piese de lemn, pentru a se putea îmbina cu altă piesă. — Din tc. **oluk.**

ULÚCĂ, *uluci,* s.f. **1.** Scândură groasă întrebuinţată în construcţii, mai ales la construirea gardurilor şi a împrejmuirilor. **2.** Gard din scânduri; zăplaz. — Probabil refăcut din **uluce** (pl. lui *uluc).*

ULUÍ, *uluiesc,* vb. IV. Tranz. A stârni, a provoca o mare (şi neaşteptată) mirare, admiraţie, emoţie; a uimi, a surprinde. ✦ Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) tulbura, a (se) buimăci, a (se) năuci. — Cf. rus. u l o v i t´ „a prinde, a surprinde".

ULUIÁLĂ, *uluieli,* s.f. Uluire. — **Ului** + suf. *-eală.*

ULUÍRE, *uluiri,* s.f. Faptul de *a ului;* uimire, surprindere, uluială. ✦ Buimăceală, năuceală. — V. **ului.**

ULUÍT, -Ă, *uluiţi, -te,* adj. Cuprins de o mare (şi neaşteptată) mirare, admiraţie, emoţie; uimit, surprins. ✦ Năucit, buimăcit. — V. **ului.**

ULUITÓR, -OÁRE, *uluitori, -oare,* adj. Care uluieşte; uimitor, surprinzător. ✦ Excepţional, extraordinar. [Pr.: *-lu-i-*] — **Ului** + suf. *-tor.*

UMÁN, -Ă, *umani, -e,* adj. **1.** Care ţine de om sau de omenire, privitor la om sau la omenire, caracteristic omului sau omenirii; omenesc (**1**). ✧ *Geografie umană* (sau *antropologică)* = antropogeografie. **2.** (Adesea adverbial) Care are dragoste faţă de oameni; omenos, blând, bun. — Din lat. **humanus.**

UMANÍSM s.n. **1.** Doctrină care are în centru omul, bunăstarea şi demnitatea lui, încrederea în raţiunea umană. **2.** Mişcare intelectuală europeană din epoca Renaşterii care promova studiul literaturii clasice din Grecia şi din Roma, entuziasmul faţă de om şi natură, compatibilă însă cu credinţa religioasă. — Din fr. **humanisme,** germ. **Humanismus.**

UMANÍST, -Ă, *umanişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** Adj. Care aparţine umanismului (**1**), care se bazează pe umanism sau promovează umanismul. ✦ Care este de domeniul culturii clasice, care se consacră studiului operelor clasice greco-latine; umanistic. **2.** S.m. şi f. Adept, partizan al umanismului (**1**). **3.** S.m. Artist, gânditor care aparţine umanismului Renaşterii; cărturar din epoca Renaşterii, care studia operele Antichităţii. **4.** S.m. şi f. Student sau elev de liceu care urmează învăţământul umanistic. — Din fr. **humaniste.**

UMANÍSTIC, -Ă, *umanistici, -ce,* adj. Umanist (**2**). ✧ *Ştiinţe umanistice* = grup de ştiinţe care pun accentul pe studiul limbilor, istorie, pe cultura clasică etc. *Învăţământ umanistic* sau *secţie umanistică* = formă (sau secţie) de învăţământ bazat pe studierea ştiinţelor umanistice. — Din germ. **humanistisch.**

UMANITÁR, -Ă, *umanitari, -e,* adj. Care urmăreşte, care se preocupă de binele omenirii, plin de umanitate, devotat umanităţii. — Din fr. **humanitaire.**

UMANITARÍSM s.n. Concepţie, atitudine de înţelegere, de dragoste faţă de oameni; umanitate (**2**). — Din fr. **humanitarisme.**

UMANITARÍST, -Ă, *umanitarişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al umanitarismului. **2.** Adj. Care aparţine umanitarismului, privitor la umanitarism. — Din fr. **humanitariste.**

UMANITÁTE s.f. **1.** Sentiment de bunăvoinţă, compasiune pentru nenorocirile altuia, bunătate, omenie, umanitarism. **2.** Totalitatea oamenilor; omenire (**1**). ✦ Colectivitate de oameni. — Din lat. **humanitas, -atis,** fr. **humanité.**

UMANIZÁ, *umanizez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) face mai omenos, mai apropiat de oameni. **2.** Tranz. A căpăta trăsături, caracteristici apropiate de cele ale omului. — Din fr. **humaniser.**

UMANIZÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) umaniza* şi rezultatul ei. — V. **umaniza.**

UMANOÍD, -Ă, *umanoizi, -de,* adj., s.m. şi f. (Livr.) (Fiinţă) cu aspect şi caracter omenesc. — Din fr. **humanoïde.**

ÚMĂR, (**1, 2, 3, 4**) *umeri,* s.m., (**5**) *umere,* s.n. **1.** S.m. Parte a corpului omenesc corespunzătoare articulaţiei dintre mână şi trunchi. ✧ Expr. *Umăr la umăr* = alături, unul lângă altul; împreună, uniţi. *A pune umărul* = a ajuta efectiv la îndeplinirea unei acţiuni; a sprijini. *A da* (sau *a ridica* etc.) *din umeri* = a-şi exprima nedumerirea, neştiinţa, indiferenţa etc. printr-un gest de ridicare a umerilor (**1**). *A se uita la cineva* (sau *a privi pe cineva) peste umăr* = a se uita la cineva dispreţuitor, batjocoritor. (Pop.) *A-şi lua călcâiele* (sau *picioarele) de-a umeri* = a fugi. *A pune (cuiva ceva) pe umeri* = a încărca, a împovăra (pe cineva) cu o vină. ✦ Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă umărul (**1**). ✦ Fig. Culme a unui deal, a unui munte. **2.** S.m. (În sintagma) *Umărul obrazului* (sau *al feţei)* = partea proeminentă, osoasă din mijlocul obrazului; pomeţi. **3.** S.m. Partea bombată de lângă gâtul unui vas. ✦ Proeminenţă pe suprafaţa unui obiect, care serveşte ca reazem altui obiect. **4.** S.m. Parte a jugului care se aşază pe gâtul vitelor. **5.** S.n. Umeraş. — Lat. **humerus.**

UMĂRÁR s.n. v. **umerar.**

UMBÉLĂ, *umbele,* s.f. Inflorescenţă în care pedunculii fiecărei floricele pornesc din acelaşi punct şi se ridică la aceeaşi înălţime, ca pânza unei umbrele. — Din lat. **umbella,** fr. **ombelle.**

UMBELIFÉRĂ, *umbelifere,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, ale căror flori sunt dispuse în umbele; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. ✧ (Adjectival) *Plantă umbeliferă.* — Din fr. **ombellifère.**

UMBELIFÓRM, -Ă, *umbeliformi, -e,* adj. Care are forma unei umbele. — După fr. **ombelliforme.**

UMBLÁ, *úmblu,* vb. I. Intranz. **I. 1.** A se deplasa dintr-un loc în altul; a merge (**I 1**), a circula (**1**). ✧ Expr. *A-i umbla cuiva ceva prin gură* = a nu-şi putea aminti pentru un moment de ceva care îi este extrem de familiar, de cunoscut. (Pop.) *A-i umbla cuiva ceva prin* (sau *în) cap* = a fi preocupat de ceva, a avea ceva de gând. (Pop.) *Umblă sănătos!* (sau *cu bine!)*, urare adresată cuiva care pleacă. (Pop.) *A umbla după cineva* = a căuta cu insistenţă să obţină simpatia cuiva; a face curte unei femei. **2.** A străbate (ca drumeţ) un loc; a merge din loc în loc, a colinda, a cutreiera; a hoinări, a vagabonda. ✦ (Rar) A se plimba. ✦ (Pop.; despre nori) A se mişca, a se deplasa. **3.** (Pop.) A merge, a se duce undeva regulat; a frecventa. *Umblă la şcoală.* ✦ A se ocupa, a se îndeletnici cu..., a lucra la... *Umblă în cărăuşie.* **4.** A se purta (îmbrăcat sau încălţat) într-un anumit fel. ✦ A se comporta, a se manifesta într-un anumit fel. *Umblă întunecat şi încruntat.* **II. 1.** (Pop.; despre unelte, aparate, mecanisme etc.) A se afla în funcţiune; a funcţiona. **2.** (Despre gură, ochi etc.) A se mişca continuu. ✧ Expr. *A-i umbla cuiva limba (prin gură)* = a vorbi (mult). **III.** (Pop.) A trece (din mână în mână), a ajunge (de la unul la altul). ✦ (Despre bani) A fi în circulaţie, a avea valoare, curs. **IV. 1.** A căuta, a scotoci (pentru a găsi ceva). **2.** A lua în mână; a pune mâna pe ceva, a atinge. ✦ (Pop.) A lucra cu..., a se servi de...; a mânui. ✦ Fig. A se folosi de..., a face uz de... *Nu umbla cu minciuni!* **V.** Fig. A căuta, a se strădui să obţină ceva; a se sili, a încerca să... ✧ Expr. *A umbla după cai verzi (pe pereţi)* = a căuta să obţină lucruri nerealizabile. *A umbla după doi iepuri deodată* = a urmări în acelaşi timp două scopuri, două avantaje diferite. ✦ A intenţiona, a fi gata să... [Var.: (înv. şi pop.) **îmblá** vb. I] — Lat. **ambulare.**

UMBLÁRE, *umblări,* s.f. Acţiunea de *a umbla* şi rezultatul ei; deplasare, mers; cutreierare, colindare, umblat[1]. — V. **umbla.**

UMBLÁT[1] s.n. Umblare. — V. **umbla.**

UMBLÁT[2], -Ă, *umblaţi, -te,* adj. **1.** (Despre drumuri) Pe care se circulă mult; care este frecventat, circulat. **2.** (Despre oameni) Care a mers, a fost prin multe locuri, a trăit şi a văzut multe lucruri (acumulând o mare experienţă de viaţă); călătorit, purtat[2] (**2**). — V. **umbla.**

UMBLĂCÍT s.n. v. **îmblătit.**

UMBLĂRĚŢ, -EÁŢĂ, *umblăreţi, -e,* adj. (Fam., depr. sau ir.) Căruia îi place să umble mult, să se plimbe (fără rost), să hoinărească. — **Umbla** + suf. *-ăreţ.*

UMBLĂTÓR, -OÁRE, *umblători, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. (Rar) Care umblă. ✧ *Pod umblător* = bac. **2.** S.m. Ostaş dintr-un corp de curieri pentru Polonia şi Ucraina al domnilor moldoveni. **3.** S.f. Compartiment dintr-o lucrare minieră subterană amenajat pentru circulaţia personalului. **4.** S.f. (Pop.) Closet (rudimentar). — **Umbla** + suf. *-ător.*

UMBLĂTÚRĂ, *umblături,* s.f. (Pop.) Umblat, mers; umblare. ✦ Fel de a umbla, de a duce picioarele în mers. — **Umbla** + suf. *-ătură.*

ÚMBLET, *umblete,* s.n. Faptul de a umbla; umblare. ✦ Cutreierare, colindare; alergătură. ✦ Mod, fel de a umbla, de a duce picioarele în mers. [Var.: (înv. şi pop.) **îmblet** s.n.] — **Umbla** + suf. *-et.*

UMBRÁL s.n. (Opt.) Coloraţie a lentilelor ochelarilor de vedere. — **Umbră** + suf. *-al.*

UMBRÁR, *umbrare,* s.n. Adăpost împotriva arşiţei soarelui oferit într-un loc deschis de crengile şi de frunzele unui arbore sau ale mai multor arbori; *p. gener.* orice adăpost (special amenajat) împotriva arşiţei. — **Umbră** + suf. *-ar.*

ÚMBRĂ, *umbre,* s.f. **I. 1.** Lipsă de lumină, întunecime provocată de un corp opac care opreşte razele de lumină; porţiune din spaţiu întunecoasă (şi răcoroasă) unde nu ajung direct razele de lumină. ✧ Loc. adj. *Fără umbră* = corect, desăvârşit, pur. ✧ Loc. adv. *Din umbră* = fără a se arăta pe faţă; pe ascuns, pe furiş. ✧ Expr. *A sta* (sau *a fi, a rămâne* etc.) *în* (sau *la) umbră* = a sta (sau a fi, a rămâne etc.) ascuns, retras, deoparte. *A lăsa* (pe cineva) *în umbră* = a lăsa (pe cineva) mai prejos, a eclipsa (pe cineva). **2.** Întuneric, întunecime, obscuritate. **3.** Nuanţă închisă, pată întunecată. ✦ Spec. Parte mai întunecată dintr-o imagine plastică. ✦ Fig. Stare de tristeţe, de îngândurare etc. întipărită pe faţa cuiva. **II. 1.** (De obicei urmat de o determinare în genitiv) Conturul întunecat al unei fiinţe sau al unui lucru, proiectat pe o suprafaţă (mai) luminată. ✧ Expr. *Se teme şi de umbra lui,* se spune despre un om foarte fricos. *Face umbră pământului (degeaba),* se spune despre un om incapabil să producă, să realizeze ceva. ✧ Compus: *umbra-iepurelui* = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele în formă de solzi, cu florile galbene-verzui şi cu fructele de forma unor boabe roşii *(Asparagus collinus).* ✦ Imagine neclară, nedesluşită; obiect care nu se vede bine (din cauza întunericului, a ceţii etc. sau pentru că este privit printr-un corp puţin transparent). **2.** (În concepţiile mistice şi în basme) Duhul unui om mort sau fiinţă supranaturală, fantomatică; stafie, fantomă, nălucă. ✦ Fig. Fiinţă foarte slabă (şi bolnavă). **3.** Fig. Urmă, semn abia perceptibil; cantitate foarte mică din ceva. ✦ Fig. Părere, aparenţă, iluzie. — Lat. **umbra.**

UMBRÉLĂ, *umbrele,* s.f. Obiect alcătuit dintr-o pânză care se poate strânge sau întinde (în forma unei calote sferice) prin intermediul unor spiţe metalice fixate radial pe un baston, destinat să apere de ploaie sau de soare. — Din fr. **ombrelle** (după *umbră).*

UMBRELÚŢĂ, *umbreluţe,* s.f. Diminutiv al lui *umbrelă.* — **Umbrelă** + suf. *-uţă.*

UMBRÍ, *umbresc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. A face, a ţine umbră (**I 1**); a adumbri. **2.** Refl. (Pop.) A sta la umbră (**I 1**), a se adumbri. **3.** Tranz. şi refl. A da sau a căpăta o nuanţă mai închisă; a (se) întuneca, a (se) închide. **4.** Intranz. şi refl. (Rar) A se contura. **5.** Tranz. Fig. A dezonora, a păta, a compromite. — Din **umbră.**

UMBRÍRE, *umbriri,* s.f. Faptul de *a (se) umbri.* ✦ Culoare, nuanţă închisă, întunecată. — V. **umbri.**

UMBRÍŞ, *umbrişuri,* s.n. (Rar) Loc cu umbră; umbră (**I 1**). — **Umbră** + suf. *-iş.*

UMBRIŞOÁRĂ, *umbrişoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *umbră;* umbriţă. — **Umbră** + suf. *-işoară.*

UMBRÍT, -Ă, *umbriţi, -te,* adj. **1.** (Despre locuri) Care se află la umbră (**I 1**), acoperit de umbră, plin de umbră; umbros. **2.** Întunecos. ✦ Fig. (Despre voce, sunete etc.) Stins, voalat. — V. **umbri.**

UMBRÍŢĂ, *umbriţe,* s.f. (Pop.) Umbrişoară. — **Umbră** + suf. *-iţă.*

UMBRÓS, -OÁSĂ, *umbroşi, -oase,* adj. **1.** (Despre copaci, vegetaţie) Care face umbră (**I 1**), care ţine umbră; (despre locuri) care se află la umbră, acoperit de umbră, plin de umbră; umbrit. **2.** Întunecos. — Lat. **umbrosus** sau **umbră** + suf. *-os.*

UMECTÁ, *umectez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A umezi uşor (şi numai la suprafaţă). — Din fr. **humecter,** lat. **humectare.**

UMECTÁRE, *umectări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a umecta* şi rezultatul ei. — V. **umecta.**

UMECTÁT, -Ă, *umectaţi, -te,* adj. Umezit. — V. **umecta.**

ÚMED, -Ă, *umezi, -de,* adj. **1.** Care a stat într-un lichid sau a fost acoperit sau stropit cu un lichid şi nu s-a uscat încă; jilav; umezit. ✦ Igrasios. ✦ (Despre atmosferă, aer, mediu) Încărcat cu vapori de apă. **2.** (Despre ochi) Plin de lacrimi, înlăcrimat; *p. ext.* lucitor, strălucitor; galeş, duios. — Lat. **humidus.**

UMERÁL, -Ă, *umerali, -e,* adj. Care ţine de umăr, privitor la umăr. — Din fr. **huméral.**

UMERÁR, *umerare,* s.n. (Rar) **1.** Umeraş. **2.** Îmbrăcăminte de protecţie fixată pe umerii celor care cară greutăţi. **3.** Împletitură de lână, de melană etc. cu care îşi îmbracă umerii suferinzii de reumatism. [Var.: **umărár** s.n.] — **Umăr** + suf. *-ar.*

UMERÁŞ, *umeraşe,* s.n. Obiect format dintr-o bară de lemn, de plastic etc. (puţin curbată, prevăzută la mijloc cu un cârlig, pe care se păstrează hainele ca să-şi menţină forma; umăr (**5**). — **Umăr** + suf. *-aş.*

UMEZEÁLĂ, *umezeli,* s.f. **1.** Umiditate. ✦ Vaporii de apă care se află în atmosferă, în aer sau într-un anumit mediu. ✦ Loc umed. ✦ Igrasie. **2.** Aspect umed al ochilor. — **Umezi** + suf. *-eală.*

UMEZÍ, *umezesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină umed. ✦ Refl. (Despre atmosferă) A se încărca sau a fi încărcat de vapori de apă. **2.** Refl. (Despre ochi) A se umple de lacrimi. ✧ Tranz. *Lacrimile îi umezeau ochii.* — Din **umed.**

UMEZÍRE, *umeziri,* s.f. Acţiunea de *a (se) umezi* şi rezultatul ei. — V. **umezi.**

UMEZÍT, -Ă, *umeziţi, -te,* adj. **1.** Umed. **2.** (Despre ochi) Plin de lacrimi, înlăcrimat. — V. **umezi.**

UMEZITÓR, *umezitoare,* s.n. **1.** Aparat de umezit hârtia prin stropire cu apă (pentru a o satina), în timpul procesului de fabricaţie. **2.** (În sintagma) *Umezitor de aer* = aparat care pulverizează apă şi umezeşte aerul adus prin conducte din exterior la o instalaţie industrială, unde este nevoie de aer condiţionat cu un anumit grad de umiditate. — **Umezi** + suf. *-tor.*

UMFLÁ, *úmflu,* vb. I. **1.** Tranz. A mări volumul unui obiect cu pereţi elastici sau plianţi, umplându-l cu aer sau cu alt fluid. ✦ Refl. (Despre cavităţi anatomice, mai

ales despre stomac) A-şi mări volumul (în urma mâncării excesive), producând o senzaţie de balonare. ✧ Expr. (Tranz.) *A-l umfla pe cineva râsul* (sau *plânsul)* sau (refl.) *a se umfla de râs* (sau *plâns)* = a nu-şi putea stăpâni râsul (sau plânsul), a izbucni în râs (sau în plâns). *A se umfla de somn* (sau *de dormit)* = a se sătura de somn, a dormi foarte mult. ✦ Tranz. şi refl. A (se) răsfira, a (se) înfoia. *Vântul umflă pânzele.* ✧ Expr. (Refl.) *A se umfla în pene* = a se îngâmfa, a se fuduli. **2.** Refl. (Despre ape) A-şi mări volumul, a creşte depăşind nivelul normal. ✦ (Despre lichide) A-şi ridica nivelul prin fierbere. **3.** Refl. (Despre obiecte de lemn) A-şi mări volumul prin umezire. ✧ Tranz. *Apa a umflat doagele.* **4.** Refl. (Despre piele, ţesuturi, organe etc.) A se inflama, a se congestiona. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A ridica în mod exagerat preţul, suma, proporţiile etc. **6.** Tranz. (Fam.) A înşfăca, a înhăţa; a prinde, a lua. — Lat. **inflare.**

UMFLÁRE, *umflări,* s.f. Acţiunea de *a (se) umfla* şi rezultatul ei. — V. **umfla.**

UMFLÁT, -Ă, *umflaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte cu pereţi elastici sau plianţi) Care şi-a mărit (la maximum) volumul prin umplerea cu aer sau cu alt fluid. ✦ (Despre organe anatomice, mai ales despre stomac) Care şi-a mărit volumul producând o senzaţie de balonare (în urma mâncării excesive). ✦ Înfoiat, răsfirat (de vânt). **2.** (Despre ape) Care a crescut, şi-a mărit nivelul normal. **3.** (Despre piele, ţesuturi, organe etc.) Inflamat. **4.** Fig. (Fam.; despre cifre, preţuri etc.) Care este exagerat de mare. **5.** Fig. (Despre felul de a se exprima al cuiva) Afectat, bombastic, emfatic. — V. **umfla.**

UMFLĂTÚRĂ, *umflături,* s.f. Loc umflat pe suprafaţa unui obiect. ✦ (Med.) Inflamaţie. — **Umfla** + suf. *-ătură.*

UMIDIFICÁRE, *umidificări,* s.f. Producere şi întreţinere, prin mijloace artificiale, a umidităţii aerului într-o instalaţie (industrială). — După fr. **humidification.**

UMIDIFÚG, -Ă, *umidifugi, -ge,* adj. (Despre materiale) Care nu poate fi umezit, care nu se umezeşte. — Din fr. **humidifuge.**

UMIDITÁTE s.f. Însuşirea, starea a ceea ce e umed; umezeală (**1**). ✦ Cantitatea de lichid (în special de apă) conţinută într-un mediu solid sau gazos. ✧ *Umiditatea atmosferei* = cantitatea vaporilor de apă din atmosferă, exprimată de obicei prin raportul, în procente, dintre tensiunea de vapori reală şi tensiunea vaporilor saturanţi corespunzătoare temperaturii respective. — Din fr. **humidité,** lat. **humiditas, -atis.**

UMIDOMÉTRU, *umidometre,* s.n. Instrument folosit pentru determinarea umidităţii unui corp solid sau a aerului atmosferic. — Din fr. **humidomètre.**

UMÍL, -Ă, *umili, -e,* adj. **1.** Care are o atitudine modestă, de om simplu, sărac, fără pretenţii; care are o atitudine supusă, ascultătoare, smerită. **2.** (Despre manifestări ale oamenilor) Care arată, trădează, denotă pe omul umil (**1**), caracteristic unui om umil. ✦ (Despre obiecte, locuri etc.) Sărăcăcios. — Din lat. **humilis.**

UMILÍ, *umilesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) pune într-o situaţie de inferioritate (neîndreptăţită); a (se) înjosi. **2.** Refl. A adopta o atitudine de supunere, de smerenie faţă de cineva sau de ceva. — Din sl. **umiliti.** Cf. u m i l.

UMILÍNŢĂ, *umilinţe,* s.f. **1.** Sentiment de inferioritate; atitudine provocată de acest sentiment; supunere. ✦ Smerenie faţă de divinitate. ✦ Slugărnicie. **2.** Situaţie umilitoare impusă cuiva; ofensă adusă cuiva. — **Umili** + suf. *-inţă.*

UMILÍRE, *umiliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) umili* şi rezultatul ei. — V. **umili.**

UMILÍT, -Ă, *umiliţi, -te,* adj. **1.** Cu atitudine supusă, smerită, plecată; care exprimă umilinţă; umil. ✦ Ruşinat. **2.** Care este plin de umilinţe, de jigniri, de lipsuri. ✦ (Substantivat) Om care duce o viaţă mizeră, care suportă jigniri, lipsuri. **3.** (Rar) Simplu, modest, neînsemnat; sărac (**2**). — V. **umili.**

UMILITÓR, -OÁRE, *umilitori, -oare,* adj. Care umileşte, înjoseşte, ofensează; înjositor, jignitor. — **Umili** + suf. *-tor.*

ÚMLAUT s.n. **1.** Fenomen fonetic constând în modificarea timbrului unei vocale accentuate sub influenţa vocalei următoare. **2.** Tremă care se pune deasupra vocalelor care au suferit un umlaut (**1**). — Din germ. **Umlaut.**

UMOÁRE, *umori,* s.f. **1.** Lichid intercelular constituind mediul în care trăiesc celulele organismelor. ✧ *Umoare apoasă* = lichid transparent care se află în camera anterioară a ochiului. *Umoare vitroasă* = masă gelatinoasă care se află în camera posterioară a ochiului. **2.** (Livr.) Dispoziţie sufletească; fire, temperament. [Var.: **humoáre** s.f.] — Din fr. **humeur,** lat. **humor, -oris.**

UMÓR s.n. Înclinare spre glume şi ironii, ascunse sub o aparenţă de seriozitate; manifestare prin vorbe sau prin scris a acestei înclinaţii; *p. ext.* veselie, haz. ✦ Categorie estetică aparţinând sferei comicului a cărei esenţă constă în sublinierea incompatibilităţii şi absurdităţii laturilor unor situaţii considerate fireşti. [Var.: **humór** s.n.] — Din fr. **humeur, humour.** Cf. engl. h u m o u r.

UMORÁL, -Ă, *umorali, -e,* adj. Care aparţine umorilor, care se referă la umori. ✧ *Teorie umorală* = teorie potrivit căreia funcţiile organismului sunt reglate de umori. — Din fr. **humoral.**

UMORÍST, -Ă, *umorişti, -ste,* s.m. şi f. Autor de scrieri sau de desene umoristice. [Var.: **humoríst, -ă** s.m. şi f.] — Din fr. **humoriste.**

UMORÍSTIC, -Ă, *umoristici, -ce,* adj. Care conţine sau exprimă umor; care provoacă umorul; vesel, hazliu. — Din fr. **humoristique.**

ÚMPLE, *úmplu,* vb. III. **1.** Tranz. A face ca un recipient, o cavitate etc. să fie pline; a băga înăuntru (până la refuz); *p. ext.* a face să conţină o cantitate oarecare din ceva. ✧ Expr. *A-şi umple burta* (sau *pântecele)* = a mânca mult. *A-şi umple buzunarele* = a câştiga bani mulţi. (Refl. pas.) *S-a umplut paharul* = s-au adunat prea multe necazuri; nu se mai poate suporta situaţia de acum. **2.** Tranz. Fig. A copleşi pe cineva, a face să se simtă apăsat (de un sentiment, de o senzaţie). ✧ Refl. *I se umple inima de bucurie.* **3.** Tranz. A introduce într-un înveliş de aluat, de carne, de legume etc. un preparat culinar, pentru a pregăti anumite mâncăruri. ✦ (Rar) A îmbiba un preparat culinar cu un lichid (dulce, aromat). **4.** Tranz. A răspândi un miros într-un anumit spaţiu. ✦ A răspândi sunete, zgomote. ✧ Expr. *A umple satul* (ori *lumea, urechile lumii)* = a face să ştie, să afle toată lumea. **5.** Tranz. A ocupa, a acoperi o suprafaţă, o întindere, o încăpere etc. ✧ Refl. *S-a umplut grădina de flori.* **6.** Tranz. şi refl. A (se) murdări, a (se) mânji; *fig.* a (se) contamina, a (se) molipsi. [Var.: (înv. şi pop.) **umpleá** vb. II, **împle** vb. III] — Lat. **implere.**

UMPLEÁ vb. II v. **umple.**

ÚMPLERE, *umpleri,* s.f. Acţiunea de *a (se) umple* şi rezultatul ei; umplut. — V. **umple.**

UMPLÚT s.n. Umplere. — V. **umple.**

UMPLUTÚRĂ, *umpluturi,* s.f. Ceea ce serveşte pentru a umple un spaţiu, un gol etc. ✦ Spec. Preparat culinar care se introduce într-un înveliş comestibil, alcătuind împreună cu acesta o mâncare sau o prăjitură. ✦ Spec. Material granular sau pulverulent pus pe un teren pentru a-l înălţa sau a-l nivela. ✦ Spec. Cantitate de praf de puşcă cu care se încarcă un cartuş (sau cu care se încărca altădată o armă de foc pe la gura ţevii). ✦ Fig. Element de valoare minoră sau lipsit de valoare, introdus într-o operă literară, ştiinţifică, în sumarul unui periodic, într-un spectacol etc. (spre a le completa). — **Umple** + suf. *-tură.*

UN, O, *unii, unele,* art. nehot. (Substantivul pe care îl determină denumeşte obiectul neindividualizat în discuţie) *Un prieten.* ✧ (Accentuează noţiunea exprimată de substantiv) *O bucurie se vestea în ochii ei.* ✧ (Dă sens general substantivului) *Un artist, fie şi mai genial decât Paganini.* ✦ (Înaintea unui nume propriu sugerează o comparaţie) Unul ca..., unul asemenea cu... *Mi se părea că văd un Platon.* ✦ (Dă valoare substantivală unor cuvinte pe care le precedă) *Un murdar.* [Gen.-dat. sg. *unui, unei;* gen.-dat. pl. *unor*] — Lat. **unus, una.**

UNANÍM, -Ă, *unanimi, -e,* adj. Acceptat, împărtăşit de toţi, care exprimă un acord total; care cuprinde pe toţi sau aparţine tuturor; fără excepţie, general. ✦ (La pl.) Care au aceeaşi părere, a căror părere coincide. — Din fr. **unanime.**

UNANIMITÁTE s.f. Unitate de opinii, de sentimente etc.; acord, înţelegere deplină cu privire la o idee, la un vot etc.. ✧ Loc. adv. *În* (sau *cu) unanimitate* = cu aprobarea tuturor, fără ca nimeni să aibă altă părere, altă atitudine. ✦ (Jur.) Regulă potrivit căreia hotărârile unui organ colegial sau ale unei organizaţii internaţionale nu se pot lua decât cu votul sau cu aprobarea tuturor membrilor. — Din fr. **unanimité,** lat. **unanimitas, -atis.**

UNCHÉŞ s.m. v. **unchiaş.**

UNCHI, *unchi,* s.m **1.** Bărbat considerat în raport cu copiii fraţilor şi surorilor sale, în raport cu copiii fraţilor şi surorilor soţiei sale sau în raport cu copiii verilor şi verişoarelor sale; termen cu care se adresează acestui bărbat nepoţii; grad de rudenie astfel stabilit; unchiaş. **2.** Termen de respect cu care o persoană mai tânără se adresează unui bărbat mai în vârstă. — Lat. **avunculus.**

UNCHIÁŞ, *unchiaşi,* s.m. **1.** (Pop.) Om bătrân; moş, moşneag. **2.** (Reg.) Unchi (**1**). [Var.: (reg.) **unchéş** s.m.] — **Unchi** + suf. *-aş.*

UNCHIŞÓR, *unchişori,* s.m. Diminutiv al lui *unchi.* — **Unchi** + suf. *-işor.*

UNCIÁL, -Ă, *unciale,* adj. (În sintagmele) *Scriere uncială* = scriere cu litere majuscule derivate din literele romane capitale (şi deosebindu-se de acestea prin rotunjimea formelor). *Caracter uncial* = caracterul literelor din scrierea uncială. [Pr.: *-ci-al*] — Din lat. **uncialis,** fr. **oncial.**

ÚNCIE, *uncii,* s.f. Veche unitate de măsură pentru greutăţi (folosită şi astăzi în ţările anglo-saxone), a cărei valoare a variat între circa 28 şi 35 de grame. — Din lat. **uncia.**

UNCRÓP, *uncropuri,* s.n. (Înv. şi reg.) **1.** Apă clocotită. **2.** Băutură alcoolică fierbinte care se serveşte la ospăţul de la casa mirelui a doua zi după cununie; ospăţul şi datinile obişnuite în această zi. — Din sl. **unkropŭ.**

UNCROPEÁLĂ s.f. (Rar) Senzaţie de căldură, de moleşeală, de toropeală. — **Uncrop** + suf. *-eală.*

UNCROPÉL, *uncropele,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *uncrop;* apă călduţă. — **Uncrop** + suf. *-el.*

UNDÁ, *undez,* vb. I. **1.** (Rar) Tranz. A face să se mişte ca nişte valuri. **2.** Intranz. (Pop.) A fierbe, a clocoti. [Var.: **undí** vb. IV] — Lat. **undare.**

UNDAMÉTRU, *undametre,* s.n. Aparat pentru măsurarea frecvenţelor oscilaţiilor electromagnetice. — Din fr. **ondemètre** (după *undă).*

ÚNDĂ, *unde,* s.f. **I. 1.** Cantitate dintr-o masă de apă care face o mişcare ritmică uşoară de ridicare şi coborâre formând ondulaţii la suprafaţa apei; *p. ext.* apă (curgătoare sau stătătoare). ✦ Şuvoi, torent. ✦ Ploaie, ninsoare etc. care cade în rafale. **2.** Masă de aer care se mişcă uşor; *p. ext.* aer, văzduh. **3.** Mişcare de vibraţie (uşoară); zgomot (uşor). **II.** (Fiz.) Propagare din aproape în aproape a unei oscilaţii, cu viteză finită şi printr-o variaţie spaţială. ✧ *Lungime de undă* = distanţa dintre două puncte succesive ale unei unde, în care oscilaţia are aceeaşi fază. *Undă seismică* = undă pornită din epicentrul unui cutremur de pământ, de-a lungul căreia cutremurul se propagă în interiorul şi la suprafaţa pământului. *Undă de şoc* = undă seismică de mare intensitate. *Undă electromagnetică* = câmp electromagnetic variabil care se propagă în urma interacţiunilor dintre variaţiile câmpului electric şi ale celui magnetic. (În radiofonie) *Undă scurtă* = undă electromagnetică cu o

lungime medie de 0,50 m. *Undă mijlocie* = undă electromagnetică cu o lungime de 200–600 m. *Undă lungă* = undă electromagnetică cu o lungime de 700–2 000 m. *Undă verde* = procedeu folosit pentru asigurarea fluenței maxime a traficului auto pe arterele de circulație din orașe, realizat printr-un sistem de comandă coordonată a semafoarelor. — Lat. **unda** (pentru sensul **II,** după fr. *onde).*

ÚNDE adv., conj. **I.** Adv. **1.** (Interogativ) În ce loc? în care parte? *Unde este?* ✦ (Precedat de prep. „de") De la cine? din ce loc? *De unde știți voi?* ✦ La ce? la cine? *Unde te gândești?* ✦ (În loc. adv.) *Unde și unde* = din loc în loc, ici și colo. ✦ (În expr.) *A (nu) avea de unde* = a (nu) fi în stare, a (nu) avea posibilitatea să... *Ia, dacă ai de unde,* se spune pentru a arăta că ceva lipsește, nu se găsește. **2.** Deodată, numai ce. **3.** (Exprimă o negație) *Unde se mai gândeau ele la copilărie?* ✧ Expr. *De unde (și) până unde?* = cum și în ce fel? în ce împrejurări? în ce chip? *(Da) de unde!* = imposibil! cu neputință! **II.** Conj. **1.** (Introduce o propoziție circumstanțială de loc) În locul în care, încotro. *Să se ducă unde știe.* ✧ (Cu nuanță temporală) *Să-ți dau două mere, unde te oprești să le mănânci?* **2.** (Introduce o propoziție atributivă) În care. *E un punct însă unde drumul nostru se bifurcă.* **3.** (Introduce o propoziție completivă) *Știe unde este parcul.* **4.** (Pop.; introduce o propoziție circumstanțială de timp) Când, în momentul în care. **5.** (Pop.; introduce o propoziție circumstanțială de cauză) Pentru că, din cauză că, deoarece. **6.** (Precedat de prep. „de", introduce o propoziție concesivă) Cu toate că, deși. *A adus 10 cărți, de unde făgăduise 12.* **7.** (Condițional; în expr.) *De unde nu* = dacă nu, în cazul când. — Lat. **unde.**

UNDELÉMN s.n. v. **untdelemn.**

UNDELEMNÍU, -ÍE adj. v. **untdelemniu.**

UNDERGROUND adj. invar. Realizat în afara circuitului obișnuit al difuzării și comercializării. ✦ (Substantivat) Mișcare artistică de avangardă, realizată în acest fel. [Pr.: *ándărgraund*] — Cuv. engl.

UNDEVÁ adv. Într-un loc oarecare, într-o direcție oarecare, la o persoană oarecare. ✦ (Precedat de prep. „de") De la cineva, de la o persoană oarecare, dintr-un anumit loc. ✦ (Precedat de prep. „pe") Printr-un loc oarecare, într-un anumit loc. — **Unde** + **va.**

UNDÍ[1], *undesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Rar) A pescui cu undița. ✦ Fig. A sonda, a iscodi. — Din sl. **onditi.**

UNDÍ[2] vb. IV v. **unda.**

UNDÍRE, *undiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a undi[1];* undit. — V. **undi[1].**

UNDÍT s.n. (Rar) Undire. — V. **undi[1].**

UNDIȚÁR, *undițari,* s.m. (Rar) Pescar cu undița. — **Undiță** + suf. *-ar.*

ÚNDIȚĂ, *undițe,* s.f. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o vargă flexibilă de care este legată o sfoară, un fir de material plastic etc., având la capăt un cârlig ascuțit și îndoit, în care se pune momeala pentru a prinde peștele; *p. restr.* cârligul acestei unelte. — Din sl. **ondica.**

UNDOÍ vb. IV v. **undui.**

UNDOIÁ vb. I v. **undui.**

UNDOIÓS, -OÁSĂ adj. v. **unduios.**

UNDREÁ s.f. v. **andrea.**

UNDUÍ, *unduiesc,* vb. IV. Intranz. (Despre suprafața apelor; la pers. 3) A face unde, a se propaga în formă de unde. ✦ P. gener. A se mișca asemenea undelor unei ape. [Var.: **undoiá** vb. I, **undoí** vb. IV] — **Undă** + suf. *-ui* (după fr. *ondoyer).*

UNDUIÓS, -OÁSĂ, *unduioși, -oase,* adj. Care formează unde, valuri; care se mișcă în unde. ✦ P. gener. Care se mișcă asemenea undelor unei ape. ✦ Fig. (Despre sunete) Modulat, melodios. ✦ Fig. (Despre oameni) Care cedează, se schimbă ușor; schimbător. [Var.: **undoiós, -oásă** adj.] — **Undui** + suf. *-os* (după fr. *onduleux).*

UNDUÍRE, *unduiri,* s.f. Acțiunea de *a undui* și rezultatul ei; mișcare în unde, în valuri sau, *p. gener.,* asemenea undelor unei ape. ✦ Fig. Modulare, vibrare, mlădiere a unui sunet, a vocii. — V. **undui.**

UNDUÍT, -Ă, *unduiți, -te,* adj. (Rar) Unduios. — V. **undui.**

UNDULÁ vb. I v. **ondula.**

UNDULÁRE s.f. v. **ondulare.**

UNDULÓS, -OÁSĂ adj. v. **ondulos.**

UNEÁLTĂ, *unelte,* s.f. **1.** Piesă, ansamblu de piese, dispozitiv acționat manual sau de un mecanism, care servește pentru a efectua o operație tehnică de prelucrare mecanică, de montare, manevrare etc.; *p. ext.* piesă auxiliară care servește la efectuarea unei lucrări. **2.** Fig. Mijloc folosit pentru atingerea unui anumit scop (reprobabil); persoană, grup sau organizație de care se servește cineva pentru atingerea unui anumit scop (reprobabil). **3.** (În sintagma) *Unealtă gramaticală* = instrument gramatical, v. *instrument.* — **Une**[le] + **alte**[le].

UNELTÍ, *uneltesc,* vb. IV. Tranz. A pregăti în ascuns, a pune la cale, a urzi o acțiune reprobabilă împotriva cuiva sau pentru a obține ceva; a complota. — Din **unealtă.**

UNELTÍRE, *uneltiri,* s.f. Acțiunea de *a unelti* și rezultatul ei; intrigă, complot. ✦ (Jur.) Aranjament fraudulos prin care se creează condiții favorabile săvârșirii unei infracțiuni.— V. **unelti.**

UNELTITÓR, -OÁRE, *uneltitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care unelțește; conspirator, complotist; intrigant. — **Unelti** + suf. *-tor.*

UNEÓRI adv. Din când în când; câteodată. [Pr.: *-ne-ori*] — **Une** + **ori.**

UNGÁR, -Ă, *ungari, -e,* adj. Maghiar. — Din germ. **Ungar.**

UNGĂTÓR, -OÁRE, *ungători, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Muncitor specializat în ungerea pieselor unui mecanism. **2.** S.n. Gresor. — **Unge** + suf. *-ător.*

ÚNGE, *ung,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu un strat de material gras, unsuros sau lipicios; a (se) gresa. ✧ Expr. (Tranz.) *A unge pe cineva la inimă* = a da, a crea cuiva o satisfacție deosebită. (Fam.) *A unge (bine) pe cineva* = **a)** a bate zdravăn pe cineva; **b)** a mitui. (Fam.) *A unge osia* (sau *ochii)* sau *a unge pe cineva cu miere* = a mitui, a da mită. (Fam.) *A fi uns cu toate unsorile* = a fi trecut prin multe, a fi experimentat, versat, a nu putea fi dus de nas. (Refl.; fam.) *A se unge pe gât* = a bea. **2.** Tranz. A învesti în funcție un monarh sau un arhiereu. ✦ A mirui. **3.** Tranz. A tencui un perete, a fățui, a vărui, a spoi. ✦ A murdări, a mânji. — Lat. **ungere.**

ÚNGERE, *ungeri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) unge* și rezultatul ei. **2.** Operație de introducere a unui lubrifiant (ulei, vaselină etc.) între două suprafețe aflate în contact și în mișcare relativă, pentru a asigura o peliculă continuă de lubrifiant între ele și a reduce frecarea. **3.** (Bis.) Act cultic care indică taina miruirii și care se săvârșește imediat după botez. — V. **unge.**

UNGHÉR, *unghere,* s.n. **1.** Porțiune dintr-o încăpere cuprinsă între extremitățile reunite a doi pereți alături; colț. ✦ Loc retras, ascuns; cotlon. **2.** (Pop.) Dulap triunghiular care se așază pe colț. — Lat. ***anglarius** *(= angularius).*

UNGHI, *unghiuri,* s.n. **1.** Figură formată din două semidrepte care pleacă din același punct. *Unghi drept.* ✦ Parte a unui obiect care formează un unghi (**1**). **2.** Colț, ungher (**1**). ✧ Expr. *În (*sau *prin, din) toate unghiurile* = (de) pretutindeni, în (sau prin, din) toate părțile. **3.** Fig. Punct de vedere. — Lat. ***anglus** (= *angulus).*

ÚNGHIE, *unghii,* s.f. **1.** Lamă cornoasă care crește pe partea de deasupra a ultimei falange a degetelor de la mâini și de la picioare, la om. ✧ Expr. *A reteza* (sau *a tăia) cuiva din unghii* = a înfrâna obrăznicia cuiva; a pune la punct pe cineva. *A pune* (cuiva) *unghia în gât* = a constrânge pe cineva să răspundă urgent unei obligații. *A-și pune unghia în gât* = a face orice pentru atingerea unui scop. *A-și arăta unghiile* = a deveni agresiv. ✦ Substanță cornoasă formată la vârfurile degetelor de la picioarele animalelor și păsărilor; *p. ext.* gheară. **2.** Compuse: *unghia-găii* sau *unghia-găinii* = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori galbene-verzui, dispuse în ciorchini *(Astragalus glycyphyllos); unghia-păsării* = plantă erbacee cu flori albastre și cu petala inferioară prelungită în formă de pinten, pătată cu galben *(Viola declinata).* **3.** Fiecare dintre cele două instrumente, în formă de pârghie, pentru ridicat și lăsat coșul lesei la pescuit. — Lat. **ungla** (= *ungula).*

UNGHINÁL, -Ă, *unghinali, -e,* adj. (Zool.) Care aparține unghiei, privitor la unghie. — Din fr. **unguinal.**

UNGHIOÁRĂ, *unghioare,* s.f. Unghiuță. [Pr.: *-ghi-oa-*] — **Unghie** + suf. *-ioară.*

UNGHIȘOÁRĂ, *unghișoare,* s.f. Unghiuță. — **Unghie** + suf. *-ișoară.*

UNGHIULÁR, -Ă, *unghiulari, -e,* adj. Care formează un unghi, în formă de unghi; angular; în colțuri; colțuros. ✧ *Piatră unghiulară* = piatra de la unghiul fundației unei clădiri; *fig.* fundament, bază, temelie. [Pr.: *un-ghiu-*] — Din **unghi** (după fr. *angulaire).*

UNGHIULÁȚIE, *unghiulații,* s.f. **1.** (Fot.) Unghi de cuprindere al unui obiectiv fotografic; apertură (**2**). **2.** (Cin.) Operație prin care se stabilesc locul și obiectivele aparatului pentru filmarea unei secvențe. [Pr.: *un-ghiu-*] — După fr. **angulation,** it. **angolazione.**

UNGHIÚȚĂ, *unghiuțe,* s.f. Diminutiv al lui *unghie;* unghioară, unghișoară. [Pr.: *-ghi-u-*] — **Unghie** + suf. *-uță.*

UNGUÉNT, *unguente,* s.n. (Farm.) Alifie, pomadă, cremă (de uns). [Pr.: *un-gu-ent*] — Din lat. **unguentum.**

UNGULÁT, *ungulate,* s.n. (Zool.) Copitat. — Din lat. **ungulata,** fr. **ongulés.**

UNGULIGRÁD, -Ă, *unguligrazi, -de,* adj., s.m. și f. (Mamifer) care are vârful degetelor protejat de copită. — Din fr. **onguligrade,** engl. **unguligrade.**

ÚNGUR, *unguri,* s.m. Maghiar. — Din sl. **ongrinŭ.**

UNGURÁȘ, *ungurași,* s.m. (Fam.) **1.** Diminutiv al lui *ungur.* **2.** Plantă erbacee medicinală și meliferă cu tulpina păroasă, cu frunze aproape rotunde și cu flori albe *(Marrubium vulgare).* — **Ungur** + suf. *-aș.*

UNGUREÁN, -Ă, *ungureni, -ne,* adj., s.m. **1.** S.m. Denumire dată locuitorilor români originari din Transilvania (în special din Mărginimea Sibiului), care, practicând păstoritul transhumant, s-au stabilit în Muntenia și Oltenia, întemeind sate noi; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. **2.** Adj. Care aparține ungurenilor (**1**), referitor la ungureni. **3.** S.m. Numele unui dans popular; melodie după care se execută. — **Ungur** + suf. *-ean.*

UNGUREÁNCĂ, *ungurence,* s.f. Femeie aparținând neamului ungurenilor (**1**). — **Ungurean** + suf. *-că.*

UNGURÉSC, -EÁSCĂ, *ungurești,* adj., s.f. **1.** Adj. Maghiar. **2.** S.f. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Ungur** + suf. *-esc.*

UNGURÉȘTE adv. În felul maghiarilor, ca maghiarii; în limba maghiară. — **Ungur** + suf. *-ește.*

UNGURÍME s.f. Mulțime de maghiari; totalitatea maghiarilor; ținut locuit de maghiari (în Transilvania). — **Ungur** + suf. *-ime.*

UNGURÍSM, *ungurisme,* s.n. (Rar) Maghiarism. — **Ungur** + suf. *-ism.*

UNGUROÁICĂ, *unguroaice,* s.f. Femeie maghiară. — **Ungur** + suf. *-oaică.*

UNI[1]- Element de compunere care înseamnă „unul singur” și care servește la formarea unor adjective și a unor substantive. — Din fr. **uní-.**

UNÍ[2] adj. invar. (Despre materiale textile, confecții) Care are o singură culoare; unicolor. [Pr.: *ü-ni*] — Din fr. **uni.**

UNÍ[3], *unesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (recipr.) A (se) aduna unul lângă altul pentru a forma un tot; a (se) împreuna, a (se) alătura, a (se) îmbina spre a forma un tot. **2.** Refl. recipr. A încheia o înțelegere, o alianță etc. în vederea unui scop comun. **3.** Tranz. și refl. recipr. A (se) lega prin căsătorie, a (se) căsători. — Lat. **unire** (= *unescere).*

UNIARTICULÁT, -Ă, *uniarticulați, -te,* adj. Care are numai o singură articulație. [Pr.: *-ni-ar-*] — Din fr. **uniarticulé.**

UNIÁT, -Ă, *uniați, -te,* adj., s.m. și f. (Rar) Greco-catolic. [Pr.: *-ni-at*] — Din fr. **uniate.**

UNIÁX, *uniaxe,* adj. (Min.; despre cristale) Cu o singură axă optică. [Pr.: *-ni-acs*] — Din fr. **uniaxe.**

ÚNIC, -Ă, *unici, -ce,* adj. **1.** Care este unul singur, numai unul în genul, de felul său. **2.** Care nu poate fi asemănat cu nimic (datorită însușirilor sale excepționale); excepțional, incomparabil. [Acc. și: *uníc*] — Din lat. **unicus,** fr. **unique.**

UNICAMERÁL, -Ă, *unicamerali, -e,* adj. (În sintagma) *Sistem unicameral* = sistem parlamentar în care parlamentul (organul legislativ al statului) este constituit dintr-o singură adunare reprezentativă (cameră). — **Uni[1]-** + **cameră.**

UNICAPSULÁR, -Ă, *unicapsulari, -e,* adj. (Despre fructe) Care constă dintr-o singură capsulă; (despre plante) al cărui fruct e format dintr-o singură capsulă. — Din fr. **unicapsulaire.**

UNICARPELÁR, -Ă, *unicarpelari, -e,* adj. (Bot.; despre fructe sau ovare) Care are o singură carpelă. — **Uni[1]-** + **carpelă** + suf. *-ar.*

UNICÁT, *unicate,* s.n. **1.** Exemplar unic dintr-un document, dintr-o publicație, dintr-un obiect. **2.** Înscris constatator care se întocmește într-un singur exemplar. — Din germ. **Unikat.**

UNICELULÁR, -Ă, *unicelulari, -e,* adj. Care este format dintr-o singură celulă; monocelular. — Din fr. **unicellulaire.**

UNICITÁTE s.f. Însușirea de a fi unic. — Din fr. **unicité,** it. **unicità.**

UNICOLÓR, -Ă, *unicolori, -e,* adj. Care are o singură culoare; uni[2]. — Din fr. **unicolore.**

UNICÓRD, -Ă, *unicorzi, -de,* adj. Care are câte o coardă pentru fiecare notă. *Instrument muzical unicord.* — Din fr. **unicorde.**

UNICÓRN, -Ă, *unicorni, -e,* adj. (Zool.) Care are numai un corn. ✦ (Substantivat, m.; în basme) Inorog. — Din fr. **unicorne.**

UNICUSPÍD, *unicuspizi, -de,* adj. (Despre organe vegetale sau formații anatomice) Cu un singur vârf. — Din fr. **unicuspidé,** engl. **unicuspid.**

UNIDIMENSIONÁ, *unidimensionez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face să devină unidimensional. [Pr.: *-si-o-*] — **Uni[1]-** + **dimensiona.**

UNIDIMENSIONÁL, -Ă, *unidimensionali, -e,* adj. Cu o singură dimensiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **unidimensionnel,** engl. **unidimensional.**

UNIDIMENSIONALITÁTE s.f. Însușirea de a fi unidimensional. [Pr.: *-si-o-*] — Din engl. **unidimensionality.**

UNIDIMENSIONÁRE, *unidimensionări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a unidimensiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **unidimensiona.**

UNIDIMENSIONÁT, -Ă, *unidimensionați, -te,* adj. (Rar) Care are o singură dimensiune; unidimensional. [Pr.: *-si-o-*] — V. **unidimensiona.**

UNIDIRECȚIONÁL, -Ă, *unidirecționali, -e,* adj. Care are loc, se face, se propagă într-o singură direcție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **unidirectionnel.**

UNIEMBRIONÁR, -Ă, *uniembrionari, -e,* adj. Care are un singur embrion. [Pr.: *-ni-em-bri-o-*] — După fr. **uniembryonné.**

UNIFAMILIÁL, -Ă, *unifamiliali, -e,* adj. Făcut pentru o singură familie. [Pr.: *-li-al*] — **Uni[1]-** + **familial.**

UNIFICÁ, *unífic,* vb. I. Tranz. **1.** A face un întreg din mai multe părți; a realiza o unitate; a uni[3]. **2.** A cuprinde într-un sistem unic; a face să fie unitar. *A unifica ortografia.* — Din fr. **unifier,** it., lat. **unificare.**

UNIFICÁRE, *unificări,* s.f. Acțiunea de *a unifica* și rezultatul ei. — V. **unifica.**

UNIFICATÓR, -OÁRE, *unificatori, -oare,* adj. Care unifică sau contribuie la unificare. — **Unifica** + suf. *-tor.* Cf. it. unificatore, fr. unificateur.

UNIFLÓR, -Ă, *uniflori, -e,* adj. (Despre plante) Care are, care face o singură floare. — Din fr. **uniflore.**

UNIFOLIÁT, -Ă, *unifoliați, -te,* adj. (Despre plante) Care are o singură frunză. [Pr.: *-li-at*] — După fr. **unifolié.**

UNIFÓRM, -Ă, *uniformi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care are permanent și pe toată întinderea sau durata aceeași formă, aceeași înfățișare, aceeași intensitate, aceeași viteză, aceeași desfășurare etc.; care este la fel, constant, lipsit de variații. **2.** S.f. Îmbrăcăminte croită după un anumit model și purtată în mod obligatoriu de membrii unor instituții (armată, școală etc.). — Din fr. **uniforme,** lat. **uniformis, -e.**

UNIFORMITÁTE s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este uniform. — Din fr. **uniformité,** lat. **uniformitas, -atis.**

UNIFORMIZÁ, *uniformizez,* vb. I. Tranz. A da un caracter uniform, a face să fie uniform. — Din fr. **uniformiser.**

UNIFORMIZÁRE, *uniformizări,* s.f. Acțiunea de *a uniformiza* și rezultatul ei. — V. **uniformiza.**

UNIFORMIZÁT, -Ă, *uniformizați, -te,* adj. Cu caracter uniform. — V. **uniformiza.**

UNIFORMIZATÓR, -OÁRE, *uniformizatori, -oare,* adj. Care uniformizează. — **Uniformiza** + suf. *-tor.*

UNIGLÁND, -Ă, *uniglande,* adj. Care are o singură glandă. — Cf. fr. uniglandé.

UNILABIÁT, -Ă, *unilabiați, -te,* adj. Care are o singură buză. [Pr.: *-bi-at*] — Din fr. **unilabié.**

UNILATERÁL, -Ă, *unilaterali, -e,* adj. Care este îndreptat, situat într-o singură direcție. ✦ (Jur.; despre contracte) Care dă naștere la obligații numai pentru una dintre părți. ✦ (Despre acte juridice) Emanat de la o singură persoană. ✦ Care este hotărât (în mod arbitrar) de una singură dintre părți. ✦ Care ține seamă de o singură latură a lucrurilor; care cunoaște numai un aspect al unei probleme și judecă dintr-un singur punct de vedere sau se mărginește la un singur domeniu de cunoștințe; mărginit; arbitrar. — Din fr. **unilatéral.**

UNILATERALITÁTE s.f. Însușirea, starea a ceea ce este unilateral. — **Unilateral** + suf. *-itate.*

UNILÍNGV, -Ă, *unilingvi, -e,* adj. Scris într-o singură limbă. ✦ Care vorbește o singură limbă. — Din fr. **unilingue.**

UNILOBÁT, -Ă, *unilobați, -te,* adj. Care are un singur lob. — Din fr. **unilobé.**

UNILOCULÁR, -Ă, *uniloculari, -e,* adj. (Bot.; despre ovare și fructe) Cu o singură lojă. — Din fr. **uniloculaire.**

UNÍME, *unimi,* s.f. (Înv.) **1.** Cantitate abstractă considerată ca cifră elementară și care servește la formarea unui număr compus din mai multe cifre; (în sistemul zecimal) fiecare dintre cifrele de la 1 la 9; unitate. **2.** Notă muzicală întreagă. — **Un** + suf. *-ime.*

UNINAȚIONÁL, -Ă, *uninaționali, -e,* adj. (Despre state) A cărui populație aparține în întregime aceleiași naționalități. [Pr.: *-ți-o-*] — **Uni[1]-** + **național.**

UNINOMINÁL, -Ă, *uninominali, -e,* adj. Care conține sau indică un singur nume. *Vot uninominal.* — Din fr. **uninominal.**

UNIOCULÁR, -Ă, *unioculari, -e,* adj. **1.** (Despre sisteme optice) Cu un singur ocular. **2.** (Despre vedere) Care se face cu un singur ochi. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **unioculaire.**

UNIONÁL, -Ă, *unionali, -e,* adj. Care aparține unei uniuni, privitor la o uniune, care alcătuiește o uniune. [Pr.: *-ni-o-*] — **Uniune** + suf. *-al.*

UNIONÍSM s.n. Tendința de a se uni, de a se grupa într-o uniune; curent, concepție având la bază această tendință. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **unionisme.**

UNIONÍST, -Ă, *unioniști, -ste,* adj. Care susține și propagă ideea de unire (a unor provincii într-un singur stat). ✦ (Substantivat) Susținător al Unirii Principatelor Române (înainte de 1859). [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **unioniste.**

UNIOVULÁT, -Ă, *uniovulați, -te,* adj. (Biol.) Care are un singur ovul. [Pr.: *-ni-o-*] — După fr. **uni-ovulé.**

UNIPÁR, -Ă, *unipari, -e,* adj. (Despre animale mamifere) Care naște în mod obișnuit un singur pui. — Din fr. **unipare.**

UNIPARIPENÁT, -Ă, *uniparipenați, -te,* adj. (Despre frunze compuse) Care are foliolele dispuse de-a lungul unui pețiol comun. — Din fr. **uniparipenné.**

UNIPERSONÁL, -Ă, *unipersonali, -e,* adj. (Despre verbe, forme și construcții verbale) Care se folosește sau se conjugă numai la persoana a 3-a singular. — Din fr. **unipersonnel.**

UNIPETÁL, -Ă, *unipetali, -e,* adj. (Despre flori) Care are o singură petală. — Din fr. **unipétale.**

UNIPOLÁR, -Ă, *unipolari, -e,* adj. Care are un singur pol. ✦ (Despre celulele nervoase) Al cărei corp celular are o singură prelungire. — Din fr. **unipolaire.**

UNÍRE, *uniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) uni*[3] și rezultatul ei. ✦ Căsătorie. — V. **uni[3].**

UNISÉX adj. invar. (Despre vestimentație, pieptănătură etc.) Destinat deopotrivă femeii și bărbatului. — Din fr. **unisexe.**

UNISEXUALITÁTE s.f. Starea, calitatea unei flori sau plante care are un singur sex. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **unisexualité.**

UNISEXUÁT, -Ă, *unisexuați, -te,* adj. (Despre flori; *p. ext.* despre plante) Care are organe de reproducere de un singur sex. [Pr.: *-xu-at*] — Din fr. **unisexué.**

UNISILÁB, -Ă, *unisilabi, -e,* adj. (Rar) Monosilabic. — Din lat. **unisyllabus.**

UNISILÁBIC, -Ă, *unisilabici, -ce,* adj. (Rar) Monosilabic. — **Uni[1]-** + **silabic.**

UNISÓN s.n. Executare de către un grup vocal sau instrumental a unei melodii la aceeași înălțime. ✦ Fig. Acord deplin, comuniune de idei, de sentimente, de interese. — Din fr. **unisson,** lat. **unisonus.**

UNISONÁNȚĂ, *unisonanțe,* s.f. Îmbinare armonioasă a mai multor sunete, care impresionează plăcut urechea; acord, armonie. — Din fr. **unissonance.**

UNÍT, -Ă, *uniți, -te,* adj. **1.** Care formează împreună un tot. **2.** Care se află în raporturi strânse cu cineva, care este de acord, gândește, acționează, simte la fel cu cineva; solidar cu cineva. **3.** Care aparține confesiunii catolice de rit oriental; greco-catolic, uniat. ✦ (Substantivat) Adept al confesiunii greco-catolice. — V. **uni[3].**

UNITÁR, -Ă, *unitari, -e,* adj. Care formează un singur tot, un întreg; omogen. — Din fr. **unitaire.**

UNITARIÁN, -Ă, *unitarieni, -e,* adj. (În sintagma) *Confesiune unitariană* = confesiune creştină bazată pe unitarianism. ✦ (Substantivat) Adept al acestei confesiuni [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **unitarien.**

UNITARIANÍSM s.n. Doctrină care susţine unitatea lui Dumnezeu şi respinge învăţătura despre Treime. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **unitarianisme,** engl. **unitarianism.**

UNITÁTE, *unităţi,* s.f. **1.** Numărul unu. ✦ Mărime care serveşte ca măsură de bază pentru toate mărimile de acelaşi fel. *Unitate de măsură.* ✧ (În sintagma) *Unitate astronomică* = unitate folosită pentru exprimarea distanţelor în sistemul solar, egală cu distanţa medie de la Soare la Pământ. **2.** Însuşirea a tot ce constituie un întreg indivizibil. **3.** Coeziune, omogenitate, solidaritate, unire; tot unitar, indivizibil. ✧ *Regula celor trei unităţi* (de loc, de timp şi de acţiune) = regulă caracteristică teatrului clasic (antic şi modern), după care opera dramatică trebuie să fie dezvoltarea unei acţiuni unice, care se desfăşoară în acelaşi loc şi într-un interval de 24 de ore. **4.** (Ec.; în sintagma) *Unitate economică* = entitate care, conform legii, este obligată să conducă contabilitate proprie. **5.** (Mil.) Subdiviziune organizatorică permanentă, administrativă, de instrucţie şi de educaţie din forţele armate. — Din fr. **unité,** lat. **unitas, -atis.**

UNIÚNE, *uniuni,* s.f. **1.** Organizaţie constituită prin asocierea mai multor unităţi economice, fundaţii, sindicate, partide politice etc. **2.** Nume generic pentru diverse organizaţii politice, economice, obşteşti etc. ✧ *Uniunea Europeană* = organizaţie internaţională care integrează economic un număr de 27 de ţări din Europa. **3.** Unire a unor provincii sau state într-un singur stat; *p. ext.* stat astfel rezultat. [Pr.: *-ni-u-*] — Din lat. **unio, -onis,** fr. **union.**

UNIVALÉNT, -Ă, *univalenţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Chim.) Monovalent. **2.** S.m. (Biol.) Cromozom neîmperecheat. — Din fr. **univalent.**

UNIVÁLV, -Ă, *univalvi, -e,* adj. Care are o singură valvă. — Din fr. **univalve.**

UNIVÉRS, *universuri,* s.n. **1.** Lumea în totalitatea ei, ansamblul a tot ce există, exceptând, pentru cei credincioşi, pe Dumnezeu creatorul. **2.** Spaţiul, cu patru dimensiuni (cele trei coordonate spaţiale şi timpul), ale cărui elemente sunt evenimentele. **3.** Globul pământesc; partea populată a globului pământesc (împreună cu tot ce se află pe el); locuitorii globului pământesc. ✦ Mediul, cercul, lumea imediată în care trăieşte cineva sau ceva; domeniu material, intelectual sau moral. — Din fr. **univers,** lat. **universum.**

UNIVERSÁL, -Ă, *universali, -e,* adj. **1.** Care aparţine Universului, privitor la Univers; care se extinde asupra întregii lumi, care cuprinde tot ce există şi este comun tuturor; care se referă la toate fiinţele sau lucrurile luate în consideraţie într-un caz dat; general, obştesc. ✧ (Adverbial) *Universal valabil.* ✧ (Substantivat, n.) *Există o unitate dialectică între universal şi particular.* ✧ (Log.) *Judecată universală* = judecată care afirmă (sau neagă) un predicat în legătură cu totalitatea sferei subiectului. (Jur.) *Legatar universal* = moştenitor unic al unei averi disponibile. ✦ Mondial. **2.** Care se bucură de o mare faimă; vestit, ilustru, celebru. **3.** Care posedă cunoştinţe din toate domeniile, care are o cultură generală vastă. **4.** (Despre unelte, instrumente, aparate) Care poate fi folosit la mai multe operaţii, bun pentru mai multe situaţii. ✦ (Substantivat, n.) Mandrină de strung. — Din fr. **universel,** lat. **universalis.**

UNIVERSÁLII s.f. pl. Denumire dată noţiunilor generale în filosofia scolastică. ✧ *Disputa* (sau *cearta) universaliilor* = dispută în jurul naturii noţiunilor generale care a determinat divizarea scolasticii în trei curente: realismul, nominalismul şi conceptualismul. — Din lat. **universalia.**

UNIVERSALÍSM s.n. (Rar) Universalitate. — Din fr. **universalisme.**

UNIVERSALÍST, -Ă, *universalişti, -ste,* adj. Referitor la universalism. — Din fr. **universaliste.**

UNIVERSALITÁTE s.f. **1.** Caracterul, însuşirea a ceea ce este universal; universalism. **2.** Totalitate, generalitate. — Din fr. **universalité,** lat. **universalitas, -atis.**

UNIVERSALIZÁ, *universalizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face să fie universal, a răspândi pretutindeni; a generaliza. — Din fr. **universaliser.**

UNIVERSIÁDĂ, *universiade,* s.f. (Ieşit din uz) Competiţie sportivă internaţională cu caracter complex la care participa tineretul din universităţi. [Pr.: *-si-a-*] — **Univers**[itate] + suf. *-iadă* (după *olimpiadă).*

UNIVERSITÁR, -Ă, *universitari, -e,* adj. Care aparţine universităţii, privitor la universitate. ✧ *Oraş* (sau *centru) universitar* = oraş în care se află o universitate. ✦ (Substantivat) Persoană care face parte din corpul didactic al unei universităţi. — Din fr. **universitaire.**

UNIVERSITÁTE, *universităţi,* s.f. Instituţie de învăţământ superior cu mai multe facultăţi şi secţii, organizată pe facultăţi şi secţii, care pregăteşte specialişti în ştiinţele tehnice economice, umanistice şi ale naturii. ✧ (Ieşit din uz) *Universitate de partid* = şcoală superioară în care se preda ca disciplină de bază marxism-leninismul. *Universitate populară* = instituţie pentru educaţia adulţilor, având ca formă principală de activitate cicluri de prelegeri din domenii variate. ✦ Localul acestor instituţii. — Din fr. **université,** lat. **universitas, -atis.**

UNIVITELÍN, -Ă, *univitelini, -e,* adj. (Biol.; despre gemeni) Care provine dintr-un singur ou. — Din fr. **univitellin.**

UNIVÓC, -Ă, *univoci, -ce,* adj. **1.** Care are un singur sens sau păstrează acelaşi sens în orice context. **2.** (Mat.) Care se caracterizează prin faptul că unui element dintr-o primă mulţime îi corespunde un singur element din a doua mulţime. — Din fr. **univoque,** lat. **univocus.**

UNIVOCITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este univoc. — Din fr. **univocité.**

UNS, -Ă, *unşi, -se,* adj., s.m. **1.** Adj. Acoperit cu un strat gras. ✦ (Rar) Pătat de grăsime; unsuros. **2.** S.m. (Înv.) Monarh sau cleric învestit printr-o ceremonie religioasă specială, ca reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ. — V. **unge.**

UNSOÁRE, *unsori,* s.f. **1.** Substanţă grasă, uleioasă (de origine animală sau vegetală) cu care se unge ceva sau cineva sau care serveşte la gătit. **2.** Faptul de a unge. — **Uns** + suf. *-oare.*

ÚNSPREZECE num. card. Număr care are în numărătoare locul între 10 şi 12 şi care se indică prin cifrele 11 sau XI. ✧ (Adjectival) *Are unsprezece ani.* (Eliptic, indicând ora, ziua etc.) *Azi suntem în unsprezece.* ✧ (Substantivat, m.) *Scrie un unsprezece.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Capitolul unsprezece.* ✧ (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De unsprezece ori.* ✧ (Precedat de „câte", formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte unsprezece părţi.* — **Un** + **spre** + **zece.**

ÚNSPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei adjectival) Care se află între al zecelea şi al doisprezecelea. ✧ Expr. *În ceasul al unsprezecelea* = aproape de clipa în care nu mai e nimic de făcut; târziu. — **Unsprezece** + **le** + **a.**

UNSURÓS, -OÁSĂ, *unsuroşi, -oase,* adj. Acoperit, îmbibat, pătat de grăsime. ✦ (Rar) Cleios, lipicios. — **Unsoare** + suf. *-os.*

UNT s.n. **1.** Grăsime naturală, solidă, extrasă din lapte şi folosită ca aliment. ✧ *Unt vegetal* = grăsime solidă extrasă din seminţe sau din miezul fructelor unor plante tropicale. ✧ Loc. adv. *Ca untul* = fără efort, uşor. ✧ Expr. *A scoate untul din cineva* = a stoarce de puteri pe cineva, a vlăgui. *A-l bate* (pe cineva) *de-i iese (*sau *să-i iasă) untul* = a-l bate tare, rău (pe cineva). ✦ (Urmat de determinări care indică proveniența) Grăsime solidă extrasă din seminţele, miezul etc. unor fructe (tropicale). *Unt de cacao.* **2.** Compus: *untul-vacii* = plantă erbacee cu doi tuberculi, cu frunze lanceolate şi cu flori liliachii, purpurii, roz sau albe, dispuse în ciorchine la vârful tulpinii; untişor *(Orchis morio).* — Lat. **unctum.**

UNTÁR, (**1**) *untari,* s.m., (**2**) *untare,* s.n. **1.** S.m. (Rar) Persoană care se ocupă cu prepararea untului. **2.** S.n. (Reg.) Vas de lemn în care se bate untul. — **Unt** + suf. *-ar.*

UNTDELÉMN s.n. Ulei comestibil extras din măsline; *p. gener.* orice ulei vegetal comestibil. ✧ Expr. *A ieşi deasupra ca untdelemnul* = a birui, a învinge; a se confirma, a se adeveri. [Var.: **undelémn** s.n.] — **Unt** + **de** + **lemn** (după sl. *drĕvĕno maslo).*

UNTDELEMNÍU, -ÍE, *untdelemnii,* adj. Care e de culoarea (galbenă a) untdelemnului; gălbui. [Var.: **undelemníu, -íe** adj.] — **Untdelemn** + suf. *-iu.*

UNTIÉRĂ, *untiere,* s.f. Vas în care se ţine şi se serveşte untul. [Pr.: *-ti-e-*] — **Unt** + suf. *-ieră.*

UNTIŞÓR, *untişori,* s.m. (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu flori galben-aurii, cu frunzele în formă de inimă, groase şi lucioase, care se consumă ca salată; grâuşor, sălăţea *(Ranunculus ficaria).* **2.** (Reg.) Untul-vacii. — **Unt** + suf. *-işor.*

UNTÓS, -OÁSĂ, *untoşi, -oase,* adj. Care conţine mult unt; care are aspect de unt, ca untul; gras. — **Unt** + suf. *-os.*

UNTÚRĂ, *unturi,* s.f. Substanţă grasă, insolubilă în apă, obţinută prin topirea grăsimii animale şi folosită în alimentaţie, în medicină, în industrie etc. ✧ *Untură de peşte* = ulei extras din ficatul proaspăt al unor specii de peşti (*Gadus),* bogat în vitaminele A şi D, utilizat în tratamentul debilităţii fizice, al rahitismului etc. ✦ (Reg.) Osânză (de porc). — Lat. **unctura.**

UNTURÓS, -OÁSĂ, *unturoşi, -oase,* adj. (Înv. şi reg.) Care conţine multă untură sau multe grăsimi; ca untura; gras. — **Untură** + suf. *-os.*

ÚNU, ÚNA num. card. (Când precedă un substantiv are forma *un, o;* când ţine locul unui substantiv are forma *unul, una)* **1.** (Adesea substantivat) Primul număr din seria numerelor naturale, care reprezintă unitatea şi se indică prin cifrele 1 şi I. ✧ (În corelaţie cu „doi", dă ideea de aproximaţie) *Vei petrece o zi sau două.* ✧ Loc. adj. *Tot unul şi unul* = numai oameni sau lucruri de valoare, deosebite. ✧ Loc. adv. (Fam.) *De unul singur* = izolat; individual; fără însoţitor. *Până la unul* = toţi, în unanimitate. (Sudat; cu formă feminină şi valoare neutră) *Întruna* sau *tot întruna* = mereu. ✧ Expr. (Pop.) *A merge una* = a merge alături, nedespărţiţi. *A fi* (sau *a face* pe cineva) *una cu cineva* ori *cu ceva* = a fi (sau a face să fie) la fel cu altul; a egaliza, a uniformiza. *A o ţine una (şi bună)* = a nu ceda, a fi perseverent, a se încăpăţâna în susţinerea unei păreri. ✧ (Adjectival) *Are un an.* (Eliptic, indicând ora, ziua etc.) *Acum e unu.* ✧ (Substantivat, m.) *Scrie un unu.* ✦ (Cu valoare de num. ord.) Prim, întâi. *Tomul unu.* ✦ (Precedat de „câte", formează num. distributiv corespunzător) *Venea numai câte unul să mă vadă.* ✧ Loc. adv. *Câte unul-unul* sau *unul câte unul* = succesiv, pe rând. ✧ (În corelaţie cu „doi", dă ideea de aproximaţie) *Mai trăsese câte-o duşcă-două de rachiu.* **2.** (Adjectival) Singur, unic. ✧ (Folosit pentru întărirea pronumelui personal) *Eu unul mă duc să deschid uşa.* **3.** (Adjectival) Acelaşi, identic. *Suntem la un gând amândoi.* **4.** (Precedat de o negaţie sau în propoziţii negative) Nimeni. [Gen.-dat. *unuia, uneia* sau *(*când are forma *un, o) unui, unei*] — Lat. **unus, -a.**

ÚNUL, ÚNA, *unii, unele,* pron. nehot. **1.** (Ține locul unui substantiv, fără a da o indicație precisă asupra obiectului) *Să cântăm una de jale.* ✧ Expr. *Asta-i încă una!* sau *asta încă-i una!* exclamație de mirare (față de comunicarea unui fapt surprinzător sau neobișnuit) sau de nemulțumire (în legătură cu o întâmplare neplăcută). ✧ (În alternanță cu „altul" sau cu sine însuși) *Unul are ureche muzicală, unul are glas frumos.* ✧ (În corelație cu „altul", exprimă un raport de reciprocitate) *Își luară ziua bună unul de la altul.* ✦ Cineva; oarecare. ✧ (Cu determinări care indică mai precis sensul substantivelor înlocuite) *Deveni una din cele mai frumoase provincii.* ✧ (Cu nuanță peiorativă, folosit de obicei pe lângă nume de persoană) *Unu*', *Iorgu Badea.* ✦ (În alternanță cu „altul") Primul, întâiul. **2.** (La pl.) O parte din... ✦ (Adjectival) Niște, anumiți. **3.** (Cu formă feminină și valoare neutră) Ceva. *A-și pune una în gând.* ✧ Expr. *(Cu) una cu alta* = compensându-se (împreună). [Gen.-dat. sg. *unuia, uneia,* pl. *unora*] — Din **unu, una.**

ÚNULEA, ÚNA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; în numerale ordinale compuse, indicând unitatea care urmează după zeci, sute, mii etc.; de obicei adjectival) *A treizeci și una pagină.* — **Unu** + **le** + **a.**

ÚPERCUT, *upercuturi,* s.n. Lovitură la box, aplicată adversarului de jos în sus, în general sub bărbie. — Din engl., fr. **uppercut.**

UPERCUTÁ, *upercutez,* vb. I. Intranz. A aplica adversarului (la box) un upercut. — Din **upercut.**

UPERIZÁRE, *uperizări,* s.f. Metodă de conservare a laptelui cu ajutorul unui tratament termic de scurtă durată și la temperatură ridicată, prin care se distrug microorganismele și se păstrează integral proprietățile laptelui crud. — După fr. **upérisation.**

UPS interj. Exclamație care exprimă surprindere, mirare. — Din engl. **oops.**

ÚRA[1] interj. Exclamație care exprimă însuflețire, entuziasm, aprobare, îndemn etc. — Din rus. **ura,** fr. **hourra.**

URÁ[2]**,** *urez,* vb. I. **1.** Tranz. (Construit cu dativul) A adresa cuiva o dorință de bine, de obicei cu ocazia unui eveniment deosebit, a felicita; a închina în sănătatea cuiva. **2.** Intranz. A recita versuri populare care conțin urări, când se umblă cu colindul, cu sorcova etc. — Lat. **orare.**

URACÍL s.n. (Biol.) Substanță organică de natură bazică prezentă în acidul ribonucleic. — Din fr. **uracile.**

URAGÁN, *uragane,* s.n. Ciclon tropical sau, *p. gener.,* vânt foarte puternic cu acțiune distrugătoare, însoțit adesea de ploi torențiale. — Din fr. **ouragan.**

URÁLE s.n. pl. Strigăte de entuziasm, de adeziune, de aprobare etc.; aclamație. — De la **ura**[1]**.**

URALÍT s.n. (Min.) Varietate de hornblendă cu aspect fibros. — Din germ. **Uralit,** fr. **uralite.**

URALO-ALTÁIC, -Ă, *uralo-altaici, -ce,* adj. (Despre populații) Care se află, trăiește în regiunea munților Ural și Altai. ✦ (Substantivat, f. pl.) Limbi vorbite de aceste populații. — Din fr. **ouralo-altaïque.**

URANGUTÁN, *urangutani,* s.m. Maimuță antropoidă arboricolă, de talie mare, cu membrele anterioare foarte lungi, inteligentă și cu spiritul de imitație foarte dezvoltat, care trăiește în pădurile tropicale din Sumatra și Borneo *(Simia satyrus).* [Var.: **orangután** s.m.] — Din fr. **orang-outan.**

URANIÁN, -Ă, *uranieni, -e,* adj. Care se referă la univers; cosmic. [Pr.: *-ni-an*] — **Uranus** (n. pr.) + suf. *-ean.*

URÁNIC, -Ă, *uranici, -ce,* adj. (Livr.) Uranian. — Din fr. **uranique.**

URANIFÉR, -Ă, *uraniferi, -e,* adj. (Despre minereuri și roci) Care conține uraniu. — Din fr. **uranifère.**

URANÍNĂ, *uranine,* s.f. Substanță colorantă întrebuințată ca sensibilizator în tehnica fotografică. — Din fr. **uranine.**

URANINÍT s.n. (Min.) Pehblendă. — Din fr. **uraninite.**

URANÍSC s.n. (Rar) Baldachin. [Var.: **oraníst** s.n.] — Din ngr. **uranískos.**

URANÍSM s.n. (Med.) Pederastie. — Din fr. **uranisme.**

URANÍT s.n. (Chim.) Amestec natural al oxizilor de uraniu. — Din fr. **uranite.**

URÁNIU s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, cu proprietăți radioactive, folosit în pilele atomice. — Din fr. **uranium.**

URANOFÁN, *uranofani,* s.m. (Chim.) Silicat hidratat de calciu și de uraniu; uranotil. — Din fr. **uranophane,** germ. **Uranophan.**

URANOGRAFÍE s.f. Descriere a cerului. — Din fr. **uranographie.**

URANOMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu măsurarea distanțelor interastrale. — Din fr. **uranométrie.**

URANOTÍL, *uranotili,* s.m. (Chim.) Uranofan. — Din fr. **uranotile.**

URÁRE, *urări,* s.f. Acțiunea de *a ura*[2] și rezultatul ei; conținutul unei urări; urat[1]. — V. **ura**[2]**.**

URÁT[1]**,** *uraturi,* s.n. Urare. — V. **ura**[2]**.**

URÁT[2]**,** *urați,* s.m. (Chim.) Sare a acidului uric. — Din fr. **urate.**

ÚRĂ[1]**,** (rar) *uri,* s.f. Sentiment puternic de ostilitate, atitudine dușmănoasă față de cineva sau de ceva. — Din **urî** (derivat regresiv).

ÚRĂ[2]**,** *uri,* s.f. Plantă erbacee cu frunze lanceolate, cu flori roșii-purpurii, mai rar albe, dispuse într-un spic la vârful tulpinii *(Gymnadenia conopea).* — Et. nec. Cf. ură[1].

URĂTÓR, -OÁRE, *urători, -oare,* s.m. și f. Colindător (care urează). — **Ura**[2] + suf. *-ător.*

URĂTÚRĂ, *urături,* s.f. Cuvânt sau formulă de urare la adresa cuiva. ✦ Text recitat de colindători când umblă cu uratul[1]. — **Ura**[2] + suf. *-ătură.*

URÂCIÓS, -OÁSĂ, *urâcioși, -oase,* adj. Care inspiră dezgust; scârbos, neplăcut; (despre oameni) ursuz, nesuferit, antipatic. [Var.: **uriciós, -oásă** adj.] — **Urî** + suf. *-icios.*

URÂCIÚNE, *urâciuni,* s.f. **1.** Ființă cu înfățișare respingătoare; monstru, pocitanie, pocitură. **2.** (Înv. și reg.) Urâțenie (**1**). [Var.: **uriciúne** s.f.] — **Urî** + suf. *-ciune.*

URÂT, -Â, (**I**) *urâți, -te,* adj., (**II**) adv., (**III**) s.n. **I.** Adj. **1.** Care are o înfățișare neplăcută, care este lipsit de frumusețe, de armonie; *p. ext.* pocit, hâd, hidos. **2.** Care displace, care provoacă repulsie din punct de vedere moral. ✦ (Despre comportare, fapte) Contrar moralei, dreptății, bunei-cuviințe; necuviincios; imoral; reprobabil. ✦ Neplăcut; grav. **3.** (Despre vreme) Posomorât, ploios, friguros. **II.** Adv. Într-un mod neplăcut, nepotrivit; imoral. ✧ Expr. *A se uita urât la cineva* = a privi cu dușmănie pe cineva. **III.** S.n. **1.** Stare sufletească apăsătoare provocată de teamă, de singurătate, de lipsă de ocupație, de viață banală etc.; plictiseală; indispoziție. ✧ Loc. prep. *De urâtul cuiva* (sau *a ceva)* = din cauza plictiselii sau aversiunii (provocate de cineva sau de ceva). ✧ Expr. *A-i fi* (cuiva) *urât* = **a)** a se teme (în singurătate); **b)** a se plictisi. *A-și face de urât* = a se distra, a-și alunga plictiseala. *A ține cuiva de urât* = a sta în compania cuiva (pentru a nu se plictisi). **2.** Dezgust, aversiune față de cineva sau de ceva. — V. **urî.**

URÂȚÉL, -ÍCĂ, *urâței, -ele,* adj. Diminutiv al lui *urât* (**I**); cam urât. — **Urât** + suf. *-el.*

URÂȚÉNIE, (**2**) *urâțenii,* s.f. **1.** Faptul de a fi urât, starea a ceea ce este urât; urâciune (**2**). **2.** (Concr.) Ființă urâtă sau obiect urât; ceea ce este urât. — **Urât** + suf. *-enie.*

URÂȚÍ, *urâțesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni urât; a (se) sluți, a (se) poci. — Din **urât.**

URÂȚÍRE, *urâțiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) urâți* și rezultatul ei. — V. **urâți.**

URBÁN, -Ă, *urbani, -e,* adj. Care ține de oraș, privitor la oraș; orășenesc. ✦ Fig. (Despre atitudine sau comportare) Care dă dovadă de urbanitate; politicos, amabil, civilizat. — Din fr. **urbain,** lat. **urbanus.**

URBANÍSM s.n. Urbanistică. ✦ Fig. Urbanitate. — Din fr. **urbanisme.**

URBANÍST, -Ă, *urbaniști, -ste,* s.m. și f. Specialist în domeniul urbanisticii. — Din fr. **urbaniste.**

URBANÍSTIC, -Ă, *urbanistici, -ce,* s.f., adj., s.f. **1.** S.f. Știința proiectării și planificării lucrărilor de construire, de sistematizare, de reconstruire sau de restructurare a unei așezări omenești; urbanism. **2.** Adj. Care ține de urbanistică (**1**), privitor la urbanistică; edilitar. — **Urban** + suf. *-istic* sau **urbanist** + suf. *-ic.*

URBANITÁTE s.f. (Rar) Comportare civilizată; politețe, bună-cuviință; urbanism. — Din fr. **urbanité,** lat. **urbanitas, -atis.**

URBANIZÁ, *urbanizez,* vb. I. Tranz. și refl. A da sau a căpăta un caracter urban, citadin. — Din fr. **urbaniser.**

URBANIZÁRE, *urbanizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) urbaniza* și rezultatul ei. — V. **urbaniza.**

URBANIZÁT, -Ă, *urbanizați, -te,* adj. Care a căpătat caracter urban, citadinizat. — V. **urbaniza.**

URBÁRIU, *urbarii,* s.n. (În Evul Mediu, în Transilvania) Registru oficial în care erau trecute proprietățile funciare; carte funciară. — Din germ. **Urbarium.**

ÚRBE s.f. (Fam.) Oraș. — Din lat. **urbs, -is.**

URCÁ, *urc,* vb. I. **1.** Refl., intranz. și tranz. A (se) deplasa dintr-un loc situat mai jos către unul situat mai sus; a (se) sui. ✦ Intranz. (Despre drumuri) A fi înclinat în pantă suitoare. ✦ Intranz. și refl. (Despre plante) A se prinde (cu ajutorul unor organe speciale) de un suport, de ziduri etc., ridicându-se vertical; a se cățăra. **2.** Refl., intranz. și tranz. A (se) sui și a (se) așeza pe ceva mai ridicat.✧ Expr. (Refl. și tranz.) *A (se) urca pe tron* sau *pe* (ori *în) scaunul împărăției* = a începe să domnească sau a învesti în funcția de suveran. **3.** Refl., intranz. și tranz. A (se) ridica (până la o înălțime oarecare); a (se) înălța (în văzduh). ✧ Expr. (Refl.) *A i se urca cuiva băutura la cap* = a se îmbăta. *A i se urca la cap* = a deveni încrezut, înfumurat. **4.** Refl. și intranz. (Despre temperatură, presiune atmosferică; *p. ext.* despre termometre sau barometre) A avea ori a indica valori mai mari în comparație cu cele obișnuite sau anterioare. ✦ Intranz. (Fiz.; despre mărimi scalare) A suferi o variație de creștere a valorii pozitive. **5.** Refl. (Despre numere, prețuri, sume) A se ridica la..., a se mări. ✧ Tranz. *A urca prețurile.* **6.** Refl. (Despre voce, glas sau ton; *p. ext.* despre cântece) A se ridica de la un registru mai profund la unul mai înalt. ✧ Tranz. *A urca tonul.* **7.** Refl. și intranz. A merge îndărăt în timp până la..., a exista, a data din... — Probabil lat. ***oricare** (= *oriri).*

URCÁRE, *urcări,* s.f. Acțiunea de *a (se) urca* și rezultatul ei; urcat[1]. — V. **urca.**

URCÁT[1] s.n. Urcare. — V. **urca.**

URCÁT[2]**, -Ă,** *urcați, -te,* adj. (Despre venituri, sume, prețuri) Care a devenit (mai) mare. — V. **urca.**

URCĂTÓR, -OÁRE, *urcători, -oare,* adj. (Despre plante) Care se agață, se urcă; agățător, suitor. — **Urca** + suf. *-ător.*

URCEÓL, *urceole,* s.n. (Bot.) Organ în formă de sac. [Pr.: *-ce-ol*] — Din fr. **urcéole.**

URCEOLÁT, -Ă, *urceolați, -te,* adj. (Bot.; despre unele organe) În formă de sac sau de urcior[1]. [Pr.: *-ce-o-*] — Din fr. **urcéolé.**

URCIÓR[1], *urcioare,* s.n. **1.** Vas de lut (smălțuit) cu gâtul strâmt, cu una sau două toarte, folosit pentru păstrarea lichidelor. **2.** (Rar) Loc mai adânc în albia unei ape curgătoare, unde se formează vârtejuri; bulboacă, bulboană. [Var.: **ulciór** s.n.] — Lat. **urceolus.**

URCIÓR[2], *urcioare,* s.n. Mic furuncul care apare la rădăcina genelor. [Var.: **ulciór** s.n.] — Lat. **hordeolus** (după *urcior[1]*).

URCIORÁȘ, *urcioraș,* s.n. Diminutiv al lui *urcior*[1]; urcioruș[1]. — **Urcior[1]** + suf. *-aș.*

URCIORÚȘ[1], *urciorușe,* s.n. Urcioraș. [Var.: **ulciorúș** s.n.] — **Urcior[1]** + suf. *-uș.*

URCIORÚȘ[2], *urciorușe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *urcior[2]*. — **Urcior[2]** + suf. *-uș.*

URCÚȘ, *urcușuri,* s.n. **1.** Faptul de a (se) urca. **2.** Loc, drum care este în pantă, care urcă. ✧ Loc. adv. *În urcuș* = în sus, în pantă. — **Urca** + suf. *-uș.*

URDÁR, (**1**) *urdari,* s.m., (**2, 3**) *urdare,* s.n. **1.** S.m. Cioban care face urda la stână; vânzător de urdă. **2.** S.n. Vas, ceaun, căldare în care se fierbe sau în care se păstrează urda. **3.** S.n. Unealtă cu care se amestecă zerul pus la fiert pentru a se obține urda (**1**). — **Urdă** + suf. *-ar.*

ÚRDĂ s.f. **1.** Derivat al laptelui (de oaie) care se obține prin fierberea și închegarea zerului gras rămas de la prepararea cașului sau de la alegerea untului. **2.** Compus: *urda-vacii* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina acoperită cu peri cenușii și cu flori albe *(Cardaria draba).* — Et. nec.

URDINÁ, *urdín,* vb. I. Intranz. (Înv. și reg.) **1.** A merge des la cineva sau undeva; a face același drum de repetate ori. **2.** A avea diaree. [Prez. ind. și: *urdinez*] — Lat. **ordinare.**

URDINÁRE, *urdinări,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a urdina* și rezultatul ei. — V. **urdina.**

URDINÍȘ, *urdinișuri,* s.n. Deschizătură îngustă într-un stup, pe unde ies și intră albinele. — **Urdina** + suf. *-iș.*

URDOÁRE, *urdori,* s.f. (Pop.) Secreție gălbuie care se depune pe marginea pleoapelor (mai ales în timpul somnului); puchină. — Lat. ***horridor, -oris** *(= horridus).*

ÚRDU s.n. Limbă indo-europeană, din ramura indo-iraniană, oficială în Pakistan, răspândită și în nord-vestul Indiei. [Acc. și: *urdú*] — Din engl., fr. **urdu.**

URDUCÁ vb. I v. **hurduca.**

URDURÓS, -OÁSĂ, *urduroși, -oase,* adj. (Pop.) Care are urdori la ochi; *p. ext.* neîngrijit, nespălat, murdar. — **Urdoare** + suf. *-os.*

URÉCHE, *urechi,* s.f. **I. 1.** Fiecare dintre cele două organe ale auzului și echilibrului, așezate simetric de o parte și de cealaltă a capului omului și mamiferelor, alcătuite dintr-o parte externă, una mijlocie și una internă. ✧ Expr. *A fi numai urechi* sau *a-și deschide urechile (în patru)* = a asculta foarte atent. *A-i ajunge cuiva la ureche* sau *a ajunge la urechea cuiva* = (despre afirmații, zvonuri, știri) a deveni cunoscut, știut de cineva. *A-i trece cuiva (ceva) pe la ureche* = a auzi un lucru numai în treacăt, neprecis. *A-i intra cuiva (ceva) pe-o ureche și a-i ieși pe alta* (sau *pe cealaltă)* = a nu reține ceea ce i se spune, a trece ușor peste cele auzite, a nu asculta sfaturile primite. *Tare* (sau *fudul) de urechi* (sau *de-o ureche)* = surd. ✦ Partea externă, cartilaginoasă, vizibilă a urechii (**I 1**); pavilionul urechii, auriculă. ✧ Loc. adv. *Până peste urechi* = extrem de..., foarte. ✧ Expr. *(A fi) într-o ureche* = (a fi) smintit, scrântit, țicnit. *A i se lungi* (cuiva) *urechile (de foame* etc.) = a-și pierde răbdarea așteptând (să mănânce); a dori foarte mult (ceva). ✧ Compuse: (Bot.) *urechea-babei* = ciupercă comestibilă de culoare gălbuie sau trandafirie pe partea exterioară și roșie-portocalie pe partea interioară; urechiușă *(Peziza aurantia); urechea iepurelui* = **a)** numele mai multor specii de plante erbacee din familia umbeliferelor, cu flori galbene sau galbene-aurii *(Bupleurum);* **b)** plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina și frunzele păroase, cu florile roz *(Stachys lanata); urechea-porcului* = plantă erbacee meliferă din familia labiatelor, cu tulpina păroasă și ramificată în partea superioară, cu frunzele ovale și dințate și cu flori mici, albăstrui-violete *(Salvia verticillata); urechea-șoarecelui* = nu-mă-uita; *urechea-ursului* = plantă erbacee cu frunze cărnoase, ovale, ușor dințate, dispuse în formă de rozetă și cu flori galbene *(Primula auricula).* **2.** Fig. Facultatea de a auzi; simțul auzului; auz. ✧ Expr. *A avea ureche (muzicală)* = a avea un simț dezvoltat și fin al auzului, putând percepe (și reproduce în mod exact) sunetele muzicale. *A cânta după ureche* = a reproduce o melodie după auz, fără a folosi partitura. **II.** (Pop.) Organul respirator al peștilor; branhie. **III.** P. anal. **1.** Gaura acului (prin care se petrece ața sau sfoara). ✧ Expr. *A scăpa ca prin urechile acului* = a scăpa cu mare greutate, în mod miraculos dintr-o situație dificilă. **2.** Cheotoarea de piele sau de pânză de la marginea, din spate, a ghetelor sau a cizmelor, cu ajutorul căreia se trage încălțămintea în picior. **3.** Toartă; inel, belciug. ✦ Proeminență în formă de cârlig la capătul de sus al leucii carului, de care se sprijină lanțul sau veriga care leagă loitrele de leucă. ✦ Ochi, laț, juvăț la capătul știreangului; valul știreangului. **4.** (La pl.) Porțiune ieșită în afară dintr-o lucrare de zidărie, amenajată pentru a ușura fixarea unui toc de fereastră sau de ușă, pentru a susține un ornament etc. — Lat. **oricla** *(= auricula).*

URECHEÁ, *urechez,* vb. I. Tranz. A trage pe cineva de urechi (pentru a-l pedepsi); *p. gener.* a bate (un copil). — Din **ureche.**

URECHEÁLĂ, *urecheli,* s.f. Faptul de *a urechea;* pedeapsă aplicată cuiva prin tragere de urechi; *p. gener.* bătaie (dată unui copil). — **Urechea** + suf. *-eală.*

URECHEÁT, -Ă, *urecheați, -te,* adj. Care are urechi mari. ✦ (Substantivat, m.) Denumire glumeață dată iepurelui și măgarului. — Din **ureche.**

URECHÉLNIȚĂ, *urechelnițe,* s.f. **I.** (Zool.) **1.** Insectă omnivoră de culoare castanie, cu corpul alungit, cu elitrele scurte, cu un clește mare la capătul abdomenului *(Forficula auricularia).* **2.** Animal miriapod cu capul mare, cu antenele lungi, cu prima pereche de picioare mai lungă, transformată într-un fel de clești cu glande veninoase *(Lithobius forficatus).* **3.** Cârcăiac. **II.** Plantă erbacee meliferă, cu frunze ovale cărnoase, terminate printr-un vârf ascuțit și așezate în formă de rozetă, cu flori roșii sau roz așezate în partea superioară a tulpinii *(Sempervivum tectorum).* — **Ureche** + suf. *-elniță.*

URECHIÚȘĂ, *urechiușe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *ureche.* **2.** Ciupercă comestibilă cu pălăria în formă de pâlnie de culoare galbenă-portocalie sau roșcată *(Cantharellus cibarius).* ✦ (Bot.) Urechea-babei. **3.** (Pop.; la pl.) Colțunași umpluți cu carne, care se fierb în supă. — **Ureche** + suf. *-ușă.*

UREDINÁLĂ, *uredinale,* s.f. (La pl.) Ordin de ciuperci microscopice parazite care trăiesc pe plantele fanerogame, producând boala numită rugină; (și la sg.) ciupercă din acest ordin. — Din fr. **urédinale.**

URÉE s.f. Substanță organică incoloră, cristalizată, care se găsește în urină și în sânge (produsă de dezagregarea substanțelor azotoase în organismul animal) sau se obține pe cale sintetică, fiind folosită ca îngrășământ agricol sau la fabricarea unor mase plastice, a unor medicamente etc. [Pr.: *-re-e*] — Din fr. **urée.**

URÉMIC, -Ă, *uremici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la uremie, de uremie. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de uremie. — Din fr. **urémique.**

UREMÍE, *uremii,* s.f. Stare toxică datorată acumulării în sânge a ureei și a altor produse toxice pe care rinichiul bolnav nu le mai poate elimina. — Din fr. **urémie.**

URETÁN, *uretani,* s.m. (Chim.) Ester carbamic; carbamat. — Din fr. **uréthane,** germ. **Urethane.**

URETÉR, *uretere,* s.n. Fiecare dintre cele două canale cilindrice subțiri, membranoase, care unesc bazinetul cu vezica urinară. — Din fr. **uretère.**

URETERÁL, -Ă, *ureterali, -e,* adj. Care aparține ureterului, privitor la ureter. — Din fr. **urétéral.**

URETEROGRAFÍE, *ureterografii,* s.f. (Med.) Explorare radiologică a ureterelor. — Din fr. **urétérographie.**

URETRÁL, -Ă, *uretrali, -e,* adj. Care aparține uretrei, privitor la uretră. — Din fr. **urétral.**

URÉTRĂ, *uretre,* s.f. Canal membranos prin care circulă urina de la vezica urinară la exterior. [Var.: **urétru** s.n.] — Din fr. **urètre.**

URETRÍTĂ, *uretrite,* s.f. Boală care constă în inflamarea mucoasei uretrei. — Din fr. **urétrite.**

URETROSCÓP, *uretroscoape,* s.n. Instrument care servește la examinarea mucoasei uretrale. — Din fr. **urétroscope.**

URETROSCOPÍE, *uretroscopii,* s.f. (Med.) Explorare endoscopică a uretrei. — Din fr. **urétroscopie.**

URÉTRU s.n. v. **uretră.**

URGÉNT, -Ă, *urgenți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care necesită o rezolvare imediată, care nu poate fi amânat; grabnic. ✦ Spec. (Despre telegrame) Care este expediat cu precădere pentru a ajunge mai repede. — Din fr. **urgent,** lat. **urgens, -ntis.**

URGENTÁ, *urgentez,* vb. I. Tranz. A face ca o acțiune să se săvârșească mai repede; a accelera, a grăbi. — Din **urgent.**

URGENTÁRE, *urgentări,* s.f. Acțiunea de *a urgenta* și rezultatul ei. — V. **urgenta.**

URGÉNȚĂ, *urgențe,* s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este urgent; situație care necesită o rezolvare urgentă; necesitate de a rezolva imediat o problemă. ✧ Loc. adv. *De urgență* = imediat, numaidecât, repede, fără întârziere. — Din fr. **urgence.**

URGÍE, *urgii,* s.f. (Pop.) **1.** Nenorocire mare; năpastă. ✧ Loc. adj. *De urgie* = aducător de nenorocire. ✦ Dezlănțuire violentă de forțe ale naturii; prăpăd. **2.** Comportare, faptă, manifestare de om dușmănos, furios etc.; ură, furie. — Lat. **orgia.**

URGISÍ, *urgisesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Pop.) A provoca cuiva mari neplăceri, nedreptăți, persecuții. **2.** Refl. (Înv.) A se mânia, a se înfuria. — Din ngr. **orghízome** (după *urgie).*

URGISÍRE, *urgisiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) urgisi* și rezultatul ei. — V. **urgisi.**

URGISÍT, -Ă, *urgisiți, -te,* adj. **1.** (Pop.) Care are de îndurat mari neplăceri, necazuri, persecuții. ✦ (Despre obiecte) Aruncat, părăsit, desconsiderat. **2.** (Înv.; adesea substantivat) Nesuferit, rău, afurisit. ✦ Blestemat; necurat. — V. **urgisi.**

URIÁȘ, -Ă, *uriași, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Personaj fabulos din basme cu înfățișare omenească, de dimensiuni gigantice. **2.** S.m. și f. Persoană foarte înaltă și robustă. ✦ Fig. Personalitate cu merite excepționale într-un anumit domeniu; titan, gigant; colos. **3.** Adj. De proporții enorme, cu mult peste medie; enorm, colosal, gigantic. [Pr.: *-ri-aș*] — Din magh. **óriás.**

ÚRIC[1] adj. (În sintagma) *Acid uric* = acid organic natural prezent în cantități foarte reduse în sânge și eliminat de organism prin urină. — Din fr. **urique.**

URÍC[2], *urice,* s.n. **1.** (În Evul Mediu, în Moldova și în Maramureș) Moșie boierească sau mănăstirească care se bucura de privilegiul ereditar de imunitate. **2.** Act

de privilegiu acordat unui uric[2] (**1**); act de proprietate veşnică sau de donaţie acordat cuiva în trecut; *p. gener.* document, act; hrisov, zapis. [Acc. şi: *úric*] — Din magh. **örök.**

URICÁR, *uricari,* s.m., *uricare*, s.n. **1.** S.m. Persoană însărcinată să redacteze urice[2] (**2**) în cancelariile domneşti; logofăt, pisar. **2.** S.n. Colecţie de documente vechi. — **Uric[2]** + suf. *-ar.*

URICEMÍE, *uricemii,* s.f. Creştere patologică a cantităţii de acid uric din sânge. — Din fr. **uricémie.**

URICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **urâcios.**

URICIÚNE s.f. v. **urâciune.**

URINÁ, *urinez,* vb. I. Intranz. A elimina urina din vezica urinară. — Din fr. **uriner.**

URINÁL, *urinale,* s.n. Vas plat de sticlă sau de material plastic prevăzut cu un gât, folosit de bărbaţii imobilizaţi la pat pentru urinare. — Din fr. **urinal.**

URINÁR, -Ă, *urinari, -e,* adj. Care aparţine organelor de secretare a urinei, privitor la aceste organe; care are funcţia de a forma, de a filtra, de a transporta şi de a evacua din organism urina. — Din fr. **urinaire.**

URINÁRE, *urinări,* s.f. Acţiunea de *a urina* şi rezultatul ei. — V. **urina.**

URÍNĂ, *urine,* s.f. Lichid secretat de rinichi, produs al metabolismului, depozitat în vezica urinară şi eliminat din organism prin uretră. — Din fr. **urine,** lat. **urina.**

URINIFÉR, -Ă, *uriniferi, -e,* adj. Privitor la urină sau la organele urinare, care aparţine urinei sau organelor urinare; de urină. — Din fr. **urinifère.**

URINÓS, -OÁSĂ, *urinoşi, -oase,* adj. De urină, referitor la urină. — Din fr. **urineux.**

URÎ, *urăsc,* vb. IV. **1.** Tranz. A purta cuiva un sentiment de duşmănie, a manifesta aversiune faţă de cineva sau de ceva. **2.** Refl. impers. (Construit cu dativul) A se plictisi, a se sătura de ceva sau de cineva. ✧ Expr. *A i se urî cu viaţa* = a nu mai dori să trăiască. — Lat. ***horrire** *(= horrere, horrescere).*

URLÁ, *úrlu,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre oameni şi animale) A scoate urlete (**1**) specifice. ✦ Intranz. şi tranz. P. anal. (Despre oameni) A vorbi cu tonul foarte ridicat; a striga, a ţipa; a plânge cu hohote; a cânta foarte tare (şi nearmonios). ✦ Fig. (Despre o colectivitate umană) A clocoti, a fremăta, a se agita. **2.** (Despre vânt, viscol, ape etc.; la pers. 3) A produce zgomote puternice; a vâjâi, a vui. — Lat. **ululare.**

URLÁT s.n. Faptul de *a urla.* — V. **urla.**

URLÁŢI s.m. pl. (Reg.; în expr.) *A se duce pe urlaţi* = a fugi repede de undeva (urlând). — Din **urla.**

URLĂTÓR, -OÁRE, *urlători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care urlă sau care vuieşte. **2.** S.f. Pârâu care curge cu zgomot din înălţimea unui munte; *p. ext.* cascadă. — **Urla** + suf. *-ător.*

ÚRLET, *urlete,* s.n. **1.** Strigăt puternic şi prelung scos de oameni sau de animale. ✦ Vorbă cu tonul foarte ridicat; strigăt. ✦ Plâns cu hohote, violent şi zgomotos. ✦ Executare a unui cântec cu tonul foarte ridicat (şi în mod nearmonios). ✦ Fig. Clocot, freamăt. **2.** Zgomot puternic produs de elemente ale naturii, de arme de foc etc.; vuiet. — **Urla** + suf. *-et.*

URLÓI, *urloaie,* s.n. (Pop.) Burlan. — Et. nec. Cf. u r l a.

URLUÍ, *urluiesc,* vb. IV. Tranz. A măcina mare unele boabe de cereale pentru a face urluială. [Var.: **uruí** vb. IV] — Din magh. **örölni.**

URLUIÁLĂ, *urluieli,* s.f. Boabe de cereale măcinate mare şi întrebuinţate ca hrană pentru animale. [Var.: **uruiálă** s.f.] — **Urlui** + suf. *-eală.*

URLUÍT, -Ă, *urluiţi, -te,* adj. (Despre unele boabe de cereale) Măcinat mare, transformat în urluială. [Var.: **uruít, -ă** adj.] — V. **urlui.**

URLUITOÁRE, *urluitori,* s.f. Maşină cu care se urluiesc boabele sau turtele furajere de seminţe oleaginoase. [Pr.: *-lu-i-*. — Var.: **uruitoáre** s.f.] — **Urlui** + suf. *-toare.*

URLÚP interj. Cuvânt care imită sunetele caracteristice scoase de porumbei sau de alte păsări. — Onomatopee.

URM, *urmi,* s.m. (Bot.) Mojdrean. — Lat. **ornus** (după *ulm).*

URMÁ, *urmez,* vb. I. **1.** Tranz. şi intranz. A merge în urma cuiva; *p. ext.* a pleca împreună cu cineva, a însoţi. ✦ Tranz. A fi alături de cineva (într-o acţiune). **2.** Tranz. A merge înainte pe un anumit traseu, pe un anumit drum. ✦ Tranz. şi intranz. A respecta o anumită indicaţie primită, a se conduce după o idee, un principiu etc.; a urmări; a se conforma. **3.** Tranz. şi intranz. A frecventa o formă de învăţământ. **4.** Tranz. şi intranz. A veni, în timp, după cineva sau ceva (luându-i locul); a succeda. ✦ Intranz. A succeda cuiva într-un post, într-o demnitate; a înlocui pe cineva. ✦ Intranz. A-şi avea locul după cineva sau ceva într-o ierarhie. **5.** Tranz. şi intranz. A duce mai departe un lucru început; a continua. ✦ Spec. A continua vorba începută, textul început; a spune sau a scrie mai departe. **6.** Intranz. A avea loc, a se produce, a se îndeplini (după...). ✦ A rezulta, a însemna. **7.** Tranz. (Cu valoare de semiauxiliar) A trebui, a fi nevoie. — Din **urmă.**

URMÁRE, *urmări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a urma* şi rezultatul ei. ✧ Loc. conj. *Prin* (sau, înv., *în) urmare* = aşadar, deci. ✦ Consecinţă, efect. **2.** (Înv.) Procedeu, faptă, purtare. — V. **urma.**

URMÁŞ, -Ă, *urmaşi, -e,* s.m. şi f. **1.** Continuator al unei familii (considerat în raport cu cei din generaţiile anterioare lui); descendent, odraslă. ✦ Moştenitor (de bunuri materiale). **2.** Succesor într-o demnitate, într-o funcţie. **3.** Continuator al unei opere, al unei tradiţii. — **Urmă** + suf. *-aş.*

ÚRMĂ, *urme,* s.f. **1.** Semn concret lăsat de cineva sau de ceva pe locul unde a trecut, a stat etc. ✧ Loc. prep. *Pe urma* sau *pe urmele cuiva* (sau *a ceva)* = pe unde a fost, a existat, a trecut cineva (sau ceva). *(De) pe urma...* = din cauza, ca urmare a..., drept consecinţă a... ✧ Loc. vb. *A fi pe urma* (sau *pe urmele) cuiva* = a urmări. ✧ Expr. *A merge* (sau *a călca) pe urmele cuiva* = a avea calităţile, defectele, apucăturile, comportarea (bună sau rea a) cuiva, a semăna cu cineva (în comportare); a imita pe cineva. *A pierde* (sau *a nu mai şti, a nu mai da de) urma* (sau *urmele) cuiva* = a nu mai şti nimic despre cineva. *Nici urmă* sau *fără urmă (de)...* = deloc, niciun pic. *A da de* (sau *a găsi) urma* (sau *urmele) cuiva* = a obţine unele date cu privire la o persoană pe care o caută. **2.** Punct sau stadiu final; sfârşit. ✧ Loc. adj. *Din* (sau *de pe) urmă* = **a)** de la sfârşit, ultim; **b)** precedent. *Din urmă* = **a)** din spate, dindărăt; **b)** de la locul unde a rămas. ✧ Loc. adv. *În urmă* = **a)** în spate, îndărăt; **b)** mai târziu, apoi; **c)** mai de mult. *Pe urmă* = mai târziu, ulterior. *(Până) la urmă* = la sfârşit de tot. *În cele din* (sau *de pe) urmă* = la sfârşitul unui şir, unei succesiuni; în sfârşit. ✧ Loc. prep. *În urma...* = **a)** în spatele, după..., la sfârşitul...; **b)** drept urmare, datorită... *De pe urma...* = după moartea cuiva, drept moştenire de la cineva. ✧ Expr. *A rămâne în urmă* = a se lăsa întrecut de alţii pe drum sau în activitate, în muncă. *A fi* (sau *a merge, a rămâne) în urmă* = (despre ceas) a merge mai încet, arătând o oră mai mică decât cea oficială. *La urma urmei* (sau *urmelor)* = în cele din urmă; în definitiv; în concluzie. ✦ (Înv.) Urmare, consecinţă, rezultat. **3.** (Mat.) Punct în care o dreaptă intersectează o anumită suprafaţă. ✦ Dreaptă de-a lungul căreia o suprafaţă intersectează altă suprafaţă. **4.** (Mai ales la pl.) Rămăşiţe, vestigii. **5.** Cantitate foarte mică, abia perceptibilă, din ceva. — Lat. ***orma.**

URMĂRÍ, *urmăresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A merge, a se deplasa, a fugi după cineva, pe urmele cuiva (pentru a supraveghea, pentru a ajunge, a prinde). ✦ A ţine pe cineva sub observaţie; a supraveghea. ✦ A face demersuri judiciare împotriva cuiva. **2.** A se conduce după un anumit principiu, după o anumită concepţie călăuzitoare. **3.** A însoţi pe cineva sau ceva cu privirile, cu gândul. ✦ A privi ceva în mişcare, în desfăşurare. **4.** Fig. A obseda, a chinui, a tortura. **5.** A studia o problemă, o temă, activitatea cuiva etc. cu un anumit scop (practic). ✦ A asculta cu atenţie o expunere orală, executarea unei compoziţii muzicale etc. **6.** A avea drept scop, a tinde la... — **Urmă** + suf. *-ări.*

URMĂRÍRE, *urmăriri,* s.f. Acţiunea de *a urmări* şi rezultatul ei. ✦ Acţiune ofensivă de luptă, executată de trupe în scopul nimicirii inamicului care se retrage. — V. **urmări.**

URMĂRÍT, -Ă, *urmăriţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care este căutată de organele judiciare, poliţieneşti etc. (pentru o infracţiune comisă). — V. **urmări.**

URMĂRITÓR, -OÁRE, *urmăritori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care urmăreşte pe cineva (pentru a supraveghea, a prinde, a aresta). — **Urmări** + suf. *-tor.*

URMĂTÓR, -OÁRE, *următori, -oare,* adj. **1.** Care urmează după cineva sau ceva (în spaţiu sau în timp). ✦ (Substantivat) Persoană chemată (după alta) să fie servită, întrebată etc. ✦ (Substantivat, înv.) Urmaş, succesor. ✦ Care este arătat în cele ce urmează. **2.** (Înv.) Care urmează întocmai un sfat, o poruncă. — **Urma** + suf. *-ător.*

URMULÍŢĂ, *urmuliţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *urmă;* urmuşoară, urmuţă. — **Urmă** + suf. *-uliţă.*

URMUŞOÁRĂ, *urmuşoare,* s.f. (Pop.) Urmuliţă. — **Urmă** + suf. *-uşoară.*

URMÚŢĂ, *urmuţe,* s.f. (Pop.) Urmuliţă. — **Urmă** + suf. *-uţă.*

ÚRNĂ, *urne,* s.f. **1.** Vas de pământ sau de bronz, de capacităţi şi de forme diferite, în care se păstrau în Antichitate unele lichide. **2.** Vas în care se păstrează cenuşa morţilor incineraţi; cenuşar (**I 3**). **3.** Cutie prevăzută cu o deschizătură îngustă, pe unde se introduc buletine de vot, numerele unei loterii etc. — Din fr. **urne,** lat. **urna.**

URNÍ, *urnesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) mişca, a (se) deplasa (cu greu) din locul unde se află. ✦ Tranz. A pune în funcţiune, a porni o maşină, un sistem tehnic. — Din sl. **urinonti.**

URNÍRE, *urniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) urni* şi rezultatul ei. — V. **urni.**

UROBACTÉRIE, *urobacterii,* s.f. Microb existent în depozitele care conţin substanţe azotate în descompunere. — Din fr. **urobactérie.**

UROBILÍNĂ s.f. Pigment biliar de culoare galbenă-brună a cărui prezenţă în cantităţi mari în urină indică un proces patologic hepatic. — Din fr. **urobiline.**

UROBILINOGÉN s.n. Compus organic format în intestin prin reducerea bilirubinei, reabsorbit apoi numai în parte prin peretele intestinal şi redat ficatului. — Din fr. **urobilinogène.**

UROCORDÁT, *urocordate,* s.n. (Zool.) Tunicier. — Din fr. **urocordés.**

UROCULTÚRĂ, *uroculturi,* s.f. Probă de laborator prin care se cercetează cultura microbiană din urină. — Din fr. **uroculture.**

URODÉL, *urodele,* s.n. (Zool.) Caudat. — Din fr. **urodèles.**

UROGENITÁL, -Ă, *urogenitali, -e,* adj. Care se referă la aparatul urinar şi la cel genital, care cuprinde aceste două aparate. — Din fr. **urogénital.**

UROGRAFÍE, *urografii,* s.f. Radiografie a aparatului urinar. — Din fr. **urographie.**

UROLÓG, -Ă, *urologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în urologie. — Din fr. **urologue.**

UROLÓGIC, -Ă, *urologici, -ce,* adj. (Med.) De urologie. — Din fr. **urologique.**

UROLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază anatomia, fiziologia și patologia aparatului urinar. — Din fr. **urologie.**

UROMÉTRU, *urometre,* s.n. Aparat care servește la determinarea densității urinei. — Din fr. **uromètre.**

UROSCOPÍE, *uroscopii,* s.f. Examinare a aparatului urinar cu ajutorul endoscopului. — Din fr. **uroscopie.**

UROTROPÍNĂ s.f. Medicament pe bază de formaldehidă și amoniac, folosit ca antiseptic al căilor urinare. — Din fr. **urotropine.**

URS, *urși,* s.m. **1.** Mamifer omnivor cu trupul masiv, acoperit de o blană brună-negricioasă sau roșcată, cu botul ascuțit și cu coada scurtă *(Ursus arctos).* ✧ Expr. *A vinde pielea ursului din pădure* = a conta pe un lucru înainte de a fi sigur că-l poți obține. *A trage nădejde ca ursul de coadă* = a nădăjdui lucruri imposibil de realizat. *A se aduna ca la urs* = a se aduna în număr foarte mare. ✦ Epitet dat unui om greoi, ursuz, nesociabil. ✧ Compus: *Urs-alb* (sau *-polar)* = specie de urs cu blana albă, care trăiește în regiunile arctice *(Ursus maritimus).* **2.** (Reg.) Boț de mămăligă cu brânză la mijloc. **3.** (Reg.) Fiecare dintre grinzile longitudinale ale unui pod de lemn. ✦ Fiecare dintre stâlpii care susțin talpa prispei la casele țărănești. — Lat. **ursus.**

URSÁR, *ursari,* s.m. (Înv.) Bărbat (de obicei țigan) care avea urși dresați pe care îi punea să joace. — **Urs** + suf. *-ar.*

ÚRSĂ, *urse,* s.f. (Astron.; livr.; în sintagma) *Ursa-Mare* (sau *-Mică)* = Carul-Mare (sau -Mic), v. *car.* — Din lat. **ursa,** fr. **ourse.**

URSĂRÉSC, -EÁSCĂ, *ursărești,* adj. **1.** (Rar) Care aparține ursului, privitor la urs. **2.** (Înv.) Care aparține ursarului, (făcut) de ursar, privitor la ursar. — **Ursar** + suf. *-esc.*

URSĂRÍME s.f. (Rar) Mulțime de ursari, totalitatea ursarilor. — **Ursar** + suf. *-ime.*

URSĂRÍȚĂ, *ursărițe,* s.f. (Rar) Nevastă de ursar; *p. ext.* țigancă. — **Ursar** + suf. *-iță.*

URSÍ, *ursesc,* vb. IV. Tranz. (În superstiții) A hotărî dinainte soarta unei ființe sau a unui lucru; a meni, a predestina. ✦ A face cuiva farmece, vrăji. — Din ngr. **oríso** (viit. lui *orízo).*

URSÍDĂ, *urside,* s.f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore, având ca tip ursul; (și la sg.) animal din această familie. — Din fr. **ursidé.**

URSÍN, -Ă, *ursini, -e,* adj. (Rar; despre oameni) Lat în spate. — Din fr. **oursin.**

URSÍRE, *ursiri,* s.f. Faptul de *a ursi.* — V. **ursi.**

URSÍT, -Ă, *ursiți, -te,* adj., s.f. (În superstiții) **1.** Adj. Hotărât de soartă; menit, predestinat. ✦ (Substantivat) Persoană considerată ca fiind menită să devină soț (sau soție) cuiva; ursitor (**1**). **2.** S.f. Destin, soartă; fatalitate. **3.** S.f. Ursitoare, v. *ursitor* (**2**). — V. **ursi.**

URSITÓR, -OÁRE, *ursitori, -oare,* adj., s.f. (În superstiții) **1.** Adj. Care ursește. ✦ (Substantivat) Persoană considerată ca fiind menită să devină soț (sau soție) cuiva; ursit (**1**). **2.** S.f. (În mitologia populară românească) Zână căreia i se atribuie rolul de a hotărî sau a prezice soarta noului-născut. **3.** S.f. (Înv.) Soartă, destin; fatalitate. — **Ursi** + suf. *-tor.*

URSOÁICĂ, *ursoaice,* s.f. **1.** Femela ursului; ursoaie (**1**). **2.** (Reg.) Coș de sobă care trage fumul de la o sobă lăturalnică și îl transportă într-un coș mai mare; coș de nuiele lipite cu pământ, construit deasupra cuptorului, prin care iese fumul până la acoperiș; ursoaie (**2**). **3.** (Reg.) Stâlp sau bârnă de susținere la o construcție; ursoaie (**3**). — **Urs** + suf. *-oaică.*

URSOÁIE, *ursoi,* s.f. **1.** (Rar) Ursoaică (**1**). **2.** (Înv. și reg.) Ursoaică (**2**). **3.** (Înv. și reg.) Ursoaică (**3**). ✦ Fiecare dintre bârnele în ale căror scobituri se fixează jugul joagărului. [Pr.: *-soa-ie*. — Pl. și: *ursoaie*] — **Urs** + suf. *-oaie.*

URSÓN, (**2**) *ursoane,* s.n. **1.** Țesătură care imită blana de urs. **2.** Palton, haină confecționată din urson (**1**). — Din fr. **ourson.**

URSULÉȚ, *ursulești,* s.m. Diminutiv al lui *urs;* pui de urs. — **Urs** + suf. *-uleț.*

URSULÍNĂ, *ursuline,* s.f. Călugăriță dintr-un ordin catolic care se ocupă de educația fetelor și cu îngrijirea bolnavilor. — Din fr. **ursuline.**

URSÚZ, -Ă, *ursuzi, -e,* adj. (Despre oameni și manifestările lor; adesea substantivat) Morocănos, posac, neprietenos, necomunicativ, nesociabil. ✦ Fig. Lipsit de atracție, de căldură; respingător. [Var.: (pop.) **hursúz, -ă** adj.] — Din tc. **uğursuz.**

URSUZÉNIE s.f. (Rar) Atitudine morocănoasă, posacă, neprietenoasă; comportare de om ursuz; ursuzlâc. — **Ursuz** + suf. *-enie.*

URSUZLÁC s.n. (Înv.) **1.** Nenoroc, ghinion; pacoste. **2.** Ursuzenie. [Var.: **hursuzlâc** s.n.] — Din tc. **uğursuzluk.**

URȘINÍC, *urșinice,* s.n. (Înv.) Catifea. — Et. nec.

URTICACÉE, *urticacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, prevăzute adesea cu peri aspri urzicători; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **urticacée.**

URTICÁNT, -Ă, *urticanți, -te,* adj. Care urzică, pișcă; usturător. — Din fr. **urticant.**

URTICÁRE s.f. v. **urticarie.**

URTICÁRIE, *urticarii,* s.f. Erupție cutanată, constituită din papule izolate ori confluente, însoțită de prurit. ✦ P. gener. (Pop.) Eczemă. [Var.: **urticáre** s.f.] — Din fr. **urticaire.**

URUÍ[1] vb. IV v. **hurui.**

URUÍ[2] vb. IV v. **urlui.**

URUIÁLĂ s.f. v. **urluială.**

URUIÓC, *uruioace,* s.n. (Pop.) Parte a urzelii de la capătul pânzei, care nu se mai poate țese și care se taie și se aruncă atunci când se scoate pânza din război. [Pr.: *-ru-ioc*] — Cf. ucr. u r y v o k, sb. u r i v a k.

URUÍT, -Ă adj. v. **urluit.**

URUITOÁRE s.f. v. **urluitoare.**

URUITÚRĂ s.f. v. **huruitură.**

URZEÁLĂ, *urzeli,* s.f. **1.** Ansamblul firelor textile paralele montate în războiul de țesut, printre care se trece firul de bătătură pentru a se obține țesătura. **2.** Fig. (Rar) Alcătuire, conformație, structură. **3.** Fig. Intrigă, uneltire, complot. — **Urzi** + suf. *-eală.*

URZÍ, *urzesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pregăti, a întinde, a așeza urzeala (**1**) în războiul de țesut pentru a începe țesutul. **2.** Fig. A fonda, a întemeia; a clădi; a concepe, a alcătui. ✦ Intranz. (Reg.) A lua ființă, a se forma, a se înfiripa. ✦ A născoci, a scorni, a inventa. **3.** Fig. A pune la cale o acțiune (reprobabilă); a unelti, a complota. — Lat. **ordire** (= *ordiri).*

URZICÁ, *urzic,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) produce o usturime dureroasă (și o iritație) a pielii prin atingere de sau cu urzici ori de sau cu alte plante (ori animale) urticante. **2.** Tranz. Fig. A ironiza, a persifla. — Din **urzică.**

URZICÁRE, *urzicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) urzica* și rezultatul ei. — V. **urzica.**

URZICÁT, -Ă, *urzicați, -te,* adj. Care are pielea iritată, bășicată de urzici (sau de alte plante ori de animale). — V. **urzica.**

URZÍCĂ, *urzici,* s.f. **1.** Gen de plante erbacee din familia urticaceelor, cu tulpina și frunzele acoperite cu peri urticanți, folosite în industria textilă, în medicină și în alimentație *(Urtica);* plantă din acest gen. ✧ Compus: *urzică-moartă* = plantă erbacee medicinală cu flori roșii-purpurii *(Lamium maculatum).* **2.** Țesătură fabricată din fibrele urzicii (**1**), din care se confecționează saci. **3.** Compus: (Zool.) *urzică-de-mare* = nume dat unor specii de actinii ale căror tentacule sunt urticante. — Lat. **urdica** *(= urtica).*

URZICĂTÓR, -OÁRE, *urzicători, -oare,* adj. Care urzică, care produce usturime. ✦ Fig. Caustic, sarcastic, ironic. — **Urzica** + suf. *-ător.*

URZICĂTÚRĂ, *urzicături,* s.f. Iritație a pielii în urma atingerii cu urzici, cu alte plante sau cu animale urticante. — **Urzica** + suf. *-ătură.*

URZICÚȚĂ, *urzicuțe,* s.f. Diminutiv al lui *urzică.* — **Urzică** + suf. *-uță.*

URZÍRE, *urziri,* s.f. Acțiunea de *a urzi* și rezultatul ei; urzit. — V. **urzi.**

URZÍT s.n. Urzire. — V. **urzi.**

URZITÓR, -OÁRE, *urzitori, -oare,* s.m. și f., *urzitori,* s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care urzește pânza. ✦ Fig. Uneltitor, conspirator, complotist. **2.** S.f., s.n. Mașină de urzit pânza. [Pl.: (**2,** n.) **urzitoare**] — **Urzi** + suf. *-tor.*

USCÁ, *usúc,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A scoate sau a-și pierde umiditatea printr-un procedeu mecanic, prin expunere la soare, la vânt, la foc etc.; a (se) zbici, a (se) zvânta. ✧ Expr. (Refl.) *A i se usca gura* (sau *gâtul)* ori *a se usca de sete* = a avea o senzație puternică de sete. (Absol.) *Bea de usucă* = bea foarte mult. ✦ Refl. (Despre ochi) A înceta să mai plângă; (despre lacrimi) a înceta să mai curgă. **2.** Tranz. A deshidrata legume, fructe, pește pentru a le putea conserva. **3.** Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă vlaga, a slăbi sau a face să devină slab, palid; *p. ext.* a (se) chinui, a (se) consuma. ✦ Refl. (Despre organe sau părți ale corpului) A se atrofia. **4.** Refl. (Despre plante, frunze, flori) A-și pierde seva; a se veșteji, a se ofili. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A face pe cineva să cheltuiască mult; a ruina, a sărăci. **6.** Refl. Fig. (Fam.) A suferi lipsuri, privațiuni, a duce o viață grea. — Lat. **exsucare.**

USCÁRE, *uscări,* s.f. Acțiunea de *a (se) usca* și rezultatul ei; uscat[1]. — V. **usca.**

USCÁT[1] s.n. Uscare. — V. **usca.**

USCÁT[2]**, -Ă,** *uscați, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Lipsit de umezeală; zbicit, zvântat. ✦ (Despre timp) Secetos. ✦ (Despre pământ) Neroditor, neproductiv, sterp (din cauza lipsei de apă). ✦ (Despre gură sau gât) Care dă o senzație puternică de sete; lipsit de salivă. ✦ (Despre ochi) Lipsit de lacrimi, de strălucire. ✦ (Despre ten, piele, păr) Lipsit de grăsime. ✦ (Despre tuse) Fără flegmă, fără expectorație; sec. ✦ Fig. (Despre voce, timbru, sunete; adesea adverbial) Rigid, spart, aspru. **2.** (Despre unele alimente) Conservat prin deshidratare. **3.** (Despre ființe) Slab, uscățiv; (despre organe sau părți ale corpului) atrofiat. **4.** (Despre plante, frunze, flori) Fără sevă; mort; veștejit, ofilit. **II. 1.** S.n. Suprafața globului neacoperită de apele oceanului planetar; pământ. ✧ Expr. *A se zbate ca peștele pe uscat* = a lupta cu mari greutăți. *A fi dracul pe uscat* = a fi șiret, abil, rău. **2.** S.n. art. (Mar.) Vânt dinspre uscat. — V. **usca.**

USCĂCIÓS, -OÁSĂ, *uscăcioși, -oase,* adj. **1.** Care are un aspect uscat, care este lipsit de umezeală. **2.** Slab, uscățiv. — **Usca** + suf. *-ăcios.*

USCĂCIÚNE s.f. **1.** Însușirea de a fi uscat. ✦ Senzație puternică de sete, de căldură, de înecăciune (pe care o simte cineva în gură, în gât etc.). **2.** Secetă. — **Usca** + suf. *-ăciune.*

USCĂTÓR, -OÁRE, *uscători, -oare,* adj., s.n., s.f. **1.** Adj. Care usucă, care zvântă. **2.** S.n. Aparat, mașină sau instalație folosită la uscarea artificială a unor materiale. **3.** S.f. (Rar) Uscătorie. — **Usca** + suf. *-ător.*

USCĂTORÍE, *uscătorii,* s.f. Instalație folosită la uscarea termică a unor produse agricole, industriale, casnice etc.; local, încăpere în care se află o asemenea instalație. ✦ Spec. Cameră sau grup de camere servind la uscarea rufelor. — **Uscător** + suf. *-ie.*

USCĂTÚRĂ, *uscături,* s.f. **1.** Creangă subțire și uscată. ✦ Așchie, surcea. **2.** (Mai ales la pl.) Mâncare uscată, care se poate mânca rece (și fără o pregătire specială). ✦ Uscățea, v. *uscățel* (**3**). — **Usca** + suf. *-ătură.*

USCĂTUREÁ, -ÍCĂ, *uscăturele,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *uscătură.* — **Uscătură** + suf. *-ea.* — **Uscăturică**: cu schimbarea de sufix.

USCĂȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *uscăței, -ele,* adj., s.f. **1.** Adj. Diminutiv al lui *uscat*[2] (**I**). **2.** S.f. pl. Crengi subțiri și uscate; uscături (**1**). **3.** S.f. (Mai ales la pl.) Prăjitură făcută din bucățele de aluat prăjite în grăsime sau coapte la cuptor; uscătură (**2**). — **Uscat**[2] + suf. *-el.* — **Uscățică**: cu schimbare de sufix.

USCĂTÍV, -Ă, *uscători, -e,* adj. (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Slab, uscat, costeliv. — **Uscat**[2] + suf. *-iv.*

USCIOÁRĂ s.f. v. **ușcioară.**

USCIÓR s.m. v. **ușor**[1].

USLÁȘ, *uslași,* s.m. Membru al unităților de luptă antiteroriste. — *U*[nitate] *S*[pecială] de *L*[uptă] *A*[ntiteroristă] + suf. *-aș.*

ÚSNĂ, *usne,* s.f. (Pop.) **1.** Marginea de sus (de obicei răsfrântă) a unei oale sau a altui vas adânc; gură, buză. ✦ Marginea (răsfrântă) de jos a unui clopot. ✦ Marginea de sus a unei luntre. **2.** Ghizd al fântânii (de la nivelul solului în sus). ✦ Parte mai largă la baza puțurilor ocnelor vechi de sare, formând un prag pe care se așază o armătură de lemn. — Din sl. **ustĭna.**

USTÁȘ, *ustași,* s.m. Membru al unei organizații naționaliste croate create în 1929. — Din sb. **ustaš.**

USTENSÍLĂ, *ustensile,* s.f. Obiect care se folosește la executarea unor operații în gospodărie, în laborator, în diferite meserii; unealtă, instrument. — Din fr. **ustensile.**

USTILAGINÁLE s.f. pl. Ordin de ciuperci parazite care provoacă diferite boli plantelor cultivate. — Din fr. **ustilaginales.**

USTURÁ, pers. 3 *ústură,* vb. I. Tranz. A produce cuiva o senzație dureroasă de înțepătură, de urzicare sau de arsură. ✦ Fig. A provoca cuiva o durere fizică sau morală; a lovi, a îndurera. — Lat. **ustulare.**

USTURÁRE, *usturări,* s.f. Acțiunea de *a ustura* și rezultatul ei. — V. **ustura.**

USTURĂTÓR, -OÁRE, *usturători, -oare,* adj. Care ustură, care produce usturime. ✦ Fig. Care provoacă o durere sufletească, o jignire; tăios, caustic, incisiv. — **Ustura** + suf. *-ător.*

USTURĂTÚRĂ, *usturături,* s.f. Usturime. — **Ustura** + suf. *-ătură.*

USTURÍME, *usturimi,* s.f. Senzație dureroasă caracteristică, provocată de o înțepătură, de o arsură, de urzicare, de un miros înțepător etc.; usturătură. — **Ustura** + suf. *-ime.*

USTURÓI s.m. Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu gust și miros caracteristic, cu frunze lanceolate, al cărei bulb, format din mai mulți bulbi mici de formă lunguiață, are gust usturător, este bogat în substanțe nutritive și comestibil; ai[4] *(Allium sativum).* ✧ Compus: *usturoi-sălbatic* = samuraslă. ✦ P. restr. Bulbul acestei plante; cățel din bulbul acestei plante. — **Ustura** + suf. *-oi.*

USTUROIÁ, *usturoiez,* vb. I. Tranz. A pune (mult) usturoi într-o mâncare, a condimenta, a iuți cu usturoi. — Din **usturoi.**

USTUROIÁT, -Ă, *usturoiați, -te,* adj. Cu gust iute de usturoi sau cu miros de usturoi; preparat cu mult usturoi. — V. **usturoia.**

USTUROÍȚĂ, *usturoițe,* s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu miros puternic de usturoi, cu flori mici, albe, întrebuințată în medicină; aișor *(Alliaria officinalis).* [Acc. și: *usturóiță*] — **Usturoi** + suf. *-iță.*

USÚC, *usucuri,* s.n. Substanță unsuroasă, albă-gălbuie, secretată de glandele sebacee și sudoripare ale ovinelor, care protejează fibrele de lână, menținându-le rezistența și elasticitatea. ✦ Apă unsuroasă rezultată din prima spălare a lânii (și folosită în medicina populară la tratamentul scabiei). — Lat. **suc(c)us** + **usuc** (prez. ind. al lui *usca).*

UȘ interj. Cuvânt cu care se alungă păsările. — Onomatopee.

UȘÁR, *ușari,* s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Dregător însărcinat cu paza porții domnești, cu primirea solilor și introducerea lor la domn. [Var.: **ușer** s.m.].

UȘÁRNIC, -Ă, *ușarnici, -ce,* s.m. și f., adj. (Pop. și depr.) (Persoană) care umblă pe la ușile altora, căreia nu-i place să stea acasă. — **Ușă** + suf. *-arnic.*

ÚȘĂ, *uși,* s.f. **1.** Deschizătură de formă regulată lăsată în peretele unei clădiri, la un vehicul, la o mobilă, pentru a permite intrarea (și ieșirea); ansamblu format dintr-un cadru fix de care se prinde o tăblie mobilă de lemn sau de metal care închide sau deschide această deschizătură; *p. restr.* tăblia din acest ansamblu. ✧ *Ușă domnească* (sau *împărătească)* sau *ușa raiului* = intrarea principală a altarului. ✧ Loc. adv. *La ușă* = foarte aproape. ✧ Loc. prep. *La ușa...* = în imediata apropiere (a...). ✧ Expr. *A(-și) deschide (larg* sau *amândouă) ușile* = a lăsa intrarea liberă; a primi cu bucurie pe cineva în casă. *A lăsa* (pe cineva) *după ușă* = a nesocoti (pe cineva), a nu da (cuiva) nici o atenție. *A sta după ușă* = a fi nebăgat în seamă; a sta deoparte, izolat. *A bate la ușă* = (despre termene, evenimente etc.) a fi foarte aproape, a fi iminent. **2.** Fig. Casă, locuință. ✧ Expr. *(A bate, a cere, a crește* etc.) *pe la ușile oamenilor* = (a munci) pe la alții, (a trăi) din mila altora. *A umbla din ușă-n ușă* = a cerși. — Lat. ***ustia** (pl., devenit sg., al lui ***ustium** = *ostium).*

UȘCHEÁLĂ s.f. (Arg.) **1.** Hoinăreală. **2.** Plecare precipitată, pe neașteptate dintr-un loc. — **Ușchi** + suf. *-eală.*

UȘCHÍ, *ușchesc,* vb. IV. Refl. (Arg.) A pleca repede și pe neobservate dintr-un loc. — Et. nec.

UȘCHÍRE, *ușchiri,* s.f. Acțiunea de *a se ușchi.* — V. **ușchi.**

UȘCHÍT, -Ă, *ușchiți, -te,* adj. (Arg.) **1.** Care a plecat, a dispărut repede și pe neobservate dintr-un loc. **2.** Care are comportări ieșite din comun, original. ✦ Zăpăcit. — V. **ușchi.**

UȘCIOÁRĂ, *ușcioare,* s.f. (Rar) Ușiță. [Var.: **uscioáră** s.f.] — **Ușiță** + suf. *-ioară.*

UȘCIÓR s.m. v. **ușor**[1].

UȘÉR s.m. v. **ușar.** — **Ușă** + suf. *-ar.*

UȘIÉR, *ușieri,* s.m. Om de serviciu la unele instituții publice (care stătea la ușă). [Pr.: *-și-er*] — **Ușă** + suf. *-ier* (după fr. *huissier).*

UȘÍȚĂ, *ușițe,* s.f. Diminutiv al lui *ușă;* ușuliță, ușuță, ușcioară. — **Ușă** + suf. *-iță.*

UȘÓR[1]**,** *ușori,* s.m. Fiecare dintre cei doi stâlpi verticali de care se prind canaturile porții sau ale ușii; părțile laterale ale tocului ușii sau ferestrei. [Var.: **usciór, ușciór** s.m.] — Lat. **osteolum.**

UȘÓR[2]**, -OÁRĂ, (I, II)** *ușori, -oare,* adj., **(III)** adv. **I.** Adj. **1.** Care are greutate mică, care cântărește puțin, care exercită o presiune redusă asupra suprafeței pe care stă. ✧ *Industrie ușoară* = grup de ramuri industriale care produc bunuri de consum și articole tehnice necesare industriei, agriculturii, transporturilor etc. *Categorie ușoară* = categorie la box, lupte și haltere, care cuprinde sportivi cu greutatea corpului între 57 și 61 kg. ✧ Expr. *Fie-i țărâna ușoară!* = (formulă rostită la înmormântarea sau la pomenirea unui mort) să se odihnească în pace! ✦ (Despre materiale) Cu greutate specifică redusă. ✦ Care nu poartă sau nu conține greutăți. ✧ Expr. *(A fi) cu inima ușoară* = (a fi) vesel, voios. (Adverbial) *(A fi) îmbrăcat ușor* = (a fi) îmbrăcat cu haine subțiri. ✦ (Despre trupe) Care poartă armament puțin, putându-se deplasa cu repeziciune. **2.** (Despre alimente) Care se digeră cu ușurință, care nu cade greu la stomac. **3.** Iute, sprinten, vioi. ✦ Suplu, gingaș, fin. ✦ (Despre pas; *p. ext.* despre mers) Care abia atinge pământul; *p. ext.* fără zgomot. **4.** (Despre urme, linii etc.) Care este (sau pare a fi) făcut printr-o apăsare slabă sau de un corp cu greutate redusă. **5.** Mic, puțin, redus (ca volum, amploare, consistență, intensitate). ✦ (Despre somn) Din care te trezești cu ușurință la cea mai mică gălăgie; *p. ext.* liniștit, odihnitor. ✦ (Despre forme de relief) Domol, lin[3], dulce. ✦ (Despre țesături; *p. anal.* despre aburi, ceață) Rar, subțire, fin. **II.** Adj. **1.** Care este lesne de suportat, de îndurat; (despre boli) lipsit de gravitate; (despre obligații materiale) care nu împovărează; mic. ✦ (Despre legi, pedepse) Lipsit de asprime; indulgent. ✦ (Despre viață, trai) Fără griji; comod, bun. ✧ (Reg.; substantivat; în expr.) *Mai cu ușorul* = mai bine, mai fără griji. **2.** Care nu prezintă dificultăți, care este lesne de înțeles sau de realizat; simplu. ✧ *Muzică ușoară* = gen muzical cult (vocal sau instrumental) larg accesibil publicului prin caracterul melodios, distractiv, prin tematica direct legată de preocupările, sentimentele, aspirațiile oamenilor. ✧ Loc. adv. (Pop.; substantivat) *Cu ușorul* = lesne, comod, fără pericol. ✦ (Despre drumuri) Bun, practicabil. **3.** Lipsit de seriozitate, superficial; frivol. ✧ *Moravuri ușoare* = purtări, practici imorale. ✦ Fără importanță; neînsemnat. **III.** Adv. **1.** Încet, domol, lin[3]; fără zgomot. **2.** Cu ușurință, fără efort; lesne, comod. **3.** Fără seriozitate; în mod superficial, ușuratic. ✧ Expr. *A lua ușor* sau *a trece ușor peste un lucru* = a nu acorda importanța cuvenită unui lucru. **4.** Puțin. [Var.: (înv. și reg.) **ușúre** adj., adv.] — Din [mai] **iușor** (înv. „ușor[2]" < lat. *levis* + suf. *-ușor).*

UȘUÍ, *ușuiesc,* vb. IV. Tranz. A alunga păsările (strigând „uș!"). — **Uș** + suf. *-ui.*

UȘULÍȚĂ, *ușulițe,* s.f. (Pop.) Ușiță. — **Ușă** + suf. *-uliță.*

UȘURÁ, *ușurez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A reduce sau a scădea din greutate. **2.** Fig. A(-și) alina, a(-și) potoli o suferință fizică sau morală. ✦ A (se) destăinui pentru a-și alina o durere sufletească. ✦ Refl. (Despre boli) A ceda, a slăbi, a se ameliora. ✦ Tranz. A înlesni, a facilita. **3.** A (se) elibera, a scoate sau a ieși de sub apăsarea unui lucru greu; a (se) despovăra. ✧ Expr. (Fam.) *A (se) ușura de bani* = a face să cheltuiască sau a cheltui o mare sumă de bani sau toți banii. ✦ Tranz. Fig. A scuti; a salva. — Din **ușor**[2]**.**

UȘURÁRE, *ușurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ușura* și rezultatul ei. ✧ Loc. adv. *Cu ușurare* = împăcat sufletește, mulțumit. — V. **ușura.**

UȘURÁT, -Ă, *ușurați, -te,* adj. **1.** Care a scăzut în greutate. **2.** Fig. Împăcat, liniștit sufletește, scăpat de o grijă. — V. **ușura.**

UȘURÁTIC, -Ă, *ușuratici, -ce,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de seriozitate (mai ales din punct de vedere moral); nesocotit; flușturatic, frivol. — **Ușor**[2] + suf. *-atic.*

UȘURĂTÁTE s.f. (Rar) Însușirea, caracterul a ceea ce este ușuratic; neseriozitate. ✦ Faptă, acțiune, atitudine ușuratică; frivolitate. — **Ușor**[2] + suf. *-ătate.*

UȘURĂTÓR, -OÁRE, *uşurători, -oare,* adj. (Rar) Care uşurează, alină, linişteşte, calmează. — **Uşura** + suf. *-ător.*

UȘÚRE adj., adv. v. **uşor[2].**

UȘURÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *uşurei, -ele,* adj., adv. Diminutiv al lui *uşor[2].* — **Uşor[2]** + suf. *-el, -ea, -ică.*

UȘURÍME s.f. (Rar) Uşurinţă. — **Uşor[2]** + suf. *-ime.*

UȘURÍNȚĂ, (**2**) *uşurinţe,* s.f. **1.** Faptul de a fi uşor (de făcut); facilitate. ✧ Loc. adv. *Cu (multă* sau *mare) uşurinţă* = **a)** fără greutate, fără efort; **b)** cu indiferenţă, cu nepăsare; în mod superficial. ✦ (Rar) Înlesnire, avantaj, favoare. **2.** Nesocotinţă, neseriozitate; superficialitate. **3.** (Înv.) Înviorare, întremare (a unui bolnav). **4.** (Înv.) Însuşire a unui lucru lipsit de greutate. — **Uşor[2]** + suf. *-inţă.*

UȘÚȚĂ, *uşuţe,* s.f. (Reg.) Uşiţă. — **Uşă** + suf. *-uţă.*

UT s.m. (Înv.) Denumire a notei do. — Din germ. **Ut,** fr. **ut.**

ÚTER, *utere,* s.n. Organ cavitar musculos care face parte din aparatul genital feminin, în care se dezvoltă embrionul şi fătul la animalele superioare; mitră. — Din lat. **uterus,** fr. **utérus.**

UTERÍN, -Ă, *uterini, -e,* adj. Care ţine de uter, privitor la uter. ✧ *Fraţi uterini* = fraţi născuţi din aceeaşi mamă, dar din taţi diferiţi. — Din fr. **utérin.**

UTÍL, -Ă, *utili, -e,* adj. Care poate servi la ceva, care este folositor, necesar. ✧ Loc. adv. *În timp util* = la timp, la momentul oportun. ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce serveşte, foloseşte la ceva. — Din fr. **utile,** lat. **utilis.**

UTILÁ, *utilez,* vb. I. Tranz. A înzestra un atelier, o fabrică etc. cu utilajul necesar desfăşurării în bune condiţii a procesului de producţie. — Din fr. **outiller.**

UTILÁJ, *utilaje,* s.n. Totalitatea uneltelor, aparatelor, maşinilor etc. necesare pentru efectuarea unei anumite lucrări sau pentru asigurarea procesului de lucru într-o întreprindere, într-un laborator etc. — Din fr. **outillage.**

UTILÁRE, *utilări,* s.f. Acţiunea de *a utila.* — V. **utila.**

UTILÁT, -Ă, *utilaţi, -te,* adj. Înzestrat cu utilajul necesar. — V. **utila.**

UTILITÁR, -Ă, *utilitari, -e,* adj. Care are scopuri utile (imediate), care pune pe primul plan utilitatea (imediată); preocupat de interese materiale. — Din fr. **utilitaire.**

UTILITARÍSM s.n. **1.** Spirit utilitar. **2.** Doctrină care plasează valoarea supremă în utilitate, aceasta putând fi de diferite feluri. ✦ Concepţie care explică morala prin utilitate. — Din fr. **utilitarisme.**

UTILITARÍST, -Ă, *utilitarişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine utilitarismului, privitor la utilitarism; *p. ext.* care se preocupă (exclusiv) de folosul imediat (şi personal) al lucrurilor; care se bazează pe considerente practice. **2.** S.m. şi f. Adept al utilitarismului; *p. ext.* persoană care apreciază totul din punctul de vedere al avantajului sau profitului personal. — Din fr. **utilitariste.**

UTILITÁTE, *utilităţi,* s.f. **1.** Însuşirea a ceea ce este util sau utilizabil. ✦ (Ec. pol.) Capacitatea unui bun material sau serviciu de a satisface o necesitate prin folosirea în procesul de producţie sau în consumul personal. ✦ Folos, serviciu pe care îl (poate) aduce cineva sau ceva. **2.** (La pl.) Servicii (energie electrică şi termică, canalizare, apă şi gaze, telefon) de care beneficiază o unitate economică, de obicei productivă. — Din fr. **utilité,** lat. **utilitas, -atis.**

UTILIZÁ, *utilizez,* vb. I. Tranz. A întrebuinţa (cu folos), a folosi. — Din fr. **utiliser.**

UTILIZÁBIL, -Ă, *utilizabili, -e,* adj. Care poate fi utilizat; de care te poţi folosi. — Din fr. **utilisable.**

UTILIZÁRE, *utilizări,* s.f. Faptul de *a utiliza.* — V. **utiliza.**

UTÓPIC, -Ă, *utopici, -ce,* adj. Care are caracter de utopie, care constituie o utopie; utopist, iluzoriu, himeric. — Din fr. **utopique.**

UTOPÍE, *utopii,* s.f. **1.** Loc sau stare de viaţă proiectate în viitor, întruchipând modelul unei ordini social-politice şi religioase ideale. **2.** Proiect imaginar, fantezist, irealizabil. — Din fr. **utopie.**

UTOPÍSM s.n. (Rar) Credinţă în realizarea unei societăţi perfecte şi criticare a societăţii actuale în lumina unor utopii; credinţă în idealuri utopice, irealizabile. — **Utop**[ie] + suf. *-ism.*

UTOPÍST, -Ă, *utopişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Creator sau adept al unei utopii; *p. ext.* persoană care crede în proiecte, planuri, idei fanteziste, irealizabile. **2.** Adj. Utopic. — Din fr. **utopiste.**

UTRÉNIE, *utrenii,* s.f. Slujbă religioasă care se oficiază în Biserica ortodoxă dimineaţa (foarte devreme), înaintea liturghiei. ✧ Loc. adv. *Pe la utrenie* = dis-de-dimineaţă. [Var.: (reg.) **utrínă** s.f.] — Din sl. **utrĭnja.**

UTRÍNĂ s.f. v. **utrenie.**

ÚȚA interj. v. **huţa.**

UVERTÚRĂ, *uverturi,* s.f. Compoziţie muzicală pentru orchestră, concepută ca introducere la o operă, la un oratoriu, la o suită instrumentală etc. sau ca o lucrare independentă (alcătuită din trei părţi). — Din fr. **ouverture.**

UVIÓL s.n. Varietate de sticlă transparentă pentru radiaţiile ultraviolete. [Pr.: *-vi-ol*] — Din germ. **Uviol,** fr. **uviol.**

UVOGRAFÍE s.f. Descriere ştiinţifică a soiurilor de struguri. — Din fr. **uvographie.**

UVOLOGÍE s.f. Cercetare ştiinţifică sistematică a strugurilor. — Din fr. **uvologie.**

UVRÁGIU s.n. v. **uvraj.**

UVRÁJ, *uvraje,* s.n. (Înv.) **1.** Operă (literară sau ştiinţifică), lucrare, scriere. **2.** (Lucrare de) construcţie. [Var.: **uvrágiu** s.n.] — Din fr. **ouvrage.**

UVRIÉR, -Ă, *uvrieri, -e,* s.m. şi f. (Înv.) Muncitor, lucrător. [Pr.: *-vri-er*] — Din fr. **ouvrier.**

UVULÁR, -Ă, *uvulari, -e,* adj. Care aparţine uvulei, privitor la uvulă. ✦ (Despre sunete) Care se articulează în partea posterioară a cavităţii bucale, prin vibrarea omuşorului. — Din fr. **uvulaire.**

UVÚLĂ, *uvule,* s.f. (Anat.) Omuşor. — Din fr. **uvule,** lat. **uvula.**

UZ, *uzuri,* s.n. **1.** Faptul sau posibilitatea de a folosi ceva; întrebuinţare, folosire; folosinţă. ✧ Loc. vb. *A face uz de...* = a (se) folosi de... ✧ Expr. *Scos* (sau *ieşit) din uz* = care nu (se) mai foloseşte. **2.** Spec. (Jur.) Dreptul de a se folosi de un lucru care este proprietatea altuia. **3.** Uzanţă, obicei. **4.** (Înv.) Comportare, manieră. — Din lat. **usus,** it. **uso.**

UZÁ, *uzez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) degrada, a (se) deteriora, a (se) strica, a (se) toci (prin întrebuinţare îndelungată). ✦ Refl. Fig. (Despre oameni) A se consuma, a se epuiza. ✦ Refl. Fig. (Despre cuvinte, construcţii, figuri de stil) A-şi pierde valoarea expresivă (prin deasa întrebuinţare). **2.** Intranz. A face uz de...; a se folosi de..., a întrebuinţa. — Din fr. **user.**

UZÁJ, *uzajuri,* s.n. **1.** Uzură[1]. **2.** Uz (**1**), folosire, întrebuinţare. ✦ Uzanţă, obicei. — Din fr. **usage.**

UZÁNȚĂ, *uzanţe,* s.f. Practică uzuală; regulă, obicei statornicit. — Din fr. **usance,** it. **usanza.**

UZÁRE, *uzări,* s.f. Faptul de *a (se) uza.* — V. **uza.**

UZÁT, -Ă, *uzaţi, -te,* adj. Degradat, deteriorat, stricat, tocit (prin folosire îndelungată). ✦ Fig. (Despre oameni) Slăbit, consumat, epuizat. — V. **uza.**

UZBÉC, -Ă, *uzbeci, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Uzbekistanului sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Uzbekistanului sau uzbecilor (**1**), privitor la Uzbekistan ori la uzbeci (**1**). ✦ (Substantivat, f.) Limba (turcică) vorbită de uzbeci (**1**). — Din rus. **uzbek.**

UZI s.m. pl. Popor migrator de neam turcic. — Cf. engl. u d i.

UZINÁ, *uzinez,* vb. I. Tranz. (Rar) A prelucra un material în uzină cu ajutorul unei maşini-unelte. — Din fr. **usiner.**

UZINÁJ s.n. Uzinare. — Din fr. **usinage.**

UZINÁL, -Ă, *uzinali, -e,* adj. De uzină, al uzinei. — Din fr. **usinal.**

UZINÁRE s.f. Prelucrare a unui material cu ajutorul maşinilor-unelte; uzinaj. — După fr. **usinage.**

UZÍNĂ, *uzine,* s.f. **1.** Întreprindere industrială de mari proporţii dotată cu maşini, agregate, instalaţii etc. în care se produc utilaje, semifabricate sau materii prime pentru alte industrii. **2.** Instalaţie producătoare de energie electrică, termică sau de alimentare cu apă a unei aşezări, a unei zone, a unei locuinţe. **3.** (În sintagma) *Uzina verde* = natura, vegetaţia privite ca sursă de energie şi hrană. — Din fr. **usine.**

UZITÁ, *uzitez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Livr.) A (se) întrebuinţa, a (se) folosi în mod obişnuit. — Din **uzitat** (derivat regresiv).

UZITÁBIL, -Ă, *uzitabili, -e,* adj. (Livr.) Care poate fi folosit, întrebuinţat în mod curent. — **Uzita** + suf. *-bil.*

UZITÁT, -Ă, *uzitaţi, -te,* adj. Folosit în mod curent, obişnuit. — Din fr. **usité,** lat. **usitatus,** it. **usitato.**

UZUÁL, -Ă, *uzuali, -e,* adj. Întrebuinţat, folosit în mod obişnuit. ✦ Frecvent, de mare uz. [Pr.: *-zu-al*] — Din fr. **usuel,** lat. **usualis.**

UZUCAPIÚNE s.f. (Jur.) Dobândirea dreptului de proprietate asupra unui bun prin posedarea lui o anumită vreme. [Pr.: *-pi-u-*] — Din fr. **usucapion.**

UZUFRÚCT s.n. Drept acordat unei persoane de a se folosi pe deplin de un bun care aparţine altei persoane şi pe care trebuie să-l restituie la încetarea acestui drept. — Din lat. **usufructus.** Cf. fr. u s u f r u i t.

UZUFRUCTUÁR, -Ă, *uzufructuari, -e,* s.m. şi f. Persoană care deţine dreptul de uzufruct asupra unui bun. [Pr.: *-tu-ar*] — Din lat. **usufructuarius.** Cf. fr. u s u f r u i t i e r.

UZURÁR, -Ă, *uzurari, -e,* adj., s.m. (Înv.) **1.** Adj. Cămătăresc. **2.** S.m. Cămătar. — Din fr. **usuraire,** lat. **usurarius.**

UZÚRĂ[1] s.f. **1.** Deteriorare, degradare a unui obiect (prin întrebuinţare îndelungată); uzaj. ✦ Modificare progresivă a (dimensiunilor) unei piese tehnice, în cursul funcţionării sistemului din care face parte. ✦ Fig. Slăbire, oboseală, epuizare. **2.** Fig. (Rar) Corupţie, desfrâu. — Din fr. **usure.**

UZÚRĂ[2], *uzuri,* s.f. (Înv.) Cămătă, dobândă; cămătărie. — Din lat. **usura,** fr. **usure.**

UZURPÁ, *uzúrp,* vb. I. Tranz. A-şi însuşi în mod fraudulos un bun, un drept, o calitate etc. — Din fr. **usurper,** lat. **usurpare.**

UZURPÁRE, *uzurpări,* s.f. Acţiunea de *a uzurpa* şi rezultatul ei; uzurpaţiune. — V. **uzurpa.**

UZURPATÓR, -OÁRE, *uzurpatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care uzurpă, care îşi însuşeşte în mod fraudulos un bun, un drept, o calitate etc. — Din fr. **usurpateur,** lat. **usurpator.**

UZURPAȚIÚNE, *uzurpaţiuni,* s.f. (Înv.) Uzurpare. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **usurpation,** lat. **usurpatio, -onis.**

V

V, *v,* s.m. **1.** A douăzeci şi şaptea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat prin această literă (consoană fricativă labiodentală sonoră). [Pr.: *ve, vî* — Pl. şi: (**1**, n.) *v-uri*]

VA[1] Element de compunere care a servit (într-un stadiu vechi al limbii) la formarea unor adverbe *(undeva, cândva)* sau a unor pronume *(cineva, careva),* cărora le imprimă o nuanţă nehotărâtă. — Din prez. ind. (pers. 3 sg., forma populară) al lui **vrea.**

VA[2] vb. intranz. defectiv (La prez. ind. pers. 3 sg.; pop. şi fam.; în expr.) *Mai va* = mai aşteaptă; mai este (mult) până acolo; mai trece vreme până atunci. — Lat. **vadit.**

VACÁNT, -Ă, *vacanţi, -te,* adj. **1.** (Despre posturi, funcţii etc.) Care nu este ocupat de nimeni, fără titular; liber. **2.** (Jur.; despre succesiuni) Care nu este reclamat de moştenitori. — Din fr. **vacant,** lat. **vacans, -ntis.**

VACÁNŢĂ, *vacanţe,* s.f. **1.** Perioadă de odihnă acordată elevilor şi studenţilor pe o anumită perioadă. ✦ Concediu de odihnă (acordat unui salariat). **2.** Interval de timp în care o instituţie, un organ reprezentativ etc. îşi încetează activitatea. ✦ Interval de timp în care un post, o funcţie, o demnitate etc. rămân vacante. [Var.: (înv.) **vacánţie** s.f.] — Din fr. **vacance,** it. **vacanza.**

VACÁNŢIE s.f. v. **vacanţă.**

VACÁRM, *vacarmuri,* s.n. Zgomot asurzitor, hărmălaie. — Din fr. **vacarme.**

VACÁT, *vacaturi,* s.n. Pagină albă, intenţionat netipărită, din interiorul unei lucrări. — Din germ. **Vakat.**

VÁCĂ, *vaci,* s.f. **1.** Animal domestic din specia bovinelor, femela taurului; *p. restr.* carnea acestui animal, folosită ca aliment; *p. gener.* carne de bovine. ✧ Expr. *S-a dus bou şi a venit* (sau *s-a întors) vacă,* se spune, ironic, despre un om care a plecat să se instruiască sau să se lămurească într-o problemă şi care s-a întors mai puţin instruit sau lămurit decât plecase. *Vacă (bună) de muls* = persoană sau situaţie de care cineva abuzează, pentru a trage foloase materiale. ✦ Epitet injurios dat unei femei (grase şi leneşe sau proaste). **2.** Compuse: *vacă-de-mare* = morsă; *vaca-Domnului* = insectă lată şi lunguiaţă, cu aripile superioare de culoare roşie cu două puncte negre *(Pyrrhocoris apterus).* — Lat. **vacca.**

VACCÍN, *vaccinuri,* s.n. **1.** Produs biologic preparat din germeni patogeni sau din secreţii microbiene, care se administrează prin injecţii sau pe cale bucală unui om ori unui animal în scop preventiv (pentru a căpăta imunitate împotriva bolilor infecţioase) sau curativ. **2.** Administrare a unui vaccin (**1**); vaccinare. **3.** (Concr.) Urmă, semn, cicatrice rămasă pe corp în urma administrării unui vaccin (**1**). — Din fr. **vaccin,** lat. **vaccinus.** Cf. it. v a c c i n o .

VACCINÁ, *vaccinez,* vb. I. Tranz. A administra cuiva un vaccin. — Din fr. **vacciner.**

VACCINÁBIL, -Ă, *vaccinabili, -e,* adj. Care poate fi vaccinat. — Din fr. **vaccinable.**

VACCINÁL, -Ă, *vaccinali, -e,* adj. (Rar) Care aparţine vaccinului, privitor la vaccin; care serveşte la prepararea vaccinului. — Din fr. **vaccinal.**

VACCINÁRE, *vaccinări,* s.f. Acţiunea de *a vaccina;* vaccinaţie. — V. **vaccina.**

VACCINÁŢIE, *vaccinaţii,* s.f. (Rar) Vaccinare. — Din fr. **vaccination.**

VACCÍNĂ, *vaccine,* s.f. Boală virotică a bovinelor, caracterizată prin prezenţa unor pustule a căror serozitate se inoculează la om pentru a-i crea imunitate faţă de variolă. — Din fr. **vaccine.**

VACCINOTERAPÍE s.f. Metodă de imunizare activă a organismului uman şi animal sau de tratare a unor boli prin administrare de vaccinuri. — Din fr. **vaccinothérapie.**

VACS, *vacsuri,* s.n. **1.** Preparat, de obicei de culoare neagră, folosit (în trecut) la unsul sau la lustruitul încălţămintei de piele şi al hamurilor; *p. ext.* cremă de ghete. **2.** Fig. (Pop. şi fam.) Lucru fără nicio valoare, fără nicio însemnătate. — Din germ. **Wachs.**

VACUITÁTE s.f. (Livr.) Starea, însuşirea a ceea ce este gol, vid. [Pr.: *-cu-i-*] — Din fr. **vacuité,** lat. **vacuitas, -atis.**

VACUOLÁR, -Ă, *vacuolari, -e,* adj. Al vacuolelor, privitor la vacuole; cu vacuole. [Pr.: *-cu-o-*] — Din fr. **vacuolaire.**

VACUÓLĂ, *vacuole,* s.f. Cavitate situată în citoplasma celulelor, plină cu o soluţie apoasă. [Pr.: *-cu-o-*] — Din fr. **vacuole.**

VÁCUUM, *vacuumuri,* s.n. **1.** (Fiz.) Vid. **2.** Aparat în care se concentrează o soluţie, prin fierbere în vid, la temperaturi joase. [Pr.: *-cu-um*] — Din lat., fr. **vacuum.**

VACUUMÁRE, *vacuumări,* s.f. **1.** (Fiz.) Vidare. **2.** (Constr.) Procedeu de extragere a apei în exces dintr-un beton proaspăt turnat. [Pr.: *-cu-u-*] — Din **vacuum.**

VACUUMMÉTRU, *vacuummetre,* s.n. Manometru folosit pentru determinarea calităţii vidului prin măsurarea presiunii (foarte scăzute) a gazului rezidual dintr-un recipient vidat. [Pr.: *-cu-um-*] — Din germ. **Vakuummeter.**

VAD, *vaduri,* s.n. **1.** Loc în albia unui râu, unde apa e puţin adâncă, permiţând trecerea prin apă de pe un mal pe altul. ✦ P. gener. Albie, matcă (a unei ape curgătoare). ✦ Canal de irigaţie, jgheab. ✦ Fig. Loc de trecere; drum, cale; *p. ext.* loc de scăpare, de salvare. **2.** Ţărm, mal, liman. **3.** Fig. Loc situat în apropierea unei mari căi de comunicaţie, care asigură o clientelă numeroasă; *p. ext.* sursă bună de câştig. — Lat. **vadum.**

VADEÁ, *vadele,* s.f. (Înv. şi reg.) Termen de plată; scadenţă, soroc. — Din tc. **vâde.**

VADEMÉCUM, *vademecuri,* s.n. Carte (manual, îndreptar, repertoriu etc.) care serveşte drept ghid într-o călătorie, într-o disciplină ştiinţifică etc. — Din lat. **vade mecum,** fr. **vade-mecum.**

VADOÁSĂ, *vadoase,* adj. (În sintagma) *Apă vadoasă* = apă provenită din infiltraţia în scoarţa pământului a apelor rezultate din precipitaţiile atmosferice. — **Vad** + suf. *-os.*

VÁDRĂ, *vedre,* s.f. **1.** Veche unitate de măsură a capacităţii, folosită pentru lichide, echivalentă cu circa zece ocale (astăzi cu circa 10 litri). **2.** Vas de lemn sau de metal cu care se scoate apa din fântână, în care se păstrează sau cu care se transportă diferite lichide. — Din sl. **vědro.**

VÁFĂ, *vafe,* s.f. Foaie crocantă din aluat nedospit, care serveşte ca foaie de tort, la fabricarea napolitanelor, a cornetelor de îngheţată etc.; vafelă — Din germ. **Waffel.**

VÁFELĂ, *vafele* s.f. Vafă. — Abr. din **vafelă.**

VAG, -Ă, *vagi,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Lipsit de limpezime, de claritate, de precizie; neclar, nelămurit, nesigur, confuz (pentru vedere, auz sau minte). ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce este vag (**1**). **2.** (Anat.; în sintagma) *Nerv vag* (şi substantivat, m.) = unul dintre cei doisprezece nervi cranieni, important pentru funcţionarea aparatului respirator, circulator şi digestiv. — Din fr. **vague,** lat. **vagus.**

VAGABÓND, -OÁNDĂ, *vagabonzi, -de,* adj., s.m. şi f. (Om sau animal) care rătăceşte fără rost pe drumuri, care hoinăreşte fără ţintă; (om) fără ocupaţie stabilă, fără domiciliu fix. ✦ (Om) de nimic, fără căpătâi. [Adj., s.f. şi: *vagabóndă*] — Din fr. **vagabond,** lat. **vagabundus.** Cf. it. v a g a b o n d o.

VAGABONDÁ, *vagabondez,* vb. I. Intranz. A trăi ca un vagabond, a umbla fără ţintă, fără rost, dintr-un loc în altul. — Din fr. **vagabonder.**

VAGABONDÁJ, (**2**) *vagabondaje,* s.n. **1.** Vagabondare; starea celui care vagabondează. **2.** Infracţiune comisă de o persoană fără domiciliu, fără ocupaţie stabilă, fără mijloace de subzistenţă, care trăieşte din expediente. — Din fr. **vagabondage.**

VAGABONDÁRE, *vagabondări,* s.f. Acţiunea de *a vagabonda;* vagabondaj. — V. **vagabonda.**

VAGÁNT, *vaganţi,* s.m. Poet medieval de limbă latină, rătăcitor, care cânta bucuria de a trăi. — Din fr. **vagant.**

VAGÍN, *vagine,* s.n. Parte a aparatului genital feminin, în formă de canal cilindric, musculos și membranos, care face legătura între vulvă și uter. [Pl. și: *vaginuri*] — Din fr. **vagin,** lat. **vagina.**

VAGINÁL, -Ă, *vaginali, -e,* adj. Care aparține vaginului, privitor la vagin. — Din fr. **vaginal.**

VAGINÍSM s.n. Contracție spasmodică dureroasă a mușchiului constrictor vaginal. — Din fr. **vaginisme.**

VAGINÍTĂ, *vaginite,* s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a vaginului. — Din fr. **vaginite.**

VAGINOSCOPÍE, *vaginoscopii,* s.f. (Med.) Examinare endoscopică a cavității vaginale. — Din fr. **vaginoscopie.**

VAGMÍSTRU, *vagmiștri*, s.m. (Înv.) Grad de sergent-major de cavalerie sau de artilerie care se ocupa cu administrarea unui escadron sau a unei baterii; persoană care avea acest grad. — Din rus. **vahmistr,** germ. **Wachtmeister.**

VAGÓN, *vagoane,* s.n. **1.** Vehicul de mari dimensiuni (propulsat sau autopropulsat), care circulă pe șine servind la transportul persoanelor, al mărfurilor etc. ✧ *Vagon de dormit* = vagon cu cabine în care sunt instalate paturi pentru dormit; wagon-lit. *Casă (sistem) vagon* = casă ale cărei încăperi se înșiră una după alta, ca vagoanele unei garnituri de tren. ✧ Compuse: *vagon-restaurant* = vagon amenajat pentru a servi ca restaurant; *vagon-cisternă* = recipient de formă cilindrică montat pe șasiu, folosit pentru transportul lichidelor pe calea ferată. **2.** Cantitate de mărfuri, de materiale care intră într-un vagon (**1**) și care servește ca unitate de măsură. — Din fr. **wagon.**

VAGONÉT, *vagonete,* s.n. Vagon (**1**) de dimensiuni mici, care circulă pe șine cu ecartament îngust, folosit pentru transportul de materiale la lucrări forestiere și de terasament, în fabrici, în mine, pe șantiere etc. ✦ Vehicul de funicular care circulă suspendat pe un cablu. — Din fr. **wagonnet.**

VAGONETÁJ s.n. (Rar) Transport cu ajutorul vagonetelor. — **Vagonet** + suf. *-aj* (după fr. *wagonnage).*

VAGONETÁR, *vagonetari,* s.m. Muncitor care lucrează la încărcarea și la transportul materialelor cu vagonete în minele de cărbuni, de sare, pe șantiere etc. — **Vagonet** + suf. *-ar.*

VAGOTOMÍE, *vagotomii,* s.f. Secționare chirurgicală a nervului vag, practicată în tratamentul unor ulcere. — Din fr. **vagotomie.**

VAGOTONÍE, *vagotonii,* s.f. (Med.) Dezechilibru al funcționării sistemului nervos vegetativ parasimpatic. — Din fr. **vagotonie.**

VAH interj. (Înv.) Ah! vai! — Cf. tc. v a h , ngr. v á h .

VAI interj. Cuvânt care exteriorizează sentimente (intense) de: **a)** durere, suferință, deprimare, deznădejde; **b)** compătimire, milă, regret, necaz, ciudă; **c)** bucurie, plăcere, admirație, entuziasm; **d)** nerăbdare; **e)** surpriză. ✧ Loc. adj. și adv. (Substantivat) *Ca vai de lume* = (care se află) într-o stare foarte rea, în ultimul grad; (care este) foarte rău, foarte prost. ✦ (Substantivat, n.) Tânguire, plânset, strigăt jalnic; *p. ext.* suferință, durere. ✧ Expr. *A fi vai (și amar) de...* = a fi rău de cineva, a se afla într-o situație grea, jalnică. *Cu chiu, cu vai* sau *cu chiu și vai* = cu mare greutate, după multă osteneală; abia-abia. — Cf. lat. v a e.

VÁICĂR, *vaicăre,* s.n. (Reg.) Faptul de a se văicări; strigăt intens de durere; tânguire. — Din **văicări** (derivat regresiv).

VÁIER, *vaiere,* s.n. Tânguire (prelungă), vaiet. ✦ Suferință, durere. — Din **văiera** (derivat regresiv).

VÁIET, *vaiete,* s.n. Strigăt, geamăt de durere, de jale, de suferință; plânset, vaier. — Din **văita** (derivat regresiv).

VÁJNIC, -Ă, *vajnici, -ce,* adj. **1.** Energic, viguros, puternic; aprig, dârz; grozav, cumplit. **2.** Important, grav, serios; (rar, despre oameni) de seamă; marcant, ilustru. — Din rus. **vajnîi,** ucr. **vajnyi.**

VAL[1]**,** *valuri,* s.n. **I. 1.** Undă formată la suprafața oceanelor, a mărilor și a lacurilor prin mișcarea oscilatorie a maselor de apă datorită vântului, mai rar , unui cutremur; talaz. ✧ Loc. adv. *Val-vârtej* = în mare grabă, foarte repede; vijelios. *În valuri* sau *valuri-valuri* = **a)** unul după altul, succesiv; **b)** din plin, cu grămada. ✧ Expr. *Valurile vieții* (sau *lumii, lumești)* = greutățile, încercările prin care trece omul în viață; vicisitudinile vieții. *Valurile tinereții* = inconsecvența, dibuirile inerente vârstei tinere. *Valul* (sau *valurile) vremii* = curgere, trecere a vremii (cu toate evenimentele ei). **2.** P. anal. Ceea ce se mișcă, vine în cantitate mare sau se năpustește ca niște valuri (**I 1**); ceea ce poate fi comparat (ca formă și mișcare) cu un val. **3.** Fig. (Înv. și pop.) Încercare grea; neplăcere, necaz. **II. 1.** Cantitate de țesătură înfășurată pe un cilindru special de lemn sau de carton; vălătuc, trâmbă. ✧ *Val de tei* = sul făcut din șuvițe lungi de scoarță de tei care se folosesc ca sfoară de legat. **2.** (Tipogr.) Piesă cilindrică de metal la presele de imprimat și de fălțuit. **3.** (Reg.) Tăvălug. **4.** (Pop.) Sul mobil de lemn sau de metal, pe care se înfășoară lanțul care ține găleata la o fântână. **5.** (În sintagma) *Valul ștreangului* = lațul cu care se prinde ștreangul sau șleaul[2] de crucea căruței. — Din sl. **valŭ.**

VAL[2]**,** *valuri,* s.n. Meterez de pământ care servea în Antichitate ca fortificație militară. — Din lat. **vallum.** Cf. germ. W a l l, it. v a l l o.

VALÁBIL, -Ă, *valabili, -e,* adj. Care este recunoscut, admis, acceptat ca fiind bun, adevărat, autentic. ✦ Spec. Care întrunește condițiile cerute de lege, de o autoritate; pe baza căruia se conferă cuiva un anumit drept. — Din fr. **valable.**

VALABILITÁTE s.f. Calitatea sau starea a ceea ce este valabil. — **Valabil** + suf. *-itate.*

VALÁDĂ, *valade,* s.f. (Mar.) Concavitate a malului unui fluviu. — Din it. **vallata.**

VALÁH, -Ă, *valahi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Nume dat în Evul Mediu de către alte popoare, românilor din stânga și din dreapta Dunării. **2.** Adj. Care aparține Valahiei sau valahilor (**1**), privitor la Valahia ori la valahi. [Var.: **vlah, -ă** s.m. și f., adj.] — Cf. sl. v l a h ŭ.

VALDRÁP s.n. v. **valtrap.**

VÁLE, *văi,* s.f. **1.** Formă negativă de relief, formată prin acțiunea unei ape curgătoare sau a unui ghețar. ✧ (Bis.) *Valea plângerii* (sau *a lacrimilor)* = Pământul considerat ca loc al suferințelor și al durerii, în raport cu cerul. ✧ Loc. adj. și adv. *(De) mai la vale* = (de) mai departe, care urmează, în continuare. ✧ Loc. adv. *La vale* = la coborâș; în jos; în josul apei. *De vale* = la capătul coborâșului, acolo unde începe valea; mai departe (în sensul coborârii). ✧ Expr. (Fam.) *A-și lua valea* = a pleca, a fugi (de undeva). ✦ (Fam.; cu valoare de interj.; art.) Pleacă! plecați (imediat)! **2.** (Reg.) Apă curgătoare; albia unei ape curgătoare. — Lat. **vallis.**

VALÉNȚĂ, *valențe,* s.f. **1.** (Chim.) Număr egal cu numărul de atomi de hidrogen (sau echivalenți ai acestuia) cu care se poate combina un atom al unui anumit element sau al unui radical. ✧ *Liniuță de valență* (și eliptic) = semn grafic care marchează în formulele chimice legătura dintre atomii moleculelor. ✦ Forță de legătură între doi atomi ai unei molecule. **2.** Fig. Însușire, posibilitate (de dezvoltare). — Din fr. **valence.**

VALERIANACÉE, *valerianacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, având ca tip valeriana; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **valérianacée.**

VALERIÁNĂ, *valeriane,* s.f. **1.** (Bot.) Odolean. **2.** Medicament preparat din rizomul odoleanului, cu acțiune antispasmodică și sedativă. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **valériane.**

VALERIÁNIC adj. (În sintagma) *Acid valerianic* = lichid incolor, uleios, cu miros neplăcut, solubil în apă, eter și alcool, extras din valeriană și întrebuințat ca medicament antispasmodic și sedativ. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **valérianique.**

VALÉT, *valeți,* s.m. **1.** Persoană care se află în serviciul personal al cuiva; fecior, lacheu. **2.** Fiecare dintre cele patru cărți de joc, reprezentând figura unui cavaler; fante. — Din fr. **valet.**

VALÉU interj. v. **văleu**.

VÁLEX s.n. (Chim.) Extract de valonee. — Din lat., fr. **valex.**

VÁLGUS s.n. (Med.) Deviație a piciorului în afară. — Din fr. **valgus.**

VALÍD, -Ă, *valizi, -de,* adj. **1.** (Despre oameni) Apt pentru muncă (sau pentru o anumită activitate); *p. gener.* sănătos. **2.** (Despre o acțiune, un act, un contract) Care îndeplinește condițiile cerute de lege; valabil. — Din fr. **valide.**

VALIDÁ, *validez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A confirma, a recunoaște valabilitatea, puterea juridică a unui act de procedură, a unui mandat electiv etc. — Din fr. **valider.**

VALIDÁRE, *validări,* s.f. Acțiunea de *a valida.* — V. **valida.**

VALIDITÁTE s.f. Calitatea de a fi valid; situația, starea celui valid. — Din fr. **validité,** lat. **validitas, -atis.**

VALÍNĂ s.f. Aminoacid prezent în proteinele naturale, având un rol esențial în coordonarea sistemului nervos central. — Din fr. **valine.**

VALÍU, *valii,* s.m. (În Imperiul Otoman) Guvernator al unui vilaiet. — Din tc. **vali.**

VALÍZĂ, *valize,* s.f. Geamantan; geantă (mare, de bagaje). ✧ *Valiză diplomatică* = geamantan, geantă etc. cu care se transportă acte diplomatice în altă țară (și al căror conținut este scutit de controlul vamal). — Din fr. **valise.**

VÁLMĂ, *vălmi,* s.f. (Pop.) Mulțime, învălmășeală; *p. ext.* hărmălaie, tumult. ✧ Loc. adj. și adv. *De-a valma* = (care este) laolaltă; amestecat (în dezordine); claie peste grămadă. ✧ Expr. *A da valma* = a da buzna, a se repezi, a da năvală. — Cf. rus., ucr. v a l o m [=*valit'*] „a veni buluc, a se îmbulzi”.

VÁLMEȘ adv. (Înv.) De-a valma. — **Valmă** + suf. *-eș.*

VALOÁRE, *valori,* s.f. **I. 1.** Proprietate a ceea ce este bun, dezirabil și important; *p. restr.* lucrul bun, dezirabil, important ca atare (adevărul, binele, frumosul); importanță, însemnătate, preț, merit. ✧ *Scară de valori* = ierarhie a valorilor. *Judecată de valoare* = judecată normativă care enunță o apreciere. ✧ Loc. adj. *De valoare* = **a)** (despre lucruri) prețios, scump, de preț; valoros; **b)** (despre oameni) important, merituos; cu autoritate; valoros. ✧ Expr. *A scoate* (sau *a pune) în valoare* = a arăta, a demonstra importanța, calitățile esențiale ale unei ființe, ale unui lucru, ale unui fenomen etc.; a scoate în relief, a sublinia. ✦ (Concr.) Ceea ce este important, valoros, vrednic de apreciere, de stimă (din punct de vedere material, social, moral etc.). ✦ (Concr.) Persoană vrednică de stimă, cu însușiri deosebite. **2.** Eficacitate, putere. *Valoare nutritivă.* **II. 1.** (Ec. pol.) Consumul de factori de producție necesar pentru obținerea de bunuri economice și servicii. ✧ *Valoare de întrebuințare* = capacitatea unui bun economic (materiale, servicii, informații) de a satisface o anumită necesitate a omului sau a societății. *Valoare de schimb* = raport cantitativ în care se schimbă două bunuri economice. **2.** (Concr.) Marfă. **3.** (Comerț, Fin.) Exprimare în bani a prețului unei mărfi sau al unei acțiuni, al unui cec etc. ✧ *Valoare comercială* (sau *de piață)* = prețul fixat pe piață la o anumită dată; curs.

✦ Înscris (cec[1], cambie, obligaţiune etc.) reprezentând un drept în bani sau în bunuri de altă natură. ✧ *Valoare mobiliară* = înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri mobiliare (marfă, bani etc.). *Valoare imobiliară* = înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri imobiliare (clădiri, pământ etc.). ✦ Rentabilitate, productivitate. **4.** (Mat., Fiz.) Număr asociat unei mărimi fizice (după un anumit procedeu de măsurare), permiţând compararea mărimii acesteia cu altele de aceeaşi natură. ✧ *Valoare absolută* = valoarea unei expresii matematice când nu se ţine seamă de semnul (+ sau –) pe care îl are. ✦ Rezultat al unui calcul, al unei operaţii matematice etc. **5.** (Muz.) Durata absolută sau relativă a unei note sau a unei pauze. **6.** Efect obţinut în pictură prin alăturarea a două nuanţe diferite ale unui ton. **7.** Sens, nuanţă de sens a unui cuvânt. — Din fr. **valeur,** lat. **valor, -oris.**

VALÓN, -Ă, *valoni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia (de limbă romanică) din sudul Belgiei, nordul Franţei, Olanda şi Luxembourg sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine acestor regiuni sau valonilor (**1**), privitor la aceste regiuni sau la valoni. ✦ (Substantivat, f.) Idiom vorbit de valoni (**1**). — Din fr. **wallon,** germ. **Wallone.**

VALONÉE, *valonee,* s.f. Cupa ghindei unor specii de stejar. — Din fr. **vallonée.**

VALORÁ, *valorez,* vb. I. Intranz. A avea sau a reprezenta o anumită valoare; a preţui. — Din **valoare.**

VALORÁŢIE, *valoraţii,* s.f. Procedeu artistic datorită căruia se poate reda în pictură iluzia volumului obiectelor prin efecte de valoare (**II 6**). — **Valora** + suf. *-ţie* (după fr. *valorisation).*

VALÓRIC, -Ă, *valorici, -ce,* adj. Referitor la valoare, de valoare, considerat din punctul de vedere al valorii. — **Valoare** + suf. *-ic.*

VALORIFICÁ, *valorific,* vb. I. Tranz. A pune în valoare, a face să primească o anumită valoare; a scoate în evidenţă valoarea unui lucru; *spec.* a folosi în procesul de producţie anumite materii prime care duc la realizarea unor produse de valoare mai mare. ✦ A schimba o hârtie de valoare sau un obiect cu contravaloarea lui în bani. — **Valoare** + suf. *-ifica.*

VALORIFICÁRE, *valorificări,* s.f. Acţiunea de *a valorifica.* — V. **valorifica.**

VALORIFICÁT, -Ă, *valorificaţi, -te,* adj. Care este pus în valoare, pentru care s-au depus eforturi spre a primi valoarea maximă; a cărui valoare este pusă în evidenţă. ✦ (În special despre surse de energie, materii prime) Care este folosit (în procesul de producţie) cât mai raţional, cât mai rentabil etc. — V. **valorifica.**

VALORIZÁ, *valorizez,* vb. I. Tranz. **1.** A valorifica. **2.** (Fil.) A conferi sau a recunoaşte o valoare; a formula judecăţi de valoare. — Din fr. **valoriser.**

VALORIZÁRE, *valorizări,* s.f. Acţiunea de *a valoriza.* — V. **valoriza.**

VALORIZÁT, -Ă, *valorizaţi, -te,* adj. Valorificat. — V. **valoriza.**

VALORÓS, -OÁSĂ, *valoroşi, -oase,* adj. Care are valoare, calităţi, merite (deosebite). — Din fr. **valeureux.**

VALS, *valsuri,* s.n. Dans în măsura de trei timpi, cu mişcări relativ vioaie, care se dansează în perechi; melodie după care se execută acest dans. [Var.: (Înv. şi pop.) **valţ** s.n.] — Din fr. **valse,** germ. **Walzer.**

VALSÁ, *valsez,* vb. I. Intranz. A dansa un vals. — Din fr. **valser.**

VALSATÓR, -OÁRE, *valsatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care valsează. — **Valsa** + suf. *-tor.*

VALTRÁP, *valtrapuri,* s.n. **1.** Pătură, împodobită cu diferite cusături, care se pune pe spinarea calului, sub şa; cioltar. **2.** Ghetră (**1**). [Var.: **valdráp** s.n.] — Din rus. **valitrap.**

VALŢ[1], *valţuri,* s.n. Maşină sau instalaţie al cărei organ principal este constituit dintr-o pereche de cilindri care se rotesc în sensuri contrare, folosită la prelucrarea prin deformare plastică a materialelor metalice, la sfărâmarea boabelor de cereale, la prelucrarea cauciucului etc. ✦ Cilindru care intră în componenţa unei maşini. — Din germ. **Walze.**

VALŢ[2] s.n. v. **vals.**

VALUTÁR, -Ă, *valutari, -e,* adj. Referitor la valută, de valută. — **Valută** + suf. *-ar.*

VALÚTĂ, *valute,* s.f. Monedă, alta decât moneda naţională. ✧ *Valută forte* = valută care are acoperire în aur şi care este acceptată ca mijloc de plată de mai multe ţări. — Din it. **valuta.**

VALVÁR, -Ă, *valvari, -e,* adj. În formă de valvă; care aparţine valvei, privitor la valvă. — Din fr. **valvaire.**

VÁLVĂ, *valve,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părţi (simetrice) ale cochiliei unei scoici. **2.** Fiecare dintre pereţii exteriori ai unor fructe, care se desfac la maturitate, permiţând căderea seminţelor din interior. **3.** Ansamblu de piese sau armătură care serveşte la stabilirea, întreruperea sau reglarea circulaţiei unui fluid printr-o conductă, printr-un tub etc. — Din fr. **valve,** lat. **valva.**

VALVÂRTÉJ, (**1**) *valvârtejuri,* s.n., (**2**) adv. **1.** S.n. Volbură, vâltoare, bulboană. ✧ Loc. adv. *În valvârtej* = în spirală, rotocol. ✦ Fig. Învălmăşeală, dezordine. **2.** Adv. Vijelios, repede, în iureş. ✦ Fig. Cu înfrigurare, în mare agitaţie. ✦ Fig. În dezordine; claie peste grămadă; buluc. — **Val[1]** + **vârtej.**

VALVOLÍNĂ, *valvoline,* s.f. Ulei mineral vâscos obţinut prin distilarea unor ţiţeiuri şi folosit ca lubrifiant la unele angrenaje închise. — Din germ. **Valvolin**[öl].

VALVULÁR, -Ă, *valvulari, -e,* adj. Cu valvule; referitor la valvule, de valvule. — Din fr. **valvulaire.**

VÁLVULĂ, *valvule,* s.f. **1.** Valvă mică. **2.** (Anat.) Cută membranoasă subţire, elastică, cu o margine liberă, situată pe pereţii interni ai inimii sau ai vaselor şi care are rol în dinamica circulaţiei sangvine. [Acc. şi: *valvúlă*] — Din fr. **valvule,** lat. **valvula.**

VALVULÍTĂ, *valvulite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a valvulelor inimii. — Din fr. **valvulite.**

VALVULOPATÍE, *valvulopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile valvulare. — Din fr. **valvulopathie.**

VALVULOTOMÍE, *valvulotomii,* s.f. (Med.) Secţionare chirurgicală a unei valvule cardiace. — Din fr. **valvulotomie.**

VAMÁL, -Ă, *vamali, -e,* adj. Care aparţine vămii, privitor la vamă; de vamă; care are loc sau se aplică la vamă. ✧ *Uniune vamală* = acord încheiat între două sau mai multe state privind suprimarea frontierelor vamale dintre ele, stabilirea unui singur teritoriu vamal şi unificarea tarifelor şi legislaţiei vamale. — **Vamă** + suf. *-al.*

VÁMĂ, *vămi,* s.f. **1.** Autoritate de stat învestită cu aplicarea reglementărilor vamale, respectiv cu exercitarea controlului asupra intrării şi ieşirii din ţară a mărfurilor, a mijloacelor de transport şi a altor bunuri, în vederea identificării şi stabilirii drepturilor vamale cuvenite statului; loc, punct în care funcţionează această unitate. ✦ Taxă care se plăteşte ca un bun să treacă dintr-o ţară în alta sau (în trecut) dintr-o regiune în alta a ţării. ✧ Loc. vb. *A pune vamă* = a vămui. ✦ Cantitate de grăunţe care se percepe la moară ca taxă în natură pentru măcinat; uium. **2.** (În credinţele populare) Fiecare dintre cele şapte (sau nouă) popasuri (în văzduh) pe care trebuie să le străbată sufletul după moarte, pentru a ajunge purificat în împărăţia cerului. ✦ Taxă pe care trebuie să o plătească sufletul după moarte, la trecerea sa prin fiecare dintre aceste popasuri. — Din magh. **vám.**

VÁMEŞ, *vameşi,* s.m. **1.** Funcţionar însărcinat cu controlul şi cu taxarea mărfurilor care trec prin vamă. ✦ (În organizarea administrativă din Principatele Române) Dregător care avea funcţia de a încasa veniturile vămii. **2.** Persoană care lua în arendă dările pe care trebuia să le plătească cetăţenii Romei şi locuitorii Imperiului Roman. **3.** (În credinţele populare) Fiinţă imaginară care păzeşte vămile văzduhului şi căreia sufletul mortului îi plăteşte vamă ca să poată trece spre cer. — Din magh. **vámos.**

VÁMPĂ, *vampe,* s.f. Actriţă de cinema care interpretează roluri de femeie fatală. ✦ Tip de femeie fatală şi irezistibilă. — Din fr. **vamp.**

VAMPÍR, *vampiri,* s.m. **1.** Specie de lilieci mari care trăiesc în America de Sud şi în America Centrală şi care se hrănesc cu sângele păsărilor şi mamiferelor (surprinse în somn) *(Phyllostoma spectrum).* **2.** (În folclor şi superstiţii) Omul mort care, în virtutea unui blestem, părăseşte noaptea mormântul şi suge sângele oamenilor adormiţi. ✦ Fig. Persoană care asupreşte crunt pe cineva. **3.** Criminal care ucide pentru plăcerea de a vedea curgând sânge. — Din fr. **vampire,** germ. **Vampir.**

VAMPÍRIC, -Ă, *vampirici, -ce,* adj. De vampir; *p. ext.* oribil, îngrozitor. — Din fr. **vampirique.**

VAMPÍRISM s.n. Credinţă în existenţa vampirilor. — Din fr. **vampirisme,** engl. **vampirism.**

VAN, -Ă, *vani, -e,* adj. (Rar) Zadarnic, inutil, fără rost. ✧ Loc. adv. *În van* = în zadar, degeaba. ✦ Neîntemeiat; iluzoriu. — Din lat. **vanus,** it. **vano.**

VANADINÍT s.n. Minereu de vanadiu combinat cu plumb şi cu clor. — Din fr. **vanadinite.**

VANÁDIU s.n. Element chimic, metal dur, casant, de culoare albă-cenuşie, care se găseşte în natură sub formă de compuşi şi care este folosit în fabricarea oţelurilor speciale. — Din fr. **vanadium.**

VÁNĂ, *vane,* s.f. **1.** Vas mare (de tablă, de lemn, de faină etc.) pentru îmbăiat sau (rar) pentru spălat rufe; cadă. **2.** Dispozitiv montat pe traseul ori la capătul unei conducte, care serveşte la deschiderea, la întreruperea sau la reglarea circulaţiei unui fluid. — Din germ. **Wanne.**

VANDÁBIL, -Ă, *vandabili, -e,* adj. (Despre mărfuri) Care poate fi vândut. — Din fr. **vendable.**

VANDABILITÁTE s.f. Însuşirea de a se vinde (uşor). — **Vandabil** + suf. *-itate.* Cf. engl. v a n d a b i l i t y.

VANDÁL, -Ă, *vandali, -e,* s.m., adj. **1.** (Persoană) care făcea parte din grupul de triburi de origine germanică care au emigrat în sec. V de pe ţărmurile Mării Baltice ajungând până în nordul Africii unde au întemeiat un regat, desfiinţat de armatele bizantine. **2.** Fig. (Om) necivilizat, barbar, care distruge valori culturale şi artistice. — Din fr. **vandale.**

VANDÁLIC, -Ă, *vandalici, -ce,* adj. **1.** De vandal. **2.** Fig. Necivilizat, barbar; crud. — Din fr. **vandalique.**

VANDALÍSM, (**2**) *vandalisme,* s.n. **1.** Distrugere a unor opere de artă, a unor edificii publice etc. **2.** Faptă de vandalism (**1**). — Din fr. **vandalisme.**

VANDRÚG, *vandrugi,* s.m. Lemn rotund, lung de 3–4 m şi despicat în două, folosit la susţinerea pereţilor unei mine. [Accentuat şi *vándrug*] — Din germ. **Wanddruck.** Cf. d r u g.

VANG, *vanguri,* s.n. (Constr.) Grindă aşezată de-a lungul marginilor unei scări fixe, pe care se reazemă capetele treptelor. — Din germ. **Wange.**

VANGHÉLIE s.f. v. **evanghelie.**

VANGHELÍST s.m. v. **evanghelist.**

VANILÁT, -Ă, *vanilați, -te,* adj. Aromat, parfumat cu vanilie. — Din fr. **vanillé.**

VANÍLIE, *vanilii,* s.f. **1.** Plantă exotică erbacee agățătoare din familia orhideelor, cu frunze cărnoase și fructe aromatice, în formă de păstaie, folosite drept condiment *(Vanilla planifolia); p. restr.* fructul acestei plante, supus unui proces special de fermentare și folosit drept condiment plăcut aromat, datorită conținutului de vanilină. **2.** Plantă cu tulpina ramificată și flori albastre sau liliachii cu miros foarte plăcut *(Heliotropium peruvianum).* ✧ *Vanilie sălbatică* = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze eliptice, păroase și cu flori albe sau violacee *(Heliotropium europaeum).* — Din ngr. **vanílli.** Cf. it. v a n i g l i a, v a i n i g l i a, fr. v a n i l l e.

VANILÍNĂ s.f. Substanță organică foarte aromată care se extrage din fructul de vanilie (**1**) sau care se obține pe cale sintetică, folosită în alimentație și în parfumerie. — Din fr. **vanilline.**

VANISÁRE, *vanisări,* s.f. (Text.) Procedeu de tricotare a două fire de naturi sau de culori diferite. — După fr. **vanisage.**

VANITÁTE, (**2**) *vanități,* s.f. **1.** Ambiție neîntemeiată; dorință de a face impresie; orgoliu, trufie, îngâmfare, înfumurare. **2.** (La pl.) deșertăciune, zădărnicie. — Din fr. **vanité,** lat. **vanitas, -atis.**

VANITÓS, -OÁSĂ, *vanitoși, -oase,* adj. Plin de vanitate; orgolios, îngâmfat, înfumurat, trufaș. — Din fr. **vaniteux.**

VANTÚRĂ, *vanturi,* s.f. (Constr.) Grindă la acoperișul unei case. — Cf. germ. W a n t e n.

VAPÓR, *vapoare,* s.n. Navă pusă în mișcare de un motor propriu. ✦ Navă propulsată de o mașină cu aburi. — Din ngr. **vapóri.**

VAPORÁȘ, *vaporașe,* s.n. Diminutiv al lui *vapor.* — **Vapor** + suf. *-aș.*

VAPOREÁN, *vaporeni,* s.m. Navigator care staționează puțin timp într-un port, fără a avea domiciliul stabil în acesta. ✦ (Fam.) Marinar. — **Vapor** + suf. *-ean.*

VAPÓRI s.m. pl. Substanță aflată în stare gazoasă, la o temperatură mai joasă decât temperatura ei critică. — Din fr. **vapeur,** lat. **vapor.**

VAPORIZÁ, pers. 3 *vaporizează,* vb. I. Refl. (Despre lichide) A se transforma în stare de vapori; a se evapora. — Din fr. **vaporiser.**

VAPORIZÁRE, *vaporizări,* s.f. Faptul de *a se vaporiza;* evaporare. — V. **vaporiza.**

VAPORIZATÓR, *vaporizatoare,* s.n. **1.** Aparat care produce vaporizarea unui lichid. **2.** Spec. (Rar) Pulverizator. — Din fr. **vaporisateur.**

VAPORIZÁȚIE, *vaporizații,* s.f. (Fiz.; rar) Vaporizare. — Din fr. **vaporisation.**

VAPORÓS, -OÁSĂ, *vaporoși, -oase,* adj. Asemănător (prin finețe) cu vaporii; subțire, diafan, străveziu. ✦ Fără contururi precise; difuz, neclar. — Din fr. **vaporeux,** lat. **vaporosus.**

VAPOROZITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este vaporos. — **Vaporos** + suf. *-itate.*

VAPOTRÓN, *vapotroane,* s.n. Tub electronic de mare putere pentru stații de radioemisie, a cărui răcire se face cu apă. — Din fr. **vapotron.**

VAR[1], (**2**) *varuri,* s.n. **1.** Oxid de calciu obținut prin calcinarea rocilor calcaroase (și prin hidratarea lor), folosit ca liant în construcții, ca materie primă în industria chimică etc. ✦ Lapte de var (v. *lapte)* folosit pentru spoitul pereților caselor. **2.** Sortiment de var (**1**). — Din sl. **varŭ.**

VAR[2], *vari,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru puterea reactivă. — Din fr., engl. **var.**

VARACTÓR, *varactoare,* s.n. (Electron.) Diodă semiconductoare utilizată drept condensator, a cărui capacitate poate fi modificată printr-o tensiune de control; varicap. — Din engl., fr. **varactor.**

VÁRĂ, *veri,* s.f. Anotimpul cel mai călduros al anului, cuprins între primăvară și toamnă și reprezentând (în emisfera boreală) intervalul de timp de la 22 (21) iunie până la 23 septembrie. ✧ Loc. adj. *De vară* = **a)** necesar în timpul verii; care se poartă în timpul verii; care se practică vara; **b)** (despre fructe, plante etc.) care se coace, rodește vara; văratic. ✧ Loc. adv. *La vară* = în vara viitoare, în vara care urmează. *Astă-vară* = în vara care a trecut. *(În) vara asta* = în vara în care ne aflăm. (Pop.) *An-vară* = în vara anului precedent. *De cu vară* = fiind încă vară. *Peste vară* = în timpul verii. ✦ (Adverbial; în forma *vara)* În cursul anotimpului mai sus definit; în fiecare an, în cursul acestui anotimp. — Lat. **vera** (=*ver* „primăvară").

VARDÍST s.m. v. **gardist.**

VARÉC s.n. Numele unor alge brune marine azvârlite de valuri pe țărm, care servesc ca îngrășământ pentru pământurile nisipoase, ca materie primă pentru fabricarea sodei, iodului etc. — Din fr. **varech.**

VARÉG, *varegi,* s.m. Nume sub care erau cunoscuți normanzii de către slavii de răsărit, de bizantini și de arabi. — Din fr. **Varègues.**

VÁRGĂ, (**I**) *vergi,* (**II**) *vărgi,* s.f. **I. 1.** Nuia lungă, subțire și flexibilă, tăiată de obicei dintr-o ramură dreaptă de arbore. ✧ Expr. (Adesea adverbial) *A tremura vargă* (sau *ca varga)* = a tremura foarte tare, din tot corpul (de frică sau de frig). *(A fi) varga lui Dumnezeu* = (a fi) foarte rău, aspru, crunt. ✦ (La pl.) Mănunchi de bețe tăiate egal, cu care se aplicau în trecut pedepse corporale. ✦ Lovitură aplicată cuiva cu varga (**I 1**); urma lăsată pe corp de o astfel de lovitură. ✦ Băț de undiță. ✦ Vergea cu care se încărcau în trecut puștile și cu care se curăța țeava puștii. ✦ Baghetă. ✦ Vergea subțire de metal. **2.** Compus: (Bot.) *varga-ciobanului* = **a)** plantă erbacee cu tulpina și ramurile țepoase, cu flori liliachi, dispuse în capitule *(Dipsacus silvester);* **b)** scăiuș; *vargă-de-aur* = splinuță *(Solidago virgaurea).* **II.** (Pop.) Dungă (în special la o țesătură). — Lat. **virga.**

VÁRIA[1] s.n. pl. **1.** Culegere bibliografică de scrieri diferite. **2.** Rubrică într-o publicație periodică, care cuprinde articole, note și informații mărunte și cu conținut variat. [Pr.: *-ri-a*] — Cuv. lat.

VARIÁ[2], *variez,* vb. I. **1.** Intranz. A fi felurit, diferit, deosebit (după locuri, împrejurări, situații); a nu semăna, a nu avea aceeași înfățișare, structură, compoziție etc. cu altceva. **2.** Tranz. A da o formă diferită, a schimba. **3.** Intranz. și tranz. (Mat.) A(-și) schimba valoarea. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **varier,** lat. **variare.**

VARIÁBIL, -Ă, *variabili, -e,* adj. Care variază; susceptibil de a se schimba; schimbător. ✧ (Mat.) *Cantități* (sau *mărimi) variabile* = cantități (sau mărimi) susceptibile de a-și schimba valoarea față de altele, care rămân constante. ✦ (Mat.; substantivat, f.) Cantitate care ia succesiv diferite valori (în cursul unui calcul); *p. gener.* cantitate, element etc. care variază. ✦ (Despre cuvinte) Care are forme diferite, care își schimbă terminația. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **variable,** lat. **variabilis.**

VARIABILITÁTE, *variabilități,* s.f. Însușirea unui lucru, a unui fenomen etc. de a varia, de a lua forme și aspecte diferite. ✦ Spec. (Biol.) Proprietate a ființelor vii de a-și schimba, sub influența mediului și a eredității, însușirile morfologice, fiziologice, biochimice etc. ✦ Spec. (Mat.) Proprietate pe care o are o cantitate, o mărime sau o funcție algebrică de a lua succesiv o infinitate de valori diferite. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **variabilité.**

VARIÁC, *variace,* s.n. Transformator electric folosit pentru reglarea tensiunii de ieșire. [Pr.: *-ri-ac*] — Din engl. **variac.**

VARIÁNTĂ, *variante,* s.f. **1.** Aspect diferit față de forma considerată ca bază sau ca formă tipică a unui lucru, a unei acțiuni etc. ✦ Spec. (Lingv.) Formă a unui element lingvistic care diferă de aspectul tipic, obișnuit al acestui element. **2**. Drum care ocolește (pe o anumită porțiune) traseul principal, ajungând în același punct final. [Pr.: *-ri-an-*] — Din fr. **variante.**

VARIÁNȚĂ s.f. **1.** Numărul factorilor unui sistem fizico-chimic care pot varia independent fără ca numărul de faze ale sistemului să se modifice. **2.** Media aritmetică a pătratelor abaterilor valorilor individuale ale unui șir statistic de experiențe, de la media aritmetică a șirului respectiv. [Pr.: *-ri-an-*] — Din fr. **variance.**

VARIÁT, -Ă, *variați, -te,* adj. Care variază, care este divers sau conține elemente diverse; variu. [Pr.: *-ri-at*] — V. **varia.**

VARIATÓR, *variatoare,* s.n. Mecanism sau dispozitiv schimbător de viteză cu variație continuă, care permite transmiterea mișcării de la un arbore motor la arborele principal al unei mașini. [Pr.: *-ri-a-*] — Din rus. **variator** [skorosti], fr. **variateur** [de vitesse].

VARIÁȚIE, *variații,* s.f. **1.** Schimbare, transformare; stare a unui lucru care se prezintă sub diferite forme, în mod variat; trecere de la o formă la alta; aspect variabil, schimbător. ✧ (Mat.) *Variația unei funcții* = diferența dintre valorile unei funcții în două puncte ale ei. ✦ Diversitate, felurime. ✧ (Mat.) *Calculul variațiilor* = calcul întrebuințat în analiza infinitezimală (prin care se rezolvă anumite probleme a căror soluție nu se poate obține prin calcul diferențial). ✦ Spec. (Biol.) Schimbare a unei însușiri morfologice, fiziologice, biochimice etc. a organismului animal și vegetal. **2.** (În forma *variațiune)* Modificare a unei teme muzicale sub raportul melodiei, al ritmului, al măsurii, al armoniei, al tonalității etc. ✦ Dans solistic clasic, variat și de virtuozitate. [Pr.: *-ri-a-*. — Var.: **variațiúne** s.f.] — Din fr. **variation,** lat. **variatio, -onis.**

VARIAȚIONÁL, -Ă, *variaționali, -e,* adj. Referitor la variație. [Pr.: *-ri-a-ți-o-*] — Din fr. **variationnel,** engl. **variational.**

VARIAȚIÚNE s.f. v. **variație.**

VARICÁP, *varicape,* s.n. (Electron.) Varactor. — Din fr. **varicap.**

VARÍCE s.f. pl. Dilatație venoasă permanentă și neregulată, mai frecventă la membrele inferioare, produsă de pierderea elasticității pereților venelor. — Din fr. **varice,** lat. **varix, -ricis.**

VARICÉLĂ, (**2**) *varicele,* s.f. **1.** Boală virotică proprie copilăriei, foarte contagioasă, caracterizată prin apariția pe piele a unor bășicuțe care, spre deosebire de variolă, nu evoluează spre stadiul de pustule; vărsat de vânt. **2.** (La pl.) Cazuri de varicelă (**1**). — Din fr. **varicelle.**

VARICOCÉL, (**2**) *varicocele,* s.n. **1.** Tumoare formată prin dilatarea venelor cordonului spermatic, ale scrotului sau a venelor tuboovariene. **2.** (La pl.) Cazuri de varicocelă (**1**). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **varicocèle.**

VARICÓS, -OÁSĂ, *varicoși, -oase,* adj. Cu varice; provocat de varice. — Din fr. **variqueux,** lat. **varicosus.**

VARIETÁTE, *varietăți,* s.f. **1.** Calitatea a ceea ce este divers, variat; felurime, diversitate. ✦ (La pl.) Spectacol distractiv, ușor, alcătuit din cântece, dansuri, numere de circ, recitări, cuplete etc. **2.** Formă (diferită), soi (deosebit). ✦ (Biol.) Individ (sau grup de indivizi) care se diferențiază în cadrul unei specii prin unele particularități morfologice; categorie sistematică inferioară speciei. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **variété,** lat. **varietas, -atis.**

VARIETÉ s.f. v. **varieteu.**

VARIETÉU, *varieteuri,* s.n. Spectacol teatral de gen ușor, în repertoriul căruia intră piese simple, recreative, scheciuri, cuplete, dansuri, cântece, acrobații, jonglerii etc. [Pr.: *-ri-e-*. — Var.: **varieté** s.n.] — Din fr. **variété.**

VARIÓLĂ, *variole,* s.f. Infecție virotică umană foarte gravă, caracterizată printr-o erupție cutanată generalizată, care apare și pe mucoase și care lasă cicatrice desfigurante; vărsat[1]. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **variole.**

VARIÓLIC, -Ă, *variolici, -ce,* adj. Al variolei, privitor la variolă. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **variolique.**

VARIOMÉTRU, *variometre,* s.n. **1.** (Elt.) Dispozitiv cu inductanță variabilă care servește la reglarea fină a inductanței unui circuit. **2.** Instrument care măsoară viteza de urcare și de coborâre a unui aparat de zbor. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **variomètre.**

VARISTÓR, *varistoare,* s.n. Dispozitiv (rezistor) a cărui rezistență depinde de valoarea tensiunii aplicate la bornele lui. — Din fr. **varistor.**

VÁRIU, -IE, *varii,* adj. (Livr.) Variat. — Din lat. **varius.**

VARMÉTRU, *varmetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea puterii electrice reactive în rețelele de curent alternativ. — Din fr. **varmètre,** engl. **varmeter.**

VÁRNIȚĂ, *varnițe,* s.f. Ladă de scânduri deschisă în partea de sus și îngropată pe jumătate în pământ, folosită la stingerea varului sau la prepararea manuală a mortarului pe un șantier. ✦ Groapă amenajată în pământ pentru construirea cuptoarelor de var; cuptor în care se arde piatra de var. — Din bg., sb. **varnica.**

VAROMÉTRU, *varometre,* s.n. Contor electric pentru măsurarea în varore a energiei electrice reactive. — Din fr. **varheuremètre.**

VAR-ÓRĂ, *vari-ore,* s.f. (Fiz.) Multiplu al secundei egal cu 3600 de varsecunde. [Abr.: *varh.* — Scris și: *varóră*] — Din fr. **varheure.**

VARSECÚNDĂ, *varsecunde,* s.f. (Fiz.) Unitate de măsură pentru energia reactivă. [Abr.: *vars*] — Din fr. **varseconde.**

VÁRUS s.n. (Med.) Deviație a piciorului către înăuntru. — Din fr. **varus.**

VÁRVĂ, *varve,* s.f. (Geol.) Depozit stratificat de argile din lacurile glaciare din cuatenar, care se prezintă ca niște benzi albicioase sau cenușii-închise. — Din fr. **varve.**

VÁRZĂ, *verze,* s.f. Plantă legumicolă bienală din familia cruciferelor, cu frunze mari, groase și ondulate, care se învelesc unele pe altele formând o căpățână compactă, folosită în alimentație *(Brassica oleracea); p. ext.* mâncare preparată din frunzele acestei plante. ✧ *Varză de Bruxelles* = varietate de varză cu tulpina înaltă, cu căpățâna mică, de la care se consumă mugurii formați la subsuoara frunzelor *(Brassica oleracea gemmifera). Varză creață* = varietate de varză cu frunzele încrețite și cu căpățâna afânată *(Brassica oleracea sabanda). Varză roșie* = varietate de varză cu frunzele roșii-violete, care se consumă ca salată *(Brassica oleracea rubara).* ✧ Expr. (Fam.) *A face o varză* = a încurca lucrurile, a nu face nicio ispravă. *A (se) face* (sau *a ajunge, a fi* etc.) *varză* = (mai ales despre cărți și caiete) a (se) distruge, a (se) degrada, a (se) zdrenți. — Lat. **vir(i)dia** *„verdețuri”.*

VAS, *vase,* s.n. **1.** Recipient de sticlă, de metal, de lemn, de pământ etc., de diferite forme și mărimi, care servește la păstrarea (și transportul) lichidelor, al unor materii solide sau ca obiect de ornament. ✧ *Vase comunicante* v. *comunicant*. ✦ Nume generic dat farfuriilor, oalelor, castroanelor etc. folosite la masă și la pregătirea mâncării. **2.** Vehicul pentru transportul pe apă al călătorilor și al mărfurilor; navă. **3.** Fiecare dintre formațiile tubulare închise prin care circulă sângele, limfa etc. în interiorul organismului. ✦ Celulă vegetală alungită sau tub capilar gol prin care circulă seva în plante. — Lat. **vasum.**

VASÁL, -Ă, *vasali, -e,* s.m. și f. (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Persoană care, în schimbul unui beneficiu sau feude, datora suzeranului său omagiu, fidelitate și avea obligații civile și militare față de acesta; *p. gener.* supus. ✧ (Adjectival) *Persoană vasală. Stat vasal.* — Din fr. **vassal.**

VASALITÁTE s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Ansamblul raporturilor sociale stabilite între membrii clasei dominante, pe baza acordării de către seniori vasalilor a unor feude, din care decurgeau obligații reciproce; calitatea de vasal. **2.** Situație de dependență politică a unei țări față de alta, cu păstrarea autonomiei. — Din fr. **vassalité.**

VÁSCĂ, *vasce,* s.f. (Arhit.) Recipient în formă de cupă, folosit ca element decorativ (în parcuri, în piețe publice etc.). — Din it. **vasca,** fr. **vasque.**

VASCULÁR, -Ă, *vasculari, -e,* adj. **1.** Care aparține vaselor sangvine sau limfatice din organismele vii, privitor la aceste vase. ✧ *Sistem vascular* = totalitatea venelor, arterelor și vaselor capilare ale unui organism. *Țesut vascular* = țesutul vaselor sangvine. **2.** (În sintagma) *Plantă vasculară* = nume generic pentru plantele superioare caracterizate prin prezența în structura lor a unor vase prin care circulă seva. — Din fr. **vasculaire.**

VASCULARIZÁ, pers. 3 *vascularizează*, vb. I. Tranz. (Med.; despre vase de sânge) A străbate un țesut, un organ etc. — Din fr. **vasculariser,** engl. **vascularize.**

VASCULARIZÁRE s.f. Acțiunea de *a vasculariza* și rezultatul ei. — V. **vasculariza.**

VASCULARIZÁT, -Ă, *vascularizați, -te,* adj. (Despre țesuturi, organe) Care conține vase sangvine, care este bogat în vase sangvine — Din fr. **vascularisé.**

VASCULARIZÁȚIE s.f. Proces de formare a unor vase noi de sânge în țesuturile sau organele unui organism. ✦ Totalitatea vaselor sangvine și limfatice ale unui organ sau ale unei structuri biologice. ✦ Mod de așezare a vaselor într-un țesut, într-un organ, într-un organism. — Din fr. **vascularisation.**

VASECTOMÍE, *vasectomii,* s.f. (Med.) Rezecție a canalelor deferente (prin care spermatozoizii ajung din testicule în uretră). — Din it. **vasectomie.**

VASÉL, *vasele,* s.n. (Înv.) Vas de război; bastiment. — Din it. **vascello.**

VASELÍNĂ, *vaseline,* s.f. Substanță vâscoasă obținută prin rafinarea fracțiunilor grele de la distilarea țițeiului ori prin amestecarea cu parafină a unor uleiuri minerale, folosită ca unsoare pentru pielărie, ca lubrifiant etc. sau (în stare pură) ca unguent în farmacie și în cosmetică. — Din fr. **vaseline.**

VASÍLCĂ, *vasilci,* s.f. Cap de porc împodobit cu flori și cu panglici, purtat pe o tavă de către flăcăii care colindă în ajunul Anului Nou; *p. ext.* numele colindului care se cântă cu acest prilej. — Cf. n. pr. Vasile.

VASILICÁLE s.f. pl. Culegere de texte juridice, în 60 de cărți, alcătuită în sec. IX–X din ordinul împăraților bizantini Vasile I și Leon VI Înțeleptul, care a înlocuit legislația lui Justinian și a fost folosită și în Țările Române până în 1865. [Var.: **bazilicále** s.f. pl.] — Din ngr. **vasilikále.**

VASILÍSC, *vasilișți,* s.m. Animal din basme, asemănător cu un șarpe, despre care se credea că ucide cu privirea. — Din ngr. **vasilískos.**

VASLUIÁN, -Á, *vasluieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Vaslui. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Vaslui ori vasluienilor (**1**), referitor la municipiul sau la județul Vaslui ori la vasluieni. — **Vaslui** (n. pr.) + suf. *-ean.*

VASLUIÁNCĂ, *vasluience,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Vaslui. — **Vasluian** + suf. *-că.*

VASOCONSTRICTÓR, -OÁRE, *vasoconstrictori, -oare,* adj. Care provoacă vasoconstricție. — Din fr. **vaso-constricteur.**

VASOCONSTRÍCȚIE, *vasoconstricții,* s.f. Micșorare a diametrului vaselor sangvine prin contracția fibrelor musculare netede din pereții lor (ceea ce are drept rezultat reducerea afluxului de sânge). — Din fr. **vaso-constriction.**

VASODILATÁRE, *vasodilatări,* s.f. Vasodilatație. — Din **vasodilatație.**

VASODILATATÓR, -OÁRE, *vasodilatatori, -oare,* adj., s.n. (Medicament, substanță, proces etc.) care provoacă vasodilatație. — Din fr. **vaso-dilatateur.**

VASODILATÁȚIE, *vasodilatații,* s.f. Mărire a diametrului vaselor sangvine prin relaxarea fibrelor musculare netede din pereții lor (ceea ce are drept rezultat sporirea afluxului de sânge); vasodilatare. — Din fr. **vaso-dilatation.**

VASOMOTÓR, -OÁRE, *vasomotori, -oare,* adj. Care se referă la contracția sau la relaxarea vaselor sangvine, care aparține acestor mișcări; care produce, reglează contracția sau relaxarea vaselor sangvine. — Din fr. **vaso-moteur.**

VASOPRESÍNĂ s.f. (Fiziol.) Hormon cu acțiune vasoconstrictoare și antidiuretică secretat de hipofiza posterioară. — Din fr. **vasopressine.**

VAST, -Ă, *vești, -ste,* adj. (Despre spații, terenuri, construcții etc.) Care este foarte întins, care se întinde până departe; de mari dimensiuni, de mari proporții. ✦ (Despre abstracte) De mare anvergură, de amploare; bogat; complex. — Din fr. **vaste,** lat. **vastus.**

VASTITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este vast; întindere mare, imensitate; complexitate. — Din fr. **vastité,** lat. **vastitas, -atis.**

VAȘÉTĂ, *vașete,* s.f. Piele de taurine tăbăcită vegetal. — Din fr. **vachette.**

VATÁLĂ s.f. v. **vătală**.

VÁTĂ s.f. Material format din fibre elastice de bumbac scurte și subțiri care se întrepătrund și formează o masă compactă albă, folosit pentru pansamente, în diferite procese tehnice etc. ✧ *Vată de hârtie* = produs similar vatei obținut din celuloza de lemn, care se folosește în medicină, în locul vatei de bumbac, sau la ambalaj. *Vată de zahăr* = produs alimentar dulce, pufos, asemănător cu vata, care se obține, prin centrifugare, dintr-o soluție de zahăr; se vinde în comerț înfășurat pe bețișoare de lemn. *Vată de zgură* = material obținut din zgura topită, lăsată să curgă încet în apă, utilizat ca izolant termic și acustic. *Vată de sticlă* = masă de fibre scurte de sticlă împâslite, folosită ca izolant termic și acustic. — Din germ. **Watte.**

VATELÍNĂ, *vateline,* s.f. Material textil din bumbac scămoșat, care se introduce între stofa și căptușeala unei haine, pentru a face haina mai călduroasă. — Din germ. **Wattelin.**

VATICINÁR, -Ă, *vaticinari, -e,* adj. (Livr.) Care are caracter de prorocire; profetic, vizionar. — Din fr. **vaticinaire.**

VATÍR, (**2**) *vatiruri,* s.n. **1.** Țesătură de bumbac, de in sau de cânepă, foarte apretată, folosită pentru întăriri la haine (bărbătești). **2.** Sortiment de vatir (**1**). — Din germ. **Wattier**[leinen].

VATMÁN, *vatmani,* s.m. Persoană care conduce un tramvai. [Acc. și: *vátman*] — Din fr. **wattman.**

VÁTOS, *vatoși,* s.m. Pește de mare, asemănător cu calcanul, cu corpul rombic acoperit cu plăci osoase prevăzute cu câte un spin; vulpe-de-mare *(Raja clavata).* — Et. nec.

VÁTRĂ, *vetre,* s.f. **1.** Partea cuptorului unde se face focul; (în vechile case țărănești) suprafață plană care prelungește cuptorul în afară și pe care se poate sta sau dormi. ✧ Expr. *A îmbătrâni în vatră* = a rămâne fată bătrână, nemăritată. *A rămâne cu sluta în vatră* = a nu-și putea mărita fata. *A cloci pe vatră* = a lenevi (la căldură), a trândăvi. *A cădea cuiva în vatră* = a fi oaspete nepoftit și supărător al cuiva. ✦ Parte a forjei în care se depozitează și unde arde combustibilul; partea inferioară din interiorul unui cuptor metalurgic, pe care se așază materialele care trebuie încălzite sau topite. **2.** Locuință, cămin, casă (părintească). ✧ Loc. adj. *De vatră* = care și-a făcut gospodărie și s-a statornicit într-un loc. ✦ Loc de baștină, de origine. ✧ Expr. (Ieșit din uz) *A lăsa* (un ostaș) *la vatră* = a elibera (un ostaș) după

terminarea stagiului militar. ✦ Cuib al unui animal sălbatic, cu puii în el. **3.** Locul principal, central al unei aşezări, al unei instalaţii etc.; locul pe care s-a clădit ceva, pe care se construieşte sau unde se aşază ceva. ✧ *Vatra satului* = suprafaţa de teren pe care se găsesc casele şi construcţiile anexe gospodăreşti. **4.** (Pop.) Porţiune de pământ, pe un câmp, care se deosebeşte de restul locului printr-o vegetaţie diferită sau prin absenţa vegetaţiei. — Cf. alb. v a t r ë.

VAVILONÍE s.f. v. **babilonie.**

VÁZĂ[1] s.f. **1.** Consideraţie, stimă, prestigiu, reputaţie. ✧ Loc. adj. *De vază* = de frunte, marcant, cunoscut, vestit. *Cu vază* = cu trecere, cu prestigiu, important. **2.** (Rar) Vedere, văz. — Din **vedea** (derivat regresiv).

VÁZĂ[2]**,** *vaze,* s.f. Vas de flori. — Din fr. **vase.**

VĂCÁR, *văcari,* s.m. **1.** Persoană care duce la păscut şi păzeşte vacile. **2.** (Art.) Constelaţie din emisfera boreală, situată în apropierea Carului Mare. — Lat. **vaccarius.**

VĂCĂLÍE, *văcălii,* s.f. **1.** Marginea de lemn sau de tinichea a sitei, a ciurului şi a baniţei. **2.** Numele mai multor specii de ciuperci necomestibile, cu consistenţă lemnoasă, care cresc pe trunchiul arborilor: **a)** *văcălie-de-brad* = ciupercă a cărei pălărie este acoperită cu o crustă de culoare galbenă-roşcată *(Fomes pinicola);* **b)** *văcălie-de-fag* = ciupercă de forma unei etajere, de culoare brună-negricioasă *(Ganoderma applanatum);* **c)** *văcălie-de-mesteacăn* = ciupercă în formă de copită, cenuşie-roşcată, acoperită cu o pieliţă subţire şi netedă *(Placodes betulinus);* **d)** *văcălie-de-salcie* = ciupercă cu pălăria bombată, albă, apoi brună, cu miros plăcut de anason *(Trametes suaveolens).* — **Veacă** (reg. „văcălie” < sl.) + suf. *-ălie.*

VĂCĂREÁSĂ, *văcărese,* s.f. Văcăriţă. — **Văcar** + suf. *-easă.*

VĂCĂRÍ, *văcăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A duce la păscut şi a păzi vacile. — Din **văcar.**

VĂCĂRÍE[1]**,** *văcării,* s.f. **1.** Cireadă de vaci. **2.** Loc îngrădit şi amenajat pentru adăpostirea vacilor. — **Vacă** + suf. *-ărie.*

VĂCĂRÍE[2]**,** *văcării,* s.f. Meseria de văcar. — **Văcar** + suf. *-ie.*

VĂCĂRÍT s.n. Dare care se plătea în Evul Mediu în Ţara Românească pentru fiecare cap de vită. — **Vacă** + suf. *-ărit.*

VĂCĂRÍŢĂ, *văcăriţe,* s.f. Femeie care duce la păscut şi păzeşte vacile; văcăreasă. — **Văcar** + suf. *-iţă.*

VĂCSUÍ, *văcsuiesc,* vb. IV. Tranz. A unge încălţămintea cu vacs (sau cu cremă de ghete) şi a o lustrui. — **Vacs** + suf. *-ui.*

VĂCSUÍRE, *văcsuiri,* s.f. Acţiunea de *a văcsui.* — V. **văcsui.**

VĂCSUÍT, -Ă, *văcsuiţi, -te,* adj. (Despre încălţăminte) Uns cu vacs (sau cu cremă de ghete) şi lustruit. — V. **văcsui.**

VĂCSUITÓR, -OÁRE, *văcsuitori, -oare,* s.m. şi f. Lustragiu. [Pr.: *-su-i-*] — **Văcsui** + suf. *-tor.*

VĂCUŞOÁRĂ, *văcuşoare,* s.f. (Pop.) Văcuţă. — **Vacă** + suf. *-uşoară.*

VĂCÚŢĂ, *văcuţe,* s.f. Diminutiv al lui *vacă;* văcuşoară. — **Vacă** + suf. *-uţă.*

VĂDÁN, -Ă, *vădani, -e,* adj., s.m. şi f. (Pop.) Văduv (**1**). — **Văduu** (înv. „văduv”<lat.) + suf. *-an.*

VĂDÁNCĂ, *vădance,* s.f. (Pop.) Văduvă. — **Vădan** + suf. *-că.*

VĂDĂÓI, *vădăoi,* s.m. (Reg.) Văduvoi. — **Vădan** + suf. *-oi.*

VĂDÍ, *vădesc,* vb. IV. Tranz. A face să fie evident, a dovedi, a demonstra, a arăta. ✦ A da pe faţă, a denunţa, a demasca. — Din sl. **vaditi.**

VĂDÍT, -Ă, *vădiţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care este limpede, clar, evident. — V. **vădi.**

VĂDRÁR, *vădrari,* s.m. (În trecut) Persoană însărcinată cu încasarea vădrăritului. — **Vadră** + suf. *-ar.*

VĂDRĂRÍT s.n. (În sec. XVIII, în Moldova) Dare care se plătea pentru fiecare vadră de vin. — **Vadră** + suf. *-ărit.*

VĂDUV, -Ă, *văduvi, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care şi-a pierdut soţul sau soţia prin deces şi nu s-a recăsătorit; văduan. **2.** Adj. Fig. Lipsit de ceva; liber, gol. — Lat. **viduus, -ua.**

VĂDUVÍ, *văduvesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A rămâne sau a face, a lăsa pe cineva văduv. ✦ Tranz. Fig. A lăsa pe cineva singur, a lipsi pe cineva de ceva. **2.** Intranz. A duce viaţă de văduv. — Din **văduv.**

VĂDUVÍE s.f. Stare de văduv; timp petrecut de cineva ca văduv; văduvire. — **Văduv** + suf. *-ie.*

VĂDUVIOÁRĂ, *văduvioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *văduvă;* văduviţă (**1**). **2.** Peşte teleostean comprimat lateral, acoperit cu solzi mici, albi pe burtă şi verzui sau albăstrui pe spate; văduviţă (**2**) *(Leuciscus idus).* — **Văduvă** + suf. *-ioară.*

VĂDUVÍRE s.f. (Rar) Văduvie. — V. **văduvi.**

VĂDUVÍŢĂ, *văduviţe,* s.f. (Rar) **1.** Văduvioară (**1**). **2.** (Iht.) Văduvioară (**2**). — **Văduvă** + suf. *-iţă.*

VĂDUVÓI, -OÁIE, *văduvoi, -oaie,* s.m. şi f. (Pop.) Augmentativ al lui *văduv.* — **Văduv** + suf. *-oi.*

VĂGÁŞ s.n. v. **făgaş.**

VĂGĂÚNĂ, *văgăuni,* s.f. **1.** Loc înfundat între dealuri sau între munţi; scobitură adâncă într-un munte. ✦ Fig. Încăpere strâmtă şi întunecoasă. **2.** Scorbură. **3.** (Rar) Orbita ochiului. [Pl. şi: *văgăune*] — Et. nec.

VĂICĂRÁ vb. I v. **văicări.**

VĂICĂREÁLĂ, *văicăreli,* s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de *a se văicări;* zgomot făcut de cel care se văicăreşte; tânguire, lamentare, plânset. — **Văicări** + suf. *-eală.*

VĂICĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *văicăreţi, -e,* adj. (Pop. şi fam.) Care se văicăreşte. — **Văicări** + suf. *-eţ.*

VĂICĂRÍ, *văicăresc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se tângui, a se văita, a se căina. ✦ (Peior.) A manifesta o falsă desperare. [Var.: (reg.) **văicărá** vb. I] — Din **vai.**

VĂIERÁ, *văier,* vb. I. Refl. (Înv. şi reg.) A se văita. [Pr.: *vă-ie-*] — Din **vai** (după *şuiera, fluiera* etc.).

VĂIERÁRE, *văierări,* s.f. (Înv. şi reg.) Faptul de *a se văiera;* vaiet. [Pr.: *vă-ie-*] — V. **văiera.**

VĂIETÁ vb. I v. **văita.**

VĂIETÁRE s.f. v. **văitare.**

VĂIETĂTÓR, -OÁRE adj. v. **văitător.**

VĂIETĂTÚRĂ s.f. v. **văitătură.**

VĂIŞOÁRĂ s.f. v. **vălişoară.**

VĂITÁ, *vait,* vb. I. Refl. A scoate vaiete, a geme de durere, de jale; a se tângui, a se lamenta, a se văiera. ✦ (Despre unele păsări şi animale) A scoate sunete, ţipete tânguitoare şi prelungi. ✦ Tranz. A plânge, a compătimi pe cineva. ✦ Refl. A-şi exprima (în cuvinte) necazul, nemulţumirea, durerea. [Var.: **văietá** vb. I] — Din **vai.**

VĂITÁRE, *văitări,* s.f. Faptul de *a (se) văita;* strigăt de suferinţă; lamentare; vaiet, văitătură. [Var.: **văietáre** s.f.] — V. **văita.**

VĂITĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *văităreţi, -oare,* adj. (Rar) Văitător. — **Văita** + suf. *-ăreţ.*

VĂITĂTÓR, -OÁRE, *văitători, -oare,* adj. (Rar) Care se vaită, care se tânguieşte; căruia îi place să se vaite cu orice prilej; văităreţ. [Var.: **văietător, -oare** adj.] — **Văita** + suf. *-ător.*

VĂITĂTÚRĂ, *văitături,* s.f. Văitare. [Var.: **văietătúră** s.f.] — **Văita** + suf. *-ătură.*

VĂIUGĂ, *văiugi,* s.f. (Reg.) Vale mică, îngustă şi puţin adâncă. [Pr.: *vă-iu-*] — **Vale** + suf. *-ugă.*

VĂL, *văluri,* s.n. **1.** (Adesea fig.) Bucată de ţesătură fină, de obicei transparentă, pe care şi-o pun femeile pe cap sau cu care îşi învăluie corpul ori o parte a lui. ✧ Expr. *A i se pune* (sau *a i se lua cuiva) un văl (de) pe ochi* = a înceta (sau a începe) să vadă, să judece limpede, să înţeleagă ceva. **2.** (Anat.; în sintagma) *Vălul palatului* = porţiunea musculară care continuă, în partea posterioară a cavităţii bucale, palatul tare (dur) şi care se termină cu omuşorul. **3.** (Bot.; în compusul) *Vălul-miresei* = plantă erbacee anuală, mică, cu flori lineare *(Gypsophila muralis).* — Din lat. **velum.** Cf. fr. v o i l e.

VĂLĂTÚC, *vălătuci,* s.m. **1.** Sul făcut dintr-un material (flexibil), înfăşurat în sensul uneia dintre laturile sale; *spec.* val[1] (**II 1**). ✧ Loc. adv. *De-a vălătucul* = de-a rostogolul, de-a dura, peste cap. **2.** Material de construcţie făcut din lut amestecat cu paie sau cu rogoz, în formă de colaci sau de cărămizi, din care se clădesc pereţii caselor ţărăneşti (astupându-se o îngrădătură de pari). **3.** Tăvălug. — Din **val.** Cf. t ă v ă l u g.

VĂLĂTUCÍ, *vălătucesc,* vb. IV. Tranz. A clădi pereţi din vălătuci (**2**). — Din **vălătuc.**

VĂLEÁN, *văleni,* s.m. (Rar) Persoană care locuieşte într-o vale, la câmpie. — **Vale** + suf. *-ean.*

VĂLEÁT s.m. v. **veleat.**

VĂLELÉU interj. v. **văleu.**

VĂLÉU interj. (Pop.) Vai! aoleu! [Var.: **văleléu, valéu**, interj.] — Cf. v a i, a o l e u.

VĂLICÍCĂ, *vălicele,* s.f. Diminutiv al lui *vale;* vălişoară. — **Vale** + suf. *-icică.*

VĂLIŞOÁRĂ, *vălişoare,* s.f. Vălicică. [Var.: **văişoáră** s.f.] — **Vale** + suf. *-işoară.*

VĂLMĂŞÁG, *vălmăşaguri,* s.n. Învălmăşeală, neorânduială, dezordine; obiecte sau fiinţe aflate în neorânduială, învălmăşite. — [De-a] **valma** + suf. *-şag.*

VĂLMĂŞEÁLĂ, *vălmăşeli,* s.f. (Pop.) Învălmăşeală. — **Vălmăşi** + suf. *-eală.*

VĂLMĂŞÍ, *vălmăşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) învălmăşi. — Din **vălmăşag** (derivat regresiv).

VĂLMĂŞÍRE, *vălmăşiri,* s.f. (Pop.) Învălmăşire. — V. **vălmăşi.**

VĂLŢUÍ, *vălţuiesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra cu ajutorul valţurilor[1]. — **Valţ**[1] + suf. *-ui.*

VĂLŢUÍRE, *vălţuiri,* s.f. Acţiunea de *a vălţui* şi rezultatul ei. — V. **vălţui.**

VĂLŢUITÓR, -OÁRE, *vălţuitori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor care lucrează la valţ[1]. [Pr.: *-ţu-i-*] — **Vălţui** + suf. *-tor.*

VĂLURÁT, -Ă, *văluraţi, -te,* adj. Care este cu valuri[1] sau ca nişte valuri[1]; cu neregularităţi, cu ridicături şi scobituri. [Var.: **vălurít, -ă** adj.] — Din **valuri** (pl. lui *val*[1]*).*

VĂLURÉL, *vălurele,* s.n. Diminutiv al lui *val*[1]. — **Val**[1] + suf. *-urel.*

VĂLURÍRE, *văluriri,* s.f. Formare de ondulaţii pe suprafaţa părţii carosabile a unei şosele. — Din **valuri** (pl. lui *val*[1]*).*

VĂLURÍT, -Ă adj. v. **vălurat.**

VĂLURÓS, -OÁSĂ, *văluroşi, -oase,* adj. Cu valuri[1]; cu aspect de valuri[1]; unduios. — **Val**[1] + suf. *-os.*

VĂLVĂTÁIE s.f. v. **vâlvătaie.**

VĂMEȘÉSC, -EÁSCĂ, *vămeșești,* adj. Care aparține vameșului sau vămii, privitor la vameș sau la vamă. — **Vameș** + suf. *-esc.*

VĂMEȘÍE, *vămești,* s.f. (Înv.) **1.** Funcție, slujbă de vameș. **2.** Taxă plătită ca vamă. — **Vameș** + suf. *-ie.*

VĂMUÍ, *vămuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lua, a percepe, a încasa vamă. **2.** (La moară) A lua uium ca plată pentru măcinat. ✦ Fig. A fura o parte din ceva. — **Vamă** + suf. *-ui.*

VĂMUIÁLĂ, *vămuieli,* s.f. Faptul de *a vămui.* [Pr.: *-mu-ia-*] — **Vămui** + suf. *-eală.*

VĂMUÍRE, *vămuiri,* s.f. Acțiunea de *a vămui.* — V. **vămui.**

VĂPÁIE, *văpăi,* s.f. **1.** Flacără mare; pară. ✦ Arșiță, dogoare. ✦ Fig. Lumină strălucitoare. **2.** Văpaiță (**2**). — Cf. alb. v a p ë.

VĂPÁIȚĂ, *văpaițe,* s.f. **1.** (Pop.) Opaiț. **2.** Făclie de lemn sau de rășină cu care se sperie noaptea peștii, pentru a-i face să fugă spre uneltele de pescuit; văpaie (**2**). [Pr.: *-pa-i-.* — Var.: **vopáiță** s.f.] — Contaminare între **văpaie** și **opaiț(ă)**.

VĂPĂÍ, pers. 3 *văpăiește,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A arde cu văpăi. [Var.: **văpăiá** vb. I] — Din **văpaie.**

VĂPĂIÁ vb. I v. **văpăi.**

VĂPĂIÉRE, *văpăieri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a văpăi; p. ext.* pâlpâire. [Pr.: *-pă-ie-*] — V. **văpăi.**

VĂPSEÁ s.f. v. **vopsea.**

VĂPSEÁLĂ s.f. v. **vopsea.**

VĂPSÍ vb. IV v. **vopsi.**

VĂR, VÁRĂ, *veri, vere,* s.m. și f. **1.** Persoană considerată în raport cu copiii frații și surorilor părinților săi; gradul de rudenie respectiv. **2.** (La voc. m.) Termen familiar de adresare către un prieten, un cunoscut. — Lat. [consobrinus] **verus,** [consobrina] **vera.**

VĂRÁ, *vărez,* vb. I. Intranz. (Despre animale; *p. ext.* despre oameni) A petrece vara undeva sau într-un anumit fel. ✦ Tranz. A ține vitele sau oile la pășune (la munte) în timpul verii. — Din **vară.**

VĂRÁR, *vărari,* s.m. Muncitor care lucrează la construirea cuptoarelor de var și la arderea pietrei de var; persoană care vinde var. — **Var** + suf. *-ar.*

VĂRÁT s.n. **1.** Faptul de *a văra.* **2.** Taxă care se plătea în trecut pentru pășunatul vitelor pe locul cuiva în timpul verii; văratic (**II 2**). — V. **văra.**

VĂRÁTEC, -Ă adj., s.n. v. **văratic.**

VĂRÁTIC, -Ă, *văratici, -ce,* adj., s.n. **I.** Adj. De vară, specific verii. ✦ (Despre plante, fructe etc.) Care se dezvoltă, se coace vara; timpuriu. **II.** S.n. **1.** Locul unde sunt duse oile vara la pășunat. **2.** (Reg.) Taxă pentru pășunatul vitelor pe locul cuiva în timpul verii; vărat (**2**). [Var.: **vărátec, -ă** adj., s.n.] — **Vară** + suf. *-atic.*

VĂRĂRÍE, *vărării,* s.f. Loc unde se extrage piatra de var; locul și instalațiile pentru fabricarea varului; loc unde se depozitează sau se vinde varul. — **Var** + suf. *-ărie.*

VĂRGÁ, *vărghez,* vb. I. Tranz. A face dungi. — Din **vărgat** (derivat regresiv).

VĂRGÁT, -Ă, *vărgați, -te,* adj. Cu dungi, cu vărgi; dungat. — **Vargă** + suf. *-at.*

VĂRGĂȚÉL, -EA, *vărgățel, -ele,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *vărgat.* — **Vărgat** + suf. *-el.*

VĂRGULÍȚĂ, *vărgulițe,* s.f. Vărguță. — **Vargă** + suf. *-uliță.*

VĂRGÚȚĂ, *vărguțe,* s.f. Diminutiv al lui *vargă;* vărguliță. — **Vargă** + suf. *-uță.*

VĂRÓS, -OÁSĂ, *văroși, -oase,* adj. Care conține var, calcaros; cu aspect de var. — **Var** + suf. *-os.*

VĂRSÁ, *vărs,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A face să curgă (un lichid sau o substanță curgătoare) dintr-un recipient. ✧ Expr. *A vărsa lacrimi* = a plânge. *A vărsa sânge* = a ucide, a omorî. *A-și vărsa sângele (pentru cineva* sau *ceva)* = a-și sacrifica viața (pentru cineva sau ceva). (Pop.) *A vărsa mațele* (cuiva) = a spinteca (pe cineva); *p. ext.* a ucide. *A vărsa (multe) sudori* (sau *nădușeli)* sau *a vărsa sudori de moarte* = **a)** a face un lucru greu, a munci din greu; **b)** a fi în agonie, a trage să moară. ✦ A lansa, a arunca asupra cuiva săgeți, bombe, explozibile (în cantitate mare). **2.** Refl. (Despre ape curgătoare) A-și uni cursul cu altă apă. (Rar) A se revărsa (peste maluri). ✦ (Despre ploaie) A cădea din abundență; a turna cu găleata. **3.** (Pop.) Tranz. A vomita. ✧ Expr. *A-și vărsa (și) mațele* (sau *măruntaiele),* se spune când cineva vomită foarte tare. *A vărsa venin* sau *a-și vărsa veninul* = a vorbi despre cineva cu dușmănie, cu ură. *A-și vărsa focul* (sau *sufletul, amarul)* = a-și destăinui durerea, mâhnirea, supărarea. *A vărsa foc,* se spune despre caii iuți și puternici (din basme). **4.** Tranz. A revărsa, a răspândi lumină, căldură. ✧ Refl. *Căldura se revarsă pretutindeni.* **5.** Tranz. și refl. A (se) împrăștia, a (se) risipi. **II.** Tranz. **1.** A repartiza un ostaș la o anumită unitate sau a-l trece dintr-o unitate în alta. **2.** A preda cuiva o sumă de bani; a efectua un vărsământ. — Lat. **versare.**

VĂRSÁRE, *vărsări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) vărsa* și rezultatul ei. ✧ Expr. *Vărsare de sânge* = ucidere în masă, masacru. **2.** (Concr.) Loc unde o apă curgătoare se varsă în alta. **3.** Fig. (Rar) Ivire, apariție (a zorilor, a serii etc.). — V. **vărsa.**

VĂRSÁT[1] s.n. **1.** Faptul de *a (se) vărsa.* **2.** (Med.; pop.; și în sintagma *vărsat mare*) Variolă. ✧ *Vărsat negru* = formă gravă de variolă, în care pustulele de pe corp sunt foarte numeroase și pline cu sânge, apărând ca niște pete negre. *Vărsat de vânt* = (Pop.) varicelă. — V. **vărsa.**

VĂRSÁT[2]**, -Ă,** *vărsați, -te,* adj. (Despre mărfuri) Care se vinde cu amănuntul dintr-o cantitate mai mare; care nu este preambalat. — V. **vărsa.**

VĂRSĂMÂNT, *vărsăminte,* s.n. Modalitate de stingere a obligației legale prin virarea unei sume de bani, efectuată de un agent economic sau de o instituție publică ori financiară; (concr.) sumă de bani astfel predată sau trecută la dispoziția cuiva. — **Vărsa** + suf. *-ământ* (după fr. *versement).*

VĂRSĂTÓR, -OÁRE, *vărsători, -oare,* adj., s.m. **I.** Adj. Care varsă. **II.** N.pr. art. Una dintre cele 12 constelații ale zodiacului, care se găsește între constelația Capricornului și cea a Peștilor. ✦ Unul dintre semnele zodiacului. — **Vărsa** + suf. *-ător.*

VĂRSĂTÚRĂ, *vărsături,* s.f. Faptul de *a (se) vărsa.* ✦ Ceea ce a fost vărsat, vomitat. — **Vărsa** + suf. *-ătură.*

VĂRUÍ, *văruiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi o suprafață tencuită, lipită etc. a unui element de construcție cu un strat subțire de lapte de var (cu unele adaosuri); a spoi. — **Var** + suf. *-ui.*

VĂRUIÁLĂ, *văruieli,* s.f. **1.** Văruire. **2.** (Concr.) Strat de lapte de var (cu unele adaosuri) aplicat pe o suprafață tencuită, lipită etc. a unui element de construcție; spoială. [Pr.: *-ru-ia-*] — **Vărui** + suf. *-eală.*

VĂRUÍRE, *văruiri,* s.f. Acțiunea de *a vărui;* văruială, văruit[1]. — V. **vărui.**

VĂRUÍT[1] s.n. Văruire. — V. **vărui.**

VĂRUÍT[2]**, -Ă,** *văruiți, -te,* adj. Pe care s-a aplicat un strat de lapte de var (cu unele adaosuri); spoit. — V. **vărui.**

VĂRZÁR, *vărzari,* s.m. (Rar) Cultivator (și vânzător) de varză. — **Varză** + suf. *-ar.*

VĂRZÁRE, *vărzări,* s.f. Plăcintă umplută cu varză, cu ceapă, mărar, știr etc. — **Varză** + suf. *-are.*

VĂRZĂRÍE, *vărzării,* s.f. Grădină în care se cultivă (cu precădere) varză. — **Varză** + suf. *-ărie.*

VĂRZUÍ, *vărzuiesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A rupe, a zdrențui, a degrada o carte, un caiet etc. — **Varză** + suf. *-ui.*

VĂRZUÍT, -Ă, *vărzuiți, -te,* adj. (Fam.; despre cărți, caiete etc.) Rupt, zdrențuit, degradat. — V. **vărzui.**

VĂSÁR, *văsari,* s.m. (Reg.) Meseriaș care face (și vinde) vase, recipiente de lemn. — **Vas** + suf. *-ar.*

VĂSĂRÍ, *văsăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A face vase, recipiente de lemn. — Din **văsar.**

VĂSĂRÍE s.f. Totalitatea vaselor dintr-o gospodărie, dintr-un restaurant etc. în care se gătește sau din care se mănâncă; veselă. — **Vas** + suf. *-ărie.*

VĂSĂRÍȘ, *văsărișe,* s.n. Canal de scurgere a apelor din mină. — De la **vas.**

VĂSCIÓR, *văscioare,* s.n. Văsuleț. — **Văsuț** + suf. *-ior.*

VĂSULÉȚ, *văsulețe,* s.n. Diminutiv al lui *vas;* văscior, văsușor, văsuț. — **Vas** + suf. *-uleț.*

VĂSUȘÓR, *văsușoare,* s.n. (Rar) Văsuleț. — **Vas** + suf. *-ușor.*

VĂSÚȚ, *văsuțe,* s.n. (Rar) Văsuleț. — **Vas** + suf. *-uț.*

VĂTÁF, *vătafi,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Supraveghetor al slugilor de la curtea unui boier sau de la o mănăstire; logofăt. **2.** Conducător al unui anumit grup de curteni, de slujbași sau de oșteni ai domniei. ✧ *Vătaful divanului* = boier însărcinat cu convocarea divanului. *Vătaf de agie* = șeful poliției. *Vătaf de plai* = șef al plăieșilor care păzeau un plai sau o trecătoare. *Vătaf de hotar* = șef de străjeri, de grăniceri. *Vătaf de plasă* = funcționar administrativ care conducea o plasă. **3.** P. gener. Persoană care avea sub ordinele sale un anumit număr de oameni; conducător, șef. ✦ Spec. Conducător al unei bresle, al unui grup de meșteșugari. ✦ Spec. Căpetenie a călușarilor, a colindătorilor etc.; persoană care conduce alaiul unei nunți. [Var.: (reg.) **vătáș, vătáv** s.m.] — Cf. ucr. v a t a h a, pol. w a t a h a, bg. v a t a h.

VĂTÁLĂ, *vătale,* s.f. Organ mobil al războiului de țesut, care susține spata și permite dirijarea suveicii prin rost, menținerea paralelă a firelor de urzeală și îndesarea firului de bătătură. [Var.: **vatálă** s.f.] — Din bg. **vatala.**

VĂTÁȘ s.m. v. **vătaf.**

VĂTÁV s.m. v. **vătaf.**

VĂTĂJÉL s.m. v. **vătășel.**

VĂTĂJÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **vătășesc.**

VĂTĂJÍ vb. IV v. **vătăși.**

VĂTĂJÍȚĂ s.f. v. **vătășiță.**

VĂTĂMÁ, *vătăm,* vb. I. Tranz. **1.** A dăuna sănătății, integrității corporale (producând boli, răniri). ✦ Refl. Spec. A se îmbolnăvi de hernie. **2.** A cauza pagube, stricăciuni, prejudicii, neajunsuri; a atinge, a leza (moralmente). — Lat. **victimare.**

VĂTĂMÁN, *vătămani,* s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) **1.** Conducător al obștii dintr-un sat liber. **2.** Reprezentant al stăpânului de pământ dintr-un sat aservit, însărcinat cu îndeplinirea obligațiilor locuitorilor satului față de stăpân. — Din rus., ucr. **ataman.**

VĂTĂMÁRE, *vătămări,* s.f. Acțiunea de *a (se) vătăma* și rezultatul ei. — V. **vătăma.**

VĂTĂMÁT, -Ă, *vătămați, -te,* adj. **1.** Bolnav; rănit; lovit. ✦ Spec. Bolnav de hernie. **2.** Stricat[2], deteriorat; atins. — V. **vătăma.**

VĂTĂMĂTÓR, -OÁRE, *vătămători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care vatămă sau poate vătăma; dăunător, păgubitor, stricător. ✦ (Substantivat, m.) Nume dat insectelor (sau altor animale) care produc stricăciuni plantelor de cultură. **2.** S.f.

Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori galbene-aurii, cu fructul o păstaie, folosită ca plantă medicinală sau ca nutreț *(Anthyllis vulneraria).* **3.** S.f. Plantă graminee cu frunze păroase, cu floarea grupată în spiculețe *(Bromus commutatus).* — **Vătăma** + suf. *-ător.*

VĂTĂMĂTÚRĂ, *vătămături,* s.f. Nume dat mai multor boli interne care provoacă crize viscerale acute (hernie, colici, pelagră etc.). — **Vătăma** + suf. *-ătură.*

VĂTĂȘÉL, *vătășei,* s.m. Diminutiv al lui *vătaf.* ✦ Vornicel (la nuntă). ✦ (În trecut) Funcționar inferior la primărie. [Var.: (reg.) **vătăjél** s.m.] — **Vătaș** + suf. *-el.*

VĂTĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *vătășești,* adj. Care aparține vătafului, privitor la vătaf, de vătaf. [Var.: (reg.) **vătăjésc, -eáscă** adj.] — **Vătaș** + suf. *-esc.*

VĂTĂȘÍ, *vătășesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A conduce, a administra (în calitate de vătaf). [Var.: (reg.) **vătăjí** vb. IV] — Din **vătaș.**

VĂTĂȘÍE, *vătășii,* s.f. **1.** Funcția, slujba de vătaf. ✧ *Vătășie de plai* = subprefectură. **2.** Taxă care se plătea în trecut la bariera unui oraș pentru intrarea unui vehicul cu marfă. — **Vătaș** + suf. *-ie.*

VĂTĂȘÍȚĂ, *vătășițe,* s.f. **1.** Soția vătafului. **2.** Femeie care conducea gospodăria unei case boierești, având în supraveghere slugile (de sex feminin). **3.** Vornicească la nuntă. [Var.: (reg.) **vătăjíță** s.f.] — **Vătaș** + suf. *-iță.*

VĂTMĂNÍȚĂ, *vătmănițe,* s.f. Femeie care conduce un tramvai. — **Vatman** + suf. *-iță.*

VĂTRÁI, *vătraie,* s.n. **1.** Unealtă metalică în formă de cârlig lung sau de lopățică, cu coadă, cu care se scoate sau se scormonește jarul din sobe, din cuptoare etc.; vătrar. ✧ Expr. (Pop. și fam.) *Trai pe vătrai* = viață ușoară, lipsită de griji. (Înv. și reg.) *Trai cu vătrai* = viață grea, plină de certuri, de neînțelegeri. **2.** Lambă (la căruță sau la car). — Cf. sb. v ă t r a l j, bg. v a t r a l.

VĂTRÁR, *vătrare,* s.n. (Reg.) Vătrai (**1**). — **Vatră** + suf. *-ar.*

VĂTUÍ[1], -IE, *vătui, -ie,* s.m. și f. Ied sau pui de iepure (până la un an). ✦ Piele (prelucrată) a puiului de căprioară. — Lat. ***vituleus** (<*vitulus).*

VĂTUÍRE, *vătuiri,* s.f. Acțiunea de *a vătui*[1] și rezultatul ei; bumbăcit, bumbăceală. — V. **vătui[1].**

VĂTUÍT, -Ă, *vătuiți, -te,* adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Căptușit cu vată sau cu vatelină; *p. ext.* capitonat. — V. **vătui[1].**

VĂZ s.n. Unul dintre cele cinci simțuri, cu ajutorul căruia se percep imaginile, se înregistrează direct forma, culoarea, dimensiunea, luminozitatea obiectelor, precum și distanța și mișcarea acestora; capacitatea de a percepe imaginile; vedere; văzut[1]. ✧ Loc. prep. *În* (sau, înv., *la) văzul...* = în ochii..., în fața..., față de... — Din **vedea** (derivat regresiv).

VĂZĂTÓR, -OÁRE, *văzători, -oare,* adj. (Rar) Care vede; *p. ext.* care este sau a fost martor la ceva. — **Vedea** + suf. *-ător.*

VĂZDÚH, *văzduhuri,* s.n. Înveliș gazos care înconjoară Pământul; aer; straturile (mai) înalte ale atmosferei. — Din sl. **vŭzduhŭ.**

VĂZÚT[1] s.n. (Înv. și reg.) Faptul de *a vedea;* capacitatea de a vedea; văz. — V. **vedea.**

VĂZÚT[2], -Ă, *văzuți, -te,* adj. Care se vede; vizibil, clar. ✦ (Substantivat, f. pl.) Tot ceea ce se vede sau se poate vedea. — V. **vedea.**

VÂJ interj. Cuvânt care imită zgomotul caracteristic produs de vânt, de curgerea năvalnică a unei ape, de mișcarea unui corp care străbate cu viteză un spațiu etc. — Onomatopee.

VÂJÂÍ, pers. 3 *vâjâie,* vb. IV. Intranz. (Despre vânt, ape curgătoare, corpuri care străbat spațiul etc.) A produce un zgomot (șuierător) caracteristic. ✦ (Despre sânge) A pulsa cu violență. ✧ Expr. *A-i vâjâi cuiva capul* (sau *urechile, tâmplele, p. ext., creierul, auzul)* = **a)** a avea falsa senzație de zgomot continuu și obsedant, provocată de afluxul mărit al sângelui la cap; **b)** a fi zăpăcit, năucit. ✦ (Despre foc) A dudui. ✦ (Despre albine) A bâzâi, a zumzăi. [Var.: (reg.) **vâjíí** vb. IV] — **Vâj** + suf. *-âi.*

VÂJÂIÁLĂ, *vâjâieli,* s.f. Vâjâit[1]. [Pr.: *-jâ-ia-.* — Var.: (reg.) **vâjiálă** s.f.] — **Vâjâi** + suf. *-eală.*

VÂJÂÍRE, *vâjâiri,* s.f. Vâjâit[1]. — V. **vâjâi.**

VÂJÂÍT[1], *vâjâituri,* s.n. Faptul de *a vâjâi;* zgomot caracteristic produs de ceva care vâjâie; vâjâială, vâjâitură, vâjâire. [Var.: (reg.) **vâjíít** s.n.] — V. **vâjâi.**

VÂJÂÍT[2], -Ă, *vâjâiți, -te,* adj. (Rar; despre oameni) Amețit (de băutură), cherchelit. — V. **vâjâi.**

VÂJÂITÓR, -OÁRE, *vâjâitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care vâjâie. **2.** S.f. Zbârnâitoare (la zmeul cu care se joacă copiii). [Pr.: *-jâ-i-.* — Var.: (reg.) **vâjiitór, -oáre** adj.] — **Vâjâi** + suf. *-tor.*

VÂJÂITÚRĂ, *vâjâituri,* s.f. Vâjâit[1]. [Pr.: *-jâ-i-.* — Var.: (reg.) **vâjeitúră, vâjietúră, vâjiitúră** s.f.] — **Vâjâi** + suf. *-tură.*

VÂJEITÚRĂ s.f. v. **vâjâitură.**

VÂJIÁLĂ s.f. v. **vâjâială.**

VÂJIETÚRĂ s.f. v. **vâjâitură.**

VÂJIÍ vb. IV v. **vâjâi.**

VÂJIÍT s.n. v. **vâjâit[1].**

VÂJIITÓR, -OÁRE adj. v. **vâjâitor.**

VÂJIITÚRĂ s.f. v. **vâjâitură.**

VÂLCEÁ, -ÍCĂ, *vâlcele,* s.f. **1.** Vale îngustă și puțin adâncă, cu fundul aproape plat și cu versantele în pantă ușoară; vâlcică. **2.** Pârâu mic de-a lungul unei vâlcele (**1**). — Lat. ***vallicella** (= *vallicula).* — **Vâlcícă:** cu schimbare de suf.

VÂLCEÁN, -Ă, *vâlceni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Râmnicu Vâlcea sau din județul Vâlcea. **2.** Adj. Care aparține municipiului Râmnicu Vâlcea sau județului Vâlcea ori vâlcenilor (**1**), privitor la municipiul Râmnicu Vâlcea sau județul Vâlcea ori la vâlceni. — **Vâlcea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

VÂLCEÁNCĂ, *vâlcence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Râmnicu Vâlcea sau din județul Vâlcea. — **Vâlcean** + suf. *-că.*

VÂLCED, -Ă, *vâlcezi, -de,* adj. (Reg.) Vânăt, învinețit; livid, palid. — Et. nec.

VÂLCELÚȘĂ, *vâlceluțe,* s.f. Diminutiv al lui *vâlcea.* — **Vâlcea** + suf. *-eluță.*

VÂLCEZÍ, *vâlcezesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Reg.) A (se) învinețí. — Din **vâlced.**

VÂLCICÚȚĂ, *vâlcicuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *vâlcică.* — **Vâlcică** + suf. *-uță.*

VÁLFĂ s.f. v. **vâlvă.**

VÁLNIC, *vâlnice,* s.n. **1.** Fotă încreștită în talie și despicată în față, care aparține portului popular oltenesc. **2.** Pânză țărănească subțire; învelitoare de cap făcută din astfel de pânză; văl. — Din bg. **vălnenik.**

VÂLTOÁRE, *vâltori,* s.f. **1.** Loc adâncit în albia unui râu, unde apa formează vârtejuri; vârtej format de apă în acest loc; bulboană, bulboacă. **2.** (Reg.) Vijelie. **3.** Fig. Zarvă; învălmășeală. [Var.: (pop.) **vultoáre** s.f.] — Lat. ***voltoria** (< *volutus).*

VÁLVĂ, (**4**) *vâlve,* s.f. **1.** Agitație deosebită provocată de un fapt ieșit din comun; frământare, zarvă. **2.** Renume, faimă. **3.** (Înv.) Alai, pompă; *p. ext.* măreție, grandoare. ✦ Falâ, orgoliu, mândrie. **4.** (În mitologia populară) Duh, zână, știmă. ✧ *Válva băii* = zână despre care se crede că stăpânește, supraveghează și distribuie comorile dintr-o mină de aur. **5.** (Rar) Vâlvătaie. [Var.: (pop.) **válfă** s.f.] — Din sl. **vluhvu,** bg. **vlahva.**

VÂLVĂTÁIE, *vâlvătăi,* s.f. Flacără mare; pălălaie, vâltoare, vâlvă, bobotaie. [Pr.: *-ta-ie.* — Var.: **válvătáie, vâlvotáie** s.f.] — Din **vâlvă** (după *pălălaie, bobotaie).*

VÂLVOÁRE, *vâlvori,* s.f. (Rar) Vâlvătaie. ✦ Lumină roșiatică, incandescentă. [Var.: (pop.) **vulvoáre** s.f.] — Cf. v â l v ă.

VÂLVÓI adj. invar. (Despre păr) Ridicat în sus (în neorânduială); zbârlit, ciufulit. [Var.: **vulvói** adj. invar.] — Et. nec. Cf. v â l v o a r e.

VÂLVORÁ, pers. 3 *vâlvorează,* vb. I. Intranz. (Rar; despre foc) A arde cu flăcări mari, a scoate vâlvătăi. — Din **vâlvoare.**

VÂLVOTÁIE s.f. v. **vâlvătaie.**

VÂNÁ, *vânez,* vb. I. Tranz. **1.** A pândi, a urmări și a prinde sau ucide animale sau păsări sălbatice. ✦ A pescui (mai ales pești mari). ✦ Fig. A urmări un om pentru a-l prinde; a hăitui. **2.** Fig. (Adesea peior.) A urmări cu aviditate, cu stăruință. ✦ (Fam.) A pune mâna pe...; a face rost. — Lat. ***venare** (= *venari).*

VÂNÁRE, *vânări,* s.f. (Rar) Faptul de *a vâna;* vânătoare. — V. **vâna.**

VÂNÁT, *vânaturi,* s.n. **1.** Vânătoare. **2.** Ceea ce vânează cineva; *p. restr.* carnea unui animal vânat. — V. **vâna.**

VÂNĂ, *vine,* s.f. **I. 1.** Vas sangvin de diferite mărimi, care duce sângele de la organe și țesuturi la inimă; *p. gener.* (fam.) orice vas sangvin; venă (**1**). ✧ Expr. *A-i îngheța* (sau *a i se slei) cuiva sângele în vine* = a-l cuprinde pe cineva groaza, a încremeni de frică. **2.** (Pop.) Fibră musculară; tendon, zgârci; mușchi. ✧ *Vână de bou* = cravașă făcută din ligamentul cervical posterior al boului; *p. ext.* baston de cauciuc folosit de cei care mențin ordinea publică. ✧ Loc. adj. *Tare* (sau *bun) de vână* = puternic, viguros. *Slab de vână* = neputincios, slăbănog. ✧ Expr. *A fi numai vână* = a fi sprinten, agil, puternic. **3.** (Pop.) Parte a piciorului cuprinsă între genunchi și gleznă; gambă. ✧ Loc. adj. și adv. *Pe* (sau *în) vine* = (despre pantaloni) lăsați sau căzuți mai jos de talie; spre genunchi; (despre oameni) cu pantalonii lăsați sau căzuți. ✧ Loc. adv. *Pe vine* = ghemuit, cu genunchii îndoiți, sprijinind greutatea corpului pe gambe. ✧ Expr. (Reg.; în legătură cu verbe de mișcare) *Cu coada între vine* = umilit, rușinat. **II. 1.** Pătură minerală continuă infiltrată între celelalte straturi ale solului; filon. ✦ Pânză subterană de apă. **2.** Șuviță, coloană de lichid; *p. ext.* dâră. ✧ *Vâna apei* = curentul, șuvoiul apei. **3.** (Bot.) Nervură. ✦ Fiecare dintre ramificațiile rădăcinii unui copac. — Lat. **vena.**

VÂNĂT, -Ă, *vineți, -te,* adj., s.n., s.f. **I.** Adj. **1.** De culoare albastru-închis (cu reflexe violete). ✦ Întunecat, plumburiu (din cauza cefii, a depărtării etc.). **2.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Învinețit; palid, livid. **3.** (Despre penele unor păsări sau despre părul unor animale) Cenușiu bătând în albastru; sur. **II.** S.n. Culoare vânătă (**I 1**). **III.** S.f. (Bot.) Pătlăgea vânătă, v. *pătlăgea.* — Lat. **venetus.**

VÂNĂTÁIE, *vânătăi,* s.f. Pată vânătă care apare pe corp în urma unei lovituri; echimoză, vinețeală. — **Vânăt** + suf. *-aie.*

VÂNĂTOÁRE, *vânători,* s.f. Acțiunea de a vâna și rezultatul ei; vânat (**1**). ✦ Fig. Urmărire (polițienească) a unui om, pentru prinderea lui. — Lat. **venatoria.**

VÂNĂTÓR, *vânători,* s.m. **1.** Persoană care vânează, care practică vânătoarea. ✦ Fig. (Peior.) Persoană care caută să obțină prin orice mijloace o situație, un post (pe care nu-l merită), să parvină. **2.** Soldat dintr-o veche unitate militară (formată din pedestrași și călărime). **3.** (În sintagma) *Vânător de munte* = ostaș infanterist

special instruit, echipat şi înzestrat pentru a lupta în regiuni muntoase. — Lat. **venatorem.**

VÂNĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *vânătorești,* adj. Care aparține vânătorii sau vânătorului, privitor la vânătoare sau la vânător. — **Vânător** + suf. *-esc.*

VÂNĂTORÉȘTE adv. În felul vânătorilor, ca vânătorii. — **Vânător** + suf. *-ește.*

VÂNĂTORÍE s.f. (Rar) Vânătoare; *p. ext.* îndeletnicirea de vânător. — **Vânător** + suf. *-ie.*

VÂNĂTORÍME s.f. Mulțime de vânători; totalitatea vânătorilor. — **Vânător** + suf. *-ime.*

VÂNJ s.n., (**2**) *vânji,* s.m. **1.** S.n. (Înv. şi pop.) Putere, vigoare. **2.** S.m. (Bot.) Velniș. — Cf. sl. vonzu.

VÂNJÓS, -OÁSĂ, *vânjoși, -oase,* adj. Puternic, viguros; musculos. ✦ Fig. Înzestrat cu forță morală, cu tărie de caracter. — **Vânj** + suf. *-os.*

VÂNJOȘÁ, *vânjoșez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A face vânjos, a întări, a fortifica corpul. — Din **vânjos.**

VÂNJOȘÉNIE, *vânjoșenii,* s.f. (Pop.) Putere fizică; forță, tărie, vânjoșie. — **Vânjos** + suf. *-enie.*

VÂNJOȘÍE, *vânjoșii,* s.f. (Pop.) Vânjoșenie. — **Vânjos** + suf. *-ie.*

VÂNÓS, -OÁSĂ, *vânoși, -oase,* adj. Care are vine groase; *p. ext.* puternic, viguros, vânjos. — Lat. **venosus.**

VÂNT, *vânturi,* s.n. **1.** Deplasare pe orizontală a unei mase de aer provocată de diferența de presiune existentă între două regiuni ale atmosferei. ✧ *Vânt rău* = întâmplare nenorocită care lovește pe cineva. ✧ Loc. adv. *Ca vântul* = foarte repede. ✧ Expr. *Ce vânt te aduce?* se spune cuiva care a venit pe neașteptate. *A se așterne vântului* = a alerga foarte repede. *A se duce pe aripi de vânt* = a se duce foarte repede. *Bate vântul,* se spune când un loc, de obicei populat, este (temporar) pustiu. *A-i bate* (sau *a-i sufla cuiva) vântul în buzunare* = a nu avea niciun ban, a fi foarte sărac. *A arunca banii în vânt* = a cheltui fără socoteală. *Din* (sau *de la) cele patru vânturi* = din toate părțile, de pretutindeni. *A vedea dincotro bate vântul* = a-şi da seama de o situație, înainte ca lucrurile să se precizeze cu claritate. *A-l bate vântul* (pe cineva) = a fi extrem de slab sau de slăbit. (Rar) *A se duce pe vânturi* = a se risipi, a se prăpădi. **2.** Aer, văzduh. ✧ Loc. adv. *În vânt* = **a)** în gol; **b)** în sus; **c)** *fig.* fără folos, zadarnic. **3.** Curent de aer creat pe cale artificială (cu un dispozitiv, cu evantaiul etc.). **4.** (În expr.) *A face vânt* = **a)** a împinge, a arunca, a azvârli; *p. ext.* a da afară (dintr-o slujbă); **b)** (fam.) a scăpa de cineva. *A-şi face* (sau, rar, *a-şi da) vânt* = a-şi lua avânt, a porni cu viteză, cu avânt. *A lua vânt* = (despre cai) a porni, cu viteză mare (scăpând de sub controlul conducătorului). **5.** (Astron.; în sintagma) *Vânt solar* = flux de protoni şi neutroni emişi continuu de Soare. — Lat. **ventus.**

VÂNTICÉL, *vânticele,* s.n. Vântuleț. — **Vânt** + suf. *-icel.*

VÂNTIȘÓR s.n. Vântuleț. — **Vânt** + suf. *-işor.*

VÂNTOÁICĂ s.f. (În superstiții) Duh rău, care dezlănțuie furtuni. — **Vânt** + suf. *-oaică.*

VÂNTOÁIE, *vântoaie,* s.f. (Pop.) Vântoasă (**2**). — **Vânt** + suf. *-oaie.*

VÂNTÓS, -OÁSĂ, *vântoși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. Cu vânt, bătut de vânt. **2.** S.f. Vânt mare (cu vârtejuri); vântoaie, furtună, vijelie. **3.** S.f. pl. Iele. — **Vânt** + suf. *-os.*

VÂNTREÁ, *vântrele,* s.f. Pânză de corabie; vetrelă. [Var.: **vintreá** s.f.] — Cf. sl. vetrilo, rom. vânt.

VÂNTUÍ, pers. 3 *vântuiește,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre vânt) A sufla cu putere, vijelios. **2.** Tranz. (În superstiții, subiectul este „vântul rău") A face pe cineva să înnebunească sau să ologească. — **Vânt** + suf. *-ui.*

VÂNTUÍT, -Ă, *vântuiți, -te,* adj. (Reg.) Nebun. — Cf. vântui.

VÂNTULÉȚ, *vântulețe,* s.n. Diminutiv al lui *vânt;* vânticel, vântișor, vânturel, vântuşor. — **Vânt** + suf. *-uleț.*

VÂNTURÁ, *vânturu,* vb. I. Tranz. **1.** A trece boabele de cereale prin vânturătoare sau a le face să cadă de la o mică înălțime pentru ca vântul să împrăştie impurităţile uşoare. ✦ Fig. A împrăştia, a risipi; a spulbera. **2.** A vărsa de mai multe ori un lichid dintr-un vas în altul, pentru a-l răci, pentru a-l amesteca etc. **3.** A mişca încoace şi încolo, a agita. ✦ Fig. A frământa, a tulbura. **4.** Fig. A da în vileag, a povesti, a comenta vorbe, fapte etc. **5.** Fig. A cutreiera, a colinda. ✧ Compus: *vântură-lume* sau *vântură-țară* s.m. şi f. = om hoinar, aventurier. **6.** (Rar; despre vânt) A sufla, a bate peste... — Lat. **ventulare** (= *ventilare).*

VÂNTURÁR, *vânturare,* s.n. (Rar) Evantai. — **Vânturi** (pl. lui *vânt)* + suf. *-ar.*

VÂNTURÁRE, *vânturări,* s.f. Acțiunea de *a vântura* şi rezultatul ei; vânturat; *fig.* frământare, agitație, tulburare. — V. **vântura.**

VÂNTURÁT s.n. Vânturare. *Vânturatul grâului.* — V. **vântura.**

VÂNTURÁTIC, -Ă, *vânturatici, -ce,* adj. (Rar; şi substantivat) Neserios, uşuratic. — **Vânturi** (pl. lui *vânt)* + suf. *-atic.*

VÂNTURĂTOÁRE, *vânturători,* s.f. **1.** Maşină agricolă de sortat, care curăță semințele de impurități printr-un curent de aer produs de un ventilator şi prin cernerea restului prin site. **2.** Maşină folosită în turnătorie pentru vânturarea amestecurilor. — **Vântura** + suf. *-ătoare.*

VÂNTURĂTÚRĂ, *vânturături,* s.f. Vânturare; (concr.) ceea ce rămâne (ca impuritate) după vânturarea semințelor; pleavă. — **Vântura** + suf. *-ătură.*

VÂNTURÉL, (**1**) *vânturele,* s.n., (**2**) *vânturei,* s.m. **1.** S.n. Vântuleț. **2.** S.m. (Ornit.) Vindereu. — **Vânt** + suf. *-el.*

VÂNTURÓS, -OÁSĂ, *vânturoşi, -oase,* adj. (Înv.; despre climă, vreme, anotimpuri) Cu vânt, vântos. ✦ Fig. Neserios, uşuratic. — **Vânt** + suf. *-os.*

VÂNTUȘÓR s.n. (Rar) Vântuleț. — **Vânt** + suf. *-uşor.*

VÂNZÁRE, *vânzări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a vinde* şi rezultatul ei; vindere. ✧ (Pop.) *Vânzare bună!* = urare făcută negustorului (sau vânzătorului) de către cumpărător, la plecarea acestuia dintr-o prăvălie. *Vânzare silită* = vânzare ordonată de autoritatea judiciară pentru datorii neachitate. ✧ Loc. adj. *De vânzare* = oferit spre vânzare, destinat vânzării, menit să fie vândut. **2.** (Concr.) Ceea ce se vinde, obiectul care se vinde; marfă. **3.** (Ec.) Procesul de schimb al unor mărfuri, corporale şi necorporale, contra unei sume de bani, numită preț. **4.** Fig. Trădare. — **Vinde** + suf. *-are.*

VÂNZĂTÓR, -OÁRE, *vânzători, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană fizică sau juridică care vinde bunuri (ocazional sau permanent). ✦ Spec. Persoană care este angajată într-un magazin pentru a efectua vânzarea mărfurilor şi pentru a servi clientela. ✧ Expr. (Ir.) *Vânzător de piei de cloşcă* = negustor fără marfă şi fără capital. ✦ (Adjectival) Care este de vânzare, destinat vânzării, de vândut. ✧ Loc. vb. *A face (un bun imobil) vânzător* = a pune în vânzare, a vinde. **2.** Fig. (Adesea adjectival) Trădător, înşelător. — **Vinde** + suf. *-ător.*

VÂNZOLEÁLĂ, *vânzoleli,* s.f. Faptul de *a (se) vânzoli;* frământare, agitație, mişcare, vânzolit. — **Vânzoli** + suf. *-eală.*

VÂNZOLÍ, *vânzolesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) frământa, a (se) zbate, a (se) agita (de colo până colo). **2.** Refl. (Înv.) A se război, a se lupta. — Din magh. **vonszolni.**

VÂNZOLÍRE, *vânzoliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) vânzoli* şi rezultatul ei. — V. **vânzoli.**

VÂNZOLÍT s.n. (Rar) Vânzoleală. — V. **vânzoli.**

VÂRÂRE, *vârâri,* s.f. Acțiunea de *a (se) vârî* şi rezultatul ei. — V. **vârî.**

VÂRCOLÁC, *vârcolaci,* s.m. **I. 1.** (În mitologia populară românească) Ființă fabuloasă fără reprezentare concretă, care mănâncă Luna şi Soarele (provocând fazele Lunii, eclipse etc.) **2.** Strigoi. **II.** Peştişor artificial de metal, folosit ca nadă la pescuitul cu undița. [Var.: **vârcoláci, vârcolág, vârgolág, vârcolíc** s.m.] — Din bg. **vârkolak.**

VÂRCOLÁCI s.m. v. **vârcolac.**

VÂRCOLÁG s.m. v. **vârcolac.**

VÂRCOLÍC s.m. v. **vârcolac.**

VÂRF, *vârfuri,* s.n. **1.** Partea cea mai de sus (ascuțită) a unor obiecte înalte (case, copaci etc.) sau a anumitor forme de relief (deal, munte). ✧ Expr. *Asta pune* (sau, rar, *face) vârf (la toate)* = asta întrece orice închipuire sau aşteptare, este din cale-afară. *(Plin) cu vârf* sau *încărcat cu vârf* = plin de tot, până sus. ✦ Fig. (La pl.) Persoanele care se află în fruntea unei organizații, a unor grupuri sau clase sociale etc. ✦ (Rar) Partea de deasupra, suprafața unei ape. *Vârful Oltului.* **2.** Capăt, extremitate (ascuțită) a unui lucru. *Vârful coloanei.* ✦ Spec. Extremitate a unei părți a trupului omului sau animalelor. ✧ Loc. adv. *Din vârful buzelor* = de mântuială, superficial; batjocoritor, sfidător, ironic. (În legătură cu verbe de mişcare) *În vârful* (sau *pe vârfurile) degetelor* (sau *picioarelor)* = tiptil, încet, cu grijă, fără zgomot, ca să nu simtă nimeni. ✧ Expr. *A i se sui* (cuiva) *părul în vârful capului* = a i se ridica (cuiva) părul pe cap (de frică, de spaimă) *A i se sui* (cuiva) *tot sângele în vârful capului,* se spune când cineva se aprinde la față din cauza furiei, a ruşinii etc. *A vorbi în* (sau *din) vârful limbii* (sau *buzelor)* = a vorbi peltic; *p. ext.* a vorbi afectat. **3.** Punctul de intersecție a laturilor unui unghi sau ale unui triunghi, a muchiilor unei piramide etc. **4.** Fig. Moment de intensitate maximă a unei activități. ✧ *Ore de vârf* = **a)** (în legătură cu mijloace de transport, magazine sau alte unități de servire a populației) ore de afluență maximă, de mare aglomerație şi de solicitare intensă; **b)** (în legătură cu sursele de apă, de energie electrică, de gaze) ore în care consumul este foarte intens. *Vârf de consum* = cantitate maximă de energie electrică necesară abonaților unei rețele electrice la anumite ore din zi sau în anumite perioade ale anului. — Din sl. **vrŭhŭ.**

VÂRFÁR, *vârfare,* s.n. **1.** Țăpoi cu coada lungă, cu care se poate aşeza fânul în vârful stogului. **2.** Vârf de munte. — **Vârf** + suf. *-ar.*

VÂRFȘÓR s.f. v. **vârfuşor.**

VÂRFUÍ, *vârfuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face vârf unei grămezi. **2.** A umple până sus un vas, un recipient etc.; a face să fie plin ochi. **3.** Fig. (Despre munți, culmi etc.) A-şi înălța, a-şi profila vârful. — **Vârf** + suf. *-ui.*

VÂRFUÍT, -Ă, *vârfuiți, -te,* adj. **1.** Prelungit în formă de vârf, cu vârf; țuguiat, ascuțit. **2.** (Despre recipiente) Plin până sus, umplut cu vârf. — V. **vârfui.**

VÂRFULÉȚ, *vârfulețe,* s.n. Diminutiv al lui *vârf;* vârfuț, vârfuşor; capăt, extremitate (mică). — **Vârf** + suf. *-uleț.*

VÂRFUȘÓR, *vârfuşoare,* s.n. Vârfuleț. [Var.: **vârfșór** s.n.] — **Vârf** + suf. *-uşor.*

VÂRFÚȚ s.n. (Rar) Vârfuleț. [Var.: **vârvúț** s.n.] — **Vârf** + suf. *-uț.*

VÂRGOLÁG s.m. v. **vârcolac.**

VÂRÎ, *vâr*, vb. IV. **1.** Tranz. A băga, a introduce. ✧ Expr. *A-i vârî cuiva* (ceva) *pe gât* = a sili pe cineva să accepte un lucru împotriva voinței, interesului sau plăcerii sale. *A-i vârî cuiva* (ceva) *în cap* = **a)** a face pe cineva să priceapă bine un lucru; **b)** a face pe cineva să creadă ceea ce nu este adevărat; **c)** a sugera cuiva ceva.

A-şi vârî nasul în ceva (sau *undeva, în toate)* sau *a-şi vârî nasul unde nu-i fierbe oala* = a se amesteca, a interveni (inoportun) în ceva (sau undeva, în toate) sau în lucruri care nu-l privesc. *A-şi vârî* (sau *a-i vârî cuiva) mînţile în cap* = a-şi da bine seama (sau a face să-şi dea seama) de urmările faptelor sale; a se cuminţi sau a face să se cuminţească. *A vârî vrajbă* (sau *zâzanie, intrigă* etc.) = a provoca (cu intenţie) neînţelegeri, ură, intrigi; a învrăjbi. ✦ A înfige, a implânta. ✦ A investi bani, capital. **2.** Tranz. A face (pe cineva) să intre undeva (de bunăvoie sau forţat). ✧ Expr. *A vârî pe cineva (de viu) în groapă* (sau *în mormânt, în pământ)* = **a)** a pricinui moartea cuiva, a omorî pe cineva cu zile; **b)** a cauza cuiva supărări foarte mari. *A vârî* (pe cineva) *în boală* (sau *în toate bolile, în sperieţi, în toţi sperieţii, în groază, în răcori)* = a speria tare (pe cineva); a îngrozi, a înspăimânta, a înfricoşa. *A vârî* (pe cineva) *la închisoare* (sau *la puşcărie)* = a face să fie închis, întemniţat. **3.** Refl. A intra, a se băga în... ✧ Expr. *A se vârî sub pielea cuiva* = a câştiga (prin mijloace nepermise) încrederea, protecţia sau dragostea cuiva. ✦ Tranz. A face ca cineva să fie angajat sau a angaja într-un serviciu. ✦ A se înghesui. ✧ Expr. *A se vârî în sufletul cuiva* = a plictisi pe cineva, manifestând un interes sau o simpatie prea stăruitoare, prea insistentă, agasantă. ✦ A se amesteca între alţii (intervenind într-un sens oarecare). — Din sl. **vreti.**

VÂRLÁV, -Ă, *vârlavi, -e,* adj. (Reg.) Iute în mişcări; vrednic, îndemânatic. — Din sb. **vrljav.**

VÂRLÚGĂ s.f. v. **zvârlugă.**

VÁRSTĂ[1], *vârste,* s.f. **1.** Timpul scurs de la naşterea unei fiinţe până la un anumit moment din viaţa ei; numărul de ani (şi de luni, de zile) prin care se exprimă acest timp; etate. ✧ *Preşedinte de vârstă* = preşedinte al unei adunări ales în persoana celui mai în etate dintre membri. ✧ Loc. adj. *În vârstă* = bătrân. *De-o vârstă cu...* = care are acelaşi număr de ani cu... *Fără vârstă* = a cărui vârstă nu se poate preciza, de vârstă incertă. *Între două vârste* = care nu este nici prea bătrân, nici prea tânăr. **2.** Etapă din viaţa unei fiinţe caracterizată printr-o anumită fază de dezvoltare. ✧ *Vârsta a treia* = perioada de după pensionare. **3.** Număr de ani împliniţi care se cer pentru ca cineva să se bucure de anumite drepturi (civile, politice etc.) **4.** (Înv.; în sintagma) *Vârsta de mijloc* = Evul Mediu. **5.** Cea mai mică subdiviziune a timpului geologic în decursul căreia s-a format un complex de strate grupate într-un etaj geologic. [Var.: (reg.) **vrástă** s.f.] — Din sl. **vrusta.**

VÁRSTĂ[2], *vârste,* s.f. (Reg.) **1.** Dungă sau bandă de altă culoare (într-o ţesătură, în penajul unei păsări etc.); ornament care constă în dungi de altă culoare. **2.** Mănunchi de flori, buchet. [Var.: **vrástă** s.f.] — Din sb. **vrsta.**

VÁRSTEÁN, *vârsteni,* s.m. (Rar) Persoană considerată în raport cu altă persoană de aceeaşi vârstă[1] cu ea. — **Vârstă[1]** + suf. *-ean.*

VÁRSTNIC, -Ă, *vârstnici, -ce,* adj. **1.** Trecut de epoca tinereţii, înaintat în vârstă[1]. ✧ *Mai vârstnic decât...* = mai în vârstă[1] decât... **2.** (Înv.; adesea substantivat) De aceeaşi vârstă[1] (cu altcineva). [Var.: **vrástnic, -ă** adj.] — **Vârstă[1]** + suf. *-nic.*

VÂRSTNICÍE s.f. (Rar) Vârstă[1] de adult. — **Vârstnic** + suf. *-ie.*

VÂRŞÁR, *vârşari,* s.m. Pescar care pescuieşte cu vârşa. — **Vârşă** + suf. *-ar.*

VÁRŞĂ, *vârşe,* s.f. Unealtă de pescuit în formă lunguiaţă, alcătuită dintr-un coş făcut din plasă sau din nuiele de răchită împletite, cu gura îngustă şi întoarsă înăuntru în formă de pâlnie; vintir. [Pl. şi: *vârşi*] — Din sb. **vrša.**

VÂRŞTI interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de un animal când tâşneşte dintr-un loc. — Onomatopee.

VÂRTECÚŞ s.n. v. **vârticuş.**

VÂRTÉJ, *vârtejuri,* s.n. **I. 1.** Porţiune din masa unui fluid în care acesta, datorită unui obstacol ivit în cale, are o mişcare de rotaţie; turbion, bulboană, vâltoare, vârticuş. ✦ Rotire a apei (sau a spumei) sub formă de cercuri repetate, în locul unde se cufundă cineva sau ceva. ✦ (Fiz.) Mişcare a unui fluid, în cursul căreia particulele componente au o deplasare complexă de translaţie şi de rotaţie. **2.** Vânt puternic, vijelios, care se învârte cu viteză pe loc, ridicând în aer obiecte uşoare (praf, hârtii, frunze uscate etc.) ✦ Sul, coloană, trâmbă (de praf, de fum, de zăpadă etc.). ✦ Compus: *vârtejul-pământului* = **a)** plantă erbacee cu tulpina târâtoare şi cu flori galbene *(Medicago orbicularis);* **b)** mică plantă erbacee, cu câte trei frunze la un nod, cu flori roşii dispuse în vârful tulpinii, care creşte prin locuri stâncoase din regiunea alpină *(Pedicularis verticillata).* **3.** Mişcare (ameţitoare) în cerc. ✦ Fig. Vălmăşag care târăşte pe cineva ca o vâltoare; ameţeală, buimăceală, zăpăceală. **4.** Loc în creştetul capului omului sau pe pielea animalelor de unde părul porneşte în toate direcţiile. **II.** Nume dat unor unelte care, atunci când funcţionează, descriu o mişcare circulară: **a)** fus pe care se desfăşoară o funie sau un lanţ la capătul cărora se află o găleată, şi care se învârte cu ajutorul unei manivele, folosit pentru a scoate apă din puţ, pământ din gropi etc.; **b)** (reg.) unealtă cu care se poate ridica osia carului pentru a se repara roata; **c)** încuietoare la uşă sau la poartă, compusă dintr-o bucată de lemn care se învârte în jurul unui cui; **d)** unealtă din lemn folosită pentru presat (la teascul de stors struguri) sau pentru strâns (la masa dulgherului); **e)** unealtă de dogărie care serveşte la strângerea doagelor la butoaie, ciubere etc. — Din bg. **vărtež.**

VÂRTEJÍ, *vârtejesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Rar) A (se) învârteji, a (se) învolbura. — Din **vârtej.**

VÂRTEJITÓR, -OÁRE, *vârtejitori, -oare,* adj. (Rar) Care învolburează, răscoleşte. — **Vârteji** + suf. *-tor.*

VÂRTEJUÍ, *vârtejuiesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se învârteji. — **Vârtej** + suf. *-ui.*

VÂRTEJUÍRE, *vârtejuiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a se vârtejui;* învolburare. — V. **vârtejui.**

VÂRTÉLNIC, -Ă, *vârtelnici, -ce,* adj. (Rar) Care se învârte ca o vârtelniţă. ✦ (Neobişnuit) Cu vârtejuri, plin de vârtejuri. — Cf. v â r t e l n i ţ ă.

VÂRTÉLNIŢĂ, *vârtelniţe,* s.f. Unealtă de lemn cu ajutorul căreia se deapănă firele de cânepă, de lână, de bumbac; depănătoare. ✦ Maşină care serveşte la înfăşurarea sau la desfăşurarea sulurilor ori a sârmelor de metal laminat. — Cf. bg. v ă r t e l k a.

VÂRTICÚŞ, *vârticuşuri,* s.n. (Rar) Vârtej (**I 1**). [Var.: **vârtecúş** s.n.] — Din [în]**vârtecuş.**

VÂRTOJÍT, -Ă, *vârtojiţi, -te,* adj. (Reg.) Învârtoşat. — Din **vârtos.**

VÂRTÓP s.n. v. **hârtop.**

VÂRTÓS, -OÁSĂ, *vârtoşi, -oase,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Puternic, voinic, viguros, robust. **2.** Tare, des, îndesat, solid, dur, dens, compact. ✦ (În expr.) *Vârtos la cap* = dârz, încăpăţânat, îndărătnic. ✦ (Despre vinuri) Care are o concentraţie mare de alcool; tare. **II.** Adv. **1.** Cu putere, cu forţă, cu tărie, zdravăn. **2.** (La comparativ) Mai ales, mai cu seamă, mai mult, cu atât mai mult. — Lat. ***virtuosus** (< *virtus, -utis).*

VÂRTOŞÍE s.f. Putere, vigoare, forţă. — **Vârtos** + suf. *-ie.*

VÂRTÚTE, *vârtuţi,* s.f. (Înv.) **1.** Putere, tărie, vigoare. ✧ Expr. *Om în vârtute* = om în putere. *A fi tare de vârtute, dar slab de minte* = a fi puternic, dar prost. **2.** Bărbăţie, curaj, vrednicie (războinică). **3.** Proprietate, însuşire, calitate. — Lat. **virtus, -utis.**

VÂRVÚŢ s.n. v. **vârfuţ.**

VÂSC s.m. Plantă semiparazită care creşte pe ramurile unor copaci, cu frunzele pieloase, totdeauna verzi, cu tulpina ramificată şi cu fructul în forma unor bobiţe albe sau gălbui, folosită ca plantă medicinală *(Viscum album).* ✧ Compus: *vâsc-de-stejar* = mărgăritar. — Lat. **viscum.**

VÂSCÓS, -OÁSĂ, *vâscoşi, -oase,* adj. Care prezintă vâscozitate; cleios, lipicios. — Lat. **viscosus.**

VÂSCOZITÁTE s.f. v. **viscozitate.**

VÂSLÁŞ, *vâslaşi,* s.m. Persoană care mânuieşte vâsle[1], care conduce o ambarcaţie cu vâsle[1]; vâslitor. — **Vâslă[1]** + suf. *-aş.*

VÁSLĂ[1], *vâsle,* s.f. Unealtă de lemn cu ajutorul căreia se conduce o ambarcaţie, formată dintr-o parte mai lată, care loveşte apa, şi dintr-o coadă lungă, de care ţine vâslaşul; ramă, lopată. — Din sl. **veslo.**

VÁSLĂ[2], *vâsle,* s.f. (Reg.) **1.** Coardă de viţă-de-vie cu câţiva ciorchini, care se păstrează pentru iarnă. **2.** Mănunchi de spice câte poate cuprinde secerătorul cu mâna. — Din bg. **sveslo.**

VÂSLÍ, *vâslesc,* vb. IV. Intranz. A mânui vâslele[1] în apă, făcând să înainteze o ambarcaţiune. — Din **vâslă[1].** Cf. bg. v e s l j a, sb. v e s l i t i.

VÂSLÍRE, *vâsliri,* s.f. Acţiunea de *a vâsli* şi rezultatul ei; lopătare, vâslit. — V. **vâsli.**

VÂSLIŞOÁRĂ, *vâslişoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *vâslă*[1]. — **Vâslă[1]** + suf. *-işoară.*

VÂSLÍT, *vâslituri,* s.n. Vâslire. — V. **vâsli.**

VÂSLITÓR, *vâslitori,* s.m. (Rar) Vâslaş. — **Vâsli** + suf. *-tor.*

VÂŞCÁ, *vâşc*, vb. I. Intranz. (Reg.) **1.** A se mişca din loc; a se urni, a se clinti. ✦ A se foi, a forfoti. **2.** Fig. A cârti, a murmura. — Et. nec.

VÂZDOÁGĂ, *vâzdoage,* s.f. (Bot.; reg.) Crăiţă. — Cf. rus. g v o z d i k a, ucr. h v o z d y k.

VÂZDOGEÁ, *vâzdogele,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *vâzdoagă.* — **Vâzdoagă** + suf. *-ea.*

VEÁC, *veacuri,* s.n. **1.** Interval de timp de o sută de ani (socotit de obicei de la unitate până la completarea unei sute); secol. **2.** Interval lung de timp; interval de timp socotit, în mod subiectiv, drept mare. ✧ *Veacul de mijloc* = Evul Mediu. *Veac de aur* = perioadă istorică de înflorire a vieţii materiale şi culturale. ✧ Loc. adj. şi adv. *Din veac* sau *de veacuri* = (care există, s-a întâmplat etc.) de foarte multă vreme, din moşi-strămoşi. ✦ (Reg.) Mers al vremii, stare meteorologică. **3.** (La pl.; în forma *veci)* Veşnicie, eternitate. ✧ Loc. adj. *De veci* = etern, veşnic. ✧ Loc. adv. *În veci* sau *(în) veac de veac, în veac* etc. = pururea, întotdeauna, mereu; (în construcţii negative) niciodată, nicicând. *Pe veci* = pentru totdeauna. **4.** (Pop. şi fam.) Viaţă, existenţă, trai. ✧ Expr. *A-şi face* (sau *a-şi duce, a-şi trece, a-şi petrece) veacul* = a trăi (într-un anumit fel). [Pl. şi: (**3**, m.) *veci*] — Din sl. **věkŭ.**

VÉCE, *veci,* s.f. **1.** Organ suprem al puterii în unele oraşe ruseşti în sec. X–XV. **2.** Nume dat mai multor organe reprezentative ale puterii de stat din fosta Iugoslavie. — Din sb. **veće.**

VECÉRNIE, *vecernii,* s.f. **1.** Slujbă religioasă care se face spre seară, în ajunul sau în ziua unei sărbători bisericeşti. **2.** Timp al zilei pe la apusul Soarelui; chindie. — Din sl. **večerĭnja.**

VECHI, VÉCHE, *vechi,* adj. **1.** Care există de mult timp, din alte vremuri; care ţine, durează, se face de multă vreme; făcut de mult. ✧ *Lumea veche* = **a**) societate dispărută sau pe cale de dispariţie; **b**) Antichitate; ţările, locuitorii din Antichitate; **c**) nume generic care se dă celor trei continente (Europa, Asia şi Africa) cunoscute până la descoperirea Americii. *Vorbă veche* = vorbă moştenită din timpuri

îndepărtate; maximă, zicătoare, proverb. ✦ (Despre limbi) Care s-a vorbit într-o epocă îndepărtată; care este cunoscut (și studiat) sub aspectul ei din trecut (deosebit de cel actual). ✦ (Despre produse agricole, viticole etc.) Din recolta anilor trecuți. ✦ (Despre alimente și produse alimentare, farmaceutice etc.) Obținut, recoltat, preparat de prea multă vreme; care și-a pierdut calitățile inițiale; lipsit de gust; alterat, stricat. **2.** Care a fost folosit mult și este stricat, uzat. **3.** (Rar) Bătrân. ✦ Fig. Îmbătrânit (înainte de vreme). ✦ Care exercită de multă vreme o profesie. **4.** (Marcând raportul dintre oameni) Cu care cineva are relații, se cunoaște de multă vreme. **5.** Care a îndeplinit în trecut o anumită funcție, a avut o anumită ocupație etc. pe care n-o mai are în prezent; fost. **6.** (Despre ființe) Care a trăit într-un trecut îndepărtat; (despre obiecte, fenomene etc.) care a existat într-o epocă anterioară; perimat. ✧ Loc. adj. și adv. (Înv.) *Din vechi* = din vechime, de demult. ✦ Care nu se mai folosește, nu mai prezintă interes, ieșit din uz. ✦ (Despre oameni) Cu concepții învechite. ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce nu mai corespunde timpului sau stadiului dintr-un moment dat, ceea ce este depășit, perimat, pe cale de dispariție. — Lat. pop. **veclus** (= *vetulus).*

VECHÍE, s.f. (Înv.) Vechime; Antichitate. — **Vechi** + suf. *-ie.*

VECHÍL, *vechili,* s.m. **1.** (În trecut) Persoană care supraveghea și administra munca de pe o moșie, om de încredere al unui moșier; administrator de moșie. **2.** (Înv.) Avocat. — Din tc. **vekil.**

VECHÍME s.f. **1.** Faptul de a fi vechi, de a exista de multă vreme; însușirea, caracterul, starea a ceea ce este vechi. ✦ Numărul de ani pe care cineva i-a prestat într-o slujbă, într-o funcție. **2.** Vreme de demult, timpuri îndepărtate; Antichitate, vechie. — **Vechi** + suf. *-ime.*

VECHITÚRĂ, *vechituri,* s.f. **1.** Lucru vechi sau învechit, uzat; *spec.* haină uzată, zdreanță. **2.** (Rar) Vechime (**1**); uzură. — **Vechi** + suf. *-tură.*

VECÍE s.f. Eternitate, veșnicie. ✧ Loc. adj. și adv. *Pe vecie* = veșnic, etern. — **Veac** + suf. *-ie.*

VECÍN, -Ă, *vecini, -e,* adj., s.m., s.f. **I. 1.** Adj. Care este, se află, stă alături, în apropiere de cineva sau de ceva. **2.** S.m. și f. Persoană care trăiește, locuiește, se află alături sau în apropiere de cineva ori de ceva; popor, stat etc. care este vecin (**I 1**) cu alt popor, cu alt stat etc. ✧ Loc. adv. *Prin* (sau *în) vecini* = prin (sau în) apropiere, (pe undeva pe) alături. **II.** S.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Țăran dependent de stăpânul feudal; rumân, iobag. — Lat. **vicinus.**

VECINĂTÁTE, *vecinătăți,* s.f. **I. 1.** Starea, situația cuiva sau a ceva care este, se află, locuiește, trăiește alături, în apropiere de altcineva sau de altceva; raportul dintre doi sau mai mulți vecini. **2.** Loc situat alături de cineva sau de ceva; împrejurime. **3.** Cei care sunt sau locuiesc alături sau în apropiere (față de alții sau față de un loc dat). **II.** Stare de vecin (**II**); vecinie, rumânie, iobăgie. — Lat. **vicinitas, -atis.**

VÉCINIC, -Ă adj. v. **veșnic.**

VECINICÍE s.f. v. **veșnicie.**

VECINÍE s.f. Vecinătate (**II**). — **Vecin** + suf. *-ie.*

VÉCSEL, *vecsele,* s.n. (Înv.) Poliță. — Din germ. **Wechsel.**

VÉCTOR, *vectori,* s.m. **1.** Mărime matematică sau fizică definită printr-o valoare numerică, o unitate de măsură, o direcție și un punct de aplicație (reprezentată grafic printr-un segment de dreaptă orientat). ✧ (Adjectival) *Rază vectoare.* **2.** (Med.) Organism care transmite germeni patogeni de la un animal la altul, de la om la om sau de la animale la om. [Accentuat și: *vectór*] — Din fr. **vecteur.**

VECTORIÁL, -Ă, *vectoriali, -e,* adj. Care aparține vectorului, privitor la vector, care folosește vectorii. ✧ *Calculul vectorial* = ramură a matematicii care se ocupă cu studiul operațiilor făcute cu vectori. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **vectoriel.**

VECTORMÉTRU, *vectormetre,* s.n. (Elt.) Aparat electric pentru măsurarea caracteristicilor curenților alternativi. — Din fr. **vecteurmètre.**

VECUÍ, *vecuiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A locui, a trăi, a petrece vreme îndelungată undeva sau cu cineva. — **Veac** + suf. *-ui.*

VÉDA, *vede,* s.f. Cea mai veche scriere sacră indiană, considerată operă necreată, existând dintotdeauna și dobândită prin revelație de câțiva înțelepți primordiali, care au transmis-o posterității. — Din fr. **Védas.**

VEDEÁ, *văd,* vb. II. **I. 1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) percepe cu ajutorul văzului. ✧ Loc. adv. *Pe văzute* = **a)** în fața tuturor, în mod deschis; **b)** cu condiția de a vedea cu propriii săi ochi. ✧ Expr. (Tranz.) *A vedea lumina zilei* = a se naște. (Fam.) *Cum te văd și cum mă vezi* = evident, clar, sigur, categoric. **2.** Tranz. A fi de față, a asista, a fi martor la o întâmplare, la un eveniment. **3.** Tranz. A cerceta (cu privirea sau cu mintea) pentru a se convinge de ceva. ✦ Intranz. A pătrunde, a descifra (cu privirea). ✦ P. gener. A cerceta, a căuta. **4.** Refl. A fi, a ajunge, a se pomeni, a se găsi într-o anumită situație. **5.** Tranz. și refl. recipr. A (se) întâlni undeva. ✧ Expr. (Refl. recipr.) *Să ne vedem sănătoși* (sau *cu bine)!* formulă de salut la despărțire. ✦ Tranz. A vizita. **6.** Intranz. A avea grijă, a îngriji, a se ocupa (de cineva sau de ceva). ✦ Tranz. (Pop.) A ajuta. **7.** Tranz. A căpăta, a primi, a se alege cu ceva. **II. 1.** Tranz. A-și da seama, a remarca, a constata, a observa. ✧ Expr. *Ce să vezi?* sau *ce să vadă?* formulă prin care se exprimă mirarea față de ceva neașteptat. ✦ A lua în considerație; a considera, a socoti. ✧ Expr. *A fi bine văzut* = a fi apreciat pentru calitățile sale (profesionale). **2.** Tranz. A înțelege, a pricepe. ✦ A-și imagina, a-și închipui; a interpreta. **3.** Refl. impers. A părea, a se arăta. ✧ Expr. *Se vede că...* sau *se vede treaba* (ori *lucrul) că...* = e probabil, pesemne. **4.** Intranz. (La imperativ) A lua seama, a avea grijă să... *Vezi de te silește..., că, uite, avem oaspeți.* ✦ (Cu valoare de interjecție) Cuvânt cu care se atrage atenția cuiva asupra celor ce urmează. — Lat. **vidére.**

VEDÉNIE, *vedenii,* s.f. **1.** Halucinație; nălucă, fantomă. ✦ (Rar) Miraj. ✦ Ființă care apare în mod nedeslușit sau neașteptat, care sperie prin aspectul ei ciudat; arătare. **2.** (Înv.) Imagine, reprezentare. **3.** (Pop.) Vedere (**I 1**). — Din sl. **viděnije** (după *vedere).*

VEDÉRE, (**I 4, II**) *vederi,* s.f. **I. 1.** Faptul de *a (se) vedea;* percepere a imaginilor cu ajutorul văzului; vedenie. ✧ Loc. adv. *La vedere* = în văzul tuturor, în public, deschis. *Din vedere* = **a)** (numai) privind; (numai) după înfățișare, fără a-l fi cunoscut personal; **b)** la repezeală. ✧ Loc. prep. *În vederea...* = în scopul..., pentru... ✧ Expr. *A avea pe cineva în vedere* = a se interesa de aproape de cineva, a avea grijă (de cineva), a ține în evidență pentru un anumit scop. *A avea ceva în vedere* = a avea o intenție, a-și face un plan, a urmări realizarea unui scop. *A pune* (cuiva ceva) *în vedere* = a face cunoscut, a comunica cuiva o hotărâre; a avertiza. *A trece cu vederea* = a nu ține seamă, a nu lua în seamă; a scuza cuiva o greșeală; a omite. (Reg.) *La bună vedere!* formulă de salut la despărțire. ✦ (Pop.) Întâlnire (pusă la cale de părinți sau de peținori) între două persoane de sex opus, pentru mijlocirea unei căsătorii. **2.** Simțul văzului; ochii. ✧ Expr. *A avea vederea scurtă* sau *a fi scurt de vedere* = a fi miop. **3.** Înfățișare, chip, aspect. **4.** Priveliște, peisaj. ✦ Fotografie înfățișând un peisaj; carte poștală ilustrată. **II.** (Mai ales la pl.) Părere, idee, concepție, convingere. — V. **vedea.**

VEDÉTĂ, *vedete,* s.f. **I. 1.** Actor sau actriță care deține un rol principal într-un spectacol, mai ales într-un film (și se bucură de renume, de mare popularitate); sportiv de mare talent și popularitate; *p. ext.* persoană care vrea să iasă în evidență, să epateze. **II.** Navă mică (de război) care navighează pe fluvii sau în apropierea litoralului, pe o rază redusă de acțiune. **III.** Rând dintr-un text, tipărit cu caractere mai groase, spre a fi scos în evidență față de rest. — Din fr. **vedette.**

VEDETÍSM s.n. Preocupare, tendință de a se pune în evidență cu orice preț, de a epata; atitudine de afirmare exagerată a calităților proprii (specifică mai ales unui actor sau unui sportiv). — **Vedetă** + suf. *-ism.*

VÉDIC, -Ă, *vedici, -ce,* adj. Referitor la Vede, al Vedelor. — Din fr. **védique.**

VEDRIȘOÁRĂ, *vedrișoare,* s.f. (Rar) Vedriță. — **Vadră** + suf. *-işoară.*

VEDRÍȚĂ, *vedrițe,* s.f. Diminutiv al lui *vadră;* vedrișoară. — **Vadră** + suf. *-iță.*

VEGETÁ, *vegetez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre plante) A trăi, a crește, a se dezvolta. **2.** Fig. (Despre oameni) A trăi fără a realiza nimic, a duce o viață obscură, lipsită de activitate. — Din fr. **végéter,** lat. **vegetare.**

VEGETÁL, -Ă, *vegetali, -e,* adj. **1.** Care ține de plante, privitor la plante, de plante. ✦ (Substantivat, f.) Plantă. **2.** Extras din plante. ✧ *Cărbune vegetal* = pulbere neagră foarte fină care se obține prin pulverizarea cărbunelui de lemn și care are utilizări în medicină. — Din fr. **végétal.**

VEGETÁRE, *vegetări,* s.f. Faptul de *a vegeta.* — V. **vegeta.**

VEGETARIÁN, -Ă, *vegetarieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre alimentație, dietă etc.) Care se bazează (numai) pe produse vegetale (și pe lactate). **2.** S.m. și f. Adept al vegetarianismului. ✧ (Adjectival) *Persoană vegetariană.* [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **végétarien.**

VEGETARIANÍSM s.n. Regim alimentar sau sistem de alimentație bazat pe produse vegetale, care exclude carnea, permițând unele alimente de origine animală (ouă, lactate, miere). [Pr.: *-ri-a-*] — **Vegetarian** + suf. *-ism.* Cf. fr. végétarisme.

VEGETATÍV, -Ă, *vegetativi, -e,* adj. **1.** Care indică natura proceselor fiziologice ce se petrec în afara controlului voluntar și se realizează într-un sector special al sistemului nervos central (supus controlului și conducerii scoarței). ✧ *Sistem nervos vegetativ* = sistem nervos care inervează organele interne. **2.** Care se referă la organe sau părți ale plantelor (altele decât cele de reproducere sexuată). ✧ *Înmulțire vegetativă* = înmulțire asexuată prin bulbi, rizomi, butași etc. (și nu prin semințe, spori). — Din fr. **végétatif,** it. **vegetativo.**

VEGETÁȚIE, *vegetații,* s.f. **1.** Totalitatea plantelor dintr-o regiune, zonă, țară etc., distribuite și asociate după anumite condiții naturale; mulțime de plante. ✦ Creștere, dezvoltare și întreținere a vieții unei plante. **3.** Excrescență care se formează, se dezvoltă pe corpul omului sau al animalelor; polip. [Var.: **vegetațiúne** s.f.] — Din fr. **végétation,** lat. **vegetatio, -onis.**

VEGETAȚIÚNE s.f. v. **vegetație.**

VÉGHE, *veghi,* s.f. **1.** Stare a celui care nu doarme; trezie. ✦ Priveghi (la un mort). **2.** Ocrotire, pază, strajă. **3.** (Mar.) Explorare a orizontului pentru a descoperi nave, avioane sau uscatul; *p. ext.* totalitatea persoanelor care execută această misiune. — Din **veghea** (derivat regresiv).

VEGHEÁ, *veghez,* vb. I. **1.** Intranz. A sta treaz noaptea, a nu dormi în timpul nopții. **2.** Tranz. A îngriji un bolnav (stând noaptea la căpătâiul lui). **3.** Tranz. A păzi, a sta de strajă. ✦ A supraveghea o activitate; a fi atent la ceva. — Lat. **vigilare.**

VEGHEÁT, -Ă, *vegheați, -te,* adj. (Înv.) Care veghează; treaz; vigilent, precaut. — V. **veghea.**

VEGHÉRE, *vegheri,* s.f. Acțiunea de *a veghea;* veghe, pază, strajă. — V. **veghea.**

VEGHETÓR, -OÁRE, *veghetori, -oare,* adj. (Rar) Care veghează, care păzește. — **Veghea** + suf. *-tor.*

VEHEMÉNT, -Ă, *vehemenți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Violent, impetuos, furtunos. — Din fr. **véhément,** lat. **vehemens, -ntis.**

VEHEMÉNȚĂ s.f. Violență, înfocare, impetuozitate (în manifestări, ton). — Din fr. **véhémence,** lat. **vehementia.**

VEHÍCUL, *vehicule,* s.n. Mijloc de transport pe o cale de comunicație terestră, subterană, aeriană, cosmică, pe (sau sub) apă. — Din fr. **véhicule,** lat. **vehiculum.**

VEHICULÁ, *vehiculez,* vb. I. Tranz. A face să circule, a difuza, a transmite, a răspândi. — Din fr. **véhiculer.**

VEIÓZĂ, *veioze,* s.f. Lampă (mică) de noapte cu abajur. — Din fr. **veilleuse.**

VEL adj. invar. (Preceda un titlu sau un rang boieresc în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Mare. *Vel-logofăt.* — Din sl. **velii.**

VELÁR[1], -Ă, *velare,* adj., s.f. (Sunet) care se articulează în partea posterioară a cavității bucale, prin atingerea sau prin apropierea rădăcinii limbii de vălul palatului. — Din fr. **vélaire.**

VELÁR[2], *velari,* s.m. Muncitor sau marinar specializat în confecționarea și repararea velelor. ✦ Marinar care execută manevra navelor sau a ambarcațiunilor cu vele. — Cf. it. v e l a i o , fr. v o i l i e r .

VELÁRIUM s.n. Pânză mare care acoperea teatrele sau arena circului la romani. [Pr.: *-ri-um*] — Din lat. **velarium,** fr. **vélarium.**

VELATÚRĂ, *velaturi,* s.f. Totalitatea velelor unei nave cu pânze. — Din it. **velatura.**

VÉLĂ, *vele,* s.f. Pânză de corabie, care asigură deplasarea navei sub acțiunea vântului; *p. ext.* corabie, ambarcațiune cu pânze. ✦ (La pl.) Sport care se practică cu ajutorul ambarcațiunilor cu pânze. — Din it. **vela.**

VELĂRÍE[1], *velării,* s.f. **1.** Meseria velarului[2]. **2.** Atelier în care se confecționează vele și obiecte din pânză de vele. — **Velar[2]** + suf. *-ie.*

VELĂRÍE[2], *velării,* s.f. Obiecte din pânză de vele de la bordul navelor. — **Velă** + suf. *-ărie.*

VELEÁT, *veleaturi,* s.n. (Înv.) **1.** Timp fixat, hotărât pentru realizarea a ceva; dată, termen; *p. ext.* an. ✧ Expr. *A-i trece* (cuiva) *veleatul* = a-i trece (cuiva) vremea, epoca, timpul. **2.** Durată a vieții, trai. ✦ (În construcție cu verbele „a veni”, „a sosi”) Sfârșitul vieții; moartea. [Var.: **văleát** s.n.] — Din sl. **vŭlěto** „în anul...”.

VELEITÁR, -Ă, *veleitari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care manifestă, exprimă, trădează o veleitate. **2.** S.m. și f. Persoană care are anumite dorințe, pretenții, ambiții (nejustificate). [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **velléitaire.**

VELEITÁTE, *veleități,* s.f. Dorință, pretenție, ambiție (nejustificată). [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **velléité.**

VELICORÚS, -Ă, *velicoruși, -se,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din ramura cea mai numeroasă a poporului rus. **2.** Adj. Care aparține velicorușilor (**1**), referitor la velicoruși. — Din rus. **velikorus.**

VELIÉR, *veliere,* s.n. Corabie. — Din it. **veliero.**

VELÍN, -Ă, *veline,* adj. (În sintagmele) *Hârtie velină* sau *carton velin* = hârtie sau carton de calitate foarte bună, de culoare foarte albă, preparate dintr-o pastă fină. — Din fr. **vélin.**

VELÍNȚĂ, *velințe,* s.f. Țesătură țărănească groasă de lână albă sau vărgată în diferite culori, de obicei împâslită la piuă, folosită ca pătură, cuvertură, covor etc. [Pl. și: *velinți*] — Cf. ngr. v e l é n t z a , sb. v e l e n a c .

VELÍST, -Ă, *velișt, -ste,* s.m. și f. Sportiv care participă la concursuri de vele. — **Velă** + suf. *-ist.*

VELÍT, *veliți,* adj. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Care ocupa primul loc în ierarhia boierilor; de rangul întâi; mare. — **Vel** + suf. *-it.*

VELNICÉR, *velniceri,* s.m. (Înv. și reg.) Proprietar al unei velnițe; persoană care lucrează la o velniță; povarnagiu. — **Velniță** + suf. *-ar.*

VÉLNIȘ, *velnișI,* s.m. Arbore înalt cu scoarța cenușie-brună, cu frunze asimetrice, cu flori verzui sau roșietice dispuse în umbele; vânj *(Ulmus levis).* — Et. nec.

VÉLNIȚĂ, *velnițe,* s.f. (Reg.) Instalație rudimentară (la țară) pentru fabricarea rachiului, țuicii, spirtului; povarnă. — Din ucr. **vynnyc'a.**

VELOCIPÉD, *velocipede,* s.n. (Rar) Vehicul cu două roți inegale, precursor al bicicletei. — Din fr. **vélocipède.**

VELOCIPEDÍST, -Ă, *velocipediști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Persoană care circulă cu velocipedul. — Din fr. **vélocipédiste.**

VELOCITÁTE s.f. (Livr.) Iuțeală, repeziciune, viteză. — Din fr. **vélocité,** it. **velocità.**

VELODRÓM, *velodromuri,* s.n. Pistă special amenajată, de formă circulară și înclinată, pentru cursele de biciclete (sau de motociclete). — Din fr. **vélodrome.**

VELOGRAFÍE, *velografii,* s.f. (Tipogr.) Procedeu de tipar înalt pentru obținerea de tipare artistice asemănătoare fotografiei. — Din fr. **vélographie.**

VELÚR s.n. **1.** Catifea. ✦ Țesătură din lână de calitate superioară, supusă unor procese tehnologice, datorită cărora capătă aspect de catifea. **2.** Piele tăbăcită de taurine, scămoșată pe una dintre părți și folosită mai ales pentru fețe de încălțăminte. [Var.: (înv.) **velúră** s.f.] — Din fr. **velours.**

VELURÁT, -Ă, *veluranți, -te,* adj. Scămoșat pe o parte; cu aspect de velur. — **Velur** + suf. *-at.*

VELÚRĂ s.f. v. **velur.**

VENÁL, -Ă, *venali, -e,* adj. (Livr.) Care este lipsit de scrupule, care face orice lucru (reprobabil) pentru bani. — Din fr. **vénal,** lat. **venalis.**

VENALITÁTE, (**2**) *venalități,* s.f. **1.** (Livr.) Însușirea, caracterul a ceea ce este venal. **2.** Faptă venală. — Din fr. **vénalité.**

VÉNĂ, *vene,* s.f. **1.** Vână (**I 1**). **2.** Fig. (Livr.) Conjunctură favorabilă; șansă, noroc (la un joc de noroc). — Din fr. **veine,** lat. **vena.**

VENDÉTĂ, *vendete,* s.f. Cutumă justițiară frecventă în trecut în Corsica și în sudul Italiei, potrivit căreia o stare de inimiciției provocată de o ofensă sau de un omor se extindea și asupra rudelor victimei, care își aumau obligația de a o răzbuna; *p. gener.* ură puternică, sete de răzbunare nestăpânită. — Din it. **vendetta.**

VENECTAZÍE s.f. (Med.) Dilatație a unei vene. — Din germ. **Venektasie.**

VENERÁ, *venerez,* vb. I. Tranz. A respecta în mod deosebit, a cinsti în cel mai înalt grad, a manifesta o prețuire profund respectuoasă pentru cineva sau ceva. — Din fr. **vénérer,** lat. **venerari.**

VENERÁBIL, -Ă, *venerabili, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care inspiră cel mai profund respect, care este vrednic de o stimă, de o considerație deosebită. ✧ *Vârstă venerabilă,* se spune despre vârsta unui om foarte bătrân. **2.** S.m. (La catolici) Titlu dat unui candidat la beatificare și canonizare, înainte de a deveni fericit și apoi sfânt. — Din fr. **vénération.**

VENERÁRE, *venerări,* s.f. Faptul de *a venera.* — V. **venera.**

VENERÁȚIE s.f. Respect profund, stimă deosebită, prețuire adânc respectuoasă pentru cineva sau ceva. [Var.: (înv.) **veneráțiúne** s.f.] — Din fr. **vénération,** lat. **veneratio, -onis.**

VENERAȚIÚNE s.f. v. **venerație.**

VENERIÁN, -Ă, *venerieni, -e,* adj. (Rar) Veneric. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **vénérien.**

VENÉRIC, -Ă, *venerici, -ce,* adj. (Despre boli) Care se răspândește prin contact sexual; care afectează organele genitale; venerian. — Din germ. **venerisch.**

VENEROLÓG, -Ă, *venerologi, -ge,* s.m. și (Rar la f.) Specialist în venerologie. — Din **venerologie** (derivat regresiv). Cf. rus. v e n e r o l o g .

VENEROLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studierea și tratarea bolilor venerice. — Din fr. **vénérologie.**

VENESÉCȚIE, *venesecții,* s.f. Deschidere pe cale operatorie a peretelui unei vene pentru a face să se elimine, în scop terapeutic, o cantitate de sânge. — Din engl. **venesection.**

VENÉȚ, *veneți,* s.m. (La pl.) Populație indo-europeană stabilită în Antichitate în nord-estul Peninsulei Italice și supusă de romani; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. — Din fr. **Vénètes.**

VENETÍC, -Ă, *venetici, -ce,* s.m., s.f. **I.** S.m. și f. (Adesea peior.) Persoană venită undeva din alte locuri și considerată străină în locul unde s-a stabilit. **II.** S.m. Veche monedă venețiană de aur, care a circulat în trecut și în Țările Române. ✧ (Adjectival) *Galben venetic.* — Din ngr. **venétikos, (II)** și tc. **venedik.**

VENEȚIÁN, -Ă, *venețieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Veneția. **2.** Adj. Care aparține Veneției sau venețienilor (**1**), referitor la Veneția ori la venețieni. [Pr.: *-ți-an*] — **Veneția** (n. pr.) + suf. *-ean.*

VENEZUELÁN, -Ă s.m. și f., adj. v. **venezuelean.**

VENEZUELEÁN, -Ă, *venezueleni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Venezuelei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Venezuelei sau venezuelenilor (**1**), privitor la Venezuela ori la venezueleni. [Pr.: *-zu-e-*. — Var.: **venezuelan, -ă, venezuelián, -ă** s.m. și f., adj.] — Din fr. **vénézuélien.**

VENEZUELIÁN, -Ă s.m. și f., adj. v. **venezuelean.**

VENEZUELÍT, -Ă, *venezueliți, -te,* adj. (Rar) Venezuelean. [Pr.: *-zu-e-*] — **Venezuela** (n. pr.) + suf. *-it.*

VENGHÉRCĂ, *vengherci,* s.f. (Înv. și reg.) Haină scurtă de postav îmblănită (împodobită cu șireturi sau cu brandenburguri). [Var.: **vinghércă** s.f.] — Din rus. **vengherka.**

VENÍ, *vin,* vb. IV. Intranz. **1.** A se deplasa înspre persoana care vorbește sau despre care se vorbește; a se apropia de un loc, de o așezare; *p. ext.* a merge, a trece pe lângă sau printr-un anumit loc. ✧ Expr. *Du-te-vino* subst. = mișcare, circulație intensă, neîntreruptă și în ambele sensuri. *Vino-ncoace* subst. = **a)** farmec, drăgălășenie, atracție irezistibilă; **b)** (rar) ademenire, ispită, păcat. ✦ A merge împreună cu cineva sau în urma cuiva. ✧ Expr. (Pop.) *A veni după cineva* = a se căsători cu cineva. ✦ A intra (în locul, în spațiul unde se află vorbitorul). ✧ Expr. (Pop.) *A veni în slujbă* = a se angaja, a intra în slujba cuiva. ✦ (Despre ape) A curge (la vale); a inunda, a se revărsa. ✧ Expr. (Pop.) *A veni mare* = a-și ridica mult nivelul, a se umfla, a crește, a se revărsa. ✦ A se deplasa la suprafața apei dintr-un punct mai îndepărtat către unul mai apropiat. ✦ A merge, a se deplasa, a zbura prin aer dintr-un punct mai îndepărtat către unul mai apropiat. ✦ A năvăli asupra sau împotriva cuiva. **2.** A sosi, a ajunge undeva sau la cineva (pornind dintr-un punct anumit). ✧ Expr. *A veni pe lume* = a se naște. ✦ (Despre obiecte) A fi adus, trimis, expediat de cineva, de undeva. ✦ (Despre publicații) A sosi periodic undeva, a fi difuzat. ✦ (Despre zgomote, cuvinte, mirosuri etc.) A ajunge (până) la persoana care vorbește sau la ființa despre care se vorbește ori într-un loc determinat. **3.** A se duce în vizită (sau în treacăt) la cineva sau undeva, a trece pe la cineva; a se prezenta; *p. ext.* a apărea, a se ivi. ✧ Expr. *A-i veni* (cuiva) *lacrimile* = a plânge sau a fi gata să plângă. *A-i veni* (cuiva) *în* (sau *prin) minte* (sau *cap)* = a se gândi

dintr-odată la ceva, a-şi aminti de ceva. *Ce-i vine cuiva pe limbă* = ce exprimă cineva spontan şi fără discernământ într-un moment de surescitare. *Cum* (sau *ce) îi vine cuiva la gură* = cu termeni ireverenţioşi, cu insulte. **4.** A urma după altcineva sau după altceva; a succeda. ✧ Expr. *Anul* (sau *luna, săptămâna* etc.) *ce vine* = anul (sau luna, săptămâna etc.) care urmează imediat după cea în curs. ✦ A urma în grad sau în rang după...; a fi situat pe o anumită treaptă într-o ierarhie, după... **5.** A-şi avea originea; a proveni, a purcede; a izvorî; a se trage (din...); a deriva. ✦ A decurge (ca o consecinţă). **6.** A sosi în locul unde trebuie să se afle, unde se cuvine să fie, unde este aşteptat. ✧ Expr. *(Aşa* sau *acum) mai vii de-acasă* = începi să înţelegi, să fii mai conciliant, mai îngăduitor. *A-i veni mintea la cap* (sau *la loc)* = a se potoli, a se cuminţi. *A-i veni inima la loc* sau *a-şi veni în fire* = a se calma, a se linişti. *A-i veni* (cuiva) *numele* = a muri (undeva, departe). (În imprecaţii) *Veni-ţi-ar numele!* **7.** (Despre aşezări, locuri, construcţii) A fi situat într-un anumit loc sau într-o anumită poziţie. ✦ A ajunge până la...; a atinge. **8.** A se vedea, a se pomeni, a ajunge într-o anumită poziţie, situaţie, stare. ✧ Expr. *A veni în nas* = a cădea (cu faţa în jos). *A-i veni* (cuiva) *nu ştiu cum,* se spune când cineva se află într-o situaţie neplăcută, jenantă, penibilă. *A veni la putere* = a prelua puterea politică într-o ţară. *A veni vorba de* (sau *despre) cineva* sau *ceva* = a ajunge cu discuţia la un anumit subiect. *A veni la vorba* (sau *la cuvântul, la spusele) cuiva* = a recunoaşte (prin desfăşurarea ulterioară a lucrurilor) că prevederile cuiva (cu care nu a fost de acord) s-au adeverit, că sfaturile pe care le-a dat (fără a fi urmate) au fost bune. *Vorba vine,* se spune despre o afirmaţie care nu corespunde realităţii. *Cum vine asta?* se spune pentru a-şi arăta nedumerirea sau nemulţumirea în legătură cu ceva. **9.** (Despre întâmplări, evenimente, fenomene) A se produce, a se întâmpla, a avea loc. ✦ (Despre unităţi de timp) A sosi (în succesiune normală). ✧ Expr. (Pop.) *Vine un an (de când...)* = se împlineşte un an (de când...). *A-i veni cuiva ceasul* = a sosi pentru cineva momentul decisiv sau moartea. **10.** (Despre gânduri, sentimente, senzaţii etc.) A cuprinde, a pune stăpânire, a preocupa pe cineva. ✧ Expr. *A-i veni* (cuiva) *toţi dracii* = a se înfuria, a se mânia. *Ce ţi-a venit (să... sau de...)?* se spune când cineva face un lucru ciudat, nepotrivit, nesăbuit. *Cum îi vine* (cuiva) = cum îi place, cum vrea, cum îi convine. *A-i veni* (cuiva) *la îndemână* (sau *la socoteală)* = a-i conveni, a-i fi pe plac. **11.** (Despre încălţăminte, îmbrăcăminte) A fi pe măsura cuiva, a se potrivi; *p. ext.* a-i şedea cuiva bine (sau rău). ✦ (Înv., în construcţii negative) A se potrivi, a cadra. **12.** A-i reveni sau a i se cuveni ceva (de drept, printr-o împărţeală etc.) ✦ (Pop.) A reprezenta rezultatul unei măsurători, al unui calcul. **13.** (Pop.) A se afla într-o anumită legătură de dependenţă, de rudenie etc. (cu cineva). [Prez. ind. şi: (pop.) *viu*] — Lat. **venire.**

VENÍN, (**1**) *veninuri,* s.n. **1.** Substanţă toxică secretată de glandele unor animale (şerpi, insecte sau arahnide) şi de unele plante ca mijloc de atac sau de apărare, ori preparată de om (din plante otrăvitoare). ✦ Fig. Răutate; duşmănie. **2.** (Anat.; pop.) Fiere; *fig.* supărare, mâhnire, necaz; furie. ✧ Expr. *A face venin* = a se supăra foarte tare, a-şi face sânge rău. *A pune* (cuiva) *venin la inimă* = a face ca cineva să se supere foarte tare. *A-şi vărsa veninul* = a-şi manifesta supărarea, mânia, furia faţă de cineva. — Lat. **venenum.**

VENINÁ, *veninez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) învenina. — Din **venin.**

VENINÁRIŢĂ, *veninariţe,* s.f. Plantă erbacee cu flori albe sau trandafirii, care se foloseşte în medicină pentru proprietăţile ei iritante şi purgative; avrămeasă *(Gratiola officinalis).* — **Venin** + suf. *-ariţă.*

VENINÁT, -Ă, *veninaţi, -te,* adj. (Pop.) Înveninat. — V. **venina.**

VENINÓS, -OÁSĂ, *veninoşi, -oase,* adj. Care conţine sau secretă venin (**1**); care este otrăvit, care poate otrăvi. ✦ Fig. Răutăcios, duşmănos; plin de răutate. — Lat. **venenosus** sau **venin** + suf. *-os.*

VENÍRE, *veniri,* s.f. Acţiunea de *a veni* şi rezultatul ei; sosire, apariţie; prezentare; venită. ✦ Năvălire. — V. **veni.**

VENÍT, -Ă, (**1**) *venituri,* s.n., (**2**) *veniţi, -te,* s.m. şi f. **1.** S.n. Ceea ce se obţine din desfăşurarea unei activităţi, din plasarea unei sume de bani etc.; câştig, beneficiu. ✧ *Venit naţional* = indicator macroeconomic al rezultatelor activităţii (anuale) reprezentând suma veniturilor încasate de factorii de producţie care participă direct sau indirect la producţie. **2.** S.m. şi f. Persoană care vine, se prezintă undeva, la cineva. ✧ *Nou-venit* = persoană sosită de curând undeva, la cineva. — V. **veni.**

VENÍTĂ s.f. (Pop.) Venire. — V. **veni.**

VENÓS, -OÁSĂ, *venoşi, -oase,* adj. Care aparţine venei (**1**), privitor la venă, care se face prin venă, circulă prin venă sau se află în regiunea venelor. — Din fr. **veineux,** lat. **venosus.**

VENOZITÁTE s.f. Modul de distribuire a venelor în corp sau într-un organ al corpului. — Din fr. **vénosité.**

VENTÍL, *ventile,* s.n. Piesă care serveşte ca organ de închidere a unei supape. [Pl. şi: *ventiluri*] — Din germ. **Ventil.**

VENTILÁ, *ventilez,* vb. I. Tranz. A împrospăta aerul (viciat) dintr-un spaţiu închis prin deplasarea şi înlocuirea lui. ✦ Refl. pas. Fig. (Despre idei, ştiri, proiecte) A fi pus în circulaţie, a ajunge obiect de discuţie. — Din fr. **ventiler,** lat. **ventilare.**

VENTILÁRE, *ventilări,* s.f. Acţiunea de *a (se) ventila* şi rezultatul ei; ventilaţie. — V. **ventila.**

VENTILATÓR, *ventilatoare,* s.n. Aparat sau organ al unei maşini cu care se împrospătează aerul (viciat) într-un spaţiu închis (prin deplasarea şi înlocuirea lui), cu care se produc curenţi de aer în uscătorii etc. — Din fr. **ventilateur.**

VENTILÁŢIE, *ventilaţii,* s.f. **1.** Împrospătare a aerului (viciat) dintr-un spaţiu închis; ventilare, aeraţie. ✧ *Ventilaţie pulmonară* = proces fiziologic de circulaţie a aerului prin căile respiratorii şi plămâni, prin alternarea ritmică a inspiraţiei şi expiraţiei. **2.** Sistem, aparat, instalaţie pentru realizarea ventilaţiei (**1**). — Din fr. **ventilation,** lat. **ventilatio.**

VENTRÁL, -Ă, *ventrali, -e,* adj. Care ţine de pântec, privitor la pântec, din regiunea pântecului; *p. gener.* care aparţine părţii anterioare a corpului uman sau a unui organ al omului; care aparţine părţii inferioare a corpului unui animal; privitor la aceste părţi. — Din fr. **ventral,** lat. **ventralis.**

VENTRICEÁ, *ventricele,* s.f. (Bot.) Ventrilică (**1**). — Et. nec.

VENTRÍCUL, *ventricule,* s.n. (Anat.) Cavitate naturală, de dimensiuni reduse, în interiorul unor organe. — Din fr. **ventricule,** lat. **ventriculus.**

VENTRICULÁR, -Ă, *ventriculari, -e,* adj. Care ţine de ventricule, privitor la ventricule, din regiunea ventriculelor. — Din fr. **ventriculaire.**

VENTRICULOGRAFÍE, *ventriculografii,* s.f. (Med.) Radiografie a ventriculilor cerebrali sau ai inimii. — Din fr. **ventriculographie.**

VENTRILÍCĂ, *ventrilici,* s.f. **1.** Plantă erbacee cu tulpina culcată sau agăţătoare şi cu flori albastre, care cresc la subsuoara frunzelor; ventricea *(Veronica tournefortii).* **2.** Plantă erbacee păroasă, cu tulpina târâtoare la bază şi ridicată la vârf, cu flori albastre, albe sau albe-trandafirii, cu dungi închise *(Veronica officinalis).* — Et. nec.

VENTRILÓC, -Ă, *ventriloci, -ce,* s.m. şi f. Persoană care poate rosti cuvintele fără a mişca buzele şi fără a deschide gura, dând impresia că vorbeşte din abdomen. [Var.: **ventrilóg, -ă** s.m. şi f.] — Din fr. **ventriloque.**

VENTRILÓG, -Ă s.m. şi f. v. **ventriloc.**

VÉNTRU, *ventre,* s.n. (Fiz.) Punct, linie, suprafaţă a unui sistem de unde staţionare, în care amplitudinea vibraţiei are valoare maximă. — Din fr. **ventre.**

VENTURIMÉTRU, *venturimetre,* s.f. Instrument care măsoară debitul unui curent de fluid într-o conductă de apă. — Din it. **venturimetro.**

VENTÚZĂ, *ventuze,* s.f. **1.** Organ în formă de disc al unor animale (acvatice), care le permite să se fixeze pe diferite corpuri. **2.** Pahar special de sticlă, cu marginea superioară puţin răsfrântă, care se aplică (prin crearea de vid în interior) pe pielea unui bolnav, pentru a provoca o mică congestie locală a sângelui (în scop curativ). **3.** Aparat în formă de clopot, cu ajutorul căruia se scoate aerul care împiedică circulaţia unui lichid într-o conductă. — Din fr. **ventouse.**

VENUSIÁN, -Ă, *venusieni, -e,* adj., s.m. şi f. (Presupus locuitor) de pe planeta Venus. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **venusien.**

VENÚST, -Ă, *venuşti, -ste,* adj. (Livr.) Care are o frumuseţe feminină voluptuoasă. — Din fr. **vénuste.**

VERACITÁTE s.f. (Livr.) Veridicitate. — Din fr. **véracité,** lat. **veracitas, -atis.**

VERÁNDĂ, *verande,* s.f. Galerie exterioară (balcon sau terasă acoperită), închisă adesea cu pereţi având numeroase ferestre, care alcătuieşte anexa unei locuinţe. — Din fr. **véranda.**

VERB, *verbe,* s.n. **1.** Parte de vorbire care exprimă o acţiune sau o stare şi care se caracterizează prin flexiune proprie. **2.** (Livr.; la sg.) Mijloc, fel de exprimare; limbaj; cuvânt. — Din fr. **verbe,** lat. **verbum.**

VERBÁL, -Ă, *verbali, -e,* adj. **1.** Care se face, se transmite, se comunică prin viu grai, din gură în gură; care caracterizează graiul viu, vorbirea; oral. **2.** Care aparţine verbului (**1**), privitor la verb, de verb. ✧ *Flexiune verbală* = conjugare (**2**). — Din fr. **verbal,** lat. **verbalis.**

VERBALÍSM s.n. Tendinţă de a da mai multă importanţă cuvintelor decât ideilor exprimate prin ele; abuz de cuvinte în exprimarea unor idei. — Din fr. **verbalisme.**

VERBALIZÁ, *verbalizez,* vb. I. Tranz. A exprima în cuvinte o idee, o experienţă etc. — Din fr. **verbaliser.**

VERBALIZÁRE, *verbalizări,* s.f. Acţiunea de *a verbaliza* şi rezultatul ei. — V. **verbaliza.**

VERBALIZÁT, -Ă, *verbalizaţi, -te,* adj. Care a fost expus, exprimat în cuvinte. — V. **verbaliza.**

VERBIÁJ s.n. (Livr.) Abundenţă de cuvinte inutile; vorbărie, flecăreală. [Pr.: *-bi-aj*] — Din fr. **verbiage.**

VERBÍNĂ, *verbine,* s.f. Numele mai multor specii şi varietăţi de plante erbacee decorative cu frunze dinţate, ascuţite la vârf şi acoperite cu peri, cu flori roşii, albe, purpurii sau liliachii; vervenă *(Verbena);* plantă aparţinând uneia dintre aceste specii sau varietăţi. — Din lat. **verbena.**

VERBOZITÁTE s.f. (Rar) Vorbărie. — Din fr. **verbosité.**

VERDÁRE s.f. v. **virdare.**

VÉRDE, (**I, II**) *verzi,* adj., (**III**) s.n. **I.** Adj. **1.** Care are culoarea frunzelor, a ierbii sau, în general, a vegetaţiei proaspete de vară. ✧ *Zonă verde* = porţiune de teren cultivată cu iarbă, pomi, flori etc. ✦ Fig. (Despre oameni; adesea cu determinarea „la faţă") Palid. **2.** (Despre plante sau părţi ale lor) Plin de sevă, care nu s-a uscat; viu. ✧ Expr. (Substantivat) *A îndruga (la) verzi şi uscate* = a spune lucruri inutile, nimicuri, minciuni. **3.** (Despre legume şi fructe) Care nu a ajuns la deplină maturitate; crud, necopt. **4.** (Despre piei) Care nu a fost prelucrat, tăbăcit; brut. **II.** Adj. Fig. (Despre oameni) Voinic, viguros; curajos, îndrăzneţ. ✦ (Adesea adverbial) Sincer, deschis, făţiş. ✧ Expr. (Adverbial) *A spune verde* = a spune

adevărul de-a dreptul, fără menajamente. **III.** S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului solar, situată între galben și albastru, care este aceea a frunzelor, a ierbii fragede etc. ✧ *Verde-de-Paris* = cristale mixte de arsenit de cupru cu acetat de cupru, foarte toxice, folosite ca insecticid; soluție preparată cu aceste cristale. ✧ Loc. adj. *De verde* = **a)** (despre cărți de joc) de culoarea numită „pică"; **b)** (în limbajul ghicitorilor în cărți; despre oameni) cu ochii verzi și cu părul negru. ✧ Expr. *A i se face* (cuiva) *verde înaintea ochilor* = a i se face (cuiva) rău, a-i veni amețeală. — Lat. **vir(i)dis.**

VERDEÁȚĂ, (**2**) *verdețuri,* s.f. **1.** Culoarea verde a vegetației. ✦ (Concr.) Mulțime de frunze, de ramuri, de ierburi verzi. **2.** (La sg.) Frunze de pătrunjel, de mărar, de leușteanu etc., folosite în alimentație; (la pl.) zarzavaturi, legume (proaspete). **3.** Compus: (Bot.) *verdeața-zidurilor* = nume dat unor specii de alge verzi care cresc pe stânci, pe ziduri umede, pe scoarța arborilor. — **Verde** + suf. *-eață.*

VERDÍCT, *verdicte,* s.n. **1.** (Jur.; în statele în care jurații intră în organizarea instanțelor penale) Părere a juraților asupra vinovăției sau nevinovăției acuzatului, pe baza căreia se pronunță hotărârea de către instanța penală; *p. ext.* hotărâre dată pe baza acestei păreri. ✦ P. gener. sentință judecătorească. **2.** Fig. Hotărâre, opinie definitivă, care nu admite contrazicere. — Din fr. **verdict.**

VERESÍE s.f. (Pop. și fam.) Credit. ✧ Loc. adv. *Pe veresie* = fără a primi banii imediat; *p. ext.* degeaba, gratis. — Din tc. **veresiye.**

VERFAFÓR, *verfafoare,* s.n. (Mar.) Scondru scos în afara vergii cu ajutorul unor brățări. — Et. nec.

VÉRGĂ, *vergi,* s.f. Bară (de lemn sau de metal) așezată perpendicular pe catargul unei corăbii, folosită la susținerea unor vele. — Din fr. **vergue,** it. **verga.**

VERGEÁ, *vergele,* s.f. Băț, vargă, nuia; bară (îngustă și flexibilă) de metal sau de lemn, cu folosiri diverse. ✦ (Spec.) Sucitor (**1**). ✦ Spec. Fiecare dintre bețișoarele care se pun între firele urzelii pe măsură ce acestea se înfășoară pe sulul războiului de țesut. ✦ Spec. Fiecare dintre stinghiile care alcătuiesc gratiile unei ferestre. — Lat. ***virgella** (= *virgula).*

VERGÉL, *vergeluri,* s.n. **1.** Bețișor de care se leagă în mănunchiuri firele urzelii pe sulul războiului de țesut. **2.** Obicei calendaristic de Anul Nou, care cuprinde o serie de rituri pentru prevestirea noroculuiu, a viitorului în anul care urma, dar având profund caracter social, fiind organizat pentru cunoașterea tineretului din sat în vederea căsătoriei. — **Vergea** + suf. *-el.*

VERGELÁ, *vergelez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A bate vergele pe scheletul de lemn al unor case, construcții (pentru a putea lipi apoi cu lut pereții). — Din **vergea.**

VERGELÁT, -Ă, *vergelați, -te,* adj. (Reg.; despre scheletul de lemn al unor construcții) Cu vergele bătute pe suprafața pereților. — V. **vergela.**

VERGELÚȘĂ, *vergelușe,* s.f. Diminutiv al lui *vergea;* vergeluță. — **Vergea** + suf. *-ușă.*

VERGELÚȚĂ, *vergeluțe,* s.f. Vergeluță. — **Vergea** + suf. *-eluță.*

VERGÉNȚĂ, *vergențe,* s.f. (Fiz.) Mărime caracteristică unui sistem optic centrat, egală cu inversul distanței focale. — Din fr. **vergence.**

VERGETÚRĂ, *vergeturi,* s.f. (Med.; mai ales la pl.) Dungă (sau șir de dungi) de culoare violacee (apoi sidefie), localizate în regiunea abdominală sau la fese și care apar în sarcină, obezitate, în boli endocrine etc. — Din fr. **vergeture.**

VERGÍN, -Ă adj. v. **virgin.**

VERGINÁL, -Ă adj. v. **virginal.**

VERÍC, *verici,* s.m. (Pop. și fam.; ca termen de adresare) Diminutiv al lui *văr.* — **Văr** + suf. *-ic.*

VERÍDIC, -Ă, *veridici, -ce,* adj. Care este (sau pare că este) conform cu adevărul; adevărat, real. ✦ Care spune adevărul. — Din fr. **véridique,** lat. **veridicus.**

VERIDICITÁTE s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este veridic; veracitate. — Din fr. **véridicité.**

VERÍF s.n. (În loc. adj. și adv.; în legătură cu felul de a așeza, a îndoi sau a croi o stofă) *În verif* = (așezat) în diagonală, pieziș. — Din bg. **verev.**

VERIFICÁ, *verific,* vb. I. Tranz. **1.** A controla ceva pentru a constata dacă corespunde adevărului, cerințelor, calității sau anumitor date. **2.** A examina pe cineva pentru a vedea în ce măsură corespunde funcției sau calității pe care o deține sau care i se încredințează. — Din fr. **vérifier,** lat. **verificare.**

VERIFICÁBIL, -Ă, *verificabili, -e,* adj. Care poate fi verificat. — Din fr. **vérifiable** (după *verifica).*

VERIFICÁRE, *verificări,* s.f. Acțiunea de *a verifica* și rezultatul ei. — V. **verifica.**

VERIFICÁT, -Ă, *verificați, -te,* adj. Supus unei cercetări, unui control, unei examinări, unei probe. ✦ (Despre oameni) Cu experiență, încercat; *p. ext.* capabil. — V. **verifica.**

VERIFICATÓR, -OÁRE, *verificatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care verifică ceva (din punct de vedere contabil, tehnic etc.). — Din fr. **vérificateur.**

VERIGÁR, *verigari,* s.m. Arbust cu ramurile terminate prin câte un spin, cu frunze alterne și opuse, cu flori galbene-verzui și cu fructe globuloase, cărnoase, negre, folosite în medicină pentru proprietățile lor purgative; pațachină (**1**) *(Rhamnus cathartica).* [Var.: **verigáriu** s.m.] — **Verigă** + suf. *-ar.*

VERIGÁRIU s.m. v. **verigar.**

VERÍGĂ, *verigi,* s.f. **1.** Fiecare dintre inelele care alcătuiesc un lanț. ✦ Fig. Element de legătură; *p. ext.* parte componentă. **2.** Inel de metal, de material plastic etc., de diferite mărimi, cu numeroase utilizări tehnice (ca element de fixare). **3.** (Pop.) Verighetă. **4.** (Reg.) Fiecare dintre segmentele inelare care formează toracele albinei. **5.** (Reg.) Braț de apă care împrejmuiește un ostrov. **6.** (În sintagma) *Verigă de rod* = cuplu format dintr-o coardă de rod și un cap, care se lasă la tăierea viței-de-vie. — Din sl. **veriga.**

VERIGEÁ, *verigele,* s.f. (Pop.) Veriguță. — **Verigă** + suf. *-ea.*

VERIGÉL, *verigei,* s.m. Plantă parazită lipsită de clorofilă, cu frunzele reduse la solzi mici și cu flori galbene-roșietice dispuse în ciorchini *(Orobanche caryophyllacea).* — **Verigă** + suf. *-el.*

VERIGHÉTĂ, *verighete,* s.f. Inel de metal (prețios, fără pietre) purtat ca simbol al legăturii dintre logodnici sau soți. — **Verigă** + suf. *-etă.* Cf. ngr. v e r g h é t a .

VERIGÚȚĂ, *veriguțe,* s.f. Diminutiv al lui *verigă;* verigea. — **Verigă** + suf. *-uță.*

VERÍNĂ, *verine,* s.f. (Mar.) Parâmă cu ochi cu rodanță și cârlig la un capăt. — Din fr. **vérine.**

VERÍSM s.n. Curent literar și muzical (de operă) apărut în Italia la sfârșitul sec. XIX sub influența realismului și a naturalismului francez. — Din it. **verismo,** fr. **vérisme.**

VERÍST, -Ă, *veriști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aderă la verism, care susține verismul. **2.** Adj. Care aparține versimului, privitor la verism. — Din fr. **vériste.**

VERIȘCÁN, -Ă, *verișcani, -e,* s.m. și f. (Pop. și fam.; mai ales ca termen de adresare) Văr. — **Văr** + suf. *-ișcan.*

VERIȘÓR, -OÁRĂ, *verișori, -oare,* s.m. și f. Diminutiv al lui *văr.* — **Văr** + suf. *-ișor.*

VERIȘORÍCĂ s.f. (Fam., rar) Diminutiv al lui *verișoară.* — **Verișoară** + suf. *-ică.*

VERITÁBIL, -Ă, *veritabili, -e,* adj. Conform cu adevărul; adevărat, real, autentic. ✦ Care este pur, care nu este amestecat cu nimic. — Din fr. **véritable.**

VERITÁTE, *verități,* s.f. (Rar) Realitate, adevăr. — Din fr. **vérité,** lat. **veritas, -atis.**

VERMIÁL, -Ă, *vermiali, -e,* adj. Referitor la viermii de mătase. [Pr.: *-mi-al*] — Cf. lat. v e r m i s .

VERMICÍD, -Ă, *vermicide,* adj., s.n. (Substanță, preparat) care servește la combaterea viermilor. — Din fr. **vermicide.**

VERMICULÁR, -Ă, *vermiculari, -e,* adj. Vermiform. — Din fr. **vermiculaire.**

VERMIFÓRM, -Ă, *vermiformi, -e,* adj. Care are forma sau mișcarea caracteristică unui vierme; vermicular. — Din fr. **vermiforme.** Cf. it. v e r m i f o r m e .

VERMIFÚG, -Ă, *vermifuge,* adj., s.n. (Substanță, medicament) care distruge viermii intestinali. — Din fr. **vermifuge.**

VERMILLON s.n. Sulfură roșie de mercur sau de antimoniu, folosită pentru fabricarea culorii roșu-viu; culoare fabricată pe baza acestei sulfuri și folosită în pictura de ulei. [Pr.: *-mi-ión*] — Cuv. fr.

VERMINÁȚIE s.f. **1.** (Med.) Reproducere a viermilor în intestin. **2.** Mulțime de viermi intestinali. — Din fr. **vermination.**

VERMÍNĂ s.f. (Livr.; cu sens colectiv) Insecte parazite (purici, păduchi etc.) ✦ Fig. Indivizi de la periferia societății. — Din fr. **vermine.**

VERMINÓZĂ, *verminoze,* s.f. Boală la copii, cauzată de intoxicația organismului cu produsele de dezagregare ale paraziților intestinali. — Cf. fr. v e r m i n e u s e .

VÉRMIS s.n. Parte mediană a cerebelului, cuprinsă între cele două emisfere ale acestuia. — Din fr. **vermis.**

VERMORÉL, *vermorele,* s.n. Aparat portabil pentru stropitul grădinilor, viilor, pomilor etc. cu substanțe care distrug paraziții. — Denumirea comercială.

VÉRMUT, (**2**) *vermuturi,* s.n. **1.** Băutură alcoolică făcută din vin în care s-au macerat plante amare sau aromatice. **2.** (La pl.) Sorturi sau porții de vermut (**1**). [Acc. și: *vermút*] — Din fr. **vermouth,** germ. **Wermut,** it. **vermut.**

VERMUTIZÁ, *vermutizez,* vb. I. Tranz. A prepara vinul ca să devină vermut. — Din fr. **vermouthiser.**

VERMUTIZÁRE s.f. Acțiunea de *a vermutiza.* — V. **vermutiza.**

VERMUTIZÁT, -Ă, *vermutizați, -te,* adj. (Despre vin) Care a fost preparat ca să devină vermut. — V. **vermutiza.**

VERNÁL, -Ă, *vernali, -e,* adj. (Livr.) Care ține de primăvară, privitor la primăvară. ✧ (Astron.) *Punct vernal* = punct de intersecție a eclipticii cu ecuatorul ceresc, în care Soarele se află la echinocțiul de primăvară. — Din fr. **vernal,** lat. **vernalis.**

VERNIÉR, *verniere,* s.n. Scară gradată suplimentară trasată pe rigleta sau pe cursorul unor instrumente și aparate de măsură, pentru a mări precizia de măsurare a acestora. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **vernier.**

VERNÍL adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoare verde-deschis. **2.** S.n. Culoare vernil (**1**). — Din fr. **vert Nil.**

VERNÍS s.n. **1.** Soluție formată din rășini (naturale sau artificiale) și dintr-un solvent, care, aplicată pe anumite obiecte, formează la uscare un strat neted și lucios, cu rol ornamental sau protector; *p. ext.* lac. ✧ *Vernis moale* = tehnică a gravurii prin care se realizează aspectul desenului în creion. **2.** Fig. Ceea ce dă un aspect sau o culoare favorabilă cuiva sau la ceva. [Pr.: *verní*] — Din fr. **vernis.**

VERNISÁ[1], *vernisez,* vb. I. Tranz. A acoperi un tablou în ulei cu un strat de vernis (pentru a proteja culorile şi a le da strălucire). — Din fr. **vernisser.**

VERNISÁ[2], *vernisez,* vb. I. Tranz. A deschide, a inaugura o expoziţie (de sculptură, pictură, grafică etc.) — Din **vernisaj** (derivat regresiv).

VERNISÁGIU s.n. v. **vernisaj.**

VERNISÁJ, *vernisaje,* s.n. **1.** Faptul de a vernisa[1]. **2.** Deschidere oficială, inaugurare a unei expoziţii de artă (în special de pictură). [Var.: **verniságiu** s.n.] — Din fr. **vernissage.**

VERONÁL s.n. Pulbere cristalină albă, inodoră, cu gust amărui, puţin solubilă în apă, folosită în farmacie ca hipnotic, sedativ etc. — Din germ. **Veronal,** fr. **véronal.**

VERÓS, -OÁSĂ, *veroşi, -oase,* adj. (Livr.) Necinstit, suspect. — Din fr. **véreux.**

VEROSÍMIL, -Ă, *verosimili, -e,* adj. Care pare real, care are o aparenţă de adevăr; posibil, plauzibil. — Din it. **verosimile.**

VEROSIMILITÁTE s.f. (Rar) Faptul, însuşirea de a fi verosimil; verosimilitudine. — **Verosimil** + suf. *-itate.*

VEROSIMILITÚDINE s.f. (Rar) Verosimilitate. — Din lat. **verosimilitudo, -inis.**

VERS, *versuri,* s.n. Unitate prozodică elementară, alcătuită dintr-unul sau mai multe cuvinte, potrivit unei scheme şi determinată fie de cantitatea silabelor, fie de accent, fie de numărul silabelor; fiecare dintre rândurile care alcătuiesc strofele unei poezii; *p. ext.* (la pl.) poezie. — Din fr. **vers,** lat. **versus.**

VERSÁNT, *versanţi,* s.m. Coastă a unui munte sau a unui deal; pantă. ✦ Fiecare dintre suprafeţele înclinate ale unui acoperiş. [Pl. şi: (n.) *versante*] — Din fr. **versant.**

VERSÁT, -Ă, *versaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Cu experienţă, priceput, competent (într-un anumit domeniu). — Din fr. **versé.**

VERSATÍL, -Ă, *versatili, -e,* adj. (Despre oameni) Care îşi schimbă cu uşurinţă părerile; nehotărât, nestatornic, schimbător, instabil. — Din fr. **versatile,** lat. **versatilis.**

VERSATILITÁTE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi versatil. — Din fr. **versatilité.**

VERSÉT, *versete,* s.n. Paragraf, de obicei numerotat şi cu înţeles de sine stătător, dintr-un text religios sau literar. — Din fr. **verset.**

VERSIFICÁ, *versífic,* vb. I. **1.** Tranz. A transpune un text (de proză), o temă etc. în versuri. **2.** Intranz. (Rar) A face, a scrie versuri; a versui. — Din fr. **versifier,** lat. **versificare.**

VERSIFICÁRE, *versificări,* s.f. Acţiunea de *a versifica* şi rezultatul ei. — V. **versifica.**

VERSIFICÁT, -Ă, *versificaţi, -te,* adj. Scris sau transpus în versuri. — V. **versifica.**

VERSIFICATÓR, -OÁRE, *versificatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care face versuri sau transpune ceva în versuri. ✦ Poet minor (la care meşteşugul de a face versuri este mai evident decât inspiraţia poetică). — Din fr. **versificateur,** lat. **versificator, -oris.**

VERSIFICÁŢIE, *versificaţii,* s.f. (Mod de) dispunere a versurilor potrivit anumitor reguli prozodice, dintre care cele mai importante sunt cele ale rimei, ritmului şi ale grupării strofice; arta de a face versuri; *p. ext.* poezie. — Din fr. **versification.**

VERSIÚNE, *versiuni,* s.f. **1.** Traducere a unei opere literare sau ştiinţifice dintr-o limbă în alta. ✧ Loc. adj. şi adv. *În versiune originală* = care nu a fost sau fără a fi tradus în altă limbă. **2.** Fiecare dintre formele unui text care a suferit modificări (în raport cu o formă considerată de bază). **3.** Manieră (personală) de a prezenta, de a interpreta o întâmplare, un fapt, o afirmaţie. **4.** Manoperă care constă în schimbarea poziţiei fătului în uter pentru a facilita naşterea. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **version.**

VERSLIBRÍSM s.n. (Livr.) Folosire a versului liber modern. — Din fr. **vers-librisme.**

VERSLIBRÍST, -Ă, *verslibrişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Poet modern care scrie versuri libere. **2.** Adj. Compus din versuri libere. — Din fr. **vers-libriste.**

VÉRSO, *versouri,* s.n. Faţa a doua a unei pagini de hârtie sau a unei pagini scrise sau tipărite; dosul paginii; contrapagină. — Din fr. **verso,** lat. [folio] **verso.**

VERSÓR, *versori,* s.m. (Mat., Fiz.) Vector care are modulul egal cu unitatea. — Din fr. **verseur.**

VÉRSTĂ, *verste,* s.f. Unitate de măsură pentru distanţe folosită în trecut (mai ales în Rusia), egală cu 1,067 km. — Din rus. **versta.**

VERSUÍ, *versuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A versifica (**2**). — **Vers** + suf. *-ui.*

VERSUÍT, -Ă, *versuiţi, -te,* adj. (Înv.) Scris în versuri. — V. **versui.**

VERSUITÓR, *versuitori,* s.m. (Înv.) Poet. [Pr.: *-su-i-*] — **Versui** + suf. *-tor.*

VERSURÉL, *versurele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *vers.* — **Vers** + suf. *-urel.*

VERTEBRÁL, -Ă, *vertebrali, -e,* adj. Care ţine de vertebre, privitor la vertebre, alcătuit din vertebre; de sau din vertebre. — Din fr. **vertébral.**

VERTEBRÁT, -Ă, *vertebraţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care are vertebre şi schelet osos (sau cartilaginos) intern. **2.** S.n. (La pl.) Încrengătură de animale cu corpul diferenţiat în cap, trunchi şi coadă, cu schelet osos sau cartilaginos intern, al cărui ax principal este coloana vertebrală; (şi la sg.) animal din această încrengătură. — Din fr. **vertébré,** lat. **vertebratus,** it. **vertebrato.**

VERTÉBRĂ, *vertebre,* s.f. Fiecare dintre oasele scurte, în formă de inel, care formează împreună coloana vertebrală la om şi la animalele vertebrate şi în care se află măduva spinării şi anexele ei. — Din fr. **vertèbre,** lat. **vertebra.**

VÉRTEX s.n. **1.** (Anat.) Sinciput. **2.** (Mar.) Punctul ortodromei cu latitudinea cea mai ridicată. **3.** (Met.) Punctul cel mai vestic atins de traiectoria unui ciclon. — Din fr., lat. **vertex.**

VERTICÁL, -Ă, *verticali, -e,* adj. Care este orientat perpendicular pe un plan orizontal; care are direcţia căderii corpurilor; (sens curent) care este orientat drept (în sus). ✧ *Dreaptă verticală* = dreaptă care uneşte un punct de pe pământ cu zenitul respectiv. *Plan vertical* = **a)** (Geom.) plan care trece printr-o dreaptă verticală; **b)** (Astron.) plan care trece prin verticala locului. ✦ (Substantivat, f.) Linie dreaptă care cade perpendicular pe un plan orizontal; direcţia urmată de această linie. ✧ *Verticala locului* = direcţie determinată de poziţia firului cu plumb aflat în stare de echilibru într-un punct dat. ✦ (Substantivat, n.) Semicerc al sferei cereşti care intersectează un plan determinat de verticala locului şi de un astru. ✦ (Adesea adverbial) Care vine sau cade drept în jos (de la înălţime). — Din fr. **vertical.**

VERTICALITÁTE s.f. Poziţie verticală a ceva; însuşirea de a fi vertical. — Din fr. **verticalité.**

VERTICÍL, *verticile,* s.n. Mod de aşezare a florilor, a frunzelor sau a ramurilor în formă de cerc, la acelaşi nivel, în jurul unei axe. — Din fr. **verticille,** lat. **verticillus.**

VERTICILÁT, -Ă, *verticilaţi, -te,* adj. Aşezat în formă de verticil. — Din fr. **verticillé.**

VERTIGINÓS, -OÁSĂ, *vertiginoşi, -oase,* adj. Care se produce, se mişcă, se succedă cu mare viteză, cu rapiditate. — Din fr. **vertigineux,** lat. **vertiginosus.**

VERTÍJ, *vertijuri,* s.n. (Med.) Ameţeală. [Pl. şi: *vertije*] — Din fr. **vertige.**

VERÚCĂ, *veruce,* s.f. (Med.) Excrescenţă papilară provocată de un virus; neg, aluniţă. — Din lat. **verruca.**

VERUCÓS, -OÁSĂ, *verucoşi, -oase,* adj. (Med.; despre oameni şi părţi ale corpului lor) Plin de negi. ✦ (Bot.; despre plante şi părţi ale lor) Acoperit cu protuberanţe mici, sferice, de forma unor negi. — Din lat. **verrucosus,** fr. **verruqueux.**

VÉRVĂ s.f. Însufleţire, avânt, imaginaţie, fantezie care animă pe cineva (fiind exprimată prin cuvinte); bogăţie verbală rezultată din această stare de spirit; volubilitate. ✧ Expr. *A fi în* (sau *în) vervă* = **a**) a fi însufleţit, volubil, avântat; **b**) (despre sportivi, artişti etc.) a manifesta o formă deosebit de bună. — Din fr. **verve.**

VERVÉNĂ, *vervene,* s.f. (Bot.; franţuzism) Verbină. — Din fr. **verveine.**

VERZÁL, -Ă, *verzale,* adj. (Despre caractere tipografice, litere; adesea substantivat, f.) Majuscul; capital. — Din germ. **Versal.**

VERZĂTÚRĂ s.f. v. **verzitură.**

VERZÍŞ s.n. (Rar) Vegetaţie, verdeaţă, frunziş. — **Verde** + suf. *-iş* sau **verde** + **frunziş.**

VERZIŞOÁRĂ, *verzişoare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *varză.* **2.** (Iht.) Boiştean. — **Varză** + suf. *-işoară.*

VERZIŞÓR, -OÁRĂ, *verzişori, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. Diminutiv al lui *verde.* **2.** S.m. Ostaş (cu uniformă de culoare verde) din vechea cavalerie românească. — **Verde** + suf. *-işor.*

VERZITÚRĂ, *verzituri,* s.f. Fruct necopt, verde. [Var.: **verzătúră** s.f.] — **Verde** + suf. *-itură.*

VERZÍU, -ÍE, *verzii,* adj. (Pop.) Verzui. — **Verde** + suf. *-iu.*

VERZÚI, -IE, *verzui,* adj. Care bate în verde; verziu. — **Verde** + suf. *-ui.*

VÉSEL, -Ă, *veseli, -e,* adj. **1.** (Despre fiinţe) Cu voie bună, bine dispus; voios. ✦ (Despre manifestările oamenilor) Care exprimă voie bună, bună dispoziţie, voioşie. **2.** Care produce veselie, înveseleşte; desfătător, plăcut. **3.** Care se face cu voioşie, cu veselie. — Din sl. **veselŭ.**

VESÉLĂ s.f. Totalitatea vaselor folosite la masă. — Din fr. **vaisselle.**

VESELÍ, *veselesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) înveseli. — Din **vesel.**

VESELÍE, (**2**) *veselii,* s.f. **1.** Stare de bună dispoziţie, de voioşie. **2.** Manifestare, comportare care reflectă această stare. ✦ Petrecere veselă cu mâncare şi cu băutură. — Din sl. **veselije.**

VESELÍRE, *veseliri,* s.f. (Pop.) Înveselire. — V. **veseli.**

VESELÍT, -Ă, *veseliţi, -te,* adj. (Pop.) Înveselit. — V. **veseli.**

VESELITÓR, -OÁRE, *veselitori, -oare,* adj. (Pop.) Înveselitor. — **Veseli** + suf. *-tor.*

VESMÂNT s.n. v. **veşmânt.**

VESPASIÁNĂ, *vespasiane,* s.f. (Livr.) Toaletă publică (pentru bărbaţi). [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **vespasienne.**

VESPERÁL, -Ă, *vesperali, -e,* adj. (Livr.) De seară, al serii. — Din fr. **vespéral.**

VEST s.n. Unul dintre cele patru puncte cardinale, opus estului; *p. ext.* loc pe orizont, regiune unde apune Soarele; apus. ✦ Nume generic dat unui loc, unei regiuni, unui stat aşezat spre apus (în special nume dat statelor din Apusul Europei şi din America de Nord); Apus, Occident. ✧ (Adjectival) *Statele vest-europene*. — Din germ. **West.**

VESTÁLĂ, *vestale,* s.f. (La romani) Preoteasă care întreţinea focul sacru în templul zeiţei Vesta; *p. ext.* (azi livr.) femeie virtuoasă. — Din fr. **vestale,** lat. **vestalis.**

VÉSTĂ, *veste,* s.f. Obiect de îmbrăcăminte scurt, fără mâneci și fără guler, purtat de bărbați sub haină și de femei peste bluză. — Din fr. **veste.**

VÉSTE, *vești,* s.f. **1.** Fapt, întâmplare, noutate care se aduce sau ajunge la cunoștința cuiva; știre, informație. ✧ Loc. adv. *Fără (de) veste* = deodată, subit, pe neașteptate. ✧ Expr. *A da de veste* = a aduce la cunoștință, a înștiința, a vesti. *A prinde de veste* = a afla ceva (la timp). *Ce (mai) veste?* = ce (mai) e nou? ce noutăți știi? **2.** Zvon; *p. ext.* faimă, renume. ✧ Expr. *A (i) se duce cuiva vestea* sau *a se duce vestea de ceva* = a ajunge foarte cunoscut, vestit, renumit. — Din sl. **vestĭ.**

VESTEJÍ vb. IV v. **veșteji.**

VESTEJÍRE s.f. v. **veștejire.**

VESTEJÍT, -Ă adj. v. **veștejit.**

VESTÍ, *vestesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A aduce la cunoștință, a face cunoscut; a înștiința, a anunța, a informa. ✦ A face să se prevadă; a prevesti. **2.** Refl. A-și face cunoscută, simțită existența sau prezența. **3.** Refl. (Înv.) A deveni vestit, faimos. ✦ Tranz. A socoti pe cineva drept..., a considera ca...; a aprecia. — Din **veste.**

VESTIÁR, *vestiare,* s.n. Garderobă (într-o clădire publică). ✦ Mică încăpere la intrarea într-o locuință, unde se lasă paltoanele, pălăriile etc. ✦ Încăpere într-un spital sau într-o întreprindere unde se lasă hainele în păstrare sau se îmbracă echipamentele de protecție. [Pr.: *-ti-ar*] — Din fr. **vestiaire.**

VESTIBÚL, (**1**) *vestibuluri,* (**2**) *vestibule,* s.n. **1.** Antreu. **2.** Prima cavitate a urechii interne. [Acc. și: *vestíbul*] — Din fr. **vestibule,** lat. **vestibulum.**

VESTIBULÁR, -Ă, *vestibulari, -e,* adj. (Anat.) Care se referă la vestibul (**2**). — Din fr. **vestibulaire.**

VÉSTIC, -Ă, *vestici, -ce,* adj. Care aparține vestului, privitor la vest, care se află la vest; apusean; occidental. — **Vest** + suf. *-ic.* Cf. germ. w e s t i s c h.

VESTÍGIU, *vestigii,* s.n. Urmă din trecut; rămășiță a ceva vechi, dispărut de mult (și care prezintă o importanță documentară, culturală etc.). — Din fr. **vestige,** lat. **vestigium.**

VESTIMENTÁR, -Ă, *vestimentari, -e,* adj. Care ține de veșminte, privitor la veșminte, al veșmintelor. — Din fr. **vestimentaire.**

VESTIMENTÁȚIE s.f. Îmbrăcăminte. — **Vestmânt** + suf. *-ație* (după it. *vestimenta).*

VESTÍRE, *vestiri,* s.f. Acțiunea de *a vesti* și rezultatul ei; înștiințare, comunicare; știre, veste. ✦ Indicație, semn, indiciu. — V. **vesti.**

VESTÍT, -Ă, *vestiți, -te,* adj. Care se bucură de renume; celebru, renumit, faimos. — V. **vesti.**

VESTITÓR, -OÁRE, *vestitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care vestește; care prevestește. **2.** S.m. și f. Persoană care duce și aduce vești, care anunță sau care prezice; (pop.) persoană care însoțește pe nuntași (făcând anunțurile). — **Vesti** + suf. *-tor.*

VESTMÂNT s.n. v. **veșmânt.**

VESTÓN, *vestoane,* s.n. Haină (de uniformă). — Din fr. **veston.**

VÉȘCĂ, *vești,* s.f. Coajă de copac din care se face marginea circulară a sitelor, cercul din jurul pietrelor de moară și al râșnițelor etc.; *p. ext.* obiect făcut din această coajă (mai ales sită). — Din ucr. **večka.**

VEȘMÂNT, *veșminte,* s.n. Nume generic pentru un obiect de îmbrăcăminte; (la pl.) totalitatea obiectelor care formează îmbrăcămintea cuiva. ✦ (La pl.) Odăjdii. [Var.: **veștmânt, vestmânt, vesmânt** s.n.] — Lat. **vestimentum.**

VÉȘNIC, -Ă, *veșnici, -ce,* adj. Care există de totdeauna și va exista întotdeauna; etern. ✧ *Somnul cel veșnic* = moartea. ✦ (Prin exagerare) Care are durată lungă; continuu, permanent. ✦ (Adverbial) Întruna, mereu, necontenit. [Var.: (înv. și pop.) **vécinic, -ă** adj.] — Din sl. **věčinŭ.**

VEȘNICÍE, *veșnicii,* s.f. Durată care nu are nici început, nici sfârșit, care nu se supune niciunei determinări temporale; eternitate, vecie. ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *pentru) veșnicie* = pentru totdeauna. ✦ Durată nelimitată în viitor. ✦ (Prin exagerare) Perioadă foarte lungă. [Var.: (înv. și pop.) **vecinicíe** s.f.] — **Veșnic** + suf. *-ie.*

VÉȘTED, -Ă, *veștezi, -de,* adj. **1.** (Despre plante sau părți ale lor) Care și-a pierdut prospețimea, seva; ofilit. ✦ (Despre locuri, suprafețe etc.) Pe care vegetația și-a pierdut prospețimea, s-a ofilit. ✦ Fig. Lipsit de culoare, mohorât. **2.** Fig. (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) Lipsit de vlagă, de vioiciune; ofilit. **3.** (Despre culori) Lipsit de strălucire; palid, șters, mort. — Lat. ***vescidus** (*<vescus).*

VEȘTEJÍ, *veștejesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină vești (**1**); a (se) ofili. **2.** Refl. și intranz. Fig. (despre oameni) A-și pierde forța, vigoarea, vioiciunea; *p. ext.* a îmbătrâni, a (se) trece. **3.** Tranz. Fig. A stigmatiza, a dezaproba, a înfiera. ✦ A păta, a dezonora. [Var.: **vestejí,** (pop.) **veștezí** vb. IV] — Din **veșted.**

VEȘTEJÍRE, *veștejiri,* s.f. Faptul de *a (se) veșteji.* [Var.: **vestejíre** s.f.] — V. **veșteji.**

VEȘTEJÍT, -Ă, *veștejiți, -te,* adj. Veșted. [Var.: **vestejít, -ă,** (pop.) **veștezít, -ă** adj.] — V. **veșteji.**

VEȘTEZÍ vb. IV v. **veșteji.**

VEȘTEZÍT, -Ă adj. v. **veștejit.**

VEȘTMÂNT s.n. v. **veșmânt.**

VETERÁN, -Ă, *veterani, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. Ostaș roman liberat după terminarea serviciului militar și care obținea la liberare o serie de privilegii. **2.** S.m. Soldat (în vârstă) care a participat la unul sau mai multe războaie. **3.** S.m. și f. Persoană (în vârstă) care a activat și s-a remarcat vreme îndelungată într-o acțiune (de mare răspundere), într-o instituție etc. — Din fr. **vétéran,** lat. **veteranus.**

VETERINÁR, -Ă, *veterinari, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Care se referă la prevenirea, combaterea și vindecarea bolilor de care suferă animalele (domestice). **2.** Adj., s.m. (Medic, tehnician, agent) care practică medicina veterinară (**1**). — Din fr. **vétérinaire,** lat. **veterinarius.**

VÉTO, *vetouri,* s.n. (Și în sintagma *drept de veto*) Drept al unei persoane, al unui stat etc. de a se opune adoptării unei propuneri sau unei hotărâri discutate în organizația din care face parte; formulă prin care se exercită acest drept. — Din lat., fr. **veto.**

VÉTRELĂ, *vetrele,* s.f. (Înv. și pop.) Pânză (de corabie); *p. ext.* corabie. [Var.: **vétrilă** s.f.] — Din sl. **vĕtrilo.**

VETRÍCE, *vetrice,* s.f. **1.** Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina înaltă, cu flori galbene-aurii dispuse în corimb *(Chrysanthemum vulgare).* **2.** (Entom.; reg.) Efemeră. — Cf. sb. v r a t i č.

VÉTRILĂ s.f. v. **vetrelă.**

VETRIȘOÁRĂ, *vetrișoare,* s.f. Diminutiv al lui *vatră;* vetriță. — **Vatră** + suf. *-işoară.*

VETRÍȚĂ, *vetrițe,* s.f. Vetrișoară. — **Vatră** + suf. *-iță.*

VETÚST, -Ă, *vetuști, -ste,* adj. Care are un aspect învechit, arhaic sau demodat; uzat. — Din fr. **vétuste,** lat. **vetustus.**

VETUSTÁTE s.f. (Livr.) Vechime, bătrânețe. ✦ Stare de deteriorare provocată de trecerea timpului. — Din fr. **vétuste,** lat. **vetustas, -atis.**

VETUSTÉȚE s.f. (Livr.) Vetustate. — **Vetust** + suf. *-ețe* (după fr. *vétusté).*

VÉVERIȚĂ, *veverițe,* s.f. Mamifer rozător arboricol, de talie mică, cu blană roșcată sau neagră pe spate și albă pe piept, cu coada lungă și stufoasă *(Sciurus vulgaris).* ✦ Epitet dat unei fete vioaie, zglobii. — Din sl. **vĕverica.**

VEXÁ, *vexez,* vb. I. Tranz. A răni pe cineva în amorul său propriu; a jigni, a ofensa; *p. ext.* a contraria. — Din fr. **vexer,** lat. **vexare.**

VEXÁT, -Ă, *vexați, -te,* adj. (Livr.) Rănit în amorul său propriu, jignit, ofensat; *p. ext.* contrariat. — V. **vexa.**

VEXATÓRIU, -IE, *vexatorii,* adj. (Livr.) Care vexează, contrariază; jignitor, ofensator. — Din fr. **vexatoire.**

VEXÁȚIE s.f. v. **vexațiune.**

VEXAȚIÚNE, *vexațiuni,* s.f. (Livr.) Faptul de a vexa; vorbă, faptă, atitudine care supără, jignește, contrariază. [Pr.: *-ți-u-.* — Var.: **vexáție**] — Din fr. **vexation,** lat. **vexatio, -onis.**

VEXÍL, *vexile,* s.n. (Bot.) Petală superioară a florilor leguminoaselor. [Pl. și: *vexiluri*] — Din fr. **vexille.**

VEZETÉU s.m. v. **vizitiu.**

VEZICÁL, -Ă, *vezicali, -e,* adj. Care ține de vezică, privitor la vezică; al vezicii, de vezică. — Din fr. **vésical,** lat. **vesicalis.**

VEZICÁNT, -Ă, *vezicanți, -te,* adj. (Despre substanțe și medicamente) Care produce vezicule pe piele. — Din fr. **vésicant.**

VEZICÁT, -Ă, *vezicați, -te,* adj. Cu băsici. — De la **vezică.**

VEZICATÓR, -OÁRE, *vezicatori, -oare,* adj., s.n. (Substanță, medicament) care produce vezicule pe piele; vezicant. — Din fr. **vésicatoire.**

VEZICÁȚIE, *vezicații,* s.f. Acțiunea unui vezicant. — Din fr. **vésication.**

VEZÍCĂ, *vezici,* s.f. **1.** Organ cavitar care colectează temporar unele produse de excreție sau de secreție, pe care apoi le evacuează prin contracția fibrelor musculare din structura sa. **2.** (În sintagma) *Vezică înotătoare* = organ al peștilor în formă de pungă, dezvoltat din intestin și umplut cu gaze, care servește la echilibru, la ridicarea și la coborârea în apă etc. — Din lat. **vesica.**

VEZICULÁR, -Ă, *veziculari, -e,* adj. În formă de veziculă. — Din fr. **vésiculaire.**

VEZÍCULĂ, *vezicule,* s.f. Formațiune anatomică în formă de pungă membranoasă, care îndeplinește diferite funcții organice. ✧ *Veziculă biliară* = rezervor temporar al bilei[1] situat în fosa colecistului de pe fața inferioară a ficatului; colecist. — Din fr. **vésicule,** lat. **vesicula.**

VEZICULÓS, -OÁSĂ, *veziculoși, -oase,* adj. Cu vezicule. — Din fr. **vésiculeux,** lat. **vesiculosus.**

VEZUVIÁN s.n. Silicat natural hidratat de calciu și de aluminiu. [Pr.: *-vi-an*] — Din germ. **Vesuvian.**

VÍA[1] prep. (Indică o rută, un itinerar) Pe drumul, pe direcția; (trecând) prin... — Din fr., lat. **via.**

VIÁ[2], *viez,* vb. I. Intranz. (Înv.) A avea viață; a trăi, a viețui, a exista. ✦ (Despre sentimente, gesturi, atitudini etc.) A dura, a dăinui. — Lat. **vivere.**

VIÁBIL, -Ă, *viabili, -e,* adj. Care prezintă condițiile, calitățile necesare pentru a dura, a se menține, a se dezvolta. [Pr.: *vi-a-*] — Din fr. **viable.**

VIABILITÁTE s.f. Faptul, calitatea de a fi viabil. [Pr.: *vi-a-*] — Din fr. **viabilité.**

VIADÚCT, *viaducte,* s.n. Construcție de piatră, de beton sau de metal care susține o cale de comunicație terestră, traversând o vale la mare înălțime. [Pr.: *vi-a-*] — Din fr. **viaduc,** germ. **Viadukt.**

VIAGÉR, -Ă, *viageri, -e,* adj. (Despre drepturi, rente, pensii) De care se bucură cineva toată viața, dar care nu este transmisibil urmașilor. [Pr.: *vi-a-.* — Var.: **viajér, -ă** adj.] — Din fr. **viager.**

VIAJÉR, -Ă adj. v. **viager.**

VIÁȚĂ, *vieți,* s.f. **1.** Sinteză a proceselor biologice, fizice, chimice, mecanice care caracterizează organismele; faptul de a fi viu; stare a ceea ce este viu. ✧ Loc. adj. *Plin de viață* sau *cu viață* = energic, viguros, vioi; vesel. *Fără (pic de) viață* = fără vlagă, fără vigoare. *De viață* = vesel, sociabil; căruia îi place să petreacă. ✧ Loc. adj. și adv. *Pe viață și pe moarte* = în chip deznădăjduit; cu înverșunare, din toate puterile, cu riscul vieții. ✧ Loc. adv. *Cu viață* = **a)** în mod vioi, avântat, viu; **b)** viu, teafăr. *Cu prețul vieții* = cu orice risc. ✧ Expr. *A fi în viață* = a trăi. *A trece* (sau *a se trece) din viață* = a muri. *A aduce* (pe cineva) *la viață* = a face (pe cineva) să-și recapete cunoștința, sănătatea; a însănătoși. *A fi între viață și moarte* = a fi în pericol să moară. *A mântui* (cuiva) *viața* = a scăpa (pe cineva) dintr-o mare primejdie, a salva de la moarte. *A-și pune viața în primejdie* (sau *la mijloc)* = a face ceva cu riscul vieții, a risca foarte mult. *A lua* (sau *a căpăta) viață* = a lua ființă, a se naște; a se produce. ✦ Epitet dat unei ființe iubite, care reprezintă totul în existența cuiva. ✦ Existență umană, petrecere a omului pe Pământ. ✧ Expr. *Când ți-e viața mai dragă* = când nici nu te aștepți, când nici nu te gândești. ✦ Ansamblul fenomenelor biologice (creștere, metabolism, reproducere etc.) pe care le prezintă organismele animale sau vegetale de la naștere până la moarte. ✦ Fig. Vietate, ființă; *spec.* om. **2.** (În concepțiile religioase; determinat prin „de apoi", „de veci" etc.) Existență de dincolo de moarte. **3.** Mod, fel, ansamblu de condiții materiale și morale ori mediu în care se desfășoară existența unei ființe sau a unei colectivități; totalitatea actelor săvârșite de cineva în timpul existenței sale. ✦ Ceea ce este necesar pentru existența zilnică a cuiva; trai (zilnic). **4.** Timp cuprins între nașterea și moartea cuiva; șirul evenimentelor întâmplate în acest timp. ✧ Loc. adj. și adv. *Pe viață* = (care este) pentru tot timpul cât trăiește cineva. *Din viață* = (care este) din timpul când trăiește (cineva), când este încă viu. ✧ Loc. adv. *În viața mea* (sau *ta, lui* etc.) = (în construcții negative) niciodată. ✧ Expr. *O viață de om* = vreme foarte îndelungată. ✦ Biografie (relatată oral sau în scris). — Lat. ***vivitia** (*<vivus).*

VIBRÁ, *vibrez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre corpuri sau medii) A se mișca oscilatoriu și periodic în jurul poziției sale de echilibru; a avea vibrații; a tremura, a trepida; *p. ext.* a produce sunete. ✦ (Despre sunete) A răsuna. ✦ (Despre voce) A avea o sonoritate tremurătoare, a exprima o emoție puternică prin tremuratul sunetelor pe care le articulează. **2.** Fig. A pâlpâi. **3.** Fig. (Despre oameni) A fi emoționat puternic, a fremăta, a palpita (sub impresia unei emoții). — Din fr. **vibrer,** lat. **vibrare.**

VIBRAFÓN, *vibrafoane,* s.n. Instrument muzical de percuție asemănător cu xilofonul, în care sunetele produse de niște lame metalice sunt prelugite cu ajutorul unor tuburi de rezonanță. — Din fr. **vibraphone.**

VIBRÁNT, -Ă, *vibranți, -te,* adj. **1.** Care vibrează, vibrator; *p. ext.* care produce sunete. ✧ *Consoană vibrantă* (și substantivat, f.) = consoană lichidă care se realizează printr-o succesiune rapidă de închideri și deschideri ale canalului fonator, determinată de vibrarea părții superioare a glotei, a uvulei, a vălului palatin sau a vârfului limbii. **2.** Fig. Care exprimă, trădează sau produce o emoție puternică; emoționant, impresionant, patetic. — Din fr. **vibrant.**

VIBRÁRE, *vibrări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a vibra* și rezultatul ei. **2.** Operație de îndesare a materialelor granulare sau păstoase de construcție cu ajutorul vibratorului; vibrație. — V. **vibra.**

VIBRATÍL, -Ă, *vibratili, -e,* adj. Care vibrează; care poate avea vibrații. — Din fr. **vibratile.**

VIBRÁTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu vibrații. ✦ (Substantivat, n.) Bucată (sau parte dintr-o bucată) muzicală astfel executată. ✧ *Vibrato vocal* = modulație a vocii umane (de frecvență, de amplitudine, de spectru) de foarte joasă frecvență. — Cuv. it.

VIBRATÓR, -OÁRE, *vibratori, -oare,* adj., s.n. **I.** Adj. Care vibrează, care produce vibrații, vibrant. **II.** S.n. **1.** Aparat care produce oscilații (electromagnetice, mecanice etc.) ✦ Întrerupător electromagnetic automat care produce oscilații slabe de înaltă frecvență; dispozitiv cu întrerupere mecanică, folosit pentru transformarea curentului continuu în curent alternativ monofazat; lamă metalică vibrantă care întrerupe un curent electric la comanda unui electromagnet, folosită la soneriile electrice. ✦ Dispozitiv de apel pentru telefonul unui abonat. **2.** Aparat care servește la îndesarea prin vibrare (**2**) a unui material. — **Vibra** + suf. *-tor.*

VIBRÁȚIE, *vibrații,* s.f. **1.** Mișcare oscilatorie periodică a unui corp sau a particulelor unui mediu, efectuată în jurul unei poziții de echilibru, cu frecvență relativ înaltă; oscilație. **2.** Vibrare (**2**). **3.** Fig. Emoție puternică, înfiorare, freamăt. [Var.: **vibrațiúne** s.f.] — Din fr. **vibration,** lat. **vibratio, -onis.**

VIBRAȚIÚNE s.f. v. **vibrație.**

VIBRIÓN, *vibrioni,* s.m. Tip de bacterie în formă de virgulă și cu cili, cuprinzând specii saprofite și patogene. [Pr.: *-bri-on*] — Din fr. **vibrion.**

VIBRIÓZĂ s.f. (Med.) Boală infecțioasă a taurinelor și a ovinelor, provocată de vibrioni. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **vibriose.**

VIBRÍSĂ s.f. (Anat.) Părul din nările omului. ✦ Mustăți (la unele mamifere). — Din fr. **vibrisse,** lat. **vibrissae.**

VIBROFORÉZĂ, *vibroforeze,* s.f. Instalație de foraj care acționează prin vibrație. — **Vibr**[ație] + **foreză.**

VIBROGRÁF, *vibrografe,* s.n. Aparat, dispozitiv pentru măsurarea și înregistrarea valorilor unor vibrații. — Din fr. **vibrographe.**

VIBROLAMINÁRE, *vibrolaminări,* s.f. (Constr.) Confecționare a panourilor mari de beton armat cu ajutorul unei instalații care laminează și vibrează concomitent betonul. — **Vibra** + **laminare.**

VIBROMASÁJ, *vibromasaje,* s.n. Masaj pe bază de vibrații (electrice). — Din fr. **vibromassage.**

VIBROMÉTRU, *vibrometre,* s.n. (Fiz.) Instrument de măsurare a vitezei sau accelerației vibratorii a unui corp. — Din fr. **vibromètre.**

VIBROSCÓP, *vibroscoape,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea simultană a amplitudinii, frecvenței și fazei vibrațiilor. — Din fr. **vibroscope.**

VIBROTERAPÍE s.f. (Med.) Seismoterapie. — Din fr. **vibrothérapie.**

VICÁR, *vicari,* s.m. Preot sau episcop care ține locul unui demnitar bisericesc de rang mai înalt. — Din fr. **vicaire,** lat. **vicarius.**

VICARIÁNT, -Ă, *vicarianți, -te,* adj. (Anat.; despre organe) Care exercită o funcție compensatorie, putând chiar să se substituie altui organ. [Pr.: *-ri-ant*] — Din fr. **vicariant.**

VICARIÁT, (**2**) *vicariate,* s.n. **1.** Funcția sau demnitatea de vicar; timpul cât un vicar exercită această funcție. **2.** Reședința vicarului. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **vicariat.**

VICE- Element de compunere însemnând „adjunct", „subordonat imediat", care servește la formarea unor substantive-nume de grade, de funcții, de titluri sau de persoane care le poartă. — Din fr. **vice-,** lat. **vice.**

VICEAMIRÁL, *viceamirali,* s.m. Grad în marina militară, inferior amiralului și superior contraamiralului, corespunzător generalului-locotenent din armata terestră; persoană care are acest grad. [Pr.: *-ce-a-*] — Din fr. **vice-amiral.**

VICECAMPIÓN, -OÁNĂ, *vicecampioni, -oane,* s.m. și f. Persoană care se clasează pe locul al doilea într-un campionat. [Pr.: *-pi-on*] — **Vice-** + **campion** (după fr. *vice-champion).*

VICECANCELÁR, *vicecancelari,* s.m. Persoană care ține locul unui cancelar în absența acestuia; titlu, funcție, deținută de această persoană. — **Vice-** + **cancelar** (după fr. *vice-chancelier).*

VICECÓMITE, *vicecomiți,* s.m. (În Evul Mediu, în Transilvania) Dregător subordonat comitelui și numit de către acesta; persoană care purta acest titlu. — **Vice-** + **comite.**

VICECÓNSUL, *viceconsuli,* s.m. Persoană care înlocuiește pe consul când acesta lipsește sau care îndeplinește funcția de consul într-un oraș unde nu există consulat; titlu, funcție deținută de această persoană. — Din fr. **vice-consul.**

VICECONSULÁT, (**2**) *viceconsulate,* s.n. **1.** Funcție de viceconsul. **2.** Reședința viceconsulului. — Din fr. **vice-consulat.**

VICEGUVERNATÓR, *viceguvernatori,* s.m. Locțiitor al unui guvernator în absența acestuia; titlu, funcție deținută de această persoană. — **Vice-** + **guvernator** (după fr. *vice-guverneur).*

VICEPREȘEDÍNTE, -Ă, *vicepreședinți, -te,* s.m. și f. Persoană care ține locul unui președinte când acesta lipsește; locțiitor de președinte; titlu, funcție deținută de această persoană. — **Vice-** + **președinte** (după fr. *vice-président).*

VICERÉGE, *viceregi,* s.m. Persoană care guvernează o colonie sau o provincie (care depinde de alt stat) în numele unui rege; titlu, funcție deținută de această persoană. — **Vice-** + **rege** (după fr. *vice-roi).*

VICEVÉRSA adv. Inversând rolurile, situațiile; invers; reciproc. — Din fr., lat. **vice versa.**

VICIÁ, *viciez,* vb. I. Tranz. **1.** A strica, a altera puritatea aerului. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) corupe, a (se) deprava. **2.** (Jur.) A face ca un act, o clauză etc. să fie nule, defectuoase. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **vicier.**

VICIÁBIL, -Ă, *viciabili, -e,* adj. Care se poate vicia. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **viciable.**

VICIÁT, -Ă, *viciați, -te,* adj. **1.** (Despre aer) Devenit impropriu pentru respirație; stricat, infectat, alterat. ✦ Fig. Depravat, desfrânat, corupt. **2.** (Jur.; despre acte, dispoziții etc.) Care a devenit nul (din cauza unor vicii). [Pr.: *-ci-at.* — Var.: (înv.) **vițiát, -ă** adj.] — V. **vicia.**

VICIÉRE, *vicieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) vicia* și rezultatul ei; stricare, alterare. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **vicia.**

VICINÁL, -Ă, *vicinali, -e*, adj. (Despre drumuri și căi ferate) Care leagă localități (rurale) vecine. — Din fr. **vicinal.**

VICIÓS, -OÁSĂ, *vicioși, -oase*, adj. **1.** Care are defecte (de construcție, de funcționare etc.); defectuos. ✦ Fig. (Adesea substantivat) Plin de vicii morale, de comportare, de caracter; depravat, destrăbălat, corupt. **2.** (Jur.; despre acte, dispoziții etc.) Cu vicii de formă sau de fond. [Pr.: *-ci-os.* — Var.: (înv.) **vițiós, -oásă** adj.] — Din fr. **vicieux**, it. **vizioso.**

VICISITÚDINE, *vicisitudini,* s.f. Concurs de împrejurări grele, nefavorabile pentru cineva; *p. ext.* necaz, suferință. — Din fr. **vicissitude,** lat. **vicissitudo, -inis.**

VÍCIU, *vicii,* s.n. **1.** Defect, cusur, neajuns (de construcție, de funcționare etc.) ✧ *Viciu de conformație* = dispoziție anormală a unor părți sau organe ale corpului; diformitate fizică. ✦ Fig. Pornire nestăpânită și statornică spre rău, apucătură rea, patimă; desfrâu, dezmăț, destrăbălare. **2.** Neîndeplinire a unor condiții legale de formă sau de conținut în întocmirea actelor, clauzelor etc. juridice, care duce la anularea valorii acestora. [Var.: (înv.) **vițiu** s.n.] — Din fr. **vice,** lat. **vitium.**

VICLEÁN, -Ă, *vicleni, -e,* adj. (Adesea substantivat). **1.** Care se poartă, vorbește fără sinceritate, ascunzându-și adevăratele intenții (reprobabile); fățarnic, ipocrit,

perfid; (cu sens atenuat) şiret, şmecher, isteţ. **2.** (Pop.) Rău, crud, neîndurător, hain. **3.** (Înv.) Care îşi calcă credinţa sau cuvântul; necredincios; trădător. ✦ (Rar) Care nu crede în învăţăturile religiei creştine; păgân. ✦ (Substantivat, m.) Duh necurat, drac. [Var.: (înv.) **hicléan, -ă** adj.] — Din magh. **hitlen.**

VICLEÍM, *vicleimuri*, s.n. Veche dramă populară de origine creştină reprezentând naşterea lui Isus Hristos, jucată la ţară, în perioada Crăciunului, de către flăcăi costumaţi. — Din sl. **Vitleemŭ.**

VICLENÍ, *viclenesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A se purta ca un viclean; a unelti (pe ascuns) contra cuiva. **2.** Tranz. (Înv.) A trăda, a înşela. ✦ A ispiti, a iscodi. — Din **viclean.**

VICLENÍE, *viclenii,* s.f. Însuşirea de a fi viclean; faptă, comportare de om viclean; perfidie, ipocrizie, falsitate, vicleşug. ✦ (Jur.) Dol. ✦ (Cu sens atenuat) Şiretenie, şmecherie, şiretlic; stratagemă. — **Viclean** + suf. *-ie.*

VICLEŞÚG, *vicleşuguri,* s.n. Viclenie, şiretlic. — Din magh. **hitlenség.**

VICÓNTE, *viconţi,* s.m. Titlu de noblеţe ereditar, inferior contelui şi superior baronului; persoană care poartă acest titlu. — Din fr. **vicomte.**

VICONTÉSĂ, *vicontese*, s.f. Soţie sau fiică a unui viconte. — Din fr. **vicomtesse.**

VÍCTIMĂ, *victime*, s.f. **1.** Persoană care suferă chinuri fizice sau morale ca urmare a greşelilor sale sau ale altora ori a unor catastrofe naturale. **2.** Persoană care suferă un prejudiciu ori o atingere a vieţii, sănătăţii sau integrităţii sale fizice ca urmare a unei fapte ilicite săvârşite de altcineva. **3.** (În Antichitate) Animal sau om care era sacrificat unui zeu. — Din fr. **victime,** lat. **victima.**

VICTIMIZÁ, *victimizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină victimă. — **victimă** + suf. *iza.*

VICTORIÁN, -Ă, *victorieni, -e,* adj. Care se referă la epoca istoriei engleze corespunzătoare domniei reginei Victoria. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **victorien,** engl. **victorian.**

VICTÓRIE, *victorii,* s.f. **1.** Succes repurtat asupra inamicului într-un război, într-o bătălie, într-o revoluţie (armată); biruinţă, izbândă. **2.** Succes obţinut într-o competiţie sportivă, într-un concurs, la un examen etc. **3.** Triumf al unei idei, al unei teorii, al unei politici asupra altora opuse. **4.** Rezultat deosebit de bun obţinut într-un domeniu de activitate. — Din lat. **victoria.**

VICTORIÓS, -OÁSĂ, *victorioşi, -oase,* adj. Care a obţinut o victorie; învingător, biruitor, triumfător; câştigător. ✦ Care exprimă mândria succesului obţinut. *Aer victorios*. [Pr.: *-ri-os*] — Din lat. **victoriosus,** fr. **victorieux.**

VID, -Ă, (**1**) *vizi, vide,* adj., (**2**) *viduri,* s.n. **1.** Adj. (Despre un spaţiu) Care nu conţine nimic; care nu conţine aer sau alt gaz; care nu este ocupat, locuit; pustiu. ✦ Fig. Lipsit de orice gânduri, de orice idei. **2.** S.n. Spaţiu lipsit de orice corp material sau în care particulele materiale existente sunt extrem de rarefiate. ✧ Loc. adv. *În vid* = **a)** în gol; **b)** cu privirea fixă, fără ţintă; **c)** zadarnic, fără rezultat, în van. ✦ Fig. Pierdere ireparabilă. — Din fr. **vide.**

VIDÁ, *videz,* vb. I. Tranz. (Fiz.) A realiza vid într-un spaţiu închis. — Din fr. **vider.**

VIDANJÁ, *vidanjez,* vb. I. Tranz. A goli, a curăţa haznalele, gurile de scurgere etc. — Din fr. **vidanger.**

VIDANJÁRE, *vidanjări,* s.f. Acţiunea de *a vidanja* şi rezultatul ei. — V. **vidanja.**

VIDANJÓR, *vidanjori,* s.m. Lucrător care evacuează, curăţă haznalele, gurile de scurgere etc. — Din fr. **vidangeur.**

VIDÁRE, *vidări,* s.f. Acţiunea de *a vida* şi rezultatul ei. — V. **vida.**

VÍDEO-[1], Element de compunere care înseamnă „imagine”. [Pr.: *-de-o*] — Din fr. **video-.**

VÍDEO[2] adj. invar., (**2**) *videouri*, s.n. **1.** Adj. invar. Care se referă la sistemele de transmitere şi de înregistrare a imaginii. **2.** S.n. Aparatură pentru înregistrarea, transmisia şi reproducerea imaginii. [Pr.: *-de-o*] — Din fr. **vidéo,** engl. **video.**

VIDEOCÁMERĂ, *videocamere,* s.f. Cameră pentru înregistrări video. [Pr.: *-de-o-*] — **Video[1]- + cameră.**

VIDEOCAPTÓR, *videocaptoare,* s.n. (În sintagma) *Tub videocaptor* = tub analizor de imagine, esenţial în sistemul de televiziune pentru transformarea imaginii în semnale electrice. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **vidéocapteur.**

VIDEOCASÉTĂ, *videocasete,* s.f. Casetă care conţine bandă magnetică pe care se pot înregistra imagini şi sunete însoţitoare. [Pr.: *-de-o-*] — Din engl. **videocassette,** fr. **vidéocassette.**

VIDEOCASETOFÓN, *videocasetofoane,* s.n. Aparat pentru înregistrarea şi redarea videocasetelor. [Pr.: *-de-o-*] — **Video[1]- + casetofon.**

VIDEOCLÍP, *videoclipuri,* s.n. Scurt film video, cu caracter artistic sau publicitar, turnat în sistemul video[2]. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **vidéo- + clip.**

VIDEODÍSC, *videodiscuri,* s.n. Disc care permite vizionarea unui program (de imagine şi sunet) preînregistrat, pe ecranul unui televizor obişnuit. [Pr.: *-de-o*] — Din engl. **videodisc,** fr. **vidéodisque.**

VIDEOFÓN, *videofoane,* s.n. Videotelefon. [Pr.: *-de-o-*] — Din engl. **videophone,** fr. **vidéophone.**

VIDEOFÓNIC, -Ă, *videofonici, -ce,* adj. Referitor la videofon, prin videofon. [Pr.: *-de-o-*] — Din engl. **videophonic,** fr. **vidéophonique.**

VIDEOFONÍE s.f. Termen folosit pentru transmisia simultană a imaginii şi a sunetului. [Pr.: *-de-o-*] — Din engl. **videophony,** fr. **vidéophonie.**

VIDEOFRECVÉNŢĂ, *videofrecvenţe,* s.f. Fiecare dintre frecvenţele cuprinse în spectrul semnalului de imagine al unui canal de televiziune. [Pr.: *-de-o-*] — Din germ. **Videofrequenz,** fr. **vidéofrequence.**

VIDEOMAGNÉTIC, -Ă, *videomagnetici, -ce,* adj. Referitor la înregistrarea imaginii pe bandă magnetică. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **vidéomagnetique.**

VIDEOMAGNETOFÓN, *videomagnetofoane,* s.n. Aparat pentru înregistrarea şi redarea imaginii şi sunetului însoţitor înregistrate pe bandă magnetică. [Pr.: *-de-o-*] — **Video[1]- + magnetofon.**

VIDEOTÉCĂ, *videoteci,* s.f. **1.** Mobilă specială cu rafturi pentru păstrat videocasete. **2.** Încăpere, sală în care se păstrează şi se vizionează videocasete. **3.** Colecţie de videocasete. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **vidéotheque.**

VIDEOTELEFÓN, *videotelefoane,* s.n. Sistem de comunicaţii telefonice care permite interlocutorilor să se vadă reciproc în timpul convorbirii; videofon. [Pr.: *-de-o-*] — Din engl. **videotelephone,** fr. **vidéo-téléphone.**

VIDICÓN, *vidicoane,* s.n. Tub analizor de imagine folosit în captarea imaginii pentru televiziune acolo unde se dispune de iluminări puternice. — Din fr., engl. **vidicon.**

VÍDMĂ, *vidme,* s.f. (Reg.) **1.** Arătare, fantomă, nălucă, stafie. **2.** Vrăjitoare. ✧ *Vidma pădurii* = mama-pădurii. — Din ucr. **vid'ma.**

VÍDRĂ, *vidre,* s.f. Mamifer carnivor cu corpul acoperit cu blană deasă, castanie-roşcată, cu degetele picioarelor unite printr-o pieliţă; lutră *(Lutra vulgaris)*. ✦ Blana prelucrată a acestui animal; lutru. — Din sl. **vydra,** bg., sb. **vidra.**

VIDUITÁTE s.f. (În sintagma) *Termen de viduitate* = timpul cât o femeie văduvă nu poate contracta o nouă căsătorie. [Pr.: *-du-i-*] — Din fr. **viduité,** lat. **viduitas, -atis.**

VÍE, *vii,* s.f. **1.** Teren plantat cu viţă (**I**); plantaţie de viţă. **2.** Viţă (**I**). — Lat. **vinea.**

VIÉLĂ, *viele,* s.f. Vechi instrument muzical cu coarde, folosit de trubaduri, la care vibrarea coardelor se realiza printr-o manivelă. [Pr.: *vi-e-*] — Din fr., it. **vielle.**

VIÉR[1], *vieri,* s.m. (Rar) Podgorean, viticultor. ✦ Îngrijitor, păzitor de vie. — **Vie** + suf. *-ar*.

VIER[2], *vieri,* s.m. **1.** Porc necastrat. **2.** Porc mistreţ mascul. — Lat. **verres.**

VIEREÁSĂ, *vierese,* s.f. Soţia vierului[1]; îngrijitoare, paznică de vie [Pr.: *vi-e-*] — **Vier[1]** + suf. *-easă*.

VIERÍT s.n. (Rar) Ocupaţia vierului[1]; viticultură. [Pr.: *vi-e-*] — **Vier[1]** + suf. *-it*.

VIERMÁR, *viermare,* s.n. (Rar) Viermărie. — **Vierme** + suf. *-ar*.

VIERMĂNÁR, *viermănari,* s.m. Insectă de forma unei muşte, cu capul de culoare galbenă, care se hrăneşte cu resturi de carne sau de materii vegetale intrate în putrefacţie *(Sarcophaga carnaria)*. — Din **vierme.**

VIERMĂNÓS, -OÁSĂ, *viermănoşi, -oase,* adj. (Mai ales despre fructe) Cu viermi, mâncat de viermi. — Lat. **verminosus.**

VIERMĂNOŞÁ, pers. 3 *viermănoşează*, vb. I. Refl. (Mai ales despre fructe) A se umple sau a fi plin de viermi. — Din **viermănos.**

VIERMĂRÁIE s.f. Viermărie. — **Vierme** + suf. *-ăraie.*

VIERMĂRÍE, *viermării,* s.f. Mulţime de viermi; forfoteală de viermi; viermăraie, viermăt, viermar. — **Vierme** + suf. *-ărie.*

VIÉRMĂT s.n. (Reg.) Viermărie. ✦ Fig. Mulţime de oameni care merg de colo până colo. — **Vierme** + suf. *-et*.

VIÉRME, *viermi,* s.m. Nume dat unor animale nevertebrate, lipsite de picioare, cu corpul moale, lunguieţ, de obicei cu o piele lucioasă, care trăiesc în sol, în apă sau ca parazite pe plante şi pe animale; (pop.) nume dat larvelor unor insecte. ✧ *Vierme de mătase* = larvă a unor fluturi care produc gogoşile de mătase şi care se hrănesc cu frunze de dud sau de stejar. ✧ Expr. *A avea* (sau *a-l roade pe cineva) un vierme la inimă* = a fi chinuit de griji. *A trăi ca viermele în hrean* (sau *în rădăcina hreanului)* = a duce (şi a se deprinde cu) o viaţă grea. *A avea viermi (neadormiţi)* = a fi neastâmpărat, a nu-şi găsi locul. *A-l mânca* (pe cineva) *viermii (de viu)* = a fi foarte leneş şi murdar. — Lat. **vermis.**

VIERMIŞÓR, *viermişori,* s.m. Viermuşor. — **Vierme** + suf. *-işor.*

VIERMUÍ, pers. 3 *viermuieşte,* vb. IV. Intranz. A se mişca neîncetat şi în număr mare de colo până colo; a mişuna, a forfoti. — **Vierme** + suf. *-ui*.

VIERMUIÁLĂ, *viermuieli,* s.f. Viermuire. [Pr.: *-mu-ia-*] — **Viermui** + suf. *-eală*.

VIERMUÍRE, *viermuiri,* s.f. Faptul de *a viermui*; viermuială. — V. **viermui.**

VIERMULÉŢ, *viermuleţi,* s.m. Viermuşor. — **Vierme** + suf. *-uleţ*.

VIERMÚŞ, *viermuşi,* s.m. (Rar) Viermuşor. — **Vierme** + suf. *-uş*.

VIERMUŞÓR, *viermuşori,* s.m. Diminutiv al lui *vierme*; viermişor, viermuleţ, viermuş. — **Vierme** + suf. *-uşor*.

VIERS, *viersuri,* s.n. (Pop.) **1.** Melodie, cântec, arie. **2.** Glas, voce; timbru al vocii. [Var.: (pop.) **ghiers** s.n.] — Lat. **versus.**

VIERSUÍ, *viersuiesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A cânta, a îngâna un cântec. — **Viers** + suf. *-ui*.

VIERSUÍRE, *viersuiri,* s.f. Acţiunea de *a viersui* şi rezultatul ei. — V. **viersui.**

VIESPÁR, (**1**) *viespare*, s.n., (**2, 3**) *viespari*, s.m. **1.** S.n. Cuib de viespi. ✦ Fig. Mulţime de fiinţe care mişună. ✦ Fig. Loc periculos, primejdios. **2.** S.m. (Entom.) Gărgăun. **3.** S.m. (Ornit.) Albinărel. — **Viespe** + suf. *-ar*.

VIESPĂRÍE, *viespării,* s.f. Mulţime de viespi; cuib de viespi. — **Viespe** + suf. *-ărie.*

VIÉSPE, *viespi,* s.f. **1.** Nume dat mai multor insecte himenoptere, asemănătoare cu albina, prevăzute de obicei în partea posterioară a abdomenului cu un ac și cu o pungă cu venin. **2.** Fig. Femeie rea. — Lat. ***vespis** (= *vespa)*.

VIESPÓI, *viespoi,* s.m. Augmentativ al lui *viespe*. ✦ Specie de viespe mare, cu pântecele roșu, lungă de 2–4 cm. *(Sirex gigas)*. — **Viespe** + suf. *-oi*.

VIETÁTE, *vietăți,* s.f. Ființă, viețuitoare. [Pr.: *vi-e-*] — **Viu** + suf *-ătate*.

VIETNAMÉZ, -Ă, *vietnamezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Vietnam. **2.** Adj. Care aparține Vietnamului sau vietnamezilor (**1**), privitor la Vietnam ori la vietnamezi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de vietnamezi (**1**). [Pr.: *vi-et-*] — **Vietnam** (n. pr.) + suf. *-ez.*

VIEȚUÍ, *viețuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și pop.) A se afla în viață, a fi viu; a trăi, a exista. ✦ A-și procura mijloacele necesare traiului. ✦ A trăi la un loc cu cineva; a conviețui. ✦ A locui într-un anumit loc. — **Viață** + suf. *-ui.*

VIEȚUÍRE, *viețuiri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de *a viețui*; viață, existență, trai; conviețuire. — V. **viețui.**

VIEȚUITÓR, -OÁRE, *viețuitori, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Care viețuiește; (care este) în viață, viu. ✦ (Substantivat, f.) Vietate, ființă. [Pr.: *-țu-i-*] — **Viețui** + suf. *-tor*.

VIÉZURE, *viezuri,* s.m. Mamifer omnivor cu trupul greoi, acoperit cu peri lungi și aspri de culoare cenușie, cu două dungi negre, cu picioarele scurte, cu capul lunguieț, având un fel de rât asemănător cu al porcului; bursuc *(Meles meles)*. — Cf. alb. v j e d h u l l ë .

VIEZURÍNĂ, *viezurine,* s.f. (Reg.) Vizuină. — **Viezure** + suf. *-ină*.

VÍFOR, *vifore,* s.n. (Pop.) Vânt puternic, furtună mare (cu ninsoare); viforniță, viforeală. — Din sl. **vihrŭ,** bg., sb. **vihor.**

VIFORÁTEC, -Ă adj. v. **viforatic.**

VIFORÁTIC, -Ă, *viforatici, -ce,* adj. (Pop.) Viforos. [Var.: **viforátec, -ă**, adj.] — **Vifor** + suf. *-atic.*

VIFORÁRE, *viforâri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a viforî* și rezultatul ei. — V. **viforî.**

VIFOREÁLĂ, *viforeli,* s.f. (Pop.) Vifor. — **Viforî** + suf. *-eală*.

VIFORÎ, pers. 3 *viforăște*, vb. IV. Intranz. impers. (Pop.) A fi vifor, furtună, viscol. — Din **vifor.**

VIFÓRNIȚĂ, *vifornițe,* s.f. (Pop.) Vifor, furtună, vijelie, viscol. — **Vifor** + suf. *-niță.*

VIFORÓS, -OÁSĂ, *viforoși, -oase,* adj. (Pop.) Furtunos, vijelios; (despre vânt) care bate cu putere; (despre vânt, nori) care aduce vifor; *fig.* aprig, năvalnic; agitat, tulbure; viforatic. — **Vifor** + suf. *-os*.

VIG, *viguri,* s.n. (Pop.) Val, sul, trâmbă (de pânză, de stofă etc.) — Din magh. **vég.**

VIGILÉNT, -Ă, *vigilenți, -te,* adj. Care manifestă, demonstrează vigilență. — După fr. **vigilant,** lat. **vigilans, -ntis.**

VIGILÉNȚĂ s.f. Atitudine de observare atentă și susținută, de supraveghere continuă a ceea ce se întâmplă în jurul său (pentru a preveni, a descoperi sau a combate acțiuni reprobabile, ostile, dușmănoase). — După fr. **vigilance,** lat. **vigilantia.**

VIGNÉTĂ s.f. v. **vinietă.**

VIGOÁRE s.f. **1.** Forță fizică, putere (de lucru, de acțiune); energie; vitalitate. **2.** (În loc. adj.) *În vigoare* = (despre legi, dispoziții etc.) valabil într-o anumită perioadă de timp. — Din fr. **vigueur,** lat. **vigor, -oris.**

VIGÓNIE, *vigonii,* s.f. **1.** Specie sălbatică de lamă cu lâna mătăsoasă *(Lama vicugna)*. **2.** Fir textil mătăsos obținut din lâna de vigonie (**1**). **3.** Fir textil obținut dintr-un amestec de lână cu bumbac de bună calitate sau din bumbac pur. — Din fr. **vigogne.**

VIGURÓS, -OÁSĂ, *viguroși, -oase,* adj. Plin de vigoare; puternic, robust. — Din fr. **vigoureux.**

VIGUROZITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi viguros; vigoare. — **Viguros** + suf. *-itate*.

VIIȘOÁRĂ, *viișoare,* s.f. Diminutiv al lui *vie*. [Pr.: *vi-i-*] — **Vie** + suf. *-işoară*.

VIITÓR, -OÁRE, (**I**) *viitori, -oare,* (**II, 1**) adj., s.n. (**II, 2**) *viitoruri,* s.n. **I.** Adj. Care va veni, care va fi, va exista, va apărea după momentul de față; proiectat într-o perioadă care va veni. ✧ *Viața viitoare* = (în concepțiile religioase) viața care ar continua și după moarte, într-o lume de apoi. (Gram.) *Timpul viitor* (și substantivat, n.) = timp verbal care exprimă o acțiune ulterioară momentului vorbirii. **II.** S.n. **1.** Timpul care urmează prezentului; viitorime. ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *în) viitor* = de acum înainte. **2.** Situație, stare care urmează să existe; perspectivă. ✧ Loc. adj. *(Plin) de viitor* sau *cu viitor* = cu perspective frumoase de dezvoltare. ✧ Expr. *A avea viitor* = a avea șanse de succes într-o acțiune; a-l aștepta o carieră plină de succes. [Pr.: *vi-i-*] — **Veni** + suf. *-tor*.

VIITORÍME s.f. **1.** (Înv.) Viitor (**II 1**). **2.** Oamenii din viitor, generațiile viitoare; posteritate. [Pr.: *vi-i-*] — **Viitor** + suf. *-ime*.

VIITORÍST, -Ă, *viitoriști, -ste,* s.m. și f. Viitorolog. [Pr.: *vi-i-*] — **Viitor** + suf. *-ist*.

VIITOROLÓG, -Ă, *viitorologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în viitorologie; viitorist, futurolog. [Pr.: *vi-i-*] — Din **viitor** (după *meteorolog)*.

VIITOROLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu teoriile și metodele de previziune și de cercetare a viitorului; știința viitorului, futurologie. [Pr.: *vi-i-*] — Din **viitor** (după *meteorologie)*.

VIITÚRĂ, *viituri,* s.f. **1.** Creștere bruscă a nivelului apei dintr-un râu (care poate duce la revărsarea lui). **2.** Mâl, bolovani, pietriș, crengi etc. aduse de apele curgătoare când se revarsă. [Pr.: *vi-i-*] — **Veni** + suf. *-tură*.

VIJELÍE, *vijelii,* s.f. Vânt foarte puternic, adesea însoțit de descărcări electrice și de precipitații atmosferice; furtună. ✧ Loc. adv. *Cu vijelie* = cu putere, furtunos. ✦ Fig. Furie. — Et. nec.

VIJELIÓS, -OÁSĂ, *vijelioși, -oase,* adj. **1.** Cu vijelie; ca vijelia; năvalnic. ✦ Bătut de furtună, bântuit de vijelie. **2.** Fig. Violent, impetuos, aprig. [Pr.: *-li-os*] — **Vijelie** + suf. *-os*.

VÍKING, *vikingi,* s.m. Nume dat populațiilor germanice de războinici, navigatori și negustori din țările scandinave care au întreprins, între sec. VII și X, numeroase expediții maritime în Europa și în America de Nord. — Din fr. **viking.**

VIL, -Ă, *vili, -e,* adj. (Înv.) De proastă calitate, demn de disprețuit; ordinar; josnic; abject. — Din fr. **vil.**

VILAIÉT, *vilaiete,* s.n. Diviziune administrativ-teritorială din Imperiul Otoman, condusă de un valiu. [Pr.: *-la-iet*] — Din fr. **vilayet.**

VILANÉLĂ, *vilanele,* s.f. Cântec vocal cu caracter dansant, specific unor popoare din vestul Europei. — Din fr. **villanelle,** it. **villanella.**

VÍLĂ, *vile,* s.f. **1.** Denumire dată, în Imperiul Roman, unor reședințe rurale de pe domeniul agricol și pastoral exploatat de marii proprietari de sclavi. **2.** Locuință cu înfățișare voit rustică, elegantă și spațioasă, situată într-o grădină. **3.** (În Evul Mediu) Denumire care desemna diferite forme de așezări (obștea țărănească, satul liber, satul dependent de domeniul stăpânului feudal și, uneori, centrul urban). — Din lat., fr., it. **villa.**

VILBROCHÉN, *vilbrochene,* s.n. (Tehn.) Arbore al unui motor, cu unul sau mai multe coturi, antrenat prin una sau mai multe biele într-o mișcare de rotație pe care o transmite unui mecanism (cu pistoane); arbore cotit. [Pl. și: *vilbrochenuri*] — După fr. **vilebrequin.**

VILEÁG s.n. (Înv. și pop.; în loc adv. și expr.) *(A da* sau *a scoate, a ieși* etc.) *în vileag* = (a face sau a deveni cunoscut) în fața lumii, a tuturor, în public. — Din magh. **világ.**

VILEGIATÚRĂ, *vilegiaturi,* s.f. Concediu, vacanță etc. petrecută de cineva în afara locului său de domiciliu. [Pr.: *-gi-a-*. — Var.: (pop.) **viligiatúră** s.f.] — Din fr. **villégiature.**

VILEGIATURÍST, -Ă, *vilegiaturiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care se află în vilegiatură. [Pr.: *-gi-a-*. — Var.: (pop.) **viligiaturíst, -ă**, s.m. și f.] — **Vilegiatură** + suf. *-ist*.

VILIGIATÚRĂ s.f. v. **vilegiatură.**

VILIGIATURÍST, -Ă s.m. și f. v. **vilegiaturist.**

VILÓS, -OÁSĂ, *viloși, -oase,* adj. **1.** (Bot.) Acoperit cu peri mai lungi sau mai scurți, asemănători cu lâna. **2.** (Anat.; în sintagma) *Membrană viloasă* = membrană acoperită cu vilozități. — Din fr. **villeux,** lat. **villosus.**

VILOZITÁTE, *vilozități,* s.f. **1.** Totalitatea perilor care acoperă o suprafață; parte poroasă. **2.** (Anat.) Ridicătură, prelungire, încrețitură, cută mică situată pe suprafața anumitor organe ale corpului, mai ales a intestinului subțire. — Din fr. **villosité.**

VIN, (**2**) *vinuri,* s.n. Băutură alcoolică (de 7–16%) obținută prin fermentarea mustului de struguri sau, *p. gener.*, prin fermentarea mustului, altor fructe. **2.** Sortiment din această băutură. — Lat. **vinum.**

VINÁR, *vinari,* s.m. (Pop.) Podgorean; negustor, vânzător de vinuri. — **Vin** + suf. *-ar*.

VINÁRIȚĂ, *vinariță,* s.f. Plantă erbacee cu frunze verticilate, cu flori mici, albe, plăcut mirositoare, folosită la parfumarea rufelor sau la aromatizarea unor băuturi *(Asperula odorata)*. — **Vin** + suf. *-ariță*.

VINÁRS, *vinarsuri,* s.n. (Reg.) Rachiu (tare). — **Vin** + **ars** (după germ. *Branntwein)*.

VINÁȚ, *vinați,* s.n. (Pop.) (Varietate) de vin. [Pl. și: *vinațe*] — Probabil lat. **vinaceus.**

VÍNĂ, *vini,* s.f. Faptă care constituie o abatere de la ceea ce este (considerat) drept sau bun; greșeală, vinovăție; păcat; culpă. ✧ Loc. adj. *De vină* = vinovat, responsabil. *Fără vină* = nevinovat; (rar, despre lucruri, manifestări) ireproșabil, perfect. ✧ Loc. conj. *Din vina...*= în urma greșelii făptuite de...; din cauza, din pricina... ✧ Expr. (Pop.) *Bată-l vina!* exprimă o mustrare cu o nuanță de simpatie. *A da* (sau *a arunca, a pune) vina pe cineva* (sau *pe ceva)* sau *asupra cuiva* ori (reg.) *a băga* (cuiva) *vină* = a învinovăți, a învinui (pe cineva sau ceva). *A face cuiva o vină din* (sau *pentru) ceva* = a considera drept greșeală o faptă a cuiva. *A cădea în vină* = a se face vinovat de ceva. ✦ Spec. Faptă pedepsită de lege; infracțiune; delict; crimă. — Din sl. **vina.**

VINĂRÍCI, *vinăriciuri,* s.n. (În Evul Mediu, în Țara Românească) Dijmă în vin, reprezentând a zecea parte din recoltă, care se plătea în trecut domniei; vinărit. — **Vin** + suf. *-ărici.*

VINĂRÍE, *vinării,* s.f. (Rar) Pivniță în care se păstrează (și se vinde) vinul; depozit de vin. — **Vin** + suf. *-ărie.*

VINĂRÍT, *vinărituri,* s.n. (Înv.) Vinărici. — **Vin** + suf. *-ărit.*

VINCI, *vinciuri,* s.n. (Tehn.) **1.** Troliu folosit pentru manevrarea greutăților pe bordul navelor. **2.** Cric. — Cf. it. v i n c i g l i o .

VINCIÉR, *vincieri*, s.m. Muncitor portuar care mânuieşte vinciul. [Pr.: *-ci-er*] — **Vinci** + suf. *-ier*.

VÍNCLU, *vincluri*, s.n. **1.** Piesă de lemn sau de metal formată din două laturi, cu ajutorul căreia se pot trasa sau măsura unghiuri. **2.** Bară profilată din oţel sau din metale uşoare, care are în secţiune două aripi. — Din germ. **Winkel.**

VÍNDE, *vând,* vb. III. Tranz. **1.** A ceda unui cumpărător dreptul de proprietate asupra unui bun, în schimbul unei sume de bani. ✧ Expr. *A vinde pielea ursului din pădure* (sau *peştele din baltă)* = a promite un lucru pe care nu-l ai; a face planuri în legătură cu un lucru pe care nu-l posezi încă, care este nesigur. *A-şi vinde (şi) pielea* sau *cămaşa (de pe sine)* = a vinde sau a ceda, din cauza unei nevoi mari, tot ce posedă. *A-şi vinde scump viaţa* (sau *pielea)* = a se apăra cu îndârjire, cauzând pierderi mari duşmanului (înainte de a muri sau de a fi prins). *Cum* (sau *aşa) am cumpărat-o, aşa o vând* = o spun aşa cum am auzit-o (fără să-mi iau răspunderea autenticităţii). (Refl. pas.) *Cum* (sau *cu cât) se vinde?* = ce preţ are? cu cât se plăteşte? ✦ A scoate un bun la licitaţie (pentru neplata datoriilor). ✦ A oferi spre vânzare; a face comerţ. ✦ Refl. pas. (Despre mărfuri) A găsi cumpărători, a avea căutare. ✦ Fig. A face compromisuri morale în schimbul unor avantaje materiale. ✦ Tranz. şi refl. Fig. A (se) prostitua. **2.** A trăda sau a denunţa, a pârî (pentru bani sau pentru un interes material). [Prez. ind. şi: (reg.) *vânz*] — Lat. **vendere.**

VÍNDEC, *vindecuri*, s.n. (Pop.) Vindecare, tămăduire, lecuire; *p. ext.* (concr.) leac. — Din **vindeca** (derivat regresiv).

VINDECÁ, *víndec*, vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A scăpa sau a face pe cineva să scape de o boală, a (se) face sănătos; a (se) însănătoşi, a (se) tămădui, a (se) lecui. ✦ Refl. Spec. (Despre răni, tăieturi etc.) A se închide, a se cicatriza. **2.** Tranz. Fig. A face să dispară, să înceteze o suferinţă morală, o supărare, un dor etc. — Lat. **vindicare.**

VINDECÁBIL, -Ă, *vindecabili, -e,* adj. (Despre boli, răni, leziuni etc.; *fig.* despre suferinţe morale) Care poate fi vindecat, care are leac; curabil. — **Vindeca** + suf. *-bil*.

VINDECÁRE, *vindecări,* s.f. Acţiunea de *a (se) vindeca* şi rezultatul ei; însănătoşire. ✧ Loc. adj. *Fără vindecare* = incurabil. — V. **vindeca.**

VINDECÁT, -Ă, *vindecaţi, -te,* adj. Însănătoşit, lecuit (de o boală, de o suferinţă). — V. **vindeca.**

VINDECĂTÓR, -OÁRE, *vindecători, -oare,* adj. Care vindecă; lecuitor, tămăduitor. — **Vindeca** + suf. *-ător*.

VINDECEÁ, *vindecele,* s.f. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori purpurii, cu proprietăţi medicinale *(Stachys officinalis)*. — **Vindeca** + suf. *-ea*.

VÍNDERE, *vinderi,* s.f. Acţiunea de *a (se) vinde* şi rezultatul ei; vânzare. — V. **vinde.**

VINDERÉL, *vinderei,* s.m. (Ornit.; reg.) Vindereu. — **Vinder**[eu] + suf. *-el*.

VINDERÉU, *vinderei,* s.m. Numele a două specii de şoimi mici; vinderel *(Falco tinnunculus* şi *vesperinus)*. [Var.: **vindiréu** s.m.] — Cf. magh. vándorsólyom.

VÍNDIAC, *vindiacuri,* s.n. Haină scurtă special confecţionată pentru a apăra de vânt; canadiană. [Acc. şi: *vindiác*] — Din germ. **Windjacke.**

VINDICATÍV, -Ă, *vindicativi, -e,* adj. (Livr.) Răzbunător. — Din fr. **vindicatif.**

VINDÍCTĂ, *vindicte,* s.f. (Livr.) Urmărire, pedepsire, răzbunare a unei crime. — Din fr. **vindicte,** lat. **vindicta.**

VINDIRÉU s.m. v. **vindereu.**

VINECIÓR, -OÁRĂ, *vineciori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *vânăt*. ✦ (Despre păsări) Cu penele cenuşii-albăstrii, bătând în vânăt; (despre animale) cu blana sură. — **Vânăt** + suf. *-ior*.

VINEGRÉTĂ, *vinegrete,* s.f. Sos rece preparat din oţet, untdelemn, sare şi piper. — Din fr. **vinaigrette.**

VÍNERI, *vineri*, s.f. Ziua a cincea a săptămânii, care urmează după joi. ✧ (În religia creştină) *Vinerea Mare* (sau a *Patimilor,* a *Paştilor)* = vinerea din ajunul Paştelui, în care creştinii îşi pun post sever, celebrând răstignirea lui Isus Hristos. *Vinerea Mare* = sărbătoare ortodoxă în care se prăznuieşte Sfânta Paraschiva (la 14 octombrie). ✦ (Adverbial) În cursul zilei de vineri; (în forma *vinerea)* în fiecare vineri. — Lat. **Veneris** [dies].

VINERÍŢĂ, *vinerițe,* s.f. Plantă erbacee cu frunzele de la bază aşezate în formă de rozetă, cu flori albastre, roşii sau albe, dispuse în spic în vârful tulpinii, care se foloseşte ca plantă medicinală; vineţică *(Ajuga reptans)*. — **Vineri** + suf. *-iţă*.

VINEŢEÁ, -ÍCĂ, *vineţéle,* s.f. (Bot.) **1.** (În forma *vineţea)* Albăstrea. **2.** (În forma *vineţică)* Vineriţă. **3.** (În forma *vinetică)* Numele mai multor ciuperci (comestibile) cu pălăria tare, cărnoasă, de culoare albă, purpurie sau portocalie *(Russula)*. ✧ *Vineţică cu lapte* = ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă, aurie sau portocalie, care conţine un suc lăptos şi dulce *(Lactarius volenus)*. — **Vânăt** + suf. *-ea, -ică*.

VINEŢEÁLĂ, *vineţeli,* s.f. **1.** Vânătaie. **2.** (Pop.) Scrobeală albastră, albăstreală (pentru rufe). **3.** Boală a viţei-de-vie produsă de o ciupercă parazită, care se manifestă prin apariţia unor pete roşietice pe frunze. — **Vânăt** + suf. *-eală*.

VINEŢÍU, -ÍE, *vineţii,* adj. Care bate în vânăt, cu nuanţe albăstrui. ✦ (Substantivat, n.) Culoarea vânătă; vânăt. ✦ (Substantivat, f.; reg.) Albastrul cerului; *p. ext.* văzduh. — **Vânăt** + suf. *-iu*.

VINGALÁC, *vingalace,* s.n. (Tipogr.) Culegar. [Var.: **vingălác** s.n.] — Din germ. **Winkelhaken.**

VINGĂLÁC s.n. v. **vingalac.**

VINGHÉRCĂ s.f. v. **vengherca.**

VINICÉR s.m. (Pop.) Luna septembrie. — Cf. sl. vinicije „vie".

VINÍCOL, -Ă, *vinicoli, -e,* adj. Privitor la vii şi la producţia vinului, care aparţine viilor şi producţiei de vinuri. — Din fr. **vinicole,** it. **vinicolo.**

VINIÉTĂ, *viniete*, s.f. Ilustraţie de mici dimensiuni folosită ca ornament, care precede sau încheie o pagină de text (tipărit sau manuscris); ornament pe coperta unei cărţi; clişeu folosit în tipografie pentru ornamentaţie. [Var.: **vignétă** s.f.] — Din fr. **vignette.**

VINIETÍST, -Ă, *vinietişti, -ste*, s.m. şi f. Autor de viniete. — Din fr. **vignettiste.**

VINIFÉR, -Ă, *viniferi, -e,* adj. Care produce vin. ✦ (Despre terenuri) Pe care se cultivă viţa-de-vie. — Din fr. **vinifère.**

VINIFICÁ, *vinífic*, vb. I. Tranz. A supune mustul de struguri procesului de prelucrare care îl preface în vin, a face operaţiile necesare obţinerii vinului din struguri. — După fr. **vinifier.**

VINIFICÁRE, *vinificări,* s.f. Acţiunea de *a vinifica* şi rezultatul ei; vinificaţie. — V. **vinifica.**

VINIFICATÓR, -OÁRE, *vinificatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană specializată în operaţiile de vinificare. — Din fr. **vinificateur.**

VINIFICÁŢIE, *vinificaţii,* s.f. Vinificare. — Din fr. **vinification.**

VINÍL s.n. Radical organic obţinut din etilenă. — Din fr. **vinyle.**

VINÍLIC, -Ă, *vinilici, -ce,* adj. (Despre substanţe chimice) Care se obţine din vinil, pe bază de vinil. — Din fr. **vinylique.**

VINILÍN s.n. Masă plastică pe bază de vinil, cu mare rezistenţă mecanică, având multiple utilizări în industrie şi la fabricarea obiectelor de larg consum. — Din **vinil.**

VINIPLÁST, *viniplaste,* s.n. Policlorură de vinil amestecată cu plastifianţi şi stabilizatori de temperatură. — Din fr. **vinyplaste,** germ. **Viniplast.**

VINIŞOÁRĂ, *vinişoare,* s.f. Diminutiv al lui *vână*; vână subţire. — **Vână** + suf. *-işoară*.

VINIŞÓR s.n. (Pop. şi fam.) Diminutiv al lui *vin*; vin bun; vinuleţ, vinuţ. — **Vin** + suf. *-işor*.

VINOGRÁD, *vinograduri,* s.n. Sos rece, preparat cu oţet, untdelemn, sare, piper şi pătrunjel verde tocat. — Din rus. **vinograd.**

VINOTÉCĂ, *vinoteci,* s.f. Colecţie de vinuri din diferite soiuri, cupaje şi din ani de recoltă diferiţi. — Din **vin** (după cuvinte ca *bibliotecă, fonotecă, cartotecă).*

VINOVÁT, -Ă, *vinovaţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are o vină, care a comis o greşeală sau o faptă reprobabilă; culpabil; pasibil de o pedeapsă. **2.** (Despre faptele, comportările etc. oamenilor) Care se abate de la lege sau de la bunele moravuri; nepermis, condamnabil. — Din sl. **vinovatŭ.**

VINOVĂŢIE, *vinovăţii,* s.f. Faptul de a fi vinovat; faptă comisă de cel vinovat; starea celui vinovat; culpabilitate, vină. — **Vinovat** + suf. *-ie*.

VINTÍL s.n. v. **vintir.**

VINTÍR, *vintire,* s.n. Unealtă de pescuit în formă de sac alungit, cu gura răsfrântă înăuntru sacului ca o pâlnie. [Var.: **vintíl** s.n.] — Din rus. **venter.**

VÍNTRE, *vintre,* s.f. (Pop.) **1.** Pântece, abdomen, burtă. **2.** (La pl.) Măruntaie. **3.** Dizenterie; diaree. — Lat. **venter, -ris.**

VINTREÁ s.f. v. **vântrea.**

VINULÉŢ, *vinuleţe,* s.n. (Pop.) Vinişor. — **Vin** + suf. *-uleţ.*

VINÚŢ, *vinuţe*, s.n. (Pop.) Vinişor. [Pl. şi: *vinuţuri*] — **Vin** + suf. *-uţ*.

VIOÁRĂ[1], *vioare,* adj. (Pop.; despre ape curgătoare) Limpede, cristalin, clar. ✧ (Substantivat) *Limpede* (sau *curat) vioară* sau *ca* (sau *cum e) vioara* = foarte limpede, ca lacrima. [Pr.: *vi-oa-*] — Probabil lat. ***vivula** (< *vivus)*.

VIOÁRĂ[2], *vioare,* s.f. (Bot.; reg.) **1.** Toporaş. **2.** Compus: *vioară-roşie* = micsandră. [Pr.: *vi-oa-*] — Lat. **viola.**

VIOÁRĂ[3], *viori,* s.f. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanţă cu patru coarde întinse peste ea, care vibrează prin frecare cu arcuşul sau prin ciupire; violină, scripcă. [Pr.: *vi-oa-* — Pl. şi: *vioare*] — Cf. it. viola.

VIÓI, VIOÁIE, *vioi, vioaie,* adj. **1.** Care este plin de viaţă, de vigoare; iute în mişcări, sprinten; zglobiu, zburdalnic. ✦ (Despre ochi; *p. ext.* despre privire, înfăţişare) Radios, luminos, viu. ✦ Ager, isteţ. **2.** Aprins, înflăcărat, intens. ✦ (Despre sunete, melodii etc.) Cu ritm accelerat; săltăreţ; vesel. [Pr.: *vi-oi*] — **Viu** + suf. *-oi*.

VIOICIÚNE s.f. **1.** Calitatea de a fi vioi; sprinteneală, zburdălnicie, agerime în mişcări; însufleţire, animaţie. ✦ Neastâmpăr, strălucire, expresie vie; elan, avânt. **2.** Capacitatea de a înţelege cu uşurinţă ceva, de a reacţiona spontan la ceva; isteţime; spontaneitate. [Pr.: *vi-o-i-*] — **Vioi** + suf. *-iciune*.

VIÓL, *violuri*, s.n. Infracţiune care constă în fapta unei persoane de a avea raport sexual cu altă persoană prin constrângerea acesteia sau profitând de imposibilitatea ei de a se apăra sau a-şi exprima voinţa. [Pr.: *vi-ol*] — Din fr. **viol.**

VIOLÁ, *violez,* vb. I. Tranz. **1.** A nesocoti, a nu respecta, a încălca un angajament, o lege, o convenţie, o dispoziţie. **2.** A intra undeva prin violenţă, a pătrunde cu forţa; a deschide prin abuz. ✦ A pângări, a profana. **3.** A săvârşi un viol. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violer,** lat. **violare.**

VIOLÁBIL, -Ă, *violabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi violat. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violable.**

VIOLABILITÁTE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi violabil. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violabilité.**

VIOLACÉU, -CÉE, *violacei, -cee,* adj., s.f. **1.** Adj. Care bate în violet, care are nuanţe de violet. ✦ (Substantivat, n.) Culoare care are aceste nuanţe. **2.** S.f. (La pl.)

Familie de plante dicotiledonate, al cărei tip principal este viorеaua; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violacé,** lat. **violaceus.**

VIOLÁRE, *violări*, s.f. Acţiunea de *a viola* şi rezultatul ei. [Pr.: *vi-o-*] — V. **viola.**

VIOLATÓR, -OÁRE, *violatori, -oare,* s.m. şi f. (Adesea adjectival) **1.** Persoană care violează (**1, 2**), care determină sau priciniuieşte o încălcare a unei legi, dispoziţii, convenţii etc.; infractor; profanator, pângăritor. **2.** Persoană care comite un viol. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violateur,** lat. **violator, -oris.**

VIÓLĂ[1]**,** *viole,* s.f. Instrument muzical cu coarde şi arcuş mai mare decât vioara şi având sunete mai grave decât aceasta; alto. [Pr.: *vi-o-*] — Din it. **viola,** fr. **viole.**

VIÓLĂ[2]**,** *viole,* s.f. (Bot.) **1.** Toporaş. **2.** Compus: *violă-de-noapte* (sau *-de-primăvară)* = nopticoasă. [Pr.: *vi-o-*] — Din lat. **viola.**

VIOLÉNT, -Ă, *violenţi, -te,* adj. **1.** Care se produce sau acţionează cu putere, cu intensitate, cu violenţă; intens, puternic, tare. ✦ (Despre culori, lumină etc.) Izbitor, ţipător; tare, viu, puternic. **2.** (Despre fiinţe) Care are o fire nestăpânită, care se înfurie uşor, impulsiv, brutal, irascibil. ✦ (Despre manifestări ale fiinţelor) Care arată violenţă, impulsivitate, nestăpânire, agresiune. **3.** Care se face cu forţa; brutal, silnic. ✧ *Moarte violentă* = moarte provocată de un factor extern (traumatic, fizic, chimic, mecanic sau psihic). [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violent,** lat. **violentus,** it. **violento.**

VIOLENTÁ, *violentez,* vb. I. Tranz. A comite un act de violenţă; a constrânge, a sili, a forţa. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violenter.**

VIOLENTÁRE, *violentări,* s.f. Acţiunea de *a violenta* şi rezultatul ei. [Pr.: *vi-o-*] — V. **violenta.**

VIOLÉNŢĂ, *violenţe,* s.f. **1.** Însuşirea, caracterul a ceea ce este violent (**1**); putere mare, intensitate, tărie. **2.** Lipsă de stăpânire în vorbe sau în fapte; impulsivitate, brutalitate, vehemenţă. **3.** Faptul de a întrebuinţa forţa brutală; constrângere, violentare; siluire; încălcare a ordinii legale. ✦ Faptă violentă, impulsivă. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violence,** lat. **violentia,** it. **violenza.**

VIOLÉT, -Ă, *violeţi, -te,* adj., s.n., s.f. **1.** Adj. De culoarea viorelei. **2.** S.n. Culoare fundamentală a spectrului luminii, situată la capăt, după indigo; culoarea violet (**1**). **3.** S.f. (Bot.) Toporaş. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violet.**

VIOLÍNĂ, *violine,* s.f. Vioară[3]. [Pr.: *vi-o-*] — Din it. **violino.**

VIOLONCÉL, *violoncele*, s.n. Instrument muzical cu coarde şi arcuş asemănător cu vioara[3], dar de dimensiuni mult mai mari, cu un timbru mai grav şi care se ţine în poziţie verticală; cello. [Pr.: *vi-o-*. — Pl. şi: *violonceluri*] — Din fr. **violoncelle,** it. **violoncello.**

VIOLONCELÍST, -Ă, *violoncelişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la violoncel. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violoncelliste,** it. **violoncellista.**

VIOLONÍST, -Ă, *violonişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la vioară[3]. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violoniste.**

VIOLONÍSTIC, -Ă, *violonistici, -ce,* adj. Care se referă la vioară[3] sau la cântatul din vioară; pentru vioară. [Pr.: *vi-o-*] — Din it. **violonistico.**

VIORÉA, -ÍCĂ, *viorele,* s.f. (Bot.) **1.** Toporaş. **2.** Plantă erbacee din familia liliaceelor, din al cărei bulb cresc două-trei frunze lunguiеţe şi o tulpină cu flori albastre, roz sau albe *(Scilla bifolia)*. [Pr.: *vi-o-*] — **Vioară**[2] + suf. *-ea, -ică*.

VIORÍST, -Ă, *viorişti, -ste,* s.m. şi f. Violonist (într-o orchestră populară). [Pr.: *vi-o-*] — **Vioară**[3] + suf. *-ist.*

VIORÍU, -ÍE, *viorii,* adj. Violet-deschis, liliachiu. ✦ (Substantivat, n.) Culoare violet-deschis, liliachie. [Pr.: *vi-o-*] — **Vioară**[2] + suf. *-iu*.

VIP, *VIP-uri,* s.n. Persoană foarte importantă; vedetă. — Abr. din engl. **V**[ery] **I**[mportant] **P**[erson].

VÍPERĂ, *vipere,* s.f. **1.** Şarpe mic, foarte veninos, având pe cap o pată de culoare închisă în formă de V şi pe spate o dungă neagră în zigzag; năpârcă *(Vipera berus)*. ✧ Expr. *Pui de viperă* = om rău, femeie rea. ✧ Compus: *Viperă-cu-corn* = specie de viperă mai mare şi mai veninoasă decât vipera comună, care are deasupra gurii un fel de corn format din solzi *(Vipera ammodytes)*. **2.** Fig. Persoană rea, perfidă. — Lat. **vipera.**

VIPERÍN, -Ă, *viperini, -e,* adj. (Livr.) De viperă, privitor la viperă. — Din fr. **vipérin,** lat. **viperinus.**

VÍPIE, *vipii*, s.f. (Reg.) **1.** Căldură mare, arşiţă, fierbinţeală, zăduf. ✦ Febră. **2.** Toi, putere. — Et. nec.

VIPÍSCĂ s.f. v. **vipuşcă.**

VÍPLĂ s.f. Aliaj de oţel cu crom şi nichel, inoxidabil şi rezistent la acizi, folosit în tehnica dentară. — Din germ. **Wiepla.**

VIPT, *vipturi,* s.n. (Înv.) Rod, produs al pământului; bucate, recoltă. ✦ (Reg.) Ceea ce serveşte ca hrană oamenilor; mâncare. ✧ Expr. *A lua* (sau *a ţine) pe cineva în vipt* = a primi pe cineva în gazdă (cu locuinţa şi cu mâncarea). — Lat. **victus.**

VIPÚŞCĂ, *vipuşti,* s.f. Fâşie îngustă de postav, cusută ca garnitură de altă culoare la unele uniforme (pentru a masca mai ales cusătura exterioară a pantalonilor). ✦ P. gener. (Rar) Fâşie, bandă îngustă (dintr-un material). [Var.: (înv.) **vipíscă** s.f.] — Din rus. **vypuška.**

VIRÁ, *virez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre vehicule) A-şi schimba orientarea în mers până la aproximativ 90º; a coti. ✦ (Despre oameni) A face ca un vehicul în mers să-şi schimbe direcţia; a coti, a cârmi. **2.** Tranz. A face un virament. **3.** Tranz. A trata o copie fotografică cu o soluţie specială pentru a-i schimba nuanţele de negru în alte nuanţe. — Din fr. **virer.**

VIRÁGIU s.n. v. **viraj.**

VIRÁJ, *viraje,* s.n. **1.** Faptul de a vira, de a(-şi) schimba orientarea de mers; cotire. ✦ Porţiune curbă de şosea cu rază de curbură mică. **2.** (Chim.) Schimbare a culorii unei substanţe cu ajutorul unui reactiv; schimbare a culorii unui pozitiv fotografic. [Pl. şi: *virajuri*. — Var.: (rar) **virágiu** s.n.] — Din fr. **virage.**

VIRÁL, -Ă, *virali, -e,* adj. (Biol.) Virotic. — Din fr. **viral.**

VIRAMÉNT, *viramente,* s.n. Operaţie contabilă prin care o sumă de bani se trece dintr-un cont în altul, în procesul înregistrărilor contabile. ✦ Plată fără numerar, prin trecerea la bancă a unei sume de bani din contul plătitorului în contul beneficiarului. ✦ (Concr.) Document prin care se dispune efectuarea unei astfel de operaţii sau plăţi. — Din it. **viramento.** Cf. fr. v i r e m e n t.

VIRÁN, -Ă, *virani, -e,* adj. (Despre terenuri din cuprinsul unei localităţi) Care, deşi se află într-un cartier construit şi locuit, este fără clădiri şi, de obicei, neîngrădit. — Din tc. **viran.**

VIRÁRE, *virări,* s.f. Acţiunea de *a vira* şi rezultatul ei; viraj. ✦ (Rar) Virament. — V. **vira.**

VIRDÁRE, *virdări,* s.f. Specie de ciocănitoare, cu penele verzi împestriţate cu roşu, galben, negru şi alb *(Picus viridis)*. [Var.: **verdáre** s.f.] — Et. nec.

VÍRGA subst. (Met.) Fenomen constând în evaporarea ploii înainte de a atinge solul, întâlnit mai ales în zonele montane. — Din lat., fr. **virga.**

VIRGÍN, -Ă, *virgini, -e,* adj. **1.** Care nu a avut niciodată relaţii sexuale; cast, neprihănit, feciorelnic. ✦ (Substantivat, f.) Fecioară, fată. **2.** Fig. Candid, inocent, nevinovat. **3.** Fig. (Despre locuri) Necunoscut de oameni; nelucrat, necultivat; neexplorat; neexploatat. **4.** Fig. (Despre obiecte) Neatins, intact, neutilizat; curat. ✦ Spec. (Despre metale) Pur, curat. [Var.: (înv. şi pop.) **vergín, -ă** adj.] — Din lat. **virgo, -inis.**

VIRGINÁL[1]**,** *virginale,* s.n. Instrument muzical cu coarde şi claviatură, asemănător clavecinului. — Din it., fr. **virginale.**

VIRGINÁL[2]**, -Ă,** *virginali, -e,* adj. **1.** De virgină (**1**), de fecioară; feciorelnic, virgin. **2.** Fig. Candid, pur. [Var.: (înv. şi pop.) **verginál, -ă** adj.] — Din fr. **virginal,** lat. **virginalus.**

VIRGINITÁTE, *virginităţi,* s.f. **1.** Însuşirea unei persoane virgine (**1**); feciorie, castitate. **2**. Fig. Curăţenie morală; candoare, puritate, nevinovăţie. — Din fr. **virginité,** lat. **virginitas, -atis.**

VÍRGULĂ, *virgule,* s.f. **1.** Semn de punctuaţie care delimitează grafic unele propoziţii în cadrul frazei şi unele părţi de propoziţie în cadrul propoziţiei. **2.** Semn întrebuinţat pentru a arăta când trebuie făcută respiraţia în timpul unei interpretări muzicale vocale. **3.** Semn întrebuinţat pentru a separa, într-un număr zecimal, partea întreagă de partea fracţionară. — Din fr. **virgule.**

VIRIDÍN s.n. **1.** (Min.) Andaluzit de culoare verde. **2.** (Tipogr.) Colorant verde-gălbui. — Din fr. **viridine,** engl. **viridin,** germ. **Viridin.**

VÍRIL, -Ă, *virili, -e,* adj. Care aparţine sexului masculin; specific bărbatului sau masculului, bărbătesc. ✦ Care exprimă bărbăţie, forţă, energie; care este energic, viguros. — Din fr. **viril,** lat. **virilis.**

VIRILÍSM s.n. Dezvoltare a caracterelor sexuale secundare masculine la o femeie, ca urmare a unor tulburări endocrine. — Din fr. **virilisme.**

VIRILITÁTE s.f. Ceea ce aparţine sexului masculin, ceea ce este specific sexului masculin; *p. ext.* vigoare bărbătească. — Din fr. **virilité,** lat. **virilitas, -atis.**

VIRILIZÁ, *virilizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A da sau a căpăta caracter viril. — Din fr. **viriliser.**

VIRNÁNŢ, *virnanţi,* s.m. Plantă erbacee aromatică cu frunze alterne şi penate, cu flori galbene, dispuse în corimb, cu miros pătrunzător, neplăcut, utilizată în medicină; rută *(Ruta graveolens)*. — Din magh. **virmanc.**

VIROÁGĂ, *viroage,* s.f. Vale mică, râpoasă, mocirloasă, formată de ploi şi de inundaţii sau prin părăsirea albiei de către un râu; albia unui torent, cu malurile adânci şi abrupte. — Et. nec.

VIRÓLĂ, *virole,* s.f. **1.** Inel mic de metal care strânge mânerul de lemn al unui cuţit, al unei unelte etc. pentru a-l împiedica să crape. **2.** Cilindru format din foi de tablă nituite sau sudate, care intră în construcţia unei clădiri, a unui rezervor etc. — Din fr. **virole.**

VIROLOGÍE s.f. (Med.) Virusologie. — Din fr. **virologie.**

VIRÓTIC, -Ă, *virotici, -ce,* adj. Care se referă la virusuri; care se datorează unui virus. — Din **virozã.**

VIRÓZĂ, *viroze,* s.f. Nume generic dat pentru bolile oamenilor, animalelor şi plantelor provocate de virusuri. — Din fr. **virose.**

VIRTUÁL, -Ă, *virtuali, -e,* adj. Care nu există efectiv, ci ca o posibilitate; potenţial. ✧ *Imagine virtuală* = imagine obţinută într-un sistem optic la intersecţia prelungirilor razelor de lumină, neputând fi prinsă pe un ecran. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **virtuel.**

VIRTUALITÁTE, *virtualităţi,* s.f. Însuşirea a ceea ce este virtual; posibilitate. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **virtualité.**

VIRTUÓS, -OÁSĂ, *virtuoşi, -oase,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care respectă şi realizează în mod consecvent dezideratele etice, principiile şi normele morale; înzestrat cu multe virtuţi; (despre manifestările oamenilor) care denotă virtute. ✦ Corect, cast. [Pr.: *-tu-os*] — Din lat. **virtuosus,** fr. **vertueux.**

VIRTUÓZ, *virtuozi,* s.m. Persoană care stăpânește în mod desăvârșit tehnica unui instrument muzical sau, *p. gener.*, tehnica unei arte. [Pr.: *-tu-oz*] — Din it. **virtuoso,** fr. **virtuose.**

VIRTUOZITÁTE, *virtuozități,* s.f. Însușirea de a fi virtuoz în executarea unei bucăți muzicale; *p. gener.* măiestrie, dexteritate, iscusință deosebită într-un anumit domeniu de activitate (artistică). [Pr.: *-tu-o-*] — Din it. **virtuosità,** fr. **virtuosité.**

VIRTÚTE, *virtuți,* s.f. **1.** Însușire dominantă a caracterului, care îl face mai bun pe individul uman, din punct de vedere moral, intelectual sau al unui tip specific de activitate; integritate morală. ✦ Înclinație spre un anumit fel de fapte morale; calitate morală. **2.** (În loc. prep.) *În virtutea...* = pe baza, în puterea, ca urmare a... — Din lat. **virtus, -utis** (cu unele sensuri după fr. *vertu)*.

VIRULÉNT, -Ă, *virulenți, -te,* adj. (Despre virusuri, bacterii) Care prezintă o mare capacitate patogenă; (despre boli) care este cauzat de un virus. ✦ Fig. Distrugător, nimicitor; de o mare violență. — Din fr. **virulent,** lat. **virulentus.**

VIRULÉNȚĂ, *virulențe,* s.f. Însușirea de a fi virulent; însușire a microbilor patogeni de a se înmulți în țesuturile vii ale organismului, rezistând la reacțiile de apărare ale acestuia; grad de intensitate infecțioasă a unei boli. — Din fr. **virulence,** lat. **virulentia.**

VÍRUS, (**1**) *virusuri,* (**2**) *viruși,* s.n. **1.** Agent patogen, invizibil cu microscopul obișnuit, care se reproduce numai în interiorul celulelor vii și provoacă diverse boli infecțioase; *p. ext.* toxina acestui agent. ✦ Fig. Sursă a unui rău moral. **2.** (Inform.) Program având capacitatea de autoreplicare, conceput pentru a perturba funcționarea calculatoarelor [Pl. și: (**1,** m.) *viruși*]. — Din fr., lat. **virus.**

VIRUSOLÓG, -Ă, *virusologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în virusologie. — Din fr. **virusologue.**

VIRUSOLOGÍE s.f. Inframicrobiologie. — Din fr. **virusologie.**

VÍS, (**1**) *vise,* (**2, 3**) *visuri,* s.n. **1.** Faptul de a visa; imagini și procese psihice care survin în fazele mai puțin profunde ale somnului. ✧ *Carte de vise* = carte care cuprinde semnificația profetică a visurilor. ✧ Loc. adj. *De vis* = propriu visului; *fig.* extrem de frumos, de necrezut, ireal. ✧ Loc. adv. *Ca prin vis* = vag, confuz. ✦ Fig. Atmosferă, imagine, frumusețe ireală. **2.** Reverie, meditație, visare. **3.** Fig. Iluzie deșartă; aspirație irealizabilă. ✦ Dorință arzătoare. ✧ Expr. *A-și vedea visul cu ochii* = a-și (sau a i se) împlini cea mai arzătoare dorință, a-și (sau a i se) realiza tot ce și-a propus. — Lat. **visum.**

VISÁ, *visez,* vb. I. **1.** Tranz. A avea un vis (**1**) în timpul somnului, a vedea în vis pe cineva sau ceva. ✦ Refl. A se vedea în vis. ✧ Expr. *Unde te visezi?* = unde crezi că te afli? unde te trezești? **2.** Intranz. A se lăsa în voia gândurilor, a imaginației; a-și imagina; a medita. **3.** Tranz. și intranz. Fig. A-i trece cuiva prin gând. ✧ Expr. (Intranz.) *Când nici nu visezi* sau *când cu gândul nu visezi* = pe neașteptate. ✦ Tranz., intranz. și refl. A dori ceva (cu ardoare), a râvni la ceva. — Din **vis.**

VISÁRE, *visări,* s.f. Faptul de *a visa*; reverie, meditație. ✦ Fantezie. — V. **visa.**

VISĂTÓR, -OÁRE, *visători, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care visează, care este înclinată spre reverie, spre meditație; *p. ext.* (persoană) care este lipsită de simț practic; (persoană) care se dedică unui ideal irealizabil. — **Visa** + suf. *-ător*.

VISĂTORÍE s.f. (Rar) Predispoziție către visare; stare de visare, de reverie, de meditație. — **Visător** + suf. *-ie*.

VISCERÁL, -Ă, *viscerali, -e,* adj. Care aparține viscerelor, privitor la viscere. — Din fr. **viscéral.**

VISCÉRE s.n. pl. Totalitatea organelor care se află în marile cavități ale corpurilor (mai ales în cavitatea abdominală), la oameni și la animale; măruntaie. — Din fr. **viscère.**

VISCEROPTÓZĂ, *visceroptoze,* s.f. (Med.) Deplasare, cădere a organelor abdominale. — Din fr. **viscéroptôse.**

VÍSCOL, *viscole,* s.n. Vânt puternic însoțit de ninsoare sau de lapoviță; vânt violent, în rafale care spulberă și troienește zăpada. — Et. nec.

VISCOLEÁLĂ, *viscoleli*, s.f. Faptul de *a viscoli*; viscolire. — **Viscoli** + suf. *-eală*.

VISCOLÍ, pers. 3 *viscolește*, vb. IV. Intranz. A bate un vânt puternic cu ninsoare sau cu lapoviță. ✦ Tranz. (Despre vânt) A spulbera și a troieni zăpada. — Din **viscol.**

VISCOLÍRE, *viscoliri,* s.f. Faptul de *a viscoli;* viscoleală, viscolitură. — V. **viscoli.**

VISCOLÍT, -Ă, *viscoliți, -te*, adj. (Despre zăpadă) Bătut, spulberat, troienit de viscol. — V. **viscoli.**

VISCOLITÓR, -OÁRE, *viscolitori, -oare,* adj. (Rar; despre vânt) Care viscolește, care spulberă și troienește zăpada. — **Viscoli** + suf. *-tor*.

VISCOLITÚRĂ, *viscolituri,* s.f. (Pop.) Viscolire. ✦ (Concr.) Zăpadă viscolită, troian de zăpadă îngrămădită de viscol. — **Viscoli** + suf. *-tură*.

VISCOLÓS, -OÁSĂ, *viscoloși, -oase,* adj. (Despre iarnă, vreme) Cu viscol, viforos. — **Viscol** + suf. *-os*.

VISCÓZĂ, (**3**) *viscoze*, s.f. **1.** Fibră textilă obținută din celuloză de lemn de conifere, de stuf etc., elastică, rezistentă și cu luciu mătăsos. **2.** Substanță vâscoasă obținută din celuloză prin tratarea cu o soluție de sulfură de carbon și de sodă caustică. **3.** Sort de viscoză (**1**). — Din fr. **viscose.**

VISCOZIMÉTRU, *viscozimetre,* s.n. Aparat cu care se măsoară viscozitatea fluidelor. — Din fr. **viscosimètre.**

VISCOZITÁTE, *viscozități,* s.f. Însușirea unui fluid de a fi vâscos, de a opune rezistență la curgere; (concr.) substanță vâscoasă. [Var.: **vâscozitáte** s.f.] — Din fr. **viscosité.**

VIST s.n. Joc de cărți care se joacă între trei sau patru persoane și care se află la originea jocului de bridge. — Din engl., fr. **whist.**

VISTAVÓI, *vistavoi,* s.m (Mil.; înv.) Ordonanță. — Din rus. **vestovoi.**

VISTERÍE s.f. v. **vistierie.**

VISTERNICÉL s.m. v. **vistiernicel.**

VISTERNICÍE s.f. v. **vistiernicie.**

VISTIÉR, *vistieri,* s.m. (În Evul Mediu, în Țările Române) Titlu dat marelui dregător care avea în grijă tezaurul țării, repartizarea și încasarea dărilor; persoană care purta acest titlu; vistiernic. [Pr.: *-ti-er*] — Din lat. **vestiarius.**

VISTIERÍE, *vistierii,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Instituție care administra tezaurul țării; localul sau încăperea în care se păstra acesta. ✦ Fig. Sursă de venituri, de bogăție. **2.** (Înv.) Vistiernicie. [Pr.: *-ti-e-*. — Var.: **visterie** s.f.] — **Vistier** + suf *-ie*.

VISTIÉRNIC, *vistiernici*, s.m. (Înv.) Vistier (**1**). ✦ Fig. Depozitar. [Pr.: *-ti-er-*] — **Vistier** + suf. *-nic*.

VISTIERNICÉL, *vistiernicei*, s.m. Slujbaș subaltern al vistiernicului. [Pr.: *-ti-er-*. — Var.: **visternicél** s.m.] — **Vistiernic** + suf. *-el*.

VISTIERNICÍE, *vistiernicii*, s.f. Demnitate, titlu de vistier; vistierie (**2**). [Pr.: *-ti-er-*. — Var.: **visternicíe** s.f.] — **Vistiernic** + suf. *-ie*.

VÍȘIN, *vișini,* s.m. Pom roditor din familia rozaceelor, cu frunze lucioase, dințate pe margine, cu flori albe, cultivat pentru fructele sale *(Prunus cerasus)*. ✧ *Vișin sălbatic* = vișinel (**2**). *Vișin turcesc* = arbust din familia rozaceelor, cu lemnul tare (utilizat la confecționarea lulelelor), cu frunzele plăcut mirositoare, folosite drept condiment, cu flori albe și cu fructe mici, negre, amărui *(Prunus mahaleb)*. — Din **vișină** (derivat regresiv).

VIȘINÁTĂ, (**2**) *vișinate,* s.f. **1.** Băutură preparată din vișine fermentate cu zahăr și alcool. **2.** Sortiment, porție de vișinată (**1**). — **Vișină** + suf. *-ată.* Cf. tc. v i ş n e.

VÍȘINĂ, *vișine,* s.f. Fructul vișinului, sferic, cărnos, de culoare roșu-închis și cu gust acrișor. ✧ *Vișină sălbatică* = fructul vișinelului (**2**). [Pl. și: *vișini*] — Din sl. **višnja.**

VIȘINEÁ, *vișinele,* s.f. Diminutiv al lui *vișină*. — **Vișină** + suf. *-ea*.

VIȘINÉL, *vișinei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *vișin*. **2.** Arbust din familia rozaceelor, cu flori albe și cu fructe mici, sferice, roșii-purpurii, foarte acre; vișin sălbatic *(Prunus fructicosa)*. — **Vișin** + suf. *-el.*

VIȘINÉT, *vișineturi,* s.n. (Rar) Livadă de vișini. — **Vișin** + suf. *-et*.

VIȘINÍU, -ÍE, *vișinii,* adj. De culoarea roșu-închis a vișinei coapte. — **Vișină** + suf. *-iu*.

VITACÉE, *vitacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase, agățătoare, având ca prototip vița-de-vie; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **vitacée.**

VITÁL, -Ă, *vitali, -e,* adj. **1.** Care aparține vieții, care este caracteristic sau esențial pentru viață, în care rezidă viața; de viață, al vieții. **2.** Foarte important, fundamental, esențial, de bază; indispensabil. — Din fr. **vital**, lat. **vitalis.**

VITALÍSM s.n. Doctrină inspirată de Aristotel, potrivit căreia fenomenul vieții nu poate fi explicat exclusiv în termeni materiali, acesta putând fi datorat prezenței în organismele vii a ceva imaterial. — Din fr. **vitalisme.**

VITALÍST, -Ă, *vitaliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține vitalismului, privitor la vitalism. **2.** S.m. și f. Adept al vitalismului. — Din fr. **vitaliste.**

VITALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este viu; intensitate a proceselor de viață; putere de viață, vigoare vitală; energie, forță, dinamism. — Din fr. **vitalité,** lat. **vitalitas, -atis.**

VITALIZÁ, *vitalizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da viață, putere, vigoare. — Din fr. **vitaliser.**

VITÁLLIUM s.n. (Chim.) Aliaj pe bază de crom, cobalt și molibden. [Pr.: *-li-um*] — Din engl., fr. **vitallium.**

VITAMÍNĂ, *vitamine,* s.f. Nume dat unor compuși organici indispensabili vieții, care se găsesc în alimente sau se prepară sintetic, cu rol esențial în menținerea proceselor celulare vitale. — Din fr. **vitamine,** germ. **Vitamin.**

VITAMINIZÁ, *vitaminizez*, vb. I. Tranz. A îmbogăți alimentele în vitamine. ✦ Refl. A urma un tratament cu vitamine — Din germ. **vitaminisieren.**

VITAMINÓS, -OÁSĂ, *vitaminoși, -oase,* adj. Care conține vitamine, bogat în vitamine. — **Vitamină** + suf. *-os*.

VITAMINOTERAPÍE, s.f. Tratament medical cu ajutorul vitaminelor. — Din fr. **vitaminothérapie.**

VÍTĂ, *vite*, s.f. Nume generic dat animalelor domestice mari, mai ales cornutelor; *p. gener.* animal. ✧ *Vite mari* (sau *albe)* = denumire generică pentru boi și vaci. *Vite mici* (sau *mărunte)* = denumire generică pentru oi și capre. ✦ Epitet dat unui om grosolan, nesimțit sau prost. — Lat. **vita** „viață”.

VITEÁZ, -Ă, *viteji, -ze,* adj., s.m. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care dă dovadă de curaj în luptă; *p. gener.* îndrăzneț, dârz, curajos. **2.** S.m. (La pl.; în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Stăpân de pământ care primea din partea domnului sarcini militare speciale. — Din sl. **vitenzĭ.**

VITEJÉSC, -EÁSCĂ, *vitejești,* adj. Care aparține vitejilor, privitor la viteji sau la vitejie, de viteaz; plin de vitejie. — **Viteaz** + suf. *-esc.*

VITEJÉȘTE adv. În felul vitejilor, ca vitejii; cu mare curaj, cu bărbăție. — **Viteaz** + suf. *-ește*.

VITEJÍE, *vitejii,* s.f. **1.** (La sg.) Însușirea de a fi viteaz, calitatea celui viteaz; voinicie. ✧ Loc. adv. *Cu vitejie* = vitejește. **2.** Faptă vitejească. **3.** (Pop.) Haiducie. — **Viteaz** + suf. *-ie*.

VITELÍN, -Ă, *vitelini, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Proteină care conține și fosfor, prezentă în gălbenușul de ou. **2.** Adj. Care aparține vitellusului, privitor la vitellus, care conține vitellus. — Din fr. **vitellin.**

VITÉLLUS s.n. Substanță prezentă în ouăle animalelor, din care se formează embrionul, servind ca substanță nutritivă pentru acesta. — Din fr., lat. **vitellus.**

VITÉZĂ, *viteze,* s.f. **1.** Rapiditate în deplasare; iuțeală, repeziciune. ✧ Loc. adv. *În (plină) viteză* = cu viteză (foarte) mare. ✧ Expr. *Dă-i viteză* = pornește în grabă! mergi repede! (Fam.) *A băga pe cineva în viteză* = a sili pe cineva să-și părăsească obișnuita comoditate și să acționeze, să lucreze cu promptitudine, repede. **2.** Raportul dintre spațiul parcurs de un mobil și timpul folosit pentru parcurgerea acestui spațiu; raportul dintre variația unei mărimi și timpul în care se produce această variație. ✧ *Viteză cosmică* = viteză cuprinsă între 7,912 și 16,6 km/secundă imprimată navelor cosmice de la înscrierea pe o orbită circulară a Pământului până la părăsirea sistemului solar. ✦ Spec. Ritmul în care se produce sau se repetă un proces chimic, fiziologic, electric etc., raportat la o unitate de timp. ✧ *Viteză de sedimentare* = interval de timp în care se depun hematiile în sângele rămas necoagulat, servind la diagnosticarea sau urmărirea evoluției unor boli. ✦ Fiecare dintre raporturile de demultiplicare dintre turația motorului unui vehicul și turația arborelui care transmite mișcarea la roțile propulsoare ale vehiculului. — Din fr. **vitesse.**

VITEZOMÁN, *vitezomani,* s.m. Șofer cu mania vitezei. — Din **viteză** (după *recordman, sportsman* etc.).

VITEZOMÉTRU, *vitezometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea vitezei de deplasare a unui vehicul rutier. — **Viteză** + **metru** (după *barometru, manometru* etc.).

VITÍCOL, -Ă, *viticoli, -e*, adj. Care aparține viticulturii, privitor la viticultură. ✦ Care posedă culturi întinse de vii, bogat în vii. *Regiuni viticole*. — Din fr. **viticole,** it. **viticolo.**

VITICULTÓR, -OÁRE, *viticultori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă de cultura viței-de-vie; podgorean. ✦ Specialist în viticultură. — Din fr. **viticulteur.**

VITICULTÚRĂ, *viticulturi,* s.f. Cultura viței-de-vie. ✦ Știință care se ocupă de cultura viței-de-vie. — Din fr. **viticulture.**

VITILÍGO s.n. Boală de piele caracterizată prin apariția unor zone albe, lipsite de pigmenți. — Din fr. **vitiligo.**

VITIȘOÁRĂ, *vitișoare,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *vită*. — **Vită** + suf. *-işoară*.

VITRÁI s.n. v. **vitraliu.**

VITRÁJ, *vitraje,* s.n. (Rar) Perete de geam; geamlâc. ✦ Marchiză (închisă cu geamuri). ✦ Totalitatea geamurilor unui edificiu, ale unei uși etc. [Pl. și: *vitrajuri*] — Din fr. **vitrage.**

VITRÁLIU, *vitralii,* s.n. Panou decorativ din plăci de sticlă colorată sau pictată în culori de smalț, montate în armătură de plumb, folosită la ferestre. [Var.: **vitrái** s.n.] — Din fr. **vitrail.**

VITRÁT, -Ă, *vitrați, -te,* adj. (Rar) Cu geamuri. — După fr. **vitré.**

VÍTREG, -Ă, *vitregi, -ge,* adj. **1.** (Despre copii sau părinți, determinând natura rudeniei lor reciproce) Care nu este rudă de sânge, care a devenit rudă printr-o nouă căsătorie a unuia dintre părinți. **2.** Fig. Dușman, ostil, vrăjmaș; defavorabil, potrivnic. ✦ Presărat cu obstacole. — Lat. **vitricus.**

VITREGÍ, *vitregesc,* vb. IV. Tranz. A trata pe cineva cu răutate, cu dușmănie; a persecuta; a lipsi (pe nedrept) de ceva. — Din **vitreg.**

VITREGÍE, *vitregii,* s.f. Ostilitate, dușmănie, vrăjmășie; răutate. ✦ Potrivnicie. — **Vitreg** + suf. *-ie*.

VITRIFIÁNT, *vitrifianți,* s.m. (Constr.) Material de bază folosit pentru a obține mase sticloase, amorfe. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **vitrifiant.**

VITRIFICÁ, *vitrific,* vb. I. Tranz. A transforma un silicat sau un amestec de silicați într-o masă amorfă, sticloasă, printr-o operație de topire urmată de solidificare. — Din fr. **vitrifier,** it. **vitrificare.**

VITRIFICÁRE, *vitrificări,* s.f. Acțiunea de *a vitrifica* și rezultatul ei. [Var.: **vitrifiére** s.f.] — V. **vitrifica.**

VITRIFIÉRE s.f. v. **vitrificare.**

VITRIGÓN s.m. Plantă erbacee cu flori albastre folosită ca plantă medicinală *(Eryngium maritinium)*. — Et. nec.

VITRÍNĂ, *vitrine,* s.f. **1.** Spațiu special amenajat pentru expunerea mărfurilor în spatele ferestrei dinspre stradă a unui magazin; fereastră care închide spre stradă acest spațiu. ✦ Mobilă sau dispozitiv cu pereți din sticlă, pentru expunerea mărfurilor în interiorul unui magazin, a pieselor într-un muzeu etc. **2.** Mobilă de apartament în care se păstrează bibelouri, cristale etc., având forma unui dulap cu rafturi și pereți de sticlă. — Din fr. **vitrine.**

VITRINIÉR, -Ă, *vitrinieri, -e,* s.m. și f. Persoană specializată în aranjarea vitrinelor unui magazin. [Pr.: *-ni-er*] — **Vitrină** + suf. *-ier*.

VITRIÓL, *vitrioluri,* s.n. (Pop.) Acid sulfuric (în soluție concentrată). ✦ (Înv.) Nume dat unor sulfați. [Pr.: *-tri-ol*] — Din fr. **vitriol.**

VITRIOLÁ, *vitriolez,* vb. I. Tranz. (Rar) A arde, a răni (cu vitriol). [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **vitrioler.**

VITRIOLÁJ, *vitriolaje,* s.n. Tratare a țesuturilor cu acid sulfuric pentru înlăturarea impurităților. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **vitriolage.**

VITRIOLÁNT, -Ă, *vitriolanți, -te,* adj. Care arde, care provoacă arsuri. ✦ Fig. Caustic, incisiv. [Pr.: *-tri-o-*] — **Vitriola** + suf. *-ant*.

VITRÍT s.n. **1.** Component principal al cărbunilor, negru, lucios și compact. **2.** Material sticlos folosit ca izolant între soclul becurilor electrice și capsă. — Din germ. **Vitrit.**

VITRÓS, -OÁSĂ, *vitroși, -oase,* adj. Care are aspect sticlos; asemănător sticlei, ca sticla. ✧ (Anat.) *Corp vitros* sau *umoare vitroasă* = lichid transparent care umple fundul globului ocular. — Din fr. **vitreux.**

VITROZITÁTE, *vitrozități,* s.f. Structură geologică asemănătoare sticlei. — Din fr. **vitrosité.**

VITULÁRĂ, *vitulare*, adj. (În sintagma) *Febră vitulară* = febră puerperală la vaci. — Din fr. **vitulaire.**

VITUPERÁ, *vituperez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A blama, a defăima, a denigra. — Din fr. **vitupérer,** lat. **vituperare.**

VITUPERÁȚIE, *vituperații,* s.f. (Livr.) Blamare, defăimare, denigrare. — Din fr. **vitupération.**

VIȚĂ, *vițe,* s.f. **I.** (Adesea determinat prin „de vie") Nume dat mai multor plante perene cu rădăcina puternică, cu tulpina lipsită de susținere proprie, cu lăstari subțiri și frunze mari, lobate și cu fructele în formă de ciorchine, care se cultivă într-un număr mare de soiuri și de varietăți pentru producția de struguri și de vin; vie *(Vitis)*. ✧ *Viță de Canada* sau *viță sălbatică* = arbust agățător din familia vitaceelor, cu frunze verzi care se colorează toamna în roșu, cultivat ca plantă decorativă *(Vitis hederacea)*. ✦ Fiecare dintre lăstarele lungi și flexibile ale viței (**I**); *p. gener.* curpen, vrej. ✦ Compus: *viță-albă* = plantă agățătoare din familia ranunculaceelor, cu flori albe mirositoare *(Clematis vitalba)*. **II. 1.** (Pop.) Șuviță de păr. ✦ Fiecare dintre firele, șuvițele etc. din care se confecționează, prin împletire sau răsucire, un obiect. ✦ (Mar.) Parâmă de sârmă. **2.** Fig. Descendent, urmaș, vlăstar; *p. ext.* neam; soi, fel. ✧ Loc. adj. *De viță* = **a)** de calitate superioară; **b)** de origine aleasă, nobil. — Lat. ***vitea** (= *vitis)*.

VIȚEÁ, *vițele,* s.f. Puiul-femelă al vacii, până la un an; vițică. — Lat. **vitella.**

VIȚÉL, *viței*, s.m. **1.** Puiul vacii, până la circa un an. ✧ *Vițelul de aur* = simbol al bogăției, al opulenței. ✦ Carne de vițel (**1**). ✦ Piele de vițel (**1**). **2.** (Reg.) Pui de cerb. **3.** (Reg.) Raniță militară (acoperită cu piele de vițel). — Lat. **vitellus.**

VIȚELÁR, *vițelari,* s.m. **1.** Persoană care supraveghează și îngrijește vițeii. **2.** Plantă erbacee din familia gramineelor, cu miros plăcut, cu frunze lungi, cu florile grupate în spic; părangină *(Anthoxanthum odoratum)*. — **Vițel** + suf. *-ar.*

VIȚELÚȘ, *vițeluși,* s.m. Diminutiv al lui *vițel*. — **Vițel** + suf. *-uș.*

VIȚELÚȘĂ, *vițelușe,* s.f. Diminutiv al lui *vițea*. — **Vițea** + suf. *-elușă*.

VIȚIÁT, -Ă adj. v. **viciat.**

VIȚÍCĂ, *vițele*, s.f. Vițea. — **Vită** + suf. *-ică* sau **vițel** + suf. *-ică*.

VIȚIÓS, -OÁSĂ adj. v. **vicios.**

VÍȚIU s.n. v. **viciu.**

VIȚÓS, -OÁSĂ, *vițoși, -oase,* adj. (Pop.) **1.** (Despre rădăcinile plantelor) Cu ramificații numeroase și lungi. **2.** Mițoș, lățos. — **Vită** + suf. *-os*.

VÍU, VÍE, *vii,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** (Adesea substantivat) Care se află în viață, care trăiește; înzestrat cu viață. ✧ Loc. adj. și adv. *De viu* = fiind încă în viață. ✧ Loc. adv. *Pe viu* = în mod direct, nemijlocit. ✧ Expr. *Prin* (sau *cu) viu grai* = oral. *A jupui pe cineva* (sau *a lua cuiva pielea) de viu* = a fi fără milă față de cineva, a cere cuiva mai mult decât poate da; a jecmăni, a jefui (pe cineva). *Viu sau mort* = în orice stare s-ar afla, în viață sau nu; cu orice preț. ✧ (Substantivat, în expr.) *A fi mort între vii* = a fi ca și mort. *Nici cu viii, nici cu morții*, se spune despre un bolnav care nici nu moare, nici nu se înzdrăvenește. *Morții cu morții și viii cu viii*, se spune ca îmbărbătare celor care se consolează greu de moartea unei persoane dragi. ✦ Care este dotat cu simțire. ✧ *Rană* (sau *carne) vie* = rană (sau carne) a unui organism în viață care sângerează, de pe care s-a luat pielea. ✦ Care persistă, care dăinuie încă. *Tradiție vie*. ✧ *Limbă vie* = limbă care se vorbește și evoluează, care este în circulație. ✦ (În concepția creștină) Etern, nemuritor, veșnic. **2.** Plin de viață, de neastâmpăr; cu mișcări iuți, vioaie. ✦ Animat, însuflețit. *Discuție vie*. ✦ (Despre ochi) Care denotă vioiciune, inteligență; ager, vioi. **3.** (Despre plante) Viguros, plin de sevă, sănătos, verde. ✦ (Despre ape) Care curge repede. ✦ (Despre foc) Care arde bine, cu flăcări mari. **4.** (Despre sunete) Răsunător, puternic. ✦ (Despre lumină; *p. ext.* despre surse de lumină) Tare, puternic, orbitor. ✦ (Despre culori) Aprins; strălucitor. **5.** (Despre abstracte) Intens, puternic. *Durere vie*. **II.** S.n. (Rar) Viață. — Lat. **vivus.**

VIVÁCE adj. invar. **1.** (Livr.) Vioi, ager, plin de vitalitate, de viață. ✦ (Adverbial, în legătură cu modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu vioiciune, într-un ritm viu, energic. **2.** (Despre plante) A cărei viață și vegetație durează mai mulți ani, fără a fi nevoie de o nouă însămânțare; peren. — Din it., fr. **vivace.**

VIVACITÁTE s.f. Vioiciune, sprinteneală (în mișcări, în comportări, în reacții). — Din fr. **vivacité,** lat. **vivacitas, -atis.**

VIVANDIÉRĂ, *vivandiere,* s.f. Femeie autorizată în trecut să însoțească armatele unor țări, pentru a vinde soldaților alimente și alte articole de consum. [Pr.: *-di-e-*] — Din fr. **vivandière.**

VIVÁNT, -Ă, *vivanți, -te,* adj. (Rar) Viu, animat. — Din fr. **vivant.**

VIVÁRIU, *vivarii,* s.n. Loc amenajat pentru creşterea în mediul lor natural a unor animale mici. — Din fr., lat. **vivarium.**

VÍVAT interj. (Mai ales ca urare, când se ciocnesc paharele cu băutură) Trăiască! La mulţi ani! ✦ (Substantivat, n.) Aclamaţie, ovaţie; toast. — Din lat., fr. **vivat.**

VIVIÉRĂ, *viviere,* s.f. (Mar.) Bazin sau barcaz pentru păstrat sau transportat peşte viu. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **vivier.**

VIVIFIÁNT, -Ă, *vivifianţi, -te,* adj. (Livr.) Însufleţitor, dătător de putere. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **vivifiant.**

VIVIPÁR, -Ă, *vivipari, -e,* adj. (Despre animale; adesea substantivat) Care dă naştere la pui vii (complet dezvoltaţi în organismul matern). ✦ (Despre plante) Care se înmulţeşte prin muguri desprinşi de pe planta-mamă. — Din fr. **vivipare,** lat. **viviparus.**

VIVIPARITÁTE s.f. Însuşire a animalelor vivipare. — Din fr. **viviparité.**

VIVISÉCŢIE, *vivisecţii*, s.f. Disecare a unui animal viu (pentru a studia un fenomen fiziologic). [Var.: **vivisecţiúne** s.f.] — Din fr. **vivisection.**

VIVISECŢIONÁ, *vivisecţionez,* vb. I. Tranz. A face disecţia unui animal viu pentru studiu. [Pr.: *-ţi-o-*] — După germ. **vivisektieren.**

VIVISECŢIONÁRE, *vivisecţionări,* s.f. Acţiunea de *a vivisecţiona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **vivisecţiona.**

VIVISECŢIONÁT, -Ă, *vivisecţionaţi, -te,* adj. (Despre animale) Disecat, operat pe viu, pentru studiu. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **vivisecţiona.**

VIVISECŢIÚNE s.f. v. **vivisecţie.**

VIZÁ[1], *vizez*, vb. I. Tranz. A aplica o viză pe un act oficial, pentru a-i da valabilitate. — Din fr. **viser.**

VIZÁ[2], *vizez,* vb. I. Tranz.**1.** A dirija, a îndrepta o armă, un aparat de măsură etc. (sau o parte a lor) spre un anumit obiectiv. **2.** Fig. A se referi, a face aluzie la ceva; a ţinti, a avea ca obiectiv, a avea ca scop. — Din fr. **viser.**

VIZÁRE[1], *vizări,* s.f. Acţiunea de *a viza*[1] şi rezultatul ei. — V. **viza[1].**

VIZÁRE[2], *vizări,* s.f. Acţiunea de *a viza*[2] şi rezultatul ei. — V. **viza[2].**

VIZAVÍ adv. Peste drum (faţă) în faţă, în punctul exact opus. ✦ (Substantivat) Persoană care se găseşte în faţa cuiva la o masă, la un bal etc. ✦ Faţă de..., în raport cu..., în comparaţie cu.... [Scris şi: *vis-a-vis*] — Din fr. **vis-à-vis.**

VÍZĂ[1], *vize,* s.f. Însemnare, parafă etc. trecută de o autoritate pe un act, pentru a-i da valabilitate, pentru a-i confirma primirea etc. — Din fr. **visa.**

VÍZĂ[2], *vize,* s.f. Peşte de apă dulce, asemănător cu cega, cu botul scurt, conic şi rotunjit *(Acipenser nudiventris)*. — Cf. rus. v i z .

VÍZĂ[3], *vize,* s.f. Linie formată din prelungirea razei vizuale, printr-un aparat topografic, până la un anumit punct de pe teren; *p. ext.* linie trasată pe o planşetă unind locul unde se află aparatul de observare cu punctul vizat. — După fr. **visée.**

VIZÉTĂ, *vizete,* s.f. Deschidere mică (circulară) făcută într-o uşă pentru a permite cuiva să vadă în exterior (sau în interior); vizieră (**2**); vizor. — Cf. v i z o r .

VIZÍBIL, -Ă, *vizibili, -e,* adj. Care poate fi văzut (cu ochiul sau cu un instrument optic). ✦ Fig. Evident, vădit; neîndoielnic, incontestabil. — Din fr. **visible,** lat. **visibilis.**

VIZIBILMÉTRU, *vizibilmetre,* s.n. (Met.) Aparat folosit pentru măsurarea vizibilităţii pe orizontală. — Din fr. **visibilimètre.**

VIZIBILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi vizibil. ✦ Distanţa până la care poate fi văzut cu ochiul liber un obiect în condiţii atmosferice date; stare de claritate a atmosferei, care determină această distanţă. — Din fr. **visibilité,** lat. **visibilitas, -atis.**

VIZIÉRĂ, *viziere,* s.f. **1.** Partea mobilă a coifului, care apără faţa cavalerului în timpul luptei. ✦ Cozoroc. **2.** Vizetă, vizor. [Pr.: *-zi-e-*] — Din fr. **visière.**

VIZIGÓT, -Ă, *vizigoţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care aparţinea unei ramuri a goţilor. **2.** Adj. Care aparţine vizigoţilor (**1**), privitor la vizigoţi. — Din lat. **Visigothi**, fr. **Visigoths.**

VIZIOMÁT, *viziomate,* s.n. **1.** Aparat automat folosit în instalaţii de fotoreproducere. **2.** (Poligr.) Colorimetru fotoelectric pentru măsurarea transparenţei materialelor, a înnegririi sau a intensităţii de culoare. — Din germ. **Visiomat.**

VIZIONÁ, *vizionez*, vb. I. Tranz. A privi, a urmări proiecţia unui film, desfăşurarea unui spectacol. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **visionner.**

VIZIONÁR, -Ă, *vizionari, -e,* adj. **1.** (Despre oameni sau despre firea, ideile lor; adesea substantivat) Care se lasă antrenat de vise, de idealuri (irealizabile); care prevede, prevesteşte evenimentele viitoare. **2.** Cu caracter de viziune; fantastic; fantezist, nerealist. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **visionnaire.**

VIZIONÁRE, *vizionări*, s.f. Acţiunea de *a viziona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-zi-o-*] — V. **viziona.**

VIZIONARÍSM s.n. (Livr.) Atitudine de vizionar (**1**); caracter vizionar (**1**). [Pr.: *-zi-o-*] — **Vizionar** + suf. *-ism*.

VIZÍR, *viziri,* s.m. Nume dat miniştrilor (sau înalţilor dregători) din ţările musulmane. ✧ *Mare-vizir* = nume dat în Imperiul Otoman primului sfetnic al sultanului. — Din tc. **vezir.**

VIZIRÁT, *vizirate,* s.n. Funcţia de vizir; perioadă în care cineva exercita această funcţie. — Din fr. **vizirat.**

VIZIRÉSC, -EÁSCĂ, *vizireşti*, adj. (Înv.) Care aparţine vizirului, privitor la vizir. — **Vizir** + suf. *-esc*.

VIZITÁ, *vizitez*, vb. I. Tranz. **1.** A merge la cineva pentru a-l vedea (din prietenie, din datorie profesională etc.); a face cuiva o vizită. **2.** A se duce să vadă, să cunoască la faţa locului o localitate, un muzeu, un obiectiv etc. **3.** A inspecta, a controla; a cerceta, a examina cu atenţie şi la faţa locului. — Din fr. **visiter,** lat. **visitare.**

VIZITÁRE, *vizitări,* s.f. Acţiunea de *a vizita* şi rezultatul ei. — V. **vizita.**

VIZITATÓR, -OÁRE, *vizitatori, -oare*, s.m. şi f. **1.** Persoană care vizitează o localitate, un muzeu, o expoziţie etc. **2.** (Rar) Persoană care face cuiva o vizită. — **Vizita** + suf. *-tor*.

VÍZITĂ, *vizite*, s.f. **1.** Întrevedere cu caracter prietenesc sau de curtoazie la domiciliul unei persoane. ✧ *Carte de vizită* = bucată mică de carton, dreptunghiulară, pe care este scris numele unei persoane, profesia şi titlurile sale, adresa etc., şi pe care titularul o înmânează sau o trimite unor cunoscuţi, cu diverse prilejuri. ✧ Expr. *A fi în vizită cu cineva* = a avea relaţii de prietenie cu cineva, a-şi face vizite reciproc. **2.** Oficiu prestat de medicul care se deplasează la domiciliul unui bolnav sau care primeşte un pacient pentru consultaţie. ✦ Consultaţie medicală la patul bolnavului internat sau la domiciliul acestuia. ✧ *Vizită medicală* = control medical (periodic) făcut salariaţilor, elevilor etc. **3.** Deplasare la faţa locului într-o localitate, într-o regiune, la un obiectiv, cu scopul de a le cunoaşte, de a le controla etc. — Din fr. **visite.**

VIZITÍU, *vizitii,* s.m. **1.** Persoană care conduce caii la o trăsură, la o căruţă etc. **2.** (Art.) Numele popular al unei constelaţii din emisfera boreală, situată în apropiere de constelaţia Gemenilor. [Var.: (reg.) **vezetéu** s.m.] — Din magh. **vezető.**

VIZIÚNE, *viziuni,* s.f. **1.** Percepţie vizuală; imagine, reprezentare; *p. ext.* previziune. ✦ Vedenie, nălucire. **2.** Mod de a vedea, de a concepe sau de a considera lucrurile; părere, opinie. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **vision**. Cf. lat. v i s i o , - o n i s .

VIZÓN, (**1**) *vizoni,* s.m., (**2**) *vizoane*, s.n. **1.** S.m. Mamifer sălbatic carnivor asemănător cu nurca, dar de talie mai mare, cu blana preţioasă, care trăieşte în America de Nord *(Lutreola vison)*. **2.** S.n. Blana acestui animal. ✦ Haină confecţionată din blană de vizon (**1**). — Din fr. **vison.**

VIZÓR, *vizoare,* s.n. Dispozitiv la un aparat sau la un instrument optic care permite delimitarea după necesitate a câmpului vizual şi a liniei de vizare sau citirea indicaţiilor de pe o scară gradată. ✦ Vizetă. ✦ (La pl.) Ochelarii măştilor de gaze. — Din fr. **viseur.**

VIZUÁL, -Ă, *vizuali, -e,* adj. Care se referă la simţul văzului, care aparţine vederii; de vedere. ✧ *Tip vizual* = persoană cu o deosebită acuitate a percepţiilor obţinute prin văz. *Memorie vizuală* = memorie care reţine cu precădere imaginile văzute. *Rază* (sau *linie) vizuală* = linie dreaptă imaginară care uneşte ochiul observatorului cu obiectul observat. *Câmp vizual* = spaţiul cuprins de vedere când privirea este fixată asupra unui punct. [Pr.: *-zu-al*] — Din fr. **visuel,** lat. **visualis.**

VIZUALIZÁ, *vizualizez,* vb. I. Tranz. (Tehn.; despre aparate) A face posibilă observarea vizuală a fenomenului cercetat. [Pr.: *-zu-a-*] — Din fr. **visualiser.**

VIZUALIZÁRE, *vizualizări,* s.f. Acţiunea de *a vizualiza.* [Pr.: *-zu-a-*] — V. **vizualiza.**

VIZUÍNĂ, *vizuini,* s.f. **1.** Adăpost al unor animale sălbatice; vizunie. ✦ Fig. Ascunzătoare. **2.** Fig. Cocioabă, bordei. [Pl. şi: *vizuine*] — Cf. v i e z u r e .

VIZUNÍE, *vizunii,* s.f. (Pop.) Vizuină. — Din **vizuină.**

VLÁDNIC, -Ă, *vladnici, -ce,* adj. (Înv.) Puternic, solid, rezistent. — Et. nec.

VLÁGĂ s.f. Putere, forţă, vigoare; vlavie. — Din sl. **vlaga**.

VLÁH, -Ă s.m. şi f., adj. v. **valah.**

VLĂŞIŢĂ, *vlaşiţe,* s.f. (Bot.; reg.) Haşmă. — Din sb. **vlašac.**

VLÁVIE s.f. (Înv.) Vlagă. — Et. nec.

VLĂDÍCĂ, *vlădici,* s.m. **1.** Episcop. **2.** (Înv.) Stăpânitor, domn, principe. — Din sl. **vladika.**

VLĂGUÍ, *vlăguiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A epuiza sau a fi epuizat de puteri, a (se) slei, a (se) istovi. **2.** Tranz. A prelucra pielea într-o tăbăcărie. — **Vlagă** + suf. *-ui*.

VLĂGUÍT, -Ă, *vlăguiţi, -te*, adj. Ostenit, istovit, sleit de puteri. — V. **vlăgui.**

VLĂGUITÓR, -OÁRE, *vlăguitori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Istovitor. **2.** S.m. şi f. Muncitor care lucrează la prelucrarea pieilor într-o tăbăcărie. [Pr.: *-gu-i-*] — **Vlăgui** + suf. *-tor.*

VLĂJGÁN, *vlăjgani,* s.m. Tânăr înalt şi robust. — Cf. sb. v l a ž a n .

VLĂSTÁR, *vlăstare,* s.n. **1**. Lăstar. **2**. Fig. Urmaş, descendent (al unei familii). [Pl. şi: (m.) *vlăstari*] — Din ngr. **vlastári.**

VOAL, *voaluri,* s.n. **1**. Ţesătură fină (transparentă) de mătase, bumbac sau fibre sintetice, folosită pentru perdele, rochii, bluze etc.; bucată de ţesătură fină, rară, cu care femeile îşi acoperă capul sau faţa; văl. **2.** Înnegrire a unui material fotografic fotosensibil care apare după developare şi fixare, în urma unor iluminări difuze accidentale etc. — Din fr. **voile.**

VOALÁ, *voalez,* vb. I. **1.** Tranz. A acoperi cu un voal (**1**); a ascunde, a masca; *fig.* a înşela aparenţele. ✧ Refl. *Se voalează înainte de a pleca.* ✦ Refl. (Despre voce sau sunete) A-şi pierde sonoritatea şi limpezimea; a se estompa. **2.** Refl. (Despre unele materiale fotografice) A se strica, a se deprecia, a-şi pierde însuşirile din cauza voalului (**2**); a se înnegri. — Din fr. **voiler.**

VOALÁRE, *voalări,* s.f. Acţiunea de *a (se) voala* şi rezultatul ei. — V. **voala.**

VOALÁT, -Ă, *voalaţi, -te,* adj. Acoperit cu un voal (**1**); ascuns, umbrit. ✦ (Despre glas, sunete) Lipsit de sonoritate şi limpezime; stins, estompat. ✦ (Despre negative fotografice) Degradat prin producerea unui voal (**2**). — V. **voala.**

VOALÉTĂ, *voalete,* s.f. Țesătură în formă de rețea foarte fină, fixată la pălăriile de damă ca garnitură sau pentru a acoperi fața. — Din fr. **voilette.**

VOALÚRĂ, *voaluri,* s.f. **1**. Ansamblul velelor unei nave. **2**. Curbura suprafeței unei paraşute deschise; *p. ext.* pânza paraşutei. — Din fr. **voilure.**

VOBULATÓR, *vobulatoare,* s.n. Generator electronic care produce oscilații de amplitudine constantă, dar cu frecvență liniar variabilă în timp, în scopul măsurării caracteristicilor de amplitudine și frecvență. — Din engl. **wobbulator,** fr. **vobulateur.**

VOCABULÁR, *vocabulare,* s.n. **1**. Totalitatea cuvintelor unei limbi; lexic. ✧ *Vocabular activ* = totalitatea cuvintelor folosite în mod efectiv de cineva în exprimare și care variază de la o categorie de vorbitori la alta. *Vocabular pasiv* = totalitatea cuvintelor specifice unei limbi pe care vorbitorii le înțeleg, dar nu le utilizează (decât accidental). *Vocabular de bază* sau *fundamental* = fondul principal de cuvinte. *Vocabular secundar* = masa vocabularului (**1**). ✦ Totalitatea cuvintelor specifice unei anumite categorii sociale, unui anumit domeniu de activitate, unui anumit stil al limbii, unui scriitor sau vorbitor etc. **2**. (Înv.) Dicționar, de obicei de proporții mici; lexic, glosar. [Var.: (înv.) **vocabulárіu** s.n.] — Din fr. **vocabulaire,** lat. **vocabularium.**

VOCABULÁRIU s.n. v. **vocabular.**

VOCÁBULĂ, *vocabule,* s.f. Cuvânt, vorbă. — Din fr. **vocable,** lat. **vocabulum.**

VOCÁL, -Ă, *vocali, -e,* adj. Care aparține vocii, privitor la voce, care servește la formarea vocii. ✦ (Muz.) Executat cu vocea, cântat din gură. — Din fr. **vocal,** lat. **vocalis.**

VOCÁLĂ, *vocale,* s.f. (Fon.) Sunet al vorbirii la a cărui emitere curentul de aer sonor iese liber prin canalul fonator, fără să întâlnească niciun obstacol; semn grafic, literă care reprezintă un asemenea sunet. ✧ *Vocală neutră* = structură vocalică ce se caracterizează prin formanți situați la 500 Hz, 1500 Hz, 2500 Hz. — Din lat. **vocalis,** germ. **Vokal.**

VOCÁLIC, -Ă, *vocalici, -ce,* adj. Care aparține vocalelor, privitor la vocale. — Din fr. **vocalique.**

VOCALÍSM s.n. **1**. Sistem al vocalelor unei limbi, din punct de vedere fonetic și fonologic, într-un anumit moment al evoluției sale. **2**. Parte, capitol al foneticii istorice a unei limbi, care se ocupă cu studiul vocalelor. — Din fr. **vocalisme.**

VOCALIZÁ, *vocalizez,* vb. I. **1**. Tranz. și intranz. (Muz.) A executa vocalize. **2**. Refl. (Fon.; despre consoane) A trece de la valoarea de consoană la cea de vocală, a căpăta valoare de vocală. — Din fr. **vocaliser.**

VOCALIZÁRE, *vocalizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) vocaliza* și rezultatul ei. — V. **vocaliza.**

VOCALÍZĂ, *vocalize*, s.f. **1.** Formulă melodică de virtuozitate în partiturile pentru voci. **2.** Exercițiu tehnic de canto care se execută pe o vocală (de preferință *a*). — Din fr. **vocalise.**

VOCATÍV, *vocative*, s.n. (Gram.) Caz al declinării care exprimă adresarea, chemarea, invocația. — Din fr. **vocatif,** lat. **vocativus.**

VOCÁȚIE, *vocații,* s.f. **1.** Aptitudine, chemare, predispoziție pentru un anumit domeniu de activitate sau pentru o anumită profesie. **2.** (Jur.; în sintagma) *Vocație succesorală* = calitatea de a avea chemare la moștenire, fără a fi înlăturată de la aceasta de o altă persoană cu rang preferabil. [Var.: (înv.) **vocațiúne** s.f.] — Din fr. **vocation**, lat. **vocatio, -onis.**

VOCAȚIÚNE s.f. v. **vocație.**

VÓCE, *voci,* s.f. **1.** Facultate specifică omului de a emite sunete articulate; ansamblul sunetelor produse de vibrarea coardelor vocale umane; glas. ✧ Expr. *A ridica vocea* = a vorbi răstit. **2.** Însuşire a cuiva de a cânta frumos din gură. ✦ Registru de sunete muzicale, mai înalte sau mai profunde, în care cineva poate cânta. ✧ *Voce caldă* = voce în care predomină componentele de frecvență joasă, accentuate natural sau artificial. *Voce metalică* = voce dură, aspră, în care predomină componentele de frecvență înaltă. *Voce profesională* = voce care corespunde unor exigențe înalte, specifică cântăreților, actorilor, crainicilor. *Voce robot* = denumire dată vocilor lipsite de inflexiunile specifice vocii umane. *Voce sintetică* = voce produsă prin intermediul unui sintetizor de vorbire. **3.** Linie melodică încredințată fiecărui instrument dintr-o compoziție. — Din lat. **vox, vocis.**

VOCIFERÁ, *vociferez*, vb. I. Intranz. A vorbi cu voce ridicată. ✦ (Fam.) A face scandal, a țipa. — Din fr. **vocifére**r, lat. **vociferare.**

VOCIFERÁNT, -Ă, *vociferanți, -te,* s.m. și f. (Rar) Persoană care vociferează; scandalagiu. — Din fr. **vociférant.**

VOCIFERÁRE, *vociferări,* s.f. Acțiunea de *a vocifera* și rezultatul ei. — V. **vocifera.**

VOCODÉR[1], *vocodere,* s.n. Sistem electronic de telefonie, în care vorbirea este codificată și apoi reconstituită artificial, pentru a obține o inteligibilitate mărită. — Din fr. **vocoder.**

VOCÓDER[2] s.n. (Muz.) Instrument electronic de analiză-sinteză în timp real, folosit pentru generarea unor efecte sonore deosebite cum ar fi imitarea vorbirii de către instrumente muzicale clasice. — Din engl. **vocoder.**

VÓDĂ s.m. Titlu pe care îl purtau domnii Țărilor Române, adăugat de obicei după numele lor; domnitor; *p. ext.* principe, rege; persoană care avea acest titlu. ✦ Expr. *A nu-i păsa nici de vodă* = a nu se teme, a nu-i păsa de nimeni. *A mânca (din) pita lui vodă* = a fi slujbaș la stat. — Din sl. [voje]**voda.**

VÓDCĂ s.f. v. **votcă.**

VODEÁSĂ s.f. (Pop.) Soția voievodului; doamnă, crăiasă, voduleasă. — **Vodă** + suf. *-easă*.

VODÉR, *vodere,* s.n. Aparat electronic de producere a vocii artificiale, care utilizează chei similare acelora ale instrumentelor muzicale. — Din fr. **voder.**

VODEVÍL, *vodeviluri,* s.n. Specie de comedie uşoară sau de farsă (într-un act), în textul căreia sunt intercalate cuplete care se cântă pe melodii cunoscute și cu acompaniament orchestral. — Din fr. **vaudeville.**

VODEVILÉSC, -Ă, *vodevilești,* adj. În maniera vodevilului. — Din fr. **vaudevillesque.**

VODEVILÍST, *vodevilişti*, s.m. (Rar) Autor de vodeviluri. — Din fr. **vaudevilliste.**

VODULEÁSĂ s.f. (Pop.) Vodeasă. — **Vodă** + suf. *-uleasă*.

VÓGĂ s.f. Interes viu, dar trecător, provocat de o întâmplare, de o persoană etc.; modă. ✦ Faimă (trecătoare), renume. — Din fr. **vogue.**

VOI[1] pron. pers. 2 pl. **1.** (Înlocuiește numele persoanelor cărora li se adresează vorbitorul; la nominativ, are funcție de subiect, adesea marcând insistența asupra subiectului) *Voi să mergeți, nu ei*. **2.** (La dativ, în formele *vouă, vă, v-, vi,* are valoare posesivă) *Vouă vă place să călătoriți*. ✧ (Cu valoare de pronume de politețe, ținând locul pers. 2 sg.) *Domnule, vi se va comunica în scris*. ✧ Loc. adv. (La acuzativ) *La voi* = la casa voastră; în țara voastră de baștină. ✧ (În dativ sau în acuzativ, în forma *vi*, cu valoare de pronume reflexiv) *Mâncarea vi se va servi la 12.* **3.** (Cu valoare de dativ etic) *Acuși vi-l trimit*. **4.** (La acuzativ, în formele *vă, v-*) *Unde v-ați întâlnit?* ✧ (Cu valoare de pronume de politețe, ținând locul pers. 2 sg.) *Domnule președinte, vă rog, cerusem și eu cuvântul*. ✧ (Precedat de prepoziții, în forma *voi) Eu vă am numai pe voi*. **5.** (La vocativ, de obicei însoțind alt vocativ) *Voi, meșteri zidari*. [Forme gramaticale: dat. *vouă, vă, v-, vi*; acuz. *(pe) voi, vă*] — Lat. **vos.**

VOÍ[2], *voiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A fi hotărât, a fi decis să...; a avea de gând să..., a intenționa, a vrea. ✦ Intranz. (La imperativ) A avea voință neclintită, a stărui într-o acțiune. **2.** A fi de acord, a consimți, a primi. [Prez. ind. și: *voi*] — Probabil din **voie** (derivat regresiv). — Cf. sl. voliti.

VOI[3], *voiuri*, s.n. (Reg.) **1.** Rând de împletitură de papură sau de nuiele, într-o leasă sau în pereții unui pătul de păstrat porumb. **2.** Fâșie de pământ (arabil). — Et. nec.

VOIÁJ, *voiajuri*, s.n. Călătorie. [Pl. și: *voiaje*] — Din fr. **voyage.**

VOIAJÁ, *voiajez*, vb. I. Intranz. A călători. [Pr.: *vo-ia-*] — Din fr. **voyager.**

VOIAJÁT, -Ă, *voiajați, -te,* adj. Care a călătorit mult; umblat. [Pr.: *vo-ia-*] — V. **voiaja.**

VOIAJÓR, *voiajori,* s.m. **1.** (Și adjectival) Călător. **2.** Reprezentant al unei firme particulare, care vizitează diferite localități în căutare de beneficiari sau de furnizori; comis-voiajor. [Pr.: *vo-ia-*] — Din fr. **voyageur.**

VÓIE, *voi*, s.f. **1.** Voință, vrere, intenție. ✧ Loc. adv. *Cu voie* sau *cu voia* (cuiva) = intenționat, din proprie inițiativă, dinadins. *Fără (de) voie* sau *fără voia mea* (ori *ta, sa* etc.) = involuntar, neintenționat. *Peste voia...* = împotriva voinței cuiva. *De voie, de nevoie* sau *cu voie, fără voie* = vrând-nevrând. ✦ (Înv.; în sintagma) *Voie vegheată* = bunăvoință; *p. ext.* protecție, favoare. **2.** Dorință, plăcere, înclinație spre...; libertate (de a alege, de a opta), alegere. ✧ Loc. adv. *În* (sau, rar *la) voie* sau *în toată voia* = în largul lui, nestingherit. (Pop.) *În voia cea bună* = fără nicio grijă, fără teama de a greși. ✧ Expr. *Voia la dumneata ca la banul Ghica* = ești liber să faci ce vrei. *A-i fi* (cuiva) *voia (să...)* = a dori, a-i plăcea (să...). *A face pe voia cuiva* sau *a-i face cuiva pe voie* = a satisface dorința, plăcerea cuiva. *A-i fi cuiva pe voie* sau *a fi pe voia cuiva* = a-i fi cuiva pe plac. *A împlini voia cuiva (sau voile) cuiva* = a îndeplini dorințele sau poruncile cuiva. *A se lăsa* (sau *a umbla, a merge, a fi purtat) în voia cuiva* sau *a ceva* = a umbla, a se lăsa după dorința, după placul cuiva. *A fi la voia cuiva* = a fi la discreția cuiva. **3.** Poftă, dorință, chef. ✧ Expr. *A-i strica cuiva voia* = a indispune pe cineva. ✦ *Voie bună* (sau *rea)* = stare sufletească bună (sau rea). **4**. Permisiune, încuviințare, învoire; dispoziție. ✧ Loc. adv. *Cu voia (cuiva)* = cu aprobarea (cuiva). *Fără voie* sau *fără voia cuiva* = fără permisiune, fără încuviințarea cuiva. — Din sl. **volja.**

VOIEVÓD, *voievozi,* s.m. **1.** (În Evul Mediu) Titlu purtat de domnii Moldovei și Țării Românești, precum și de conducătorul Transilvaniei (sec. XII–1541); domn, vodă; *p. ext.* principe; persoană care avea acest titlu. **2.** (Înv.) Comandant de oaste; căpitan. ✦ (În credința ortodoxă creștină) Căpetenie a cetelor de îngeri. **3.** Mai-marele unei cetăți, al unui ținut; guvernator; *p. ext.* boier de rang mare. **4.** Căpetenie a unei cete sau a unui sălaș de țigani. [Var.: **voivód** s.m.] — Din sl. **vojevoda.**

VOIEVODÁL, -Ă, *voievodali, -e,* adj. Care aparține voievozilor, privitor la voievozi, din vremea voievozilor, făcut, creat de un voievod. [Var.: **voivodál, -ă** adj.] — **Voievod** + suf. *-al*.

VOIEVODÁT, *voievodate,* s.n. (În Evul Mediu în Țările Române) Teritoriu aflat sub autoritatea unui voievod. [Var.: **voivodát** s.n.] — **Voievod** + suf. *-at*.

VOIEVODEÁSĂ, *voievodese,* s.f. Soție de voievod. [Var.: **voivodeásă** s.f.] — **Voievod** + suf. *-easă*.

VOINÍC, -Ă, *voinici, -ce,* s.m., adj. **I.** S.m. **1.** Tânăr bine făcut, curajos, viteaz, îndrăzneț. ✧ *Voinic de codru* sau *voinicul codrului* = haiduc. **2.** Flăcău, fecior. **3.** (Înv.) Soldat, ostaș. **II.** Adj. Robust, viguros, vânjos. — Din bg., sb. **vojnik.**

VOINICÁȘ, *voinicași,* s.m. (Pop.) Voinicel. — **Voinic** + suf. *-aș*.

VOINICÉL, *voinicei,* s.m. **I.** (Adesea adjectival) Diminutiv al lui *voinic*; voinicaș. **II.** (Bot.) **1.** Crucea-voinicului. **2.** Varga-ciobanului. — **Voinic** + suf. *-el*.

VOINICÉSC, -EÁSCĂ, *voinicești,* adj., s.f. art. **I.** Adj. **1.** De voinic, vitejesc; *p. ext.* eroic, legendar. ✧ *Luptă voinicească* (și substantivat, f.) = luptă corp la corp; trântă. ✦ Viguros, zdravăn, puternic. **2.** De flăcău, de bărbat; bărbătesc. **3.** (Înv.) Ostășesc. **II.** S.f. art. **1.** Fel de a înota, care constă în întinderea alternativă a brațelor în lături, fără a da din picioare. **2.** Numele unui dans popular cu mișcare vioaie, însoțit de strigături la comandă și jucat de patru sau opt flăcăi; melodie după care se execută acest dans. — **Voinic** + suf. *-esc*.

VOINICÉȘTE adv. Cu curaj, cu bărbăție, vitejește; cu vigoare. ✧ Expr. *A înota voinicește* = a înota voinicească. — **Voinic** + suf. *-ește*.

VOINICÍ, *voinicesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Pop.) A face fapte vitejești. ✦ Refl. (Ir.) A face pe voinicul, a face pe grozavul; a se grozăvi. ✦ A haiduci. **2.** (Înv.) A fi ostaș; a se război. — Din **voinic.**

VOINICÍCĂ, *voinicele,* s.f. **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpină și frunze păroase și cu flori galbene așezate în ciorchini la vârful tulpinii *(Sisymbrium loeselii)*. **2.** Usturoiță. — **Voinic** + suf. *-ică*.

VOINICÍE, (**2**) *voinicii,* s.f. (Pop.) **1.** Vitejie, bărbăție. ✦ Haiducie. **2.** Faptă vitejească. **3.** Faptul de a fi voinic, robust, viguros; putere, forță, vigoare. — **Voinic** + suf. *-ie*.

VOINICÍME, *voinicimi,* s.f. (Pop.) Mulțime de voinici. — **Voinic** + suf. *-ime*.

VOINICÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a (se) voinici*; haiducie. — V. **voinici.**

VOINICÓS, -OÁSĂ, *voinicoși, -oase,* adj. (Rar) Bine făcut, voinic, puternic; chipeș, arătos; mândru. — **Voinic** + suf. *-os*.

VOINICÚȚ, -Ă, *voinicuți, -e*, s.m. și f. Diminutiv al lui *voinic.* — **Voinic** + suf. *-uț*.

VOÍNȚĂ, *voințe,* s.f. **1.** Funcție psihică caracterizată prin orientarea conștientă a omului spre realizarea unor scopuri și prin efortul depus pentru atingerea lor. ✦ Trăsătură de caracter definită prin decizie fermă și perseverență în învingerea obstacolelor. **2.** Ceea ce hotărăște cineva; hotărâre, decizie, voie. ✦ Învoire, consimțământ. **3.** Intenție, scop. **4.** Dorință, poftă, chef. — **Voi**[2] + suf. *-ință*.

VOIÓS, -OÁSĂ, *voioși,* *-oase,* adj. Plin de voie bună; bucuros, vesel, binedispus. — **Voie** + suf. *-os*.

VOIOȘÍE, *voioșii,* s.f. Voie bună, veselie, bună dispoziție. — **Voios** + suf. *-ie*.

VOÍRE, *voiri,* s.f. (Înv.) Voință — V. **voi**[2].

VOÍT, -Ă, *voiți, -te,* adj. Realizat în mod deliberat; făcut intenționat. — V. **voi**[2].

VOITÓR, -OÁRE, *voitori, -oare,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Care voiește, care dorește ceva. ✧ *Voitor de bine* (sau *de rău)* = care dorește binele (sau răul) cuiva. [Pr.: *vo-i*] — **Voi**[2] + suf. *-tor*.

VOIVÓD s.m. v. **voievod.**

VOIVODÁL, -Ă adj. v. **voievodal.**

VOIVODÁT s.n. v. **voievodat.**

VOIVODEÁSĂ s.f. v. **voievodeasă.**

VOLÁN, *volane,* s.n. **I.** Piesă de formă circulară care servește la efectuarea manuală a unor comenzi pe mașini-unelte, autovehicule etc. **II.** Fâșie de țesătură sau de dantelă încrețită sau plisată, care se aplică ca garnitură pe diferite obiecte de îmbrăcăminte, pe perdele, pe huse etc. — Din fr. **volant.**

VOLÁNT[1]**,** *volanți,* s.m. **1.** Roată, de obicei foarte grea, montată pe arborele motor al unor mașini cu piston, care servește ca element de reglare a mișcării și de uniformizare a turației. **2.** Piesă complexă din mecanismul mașinilor bătătoare în industria textilă, care, printr-o învârtire rapidă în interiorul unui înveliș, scarmănă bumbacul presat de valțul de alimentare. — Din fr. **volant.**

VOLÁNT[2]**, -Ă,** *volanți, -te,* adj. Desprins dintr-o unitate, detașabil; mobil. ✧ *Foaie volantă* = tipăritură pe o singură foaie care se difuzează în public ca manifest, ca afiș etc.; filă detașată dintr-un caiet, dintr-o carte etc. *Echipă volantă* = echipă mobilă care se deplasează cu ușurință, dintr-un loc de muncă în altul, după nevoie. *Bibliotecă volantă* = fond de cărți aparținând unei biblioteci și împrumutat unei instituții pentru folosință temporară. ✦ (Rar) Care poate zbura; care se poate menține în aer. — Din fr. **volant.**

VOLAPÜK s.n. Limbă artificială cu caracter internațional, creată mai ales pe baza elementelor germanice. — Din germ. **Volapük,** fr. **volapük.**

VOLATÍL, -Ă, *volatili, -e,* adj. (Despre lichide) Care se evaporă ușor la temperaturi obișnuite; volatilizabil. — Din fr. **volatil,** lat. **volatilis.**

VOLATILITÁTE s.f. Însușirea de a fi volatil. — Din fr. **volatilité.**

VOLATILIZÁ, *volatilizez,* vb. I. Refl. (Despre lichide volatile) A se evapora repede. ✦ Fig. A dispărea complet, fără urmă. — Din fr. **volatiliser.**

VOLATILIZÁBIL, -Ă, *volatilizabili, -e,* adj. Volatil. — Din fr. **volatilisable.**

VOLATILIZÁRE, *volatilizări*, s.f. Acțiunea de *a se volatiliza* și rezultatul ei; evaporare. — V. **volatiliza.**

VOLATILIZÁT, -Ă, *volatilizați, -te,* adj. Prefăcut în vapori; evaporat. — V. **volatiliza.**

VOLĂNÁȘ, *volănașe,* s.n. Diminutiv al lui *volan* (**II**). — **Volan** + suf. *-aș*.

VÓLBURĂ, *volburi,* s.f. **I. 1.** Vânt puternic cu vârtejuri; vârtej; *p. ext.* furtună. ✦ Trâmbă (de zăpadă, de nisip, de praf etc.), sul; învolburare. ✦ Fig. Tulburare, învălmășeală; gălăgie. **2.** Vârtej de apă; vâltoare, bulboană. **II.** Plantă erbacee cu tulpina subțire, târâtoare sau agățătoare, cu flori albe sau roz, având corola în formă de pâlnie; rochița-rândunicii, poala-rândunicii, poala-Maicii-Domnului, adormițele *(Convolvulus arvensis)*. [Var.: **hólbură, bólbură** s.f.] — Lat. ***volvula** (<*volvere*).

VOLBURÓS, -OÁSĂ, *voluburoși, -oase,* adj. Răsucit ca volbura (**II**); învârtejit, învolburat. — **Volbură** + suf. *-os*.

VÓLEI s.n. Joc sportiv practicat pe un teren dreptunghiular de două echipe adverse compuse din câte șase jucători, care aruncă o minge specială peste o plasă întinsă sus, în mijlocul terenului. [Var.: **vólei-bal** s.n.] — Din engl. **volley**[-ball].

VÓLEI-BAL s.n. v. **volei.**

VOLEIBALÍST, -Ă, *voleibaliști, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică voleiul, jucător de volei. — **Volei-bal** + suf. *-ist*.

VOLEIBALÍSTIC, -Ă, *voleibalistici, -ce*, adj. Referitor la volei, de volei. — **Volei-bal** + suf. *-istic.*

VOLENS NÓLENS adv. Vrând, nevrând. — Loc. lat.

VOLÉT[1]**,** *voleți,* s.m. **1.** Element mecanic mobil dispus la bordul de atac sau de scurgere al fiecărei aripi de avion și care servește la mărirea sustentației. **2.** Fiecare dintre elementele mecanice ale radiatorului unui motor de avion, care servește pentru reglarea circuitului aerodinamic de răcire al acestuia. [Pl. și: (n.) *voleturi*] — Din fr. **volet.**

VOLÉT[2]**,** *volete,* s.n. (Rar) Jaluzea, oblon. [Var.: **voléu** s.n.] — Din fr. **volet.**

VOLÉU[1]**,** *voleuri*, s.n. (Sport) Lovitură prin care mingea este expediată înainte ca ea să atingă pământul. — Din fr. **volée.**

VOLÉU[2] s.n. v. **volet**[2].

VOLIÉRĂ, *voliere*, s.f. Cușcă sau ansamblu de cuști de dimensiuni mari, confecționate din plasă de sârmă, în care se țin păsările în grădinile zoologice. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **volière.**

VOLINTÍR s.m. v. **voluntar.**

VOLINTIRÁȘ, *volintirași*, s.m. (Înv.) Diminutiv al lui *volintir*. — **Volintir** + suf. *-aș*.

VOLINTIRÉSC, -EÁSCĂ, *volintirești*, adj. (Înv.) De volintir. — **Volintir** + suf. *-esc*.

VOLINTIRÉȘTE adv. (Înv.) Ca volintirii. — **Volintir** + suf. *-ește*.

VOLINTIRÓI, *volintiroi,* s.m. (Înv.) Augmentativ al lui *volintir*. — **Volintir** + suf. *-oi*.

VOLITÍV, -Ă, *volitivi, -e,* adj. Volițional. — Din fr. **volitif.**

VOLIȚIONÁL, -Ă, *voliționali, -e,* adj. Care se referă la voință, care este determinat de voință; volitiv. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **volitionnel.**

VOLIȚIÚNE, *volițiuni*, s.f. (Psih.) Act de voință. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **volition.**

VÓLNIC, -Ă, *volnici, -ce,* adj. (Înv.) **1.** Liber; independent, autonom. **2.** Care se impune cu sila, care se face cu forța; arbitrar. — Din sl. **volĭnŭ.**

VOLNICÉȘTE adv. (Înv.) În mod liber, de bunăvoie. — **Volnic** + suf. *-ește*.

VOLNICÍ, *volnicesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Tranz. A lăsa liber, în voia lui; a elibera. **2.** Tranz. A îndreptăți; a împuternici, a îngădui. **3.** Refl. A se strădui, a-și da silința. — Din **volnic.**

VOLNICÍE, *volnicii,* s.f. (Înv.) **1.** Libertate, neatârnare, independență, autonomie. **2.** Autorizație; încuviințare; (concr.) act scris prin care se acordă un drept, o autorizație. — **Volnic** + suf. *-ie*.

VOLNICÍT, -Ă, *volniciți, -te,* adj. (Înv.) Lăsat liber; eliberat. — V. **volnici.**

VOLÓC, *voloace,* s.n. Plasă lungă de pescuit în apele mari, prevăzută la cele două capete cu câte un băț gros, ceea ce permite pescarului să o tragă prin apă și mai ales pe fundul apei. [Var.: **vológ** s.n.] — Din rus., ucr. **volok.**

VOLOCÉL, *volocele*, s.n. Diminutiv al lui *voloc*. — **Voloc** + suf. *-el*.

VOLÓG s.n. v. **voloc.**

VOLONTÍR s.m. v. **voluntar.**

VOLT, *volți*, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a tensiunii electrice, a tensiunii electromotoare și a diferenței de potențial, egală cu tensiunea de la capetele unui conductor care, străbătut de un curent de un amper, dezvoltă o putere de un watt. — Din fr. **volt.**

VOLTÁIC, -Ă, *voltaici, -ce,* adj. Care se referă la pila sau la bateria electrică inventată de Volta. ✧ *Arc voltaic* = arc electric. [Pr.: *-ta-ic*] — Din fr. **voltaïque.**

VOLTÁJ, *voltaje,* s.n. Tensiune electrică măsurată în volți. — Din fr. **voltage.**

VOLTAMÉTRU, *voltametre,* s.n. Aparat pentru studiul electrolizei, care permite determinarea intensității unui curent electric sau a cantității de electricitate prin măsurarea cantității de substanță depusă pe cale electrolitică. — Din fr. **voltamètre.**

VOLT-AMPÉR, *volt-amperi,* s.m. Unitate de măsură a puterii electromagnetice aparente a unui circuit electric de curent alternativ la capetele căruia tensiunea este de un volt și prin care trece un curent de un amper. [Scris și: *voltamper*] — Din fr. **voltampère.**

VOLTAMPERMÉTRU, *voltampermetre,* s.n. Instrument electric de măsură indicator, care cuprinde un voltmetru și un ampermetru într-o cutie comună, putând fi folosit succesiv ca voltmetru și ca ampermetru. — Din fr. **voltampèremètre.**

VÓLTĂ, *volte,* s.f. **1.** Mișcare în formă de cerc sau de arc de cerc. ✦ Fig. Schimbare (bruscă) de atitudine. ✦ (Scrimă) Mișcare (de rotație) făcută pentru a evita loviturile adversarului. **2.** Manevră de rotație executată de o ambarcațiune sau de o navă cu pânze pentru a face ca vântul să fie primit din celălalt bord. ✧ *Voltă*

în vânt = schimbare a direcției împotriva vântului. *Voltă sub vânt* = schimbare a direcției în sensul vântului. **3.** Semn care indică repetarea unui fragment muzical, de fiecare dată cu un alt sfârșit. — Din fr. **volte.**

VOLTÍJĂ, *voltije,* s.f. Încălecare și descălecare din fuga calului fără ajutorul scărilor. ✦ Călărie în picioare pe șa. — Din fr. **voltige.**

VOLTIJÓR, *voltijori,* s.m. Persoană care face voltije. ✦ Cal dresat pentru exerciții de voltijă. — Din fr. **voltigeur.**

VOLTMÉTRU, *voltmetre,* s.n. Instrument electric folosit pentru măsurarea tensiunii electrice și a tensiunii electromotoare, cu indicațiile scalei exprimate direct în volți sau în multiplii sau submultiplii voltului. ✧ *Voltmetru electronic* = aparat electronic pentru măsurarea tensiunii electrice. — Din fr. **voltmètre.**

VOLTÓL s.n. (Tehn.) Ulei voltolizat. — Din germ. **Voltöl.**

VOLTOLIZÁ, *voltolizez*, vb. I. Tranz. A îmbunătăți calitatea uleiurilor lubrifiante prin supunerea la acțiunea unor descărcări electrice de frecvențe și tensiuni înalte. — Din engl. **voltolize.**

VOLTOLIZÁRE s.f. Acțiunea de *a voltoliza*. — V. **voltoliza.**

VOLTOLIZÁT, -Ă, *voltolizați, -te,* adj. Care a fost supus operației de voltolizare. — V. **voltoliza.**

VOLÚBIL, -Ă, *volubili, -e,* adj. **1.** Care are ușurință și rapiditate în vorbire, care dispune de un debit verbal bogat, curgător și rapid; fluent, locvace; (despre manifestări ale oamenilor) mobil; prompt; spontan. **2.** (Despre unele plante) Care își răsucește tulpina în spirală în jurul unui arac, al unei sfori etc. — Din fr. **volubile,** lat. **volubilis.**

VOLUBILITÁTE s.f. **1.** Ușurință de a vorbi mult și repede; locvacitate. ✦ Spontaneitate; promptitudine. **2.** Proprietate a unor plante de a-și înfășura tulpina în jurul unui arac, al unei sfori etc. — Din fr. **volubilité,** lat. **volubilitas, -atis.**

VOLÚM, *volume,* s.n. **I. 1.** Spațiu pe care îl ocupă un corp. ✦ Număr care exprimă măsura unei mărimi tridimensionale. **2.** Masă de apă debitată de o fântână, de un izvor, un râu, un fluviu. **3.** Cantitate de bunuri economice; proporțiile unei activități. **4.** Forță, intensitate, amploare a sunetelor emise de o voce sau produse de un instrument muzical. ✦ Nivel de intensitate sonoră a semnalelor auditive în transmisiile de electrocomunicații. **II. 1.** Carte (legată sau broșată) având în genere mai mult de zece coli de tipar. **2.** Diviziune a unei lucrări editate în mai multe volume; tom. [Pl. și: (înv.) *volumuri*] — Din fr. **volume,** lat. **volumen, -inis.**

VOLUMÁȘ, *volumașe,* s.n. Diminutiv al lui *volum* (**II**). — **Volum** + suf *-aș*.

VOLUMÉTRIC, -Ă, *volumetrici, -ce,* adj. Referitor la volumul sau la determinarea volumului (**I**) unui corp. ✧ *Analiză volumetrică* = analiză pentru determinarea cantitativă a unei substanțe prin măsurarea volumului soluției etalonate folosite pentru titrare. — Din fr. **volumétrique.**

VOLUMETRÍE s.f. Capitol al chimiei analitice care se ocupă cu analizele volumetrice; titrimetrie. — Din fr. **volumétrie.**

VOLUMÉTRU, *volumetre,* s.n. Instrument electric pentru controlul nivelului semnalului audio într-o cale de transmisie. — Din fr. **volumètre.**

VOLUMINÓS, -OÁSĂ, *voluminoși, -oase*, adj. **1.** (Despre obiecte) Care ocupă mult loc în spațiu, cu volum mare; gros, cuprinzător, mare, întins. ✦ (Despre persoane) Corpolent, gras. **2.** (Despre cărți, caiete, dosare etc.) Care are file multe; gros. — Din fr. **volumineux.**

VOLUNTÁR, -Ă, *voluntari, -e,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. (Despre oameni și manifestările lor). **1.** Care acționează de bunăvoie, din proprie inițiativă, nesilit de nimeni, în mod conștient; (despre acțiuni) care se face de bunăvoie, fără constrângere. ✧ *Act voluntar* = acțiune săvârșită de cineva în mod conștient, voit. **2.** Care exprimă voință. **3.** Care își impune voința; autoritar. **II.** S.m. Persoană care cere să fie chemată sub arme fără a avea această obligație; *p. ext.* persoană care ia parte la o campanie militară din proprie inițiativă sau care se oferă să execute o misiune de luptă. ✦ Persoană care se oferă să facă un serviciu de bunăvoie și dezinteresat. [Var.: (**II**) (înv.) **volintír, volontír** s.m.] — Din fr. **volontaire,** lat. **voluntarius,** rus. **volentir.**

VOLUNTARIÁT s.n. **1.** Angajare în armată ca voluntar (**II**); durată a serviciului militar pe care îl face cineva ca voluntar. **2.** Activitate desfășurată în folosul altor persoane sau al societății fără a urmări un câștig material. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **volontariat** (după *voluntar)*.

VOLUNTARÍSM s.n. **1.** Doctrină potrivit căreia acțiunile noastre sunt legate de voință sau de liberul arbitru și nu de intelect sau de înclinațiile naturale. **2.** Concepție psihologică care atribuie proceselor voliționale rolul hotărâtor în viața psihică. — Din fr. **volontarisme** (după *voluntar).*

VOLUNTARÍST, -Ă, *voluntariști, -ste,* adj. Care aparține voluntarismului, privitor la voluntarism. — Din fr. **volontariste** (după *voluntar*).

VOLUPTÁTE, *voluptăți,* s.f. **1.** Plăcere mare a simțurilor, a trupului. **2.** Desfătare sufletească; încântare, satisfacție. — Din fr. **volupté,** lat. **voluptas, -atis.**

VOLUPTÓS, -OÁSĂ adj. v. **voluptuos.**

VOLUPTUÓS, -OÁSĂ, *voluptuoși, -oase,* adj. Care inspiră sau produce voluptate, plin de voluptate; care exprimă voluptate. [Var.: **voluptós, -oásă** adj.] — Din fr. **voluptueux,** lat. **voluptuosus.**

VOLÚTĂ, *volute,* s.f. (Arhit.) Ornament în formă de spirală, folosit la capitelurile coloanelor ionice, corintice și compozite; *p. gener.* ornament în spirală. — Din fr. **volute,** it. **voluta.**

VÓLVULUS s.n. Ocluzie intestinală provocată de o răsucire a intestinului subțire sau a colonului pelvian, care provoacă tulburări grave ale circulației, necroza peretelui intestinal etc. — Din fr. **volvulus.**

VOMÁ, *vomez,* vb. I. Tranz. A vomita, a vărsa, a borî. — Din fr. **vomir**. Cf. lat. v o m e r e .

VOMÁRE, *vomări,* s.f. Faptul de *a voma*. — V. **voma.**

VOMÁT, -Ă, *vomați, -te,* adj. Dat afară pe gură, debordat. — V. **voma.**

VÓMĂ, *vome,* s.f. Expulzare prin esofag și pe gură a conținutului stomacului, uneori și al intestinului subțire, provocată de contracțiile spastice ale diafragmei și ale mușchilor abdominali; vomare, vomitare, vomisment. — Din **voma** (derivat regresiv).

VOMÉR, *vomere,* s.n. Os lat, nepereche care alcătuiește scheletul osos al nasului și care desparte fosele nazale. — Din fr. **vomer.**

VÓMICĂ, *vomice,* adj. (În sintagma) *Nucă vomică* = semințele unui arbore *(Strychnos nux-vomica)* răspândit în zona tropicală, din care se extrag substanțe utilizate în industria farmaceutică (stricnina) și chimică. — Din fr. **vomique.**

VOMISMÉNT, *vomismente,* s.n. Vomitare, vomă. — Din fr. **vomissement.**

VOMITÁ, *vomít,* vb. I. Tranz. A da afară prin esofag și pe gură mâncarea ajunsă în stomac (și în intestinul subțire); a vărsa, a voma, a borî. — Din it., lat. **vomitare.**

VOMITÁRE, *vomitări,* s.f. Faptul de *a vomita*; vomă, vomisment. — V. **vomita.**

VOMITÍV, -Ă, *vomitivi, -e,* adj. Care provoacă vomitări. ✦ (Substantivat, n.) Medicament care are proprietatea de a provoca voma. — Din fr. **vomitif.**

VOMITÓRIU, *vomitorii,* s.n. (În Antichitatea romană) Loc pe unde ieșea lumea din circ după terminarea spectacolului. — Din lat. **vomitorium.**

VONICÉR, *voniceri,* s.m. Arbust cu ramurile în patru muchii și cu flori albe-verzui; salbă-moale *(Evonymus europaeus)*. — Et. nec.

VOPÁIȚĂ s.f. v. **văpaiță.**

VOPSEÁ, *vopsele,* s.f. **1.** Materie colorantă obținută prin suspensia unui pigment într-un lichid, folosită la colorarea diferitelor obiecte; boia, farbă. ✦ Spec. Culoare folosită în pictură. **2.** (Înv.) Culoare (a unui obiect); nuanță. [Pl. și: *vopseluri.* — Var.: (pop.) **văpseá, văpseálă** s.f.] — **Vopsi** + suf. *-eală*.

VOPSÍ, *vopsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A colora un obiect, acoperindu-i suprafața cu pensula sau prin stropire cu un strat de vopsea ori muindu-l într-o soluție colorantă și lăsându-l să se îmbibe; a colora un lichid punând în el o substanță colorantă; a boi. **2.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) stropi; a (se) păta; a (se) mânji; **3.** Refl. A se farda; a se machia, a se sulimeni. [Var.: (pop.) **văpsí** vb. IV] — Din bg. **vapsam.**

VOPSÍRE, *vopsiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) vopsi* și rezultatul ei; vopsit[1], boire, boit, boială. — V. **vopsi.**

VOPSÍT[1] s.n. Vopsire. — V. **vopsi.**

VOPSÍT[2], -Ă, *vopsiți, -te,* adj. Dat cu vopsea, colorat prin vopsire; boit. — V. **vopsi.**

VOPSITÓR, -OÁRE, *vopsitori, -oare*, s.m. și f. **1.** Persoană care se ocupă cu vopsitul[1]; boiangiu. **2.** (Reg.) Zugrav. — **Vopsi** + suf. *-tor*.

VOPSITORÍE, (**2**), *vopsitorii*, s.f. **1.** Meseria vopsitorului. **2.** Atelier sau secție industrială în care se execută vopsirea produselor sau a materialelor; boiangerie. — **Vopsitor** + suf. *-ie*.

VORÁCE, -CE, *voraci, -ce*, adj. Care mănâncă cu poftă exagerată, cu mare lăcomie, mâncăcios; lacom, gurmand. — Din fr. **vorace,** lat. **vorax, -acis.**

VORACITÁTE s.f. Poftă de mâncare exagerată; lăcomie. ✦ Fig. Cupiditate; aviditate. — Din fr. **voracité**, lat. **voracitas, -atis.**

VORBÁR, -Ă, *vorbari, -e,* adj. **1.** (Reg.) Vorbăreț. **2.** (Înv.) Dicționar. — **Vorbă** + suf. *-ar*.

VORBĂREȚ, -Ă, *vorbareți, -e,* adj. (Înv.) **1.** Vorbăreț. **2.** Fig. Expresiv, elocvent, grăitor. — **Vorbi** + suf. *-areț*.

VÓRBĂ, *vorbe,* s.f. **1.** Cuvânt. **2.** Șir de cuvinte care exprimă o cugetare; gând, idee exprimată prin cuvinte; spusă, zisă. ✧ Expr. *Auzi vorbă!* = ce spui! se poate? e posibil? *Ce vorbă!* = fără îndoială. *A avea o vorbă cu cineva* = a avea ceva de discutat cu cineva; a vrea să comunici un secret cuiva. *Cu vorba că...* = zicând că..., sub pretext că... *Vorbe de clacă* = flecăreală fără rost, fără miez. **3.** Expunere, istorisire, relatare. ✧ Expr. *Lasă vorba!* sau (eliptic) *vorba!* = tăcere! niciun cuvânt! *Ce mai (atâta) vorbă?* = ce să mai lungim discuția, să curmăm discuția. *A (nu) da* (cuiva) *pas la vorbă* = a (nu) lăsa cuiva posibilitatea să vorbească. **4.** Convorbire, conversație; discuție, taifas. ✧ Loc. adv. *Fără multă vorbă* = fără a crâcni, fără să protesteze. *Din două vorbe* = fără multă discuție; operativ, repede. *Din vorbă în vorbă* = din una în alta, din discuție în discuție. ✧ Expr. *A fi vorba de...* (sau *despre..., să...*) = a fi în discuție, a fi obiectul discuției..., a se vorbi de... *A-și face de vorbă cu cineva* = a găsi prilej de discuție cu cineva. *A avea de vorbă (cu cineva)* = a avea de discutat, de aranjat ceva (cu cineva). *Fie vorba între noi!* = ceea ce știm să rămână între noi, să nu afle nimeni. *Nici vorbă!* = **a)** negreșit, desigur; fără doar și poate; **b)** nici pomeneală. *Nu-i vorbă* (sau *mai e vorbă?)* = fără îndoială, firește, e de la sine înțeles. *Vorbă să fie!* = nu cred așa ceva, nici pomeneală. *A schimba vorba* = a schimba obiectul discuției. ✧ Compus: *vorbălungă* s.m. și f. = om flecar, palavragiu. ✦ Schimb de cuvinte în contradictoriu; neînțelegere, ceartă. **5.** Mod, fel de a vorbi, de a se exprima. *Vorba dulce mult aduce*. ✧ Expr. *Dacă ți-i vorba de-așa* sau *dacă așa ți-i vorba* = dacă așa stau lucrurile. **6.** Zicătoare, zicală, proverb, expresie. ✧ Expr. *Vorba ceea*, expresie

stereotipă folosită în povestire pentru a introduce o zicală, un proverb, cuvintele spuse de cineva etc. *Vorba cântecului* = așa cum se știe din bătrâni. **7.** Îndemn, sfat, învățătură. ✦ Părere, convingere; hotărâre. **8.** Promisiune, făgăduială; angajament. ✧ Expr. *Vorba-i vorbă* = cuvântul dat trebuie respectat, promisiunea dată e datorie curată. *A se ține de vorbă* = a-și respecta promisiunile, angajamentele. *A zice vorbă mare* = (mai ales în construcții negative) a se angaja solemn, a face o promisiune deosebită. **9.** Înțelegere, învoială; tocmeală; târguială. ✧ Loc. adv. *Din două vorbe* sau (rar) *dintr-o vorbă* = fără multă discuție, repede. ✧ Expr. (Pop.) *A face vorba* (sau *vorbele)* = a peți. *A-i face* (cuiva) *vorbă cu cineva* = a mijloci o întâlnire între un băiat și o fată (în vederea căsătoriei). *A fi în vorbă* = a fi în tratative pentru încheierea unei căsătorii, a unei afaceri etc. **10.** Zvon; veste, știre, informație. ✧ Expr. *A se face vorbă* = a se răspândi o știre, un zvon. *A spune* (cuiva) *două vorbe* = a comunica ceva cuiva. *A lăsa vorbă* = a lăsa o dispoziție, a anunța ceva înainte de a pleca undeva. *(Așa) umblă vorba* = (așa) se vorbește, (așa) se spune. *A trimite* (sau *a da) vorbă* = a transmite un mesaj. ✦ Bârfă, clevetire; calomnie. **11**. Grai, limbă. *Străin la vorbă*. — Cf. sl. d v o r ĭ b a .

VORBĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *vorbăreți, -e,* adj. (Adesea substantivat) Căruia îi place să vorbească mult; guraliv, limbut, vorbareț, vorbar. ✦ Fig. Expresiv. — **Vorbi** + suf. *-ăreț*.

VORBĂRÍE s.f. Vorbă multă, fără rost; pălăvrăgeală, trăncăneală, sporovăială, flecăreală, taifas. — **Vorbă** + suf. *-ărie*.

VORBÍ, *vorbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A avea facultatea de a articula cuvinte; a exprima prin cuvinte gânduri, sentimente, intenții; a spune, a zice, a grăi. ✧ Expr. *A vorbi în barbă* = a vorbi încet, a mormăi numai pentru sine. *A vorbi cu gura altuia* = a vorbi fără convingere, șovăielnic, evaziv. ✦ Tranz. A rosti cuvinte. ✧ Expr. *A vorbi vrute și nevrute* (sau *verzi și uscate, câte-n lună și-n stele)* = a vorbi multe și de toate; a flecări, a pălăvrăgi, a sporovăi. ✦ A se adresa cuiva. *Îi vorbesc și nu-mi răspunde*. ✦ A se exprima într-o anumită limbă. ✦ A-și spune cuvântul, a-și exprima voința. ✦ Fig. A face dovadă, a adeveri, a atesta, a confirma. *O imensă cantitate de fapte, care toate vorbesc în același sens*. ✦ Fig. A pleda în favoarea cuiva. **2.** Intranz. A sta de vorbă; a discuta; a comenta. **3.** Refl. recipr. și intranz. A se sfătui, a se învoi, a se înțelege. **4.** Intranz. A face o expunere; a ține un discurs. — Din **vorbă.**

VORBÍRE, *vorbiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a vorbi* și rezultatul ei; folosire a limbii în procesul de comunicare între membrii unei anumite colectivități; vorbit[1]. ✦ Limbaj. ✧ *Vorbire sintetică* = vorbire generată de un sintetizor de vorbire. ✦ Fel de a vorbi, mod de a se exprima. **2.** Limbă, grai. **3.** (Înv.) Cuvânt; mențiune. — V. **vorbi.**

VORBIȘOÁRĂ, *vorbișoare*, s.f. (Pop.) Vorbuliță. — **Vorbă** + suf. *-işoară*.

VORBÍT[1] s.n. Vorbire. — V. **vorbi.**

VORBÍT[2], -Ă, *vorbiți, -te*, adj. Care este exprimat prin cuvinte, rostit, exprimat, spus; *p. ext.* expus oral. ✧ *Limba vorbită* = limba folosită în mod curent, limba uzuală. — V. **vorbi.**

VORBITÓR, -OÁRE, *vorbitori, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **I.** Adj. **1.** Care vorbește; care folosește limbajul articulat. ✦ Care vorbește plăcut (și mult); vorbăreț, comunicativ. **2.** Evident, edificator, elocvent. **II.** S.m. și f. **1.** Persoană care vorbește, care folosește limbajul articulat. ✦ Persoană care povestește, care discută cu alții. **2.** Orator, conferențiar. **III.** S.n. Cameră specială destinată întrevederilor dintre o persoană aflată într-un internat, într-un cămin etc. și cineva venit din afară. — **Vorbi** + suf. *-tor* (**III** după fr. *parloir)*.

VORBULÍȚĂ, *vorbulițe,* s.f. Diminutiv al lui *vorbă*; vorbușoară, vorbișoară, vorbuță. — **Vorbă** + suf. *-uliță*.

VORBUȘOÁRĂ, *vorbușoare,* s.f. (Pop.) Vorbuliță. — **Vorbă** + suf. *-ușoară*.

VORBÚȚĂ, *vorbuțe,* s.f. (Reg.) Vorbuliță. — **Vorbă** + suf. *-uță*.

VÓRNIC, *vornici,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țările Române) Mare dregător din Sfatul domnesc, însărcinat cu supravegherea Curții, conducerea treburilor interne ale țării, având și atribuții judecătorești. ✧ *Mare vornic* (sau *vornic mare)* = cel dintâi boier din Divan, având sarcina de cârmuitor și de înalt judecător al Curții domnești și al întregii țări. *Vornic de Țara de Jos* (sau *de Sus)* = dregător cu rang de vornic (**1**) a cărui autoritate se exercita asupra unei jumătăți din țara Moldovei. ✦ Reprezentant al domniei în orașe, cu atribuții judecătorești. **2.** (Înv.) Primar al unui sat sau al unui târg. ✦ Funcționar în administrația comunelor rurale, însărcinat cu distribuirea corespondenței, convocarea sătenilor la adunări, anunțarea știrilor etc.; crainic, pristav, vornicel (**2**). **3.** Vornicel (**3**). — Din sl. **dvorĭnikŭ.**

VORNICEÁSĂ, *vornicese,* s.f. **1.** (Înv.) Soția vornicului (**1**); vorniciță (**1**). **2.** Prietena cea mai apropiată a miresei, având diverse atribuții cu ocazia ceremonialului nunții; drușcă, vorniciță (**2**). — **Vornic** + suf. *-easă*.

VORNICÉL, *vornicei,* s.m. **1.** Slujbaș subaltern al vornicului (**1**), însărcinat cu judecarea pricinilor mai mici de prin județe și sate. **2.** (Înv.) Vornic (**2**). **3.** Flăcău însărcinat cu poftirea și cinstirea oaspeților la nunțile țărănești, cu conducerea alaiului nunții, cu anunțarea darurilor și cu rostirea orației de nuntă; vornic (**3**). — **Vornic** + suf. *-el*.

VORNICÍ, *vornicesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Înv.) A îndeplini funcția de vornic (**1**). **2.** Tranz. (Pop.) A anunța la nuntă darurile primite de miri. — Din **vornic.**

VORNICÍE s.f. (Înv.) **1.** Demnitate, rang, funcție de vornic (**1**). ✦ Localul în care vornicul își exercita funcția. **2.** Funcția de primar la sat. ✦ Localul primăriei. — **Vornic** + suf. *-ie*.

VORNICÍȚĂ, *vornicițe,* s.f. **1.** (Înv.) Vorniceasă (**1**). **2.** Vorniceasă (**2**). — **Vornic** + suf. *-iță*.

VOROÁVĂ, *voroave,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Cuvânt, vorbă. **2.** Discuție, convorbire, conversație. **3.** Discurs. — Din **vorovi** (derivat regresiv).

VOROVÍ, *vorovesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Înv. și reg.) A vorbi. — Cf. ucr. h o v o r y t y.

VOROVÍRE, *voroviri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a vorovi* și rezultatul ei. — V. **vorovi.**

VORTICÉLĂ, *vorticele,* s.f. (La pl.) Gen de infuzori ciliați vibratili care trăiesc în ape dulci sau sărate; (și la sg.) infuzor din acest gen. — Din fr. **vorticelle.**

VOSCREÁSNĂ, *voscresne,* s.f. Cântare bisericească la utrenie, având ca temă Învierea lui Isus Hristos. — Cf. rus. v o s k r e s e n i e .

VOST, VOÁSTĂ pron. pos., adj. pron. pos. v. **vostru.**

VÓSTRU, VOÁSTRĂ, *voștri, voastre,* pron. pos, adj. pron. pos. (De obicei precedat de art. „al”, „a”, „ai”, „ale”). **I.** Pron. pos. **1.** (Înlocuiește numele obiectului posedat de persoana căreia i se adresează cineva și de un grup din care persoana respectivă face parte, precum și numele acestora) *Are o mașină ca a voastră*. **2.** (Pop.; mai ales la m. pl.; indică soțul, soția, familia, rudele persoanei căreia i se adresează cineva și ale persoanelor din același grup cu ea, înlocuind și numele acestora) *Când vin ai voștri acasă?* **3.** (Indică lucrurile personale, proprietatea, preocupările etc. persoanei căreia i se adresează cineva și ale persoanelor din același grup cu ea, înlocuind și numele acestora) *Mă întorc la ale voastre*. **II.** Adj. pron. pos. **1.** Care se află în posesiunea persoanei căreia i se adresează cineva și a unui grup din care persoana respectivă face parte, care este legat printr-o relație de proprietate cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte. *Casa voastră*. **2.** Care este legat printr-o relație cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte. *Picioarele voastre.* **3.** Care este legat printr-o relație de dependență cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte. *Gazda voastră. Strămoșii voștri*. **4.** Care este spus, săvârșit de persoana căreia i se adresează cineva și de grupul din care aceasta face parte. *Acțiunea voastră*. ✦ (Ca plural al modestiei) *Cartea voastră*. **5.** (Cu valoare obiectivă) *Vine în ajutorul vostru*. **6.** (Însoțește un termen reverențios de adresare) *Domnia Voastră.* [Var.: (reg.) **vost, voástă** pron. pos, adj. pron. pos.] — Lat. pop. **voster** (= *vester),* **vostra.**

VOT, *voturi*, s.n. **1.** Exprimare a opiniei cetățenilor unui stat în legătură cu alegerea reprezentanților lor în organele de conducere; opinie exprimată de membrii unei adunări constituite în legătură cu o candidatură, cu o propunere sau cu o hotărâre; adeziune dată în acest scop. ✧ *Vot de încredere* (sau *de neîncredere)* = vot prin care parlamentul aprobă (sau respinge) politica guvernului ori un act al acestuia. *Drept de vot* = drept al alegătorilor de a-și exprima voința pentru alegerea reprezentanților în organele reprezentative ale statului; sufragiu. **2.** Mod de adoptare a hotărârilor de către organele de stat, obștești etc. **3.** (În sintagma) *Vot de blam* = sancțiune prin care o colectivitate organizată își manifestă prin vot dezaprobarea față de o acțiune, de o atitudine etc. a unui membru al ei. — Din fr. **vote.**

VOTÁ, *votez,* vb. I. Intranz. A-și exprima prin vot (**1**) părerea asupra unei candidaturi, a unei hotărâri, a unei propuneri etc. ✦ Tranz. A alege pe cineva prin vot, a da cuiva votul. — Din fr. **voter.**

VOTÁNT, -Ă, *votanți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care votează. — Din fr. **votant.**

VOTÁRE, *votări,* s.f. Acțiunea de *a vota* și rezultatul ei; votație. — V. **vota.**

VOTÁȚIE, *votații*, s.f. (Înv.) Votare. — Din fr. **votation.**

VÓTCĂ, (**2**) *votci,* s.f. **1.** Băutură foarte tare, făcută din alcool de cereale și din apă cu duritate scăzută. **2.** (La pl.) Feluri, porții de votcă (**1**). [Var.: **vódcă, vútcă** s.f.] — Din rus. **vodka.**

VOTÍV, -Ă, *votivi, -e,* adj. (Despre inscripții) Care exprimă o făgăduință solemnă (față de divinitate); hărăzit, închinat divinității. ✧ *Tablou votiv* = fragment dintr-o pictură murală (bisericească) înfățișând pe ctitori, de obicei cu miniatura bisericii în mâini. — Din fr. **votif,** lat. **votivus.**

VOTRÍ, *votresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A peți. — Din **votru.**

VOTRÍE, *votrii,* s.f. (Reg.) Îndeletnicire de votru (**2**), faptă a votrului. — **Votru** + suf. *-ie*.

VÓTRU, *votri,* s.m. **1.** (Reg.) Persoană care mijlocește o căsătorie. **2.** (Înv.) Codoș, proxenet. — Cf. sl. v ŭ t r ĭ , v o t r ĭ .

VÓTUM s.n. **1.** Promisiune făcută zeilor. ✦ Rugăciune; ofrandă; cult, ceremonie (religioasă). **2.** Dorință, voie. — Din lat. **votum.**

VOZGLÁS, *vozglasuri*, s.n. Pasaj final al unei ectenii, cântat de preot cu glas tare; vozglașenie. — Din sl. **vŭzglasŭ.**

VOZGLAȘÉNIE, *vozglașenii,* s.f. (Bis.; înv.) Vozglas. — Din sl. **vŭzglašenije.**

VRÁBIE, *vrăbii,* s.f. Pasăre mică cu penele de culoare brună împestrițate cu negru, cu pântecele cenușiu, cu ciocul scurt, conic și cu coada trunchiată; vrăbete *(Passer domesticus)*. ✧ Expr. *A avea minte de vrabie*, se spune despre o persoană lipsită de judecată. *Vrabia-i tot pui (și ea moare de bătrână),* se spune despre o persoană care pare mai tânără decât este. — Din sl. **vrabiĭ.**

VRAC, *vracuri,* s.n. Mod de depozitare şi de transport în grămezi neordonate şi fără ambalaj al unor materiale sub formă de pulbere, granule sau bucăţi. — Et. nec.

VRACI, *vraci,* s.n. (Pop.) **1.** Doctor; tămăduitor. **2.** Vrăjitor. — Din sl. **vračĭ.**

VRAF, *vrafuri,* s.n. Teanc. ✦ Grămadă, maldăr, morman (de obicei de acelaşi fel aşezate în dezordine). [Var.: **vrav** s.n.] — Din sl. **vrahŭ.**

VRÁIŞTE s.f. Dezordine, neorânduială, harababură. ✦ (Adjectival) Care se află în dezordine, în neorânduială; fără stăpân, în voia sorţii; (despre uşi, ferestre) larg deschis; în lături. ✧ (Adverbial) *Lucruri aruncate vraişte*. [Pr.: *vraiş-*] — Cf. v r a f.

VRÁJĂ, *vrăji,* s.f. **1.** Acţiunea de *a vrăji* şi rezultatul ei; transformare miraculoasă a lucrurilor; mijloace magice folosite pentru aceasta; farmec, vrăjitorie. ✦ Descântec. **2.** Atmosferă de încântare, de farmec, de atracţie. ✧ Loc. adj. (Rar) *În vrajă* = care este vrăjit, care încântă. — Din sl. **vraža.**

VRÁJBĂ, *vrajbe,* s.f. Duşmănie, ură, vrăjmăşie, dezbinare, zâzanie; ceartă. — Din sl. **vražĭda.**

VRÁMIŢĂ s.f. v. **vraniţă.**

VRÁNĂ, *vrane,* s.f. **1.** Orificiu făcut într-un butoi pentru umplerea şi golirea acestuia. **2.** Parte a morii prin care curge făina. — Din bg. **vrana.**

VRÁNIŢĂ, *vraniţe,* s.f. (Reg.) Poartă de scânduri sau de nuiele împletite. [Var.: **vrámiţă** s.f.] — Din sb. **vratnica.**

VRÁV s.n. v. **vraf.**

VRĂBÉTE, *vrăbeţi,* s.m. (Pop.) Vrabie; bărbăţuşul vrabiei. [Var.: **vrăbéţ** s.m.] — Din bg. **vrabec**, sb. **vrabac.**

VRĂBÉŢ s.m. v. **vrăbete.**

VRĂBIÉR, *vrăbieri,* s.m. Persoană care prinde vrăbii; (ir.) vânător prost (care vânează numai vrăbii). [Pr.: *-bi-er*] — **Vrabie** + suf. *-er.*

VRĂBIOÁRĂ, *vrăbioare*, s.f. **1.** Vrăbiuţă. **2.** Bucată de carne de vită din regiunea şalelor; friptură preparată din această carne. [Pr.: *-bi-oa-*] — **Vrabie** + suf. *-ioară*.

VRĂBIÓI, *vrăbioi,* s.m. Bărbăţuşul vrabiei; vrabie mai mare. [Pr.: *-bi-oi*] — **Vrabie** + suf. *-oi*.

VRĂBIÚŢĂ, *vrăbiuţe,* s.f. Diminutiv al lui *vrabie*; vrăbioară (**1**). [Pr.: *-bi-u-*] — **Vrabie** + suf. *-uţă.*

VRĂCÍŢĂ, *vrăciţe,* s.f. (Înv.) Doftoroaie, vrăjitoare. — **Vraci** + suf. *-iţă*.

VRĂFUÍ, *vrăfuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A aşeza, a pune în vrafuri, în teancuri, în grămezi. ✦ A răvăşi. [Var.: **vrăvuí** vb. IV] — **Vraf** + suf. *-ui.*

VRĂJÁR, *vrăjari,* s.m. (Reg.) Prăjină, arac. — **Vrej** + suf. *-ar*.

VRĂJÍ, *vrăjesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A face vrăji. ✧ Expr. (Impers.) *A fi vrăjit* = a fi scris, ursit, predestinat. **2.** Tranz. A transforma în mod miraculos lucrurile înconjurătoare. **3.** Tranz. Fig. A încânta, a fermeca. ✦ Tranz. A descânta (**1**); a meni (**2**). — Din sl. **vražiti.**

VRĂJÍRE, *vrăjiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a vrăji* şi rezultatul ei. — V. **vrăji.**

VRĂJÍT, -Ă, *vrăjiţi, -te,* adj. **1.** Aflat sub puterea unei vrăji; fermecat. **2.** Fig. Plin de farmec; încântător, fermecător, atrăgător. — V. **vrăji.**

VRĂJITÓR, -OÁRE, *vrăjitori, -oare,* s.m. şi f. (Adesea fig.) Persoană care face vrăji (**1**), care se ocupă cu vrăjitoria. — **Vrăji** + suf. *-tor*.

VRĂJITOREÁSĂ, *vrăjitorese,* s.f. (Rar) Vrăjitoare. — **Vrăjitor** + suf. *-easă*.

VRĂJITORÉSC, -EÁSCĂ, *vrăjitoreşti,* adj. De vrăjitor; al vrăjitorului; care vrăjeşte. — **Vrăjitor** + suf. *-esc*.

VRĂJITORÍE, *vrăjitorii,* s.f. Faptul de a face vrăji; îndeletnicirea vrăjitorului. — **Vrăjitor** + suf. *-ie*.

VRĂJITÚRĂ, *vrăjituri,* s.f. (Pop.) Vrăjitorie, vrajă (**1**). — **Vrăji** + suf. *-tură*.

VRĂJMÁŞ, -Ă, *vrăjmaşi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Duşman; inamic. **2.** Adj. (Despre oameni) Duşmănos, învrăjbit. ✦ Rău, crud, câinos, hain. ✦ (Despre locuri, vreme etc.) Primejdios, potrivnic; cumplit, grozav. [Var.: **vrăşmáş, -ă** s.m. şi f., adj.] — Cf. v r a j b ă.

VRĂJMĂŞÉSC, -EÁSCĂ, *vrăjmăşeşti*, adj. (Rar) Vrăjmaş; al vrăjmaşului. — **Vrăjmaş** + suf. *-esc*.

VRĂJMĂŞÉŞTE adv. (Înv.) Cu vrăjmăşie; duşmănos. — **Vrăjmaş** + suf. *-eşte*.

VRĂJMĂŞÍ, *vrăjmăşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Înv.) A (se) duşmăni. — Din **vrăjmaş.**

VRĂJMĂŞÍE, *vrăjmăşii*, s.f. (Înv.) Duşmănie, ură. — **Vrăjmaş** + suf. *-ie*.

VRĂJMĂŞÓS, -OÁSĂ, *vrăjmăşoşi, -oase*, adj. (Înv.) Duşmănos; plin de ură, pizmaş. — **Vrăjmaş** + suf. *-os*.

VRĂŞMÁŞ, -Ă s.m. şi f., adj. v. **vrăjmaş.**

VRĂVUÍ vb. IV v. **vrăfui.**

VRÂNCEÁN, -Ă, *vrânceni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din judeţul Vrancea. **2.** Adj. Care aparţine judeţului Vrancea sau vrâncenilor (**1**), referitor la judeţul Vrancea ori la vrânceni. — **Vrancea** (n. pr.) + suf. *-ean*.

VRÂNCEÁNCĂ, *vrâncence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din judeţul Vrancea. — **Vrâncean** + suf. *-că*.

VRÁSTĂ[1] s.f. v. **vârstă**[1].

VRÁSTĂ[2] s.f. v. **vârstă**[2].

VRÁSTNIC, -Ă, adj. v. **vârstnic.**

VREA, *vreau,* vb. II. Tranz. **I.** (Urmat de o completivă directă cu verbul la conjunctiv sau, rar, de un infinitiv). **1.** A fi hotărât, a fi decis să...; a avea de gând să..., a voi, a intenţiona. ✧ Expr. *Vrea* (sau *va) să zică* = **a)** înseamnă, are semnificaţia de...; **b)** (cu valoare de conjuncţie) aşadar, deci. *Ce vrea* (sau *va) să zică asta?* = ce înseamnă, ce rost are? *Cum* (sau *ce) va vrea* = orice. **2.** A pretinde, a cere; a aştepta ceva de la cineva. **3**. A dori, a pofti; a-i plăcea ceva sau cineva. ✧ Loc. adv. *Pe vrute, pe nevrute* = indiferent dacă doreşte sau nu, vrând-nevrând. ✧ Expr. *Vrei, nu vrei* = de voie, de nevoie, fie că doreşti, fie că nu doreşti. *Vrei, nu vrei, bea Grigore agheazmă,* se spune despre cel care trebuie să îndeplinească ceva împotriva dorinţei sale. *Vrând-nevrând* = mai mult de silă decât de bunăvoie; constrâns de împrejurări. *A face tot ce vrea din* (sau *cu) cineva* = a avea mare influenţă asupra cuiva. ✦ Refl. A dori să fie, să devină ceva ori cineva. *Fiecare s-a vrut mai bun*. **4.** A consimţi, a primi, a se învoi, a fi de acord. **5.** (Mai ales în forma negativă) A putea, a fi în stare. *Focul nu vrea să ardă*. ✦ (Pop.) A fi gata, pe cale sau pe punctul de a... *Când vru să moară îşi chemă feciorii.* **II.** (Ca verb auxiliar, serveşte la formarea viitorului) *Mâine vei merge la teatru*. ✧ (Forma de pers. 3 sg. *va* se substituie tuturor persoanelor sg. şi pl. pentru formarea viitorului cu conjunctivul prez. al verbelor de conjugat) *Vestitor al unei vremi ce va să vie*. ✧ Expr. *Va să fiu* (sau *să fii* etc.) = trebuie să fiu (sau să fii etc.) [Prez. ind. şi: (**II**) *voi* (pop. *oi*), *vei* (pop. *ăi, ei, îi, i, oi)*, *va* (pop. *o, a), vom* (pop. *om)*, *veţi* (pop. *ăţi, eţi, oţi), vor* (pop. *or)*. — Var.: **vroí** vb. IV] — Lat. ***volere.**

VREASC, *vreascuri,* s.n. Creangă, ramură uscată şi desprinsă de pe copac. [Var.: **vréscur** s.n.] — Din sl. **chvrastŭ.**

VRÉDNIC, -Ă, *vrednici, -ce,* adj. **1.** Harnic, iute, cu rost la treabă. ✦ Capabil, destoinic. **2.** Demn de.., care merită să..., căruia i se cuvine pe drept ceva. ✧ Expr. (Reg.) *A fi vrednic* = a valora, a preţui. ✦ (Urmat de un conjunctiv sau de un infinitiv) Care este în stare, care posedă însuşirile necesare pentru a săvârşi ceva. — Din sl. **vrědĭnŭ.**

VREDNICÍ, *vrednicesc,* vb. IV. (Pop.) A se învrednici. ✦ Tranz. (Înv.) A merita. — Din **vrednic.**

VREDNICÍE, *vrednicii,* s.f. **1.** Calitatea de a fi vrednic; hărnicie, îndemânare; capacitate, pricepere. **2.** Faptă de merit, acţiune demnă de răsplată. ✦ Vitejie. **3.** Cinste. ✦ (Înv.) Demnitate. — **Vrednic** + suf. *-ie*.

VREJ, *vrejuri*, s.n. Tulpină a unor plante agăţătoare sau târâtoare; *p. ext.* lăstar. [Pl. şi: (m.) *vreji*] — Din bg. **vrež.**

VRÉME, (4, 5) *vremuri*, s.f. **I. 1.** Timp (**I**). **2**. Durată limitată de două întâmplări, evenimente etc. sau măsurată în ore, zile etc.; interval, perioadă, răstimp. *Am stat multă vreme în ploaie*. ✧ Loc. adv. *Cu vremea* = după un timp oarecare, cândva, odată şi odată, cu timpul. *Din vreme* = mai înainte, înainte de a fi prea târziu. *Din vreme în vreme* = din când în când, uneori; din timp în timp. *Toată vremea* = continuu, mereu, fără întrerupere. ✧ Loc. conj. *În vreme ce* (sau înv. *în vreme când)* = în timpul în care, pe când. ✧ Expr. *O vreme* = o perioadă de timp. *A-şi pierde* (sau *a-şi trece, a-şi omorî) vremea* = a-şi irosi timpul în zadar; a lenevi. *(În* sau *la) vremea mea* (ori *ta, lui* etc.) = (în) tinereţe, (în) floarea vârstei. *Acum mi-i* (sau *ţi-i* etc.) *vremea* = aceasta este vârsta când trebuie să mă bucur (ori să te bucuri etc.). ✦ Timp disponibil, răgaz. **3.** Timp (considerat) prielnic pentru desfăşurarea unei acţiuni; prilej, ocazie; moment. *Era vremea mesei*. ✧ Loc. adv. *Într-o vreme* = la un moment dat, cândva. *La vreme* = la timpul oportun, la momentul potrivit. *La vremea asta* = într-un moment (nepotrivit) al zilei sau al anului. *La vreme de...* = **a)** când se întâmplă, când e nevoie; **b)** în timpul... pe timp de... *Până* (sau *de) la o vreme* = până (sau de) la un moment dat. *La o vreme* = la un moment dat; într-un târziu. *Dintr-o vreme* sau *de la o vreme (încoace)* = începând de la un moment dat. ✧ Loc. adj. şi adv. *Fără (de) vreme* (sau *înainte de vreme)* = înainte de termen; prematur. ✧ Loc. conj. *De vreme ce* = din moment ce, deoarece, fiindcă. ✦ (În credinţele religioase) *Vremea de apoi* = viaţa viitoare; judecata din urmă. **4.** Perioadă determinată istoriceşte; epocă, veac, secol. ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *în) vremea aceea* (sau *acea vreme)* = pe atunci. *Pe vremuri* = odinioară, cândva, în trecut. *Din vremuri* = din timpurile vechi, din străbuni. *După vremuri* = în cursul veacurilor. ✧ Expr. *În negura vremii* = în trecutul îndepărtat. **5.** (La pl.) Stare de lucruri; împrejurări, circumstanţe, ocazii. **II.** Stare a atmosferei la un moment dat şi într-un loc anumit, determinată prin totalitatea elementelor meteorologice. [Pl. şi: *vremi*] — Din sl. **vrĕmen.**

VREMÉLNIC, -Ă, *vremelnici, -ce,* adj. De scurtă durată; temporar, trecător; instabil; efemer; vremelnicesc. ✦ Spec. Care are o viaţă efemeră. — **Vreme** + suf. *-elnic*.

VREMELNICÉSC, -EÁSCĂ, *vremelniceşti,* adj. (Înv.) Vremelnic. — **Vremelnic** + suf. *-esc*.

VREMELNICÉŞTE adv. (Înv.) În mod vremelnic. — **Vremelnic** + suf. *-eşte.*

VREMELNICÍE s.f. Însuşire a ceea ce este vremelnic, faptul de a fi trecător; existenţă efemeră. — **Vremelnic** + suf. *-ie*.

VREMUÍ, pers. 3 *vremuieşte*, vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. A fi, a se face vreme urâtă (cu ploaie, ninsoare, viscol). **2.** Intranz. şi refl. (Despre vreme) A trece, a se scurge. — **Vreme** + suf. *-ui.*

VREMUIÁLĂ, *vremuieli,* s.f. (Pop.) Vreme rea. — **Vremui** + suf *-eală*.

VREMUÍRE, *vremuiri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) vremui*. — V. **vremui.**

VREMÚŢĂ, *vremuţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *vreme* (**II**). — **Vreme** + suf. *-uţă*.

VREODÁTĂ adv. Mai de mult, cândva, odată; la un moment dat, în viitor. — **Vre**[o] + **odată**.

VREODINIOÁRĂ adv. (Înv.) Vreodată, cândva, odată. [Pr.: *-ni-oa-*] — **Vre**[o] + **odinioară.**

VRÉRE, *vreri,* s.f. Faptul de *a vrea*. **1.** Voință (**1**). **2.** Hotărâre, decizie. **3.** Dorință; poftă, plăcere. **4.** Intenție, scop. ✧ Loc. adv. *Fără (de) vrere* = involuntar. — V. **vrea.**

VRÉSCUR s.n. v. **vreasc.**

VRESCURÉL, *vrescurele,* s.n. Diminutiv al lui *vreasc*. — **Vreasc** + suf. *-urel*.

VREÚN, VREO adj. pron. nehot., pron. nehot. **I.** Adj. pron. nehot. **1.** Care este un (sau o) oarecare; careva. **2.** Aproximativ. ✦ (Cu valoare adverbială) Cam, circa. *Vreo doi*. ✧ Expr. *Vreo doi* (sau *două)* = câțiva (sau câteva). **II.** Pron. nehot. (În forma *vreunul, vreuna)* Cineva, oarecine, oarecare; careva. [Pr.: *vre-un.* — Var.: **vrun, vro** adj. pron. nehot., pron. nehot.] — Lat. ***vere-unus.**

VRÍE, *vrii*, s.f. Mișcare de răsucire a unui avion în jurul unei axe longitudinale în timpul coborârii și în condițiile pierderii de viteză. [Var.: **vrílă** s.f.] — Din fr. **vrille.**

VRÍLĂ s.f. v. **vrie.**

VROÍ vb. IV v. **vrea.**

VRUN, VRO adj. pron. nehot., pron. nehot. v. **vreun.**

VRÚTĂ, *vrute,* s.f. (Rar) Voință, vrere. ✧ Expr. *Vrute și nevrute* = vorbe goale, nimicuri, fleacuri, palavre, minciuni. — V. **vrea.**

VTÓRI num. ord. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, precedând un titlu sau un rang boieresc) Al doilea. *Vtori logofăt.* [Var.: **ftóri** num. ord.] — Din bg. **vtori.**

VUÍ, pers. 3 *vuiește*, vb. IV. Intranz. **1.** A produce un zgomot prelungit, puternic sau înăbușit; a vâjâi, a mugi, a fremăta, a hui, a țiui, a bubui. ✦ Spec. (Despre tunet) A bubui. ✦ Spec. (Despre foc sau despre obiecte care ard) A dudui; a țiui. ✦ Spec. (Despre sunete, instrumente muzicale etc.) A vibra puternic, a suna, a răsuna. *Buciumul vuiește*. ✦ Spec. (Despre obiecte lovite care virbează) A trosni, a pârâi, a hurui. ✦ (Despre oameni) A face gălăgie, zarvă, a vocifera; a fremăta. **2.** A se umple de sunete prelungi, puternice (și a le transmite prin ecou); a răsuna. — Onomatopee.

VUIÁLĂ, *vuieli,* s.f. (Rar) Vuiet. [Pr.: *vu-ia-*] — **Vui** + suf. *-eală*.

VÚIET, *vuiete,* s.n. **1.** Zgomot prelungit produs de diferite lucruri în mișcare sau în vibrație; vâjâit, muget, freamăt, foșnet, huiet. ✦ Spec. Zgomot înfundat, produs prin detunături repetate; bubuit, duduit, trosnet, pârâit. ✦ Spec. Zgomot produs de un vehicul în mers sau de o mașină în acțiune; huruit. ✦ Spec. Zgomot scurt, puternic, produs de lovirea unor obiecte de metal; zăngănit, zuruit. ✦ Spec. Sunet produs de unele instrumente muzicale sau de clopote. **2.** Zgomot mare, gălăgie, vacarm, larmă, vociferare. **3.** (Înv.) Zvon, știre; veste. **4.** (Rar) Ecou. — **Vui** + suf. *-et*.

VUIETÁ, pers. 3 *vúietă*, vb. I. Intranz. (Reg.) A vui; a vâjâi. ✦ A răsuna. [Pr.: *vu-ie-*] — Din **vuiet.**

VUIETOÁRE, *vuietori,* s.f. Arbust de munte, totdeauna verde, cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze având o dungă albă pe fața inferioară, cu flori mici trandafirii și cu fructe comestibile în formă de bobițe negre *(Empetrum nigrum)*. [Pr.: *vu-ie-*] — **Vuiet** + suf. *-oare*.

VUÍRE, *vuiri,* s.f. Faptul de *a vui*; vuit. — V. **vui.**

VUÍT s.n. Vuire; *spec.* suflare a vântului, vânt. — V. **vui.**

VUITÓR, -OÁRE, *vuitori, -oare,* adj. (Rar) Care vuiește. [Pr.: *vu-i-*] — **Vui** + suf. *-tor*.

VULCÁN, *vulcani,* s.m. **1.** Ridicătură muntoasă de formă conică, formată prin erupția la suprafața solului a lavei și a unor produse magmatice, având în centru o deschizătură largă. ✧ Expr. *A sta (ca) pe un vulcan* = a fi amenințat de o primejdie, de un pericol gata oricând să se dezlănțuie. ✦ Fig. Locul de unde poate porni o acțiune primejdioasă; stare de lucruri periculoasă sau amenințătoare; pericol iminent. **2.** (În sintagma) *Vulcan noroios* = ridicătură conică formată prin erupția la suprafața solului a unor gaze care antrenează apă și nămol. — Din it. **vulcano,** germ. **Vulkan.**

VULCÁNIC, -Ă, *vulcanici, -ce*, adj. **1.** Format prin acțiunea vulcanilor, de vulcan. **2.** Fig. Impetuos, nestăpânit, năvalnic; aprins. — Din it. **vulcanico,** fr. **volcanique.**

VULCANÍSM s.n. **1.** Totalitatea proceselor geologice legate de erupțiile vulcanice (**1**). **2.** Fig. Însușirea de a fi vulcanic (**2**); impetuozitate. — Din fr. **volcanisme** (după *vulcan)*.

VULCANÍT, *vulcanite*, s.n. Rocă eruptivă de origine vulcanică. — Din fr. **vulcanite.**

VULCANIZÁ, *vulcanizez,* vb. I. Tranz. A modifica structura cauciucului brut prin încălzire cu sulf (obținându-se astfel un produs de o mare elasticitate, insolubil în solvenții obișnuiți); a repara, a lipi un obiect de cauciuc cu ajutorul procedeului descris mai sus. — Din fr. **vulcaniser.**

VULCANIZÁRE, *vulcanizări,* s.f. Acțiunea de *a vulcaniza* și rezultatul ei. — V. **vulcaniza.**

VULCANIZÁT, -Ă, *vulcanizați, -te,* adj. Care a fost supus vulcanizării. — V. **vulcaniza.**

VULCANIZATÓR, -OÁRE, *vulcanizatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la vulcanizarea cauciucului. — **Vulcaniza** + suf. *-tor*.

VULCANOLÓG, -Ă, *vulcanologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în vulcanologie. — Din fr. **vulcanologue.**

VULCANOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul fenomenelor vulcanice, cu explicarea cauzelor, a modului de evoluție și a posibilităților de previziune a erupțiilor. — Din fr. **vulcanologie.**

VULG s.n. Popor, norod, plebe. — Din lat. **vulgus.**

VULGÁR, -Ă, *vulgari, -e,* adj. **1.** Ordinar, grosolan; josnic, mitocănesc. **2.** Lipsit de originalitate; comun, obișnuit, banal. ✧ (Mat.) *Logaritm vulgar* = logaritm zecimal. **3.** (Înv.; despre limbă) Vorbit de popor, popular. ✧ *Limba latină vulgară* = limba latină târzie, vorbită în provinciile Imperiului Roman; latina populară. **4.** Lipsit de suport științific; neștiințific. — Din fr. **vulgaire,** lat. **vulgaris.**

VULGARÍSM, *vulgarisme,* s.n. Expresie vulgară (**1**); cugetare vulgară. — Din fr. **vulgarisme.**

VULGARITÁTE, (**2**) *vulgarități,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este vulgar (**1**), lipsit de distincție; trivialitate, grosolănie. **2.** (Concr.; la pl.) Expresie vulgară (**1**), lucru, faptă vulgară. — Din fr. **vulgarité,** lat. **vulgaritas, -atis.**

VULGARIZÁ, *vulgarizez,* vb. I. **1.** Tranz. A face cunoscut mulțimii, a populariza, a răspândi (cunoștințe științifice, literare etc.). ✦ Refl. (Despre descoperiri, invenții) A deveni cunoscut, acceptat, utilizat pe scară largă. **2.** Tranz. A trata în mod simplist, a banaliza. **3.** Refl. A deveni vulgar (**1**). — Din fr. **vulgariser.**

VULGARIZÁRE, *vulgarizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) vulgariza* și rezultatul ei. — V. **vulgariza.**

VULGARIZATÓR, -OÁRE, *vulgarizatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care vulgarizează, care popularizează o știință, o artă etc. ✦ Persoană care dă o interpretare simplistă cunoștințelor pe care vrea să le popularizeze. — Din fr. **vulgarisateur.**

VULGÁTA s.f. Traducerea latină a Bibliei (Vechiul Testament din ebraică, iar Noul Testament din greacă), realizată de Sfântul Ieronim, declarată normativă și autentică la Conciliul din Trent, singura ce poate fi utilizată în lecturile publice, dispute, predici și interpretări; carte care conține această versiune. — Din lat. [versio] **Vulgata,** fr. **Vulgate.**

VULNERÁ, *vulnerez,* vb. I. Tranz. (Rar) A răni, a vătăma. — Din lat. **vulnerare.**

VULNERÁBIL, -Ă, *vulnerabili, -e*, adj. Care poate fi rănit. ✦ Fig. Care poate fi atacat ușor; care are părți slabe, defectuoase, criticabile. ✧ *Punct vulnerabil* = parte slabă a cuiva; punct sensibil, punct nevralgic. — Din fr. **vulnérable,** lat. **vulnerabilis.**

VULNERABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi vulnerabil. — Din fr. **vulnérabilité.**

VULPÁN, *vulpani,* s.m. (Pop.) Vulpoi (**1**). — **Vulpe** + suf. *-an*.

VULPĂRÉSC, -EÁSCĂ, *vulpărești,* adj. (Rar) Vulpesc (**1**). — **Vulpe** + suf. *-ăresc*.

VULPĂRÍE, *vulpării,* s.f. Mulțime de vulpi (**I 1**). ✦ Loc cu multe vizuini de vulpi. — **Vulpe** + suf. *-ărie*.

VÚLPE, *vulpi,* s.f. **I. 1.** Mamifer carnivor sălbatic, de mărimea unui câine, cu blana roșcată, cu coada lungă și stufoasă, cu urechile ascuțite și cu botul îngust; vulpoaică *(Vulpes vulpes)*. ✧ *Vulpe argintie* = specie de vulpe cu blana neagră cu luciu argintiu. ✧ Expr. *A avea ochi de vulpe* = a avea căutătura vicleană. *A tocmi vulpea din pădure* = a negocia un lucru pe care nu-l ai (la îndemână). ✦ Blana acestui animal. **2.** Fig. Persoană vicleană, șireată. **II. 1.** (Reg.) Dar în bani sau în vin pe care, după datina de la nunți, mirele, dacă este din alt sat, este obligat să-l dea flăcăilor din satul miresei. **2.** Soi de strugure cu ciorchinele lung, cu boabele rare, dulci, de culoare roșiatică. **3.** Ferestruică în acoperișul caselor țărănești, prin care iese fumul din pod. **4.** Compuse; (Iht.) *vulpe-de-mare* = vatos; (Zool.) *vulpea-deșertului* = fenec. [Var.: **húlpe** s.f.] — Lat. **vulpes.**

VULPÉNIE, *vulpenii,* s.f. Șiretlic, șiretenie, viclenie. — **Vulpe** + suf. *-enie*.

VULPÉSC, -EÁSCĂ, *vulpești,* adj. **1.** De vulpe (**1**); vulpăresc. **2.** Fig. Șiret, viclean, înșelător. — **Vulpe** + suf. *-esc*.

VULPÉȘTE adv. Ca vulpea (**I 1**); *fig.* șiret, perfid. — **Vulpe** + suf. *-ește*.

VULPIȘOÁRĂ, *vulpișoare,* s.f. Diminutiv al lui *vulpe* (**I 1**); vulpiță. — **Vulpe** + suf. *-işoară*.

VULPÍȚĂ, *vulpițe*, s.f. Vulpișoară. — **Vulpe** + suf. *-iță.*

VULPOÁICĂ, *vulpoaice,* s.f. **1.** Vulpe (**I 1**). **2.** Fig. Femeie vicleană. — **Vulpe** + suf. *-oaică.*

VULPÓI, *vulpoi,* s.m. **1.** Masculul vulpii; vulpan. **2.** Fig. Om viclean, șiret. — **Vulpe** + suf. *-oi*.

VULTÁN, *vultani,* s.m. (Pop.) Vultur (**1**). ✦ Fig. Om viteaz, voinic. [Var.: **hultán** s.m.] — Cf. v u l t u r.

VULTOÁRE s.f. v. **vâltoare.**

VÚLTUR, *vulturi,* s.m. **1.** Numele mai multor păsări răpitoare de zi, mari, cu ciocul lung, ascuțit și coroiat, cu aripi lungi și cu picioare puternice, cu gheare tari, care se hrănesc cu animale vii și cu stârvuri; vultan. ✧ *Ochi* (sau *privire) de vultur* = privire foarte ageră, pătrunzătoare. ✧ Compuse: *vultur-bărbos* sau *vultur-cu-barbă, vultur-negru* = vultur impunător, cu spatele brun-cenușiu, aripile negre, pântecele și pieptul galben-ruginiu; zăgan *(Gypaëtus barbatus); vultur-plesuv* = vultur cu gâtul gros, cu penele de culoare brun-închis, cea mai mare pasăre răpitoare din Europa *(Aegypius monachus)*; *vultur-pescar* = specie de vultur, de culoare brun-închis pe partea dorsală și albă pe partea ventrală, care se hrănește cu pește *(Pandion heliaëtus)*. ✦ Fig. Bărbat viteaz, curajos, măreț, falnic. **2.** Stindard

al legiunilor romane, înfățișând de obicei un vultur (**1**); figură simbolică reprezentând un vultur, pe stemele, monedele, pecețile sau steagurile unor țări. **3.** (Art.) Constelație boreală, situată la sud de constelația Lebedei și vizibilă vara. [Acc. și: *vultúr*] — Lat. **vultur, -uris.**

VULTURÁȘ, *vulturași,* s.m. Diminutiv al lui *vultur* (**1**); vulturel. — **Vultur** + suf. *-aș*.

VULTURÉL, *vulturei,* s.m. (Rar) Vulturaș. — **Vultur** + suf. *-el*.

VULTURÉSC, -EÁSCĂ, *vultureşti*, adj. De vultur (**1**); ca de vultur; *p. ext.* ager, sprinten; puternic; îndrăzneț, cutezător. — **Vultur** + suf. *-esc*.

VULTURÉȘTE adv. Ca vulturul (**1**), cu iuțeală, cu agerime de vultur; foarte repede; *p. ext.* în mod îndrăzneț, cutezător. — **Vultur** + suf. *-ește*.

VULTURÍCĂ, *vulturici,* s.f. (Rar) Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene-purpurii, cu tulpina fără frunze sau cu frunze mici, acoperite cu peri lungi *(Hieracium pilosella)*. — **Vultur** + suf. *-ică*.

VULTURÍȚĂ, *vulturițe,* s.f. (Rar) Vulturoaică. — **Vultur** + suf. *-iță*.

VULTUROÁICĂ, *vulturoaice,* s.f. Femela vulturului (**1**); vulturiță, vulturoaie. — **Vultur** + suf. *-oaică*.

VULTUROÁIE, *vulturoaie,* s.f. (Rar) Vulturoaică. [Pr.: *-roa-ie*] — **Vultur** + suf. *-oaie*.

VÚLVĂ, *vulve*, sf. Partea externă a organului genital feminin. — Din fr. **vulve,** lat. **vulva.**

VULVOÁRE s.f. v. **vâlvoare.**

VULVÓI adj. invar. v. **vâlvoi.**

VUM interj. Cuvânt care redă sunetul unui clopot cu timbru grav. — Onomatopee.

VUMÉTRU, *vumetre,* s.n. Aparat folosit pentru controlul modulației în sisteme de înregistrare, redare și transmitere a semnalelor audio. — Din fr. **vumètre.**

VUR interj. (Rar) Exclamație care exprimă durere sau regret; ah, vai. — Onomatopee.

VURT, *vurturi,* s.n. (Reg.) Rachiu slab, prost; poșircă. — Et. nec.

VÚRTĂ s.f. v. **hurtă.**

VÚTĂ, *vute,* s.f. (Constr.) Lucrare de zidărie în formă de boltă. — Din fr. **voûte.**

VUTCÁR, *vutcari,* s.m. (Pop.) Fabricant de votcă. — **Votcă** + suf. *-ar*.

VÚTCĂ s.f. v. **votcă.**

VUVÁR, *vuvari,* s.m. (Reg.) Muzicant care cântă din vuvă. — **Vuvă** + suf. *-ar*.

VÚVĂ, *vuve,* s.f (Reg). Dairea, tamburină. — Et. nec.

VUVUÍ, *vúvui,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A cânta cu vuva. **2.** (La pers. 3) A vâjâi, a vui; a zumzăi, a bâzâi. — **Vuvă** + suf. *-ui*.

VUVUÍT, *vuvuituri,* s.n. (Reg.) Faptul de *a vuvui*; vuiet, zumzet. — V. **vuvui.**

VUVUITOÁRE, *vuvuitori,* s.f. (Reg.) Dairea, tamburină. [Pr.: *-vu-i-*] — **Vuvui** + suf. *-toare*.

VUVUITÚRĂ, *vuvuituri,* s.f. (Reg.) Vuiet, zumzet. [Pr.: *-vu-i-*] — **Vuvui** + suf. *-tură*.

W

W, *w,* s.m. **1.** A douăzeci şi opta literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat prin această literă (având de obicei valoarea lui *v* sau a lui *u* semivocalic), care apare în neologisme internaţionale precum şi în nume proprii străine. [Pr.: *dublu ve, dublu vî.* — Pl. şi (**1,** n.) *w-uri*].

WAGNERIÁN, -Ă, *wagnerieni, -e,* adj. Referitor la muzica lui Wagner; care aparţine lui Wagner. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **wagnérien.**

WAGON-LIT, *wagon-lit-uri,* s.n. Vagon de dormit. [Pr.: *vagôlí*] — Cuv. fr.

WALHÁLLA s.f. (În mitologia germanică şi scandinavă) Lăcaşul zeilor unde erau găzduiţi eroii căzuţi pe câmpul de luptă. — Din germ. **Walhalla.**

WALKIE-TALKIE, *walkie-talkie,* s.n. (Tehn.) Aparat portabil de emisie-recepţie la mică distanţă; talkie-walkie. [Pr.: *ŭochitóchí*] — Cuv. engl.

WALKÍRIE, *walkirii,* s.f. (În mitologia germanică şi scandinavă) Mesagera lui Odin care hotăra soarta războaielor şi a combatanţilor, potrivit voinţei zeilor. — Din fr. **Walkyrie.**

WALKMAN®, *walkmenuri,* s.n. Minicasetofon la care audiţia se realizează cu ajutorul căştilor. [Pr.: *ŭócmen*] — Cuv. engl.

WARÁNT, *warante,* s.n. Recipisă eliberată celui care depune mărfuri în păstrarea unui magazin general, constituind titlu de proprietate asupra mărfurilor şi folosind ca hârtie de valoare şi la obţinerea de credit pe gaj. — Din fr., engl. **warrant.**

WARCÓPS s.n. (Text.) Ţeavă pe care se deapănă firul. — Din fr., engl. **warcops,** germ. **Warcops.**

WATER-BALÁST, *water-balasturi,* s.n. Tanc de apă situat în fundul dublu al unei nave, conţinând lestul lichid al acesteia. [Pr.: *ŭotăr-.* — Scris şi: *waterbalast*] — Din fr., engl. **water-ballast.**

WATERPOLO s.n. (Sport) Polo pe apă. [Pr.: *ŭotăr-*] — Cuv. engl.

WATT, *waţi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a puterii egală cu puterea care corespunde dezvoltării unei energii de un joule într-o secundă. — Din fr., engl. **watt.**

WATTMÉTRU, *wattmetre,* s.n. Instrument electric de măsură folosit pentru măsurarea (în waţi a) puterii electromagnetice dintr-un circuit electric. — Din fr. **wattmètre.**

WATT-ÓRĂ, *waţi-oră,* s.f. Unitate de măsură pentru energia electrică egală cu 3 600 de jouli. [Scris şi: *watt-oră.* — Pl. şi: *wattore*] — **Watt** + **oră** (după fr. *watt-heure).*

WATTORMÉTRU, *wattormetre,* s.n. Contor pentru măsurarea în waţi-oră a energiei electromagnetice care trece printr-un circuit. — Din fr. **watt-heuremètre.**

WATT-SECÚNDĂ, *waţi-secundă,* s.f. (Fiz.) Joule. [Scris şi: *watt-secundă.* — Pl. şi: *wattsecunde*] — Din fr. **wattseconde.**

WÉBER, *weberi,* s.m. Unitate de măsură, în sistemul internaţional, a fluxului magnetic. — Din fr. **weber.**

WEBERMÉTRU, *webermetre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea variaţiei fluxului magnetic. — Din germ. **Webermeter.**

WEEKEND, *weekenduri,* s.n. Sfârşit de săptămână (cuprinzând sâmbata şi duminica), destinat odihnei. [Pr.: *úíchend.* Scris şi: *week-end.* — Pl. şi: *week-end-uri*]. — Cuv. engl.

WEHRMACHT s.n. Denumire oficială dată în Germania forţelor armate ale celui de-al treilea Reich. [Pr.: *vérmaht*] — Cuv. germ.

WÉLTANSCHAUUNG s.n. Concepţie despre lume; fel de a privi lumea. [Pr.: *-şaung*] — Cuv. germ.

WÉSTERN, *westernuri,* s.n. Gen de film american evocând epoca cuceririi vestului în sec. XIX. [Pr.: *ŭéstărn, ŭestern*] — Din engl. **western.**

WESTFALIÁN, -Ă, *westfalieni, -e,* s.n., adj. **1.** Etajul superior al carboniferului mediu din vestul Europei, caracterizat prin importante zăcăminte de cărbuni. **2.** Care aparţine westfalianului (**1**), referitor la westfalian — Din fr. **westphalien.**

WHIG s.m. Nume dat adversarilor ducelui de York, organizaţi într-un partid care, după dezmembrare, la începutul sec. XIX, au intrat în Partidul Liberal englez. [Pr.: *ŭig*] — Cuv. engl.

WHISKY, *whisky-uri,* s.n. **1.** Băutură cu un mare procent de alcool obţinută prin distilarea cerealelor în condiţii speciale. **2.** Sortiment sau porţie de whisky (**1**). [Pr.: *ŭíschi*] — Cuv. engl.

WHITE-SPÍRIT s.n. Produs obţinut la distilarea petrolului brut, întrebuinţat ca solvent în vopsitorie şi în industria lacurilor. [Pr.: *ŭaĭt-spirit*] — Cuv. engl.

WÍDIA s.f. Metal dur obţinut din carburi metalice (de wolfram şi titan), folosit la acoperirea pieselor supuse uzurii, mai ales a tăişurilor sculelor de aşchiere a metalelor. — Din fr. **widia.**

WILLEMÍT s.n. Silicat natural de zinc, cristalizat, de obicei incolor, sticlos, din care se extrage zincul. — Din fr. **willémite.**

WILLY-WILLY s.m. (Met.) Ciclon tropical care se manifestă în nordul Australiei. [Pr.: *uíli-uíli*] — Cuv. engl.

WÍNDSURFING s.n. Sport constând în plutirea pe apă, stând în picioare pe o planşă prevăzută cu un catarg şi cu o mică velă. [Pr.: *ŭindsărfing*] — Din engl. **windsurfing**.

WÓLFRAM s.n. Element chimic, metal dur, cenuşiu-deschis (în stare compactă) sau cenuşiu-închis (sub formă de pulbere), lucios, folosit la fabricarea oţelurilor speciale şi a filamentelor pentru becuri electrice; tungsten. — Din germ. **Wolfram,** fr. **wolfram.**

WOLFRAMÁT, *wolframaţi,* s.m. (Chim.) Sare a acidului wolframic. — Din germ. **Wolframat.**

WOLFRÁMIC, -Ă, *wolframici, -ce,* adj. De wolfram, al wolframului. ✧ *Acid wolframic* = acid derivat din wolfram, existent sub formă de pulbere galbenă insolubilă în apă, preparat din soluţii de wolframaţi cu acizi. — **Wolfram** + suf. *-ic.*

WOLFRAMÍT s.n. Minereu din care se extrage wolframul. — Din germ. **Wolframit.**

WOOFER s.n. Difuzor special pentru redarea frecvenţelor joase. [Pr.: *úfăr*] — Cuv. engl.

WULFENÍT s.n. Minereu de plumb şi de molibden. — Din fr. **wulfénite,** germ. **Wulfenit.**

WURTZÍT s.n. Sulfură naturală de zinc. [Pr.: *vurţít*] — Din germ. **Wurtzit,** fr., engl. **wurtzite.**

X

X, *x,* s.m. **1.** A douăzeci şi noua literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă, care redă pe *cs* (la începutul cuvintelor sau în cuvinte ca „explozie", „expoziţie" etc.) sau pe *gz* (în cuvinte ca „exemplu", „examen" etc.). ✦ Simbol matematic pentru numărul 10 în sistemul roman de scriere a numerelor. ✦ (Fiz.; în sintagma) *Radiaţie* (sau *raze) X* = radiaţie de natură electromagnetică de mică lungime de undă, care impresionează placa fotografică. [Pr.: *ics.* — Pl. şi (**1,** n.) *x-uri*].

XANTÍNĂ s.f. Produs organic care se găseşte în urină, în sânge, în ceai, cafea etc. — Din fr. **xanthine.**

XANTINURÍE, *xantinurii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă de xantină în urină; cantitate de xantină prezentă în urină. — Din fr. **xanthinurie.**

XANTOCÍT, *xantocite,* s.n. (Biol.) Celulă (**1**) care conţine pigment galben. — Din fr. **xanthocyte.**

XANTOCROMÁTIC, -Ă, *xantocromatici, -ce,* adj. (Med.) Colorat în galben. — Din fr. **xanthochromatique.**

XANTOCROMÍE s.f. Colorаţie în galben până la maro a serului sângelui. — Din germ. **Xanthochromie,** fr. **xanthochromie.**

XANTODERMÍE, s.f. (Med.) Colorаţie galbenă a pielii. — Din fr. **xanthodermie.**

XANTOFÍLĂ, *xantofile,* s.f. Pigment care se găseşte în plante, alături de clorofilă şi de caroten, colorând toamna frunzele în galben-roşcat. — Din fr. **xanthophylle.**

XANTÓM, *xantoame,* s.n. Tumoare galbenă (sau roşcată) benignă pe piele. — Din germ. **Xanthom,** fr. **xanthome.**

XANTOMATÓZĂ, *xantomatoze,* s.f. Boală caracterizată prin creşterea colesterolului în sânge şi prin acumularea acestuia în piele sau în diverse organe sub forma unor noduli galbeni-portocalii. — Din fr. **xanthomatose.**

XANTOPSÍE s.f. Senzaţie anormală de colorаţie în galben a imaginilor vizuale. — Din fr. **xanthopsie.**

XENÍE, *xenii,* s.f. (Biol.) Fenomen de dublă fecundare specific plantelor angiosperme, realizat cu polen de la o mulţime de varietăţi ale speciei. — Din fr. **xénie,** engl. **xenia.**

XENOFÍL, -Ă, *xenofili, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care nutreşte simpatie faţă de străini sau faţă de ceea ce este străin. — Din fr. **xénophile.**

XENOFILÍE s.f. Simpatie faţă de tot ceea ce este străin. — Din fr. **xénophilie.**

XENOFÓB, -Ă, *xenofobi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care manifestă aversiune faţă de persoane de altă naţionalitate sau faţă de alte popoare. — Din fr. **xénophobe.**

XENOFOBÍE s.f. Atitudine de teamă, respingere şi ură faţă de persoanele străine de grupul etnic din care face parte subiectul. — Din fr. **xénophobie.**

XENOLÍT, *xenolite,* s.n. (Min.) Fragment de rocă străin de roca eruptivă în care se află. — Din fr. **xénolithe,** germ. **Xenolith,** engl. **xenolithe.**

XENOMÁN, -Ă, *xenomani, -e,* s.m. şi f. Persoană care are o preferinţă deosebită pentru străini şi pentru tot ceea ce provine de la ei. — Din fr. **xénomane.**

XENOMANÍE, *xenomanii,* s.f. Pasiune exagerată pentru tot ce este străin. — Din fr. **xénomanie.**

XENOMORFÍE s.f. Proprietate a unui mineral de a se prezenta şi sub altă formă decât cea obişnuită. — Din fr. **xénomorphie.**

XENÓN s.n. Element chimic din grupul gazelor nobile, incolor şi inodor, care se găseşte în atmosferă în cantităţi foarte mici. — Din fr. **xénon,** germ. **Xenon.**

XENOPATÍE, *xenopatii,* s.f. (Med.) Delir în care bolnavul e convins că o persoană acţionează asupra sa (de la distanţă) prin sugestie, hipnoză etc. — Din fr. **xénopathie.**

XÉRES s.n. Vin de calitate superioară, cu aromă şi buchet specific, originar din Spania. [Pr.: *he-*] — Din sp. **xerex,** fr. **xérès**.

XEROCÓPIE, *xerocopii,* s.f. Copie făcută la xerox. — Din fr. **xérocopie,** it. **xerocopia.**

XERODERMÍE, *xerodermii,* s.f. Boală de piele caracterizată prin uscăciunea pielii din cauza creşterii stratului cornos al epidermei şi a scăderii secreţiilor cutanate. — Din fr. **xérodermie.**

XEROFÁG, -Ă, *xerofagi, -ge,* adj. Care se hrăneşte cu alimente uscate. — Din fr. **xérophage.**

XEROFAGÍE s.f. Regim de alimentaţie vegetariană care are la bază alimente uscate, seci. — Din fr. **xérophagie.**

XEROFÍLĂ, *xerofile,* adj., s.f. (Bot.) Xerofită. — Din fr. **xérophile.**

XEROFÍTĂ, *xerofite,* s.f., adj. (Plantă) care este adaptată pentru a trăi într-un mediu cu umiditate scăzută; xerofilă. — Din fr. **xérophyte.**

XEROFÓRM s.n. Substanţă medicamentoasă care se prezintă sub formă de pulbere galbenă, întrebuinţată ca antibiotic (intestinal). — Din fr. **xéroforme.**

XEROFTALMÍE, *xeroftalmii,* s.f. (Med.) Xeroză. — Din fr. **xérophtalmie.**

XEROGÉL, *xerogeluri,* s.n. Material obţinut prin uscarea gelurilor. — Din fr. **xérogel,** germ. **Xerogel,** engl. **xerogel.**

XEROGRAFÍE, *xerografii,* s.f. Procedeu de fotografiere folosit pentru reproducerea unor imagini şi documente, bazat pe impresionarea unei plăci electrizate acoperite cu un strat de material sensibil la lumină. — Din germ. **Xerographie,** fr. **xérographie.**

XEROMÓRF, -Ă, *xeromorfi, -e,* adj. (Bot.; despre unele plante) Adaptat la secetă. — Din germ. **xeromorph.**

XEROMORFÍSM s.n. Totalitatea particularităţilor morfoanatomice legate de rezistenţa la secetă a xerofitelor. — Din fr. **xéromorphisme.**

XÉROX®, *xeroxuri,* s.n. Aparat de reprodus şi de multiplicat, bazat pe xerografie. ✦ P. restr. Copie obţinută cu un astfel de aparat. — Denumire comercială.

XEROXÁ, *xeroxez,* vb. I. Tranz. A multiplica cu ajutorul xeroxului. — Din **xerox.**

XEROXÁRE, *xeroxări,* s.f. Acţiunea de *a xeroxa* şi rezultatul ei. — V. **xeroxa.**

XEROXÁT, -Ă, *xeroxaţi, -te,* adj. Care a fost multiplicat cu ajutorul xeroxului. — V. **xeroxa.**

XERÓZĂ, *xeroze,* s.f. Boală de ochi caracterizată prin uscarea şi contractarea conjunctivei, prin dispariţia secreţiei lacrimale şi opacifierea corneei, care, în unele cazuri, devine albă; xeroftalmie. — Din fr. **xérose.**

XIFOÍD, *xifoide,* s.n. Cartilaj de forma unui vârf de sabie, care formează extremitatea inferioară a osului stern. ✧ (Adjectival) *Cartilaj xifoid.* — Din fr. **xiphoïde.**

XILÁN, *xilani,* s.m. Polizaharidă care se găseşte în celulele lignificate ale lemnului, în paie etc. — Din fr. **xylane,** germ. **Xylan,** engl. **xylan.**

XILÉM s.n. (Bot.) Ţesut lemnos alcătuit din vase lemnoase. — Din fr. **xylème,** germ. **Xylem.**

XILÉN, *xileni,* s.m. Hidrocarbură lichidă care se găseşte în gudronul de huilă sau în unele fracţiuni de ţiţei şi care se foloseşte ca solvent în industria lacurilor, a coloranţilor, a cauciucului etc. — Din fr. **xylène.**

XILIDÍNĂ, *xilidine,* s.f. (Chim.) Amină obţinută din xilen folosită la fabricarea unor coloranţi. — Din fr. **xylidine.**

XILOFÁG, -Ă, *xilofagi, -ge,* adj. (Despre unele insecte) Care se hrăneşte cu lemn, care roade lemnul. — Din fr. **xylophage.**

XILOFÓN, *xilofoane,* s.n. Instrument muzical de percuţie, alcătuit dintr-un sistem de plăci de lemn acordate diferit, care vibrează şi emit sunete când sunt lovite cu nişte ciocănele de lemn, de sticlă sau de metal. — Din fr. **xylophone.**

XILOFONÍST, -Ă, *xilofonişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la xilofon. — **Xilofon** + suf. *-ist.*

XILOGRÁF, -Ă, *xilografi, -e,* s.m. şi f. Lucrător care execută clişee de tipar gravate în lemn; gravor în lemn. — Din fr. **xylographe.**

XILOGRÁFIC, -Ă, *xilografici, -ce,* adj. Care aparţine xilografiei, privitor la xilografie, obţinut prin xilografie. — Din fr. **xylographique.**

XILOGRAFÍE, (**2**) *xilografii,* s.f. **1.** Procedeu tipografic la care se folosesc forme de tipar gravate în lemn; arta de a grava în lemn. **2.** Clișeu tipografic gravat în lemn. — Din fr. **xylographie.**

XILOGRAVÚRĂ, (**4**) *xilogravuri,* s.f. **1.** Totalitatea procedeelor necesare producerii formei de tipar pentru xilografie; formă de tipar obținută printr-un astfel de procedeu. **2.** Procedeu de gravură care constă din săparea unui desen pe o placă de lemn și imprimarea lui pe hârtie. **3.** Arta de a grava în lemn. **4.** Clișeu gravat în lemn; stampă executată cu un astfel de clișeu. — Din fr. **xylogravure.**

XILOÍD, -Ă, *xiloizi, -de,* adj. (Despre materiale) Care este de natură lemnoasă sau prezintă o structură asemănătoare cu aceea a lemnului. — Din fr. **xyloïde.**

XILOLÍT, (**2**) *xilolite,* s.n. **1.** Amestec de rumeguș de lemn și clorură de magneziu, colorat cu pigmenți minerali, folosit mai ales la fabricarea cabinelor de nave. **2.** (La pl.) Sorturi de xilolit (**1**). [Pl. și: *xilolituri*] — Din germ. **Xylolith.**

XILOLITOGRAFÍE s.f. (Tipogr.) Procedeu de tipar litografic la care forma de tipar se execută pe o placă de lemn. — Din fr. **xylolithographie,** germ. **Xylolithographie.**

XILOTIPÍE s.f. (Tipogr.) Procedeu de tipar folosit la reproducerea structurii lemnului din care se prepară forma de tipar. — Din germ. **Xylotypie.**

XILÓZĂ s.f. (Chim.) Monozaharidă care se găsește în lemn, în paie etc. — Din fr. **xylose.**

Y

Y, *y,* s.m. **1.** A treizecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă, având în general diverse valori ale lui *i,* care apare în neologisme internaționale și în nume proprii străine. [Pr.: *igrec.* — Pl. și (**1,** n.) *y-uri*].

YÁLĂ, *yale,* s.f. Broască (**III**) de siguranță. — Denumire comercială.

YANKÉU, *yankei,* s.m. Nume dat, începând cu sec. XVII, locuitorilor din nord-estul SUA; *p. gener.* cetățean al SUA — Din engl. **yankee.**

YARD, *yarzi,* s.m. Unitate de măsură engleză pentru lungime, egală cu 0,914399 m. — Din engl. **yard.**

YEMENÍT, -Ă, *yemeniți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Yemenului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Yemenului sau yemeniților (**1**), privitor la Yemen ori la yemeniți. — Din fr. **yéménite.**

YEN, *yeni,* s.m. Unitate monetară în Japonia. — Din engl., fr. **yen.**

YÉSMAN, *yesmeni,* s.m. Persoană care aprobă fără discernământ părerea celor din jur; oportunist. [Pr.: *-men*]. — Cuv. engl.

YÓGA s.f. Școală filosofică indiană fondată la începutul milen. I, care urmărește adâncirea autocunoașterii eului în scopul eliberării lui de viața materială și al contopirii cu spiritul universal; *p. ext.* ansamblu de exerciții care duc la stăpânirea deplină a organismului uman prin încetinirea la maximum a respirației, a bătăilor inimii și prin realizarea stării de insensibilizate totală. — Din engl., fr. **yoga.**

YOGHÍN, *yoghini,* s.m. Adept al filosofiei yoga; *p. ext.* persoană care practică exerciții yoga. [Var.: **yogín** s.m.] — Din fr. **yogin,** engl. **yogi.**

YOGHÍST, -Ă, *yoghiști, -ste,* s.m. și f., adj. (Rar) Yoghin. — **Yoga** + suf. *-ist.*

YOGÍN s.m. v. **yoghin.**

YORK n.pr. n. Denumire dată mai multor rase de porci de culoare albă, originare din Anglia. — Cuv. engl.

YTÉRBIU s.n. Element chimic din familia pământurilor rare. — Din fr. **ytterbium.**

ÝTRIU s.n. Element chimic asemănător cu elementele din familia pământurilor rare. — Din fr. **yttrium.**

YUAN, *yuani,* s.m. Unitate monetară în China. — Din germ. **Yuan**.

YÚCCA s.f. (Bot.) Plantă din fam. liliacee aclimatizată în zonele temperate unde se cultivă ca plantă ornamentală. ✦ P. restr. Fibră textilă obținută din această plantă. — Din engl., fr. **yucca.**

Z

Z, *z,* s.m. **1.** A treizeci şi una literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană fricativă dentală sonoră). [Pr.: *ze, zî.* — Pl. şi: (**1,** n) *z-uri*]

ZA[1] prep. (Înv.) De, de la; la. — Din sl. **za.**

ZA[2]**,** *zale,* s.f. **1.** Fiecare dintre ochiurile unui lanţ; *p. gener.* (la pl.) lanţ. ✦ Lănţişor de metal folosit uneori ca podoabă. ✦ Cusătură în formă de lănţişor, executată de obicei la broderii. **2.** (La pl.) Împletitură din inele mici de fier legate unul de altul; *p. ext.* armură făcută din această împletitură, pe care o purtau războinicii în Antichitate şi în Evul Mediu, spre a se apăra de loviturile duşmanilor. [Var.: (reg.) **zálă, zea** s.f.] — Cf. ngr. z á v a.

ZABÉT s.m. (Înv.) Guvernator; *p. ext.* autoritate, stăpânire. — Din tc. **zabıt.**

ZABRÁC s.n. (Înv.) **1.** Mustrare aspră; ocară. **2.** Încercare grea; primejdie. — Cf. rus. z a b r a k.

ZÁBRĂ, *zabre,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina pubescentă şi cu flori purpurii *(Galeopsis pubescens).* — Cf. z e b r ă.

ZACHERLÍNĂ s.f. Numele unui insecticid folosit în trecut. — Et. nec.

ZACÚSCĂ, (**2**) *zacuşte,* s.f. **1.** Gustare, aperitiv; *spec.* preparat culinar făcut din vinete, gogoşari, ceapă etc. ori din peşte cu garnitură de legume. **2.** (La pl.) Sorturi de zacuscă (**1**). — Din rus. **zakuska.**

ZADÁR s.n. (Înv.) Inutilitate, zădărnicie. ✧ Loc. adv. *În zadar* = degeaba, fără folos, zadarnic, în deşert, în van. [Var.: **zădár** s.n.] — Din sl. **za darŭ.**

ZADÁRNIC, -Ă, *zadarnici, -ce,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este fără folos, fără rost, nefolositor, inutil. **2.** (Înv.) Vanitos, trufaş, îngâmfat. [Var.: **zădárnic, -ă** adj.] — **Zadar** + suf. *-nic.*

ZÁDĂ, *zade,* s.f. Arbore din familia pinaceelor, răşinos, cu frunze lungi în formă de ace, care cad toamna, cu lemn tare şi rezistent, folosit în construcţii, industria mobilei etc. *(Larix decidua).* — Lat. pop. **daeda** (= *taeda).*

ZÁDIE, *zadii,* s.f. Ţesătură de lână în costumul popular ţărănesc feminin din unele regiuni, decorată cu dungi late negre, alternând cu altele roşii sau portocalii şi purtată peste poale, o parte în faţă şi cealaltă în spate. — Cf. ucr. z a d y „înapoi, în spate”.

ZAGARÁ, *zagarele,* s.f. Blană de animal prelucrată; margine de blană (de altă culoare) aplicată la unele obiecte de îmbrăcăminte. — Din bg., sb. **zagarija.**

ZAHANÁ s.f. v. **zalhana.**

ZAHÁR s.n. v. **zahăr.**

ZAHARÁT[1]**,** *zaharaţi,* s.m. Sare a acidului zaharic. — Din fr. **saccharate.**

ZAHARÁT[2]**, -Ă,** *zaharaţi, -te,* adj. Care conţine zahăr, cu zahăr; provocat de (excesul de) zahăr. — **Zahăr** + suf. *-at.*

ZAHARÁZĂ, *zaharaze,* s.f. (Biol.) Invertază. — Din fr. **saccharase.**

ZAHAREÁ s.f. v. **zaherea.**

ZAHÁRIC, *zaharici,* adj. m. (În sintagma) *Acid zaharic* = acid obţinut prin oxidarea unor sorturi de zahăr şi de amidon. — Din fr. **saccharique.**

ZAHARICÁLE s.f. pl. Bomboane, cofeturi, acadele; *p. gener.* dulciuri. — Din ngr. **zahariká.**

ZAHARIFICÁ, *zaharífic,* vb. I. Tranz. A scinda polizaharidele în produşi cu un grad de polimerizare mai mic sau în monozaharide. — După fr. **saccharifier.**

ZAHARIFICÁRE, *zaharificări,* s.f. Acţiunea de *a zaharifica* şi rezultatul ei. — V. **zaharifica.**

ZAHARIFICATÓR, *zaharificatoare,* s.n. Instalaţie folosită pentru zaharificare. — **Zaharifica** + suf. *-tor.*

ZAHARIGÉN, -Ă, *zaharigeni, -e,* adj. Care se poate transforma în zahăr prin hidratare. — Din fr. **saccharigène.**

ZAHARIMETRÍE s.f. Metodă de determinare a concentraţiei soluţiilor de zaharoză cu ajutorul zaharimetrului. — Din fr. **saccharimétrie.**

ZAHARIMÉTRU, *zaharimetre,* s.n. Instrument folosit pentru determinarea concentraţiei unei soluţii de zaharoză, utilizat în special în industria zahărului. — Din fr. **saccharimètre.**

ZAHARÍNĂ s.f. Substanţă organică solidă, cristalizată, greu solubilă în apă, cu o putere de îndulcire de 500 de ori mai mare decât a zahărului, netoxică şi neasimilabilă, folosită ca înlocuitor al zahărului în alimentaţia bolnavilor de diabet. — Din fr. **saccharine.**

ZAHARISÍ, *zaharisesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre dulceţuri, miere etc.; la pers. 3) A căpăta un aspect specific din cauza cristalizării zaharurilor conţinute. **2.** Refl. Fig. (Fam.; despre oameni) A-şi pierde vigoarea, energia, deplinătatea facultăţilor mintale; a se ramoli. **3.** Tranz. Fig. (Rar) A îndulci tonul sau timbrul vocii; a face mieros. — Din ngr. **zahariázo**.

ZAHARISÍRE, *zaharisiri,* s.f. Faptul de *a se zaharisi.* — V. **zaharisi.**

ZAHARISÍT, -Ă, *zaharisiţi, -te,* adj. **1.** (Despre dulceţuri, miere etc.) Care s-a cristalizat. ✧ *Fructe zaharisite* = fructe conservate prin fierbere în sirop de zahăr. **2.** Fig. (Fam.; despre oameni) Care şi-a pierdut vigoarea, energia, deplinătatea facultăţilor mintale; ramolit. ✦ (Despre cuvinte, expresii, ton etc.) Mieros, dulceag, siropos. — V. **zaharisi.**

ZAHARÍT, -Ă adj. v. **zăhărit.**

ZAHÁRNIŢĂ, *zaharniţe,* s.f. Vas mic în care se ţine zahărul. — **Zahăr** + suf. *-niţă.*

ZAHAROÍD, -Ă, *zaharoizi, -de,* adj. Care are aspectul zahărului. — Din fr. **saccharoïde.**

ZAHAROMÉTRU, *zaharometre,* s.n. Instrument folosit pentru determinarea concentraţiei soluţiilor de zahăr prin măsurarea densităţii lor. — Din fr. **saccharomètre.**

ZAHARÓS, -OÁSĂ, *zaharoşi, -oase,* adj. **1.** (În sintagma) *Produs zaharos* = produs alimentar dulce preparat din (sau cu) zahăr. **2.** Care are aspectul zahărului (**1**); alb, compact, cristalin ca zahărul. — Din fr. **saccharеux.** Cf. z a h ă r.

ZAHARÓZĂ s.f. Substanţă din clasa zaharurilor, formată din combinarea unei molecule de glucoză cu o moleculă de fructoză, cu gust dulce, solubilă în apă şi cu mare valoare nutritivă. — Din fr. **saccharose.**

ZAHÁRURI s.n. pl. Nume generic dat substanţelor organice care formează (alături de albuminoide şi de grăsimi) una dintre cele trei grupe de combinaţii specifice celulelor organismelor vii (din care fac parte glucoza, fructoza, zaharoza, lactoza, maltoza etc.); glucide. — Din **zahăr.**

ZÁHĂR s.n. **1.** Specie de zaharoză de culoare albă cristalizată, uşor solubilă în apă, cu gust dulce şi plăcut, obţinută mai ales din sfecla de zahăr sau din trestia de zahăr şi constituind unul dintre produsele alimentare de bază. ✧ *Zahăr de struguri* = glucoză. *Zahăr de lapte* = lactoză. *Zahăr de malţ* = maltoză. ✧ Loc. adj. *De zahăr* = (despre oameni) foarte bun, gentil, serviabil; foarte simpatic. **2.** Nume dat excesului de glucoză din sânge; (şi în sintagma *boală de zahăr)* boală cauzată de acest exces; diabet zaharat. [Var.: (reg.) **zahár** s.n.] — Din ngr. **záhari.** Cf. bg. z a h a r.

ZAHEREÁ, *zaherele,* s.f. (Înv.) Denumire dată proviziilor (făină, unt, miere etc.) pe care Ţările Române erau obligate să le dea oştilor otomane. ✦ (Reg.) Tain pentru vite, preparat din tărâţe, sfeclă de zahăr, sare etc.; *p. ext.* nutreţ, furaj. [Var.: **zahareá** s.f.] — Din tc. **zahire.**

ZAIAFÉT, *zaiafeturi,* s.n. (Pop. şi fam.) Chef mare (cu lăutari); ospăţ, chiolhan. [Pr.: *za-ia-.* — Var.: **ziafét, zaifét** s.n.] — Din tc. **ziyāfet.**

ZÁIBĂR s.n. (Reg.) **1.** Soi de viţă-de-vie nealtoită. **2.** Vin obţinut din aceste soiuri de struguri. — Cf. germ. S e i b e r.

ZÁICĂ, *zaici,* s.f. (Ornit.; reg.) Gaiţă. — Et. nec.

ZAICÓI, *zaicoi,* s.m. (Reg.) Bărbătuşul zaicii. — **Zaică** + suf. *-oi.*

ZAÍF, -Ă, *zaifi, -e,* adj. (Înv.) Indispus, bolnav; debil, convalescent. — Din tc. **zayıf.**

ZAIFÉT s.n. v. **zaiafet.**

ZAIFLÂC, *zaiflâcuri,* s.n. (Înv.) Indispoziţie, slăbiciune, suferinţă. [Pr.: *za-i-*] — Din tc. **zayıflık.**

ZAÍMF, *zaimfuri,* s.n. (Rar) Văl. — Din fr. **zaïmph.**

ZAIRÉZ, -Ă, *zairezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Zair sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Zairului sau zairezilor (**1**), referitor la Zair ori la zairezi. [Pr.: *za-i-*] — **Zair** (n. pr.) + suf. *-ez.*

ZÁLĂ s.f. v. **za²**.

ZALHANÁ, *zalhanale,* s.f. **1.** (Înv.) Abator rudimentar pentru ovine, amenajat în vederea preparării pastramei și a desfacerii produselor derivate. **2.** Restaurant în care se prepară și se servesc anumite mâncăruri din carne friptă (de ovine). [Var.: **zahaná** s.f.] — Din tc. **salhāne.**

ZÁMĂ s.f. v. **zeamă.**

ZAMBIÁN, -Ă, *zambieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Zambia sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Zambiei sau zambienilor (**1**), referitor la Zambia ori la zambieni. — Din fr. **zambien.**

ZAMBÍLĂ, *zambile,* s.f. Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu frunzele crescute dintr-un bulb, cu flori albe, roz, violete sau albastre, grupate în raceme terminale la vârf și plăcut mirositoare *(Hyacinthus orientalis).* — Din tc. **sümbül.**

ZAMBILÍCĂ, *zambilici,* s.f. Diminutiv al lui *zambilă.* — **Zambilă** + suf. *-ică.*

ZAMBÓL, *zamboale,* s.n. (Înv. și reg.) Coș împletit din papură sau din rogoz; zimbil. — Cf. z i m b i l.

ZÁMCĂ, *zămci,* s.f. (În Evul Mediu, în Moldova) Întăritură, construcție întărită, fortăreață, cetate. — Din rus. **zamka.**

ZAMFÍR, *zamfire,* s.n. (Înv. și pop.) Safir. [Pl. și: *zamfiruri*] — Din sl. **samfirŭ.**

ZAMFÍRĂ, *zamfire,* s.f. (Ornit.; reg.) Grangur. — Et. nec.

ZAMPARAGÍU, *zamparagii,* s.m. (Pop.) Derbedeu. — Cf. tc. z a m p a r a.

ZAMPARALÁC, *zamparalâcuri,* s.n. (Înv.) Petrecere, chef, destrăbălare. — Din tc. **zamparalık.**

ZANANÁ s.f. v. **zenana.**

ZAP interj. v. **zapa.**

ZAPÁ¹, *zapez,* vb. I Tranz. (Fam.) A schimba frecvent canalele de televiziune apăsând pe butoanele telecomenzii. — Din fr. **zapper.**

ZÁPA² interj. (Rar; repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui. [Var.: **zap** interj.] — Onomatopee.

ZAPÁT s.n. (Reg.) Vânt care bate din nord-vest. — Cf. rus. z a p a d.

ZAPATEADO, *zapateado,* s.n. Dans solistic de origine spaniolă, în măsură ternară, deseori sincopat, cu mișcare rapidă, ale cărui accente ritmice se marchează prin lovituri de călcâi; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *sa-pa-te-á-*] — Cuv. sp.

ZAPCIÁLĂ, *zapcieli,* s.f. (Înv.) Încasare cu forța a dărilor sau a datoriilor; executare. [Pr.: *-ci-a-*] — **Zapcii** + suf. *-eală.*

ZAPCIERÍE, *zapcierii,* s.f. (Înv.) Funcția de zapciu; zapcilâc (**1**). [Pr.: *-ci-e-*] — **Zapciu** + suf. *-ărie.*

ZAPCÍI, *zapciesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A încasa cu forța dările sau datoriile de la cineva; a executa. — Din **zapciu.**

ZAPCILÁC, *zapcilâcuri,* s.n. (Înv.) **1.** Zapcierie. **2.** Zapcială. — **Zapciu** + suf. *-lâc.*

ZAPCÍU, *zapcii,* s.m. (Înv.) **1.** Cârmuitor al unei plăși, subordonat ispravnicului (și însărcinat cu strângerea dărilor). **2.** Grad în armată, echivalent cu cel de căpitan; persoană care avea acest grad. **3.** Agent de poliție; sergent de stradă. — Din tc. **zaptiye.**

ZÁPIS, *zapise,* s.n. (Înv.) Document, dovadă scrisă, act. — Din sl. **zapisŭ.**

ZAPÍSCĂ, *zapișți,* s.f. (Înv.) Adeverință, certificat. — Din rus. **zapiska.**

ZAPOROJEÁN, *zaporojeni,* s.m. Denumire a cazacilor stabiliți în aval de pragurile Niprului în sec. XVI–XVIII. — **Zaporojie** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ZAPOROJEÁNCĂ, *zaporojence,* s.f. Femeie cazacă stabilită în aval de pragurile Niprului în sec. XVI–XVIII.

ZAPT s.n. (Înv.; în expr.) *A face* (un lucru) *zapt* = a-și însuși (un lucru) cu forța; a confisca. — Din tc. **zabit.**

ZAR¹, *zaruri,* s.n. Cub mic de os, de lemn, de material plastic etc., care are pe fiecare dintre fețe imprimate puncte de la unu la șase folosit la unele jocuri de noroc; *p. ext.* (la pl.) joc de noroc la care se folosesc asemenea cuburi. — Din tc. **zar.**

ZAR², *zaruri,* s.n. (Reg.) Broască de la ușă. — Din magh. **zár.**

ZARÁF, *zarafi,* s.m. (Înv.) **1.** Persoană care se ocupa cu schimbul banilor; *p. ext.* cămătar. **2.** Casier al vistieriei. — Din tc. **sarraf.**

ZARAFÍR, *zarafiruri,* s.n. (Pop.) Fir de aur; *p. ext.* stofă țesută cu astfel de fir; brocart. — Cf. tc. z e r „aur”, rom. f i r.

ZARAFÍȚĂ, *zarafițe,* s.f. (Pop.) Soția zarafului. — **Zaraf** + suf. *-iță.*

ZARATÍT s.n. Carbonat bazic de nichel natural, de culoare verde. — Din fr. **zaratite.**

ZÁRĂ s.f. (Pop.) Lichid albicios și acrișor care rămâne după ce s-a ales untul. — Cf. alb. d h a l l ë.

ZÁRE, *zări,* s.f. **1.** Partea cerului sau a pământului pe care o mărginește linia orizontului; orizont. ✧ Loc. adv. *În zare* sau (rar) *în zări* = la orizont; *p. ext.* departe. *Din zări* = din depărtări. ✦ (La pl.) Văzduh. **2.** Lumină care se împrăștie în jurul unei surse luminoase; rază. ✧ Expr. *A se uita* (sau *a privi) în zare la ceva* = a privi un obiect (transparent) așezându-l în dreptul unei surse de lumină pentru a-l vedea mai bine. *(O) zare de...* = o cantitate mică de... ✦ Zori de ziuă, zorii zilei. **3.** Culme, creastă, coamă, vârf. — Din sl. **zarja.**

ZARF, *zarfuri,* s.n. (Înv.) Suport metalic lucrat în filigran, pe care se punea felegeanul sau paharul cu ceai. — Din tc. **zarf.**

ZARÍF, -Ă, *zarifi, -e,* adj. (Înv.) Frumos, strașnic. — Din tc. **zarīf.**

ZÁRIȘTE, *zarișți,* s.f. **1.** Zare, orizont. **2.** Luminiș în pădure. — **Zare** + suf. *-işte.*

ZARNACADEÁ, *zarnacadele,* s.f. (Bot.; reg.) Narcisă. — Din tc. **zerenkadá.**

ZARPÁ, *zarpale,* s.f. (Înv.) Stofă scumpă de mătase, țesută cu fir de aur și de argint; brocart; *p. ext.* îmbrăcăminte de brocart. — Din tc. **zerbaf.**

ZÁRVĂ s.f. **1.** Gălăgie, zgomot mare, hărmălaie, tărăboi; *p. ext.* mișcare, agitație, tulburare, frământare. **2.** Ceartă, scandal, gâlceavă. — Cf. ucr. z a r v a.

ZARZÁM s.n. v. **țarțam.**

ZARZAVAGIOÁICĂ, *zarzavagioaice,* s.f. Negustoreasă de zarzavat. — **Zarzavagiu** + suf. *-oaică.*

ZARZAVAGÍU, *zarzavagii,* s.m. Negustor de zarzavat; grădinar care cultivă zarzavaturi. — Din tc. **zerzevatcı.**

ZARZAVÁT, *zarzavaturi,* s.n. (Cu sens colectiv) Plante comestibile, cultivate în grădini, de la care se consumă mai ales frunzele și rădăcinile; verdețuri. — Din tc., bg. **zerzevat.**

ZÁRZĂR, *zarzări,* s.m. **1.** Pom fructifer asemănător cu caisul, cu flori albe și cu fructe sferice mici, cu gust acrișor și cu sâmburi amari *(Armeniaca vulgaris).* **2.** (Reg.) Corcoduș. — Din **zarzără** (derivat regresiv).

ZÁRZĂRĂ, *zarzăre,* s.f. **1.** Fructul zarzărului (**1**). **2.** (Reg.) Fructul corcodușului. — Din bg. **zarzala, zarzalija.**

ZASTÚP, *zastupuri,* s.n. (Reg.) Hârleț mare folosit la săpat pe fundul bălților. — Din rus., ucr. **zastup.**

ZAȚ, *zațuri,* s.n. **1.** Substanță depusă pe fundul unui vas cu cafea; drojdie (**1**). **2.** Text cules cu litere de plumb și așezat în forme de dimensiunile paginilor, gata pentru tipărit. — Din germ. **Satz.**

ZAVÉLCĂ s.f. v. **zăvelcă.**

ZAVÉRĂ, *zavere,* s.f. Nume dat Revoluției de la 1821 împotriva stăpânirii turcești (cu ramificații și în Țările Române); *p. gener.* revoltă, răscoală, răzvrătire. — Din sb., bg. **zavera.**

ZAVERGISÍ, *zavergisesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se răzvrăti. — **Zavergiu** + suf. *-isi.*

ZAVERGÍU, *zavergii,* s.m. Revoluționar grec din 1821; *p. gener.* răsculat, răzvrătit. — **Zaveră** + suf. *-giu.*

ZAVÉSCĂ s.f. (Înv.) Taxă specială plătită vistieriei în Evul Mediu, în Moldova, pentru redeschiderea unui proces. — Et. nec.

ZAVÍSTIC, -Ă adj. v. **zavistnic.**

ZAVÍSTIE, *zavistii,* s.f. (Înv. și pop.) Invidie, pizmă, gelozie; ură, dușmănie, zavistnicie. ✦ Intrigă, pârâ. ✦ Discordie, gâlceavă, ceartă. — Din sl. **zavistĭ.**

ZAVISTÍI vb. IV v. **zavistui.**

ZAVISTIÓS, -OÁSĂ, *zavistioși, -oase,* adj. (Înv.) Invidios, pizmaș, intrigant. [Pr.: *-ti-os*] — **Zavistie** + suf. *-os.*

ZAVÍSTNIC, -Ă, *zavistnici, -ce,* adj. (Înv. și reg.) Invidios, pizmaș, intrigant, zavistuitor. [Var.: **zavístic, -ă** adj.] — Din sl. **zavistĭnikŭ.**

ZAVISTNICÍE, *zavistnicii,* s.f. (Înv.) Zavistie. — **Zavistnic** + suf. *-ie.*

ZAVISTUÍ, *zavistuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A invidia, a pizmui. ✦ Intranz. A face sau a băga intrigi. [Var.: **zavistií** vb. IV] — Din sl. **zavistvovati.**

ZAVISTUITÓR, -OÁRE, *zavistuitori, -oare,* adj. (Înv.) Invidios, pizmaș; intrigant. [Pr.: *-tu-i-*] — **Zavistui** + suf. *-tor.*

ZAVRAGIOÁICĂ, *zavragioaice,* s.f. **1.** (Pop.) Țigancă din grupul țiganilor nomazi (ursari sau căldărari); soție de zavragiu (**1**). **2.** Femeie gâlcevitoare, scandalagioaică, certăreață. — **Zavragiu** + suf. *-oaică.*

ZAVRAGÍU, *zavragii,* s.m. **1.** (Pop.) Țigan nomad (ursar sau căldărar). **2.** Scandalagiu. — Cf. z a v e r g i u.

ZĂBÁLĂ, *zăbale,* s.f. **1.** Parte a căpăstrului constând dintr-o bară subțire de metal cu două brațe, prevăzute cu câte un inel mare, care se introduce în gura calului înapoia ultimilor incisivi pentru a-l struni și a-l conduce. **2.** Bubuliță albicioasă molipsitoare, care apare la oameni în colțurile gurii și la vite pe buze; zăbăluță. **3.** (La pl.) Bale. **4.** (La pl.) Colțurile cărnoase ale ciocului unor pui de păsări. — Din magh. **zabola.**

ZĂBÁVĂ, *zăbave,* s.f. **1.** Întârziere, încetineală, tărăgăneală, zăbovire. ✧ Expr. (Fam.) *Un bob (de) zăbavă* = un pic de răbdare; imediat, numaidecât, îndată. *A-și face zăbavă* = a-și pierde vremea, a întârzia. *Fără (de) zăbavă* = fără întârziere, imediat, îndată. **2.** Răgaz, odihnă. **3.** Trecere de vreme; amuzament, petrecere, distracție. [Pl. și: *zăbăvi*] — Din sl. **zabava.**

ZĂBÁVNIC, -Ă, *zăbavnici, -ce,* adj. (Înv.) Care zăbovește, care întârzie; zăbovitor. ✦ Încet, greoi. — Din sl. **zabavĭnŭ.**

ZĂBĂLÓS, -OÁSĂ, *zăbăloși, -oase,* adj. Cu zăbale (**2**); bălos; murdar, nespălat. — **Zăbală** + suf. *-os.*

ZĂBĂLÚȚĂ, *zăbăluțe,* s.f. **1.** Zăbală (**1**) mai simplă, compusă din două bare îmbinate între ele. **2.** Zăbală (**2**). — **Zăbală** + suf. *-uță.*

ZĂBĂÚC, -Ă, *zăbăuci, -ce,* adj. (Pop.; despre oameni) Care este zăpăcit, aiurit, năuc. [Var.: **zăpăúc, -ă** adj.] — Contaminare între **zăpăcit** și **hăbăuc.**

ZĂBĂVÍ vb. IV v. **zăbovi.**

ZĂBLĂU[1], *zăblaie,* s.n. Pânză de câlți sau de păr de capră, din care se fac cergi, lăicere etc.; *p. gener.* țol, pătură. — Din bg. **zeblo.**

ZĂBLĂU[2], *zăblăi,* s.m. (Reg.) **1.** Flăcău zdravăn; vlăjgan. **2.** Câine mare (ciobănesc); zăvod[2]. — Din magh. **zábaló.**

ZĂBOVÍ, *zăbovesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. A lucra prea încet, a nu se grăbi; a întârzia. **2.** Intranz. A sta prea mult timp într-un loc; a întârzia. ✦ Tranz. A face pe cineva să întârzie, reținându-l, oprindu-l, silindu-l să aștepte. **3.** Refl. (Înv.) A se ocupa, a-și pierde vremea (cu cineva). [Var.: **zăbăví** vb. IV] — Din sl. **zabaviti.**

ZĂBOVÍRE s.f. (Pop.) Faptul de *a zăbovi.* — V. **zăbovi.**

ZĂBOVÍT, -Ă, *zăboviți, -te,* adj. (Înv.) Întârziat; amânat. — V. **zăbovi.**

ZĂBOVITÓR, -OÁRE, *zăbovitori, -oare,* adj. (Înv.) Zăbavnic. — **Zăbovi** + suf. *-tor.*

ZĂBRÁNIC, *zăbranice,* s.n. Țesătură fină de mătase, de borangic sau de lână (de culoare neagră); văl făcut dintr-o asemenea țesătură. ✦ Spec. Văl de doliu; pânză neagră care se pune la casa unui mort sau la ușa bisericii când mortul este depus acolo. — Din bg. **zabradnik.**

ZĂBREÁ, *zăbrele,* s.f. **1.** Gratie. **2.** Fiecare dintre barele de fier sau de lemn ale unui gard sau ale unui grilaj. **3.** Fiecare dintre barele unei grinzi formate dintr-o rețea de bare îmbinate la capete. [Var.: **zebreá** s.f.] — Din sl. **zabralo.**

ZĂBRELÍ, *zăbrelesc,* vb. IV. Tranz. A pune zăbrele (la o fereastră, la o ușă etc.). — Din **zăbrea.**

ZĂBRELÍT, -Ă, *zăbreliți, -te,* adj. (Despre ferestre, uși etc.) Cu zăbrele, care are zăbrele. — V. **zăbreli.**

ZĂBÚN, *zăbune,* s.n. (Înv. și pop.) **1.** Haină bărbătească purtată de țărani, făcută din lână sau din bumbac, de obicei lungă, cu sau fără mâneci, împodobită cu cusături. **2.** Anteriu lung și larg purtat de preoți și de călugări. **3.** (Înv.) Haină lungă, fără mâneci, confecționată din stofă scumpă, pe care o purtau boierii. [Var.: **zobón** s.n.] — Din bg. **zabun.**

ZĂBUNÁR, *zăbunari,* s.m. (Înv. și pop.) Persoană care face sau vinde zăbune. — **Zăbun** + suf. *-ar.*

ZĂBUNÁȘ, *zăbunașe,* s.n. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *zăbun;* zăbunel. [Var.: **zobonáș** s.n.] — **Zăbun** + suf. *-aș.*

ZĂBUNÉL, *zăbunele,* s.n. (Înv. și pop.) Zăbunaș. — **Zăbun** + suf. *-el.*

ZĂCÁRE s.f. (Înv. și pop.) Boală grea și îndelungată; zăcere. ✧ Expr. *A cădea în* (sau *la) zăcare* = a se îmbolnăvi greu. — **Zăcea** + suf. *-are.*

ZĂCÁȘ, -Ă, *zăcași, -e,* adj. (Pop.) **1.** Care zace bolnav în pat; fără putere; *p. ext.* leneș, trândav. **2.** Fig. Rău, răutăcios, invidios; răzbunător. — **Zăcea** + suf. *-aș.*

ZĂCĂMÂNT, *zăcăminte,* s.n. Acumulare naturală de substanțe minerale utile, cu forme și dimensiuni variate. — Din **zăcea** (după fr. *gisement).*

ZĂCĂRÍ, *zăcăresc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A lâncezi, a lenevi. — Din **zăcare.**

ZĂCĂȘEÁLĂ, *zăcășeli,* s.f. (Reg.) **1.** Răutate, ură, invidie, dorință de răzbunare, zăcășie. **2.** Lâncezeală, boală; inerție, nepăsare. — **Zăcaș** + suf. *-eală.*

ZĂCĂȘÍE s.f. (Pop.) Zăcășeală (**1**). — **Zăcaș** + suf. *-ie.*

ZĂCĂTÓR, -OÁRE, *zăcători, -oare,* adj., s.f. **I.** Adj. (Înv.) Care zace, care stă culcat, întins (la pământ). **II.** S.f. **1.** Vas mare în care se păstrează vinul sau rachiul și care se umple mereu din alte butoaie; cadă. ✦ Vas mare cu gura largă îngropat în pământ, în care se adună și se strivesc strugurii pentru a fi lăsați să fermenteze. **2.** Vas mare de lemn căptușit cu tablă subțire, în care se pun la dospit pieile pentru tăbăcit. ✦ Vas în care se depozitează provizoriu peștele la cherhana. **3.** Piatra de jos a morii care stă pe loc și deasupra căreia se rotește alergătoarea. **4.** Loc unde stau vitele ziua la odihnă; staniște, zăcătură (**1**). — **Zăcea** + suf. *-ător.*

ZĂCĂTÚRĂ, *zăcături,* s.f. (Reg.) **1.** Loc de odihnă pentru vite; zăcătoare (**4**), staniște. **2.** Rachiu sau vin depozitat într-o zăcătoare (**II 1**). — **Zăcea** + suf. *-ătură.*

ZĂCEÁ, *zac,* vb. II. Intranz. **1.** A sta întins, culcat sau tolănit pe pat, pe pământ etc. din lipsă de ocupație, din cauza oboselii etc. ✦ A fi doborât. *Copacii zac la pământ.* **2.** A sta culcat în pat din cauza unei boli grele; a boli. **3.** A fi mort, culcat, îngropat (în mormânt). **4.** (Despre sentimente, calități, defecte, deprinderi etc.) A sta ascuns, a fi în stare latentă. **5.** A sta, a fi, a se afla (într-o stare oarecare) de multă vreme, a fi lăsat în părăsire. *Plicurile nedesfăcute zăceau teanc.* ✧ Expr. *A zăcea la închisoare* (sau *în temniță* etc.) = a fi întemnițat. ✦ A fi așezat, situat undeva; a se afla. — Lat. **jacere.**

ZĂCÉRE, *zăceri,* s.f. Faptul de *a zăcea;* zăcut[1]. ✧ Expr. *A cădea la zăcere* = a cădea la pat, a se îmbolnăvi greu. — V. **zăcea.**

ZĂCÚT[1] s.n. Zăcere. — V. **zăcea.**

ZĂCÚT[2], -Ă, *zăcuți, -te,* adj. **1.** Care a stat mult timp într-un loc; (despre apă) stătut, clocit. ✦ Putred. **2.** (Rar) Care a fost bolnav (greu); care are cicatrice, urme de vărsat. *Zăcută de vărsat.* — V. **zăcea.**

ZĂDÁR s.n. v. **zadar.**

ZĂDÁRNIC, -Ă adj. v. **zadarnic.**

ZĂDĂRÁRE, *zădărâri,* s.f. Acțiunea de *a zădărî* și rezultatul ei. [Var.: **zădăríre** s.f.] — V. **zădărî.**

ZĂDĂRÁT[1] s.n. (Pop.) Faptul de *a zădărî.* — V. **zădărî.**

ZĂDĂRÁT[2], -Ă, *zădărâți, -te,* adj. (Pop.; despre oameni și animale) Întărâtat, provocat; mâniat. [Var.: **zădărít, -ă** adj.] — V. **zădărî.**

ZĂDĂRÍ vb. IV v. **zădărî.**

ZĂDĂRÍRE s.f. v. **zădărâre.**

ZĂDĂRÍT, -Ă adj. v. **zădărât.**

ZĂDĂRÎ, *zădărăsc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A întărâta, a provoca pe cineva; a sâcâi, a necăji, a hărțui. ✦ A răscoli, a tulbura. **2.** A aținta focul. [Var.: **zădărí** vb. IV] — Din bg. **zadarjam,** sb. **zadirati.**

ZĂDĂRNICÍ, *zădărnicesc,* vb. IV. Tranz. A face să nu se realizeze ceva; a pune piedici la ceva; a dejuca un plan, o uneltire etc. — Din **zadarnic.**

ZĂDĂRNICÍE, *zădărnicii,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este zadarnic; lucru inutil, fără rost; deșertăciune, inutilitate. **2.** (Înv.) Ambiție nemăsurată, vanitate, trufie, îngâmfare. — **Zadarnic** + suf. *-ie.*

ZĂDĂRNICÍRE, *zădărniciri,* s.f. Acțiunea de *a zădărnici* și rezultatul ei. — V. **zădărnici.**

ZĂDÚF, (**2**) *zădufuri,* s.n. **1.** Căldură mare, înăbușitoare; arșiță, caniculă. **2.** Fig. Supărare, necaz; (la pl.) greutăți, dificultăți. [Var.: **zădúh** s.n.] — Din bg., sb. **zaduh.**

ZĂDUFÓS, -OÁSĂ, *zădufoși, -oase,* adj. (Rar) Plin de zăduf, foarte călduros, înăbușitor. — **Zăduf** + suf. *-os.*

ZĂDÚH s.n. v. **zăduf.**

ZĂGÁN, *zăgani,* s.m. (Ornit.) Vultur-bărbos. — Din tc. **zagan,** ngr. **zagánis.**

ZĂGÁȘ, *zăgașe,* s.n. (Înv.) Canal, șanț. — Contaminare între **zăgaz** și **făgaș.**

ZĂGĂȘTINĂ, *zăgaștine,* s.f. (Reg.) Plasă de pescuit. — Et. nec.

ZĂGÁZ, *zăgazuri,* s.n. **1.** Stăvilar, baraj. ✧ Expr. *A se rupe* (sau *a se deschide, a se descuia) zăgazurile cerului,* se spune când sunt ploi mari, torențiale. **2.** Fig. Opreliște, îngrădire, piedică, obstacol. **3.** Lac sau iaz format de apa pe care barajul o împiedică să curgă; braț derivat dintr-o apă curgătoare; scoc. **4.** Întăritură de protecție făcută în țărmul unui râu pentru ca apa să nu facă stricăciuni; dig. — Cf. sb. zagata, zagatiti.

ZĂGĂZUÍ, *zăgăzuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A stăvili; a îndigui, a bara. **2.** Fig. A opri, a împiedica (o acțiune). — **Zăgaz** + suf. *-ui.*

ZĂGĂZUÍRE, *zăgăzuiri,* s.f. Acțiunea de *a zăgăzui* și rezultatul ei. — V. **zăgăzui.**

ZĂGĂZUÍT, -Ă, *zăgăzuiți, -te,* adj. Barat, îndiguit, oprit pe loc, îngrădit. — V. **zăgăzui.**

ZĂGÁRNĂ, *zăgârne,* s.f. (Reg.) Săculeț de pânză folosit la stână pentru a strecura brânza; sedilă. — Et. nec.

ZĂGNEÁTĂ, *zăgnete,* s.f. (Înv. și reg.) Foc de nuiele sau de surcele uscate, care arde cu flacără vie. ✧ Expr. *A da zăgneată focului* = a înteți focul. — Din rus. **zagneta,** ucr. **zahnit.**

ZĂGRĂÍ, *zăgrăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A vorbi mult, a trăncăni, a pălăvrăgi. — **Ză-** + **grăi.**

ZĂHĂÍ, *zăhăiesc,* vb. IV. (Înv. și reg.) **1.** Tranz. A supăra, a sâcâi, a necăji; a stingheri. **2.** Refl. A se împrăștia; a se pierde, a se risipi. [Var.: **zăhătuí** vb. IV] — Din ucr. **zahaity.**

ZĂHĂIÁLĂ, *zăhăieli,* s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a (se) zăhăi;* neliniște, tulburare, zbucium. [Pr.: *-hă-ia-*] — **Zăhăi** + suf. *-eală.*

ZĂHĂRÉL, (**2**) *zăhărele,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *zahăr* (**1**). ✧ Expr. *A duce* (pe cineva sau *a se lăsa dus) cu zăhărelul* = a înșela (sau a se lăsa înșelat), a ademeni (pe cineva sau a se lăsa ademenit) cu promisiuni, cu vorbe amăgitoare. **2.** (Reg.; la pl.) Dulciuri, bomboane, zaharicale. — **Zahăr** + suf. *-el.*

ZĂHĂRÍ, *zăhăresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A presăra, a îndulci cu zahăr. — Din **zahăr.**

ZĂHĂRÍT, -Ă, *zăhăriți, -te,* adj. (Pop.) **1.** Îndulcit cu zahăr. **2.** Zaharisit. **3.** Glasat. [Var.: **zaharít, -ă** adj.] — V. **zăhări.**

ZĂHĂTUÍ vb. IV v. **zăhăi.**

ZĂITÍN, (**2**) *zăitinuri,* s.n. (Reg.) **1.** Untdelemn; ulei. ✧ Expr. *A fi zăitin pe apă* = a fi nevinovat; a învinge, a birui. **2.** (La pl.) Sorturi de ulei. — Din sb. **zejtin.**

ZĂLÁR, (**1**) *zălari,* s.m., (**2**) *zălare,* s.n. **1.** S.m. Meseriaș care face zale. **2.** S.n. (Reg.) Cârlig de lemn de care se atârnă lanțul la vatră. — **Za[2]** + suf. *-ar.*

ZĂLĂÚAN, -Ă, *zălăuani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Zalău. **2.** Adj. Care aparține municipiului Zalău sau zălăuanilor (**1**), referitor la Zalău ori la zălăuani. — **Zalău** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ZĂLĂÚANCĂ, *zălăuance,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Zalău. — **Zălăuan** + suf. *-că.*

ZĂLETÍ, *zăletesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre lichide) A țâșni, a stropi; a curge din abundență. — Cf. bg. zaletja, sb. zaleti.

ZĂLEZEÁLĂ, *zălezeli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a zălezi.* — **Zălezi** + suf. *-eală.*

ZĂLEZÍ, *zălezesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A zăcea; a slăbi. — Cf. ucr. zalezaty, rus. zalezat'.

ZĂLEZÍT, -Ă, *zăleziți, -te,* adj. (Reg.) Slab, fără vlagă; amărât. — V. **zălezi.**

ZĂLEZITÚRĂ, *zălezituri,* s.f. (Reg.) Slăbiciune, moleșeală. — **Zălezi** + suf. *-tură.*

ZĂLÍȘTE, *zăliști,* s.f. (Reg.) Direcția, bătaia vântului. — Et. nec.

ZĂLOÁGĂ, *zăloage,* s.f. (Înv. şi pop.) **1.** Fâşie de hârtie, de pânză, de piele etc. care se introduce între paginile unei cărţi pentru a însemna locurile care prezintă interes; semn de carte. **2.** Capitol dintr-o carte. — Din rus. **zaloga.**

ZĂLÓG[1], *zălogi,* s.m. Arbust înalt până la cinci metri, cu lujeri cenuşii-verzui şi frunze lanceolate (*Salix cinerea).* — Et. nec.

ZĂLÓG[2], *zăloage,* s.n. (Pop.) **1.** Amanet, garanţie, gaj, chezăşie. ✧ Expr. *A-şi lăsa pieile* (sau *pielea) zălog* = a cădea în mâinile duşmanului, a-şi pierde viaţa, a se lăsa omorât. ✦ Sechestru, ipotecă. **2.** Obiect (rar persoană) lăsat ca garanţie [Pl. şi: *zăloguri*]. — Din sl. **zalogŭ.**

ZĂLOGÍ, *zălogesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi pop.) **1.** A lăsa, a da (sau a opri) ca amanet, gaj sau garanţie un obiect; a amaneta. **2.** A reţine, a opri pe cineva ca gaj, ca ostatic. — Din **zălog[2].**

ZĂLOGÍRE, *zălogiri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a zălogi* şi rezultatul ei. — V. **zălogi.**

ZĂLOGÍT, -Ă, *zălogiţi, -te,* adj. (Înv.) **1.** (Despre bunuri, obiecte etc.) Care este amanetat; *p. ext.* sechestrat, ipotecat. **2.** (Despre oameni) Care este luat ostatic. — V. **zălogi.**

ZĂLÚD, -Ă, *zăluzi, -de,* adj. (Pop.) **1.** Smintit, ţicnit, nebun; zăpăcit. ✦ Scos din minţi, înnebunit, tulburat, năucit. **2.** Naiv, nepriceput; uşuratic; tembel. **3.** Prost. — Din bg. **zaluden.**

ZĂLÚG, *zălugi,* s.m. (Reg.) Lanţ împletit din sârmă. — Et. nec.

ZĂLÚŢĂ, *zăluţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *za[2].* **2.** Cusătură de flori în formă de lănţişor, care se face pe ie sau pe catrinţă. — **Za[2]** + suf. *-uţă.*

ZĂLUZEÁLĂ, *zăluzeli,* s.f. (Reg.) Nebunie, nebunealã. — **Zăluzi** + suf. *-eală.*

ZĂLUZÍ, *zăluzesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Reg.) A deveni zălud, a se sminti, a se ţicni; a-şi pierde minţile, a înnebuni. — Din **zălud.**

ZĂLUZÍE, *zăluzii,* s.f. (Reg.) Rătăcire a minţii, nebunie. — **Zălud** + suf. *-ie.*

ZĂLUZÍT, -Ă, *zăluziţi, -te,* adj. (Reg.) Înnebunit, năucit, sărit (din minţi). — V. **zăluzi.**

ZĂMĂRÍE, *zămării,* s.f. (Reg.) Mâncare cu zeamă multă; cantitate mare de zeamă. — **Zamă** + suf. *-ărie.*

ZĂMÁRCĂ s.f. v. **zămurcă.**

ZĂMISLÍ, *zămislesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A concepe fătul; a procrea, a face pui, a naşte. **2.** Refl. A lua fiinţă, a se naşte, a se întrupa. **3.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) crea, a (se) produce; a (se) forma, a (se) înfiripa. — Din sl. **zamysliti.**

ZĂMISLÍRE, *zămisliri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) zămisli*; concepere; naştere, reproducere, înmulţire. — V. **zămisli.**

ZĂMISLITÓR, -OÁRE, *zămislitori, -oare,* adj. (Pop.) Care zămisleşte, care generează; creator. — **Zămisli** + suf. *-tor.*

ZĂMORÎ, *zămorăsc,* vb. IV. **1.** Refl. (Reg.) A-şi astâmpăra în oarecare măsură foamea sau setea, a mânca sau a bea numai atât cât să-şi ţină zilele. **2.** Tranz. (Înv.) A slei de puteri, a istovi pe cineva. — Din sl. **zamoriti,** ucr. **zamorytyc'a.**

ZĂMOŞÍTĂ, *zămoşiţe,* s.f. Plantă cu tulpina ramificată de la bază, acoperită cu peri aspri, cu flori mari de culoare galben-deschis şi purpurie, catifelate la mijloc *(Hibiscus trionum).* — **Zămos** (= *zemos)* + suf. *-iţă.*

ZĂMÚRCĂ s.f. (Reg.) Mâncare cu prea multă zeamă. [Var.: **zămârcă**] — Cf. z(e)amă.

ZĂNÁT, *zănaturi,* s.n. (Reg.) Meserie, meşteşug. — Din sb. **zanat.**

ZĂNÁTEC, -Ă adj. v. **zănatic.**

ZĂNÁTIC, -Ă, *zănatici, -ce,* adj. Zăpăcit, smintit, bezmetic. [Var.: **zănátec, -ă** adj.] — Cf. lat. dianaticus.

ZĂNGĂITÚRĂ s.f. v. **zăngănitură.**

ZĂNGĂNEÁLĂ, *zăngăneli,* s.f. Sunet metalic; zăngănit. — **Zăngăni** + suf. *-eală.*

ZĂNGĂNÍ, *zăngănesc,* vb. IV. Intranz. (Despre metale, clopote, sticlă; la pers. 3) A produce prin izbire sau prin lovire un sunet metalic specific; a zornăi, a zdrăngăni. ✧ Tranz. *Îşi zăngănesc armele.* [Var.: **zingăní, zinghení, zângăní** vb. IV] — **Zâng** + suf. *-ăni.*

ZĂNGĂNÍRE, *zăngăniri,* s.f. Acţiunea de *a zăngăni* şi rezultatul ei; zăngănit. [Var.: **zingănére, zinghenére, zângănére** s.f.] — V. **zăngăni.**

ZĂNGĂNÍT, *zăngănituri,* s.n. Zgomot metalic specific, produs de unele obiecte prin lovire sau prin izbire; zăngănire, zăngăt. [Var.: **zingănít, zângănít** s.n.] — V. **zăngăni.**

ZĂNGĂNITÓR, -OÁRE, *zăngănitori, -oare,* adj. Care zăngăneşte; zornăitor. [Var.: **zinghenitór, -oáre, zângănitór, -oáre** adj.] — **Zăngăni** + suf. *-tor.*

ZĂNGĂNITÚRĂ, *zăngănituri,* s.f. Zăngănire. [Var.: **zăngăitúră, zângănitúră** s.f.] — **Zăngăni** + suf. *-tură.*

ZĂNGĂT, *zăngăte,* s.n. Zăngănit. [Var.: **zângăt, zingăt, zinghet, zânghet** s.n.] — **Zâng** + suf. *-ăt.*

ZĂNOÁGĂ, *zănoage,* s.f. **1.** Depresiune circulară cu versante prăpăstioase în zona munţilor înalţi; căldare. **2.** Poiană înverzită; platou sau coastă de deal bune pentru agricultură. **3.** Ochi larg şi adânc de apă format pe cursul unui râu, mai jos de un stăvilar. — Cf. rus. zanoga, ucr. zanoha.

ZĂPÁDĂ, (**1**) *zăpezi,* s.f. **1.** Precipitaţie atmosferică solidă, sub formă de fulgi albi, alcătuiţi din cristale de apă îngheţată; strat provenit din aglomerarea acestor fulgi, când temperatura solului este sub 0°C; omăt, nea, ninsoare. **2.** (Chim.; în sintagma) *Zăpadă carbonică* = bioxid de carbon în stare solidă. — Cf. sl. zapadati „a cădea”.

ZĂPĂCEÁLĂ, *zăpăceli,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) zăpăci;* stare în care se află cel zăpăcit; tulburare, buimăceală, fâstâceală, năuceală; dezordine. **2.** (Fam.) Gălăgie mare, tărăboi, larmă, balamuc. — **Zăpăci** + suf. *-eală.*

ZĂPĂCÍ, *zăpăcesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. **1.** A-şi pierde sau a face să-şi piardă facultatea de a judeca clar; a (se) tulbura la minte, a (se) năuci, a (se) buimăci. **2.** (Fam.) A-şi pierde sau a face să-şi piardă cumpătul, a (se) fâstâci, a (se) încurca. ✦ Tranz. A strica ordinea, a răvăşi, a deranja. — Et. nec.

ZĂPĂCÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) zăpăci* şi rezultatul ei. — V. **zăpăci.**

ZĂPĂCÍT, -Ă, *zăpăciţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Tulburat la minte; buimăcit, năucit, fâstâcit. ✦ Zvăpăiat, neastâmpărat, zvânturat. — V. **zăpăci.**

ZĂPĂCITÓR, -OÁRE, *zăpăcitori, -oare,* adj. Care zăpăceşte; ameţitor, uluitor. — **Zăpăci** + suf. *-tor.*

ZĂPĂDÓS, -OÁSĂ, *zăpădoşi, -oase,* adj. (Rar) Cu multă zăpadă, plin de zăpadă. — **Zăpadă** + suf. *-os.*

ZĂPĂÍ, pers. 3 *zăpăie,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre câini) A lătra, a hămăi. — **Zapa** + suf. *-ăi.*

ZĂPĂÍT, *zăpăituri,* s.n. (Reg.) Faptul de *a zăpăi;* zăpăitură, lătrat, hămăit. — V. **zăpăi.**

ZĂPĂITÚRĂ, *zăpăituri,* s.f. (Reg.) Zăpăit. [Pr.: *-pă-i-*] — **Zăpăi** + suf. *-tură.*

ZĂPĂÚC adj. v. **zăbăuc.**

ZĂPÁRSTEA, *zăpârstea,* s.m. şi f. (Reg.) Ultimul născut (într-o familie); prâslea, mezin. — Et. nec.

ZĂPLÁN, *zăplani,* s.m. Om înalt şi voinic; vlăjgan, lungan. — Et. nec.

ZĂPLÁZ, *zăplazuri,* s.n. (Pop.) Gard (de scânduri, de ulucă); ulucă. — Et. nec.

ZĂPÓDIE, *zăpodii,* s.f. (Reg.) **1.** Platou. **2.** Vale largă adăpostită de înălţimi; şes puţin scufundat faţă de regiunea înconjurătoare. — Din sl. **zapodŭ.**

ZĂPÓR, *zăpoare,* s.n. (Pop.) **1.** Îngrămădire de sloiuri de gheaţă care se formează primăvara într-un punct al unui râu, îndeosebi la coturi sau pe secţiuni de scurgere mai înguste, datorită căreia se produc creşteri de nivel şi inundaţii; *p. ext.* revărsare, inundaţie. **2.** Baraj făcut de oameni pentru a permite pornirea plutelor sau funcţionarea morilor de apă; apa oprită la baraj. ✧ Expr. *A pune zăpor* = (despre cai) a nu voi să tragă; a se împotrivi. — Din bg. **zapor.**

ZĂPORÎ, pers. 3 *zăporăşte,* vb. IV. Refl. (Pop.; despre ape) A se revărsa în timpul dezgheţului; a inunda prin dezgheţ. — Din **zăpor.**

ZĂPSÍ, *zăpsesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A prinde (pe cineva) asupra unui fapt săvârşit în ascuns; a surprinde. **2.** A simţi, a observa, a prinde de veste. — Et. nec.

ZĂPÚC, *zăpucuri,* s.n. (Pop.) Zăpuşeală, năduf. — Cf. sb. zapuhati „a sufla”.

ZĂPUŞEÁLĂ, *zăpuşeli,* s.f. Căldură mare şi înăbuşitoare; arşiţă, zăduf, zăpuc. — **Zăpuşi** + suf. *-eală.*

ZĂPUŞÍ, pers. 3 *zăpuşeşte,* vb. IV. Tranz. (Pop.; despre soare) A încălzi foarte tare, a înfierbânta. — Din bg. **zapuša,** sb. **zapušiti** „a umple de fum”.

ZĂPUŞÍT, -Ă, *zăpuşiţi, -te,* adj. (Pop.) **1.** Înăbuşit, sufocat de căldură. **2.** Înăbuşitor (din cauza căldurii), sufocant, zăpuşitor. — V. **zăpuşi.**

ZĂPUŞITÓR, -OÁRE, *zăpuşitori, -oare,* adj. (Pop.) Care produce zăpuşeală, înăbuşitor; sufocant. — **Zăpuşi** + suf. *-tor.*

ZĂRÁR, *zărari,* s.m. (Reg.) Cioban care mulge oile; mulgător. — **Zer** + suf. *-ar.*

ZĂRĂFÍE, (**2**) *zărăfii,* s.f. (Înv.) **1.** Ocupaţia zarafului; cămătărie. **2.** Localul zarafului. — **Zaraf** + suf. *-ie.*

ZĂRÂSTÍ, *zărâstesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se rătăci. — Et. nec.

ZĂRGÁN, *zărgani,* s.m. Specie de peşte marin cu corpul alungit şi cilindric, acoperit cu solzi mici, cu fălcile prelungite şi cu oasele de culoare verde *(Belone belone euxini).* — Et. nec.

ZĂRGHEÁLĂ, *zărgheli,* s.f. (Reg.) Nebunie, ţicneală, sminteală. — **Zărghi** + suf. *-eală.*

ZĂRGHÉNIE, *zărghenii,* s.f. (Reg.) Zărgheală. — **Zărghi** + suf. *-enie.*

ZĂRGHÍ, *zărghesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ţicni, a se sminti; a se zăpăci. — Derivat regresiv de la **zărghit**.

ZĂRGHÍT, -Ă, *zărghiţi, -te,* adj. (Reg.) Smintit, ţicnit, zăpăcit. — Et. nec.

ZĂRÍ, *zăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A vedea (ceva) slab, vag, nedesluşit (din cauza depărtării sau a întunecimii); a întrezări. ✧ Expr. *A zări ca prin sită* (sau *ca printr-o pânză)* = a vedea numai conturul obiectelor, fără a distinge bine forma şi culoarea, a vedea neclar, confuz. ✦ A vedea (ceva) numai în treacăt, în fugă. ✦ Intranz. şi refl. impers. (Rar) A vedea. **2.** Tranz. A observa, a băga de seamă, a descoperi pe cineva sau ceva; a remarca. **3.** Refl. A se arăta, a se ivi; a apărea, a se vedea. ✧ Expr. *A se zări de ziuă* = a se face ziuă, a se revărsa zorile, a se lumina de ziuă. (Rar) *A se zări de lună* = a apărea, a ieşi luna. **4.** Intranz. (Pop.) A străluci, a lumina. — Din sl. **zrěti.**

ZĂRPĂLÁTIC, -Ă, *zărpălatici, -ce,* adj. (Reg.) Uşuratic, fluşturatic. — Et. nec.

ZĂRVĂÍ, *zărvăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A face zarvă. — **Zarvă** + suf. *-ăi.*

ZĂRZĂRÁŞ, *zărzăraşi,* s.m. (Pop.) Zărzărel. — **Zarzăr** + suf. *-aş.*

ZĂRZĂRÉL, *zărzărei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *zarzăr;* zărzăraş. — **Zarzăr** + suf. *-el.*

ZĂRZĂRÍCĂ, *zărzărele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *zarzără.* — **Zarzără** + suf. *-ică.*

ZĂSTÍ, *zăstesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îngrămădi. — Et. nec.

ZĂTICNEÁLĂ, *zăticneli,* s.f. (Pop.) Zăticnire, împiedicare, stânjenire. — **Zăticni** + suf. *-eală.*

ZĂTICNÍ, *zăticnesc,* vb. IV. (Înv. şi reg.) **1.** Tranz. A împiedica, a stânjeni, a stingheri, a tulbura, a încurca. **2.** Refl. A se opri, a se întrerupe. [Var.: **zătigní** vb. IV] — Din sl. **zatŭknonti.**

ZĂTICNÍRE, *zăticniri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a (se) zăticni* şi rezultatul ei. — V. **zăticni.**

ZĂTIGNÍ vb. IV v. **zăticni.**

ZĂTOÁCĂ, *zătoace,* s.f. (Reg.) Braţ de fluviu între malul apei şi un ostrov mai mare. — Din bg. **zatok.**

ZĂTÓN, *zătoane,* s.n. (Reg.) **1.** Lac lung şi îngust pe ţărmul mării, despărţit de mare numai printr-o limbă îngustă de pământ. ✦ Loc din cursul unui râu cu apă domoală şi adâncă, unde se pot adăposti iarna vasele plutitoare. ✦ Scobitură în malul unui râu, unde se adună peştele. **2.** Zăgaz făcut spre a abate sau a opri apa din cursul ei. ✦ Spec. Îngrăditură din stuf sau din nuiele, care se aşază în râu pentru prinderea peştelui; *p. ext.* locul astfel îngrădit. *Zătoane circulare.* — Din rus., ucr. **zaton.**

ZĂTONÁR, *zătonari,* s.m. (Reg.) Pescar specializat în pescuitul la zătoane. — **Zăton** + suf. *-ar.*

ZĂTONÍ, *zătonesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Refl. (Despre peşti) A se aduna, a se strânge într-un zăton. **2.** Tranz. A stăvili cursul unei ape (cu zătoane). — Din **zăton.**

ZĂU interj. **1.** (Întăreşte o afirmaţie sau o negaţie, uneori însoţit de „aşa") Pe legea mea, jur că... ✧ Expr. (Pop.) *A zice zău* = a jura. *Ba (nu) zău* = dimpotrivă, te asigur că..., vorbesc serios. **2.** Într-adevăr, desigur, fără îndoială, bineînţeles. ✧ Expr. *Nu ştiu, zău!* = mă îndoiesc, mă întreb dacă... **3.** Te rog! [Var.: **zeu** interj.] — Lat. **deus.**

ZĂUITÁ, *zăúit,* vb. I. Tranz. (Înv. şi reg.) A uita. — **Ză-** + **uita.**

ZĂVĂCÚSTĂ, *zăvăcuste,* s.f. Plantă erbacee cu flori galbene dispuse în spice *(Astragalus dasyanthus).* — Et. nec.

ZĂVEÁZĂ, *zăveze,* s.f. (Înv.) **1.** Perdea. **2.** Covor care se pune pe perete; scoarţă [Pl. şi: *zăvezi*]. — Din sl. **zavěsa.**

ZĂVÉLCĂ, *zăvelci,* s.f. Fiecare dintre cele două fote dreptunghiulare, cu dungi sau brodate cu flori, care se poartă una în faţă şi alta în spate, ca fustă. [Var.: **zavélcă, zovélcă, zivélcă, zuvélcă, zevélcă** s.f.] — Cf. bg. z a v i v k a.

ZĂVELCÚŢĂ, *zăvelcuţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *zăvelcă.* — **Zăvelcă** + suf. *-uţă.*

ZĂVÓD[1], *zăvoduri,* s.n. (Reg.) Aşezare temporară de pescari, organizată în vederea pescuitului; totalitatea instalaţiilor şi a uneltelor acestei aşezări. — Din rus. **zavod.**

ZĂVÓD[2], *zăvozi,* s.m. Câine mare (ciobănesc); dulău. — Et. nec.

ZĂVÓI, *zăvoaie,* s.n. Pădurice pe malul unei ape; luncă. — Din sl. **zavoj.**

ZĂVÓLNIŢĂ, *zăvolniţi,* s.f. (Reg.) Cureluşă care ţine suflecate mânecile cămăşii. — Et. nec.

ZĂVÓR, *zăvoare,* s.n. **1.** Încuietoare la uşi, uneori şi la ferestre, constând dintr-o mică bară mobilă care intră într-o ureche fixată în toc; ivăr. **2.** Dispozitiv folosit pentru blocarea mecanică, comandată sau automată, a unuia dintre organele mobile principale ale unui aparat, ale unei maşini etc. **3.** (Pop.; la pl.) Cătuşe. **4.** (Reg.) Despicătură lungă din trunchiul unui copac; leaţ întrebuinţat la facerea gardurilor; răzlog. — Din sl. **zavorŭ.**

ZĂVORÁŞ, *zăvoraşe,* s.n. Diminutiv al lui *zăvor* (**1**). — **Zăvor** + suf. *-aş.*

ZĂVORÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) zăvorî* şi rezultatul ei; închidere (cu zăvorul). — V. **zăvorî.**

ZĂVORÍ vb. IV v. **zăvorî.**

ZĂVORÎ, *zăvorăsc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) încuia cu zăvorul. ✦ Tranz. A bloca intenţionat, cu ajutorul unui zăvor, deplasarea unui obiect sau a unei piese dintr-un ansamblu faţă de un alt obiect sau faţă de o altă piesă. ✦ Tranz. A închide, a întemniţa pe cineva. **2.** Tranz. (Pop.) A lega pe cineva în cătuşe. [Var.: **zăvorí** vb. IV] — Din **zăvor.**

ZÂMBĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *zâmbăreţi, -e,* adj. (Fam.) Care zâmbeşte mereu, care zâmbeşte prea mult; zâmbitor, vesel, jovial. — **Zâmbi** + suf. *-ăreţ.*

ZÂMBET, *zâmbete,* s.n. Surâs. — **Zâmbi** + suf. *-et.*

ZÂMBÍ, *zâmbesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A schiţa o uşoară mişcare a buzelor, însoţită de înseninarea feţei, pentru a exprima de obicei bucurie sau satisfacţie (de mică intensitate); a surâde. **2.** Fig. A fi (cuiva) favorabil. ✦ A conveni cuiva, a găsi aprobare la cineva. — Din sl. **zonbŭ** „dinte", bg. **zăbja se.**

ZÂMBÍRE, *zâmbiri,* s.f. Faptul de *a zâmbi;* zâmbet, surâs. — V. **zâmbi.**

ZÂMBITÓR, -OÁRE, *zâmbitori, -oare,* adj. Care zâmbeşte, surâzător; vesel, zâmbăreţ, radios. — **Zâmbi** + suf. *-tor.*

ZÂMBITÚRĂ, *zâmbituri,* s.f. (Înv.) Zâmbet, zâmbire. — **Zâmbi** + suf. *-tură.*

ZÂMBRE s.f. pl. Boală a cailor, care se manifestă prin inflamarea gingiilor şi prin ulceraţii dureroase în cerul gurii. ✧ Expr. (Pop. şi fam.) *A face zâmbre* = a dori ceva foarte mult, a râvni, a jindui. [Var.: **zímbre** s.f. pl.] — Cf. pol. z a b r z e (< sl. *zonbŭ* „dinte").

ZÂMBRU, *zâmbri,* s.m. Arbore conifer cu frunze în formă de ace, grupate câte cinci, cu seminţe lungi, comestibile, cu lemnul foarte rezistent *(Pinus cembra).* ✦ P. restr. Lemnul acestui arbore, rezistent, de calitate superioară, folosit în sculptură [Var.: **zímbru** s.m.]. — Et. nec.

ZÂNĂ, *zâne,* s.f. **1.** Personaj feminin din mitologia populară românească, întruchipare mai ales a bunătăţii şi frumuseţii, căreia i se atribuie puteri supranaturale şi darul nemuririi; fee. **2.** (Rar) Zeiţă. — Probabil lat. **Diana.**

ZÂNG interj. Cuvânt care imită sunetul clopotului sau al unui metal lovit. — Onomatopee.

ZÂNGĂNÍ vb. IV v. **zăngăni.**

ZÂNGĂNÍRE s.f. v. **zăngănire.**

ZÂNGĂNÍT s.n. v. **zăngănit.**

ZÂNGĂNITÓR, -OÁRE adj. v. **zăngănitor.**

ZÂNGĂNITÚRĂ s.f. v. **zăngănitură.**

ZÂNGĂT s.n. v. **zăngăt.**

ZÂNGHET s.n. v. **zăngăt.**

ZÂNIŞOÁRĂ, *zânişoare,* s.f. Diminutiv al lui *zână.* — **Zână** + suf. *-işoară.*

ZÁRNĂ, *zârne,* s.f. Plantă erbacee veninoasă cu frunze dinţate, cu flori albe dispuse în raceme şi cu fructe în formă de bobiţe negre sau verzi *(Solanum nigrum).* — Din sl. **zrŭno** „boabă", „grăunte".

ZÂZÁNIE[1], *zăzanii,* s.f. Intrigă, discordie, vrajbă, gâlceavă. — Din ngr. **zizánia** (pl. lui *zizánion).*

ZÂZÁNIE[2] s.f. v. **zizanie.**

ZÂZÂÍ, pers. 3 *zăzâie,* vb. IV. Intranz. (Despre insecte) A produce sunete caracteristice când zboară; a bâzâi, a zumzăi. — Formaţie onomatopeică.

ZÂZÂÎT, *zâzâituri,* s.n. Faptul de *a zâzâi;* bâzâit, zumzet. — V. **zâzâi.**

ZBANGHÍU, -ÍE, *zbanghii,* adj. (Pop. şi fam.) **1.** (Despre ochi; *p. ext.* despre oameni) Saşiu. **2.** (Despre oameni şi despre manifestările lor) Neastâmpărat, fluşturatic, zvăpăiat; aiurit. [Var.: **spanchíu, -íe, şpanchíu, -íe** adj.] — Cf. ţig. b a n g o „răsucit, strâmbat, schilodit".

ZBANŢ[1], *zbanţuri,* s.n. (Înv. şi reg.) **1.** Verigă, legătură de fier cu care se strâng laolaltă unele piese de la trăsură, de la car etc. **2.** Petic la ghete. — Et. nec.

ZBANŢ[2], *zbanţuri,* s.n. (Înv. şi reg.) Ventuză (**2**). — Cf. ucr. z b a n, z b a n j a.

ZBAT, *zbaturi,* s.n. Pală metalică sau din lemn, montată la periferia unei roţi, care constituie propulsorul unei nave cu aburi destinate navigaţiei pe ape interioare cu adâncime mică. — Din **zbate** (derivat regresiv).

ZBÁTE, *zbat,* vb. III. Refl. **1.** (Despre fiinţe) A face mişcări bruşte, violente sau convulsive (din cauza durerii sau pentru a scăpa de o strânsoare); a se zvârcoli; a se smuci. ✧ Expr. *A se zbate ca peştele pe uscat* (sau *ca musca în pânza păianjenului),* se zice despre cineva care încearcă din toate puterile să scape dintr-un mare impas. *A se zbate de moarte* = a se zvârcoli foarte tare; a se lupta cu moartea, a trage să moară. ✦ Fig. A se chinui, a se zbuciuma, a suferi cumplit. ✦ (Despre părţi ale corpului) A se mişca, a zvâcni, a palpita. ✦ A face tot ce-i stă în putinţă, a se strădui din răsputeri pentru a realiza ceva, pentru atingerea unui scop. **2.** A se mişca cu putere încoace şi încolo; a se învolbura, a se învârteji. **3.** (Reg.) A se târgui, a se tocmi. ✦ Tranz. (Înv.) A reduce, a scădea din preţul unei mărfi prin târguială. — Lat. pop. **exbattere** (= *battuere).*

ZBÁTERE, *zbateri,* s.f. Acţiunea de *a se zbate* şi rezultatul ei; zvâcnire; zbucium; frământare, învolburare. — V. **zbate.**

ZBĂNŢUÍ vb. IV v. **zbânţui.**

ZBÂNŢ, *zbânţuri,* s.n. (Reg.) Joacă, zbenguire, hârjoană. — Din **zbânţui** (derivat regresiv).

ZBÂNŢUÍ, *zbânţui,* vb. IV. Refl. (Pop. şi fam.) A se zbengui, a zburda, a fi neastâmpărat. [Var.: **zbănţuí** vb. IV] — Et. nec.

ZBÂNŢUIÁLĂ, *zbânţuieli,* s.f. (Pop.) Zbânţuire. [Pr.: *-ţu-ia-*] — **Zbânţui** + suf. *-eală.*

ZBÂNŢUÍRE, *zbânţuiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a se zbânţui* şi rezultatul ei; zbenguială, zbânţuit[1], zbânţuitură. — V. **zbânţui.**

ZBÂNŢUÍT[1] s.n. (Pop.) Zbânţuire; zbenguială. — V. **zbânţui.**

ZBÂNŢUÍT[2], -Ă, *zbânţuiţi, -te,* adj. (Pop.) Care se zbânţuie; neastâmpărat. — V. **zbânţui.**

ZBÂNŢUITÚRĂ, *zbânţuituri,* s.f. (Reg.) Zbânţuire. [Pr.: *-ţu-i-*] — **Zbânţui** + suf. *-tură.*

ZBÂR interj. Cuvânt care imită sunetul produs de zborul păsărilor sau al insectelor, de vibraţia unei coarde, a unui motor etc. — Onomatopee.

ZBÂRÂÍ, *zbârâi,* vb. IV. Tranz. (Rar) A zbârnâi; a bâzâi, a zumzăi. — **Zbâr** + suf. *-âi.*

ZBÂRÂITÚRĂ, *zbârâituri,* s.f. Zbârnâit; zumzet, bâzâit. [Pr.: *-râ-i-*] — **Zbârâi** + suf. *-tură.*

ZBÂRCEÁLĂ, *zbârceli,* s.f. (Pop.) Zbârcitură. — **Zbârci[1]** + suf. *-eală.*

ZBÂRCÍ[1], *zbârcesc,* vb. IV. Refl. (Despre piele) A face zbârcituri; a se strânge în cute, a face riduri; a se încreţi, a se rida. ✧ Expr. (Intranz.) *A zbârci din nas* = a strâmba din nas, v. *strâmba. A zbârci sprâncenele* = a se încrunta. ✦ (Rar) A se închirci, a se crispa. — Cf. bg. b ă r c a.

ZBÂRCI[2], *zbârciuri,* s.n. (Rar) Zbârcitură. — Din **zbârci[1]** (derivat regresiv).

ZBÂRCIÓG, *zbârciogi,* s.m. Nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile, cu pălăria zbârcită, brună-negricioasă sau cenuşie-roşcată *(Morchella).* ✧ Expr. *Cu nasul zbârciog* = manifestând neplăcere, dispreţ etc. ✧ Compus: *zbârciog-gras* =

nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile din pădurile de conifere, cu pălăria zbârcită, cărnoasă și umflată, brună-roșcată, negricioasă sau albă-gălbuie *(Gyromitra)*. — Cf. sb. s m r c a k (după *zbârci*[1]).

ZBÂRCÍRE, *zbârciri,* s.f. Faptul de *a (se) zbârci*[1]*;* încrețire, ridare, cutare. — V. **zbârci**[1].

ZBÂRCÍT, -Ă, *zbârciți, -te,* adj. Care prezintă zbârcituri, cute, riduri; încrețit. — V. **zbârci**[1].

ZBÂRCITÚRĂ, *zbârcituri,* s.f. Încrețitură (a pielii); zbârceală, rid, cută, creț. — **Zbârci**[1] + suf. *-tură*.

ZBÂRLÍ, *zbârlesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre păr, blană, pene etc.; la pers. 3) A se ridica (sau a da impresia că se ridică) în sus (de spaimă, de mânie etc.); a se amesteca dezordonat, a se încâlci. ✧ Tranz. *Vântul îi zbârlește părul.* **2.** Tranz. A răscoli; a agita (suprafața unei ape). **3.** Refl. Fig. (Despre ființe) A se supăra, a se mânia, a se zborși. **4.** Refl. Fig. (Despre vreme; la pers. 3) A se strica, a se înrăutăți. [Var.: **zburlí** vb. IV] — Et. nec.

ZBÂRLÍRE, *zbârliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zbârli* și rezultatul ei. [Var.: **zburlíre** s.f.] — V. **zbârli.**

ZBÂRLÍT, -Ă, *zbârliți, -te,* adj. **1.** (Despre păr, pene, blană etc.) Aflat în neorânduială, ridicat în sus; ciufulit, încâlcit; (despre ființe) cu părul sau cu penele în dezordine, ciufulite. **2.** Fig. (Despre oameni) Înfuriat, supărat; zborșit. [Var.: **zburlít, -ă** adj.] — V. **zbârli.**

ZBÂRLÓG adj. invar. (Rar) Zbârlit, țepos. — Et. nec. Cf. z b â r l i.

ZBÂRN interj. Cuvânt care imită sunetul produs de zborul insectelor, de vibrația unei coarde etc. ✦ (Substantivat, n.) Zbârnâit. — Onomatopee.

ZBÂRNĂÍ vb. IV v. **zbârnâi.**

ZBÂRNÂÍ, *zbârnâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (La pers. 3) A produce un sunet asemănător cu bâzâitul insectelor, cu vibrarea unei coarde, a unui motor etc.; a bâzâi, a zumzăi. **2.** (Despre vânt; la pers. 3) A șuiera, a vâjâi. **3.** (Rar; despre oameni) A-și arăta nemulțumirea murmurând; a bombăni, a cârti. [Var.: **zbârnăí** vb. IV] — **Zbârn** + suf. *-âi.*

ZBÂRNÂIÁLĂ, *zbârnâieli,* s.f. Zbârnâire, zbârnâitură. — **Zbârnâi** + suf. *-eală.*

ZBÂRNÂÍRE s.f. Faptul de *a zbârnâi;* zbârnâitură, zbârnâială, zbârnâit; zgomotul produs de cineva sau de ceva care zbârnâie. — V. **zbârnâi.**

ZBÂRNÂÍT, *zbârnâituri,* s.n. Zbârnâire. — V. **zbârnâi.**

ZBÂRNÂITÓR, -OÁRE, (**1**) *zbârnâitori, -oare,* adj., (**2, 3**) *zbârnâitori,* s.f. **1.** Adj. Care zbârnâie. ✦ Fig. Sensibil, delicat, vibrant. **2.** S.f. Fâșie de hârtie fixată în partea de sus a zmeului, care zbârnâie în bătaia vântului. **3.** S.f. Jucărie făcută dintr-o scândurică legată cu o sfoară și care, învârtită, produce un sunet specific. [Pr.: *-nâ-i-*] — **Zbârnâi** + suf. *-tor.*

ZBÂRNÂITÚRĂ, *zbârnâituri,* s.f. Zbârnâire, zbârnâială. [Pr.: *-nâ-i-*] — **Zbârnâi** + suf. *-tură.*

ZBEG s.n. v. **zbeng.**

ZBENG, *zbenguri,* s.n. (Înv. și reg.) Zburdălnicie, zbenguială, neastâmpăr. ✦ Fig. Cântec vesel, săltăreț. ✦ (Înv.) Gloată, mulțime în mișcare; învălmășeală. [Var.: **zbeg** s.n.] — Din sb. **zbeg.**

ZBENGHI, *zbenghiuri,* s.n. (Fam.) Mic semn negru (natural sau artificial) pe obraz sau pe trup. ✦ (În superstiții) Semn făcut pe fruntea cuiva ca să fie ferit de deochi. [Var.: **benchi, benghi** s.n.] — Cf. tc. b e n e k .

ZBENGUÍ, *zbéngui,* vb. IV. Refl. A se juca sărind și alergând; a zburda. ✦ A se lua la harță; a se hârjoni. — **Zbeng** + suf. *-ui.*

ZBENGUIÁLĂ, *zbenguieli,* s.f. Faptul de *a se zbengui;* zbenguire, zburdălnicie; zbânțuială, hârjoneală; zbenguit[1]. — **Zbengui** + suf. *-eală.*

ZBENGUÍRE, *zbenguiri,* s.f. Acțiunea de *a se zbengui* și rezultatul ei; zbenguială. — V. **zbengui.**

ZBENGUÍT[1] s.n. Zbenguială; zburdălnicie, hărțuială, hârjoneală. — V. **zbengui.**

ZBENGUÍT[2]**, -Ă,** *zbenguiți, -te,* adj. Zburdalnic; neastâmpărat. — V. **zbengui.**

ZBENGUITÓR, -OÁRE, *zbenguitori, -oare,* adj. (Rar) Care se zbenguie; zburdalnic, neastâmpărat. [Pr.: *-gu-i-*] — **Zbengui** + suf. *-tor.*

ZBICÉR, *zbiceri,* s.m. (Pop.) Nume dat călușarului care pocnește din bici în timpul jocului. — **Zbici**[3] + suf. *-ar.*

ZBICÍ[1]**,** *zbicesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) usca (la suprafață); a (se) zvânta. — Et. nec.

ZBICÍ[2]**,** *zbicesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) smuci pentru a (se) elibera dintr-o strânsoare. — Et. nec.

ZBICI[3] s.n. (Înv. și reg.) Bici. — Pref. *s-* + **bici.**

ZBICÍRE, *zbiciri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) zbici*[1]. — V. **zbici**[1].

ZBICÍT, -Ă, *zbiciți, -te,* adj. (Pop.) Uscat, zvântat. — V. **zbici**[1].

ZBICIUÍ vb. IV. Tranz. (Reg.) A biciui. — Pref. *s-* + **biciui.**

ZBIERÁ, *zbier,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre animale) A scoate zbierete. **2.** (Despre oameni) A striga tare și strident; a țipa, a răcni. ✦ A plânge, a se tângui cu glas tare. — Probabil lat. ***exbelare.**

ZBIERÁT s.n. (Pop.) Faptul de *a zbiera.* — V. **zbiera.**

ZBIÉRĂT s.n. v. **zbieret.**

ZBIERĂTÚRĂ, *zbierături,* s.f. (Pop.) Zbieret, strigăt. — **Zbiera** + suf. *-ătură.*

ZBIÉRET, *zbierete,* s.n. **1.** Urlet specific pe care îl scoate un animal. **2.** Strigăt puternic pe care îl scoate un om din cauza mâniei, a spaimei sau a unei dureri; țipăt. [Var.: **zbiérăt** s.n.] — **Zbiera** + suf. *-et.*

ZBIHUÍ, *zbihuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A scutura, a zgâlțâi (pe cineva). — Et. nec.

ZBIHUIÁLĂ, *zbihuieli,* s.f. (Reg.) Scuturătură, zgâlțâitură. — **Zbihui** + suf. *-eală.*

ZBIHUÍT, -Ă, *zbihuiți, -te,* adj. (Reg.) Scuturat, zgâlțâit. — V. **zbihui.**

ZBILȚ, *zbilțuri,* s.n. **1.** Laț de sârmă cu care hingherii prind câinii vagabonzi. **2.** Unealtă formată dintr-un cârlig fixat de o coadă de lemn, cu care se trag afară din apă peștii mari. — Et. nec.

ZBIR, *zbiri,* s.m. Om aspru, crud, brutal. ✦ (Rar) Agent fiscal; zapciu. ✦ Reprezentant tiran și brutal al unei autorități de stat; *p. ext.* om sever, rigid. — Din fr. **sbire,** it. **sbirro.**

ZBLENDUÍ, *zblenduiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A zgudui, a clătina. — **Bleandă**[2] + suf. *-ui* (după *zgudui).*

ZBOR[1]**,** *zboruri,* s.n. **1.** Mod de planare și de mișcare în aer a unei păsări, a unei insecte, a unui obiect etc. cu ajutorul aripilor și a căror sustentație poate fi realizată fie cu consum de energie din interior (la păsări, avioane, elicoptere etc.) sau din exterior (la planoare, zmeie etc.), fie fără consum de energie sau prin mișcare balistică; *p. ext.* deplasarea în spațiu a unei rachete sau a unei astronave. ✧ *Platformă de zbor* = platformă pe un aerodrom sau pe puntea unui vapor portavion, de pe care decolează avioanele. ✧ Loc. adv. *Din* (sau *în, într-un) zbor* = **a)** în timpul zborului; **b)** în fugă, repede, iute; **c)** dintr-o dată; **d)** în treacăt. ✧ Expr. *A-și lua zborul* = **a)** a se înălța în aer; **b)** a începe să alerge repede; **c)** a pleca; a evada, a fugi; **d)** a se pierde, a dispărea; **e)** *fig.* (rar) a se dezvolta, a-și lua avânt. *A trece în zbor* = a trece foarte repede. ✦ Trecere rapidă prin aer a unui obiect aruncat sau purtat de vânt. **2.** Fig. Mers iute, vijelios; viteză, goană, fugă. ✦ Avânt, elan. — Din **zbura** (derivat regresiv).

ZBOR[2]**,** *zboruri,* s.n. (Înv. și reg.) Bâlci, târg anual, iarmaroc; *p. ext.* piață publică. — Din sl. **sŭborŭ,** bg. **sbor.**

ZBÓRNIC, *zbornice,* s.n. (Înv.) **1.** Culegere care cuprinde legende hagiografice, comentarii religioase, tâlcuri ale scripturii etc. **2.** Codice manuscris obținut prin copierea unor texte variate; culegere de relatări istorice, scrieri religioase și apocrife, lucrări literare etc. — Din bg. **sbornik.**

ZBORȘÍ, *zborșesc,* vb. IV. **1.** (Reg. și fam.) Refl. (Despre oameni) A lua o atitudine amenințătoare, a deveni furios; a se mânia, a se înfuria; a țipa, a se răsti la cineva. **2.** Tranz. (Despre păsări, animale) A-și înfoia, a-și zbârli penele, părul. ✦ A ciufuli părul unei persoane. **3.** Refl. (Despre unele alimente) A începe să fermenteze, să se altereze, căpătând un aspect și un gust neplăcut, specific; a se acri, a se strica. *Smântâna s-a zborșit.* ✦ Fig. (Fam.) A se da peste cap, a se strica. *Planul de excursie s-a zborșit.* — Et. nec. Cf. b o r ș i.

ZBORȘÍRE, *zborșiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) zborși* și rezultatul ei. — V. **zborși.**

ZBORȘÍT, -Ă, *zborșiți, -te,* adj. **1.** (Reg. și fam.; despre oameni) Înfuriat, înverșunat; furios, mânios. **2.** (Despre păr, pene) Zbârlit, ciufulit. **3.** (Despre unele alimente) Alterat, acrit. — V. **zborși.**

ZBRÁNCA s.f. art. (Reg.; în expr.) *A face zbranca* = a da iureș, distrugând, nimicind. *A da zbranca* = a izgoni pe cineva, a-l lăsa pe drumuri. — Et. nec.

ZBREHÚD, -Ă adj. v. **zbrehui.**

ZBREHÚI, -IE, *zbrehui,* adj. (Reg. și fam.) Nebunatic, zvăpăiat; ușuratic. [Var.: **zbrehúd, -ă** adj.] — Et. nec.

ZBÚCIUM, *zbuciumuri,* s.n. **1.** Stare de neliniște sufletească; frământare, zbuciumare, neastâmpăr. **2.** Mișcare grăbită, agitată și zgomotoasă; agitație, tumult, învălmășeală. [Pl. și: (rar) *zbuciume*] — Din **zbuciuma** (derivat regresiv).

ZBUCIUMÁ, *zbúcium,* vb. I. **1.** Refl. A se frământa sufletește; a se chinui. **2.** Refl. și tranz. A (se) mișca cu neastâmpăr; a (se) agita cu violență. — Probabil din **buciuma.**

ZBUCIUMÁRE, *zbuciumări,* s.f. Faptul de *a (se) zbuciuma;* frământare, chin, necaz; agitație, alergătură; zvârcolire, zbatere. — V. **zbuciuma.**

ZBUCIUMÁT, -Ă, *zbuciumați, -te,* adj. **1.** Frământat, tulburat; neliniștit, îngrijorat. **2.** Agitat; tumultuos. — V. **zbuciuma.**

ZBUCIUMĂTÓR, -OÁRE, *zbuciumători, -oare,* adj. (Rar) Care (se) zbuciumă; zguduitor, chinuitor. — **Zbuciuma** + suf. *-ător.*

ZBUCNÍ vb. IV v. **izbucni.**

ZBUGHI[1] interj. Cuvânt care indică o săritură peste un obstacol sau fuga bruscă și neașteptată dintr-un loc. [Var.: **zbúghia** interj.] — Et. nec.

ZBUGHÍ[2]**,** *zbughesc,* vb. IV. Tranz. (În expr.) *A o zbughi* = a o lua deodată la fugă; a o șterge. (La imper.; cu valoare de interj.) *Zbughi-o, băiete* = hai repede, șterge-o. — Din **zbughi**[1].

ZBÚGHIA interj. v. **zbughi**[1].

ZBUGHÍRE, *zbughiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a zbughi* și rezultatul ei. — V. **zbughi.**

ZBURÁ, *zbor,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre păsări și insecte) A plana și a se mișca în aer cu ajutorul aripilor. ✦ A pleca în zbor, a-și lua zborul. ✦ (Despre lucruri) A pluti în aer (purtat de vânt); a trece prin aer cu viteză (fiind aruncat sau lansat cu

putere). **2.** Intranz. (Despre aparate de zbor) A se ridica şi a se menţine în văzduh, a se deplasa pe calea aerului; (despre oameni) a călători cu un astfel de aparat. **3.** Intranz. Fig. A merge foarte repede, a alerga, a goni. ✦ (Despre oameni) A străbate spaţii mari cu repeziciune; a se repezi până undeva. ✦ (Despre timp) A trece, a se scurge repede. ✦ (Despre gânduri, idei) A se succeda cu repeziciune. **4.** Tranz. Fig. A smulge de la locul său, a prăvăli, a răsturna. ✧ Expr. *A zbura cuiva capul* = a decapita pe cineva; a-l omorî. *A-şi zbura creierii* = a se sinucide prin împuşcare. (Fam.) *A zbura* (sau *a face să zboare) pe cineva de undeva* = a da pe cineva afară de undeva, dintr-un post; a-l concedia. (Intranz.) *A zbura de undeva* = a fi forţat să părăsească un loc (în special un post, o slujbă). ✦ Intranz. (Rar) A cădea, a se prăbuşi, a se prăvăli. **5.** Tranz. (Pop.; în expr.) *A zbura laptele* = a pune puţin lapte acru în lapte dulce fierbinte ca să se aleagă brânza. — Lat. ***exvolare.**

ZBURÁRE, *zburări,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a zbura* şi rezultatul ei; zbor[1]. — V. **zbura.**

ZBURÁT, -Ă, *zburaţi, -te,* adj. **1.** Împrăştiat, risipit, spulberat (de vânt). **2.** Fig. (Rar; despre timp) Care s-a dus, a trecut. **3.** (Pop.; în sintagma) *Brânză zburată* = brânză făcută din lapte fiert, la care se adaugă zer, cheag sau cuib de lapte acru. — V. **zbura.**

ZBURÁTIC, -Ă, *zburatici, -ce,* adj. (Pop.) **1.** Iute la fugă; sprinten, ager. **2.** Fig. Uşuratic, nestatornic. — **Zbura** + suf. *-atic.*

ZBURĂTĂCÍ, *zburătăcesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A arunca cu ceva (într-o pasăre, într-un pom etc.); a zburătui (**1**). **2.** Intranz. şi refl. (Despre stoluri de păsări) A se risipi bătând din aripi şi înălţându-se de la pământ; a face zboruri scurte, aproape de pământ. ✦ Tranz. A face să se împrăştie; a spulbera. *Vântul zburătăceşte frunzele.* **3.** Intranz. şi refl. (Despre pui; *p. ext.* despre copii) A se dezvolta, a creşte; a căpăta independenţă; a se răzleţi. ✦ Tranz. Fig. A ajuta pe cineva să-şi facă un rost în viaţă. — Din **zbura.**

ZBURĂTĂCÍRE, *zburătăciri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) zburătăci* şi rezultatul ei. — V. **zburătăci.**

ZBURĂTĂCÍT, -Ă, *zburătăciţi, -te,* adj. (Rar; despre pui; *p. ext.* despre copii) Crescut mare; mărişor. — V. **zburătăci.**

ZBURĂTÁIRE s.f. v. **zburătuire.**

ZBURĂTÓR, -OÁRE, *zburători, -oare,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** Care zboară; care poate să zboare. ✦ Pentru zbor, de zburat. *Aripi zburătoare.* **2.** Care pluteşte în aer (purtat de vânt). **II.** S.m. **1.** Aviator. **2.** (În mitologia populară românească) Fiinţă fabuloasă, imaginată ca un duh care chinuie somnul fetelor; (în literatura romantică) personificarea dorului de bărbatul iubit; întruchiparea idealizată a iubitului. **3.** Numele uneia dintre pânzele catargului; verga care susţine această pânză. **III.** S.f. **1.** Pasăre; animal (care zboară). **2.** Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu florile roşii-purpurii, cu fructele în formă de capsule cu numeroase seminţe prevăzute cu peri mătăsoşi, folosită în medicina populară *(Epitobium angustifolium).* — **Zbura** + suf. *-ător.*

ZBURĂTORÍ vb. IV v. **zburături.**

ZBURĂTUÍ, *zburătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A zburătăci (**1**). **2.** A reteza dintr-o lovitură, făcând să cadă, să se prăbuşească. — Din **zbura.**

ZBURĂTUÍRE, *zburătuiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a zburătui* şi rezultatul ei. [Var.: **zburătáire** s.f.] — V. **zburătui.**

ZBURĂTÚRĂ, *zburături,* s.f. (Pop.) **1.** Bucată scurtă de lemn cu care se aruncă într-un pom sau după o pasăre; scurtătură. ✦ Aşchie, ţandără. ✦ (Înv.) Sfărâmătură de plumb sau de fier cu care se încărcau armele de foc. **2.** Mişcare de aruncare; distanţă până la care ajunge un lucru aruncat. *Departe ca la o zburătură de praştie.* — **Zbura** + suf. *-ătură.*

ZBURĂTURÍ, *zburăturesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Pop.) A străbate aerul; a zbura. **2.** Tranz. şi intranz. (Pop.) A zburătăci (**1**). [Var.: **zburătorí** vb. IV] — Din **zburătură.**

ZBURDÁ, *zburd,* vb. I. Intranz. A sălta, a alerga sprinten încoace şi încolo; a se zbengui, a se juca cu voioşie; a se ţine de nebunii, a se arăta lipsit de seriozitate. ✧ Expr. *A-i zburda* (cuiva) *inima* = a fi foarte vesel; a avea chef de petreceri. — Et. nec.

ZBURDÁLNIC, -Ă, *zburdalnici, -ce,* adj. (Despre animale) Care zburdă; (despre oameni) zglobiu, neastâmpărat, vioi, nebunatic; *p. ext.* uşuratic. ✦ Fig. (Despre stări sufleteşti sau manifestări ale omului) Plin de avânt, de voioşie, de vioiciune; avântat. — **Zburda** + suf. *-alnic.*

ZBURDÁRE, *zburdări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a zburda* şi rezultatul ei; *fig.* avânt. — V. **zburda.**

ZBURDÁTIC, -Ă, *zburdatici, -ce,* adj. (Rar) Zburdalnic. — **Zburda** + suf. *-atic.*

ZBÚRDĂ s.f. (Reg.) Zburdare; joacă voioasă; zbenguială, neastâmpăr. — Din **zburda** (derivat regresiv).

ZBURDĂCIÚNE, *zburdăciuni,* s.f. (Înv. şi reg.) Zburdălnicie. — **Zburda** + suf. *-ăciune.*

ZBURDĂLNICÍE, (**2**) *zburdălnicii,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi zburdalnic; vioiciune, neastâmpăr, voioşie. **2.** Manifestare, faptă a celui zburdalnic; joc, petrecere; nebunie. — **Zburdalnic** + suf. *-ie.*

ZBURDĂTÓR, -OÁRE, *zburdători, -oare,* adj. (Înv.) Zburdalnic, zglobiu, neastâmpărat. — **Zburda** + suf. *-ător.*

ZBURDĂTÚRĂ, *zburdături,* s.f. (Reg.) Salt, săritură. — **Zburda** + suf. *-ătură.*

ZBURÍŞ adv. (Rar) Ca în zbor; repede. — **Zbura** + suf. *-iş.*

ZBURLÍ vb. IV. v. **zbârli.**

ZBURLÍRE s.f. v. **zbârlire.**

ZBURLÍT, -Ă, adj. v. **zbârlit.**

ZDÉLCĂ, *zdelci,* s.f. (Înv.) Contract, act (de vânzare); *p. gener.* orice chitanţă sau act oficial. — Din rus. **sdelka.**

ZDRAGÓN s.m. v. **zdrahon.**

ZDRAHÓN, *zdrahoni,* s.m. (Pop. şi fam.) Om zdravăn, bine legat, voinic. [Var.: **zdragón** s.m.] — Et. nec.

ZDRANC interj. v. **zdrang.**

ZDRÁNCA interj. v. **zdrang.**

ZDRANG interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de ciocnirea sau de căderea obiectelor de metal, de spargerea obiectelor de sticlă etc.; foflenchi. [Var.: **zdranc, zdránca** interj.] — Onomatopee.

ZDRÁVĂN, -Ă, *zdraveni, -e,* adj. **1.** Voinic, puternic, vânjos, viguros. ✦ (Adverbial) Cu putere, tare; voiniceşte. **2.** Sănătos, teafăr, întreg, neatins, nevătămat (la trup sau la minte). **3.** Mare, tare, solid. *Un par zdravăn.* ✦ (Adverbial) Din plin, mult. *Mănâncă zdravăn.* — Din sl. **sŭdravĭnŭ.**

ZDRĂNCĂNÍ vb. IV v. **zdrăngăni.**

ZDRĂNCĂNÍT s.n. v. **zdrăngănit.**

ZDRĂNGĂNÉL, *zdrăngănei,* s.m. (Pop.) Clopoţel mic şi rotund; zurgălău. [Var.: **zdrângănél** s.m.] — Contaminare între **zdrăngăni** şi **clopoţel.**

ZDRĂNGĂNÍ, *zdrăngănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre sticlă şi metale sau despre obiecte făcute din aceste materiale) A produce un sunet caracteristic când se ciocneşte de ceva sau este lovit cu ceva. ✧ Tranz. *Zdrăngăneşte cheile.* **2.** Tranz. A face să vibreze coardele unui instrument muzical; (depr.) a cânta fără pricepere la un instrument muzical cu coarde. [Prez. ind. şi: *zdrăngăn.* — Var.: **zdrăncăní** vb. IV] — **Zdrang** + suf. *-ăni.*

ZDRĂNGĂNÍRE, *zdrăngăniri,* s.f. Acţiunea de *a zdrăngăni* şi rezultatul ei. — V. **zdrăngăni.**

ZDRĂNGĂNÍT s.n. Faptul de *a zdrăngăni;* cântec executat fără talent la un instrument muzical cu coarde; zdrăngănitură. [Var.: **zdrăncănít** s.n.] — V. **zdrăngăni.**

ZDRĂNGĂNITÚRĂ, *zdrăngănituri,* s.f. Zdrăngănit. — **Zdrăngăni** + suf. *-tură.*

ZDRÂNGĂNÉL s.m. v. **zdrăngănel.**

ZDREÁNŢĂ, *zdrenţe,* s.f. **1.** Bucată ruptă, sfâşiată dintr-o pânză sau dintr-un obiect de pânză; haină, rufă sau pânză veche, ruptă. ✦ Fig. (Fam.) Om de nimic; lepădătură, secătură. **2.** (La pl.) Un fel de aluat subţire făcut din făină şi ouă, care se fierbe în supă în bucăţele mici. [Var.: **tréanţă** s.f.] — Cf. sl. sŭdranŭ.

ZDRELÍ, *zdrelesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) răni uşor prin jupuirea pielii; a (se) juli. — Et. nec.

ZDRELÍRE, *zdreliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) zdreli* şi rezultatul ei. — V. **zdreli.**

ZDRELÍT, -Ă, *zdreliţi, -te,* adj. Cu pielea jupuită; rănit prin julire. ✦ Zdrobit, sfărâmat. — V. **zdreli.**

ZDRELITÚRĂ, *zdrelituri,* s.f. (Pop.) Rană produsă prin zdrelire; zgârietură, julitură. — **Zdreli** + suf. *-tură.*

ZDRENŢĂRÓS, -OÁSĂ, *zdrenţăroşi, -oase,* adj. (Despre îmbrăcăminte) Prefăcut în zdrenţe; rupt, zdrenţuit; zdrenţos. ✦ (Despre oameni, adesea substantivat) Îmbrăcat în zdrenţe, cu haine foarte uzate; flenduros. [Var.: **zdrenţurós, -oásă, stremţurós, -oásă, strenţurós, -oásă, trenţărós, -oásă** adj.] — **Zdreanţă** + suf. *-ăros.*

ZDRENŢÓS, -OÁSĂ, *zdrenţoşi, -oase,* adj. Zdrenţăros. [Var.: **stremţós, -oásă** adj.] — **Zdreanţă** + suf. *-os.*

ZDRENŢUÍ, *zdrenţuiesc,* vb. IV. Refl. (Despre obiecte de pânză, stofă etc.) A se rupe, a se sfâşia; a se preface în zdrenţe. ✧ Tranz. *I-a zdrenţuit haina.* [Var.: **trenţuí** vb. IV] — **Zdreanţă** + suf. *-ui.*

ZDRENŢUÍT, -Ă, *zdrenţuiţi, -te,* adj. **1.** (Despre îmbrăcăminte) Prefăcut în zdrenţe; rupt, sfâşiat. **2.** (Despre oameni) Îmbrăcat în zdrenţe; zdrenţăros. — V. **zdrenţui.**

ZDRENŢURÓS, -OÁSĂ adj. v **zdrenţăros.**

ZDROÁBĂ, *zdroabe,* s.f. (Reg.) Oboseală; trudă; agitaţie, zbucium. — Din **zdrobi** (derivat regresiv).

ZDROBEÁLĂ, *zdrobeli,* s.f. (Pop.) Zdrobire. — **Zdrobi** + suf. *-eală.*

ZDROBÍ, *zdrobesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A strivi, a sfărâma. ✦ A nimici, a distruge. ✦ Fig. A mâhni, a supăra, a distruge sufleteşte. ✦ Refl. A se destrăma, a pieri. **2.** Refl. Fig. (Reg.; despre oameni) A se strădui din toate puterile, a se frământa, a se agita; a se zbuciuma. — Din sl. **sŭdrobiti.**

ZDROBÍRE, *zdrobiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) zdrobi* şi rezultatul ei; sfărâmare, strivire; nimicire, distrugere. ✦ Fig. Mâhnire, supărare cumplită. — V. **zdrobi.**

ZDROBÍT, -Ă, *zdrobiţi, -te,* adj. Strivit, sfărâmat; distrus, nimicit, învins. ✦ Fig. Copleşit de durere, demoralizat. ✦ Fig. Foarte obosit, sleit de puteri, extenuat. — V. **zdrobi.**

ZDROBITÓR, -OÁRE, *zdrobitori, -oare,* adj., s.f., s.n. **I.** Adj. **1.** Care zdrobeşte. ✦ Fig. Copleşitor, istovitor. **2.** Fig. Care înlătură orice îndoială; hotărâtor. *Argument zdrobitor.* **II. 1.** S.f. Maşină folosită pentru mărunţirea sau separarea prin strivire, rupere, smulgere etc. a unor materiale textile, a unor fructe, legume, seminţe etc. **2.** S.n. Spec. (Reg.) Meliţă. — **Zdrobi** + suf. *-tor.*

ZDROBITÚRĂ, *zdrobituri,* s.f. (Rar) Sfărâmătură, strivitură; rană produsă prin zdrobire. — **Zdrobi** + suf. *-tură.*

ZDRONC interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de izbirea, ciocnirea sau căderea unor obiecte de metal. [Var.: **zdrónca** interj.] — Onomatopee.

ZDRÓNCA interj. v. **zdronc.**

ZDRONCĂNÍ, *zdroncănesc,* vb. IV. Intranz. (Despre vehicule) A face un zgomot caracteristic (din cauza zdruncinăturilor). — **Zdronc** + suf. *-ăni.*

ZDROȘÍ, *zdroșesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A sfărâma, a strivi, a zdrobi. [Var.: **zdrușí** vb. IV] — Et. nec.

ZDRUMICÁ, *zdrúmic,* vb. I. Tranz. (Pop.) A face bucățele, a sfărâma, a zdrobi. ✦ Fig. A nimici, a distruge. — Contaminare între **dumica** și **zdrobi.**

ZDRUMICÁRE, *zdrumicări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a zdrumica* și rezultatul ei; sfărâmare, zdrobire; nimicire. — V. **zdrumica.**

ZDRUMICÁT, -Ă, *zdrumicați, -te,* adj. (Pop.) Făcut bucățele, sfărâmat, zdrobit. — V. **zdrumica.**

ZDRUMICĂTÚRĂ, *zdrumicături,* s.f. (Reg.) Sfărâmătură. — **Zdrumica** + suf. *-ătură.*

ZDRÚNCEN s.n. v. **zdruncin.**

ZDRÚNCIN s.n. (Pop.) **1.** Zdruncinătură. ✦ Fig. Efort, strădanie. **2.** Fig. Tulburare, zbucium, frământare. [Var.: **zdrúncen** s.n.] — Din **zdruncina** (derivat regresiv).

ZDRUNCINÁ, *zdrúncin,* vb. I. Tranz. **1.** A scutura puternic, a zgâlțâi, a zgudui; a clătina; a hurduca. **2.** Fig. A clătina din temelii o concepție, o convingere etc.; a slăbi, a submina, a șubrezi. — Et. nec.

ZDRUNCINÁRE, *zdruncinări,* s.f. Acțiunea de *a zdruncina* și rezultatul ei. — V. **zdruncina.**

ZDRUNCINÁT, -Ă, *zdruncinați, -te,* adj. **1.** Zguduit, clătinat, hurducat. ✦ Zdrobit, strivit. ✦ Șubrezit, slăbit. **2.** Fig. Tulburat sufletește. — V. **zdruncina.**

ZDRUNCINĂTÓR, -OÁRE, *zdruncinători, -oare,* adj. Care zdruncină, care hurducă. — **Zdruncina** + suf. *-ător.*

ZDRUNCINĂTÚRĂ, *zdruncinături,* s.f. **1.** Scuturătură, zguduire; zguduitură, hurducătură. **2.** Fig. Dezechilibru, tulburare. — **Zdruncina** + suf. *-ătură.*

ZDRUȘÍ vb. IV v. **zdroși.**

ZDUP interj., s.n. **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul unei căderi precipitate sau al unor pași grei, apăsați. **2** S.n. (Fam.) Închisoare. — Onomatopee.

ZDUPĂÍ, *zdúpăi,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A călca greu, cu zgomot; a tropăi. — **Zdup** + suf. *-ăi.*

ZDUPĂIÁLĂ, *zdupăieli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a zdupăi.* — **Zdupăi** + suf. *-eală.*

ZEA s.f. v. **za**[2].

ZEÁMĂ, (**2**) *zemuri,* s.f. **1.** Fiertură de carne sau de legume, constituind un fel de mâncare; partea lichidă a bucatelor, apa în care fierb. ✧ Expr. *A mânca singur bucatele și a lăsa altora zeama* = a trage singur tot folosul, lăsând altora foarte puțin sau nimic. *A nu fi de nicio zeamă,* se spune despre cineva pe care nu se poate pune nici un temei. *Zeamă lungă* = **a)** mâncare neconsistentă, făcută cu prea multă apă, pentru a ajunge la multe persoane; **b)** vorbărie lungă, lipsită de interes; *p. ext.* persoană care vorbește mult și fără nicio noimă. *Tot de-o zeamă* = deopotrivă. *Zeamă de clopot* (sau *de hârleț)* = moartea. *Zeamă de vorbe* = vorbărie deșartă; vorbe goale. ✦ *Zeamă de varză* = lichid acrișor în care s-a murat varza; moare. **2.** Fel de zeamă (**1**). **3.** Lichid pe care îl conțin celulele și țesuturile organismelor vegetale; suc de fructe sau de plante. ✧ *Zeamă de prune* = țuică. **4.** Nume generic pentru diverse lichide. ✧ *Ou cu zeamă* = ou fiert puțin, cu albușul necoagulat. ✦ (Rar) Sânge. **5.** (Chim.; în sintagma) *Zeamă bordeleză* = suspensie de culoare albastră de sulfat bazic de cupru în apă, folosită ca fungicid. [Pl. și: *zemi*. — Var.: **zámă** s.f.] — Lat. **zema.**

ZEAMÍL s.n. Produs alimentar dietetic, ușor asimilabil de organism, obținut prin tratarea amidonului din porumb cu hidroxid de sodiu. [Pr.: *ze-a-*] — Denumire comercială.

ZEBEREÁLĂ, *zebereli,* s.f. (Înv.) Sechestrare, sechestru. — **Zeberi** + suf. *-eală.*

ZEBERÍ, *zeberesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A sechestra, a lua cu forța; a confisca. — Et. nec.

ZEBRÁT, -Ă, *zebrați, -te,* adj. (Rar) Vărgat, cu dungi, ca blana zebrei. — Din fr. **zébré.**

ZÉBRĂ, *zebre,* s.f. Nume generic dat speciilor de cai sălbatici africani cu blana vărgată cu benzi alternative, deschise și închise; animal care face parte din aceste specii. ✦ Marcaj de traversare a străzii pentru pietoni, constând din dungi paralele albe sau galbene. — Din fr. **zèbre.**

ZEBREÁ s.f. v. **zăbrea.**

ZÉBU s.m. Animal mamifer domesticit din țările tropicale asemănător cu boul, caracterizat printr-o cocoașă de grăsime pe greabăn *(Bos indicus).* [Acc. și: *zebú*] — Din fr. **zébu.**

ZÉCE, *zeci,* num. card. **1.** Număr care are în numărătoare locul între nouă și unsprezece și care se indică prin cifra 10 sau X. ✧ (Adjectival) *Are zece elevi.* (La pl., arată o cantitate mare nedeterminată) *Zeci de oameni.* ✧ Expr. *A avea zece vieți,* se spune când cineva scapă cu viață din situații primejdioase. *A asculta cu zece urechi* = a asculta foarte atent. ✧ (Substantivat) *Scrie un zece pe tablă.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Etajul zece.* ✧ (Intră în componența num. adverbial) *De zece ori.* ✧ (Precedat de „câte", intră în componența num. distributiv) *Plecau câte zece.* **2.** (Intră în compunerea numeralelor cardinale compuse de la unsprezece până la nouăsprezece) *Cincisprezece.* ✦ (Intră în compunerea numeralelor cardinale compuse de la douăzeci până la nouăzeci și nouă) *Patruzeci și trei.* — Lat. **decem.**

ZÉCELEA, ZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei adjectival) Care se află între al nouălea și al unsprezecelea. — **Zece** + **le** + **a.**

ZECÉR, *zeceri,* s.m. (Reg.) Zece; cifră, carte de joc, ban etc. având această valoare. — **Zece** + suf. *-ar.*

ZÉCHE s.f. v. **zeghe.**

ZECÍCĂ s.f. (Fam.) Carte de joc având pe ea zece puncte. — **Zece** + suf. *-ică.*

ZECIMÁL, -Ă, *zecimali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Mat.) Care se bazează pe rapoarte ale numărului zece și ale puterilor lui; decimal. ✧ *Număr zecimal* = număr a cărui parte fracționară este exprimată printr-o fracție zecimală. *Fracție zecimală* = fracție al cărei numitor este egal cu o putere întreagă și pozitivă a numărului zece. *Logaritm zecimal* = logaritmul unui număr în sistemul cu baza zece. *Sistem zecimal* = sistem de unități de măsură în care multiplii și submultiplii unităților principale au valori egale cu puteri întregi, pozitive sau negative, ale numărului zece. *Balanță zecimală* sau *cântar zecimal* = balanță cu brațe inegale, care permite echilibrarea greutăților de măsură cu greutăți etalonate de zece ori mai mici. *Clasificare zecimală* = criteriu de clasificare a științelor, cărților, articolelor etc. în zece grupe, fiecare grupă având numeroase subdiviziuni cifrate din zece în zece. **2.** S.f. Fiecare dintre cifrele scrise la dreapta virgulei unui număr zecimal. — Din **decimal** (după *zece*).

ZECÍME, *zecimi,* s.f. **1.** A zecea parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. ✦ Prima cifră din dreapta virgulei la numerele zecimale. **2.** (În sistemul fiscal din trecut) A zecea parte, care revenea județului sau comunei, din impozitul plătit de cetățeni statului. — **Zece** + suf. *-ime.*

ZECIUÍ, *zeciuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) **1.** A lua a zecea parte din produsele cuiva; a dijmui. ✦ (Fam.) A-și însuși o parte din bunurile cuiva; a fura. **2.** (Despre boli, calamități naturale etc.) A face multe victime; a decima. — **Zece** + suf. *-ui.*

ZECIUIÁLĂ, *zeciuieli,* s.f. (Înv.) Dare anuală reprezentând a zecea parte din recolta de cereale, din vite etc.; dijmă. ✦ (Reg.) Uium la moară. [Pr.: *-ciu-ia-*] — **Zeciui** + suf. *-eală.*

ZECIUÍRE, *zeciuiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a zeciui* și rezultatul ei; zeciuit[1]; dijmuire. — V. **zeciui.**

ZECIUÍT[1], *zeciuituri,* s.n. (Înv.) Zeciuire. — V. **zeciui.**

ZECIUÍT[2]**, -Ă,** *zeciuiți, -te,* adj. (Înv.) Din care s-a plătit zeciuială; dijmuit. — V. **zeciui.**

ZÉCIURI s.n. pl. (Rar) Figuri desenate; motive (geometrice) decorative. — Et. nec.

ZÉE, *zee,* s.f. (Înv., rar) Zeiță. [Scris și: *zeie*] — Din **zeu.**

ZEFÍR, (**1**) *zefiri,* s.m., (**2**) *zefiruri,* s.n. **1.** S.m. Vânt slab, călduț, care suflă primăvara dinspre apus; *p. gener.* vânt cald, plăcut; adiere. **2.** S.n. Țesătură ușoară de bumbac mercerizat, de o singură culoare sau cu dungi colorate, din care se confecționează obiecte de lenjerie; (la pl.) diverse sorturi din această țesătură. — Din fr. **zéphyr,** lat. **zephyrus.**

ZEFLEMEÁ, *zeflemele,* s.f. Ironie ușoară, luare în râs, glumă batjocoritoare. ✧ Expr. *A lua în zeflemea* = a-și bate joc de cineva, a lua în râs. — Din tc. **zevklenmek.**

ZEFLEMISÍ, *zeflemisesc,* vb. IV. Tranz. A lua în râs, a ironiza (pe cineva sau ceva); a lua peste picior (pe cineva); a batjocori. — **Zeflemea** + suf. *-isi.*

ZEFLEMISÍRE, *zeflemisiri,* s.f. Acțiunea de *a zeflemisi* și rezultatul ei; ironizare. — V. **zeflemisi.**

ZEFLEMÍSM s.n. (Rar) Înclinare, atitudine, dispoziție de a lua totul în zeflemea. — **Zeflemea** + suf. *-ism.*

ZEFLEMÍST, -Ă, *zeflemiști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Ironic, batjocoritor, zeflemitor. — **Zeflemea** + suf. *-ist.*

ZEFLEMITÓR, -OÁRE, *zeflemitori, -oare,* adj. (Rar) Care ironizează; zeflemist. — **Zeflemea** + suf. *-itor.*

ZEFLÍU, -ÍE, *zeflii,* adj. (Înv.) Vesel, glumeț. — Din tc. **zevkli.**

ZÉGHE, *zeghi,* s.f. **1.** Haină țărănească lungă, împodobită uneori cu găitane negre, care se poartă în ținuturile muntoase. ✦ Haină făcută din piele de oaie cu care se îmbracă ciobanii; șubă. **2.** Postav gros din care se fac unele haine țărănești; dimie. [Var.: **zéche** s.f.] — Et. nec.

ZÉGRAS s.n. Iarbă-de-mare. — Din germ. **Seegras.**

ZEIÉSC, -IÁSCĂ, *zeiești,* adj. (Rar) De zeu. [Pr.: *ze-iesc*] — **Zeu** + suf. *-esc.*

ZEIFICÁ, *zeific,* vb. I. Tranz. A deifica. [Pr.: *ze-i-*] — Din **zeu** (după *deifica*).

ZEIFICÁRE, *zeificări,* s.f. Acțiunea de *a zeifica*; deificare. [Pr.: *ze-i-*] — V. **zeifica.**

ZEIFICÁT, -Ă, *zeificați, -te,* adj. (Despre obiecte, ființe) Căruia i s-a atribuit putere divină. [Pr.: *ze-i-*] — V. **zeifica.**

ZEÍNĂ s.f. Proteină care se extrage din boabele de porumb. — Din fr. **zéine.**

ZEITÁTE, *zeități,* s.f. Divinitate păgână; zeu, zeiță. [Pr.: *ze-i-*] — Din **zeu** (după *divinitate*).

ZEÍȚĂ, *zeițe,* s.f. Divinitate păgână feminină. ✦ Epitet dat femeii adorate. — **Zeu** + suf. *-iță.*

ZEL s.n. Râvnă, sârguință; ardoare. ✧ Expr. *Exces de zel* = exagerare inutilă în îndeplinirea unei acțiuni, sârguință exagerată. — Din fr. **zèle,** lat. **zelus.**

ZELÁR, *zelare,* s.n. (Rar) Zale, platoșă. — **Za**[2] + suf. *-ar.*

ZELATÓR, -OÁRE, *zelatori, -oare,* s.m. și f. (Livr.) Persoană zeloasă. — Din fr. **zélateur.**

ZELÓS, -OÁSĂ, *zeloși, -oase,* adj. Plin de zel, de râvnă, de ardoare. — **Zel** + suf. *-os.*

ZÉMNIC, *zemnice,* s.n. (Reg.) Pivniță, beci; bordei săpat în pământ, servind la conservarea bucatelor. — Din bg. **zemnik.**

ZEMÓS, -OÁSĂ, *zemoși, -oase,* adj. (Despre fructe, plante) Care are suc mult; suculent; (despre mâncăruri gătite) care are zeamă multă, sos mult. ✦ (Substantivat, m.; înv. și reg.) Pepene galben. — **Zeamă** + suf. *-os.*

ZEMOȘÍ, pers. 3 *zemoșește,* vb. IV. Refl. (Reg.) A deveni zemos. — Din **zemos.**

ZEMOȘÍRE s.f. (Reg.) Acțiunea de *a se zemoși* și rezultatul ei. — V. **zemoși.**

ZEMUÍ, pers. 3 *zemuiește,* vb. IV. Intranz. A lăsa zeamă, a musti; a face să iasă la suprafață, să se scurgă lichidul din interior. ✦ Refl. A se zemoși. — **Zeamă** + suf. *-ui.*

ZENANÁ, (**2**) *zenanale,* s.f. **1.** Țesătură cu urzeală de mătase și bătaie de bumbac sau de vigonie, pe o parte lucioasă și pe cealaltă scămoșată, utilizată la confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte pentru femei. **2.** (La pl.) Sortimente de zenana (**1**). [Var.: **zananá** s.f.] — Din fr. **zenana.**

ZENCUÍRE, *zencuiri,* s.f. Operație din procesul de tăbăcire vegetală care constă în menținerea pieilor așezate în straturi orizontale în bazine de beton umplute cu zemuri tratate cu tananți, mai concentrate decât cele folosite la pretăbăcire. — Et. nec.

ZÉNDĂ s.f. Limba vechilor perși în care sunt scrise textele din „Avesta" — Din fr. **zend.**

ZENÍT s.n. Punct de intersecție al verticalei locului cu emisfera cerească superioară situat deasupra capului observatorului și opus nadirului; amiază. ✦ Fig. Culme, apogeu, înălțime. — Din fr. **zénith.**

ZENITÁL, -Ă, *zenitali, -e,* adj. Care aparține zenitului, privitor la zenit. ✧ *Distanță zenitală* = coordonată orizontală egală cu unghiul complementar înălțimii unui astru deasupra orizontului. — Din fr. **zénithal.**

ZEOLÍT, *zeoliți,* s.m. Grup de minerale care reprezintă alumosilicați naturali, hidratați de calciu, sodiu, potasiu, bariu și stronțiu, uneori magneziu, mangan etc., având proprietatea de a-și pierde treptat apa prin încălzire, fapt pentru care este utilizat la dedurizarea apei. [Pr.: *ze-o-*] — Din fr. **zéolit(h)e.**

ZEONIFÉR, *zeonifere,* s.n. Funicular cu cablu folosit pentru transportul persoanelor și al mărfurilor. [Pr.: *ze-o-*] — Et. nec.

ZEPELÍN, *zepeline,* s.n. Navă aeriană dirijabilă de mari dimensiuni, construită din metal, cu numeroase compartimente umplute cu hidrogen sau cu alt gaz mai ușor decât aerul; dirijabil. [Scris și: *zeppelin*] — Din germ. **Zeppelin.**

ZER, *zeruri,* s.n. Lichid galben-verzui care se separă din lapte, după coagulare, la prepararea brânzeturilor și care este folosit pentru fabricarea lactozei, urdei etc. ✧ Expr. *A se alege brânza* (sau *urda) din zer* = a se alege binele de rău. *A scoate zer din piatră* = a face ceva de necrezut. ✦ Lichid verzui care se scurge din iaurt sau din laptele de vacă prins. ✦ Lichid alb și gras care rămâne după prepararea untului; zară. — Et. nec.

ZERDICEÁF s.m. Plantă din a cărei rădăcină se scoate o vopsea galbenă *(Curcuma longa).* ✦ Substanță colorantă galbenă extrasă din planta de mai sus. — Din tc. **zerdeçav.**

ZERÍ, pers. 3 *zerește,* vb. IV. Refl. (Reg.; mai ales despre lapte) A se face ca zerul, a se înăcri. — Din **zer.**

ZERMACÚP, *zermacupi,* s.m. Monedă turcească de aur, care a circulat și în Țările Române în sec. XVIII–XIX. — Din tc. **zermahbup.**

ZÉRO, *zerouri,* s.n. **1.** Număr care, în numărătoare, reprezintă o cantitate vidă și care se indică prin cifra 0; nulă. ✧ Expr. *A reduce ceva la zero* = a reduce cu totul importanța unui lucru, a face să fie neglijabil. ✦ Cifră reprezentând numărul de mai sus pusă la dreapta altei cifre pentru a mări de zece ori valoarea unui număr; nulă. **2.** Epitet dat unui om de nimic; nulitate. **3.** (Fiz.) Punct care servește ca origine a unei scări cu ajutorul căreia se indică valorile unei mărimi. ✦ Spec. Grad de temperatură fixat în unele sisteme de măsură a temperaturii (Réaumur, Celsius) la punctul de înghețare a apei distilate la presiunea normală. ✧ *Zero absolut* = temperatură de minus 273 de grade Celsius, socotită ca cea mai joasă temperatură posibilă. **4.** (Lingv.) *Desinență* (sau *sufix) zero* = absența unui afix gramatical la o formă flexionară, care este marcată, față de alte forme cu afixe exprimate, prin lipsa unei mărci formale propriu-zise. — Din fr. **zéro.**

ZERÓS, -OÁSĂ, *zeroși, -oase,* adj. (Despre lapte, unt, brânză) Cu mult zer; de culoarea sau de consistența zerului; apos. — **Zer** + suf. *-os.*

ZEROVALÉNT, -Ă, *zerovalenți, -te,* adj. (Despre elemente chimice) Care nu se poate combina cu niciun element, care are valența zero. — Din fr. **zérovalent.**

ZESTRÁȘ, *zestrași,* s.m. (Înv. și reg.) Bărbat care se mută, după căsătorie, în gospodăria soției. — **Zeste** + suf. *-aș.*

ZÉSTRE s.f. **1.** Avere (mobilă sau imobilă) care se dă unei fete când se mărită. ✦ Bunuri pe care le aduce o călugăriță la intrarea ei în mănăstire. ✦ (Fam.) Totalitatea bunurilor care constituie averea cuiva. **2.** Totalitatea bunurilor care constituie averea unei comunități, a unei instituții etc.; inventar. — Lat. **dextrae** „făgăduință solemnă".

ZESTRIȘOÁRĂ, *zestrișoare,* s.f. Diminutiv al lui *zestre.* — **Zestre** + suf. *-işoară.*

ZÉTA, *zeta,* s.m. A șasea literă a alfabetului grec corespunzând sunetului *z.* — Din fr. **zèta.**

ZEȚÁJ, *zețaje,* s.n. Metodă de separare sau de concentrare a minereurilor sau a cărbunilor sfărâmați cu ajutorul unui curent de apă, pentru a obține depunerea componenților în ordinea greutății lor specifice. — Din fr. **setzage.**

ZEȚÁR, *zețari,* s.m. Muncitor tipograf care culege manual literele în culegar după manuscris; culegător. — Din germ. **Setzer.**

ZEȚĂRÍE, (**2**) *zețării,* s.f. **1.** Meseria de zețar. **2.** Sală în care lucrează zețarii într-o tipografie; culegătorie. — **Zețar** + suf. *-ie.*

ZEȚĂRÍȚĂ, *zețărițe,* s.f. (Rar) Culegătoare într-o tipografie. — **Zețar** + suf. *-iță.*

ZEȚUÍ, *zețuiesc,* vb. IV. Tranz. A așeza literele unui text în culegar după manuscris pentru a tipări; a culege. — Din germ. **setzen.**

ZEȚUÍRE, *zețuiri,* s.f. Acțiunea de *a zețui* și rezultatul ei; zețuit, culegere. — V. **zețui.**

ZEȚUÍT, *zețuituri,* s.n. Faptul de *a zețui;* zețuire. — V. **zețui.**

ZEU[1] interj. v. **zău.**

ZEU[2]**,** *zei,* s.m. Divinitate păgână; idol. ✦ Fig. Om cu însușiri fizice și morale excepționale. ✦ (Fam.; ir.) Om cu putere, cu influență (politică); șef, conducător. ✧ Expr. *A fi în secretele zeilor* = a fi la curent cu lucruri cunoscute numai de cei mari, de conducători. — Lat. **deus.**

ZÉUGMĂ, *zeugme,* s.f. Figură de stil prin care se unesc gramatical două sau mai multe substantive cu un verb sau cu un adjectiv care, logic, nu se referă decât la unul dintre cele două substantive. — Din fr. **zeugma.**

ZEVÉLCĂ s.f. v. **zăvelcă.**

ZEVZÉC, -EÁCĂ, *zevzeci, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Prost, nătărău, găgăuță, neghiob; smintit. — Din tc. **zevzek.**

ZEVZECÍE, *zevzecii,* s.f. (Rar) Purtare de zevzec; nerozie, neghiobie. — **Zevzec** + suf. *-ie.*

ZÉXE interj. (Arg.) **1.** Cuvânt prin care se atrage atenția cuiva asupra unei primejdii iminente; atenție! **2.** Termen prin care cineva își exprimă disprețul față de o afirmație pe care o socotește lipsită de temei; fleacuri! prostii! — Et. nec.

ZGÁIBĂ, *zgaibe,* s.f. **1.** Bubă mică, rană, gârlietură care a început să prindă coajă. ✦ Coajă care se formează pe o rană prin închegarea sângelui; zgancă. **2.** (Pop.) Boală de ochi. **3.** (Pop.) Boală a vitelor, constând în apariția unor bubulițe pe diferite părți ale corpului. — Lat. **scabia** *(= scabies).*

ZGÁNCĂ, *zgănci,* s.f. (Înv. și reg.) Crustă care se formează pe o rană, pe o bubă etc.; zgaibă (**1**). — Et. nec.

ZGĂRDĂ, *zgărzi,* s.f. **1.** Curea sau cerc de metal care se pune în jurul gâtului la câini (și de care se prinde o curea, un lanț etc.). **2.** (Înv.) Salbă; colan, șirag de pietre scumpe. — Cf. alb. s h k a r d h ë.

ZGĂIBÁT, -Ă, *zgăibați, -te,* adj. (Rar) Cu gârlieturi; cu cicatrice. — **Zgaibă** + suf. *-at.*

ZGĂIBULÍȚĂ, *zgăibulițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *zgaibă.* — **Zgaibă** + suf. *-uliță.*

ZGĂRDÍȚĂ, *zgărdițe,* s.f. Diminutiv al lui *zgardă.* — **Zgardă** + suf. *-iță.*

ZGĂRDÚȚĂ, *zgărduțe,* s.f. (Reg.) Panglică (cu mărgele) care împodobește masca flăcăilor când joacă turca de Anul Nou. — **Zgardă** + suf. *-uță.*

ZGĂU, *zgăuri,* s.n. (Înv.) **1.** Pântecele animalelor, în special pântecele femeii; uter, matrice, mitră. **2.** Scobitură într-un organ al corpului omenesc. **3.** Gaură. — Et. nec.

ZGÂÍ, *zgâiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A deschide tare, a căsca, a holba ochii; a se uita cu insistență, a privi lung, a se uita cu ochii mari. **2.** Refl. A se strâmba, a se schimonosi, a se uita batjocoritor. — Din **zgău.**

ZGÂÍRE, *zgâiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) zgâi* și rezultatul ei. — V. **zgâi.**

ZGÂÍT, -Ă, *zgâiți, -te,* adj. (Despre ochi) Holbat, căscat; (despre oameni) cu ochii holbați. ✦ (Substantivat) Persoană urâtă, cu ochii holbați, ieșiți din orbite. — V. **zgâi.**

ZGÂLȚÂÍ, *zgâlțâi,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) scutura, a (se) clătina cu putere; a (se) zgudui; a (se) zgâlțâna; a (se) cutremura. — Formație onomatopeică.

ZGÂLȚÂIÁLĂ, *zgâlțâieli,* s.f. Faptul de *a (se) zgâlțâi;* zgâlțâitură, zgâlțâit. — **Zgâlțâi** + suf. *-eală.*

ZGÂLȚÂÍT, *zgâlțâituri,* s.n. Zgâlțâială. — V. **zgâlțâi.**

ZGÂLȚÂITÚRĂ, *zgâlțâituri,* s.f. Zgâlțâială. [Pr.: *-țâ-i-*] — **Zgâlțâi** + suf. *-tură.*

ZGÂLȚÂNÁ, *zgâlțân,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) zgâlțâi. — Cf. z g â l ț â i, h â ț â n a.

ZGÂMBÓI[1]**,** *zgâmboi,* s.m. (Fam.) Copil (mic), puști, pici. — Et. nec.

ZGÂMBOÍ[2]**,** *zgâmbói,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se strâmba, a se schimonosi, a face grimase. [Prez. ind. și: *zgâmboiesc*] — Et. nec.

ZGÂMBOÍT, -Ă, *zgâmboiți, -te,* adj. (Reg.) Schimonosit, cu grimase. — V. **zgâmboi**[2]**.**

ZGÂNDĂRÍ, *zgândăresc,* vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) irita o rană, o bubă etc. rupând-o, scărpinând-o, râcâind-o. ✦ Tranz. Fig. A ațâța, a întărâta, a sâcâi; a răscoli, a readuce în memorie lucruri triste. — Et. nec.

ZGÂNDĂRÍRE, *zgândăriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zgândări* și rezultatul ei. — V. **zgândări.**

ZGÂRCÉNIE s.f. Însușirea de a fi zgârcit; caracterul omului zgârcit; avariție, calicenie. — **Zgârci**[2] + suf. *-enie.*

ZGÂRCI[1]**,** *zgârciuri,* s.n. **1.** Cartilaj. **2.** Unealtă alcătuită dintr-o lamă metalică curbată fixată pe un mâner și folosită pentru curățarea muchiilor vaselor mici de lemn. — Din **zgârci**[2] (derivat regresiv).

ZGÂRCÍ[2]**,** *zgârcesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) strânge, a (se) contracta din cauza frigului, a durerii etc. ✦ Refl. (Despre plante) A se chirci, a se micșora, a degenera. **2.** Refl. A da dovadă de zgârcenie, a se arăta zgârcit; a se scumpi. — Din sl. **sŭgrŭčiti.**

ZGÂRCIÓB, -OÁBĂ, *zgârciobi, -oabe,* s.m. și f. (Fam.) Persoană foarte zgârcită. — Cf. z g â r c i[2].

ZGÂRCÍRE, *zgârciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zgârci*[2] (**1**). — V. **zgârci**[2]**.**

ZGÂRCÍT, -Ă, *zgârciți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care face economii exagerate, evitând și cheltuielile de strictă necesitate, care strânge cu lăcomie bunuri materiale; avar. ✦ Lipsit de generozitate. ✧ Expr. *Zgârcit la vorbă* = care vorbește puțin și cu chibzuială. **2.** (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) Strâns, ghemuit; contractat, chircit. — V. **zgârci**[2]**.**

ZGÂRCITÚRĂ, *zgârcituri,* s.f. (Rar) Contracție; parte contractată a corpului. — **Zgârci**[2] + suf. *-tură.*

ZGÂRCIURÓS, -OÁSĂ, *zgârciuroși, -oase,* adj. (Reg.) Care are zgârciuri[1], cu zgârciuri[1]. — **Zgârci**[1] + suf. *-uros.*

ZGÂRIÁ, *zgárii,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) face o rană ușoară pe piele cu unghiile, cu ghearele sau cu un obiect ascuțit. ✦ Tranz. A face pe un obiect o urmă superficială cu ajutorul unui corp ascuțit și dur; a râcâi. ✧ Expr. *A zgâria pământul* = a ara superficial. *A zgâria hârtia* = a scrie literatură proastă. **2.** Tranz. Fig. A produce o senzație auditivă neplăcută. ✦ A impresiona în mod neplăcut gustul, mirosul; a ustura. **3.** Compuse: *zgârie-brânză* s.m. și f. = epitet dat unui om zgârcit, avar, cărpănos; *zgârie-nori* s.m. = clădire foarte înaltă, cu un număr mare de etaje. [Pr.: *ri-a*] — Lat. ***scaberare** (< *scaber).*

ZGÂRIÁT, -Ă, *zgâriați, -te,* adj. Cu zgârieturi. [Pr.: *-ri-at*] — V. **zgâria.**

ZGÂRIÉCI, *zgârieci,* s.m. (Pop.) Instrument format dintr-o bucată prismatică de lemn, în care se fixează două tije metalice cu vârf ascuțit și cu ajutorul căruia se trasează linii paralele pe fața unei piese de lemn. [Pr.: *-ri-eci*] — **Zgâria** + suf. *-eci.*

ZGÂRIÉRE, *zgârieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zgâria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **zgâria.**

ZGÂRIETÓR, -OÁRE, *zgârietori, -oare,* adj. (Rar; despre sunete, glas etc.) Strident, supărător. [Pr.: *-ri-e-*] — **Zgâria** + suf. *-ător.*

ZGÂRIETÚRĂ, *zgârieturi,* s.f. Tăietură superficială sau urmă pe suprafața unui obiect făcută de un corp ascuțit și dur; rană ușoară, urmă lăsată pe piele de unghii, de gheare sau de un corp ascuțit. [Pr.: *-ri-e-*] — **Zgâria** + suf. *-ătură.*

ZGÁTIE, *zgătii,* s.f. (Reg.) Fată sau femeie tânără, vioaie, zglobie. — Et. nec.

ZGLĂVÓC, -OÁCĂ, *zglăvoci, -oace,* s.f., s.m. **1.** S.f. (și m.) Pește mic de culoare cenușie-cafenie, cu capul mare și turtit, cu corpul îngust, fără solzi, răspândit în apele repezi de munte; babă, moacă *(Cottus gobio).* **2.** S.m. Floare de cânepă (mai ales a cânepii de toamnă). **3.** S.m. (Bot.) Albăstrea. [Var.: **glăvoácă** s.f.] — Din bg. **glavoč.**

ZGLOBIÓR, -OÁRĂ, *zglobiori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *zglobiu.* [Pr.: *-bi-or*] — **Zglobiu** + suf. *-ior.*

ZGLOBÍU, -ÍE, *zglobii,* adj. Vioi, sprinten, zburdalnic. ✦ (Despre dansuri) Cu un ritm vioi, săltăreț, vesel. — Din sl. **zlobivŭ.**

ZGÓMOT, *zgomote,* s.n. **1**. Sunet supărător sau amestec de sunete discordante, puternice, nocive. ✦ Gălăgie, vacarm; vuiet, tumult. ✧ Expr. *A face zgomot* = a produce senzație, a face vâlvă. **2.** (În sintagmele) *Zgomot de fond* = perturbație sonoră (de mică intensitate) care apare în orice mediu de transmisie a semnalelor. *Zgomot alb* = zgomot de bandă largă, folosit în măsurători electroacustice, caracterizat prin energie egală pe lățime de bandă constantă. *Zgomot colorat* = zgomot de bandă largă, folosit în măsurători electroacustice, caracterizat printr-un spectru continuu și uniform într-un domeniu de frecvențe specificat. *Zgomot roz* = zgomot de bandă largă, folosit în măsurători electroacustice, caracterizat prin energie constantă pe octavă. — Din sb. **glomot.**

ZGOMOTÓS, -OÁSĂ, *zgomotoși, -oase,* adj. Care face (mult) zgomot; gălăgios. ✦ Plin de zgomot, de gălăgie. — **Zgomot** + suf. *-os.*

ZGORNÍ vb. IV v. **scorni.**

ZGORNÍRE s.f. v. **scornire.**

ZGRĂBÚNȚĂ, *zgrăbunțe,* s.f. (Pop.) **1.** Bubuliță, coș. **2.** Grăuncior de unt, de brânză, de gheață etc. (care plutește într-un lichid). — Et. nec.

ZGRĂBUNȚÍCĂ, *zgrăbunțele,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina ramificată, cu frunze ovale sau eliptice și cu flori galbene *(Lapsana communis).* — **Zgrăbunță** + suf. *-ică.*

ZGRĂBUNȚÓS, -OÁSĂ, *zgrăbunțoși, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Plin de zgrăbunțe (**1**), cu zgrăbunțe; buburos. **2.** Grăunțos, granulos. — **Zgrăbunță** + suf. *-os.*

ZGREPȚÁNĂ, *zgreápță,* vb. I. (Pop.) **1.** Intranz. A zgâria, a râcâi (cu ghearele). ✦ Refl. (Reg.) A se scărpina. ✦ Tranz. A ara la suprafață, a zgâria pământul. **2.** Refl. A se cățăra, agățându-se cu ghearele. ✦ A se agăța, a se prinde de ceva. — Et. nec.

ZGREPȚÁNÁRE, *zgrepțănări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) zgrepțăna* și rezultatul ei — V. **zgrepțăna.**

ZGRIBULÍ, *zgribulesc,* vb. IV. Refl. A tremura și a se strânge, a se ghemui de frig; a dârdâi. — Et. nec.

ZGRIBULÍT, -Ă, *zgribuliți, -te,* adj. Care stă strâns, ghemuit, tremurând de frig. ✦ (Despre blana animalelor) Zbârlit de frig. — V. **zgribuli.**

ZGRÍPSOR s.m. v. **zgripțor.**

ZGRIPSORÁȘ s.m. v. **zgripțoraș.**

ZGRIPSOROÁICĂ s.f. v. **zgripțuroaică.**

ZGRÍPȚOR, *zgripțori,* s.m. **1.** Specie de acvilă mare *(Aquila heliaca).* ✦ (Înv.) Stemă care reprezintă un vultur cu două capete. **2.** Veche monedă austriacă de argint (care a circulat și în Țările Române în sec. XVII–XVIII), având imprimată pe o parte stema cu acvila bicefală. **3.** Animal fantastic, uriaș, înaripat, cu gheare de pasăre. ✦ Motiv ornamental, reprezentând acest animal, folosit în ceramica medievală românească. **4.** Fig. Om rău, avar, hrăpăreț; zgripțuroi. [Var.: **zgrípsor** s.m.] — Cf. ngr. g h r í p s.

ZGRIPȚORÁȘ, *zgripțorași,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *zgripțor.* ✦ Veche monedă austriacă valorând 10 creițari, care avea imprimată pe o parte stema cu acvila bicefală. [Var.: **zgripsoráș** s.m.] — **Zgripțor** + suf. *-aș.*

ZGRIPȚOROÁICĂ s.f. v. **zgripțuroaică.**

ZGRIPȚORÓI s.m. v. **zgripțuroi.**

ZGRIPȚUROÁICĂ, *zgripțuroaice,* s.f. **1.** Femela zgripțorului (**1**). **2.** Personaj din basme închipuit ca o femeie rea, cu puteri supranaturale. ✦ Fig. Femeie bătrână, zgârcită și rea; cotoroanță. [Var.: **zgripsoroáică, zgripțoroáică** s.f.] — **Zgripțor** + suf. *-oaică.*

ZGRIPȚURÓI, *zgripțuroi,* s.m. Zgripțor (**4**). [Var.: **zgripțorói** s.m.] — **Zgripțor** + suf. *-oi.*

ZGRÚNȚ, *zgrunțuri,* s.m. Bucățică dintr-o materie tare și fărâmicioasă; grunz. [Var.: **zgrúnțur** s.m.] — Pref. *z-* + **grunț.**

ZGRUNȚURÓS, -OÁSĂ, *zgrunțuroși, -oase,* adj. Cu zgrunțuri, cu asperități; grunzuros. — **Zgrunțuri** (pl. lui *zgrunț*) + suf. *-os.*

ZGRUNȚUROZITÁTE, *zgrunțurozități* s.f. Calitatea de a fi zgrunțuros. — **Zgrunțuros** + suf. *-itate.*

ZGUDUÍ, *zgúdui,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A se cutremura sau a face să se cutremure, să se clatine din temelie; a (se) scutura cu putere, a (se) zdruncina (**1**). **2.** Tranz. Fig. A tulbura, a zdruncina convingerile, conștiința cuiva. **3.** Tranz. Fig. A emoționa puternic, a înfiora. — Et. nec.

ZGUDUIÁLĂ, *zguduieli,* s.f. Zguduitură. [Pr.: *-du-ia-*] — **Zgudui** + suf. *-eală.*

ZGUDUÍRE, *zguduiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zgudui.* — V. **zgudui.**

ZGUDUÍT, -Ă, *zguduiți, -te,* adj. Agitat, frământat. ✦ Emoționat puternic, înfiorat. — V. **zgudui.**

ZGUDUITÓR, -OÁRE, *zguduitori, -oare,* adj. **1.** Care zguduie (**1**). **2.** Fig. Care emoționează, impresionează puternic. [Pr.: *-du-i-*] — **Zgudui** + suf. *-tor.*

ZGUDUITÚRĂ, *zguduituri,* s.f. **1.** Scuturătură puternică; zdruncinătură, zguduială. **2.** Fig. Înfiorare, cutremurare. [Pr.: *-du-i-*] — **Zgudui** + suf. *-tură.*

ZGÚRĂ, *zguri,* s.f. **1.** Partea minerală fuzibilă din cenușa cărbunilor, care se aglomerează în procesul de solidificare. ✦ Funingine. **2.** Reziduu rezultat în procesul de obținere a metalelor din minereuri sau la topirea metalelor, constituit din oxizi formați în procesul tehnologic, din silicați, pământ etc. ✦ Strat de oxizi metalici format deasupra unei suduri executate cu arc electric. **3.** Cenușă (întărită). — Cf. alb. z g j y r ë, bg. z g u r i j a.

ZGURIFICÁ, pers. 3 *zgurifică,* vb. I. Refl. (Despre obiecte) A se acoperi cu zgură. ✦ A se transforma în zgură. — **Zgură** + suf. *-ifica.*

ZGURIFICÁRE, *zgurificări,* s.f. Acțiunea de *a se zgurifica* și rezultatul ei. — V. **zgurifica.**

ZGURÍT, -Ă, *zguriți, -te,* adj. (Rar) **1.** Acoperit cu zgură, plin de zgură. **2.** Făcut scrum, transformat în zgură, ars; negru. — Din **zgură.**

ZGURÓS, -OÁSĂ, *zguroși, -oase,* adj. Ca zgura; cu zgură; ars, uscat. — **Zgură** + suf. *-os.*

ZI, *zile,* s.f. **1.** Interval de timp cuprins între răsăritul și apusul Soarelui; timpul cât Soarele rămâne deasupra orizontului; *p. ext.* lumină solară; interval de timp de 24 de ore, corespunzător unei rotații a Pământului în jurul axei sale; (Astron.) interval de timp între două culminații succesive ale unui astru. ✧ (Determinând

noțiunile „an", „lună", pentru a le sublinia durata, lungimea) *Trei luni de zile.* ✧ Loc. adj. *De toate zilele* sau (rar) *de toată ziua* = de fiecare zi; *p. ext.* obișnuit, comun. *De zi cu zi* = zilnic. ✧ Loc. adv. *La zi* = **a)** în fiecare zi, zilnic; **b)** la ziua, la data cerută; fără întârziere. *Zi de* (sau *cu) zi* sau (rar) *cu zi de zi* = **a)** zilnic; *p. ext.* necontenit, perpetuu; **b)** din ce în ce; progresiv, treptat. *Din zi în zi* = **a)** de azi pe mâine; fără termen precis, la infinit. *Amâna plecarea din zi în zi;* **b)** pe fiecare zi; *p. ext.* din ce în ce. *De la o zi la alta* = zilnic; *p. ext.* repede, văzând cu ochii. *În toate zilele* = în fiecare zi, oricând. (Reg.) *Pe toată ziua* = în fiecare zi; zilnic. *De* (sau *despre, către*) *ziuă* = puțin înainte de a se lumina; spre dimineață. *Până în* (sau *la*) *ziuă* sau *de cu ziuă* = până a nu se lumina; foarte devreme; dis-de-dimineață. *Cu ziua-n cap* = foarte devreme. *La ziuă* = în zori. *Peste zi* = în cursul zilei, ziua. *Zi și noapte* sau (adverbial) *ziua și noaptea* = tot timpul, fără încetare; fără odihnă. *Nici zi, nici noapte* sau (adverbial) *nici ziua, nici noaptea* = niciodată. *Toată ziua* sau *ziua toată* = de dimineață până seara; *p. ext.* mereu, continuu. ✧ Expr. *A se face ziuă albă* = a se lumina complet, a fi plină zi. *A face noaptea zi și ziua noapte* sau *a face din noapte zi* = a lucra sau a petrece noaptea și a dormi ziua; *p. ext.* a duce o viață dezordonată. *Bună ziua,* formulă de salut, la întâlnire sau la despărțire, în timpul zilei. *A da* (sau *a dori, a pofti cuiva) bună ziua* (sau *ziua bună)* = a saluta pe cineva. (Pop.) *A-și lua ziua bună* = a-și lua rămas bun. *Ca lumina zilei* sau *ca ziua* = (pe lângă adjective ca „limpede", „clar") foarte clar, foarte limpede. *Într-o (bună) zi* sau *într-una din zile* = odată, cândva. *Cât toate zilele (de mare)* = foarte mare. *A avea* (sau *a duce) zi bună* (sau, rar, *albă*) *cu cineva* = a trăi în bune relații cu cineva. *A da zi după zi* = a lăsa de azi pe mâine; a amâna. *La zile mari* = la ocazii deosebite; *p. ext.* rar de tot, în mod excepțional. ✧ (Compus) *Zi-lumină* = perioadă a zilei (**1**) cuprinsă între răsăritul și apusul Soarelui. *Zi-muncă* = unitate de măsură convențională care servește drept etalon pentru stabilirea salariului. ✦ (Adverbial, în formele *ziua, zilele, zile)* În timpul zilei, în fiecare zi. *Ziua umbla, noaptea se odihnea.* ✧ (În sintagme și loc., ca unitate de măsură sau de calcul) *Zi de muncă* = numărul de ore în care salariații își desfășoară activitatea în cursul unei zile la locul de muncă. *Cu ziua* = cu plata socotită după zilele muncite; fără angajament permanent. *Zi de cale* (sau *de drum)* = distanță care se poate străbate într-o zi cu piciorul. ✦ (Articulat; urmat de o determinare în genitiv sau introdusă prin prep. „de") Dată la care s-a petrecut sau urmează să se petreacă ceva; termen, soroc. ✧ *Ziua de astăzi* = perioada de timp, epoca în care trăim, prezentul. *Ziua de mâine* = viitorul. *Ziua de ieri* = trecutul. (În religia creștină) *Ziua de apoi* = momentul în care viii și morții vor fi chemați la judecata lui Dumnezeu. ✧ (Ca termen calendaristic) *Ziua de 1 Mai*. (Pop.) *Zi-ntâi* = prima zi a fiecărei luni. ✧ (În titulatura sărbătorilor sau a anumitor date fixe) *Ziua femeii.*✧ *Zi aniversară* sau *ziua nașterii* (sau *de naștere)* = aniversare (a zilei de naștere a cuiva). *Ziua (numelui) cuiva* = onomastica cuiva. **2.** (La pl.) Viață, existență, trai. ✧ Expr. *A avea zile* = a mai avea de trăit, a-i fi dat să (mai) trăiască. *Câte zile voi* (sau *vei, va* etc.) *avea* = cât voi (sau vei, va etc.) trăi, tot timpul vieții. *Abia își ține zilele,* se spune despre cineva care trăiește prost, greu, foarte modest. (Pop.) *Cu zilele în mână* = **a)** într-o primejdie de moarte, la un pas de moarte; **b)** înfricoșat, înspăimântat. *A ridica* (sau *a răpune, a curma, a lua) cuiva zilele* = a omorî pe cineva. *A i se isprăvi cuiva zilele* = a muri. *A-și urî zilele* sau *a i se urî cuiva cu zilele* = a se sătura de viață, a nu mai voi să trăiască. *Vai de zilele mele* (sau *tale* etc.) = vai de capul meu (sau al tău etc.), vai de mine (sau de tine etc.). *De* (sau *în) zilele mele* (sau *ale tale* etc.) = în timpul vieții mele (sau tale etc.). **3.** (La pl.; cu determinări care precizează o perioadă de timp) Vreme, epocă. *Zilele tinereții.* ✧ Expr. *Mic de zile* = tânăr. *Vechi* (sau *înaintat) în* (sau *de) zile* = înaintat în vârstă, bătrân. (Rar) *Veșnic de zile* = nemuritor. *(A fi) învechit în zile rele* = (a fi) înrăit. [Var.: **ziuă** s.f.] — Lat. **dies.**

ZIAFÉT s.n. v. **zaiafet.**

ZIÁR, *ziare,* s.n. Publicație periodică, de obicei cotidiană, în care se tipăresc știri, informații politice, sociale, culturale etc. de actualitate; gazetă, jurnal. [Pr.: *zi-ar*] — Din **zi** (după it. *diario).*

ZIARÍST, -Ă, *ziariști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care lucrează în redacția unui ziar, a unei reviste sau care colaborează (permanent) la ele; gazetar, jurnalist. **2.** (Fam.) Persoană care vinde sau distribuie ziarele. [Pr.: *zi-a-*] — **Ziar** + suf. *-ist* (după it. *diarista).*

ZIARÍSTIC, -Ă, *ziaristici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. De ziarist (**1**); privitor la ziaristică; gazetăresc, jurnalistic. **2.** S.f. Profesiunea de ziarist (**1**); domeniu în care ziaristul își desfășoară activitatea; gazetărie, jurnalistică. [Pr.: *zi-a-*] — **Ziarist** + suf. *-ic.*

ZIBELÍNĂ, *zibeline,* s.f. **1.** (Zool.) Samur (**1**). **2.** Țesătură făcută din fire de lână de calitate bună, foarte puțin răsucite, dezlânate și scămoșate pentru a căpăta aspectul de zibelină (**1**). — Din fr. **zibeline.**

ZIBÉTĂ, *zibete,* s.f. Mamifer carnivor cu părul cenușiu pătat cu negru, care trăiește în Africa (*Viverra zibetha*). — Din fr. **zibeth.**

ZICÁLĂ, *zicale,* s.f. Zicătoare (**1**), proverb. — **Zice** + suf. *-ală.*

ZICÁȘ, *zicași,* s.m. (Reg.) Lăutar. — **Zice** + suf. *-aș.*

ZICĂLÁȘ, *zicălași,* s.m. (Reg.) Lăutar. — **Zice** + suf. *-ălaș.*

ZICĂTOÁRE, *zicători,* s.f. **1.** Frază scurtă, uneori rimată, asemănătoare maximei, prin care creatorul popular exprimă o constatare de ordin general, filozofic, un principiu etic, o normă de conduită etc.; zicătură, zicală, proverb. **2.** (Reg.) Bucată muzicală; *p. ext.* instrument muzical. — **Zice** + suf. *-ătoare.*

ZICĂTÚRĂ, *zicături,* s.f. **1.** Zicătoare (**1**). **2.** (Reg.) Cântec, cântare. — **Zice** + suf. *-ătură.*

ZÍCE, *zic,* vb. III. Tranz. **1.** A exprima ceva în cuvinte, a spune, a rosti cu voce tare; *p. ext.* a vorbi. ✧ Expr. *Cât ai zice pește* = într-o clipă, imediat, îndată. *A zice nu* (sau *ba*) = a refuza; a tăgădui, a se opune, a rezista. *A zice da* = a afirma, a accepta, a consimți. *Vrea* (sau *va, vra) să zică* = **a)** înseamnă, are sensul, semnificația, valoarea...; **b)** așadar, deci, prin urmare. *Mai bine zis* = mai exact, mai precis exprimat. ✦ A se adresa cuiva cu cuvintele..., a-i spune. ✦ (Despre texte) A cuprinde, a menționa, a relata. ✧ (Reg.) A comunica, a transmite, a face cunoscut. **2.** A afirma, a declara; a susține, a pretinde. ✦ A promite, a făgădui. ✦ A răspunde, a riposta; a invoca. *Mai zi dacă ai ce.* ✦ A reproșa, a obiecta. *Frumos, n-am ce zice.* ✧ Expr. *Să nu zici că...* = să nu-mi reproșezi că... ✦ A contesta. ✦ A sfătui, a îndemna; a porunci, a ordona. **3.** (Pop.) A cânta (din gură sau dintr-un instrument); a doini, a hori. **4.** A-și da o părere, a se pronunța într-o chestiune; *p. ext.* a gândi, a socoti, a crede. *Toți vor zice cum vrei tu.* ✧ Expr. *(Că) bine zici!* = bună idee! așa este. *Ce-am zis eu?* = nu ți-am spus? vezi că am avut dreptate? *Zi...* = **a)** judecă, socotește, dă-ți părerea; **b)** așadar, prin urmare. *Ce-ai zice...?* = ce părere ai avea? cum ți-ar părea? *Să zicem* = **a)** să presupunem, să admitem; **b)** de exemplu. *Vino, să zicem, la ora zece.* ✦ (La optativ sau la conjunctiv) A avea sau a lăsa impresia că... *Așa, numai ca să zică și el că face o treabă.* **5.** A se adresa cuiva rostindu-i numele; a numi un obiect cu numele lui; *p. ext.* a porecli. ✧ Impers. *O fată ce-i zice Maria.* ✧ Expr. (Refl.) *Cum* (sau *precum) s-ar (mai) zice* = cum s-ar exprima, cum s-ar traduce (cu alte cuvinte). — Lat. **dicere.**

ZÍCERE, *ziceri,* s.f. Acțiunea de *a zice* și rezultatul ei; ceea ce se exprimă prin cuvinte; comunicare de orice fel; cuvânt, vorbă, vorbire. ✦ Expresie, zicătoare, zicală. — V. **zice.**

ZID, *ziduri,* s.n. Element de construcție vertical, cu grosime (relativ) mică în raport cu celelalte dimensiuni, executat din cărămizi, din blocuri de piatră etc., așezate ordonat unele peste altele (și unite printr-un liant), sau din beton, destinat să limiteze, să separe sau să izoleze un spațiu ori să susțină alte elemente de construcție, alcătuind un perete, o îngrădire, o fortificație etc. ✧ Loc. adv. *Între (cele patru) ziduri* = în interiorul unei clădiri. ✧ Expr. *A face zid împrejurul cuiva* = a înconjura pe cineva din toate părțile pentru a-l apăra; a se solidariza cu cineva, a se uni în jurul cuiva în susținerea unei cauze. ✧ *Zid sonic* = barieră imaginară referitoare la depășirea vitezei sunetului. — Din sl. **zidŭ.**

ZIDÁR, *zidari,* s.m. Muncitor specializat în executarea lucrărilor de construcție din zidărie[1], precum și de finisare a betonului după turnare. — **Zid** + suf. *-ar.*

ZIDĂREÁSĂ, *zidărese,* s.f. Femeie-zidar. ✦ Soția zidarului. — **Zidar** + suf. *-easă.*

ZIDĂRÍE[1], (**2**) *zidării,* s.f. **1.** Lucrare de construcție făcută din zid; parte a unei construcții făcută din zid. **2.** P. gener. Construcție. — **Zid** + suf. *-ărie.*

ZIDĂRÍE[2], *zidării,* s.f. Meseria zidarului; zidărit. — **Zidar** + suf. *-ie.*

ZIDĂRÍT s.n. Meseria zidarului; zidărie[2]. — **Zidar** + suf. *-it.*

ZIDĂRÍȚĂ, *zidărițe,* s.f. Zidăreasă. **— Zidar** + suf. *-iță.*

ZIDÍ, *zidesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A ridica un zid; *p. gener.* a ridica o clădire; a clădi, a construi. ✦ Refl. Fig. A se forma; a se înălța. **2.** A închide într-un zid sau între ziduri. **3.** (În concepția creștină, despre Dumnezeu) A crea (lumea). — Din sl. **zĭdati.**

ZIDÍRE, *zidiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a zidi* și rezultatul ei. **2.** (Concr.) Construcție, clădire, edificiu. **3.** (În concepția creștină) Creație săvârșită de Dumnezeu. **4.** (Înv.) Creatură, făptură, ființă. — V. **zidi.**

ZIDÍT, -Ă, *zidiți, -te,* adj. **1.** Clădit, construit, executat din zidărie[1]. **2.** (Despre uși, ferestre) Închis, astupat cu un zid. **3.** (Despre oameni, în expr.) *Bine zidit* = bine făcut; zdravăn, voinic, solid. — V. **zidi.**

ZIDITÓR, *ziditori,* s.m. **1.** Persoană care zidește, construiește; *p. ext.* întemeietor. **2.** (Bis.; art.) Dumnezeu. — **Zidi** + suf. *-tor.*

ZIDUÍ, *ziduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A zidi, a închide sau a înconjura cu ziduri. — **Zid** + suf. *-ui.*

ZIDURÉL, *zidurele,* s.n. Diminutiv al lui *ziduri.* — **Ziduri** (pl. lui *zid)* + suf. *-el.*

ZIGOMÁTIC, -Ă, *zigomatici, -ce,* adj. Care se referă la zigomă, care aparține zigomei. ✧ *Apofiză zigomatică* = apofiză inferioară a osului temporal. *Arcadă zigomatică* = arcadă osoasă formată prin unirea apofizei zigomatice cu osul molar. *Os zigomatic* = zigomă. — Din fr. **zygomatique.**

ZIGÓMĂ, *zigome,* s.f. Prelungire a osului temporal, care leagă acest os cu osul molar; os zigomatic. — Din fr. **zygoma.**

ZIGOMÓRF, -Ă, *zigomorfi, -e,* adj. (Despre flori) Care are un singur plan de simetrie (median, transversal sau oblic). — Din fr. **zygomorphe.**

ZIGOSPÓR, *zigospori,* s.m. Zigot. — Din fr. **zygospore.**

ZIGÓT, *zigoți,* s.m. Celulă rezultată din unirea a doi gameți; ovul fecundat; zigospor. — Din fr. **zygote.**

ZIGURÁT, *zigurate,* s.n. Edificiu specific Mesopotamiei, în formă de piramidă în trepte, având pe ultima platformă un templu. — Din fr. **ziggourat.**

ZIGZÁC s.n. v. **zigzag.**

ZIGZÁG, *zigzaguri,* s.n. Linie frântă care pare formată din mai multe litere Z puse cap la cap. ✧ Loc. adv. *În zigzag* = în formă de linie frântă, șerpuit. [Var.: **zigzác** s.n.] — Din fr. **zigzag,** germ. **Zickzack.**

ZIGZAGÁT, -Ă, *zigzagați, -te,* adj. În formă de zigzag. — **Zigzag** + suf. *-at.*

ZILÁȘ, *zilași,* s.m. (Reg.) Ziler. — **Zi** + suf. *-aș.*

ZILÉR, -Ă s.m. și f. v. **zilier.**

ZILIÉR, -Ă, *zilieri, -e,* s.m. și f. Muncitor angajat și plătit cu ziua; zilaș. [Var.: **zilér** s.m.] — **Zile** (pl. lui *zi*) + suf. *-ar.*

ZILIȘOÁRĂ, *zilișoare,* s.f. Ziulică. — **Zi** + suf. *-işoară.*

ZÍLNIC, -Ă, *zilnici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) De fiecare zi, cotidian; *p. ext.* obișnuit, banal. ✧ *Pâine zilnică* = hrană, existență de toate zilele. — **Zi** + suf. *-nic.*

ZIMÁZĂ, *zimaze,* s.f. Enzimă care se găsește în drojdia de bere și care transformă zahărul în alcool și în bioxid de carbon. — Din fr. **zymase.**

ZIMBERÉC, *zimberecuri,* s.n. (Înv.) Arc de ceasornic; *p. ext.* mașinărie. [Var.: **zimberéchi** s.n.] — Din tc. **zemberek.**

ZIMBERÉCHI s.n. v. **zimberec.**

ZIMBÍL, *zimbiluri,* s.n. (Înv. și reg.) Coș împletit din papură sau din rogoz. [Pl. și: *zimbile*] — Din tc. **zembili.**

ZÍMBRE s.f. pl. v. **zâmbre.**

ZÍMBRU[1], *zimbri,* s.m. Animal sălbatic masiv din familia bovinelor, cu corpul acoperit cu o blană deasă, pâsloasă, cu capul mare și lat, cu coarnele scurte, întoarse în afară, în față și în sus, cu greabănul înalt, cu gâtul și cu bărbia acoperite cu păr lung, răspândit în Carpați, iar astăzi ocrotit în rezervații naturale *(Bison bonasus).* — Din sl. **zonbrŭ.**

ZÍMBRU[2] s.m. v. **zâmbru.**

ZIMNICEÁN, -Ă, *zimniceni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Zimnicea. **2.** Adj. Care aparține orașului Zimnicea sau zimnicenilor (**1**), referitor la Zimnicea ori la zimniceni. — **Zimnicea** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ZIMNICEÁNCĂ, *zimnicence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Zimnicea. — **Zimnicean** + suf. *-că.*

ZIMOGÉN, -Ă, *zimogeni, -e,* s.n., adj. (Biol.) **1.** S.n. Formă inactivă a unei enzime. **2.** Adj. (Despre celule, glande) Care produce enzime; (despre bacterii) care produce fermentație.— Din fr. **zymogène.**

ZIMȚ, *zimți,* s.m. **1.** Fiecare dintre crestăturile de pe muchia unor monede. ✦ (Înv. și fam.; la pl.) Bani, monede; galbeni. ✦ Fiecare dintre dinții unei rotițe (dintr-un mecanism) sau ai secerii, ai pânzei de fierăstrău etc. **2.** (Înv.) Fiecare dintre crestăturile situate în partea de sus a unui zid, a unui turn de cetate. — Cf. bg. z ă b e c, sb. z u b a c.

ZIMȚÁ, *zimțez,* vb. I. Tranz. A zimți. — Din **zimț.**

ZIMȚÁRE, *zimțări,* s.f. Acțiunea de *a zimța* și rezultatul ei; zimțuire. — V. **zimța.**

ZIMȚÁT, -Ă, *zimțați, -te,* adj. Cu zimți; dințat, crestat, zimțuit. — V. **zimța.**

ZIMȚIȘÓR, *zimțișori,* s.m. Diminutiv al lui *zimț.* — **Zimț** + suf. *-işor.*

ZIMȚÓS, -OÁSĂ, *zimțoși, -oase,* adj. Cu zimți, cu dinți, cu crestături. — **Zimț** + suf. *-os.*

ZIMȚUÍ, *zimțuiesc,* vb. IV. Tranz. A face zimți la o piesă, la o pânză de fierăstrău, la o seceră etc.; a zimța, a cresta, a randalina, a stria, a moleta. — **Zimț** + suf. *-ui.*

ZIMȚUÍRE, *zimțuiri,* s.f. Acțiunea de *a zimțui;* zimțare. — V. **zimțui.**

ZIMȚUÍT, -Ă, *zimțuiți, -te,* adj. Cu zimți; crestat, zimțat. — V. **zimțui.**

ZINC s.n. Element chimic, metal de culoare albă-albăstruie, folosit în industrie atât singur, cât și sub formă de aliaje. — Din fr. **zinc.**

ZINCÁ, *zinchez,* vb. I. Tranz. A zincui. — Din **zinc.**

ZINCÁRE, *zincări,* s.f. Acțiunea de *a zinca* și rezultatul ei; operație de acoperire cu un strat subțire de zinc a pieselor de oțel sau de fontă, precum și a unor piese nemetalice, pentru a le proteja împotriva coroziunii sau pentru a le da un aspect decorativ. — V. **zinca.**

ZINCÁT, -Ă, *zincați, -te,* adj. Acoperit cu zinc. — V. **zinca.**

ZINCOGRÁF, -Ă, *zincografi, -e,* s.m. și f. Lucrător tipograf calificat care execută clișee în zinc. — Din fr. **zincographe,** germ. **Zinkograph.**

ZINCOGRAFIÁ, *zincografiez,* vb. I. Tranz. A reproduce imagini, desene etc. prin procedee zincografice. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **zincographier.**

ZINCOGRÁFIC, -Ă, *zincografici, -ce,* adj. Care se folosește în zincografie, care se referă la zincografie. — Din fr. **zincographique.**

ZINCOGRAFÍE, (**2, 3**) *zincografii,* s.f. **1.** Procedeu de tipar pentru ilustrații în care se folosesc clișee obținute prin fotografiere și gravare pe plăci de zinc (uneori și de cupru, alamă, oțel etc.). **2.** Atelier în care se execută clișee prin zincografie (**1**). **3.** Reproducere, ilustrație executată prin zincografie (**1**). — Din fr. **zincographie.**

ZINCOGRAVÚRĂ, (**2**) *zincogravuri,* s.f. **1.** Tehnică a realizării clișeelor de zinc impermeabile prin gravare manuală sau mecanizată. **2.** Clișeu executat prin zincogravură (**1**). — Din fr. **zincogravure.**

ZINCUÍ, *zincuiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un obiect de oțel, de fontă sau nemetalic cu un strat subțire de zinc pentru a-l feri de coroziune sau pentru a-i da un aspect decorativ; a zinca. — **Zinc** + suf. *-ui.*

ZINCUÍRE, *zincuiri,* s.f. Acțiunea de *a zincui* și rezultatul ei; zincare. — V. **zincui.**

ZINGĂNÍ vb. IV v. **zăngăni.**

ZINGĂNÍRE s.f. v. **zăngănire.**

ZINGĂNÍT s.n. v. **zăngănit.**

ZÍNGĂT s.n. v. **zăngăt.**

ZINGHENÍ vb. IV v. **zăngăni.**

ZINGHENÍRE s.f. v. **zăngănire.**

ZINGHENITÓR, -OÁRE, adj. v. **zăngănitor.**

ZÍNGHET s.n. v. **zăngăt.**

ZINNWALDÍT s.n. (Min.) Silicat natural de litiu, potasiu și fier. [Pr.: *ți-* *inv-* *aldit*] — Din fr. **zinnwaldite,** germ. **Zinnwaldit.**

ZIRCÓN s.n. Silicat natural de zirconiu tetragonal, de obicei galben-portocaliu, roșu sau verde, foarte dur, folosit pentru obținerea dioxidului de zirconiu, iar cristalele limpezi, ca pietre semiprețioase. — Din fr. **zircon.**

ZIRCÓNIU s.n. Element chimic, metal de culoare cenușie, intermediar între siliciu și aluminiu, care se folosește la fabricarea recipientelor rezistente la temperaturi înalte, a unor oțeluri speciale etc. — Din fr. **zirconium.**

ZIS[1] s.n. Faptul de *a zice.* — V. **zice.**

ZIS[2], ZÍSĂ, *zișI, zise,* adj., s.f. **1.** Adj. Numit, denumit, poreclit. ✧ Loc. adj. *Așa-zis* (sau *-zisă, -zișI, -zise*) = pe nedrept sau în mod convențional numit astfel; aparent, fals. **2.** S.f. Vorbă, spusă; afirmație. ✦ Proverb, zicătoare. ✦ (Înv.) Sfat, îndemn; ordin, poruncă. — V. **zice.**

ZIUÁTIC, -Ă, *ziuatici, -ce,* adj. (Pop.; despre frați, surori) Născut în aceeași zi a anului, dar în ani diferiți. [Pr.: *zi-ua-*] — **Ziuă** + suf. *-atic.*

ZÍUĂ s.f. v. **zi.**

ZIULÍCĂ s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *zi;* zilișoară, ziuliță, ziușoară. ✧ Loc. adv. *Toată ziulica* sau *ziulica toată, ziulica întreagă* = de dimineață până seara. ✧ Expr. *Cât e ziulica de mare* = cât ține ziua. *Până în ziulica de astăzi* = până acum. [Pr.: *zi-u-*] — **Zi** + suf. *-ulică.*

ZIULÍȚĂ, *ziulițe,* s.f. (Pop.) Ziulică. [Pr.: *zi-u-*] — **Zi** + suf. *-uliță.*

ZIUȘOÁRĂ s.f. (Rar) Ziulică. ✧ Loc. adv. *La ziușoară* = în zori de zi, dis-de-dimineață. [Pr.: *zi-u-*] — **Zi** + suf. *-ușoară.*

ZIVÉLCĂ s.f. v. **zăvelcă.**

ZIZÁNIE, *zizanii,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze liniare alungite, cu spicul asemănător cu cel al pirului, cultivată ca plantă furajeră și ornamentală *(Lolium perenne).* [Var.: **zâzánie** s.f.] — Din ngr. **zizánia.**

ZLĂTÁR, *zlătari,* s.m. **1.** (Înv.) Meșter (țigan) care se ocupa cu prelucrarea aurului. **2.** Țigan (nomad). — Din bg., sb. **zlatar.**

ZLĂTĂREÁSĂ, *zlătărese,* s.f. (Înv.) Soția zlătarului. — **Zlătar** + suf. *-easă.*

ZLOÁTĂ, *zloate,* s.f. (Pop.) Ploaie amestecată cu zăpadă; lapoviță. — Din sl. **slota.**

ZLOT, *zloți,* s.m. Unitate monetară a Poloniei. ✦ Monedă de aur care a circulat în Europa Centrală și Răsăriteană. ✦ Monedă de argint care, la începutul sec. XIX, valora 30 de parale. ✧ Expr. *A nu plăti niciun zlot (rău) în ochii cuiva* = a nu valora nimic pentru cineva, a nu da nicio considerație cuiva sau la ceva. ✦ Nume dat în trecut în Transilvania unei monede austriece; monedă de argint de două coroane. — Din pol. **zloty.**

ZLOTÁȘ, *zlotași,* s.m. (Înv.) Slujbaș însărcinat cu strângerea impozitelor. — **Zlot** + suf. *-aș.*

ZLOTÓS, -OÁSĂ, *zlotoși, -oase,* adj. (Rar) Cu zloată; ploios, umed, noroios.— **Zloată** + suf. *-os.*

ZMĂCINÁ, *zmácin,* vb. I. Refl. (Rar) A se agita, a se frământa, a se zbate. — Cf. m ă c i n a.

ZMĂCINÁRE, *zmăcinări,* s.f. (Rar) Faptul de *a se zmăcina;* zbucium, frământare; zguduire. — V. **zmăcina.**

ZMĂCINÁT, -Ă, *zmăcinați, -te,* adj. (Rar) Agitat, frământat, zbuciumat. — V. **zmăcina.**

ZMÂNGĂLEÁLĂ s.f. v. **mâzgăleală.**

ZMÂNGĂLÍ vb. IV v. **mâzgăli.**

ZMÂNGĂLÍRE s.f. v. **mâzgălire.**

ZMÂNGĂLÍT, -Ă adj. v. **mâzgălit.**

ZMÂNGĂLITÚRĂ s.f. v. **mâzgălitură.**

ZMEIÓS, -OÁSĂ, *zmeioși, -oase,* adj. (Rar) Ca un zmeu (**I 1**); aprig, focos. — **Zmeu** + suf. *-os.*

ZMEOÁICĂ, *zmeoaice,* s.f. **1.** (În mitologia populară românească) Personaj feminin reprezentând întruchiparea fabuloasă a forțelor răului; zmeoaie (**1**). **2.** Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina cilindrică, cu flori albe sau purpurii dispuse în umbele *(Laserpitium latifolium).* — **Zmeu** + suf. *-oaică.*

ZMEOÁIE, *zmeoaie,* s.f. **1.** Zmeoaică (**1**). **2.** Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpină și cu fructe păroase, care crește prin văile umbroase de munte *(Libanotis montana).* **3.** Plantă erbacee cu flori galben-aurii *(Laserpilium archangelica).* — **Zmeu** + suf. *-oaie.*

ZMEÓI, *zmeoi,* s.m. (În basme) Augmentativ al lui *zmeu* (**I**). — **Zmeu** + suf. *-oi.*

ZMEU, (**I**) *zmei,* s.m., (**II**) *zmeie,* s.n. **I.** S.m. **1.** (În mitologia populară românească) Personaj reprezentând întruchiparea fabuloasă a forțelor răului. ✦ Fig. Erou, viteaz. ✧ Expr. *A se lupta ca un zmeu* = a se lupta vitejește. ✦ Fig. Cal focos și aprig. **2.** Balaur. **3.** (În credințele populare) Boală pricinuită de dragoste. **II.** S.n. Jucărie făcută dintr-un dreptunghi de hârtie, pânză etc. fixat pe un schelet ușor de lemn, care se ridică în aer la bătaia vântului și care este mânuită de pe pământ cu ajutorul unei sfori lungi. — Din sl. **zmij.**

ZMEULÉȚ, *zmeulești,* s.m. Diminutiv al lui *zmeu* (**I**). [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeu** + suf. *-uleț.*

ZMÉUR, *zmeuri,* s.m. Arbust din familia rozaceelor, cu ramuri ghimpoase, flexibile, cu frunze albe pe partea inferioară, cu flori albe, cu fructe roșii, aromate, comestibile; zmeurar *(Rubus idaeus).* — Din **zmeură** (derivat regresiv).

ZMEURÁR, *zmeurari,* s.m. (Bot.; reg.) Zmeur. [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeur** + suf. *-ar.*

ZMEURÁTĂ, *zmeurate,* s.f. **1.** Băutură preparată din zmeură fermentată cu zahăr și cu alcool. **2.** Băutură răcoritoare preparată din sirop de zmeură și apă (gazoasă). [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeură** + suf. *-ată.*

ZMÉURĂ s.f. Fructul zmeurului. — Et. nec.

ZMEURÉT s.n. Zmeuriș. [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeură** + suf. *-et.*

ZMEURÍȘ, *zmeurișuri,* s.n. Teren pe care crește spontan sau se cultivă zmeura; zmeuret. [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeur** + suf. *-iș.*

ZMEURÍU, -ÍE, *zmeurii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea zmeurii; roșiatic. **2.** S.n. Culoare zmeurie (**1**). [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeură** + suf. *-iu.*

ZNAMÉNIE s.f. v. **snamenie.**

ZNÁMIE, *znamii,* s.f. (Reg.) Om slab și pocit; pocitanie. — Et. nec.

ZOÁIE, *zoaie,* s.f. (Pop.) Apă (cu săpun și cu leșie) rămasă de la spălatul rufelor, al vaselor etc.; apă murdară, lături. [Pl. și: *zoi*] — Cf. bg., ucr. z o l a.

ZOÁNĂ, *zoane,* s.f. (Înv. și reg.) Pleavă. — Cf. sb. z o n a.

ZOANTRÓP, -Ă, *zoantropi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de zoantropie. [Pr.: *zo-an-*] — Din fr. **zoanthrope.**

ZOANTROPÍE s.f. Formă de delir în care bolnavul se crede animal. [Pr.: *zo-an-*] — Din fr. **zoanthropie.**

ZOB s.n. (Pop.) **1.** Așchii rezultate în urma tăierii arborilor cu toporul, cioburi mărunte rezultate în urma spargerii unui vas de sticlă, de ceramică etc. ✧ Expr. *A (se) face zob* = a (se) sparge în bucăți mici, în fărâme; a (se) face praf. **2.** Grăunțe de ovăz (amestecate și cu alte grăunțe) date ca hrană cailor. — Din bg., sb. **zob.**

ZOBÍ, *zobesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) sfărâma, a (se) zdrobi, a (se) strivi. — Din **zob.**

ZOBÍRE, *zobiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) zobi* și rezultatul ei. — V. **zobi.**

ZOBÍT, -Ă, *zobiți, -te,* adj. (Reg.) Sfărâmat, zdrobit. — V. **zobi.**

ZOBÓN s.n. v. **zăbun.**

ZOBONÁȘ s.n. v. **zăbunaș.**

ZODIÁC, (**2**) *zodiace,* s.n. **1.** Zonă circulară a sferei cerești în care se află cele douăsprezece constelații corespunzătoare lunilor anului și prin fața cărora trece drumul aparent al Soarelui în cursul unui an. ✧ *Semnele zodiacului* = figurile simbolice ale zodiilor reprezentând cele douăsprezece constelații. **2.** Carte de astrologie cuprinzând preziceri asupra destinului oamenilor, potrivit zodiei în care s-au născut; carte de zodii. [Pr.: *-di-ac*] — Din ngr. [kíklos] **zodhiakós.**

ZODIACÁL, -Ă, *zodiacali, -e,* adj. **1.** Care ține de zodiac (**1**), privitor la zodiac. **2.** (În sintagma) *Lumină zodiacală* = fâșie de lumină difuză, slabă, orientată după direcția zodiacului, de forma unui triunghi cu baza la orizont, vizibilă înaintea aurorei sau după sfârșitul crepusculului. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **zodiacal.**

ZODIÁR, *zodiare,* s.n. (Înv.) Zodiac (**2**). [Pr.: *-di-ar*] — **Zodie** + suf. *-ar.*

ZÓDIE, *zodii,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele douăsprezece constelații ale zodiacului (**1**); *p. gener.* constelație, planetă. ✦ Interval de timp determinat când Soarele se află într-un astfel de sector. **2.** Constelație corespunzând unei anumite luni a anului în care se naște cineva și care, potrivit unor credințe mistice, are o mare influență asupra destinului acestuia; interval de timp corespunzător; *p. ext.* destin, ursită. ✧ Expr. (Glumeț) *A se naște în zodia porcului* = a fi foarte norocos, a avea noroc porcesc. *A se naște în zodia rațelor* = a fi mereu însetat. *A-i da* (cuiva) *în zodii* = a-i prezice cuiva soarta, viitorul după poziția stelelor. **3.** (Rar) Ursitoare. — Din ngr. **zódhion.**

ZODIÉR, *zodieri,* s.m. (Pop.) Cititor în stele care prezice soarta cuiva interpretând zodia în care acesta s-a născut; astrolog. [Pr.: *-di-er*] — **Zodie** + suf. *-ar.*

ZOIÓS, -OÁSĂ, *zoioși, -oase,* adj. (Pop.) Soios. [Pr.: *zo-ios*] — Din **soios** (după *zoaie).*

ZOLÍ, *zolesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A spăla (prost) rufele. — Din ucr. **zolyty**. Cf. bg. z o l j a .

ZÓLNIȚĂ, *zolnițe,* s.f. (Reg.) Ciubăr. — Din ucr. **zol'nyc'a,** pol. **zolnica.**

ZÓNA s.f. art. (În sintagma) *Zona Zoster* = boală infecțioasă virotică localizată în ganglionii spinali și caracterizată prin dureri și prin erupții veziculare pe traiectul nervilor senzoriali. — Din fr. **zona.**

ZONÁL, -Ă, *zonali, -e,* adj. Care este situat într-o anumită zonă, corespunzător unei zone, de zonă. — Din fr. **zonal.**

ZONÁRE, *zonări,* s.f. **1.** Împărțire în zone; zonificare. **2.** Lucrare cu caracter tehnico-economic prin care se delimitează zonele favorabile de cultură a plantelor agricole în funcție de cerințele acestora față de factorii de climă și de fertilitate a solurilor. — Din **zonă.**

ZÓNĂ, *zone,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele cinci mari diviziuni ale globului terestru, delimitate în funcție de poli, de cercurile polare și de tropice și caracterizate printr-o climă specifică. *Zonă temperată. Zonă ecuatorială.* ✦ (Astron.) Fiecare dintre părțile cerului corespunzătoare celor cinci zone (**1**) ale Pământului. **2.** Porțiune dintr-o întindere, dintr-un ansamblu, dintr-un tot, delimitată pe baza unor caracteristici distinctive, a unor împrejurări speciale, a unei destinații determinate etc. **3.** (Geom.) Parte din suprafața unei sfere cuprinsă între două paralele. **4.** (Fiz.) Bandă de frecvență în care oscilațiile au anumite caractere comune. — Din fr. **zone.**

ZONIFICÁRE, *zonificări,* s.f. Zonare. — Din **zonă.**

ZÓO s.n. Grădină zoologică. — Din fr. **zoo.**

ZOOBIOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă de biologia animală. — Din fr. **zoobiologie.**

ZOOCHIMÍE s.f. Disciplină care studiază compoziția chimică a corpului animalelor și procesele chimice care se petrec în el. — Din fr. **zoochimie.**

ZOOCÓR, -Ă, *zoocori, -e,* adj., s.f. (Plantă) care are fructe sau semințe adaptate pentru răspândirea prin intermediul animalelor, prezentând formațiuni corespunzătoare (cârlige, țepi, clei etc.) care, prinzându-se de corpul acestora, sunt duse pe distanțe mari. — Din fr. **zoochore.**

ZOOFÁG, -Ă, *zoofagi, -ge,* adj. Care se hrănește cu carne de animale. — Din fr. **zoophage.**

ZOOFAGÍE s.f. Faptul de a se hrăni cu carne de animale. — Din fr. **zoophagie.**

ZOOFILÍE s.f. (Med.) Dragoste morbidă pentru animale. — Din fr. **zoophilie.**

ZOOFÍT, *zoofite,* s.n. (La pl.) Încrengătură care cuprinde animale inferioare a căror formă amintește pe aceea a plantelor; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. — Din fr. **zoophyte.**

ZOOFÍTIC, -Ă, *zoofitici, -ce,* adj. Care aparține zoofitelor, privitor la zoofite. — Din fr. **zoophytique.**

ZOOFOBÍE, *zoofobii,* s.f. Stare patologică manifestată printr-o frică de animale. — Din fr. **zoophobie.**

ZOOGENÍE s.f. Studiul dezvoltării animalelor. — Din fr. **zoogénie.**

ZOOGEOGRÁF, -Ă, *zoogeografi, -e,* s.m. și f. Specialist în zoogeografie. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **zoogéographe.**

ZOOGEOGRAFÍE s.f. Ramură a geografiei care studiază repartiția geografică a animalelor. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **zoogéographie.**

ZOOGRAFÍE s.f. **1.** Parte a zoologiei care se ocupă cu descrierea diverselor specii de animale. **2.** (În Antichitate) Arta picturii animaliere. — Din fr. **zoographie.**

ZOOLATRÍE s.f. Religie primitivă bazată pe divinizarea animalelor; cult al animalelor în diverse religii antice. — Din fr. **zoolâtrie.**

ZOOLÁTRU, -Ă, *zoolatri, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se închină la animale. — Din fr. **zoolâtre.**

ZOOLÍT, *zooliți,* s.m. Animal sau parte a unui animal fosil pietrificat. — Din fr. **zoolit(h)e.**

ZOOLÓG, -Ă, *zoologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în zoologie. — Din fr. **zoologue.**

ZOOLÓGIC, -Ă, *zoologici, -ce,* adj. Care aparține zoologiei, privitor la zoologie. ✧ *Muzeu zoologic* = muzeu unde sunt expuse animale reconstituite sau împăiate, organe, părți ale corpului animal reproduse în planșe etc. *Parc zoologic* sau *grădină zoologică* = parc în care animale rare sau exotice sunt ținute în condiții asemănătoare cu cele ale vieții lor în libertate. — Din fr. **zoologique.**

ZOOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul animalelor, cercetând structura, dezvoltarea, modul de viață și relațiile lor cu mediul, precum și cu răspândirea, filogenia și clasificarea lor teoretică și practică. — Din fr. **zoologie.**

ZOOMANÍE, *zoomanii,* s.f. Afecțiune exagerată și morbidă pentru animale. — Din fr. **zoomanie.**

ZOOMÉTRU, *zoometre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea dimensiunilor corporale animale. — Din fr. **zoomètre.**

ZOOMÓRF, -Ă, *zoomorfi, -e,* adj. (În artele plastice) Care reprezintă animale; zoomorfic. — Din fr. **zoomorphe.**

ZOOMÓRFIC, -Ă, *zoomorfici, -ce,* adj. **1.** Referitor la zoomorfie. **2.** (În artele plastice) Care reprezintă animale; zoomorf. — Din fr. **zoomorphique.**

ZOOMORFÍE s.f. Parte a zoologiei care studiază conformația animalelor. — Din fr. **zoomorphie.**

ZOOMORFÍSM s.n. Credință care admite posibilitatea metamorfozării oamenilor în animale. ✦ Cult primitiv care constă în adorarea unor animale ca divinități; reprezentare a zeităților prin animale sau prin atribute ale acestora. — Din fr. **zoomorphisme.**

ZOONOMÍE s.f. Ansamblul legilor după care se desfășoară viața animală. — Din fr. **zoonomie.**

ZOONÓZĂ, *zoonoze,* s.f. Infecție contagioasă provocată de bacterii, virusuri, ciuperci, protozoare, viermi etc., comună omului și animalelor, transmisibilă direct sau prin intermediul unor insecte. — Din fr. **zoonose.**

ZOOPALEONTOLOGÍE s.f. Știință care studiază animalele fosile. [Pr.: *-le-on-*] — Din fr. **zoopaléontologie.**

ZOOPÁRC, *zooparcuri,* s.n. Grădină zoologică. — Din germ. **Zoopark.**

ZOOPATÍE, *zoopatii,* s.f. (Med.) Delir în care bolnavul crede că are animale în sau pe corp. — Din fr. **zoopathie.**

ZOOPATOLOGÍE s.f. Știință despre bolile animalelor — Din fr. **zoopathologie.**

ZOOPLANCTÓN s.n. Totalitatea organismelor animale din plancton. — Din fr. **zooplancton.**

ZOOPSÍE s.f. Halucinație vizuală în care se percep diverse animale (hidoase sau periculoase), manifestată în intoxicații cu alcool, stupefiante etc. — Din fr. **zoopsie.**

ZOOPSIHOLOGÍE s.f. Ramură a psihologiei care studiază fenomenele psihice la animale (instinctele, deprinderile, senzațiile, emoțiile, memoria etc.); psihologie animală. — Din fr. **zoopsychologie.**

ZOOSPÓR, *zoospori,* s.m. (Bot.) Spor al unor alge și ciuperci prevăzut cu cili vibratili sau cu flageli, cu ajutorul cărora se mișcă în mediul fluid. — Din fr. **zoospore.**

ZOOSPORÁNGE, *zoosporangi,* s.m. Sporange cu zoospori. — Din fr. **zoosporange.**

ZOOTÉHNIC, -Ă, *zootehnici, -ce,* adj. Care aparține zootehniei, privitor la zootehnie, de zootehnie. — Din fr. **zootechnique.**

ZOOTEHNICIÁN, -Ă, *zootehnicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în zootehnie; zootehnist. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **zootechnicien.**

ZOOTEHNÍE s.f. Știință care are drept obiect cunoașterea, reproducerea, creșterea, alimentația, ameliorarea și exploatarea animalelor domestice. — Din fr. **zootechnie.**

ZOOTEHNÍST, -Ă, *zootehniști, -ste,* s.m. și f. Zootehnician. — **Zootehn**[ie] + suf. *-ist.*

ZOOTERAPEÚTIC, -Ă, *zooterapeutici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la zooterapie. **2.** S.f. Zooterapie. [Pr.: *-pe-u-*] — Din fr. **zoothérapeutique.**

ZOOTERAPÍE s.f. Terapeutică aplicată animalelor. — Din fr. **zoothérapie.**

ZOOTOMÍE s.f. Știință care studiază structura corpului animalelor. ✦ Disecție asupra animalelor. — Din fr. **zootomie.**

ZOOTOXÍNĂ, *zootoxine,* s.f. Venin secretat de unele animale, cu efect nociv asupra organismului uman. — Din germ. **Zootoxine.**

ZOPĂÍ vb. IV v. **zupăi.**

ZOPĂITÚRĂ s.f. v. **zupăitură.**

ZOPOTÍ, *zopotesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A alerga de colo până colo, fără odihnă. — Et. nec.

ZOR[1] s.n. **1.** Activitate însuflețită, febrilă; grabă mare, urgență, sârguință, febrilitate, însuflețire. ✧ Loc. adv. *Cu zor* sau *cu tot zorul* = în grabă, repede. *De zor* = din plin, din toate puterile; cu înfrigurare, cu însuflețire, cu elan. *Cu zorul* = cu forța, forțat. ✧ Loc. vb. *A avea zor* = a se zori. ✧ Expr. *Zor-zor* = în mare grabă. *A da zor* = a lucra, a acționa cu mare grabă. *A-i da zor cu* (sau *că...)* = a nu mai conteni cu ceva, a insista. *A da cuiva zor* = a grăbi, a îmboldi pe cineva să facă ceva. *A lua* (pe cineva) *la zor* = a cere (cuiva) socoteală, a mustra. *A lua* (pe cineva) *cu zorul* = a constrânge, a forța (pe cineva). **2.** Necesitate, nevoie; strâmtorare, necaz. ✧ Expr. *A nu avea zor de ceva* (sau *de cineva)* = **a)** a nu-i trebui, a nu-i fi necesar numaidecât; **b)** a nu-i păsa, a nu avea habar de ceva (sau de cineva). *Ce zor ai?* = ce-ți pasă? ce te interesează? ce-ți trebuie? *A nu avea zor să...* (sau *de a...)* = a nu avea interes să... — Din tc. **zor** „silă, forță”.

ZOR[2] interj. v. **zur.**

ZORALÍA s.f. art. (Înv. și reg.) Numele unui dans popular (caracterizat prin sărituri neregulate); ca-la-ușa-cortului; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **zuralíe** s.f.] — Et. nec.

ZORCÁN, *zorcani,* s.m. (Iht.; reg.) Plătică. — Et. nec.

ZOREÁ, *zorele,* s.f. (La pl.) Nume dat mai multor specii de plante agățătoare ornamentale, cu flori mov-roșcate sau albastre, având corola în formă de pâlnie; bună-dimineața, adormițele *(Ipomoea purpurea);* (și la sg.) plantă care face parte dintr-una din aceste specii. — **Zori**[1] + suf. *-ea.*

ZORI[1] s.m. pl. **1.** Lumină care se arată pe cer înainte de a răsări Soarele; timp al zilei când răsare Soarele; faptul zilei, aurora. ✧ Loc. adv. *În zori de zi* (sau *de ziuă)* sau *până-n zori, din zori, în zorii zilei, în zorii zorilor, în* (sau *la) revărsatul zorilor* sau *o dată cu zorile* = dis-de-dimineață. *Din zori și până-n seară* (sau *noapte)* = toată ziua. *Din zori în zori* = ziua și noaptea, tot timpul; totdeauna, mereu. ✧ Expr. *A se (re)vărsa* sau *a (se) crăpa, a se ivi, a se zări, a miji zorile* (sau *zorii, zori de zi, zori de ziuă)* sau *a da în fapt* (sau *a se crăpa, a se anunța) de zori* = a apărea zorile, a începe să se facă ziuă, să se lumineze. **2.** (Art.) Numele unui dans popular care se joacă la nuntă; melodie după care se execută acest dans; melodie care se cântă miresei la uncrop. [Art.: *zorii* și (f.) *zorile*] — Din sl. **zorĭ** (gen. pl. al lui *zorja).*

ZORÍ[2]**,** *zoresc,* vb. IV. **1.** Intranz. și refl. A lucra cu grabă, febril; a da zor, a se grăbi. ✦ A merge iute, a iuți pasul, a se grăbi (să ajungă undeva). **2.** Intranz. A insista pentru grăbirea unei acțiuni. **3.** Tranz. A îmboldi, a îndemna, a constrânge (pe cineva) să facă (ceva). ✦ (Rar) A susține ceva în mod stăruitor, a-i da zor cu ceva. — Din **zor**[1]**.**

ZORÍ[3]**,** pers. 3 *zorește,* vb. IV. Intranz. și refl. (Pop.) A se ivi zorile[1]. — Din **zori**[1]**.**

ZORÍLĂ s.m. **1.** Personificare a zorilor[1] în basmele populare. ✦ Animal fantastic din basme care se arată în zori[1]. **2.** Numele popular al stelei Sirius. — **Zori**[1] + suf. *-ilă.*

ZORÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) zori*[2] și rezultatul ei. — V. **zori**[2]**.**

ZORÍT[1]**,** *zorituri,* s.n. (Rar) Ivirea zorilor[1]; *p. ext.* momentul când se luminează de ziuă; locul de unde se ivesc zorile[1]. — V. **zori**[3]**.**

ZORÍT[2]**, -Ă,** *zoriți, -te,* adj. Care se grăbește foarte mult; foarte repede, rapid. — V. **zori**[2]**.**

ZORNĂÍ, *zórnăi,* vb. IV. Intranz. A produce un zgomot caracteristic prin lovirea, ciocnirea sau rostogolirea unor obiecte de metal, de sticlă etc.; a zăngăni, a zurui, a zorzoi. ✧ Tranz. *Își zornăie pintenii.* — **Zor**[2] + suf. *-năi.*

ZORNĂIÁLĂ, *zornăieli,* s.f. Zornăit, zornăitură, zornet. — **Zornăi** + suf. *-eală.*

ZORNĂÍT, *zornăituri,* s.n. Faptul de *a zornăi;* zgomotul caracteristic pe care îl fac unele obiecte când se lovesc sau se ciocnesc între ele; zornăială, zornăitură, zornet. — V. **zornăi.**

ZORNĂITÓR, -OÁRE, *zornăitori, -oare,* adj. Care zornăie, care răsună. [Pr.: *-nă-i-*] — **Zornăi** + suf. *-tor.*

ZORNĂITÚRĂ, *zornături,* s.f. Zornăit. [Pr.: *-nă-i-*] — **Zornăi** + suf. *-tură.*

ZÓRNET, *zornete,* s.n. (Rar) Zornăit. — **Zornăi** + suf. *-et.*

ZOROASTRÍSM s.n. Religie veche a popoarelor din Asia Centrală, Iran și Azerbaidjan, caracterizată prin dualismul binelui și răului. [Pr.: *-ro-as-*] — Din fr. **zoroastrisme.**

ZORZOÍ, *zorzoiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A zornăi. — **Zor**[2] + **z**[or[2]] + suf. *-oi.*

ZORZÓN, *zorzoane* s.n. (Mai ales la pl.) Podoabă lipsită de valoare și fără gust. — Et. nec.

ZORZONÁT, -Ă, *zorzonați, -te,* adj. (Pop. și fam.) Înzorzonat. — **Zorzoane** + suf. *-at.*

ZOVÉLCĂ s.f. v. **zăvelcă.**

ZÓVON s.n. v. **sovon.**

ZUÁV, *zuavi,* s.m. Soldat francez dintr-un corp special de infanterie (cu uniformă asemănătoare portului arab) care a existat în Algeria. ✦ Soldat algerian dintr-un corp indigen de infanterie ușoară. [Pr.: *-zu-av*] — Din fr. **zouave.**

ZUF s.n. (Reg.) Sortiment de stofă de lână fină și ușoară. — Din tc. **sof.**

ZUGRÁV, *zugravi,* s.m. **1.** Lucrător specializat în zugrăvit[1]. **2.** (Înv.) Pictor (de biserici). [Acc. și: *zúgrav*] — Din ngr. **zoghráphos.**

ZUGRĂVEÁLĂ, *zugrăveli,* s.f. **1.** Zugrăvire; (concr.) strat de protecție și ornamental aplicat pe zidurile unor elemente de construcție, format de obicei dintr-o soluție apoasă cu pigmenți minerali și cu var. **2.** Pictură (mai ales bisericească); *p. ext.* tablou, desen, gravură. **3.** (Rar) Sulimeneală, fard. **4.** Fig. (Rar) Descriere, prezentare. — **Zugrăvi** + suf. *-eală.*

ZUGRĂVÍ, *zugrăvesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi pereții unei clădiri sau ai unei încăperi cu o soluție apoasă de var amestecată cu humă (și cu diverși coloranți), uneori și cu desene care imită tapetul. **2.** Tranz. (Rar) A picta. ✦ A desena. ✦ A scrie (caligrafic). **3.** Refl. și tranz. Fig. A (se) profila, a (se) contura; a (se) proiecta, a (se) reflecta. ✦ Refl. (Despre stări psihice) A se imprima, a se reflecta, a se exterioriza pe figura cuiva. **4.** Tranz. Fig. A înfățișa prin cuvinte, a reda, a descrie, a prezenta. **—** Din **zugrav.**

ZUGRĂVÍRE, *zugrăviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zugrăvi* și rezultatul ei; zugrăveală, zugrăvit[1]. — V. **zugrăvi.**

ZUGRĂVÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) zugrăvi.* ✦ (Înv.) Arta de a picta. — V. **zugrăvi.**

ZUGRĂVÍT[2], -Ă, *zugrăviți, -te,* adj. **1.** (Despre pereți) Dat cu un strat de var și de humă amestecat cu o culoare. **2.** Pictat, desenat. ✦ (Pop.) Vopsit. **3.** Fig. (Înv.) Prefăcut, fals. — V. **zugrăvi.**

ZULIÁR, -Ă, *zuliari, -e,* adj. (Înv.) Gelos. ✦ Invidios, pizmaș. [Pr.: *-li-ar*] — **Zulie** + suf. *-ar.*

ZULÍE s.f. (Înv.) Gelozie. — Din ngr. **zília.**

ZÚLU s.f. Limbă din familia nigero-congoleză vorbită de zuluși în Africa de Sud. — Din engl. **zulu.**

ZULÚF, *zulufi,* s.m. Șuviță de păr răsucită în spirală; buclă, cârlionț. — Din tc. **zülüf,** ngr. **zulúfi.**

ZULUFÁT, -Ă, *zulufați, -te,* adj. (Rar) Cu părul făcut zulufi. — **Zuluf** + suf. *-at.*

ZULUFÉL, *zulufei,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *zuluf.* — **Zuluf** + suf. *-el.*

ZULÚM, *zulumuri,* s.n. (Înv.) Nedreptate. — Din tc. **zülüm.**

ZULÚS, -Ă, *zuluși, -e,* s.m. și f. (La pl.) Populație negroidă din Africa de Sud aparținând grupului bantu; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. — Din fr. **Zoulou.**

ZUM interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetele caracteristice produse de unele insecte în zbor. — Onomatopee.

ZUMARICÁLE s.f. pl. (Înv.) **1.** Prăjituri, bomboane, zaharicale. **2.** Fig. Istericale. — Din ngr. **zimariká** (pl. lui *zimarikón).*

ZUMBĂÍ, pers. 3 *zúmbăie,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre insecte) A zumzăi. — Formație onomatopeică.

ZUMBĂÍRE, *zumbăiri,* s.f. (Rar) Zumzet. — V. **zumbăi.**

ZUMZĂÍ, pers. 3 *zúmzăie,* vb. IV. Intranz. (Despre insecte, mai ales despre albine) A produce un sunet caracteristic când zboară; a bâzâi, a zâzâi. — **Zum** + **z**[um] + suf. *-ăi.*

ZUMZĂITÓR, -OÁRE, *zumzăitori, -oare,* adj. Care zumzăie. [Pr.: *-ză-i-*] — **Zumzăi** + suf. *-tor.*

ZÚMZET, *zumzete,* s.n. **1.** Sunet caracteristic pe care îl produc insectele, mai ales albinele, când zboară; bâzâit, zumbăire. ✦ Zgomot produs de o vibrație puternică și continuă a anumitor obiecte sau mașini. **2.** Murmur, freamăt. — **Zumzăi** + suf. *-et.*

ZUP interj. Cuvânt care redă zgomotul unei mișcări precipitate, al unei sărituri sau al unei căderi subite. — Onomatopee.

ZUPĂÍ, *zupăiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) **1.** A tropăi. **2.** A lovi, a bate, a izbi. [Var.: **zopăí, zupuí** vb. IV] — **Zup** + suf. *-ăi.*

ZUPĂÍT s.n. (Reg.) Acțiunea de *a zupăi* și rezultatul ei; zupăitură. — V. **zupăi.**

ZUPĂITÚRĂ, *zupăituri,* s.f. (Reg.) Zupăit. [Pr.: *-pă-i-.* — Var.: **zopăitúră** s.f.] — **Zupăi** + suf. *-tură.*

ZUPUÍ vb. IV v. **zupăi.**

ZUR interj. (Adesea cu „r" prelungit) Cuvânt care redă zornăitul metalelor sau zgomotul produs de ciocnirea sau rostogolirea unor obiecte mici. [Var.: **zor** interj.] — Onomatopee.

ZURALÍE s.f. v. **zoralie.**

ZURĂÍ vb. IV v. **zurui.**

ZURBÁ, *zurbale,* s.f. (Înv.) Revoltă, răscoală. ✦ Gălăgie, zarvă; ceartă, bătaie. [Var.: **zúrbă, zurbálă** s.f.] — Din tc. **zorba.**

ZURBAGÍU, -ÍE, *zurbagii,* adj., s.m. și f. (Fam.) (Persoană) care caută ceartă, zâzanie; scandalagiu. ✦ (Înv.) Răsculat, răzvrătit, rebel. — **Zurbă** + suf. *-giu.*

ZURBÁLĂ s.f. v. **zurba.**

ZURBALÁC, *zurbalâcuri,* s.n. (Înv. și pop.) Luptă, harță. ✦ Revoltă, răscoală. — Din tc. **zorbalık.**

ZURBÁVĂ, *zurbave,* s.f. (Înv.) Ceartă, gâlceavă, scandal. — Contaminare între **zurba** și **gâlceavă.**

ZÚRBĂ s.f. v. **zurba.**

ZURGĂLĂU, *zurgălăi,* s.m. (Mai ales la pl.) Glob metalic cu una sau mai multe găurele și cu o bilă în interior, care sună la cea mai ușoară mișcare sau atingere; clopoțel. — Cf. magh. zörögeni.

ZURLÍU, -ÍE, *zurlii,* adj. (Fam.) Zvăpăiat, nebunatic; smintit. — Cf. tc. zorlu.

ZURUÍ, *zúruiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A zornăi. [Prez. ind. și: *zuruiesc.* — Var.: **zurăí** vb. IV] — **Zur** + suf. *-ui.*

ZURUÍRE, *zuruiri,* s.f. Acțiunea de *a zurui* și rezultatul ei; zornăit. — V. **zurui.**

ZURUÍT, *zuruituri,* s.n. Zornăit. — V. **zurui.**

ZURUITÓR, -OÁRE, *zuruitori, -oare,* adj. Care zuruie; zornăitor. [Pr.: *-ru-i-*] — **Zurui** + suf. *-tor.*

ZÚRZUR, *zurzuri,* s.m. (Pop.) Podoabă. — Et. nec.

ZUVÉLCĂ s.f. v. **zăvelcă.**

ZUZĂÍ vb. IV v. **zuzui.**

ZÚZET, *zuzete,* s.n. (Pop.) **1.** Zumzet. **2.** Susur, murmur, șopot. — **Zuzui** + suf. *-et.*

ZUZUÍ, pers. 3 *zúzuie,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A produce un zuzet; a susura, a murmura, a șopoti. [Var.: **zuzăí** vb. IV] — Formație onomatopeică.

ZVÁSTICĂ s.f. v. **svastică.**

ZVĂPĂIÁ, *zvăpăi,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni zvăpăiat, zburdalnic; a se agita, a se zvârcoli. — Din **zvăpăiat** (derivat regresiv).

ZVĂPĂIÁT, -Ă, *zvăpăiați, -te,* adj. Nebunatic, zburdalnic, zglobiu; ușuratic. — Cf. văpaie.

ZVÂC interj. (Și substantivat) Cuvânt care sugerează o mișcare bruscă, precipitată, o săritură; țâști. — Onomatopee.

ZVÂCÂÍ, *zvâcâi,* vb. IV. Intranz. (Rar) A zvârli. — **Zvâc** + suf. *-âi.*

ZVÂCNEÁLĂ, *zvâcneli,* s.f. Palpitație puternică a inimii, a tâmplelor; zvâcnire, zvâcnitură. — **Zvâcni** + suf. *-eală.*

ZVÂCNET, *zvâcnete,* s.n. Zvâcnire; tremur, tresărire. — **Zvâcni** + suf. *-et.*

ZVÂCNÍ, *zvâcnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre inimă, tâmple etc.; la pers. 3) A bate repede și cu putere (de oboseală, de emoție, de durere etc.); a palpita. **2.** (Despre ființe) A sări, a țâșni, a se repezi pe neașteptate. ✦ Spec. A sări brusc în picioare. — **Zvâc** + suf. *-ni.*

ZVÂCNÍRE, *zvâcniri,* s.f. Faptul de *a zvâcni;* palpitare. ✦ Mișcare bruscă și involuntară a corpului sau a unei părți a corpului. — V. **zvâcni.**

ZVÂCNÍT[1] s.n. Zvâcnire, zvâcnet. — V. **zvâcni.**

ZVÂCNÍT[2], -Ă, *zvâcniți, -te,* adj. Care zvâcnește, cu zvâcniri; repezit, mișcat repede, brusc. — V. **zvâcni.**

ZVÂCNITÓR, -OÁRE, *zvâcnitori, -oare,* adj. Care zvâcnește, care palpită. — **Zvâcni** + suf. *-tor.*

ZVÂCNITÚRĂ, *zvâcnituri,* s.f. Zvâcnet, palpitație, pulsație. — **Zvâcni** + suf. *-tură.*

ZVÂNTÁ, *zvânt,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să piardă sau a pierde din umezeală; a (se) zbici, a (se) usca puțin. ✦ Tranz. A-și șterge, a-și usca lacrimile, ochii, obrajii. **2.** Tranz. Fig. A distruge, a prăpădi, a nimici. ✧ Expr. *A zvânta* (pe cineva) *în bătaie* (sau *în bătăi)* = a bate zdravăn. ✦ A slei, a epuiza, a secătui. ✦ (În propoziții consecutive, legat de diverse verbe, exprimă intensitatea acțiunilor respective) *Fură de zvântă. Mânâncă de zvântă.* [Prez. ind. și: *zvântez*] — Lat. ***exventare.**

ZVÂNTÁRE, *zvântări,* s.f. Acțiunea de *a (se) zvânta.* — V. **zvânta.**

ZVÂNTÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) zvânta.* — V. **zvânta.**

ZVÂNTÁT[2], -Ă, *zvântați, -te,* adj. Uscat numai în parte, de obicei la vânt sau la soare; zbicit. — V. **zvânta.**

ZVÂNTURÁ, *zvânturi,* vb. I. Refl. (Fam.) A umbla (fără rost) dintr-un loc în altul, a cutreiera. — Et. nec. Cf. vântura.

ZVÂNTURÁT, -Ă, *zvânturați, -te,* adj. Ușuratic, flușturatic, nesocotit, aiurit; *p. ext.* zburdalnic; zvăpăiat, zvânturatic. ✦ (Substantivat; înv.) Aventurier; pribeag. — V. **zvântura.**

ZVÂNTURÁTEC, -Ă adj. v. **zvânturatic.**

ZVÂNTURÁTIC, -Ă, *zvânturatici, -ce,* adj. (Fam.) Zvânturat. [Var.: **zvânturátec, -ă** adj.] — **Zvântura** + suf. *-atic.*

ZVÂR interj. (Adesea cu „r" prelungit) Cuvânt care redă zgomotul produs de un lucru aruncat cu putere sau care zboară repede prin aer. [Var.: **zvr** interj.] — Onomatopee.

ZVÁRCOL s.n. (Rar) Zbatere, zvâcnet, clocot, frământare continuă. — Din **zvârcoli** (derivat regresiv).

ZVÂRCOLEÁLĂ, *zvârcoleli,* s.f. (Fam.) Zvârcolire. — **Zvârcoli** + suf. *-eală.*

ZVÂRCOLÍ, *zvârcolesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se zbate, a face mișcări spasmodice (de durere). ✦ A se întoarce (în așternut) de pe o parte pe alta (de nelinițe); *p. ext.* a se învârti încoace și încolo de neastâmpăr; a nu-și găsi locul. **2.** Fig. A se agita, a se zbuciuma, a se frământa sufletește. — Cf. bg. vărgaljam.

ZVÂRCOLÍRE, *zvârcoliri,* s.f. Faptul de *a se zvârcoli;* mișcare spasmodică; agitare, frământare, zvârcolitură. — V. **zvârcoli.**

ZVÂRCOLITÚRĂ, *zvârcolituri,* s.f. (Reg.) Zvârcolire. — **Zvârcoli** + suf. *-tură.*

ZVÁRLET s.n. (Rar) Zvârlitură. — **Zvârli** + suf. *-et.*

ZVÂRLÍ, *zvârl,* vb. IV. (Pop., în concurență cu *azvârli)* **I.** Tranz. **1.** A arunca ceva (printr-o mișcare bruscă). ✦ A da la o parte, a lepăda un lucru (nefolositor sau vătămător). ✦ A proiecta în afară (de la sine). *Vulcanul zvârle lavă.* **2.** A risipi, a împrăștia. ✦ Fig. A cheltui bani fără socoteală. **II.** Intranz. **1.** A arunca cu ceva asupra cuiva (pentru a-l lovi, a-l alunga etc.). **2.** (Despre animale) A izbi cu picioarele, a fi nărăvaș; a lovi. **III.** Refl. A se repezi, a se precipita, a porni cu mare avânt. ✦ A se arunca, a sări. *Se zvârle pe cal.* — Cf. sb. vrljiti, bg. hvărljam.

ZVÂRLÍRE, *zvârliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zvârli* și rezultatul ei. — V. **zvârli.**

ZVÂRLITÚRĂ, *zvârlituri,* s.f. Faptul de a zvârli; zvârlet. ✧ Expr. *(O) zvârlitură de băț* = distanță până la care se poate arunca un băț sau o piatră; distanță mică. — **Zvârli** + suf. *-tură.*

ZVÂRLÚGĂ, *zvârlugi,* s.f. **1.** Peşte mic din apele stătătoare sau lin curgătoare, comestibil, cu mişcări foarte iuţi, de culoare gălbuie, cu gura prevăzută cu şase mustăţi şi cu o ţeapă sub ochi *(Cobitis taenia).* **2.** Fig. Persoană vioaie, iute în mişcări, sprintenă. [Var.: **vârlúgă** s.f.] — Et. nec.

ZVECUÍ, *zvecuiesc,* vb. IV. Tranz. A întinde feţele de încălţăminte pe calapod. — Et. nec.

ZVECUÍRE, *zvecuiri,* s.f. Acţiunea de *a zvecui* şi rezultatul ei. — V. **zvecui.**

ZVELT, -Ă, *zvelţi, -te,* adj. **1.** (Despre corpul oamenilor sau al animalelor) Cu talie subţire; graţios, suplu. ✦ Fig. (Despre zborul păsărilor) Vioi, sprinten, elegant. **2.** (Despre obiecte sau părţi ale lor) Care se înalţă graţios; cu forme armonioase, cu linii suple. — Din fr. **svelte,** it. **svelto.**

ZVELTÉŢE s.f. Faptul de a fi zvelt; însuşire a ceea ce este zvelt; supleţe. — **Zvelt** + suf. *-eţe.* — Cf. it. sveltezza.

ZVIDUÍ, *zviduiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se vindeca. — Din sb. **vidati, izvidati.**

ZVOÁNĂ s.f. v. **zvon.**

ZVON, *zvonuri,* s.n. **1.** Ştire, veste (care circulă din om în om); *p. ext.* informaţie neîntemeiată, care nu a fost verificată (şi uneori tendenţioasă). **2.** Rumoare produsă de glasuri, de activitatea sau de mişcarea unei mulţimi; gălăgie. **3.** Zgomot confuz, uşor, nedefinit din natură (produs de ape, frunze, vânt, păsări etc.); foşnet, murmur, zumzet. **4.** Sunet depărtat produs de clopote sau de instrumente muzicale. [Var.: **zvoánă** s.f.] — Din sl. **zvonŭ.**

ZVONÁR, *zvonari,* s.m. (Rar) Zvonist. — **Zvon** + suf. *-ar.*

ZVONÍ, *zvonesc,* vb. IV. **1.** Refl. impers. A se răspândi un zvon, a circula vestea; a se scorni. **2.** Tranz. A face să sune, să răsune (ceva). ✦ Intranz. (Despre ape, vânt) A susura, a murmura. — Din **zvon.**

ZVONÍRE, *zvoniri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) zvoni.* — V. **zvoni.**

ZVONÍST, -Ă, *zvonişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care lansează, colportează zvonuri, care scorneşte ceva; zvonar. — **Zvon** + suf. *-ist.*

ZVR interj. v. **zvâr.**

Tipar: „Monitorul Oficial” R.A.